מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים באשר נדפס מקדם
ועם הוספות חדשות כמבואר בשער השני

יצאת ח.ו.ג.ש.ל בע"מ
ירושלים

מהדורת נהרדעא

CJ 1599-525-700

חדש מהוצאת הספרים

ת. וגשל

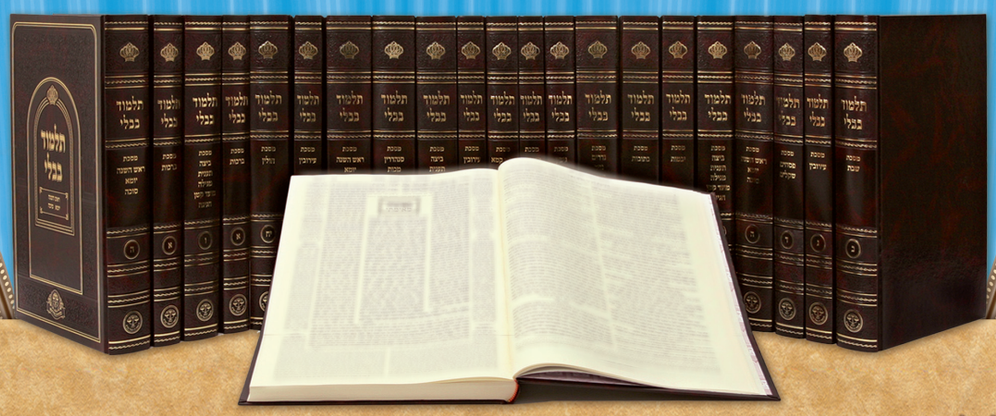

ש"ס נדרדעא החדש

ערוך ומסודר מחדש עם כל המפרשים
באותיות מאירות עיני הלומד עם הוספות רבות

- **נוסח הגמ' ותוספות** - הוגה עפ"י מהדורות קודמות
- **רש"י** - הוגה עפ"י מהדורות קודמות וכתבי יד
- **מוסף רש"י ולועזי רש"י**
- **פירוש רבינו חננאל** - סדר מועד ערוך מחדש עפ"י כת"י
- **מסורת הש"ס** - הוגהו ותוקנו ונוספו הרבה מראי מקומות
- **עין משפט** - הוגהו ותוקנו ונוספו הרבה מראי מקומות
- **תורה אור השלם** - מופיע על הדף
- **רי"ף** - צורת הדף
- **הגהות מהרש"ם, עיני שמואל, יעב"ץ מכת"י, מאה שערים לבעל העיטור** - עפ"י כתב יד
- **מסכת זבחים** - הוגהו מחדש הגמרא, רש"י, תוס' ושיטה מקובצת עפ"י כת"י
- **משניות זרעים** - עם פירוש רמב"ם תרגום חדש עפ"י כת"י, ועם פרוש ר"ש, רא"ש וריבמ"ץ ערוך ומוגה עפ"י כת"י, ועוד הרבה תוספות
- **משניות טהרות** - עם פירוש רמב"ם תרגום חדש עפ"י כת"י, ועם פרוש ר"ש, רא"ש ערוך ומוגה עפ"י כת"י, ועוד הרבה תוספות
- **דגש מיוחד ניתן על דיוק הציורים**
- **וכן עוד הוספות רבות...**

לבני הישיבות ניתן לקנות גמרות בודדות במחיר מיוחד!

הפצה ראשית בארה"ב:

Moznaim Publishing Co.

4304 12 th Ave Brooklyn N.Y 11219 • Tel. 718-438-7680 • Fax. 718-438-1305

תפילת בית המדרש

בכניסתו יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא יֵאָרַע דָּבָר תַּקָּלָה עַל יָדִי וְלֹא אֶכָּשֵׁל בְּדָבָר הֲלָכָה וְיִשְׂמְחוּ בִּי חֲבֵרַי וְלֹא אוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְלֹא עַל טָהוֹר טָמֵא וְלֹא עַל מוּתָּר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מוּתָּר וְלֹא יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי בְּדָבָר הֲלָכָה וְאֶשְׂמַח בָּהֶם. כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:

וביציאתו יאמר:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת. שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִים. אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים. אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

ידוע מאמר החכם כשם שאי אפשר לבר בלי תבן כך אי אפשר לספר בלי שגיאות.
אנו מודים לכל אלו שנהגו בטובת עין ששלחו לנו תיקוני טעויות, ואנו מבקשים להבא
כל היודע על טעות, הן טעות שלנו והן טעות שהיתה מכבר, נא להודיע לנו
בת"ד 56 מישור אדומים 98510 או בפקס 02-5354345
ובארה"ב 7184381305

ושכרו כפול מן השמים

אין לצלם, לשכפל, להקליט, לתרגם, לאכסן במחשב, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי, או מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה.
שמוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט.

©
כל הזכויות שמורות

להוצאת **ח. וגשל בע"מ** ירושלים
COPYRIGHT BY
VAGSHAL PUBLISHING LTD. JERUSALEM

נדפס בישראל שנת תשס"ח
PRINTED IN ISRAEL

עריכה: "שלחן מלכים" - הרב אהרן טנס

לוחות: לאור
כריכה: כריכית **ח. וגשל** בע"מ

ב"ה

בשבח והודיה לנותן התורה

וברוב רגשי גיל ושמחה עומדים אנו בשערי הש"ס המהודר אשר ב"ה זכינו להדירו אחרי עמל מבורך של שנים יגיעה ועמל התורה של קובץ מובחר של תלמידי חכמים מובהקים אשר השקיעו כל מאודם ללבן ולברר להאיר ולהעיר ולהביא מבחר תנובתם אל בית ד'.

והן אמנם זכה דורינו וב"ה כי נפתחו שערי חכמה ורבים אשר נתנו אל ליבם להאיר נבכי התלמוד לפרשו ולההדירו ברוב פאר והדר

אכן זכות ראשונים בזה הוא לאבינו זקננו

הרב החסיד רבי **חנוך העניך אליעזר וגשל** ז"ל

אשר חננו ד' ברוחב דעת וברכו במידה טובה מרובה
בזכותו הגדול להההדיר ספרי רבותינו הראשונים, והניף ידו ביצירות ענק
ובההדרת פאר של ספרי יסוד המפארים את בתי המדרש ואהלי שם.

מלבד זאת שם עינו וליבו ונתן דעתו להקל ולהאיר ולהרחיב דעת הלומדים בעת צללם במעמקי ים התלמוד. והוא אשר זכה בזכות ראשונים להעמיד לראשונה את כל מפרשי ומגיהי הש"ס שנדפסו בסוף המסכת בצורה מסודרת כסדר הגמרא, ולחסוך זמן וטורח לחפש ולדפדף בין כל דבריהם ולהיווכח אם עמדו על הקושי אשר עמד בו הלומד, וכן הוא אשר זכה בזכות היצירה הגדולה מוסף רש"י לאסוף את כל מה שפירש רש"י בגמרא ובתנ"ך על הסוגיא הנלמדת בהיות דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ובהעמדת כל דברי רש"י על המקום בסוגיא הנלמדת נוסף אור בהיר של שלימות בהבנת דברי קדשו של רש"י אבי מפרשי הש"ס, ועוד כהנה וכהנה הרבה הוספות חשובות ויסודיות אשר פיארו ברוב פאר והדר את הש"ס שהו"ל ע"י ההוצאה לאור אשר יסד והקים, ועבודתו הגדולה נשאה פרי והתחבבה על כל חובשי בתי המדרש, להרבות אהבת ומתיקות התורה על לומדיה.

בדרכו הסלולה אשר האיר לנו, הוספנו ביתר שאת ועוז להוציא לאור הש"ס בהוצאה מפוארת זו המעולפת ספירים ומעוטרת בכל כתרי תהלה פנינים ומרגליות כאשר בשימת לב הושם הדגש להעמיד צורת הדף באור בהיר והושקע בו הרבה מחשבה ודמים תרתי משמע לשפר ולהדר הגמרא ומפרשיה לתועלת לומדיה.

כל הוספה והוספה הרי היא פנינה ומרגלית אשר עברה ליטוש וליבון להביאו בתכלית הפאר וההדר אל בית ד', ועל כל אחת ואחת לבדה ראוי לגמור את ההלל. ומה גם כי השתבצו כולנה יחדיו בהוצאה מפוארת זו תקוותינו כי יפיקו מהם מירב התועלת ואור התורה.

תפילתינו, עד הנה עזרונו רחמיך וחסדיך, ואל תטשינו ה' א' לנצח להוסיף ולהגדיל תורה להאדירה ולרומם קרנה עדי נזכה לראות בקיום היעוד ומלאה הארץ דעה את הד' כמים לים מכסים בב"א.

ביקרא דאורייתא

מנחם מנדל וגשל **משה זלמן שטרנליכט**

יוסף דוב גליק

מבוא קצר

בשיר ושבח לאל נורא עלילה זוכים אנו לעמוד בשערי הופעת הש"ס בהוצאה מפוארת זו אשר הרבה מחשבה ודמים תרתי משמע הושקע בו כדי להקל ולהאיר עיני הלומדים, כליל המעלות בתכלית השלמות (ותפלתינו לאל בורא עולם, שנוכל להוסיף ולהמשיך לפאר ולרומם תורת אלוקינו) ולתועלת המעיינים הננו לפרט כאן בקוצר אמרים את שלל סגולותיה של הוצאה מפוארת זו.

אור חדש

כל סדר הגמרא עם כל מפרשיה כולם, ראשונים ואחרונים נדפסו מחדש באותיות בהירות ובשימת לב מיוחד להגישם באופן נאה ונהיר לעיני הלומד כאשר לנגד עינינו עמד דברי רבן של ישראל, רבי עקיבא איגר זלל"ה בהקדמתו לשו"ת: כי לדעתי הנפש מתפעלת והדעת מתרוחת והכונה מתעוררת מתוך הלימוד בספר נאה ומהודר וכו' עכלה"ט. כן הושם דגש על המרווחים בין האותיות להעמידם בצורה בהירה ומאירה.

גמרא רש"י תוספות

נוסח הגמרא ע"פ השוואת מהדורות דפוס וילנא, ויניציא, של"ח, זיטומיר ועוד. וכאשר היה טעות דמוכח באחד הדפוסים, ובשאר המהדורות היה הנוסח מתוקן הדפסנו כפי הנוסח המתוקן ע"פ הגהה מתוקנת ומזוקקת, ובמקום אשר לא היה ברור כי הוא טעות דמוכח צוין התיקון במסורת הש"ס.

כן הוא בפירושו של רבן של ישראל - רש"י אשר הוגה וזוקק מכל הטעויות שנפלו בו במרוצת הדורות בהשוואה ע"פ המהדורות הישנות וכתבי יד נדירים. וכאן המקום להודות למכון התלמוד הישראלי השלם ולמנהלה הדגול הרה"ג ר' יהושע הוטנר שליט"א עבור הסיוע שהגיש לנו מאוצר הכתבי יד של המכון.

וכן בנוסחאות התוספות שנפלו בהם טעויות ושגיאות הוגהו על פי מהדורות ישנות בהגהה מדוייקת.

מראי מקומות ברש"י ותוספות

עמל רב הושקע להוסיף ולהאיר ברש"י ותוס' ציוני מראי מקומות כאשר רש"י ותוס' ציינו לדברי הגמרא מבלי לציין המקום המדוייק וכגון לפעמים כתבו רש"י ותוס': כמבואר בפרק קמא, ולא צויין הדף וילאה הלומד לדעת מקומו המדוייק. ולזאת הושלמו הרבה מראי מקומות המדוייקים, בסוגריים מרובעים.

מוסף רש"י

חיבור מקורי של השלמות מפירושי רש"י במקומות אחרים בתנ"ך ובמסכתות אחרות וכן מתוך פירושים המיוחסים לרש"י לרבותיו או לתלמידיו על הגמרא, ופירושי רשב"ם למסכת בבא בתרא, וכאשר נדפס כל דברי רש"י על מקומם בסוגיא הנלמדת מאיר אור של שלימות בהבנת שיטת רש"י, ובמיוחד לאותם מקומות אשר רש"י לא פירש כלל על אתר ויבוא על הברכה מחברו הרה"ג ר' מאיר דוד בן שם שליט"א.

לעזי רש"י

הוספנו על הדף את הלעזים שברש"י ובו מתורגמים כל הלעזים שברש"י, מדור זה נעשה מתוך ספרו החשוב של הרב הגאון רבי ישראל גוקאוויצקי שליט"א רב בבית הכנסת "אהל יעקב" לונדון ספר תרגום הלע"ז ורב תודות לו שנהג איתנו בטובת עין, ישלם לו ה' שכר כפול מן השמים. וכידוע התועלת להבנת הלעזים שקבע רש"י בספרו המאירים את דבריו.

מוסף תוספות

בהתיעצות עם גדולי ומאורי ישראל שליט"א נוסף החידוש המיוחד בכמה מסכתות, בהם נדפס הוספות והשלמות על התוספות שנלקט מתוך משנתם הבהירה של רבותינו הראשונים כאשר בדבריהם משלימים ומבארים את שיטת התוספות (מעין מוסף רש"י שנדפס כבר על פירש"י) ותקוותינו להשלים ולערוך חיבור חשוב זה על כל הש"ס.

מטרת חיבור מחודש זה להאיר עיני המעיין בדברי התוס', ולהעלות נתיב מדברי הראשונים בביאור דבריהם. אך עדיין יתכן כי הראשונים לא נתכוונו בזה לדברי התוס' ואינם עולים בקנה אחד עם דברי התוס' וע' פנים לתורה, כי על אף העמל הרב שהושקע בחיבור זה לרדת לעומק הבנת דבריהם אך מפאת עומק דברי הראשונים עדיין ניתן לומר כי חיבור זה הוא רק בגדר הצעה בפשט דברי התוס', ועל הלומד לעיין בגוף ומקור דברי הראשונים לעמוד על אור דבריהם.

פירוש רבינו חננאל

למותר להכביר מילים על חשיבות דבריו של רבינו חננאל אשר כל דבריו דברי קבלה. וכבר זכה הוצאתינו מכון לב שמח להוציא לאור מהדורה חדשה של ספרי רבינו חננאל עם הוספות חשובות והערות והארות תיקונים והגהות אשר נתקבל

ברוב חיבה אצל כל חובשי ביהמ"ד. ועל פי מהדורה זו הדפסנו את פירושי רבינו חננאל על הש"ס (פרט למס' פסחים מסיבות טכניות) ובמסכתות אשר עדיין לא יצא מהדורה חשובה הזו של רבינו חננאל, הדפסנו את פירוש רבינו חננאל בהגהה מדוייקת ובדפוס חדש. חידוש גדול במהדורה זו כי גם במסכת ברכות שלא נדפס בה עד עתה פירושו של ר"ח, ובמהדורה זו הוכנס גם למסכת זו.

תוס' ר"י הזקן

על מס' קדושין, נערך ונסדר מחדש עם הוספות ותיקונים רבים ע"י הרב הגאון אביגדור אריאלי הי"ו ע"פ כת"י שנמצא בכתב "יד הרב הרצוג", וכן נוסף בו מראה מקומות. הן ידוע שכבר באחרית דבר בדפוס וילנא פקפקו על הקביעה שכ"י זה הוא מבעל תוס' ר"י הזקן וכן לאחרונה ע"י מחקרים התברר שהוא כ"י של רבי אברהם מן ההר. ועם כל זה ראינו לנכון לשמור את שם הכותרת כמו שהיה עד היום כיון שבמשך הדורות רבים ציינו לבעל תוס' ר"י הזקן.

מסורת הש"ס

חשיבותו הגדולה של ספר מסורת הש"ס נודעת, הן בציוניו החשובים למקומות אחרים שדנו בהם, והן בהגהותיו היקרים. חיבור זה נתחבר באמת על ידי שלשה מגדולי הדורות הג"מ יהושע בועז הג"מ יוסף שמואל והג"מ ישעיה פיק. (יעויין בדף השער) חיבור זה הוגה ונדפס מחדש, כראוי לערכו הרב.

השלמות הגהות והערות

במהדורה זו הושלמו כל חסרונות הש"ס שהושמטו על ידי הצנזור הנוצרי, ושייכים לגמרא, ובמהדורתינו הושלמו להחזירם למקומם על הדף. (מלבד תיבות מיוחדות שסילפו בכל הש"ס במקום **גוי** תיבת עובד כוכבים, ובמקום **משומד** כתבו מומר, ובמקום **גמרא** כתבו ש"ס, תלמוד. דבזה לא החזרנו התיבות כבמקור ודי בהערה זו כאן).

נתוספו תיקונים והגהות ועוד הערות יקרות שונות והוכנסו במסורת הש"ס, אשר בכדי לא לבלבל עיני הלומד לא הרבינו באותיות ומדורים נפרדים לציונים אלה, ונכללו במסורת הש"ס, אשר גם במקור נתחבר על ידי השלמות של שלשה גדולי עולם.

מסכת קידושין נתלבן ונערך ונבדק ע"י כת"י ומהדורות ישנות בהוספת מקורות הערות וציונים אשר אין ערוך לתועלתם וכל ההערות והתיקונים שובצו במסורת הש"ס .

עין משפט ונר מצוה

חיבור עין משפט ונר מצוה, (עין משפט - היינו הציון למקום הלכה זו בספרי הפסק, ונר מצוה - היינו הציון כמה מצוות והלכות כבר נזכרו) אשר תועלתו רבה וגדולה, לכל באי שער הפסק, אך מפאת גודל ההיקף בחיבור זה היה חסר בו הרבה מהציונים, וכן נשתרשו בו טעויות. במהדורתינו זו הושלם הרבה מהחסר, ותוקן המעוות והוהדר ברוב פאר והדר.

הגהות הב"ח

הגהותיו היקרות של הב"ח המאירות ומלבנות לשון הגמרא ורש"י ותוס' ולפעמים מיישב בקוצר קושיות בשינוי לשון כידוע לכל מעיין, אך לפעמים נבצר מהלומד לעמוד על השינוי אשר הב"ח עמד עליו, ולשם כך נוסף במהדורה זו כי כל מקום אשר הב"ח שינה והגיה לשון הגמרא או רש"י ותוס' הודגש והובלט בצורה בהירה שינוי הנוסח אשר העמיד.

מלבד זאת הוגה וזוקק דבריו מטעויות שנכנסו בדבריו במרוצת הדורות, והגורמים לאי הבנה, ובמהדורתינו החזרנו עטרה ליושנה לנקות דבריו מטעויות אלו ע"פ מהדורות ישנות.

גליון הש"ס לרעק"א

גליון הש"ס לגאון ישראל רבינו עקיבא איגר זלל"ה תוקן והושלם ע"פ דפוס זוטמיר בכמה מרגליות מדברי רבינו. וחידוש במהדורה זו כי גם על מסכת ב"ב הודפסו הגליון הש"ס על הדף ולא בסוף המסכת.

תורה אור

חידוש גדול להשלמת הבנת הפסוקים שהובאו בגמרא, כי כל הפסוקים צוינו והובאו בשלמותם על הדף, דבר המבהיר צורת הדרשה הנלמדת מהפסוק.

ועוד נוסף חיבור מיוחד בביאור הפסוקים בסוף המסכת, שנתחבר ע"י הגאון רבי מרדכי דוד רובין אדמו"ר מסאסרעגען שליט"א ובנו הרה"ג יהושע רובין שליט"א תשואות חן להם, המבארים בקצרה וביסודיות הדרך של הלימוד מן הפסוק.

בחיבור תורה אור, משום-מה היה רב בו החסר של ציונים למקראות שהובאו בגמרא, ובמהדורותינו השתדלנו להשלים החסר בהבאת כל ציוני המקראות.

משניות סדר זרעים וטהרות

כידוע כי משניות זרעים וטהרות אין עליהם תלמוד בבלי, לכן חיברו עליהם גדולי הראשונים חיבור שלם, וכן נהגו לצרף את הגליונות ומפרשיהם בתוך ספרי הגמרא כאשר סדר זרעים נדפס אחרי מסכת ברכות וסדר טהרות אחרי מסכת נדה ומפאת חוסר אמצעים נדפסו באתיות קטנים ובצפיפות.

במהדורתינו זו ההדרנו משניות אלו ברוב פאר והדר כראוי לערכם הרב, ומלבד זאת ניתוספו בהם הרבה הוספות יקרות

כמבואר בהרחבה בהקדמה למשניות (בסדר עבודתנו) עד כי נתן להיאמר על משניות אלו כי פנים חדשות באו לכאן.

מסכת זבחים

כבר נודע בשערים כי גדולה המבוכה במסכת זבחים רבו בה השיבושים והטעויות ומה גם בספר החשוב של רבי בצלאל אשכנזי שיטה מקובצת אשר הכבידו מאוד על הלומד. במהדורה זו הדפסנו מסכת זבחים ע"פ המהדורה הנפלאה של מסכת זבחים אשר כבר פקיע שמיה בבתי המדרש כי זכה בה אבינו והשקיע בה מאודו להאירה בהגהות ותיקונים ע"פ כת"י, וההדיר מחדש השיטה מקובצת וכבר שבחוה ורוממוה גדולי ישראל. ובמהדורת ש"ס זה נדפס מסכת זבחים ע"פ מהדורתינו המפוארת של מסכת זבחים.

תוספות כ"י על מסכת נדרים

פנינה יקרה, והיא פירוש התוספות על פרק נערה מאורסה במסכת נדרים שהיו חסירים עד הנה, ובעז"ה השלמנו החסר ע"פ כת"י שנתפרסם באחרונה בספר הגהות והשלמות מכת"י למסכת נדרים בהוצאת מכון התלמוד הישראלי השלם, בעריכתו של הרה"ג רבי הלל פרוש שליט"א התודה והברכה למכון הנ"ל על הרשות שנתנו לנו להשתמש בו.

הגהות תוספות נזיר

ידוע לכל הלומד מסכת נזיר הקושי המיוחד בלימוד התוספותולכך ערך ידידנו החשוב הרה"ג הרב ארז סלע שליט"א חיבורו החשוב תוספות נזיר לבאר ולפרש כל דברי התוספות במסכת נזיר. ומתוך ספר זה הדפסנו מדור מיוחד של ההגהות על התוס' ברשותו האדיבה של המחבר שליט"א.

פסקי הרא"ש

כאמור לעיל בדברינו כי כל המפרשים כולם נדפסו והוגהו מחדש, מעלה מיוחדת נוספת כי בפירוש הרא"ש צוין על כל עמוד בראשו על איזה דף בגמרא הוא מדבר. בכמה וכמה מסכתות נערך ותוקן הרא"ש בעריכה יסודית מכ"י, ובהוספת מראי-מקומות והערות, השלמות והוספות בהגהות אשר"י ע"פ כת"י וכן ספרי קרבן נתנאל ופלפולא חריפתא תוקנו והושלמו בציון מראי מקומות ותיקונים חשובים ובעז"ה היד נטויה להשלים כן כל מסכתות הש"ס. הגהות גדולי ומאורי הדורות על הרא"ש נדפסו על מקומם בדברי הרא"ש להקל על הלומד.

מהרש"א מהרש"ל מהר"ם

ספריהם של שלשה רועי עולם אלו אשר פירשו הש"ס, נערכו ונסדרו מחדש בצורה מאירת עינים ומשובב לב, והוגהו מחדש באופן יסודי וכאשר על כל עמוד מלמעלה מצויין על איזה דף גמרא מדובר בעמוד זה. ולהקל על הלומד צורפו וחוברו יחדיו ספר מהרש"א עם ספר מהדורא בתרא למהרש"א על סדר הגמרא. במסכת קידושין (ובעז"ה היד נטויה על כל מסכתות הש"ס) נעשתה עבודת עריכה יסודית על מהרש"א מהר"ם ומהרש"ל בהשוואת דברים לספרי הראשונים השלמות והערות, תיקונים והוספות.

הגהות וחידושים

כל מפרשי ומגיהי הש"ס לדורותיהם נלקטו ונקבצו יחדיו אל מקום אחד, סודרו על פי סדר הגמרא בכדי שלא יצטרך הלומד לחפש ולדפדף בדבריהם להווכח אם עמדו על הקושי שעומד בו הלומד.

ויש לציין כי הרבה מהתיקונים צוינו גם במקומם על אתר בגמרא כדי להקל על המעיין.

בכדי להקל על הלומד העמדנו מקום מדור חשוב זה של ההגהות וציונים בסוף המסכת, כדי שידע הלומד כי מקומם בסוף המסכת ולא יצטרך לחפש ולדפדף אחריהם. כן סידרנו במדור זה גם כל הגהות וציונים על הרי"ף והרא"ש, והמהרש"א אחרי סדר הגהות וציונים על הש"ס בסוף המסכת.

הגהות המהרש"ם ועיני שמואל

שתי מרגליות יקרות נתוספו בהוצאה זו והם הגהות המהרש"ם אשר כידוע באהלי-שם הגהותיו היקרות והקולעות המעיר ומציין לספרי גדולי הדורות בבקיאותו הנפלאה. וכן הערות יקרות עיני שמואל אשר חיבר זקינינו הגאון הגדול ר' שמואל אהרן רובין זלל"ה מקארטשין.

מהרי"ט אלגזי על מסכת בכורות

כבר פקיע שמיה של הספר הנפלא מהרי"ט אלגזי על מסכת בכורות אשר שבחוהו והללוהו כל גדולי חקרי לב, ונדפס במהדורת וילנא באותיות קטנות וצפופות. זכינו במהדורה הזו להדפיסו על פי מהדורת הג"ר ברוך אוירבך ז"ל והג"ר אהרן מרדכי שדמי שליט"א אשר ערכו ספר זה בטוב טעם בעריכה מחודשת ובאותיות מאירות עינים כראוי לערכו הרב.

רי"ף ומפרשיו

מפאת גודל חשיבות של הלימוד בספרי הראשונים הרי"ף ומפרשיו בעל המאור והרמב"ן במלחמות, נערכו חיבורים אלה מחדש ונדפסו ברוב פאר והדר באופן מיוחד שיהיה באפשרות להגדיל האותיות בבהירות ושלימות להאיר עיני הלומדים ולהרחיב דעתם. יש לציין כי עם כל הטורח הקפדנו להדירם

בצורת הדף המקורית, אשר ידוע התועלת הן לזיכרון והן כי רבים מגדולי הדורות ציינו בדבריהם ע"פ צורת הדף שנדפס עד הנה. עוד הוספנו כי הדגשנו תחילת הדיבורים בר"ן ונימוק"י באות בולט כאשר כל נוסח הגמרא הוא באותיות מרובעות ומאירות.

ספר כתוב שם להראב"ד מכ"י

במהדורה זו הכנסנו הספר החשוב כתוב שם לרבינו הראב"ד מכ"י בהשגותיו על רבינו הבעל המאור אשר אין ערוך לחשיבותו.

ספר המרדכי

מספרי היסוד בעולם הפסק וההלכה הרי הוא רבינו המרדכי ובפרט לבני אשכנז ההולכים לאור פסקי הרמ"א. אך כידוע נדפסו ספרי המרדכי בצפיפות וללא הפסקות ומקשה למצוא בהם דברי חפץ. לזאת ההדרנו ספר המרדכי בהוצאה מחודשת במרווחים ראויים, ובעיקר שמנו דגש על הסימנים המבדילים בין הענינים וההלכות להאיר עיני הלומד.

תוספתא

פלס ומאזני משפט לה' (משלי טז, יא) פלס זה המקרא, מאזני זה המשנה, משפט זה התלמוד, לה' זה התוספתא (ירושלמי שלהי הוריות). בהלל והודיה לה' יתברך שמו לעד שמחים אנו להגיש לציבור לומדי התורה ועמליה את התוספתא ונו"כ בעריכה מחודשת ובאותיות מאירות עינים, ועינינו צפויות שע"י מפעלינו זה תחזור עטרת לימוד התוספתא ליושנה במידת מה.

מבוא לציורי הש"ס

כבר מימות הגאונים אנו מוצאים שנהגו לצייר בתוך פירושיהם כדי לבאר את הסוגיות הקשות הטעונות ביאור. כמו שמצאנו שרב האי גאון בפירושו למשנה, (כלים פרק י"ב מ"א) צייר צורת חילזון.

כמו כן הרבו רבותינו הראשונים לצייר כל דבר קשה. וכך רש"י ותוס' במקומות רבים ציירו בפירושיהם, כדי לבאר את דברי הגמ'. ואכן ברור כי כבר בכת"י של רש"י עצמו היו משולבים ציורים. שהרי אנו מוצאים שהתוס', שהם מתלמידי רש"י דנים בציורו. כך הוא בתוס' במנחות (צד:) בעניין צורת לחם הפנים, הביאו: "ומה שצייר בקונטרס צורתו כזה", ודנו שם בציורו של רש"י.

מגבלות העתקת הציורים - בתקופת כתבי היד

מגבלות הציור רבות הן. לפי שאם בהעתקת דברי הראשונים היה על המעתיק לזהות את הכתוב, ולאחר מכן לדייק ולהעתיק בשימת לב מה שקרא, ותו לא, לעומת זאת כשבא להעתיק ציור, היה עליו להיות ת"ח ולחדור לעומק כוונת הציור, כדי לדעת מה נדרש ממנו, ולא די בהעתקה גרידא, כי בשירטוט כל קו יכול להיות בעל משמעות מכרעת, ובהוספת קו דק משתנה הציור מ"מבוי מפולש" ל"מבוי סתום", ומ"סוכה בעלת ג' דפנות" ל"סוכה בעלת ד' דפנות". וכד' לעומת העתקה גרידא, שדי לו למעתיק להיות בקי בצורת האותיות. ואם הכותב אינו ת"ח, הרי העתקת הציור דומה למי שמעתיק כתיבה בשפת סין בלי להכיר את הכתב.

הדפסת הש"ס ללא ציורים

עם רבות השנים הומצא הדפוס, והספר היהודי הראשון שהופיע בדפוס היה פירוש רש"י על התורה, שהודפס ברג'יו די קלבריאה בשנת רל"ה. רק לאחר מכן הובא לראשונה הש"ס לדפוס, בעיר שונצינו שבאיטליה, ע"י המדפיסים לבית פיזרו. 33 שנה ארכה הדפסת הש"ס הראשון, ועדיין לא זכו לגמור להדפיס את כל הש"ס. כי הדפיסו רק 23 מסכתות בלבד. רק בשנת ר"פ בוינציאה שבאיטליה, החל המדפיס הנכרי דניאל בומבירגי להדפיס את הש"ס כולו. ובמהדורה זו קבעו המדפיסים לדורות את מנין הדפים שבכל מסכת ומסכת. אך בנוגע לציורים, עדיין לא איפשרה מלאכת הדפוס דאז להדפיס את הציורים. ובכל מקום שהיה ציור השאירו המדפיסים חלון, כנראה לצורך ציון והשלמה עצמית של הציור. כך נהגו המדפיסים בכל ציורי הש"ס, למעט ציור אחד בלבד, במסכת סוטה, שמסיבה לא ברורה זכה וציירוהו בדפוס זה.

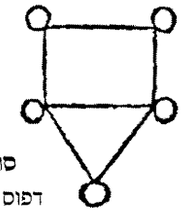

סוטה דף מג.
דפוס דניאל בומבירגי

ציורי הש"ס באים בדפוס

לא מעט זמן לקח עד שהציורים באו בדפוס, במקומם בתוך דפי הגמרא. רק בשנת תנ"ז, קרוב למאתיים שנה מאז כבר הודפס הש"ס כולו, זכו חלק מהציורים לבא למקומם, ע"י המדפיס הנגיד ר' יששכר בערמן, שהדפיס את הש"ס בפרנקפורט דאדר. והדפיס גם את ציורי הש"ס, אם כי לא את כולם.

המקור לציורי הש"ס

מאז שעדין למדו בספרים שבכתב יד, ועד שהודפסו הציורים לראשונה, עברו כאמור כמאתים שנה. לכן יש להניח שבזמן הדפסת הציורים לא היו בנמצא כת"י רבים של רש"י ותוס', שמהם יכלו המדפיסים לשאוב מקור נאמן לציורים. א"כ נשאלת השאלה, מהו המקור לציורים שנדפסו בתוך הש"ס. תשובה לשאלה זו, אפשר למצא בתוך דברי המדפיסים עצמם. בש"ס בערמן מספרים המדפיסים כי הגיהו את הש"ס מתוך ספרי המהרש"ל, המהרש"א, המהר"ם מלובלין. וא"כ יש להניח כי גם ציורי הש"ס נלקחו מתוך ספרים אלו. גם בש"ס הנודע שהדפיס הדיין מוה"ר לייב בן מוה"ר שמואל אב"ד פפד"מ [בעל מסורת הש"ס], אשר כעדות החיד"א "הרבה לזכות הרבים להציב ציונים ומורה מקום בש"ס והרמב"ם בכל התלמוד עשר ידות ממה שהיה קודם בדפוס", מעיד הרב המדפיס, כי לקח את הציורים מתוך ספרי המהרש"ל.

ספר חכמת שלמה למהרש"ל-מקור נאמן לציורי הש"ס

רבינו הגדול המהרש"ל שהיה רבן של כל ישראל, זכה להעמיד את גירסת הש"ס על תילה. כמו שמעיד עליו מרן החתם סופר. (בהסכמה שנתן לספר "צוהר לבנין".)

יש לציין, כי רבינו הגדול נח נפשיה בשנת של"ג, והדפסת הש"ס לראשונה היתה בשנת ר"פ. א"כ יש להניח כי תחילת לימודו היתה בעיקר בכת"י שאותם קיבל מגדולי הדור שלפניו, ובודאי הם בירורו מקחם ללמוד מתוך כת"י היותר מקוריים ומוסמכים. וכנראה, כאשר יצא לאור עולם הש"ס בדפוס, ראה המהרש"ל את הצורך ללבן את הגירסא האמיתית ע"פ מה שקיבל, ולתקן את השגיאות והגרסאות המשובשות, שהדפיסו המדפיסים. מתוך הגהותיו שעל גליון הש"ס שלו, שבו למד בישיבה, הדפיסו ספר מיוחד שבו הועתקו כל הגהותיו, ובכללם גם הציורים שצייר על גליון הש"ס שלו, שהיה מדפוס דניאל בומבירגי. וקראו שם הספר "חכמת שלמה", וכעדות המדפיסים:

"וזה מעשהו הגדול אשר עשה, לא הניח מלהשיג גמורות רש"י ותוס' של קלף ישנים ועל פיהם ועל פי הפוסקים רי"ף רמב"ם סמ"ג סמ"ק הטור ובעל הערוך ושו"ת ראשונים ואחרונים, תיקן כל מעוות סילת וביירר הכל בשכלו הזך והטהור. לא הניח דבר גדול ודבר קטן שלא התקין וכו'. ידוע תדעו שהגמ' של הגאון הנ"ל שמהם העתקנו אלו ההגהות היו רובן דפוס בומבירגי הראשון"

ומי לנו גדול מהמהרש"ל שעליו סמכו כל גדולי הדורות והכניסו את הגהותיו לתוך הש"ס עצמו.

זכינו איפוא, שהמהרש"ל צייר את הציורים, ועל פי הגהותיו מכת"י בצידי הש"ס הוציאו המדפיסים את הספר חכמת שלמה.

עשיית הציורים

כאמור ישנם סיבות טובות לומר, שציורי הש"ס שנדפסו בתוך פי' רש"י ותוס', אינם אותם ציורים שבאמת עשו, בגלל קושי העתקת הציור ע"י המעתיק, ומרחק הזמן מאז שיצאו הציורים מתחת יד מחבריהם ועד שבו הופיעו בדפוס. ונוספו על כך, מגבלות הדפוס דאז ליצור תבניות מעופרת כפי הנדרש.

מגבלות הדפוס

והרי דוגמא לכך:

דפוס וילנא הוסיף בסדר קדשים בצידי הגמ' את פירוש השיטה מקובצת מכתי"ק של רבינו בצלאל אשכנזי זצ"ל והעירו מדפיסי ש"ס וילנא כי "נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים". ואכן כשהגענו לציור בשיטה מקובצת מנחות (כד.) לא היה מובן הציור דיו, ומצאנו שכת"י עדיין קיים בירושלים. ולאחר עיון בגוף הכת"י מתברר שהציור אכן נעתק משם. אך בגלל מגבלות הדפוס דאז שהיה קשה לצייר בעיגול, ציירו בריבוע. כמו"כ בדפוס דאז היה קשה לשלב את המילה "עישרון" בגוף הציור, ולכן הוא נכתב מעליו. אמנם לאור התקדמות טכנולוגיית הדפוס, התאפשר לצייר את אותו ציור מאותו המקור בצורה יותר ברורה ומדוייקת.

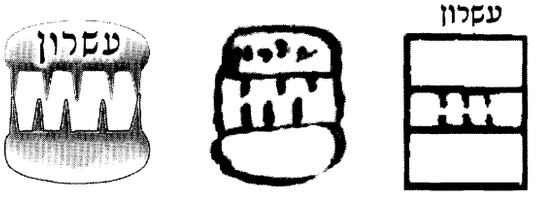

הציור בדפוס וילנא | הציור על גליון הש"ס מכת"י | הציור במהדורה זו

הציורים במהדורה זו

זכינו, וניתן להאמר כי אפשר לצייר כיום בדפוס, את הציורים ברמת דיוק הדומה לכתב יד, מה שלא היה ניתן לעשות בדפוסים

הישנים. לאור זאת, ולאור העובדה שציורי הש"ס המודפסים לא יצאו מיד מחבריהם, כאמור, יצאנו בעבודה מקיפה בנושא זה, לא רק כמעתיקים בלבד, אלא נעשתה עבודה מעמיקה ויסודית ללבן את ציורי הש"ס, שיהיו ראויים לעלות על שולחן מלכים , מאן מלכי רבנן. כך שבאמת יהיו בבחינת עזר ללומדי הסוגיות.

יש לציין, כי בראש וראשונה למול עינינו היו הציורים כמו שנדפסו בדפוס וילנא, על אף שיש בהם לא מעט שיבושים, לפי שהם היו לעיני גדולי האחרונים, ועליהם נסבו הערות המפרשים. לא חסכנו מאמץ והשגנו את ספר חכמת שלמה דפו"ר, שהוא המקור הנאמן ביותר בבחינת עדות ראשונה מרבן של ישראל שציירם ע"פ כת"י מוסמכים. ציורים אלו איפוא מוטבעים בחותמת המלך שלמה [שלמעשה הוא הנחיל לנו גם את הגירסה הנכונה בש"ס עצמו], ולכן מן הראוי שציורי הש"ס יהיו על פיו. ובמשך עבודה זו, לא מעט היינו צריכים להוסיף ולחפש ולפשפש בדפוסים ראשונים, כת"י חשובים, ספרים שנכתבו ודנו בנושא. ולמעשה כפי עדות מדפיסי השסי"ם הראשונים, כי גם הם בנו את הציורים על פי העקרונות הנ"ל, בנינו גם אנו את הציורים על פי לימוד מעמיק, בנוסף למקור שממנו העתקנו את הציור.

חידושי הלכות מהרש"א - דפוס ראשון

כמה חשוב לעיין במקורות הדברים, אפשר להיווכח מהציור המופיע במהרש"א בבבא בתרא (קב ע"א). שם סוגיית הגמ' עוסקת בדין המוצא קבר בשדה, כיצד עליו לברר אם אכן אין זו שכונת קברים. מבאר המהרש"א בדעת ר"ת שם, כי צריכים למדוד מהכותל שהנמצא ראשון, והמדידה תהא באלכסון. וז"ל, "הרי הוא עומד באמצע הכותל שבדק וכו' ואחר כך הולך באותו אלכסון עד כל אורך הכותל, ומסיים האלכסון באמצע סוף כותל השלישי ששם הבדיקה כזה". ובדפוסים יש ציור זה:

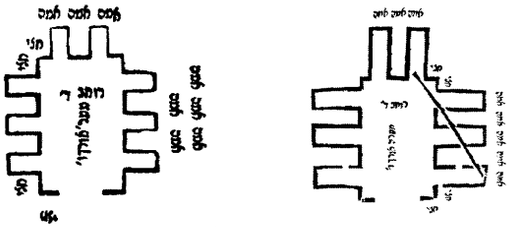

לאחר העיון, לא מבואר מה היא כוונת הציור. דלכאורה אין כאן אלא צורת הכותל, כפי שהם מצויירים ברשב"ם, ותו לא. לאחר שחפשנו במהרש"א דפוסים ישנים, מצאנו כי כל הדפוסים ציירו את אותו הציור. רק בדפוס ראשון, משנת שע"ב, נוסף בציור זה כמין "קישקוש" באלכסון. ומתחילה נראה היה, כי יושן הדפוס גרם להוסיף קו זה שלא בכוונה.

אמנם, לאחר העיון התברר, כי הוא עיקר כוונת הציור. שבזה בא המהרש"א לבאר את אופן הבדיקה, כך שתהיה באלכסון על פני כל הכותל.

דרך עבודתינו

במקומות שנחלקו רבותינו כיצד יש לצייר, הערנו על כך בהגהות שנדפסו בצידי הגמ'. במקומות שלא היה שייך להבין את הציור, גם לאחר יגיעה וגם לאחר עיון בדפוסים ישנים, השארנו את הציור כפי שנדפס בוילנא, והערנו על כך. גם במקום שיש טעות דמוכח, לא הרהבנו עוז לתקן מסברא בתוך הש"ס עצמו, אלא השארנו את הציור המשובש, וציור נוסף הצבנו לצידו, בתור הגהה בלבד. רק במקום שנמצאו סימוכין בספרי המהרש"ל, מהרש"א, או דפו"י, שינינו את הציור בתוך הש"ס עצמו לפי הציור הנכון.

ואנו תקוה, כי עבודתנו זו אכן תהיה לתועלת הלומדים די בכל אתר ואתר.

התודה והברכה

להרה"ג ר' **שלום גרוס** שליט"א

על העמל הרב בעריכת הציורים

התודה והברכה

להרב **מנחם מנדל וגשל** הי"ו בנו בכורו של אבינו ז"ל שלא נח ולא שקט עד שבעזרת האל הגיענו עד כה, שהוא הוא היה בבחינת מה שאמרו חז"ל אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע והוא מכה אותו ואומר לו גדל.

למנהל הדגול הרב **אברהם אייזנבך** הי"ו שהשקיע ומשקיע ועושה לילות כימים כדי שיצא כל דבר בכלל היופי ובפרט בהתלמוד בבלי שהשקיע את מיטב כוחותיו למען יצא הדבר בבהירות ובשלימות.

להרב **אהרן מנס** הי"ו ראש מכון **שולחן מלכים** שה' אינה לידינו להיות שותף למלאכת הקודש שעמל רבות עד שיצא דבר נאה ומתוקן הראוי לעלות על שולחן מלכים.

ולסיום דברינו נעתיר עתירה, פני נותן התורה, כי ישלח לנו העזרה, להגדיל תורה ולהאדירה, להוסיף אהבתה ואורה, עדי נזכה בבוא גואל הבירה ובבנין בית הבחירה, השתא בעגלא ובזמן.

כל העוסקים במלאכת הקודש

הרב **נחום ישראל הכהן ורשביאק** שליט"א.
הרב **יוחנן הכהן שבדרון** שליט"א.
הרב **שמעון שוארץ** שליט"א.
הרב **אברהם יהושע העשיל בליך** שליט"א.
הרב **חיים מלאך** שליט"א.
הרב **גדליה משה ספרין** שליט"א.
הרב **אפרים פריד** שליט"א.
הרב **יהושע בידרמאן** שליט"א.
הרב **אשר ביר** שליט"א.
הרב **דוד אריה פריד** שליט"א.
הרב **יהושע שמעון בריזל** שליט"א.
הרב **עמרם בריזל** שליט"א.
הרב **אהרן איונשטין** שליט"א.
הרב **צבי אליעזר קרוזער** שליט"א.
הרב **ישראל עמדין** שליט"א.
הרב **יהודה אשר שוארץ** שליט"א.
הרב **יוחנן זלצמאן** שליט"א.
הרב **יהושע העשיל שטרנליכט** שליט"א.
הרב **שלמה זלמן שמעיה** שליט"א.

הרב **שלמה אנשין** שליט"א.
הרב **דוד אקער** שליט"א.
הרב **יעקב בושריאן** שליט"א.
הרב **יעקב בלוי** שליט"א.
הרב **מרדכי בנדיקט** שליט"א.
הרב **יצחק ברגמן** שליט"א.
הרב **שילה ברונד** שליט"א.
הרב **חיים בריס** שליט"א.
הרב **ניסים גלזר** שליט"א.
הרב **צבי גפנער** שליט"א.
הרב **יעקב גרשוני** שליט"א.
הרב **יצחק אנדלער** שליט"א.
הרב **שלמה הס** שליט"א.
הרב **ברוך ויספיש** שליט"א.
הרב **יואל יעקב חשין** שליט"א.
הרב **נחמיה חשין** שליט"א.
הרב **אליעזר כץ** שליט"א.
הרב **ישעיהו לוי** שליט"א.
הרב **יהושע מיזליק** שליט"א.
הרב **משה מילער** שליט"א.

הרב **יעקב מלזל** שליט"א.
הרב **דוד פרוש** שליט"א.
הרב **צבי פרוש** שליט"א.
הרב **אהרן פרימן** שליט"א.
הרב **יהודה פרנקל** שליט"א.
הרב **קלונימוס פרידמאן** שליט"א.
הרב **בן ציון קלצקי** שליט"א.
הרב **גרשון רובין** שליט"א.
הרב **יצחק רוזנצוג** שליט"א.
הרב **יעקב רוטנבערג** שליט"א.
הרב **חיים ריינר** שליט"א.
הרב **ברוך שווקס** שליט"א.
הרב **מאיר שוטלנד** שליט"א.
הרב **יהודה שינברגר** שליט"א.
הרב **שמעון שיפמאן** שליט"א.
הרב **יהודה שליזינגער** שליט"א.
הרב **צבי שלזינגער** שליט"א.
הרב **יהודה שנברגער** שליט"א.
הרב **יהודה שפירא** שליט"א.

נודה בזאת לכל העוסקים והמסייעים במלאכה הגדולה שחרדו ועמלו במסירות נפש רבה
למען נוציא מתחת ידינו כלי שלם ומפואר, ובפרט לחברי המכון שיחי' ה"ה

הרב **מנחם קלופט** שליט"א, הרב **ישראל גוטמן** שליט"א, הרב **אליהו פורמן** שליט"א
הרב **יהודה דב גוטמן** שליט"א, הרב **דוד שמעון כהנוב** שליט"א והרב **יוסף עדס** שליט"א

שלא הניחו תנומה לעיניהם למען יצא הספר כליל יופי נקי מכל שגיאה ושיבוש,
ישלם ה' פועלם ותהי משכורתם שלמה מעם השי"ת.

ברכה כפולה ומכופלת "לב חכם לימינו" מרגניתא טבא, אחזוקי טיבותא, להרב **יאיר אבא שאול** שליט"א
שטרח ועמל עד בלי די, בעבודה אין קץ ובמסירות נפש ממש למען יצא דבר מתוקן מתחת ידינו.

גדולים מעשיהם לאין ספורות מבני עליה, אתה ה' תשמרם, וכצנה רצון תעטרם,
שנים רבות וטובות יהיו מנתם, יגדיל תורה ורוב נחת ושלוה, ימלא ה' משאלות לבם לטובה,
חן וחסד יקימם לכל אשר רואם, ויהי ה' עמם, יאריך ימיהם בטוב ושנתם בנעימים, אכי"ר.

"והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד"

בצאתנו נפרוש כפינו לפני בורא העולם שלא תצא תקלה תחת ידינו ח"ו, ויהי רצון שתתקבל מהדורה זו באהבה וחיבה
לפני הלומדים ולפני כל עם ה', וכשם שזכינו וההדרנו את תלמוד בבלי כן יזכנו הקב"ה להמשיך להדר ולפאר
את תורתנו הקדושה ולרבות חיילים לתורה אכי"ר.

מסכת
סנהדרין
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, **והגהות אשר"י** מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, **ופירוש המשניות להרמב"ם** ז"ל. פירוש **רבינו שמשון משאנץ** ז"ל ופירוש **רבינו אשר** ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. **מבוא התלמוד** לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה **קצור כללי התלמוד** מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. **מסורת הש"ס, עין משפט** (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), **ונר מצוה** (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), **ותורה אור**, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. **חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט** להג"מ **יוסף שמואל** ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד-תפ"א), **והגהות ותוספות מראה מקומות** להג"מ **ישעיה** (פיק) **ברלין** ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו:

א) ספר **חכמת שלמה (מהרש"ל)** להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) **חדושי הלכות** } **(מהרש"א)** { להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) **חדושי אגדות** } { אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) **מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין)** להג"מ מאיר מלובלין ז"ל

ה) **חדושי הלכות מהר"ם שיף** להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא.

ועליו **באור והגהות** מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) **מעדני יום טוב**
בתחלה נקרא **מעדני מלך**

ז) **דברי חמודות**
בתחלה נקרא **לחם חמודות**

} על **הרא"ש** למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה { להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי הצליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ח) **פלפולא חריפתא** על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) **תפארת שמואל** (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) **קרבן נתנאל** על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) **חסד לאברהם** פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) **מסורות חדשות** (הנהית בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם **תקונים והגהות** מהג"מ מרדכי זאב הלוי הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) **הגהות הב"ח** להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהט"ס בית חדש).

יד) **הגהות הגר"א** להג"מ אלידו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות טמנו).

טו) **מראה יחזקאל** הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) **מעשה ר"ב** הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) **גליון הש"ס** להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) **גליון מהרש"א** הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) **הגהות** הג"מ **שאול קאצענלנבוגן** ז"ל מווילנא.

כ) **הגהות** הג"מ **אלעזר לנדא** ז"ל אבד"ק בראדי (בעהט"ס יד המלך).

כא) **חדושי והגהות הרש"ש** להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא.

עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות **פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א. מסכת כלה רבתי – השלמה - מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו **אברהם בר נתן** היחיד זצ"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות. ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב. מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בפפד"ס בשנת תרי"א).

ג. חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד. נוסחאות ישנות ונוספות הבבלי במסכת שקלים.

ה. נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו. נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז. נוספא הדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח. פירוש **רב האי גאון** ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט. רב נסים (גאון) **בר יעקב** ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם **ספחת ממעיל התלמוד**).

י. [כ"י] **רבינו חננאל בר חושיאל** ז"ל (כ"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא. [כ"י] **רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה** ז"ל (רביה דרבי ורשי"י) למס' תענית וכבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב. רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג. הרשב"ם העקרי למס' כ"ב דף פ"ו, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד. פי' **רבינו זרחיהו הלוי** ז"ל (הי"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו. רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז. [כ"י] **תוספות ר"י הזקן** ז"ל, למס' קדושין (כך יחסום לו רשימי הספרים. אבל נראה כי שגו בזה. כי בשני מקומות מוזא בהן ספר התירוצה ומחברו הלא הוא תלמידו של ר"י הזקן).

יז. פי' **רבינו שמשון משאנץ** (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אחדדיונעם. ועליו נלוה גם פי' **הרש"ץ משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יח. (כ"י) **תוספות הר"ש משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יט. (כ"י) **תוספות ישנים** למסכת יבמות.

כ. (כ"י) פי' **ריב"ן השלם** למס' נזיר. הפירוש נדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י. הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח הוך הכי שמצאוהו) אולם הנדפס משובש מאד. גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההוספות והשינויים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם **נוספא הריב"ן**.

כא. [כ"י] פי' **רבינו יצחק בר מלכי צדק** סיטפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב. [כ"י] פי' **רבינו יהודה בר בנימין הרופא** ז"ל ממשפחת הענים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג. [כ"י] פי' **רבינו מאיר מרוטנבורג** ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד. קובץ פירושי **מהר"ם מרוטנבורג** לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפיסונו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה. פי' **רבינו יונה החסיד מגירונדא** ז"ל, למס' אבות.

כו. [כ"י] **תוספות ריי"ד** מאת רבינו **ישעיה די טראני** (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז. [כ"י] **תוס' חד מקמאי** למס' יבמות, והוא נדבי עדי של **רבינו משלם** ז"ל. וביראש הספר כתוב בכתב ובח"י הרחרי"א ז"ל בזה"ל: "תדושי יבמות לחד מקמאי" ז"ל, מזויר לזרב אבוי לשבת, הוא היה בזמן הראב"ד. ובא בעשה לפניהם. החיד"א ס"ט ס"ל עכ"ל.

כח. [כ"י] **פי' הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקב הספרים של הרחרי"א ז"ל (הרחרי"א ז"ל רשם עליו בטעות כי"ק קדשו).

כט. תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפינם הא' בפראג).

ל. פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות.

לא. [כ"י] **תוספי הרא"ש** ז"ל למסכת נדה.

לב. [כ"י] **שיטה מקובצת** לרבינו **בצלאל אשכנזי** ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (והיסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא **פי' רש"י האמתי** שמצא בכ"י

הגהת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נמתקו מכה"ק מכלין הש"ס שלו שכשבא בחיבוריו תוב"ב, והרחרי"א ז"ל בשה"ג ח"ב מוכיחו לשבח בזה"ל: הגהות בלאלאת אמתיות מתוך גמ"ת כ"י שהיו לו, ולא ובינו עדיין שיצאו לאור הדפים עכ"ל. ולמס' חולין נמתקו בעצם כ"ק של תלמידו הנ"מ שלמה בר שמעיה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' פולאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג. הכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בכס ח"ש תוצאה אי בשנת תשל"ה.

לד. [כ"י] **חדושי מהרש"ל** על הרא"ש למס' שבת עירובין וניטין.

לה. פירש"י והג"י וכו' שעל **הרא"ש**, הוגהו וגוספי בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנה שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו. [כ"י] **הגהות הב"ח** להל"ק מהרא"ש.

לז. הגהות מס' **תמת ישרים**, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח. הגהות מס' **ברכת הזבח** ומס' **צאן קדשים** לסדר קדשים.

לט. תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ **אהרן שמואל קאידנוור** ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכה הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאי בכפוף המסכתות).

מ. [כ"י] **פסקי תוספות** למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס **ואחזו** מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא. [כ"י] **נוסחאות ישנות בפסקי תוס'** שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב. פי' **קרבן העדה** למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג. פי' הג"מ **חיים יוסף דוד אזולאי** ז"ל (בספרי כסא החיים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד. [כ"י] **הוספות להגהות הגר"א** ז"ל. ובייחר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצמם כפ"ק.

מה. הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנחר לקבון שנדפס בסוף).

מו. מים מהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאמים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז. הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים סוף מס' **יער קנו**.

מח. ספר **תקלין חדתין** על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ **ישראל בהר"ש** ז"ל בי"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט. [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** הגהות על מהרש"א להג"מ **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיינוי (מלבד חדישיו על גפ"ת שבאי בסוף המסכתות).

נ. ספר **בנין יהושע** על אבות דרבי נתן, מאת הרב **יהושע פאלק** ב"ר יצחק אייזיק סליטא ז"ל.

נא. ספר **נחלת יעקב** למסכתות קטנות, מאת הרב **יעקב (יאקב)** ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב. עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג. הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ **שמואל פריינד** ז"ל מדייני **פראג** (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד. [כ"י] **לב חכמים** למסכת שמחות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה. [כ"י] **פירוש קדמון** למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת בשם פירוש **לא נודע לי**.

נו. אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ **חיים מנואששט** בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז. ספר **מהדורא בתרא למהרש"א**, עם חדושי הלכות ואגדות מהתנו הג"מ **משה בר' יצחק** בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח. חכמת מנוח, חדושים מהג"מ **מנוח הענדיל** ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט. מים חיים, חדושים מהג"מ **יחזקיה די סילוא** ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס. כללי התלמוד, להנ"מ **חיים בנבנשתי** ז"ל (מספרו כנה"נ ושיורי כנה"נ).

סא. [כ"י] **הגהות ישנות** למס' נדה שנכתבו כ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווינציאה שנת רפ"ז.

סב. [כ"י] חדושי הג"מ **משה** ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג. הגהות הג"מ **נתן בוריגיל** ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד. [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל למס' ערכין ונקרא **יד אלישו**.

סה. [כ"י] **הגהות חדשות** מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו. [כ"י] **באור הגר"א** למשניות **סדר טהרות** (מלבד אהלות) **אשר קבל** מכתב תלמידו הג"מ **מנחם** ז"ל מסקלאב ועתק ע"י הרה"ל ז"ל, ולקח גדול ממנו כלו הדש. שלא נמצא באו"ח.

סז. ספר **אודה מישוד** למס' נזיר. מהג"מ **יחזקן ב"ר מאיר** ברכות ז"ל מקרעמניץ.

סח. הגהות הג"מ **יחיאל היילפרין** ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט. [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ **יעקב עמדין** (הריעב"ץ) ז"ל (בעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו ומספר קולן של כופרים).

ע. [כ"י] חדושים מהג"מ **גדליה ליפשיץ** ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו **רגל ישרה** לאדר"נ וכמ"ק.

עא. חדושים מבנו הנ"מ **ישראל ליפשיץ** ז"ל בעהמ"ס **תפארת ישראל** על משניות.

עב. [כ"י] חדושים מהג"מ **צבי הירש ברלין** ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג. חדושים מהג"מ **משה סופר** ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד. שדה צופים על הרא"ש להג"מ **בצלאל רנשבורג** ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה. חדושים מהג"מ **זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ** ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו. חדושים מהג"מ **כרוך פרענקיל תאומים** ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכי').

עז. [כ"י] חדושים מהג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח. [כ"י] **הגהות** למס' שבועות מהג"מ **ליב ברלין** ומהג"מ **נח חיים צבי** ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט. (כ"י) **מצפה איתן** להג"מ **אברהם** ז"ל מסינסק (בעהמ"ס בשביל לאיתן וכי'). (עם תוספות טרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס יאסאנוי).

פ. [כ"י] חדושים מהג"מ **שלמה איגר** ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הג"ל).

פא. חדושים מהג"מ **צבי הירש חיות** ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב. [כ"י] **קרני ראם** להג"מ **אהרן משה סויטש** ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת התועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרמב מסכתות שנדפסו בלעדיו).

פג. [כ"י] **הגהות** בנו הג"מ **שמואל שמעלקא טויבש** ז"ל אבד"ק יאסי.

פד. ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ **יהודה צבי** ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה. [כ"י] **שער הלקוטות** הגהות מהג"מ **יעקב** ז"ל (בעה"מ פתחי שערים).

פו. [כ"י] **חדושי הרד"ל** מהג"מ **דוד לוריא** ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופרי"א וכו').

פז. [כ"י] **הוספות לחדושי והגהות הרש"ש**, וחדושים מבנו הג"מ **מתתיהו שראשון** ז"ל מווילנא.

פח. [כ"י] חדושים מהג"מ **יוסף חנינא ליפא מייזליש** ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט. [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ **אשר הכהן** ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ. [כ"י] חדושים מהג"מ **שמוהה** ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי הניף ז"ל)

צא. [כ"י] **מלאכת יום טוב** מהג"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב. [כ"י] **בן אריה** מהג"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק טעלא.

צג. חדושים מהג"מ **אליהו גוטמאכר** ז"ל אבד"ק גריזיך (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד. [כ"י] חדושים מהג"מ **יצחק אייזיק חבר** ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"ט שו"ת בנין עולם).

צה. [כ"י] חדושים מהג"מ **נחמיה בירך** הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו. [כ"י] **מראה כהן** להג"מ **בצלאל הכהן** ז"ל מד"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז. [כ"י] חדושים מהג"מ **אלעזר משה הלוי הורוויץ** שליט"א אבד"ק פינסק.

צח. [כ"י] **פורת יוסף** להג"מ **יוסף** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

צט. הגהות אמרות טהורות על פי' הר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ **שמואל פריינד** ז"ל הנ"ל.

ק. [כ"י] **חשק שלמה** להג"מ **שלמה הכהן** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

קא. [כ"י] **יפה עינים** להג"מ **אריה ליב יעלין** שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"ט לתלמוד ירושלמי. למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדרא"ש ופסקי"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד **בבלי** לירושלמי. (ובהם הגהות וכ"מ בירושלמי למס' ברכות ישבת להג"מ **ליב ברלין** ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).

קב. [כ"י] **המתרגם** כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' הנשנויות להרמב"ם והר"ש.

קג. פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

קד. הגהות מהרש"ם מהרב הגאון רבי שלום מרדכי אב"ד ברזאן.

קה. עיני שמואל מהרב הגאון רבי שמואל אהרן רב ואב"ד קארלשין.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר **שיח יצחק** על תוספות ישנים למסכת יומא. **ובכ"מ** שנדפס בהן מלפנים "עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. **ב) מראה מקומות** בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. **ג) ציוני המרקים** של התוספתא בר"מ ובר"ש. **ד) שני נוסחאות** בהקדמות הרמב"ם מכ"י ערבי. **ה) ציוני המסכתות** בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו **ש"ס של הג"מ יעקב עמדין** ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, **הכל בעצם כתב ידו הקדושה** מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגדתנו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

דיני ממונות בשלשה. בגמ' [ג:] ילפינן להו: **גזילות.** כופר בפקדון דמשלח כו' יד הוי גזלן וכן המוכף מיד מביריו הוי גזלן ויגזול לת"ל המניח מיד המלוי (שמואל ב כג) מאל ליה ולא שילם לן מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: **והבלות.** המוכל בחביריו חייב בחשבה דכריס כדלמרינן בבבא קמא (פב.) ולית ליה כי יתן מוס בעמיתו וגו' כן יעשה לו [ויקרא כה] בחמון. ובגמ' [ע"ב] פריך הייט דיני ממונות: **נוק.** דכתי המועד לו מלם שהזיקו. ובגמ' [ג.] פריך הייט מבלות: **משלומי כפל.** דגניבה שנמלא בידו לכתיב (שמות כב) מס המלא תמלא בידו וגו': **ומשלומי מרבעה ומששה.** דכתי לו מס שטבחו או מכרו: **המוכס ומפרס.** נערה בתולה ממשים כסף: **מוליא שם רע.** לל מלאתי לבתך בתולים וגו' ונשנו לותו מלה כסף וגו' (דברים כב): **דיני נפשות.** דלם לתת כופר שנאמר בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים של עבד (ש"ר דף מג.) ודלת כר"ת למחייב ע"פ עד לחד וע"פ הבעלים בפרק מרבעה ומששה (שם מג:) ואין נרלה להת ליכת לתורתי המם לקבלי לחפי' ר' עקיבת דריש לת כופר לרבות שלת בכוונה ורבלה לר"מ לכופר ול' של עבד הוי בכלל מבלות לי נמי תנת ושייר נמי ילילת עבד נרבמי מבריס דקנסת הוא ובעי נמי ג' מומחין ולל"ת קמ"ל לת מהיב הת שייר לחיב' למיתר לפסיטת ליה להוי מכלל מבלות לי נמי התנת לת לייבי חלת בממון הניתן מיד ליד: **בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין**

דיני

דיני ממונות בשלשה. לחר שנמנו דיינים נתלת בני מתניתנו נכתה דיין לותם ד"ה לל תנת כופר ושלשים של עבד כדתנן שלר נקנות י"מ משום לשור מיתתו בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים של עבד (ש"ר דף מג.) ודלת כר"ת למחייב ע"פ על לחד וע"פ הבעלים בפרק מרבעה ומששה (שם מג:) ואין נרלה להת ליכת לחורתי המם לקבלי לחפי' ר' עקיבת דריש לת כופר לרבות שלת בכוונה ורבלה לר"מ לכופר ול' של עבד הוי בכלל מבלות לי נמי תנת ושייר נמי ילילת עבד נרבמי מבריס דקנסת הוא ובעי נמי ג' מומחין ולל"ת קמ"ל לת מהיב הת שייר לחיב' למיתר לפסיטת ליה להוי מכלל מבלות לי נמי התנת לת לייבי חלת בממון הניתן מיד ליד: מה

ממונות [א]בשלשה [ב]גזילות וחבלות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה [ג]האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים [ד]מוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות [ה]מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה [ו]עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר"מ רבן שמעון בן גמליאל אומר [ז]בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בג' מעוברת: [ח]סמיכת זקנים [ט]ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' [י]שמעון ר' יהודה אומר [כ]בחמשה [ל]החליצה והמיאונין בשלשה [מ]נטע רבעי [נ]ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה [ס]ההקדשות בשלשה [ע]הערכין המטלטלים בשלשה ר' יהודה אומר אחד מהן כהן [פ]והקרקעות [צ]תשעה ובהן [ק]ואדם כיוצא בהן [ר]דיני נפשות בעשרים ושלשה [ש]הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר [ת]והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר [א]ואת הבהמה תהרוגו [ב]שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר [ג]השור יסקל וגם בעליו יומת [ד]כמיתת בעלים כך מיתת השור [ה]הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה [ו]רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: [ז]אין [ח]דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [ט]ואין מוציאין [י]למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין [כ]מוסיפין [ל]על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [מ]אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד [נ]אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים [ס]סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר [ע]אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים [פ]ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר [צ]ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר [ק]עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר [ר]לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לרעה על פי אחד [ש]הטייתך לרעה על פי שנים ואין

ומן

דיני ממונות בשלשה. נגמ' [ג:] ילפינן להו: **גזילות.** כופר בפקדון דמשלח כו' יד הוי גזלן וכן המוכף מיד מביריו הוי גזלן ויגזול לת"ל המניח מיד המלוי (שמואל ב כג) מאל ליה ולא שילם לן מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: **והבלות.** המוכל בחביריו חייב בחשבה דכריס כדלמרינן בבבא קמא (פב.) ולית ליה כי יתן מוס בעמיתו וגו' כן יעשה לו [ויקרא כה] בחמון. ובגמ' [ע"ב] פריך הייט דיני ממונות: **נוק.** דכתי המועד לו מלם שהזיקו. ובגמ' [ג.] פריך הייט מבלות: **משלומי כפל.** דגניבה שנמלא בידו לכתיב (שמות כב) מס המלא תמלא בידו וגו': **ומשלומי מרבעה ומששה.** דכתי לו מס שטבחו או מכרו: **המוכס ומפרס.** נערה בתולה ממשים כסף: **מוליא שם רע.** לל מלאתי לבתך בתולים וגו' ונשנו לותו מלה כסף וגו' (דברים כב): **דיני נפשות.** דלם לתת כופר שנאמר בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים של עבד (ש"ר דף מג.) ודלת כר"ת למחייב ע"פ על לחד וע"פ הבעלים בפרק מרבעה ומששה (שם מג:) ואין נרלה להת ליכת לחורתי המם לקבלי לחפי' ר' עקיבת דריש לת כופר לרבות שלת בכוונה ורבלה לר"מ לכופר ול' של עבד הוי בכלל מבלות לי נמי תנת ושייר נמי ילילת עבד נרבמי מבריס דקנסת הוא ובעי נמי ג' מומחין ולל"ת קמ"ל לת מהיב הת שייר לחיב' למיתר לפסיטת ליה להוי מכלל מבלות לי נמי התנת לת לייבי חלת בממון הניתן מיד ליד: **בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין** וגומרין בשבעה ואם גמרו בג' מעוברת: [ח]**סמיכת זקנים** [ט]**ועריפת עגלה** בשלשה דברי ר' [י]**שמעון** ר' יהודה אומר [כ]**בחמשה** [ל]**החליצה והמיאונין** בשלשה [מ]**נטע רבעי** [נ]**ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה** [ס]**ההקדשות** בשלשה [ע]**הערכין המטלטלים בשלשה** ר' יהודה אומר אחד מהן כהן [פ]**והקרקעות** [צ]**תשעה** [ק]**ואדם כיוצא בהן** [ר]**דיני נפשות בעשרים ושלשה** [ש]**הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר** [ת]**והרגת את האשה** ואת הבהמה ואומר [א]**ואת הבהמה תהרוגו** [ב]**שור הנסקל בעשרים ושלשה** שנאמר [ג]**השור יסקל וגם בעליו יומת** [ד]**כמיתת בעלים כך מיתת השור** [ה]**הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה** [ו]**רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה:** [ז]**אין** [ח]**דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד** [ט]**ואין מוציאין** [י]**למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין** [כ]**מוסיפין** [ל]**על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד** [מ]**אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד** [נ]**אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים** [ס]**סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר** [ע]**אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים** [פ]**ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר** [צ]**ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר** [ק]**עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר** [ר]**לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לרעה על פי אחד** [ש]**הטייתך לרעה על פי שנים** ואין

כמיתת בעלים. לם היה נידון כחיוב מיתת בית דין בבעלי עבירה ובלבה כך מיתת השור להלי בעליו יומת קרת יתירת להן דרבה ולת דתנתייב קטלה כדמפרש טעמת בגמ' (שם) **הוא** אשה המה ונידונין בסקילה כשור לדמרינן בב"ק לחד שור ולחד כו' בשור שנגח לת הפרה (דף נד:)[ס]: **כרדלם.** [פ]חיה היא: **ואין דנין לא לם לשבט.** [צ]רובו של שבט שעבדו ע"ז במוזר: **נכיי דעקר.** בחנק. בגמ' (דף טו.) בעי מנלן דבעי שבעים ולחד: **במלחמת הרשות.** כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש לת ארץ ישראל: **על העיר.** ירושלים: **סנהדריות.** שהיו מושיבים סנהלרי קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר כדכתיב (דברים טז) תתן לך בכל שעריך ודריכן בית דין הגדול שבלשכת הגזית ללחת ולהושיבם וכו' [ק] יליף בגמ' (דף טז:): **בספר.** כלך המבדיל בין ישראל לנכריס ובלע"ז מרק"ת. ובגמרא (שם) מפרש טעמת: **עדה שופטת.** עשרה מחייבין: **ועדה מצלת.** עשרה מזכין. ממעינן קרא לדריך עשרים שלם יחלקו היו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: **לעדה הרעה.** במרבליס כתיב: **לרעות.** לם הרוב מחייבין לת תלך מחריבם להרוג: **שומע אני.** ללטובה לזכות הלך מחריבם שלפי' מיעוט המזכים ורבים המחייבין כתיב לת תהיה אחרי רבים לרעות לם כן למה נאמר אחרי רבים להטות משום זכות לת מיצטרף ליה ללת לפלוגי לחייב הלך מחריבן: **לת כשטייתך.** אחרי רבים לזכות אני אומר לך לגעות לחובה ללת לזכות על פי לחד לפלוגי לין יחידין מזכין על המחייבין ללת לחד זכה לכל לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המזכין שניס ובכי קלמר לת מהיה אחרי רבים לרעות על פי לחד לכל אחרי רבים בשניס לפי' לרעות. הלכך על כרחך כ"ב בעינן דבעיר מעשרה מזכין ליכא למימר להת כתיב והלילו העדה ותו לת משכחת חובה בעיר מי"ב:

ומן

מוסף רש"י

והמוציא שם רע. לת מלאתי לבתך בתולים ובת מלאתי לבתך בתולים ובת להססיקה כתובתה ולת להוציא, שלינו מבלל עדים שזינתה בתחתי, לתי לתפסות קלמר לת לחמר ר"מ בשלשה (לקמן ח.). **וחכמים** אומרים כו' **מפני** שיש בו דיני נפשות. קס"ד להכי קלמרי משום לחיכת מוציא שם רע לדריך בה דיני נפשות, וכבון שבבבא עדיס, ובגמרא פרכינן וכי יש בו דיני נפשות מלי הוי, השתא מיהת לאו דיני נפשות הוא לליכת עדיס (שם). **סמיכת זקנים.** על לחם פר העדה (לקמן ג.). **והקרקעות.** של הקדש הבא לפדותן, לריך עשרה ולחד מהן כהן (מנילה כג:). **ואדם.** לם בת לפדות (לפטור עלמו. ב"ח) מיד הקדש (שם). **על העיר.** על יהושלים, ולריך לקדש התוספת בשבי מתות וכביר כדמפרין בשבועות (לקמן יד:).

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה כו'. אוקמה (רב בהו) [ר' אבהו] למתני' הכי דיני ממונות בשלשה ומה הן גזילות וחבלות הן שצריכין ג' מומחין כדכתיב בעסק גזילות בענין השומרין ג' אלהים והן מומחין.

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, קפר.

תורה אור השלם

1. וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דָּמֵיהֶם בָּם: ויקרא כ טז
2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת הַבְּהֵמָה תַּהֲרֹגוּ: ויקרא כ טו
3. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת: שמות כא כט
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֲסֹפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: במדבר יא טז
5. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשְׁחוּ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כד-כה
6. עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמָּה מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי: במדבר יד כז
7. לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת: שמות כג ב

ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלשה וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין א"מאה ועשרים רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות: **גמ'** אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו אמר רבי אבהו מה הן קתני מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא וצריכא דאי תנא דיני ממונות הוה אמינא דאפי' הודאות והלואות תנא גזילות וחבלות ואי תנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונות הוה אמינא הוא הדין דאפילו הודאות והלואות והאי דקתני גזילות וחבלות משום דעיקר ג' דכתיבי בגזילות וחבלות כתיבי גזילות דכתיב [ב] ונקרב בעל הבית אל האלהים חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו תנא מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא ולמאי אילימא דלא בעינן שלשה [ג] והאמר רבי אבהו [ד] שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין אלא [ה] דלא בעינן מומחין מאי קסבר אי קסבר [ו] עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין משום דרבי חנינא דאמר רבי חנינא [ז] דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ממונו ס"ל למנקט כריש"ע סכן דרך כל מקום נלמוד מה לי להקדיש הפשוט כלמשכן (ב"מ דף ל:) מלמד שמות מה לי הכא מה לי התם וכן [ו]מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא ובמיזמו נמי (סה דף קג.) השתא דאמר רבי יוחי מה לי הן מה לי למיהן מה לי למיהן מה לי הן נמי נמרינן ור"ל דמחלוקת שייכא בגוף טופי ופשיטא לכך נקט בריש"ע חבל בגופו:

דברי הכל אין דיניהן דין. לרבי יוחנן מלרבי יוחנן פריך דשמואל ושאר תנאי דבבי דיניהן דין ור"ת היכי קאמר ד"ה הא מיבא בריש"ע דאמר כר חמא בהגוזל קמא (ב"ק דף קו.) דאמר מרבנה שומרין לריכין כפירה במקלת לליה ליה עירוב פרשיות ומתן לליה ליה עירוב פרשיות וי"ל דבי יוחנן לא מתניא אלא בדיני ממונות דבעינן ב' שלשות אבל בדיני נפשות אפילו יחיד מומחה יכול לדון ולהכי לא מתניא בריש"ע אלא בדיני ממונות ור' יוחנן ור' יוסי בר חמא ורבינא סבירא להו כר' יוחנן בהגוזל (שם:) דדרשי מכל מקום ורבינא דרים מכילתין אמרינן רבי יוחנן ורים לקיש אמרי תרוייהו שנים שדנו אין דיניהם דין ובסמוך (יבמות דף מו:) נמי קאמר רבי יוחנן גר לריך שלשה מעמים כתיב ביה וי"ל דאפי' מתן לליה ליה אין עירוב פרשיות כתוב כאן נעי שלשה משום דכתיב (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם והאי דקאמר הכא מאי קסבר כו' ס"ק אי קא סבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא דריש משפט אחד להשוות הולאות והלואות לגזילות וחבלות שלשה מנא ליה וכי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דבעי מומחין כו' וי"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתוב כאן בדין הוא לבעי ג' מומחין משפט אחד מלא מלא כתיב ליה רחוב לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתוב כאן לא בעינן ג' ומומחין ממשפט אחד ור"ת כי היכי דילפינן דריסה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' ומומחין אפי' מתן לליה ליה עירוב פרשיות וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאמר ולא להשוות דיני ממונות מהדדי לחקוק לעיל קאי דכתיב (שם) מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת וכתיב בתריה משפט אחד וגו' ומדא לקמן (דף ח.) בעי גזירה שוה להיטב היטב ולא ילפינן דיני נפשות מהדדי לענין דריסה וחקירה מדכתב משפט אחד ומיהו ע"כ אין רולה משם ד"ק תיקשה לרבי כר חמא דאיצטריך דרבי יוחנן לליה לרבי יוחנן לליה ליה משפט אחד אפי' להשוות דיני ממונות מהדדי אלא מיצטריך היטב מטעם דלקמן דליכתבינהו רחמנא בחדא ור"ת מכאי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות מדיני נפשות כמו לענין דריסה וחקירה וי"ל מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות ס"ת לגבי הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות אלא קשה למאן דלליה ליה עירוב פרשיות מומחין דכתב רחמנא גבי דיני ממונות למ"ל ושמא לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות כיון דסגי בשלשה ול"ע כל הנך מילי דתניא בקמן בפ' אחד דיני ממונות (דף נב.) מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אמאי לא מסווין להו ממשפט אחד יהיה לכם[ח]: **אי** קסבר עירוב פרשיות כתוב באן ליבעי נמי מומחין. מפורש בהגוזל קמא (ב"ק דף קו.):

ליבעי נמי מומחין. תימה למאמר הכא דמעמיד הדיוטות מדכתיב לפניהם ובפרק המגרש (גיטין דף פח:) ממעט להו מדכתיב לפניהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות וי"ל דהתם ממעטינן מלפניהם משום דלפניהם קאי אלהים דהכא כלומר לפני הדיינין המפורסמין במקום אחד ומיהו בגיטין [ח](שם) פירש בקונטרס משום דקאי אמעשים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' שהן סנהדרין ונראה לפרש בגיטין לענין מילי דכפייה מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מילי דעשוי מלפניהם משום דדרשינן לקמן (דף ז.) מאשר תשים אלו כלי הדיינין דצריך בהן שיהא שנאמר

ועבדים. בגמ' (שם) מפרש כנגד מי: **מאתים ושלשים.** דהיינו כ"ג עשיריות שיהא כל אחד מבית דין אר על עשרה דבעינר שיהא מעשרה לפ שהכתן שרריה: **גמ' מה הן קתני.** הלי גזילות וחבלות פירושא דדיני ממונות הוא אלא משמע לן דיני ממונות במשמע ולמעוטי הלוחות והולחות שהן בפין על גמילות חסדים ואיכא נעילת לחא בפני לוין כדאמרינן לקמן [ג.] הלכך מעטינהו ולקמן מפרש ממאי מעטינהו: **הודאות והלוחות.** שייכן על עסקי מלוה הן הולחות שבא לדון בעדי הולחה שמניא עדים שקומריס בפניהם הולחה לו הלוחות שבא לדון בעדי הלוחה שמעידין בפניהם הלוהו והלה כופר בפתיהן וכי הלי ליבעי טובא אילא בהן מכילתא הולחה אחר הולחה הלוחה אחר הלוחה מלטרפין בפרק ג' (לקמן דף ל.) גבי עדים זוממין[ד]. ואית דמפרכי הודאות שמודה במקלת הלוחות שכופר הכל. ורפשון עיקר דמכדי שייכן על עסקי מלוה הם כלחוקימנא טעמא לקמן משום נעילת לחא נפני לוין מאי שנא להא קרי הלוחה והא לא קרי הלוחה הודאות וכפירות מיבעי ליה למיתני: **בגזילות וחבלות.** לפרושי: **ונקרב בעל הבית אל האלהים.** מדכתב בפרשה אלהים ג' זימני נפקא לן דבעינן שלשה והאי קרא כתיב בשומר חנם וה טועני שלא יד בפקדונו דהיינו גזילות: **מה לי חבל בממונו.** ממשמע שנאמר שלשה בחובל בממונו לף חובל בגופו בכלל הלכך בהא נמי כתיב ביה ואי לא תנא דיני ממונות הוה אמינא הכי דגבי חבלות כתב נקט להו ועלתה הוא הדין לדיני מלוה להכי תנא דיני ממונות ותנא ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות למעוטי הודאות והלוחות לחם כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות ניחתוק: **ולמאי.** הלכתא שייכינהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי[ט]: **דברי הכל.** לקמן (דף ו.) קאי דפליגי בפשרה ומשמעינן ר' יוחנן דבדין כולהו מודו דבעינן ג' **מומחין.** סמוכין ונעלו דעתר מנשיא לדון כדאמרינן לקמן בפירקין (דף ה.): **ומאי קסבר.** תנא דידן דמעטינהו: **אי קסבר עירוב פרשיות כתיב בלן.** דליכא למאן דאמר בהגוזל עשיר שהפרשיות הכתובות בלוה המשפטים מעורבבות הן שים מקלת כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה אלא מפרשה אחרת הוא כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה [ב"מ ב.] מולה במקלת הטענה יכבע כו' שכתב בשומר חנם לאו משומר חנם קאי דהא לעיל מיניה דכתיב [שמות כב] אם לא שלח ידו במקלת מיירי בשבע הולחה מקלת הטענה לפרשת חנם כתב תלוה קאי (שמות כב) דהתם הוא דבעינן הולחה במקלת ואי לא מודה לליה חזקה אם אינה התובע אומר לו אי אתה חייב לי אלא שבועה והאי דכתיב אשר יאמר מלמד שהיה נשבע ונוטל ואי לא לא ולא דמי לשומר חנם דהתם לא בעי שבועה דכתיב [שמות כב] ונקרב בעל הבית אל האלהים ואמרינן מי שהוא בעל הבית

שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ממונות כנפשות וכיון דכתיב דריסה וחקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרשה וחקרת הוה הדין לדיני ממונות: **שלא תנעול דלת.** שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד. והכא נמי שמא לא ימצא מומחין לכופו לדין: **אלא מעתה טעו.** הדיוטות בדיני ממונות לא ישלמו דכיון דכרשות דיינו קא נחתי הוו להו כמומחין וכל המומחה לע"ד אם טעה פטור מלשלם כדלקמן בשמא דיני ממונות (דף ג:) הא שמינו מומחה מייב: **כל שכן שאתה נועל דלת.** דסכר למ"ש טעו בי דינא ופטרי ליה ומפסידנא: **אי הכי.** דהדיוטות והלוותה שלשה נעיון למה ליה לרבי אבהו לתוקומה למתניתין דמה הן דקתני (ג:): **פרטי קתני.** מלי למימר דיני ממונות דהיינו הודאות והלוואות דשלשה כל דהו וגזילות ומכלות ג' מומחין ומשום דמחוקין נדיינין להו כלכתיהו כחד כללא: **ועוד.** מי מצית קתני למה לי למימני תרי זמני שלשה הכי מיבעי למימני דיני ממונות שהן גזילות ומכלות ג': **פרטי קתני.** דולמי ג' בעינן לעיעורי פרשיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דרבי חנינא (שם) והכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודאות והלוואות בשלשה הדיוטות וגזילות ומכלות בשלשה מומחין: **מדלורייתא חד נמי כשר.** בהודאה והלוואה דכתיב תשפטו לגון יחיד ולגי עיעורי פרשיות כאן ומתניתין ולמי תרתי קתני כדאמרן ומיהו שלשה בהדיוטות והלוואות לאו מדלורייתא אלא מדרבנן: **גזירה משום יוצאי קרנות.** תגרין שאין בקיאין בטיב דיינין ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי: **דגמיר.** שמע מחכמים ומדיינין הלכות דין מלוה: **טעו לא ישלמו.** להא דרשות נחתי אפי' מדאורייתא: **כל שכן דנפישי יוצאי קרנות.** ללא פיכפת להו למיגמר: **ורבא.** דאמר מדאורייתא תלתא בעינן לית ליה דשמואל דאמר דיינין דין: **כיצד דין חלוף.** שעבדו על מקנת מכמיס: **היינו נזק היינו מכלות.** מאי קרי נזק ומאי קרי מכלות הא נזק ממש מחמשה דבריס של מכלות הוא (ב"ק פג:) ולימני מכלות ולא בעי נזק: **תני נזק נמי היינו מכלות.** דשור שן שמכל ליט משלם ללא תני נזק וכיון דתנא מכלות לף תני נזק קנסא הוא דלמתם שוורים לימס נוגחים ולא היה נבעלים לשמרו כל זמן שלא הועד ולא בעי לשלומי מידי ללא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדי שיהיה נשמירת שוורים: **פלגא נזקא ממונא.** בפרק מרובה מכות (ב"ק דף טו.) פליגי בה דקסבר שתם שוורים נגחניס הס ומדיינא כולהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה ורחמנא הוא דתם עליה שאינו תמיר מאי קושיא הא לא מתייב לשלם אלא כשהוא נגח ונתן ביד בתמיר נתחד דיני ממונות (לקמן דף נב.) ויש לומר דפריך למאן דמתייב אלא נגח ונתן: **ועוד** שלשה שלשה למה לי. מיבעי דוכתי דלייק הכי ומיבעי דוכתי דלא לייק[ו]: **ומדאורייתא** חד נמי כשר. פירש בקונטרס דקסבר אין עיעורי פרשיות כתיב כאן וקשה דלא"כ נמלך תשפוט למה לי לכך נראה דאפי' למאן דאית ליה עיעורי פרשיות קאמר: **אי אפשר** דלית ליה חד דגמיר. למאן דלא גמיר פסול לדיינ כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כג.) דתנן זה פוסל ליינו של זה ופריך בגמרא כל כמינייס לפסול לדיינים ומשני בערכאות דסורית ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ומתרי לימני בזמן שמניא עליהם רשים שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל ליינו דווקא בערכאות שנתמנו להיות דיינים: **כ"ש** דנפישי יושבי קרנות. גם כאן פריך מכח זה כיון דמייתי ליושבי קרנות הוה ן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו הנהו דגמירי ואז לא לפסיד ליכא חד דגמיר ומשני כ"ש דנפישי לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתמייבו לשלם: **לרבא** לית ליה דשמואל. בפ"ג פוסק כשמואל מע"ג דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי כוותיה לקמן (דף ה.) והא דתמר בפרק ב' לכתובות (דף כב. ושם) גבי ג' שיבנו לקיים את השטר ואת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע לתין הלכה כשמואל ס"פ כשמואל דשלמא סבירא להו בקיום ובזה אין הלכה כמותם לתפילו רב נחמן דקאי כשמואל דשניס שדנו דיינים דין מודה בקיום שטרות גבי דתמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) וכן הא דתמר בזה בורר (לקמן דף ל. ושם) גבי מודיעתא ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו התם נמי ס"פ כשמואל שלשה כותבין ופלילו לף קנו מידו וכדמפרש התם דקנעי דוכתא ומזמני ליה: **נזק** היינו חבלות. ללו בשור שהזיק שור קאמר דהא ליתא כשמואל (ב"ק דף פד: ושם) דגובין מוחו בבבל ולא בעי מומחין ללא בשור שהזיק מדם והא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"ג ללא כר"ע דקאמר (שם ג.) לף תם שחבל בשלשה משלם במותב ג"ם ומיהו גרלה לתייבי בכל ענין לף בשור לחזיק שור להא מסיק בשמואל (שם דף פד:) להא דגובין בבבל מזקי שור בשור היינו דווקא מזקי אן ורבל דמועדין מתחלתן אבל מזקי קרן ממרינן התם לחין מועד בבבל:

לין

שנאמר משפט אחד וגו'. ומה תלמד ת"ל לעיקר דריסה וחקירה בעדים זוממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות ובדיני נפשות וי"ל דמכל מקום לא הוה מלרכינן דריסה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא לדווקא בעדים זוממין מי לאו דכתיב משפט אחד: **שלא** תנעול דלת בפני לווין. גזילות ומכלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בכולהו נמי לא בעינן דריסה ומקירה כדי שתנעול דלת בפני גזלנין ושם תלמד מהאי טעמא לף ניבעי מומחין בגזילות ומכלות כמו בהולאות והלוואות ויש לומר ללגבי מומחים לא שייך למימס ביה כמו זה בשמעתא מועטת לדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימלא דיינין מזומנים לגבות מוכו לבל גזילות ומכלות יודע הגזלן שיטריח הגזל לחר המומחין עד שימלא לדון עם הגזלן ועי"ל לגזילות ומכלות נמי בעו דריסה ומקירה ולף ממעטינן ללף הודאות והלוואות והא דמוקי בריש לחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמלרכה דריסה ומקירה בדיני קנסות לאו דווקא דיני קנסות קאמר לגזילות ומכלות קרי להו נמי קנסות כדמשכחן לקמן (דף יג:) גבי שלמלמ הוא נעלו דיני קנסות דמיירי בכל הנהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתובת אשה וירושות ומתנות וזקקי שור בשור הוי בכלל הודאות והלוואות וכל הנהו דמסקינן בהמוכל (ב"ק דף פד:) לעבדינן שליחותייהו וגובין לותו בבבל ולא בעי מומחין ואם תלמד והא לשכחן בכמה דוכתין שהיו דנין בבבל גזילות ומכלות בפ"ב דב"ק (דף כח.) גבי הסוא גברא דבנה לפדנא לקילקלתא דיימתי ומתן ביסא (שם דף ל:) לתקע ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הנהו לשכח שלשה שלתקו זה לת זה ע"י לתפסני לו לתמר לקבעיא לדינא נתרך ישבראל כדלתיתא בפוף פרק קמא דב"ק (דף טו.) וי"מ דווקא גזילות שעל ידי מכלות שעל ידי דנין דיני גזילות ומשום להדדי עד שתוקף לחד ונחול לת חבירו דכי הלי גוונא לא שכיח ולא שבדינא שליחותייהו ול"ת והיכך היו דנין דיני גזילות ומכלות נאך (ב"מ דף פס:) היכך היו דנין דיני ריבית הא לתמרינן ריש הגוזל קמא (דף לד:) הגזלנים ומלו בריבית שהמזירו לין מקבלין מהם וי"ל דהא לתמרינן בימי רבי נשיא משנה זו ומפרש רבינו תם דווקא בימיו ולא לפניו ולמחריו משום עובדא דהתם ולהכי לא פריך התם מכמה משניות ללף מברייתות שנתן רבי לרבי חייא[ו]: **אלא** מעתה טעו לא ישלמו. פירש בקונטרס כיון דברשות קא עבדי הוי שלשה כמומחה כמומחה ומלון כ"ם שתה נועל כו' לין מתייבב ללא ה"ל למימר כ"ם ללא ה"ל למימר ת"ל אתה כו' ללא משמע מלשון כ"ם דמכח נעילה ללא הוה פריך וה"פ כיון דמייבת לנעילה ללא הוה לן למימר טעו לא ישלמו לפי שמחייבת להו לשלם לא יתרלו להתמלא בדין ושם שאינו

ו) [לקמן נב: וע"ש פירש"י], **ב)** [עי' תוספות נכורות לא: ד"ה ת"ר כ'], **ג)** [לקמן ה: ל. פז: כתובות כב.], **ד)** [ב"ק טו. כתובות מא.], **ה)** [ל"ל מאי ד"ה כיון], **ו)** [וע"ע תוספות ב"ק לד: ד"ה ר' ימיין], **ז)** [עי' תוספות נכורות לא: ד"ה ת"ר כ'],

תורה אור השלם

1. משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יי אלהיכם:
ויקרא כד כב
2. לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך:
ויקרא יט טו

מוסף רש"י

משפט אחד יהיה לכם. וכיון דלמכתב דכתיב בדיני נפשות ודרשת וחקרת ונו' (דברים יג) הוא הדין לדיני ממונות (ובמות קכב:). **אלא מעתה טעו.** ל"ל בדיני ממונות, לא ישלמו. דלימא מי שנקט להו לדרוש ולחקור הוה רגיל למילתא ולא הוו טעו (לקמן לב:). **כל שכן אתה נועל.** דמתניתין להפסיד ע"י ב"ד טוענין (שם). **פלגא נזקא.** שמייבה תורה שור תם (כתובות נא:). **ממונא.** דין הוא שישלמנו ותינו קנס, ונפקא מינה לאי מודה מקצי לתתו קסבר לא מיפטר (ב"ק סו:), ומשלם על פי עלמו (כתובות שם).

בג א מיי' פ"ג מהלכות נזקי ממון הלכה ז ופ"ה מכלי סנהדרין הל' ט סמג עשין מז לו טוש"ע ח"מ סימן ו סעיף ו:

ג: דיני ממונות בשלשה — פרק ראשון סנהדרין

רבינו חננאל

מסורת הש"ס

שלשה מנא לן דתנו רבנן ונקרב בעל הבית אל האלהים. הרי דיין אחד. עד האלהים יבא דבר שניהם הרי שנים. אשר ירשיעון אלהים הרי שלשה. דברי ר' ישאיה ר' יונתן אומר ראשון (ראשון) תחילה נאמר ואין דורשים תחילות. פי' האלהים שכתב תחילה לגופיה צריך לפיכך אין דורשין אותו. נשארו ב' אלהים. אין ב"ד שקול. פי' אם יאמר זה זכאי וזה חייב נעשה ב"ד שקול וצריך מכריע לפיכך מוסיפין עוד א' הרי ג'. ור' יאשיה נמי סבר אין דורשין תחילות מיהו כיון דהוה ליה למיכתב ונקרב בעל הבית אל השופט וכתיב אל האלהים שמעינן מינה למיניינ הוא דאתא. ואקשינן וכי ליח ליה לר' יאשיה דבעינן ב"ד נוטה והרי מה"ת הוא דכתי' לנטות אחרי רבים להטות אמרה תורה עשה לך ב"ד נוטה. ודחינן ר' יאשיה סבר לה כרבי יהודה דלא בעי ב"ד נוטה דאמר סנהדרין גדולה בשבעים דאינן ב"ד שקול תלתין וחמשה ותלתין וחמשה הרי שבעים. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה בסנהדרין גדולה דכתב בתורה בהדיא אספה לי שבעים איש וגו' דאינן ב"ד שקול. בשאר בתי דינין מי שמעת לר' יהודה דלא בעי ב"ד נוטה וכי תימא הכי נמי דבכל ב"ד לא בעי ר' יהודה ב"ד נוטה והתנן בענין אסיפת הזקנים ועדיפה העגלה. ר' יהודה אומר בחמשה ואמרינן מאי טעמא דר"י ומסתבר שנים זקני שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עוד א' הרי ה' ואסיקנא אפילו רבי יאשיה בעי ב"ד נוטה. מיהו מייתי לה מק"ו מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות דקילו לא כל שכן: **תי"ד** דיני ממונות בג'. רבי אומר בחמשה בדי שיגמר הדין בג'. פי' אם תפול תלוקה ביניהן יאמרו השנים דבר אחד. והשלשה חולקין עליהם. יגמר הדין כדברי השלשה ויבטלו דברי השנים ואסיק' טעמא דר' אשר ירשיעון אלהים. ירשיעון תרי משמע. נאמר אלהים למעלה ונאמר אלהים למטה מה למטה שנים דירשיעון תרי נינהו אף למעלה שנים. אין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי כאן חמשה:

אין דורשין תחילות. פי' נקוטרס משום לימטריך למומחין וקשה דמסקי לכ"ע אין דורשין תחילות ור' יאשיה אמר לך אם כן נמצוד קרא אל השופט דהא מצוה לן לימטריך למומחין וכן נקוטרס עלמא ור' יוחנן ליתנא דעלמא נקט כדאמרי לימיה ליה דינא לינקוב לגבי דיינא הרגיל ולא אלא הדיוט לכך נראה דה"ק אין דורשין תחילות למיניינ ואע"ג דלא לימטריך למומחין וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון וריבנן לקמן (דף 7.) דבסכת נסכת בסכות מפקת נפ"ק דסוכה (דף 1:) כמה ליתנו דכ"ע יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דלכ"ע סככה לא נעי קרא ופ"ה מדלינן מד לגופיה ולא מוקמינן למיניינ למען ילמ דליש תחילות וצריך לדקדק בכל הגהו לקמן (דף 7.) קרנת קרנת קרנות לטוטפת לטוטפת לטוטפות ו' כהנים דסוף פירקין (דף י.) דדרשינן כולהו למיניינ ולא למיניין מין דורשין תחילות:

רבי יהודה אומר שבעים. והא דאמר רבי יהודה בפרק המלוה (סוכה דף נג.: ושם) גבי אלכסנדריא של מצרים שהיו בה ע"ג קהדרקות של זהב כנגד ע"ג זקנים של סנהדרי גדולה היינו משום דמשה על גביהו וכן בכל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבשבעים שלא היה מן המנין:

מוקי לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא. משום דקשיא משמע בדיני נפשות דכתיב לא תהיה לחמרי רבים לרעות דמשמע דבר שהוא רע לכל דהיינו דיני נפשות אבל בדיני ממונות זכות הוא לזה ומוכה הוא לזה ואף על גב דדיני נפשות נמי קרי ליה זכותיה דגואל הדם כדיש לחד דיני ממונות (לקמן דף נג.) מ"מ משיב ליה רעות כיון דלוין מרויח כלום במיתתו של זה ועדיש זוממין לף על גב דכי מיתחייבי מפטר רוצח נכך מכל מקום אפשר למיפטרי כולהו דהכמשה הלכך משיב ליה רעות כי מיתחייבי עדים זוממין מיתה ועוד מצי למימר דע"כ נמי קרא בדיני נפשות משום דדרשינן בריש פירקין (דף ג.) לא כהטייתך לעוכה הטייתך לרעה ולא שיך בדיני ממונות לרע הוא הדין לזה וטוב לזה:

דיני ממונות לא כ"ש. תימה לבריש המוכר פירות (ב"ב דף 35:) קאמר שמואל לוין הולכים בממון אחר הרוב ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא [ו]ולוין לומר דדיני נפשות גופייהו לא מצלינן בהו רובא בהוא לישיה קמן אלא בהוא לישיה קמן דהא בריש פרק שור ומוכר (לקמן דף פט.) משמע דבכל דוכתא מצלינן בהו רובא בדיני נפשות כגון רוב נשים לט' ילדן ורובא לוינקי דטעו בעיבורא דירחא ול"ל דרובא נרדיא זבני לא משיב כי הך רובא הלכך לא ממכינן אהך רובא בדיני ממונות: **מסנהדרי** גדולה פרין שפיר דשבעים ואחד כתיב בדדרים ובסוף פירקין (דף י.) אלא סנהדרי קטנה דעשרים כתיב ומו לא בדדרים ברים פירקין עדה שופטת ועדה מצלת ומי עשרים נמי דמר דין כתיב בל"ט

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין ד.

יש אם למקרא. כתב קרייה מזיגין דהיינו עיקר: **הא דאמרן.** ירושלמי קרינן: **מקרא מיבי.** יכולני לקרות ושומעה שנעשים כנדמה (ויקרא יט) להא לא כתיב שבועיים מלא: **שמא כוזבי.** שבועת ימים: **ועיבור.** שלשים ושבעה ימים: **ועימא בנקבה.** לשבועיים[ע]: **ועיבור.** שלשים יום ושבעה ימים: **כפלים.** ושומעה דיולדת זכר שבעה הלכך בנקבה שבועיים: **כל הניתנין.** עולה ושלמים ושאם הטעונין שתי מתנות שהן ד' שנתנם בשתיהן אחת: **כיפר דכתיב ודם וכתיב ישפך.** שפיכה אחת משמע: **קרנות קרנת קרנת.** (ויקרא ד) בשלמא של מזבח החיצון כתיב בשעיר דנשיא כתיב קרנת מקר וכשכשה דיחיד כתיב (שם) [ב]קרנות מלא ובשעיר דיחיד כתיב (שם) קרנת מקר. אלא הגך דפר כהן משיח והעלם דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והשם כולהו מודו דאחת אחת מעכבת בהן וב"ש אזלי בתר קרייה: **ואימא.** ב"ש כולהו למילה דהא כולהו לריכי למכתב למילה ועיכוב דמלא מגא להו אימא לעיכוב אלא נתן כלום כיפר: **כדתי.** גלח כלום: **שפיכה.** לפניות של מזבח: **כהלכתן.** שלימות: **לפילו טפח.** גרוס י' טפחים: **למסורת.** שנמסרה כתיבתו לכתבו מסיניה: **לפילי הלכתא.** דלמדינן להשם [מזבח ה:] מחיצות הלמ"מ ומוקמינן לה לגבוה לדופן אחת[פ]: **נפשות.** היינו דם לתיקרי נפש: רבינית היא שיעור מיותו של מדם ונלמ"ה לא לתיקרי אח על עיכוב בו שיעור מיתה: **שפי נפשות.** משמע משני ב"ש וכתב אח כדי מיתה היינו רבינית: **ורבנן.** פליגי עליה ואמרי עד שיהא השיעור מלדם אחד דנפשת חסר כתיב: **נחלב אמו יכול נחלב.** ואמו מגל נחלב מותר לנשל: אמרת אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות הרי כאן שש לא להו ארבע אתאי הלכתא גרעתא לרביעית ואוקימיה אטפח ר"ע דתניא [ת] ר"ע אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר [ז] על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור א' ורבנן [ז] נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית לי' יש אם למקרא והתניא [ח] בחלב אמו יכול בחלב אמרת

ורבנן ירשיען כתיב.[ט] ושכבר כתיב דפרק במה נהמה (שבת דף נה:): לפי' רבי מודה משום דקרא מוכח דפנחם לא חטא שייחסו הכתוב: **כולהו** סבירא להו **יש אם למקרא.** הא דלא מציב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה:): דאמר מריות של דקל[ב] היו מכיתין ומפרש נגמרת משום דכתיב כפות אחת לולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרש' כפת כתיב משום דרבי לוי מפרש התם טעמא מחריבא ורלה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי להדדי מיתי להו יש לם למקרא אבל היכא דלא מכחשו להדדי דרשי מרובייהו להא רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסבירי הכא יש לם למקרא ממיינין בפרק קפק אכל (כריתות דף יח:) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב:) בתחיכה אחת סגיא בחד מלוי של חלב סגיא בחד זומן (שם) אבל משום דמלות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת להתם לא מכחשי להדדי ואפשר לקיים שניהם שנא המקרא דמלות קרינן למיב מאי מלות דהיינו ג' מחיצות ואפשר לקיים שניהם אחת מיפר ואחת מיפר ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד:) תנא נמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כך ומפרש בגמרא[ט] לולב אחד משום דכתיב בפ"ק דקדושין (דף יח:) גבי בנגדו הם מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לאחוד ואמאי[ם] לא יהיב ליה קסבר יש לם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (ד' ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בשמת ולא אמרינן יש לם למקרא[ם]: **אקראי** אני שבעים. ה"מ לשנויי כדמשני בפ' ב"מ (זבחים ד' לח:) משום דכתיב בנדמה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר. ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה: **כל** הניתנין על המזבח החיצון שנתנן בפתנה אחת כיפר. בזבחים (דף לו:) מנית מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנן בפתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ובלבד דבית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע. בגמרא ס"ם אם תמצי לומר דבית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע ג' למזבח ואחת לעכב ואימא כולהו למזבח כפרה בבדי לא אשכחן ר"ש [י] דתניא [כ] שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור"ש סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת [ל] בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ר"ע דתניא [מ] ר"ע אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר [נ] על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור א' ורבנן [ס] נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית לי' יש אם למקרא והתניא [ע] בחלב אמו יכול בחלב אמרת

כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר; **מה** בשטיהר בזכר. ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה: **כל** הניתנין על המזבח החיצון שנתנן בפתנה אחת כיפר. בזבחים (דף לו:) מנית מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנן בפתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ובלבד דבית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע. בגמרא ס"ם אם תמצי לומר דבית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע ג' למזבח ואחת לעכב. בגמרא ס"ם אם תמצי לומר דבית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע

דנין חטאת וארבע קרנות. תימה הא לפי' פנים מפנים לא גמרינן בפרק ב"מ (זבחים דף נט:) דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולבעירי ע"ז אף על גב דכולהו מטעות ניתנו וכ"ש דלא אתו מילוות מפנימיות ושמא כיון דלמסקנת דלא פליג קרא התם מהמתא לא מחלקינן לפי מילוות מפנימיות:

לטטפת לטפת לטוטפות. תימה דלא כתיב ו"ו בין פ"ת לתי"ו בכולהו ויש מפרשים משום דכתיב ולטוטפת וגורעין ו"ו דבריש המיתה ומוסיפין בפוף המיתה ודורשין דלמסקנת בפרק ב' דזבחים (דף כה.) ולקמן מדס ספר דס מהפר יקבלנו ובריש יש נוחלין (ב"ב דף קיג:) דרשינן ונתתם את נחלתו לשמרו נחלת שמרו לו וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף נד:) אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית אע"ג דכי שקלת לוי"ו דויסף ושדית ליה אחמישית סוף סוף הוו ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין יו"ד לתי"ו דהוה חמישית משמע דבמסקנא תיבה אין מוסיפין ומיהו למסקנן בפרק מומין גלו (בכורות ד' מד:) גבי מרוח אחך תתן כ' תניא בן מנטיגוס אומר שמרלתי משוכין ומפרש בגמרא דגורעין מ' ממרוח ושדינן לאחך ולא"ך לאחך שדינן למרוח וקרי ביה מרלתו אחך וביבום מיכא פלוגתא דר' אחי דשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש ממלת התיבה לפרשה לסופה פירוש ממלת התיבה לסופה ור' יוחנן דשם ר' ירמיה אמר לפי' בהמלע מיבה ור"ת מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש וה"ג לטוטפת לטוטפת ולטוטפת הרי כאן ד' ואע"ג (ד) דר"ש לא דריש ו"ו ו"ו למ"ד דריש כדלמרי' בהעלך (ירמות דף עג:) גבי והנותרי'): **מצח בכתפי שתים.** פי' בתיבה אחת רמז הכתוב לרבע בתים בין שתי הלשונות בכתפי ואפריקי ומכיון דלמסקנין ליה בחד מיבה ליה לן לדרושי טפי מ"ג הא לגלא דרשינן בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתובים אלא ד' פרשיות וי"מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת"ן: **בדרך שבא לראות.** פי' בקונטרס כדרך שבא לרחוץ כן אמה בא לירחות לו מה הוא רואה מוחו אלם (ה) אף אתה רואה מוחו בשני עיניך ולפי זה קאי ירמה לקדום בדרך הוא וקאי אזכוך ואין הלשון משמע כן אלא מדתורייתא משמע מזכוך לכך מפרש רבינו מם ליפכא כדרך שזכוך בא לרחות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשני עיניו כך זכוך רואהו בשני עיניו שלו ויש אומרים שהשכינה תמיד בנגיד המקדש: **דרך** בישול **אברה תורה.** ובתלב מינו בישול אלא עיגון כדפירש בקונטרס והמי דקרי ללגי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מח. ושם) שהי התם לכתיב ובתל מנושל מ"מ וי"מ דרך בישול אסקרה מורה ס דבתל בישול שרי וע"י בישול אסור לאפוקי אלא דבתלו הכי אסור ובקשה לפי זה דתלב ומתה אסרינן בתלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג: ולף קטו.) למ"ד בישול חל על מיסור ובקשה לפי זה דתלב ומתה אסרינן מיסור ובקשה לפי זה דתלב ומתה לא לריכה קרא:

אמרת יש אם למקרא אלא דב"ע יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר [1]**ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך** (ס) **והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה** (ס) **דתניא** [2]**וכפר** [3]**וכפר** [4]**וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר** [3]**אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דין חוץ מחוץ ואין דין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכפר וכפר וכפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר** [5]**נפשות דרשי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא** [6]**והתניא** [6]**לטטפת** [7]**לטטפת** [8]**לטוטפות** [8]**הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי** [9]**חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי** [10]**יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן** [11]**הסומא בא'** [7]**מעיניו פטור מן הראיה** [12]**שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא** [9]**לא תבשל גדי** [13]**דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה אמרת יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר** [1]**ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך** (ס) **והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה** (ס) **דתניא** [2]**וכפר** [3]**וכפר** [4]**וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר** [3]**אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דין חוץ מחוץ ואין דין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכפר וכפר וכפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר** [5]**נפשות דרשי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא** [6]**והתניא** [6]**לטטפת** [7]**לטטפת** [8]**לטוטפות** [8]**הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי** [9]**חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי** [10]**יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן** [11]**הסומא בא'** [7]**מעיניו פטור מן הראיה** [12]**שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא** [9]**לא תבשל גדי** [13]**דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה** ואם אמרת יש אם למקרא אלא דב"ע יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך (ס) והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה (ס) דתניא וכפר וכפר וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דין חוץ מחוץ ואין דין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכפר וכפר וכפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר נפשות דרשי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא והתניא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן הסומא בא' מעיניו פטור מן הראיה שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא לא תבשל גדי דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה

תוס' ד"ה דרך וכו' דבלא בישול וכו'. ק"ל הא משכחת לה בישול דאכי מנבגל בשר בחלב טהור דהא כל זמן דבנבמה מקרי חלב אלא דעל הקרקע תמרה תורה ואם כן למאי מייירי הקרא בחלב טהור:

(ה) גמ' דתניא ודהאי וכ"ש בן ריועץ: **(ו) רש"י** ד"ה שנאמר וכו' לא כתיב (קדושין מז:) וכ"ב ס"ק קידושין: **(ז) ד"ה** ילמה וכו' ותתרוייהו דלעיל וכו' כל לשמוע כך הוא בא לדרשות לך מה הוא רואה אומך כשהוא שלם בב' עיניו שנאמר עיני: **(ד) תוס' ד"ה** לטטפת וכו' ועע"ג דד' ישמעאללא דריש ו"ו ו"ו: **(ה) ד"ה** כדלך וכו' שלם בב' עיניו אף אתה וכו' קאי יראה לקדום ד"ה וקאי יראה לאחוריך:

מוסף רש"י

וכפר וכפר וכפר. כשעיר נשיא ושעירה וככבשה שנזכרו על המזבח בחילון (זבחים לח.). **מפני הדין.** שחחר מלילה ונלמד על החטאת החיצונה שכל מתנותיה מעכבות, לכך נאמרו שלש להכשיר אם חיסר (שם). **והלא דין הוא.** להכשיר במתנה אחת ויקרא למה לי (שם). **נאמר דמים למטה.** מחוט הסקרלא, כל הדמיס חון מחטאת, **ונאמר דמים למעלה.** מחוט הסקרלא מחטאת, מה דמים האמורים בפר במתנה אחת, דכתיב ויסף יכפר, ומיהו מחטאת מהאי קרא לא ילף, דלא שייכא ביה לשון יכפר כי אם זיקה, שהיא במתנה אחת בלבד, אלא בנזיר אף לפר מן האמורים בחת (שם). **נאמר דמים בחוץ.** במחטאת החיצונות, **ונאמר דמים בפנים.** בחטאת הפנימיות (שם). **דנין חוץ מחוץ.** מחטאת חעולה (שם). **דנין חטאת וד' קרנות.** מחטאת החיצונה שהיא מחטאת וכתיב בה מרבע קרנות, כמו שאחריהן למעלה קרנת קרנות, מחטאת הפנימית שהיא מחטאת ומתניר בה מרבע קרנות כלהקמן, למעלה הוא אומר קרן קרנות, כפר כהן משיח הרי שתים, למטה הוא אומר כפר העלה קרן קרנות הרי כאן מרבע (שם). **ואל יוכיח זה.** חון דשאר דמים שאין מחטאת ולא נאמר כאן קרנות (שם). **לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע.** מכאן שמוקבין ד' פרשיות בד' בתים (תענוח ד:). **טט בכתפי שתים. לשוחו** מקום קורין לבתים טט (שם). **פת באפריקי שתים.** ועל שם מנין פרשיותיהם נקרחו טוטפות (דברים ו ח): **יראה יראה.** יֵרָאֶה כתיב ויקרינן יֵרָאֶה, יראה כל זמנך לפני ה' בעלייה ממנך, מה נלמוך בך בגילוי שכינה, יראה כל זמנך לפני ה' בעלייה ממנך, מה נלמוך בך בגילוי שכינה (חגיגה ב.). **כדרך שבא לראות כך בא ליראות.** כלמך שבא לראוחך בך בגילוי שכינה, כך בא ליראוחך ממנך, מה נלמוך בשני עיניו אף כאן לגילוי מן הלחם בשני עיניו של לחם (חגיגה ב.). כלמך שהקב"ה בא לראוח אוחך יהוח שלם בשני עיניו, כך בא בגילוי שכינה שיהא הוא נראה לך בשני עיניך (ערכין ב:).

כז א מי' פ"ש מהל' מפילין הלכה ו סמג עשין כב טוש"ע או"ח סי' לב סעיף ו:

כח ב מי' פ"ג מהל' מגילה הלכה ו סמג עשין רכז:

תורה אור השלם

1. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח
2. וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְטִיר כְּאֵשֶׁר יוּסַר חֵלֶב מִעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַיי וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: ויקרא ד לא
3. וְאֵת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כְּאֵשֶׁר יוסר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יי וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ויקרא ד לה
4. וְאֵת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוסר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יי וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ויקרא ה יג
5. וְעל כָּל נֶפֶשׁת מת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא: ויקרא כא יא
6. וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: דברים ו ח
7. וְשִׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: דברים יא יח
8. וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יי מִמִּצְרָיִם: שמות יג טז
9. רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יי אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: שמות כג יט
10. שֵׁשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ אֶל פְּנֵי הָאָדֹן יי: שמות כג יז

רבינו חננאל

דם משחי נפשות מטמא באהל. ואקשינן ומי איכא מאן דלית ליה יש אם למקרא והתניא בחלב אמו יכול בחלב אמו ממש. אמרת יש אם למקרא ושנינן כולי עלמא יש אם למקרא ור' ורבנן בהא פליגי ר' סבר אשר ירשיעון אלהים אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ור' יהודה בן רועץ לא פליגי עליה. בית הלל התניא וכפר וכו'. ואקשינן איני דכולי עלמא יש אם למקרא והתניא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ושנינן לעולם פליגי וכי פליגי היכא דשני מקרא ממסורת אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא. ואקשינן והרי יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא לא תבשל גדי בחלב אמו דרך בישול אסרה תורה: ת"ר דיני ממונות

דן אפילו יחידי. לכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט וקסבר לין כמן עירוב פרשיות: **דגמירנא.** שמועה(ה) (ו) דיינין מרבותי: **וסבירנא.** יודע מי להוסיף ולייחד טעמים מדעתי: **ונקיטנא רשותא.** מריש גלותא דייענא דיני ממונות ביחידי: **דייניה לחד דיינא.** והדר דיינא לגמרי: **דן דינא.** ביחידי: **מי קבלוך עלייהו.** לגמרי לילך אחרין אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: **ולמי לא זיל שניים.** ולמי לא קבלו טעותך עליהם לאחרו לך דיינת לן דין תורה זיל שניים ומיהו מיהדר דיינת לא. אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דייניה לא דינא אלא מהדר: **ליקום רשותא.** לכיון דבכשות נמת לא משלם: **מהכא להכא.** מריש גלותא (ב) לבבל למידן דיינת בבבל: **ומהכא להתם.** מנשיא לאחרת שירשוהו לדון בארץ ישראל: **שבט.** לשון שרביט ויש להן רשות להפקיר להפקר ע"ד הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו' כיצמות בהמתם רבה (לקמן דף פט:): **ממוקן.** שרביט מוטעט: **שרודים אף הנשי.** שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: **כני גניו של הלל.** הלל נשיא היה כדאמר בפסחים בגלל דבריס (דף סו.) הוסיפוהו ברבים ומיניהו נשיא עליהם: **דן דינא.** בבבל וטעה: **אמאי.** ל"ש לקמיה דדיני חיית: **ש"מ מהכא להכא לא מצני.** להא דאמר בר חנה לעולם הוה נקיט רשותא דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש"מ מהתם להכא לא מהני ש"מ ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא נקיטנא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי במילתא דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו [ז]רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא על

[א]ואם היה [ב]מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר' חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא אבל לא נקיט רשותא דייניה לא דינא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא דייניה דינא ת"ש דמר זוטרא בריה דר"נ דן דינא ומטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל [ג]אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש"מ [ג]כי לא נקיט רשותא דייניה דינא ש"מ אמר רב [ד]האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה מיבעי למיפטרא לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא [ה]פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם [ט](מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק [י]כדתניא [יא]לא יסור שבט מיהודה [יב]אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מהתם להכא מאי ת"ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש"מ [יג]מהתם להכא לא מהני ש"מ ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא נקיטנא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי במילתא דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי [יד]לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל [טו]יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו [ז]רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא

ואם היה [ב]מומחה לרבים בו'. פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר לין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דמ"ש תקשה ליה הך בריתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיינים דין לד"ה וע"ק דמשמע לפי' הקונטרס דלמאן דלית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס"ל בפ' המגרש (גיטין דף פח:) דבהולאת והלוואות עבדינן שלימומייהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ופ"ה משמע דמשמע מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ופפי' יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דייניה לאו דינא מדשמע דסבר כר' אבהו ופפי' הכי יחיד מומחה דן לשמועה אפילו יחיד שאינו מומחה אינו דן כמו שמפרש לקמן בע"ה ודוחק לפרש דייניה לאו דינא כלומר כ"ל דפי' למאן דבעי ג' מומחין מדאוריית' תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה נרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דייניה לאו דינא מכגון דרב נחמן קאי דאיהו לא כשמואל דקאמר דיחיד מומחה נרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דייניה לאו דינא מכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לשמואל דקאמר דיחיד מומחה נרבים דן אפי' יחידי מדאורייתא קאמר דמומחה נרבים דן יחידי אפי' למאן דבעי ג' מומחין לשמועה אפילו יחיד שאינו מומחה לרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דייניה לאו דינא מכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לשמואל דקאמר דיחיד מומחה נ

אי גמיר למה ליה רשותא למשקל. הא דלא משני לעיל ליפטר דנפיק לחד דיני ממונות (לקמן דף נג.) מוכח שצריך רשות ליפטר בתיקון והיתר משום דאי ליפטר גרידא לא היה צריך למשקל רשותא מדרבי נהוראי ודין דנחד מייתיה קני דהוי בכלל כל דבר שבממייב לגבם: **ואינהו** סבור מי בצעים. מימה היאך טעו בין בייסי לבצעים ותר"ת דלעיל סבור דמי ביישי דקאמר דהיינו מי בייסי דכתיב (מיכה ז) היגמה גמא בלי בלה וטעו בין בייסי לבצעים: **פסולין** לפי **חטאת**. ות"ת דנפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עד:) משמע שהם נהרות דדרסינן ועל נהרות יכונסה מלו ד' נהרות ירדן ירמוך קרמיון ופיגה ותר"ת דולמי נהרות הן ולפי שאין המים עולין ועפר וטיט מעורב בהן פסולין לפי חטאת דהוי חציצה בין מים לכלים וכתיב מים מים חייס לא כלי (במדבר יט): **אלא** אם כן רחוק ממנו כו'. והא דאמר בפרק הדר (עירובין דף סב: ושם) דלפילו ניעת בכותאת נעת מיניה מרב חסדא כולי שני דרב הונא ולא חורי התם בפניו ממש חייל דהא קאמר התם רב חסדא חורי בכפרי בשני דרב הונא ומיהו קשה מהא דקאמר התם (שם דף סב.) דרב המנונא לא חורי בחרתא דלרגיז בשני דרב הונא לפי שתלמידו היה והכא משמע דמוך לשלם פרקמות יכול להורות וליכא למימר דהכא חייל בתלמיד חבר ולכך שרי נמי מוך לשלם פרקמות כמו רב חסדא דהתם דהא כיון דממשה גמרינן כדפירש בקונטרס משמע דבתלמיד גמור חייל ודוחק לומר דחרתא לחרגיז חוך ג' פרקמות היה ועוד לתמרינן התם (שם) בפניו לסוך ומייב מיתה ושלח בפניו לסוך ומין מייב מיתה משמע התם חמוך הסוגיא דחוך שלם פרקמות חשוב בפניו וחוך של ג' שלח בפניו ונראה דהתם חייל בלח נעל רשות מרבו: **רבי** חזייה גרסינן. ולא רבי חייש כדפי' בקונטרס שלו מעשים מביא בירושלמי) על רבי שראה לוחם בעבו ודייק מינה דעבו יש בה מהרן ישראל מדבעי למיכל בה טהרות וים בה מחוקה לחרן מדבעם על לוחו כהן שהיה עומד בלל דבחוקה לחרן וגרם התם לרבי חזייה להחוא גברא דהוה קאי בעבו ועבל ועל נמי גרם ולחינהו סבור מי שלח בייס קאמר: **שנים** שדנו כו'. הא דנקט שנים משום דלפילו שנים הוו ג"ד חלוף אחד ס"ה דאד נמי דיניה דין מדפריך בסמוך (דף ו.) לר' אבהו מדן דדין ולשמואל לא פריך ועוד יש לדקדק מדחניא לקמן (שם) וחכמים חומרים בשראה ניחיד ובעי לפרושי בטעמא דרבנן משום דמקשי בשראה לדין: **יפה** כח פשרה בו'. ° תימה בחלי יפה כח דין נמי דומיא דפשרה שהיה מדעת בייס שרנו אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן הקיבלו עלייהו ובראה דחייני כגון לחתו לבי חרי ואחרי להו דוכו חותנו כחו שרגילין לעשותה דנכה"ג יפה: וכי רב דיחיני ס)להו רשותא למידן ולא להחיר בכורות [ע"ש] כגון עד אחד או עד שחתים ולא יותר: **מאי**. מהני בחוך הזמן או לא: **לרב אחא**. כשהיה פורש ממנו ויכל לגבל: **כרשותיה**. רשות נחושה לך לדון: **לפלגא חניס חוכין בו'**. משנה היא [וזה גמר דיעל בחרי דהוי רובא שפיר דמי: **שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן**. שהרי נחרלו ועל פיהן עשו:

גבורת

על שם חכמתו דכתיב [1]אמור לחכמה אחותי את יתיר בבורות אל יתיר מאי טעמא אילימא משום דלא חכים הא קא אמרינן דחכים טובא אלא משום דלא [2]בקיע במומי והאמר רב שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר אלא לחלק לו בבוד לרבה בר חנה ואיבעית אימא [א]משום הא גופיה דרב בקיע במומי מפי ושרי מומי דלא ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב ואתו למשרי מום עובר יורה יורה אי גמיר רשותא למה לי למישקל משום מעשה שהיה דתניא פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין והוא [3]מי ביצים דרש להו ואינהו סבור מי בצעים קאמר וטעו נמי בהא [3]מי (בצעים) קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי [3](בצעים) ואינהו סבור מדלגבי חטאת פסילי אכשורי נמי לא מכשרי ולא היא התם לענין חטאת [ב]בעינן מים חיים הכא אכשורי כל דהו מכשרי תנא באותה שעה גזרו [ג]תלמיד אל יורה הלכה אלא אם כן נוטל רשות מרבו תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו [ד]מותר ללתות חיטין בפסח אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא [ה]ותניא [ו]תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו [ו]לאו אדעתאי רבי חייא חזייה להההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש פלוני כהן אתה אמר ליה אין אבוה דההוא גברא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה וחיללו [ח]פשיטא לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי תא שמע דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלנו [ז]גופא אמר שמואל ב' שרנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רבא לרב נחמן [ח]אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי איתא להוו בשנים שדנו שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי איתיביה [ט]רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים ויפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן [ט]ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן וכי

גמר דיעל בחרי דהוי רובא שפיר דמי: **שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן**. שהרי נחרלו ועל פיהן עשו:

---

1. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אַתְּ וּמוֹדָע לְבִינָה תִּקְרָא: משלי ז ד

דמכיס טובא. דהא תרלת דעל שם חכמתו קרייה בן לחותו: **לחלק כבוד לרבה**. כדי שיהנהו בו בני בגל כבוד שבך ליה הלי מבירותא דלילו לרב הוו נהגי ביה יקר בלחו הכי: **לי בעיס לימא**. הא דקתמר לל יחיר: **משום היא גופא**. משום הא מילתא דקתמר שמונה עשר מדעים גדלתי וכו': **דלא ידעי לינבי**. לינו ניכר לרבים שהוא מוס: **בטומאה**. לא הוו מקפידין לטהר בליהם: **מי בלעים**. לגם מרים"ק בלע"ו: **אין מכשירין**. וממימי בלעים לגו לגין הלכך לא מקבלה עיסה טומאה: **מי ביצים**. הלא עיסה בביצים של תרנגולת ותוו: **קרמיון ופיגה**. נהרות של תגמים: **פסולין**. למי מטחת מפני שהן מי בלעים ולגו מים מיס לל בלי [ו] בעינן: **נוטל רשות מרבו**. וכי יהיב ליה רבו רשותא מיקך דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין לת דבריו: **לחבר**. מקום: **מופר ללוסו**. לשרות מעט בימים ולכותבן במכתבת ולא מייטינן לחיתן הולל ולותבן מיד: **כנגד מהנה ישראל**. דכל מלן דבעי מילתא חזיל לגבי מאה דכתיב (שמות לג) והיה כל מבקש ה' וגו' תע"ג שהמחנה ג' פרסאות ולחו לגבי מאה רבותא דמאה שתי. מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (במדבר לג) ויחנו על הירדן מבית היסיחות עד לבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא מלחא דפרסי בציפורין (לף נה:) וציומא (לף עה:): **רבי חייש חזייה כו'**. לל מיתפרש לן מלי בעיא הכא ורלתה בעיני להא לחתא לשמעינן לף על גב דרבי חייש תלמידו דרבי הוה ובמקומו לר' הוה לא חלק לו בבוד לרבי מלהפרים זה מן המיסור לבעינן לפרושי מלישורא חין בלן מורה הלכה לפני רבו בלמודין פרק הדר עם הבבלי (עירובין סג.) ובמס' בביעית ירושלמי בפרק שלש מרלות [פ"ו ה"ל] מלמתי בההוא עובדא דהחוח דקאי בבית הקברות ללא גרסינן בי רבי חייש ללא חזייה רבי הוה ושני דבריהם בעבו דמי בייסי חין מכשירין והאי לגו גרסינן דהוה קאי בבית הקברות ללא בעבו שבה חרץ ישראל ים בה חרץ העמים ולחה חותן העומדים בגבול חרץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שחמרו לו תלמיד חחד בא לבאן בו' וחזר ולחה חומו בהן עומד (ו) בהלת העיר שחוץ לגבול חרץ ישראל חמר לו והרי הוא זה חרץ העמים שגזרו עליה טומאה בבית הקברות ותמר ליה לאו בן חיש בהן פלוני חתה בו' ולבך נחנו מעשים הללו זה חלל זה: **נחה עיניו**. הלך חחר עיניו: **נתן עיניו בגרושה**. ונשחה וממנה נולדתי והריני חלל: **לפלגא**. בגון

על שם חכמתו. שהיה רב מבס ביומר קרי ליה בן לחותו: **הא קתמר דמכיס טובא**. דהא תרלת דעל שם חכמתו קרייה בן לחותו: **לחלק כבוד לרבה**. כדי שיהנהו בו בני בגל כבוד שבך ליה הלי מבירותא דלילו לרב הוו נהגי ביה יקר בלחו הכי: **לי בעיס לימא**. הא דקתמר לל יחיר: **משום היא גופא**. משום הא מילתא דקתמר שמונה עשר מדעים גדלתי וכו': **דלא ידעי לינבי**. לינו ניכר לרבים שהוא מוס: **בטומאה**. לא הוו מקפידין לטהר בליהם: **מי בלעים**. לגם מרים"ק בלע"ו: **אין מכשירין**. וממימי בלעים לגו לגין הלכך לא מקבלה עיסה טומאה: **מי ביצים**. הלא עיסה בביצים של תרנגולת ותוו: **קרמיון ופיגה**. נהרות של תגמים: **פסולין**. למי מטחת מפני שהן מי בלעים ולגו מים מיס לל בלי [ו] בעינן: **נוטל רשות מרבו**. וכי יהיב ליה רבו רשותא מיקך דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין לת דבריו: **לחבר**. מקום: **מופר ללוסו**. לשרות מעט בימים ולכותבן במכתבת ולא מייטינן לחיתן הולל ולותבן מיד: **כנגד מהנה ישראל**. דכל מלן דבעי מילתא חזיל לגבי מאה דכתיב (שמות לג) והיה כל מבקש ה' וגו' תע"ג שהמחנה ג' פרסאות ולחו לגבי מאה רבותא דמאה שתי. מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (במדבר לג) ויחנו על הירדן מבית היסיחות עד לבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא מלחא דפרסי בציפורין (לף נה:) וציומא (לף עה:): **רבי חייש חזייה כו'**. לל מיתפרש לן מלי בעיא הכא ורלתה בעיני להא לחתא לשמעינן לף על גב דרבי חייש תלמידו דרבי הוה ובמקומו לר' הוה לא חלק לו בבוד לרבי מלהפרים זה מן המיסור לבעינן לפרושי מלישורא חין בלן מורה הלכה לפני רבו בלמודין פרק הדר עם הבבלי (עירובין סג.) ובמס' בביעית ירושלמי בפרק שלש מרלות [פ"ו ה"ל] מלמתי בההוא עובדא דהחוח דקאי בבית הקברות ללא גרסינן בי רבי חייש ללא חזייה רבי הוה ושני דבריהם בעבו דמי בייסי חין מכשירין והאי לגו גרסינן דהוה קאי בבית הקברות ללא בעבו שבה חרץ ישראל ים בה חרץ העמים ולחה חותן העומדים בגבול חרץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שחמרו לו תלמיד חחד בא לבאן בו' וחזר ולחה חומו בהן עומד (ו) בהלת העיר שחוץ לגבול חרץ ישראל חמר לו והרי הוא זה חרץ העמים שגזרו עליה טומאה בבית הקברות ותמר ליה לאו בן חיש בהן פלוני חתה בו' ולבך נחנו מעשים הללו זה חלל זה: **נחה עיניו**. הלך חחר עיניו: **נתן עיניו בגרושה**. ונשחה וממנה נולדתי והריני חלל: **לפלגא**. בגון

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף טו [ו]:

לח ב מיי' פ"ל מהלכות טומחת מוכלין הל' ל ג ופ"י שם הלכה ל:

לט ג ד מיי' פ"ו מהל' פרה חדומה הלכה י ועיין בהשגות:

מ ה ו מיי' פ"ב מהל' מ"ת הלכה ב והלכה ג סמג עשין יג טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף ד:

ז (מיי' פ"ב מהל' ממרד הלכה ז):

ח מיי' פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ח ט:

מא ט מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ז:

רבינו חננאל

ואקשינן למה לי למשקל רשותא בהוראה אי גמיר יורה ואי לא גמיר רשותא למה ליה ואסיק' אע"ג דגמיר בעי רשותא משום אותו תלמיד שהורה מי ביצים אין מכשירין ולא פירש כי מי ביצים ההלמון שלהן הוא והשומעין חשבו כי מי בצים הן כדכתיב היגאה גמא בלא בצה וגו'. וטעו בהא דתנן בפרה פרק ח' מי קרמיון ומי פיגה פסולין לגבי חטאת מפני שהן מי בצים אינהו סבור מדלגבי חטאת פסולין אכשורי נמי לא מכשרי והוו מגבלי עיסותיהן בטומאה ואמר להן ר' מפני מה אתם מגבלין בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצים אין מכשירין. ואסיק' ולא היא התם לענין חטאת בעינן מים חיים אבל להכשיר כל מים מכשירי באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה הלכה אלא אם כן נטל רשות מרבו: רשותא לפלגא מהני מר' דיהב רשותא לרב להורות ולדין ולא נתן לו רשות להתיר בכורות הנה רשות במקצת מהני על תנאי נמי מהני מהא דא"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הרי אתה ברשותנו להורות ולדין על תנאי שתבוא אצלנו: **אמר** שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו בית דין חצוף:

תורה אור השלם

1. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אַתְּ וּמוֹדָע לְבִינָה תִּקְרָא: משלי ז ד

גליון הש"ס

תום' ד"ה יפה כח. עיין תורי חתן מגילה דף ח ע"ב ד"ה חין כן:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי עומד בקצה העיר:

לעזי רש"י

מרישי"ק. ביצה, מקווה מים דרודים.

מוסף רש"י

לאו אדעתאי. לא נתתי לבי (ברכות כו.). **סוגג הייתי חצוף.** שענתו על תקנת מבמים (לעיל ג.). **ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין.** ומע"ג דאי הוה פליג עלייהו הוי בעל כמיעוטא, כי אמר איני יודע הוי כמי שלא יאמר כלום ומעמא הדין בשנים ומן תלמא בשניה (לקמן כט.).

מסורת הש"ס

ג) ל"ל נקי, ב) ב"ב עד: פרה פ"ח מ"י, ג) [במשנה פ"ח מ"י, ג) [בפסחים מ.], ה) עירובין סג., ו) [נדרים כו. וש"נ], ז) [לעיל ג. וש"נ], ח) [לקמן כט.], ט) [מוספתא פ"ל ע"ש], י) [במדבר יט], ל) [ובב"ב ד"ה מלינע בתבו עוד מיהין למחן], מ) [ב"ק פרק ו דשכיעית].

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין ו.

גברא מגברא. רבי אבהו מדשמואל שמואל סבר פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל: **דן אם הדין.** כמומחה ליבא למימר מדקתני סיפא אם היה מומחה לע"ז: **דן אם הדין. ומשלם מביתו.** בפירקין דלקמן (דף נג.) מוקי לה שנשבע ונתן ליה.

מדקתני מה שעשה עשוי תלמוד לומר דיינו דיינו כאן לא ליתני ליהדר: **דין תורה.** וכיון דטעמא לאו דין תורה הוא: **כדבר משנה.** שמשנה מפורשת שטעה בה: **חוזר.** מחזיר את הדין ואינו משלם מביתו לכיון דדבר מפורש הוא אין דיינו דין: **ומודיע דעלמא.** היינו דיינא כחד מינייהו ואזל ליהו ועבד כמילתיך הלכך דייניה לא הדר וכיון דלא אימתר הלכתא לא כתר ולא כמר הלי נעל דין דנקט לא בעי למימי דלמר ליה פסקא לי לדיינא ואינהו ליהוי בעי שלומי כיון דמודיע דעלמא כמילתיך: **לימא כתנאי.** הא דתניין דשמואל ור' אבהו פליגי: **ביטול פסרה. סברוה.** רבנן אמורלי בני היציבה וכעו למימר מהכא דשמואל ורבי אבהו פליגי: **דכולי עלמא.** רבנן ורבי אחיה: **מקשינן פשרה לדין.** לכתיב (שמואל ב ח) משפט ולדקה ואמרינן לקמן [ע"ב] דזהו ביטול תלמוד לתיתקום למשפט: **תנאי היא.** פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבן שמעון בן גמליאל סבר לעיל (דף ה:) בשנים ורבנן דפליגי אדרבי אחיה אחיה סבר ביחיד: **מאן דאמר תרי אפילו בחד.** מכשר לכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי תרי מה לי חד: **תיסגי בתרי וליקני מיניה.** לכיון דקנו מיניה למה לי בית דין לא תהא תלת מתנה בעלמא ומדעתו והיא מתקיימת תלת להכי נעשין תלתא לייפות כח בית דין דלמ על גב דלא קנו מיניה לא ניהדרו: **והלכתא פשרה צריכה קנין.** ואפילו נעשית בשלשה נגמר דעתך צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיניה והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה נגמר

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג והאמר רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין גברא אגברא קא רמית גופא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו הכא במאי עסקינן דקיבלוהו עלייהו אי הכי אמאי משלם מביתו דאמרו ליה דיינת לן דין תורה א"ל רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והאמר רב ששת א"ר (אמי) טעה בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול הדעת היכי דמי בשיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא אליבא דחד מיניהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת לימא כתנאי ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלשה ומר סבר דין בשנים לא דכ"ע דין בשלשה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין לימא תלתא תנאי בפשרה דמר סבר בשלשה ומר סבר בשנים ומר סבר ביחיד אמר רב אחא בריה דרב איקא ואיתימא רבי יימר בר שלמיא מאן דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי כי היכי דליהוו עליה סהדי אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרבן. למאי דפי' בקונטרס לעיל (דף ג.) ע[1] דמתן דדרים בנדק מצפוין לאכסורי חד לית ליה עירוב פרשיות תימה מאי קאמר וכ"ת הא ולאי פליג עליה מתן דלית ליה עירוב פרשיות ומאי קאמר נמי ר' אבהו שנים שדנו לד"ה אין דיניהן דין אין זה ד"ה להא דלית ליה עירוב פרשיות דסבירא ליה דייניסא דין על כן נראה לפרש' לעיל (שם) דסבירא דרבה דנדק מצפוין אפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות ולא"ת למאן דלית ליה עירוב פרשיות קאמר ר' אבהו שנים שדנו אין דייניסא דין מי נמי כדפירש לעיל (דף ג:) [2]לאפוי למאן דלית ליה עירוב פרשיות קאמר ר' אבהו שנים שדנו אין דייניסא דין ממצפו אחד ובראיית דלעיל דאם היה מומחה לדייס דין אפילו יחידי סנהדרין דיינין כדפירש לעיל (דף ה.) [3]**ביצוע** בג'. פע"ג דמקשי פשרה לדין לאו לכל דבר מקשינן דבדין מזלזין בתר רובא אם שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב מי אי מיפכא ובפשרה לא מזלזין בתר רובא עד שיסכימו שלשתן לדעת אחד כדאמר בפ' בתרא דמסכת ע"ז (שם.) דבעיימי מי תלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי מי תלתא עד דאמרי מי תלתא: **דכולי עלמא מקשינן פשרה לדין.**

פי' דכ"ע ר' מאיר וחכמים אזל רשב"ג לעיל ואלו לא מקיש: **מקשינן פשרה לדין.** פירש בקונטרס מדכתיב (שמואל ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגו' ותימה דהא תניא לקמן כשם שהדין בג' כך הפשרה בג' משמע דמקיש פשרה [4] ומוכח לקמן דההוא תנא אית ליה דרשות לגבוע ורבי יהושע בן קרחה סבר מצוה תלמוד לא דריש מ"ק משפט וצדקה לענין ביצוע אלי מקרי צדקה אם כן הוה מצוה ומההוא קרא נמי דכתיב (זכריה ח) אמת ומשפט שלום ליכא למידרש ביצוע לימקש שלום למשפט אם כן הוי מצוה לבצוע דשלום נמי מצוה הוא: **לא** ר"ע כו'. תימה דלא קאמר לשמואל ולאי תנאי הוא לרבי אבהו מי ליתא תנאי היא אלי גוונא מוכחא דהשת"ס בכל דוכתא:

תיסגי בתרי וליקני מיניה. פע"ג דמפרש בירושלמי טעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי צריכה הכרע דעת מ"מ מתוך דברי ר"מ משמע דאפי' נמי שעשו פשרה כמו שהיו רגילין שלשה לעשות לא עשו ולא כלום ונעלי דיינין יכולין למחזר כהן:

והלכתא פשרה צריכה קנין. והא דלא קתני אפי' בתרי משום דהוי בקיאי בפשרה: **צריכה** קנין. אם נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקונין זה מזה לעשות כמו שיאמרו הדיינין הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא ממילא לריכה קנין דמה שצריך הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו למחול כל כך ואף על גב דשמעת ליכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו מילתא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו אם נפרש שהקנין הוא לאחר הפשרה מכאי אין רואין למימר דהקנין על מנת שיש לו לאחר לפרוע אבל להאי לממיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דיינין דצריך קנין על המחילה אף על פי שעושין הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין נלמוד מכאן על שאר מחילה שהיא לריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עלמו של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י קנין וגרסה לפיה דמחילה בטעות לריכה קנין מהא דאמר בפרק המקבל (ב"מ דף קיג. ושם) גבי שכיר המתהו אלל מעוטי ואלל שולחני אינו עובר עליו ופליגי התם רב אמר אינו מוחל עליו [5](רבא) אמר מוחל דמשמע דבלא קנין מילי דלי בקנין מאי טעמא דמאן דאמר מוחל אבל אלל קנין פליגי בהכי דמר סבר כשהשההו לא לגמרי פטרו לבעל הבית אלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטרו אלא מחילה לא לריכה קנין ועוד דאיה דפרין בפ"ק דקדושין (דף סו.) גבי עבד עברי קונה עלמו בשטר למה לי שטרא ליממי ליה נאפי תרי זיל ובלא קנין מילי לתי בקנין מאי משני עבד עברי גופו אקני אקני מקנה לן שטרא למ"ל יפקילנו בשמועה דאמר המפקיר עבדו יש לאדונין ואין לריך נמי שאכור אלא על כרחך לא פריך אלא מלשון הכתוב בשטר כלומר למה לי שטר אותו לשון עלמו שכותב בשטר הרי את לעלמך יאמר לו בעל פה עוד לאיה מהא דתנן בסוף הנושא (כתובות דף קד.) אלא שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא מחלה ובלא קנין מיירי כדמוכח מעובדא דחמתיא דרבי חייא ומטעמו חטין והודה לו בשעורים דפטור אף משעורים דמודה הוי נהו אין לאיה להתם על כרחך לאו משום דאמרינן מדלא תבע להו שמעת מינה דאילנהו הוי פטור אלא היינו טעמא מדלא תבע שעורים מודה הוא דלא מיחייב ליה שעורים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) מהא דתנן היו הניזקין שנים כו' הניזק אומר גדול הזיק את הגדול ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן ומפיק לפיטלו כדאמר מזיק ליה והשתא לי לפשר להיות הטעם כלל משום מחילה שהרי הוא עומד ונותן ומכאי שנעל אלא כשבוע דאמר ויתר (ב"ב דף קכו.) אין לדקדק נמי כלל מכאן אזר רבינו יצחק בר' מרדכי שהיה רגיל לפרש

נגמר דעתך צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיניה והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה נגמר

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה מקשין וכו' פשרה לדין ומוכח:

מוסף רש"י

שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין. דפליגי בפשרה ומשמעין ר' אבהו דבדין כולהו מודו דצריכין ג' (לעיל ב:). **טעה בדבר משנה חוזר.** שטעתו מלוי בדבר המשנה אין דינו דין לגמרי ומחל (לקמן לג.) דין הטועה בדבר המשנה שלא עשה כמשנה חוזר, ולא תמרינן מה שעשה עשוי ושעשה עשוי מבעיא ליה בטועה בשיקול הדעת (כתובות ק:).

מסורת הש"ס

ע) לעיל ג: [לקמן פז:]. ב) [עי' תוספות בכורות כח: ד"ה דן אם הדין], ג) ב"ק ק. ותד קח: [לקמן נג. בכורות כח:, ד) [לקמן נג. ע"ש כתובות פד: ק.], ה) [ל"ל רב אסי וכ"ה [לקמן], ו) [לקמן נג.], ז) ל"ל ביטול. ח) [תוספתא פ"ח], ט) ד"ה מדאוריימא, י) ד"ה ד"ה, כ) ד"ה ותסי, ל) ל"ל רבה,

רבינו חננאל

ור' אבהו פליג עליה ואמר לדברי הכל שנים שדנו אין דיניהם דין ומותיב ר' אבא עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד (כח ע"ב) דן את הדין ויכה את החייב כו' ומשני מהניתין דקבלוה עלייהו. ואקשינן אי הכי ישלם מביתו הא א"ל רב לרבה בר בר חנה אי קבלוה עלייהו לא תשלם. ומשני כגון דאמרו ליה על מנת כן קבלינך עלן דדיינת לן דין תורה: **ירושלמי** מה שעשה עשוי מה שטעה בשיקול הדעת וישלם מביתו שהגיס עצמו לדון יחידי דין תורה ותנינן אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא א'. א"ר אמי מומחה [שכפף] ודן דינו דין ר' אבהו יתיב דאין לגרמיה א"ל תלמידו לא כן אלפן ר' אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד. אמר לון כיון דחמן (ר') יתי יתיב דאין לגרמי ואינון אחיין כמאן שקבלוני עליהן דמי. ותנן במה דברים אמורים בזמן שלא קבלם אבל קבלם עלייהו דן אפילו יחידי ואסיקנא טעה בדבר משנה חוזר הדין בשיקול הדעת כגון דאשכח פלוגתא דתרי תנאי או דתרי אמוראי וסוגיא דשמעתא כחד מינייהו פי' מקשו ומפרקו אליבא דחד מינייהו ואזל הוא ופסק דינא כאידך דלא סוגיא דשמעתא כוותיה היינו טועה בשיקול הדעת ומה שעשה עשוי וישלם מביתו: **ירושלמי** בכתובות פרק הכותב לאשתו (הל' 3) דין ודברים אין לי בנכסיך הכל מודי שאם טעה בשיקול הדעת שאין חזרין טעו בדבר תורה מחזירין מה פליגו בטעות משנה ר' יוחנן אמר טעות משנה שיקול הדעת. ריש לקיש אמר טעות משנה דבר תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים (תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים) תלתא תנאי פליגי בפשרה חד רשב"ג דתני פשרה בשנים. שני ר' מאיר שלישי חכמים החולקים עמו דתניא ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה ביחיד

מב א מיי' פ"י מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין לז טוש"ע מ"מ סימן כה סעיף ג:

מג ב מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' ו:

מד ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ג:

מה ד ה מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז טוש"ע מ"מ סימן יג סעיף ז:

ו: דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין

לפרש דדוקא נקט נמחזקת הנתיס (ב"ב דף מ. ושם) קנין נפני עניס אבל מי ליכא ב' תין הקנין קנין דהא מסקינן נכתי לפשרה לריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ניחיד והא דנקט התם נפני ב' משום דתין לריך לומר כתובו ותין רלוים מכאן כלל ליכול להקנות נפני עניס לקיים הפשרה שעשה ניחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן נפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ותין נידו מעות כו' ומי אמרת מטעם ניקנה נחליפין ניקני ליה מעות אגב קודר ופשוט מיניה לתין ניקנית נחליפין דלמוכח היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון לליכת תרי ותין קנין מועיל אלא נפני עניס אלא ב"מ דולאי מהני ויש לומרן משום דקסבר:

גורן מקויין הוא בני אדסם:

נגמר הדין אי אתה רשאי [5]לבצוע.

כגון שכבר לקדקו נדין

היטב וכמו גמרו את הדין ללא מיימר אלא אין פלוני אתה חייב לכיון דנתברר כל כך תין להטעותו לעשות פשרה שתלמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרלה לפשרה כשום עניו ופירש נקונטרס שכבר אמרו אין פלוני אתה זכאי ואין פלוני אתה חייב ואלו אתה חייב מוכח כן נוהאי אבל קשה מאי ניעוט דבעי השתא אמאי לא מסקינן נתר נאי ה' רבי יהושע בן קרחה אומר [2]מצוה לבצוע שנאמר [5]אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר [6]ויהי דוד עושה [ט]משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו [י](וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא [י](רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר [7]פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש מקדם שנאמר [ח](וריש לקיש) אמר [ד]שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' [2]לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר [ה]מניין [י]לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש [כ]רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [8]ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' [י]ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [9]אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר [10]ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל [ס] עמכם בדבר משפט [יא]לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב [ח]איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני [ט]והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

[א]נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע: סרמ"ש בנק"ש סימן: [ו]ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר [ז]בוצע ברך נאץ ה' אלא [ג]יקוב הדין את ההר [ד]שנאמר [ב]כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר [ג]תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל [ז]סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך [ב]אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא בנגד יהודה שנאמר [ד]ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר [ב]מצוה לבצוע שנאמר [ה]אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר [ו]ויהי דוד עושה [ט]משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו [י](וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא [י](רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר [ז]פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש מקדם שנאמר [ח](וריש לקיש) אמר [ד]שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' [2]לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר [ה]מניין [י]לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש [כ]רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [8]ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' [י]ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [9]אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר [10]ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל [ס] עמכם בדבר משפט [יא]לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב [ח]איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני [ט]והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

מצוה

את הדין וזיכה את הזכאי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: **רבי** יהושע בן קרחה אומר מניין (וידוע) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר לא תגורו מפני איש ישתוק שנאמר לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא להלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא הם דנים ולפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים וקי"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותרוצנה מצוה לומר

תורה אור השלם

1. כִּי הַלֵּל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ בֵּרַךְ נָאַץ יְיָ׃ תהלים י ג
2. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלָי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז
3. תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: מלאכי ב ו
4. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: בראשית לז כו
5. אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: זכריה ח טז
6. וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ: שמואל ב ח טו
7. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נָטוֹשׁ: משלי יז יד
8. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: דברים יט יז
9. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
10. וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיי וְעִמָּכֶם בְּדִבְרַ מִשְׁפָּט: דברי הימים ב יט ו

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע. שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודרש ר' זה המקרא כזה הענין דן

גליון הש"ס

גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב. עיין שבת דף קמח ע"ב ושם:

הגהות הב"ח

(ה) **גמרא** ועמכם בדבר המשפט וגו': (ו) ר"ש ד"ה אבל וכו' דכיון שהיה ב"ש ועמכם בדבר המשפט וגו' ד"ה מ"ל כיהושפט ועמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה וכו' בעטעותיהם המשפט לפי: (ז) תוס' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

מוסף רש"י

ברוצע ברך. גוזל ומברך, בוצע כמו (משלי ו) בוצע בצע (ב"ק צב:). אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כלתני נמס' נזה בשלהי פ"ג (ב:) רבי לאה בש גלילה ועיומא, לאה ביום ועכרו, המתין שעה אחת מאי ולאה אחי ועיומא, אמר מאי לי שמע מינה עיומא, ומקשין ולאי טעה, דתניא לא יאמר אדם מלו היה לא היה עמה, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא הדין לדבר התלוי בסברת, דאין לו אלא מה שלבו רואהו, ומקשה לן מומכם בדבר המשפט, עמכם בדבר עמכם במשפט, אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (רשב"ם ב"ב קלא:).

מסורת הש"ס

א) מו' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ד סמע עשין קו טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ב:
ב) מו' פ"ל מהלכות גזילה יט ועי"ש בכ"מ סמע עשין כז טוש"ע מ"מ סימן קנו סעיף ג:
ג) מה ג מו' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ד סמע עשין קו טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ב:
ד) מט ד מו' סה הלכה ג טוש"ע סה סעיף ג:
ה) נ ה מו' סה הל' ג סמע סה טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף כב נהג"ה ובוש"ע מ"מ סי' ט ס"ו:
ו) נא ו מו' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמע עשין קו טוש"ע מ"מ סי' ח ס"ג:
ז) נב ז מו' סה הלכה ט ומסמ סה טוש"ע מ"מ סימן טו סעיף ד נהג"ה ופסעיף ה:
ח) נג ח מו' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמע סה טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ג ומימן יו סעיף ג:
ט) [תוספת' פ"ג], ב) [תוספת' פ"ג], ג) [ירמות נב:], ד) רש"ל גור' הן שנאמר אחר וכן משה וכו' [וכ"ל בתוספ'], ה) ב"ק לא. ע"ש, ו) משפט כהן ולקח לכל עמו והלא כל וכו' כ"ל. רש"ל [וכ"ל בתוספתא], ז) רש"ל מ"ז, ח) [בב"מ ליתא], ט) [בתוספ' ליתא] רבי אחא יכול לנטוען ת) [בתוספ' ליתא] ר' יהושע בן קרח אבל כרי"ף ורא"ש ליתא] ר' יהודה בן בתרא פרק, בתוספות פ"ג נג וכ"ל מסכתות ומשפטים ו), י) [בתוספות ל:], יא) [בתוספ' ליתא] ר' יהושע בן קרח אבל כרי"ף ורא"ש ליתא] ר' יהודה בן בתרא פרק, בתוספות פ"ג נג וכ"ל מסכתות ומשפטים ו), יב) ב"ב מ:, ג) ב"ק קמא, ד) ב"ב מ"ז, ה) ב"ב מ"ז, ו) ב"ב מ"ז, ז) ב"ב מ"ז, ח) ב"ב מ"ז, ט) ב"ב מ"ז, י) ב"ב מ"ז, יא) ב"ב מ"ז, יב) ב"ב מ"ז, יג) ב"ב מ"ז, יד) ב"ב מ"ז, טו) ב"ב מ"ז, טז) ב"ב מ"ז, יז) ב"ב מ"ז, יח) ב"ב מ"ז, יט) ב"ב מ"ז, כ) ב"ב מ"ז, כא) ב"ב מ"ז, כב) ב"ב מ"ז, כג) ב"ב מ"ז, כד) ב"ב מ"ז, כה) ב"ב מ"ז, כו) ב"ב מ"ז, כז) ב"ב מ"ז, כח) ב"ב מ"ז, כט) ב"ב מ"ז, ל) ב"ב מ"ז, לא) ב"ב מ"ז, לב) ב"ב מ"ז, לג) ב"ב מ"ז, לד) ב"ב מ"ז, לה) ב"ב מ"ז, לו) ב"ב מ"ז, לז) ב"ב מ"ז, לח) ב"ב מ"ז, לט) ב"ב מ"ז, מ) ב"ב מ"ז, מא) ב"ב מ"ז, מב) ב"ב מ"ז, מג) ב"ב מ"ז, מד) ב"ב מ"ז, מה) ב"ב מ"ז, מו) ב"ב מ"ז, מז) ב"ב מ"ז, מח) ב"ב מ"ז, מט) ב"ב מ"ז, נ) ב"ב מ"ז, נא) ב"ב מ"ז, נב) ב"ב מ"ז, נג) ב"ב מ"ז, נד) ב"ב מ"ז, נה) ב"ב מ"ז, נו) ב"ב מ"ז, נז) ב"ב מ"ז, נח) ב"ב מ"ז, נט) ב"ב מ"ז, ס) ב"ב מ"ז, סא) ב"ב מ"ז, סב) ב"ב מ"ז, סג) ב"ב מ"ז, סד) ב"ב מ"ז, סה) ב"ב מ"ז, סו) ב"ב מ"ז, סז) ב"ב מ"ז, סח) ב"ב מ"ז, סט) ב"ב מ"ז, ע) ב"ב מ"ז, עא) ב"ב מ"ז, עב) ב"ב מ"ז, עג) ב"ב מ"ז, עד) ב"ב מ"ז, עה) ב"ב מ"ז, עו) ב"ב מ"ז, עז) ב"ב מ"ז, עח) ב"ב מ"ז, עט) ב"ב מ"ז, פ) ב"ב מ"ז, פא) ב"ב מ"ז, פב) ב"ב מ"ז, פג) ב"ב מ"ז, פד) ב"ב מ"ז, פה) ב"ב מ"ז, פו) ב"ב מ"ז, פז) ב"ב מ"ז, פח) ב"ב מ"ז, פט) ב"ב מ"ז, צ) ב"ב מ"ז, צא) ב"ב מ"ז, צב) ב"ב מ"ז, צג) ב"ב מ"ז, צד) ב"ב מ"ז, צה) ב"ב מ"ז, צו) ב"ב מ"ז, צז) ב"ב מ"ז, צח) ב"ב מ"ז, צט) ב"ב מ"ז, ק) ב"ב מ"ז, קא) ב"ב מ"ז, קב) ב"ב מ"ז, קג) ב"ב מ"ז, קד) ב"ב מ"ז, קה) ב"ב מ"ז, קו) ב"ב מ"ז, קז) ב"ב מ"ז, קח) ב"ב מ"ז, קט) ב"ב מ"ז, קי) ב"ב מ"ז, קיא) ב"ב מ"ז, קיב) ב"ב מ"ז, קיג) ב"ב מ"ז, קיד) ב"ב מ"ז, קטו) ב"ב מ"ז, קטז) ב"ב מ"ז, קיז) ב"ב מ"ז, קיח) ב"ב מ"ז, קיט) ב"ב מ"ז, קכ) ב"ב מ"ז, קכא) ב"ב מ"ז, קכב) ב"ב מ"ז, קכג) ב"ב מ"ז, קכד) ב"ב מ"ז, קכה) ב"ב מ"ז, קכו) ב"ב מ"ז, קכז) ב"ב מ"ז, קכח) ב"ב מ"ז, קכט) ב"ב מ"ז, קל) ב"ב מ"ז, קלא) ב"ב מ"ז, קלב) ב"ב מ"ז, קלג) ב"ב מ"ז, קלד) ב"ב מ"ז, קלה) ב"ב מ"ז, קלו) ב"ב מ"ז, קלז) ב"ב מ"ז, קלח) ב"ב מ"ז, קלט) ב"ב מ"ז, קמ) ב"ב מ"ז, קמא) ב"ב מ"ז, קמב) ב"ב מ"ז, קמג) ב"ב מ"ז, קמד) ב"ב מ"ז, קמה) ב"ב מ"ז, קמו) ב"ב מ"ז, קמז) ב"ב מ"ז, קמח) ב"ב מ"ז, קמט) ב"ב מ"ז, קנ) ב"ב מ"ז, קנא) ב"ב מ"ז, קנב) ב"ב מ"ז, קנג) ב"ב מ"ז, קנד) ב"ב מ"ז, קנה) ב"ב מ"ז, קנו) ב"ב מ"ז, קנז) ב"ב מ"ז, קנח) ב"ב מ"ז, קנט) ב"ב מ"ז, קס) ב"ב מ"ז, קסא) ב"ב מ"ז, קסב) ב"ב מ"ז, קסג) ב"ב מ"ז, קסד) ב"ב מ"ז, קסה) ב"ב מ"ז, קסו) ב"ב מ"ז, קסז) ב"ב מ"ז, קסח) ב"ב מ"ז, קסט) ב"ב מ"ז, קע) ב"ב מ"ז, קעא) ב"ב מ"ז, קעב) ב"ב מ"ז, קעג) ב"ב מ"ז, קעד) ב"ב מ"ז, קעה) ב"ב מ"ז, קעו) ב"ב מ"ז, קעז) ב"ב מ"ז, קעח) ב"ב מ"ז, קעט) ב"ב מ"ז, קפ) ב"ב מ"ז, קפא) ב"ב מ"ז, קפב) ב"ב מ"ז, קפג) ב"ב מ"ז, קפד) ב"ב מ"ז, קפה) ב"ב מ"ז, קפו) ב"ב מ"ז, קפז) ב"ב מ"ז, קפח) ב"ב מ"ז, קפט) ב"ב מ"ז, קצ) ב"ב מ"ז, קצא) ב"ב מ"ז, קצב) ב"ב מ"ז, קצג) ב"ב מ"ז, קצד) ב"ב מ"ז, קצה) ב"ב מ"ז, קצו) ב"ב מ"ז, קצז) ב"ב מ"ז, קצח) ב"ב מ"ז, קצט) ב"ב מ"ז, קת) ב"ב מ"ז, קתא) ב"ב מ"ז, קתב) ב"ב מ"ז, קתג) ב"ב מ"ז, קתד) ב"ב מ"ז, קתה) ב"ב מ"ז, קתו) ב"ב מ"ז, קתז) ב"ב מ"ז, קתח) ב"ב מ"ז, קתט) ב"ב מ"ז, קתי) ב"ב מ"ז, קתיא) ב"ב מ"ז, קתיב) ב"ב מ"ז, קתיג) ב"ב מ"ז, קתיד) ב"ב מ"ז, קתטו) ב"ב מ"ז, קתטז) ב"ב מ"ז, קתיז) ב"ב מ"ז, קתיח) ב"ב מ"ז, קתיט) ב"ב מ"ז, קתכ) ב"ב מ"ז, קתכא) ב"ב מ"ז, קתכב) ב"ב מ"ז, קתכג) ב"ב מ"ז, קתכד) ב"ב מ"ז, קתכה) ב"ב מ"ז, קתכו) ב"ב מ"ז, קתכז) ב"ב מ"ז, קתכח) ב"ב מ"ז, קתכט) ב"ב מ"ז, קתל) ב"ב מ"ז, קתלא) ב"ב מ"ז, קתלב) ב"ב מ"ז, קתלג) ב"ב מ"ז, קתלד) ב"ב מ"ז, קתלה) ב"ב מ"ז, קתלו) ב"ב מ"ז, קתלז) ב"ב מ"ז, קתלח) ב"ב מ"ז, קתלט) ב"ב מ"ז, קתמ) ב"ב מ"ז, קתמא) ב"ב מ"ז, קתמב) ב"ב מ"ז, קתמג) ב"ב מ"ז, קתמד) ב"ב מ"ז, קתמה) ב"ב מ"ז, קתמו) ב"ב מ"ז, קתמז) ב"ב מ"ז, קתמח) ב"ב מ"ז, קתמט) ב"ב מ"ז, קתנ) ב"ב מ"ז, קתנא) ב"ב מ"ז, קתנב) ב"ב מ"ז, קתנג) ב"ב מ"ז, קתנד) ב"ב מ"ז, קתנה) ב"ב מ"ז, קתנו) ב"ב מ"ז, קתנז) ב"ב מ"ז, קתנח) ב"ב מ"ז, קתנט) ב"ב מ"ז, קתס) ב"ב מ"ז, קתסא) ב"ב מ"ז, קתסב) ב"ב מ"ז, קתסג) ב"ב מ"ז, קתסד) ב"ב מ"ז, קתסה) ב"ב מ"ז, קתסו) ב"ב מ"ז, קתסז) ב"ב מ"ז, קתסח) ב"ב מ"ז, קתסט) ב"ב מ"ז, קתע) ב"ב מ"ז, קתעא) ב"ב מ"ז, קתעב) ב"ב מ"ז, קתעג) ב"ב מ"ז, קתעד) ב"ב מ"ז, קתעה) ב"ב מ"ז, קתעו) ב"ב מ"ז, קתעז) ב"ב מ"ז, קתעח) ב"ב מ"ז, קתעט) ב"ב מ"ז, קתפ) ב"ב מ"ז, קתפא) ב"ב מ"ז, קתפב) ב"ב מ"ז, קתפג) ב"ב מ"ז, קתפד) ב"ב מ"ז, קתפה) ב"ב מ"ז, קתפו) ב"ב מ"ז, קתפז) ב"ב מ"ז, קתפח) ב"ב מ"ז, קתפט) ב"ב מ"ז, קתצ) ב"ב מ"ז, קתצא) ב"ב מ"ז, קתצב) ב"ב מ"ז, קתצג) ב"ב מ"ז, קתצד) ב"ב מ"ז, קתצה) ב"ב מ"ז, קתצו) ב"ב מ"ז, קתצז) ב"ב מ"ז, קתצח) ב"ב מ"ז, קתצט) ב"ב מ"ז, קתק) ב"ב מ"ז, קתקא) ב"ב מ"ז, קתקב) ב"ב מ"ז, קתקג) ב"ב מ"ז, קתקד) ב"ב מ"ז, קתקה) ב"ב מ"ז, קתקו) ב"ב מ"ז, קתקז) ב"ב מ"ז, קתקח) ב"ב מ"ז, קתקט) ב"ב מ"ז, קתקי) ב"ב מ"ז, קתקיא) ב"ב מ"ז, קתקיב) ב"ב מ"ז, קתקיג) ב"ב מ"ז, קתקיד) ב"ב מ"ז, קתקטו) ב"ב מ"ז, קתקטז) ב"ב מ"ז, קתקיז) ב"ב מ"ז, קתקיח) ב"ב מ"ז, קתקיט) ב"ב מ"ז, קתקכ) ב"ב מ"ז, קתקכא) ב"ב מ"ז, קתקכב) ב"ב מ"ז, קתקכג) ב"ב מ"ז, קתקכד) ב"ב מ"ז, קתקכה) ב"ב מ"ז, קתקכו) ב"ב מ"ז, קתקכז) ב"ב מ"ז, קתקכח) ב"ב מ"ז, קתקכט) ב"ב מ"ז, קתקל) ב"ב מ"ז, קתקלא) ב"ב מ"ז, קתקלב) ב"ב מ"ז, קתקלג) ב"ב מ"ז, קתקלד) ב"ב מ"ז, קתקלה) ב"ב מ"ז, קתקלו) ב"ב מ"ז, קתקלז) ב"ב מ"ז, קתקלח) ב"ב מ"ז, קתקלט) ב"ב מ"ז, קתקמ) ב"ב מ"ז, קתקמא) ב"ב מ"ז, קתקמב) ב"ב מ"ז, קתקמג) ב"ב מ"ז, קתקמד) ב"ב מ"ז, קתקמה) ב"ב מ"ז, קתקמו) ב"ב מ"ז, קתקמז) ב"ב מ"ז, קתקמח) ב"ב מ"ז, קתקמט) ב"ב מ"ז, קתקנ) ב"ב מ"ז, קתקנא) ב"ב מ"ז, קתקנב) ב"ב מ"ז, קתקנג) ב"ב מ"ז, קתקנד) ב"ב מ"ז, קתקנה) ב"ב מ"ז, קתקנו) ב"ב מ"ז, קתקנז) ב"ב מ"ז, קתקנח) ב"ב מ"ז, קתקנט) ב"ב מ"ז, קתקס) ב"ב מ"ז, קתקסא) ב"ב מ"ז, קתקסב) ב"ב מ"ז, קתקסג) ב"ב מ"ז, קתקסד) ב"ב מ"ז, קתקסה) ב"ב מ"ז, קתקסו) ב"ב מ"ז, קתקסז) ב"ב מ"ז, קתקסח) ב"ב מ"ז, קתקסט) ב"ב מ"ז, קתקע) ב"ב מ"ז, קתקעא) ב"ב מ"ז, קתקעב) ב"ב מ"ז, קתקעג) ב"ב מ"ז, קתקעד) ב"ב מ"ז, קתקעה) ב"ב מ"ז, קתקעו) ב"ב מ"ז, קתקעז) ב"ב מ"ז, קתקעח) ב"ב מ"ז, קתקעט) ב"ב מ"ז, קתקפ) ב"ב מ"ז, קתקפא) ב"ב מ"ז, קתקפב) ב"ב מ"ז, קתקפג) ב"ב מ"ז, קתקפד) ב"ב מ"ז, קתקפה) ב"ב מ"ז, קתקפו) ב"ב מ"ז, קתקפז) ב"ב מ"ז, קתקפח) ב"ב מ"ז, קתקפט) ב"ב מ"ז, קתקצ) ב"ב מ"ז, קתקצא) ב"ב מ"ז, קתקצב) ב"ב מ"ז, קתקצג) ב"ב מ"ז, קתקצד) ב"ב מ"ז, קתקצה) ב"ב מ"ז, קתקצו) ב"ב מ"ז, קתקצז) ב"ב מ"ז, קתקצח) ב"ב מ"ז, קתקצט) ב"ב מ"ז, קתקת) ב"ב מ"ז, קתקתא) ב"ב מ"ז, קתקתב) ב"ב מ"ז, קתקתג) ב"ב מ"ז, קתקתד) ב"ב מ"ז, קתקתה) ב"ב מ"ז, קתקתו) ב"ב מ"ז, קתקתז) ב"ב מ"ז, קתקתח) ב"ב מ"ז, קתקתט) ב"ב מ"ז, קתקתי) ב"ב מ"ז, קתקתיא) ב"ב מ"ז, קתקתיב) ב"ב מ"ז, קתקתיג) ב"ב מ"ז, קתקתיד) ב"ב מ"ז, קתקתטו) ב"ב מ"ז, קתקתטז) ב"ב מ"ז, קתקתיז) ב"ב מ"ז, קתקתיח) ב"ב מ"ז, קתקתיט) ב"ב מ"ז, קתקתכ) ב"ב מ"ז, קתקתכא) ב"ב מ"ז, קתקתכב) ב"ב מ"ז, קתקתכג) ב"ב מ"ז, קתקתכד) ב"ב מ"ז, קתקתכה) ב"ב מ"ז, קתקתכו) ב"ב מ"ז, קתקתכז) ב"ב מ"ז, קתקתכח) ב"ב מ"ז, קתקתכט) ב"ב מ"ז, קתקתל) ב"ב מ"ז, קתקתלא) ב"ב מ"ז, קתקתלב) ב"ב מ"ז, קתקתלג) ב"ב מ"ז, קתקתלד) ב"ב מ"ז, קתקתלה) ב"ב מ"ז, קתקתלו) ב"ב מ"ז, קתקתלז) ב"ב מ"ז, קתקתלח) ב"ב מ"ז, קתקתלט) ב"ב מ"ז, קתקתמ) ב"ב מ"ז, קתקתמא) ב"ב מ"ז, קתקתמב) ב"ב מ"ז, קתקתמג) ב"ב מ"ז, קתקתמד) ב"ב מ"ז, קתקתמה) ב"ב מ"ז, קתקתמו) ב"ב מ"ז, קתקתמז) ב"ב מ"ז, קתקתמח) ב"ב מ"ז, קתקתמט) ב"ב מ"ז, קתקתנ) ב"ב מ"ז, קתקתנא) ב"ב מ"ז, קתקתנב) ב"ב מ"ז, קתקתנג) ב"ב מ"ז, קתקתנד) ב"ב מ"ז, קתקתנה) ב"ב מ"ז, קתקתנו) ב"ב מ"ז, קתקתנז) ב"ב מ"ז, קתקתנח) ב"ב מ"ז, קתקתנט) ב"ב מ"ז, קתקתס) ב"ב מ"ז, קתקתסא) ב"ב מ"ז, קתקתסב) ב"ב מ"ז, קתקתסג) ב"ב מ"ז, קתקתסד) ב"ב מ"ז, קתקתסה) ב"ב מ"ז, קתקתסו) ב"ב מ"ז, קתקתסז) ב"ב מ"ז, קתקתסח) ב"ב מ"ז, קתקתסט) ב"ב מ"ז, קתקתע) ב"ב מ"ז, קתקתעא) ב"ב מ"ז, קתקתעב) ב"ב מ"ז, קתקתעג) ב"ב מ"ז, קתקתעד) ב"ב מ"ז, קתקתעה) ב"ב מ"ז, קתקתעו) ב"ב מ"ז, קתקתעז) ב"ב מ"ז, קתקתעח) ב"ב מ"ז, קתקתעט) ב"ב מ"ז, קתקתפ) ב"ב מ"ז, קתקתפא) ב"ב מ"ז, קתקתפב) ב"ב מ"ז, קתקתפג) ב"ב מ"ז, קתקתפד) ב"ב מ"ז, קתקתפה) ב"ב מ"ז, קתקתפו) ב"ב מ"ז, קתקתפז) ב"ב מ"ז, קתקתפח) ב"ב מ"ז, קתקתפט) ב"ב מ"ז, קתקתצ) ב"ב מ"ז, קתקתצא) ב"ב מ"ז, קתקתצב) ב"ב מ"ז, קתקתצג) ב"ב מ"ז, קתקתצד) ב"ב מ"ז, קתקתצה) ב"ב מ"ז, קתקתצו) ב"ב מ"ז, קתקתצז) ב"ב מ"ז, קתקתצח) ב"ב מ"ז, קתקתצט) ב"ב מ"ז, קתקתק) ב"ב מ"ז, קתקתקא) ב"ב מ"ז, קתקתקב) ב"ב מ"ז, קתקתקג) ב"ב מ"ז, קתקתקד) ב"ב מ"ז, קתקתקה) ב"ב מ"ז, קתקתקו) ב"ב מ"ז, קתקתקז) ב"ב מ"ז, קתקתקח) ב"ב מ"ז, קתקתקט) ב"ב מ"ז, קתקתקי) ב"ב מ"ז, קתקתקיא) ב"ב מ"ז, קתקתקיב) ב"ב מ"ז, קתקתקיג) ב"ב מ"ז, קתקתקיד) ב"ב מ"ז, קתקתקטו)

מצוה למימר להו. בריש׳ מי דיינ׳ בעיתו מי פשרה בעיתו לפתחין להו בפשרה: **סיינו ס"ק.** דלמר נגמר הדין מי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי לבצוע וה"נ רשות הוא: **מיכא ביניייהו מצוה.** להזכיר פשרה לת"ק ליכא מצוה: **מיכא ביניייהו משמשמע דבריהם.** לת"ק לפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד שיגמר הדין ויאמר זה זכאי וזה חייב לר"ש נן מנסיא משמשמע לת דבריהם ודעת להיכן נוטה הא"ג הלא נגמר דין רשאי לבצוע: **מקרא זה.** וכולא בכך: **הלא כנגד מעשה העגל.** שעשה מהכן פשרה ניכו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: **ויבן מזבח.** הכין מהזות לפניו שהכנו את מור על הלא עשה להם: מהכן כהן וגבית היה: **והא הוית לה הקנתא.** להת קופן לעשות כן בזכריה כן יהוידע ויחכר בית המקדש על כך: **והכי תנאי.** לית להו משמשמע דבריהם מי אתה רשאי לבצוע: **מאי פוטר מים מאי דרשי ביה: מחילת דינו.** לעתיד לבא: **על דברי תורה.** הלא עסק בתורה: **פוטר מים.** שפוטר התורה מעליו הוא רשאים מדונו. תורה ממלה למים דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים: **לצינורא דבידקא.** כשהנהר גדל פעמים שהוא יוצא לגדות שעל מגפיו כעין ניגרים וצינורות קטנים ומה חינו קופתו מיד הולך ומרחיב ושוב חינו יכול לקופתו והיינו דקאמר קרא פוטר מים רשאים מדון כלומר רשאים מדון ומריבה דומה לפוטר מים. פוטר פותח כמו פטר רחם (שמות יג): **לגודא דגמלא.** דפין של גסר בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות ומוף מתחזקות ונקבעות במקומן ומכי נמי כשהלם מרבה בקטטה מתחזק ובלה. ולא מקרא נפקא: **טוביה דשמע ואמרים.** משריו שמוטע מרפתו ושוקת ומרגיל בכך. ואמרים כמו דלם דם (ניטין דף נו:): **תלפוה כיפיפי מלה.** הלכו להם בשמיקתו מלה רעות שהיו נאות עליו על ידי התגר: **פוטר מים.** המחמיל (ה) (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מלה דיני: **מדון.** גוטריקון מלה דיני. ל"ל מדון בגימטריא מלה: **מאחרי תלם גננה לא מיקטיל.** כלומר לם עובר לדם עבירה פעמים ושלם ולא נלה עליו פורענות לל יתמה דאחרי תלם גננה לא מיקטיל וקופו ללקות בלחרונה: **שב ביתי לשלמנא.** שבע בוחות כרויות לגרלי לים שלוט ומכולם יגגל: **ואת ביתי לעביד כיף.** לעושה רשעה: (י)**יפול.** בתקלה לאחורה כלאה לו: **דמכי דיגא שקלוה גלימי'.** מי שנטלו ב"ד טליתו לפורעה לאחר: **ליזמר וליזיל.** הוליל ודין לאת דנו לא הספיד כלום הלא גזילה הוליאו מידו: **כל הטם הוה.** ניחרו כתיב ואמרינן לא שבא זכאי ולא שבא חייב בו ביום כולן במשמע: **היא ניימא ודיקולא שפיל.** לא דיין שדן דין (ו) אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר (ז) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (ח) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (ט)(נחמן) אמר רבי יונתן (י) כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר (יא) אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (יב) לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר **כנגד** מעשה העגל. מקרא דמורת חמת קלי כדכתיב בפיפיה ורכים הטיב מעון שיהא להם מקנה כדמסיק: **אלא** (ע) דברי תורה. והא דלמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא.) שמולין לו נשמת נלמונה ומ"ל כקנעת עמים למורה המם בלמד שעוסק במורה מייכי שלא קבע עמים והכא מייכי כשלא עסק כלל מי נמי מומלים לו מחילה על משא ומתן בלמונה ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דרים ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה (ם): **לגודא דגמלא.** וה"ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את המלם מן המים כך הוא רשאית מדון: שמיו

ביה כדרב המנונא (ג) דאמר רב המנונא (ב) אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גננא לא מיקטיל א"ל שמואל לרב יהודה [2]קרא כתיב [4]כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב ביתי לשלמנא וחדא לעביד ביש א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [5]כי שבע יפול צדיק וקם (ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [6]וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב [7]בעצלתים ימך המקרה וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא [8]דרחיצנא עליה [9]אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [8]גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב [9]ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת [10]ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה [11]וכתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב [11]כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו' מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא [12]ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא [13]תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא [14]אוגר בקיץ בן משכיל: אמ"ת ממו"ן יראה"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [7]כל דיין שדן דין [15]אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר [15]אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [16]משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (ט)(נחמן) אמר רבי יונתן [7]כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר [17]אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן (יב) לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

עשרים. גובה מן הקרקע ה' מטרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד בתוך הכפורת בתמתה ותניא: **ולכפוף.** בהמ"ק היה גבוה שלשים אמה ומורכו שטים וכשחטלו נתמר להם היזה בית מטר תבנו לי שמוכל שכינתי להיות מלומלמת בתוכו: **עפה לקוס.** מפתלק מטער ב"ד: מטעמו

א) [עמ"ש מופפו' גיטין סח. ד"ה וכתיב], ב) [לעיל לא.], ג) [לין זה בפסוק אלא כך היתה ודבשים יכבלו בדעה ודע דבילקוט ליתא לג' תיבות הללו], ד) [מהגיה של בעמ' לויטפלן], ה) [פי' הריש לקי זייגו עלי עירוך ערך גז ר'], ו) פוטה ד:, ז) ולכפוף בתיב והבית. כלי"ל רש"ל, ח) [פוטה טו.]. [ע' תוס' שבת י. ועוד ביתר ביאור מגילה כ"ג ע"ב: ד"ה דין ותוס' ע) [ל"ל נחמני], י) יבמות קט:, כ) רש"ל כ' שהוא לישנא אחר עם לעיל, ל) בע"י: הכפורת בתמתים ואלי מרכז, מ) [וע"ע תוס' קדושין מ:].

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה פוטר מים המחמיל ופותח בקטנה ראשית מדון הוא:

מוסף רש"י

תחילת דינו. ליום הדין, תחילת מניעות שעליו מפני מה לא עסקת בתורה (קדושין מ:). **פוטר מים.** הפורק עול תורה, ראשית מדון. הוא תחילת דינו, ואין מים אלא תורה, דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים (קדושין מ:). **ארון תשעה.** ונוכחו, דכתיב ואמה ואלי קומתו, ואמה בת אמה טפחים (סוכה ה:). **אל תגזול דל כי דל הוא.** אל תגזלנו כי תראהו דל, בעבור שהוא דל ואין לו כח לעמוד נגדך (משלי כב כב).

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתגלה הריב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפו לדיין וכו' ור' תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור זבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא קטלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולית להו תקנתא בתשובה לעולם אשטרח במעשה העגל אפשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו'. ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו' והמעורת מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב"ה גובה נפשו ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה' יריב ריבם וגו'.

נד א מי' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קו טוש"ע מ"מ סימן יג סעיף ג:

נה ב מי' פ"ג מהל' מ"א הלכה ה סמג עשין יב ונעוה וש"ע י"ד סימן רמו סעיף יט:

נו ג מי' פ"ג מהלכות מעשה הלכה ה:

נז ד ה ו מי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הל' מ ט סמג עשין קו טוש"ע מ"מ סימן מ ס"ב:

תורה אור השלם

1. וַיִּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיְיָ מָחָר: שמות לב ה
2. רְאֵה יְיָ וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פִּרְיָם עֹלְלֵי טִפֻּחִים אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא: איכה ב כ
3. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נִטֹּשׁ: משלי יז יד
4. כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מְכָרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: עמוס ב ו
5. כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וְקָם וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה: משלי כד טז
6. אִם אֶת הַבְּכִיר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה רִצּוּף אֱלֹהִים וְיִכָּלֵתְּ עַמֹּד וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שמות יח כג
7. בְּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה וּבְשִׁפְלוֹת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת: קהלת י יח
8. גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בּוֹ אוֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: תהלים מא י
9. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתָּךְ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כה כב
10. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיְיָ שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מלכים א ו ב
11. כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: ישעיהו סו א
12. בְּרִמּוֹנִים תֹּטַע וְעֵבֶדֶת יַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֹאגַר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַחִלְּעֹת: דברים כח לט
13. תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַּקָּצִיר מַאֲכָלָהּ: משלי ו ח
14. אֹגֵר בַּקַּיִץ בֶּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֶּן מַבִישׁ: משלי י ה
15. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
16. מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאֲנָקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְיָ אָשִׁית בְּיֶשַׁע יָפִיחַ לוֹ: תהלים יב ו
17. אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשָּׁעַר: כִּי יְיָ יָרִיב רִיבָם וְקֹבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: משלי כב כב-כג

מטתו שלשלמה. שכנו של מקום: **ששים גבורים.** תלמידי חכמים וששים לגו דוקנ"א): **מלומדי מלחמה.** מלחמתה של תורה: **אם כרוך לך.** הדין כנקר שהוא מחיר: **מומרו.** והכי משמע דינו לנקר הוציאו לאור משפט: **קולר תלוי.** עוקצה של הטייה: **להלמיד היושב לפני רבו.** ובא דין לפני רבו והוא לא נוקק לדבר נעקב אם אתה והוא מנין נרבו שטועה: **דנמטיין איבא מכעורא.** איגיעו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה יאמלם העושה בין כולנו ויקלו מעלי: **איבא.** נסורת כמו (הושע מ) כי שבעים יהיה עגל שומרון וממרגמין לניסרי לוחין:

שאינו צריך לכלום. כלומר דגמיר וסביר וכן מוכח מדאמיתי עלה דבי נשיאה מוקמו דיינ"ת בלא גמיר ומיהו בפי"ג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאינו מקבל סומך ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר[ב]:

תהא וריין. שלא להטיל מימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ת.) דדרשינן מהאי קרא מזהרה לדיין שיסבול את הציבור:

פסילנא

שנאמר [1]הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה דרש ר' יאשיה ואיתימא [ג]רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב [2]בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא [ד]אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ר' חייא בר אבא א"ר [ה]יונתן מהכא [3]אמור לחכמה אחותי את [ו]אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו אמר ר' יהושע בן לוי עשרה [ז]שישובין בדין קולר תלוי בצואר כולן פשיטא לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו [ח]רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה [ט]מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטי' [י]שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא [יא]כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב [4]מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא א"ל ולא מידי פתח ואמר [5]הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו [ג]ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר [6]וה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ אמר ריש לקיש [יב]כל [ד]המעמיד דיין [יג](על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל שנאמר [7]שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה [8]לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב אשי [ה]ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר [8]אצל מזבח ה' אלהיך כתיב [9]לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי [יד]לבי דינא אמר הבי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה [טו]אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר [10]אם יעלה לשמים שיאו [וגו'] כגללו לנצח יאבד (וגו') מר [ז]זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי [11]כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן [טז]הוו מתונין בדין דכתיב [12]לא תעלה במעלות וסמיך ליה [13]ואלה המשפטים אמר ר' [יז]אליעזר [יח]מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם מיבעי ליה [ט]אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא [14]ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז [14]שמוע בין אחיכם ושפטתם אמר רבי חנינא [יט]אזהרה [כ]לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם [כא]רב כהנא אמר מהכא [15]מלא תשא לא תשיא [14]ושפטתם צדק אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו [14]בין איש ובין אחיו [כב](ובין גרו) אמר רב יהודה [כג]אפילו בין בית לעלייה ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים [16]לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את אמר לו אין [כד]אמר ליה הכי דינא אית לי אמר ליה

פסילנא

למיכס כשהגיו שניכס יחד ממעט: **לא תקבל.** לא תקבל שמע שוא מזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא מזהרה לבעל דין: **בין איש ובין אחיו.** שנפלה להס בית בירושה אל תאמר טול אתה בית ואתן לך אתד בית אלא העלה אותן בדמים והשווה מלוקמן ע"י מעות: **בין גרו.** לשון מגור משמיעי ליה. אל תאמר יעול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עודף על הכירה ולריך להוסיף דמיס: **לא תכיר.** אס הוא מוהכך: **לא תנכרהו.** אס הוא שונאך לא תעשה לו כנוכרי לחייבו: **אמר ליה.** הכוח גברא לרב: **ולאו מושפיזכני את.** כלומר אין אתה זכות שעשיתי עמך תקד: **א"ל.** רב אין: **אמר ליה הכוח גברא דינא איתא לי.** וכוזה אני שתהא דיין:

פסילנא

מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו: שמות כ כג. 13. ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: שמות כא א. 14. ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: דברים א טז. 15. לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: שמות כג א. 16. לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו: דברים א יז

הנה מטתו. בית המקדש שם נשכח הגזית. **שלשלמה.** שהשלום שלו. **גבורים.** דיינים (ירמות קט:). **שאינו צריך לכלום.** שהוא עשיר ואין לריך להתנף (בחוכות קה:). **אצל מזבח.** תלמידי חכמים, דאמירי פוקמינן בדיין שאינו הגון, הלכך מזבח נמי נבנלי (ע"ז נב.). **ברעות נפשיה.** בלבון עלמו, לקטלא נפיק. **ליפרע מעומדין שמעמידין שאינם** בדין ועל עלמו אמר כן (יהושע פד:). **וצבי ביתיה לית הוא עביד.** בכל זה לא יעשה לולבי ביתו ולא יסתכל בלוס בדבר (שם). **ולואי שתהא ביאה כיציאה.** שיהוא וינלס לביתו בלא מעט בילילה (שם). **אמבוהא.** גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו (שם). **אם יעלה לשמים וגו'.** וכל זה אמר אלוה מזוח בעלמו (שם). **כי הוו מכתפי ליה.** זקן היה ונוסמין אומו בתנוקי בבתיהם בבית המלכת אלא להטעיה את הלבור לקום מפניו (שם). **הוו מתונין בדין.** לשון ממתין, אלא יהיו נזהרין בדין בתהיה אלא מוקדין בו בעומק, לפי שהדין יושב ברומו של עולם, שהרי לעשות הדבורות שמכו בכתוב, דכתיב ואלה המשפטים, ללמדך שהם גופי תורה, ס"א ממונים בשון הקש, כלומר שיהיו מתקשים ומתממנים בדין, שממנו לך יצא הדין לשמעו (אבות פ"א מ"א). **מלא תשא לא תשיא.** לא תשא מזהרה למקבל, קרי ביה לא תגיא מזהרה לבעל דין (שבועות לא:).

כתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט. דרש ר' יאשיה אם ברור לך הדבר והדין על בוריו עם מי האמת ומי הזכאי ומי החייב כמו שברור לך בר הבוקר הוא שעה ראשונה של יום בלא כלום שפק אומרהו. ואם עדיין לא ברור לך אל תאמרהו כיוצא בו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך שהיא אחותך שהיא יצאה ממעי אמך שהיא אסורה לך אומרהו וכו': **עשרה** שיושבין בדין הקולר תלוי בצואר כולן ואפילו תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא הוה מכניף בדינא עשרה רבנן בהדיה. ורב אשי בענין טריפה הוה מכניף כולהו טבחי דמחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. מלך במשפט יעמיד ארץ. אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום ליהנות מבני אדם יעמיד ארץ. אם ככהן המחזר על הגרנות ליטול תרומה יהרסנה כלומר אין בו כח למחות במי שהנאתו ממנו. וכל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאלו נטע אשרה וכו': **ענין** הוי מתונים בדין ושלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש. כלי הדיין כגון מקל ורצועה. ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אלא בפני בעל דינו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין שלא בפני בעל דינו. וצדק את הדין ואחר כך חתכהו בין איש ובין אחיו אפילו בין בית לעלייה צריך הדיין להיות בקי כמשפט הפסדת העלייה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה בתחתון וכך צריך להיות בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן העזיבה שתחת התנור. וכמה הרחקת הכירה והמחזיק בכירה בדינים הללו ולא יהיו [קל] בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאות ממון ובלבא נתינת ממון

גמרא א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר **אבא.** עי' עוד' לקן מגילה דף ג ע"ב ד"ה מלמד:

(א) רש"י ד"ה וכו' בהיכל וכו' עון הזה כל כ"ו ומיתת לא נמחק:

1. הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה
שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ
מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם
אֲחוֵזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי
מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל
יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת:
שיר השירים ג ז-ח

2. בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְיָ
דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ
גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק פֶּן תֵּצֵא
כְאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין
מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיכֶם:
ירמיהו כא יב

3. אֱמֹר לְחָכְמָה אֲחֹתִי
אָתְּ וּמֹדַע לַבִּינָה תִּקְרָא:
משלי ז ד

4. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד
אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת
יְהָרְסֶנָּה: משלי כט ד

5. הוֹי אֹמֵר לָעֵץ הָקִיצָה
עוּרִי לָאֶבֶן דּוֹמֵם הוּא
יורה הִנֵּה הוּא תָפוּשׂ זָהָב
וָכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין
בְּקִרְבּוֹ: חבקוק ב יט

6. וַיְיָ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס
מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ:
חבקוק ב כ

7. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן
לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ
וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט
צֶדֶק: דברים טז יח

8. לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה
כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
לָךְ: דברים טז כא

9. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי
כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא
תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ כ

10. אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם
שִׁיאוֹ וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ:
בְּגַלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד רֹאָיו
יֹאמְרוּ אָיֵּה: איוב כ ו-ז

11. כִּי לֹא לְעוֹלָם חִסַּן
וְאִם נֵזֶר לְדֹר וָדֹר:
משלי כז כד 12. וְלֹא
תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת עַל

(ב) גיסכת רי"ף ורא"ש רבי שמעון בר נחמני. (ג) ר"ל שנאמר. (ד) הוריות ג:, (ה) [ועי' ע"ז]. (ו) ר"ל שיבא. (ז) כתובות קה:, (ח) ע"ז נב:, (ט) [נע"ז שם ליתא], (י) יומא פו: ע"ש, (יא) [סוכה נה.], (יב) [יומא פז.], (יג) [מכות פ"ג מ"ו], (יד) [ע' מועה"ק יט:], (טו) [שבועות לא. ע"ש בתוספות ד"ה שלא], (טז) [שבועות לא. ע"ש], (יז) [בילקוט ליתא], (יח) [בערוך ערך בית עלים תרגלה פרי נתא], (יט) ב"ל כל"ל רש"ל, (כ) [ע' תוס' יבמות קט: ד"ה שניהם], (כא) [תענית ז:], (כב) [בכתובות שם ד"ה מאי לכתיב וכו' יצחק בשם ר"מ יהוא על זה],

פסילנא לך. שהזכרתני טובתך: **תוייה.** רב כהנא להוה גברא: **דהוה גחים ביה.** גרב. קומך ונוטע עליו ומדבר גבוהות: **מפיקנא לך רב מאונך.** (ו) מודיעך אימין רב יכול למיימך דמשמתינא לך: **אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה.** לאקדומי. לפסוק: **לא תגורו מפני איש.** (א"ר חנן אל תכנים דבריך מפני איש) כי המשפט לאלהים הוא א"ר חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו והדבר אשר יקשה מכם א"ר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנאמר ויקרב משה את משפטן לפני ה' מתקיף לה רב נחמן בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם ושמעתיו כתיב אי גמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא אלא כדתניא ראויה פרשת נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראויה היתה פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות על ידי זכאי כתיב ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב ואצווה אתכם בעת ההיא אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי כאשר ישא האומן את היונק כתיב כי אתה ותבוא וכתיב כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא וברכת זימון בשלשה וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי האי דאמר רבא הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה: תשלומי כפל כו': שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא ליה הא אנן תנן בשלשה אלא יחיד מומחה קמיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות אלא מומחין וקאמר שלשה: וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי רבי מאיר סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז רבא אמר כולי עלמא ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והב"ע בגון דאיכניף בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות

מיתיבי

פסילנא לך. מרמיק היה עלמו מאל מן הדין לא מיפסיל וכן הוה דאמר דייני דייני גזירות (כתובות קה:) לתייתי ליה לנחת לפירי: **מפיקנא לך רב מאונך.** דמשמתינא לך והא דקתמר נמו"ק (דף ח.) מנודה לתלמיד חיגו מנודה לרב הני מילי כשמנדה אותו לכבוד עלמו אבל לשם שמים לא: **מוציא שם רע.** פי' בקונטרס שהבעל טוען פתח פתוח מצאתי להפסיקה כתובתה וקשה לר"ת מדא דגבי חוטם ומפתה קתני לה שהן קנסות ועוד דבכל דוכתא שמזכיר מוליא שם רע הוי לענין ק' סלעים ועוד דג' דמתניתין מומחין הן וכמה דוכתי משמען שהיין דיני כתובה בבבל וכן נוהגין עכשיו ועוד מה שמפרש נמי מושמין ללעז מתוך שיטעון פתח פתוח מצאתי מייתין שמא ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה אין לזון ללעז נופל על זה אלא על דבר שהוא שקר כמו (ניטין דף ס:) נמלאת אתה מוליא ללעז על גיטין הלשטוים ועוד דקתמר דוגו לי מיהא דיני ממונות מי דוחקו כל זמן שאין הפשה מופנת אותו כתובתה ועוד דקתמר מנעו ממון נשלשה מיבעיא ליה ועוד מה שייך תביעה (ד) שמיגו גא אלא לפטור את עלמו מכתובתה ועוד ונמקום לחיכא נפשות משמע דהשהיא ממון חייבי ועוד שמעתי מהרי"ף דלר' מאיר לחיא ליה כתובה לתוריית נפרק חף על פי (כתובות דף נו:) מיגו נאמן להפסידה כתובתה לדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כשמוכח בפ"ק דכתובות (דף י.) לתמר רב נאמן מכחיש מיקנו לנשות ישראל נמולה מאחים ולאלמנה מנה וסה שהמינוהו כו' ומפר"ת דכולה שמעתי' חייבי נענין ק' סלעים שהפה מוציא לשעל ומוסשים ללעז היינו לעז הדיינים כגון שהניח המעל עדים שזינתה והוכחמו דמיחייב המעל השמע ק' סלעים דרבנן סברי נעי כ"ג דמי נ"ג מייתין שמא מחי"כ יבואו עדים שזינתה ויצטרך להוסיף עד כ"ג ואתי להוליא ללעז על הלשטוים לומר שלפי שלא ידעו ללון הוסיפו עליהן ובוקא הוכחמו מאל הוומו מו לא מייתין לשהדי מחריני דמוכחא מילתא לשהדי שקרי מהדר המעל מאל נהוכחמו מו לא בוומו עדומן שהמי שפסל להיות לקוטעת הוה קשמרי ואיכא למימר שפי לילמא שתו מחריני ור' מאיר לא חיים ללעז הדיינין ואין לשמוע לשנים אחרים אחי למימר לא אוסיפו עליהן הני עשרים אלא משום דקשמאי לא הוו ידעי למידן האי דינא ומפקי ללעז עליהן ורבי מאיר לא חייש ללעז וחכמים חיישי הלכך הוי המלקות והעונש מבתחילה בכ"ג. ואם נמצאו הדברים אמת הם הן הדיינין עליה דיני נפשות. רבה אמר מתניתין כגון דיחבי כ"ג לעיניי בהאי דינא ונפקי (תרי) [כ'] מיניהו ואמר להו דיינו לי מיהת על העונש ועל המלקות ר' מאיר סבר דיני להו דממון הוא ולא חיישינן לכבוד הני (תרי) [כ'] דנפק וחכמים חיישי לכבודן

רבינו חננאל

בבזיון אלא צריך להתעסק בהן בכולן כמו שהן מפורשין בפ' לא יחפור והא דאמר רב לאושפיזא פסילנא לך לדינא ודבר אחד בדור ולא שנים דברים כולן פשוטין הן:

תנא דימון בשלשה אוקימנא אזמוני לדינא והני מילי בלא יומא דדינא צריך למימר השלית כי שלשה שלחו אותי אליך אבל ביומא דדינא לא צריך למימרא שליחא דתלתא [שלחוהו] שזה דבר ידוע הוא דביומא דדינא תלתא יתבי:

תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' וג' [מומחין]. אוקמה רב נחמן בר יעקב בדיני קנסות ולפיכך צריך ג' מומחין כי ההדיוטות אפילו עשרה פסולין לדון דיני קנסות. האונס והמפתה גב' שהן דיני קנסות: **ירושלמי** ר' (מינא) [מנא] אמר בנערה מארסה פליגי ונדחו דבריו אבל חלקו במוציא שם רע. רבי מאיר סבר לייסרו ולענשו בג' ואם נמצאו דבריו אמת בכ"ג. וחכ"א הכל בכ"ג ואמר עולא בחוששין ללעז פליגי כלומר אם ישבו שלשה לדין על הבעל לענשו ולייסרו ודקדקו ונמצאו דבריו אמת כיון שהן דיני נפשות צריכין להוסיף עליהן עשרים אחרים אתי למימר לא אוסיפו עליהן הני עשרים אלא משום דקדמאי לא הוו ידעי למידן האי דינא ומפקי ללעז עליהן ורבי מאיר לא חייש ללעז וחכמים חיישי הלכך הוי המלקות והעונש מבתחילה בכ"ג. ואם נמצאו הדברים אמת הם הן הדיינין עליה דיני נפשות. רבה אמר מתניתין כגון דיחבי כ"ג לעיניי בהאי דינא ונפקי (תרי) [כ'] מיניהו ואמר להו דיינו לי מיהת על העונש ועל המלקות ר' מאיר סבר דיני להו דממון הוא ולא חיישינן לכבוד הני (תרי) [כ'] דנפק וחכמים חיישי לכבודן

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה מפיקנא לך כ"ג מתוך מכתב תלמיד: (ב) ד"ה מפה וכי' שבדיל **ואתה** עמהם: (ג) ד"ה יומא דדינא ל"ל אחר ד"ה ואומר משמיה: (ד) תוס' ד"ה מוליא וכו' מה שייך תביעה כיון שמיגו נא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה מפה כו' זקנים שבדור עמהן. מלת עמהן נמחק ונ"ב עמך:

מוסף רש"י

ראויה פרשת נחלות כו' ראויה היתה פרשת מקושש כו'. ולא תאמר מה לי דכהו בנות צלפחד מקושש היו שמי פרשיות הללו חסרין מן התורה, ויכול נמי מיכתב למימר שהכתוב מעלה עליהם כאילו הן חסרין מן התורה לפי שלא חיכוו בנות צלפחד לנחלת אביהן אלא צריך שיכתבו על ידי משה רבינו שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראויה היתה פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות על ידי זכאי כתיב ואצווה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב ואצווה אתכם בעת ההיא אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי כאשר ישא האומן את היונק כתיב כי אתה ותבוא וכתיב כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא וברכת זימון בשלשה וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי האי דאמר רבא הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה: תשלומי כפל כו': שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא ליה הא אנן תנן בשלשה אלא יחיד מומחה קמיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות אלא מומחין וקאמר שלשה: וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי רבי מאיר סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז רבא אמר כולי עלמא ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והב"ע בגון דאיכניף בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות

מיתיבי

עב א ב מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג וע"ש בכ"מ:

רבינו חננאל

דהא מתחלה כולהו כי הדדי יתיבו ולא דייני הני עד דמתכנשי כולהי ומותבי עליה דעולא מיהא דתניא וחכ"א תבעו ממון בג' תבעו נפשות בכ"ג בשלמא לרבא הכי קתני תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות בתחלה ואתכנשו כ' [ושלשה] אע"ג דא"ל דגנו לי דייני ממונות כיון דאתכנשו בתחלה אע"ג דאיבדרו לא דייני אפילו ממונות אלא בכ"ג קשיא לעולא ופריק רבא מתניתא כגון שהביא הבעל עדים שוינהו ונמצאו זוממין בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום דאיבא תביעת נפשות בכ"ג אבי אמר כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה (כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה) באיזו מיתה נהרגת אלא התרו בה סתם. ר' מאיר סבר לה כר' יהודה דאמר אינה נהרגת עד שיודיעוהו באיזו מיתה נהרגת וכיון שאין שם דין מיתה ג' דיי. וחכמים סברי כיון שהתרו בה במיתת ב"ד דיי הלכך דיני נפשות הן בכ"ג. פי' דרב פפא ורדב אשי

רבה אמר דב"ע כו' בגון דאיכניף ב"ג למידן דיני נפשות. שהכיח הא עדים להזימום (ב) עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת חולי או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשמרו רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ חיבדור ללא ד"ם דומו לי מיהם: **מיתיבי** כו' **בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה.** כלומר ללא מיכניף לדיני נפשות: (ג) **והביא האב עדים והזימום.** קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיהא זוממין גם לגבות ממון ג' ליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף לכיון דהזימו ולית להו הכי שקרי ניהו ומקום לחיכא נפשות שלא יאמר שיכול לגבי לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"פ תבעו ממון שיכול לגבי לידי נפשות ויחתך לפירום רגיעו אם הם לחיגטרין לחתי למימר דכ"ע מוסחין ללעז לכולה סוגיא חיילי דשהוכחשו עדי הבעל או לא כוונו עדותן ומשום דמוסחין ללעז הוי בכ"ג לרבנן לחיכא מסחה ללעז (ג) דשיכא מיחה בהחלה סחם דשמא יצטרכו להוסיף שלא לפירום הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע לית מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

חוששין שמעו וחוששין לכבודן של ראשונים. חע"ג דמוסחין ללעז חלכתי נפקא לן במאי דמוסחין לכבודן של רחשונים (ה) שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר חין מוסחין לכבודן של רחשונים חלא חין לפרש מדמוסחין ללעז כ"ש דמוסחין לכבוד של רחשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה חלא זה ועוד דהא לעולא דמוסחין רבנן ללעז ולכבודן של רחשונים לא מייחינן דהיכא דהבעל הביא עדים (ו) והכיח הא עדים והזימום חמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וח"ת חבי חמורחי דלקמן היכי מוקמי שהבעו ממון בשלשה דלחידהו ליכא לחוקמי בגון שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דבבכי (ו) רבנן דכולי עלמא מוסחין לכבודן של רחשונים וח"ת לומר דלחידהו מבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיחה חלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבנן ורבי מייח שהכיח הבעל עדים שזיממה והא הכיח עדים והזימום דליכא למיחש לכבודם של רחשונים דהיכא דהוה מוכח בעל מוכח ועבה קח בעי. ועוד דנקטו ושאר מקום דהתראה נקטו לה (שם).

בעדה ועדים ובהתראה. ומסיק נמי לריך עדה חלא מקום לכתיב (במדבר לה) והלילו העדה ומסיק חין מספיקין בזכותו שלין טוענין למסיק חבל לענין עבדים ושלשה דרשינן מהחי קרא לחין מסיק לשאר מיחות ועדים והתראה נמי לריך במסיק חלא מקום שמכמינין לו עדים וגם חין מתרין בו בפירוש חלא לומרים לו היאך נניח חנינו שכשמים ועבוד עלים ומכנים (לקמן דף ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה. וכגון לשאר שבעל ומזר ובעל לאו לאו הכי משום שמין להרגין שיכולין לומר לחוסרה על בעלה נחנו לף היא מיהא להרגת בדיקת כדמוכח בגוטין (לקמן דף מא.):

לחמרו

ומכ"ש תבעו ממון כו'. גרייחת היא: **תבעו ממון פחילה.** דלא בח לידון בעדים חלא על פיו ולהספידה כתובתה מודינן דשלשה: **תבעו נפשות פחילה.** לשאר להכיח עדים: **אפילו ממון.** כגון שם לא מלא עדים ושאר דומו לי מיהא להספידה כתובה חעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד רשמועה: **אלא לעולא.** לשאר רבנן בעינן עשרים שמא יבואו עדים ויכוחו תבעו ממון בשלשה עשרים לה לעולם ושלשה לרבנן בעינן משום לחומסין ללעז: **והזימום.** לחו ליכא למימר חלא לחיגלי מילחא דלחהני קרחי קמיך והני קרחי שקרי ניהו ופשיטא להספידה כתובתה לא מהימני) דהשתא בחר קרחי קא מהדר ושקולי קמשקל ונעבי למימר מחה שלא לחב ולו תהיה לחשה ותבעו ממון דקאמרי רבנן לחניעת מחה שלא שהחב חוכא קאי והכי קחמר בח החב לגבות ממון מבעל שנמנא בכר שקרן בשלשה להזמנה לחמריתי היא ופשיטא כבוד רשמועה ליכא למימר הכח דלייחא לחחריתא הוא דמעיקרא בעל הוה חוכא והשתא חלא קא מגבי: **וכמקום לחיכא דיני נפשות.** כלומר וכל היכא לחיכא למימר בשלשה בגון בחחילת דלין חפילו לין לו עדים יש לומר שמא ישמעו ויבואו עדים עשרים ושלשה בעי. ולית דמפרכי כל חניעת ממון להא שמעשתא לחחה כשף לשאר תבעו לבעל ולי חפשר לומר כן להא לא מחייב בעל מחה שלעים שש"כ הבית עדים והזימו כל זמן שלא הביא עדים נחמן חף להספידה כתובה כדפרישית לעיל [ע"ש] ולי בשהזימו עדיו מיירי מתניתין חו ליכא למימר חוסחין ללעז ועוד מדלחרישן בחירוגא דרב חיית בר בגון בח לגבות ממון מבעל דפרים דרבי חיית לחלי להחי מבעו ממון לחחה שלא מכלל דעד השתא הוה שמעינן מבעו ממון מבעל ולייהו מבע להספיק כתובה: **מבני חמר.** מ' בשלא הביא עדים כדולי עלמא חוסחין ללעז ועשרים ושלשה דילמא שמעי קרחי ואתו ומדשעינן עשרים ושלשה בריבא לחפילו ממון בעשרים ושלשה לחוסחין לכבודן של רחשונים. והכח בפלוגתא דמתניתין כגון שהביא עדים בחחילת הזממתו לדין דמו ליכא למיחש (ו) קרחי לחחריני והני חמרי בחלא דהשתרו בה מיחה שלא שהחב חוכא קאי והכי קחמר בח החב לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה חביו חמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום בבודן של רחשונים ללעז הוי בכ"ג לרבנן לחיכא מסחה ללעז (ג) דשיכא מיחה בהחלה סחם דשמא יצטרכו להוסיף שלא לפירום הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע לית מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

חוששין שמעו וחוששין לכבודן של ראשונים. חע"ג דמוסחין ללעז חלכתי נפקא לן במאי דמוסחין לכבודן של רחשונים (ה) שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר חין מוסחין לכבודן של רחשונים חלא חין לפרש מדמוסחין ללעז כ"ש דמוסחין לכבוד של רחשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה חלא זה ועוד דהא לעולא דמוסחין רבנן ללעז ולכבודן של רחשונים לא מייחינן דהיכא דהבעל הביא עדים (ו) והכיח הא עדים והזימום חמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וח"ת חבי חמורחי דלקמן היכי מוקמי שהבעו ממון בשלשה דלחידהו ליכא לחוקמי בגון שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דבבכי (ו) רבנן דכולי עלמא מוסחין לכבודן של רחשונים וח"ת לומר דלחידהו מבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיחה חלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבנן ורבי מייח שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום ולי חפשר לומר דלחידהו מבעו ממון בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה חביו חמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום בבודן של רחשונים ללעז הוי בכ"ג לרבנן לחיכא מסחה ללעז (ג) דשיכא מיחה בהחלה סחם דשמא יצטרכו להוסיף שלא לפירום הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע לית מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

חוששין שמעו וחוששין לכבודן של ראשונים. חע"ג דמוסחין ללעז חלכתי נפקא לן במאי דמוסחין לכבודן של רחשונים (ה) שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר חין מוסחין לכבודן של רחשונים חלא חין לפרש מדמוסחין ללעז כ"ש דמוסחין לכבוד של רחשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה חלא זה ועוד דהא לעולא דמוסחין רבנן ללעז ולכבודן של רחשונים לא מייחינן דהיכא דהבעל הביא עדים (ו) והכיח הא עדים והזימום חמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וח"ת חבי חמורחי דלקמן היכי מוקמי שהבעו ממון בשלשה דלחידהו ליכא לחוקמי בגון שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דבבכי (ו) רבנן דכולי עלמא מוסחין לכבודן של רחשונים וח"ת לומר דלחידהו מבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיחה חלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבנן ורבי מייח שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום ולי חפשר לומר דלחידהו מבעו ממון בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה חביו חמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום בבודן של רחשונים ללעז הוי בכ"ג לרבנן לחיכא מסחה ללעז (ג) דשיכא מיחה בהחלה סחם דשמא יצטרכו להוסיף שלא לפירום הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע לית מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

בעדה ועדים ובהתראה. ומסיק נמי לריך עדה חלא מקום לכתיב (במדבר לה) והלילו העדה ומסיק חין מספיקין בזכותו שלין טוענין למסיק חבל לענין עבדים ושלשה דרשינן מהחי קרא לחין מסיק לשאר מיחות ועדים והתראה נמי לריך במסיק חלא מקום שמכמינין לו עדים וגם חין מתרין בו בפירוש חלא לומרים לו היאך נניח חנינו שכשמים ועבוד עלים ומכנים (לקמן דף ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה. וכגון לשאר שבעל ומזר ובעל לאו לאו הכי משום שמין להרגין שיכולין לומר לחוסרה על בעלה נחנו לף היא מיהא להרגת בדיקת כדמוכח בגוטין (לקמן דף מא.):

לחמרו

רבה אמר דב"ע כו' בגון דאיכניף ב"ג למידן דיני נפשות. שהכיח הא עדים להזימום (ב) עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת חולי או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשמרו רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ חיבדור ללא ד"ם דומו לי מיהם: **מיתיבי** כו' **בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה.** כלומר ללא מיכניף לדיני נפשות: (ג) **והביא האב עדים והזימום.** קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיהא זוממין גם לגבות ממון ג' ליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף לכיון דהזימו ולית להו הכי שקרי ניהו ומקום לחיכא נפשות שלא יאמר שיכול לגבי לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"פ תבעו ממון שיכול לגבי לידי נפשות ויחתך לפירום רגיעו אם הם לחיגטרין לחתי למימר דכ"ע מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

חוששין שמעו וחוששין לכבודן של ראשונים. חע"ג דמוסחין ללעז חלכתי נפקא לן במאי דמוסחין לכבודן של רחשונים (ה) שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר חין מוסחין לכבודן של רחשונים חלא חין לפרש מדמוסחין ללעז כ"ש דמוסחין לכבוד של רחשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה חלא זה ועוד דהא לעולא דמוסחין רבנן ללעז ולכבודן של רחשונים לא מייחינן דהיכא דהבעל הביא עדים (ו) והכיח הא עדים והזימום חמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וח"ת חבי חמורחי דלקמן היכי מוקמי שהבעו ממון בשלשה דלחידהו ליכא לחוקמי בגון שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דבבכי (ו) רבנן דכולי עלמא מוסחין לכבודן של רחשונים וח"ת לומר דלחידהו מבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיחה חלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבנן ורבי מייח שהכיח הבעל עדים שזיממה והכיח הא עדים והזימום ולי חפשר לומר דלחידהו מבעו ממון בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה חביו חמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום בבודן של רחשונים ללעז הוי בכ"ג לרבנן לחיכא מסחה ללעז (ג) דשיכא מיחה בהחלה סחם דשמא יצטרכו להוסיף שלא לפירום הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע לית מוסחין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעבדים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס להכי נקט דכ"ע מוסחין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דמוסחין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

בעדה ועדים ובהתראה. ומסיק נמי לריך עדה חלא מקום לכתיב (במדבר לה) והלילו העדה ומסיק חין מספיקין בזכותו שלין טוענין למסיק חבל לענין עבדים ושלשה דרשינן מהחי קרא לחין מסיק לשאר מיחות ועדים והתראה נמי לריך במסיק חלא מקום שמכמינין לו עדים וגם חין מתרין בו בפירוש חלא לומרים לו היאך נניח חנינו שכשמים ועבוד עלים ומכנים (לקמן דף ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה. וכגון לשאר שבעל ומזר ובעל לאו לאו הכי משום שמין להרגין שיכולין לומר לחוסרה על בעלה נחנו לף היא מיהא להרגת בדיקת כדמוכח בגוטין (לקמן דף מא.):

לחמרו

ומכ"ש תבעו ממון כו'. גרייחת היא: **תבעו ממון פחילה.** דלא בח לידון בעדים חלא על פיו ולהספידה כתובתה מודינן דשלשה: **תבעו נפשות פחילה.** לשאר להכיח עדים: **אפילו ממון.** כגון שם לא מלא עדים ואמר דומו לי מיהם להספידה כתובה חעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד רשמועה: **אלא לעולא.** לשאר רבנן בעינן משום לחומסין ללעז: **והזימום.** לחו ליכא למימר חלא לחיגלי מילחא דלחהני קרחי קמיך והני קרחי שקרי ניהו ופשיטא להספידה כתובתה לא מהימני) דהשתא בחר קרחי קא מהדר ושקולי קמשקל ונעבי למימר מחה שלא לחב ולו תהיה לחשה ותבעו ממון דקאמרי רבנן לחניעת מחה שלא שהחב חוכא קאי והכי קחמר בח החב לגבות ממון מבעל שנמנא בכר שקרן בשלשה להזמנה לחמריתי היא ופשיטא כבוד רשמועה ליכא למימר לחדי לפי' הקונטרס ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דאמר אם רע דרכי מאיר למר בשלשה הוי מבעיא מחה כשף לקמבע אב ומוציא שם רע בעבדים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיחה השתא ולא בחבעיא ממון לחיין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי להא דאמר בכולי עלמא מוסחין ללעז ואי מוסחין ללעז כי חיחכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו י"ם לייחש כדמוקי בגון לחיחכחשי בבדיקות חיילי נמי שהכחישו חמ"כש (ד) עדי הבא בהשתא גמורה להשתא לא מקטלא נמי לרבנן ופ"ה הוי בכ"ג לחיכא למיחש לסהדי אחריני דמחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות ממ"מ מיקטלא לרבנן להכחשה בבדיקות היא ולר"מ הוה הכחשה וחין להקשות לפר"ת לחיבי לכולהו חמולתי לחקחון דלא מיחייב מיחה לר"מ היכי מיחייב ק' כשף הא קיי"ל בכחוכות דלא מיחייב ק' שלא היכא דלא מצי למימי לידי חיוב שקילה לחמר בפרק נערה (כחוכות דף מד:) המוליח שם רע על הבחולה פטור כיון דלא מצי למיקיימא שם חמת היה הדבר ושקלו וים לומר דמהחי טעמא לא ממעטינן חלא קטנה דלחו בת עונשין כלל חבל נערה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' שלעים ו"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן חו כשהוכחשו לחי לאו הכי היכי מחייב ק' שלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן לחי אמו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה בביאה דביאה לחוקרה לאוקרה על בעלה ובקבת הוה לה לא גרע מגזלות וחבלות וכיוצא־למי מצא דשב"ח פלוגתא לחמוראי לחיכא דמפרש פלוגתא לענין ק' שלא כדמפרש בקונטרס

ולחיכא דמפרש לענין ק' שלא כדמפרש רבינו חם:

בעדה ועדים ובהתראה. ומסיק נמי לריך עדה חלא מקום לכתיב (במדבר לה) והלילו העדה ומסיק חין מספיקין בזכותו שלין טוענין למסיק חבל לענין עבדים ושלשה דרשינן מהחי קרא לחין מסיק לשאר מיחות ועדים והתראה נמי לריך במסיק חלא מקום שמכמינין לו עדים וגם חין מתרין בו בפירוש חלא לומרים לו היאך נניח חנינו שכשמים ועבוד עלים ומכנים (לקמן דף ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה. וכגון לשאר שבעל ומזר ובעל לאו לאו הכי משום שמין להרגין שיכולין לומר לחוסרה על בעלה נחנו לף היא מיהא להרגת בדיקת

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא. להמ' ולמ"ל לא מיקטלא אלא לוקה דאין לך מיתת בית דין שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן להזהרת מיתת בית דין לוקין עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא: **משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה.** טעמא מפרש לקמן (דף י.): **אחד מן העדים.** והיו שם שלשה או מרובים שיכולה עדות להתקיים כשאחר: הא דרבי עקיבא כשמכת מכות: **לא נא שלישי כו'.** דממשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה למה נאמר או שלשה עדים אלא להחמיר עליו ליתן מומר בעדי שקר שלישי זה מע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה שהרי בשנים שהעידו תחלה נמי היה נידון אפילו הכי עשה הכתוב את עשה שלא יהיו כיוצא בהן ושלישי מפני שניטפל לעוברי עבירה: **קל ומומר שישלם שכר וכו'.** דקיימא לן (ב"ק לג:) מדה טובה מרובה ממדת פורענות הלכך קל ומומר הוא: **כמה דכריס ממוריס.** דעדותן בטלה: **בדיני נפשות.** דרחמנא אמר (במדבר לה) והצילו העדה דמהדרינן כתר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: **רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות.** שון כך דעדותן בטלה: **ואימתי.** בדיני נפשות עדותן בטלה: **בזמן שהפרו.** הקרוב או הפסול בעובדי עבירה שגילו דעתם שלא נעשים עדים והכי הכתוב הקים שלשה[ס] לבטל העדות אם יש קרוב או פסול אבל לא התרו הקרוב והפסול בעובדי עבירה אלא שקרו והכשירים התרו בהן אין אלו נעשים עדים ותתקיים העדות כשאר לש"כ

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן [ב]דתנן מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה רבינא אמר בגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבי אליבא דר' עקיבא דתנן רבי עקיבא אומר לא בא [ג]שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באלו א"כ ענש הכתוב את הניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה [ד]ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומניין שאפי' מאה ת"ל [ה]עדים א"ר יוסי בר"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר רבי אומר [ו]אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות [ז]ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה

הרשע כדאמר פרק נערה (מכות דף מו.) למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מכן וכן (מכן) מוהיה אם כן הכות הרשע:

לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר עליו. תדר"ש קמי דקקמני בפ"ק דמכות (דף ה: ושם) לעיל מהן ר"ש אומר מה שים אין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומני למימר

ב) ל"ל נה, ג) לעיל ב., ג) [לקמן ט.], מכות ה:, ד) [יומא עו.], ה) נכ"מ טוף: [נמיס, ו) ל"ל הכי. רש"ל.

ע"ג א ב (ג) מיי' פ"ה מהלכות עדות הל' ג ד סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סימן לו סעיף ג וסי' כה סעי' ד):

רבינו חננאל

פשוטות הן רבינא אמר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בדיני נפשות בטלה העדות כולה ואין שם דיני נפשות כלל אבל יש בה דיני ממונות דהא רבי יוסי הוא דאמר תתקיים העדות בשאר. ורבנן כרבי דאמר תתקיים העדות בשאר ואע"פ שנמצא אחד מהן קרוב או פסול השאר כשרין לדיני נפשות דהא לא אתרו בהו ואמרי לאסהודי אתינן. ואנו עתידין לפרשו במקומו.

תורה אור השלם

1. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו

גליון הש"ס

תום' ד"ה לא וכו' דפלי' על ר"ש. עיין לקמן דף מ"ו ע"ב נכ"מ ד"ה ר"ש וכתוס' שם:

הגהות הב"ח

(ס) תוספות ד"ה נזמן וכו' כפ"ק למכות היכי אמרינן להו אמר רבא הכי אמרינן להו: (ב) בא"ד ולא בסנהדרין שראוהו באחד שהרג את הנפש ע"ש: (ג) בא"ד מתקיים העדות כשאר:

מוסף רש"י

מכות. מלקות לרבעים (לעיל ב.). **אלא להחמיר עליו.** שלא תאמר הואיל ובלאו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין חזקה, לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר (מכות ה:). **על אחת כמה וכמה שישלם שכר כו'.** שמליזו מדה טובה מרובה ממדת פורענות, כמדה טובה הוא אומר על שלשים ועל רבעים (שם).

ס) דפליג אדר"ש וס"ל דנהרגין אע"פ שאין שניהם זוממין דקסבר לאין להקיש שלשה לשנים לענין זה לכיון דכתיב (דברים יט) **ועשיתם** לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו ולכלול עליו לא נרין קרא דכתיב (שם) והנה עד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיזמו כולן ולא בא הכתוב אלא להחמיר עליו שאין אחד מהם נהרג עד שיבא השלישי ויזים את חבירו ולא נרידא אלא להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו כאחד אבל אי כדי לפרש לא בא השלישי אלא להחמיר עליו אע"ג דר"ש מדנקט שלשתן להו כיון דאיכא כדי לפרש לא בא השלישי להקל עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו כאחד אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו גרידא אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מדנקט שלשתן להו כיון דאיכא כדי לפרש לא בא השלישי להקל עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו כאחד ומיהו כל דיבור כלמפרש המם בגמרא אבל כרי עקיבא סבר שנעשה אע"ג שבא אחר"כ

רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו בי שני עדיו מתרין בו. ופ"ת והא תנן גמלו הן הגולין (מכות דף ט:) רבי יוסי לומר השועל נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה בפרק קמא דמכות (דף ו:) פריך לה ומשני לההוא היינו (ס) כרבי יוסי בר יהודה:

בפלוגתא דבן זכאי. תימה דמשמע דקאי אתנאי דלעיל ופ"ק גרסי מתיר יהא נמי כר"ג ע"ג דתיכמים נבדיקות דהא מייתינן שמע יבוא עדים ותמיס שזיממה דין לפ"ה דין לפר"מ וי"ל דמיירי כגון דאמרי ראינוהו שנכנס בפתח זה ויצא בפתח זה ואין אנו יודעים אם נכנס לבית זה לדון או לבית אחר לשכור ולא ראינוהו שיצא ואין אנו יודעים אם יצא לדון או לבית אחר לשכור ולא ראינוהו שנכנס ויצא ואין אנו יודעים אם נכנס לדון או לשכור ואין אנו יודעים אם יצא לדון או לשכור ואין אנו יודעים אם נכנס ויצא לדון או לשכור ואין אנו יודעים אם נכנס ויצא לדון או לשכור ואין אנו יודעים אם נכנס וי

פלוני כח על מעמי [כו'] אכל לא להורגם. לפי שקרוב הוא מלכה ומע"ג דמהימנינן ליה נהמי מהדומת לגבי מבריה לא מהימנינן ליה לגבי מעמו והיינו פלגין דיבורה דהא מד דיבורה הוא ולגבי המי מהימן ולא מהימן לגבי המי: **אלא מעמו לא מהימנן.** מדם קרוב לענין פלגין דיבורה והואיל ומהימן מההוא דיבורה למיקטליה לחבריה ליקטלוה נמי לדידיה קמ"ל: **נהרגין.** משום פלוני: **ואין משלמין ממון.** טובת הנאה כתובתה שרגילו להפקידה מתי טעמא שהרי לא הזכירו שם הזאה ולמאן מפקדת: **כח על כתו של פלוני נהרגין.** משום שניהם שנאמו להרוג חומו ותומה: **ומשלמין ממון.** שנאמו להפקידה כתובתה מן המירוסין ומשלמין טובת הנאת כתובה מדין כל זוממי כתובה. ולא פליגא דרבא מדרב יוסף דאמר לעיל [ט:] עדי הנעל נהרגין ואין משלמין ממון דהתם כיון דניחא ליה תשלומין דכתובה דילה נעו מיטוי וכיון דעלה מקטלי לא משלמי לה ממון אבל היכא דלא ניחא ליה הוי תשלומין דהזמה דאי ניתנו דכל שבח נעוריה למחייב והוה ליה ממון לזה ולא ונפשות לזה משום דנועל ונערה מיקטלי: **רבע השור.** ולא הזכירו שור של מי: **ואין משלמין.** דמי השור דלא ידעינן מנו: **ממון לזה.** לנעל השור: **ונפשות.** נשכיל פלוני הרובע: **פלוני רבע שורי.** הוא ואמר מלקטיל אלא עמו: **מהו.** פלוני ודלמי מיקטיל אלא שור מי מיקטיל: **מי מהימנן מדם קרוב אגל ממונו.** ופליגין דנורא להימוני מחבריה ולא אשור או דילמא לא מהימנן לענין פלגי דיבורה מדם קרוב אגל ממונו מע"פ דפליגין ליה לעיל אגל עלמו: **מדר פשטה.** לא מהימנן מדם קרוב אגל ממונו לענין פלגי דיבורה והשור יקטל. וכי מהימנן בתמורה (דף כח.) רובא או נרבע על פי הבעלים אשור ומאר להניוט דמיגו נקטל הני מילי היכא דלא העידו הבעלים על הרובע מי הוה או העידו ולא היה עד אי עמהם אגל הכא דגברא מיקטיל על פי בעל השור לא פליגין דיבורה משום ממון: **ונפשות.** גבי מלקות כתיב: **רמז לעדים וממין שלוקין.** היכא דאין זממה יכולה להתקיים בהם כגון מעידין אמו בתים פלוני שהוא בן גרושה ואמתו זוממין והרי הם בהיסח אין מומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא סופג את המרבעים מנלן: **משום.** דכ"ד הלדיקו את הלדיק והכשיעו את הרשע והיה אם בן הכות אתה[ב] הרשע לדקת לדיק למה הוזהרה כאן וכי משום לדקת לדיק מתחייב רשע מלקות אלא ולמי עדים ט)(זוממין) רמיזי הכא לתעדים קמי אתי והיה אם בן הכות והכי קאמר עדים שהרשיעו לדיק והוזמו והלדיקו עדים אתרומים את הלדיק והרי[ג] נעשו רשעים אלו העדים הרשעים ולקו ואם אינו ענין לעדות ממון להם אין לוקין ומשלמין תניהו ענין לבן גרושה וכיוצא בו: **לאו אאין בו מעשה אין לוקין עליו.** מאם לא תעמוד לעשות וגו' ונפלא ס' את מכותך וגו' [דברים כח] נאלו הן הלוקין (מכות דף יג.): **מלקות במקום מיתה עומדת.** לכיון דעבר על מזהרת בורלו לאו הוא לקנם עליו הכתוב והרי הוא לקחת מן המיתות וכי היכי דלקילה בפני עלמה ובריפה בפני עלמה והרג בפני עלמה הוי נמי מלקות לקחת מן המיתות: **מי הכי.** להוא גופיה מיתה הוא: **תומדנא למה לי.** דקתני נאלו הן הלוקין (שם דף כב.) לתומדין תומו אם אינו יכול לקבל מרבעים מלקין תומו לפי מה שיכול לקבל: **ונקלה.** בשעה שלוקה יהא מחיך שיכה את המי ולא את המת ויכין דמית ליה בפלגא כי מתי על מידך פלגא לאו על המי הוא: **תמדוהו לפכל עשריס.** ולאו אאין יכול לקבל עשריס ואחת יתות הא: **אין מכין אותו אלא אחת.** שמונה עשרה דמכות הרשויות להשתלם לשלשה בשלשה שהרי יהדות מתחוריו ושלים מלפניו ומקרא נן נאלו הן הלוקין (שם דף כג.): למחייה

א)פלוני כא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה מאי קא משמע לן דמפלגינן בדיבורא היינו הך מהו דתימא ב)אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן קא משמע לן ואמר רבא ג)פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ד)ממון לזה ונפשות לזה ואמר רבא ה)פלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה הא תו למה לי היינו הך משום דקא בעי בעיא עלויה דבעי רבא פלוני רבע שורי מהו ו)מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ז)ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו בתר דבעיא הדר פשטה אדם קרוב אצל עצמו ח)ואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בשלשה כו': מנהני מילי אמר רב הונא אמר קרא ט)ושפטום שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה אלא מעתה י)והצדיקו שנים והרשיעו שנים הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה כדעולא דאמר עולא רמז לעדים כ)זוממין מן התורה מניין רמז לעדים זוממין והא כתיב ל)כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין מ)שלוקין מניין דכתיב ו)והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ס)והיה אם בן הכות הרשע ע)אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה פ)מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה צ)וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה: מ"ט דרבי ישמעאל ק)אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתיב הכא ר)והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם ש)אשר הוא רשע למות מה להלן בעשרים ושלשה אף כאן בעשרים ושלשה רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה לי למחייה ואי מאית לימות א"ל אמר קרא ת)ונקלה אחיך לעיניך כי מחית אגבא דחיי מחית אלא הא דתניא ת)א"אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה הן תמני סרי

אצל אשתו לא אמרינן. מע"ג דמתני' היא כזה כורך (דף מ:) דנעל כמעמו לענין עדות ס"ד הכא דמממת מגו דמהימן להורגו מהימן להורגה: **משום** דהוי **לאו שאין בו מעשה.** וה"ה דה"מ למימר משום דהוי לאו שניתן לזהזרת מיתת ב"ד ומפ"ה גלי לן והיה אם בן הכות הרשע לדקי וגלגד שלא יוכל נעל ידי חיוב מיתה אגל אם אפשר לו נעל ידי חיוב מיתה לא לקי כדאמר במרובה (נכא קמא דף עד: ושם) **תמניים דרבי** אלעזר דאמר הוכחתו נעשה ונלמוד מהי הוזהרת מיתת ב"ד ומה אתמר התם

שכבר קידשוהו בשמים. י"מ דכ"ד של מעלה מקדשין לומו לעולם כשעת המולד ואין נראה לפס כן כשומו גמי כגר קדשו כשמים אלא נראה כפירוש הקונטרס בפ"ג דר"ה דכיום שלשים ממתינים ב"ד של מעלה לב"ד של מטה שמא יעברו אלל יום שלשים ואחד שמי אפשר [ה]שלא קדשו היום מקדשין אותו כשמים מן השמר והא דאמר בירושלמי רבא בר זבדא כשם שב"ד של מעלה רואין אותן שאין מקדשין אותה מקדשין הן יש לייאבו כפירוש הקונטרס דהכי פירש כשעה שב"ד של מעלה רואין אותן שאין מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו הן מן הכוקר ביום ל"א דאין כאן אפר דומלי יקבע היום:

ואיידי דתנא עיבור שנה. פירש בקונטרס דהשתם לא אגי ללא תני עיבור לתמירה נעי שיקדשו אלר השני לשם אלר אי שתקי ממילא מיקבע לשם ניסן מה שפירש שיקדשו אלר השני לשם אלר לא אי דק ללשון קידוש אין להזכיר להאי תנא ללא נעי קידוש לא מלא ולא אסר ואין אומר נו מקומש מקומש והיה לו לומר שקובעין אותו לשם אלר ומה שמשמע מתוך פי' דביום שלשים קובעין אותו לשם אלר שני אין נראה לתמרינן לקמן (דף יב.) אין מעברין את השנה ביום שלשים של אלר הואיל ורואי לקובעו ניסן אלא צריך לומר לתמירה של עיבור היינו נשעה שגומרין השנעה שתהא השנה מעוברת קודם שלשים של אלר ונשעה שעדיו שרואו את החדש יקבעו אותו שתם ליה לן הא וממילא הוי אלר השני: **חישוב** חדש אין קידוש חדש **לא** מני ר"א. תימה ל"כ תיקשי לר' מאיר אלר מאיר דסמתי קתני עיבור החדש בשלשה ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין נראה לומר דברי ר"מ נבריימתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתניתין לעיבור שנה קתי ולא לעיבור החדש מדקתמר לחילי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע אלא תנא תני עיבור השנה בשלשה ועיבור החדש בשנים:

שבעה רואי פני מלך. פירש בקונטרס דלתתחילה קתי ואין נראה שתקנו כנגד שרי העו"ג ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דתכתן בפוף מלכים (ג כה) דהגבוהלתן ג' שומרי הסף וה' רואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומונה אותן גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא שבעה מנשים מרואי פני המלך רבי שמעון אומר ז' שומרי הסף הרי שבעה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשה עשר ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעה עשר ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבע מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבע מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונה מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונה מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשע מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשע מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרת אלפים ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרת אלפים ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אחד עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי אחד עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שנים עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שנים עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעה עשר אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעה עשר אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי עשרים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלשים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבעים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמשים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ארבע מאות ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי חמש מאות ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי ששים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שבעים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שמונים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי תשעים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאה ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ואחד אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושנים אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושנים אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושלשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושלשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וארבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וארבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וחמשה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וחמשה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וששה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים וששה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושבעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושבעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושמונה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ושמונה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ותשעה אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי מאתים ותשעה אלף ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ושלשה ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מאות ואחד אלף ומנשים שלשה שומרי הסף הרי שלש מא

במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד [ו]עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא עמדו כולן ויצאו בשחר מצאו רבי שמעון בר' לרבי חייא אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב [1]ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת שכניה בן יחיאל מבני עילם הוה [2]ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא [3]ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב [4]עד אנה מאנתם ת"ר [5]משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד [6]שראוי שתשרה עליו שכינה [7](כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן [8]וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחברבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידין למיתי על עלמא ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות ת"ר [9]אין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה נשיא [10]ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני [11]נמצאת שנה מעוברת תנו רבנן [12]אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו [13]אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן ת"ר [14]אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה [15]כיצד רבי יוסי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנה לכון דגוזליא רכיכין ואימריא [16]דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מיתיבי כמה [17]עיבור השנה שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש אמר רב פפא [18]רצו חדש רצו שלשים יום תא חזי מאי איכא בין תקיפאי

כמוזמנין לה. שהזמינן הנשיא מבעוד: **השכימו לי.** מכר ז' לעלייה המיוחדת ליום פה בית דין: **ולא לעבר שנה עליתי.** להצטרף עמכם עכשיו: **אלא ללמוד.** תורה מכם היכך מעשו: **מאמם כיסופא הוא דעבד.** שלא יכירו מי היה העולה שלא ברשות וילכינו פניו: **שיערת בת קול.** ס"א מומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים שלא מתוך לחשו קול יוצא קול לאחר כמו פעמים שאדם מכה נכח ושומע קול לאחר היוצא ממנו למרחוק ולחשו קול היו שומעין * לכך קורין לחשו בת קול: **מפני** הדרכים והנשרים. והאי דלא תניא ג' שימנין לנקמן משום דעל פניס מהן מעברין אבל שני אפילו אחד מהני מעברין ובנריית דנסמוך גבי גדייס וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא תניא להו משום דלהכי דנסמוך אפי' אחד אינם מסס אין מעברין עליו שלא שעוסין לחשו סעד עס אחד מג' פיסנים: **ומפני** גליות ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהכי דיתני בס"ק אין נריך לעבר לאפי' אחמרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י.) גבי שלשת גשמים ט"ו יום אחר המג כדי שיגיע אחמרון שניערמל לנהר פרת: **רשב"ג** אומר חדש. הכא משמע דאחד מאחד מסס הוא אחד מאחד מסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף עג.) גבי אחד מאחד שלשה ואחד מאחד מסר לאיכא ביניייהו וקאמר דנסוף אחולן (כתובות דף מא: ושם) אמרינן יכא אלמנה יפיס אלמנה יפיס אלמנה וכן בפרק קמא דגיזל (ב. ושם) פריך ואימא אלמנה כדאמרינן עד אחד יפיס ו"ל * דלמאן תורה למוד ולמאן מכמיס למוד ת"ק הכא והאמדיר דקאמר ת"ק אלמנה מוכחת מילתא לאחיד אחד מאחד מסר: (וע"ע תוס' כתובות שם. ד"ה רבי):

ממעטינן

בת קול. ס"א מומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים שלא מתוך לחשו קול יוצא קול לאחר כמו פעמים שאדם מכה נכח ושומע קול לאחר היוצא ממנו למרחוק ולחשו קול היו שומעין * לכך קורין לחשו בת קול: **מפני** הדרכים והנשרים. והאי דלא תניא ג' שימנין לנקמן משום דעל פניס מהן מעברין אבל שני אפילו אחד מהני מעברין ובנריית דנסמוך גבי גדייס וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא תניא להו משום דלהכי דנסמוך אפי' אחד אינם מסס אין מעברין עליו שלא שעוסין לחשו סעד עס אחד מג' פיסנים: **ומפני** גליות ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהכי דיתני בס"ק אין נריך לעבר לאפי' אחמרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י.) גבי שלשת גשמים ט"ו יום אחר המג כדי שיגיע אחמרון שניערמל לנהר פרת: **רשב"ג** אומר חדש. הכא משמע דאחד מאחד מסס הוא אחד מאחד מסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף עג.) גבי אחד מאחד שלשה ואחד מאחד מסר לאיכא ביניייהו וקאמר דנסוף אחולן (כתובות דף מא: ושם) אמרינן יכא אלמנה יפיס אלמנה יפיס אלמנה וכן בפרק קמא דגיזל (ב. ושם) פריך ואימא אלמנה כדאמרינן עד אחד יפיס ו"ל * דלמאן תורה למוד ולמאן מכמיס למוד ת"ק הכא והאמדיר דקאמר ת"ק אלמנה מוכחת מילתא לאחיד אחד מאחד מסר: (וע"ע תוס' כתובות שם. ד"ה רבי):

ממעטינן

רבינו חננאל

במזומנים לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו שבעה לעלייה עלה ומצא שמונה. אמר מי שעלה שלא ברשות ירד אמר שמואל הקטן אני עליתי שלא ברשות ולא לעבר עליתי אלא ללמד הלכה הוצרכתי פי' כל המשכימין המקדימין ונכנסין בעלייה מן המזומנין והעולה אח"כ הוא העולה שלא ברשות כי רבן גמליאל לא הרשה לעלות אלא ד' והנכנס אחר שנכנסו הד' שמיני. ולא שמואל הקטן היה אלא אחר היה וידוע היה אלא לא רצה לבזותו ופי' בירושלמי שלא עיברוה באותו היום אלא הפליגו אותו היום בדברי תורה ועיברוה ביום אחר. ושמואל הקטן עשה כך שלא להתבייש העולה שלא ברשות. שלמד שמואל הקטן משכניה בן יחיאל ושכניה למדה מיהושע. וכן מצינו בר' חייא שעמד ויצא ממושבו של ר' כאשר שמע לו שאמר מי שאכל שום יצא ולאו כי ר' חייא הוא שאכל שום אלא שלא להתבייש מי שאכלו. ור' חייא למד מר' מאיר ור' מאיר למד מדה המעשה של שפואל הקטן ושמואל למד משכניה ושכניה מיהושע. כלומר לא ביקש הקב"ה לפרסם החוטא אלא ע"י גורלות: **פ"**

משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל. ועדיין היו משתמשים בב"ק ניתנה עליהן ב"ק מן השמים יש בן אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו חכמים עיניהן בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד מתלמידיו של עזרא. וכן עוד ניתנה עליהן בת קול בענין הזה ונתנו חכמים עיניהם בשמואל הקטן. וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף על רבי יהודה בן בבא ביקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה כו'. אף הוא שמואל הקטן אמר בשעת מיתתו בענין נבואות. שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא כו': ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם ירצה נשיא. ומעשה ברבן גמליאל שהלך אצל הגמון כו'. ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה לכך [מפני הדרכין ומפני הגשרין ומפני תנורי פסחין ומפני גליות שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן]. וסוגיא כי הא דת"ר משום רשב"ג מהודעין אנחנה לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין וזימנא דאביבא לא מטא שפרת מלתא

פז א ב מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הלכה י והלכה יג:
פח ג מיי' שם הל' ה:
פט ד מיי' שם הלכה ו:
צ ה מיי' שם הלכה ז:
צא ו מיי' שם הל' ח:
צב ז מיי' שם הל' ח:

תורה אור השלם

1. וַיַּעַן שְׁכַנְיָה בֶּן יְחִיאֵל מִבְּנֵי עֵילָם וַיֹּאמֶר לְעֶזְרָא אֲנַחְנוּ מָעַלְנוּ בֵאלֹהֵינוּ וַנּוֹשֵׁב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת מֵעַמֵּי הָאָרֶץ וְעַתָּה יֵשׁ מִקְוֶה לְיִשְׂרָאֵל עַל זֹאת:

עזרא י ב

2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ קוּם לָךְ לָמָּה זֶּה אַתָּה נֹפֵל עַל פָּנֶיךָ: חָטָא ישראל וְגַם עָבְרוּ אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם וְגַם לָקְחוּ מִן הַחֵרֶם וְגַם גָּנְבוּ וְגַם כִּחֲשׁוּ וְגַם שָׂמוּ בִּכְלֵיהֶם: יהושע ז י-יא

3. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מְאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

שמות טז כח

גליון הש"ס

גמרא וכשמת אומרים עליו. כעין זה בנדרים דף ו ע"ב ובנדניו יונה שם: **תוספות** ד"ה בת קול וכו' לכך קורין אותו ב"ק. עיין תו"ט פרק ט"ז משנה ו ויבמות: ד"ה רשב"ג וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד. עיין תענית דף כט ע"ב ברש"י ותוספות שם:

מוסף רש"י

כמה עיבור השנה. ימי מלר הרלמען שמותי עוסקין עימהן לשנה (ד"ה יש).

יא: דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין

ממעטני דיוקא. מה שהקשתי על פירוש הקונטרס בסוף פירקא (שבת מז. ד"ה בגלילה) והמוניה יין (סס עח.) מפורש סס: **מן** עומרי שיבלי"א. והא דתניא בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ח) אמר ר' יהודה גרשתוה היו שולחין מגל בעלי הבתים שבמדינות מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא יגיע שעת ניעור עד שלא ר' עקיבא ולימד כל פירות שלא נתו לעזות מעשרות פטורים מן הביעור שכא ר"ג קוסס לרבי עקיבא היה:

בתר דעברוהו. פירוש והיה לו מכר ר' שלעזר בן עזריה שהיה נשיא עמו לכך אמר בתריה מנלה: **או** דילמא מעברין. פירש בקונטרס משום דתקופה לחודיימא דלכתיב (שמות לד) חג האסף תקופת השנה וקשה לרבינו נמי לחודיימא דלכתיב (דברים טז) שמור את חדש האביב וכן פירות האילן (שמות כג) ומג הקליר בכורי מעשיך ונראה דהיינו טעמא דתקופה משום דמי אפשר לעשות בה אלא בפירות האילן ובתניא עובדי כוכבים:

אין מעברין השנה אלא ביהודה. והא דר' עקיבא עיבר פרק החמה שלוס בהרדעא גרים פרק החמה שלוס (יבמות דף קטו. ושס) והרדעא מחוזה לארץ שאני רבי עקיבא שלא היה בחוצה כמותו בארץ ישראל כדאמרינן בפוף נרכות (דף סג.) ות"ת והא אמרינן זה בזוב גדול (לקמן דף כו. ושס) ר' חייא בר זרונקי ור"ש בן יהודה הוו קלוזי לעבר השנה בעפיו ועפיו חוצה לארץ כדאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מו. שס) דאמר כל שהראה הקב"ה למשה מייב בחעבר למעוטי עדרקים עפיו ותפפיו ואין לומר דלא היה בחוצה כמותם דהא ר"ל קרי להו רועי בקר ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חיסוי בעלמא כמו ועיבר ג' שניס זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן (דף יב.) דחזרו ב"ד ויבשו וקבעו בארץ ישראל מדע דהתם שנה שביעית היתה ומניף לקמן דאין מעברין בשביעית ות"ל דר' עקיבא חוששנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא לחדרבי עקיבא שלא היה בחוצה כמותו כמהו ומדר"ש בן יהודה לא שמעו והדור עבוד חוששנא דבנרכות (דף סג.) משמע מעובדא דחניה דקניעות ממש עבד ויבירושלמי אמרינן בהדיא דבשאין יכולין לעבר אותה בארץ ישראל מעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחוץ לארץ והדר חייתי עובד' דחניה וקשה קלת דבנרכות (שס:) נפקא לן מדכתיב כי תציון אלא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו לתויה

תקיפאי קדמאי לעיבותני בתראי דתניא [ו]מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון [ז]יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא [ח]ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין דילמא בתר דעברוהו: תנו רבנן [ט]א על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין [י]ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין רבי שמעון בן גמליאל אומר על התקופה אביעיא להו על התקופה שמחין או על התקופה מעברין תיקו: [יא]ת"ר [יב]על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על שתים מהן מעברין ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחין רבי שמעון בן גמליאל אומר בא אלא מיהודה ת"ר [יג]אין מעברין את השנים אלא ביהודה [יד]ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאי מעמא דחנניה איש אונו אמר קרא [1]לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דדרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום ת"ר [טו]אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת [טז]ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש א"ר [יז]אבא מאי קרא [2]תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתיב [3]כי חוק לישראל הוא משפט [יח]לאלהי יעקב: מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום ת"ר [יט]אין מעברין את השנה בשני

עקיפי קמאי. רבן גמליאל שהיה עוסק בדרך וחזרק מורע בתלמידים כלתלמין בבבורות (דף לו.) ובנרכות (דף כו:) ובנרכות השנה (דף כה.) לעיריס לר' יהושע ולפ"ק קתני היה ופפרא מילתא בתלמי ובתלמי מבבלי ורבן שמעון בריה דהוה מעיוותני בתרתי כדלמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) לא לתמר בתניא מבבלי: **דזמן ביעורא מטא**. שנה שלישית או שנת לשמיטה. כל מי שהיה מעשרותיו של שנה לשמוטה ושניה מייב לנערן עכשיו מרומה ניתן לכהן ומעשר לאחן לוי ומעשר עני לעני ומעשר שני מחעבר בכ"מ שהוא שנה לא העלהו לירושלים קודס פסח היה מבערו ערב פסח ומחוסה בערתי הקודש: **ממעטני זיתא**. מקום קיבוץ זיתים להתחמם זה על זה. בגליל הוי זיתים מרובין ובדרום חטים מרובין. גליל ודרום מת"י הן ואין לריך להודיעו על העיבור שקרובים הן לב"ד שלא לנבי גולה שרחוקים מת"י לריך להודיעם על העיבור שלא יחלו ממך בפסח: **דילמא בתר דעברוהו**. לרבן גמליאל מנשיאותו נעשה עניו: **על החציר**. פס לא ביאלה התחוסה מעברין דקרא כתיב (שמות יג) בחדש החציר. ואית דמפרשים לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר וקשה לי לחמרינן לקמן על שלש לרוות מעברין את השנה על שתים מהן מעברין ופס ביאלה חחוסה ביהודה ולא ביאלה בעבר הירדן ובגליל מעברין השנה ואי טעמא משום עומר הוא הרי ביאלה התחוסה ביהודה: **ועל פירות האילן**. פס מחאחר ביפוסס יותר מזמן העלרת מעברין שעלרת זמן הבאת ביכורים דכתיב (במדבר כח) וביום הביכורים ופס לא יביאם בבוחו לרגל לריך לטרוח ולעלות פעם אחרת: **ועל התקופה**. אין על תקופת תמוז שמחעבבת ומשכחת שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג מעברין דבפקח לן לקמן [יב.] מקבל אין על תקופת עבת שמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת העומר דילה בחוך תקופת טבת מעברין לדחות את המועדות כדלקמן (דף יב.): **וכומן שאביב אחד**. מן השנים שמחעברת שנה עליהן הכל שמחין שאין מוסיפין בדמיית הפסח לפי שאין התבוחה לחויה ואין ליסור חדש נחרך עליהם אבל כשאביב רחוי ליקבר והשנה מחעברת על הפירות והתקופות עליהן זומן ליסור חדש נחרך עליהן: ה"ג **רשב"ג אומר על התקופה** ול"ג לפ: **ליבעיא להו על התקופה שמחין**. שאם התקופה נופלת בחילת חשרי וכל מעברין השנה בשביל דבריס אחרים ודומין את החג בחוך ימות החוכ מודם נחלקו עולי רגלים מלטערין נגשמים לפי שהעיתים הולכין אחר תקופת החמה לפיכך כשהיא נריכה לעבר על פירות האילן וזה מלטרף עמו היו שמחין או דילמא על התקופה לחודה מעברין ומפני שעיבורה מן החורה אחת רשב"ג למיפלג: **על שלש אלוות**. שלא הגיע שביב שלהן או שרוחין ב"ד שחחאחר כהן זמן ניטול פירות האילן מעברין. שלשתן מת"י הס: **על שתים מהן**. לפיכך על עבר הירדן והגליל מעברין דהוחיל ורבונה לת"י לא חנחו שביב לא קרינן ביה חדש אחד ועל אחת מהן אין מעברין לפיכך לא הגיע ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין דהוחיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל לחנן במנחות (דף סד:) כדחמר לך ומלא בעיון מיבן אתרו אין מביאין עומר אלא מן הקרוב לירושלים דהיינו יהודה לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין לותו ממקום רחוק ומעשה שבא עומר [1]מגזות לריפין כו' ושמי שלחם מבקעת עין סוכר: **וכומן שיהודה אחד**. מן המחוחרות הכל שמחין לפי שאין עומר בא להיות מנוח מן המוכחר אלא מיהודה הלכך אם ביאל ביהודה ועיבורה בשביל השנים כשמגיע זמן העומר כבר יבשו חבוחות שביהודה ומכו כך ומלא בעיון ולריך להביאו מאחר אלוות [2]ועוד שאם ביכר יהודה ורוחין ליבור שרחוי להביא העומר וב"ד מעברין בשביל השנים מחריכין עליהם זמן ליסור חדש קשה להם להכר אבל בשלא ביכר יהודה ובאחת מהשנים אין קשה להם אע"פ שרחוי להביא ממנו. **אין מעברין אם השנה אלא**. בב"ד הקבוע ביהודה: **שכנו של מקום**. ירושלים והוא ביהודה: **שהחדש מתכפה בו**. שהלבנה אינה נראית בעולל לכל העולם לכחיב החדש בכסה: **הוי אומר זה ראש השנה**. שמגה נרחם החדש הוא שאר חגים בחמלת החדש הס וכחיב [תהלים פא] כי חק לישראל הוא עושין בחותו מג דהייטו קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום דכתיב [דברים כח] ביום הגחילו את בניו כדדרשינן בחחר דיני ממונות (לקמן דף לד.):

נשני

צג א מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ג ועיין בהשגות הרמ"ה:
צד ב מיי' שם הל' ד:
צה ג ד ה מיי' שם הלכה יב:
צו ו מיי' שם פ"ב הלכה ח [ובו"מ מי"ח מי' מכס קעי' ח]:
צז ז מיי' שם פ"ב הלכה טו:

רבינו חננאל

באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין איני והא איהו דתני חדש ופריק רב פפא רצו חדש רצו שלשים יום ואקשינן תא חזי [מה] בין תקיפי קמאי לענוותני בתראי תקיפי קמאי והוא רבן גמליאל דהוה בשכחב לא כתב אלא ושפרת מלתא באנפאי ובאנפי חבראי ואילו רשב"ג הוא ענוותן שניא כדגרסינן בהשוכר את הפועלים א"ר ג' ענוותנין הן אבא ובני בתירא ויהונתן בן שאול לא כתב ובאנפי חבראי אלא ושפר באנפאי בלבד ופרקינן דלמא ר' גמליאל לא כתב הכי אלא בתר דעברוה לרבן גמליאל ואותיבו בהדיה רבי אלעזר בן עזריה ומשום רא"ש כתב הכי: **ת"ר** על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על ב' מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין לעבר פי' על אלו סימנים ועל כיוצא בהם היתה הסיפנים הללו וכדגרסינן בר"ה פרק ארבעה (דף ט) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד ששה עשר בניסן עברה להההיא שתא ולא תחזוש לה וכך היתה הלכה למשה מסיני שמעברין את השנה על האביב ועל סימנים אחרים ואם אינו מצוי להיקרב כלל אביב שבניסן וצריכין שיהיה מצוי ביהודה ובעבר הירדן ובגליל ואם היה מצוי בשתים מהן ובאחת מהן לא היה מצוי מעברין דת"ר על ג' ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל על שתים מהן מעברין (ועל אחת מהן מעברין) ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שארץ יהודה אחת מהן הכל שמחין לעבר שאין עומר בא אלא מיהודה: **ת"ר** אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת ואין מקדשין את החודש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש. שנאמר תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פי' אין מזכירין בר"ה ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה וכתיב ביה כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מה משפט ביום דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וכתיב והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם אף קידוש ביום: **ת"ר** אין מעברין את השנה

רבינו אור השלם

1. כי אם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה:
דברים יב ה
2. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ:
תהלים פא ד
3. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:
תהלים פא ה

גליון הש"ס

גמרא יעל אחר מהן אין מעברין. עיין ר"ה דף כח ע"ש תוספות ד"ה כי:

מוסף רש"י

תקעו בחדש. בחדוש הלבנה (תהלים פא ד). **שהחדש מתכסה בו**. לרחוקים, כגון שמרים לבני מערב וערבים לבני מזרח, לפי שהלבנה היא שמוך למחיזיקה (ר"ה ח:) שהלבנה מתכסה בו שאינה נראית לכל אדם אלא שמרים ליושבי מזרח ערבית ליושבי מערב, כדאמר בר"ה (כ:) עשרים ואחריב שעות מתכסה סיהלה (בבבא קמא קז:). **מה משפט ביום**. נפקא לן בסנהדרין (לד:) מוסיה ביום המילו את בניו, ביום אחה מעיל שלשה ימים לשלישי כה: מוסיה כל הפרשה כולה להיות דין (מגילה כא:).

ע) [תוספ' פ"ב], ב) ג"ל בשמיני. רש"י. ג) [ג"ל עדיון וכ"ל בשמיני. כתוספ'], ד) [תוספתא פ"ב], ה) [שם], ו) [שם], ז) ניקי טו. ר"ה ח., מ) [ר"ה כה:] מגילה כא.], ט) [תוספתא פ"ב], י) ג"ל מגגות, כ) ועוד הרי ביכר ב"ל. רש"ל ל) [ועי' תוספות שבועות לא. ד"ה ורותבן].

כשני רעבון. לפי שכלה המזונה ולריכין לאכול מן המדם: **לחם כיכורים.** לחם חדיש משמע שעכשיו היה מכבר: **ושמא מאמר מיתין היו.** שהן תפילות לכך נתאחרו לבסוף עד אחר הפסח תלמוד לומר לחם שעורים: **ושמא מאחר לפני העומר היה.** לומר מן לעס ואילך מלמד שקרב העומר והוחר המדם: **אמור מעתה** [א]**לוויה היתה אותה שנה שתתעבר.** ופ"ת מנ"ל דילמא לחביב הוה ללח הוה אלא מכאן שהעבור מעכב את הפסח ואת העומר ואת שתי הלחם ואת לחם הפנים ואת שבעת ימים שהן לפני ה' ואת שתי הכבשים ואת כל הקרבנות הבאים עמהן ואת שתי הלחם ואת שבעת הכבשים ואת הפר ואת האיל ואת שעיר החטאת ואת שני כבשי עלרת ואת כל הנסכים הבאים עמהן ואת כל הקרבנות הבאים עמהן ואת שבעת ימי המלואים ואת שבעת ימי הפסח ואת שבעת ימי העלרת ואת כל הקרבנות הבאים עמהן ואת שבעת ימי החג ואת כל הקרבנות הבאים עמהן ואת שמיני לחג ואת כל הקרבנות הבאים עמהן ואת כל הנסכים הבאים עמהן

קב א מיי' פ"ד מהל' גזילה מהלכה יח:
קג ב מיי' שם הל' עו:
קד ג מיי' שם הל' ח:
קה ד מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ו:
קו ה מיי' פ"ד מהל' גזילה מקדש הלכה יח:
קז ו מיי' שם ופ"ד מהל' קרבן פסח הל' יח:
קח ז מיי' פ"ה מהל' קרבן פסח הל' ח [ופ"ו שם הל' ג]:
קט ח מיי' פ"ד מהלכות קידוש החדש הל' יד:
קי ט טוש"ע ח"מ סי' מכט סעיף ה:
קיא י מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ג:

רבינו חננאל

עיברוה מעוברת. ר' יהודה אומר אינה מעוברת. וא"ר יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו. ר' שמעון אומר מעברין השנה מפני הטומאה לכתחלה ומפני מה ביקש חזקיה רחמים על עצמו משום בהא דשמואל דאמר אין מעברין השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן הוא סבר הואיל וראוי לא אמרינן עשיר לקובעו ניסן ואיהו לא עשיר ונמצא שעיבר ניסן בניסן והתורה אמרה החדש הזה לכם ראש חדשים זה ניסן ואין אחר ניסן: **עיבריה** ביום ל' של אדר מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש. כלומר אין מקדשין אותו היום שנמצא היום מאדר. קידשוהו מאי אמר רבה כיון שהוקבע בטל העיבור רב נחמן אמר מקודש ומעובר ואקשי עליה רבא בהא. ופריק מידע ידעי דשתא מעברתא בחושבנא הליא מלתא ואמרי חושבנא הוא דלא סליק לרבנן עד האידנא וקי"ל כי הדרכים שעליהן היו מעברין השנה הן הלכה למשה מסיני ואי הוה כתב שמור את האביב ועשית פסח לה' הייתי אומר אינו איהו חדש יצמא בו האביב נעשה פסח. לפיכך כתיב שמור את חודש האביב אין לך פסח אלא בחודש האביב מכלל שיש לך רשות לעבר חדש אחד עד שיקבע לך זה חדש האביב ופירש בו שמירה למאן קא מזהר להה. שמירה זו לב"ד שיהו קוראין המועדים בזמנן כדכתיב אשר תקראו אותם במועדם מכלל שצריכין שמירה וקריאה: **אמר** רב יהודה אמר רב אין מעברין השנה אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסרה לתשלום צ"א יום ר"י יום רובו של חודש תשרי דברי ר' יהודה

כהן גדול ביום הכפורים יוצית. מתקיר קרבנות לך מני למידק דתמיד היה על מנתו כדמשמע בפ' התומר (קדושין סו.) הקס להם (ב) לית שבין עיניך משמע שהיה על מנתו לפני ה' שלא בשעת העבודה: **שטומאה** הותרה בציבור. מין הדבר תלוי בציבור כדלמרינן בפ' הוליאו לו (יומא דף נ.) שהרי פר יוה"כ ומציתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד (ג) הוו ודומין שבת וטומאה ופר העלם דכר שלו ציבור ושעירי ע"ז ומזיגה דקרבן ציבור הם ואין דומין שלא נקוט הכי בלשון יחיד כל שזמנו קבוע דומה ופשיטא דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דומה ופשיטא דציבור: **ונשים** משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כילד זורקין (פסחים דף עט. ושם) פליגי בשאין ישראל מהלה טהורים ומהלה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הפסח וטמאין עושין את הפסח ואיכא למאן דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הרשון וטמאים אין עושין לא את הרשון ולא את הפסח ואי אמר רב כהנא אמר רב כהנא למה לי מטלימות בעדיפות פסי ומי כליכנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במטלימות פסי וי"ל דנקט מטלימות ועדיפות דהשתא לטולטו ליכני עשה שלא כתורה ולכן ניקח רחמים על עצמו וה"מ לשנויי לבסוף סבר נשים הרשון מוכח וכשני רשום ולכך ניקח הללו שפיר עבד דעביד פסח שני שלא מליבא דר"ש קיימינן למימר ליה בפ' התשח (פס נח.):

דנשים הרשון רשות:

מכדי מפוריא לפסחא כו'. למחני' דעדיות (פ"ו מ"ו) דמייתי בפרק הנזקין (לקמן דף פז. ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל מדר הוה מני לאקשויי: ורבי

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדת: **ניתן בניסן.** לימד שקידשו בסז ניסן חוזר ונמלך ועשאו מדר השני: **ר"ש בן יהודה אומר.** לא עיברה שלא בשעת השעיון לפסח שני שלא כדין לפיכך ניקח רחמים על עצמו: **דחויה בציבור.** כלומר בקושי הותרה טומאה בציבור ולכך כמה לתפשר להלורי לעשותו בטהרה מהלרין ולכך מעברין כדי שיעשו בטהרה: ניח מלרה על טומאת זבחים לעלות לרלון: **כהן שיעבו על מלח.** כהן גדול בשעת טומאה ניח שלא עלו על מלמו מרלה: **כהן גדול.** בנוחו לפני לפנים ביום הכיפורים יוכיח שלא לוכס בגדי זהב ושם לירע טומאה בקדשים מרלה הלין: **לאמר לו הגע ליום הכיפורים.** שכולו עבודת ליבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ליבור בטהרה גמורה ואין לריך לו לרלות. מלמד היתר גמור הוא: **רבי יהודה אומר אינה מעוברת.** לפי שהטומאה היתר היא בליבור ושלא לצורך עיבורה: **לכתחילה פ"ב.** ת"ק קאמר אין מעברין לכתחילה ורבי שמעון מעברין לכתחילה ואידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת לאמר מיהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: **ואין לאמר ניסן.** משקנעמו זה ניסן אין לאמר יכול לעשות זה מדר ולאמר ניסן: **ניום שלשים של מדר.** אם לא יעברוה יבאו עד הנה בעיבור שנה לא יעברוה עוד הואיל והיום לאור לקבוע ניסן אם היה מדר מסר: **ואיבו.** מעיקרא סבר הואיל ואור לא אמרינן ועיברה ולבסוף הודה לשמואל ובקש רחמים על עלמו: **היכי דמי.** למעיקרא השיא ולבסוף חזר בו: **מחלה.** לאו דווקא אלא כדמפרש ואזיל שהזכירים היו טמאים יותר מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד שהנשים טהורות מטלימות את מחלה טהורים ועודפות עליהן שבשחתה מונה לנשים ונשים כאחת בעמאים וכטהורים נמלאו טהורים יתירים ופלוגתא בפרק האשה (פסחים דף נ.): לאיכא למאן דאמר נשים מונה בהשחת הפסח רשאין ואיכא למאן דאמר נשים רשות ומזקיק מעיקרא סבר נשים בפסח רשאין מונה ומיעטרפו הלכך הוו עמאים מיעוטא ומיעטרפו ולבסוף סבר נשים בפסח רשאין רשות ולא מיעטרפי והוו להו עמאים רובא ואיכא נדחה לפסח שני ואין ליכול נידמין: **אין מקדשין אם החדש.** לומר מקודש הוא למדר השני לכיון דלמלוי לקבוע ניסן קבינן זה ניסן ואין אחר ניסן שלא שתקו וכי מטי ריש אחרינא מקדשי ליה לניסן: **ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח.** וכיון שלא עיבוה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לבטולי ב"ד ומזלזלי בחמין: **בחושבנא הליא מילתא.** שהקין וחשוף לפי חשבון תקופת החמה שם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלבנה יותר מדאי מתאחר החציב לאחר הפסח שהמועדות אינו קובעין אחר תולדות הלבנה: **אין מעברין אם השנה.** על התקופה אע"ג שיצאו ואעלו שתקופת תמוז משיכה מהשלמת משעים ו' יום שלה רובו של חדש תשרי: **שמה עשר יום.** ותקופת תשרי טופלת ב"ו לחל שם היתה תקופת תשרי טופלת בשמה עשר אין מעברין. ולקמיה [יג.] ילוף טעמא:

רבי

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב [שמות יב ב] **חזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד** [דברי הימים ב ל יח] **רבי שמעון אומר אם מפני מה ביקש רחמים על מעוברת אלא מפני הטומאה עיברוה עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני: אמר מר רבי יהודה אומר מעברין אלמא איתיליה לרבי יהודה טומאה דחויה היא בציבור והא תניא ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר עודו על מצחו מרצה אין עודו על מצחו אינו מרצה א"ל ר' שמעון כהן גדול ביום הכיפורים יוביח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור וליטעמיך תיקשי לך היא גופה ר' יהודה אומר מעברין ואמר ר' יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו אלא חסורי מחסרא והכי קתני אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה מעוברת רבי יהודה אומר אינה מעוברת ואמר רבי יהודה וכו' אי הכי ר' שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת היינו תנא קמא אמר רבא לכתחלה איכא בינייהו תניא נמי הכי אין מעברין את השנה מפני הטומאה לכתחילה ר' שמעון אומר מעברין אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן אמר מר שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ולית ליה לחזקיה החדש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן טעה ברשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לא אמרינן תניא נמי הכי אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: רבי שמעון מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי בגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם מעיקרא סבר נשים בראשון חובה דהוו מיעוטן טמאים ומיעוטן מידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות דהוו להו טמאים רובא ורובא לא מדחו לפסח שני: גופא אמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן עיברוה מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש א"ל רבא לרב נחמן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו ומפוריא (ו) דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא אמרי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובה של חודש וכמה רובה של חודש ששה עשר יום דברי רבי יהודה**

גמרא ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח: (ב) תוס' ד"ה כהן גדול ביום הכפורים וכו' דקרבן יחיד הם דומין:

(ג) ע"ש תוס' ד"ה כל, סד"ה לו ויקהל וכו'), גרסות י', ד) [פסחים עט. ע"ש], ה) מגילה כט: פסחים ו. ר"ה ז. ע"ז ה: [כתובות עג. תוספות], מגילה כ"ג], ו) ר"ה ז', ז) הוה דיבור ג' עם לעיל,

תורה אור השלם

1. כי מרבית הָעָם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון לא הִטַּהֵרוּ כי אָכְלוּ את הַפֶּסַח בלא כַּכָּתוּב כי התפלל יְחִזְקִיָּהוּ עֲלֵיהֶם לֵאמר יְיָ הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד:

דברי הימים ב ל יח

2. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

שמות יב ב

הגהות הב"ח

מוסף רש"י

בין שישנו על מצחו. של כהן גדול כשמירעה טומאה על הקרבן (יומא ז:). כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. כשעת עבודת פנים, שאינו על מצחו. דהא אין ככהן שם בגגדי זהב כדאמרינן בר"ה (כה.) דאין קטיגור נעשה סניגור (פסחים עו: ובערי"ן יומא ז.). ומדרשה. אם בא בטומאה, דהא קי"ל כל קרבנות בלבור הקבוע להן זמן דוחין את הטומאה, ור' שמעון אית ליה טומאה דחויה היא בלבור ואי לאו משום דלית ליה טומאה דחויה היא מלטרפי בטהרה (פסחים עו:). **והוא עיבר** ניסן בניסן. קס"ד משמקדש החדש בשם ניסן ממלן לעבר את השנה ועשאו חדש, כמו שנתבאר בדברי הימים (ב ל) ויועץ המלך לעשות הפסח בחדש השני (ברכות י:). **ביום שלשים של אדר.** ואע"פ שלא מתקדש החדש, שעדיין לא באו עדים (שם).

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. מה נריך להשניס כ"ג יום ממודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ג מעברין ומוסיפין חודש אחד ודומין את המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג מבל מה היתה תקופת תשרי נופלת בכ"ג להיניו יום אחד נתון חולו של מועד אין מעברין: **חג האסיף.** זמן האסיף שנחג להיניו חולו של חג שיכול לאחוף בו דבר אחד שאמר שיהא נתקופה שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה. ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלומר כל חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה שנה שעבר הרי יום אחד מחולו של מועד נמנך לתוכה לחמשה עשר יום טוב ויום שנה שעה חולו של מועד נחג מה היתה תקופת תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין. ר' יוסי אומר מקצת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום כ"ג מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות כ' יום ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום קשיא אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש עשרים יום רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר יום לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איבא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין והאמר ששה עשר לפני הפסח אין בציר לא לא אידי ואידי אין מעברין ואיידי דתנא רישא ששה עשר לפני הפסח תנא נמי ששה עשר לפני החג ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא איבא

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום ושניהם מקרא אחד דרשו [1]חג האסיף תקופת השנה [2]מר סבר כוליה חג בעינן בתקופה חדשה ומר סבר מקצת חג בעינן בתקופה חדשה מאי קא סברי אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא למ"ד כוליה חג איבא ולא למאן דאמר מקצת חג איבא אלא קסברי יום תקופה מתחיל מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא [3]אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות כ' יום ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום קשיא אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש עשרים יום רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איבא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין והאמר ששה עשר לפני הפסח אין בציר לא לא אידי ואידי אין מעברין ואיידי דתנא רישא ששה עשר לפני הפסח תנא נמי ששה עשר לפני החג ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא איבא

ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' נקונטרס לניכא למיפרך ולניעבריה לגלוי דע"כ מיקלע מצרי נאד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן ולניעבריה לאדר משום דמניין נקיומא לאחר אד יחיד מכסדרן ויחזור מצרי לדומיה ניוס הגון ור"ת מפרש לקמן פריך לכולהו תנאי דאחרים כמה תנאי דלא מייתי לאד"ו כי היכי דס"ד אלו לא קריכים (שבת דף קיג.) דאלני שבת קריכים ניוס הכפורים לפליגי בה רבי (שמעון) ור"ע וכי מצני מלמעלה למטה קא מחזיב ס"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני המג אין מעברין ועוד דבס"פ המליל (סוכה דף נד:) לא משכח תנא דאחרים כוותיה מתניתין דאלני שבת קריבים ניוס הכפורים אלא לאחרים ועוד דרבינא דאמר לעולם אחרים בתרי קיימי ממאי לאחרים בתרי קיימי ממאי לא נאמר אלא לרבי יוסי דאמר לעולם אחרים בתרי קיימי ולניעבריה לאד"ו ולא לאחרים קיימי דלא להא לניכא למיפרך ולא מייתי לאד"ו ולריך נמי לומר לדידיה דמלמעלה למטה קא מחזיב ומהאי טעמא נמי כתנם לחק נקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לאחוקי מצרי נאד מירחי קייטא ולא לריך לטעם זה כיון דלניכא לאחרים קיימי ואין להקשות דהשתא נמי כי נעבר אדם שלם מיקלע מצרי נאד"ו למאן דאמר לאחוק מעיבור כ"ט יום להא לאפשר לאחוקי מחד מירחי קייטא למלאות אד טפי מכסדרן וכן למאן דאמר ל' יום לאחר אד מירחי קייטא:

מ"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת בי"ז משום מצרי דאחרים נופלת בכ"ג וניכא לאפולי מקצת המג ואפילו נופלת אחוק ניסן בט"ז אינו לא לאפשר דקיימא לן נמס' ערכין (דף ח:) דלא נרלה לאחמים דאדם שנה אלא שנה שלפניה מעוברת וכיון דנסדר אחוק מלא מלא ואחד אחר מיקלע לן אחוק ניוס י"ז לרבי יוסי אי מעברין עוד מצרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: **אי קסברי יום אחוק גומר.** יום שאחוק נופלת בו הוא גמר אחוק אשנה ואינה אחוק אחוק אחד לי לרבי יהודה שאם עבר אחרית יום כ"ג נלמו הרי אפילו לא אחוק אחד לר' יהודה ואחוק אחד לר' יוסי ר' יהודה אומר

איבא ביניהו יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל[ה] ולא מסיימי. לפ שיוכל לומר שנתו של חמה מתחלת ביום ראשון ושנתו של לבנה מתחלת ביום שני ואין שנתו של חמה מתחלת עד שיעברו ל' ימים ואין שנתו של לבנה מתחלת עד שיעברו כ"ט יום ומחצה

כטלו דיני קנסות. דכיון דליכא סמיכה כטלו: **כין שפי עיירות גדולות.** ולא כתוך העיר שפא יחמיכו את העיר: **לוכיחות.** תניחות: **ולא קכלו.** לפי שעדיין היה כחזר: **אילימא דלא דיינינן דיני קנסות כחוצה לארץ.** והכי קאמר מין סמיכה מועלת כחוצה לארץ ומפילו סמכוהו כארץ: **פשיטא סומכין כחוצה לארץ ונסמכין כארץ.** פס כני כבל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון קנסות: **פא אמרן דלא.** דלין סמיכה כחוצה לארץ וכיון דאי הוה נבן הכא לא מצינו למסמיכה כל שכן היכא דליתיה נבן: **סומכין כארץ ונסמכין כחוצה לארץ מאי.** פס הסומך עומד כארץ והנסמך עומד כבבל ולימיה גבי סומך מי מהני כלומר לימיה גבייה בשעת סמיכה ומאי למימן כחוצה לארץ כלומר שהכדיון נוהגין כחוצה לארץ מן דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: **לא הוה מסמייע מילתא.** כשהיו שלשה לא היה מועלת שיטרפו עמו לסומכו ואין מלמדת בעיון: **משמקיד.** ממזר ומפקר לסומכו. כמו (ירמיה ו) כי שוקד אני: **מיין שאין נסמכין לכיה עלי.** שאין זוכין להיות נסמכין: **זקן ממא.** בא בימים: **הכאיב כל מרכיס כיקב יחוכו מנשים.** כשבאין לכלל מנשים בן שמנה עשרה שנה למה לי למיהדל ומכתניה: **אלא סמיכה.** שפילו מכשיר הנשים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדלמרינן נרמשב השנה (דף יח.) בזכח ומנחה אינו מתכשר אלא בכפר הוא בתורה וגמילות חסדים מכל מקום לא מהא תורת זקנה עליהם להיות רשויס לסנהדרין: **הוי קבל.** לפל: **וקיים.** ותמיה. כלומר הרחק מן הרגנות שמקנרת את נעליה. לפילה מתרגם קבלה (שמות י): **כחל.** לעיניס: **שרק.** לפניס: **פירכום.** לשיער. שיר הוא לכלה נאה שמעלת מן בלא קישוט: **כל מן דין.** כל כמו אלו ומיוחא נהן היו סומכין לנו שרשויס הס לסמיכה: **סרמיסין.** לשון הפכנים כמו סרס את המקרא מסופו לרחשו (ב"מ דף קיט:). שמהפכין את טעמי תורה: **סרמיטין.** לשון שרטוטו כלומר שאין נותנים טעם הגון לדבריהס: **ממיסין.** ממסגין שמועתן מלומר טעמי תורה: **טורומיסין.** לא מיתפרש: **רכה דעמיה.** נשיא נעמיו: **מדכרנא.** מנהיג. על שם שהיה פרנס וקיום למלכות: **גויינא דנהורא.** על שם שהיה גדול כלמדיהן בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד:): שופריה דר' אמכו מעין שופריה כ) לר' יוחנן: **כריך מסייך.** נרון בוחך: **מיוחדים שבשופטיך.** שיהו מזקני סנהדרי גדולה: **מה לחלן מיוחדין שבעדה.** כדפריסית לעיל (דף יג:): **לינמרה לכולה מילתא.** ולפילו מניינה דממשה מהם מיפוק להם מניה לעיל (שם) ומפמו שנים זקני שנים: **אלא.** לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין מינטרין ומניינה מרבוי דור"ו: ר"ג **אלא וי"ו דושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריס:**

בעליל

ורבי שמעון וי"ו לא דריש אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לרבי יהודה הרי תשעה לרבי שמעון שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו יהן ולא שלוחן ומדדו ישאפילו נמצא בעליל

כטלו דיני קנסות מישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה [ב]גזירה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו מה עשה [ג] יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן ר"מ ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע רב אויא מוסיף אף ר' נחמיה כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן בניי רוצו אמרו לו רבי מה תהא עליך אמר להן הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים אמרו לא זו משם עד שנעצו בו שלש מאות [ד]לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה רבי יהודה בן בבא אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דרבי יהודה בן בבא ור"מ ר' יהודה בן בבא סמכיה והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר ר"מ לא סמכו ר' עקיבא אינו אלא טועה סמכיה ר' עקיבא ולא קיבלו סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ מאי אין סמיכה אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והא [ה]תנן [א]סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ אלא [ב]דלא סמכינן בחוצה לארץ פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי ת"ש דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה ר"ש בן זירוד וחד דעימיה ומנו ר' יונתן בן עכמאי ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה ומנו ר"ש בן זירוד חד דהוה גבייהו סמכוהו וחד דלא הוה גבייהו [ג]לא סמכוהו ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכינהו לא הוה מסתייעא מילתא הוה קא מצטער טובא אמרו ליה לא נצטער מר דאנן מדבית עלי קאתינן דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר [ו]לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילימא זקן ממש והכתיב [ז]כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה [ח]רבי זירא הוה מיטמר [ט]למיסמכיה דאמר [י]רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עוונותיו אמצי ליה אנפשיה כי סמכוה לר' [כ]זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכום ויעלת חן כי סמכוה לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין כל מן דין סמכוהו לנא לא תסמכו לנא לא [ל]מסרמיטין ולא מסרמיסין ואמרי לה לא מחמיסין ולא מטורמיסין ר' אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא ברין מתיך לשלם: עריפת עגלה בשלשה: [מ]ת"ר [נ]ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים שופטיך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד [ס]הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש האי שופטיך מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה מזקני זקניך נפקא ור"ש אי מזקני הוה אמינא זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתיב זקניך הוה אמינא סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך [ע]ממיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה נמר זקני זקני [פ]מוסמכו זקני העדה את ידיהם מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבזקניך אי יליף לילף כולה מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא וי"ו ושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לרבי יהודה הרי תשעה לרבי שמעון שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו יהן ולא שלוחן ומדדו ישאפילו נמצא בעליל

[ב] **גזירה.** פס כני כבל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון קנסות: **פא אמרן דלא.** דלין סמיכה כחוצה לארץ וכיון דאי הוה נבן הכא לא מצינו למסמיכה כל שכן היכא דליתיה נבן: **סומכין כארץ ונסמכין כחוצה לארץ מאי.** פס הסומך עומד כארץ והנסמך עומד כבבל ולימיה גבי סומך מי מהני כלומר לימיה גבייה בשעת סמיכה ומאי למימן כחוצה לארץ כלומר שהכדיון נוהגין כחוצה לארץ מן דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: **לא הוה מסמייע מילתא.** כשהיו שלשה לא היה מועלת שיטרפו עמו לסומכו ואין מלמדת בעיון: **משמקיד.** ממזר ומפקר לסומכו. כמו (ירמיה ו) כי שוקד אני: **מיין שאין נסמכין לכיה עלי.** שאין זוכין להיות נסמכין: **זקן ממא.** בא בימים: **הכאיב כל מרכיס כיקב יחוכו מנשים.** כשבאין לכלל מנשים בן שמנה עשרה שנה למה לי למיהדל ומכתניה: **אלא סמיכה.** שפילו מכשיר הנשים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדלמרינן נרמשב השנה (דף יח.) בזכח ומנחה אינו מתכשר אלא בכפר הוא בתורה וגמילות חסדים מכל מקום לא מהא תורת זקנה עליהם להיות רשויס לסנהדרין: **הוי קבל.** לפל: **וקיים.** ותמיה. כלומר הרחק מן הרגנות שמקנרת את נעליה. לפילה מתרגם קבלה (שמות י): **כחל.** לעיניס: **שרק.** לפניס: **פירכום.** לשיער. שיר הוא לכלה נאה שמעלת מן בלא קישוט: **כל מן דין.** כל כמו אלו ומיוחא נהן היו סומכין לנו שרשויס הס לסמיכה: **סרמיסין.** לשון הפכנים כמו סרס את המקרא מסופו לרחשו (ב"מ דף קיט:). שמהפכין את טעמי תורה: **סרמיטין.** לשון שרטוטו כלומר שאין נותנים טעם הגון לדבריהס: **ממיסין.** ממסגין שמועתן מלומר טעמי תורה: **טורומיסין.** לא מיתפרש: **רכה דעמיה.** נשיא נעמיו: **מדכרנא.** מנהיג. על שם שהיה פרנס וקיום למלכות: **גויינא דנהורא.** על שם שהיה גדול כלמדיהן בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד:): שופריה דר' אמכו מעין שופריה כ) לר' יוחנן: **כריך מסייך.** נרון בוחך: **מיוחדים שבשופטיך.** שיהו מזקני סנהדרי גדולה: **מה לחלן מיוחדין שבעדה.** כדפריסית לעיל (דף יג:): **לינמרה לכולה מילתא.** ולפילו מניינה דממשה מהם מיפוק להם מניה לעיל (שם) ומפמו שנים זקני שנים: **אלא.** לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין מינטרין ומניינה מרבוי דור"ו: ר"ג **אלא וי"ו דושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריס:**

[ג] **ועריפת** עגלה בג'. עריפה לאו דוקא דמלידה הוא דסויא בג' כדמנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מד"ד הגדול שבזקנים היו יונתן וכו' והלך קמני נפקו זקני ירושלים והלכו וקני מותה העיר ומדיחין עגלה ערופה והמס לא קמני ג' וקלאי נמי למימני בגמרא במדידה כתיבי: [ד]**יכול** זקני השוק. כלן מוכח דזקני מסמע הליוטות וכן לקמן גבי עריפה מהרינן מי כתב ס"ת זקני השוק וכן כרים מנות מליה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הליוטות מדכתיב זקני עירו וקאמר דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמלא סמוך לעיר שמין מה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר שמעו ולימא ר"ל דזקני העיר שמעי דמסמע המיוחדים שבעיר כלדרשין הכא העדה המיוחדים שבעדה: **לא** שרק **ולא פירכום.** מסמע דמרי מילי ניעכו ולא כפי' הקונטרס [ה](פ"ג) דכתובות שפיכת דפוקקת היינו מעברת שרק על פניה [ו]והמס מוכח דפוקקת היינו פירכום ומין להמרין: **ורבי** שמעון **לא** דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטהורה דקאמר ר"ש מין זכות תולה במים המרים וכן בשלהי המלעה (מכחות דף נא:) גבי ומחליפה ומימה דכרים מרוכה (ב"ק דף סה:) דריס ר"ש ור"ו ומת מעמו ובפרק [ז]על מלו מומין) המיוחרים (נכורות כה:) גבי ומן המלח לרבות הנוגח לקרבן וכרים פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריס ר"ע בת ובת מני דורס ורבי שמעון קמי המס[ח] כוותיה וכן קאמר מרבי יהודה דדריס הכא ור"ו ובפרק מלו מליחות (ב"מ דף מ.) גבי ומחליפה דמשמ לידו מסמע וקאמר דכרים תמורה (דף ב:) גבי ומס המיר יחיר מהרינן ור' יהודה ור"ו לא דריס וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה.) גבי והמס ור"ל דהא דקאמר [ט]לא דריס לא מסמע ליה לאו מסוס לא דריס ליה כלל מלא דווקא להיות דרשה קאמר[י]:

מתני'

[ד] **יכול** זקני השוק. כלן מוכח דזקני מסמע הליוטות וכן לקמן גבי עריפה מהרינן מי כתב ס"ת זקני השוק וכן כרים מנות מליה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הליוטות מדכתיב זקני עירו וקאמר דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמלא סמוך לעיר שמין מה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר שמעו ולימא ר"ל דזקני העיר שמעי דמסמע המיוחדים שבעיר כלדרשין הכא העדה המיוחדים שבעדה: **לא** שרק **ולא פירכום.** מסמע דמרי מילי ניעכו ולא כפי' הקונטרס [ה](פ"ג) דכתובות שפיכת דפוקקת היינו מעברת שרק על פניה [ו]והמס מוכח דפוקקת היינו פירכום ומין להמרין: **ורבי** שמעון **לא** דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטהורה דקאמר ר"ש מין זכות תולה במים המרים וכן בשלהי המלעה (מכחות דף נא:) גבי ומחליפה ומימה דכרים מרוכה (ב"ק דף סה:) דריס ר"ש ור"ו ומת מעמו ובפרק [ז]על מלו מומין) המיוחרים (נכורות כה:) גבי ומן המלח לרבות הנוגח לקרבן וכרים פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריס ר"ע בת ובת מני דורס ורבי שמעון קמי המס[ח] כוותיה וכן קאמר מרבי יהודה דדריס הכא ור"ו ובפרק מלו מליחות (ב"מ דף מ.) גבי ומחליפה דמשמ לידו מסמע וקאמר דכרים תמורה (דף ב:) גבי ומס המיר יחיר מהרינן ור' יהודה ור"ו לא דריס וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה.) גבי והמס ור"ל דהא דקאמר [ט]לא דריס לא מסמע ליה לאו מסוס לא דריס ליה כלל מלא דווקא להיות דרשה קאמר[י]:

קטו א מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הל' יב:
קיז ב ג מיי' שם הל' ו:
קיח ד ה מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ה ומיי' פ"ע מהל' רוצח הל' ו סמג עשין מז:
קיט ו ז מיי' פ"ע מהל' רוצח הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וְהִבְטַחְתָּ צַר מָעוֹן בְּכֹל אֲשֶׁר יִיטִב אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְהֶיה זָקֵן בְּבֵיתֶךָ כָּל הַיָּמִים: שמואל א ב לב
2. וְאִישׁ לֹא אַבְרִית לְךָ מִעִם מִזְבְּחִי לְכַלּוֹת אֶת עֵינֶיךָ וּלְאַדֵיב אֶת נַפְשֶׁךָ וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים: שמואל א ב לג
3. וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלֶל:

דברים כא ב

4. וְקָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְיָ וְשָׁחֲטוּ אֶת הַפָּר לִפְנֵי יְיָ:

ויקרא ד טו

רבינו חננאל

יהודה בן בבא סמך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה ושנינן ר' יהודה אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דר' יהודה בן בבא: **א"ר** יהושע בן לוי אין סמיכה בחו"ל מאי היא דלא דייני דיני קנסות בחוצה לארץ והתנן סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ אלא כשהן הסנהדרין בחוצה לארץ לא סמכי אפי' בארץ ומיבעי לן סנהדרין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ סומכין או לא סומכין ת"ש דתני ר' יוחנן [הוי קא מצטער] עליה דר' שמן כר אבא דלא הוה גבייהו דלייסמכוה ש"מ אין סומכין בחוצה לארץ. רב חנניה ורב הושעיה מדבית עלי קאתו לפיכך לא אסתמיכו דכתיב לא יהיה זקן בביתך. ואין זקן אלא סמוך בישיבה של ארץ ישראל דהא רבה ואביי מדבית עלי קאתי והוו רישי מתיבתא בבבל (ואיכו נקרא זקן סמוך אלא בישיבה של ארץ ישראל) א"ר אלעזר לעולם הוי קבל וקיים ואין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עוונותיו: **ירושלמי** תני סמיכות בג' תמן קרי למינויה סמיכותא. א"ר בא בראשונה היה כל אחד ממנה תלמידיו כגון ר' יוחנן בן זכאי מינה לר' אליעזר ור' יהושע ור' יהושע לר' עקיבא ור' עקיבא לר' מאיר ולר' שמעון וכו'. חזרו והתקינו שלא יהיו ב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב"ד: **עריפת** העגלה בג'. ת"ר וכו' ויצאו שנים כו' פשוטה היא. ואסיקנא כדתניא ויצאו הם ולא

תורה אור השלם

1. וְהִבְטַחְתָּ צַר מָעוֹן בְּכֹל אֲשֶׁר יִיטִב אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְהֶיה זָקֵן בְּבֵיתֶךָ כָּל הַיָּמִים: שמואל א ב לב
2. וְאִישׁ לֹא אַבְרִית לְךָ מֵעִם מִזְבְּחִי לְכַלּוֹת אֶת עֵינֶיךָ וּלְאַדֵיב אֶת נַפְשֶׁךָ וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים: שמואל א ב לג
3. וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחָלֶל:

דברים כא ב

4. וְקָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְיָ וְשָׁחֲטוּ אֶת הַפָּר לִפְנֵי יְיָ:

ויקרא ד טו

גליון הש"ס

גמ' **ר' יוסי** היה מ"מבר למיסמכיה. עי' יבמות פ"ע דנכורים:

הגהות הב"ח

(ג) גמ' מה עשה ר' יהודה: (ד) שם הוה מיעטר מלמיסמכיה:

מוסף רש"י

הוי קבל וקיים. הוי עניו ותמיד. קבל לשון לפל, עשה עלמך לפל ושפל (לקמן צב:). כל מן דין כמובן לנא. כל כמות אלו הוו סומכין לנו לקרותן רבי ולמעלה היינן (בתובות יז:). לא מסרמיטין. לשון מתרגומין (שם). ולא מסרמיסין. מסרסין הלמות בהיפך טעמיהן (שם). מחמיסין. מזמרים ממיתת הטעם (שם). מטורמיסין. לא מתפרש (שם) טורמיסין כי היכי דלמר בב"ר (פמ"ח) על טורמיסין למיקנו למסגת דמטרוניתא, לא מנחים ריקנים (שם. ובערו"ל שם שהוא הגה"ה, וע"ש בגליון). ממתיבתא. מבית המדרש (שם) **לבי קיסר.** ר' אבהו הוה מקורב למלכות (ע"ז כח:). **בוצינא דנהורא.** על שם שהיה מקשקש פניו מבהיק כלמאירין בב"ב (נא.). שופריה דר' אמכו מעין שופריה דר' יוחנן דנפקי זיהרורים מניה כדמפרש התם (כתובות יז: וע"ש בגליון). **בריך מתיך לשלם.** ברוך נוחן לאדם (שם). **ואין** ב"ד שקול. אין עומין ב"ד שיהא יכול ליפלג שוה כשוה, אלא שיהא הרוב לפי אחד, לקיים אחרי רבים להטות (סוטה מד:). **למיוחדין.** הכי לגבמת הגוים (שם). **מזקני זקניך.** מדמני למיכתב זקני וכתב זקניך, מיוחדין שבזקניך (שם). **זקני השוק.** אע"פ שאינן שבסנהדרין (שם). **ושופטיך.** זקניס שהס שופטים את יבמל (שם). **מוסמכו זקני העדה.** דמסיכת פר העלם דבר, ותיתר ליה שופטיך להכיל עוד שנים (שם). לילף כולה מהתם. ופא ר' יהודה התם נמי מסמכה קאמר מילף לה מקרא (שם). **אלא** וי"ו ושופטיך למניינא.

יד: דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין

מתני' דלא כי האי תנא. תימה לי מסוס דמתני' לא משכחת מלך וכהן גדול ס"ג ומלכות גבי מין מוסיפין על העיר דבעינן מלך וגשיא[ב] ואורים ותומים וג' מודות ושיר כדמתנן בפ"ג דשבועות (דף יד.) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טו.) וי"ל דבכל הנהו לא משכח כולהו מילי אלא שבעים וג' לחודייהו אבל הכא דקאי גבי מו' נמי לא משכח אלא ס"ג ואפילו הכי לא מיתח לדרין מלך וכהן גדול אם ליתי למיתני בהדיא:

מלמד שהמקום גורם. ולעיל ג' דבמעשר שני כתיב נמי מקום ומעשר שני נאכל בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למקדש שכינה כדאמר בתמיד מקומן (זבחים דף נד:) גמירי לסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלק בנימין אבל בית פגי פגי[ס] לעיל דלישלי כדאמר בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף 5.) והא בעי חומה כגון דלשו לפגים ממומת בית פגי ובפרק החודה (מגחות דף עח:) למיקרי השותו ולמחה מוך לבית פגי לא קדש את הלחם ולאו דווקא מצית פגי אלא פגי לחמי גירולים אין שם מקומו וכדאמר בפ"ק דשבת (דף טו.) מ' שנה קודם שחרב הבית גלתה סנהדרין ושכנה לה בחנות ומפרש התם שלא היו פיגולים ותמרוקין בפרק בתרא דנזיר ונפסלות בהעלם (דף לח.) עשר גליות גלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים[ם]:

אילימא לדבר הרשות מי נפקי. ואמר תמיד של בין הערבים שהיו הוכין לניסוך כדאמר' בהנחנקין (לקמן פח:) היה הולך כל אחד ואחד לבדו ולא מתרמי שימצאו כולן ביחד: **אל** יחסר המזג. כדאמר[ם] שאם הולרך אחד מהן לצאת אם יש בה כ"ג יוצא ואם לאו אינו יוצא והיינו כמוזגה דעל אד תרי ואע"ג דאמם מוזגה על אד אלא כדאמרינן בריש המוליא יין (שבת דף עו. ושם) היינו דווקא דבא שהיה רגיל למוזג כן שהוא כמשפט המוזגה על אד אלא אבל אחר בני אדם המוסכין יין חזק אין מוזגין אלא על אד תרי כדאמרינן בשילהי הזהב (ב"מ דף פ. ושם) שהיתה מזיגתו משונה לאחר בבא מזיגה לידי מידע ידיע ואחר נמי בקיאי מעברין (עירובין דף נד.) דמיד אחי מזיגה למוזגה דבעא בריה דרב יוסף כד חמא ויית אל יחסר המזג אלא יחסר בגימטריא מז"ג שהוא ממשים אבל אי אמר מ"ט אין לאחוש דמשמיה כ"ג ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם אחד הרי כאן כ"ג[ם]:

נטע רבעי ומעשר שני כו' שאין דמיו ידועין כו'. לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח בגמרא דקתני בברייתא לאיזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין אבל רבעי לא קתני והיינו טעמא משום שאדם נוהג לאכול פירות נטיעה זו מייקינן אפי' בדמיו ידועין ומיהו בזמן הזה שאין מחללין בשויו [ס] לא בעי שלשה בשלשה: יש מפרשים שרוצין לקרותו ויקח מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר לשון זה ושמי נשיו היכי דמי ויותק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה: **צינורא** של הקדש. פירש בקונטרס שטוען בה זהב והוא כי סהיא דכלים (פ"ט מ"ו) דתנן כום שבלע את הלימונה ומלמד שבלע את הדרבן כום הוא הפלך שהנשים טווות בו ועוד תיכף לימונה מחר לחמרינן שילהי ר' עקיבא (שבת דף 5.) ובפ' בתרא [דמנחות] (דף קו.) דמחטטינן בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד ים לימונה מחר לחמר בפ"ק דיומא (דף יב.) כהן גדול לוכה ומהפן בלימונה משמע שהיינו מזג שמהפך בו מיברי תמיד ובריטו חננאל פירש לימונה עני נורא[ם]:

בעלי לעיר. בפורקסא לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות: [ע]**בית פגי.** [פ] מקום לפגים מן מומת העיר וגדון כירושלים לכל דבריו: **מלמד.** זקן ממרא לסנהדרין חוץ ללשכת הגזית שהיתה בהר הבית: **יכול פסח ממילמו ממרמה.** לידון בחנוך: **תלמוד** מקמן והוכו לותן שבחון והמרה על דבריהם מאי מיריא מקום גורם תיפוק לי דפטור משום דלימת הגך דבלישבה כוותיה ודרשינן בחמד דיני ממונות (לקמן ו.) אל יסמר המזג אם נגרע אחד מהן לעולם אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יושב ואם לאו אינו יושב: **על העיר.** על יהושלים ודריך לקדש המוסמת בשבתי תודות וכשיר כדאמרינן בשבועות (ד' יד.): **סקריס.** המשין: **החלידו.** דרוייל"ל בלע"ז: **לקומם.** קומרים נקיטים בשומת: **כם אבא סורחה.** אבא רב פפא כדאמר בכתובות פ' אלו נערות (ד' לט.) אמר רב פפא אמרה לי בת אבא סורחה כו' והיתה עושה לעצמה: **ליטורא.** מזלג קטן שטוין בו זהב: **כשמואל.** לקמן בשמעתין: **עשרה כהנים בשובין.** בפדיון הקדישות שלשה בפרשת עכרין[ס] שהיו לשמושה ושלשה בפדיון בהמה[ב] ותרנעה בקרקעות[ג]: **לילימא מסוס דקתיב כהו שלשה.** כהנים בפדיון בהמה דהיינו פדיון הקדש והוא הדין לשאר הקדשות: **משני כאחרנא אלמה מהן הקרקעות משעה וכהן.** אלא מסוס הכי נעני קרקעות עשרה מסוס דפרשה מחרונה היא ובלשלים פרשת הקרקעות בכר שלמו [ד] בהנים ותלמד מתמונה מעליונה[ם]. לכהן מהיה לחומו לא [ה] מעניינן דלאו בשומת כתב אלא והעריכו בהנן בערכך הכהן ומשב לו הכהן וכיוצא בהן: **הקדשות.** דהיינו פדיון בהמה עומאה שהיא ממעטת ומשלמי בה שיעת בהנים דהא לימכתיב לה פרשת ערכין גבה ניבעי שיעת: ערך לא שייך גבי כליס אלא בשאר ונותן לפי שויו כמו שכתוב בפרשה:

המומר

דמיו ידועין כו'. [ו] לקמן בפרק בתרא (מגחות דף עח:) לימכתיב [ס] ולא יעשה עוד לימורא מחר לחמרינן שילהי ר' עקיבא (שבת דף 5.) ובפ' בתרא [דמנחות] (דף קו.) דמחטטינן בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד ים לימורא מחר לחמר בפ"ק דיומא (דף יב.) כהן גדול לוכה ומהפן בלימורא מלמד שבלע את הדרבן כום הוא הפלך שהנשים טווות בו ועוד תיכף

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שוה פלוני הוא שמין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קטוב וגמר ואמר לפם דמים לתין לפלוני **מדם מועלת דבריו לגבולה: ערכין המטלטלין.** משמע שהערכין מיטלטלין: **כמפסים מטלטלין לערכו.** שמומר ערכי עלי ונמחייב ערך הקרוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי ואלה עליהן קדושה ונפ"ת לפלוני לריך ג' להוליאן מיד הקדש: **ר' אבהו אומר האומר ערכי עלי.** ואינו פורע ונפ"ת כהן למזבח ומנח לו מטלטלין והכי קאמר הערכין דהיינו ערך מדם ונפ"ת ליתן מטלטלין נגדן בשלשה שמתין: **בשלמא לאפוקי מהקדש.** כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דאמרי שלשה לריכין לאל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו כשויו: **אלא לעיולי.** כגון דר' אבהו: **עיולי נמי דילמא טעו.** ויקחנו להקדש ביותר משויו: **מד לגופיה.** דניעני כהן: **מיעוט אמר מיעוט.** דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן ולא ישראל: **ואימא ממשה כהניס וחמשה ישראל.** בעינן דקחמ לגופיה ואני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושליפי הדר ליעטרין לגופיה דניסוי כהן דכיון דאיתרבי ליה ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר כתב כהן דוקא כתניה דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא דאי להא אני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי וכן כולם הד דוקא והד הוי מיעוט אחר מיעוט: **ואדם ניחא כהן.** בקרקעות דניעי נמי מעט וכהן ט)לשומו: **ועבד אימא לקרקעות.** והתנתלמא לותם (ויקרא כה): **שער העומד לגאולו.** והקדישו ונפ"ת לפדותו כשויו שעומדין מעשר אלם נפה וקילקלי וחנק: **כגאולו דמי.** והוו להו מטלטלין וכשלמה: **אין מועלין בו.** לעבד הרי הוא בקרקע ואין מעילה בקרקע ונמסכת מעילה (דף יח:) גמר מעט מעט מתרומה בפרק הגזלה: **מועלים בשערו.** דשערו לאו כגופו והוה ליה כשאר מטלטלין: **העומד לגאולו.** שכבר שילח פרע וחלוי להקמפר: **ס"א.** פלוגתא דתנאי הוא דאמר קמא דאמר ליח נהו מעילה שבר כמחובר דמי ולעניו פדייה נמי בעי עשרה ולרבן שמעון כגאולו דמיא: **דבריס שהן בקרקע.** מחוברין לקרקע: **ואינן בקרקע.** אלא כמטלטלין: **ר"מ מחייב.** ליטעא על השאר שהוא מקלת הטעוה. מע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן בשבועת הדיינים (שבועות דף מב.) הכא כיון דאין נריכין לקרקע דעומדות ליגאל הן כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה בבלורו' דאיין ונשבעין: **לא.** התם בעבדים כל כמה דשכתא להו מיכתא כחצי שבל שערו משכחי מעשר אלך אפי' ר' מאיר בשער כרעין שניא ליה: **קא פסיק ואני.** מתני' רובע קתמא בכ"ג: **לא שנא.** שור שרעע אדם זכר ולא שנא שור שרעע אדם נקבה דשפקא לן תרוייהו מקראי נשפק אדעע מיתות (לקמן נד:) שהן בסקילה ונפ"ת דמתני' מדבי להו לכ"ג: **בשלמא רובע נקבה.** כתיב ביה כ"ג בכתיב והרגת אח האשה ואת הבהמה אלא רובע זכר מנא לן דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת יאם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא בלשון שוכב לאקושי נשכב לשוכב מה שוכב הוא ובהמתו בעשרי ושלשה אף נשכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה: **שנא.** השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור הוא דאתא לרבא ממאי דהאי וגם בעליו יומת לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא

אימא

מנלן דנעני כ"ג: **דכתיב כל שוכב וגו'.** ומהאי נפקא לן בשלמא מיתות [שם] לרובע זכר: **דשם אינו ענין.** לשלם הבא על הבהמה להא קא משמע לן דאע"ג דכתיב **כתיב** (ויקרא כ) **לית לשלם יתן שכבתו וגו': שניהו ענין לנשכב.** למיבא בהמה עליו ומשלמים עלמן שוכב לידון כשוכב מה בא על הבהמה הוא והיא בכ"ג כדילפינן [לעיל ג.] מותם בהמה מהלוגו (שם) דמיתקש בהמה לשלם לף מבא בהמה עליו שניהם בכ"ג:

אימא

רועי בקר. א"ר חלבו וב"ד הסכים עליהן. א"ר אלעזר והיתה ידי על הנביאים החזוים שוא והקוסמים כזב בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה המינוי ואל אדמת ישראל לא יבואו זו ארן ישראל. ר' אלעזר כד סליק לארץ ישראל אמר האי גבי חדא. כד מניניה בישיבה אמר הא תרתי. כדעייל לעיבור אמר הא תלת גבאי.

האומר ערך בלי עלי נותן דמיו. כגון שהוא שוה מנה ואמר הרי הוא עלי ערך בלי (ערכין ה.) מוקי לה בכ' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם[ו]) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות מפי שהוא כגופו ואמאי לא קתני מתנה בכ' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ומשמע דאפילו לא קדיש כו' משמע התם דהיינו דלא כר"מ דלדידי קדוש לדמיו ונראה דהתם דערכין מליבא דר' מאיר קאמר רב ולית לה סבירותא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה.) דפריך לר"מ פשיטא ומי אתא למימר דסבר כר' מאיר מאי פריך פשיטא דלא משמע דלא סבר כרבי מאיר דלא קאמר דלר"מ נותן דמיו מ"מ ליכא ג' ליעבי דרב בגיטין (דף לח:) אד במקדיש וחד במפקיר:

אדם מי קדוש. וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש כדאמרינן בשמוע דמועלין בשעריו ואמר בשלוח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים אין הגזברים רשאין להוליאם לחירות וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי הכא פריך מליבא דרב דאמר טעי עיולי נמי דילמא (שם) המקדיש עבדו יצא לחירות:

שער העומד לגאולו. אף על גב דמעילה ילפינן מתרומה ונענין תרומה לא אמרינן כל העומד לקלוך כקלוך דמי דלענין הא לא ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:

אין מועלין. כאן משמע דאין מעילה בממוכר ובהדיא אמרי' הכי במסקת מעילה (דף יד:) ובקצה לפי' רשב"ם דבפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף עט. ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין בגזר ופי' כגון שהגיע חפיים בגזר ולא יתכן להיינו מחובר אלא שעקר חולין מן הבור ונתנה ממנה: **בענבים** העומדים ליבצר. תימה דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זאל הב ליה ממתני' דעל בוחין סוף סוף כל העומד לגזוז כגון דמי לבריכי לריכלא קתמינן ומפי פריך והא רבנן דהכא ליח להו הך סברא וי"ל דגבי נעל חוב מודה ללא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך משום דבפרק הכותב (ב"ק דף קו:) פסיק לי בבבי שמעון דלמר מלבה פירות גמורים משלמת פירות גמורים ואין שמין אותן לגבי שדה משמע דכבלורות דמיין:

אם אינו ענין **לשוכב בו'.** ומהכא נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף נד:) ילפינן מוהרה לנשכב מה שוכב עגם והזהיר בו' ותימה ר' אבהו דפלוגי עלה התם בכ"ג מנלן דן וכן רבי שמעון דדרים מיניה התם (ד' ס.) דבעי נמ מוהרים על כיסוף מדאיתקש לשוכב עם בהמה וכן לגן עזאי דגמר מייניה דמכתף בפקילה בהמות פירקא (דף קו:) וי"ל דאי משום הקיש הא"ל קרא לאיש כי יתן את שכבתו בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא לכל שוכב בהמה:

מיותר לנשכב כדדרשינן:

ליתמא

קבב א ב מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ב:

קבג ג מיי' שם פ"ח הלכה ט ממ"א עשין קכה:

קבד ד ה מיי' פ"ב מהלכות מעילה הלכה י:

קבו ו ז מיי' פ"ה מהל' טוען הלכה ד ממ"א עשין לה מוש"ע ח"מ סי' לה סעיף ג ונ"ב:

קבז ח מיי' פ"ה מהל' מעילה הלכה י:

קבח ט י מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב:

תורה אור השלם

1. וְהָעֲרַיְתָ הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רַע כַּעֲרִיכֵךְ הַכֹּהֵן כֵּן תֵּהְיֶה:
ויקרא כו יב

2. וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל כָּל בְּהֵמָה לְרִבְעָה אִתָּהּ וְהָרַגְתָּ אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם:
ויקרא כ יג

3. כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת:
שמות כב יח

4. וְאִם שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת:
שמות כא כט

רבינו חננאל (המשך)

צריך עשרה. בעי ר' אבין שערו העומד ליגזז כגזוז דמי ונפדה על פי ג' או דילמא כיון דמחובר בגופו כגופו דמי וצריך עשרה. ופשטי לה מהא המקדיש עבדו אין מועלין בו רבן [שמעון בן] גמליאל אומר מועלין בשערו. וקי"ל בשערו העומד ליגזז פליגי תנא קמא סבר הואיל וליגזז עומד לא מיקדש ועמו כי כגזוז דמי לפיכך הנהנה ממנו אין מועל. ו) ורשב"ג סבר לאו כגזוז דמי לימא כי הני תנאי דתנן בפרק שבועות הדיינין ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע כו' ר' מאיר כת"ק ורשב"ג כחכמים ואמרינן אפי' תימא ר"מ כרשב"ג אימור דאמר ר"מ בענבים דכיון דעבדי ליבצר כל מה דמשתהו בקרקע כחשי וישבי אבל הכא בשערו דכמה דשביק ליה שבח הרי הוא כגופו. תני [בתוספתא פ"ח] רשב"ג ור' אלעזר בר' צדוק אומרים אין מעברין השנה ואין עושין כל צרכי צבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב צבור עליהן ומפורש (בגמ' בע"ז פ"ב) [בפירקין הל' ב']: **ירושלמי** רב הונא הוה ידע שהדותא לההוא גברא אתו בעי מידון קמיה וכפר ביה ושרא רב הונא גרמיה מההוא דינא ואזל ואסהיד עליה קומי ב"ד חזרין. א"ר יונתן ראה לשון שלימדוני בן הנפח אלו אמר הרי השנה בעיבורה הייתי אומר אילו י"א יום שהחמה עורפת על הלבנה אלא הרי השנה מקודשת בעיבורה העיבור שהוסיפו לה חכמים ל' יום רב כהנא מדבית עלי קאתי והוו מאריך בצלותיה סגיא אמר כתיב אם יכופר עון ביח עלי בזבח ובמנחה עד עולם. אבל מהכפר בתפלה. מעשה ועיבורי השנה מג'

ו) ל"ע נהי דבגופו דמי מ"מ בגופו נמי ליכל מעילה ומנזה ליתסר.

אימא לקטלא הוא דאתא. תימה דמשמע דלי לקטלא לחתא מו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדרים לעיל מדלחיקתים וכ"ת משום דמדא מיתה כתיב מתרוייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדלחיקתים בע"ג דכתיב מיתה בכל חד בחפי נפשיה ותיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה לאקשויי בהמה לאיש מאי שכב כתיב התם כתיב שור בריעה והכי בעלים לאקשויי בעלים לשור ולא שור לבעלים מי לאו משום דמייתר ליה חפץ מיבעיך לגופיה ות"ח והא מכחי לחיבעיך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן בגלוי בערות (כתובות ג:) ושם) לפי שאינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ושם כופר יומת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים למה לחת הל"ל יומת מאי יומת משמע בע"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש ומ"מ לכמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לכמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי שמים לחין מקרא יולא מידי פשוטו דמשמע דבעלים מייבין מיתה ועי"ל דה"פ ולימא לקטלא נמי הוא לחתא ולא למעוטי דרשה דכמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדלחיקתים: **שור** מיני בבהמה. חיש מיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדרים הם בהמה הם חיש מה חיש בע"ג משמע לחים פשיטא ליה לע"ג לחכתי לא מכחב קרא דושפטו העדה ולגילו העדה (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות שתמנ דמילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון ות"ח ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"ע מינה מאי דהוה הוה ו) וכן קשה בפ"ב דמכמת ע"ז (דף לו.) כמה שימש משה כל ז' ימי המילואים ושמא מינבי ליה למיקבר קרבי כדמשכחן פ"ק דיומא (ד' ה. ושם) גבי כיצד הלוינין: **מי** גמרי' שעה מדורות **או לא.** תימה הא חפילו דורות מדורות לא יליפינן לעיל דמינבי ליה קרא לרובע ונרבע ושור סנסקל וי"ל דהכא חיש סקילה יליפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה.) מינין שבדאייה הוא ת"ל יהא מיניין סנסקילה ת"ל סקול:

והברדלם. פ"ה פוטוי"ש ולא משמע כן דאומו חיו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק חלו מליאות (ב"מ דף כה.) אמרי' המליז מן האריי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (עו: ושם) תנן הרי חלו מועדים ופשטי שהוא מין מתם הא מפרש התם בגמ' (עו: ושם) דברדלם היינו חפץ ונבוע וזו חפשה שהרי גיל הנשועים מתרגמינן מיצר חפשיע (שמות ג יג) וכתיב חפשה וטרף מעופף (ישעיה ג) ומיהו יש עדיין ברדלם אחר הא בפ"ק דבכורות (דף ח.) חשיב חפשה לע' שנה ברדלם לג' שניס ותע"ג החשיב לה התם בהדי זאב ואריי ע"כ לאו היינו הוא והכא ודב"ק הא מפרש התם דהיינו חפץ הוא ויחכן דהחוא דבכורות הוא פוטוי"ש שפ"ה נכאן וכן בהיא דפ"ק דפסחים (דף ט.) שם מולדה וברדלם מנוין שם משמע שהיא מיה קטנה כעין מולדה:

ור' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. מלר"ל דאמרי' קמי דקסבר ו)(חיל) להם בעלים ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:)

תנן ר"ל לומר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ולומר ר"ת דהתם גרם ר' אליעזר שמזכירו אמר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה להתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דב"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא חיש בעלים חפי' נחש ושמא יש לחלק בעלים חפי' נחש אבל לא חפי' תרבות דהתם הוא שגילה נציתו ותרבות להכא ז) הייט בקשורים בשלשלאות כגון אלי שהורקי שלו לחין להורגם אלא כשהמיתו חפי' נחש ח): **מאי** זכה וזה לעזרן. במרובה (ב"ק דף פ: ושם) גבי חמול כולהו מודו זוכה לעזרו: **תניא** בוותיה דר"ל. הא אלא חשיב לה כרים המולך (יבמות דף לו. ושם) בהדי חלא להלכה כר"ל משום להכא אליבא דר"ע פליגי: **מעשרה** עד ק'. הא אלמר חשיב עיר בק' ואלמר בעשרה נראה דפליגי בקלא דעמוס ה' דכתיב העיר היולאת אלף חשאיר מאה והיולאת מאה חשאיר עשרה:

אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב וגם בעליו ולישתוק אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה בסקילה ס"ד קטל איהו בסייף ממונו בסקילה ודילמא האי דכתב רחמנא יומת לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק
ו)**הניחא למאן דאמר חנק חמור אלא למאן דאמר חנק קיל מאי איכא למימר לא ס"ד דכתיב** ז)**אם כופר יושת עליו ואי ס"ד בר קטלא הוא והכתיב** ב)**לא תקחו כופר לנפש רוצח אדרבה משום היא גופה קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא קטל שורו ליפרוק נפשיה בממונא אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא** ג)**מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו איבעיא להו שור סיני בכמה** ג)**מי גמר שעה מדורות או לא תא שמע דתני רמי בר יחזקאל** ד)**אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל** ה)**והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא אלמא קסבר** ב)**יש להן תרבות ויש להן בעלים רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים תנן** ג)**רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה ביון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו מאי זכה זכה לשמים תניא כוותיה דר"ל** ז)**אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר' אליעזר אומר שור שהמית בעשרים ושלשה ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט דחטא במאי אילימא שבט שחלל את השבת אימר דפליג רחמנא בין יחידים למרובין לענין עבודת כוכבים בשאר מצות מי פליג אלא** ב)**בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר** ד"מק' **ועד רובו של שבט ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא אמר רב מתנה הכא בנשיא**

קטל שורו ימת בסקילה. דחמירה מכולן בחמיה: **הניחא.** הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: **למ"ד חנק חמור.** מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ:) הלכך חיכא למיפרך קטל חיכו בסייף קטל חיכא למיפרך קטל חיכו בסייף קטל שורו בחנק: **אלא למ"ד חנק קל.** חימא למיתת חנק ממש: **משום היא גופה.** משום הך קשיא גופא דלא חימנא לא חקחו כופר כתב רחמנא ומתן פדיון נפשו למימר דהיכא דקטל ליהו לא חסגי ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: **שור סיני.** בהמה שקרבה להר בעוד שהשפיעה שם דכתיב שם בהמה לא חיש לא יחיה: **בכמה.** דייניט נידון: **מה חיש בכ"ג.** לחיש פשיטא לן דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ומילך: **ברדלס.** חיה היא וכלע"ז קורין לוח' פוטוויו"ש: **אמר ריש לקיש.** הא דאמר ר' אליעזר כל הקודם להורגן זכה ה) והוא שהמיתו ופא ומילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: **ים להם תרבות.** מותר לגדלן לפי שאדם יכול ללמדן שלא יזיקו הלכך אם בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר ומשור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על מחילתן שלא חלו בני תרבות ואין צריכין לדונן: **ר' יוחנן אמר אע"ג שלא המיתו.** ג"ל אליעזר כל הקודם להורגן זכה וה"ק ליה לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין חני חומר בחפלו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: **ואין להם בעלים.** כלומר אין אם בעלים חל עליהם ולא הוו חלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: **וכו'.** משמע נמחכר: **וכו בעורן.** העור שלו כיון דאין להם בעלים: **כיון דהמיתו.** ומשור רבנן דאין לדונן בנ"ד הוו להו כמתן דגמר דייניהו ומסיקי בהגחה דקאי"ל שאם שחטו נאחר שנגמר דינו מסור בפרק שור שנגח (ב"ק מב.): **וכו לשמים.** נדקה עשה: **אימא כייניהו נחש.** ת"ק חשיב לה בהדי הנך וחעי כ"ג וכ"ע נאיכא בינייהו מי שהיה כוותיה בר מנחש דכלאיכא בחרבעה מהות נזיקין (שם דף טו:) נחש מועד לעולם דברי הכל: **לענין ע"ו.** חלק בין יחידים למרובים לענין הנחמת נעי סנהדרי גדולה כדליף לקמן (דף טז.) ויחיד נידון כ"ג דכתיב (דברים יז) והועלת חת האיש הזוח וגו' חל שערין ב"ד שבשערין: **למימרא.** דשבט שלם שהודח בדינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: **מעשרה ועד מאה.** בעיר מעשרה חל מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מחורת עיר והוו להו ליבור ובעיבור חל כחיב סייף חלכך כל ז' נידון בפני עלמו ובסקילה: בנשיא

קכט א ב מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ג:
קל ג שם הלכה ו ופ"ד מהל' ע"ז הל' ג:
קלא ד מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ב סמג עשין נג:

רבינו חננאל

א"ר זעירא לוד מיהודה היא ומפני מה אין מעברין בה. מפני שהן נסי הרוח ומיעוטי תורה. הפך אפוי וחמא ר' אחא בן פזי א"ל איטה עבדתוני מבזה רבנן: **דיני** נפשות בכ"ג. הרובע והנרבע בכ"ג. קא פסיק ותני רובע לא שנא רובע זכר ולא שנא רובע נקבה דמשמע כל רובע בין אשה שהביאה עליה בהמה בין איש שהביא עליו בהמה מיתתן בכ"ג. בשלמא אשה כתיב בה והרגת את האשה ואת הבהמה אלא איש מנא לן. ופשטוה מדכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת דלא הוה צריך דכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. כל שוכב למה נאמר לא בא אלא לנשכב ומדאפקיה רחמנא בלשון שוכב ש"מ מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג אף משכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה. שור הנסקל בעשרים [ושלשה] שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מה מיתת בעליו בכ"ג אף מיתת השור בכ"ג ואסיקנא אבל למקטליה על רציחת בהמתו ליכא למימר הכי דכתיב ביה בהורג עצמו קרא אחרינא מות יומת המכה רוצח הוא למה לי. אלא ללמוד כי על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: **הזאב** והדוב והאריי והנמר והברדלם והנחש מיתתן בכ"ג. ר' אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. אמר ריש לקיש והן שהמיתו. אבל לא המיתו לא. אלמא קסבר יש להן תרבות ריש להן בעלים. ותניא כוותיה דריש לקיש והאי דקתני ר' אליעזר כל הקודם להורגו זכה. תנא בהדיא זכה לשמים. ובין תנא קמא ובין ר' עקיבא איכא בינייהו נחש. ר' עקיבא אומר נחש אינו בכ"ג. והא נמי דתנן בפרק ד' אבות נזיקין הזאב והאריי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין כור' ר' אליעזר אומר בזמן שהן כורי. ו) כריש לקיש דייקא: **אין** דנין את השבט אלא בב"ד של שבעים ואחד. אוקמא רבינא במסקנא בשבט שהודח ואע"ג דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מעשרה ועד מאה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ממאה ועד רובו של שבט. הני מילי לקטלא דלא קטלינן ליה אלא בסקילה כדין יחיד אבל בדינא דרבים בע"א דיינינן ליה.

ו) עי' נחום כאן ד"ה וכ"ש וכ"ש דכמה דיני מלישנא דיש ל מלמד דגדל לעל ר' אלעזר שפיר כתב דברים לקח דייקן ותו"ק:

ב) [לקמן נג: פל:], ג) [עי' תוס' מנחות יט:], ד) [תוספ' פ"ג], ה) [לעיל ב.], ו) [ועי' מ"ש תוס' חולין], ז) [ל"ל מיין], ח) [ועי"ע תוס' ב"ק טז: ד"ה ר"ש ב"ן].

תורה אור השלם

1. אם כֹּפֶר יושת עָלָיו
וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל
אֲשֶׁר יושַׁת עָלָיו:
שמות כא ל
2. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ
רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע
לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת:
במדבר לה לא
3. אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ
וַיָּמָת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה
רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית
אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ:
במדבר לה כא
4. לֹא תַגִּישׁ בּוֹ יָדְךָ כִּי סָקוֹל
יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה אִם
בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה
בְּמשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ
בָהָר:
שמות יט יג

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ור"י וכו' היינו בקשורים בשלשלאות. ע' ב"ק דף פ ע"ב תוס' ד"ה מותר:

לעזי רש"י

פוטוי"ש [פוטוי"ש]. חולדה.

בנשיא שבט שחטא עסקינן מי לא [ו]אמר רב אדא בר אהבה [1]כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול האי נמי גדול הוא עולא אמר רבי אלעזר בבאין על עסקי נחלות וכתחילתה של ארץ ישראל מה תחילתה שבעים ואחד אף כאן שבעים ואחד אי מה [ח]תחילתה קלפי אורים ותומים וכל ישראל אף כאן קלפי אורים ותומים וכל ישראל אלא מחוורתא כדרב מתנה רבינא אמר לעולם בשבט שהודה ודקא קשיא לך בדינא דדיינין ליה אין אע"ג דקטלינן ביחיד [א]בי דינא דרבים דיינינן ליה מי לא [ז]א"ר חמא בר' יוסי א"ר אושעיא [2]והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך [3]ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך הכא נמי איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך: [4]לא את נביא השקר: מנהני מילי א"ר יוסי בר' חנינא אתיא [ג]3הזדה [4]הזדה מזקן ממרא מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד והא הזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בעשרין ותלתא הוא אלא אמר ריש לקיש גמר [3]דבר [5]דבר מהמראתו ולהדר זקן ממרא ולגמר הזדה הזדה מנביא השקר דבר דבר גמיר הזדה לא גמיר: ולא את כהן גדול: מנהני מילי [ז]אמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא [ו]כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול מיתיבי דבר גדול דבר קשה אתה אומר דבר קשה או אינו אלא דבריו של גדול כשהוא אומר [6]את הדבר הקשה יביאון אל משה הרי דבר קשה אמור הוא דאמר כי האי תנא דתניא דבר גדול דבריו של גדול אתה אומר דבריו של גדול או אינו אלא דבר הקשה כשהוא אומר הדבר הקשה הרי דבר קשה אמור הא מה אני מקיים דבר גדול דבריו של גדול והאי תנא תרי קראי למה לי חד לצואה בעלמא וחד לעשייה ואידך א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה מאי גדול ומאי קשה שמע מינה תרתי בעי רבי אלעזר שורו של כהן גדול בכמה למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה או דילמא למיתת בעלים דעלמא מדמינן ליה [ט]אמר אביי מדקא מבעיא ליה שורו מכלל [ו]דממונו פשיטא ליה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול [ה]כל דבריו של גדול קא משמע לן: אין מוציאין כו': מנהני מילי [ו]אמר ר' אבהו דאמר קרא [7]ולפני אלעזר הכהן יעמוד [ו]הוא זה מלך וכל בני ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זה סנהדרי ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא [ט]כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדוננו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה אמר להן לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי [ט]ואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו פשטו ידיכם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר רב יוסף מאי קרא ואחרי

מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא למה נרים הדר (עירובין דף פג.) גבי יהושע ללמד שמכמן לתלמיד ליה ללמעוד לשמול בחורים ותומים לו מחלוקת בתרך קמתר דגזירת הכתוב היא ללמד שאתר דבריס הלריכים לשאול בחורים ותומים שהיה נגלה לו בנבואה: **איש ואשה אתה מוציא לשעריך.** הכא לא מצינו עיר בלי ואף על גב דכתי' הלו דברים (פסחים דף סו: ושם ודף עו.) גבי פסח בטומאה אמר מים נדמה ומין ליבול נדמים ואפילו כל העיר טמאה נדמים לפסח אני עד לתיכא רוב ישראל ◦ שאני הכא מפני שהציבור מתקנין עצמן ליטהר: **אין הבור מתמלא מחולייתו.** פ"ה כגון שם עקר חולית מבור עמוק ומחזר והשליכו לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן לאמרינן בפ' הרואה (גרסות דף נט.) כשנטל הקב"ה ג' כוכבים מכימה והניח מבול לעולם ומילא הנקב מעט ופרץ ולימלייה מדידיה ומשני אין הבור מתמלא מחולייתו וי"מ דקרקע שרגילין להניח על שפת הבור קורין חולית כי הניח לתנן (עירובין דף פג:) חולייה הבור והשלא שהם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור מתמלא מחולית ור"ת פירש מחולייתו היינו ממקורו לאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח בגמרא דאמר אין הבור ממתמלא מחולייתו אלא שם כן ממשיכין לו מים ממקום אחר:

ואחרי

ו) [נקמן יח:], כ) [נקמן קיג.], ג) [ע' תוס' מכות לח: ד"ה מימא], ד) נקמן יח:, ה) [נקמן יח:], ו) [יומא נב: ע"ש מלוה לייסבן], ז) [הכא ייסופש מסמעי קלא כך פירש"י ביומא נב:], ח) נרכות ג:, ט) [שם ודף נט.], י) [ל"ל לפני ד"ה לשעריך],

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יְבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:
שמות יח כב

2. וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה וְסָקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ:
דברים יז ה

3. אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֶת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא:
דברים יח כ

4. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבְעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל:
דברים יז יב

5. וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יורוּךָ:
דברים יז י

6. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת אֶת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה וְכָל הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם:
שמות יח כו

7. וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְיָ עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל הָעֵדָה:
במדבר כז כא

גליון הש"ס

גמ' אי מה תחילתה קלפי. עיין שבועות דף טו ע"ש תוס' ד"ה שלחן: **שם אבר אבי מדקא מיבעי ליה.** עיין לקמן דף יח ע"ב וע"ש: **תוס' ד"ה איש** וכו' שאני הכא. עיין תוס' חולין דף כט ע"ש ד"ה אים:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לשערין וכו' ואי אמה מוליא כל העיר כולה: (ב) ד"ה והא הזה כו' שנאין לשאול מה יוכיו:

מוסף רש"י

הוא זה מלך. דהא כיהושע משפטי קלף (יומא נב:). וכל בני ישראל אתו. מי שכל בני ישראל אתו לנתת למלחמה אתריו (שם). **כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד.** ונקניו לנד לפון, כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו. לתמר מר (ב"ב כה.) מרגע רוחות מנשבות בכל יום ויום, שם שעות למשעות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך היממה ושם מחזיעות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובמשעות הלילה רוח לפונית (ברכות ג:). **ואין הבור מתמלא מחולייתו.** העיקר חולית מבור כרוי ומחזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך, אף כאן אם אין מתה מכין לעניים שבני מזונות ממקום אחר אין מני יכולים לפרנסם משל עלמהן (שם). **יועצין באחיתופל.** ליחה הדלך ילכו והיולך ילינו מלב ומשמיע ותבסיסי מתכב מלמתה (שם). **ונמלכין בסנהדרין.** נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם (שם). **ושואלין באורים ותומים.** אם יגליעו (שם).

קלב א ב מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ג:
קלג ג ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין לו:

רבינו חננאל

וכו' הושעיא דאמר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה אתה מוציא אי אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו אל שעריך. רב מתנה אוקמה למתניתין בנשיא שבט שחטא שנידון בשבעים ואחד. ויועלא אמר ר' אלעזר אוקמה בבאין על עסק נחלות. וכן מפורש בירושלמי בחורש שבין שני שבטים היא מתניתא. פי' חורש יער: **ולא** את נביא השקר אלא בע"א אתיא הזדה הזדה. כתיב בנביא השקר בזדון דברו הנביא ובזקן ממרא כתיב (בקטלא כתיב כתיב ועשית ע"פ הדבר והא הזדה כי כתיבא והמראתו היא בע"א) אבל הריגתו בכ"ג היא ומשני היש לקיש אלא דבר דבר גמר בנביא השקר כתיב אשר ידבר הנביא ובזקן ממרא כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט. ואקשינן וליהדר זקן ממרא וליגמר הזדה הזדה מנביא השקר מה זה בע"א אף זה בע"א ופרקינן דבר דבר גמיר דאיכא למימר מופנה הוא הזדה הזדה לגופיה בא: **ולא** את כהן גדול אלא בע"א מנא לן כדתניא את הדבר הגדול דבריו של גדול פי' כל דבר בדיני נפשות של כהן גדול לא יהיו אלא בב"ד הגדול: **בעי** ר' אלעזר שור של כ"ג בכמה מדכתיב וגם בעליו יומת למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה בע"א או למיתת בעלים בעלמא מדמינן ליה בכ"ג ולא אישטיטא ומדבעי שור מכלל דממונו (פשיטא) ליה דלאו במיתה דידיה דמי אלא כממונא דעלמא: **אין** מוציאין למלחמת הרשות כו'. מנא לן א"ר אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו' הוא זה מלך וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו הסנהדרין ודחינן התם לסנהדרין הוא דאתא דאמר רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא כנור תלוי למעלה ממטתו של דוד כו' עד כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו ישראל צריכין פרנסה. אמר להן ילכו ויפרנסו זה מזה. א"ל אין הקומץ משביע את ארי ואין בור מתמלא מחוליותו. פי' החופר בור אם יחזור העפר שהוציא ממנו לתוכו אינו מתמלא עד שתוסיף בו עפר אחר ועוד ראינו מפורש אין בור מתמלא מחוליותו מן

ו) נלמה מסקר כאן ול"ל וכוקן ממקל מתיב והתם אמר יעקב נוטלין ופרכינן הזה כי מתיבא דקטלא מתיבא והמלחמה הוא בע"ש וכו'

ואחרי אחיתופל כו'. ס"ג ר"ת והכי כתיבי קרמי אמרי מתיתופל יהוידע בן בניהו ומכיתר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' מכיתר אלו מוריס ותומים ומח"כ אר נצ וכו' ומייתי לתיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה לתם סנהדרין כמו כן היה יהוידע מכיו כרתי ופלתי הס סנהדרין וק"ק דבנבורי הימים (ע יא) דכתמלת מלכותו על דוד מכיב בניהו בן יהוידע עם הגבורים על דוד המתחזקים עמו להמליכו והמי קרא למחיתופל בסוף ימיו על דוד בתחלת מלכים בימי שלמה וקתניב יהוידע ואין יתכן שהיה מכיו של בניהו וגם בסוף שמואל (ב כג) מוכה בניהו עם הגבורים ושמא שני בניהו בן יהוידע הוי אחד מכיו של יהוידע ואחד נמי **את תבנית המשכן** וגו'. ומשה במקום ע"ז הוי קאי תימה ל"ל וכן תעשו הא סנהדרין ושבטים אמרינן דבעי ע"ז כדאמכן במשה דמוקי סנהדרלות והוי במקום ע"ז קאי אע"ג דלא כתיב תתם ובן תעשו ועוד קשה דכתיב תתעשות (דף יב.) תנן לתין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בשבת ובנגיע ושבעים ואחד מפי סנהדרין דילף ממשה דהוי מלך ונגיע ובמקום שבעים ואחד ומה כן גבי סנהדרין דילף ממשה דבעי שבעים ואחד מהאי טעמא נמי ניבעי מלך ונגיע בהעמדת סנהדרלות ויש לומר דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו משמע דאחד נרבוי כל הכך ות"ת וכלים נמי ניבעי שבעים ואחד וכ"ת הכתוב תלמו בזירות לתין נריך אלא אי זירות הא משמע דבעי משיחה ועבודה ומה כן לתתם דכתיב מוסה למעוטי משיחה ע"ג מיהא לא אהנו אלא בשבת ויו"ל לתתם מוסה לגלויי דוכן תעשו לא קאי אלכים ולא בעי לדורות דומיא דמשה: **שופטים** לכל שבט ושבט. מה יש בעיל אחת מכ' שבטים עוסין כ' סנהדלות: **אחד** ממונה על כולן. פ"ה ב"ד הגדול שבירושלים ולא משמע הכי דבפרי דבריה דכתיב שופטים לכל יאראל קאמר רבי יהודה לומר אחד ממונה על כולם שהזכיר לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר ויו"מ לאחד ממונה על כולן הוה הגשיב לקתני בתוספתא שהגשיב יוסי נאמצע וגראה לפרש לאחד ממונה על כולן הוה מופלא שבפ"ד ופ"ג וכל שופטים ושוטרים היה אם מופלא כלאחר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבעית דינו וגראה לא היה מחצבון סנהדרין מדקאחר בפ"ק דסוריות (דף ז:) מהיכי לתנן הוכיח דין וידע לאחד מהם שבעה דין אם פטור ומפרש בגמרא לפי שהיה להם שילמדו ולי הוה מחצבון מאי לריך מופלא לאחד מן האחרים נמי כלאחר התם לעיל מיניה) הכי קאמר רחמנא מי לית לכולי סנהדרי הוי טורחא ולפי זה לאחד להיות כדבי יהודה והא דתנן בפרק האחנקין (נקמן דף פו:) כי יפלא במופלא שבעית דין בכתוב מדבר הא לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא אתי למעוטי לא תלמיד כדפי' התם הקונטרס שבכל סנהדרי יש דין המרלה חוץ מתלמיד לפי שאינו לאוי להורלה כדתנן התם (שם) תלמיד שהורה לעשות פטור נמלא מומרו קולו: **אחת** או ב'. פי' אחת בג"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דלעיל בג' או בג' ג"ד לאפילו מועט מ) (בפעם אחת) מיירי במקום אחד או בג' מקומות: **אחת** ולא שלשה. מ) אין להקשות לליפתוך מאחת ואחת ילעגת מעריך ג' ולא שנאמר לתפסת מועט תפסת: ומס

כניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה מופלא שבע"ד: **ומכיתר אלו מוריס ותומים וכן הוא אומר וכניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי.** הוא למעלה מהם וקודם היה להם ומדסמך בקרא קמא מכיתר משמע שהיו מינה מכיתר היינו כרתי ופלתי: **ומפריס לכרתי נהו ומכיתר על הכרתי** שיכוס הוא שמין מקרא זה בכל הענינים: **שכורים.** מותכין דבריס בתמונתן: **מאי קרא.** לכתוב תלוי על מטתו של דוד ומקיש לדוד משנתו לכתיב תעיריה השמר לי מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשמר קודם ומעוררן: **כן תעשו לדורות.** מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרי גדולה לף לדורות על פי סנהדרי גדולה: **מיכן ואילך.** כלים שעשו אחרי כן עבודתן מתכנתן משעה שמתחנכים בעבודה מתקדשין: **לופס.** מיעוטא הוא(ס): **אשר יצרפו.** להכא משמע לדורות הבאים נתנו בזירות מדכתיב (במדבר ד) כל כלי השרת אשר יצרתו: ה"ג **אי לאו לופס הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו בעבודה דהא כתיב ואמר** לליפתוך כו'].

הגהות הב"ח

(ס) גמ' תנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות: (ב) רש"י ד"ה לופס מיעוטא הוא וכו'. ג"כ עיין בפ"ב דשבועות דף ע"ו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' לשעריך וכן להלן לשעריך נמחק ג"כ ג"ל בכל שעריך:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תורה אור השלם

1. וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל יְהוֹיָדָע בֶּן בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב:
2. דִּבְרֵי הַיָּמִים א כז לד
2. וְעֻצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים כֵּן כָּל עֲצַת אֲחִיתֹפֶל גַּם לְדָוִד גַּם לְאַבְשָׁלֹם:שמואל ב טז כג
3. וַיּוֹאָב אֶל כָּל הַצָּבָא יִשְׂרָאֵל וּבִנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע עַל הַכְּרֵתִי וְעַל הַפְּלֵתִי:
שמואל ב כ כג
4. עִירָה כְּבוֹדִי עוֹרְרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָׁחַר: תהלים נז ט
5. כִּבְכָל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתָךְ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: שמות כה ט
6. וַיְהִי בְּיוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֵת כָּל כֵּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת כָּל כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: במדבר ז א
7. וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בְּקֹדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בִּמְכַסֵּה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט: במדבר ד יב
8. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק: דברים טז יח
9. וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה וְסָקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: דברים יז ה
10. יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיִּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: דברים יג יד
11. כִּי תִשְׁמַע בְּאַחַת עָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לָשֶׁבֶת שָׁם לֵאמֹר: דברים יג יג
12. וְיֹאמְרוּ יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: במדבר יא טז

ויבואו ויחריבו את ארץ ישראל: **סנהדרין** גדולה היתה של שבעים ואחד שנאמר והתיצבו שם עמך ונשאו אתם

ס) נלקח ממתלפו השוחות ולריך תיקון ועי' בגמ' ובכתב"ם הלבות עכו"ם פ"ד ה"ד ובפאת השלח"ג

עמך משוס שכינה. עמך יעמדו ממוך לנהל ולא יבוא לנהל משוס שכינה. לשון אחר משוס שכינה שמשרה שכינה עליהם הולכו להיות משם עמהן כדכתיב (במדבר יח) ואלעזר בן הרוח משר עליך וגו': **כדומין לך.** מיומסין ומנוקין ממוס: **ורבנן.** נפקא להו כדומין לך מונשמו אחך דסנהדראות קטנות שנמצאו בימיו וילפא גדולה מקטנה: **ומניס מנא.** לא נכתב עליהן זקן: **מי שעלה כידו מלא כו'.** ומניס מאומן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו מלא ומשמיענו שני פמקין שהיו כאומן בקלפי שהיו של מלד ומידד שלא הלכו ליטול שמשיענו שלא יעלה בידן מלקט): **ולקחם ממשם.** נכבודות העולפים על מנין הלויס: **אמר לפן.** לכל הכבודות נאו טלו פימקינו: **שכל הגיבורים כולן.** לומן שבעים וקניס נמנאו לומה שעה לשמוה לבדה כנוח עליהם הרוח שכינות השהל ופפקו: **על עפקי שניו.** לוכן שעה היפה: **אל מקרי שניס(ג).** שלא שניס: **לוילמ"ף (ד) דכתיב כפו.** בשאר זקניס ולא יספו ולא יפפקו הוא קול שכינה ליפו ולא יוסיפו: **שלא מעפה קול גדול ולא יסף.** דשכינה הכי נמי דלא לוסיף שלא על כרמיך דלא פסק הוא קול שכינה ליפו פסק: **שלא במוסיפין ודכרי הכל.** דתנן בהיו בודקין (לקמן דף מ.) שאר עשר מוכין ושאר עשר מפיינין וי' לומר ליפו יודע יוסיפו הדיינין שניס דשמא הוא ליה ליפו בית דין שקול לפיפו יודע כשאין לדיינים הוא ופפו לפו ד"ל משכחת ליה על פי שניס י"ל מזכין וי"ג מפייבין: **וכסנהדרי גדולה.** לר' יהודה זוגות ניפהו: **כמוסיפין עושין ב"ד שקול.** כדפריפית: **פשיטא.** דשכי בהדיא תנן (שם) וכמה מוסיפין שניס שניס וכיון דשל שאר שיפו יודע הוו ליה ב"ד שקול: **ומי אמר עטמא.** מלשה פניס למופה ומלשה פניס לזכות ומשום הכי משפקא ליה: **כיון דגמירי.** דבעי הלנת דין בפרק היו בודקין (שם) שאם לא מלאו לו זכות יום לשמון מליגין אותו למחרת שמא ימלאו להס טעמי זכות: **בעלי קומה ומרפה.** שמהא פיימתן מוטלת על הכריות: **ובעלי כשפים.** להמית מכשפיס הכוחמים בכשפיהם להעלו מידי ב"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המגריס(ו): **מפי המסורגמן.** בשבילן עדי לועזיס להעיד בפניהם לפ יפעלו להעמיד מליציס ביניהם דהוה ליה עד מפי עד: ומה

עמך עמך ואת בהדייהו ורבי יהודה (ה) עמך (ו)משום שכינה ורבנן אמר קרא [1]ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדייהו ורבי יהודה [א]אתך בדומין לך ורבנן [2]מוהקל מעליך ונשאו אתך נפקא ויליפא סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה ת"ר [3]וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה [4]אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור ששה מכל שבט ושבט נמצאו שנים יתירים אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסרים אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין על שבעים כתב זקן ושנים הניח בללן ונתנן בקלפי אמר להם בואו ושלו פיתקיכם כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קידשך שמים מי שעלה בידו חלק אמר המקום לא חפין בך אני מה אעשה לך כיוצא בדבר אתה אומר [5]ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת אמר משה כיצד אעשה להן לישראל אם אומר לו תן לי פדיונך וצא יאמר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן בן לוי ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן טלו פיתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי מי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיונך וצא רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו [ב]בשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שהנביאים כולן נתנבאו ופפקו והם נתנבאו ולא פפקו ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת יהושע מכנים את ישראל לארץ אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים עלי שליו שליו רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנאמר [6]כה אמר ה' אלהים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד אל תיקרי שנים אלא שנים ואיזו הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר אלדד ומידד אמר מר כל הנביאים כולן נתנבאו ופפקו והן נתנבאו ולא פפקו מנא לן דפפקו אילימא מדכתיב [7]ויתנבאו ולא יספו אלא מעתה [8]קול גדול ולא יסף ה"נ דלא אוסיף הוא אלא [ג]דלא פסק הוא אלא הכא כתיב ויתנבאו התם כתיב [9]מתנבאים עדיין מתנבאים והולכים בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב [10]אדוני משה כלאם אלא למ"ד הנך תרתי מאי אדני משה כלאם דלאו אורח ארעא דהוה ליה כתלמיד המורה

והם כלים מאליהם. פירום נטומפס כלה למין שכינה שורה מתוך עלמות מלא מתוך שמפס(ב): **שיודע [ד]מהר את השרץ כו'.** [ה] וקפה לר"ת דמה לנו במריפות של הכל לטהר שרץ שהמורה טיממתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומפת נגילות שלא יטמא נמשא נכזית לפיון לשפכון לנמשא שאורן ורומפ למיקרי מיה כדלרשיון בפ' ד' מיתות (לקמן דף נט:) וכלל מיה הרומפת זה נמשא מיה לן למימר לכל שרלים הוו נכללו לו נגללו מיה והשפת טומפה ממיפה ומרפה טומפה ומטמא נמשא לף מי מיפי שרלים הא לאו פרפא היא דהכי (ה) דייקין קל ומומר ומה נמשא שממית ומרפה טומפה לף הוי נכלל מיה דקרא שהר שרלים מיבעיא ממיפה ומרפה טומפה ומיה נכלל מיה דהא מיה מיפה רומפת לכל שרלים מה שרומפים מוליפין מכלל מיה ובעינן זה מפרש ר"ת מפי מולדת הסנפיס שרלא מרלה ומפי שרלה דממפי שקי דמרומה (ב"ק ד' פ. ופס) ולין להמירץ כלן ובירושלמי בריש מהד דיני ממונות קלמר לו מילוף ומה עכבר שאינו ממית ומרפה טומפה טמא נמא לף כל שכן הסוף ק"ו

ומה הלכה לפני רבו בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב [11]מי יתן אלא למ"ד משה מת מינה הוה ניחא ליה לא סיימוה קמיה מאי כלאם א"ל הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאיליהן: מניין להביא עוד שלשה: סוף סוף לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה אי אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אכתי חד הוא אי עשרה מזכין ושלשה עשר מחייבין תלתא הוו א"ר אבהו [ג]אי אתה מוצא אלא במוסיפין ודברי הכל ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים וא"ר אבהו [ד]במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה פשיטא מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי ואי אמר מילתא שמעינן ליה קמ"ל [ד]דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי (ה) ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה אמר רב כהנא [ה]סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו מ"ט כיון דגמירי [ו]הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה א"ר יוחנן [ז]אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי [ז]קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה [ח]ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מה"ת אמר רב [ט] אני ארון ואטהרנו ומה

מסורת הש"ס

ו) [לקמן לו:], כ) עי' בפיכ"ש שבע"י, ג) [סוטה י:], ד) עיין תוס' לקמן לג: ד"ה אמר, ה) [לקמן לד. לה:], ו) מנחות פה., ז) עי' תוס' מנחות פה. ד"ה בעלי, ח) עירובין יג: [וסס אימא רבינא], ט) בכ"י שבע"י והיינו דכתיב ויעמדו שני מנשים והמה נכמוכים בלומר פמקין כמוכין היו להם כקלפי ולא הלכו לעולם. י) נפ"ת: העולה, אל העולים, כ) [כלומר בשבת ב:].

גליון הש"ס

תום' ד"ה שיודע וכו' וקשה לר"ת. עיין עירובין דף יג ע"ב תום' ד"ה שיודע:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' עמך משוס שכינה. נ"ב עיין סוריות דף ד: (ב) שם ומי אמר טעמא. נ"ב עיין במ"ש התוס' בד"ה אחד מן המלמידים בפוף דף לג: (ג) רש"י ד"ה אל תיקרי שניס בקמץ אלא שניס: (ד) ד"ה אילימא מדכתיב: (ס) תוס' ד"ה שיודע וכו' לכאי דייקינן קל ומומר:

מוסף רש"י

בעלי קומה. שיומתו מהן נעלי דיניס ולא יפקרו (מנחות סה:). בעלי כשפים. שאם יהא המדון מכשף והסוד לא ישלוט בו, יעשו הן מכשפות וימיתוהו בכל מיתה שיוכלו (שם). מפי המתורגמן. שלא ימליף המורגמן טעמומי ויפיגוהו (שם). הדרן עלך דיני ממונות

תורה אור השלם

1. וְדִבַּרְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ: במדבר יא יז
2. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדל יְבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ: שמות יח כב
3. וַיִּשָּׁארוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: במדבר יא כו
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אספה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ: במדבר יא טז
5. וְלָקַחְתָּ חֲמֻשֶׁת חֲמֻשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל: במדבר ג מז
6. כה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי בְּיָד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אֹתָךְ עֲלֵיהֶם: יחזקאל לח יז
7. וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֶּאֱצ�well מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ: במדבר יא כה
8. אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְיָ אֶל כָּל קְהָלְכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף וַיְכָתְבֵם עַל שְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים וַיִּתְּנֵם אֵלָי: דברים ה יט
9. וְיֶרֶץ הַנַּעַר וַיַּגֶּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה: במדבר יא כז
10. וַיְעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נון מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחוּרָיו וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם: במדבר יא כח
11. וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם יְיָ נְבִיאִים כִּי יִתֵּן יְיָ אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: במדבר יא כט

א) מי' פ"ע מהל' סנהדרין הלכה ו
ב) מי' פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ג
ג) מי' סס הל' כ סמג סס קמא ג מי' סמג סס עוש"ע מ"ע סי' י"ח סעיף ו ופעיף ג:
ד) מי' סס הל' ו מי' פ"ע סס הלכה ו [ויכ"מ]:

רבינו חננאל

במשא העם אתה והם עמך. ובעינן נמי בדומין לך. הא דכתיב בסנהדרין קטנה והקל מעליך ונשאו אתך דילפי סנהדרין גדולה מסנהדרין קטנה:

ת"ר וישארו שני אנשים במחנה. י"א בקלפי נשתיירו. כו' כדפריש במשה כתב ע"ב פיתקין וכתב בהן זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי כו' כיוצא בדבר אתה אומר ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת מה עשה כתב ב"ב אלף פיתקאות וכתב בהן לוי כו'. ר' שמעון אומר במחנה נשתיירו אמרו אין אנו ראוין לגדולה זו. אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף לכם שאין נבואתכם פוסקת לעולם ומה היו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. כדכתיב כה אמר ה' האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא עוהך עליהם. א"ת שנים אלא שנים שני נביאים נתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר זה אלדד ומידד. ומנא לן דלא פסקה נבואתן מדהכא שנאמר ויתנבאו ולגבי דידהו כתיב מתנבאים עדיין מתנבאים והולכין. אדוני משה כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והן כלין מאליהן: **מנין** לסנהדרי קטנה שהיא כ"ג שנא' ושפטו העדה והצילו העדה בעינן עדה שופטת ועדה מצלת. ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב הרי עשרים ומנין להביא עוד ג' ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שתהיה אחרי רבים לטובה. עוד אחרי רבים להטות למה לי אלא ללמוד לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה ע"פ (עד) אחד אבל הטייתך לרעה בעינן שנים הנה כ"ב אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד א' הרי כ"ג. ואסיקנא אי אתה מוצא הטייה לרעה על פי שנים אלא במוסיפין כגון שישבו כ"ג ואמרו י"א זכאי וי"א זכאי חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין עליהן עוד ב' כדתנן בסוף פרק היו בודקין אותו ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין. כמה מוסיפין ב' נמצאו כולן כ"ה האומר איני יודע אינו עולה מן החשבון נמצאו כ"ד. אמרו י"א זכאי וי"א אמרו חייב נמצאת הטייה בשנים לרעה. ועל זה אמר ר' אבהו במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחלה כדאמרן: **א"ר** יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה וזקנה ומראה וקומה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן וכן אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא היודע לטהר השרץ מן התורה אמר רבא אני אדון ואטהרנו

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור ולא היא מידי דהוה אקוץ בעלמא אמר רב יהודה אמר רב [א]כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי וביתר הוו שלשה וביבנה ארבעה רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי [ב]שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה הוא דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה [ג]למידין לפני חכמים לוי מרבי [ד]דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניה [ה]רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא [ו]דייני גולה קרנא [ז]דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא [ח]סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא [ט]חריפי דפומבדיתא עיפה ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא עיפה ורב יוסף אמוראי דנהרדעי רב חמא [י]נהרבלאי מתנו רמי בר [יא]ברבי א] [יב]אמרי בי רב רב הונא והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה [יג]שלחו מתם ר' יוסי בר חנינא מחכו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו [יד]מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחכו עלה [טו]במערבא רבי יוסי בר חנינא: ובמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו': מאה ועשרים מאי עבידתייהו [טז]עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה וארביסר ותניא [יז]כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה בית דין מכין ועונשין [יח]וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ וביהכ"ם רופא ואומן ולבלר [יט](וטבח) [כ] ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': תניא [כא]רבי אומר מאתים

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור ולא היא מידי דהוה אקוץ בעלמא אמר רב יהודה אמר רב [א]כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי ובביתר הוו שלשה וביבנה ארבעה רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי [ב]שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה הוא דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה [ג]למידין לפני חכמים לוי מרבי [ד]דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניה [ה]רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא [ו]דייני גולה קרנא [ז]דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא [ח]סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא [ט]חריפי דפומבדיתא עיפה ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא עיפה ורב יוסף אמוראי דנהרדעי רב חמא [י]נהרבלאי מתנו רמי בר [יא]ברבי א] [יב]אמרי בי רב רב הונא והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה [יג]שלחו מתם ר' יוסי בר חנינא מחכו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו [יד]מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחכו עלה [טו]במערבא רבי יוסי בר חנינא: ובמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו': מאה ועשרים מאי עבידתייהו [טז]עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה וארביסר ותניא [יז]כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה בית דין מכין ועונשין [יח]וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ וביהכ"ם רופא ואומן ולבלר [יט](וטבח) [כ] ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': תניא [כא]רבי אומר מאתים ממנו ואם כן כל כך הוא היה קורם שבי דבי רב ונקונטרס מפרש התם בע"ז ורבינו שמואל מגיה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מניגו רב המנונא שנמל לפני רב כפ' מלון (שילוחין דף עז:) גבי קולם המגרי לא שמיע לך הא דאמר רב מתא כריה דרב מלא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק כילד מעברין (שם דף מ:) אמר ליה רב לרב המנונא כרי מדמית לך מוטיב לך ובהגהל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו': **מחכו** עלה במערבא רבי יוסי בר רבי חנינא. תימה דבפרק שלשה מיינן בגזיר (דף מב:) דשכחן דמחכו עלה במערבא מדרבי יוסי בר רבי חנינא:

נמצאו

ק"ו לא מיתוקס אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו מס דלא משכחן אותה דרשה בתורת כהנים (ה) שמעינן נמס ומכל הולך על גחון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים ברך טמוטמת מטמא דבעי למילף טיטמת במשא מק"ו דבהמה טמיא מטמא במגע כבעלמא מטמא במשא וקאמרינן אמר קרא אותם אותם במשא ואין ברוצים במשא וכ"ת מילתא דמתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ קשה למדילפינן מנמס בק"ו שמינו מטמא במשא מילף מבהמה נקל ומומר דמורת כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנמס שכן טהור מכלום ויש למנות דין לטהר את הברך מגללי עוף טהור שמטמא במשא בניא הכליעה ואין לה טומאה מחוץ ברך וגילה שמיו לה טומאה בפיסים כלמרינן פ' יולא דופן (נדה דף מב:) כה ולא נחתרת ליטו דין שמיו לסס טומאה מחוץ ומכוותיה דייק

תחס ק"ו מיפכף:

אלא רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי רב היינו רב המנונא וקשה דבשילהי הערל (יבמות דף פג: ושם) קאמר אמרי בי רב היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ותמה שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקא אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי הך דקאמר רב הונא אמרי בי רב ובקונה בל"ב לאמה דתק גבי שלמו מתם לדבני רבי יוסי ברבי מנינא דמסני מיפוך ר"ג ליתא היכא דמוכח שאני ועוד ליך יתבן דרב הונא יאמר כשם רב המנונא הא רב תלמיד דרב הונא הוה דמוכח בקוף פרק אלו מציאות (ב"מ דף נג.) ובריש הדר (שילוחין סב: ושם) ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה דמוכח בפ"ק דקדושין (דף כה.) גבי שבי דנוונין דלא אמרו לפירקיה דרב חסדא ג"ל דרב המנונא זל נעשינהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב המנונא ולא גרסינן דלא ואפילו גרס דלא יש ליישב לומר דלא אימא אמר רב הונא אמרי בי רב דלא אמר רב המנונא אמרי בי רב והא דאמרינן בפרק אלו מציאות (לקמן דף מז:) גבי מלוה שאין נוח נהרא דפליגי אמרי בי רב אדרב הונא ורב יהודה וכולהו אמוראי תלמידי דרבי רב) יש לומר דהא דייקא והא דרבינה דאמר אמרי בי רב הוי משמיה דרב דמוכח ניחא השתא גילסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה. ושם) דאמר דבי רב הונא דרב המנונא קפחתינהו לבבי דבי רב כלומר נשתה לבבי דבי רב שהוא רב הונא שאמר בטוב יותר ממנו ואם כן רב הונא היה קורם שבי דבי רב ונקונטרס מפרש התם בע"ז ורבינו שמואל מגיה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מניגו רב המנונא שנמל לפני רב כפ' מלון (שילוחין דף עז:) גבי קולם המגרי לא שמיע לך הא דאמר רב מתא כריה דרב מלא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק כילד מעברין (שם דף מ:) אמר ליה רב לרב המנונא כרי מדמית לך מוטיב לך ובהגהל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו': **מחכו** עלה במערבא רבי יוסי בר רבי חנינא. תימה דבפרק שלשה מיינן בגזיר (דף מב:) דשכחן דמחכו עלה במערבא מדרבי יוסי בר רבי חנינא:

נמצאו

רבינו חננאל

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור. ודחינן ולא היא התם גבי נחש משום קרן בעלמא הוא כגון אדם שהכהו קרן ומת וכי מפני שהכהו ומת נטמא הקרן: **אמר** רב כל עיר שאין בה ב' לדבר וא' לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין ובביתר היו בה ג' וביבנה היו בה ד' ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע ואותבינן עליה דרב איני כי עיר שיש בה ב' חכמים לדבר די והתניא שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה כלומר ג' חכמה בעינן ופריק רב דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה. למידין לפני חכמים לוי מרי. פי' כל מקום שתמצא בתלמוד דנין לפני חכמים סתם. וכן רבותינו שבבבל. וכן כולם אלו הן דנין לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניה בן חכיני רב נחמן בר יצחק מוסיף אף שמעון בן נגס בהדייהו רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבא"י רבי אבא דייני גולה קרנא דייני א"י ר' אמי ור' אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא דפומבדיתא רב [יהודה] ורב עינא חריפי דפומבדיתא עיפא ואבימי ובני רחבא אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב חמא נהרבלאי מתנו רמי בר ברוכי אמרי בי רב רב המנונא אמרי במערבא ר' ירמיה שלחו מתם ר' יוסי בר' חנינא ואסיקנא שלחו מתם ר' אלעזר מחייכו עלה [במערבא] ר' יוסי בר' חנינא: **כמה** יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין ק"כ ופשטינן דהני ק"כ כנגד סנהדרי קטנה של כ"ג וג' שורות של כ"ג בכל שורה נמצאו סנהדרין קטנה וג' שורות צ"ב ועשרה בטלנין בבית הכנסת הרי ק"כ ושני סופרין ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים וב' זוממין וב' זוממי זוממין הרי י"ב וק"כ נמצאו ק"י"ד הוסף עליהן ר' טבח ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים דתניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין וחובשין וקופה של צדקה נגבית בב' ומתחלקת בג' ובית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא וטבח ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף פירות מפני שמאירין העינים. ר' נחמיה

מתניתין

ק"ו לא מיתוקס אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו מס דלא משכחן אותה דרשה בתורת כהנים (ה) שמעינן נמס ומכל הולך על גחון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים ברך טמוטמת מטמא דבעי למילף טיטמת במשא מק"ו דבהמה טמיא מטמא במגע כבעלמא מטמא במשא וקאמרינן אמר קרא אותם אותם במשא ואין ברוצים במשא וכ"ת מילתא דמתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ קשה למדילפינן מנמס בק"ו שמינו מטמא במשא מילף מבהמה נקל ומומר דמורת כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנמס שכן טהור מכלום ויש למנות דין לטהר את הברך מגללי עוף טהור שמטמא במשא בניא הכליעה ואין לה טומאה מחוץ ברך וגילה שמיו לה טומאה בפיסים כלמרינן פ' יולא דופן (נדה דף מב:) כה ולא נחתרת ליטו דין שמיו לסס טומאה מחוץ ומכוותיה דייק

תחס ק"ו מיפכף:

אלא רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי רב היינו רב המנונא וקשה דבשילהי הערל (יבמות דף פג: ושם) קאמר אמרי בי רב היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ותמה שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקא אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי הך דקאמר רב הונא אמרי בי רב ובקונה בל"ב לאמה דתק גבי שלמו מתם לדבני רבי יוסי ברבי מנינא דמסני מיפוך ר"ג ליתא היכא דמוכח שאני ועוד ליך יתבן דרב הונא יאמר כשם רב המנונא הא רב תלמיד דרב הונא הוה דמוכח בקוף פרק אלו מציאות (ב"מ דף נג.) ובריש הדר (שילוחין סב: ושם) ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה דמוכח בפ"ק דקדושין (דף כה.) גבי שבי דנוונין דלא אמרו לפירקיה דרב חסדא ג"ל דרב המנונא זל נעשינהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב המנונא ולא גרסינן דלא ואפילו גרס דלא יש ליישב לומר דלא אימא אמר רב הונא אמרי בי רב דלא אמר רב המנונא אמרי בי רב והא דאמרינן בפרק אלו מציאות (לקמן דף מז:) גבי מלוה שאין נוח נהרא דפליגי אמרי בי רב אדרב הונא ורב יהודה וכולהו אמוראי תלמידי דרבי רב) יש לומר דהא דייקא והא דרבינה דאמר אמרי בי רב הוי משמיה דרב דמוכח ניחא השתא גילסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה. ושם) דאמר דבי רב הונא דרב המנונא קפחתינהו לבבי דבי רב כלומר נשתה לבבי דבי רב שהוא רב הונא שאמר בטוב יותר

א) אמרי בי רב. ב"ב ובל אמרי בי רב תחס שבס"ם מטמיס דרך הוא וב"ב תחוס, כאן והכל"ס בנכוכות פ' אלו מוחין ועיין מה בפפר יהין שמוסיף דף ה ע"ב:

מ) [מכלים פ"ה ה"ל ע"ש], ב) [מ"ש פ"ב מ"ע ע"ש], ג) [מעילה ט: ועי' תוס' עירוכין סה ותוס' ממחות פ: ד"ה ס"ל], ד) [בכורות מז. ק. קז: ובכל מקומות הללו פי' הרמב"ם דיני גזלה ואבק גזלן וכן בכיר דגר' הרמב"ם בפרוגיות דהכא הכי הוי דיני גזלה שמועל] ה) [עירוכין עט.], ו) [קדושין נט. ממחות יח.], ז) [בכורות ג.], ח) [ג"ז הערוך בערך נסר בכיוכי וכ"ל בכס"י ביצה דף ח: ד"ה ס"ל בסנהדרין מפורש דהוא רמי בר כרוכי עב.], ט) [לקמן פח: גיטין עב. זכחים פז.], י) [לקמן לא.], יא) מיר תב. [עי' תוס' לקמן קט. ביצה יל. יבמות פח. כ"ק קב: שבועות כו. לד.], יב) כ"ב ח., יג) רש"ל מ"ו, יד) [תוספ' פ"ג], טו) כ"ד מכין ונגנח בשמים ומחתלקת בשלשה והוו להו כל"ו, ק) [וע' תוס' עירוכין קג. פג: ד"ה לא תמהו ע"ש ותוס' כתובות נ: ד"ה יתיב ותוס' זכחים פז. ד"ה תמרי],

הגהות הב"ח

(א) בא"ד בתורת כהנים שממעטינן נחס: (ב) נמ' ולכלר (ובטבח) מו"ח. וכ"ה פ"ק ל"ב טבח והיינו כפירוש רש"י דנגבית בשנים ומתחלקין בשלשה למהרי"ט בשלשה הבג"ע.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) אמרי בי רב. כ"ב וכל אמרי בי רב תחס שבס"ם משמיט דרך הוא וכ"כ תוס' כאן והכל"ס בנכוכות פ' אלו מוחין ועיין מה בפפר יהין שמוסיף דף ה ע"ב:

מאתים ושבעים ושבעה. מאתים ושלשים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שמא יחלקו ג"ד י"ל מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו מאה מ"ז עד שבעים כדאמרי' בהו נודקין (לקמן דף מ.) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שניהם הרי י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו מייב לחיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו לרוב עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: **שרי אלפים שם מאות.**

היו שהרי שם מאות אלף רגלי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול. אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתא למינגע והיינו דלמזהר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הטיעור שלא יצא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג הוא כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: **בן נכסין ופוטר נגלה.** כהן יוצאין ממנו זה ונכנסין למנוי אחר ונכסין ממנוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למנוי הראשון והן נכסין ממנוי האמצעי והוא נגלה ונכנס לתוכו: **רבי יהודה.** דריש מן המקדש דווקא: **וכשפוט מנחם.** כשהוא כשמחזירין מקבוץ את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד בשמעמדו: **והממונה.** סגן הכהנים ממלאו לכהן גדול אינו לבין העם שהממונה בימינו וכל העם כשמלאו והוא בשמלאו: **אנו לפרקך.** בנו תמכפר אתה ואנחנו תמחין לכל הרעות לבא עליך: **וכשמכרין אותו.** כדקיימא לן (במו"ק דף ח:) אבל שעורה לשמוה אסור לאכול משלו: **מסוכין על הפרק.** הן מניחין ומתאבלין על בעלו והוא מיבב בבכות על הספסל: **גמ' דינין אותו תחילה וכו'.** פרק ג' [ע"ב] **ועוכר על עסה.** לקמן [פ"ג] פריך לה מגי דלא עבר: **ורבי יוסי הגלילי.** לקמיה מיתוקמא שפיר:

ההורג נמצאו דייני ישראל ז' ריבואות וח' אלפים ושש מאות. תימה הא אמרי להו טוענין דכי מפקת מס' ריבואות שאת מאות לגבי מלפים לא מצאת אלא ו' אלפים לגבי מאות וכי הדר מפקת (כל) הני לא מצאת אלא הרי י"ג אלפים לגבי ממשים וכ"ש דלא מצאת אלא הכי שרי עשרות שם ריבואות וי"מ דכבל הני שרים מפסר להוו זקנים יתירים מבני ס' דאמר בים נוחלין (ב"ב דף קכח:) דלא נמנו פחות מבני עשרים ויתירים מבני שמים ובשרי עשרות לא חיישינן אפילו היו מבני עשרים שהם עשמ היו מן המשבון וכל אחד שר על מאה והוא עשירי וי"מ דמשבון השרות קאמיר דמחילתן נימנו שרי עשרות ומהמשוכין שבהם נמנו לשרי ממשים והמשוכין מבני ממשים נמנו לשרי מאות ומבני מאות בירר המשוכים לשרי אלפים:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול דן פשיטא. למה לי למימני דן ומבני דנין מיבעי ליה דס"ד דממון גמור אין דנין אותו ודן קמני מגד דנין ופריך הא נמי פשיטא כלומר כיון דפשיטא לן דדן פשיטא נמי דדנין דמי לאו דדנין וכו' ולא מבני דס"ד דמין דנין אותו ומתוך שאין דנין אותו הוא אין מושב לאכסי דהוא פרין ליה ליתני דן לגד ומיהו ידעינן דדנין אותו ומיהו קסבר גבי מלך ליתני לה דנין וידעינן שפיר לאיתו דן מושב המקושש וי"ל דלא דמי דודאי גבי כהן כיון דתנא דן לא הוה ליה למתני דנין בתנא מגד גבי מלך אין קושיא אמאי קתני לא דן כיון דתנא ליה מקתי לא דנין ועוד מגד דמי כהן גדול דן ואין תנא גבי מלך תרוויהו לא דן ולא דנין דהכי נמי קתני מעידין אותו גבי כהן גדול ולא מעידין גבי מלך מ"ג דלא ליתי דכהן דנין אותו דלא מושב דתנא גבי דן דנין תנא נמי מעיד ומעידים והא דלא פשיטא דמני נפסיפא הכי מושב להא פשיטא דמני נפסיפא מגד ריש"ג כך מלאתי בפרקא הכ"ל טרוי"ם נשמו וכתנם דמק לדקדק כך דודאי לעולם דין גבי מלך דין גבי כהן גדול אי יש מידום או מדן או מדנין אין להקשות שום דבר דלמה לו למיתני גבי כהן גדול דנין אותו וגבי מלך לא דן דיינין דיש שום מידום נמילתיה מני זה מגד זה ומתא דהכי פשיטא ליה להס"ם דפריך הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומבני דנין אותו מיבעי ליה ומגד דנין אותו מני דן אפ"ה אין להקשות אמתי לא מבני דמשום הכי מני דן ודנין אותו משום דאי לא מני שום דבר הוה אלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אין דן משום המקושש דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה מני שום דבר נכ"ג הוה אמינא מקבלת דדן שפיר דאטו משום שביזיונו מגרע גרע וכיון דדן אינו נמי דיינין ליה משום המקושש ולא קשיא **והא** דתנן כהן גדול נכנס פ"ק משום לאידי דתנא נפ"ק מילי דכ"ג פסיק (ה) ומיהי ליה והדר מני ליה מעלות של מלך דמשיב מיניה ואחר כך אחר לעניין להלכות דינין:

אין

מאתים ושבעים ושבעה והתניא רבי אומר מאתים שבעים ושמנה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן תנו רבנן [1]ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששת ריבוא נמצאו דייני ישראל שבעת ריבואות ושמונת אלפים ושש מאות[ו].

הדרן עלך דיני ממונות

כהן [א]גדול [ב]דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו [ג]חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין את אשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא [ד]אסור באלמנה [ה]מת לו מת אינו יוצא אחר המטה אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח שער העיר דברי ר"מ רבי יהודה אומר [ו]אינו יוצא מן המקדש משום שנאמר [ז]ומן המקדש לא יצא [ח]וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם [ט]וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים [י]וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל [יא]המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו [יב]לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו [יג]אין שומעין לו [יד]ואין נושאין אלמנתו ר' יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר [1]ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: **גמ'** כהן גדול דן פשיטא אי לא אותו איצטריכא ליה הא נמי פשיטא אי לא דיינינן ליה איהו היכי דיין והכתיב [טו]התקוששו וקושו ואמר [טז]ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא אידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כה"ג דן ודנין ואי בעית אימא הא קמ"ל כדתניא [יז]כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו במזיד נהרג פשיטא בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב [1]וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן

ההורג

הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומבני דנין אותו מיבעי ליה ומגד דנין אותו מני דן אפ"ה אין להקשות אמתי לא מבני דמשום הכי מני דן ודנין אותו משום דאי לא מני שום דבר הוה אלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אין דן משום המקושש דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה מני שום דבר נכ"ג הוה ממינא מקבלת דדן שפיר דאטו משום שביזיונו מגרע גרע וכיון דדן אינו נמי דיינין ליה משום המקושש ולא קשיא **והא** דתנן כהן גדול נכנס פ"ק משום דאידי דתנא נפ"ק מילי דכ"ג פסיק (ה) ומיהי ליה והדר מני ליה מעלות של מלך דמשיב מיניה ואחר כך אחר לעניין להלכות דינין:

מינו

וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה ר"מ הוו אלא ש"מ של קודש כפול היה ובתר דאוסיפו עליה שתות שאילות הגמרן הזה מפורשות כמו שאמרנו בתחלת מסכת בכורות ונחזרשת התנופה סליק צ"ו ליטרין ואתו עבדו ליה פרוטרוט וכן את עביד ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים סלקין שבעין וחד ליטרין ואת עביד ליה פרוטרוט משום דלא סלקין קינטיראי:

הדרן עלך פרק דיני ממונות

ס"ב כהן גדול דן ודנין אותו כר'. ירושלמי ניחא ליה דנין אותו אמאי ממנה אנטלר. הגע עצמך שנפלה שבועה ואנטלר שבועה ה)

ה) [ער' נפני משה וחמצע פירוש דכרי רביעו ומלבד זה מפר עלה למחר כ"י עד דף י"ט ע"ל]

מפרשים ומבעיים ושבעה. מאתים ושלשים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שמא יחלקו ג"ד י"ל מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו מאה מ"ז עד שבעים כדאמרי' בהו נודקין (לקמן דף מ.) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שניהם הרי י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו מייב לחיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו לרוב עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: **שרי אלפים שם מאות.**

היו שהרי שם מאות אלף רגלי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול. אינו יוצא אחר המטה. דילמא אתא למינגע והיינו דלמזהר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הטיעור שלא יצא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג הוא כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: **בן נכסין ופוטר נגלה.** כהן יוצאין ממנו זה ונכנסין למנוי אחר ונכסין ממנוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למנוי הראשון והן נכסין ממנוי האמצעי והוא נגלה ונכנס לתוכו: **רבי יהודה.** דריש מן המקדש דווקא: **וכשפוט מנחם.** כשהוא כשמחזירין מקבוץ את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד בשמעמדו: **והממונה.** סגן הכהנים ממלאו לכהן גדול אינו לבין העם שהממונה בימינו וכל העם כשמלאו והוא בשמלאו: **אנו לפרקך.** בנו תמכפר אתה ואנחנו תמחין לכל הרעות לבא עליך: **וכשמכרין אותו.** כדקיימא לן (במו"ק דף ח:) אבל שעורה לשמוה אסור לאכול משלו: **מסוכין על הפרק.** הן מניחין ומתאבלין על בעלו והוא מיבב בבכות על הספסל: **גמ' דינין אותו תחילה וכו'.** פרק ג' [ע"ב] **ועוכר על עסה.** לקמן [פ"ג] פריך לה מגי דלא עבר: **ורבי יוסי הגלילי.** לקמיה מיתוקמא שפיר:

ההורג

דיינינן ליה איהו היכי דיין והכתיב [יט]**התקוששו וקושו ואמר** [כ]**ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא אידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כה"ג דן ודנין ואי בעית אימא הא קמ"ל כדתניא** [כא]**כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו במזיד נהרג פשיטא בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב** [כב]**וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן**

ההורג

הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומבני דנין מיבעי ליה ומגד דנין אותו מני דן אפ"ה אין להקשות אמתי לא מבני דמשום הכי מני דן ודנין אותו משום דאי לא מני שום דבר הוה אלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אין דן משום המקושש דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה מני שום דבר נכ"ג הוה ממינא מקבלת דדן שפיר דאטו משום שביזיונו מגרע גרע וכיון דדן אינו נמי דיינין ליה משום המקושש ולא קשיא **והא** דתנן כהן גדול נכנס פ"ק משום דאידי דתנא נפ"ק מילי דכ"ג פסיק (ה) ומיהי ליה והדר מני ליה מעלות של מלך דמשיב מיניה ואחר כך אחר לעניין להלכות דינין:

מינו

א א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל"ב מ"מ סמ"ג לאוין קכו:

ב ב מיי' שם הל' י:

ג [מיי' שם ופי"ו מהל' איסורי ביאה הל"ח]:

ד ד ה מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ה:

ה ו מיי' שם הל' ד:

ו ז מיי' שם הל' ה ופ"ז מהל' אבל הלכה ו:

ז ח מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הל' ו ופ"ז מהל' אבל שם:

ח ט מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ה ופ"ג מהל' מלכים הלכה ז:

ט י כ מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ג:

י ל מיי' שם הל' כ:

תורה אור השלם

1. וְאַתָּה תְּחֻזֶּה מִכָּל הָעָם אַנְשֵׁי חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָּצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:
שמות יח כא

2. וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְיָ:
ויקרא כא יב

3. וְאַתָּה לֵךְ אֶת בֵּית אַדֹנֶיךָ וְאֶת נָשֵׁי אַדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ וְאַתָּנָה לְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וְאִם מְעָט וְאוֹסִפָה לְךָ כְּהֵנָּה וְכָהֵנָּה:
שמואל ב יב ח

4. הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף:
צפניה ב א

5. וְהִצַּלְתּוֹ הָעֵדָה אֶת גֹּאֵל הַדָּם הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשְׁחוּ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

רבינו חננאל (המשך)

א"ל בכלל חסירין (ובכלל) [ובפרט] יחזירין א"ל אותן שלש מאות יתירין בכורי כהונה היו ואין קודש מוציא קודש. מיתיבי הנע עצמך שעלו ביד כולן בן לוי א"ל מעשה נס היה ומסורגין עלו ועוד שאלו הגמון זה לריב"ז משה רבכם או גנב היה או לא היה בקי בחשבון דכתיב בקע לגולגולת מחצית השקל בשקל הקודש והיו באותו הזמן מקומות שהיה הככר שלהן מאה ליטרין ומקומות שהיה הככר שלהן ששים ליטרין וא"ל הגמון זה הן תעביד ככר מאה ליטרין חד מן שיתא גנב ואין תעבדיניה שיתן ליטרין פלגא גנב א"ל משה רבינו גזבר נאמן ובקי בחשבון הוה וככר של קודש כפול היה שנאמר והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה

ג [במשנת פ' משפטים מפרש מאי קמ"ל דתריס מלגיון], ג) [בוידות מ:], **ד**) [פ"ק ע"א עד ה' לקמן יט: בפירקין גם מוקן וכו'], **ד**) לקמן יט. ג"ב ס: כ"מ קז:, **ה**) [תוספתא פ"ד ע"ב],

הגהות הב"ח

(ה) תום' ד"ה והל וכו' פסיק ושרי ליה והדר:

מוסף רש"י

לא חולץ. מלילה גמלה היא לו לבת לב"ד ומבת ויבמה ויקנה לפניו, ויבוס גמלי הוא לו לקוס על שם שמיי (לקמן י:). ולא חולצין לאשתו. מפני שמפורש ביבמות (שם). התקוששו. לשון היקש, מלא המשנה עלמו ויפר דבכי (צפניה ב א) לו: ספר קס מבין מיניך מחלה, כמו (שמות ה) לקוסס קש, כלומר קשוט עלמך (דשב"ם ב"ב ס:).

רבינו חננאל

אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות. פי' שרי עשרות של מאתים ושלשים הן כ"ג זהו סנהדרין קטנה. תניא ר' אומר מאתים ושבעים ושבעה חסר ממאתים ושלשים שרי עשרות שלהן כ"ג סנהדרין קטנה נשתיירו מן רע"ז מ"ז הוסף אותן אלו שבעה וארבעים על כ"ג שהפרשה סנהדרין קטנה הרי ע' סנהדרין גדולה כר' יהודה דאמר סנהדרין גדולה כרבן סנהדרין גדולה אחד ושבעים. דתנן סנהדרין גדולה היתה של אחד ושבעים ר' יהודה אומר שבעים. ת"ר כל ישראל שש מאות אלף נמצאו שרי אלפים שש מאות. שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים י"ב אלפים. שרי עשרות ששת רבוא. נמצאו דייני ישראל שבעת רבוא ושמונת אלפים ושש מאות. ופשוטה היא: **ירושלמי** (הלכ' ד) א"ר יוסי בראשונה לא היתה חלוקה בישראל אלא סנהדרין של אחד ושבעים היתה ישבת בלשכת הגזית ושני כתי דינין של שלשה שלשה היו יושבין אחד בהיל ואחד בהר הבית ובתי דינין של כ"ג היו יושבין בכל עיירות שבארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואל בב"ד שבעירו אם שומעין אומרים לו ואם לאו הוא ומופלא שבהן היו הולכין ושואלין מב"ד הסמוך בעירן כו' עד ומשם תורה יוצא ורווחת בכל ישראל. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו רבינו כצרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משם היו שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל וכל מי שהיו מוצאין חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה ורוח נמוכה לב טוב יצוי טוב חלק טוב עושין אותו דיין בעירו ומשנעשה דיין בעירו היו מעלין אותו והיו מושיבין אותו בב"ד שבהר הבית ואח"כ בב"ד שבחיל ואח"כ בב"ד הגדול שבלשכת הגזית סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה והנשיא יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו. א"ר אלעזר ב"ר צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה היה אבא ואחיו יושבין מימינו והזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן דבר חקנה עשה משה רבינו בשעה שאמר לו פקוד כל בכור זכר בבני ישראל. מה עשה נטל ב"כ אלף פיתקין וכתב בהן בן לוי ורע"ג כתב בהן חמשת שקלים והטילן לקלפי כר'. קונדיקוס הגמון שאל לר' יוחנן בן זכאי

עין משפט נר מצוה

א מיי׳ פ״ו מהלכות רוצח הלכה י:

יא ב מיי׳ פ״ד מהלכות מלכים הל׳ כב ופ״י מהל׳ סנהדרין הלכה ח:

יב ג מיי׳ פ״ט מהל׳ סנהדרין הל׳ יא ומיי׳ פ״ב מהל׳ עדות הל׳ ג:

יג ד מיי׳ שם והל׳ יג ומיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הל׳ ב:

יד ה מיי׳ שם פי״ג הלכה ו:

טו ו מיי׳ פ״ט מהל׳ כלי המקדש הל׳ ט ועיין בכ״מ ופ״ח מהל׳ עדות הל״ג:

טז ז מיי׳ פ״ב מהלכות סנהדרין הלכה ל:

יז ח מיי׳ פ״ד מהל׳ קידוש החדש הל׳ יח:

יח ט מיי׳ פי״ו מהל׳ תפילין ומזוזה ס״ת הל׳ יב:

תורה אור השלם

1. תֵּבִין לְךָ הַדֶּרֶךְ
וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ
אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
וְהָיְתָה לְנוּס שָׁמָּה כָּל
רֹצֵחַ: דברים יט ג

2. וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל
עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל
יְבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר
הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהָקֵל
מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:
שמות יח כב

3. לֹא תַרְאֶה אֶת שׁוֹר
אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים
וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב
תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:
דברים כב א

4. לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים
לְרָעֹת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב
לְנַטֹּת אַחֲרֵי רַבִּים
לְהַטֹּת: שמות כג ב

מסורת הש״ס

גליון הש״ס

גמ׳ **שהא כתי׳ ירחא אורל**. ע׳ תפוכת מעיל לקמן סי׳ ה׳ בתוכך:

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה מעיד וכו׳ **אפי׳ במכונא אי נמי** דוקא בממונא איירי מתני׳ מדקתני דמלך לא מעיד דלמי מיתסרא: (ב) ד״ה והא תנן ג׳ קושם ד״ה והא תנן: (ג) ד״ה שמע וכו׳ קול ומוס של שנה הולך אחר:

מוסף רש״י

אין דנין לא את השבט. ריבוי של שבט שעבדו ע״ז בסנהדרין (לעיל ב.). **ולא את** נביא השקר. בפרק בא (שמות). דבריו של גדול. ריבוי של בעל שבירה כגון נשיא וכהן גדול (לעיל טז.). והתעלמת. מכאן, ילמדך כל שמיתה להתעלם (ב״מ כ.). **ופעמים שאי אתה** מתעלם. לכתיב לך תוכל להתעלם (שם). **והיא בבית** הקברות. בפרק בא (שם). ואינה לפי כבודו. אין הכתוב מתיאם לפי כבודו להסיבה (ברכות יט.). **או** שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו. שדמי בטול מלאכתו לדלוף מתירים יתרים על דמי הפתדה ולא ילמו הכעלים להסיבה לו יותר ממה שמסיב לסם ומלא הוא מפסיד (שם ובב״מ ב״מ שם). לא שנא מן האירוסין. יפלה לפניו מן האירוסין ועודה בתולה, לגיכת מלא לאו דלמלמה, ולא שנא מן הנישואין. יפלה לפניו מן הנישואין, דהייגו מדתי לגרייעותא, מדע דלמלמה היא ואיכא לאו דלמלמה לא יקח, ועוד דבעולה היא ואיכא איסור עשה דלא תעשה, דכתיב משם בבתולים יקח, ולא בעולה, ולאו הבא מכלל עשה עשה (יבמות כ.). **עשה ולא** תעשה. מלמה לא יקח, בתולה יקח ולא בעולה (שם סא.).

אינו יוצא משם לעולם. פירוש וכגון שלא מינו אחר על שנגמר דינו וכגון לגיכת משוח שעבר ולגיכת משוח מלחמה דמשוח שעבר מחזיר הרוצח לגבורי הכל ומשוח מלחמה פלוגתת ר׳ יהודה ורבנן פרק במרא דסוריות (דף יב.): **מעיד** **והא תניא** והעלמת עדות וכו׳. ומס תאמר ולוקמה בעדות המסס דומני כהן גדול מעיד דבמידי דמיקורא אין מכמה ואין מבוזה לנגד ה׳ כדאמר נבי לוכא מרבנן פרק שבועת העדות (דף ל.): והא דאמרינן (ב)דדומין מ׳(עסה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיקורא לא כדפריסי׳ וי״ל דמעיד משמע לכל דבר אין באיקורא אין בממונא דומיא דמלך לא מעיד למיריי (ג) (לפי׳) בממונ׳ דלמי באיקורא אין מכמה וכו׳ (ג):

והא אין מושיבין מלך בסנהדרין.

תימה לפרוך מתניתין דתנן מלך לא דן ועוד מאי קמ״ל מתניתין היא מלך לא דן וכו׳ וי״ל דהא דאין מלך דן ה״מ לגדו משום דאין דנין אותו ללא קריגן ביה התקוסטו וקוסטו אבל עם אחריס שפיר מני דן דאין הדין נגמר על פיו לבד כך גרסה למהר״ן ופ״מ מ״מ היכך דן את בנו דמשמעת בגן מלך אבל אחר עבעיו וי״ל דומיא דהא אבל אחר שפיר דלדון לא בעי אבל אחר קשה ליה דלמילו יבא ודוסס נמי לא ובהכי ניחא ללא פריך מתחני׳ דתנן מלך לא דן: (ד)**והא** תנן מלך **לא** דן ולא דנין אותו וכו׳. ופ״ק ולוקי מתניתין דאחי מלך לא דן ולא דנין אותו בגמלכי ישראל ומתניתין דאחי מעיד למלך דמשמע דדנין אותו בגמלכי בית דוד דאמר לקמן (דף יט.) דלן ודנין אותו וי״ל דכולה מתניתין משמעת מילי בגמלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו.

משום **צינה**. פ״ה משום שבהן גדול טעון טבילה ולא נהירא דמשמע בירושלמי (דף לא:) שהיו ממממין לו קומקמוס של ממין ביום״כ לבן נראה לפרש משום קרירות הלילה שכל היום היה עומד יחף: **שרתא** **בתר ירחא אזלא**. פירש הקונטר׳ קול ומוס של שנה (ג)אחר המדשים שם לא היתה השנה מעוברת וקול שהיה לאחי לעשות ממחסון שם לא היתה השנה מעוברת יעשה בשבתי דאי בתר חדשי ממה מזלא מה לו לבהן שם נעבר השנה וקשה והלא כל מה שאנו מעבירים היינו כדי להשוות חדשי ממה לחדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפול בו תקופת תשרי ותהא מקלת החג בתקופה החדשה והלא ברוב השנים כמו כן היא נופלת תקופת תשרי בחדשי של לבנה ופי׳ בקונט׳ דמיירי בשמעתתין משום תניא ופירוש המילן דאי משמנה קול של תשרי זה מקול של תשרי של אחר שנים להיות בו ניסה בניסה של מרחשון ולהכי פריך שפיר משלשה רועי בקר דמשמע שהפירות והניסה בויס שהרי הרועים החחר היה נותן לפירות והחחר לניסה הרוח:

היינו

ההורג כהן גדול או כהן גדול שהרג את הנפש אינו יוצא משם לעולם אימא לא ליגלי קמ״ל ואימא הכי נמי אמר קרא [1]לנום שמה כל רוצח אפי׳ כ״ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר הכי קאמר [2]אם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין [3]דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב״ד של שבעים ואחד [4]ואמר רב אדא בר אהבה [5]כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אימא [6]כל דבריו של גדול קמ״ל ואימא הכי נמי מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא [7]והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד [8]כהן והוא בבית הקברות [9]זקן ואינה לפי כבודו [10]או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת אמר רב יוסף [11]מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא א״ר זירא מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט הוא אלא מעיד בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותיה קאי הוא ואזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה גופא [12]אין מושיבין מלך בסנהדרין [13]ולא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך בסנהדרין דכתיב [14]לא תענה על ריב לא תענה על רב לא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך משום [15]אפסניא כהן גדול משום צינה א״ר פפא ש״מ [16]שתא בתר ירחא אזיל איני והא הנך ג׳ רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי חד אמר אם בביר ולקיש כחדא יינץ דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם תור בצפר בתלג ימות ובטיהרא בטול תאינה ידמוך ישלח משביה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם קידום תקוף לחדא יהא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועבורה רבנן לההיא שתא ותסברא רבנן ארעוותא סמוך אלא רבנן [17]אחושבנייהו סמוך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתיהו: חולין וחולציו בו׳: קא פסיק [18]ותני [19]לא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין בשלמא מן הנישואין הוי עשה ולא תעשה

ואין

מנסב כפיף ויולא לקרלמא ופפיתקן קשה מן הרוח ומחממתא דין הוא מדר: **ומס לאו**. שעדיין יש ניסה מזקה ליה דין מדר מלא שבט: **ועבורה רבנן**. ועשמוהו כשבט שקבעו מדר בשני מחריו. מלמת שמת בתר עיבורה מזיל ולא נהגה מוס דניסן בתדר מלא מנהג מדר בתדר בשני: **רבנן** **מחושבנייהו סמוך**. וכלל״ה מעברין ליה והכא מיסתייעי מיסתייעא מילתייהו כלומר מיתרמי להו מזל חמיות דלקלע עיבור כמלתייהו ומיהו ברוב העבורים שמת בתר ירחא מזלא: **קא פסיק וכו׳**. הוא מיהו מייסב לא שנא נפלה לו ביממו בין מן הנשואין בין מן האירוסין בשלמא מן הנשואין מיכא עשה ולא תעשה בתולה יקח (ויקרא כא) ולא בעולה דהייגו עשה מלמה לא יקח (שם) הרי לאו: ואין

מסורת הש״ס

9) מכות יח:, ג) לעיל ב., ג) לעיל טו., ד) [שם], ה) [ברכות יט: ב״מ ב.], ו) [תוספ׳ פפ״ג], ז) [פי׳ ההוספה שנותן למילותיו מוהם בתוהם וזוא טוב] המם בשנה ומפזר לכן בכל מוהם ומוהם ומס יזקיפו מוהם לריך לימן משלו לפיכך דוחה את העיבור. ערוך], ח) [לקמן כו., ט) יבמות כ. פפ., י) [המוהר. רש״ם], כ) [ג: ובמשנה מכות יח.], ל) [ברכות יט.], מ) [ל״ל לא מעשה], נ) ע״ז רש״ל ירש״ל ועוי׳ תוס׳ שבועות כ: ד״ה אבל תיקון], ס) [כתוס׳ הרא״ם כשמעתין].

ואין עשה. יכמה יבמ עליה (דברים כה): **כיצד רשמונה.** דייבוס מקיימת מצות עשה כיצה שניה לאו מצות יבום הוא: **ומן המקדש לא יצא.** בכהן גדול מוכן כתיב (ויקרא כא) להא כתיב לעיל מיניה לגבייו ולאמו לא יטמא: **מקדושתו לא יצא.** כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרוס לעולם מקדושה וליטמא: **מרריס.** מרירות לבו: **משוח שעבר.** כגון שמירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר מחתיו וכשעבר פסולו של ראשון חוזר לעבודתו ושני קרוי ליה משוח שעבר: **תלתא דעפיה.** לכהן גדול: **תדי כי.** שמא בתלבי ס"מ. מדקתני סגן מיכן והעם מיכן וכהן בתלתא היינו סגן היינו ממונה דמתני' (ס) דקתני הממונה ממלינו לכהן ונותנו בינו לבין העם: **אבנים לשמאל המנחמים.** מדקתני ואבל וכל העם משמאלו ושרי הוא היה מן המנחמין וקתני אבנים לשמאל: **וס"מ.** כן מנהג מנחומין (ג) שהיה שיהו אבנים עומדין בתקומין של אבל מנחמו ועובר מדקתני כשהוא עובר לנחם וגבי מתנחם קתני כשהוא עומד בשורה להתנחם: **ובנה אחריה.** בנה הקטן לא יהלך אחריה אלא לפניה: **משוח משעבד שניה.** שגנאיהו פרישים מאחריה ונתנוהו בניה וכשחזרה ולא רלתהו התחילה לוערת ובוכה בא אחד מהם ואמר בוחי ואחלנו לך ובוכה אחריו ועינו חותה: **מספרות.** זו עם זו: **משוס ייחוד.** שמא ילך אחד מהם ואם לא ישמע קול אחד יכנס ויתייחד אחד עם ד' נשים. ובגיית הכפא שבשדות קמירי שהיה בית הכפא שאחד מהם נכנס ואין שם אחר והכל ניפנים שם: **בין שאבנים עומדין שם כו'.** וכך הוכיח לי שאין שיטה מנהג בדבר בין שהיו אבנים עומדין בין שאבנים עומדין אין כאן קלקול: **והוא שאמר שנאמרו.** בריימא היא: **נחמה קא רמי.** שימן הוא מטיל להם להרע שיטלטלו בתוחומים בתמיה: **אנו עיניכם.** לדוגו בדין ולא תתעיפו ולא תעמלו פניו: **ויעידו בך.** שבדבך הרג אח הנפש שבדו בחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדוגו בפניו: נפנה

היינו סגן היינו ממונה. ולימא למימר דהיינו משום שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"ר יעקב בר' יהודה פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחריה כממונה ממלינו ומוסיף הוא כל העם אומר לו וכו' (ס) וכברי' וקאמר משום שעבר לא אתי גריעה **ושמע** מינה **אבלים משמאל** וכו'.

פירוש דתנן ממלינו בינו לבין העם (ס) בבריימא קתני בית הלחם ואבלים (ד) משמלו וכל העם מלמעלה שיהו העם רלשונים משמלו ומה כן האבלים היו משמאל העם: **אבל** מלבי בית דוד דן ודנין אותו.

ומ"ת וכי מיך יכול לדון והא ממרינן לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תעשה על ריב וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא מיכפת לן אם לא יוכלו לעשות אחריו כדאמרי' (לקמן לב:) דיני ממונות מתחילין מן הגדול ומיהו קשה דאפילו דיני נפשות נמי משכחת לה דכתיב (ש"ב יד) ויחגור [גס] דוד [את] מרכו דהא לקמן (דף לו:) יליפינן מיניה דדיני נפשות מתחילין מן הלד וכיון שהיה מושב דוד עמהם וי"ל כיון שהיה לותו הדין לכבודו על שמרך נגד כו לא היה לו נושא אם ידברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ואפי אין דנין דיני נפשות כדפרישית: **ינאי** המלך עמוד על רגליך ויעידו בך. ומה תאמר והא ממרינן התם אפי' ת"ח לא לעמוד משום דהאי עשה ואפי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבועת העדות (דף ג: ושם) וכיון דמכם אינו צריך לעמוד כ"ש מלך דטפי עדיף מלך מת"ח כדקאמר לקמן לאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך וכו' וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף ומ"ש אעפ"י שאין ת"ח צריך לעמוד יאי היה צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא יראתו עליך כי כבודו נמ לו משום דמלות המקום הן הוא ואין יכול להפקיע מלות המקום אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא דלמרי' (מס' ע"ז דף יט.) בתלה נקרלת על שמו של הקב"ה ונעשוף נקרלת על שמו שנאמר (ס) מס בתורת ה' תפלו ובתורתו יהגה יומם ולילה: **ינאי** המלך עמוד על רגליך וכו'. והא דתמרינן פרק שבועת העדות (דף ג. ושם) שאם רלו להושיב שניהם מושיבין דאינו תלוי אבל אחד עומד ואחד יושב ומה כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שיהא מותו

א ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי יבא עשה וידחה לא תעשה
ב גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה תניא
נמי הכי ג אם קדמו ובעלו ביאה ראשונה
קנו ואסור (ה) לקיימן בביאה שניה: מת לו
מת כו': ת"ר ו ומן המקדש לא יצא לא יצא
עמהן אבל יוצא הוא אחריהן כיצד הן
נכסין והוא נגלה הן ניגלין והוא נכסה:
ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר ר' יהודה
אמר לך רבי מאיר אי הכי ז לביתו נמי לא
אלא ה"ק מן המקדש לא יצא מקדושתו לא
יצא וכיון דאית ליה הכירא לא אתי למינגע
ורבי יהודה אגב מרריה דילמא מקרי ואתי
ונגע: כשהוא מנחם: ת"ר ח כשהוא עובר
בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר
בימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם
משמאלו ט וכשהוא עומד בשורה ומתנחם
מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל
העם משמאלו אבל משוח שעבר לא אתי
גביה מ"ט חלשא דעתיה סבר קא חדי בי
א"ר פפא ש"מ מהא מתניתא תלת שמע
מינה י היינו סגן היינו ממונה ושמע מינה
יאבלים עומדין וכל העם עוברין ושמע מינה
יאבלים לשמאל המנחמין הן עומדין ת"ר
בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם
עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות
זו בזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת
אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהא
העם עומדין ואבלים עוברין: (חזר והלך
וסיפר סימן): אמר רמי בר אבא החזיר רבי
יוסי את הדבר ליושנו בציפורי שיהיו
אבלים עומדין וכל העם עוברין ואמר רמי
בר אבא התקין רבי יוסי בציפורי שלא
תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה
משום מעשה שהיה ואמר רמי בר אבא
התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות
בבית הכסא משום ייחוד אמר רב מנשיא
בר עות שאילית את רבי יאשיה רבה בבית
עלמין דהוצל ואמר לי כאין שורה פחותה מעשרה בני אדם כואין אבלים
מן המנין בין שאבלים עומדין וכל העם עוברין בין שאבלים עוברין וכל
העם עומדין: כשהוא מתנחם כו': איבעיא להו כי מנחם הוא אחריני
היכי אמר להו ת"ש והוא אומר תתנחמו היכי דמי אילימא כי מנחמי אחריני
לדידיה אמר להו איהו תתנחמו נחשא קא רמי להו אלא לכי מנחם
לאחריני אמר להו תתנחמו ש"מ: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף
לא שנו אלא מלכי ישראל בואבל מלכי בית דוד דן ודנין אותן דדכתיב בית
דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ואי לא דיינינן ליה אינהו היכי דייני
והכתיב התקוששו וקושו ואמר ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים
אלא מלכי ישראל מ"ט לא משום מעשה שהיה דעבדיה דינאי מלכא קטל
נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדוננו שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה להו שלחו
לי' תא אנת נמי להכא ועשרה בבעליו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו אתא ויתיב א"ל
שמעון בן שטח יאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה
עומד שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו' אמר לו לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך
נפנה

1. וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְיָ׃ ויקרא כא יב
2. בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְיָ דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק פֶּן תֵּצֵא כְאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם׃ ירמיהו כא יב
3. הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף׃ צפניה ב א
4. וְאִם שׁוֹר נָגָח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יַשְׁמִרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת׃ שמות כא כט
5. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם׃ דברים יט יז

גמ' דכתיב בית דוד. עיין בשער המלך פ"ה מהל' ס"מ ה"ה שהביא לבכי הסיטה מקומלת מה שכתב כאן בשם מוספת הל"מ:

(ה) גמ' ואסור לקיימה בביאה שניה: (ב) שם מ"ה מביתו נמי לא. ני"ב כג"ל להגיה: (ג) רש"י ד"ה וס"מ וכו' בשורה שיהו: (ד) תוס' ד"ה ואבלים וכל העם משמאלו אלמא: (ה) ד"ה יבמ עליה וכו' שנא' כי אם:

יבא עשה. דיבמה יבמ עליה (יבמות כ:). גזירה ביאה ראשונה. דמקיים בה עשה ומפי למידמ, אטו ביאה שניה. לגה מני למידמ, דסה מיקיים בה עשה (שם כ:). התקוששו. לשון היקש, מדם המשוח עלמו ויבא דבכו (צפניה ב א) מר: הפר קם מבין עיניך מתלה, כמו (שמות ח) לקוסם קם, כלומר קשוט עלמך (דשב"ם ב"ב ט:).

יט א מיי' פ"ו מהלכות יסוה הלכה יח:
כ ב ג מיי' שם הל' י [טוש"ע שה"ע סי' קמד סעי' ח]:
כא ד ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד [ופ"ו מהל' מעה הל' ו]:
כב ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' טו:
כג ז מיי' פ"ג מהלכות מעה הלכה ה:
כד ח מיי' שם הל' ג:
כה ט מיי' פכ"ו מהל' מיסורי ביאה הל' י [טוש"ע שה"ע סי' קטו סעי' ה]:
כו י מיי' שם פכ"ב הלכה יד שנא שם טוש"ע שם סעיף יב:
כז כ מיי' פ"ג מהל' מעה הלכה ה:
כח ל מיי' שם פ"ז הלכה ו ופ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד:
כט מ מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ה ופ"ג מהל' מלכים הל' ז: נ [מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הלכה ו]:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה ו סמג עשין י"ל טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף ד:

לא ב מיי' פ"כ מהלכות מלכים הלכה ג:

לב ג מיי' פ"ס מהלכות איסורי הלכה יג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף ז:

לג ד מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ד:

מוסף רש"י

שום תשים עליך מלך. ישראל החכמי שיסימו עליהם שימת הרכב, כלומר שתהא שימתו עליהם, הלכך אין כבודו ממוצ, שלפיכך ניתנה הכתוב שימת הרכב (כתובות יז:). **והמקדש במלוה.** למאי המקדש במלוה שהלויתין (קדושין ו:) שמחל לו מלוה שמיחל לו (בתובות עד). **אינה מקודשת.** לפילו יפנה בעין (קדושין מז:) למשום דמשמה שלוותה ניתנה להוצאה ובכותבה קיימת והשתא נלו מידי יהיב לה (בתובות עד:) דקיימה משדה עפרון גמרינן דיהיב מידי נשעת קדושין ומלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה ומעות מחריס היו מיתת לו (קדושין ו:).

רבינו חננאל

אין נושאין אלמנותו של מלך. ר' יהודה אומר מלך נושא אלמנותו של מלך שכן דוד נשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ונשי אדוניך בחיקך. תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאן ניניהו מירב ומיכל. שאלו איך נשא דוד שתי אחיות א"ר יוסי מיכל לאחר מיתת מירב נשאה. ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר תנה את אשתי את מיכל. מיכל אשתי ולא מירב אשתי. ואסיקנא שאול סבור מאה ערלות פלשתים לא חזו ולא מידי דוד סבר לכלבי ושנורי שוו פרוטה. ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי עביד ליה. א"ל מקראות הללו מעורבבין הן שנאמר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי. והכתיב ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי בן ליש. אלא מקיש קדושי (מיכל למירב) [מירב לעדריאל לקדושי מיכל לפלטי] מה קדושי מיכל לפלטי בעבירה אף קדושי מירב לעדריאל בעבירה ש"מ כי שאול בשתיהן שלא כדין עשה ולעולם מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר מירב ילדה ומיכל גידלתם ונקראו על שם מיכל ללמד שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו. ר' חנינא אמר מהכא ילד בן לנעמי רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה. א"ר יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו שנאמר אלה תולדות אהרן ומשה לימד ונקראו על שמו. לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם יעקב פודה אברהם מצער גידול בנים. פלטי שמו למה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה. מה עשה נעץ חרב בינו לבינה ואמר העוסק בדבר זה עד בחורים מלמד שהיו בבחורים. א"ר יוחנן תוקפו של בועז ענוותנותו של יוסף שנאמר ויבא הביתה לעשות מלאכתו תנא שניהם לדבר אחד נתכוונו תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי כתיב וילפת אמר רב נעשה בשורו כראשי

נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע אמר להן שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: לא חולץ ולא חולצין וכו': איני והאמר רב אשי אפילו למאן דאמר א[1]נשיא [6]שמחל על כבודו כבודו מחול [2]מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר [1]שום תשים עליך מלך [3]שתהא אימתו עליך מצוה שאני: ואין נושאין כו': תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי ניניהו מירב ומיכל [4]שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן אמר להן מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר תנה את אשתי את מיכל אשתי ולא מירב אשתי ודוד סבר חזו לכלבי ושנורי ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי דריש ביה ר' יוסי למעמיה דתניא רבי יוסי היה דורש מקראות מעורבין [5]כתיב ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לעדריאל המחולתי וגו' וכי לעדריאל נתנה והלא לפלטי בן ליש נתנה דכתיב [6]ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו' אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל לקידושי מיכל לפלטי מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה ור' יהושע בן קרחה נמי הכתיב את חמשת בני מיכל בת שאול אמר לך רבי יהושע וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה [7]מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה [8]ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו: (חנינא קרא יוחנן ואשתו אלעזר וגאולה ושמואל בלימודי סימן): רבי חנינא אומר מהכא [7]ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי יוחנן אמר מהכא [8]ואשתו [9]היהודית ילדה את ירד אביגדור וגו' אלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח (לו) מרד מרד זה כלב ולמה נקרא שמו מרד [10]שמרד בעצת מרגלים וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא יוכבד ילדה ובתיה גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי אלעזר אמר מהכא [9]גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד אלא יעקב ילד ויוסף בילכל לפיכך נקראו על שמו אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן [10]כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר [11]ואלה תולדות אהרן ומשה וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו [12]לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם אמר רב יהודה מצער גידול בנים והיינו דכתיב [13]לא עתה יבוש יעקב וגו' לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו כתיב פלטי וכתיב [14]פלטיאל אמר ר' יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל [15]שפלטו אל מן העבירה מה עשה [16]נעץ חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה והכתיב [17]וילך אתה אישה שנעשה לה כאישה והכתיב [18]הלך ובכה על המצוה דאזיל מינה עד בחורים שנעשו שניהם כבחורים שלא טעמו טעם עבירה ר' יוחנן תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז דכתיב [19]ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת מאי וילפת אמר רב שנעשה בשורו כראשי לפתות תוקפו

נפנה. שמעון לימינו לידע מה יאמרו כמותו: **כבשו פניהם.** שהיו ירמין ממנו: **בעל מחשבות.** הקב"ה: [6]**ולא חולצין למאמו.** מפני שמסורה ליבמה: מלוה גמורה היא לו לבמ"ד ומהא דוקמא לפניו וייבום גמרי הוא לו לקום על שם אחיו[6]: הא דלא מצי נפ' קמא דקידושין (דף נב:): **כרעויה לו.** המותרות לו מנכ' נכסיו של שמול לא: **מלוה אים לך גבאי.** עושר גדול ויקידושין אחריס לא קיבלתי: **נעמ פם.** כשהגיע עת למתם לדוד נתנה לעדריאל: **מלוה ופרוטה.** מלוה עושר גדול שנתחייבתי לך בשביל גנית ופרוטה שזה כסף שקנלתי ממך בהלנו ערלות פלשתים: **שמול סבר.** דעתיה דמקדש לקדש במלוה דמשיבא הלכך לאו קידושי ניניהו ואול ויהבה לפלטי בן ליש: **ודוד סבר.** דעתיה לפרוטה משום הכי קרי לה אמתי: **הא מנה אם אמתי אם מיכל.** דמשמע זו אמתי ולא מירב אמתי: **מאי דריש ביה.** רבי יוסי דלא דריש ולא מירב אמתי: **לטעמיה.** דדריש ממקרא מעורבב כדלקמן מה מיכל אמתי אף מירב אמתי: **קדושי מיכל לפלטי.** פסיטא לן דבעבירה דהא כתיב אמתי מיכל וקיימא לן (קידושין דף מז.). **דעתיה** לפרוטה דנת קידושין היא: **ומשמו היהודית.** נכלל בן יפוצה משמעי קרא. יהודית על שם [6]שכפרה בע"ז ומתגיירה שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי דכתיב (דניאל ג) אימי גוברין יהודאין וגו': **ירד מכיגדור.** כולן שמותן של אמה הן: **מרד.** כלב שמרד בעצת מרגלים: **פולדות אהרן ומשה.** ומפרש בתריה בני אהרן ולא אהרן ומשה. בני אמה שהיו מכילן לאהרן ומשה: **שפדאו מלצר גידול בנים.** שהוטל עליו טורח שבעולם שעל אברהם היה מוטל לזון כולם דכתיב (בראשית כו) והרעיבתי את זרעך והוא פדאם: **והא כתיב אישם.** מלמד בא עליה: **שנעשה לה כאישה.** שהיה מגללה ומחבבה: **הלך ובכה אחריו.** בקושיא קא נסיב לה: **עד כאוריס.** קרא קא דריש ומחיל: **פוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז.** דבר גדול של יוסף כדבר קל ונקרן שבבועז. מוקף דבר גדול וחמור ויש לו שם. עגוה דבר שאין לו שם שאדם עושה לפי תומו: **שנעשה בשרו.** מבר: **כראשי לפתות.** נתקשה ומעמ"כ ככם ילרו ולפ על פי שפנויה היתה ועמו במיטה אבל יוסף אמת היתה ולינה עמו במיטה:

תוקפו

מסורת הש"ס

ב) כתובות יז. סוטה מה: קידושין נב:, נ) [נתקמן כב. וש"ן], ג) [מוספתא סוטה פי"ט], ד) [קידושין ו: מו. מז.], ה) [קידושין מה: ב"ק נט:], ו) [קידושין מו.], ז) [תוספ' סוטה שם], ח) אבל מיכל ילדה כע"ל, ט) מגילה יג., י) ל"ל היכולים, כ) [מגילה יג.], ל) [נתקמן נט:], מ) [ע' תוס' שבת יג: ד"ה מעה מדלן], נ) [מכתן שיין במשנה לעיל יח.], ס) [ע"ש שיין שם], ע) [מגילה יג.], פ) [ועי' תוס' שבועות ל. ד"ה שלם לו ותוס' לנתקן לד: ד"ה יום ותוס' ב"ב קיו. ד"ה אבל ותוס' זבחים טו. ד"ה מיוסב].

גליון הש"ס

גמ' שאול סבר מלוה **ופרוטה.** עיין מגיגה ד' ט"ז ע"ש"ל תוס' ד"ה יפה: **שם שפלטו אל.** כעין זה נתקן דף לו ע"ב גבי שמלטיאל וכן ב"ב דף קי ע"ש גבי שמואל וכתמורה דף יז גבי עתניאל וכירושלמי פ"ב דסוטה גבי מלהוה בן נרכאל:

תורה אור השלם

1. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אָחִיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
2. וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים אֶל אִישׁ בֹּשֶׁת בֶּן שָׁאוּל לֵאמֹר תְּנָה אֶת אִשְׁתִּי אֶת מִיכַל אֲשֶׁר אֵרַשְׂתִּי לִי בְּמֵאָה עָרְלוֹת פְּלִשְׁתִּים:
שמואל ב ג יד
3. וַיֹּאמֶר אִישׁ יִשְׂרְאֵל הָאִישׁ הָעֹלֶה הַזֶּה כִּי לְחָרֵף אֶת יִשְׂרָאֵל עֹלֶה וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יַכֶּנּוּ יַעְשְׁרֶנּוּ הַמֶּלֶךְ עֹשֶׁר גָּדוֹל וְאֶת בִּתּוֹ יִתֶּן לוֹ וְאֶת בֵּית אָבִיו יַעֲשֶׂה חָפְשִׁי בְּיִשְׂרָאֵל:
שמואל א יז כה
4. וַיְהִי בְּעֵת תֵּת אֶת מֵרַב בַּת שָׁאוּל לְדָוִד וְהִיא נִתְּנָה לְעַדְרִיאֵל הַמְּחֹלָתִי לְאִשָּׁה:
שמואל א יח יט
5. וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁנֵי בְּנֵי רִצְפָּה בַּת אַיָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְשָׁאוּל אֶת אַרְמֹנִי וְאֶת מְפִבֹּשֶׁת וְאֵת חֲמֻשֶׁת בְּנֵי מִיכַל בַּת שָׁאוּל אֲשֶׁר יָלְדָה לְעַדְרִיאֵל בֶּן בַּרְזִלַּי הַמְּחֹלָתִי:
שמואל ב כא ח
6. וְשָׁאוּל נָתַן אֶת מִיכַל בְּתוֹ אֵשֶׁת דָּוִד לְפַלְטִי בֶּן לַיִשׁ אֲשֶׁר מִגַּלִּים:
שמואל א כה מד
7. וַתְּקַרֶאנָה לוֹ הַשְּׁכֵנוֹת שֵׁם לֵאמֹר יֻלַּד בֵּן לְנָעֳמִי וַתִּקְרֶאנָה שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֲבִי יִשַׁי אֲבִי דָוִד:
רות ד יז
8. וְאִשְׁתּוֹ הַיְהוּדִיָּה יָלְדָה אֶת יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת חֶבֶר אֲבִי שׂוֹכוֹ וְאֶת יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִתְיָה בַּת פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד:
דברי הימים א ד יח
9. גָּאַלְתָּ בִזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵי יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶלָה:
תהלים עז טז
10. ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר יי את משה בהר סיני: במדבר ג א
11. ואלה שמות בני אהרן הכבר נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר: במדבר ג א
12. לכן כה אמר יי אל בית יעקב אשר פדה את אברהם לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו: ישעיהו כט כב
13. וישלח איש בשת ויקחהו מעם איש מפלטיאל בן ליש: שמואל ב ג טו
14. וילך אתה אישה הלוך ובכה אחריה ויאמר אליו אבנר לך שוב וישב: שמואל ב ג טז
15. ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלותיו: רות ג ח

תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש כדאמרן אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [1]רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובועז ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מאי דכתיב [2]שקר החן והבל היופי שקר החן והבל היופי זה יוסף והבל היופי זה בועז יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש דבר אחר שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יהושע והבל היופי זה דורו של חזקיה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מתני'** [א]מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחרי המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר [3]והמלך דוד הולך אחר המיטה א"ל [ב]לא היה הדבר אלא לפיים את העם [ג]וכשמבריז אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש: **גמ'** תנו רבנן [ד]מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה יוצאות לפני המיטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המיטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר [3]והמלך דוד הולך אחר המיטה אמרו לו לא היה הדבר אלא לפיים את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין הנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר [4]וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר בן נר. ורבי יהודה אומר מפני מה אמרו כן שלא יהו אומרים [5]ויבא כל העם להכריח את דוד שיאכל לחם בעוד היום שנאמר [6]ויקנן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר כאיש נבל לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו כנפול לפני בני עולה נפלת ומ"ד מיחה ולא נענה איתמהויי מתמה הכמות נבל ימות ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים מכדי מחויי מחית מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת למאן דאמר מיחה מ"ט איענש א"ר נחמן [ה](ברבי) יצחק ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמבריז אותו כו': **מאי** [ו]דרגש אמר עולא ערסא דגדא א"ל רבנן לעולא מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה מתקיף לה רבא מאי קושיא דילמא מידי דהוה אאכילה ושתיה דעד האידנא לא אכיליה ולא אשקיניה השתא [ז]קא מוכלינן ליה וקא משקינן ליה אלא אי קשיא הא קשיא [ח]דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו והתניא [ט]הכופה את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה מאי קושיא דילמא מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים דקתני [י]אם היתה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה אלא אי קשיא הא קשיא רשב"ג אומר [יא]דרגש מתיר קרביטין והוא נופל מאיליו ואי סלקא דעתך ערסא דגדא קרביטין מי אית ליה אלא כי אתא רבין אמר אמר לי ההוא מרבנן ורב תחליפא שמיה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי ואמר ליה מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמיה א"ר יוחנן דרגש

סירוגו

נשים לצאת לפני המטה. דכיון דשעת נער הוא ליכא למיחש להכהוד וביזיונלמי פליגי מיכא למאן דאמר לפני המטה לפי שגרמו מיתה לעולם ומית דנהגו לאחר המטה ומנשים לפני המטה לפי שגרמו לנשות ישראל שיסתכלו בהן מנשים:

ששהא מלכות וכו'. לף על גד דדרשינן (מדרש רבה פרשת ויצא) ומלכים ממך יצאו זה שאול ומים נוסף מ"מ היה יכול להתקיים במקום אחר ולא היה לו לשהות מלכות בית דוד שנמשח כאן על פי נביא: **שתי** שנים ומחצה. פי' בקונטרס שמלכות ישראל היתה בטלה ממש שנה בין מיתת שאול למלכות מים נוסף ג' שנים ומחצה היינו שני שנים ממלכות מים נוסף ומחצה בין מיתת מים נוסף למלכות דוד ולא נהירא חדא דלמה נענש על חומה מלי שנה בין מיתת מים נוסף למלכות דוד ולא קודם מיתתו מזר אנגר ונתמנך להמליך את דוד כדכתיב (שמואל ב ג) וישלח אנגר וילכימים על דוד וגו' ועוד דכיון דמים נוסף עמדו בלא מלך ולא המליכו את דוד מ"כ למה נענש אנגר כמה שנתמזק אחרי כן להמליך מים נוסף ונראלה לי לפיכך לחומה מלי שנה היתה בין מיתת שאול למלכות מים נוסף ובאותם הימים נתמזק אנגר ובזר לכל ישראל להמליך מים נוסף עד שהמליכו לסוף חומה מלי שנה ומשמת מים נוסף היתה מלכות ישראל בטלה ממש שנים עד שמלך דוד ומלאו ז' שנים ומחצה שמלך דוד בחברון כדכתיב בהדיא מע"ג דכתיב קרא לא חשיב רק ז' שנים מ)היינו לפי שנמנעו כדאמרינן בתלק דף קז.) שנים והא לא חשיב חלי שנה דמשמע (בתלק) היינו לפי שלא היתה סמוך לה' שנים ולא היה הפנעול יתר:

מלך

[1] משלי לא כט. [2] משלי לא ל. [3] ש"ב ג לז. [4] שמואל ב ג לז. [5] ש"ב ג לה. [6] ש"ב ג לג-לד.

[א] מ"ק כג. נדרים נו:, [ב] [ככל הספרים שלפנינו לא נמצא שום קרי וכתיב ועמ"ש בפ"ד לקמן קג. על הגליון בענין ויתמך לו), [ג] [ל"ל בכך), [ד] נדרים נו. ע"ש מו"ק כו. כל הקונטרס ועי"ש, [ה] תענית ל: מו"ק כו. [נדרים נו.], ו) [ר"ג מכוון), ז) [ע"ב ח), [ח] והיינו לפי כ"ל,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכדי וכו' כלפיה שאינו תשוב מלת: (ב) ד"ה לדגש וכו' ולומה לו גד:

מוסף רש"י

וכשמבריז אותו. למלך כשהוא שבע (נדרים נו:). **ערסא דגדא.** מטה שלוין מלא יוסד עליה ומיוחדת למלך, כמו (יחזקאל מה) העורכים לגד שלחן (מו"ק כה. מכת"י. וכעי"ז נדרים נו:) מי איכא מידי כו'. מכלל דלדגש לחו ערסא דגדא הוא (נדרים נו:). **דעד האידנא לא אכיליה.** משל למלכים, כדלמרינן (מו"ק כה:) אבל לחמור לאכול בפעודה דשאוכה מצלו (מו"ק שם מכת"י). **אינו צריך לכפותו.** ממה שכלעים מלמעלה, **אלא זוקפו.** שמעמידו על שני כרעיו ודיו (נדרים שם). **ואי ס"ד ערסא דגדא.** למיטה מצוכה היא כל כך (שם) **אמאי אינו צריך לכפותו.** הא לא שמעה מצאר מטות שלא שמיוחדת למלך ואין יושבין עליה (מו"ק שם מכת"י). **והתניא** הכופה כו'. חו נמי הוה ליה למימר ומיטה מצוכה היא כדי לכפותה, שלא שמע מיטה דרגש לחו ערסא דגדא הוא (נדרים שם). **מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים.** ניחו עליה כלים, והואיל ואין יושבים עליה אין צריך לכפותה (שם נו:). **דרגש** מחזיר קרביטיו. אין צריך לזוקפה שלא הוא שבע ונופל, כלומר שלא שלחו שבו (שם). **קרביטין מי אית ליה.** הא לא מפקרינן ליה לעולם שלא קבוע ועומד (מו"ק שם מכת"י). הכי קאי להו שלא הוו להו קרביטין, שאינה עשויה להתפרק שלא עומדת מלעולם (נדרים שם). **ערסא דצלא.** מטה שעושין שניים ליצא עמהן בדרך ומוקנין התירות שקורין בספרדיי"ש ומולין בהן לרועות וגם בעור שפוליקין עליו מולין לרועות כנגד לרועות של מרוכות המטה וכשרוצין לתקנו מוציאין לרועות העור בלרועות של מרוכות המטה ומת"ק מוסיפין מרוכות בכלעים וכשרוצין לפורקן מתירין קרביטין והעור נופל מאליו (מו"ק שם מכת"י). תו: של עור שיש עליה, שכל מיטה מצוכה כל כך, ולהכי הואיל ואיתה מצוכה כל כך לא היה כופה שלא יזוקפה ויהי, **וערסא** דלגלא שית לה קרביטין ופליגא דת"ק בגמרא ואמר דבעי כפיה כל כך שמתיר קרביטין והעור נופל מאליו לפי שיש לרועות קציר לעור ומותחין אותו בין מרוכות המטה וקושרין הלרועות בתרוכות ושוכבין עליו וכשמתירין הלרועות והעור נופל אין לך כפיה גדולה מזו (נדרים שם).

תורה אור השלם

1. רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית עַל כֻּלָּנָה:
משלי לא כט
2. שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל:
משלי לא ל
3. וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל יוֹאָב וְאֶל כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ קִרְעוּ בִגְדֵיכֶם וְחִגְרוּ שַׂקִּים וְסִפְדוּ לִפְנֵי אַבְנֵר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֹלֵךְ אַחֲרֵי הַמִּטָּה:
שמואל ב ג לא
4. וַיֵּדְעוּ כָּל הָעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא כִּי לֹא הָיְתָה מֵהַמֶּלֶךְ לְהָמִית אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר:
שמואל ב ג לז
5. וַיָּבֹא כָּל הָעָם לְהַכְרִיחַ אֶת דָּוִד לֶחֶם בְּעוֹד הַיּוֹם וַיִּשָּׁבַע דָּוִד לֵאמֹר כֹּה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יֹסִיף כִּי אִם לִפְנֵי בוֹא הַשֶּׁמֶשׁ אֶטְעַם לֶחֶם אוֹ כָל מְאוּמָה:
שמואל ב ג לה
6. וַיְקֹנֵן הַמֶּלֶךְ אֶל אַבְנֵר וַיֹּאמֶר הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר: יָדֶיךָ לֹא אֲסֻרוֹת וְרַגְלֶיךָ לֹא לַנְחֻשְׁתַּיִם הֻגָּשׁוּ כִּנְפֹל לִפְנֵי בְנֵי עַוְלָה נָפָלְתָּ וַיֹּסֶף כָּל הָעָם לִבְכּוֹת עָלָיו:
שמואל ב ג לג-לד

רבינו חננאל

לפתות. ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש. שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז אשה יראת ה' (היא) תתהלל זה פלטי ד"א שקר החן זה דורו של משה. הבל היופי זה דורו של יהושע. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברי' אלעאי שהיו ששה תלמידים מתעטפין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מת** לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. ר' יהודה אומר אם רוצה לצאת אחרי המטה כדרך שיצא דוד אחרי מטתו של אבנר יוצא: **ת"ר** מקום שנהגו הנשים לצאת אחרי המטה יוצאות לפני המטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם הנשים לפני המטה שנאמר והמלך דוד הולך אחרי המטה כו'. אמר רב מפני מה נענש אבנר שהיה לו למחות בשואל ולא מיחה ואמרינן בגמ' בסוף נגמר הדין בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג כו'. ופירושו פירשו בירושלמי במסכת סוטה בפרק א'.

שמיה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי ואמר ליה מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמיה א"ר יוחנן דרגש

רב נחמן בר יצחק אמר מיחה. ומפני מה נענש מפני שעיכב מלכות בית דוד שנתים ומחצה: **וכשמבריז** אותו כל העם מסובין על הקרקע והוא על הדרגש: **ירושלמי** דרגש יש בו משום כפיית המטה [ספסל אין בו משום כפיית המטה]. המלך אינו חייב בכפיית המטה [כהן גדול חייב בכפיית המטה. תני ההספד וכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה]. מאי דרגש ערסא דצלא. פי' מטה של עורות. דרגש מתיר

כ: כהן גדול פרק שני סנהדרין

מלך מותר וכו'. מימה למה נענש אחאב על גזלת כרם שלא היה למכור לו כרמו ועוד דבפרק הכותב יתן לדיר (ב"ק קף ס.) קאמר דדוד שלא אחאב אם היה יכול להחליף גדיתין של שעורין מיבעי ליה לתת בפני בהמתו (ו) וי"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל ח ו) ויקח ונתן לעבדיו ולא לעצמו ועוד י"ל דבאחאב היה יכול ליקח אם היה רוצה אבל בשהיה שואל אחאב שימכרו לו משא נכות שרשות בידו לומר לא אמכור ועי"ל דנענש לפי שאחאב הכרם לעצמות ע"ז דכתיב (מלכים ג כא) והיה לי לגן ירק כמו האחקדשים והמטהרים אל הגגות (ישעיה סו) ואנקדן מירק למיגו מותר רק בשדות שלחוקים מן העיר ולא מעלי כל כך אבל כרם נכות היה אחאב נשואין ועי"ל דלזקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נכות תלילה לי מאחאב נחלת אבותי לך (ו) אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ואחאב אחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאחאב המקום: דמי

סירוגו. קשיא למה נענש (ב) בגזלתכוותיו ותומצין בהן רשעי לעוות התלויות בעור ועוגיים ואין מרציין הרעוה על גבי תרוכות המטה: **סירוגו מעל גבה.** החבלים מרציין על תרוכות המטה מיכן ומיכן ותורג והוא סירוג: **הערימה.** עריסת תינוקות בריי"ץ: **מפשופש בעור הדג.** מפשפש בעור הדג כדי להחליק התרוכות ליפותם: **למה לי שיפה עור הדג.** הלא אין יופיין ניכר שהרי מכוסות הן תמיד ברשעי החבלים המסורגין על גבן: **מטה לעולי ולפוקי בכזיוניה.** בזזיעס ונקניס של תרוכות מכניס ומוליך לתוך החבל ומסרג: **בחבקתא.** לוליות התלויות בנקבי תרכובותיו ובהן מכניסין רשעי לעוות התלויות בשפת העור: **שנקליטיה יוצאין.** נקליטין שני עיים תרוכים ומעמידין תוכן בחמצע דופני המטה תחד מרשפותיהן ותחד מרגלותיה ומפולגין כן ברשפותיהן ומניחין קנה מזה לזה ועליו פוסקין כסילה ויש שמחזיקין תוכן בקליטין למטה והיינו יוצאין שמחזירין ויולאין מן המטה ואין יכול לכפותה מפני נקליטיה: **זוקפה.** על מרשפותיה או על מרגלותיה (ג) ותרכובותיה למעלה ודיו: **מתני' יפורק.** גדרות אמרים: **לעשות לו דרך.** לשדהו ולכרמו: **חלק ברשפ.** חלק היפה בורר רשעון ונוטל מחצה: **גמ' כפרשת מלך.** בספר שמואל (ו ח) בניכס ובנותיכס יקח ויכולץ בהס: **רב אמר לא נאמרה פרשה.** דשמואל הלא לאיים עליהס שמהא חיימת מלכס עליהס אבל אינו מותר לעשות: ת"ג **רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לאייס עליהס.** ולא גרס לירמס ולבהמה דהא לרבי יהודה יפה כיוונו שהרי נעטוו ישראל על כך והכי גרס לה בתוספתא (פ"ד ה"ג): **אלא מנוס.** להכי נקט אלא הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן כשדהן כדאמרים לקמן בתחלה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הכנסת: **ככניסתם לארץ.** דבכולהו כתיב ירושה וישיבה וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עליי מלך (דברים יז) בעמלק כתיב (שם כה) והיה בהניח ה' וגו' ובבנין בית הבחירה כתיב (שם יב) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והכי כתיב והיה המקום וגו': **לא נאמרה פרשה זו.** דשוס תשים עליך מלך משוס מנוה אלא כנגד תרעומתם שגלוי לפניו שעתידים להתרעם על כך ולומר והיינו גם אנחנו ככל הגויס שנאמר ואמרת אשימה עליי מלך כדי שיהיו עתידין לאמר כן: (ד) **ר' נהוראי אומר כו'** לא גרסינן ליה בתוספתא (ה). ותדע דסיבוס הוא דקיל (דף יג.): **דהוה ליה** רבי נחמיה הוא רבי נהוראי (ו): **עמי הארץ קלקלו.** דלהי זקניס שלוטו לשופטס ולרזות הסרבניס שבהס אבל עמי הארץ מלו עליו מלחמותיהס שלחמו ונלחס את

מלחמתו (ש"מ ח): **כשהיה.** קודס שנשא בלשה נסיס נכריות מלך אף על עליונים: **וכשם שאתה עושה כך מלך על כל העולם כולו.** והכי קאמר קרא כי הוא רודה בכל עבר הנהר כשהיה מושל על עליונים: **על מקלו.** שהשליכו משמלחי מכשלו כלחמרינן בפרק גיטין (דף סח.): **גונדו.** עליתו ובסדר טהרות (כלים פרק טז מ"ח) פירש רב האיי מקילה הוא מקילה של חרס (ה) ודומה לו חד אמר קודו ואמר מקלו (ויקרא רבה פרשה אחרי ד) והוא מקילה שבאותה בה חיס: **מלך והדיוט.** ושוב לא חזר למלכותו (ר) וימשחו

ב) נדרים נו: כלים פט"ז מ"ח, ג) [ע' תוס' חולין כה. ד"ה להטיחן], ג) רש"ל מ"ז, ד) [ע' שם. מו"ק כו.], ה) [שם ע"ש], ו) [פסחים ק.] יבמות עו: ב"ק ק: ב"ב ק:, ז) [ב"ב עט:], ח) [ע"ז כ., ע) [לקמן כב. וש"נ], ט) [תוספתא פ"ד ע"ש], י) [ע' רש"ל, ל) רש"ל מוחק תיבת תניא וגורס ר"ש בר' יוסי אומר, מ) פ"ש לידך ר' יהודה אומר כו', נ) מגילה יח., ס) [גיטין שם ב., ע) מגילה יח.], פ) [פ"ד ה"ג], צ) [ע' רש"ל ד"ה ר' נהוראי], ק) [ר"ל בעין מלכות לשופטים שהוא מתוך על העליונים כך נדפס על גליון רש"י בגיטין שם: כשם רש"ל, ר) פ"ש ופ"ו,

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ה מהלכות כלים הלכה ח:

מא ב מיי' פ"ה מהל' אבל הל' יח סמג עשין מד טור"ד סי' שפז קעיף ג:

מב ג מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ה ופ"ח מהל' מלכים הלכה ג סמג עשין קיז:

מג ד ה מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' ג סמג עשין שם:

מד ו מיי' שם פ"ד הל' ט סמג שם:

מה ז מיי' שם הלכה ה סמג עשין קטו:

מו ח ט י מיי' שם פ"ה הל' ג סמג עשין קיד:

מז כ מיי' שם פ"ד ה"ט:

לעזי רש"י

ברי"ץ. עריסה.

רבינו חננאל

קרביטיו וגופל מאליו: **אמר** ריב"ל הלכה כרשב"ג דאמר מטה שנקליטה יוצאין זוקפה ודיו מטה המיוחדת לכלים אין צריכין לכפותה: **ופורק** לעשות לו דרך ואין ממחין בידו שדרך המלך אין לו שיעור. אמר שמואל כל האמור בפרשת המלך מותר בו ר' יוחנן אמר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה רבי נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך וגו' תניא ר"א אומר זקנים שבדור כהונן שאלו שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו אבל עמי הארץ שבהן קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו תניא רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהן תחילה כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה ואין כסא אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו' הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה וכן בדוד הוא אומר ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב ואומר ריש לקיש בתחילה מלך שלמה על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתונים שנאמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסה ועד עזה רב ושמואל חד אמר תפסה בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסה ועד עזה בהדי הדדי הוו יתבו וכשם שמלך על תפסה ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על ישראל שנאמר אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים שנאמר דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים ולבסוף לא מלך אלא על מטתו שנאמר הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף לא מלך אלא על מקלו שנאמר זה היה חלקי מכל עמלי רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו הדר או לא הדר רב ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר מאן דאמר לא הדר והדיוט ומאן דאמר הדר מלך והדיוט ומלך: פורץ לעשות לו דרך: ת"ר אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם אמר ליה אביי לרב דימי ואמרי לה לרב אחא בשלמא אוצרות מלכים למלך אורחא דמלתא אלא שאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם מנלן דכתיב וימשחו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מלך וכו' תימה. קוסיא זו היא בזוהר הקדוש פ' וישב:

הגהות הב"ח

(ה) נמ' תנא נמי מוציא למלחמת: (ב) רש"י ד"ה מסורת הש"ס ונקניס בארוכותיו ומחזיק: (ג) ד"ה זוקפה וכו' על מרגלותיה וארוכותיה למעלה וכו': (ד) ד"ה רבי נחמיה אומר כו' לא גרסינן ליה בתוספתא: (ה) ד"ה גונדו וכו' של תרס וגורס לו תד אמר מקודו ותד אמר: (ו) תיב' ד"ה מלך וכו' בפני בהמתו ולשלם להם גדישין של עדשי' דשלשתי' וי"ל דבפרשת:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תורה אור השלם

1. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אָחִיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו
2. כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּה בָּהּ וְאָמַרְתָּ אָשִׂימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתָי: דברים יז יד
3. וַיְדַע הַדָּבָר בְּעֵינֵי שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ תְּנָה לָנוּ מֶלֶךְ לְשָׁפְטֵנוּ וַיִּתְפַּלֵּל שְׁמוּאֵל אֶל יְיָ: שמואל א ח ו
4. וַיֹּאמְרוּ גַּם אֲנַחְנוּ בְּכָל הַגּוֹיִם וְשָׁפְטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵנוּ: שמואל א ח כ
5. וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַייָ בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: שמות יז טז
6. וְיָשֹׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא יְיָ לְמֶלֶךְ תַּחַת דָּוִיד אָבִיו וַיַּצְלַח וַישְׁמְעוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל: דברי הימים א כט כג
7. וְעָבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וִישַׁבְתֶּם בֶּטַח: וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר

יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תָּבִיאוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם עוֹלֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם מַעַשְׂרֹתֵיכֶם וְתִרוּמַת יֶדְכֶם וְכֹל מִבְחַר נִדְרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְּרוּ לַייָ: דברים יב יא-יא 8. וְיהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיְיָ הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו: שמואל ב ז א 9. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה: שמואל ב ז ב 10. כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד עַזָּה בְּכָל מלכי עֵבֶר הַנָּהָר וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל עֹבְרָיו מִסָּבִיב: מלכים א ה ד 11. אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם: קהלת א יב 12. דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם: קהלת א א 13. הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: שיר השירים ג ז 14. וְכֹל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי לֹא אֲצַלְתִּי מֵהֶם לֹא מָנַעְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׂמְחָה כִּי לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי: קהלת ב י

כהן גדול פרק שני סנהדרין כא.

וימשחו שם. כשלמה כתיב: **והיה לאהרן ולבניו.** כלומר הפנים כתיב: **מתני' שמנה עשרה.** לקמן נפקא לן: **גמ' עשירה ממשכנין חוסה.** לפי שחינה לריכה לאותו כפות להחזירו לה בלילה: **משיחה שם רע.** שחכנס לניחך שחרית וערבית: **למען דדרים ו"ו.** ר"ע בד' מיתות ב"ד (לקמן דף נג:): **שמעתל אמי בת ובת אמי דוכי.** **מערפסה בעגלתי.** שחכון קרי לה לשחכון כשהגידה להם מיחתו: **ואמר רב שקלה מיכל למערפסה.** זה היה פרעון שטחתה מה שכתב בגילוי לא היה לה ולד. שלמחר מעשה ולילך לא הוה לה לחבל מקמי הכי אימא למימר דהוה לה: **ומה כשיב ויקח דוד עוד.** שלמחר טובת הוו לה נשים: **יפה תואר.** שנחנים במלחמה כדכתיב (דברים כא) ורלית בשביה: **אמר.** אמות מבשלוש בת יפת תואר היתה קושי שנחגיירה בלב שלח מעכה אמו ילדה לו לדוד אלא שלח אמר והיתה אלמנה אלמנה בתורת יפת תואר: **ופפה דבר גן וגו'.** אמר מנשקי ליה עלה לשמעון: **מי הוה שריא ליה אלא שמע מינה.** עדיין לא נתגיירה אמו כשילדתה ותנן ולד שפחה וכותית מישראל אין לו קורבת אב כשכפת יבמות (דף כב.) מי שים לו בן מ"מ וכו': **והפכל.** עשה עלמך כאולה: **בכריה.** מאכל טיגון פריי"ט: **שלא היה לפה לבנות ישראל.** קושי שאטעו וגבהו בנות ליון (ישעיה ג): **לא שער בית השחי.** אמת אילי זקוטיתיהן: **גדלה אמר.** בשמעתה ושקשקה ובהגה עלמה בגזוזין ואמו שאל בשים ק"ו בעלמן מה בנות מלכים אינן מקלקל זה בהזיוטות על אחת כמה וכמה:

[1] ויומשחו ה' לנגיד ולצדוק (ה) מקיש לנגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו וצדוק גופיה מנלן (ו)דתניא רבי אומר [2] והיתה לאהרן ולבניו [א]מחצה לאהרן ומחצה לבניו: **מתני'** [ב]3 לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה (ז)רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל: **גמ'** למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא [ג]אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר [4] לא תחבול בגד אלמנה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה [ד]ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה ואמרינן מאי קאמר הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ורבי שמעון דריש טעמא דקרא בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא [ה]ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום [3] דלא יסור לבבו ור' שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה [ו]משום דלא יסור לא יסור למה לי אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפילו כאביגיל הני שמונה עשרה מנלן דכתיב [5]ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו בחברון וקאמר ליה נביא [6] אם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית דהוו להו תמני סרי מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מעשרים וארבע [ז]למאן דדריש ו"ו ארבעים ושמנה הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מארבעים ושמנה ותנא דידן מאי טעמיה אמר רב כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנה בתרא שית והא הואי מיכל אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר [7] לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו למיכל בני והכתיב [8] ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב [9] ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל [ח]למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה והכתיב [10] ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב [11] נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אמר רב יהודה אמר רב [ט]ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר [11] ועתה דבר נא [י](על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שריא ליה אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה [12] ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד [יא](והיה) איש חכם וגו' אמר רב יהודה אמר רב איש חכם לרשעה [13] ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה [14] ותקח המשרת ותצוק לפניו אמר רב יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון [15] וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט אמר ר' יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה וכי נקשרה לו איהי מאי עבדה אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה איני והא דרש רבא מאי דכתיב [16] ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה שאני תמר דבת יפת תואר הואי [17] ותקח תמר אפר על ראשה [כ](ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה אם לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה [ט]אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על

היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור. והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה הרי שש וכתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כלומר שש ושש אחרות הרי י"ח. אמר רב עגלה זו מיכל והא לא היו לה בנים למיכל שנאמר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. ואסיקנא עד אותו המעשה שביאתו וקראתו כאחד הרקים (ירושלמי הלכה ד) וזהו ארכיסטס הוו לה בנים מאותו המעשה מתו לה. ולא היה לה ולד עד יום מותה ומפרש בירושלמי (בפרקין הלכה ד) שעל זה הדבר נענשה. פי' מטרופסה חלק חוקה כלומר להחם דינה: **אמר** רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר וכולן מגדלי בלורית היו כו'. פי' בלורית ציצית של שער (ובגוירת דאבאה): אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ואי הות בת נשואין אחתיה מי שריא ליה אלא מלמד שהיה בא עליה דוד בגיותה וילדה (אבשלום ותמר) ואח"כ נתגיירה. וקי"ל כי בתו הבאה מן הנכרית אינה בתו. ויונדב איש חכם מאד. אמר רב חכם ברשעה: דרש רבא ויצא לך שם בגוים ביופיך שלא היה שיער לבנות ישראל לא בבית השחי ולא בבית הערוה. שכב על משכבך והתחל וגו' ותקח את המשרת ותצק לפניו מלמד שעשתה לו מיני טיגון וישנאה אמנון

מוסף רש"י

והיתה לאהרן ולבניו. כלומר הפנים כתיב, וכאן עוטל מחלה כלחמיהן כמלד יומף (יח:) ועוטל מלה לחת משמי חלות של עלרת ואינה לו חמם ממעשה לחם הפנים והחם מפרש לה בפלגל היום (עי' יז:). **ואחזה משיאה שם רע.** שלחה יולא ונכנס אלמה שחרית וערבית (ב"מ קטו:). **ור' שמעון דריש טעמא דקרא.** לטעמל מפי לחר לחמנה לה תחכול בגד שלמנה, מפני שחחה לריך להחזיר לה עבוטה לערב ומחון כך שחחה יולא ונכנס תמיד אלא שחרית לחשכן וערבית להחזיר, אחה משיחה שם רע בשכנותיה (קדושין סח:). **מבדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא.** לחי"ג אלא מפרש טעמא, כלחוקימנה גבי חוכל (ב"מ קטו:). **למיטרפסה.** נמולה (פסחים נ:). **ילדים.** בחורים היו לדוד בחיילותיו ולא היו בניו (קדושין עו:). **בני יפת תואר.** נשיס שלקחו חנשי ישרחל במלחמה כדכתיב והכאתה בל חון בייחך, ומחון כך היו נוהגים כמלפטי העובדי כוכבים (שם, וכע"ז לקמן סט:). **ומגדלי בלוריות.** מחלוחי ערבים (קדושין שם) כמלפטי העכו"ם כדי שייולו בעלי לימה ייפחדו מהן (לקמן סח:). **כי לא ימנעני ממך.** שמוחלת חני לך. לפי שנחעברה בי חמי כשהיה נכרית יפת תואר שלקחה דוד במלחמה, ומי שים לו בת על בן מן שפחה חיגו בנו לכל דבר (שמואל ב יג יג). **באותה שעה.** מעשה ממנו ומתר (ע"ז לו:).

רבינו חננאל

ויומשחהו ה' לנגיד ולצדוק הכהן מקיש נגיד לכהן וכתיב בכהן והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו כך מחצה למלך ומחצה לעם: **מתני'** לא ירבה לו נשים אלא י"ח כו' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ואסור לרבות משום חשש מסירות. ורבי שמעון אומר אפי' אינן מסירות והא בסוף פרק המקבל שדה מחבירו איפכא שמעינא להו ושנינן בעלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ושאני הכא דמפרש כו'. י"ח מנא לן ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם

גליון הש"ס

גמ' משום דלא יסור. עיין מ"ש בגליון ויומא דף עב ע"ש:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ולנדוק לכהן מקיש נגיד:

לעזי רש"י

פריי"ט [פרי"ט]. מטוגן.

תורה אור השלם

1. וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי יְיָ בְּיוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד וַיִּמְשְׁחוּ לַייָ לְנָגִיד וּלְצָדוֹק לַכֹּהֵן:

דברי הימים א כט כב

2. וְהָיִתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְאָכְלוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק עוֹלָם:

ויקרא כד ט

3. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד:

דברים יז יז

4. לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה: דברים כד יז

5. וַיּוֹלְדוּ לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן וַיְהִי בְּכֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלִת: וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב לַאֲבִיגָיִל אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמְלִי וְהַשְּׁלִשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר: וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶּן חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶּן אֲבִיטָל: וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעָגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן:

שמואל ב ג ב-ה

6. וְאַתָּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנִיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנִיךָ בְּחֵיקֶךָ וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהוּדָה וְאִם מְעָט וְאוֹסִפָה לְךָ כְּהֵנָּה וְכְהֵנָּה: שמואל ב יב ח

7. וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַנְשֵׁי הָעִיר בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּטֶרֶם יָבֹא הַחַרְסָה מַה מְתוֹק מִדְּבַשׁ וּמַה עֹז מֵאֲרִי וַיֹּאמֶר לָהֶם לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי: שופטים יד יח

8. וּלְמִיכַל בַּת שָׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ יֶלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ: שמואל ב ו כג

9. וְהָיָה אֲרוֹן יְיָ בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת שָׁאוּל נִשְׁקְפָה בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְיָ וַתִּבֶז לוֹ בִּלְבָּהּ: שמואל ב ו טז

10. וַיֹּסֶף דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וְנָשִׁים מִירוּשָׁלִָם אַחֲרֵי בֹאוֹ מֵחֶבְרוֹן וַיִּוָּלְדוּ עוֹד לְדָוִד בָּנִים וּבָנוֹת: שמואל ב ה יג

11. וְאַנִי אֶנָּה אוֹלִיךְ אֶת חֲרָפָתִי וְאַתָּה תִּהְיֶה כְּאַחַד הַנִּבָלִים בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה דַּבֶּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ: שמואל ב יג יג

12. וּלְאַמְנוֹן רַע וּשְׁמוֹ יוֹנָדָב בֶּן שִׁמְעָה אֲחִי דָוִד וְיוֹנָדָב אִישׁ חָכָם מְאֹד: שמואל ב יג ג

13. וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כָּבֹה דַּל בֶּן הַמֶּלֶךְ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר הֲלוֹא תַגִּיד לִי וַיֹּאמֶן לוֹ אַמְנוֹן אֶת תָּמָר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם אָחִי אֲנִי אֹהֵב: וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָדָב שְׁכַב עַל מִשְׁכָּבְךָ וְהִתְחָל וּבְא אָבִיךָ לִרְאוֹתֶךָ וְאָמַרְתָּ אֵלָיו תָּבֹא נָא תָּמָר אֲחוֹתִי וְתָכֶרְנִי לֶחֶם וְעָשְׂתָה לְעֵינַי לִמְעַן אֲשֶׁר אֶרְאֶה וְאָכַלְתִּי מִיָּדָהּ: שמואל ב יג ד-ה

14. וַתִּקַּח אֶת הַמַּשְׂרֵת וַתְּצֹק לִפְנֵיו וַיְמָאֵן לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר אַמְנוֹן הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וַיֵּצְאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָיו: שמואל ב יג ט

15. וַיִּשְׂנָאֵהָ אַמְנוֹן לְפָנֶיהָ וַיֹּמֶן אַמְנוֹן הרעיו [הוֹרִיאוֹ] כָּל אִישׁ וְאַל תִּירְאִי כִּי לֹא אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר שִׂנְאָה גְדוֹלָה מֵאַהֲבָה אֲשֶׁר אֲהֵבָהּ וַיֹּאמֶר לָהּ אַמְנוֹן קוּמִי לְכִי: שמואל ב יג טו

16. וַיֹּאמֶר לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי בְלִילָה הוּא בְּהַדְרֵי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי עָלַיִךְ קָרְעָה נָּאָם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: יחזקאל טז יד

17. וַתִּקַּח תָּמָר אֵפֶר עַל רֹאשָׁהּ וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה וַתָּשֶׂם יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ וַתֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְזָעָקָה: שמואל ב יג יט

נימא קשרה לו ועשאתו כרות שפכה תנא גדר גדול גדרה תמר אותה שעה ומה לבנות סתומות כלומר הבתולות הצנועות כך אירע להן לבנות הדיוטות והן פתוחות פרוצות על אחת כמה וכמה: **ייחוד** של

א [מיי' פ"ד מהל' ממרים הל' יד]:
מח ב מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ג סמג לאוין רכה:
מט ג מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה ו סמג לאוין קפה טוש"ע מ"מ סי' לו סעיף יד:
ג ד מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ד ופיי' כל"מ ומ"מ בפ"ח מהל' תשוה הלכה ד:

כא:

סומים למה לי. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן מי לן כתיב מלא קום ס"ת לכמה קומים מד לאו הוא דליכא כתב רחמנא סומים והכי קום לחלק על כל אחד פי' מי כתיב קום גבי לן ירבה הוה ממינת על קום אחד בעל הוא עובר כדמוכח קרא להרבות קום ומ"מ לכמה קומים ליכא מלא אחד לאו לכך שינה הכתוב לעבור על לא תעשה על כל קום וקום ויש ספרים מסומנים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לן ירבה קומים למה לי כלל ולא יתכן למעמן הרגנות קום לאו עשה הוא לך מקי מלאו מלא יעיב: **בתב ליבונאה.** י"מ כזה שהמות נעשית מן הלבן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית מתיליו מנייר חלק ולא נהירא דאין זה כתב דהוי מק תוכות (ג) ומק ירכות דממרינן בגיטין (דף כ.) אין כתב לגבי גט וכי היכי דגבי גט אין כשר גבי ספר תורה נמי אין כשר ועוד אמאי לא כהלן כתבא למקני (דיומא ה) הכי לא נשמטה כתיבת התיבות כלל וכ"ת פי' דשם מקום רישמת ליבונאה וכותבין בו כתב מסונה:

מרגניתא

כנגדו שנאמר [5]והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן [3]לא ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו תלמוד לומר לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין מניין 'שאפילו סום א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל [3]למען הרבות סום וכי מאחר דאפילו סום אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי [6]לעבור בל"ת על כל סום וסום טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא לא צריכא לאפושי: וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר [4]וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרווחה השתא דאמרת לו לדרשה [4]לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה [7]למעוטי הדיוטות רב יהודה רמי כתיב [6]ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתיב [7]ויהי לשלמה ארבעת אלפים [8](ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפים איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסים [8](רבי) יצחק רמי כתיב [8]אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתיב [9]ויתן [10]שלמה את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה [11]ששא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי [12]ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמן של דברים אלו שנאמר [4]לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב [10]ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתיב [3]לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב [11]ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא [13]ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (רבא) [14]אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר [12]ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אבי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא [13]וכתב לו את משנה וגו' [15]כותב לשמו [16]שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו [17](עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר [14]שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר [5]והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא [18]רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא [19](לא) קדמו משה במשה הוא אומר [15]ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר [16]הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר [17]ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר [18]כי [6] עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב שנאמר וכתב

אלף ארות סוסים למרכבו ושנים עשר אלף פרשים. מלכים א ה ו 7. ויהי לשלמה ארבעת אלפים ארויות סוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים ויניחם בערי הרכב ועם המלוך בירושלם: דברי הימים ב ט כה 8. וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה: דברי הימים ב ט כ 9. ויתן המלך את הכסף בירושלם באבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר בשפלה לרב. מלכים א י כז 10. ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם יי אלהיו כלבב דויד אביו: מלכים א יא ד 11. ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה וכן לכל מלכי החתים ולמלכי ארם בידם יוצאו: מלכים א י כט 12. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: דברים לא יט 13. והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלוים: דברים יז יח 14. שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט: תהלים טז ח 15. ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יי מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: שמות יט ג 16. הוא עזרא עלה מבבל והוא ספר מהדר בתורת משה אשר נתן יי אלהי ישראל ויתן לו המלך כידו יי אלהיו עליו בל בשלחו: עזרא ז ו 17. ואותי צוה יי בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: דברים ד יד 18. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת יי ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט: עזרא ז י

מוסף רש"י

הובא בפוף המסכת.

רבינו חננאל

עריות אסור מן התורה ובייחוד דפנויה אמר רב באותה שעה נזדו על ייחוד דפנויה גרסי' בגמרא בפרק עשרה יוחסין עלו מבבל. אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אסי לא אמרו אלא אייחוד דפנויה אבל אייחוד דאשת איש אין מלקין דאם כן אתה מציא לעז על בניה: **ואדניה** בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ביקש להורגו ולא הלמתו פירוש ביקש שתמלא ראשו חלל העטרה ותתישב העטרה של מלכות בראשו ולא הולמתו שזו היתה עדות לבית דוד. ומפורש בע"ז פרק כל הצלמים אסורין כתיב ויציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר כלילי עדות אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ושאינו ראוי למלכות אינו הולמתו. מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב נשים בקדושין וכתובה פילגשים בלא קידושין ובלא כתובה: **לא** ירבה לו סוסים אלא כדי רכבו ופרשיו אבל בטלנים אסור. ואסיקנא ועובר על עשה ועל לא תעשה על כל סוס בטל וכסף וזהב לא ירבה לו. אלא כדי ליתן אספוניא: **ירושלמי** ר' יהושע בן לוי אמר ובלבד אספוניא של שנה זו בלבד פי' אספוניא הוצאת המאכל וכסות. לא ירבה לו נשים. המלך מוזהר להרבות אבל לא להדיוט. ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים וכתיב קרא אחרינא ארבעת אלפים אוריות סוסים ופירשנו ארבעים אלף איסטבלאות כל אחת היו בה ד' אלפים סוסים אם ארבעת אלפים איסטבלאות היו בכל אחת מ' אלף סוסים. אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה פירושה קודם שנשא שלמה את בת פרעה א"ר יצחק בשעה שנשא שלמה לבת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ונבנה עליו כרך גדול של רומי: **מפני** מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלה טעמן ונכשל בהן גדול הדור רבוי נשים כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. רבוי סוסים דכתיב ותעלה ותוצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וגו': **וכותב** ס"ת לשמו. אמר רבא אפילו הדיוט אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב לכם את השירה הזאת כר'. חנא המלך כותב לו שתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו. כיצד יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו. יושב בדין והוא עמו מיסב והוא עמו. ועושה אותה כמין קמיע ותולה אותו בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. אבל אינו נכנס בה לא במרחץ ולא בבית הכסא לא להשתין מים שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקרות בו וכותב לו תורה אחרת שתהיה מונחת לו בין גנוזיו: **אמר** מר עוקבא בתחלה נתנה תורה לישראל בלשה"ק ובכתב עברי ותורה ונתנה בימי עזרא בלשון ארמי וכתב אשורי ובירורו להן ישראל בלשה"ק וכתב עברי ולשון ארמי מאן הדיוטות כותים. כתב עברי כתב ליבונאה. תניא א"ר יוסי היה ראוי עזרא שתנתן תורה על ידו אלא שעמד משה קודם לו. קידושין פ: [ב]נערות ערך חלם ג' ג) [נערות ערך חלם ג' הלם גרם מולמתו לחבל בערכך ד) [נ"ז סם ע"ב], ה) [גיר' הערוך תפסיק שכן נלמוד יון קורין הולמא תפסיק וכן לעיל יח: וחתא תפסיק], ו) [ל"ל מרחיק], ז) [ל"ל רבו], ח) ל"ל המלך, ט) שכח ס"ת], י) [נכ"מ: של רומי], כ) [תוספ' פ"ד], ל) [ל"ל רבו], מ) לקמן כב., נ) [ר"ש מ"ו, ס) [תוספ' פ"ד], ע) [ע' תוס' מגילה כח.], פ) נכ"מ: ולהתגדל בירור,

גליון הש"ס

גמ' לעבור בלא תעשה של כל סום וסום. קשה לי דמנ"ל זה הלא יש"ש היינו שמא יש"ש ללמוד הוא נאמת כ' לתיו הלא ירבה לו סוסים תפי' היינו הכתב סוסים תפי' הלא יש"ש העם למצרים ואמ"כ מה הוא לתו בפני עצמו הלא יש"ש העם מצרימה למען הרבות תפי' סום אחד דבלא"ה מותר לירד למצרים שלא לקנות שנאמר שם כמ"ש הרמב"ם אבל בשביל להרבות סום אחד לא יש"ש מצרים או דמתלה אמר לא ירבה לו היינו אבל מרבה למרכבתו ופרשיו. אבל לא יש"ש מצרימה למען הרבות סום הלא נקט לו להלמדך מצרימה למעו תפי' להרבות סום למרכבתו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוא פומר כי הכין עזרא לנבו: (ב) רש"י ד"ה מאי רבותיה שרצים חמשים: (ג) תוס' ד"ה כתב וכו' תק מוכות לתמרי כל"ל ותיבת ותק יכלות נמחק:

תורה אור השלם

1. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג ז
2. וְאַדְנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: מלכים א א ה
3. רַק לֹא יַרְבֶּה לּוֹ סוּסִים וְלֹא יָשִׁיב אֶת הָעָם מִצְרַיְמָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּס וַיְיָ אָמַר לָכֶם לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד: דברים יז טז
4. וְלֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לּוֹ מְאֹד: דברים יז יז
5. וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהָיו לִשְׁמֹר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם: דברים יז יט
6. וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים

וכתב כאן משמון. כתב שנשתנה והלי קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דלמרי ולשון ארמי ומומר לא כהלין כתבא למיקרא (לכיון שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלאצר והיו אם יהודים הרבה ס"ת נשתנה להם לחומו היטב: **אם משנה הסורה.** רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל ובא עזרא וכתב בו את התורה ככתב משורית: **ככתב זה נתנה תורה לישראל.** בימי משה ולמה לא כהלין כתבא למקרא לכיון שחטאו ובזו את התורה נתנה להם לרועץ לשון תרעץ חויב (שמות טו) **שכשהוזו: שוזו לבילרון.** לעיל מנכר שלכם לירושלים ותפיס שני קף מתנכת: **גם היוס מגיד משנה.** מה שכתכת את משנה התורה הזאת: **לאיזה לך.** לחזיר לך מה שכתכת את משנה התורה הזאת: **ווי העמודים.** יתדות כסף העשוין כמין מונקלות וקבועות בעמודים שכהם תוקעין מונקלות קלעי המלר והמסך וכל מונקלות דומין לווין. מלמת בימי משה עשויין הוין כגון שלנו(ת): **והעמודים לא נשמנו** ל"ג לה בתוספתא [פ"ד] ה"ג בתוספתא [שם] **מה לשונו לא נשתנה** להת ד"ה כלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא: **כמו קמיע.** קטנה ככתב דק שהיא קלה לשמת: **שויתי ה' לנגדי.** סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט דוד המלך על שם ספר תורה שנזכרו אמר: **לא נשתנה כל עיקר.** משמע לא נשתכח משם כלל להת עליה דר' אתי לאיפלוגי. ומאי לא כהלין כתבא למיקרי: **יטת.** נתי"ת ב"ש מנת מניח את זו וכתב מה שנשלך במקום מ"ס כותב יו"ד המכוכה לה ובמקום ו"ן כותב טי"ת ובמקום ל"ך כותב תי"ו: **ופרסין.** שתי פרישות משמע וזו היא פרישת מלכותו ויהיבת למדי ופרס ופרס: **ממסוס נגקפי אאלרן.** עשמן (ת) שלש תיבות של ממשה אותיות לירף אותיות הרשאונות של כל תיבה ועשתן תיבה אחת ואחר כך לירף השניות והשלישיות: **גמ' אפירש לי.** שכבר נשאתי שמועה עשרה: **אפריה לגנבא נפשיה לשלמא נקט.** כשהגנב מסל שאינו מולא מקום לגנוב מחזיק עלמו בעגוה כלים שלוש. כלומר מפני שזקנו ומשא כתף אתה אומר שאני אקורה לך: **קנאה כת שבט.** שנא עליה י"ג בילות ומקנאת בין תשמים לתשמים ומקרא זה כתוכים שלש עשרה מיכות ותפא נת שבע אל המלך אחדרה והמלך זקן ומלא ומיניא השוגמית מעבת את המלך: **אפירו לו ליחי.** עם לחיניג ותע"פ שנאמר ייחוד של פנויה: **ולא אפירו לו לנרש.** אחת מי"ח ישמעאל(ם): **אור חשך כאהלו.** נאניל אהלו ואין לאהלו אלא אחת(ו): **ילרו לעדי אוזו.** בתרייה כתיב: עכורי

[1]וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתיב [2]לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתיב [3]וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר [4]ושובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רשב"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר [5]ווי העמודים מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר [6]ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת [7]לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר [7]שויתי ה' לנגדי תמיד ואידך האי שויתי מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא דאמר רב חנה בר ביזנא אר"ש חסידא[א] המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד לר"ש דאמר כתב זה לא נשתנה מאי לא כהלין כתבא למיקרא רב בגימטריא איכתיב להון יתת יתת אידך פוגחמט מאי פריש להו [8]מנא מנא תקל ופרסין מנא מנא אלהא מלכותך [9](והשלמת לך) תקיל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר [10](פרסין) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ושמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן ור' יוחנן אמר אנם אנם לקת ניסרפו רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין: **מתני'** [11]אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו [12]ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר [9]שום תשים עליך מלך [13]שתהא אימתו עליך: **גמ'** אמר רב יעקב א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסורה לאדניה דהדיוט הוא אבישג מאי היא דכתיב [10]והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתיב [11]ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב [12]והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו אמרה נינסבן אמר לה אסירת לי אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט אמר להו קראו לי לבת שבע וכתיב [13]ותבא בת שבע אל המלך החדרה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש [14]א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר [14]וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם וכתיב [15]ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך [15]א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר [16]ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק בימיו שנאמר [17]בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך וכתיב [18]ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב וכתיב [19]הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו שנאמר [20]אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך ר' יוסי בר חנינא אמר פסיעותיו מתקצרות שנאמר [21]יצרו צעדי אונו רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנאמר [21]ותשליכהו עצתו רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [22]קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר [22]אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות [23](אל תיקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר רב יהודה אמר רב [24]ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני א"ר שמואל בר נחמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' [23]ואשת נעורים כי תמאס מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה [25]אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנא' [24]יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

ארבעים יום קודם יצירת הולד. ומ"מ מועיל תפלה בתוך מ' ימים להוסיפו או לזכר או לנקבה כדלמרינן בנדרים (דף ס.) מ' יום קודם יצירת הולד מלם מתפלל על לשתו שתלד זכר לפיכך זווג רלשון מתפהן בתפלה כלאימת כמועד קטן (דף יח:) לין נופלין נסיס בתועד לכל מלרסין שמע יקדמנו לחר בתמיס: ומימת

ולא משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר כו': **ירושלמי** ר' יוחנן סלק גבי ר' יהודה נשיאה נפק לגביה בחלוקא דכיתנא א"ל חזור לבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביפיו תחזינה עיניך כי נפק חמא ר' חנינא בר' סיסי מפצע קיסין פי' מבקע עצים א"ל לית לית דין כבודך א"ל ומה נעביד ולית מאן דישמשיני א"ל לית לך מאן דישמשך לא הויתה מקבל מתחנויי תרגם רב יוסף מעוני בטבריא שמעו זאת הכהנים אמאי לית אתון לעיין באורייתא אמרין לא הכו לן ישראל כ"ד מתנתא גילוין עליהון והקשיבו בית ישראל למה לא יהבתון כ"ד מתנתא להכניא. אמר ישראל מלכא נסיב כולא. ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. פסקתם וזה יהיה משפט הכהנים עתיד אני ליפרע מכם שהכל תלוי בכם. שמע ר' יהודה נשיאה וכעס יוסף מעוני פתח וברח וכו' **א"ר** יוחנן אבישג מותרת לשלמה שהוא מלך והמלך משחמש בשרביט המלך. אבל אדוניה הדיוט הוא ואסורה לו. ענין אבישג שאמר לדוד נסכן ואמר לה אסירת לי דהא נסיבנא י"ח נשי. ואמרה ליה היא חסריה לגנבא כו'. כלומר אחד תשש כחו. ואין בו כח לגנוב. ואמר חזרתני בתשובה. כן אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך תאמר אסירת לי וכו': **א"ר** יוחנן קשין גירושין שהתירו לדוד לייחד בפנויה ולא התירו לו לגרש אחת ואחת: כל מי שמתה אשתו ראשונה בחיינו כאלו נחרב בהמ"ק בימיו שנאמר הנני לוקח את מחמד עיניך וכתיב ותמת אשתי בערב. ובמקדש כתיב את מקדשי גאון עזכם. ולא עוד אלא עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ופסיעותיו מתקצרות

ם [א] מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה עז טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ג'. וכתב הלבוש שכיון שהוא נביא ג' תפלות כנגד ג' אבות ה"ה שכיון שהוא מלאך ה' צבאות הוא שומע תפלה בכל עת ובכל שעה ואין צריך לכוון פנים כנגד ההיכל ולא לעמוד ברגלים צמודות כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תפלה הלכה ד' ועיין בכ"מ שם:

ב מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ג':

סא ג מיי' שם הלכה ג':

רבינו חננאל

שקדמו משה ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו דכתיב וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב ולא כהלין כתבא למיקרא מכלל שנשתנה הכתב שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב העתיד להשתנות ולמה נקרא אשורי שעלה עמהן מאשור ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קיי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני דאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקיי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר כו'. ולמה נקרא אשורי שמיושר באותיותיו וכו' ולא עוד אלא שגם ר' אומר מפני שמיושר בכתבו וכו' ניתנה התורה לישראל וכיון שחטאו נהפך לרועץ מלשון תרגום ויצא ודעץ כלומר בקושי כמו דבר נערץ דערץ וכיון ששבו חזר להן שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך. א"ר שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ולמאן דאמר לא נשתנה כתב זה כל עיקר אמאי לא כהלין כתבא למקרא הוה כתיב יתת יתת אידך פוג חמט. שמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן. לרב נפיק מן א"ת ב"ש גר ים טן. תנוח מ"ם מן ים ונון"ן מן טן ואל"ף מן את הרי מנא. וכן כולם לשמואל מן מ"ם ממתום ונון"ן מן נגקפי ואל"ף מן אאלרן. הרי מנא. וכן כל אות ואות משלשתן תיבה אחת. ר' יוחנן אמר אנם אנם לר' יוחנן נפיק ליה ממטה למעלה לרב אשי נמא נמא קתל פורסין אות מן אמצע את מתחלתו ואות מסופו הרי תיבה יפתרון כולן אחד מנא מנא תקל ופרסין: **ירושלמי** וקרא בו כל ימי חייו הדברים קל וחומר ומה אם המלך שצרכי כל ישראל עליו חייב לקרוא כל ימיו ההדיוט על אחת כמה וכמה: **אין** רוכבין על סוסו ולא יושבין על כסאו

ו) [ג]עיל כח:], **ב)** [ל"ל והלמה], **ג)** [ל"ל פרש], **ד)** [לקמן לה.], **ה)** [לעיל יט: כ: כתובות יח. קידושין לב: סוטה מא:], **ו)** גיטין ג: [ומס' ליתא ר' אלעזר], **ז)** ר"ה ו. זבחים כטו:, **ח)** סוטה ב., **ט)** רש"ל מ"ו, **י)** סוטה כ. מו"ק יח: ע"ש, **כ)** יבמות סג.: **ל)** רש"ל מ"ו, **מ)** ממס תיכות של שש תומות ולירף כל"ל, **נ)** [מו"ק ז:],

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ווי וכו' שנו הס"ד ותמ"ל מה"ד מה העמודים לא: **(ב)** ד"ה ולא תיהיו וכו' ותמה הס"ד ותמ"ל מה"ד מבקשין ממנו ממון בשביל נדרו או הנגזל:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תורה אור השלם

1. וּבִימֵי אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא
כָּתַב בִּשְׁלָם מִתְרְדָת
טָבְאֵל וּשְׁאָר כְּנוּתָיו עַל
אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא מֶלֶךְ פָּרַס
וּכְתַב הַנִּשְׁתְּוָן כְּתוּב
אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם אֲרָמִית:
עזרא ד ז

2. אֶרֶץ עֲלִין כָּל חֲבִימַי
מַלְכָּא וְלָא בְהֶלִּין כְּתִבָא
לְמִקְרָא וּפִשְׁרָה לְהוֹדְעָה
לְמַלְכָּא: דניאל ה ח

3. וְהָיָה כִשְׁבְתּוֹ עַל
כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת
עַל סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם: דברים יז יח

4. וְשׁוּבוּ לְבִצָּרוֹן
אֲסִירֵי הַתִּקְוָה גַּם הַיּוֹם
מַגִּיד מִשְׁנֶה אָשִׁיב לָךְ:
זכריה ט יב

5. וְעִמָּדְיו עֶשְׂרִים
וְאַרְבָּעִים עֶשְׂרִים נִחְשֶׁת
לְוֵי הָעֹמְדִים וְחִשְׁקֵיהֶם
כְּסֶף: שמות כז י

6. וַיִּקְרְאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ
בָּעֵת הַהִיא בְּחֹדֶשׁ
הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוָן
בִּשְׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ
וַיִּכָּתֵב כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה
מָרְדֳּכַי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל
הָאֲחַשְׁדַּרְפְּנִים וְהַפַּחוֹת
וְשָׂרֵי הַמְּדִינוֹת אֲשֶׁר
מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע
וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה
מְדִינָה וּמְדִינָה כִּכְתָבָהּ
וְעַם וָעַם כִּלְשׁוֹנוֹ
וְאֶל הַיְּהוּדִים כִּכְתָבָם
וְכִלְשׁוֹנָם: אסתר ח ט

7. שׁוֹיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד
כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט:
תהלים טז ח

8. וּדְנָה כְּתִבָא דִּי רְשִׁים
מְנָא מְנָא תְּקֵל וּפַרְסִין:
דְּנָה פִּשַׁר מִלְּתָא מְנָא
מְנָה אֱלָהָא מַלְכוּתָךְ
וְהַשְׁלְמַהּ: תְּקִיל תְּקִילְתָּה
בְּמאזְנַיָּא וְהִשְׁתְּכַחְתְּ
חְסִיר: פְּרֵס פְּרִיסַת
מַלְכוּתָךְ וִיהִיבַת לְמָדַי
וּפָרְס: דניאל ה כה-כח

9. שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ
אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ
מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ
מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת
עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא
אָחִיךָ הוּא: דברים יז טו

10. וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא
בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה וְתַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וִתְהִי לוֹ
סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: מלכים א א א-ב 11. וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג
הַשׁוּנַמִּית וַיְבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: מלכים א א ג 12. וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא
יְדָעָהּ: מלכים א א ד 13. וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחֲדֵרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת
הַמֶּלֶךְ: מלכים א א טו 14. וְזֹאת שֵׁנִית תַּעֲשׂוּ כְּסוֹת דִּמְעָה אֶת מִזְבַּח יְיָ בְּכִי וַאֲנָקָה מֵאֵין עוֹד פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה וְלָקֹחַת
רָצוֹן מִיֶּדְכֶם: מלאכי ב יג 15. וַאֲמַרְתֶּם עַל מָה עַל כִּי יְיָ הֵעִיד בֵּינֵךְ וּבֵין אֵשֶׁת נְעוּרַיִךְ אֲשֶׁר אַתָּה בָּגַדְתָּה בָּהּ וְהִיא
חֲבֶרְתֵּךְ וְאֵשֶׁת בְּרִיתֵךְ: מלאכי ב יד 16. אִם אֵין לְךָ לְשַׁלֵּם לָמָּה יֻקַּח מִשְׁכָּבְךָ מִתַּחְתֶּיךָ: משלי כג כז 17. בֶּן אָדָם
הִנֵּנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תָבוֹא דִמְעָתֶךָ: יחזקאל כד טז 18. וַאֲדַבֵּר אֶל
הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעֶרֶב וָאַעַשׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי: יחזקאל כד יח 19. אָמַר לָבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים
הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב
יִפֹּלוּ: יחזקאל כד כא 20. אוֹר חָשְׁךְ בְּאָהֳלוֹ וְנֵרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ: איוב יח ו 21. יִצְרוּ צַעֲדֵי אוֹנוֹ וְתַשְׁלִיכֵהוּ
עֲצָתוֹ: איוב יח ז 22. אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בְּיָתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשָׁרוֹת אַךְ סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה: תהלים סח ז
23. כִּי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאֲךְ יְיָ וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ישעיהו נד ו 24. יְהִי מְקוֹרֵךְ בָּרוּךְ
וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֵךְ: משלי ה יח

ואימא לא לירבו כלל. תימה דפרע פרע כמאי מוקי לה לעיל גרסה לומר דה"פ תימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע לעיל יגלחו כל"ע ומאי אי כתיב לא יגלחו פרע משמע לא יגלחו שיעור פרע לעיל דכתיב פרע (ו) קמ"ל לא יגלחו משמע טפי מפרע לא יגלחו:

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. וקשה הרי כל מצי עלמו קאתר לנריו ומייצב הך הקישא דיחזקאל שאתר לנריו הלמעוטים דאתר כל מצי לעיל פרועי לאם לעיל מחלי עבודה וי"ל ממה שכל מצי אתר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרצי אתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אתרה ואתרגה קושיא לעיל דכיון דגמרא היא מצינו למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואתו עבודה לא גמירי ויחזקאל (ב) אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה ול"ל לא אסמכינן לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל לא ידע דגמיר הלכה אבל הוא לעשות הקישא מפרועי לאם לשמויי יין מכל וכל לאין היקש למחלפה (ג):

כסום יכסמו. פי' בעין כוסמת הגדל בין (ג)שבלין לאשו של זה הנדל עיקרו של זה:

הדרן עלך כהן גדול

נעוריך אמר לו כגון מאן אמר לו כגון אמך איני והא (ו)מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה [1]ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים ואמר לו כגון מאן וא"ל כגון אמך מיתקף תקיפא עיבורי מעברא במלה אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר [2]כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו תנא אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנאמר [3]וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר [4]ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל: אין רואין אותו כו': ת"ר [8]מלך מסתפר (ו)בכל יום [2]כהן גדול מערב שבת לערב שבת [3]כהן הדיוט אחד לשלשים יום (ו)מלך מסתפר בכל יום שנאמר [5]מלך ביפיו תחזינה עיניך: (ו)כהן גדול מע"ש: אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב [6]וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם ויליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא פרע לא ישלחו וכתיב התם [7]גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ותנן נמי (ו)[8]סתם נזירות שלשים יום והתם מנא לן אמר רב מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימטריא תלתין הוו אמר ליה רב פפא לאביי אימא לא לירבו כלל אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו אי הכי האידנא נמי [9]דומיא דיין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור שלא בזמן ביאה שרי ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה [1]שתקנתו קלקלתו ואמר אביי [2]כמאן שתי כהני חמרא האידנא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ה"נ בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל התם נמי אפשר דניים פורתא ועייל [3]דאמר רב אחא [4]דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין ולאו איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [5]לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך מורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר [6]שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן [7]פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי [8]ואלו שבמיתה [9]פרועי ראש [10]ושתויי יין בשלמא שתויי יין דכתיב [11]יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתויי יין לפרועי ראש כתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו [12](וכתיב) [9]ויין לא ישתו וגו' מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש [א] דמחלי עבודה [10]קשיא אמר ליה רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה וליטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה [11]מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו [10]כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"נ גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא [1](וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה ה"ד אמר רב אשי [12]ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו מתספורת של בן אלעשה [13]תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

עבודי מעברא כמלה. מעברת על מדותיה: **גולם היא.** קודם שנעבלה: **גולם.** כלי שלא נגמר קרוי גולם כדתנן (ו) גולמי כלי עץ טמאין: **משמרות.** ממלפות ומתמדות בשבת זו יושבה וזו נכנסת ונריך להסתפר מפני משמרת חבירה שלאחריו ניחא: **לא לירבו כלל.** ואפי' עד שלשים: **אמר ליה.** פרע מקרי בשלשים יום: **מי הוה כתיב לא ישלחו פרע.** הוה משמע לא יגלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב ופרע לא ישלחו דקאמר פרע והדר לא ישלחו משמע פרע דשלשים יום ליהוי שלוחי לא לישלחו: **דומיא דיין.** דשמיך ליה יין לא יסתו בשותא וגו' מקיש פרועי לאם לשתויי יין וכתיב ביין בשותא: **רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם.** ריש"א דבריית"א קתני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור לשתות יין לעולם אפי' כל שהוא אפי' שתה כדי שיעור שמיני ולא מיכר ביה מידי אבל אם שתה יותר מכדי שיעור שמיני ומיכר ביה מידי אסור לשתות יין לעולם אבל אם שתה יתר מרביעית כ"ש שדרך משכרתו וכ"ש שישנה משכרתו וסלקא שמעתא דר' מתיר ורבנן אסרי לעולם. ורב אשי נמי אתא למפשט דלא אסרי רבנן למשתי חמרא אלא משום דשתויי יין מחלי עבודה ולא גזרו אלא בפרע דפרועי ראש לא מחלי עבודה ואותבינן עליה ואפסקא דאפילו פרועי ראש מחלי עבודה. וגמרא הוו גמירי לה. ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ואקישא שתויי יין לפרועי ראש. והא דתקנתו קלקלתו כבר פרשנוהו בתענית. **כסום** יכסמו את ראשיהם. תנא כמין תספורת לוליאנית מאי היא תספורתא יחידאה ראש שיער בצד עיקרו של זה וזה היא תספורת של בן אלעשה כו': **הדרן עלך כהן גדול**

ושכר אל תשת וגו'. שתויי יין דכתיבה לא שמעינן לה אלא הן מכלל לאו, דכתיב יין ושכר אל תשת אף מתותו, הא לא תשתו כנוסחם אל מועד מתותו (שבועות ל:). **ולא תמותו.** דהיינו מיתה בידי שמים. מלמד כתיב יומת (תענית שם). **פיזר בן אלעשה את מעותיו.** שהיה נותן ממון גדול לספר שהיה מספר לו כתגלחת של כהן גדול (נדרים נא.).

הדרן עלך כהן גדול

א) ג"א מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ה:
ב) ב מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הלכה ו:
ג) ג מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הלכה ו: **ד)** ד מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה ג: **ה)** ה מיי' שם הלכה ב: **ו)** ו מיי' שם הלכה ו: **ז)** ז ח מיי' שם הלכה ה' ופ"ד מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין ס ולאוין ס עוש"ע או"ח סי' נט סעיף ב:
ח) ט מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הלכה ז' סמג לאוין ג:
ט) י כ מיי' שם הלכה יד סמג שם:
עא) ל מיי' שם הלכה ח:
עב) מ מיי' פ"ה מהל' כלי מקדש הלכה ו:

תורה אור השלם

1. ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני האלהים ימלט ממנה וחוטא יילכד בה: קהלת ז כו
2. כי בעליך עשיך יי צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל אלהי כל הארץ יקרא: ישעיהו נד ה
3. וימת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה: רות א ג
4. ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ בנען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: בראשית מח ז
5. מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים: ישעיהו לג יז
6. וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם:

יחזקאל מד כ

7. כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימם אשר יזיר ליי קדש יהיה גדל פרע שער ראשו: במדבר ו ה
8. יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמותו חקת עולם לדרתיכם: ויקרא י ט
9. ויין לא ישתו בל כהן בבואם אל החצר הפנימית: יחזקאל מד כא
10. כה אמר אדני אלהים כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לכל בן נכר אשר בתוך בני ישראל: יחזקאל מד ט

רבינו חננאל

שנאמר יצרו צעדי אונו ועצתו מתכבלת שנאמר ותשליכהו עצתו. א"ר אלעזר המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר ואת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה וגו'. ולקוח לזונן כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות אינו והאמר רב מ' יום קודם יצירת הוולד בת קול מכרזת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני ופרקינן הא בזווג ראשון אבל בזווג שני קשה לזווגן. לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך. אין אדם מוצא קודת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר ושמח מאשת נעוריך ואמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה כגון אמך. אמר רב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך. תנא אין איש מת אלא לאשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר מתה עלי רחל וגו': **ואין** רואין אותו כשהוא מספחר. ת"ר מלך מסתפר בכל יום שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך. כהן גדול מע"ש לע"ש הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשי' יום שנאמר ופרע לא ישלחו כלומר שערם לא יגדלוהו אלא פרע ליהוי שלוחי לא ישלחוהו וגמר פרע פרע מנזיר כתיב הכא ופרע לא ישלחו וכתיב בנזיר גדל פרע שער ראשו מה נזיר ל' יום אף כהן גדול ל' יום ונקרא פרע כל שבהן כל' יום ונקרא פרע כלומר לא יגדלהו יתר מפרע שיעור בן ל' יום ונקרא פרע והתורה הזהירה הכהן שלא לשלח פרע כלומר לא יגדלוהו יתר מפרע א"ר הכי ניהוי כהני האידנא אסירי לשלוחי פרע ושנינן דומיא דיין מה יין שלא בזמן ביאה שרי כדכתיב בהו יין ושכר אל תשתו בכואם אף פרע שלא בזמן ביאה שרי ואקשינן יין שלא בזמן ביאה שרי והתניא ר' אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו כהני האידנא חמרא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ה"א ניים פורתא ומפיג היין. הני מילי אם שתה כדי רביעית אבל אם שתה יתר מרביעית כ"ש שדרך משכרתו וכ"ש שישנה משכרתו וסלקא שמעתא דר' מתיר ורבנן אסרי לעולם. ורב אשי נמי אתא למפשט דלא אסרי רבנן למשתי חמרא אלא משום דשתויי יין מחלי עבודה ולא גזרו אלא בפרע דפרועי ראש לא מחלי עבודה ואותבינן עליה ואפסקא דאפילו פרועי ראש מחלי עבודה. וגמרא הוו גמירי לה. ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ואקישא שתויי יין לפרועי ראש. והא דתקנתו קלקלתו כבר פרשנוהו בתענית. **כסום** יכסמו את ראשיהם. תנא כמין תספורת לוליאנית מאי היא תספורתא יחידאה ראש שיער בצד עיקרו של זה וזה היא תספורת של בן אלעשה כו': **הדרן עלך כהן גדול**

ט) [כמות שנ:]. **י)** תענית כו:, **כ)** תענית כו:, **ל)** [ס"ס ע"ש], **ד)** [ס"ס ע"ש], **ה)** נ"ז ס"ס כל המקדש]. נזיר ה. [ולקמן נט.] **ו)** [תענית כו:], **ז)** [ע"ש תענית כו:], **ח)** [ע' תענית כו: ובכ"מ] ס"ס דכתב קשיא לה נגרסינן והכא כתב כ"מ ב"ג לקמן פג. תענית כו:, **ט)** [כמות שנ:], **י)** [ס"ל גורלו ולא כה.], **יא)** כ"ל גורלו ולא הוי ויכול לעלעל, **יב)** כ"ל נוסף: **יג)** [כמות שנ:], **יד)** [ס"ל גורלו כריתות כה:], **טו)** כלשון כ"ל. כ"ל.

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה ומימ וכו' דכתיב פרע מקמא לא: **(ב)** ד"ה אלא ול' וכו' ויחזקאל דאסמכיה:

הגהות הגר"א

[א] נס' דמחלי עבודה קשיא. נ"ב אבל בפ"ב דתענית משמע כי אתקוש למיתה הוא דאתקוש אבל לאחולי לא:

מוסף רש"י

עיבורי מעברא במלה. עוסה לגלות ומעברת על מדומיה (יבמות סג:). **מסתפר בכל יום.** מגוה (תענית יו:). **מערב שבת לערב שבת.** ולא יספה מלגלח יומר (שם). **ומשמרות מתחדשות.** בכל שבת ושבת ומשמרה אלא לאחרה עד עכשיו ובאה לגלותו הדבר נאה שתגלחו ביופיו (שם). **אימא לא לירבו כלל.** אלא יספתרו בכל יום, דהכי משמע ופרע להיינו שלשים שלא יגלחו אלא יגלחו (שם). שלוחי לא לישלחו. הכי משמע פרע שגדלו אינן רשאין לגדל עוד (שם). **אי הכי.** כיון דמקדא מפקת ליה, האידנא נמי. לא ילגלחו, ומאי כיון, דיומא דיין לכתיב נסמוך להמי פרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן (שם). **מה יין בזמן ביאה הוא דאסור.** לכתיב (יחזקאל מד) בבואם אל התר וגו', בזמן שבית המקדש קיים שבאין אם בעבור, שלא בזמן ביאה שרי, כגון המיחדת שהבית חרב ולא זמן ביאה היא (שם). **מכלל דרבנן אסרי.** דאיצטין שמא יכנה, ומאי נמי מייתי ריש"א דבריית"א מפני מה אמרו תגבי משמר כו' ואייתי פיפא בלשון קללה ודייק מינה מכלל דרבנן אסרי (שם) אפילו שלא בזמן ביאה (שם ז'). **דרך מיל ושינה כל שהוא.** לו זו לו זו (ערובין סד:). **ואלו שבמיתה.** בידי שמים (תענית יו:). **דכתיב יין ושכר אל תשת וגו'.** שתויי יין דכתיבה לא שמעינן לה אלא הן מכלל לאו, דכתיב יין ושכר אל תשת אף מתותו, הא לא תשתו כנוסחם אל מועד מתותו (שבועות ל:). **ולא תמותו.** דהיינו מיתה בידי שמים. מלמד כתיב יומת (תענית שם). **פיזר בן אלעשה את מעותיו.** שהיה נותן ממון גדול לספר שהיה מספר לו כתגלחת של כהן גדול (נדרים נא.).

זה בורר לו אחד. מסמע זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד שבירר מבירו ואינו רוצה לדון לפניו: **שניהן בוררין להם אחד.** כלומר אין יכולין לכוף זה את זה ללא בוררין ב"ד שימלו זו שניים: **ואפי' לזה מלי מעכב.** בתמיה: **והאמר ר"ח.** לקמן בסוף פירקין (דף לג:[ו]): **לא שנו.** אחד אומר נידון כאן ואחד אומר גלך לבית הוועד כופין לזה שהולך לבית הוועד: [**אלא דקאמר מלוה גלך לבית הוועד**]. דעבד לזה לחיים מלוה[ח]: **כדאמר ר' יוחנן.** לקמן בסמעתין: **בערכאות שבסוריא.** אלא היו בקיאין בדין תורה הלכך אפי' לזה מלי מעכב: **כי דינא דרב הונא ורב חסדא.** דתרוייהו בחד מקום: **ועוד מאי זה בורר.** למסמע דסכי דיינא: **יאלא דין אמת לאמיתו.** דציימי בעלי דינין דסבר החייב הרי אני בעצמי בירורי החמד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעצמן נותה דעתן להפך בזכות שניהן מפני שמניחים בירורם: **אלא"כ יודעין מי מוסיף עמהן.** שמא יחמתו עמהם על אחד פסול ומבטל עדות כולם ונמצאו אלו נוגעים: **ורבנן היא דרב יהודה.** הלכך דעת הדיינין בעינן שיבררו מי יצא עמהם אחד הגון[ג]: **ואין נכנסין לפעודה כו'.** שגגתי הוא לתלמידי חכמים ליצא בלא עת שהרי בפעודה: **[ט]זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה.** יכול נומר לו לא תדון לפניו: **הכי קאמר אבל אם היו כשרין.** שניהם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יוצאי קרובין נעשו כמומחין: **עד שיקבל עליו כפני כ"ד מומחה.** שלמא במומחין מודה ר"מ: **והא עדיס כמומחין דמו.** אם אינם קרובים זו פסולים: **דקבלו עליו (ג) כאחרי.** בתחלת דבריהם קבלוהו עליהם כשנים: **נאמן עלי וכו'.** בדיינין קמיירי מדקתני ג' רועי בקר: **ואמר**

דיני ממונות בשלשה [ט]זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים [א]שני דיינין בוררין להן עוד אחד זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ב]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ג]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא סגי הכי כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד ואפילו לזה מצי מעכב [ג]והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לזה כופין אותו ודן בעירו כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא מומחין לא רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי ס"ד כדקאמרינן ב"ד בית דין בתר דפסלי להו אזלו וברורי להו בי דינא אחריני ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא ה"ק [ד]כשזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנא דעבדי הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא [ה]מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': נימא ברבי יהודה אמר רב קמיפלגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב לא דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב ודעת הדיינין כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין [ו]לא בעינן גופא אמר רב יהודה אמר רב [ז]אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי [ח]כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דייני א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחים לא הא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר מומחין נמי קאמר ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דיין שהמחוהו רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד [י]שיקבל עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמי ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה [כ]אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו עדו למאי אילימא לממון [כא]רחמנא פסליה אי לשבועה [כב]הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון [כג]לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא [כד]נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו ואמר

אבל במומחין אפילו ר' מאיר מודה שאין יכול לפוסלן. תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה לרבים דברי ר' מאיר ש"מ דבמומחה מודה ר' מאיר: **זה** פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר' מאיר
אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו וכגון דקבליה עליה

מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהוו ט' כיצד זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' ושניהם בוררים להם ב"ד אחד הרי ט' ולהכי ממעה בתלמוד שהם בוררים להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי קתני זה בורר לו ואחד מ

ואמר רב דימי בגון דקבליה בחד. תימה למה לי למתני הא דרב דימי ום נומר לפי מאי דלא קבליה אלא חד ליה תניא לפי שהיה רבי מאיר דקביל עליה כבי תרי דהוי תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ דיכול לחזור אפי בחד לריעותא לא אמר רבי מאיר דיכול לחזור בו ומשום הכי מייתי מילתיה דרב דימי דקא משמע לן דאפילו בחד ריעותא קאמר ר' מאיר יכול לחזור בו וקא מקשי עליה מגינה:

ורבנן סברי צריך לברר. ס"ג הקונטרס נגמון אמרון דרבנן סברי לעיל בברר כו' אם יאמר אדם בב"ד אחד ב' בימי עדים כשרים צריך לברר דבריו ולהניח שמי בימי עדים כשרים ואם לא הניחם כשרים יפסיד הלכך היינו יכול לפסול הרשעוים שאם הרשעוים פסולים זה לא יגבה חובו בעדים אחרונים שצריך לברר ולהניח כולם כשרים וקשה לר"ת בפ' גט פשוט (ב"ב קסט: ושם) משמע דאפילו מאן דאמר צריך (ג) היינו לכתחילה יאמרו לו ב"ד בדר דבריך אבל מכל מקום אם אין יכול לברר בכך לא יפסיד ונראה לר"ת בפ"ה לגמון רמגון ר"מ סבר צריך לברר הלכך יכול לפסול הרשעוים פסולין לפי שניים דין אומרים לו בדר דבריך דמסתמא יעשה מה שב"ד יוה עליו ומ"ב לא יפסיד לפסול הרשעוים שמתקיים העדות כשמר:

נגולה

[6]**ואמר** רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד צריכא דאי תנא אבא ואביך בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר"מ אבל בההיא אימא מודו להו לרבנן צריכא הא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא דוקא קתני אמר ר' אלעזר [א]בבא הוא ואחר לפוסלן כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אמר רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערער ערער דמאי אילימא ערער דגזלנותא כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אלא ערער דפגם משפחה ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל ורבנן סברי [ב]סוף סוף נוגע בעדותו הוא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אינו צריך לברר אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אמרו לפניו רב אמי ורב אסי אין שם אלא כת אחת מהו אין שם אלא כת אחת [ג]והאמרת אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אלא נמצאת כת שניה קרובין או פסולין מהו אמר להן כבר העידו עדים הראשונים איכא דאמרי אמר רב אשי כבר העידו עדים הראשונים נימא בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמיפלגי דתניא הבא לידון [ג]בשטר ובחזקה [ג]נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקיי"ל דבצריך לברר פליגי לא אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבי דר"מ כרבי ורבנן אמרי לך עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא דהני עדים לאו מכח עדים אחריני קאתו אפילו רבי מודה דא"צ לברר כי אתא רבין אמר רבי יוחנן רישא בעדים

פסולין. ע"י עדים גמורים מהו לר' מאיר מי אמרינן הסתם ולמי נוגע בעדות הוא לחין לחבירו כת אחרת כשרה או דילמא מעיקרא מיהם כי אפסיד נעל דין ואחר עמו מקמלי למיפסליהו לאו נוגע בעדות הוא לאחרי לא אסתכם כת שנייה פסולין. הכי גרסינן לה כמו שפירשתי. ולא נהירה מלא לחין זה בירור דבריה לר' מאיר הוילא וכת האחת נפסלין ועדיין נוגע בעדות הוא ועוד למי נמי הוי בירור דבריה בהכי נוגע בעדות הוא לאם לא ימלא כת אחרת כשרה אלא נמלא מפסיד בפסול של רשעוים למי לא נפסלו לרשעוים היה מוליא ממונו על פיהם ודבריו נבררין ע"י שניה ואע"פ שפסולין ועכשיו הוא מפסיד. הלכך אומר אני דגרסינן הכי והוא עיקר דר"מ סבר ב"ל לברר חה שאמר להניח שמי בימי עדים והניאם ואחת נפסלת אין נכך כלום שב"ל לברר דבריו ודיו ככת אחת הכשרין ואלו נפסלין לעדות אחרת ע"פ נעל דין ואחר לחינו נוגע בעדות ורבנן סברי צריך לברר ונמלא זה נוגע בעדות ולא מפסיל נמלא כת שניה קרובין או פסולין לר' מאיר מהו אמי דב"ל לברר מ"מ עכשיו אין כאן עדות וה"ל נוגע בעדות למפרע או דילמא כי אפסיד מיהם לאו נוגע בעדות הוה לאחרי לא מלאו כת שנייה פסולה: **כבר העידו הרשעוים**. (ג)(כת רשעוה) כשנמלאת כת שניה פסולה כבר נתקבלה בבשרות עדותן של אלו המעידין על הפסול ועדיין לא היה נוגע בעדות ואחר שנתקבלה בהכשר נאמנין לפסול את הרשעוים. ל"א כבר העידו העדים הרשעוים כת רשעוה שהעידו בעדותן של בעלי דיינין ואהיאמי דכיון דשנייה פסולה הו לא מפסלי קמאי דה"ל נוגע בעדות. ולשון רשעוה נרגה מדנקט דהאי ליתנא כבר העידו: **הכא לידון בשטר ובחזקה**. מחזיק בקרקע ואחר לו מביאו מה לך בכאן ומ"ל אחה מכרתו לי ואלמלאי שני מוקה ועדיין שטר מכירה בידי נידון בשטר על כרחו לריך להניח השטר ויבור דבריו ואם לא מלא שטר יפסיד הלא מהניא ליה מוקה ואע"ג דמוקה במקום שטר קיימא כלאחרי רבנן [ב"ב כו.] עד הלא שנין מוזהר אינש בשטרי' עפי לא מוזהר האי יאמר יאנו בידי לריך לברר: **נידון בחזקה**. משמע על כרחו יניח עלי מוקה ושטר לא מהני. להכי פריך בחזקה ולא בשטר והא שטר עיקר רהיה הוא וכיון דיש לו שטר אין בחזקה אפי' משום בירור דבריה דמקום שטר לא הוכרה מוקה להיות גופא לא אחיא אלא מכח השטר דאחר על ידי השטר החזקתי בו ואגב ממני לאחר ג' שנים: **אף בחזקה**. נחיזה מהן שילה ואם יש לו עדי מוקה ב"ל לברר דבריו על השטר והיינו דאמר (ג) ר' מאיר כרבי ורבנן כר' שמעון: אפי' תימא רבנן ברבי שבירא להו דעד כאן לא קאמר רבי התם לריך לברר אלא משום דמוקה לאו עיקר רהיה הוא דמכח השטר הוא דאחיא לאחר ג' שנים הוא טוען בריאה החזקתי בה מעלמי שלא אמר לי אלא דבר מעולם אין זו מוקה וכי אמר לו אחה מכרתו לי להיינו בשטר ואבדתיו לאחר ג' שנים הוא אומר הלכך אפי' הוא אומר ואחר יאנו בידי לריך לברר אבל אחר יש לי ג' כיתי עדי והניח אחת כיון דאי אחת מכח אחרי ב"ל לברר דבריו ואחר אחר כת שניה. ולגירסא בתרא ה"ק אפי' תימא תרוייהו אליבא דרבי פליגי ור"מ אחר לך אינא לאחר אפי' לרבי ומשום הלכה כרבי [ג]מאברייו) מהדרינן לאוקומא לפלוגתייהו אליבא:

עין משפט נר מצוה

ח א ב טוש"ע מ"מ סי' ג סעיף ד:

ט ג מיי' פט"ו מהל' טוען הלכה ו סמג עשין נה טוש"ע מ"מ סי' קמ סעיף ד:

רבינו חננאל

כבי תרי. ואקשינן איני והא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא עדיו דווקא קתני ונדחה זה הפירוש וחזרנו אלא מתני' כגון שמעיד בעל דין הנתבע הוא ואחד על משפחתם של עדים הללו שהן פסולי משפחת עבדים והדין ידוע שהעבד פסול לעדות הוא ר' מאיר סבר אפשפחה קא מסהיד והני סהדי מאילימן פסלי ורבנן סברי האי בעל דין נוגע בעדותו הוא ואי מביא ראייה בעדים אחרים זולתי הוא שהן קרובים או פסולין שפיר ואם לאו הרי הן כשרין ואין יכול לפוסלן כי אתא רב דימי אמר מחלוקת ר' מאיר וחכמים בשתי כתי עדים דר' [מאיר] סבר צריך המגיש ראייתו לברר שזו הכת הן עדיו ואם נמצאו פסולין ויבא להגיש הכת האחרת יכול הנתבע לומר לו כבר בעת שבירדת הכת האחרת כאילו בטלה (מעדות) [עדות] זו הכת זהו יכול לפוסלן שאמר ר' מאיר. וחכמים סברי אם בטלה עדות הכת הראשונה מגיש הכת השניה ושפיר דמי כי לא בטלם בתחלה. אבל בזמן שבתחלה אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן וכן אם נמצאת כת שנייה קרובין או פסולין מתקיימת העדות בכת הראשונה שכבר העידו ואמרינן לימא ר' מאיר וחכמים בפלוגתא דר' ורשב"ג פליגי ר' כר' מאיר וחכמים כרשב"ג דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר אף בחזקה. וקיי"ל דבצריך לברר פליגי ר' סבר צריך לברר וכיון שבא לידון בשטר ובירר כי בשטר זה תבריעתו ונמצא השטר פסול בטלה גם החזקה. ורשב"ג סבר אם נפסל השטר מגיש עדי החזקה ומעמידין הקרקע בידו ודחינן לא הכא בשתי כתי עדים אפילו ר' כחכמים סבירא ליה דלא אמר ר' אלא בחזקה כי חזקה מכח שטרא קא אתיא והשטר הוא עיקר והחזקה אינה מועלת כלום אם אבד השטר. וכיון שנפסל העיקר בטלה החזקה הבאה מכחו אבל בשתי כתי עדים דהני לאו מכח הני קאתו אפי' ר' מודה דאין צריך לברר כחכמים וקיי"ל כהני כולהו כחכמים וצריך עיון. הא דגרסינן בגט פשוט אמר רב גידל אמר רב

מסורת הש"ס

ו) [נקמן כד.]. ג) ג"ל והמתירין. ג) ב"ב קסט:. ד) כס"ל ממ"ו. ה) [ג"ל מחבירו]. ו) כמוכות כח.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבר וכו' על כת ראשונה: (ב) ד"ה לף בחזקה וכו' והיינו דאמר לפי לשון ראשון ר' מאיר בכרי: (ג) תוס' ד"ה וכבן וכו' מלן לאמר לריך לברר היינו:

בעדים פסולים ודיינין כשרין. בעל דין פוסל הדיינין והעדים ונמצאו דבריו מתמ על העדים ומשום הכי מהימנינן ליה לפי' לגבי דיינין: **סיפא.** שנמצאו דבריו מתמ על הדיינין שפסולין הם ומשום הכי מהימנינן להו לעדים מליגא דר"מ ורבנן ליתו מיגו: **מיכא די דינא אמרינא.** ומינו נוגע בעדות: **רבין סבר אמרינן מיגו.** בעלמא כדקיימא לכו טעמא משום מיגו הוא ומי לאו הכי הוא לא הוה פסיל רבי מתיר ולרב דימי לא אמרי' מיגו בעלמא: **וטוחנן זה כזה.** מטיח ומקיש זה כזה מלמא תריפא טובא הוה ומקרי ליה לר' מתיר דרך עוגה פה קדוש: **אמר רבינא.** ומתי מתמה והלא ר' מתיר עוקר הרי הרים הוא כלומר מליס וגבר טפי טובא: **כא ורמה כמה.** כלומר לא מתמיהי קא מתמהי מלא הכי קאמר כא ורמה כמה בני מרן ישמעאל מחבבין זה את זה דהם ריש לקיש מריף ומכיש טובא הוה ומקרי ליה לר' מתיר פה קדוש דקא מחבב ליה וממיחד את הדבר להתקייס: **להטמין את הזונן.** מיס זונן ומתיירא שלא יומתו מאור להטמינן בחול זונן (לעורך שבת) [בשבת]: **טורח וקן.** ר' יוסי לחזלון בתריה: **ממלא מקום אבותיו.** משוב כלפיו: **מתבלים.** נשען עז וממה מקשין זה לזה. ובני מ"י נותן יתד ומעיינין יתד ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור: **משמנין.** נותן בשמן: **ג) ליפה.** זה ילד הרע: **שפי נשים.** מנוסף[ה] וגבות הרוח: **ורוח בינוני פיהם.** לשון גסות הרוח: **בינוני המפידה.** זו חנופה שמרחין עצמם מפידים: **לבנות לה בית.** ולא כתיב [ל]להם מלמת החמת לבדה נתיבה שם: **עניות תורה.** דעילם היא. דעילם הוה לכתיב (דעילם ח) ומני (היימי) בשושן הבירה מאר בעילם המדינה ולא רבץ תורה. עוזל הוה בעבל ולמד מק ומשפט ביאורלא: **במחשבים הושיבני.** שלין נותן זה עם זה ותלמודם שפך בישם: **מתני' נאמן עלי.** להיות דיין: **אמא.** פסול הן התורה לדונני לא לזכות ולא לחיוב דנפקא לן בפירקין (דף כז:) מלא יומתו אמות על פיס וגו' (ד): **דור לי.** לשון שבועה: **יכול לחזור בו.** וליתלא שבועה גמורה: **גמ' דקכליה עליה כאד.** דיינא ואע"ג למיבא מרי מחריני בהדיא מ"ר מתיר יכול לחזור בו: **כמחול לך.** מי תוכע אמר לנחבע נאמן עלי אמא או אניך מס יזכון יהא מחול לך אמס קאמרי רבנן אינו יכול לחזור בו להא זה זה במה שבידו מכיון שילא זכאי: **אבל כאמן לך.** לנחבע אמר למוכע אס יתייבוני אמא או אניך אמן לך: **דברי הכל יכול לחזור.** דהואיל והממון בידו אין בו כח למוכע להוציא מלא בדיינין כשרין: **טעמיה דנפשיה קאמר.** ופליג אתרוייהו בשושן הבירה אבל בעילם מצי למיכא דהוה כתיב (דעילם ח) ומני

בעדים פסולים ודיינין כשרין מיגו דפסלי נמי דיינין סיפא בדיינין פסולין ועדים כשרין דמיגו דפסלי דיינין פסלי נמי עדים מתקיף לה רבא בשלמא מיגו דפסלי עדים פסלי נמי דיינין איכא בי דינא אחרינא אלא מיגו דפסלי דייני פסלי נמי עדים והא עדים תו ליכא לא צריכא דאיכא כת אחרת הא ליכא כת אחרת מאי הכי נמי דלא מצי פסלי היינו דרב דימי איכא בינייהו מיגו דמר סבר אמרינן מיגו ומר סבר לא אמרינן מיגו גופא [ו]אמר ר"ל פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו איני והאמר עולא הרואה את ר"ל בבית המדרש באילו עוקר הרים וטוחנן זה בזה אמר רבינא והלא כל הרואה ר"מ בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה הכי קאמר בא וראה [ז]כמה מחבבין זה את זה כי הא דיתיב רבי וקאמר אסור להטמין את הצונן אמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי אבא [א]התיר להטמין את הצונן א"ל [ב]כבר הורה זקן אמר רב פפא בא וראה כמה מחבבין זה את זה דאילו רבי יוסי קיים [ז]היה כפוף ויושב לפני רבי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי ממלא מקום אבותיו הוה והיה כפוף ויושב לפני רבי וקא אמר כבר הורה זקן א"ר אושעיא מאי דכתיב [ו]ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה [ב]ויאמר (אלי) אלה [שני] בני היצהר העומדים וגו' [ג]ושנים זיתים עליה יצהר אמר רבי יצחק אלו ת"ח שבא"י [ד] שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית ושנים זיתים עליה אלו ת"ח שבבבל שמרורין זה לזה בהלכה [ה]כזית [ד]ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשאנה [ו]האיפה בין השמים ובין הארץ ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער [ז]א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי זו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל וגסות הרוח לבבל נחית והאמר מר עשרה קבין גסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחת כל העולם כולו אין לבבל נחית ואישתרבובי דאישתרבב לעילם דיקא נמי דכתיב לבנות [ח]לה בית בארץ שנער ש"מ והאמר מר [ט]סימן לגסות הרוח עניות ועניות לבבל נחית מאי עניות עניות תורה דכתיב [י]אחות לנו קטנה ושדים אין לה ר' יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד מאי בבל א"ר יוחנן בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד [ו]במחשבים הושיבני כמתי עולם אמר ר' ירמיה [ב]זה תלמודה של בבל: **מתני' [ג]אמר לו [ד]נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך [ה]נאמנים עלי שלשה רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים [י]אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א [ז]אין יכול לחזור בו: **גמ'** [ח]אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת איבעיא להו באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תא שמע דאמר רבא מחלוקת באתן לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן אלא אי אמרת בין בזו ובין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן רבא טעמא דנפשיה קאמר איתיביה רב אחא בר תחליפא לרבא [ט]היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו מאי

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רבינו מס דבתלמוד שלנו אנו פוטרין עצמנו ממה שאמרו מכאן (מסכת ע"ג דף יט:) לעולם ילמד אדם שנותיו שלים במקרא שלים במשנה שלים בס"ת ועי"פ כן אנו קוראים בכל יום פרשת התמיד ושונים במשנת מיזהו מקומן וגורסין רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות וכו':

אמר רב דימי בגון דקבליה עליה בחד. פירש הקונטר' לתפילו הכי קאמר ר' מתיר ליכול למזור בו ולא להיות לכיון להרחמת בו הוה ליה למימר לא נריכא כו' דמדקאמר כגון משמע דלזוקא קא אמר כגון דקבליה עליה בחד על כן נראה דלמילתייהו דרבנן לקי לזוקא כגון דקבלוה עליה בחד דמדא ליישנתא הוא דליכא קאמרי רבנן דליתו יכול למזור בו אבל מי קבליה עליה כגי מרי יכול למזור בו לף לרבנן כיון דליכא מרתי לריעותא:

רבא

א מיי' פ"ד מהל' סנה' הלכה ד' סמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סי' כו סעיף ו:

יא ב ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ב סמג עשין נו טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ו וכשקנו מיכו:

יב ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְאֶרְעֶה אֶת צֹאן הַהֲרֵגָה לָכֵן עֲנִיֵּי הַצֹּאן וָאֶקַּח לִי שְׁנֵי מַקְלוֹת לְאֶחָד קָרָאתִי נֹעַם וְלָאֶחָד קָרָאתִי חֹבְלִים וָאֶרְעֶה אֶת הַצֹּאן:
זכריה יא ז
2. וַיֹּאמֶר אֵלֶּה שְׁנֵי בְנֵי הַיִּצְהָר הָעֹמְדִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ:
זכריה ד יד
3. וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגְּלָלָה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ: זכריה ד ג
4. וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא וְהִנֵּה שְׁתַּיִם נָשִׁים יֹצְאוֹת וְרוּחַ בְּכַנְפֵיהֶם וְלָהֵנָּה כְנָפַיִם כִּכַנְפֵי הַחֲסִידָה וַתִּשֶּׂאנָה אֶת הָאֵיפָה בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמָיִם: וָאֹמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי אָנָה הַמָּה מוֹלִכוֹת אֶת הָאֵיפָה: וַיֹּאמֶר אֵלַי לִבְנוֹת לָהּ בַּיִת בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וְהוּכַן וְהֻנִּיחָה שָׁם עַל מְכֻנָתָהּ:
זכריה ה ט-יא
5. אֲחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ: שיר השירים ח ח
6. בְּמַחְשָׁבִים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם: איכה ג ו

רבינו חננאל

הלכה כחכמים ואף ר' לא אמר אלא לברר קאמינא הא נמי לברר קאמינא הא דאמר רבין א"ר יוחנן ריישא בעדים פסולין ודיינין כשרין מגו דפסלי עדים פסלי נמי דיינין כלומר יכול בעל דין לומר כבר נגמר זה הדין שקבלתי על עצמי לדון בפני ב"ד זה מאחר שנפסלו העדים ואם טוען בעל דין כי יש לי ראיה אחרת התחלת הדין הוא זה וצריכין אנו לברר לנו דיינין כר. פשוטה היא: חכמים מחבבין זה את זה הלא תראה כי מי שרואה ריש לקיש בבית המדרש רואה כח התכמה שלו באלו עוקר הרים וטוחנן זה בזה. והיה אומר על ר' מאיר פה קדוש יאמר דבר זה ואע"פ שאמר רבינא הרואה ר' מאיר בבית המדרש כאלו עוקר וטוחן הרי הרים זה בזה. וכן ר' היה יושב ואומר אסור להטמין בשבת הצונן. אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא התיר להטמין הצונן אמר ר'

מסורת הש"ס

ג) [לעיל כג.], כ) שבת נח., ג) [שם לקמן כט: יבמות קה:], ד) [ער' תום' שבת נת. ד"ה חלו תום' נדה יד: ד"ה היכך], ה) [היינו מלן של זית עי' תוס' עירובין יח: ד"ה מרורין ותוס' פסחים לו. ד"ה מהן], ו) [ל"ל אם למיכס], ז) קידושין מט: ע"ש, ח) [מדכתיב לה בלה משיק הא דיים שלא נתקיים ולא עמד לה הכיח כתרך שנער כך כתב הרמב"ן בפי' התומים סוף פ' מטות וע"ע תוספות קידושין שם:], ט) [שבת נג.], י) פסחים פז., כ) [ביתור ופי' מהוק תמלא בשל"ה בית חכמה דף טו: ועוד בדף לה: ח"ל רש"י מגיהה דף י ע"ג ד"ה אפי' וכו' בשבי שהוא עמוק כדאמרינן בתמצים הוציאני זו הס"ם של בגל ע"ל וע"ע ריטב"ל ביומא פ' הוציאו לו דף מ. ותמלאנו מועתק בע"ז מגיהה פרק ח'], ל) ב"ב קנה. [לעיל כג., מ) [לקמן כה:], נ) [לעיל כג.], ס) [ערכין כב.], ע) [ל"ל אמר ד"ה בבבלי], פ) בס"ש: תוספה, צ) [ל"ל להן], ק) [דבריש כד].

הגהות הב"ח

(ה) גמ' מ"ר יצחק וכו' מ"ש שבמנין זה לזה:

מוסף רש"י

להטמין את הצונן. מפני החום (שבת נא.). ממלא מקום אבותיו. גדול כמותן (שם). היה כפוף ויושב לפני רבי. מפני כבוד הסמיכות ולא היה מורה לפניו אע"פ שגדול ממנו (שם). וקאמר כבר הורה זקן. גדלו וגשמו עליו (שם). האיפה. לעיל מניה כתיב ואת הרשעה ויסגר עופה על פי תוך האיפה, יכר הרע שנמשך בילה הסלילו כעופה כדלמרינן (לקמן מד.) שדיוה בדוחק לתוכה, ולאו אמי נשים נמשו יכר הרע של העופה וגסות הרוח, כדלמרינ וכוח בכנפיהם היא גסות הרוח, ומעופה נרמה בעיני דמיון ליה מכנסי החסידה שעושה מסידות עם חברותיה כדלמרי (חולין קג.) נאלו טורפות (קדושין מט:). דיקא נמי דכתיב לבנות לה בית. גבי הולכה כתיב להן שתי נשים ונבי קניעות כשנמו לנעות לקנות בנגל כתב לה, דהיינו חנופה לחולב, לשון אחר לנעות ולא נעו (שם). מאי עניות. דהוה ליה למימר לגסות. עניות תורה. לשיבה עוסק על גבי הרוח, דמתוך גסותו אין מעמיס כל צרכו ואין מחזר על שיעוריו (שם). ולא זכתה ללמד. מלמת עניות דתורה בעילם הוא שהיה בה דעילם כדלמרינ (דעילם ח) ומני בשושן הבירה אבל בעילם אמר בעילם מבלבל מלות ומדקדק, וכן היו דורס עוסקים בתורה ולא זכו אלו שהכתובים נלמד בלילו לא היה נסס שדים להעיר, אבל נבל זכתה ללמד בלכתיב בעזרא כי הכין נבבו לדרוס את תורת ה' ולעשות ולנלמד בישראל חק ומשפט (שם. וכעי"ז פסחים פז:). **זה תלמודה של בבל.** שהוא עמוק (תוספות ג' רועי בקר.). **נאמן עלי אבא.** בזיינין קמייתי מדקתני ג' רועי בקר (לעיל כג.). כגון דקבליה עליה בחד. הא דקתני נאמן עלי אבא כגון דקבליה עליה בחד דיין ויש עיום בסרין עמו ואפילו הכי כיון דפסול מלטוריית מלי הדר ביה (לעיל כג.).

כבר הורה זקן ואע"פ שאילו היה ר' יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני ר' דהא ר' ישמעאל בריה ממלא מקום אבותיו הוה וכפוף היה ויושב לפני ר' ואפילו הכי אמר ר' כבר הורה זקן שהיו מחבבין זה את זה: **לאחד** קראתי נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה בהלכה. ולאחד קראתי חובלים. אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה וכן שני בני היצהר. ת"ח שבא"י נוחין זה לזה כשמן. ושני זיתים עליה. אלו ת"ח שבבל שמרין זה לזה כזית. והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם וגו' ראמר ה' לבנות לה בית בארץ שנער. וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי זה חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל ואסיק' דגסות נחתא לבבל ואישתרבבא לעילם. ודייקי' מדכתיב לבנות לה בית ולא כתיב לבנות להם בית. ש"מ דחנופה לבדה נשארה וגסות הרוח ירדה לעילם. דעילם אית בה עניות תורה ואמר ר' סימן לגסות הרוח עניות תורה כמו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. א"ר יוחנן בבל בלולה במקרא ובמשנה ובתלמוד א"ר ירמיה במחשבים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבל כלומר טעמים שלו צפונים ועלומים כמים עמוקים: ירושלמי תרין בני אינש הוה להון דין באנטוכיא אמר חד לחבריה מה דר' יוחנן אמר מקובל עלי. שמע ר' יוחנן ואמר לאו כל כמיניה מטרפא בעל דיניה אלא שמעין מיליהון תמן ואין הוה צריכא כתבין ומשלחין עובדא לרבנן. תרין בני אינש הוה להון דין בטבריא זה אומר בב"ד הגדול וזה אומר בב"ד הקטן שומעין לזה שאמר בב"ד הגדול: **מתני'** א"ל נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר כו'. אורי' כגון דקבליה בחד כלומר אבא ועד אחד עמו. או אביך ואחד עמו. ואין יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו וקי"ל כר' המקבל עליו עד אחד כשנים בקנין דלא כאסמכתא עד אחד כשנים [מהנין] ואין יכול לחזור בו ואפילו בעל דין עצמו אם קבלו בקנין מבעלין אינו יכול לחזור בו וכן מפורש בשבועות (מ"ב ע"א) וכן המקבל עליו ג' רועי בקר ביוצא בהן (וקי"ל דהמקבל עליו עד אחד כשנים בקנין אינו יכול לחזור בו). אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת ר' מאיר וחכמים במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו

רבא דאמר כמאן. וליכא למימר דסבירא ליה כר"ש בן לקיש דאמר בגמרא לעיל (יבמות דף ו.) כר"ש בן לקיש בתלת מסמע דכל שאר מקומות ס"ל כר' יוחנן לגבי רשב"ל וליכא למימר הכא טעמיה דבן לקיש משום דקאמר כדמירץ לעיל משום הכא לא קאי אלפלוגתא דתנאי כלעיל דמשום הכי מפרש לה לעיל טעמיה דבן לקיש אבל הכא ליכא למימר דבן לקיש קאמר: **שלח** ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. תימה דהכא משמע דלאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם (ג) יכול לחזור ובפ' יש נוחלין (ג"ב דף קכח. ושם) אמרי' אמר לו עבדי נגמת שורי עצמת והלה אומר אמת מכרתו לי אמת נתמו לי בתמתם לוקח משמע דלאחר גמר דין ואינו יכול לחזור בו משמע מיד שאמר בשבע וטול שבתירו שבע ואינו יכול לחזור בו אלמא אפי' קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו להכי גרם ר"ת ובשבע אינו יכול לחזור בו כלומר בו ללומר אם קפץ זה מבירו ובשבע אינו יכול לחזור בו דבירון דבשבע הוי לאחר גמר דין ואמרי' לאחר גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת ובמחול לך או באתן לך למה ליה למימרא תרתי זמני ומשני רישא תולה בדעת אחרים והוא אבא ואביך סיפא תולה בדעת עצמו סד"א תולה בדעת עצמו כיון דידע דוודאי מי שחבע ושקיל וגמיר ומקני ואפילו ר' מאיר מודה בהא דאין יכול לחזור בו קס"ל דר' מאיר חולק אפילו בזו ואסיקנא דכשלחו ליה לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת ובמחול לך או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי ושלח להו לאחר גמר דין מחלוקת ובאתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים דלאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו וכ"ש במחול לך דדברי הכל אין יכול לחזור בו והני מילי לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין יכול לחזור בו אלא אם כן קנו מידו כדשלח להו שמואל לבי רב לפני גמר דין אם קנו מידו אין לאחר קנין כלום. וכן המקבל עליו עד אחד כשנים דגרסינן בשבועות (מב ע"א) הזוא דאמר מהימנת עלי כבי תרי כו' וכן בגיטין (דף עו ע"ב) גרסינן כוותיה שאמר נאמנת עלי לומר שלא באתי כו': **מתני'** אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומפריחי יונים ומלוה ברבית וסוחרי שביעית כו'. משחק בקוביא מאי עבד דמיפסל בה. אמר רבי בר חמא משום דהוה אסמכתא פירוש אילו הן המשחקין מתניין תנאי ביניהן אם אנצחך תן לי כך וכך ואם תנצחני אתן לך כך וכך כי האי גוונא אסמכתא היא ולא קניא והמעות שנוטלין זה מזה גזילה היא שנמצאו בגזלנין לפיכך הן פסולין ורב ששת אמר למה פסלום חכמים מפני שאין עסוקין בישוב העולם פי' כגון אומנות וכגון עבודת הארץ ואמרינן מכדי לתרוייהו פסלי מה לי משום אסמכתא ומה לי משום יישוב העולם ושנינן איכא ביניהו כגון דאית להדנמי אומנותא אחריתי (לר' אמי) [לרמ"ך] דמשוי ליה גזלן אע"ג דאית ליה אומנותא אחריתי פסול ולרב ששת כיון דמתעסק באומנות שהיא יישובו של עולם כשר ואקשינן עליה דרמי בר חמא הא דתנן בסיפא דמתניתין א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא היא כשר וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה והא"ר יהושע בן לוי "כל מקום שא"ר יהודה אימתי

נאמן הנשבעין. לפטור עצמן שלא ישלמו דתובע קאמר דור לי ואני מוחל לך: **הנשבעין וגוטלין.** הסכיר והנגזל וכיוצא בהן דנשבע קאמר ליה דור לי ואתן לך: **ואפ"ה לה ריש"ג.** לתובעת לה בתמן לך ותרתי למה לי: **חולה בדעת אחרים.** אבל מבירו של חולה שאמר לו: **מי יימר דמוכי ליה.** ומי הוה ידע דמזכי ליה לא הוה אמר הלכך הדר: **אבל חולה בדעת עצמו.** אבל בעל דין מסיק מלעתיד דודאי נדר ליה כדי להפטר וידע ומחיל: **לפני גמר דין.** לאחר שטענו בפניהם וקודם גמר דין בא לחזור: ס"ג **אי אמרת בשלמא ר' יוחנן הכי קאמר לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין לפילו לרבנן מוזר: רבא.** לפסיק הלכתא דמוזר לפני גמר דין ולא לאחר גמר דין דאמר כר' יוחנן ולגיזא לרבנן: **אלא אי אמרת.** לר' יוחנן דין (ה) זה ודין זה מחלוקת: **רבא דאמר כמאן.** דין לריש לקיש דין לר' יוחנן לרבנן לפני גמר דין קאמרי דלא שייך למימר הכא ליכא למימר דרבא כריש לקיש ולגיזא דר"ה אית ליה לאחר גמר דין מחלוקת ולא לפני גמר דין מחלוקת ולפני גמר דין מחלוקת אית ליה לרבנן דלא כריש לקיש ולגיזא דר"ש אמר אפי' לפני גמר דין מחלוקת ולא לאחר גמר דין מחלוקת ולא שייך למימר הכא רבא טעמא דעשיה קאמר וקבירא ליה דכי פליגי רבנן לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין מודו אבל לרבי יוחנן בין כזו ובין כזו מחלוקת דהא לא שייך בהו טעמא דעשיה כלל אלא אפי' מיפסק פסק דינא: **וקנו מידו.** מתחלה אלא יחזור: **מתני' ואלו הן הפסולים.** לדון ולהעיד: **המשחק בקוביא.** כולהו מפרש בגמ'. וכולן מענין גזלנין הן והתורה אמרה (שמות כג) לא תשא שמע עד וכל שכן דיין: **ומפריחי יונים.** הולכי ומימוד ממון מעבירו על דברי תורה הוה ליה כרשע דחמסן ופסול לדון ולהעיד שנאמר אחרי הבצע: **מלוה ברבית קורץ בעיניו.** מפרש בגמ'(ה): **שאין לו לומנות אלא הוא.** דהולכל ומיון עסוקין בישובו של עולם אינן בקיאין בטיב דינין ומשא ומתן ואינן יכולי מטא: **גמ' אמכתא.** היינו דבר דאינו נותן לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו בסבור שהוא יכול לגבות ופעמים שמגמתן אותו: **לא קניא.** והוה ליה כעין גזילה בידו: **כל כי האי גוונא לאו אמכתא היא.** והיכי דמי אמכתא כגון לתם אוביר ולא לתעביד לתם במיטתא (ב"מ דף עו.) וכגון מכלים את שטרו דגבו פשוט (ב"ב דף קכח.) דסומך על לא דבר דסבור כל זה בידי לעשות ומריעא כי מתני לעתיד אבל בהוה אימתי קא מתני דטועה וסבור לא יבא לידי כך אבל הכא לא סמיך אמידי דהא לא ידע אי נמי אי לא נמי ואפי' הכי אתני אי נמי ואפי' אתני(ו) גמר ומקני ולא גזילה היא:

אימתי

מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דהוה ליה כמחול לך לא באותן הנשבעין ונוטלין דהוה ליה כאתן לך והא תנא ליה רישא תנא תולה בדעת אחרים ותנא תולה בדעת עצמו וצריכא דאי תנא תולה בדעת אחרים בהא קאמר ר' מאיר דמצי הדר ביה משום דלא גמר ומקני דאמר מי יימר דמזכי ליה אבל תולה בדעת עצמו אימא מודי להו לרבנן ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בההיא אימא מודו ליה רבנן לר' מאיר צריכא אמר ריש לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת איבעיא להו לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת ת"ש דאמר רבא [א]קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין ד"ה יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן ואליבא דרבנן אלא אי אמרת בין בזו בין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן אלא לאו ש"מ לאחר גמר דין מחלוקת ש"מ שלח ליה רב נחמן בר רב [ב](חסדא) לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה [ג]באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה [ד]באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים בסורא מתני הכי בפומבדיתא מתני הכי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קניין כלום: **מתני'** ואלו [ו]הן הפסולין [ז]המשחק בקובי' [ח]והמלוה ברבית [ט]ומפריחי יונים [י]וסוחרי שביעית אמר רבי שמעון בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה [יא]אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא כשרין: **גמ'** משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר [א] כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא אלא [יב]לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם מאי בינייהו איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתי [יג](ותנן) [יד]א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא [טו](הרי זה) כשרים

אלמא טעמא דמתניתין משום יישובו של עולם הוא קשיא לרמי בר חמא וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה והא"ר יהושע בן לוי "כל מקום שא"ר יהודה

ידע מי נמא מי לא נמא ואפ"ה מתני ס"מ דמסקינן גמר ומקני ולאו גזילה היא ומיהו הא [טז](ספיר) לתם אוביר ולא לתעביד לתם במיטתא לתמכתא היא טעמא קסבירא הוא זה ובזה לא דבר דס"ל להא תם אוביר לתם במיטתא לאו לתמכתא כלאתרי' פ' לזיהו נשך (ב"מ דף עד.) אלא היינו תם אוביר ולא לתעביד לתם במיטתא לאו לתמכתא היא ומיהו אי נמי לא נמא ואפ"ה מתני ס"מ דמסקינן גמר ומקני ולאו גזילה היא ומיהו הא [טז](ספיר) לתם אוביר ולא לתעביד לתם במיטתא לתמכתא היא טעמא קסבירא הוא זה ובזה לא דבר דס"ל להא תם אוביר לתם במיטתא לאו לתמכתא כלאתרי' פ' לזיהו נשך (ב"מ דף עד.) אלא היינו תם אוביר ולא לתעביד לתם במיטתא

לימתי וכמה. לימתי כגון במתניתין דהכא לו כמה דכריס למוריס: **נגרא מגברא.** דרבי יהושע בן לוי אלרמי בר חמא רמי סבר לימתי דרבי יהודה למחוק נפ׳: **הכי״ת דרבי יהודה הי״ת משום רבי טרפון.** לעולם לימתי לפרש הוא ורבנן דמתניתין לית פליגי עליה ומתניתא דקתני בין שים לו כו׳ דמשמע טעמא משום דמסקנא דרבי יהודה גופיה לימתי משמיה דרבי טרפון ופליג אדרבנן דמתניתין דטעמייהו משום ייאוש ומתניתין ר׳ יהודה מלמייהו דרבנן קא מפרש: **אין לאחד מהן נזיר.** שניהם יושבין ואחד עובר זה לומר פלוני העובר נזיר הוא וזה לומר אינו נזיר ואמר לאחד מהריני נזיר אם כמותו הוא שהוא נזיר ומכירו לומר מהריני נזיר אם כמותו הוא שאינו נזיר ומניהם מתכוונין לנזירות ונמלא לאחד מהם ואמר רבי טרפון אין לאחד מהן נזיר שעל הספק אמר דבריו מחילה ואין זו הפלאה דכי יפליג איש (ויקרא ה:) יפרש משמע. מלמד ש״ר טרפון דכי תני תנאה בימי דניה ולא ידע לה לפילו דכי הוה לאחמכתא ולא אמרינן מספיקא גמר ומקני לה שהרי לא מכרה לו אלא בספק ואין אדם מקנה בספק אלא אם כן יודע שיש לו מה למכור ולא אמרינן ספק לעדות. דקי״ל (ב״מ דף עה:) המלוה והלוה עוברין בלא תעשה ויכין לחימוד ממון מעכירו על דת הוה לי׳ כרכש דחמס דעובר נמי על לא תעשה מפני חימוד ממון: **מלוה בהאי גריעא.** ומשמע לחמוייהו: **כר ביניהום לוויף.** הלוה: **והוה ליה.** הלי שהלה רשע דהא מודי דלווה בריבית: **רבא לטעמיה.** נפ״ק לחין חדם מפיס עלמו כו׳ חינו יכול לפסול עלמו על פיו דהא חין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה ודחדם קרוב לחל עלמו: **רבי מזייף ועופריה.** הגדיל שעשו ויפוכיו לנוול עלמו לעשות תשובה: **שלין מכירין אותו.** דתשובה דהתם לאו מיעוטא הוא: **ויחזיר אבידה.** שימלא לחבידת חבירו דכיון דמחזיר חבידה הוא ודאי הדר ביה ממחלת ממון: **אם מקדימה יונך ליון.** ליוני לחתן לך כך וכך: **מרפ.** דחתלי״ן מלומד להביח יוניס ממקומן לבית בעלים על כרחן ויש נהן גזל: **מפני דרכי שלום בעלמא.** דתניא (חולין קח קלט:ם) יוני שובך ויוני עלייה יש נהן גזל מפני דרכי שלום ולא גזל גמור הלא זכה נהן בעל השובך דממילא קלחתו וכו׳ להתם ובגמרא דהשולל (ב״מ דף קב.) גרס לה: **פגע פולה בדעת עלמו.** דהוה לחמכחת והדר פגע דמולה בדעת יוני קיס

אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים [ב]רבי יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק ודכולי עלמא אימתי לפרש הוא [ג]גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי ולא פליגי והתניא [ד]בין שיש לו אומנות שלא הוא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא [ה]רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא [ו]לוה ברבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית בר ביניתום אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא [ז]פסליה רבא לבר ביניתום והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה [ח]אל תשת רשע עד רבא [ט]לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ההוא טבחא דאישתבח דנפקא טריפתא מתותי ידיה [י]פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א״ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין [יא]החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הבא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אושעיא אמר [יב]ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ״ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו [יג]וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר קים

דאמר התם אי מלן דמקבל זוזי מחבריה למזגין ליה חמרא ופסע ולא זכין מצלם כדאזיל מפרוותא דזולפוטו ורקאמר התם דאמכחתא היא כו׳ עד דמקשה הש״ס מאי שנא מאם מוכיר ולא מעביד לאלם במיטבא ומאי התם גבי אם מוכיר ולא מעביד לאלם במיטבא משום דהוי גידו לא הויא אמכחתא

אלמא לא הויא אמכחתא ממה שהוא גידו על כן נראה לר״ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לא הויא אמכחתא אלא היכא שאין יכול להחזיר כגון מצלים שטרו וכו׳ דגע פשוט (ב״ב דף קפח.) אבל הכא לא הויא לאמכחתא משום דכיון דאניס מכל מקום אינו יכול לחזור ולחלוק אלא בין שאין לו אומנות אלא הוא בין שיש לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא [ה]רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא [א]לוה ברבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית בר ביניתום אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא [ב]פסליה רבא לבר ביניתום והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה [ג]אל תשת רשע עד רבא [ד]לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו [ה]דאמר רבא אדם רשע ההוא טבחא דאישתבח דנפקא טריפתא מתותי ידיה [ו]פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א״ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין [ז]החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הבא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אושעיא אמר [ח]ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ״ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו [ט]וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר קים

אמכחתא ומיהו קשה להכא משמע לדבר הלא הוי גידו לאו אמכחתא הוא כגון מצלם מצחק בקוביא ולא מעביד לאלם במיטבא דהתם גידו לעשות ולא גזיס שמי שקובר הוא שכך הספיד מכירו אם לא יצליס מנאו כמו אם יצלם במיטבא ובהסיח ולבי גמר ומקני ולא משיב אמכחתא ומומר נלבו עלי לאלם ולבי מן הדין הם שביבי לעשות ולא עשיתי אבל היכא דגזיס מע״ג דהוי גידו ממש לגמרי כגון אם מוכיר ולא מעביד לאלם אלפא זוזי אבל מכל מקום כיון דגזיס ולבי הוי גומסת דמתנה לאלם אלא זו נאבידת קרקע אחת ולבי משיב

מצלם דלא הויא גידו הוי טפי לאמכחתא ממה שהוא גידו על כן נראה לר״ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לא הויא אמכחתא אלא היכא שאין יכול להחזיר כגון מצלים שטרו וכו׳ דגע פשוט (ב״ב דף קפח.) אבל הכא לא הויא לאמכחתא משום דכיון דאניס מכל מקום אינו יכול לחזור ולחלוק אלא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא [ה]רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא [א]לוה ברבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית בר ביניתום אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא [ב]פסליה רבא לבר ביניתום והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה [ג]אל תשת רשע עד רבא [ד]לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו [ה]דאמר רבא אדם רשע ההוא טבחא דאישתבח דנפקא טריפתא מתותי ידיה [ו]פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א״ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין [ז]החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הבא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אושעיא אמר [ח]ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ״ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו [ט]וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר קים

מידי דהתם ודאי הויא אמכחתא משום שזה קומך עליו משום דהוי דבר שבידו שמוכין יין למכור ונראה כאמכחתא קלא מע״ג דלא גזיס דשמא לא ירצו לחריס למכור לו והלכך מע״ג דלא גזיס כיון דלאו גידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי מצחק בקוביא דלאו גידו הוא כלל מע״ג דגזיס בתנאי שמוק שלו מ״מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין גידו להרויח וידוע הוא שאחר מהם ירויח ודאי לא נתכוון להקניין דבר שאינו אלא ודאי לאו אמכחתא היא אבל הכא דגזיס וגם גידו להשלים מנאו יש לומר דנתכוון להקניין ולהטעות אחרים דהוי אמכחתא משום דגוממת קלמר ולא גמר ומקנה ומתנחרת דלהכי גזיס שהוא מצחק ועוד שגידו הוא [י]ומשום הכי פקר דמצחק בקוביא כבר לעדות דפסקינן כר׳ יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות אלא הוא כבר והא דפסקינן דמצחק בקוביא כשמעות שניהם על פי הדף לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירוחי כדי לקנות המעות אבר עליו אבל המצחקים בחמנה לאילו הקנו לא מהני אם לא שנא כב״ד מצוד כדאמרי׳ בגמרא (דף מז.):

ההיא ר׳ יהודה משום ר׳ **טרפון.** לאמר לא נתנה נזירות אלא להפלאה פ״ה אלמא כיון דמספקא ליה אי הוי גזיר אי לא מספיקא לא מצעביד נפשיה הכא אמר ומקני מספיקא לא גמר ומקני והכא הריב״ן מאי מדמה קנין לנזירות אמאי נזירות דגלי קרא דכתיב כי יפליא ו״ל דמ״מ גילף מיניה בעלמא ור״י פי׳ דמ״מ מייתי שפיר ואין להקשות אמאי הכא דגלי קרא משום דהא לא מפרש בקרא מאי היא הפלאה אלא גלי לן קרא דבעינן הפלאה ולא ידעינן מה היא הפלאה אלא מיתי לן מפברא מה היא הפלאה והיינו דקאמר הכיא רבי יהודה היא דאמר משום רבי טרפון דכיון דלא מצינו לה מפרש בקרא אלא מסברא הוי כאילו אמר הכי ומיהו קשה דהא מצינו לה מפרש בקרא בפ׳ ג׳ דמ״מ דעל כרחין הוא דאמר לעיל בכי האי גוונא לאמכחתא היא דאי לא הוי אמכחתא אמאי לא מהני ליה הפלאה ש״מ דעל כרחין הוא דאמר לעיל בכי האי גוונא לאמכחתא היא דאי לא הוי אמכחתא אמאי

אי נמי ספני דרבי שלום. תימה למ"ד מפרימי יונים מרע מ"כ מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא לחמרי מפני דרכי שלום קאי אליבא דמקדמיה יונך ליון:

מעיקרא סבור דמי קיהיב. ומ"ת וליפסול מדלוייתא דקא עבר אלמא לא מחמוד מחמוד מצמע לא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא למו למחמוד כלל ומ"ת והא אמרינן בפ"ק דנדה מניעה (דף ה:) לא מחמוד אלא דמי מצמע להו מצמע למיניקי דווקא הוא דמצמע כך אבל סס טועים לא מחמוד הוו אלא מפני שהיה דמי וי"ל דמצמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועי"ל דהכא היכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני אם כן לא עברי אלמו לא לחמוד כיון דאזו לו מוצמין אם יתפייסו פסלינהו:

מנדלי איתמר. פי' נהמה דקה לאכול לגדל אפי' בניה מצוי יאוב ארץ ישראל לגדל אותן לרעותן בשדות ונהמה גסה מותר לגדל בניה ולא גזרו בה אכמיס משום דלניך לחריסה ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה ות"ת והא מתניתין היא במרובה (ב"ק דף עט: ושם) אין מגדלין נהמה דקה בארץ ישראל מצמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל אי מהתיא הוה אמינא ה"א גסה ודקה בארץ ישראל מצמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל דאי מהתיא הוה אמינא ה"א גסה ודקה דנקט לאמעוטינן מידום דקיפא דאפי' דקה אינו אסור אבל לא בארץ ישראל דווקא אבל בחוצה לארץ יכול לגדל אפי' דקה ועוד יש לומר דאפי' בחוצה לארץ אסור משום דלא מצי למיכל אלא מדידיה ומיהו קשיא לי הוי ליה למיתני אסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל דווקא אבל בחוצה לארץ מותר ואפי' גסה אסור לגדל בהמה גסה בארץ ישראל דווקא אבל בחוצה לארץ מותר ואפי' דקה

מסורת הש"ס

ו) [ל"ל דמניא], ב) [ספר תרומות פ"ו], ג) [ועיל יח:], ד) [תרומות פמ.], ה) [קוסר. רש"ל], ו) [וע"ע תוס' סוכה ט. ד"ה לתרוג ותוס' מולין סד. ד"ה כולהו].

תורה אור השלם

1. כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ חִצָּם עַל יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ אֹפֶל לְיִשְׁרֵי לֵב: תהלים יא ב
2. לֹא תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר הָעָם הַזֶּה קֶשֶׁר וְאֶת מוֹרָאוֹ לֹא תִירְאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ: ישעיהו ח יב
3. מַה לָּךְ פֹּה וּמִי לָךְ פֹּה כִּי חָצַבְתָּ לְךָ פֹּה קֶבֶר חֹצְבֵי מָרוֹם קִבְרוֹ חֹקֵק בַּסֶּלַע מִשְׁכָּן לוֹ: ישעיהו כב טז
4. הִנֵּה יְיָ מְטַלְטֵלֵךְ טַלְטֵלָה גֶּבֶר וְעֹטֵךְ עֹטֶה: ישעיהו כב יז
5. וְהִצְרַעְתִּ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יֶחֱיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: ויקרא יג מה
6. צְנוֹף יְצַנֶּפְךָ צְנָפָה כְּדוּר אֶל אֶרֶץ רַחְבַת יָדַיִם שָׁמָּה תָמוּת וְשָׁמָּה מַרְכְּבוֹת כְּבוֹדֵךְ קְלוֹן בֵּית אֲדֹנֶיךָ: ישעיהו כב יח

גליון הש"ס

גמ' א"ל ואי קרי לכו רועה צאן. עיין ע"ז דף נט ע"ב תוס' ד"ה למ"י:

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה קסר וכו' דנעיץ כ"ד נאמנין וכו אינן נאמנין הס"ד:

לעזי רש"י

דדורת"א (ניידורט"א). סורג המחזיק את הזיתים תחת הקורה בבית-הבד.

מוסף רש"י

לעקל בית הבד. כמין קופה מסורגת כמלונה ותחמי פתיטת הזיתים ונתן הגפת בתוכו עקל ומניח עליו קורה ומכניסו להוציא המשקה הנשאר (ע"ז עה.).

עין משפט נר מצוה

לג א מי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה יח:

לד ב ג מי' סה פ"ח הלכה יח:

רבינו חננאל

נבאין אלא בזמן שהמלכות מטילה מס כך וכך לגבותו מן היהודים מכל אחד ואחד לפי ממונו וכיון דחזי רבנן הני מוכסין שמעריכין העם ונושאים פנים למקצתן ומקילין עליהן ומכבידין על מקצתן יותר מן הראוי נמצא גוזלין לפיכך פסלינהו רבנן: **אמר** רבא ורועה שאמרו חכמים כי הן פסולין בין רועה בהמה דקה בין רועה בהמה גסה מסתברא הכי כדרבא מדתנן נאמנין עלי ג' רועי בקר מכלל דאלו לא אמר נאמנין עלי רועה בהמה גסה נמי פסולין הן לעדות ודחיינן לדינא הן פסולין אבל לא לעדות מדקתני ג' דאי לעדות ג' למה לי ואקשינן אלא מאי לדינא אמאי רועי בקר כל כי תלתא דלא גמירי דינא פסילי ושנינן אתא לאשמעינן אפי' הני דלא שכיחי ביישוב אי קבלינהו עליה אינו יכול לחזור בו אמר רב יהודה סתם רועה כו' כלומר אע"פ שלא ראוהו נוטל משדות אחרים ומשליך לפני בהמתו פסול. אבל סתם גבאי כשר עד שיראו אותו גובה יותר ממאי דחזי ליה: אבוה דר' דירא סתם גבאי הוה י"ג שנין כי הוה אתי ריש נהרא למתא הוה אמר לרבנן לך עמי בא בחדרך וגו' כי קא ניחא נפשיה אמר י"ג מעי דציירך לי בסדיני אהדרינהו לפלוגי דשקלתינהו מיניה ולא אצטריכו לי: **אמר** ר"ש בתחלה היו קורין אותן את אוספי שביעית סוחרי שביעית והיו אומרים אוספין כשרין סוחרין פסולין משרבו ממצי מעות לעניים ועניים אספי ומייתי להו בהני מעות אמרו אחד זה ואי זה פסולין משרבו האנסין ומאן דינהו עובדי כוכבים ותובעין ארנונא מיניהו התירו להן לאסוף ולפרוע להן כדר' יוסי דמכריז זרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין זורעין פסולין. ר' חייא בר זרנוקי ור' יהושע בן יהודה הוו אזלי לעבר שנה באסיא בשביעית פגע בהו ריש לקיש אזל בהדייהו חויה להההוא גברא דכריב בשביעית אמר להו כהן וחורש. כלומר כמדומה אני שזה החורש בשביעית כהן הוא כי הכהנים הם חשודים על השביעית א"ל יכול לומר אניסטונין אני כתוכה כלומר יכול הוא שיאמר שדה זו שלו היא ואני ארים בתוכה חזו גברא אחרינא דהוה כסח א"ל כהן וומר אמרו לו יכול לומר איני זומר שהיא עבודת האילן אלא זמורות לעקל בית הבד אני צריך לקשור לפיכך אני חותך אלו הזמורות ומדתנן סאה תרומה שנפלה למאה סאה שבעיות חעלה פחות ממאה ירקבו ומפני מה אין מוכרין אותה לכהן

תוספין כפרין. דמני למיכליהו קודם זמן הביעור: **ואולי עניים אספי להו.** בשביעית ומיהו להו קומחי שביעית וחממנא למר נאכלה (ויקרא כה) ולא לקמורה (ע"ז סב.). והכי משמע מתניתין דמתלה לגלי הפסולין עכשיו משום קומחי שביעית היו קורין לזמן תוספי שביעית וכפרין משרבו האנסין מזרו לקרות את התוספין קומרין ופסולין: **ארנונא.** מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה: **פוקו וזרעו בשביעית.** שביעית בזמן הזה דרבנן דטבלה קדושת המרת: **כריב.** מריס: **אמר לו.** ריש לקיש: **כהן וחורש.** זה כהן הוא שמורש בשביעית למרי דנקמן נחשדו כהנים על השביעית: **אניסטון.** שכיר וקרקע של נכרי הוא. מ"ש משום ארנונא שכרו נעל הבית למכוס: **כשה.** זומר כרם: **עקל.** דלוסק"א ולריכה לבית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעולין מותן בקורה: **הלך יודע.** לבו יודע מה לעקל נמכוין לו לעקלקלות: **לעקלקלות.** לעבור על דת: **פעלה.** דתרומה בטילה בחמד ומהה והשביעית יאכל זר קודם זמן הביעור: **לפחות.** ממהה להוא ליה מדומע ותפורה לזרים: **ימכרו לכהן.** דהא שרייה לי' תרומה: **כדמי פרומה.** כלומר בזול דתרומה אין דמיה יקרים כמוהן לפי שאינה רשות אלא לכהנים. כלומר יתכרנה בעליהם להכהנים כמה שיכול מון מדמי התרומה שהוא מייב למחמ לכהן בחמם דמומר למכור שביעית ע"מ לאכול היא ודמיה קודם הביעור: **נחשדו כהנים.** להשהות שביעית לחמר זמן הביעור דמורו בה היתירא משום לחשמרו תרומה וקדשי קדשים לגנייהו והשביעית נמי קדושת המרן היא: **לחמרי.** ר' חייא בר זרנוקי ור' שמעון עליה דריש לקיש: **עדות הוא דין.** קנחתן הוא זה ומטרים נדנרו: **כי מני פסס.** לעלייה שמעבדין בה שנה כלחמרינן בפ"ק (דף ח.): **מחמודין על השביעים.** שנעשו מניגורין לרשעים: **שלשה רועי בקר.** בפרק כהן גדול (לעיל דף יח:): **קשר רשעים הוא.** והיאך אנן קומכין על מנין זה לעשות כדבריהם ואפילו אי הן עושין עבור כדין וכדת אין השנה מתעברת על ידיהן דנענין (ב) ב"ד נימנין וחה אינו מנין: **דף עקב.** שחמה קורא לותן רשעים: **שבנא.** ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה: **השלימו.** לעובדך: **ידרכון קשת כוננו חנם וגו'.** על שם שע"י החץ הוא מבקש להמית את חלוניו נלשון הרע הכתוב שם: **לא שמרון קשר.** אל תחשוב בלעתך חזקיהו שיהא מנייט של שבנא מנין ליחשב רוב: **כקברי בית דוד.** שהיה מתגאה למרוד במלכות וליקבר בחותו בקבורת המלכים: **נטוף ינטף נאפה כדור.** שבא יבאבון חילות כדור כשורה להגלותך אל ארץ רחבת ידים. סיפיה דקרא שמה תמות ושם מרכבות כבודך קלון בית אדוניך עם שבחריב: **כי הוא.** שבנא נפיק עם סיעתו לנאת מירושלים ולהשלים עם שבחריב

ומיגנזו כולי עלמא כי אתי א"ל ממאן נבעי כי ניחא נפשיה א"ל שקולו תליסר מעי דצירי לי בסדינאי והדרו ליה לפלניא דשקלתינהו מיניה ולא איצטריכו לי: א"ר שמעון בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית: מאי קאמר אמר רב יהודה ה"ק בתחילה היו אומרים אוספי שביעית כשרין סוחרין פסולין משרבו ממציאי מעות לעניים ואזלי עניים ואספי להו ומייתו חזרו לומר אחד זה ואחד זה פסולין קשו בה בני רחבה האי משרבו האנסים משרבו התגרין מיבעי ליה אלא בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכרזי רבי ינאי [א]פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא פגע בהו ריש לקיש לימא אטיפל בהדייהו אמר איזיל איחזי היכי עבדי עובדא חזייה להההוא גברא דקא כריב אמר להן כהן וחורש אמרו לו יכול לומר אניסטון אני בתוכו תו חזייה להההוא גברא דהוה כסח בכרמי אמר להן כהן וזמר א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא הא נמי לימרו אניסטון אני בתוכו אלא הא אמר ליה ברישא והדר אמר להו הך מאי שנא כהן משום [ב]דחשידי אשביעית [ג](דתנן) [ד]סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מיכן ירקבו והוינן בה אמאי ירקבו ימכרנו לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמר רב חייא משמיה דעולא זאת אומרת נחשדו כהנים אשביעית אמרו טרודא הוא דין כי ממו להתם סליקו לאיגרא שלפוה לדרגא מתותיה אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה הדר אמר לא קשיא לי מידי דהוה אשלשה רועי בקר [ה]ורבנן אחושבנייהו סמוך והדר אמר לא דמי התם הדור אימנו רבנן ועברוה להההוא שתא הכא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין אמר רבי יוחנן דא עקא כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה מר ולא מידי [ו]אמר להו ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה מאי קשר רשעים שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלים כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו שנאמר [ז]כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר הוה קא מסתפי חזקיה אמר דילמא חס ושלום נטיה דעתיה דקוב"ה בתר רובא כיון דרובא מימסרי אינהו נמי מימסרי בא נביא ואמר לו [ח]לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כלומר קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד בא נביא ואמר לו [ט]מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר אמר רב [י]טלטולא דגברא קשי מדאיתתא [יא]ועמך עטה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועמך עטה וכתיב התם [יב]ועל שפם יעטה [יג]צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריאל אחריה באפי משרייתיה

אמרו

בדמי תרומה חרץ מדמי אותה סאה ואמרינן זאת אומרת נחשדו הכהנים על השביעית כי מטו לאסיא שלפוה לדרגא מתותיה אמרו טורחא הוא דין. אתא ריש לקיש לקמיה דר' יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר השנה. וא"ח חשבינהו כרועי בקר דעברי שתא אפומייהו לא הני קשר רשעים אינון. וקשר רשעים אינו מן המנין א"ר יוחנן דא עקא כלומר זו צרה: שבנא הוה דריש בתלת סרי רבבותא וחזקיה בחד סר והוה חזקיה מסתפי דלמא משגח קוב"ה בתר רובא. בא הנביא ואמר לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר ואת מוראו אל

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש"י דלמגת לב המדם על מזונותיו מהניא לנכסי אפי' מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מעה על פני ארץ וגו' ר"מ מועלת משקת ולא מצלה כלומר אם אדם מוסב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יסכיל אלא כשעשה לשמה כדמסיק:

הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשים לו לומעות אלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו משחקת היא ודוקא כשמעות שניהם על הדף שקורין מישקנ"ר כלע"ז שהמקום קנוי למי שהרויח לקנות המעות אבל אותם המשחקים בתמנה אפילו הקנו זה לזה לא קנה דמשחקת גמורה היא ומין קנין מועיל בה:

אוכלי דבר אחר פסולין לעדות. ליכא לפרושי אוכלי דבר אחר דהיינו אוכלי מזיד דאי מזיד אפילו שוגג ליכא למיגזר דילמא אתי לאיגלויי ואפילו שוגג אין ליעשה לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות לתיאבון דתמרינן לקמן (דף כו.) דפסול לעדות בכל עניין אלא נלפוש כפי הקונטרס דהיינו מקבלי נדקה מן הנכריס: **החשוד על** הערירות כשר לעדות. תימה מאי שנא מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוני דכעני לרעוי דפסולין לעדות וי"ל דמיירי (ו) בכה נחשוד בעלמא אלא עדיס לתין כאן כי אם שמועה ומ"מ הא דתמרינן מרבעים בכתפיה ניחא דתמרינן (ו) מלקין על לא עובה השמועה אי נמי הכא מסוס לילכי מוקפו ולא יכלי לנגלה וגם לרגיעה לילכא יכלי מוקפו כל כך כמו בערוה (ו):

רבינו חננאל

תיראו כלומר הני דעם שבנא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין ואין שם מנין שאתה הולך אחר הרוב: **א"ר** אלעזר שבנא בעל הנאה היה שנאמר לך בא אל הסוכן הזה מלשון ותהי לו סוכנת: פי' השתות צדיקים כדכתיב כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל. למה נקרא התורה תושיה שמתשת כחו של אדם ד"א תושיה דברים של תוהו עולם משותת עליהן. אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לבטל דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבא אם עסוקין לשמה אינה מועלת מחשבת אחרים לבטלה. שנאמר רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום: **א"ר** אבהו אמר ר' אלעזר הלכה כרבי יהודה דתניתין דאמר אם יש לו אומנות אחרת כשר ואמר עוד כולן צריכין הכרזה בב"ד רועה פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה וקי"ל כאן דמיקל ואמן דאמר בעי הכרזה הוא דמיקל: **תניא** אלו הן הפסולין כו'. במה דברים אמורים בקידוש החודש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל בעדות שהאשה כשרה לה אף הן כשרין לה והא דאמר ר' יהודה סתם רועה פסול דמסתמא מכרזינן עליה דהוא פסול: **החיא** מתנחא דהוו חתימי עליה תרי גזלני כו'. ואסיקנא פסלה רבא אע"ג דלא אכריזו אמר נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן אבל גזלן דאורייתא לא בעי הכרזה. אר"נ אוכלי דבר אחר פי' (מקבלי) צדקה מן העובדי כוכבים פסולין לעדות וה"מ דאפשר ליה לאיתזוני בצנעא אבל אי לא אפשר ליה חיותיה. אמר רב [נחמן] החשוד על הערירות כשר לעדות אמר רב ששת עני מרי ארבעים בכתפיה וכשר לעדות וקי"ל כרב ששת באיסורי אמר רבא ומורי רב נחמן דלאפוקי אחתא מגברא כגון דאסהיד דגירשה פסול הוא אבל אי מסהיד לעיולי כגון דמסהיד בקידושיה לית לן בה אליבא דרב נחמן. אמר ר"נ גבי ניסן וגבי תשרי. כלומר באלו ב' תדשים שהתבואה בשדות והפירות באילנות הליקה מהן לאו שמיה גבב והני מילי באריסא שיש לו רשות ליכנס בשדה והוא שלקח דבר מועט ודבר שנגמרה מלאכתו כגון מליות ועגבים העומדות להיבצר: **איבריהי** דרב זביד חד גבב כפא פי' אלופה קטנה כדגרסינן בהמוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצרכה מאי היא הכא תרגימו אבני דאכפי והן האבנים המוכנות לתתם על האלומות שלא תפריחם הרוח וחד גבב קיבורא פי' סנסני תומר ופסלינהו לתרורייהו: **חנחו** [קבוראי] דקבורו מת ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואתא רב הונא בריה דרב יהושע ואכשרינהו לעדות

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש"י דלמגת לב המדם על מזונותיו מהניא לנכסי אפי' מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מעה על פני ארץ וגו' ר"מ מועלת משקת ולא מצלה כלומר אם אדם מוסב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יסכיל אלא כשעשה לשמה כדמסיק:

הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשים לו לומעות אלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו משחקת היא ודוקא כשמעות שניהם על הדף שקורין מישקנ"ר כלע"ז שהמקום קנוי למי שהרויח לקנות המעות אבל אותם המשחקים בתמנה אפילו הקנו זה לזה לא קנה דמשחקת גמורה היא ומין קנין מועיל בה:

אוכלי דבר אחר פסולין לעדות. ליכא לפרושי אוכלי דבר אחר דהיינו אוכלי מזיד דאי מזיד אפילו שוגג ליכא למיגזר דילמא אתי לאיגלויי ואפילו שוגג אין ליעשה לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוני דכעני לרעוי דפסולין לעדות וי"ל דמיירי (ו) בכה נחשוד בעלמא אלא עדיס לתין כאן כי אם שמועה ומ"מ הא דתמרינן מרבעים בכתפיה ניחא דתמרינן (ו) מלקין על לא עובה השמועה אי נמי הכא מסוס לילכי מוקפו ולא יכלי לנגלה וגם לרגיעה לילכא יכלי מוקפו כל כך כמו בערוה (ו):

רבינו חננאל

תיראו כלומר הני דעם שבנא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין ואין שם מנין שאתה הולך אחר הרוב: **א"ר** אלעזר שבנא בעל הנאה היה שנאמר לך בא אל הסוכן הזה מלשון ותהי לו סוכנת: פי' השתות צדיקים כדכתיב כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל. למה נקרא התורה תושיה שמתשת כחו של אדם ד"א תושיה דברים של תוהו עולם משותת עליהן. אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לבטל דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבא אם עסוקין לשמה אינה מועלת מחשבת אחרים לבטלה. שנאמר רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום: **א"ר** אבהו אמר ר' אלעזר הלכה כרבי יהודה דתניתין דאמר אם יש לו אומנות אחרת כשר ואמר עוד כולן צריכין הכרזה בב"ד רועה פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה וקי"ל כאן דמיקל ואמן דאמר בעי הכרזה הוא דמיקל: **תניא** אלו הן הפסולין כו'. במה דברים אמורים בקידוש החודש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל בעדות שהאשה כשרה לה אף הן כשרין לה והא דאמר ר' יהודה סתם רועה פסול דמסתמא מכרזינן עליה דהוא פסול: **החיא** מתנחא דהוו חתימי עליה תרי גזלני כו'. ואסיקנא פסלה רבא אע"ג דלא אכריזו אמר נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן אבל גזלן דאורייתא לא בעי הכרזה. אר"נ אוכלי דבר אחר פי' (מקבלי) צדקה מן העובדי כוכבים פסולין לעדות וה"מ דאפשר ליה לאיתזוני בצנעא אבל אי לא אפשר ליה חיותיה. אמר רב [נחמן] החשוד על הערירות כשר לעדות אמר רב ששת עני מרי ארבעים בכתפיה וכשר לעדות וקי"ל כרב ששת באיסורי אמר רבא ומורי רב נחמן דלאפוקי אחתא מגברא כגון דאסהיד דגירשה פסול הוא אבל אי מסהיד לעיולי כגון דמסהיד בקידושיה לית לן בה אליבא דרב נחמן. אמר ר"נ גבי ניסן וגבי תשרי. כלומר באלו ב' תדשים שהתבואה בשדות והפירות באילנות הליקה מהן לאו שמיה גבב והני מילי באריסא שיש לו רשות ליכנס בשדה והוא שלקח דבר מועט ודבר שנגמרה מלאכתו כגון מליות ועגבים העומדות להיבצר: **איבריהי** דרב זביד חד גבב כפא פי' אלופה קטנה כדגרסינן בהמוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצרכה מאי היא הכא תרגימו אבני דאכפי והן האבנים המוכנות לתתם על האלומות שלא תפריחם הרוח וחד גבב קיבורא פי' סנסני תומר ופסלינהו לתרורייהו: **חנחו** [קבוראי] דקבורו מת ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואתא רב הונא בריה דרב יהושע ואכשרינהו לעדות

היא תקום עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם: אמר ר' יהודה אימתי: א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כרבי יהודה וא"ר אבהו אמר רבי אלעזר [2]כולן צריכין הכרזה בבית דין רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה בשלמא למ"ד לא בעי הכרזה היינו [3]דאמר רב יהודה אמר רב סתם רועה פסול אלא למ"ד בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול דבסתמא מברזינן עליה ההיא מתנה דהוו חתימי עלה תרין גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכרזינן עלייהו אמר ליה רבא [4]נהי דבעינן הכרזה בגולן דרבנן בגולן דאורייתא מי בעינן הכרזה: סימן דב"ר וע"ת גנ"ב: אמר רב נחמן [5]אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי [6]בפרהסיא אבל בצינעה לא ובפרהסיא נמי לא אמרן [7]אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר ליה חיותיה הוא אמר רב נחמן [8]החשוד על הערירות כשר לעדות אמר רב ששת [9]עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר אמר רבא [10]ומודה רב נחמן לענין עדות אשה פסול אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה אבל לעיולה לית לן בה פשיטא מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב [11]מים גנובים ימתקו וגו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה ואמר רב נחמן [12]גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וחד גנב קיבורא דאהיני ופסליה הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת שמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות [13]ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו [14]סברי מצוה קא עבדי והא קא משמתינא להו [15]סברי כפרה קא עבדי לן רבנן: איתמר עד

מלקין על לא עובה השמועה שנאמר [ש"פ ג] לא ענה כי לא עובה השמועה: **וכשר.** נתמיה: **לפוקה.** לומר מת בעלה או גירשה ליחת ליה לצוויה פנויה דמיהו שכיחת ליה: **לעיולה.** לומר פלוני קידשה: **הא עדיפא ליה.** דמיהו לפוקה עדיף ולא תיהוי שכיחת ליה: **דכתיב מים גנובים ימתקו.** ושקורי משקר: **ניסן.** זמן קניל. תשרי זמן גזיל ותמיף: **לא שמיה גנב.** כדמפרש ומזיל: **כאריסא.** לטרח בה ומורה היתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: **ודבר שנגמרה מלאכתו.** דמשויה נפשיה כפועל ומורי בה היתירא וסבר לא קפיד: **מיכר.** לאו היינו מריס ומינו חולק בפירות: **קיבורא דאהיני.** כמין מגדול ים תמריס הרבה בענף אחד: **קבורו.** קוברי מתים: **ופסלינהו לעדות.** דמשום שכר ממון עוברים על דת והוו להו כרשע דחמס: **והא משמתינן להו.** על הרמשונה ותוזרין ועוברין ושוגין בעבירה: **סברי.** האי דמשמתינן משום כפרה הוא על שעברנו ולא משום דנהדר בן לילך יום טוב בשביל המצוה ונשב בגילוי משום כפרה:

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ד מהל' גזילה הגהמיהב הל"ח:

לו ב ג מיי' פ"ו מהל' עדות הלכה ו סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף כג:

לז ד ה ו מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף יח וכלכך ללפס עוד בפרק ג כב"מ קנט):

לח ז ח מיי' שם הל' ז ופ"ד מהל' מיאות הל' יז טוש"ע שם סעיף כה בהג"ה ועיין בטור:

לט ט מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ה סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף טו:

מ י מיי' שם פי"ב הל' ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ד שלחן ערוך כל:

מא כ ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. כה אמר אדני אלהים צבאות לך בא אל הסכן הזה על שבנא אשר על הבית: ישעיהו כב טו
2. ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך ותהי לו סכנת ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך: מלכים א א ב
3. כי השתות יהרסון צדיק מה פעל: תהלים יא ג
4. מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים עם נדיבים ובסא כבוד ינחלם כי ליי מצקי ארץ ויושת עליהם תבל: שמואל א ב ח
5. גם זאת מעם יי צבאות יצאה הפליא עצה הגדיל תושיה: ישעיהו כח כט
6. מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה: איוב ה יב
7. רבות מחשבות בלב איש ועצת יי היא תקום: משלי יט כא
8. מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם: משלי ט יז

גליון הש"ס

גמ' ואכשרינהו ר"ה ביה בר"ח דר"ב ברי"ח הני' סבר ר"ח ברי"ה ד"ה ר"אכשרינהו. ובספר הגנת הרמ"ה מדה דרבי' בהגאון הרמב"ן שם כ' דהך סגנת מיני בטל וקיימת כן ובההיא דביצה דף כו ע"ש סגר לגג למיחזי וכן חולין דף יח ע"ש סגר ר"ח לקדמיי וע' בהל"ה כאן לגג כתב כן:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה התוס וכו' ור"ל דמיירי. נ"ב כן תוספ הל"ה ופסק כך הלכה:

מוסף רש"י

עני מרי. עניי מורי (מנחות פא מכתי"ן).

מסורת הש"ס

ב) [בע"י ליתא], ג) יומא נג:, ד) [עיין תוס' שבת פט:, ד"ה מוהן], ה) ב"מ ה: ע"ש לעיל כה: ע"ש, ו) [ב"ק מט: ממחות ח. פא.], ז) [קידושין פא.], ח) [תוס' יבמות כה: ד"ה ואין].

עד זומם. העיד נניסן והוסס נמצרי על עדות זו: **למפרע.** כל עדיות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי מהשעיד עדות זו הוא רשע: **מיכן ולהבא.** מסהוסס: **חידוש הוא.** שנפסלין שניס שמומרים עמנו הייתם דמתי מזית דממכת מהני מתוך מהני מלא גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו מלא משעת חידוש ואילך פסולין שהרי מהשהוסס: **פסידא דלקוחות.** שלקחו שדות על פיו ואתם נשטרא מניסן עד שהרי ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול: **מאי ניציחו.** נין הני מרי טעמי דרבנן: **תרי כחד.** מרי ניחות שהעידו נכת זו שניס לאמרו לכל אחד עמנו הייתם במקום פלוני. חידוש ליכא פסידא דלקוחות ליכא: **פ"ג דפסלינהו.** להני תרי: **בגלגותא.** שהעידו שגזלנין סס על גזילה שגזלו מניסן. חידוש ליכא דהא מילתא לאחריני דמקמיהי לגבי פסידא דלקוחות ליכא: **יע"ל קג"ס.** יפוש שלא מדעת נאלו מליחות (ב"מ ד' כא:). **עד זומם הכא.** לאי העומד מאיליו נפ"ק דעירובין (ד' טו:). קידושין שלא נמסרו לניהם בהאיש מקדש (קידושין ד' נא:). גילוי דעת בגיטין בהשולח נעו (גיטין ד' לב:). מומר[ו] לוכל נבילות להכעים לקמן: ס"ג **מומר[ו] לוכל נבילות לאיסורן דברי הכל פסול.** דכיון דמסוס ממון קעביד דהא שכיחא נזול טפי מדשיקולא הוא ליה כרשע לממם ופסול לעדות: **שבועה שוא.** על העמוד על מנן שהוא של מנן. שבועת שקר על העמוד של מנן שהוא של זכו. מע"ג ללאו רשע לממם הוא: **ומלוי רביות.** הני מין מנל מוכל נבילות להכעים לנ. ומיהו לאיסורן כגזלנין ומלוי ריבית דמו דמסוס ממון קעביד הלכך מסוד למיקל שוחדא ומסהוסי שקרא: **בדיני נפשות.** שכיון שהוסהד לממור הוסהד לקל: **אביי כר' מאיר.** דהיינו נמי מקולא לממרא דלוכל נבילות רע לשמים ואינו רע לבריות מנל מעיד שקר בממון רע לשמים ורע לבריות שהרי מפסידן בעדותו ונקא פסיל ליה מנייי מסוס נבילות לעדות ממון: **מניכא דרבי יוסי דכ"ע נא פליגי.** לעומר מניי ולאי לאו כרבי יוסי מני לאוקומה למילתיה דכיון לממר רבי יוסי (ב) ממון לנפשות נא מיפסל ומע"ג דממון הוי רע לשמים ורע לבריות וכל שכן דמנבלה לממון נא מפסיל ולמניי על כרחיה מנאי היא: **כי פליגי מניכא דר' מאיר.** לעומר לרבות נא מוקמת כתנאי דרבות מפילו מניכא דר"מ לממר למילתיה(ג): **הלי.** דקתני הלו הגזלנין ומלוי ריבית דמסמע מנל לוכלי נבילות כשרין: **ר' יוסי היא.** לממר מקולתא לממירתא נא ויחידאה הוא: **להכיוהו לעיניה.** [ו]יקבו אם עיניו דנטלו מימות ע"ד והאי קנסא קא עבדינן ניה דע"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. וי"ל יטלו ממונו ויתנו ליורשין. ויש מומרים שממת. ורשאין עיקר: **מוזגא.** שעורין קלופין: מעין פלוגתייהו קאי: **מאי** שבועות שבועות דעלמא. תימה ליתיב מניי לרבות מפרק כל הנשבעין (שבועות דף מד:) למען ושכנגדו מצוד על השבועה נשבע ונוטל וקא בעי למימר לאפוקי שבועת שוא דלמא נא בעינן רשע לממים מצוד נמי מלשבועת ממון דרע לשמים הוי רע לבריות וי"ל דלא דמי דהתם מן השבועה רע לשמים ועכשיו שכופר ממון לאחרינו הוא ליה נמי רע לבריות הלכך מילתא שבועה נא יוצה לכבר רע לשמים הוא ובהאי שבועה נמי ליכא כ"ג רע לשמים כדפריסית מלל הכא גבי עדות מע"ג דהוא רע לשמים מסוס שבועת שוא נא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות [וע"ע תוס' שבועות מו: ד"ה ואפילו]:

ואפילו דהוא קל פסול. כר' מאיר דאמר הוסם אפילו בדיני ממונות שהוא קל פסול בדיני נפשות שהוא חמור ורבא כר' יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרי כשם שפסול לחמור כך הוא פסול לקל אבל מקולא לחומרא לא אמרינן ודהיינו לא אביי דאמר כר' מאיר דקיי"ל הלכתא כתרוייהו ורבא אמר לך אנא דאמינא אפי' לר' מאיר ע"כ לא אמר ר' מאיר פסול אלא גבי עד זומם דמנין דרע לשמים שעבר על לא תענה ודע לבריות שהעיד עליו והעניש ממון. אבל גבי אוכל נבילה להכעים דרע לשמים שעבר על לא תאכלו כל נבילה בלבד הוא לא מיפסיל ואסיקנא ואע"ג דעלתה בתיובתא לאביי הלכתא כוותיה. דהא מתניתא דאיתותב מינה לר' יוסי היא ובהא לית הלכתא כר' יוסי אלא כר' מאיר הואיל וסתם לן תנא כוותיה. כי הא דבר חמא קטל נפשא אמר ליה ריש (לקיש) גלוותא לרב אחא בר יעקב עיין בדיניה אי ודאי קטל ניכהיה כלומר יכו אותו בממונו ליכהיה מלשון הכאה כך פירשוהו מקצת הגאונים דאמרי ליכהיה יכה את עיניו ורוב חכמי הגאונים אמרו קונסין אותו ונוטלין את כחו ואת רוחו. אחו תרי סהדי ואסהידו דרדאי קטל ואתו סהדי אחרינא אסהידו בחד מהני תרי המזימים טפי מהסוח חד ולאו חידוש הוא וגרסינן נמי [ו]דפסלינהו נגזלנותא פירוש לחמר נפסל נגזלנותא והשתי הוסס והשתא הוא דהשתא מאי נפקא לן מיניה כיון דלמאר רבא מכאן ולהבא הוא נפסל. תימה הא לאמר נפ' מזקא מזקה וזה לא לומר כו' אלי אייתי סהדי לאהסהיה היא ואלכלתיה שני מזקה ואלי אייתי סהדי לאלכלה שני מזקה וקאמר אתם אוקי מזקה בסהדי מזקה ואוקי מרעא בחזקת מהשתא ואמר רבא עדות מוכחשת היא והשתא מאי נפקא לן מיניה כיון דלמאר רבא מכאן ולהבא הוא נפסל מעידנא דאסהיד ר"ש ס"ל היא לו לומר למאי לאיתעמוד לאיתעמוד אלא לעדות של אחשתא שהיה קודם שהוכחשו לן וס"ל גבי הזמה קאמר רבא גבי טבילה ומלילה דהוחזקו על הטבילה ולא על הגזילה למאי

ואלו הן הקרובין וכו' ובניהם וחתניהם. ובניהם וחתניהם לפ"ז דקתני קרובים דמפרש במתני' בהדיא כגון בני ומחמי אבל מהכא דנפקי מכללא לפ"ז דקתני חמי מחמי פסולים להכי מ"ש ואלו הוו בכלל הכי קרובים דמפרש ותדע דהא בנו כשר הוא לחמי אביו לעניין דמקשינן ליה מבנו לחמי בנו דמתני' דהא הוי שלישי ברשות דמתני' בגמרא (דף כח.) והקשה בקונטרס אחמי חמי מורגו הא נפיק מבעל חמו ומי מי לחשמועינן לבנו הא נמי פשיטא כדפ"ל בבניהם וחתניהם לפ"ז קאי להכי דנפקו מכללא ותירץ לחין התנא מושם זוה לחכחי חיכא [ב] שם קרובים לחמו מכללא ופ"ה חני לזו בהדיא כגון חמי חביו נפיק מכללא דלחמי ונפ"ג וכו' וקשה ליתני נמי בן חמי חמי לחמו כמו חיוך ומיהו מחמנו חיכא למימר דספיר הוה (חני) [חתן][ב] מוחתניהם דכ"ש דפסול לחמיו מבל מ"מ בן חמי חמו קשה חלא נרחה לכולהו חיכטריכו לי מושם חיוהו גופייהו לו מושם בניהם וחתניהם והשתא הא ק"ל מחורגו וי"ל דחשמיה לחשמועינן דהוי לבדו ולא בנו ומחנו ופ"ג דבניהם וחתניהם לא קאי להכי דנפקי מכללא דכפריטים מ"מ מחורגו חיכטריך דסד"ג כיון דחורגו כבנו ובן הבן פסול כדפיתא פרק יש נוחלין (ג"ג דף קכח.) חימא דה"ה בן מורגו קמ"ל ואפ"י למר בר רב חסי דמכשר נחבת לחבת לחייהו בן הבן חיכא למימר דמכשר הוא דליף לה מבל בן חמי חמו לא צריך למהדר ולמיתניה כלל כיון דמפיק הוא מכללא דלי לחשמועינן דהוא לבדו פסול ולא בנו ומחנו כמו במורגו הא פשיטא דמהיכא חימי ועוד לא צריך בן חמי חמו לחשמו מבן חמי ובן חמי ובניו[ב] ומחניו כבניו לו כדחני גבי כולהו ובניהם מחמע ולא בני בניהם: **אלו** הן הקרובים וחזרנו [ב]לבדו.

פי' לא בנו ולא חמנו והקשה רש"י חמחי נקט מורגו הא נפיק מבלל דבעל חמו ותין לומר דנקטיה מחוח לבדו לחשמועינן דבנו כשר ולא נהירא דמהיכא חימי טפי והא חמרינן דבניהם וחתניהם לא קאי חלא למנולאים דכתיבי בחמתי ולא קאי להני דנפקי מכללא שהרי בנו לחמי חביו כשר לחתא דחמתי' דהוי שלישי ברשות כדחיתא בגמ' ותירץ רש"י דכולהו נמי חמיה מכללא כגון חמי חביו מכללא דחמיו ובנו בר מבן חמי חמחו דמפיק מבלל דבעל חמות חביו ותחנו נפקא מבלל דחמיו ופ"ה חני להו חשיטו מקפיד זוה ולא נהירא דמ"ש חמחי לא הדר ותני הכי דחמתו מבלל דבעל חמות חביו על כן נרחה לומר דכולהו חיכטריכא לחחי חביו חע"ג דחיהו גופיה חמי מבללא דבן חמיו מ"מ בנו ותחנו לא נפקי מבללא וכן חמי חמו ובעל חמותו לף ע"ג דבנו חמי מבללא [ב](דבעל) חמי חמו מ"מ חיהו גופיה לאו מבללא חמי וחתא לחשמועינן דבעל כחמתו וכן כולם חיכטריכו לי מושם חיוהו גופייהו לי מושם בניהם וחתניהם: (ז"ה הדבורטיא ר"ל נרחה לי מיותי"ר) להעיד שקר מושם חיבה וחתבה. ודווקא בעדות פליגי בבל מבי בדין מודו ליה רבנן דפסול לו לדון דכיון דמפי ליה לא מצי להפוכי בזוכותיה: **גמ' לא יומתו.** שני חבות בעדות בניהם ועל כרחין הני שני חבות בחמין קא משמעי שהן קרובין מן הבל דבאב וכנו לא מצי למימר דחם כן לא הוה קרי להו חבות דחד מב וחד בן מבי ולקמן מפרש טוליה מיניה: **כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.** ונפרעין מהן עוונותיהן ועון בחותיהן: **אין בחיו.** אין בשכחן

קפא דבורטיא. בית יד של רומח: **כר' מאיר.** דכיון דחשידי חממון חשידי לעדות נפשות: **כל הרואי לדון כו'.** ומוקמא לה בחזודין: **אלא נאו רבי מאיר.** דלמר כיון שהוחזק לממון פסול לעדות נפשות הלכך לא משכחת לה כשר לנפשות דליהוי פסול לממון: **נפשות יותמין.** דלנפשות בית דין מיוחסין בעינן כדחני רב יוסף (לקמן דף לו:) כשם שבית דין מנוקים בלדק שנאמר בלדק חשפוט[ב] כך ב"ד מנוקין מכל מום שנאמר[ב] כולך יפה רעיתי ומום אין בך: **דאי לא תימא הכי.** דגבי יותמין קאי אלא בחזודין חוקמת ליה: **ראוי לדון דיני ממונות.** בחמיה והא דבבי הכל פסול הוא: **אלא נפשות יותמין קאי.** כגון גר וממזר דכשרין לדון דיני ממונות ופסולין לדון דיני נפשות: **ונשקיה לכרעיה דרב פפי.** שהיפך בזכותו: **וקבליה לכרעיה דכוליה עניה.** להלילו כל ימיו ממנת המלך: **מתני' אחיו ואחי אביו ואחי אמו.** הן ובניהן ילפינן מקרחי בגמרא: **בעל אחותו.** כלחני הוא דילפינן [כח:] בעל כלחתו. ובנו דהוה ליה בן חמותו כגון חחיו. וילפינן בגמרא[ב] קרובי האם בקרובי האב: **בעל אחות אביו.** כלחני חביו: **בעל אחות אמו.** כלחני אמו: **ובעל אמו** גרסי' בהדייהו: **וגיסו.** בעל חמות חמחו: **וחורגו.** בן חמחו: **לבדו.** ולא בנו ומחנו. ואי קשיא לך היין לחנא בעל אמו פסול לו ממילא ילענא דהוא נמי פסול לבעל אמו למה לי למיתני חורגו אי משום לחנא בעל אחות אמו וכל כמה דלא חני ליה מבללא דבעל אמו לא משמע לחא הוא לבדו לא חיקשי דכל הבי דמשמע מבללא מיתני בחתניהן בהדיא. בגון אחי פסול לי ואני לי לחנא אחי אביו ובנו ובעל לי ואני לי לחנא אחי אבי אחותו ובנו אחי אמו לי ואני לי לחנא אחי אבי אמו ובעל אחותו ובנו אחי אמו לי ואני לי לחנא אחי אבי

משכחת לחומה לכנים. לחומן לבן שמעון להיינו לחי לחיו: **וכנים לחומה.** בן שמעון לראובן להיינו בן לחיו. וכל שכן לחומה להדדי להא כנים מכח לידהו קא חתו ומימעטו להו מהאי קרא ומשו ומחי לחיו: **כנים להדדי מנלן.** דקתני במתני' בן לחי חיניו פסול לו: **ליכסוי לה יומתו לחומה על הבן.** דכיון דכתיב לחומה שני לחיים משמע ועל הבן הוי משמע בנו של כל לחד ולחד הוי פסול לשניהם: **לעלמא.** שיהו שניהם קרובים פסולין להעיד על לחד מן השוק: **בעדות לחיו.** דמי לאו דמקרא דמי קרובו בהדיה לא הוה מיקבל ומנלן דשניהם מחיים זה על זה: **שלשה לחיים ולחד.** מן השוק עם כל לחד ולחד מעידים על חבילת שני חזקה של קרקע של לחד מן השוק ומעיד לחד מן לחיין והבא מן השוק על שנה לשמונה ולחד מן לחיין והבא מן השוק עם שניה והבאי על השליש ועדיות והבאי לחו שלש עדיות והשוקה קיימת ולא לחיי עדות לחת היו והבאי הבאים קרובים לחו ג' עדיות ניהו דלחת דקא מסהיד לחי לא מסהיד לחי: **וחן עדות לחת להומה.** דעד דמחזמי כולהו לא משלמי ממונא דהא לא הוה מחוקמא בידה לחוקה חלה בהדדות דכולהו: **חלה הומה מעלמא קא לחי להו.** ע"י המזימין חותן חן משלמים ולא זה על זה: **הוה ליה שליש נרשון.** בני שליש הוא ולחי חלה נרשון לחלה ולחיו לחיי שליש ולחי שני ובני שליש ולחי רב דשליש לא יעיד נרשון: **ואחן.** במתני' שני בשני ושני נרשון חנן חלה כולי חאי לא פסיל חלתי': **שני בשני.** כגון לחי חיניו וכנו לחי חלה לי ולחי לו הרי נרשון בשני ושני נרשון חן לחי חלה לי ולחי לו הרי שני בשני ושני בשני חלה לא חנן: **מאי חלנו דקתני חלתי'.** לחי חיניו וכנו ולחנו הלי לחנו דמתני' חלנו קאי הוה שליש לחי חלן. ולקמן פריך ע"כ הוה שליש בשני: **חלא חורחים.** דבעי לאשמועינן שליש פסול נקט חלן נבו לאשמועינן נמי בעל כרחתו: **שמנה חבות.** עם בניהם ולחניהם הוו כ"ד. תע"ג דלחתני חשתה חלן בן חמוקו עמו (לקמן) פריך להו: **חלחין ורבחים.** ח' חבות ולח' בנים ולח' חלנים ולח' בני בנים. ולחע"ג לחיכא תו ח' חלנים שם חלנות חד קרי ליה: **ולחלי קרי ליה.** רב לחלנו דלחתני' חלן בנו כיון דחלן לא הוי חוקמו ומעלמא לחי כדור שליש חשיב ליה רב והלכך בני נמי לחלי חבא דהוי שליש נרשון פסול. ולחיכא לחקשויי לרב כיון דלחלי חלן בנו כדור לחלי לחי חלתי פסול חלנו לחלי חבא דהוי שליש נרשון חלא חבא מיהו ליה לגבייהו לחי חמיו וכן לחי חמיו וכן לחבות חמיו: גוילי

אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכ"ש אבות להדדי בנים לבנים מנלן א"כ ליכתוב קרא לא יומתו אבות על בן מאי בנים דאפילו בנים להדדי אשכחן בנים להדדי בנים לעלמא מנלן אמר רמי בר חמא סברא הוא כדתניא[ו] אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהן ואי ס"ד בנים לעלמא בשרין נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו אמר ליה רבא וליטעמיך הא [ז]דתנן שלשה אחין וא' מצטרף עמהן הרי אלו ג' עדיות והן עדות אחת להזמה נמצא עד זומם משלם ממון בעדות אחיו אלא הזמה מעלמא קאתי ה"נ הזמה מעלמא קאתי אלא א"כ ליכתוב קרא ובן על אבות אי נמי הם על אבות מאי [ח]ובנים אפילו בנים לעלמא אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם אשכחן לחובה לזכות מנא לן אמר קרא יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה [י]תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנלן אמר קרא [ל]משפט אחד יהיה לכם [ט]ומשפט השוה לכם אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני ואמאי הו"ל שלישי בראשון ואנן [ה]שני בשני תנן [ו]שני בראשון תנן [ו]שלישי בראשון לא תנן מאי חתנו דקתני במתניתין חתן בנו וליתני בן בנו מילתא אגב אורחיה קמ"ל דבעל כאשתו ואלא הא דתני רבי חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה הני תלתין ותרתין הוי אלא לעולם חתנו ממש ואמאי קרי ליה חתן בנו כיון דמעלמא קאתי כדור אחר דמי אי הכי הוה ליה שלישי בשני ורב [ח]אכשר שלישי בשני אלא רב דאמר כרבי אלעזר דתניא רבי אלעזר אומר כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואכתי הוה ליה שלישי בשני ורב אכשר שלישי בשני רב סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא מאי טעמא דרב דאמר קרא לא יומתו אבות על בנים ובנים לרבות דור אחר ורבי אלעזר על בנים אמר רחמנא פסולי דאבות שרי אבנים אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן אמר רב אשי כי הוינן בי עולא איבעי לן אחי חמיו מהו בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו אמר לן תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע למזבן

מאי חתנו דקתני מתני' חתן בנו. תימה ג"כ מתני' דקתני גיטו וכנו וחתנו הויגו חתן בנו נמי למעט חתן חתן חמות פסול הא לחי' חתן בן חמותו חתן בנו למעט חתן בן חמות חתן חתן חמות פסול הוי חתן בנו חיכא למימר דמורגו בן מורגו ומתן מורגו בן מורגו: **שמונה** אבות שהן כ"ד. חיכא טובא דחתן חתן ניהו לפוס ליטעו דמתני' קחשיב: **תלתין** ותרתין הוו. הא לגא קחמר חרבעים הוו סה ובניהם וחתניהם וחתן בניהם ובני בניהם חתן חתן חתן בני בניהם חתן חתן חתן

גיסו לבדו וכ"ש חורגו. מיהו שויה דמורגו לבדו למעוטי בנו ותתנו וגיסו לבדו לא למעוטי בנו דהא בריית' ר' יוסי היא מלמד מצינו בעל לחות אמו והיינו בן גיסו ולא לחת למעוטי אלא בעל כדפי' הקונטרס ומדמסקי' דהלכה כר' יוסי דגיסו לבדו למעוטי מתנו ים לדקדק כ"ש שניס הנשואים שמי נשות לחיות לו נשות שני לחיים דכתיב

והא מודו רבי אלעזר במזויף מתובו. מדמהדר ליה מדיי הכי משמע דס"ל כרבי אלעזר דאמר עירבי מסירה כרתי מלמד קסבר מדיי כתב לחלד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה דהכי ס"ל מלעזר בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף נד: ושם) ותימה הא מדיי הוא דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג. ושם) עדיו בחתומיו זכין לו וי"ל דהתם דכתב לאחר מיירי נב' שטרות היוצאים ביום אחד שזמנם שוה דכיון דלא מוכח מתוך השטר ליזה קדם לא שייך למימר עדיו בחתומיו זכין לו ומזלזין בתר מסירה אבל היכא דמתוך השטר מוכח ליזהו קדם עדיו בחתומיו זכין לו ומפילו נמסר לנסוף (ו):

דברי גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו (ו)בסורא אמרי א בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי ב אשה כבעלה דאמר רב הונא אמר רב ג) (נחמן) מניין שהאשה כבעלה דכתיב ד ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא והלא אשת דודו היא מכלל דאשה כבעלה: ובעל אמו הוא ובנו וחתנו: בנו היינו אחיו אמר רבי ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח רב חסדא ה אכשר באחי האח אמרו ליה לא שמיע לך הא דר' ירמיה אמר להו לא ו שמיע לי כלומר לא סבירא לי אי הכי היינו אחיו תנא אחיו מן האב וקתני אחיו מן האם אמר רב חסדא ז אבי חתן ואבי כלה מעידין זה ע"ז ולא דמו להדדי אלא כי ח אכלא לדנא אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוסה אמר רבינא לא אמרן אלא לאפוקי מינה אבל לעיולי לה לא מהימן ולא היא ט לא שנא לאפוקי ולא שנא לעיולי לא מהימן מאי דעתיך כדאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא י אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו יומתה אינו יורשה ימת הוא גובה כתובתה התם בשארו תלה רחמנא אבתי לאו שארו היא הכא משום איקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה: חורגו לבדו: ת"ר יחורגו לבדו חורגו ואינו חורגו איזך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו מאי קאמר אילימא הכי קאמר חורגו לבדו והוא הדין לגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו אלא מתני' דקתני גיסו הוא ובנו וחתנו מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ואלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו ואלא הא דתני ר' חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה כמאן לא כר' יוסי ולא כר' יהודה אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו כ"ש חורגו ומתני' ר' יהודה בריית' ר' יוסי אמר רב יהודה אמר שמואל ההלכה כרבי יוסי ההיא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמר ליה אביי ממאי דרבי יוסי דמתניתין דמכשר בגיסו דילמא רבי יוסי דבריית' ס דפסיל בגיסו לא ס"ד דאמר שמואל כגון אנא ופנחס דהוינן אחי וגיסי אבל גיסי דעלמא שפיר דמי ודילמא כגון אנא ופנחס משום דגיסו קאמר אמר ליה זיל קניה בעדי מסירה כר' אלעזר יוהאמר רבי אבא ק מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהוא פסול א"ל זיל לא שבקי לי דאותביניה לך: ר' יהודה אומר כו': א"ר תנחום א"ר טבלא אמר ר' ברונא אמר רב הלכה כרבי יהודה רבא אמר ר"נ אין הלכה כרבי יהודה וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אין הלכה כר' יהודה איכא דמתני לה להא דרבה בר בר חנה אהא את זו דרש רבי יוסי הגלילי

ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם יוכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי הגלילי בני חמוה דמר עוקבא קרובים

ובנו ותתנו י(כשריס לגיסו) דלמעל לחות אמו דקתני מתניתין דהוי קרוב וכן גם הוא קרוב לו דהוי ליה כן גיסו לא פליג רבי יוסי עלה ומודה הוא דכן גיסו פסול לו משום דליהוי לדידיה בעל לחות אמו אבל משום קורבה דכן גיסו לא מפסיל ופקתא מינה דמתן גיסו כשר להעיד לו משום דליהוי לדידיה בעל לחות אמו אבל משום קורבה דכן גיסו לא מפסיל ופקתא מינה דמתן גיסו כשר וכו': **מאי גיסו דקאמר רבי יוסי אף גיסו.** ומה אמר מדת ומה אמר מדת ולא פליגי: הכי גרסינן **אלא כי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא רבי יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו: אלא הא דתני רבי חייא כו' לא רבי יהודה ולא ר' יוסי.** דלר' יהודה ט' לחות טויין במתני' כר מחורגו וכן לר' יוסי משנה הויין: **כרייתא ר' יוסי.** דקתני בן ומתן בגיסו: ומורגו הוי מ' לחות ובניס וחתנים. ולית דמוקמי להאי בן גיסו דקא מכשר ר' יוסי בבן גיסו לו לגיסו מאחה אחרת כי היכי דלא לפלוג ר' יוסי אלחות אמו ולא מיתוקמ' שפיר דכל בניהם דמתני' מאומה אחה קאמר ועוד מי מאחה אחרת מכשיר ר' יוסי מכלל דתנא דידן מאחה אחרת נמי פסול משום קורב מחמת קורב מיקמי לרב חסדא דאכשר בחי אחה דהשתא בן גיסו פסול משום אחי אחמ"כ מיבעיא: **הלכה כר' יוסי.** קס"ד כר' יוסי דמתני' דלא פסול אלא קורב הרחוי ליהם וגיסו לית ליה לר' יוסי: **דפסיל בגיסו.** דקתני גיסו דגיסו שמואל אפילו דגיסו דעלמא פסול: **משום גיסו.** ושמואל פירושא דגיסו אחא לאשמעי': **א"ל.** למקבל מתנה: **זיל קנייה בעדי מסירה.** אם יש לך עדים שאחר זה שטר זה בפניהם הניחם ויעידו ואחיה שלך. דאמר רבי אלעזר לחאני' במסכת גיטין (ד' ג:) אפי' לא אחמיו בו עדים אלא שנחנו לה בפני עדים כשר ובובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני חקון העולם: **במווזף מחוכו.** שאחמו בו עדים פסולים שהוא פסול דבמקי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא אחפל בעלמא הוא:

קרובים

נה א ב מי' פי"ג מהל' עדות הלכה ו סמג לאוין רטו טוש"ע מ"מ סימן לג סעיף ג:
נו ג מי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ו:
נז ד מי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ו:
נח ה מי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ט:
נט ו מי' פ"ג מהלכות מגל הלכה ג סמג עשין מח טוש"ע מ"ע סי' שנג סעיף ד ופי' שעד סעיף ד טוש"ע שם סי' לה סעיף ה:
ם ז מי' פכ"ב מהל' מיאות הלכה ג סמג עשין מח טוש"ע שם ופי' ז:
סא ח מי' שם פ"ג הלכה יג סמג שם טוש"ע שם סעיף ו:
סב ט מי' פי"ג מהל' עדות הלכה יג סמג לאוין רטו טוש"ע מ"מ סימן לג סעיף ח:
סג י כ מי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ד וע"ש:
סד ל מי' פ"ג מהל' גירושין הלכה ו סמג עשין מח טוש"ע שם סי' קל סעיף ו:

הגהות הב"ח

(ו) ס"ש ד"ה ויתן מטמא וכו' כתן הוא וכן היא רבו' על הטומאה ותיש ל"ג תיבה מטמא הס"ד כ"ל: (ב) באו"ד ולתו דוקא נשי. ב"ב ובנב"מ דף יח פי' כ"ש להניח דוקא קתי מנשי כהונה לתין כופין אותה לטמא לו תע"ג דכתיב לה יטמא תלוה ע"ש: (ג) ד"ה בשלה תלה וכו' בית ונתלין הס"ד ותמ"כ ל"ל ד"ה וה"ה לגיסו והיינו וכו' וה"ה לחורגו הס"ד ותמ"כ ל"ל ד"ה ומאי גיסו דקתמר וכו' עד תשמה הויין הס"ד ותמ"כ ל"ל ד"ה נתלין נכדו וכו' הס"ד ותמ"כ ל"ל זכו נוסף אחר וכו' דתתן גיסו כשר וכו' הס"ד ותמ"כ ל"ל ד"ה תלה גיסו דחורגו.

רבינו חננאל

אחי אביו בן אחות חמיו וכו': **רב** איקלע למיזבן גרולי בעי מיניה מהו שיעיד אדם לאשת חורגו א"ל בסורא אמרי בעל כאשתו. בפומבדי' אמרי אשה כבעלה כלומר עדותו פסולה. מנא לך דכתיב ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא מיכן שהאשה כבעלה. רב נפק למתרי משכון לר' חייא רבה עבר בחד אחר ואשכח ר' יוחנן יתיב מקשי הנינן חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו אשה כבעלה הבעל כאשה. ונקמת אשת חורגו כחורגו. והבעל כאשה. רב חסדא בעי משה שיהא כשר באשת פנחס ו)

ו) מכאן עד ריש דף כ"ט ע"א חסר בכ"י

תורה אור השלם

1. ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך הוא:
ויקרא יח יד
2. ובאת אל הכהנים הלוים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: דברים יז ט

מוסף רש"י

כי אכלא. כיסוי (בבורות נג.) לא אונן. אין מטמא מל עליו לאיסור טמיאת קדשים (ב"מ יח.). ולא מטמא לה. אם כתן הוא. דכתיב כי אם לשארו, והיינו אשתו, והא לאו שארו הוא דלא אתרו בה קרוב אלא כאו שארו לידי קרוב כשר (שם). וכן היא אינה אוננת. להיות אסורה בקדשים (יבמות כט.). ולא מטמאה לו. לאו משום כהונה קאמר, דאין בכהות מיהכות על הטומאה, דכתיב בני אהרן, אלא אינה זקוקה לטמא לו, לא בהנת ולא ישראלית, אמנוה להתעסק בקבורה מתי מלוה לאחרים בפרהסיא, דכתיב לה יטמא, ואינה לה טומא מלוה ואם לא רצה מטמאין אותו על כרחו, ומעשה ביוסף הכהן כו' בתו"כ (ב"מ יח. וכעי"ז כתובות פט:). אינה לריכה להתעסק בו, ולאו דוקא ולא מטמאה, דהא בנות אהרן לא היחזרו על הטומאה, אלא לאחיהן דנקט לא תיגנת, דאפטריך ליה, נקט ולא מטמאה, דבעי למיתני תרתי בדידה ובדידיה, כך אמעתי, ולי נראה ולא מטמאה כגון בהגל, שאחרלוים מיוהרים על הטומאה מינבלתם לא מהני (יבמות כט:). מתה אינו יורשה. נלוציית בית אחיה, דלא תקון יורשה הבעל עד שתכנס לחופה או שתמצה לנשואים (כתובות נג:) דגבי ירושת הבעל אחרו בכתיב, לאחרו הקריב אליו ממשפחתו ויירש אותה, מכלן שהבעל יורש את אשתו (שם פט:). והא לאו אחרו הוא (ב"מ יח.). מה הוא. בתמיה, גובה כתובתה. מנה מתניס ותוספת אם כתב לה (כתובות נג.) ובדכתב לה מן המירושין מיוחקמ' (יבמות כט:).

ג) [עיין תוס' קדושין נב: ד"ה גיסו], ד) [בי' העניין תוספ' פירוש תוספ' כפרי החניות שאין הסם מיגוע אלא הנחה בלבד], ה) ב"מ יח. [ע"ש ד"ה], ו) [עיין תוס' כט: ד"ה אין], ז) ב"ב קנ.], ח) ר"ה כה: ע"ש קידושין סו: ע"ש, ט) [במדבר כז:], י) רש"ל מ"ו, י) בכ"י שבאלפסי ליתא שני תיבות, יא) הא כל"ל, ל) [ועי"ש תוס' גיטין יח. ד"ה מפני],

קרובים ונפרחקו הוו. שמתה לחותם משם עוקצת: **נקנח דקירת מידקי נכו.** נקב של שעוה נדבקתי בכם בתמיה. כלומר מיני דבוק בכם כלל אלא לחתן לה ליימיתון דינה: **מיוס רשעון ומילך.** בטלה שומשינות וכשר להעיד: **והוה לה לוייב לו יעידנו.** דהאי והוה לאעד קאי דמעיד שהוא חייב ליגות והעד לא חויב לו לרוצה דלי בירוצה הא כתיב (דברים ז) והוה לה שונא לו וקאמי לחריני טוענ: **ולא מבקש רעתו ידיננו. לסמיך ליה ושפטו העדה וקאמר ר' יהודה דהאי לא מבקש רעתו משופטים קאי.** ולשון זה מצאתי בברייתא לסיפרי ולא בסיפרי שלנו והוה לא חויב לו העד ולא מבקש רעתו השופט: **אך נדיין.** דבדיין מודו רבנן דשונא לא יהון דלא מצי מזו ליה זכותא: **ואידך.** לפסול בדין אחד שני דיינין שעומדין זה אל זה: **מתני' מאיימין עליהם.** מפרש בגמרא: **הוא אמר לי.** הלוה אמר לי: **לא אמר כלום.** לעניד אינש לאמר פלוני נושה כי כדי שלא יחזיקוהו עשיר: **הודה לו.** שהיה שהיסה בפניהם להוות נתכוון להיות לו עדים בדבר: **שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי.** לכאורה (שמות כג) אמרי רבים להטות: **אפילו שנים מחייבין או מוכין והשלישי אומר איני יודע יוסיפו דיינין.** ופ"ג דלי הוה פליג עלייהו הוי בטל במיעוטא כי אמר איני יודע הוי כמי שלא יצא דין ונמצא הדין בשנים ואין תלמוד בעינן: **מכניסין אותן.** לבעלי דיינין. וגמרא [ג.] פריך הא לא לפקיעה: **גמ' היכי ע"ל.** לעדים כשמאיימין עליהם: **נשיאים ורוח ונשם וגו'.** בשביל שתהלל בשמת שקר להיינו מעידי שקר בשמים נעלרים ואפילו כשהשמים מתקטרים בעבים ורוח להוריד גשמים אין הגשם נח: **אמר רבא.** מאי איכפת להו אם לא ירדו גשמים אמרי בלבם משל הדיוט שהוא כפוף ומבקש לומנות לא חליף על פתח מי שיודע לומנות ובעל מלאכה לא עבר הרעב: **מפץ ומרב וגו' איש עוזה וגו'.** בעון עדות שקר דכר בא ויתיירלו שלא יאמרו: **מאוגרייהו זילי.** השוכרים אותם מבזזים אותם וקלים הם בעיניו: **והושיבו שנים אנשים בני בליעל.** בעדות היזכות כמיב שיועצי המלך היו יועצים לשוכרם והיו קורין אותם בני בליעל: **כפנינו.** משמע שעשאוהו עדים(ג): **פטור.** ות"ס שמעינו עדים אממול שהודה לו הומיל ולא אמר אתם עדיי: **משטה אני בך.** שוחק הייתי בך בשביל שהיית שומלני מה שלא היה: **הכמין.** המציא כמו ומרב לו (דברים יט) ויכמון ליה: **ואין טוענין למסים.** המסית מביאו לעבודת כוכבים אין טוענין אותו ג"ד בשביל טענת זכות שלא אם כן טוענה הוא: **ואם לא טען.** משטה הייתי בך כשהודיתי שלא אמר לא אתן לך הנא עדים שהלוית לי אין טוענין בשביל שלא אומרין לו אמרי שהודיתה לך שלם: **וכדיני נפשות.** אם יש טוענת זכות והוא אינו יודע לטעון טוענין לו: **לפי שלא טען.** הגשם לא טען הקב"ה בשביל: **ולא פגעו בו.** הקב"ה לא הזהירם על הנגיעה ומתוך שנפשו גירעו שלחף הגשם את הוא על המילון עד שנגעה בו אמר לה רמי שאין מיתה על הנגיעה לף על הכילה לא תמותי: **למסים.** ל' מלך"ף מהכא קרי ביה שמי מאות אמה. כל אותיות שבתורה הבתיבתם כשתיבתם כמו ועשית ואמרת כאלו כתובה בה"ן וכן אמה אסר כמו אותה[ה] אלא: **עשתי עשרה.** ל' עי"ן מהכא הוי לה שמים עשרה:

קרובים ונתרחקו הוו אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא אמרו ליה מאי דעתיך כר' יהודה אנן [ו]מיתינן איגרתא ממערבא דאין הלכה כרבי יהודה אמר להו אטו בקבא דקירא אידבקנא בכו דלא קאמינא פסילנא לכו לדינא אלא משום דלא צייתיתו דינא: **אוהב זה שושבינו וכו'.** וכמה דברי הרב ודברי התלמיד. ות"ת אם כן כל מסית יפטר עלמו בחומה טענה ויש לומר דלוקח נמי שלא נלטוה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שנמלא תקלה על ידו אבל מסית שנלטוה שלא להסית נמלא כשמסית עובר:

כך אמר ר' אבא אמר רבי ירמיה אמר רב כל שבעת ימי המשתה ורבנן משמיה דרבא אמרי אפילו מיום ראשון ואילך: **השונא כל שלא דבר כו':** ת"ר [ז]והוא לא אויב לו יעידנו [ח]ולא מבקש רעתו ידיננו אשכחן שונא אוהב מנלן קרי ביה הכי והוא לא אויב לו ולא אוהב לו יעידנו ולא מבקש רעתו ולא טובתו ידיננו מידי אוהב כתיב אלא סברא הוא אויב מאי טעמא משום דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתיה ורבנן האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי ביה חד [ט]לריין איידך כדתניא אמר רבי יוסי ברבי יהודה והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו [י]מכאן לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאין יושבין בדין כאחד: **מתני' [יא]כיצד בודקים את העדים היו מכניסין** אותן לחדר ומאיימין עליהן ומוציאין [יב]את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה [יג]אם אמר הוא אמר [יד]לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום [טו]עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז [טז]ואחר כך מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר [יז]שנים [יח]אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב אחד אומר חייב ואחד אומר זכאי [יט]אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין [כ]גמרו את הדבר היו מכניסין אותן [כא]הגדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב [כב]ומניין [כג]לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבים אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי על זה נאמר [כד](לא תלך רכיל בעמך ואומר) [א] [3]הולך רכיל מגלה סוד: **גמ'** היכי אמרי' להו אמר רב יהודה [כה]הכי אמרינן להו [4]נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר אמר [כו](ליה) רבא יכלי למימר שב שני הוה כפנא ואבבא אומנא לא חליף אלא אמר רבא אמרינן להו [5]מפץ [כז] וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר אמר [כח](ליה) רב אשי יכלי למימר שב שני [כט]הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא שכיב אלא אמר רב אשי אמר לי נתן בר מר זוטרא [ל]אמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי דכתיב [לא]והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר ברכת אלהים ומלך: **אם אמר הוא אמר לי** כו' עד שיאמרו בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז: **מסייע ליה לרב** יהודה דאמר רב יהודה אמר רב [לב]צריך שיאמר אתם עדיי איתמר נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן [לג] (בתנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי אמר משטה אני בך פטור) תניא נמי הכי מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי אמר לו משטה אני בך פטור ולא עוד אלא [לד]אפילו הכמין לו עדים אחורי גדר ואמר לו מנה לי בידך אמר לו הן רצונך שתודה בפני פלוני ופלוני אמר לו מתירא אני שמא תכפיני לדין למחר אמר לו תניהו לי אמר לו משטה אני בך פטור ואין טוענין למסית מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא והכי קתני [לה]אם לא טען אין טוענין לו [לו]ובדיני נפשות אע"ג דלא טען טוענין לו [לז]ואין טוענין למסית מאי שנא מסית אמר ר' חמא בר חנינא מפירקיה דרבי חייא בר אבא שמיע לי שאני מסית [לח]דרחמנא אמר [לט]לא תחמול ולא תכסה עליו אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דא"ר שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא מאי הוה ליה למימר דברי [מ]הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין דברי הרב שומעין אמר חזקיה מניין שכל המוסיף גורע שנאמר [מא]אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו רב משרשיא אמר מהכא [מב]אמתים וחצי ארכו רב אשי אמר [מג]עשתי עשרה יריעות אמר אביי לא שנו אלא דאמר משטה אני בך אבל אמר

לא

סה א מיי' פכ"ג מהלכ' סנהדרין הלכה ו סמג לאוין רמ טוש"ע מ"מ סי' ז סעיף ז:

סו ב מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ח:

סז ג מיי' פי"ז מהלכות עדות הלכה כ סמג לאוין ריז טוש"ע מ"מ סימן כח סעיף ח:

סח ד מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען הל' ג [ופי"ז מהל' עדות הל"ד] טוש"ע מ"מ סימן פח סעיף ח:

סט ה מיי' פי"ז מהל' עדות הלכה כ סמג לאוין ריז טוש"ע מ"מ סי' כח סעיף ט:

ע ו מיי' פ"ח מהלכות סנהדרין הל' כ סמג עשין לח טוש"ע מ"מ סימן יח סעיף ל:

עא ז ח מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ז ט סמג שם טוש"ע מ"מ סי' יט סעיף ג:

עב ט י כ מיי' פי"ז מהל' עדות הל' כ סמג לאוין ריז טוש"ע מ"מ סי' כח סעיף ז:

עג ל מיי' שם הלכה ו [והל' ד] טוש"ע שם סי' פח ס"ו:

עד מ מיי' פ"ו מהלכות טוען ונטען הל' ו סמג עשין לה טוש"ע שם ס"ג:

עה נ מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ל:

עו ס מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג:

עז ע (מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח):

עח פ מיי' פי"ל שם הלכה ה:

מוסף רש"י

הוא אמר לי שאני חייב לו. אבל לא נפני התובע אמר כן, לא הוה הולמא (לקמן לז:). איש פלוני אמר לי. שזה חייב לזה, שהוא לשון הלואה, הייט על מפי עד (שם). ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין. דהוה ליה כמקלן דלא היה התם ומשמכח דאמרי הוא דהוי ומקן בעינן מעיקרא מלמא, דאי נמי גמר דינא מאתי דהוי ריבוע שפיר דמי (לעיל ה:).

רבינו חננאל

כל המוסיף גורע עשתי עשרה אוסיף ע' ופחת אמה:

מסורת הש"ס

ו) [ע"ג מג: שבועות מח:], ב) [ג' יבי' וכי"ף וכ"ם חומן], ג) לקמן לז:, ד) [עיין לקמן לז: גרסת רש"י שם אמר הוא אמר לנו וכו' וכו' אים פלוני אמר לנו וכו' ע"ש פירושו משום דהוי עד מפי עדן], ה) לעיל ג:, ו) לעיל ה:, ז) לקמן מב., ח) ב"ק קט: ע"ש, ט) [ב"מ ג"ג ועי' תוי"ט], י) [מלת ליה ליתא בשלמות פ' יתרו סי' נה. וכן מוכח בקידושין עב: ביום שמת רב יהודה גולד רכ], כ) בקרא מפיק, ל) יבמות קיב:, מ) [כ"ה ובכ"ם איתא ונראי שיאמר אתם עדין], נ) [לקמן לז: וחוגיגה לג:], ס) קידושין מב: נלה יד: [תמורה כה. ב"ק נ.], ע) [ל' מלתיים], פ) נע"י: וכן אתם אמר כמו אותם,

תורה אור השלם

1. או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות ונפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו:
במדבר לה כג
2. לא תלך רכיל בעמיך לא תעמד על דם רעך אני יי: ויקרא יט טז
3. הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר:
משלי יא יג
4. נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר: משלי כה יד
5. מפיץ וחרב וחץ שנון איש ענה ברעהו עד שקר: משלי כה יח
6. והרשיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעדהו לאמר ברכת אלהים ומלך ויוציאהו וסקלהו וימת: מלכים א כא י
7. לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו:
דברים יג ט
8. ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמתון:
בראשית ג ג
9. ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו: שמות כה י
10. ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי עשרה יריעת תעשה אתם: שמות כו ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כפנינו וכו' עדים מדלא קתני שמענו שהודה לו הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] במתני' (ותומר הולך לכיל מגלה סוד) מ"ש:

כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והא דאמר גבי פסוט (ב"ב דף קעה. ושם) שכיב מרע שהודה שלא ע"ל מתם עדיי מסוס למיזן מדם מסטה בשעת מיתה ואמתי לא אמרינן כדאמר הכא שלא להשביע את בניו וי"ל דהתם מיירי שמצוהו והודה שלא להשביע שלא טענת מסטה ואע"ג דאמרינן לעיל דטענת מסטה לא טענינן ליה לבניו טענינן כדמשמע התם דאי לאו דאמרינן מדם מסטה בשעת מיתה טענינן ליה וטענת שלא להשביע אפי' לדידיה טענינן כמו שטענין לה נמתן להסוח גבוה:

הודה בפני ב' וקנו מידו כותבין.

ואע"ג דלא אמר כמתו מסוס דמסתם קנין לכתיבה עומד כדפ"ה מיהו אם רצה למחזר מוחר כדאמר בפ' המוכר את הספינה (שם דף עז. ושם) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר מוחר בשטר ואינו מוחר בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף נה.) אמר לעדים כתבו ומתמו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי לאו דוקא כתובו דה"מ אע"ג דלא אמר כתובו והבי דקאמר כתובו מסוס סיפא נקטי דהיכא דלא קנו מיניה אף ע"ג דאמר כתובו צריך לאימלוכי והא דקאמר קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ניה לאו מסוס שמיעו יכול לחזור בשטר אלא מקמתמ כל כמה דלא הדר ניה רוצה הוא שיכתבו מדע דהא לא קנו מיניה פסיטא דמלי הדר ניה ואיכא למ"ד מ"ל לאימלוכי ניה ומ"מ כיון דאינו מוחר בשדה מ"ט מוחר בשטר אי שטר מכר הוא ומסוס מצעבדי הא אמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מב:) המוכר את שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים וי"ל דלא ניחא ליה לליפקו שטרא עילויה דקלא אית ביה וחילי נכסיה כמכורים שהן שטרי חוב והא דאמר בהגוזל קמא (ב"ק דף נח.) גבי השורף שטרו של חבירו דאי אינא אסדי לידעי מאי כתב ניה ניכתוב שטרא אחריני התם שאני שכבר היה לו שטר לתין לו להפקיד כתו: **מר בר רב אשי אמר בו'.** בשבועות (דף מז. ושם) פירש הריטב"ן בשם ע"ר ורש"י ובשם רבינו גרשום דהלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ומודיעת. מודיעת הן דהכא מיפך שבועה דפרק שבועת הדיינים (שם) דלפיכך בדאוריימת מהפכינן וכן רב אחי פפק כמותו במיפך שבועה והכא דאמר מדאמר התם אחי מאן דמיפך שטרא על מברייה ואמר ליה מידך מיחסבנא לי דלא פרעתיך דאמרי ליה מיחסבנא ליה ולא דמי כלל דהתם לא רמיא עליה שבועה דאוריימת ובשכר תגרים ומחולפים (שימון ל"ח) כתוב דבכולי הש"ס הלכתא כמר בר רב אחי בר מיפך שבועה ומודיעת וכן פפק בה"ג דאין הלכה כמותו במיפך שבועה ובעריך פפק וכן בחזקת הגשומים דלא מהפכינן בשבועה דאוריימת וכ"ת בר רב אחי בר ממיפך שבועה ומיזכי דפרק בהמה המקשה (חולין דף עו: ושם) ונתן עליו סימן כולו הפך נבן ודילמא לספרי דרבא וידעי ההיא אודיתא דהוה כתב ביה דוכרן פיתגמי לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן [ו](אמר) רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הכי אמרינן משמיה דרבא [א]כל מילי דכדי לא דכירי אינשי ההוא דאכמין ליה עדים לחבריה בבילתיה אמר ליה מנה לי בידך אמר ליה הן אמר עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לא אמר רב כהנא הא אמר ליה לא ההוא דאכמין עדים בקיברא לחבריה א"ל מנה לי בידך אמר ליה הן חיי ומיתי ליהוו עלך סהדי אמר ליה לא א"ר [ב]שמעון הא א"ל לא אמר רבינא ואיתימא רב פפא שמע מינה מהא הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי [ב]לא שנא כי אמר לוה ולא שנא כי אמר מלוה ושתיק לוה טעמא דאמר לוה לא אבל אי שתיק הכי נמי ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני אתו תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ר נחמן [ג]אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקו בי זוזי בתר דשכיב אתו תבעינהו ליורשין אתו לקמיה דר' ישמעאל ברבי יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא פרעו פלגא תבעינהו לדינא לאידך פלגא אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו [ד]כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו אמרו ליה ניזיל וניהדר אמר להו [ה]כבר הורה זקן הודה [ה]בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין בפני שלשה ולא קנו מידו רב [ו](אמי) אמר כותבין ורב אסי אמר אין כותבין עובדא וחש לה [ז]רב להא דרב אסי אמר רב אדא בר אהבה הא אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן כניפי ויתבי לא כתבינן כנפנהו איהו כתבינן רבא אמר אפילו כנפנהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני מר בר רב אשי אמר [ז]אפילו אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לבי דינא [ח]הודה במטלטלי וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין מר זוטרא אמר כותבין [ט]והלכתא כותבין רבינא איקלע לדמהריא א"ל רב דימי בר רב הונא מדמהריא לרבינא מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי אמר ליה במקרקעי דמו רב אשי אמר [י]כיון דמחסרי גוביינא לא ההיא אודיתא דלא הוה כתוב בה אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה אבי ורבא דאמרי תרוייהו [כ]היינו דריש לקיש דאמר ריש לקיש [ל]חזקה אין [מ]העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול מחקיף לה רב פפי ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע [נ]מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילינהו לספרי דאבי וידעי אודיתא דהוה כתב ביה דוכרן פיתגמי

לא היו דברים. לפ' הודיעי לך. והכי עדיים שמעו: **הוחזק כפרן.** ואינו נאמן עליו בשבועה: **כל מילי דכדי לא דכירי אינשי.** דברים של חנם כלומר הואיל ואותה הודאה דברי רוח היו שהשטה בו לא לכירי אינשי ושכח אותה הודאה: **כילפא.** ירושה הפרוסה קניות המטה: **עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי.** רוצה אתה שיהו כל השומעין מעידין בין ניעורין בין ישינים שהיה מכיר זה בו שלא יוכה נפני עדים אמר בלבו אמת יהא קבור שכולם ישנים ויאמרו הן: **קב רשו.** מלא קב שטרות ים עליו: **מאן מסיק בי.** למי אני חייב לוה: **לדס עשו.** לומר לבריות חייב אני מעות לפלוני להתרחק מעין הרע: **שלא להשביע.** שלא לירלות שבע מממון: **עכברא דשכיב אדינרי.** עשיר שלא נהנה מממונו כעכבר זה שמוכך על דינרי זהב ואינו נהנה מהן: **ניזול וניהדר.** נחלט החלי שקיבלנו: **כבר הורה זקן.** ר' ישמעאל שקיבלתם על פיו ולא חלוק על מה שעשה: **וקנו מידו.** כותבין שטר הודאה ואע"פ שלא אמר כתבו לפתם קנין לכתיבה עומד: **ושם לאו אין כותבין.** ואע"ג דאמר להו אחם עדיי ומיהו לפתם לו אפילו הכי ניחא ליה מלוה על פה ממלוה בשטר: **שלשה.** שעשלו בית דין והפקירון הפקר ויכולין לשנותו לעשות מלוה בשטר ולהיות במקום הלוה לעשות שליח לגובתה: **מודיפת.** שטר הודאה נפני שלשה שלא קנו מידו: **כניפי ויתבי.** שלשה שהיו יושבין ובא והודה לו בפניהם הואיל ולא זימנום וקיבלום לכך לא נעשו ב"ד שלא עדים דלילמא אי לא הוו שלא מדי הוה מודי ליה קמייהו ולא הוה מהדר אמר ב"ד: **כנפינהו אינו כתבינן.** דמדכניף תלתא דעתיה אבי דינא: **דקבעי דוכתא.** כדרך הדיינין: **ושלחו.** שליח בשמייהו ללוה למיתי קמייהו לדינא ואודויי והואיל ועומד בדין נעשים כמלוה בשטר שלוויה לכל הלכך כתבינן: **במקרקעי.** קרקע שהיה לחוכן מוחזק בה והודה לשמעון שהיא שלו: **כוחבין.** דהא כיון דאודי ליה דידיה הוא ולא מיחסרה גוביינא דבשלמא מטלטלי מלוה להוציאה ניתנה ומוב בעלמא הוא ומלוה על פה ליעא ממלוה בשטר ולא ניחא ליה למלוה אבל הכא גלוי מילתא בעלמא הוא: **לדימסרית.** שם מקום: **אינהו בעינייהו.** בשעת הודאה: **מלי.** מי אמרינן כיון לבתורין ומוחתין ואודי ליה כל הכי דלמא לאינהו דידיה הוו אי דילמא כיון דמלוה להוציאה ניתנה שמא יוציאה ולא ניחא ליה למיהוי שטרא עילויה והכא דלמה נפני שני עדים קאמר: **ספיא מודיפת.** שניים מחוסים עליה: **נעשה גדול.** המוכר דקיימא לן (ב"ב דף קנו.) ולמכור בנכסי מניו עד שיבא בן עשרים. הכא נמי כיון דשנים לא מני כחבי בלשון בקשו ולמי מיהו אמר להו: **דאנן לא ידעינן.** כלומר ים דיינין הרבה שאין בקיאין בהלכה זו שאמרנו דשנים שלא קנו מידו אין כותבין: **דוכרן פיתגמי.** לא היה כתוב בה זכרון עדות בלשון עדים שלא בלשון זכרון דבריס והוא לשון דיינין:

וכל

עין משפט נר מצוה

עמ א מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען הל' ו סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פח סעיף ג ופעיף כח:

פ ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו ופעיף יג:

פא ג ד מיי' ופמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף יד:

פב ה ו ז מיי' פ"ו מהל' טוען הל' ב ג סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' לח פעיף ז:

פג ח ט י מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ח:

פד כ מיי' ופמג שם טוש"ע שם סעי' יא:

פה ל מיי' פכ"ט מהל' מכירה הלכה טז ופכ"ד מהל' מלוה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' לה סעיף יג בהג"ה ופ' מי פעיף לח:

רבינו חננאל

ההוא דאכמין סהדי בכילתא א"ל מנה לי בידך א"ל אין עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לאו אמר רב כהנא האמר לאו. ההוא דאכמין סהדי בקברא א"ל מנה לי בידך א"ל אין חיי ומיתו ליהוו עלך סהדי א"ל לא אמר ריש לקיש האמר ליה לאו. אמר רבינא הא דק"ל וצריך שיאמר אתם עדי לא שנא אמר (מלוה) [לוה] ול"ש אמר (לוה) [מלוה] ושתיק ליה שפיר דמי וההוזותא מעלייתא היא דהני משום דאמרו ליה לאו אמרינן אינה עדות שהרי חזר בו הא אשתיק שפיר דמי: **ירושלמי** חד בר נש אצוות לחבריה בסעודתא גו אריסטון א"ל הב לי כך וכך דאת חייב לי א"ל [אין] בתר דקמון א"ל לינא חייב לך כלום והא אית לי סהדי דאודית לי א"ל לא אודיתי לך אלא בנין דלא מיעבבב מגיסתך. אתא קומי ר' אמי אמר הדא היא דאמר ר' יוחנן המכמין עדים אחורי הגדר לא עשה כלום: **ההוא** דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני תבעוה קמי דרב נחמן אמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו: **ההוא** דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלוני ופלוני מסקו בי תבעו ליורשין קמי ר' ישמעאל אמר להו זילו פרעוהו דלא אמרינן אדם עשוי שלא להשביע עצמו לאחר מיתה. פרעו פלגא. אתו קמי ר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע עצמו בחייו אף כך לאחר מיתה אמרו ליה נהדר אמר להו כבר הורה זקן שמעינן מינה דכל מלתא דליתא בהדיא כי האי גוונא אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות מה שעשה עשוי: הודה לו

מוסף רש"י

אלא אם כן נעשה גדול. כל מעשה השטר כגדולים, הלוקח והמוכר (כתובות יט.) נותן ומקבל ועדים כולם גדולים וכפרים (דשב"ם ב"ב קנה.).

רבינו חננאל (המשך)

בפני שנים וקנו מידו כותבין דסתם קנין לכתיבה עומד ולא צריכין לאימלוכי ביה הודה בפני ג' ולא קנו מידו. רב אמר כותבין רב אסי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי ולא כתבי עד דמלכי ביה וקיי"ל כוותיה. אמר רב הא אודייתא הוו כניפי ויתבי ואתא ואודי ליה קמייהו לא כתבי אבל אי כניף ואייתי איהו לסהדי כתבי. רבא אמר אפילו כניף אייתי להו לא כתבי עד דאמר להו הוו עלי דייני. מר בר רב אשי אמר לעולם לא כתבי עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה וקיי"ל דלית הלכתא כ) כמר בר רב אשי בהא. מטלטלי אע"ג דהודה אי אמר להו כתובו כותבין ואם לאו אין כותבין והלכתא מקרקעי כותבין אע"ג דלא אמר כתובו אלא הודה לו בלבד. מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי (רבינא) [רב אשי] אמר כיון דמחסרי גוביינא לא. וקיי"ל כרב אשי דרבינא לגבי דרב אשי תלמיד הוא: **ההוא** אודיתא דלא כתיב בה אמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו כשרה היא דהיינו דריש לקיש דאמר בפרק מי שמת ובפ' האשה שנתאלמנה חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול המקנה. הכא נמי אילו לא אמר להו כתובו לא הוו כתבי. שאלו לספרי דאבי ורבא והוו ידעי

כ) [ג"ל דהא בתום' כתן ד"ה מר ובשבועות מ"ש ושוד בכ"ב כתבו משום דניני דבעל הבי"ת הלכתא כוותיה נכר ממיפך שבועה ומזיזי ופלוני דט"ס הוא וי"ל דקי"ל דהלכתא כ"ת).

ל) [ג"ל אמר ליה וכ"ל בשמלות פ' ויקהל פי' ס"ח], כ) [ג"ל ר"ש בן נקים], ג) [ב"ב קנד:], ד) [לעיל כד. שבת נפ. יבמות קכ:], ה) [בכ"ב ובכ"מ ובכ"ש ליתא וכן מוכרח], ו) קידושין מה: מגילה ה., ז) כתובות יט. ב"ב קנה., ח) [ממולין עו: כתב רש"י וכמר בר רב אחי קיי"ל בכל דוכתא בר מתודיעך ומיפך שבועה וכ"כ תוס' כאן רש"י ובשבועות מג. כתבו מוספות ד"ה ומר מו' ריב"ן בשם הקונטרס וע"ע מוספות יומא פג. ד"ה מר ובכתובות פד: ד"ה והוא ודף נו. ד"ה מלמה ובמולין עו: ד"ה מרן),

וכל לישני דבי דינא. כל דבריהם היו כתובין בגמרא ד"ה ולא היו חתומין בלא סניס: **ולא הוה כתיב ביה כמותם בלאם וחד ליתומי.** כדמפרקינן בכתובות (דף כב.) בשלשה שיצאו לקייס את הקטור ומת אחד מהם: **היינו דריס נקיס.** דתמר [בכ:] מזקה אין ב"ד כותבין שטר בלא כלא וכהלכה והני וודאי בלאת הוו: **לניס דין טוטין.** סכורין שיהו סניס כשריס לדון: **כי דינא.** הכל יודעין שאין סניס קרויס ב"ד: **כי דינא דרבנא אבא.** לפיכך ולפי יפני שאין ב"ד קרויין בשניס: **ואמר לן רבנא אבא.** לכתוב כך לכיון דהוה היה שם מקחא בלא זוה לפחות משלשה לכתוב. והאי דנקט רב אבא לפי שניס דינו היה לאבא בימי דינוק וכשיסיס סידרו גמרא של תלמוד בבלי כדאמרינן התם בהשוכר את הפועלים (ב"מ פו.) רב אבא ורבינא קוץ הוראה וביניהו נאמרו דבריס הללו והוקבעו בגמרא: **בניס לא אמר כלום.** לינו נאמן לפי שאין בידו לינטל: **בשדה דבריו קיימין.** דאמר לו לאבא אם רוצה ליטלו ונותן ונותנן לאותו שהוא מעיד עליו: **אס כמוסר.** אס נראה להס כמוסר דבריו לבניו בחמת בלשון נוזוף: **כמעריס.** שהוא מתירא שלא יטלס[ג] בחייו או שלא יחזיקוהו כעשיר להוסיף על ימיותיו: **שניה לו אביו.** ולא אמר להו היכן הס: **בעל החלוס.** שר המלאס חלוסות גלילה: **כך וכך סס.** מגיד לו כמה יס: **לא מעלין בו.** **ויכול להוליאס ממקומן[ד]:** **מיכאב היכי לשניה.** פסק דין במקום שיש מחלוקת ונטו לחרי הרניס: **ולאי.** פלוני: **מדבריהס נזדכה.** משמע שהיה מחלוקת ביניהס ומתוך דבריהס נזדכה: **לשלומי אימו מנתא בשדייהו.** אס טעו הסניס וחיינן לשלם מניסס פליגי הנך רבנן בדיין השלישי אס ישלם חלקו עמהס: **מאן דאמר ולאי.** כתניון ולא כתניון פלוגתייהו דקסבר כולס שוין ואף השלישי ישלם עמהס דאי לא הוה אימו בהדייהו מתרי לא הוה מיפסק דינא: **לשלומי אימו.** לנעל הדין חלקו של דיין שלישי: **למאן דאמר פלוני ופלוני מוכין כו' לא משלמי.** דלהכי כתניון פלוגתא דהדיא לחלוטי דכתרי נגמר דינא ולא קיבלו עלייהו כולי דינא: **אסס קיימי.** להא לא קתני מתני' שיולילוס לאחר שגמעו דבריהס: **עד שילאו שניהס לאחת.** אס העדות. ולקמן ליף טעמא: **אין עדותן עדותן מקויימת ככ"ד.** לפסוק הדין על פיהס: **עד שיעידו שניהס לאחת.** וקתמא היא ולא ר' יהושע בן קרחה קאמר לה: **לימא דלא כר' נתן.** להא מתני' קתני דלעיילינהו לסהדי משום דמתחילה כשנדקוס שמעו דבריו של זה בלא זה: **ור' נחמיה היא.** לאחר בשעת מסת וממן הוו מפקי להו לנעלי דינים: **כמאי קמיפלגי.** ת"ק ור' יהושע[ה]: **למאי דקא מסהיד האי כו'.** זה אומר בפני הלוהו מנה וזה אומר בפני הלוהו מנה זה לא רלה של זה ומנה אין כאן עדות שלס במנה אחד: **ואידך.** מ"מ תרוייהו מסהדי למנה קא רמי ניה: **והוא עד.** ואפי קרא בפני עדים משמע לגבי קרבן שבועת העדות דאילו השניע עד אחד ש[ו] ולא העידו פטור: **דתניא ממשמע שנאמר כו'.** עד אחד משמע: **ואפקיה רחמנא בלשון חד.** דכתיב והוא עד: **לשבועה אחי.** עד אחד אינו מחייבו ממון אלא שבועה הלכך כשהעיד זה יחידי וזה יחידי לא שייכא תורת ממון בעדותן ולא מצרפינן להו להא לאו למיופיה ממונא אתו: **ודלכולי**

וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתיב בה במותב תלתא הוינא וחד ליתותי סבר רבינא למימר היינו דריש לקיש א"ל רב נתן בר אמי הכי אמרינן משמיה דרבא [א]כל כי האי גוונא [ב]חיישינן לב"ד טועין אמר רב נחמן בר יצחק אי כתב בה בי דינא תו לא צריך ודילמא בית דין חצוף הוא [ג]דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף דכתב ביה בי דינא דרבנא אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו [ד]דכתיב בו [ה](ואמרנא ליה לרבנא אשי) ואמר לן רבנא אשי [ו]ת"ר [ז]אמר להן אחד אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין בללו של דבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין אין בידו ליטלן לא אמר כלום [ח]הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמוסר דבריו קיימין אם כמעריס לא אמר כלום [ט]הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה היה מעשה [י]ואמרו [יא]דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: שנים אומרים זכאי כו': מיכתב היכי כתבי ר' יוחנן אמר זכאי ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין [יב](ופלוני ופלוני מחייבין) רבי [יג](אליעזר) אמר מדבריהן נזדכה פלוני מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי אימו מנתא בהדייהו דלמאן דאמר זכאי משלם ולמאן דאמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין לא משלם ולמ"ד זכאי משלם לימא להו אי לדידי צייתיתון אתון נמי לא שלמיתון אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו מנתא דידיה למ"ד זכאי משלמי למ"ד פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין [יד]לא משלמי ולמאן דאמר זכאי משלמי ולימרו ליה אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא מידי אלא איכא בינייהו משום [טו]לא תלך רכיל בעמך רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין [טז]ופלוני פלוני מחייבין משום דמיחזי כשיקרא ור' אלעזר אית ליה דמר ואית ליה דמר הלכך [יז]כתבי הכי מדבריהם נזדכה פלוני: גמרו את הדבר היו מכניסין כו': למאן אילימא לבעלי דינין התם קיימי אלא לעדים כמאן דלא כרבי נתן דתניא [יח]לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר [יט]אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהן כאחד רבי נתן אומר [כ]שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו לא לעולם לבעלי דינין ורבי נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר [כא]כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר [כב](גמרו את הדבר מכניסין אותן כו') והתניא גמרו את הדבר מכניסין את העדים ההיא דלא כרבי נתן גופא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה במאי קמיפלגי איבעיית אימא [כג]קרא ואיבעיית אימא סברא איבעיית אימא סברא אמנה דקא מסהיד האי לא קא מסהיד האי ומנה דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואידך אמנה בעלמא תרוייהו קמסהדי ואיבעיית אימא קרא דכתיב [כד]והוא עד או ראה או ידע [כה]ותניא ממשמע שנאמר [כו]לא יקום עד אינו יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד ואפקיה רחמנא בלשון חד למימר עד דחזו תרוייהו כחד ואידך והוא עד או ראה או ידע מ"מ: ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כאחד ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו. במאי קמיפלגי איבעיית אימא סברא איבעיית אימא קרא אב"א סברא מר סבר עד אחד [כז]כי אתי לשבועה אתי לממונא לא אתי ואידך אטו כי אתו בהדי הדדי בחד פומא קא מסהדי אלא מצרפינן להו הכא נמי ליצרפינהו ואיבעיית אימא קרא [כח]אם לא יגיד ונשא עונו ודכולי

ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל. כשמואל קי"ל כדפיר' בריש מכילתין (דף ג.[כט]) וה"פ כשמואל בעלמא ס"ל בתודיעת שכתבו בהודאה כשניס בלא קנין ובזה אין הלכה כמותו כדאמר לעיל הודה בפני שניס קנו מידו כותבין ואס לאו אין כותבין: **כל שאין בידו.** לינו כמוסר דבריו קיימין. אין צריך כאן שלא להשניע את פניו: **משום** דמחזי כשיקרא. ומשוס לא תלך רכיל אין כאן: בעדות

[א] [כתובות כא. ופ"ק], [ב] [ע"ל ג. ה: נקמן פז: כתובות כב., ג] רש"ל מ"ו, [ד] [תוספתא מ"ס פ"ס], [ה] [תוספתא מ"ס פ"ס ע"ס], ו) הוריות יג: [ניטין נב.], ז) [ע"ל ופלוני ממחין], [ח] [ע"ל מלעזר], ט) [מ"מ. ופלוני ממחין], י) [ניטין נב.]: ב"ב נב. קסה. [תוספתא פ"ס], כ) רש"ל מ"ו, ל) [נכרוס ד: ופ"ק], מ) [סוטה ב: לא.]: יא) [ירושלמי כה:], יב) [תוספתא מ"ס פ"ס ע"ס], יג) [ע"ל מלעזר], יד) [ניטין נב.]: [תוספתא כה: ב"ב נב. קסה. [תוספתא פ"ס], כ) רש"ל מ"ו, ל) [נכרוס ד: ופ"ק], מ) [סוטה ב: לא.]: יא) [ירושלמי כה:], יב) [תוספתא מ"ס פ"ס ע"ס], יג) [ע"ל מלעזר], יד) [ניטין נב.], ו) [ע"ל ופלוני ממחין], [ח] [ע"ל מלעזר], ט) [מ"מ. ופלוני ממחין], י) [ניטין נב.]

ודכולי עלמא. תנא קמא ור' נתן: **כרבן דפליגי מדר' יהושע בן קרחה.** סבירא להו דלמאי דעינן שילהו שנים כאחד וילפינן טעמא מהוא [ויקרא כ] **עד לפיחזי כאחד. וגבי הגדה פליגי** תנאי דסיפא דמקושיה הגדה לרישא כדלקמיך (ויקרא ה) **או רואה** אם לא יגיד כאחד קרי: **משקיד.** מלפה ומחזר ושוקד לסומכו: **דין ידע.** זה יודע ורבי יוסי בר' חנינא היה: **שמודה ר' יהושע לר' נתן.** דכי היכי דלא בעי ר' יהושע רמיה כי הדדי הגדה נמי כי הדדי לא בעי: **כין בקרקעות.** זה אומר בפני הודה לו: **כין במטלטלין.** זה אומר בפני הלווהו מנה וזה אומר בפני הלווהו מנה ואע"פ דלאחר דקמסהיד בקרקעות לא מסהיד המי מ"מ תרוייהו מסהדי שמייב ליה מנה: **הלכה כמותו בקרקעות.** שמוטל הקרקע בפניהם ומייסם מעידין עליה: **אבל לא במטלטלין.** דלמן עדות שלימה לא על זה ולא על זה: **מכלל דפליגי.** עליה דבעז בקרקעות: **בעדות בכור.** תנן בבכורות (דף לא.) כל מומין הרלוין לבע בידי אדם רועים בהמים אין נאמנין לומר מליו נפל בו מום זה לפי שנאמדו בהמים להטיל מומין בבכורות בזמן הזה כדי להתירן בשחיטה ואם הניח בכור להלוותו לחכם צריך שני עדים עמו שאמליו נפל בו מום זה אם הניח על אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר בבכור זה מצטרפין. ותימא לתמרי בעדות בכור להעיד שהשיבו חכם ולאו מילתא היא דהא תד נאמן דעד אחד נאמן בהיסורין ואפילו כאן שהוא בעליו נאמן לתנן (שם דף לו.) נאמן הכהן לומר הלחיתי בכור זה ובעל מום הוא דמילתא דעבידא לאינגויי לא משקר: **ובעדות מוקח.** זה אומר בפני אלה שנים שיש לאלה שנים שמיטה וזה אומר בפני אלה שנים שיש לאלה שנים מחרונות מצטרפי לאחד קרקע מסהדי חזקה מעלייתא: **וכן.** לענין שתי שערות שבבן ושבבת. וכי פליגי בהלוואת מנה פליגי משום דלאו אחד מנה קמסהדי: **גברא גברא.** רבי אבא ור' לוי אידי מדאולא: **כגבה.** בין קיסרי מלבעותיה: **תלי דכר ותלי עדות.** עד א' הוא תלי עדות שיער לאחת הוא תלי דבר: **אלא לאחד אומר שיש שנים כגבה. לתרוייהו מסהדי דבלולה היא: כקרקעות אבל לא במטלטלין.** הלכה כמותו דלא מצטרפי תרוייהו כאחד לעניו שבועה דכי היכי דלא מצטרפי תרוייהו לאחד לעניו עדות ממון מצטרפי תרוייהו לאחד לעניו שבועה: **דתרוייהו אמרי שמייב ליה.** דילמא מנה דאודי ליה קמי הא לאו היינו מנה דאודי ליה קמי הא: **ואפסי כקרא ידע.** דאמנה דקא מסהיד מיהו מסהיד אידך אבל קאמר לא קרינא ביה והוה עד דאמצעי תרוייהו כאחד: **לאו היינו דודאה אאחר הלוואה.** כיון דבעינן דידע שבאלה נאמנים עליה דהלוואה אחר הלוואה נמי הכי מוקמת לה: **דאמר ליה לבערא מנה דמודינא קמך.** יזיפי קמי פלניא והדר אמר ליה לקמא מנה דיזיפי קמך אודאי ליה קמי פלניא ואתרמי לאמי לרב למימר: **היינו דשמיע לי.** על בני עירך: **דרמיהו דיקלי וזקפיהו ליה.** שאמת מצוים קוללין דקלים ומחזרין ומוטעין אותן לומר בזוים בגליזו שבא שהזמה מלויה בהן שבאלו שמורין וכלו לבניס שאין דין הזמה מלויה בהן: **מנה שמור.** שלא יפנה: **אין מצטרפין.** הואיל ובעיקר גוף העדות מתכחשי: **ואחרנקי שמורה.** דלאו בעיקר גוף הטעדות מתכחשי לכוותיה דבידי נפשות לא בתמיה: **כאחרינן.** יוסרמ"ל בלע"ז: **אין זה נכון.** אין עדות זו מכוונת. ולישנא דקרא נקט והנה אמת נכון הדבר (דברים יג) דמהאי קרא נפקא לן בדיקות (לקמן מ:):

גברא

ודכולי עלמא כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע בן קרחה והכא באקושי הגדה לראיה קא מיפלגי מר סבר מקשינן הגדה לראיה ומר סבר לא מקשינן רבי שמעון בן אליקים הוה משתקיד עליה דר' יוסי ברבי חנינא למסמכיה ולא קא מיסתייע מילתא יומא חד הוה יתיב קמיה דר' יוחנן אמר להו מי איכא דידע הלכה כרבי יהושע בן קרחה או לא א"ל רבי שמעון בן אליקים דין ידע אמר ליה לימא איזו אמר ליה ליסמכיה מר ברישא סמכיה אמר ליה בני אמור לי כיצד שמעת א"ל כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אמר לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מיבעיא א"ל הואיל ועלית לא תרד אמר ר' זירא שמע מינה גברא רבה כיון [ה]דסמיך סמיך א"ר חייא בר אבין אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין עולא אמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין א"ל אביי [ו]הלכה מכלל דפליגי והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין [ז]בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות קרקע ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת [ח]גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי מאי וכן שבבן ושבבת [ט]אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בבריסה [י]האי חצי דבר וחצי עדות הוא [כ]אלא אחד אומר שתים [ל]בגבה ואחד אומר שתים בבריסה אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה מצטרפי הלוואה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל [מ]תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו [נ]נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה [ס]עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא [ע]והאמר רב חסדא [פ]אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [צ]באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון

גברא

צה א ב מיי' פ"ד מהלכ' עדות הלכה ז סמג עשין קט טוש"ע מ"מ סימן ל סעיף יג:

צו ג מיי' פ"ל שם הלכה ג סמג שם טוש"ע מ"מ שם סעיף ו:

צז ד מיי' שם פ"ג הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ב:

צח ה מיי' שם פ"ג הלכה כ:

רבינו חננאל

עד כיון דאינון תרי ואסקינהו רחמנא בלשון יחיד ש"מ דחזו תרווייהו ביחד. ור' יהושע בן קרחה סבר מדכתיב או ראה או ידע לרבות אפילו ראו זה אחר זה ותנא קמא ור' נתן במאי פליגי. איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא. ת"ק סבר כי אתא עד אחד לשבועה אתא ולא לממון הלכך בעינן עד שיעידו שניהן כאחד. ור' נתן סבר וכי אתו ביחד בחד פומא מסהדי אלא זה אחר זה ומצטרפי הלכך הכא נמי לא שנא. קרא כולי עלמא והו תנא קמא ור' נתן תרווייהו אית להו דבעינן עד שיראו שניהם כאחד. וכתיב והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד. תנא קמא סבר מקשינן הגדה לראיה מה לראיה כחד אף להגדה כחד. ור' נתן סבר לא מקשינן הגדה לראיה. נמצא ר' יהושע בן קרחה חולק על התנא קמא בראייה ור' נתן על ההגדה. א"ר יוחנן איכא דשמע הלכתא כר' יהושע בן קרחה אי לא. א"ל ר' יוסי ב"ר חנינא שמעתי שמודה ר' יהושע לר' נתן דאפילו בזה אחר זה. א"ר יוחנן לזו הוצרכנו השתא ומה עיקר ראייה שיתכן שיראו העדות שניהן בבת אחת מכשיר ר' יהושע בזה אחר זה הגדה דליכא בבת אחת לעולם דלאו בחד פומא מסהדי מיבעיא דמכשיר ר' יהושע אפילו בזה אחר זה. ואסיק' משמיה דרב הלכ' כר' יהושע בן קרחה בקרקעות ובמטלטלין דאפי' זה אחר זה בין בהגדה בין בראייה עדותן כשרה ר' יוחנן דאמר לזו הוצרכנו: פ"ה נזיקין דבי קרנא מסכתא נזיקין משנה חיצונה שהיה שונה אותה קרנא שם חכם ידוע ומפורש בשני דיני גזלות. תני בנזיקין דבי קרנא מודים חכמים לר' יהושע בן קרחה בעדי כבור ובעדי חזקה ובעדי הבן והבת שמעידין בהן שהביאו סימנים שאפילו זה בלא זה כשרין ואוקימנא בזמן ששנים מעידין אחד אומר שיש בה שתי שערות בגבה ואחד אומר שתים בבריסה. נהרדעאי אמרי בין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הודאה. ובין הלואה אחר הלואה ובין הודאה אחר הודאה מצטרפין כר' יהושע בן קרחה וק"ל בהא כנהרדעאי. פי' כגון דמסהיד חד דיזיף פלוני מפלוני בחד בניסן מנה ואחד מסהיד דבתרי בניסן חזא דפלוני יזיף מפלוני מנה אע"ג דאיכא למימר אמנה דמסהיד האי דבחד בניסן לאו בההוא מנה מסהיד היא דבתרי בניסן דאי אמרת היא מנה הוא מיהו אהדריה ליה למלוה והדר יזפיה ליד קמי האי כיון דאהדריה כבר בטלה עדות ראשונה מיהו כל האי לא חייש ר' יהושע בן קרחה. אלא אמר לך כיון דתרוייהו מסהדי דהאי נושה מנה בהאי עדות מעלייא היא: אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרין הן בדיני ממונות. ואע"פ שמכחישין זה לזה עדותן. פי' זולתי שבע חקירות השנויות במשנתנו נקראות בדיקות. ובא רבא לפרש דברי רב יהודה ואמר מסתברא מילתיה במכחישין זה לזה עדותן עדות בזמן שא' אומר בארנקי שחורה הלווהו מנה וא' אומר לא כי אלא בארנקי לבנה הלווהו אבל במנה שניהן שוין אבל אם נחלקו במנה עצמו זה אומר מנה לבן וזה אומר מנה שחור כלומר ישן אין מצטרפין. ומקשינן עליה דרבא הכחשה בכלים כי האי גוונא בדיני ממונות מצטרפין מכלל דבדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד אומר

לעזי רש"י

ירושרמ"א. גרזן קרב.

מוסף רש"י

אחד בגבה. שיער לשיני בקסרי מלעטעוסיה (ב"ק נ:) אי: אמת לאומי מקום גדול (נדה נ:) וקסאמי לשייר גדולה לעניין עונשין או לעניין שיהו קידושיה קדושין (ב"ק שם). **בבריסה.** בשאומי מקום (ירושלמי ב"ב נ:). **חצי דבר.** שיער אחד, וחצי עדות. עד אחד יש לשיער ופשיעא דלאו עדות היא (ב"ק שם: לאין כאן לנגף עד אחד לכל שיער ועד אחד לשיער נאמן לעשותה בת עונשין לחייבה, וקאמר אלי דבר אחר אמי למעוטי שהרי דבר כאיב, וחצי עדות למעוטי לא מצינו קרא דבעינן שיעור לא יקום עד אחד וגו' אין זה נכון. ועדותן בטלה והוא וסם פטורים מיד (לקמן מא.).

צ) בעדות בבור. פי' שנמעו מאניו זה אחר זה מים פלוני בן נכור הוא ולא כפי' הקונטרס לפירש לענין מוס הראוי לבא בידי אדם שנאמדו הכהנים דנאמן זה לומר מעצמו נפל מום זה ומצירו על מום אחר ל"ל למה לי ג' עדים אפי' ימיד נאמן ואפי' עד אפי עד כלאי' בפ' כל פסולי המוקדשים (בכורות דף לו.) ובפרק חבית (שבת דף קמה:): **הוא**

ק) דסמיך סמיך. כיון דבעינן עד שיראו שניהם כאחד: **ר) בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת.** ואע"ג דבעינן שנים שיעידו בכל אחת ואחת מהן שבבן ושבבת בפני עצמן כדאמרינן בפרק שבועת העדות (שבועות דף לא.) גבי עדות בכור ועדות חזקה: **ש) גברא אגברא קא רמית.** כלומר לא דמי זה לזה דהתם בעדות בכור ועדות חזקה מודה ר' יהושע בן קרחה שאין צריך שיראו שניהם כאחד אלא כל אחד ואחד מעיד בפני עצמו ואין צריך שיראו שניהם כאחד אבל הכא בעדות אחד בבריסה ואחד בגבה בעינן שיראו שניהם כאחד: **ת) אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בבריסה.** כלומר אי נאמר שאחד אומר שיער אחת בגבה ואחד אומר שיער אחת בבריסה: **א) האי חצי דבר וחצי עדות הוא.** שיער אחת בגבה ואחד בבריסה חצי דבר הוא ואין זה עדות שלם: **ב) אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בבריסה.** שיער שתים בגבה ואחד שתים בבריסה: **ג) אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין.** דאמר עולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין: **ד) ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין.** דאמרי רבנן דאתו ממחוזא אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין: **ה) רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה מצטרפי הלוואה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי.** רב לטעמיה דאמר הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי: **ו) אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל.** אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל: **ז) תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא.** תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא: **ח) דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו.** דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו: **ט) נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה.** נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה: **י) עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא.** עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה הלווהו מנה וא' אומר בארנקי לבנה הלווהו אבל במנה שניהן שוין אבל אם נחלקו במנה עצמו זה אומר מנה לבן וזה אומר מנה שחור כלומר ישן אין מצטרפין. ומקשינן עליה דרבא הכחשה בכלים כי האי גוונא בדיני ממונות מצטרפין מכלל דבדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד אומר

ל) והאמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון. והאמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון: **מ) גברא גברא.** כיון דאמר ליה בני אמור לי כיצד שמעת ואמר ליה כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אמר לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מיבעיא א"ל הואיל ועלית לא תרד אמר ר' זירא שמע מינה גברא רבה כיון [ה]דסמיך סמיך א"ר חייא בר אבין אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין עולא אמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין א"ל אביי [ו]הלכה מכלל דפליגי והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין [ז]בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות קרקע ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת [ח]גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי מאי וכן שבבן ושבבת [ט]אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בבריסה [י]האי חצי דבר וחצי עדות הוא [כ]אלא אחד אומר שתים [ל]בגבה ואחד אומר שתים בבריסה אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה מצטרפי הלוואה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל [מ]תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו [נ]נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה [ס]עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא [ע]והאמר רב חסדא [פ]אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [צ]באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון

ע) כיון דאימתמיך אמיך. כיון דאימתמיך אמיך כלי"ל, ב) [בשבת קי: וב"ב קי: וב"ק ע: כ"ב ע:; ב) [פי' מסכתא דמיקרו] **ג) [פי' מסכתא דמיקרו** מסנה מיעוט שהיה שוטה שומה קרקע. עיין ערך זב ס"ל, ד) [תענית ד: וב"ק ס"ל, ה) כ"ק ע: כ"ב ע:; ו) [עיין כללה נב: וכפירוש רש"י דהתם], ז) [שבת קנב: ממות מה. ק. ספסים לב: יומא סו: ופס לימא תנוח דעתך שהמתן], **ח) [לקמן מא.], ט)** [כ"ל מלכתן פי כעין לימול ויש לומרים כמין נתין. ערוך ערך מלכן], י) [וקרקע ס].

ק) כיון דאימתמיך אמיך. כיון דבעינן שיראו שניהם כאחד: **ר) בנזיקין דבי קרנא מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת.** ואע"ג דבעינן שנים שיעידו בכל אחת ואחת מהן שבבן ושבבת בפני עצמן כדאמרינן בפרק שבועת העדות (שבועות דף לא.) גבי עדות בכור ועדות חזקה: **ש) גברא אגברא קא רמית.** כלומר לא דמי זה לזה דהתם בעדות בכור ועדות חזקה מודה ר' יהושע בן קרחה שאין צריך שיראו שניהם כאחד אלא כל אחד ואחד מעיד בפני עצמו ואין צריך שיראו שניהם כאחד אבל הכא בעדות אחד בבריסה ואחד בגבה בעינן שיראו שניהם כאחד: **ת) אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בבריסה.** כלומר אי נאמר שאחד אומר שיער אחת בגבה ואחד אומר שיער אחת בבריסה: **א) האי חצי דבר וחצי עדות הוא.** שיער אחת בגבה ואחד בבריסה חצי דבר הוא ואין זה עדות שלם: **ב) אלא אחד אומר שתים בגבה ואחד אומר שתים בבריסה.** שיער שתים בגבה ואחד שתים בבריסה: **ג) אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין.** דאמר עולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין: **ד) ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין.** דאמרי רבנן דאתו ממחוזא אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין: **ה) רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה מצטרפי הלוואה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי.** רב לטעמיה דאמר הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי: **ו) אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל.** אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל: **ז) תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא.** תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא: **ח) דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו.** דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו: **ט) נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה.** נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה: **י) עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא.** עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה הלווהו מנה וא' אומר בארנקי לבנה הלווהו אבל במנה שניהן שוין אבל אם נחלקו במנה עצמו זה אומר מנה לבן וזה אומר מנה שחור כלומר ישן אין מצטרפין. ומקשינן עליה דרבא הכחשה בכלים כי האי גוונא בדיני ממונות מצטרפין מכלל דבדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד אומר

ל) והאמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון. והאמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון: **מ) גברא גברא.** כיון דאמר ליה בני אמור לי כיצד שמעת ואמר ליה כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אמר לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מיבעיא א"ל הואיל ועלית לא תרד אמר ר' זירא שמע מינה גברא רבה כיון [ה]דסמיך סמיך א"ר חייא בר אבין אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין עולא אמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין א"ל אביי [ו]הלכה מכלל דפליגי והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין [ז]בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות קרקע ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת [ח]גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי מאי וכן שבבן ושבבת [ט]אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בבריסה [י]האי חצי דבר וחצי עדות הוא [כ]אלא אחד אומר שתים [ל]בגבה ואחד אומר שתים בבריסה אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלוואה מצטרפי הלוואה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה לא מצטרפי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלוואה אחר הלוואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל [מ]תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו [נ]נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלוואה בין הלוואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה [ס]עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא [ע]והאמר רב חסדא [פ]אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [צ]באריזן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון

זה בורר פרק שלישי סנהדרין לא.

גברא מגברא. דרב מסקת לדרב יהודה: כר' יהושע בן קרחה. דמכל מקום שניהם מעידים שמחיר לו מנה: **סיפא דלא מכחשו מהדדי.** כגון זה מעיד על מנה שניים ואי זה מעיד על מנה שניים בשל זה לפנינו ומניין מודין שזה לא רצה להעיד אלא על מנה אחד ומכחישין זה את זה מי אמר: **הוא דאמר כי האי תנא.** דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים אין נחלקה עדותן אם כן מצטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה ולא למרינן שתיהן שקרו אלא הלך אחר הפחות שבהם: **נחלקה עדותן.** שכיון שאחד שקרן שוב אין כאן עדות: **יש בכלל מאתים מנה.** שניהם מעידין על מנה ובאותו מנה אין מכחישין זה את זה: **כי האי גוונא.** דתרי מיני נינהו וכולי האי מיכחשי הדדי מי אמר: **לדמי.** זה אומר בפני הוה לו דמי חמית של יין וזה אומר בפני הוה דמי חמית של שמן דתרוייהו מקהדי לדמי חמית יין: **כדיוסף עליונה.** כלומר מנה דיוסף. עליית הכוותא לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים בתוכה: **ולירף עדותן.** כר' יהושע בן קרחה דתרוייהו מנה מחייבי ואע"ג דמיכחשי בדיקות כדרב יהודה: **כפר עציון ופרסין שניין.** לתימתא כי מדרשא לפקיעה הסוף תלמידא. ודבר לשון הרע היה: **מתני' כל זמן שמציל לשיה.** הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מבית דין חייב ולחתר זמן מצא שטר זכותו והביאו: **סופר אם הדין.** בית דינו קורדין לו דינו שפקפו ומחייבין את שבגדו: **הבא לשיה.** שטר זכותך: **הרי זה לין לנוס.** שהרי לחתר לין לי ומייסרין שמא זייף לו שכר עדים: **קרכו פלוני ופלוני כו'.** לפיכך רבן שמעון בן גמליאל מודה שכיון שהיה יודע בהן ולחתר לין לי ולחי שקרנים הן: **פונדתו.** חגורתו: **גמ' הלכה כרבן שמעון.** לקמיימתא קלי כיון דלא לחתר לין לי אע"ג דלא מצא בתוך שלשים יום: **דאי עבד.** כרבנן מהדר עובדא: **ממילא ידעינן דאין הלכה כרבן שמעון.** והכא ליכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבד כו' דנשלמא התם מי לחו דהדר ולחתר לין הלכה כחכמים הוה לחיישא מי עביד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין לבל הכא כיון דלחתר הלכה כחכמים פשיטא דאי עביד כיחיד מהדרינן להו: **הא קא משמע לן דבכפר.** לחודא הוא דאין הלכה כרבן שמעון הא בכל מקום הלכה כחותו לפילו בערב ולידן: **ערב.** בגט פשוט (ב"ב ד' קפג.): **לידן.** בחסכת גיטין כמי שלחזו קורלייקוס (ד' עב.): **רשיי לחרונה.** לך בחלייתא דחתני' לפילו בקפייתא הילכתא כוותיה: **דנפק שטרא מפוסי ידיה.** שהחתימוה הלוה והמלוה לשומרו: **חותיות ניקנות בחסירה.** המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב בחסירה ומילתיה דרבי בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו.) והכא נמי קנחתו והוי כדיהה ונחתמת לומר פרוע: קלתיה

גברא אגברא קא רמית נהרדעי אמרי א**אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפים כמאן כרבי יהושע בן קרחה אימר דשמעת ליה לרבי יהושע בן קרחה היכא דלא מכחשו אהדדי היכא דמכחשי אהדדי מי אמר אלא הוא דאמר כי האי תנא** ב**דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים אין נחלקה עדותן אם כן מצטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה ולא למרינן שתיהן שקרו אלא הלך אחר הפחות שבהם: נחלקה עדותן. שכיון שאחד שקרן שוב אין כאן עדות: יש בכלל מאתים מנה. שניהם מעידין על מנה ובאותו מנה אין מכחישין זה את זה: כי האי גוונא. דתרי מיני נינהו וכולי האי מיכחשי הדדי מי אמר: לדמי. זה אומר בפני הוה לו דמי חמית של יין וזה אומר בפני הוה דמי חמית של שמן דתרוייהו מקהדי לדמי חמית יין: כדיוסף עליונה. כלומר מנה דיוסף. עליית הכוותא לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים בתוכה: ולירף עדותן. כר' יהושע בן קרחה דתרוייהו מנה מחייבי ואע"ג דמיכחשי בדיקות כדרב יהודה: כפר עציון ופרסין שניין. לתימתא כי מדרשא לפקיעה הסוף תלמידא. ודבר לשון הרע היה: **מתני' כל זמן שמציל לשיה.** הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מבית דין חייב ולחתר זמן מצא שטר זכותו והביאו: סופר אם הדין. בית דינו קורדין לו דינו שפקפו ומחייבין את שבגדו: הבא לשיה. שטר זכותך: הרי זה לין לנוס. שהרי לחתר לין לי ומייסרין שמא זייף לו שכר עדים: קרכו פלוני ופלוני כו'. לפיכך רבן שמעון בן גמליאל מודה שכיון שהיה יודע בהן ולחתר לין לי ולחי שקרנים הן: פונדתו. חגורתו: **גמ' הלכה כרבן שמעון.** לקמיימתא קלי כיון דלא לחתר לין לי אע"ג דלא מצא בתוך שלשים יום: דאי עבד. כרבנן מהדר עובדא: ממילא ידעינן דאין הלכה כרבן שמעון. והכא ליכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבד כו' דנשלמא התם מי לחו דהדר ולחתר לין הלכה כחכמים הוה לחיישא מי עביד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין לבל הכא כיון דלחתר הלכה כחכמים פשיטא דאי עביד כיחיד מהדרינן להו: הא קא משמע לן דבכפר. לחודא הוא דאין הלכה כרבן שמעון הא בכל מקום הלכה כחותו לפילו בערב ולידן: ערב. בגט פשוט (ב"ב ד' קפג.): לידן. בחסכת גיטין כמי שלחזו קורלייקוס (ד' עב.): רשיי לחרונה. לך בחלייתא דחתני' לפילו בקפייתא הילכתא כוותיה: דנפק שטרא מפוסי ידיה. שהחתימוה הלוה והמלוה לשומרו: חותיות ניקנות בחסירה. המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב בחסירה ומילתיה דרבי בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו.) והכא נמי קנחתו והוי כדיהה ונחתמת לומר פרוע: קלתיה

הוא דאמר כי האי תנא. מסתמע הכא דרב יהודה דחתר במנה שחור ובמנה לבן אין מצטרפין לית ליה דרבב"ג ותימה דבחזקת הבתים (ב"ב קף מח.) וסמ) גבי עובדא דרב כהנא שקל בידקא מהרעיה מסתמע בהדיא דרב יהודה לית ליה דרבב"ג ואין לומר דרב יהודה בכל ענין קאמר ולפילו במנה שחור ובמנה לבן ולפי דקאמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה בחתר חתר כור רבא טעמא דנפקיה קאמר דע"כ הלי"ל והלהיט חתר רב יהודה לפילו במנה שחור ובמנה לבן כדחסכתן בפ"ק דגיטין (קף יג: וסמ) מסתברא מילתיה דרב בפקדון כר' דיס לומר דוחתי לית ליה דרבב"ג ולית ליה שחתר מנה לבן ומנה שחור ומנה לבן: **שבית** שמאי אומרים נחלקה עדותן. וסמ תחתר כיון דבכת אחת בית שמאי אומרים נחלקה עדותן אם כן בשתי כיתי עדים ה"ל כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה הנה אע"ג שמכחישין זה לזה עדותן קיימת וקי"ל כבהרדעי ואליבא דבית הלל א' אומר חבית שתן אוקימ' אחד אומר דמי חבית יין ד' זוזים ואחד אומר דמי חבית שתן ח' זוזי. הוה עובדא ואחייביה ר' אמי לנחבע לשלם ע"פ אלו השנים ד' זוזי דמי חביתא דחתרא מגו ח' זוזי דמי חביתא דמשחא כר' שמעון בן אלעזר דאמר יש בכלל מאתים מנה. אבל אם מעידין יין ממש ושמן ממש נחלקה עדותן. א' אומר בדיוסא העליונה וא' אומר בדיוסא התחתונה הלוהו הוה עובדא וצירף ר' עדותן וחייב הנתבע לשלם: **ת"ר** מניין שכשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין ומה אעשה והן רבו עלי ת"ל לא תלך רכיל [בעמך] ואומר הולך רכיל מגלה סוד. ההוא תלמיד דנפיק ליה מלתא דאתאמרא בבי מדרשא בסוד בתר כ"ב שנין ואפקיה ר' אמי להההוא תלמיד מבי מדרשא אמר דין גליא רזיא: **מתני'** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר לאחר ל' יום אינו סותר. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] מצא בתוך ל' ומצא לאחר שלשים אמר רבה בר רב הונא הלכתא כרשב"ג ולית הלכתא כחכמים אפילו דיעבד אלא מאן דיעבד כחכמים מהדרינן ליה: אמרו לו הבא עדים או ראיה ואמר אין לי עדים ולא ראיה ואחר [כך] מצא עדים ומצא ראיה אינה כלום. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] היה יודע שיש לו עדים ומצא עכשיו כו'. אמר רבה בר רב הונא הלכה כחכמים ואין הלכה כרשב"ג בהא מכלל דהלכתא כוותיה בערב וצירן ולאפוקי ממ"ד חוץ מערב וצירן. ההוא ינוקא דחבציה בדינא קמי דרב נחמן אית לך שהדי או ראייה ואמר לאו ושמעוה אינשי דהוו בכי ואמרו ליה אנן ידעינן לך זכותא. ואמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מודו דמקבלין ראיותיו דינוקא במילי דאבוהא לא הוה ידע: ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידיה ואמר ידענא ביה דפרייעא הוא ולא הימנה רב נחמן דאמר בתר דאתחזק בבי דינא לא אמרינן

צב א ב ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ג:

קא ז ח ט י כ מיי' פ"ז מסנהדרין הלכה ז סמג לאוין קט:

קב ל מ מיי' פט"ו מהל' מלוה הלכה ח סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' נה סעיף ו וסי' כ סעיף ג):

רבינו חננאל

כלים שהורין וא' אומר כלים לבנים הרי זה נכון ופרק' גברא אגברא קא רמית כלומר מדברי רב חסדא תקשי לרבה רבה לא סבירא ליה דרב חסדא נהרדעאי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור וא' אומר מנה לבן מצטרפי ואמרינן כמאן כר' יהושע בן קרחה הא לא דייקא כוותייהו אלא אינהו דאמור כי האי תנא דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על (מנה שחור) שתי כתי עדים אחת אומרת מאתים וא' אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה הנה אע"ג שמכחישין זה לזה עדותן קיימת וקי"ל כבהרדעי ואליבא דבית הלל א' אומר חבית יין וא' אומר חבית שמן אוקימ' אחד אומר דמי חבית יין ד' זוזים ואחד אומר דמי חבית שמן ח' זוזי. הוה עובדא ואחייביה ר' אמי לנחבע לשלם ע"פ אלו השנים ד' זוזי דמי חביתא דחתרא מגו ח' זוזי דמי חביתא דמשחא כר' שמעון בן אלעזר דאמר יש בכלל מאתים מנה. אבל אם מעידין יין ממש ושמן ממש נחלקה עדותן. א' אומר בדיוסא העליונה וא' אומר בדיוסא התחתונה הלוהו הוה עובדא וצירף ר' עדותן וחייב הנתבע לשלם: **ת"ר** מניין שכשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין ומה אעשה והן רבו עלי ת"ל לא תלך רכיל [בעמך] ואומר הולך רכיל מגלה סוד. ההוא תלמיד דנפיק ליה מלתא דאתאמרא בבי מדרשא בסוד בתר כ"ב שנין ואפקיה ר' אמי להההוא תלמיד מבי מדרשא אמר דין גליא רזיא: **מתני'** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר לאחר ל' יום אינו סותר. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] מצא בתוך ל' ומצא לאחר שלשים אמר רבה בר רב הונא הלכתא כרשב"ג ולית הלכתא כחכמים אפילו דיעבד אלא מאן דיעבד כחכמים מהדרינן ליה: אמרו לו הבא עדים או ראיה ואמר אין לי עדים ולא ראיה ואחר [כך] מצא

ג) [לעיל ל: תענית ד: ז"ז], ב) בבא בתרא מא: מיר כ. ע"ש, ג) ב"ק קטו:, ד) תומר לו כ"ל [גירסת סדר המשנה וכי"ף וכ"ם ס"ק תמרי לו], ה) [גירסת סדר המשנה תפולמון], ו) [גיטין לח. ו"ב לקמן: וס"ז], ז) ב"ב עו. שם קנט. קידושין מז: יבמות קטו., ח) וכן לקמן עב.], ט) [ע"ע תוס' ב"ב מג: ד"ה נחלקה].

תורה אור השלם

1. לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט טז
2. הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד וְנֶאֱמָן רוּחַ מְכַסֵּה דָּבָר: משלי יא יג

גליון הש"ס

תום' ד"ה חייביה וכו' גבי קמן מקבלין, ע' ב"ק קף לט ע"ש תוס' ד"ה וכיי:

הגהות הב"ח

(א) במשנה עד ג' יום הבירא כתוב בסמיס וכו' תמר לו הבא עדים וכו' אמרו לו הבא לחיה:

מוסף רש"י

שאחת אומרת מאתים. היו בתותה היום בתותה שעה בתותו מקום (רשב"ם ב"ב מא:). **שיש בכלל מאתים מנה.** להיותו מהה זו תוך כת שניה מכחשת על מנה שכת רחשונה מעידה, אלא מוסיפין הן מנה אחת, אבל כת רחשונה מכחשת לשניה על תותו מנה שמוסיפין ינחיתו מנה שני מוקי מרי בהדי מרי ותוקמי ממונא בחזקת מריה ולא יגלה (שם). **נחלקה עדותן.** דתמר' דקמסהיל מר לא קמסהיל אמר לי (שם). **יש בכלל מאתים מנה.** ונוטל מנה (שם). **וראיה אחרונה.** שמלקו בשני מחלוקות נחניה שטר רחיה לקטול את הדין, בראשונה הלכה כמותו ובאחרונה אין הלכה כמותו (ב"ב לח:). אותיות. כגון שטר, נקנות במסירה. אלא קנין ותין יכול לחזור בו (ירמות קסח:) אינו צריך לכתוב שטר שהרי מכירה על השטר שהרי מוכר לו אלא משמר לו שטר שיש לו על אחרים לזכות בו ומחייב הלוה לפרעם לזה (קדושין מז:). ובשמעתא לו לזה לזה הקונה כמו שהיה משועבד למלוה כל זמן שלא חזר ומחלו (רשב"ם ב"ב קסט:) לנכות בחסירה לתתב לו המלוה את השטר ולא מני טענן לזה לזור על פי לוחיות מברו לך (שם עו:) אלא צריך למחתב לך לך וכל שבעבדיה ולא טוס שטר (שם עו:).

וכיון דאיתחזק בבי דינא. פי' הקונטרס שכמוזג זו הנפק וקשה דמכל מקום ניכמנה במיגו דלמי נעני קלתיה וי"ל דמיתחזק נבי דינא שרמוזו בידה כי הסוא דשילני מי שמא (ב"ב דף קנט:) שהוזק כתב ידו נבית דין: **סמפון** שיש עליו עדים. פ"ה שוכר ויוצא מתחת ידי לוה כמשפטו ור"ת פירש דביד הלוה קרוי שוכר וכשהוא יוצא מתחת ידי המלוה קרוי שמפון ויתקיים בחותמיו היינו דשיילינן לשהדי מי פריש מי לא פריש כדאיתא שילני פ"ק דב"מ (דף ט):

אין עליו עדים ויוצא. השטר והשמפוות מתחת ידי שלים כשר משמע ליה לפילו איתחזק דומיא דיוצא לאחר מיסוס שטרות. ג"י ים לפרש לפו דאין עליו עדים כלל אלא ים עליו עדים ולא ידעי מי פריש מי לא פריש ויוצא השמפוות מתחת ידי שלים: (ו) **ויוצא** מנה על מנה. מכאן למתחייב בדין לא משלם לאידך יציאותיו אע"פ שמזקיקו ליך לו לדון בעיר אחרת):

ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם כו'. דוקא היכא דאתעלמו לדון כו' וכפו לוסו לדון כאן אבל בעלמא לא וכן משמע בפיזהו נשך (ב"מ דף סט. ושם) גבי מרי כותבי דעבוד עיקבא דלא"ל מזיגא דכל כתב דידי קאזיל מר וקאמר כי הסי ודאי צריך לאודועי מיהא יש לדעות דהכי קאמר כי הסי ודאי צריך לאודועי לע"פ שאין שוטל מאיזה טעם שמחייב צריך לאודועי אבל בעלמא אי שאיל לין אי לא לא:

אי ציית ציית. לין לפרש אי לא ניית שלא תוכלו לכופו דכ"ש שלא יוכל נשיא לכופו דהכא (ו) שכשנו והשם מחוקק ומר עוקבא ריש גולה הוה שלא מפר"ש אי לא ניית כגון דאמר נב"ד הגדול קמזילנא:

הדרן עלך זה בורר

קלתיה כיון דאיתחזק בבי דינא איבעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן (ו)א"סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים (ב) ב"ויצא מתחת ידי שליש או ג"שיצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן ד(תיובתא) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני הא גופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו אתאן לרבנן והדר אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אתאן לרשב"ג וכי תימא כולה רשב"ג ופרושי קא מפרש מאי עד שיסתתם טענותיו עד שיאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל (ג)במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן ה'לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו הבא עדים ואומר אין לי ראיה ה"אבל באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראיה וסותר כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו וילך למקום הוועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו איתמר נמי א"ר ספרא ז(אמר רבי יוחנן) ישנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך דבר לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם כותבין ונותנין לו יוהיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי חאפילו מטבריא לצפורי אמר רב כהנא מאי קרא טוקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר יכופין אותו ודן בעירו הני מילי היכא דקאמר ליה לוה למלוה בואבל מלוה 2עבד לוה לאיש מלוה שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השיאוהו ויראה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו ויראה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו (ג) ליה דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו ויראה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה יובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא:

הדרן עלך זה בורר

אותו ודן בעירו ואם הוצרך דבר לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם כותבין ונותנין לו יוהיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי חאפילו מטבריא לצפורי אמר רב כהנא מאי קרא טוקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר יכופין אותו ודן בעירו הני מילי היכא דקאמר ליה לוה למלוה בואבל מלוה 2עבד לוה לאיש מלוה שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השיאוהו ויראה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו ויראה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו (ג) ליה דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו ויראה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה יובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא:

הדרן עלך זה בורר

לפנינו ומאי ירמיה אחי העביר עלי את הדרך מיבד ממני דרך בני מדם שסירסו כך שמעתי. ויש"י העביר עלי את הדרך לא נהג עמי כשורה ועל עסקי ממון היה לוגרך: **אמרו לו.** לירמיה להתפיים עמו: **השיאוהו ויראה פנינו בטבריא.** הכריחוהו והזקיקוהו לבוא כאן לדון עמו: **דיני קנסות.** מלהיס כאיב בהן (שמות כג) ובעינן שמוכין ובגבל אין שמיכה כדאמרינן בפרק קמא (דף יד.):

הדרן עלך זה בורר

קג א מיי' פט"ו מהל' מלוה הלכה ט סמג עשין נד טור שו"ע מ"מ סי' סה סעיף יח:
קד ב מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף יט:
קה ג מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף כ:
קו ד ה מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ז ח סמג עשין לז טוש"ע מ"מ סי' כ:
קז ו מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין לז טוש"ע מ"מ סי' סעיף ג:
קח ז ח מיי' פ"ד מהל' יבום הלכה ג סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסו סעיף ג וכרב אלפס ערל ביבמות פ"ב דף לט:):
קט ט מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין לז טוש"ע מ"מ סי' יד סעיף ג:
קי י מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ח סמג שם טוש"ע מ"מ סי' ג סעיף ג:

רבינו חננאל

איבעיא קלתיה. ואותיב עליה רבא מיהא סימפון שיש עליו עדים פי' זה הסימפון שובר יתקיים בחותמיו. אין עליו עדים אבל יוצא השטר מתחת ידי שליש או שיוצא סימפון כתוב בשטר אחר תיתום שטרות כשר. וזה מפורש בסוף פרק שנים אוחזין בטלית אלמא שליש מהימן ועלתה בתיובתא לרב נחמן וקי"ל שהשליש נאמן וכך הלכה ואפקוה לשמעתא משמיה דר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתמו טענותיו. כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה בטלו ראיותיו. אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או דסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים הרי זה מביא וסותר. א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נלך לבית הוועד אם המלוה אומר כך שומעין לו. ואם הלוה אומר כך [אין] שומעין לו דא"ר אלעזר הנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה כלומר יוציא הוצאות בדרך עד שילך [לבית] הוועד מנה אחר. אלא כופין ללוה ודן בעירו. ואם הוצרך הדבר לישאל כותבין ושומעין מבית הוועד ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם כותבין ונותנין לו. וכן אמר אמימר הלכתא כופין הלוה והולך לבית הוועד אם אמר מלוה נלך לבית הוועד מאי טעמא עבד לוה לאיש מלוה. אבל אמר לוה הכי לא משגחינן ביה אלא כופין אותו ודן בעירו ג) (מ"ש הא דר' אלעזר) והיבמה הולכת אחרי היבם להתירה שנא' וקראו לו זקני עירו ולא עירה

1. וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה:
דברים כה ח
2. עשיר ברשים ימשול ועבד לוה לאיש מלוה:
משלי כב ז

(א) גמ' ויוצא מתחת ידי שליש לו שיוצא: (ב) שם אמרו לו דייני מתין: (ג) רש"י ד"ה יתקיים השובר בחותמיו: (ד) ד"ה והאמר וכו' ומסתבר טעמא:

סימפון שיש עליו עדים. בעדי קיום מוקמינן לה, יתקיים בחותמיו. ואפילו יוצא מתחת ידי מלוה כשר (ב"מ כא.). אין עליו עדים. עדי קיום, אבל עדים מתומים עליו (שם). ויוצא מתחת ידי שליש. שאין הלוה מוציאו ולא המלוה אלא שליש שביניהם נאמן (שם).
הדרן עלך זה בורר

ג) ב"מ כט., ב) רש"ל מ"ז, ג) ב"ק סט. ב"ב קעד. במיוחס עז. גיטין לח. עה. [ב"מ לח: בכוריים כד.], ד) רש"ל מ"ז, ה) [לעיל כג: ע"ש היטב], ו) [ב: ועי"ע תוס' שם ד"ה סמפון], ז) רש"ל מוסק כל הסיפור [ולולם הכעל פסקי תוס' ציין עליו], ח) [לעיל ה.].

א"ר אמי אפי' מטבריא לציפורי היא הולכת אחריו: שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם. פי' לדזיו ליה כמו משה רבינו דכתיב ביה כי קרן עור פניו. וכתיב ביה בכל ביתי נאמן הוא. וי"א בן בתיה בת פרעה מפני שגידלתו. ירמיה אחי העביר עלי את הדרך. יש מי שמפרש העביר עלי דרך בני אדם וחבל בי הכה ופצעו. שהן דיני קנסות שלא יתכן לדונן אלא בארץ ישראל ומפני מה כתבו לו אמרו כלומר אמרו לו הדיין שם ואי צאית צאית ואם לאו השיאוהו כופהו ויעלה אצלנו בטבריא מפני כבודו שלחו לו כך: **ירושלמי** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין ר' אילא ור' זירא חד אמר עד שיכטל ראיותיו וחד אמר עד שיכפור בראיותיו ר' לוי הוה ליה דין עם חד בר נש על עסק בתים והוו דיינין קומי ר' אלעזר לאחר שנגמר הדין הביא ראיה אתא שאל לר' יוחנן א"ל כל זמן שהוא מביא ראיה הוא סותר את הדין ואפילו אתעביד ליה גזר דין: **תוספתא** יש לך עדים או ראיה ואמר אין לי אלא אלו לאחר זמן מצא עדים או ראיה אין מקבלין ממנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן משתחקר עדותן בכ"ד וכר'. עד אם לא יגיד ונשא ונתן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: הדרן עלך דיני ממונות

אחד דיני ממונות. כדריסה ומקירה. מקירות ודריסות שמוכרים את העדים שנאמר משפט אחד יהיה לכם ובדיני נפשות כתיב ודרשת ומקרת (דברים יג): **דיני ממונות בשלשה.** הא יליפינן בפרק קמא (דף ג:): **פופמין.** בלחיה שילמו אבל **לזכות בין לחובה.** בחיה שילמו אבל בדיני נפשות פופמין לזכות. ובגמרא (ע"כ) יליף להו: **מטין על פי אחד.** מטין את הדין אחר המרובין על פי דיין אחד כגון שנים מוזמרים זכאי ואחד מחייב או ליפכא: **ודיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות.** שנים עשר מזכים ואחד עשר מחייבים זכאי אבל לחובה אין מטין אחד הרוב אלא אם כן רבו המחייבין על המזכין שנים כלאחרין בפרק קמא (דף ב.) לא תהיה אחרי רבים לרעות[ב] ודיני ממונות ליכא לאוקמה כדאמר לקמן (דף לו:) לא תטה משפט שור הנקבל וכל שכן שאר דיני ממונות: **מחזירין.** סותרין את הדין לאחר שגמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדכר בין לזכות בין לחובה: **ואין מחזירין לחובה.** בגמרא[ג] יליף לה: **הכל מלמדין.** ואפי' תלמידים היושבין לפני הדיינין ולא נתמנו בית דין על כך: **המלמד חובה.** דיין שהתחיל תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו ולזכות: **אינו חוזר ומלמד חובה.** שכרת היא דבעינן **והלילו**[ד). ובגמרא (דף לד.) מוקים לה בשעת מסת ומתן הוא דלא יחזור דמתוך שהתה חומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ואפי' יתמלו ראיות נכונות אבל בשעת גמר דין שכבר חיזק על כל לדדין וגלתה לו שאין דבריו נכונים חוזר ומלמד חובה: **דנין זיוס.** משא ומתן של דין: **וגומרין בלילה.** אם רצו וכו'[ה] יליף בגמרא[ו]: **דיני נפשות גומרים בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה. אם** זיכוהו ביום **מחריו לחובה.** אם זיכוהו ביום ראשון פוסקין את דינו מיד והולך לו אבל אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון אין פוסקין את דינו לחובה אלא מלינין את דינו עד למחר שמא ימלא בלילה זכות: **לא בערב שבת.** שאין יכולין לגומרו למחר אם יתחייב שאין מיתת בית דין דוחה שבת ולשהותו אי אפשר מפני עינוי הדין משנגמר הדין: **בערוב והטמות.** אם בא אדם ליטמא על דבר טהרות מתמילין מן הגדול שואלין מחלה לגדול שבדיינים מה הוא אומר בדבר: **מן הלד.** מן הקטנים שמא יתיבנו הגדול ולא ילמוד לחלוק על דבריו משום לא תענה על ריב (שמות כג) על דבריו של גדול (לקמן לו.) רב כתיב בלא יו"ד: **הכל כשרין.** ופלילו ממזר: **וישרלניס המציאין לכהונה.** המיוחסין ורוויין להביא נשותיהם לכהנים: **גמ'**[ז] **בשלשה דיינין בשמיטה. שומנו כאוב.** זמנו הוכיח שנכתב בשלשה דיינין בשמיטה והוליח בעל חוב על מבירו על ידי משכון או על ידי פרוזבול שלא משמטתו שביעית או שהגיע זמנו ונגבות קודם רגע השנה של שמיטת שביעית בניסן[ח] אינה משמטת שלא בקופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לקוף שביעית וזה קדם ומצינו: **חיישינן שמא אימרוהו וכתבוהו.** וקודם לכן רצו המלוה במקום הכתוב בשטר עליהם לכתוב שטר ואימרוהו מלכותנו על אחד דיינין וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ולא כתבו שם המקום שנכתב בו השטר שלא שם המקום שרצו המלוה שם. ועי"ג דלמרינן בגיטין (דף פ.) כי יתציתו דהיני כתובו דהיני ועי"ג דמימסרן לכו מילי בשלמי מיהו אם כתבו בשלמי לא מיפסיל בהכי והניא עלה טובא קמ"ל שלא יניחוהו לידי הזמה דלא ליימרו והלא ביום פלוני עמנו היתם בהיני: **היכי.** אמר שמא אימרוהו מכדי דריסה ומקירה לאכחושי קא מתיא ומיכא דקא מיתכחשו קמן ניקו אין מתרלינן למילתייהו בשמא: **וליטעמיך.** למותבא מבריתא לותיב ממתניתין לתלויא ומלויה בפי כל: **שטרי חוב המוקדמין.** לכתב קודם המלוה: **פסולין.** דקא נעיר למיטרף לקוחות מזמן שכתוב בשלא כדין וקנסינן ליתרא מטו ליקורא ופסול אפי' מזמן שני כלאחרינן בחיהו כשלך [כ"מ עכ.]: **והמאוחרין.** שכתב עדים ואימרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן שכתוב כאן: **כשרין.** למעלייתא היא דקא מחיל ליה לשעבודא על השחת. תלמוד לומר בעינן דריסה ומקירה דמ"ל היכי מתרלינן למילתא דשטרא נימא זיופא הוא ולא רצו עדים החתומים בו את המלוה וזאת ומי מסוס הגך סהדי מחריני תהוי כמלוה על פה ולא יטרוח לקוחות למלוה על פה לא טרפא ממשעבדי לית לה קלא: **פה.** למקשא לי לותביה ממתניתין לא קשיא לי דעדיפא מינה קתני מתניתא לותיבתא מינה העדיפה והחזיקה כח בדבר יותר מאותה משנה דתמעטין רבותא דשמיטה דמי לאו דווקא קתני בו ביום הוו מרעי למילתייהו לכתוב שטר המלוה בשעת קודם לכן נאותו זמן: **דלא שכיחי אינשי דמוזפי.** משום דמתיירלין מן השמיטה שלא תשמט מעותיהם לליכא למימר מיחרוהו וכתבוהו ללא מרעי לשטרייהו שהכל מרננין אחריו לומר מוזיף הוא שאין דרך להלוות זמן שמיטה: **אפ"ה כיון דשביעית.** היינו משמטת שלא בקופה דכתיב מקץ תלינן בשיחרוהו ומכשרינן: **מכל מקום.** מתני' קשיין אהדדי: **אמר רבי חנינא וכו'.** ומתניתין לתוריתא קתי תקנתא וברייתא דרבנן בתר תקנתא:

טעו

**אחד דיני ממונות[ט] ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר[י] משפט אחד יהיה לכם[א] מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה דיני[ב] ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך[ג] אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב דיני[ד] ממונות[ה] והטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: גמ' דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו[ו] שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדיו כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה היכי[ז] חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו וליטעמיך תיקשי לך מתני'[ח] שטרי חוב המוקדמין פסולים והמאוחרים כשרין ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין הא לא קשיא דעדיפא מינה קאמרינן דאפי' אחד בניסן בשמיטה דלא שכיחי אינשי דמוזפי דליכא למימר שמא איחרוהו וכתבוהו דלא מרע לשטרייה אפ"ה כיון דשביעית[ט] סופה משמטת מכשרינן מ"מ קשיא: סימן חרפ"ש: א"ר חנינא[י] דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו[כ] דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אלא מעתה דמוזס בחקירה ודריסה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם ודבעינן נפשות לענין מילי דמלו גזוזתו ומוכה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות: חיישינן שמא איחרוהו. פ"ה לימרוהו מלכתוב על אחד מהן ניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ועל מנת למק אלא י"ל כי היכי דגבי פשוט (כ"ב דף קעח. ושם) שטר שזמנו כתוב בו בשבת או בעשרה בשערי שטר מאוחר הוא וכשר וה"נ שטר זה נכתב לפני אחד בניסן של שמיטה במקום הכתוב בשטר שזמנו של אחד בניסן של שמיטה שהוא שטר לא היו בתותו מקום שהלכו למקום אחר וא"ת מאי מיריא משום דלימרוהו נמי יש להכשיר כדאמר[ט] לי ידעיתו יומא דלקניתו ביה כתובו יומא דלקניתו ביה ושמא לא נאחד בניסן נכתב אלא לאחרי כן במקום הכתוב בו וי"ל דהכא בשטר מלוה לאירי לתין לכתוב אלא יום שנכתב השטר אלא ליגבי ממשעבדי אלא בדין ומיהו משמע מהכא דתלינן מספק להכשיר את השטר וקשה לפ"ה דריס פ"ק דר"ה (דף ב. ושם) ותין להאריך כאן כאן

א א מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ו ושלכל שם:
ב ב מיי' שם הל"ב טוש"ע ח"מ סי' ה סעי' ב):
ג ג מיי' פי"ט מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לד סעי' ט:
ד ד מיי' פכ"ג מהל' מלוה הלכה ו סמג עשין פ"ב טוש"ע ח"מ סי' מג סעיף ז:
ה ה מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף יג:
ו ו [מיי' פ"ט מהל' שמיטה הל' ד טוש"ע ח"מ סי' סז סעי' ל]:
ז ח ז מיי' פ"ג מהל' עדות הל' ו סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ו:

תורה אור השלם

ו. מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר כְּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:
ויקרא כד כב

רבינו חננאל

פ"ד אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה כו'. ואקשינן וכי בעינן דרישה וחקירה בדיני ממונות והתניא שטר שזמנו באחד בניסן בשמיטה פי' וכתב בו פרוזבול ובאו עדים ואמרו והלא אלו העדים שבשטר זה היו עמנו באחד בניסן בשמיטה במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה היכי אמרינן שמא הנה בטלתה חקירות דאיזה יום איזו שעה ומתהדינן עלה ולטעמיך תקשי לך מתניתין דקתני שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים ופרקי' הא לא קשיא. הא עדיפא מינה לאקשויי דאיכא למימר שטר זה לא יתכן להיות מאותר דלא שכק אינש שני דהיתירא וכתב שנת שמיטה דמרע ליה לשטרייה קמ"ל כיון דשביעית סופה משמטת מיקרי אמר אפשר דפרע לי בתחלה או באמצעיתה לפיכך כתב שנת שמיטה ושטר מאוחר הוא וכשר. מ"מ הקושיא עומדת ושני ר' חנינא לעולם אפילו דיני ממונות בדרישה וחקירה ומה טעם אמרו [דלא בעינן]

גליון הש"ס

מהני' אחד דיני ממונות. עיין זבחים דף נב ע"ב תוס' ד"ה לר':

מוסף רש"י

מתחילין מן הגדול. כשעומדין למנין לראות אם ריב מטמטין או ריב מטהרין (גיטין נפ.). מן הצד. מן הקטנים ולא מן הגדול, שלא ילמדו מוכה ושאינו נכנעין מפניו שלא לחלוק עליו משום לא תענה על רב ודיני נפשות מוקמינן להו בקרא (שמות כג, ב) לא כהמיתך לנוכה כו' ולא ילמדו זכות (גיטין שם). שטרי חוב המוקדמין. שנכתבו ביום ט"ו בניסן ונכתב בתוך השטר בחתימת ניסן (רשב"ם ב"ב קנ:). פסולין. שלא לערוך לקוחות שלקחו מן הלוה מזמן שכשטר ושלא כדין הוא שהרי קדמה מכירה לחלוקה ושטר מעיד שהחלוקה קדמה, לפיכך קנסוהו מלגבות בו ולא יערוך לפילו מזמן המלוה ואינו אלא כמלוה על פה שאינו גובה מן המשועבדים (ד"ה ב. ובערי"ב ב"מ עב.) אי נמי שנכתב השטר בחתימת ניסן וכן כתוב בו בחתימת ניסן לזה פלוני מפלוני והוא לא לזה ממנו כלום עד ט"ו בניסן, גם זה מוקדם ופסול, שאין לו לערוך אלא מזמן המלוה ואילך, ולא כאחרי לחתימת עדיו בחתומיו וכן לו (רשב"ם ב"ב קנ:) ומיהו אם המלוה היתה בחתימת ניסן נאמר עדים וקנו מידו להשתעבד נכסי לזה למלוה ולא כתבו את השטר עד ט"ו בניסן וכתבו בו בחתימת ניסן, כי הלי מוקדם כאר (שם ע"פ ב"ב קעב.). **דבר תורה כו' בדרישה ובחקירה.** צריך לכתוב את העדים בתחלה יום בחיו שעה הלוהו (לעיל ב.) **שנאמר משפט אחד יהיה לכם.** ממונות בנפשות, וכיון דכתיב דרישה וחקירה בדיני נפשות, כתיב (דברים יג) ודרשת ושקרת, הוה הדין לדיני ממונות (לעיל ג.). שלא תנעול דלת בפני לדין. שיעמדו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטענו ולא תבא עדותן מכוונת (שם).

כאן בדין מרומה. לפ"ז שיודעים בו שהוא מרומה דפ"כ אין לדונו כלל כדלקמיה נפקא שבועות העדות (שבועות ל:) מדכתי שקר תרתי: **קול** רחיים בבורני. פ"ה שעת גזירת המלכות[ה] היה שגזרו עלה למול והיו יראים להוליך קול וקבעו סימן זה וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"ק) גבי הגזירה שגזרו ביהודה דקתמר מה סימן היה קול מגרום בגבורי משמה שם אור נר בגרור חיל שבוע הבן פירוש קול מגרום למייס של גרוסות והא דכתיב בירמיה (כ"ה) והשבתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים ואור נר מיכא למימר שגם בלשמועה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה: **אור** הנר בברור חיל. מכאן נהגו להלליק נר במילה ומה שנהגו לפרוס המפה על הפתח משום דלמר בריש המוכר פירות (ג"ע דף נ:) מנהג גדול היה בירושלים כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח מורחין נכנסין: **היכי אמר** להו. פ"ה כשקיבלו עדותן של עדים ומש תמהר מ"ל כמאי מסמינן להו הא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"מ שיחזרו בהן תוך כדי דיבור כפ"ה הא מי יימר כדממריתו טפי מתוך כדי דיבור וכ"ת הא מצית אמרת הפסק ליתא אחר כדי דיבור אמרי' להו ותפ על גב דאין פתיחה זו מועלת ויש לומר דה"מ לנשוי הכי אלא דשפיר משני ועי"ל דעד שלא נחקרה עדותן נב"ד יכולין לומר מבולין אנו כדתניא בתוספתא מיהו בקונטרס פירש דפתיחת זכות לאחר שדרשוה ותקרוה וגאין ליתן וכפי' משמע נפ' היו בודקין (לקמן ד' מ.) דקתני אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין:

מה חנניא בן תרדיון לסיכני אחר ר' יוסי לציפורי אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר [א] רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני ממונות פותחין כו': היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו א"ל עולא והא חסמינן להו וליחסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר מסיעין את העדים ממקום למקום בדי שיטרוף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם ממילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי הויא חובתו והתנן אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמינא אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו הויא ליה חובתו של זה אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריכם נזדכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרוייהו אאמרי' ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר [ג]אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

מיכן

ו) טעו לא ישלמו כל שכן שתנעול דלת בפני לווין רבא אמר אמתיתין דהכא בדיני קנסות ואידך בהודאה והלואות רב פפא אמר אידי ואידי בהודאה והלואה כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה בדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין וא' לפשרה כדתניא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן שתיהן טובעות בזה אחר זה שתיהן עוברות וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורני חיל משתה שם הבן אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר' אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנא אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבי מתיא לרומי אחר רבי

ז) [א] רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני ממונות פותחין כו': היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו א"ל עולא והא חסמינן להו וליחסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר מסיעין את העדים ממקום למקום בדי שיטרוף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם ממילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי הויא חובתו והתנן אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמינא אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו הויא ליה חובתו של זה אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריכם נזדכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרוייהו אאמרי' ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר [ג]אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

מיכן

רבינו חננאל

כדי שלא תנעול דלת בפני לווין רבינא אמר דיני ממונות דתנינן הכא דיני קנסות הן ולעולם בעו דרישה וחקירה והני מתניתי דתני מאוחרין [כשרין] בהודאות והלוואות. רב פפא [אמר] כולהו בהודאות והלוואות ומתניתין דהכא בדין מרומה לפיכך צריך דרישה וחקירה כדכתיב צדק צדק תרדוף רב אשי אמר מהניתין כדשנין קראי אחד לדין בצדק תשפוט עמיתך והאי דכתיב צדק צדק תרדוף לפשרה. כדתניא שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זו בנגד זו וכן גמלים במעלות בית חורון אם עוברות שתיהן [שתיהן] נטבעות וכן גמלים שהיו עולות רשאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני טעונה. וכן קרובה ורחוקה. אבל אם שתיהן טעונות שתיהן קרובות או שתיהן רחוקות מטילין פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ריב"ז לברור חיל. תנא אור נר בברור חיל משתה שם. קול רחיים של גריסין בבורני שבוע הבן שם. פי' רבי מי שהיה רואה נרות דולקים באסקופה יודעין שבאותה חצר סעודת הכנסת כלה. וקול רחיים מילה שם בחצר והכל נכנסין. והלך אחר ר' אלעזר ללוד: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר חכמים לישיבה אחר ר' יהושע לפקיעין אחר ר' עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה ור' מתיא בן חרש לרומי ור' חנניה בן תרדיון לסיכני ור' יוסי לציפורי וחנניה בן אחי ר' יהושע לגולה אחר ר' לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: **דיני** נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחיבה. היכי פתחינן לזכות ושקלי וטרו ופשוטה היא. ואסיק' אביי ורבא דאמרי תרוייהו אמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל דלא מיקטלת תניא נמי הכי ר' אומר אומר אני אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ: ויקרא יט טו

2. צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים טז כ

3. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: במדבר ה יט

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה כגון אמר וכו' והלילות איבא למיחם לנעילת דלת הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] נמ' אמר מנינא בן אמי ר' יהושע. כ"ל:

מוסף רש"י

מסיעין את העדים. שמעידים עדות נפסדת וכשנודקין לומן היו מסיעין לומן שעבר (שבועות ל:).

ה) [נעיל ג. וע"ש פרש"י], שלא תגעול וכו'].

ב) [עי' תוס' לעיל ג. ד"ה שלא תגעול וכו'].

ג) [תוספתא דכ"ק פ"ב].

ד) [ל"ל כדי תניגא בן אמי ר' יהושע לגולה כך הגירסא הנכונה בילקוט פרשת קדושים רמז תרי"ח ושם כדי ליתן טעם למינו שהיה בגולה עי' ברכות סג: ינגן בכוור לחן הגירסא שלפנינו אחר ר' יהושע לגולה קשה מוסף להא לעיל נסמנין לפקיעין]. ה) כתוספות קג:, ו) [תוספתא פ"ק], ז) מכות ה:, ח) נסי"ד: ושעת השמד, ט) עי' ר"ח, י) נסי"ד: שעת השמד,

מיכן שפותחין כו'. ומדליף פתיחת הזכות מהכא היינו לי לג קטלא לג תידחל כאביי וכרבא: **מה שעשה עשוי.** תלמוד לג שעשה עשוי כמומחה. יש גו כח לחזור ולג מני למימר ליה נעביד דין אנא כי טעמא קמא דידך עבדינא אבל בשאינו מומחה מני ימחי דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר וכהאי הוא דטעים: **פעור מלשלם.** תלמוד מה שעשה עשוי ומיהו פעור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלג ליש להוסף וגברא גרם ליה למיטעי: **יש גדול הימנו.** תומו גדול מחזירין) דכריו של זה ליש גו כח לבטל: **אין גדול ממנו.** לג ליית ליה בעל דין להדורי עובדא ואפי' זה תומר טעיתי לאו כל כמיניה: **טועה כדבר משנה.** טעותו מלוי בדבר המשנה אין דיינו דין לגמרי ומחזר: **שיקול הדעת.** לקמן מפורש: **ואפי' טעה כר' חייא.** הלי דבר משנה דקתמר מי אתמי' דאפי' טעה בדבר המשנה בתוספתא דבי רבי חייא ורבי תושעיא שהם מילדו התוספתא ותמתו בה מה שתמתו ולא הוי עיקר כל כך כמשנתנו שתמתה רבי שהיה גדול מהם ולא היסיבה מציירה אלא על ידי שהוא נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידוה על בוריים: **ואפי' בדרב ושמואל.** בתימרת דילהו שתפקו מתברת שלהם ולא הוית מתני' אלא מקרא: **אמו אין קטלי קני נאגמא אין.** אתאי שתמרתי לך שאף הטועה בדברי התמוקאים התמרוים מוזר מאי גריעותין מדאתאריי: **קטלי קני.** קוגנים קניס ומלקטי עניס: **סוגיין דעלמא לחידך.** רוב הדיינין נרחין להס דבדי הסני: **לרב שתא.** לאתר טעה בדבר משנה מוזר: **האם שלה.** בית הדיון ונקרלת טרפתא ושלפוחית ובלע"ז מטרי"ש: **והסירוה.** מפני שאתר תולים הרופא: **אין פרה ומזירה כו'.** לפי שטוחות הן ואין רוחין שיהיו מצויות במקומות אתרות ונקי מזיון למתקיימות: **הלכה ממורך טרפון.** כלומר ברין אני למכור את תמורי ולהמזיר פרה לבעלים: **טועה כדבר משנה אתה.** שתם משנה היא שלו טריפות (חולין נד.). ניטלה האם שלה כשיכה: **ועוטה כדבר משנה מוזר.** ולקמן פריך הכא מאי מוזרה ליכא בי התכילה לכלבים: **כי קאמר ליה.** רב המנונא אי אתרת בשאתא כו': **אין דינא.** כלומר מה אהובה הוית ואי נמי ליתא קמן לג הדרא מיתכברא: **היינו.** לתתר ליה לאו דמומתה הוא הוה בעי שלומי: **לאו כלום עבדת.** לתיהו הוא לתפקיד מנפשיה שהשליכה לכלבים ואת לג לתפקא ליה מידי דאתאי דתפקא עלה שם טרפות דהא אי בעית למהדר הדרת: **רב חסדא.** מהדר לעיל לשנויי מתניתא דן אתר הדין: **נשא ונתן ביד.** מה שעשה עשוי: **לא נשא ונתן ביד.** אלא ליה לבעל דין והוא שעשה מעצתו ממזיר הממון מזה שקיבל ליה שתתנו: **נשא ונתן.** הוא עלתו נבה מזה ונתן לזה: **כשלמא חייב אם הזכלי.** תפיר אלי דלמקתי מה שעשה עשוי דקתתי שהוא מידו שלא כדין ונתן למוכע: **אלא זיכה אם החייב.** על כרתיך לג שייך האי ליעגא שלא נמזכה אתת שהרי חייב לשלם ואתר לו פטור אתה לתין לשון זכאי שלא לשון נקי ופטור: **כיון דאיל פטור אתה.** וזה היה מוחזק ועכשיו על פיו כתי שתתן ביד דתי: **אלא.** תתזיר לתוכה ע"כ תשתע תתחלה זכאו וא"ל פטור אתה וקאתר תתזירין: **ותתני תדא קתני.** דלעולם לתוכה תין תתזירין תתתר תזיכאו אלא תשלם תזיכאו לכלבים ואתרי ותתני תדא קתני תתזירין הדבר לזכותו של זה אם תייבוהו תתלה זה לזכאי חייב אתה שהיא חובה לו ואקשינן אי הכי גבי דיני נפשות נמי נימא חדא קתני וכי תימא הכי נמי דקתני מחזירין לזכות

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין כו': ורמינהו [ו]א"ר את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את המטהור טיהר את המטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ובמומחה מחזירין והקתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם א"ר נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר [ז]כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת [ח]דאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר [ט] א"ל רבינא לרב אשי אפילו טעה בר' חייא ורבי אושעיא א"ל אין [י]אפילו בדרב ושמואל אמר ליה אין אפילו בדידי ודידך א"ל אטו אנן [יא]קטלי קני באגמא אנן [יב]היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא [יג]כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מיניהו וסוגיא [יד]דשמעת' אזלי כאידך היינו שיקול הדעת איתיבי' רב המנונא לרב ששת [טו]מעשה בפרה [טז](של בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה [יז] שאמר [יח]תודום הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה [יט]שכל המומחה [כ] לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד [כא]אי נמי בשיקול הדעת טעית

מומחה [כב] לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה פרה הרי האכילה לכלבים ולימא דתדהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר"ט וקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר [כג]כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ות"ת טיהר את הטמא לתתי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי לתתי משלם לתכמי לג מיתוקמת לעירכן עם פירושו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כסעירכן בעל הבית ולבסוף ס"ל כסעירכן תכם והשתא מה שעשה עשוי סעירכן בדוב פירושו טהורים דבטלי בדובא ויבלם מביתו סעירכן בפירות מועטים ות"ת לתתי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות דף כח:) לתתיא כר"מ הא אמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' נד:) גבי נפלו ונתפלעו לתפי' שגג לג יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ומס כן היכי בעלי בדובא וי"ל כיון דעל פי חכם עדיף לג קנים תתי שוגג אי נמי לעניין דיעת דגרמי מוקי לה כר' תלזר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולג כוותיס לכל תילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דלתי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק תלמה (ד' ק:) לתתרי ב"ד שתכרו בלא תכרזה ונעשו כמי שטעו בדבר משנה ומוזרים ות"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דתתר זוטרא בריה דרב נחמן דן דיעת וטעה תתת לקתייה דרב יוסף תתר ליה תי קתלוך עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת תתתי אי נמי דתתר רב פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתתר הלכתא לא כתר ולא כתר ואיקרי ועבד כחד מיניהו וסוגיא דשמעת' אזלי כאידך היינו שיקול הדעת איתיבי' רב המנונא לרב ששת (של בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה שאמר רב תודום הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה שכל המומחה לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד אי נמי בשיקול הדעת טעית

מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה פרה הרי האכילה לכלבים ולימא דתדהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר"ט וקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות

רבינו חננאל

מיכן שפותחין בתחלה לזכות בדיני נפשות: **דיני** ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. איני והתנן בכבכורות פרק ד' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ופרקי' מתניתין במומחה לפיכך תני מחזירין. והא דתנן ישלם מביתו בשאינו מומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם שמעמד הדין ואין מחזירין אפילו מומחה לרבים ופרק רב נחמן במומחה שיש בדול ממנו עמד הדין וישלם מביתו ומומחה שאין גדול ממנו פטור מלשלם. רב ששת אמר מתניתין טעה בדבר משנה לפיכך תחזר. הא דבכורות טעה בשיקול הדעת לפיכך ישלם מביתו ומוחבינן עליה מהא דתנן בכבכורות פ"ד מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ואמרו חכמים כשרה היתה וא"ל ר' עקיבא לר' טרפון מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם. והנה ר' טרפון בדבר משנה טעה דתנן בפרק ואלו טרפות אלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו' עד ניטלה האם שלה. ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה חזור בך דטועה בדבר משנה תחזר. ופרקי' חדא ועוד קאמר ליה ופשוטה היא. וא"ת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר הכי קאמר ליה לימא ליה אילו הות פרה הות הדרא לך דינך לאו דינא הוא ולא מידי עבדת כו'. א"ל רב המנונא לרב אסי הא דאמרת טעה בשיקול הדעת ישלם מביתו אפי' טעה בדר' חייא ור' הושעיא א"ל אין. ואפילו טעו בדרב ושמואל כלומר אם טעה ועשה באיסורי כשמואל וכממן כרב א"ל אין. ואפי' בדידי ובדידך א"ל וכי אנן קטלי קני באגמא אנן. כלומר חוטבי עצים אנן. רב חסדא אמר הא דתנן ישלם בשנשא ונתן ביד ומתניתין לא נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין. ואמרי' בשלמא חייב הזכאי משכחת לה בשנשא ונתן ביד שנטל מן הנתבע ונתן לתובע. אלא זיכה החייב היכי משכחת לה בשנשא ונתן ביד דליחייב ופשטינן כיון דאמר ליה לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא. ואקשינן עליה ממתניתין דאוקמה בשלא נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין בשלמא לזכות משכחת לה כגון דאמר ליה חייב אתה ועדיין לא

גליון הש"ס

גמ' מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות. עיין קידושין דף סב ע"ב ובמהדורא מהכי"ט שם:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו מוחד (ג"ל רבינא לרב אסי) תמ"ת וכ"כ ס"ת ג"ל רב המנונא לרב ששת: (ב) שם ומתירוה מפני שמחד תורים: (ג) שם שכל המומחה לב"ד פטור: (ד) שם טעית מומחה לב"ד אתה וכל המומחה לב"ד פטור מלשלם: (ה) תום' ד"ה השתא וכו' בהסיע דדך:

לעזי רש"י

מטרי"ש [מדרי"ן]. רחם.

מוסף רש"י

טעה בדבר משנה. שמשנה מפורסת שטעה בה, חוזר. מחזיר אם הדין ואינו משלם מביתו, וכיון דדבר מפורסם הוא אין דינו דין (לעיל ו.). דיין הטועה בדבר המשנה, שלא עשה כמשנה, חוזר ואין אתריו מה שעשה עשוי וישלם מביתו אלא בטועה בשיקול הדעת (כתובות ק:). קטלי קני באגמא. מוחבי קנים מן הסוף (שבת צה. ע"ש). **וסוגיא דשמעתא.** היינך דיעת מחד מניהו ואזל ליהו ועבד כחידך, הלכך דייקי לה הדה, וכיון דלא אימתר להכמה לא כתר ולא כתר, אלי נעל דין דנקטו לה נעי לשלומי, לתתר ליה דפקה לי לדיעתי, ומיהו ליהו נעי שלומי, כיון דסוגיא דעלמא כלידך (לעיל ו.). **שניטלה האם שלה.** ותם שלה (בכורות כח:). **והאכילה רבי טרפון לכלבים.** ששלו לו עליה ותתר טריפה היא והתכילה לכלבים (שם). **כדי שלא תלד.** תפני שפרות וחזירות שלהן תעולין תתר ותוכרין תותם שלה ותינה תתם, הלכך לאו טריפה היא (שם). **הלכה חמורך טרפון.** הפסקת תמור שלך, שתשלתו לבעל הפרה (שם). **לימא ליה טועה בדבר משנה אתה.** לתי נתי לא תותתה היא פטור. **דטועה בדבר משנה היא,** דתנן בתלו טריפות ניטלה האם כשרה, וטועה בדבר משנה תוזר בדיבורו, וכיון דלי קיימא פרה היא תלי למיהדר ביה ולתשלויי. **ותתני תדא קתני.** לתי נתי לא תיפשטא דתת שתתר לא כלום היא זה, זאת שהתכילה לכלבים היתה היא לתפקיד תפסיה (שם). **אי נמי בשיקול הדעת טעית.** דלילו היא קיימא לי תלי למיהדר ביה ולתשלויי ותיכא לתיכורו תיסור ותתר הפסקתו, לפיכך כי פטור אתה מלשלם דתומתה אתה (שם).

יב א תיי' פ"ו תלכ' סתנהדרין הל' ג סתג עשין לז טוש"ע ת"ת סי' כה סעי' ו:

יג ב ג ד ה תיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' ג:

יד ו ז תיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג ועי"ש:

שעירבן עם פירותיו. הקשה רבינו מפריס לא יהא אלא כמקום שנתן בידים כגון שנתן לו משכון והמדמע והמנסך כשוגג פטור והא גמי כשוגג הוא ובשלמא למחזקי דאמר לעיל (דף נג.) אחד שוגג ואחד מזיד מזיד ומה טעם אמרו כשוגג פטור כדי שיודיעו וגבי מכס נעלם הורלמה אין לפטור מטעם כדי שיודיעו דכי גמי מחייבת ליה מודע ליה אלא לר' יוחנן דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור ומה טעם אמרו כשוגג מזיד חייב אלא אי אמרת בשלמא טעמא דמזיד משום טהרומיו של תביר ומומר פטור אני הכא לא שייך למיחייב מהאי טעמא מיהו למאי דמוקי במסקנא אשוגג ואחד מזיד ים לחייב כמו מזיד דלמה לו ללמד ליטול וליתן ליה אבל למאי דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בעבד"ע קשה וי"ל דמכל מקום חשיב כמו מזיד שהיה לו לתכף לברר: **אתיא** רשע רשע תניא נמי הכי.

תימה מקשה לרבא מנדרי' דהכא דקאמר בפרק קמא (דף י.) למלקות אחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ם דרבא ובפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי מלבין בממון ואין מלבין בממון בחייבי מלקיות אחיא רשע רשע ורבא אמר בעינן כאשר זמם ולישנא דמכות (שם:) כאן גבי אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואמר מייתי מלקות מניין לחתיא רשע רשע ומ"ש לומר דרבא אית ליה ג"ם אלא דלהכי קאמר מילי קאמר אלא לרבא מיהו (מכות דף לה. ושם) גבי מייתי מלקות שוגגין דפטורין מן ממון קאמר אחיא רשע רשע ורבא אמר אחיא רשע רשע ורבא אמר אחיא רשע רשע ולרבי יוחנן קשה נמי אחיא מחייב מייתי מלקות שוגגין מהשלומין ואלא ג"ם דרשע רשע ועוד דהוה פירכא (דף ו.) קאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי לשעתו ומסיק אלא במיתה וממון ואלא במלקות וממון ומ"מ קרא מיפוק ליה מג"ם דרשע רשע ומ"ש לומר דרבא אית ליה ג"ם אלא דלהכי קאמר מילי דאי מהתם הוה אמינא דוקא מיתה דחמירא אבל מלקות דקלה לא אלא קמ"ל דאפילו מלקות דחמירא ג"ם דרשע רשע ומיהו לרבי יוחנן דאמר מהכא נפקא מהתם נפקא כדי לשעתו אלא קשה לרבי יוחנן דאמר בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי מלבין בממון ואין מלבין בממון אחיא רשע רשע ורבא אמר אחיא רשע רשע ורבא אמר אחיא רשע רשע ולרבי יוחנן קשה נמי אחיא מחייב מייתי מלקות שוגגין מהשלומין ולית ליה

ורבנן. לתמרי לפי' לזכות לא יענה משום דנוגע הוא בדבר שמתמרט בו ודוחק שמא יגמר הדין למוחה ויבוא זה עדיים להזימן ומיהדר לא מצי הדרי בהו לאחר כדי דיבור דכיון שהגיד שוב אינו מוחר ומגיד: **מוקי לה כאחד מן התלמידים.** אבל נעדים לא מיתוקם משום דגניעת עדות כתלמרין: **ס"ל אחד לא יענה כנפש למות.** למות הוא דאינו עונה כו': **לא שנו אלא בשעת משא ומתן.** דבעינן שיעמוד בדבריו למזר אחר לחיות שמא ימנע מיזוק לזכות דשמא לא טעה: **אבל בשעת גמר דין.** שמיפסק כבר הכל ועכשיו נראה שטעה מוזל ומלמד מוכה: **למחרת.** משעה היא בפרק היו בודקין אותו (לקמן דף מ.). גבי הלנת דין: **דינן אלו ככנד אלו.** היכא דשתלקו בדין שלשים ושנה מחייבין ושלשים ושמנה מזכין וקיימא לן (לעיל דף ב.) אין מטין למוכה על פי אחד בדליותיהן אלו כנגד אלו עד שימוזר בו אחד מן המחייבין דהוו להו מזכין רובא אבל למזור בו אחד מן המזכין לא קמני ומה מיתת דבגמר דין יכול למזור ולשמד מוכה ניתני נמי מיפכא ונימא בו אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהיכא דטייה לרעה על פי שנים: **מנה מוכיחה.** ניחא ליה למהדורי ומיתני משום ליענא מעליא וה"ק נמי מיפכא: **רובן אומה.** לענין המנין: **והא שלחו מפס.** כלומר היכי מצית למימרינהו להו דרבי יוסי בר מניומי כרב והא שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר מניומי מוקי מכלל דאיכא ר' יוסי דלית ליה דרב לשמד בשעת גמר דין מוזר למוכה: ומשני **אין מוכיח מיתמי.** הכי שלחו ליה לדברי רבי יוסי בדבי מניומי אין מוקימין מכלל דאיכא ר' יוסי דלית ליה דרב לשמד בשעת גמר דין מוזר למוכה: ומשני ליה: **דברי המחייבין.** פלוגי מייב ומן הטעם הזה פלוגי זיכה ומן הטעם הזה: **כשלמא דברי המחייבין.** דעי למיכתב ביום רשמון ומע"ג דמני למיהדר דבעינן לידע למאר הטעמים משום דמי הדר ביה מד מיניהו מטעמא קמא ומחייב ליה למאר מטעמא מחיינא דעי למיהדר ומיבעי הלנת דין בטעמא בתרא מולי יחזור בו בלילה: **אלא דברי המזכין.** מס מיתת דיכול למזור בו למה לי למכתביהו מי משום שעת משא ומתן דלמאר הא מילתא בעלמא היא כדי שימזור מאר הזכות לכתוב פלוגי זיכה למה לי למכתב טעמא דמי הדר ביה לא צייתין ליה הלכך בעי למיכתב טעמא דלא ליתי מאר ויהדר בו (ליה שמא) בדבר שהכלדוקין מודים בו הייתי טועה ומ"מ טעמא דריך ליכתוב טעמא מע"פ שיכול למזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמאר שלא יאמר בדבר שהכלדוקין מודין הייתי טועה ומיהמי טעמא דריך ליכתוב טעמא מע"פ שיכול למזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמאר שלא יאמר בדבר שהכלדוקין מודין הייתי טועה ומ"מ אי לאו דכתוב טעמא אמינא דלא מהדר ביה קמ"ל: **מה פטיש.** רבינו שמואל גרים מחלק שמין הפטיש מתחלק שלא הכלע וקשה להוה ליה (ב)למימר מה הכלע מתחלק וכן בפרק רבי עקיבא (שבת פח: ושם) גרס מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודבור שיצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון והו"ל למימר נמי מה כלע שמתחלק ומפרש ר"ח וכפטיש יפוצץ כלע שהפטיש מתחלק מן הכלע כדאמרי' במדרש (ג) מעשה בג' שלקח קנפיירין הלך לבודקו נתנו על הסדן והכהו בקורנס ונקבע הסדן ונחלק הקורנס וקנפיירין עומד במקומו היינו הוא דכתיב וכפטיש יפוצץ כלע:

מאי טעמא דר' יוסי בר יהודה דאמר קרא [ו]עד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה ורבנן אמר ריש לקיש משום דמיחזי כנוגע בעדותו ורבנן האי למות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים כדתניא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות מניין שאין שומעין לו ת"ל עד אחד לא יענה [א]מניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין שומעין לו ת"ל אחד לא יענה בנפש למות: דיני נפשות המלמד כו': אמר רב [ב]לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה מיתיבי [ג]למחרת משבימין ובאין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי המחייב אומר אני המחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה והא למחרת גמר דין הוא וליטעמיך למחרת משא ומתן מי ליכא כי קתני בשעת משא ומתן ת"ש [ד]דינן אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין ואם איתא ליתני נמי איפכא תנא אזכות קא מהדר אחובה לא קא מהדר ת"ש [ה]דאמר ר' יוסי בר חנינא [ו]אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו ואמאי נימא אילו הוה קיים הדר ביה השתא מיהא לא הדר ביה והא [ז]שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו אין מוצא איתמר תא שמע [ח]רשני סופרי הדיינין עומדין לפניהן אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו טעמא אחרינא ובעו למעבד [ט]הלנת דין אלא דברי המזכין מאי טעמא לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו לא כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו אמר ליה [י]אין מונין להן אלא אחד מנהני מילי אמר אביי דאמר קרא [2]אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות דבי ר' ישמעאל תנא [3]וכפטיש יפוצץ סלע [יא]מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים היכי דמי טעם אחד משני מקראות אמר רב זביד כדתנן [יב]מזבח מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר [יג]כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד שנאמר [יד]העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו מאי קמרבו פסולין מר מייתי לה ממוקדה ומר מייתי לה ממזבח והא התם מיפלג פליגי דקתני סיפא אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים שר"ג אומר לא ירדו ור' יהושע אומר [טו]ירדו אלא אמר רב פפא כדתניא [טז]ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל מקרות לטעם אחד הלכך אד מיניהו מטעא טעי: **אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי.** אבל שתים לא דיבר אלהים לא למשוע ולא למאר: **מזבח מקדש.** פסולין שאם עלו לא ירדו: **אם הרצוי לו.** ובלבד שיהא דבר שנראה כבר למזבח ובזמנים [פב:]: מפרש למעוטי קמעים שלא קדשו בכלי. אבל שיגול ונסך דמו ונאמנו במחצבת פסול אם עלו לא ירדו ואמר [פר:] מפרש טעמא שהיה פסולן בקדש כלומר שנפסלו בעזרה: **רבי יהושע אומר כו'.** קא משמע לרבנן דרבי יהושע לאו למיפלוגי אמאי אלא למילפא מקרא: **כל הראוי למזבח.** לאשים להקטרה על המזבח: **העולה על מוקדה.** ממוקדה דייק דכתיב אשים לשמר קרא [ויקרא ו] כל הלילה אמאי אם דכיון שעלתה לא תרד ומשום כשירה לא מיצטריך: **כל הראוי למזבח.** לאשים להקטרה: **ורבי יהושע אומר כו'.** שנפסלו בעזרה אם עלו לא ירדו ולא פליגי אהדדי אלא מר יליף ממוקדה ומר מזבח: **ורבנן.** לתמרי לפי' לזכות לא יענה משום דנוגע הוא בדבר שמתמרט בו ודוחק שמא יגמר הדין למוחה ויבוא זה עדיים להזימן ומיהדר לא מצי הדרי בהו לאחר כדי דיבור דכיון שהגיד שוב אינו מוחר ומגיד: **מוקי לה כאחד מן התלמידים.** אבל נעדים לא מיתוקם משום דגניעת עדות כתלמרין: **ס"ל אחד לא יענה כנפש למות.** למות הוא דאינו עונה כו': **לא שנו אלא בשעת משא ומתן.** דבעינן שיעמוד בדבריו למזר אחר לחיות שמא ימנע מיזוק לזכות דשמא לא טעה: **אבל בשעת גמר דין.** שמיפסק כבר הכל ועכשיו נראה שטעה מוזל ומלמד מוכה: **למחרת.** משעה היא בפרק היו בודקין אותו (לקמן דף מ.). גבי הלנת דין: **דינן אלו ככנד אלו.** היכא דשתלקו בדין שלשים ושנה מחייבין ושלשים ושמנה מזכין וקיימא לן (לעיל דף ב.) אין מטין למוכה על פי אחד בדליותיהן אלו כנגד אלו עד שימוזר בו אחד מן המחייבין דהוו להו מזכין רובא אבל למזור בו אחד מן המזכין לא קמני ומה מיתת דבגמר דין יכול למזור ולשמד מוכה ניתני נמי מיפכא ונימא בו אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהיכא דטייה לרעה על פי שנים: **מנה מוכיחה.** ניחא ליה למהדורי ומיתני משום ליענא מעליא וה"ק נמי מיפכא: **רובן אומה.** לענין המנין: **והא שלחו מפס.** כלומר היכי מצית למימרינהו להו דרבי יוסי בר מניומי כרב והא שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר מניומי מוקי מכלל דאיכא ר' יוסי דלית ליה דרב לשמד בשעת גמר דין מוזר למוכה: ומשני **אין מוכיח מיתמי.** הכי שלחו ליה לדברי רבי יוסי בדבי מניומי אין מוקימין מכלל דאיכא ר' יוסי דלית ליה דרב לשמד בשעת גמר דין מוזר למוכה: ומשני ליה: **דברי המחייבין.** פלוגי מייב ומן הטעם הזה פלוגי זיכה ומן הטעם הזה: **כשלמא דברי המחייבין.** דעי למיכתב ביום רשמון ומע"ג דמני למיהדר דבעינן לידע למאר הטעמים משום דמי הדר ביה מד מיניהו מטעמא קמא ומחייב ליה למאר מטעמא מחיינא דעי למיהדר ומיבעי הלנת דין בטעמא בתרא מולי יחזור בו בלילה: **אלא דברי המזכין.** מס מיתת דיכול למזור בו למה לי למכתביהו מי משום שעת משא ומתן דלמאר הא מילתא בעלמא היא כדי שימזור מאר הזכות לכתוב פלוגי זיכה למה לי למכתב טעמא דמי הדר ביה לא צייתין ליה הלכך בעי למיכתב טעמא דלא ליתי מאר ויהדר בו (ליה שמא) בדבר שהכלדוקין מודים בו הייתי טועה ומ"מ טעמא דריך ליכתוב טעמא מע"פ שיכול למזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמאר שלא יאמר בדבר שהכלדוקין מודין הייתי טועה ומיהמי טעמא דריך ליכתוב טעמא מע"פ שיכול למזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמאר שלא יאמר בדבר שהכלדוקין מודין הייתי טועה ומ"מ אי לאו דכתוב טעמא אמינא דלא מהדר ביה: **מה פטיש.** רבינו שמואל גרים מחלק שמין הפטיש מתחלק שלא הכלע וקשה להוה ליה (ב)למימר מה הכלע מתחלק וכן בפרק רבי עקיבא (שבת פח: ושם) גרס מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודבור שיצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון והו"ל למימר נמי מה כלע שמתחלק ומפרש ר"ח וכפטיש יפוצץ כלע שהפטיש מתחלק מן הכלע כדאמרי' במדרש (ג) מעשה בג' שלקח קנפיירין הלך לבודקו נתנו על הסדן והכהו בקורנס ונקבע הסדן ונחלק הקורנס וקנפיירין עומד במקומו היינו הוא דכתיב וכפטיש יפוצץ כלע:

יוסי

ר' יוסי בר חנינא [ו]אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו ואמאי נימא אילו הוה קיים הדר ביה השתא מיהא לא הדר ביה והא [ז]שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו אין מוצא איתמר תא שמע [ח]רשני סופרי הדיינין עומדין לפניהן אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו טעמא אחרינא ובעו למעבד [ט]הלנת דין אלא דברי המזכין מאי טעמא לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו לא כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו אמר ליה [י]אין מונין להן אלא אחד מנהני מילי אמר אביי דאמר קרא [2]אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות דבי ר' ישמעאל תנא [3]וכפטיש יפוצץ סלע [יא]מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים היכי דמי טעם אחד משני מקראות אמר רב זביד כדתנן [יב]מזבח מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר [יג]כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד שנאמר [יד]העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו מאי קמרבו פסולין מר מייתי לה ממוקדה ומר מייתי לה ממזבח והא התם מיפלג פליגי דקתני סיפא אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים שר"ג אומר לא ירדו ור' יהושע אומר [טו]ירדו אלא אמר רב פפא כדתניא [טז]ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל מקרות לטעם אחד הלכך אד מיניהו מטעא טעי: **אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי.** אבל שתים לא דיבר אלהים לשמוע ולמאר: **מזבח מקדש.** פסולין שאם עלו לא ירדו: **אם הרצוי לו.** ובלבד שיהא דבר שנראה כבר למזבח ובזמנים [פב:]: מפרש למעוטי קמעים שלא קדשו בכלי. אבל שיגול ונסך דמו ונאמנו במחצבת פסול אם עלו לא ירדו ואמר [פר:] מפרש טעמא שהיה פסולן בקדש כלומר שנפסלו בעזרה: **רבי יהושע אומר כו'.** קא משמע לרבנן דרבי יהושע לאו למיפלוגי אמאי אלא למילפא מקרא: **כל הראוי למזבח.** לאשים להקטרה על המזבח: **העולה על מוקדה.** ממוקדה דייק דכתיב אשים לשמר קרא [ויקרא ו] כל הלילה אמאי אם דכיון שעלתה לא תרד ומשום כשירה לא מיצטריך: **כל הראוי למזבח.** לאשים להקטרה: **ורבי יהושע אומר כו'.** שנפסלו בעזרה אם עלו לא ירדו ולא פליגי אהדדי אלא מר יליף ממוקדה ומר מזבח: **ורבנן.** ופרכינן **הדם הא מיפלג פליגי.** ולא טעם אחד הוא: **הדם והנסכים.** שנפסלו לא ירדו להא נראה למזבח: **לר' יהושע ירדו.** למימן לאשים כל

כב א מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח:
כג ב מיי' שם הלכה ג ופי"ח שם הלכה ג:
כד ג מיי' שם פרק י' הלכה ג:
כה ד מיי' שם פי"ב הלכה ג (ופ"ח הלכה ט):
כו ה מיי' שם פרק י' הלכה ה:
כז ו מיי' פ"ג מהלכות פסולי מוקדשין הל' ג:
כח ז מיי' שם הלכה יד:

רבינו חננאל

ואוקמה רב פפא באחד מן התלמידים ודברי הכל. דתניא מנין לא' מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות שאין שומעין לו. שנא' ועד אחד לא יענה [ומניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה שאין שומעין לו ת"ל לא יענה בנפש למות] אחד לא תענה: **דיני** ממונות המלמד חובה חוזר ומלמד זכות והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה דיני נפשות המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה. אמר רב לא שנו אלא בשעת משא ומתן. אבל בשעה גמר דין המלמד זכות חוזר ומלמד חובה. ת"ש ר' יוסי ב"ר חנינא אומר אחד מן התלמידין שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו אמאי וניחוש דלמא אלו הוה קיים הוה הדר ביה. השתא מיהא לא הדר ביה. והא שלחו מתם כי דברי ר' יוסי ב"ר חנינא חולקין על רבינו רב. ושנינן אין חולקין אחמר. ת"ש שני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין דברי המזכין מאי טעמא לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות וכו' יותנן דאמר שנים שאמרו טעם א' משני מקראות אין מונין אותן אלא אחד מאי טעמא שנא' אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. ואין טעם אחד יוצא משני מקראות. היכי דמי טעם אחד משני מקראות ואמר רב זביד כדתנן בשחיטת קדשים פ"ט המזבח מקדש את הראוי לו ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד. שנאמר על המזבח כל הלילה. פי' כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו קא מרבו פסולין שאם עלו לא ירדו. ר' יהושע מייתי לה ממוקדה. ורבן גמליאל מייתי לה ממזבח. ודחינן הא התם מפלג פליגי דקתני סיפא אין בין רבן גמליאל לר' יהושע אלא הדם והנסכים שרבן גמליאל אומר הואיל ואיירין הן למזבח לא ירדו. ור' יהושע אומר הואיל ואינן ראוים לאשים

תורה אור השלם

1. כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת: במדבר לה ל
2. אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים: תהלים סב יב
3. הֶלוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם יְיָ וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע: ירמיהו כג כט
4. צו את אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ויקרא ו ב

מוסף רש"י

לא שנו אלא בשעת משא ומתן. הוא דלא יתוור, דמתוך שמתה תומר לו שלא למזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו, ומתוך שיחלו ראיות נכונות, **אבל בשעת גמר דין.** שכבר חזר על כל נדדין ונלמה לו שאין דבריו נכונים, מחזר ומלמד מוכה (לעיל לב.). **המזכה.** אחמול, תומר אני הוא המזכה אחמול ועדיין מזכה אני על כרחו, שאינו יכול למזור בו, **והמחייב** תומר אם לא מצאו הלילה זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי (לקמן מ:). **המלמד.** אחמול מוכה. אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות, שאם המלמד זכות כו'. (שם). עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין. **דחיכא** טעייה לגופה ש"מ (עד) אחד וה"ה שם יחיה אחד מן המזכין את דברי המחייבין, דהוו להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא טעייה לרעה ע"פ שלשה, **ובשעת גמר דין** הא מוקימנא לעיל דאחד המלמד זכות יכול למזור ולשמד מוכה (שם). **שזיכה.** שהוציא דבריו ונעשו לאור (לקמן מג.). **וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין.** שמיהם כותבין דברי המזכין ושמיהם כותבין דברי המחייבים, שאם יעשה אחד מהם יוכיח כתבו על שלו מגילו (לקמן לו:). **מה פטיש מתחלק.** הכלע על ידו לכמה ניצוצות (שבת פח:). **מזבח מקדש.** לפיכך דבר פסול שעלה למזבח קדשו המזבח ליעשות ממנו ואין מורידין אותו, **את הראוי לו.** משהוכלך למקלו (זבחים פג.). **ר' יהושע אומר כו'.** הני מילי פליגי בפירושא דמתני', הלכך לר' יהושע אם עלו לא ירדו, דרבי קסבר מתני' את הראוי לו למעוטי שאין ראוי לו והלכך מפרש ומתי ניהו ראוי לו, לר' יהושע ראוי למזבח שנפסל ולא פסול ונפסיס פסולין שאין למזבח, ולר"ג כל הראוי למזבח שנפסל אפילו פסי ונפסיס, ואין לך למעט אלא מה שלא נכנר למזבח מזבח מעולה, ומתי ניהו ראוי למזבח כגון שנפסל בחוץ ונתקבל בכלי. למזבח, למה (שם). העולה על מוקדה. דכר שהוא למוקד ועולה הרי הוא בהויתו ולא מרד, הילו משמע בהויתו הוא משפעלה על מוקדה (שם). **אף כל שהוא ראוי לאשים.** לאפוקי דם ונסכים, דמפרש בסיפא אין בין דברי ר"ג לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים (שם).

אחד דיני ממונות פרק רביעי סנהדרין

כט א מיי׳ פ״ג מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יח:

ל ב מיי׳ שם הלכה טו:

לא ג מיי׳ פ״ט מהלכות מעשה קרבנות הל׳ ג והלכה יג:

לב ד מיי׳ פ״ל מהל׳ סנהדרין הלכה ג ופ״ג שם הלכה ג סמג עשין צז טור שו״ע חו״מ סימן ה סעיף ג:

לג ה מיי׳ פ״ט מהלכות טומאת צרעת הל״ו:

לד ו מיי׳ שם הלכה ה:

לה ז מיי׳ פ״ג מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין צז טור שו״ע חו״מ סימן ז סעיף ג:

לו ח מיי׳ פ״ט מהלכות טומאת צרעת הל״ב:

לז ט מיי׳ פ״ג מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין צז טור שו״ע חו״מ סי׳ ז סעיף ג:

לח י מיי׳ פ״ט מהלכות טומאת צרעת הל״ו:

כ (מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין הל׳ ה):

לט ל מ מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה ו סמג עשין צז טור שו״ע חו״מ סי׳ רנג סעיף ג:

מ נ מיי׳ פ״ה מהלכות עדות הלכה ח ט סמג עשין קט טור שו״ע חו״מ סימן ז סעיף ה:

מא ס מיי׳ פ״ל מהלכות סנהדרין הלכה ז:

רבינו חננאל

ירדו אלא אמר רב פפא כדתניא ר׳ יוסי הגלילי אומר מתוך שנא׳ והיה המזבח קודש קדשים. כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי הנוגע במזבח יקדש ת״ל וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו׳ מה כבשים ראויין למזבח אף כל הנוגע במזבח יקדש דבר הראוי למזבח. ר׳ עקיבא אומר עולה תמיד מה עולה ראויה אף כל ראוי ותרוייהו קא ממעטי פסולין שנגעו במזבח שלא קדשו. מר מייתי להו מכבשים ור׳ עקיבא מייתי להו מעולה ודחינן והאמר רב אדא עולת העוף פסולה. איכא ביניייהו לר׳ יוסי הגלילי דמפיק לה מכבשים סבר כי כבשים אם הן פסולין לא קדשי אבל עולת העוף פסולה קדשה. ולר׳ עקיבא לא קדשה אלא אמר רב אשי כדתניא דם יחשב לרבות הזורק דברי ר׳ ישמעאל ר״ע אומר או זכה לרבות הזורק ותרוייהו קא מרבו זריקה נמצא טעם אחד משני מקראות כגון זה בדיני נפשות אין מונין להן אלא אחד: **דיני** ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. אמר רבא דכתיב ושפטו את העם בכל עת. וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו עד והיתה לבני ישראל לחוקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין. הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין. וכדרב יהודה דאמר ג׳ שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין ואין עושין דין. כ׳ כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין ואמר ר׳ יוחנן ולא אמר ליה ר׳ יוחנן ולא מידי. והאמר ר׳ יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון. ואר״י לאתויי סומא באחת מעיניו. ור׳ מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים מה נגעים (ביום) [שלא בסומין] דכתיב לכל מראה עיני הכהן. אף ריבים שלא בסומין. ר׳ יוחנן סתמא כשהכשיר בסומא כאחד מעיניו. ואמרינן מכדי האי סתמא ואי סתמא למה לן סמך על זו ודחה האחרת. איבעית אימא האי סתמא והיא מתני׳ דהכא ואוקימנא דלא כר׳ מאיר דסתם מתני׳ כיותיה אלא כרבנן דאינון רבים וההיא סתמא דבבא קמא דתניא תימא משום דתני לה למתניי׳ דהכא גבי הלכתא דדיני דהאי פרקין כולהו דיני ניהנו והלכתא נינהו. ויש מי שהיה פותר בר זו מפני ששנויה בלשון רבים וזו שבמס׳ נדה שנויה בלשון יחיד ולא סבירא לן: **דיני** נפשות דנין ביום וגומרין ביום מנא לן שנאמר

יום להתחלת דין. ולמיפלג ליכא למימר דמסתמא תחלת הדין עיקר ועוד ביום הנחילו קבלת עדות הוא דהוי כתחלת הדין: **דכתיב** וביום הראות בו. מכלגד נגלה לי דרים ליה רבא נפ״ק דמועד קטן (דף ח. ושם) לי ולא לאוקי וקרא דהכא מוקים לה דים יום שאי אתה רואה אותו היכא דנגע גולד בתתן וותפנין לו ז׳ ולאיטהליתו מלא תורתא דהס״ס להניא הפשוט דאי לא כנגע נגלה לי הוה מוקמינן קרא דהכא ביום ולא בלילה וכ״ג מיכא בכמה דוכתין ס): **סתמא** **אחרינא** **אשכח** **דיני** **ממונות** **בלילה**. תימה דילמא טעמא דמתני׳ דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשין ריבים לנגעים:

דילמא דיני נחלות קא אמרת. פ״ה דביום הוא עומא סתמא דין פסוק ומ״ל הלכך עוד לדיינין ולריך לאוקומי קרא כשהקנה דלכך שכיב מרע לאו ככתובין וכמסורין מדאורייתא אלא מדרבנן:

שלשה שנכנסו לבקר כו׳. מפורש בפ״ק (דף ט. ושם)

גבי בזמן שהתרו בהן:

אבל

כל הנוגע. אפי׳ פסולין: **יקדש.** ולא ירד: **שומע אני.** בין שנגלה בין שלא נגלה כגון שחור ודבש ושומ ומלח ומולין: **ת״ל** **ככבשים.** דסמיך ליה וזה אשר תעשה על המזבח ככבשים בני שנה וגו׳: **ותרוייהו.** קא ממעטי פסולין שלא עלו מעולם: **לרבות** **את** **הזורק.** דס קדשים נמחן שהוא ככבש ומתרבי מדס שפך וכפרשת שחוטי חוץ כתיב: **או** **זכה.** גבי מעלה במחן כתיב: **שחט** **וזרק.** בהעלם אחד לרבי ישמעאל שאינו מייב אלא חטאת אחת דמייתי ליה לזורק מכלל לכתיב בשוחט וכיון דאד כלל ואד לאו מתרוייהו אין חילוק חטאת ביניהס כי עבדינהו בהעלם אחת: **ולרבי** **עקיבא.** דיליף זורק מכלל לכתיב גבי מעלה הוו להו שוחט וזורק שני כריתות ומייב אחים: **אף** **לר׳** **עקיבא** **אינו** **מייב** **אלא** **אחת.** לאל״ג דליכא אחי כריתות הוא״ל אין חילוק חטאת ביניהס דאלו אחרה אחת אין חילוק חטאת ביניהס דאלו כמעלה כתיב אחרה אחת נפקא (דבריס יב) הסמר לך פן תעלה עולותיך ואלו שוחט וזורק אין בהס אלא אחרה אלא מהיקש לחיקש למעלה דכתיב הס תעלה עולותיך והס תעשה אחיקש אחר עשיות להעלאה ומהכא נפקא לשוחט וזורק (זבחים דף קו.): **ביום** **הנחילו.** מפקט נחלות **להניין** **דיני** **ממונות** **ביום:** **לילה** **לגמר** **דין.** דכתיב ושפטו ועיקר מפקט הניין גמר דין: **ריבים.** אפי׳ גמר דין מהמע: **לאיתויי** **סומא** **באחת** **מעיניו.** ורבי מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים: **סתמא** **אחריתא** **אשכח.** דמכשר סומין: **בלילה.** דומיא דקומא: **סתמא** **דריבים** **עדיף.** דהניא רבי מאיר היא וכיון דצדוקתא אחריתי הלר רבי ומתס כרבנן עבדינא כוותיה: **מעתה** **דקתני** **לה.** להא דתנן בלילה גבי הלכתא דדיניה הכא בסנהדרין (דף לב.) תניא רבי גבי דיני ממונות אמע מינה עיקר היא למילף מינה דלילה הניא דכל הכשר במקצת נדה (דף מט:) תניא רבי מגד גדרא דתניא התס כי הני מילי טובא נפ״ל בא סימן הלכך לאו אלילא דהלכתא התס אלא מעתה למילף מהך דתמר בא סימן כל הכשר כגון שחור ודבש ומלח ומולין דתניא בהדיא נגעים לא חזי לשפוט חזי: **שחריס** **וכין** **הערבים.** אין כח אור החמה קיים: **מפני** **שכהה** **נראים** **עוזה.** ומטמאין ליה אלא כדין: **ולא** **בלבריס.** שאור החמה חזק ומבלבל את העיניס ואתי לטהר את הטמא: **מאי** **עביד** **ליה.** הא נפקא ליה מהיקשא: **ואי** **אתה** **מפיל** **כו׳.** מפרש לה ואזיל: **דילמא** **דיני** **נחלות** **קאמרת.** דביום הוא לוחת מת דין פסוק ואין לריך עוד לדיינין ובלילה לא הוי דין פסוק ואין לריך דיינין ואלו אמרו שמעו

ת״ל **הנחלה.** אפי׳ בכלי שרת: **ולא** **בכלי** **חולין.** ולא בכלי שרת: **שומע** **אני** **אף** **בכלי** **חולין.** ת״ל **בקדש.** אי בקדש יכול אף בכלי חולין ת״ל **בקדש** אי בקדש יכול אף בכלי שרת ת״ל **הנחלה.** אי הנחלה יכול אף בכלי חולין ת״ל **בקדש.

ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור בתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים ולא נתנה עוף השמים לנוח עליהם יומם ואת חית השדה לילה: שמואל ב כא י
2. ויאמר יי אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליי נגד השמש וישב חרון אף יי מישראל: במדבר כה ד
3. איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים: ישעיהו א כא
4. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה: ישעיהו א יז
5. לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו: במדבר ו ז

תורה אור השלם

הגהות הב"ח

(א) גמ' במעלי שבתא: ולגימריה לדיניה כשבתא: (ב) רש"י ד"ה ולמחוסו וכו' אין הכמוס מזהירו שלא ליטמא וכו' דאינו מטמא אהל: (ג) תוס' ד"ה ואמרי וכו' ומסיק דהיכא וכו' כי דיינ תרי זימני וכו' לגיגולי היא אהל: (ד) בא"ד קאמר סתם למזקקין. נ"ב עיין בר"פ הפרה דף מ"ו ומתוס' שם:

מוסף רש"י

אבל במיתה אחת דנין. לטעמת משום דלא מפסיד לעיוני בתלוייהו הוא (לקמן מו:). וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין. פלוני מייב ומן הטעם הזה, פלוני זיכה ומן הטעם הזה (לעיל לד:). שניהם כותבין לבני המזכין ושניהם כותבין לבני המחייבים, שאם יטעה המאל יוכיח כתבו על שלו תניא (לקמן לו:). ולאחותו מה ת"ל. כיון דכתיב לגאוי ילמוד כל שכן לאחותו (יבמות ק:). הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. הרי שהיה מיד והוא כ"ג שהולך לשחוט את פסחו או למול את בנו (שם) אם אינו ענין לאלו תנהו ענין לענין ניטול מעיה ומילה מפני מת מצוה (מגילה ג:). ולמול את בנו. למילת זכריו מעכבת מלאכול בפסחו (יבמות ק:).

רבינו חננאל

והוקע אותם לה' נגד השמש. ומניין להוקעה שהיא תלייה שנאמר והוקעתם להי' בגבעת שאול בחירי ה'. אם העם חטאו ראשים מה חטאו אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להן בתי דינים מה טעמא לפי שאין דנין שנים ביום אחד. איני והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא להשיב חרון אף: **דיני** נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה כו'. מנא לן א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. כלומר כיון שאין מלינין בדין כאלו הן מרצחים: רבא אמר אשרו חמרן. אשרו דיין שמחמץ את דינו. כלומר מאריך ואינו חותכו כמו מצה. אלא מתחין עד שיחמיץ. ר' אלעזר דריש האי קרא צדק ילין בה ועתה מרצחים כל המלין דצדקה. כלומר כל הפוסק לתת צדקה לעניים ומלינה ואינו נותנה מיד מרצחין הן. וה"מ בריפתא ותמרי שיעני עניים נשואות בהן ומצפין להן כדי שיאכלו אותן בערב ואין מכינין להן מאי שיאכלו וכיון שלא נתן להן זה נמצאו מתים הלילה כולו ברעב. אבל זוזי או חיטי ושערי לית לן בה: **לעכב** אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב מאי טעמא לפי שאין הריגת ב"ד דוחה לא שבת ולא יו"ט כו'. פשוטה היא. ואי אמרת לידיניה במעלי שבתא ולגימרו לדיניה בחד בשבא. מנישו לטעמייהו. ואע"ג דכתובין הוו דברי כל אחד ואחד נהי דכתבי טעמא דמפקי בפומייהו טעמא דבליבא מנישו הלכך לא אפשר. ואקשינן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו. ומה עבודה שרוחה שבת שנאמר וביום השבת שני כבשים וגו' קבורת מת מצוה דוחה העבודה מלאחותו שבנזיר. תניא ולאחותו מה תלמוד לומר מופנה הוא דלא הוה צריך ליה. ומה אם לאביו

ובתיב [1]ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור בתחלת קציר [2]ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם אם העם חטאו ראשי העם מה חטאו אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינין מ"ט אילימא משום [א]שאין דנין שנים ביום אחד והאמר רב חסדא [ב]לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא כדי שישוב חרון אף מישראל: [3]דיני ממונות גומרין בו ביום כו': מנהני מילי [ג]א"ר חנינא דאמר קרא [3]מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים ורבא אמר מהכא [4]אשרו חמוץ [ד]אשרו דיין שמחמץ את דינו ואידך אשרו חמוץ [ה]ולא חומץ ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה כדר' אלעזר אמר ר' יצחק דא"ר אלעזר אמר רבי יצחק [ו]כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר מלאתי משפט צדק וגו' [ז]וה"מ בריפתא ותמרי בזוזי חיטי ושערי לית לן בה: [5]לפיכך אין דנין כו': מ"ט משום דלא אפשר היכי ליעבד לידיניה במעלי שבתא ולגימריה לדיניה במעלי שבתא דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד [ח]הלנת דין לדיניה במעלי שבתא ולגימריה בשבתא [ט]ולקטליה בשבתא [י]אין רציחה דוחה את שבת וליקטליה לאורתא נגד השמש בעינן ולגמרי לדיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא נמצא אתה מענה את דינו נידייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא מינשו טעמייהו אף על גב [כ]דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין [כ]נהי דבפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי הלכך לא אפשר א"ל ר"ל לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה [כא]שדוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה מולאחותו כדתני' [כב]לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו

ושמע

אבל במיתה אחת דנין. והא דתני בתוספתא אין דנין שנים ביום אחד ופלוגתא בפרק נגמר הדין (לקמן דף מו.) מוקמי לה הכא כהן וכועלה דהיכ דשריפה וכועלה בחנק: **אשרו** חמוץ ולא חומץ. פ"ה לכלדרשינן בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו: ושם) מניין שמזקקין לתובע תחלה כגון שתובע את חבירו שהלוהו מנה ואינו מעלה ומזה ממנו שמזקקין לו ואומר לו הילך מנה שהלוית לי בידך ומתקלקל או אבד נזקקין לתובע תחלה עד שיהא ממונו בידו ומ"ש נזקקין לדין משכון ול"ל שיש שטר למלוה דלמ מהימן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך דל"ל לפורעו בעדים ומ"ג לתטרומי ב"ד תרי זימנין לית מטרחינן לי מטרחינן כדאמר בפ' המקבל (ב"מ ד' ק'). כהכוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין קמתא ומלוה אמר ג' ולוה אמר ב' ומסיק (ג) והיכא דקדים מלוה ואכל פירי דב' שנין לית מפקינן מיניה משום דאטרחוהו בי דינא שתי זימני לית מטרחינן הכא דיש עדים בעלמא דקאמר לוה לאיסתמוטי לא שכיחין מלהוציא מידו מיהו תימה היכי דמי אם יש לו עדים מזומנין ללוה או שטוען דנמוך ל' יום יבית עדים נמתין ליה לאפי' שוהל זמן לפרוע יהכניז ליה זמן ל' יום ואי טוען שיבית עדים עדים לאחר ל' יום בלא קרא נמי לא ליתיתין ליה והיכא דזיילי ליכי קאמר הכא דמזקקין (ד) לנתבע תחלה ואח"כ וכי יתחתין לאחר שנה או שנתים ול"ל ולדחוק דאחר פלוגי ופלוגי היה אם ויודע בזכותו וידוע דהכי הוא ובי"ג פירש דמזקקין לתובע תחלה פירוש היינו לכעל עדיו תחלה וג"א אם יתומו עדיו של נתבע או יצאו למדינת הים ותימה דלא גרע מהיכא דזיילי ליכי י"א זה תובע שבעל בו והנתבע אומר שיבית עדים היום או למחר אומר מצאתי עדים היום לו עליו דמזקקין לתובע אפילו דקי"ל בפרק המוכל (ב"ק דף נא.) לתן נותנין זמן למבעות: **לגמרייה** לדיניה **בשבתא**. פע"ג דתנן בפ' מקילין (גיטין דף לו.) אלו הן מקום שבות לא דנין היינו דוקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לחסור מטעם זה שכבר כתבו מתחמול דבני המזכין ולבני המחייבין:

אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה ניחא לפ"ל למ"ד מקלקל בהבערה פטור דיש בה מילול שבת מקום פתילה לתמר (יבמות דף ו:) מה לי ניאול פתילה מה לי ניאול סממנים ובשאר מיידי מיתות נמי לפי' למ"ד (בתובות ה:) מקלקל בחבורה פטור הכא מקום מיקון דיש לו כפרה:

לאביו ולאמו. לתמו דרמי לכהן ונזיר ומ"ג דנזיר תמור לדין מיטמא לקרובים וכהן הדיוט מיטמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי מקום כהן הדיוט כיון לתיכא תרתי ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדלמרינן בנזיר פ' כהן גדול (דף מז:): **הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו.** פ"ה הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ורקפ דפרק פ' מיניה מקום לתטרומי בי דינא שתי זימני לא מטרחינן לו מטרחינן כדאמר בפ' עטבד יום (זבחים דף ק.) מעובדא דיוסף הכהן שמתה מתתו בע"פ וטימאוהו ומתי קושיא שתי הכא לתיכא מנות טוע"כ נראה לפרש דהכולך לשחוט הפסח לבד תיירי או למול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא נזיר וכן משמע מלא קתני הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו כדתני בתחריי והא דתני לתמרת לא יטמא מקום ללא מתי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילה שיש בו כרת ועוד יש לייחב פי' הקונט' דתי מקום הולך לשחוט את פסחו לתוויה לא נתנו מלטמא כי הוי נמי כהדי תחריי אין כך כלום ללא דמי לכהן הדיוט כדפריטית לעיל דקדושתן קדושת עולם:

שבת שגדחית מפני העבודה. הקשה הר"ר יעקב דמולייני"ש וניעמל דיו מה עבודה לא מדחית מלא נשב ולא תעשה אף שבת לא תדחה מלא נשב ולא תעשה ולמאן דלית ליה דיו [ב"ק דף כה. וסס] היכא דמפרין קל וחומר ניעמל ו"ל מ"מ מיכא ק"ו דהשתא ומה עבודה שהיא קלה דוחה שבת קבורת מת מצוה לא כ"ש לכל הפחות לא גרע מעבודה והא לאמר בסוף פרק כילד הרגל (שם) ומה במקום שהקל על הגוף ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור הממיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר שהוא חייב אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם ותמרינן דיו מה ברה"ר חלי נזק חלי נזק ותמלי לא תמרינן ומה שן ורגל הקל משלם נחצי הניזק נזק שלם קרן חמור לא כ"ש וי"ל דשחלי הכא כיון דגוף העבודה נדחית מפני מת מצוה אין לנו לומר שתהא ממונה הימנו בשום מקום: **רציחה** תוכיח. וה"ת ולעיבד ק"ו ממילה ולא מלי פריך מלריחה וי"ל מ"מ הוא מלי למימר לריחה תוכיח כי היכי דלריחה לא דחית שבת לא מלף על פי שדוחה את העבודה דלחית שבת ה"נ קבורת מת מצוה לא תדחה שבת אף על פי שדוחה את המילה דלחי שבת: **שנאמר** מעם מוכחי. ותפי' לין שם כהן רחוי לעבוד את העבודה נילחית וה"ת דמה שלריחה דוחה את העבודה לגה מלוס דלריחה דוחה את העבודה מלא מלוס דגברא לא חזי כדלמרינן (ערכות דף לב:) כהן שהרג את הנפש לא יפא כפיו שנאמר (ישעיה ו) ידיכם דמיס מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחין חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועוד י"ל דשאני נשיאות כפים לפי שהרג בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור כדכתיב נהוהו קרא ונפריסכם כפיכם מעליס עיני וגו':

מושבות מה ת"ל. והא דלרבי נפק"ק דשבת (ד' כ.) בכל מושבותיכם לי אתה מצעיר אבל אתה מצעיר במדורת בית המוקד היינו מלוס דכתיב מושבותיכם ולא כתב מושבות וכי תימא כולה להכי הוא דאתא ת"ל לכתוב בכל גבולכם אלא מדכתיב לשון מושבות דרשינן ב"ד וה"ת כולה נב"ד והכהיל דשבת הוא דאתא ומנא ליה לרבי יוסי דלא נלמוד ולרבי נתן לאחלן וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם להוה דרשינן ב"ד והכהיל דשבת אבל אתה מצעיר במדורת בית המוקד[ה]: **אמר** אביי השתא דאמרת. וה"ת ולמאני נילף מת מלוס מק"ו דרים נקים כיון דליכא למימר לריחה מוכיח וי"ל דקאמר מאני היכי דשיעטל לר' יוחנן למימר לריחה מוכיח שדוחה את העבודה הא מיכא למימר שאין דוחה מקל ומומר ומה כן הדרא קושיין לדוכתין קשיא לר"ל: **אין** רציחה דוחה אותה. וה"ת ומימת דיו ומה לריחה מיגה דוחה שבת נקוס ועשה לף עבודה נקוס ועשה מבל שב ואל תעשה דחית ספיר ולמאן דלית ליה דיו היכא דמיפרין קל ומומר ניחמ:

לא תהא רציחה. רבא נמי פשיטא ליה דלא מני למימר הכי דת"כ לף מיתוקס מעס מוצמי מלף קאמר למאני מי שמר ק"ו מוצף למקשוי לרבי יוחנן ומפקו ליה לקרא מקרבן ליבור ת"כ גס בקרבן יחיד לף מיתוקס מלף ודמי לף לאמרינן קל ומומר ניחמ:

ומה

ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא [א]אבל מטמא למת מצוה שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה א"ל רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת רציחה גופה תדחה את השבת מק"ו מה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה שנאמר [1]מעם מזבחי תקחנו למות שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה אמר רבא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל [ו]דתנא דבי רבי ישמעאל [2]לא תבערו אש מה ת"ל מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו יצאת אי לרבי נתן לחלק יצאת [3]כדתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק יצאת אלא אמר רבא תנא מושבות קשיא ליה מושבות מה ת"ל מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו"ל [2]מושבות דכתב רחמנא למה לי משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר [3]כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת והא מה אני מקיים [4]מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפי' מיתת ב"ד ומה אני מקיים והומת בחול אבל לא בשבת או אינו אלא אפילו בשבת ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר [5]והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן ב"ד אף מושבות האמור כאן בית דין ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבותיכם אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת אין רציחה דוחה את העבודה מקל וחומר ומה שבת שנידחית מפני העבודה אין רציחה דוחה אותה עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ההוא לקרבן יחיד דלא דחי שבת אמר רבא [3](אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק"ו

מה

ושמע שמת לו מת. קרוכו: **יכול יטמא למרס לף יטמא.** להף נזיר הוא וכתיב (ויקרא כא) על (ו) נפשות וגו' ד)ומוכך דכריס הוא לשון המשנה זו יכול אף מת מצוה כן ת"ל ולאחותו ללמד שיטהרין אלמי ולמד מע"פ שים עליו קדושה הרבה ועסקי מצוה לאחותו הוא להזהיר שכמוהו שלף ליטמא לאבל מיטמא למת מצוה: **רציחה תוכיח שדוחה את העבודה.** דכתיב מעם מוזבחי תקחנו למות שאף שים היה כהן רוצה ועובד לעבוד מביאין לוחו לידון בב"ד ובלבד שלא יורידוהו מעל המוזבח ממש אם כבר התחיל דכתיב מעם מוזבחי ולא מעל: **ככר פסקה.** ללא דחית שבת: **מה ת"ל.** קל ק"ל דלמבערה קאמר מה מ"ל הא כתיב (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה: ופרכינן **מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו הוא.** ללאו יצאת מכלל שאר המלאכות לומר לך שאין בה כרת וסקילה ללא ללאו בעלמא: **לחלק יצאת.** מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא שלא תאמר עשאן לכל המלאכות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת לכך יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא חב מלאכה וחייבין עליה בפני עלמה אף שהיה עליה לאו בפני עלמה אף כל שהיא חב מלאכה מייבין עליה בפני עלמה: **מושבות לא קשיא ליה.** לאמת ועלה קאמר מה ת"ל. כל היכא דכתיב מושבותיכם בא ללמד בכל מקום שאתם יושבין ולהניא מוצה לאחר: **חובת הגוף היא.** מוצה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע כגון מלות שביעית ולא על פירות קרקע כגון ערלה ולכלאים ותרומות ומעשרות ואין בפ"ק דקידושין (דף ו:) כל מצוה התלויה בארץ בלומר על הקרקע ופירותיו אינה נוהגת אלא בארץ וכל שאינה תלויה בקרקע בין בארץ בין בחו"ל ולילף מע"ז: **שומע אני.** והומת בין בחול בין בשבת לתיתי לך מק"ו מעבודה לדאמרינן לעיל: **או אינו אלא אפילו מיפא ב"ד.** במשמע תילול וה"א מה לחי מקיים והומת בחול ולא בשבת דק"ו פריכא הוא לחיכא למימר קבורת מת מצוה מוטיא עבודה ואינה דוחה שבת: **או אינו אלא אפי' בשבת.** קאמר והומת דק"ו לאו פריכא הוא להאי דקא אמרת מקבורת מת מצוה היא גופה תיקשי לן ונימא לתילמי שבת מק"ו מעבודה ת"ל מושבותיכם וכאי מפרש לה בפ"ק דיבמות (ד.): **וסיו אלא לכס.** בפרשת רוחים כתיב גבי מיטות ב"ד: **ואמר רחמנא לא תבערו.** אפי' לשריפת מיתת ב"ד: **השתא דאמרת.** אלא תבערו ואין לריחה דוחה שבת על כרחין מהשתא אין לריחה דוחה עבודה ואינה דוחה שבת: **אמר רבא.** אי האי ק"ו אתיא לתיתי למידרש מו לף מיתוקס מעס מוצמי אלי בקרבן יחיד הא מיכא למידרש נמי ק"ו שנדחה מפני קרבן יחיד דקסבר נדריס ונדבות קריבים ביו"ט: אין

מבורת הש"ס

ו) [יבמות ו:]. ב) שבת ע. יבמות ו: לג: לקמן סב. [כריתות כ:]. ג) רש"ל מ"ו. ד) ס"ל ואילך. ה) [ע"ש תוס' שבת ע. ד"ה הבערה].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יכול וכו' וכתיב על כל נפשות:

רבינו חננאל

ולאמר ולאחיו אינו מיטמא לאחותו לא כל שכן שאינו מטמא לה. למה בא לומר לך הרי שהיה הולך [לשחוט] את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא כשם שאינו מיטמא הנזיר בימי נזרו [במ'] שהוא מוזהר בהן להיטמות כך לא יטמא זה ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. שאם יטמא נמצא נגרע מלעשות פסח או מתעכב למול בנו ביום השמיני לפיכך יתעסק במצוה ואל יטמא למתו כמו הנזיר ששומר טהרתו ואינו מיטמא לאחותו. יכול כשם שאינו מטמא למתו כך אינו מטמא אפי' למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא [אבל מטמא] הוא למת מצוה שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה. ודחינן רציחה תוכיח שדוחה עבודה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ואין רציחה דוחה שבת כדרבא דאמר כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דתניא לא תבערו אש בכל מושבותיכם מה תלמוד לומר מיכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מושבות דכתב רחמנא הכא למה לי. אלא כתיב הכא בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם. מה מושבות האמור להלן מיתת ב"ד אף מושבות האמור בשבת מיתת ב"ד כגון שריפה. ואמר רחמנא לא תבערו אש מיכן שאין מיתת ב"ד דוחה את השבת. אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה שבת לא תהא רציחה נמי דוחה עבודה מק"ו וכו' עד והכתיב מעם מזבחי ההוא בקרבן יחיד דלא דחי שבת. אמר רבא לא תהא רציחה דוחה

תורה אור השלם

1. וכי יֵחַד איש על רעהו לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
שמות כא יד
2. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:
שמות לה ג
3. וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמַת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ:
דברים כא כב
4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
שמות לא יד
5. וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:
במדבר לה כט

מוסף רש"י

אמרת לא יטמא. אי משום מיר אי משום ס"ג אי משום פסח, וכ"ש הכא לתימנהו לכולהו (זבחים ק.) אי: כשם שאין מיר מבטל נזירותו ליטמא לקרוביו, כך הוא זה לא יבטל מפקדו (מגילה ג.). ללאו יצאת. שהוקש בכלל לא תעשה כל מלאכה, חזר וסולילה מכללו יפרט לה ללו לעצמה, לומר לך שהיא במיתת ב"ד בשאר כשאר מלאכות שלא נללו זה לבדו (פסחים ה: וכעי"ז יבמות ו: ולקמן סב.) שאין לה כרת ועקילה כשאר מלאכות שלא מה שאמור לה (שבת ע.). לחלק יצאת. שלא תאמר אינו חייב עקילה עד שיהלו שבת בכל מלאכות, לכך יצאת הכעורה מן הכלל לחלק, מה הבערה מיוחדת שהיא חב מלאכה וחייב עליה כרת ועקילה בפני עלמה, אף כל שהיא חב מלאכה (יבמות ו:) אי: שלא תאמר העושה שבעה מלאכות בשבעה אבות מלאכות, הרי שבעה חייבי חטאות, לכך יצאת לומר לך שאינו חייב אלא אחת, וחד כרת, לפיכך פרט לה בפני עלמה להקיש אליה, מה היא מיוחדת וחייבין עליה לעלמה כו' (פסחים ה:) אף כל שהוא חב מלאכה אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עלמו יצא ללמד על הכלל כולו יצא (לקמן סב.). מושבות מה ת"ל. מושבותיכם בכל מקום שאתם יושבים אפילו בחוצה לארץ יבמות ו:). חובת הגוף היא. ואינה תלויה בקרקע כגללים וערלה ותרומות ומעשרות (שם).

אין ליחה דומה לומו. לימין בין י"ט לשבת מלא לוכל נפש בלבד א) להא ב"ט נמי כל מלאכה לא תעשה כתיב ב): **הניחא כו'.** מסקנא דמילתיה דרבא היא. הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב אלא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר אלא אמר רבא לא מיבעיא למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב דהא לא מתקיים מעם מזבחי כלל אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד ואמר רחמנא [1]מעם מזבחי תקחנו למות: [2]דיני ממונות הטמאות והטהרות כו': אמר רב אנא הואי [3]במניינא דבי רבי ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא והא אנן מתחילין מן הגדול תנן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולם שאני מניינא דבי רבי דכולהו מנייניהו מן הצד הוו מתחלי ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר' וולם [4]מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא הא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול שמואל והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא והא קטליה כוליה שניה קאמרינן הא הוה חזקיה הוה שבנא והא איקטיל כולהו שניה קאמרינן והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה [5]אמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה הונא בר נתן הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: [2]דיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי אמר ר' אחא בר פפא אמר קרא [2]לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על ריב לא תענה על רב רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא [3]ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו גם דוד את חרבו אמר רב [7]שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי [8]ה"הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד כי

מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד אין רציחה דוחה אותו קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותו הניחא למאן דאמר [6]אין נדרים ונדבות קריבין ביום טוב אלא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר אלא אמר רבא לא מיבעיא למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב דהא לא מתקיים מעם מזבחי כלל אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד ואמר רחמנא [1]מעם מזבחי תקחנו למות: [2]דיני ממונות הטמאות והטהרות כו': אמר רב אנא הואי [3]במניינא דבי רבי ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא והא אנן מתחילין מן הגדול תנן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולם שאני מניינא דבי רבי דכולהו מנייניהו מן הצד הוו מתחלי ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר' וולם [4]מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא הא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול שמואל והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא והא קטליה כוליה שניה קאמרינן הא הוה חזקיה הוה שבנא והא איקטיל כולהו שניה קאמרינן והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה [5]אמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה הונא בר נתן הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: [2]דיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי אמר ר' אחא בר פפא אמר קרא [2]לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על ריב לא תענה על רב רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא [3]ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו גם דוד את חרבו אמר רב [7]שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי [8]ה"הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד

ומה י"ם. ות"ת ומנ"ל דלא דחית ליחה י"ט הא לחני' שבת דחית מי לאו משום דכתיב (שמות לה) בכל מושבותיכם וב"ט לא כתיב ת"כ תלמוד לומר ומה עבודה שדוחה יום טוב ת"ר ומה עבודה שדוחה לומו וכו' וי"ל דלימד למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה ואין נדחית מפני הרציחה והוה הדין י"ט מיהו אין שייך למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה דהיינו עבודה שאינה נדחית מפני הרציחה דהא לחיובי לחיבי קאי וב"ק לא"ק מידי כיון דלימד למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא לחומרא מחמירן: **והא** הוה חזקיה. לית ספרים דלא גרס ליה דמזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים ועוד דשבת דשב היה ולא ממנייתא הוא[9] ומדע דכי פריך [3] הוה דוד לא משני הוה מחיפופל שקלקלו דוד[6] מלופו ומיודעו כיון דרשע הוה אימו מן המנין וקלת קשה דלא משני הוה מפיטומת שהיה מכיש פני דוד

בהלכה (ברכות ד' ז.):

כולהו שניה קאמרינן. למשהמתל' גדולתן לא קשה לספרים דגרסי והא והשתא לא קשה לספרים דלא גרסי פרין והא הוה מלעזר שהותחלה גדולתו מחר של יהושע ותימה דלא משני מיהושע הוה עתניאל בן קנז שהחזיר הלכות (הלכות) שנשתכחו מישראל בימי אבלו של משה

(תמורה דף טו:):

והא הוה הונא בר נתן. שהיה קרוב למלכות כדאיתא בפ"ג דזבחים (דף יט.) למחקיש ליה ויהי מלכים לומינך:

דיני נפשות מתחילין מן הצד. משום לא תעמוד על ד' [8]אחל בדיני ממונות לא חייש' ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות ואפשר לא תעמוד על ד' בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות מע"ג דלגבות קלי נמי מדיני ממונות למען דמוקי לה בריש מכילתין

(דף ג.): בפ"ד נוטה:

רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן **מהכא** ויחגרו איש וגו'. הכא מסמע שמורד במלכות [7] ובעי למידייני' דלוד היה מושב עלמו מלך וכן בפרק כמה בהמה (שבת דף ו. ושם) גבי תוריה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין ולא דייניה מע"ג שהיה מורד במלכות כדלמרינן התם ומקשה דהא לחמר במגילה (דף י: ושם) דמורד במלכות לא בעי למידייניה ויש לומר לא בעי למידייניה כשאר מייני מיתות אלא לקבל עדות ולידע אם הוא מורד במלכות ומלחה הא לחמר לא בעי למידייניה לענין הא לחנן בפירקין (דף נב.) דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה ובלילה שלאחריו אין גומרין בו ביום לחובה והיינו דקאמרינן ליה לחיגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה כדלמרינן לעיל בפירקין (דף נ:) דנגד התמם בעינן והשיב לה ללא בעי למידייניה כשאר דיני נפשות אלא גומרין בו ביום לחובה וכן מוכח בירושלמי דפירקין דלחמרה ליה וכי דנין דיני נפשות בלילה לחמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום: **אין** מונין להם אלא אחד. משום קידוש החדש ועיבור השנה מיטטרין דין פסיטרון דמין קרובים כשריס לחתויי

חובה אין לאחר לחלוק על דבריו. ר' יוחנן אמר מהכא ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו וגו' וחגר דוד אחריהם. אמר רב שונה אדם לתלמידו דן עמו בדיני נפשות ומוחבינן עליה הטהורות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים ודיני ממונות ודיני מכות וקידוש החודש ועיבור השנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד ופרקינן כי אמר רב שונה אדם

א) ביצה יט. [שבת קיד. פסחים נח. מגילת ק:]. ב) ויקרא כג, ג) סם. ג) [ביצה לו. ע"ש], ד) [מועד קטן ט"ו], ה) [מגילה ז:], ו) [ער' ויקרא כג], ז) [שבות כח], ח) ר"ח בך שבו, ט) גי' רש"ל שהוח ניטו, י) ב"שבו מהרש"ל ועי' רש"ל, יא) [ר"ל מן], יב) [לעיל כו.], יג) [לקמן קו.], יד) עי' ר"ח ורש"ל.

תורה אור השלם

1. וכי יָזִד איש עַל רֵעֵהוּ לַהַרְגו בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
שמות כא יד
2. לֹא תַהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת:
שמות כג ב
3. וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַנְשָׁיו חִגְרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת חַרְבּוֹ וַיַּחְגֹּר גַּם דָּוִד אֶת חַרְבּוֹ וַיַּעֲלוּ אַחֲרֵי דָוִד כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וּמָאתַיִם יָשְׁבוּ עַל הַכֵּלִים:
שמואל א כה יג

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא מעמה וכו' מן הלד שמא ישמע אחד: (ב) ד"ה הטמאות וכו' אם כן לכו המעמאין: (ג) תוס' ד"ה והא וכו' לכי פרין והא הוה: (ד) ד"ה רבה וכו' שמוכד במלכות היה וכו':

מוסף רש"י

ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא. ממני שאלו מתלה בשורה כשהיינו יושבין מה דעתי עוטה, והוא היה ביניהן, לא מן הגדולים ולא מן הקטנים, ואני שמעתי שקטן שבהם היה (ביצה נב:). מן הצד הוו מתחלי. משום לא תעמוד על ריב, ולכיון לא תענה על רב, לא מתלוק על מופלא שבדור דין, ולא מוקמי ליה לרשב"ג דקדק בדיני נפשות, ופע"ג דפיפיה דקדק לא מיתוקם אלא בדיני נפשות (שם). תורה וגדולה במקום אחד. שהרא מורתן וגדולתן של ישראל במקום אחד, שאין בישראל גדול בתורה ובעושר כמותו (שם). והא הוה פנחס. לאחר אלעזר מוכח וגדולה, שהיה כהן גדול אחר מיני (שם). הוו זקנים. שקבלו מיהושע והמריטו ימים אחרי כלכתיב (יהושע כד) אחר אלריטו ימים אחרי יהושע (שם). והא הוה שאול. גדול בתורה היה אלא שלא לימד לתלמיד כדאמרינן בעבודין (נג.), שאול לא גלי מסכתא לדכי כתיב היה בכל אחר יפה ירמיע (שם). והא נח נפשיה. דשמואל קודם שאול (שם). כולהו שניה קאמרינן. משעמד בגדולה אהל אוהב וגדולה במקום אחד, הוה בחזקת גדולתו לא ימיד היה בכתוב (שם). הוה עירא היאירי. גדול בתורה היה דלמרינן במד"ק (קו:) דהוה מתני לכו לרבנן על גבי כרים ובמקום היה, כדאמרינן בחלק (צד: שם). הוה שבנא. גדול בתורה היה כדאמרינן (לעיל כו.) שבנא הוה דריש בחליפר ריבוותא ומחזיק בחד מרי ריבוותא (ביצה שם). והא איקטיל. מחמיר הרגו כדאמרינן בזה בורר (לעיל כו. ביצה שם).

ג א מיי' פ"ל מהלכות מגילה הלכה ח והל"ו:
נא ב ג מיי' פי"ל מהל' סנהדרין הלכה ו:
נב ד מיי' שם הלכה י טוש"ע או"ח סימן יט סעיף ה:
נג ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם ובסמ"ה:

רבינו חננאל

קרבן יחיד מק"ו ומה יו"ט שנדחה מפני קרבן יחיד לדברי האומר נדרים ונדבות [אין] קריבין ביו"ט [אלא למ"ד קריבין מאי איכא למימר] אין רציחה דוחה יו"ט קרבן יחיד שדוחה יו"ט אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט הנה קמה ליה ק"ו אלא אמר רבא לא מיבעיא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט דכי האי גוונא לא דיינינן ק"ו לבטל מקרא מן התורה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות בפירוש ריבתה התורה שתהא רציחה דוחה את העבודה אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט מעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד וכ"ש קרבן יחיד דדחי: **דיני** ממונות מטים על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה כו'. ירושלמי א"ר יוחי אילו ניחנה תורה חתוכה לא היתה עמידה לרגל מאי טעמא וידבר ה' אל משה לאמר אמר לפניו רבון כל העולמים הודיעני היאך היא הלכה א"ל אחרי רבים להטות. רבו המזכים זכאי. רבו המחייבים חייב כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מנין ודגלו וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואמר מישרים אהבוך. א"ר יוחנן כל מי שאינו יודע לדון את השרץ לטמאו מאה פעמים ולטהרו מאה פעמים אינו יכול לפתוח בזכות. תלמיד ותיק היה לרבי והיה מטהר ומטמא השרץ מאה פעמים. אמרי ההוא תלמיד קטוע מטורא דסיני הוה: **דיני** ממונות הטהרות והטמאות כו' אמר רב אנא הוינא במניינא דבי רבי ומיני הוה מתחלי ברישא. והתנן מתחילין מן הגדול ואסיקנא כל מניינא דבי רבי מן הצד הוו מתחלי והן אמרו מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. איני ואחר לא מצאנו. והא הוה יהושע ודחינן הוה אלעזר בהדיה כי קאמרינן דליכא אחר בהדיה והא הוה אלעזר הוה פנחס כו'. ואסיק' אף אני אומר מימות רבי ועד רב אשי לא מצאנו תורה וגדולה במקום אחד. והונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: **דיני** נפשות מתחילין מן הצד. פי' מאי טעמא אין מתחילין מן הגדול שנאמר לא תענה על רב כלומר כיון שיתחיל הגדול ויאמר זכות או

לאתויי ממזר. לאו אחין הכל כשרין לדון דיני נפשות קאי לסם כן הוה ליה למימר לאתויי חלל דהוי רבותא טפי דלפי׳ חלל דכשר לגבי נקהל פסול לדון דיני נפשות מסוס דכתיב אחך כדומה לך ועוד הא בהדיא קתני לה חלא כהנים לויס וישראלים ממזרין לכהונה חלא אחין הכל כשרין לדון דיני ממונות קאי וכן מוכח בהריכותא דעבידי מדיני ממונות ואע״ג דבפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) קעביד בריכותא לישנא אחרינא דיני נפשות מ״מ נקט עיקר מילתא מסוס דיני ממונות וא״ת לימא לאתויי סומא דכשר לדון דיני ממונות לתנא דמתני׳ דלמתרגין לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדאי׳ בריש מגלה חלילה (ירמות דף קג. ושם) דממעט סומין מדתני רב יוסף כשם שב״ד מוקין נגדק כך מוקין מכל מום ומהאי טעמא נמי ים לפסול כל מומין כיון דקאמר קרא דמום אין בך במום ממש מייבי וי״ל דמשמע ליה מתני׳ דפסול יוחסין דלמתרי׳ נזה בורר (לעיל דף מ:) אמתניתין דבא סימן תדע דקתני סיפא חלא כהנים לויס וישראלים ממזרין לכהונה: **תנינא חדא זימנא.** אמילתיה דרב יהודה קשה ליה לחמי אילטריך ליה למימר לחתרתי מתניתין מאי לאתויי ממזר דאי מתניתין מאי פריך הא קתני התם טובא כה״ג תע״ג דתני להו בשאר דוכתי וכה״ג אשכחן בפרק חלו דבריהם בפסחים (דף קט: ושם) גבי כלל גדול פ״ר עקיבא

כל מלאכה שאפשר לעשותה:

חדא לאתויי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק׳ דבפרק המולן (ירמות דף מה: ושם) אכשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני מ) לפורכי דבבל דכיון דלמו מישראל מקבל אחיך קרינן ביה אלמא בעינן למו מישראל וי״ל דהכא מייבי לדון גר מבירו דלמתרי׳ בפ׳ מגות חלילה (שם דף קג. ושם) גר דן מבירו דכר תורה ואם תימה למו מישראל דן לפילו ישראל ולא כמו שפ״ה לשעין דיני נפשות מייבי דדן מבירו ולא ישראל מאל לדיני ממונות כשר ועוד דהתם מייבי קרא דמקרב אחיך ולילו דיני נפשות מימעטי בסמוך מונשו אתך וה״מ והא דאמר בפ׳ עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהומזקו אבומיו מפומטי כרגים למימרא דלא מוקמינן פסולין ומימינהו הכל כשרין לדון ואמר רב יהודה לאתויי ממזר ומאי קושיא היינו לדון מבירו וי״ל דשאני ממזר הואיל ואבוי ואמו ישראל מקבל אחיך קרינן ביה והאי דקאמר לריכא דע״ג דגר וממזר אחיך מילוק מ״מ נקט לריכותא דשייכא לפי המשנה שאם אחין מילוק זה מפורש בה וה״מ בריש מגות חלילה (דף קג: ושם) דל״ל מ) שמואל בר יהודה לרב יהודה תניתא בישראל בע״ד של ישראל ולא בע״ד של גרים ורגיל ר״ת לומר דאותו (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה הינדוואה דאמרי בפ״ק דקידושין (דף כב:) דגר שאין לו יורשים הוה ומתגייר מ) הוא ובנו ואינו נראה דא״כ אמאי נקט דיני נפשות דאמרי׳ בפ׳ נערה (כתובות דף מד: ושם) דל״ל מ) שמואל בר יהודה לרב יהודה תניתא בישראל בע״ד של ישראל ולא בע״ד של גרים כיון דאמרי׳ בפ׳ נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין ערכה המחוסרה דהוחמה ולידתה בקדושה ישראלית מעליתא היא ואריך לומר דאילטריך בישראל לפסול גר לחלילה חפילו אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה:

אתך כדומין לך. לף על גב דאמתך נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דאמה לאו בעל מום הוה דלאמרינן בפרק מ) אלו מומין (דף נ) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך דבי מסוס דכתיב ומוס אין כך מסורה

כי קאמר רב. דתלמידו נמנה לף אמר אלף כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוו לריכי למה שמעמ מרבו אבל לסבריה למעוט רחוק וליתא הטעמים אינן לריכין הלכך גבורת בחפי נפשיה הוא דאי מסוס גמרת דשמע מינה כל ישראל נמי ממשה קבלו ואין אלו טעמים הנמת לבו דיעמת אם היתה חכמתו מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר: **עשרה דכריס.** תנן במתני׳ (דף לב.): **וכולן אינן נוהגין כדין שור הנסקל.** להיות שור בדיני נפשות אף על פי שאמרנו בפ״ק (דף ב.) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כך מיתת השור: **חוץ מעשרים ושלשה.** שלריך כ״ג כדיני נפשות: **לא תטה.** לרעה ע״פ אחד אבל אחה אחה מטה לזכות דין השור ע״פ אחד. ומהכא גמיר לכולהו מעלות אלא נהיגי חוץ מכ״ג ומסתברא דהיקש להכי אמי שהוא עיקר הדין ותחילתו אבל כולהו מיהך להלכה אמי ואם לבו לחוס על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): **לא תעשה הוו.** והדר פרקינן ו) אלתקפתין והא ר׳ תנן במתני׳ ואמר אמי דאי לקשיא לן ט׳ הוו מסוס לאין בכל כשירין ועשרים ושלשה מלא היו למאי נעשרים ממזר דפסול מדיני נפשות מסוס דבעינן כ״ג דהיינו סנהדרי ובסנהדרי כתיב (במדבר יח) ונשמו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: **וקן.** שאתה בנר לער גדול בימים ואינו רחמני וכן מרים: **מטיפה כשירה.** מזרע ישראל: **מכל מום.** פגם משפחה: **מסוס שכיבה.** הוך דאימי מסה הוא דבעינן מיוחסין אינו אלא שאשרה שכיבה עליהן(ה): **שכיבה.** דכתיב (שם) ושלמתי מן הרומ: **ונשמו אתך.** בסנהדרלות אחילק לו יתרו לשפוט את העם לאין כאן מסוס שכיבה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך ודילמא התם (שם) ליף לההוא בשבעים זקנים שהלבו עמו לאהל מועד כתיב ומסוס שכיבה(ב): **מתני׳ סנהדרין.** אף על ב״ג: **בחני גורן ענולה.** בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הלחמונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שלריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לבבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומקדקדין(ג) בדבריהם ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: **וכותבין דברי המזכין והמחייבין.** שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבין שלשה: **שלשה.** הוו שמחוך טורח הטעמים שיהא יכיח כתבו (ד) על של תבירו: יושבין לפניהן. אף הן בעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלין והתלמידים על הקרקע: ושלש

כי קאמר רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה דרב לא הוו צריכי א״ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות [ב]ובולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא [ו]לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל עשרה הא ט׳ הוו הא עשרה קתני משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא היא הא איכא אחריתי דתניא [ג]אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי [ד]וחילופיהן במסית דרחמנא אמר [ה]לא תחמול ולא תכסה עליו: [ו]הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה [ז]לאתויי ממזר הא תנינא חדא זימנא. [ח]כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר חדא [ט]לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר וצריכ׳ דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא לריכא: [י]ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מאי טעמא דתני רב יוסף [יא]כשם שב״ד [יב]מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום אמר אמימר מאי קרא [ג]כולך יפה רעיתי ומום אין בך ודילמא מום ממש [יג]אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא [ד]והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך ודילמא התם [יד]משום שכינה אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא [ה]ונשאו אתך אתך בדומין לך ליהוי: **מתני׳ [יה]סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה [יו]ושני סופרי הדיינין עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי [יח](מחייבין ודברי מזכין) ר׳ יהודה אומר שלשה אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין

נר א מיי׳ פי״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ז וה״ג ע״ש טור שו״ע חו״מ סימן יח סעיף ה: **נה ב** מיי׳ שם הלכה ד: **נו ג** מיי׳ שם פי״ג הל״ג: **נז ד** מיי׳ שם פי״ח הל״ה: **נח ה** מיי׳ שם הלכה יא סמג עשין לא טוש״ע חו״מ סימן ז סעיף ב: **נט ו ז** מיי׳ שם הל׳ יא ופי״ב שם הל׳ ט סמג שם טוש״ע שם: **ם ח** מיי׳ פי״ג שם הלכה ג והלכה ט ופי״ח שם הלכה ט: **סא ט י** מיי׳ שם פי״ג הלכה ו: **סב כ** מיי׳ פי״ח מהלכות סנהדרין הלכה ג: **סג ל** מיי׳ שם הלכה ט:

רבינו חננאל

לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות ומונין אותן לשנים בתלמיד כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי לסבריה דרב לא הוו צריכי. יש מי שאומר הואיל ולא חישב קיום שטרות בהדייהו מכלל דקיום שטרות בקרובים כשר. ולא היא אלא כיון דקתני דיני ממונות אף קיום שטרות בכללן הוא. ואין קרוב כשר אלא לומר זה כתב ידו של אבי. א״ר אבהו עשרה דברים ששנינו במשנתנו בין דיני נפשות לדיני ממונות כולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מכ״ג ותניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסרים ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי משום דלא מרחמי וכיון דאין להן חנינה לא חזו ליה זכותא. וחילופא (במדר) (במסית) דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו: **ירושלמי** משמא דר׳ יוחנן אף פחות מבן עשרים ולא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ואינו כשר בדיני נפשות ויושב בדיני של שור. ר׳ יוסי מוסיף דבין שני דיני ממונות ביום אחד. ואין דבין שני דיני נפשות ביום אחד. ואפילו נואף ונואפת: ר׳ חזקיה ור׳ אחי בשם ר׳ אבהו אמר אסור לדון דיני ממונות בע״ש מתניתן פליגא עליה דתנן לפיכך אין דנין לא בע״ש ולא בערב יו״ט דיני נפשות. הא דיני ממונות דנין ותני נמי ר׳ חייא דאין דיני ממונות בע״ש ואין דנין דיני נפשות בע״ש אומר כאן להלכה כאן למעשה: **הכל** כשרין לדון דיני ממונות כו׳. אוקימנא אפילו ממזר. והא דתנן בפס׳ נדה יש ראוי לדון דיני ממונות אוקימ׳ אפילו גר וקי״ל בין ממזר בין גר כשרין לדון דיני ממונות ואין כשרין לדין דיני נפשות שנאמר ונשאו אתך במשא העם אתך בדומין לך: **סנהדרין** היתה כחצי גורן עגולה וכו׳.

תורה אור השלם

1. לא תטה משפט אביונך בריבו:
שמות כג ו
2. לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו:
דברים יג ט
3. כלך יפה רעיתי ומום אין בך:
שיר השירים ד ז
4. ויאמר יי אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך:
במדבר יא טז
5. ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך:
שמות יח כב

הגהות הב״ח

(ה) רש״י ד״ה משום שכינה וכו׳ שכינה עליהן דכתיב כל״ל ותיבת שכינה נמחק והל״ה: (ב) ד״ה ונשמו וכו׳ משום שכינה ע״כ ע״ל דף ו ע״ש: (ג) ד״ה כחני וכו׳ ומדקדקין נדבריהם: (ד) ד״ה ונותנין וכו׳ יושבין כתבו של כ״ל ותיבת על נמחק:

מוסף רש״י

כל הראוי לדון דיני נפשות. כל שכן שהוא כשר לדיני ממונות (נדה מט:). **כשם** שב״ד מנוקין **בצדק.** שנאמר נצדק תצפוט (לעיל כה:). כך מנוקין מכל מום. פסול יוחסין, ובסנהדרין קאמר, או גדולה או קטנה, אבל דיינין דעלמא לא (קדושין עו:). **לף** מהאי קרא כולך יפה רעיתי לדיינין (במדבר קא.). עמך. מיוחסין כמותך (קדושין עו:). **התם משום** שכינה. סנהדרין שבלשכת העה הולכלו להיות מיוחסין משום שכינה, על שם שנאמר ונשאו אתך כמשה שבמדבר

ו) [תוספתא פ״ו], ג) [לעיל טו.], ד) [ירמיה מט: קידושין עו:], ה) קידושין עו:, ו) [תוספתא פ״ו], ז) [לעיל טו.], ח) [תוספ׳ פרק פ״ו], ט) [לעיל כז:], י) נדה מט: קידושין עו:], יא) יבמות קג. ע״ש קידושין עו:, יב) [תוספתא ד: ע״ש], יג) [לעיל י״ח ע״ש], יד) מוכין ה.. טו) [לעיל לד. לה.. טו) [ל״ל המוכין ובכרי המחייבין כך מ׳ במשנה שבמשניות וכן הוכח לעיל לד. לה. וכ״כ מפירש״י דהכא ועי׳ היטב בפירוש רש״י לעיל לד. ד״ה המחייבין], י) נכ״מ: פרקינן, כ) [אריך לעמ׳ הבא אחר ד״ה ושלם שוויון], ל) [כל״ל דקקלן], מ) פי׳ לשון ממוזה בגון פרעם ועגלת, נ) כך שמואל בר יהודה, ס) הוא וגם ות״ר בלא ישראל נמי מיפקל כל״ל. ד״מ, ע) [ל״ל בתוספת בכורות בפרק מומין אלו (דף מד.)].

יא) ותלמי מן הרום וגו׳, אבל סנהדרי שהן לדון, כגון סנהדרי דיתרי חוזן משה לף שאמר ונשאו אתך. גרסינן ולף גרס במשנת העם, אלא דסנהדרין דיתרי קאי והקל מעליך ונשאו אתך זה את זה. כדי שיהו רואין זה את זה. להיות שומעין אלא את מניהו ומתיומנין זה עם זה עד שתצא הוראה מלמדת, שאילו היו יושבין כשורה אלא בעגולה אין בני לחם הסורה רואין בני סוף שורתו, ובעגולה שלמה לף היו יושבין כדי שיהא מקום לעמת מקום לעמת (חולין ה.). דברי מחייבין ודברי מזכין. פלוני מייב ומן הטעם הזה, פלוני זכאי ומן הטעם הזה (לעיל לד.).

ושלש שורות. כל אחת כמין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו כ"ג כוחן ממיצין ומיעוט מזכין והטייה לרעה אין ע"פ אחד ודיין להוסיף אחים אחים עד שבעים ואחד הלכך צריך להושיב לפניהם חרבעים וחמשה להשלמת שבעים ואחד ולמה תורה חרעת לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שאם חרוכה משל דיינין ולא לעשות שורות קטנות ולא אחים של כ"ג ואחד של אחים תלמידים הלכך עבדי שלא שורות: **ולכל אחד מכיר את מקומו.** לפי שאשלמה כסדר הושיבום שורה לאחורי גדולה משל אביו והיא גדולה מן האליתית וגם בכל שורה ושורה הושיבום כסדר הגדול בראש אני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך צריך כל אחד להכיר מקומו: **הולרכו לסמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: **אחד מהשניים בא לו לראשונה כו'.** ולא שיעלו מן הקהל לראשונה לפי שהגדול מן התלמידים שאשורות גדול מגדול שבקהל: **ולא היה.** לאותו שנכנר מן הקהל יושב במקומו של ראשון לא היה יושב במקום שהראשונים בא לו לראשונה כו' אלא במקום שהיה ראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא [1]שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג [2]שאם הוצרך אחד מהם לצאת [3]רואין אם יש עשרים ושלשה בנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: [4]בתנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן: [5]סוגה בשושנים שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו [6]נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת אמר ליה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות [7]ריש לקיש אמר מהכא [8]כפלח הרמון רקתך [9]אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא [10]וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה [11]חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי ניידי כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדבני אמר אביי דאמרי ליה הכי [12]הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין את העדים [13]על עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמא אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם [14]שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר [15]דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא [16]וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמא תאמרו מה

התורה העידה עלינו סוגה בשושנים. לענין דס נדות נדלס כשמומרת דס כשוסנה מדומה לחיתי מיד פורס ות"ת והס יחוד לתוריית היס כדדרשינן (לעיל דף כח:) תכי יסיתך לחיך בן תמך והיכי תתא קרא דדברי קבלה למיתרי תתי דכתיב בתוריית ות"ל לגה תסרה תורה לגה כתיב ללמד שכן חמו לגה עבידא דמסתריא לכל נדה סופה ליטהר[ש] ומיהו היכא דלגה נעשו תפילו נדה תסורה להמייחד כדתמרי בפ"ק דכתובות (דף ד.) גה בעל הוח יתן בין התנשים ותסתו תמרי בפ"ק דסנהדרין (דף יג.) מקיש תסתו נדה לגסת רעהו תה תסת רעהו הוח בנגדו והיח בנגדה תסור כו' ופי' שם בקונטי' משום ייחוד דססת תיס תף תסתו נדה והכח תמר סוגה בשושנים וי"ל דהוח בנגדו והיח בנגדה תסורה בססת תיס תפי' גגה ייחוד משום תיקדושי דעתה שנהנין ומתממין זה תזה ויש תימה מ"ש לייחוד דנדה שריית מסוגה בשושנים והוח בנגדו והיח בנגדה תסרת תיקוף תגת וי"ל דמסתבר טפי לגסור הוח בנגדו והיח בנגדה לפי שמתקרבין יתד ונהנין זה מזה כדפריטית: **וירח** את ריח בגדיו. לשון ריח שייך בנסס נדות כדתמרינן בפ"ק בל היכ (נדה דף כ:) הסיל תיתתא לתתיל דמת קמייה דר"ת תרתיה תמר תתי דס תימוד הוח:

שמן

מה א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה (ו) [ז] סמג עשין לו:
סה ב מיי' שם הל"מ:
סו ג מיי' שם פ"ג הל"ב:
סז ד [מיי' פכ"ג מהל' תיסורי ביאה הל' ו טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ג יו"ד סי' קלה סעיף ח]:
סח ה מיי' שם פי"ב מהל' סנהדרין הל"ג:

רבינו חננאל

א"ל ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לגברה דילה לייחודי בהדה אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה מעידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים אין אנו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבישראל מליאין מצות כרמון: **הנהו** בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא כי היכי דניהדרו בתיובתא והוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו והדרי בתיובתא: **שלש** שורות של תלמידי חכמים כו'. אמר אביי ש"מ כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשתא מותביתו לי בסופא אמרינן ליה הוי זנב לאריות לא ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':

ולכל אחד מכיר את מקומו. לפי שאשלמה כסדר הושיבום שורה לאחורי גדולה משל אביו והיא גדולה מן האליתית וגם בכל שורה ושורה הושיבום כסדר הגדול בראש אני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך צריך כל אחד להכיר מקומו: **הולרכו לסמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: **אחד מהשניים בא לו לראשונה כו'.** ולא שיעלו מן הקהל לראשונה לפי שהגדול מן התלמידים שאשורות גדול מגדול שבקהל: **ולא היה.** לאותו שנכנר מן הקהל יושב במקומו של ראשון לא היה יושב במקום שהראשונים בא לו לראשונה כו' אלא במקום שהיה ראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא [1]שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג [2]שאם הוצרך אחד מהם לצאת [3]רואין אם יש עשרים ושלשה בנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: [4]בתנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן: [5]סוגה בשושנים שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו [6]נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת אמר ליה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות [7]ריש לקיש אמר מהכא [8]כפלח הרמון רקתך [9]אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא [10]וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה [11]חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי ניידי כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדבני אמר אביי דאמרי ליה הכי [12]הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **מתני'** כיצד מאיימין את העדים [13]על עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמא אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם [14]שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר [15]דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא [16]וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמא תאמרו מה

תורה אור השלם

1. שָׁרָרְךָ אַגַּן הַסַּהַר אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:
שיר השירים ז ג
2. כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:
שיר השירים ו ז
3. וַיָּגֶשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יי:
בראשית כז כז
4. וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה:
בראשית ד י

לעזי רש"י

פלמי"ד [פלמי"ר]. לחרוך.

מוסף רש"י

הרי זנב לאריות. טוב לך שתהיה זנב לחיות (משלי יב:). טוענים, מהיוחך רחם ובל לריקים (אבות פ"ד מ"ו). **דמו ודם זרעותיו.** אף כשהוא מקיים דמי תחיך עתה (כשהוא מקיים נפש תחת מישהרג) מעלה עליך חיי ומי זרעיותיו, שמהם טובה מרובה ממנה פרטיהם (ב"ב יא.).

שאין דמך מסור בידי. מדמייתי התי עובדא לממני דכילד מתומד מסמע דדרים מהתי קרא דמתומד לא מיקטל דמסמע ע"פ שיש עדים שרמו את המעשה ואחריני הוו עס ר"ש בן שטח והתי דלא מצינ להו למשוס כבודו והתי דקתמר לו אני לו אתה לאו דוקא לשון יחיד אלא אנו:

מיום שחרב בית המקדש. תימה להוה מני למימר לתף בזמן שבית המקדש קיים כי עובדא דשמעון בן שטח ס"ג אלא בעדים והתראה כדאמר בגמרא (דף י:) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע נב' בני מלס שהרגו אתד בדרג בשוגג ואתד הרג בשוגג ואתד בשוגג ואתד הרג בשוגג ואתד הקב"ה מזמין לפונדק וי"ל דנקט מאתרב בית המקדש משום דאז בעלי דיני נפשות לגמרי ות"ת והת אמכי הוו אלי למינקט מ' שנה קודם מורגן בבית כדאמר בפרק היו בודקין (לקמן דף מת.) שגלמה סנהדרי ושבה לה בתוות ואתר אלא אלו דנו דיני נפשות וי"ל ת"ת כשהיו רואים בוכך בעה היו מתרין לנשבת בגוית כי ההיא עובדא[ס] וכיונא בו והא דאמרין לקמן בפרק היו בודקין (שם) ור' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי משום דמה שבדק בעובדי תלוים בדין רואה הוא והא דגלו משום דעפיתי רואים הוו ומשום דאיתה לא היו מזדין בו[ס] וות"ת והא מזיעא כמה כופרים בעיר[ס] דמתיס כדרכס וי"ל דזכות מילה תולה וכבר מצות שעשו מבתלמין בעולם הזה כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ועובדא דרים הפועלים (ב"מ דף פג:) דאפקוה לגברא וחקפוה להוא ונתו בעלו נערה המאורסה אתם נמי זכות תולה וכבר מצות שלא נעשה בסקילה וידון בקלה ס"ג הוא ונתו לתו דוקא שלא נתו תמלה ואתר כך הוא דמיתתו בחנק וי"ת דבסנהדרי משום דמה שבדק בית המקדש משום דבזמן בית המקדש בגדי להוה היו מכפרין מיתו ס"ת כשעשו תשובה: **כמאן** כר' אתא. מסתע דרבי אתא ליה לומד בדיני נפשות ותימה דבפרק שבועת העדות (שבועות דף לג. וסס) מסתע לתי' דבי שבועת העדות לתיתו תייב שלא בתביעת ממון ודרים ר' יוסי הגלילי מלכתיב מי יתן נעדות המתקיים בידיעה שלא לתייה אתר כי פשת ליתא ר' יוסי הגלילי ליה לרבי אתא דתי ליה בדיני נפשות משכתב לה כר"ש בן שטח ות"ש לומר דלתקנת להכי דתני מתני' לפילו כרבנן תן ליך לתוקתי דרב אתא בדיני ממונות דווקא מיהו בדומה ים למונות דלתייב רבי אתא בהיה דר' שמעון בן שטח דתנא ידעו עדים שהרגו בתוך כדי דיבור של התראה יין שלא יהו אלו שלא מתומד לא תייבי בתביב ניתא וכר' יוסי דאתר לא בעי התראה (לעיל ד' ת:):

מיום שפתחה כו'. כל דמיס בגלגים בתרן שלא שיעורן ניכר ושל הגל אין שיעורן ניכר כלל: **מבנף** הארץ זמירות שמענו. כתוב בתשובת הגאונים שתין בני ס"י תומרים קדושה שלא בשבת לכתיב (ישעיה ו) וגבי מיום שם כנפים לאתד וכל כנף הוה תומר שירה אתת ביום בשבת ימי החול וכשיגיע שבת תומרים התיות לפני המקום רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להס יש לי עוד כנף אתד שתומר לפני שירה שבשתר מכנף הארץ זמירות שמענו: **לתובה** לא פתחה. ות"ת והא כתיב (שמות טו) תבלעמו תרן טובות המלרים תינה קרויה טובה נכנס

א (מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הלכה ח):

סח ב מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד:

רבי חנגאל

אומר להן שמא ראיתם זה רץ אחר חבירו ורצתם אחריו ומצאתם חרב בידו ודם מטפטף ממנה והרוג מפרפר אם כך ראיתם אין בדבריכם כלום. תניא אמר ר"ש בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד רץ אחר חבירו כו' עד לא זז משם עד שבא נחש והכישו ומת. ואקשינן וכי ההורג בר נחש הוא. והתני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין דין ד' מיתות לא בטלו אלא מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נסקר למלכות או נהרג ע"י לסטים. מי שנתחייב חנק או נטבע בנהר או מת בסרונכי. ופרקי' האי עבירה אחריתי נמי עבד. וקי"ל מי שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה ואקשינן תוב וכי מאומד בדיני נפשות הוא דלא הא בדיני ממונות כשרין כמאן כר' אתא דתניא גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו. ולטעמיך דדייקת הכי עד מפי עד פסול בד"נ מכלל דבדיני ממונות כשר והתנן הוא אמר לי. פי' הלזה אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ופרקי' אלא אע"ג דפסיל נמי בדיני ממונו אמרינן להו בד"נ: שמא לא הייתם יודעים שסופינו לבדוק אתכם: **מיום** שפתחה הארץ את פיה וקיבלה דמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו וגו' מכנפה ולא מפיה ואע"ג דכתיב ותפתח הארץ את פיה וגו' לטובה לא פתחה. **גלות** מכפרת עון מחצה שנא' וישב בארץ נוד. ועוד אמר גלות מכפרת ג' דברים חרב ורעב ודבר שנאמר כה אמר ה' הישוב בעיר הזאת ימות בחרב. וגו'. ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנאמר כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה. ובתר דגלה כתיב ובני יכניה אסיר בנו שלתיאל בנו שלתיאל שנשתל שלא כדרך הנשתלין שנתעברה מעומד:

ג (מוס' פ"ח ה"ג), ד) (מוספתא סס) שבועות לד., ג) מכות ה. ע"ש סוטה מ: ע"ש, ד) (נקמן פפ. וש"נ), ס) כ"ב נ. שבועות לד. (מוספתא כ"ק פ"ג), ו) נעיל כט., ז) נכרכות עו. ע"ש], ח) רב יהודה אמר רב כל"ל, רש"ל, ט) נפ"ק: מיחנים, י) נפ"ק נוסף ויש"ו הנוצרי, כ) נוע"ע תוס' זכמיס פח: ד"ה מכפרים], ל) נפ"ק: כמה מסומדים.

תורהאוהשלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ויקרא ה א
2. בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: משלי יא י
3. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו
4. מִכְנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמְענוּ צְבִי לַצַּדִּיק וְאָמַר רָזִי לִי רָזִי לִי אוֹי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ: ישעיהו כד טז
5. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֵת בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל הָרְכוּשׁ: במדבר טז לב
6. הֵן גָּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי: בראשית ד יד
7. וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְיָ וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן: בראשית ד טז
8. הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בֶּחָרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר וְהַיֹּצֵא הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם חָיָה וְהָיְתָה לוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל: ירמיהו כא ט
9. כֹּה אָמַר יְיָ הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בֶּחָרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל הַכַּשְׂדִּים וְחָיָה וְהָיְתָה לוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וְחָיָה: ירמיהו לח ב
10. וּבְנֵי יְכָנְיָה אֲסִר שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ: דברי הימים א ג יז

מוספרשי

דין ארבע מיתות. שנינ דוגמתס (כתובות ל:) דין שמיס שהיו דוגמתו (סוטה ח:). **נופל מן הגג.** דומה לנסקל שדומסין תותו מכיס הסקילה לתרן דגנות כ' קומות היס (כתובות שם וכע"ז סוטה שם). **חיה דורסתו.** תרי תפילו לתרן והורגו בדריסה (כתובות שם) וגם זה דומה לנסקל (סוטה שם). **נחש מכישו.** והתרן שורפו (שם ושם). **נמסר למלכות.** ומיתת מלכות מתיין תת לתרי בכפיף, והכי נמי פיף הוא (סוטה שם וכע"ז כתובות שם). **סרדנכי.** לסקכת והוא נגרון (שם) נומלנ"ש והוא מולי בגרונו (סוטה שם). **גמל האוחר בין הגמלים.** טוטע בדרגלו, ולי נראה בשבת לחקק לנקיבה הוא גלמס ומכה בדרגלי גמלים שבקיבוחיו ולבון

מה לנו ולצרה הזאת והלא כבר נאמר [1]והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וגו' ושמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר נאמר [2]באבוד רשעים רנה: **גמ'** ת"ר [ס]א[ס]כיצד מאומד אומר להן שמא כך ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר אם כך ראיתם לא ראיתם כלום [3]תניא א"ר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו וראיתי סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר ואמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה [3]על פי שנים עדים יומת המת היודע מחשבות יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו אמרו לא זזו משם עד שבא נחש והכישו ומת והאי בר נחש הוא והאמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה מיום [ס]שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי אמרי ההוא חטא אחריתי הוה ביה דאמר מר [ד]מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה: מאומד וכו': בדיני נפשות הוא דלא אמדינן הא בדיני ממונות אמדינן כמאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומר גמל [ס]האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו וליטעמיך עד מפי עד דקתני בדיני נפשות הוא דלא אמרינן הא בדיני ממונות אמרינן והתנן [ס]אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז אלמא אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות הכא נמי אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות: הוו יודעים כו': אמר רב יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו וא"ר יהודה בריה דר' חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר [4]מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק מכנף הארץ ולא מפי הארץ איתיביה חזקיה אחיו [5]ותפתח הארץ את פיה א"ל לרעה פתחה לטובה לא פתחה וא"ר יהודה בריה דרבי חייא [ס]גלות מכפרת עון מחצה מעיקרא כתיב [6]והייתי נע ונד ולבסוף כתיב [7]וישב בארץ נוד אמר [ס]רב יהודה גלות מכפרת שלשה דברים שנאמר [8](כה אמר ה' וגו') היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנאמר [9](כה אמר ה') כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ובתר דגלה כתיב [10]ובני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו אסיר שעיברתו אמו בבית האסורין שלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין גמירי שאין האשה מתעברת מעומד והיא

[ס] נמס' סנהדרין לז: ע"ש, [א] (ירושלמי פ"ד ה"ב), [ב] (מוספתא סס) שבועות לד., ג) מכות ה. ע"ש, ד) (נקמן פפ. וש"נ), ס) כ"ב נ. שבועות לד. (מוספתא כ"ק פ"ג), ו) נעיל כט., ז) נכרכות עו. ע"ש], ח) רב יהודה אמר רב כל"ל, רש"ל, ט) נפ"ק: מיחנים, י) נפ"ק נוסף ויש"ו הנוצרי, כ) נוע"ע תוס' זכמיס פח: ד"ה מכפרים], ל) נפ"ק: כמה מסומדים.

מוחל טופל נמשמים גמלים למעיל נכנוחות (ת.). גמל מאוד כנגד לאמר (שבועות לד. וכע"ז נרשב"ם ב"ב צג. נשם רבינו זקני מ"כ) ואיכא דאמרי מוחר כמו טוהר ולא נהילא (רשב"ם שם). **בידוע שזה הרגו.** דמוחזק הוא נשפת רציפה להכות וכ"ש נשור המועד ליגח, שעגת כבר שלש פעמים, וכיוצא נקנו גמל מוחר אע"פ שמעולם לא נגח ונעך (שם). **הוא אמר לי.** הלזה אמר לי (לעיל כח:). **לא אמר כלום.** דעניך מינס דאמר פלוני טשה כי כדי שלא יתחקיטו עשיר (שם). **בפנינו הודה לו.** שהיו שניהס בפנינו להוחות נתכוין לו עדים נדבר (שם).

וסיפא נפסברה מטעמא. שהיה בית המסורין לר' ותין מקום לנכנס ושילטלו שם משה ונתגדה דוקיא דנכנס[ב] לממרה לה: **על מנתו.** להמית לו גזירה שנשנע שלא יהא לו בן והמירו לו פמליא ש"מ ושנועה כמיכה שהיה פרשה דכתבו את המים הזה בס' ירמיה (כג): **והיה.** מוסיפון של ישראל למקדש של ישראל: **ולאבן נגף.** ממהר הגלות[ג] שנגפת את הרגליס: **ולנור מכשול.** שלא מכשלה יהיה לשני בתי ישראל: **כשבעים שופיות.** בגימטריא: **ושקד.** ויהיר כמו שוקד מהי ומתרגמינן מוחי (ירמיה ו): **שהקדים.** ומיהר גלות לנקיהו שהיא נתחרונה

נכנם יין **יצא** סור. היינו לומר נפ' הלר (עירובין דף סה.) המתייצב ביינו הרי יש בו מדעת שנעשים זקנים שהסוד מתגבר על היין ואין כח ביין להוסיף:

חצבה עמודיה שבעה. דכשבעה ימים נגרע העולם שלש"פ שכשבעה ימים נגרע העולם מ"מ היה מקר מנוחה עד שבת שת נת מנוחה והיינו לכתיב (בראשית ג) ויכל אלהים ביום השביעי:

בתחלה על **גפי.** פ"ה מקום גבוה ונכסוף כשמרת נטרד על כסא וקשה דנכסף"ק דמק' ע"ז (דף יט.) משמע לכסא עדיף מגפי דלריש גבי תלמיד שכשתילה על גפי גולה ממקום למקום ונכסוף כשנעשה לשם ישיבה על כסא וכלן נמי יש לדחוק כן קושי שמדווגה לו מוה על גפי כמו (שמות כח) אם גפיו יגע ונכסוף על כסא: וילדו

והיא נתעברה מעומד דבר אחר שלתיאל שנשאל על אלתו[1] אל זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוו קא אמרי ולא מידי אמר להו אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר[2] והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל אמר להם בניי[3] קוצים אתם מטילין לי בעיניי א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך[4] יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנם יין יצא סוד[5] א"ר חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב[6] וישקך ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו[7] אין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיהו ועוד גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה[8] החרש והמסגר אלף חרש[9] כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין וכמה היו אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים[10] לונושנתם א"ר אחא בר יעקב שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן[11] אדם יחידי נברא ומפני מה שלא יהו המינים אומרין הרבה רשויות בשמים דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ורשעים אומרים אנו בני רשע דבר אחר מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות נבראו שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלין וחומסין נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו כו': תנו רבנן[12] להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא'[13] תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר[14] וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר תניא היה רבי מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין ת"ר[15] אדם נברא בערב שבת ומפני מה שלא יהו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנעם לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין שנא'[16] חכמת בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה[17] טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה[18] שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת חכמת בנתה ביתה זו מידתו של הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה אלו ימים ונהרות וכל צורכי עולם שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה על גפי מרומי קרת[19] רבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי וכתיב[20] על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא[21] מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו אמר הקדוש ברוך הוא מי פתאו לזה אשה אמרה לו דכתיב[22] נואף אשה חסר לב תניא היה ר' מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו שנאמר[23] גלמי ראו עיניך[24] (וכתיב[25] כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ) אמר רב אושעיא משמיה דרב אדם הראשון

ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב בגלות יכניה והחרש והמסגר אלף. חרש כיון שפותחין נעשו הכל כחרשין. והמסגר כיון שסוגרין אין מי יפתח. עולא אמר צדקה עשה עם ישראל שהקדים שתי שנים לונושנתם ש"מ מהרה דהקב"ה תתנ"ב שנה הרי זהו השמועה עוד בסוף גיטין: **לפיכך** נברא אדם יחידי ללמד שכל המאבד נפש כאלו מאבד עולם מלא. וכן המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא כו'. ת"ר לא נברא אדם יחידי שלא יהיו המינים אומרים רשויות הרבה כו'. ת"ר בע"ש נברא אדם שלא יהיו המינים אומרים שותף היה להקב"ה במעשה בראשית ואם תזוח דעתו עליו יאמרו לו יתוש קדמך כו':

גליון הש"ס

גמ' וכתיב כי ה' עיניו משוטטות. עיני ה' המה משוטטים כל"ל:

מוסף רש"י

יין ניתן בשבעים אותיות. כך מצינו בגימטריא (עירובין סה:). גלות צדקיהו. מרננות יהוצדק שגלו כולם (ג"ש פח:). **גלות יכניה.** הוא יהויכין, קדמה גלות צדקיהו לאחת עשרה שנה, חז היא לנקה שמיהר והמהיר ביאו כדי להגלות בגלות של נקיה לנכל בגלות שאכמי גלות יכניה קיימין, שילמדו תורה ללו הגולים מחבירם, לפי שרוב תכמי התורה גלו עם יכניה, לכתיב נכו המלך והמסגר אלף (שם). **כיון שסוגרין בהלכה.** הלכה אחם סגורים בה, שאיש יודעים להתיר לשולחים, שוב אין לה פותחין אחרים (שם). עולא אמר. היינו לנקה, שמיהר להביא הרעה לפוף מ' מאות וחמשים, דהיינו ג' שנים קודם ושנאמם, דהיל בגימטריא ס' מאות וחמשים ושנים, ואם אכו על ושנאמם היה מתקיים בהן כי אבד מאבדון (שם. וכערי דברים ד כה). **כתיב על גפי.** כתוב משמע, שלאה נעבוחים תקרא, תלמידים העוסקין בה על גפי משמם כאל כנפים, מושב שאיט קבוע, וכתיב. קרא אחריה, **על כסא.** מקום כבוד קבוע, כמו (בראשית מא) רק בכסא אגדל ממך, ל"א בתמילה על גפי, יאחדי בלה תלמידים כמו (שמות כח) אם גפיו יגע (ע"ז יט:).

רבינו חננאל

בני ר' חייא איבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו ראשי גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמוקש. אמר להן בניי קוצים אתם משימין לי בין עיני אמר לו אביהם רבי אל ירע בעיניך יין ע' סוד ע' נכנס יין יצא סוד. כתיב וישקך ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיה

1. בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְיָ בְּיַד חַגַּי הַנָּבִיא אֶל זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר: חגי א א
2. וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָּתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לִיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם: ישעיהו ח יד
3. וַיִּשְׁקֹד יְיָ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ: דניאל ט יד
4. וְאֵת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעַת אֲלָפִים וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה: מלכים ב כר טז
5. כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: דברים ד כה
6. תִּתְהַפֵּךְ כַּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ: איוב לח יד
7. וַיִּמְנַע מְרַשָּׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר: איוב לח טו
8. חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה: משלי ט א
9. טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָּה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ: משלי ט ב
10. שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִּקְרָא עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת: משלי ט ג
11. וְיֹשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת: משלי ט יד
12. מִי פֶתִי יָסֹר הֲנָה חָסַר לֵב אָמְרָה לּוֹ: משלי ט ד
13. נֹאַף אִשָּׁה חֲסַר לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה: משלי ו לב
14. גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם: תהלים קלט טז
15. כִּי יְיָ עֵינָיו מְשׁוֹטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו נִסְכְּלָה עַל זֹאת כִּי מַעֲתָּה יֵשׁ עִמָּךְ מִלְחֲמוֹת: דברי הימים ב טז ט
16. כִּי מִי בָּז לְיוֹם קְטַנּוֹת יִשְׂמְחוּ וְרָאוּ אֶת הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי יְיָ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ: זכריה ד י

לח: אחד דיני ממונות פרק רביעי סנהדרין

גופו מכבל. על שם שהיתה[ה] עמוקה נראה כשמסס לוקח ולכך נעשה מלוה: **ורשמו מארץ ישראל.** שהיה גבוהה ומשובח מכל המלוות: **ומיכריו.** ידיו ורגליו: **משאר מרלוש.** מכל העולם כדיליף לעיל (ע"ש)[ב]: **מקרקע דמגמא.** בגבול הזה והוא עמוק מאד: **כל ילין.** ליעת לילה: **עד זקנו.** כל ימיו (מסכלנו)[ג]: **מסוף העולם ועד סופו היה.** לרכזו: **כרס דמה**[ד] **מקנה הארץ.** מקנה עד קנה: **לחור וקדם.** שני צורות הן **פרלופין** (ברכות דף סא:): **על הארץ ולמקנה השמים.** כלומר עומד בארץ ולשמו מגיע בשמיים: **ולי מה יקרו רעיך אל.** כתב גלמי לשו עיניך כתיב לחומו מזמור ובילירת מדס מדבר: **גדוקי**[ו] **היה.** נוטה לעבודת כוכבים: **שקוד.** מהיר וזריז: **כדי שמדע להשיב לאפיקורוס.** הגה להניח רמיה מן התורה לבדקי הגדוקים[ז]: **כל שכן דפקר טפי.** שהרי הכיר וכפר ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו: **שפקרו הגדוקים**[ח]. שמניחין רמיה מן התורה להפקירן: **ויכרא.** ימידי: **הטוב.** לשון ימיב: **אשר הלכו אלהיס לפדות לו.** הרי לשון ימיב: **עד דכרסוון רמיו.** מתייעצו הכסקות דמשמע שניס: **כתיב היס ועתיך יומין יחיס.** ימידי: **הנך למה לי.** למה נכתב בלשון רבים: **כדרכי יוחנן.** שהכל נעלם ממליח שלו: **שניאה חול.** שמתה מוסיב בשר ודס מלוי: **זהו מטטרון.** הוא שמר עלה לא ה': **שמעו כשם רבו.** ה'. לפיכך לא הזכיר שמו וכתב סתם: **אס כן לא יצא לפשעכם.** לא יכול לקוות לפשעכם ומה יתרון בו: **אמר ליה סימונאי כידן.** שתין בו כח לשתם פשעינו ותלו נמי מתשובה ומיתו לקבלו תפילו לפרוונקא שליח מוליא ומביא: **שמיע לי.** שהמקרא הזה תשובה לזה: מבוות

וירדו ארבעה. מדס ומוה ויקן ותיומתו מגל הבל לא נולד בלומו פעם כלכתיב (בראשית ד) ומוסף ללדת ושני תיומות נולדו עמו דלריס בבראשית רבה מדכתיב (שם) את שתי בתיו את הבנים:

להורמיז

גופו מכבל וראשו מארץ ישראל ואבריו משאר ארצות עגבותיו א"ר אחא מאקרא דאגמא א"ר[ט] יוחנן בר חנינא[י] שתים עשרה שעות הוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתים עשרה נטרד והלך לו שנאמר[1] אדם ביקר בל ילין[כ] אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה שנאמר[1] נמשל כבהמות נדמו: (שע"ה בסו"ף ארמ"י סימן) אמר רב יהודה א"ר בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם[2] נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו רבש"ע מה מעשיו אמר להן כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש"ע[3] מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו[ז] הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם וכן כת שניה כת שלישית[ס] אמרו לפניו רבש"ע ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך אמר להן[4] ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' אמר רב יהודה אמר רב[ו] אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר[5] למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו שנאמר[6] אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר ר"א אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים[ו] (עד קצה השמים) כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנאמר אחור וקדם צרתני וגו' קשן קראי אהדדי אידי ואידי חדא מידה היא ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר[7] ולי מה יקרו רעיך אל והיינו[ט] דאמר ריש לקיש מאי דכתיב[8] זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו[ט] אמר ולי מה יקרו רעיך אל ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר[9] ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה אן נטה לבך רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה כתיב הכא[10] והמה כאדם עברו ברית וכתיב התם[11] את בריתי הפר רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא עברו ברית וכתיב התם[י] (את בריתי הפר)[12] ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה'[כ] (אלהי אבותם)[כא] תנן התם ר"א אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס אמר ר' יוחנן ל"ש אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי א"ר יוחנן כ"מ שפקרו המינים תשובתן בצידן[2] נעשה אדם בצלמנו (ואומר)[13] ויברא אלהים את האדם בצלמו[14] הבה נרדה ונבלה שם שפתם[15] וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל[16] כי שם נגלו אליו האלהים[17] לאל העונה אותי ביום צרתי[18] כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו[19] ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם[20] עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב הנך למה לי כדרבי יוחנן דא"ר יוחנן אין הקב"ה עושה דבר אא"כ נמלך בפמליא של מעלה שנאמר[21] בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא התינח כולהי עד די כרסוון רמיו מאי איכא למימר[כ] אחד לו ואחד לדוד דתניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר"ע א"ל ר' יוסי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה קבלה מיניה או לא קבלה מיניה ת"ש דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי ר"ע[ג] א"ל ר' אלעזר בן עזריא עקיבא[כ] מה לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו אמר רב נחמן האי מאן דידע לאהדורי למינים כרב אידית ליהדר ואי לא לא ליהדר אמר ההוא מינא לרב אידית כתיב[22] ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה א"ל זהו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב[23] כי שמי בקרבו אי הכי ניפלחו ליה כתיב[23] אל תמר בו אל תמירני בו אם כן לא ישא לפשעכם למה לי א"ל הימנותא בידן דאפילו בפרוונקא נמי לא קבילניא דכתיב[24] ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו' אמר ליה ההוא מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתיב[25] וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה א"ל ההוא כובס שבקיה אנא מהדרנא ליה דכתיב[26] ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך נשיו מיבעי ליה אלא משתעי קרא הכי נמי משתעי קרא הכי א"ל מנא לך הא מפירקיה דר"מ שמיע לי דא"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפירקיה הוה דריש תילתא שמעתא תילתא אגרתא תילתא מתלי ואמר ר' יוחנן ג' מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ואנו אין לנו אלא שלש אבות

שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם כו'. חמשה עלו למטה שנים וירדו ארבעה כו'. אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה. לאן לבך נוטה. ר' יצחק אמר מושך בערלתו היה כו'. פי' רב ור' יצחק ורב נחמן באו להודיע כי המינים אומרים כי אדם הראשון מין היה כמותינו ומושך ערלתו היה וכופר בעיקר השכינה היה. ומביאין ראיה לדבריהם מאלו הפסוקים הוו יהירין בתשובתם ללמד מה שתשיבו להם. וכן פירוש כל ביוצא באלו. אבל חכמי התלמוד חס שאומרי' על אדם הראשון ועל ביוצא בו פגם. והמפרש וזולתי זה הפירוש עתיד ליתן את הדין. אמר רב כשביקש הקב"ה לבראות את עולמו ברא כת של מלאכי השרת אמר נעשה אדם אמרו לפניו מה מעשיו אמר להם כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו והושיט אצבעו ביניהם ושרפן. וכן כת שניה. וכן כת שלישית כו'. אמר רב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו ודורשיו ופרנסיו וכיון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו שנאמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם. תנן התם ר' אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד מה שתשיב לאפיקורוס. אמר ר' יוחנן אפיקורוס נכרי. אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דמפקר טפי. וכל מקום דמיפקרי מינים תשובתן בצידם. נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ויברא אלהים את האדם בצלמו. הבה נרדה. וירד ה'. כי שם נגלו אליו האלהים. לאל העונה אותי. אשר לו אלהים קרובים אליו. כה' אלהינו ככל קראנו אליו. אשר הלכו אלהים לפדות לו. ולא כתיב להם. חזה הוה עד די כרסוון רמיו ועתיק יומין יתיב. כו' דאמר אין הקב"ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאילתא. מאי כרסוון אחד לו ואחד לדוד ונחזו דבריו. ועוד חזר ואמר אחד לדין ואחד לצדקה וא"ל ר' אלעזר בן עזריה כלך למדברותיך אצל נגעים ואהלות כלומר דבר בקושיות ובהוראות כי בהגדות אינך כך. מדרשי הפסוקין בהגדות הן. אחד לכסא לישיבה ואחד לשרפרף להדום. כדכתיב השמים כסאי והארץ הדום רגלי. א"ל ההוא מינא לרב אידית כתיב ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה. א"ל חזי לרישא דעינינא דכתיב הנה אנכי שולח מלאך וכו'. ומלאך זהו מטטרון וכתיב ביה כי שמי בקרבו מלשון בקרב

העם הזה בקרבי אתה יושב. והוא אמר עלה אל ה'. א"ל אי הכי ששמו בקרבו כתיב דמשמע אל תמירני בו כי לא ישא לפשעכם ששמי בקרבו כלומר הוא יודע כי שמי אל קנא ונוקם. נוקם ה' ובעל חמה לפיכך לא ישא לפשעכם א"ל הימנותא כלומר בשבועה אפי' כפרוונקא שהוא כתייר לא קיבלנוהו כדכתיב ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה. א"ל אינא לר' יוסי כתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה למימר. א"ל ההוא כובס ראמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך. נשיי מיבעי ליה למימר אלא משתעי קרא הכי. הכא נמי משתעי קרא הכי. א"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקא הוה דריש תילתא שמעתא תילתא מלאך וכו' ומלאך זהו מטטרון וכתיב ביה כי שמי בקרבו מלשון בקרב

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה ברח מדס ולמקצה השמים מקצה ועד קצה:

מוסף רש"י

נמשל כבהמות נדמו. מי שהיה מושלח בו כיהוש שכבהמה נדמה (שבת קמ:). **מסוף העולם ועד סופו היה.** כשהיה שוכב היה לשמו למזרח וכגלי למערב (חגיגה יב:). **על הארץ ולמקצה השמים.** על הארץ היה ומגיע לשמים (שם). **אחור וקדם צרתני.** שני פעמים יצרתני, תחלה גבוה ולבסוף שפל (שם). **כלך אצל נגעים ואהלות.** מלך מדברין עד שתגיע אצל נגעים ואהלות שהן הלכות עמוקות (חגיגה יד: ד"ה דברות: כלך מדברותיך) מגע מדברין ופנה להלכות נגעים ואהלות שהן תמורים ונסגר אתה מחולד ולא כהגדה (לקמן סז: ד"ה כלך מדברותיך).

תורה אור השלם

1. אָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ:
תהלים מט יג
2. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ:
בראשית א כו
3. מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:
תהלים ח ה
4. וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:
ישעיהו מו ד
5. כִּי שְׁאַל נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה קְצֵה הַשָּׁמַיִם הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ:
דברים ד לב
6. אָחוֹר וְקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה:
תהלים קלט ה
7. וְלִי

8. זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: בראשית ה א
9. וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה: בראשית ג ט
10. וְהַמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְרִית שָׁם בָּגְדוּ בִי: הושע ו ז
11. וְעֵרֶל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יָמוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפָר: בראשית יז יד
12. וַאֲמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: דברים כט כד וְאֶמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם: ירמיהו כב ט
13. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: בראשית א כז
14. הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שִׂפַת אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׂפַת רֵעֵהוּ: בראשית יא ז
15. וַיֵּרֶד יְיָ לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
בראשית יא ה
16. וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:
בראשית לה ז
17. וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵית אֵל וְאֶעֱשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי:
בראשית לה ג
18. כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו: דברים ד ז
19. וּמִי כְעַמְּךָ כְיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוֹלָה וְנוֹרָאוֹת לְאַרְצֶךָ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו: שמואל ב ז כג
20. חֲזֵה הֲוֵית עַד דִּי כָרְסָוָן רָמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתִב לִבּוּשֵׁהּ כְּחַלַּג חִוַּר וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כְּעַמַּר נְקֵא כָּרְסְיֵהּ כְּתַלָּ֫ה דִּי נוּר גַּלְגְּלֹתֹהִי נוּר דָּלִק: דניאל ז ט
21. בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמַאֲמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָּא עַד דְּעִדְּנוּן חַיְּיָא דִּי שְׁלִיט עִלָּאָה בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וְלְמַן דִּי יְצִבָּא יְתִנְנֵהּ וְשַׁפֵּל אֲנָשִׁין יְקִים עֲלָהּ: דניאל ד יד
22. וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל יְיָ אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרָחֹק: שמות כד א
23. הַשְׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל תַּמֵּר בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ: שמות כג כא
24. וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: שמות לג טו
25. וַיְיָ הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְיָ מִן הַשָּׁמָיִם: בראשית יט כד
26. וַיֹּאמֶר לְמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שִׁמַּעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי: בראשית ד כג

אבות יאכלו בוסר. משל הוא שיאמר השועל את הזאב ליכנס לתאר היהודים בע"מ ולתקן עמהם נזקי פעודה ויאכל עמהם בצבצת וכצבצת ליכנס תבואו עליו במקלות בא להרוג את השועל אמר לא הלקוך אלא בצבול אבל אי אתה יכול שתאכל בצבצת וכצבצת אתה טוב אמר לו ובצבול אבל אני לוקה אמר לו [1]הן האבות יאכלו בוסר וגו' אבל בא עמי ואתלך מקום לאכול ובצבוע בא לו על הבאר ועל שפתו מוטל עץ והאבל מוצב עליו ובצבי לתאי האבל אני לייש קשורים נכנס השועל בדלי העליון והכביד וירד למטה ולילי התממון עלה אמר לו הזאב למה אתה נכנס לפה אמר לו ים כאן באר וגבינה לאכול ולצבוע והרגלה לו דמות הלבנה במים כדמות עגול כמין גבינה עגולה אמר לו מי היאך ארד א"ל הכנס אתה בדלי העליון ונכנס והכביד וירד ולילי שהשועל עליו עלה א"ל היאך אני עולה אמר לו בדיק מצרה נאלן וירא רשע אתמיו בא כך כתיב מאזני צדק וגו': **בוסר.** ענבים קודם גיבושם ומקטין את השיניים: **אמרה לו אנו לי דומכם אחד.** שופט בנקוט נקמה: **אומציך פוציה בחצץ.** אתה הרמת קלינ"י בלע"ז וכן דרך בלייתה ואתון שרגלה אותה בגנותה נאמתם עליו: **הוי מאים' ליה.** שירגלה באתוכה קודם גמר תקונה: **אלבייכו מאי עביד.** מכאן[ג] הוה וכפבור אין הוא יכול להכאיבני: **אבוני.** קדוני"ך בלע"ז: **אריגלא.** קרוני"ל בלע"ז: **וקא מכדר ליה.** סביב סביב בארגילא: **מני לי כוכבי.** מניין לי הכוכבים בלומר יודע אני מפקרם: **לא ידעת.** שגרין אתה למנותם: **דאיכא ברקיע ידעת.** בלא מנין ולמנותם אינך יכול: **מי שברא הרים לא כרא רוח.** זה נקרא יוצר וזה נקרא בורא ואני שמות הם: **הכי נמי.** מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר כן הוא הא תינח באדרים המרוחקים מיהו טפח על טפח ים גו באדם ובהמותו טפח על טפח ים גו שני נקבים של אוזן והעין קרי להאי טיטע אוזן ולהאי יוצר עין תאמר שנתעפקו שניים באותו טפח אמר לו הן: **וכי בצפע מיפה שניים נפפייסו.** הנצלים הנוטע והיוצר מפקימין להמיתו: **למגוסא.** מכשף. ויודע אני על ידי כיצוף דמחלייך ולמעלה: **דהורמיז.** שד דלמאר הורמיז בר לילתא בצבצת בתרא (דף עג.): **דאהורמיז.** הקדוש ברוך הוא קרי הכי: **והיכי שביק ליה.** (אמר לו היאך שביק) אהורמיז להורמיז לתעברא מיא אדרים ב"ש שברואים ב"ש היאך מיא אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה אמר ליה קיסר לר' תנחום תא ליהוו כולן [2]לעמא חד אמר לחיי אנן דמהלינן לא מצינן מיהוי כוותייכו אתון מהליתו והוו כוותן א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא לשדויה לביבר שדויה ולא אכלוה א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא שדויה ליה לדידיה ואכלוה א"ל כופר לר"ג אמריתו [3]כל בי עשרה שבינתא שריא כמה שבינתא איכא קרייה לשמעיה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי על שמשא בביתיה דכופר א"ל שמשא אכולי עלמא ניחא ומה שמשא דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא ניחא [4]לכולי עלמא שבינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם [5]גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל [6]שכב על צדך השמאלי וכתיב [7]ושכבת על צדך הימני אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעתא א"ל השתא [8]אמינא לכו מילתא דשויא [9]לתרוייהו אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן אם רחמן הוא הורג חצים אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עוונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן הוא דכתיב [10]ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל וכי תימא במיא והכתיב [11]מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא מטביל דכתיב [12]כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילותא בנורא א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב [13]וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב [14]מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייהו אתון נמי ערביתו בהדן דכתיב [15]כל הגוים כאין נגדו אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב

אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה [1]אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה למה אתה נכנס לפה אמר לו ים כאן באר וגבינה לאכול ולצבוע והרגלה לו דמות הלבנה בגים כדמות עגול כמין גבינה עגולה אמר לו מי היאך ארד א"ל הכנס אתה בדלי העליון ונכנס והכביד וירד ולילי שהשועל עליו עלה א"ל היאך אני עולה אמר לו בדיק מצרה נאלן וירא רשע אתמיו בא כך כתיב מאזני צדק וגו': **בוסר.** ענבים קודם גיבושם ומקטין את השיניים: **אמרה לו אנו לי דומכם אחד.** שופט בנקוט נקמה: **אומציך פוציה בחצץ.** אתה הרמת קלינ"י בלע"ז וכן דרך בלייתה ואתון שרגלה אותה בגנותה נאמתם עליו: **הוי מאים' ליה.** שירגלה באתוכה קודם גמר תקונה: **אלבייכו מאי עביד.** מכאן[ג] הוה וכפבור אין הוא יכול להכאיבני: **אבוני.** קדוני"ך בלע"ז: **אריגלא.** קרוני"ל בלע"ז: **וקא מכדר ליה.** סביב סביב בארגילא: **מני לי כוכבי.** מניין לי הכוכבים בלומר יודע אני מפקרם: **לא ידעת.** שגרין אתה למנותם: **דאיכא ברקיע ידעת.** בלא מנין ולמנותם אינך יכול: **מי שברא הרים לא כרא רוח.** זה נקרא יוצר וזה נקרא בורא ואני שמות הם: **הכי נמי.** מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר כן הוא הא תינח באדרים המרוחקים מיהו טפח על טפח ים גו באדם ובהמותו טפח על טפח ים גו שני נקבים של אוזן והעין קרי להאי טיטע אוזן ולהאי יוצר עין תאמר שנתעפקו שניים באותו טפח אמר לו הן: **וכי בצפע מיפה שניים נפפייסו.** הנצלים הנוטע והיוצר מפקימין להמיתו: **למגוסא.** מכשף. ויודע אני על ידי כיצוף דמחלייך ולמעלה: **דהורמיז.** שד דלמאר הורמיז בר לילתא בצבצת בתרא (דף עג.): **דאהורמיז.** הקדוש ברוך הוא קרי הכי: **והיכי שביק ליה.** (אמר לו היאך שביק) אהורמיז להורמיז לתעברא מיא אדרים ב"ש שברואים ב"ש היאך מיא אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה אמר ליה קיסר לר' תנחום תא ליהוו כולן [2]לעמא חד אמר לחיי אנן דמהלינן לא מצינן מיהוי כוותייכו אתון מהליתו והוו כוותן א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא לשדויה לביבר שדויה ולא אכלוה א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא שדויה ליה לדידיה ואכלוה א"ל כופר לר"ג אמריתו [3]כל בי עשרה שבינתא שריא כמה שבינתא איכא קרייה לשמעיה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי על שמשא בביתיה דכופר א"ל שמשא אכולי עלמא ניחא ומה שמשא דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא ניחא [4]לכולי עלמא שבינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם [5]גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל [6]שכב על צדך השמאלי וכתיב [7]ושכבת על צדך הימני אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעתא א"ל השתא [8]אמינא לכו מילתא דשויא [9]לתרוייהו אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן אם רחמן הוא הורג חצים אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עוונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן הוא דכתיב [10]ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל וכי תימא במיא והכתיב [11]מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא מטביל דכתיב [12]כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילותא בנורא א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב [13]וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב [14]מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייהו אתון נמי ערביתו בהדן דכתיב [15]כל הגוים כאין נגדו אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב

דהורמיז. נקוטטם גרם קמת בלע"ז ובתרת בלע"ז וכ"ת גרים מרוייהו בלע"ז בלע"ז בלע קמת הורמיז בז"ן כמו (ב"ב דף ח. ושם) מיפרע הורמיז שהוא לשון מן מתת המקום מיפרע כמו (ב"מ דף קיט.) תפריון נמטייה ובתרת הורמין בנו"ן כמו הורמין בר לילתא (ב"ב דף עב.):

במאי טביל. הא לא קשה ליה היאך נעמת דישראל נקללו בגיס למקום:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

1. מה לָכֶם אַתֶּם מְשָׁלִים אֶת הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶיְנָה:
יחזקאל יח ב
2. מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק אֵיפָה צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
ויקרא יט לו
3. צַדִּיק מִצָּרָה נֶחְלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו:
משלי יא ח
4. וַיֶּפֶל יְיָ אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה:
בראשית ב כא
5. מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא:
תהלים קמז ד
6. כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מַה שֵּׁחוֹ עֹשֶׂה שַׁחַר עֵיפָה וְדָרַךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת שְׁמוֹ: עמוס ד יג
7. הֲנָטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט:
תהלים צד ט
8. וְאַתָּה שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת עֲוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָם:
יחזקאל ד ד
9. וְכִלִּיתָ אֶת אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ הַיְמָנִי שְׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת עֲוֹן בֵּית יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה נְתַתִּיו לָךְ:
יחזקאל ד ו
10. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי:
שמות כה ב
11. מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בִּזֶּרֶת תִּכֵּן וְכָל בְּשָׁלֶשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: ישעיהו מ יב
12. כִּי הִנֵּה יְיָ בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי אֵשׁ:
ישעיהו סו טו
13. כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וכל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם:
במדבר לא כג
14. וּמִי כְעַמְּךָ כְּיִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוֹלָה וְנוֹרָאוֹת לְאַרְצֶךָ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לָךְ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו:
שמואל ב ז כג
15. כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס וְתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ לוֹ:
ישעיהו מ יז

לעזי רש"י

קלינ"י. אפר חם (באיטלקית).
קדוני"ך [קודרינ"ך] חבושים (פירוש).
קרובי"ל. מסננת (בפרובנסאלית).

הגהות הב"ח

(ה) גמ' בכל יום א"ל ולא יפה:

רבינו חננאל

שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא באת לידינו אלא אחת. אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה וידועה היא. א"ל קיסר לרב"ג שתי רשויות הן א' יוצר וא' בורא. א' ברא הרוח וא' יצר הרים שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. א"ל אי הכי גבי אדם דכתיב ויברא וייצר הכי נמי דשתי רשויות בראוהו. הנה בטפח אחד בפניו של אדם כתוב נוטע ויוצר דכתיב הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. א' נוטע האוזן וא' יוצר העין. א"ל אין. א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו כלומר וכי הסכימו כולן בשעת מיתה שימית זה האוזן וזה העין כל אחד מה שעשה שנמצאו כל אבריו מתים ביחד. א"ל אמגושא לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז ומפלגך לתתא דאורמיז. כלומר הורמיז ברא הפה שמכניס הטעמים היפי והמשקים הנקיים וכיוצא בהן. ואורמיז ברא מלמטה הנקבים שמשמשין הרעי והשתן וכיוצא בהן. א"ל ההוא מינא לר' אבהו אלהיכם נחכן הוא שאמר ליחזקאל שכב על צדך השמאלי כלומר דרך שחוק דבר זה. א"ל הקב"ה יישרו מפני שהוא גדול שבדור כדי למרק עוונותיהן של ישראל. ותוב אמר אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה. כד קבריה למשה שנאמר ויקבור אותו בגי במאי טביל הלא כתי' מי מדד בשעלו מים אגנא [נמצא] מים [כ"כ] שיטבול בהן א"ל באש היא דעיקר טבילה באש היא כי כל דבר שהאש אוכלתו הוא שצריך טבילה במים. שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכל

וכנויס לא יחמוד. כל מקום שהוכרו שם נכריס לא יחמדו נכסיו: **כשהוא משקה.** לשון מועט המים ליתן לעוברים ולרעיס לפי שאינו אלא טורח אחד וכשהוא עודר הרבה טורח לכל אחד ואחד לשון עודר אלא לשון עוברים: **עודר.** חופר. כך הקב"ה זן עוברים ורעיס הכל כדבור אחד ממלא את כל העולם כולו טופה שהכל אחד כשהוא להגין מן הפורעניות ולשלם שכר לשון אלא לקוויו: **ויעבר הרנה.** מלאך כתיב הכא משמע הריגה המיוחדת שהיתה עתידה לבא שכבר הוכרה. והיכן הוכרה: **כאבוד רשעים רנה.** והיכי העולם מלפה ממי מצא הרנה לאבודו של אחאב וכשנכרת ענברה והוכרה הרנה בפי הכל: **נאלח לפני החלון.** ניהוספט כתיב כשיבא להלחם בעמוניס שבאו עליו: **כי טוב.** משמע כי טוב בעיניו הולחה ומשמה: **כן ישיש ה' עליכס להטיב וגו'.** ישיס אחרים שוגחיכס: **והזונות רחלו.** בלאחאב כתיב במיתתו: **למרק.** ללטוף ולהחיר. כלומר רחלו והוכרו הסמי מזיונות שבאחרו עליו: **מלון היה.** לא היה לוהב מסמיס: **דמוס שפי זונות כו'.** והיינו רחלו לוחן אחי לורות נרחלו מדמו: **לאחס.** להלליס: **מאי קאמר קרא.** מאי ענין עובדיה היה ירא אלא אלאב ויקרא נאחאב כתיב (בראשית כג) ילא בלהיס אחה אלא כתיב ילא בלהיס אחה ומשמע שבו שנגזר עליהס פורעות: **ולא מאד בכלל.** ובשרה כתיב (בראשית יג) כי יפה היא מאד. ומאי קרא לאחאב נקט למלרס הכא משום דרשה לעיל דלרס מאד דכתיב בעובדיהו:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

[1]ובגוים לא יתחשב רבי אלעזר רמי כתיב [2]טוב ה' לכל וכתיב [3]טוב ה' לקוויו משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה משקה את כולו כשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם: לפיכך כל א' וא' כו': [4]ויעבר הרנה במחנה א"ר אחא בר חנינא [5]באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רנה [6]ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים הכתיב [6]בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב [7]ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר ר' יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב [8]ישיש ולא כתיב ישוש שמע מינה [9]והזונות רחצו וגו' אמר רבי [10](אליעזר) למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב [10]אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי באליהו כתיב [11]במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות רבא אמר זונות ממש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם [12]ואיש משך בקשת לתומו ויכה ר' אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באד"ם: כתיב [13]ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא ה' מאד מאי קאמר [14]קרא א"ר יצחק א"ל ביעקב כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב [15]ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ואמרה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד אבל ביתו של אחאב אינו מזומן לברכה א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב מאד ובעובדיהו כתיב מאד א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר [16]ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו' מאי שנא חמשים איש א"ר אלעזר מיעקב למד שנאמר [17]והיה המחנה הנשאר לפליטה רבי אבהו אמר לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמשים [18]חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום וגו' מאי שנא עובדיה לאדום אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבא עובדיהו הדר [19]בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא [19]ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת [20]ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז בשלמא למאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב [20]ויהי קצף גדול על ישראל אלא למאן דאמר לשם ע"ז אמאי ויהי קצף כדר' יהושע בן לוי דריש"ל רמי כתיב [21]וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא תעשיתם וכתיב [22]וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם במתוקנין שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם [20]ויסעו מעליו וישובו לארץ אמר רבי חנינא בר פפא באותה שעה ירדו רשעיהן [1] של ישראל למדריגה התחתונה [23]והנערה יפה עד מאד א"ר חנינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה דכתיב עד מאד ולא מאד בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

1. כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב:

במדבר כג ט

2. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:

תהלים קמה ט

3. טוֹב יְיָ לְקַוֵּו לַנֶּפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ: איכה ג כה

4. וַיַּעֲבֹר הָרוּחַ בְּמִדְבָּרָה בבא הַשְּׁמֵשׁ לֵאמֹר אִישׁ אֶל עִירוֹ וְאִישׁ אֶל אַרְצוֹ: מלכים א כב לו

5. בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: משלי יא י

6. וַיִּוָּצֵעַ אֶל הָעָם וַיַּעֲמֹד מִשְׁרְרִים לִפְנֵי יְיָ וּמְהַלְלִים לְהַדְּרַת קֹדֶשׁ בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאֹמְרִים הוֹדוּ לַיְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

דברי הימים ב כ כא

7. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁש יְיָ עֲלֵיכֶם לְהֵיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כן יָשִׂישׂ יְיָ עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וְנִסַּחְתֶּם מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה בָא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים כח סג

9. וַיִּשְׁטֹף אֶת הָרֶכֶב עַל בְּרֹכֶת שֹׁמְרוֹן וַיִּלְקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמוֹ וְהַזֹּנוֹת רָחֲצוּ כִּדְבַר יְיָ אֲשֶׁר דִּבֶּר: מלכים א כב לח

10. וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא דִבֶּר יְיָ בִּי וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם:

מלכים א כב כח

11. וַיְדַבֵּר אֵלִיָּה אֲשֶׁר לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְיָ הֲרָצַחְתָּ וְגַם יָרַשְׁתָּ וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְיָ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לִקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דַּם נָבוֹת יִלְקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמְךָ גַּם אָתָּה:

מלכים א כא יט

12. וְאִישׁ מָשַׁךְ בְּקֶשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּכֵּהוּ אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשִּׁרְיָן וַיֹּאמֶר לְרַכָּבוֹ הָפֵךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֵנִי מִן הַמַּחֲנֶה כִּי הֻחֲלֵיתִי:

מלכים א כב לד

13. וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת יְיָ מְאֹד: מלכים א יח ג

14. וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵךְ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וּבֵרַכַנִי יְיָ בגלללך: בראשית ל כז

15. וַיְהִי מְאֵן הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַת יְיָ בְּכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בַּבַּיִת וְבַשָּׂדֶה:

בראשית לט ה

16. וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי יְיָ וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ מֵאָה נְבִאִים וַיַּחֲבִיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם:

מלכים א יח ד

17. וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: בראשית לב ט

18. חִזְיוֹן עֹבַדְיָה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְיָ וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלַּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה: עובדיה א א

19. וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל הַשְׁכֵּב אוֹתָם אַרְצָה וַיְמַדֵּד שְׁנֵי חֲבָלִים לְהָמִית וּמְלֹא הַחֶבֶל לְהַחֲיוֹת וַתְּהִי מוֹאָב לְדָוִד לְעֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה: שמואל ב ח ב

20. וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל הַחוֹמָה וַיְהִי קֶצֶף גָּדוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיָּשׁוּבוּ לָאָרֶץ: מלכים ב ג כז

21. לֹכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים יַעַן הֶמְנַכֶּם מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם בְּחֻקֹּתַי לֹא הֲלַכְתֶּם וְאֶת מִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם: יחזקאל ה ז

22. וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לֹא הֲלַכְתֶּם וּמִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם עֲשִׂיתֶם: יחזקאל יא יב

23. וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַר מְאֹד וְהָיְתָה לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וְהִשַּׂרְתֻּהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: מלכים א א ד

מוסף רש"י

כי טוב. הודו לה' כי טוב משמע טוב שיקלמו לפניו על זמת (תהילה יח).

הדרן עלך אחד דיני ממונות

רבינו חננאל

אשר לא יבא באש תעבירו במים. ועוד א"ל כל הגוים כאין נגדו. אחון נמי איקריתו גוי שנאמר ישראל גוי אחד בארץ. א"ל כלעם דהוה מדידכו אשהיד עלן וכגוים לא יחתשב. ויעבר הרנה במחנה. באבוד רשעים רנה. באבוד אחאב [בן עמרי] (דינו) רינה. א"ר יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בפרשה זו שנא' בצאתו לפני החלוץ אומר הודו לה' כי לעולם חסדו ועוד כתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ביקשו מלאכי השרת לומר שירה א"ל הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני ללמדך שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעי' ואע"פ שהוא אינו שמח אחרים משמח שנאמר ישיש ה' ולא כתיב שש ש"מ: **והזונות** פירוש חזיונות [כתיב] (כדכתיב) ואיש משך בקשת לתמו. אמר רבא לתמם שני חזיונות אחת של מיכיהו שנא' אם שוב תשוב בשלום לא דבר ה' בי ואחת של אליהו שנא' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקו הכלבים את דמך. ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיהו היה ירא את ה' מאד כשקרא אחאב לעובדיהו מה אמר לו ביעקב כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ביתא דההוא גברא אמאי לא מבריך דילמא לאו ירא שמים אתה יצתה כת קול ואמרה ועובדיהו היה ירא את ה' מאד וביתו של אחאב הוא שאינו מזומן לברכה. גדול שנאמר בעובדיהו ממה שנאמר באברהם דבאברהם כתיב ביה ירא את ה' ובעובדיהו כתיב ירא את ה' מאד. חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום. מאי שנא לאדום אמר ר' יצחק יבא עובדיה שדר בין שני רשעים אחאב ואיזבל ולא עשה כמעשיהם ויפרע מעשו שדר עם יצחק ורבקה ולא עשה כמעשיהם ויפרע ממנו. עובדיה גר אדומי היה היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא. איכא דאמרי ירך מתוכה מסרחת. ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה וימדד ב' חבלים להמית ומלא החבל להחיות: ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה. רב ושמואל חד אמר לשם שמים שנאמר ויהי קצף גדול על ישראל וחד אמר לשם ע"ז והאי דכתיב ויהי קצף גדול כדכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם קרא אחרינא כתיב עשיתם. הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהן עשיתן. ויסעו מעליו וישובו לארץ באותה שעה ירדו [שונאיהן של] ישראל למדרגה התחתונה: מפני מה זכה עובדיה לנביאות מפני שהחביא חמשים חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים:

מגיהי ו: ע"ש, ב) ל"ל תלמוד, ג) [נע"י ליתא ועיקוטו גרס מאי אמר ליה אמר ר' יצחק וכו' וע"ע מהרש"ל], ד) [יומא לח:], ה) [תענית ד.], ו) [כך ל"ל: שוחיהן], ז) [ער' קידושין ע:].

היו בודקין אומן. לפירוש דמתניתין דלקמן מיניה קמי מחר שמיימו עליהן[ב] היו בודקין אומן: **כשבא מקירות.** גמרא יליף להו מקראי: **כאיזה שבוע.** של יובל: **כאיזה שנה.** של שבוע: **כאיזה חודש.** של שנה: **כאיזה יום.** של חודש: **כאיזה שעה.** של יום: **כאיזה מקום.** של שעה: **כמה בחודש.** של חודש: **כמה ביום.** של יום: **כמה בשנים.** של שנים: **כאיזה שבוע.** של שנים: **כמה בשבוע.** של שבוע: **כמה בחודש.** של חודש: **כאיזה יום.** של שבוע: **כמה ביום.** של יום: **כאיזה שעה.** של יום: **כאיזה מקום.** של שעה

שכן בסייף. פ"ק דעיר הנדחת בסייף ועדיס וזוממין דפרשתא דמשמע שמעידין על רוצח מדכתיב נפש בנפש ותימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו סייף לומר נפש בנפש כשהוזמו ועוד דהוה נפש בנפש מוקמינן ליה בפ"ק דמכות (דף ה:) דלמין נהרגין עד שיגמר הדין ול"ל שפ"ס עיקר דלמי נמי מייתי בכל עדיס זוממין דים מכס בסקילה מיהו הוחיל ויש מכס בסייף לא תמיר קרא עלייהו להמיתן עד שיתקרו המזימין לוחן: **מדהוה** ליה למכתב. דלוס תדלוס ומקור תמקור. ללו דווקא דל"כ הוו להו ד' לפילו הוה כתוב דלוס תדלוס (ג) ומקור (ו)(תמקור) הוה משמע ד' מלל כתיב דלוס דלוס לוס או תדלוס תדלוס כדמתר בתרומה (ב"ק דף קה. ושם) ליכתב המלל המלל או תמלל תמלל:

מניין להתראה מן התורה. בתמר קמיבעיא ליה למ"ד (לעיל דף מ:) תמר צריך התראה למי בשמיט תמר הא לא ניתנה התראה אלא להצמין בין שוגג למזיד מי נמי מיבעי ליה מנא לן דבעינן המית

תוך כדי דיבור:

תניסו

ואימא חדא כדכתיבא דא"כ ליכתבינהו רחמנא בחדא בין דכולהו בהדי הדדי כתיבא מהדדי ילפי וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי והא לא דמיא להדדי (סימן פל"ט סי"ף התרא"ה) עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא שכן ממונן פלט ע"ז להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא שכן צריכים התראה. **בהיטב היטב ילפינן** מהדדי וגזירה שוה מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך לאיי אפנויי מופני מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא בשלמא הנך תרתי מופנה הוא משום דהוה ליה למכתב אלא עיר הנדחת מאי הוה ליה למכתב הא כתיבא כולהו התם נמי אפנויי מופנה מדהוה ליה למכתב דרוש או תדרוש או חקור תחקור ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואתו נחנקין בק"ו מנסקלין ומנהרגין ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים הניחא לרבנן דאמרי סקילה חמורה אלא לרבי שמעון דאמר שריפה חמורה מאי איכא למימר אלא אמר רב יהודה והנה אמת נכון הא חד סרי שבע לשבע חקירות דל תלת לגזירה שוה פשא להו חדא לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מגדף בה רבי אבהו אימא לאתויי שמנה חקירות ושמנה חקירות מי איכא אלמה לא והאיכא לאתויי בכמה בשעה ותניא נמי הכי היו בודקין אותו בשמנה חקירות הניחא לאביי דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר אלא לאביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעו אינשי טובא מאי איכא למימר אלא לאתויי בכמה ביובל היינו באיזה שבוע אלא לאתויי באיזה יובל ואידך כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא אמר להם רבי יוסי לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו אומר לו באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חדש בכמה בחדש אמרו לו לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ה"נ אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ור' יוסי אמש הרגו שכיח ברוב עדיות עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות: מכירים אתם אותו: תנו רבנן מכירים אתם אותו נכרי הרג ישראל הרג התריתם בו קיבל עליו התראה התיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דיבור העובד ע"ז את מי עבד לפעור עבד למרקולים עבד ובמה עבד בזיבוח בקיטור בניסוך בהשתחואה אמר עולא מניין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה אטו בראייה מתחייבין אלא עד שיתראה להן טעמו של דבר כלומר יודיעוהו העדים שהעושה כן חייב מיתה וזה בכרת ט) וקי"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן הנה התראה בחייבי מלקיות. וכתיב נמי בנהרגין

תניסו

חקור תחקור. בפ"ק דעיר הנדחת (סס יג) ומשמע מתמ ונכון דריסה ותקירה: **הא מד סרי.** שבעה לעליל וד' לכתמ: **ומאמה מי ליכא.** הס"ס מהדר מדרבי מהמו מי מיית משמע שמתה מקירות בדבריס המפיליון לידי הזמה: ופרכינן **אלמה לא.** וכי לא מיית משמע מקירה שמיית הא ליכא למיתוי בכמה בשעה. ומשני הניתא למ"ד יובל היינו בכמה בשעה מייתי לה לידי הזמה דלי תמר בתליה או בסליפת ותתו שהדי ומתרי לותו חלק עמנו לייתם הכי ן זוממין אלא להך ליישנא דתמר מדס טועה בתלי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא לי תמר בתליה ותתו שהדי מזמו ליה לא מיתזס בכל לותה שעה: (ט) דתמר בתחלת השעה היה והוא טועה מתחלתה עד תליה לי נמי תמרי להו מתחלתה ועד תליה עמנו לייתם לא מיתזמי דתמר שמא בסוף שעה היה וסס טעו מסופה לתחיל. גמגום. דתניי ורבנן בפ"ק דפסחים היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן של זה בזה ואם אינו אומר בשלי ראיתי אני ראיתי אלא בשלי ראיתי אני ראיתי ואם אינו יודע שהוא חייב מיתה בית דין מכניסין אותו לתוך כדי דיבור. כדי שילמד שאם שהה להחר התראה יותר מכדי דיבור ליכא למימר שכבר שכח התראה: **אטו כרשיה תניא.** משום דרשה לותה מתייב: **אלא רוחה טעמו של דבר.** שהיא עדיה לו. והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין למיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקתי שמיע גלית אם שוגג הוא או מזיד:

תניסו

דדבר. בע"ז כתיב [דברים יז] וכתיב נמי בעיר הנדחת [שס יג] ומשמע מתמ ונכון דריסה ותקירה: **הא מד סרי.** שבעה לעליל וד' לכתמ: **ומאמה מי ליכא.** הס"ס מהדר מדרבי מהמו מי מיית משמע שמתה מקירות בדבריס המפיליון לידי הזמה: ופרכינן **אלמה לא.** וכי לא מיית משמע מקירה שמיית הא ליכא למיתוי בכמה בשעה. ומשני הניתא למ"ד יובל היינו בכמה בשעה מייתי לה לידי הזמה דלי תמר בתליה או בסליפת ותתו שהדי ומתרי לותו חלק עמנו לייתם הכי ן זוממין אלא להך ליישנא דתמר מדס טועה בתלי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא לי תמר בתליה ותתו שהדי מזמו ליה לא מיתזס בכל לותה שעה: (ט) דתמר בתחלת השעה היה והוא טועה מתחלתה עד תליה לי נמי תמרי להו מתחלתה ועד תליה עמנו לייתם לא מיתזמי דתמר שמא בסוף שעה היה וסס טעו מסופה לתחיל. גמגום. דתניי ורבנן בפ"ק דפסחים היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן של זה בזה ואם אינו אומר בשלי ראיתי אני ראיתי אלא בשלי ראיתי אני ראיתי ואם אינו יודע שהוא חייב מיתה בית דין מכניסין אותו לתוך כדי דיבור. כדי שילמד שאם שהה להחר התראה יותר מכדי דיבור ליכא למימר שכבר שכח התראה: **אטו כרשיה תניא.** משום דרשה לותה מתייב: **אלא רוחה טעמו של דבר.** שהיא עדיה לו. והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין למיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקתי שמיע גלית אם שוגג הוא או מזיד:

תניסו

מנחות ז ב מיי' פי"ג מהל' פסולי המקדש הלכה ג
יז ב מיי' פ"ח מהל' עדות הלכה ד:

רבינו חננאל

אחת ואחת ופרקינן כיון דכולהו לחקירה קאתי (כתיבי) [כתוב] ילפי מהדדי ודחינן היכא אמרינן ילפי מהדדי בדדמיין להדדי הני לא דמיין להדדי. עיר הנדחת לא דמיא לעובד ע"ז ולעדים זוממין דאלו הן נהרגין וממונם פלט. ועיר הנדחת הן נהרגין וממונם אבד בשריפה. ע"ז להנך תרתי לא דמיא כו'. ושנינן בג"ש בהיטב היטב ילפי מהדדי ובכולן בין בלמד בין במלמד מופנה הוא וכיון דהוא מופנה משני צדדין בלמד ובמלמד למידין ואע"ג דאיכא למפרך למידין ואין משיבין ואתו נחנקים בק"ו מן הנסקלין ומן הנהרגין ואתו נשרפין בק"ו מן הנסקלין ולר' שמעון דאמר שריפה חמורה מסקילה ולא אתי חמור מן הקל אמר לך כתיב בע"ז אמת נכון וכתיב נמי בעיר הנדחת אמת נכון הנה ד' הנה י"א ז' לז' חקירות וג' לג"ש וחד לאתויי נשרפין ואפילו לרבנן מלתא דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא. ואקשינן ואימא הני שמונה ללמדך דבעינן חקירות ומתמהינן שמונה חקירות מי איכא ורחינן אין בכמה בשעה כלומר כחציה בשלישה או ברביעה של שעה. ואמרינן הניחא לאביי אליבא דר' מאיר כר' חלוקת אביי ורבא אליבא דר' מאיר ור' יהודה מפורשת בפסחים פרק א' וכבר פירשנוה שמועה זו שם. אע"ג דלא צריך רמינן עליה כר' שמעון בן אלעזר דאמרינן הניא (לעיל דף לב) אמר ר' שמעון בן אלעזר ב"ד משיאין את העדים ממקום למקום עליהם ויחזרו בהן: **ת"ר** מפורש אתם ההורג והנהרג את מי הרג נכרי הרג או ישראל הרג. התרתם בו וקבל עליו התראה והתיר עצמו למיתה והמית בתוך כדי דבור וכן בעובד ע"ז את מה עבד לפעור או למרקולים. ובמה עבד בזיבוח וקיטור בניסוך ובהשתחויה. אמר עולא מניין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו אטו בראייה מתחייבין אלא עד שיתראה להן טעמו של דבר כלומר יודיעוהו העדים שהעושה כן חייב מיתה וזה בכרת ט) וקי"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן הנה התראה בחייבי מלקיות. וכתיב נמי בנהרגין

ט) נ"ל דל"ל ולא לחמומו ככרת מ"מ הא קי"ל דכל וכו'

תורה אור השלם

1. וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתְּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת דברים יג טו
2. וְהִגַּד לְךָ וְשָׁמַעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל: דברים יז ד
3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: ויקרא כ יז

גליון הש"ס

גמ' **בהיטב היטב ילפי'**. עי' לעיל דף ג ע"ב תוס' ד"ה דברי הכל תין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ופרכינן וכו' כגון לומה שעה דאימור בתמלת השעה וכו' מקופה למניה לישנא אחרינא גמגום דתני ורבנן: (ב) תוס' ד"ה מדהוה וכו' דכוס תדלוס אי מקור:

מסורת הש"ס

ו) [עי' תוס' פסחים מה: ד"ה אם כן], ב) [לקמן נ:], ג) [פסחים יח: וש"נ], ד) [שם יא:], ה) [לעיל לב: וש"נ], ו) מהכ"מ מוחק זה ועי' כס"מ וכ"ש].

תניהו ענין להמלקות מלקות דשייך בהמתו: **וכי יזיד.** מנלן ידעינן מלא שהמתו בו ועדיין הוא מזיד. ל"ת ומס הזיד לא נאמר מלא וכי יזיד משמע מזיד הוא בזדונו זה עיקר: **המולידים לזונו מקושש.** שקיבלם עליהם לא נאמר מלא מקושש לאחר שרצונו ומצוותו היה מקושש ומה טעם מלוי בכך מלא שהמתו בו ועדיין היה מקושש: **על עסקי דיבור.** התרלה: **הוה לימינו.** לחמותו לימינו מיתה מלא מלקות הוה דבעינן התרלה מלא מייתי מיתות דחמירי לימיה לא ליעבי: **ופרקי נפקלין למה לי.** מקושש ועברה המאורסה נפקלה: **לר' שמעון.** דלמר[ל] שריפה חמורה ולא לחמו נשרפין מנפקלין בהתרלה משום דלי אמר נפקלין שהן קלין כתב קרא מחריגה לחמויי נשרפין נמס מיתו ענין: **וליתו הנך.** מלקות וסייף: **הממ.** משמע כבר הוה כמה קודם שבא לביית דין שחייב עלמו מיתה בפיו: **עדי נערה המאורסה כו'.** לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט: **לאוסרה על בעלה בחנו.** ולא להורגה: **היכי מיקטלא.** וכיון דליכי לא מיקטלא פשיטא דליתיה לא מיקטלי כמאן דמי זמם כתיב (דברים יט): **בחמה מכרה.** דליכי מיקטלא מם לא החמו מלו ומיגהו לא מיקטלי דיכולין לומר כשבאתו לביית דין לא לחייבה מיתה שכבוהו מלא מי אמרו המרינו מין התרלה מלא להמית ומו לא מי למימר לא להורגה בחנו: **לא שמה עדות.** הואיל ומי מפשר לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו הפוסטים והנה עד שקר וגו' (שם): **מלא מפה מכירה.** דקיימת לן לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא מלא התרלה היכי משכחת לה כשזוממתה וחזרה וזיממה והא יכולין לומר א[א] לאוסרה על בעולה שני באנו שזיממתה מבועל ראשון אי נמי שזיממתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי אין אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אמר רב [ב]חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [ג]באירין הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון מיתיבי [ד]נכון שיהא נכון אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים [ה]אין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף ואירין ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש [ו]מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחור של תאנה ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות בחקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא [ז]רבי יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא [ח]כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא [ט]ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר ר' יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני נפשות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן [י]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר' בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

תנהו ענין למלקות דבי חזקיה תנא [ו]וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדיין הוא מזיד דבי רבי ישמעאל תנא [ז]המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש דבי רבי תנא [ח]על דבר אשר ענה על עסקי דיבור וצריכא דאי כתב רחמנא אחותו הוה אמינא חייבי מלקות אין חייבי מיתות לא כתב רחמנא כי יזיד ואי כתב רחמנא וכי יזיד הוה אמינא הני מילי סייף דקיל אבל סקילה דחמורה אימא לא צריכא ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן [ט]מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך וליגמרו מיניה הכא נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא:

אבל סקילה דחמורה אימא [י]לא. נכולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין פטורים מן המנומין דלא יהיה לחמן כרומח כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא נעבי ר' יוסי שימיד עלמו למיתה מי נמי מצר כליו שתיר עלמו: **לאוסרה** [יא]על בועלה שני באנו. הוה מלי למימר לחייבי שזיממה ולא ידעי מי הוא: **אי** נמי שזיממתה מקרוביה. ות"ת מכתי מלי למחי לפוסלו בעבדות נמנו דנא על הערוה (ג) פסול לעבדות ות"ל דת"כ הל"ל פלוני בא על ערוה המאורסה: כמאן

התיר עצמו למיתה: מנא לן אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא [יב]יומת המת [יג]עד שיתיר עצמו למיתה אמר רב חנן [יד]עדי נערה המאורסה שהזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו (ה) והא אתרו בה דלא אתרו בה ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא [טו]באשה חבירה ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה דתניא [טז]רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה [יז]וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות הכי נמי קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה כשזיממתה וחזרה וזיממה והא יכולין לומר א[יח] לאוסרה על בועלה שני באנו שזיממתה מבועל ראשון אי נמי שזיממתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי אין אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אמר רב [יט]חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [כ]באירין הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון מיתיבי [כא]נכון שיהא נכון אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים [כב]אין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף ואירין ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש [כג]מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחור של תאנה ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות בחקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא [כד]רבי יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא [כה]כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא [כו]ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר ר' יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן [כז]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר' בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

תניא ענין [כח]למלקות. ובגז"ש דרצע רצע ליכא למילף (כדלעיל דף י.) כיון דרצע בעדיס זוממין כתיב ועדיס זוממין גופייהו לא נעבי התרלה: **ואי** בתיב בי יזיד. תימה להתרלה בעיר הנדחת [כט] מנ"ל דמהני לא מתיי שכן ממונן פלטו ולעיל (דף מ:) משמע דבעינן התרלה:

אבל סקילה דחמורה אימא [ל]לא. נכולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין פטורים מן המנומין דלא יהיה לחמן כרומח כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא נעבי ר' יוסי שימיד עלמו למיתה מי נמי מצר כליו שתיר עלמו: **לאוסרה** [לא]על בועלה שני באנו. הוה מלי למימר לחייבי שזיממה ולא ידעי מי הוא: **אי** נמי שזיממתה מקרוביה. ות"ת מכתי מלי למחי לפוסלו בעבדות נמנו דנא על הערוה (ג) פסול לעבדות ות"ל דת"כ הל"ל פלוני בא על ערוה המאורסה: כמאן

התיר עצמו למיתה: מנא לן אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא [לב]יומת המת [לג]עד שיתיר עצמו למיתה אמר רב חנן [לד]עדי נערה המאורסה שהזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו (ה) והא אתרו בה דלא אתרו בה ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא [לה]באשה חבירה ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה דתניא [לו]רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה [לז]וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות הכי נמי קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה כשזיממתה וחזרה וזיממה והא יכולין לומר א[לח] לאוסרה על בועלה שני באנו שזיממתה מבועל ראשון אי נמי שזיממתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי אין אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אמר רב [לט]חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר [מ]באירין הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון מיתיבי [מא]נכון שיהא נכון אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים [מב]אין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף ואירין ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש [מג]מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחור של תאנה ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות בחקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא [מד]רבי יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא [מה]כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא [מו]ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר ר' יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן [מז]משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר' בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

יח א מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג:
יט ב מיי' פ"ו מהלכות עדות הלכה ה ופ"ב שם הלכה ח:
כ ג מיי' שם פ"ג הל"ג:

תורה אור השלם

1. וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
שמות כא יד
2. וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה: במדבר טו לג
3. וְהוֹצֵאתָם אֶת שְׁנֵיהֶם אֶל שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וְסָקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת הַנַּעֲרָ עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא צָעֲקָה בָּעִיר וְאֶת הָאִישׁ עַל דְּבַר אֲשֶׁר עִנָּה אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים כב כד
4. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד: דברים יז ו
5. וְדָרַשְׁתְּ וְחָקַרְתְּ וְשָׁאֲלָתְּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֱשְׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבֶּךָ:
דברים יג טו

רבינו חננאל

וכי יזיד איש על וגו' ילפינן מינה התראה בנהרגין כלומר התרו בו ועדיין מזיד הוא וכנסקלין מקושש עצים בשבת ותנו בארוסה מדכתיב על דבר אשר ענה על עסקי דבור וצריכי כולה פשוטה היא: **כנא** לן דבעינן עד שיתיר עצמו למיתה דייק רבא מדכתיב יומת המת ש"מ מדאוסיף קרא המת בעינן עד שיתיר עצמו למיתה. א"ר עדי נערה המאורשה שהזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לא באנו להעיד עליה שתיהרג אלא להגיד שזנתה ואאורה היא על בעלה ואקשינן היאך יכולין לומר כי לאוסרה על בעלה באנו והנה הן העידו שהתרו בה למיתה. ופרקינן בשלא התרו בה מפני שהיא חבירה. וכר' יוסי בר' יהודה דתני חבר אינו צריך התראה שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד כלומר שלא יאמר ההורג לא הייתי יודע כי ההורג נהרג אלו ידעתי לא הייתי הורגו והחבר אינו יכול לומר לא הייתי יודע וכיון שיכולין העדים לדחות ולומר לאוסרה על בעלה באנו נמצאת עדותן מתחלה עדות שאי אתה יכול להזימה שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות ומאחר שיכולין לדחות כענין הזה ויש לומר שלא העידו להריגה גם אם נמצאו זוממין אינן נהרגין גם היא אינה נהרגת בעדות זו שאינו מחקיים בענין הזה הריגה בזוממין ואליבא דר' יוסי אשה חבירה כיון שיכולין העדים לדחות כענין הזה היא שנהרגת היכי משכחת לה. ופרשינן כשיעידו עליה כי זנתה הנה נאסרת בעדות זו לבעל ולבועל דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל עוד העידו עליה הם הם העדים הראשונים שזיממה פעם שניה מן הבועל הראשון וכיון שעדותן הראשונה זו אסורה על שתיהן עדותם השניה אינן יכולין לדחות ולומר לאוסרה באנו לא לבעל ולא לבועל לפיכך היא נהרגת שהיא חבירה והן נהרגין שאינן יכולין לומר לאוסרה באנו שכבר אסורה היא מעדותן הראשונה על שניהן. אי נמי בשהעידו שזיממה עם אביה או עם חמיה וכיוצא בהן מן הקרובין: כל המרבה בבדיקות משובח: **אמר** רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אין זה נכון. כלומר הוכחשה עדותן. פי' אירין כגון אזמל. וי"א כמין גרון הוא. אבל א' אומר כליו שחורים עדותן קיימת והוא דלא אמרי ברי (לכם) ט). והני מילי בכלי מלבוש אבל בכלים שהרגו בהן כגון סודר שחנקו בו שזה אומר שחור וזה אומר לבן וכן בסנדל שבעט בו והרגו לא היה זה אומר שחור היה עדותן בטילה. שזה כמו סייף ואירין הוא. ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים ואמר רמי בר חמא כגון ששפדו שפוד. ופירושו בדזיה בייחור של תאנה זו שהוא כגון סייף ואירין. פי' סרבלא צריפא. טלית לבן נקי כדמתרגמינן ותרבי לך בורית ותפסי צריפאנ). איני והתניא אמר להן תאנה זו עוקציה גסים או עוקציה דקין תאניה לבנים או שחורים. ודחי רב יוסף ואמר וכי מבן זכאי נקוש ונותיב. בן זכאי בדיקות בחקירות משוי ליה נמצא הא דבן זכאי פליגא אדרב חסדא ורבי"ל כרב חסדא ואסיק:

ט) נראה דל"ל כרי לנו. ג)נ' דמיכות פי' סרבלא עד ותפסי לריפא שיכות לקמן מד.]

ו) [פסחים יח: וש"נ], ב) [ע' תוספות מכות ב. ד"ה מעידין], ג) [ע' תוס' לעיל טו: ד"ה עדי אחד ואמומ' לקמן פו: ד"ה עבדי], ד) לעיל מ: [לקמן עב: מכות ו: ולף טו:], ה) [לקמן עח. ב"ק עה:], ו) לעיל ל:, ז) [פי' כעין לימחל ויש לומרים כעין גרון ערוך ערך מרגן], ח) לעיל טו: ולף מ. לקמן פח., ט) ר"ה לא:, י) [שנת טו. ע"ז ח:], כ) ר"ה טו:, ל) [לקמן נ:], מ) [במדבר ה], נ) [כלומ' כתוכי לא. בניתור ולעיל מ:].

גליון הש"ס

גמ' ריב"ז מי הוה בסנהדרין. עי' לעיל דף לו ע"ב ותוס' ד"ה מיום:

הגהות הב"ח

(ג) גמ' והל' תמרו בה. ג"כ ר"ל שעדים זוממים שהמרו בה להל לפי לחמת הכל שקר: (כ) תוס' ד"ה מי נמי וכו' דכל מי על הענין. ג"כ עיין פרק זה בורר דף כו ע"ב בד"ה המסוד על העריות:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' והל יכולין לומר לאוסרה כו'. ג"כ עי' משנה למלך פ"ג מה' סוטה הל' י"ב בד"ה אם מפי השמועה כו' ובפרק תנגיע פוח יוסף כאן: ב) תוס' ד"ה ומי כתיב כי יזיד מימה דהתרלה בעיר הנדחת וכו'. ג"כ עיין לקמן קיח ע"ב וכבר הציג עליהם מזה בזית רענן פ' אלא לך יעו"ש דף סב ע"ג בתה שצריך ליליקוט דף רכח ע"ב ע"ש ועי' מגנים פ"י:

לעזי רש"י

יושרמ"א. גרזן קרב.

מוסף רש"י

שזיממה מבועל ראשון. אלא להבחין בין שוגג למזיד. אלא יכול לומר כגון דהיתי שמותר (לעיל ח:). **עדות שאי אתה יכול להזימה.** דהמומנת אמר (דברים יט) ודרשו הפוסטים היטב והנה עד שקר העד וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו', עדות שאתה יכול לקיים בה מורת הומה הוי עדות, ואי לא לא (פסחים יב.). **אין זה נכון.** אין עדות זו מכוונת, ולישנא דקרא נקט (דברים יג) והנה אמת נכון הדבר, דמהאי קרא נפקא לן בדיקות (לעיל ל:). **שלא דנו דיני קנסות.** מיום ומפתה ושלשים של ערב שנאמר תורה אחת וכמה לאחת ליקר ולוגל, ומשמר שלא יבנו בנסמת הגזוס לא דנו ונטלו דיני קנסות, דכתיב בשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים, דהיינו מומחין ומטוכין בסם רבי, כלומרין בסנהדרין, ומי שתינו ממוך מינו דן דיני קנסות (ע"ז ח: עיש בגמ').

מא: היו בודקין פרק חמישי סנהדרין

כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה:) מה שנים מינן והרגין עד שיזומו שניהם לף שלשה עד שיזומו כו' וזה לא אפשר להזימן ומע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם למילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמנא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו מיתי ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא ונקשה לפי' דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא דעד ועוד דאמר הכי קאמר הלא כ"ע הלא כמאן כר"ש דאמר עדותן קיימת אע"ג דלא כר"ש ולפרש להך דקאמר עד שיזומו שלשתן היינו כשבאו עדותן אחד אחד ויודע בעצמו אחד מהם קרוב או פסול דמי לדברי שמעון המקיים העדות כשאחר ובר"ע עדותן בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניחא דקאמר במתיה הלא כר' עקיבא הלא כר"ש:

ה) **שזה יודע בעיבורו של חדש.**

קשה ומה הלו לדייקינן מהני סהדי דמדוייהו ידעי בעיבורו של חדש והוה עדות מוכחת ומנן ניקום ונימת דהכי קאמר וניקטליה מספיקא דלכה"ג פרכינן בפ"ק דסנהדרין (דף יא:) ומס) למימי דאמר לעבדי ר' יהודה חדש טועה מני שעה ור"ל דשפיר דייקינן כיון דשיילינן בשיום יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו של חודש וזה לא ידע ומס תאמר היכי דייק מהכא נרים בן סורר (לקמן דף פט.) דבדיני נפשות חוששין לדיחוק שמא הכא לדוחקא לחיובי טעו בעיבורא דיחמא שמא הכא לכווני שניהם ליום אחד ור"ל למה ליה חוששין מתר רוצח ומגיד ממלי דקאמרי אחר כך דהכי נמי הוכחתו מידי דהוה אחמד תומר נשלמה ואחד תומר נחמשה דלפי' כוונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דכשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ': ה)**אחד אומר בשתי שעות.** תימה ממלי (ה) קיימת מילו דייקינן נהני סהדי דמדוייהו דאמר שמי שעות נחמשה ג' דהוה ליה קודם הנץ החמה י)ועדותן בטלה דהא מחלת ג' קודם הנץ החמה כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף נג:) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם שמינית היום דהיינו שעה ומחצה ור"ל דודאי כי (ו) דייקינן נהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא נשעות ואין בני אדם נקיצים בשעות וקבורין שהשניה מחלת אחר הנץ החמה: ו)**אחד אומר בשלשה ואחר אומר בה'.** הקשה ריב"ל לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב. ושם) אדם טועה שמי שעות אבל משהו אמאי עדותם בטלה נשיילינ דילמא אמי דקאמר ג' קוף ג' והאי דקאמר אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בשתים ואחד אומר בשמים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דבכר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר: **שזה יודע בב' עיבורים.** שהיו שני חדשים מעוברים זו בימך זו בתילוג וזה מגמן לכולן חסירין: **אלא** מתחיל הן אלא הן חסר וזה לא שמע אלא השופר: **עד כמה מכרכין.** שיפורא: המחדש ביום שהוא על הלבנה כהמחדשה: **עד שתחמלא פגימתה.** אבל נחר הכי לא שייך למימר ממחדש חדשים שהרי כבר נוהגת היא: ותרוייהו

וקבעוה בשמיה כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי כי קרי ליה בן זכאי על שם דמעיקרא וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם דהשתא: (ו) **מעשה** ובדק כו' מה בין חקירות כו': מאי אפילו שנים אומרים פשיטא כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת א"ר ששת אריסא קאי והכי קאמר בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים אמר רבא ה"ק עדותן קיימת אלא אמר רבא אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא ומאי קשיא לך א"ל מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת מכדי אידי ואידי דאורייתא היא מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות א"ל הכי השתא בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה דהויא לה ז)עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת עדות שאתה יכול להזימה הוא אמר להו אי הכי אמריתו בה טובא אמריתו בה אמרי ליה מטיבותיה דמר אמרינן בה טובא מנויהותיה דמר לא אמרינן בה ולא חדא: אחד אומר כו': עד כמה א"ר אחא בר חנינא אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן ג'עד רובו של חודש אמר רבא אף אנן נמי תנינא אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטילה ואמאי נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין אלא לאו משום דברובה ידע לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע ובשיפורא ידע בחד שיפורא אמר (ז) דטעי בתרי שיפורא לא אמר דטעי וא"ר אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד כמה מברכין על החדש ג'עד שתתמלא פגימתה וכמה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי ד'עד ששה עשר

כי אמרי מרווייהו נמי קיימת עדותן. דלילו אמר אחמד ב) אינו יודע מאי רבותיה כיון דאמר מציאו אינו יודע זה לא מעלה ולא מוריד: **ו) אומר כו'.** שהיו שלשה: **ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים.** במסכת מכות (ד' ה:) מה שנים (ג) אינן זוממין עד שיזומו שניהם אף שלשתן עד שיזומו שלשתן וזה מי אפשר להזימן(ד). ותע"ג דלר"ש קאמר לה להא מילתא התם למילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמנא אחד מהן קרוב או פסול מיהו ר"ע מית ליה נמי דר"ש ה ומוסיף מיהו: **רבא אמר.** הא דקתני אפי' נאו מרבותא דבדיקות קאי ולכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות מקיש ליכא למימר אינו יודע עדותן בטילה דאמר אפי' אחד מיני יודע עדותן קיימת והוא הדין לשנים דהוה ליה עדות המזומת בחקירות ואפי' בחקירות מצאת לה לאמר אחד מיני יודע עדותן קיימת והיכי דמי כגון דליכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום הכי לא מיפקלי הנך ולא כר"ע: **בסנהדרין דבי רבה.** כלומר מה מיוחד אמת מומרים בסנהדרין בבית מדת גדול כגון רבה ים לכם למחר פה הרבה: **ומאי אמרינן בסנהדרין גרידתא.** מה ים לנו לומר אלו לא היינו למידים מפי חכם כל כך היכא ים להקשות פה ומאי קשיא לך: **פה דאורייתא.** ודלכת ומקבלת(ה) והא דאורייתא כדתני לעיל(ו) נכון(ו) שיהא נכון אחד אומר כלי אחרים כו' דהיינו בדיקות נכון שיהו דבריהם מכוונים: **שמי אחד יכול להזימן.** נכולהו שבע חקירות הזמה כתיבי אבל בדיקות אפי' מומרים כולן אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה ממיל שייך עמנו היאנם בהמאה ממיל שייך עמנו היאנם גבי בדיקות: **טובא אמריתו בה.** הרבה ים לכם טעמים בה: **מטיבותיה דמר אמרי כה טובא.** מאחת שאתה טוב ונעים ומועה לנו אנו מומרים בה הרבה: **מנויהותיה דמר.** אם היית רועה להתרעם בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום. נזיהות לשון המדבר בקושי ובמזקה (ד) לשון נזהה לתריה (פסחים דף קיב:) מגמרונ"ר: **עד כמה.** יכנסו בתוך החדש לפס ים ביומים יום אחד נימת לטעו בעיבור החדש: **עד רובו של חדש.** מבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דבכר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר: **שזה יודע בב' עיבורים.** שהיו שני חדשים מעוברים זו בימך זו בתילוג וזה מגמן לכולן חסירין: **אלא** מתחיל הן אלא הן חסר וזה לא שמע אלא השופר: **עד כמה מכרכין.** שיפורא: המחדש ביום שהוא על הלבנה כהמחדשה: **עד שתחמלא פגימתה.** אבל נחר הכי לא שייך למימר ממחדש חדשים שהרי כבר נוהגת היא: ותרוייהו

כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה:) מה שנים מינן והרגין עד שיזומו שניהם לף שלשה עד שיזומו כו' וזה לא אפשר להזימן ומע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם למילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמנא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו מיתי ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא ונקשה לפי' דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא דעד ועוד דאמר הכי קאמר הלא כ"ע הלא כמאן כר"ש דאמר עדותן קיימת אע"ג דלא כר"ש ולפרש להך דקאמר עד שיזומו שלשתן היינו כשבאו עדותן אחד אחד ויודע בעצמו אחד מהם קרוב או פסול דמי לדברי שמעון המקיים העדות כשאחר ובר"ע עדותן בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניחא דקאמר במתיה הלא כר' עקיבא הלא כר"ש:

ה) **שזה יודע בעיבורו של חדש.**

קשה ומה הלו לדייקינן מהני סהדי דמדוייהו ידעי בעיבורו של חדש והוה עדות מוכחת ומנן ניקום ונימת דהכי קאמר וניקטליה מספיקא דלכה"ג פרכינן בפ"ק דסנהדרין (דף יא:) ומס) למימי דאמר לעבדי ר' יהודה חדש טועה מני שעה ור"ל דשפיר דייקינן כיון דשיילינן בשיום יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו של חדש וזה לא ידע ומס תאמר היכי דייק מהכא נרים בן סורר (לקמן דף פט.) דבדיני נפשות חוששין לדיחוק שמא הכא לדוחקא לחיובי טעו בעיבורא דיחמא שמא הכא לכווני שניהם ליום אחד ור"ל למה ליה חוששין מתר רוצח ומגיד ממלי דקאמרי אחר כך דהכי נמי הוכחתו מידי דהוה אחמד תומר נשלמה ואחד תומר נחמשה דלפי' כוונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דכשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ': ה)**אחד אומר בשתי שעות.** תימה ממלי (ה) קיימת מילו דייקינן נהני סהדי דמדוייהו דאמר שמי שעות נחמשה ג' דהוה ליה קודם הנץ החמה י)ועדותן בטלה דהא מחלת ג' קודם הנץ החמה כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף נג:) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם שמינית היום דהיינו שעה ומחצה ור"ל דודאי כי (ו) דייקינן נהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא נשעות ואין בני אדם נקיצים בשעות וקבורין שהשניה מחלת אחר הנץ החמה: ו)**אחד אומר בשלשה ואחר אומר בה'.** הקשה ריב"ל לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב. ושם) אדם טועה שמי שעות אבל משהו אמאי עדותם בטלה נשיילינ דילמא אמי דקאמר ג' קוף ג' והאי דקאמר

ורבוייהו כר' יוחנן. במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שמעתא קמייתא להו מיהו רב יהודה סבר מלי פגימתה דקמאר ר' יוחנן למהוי כי יתרת דהומי כמו יתר על קשת שהוא כל פגימת הקשת מלילה עד היתר דהיינו חצי העיגול והמי לפוף שבעה הוא והכדעני סברי מלי פגימה דקמאר ר' יוחנן עד דמהוי כי נפיא עגולה במילותא: **וליברך הטוב ומטיב.** מדרב יהודה פרין נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר ממדם מדשיש ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילותא תמיד שמוספת להמיר לעולם: **אמו כי תפר.** מי משכחת לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת ותרוייהו כר' יוחנן סבירא להו דלמיהוי כי יתרא הא למיהוי כי [ג]נפיא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליבריך הטוב והמטיב אמר ליה אמו כי חסר מי מברכינן דיין האמת דלבריך הטוב והמטיב וליברכינהו לתרוייהו כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן [א]כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא [1]החדש הזה וכתיב התם [2]זה אלי ואנוהו תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא [ב](לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי [3]הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי [ג](אהדדי) ומברכי א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה [ד]ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם **פועלי אמת.** פי' הקונט' שמין מעניין מת סדרן ומית דגרס פועל אמת ומהקב"ה קאי שמאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר מאד הכי ולענינה אמר שמתאמת: **ורב תבואות.** משום דיוסף ליקרי נכוח שור כלכמיב (דכרים לג) נכוח שורו הדר לו ונעל שמועות הוא נעל מטין כדאמר (הוריות ד' יג.) הכל לריכין למרי מיטיא ומחרינן בשילהי הוריות (שם) דלא יוסף פיני: **העוסקים ברזו של עולם.** היינו דיני נפשות[ג] אבל לא לדיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' פה.) שאה לדעיעת יין אל תעסוק אלא בדבר שיורה היינו הוראה לשעה: **קשן דינא.** פירוש ומין יכול לעמוד עליו:

הדרן עלך היו בודקין

פועלי אמת. פי' הקונט' שמין מעניין מת סדרן ומית דגרס פועל אמת ומהקב"ה קאי שמאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר מאד הכי ולענינה אמר שמתאמת: **ורב תבואות.** משום דיוסף ליקרי נכוח שור כלכמיב (דכרים לג) נכוח שורו הדר לו ונעל שמועות הוא נעל מטין כדאמר (הוריות ד' יג.) הכל לריכין למרי מיטיא ומחרינן בשילהי הוריות (שם) דלא יוסף פיני: **העוסקים ברזו של עולם.** היינו דיני נפשות[ג] אבל לא לדיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' פה.) שאה לדעיעת יין אל תעסוק אלא בדבר שיורה היינו הוראה לשעה: **קשן דינא.** פירוש ומין יכול לעמוד עליו:

הדרן עלך היו בודקין

את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם **פועלי אמת** שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים [3]כי בתחבולות תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה [4]ורב תבואות בכח שור: אחד אומר בשתי שעות כו': [ד]א"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה עדותן בטילה פשיטא [ה]אלא אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר [ו] בתוך הנץ הא נמי פשיטא מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום ותו לא והתניא [ז]אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו': יין מאי טעמא לא אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא [5]ולרוזנים אי שכר העוסקין ברזו של עולם [ו]אל ישתכרו: [ו](מצאו לו זכות כו'): לא ראו מאי א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן [ו]פוטרין אותו א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי יוסיפו ליפטריה מבי דינא קמא אמר ליה ר' יוסי קאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ת"ר אומר בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומר בדיני נפשות נזדקן הדין מאי נזדקן הדין אילימא קש דינא איפכא מיבעיא ליה אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי נזדקן הדין [ז]חכם דינא מיתיבי [ח]גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול אלא אי אמרת קש דינא לא סגיא דלא אמר גדול בסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה אין [ט]אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא גדול אשבוחי משבח נפשיה והכתיב [ו]יהללך זר ולא פיך שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן [ו]גמרו את הדבר היו מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

ומטיב לה כר. במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שמעתא קמייתא להו מיהו רב יהודה סבר מלי פגימתה דקמאר ר' יוחנן למהוי כי יתרת דהומי כמו יתר על קשת שהוא כל פגימת הקשת מלילה עד היתר דהיינו חצי העיגול והמי לפוף שבעה הוא והכדעני סברי מלי פגימה דקמאר ר' יוחנן עד דמהוי כי נפיא עגולה במילותא: **וליברך הטוב ומטיב.** מדרב יהודה פרין נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר ממדם מדשיש ליברך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילותא תמיד שמוספת להמיר לעולם: **אמו כי תפר.** מי משכחת לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת ותרוייהו כר' יוחנן סבירא להו דלמיהוי כי יתרא הא למיהוי כי [ג]נפיא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליבריך הטוב והמטיב אמר ליה אמו כי חסר מי מברכינן דיין האמת דלבריך הטוב והמטיב וליברכינהו לתרוייהו כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן [א]כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא [1]החדש הזה וכתיב התם [2]זה אלי ואנוהו תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא [ב](לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי [3]הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי [ג](אהדדי) ומברכי א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה [ד]ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם **פועלי אמת** שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים [3]כי בתחבולות תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה [4]ורב תבואות בכח שור: אחד אומר בשתי שעות כו': [ד]א"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה עדותן בטילה פשיטא [ה]אלא אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר [ו] בתוך הנץ הא נמי פשיטא מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום ותו לא והתניא [ז]אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו': יין מאי טעמא לא אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא [5]ולרוזנים אי שכר העוסקין ברזו של עולם [ו]אל ישתכרו: [ו](מצאו לו זכות כו'): לא ראו מאי א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן [ו]פוטרין אותו א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי יוסיפו ליפטריה מבי דינא קמא אמר ליה ר' יוסי קאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ת"ר אומר בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומר בדיני נפשות נזדקן הדין מאי נזדקן הדין אילימא קש דינא איפכא מיבעיא ליה אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי נזדקן הדין [ז]חכם דינא מיתיבי [ח]גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול אלא אי אמרת קש דינא לא סגיא דלא אמר גדול בסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה אין [ט]אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא גדול אשבוחי משבח נפשיה והכתיב [ו]יהללך זר ולא פיך שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן [ו]גמרו את הדבר היו מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב:

הדרן עלך היו בודקין

הוא לו שיהא הוא מכניס עצמו ואל יאמר אחר מכניסין אותי ומציאים מאחרים: **מגדול רמיא.** ומפי' דגרסי' אל שנא הוא שנאמר ולרוזנים אי שכר העוסקים ברזי העולם אל יתשכרו. אם טעו סופרי הדיינין מזכיריו אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המנין י"ב מזכין י"א מחייבין זכאי. י"ב מחייבין י"א מזכין ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין כמה מופיפין שנים שנים עד ע"א. ל"ו מזכין ול"ה מחייבין ול"ה מזכין. דנין אלו כנגד אלו עד שיראה א' מן המחייבין דברי המזכין. לא ראו מאי. א"ר חייא פוטרין אותו עד שיראו ע"פ א' כדקיימא לן לא כהסייתך לטובה הסייתך לרעה. הסייתך לטובה ע"פ ב' ומפני מה אין פוטרין אותו מעיקרא אלא מוסיפין כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין כלומר שלא יאמרו מחויב יצא ג) מחזירין אולי יזדמן להיות הדוב מזכין ואם לא נזדמן פוטרין אותו. תניא א"ר יוסי כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ומכי דינא קמא פוטרין אותו: **ת"ר** אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין וראין אומרים בד"נ נזדקן הדין. מאי נזדקן הדין קש דינא פי' כחש כמו זקן גדול ונתנגו בזה הדין כמה ימים עד שנעשה זקן דיי כיון ג) שלא נתברר לנו זכות נחכהו. אומרים כך בדיני ממונות וראין אומרים כך בדיני נפשות אלא כל מה שמאחרין בדיני נפשות הרי זה משובח. פי' חכם דינא נזדקן כלומר נשאנו בו ונתנגו בו עד שנתברר כאור כדכתיב בישישים חכמה. ואפיק' מאי נזדקן הדין חכם דינא. הגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. אע"ג דמשבח נפשיה כל מילי עליה רמי: הדרן עלך היו בודקין

מתניתין מצאו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל כר' ולמה אין שותין יין כל היום שנאמר ולרוזנים אי שכר אפילו אם הוא עצמו הנידון אמר יש לי ללמד זכות לעצמי שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו:

א) [ל"ל מרזוטא פי' עגולה כך גי' המוס' נכטובות מד. ד"ה תמוס' נכטובות מוס' מגילה כפ. ד"ה מלמלמ], ג) רש"ל מ"ו, ד) [פסחים יב:], ה) [תוספ' פ"ק], ו) [ל"ל דינן אלו כנגד אלו עד שילמלמ], ז) [כלומר נשאו ונתנו בו עד שנתברר לאור עניין ערך זקן ג'], ח) [תוספתא פ"ז ע"ק], ט) [מפנים טו:], י) נעיל כט. ב) [ל"ל והטוב והמטיב], ג) ל"ל נה.

תורה אור השלם

1. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחׇדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
שמות יב ב
2. עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ:
שמות טו ב
3. כִּי בְתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה לָּךְ מִלְחָמָה וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: משלי כד ו
4. בְּאֵין אֲלָפִים אֲבוּס בָּר וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר:
משלי יד ד
5. אַל לַמְלָכִים לְמוּאֵל אַל לַמְלָכִים שְׁתוֹ יָיִן וְלַרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר:
משלי לא ד
6. יְהַלָּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ נׇכְרִי וְאַל שְׂפָתֶיךָ:
משלי כז ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואמר אומר בהנץ כ"ל ומיבע במנין נמתק: (ב) רש"י ד"ה עגולה וכו' להמתמ בגדולתן כמותה ולמפר: (ג) תוס' ד"ה העוסקים וכו' היינו דיני נפשות. ר"ב פ"ש ויש"ח רזון נגפשם שפיכת המתמוים נמדבר וכל לשון רזון הוא מתרון ומנוד:

מוסף רש"י

אשר במאמרו ברא שחקים. שנאמר (תהלים לג) נדבר ה' שמים ונעשו (מחזי' ט' רב). שלא ישנו את תפקידם. שנא להאיר ביום וירח בלילה כמה שנאמר (בראשית א) את המאור הגדול וגו' (שם). פועלי אמת. הם שלא ישנו, ואני קנלמי פועל אמת, ותקב"ה קאי, שפעולתו אמת (שם). תפארת. היא זו ועטרת לעמוסי בטן, דמיתן טוב הוא להם לעתיד לבא דכתיב (ישעיה כד). ותפרה הלבנה וכושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון וכירושלים וגו' וגבד זקניו כבוד (שם). שהן עתידין להתחדש כמותה. כמו שהלבנה עתידה, והיא סוד הלבנה כאור החמה (ישעיה ל). וכתיב (שופטים ה) ואהביו כצאת השמש בגבורתו (מחזי' שם). לא שנו אלא שעות. שהעידו על השעות, אבל הלילות כפיהם אם הגן החמה אין כאן שעות אלא אחד (פסחים יב:). בתוך הנץ. כשהחמה הגן (שם). **היו מכניסין אותן.** לבעלי דינין (לעיל כט.).

הדרן עלך היו בודקין

ב) [כלומר שלפניו הפקיעו דאמר אחד ואחר כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ומכי דינא קמא פוטרין אותו: **ת"ר** אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין וראין אומרים בד"נ נזדקן הדין. מאי נזדקן הדין קש דינא פי' כחש כמו זקן גדול ונתנגו בזה הדין כמה ימים עד שנעשה זקן דיי כיון ג) שלא נתברר לנו זכות נחכהו. אומרים כך בדיני ממונות וראין אומרים כך בדיני נפשות אלא כל מה שמאחרין בדיני נפשות הרי זה משובח. פי' חכם דינא נזדקן כלומר נשאנו בו ונתנגו בו עד שנתברר כאור כדכתיב בישישים חכמה. ואפיק' מאי נזדקן הדין חכם דינא. הגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. אע"ג דמשבח נפשיה כל מילי עליה רמי: הדרן עלך היו בודקין

כב א מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה י"ז סמג עשין מ"ו וכתב מלפפ עוד כרכות פ"ל ד"ל.]:
כה ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תכו סעיף ג [וכתב מלפפ שם]:
כו ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף ג [וכתב מלפפ שם]:
כז ד מיי' פ"ג מהלכות עבודת הלכה ה סמג עשין קט:
כח ה מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין נמ:
ו [ממיי' פ"י מהל' סנהדרין הל' יג ס"ק י"ד פי' רמב"ן פעיי יג בהגה]:
כט ז ח מיי' שם פ"ט הלכה ג:
ל ט מיי' שם הלכה ד:
לא י מיי' שם הלכה ה:
לב כ מיי' שם הלכה ו:
לג ל מיי' שם הלכה ז:
לד מ מיי' שם הלכה ח:
לה נ מיי' שם הלכה ט:
לו ס מיי' שם הלכה י:
לז ע מיי' שם הלכה יא:
לח פ מיי' שם הלכה יב:
לט צ מיי' שם הלכה יג:
מ ק מיי' שם הלכה יד:
מא ר מיי' שם הלכה טו:
מב ש מיי' שם הלכה טז:
מג ת מיי' שם הלכה יז:
מד א מיי' שם הלכה יח:
מה ב מיי' שם הלכה יט:
מו ג מיי' שם הלכה כ:
מז ד מיי' שם הלכה כא:
מח ה מיי' שם הלכה כב:
מט ו מיי' שם הלכה כג:
נ ז מיי' שם הלכה כד:
נא ח מיי' שם הלכה כה:
נב ט מיי' שם הלכה כו:
נג י מיי' שם הלכה כז:
נד כ מיי' שם הלכה כח:
נה ל מיי' שם הלכה כט:
נו מ מיי' שם הלכה ל:
נז נ מיי' שם הלכה לא:
נח ס מיי' שם הלכה לב:
נט ע מיי' שם הלכה לג:
ס פ מיי' שם הלכה לד:
סא צ מיי' שם הלכה לה:
סב ק מיי' שם הלכה לו:
סג ר מיי' שם הלכה לז:
סד ש מיי' שם הלכה לח:
סה ת מיי' שם הלכה לט:
סו א מיי' שם הלכה מ:
סז ב מיי' שם הלכה מא:
סח ג מיי' שם הלכה מב:
סט ד מיי' שם הלכה מג:
ע ה מיי' שם הלכה מד:
עא ו מיי' שם הלכה מה:
עב ז מיי' שם הלכה מו:
עג ח מיי' שם הלכה מז:
עד ט מיי' שם הלכה מח:
עה י מיי' שם הלכה מט:
עו כ מיי' שם הלכה נ:
עז ל מיי' שם הלכה נא:
עח מ מיי' שם הלכה נב:
עט נ מיי' שם הלכה נג:
פ ס מיי' שם הלכה נד:
פא ע מיי' שם הלכה נה:
פב פ מיי' שם הלכה נו:
פג צ מיי' שם הלכה נז:
פד ק מיי' שם הלכה נח:
פה ר מיי' שם הלכה נט:
פו ש מיי' שם הלכה ס:
פז ת מיי' שם הלכה סא:

בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים לחיצת שלש מחנות ובמי דיינין שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל עיירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **כי** היכי דלא לתחזו בית דין רוצחים. לחמי דמלחיקין לחוץ מב"ד בית הסקילה יהיב טעמא כדפ"ה אבל חוץ לב"ד קרא קא דריש במתני' הולא את המקלל והא דאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מד. ומה: ושם[ה]) נערה המאורסה שאין לה פתח בית אב ועובד ע"ז בעיר שרובה נכרים סוקלין חומס על פתח בית דין שאני התם דכתיב שעריך וכיון דלא אפשר מוקמינן לשער ב"ד והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דנעבי שעריך דללמא הוו להו נערה המאורסה ועובד ע"ז שני כתובים הבאים כאחד ועובד הא כתיב הולא כדתנן במתניתין:

ונאמר בפרים הנשרפים. תימה והא נקדשים דבר הלמד מהיקיש אין מוחר ומלמד נגזרה שוה ואיכא למ"ד בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) דאמר המלמד מזלינן ביון דלמלמד קדש מע"ג דלמד מוכ והיכי גופה תימה בפר העדה מנלן ביון דפר כהן משיח בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר אל מחוץ למחנה בפר העדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ת"ל אל מחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר על שפך הדשן ישרף לו מחנה שלישית ולילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מסתברא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן הוצא אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף שכן אדם חוטא בנשמה פיגול מכשיר ממכשיר עדיף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב בהאי לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לוייה ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

ו) **נגמר** הדין מוציאין אותו לסוקלו בית הסקילה היה חוץ לבית דין (ו) שנאמר הוצא את המקלל אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וסום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסום רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין בדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן והוציא את הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר אל מחוץ למחנה בפר העדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר על שפך הדשן ישרף ליתן לו מחנה שלישית ולילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מסתברא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן הוצא אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף שכן אדם חוטא בנשמה פיגול מכשיר ממכשיר עדיף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב בהאי לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לוייה ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

למחנה. נלו מת מהכן בהולמת הדשן של תפוח שעל המזבח מחיצון שאין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח הלו[ו] שפך הדשן ישרף וכתיב בדיליהו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפך הדשן חוץ למחנה הוא ומה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיך כולהו בחד דוכתא עדיף להו: **ולילף.** מקלל מחוץ למחנה דשחוטי חוץ להוי חוץ למחנה אחת כדכתיב (ויקרא י) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: **שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר.** סימן הוא שהומה מקלל לפרים נשרפין בכל אלה ולא לשחוטי חוץ: **הוצא.** במקלל ופרים נאמר הוצאה ולא בשחוטי חוץ. ונאמר בהן אל מחוץ למחנה ובשחוטי חוץ לא כתיב אלא אל מחוץ למחנה. ומחוץ למחנה האמור בהמה בשחוטי חוץ אין הכשירין אלא עבירה היא. ובמקלל ופרים מכפר הוצאתן כדאמרינן (לקמן דף מג.) במתני' היום זה אתה עכור כו' אבל שחוטי חוץ אינה כפרה אלא מטא: **שכן אדם.** מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחוטי חוץ אדם כתיב יצא אלו שחוטי חוץ ומחוץ למחנה האמור בהמה אפר פרה אלו שחוטי חוץ שאין אחד מהן נשרף אלא בהמה: **מוקיע.** מקלל מוקיע הוא ושחוטי חוץ לאפוקי פר דלמא מוקיע הוא: **בגמה.** מחוץ למחנה של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נקבל וזה שחוטי חוץ אבל פר א[ו] שחוט ועומד: ליפנה מחריגה נטילת נשמה דשחוטי חוץ היינו חיוב כרת שהמחייב בשחוטי חוץ: **פיגול.** מחוץ למחנה דשחוטי חוץ ומקלל לי אתה מוקיע פיגול על יד חומו חוץ למקומו פיגול כדאמרי' בזבחים דף כח.) ואע"ג דליפנה דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנו: **מכשיר עדיף ליה.** למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא מובנו ולא מזה ולא מחוץ למחנה דשחוטי חוץ שהוא כדם וכמלוה: **רב פפא אמר.** מהכא נפקא לן בית הסקילה חוץ לג' מחנות: **מצה.** לוי היה ושרוי במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא הוציא שיצאו כך עשו

ובני

בגמר הדין. למוכה: **מוליכין אותו לסקלו.** מיידי דסקילה ריצת הכתובה מרכבו בפיקרקין לנקמן כסדר: **חוץ לבית דין.** לחוץ מבית מפרש שתרי בפיקרקין לנקמן כסדר: **חוץ לבית דין.** לחוץ מבית דין קלת: **שנאמר הוצא.** מלמד לאו במקום הועד סקטלותו: **והסודרין בידו.** לקמיה מפרש למאי מיבעי: **והסום רחוק ממנו כדי שיהא.** מדסם רוכב על סום ומשך על גד בית הסקילה שיהא קרוב לדחוף אחר הנסקלין ומגיל ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל להשמיעם את יודיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה: ויקרא כד יד 2. והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ישרף: ויקרא ד יב 3. והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אתו באשר שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא: ויקרא ד כא 4. ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור: ויקרא ד יב 5. וידבר משה אל בני ישראל ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה וירגמו אתו אבן ובני ישראל עשו באשר צוה יי את משה: ויקרא כד כג

גליון הש"ס

גמ' מכשיר ממכשיר. עיין לעיל דף נב ע"ב תוס' ד"ה שכן:

הגהות הב"ח

(ו) במשנה חוץ לב"ד רחוק מב"ד שנאמר הוצא וכו' אבל אמר לאו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) ר"ש ד"ה נגמר וכו' אבל פר שחוטו ועומד ג"ל שחוטו יעומד:

מוסף רש"י

וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה בדשן. כשהוצאת הדשן המוזכר והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה, שאין ת"ל. אינו מלמד כלום, דלמא יכניס לפל מחוץ למחנה ויוציא ויפרים מחוץ למחנה מוציאים אותו. דכתיב בפרים הנשרפים אל שפך הדשן וכתיב הכי מחוץ למחנה (ויוצא מה. וזבחים קה.):

מסורת הש"ס

ו) [לקמן נב.], כ) [גי' סדר המשנה לי ללמדן], ג) יומא סח. זבחים קה.:, ד) [לקמן מג.], ה) [ויקרא ד ז], ו) [ל"ל עלן], ז) ישמט מחוץ למחנה ימחוץ כל"ל רש"ל וע"ש, ח) [ע"ש שכתבו בד"ה על פתח נפותן תמר],

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין לח:

ב ב מיי' שם ופי"ג הלכה ו סמג שם:

ג [מיי' פ"ו מהל' מעשה הקרבנות הל' ג]:

ד [מיי' פ"ג מהל' פרה הלכה ו]:

רבינו חננאל

ע"ז נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו כו'. ואקשי' וכי בית הסקילה חוץ לב"ד הוה והתניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות ושנינן אי מדמנא מילתא ונפק בי דינא חוץ לג' מחנות מדתקינן לבית הסקילה טפי חוץ [למחנות] [לב"ד] כי היכא דלא ליתחזי ב"ד רוצחים ומנא לן דבית הסקילה היה חוץ לג' מחנות דת"ר הוצא את המקלל אל מחרץ למחנה וכתיב בפרים הנשרפין אל מחרץ למחנה מה להלן חוץ לג' מחנות דכתיב בפר כהן משיח אל מחרץ למחנה ובפר העדה כתיב אל מחרץ למחנה וכתיב בדשן והוציא את הדשן אל מחרץ למחנה הרי שלש מחנו' וליף מקלל מפרי' הנשרפים מה להלן חוץ לג' מחנות אף כאן חוץ לג' מחנות. ואמרי' ולילף מקלל משוחט חוץ דכתיב ביה אשר ישחט אל מחרץ למחנה ואינו אלא מחרץ למחנה אחת ואמרינן מסתברא מפרים הנשרפין הוה לי' למילף שכן יש בהן הוציא אל מחרץ למחנה כשם שכתיב במקלל ובשוחט חוץ אין כתיב בו הוצא ועוד פר כהן משיח מכשירו לעבודה שאין חוטא מקריב לכפר הלא תראה ביום הכפורים חטאתו ואחר כך חטאת העם ומכפר חטאתו ומקלל מיתתו מכפרת כדכתיב ולארץ לא יכופר בדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו ומכשירו וי"א מדכתיב בפר העדה את וסמכו זקני העדה את ידיהם ובמקלל כתיב וסמכו כל השומעים את ידיהם הנה זה מכשיר וזה מכשיר והיא הסמיכ' וכן פר העדה מכפר וחזיב מיתת ב"ד מכפרין ודחינן אדרבה משוחט חוץ הוה ליה למילף שכן המקלל אדם והשוחט חוץ אדם כמותו לאפוקי פרים דבהמות נינהו וזה חוטא וזה חוטא והפרים לא חטאו. וזה נשמתו ניטלה המקלל וזה נשמתו ניטלה השוחט חוץ שהוא בכרת לאפוקי פרים שבשרם נשרף. וכן המקלל ושוחט חוץ אין בהן פיגול. ואסיק מכשיר ממכשיר עדיף ליה ושאר השמועה

וכני ישראל עשו. נההוא קרא כתיב והכי כלל לתא לכל לתה לי ויוליאו שמע מינה למנייניה: **אלא מעתה.** דדרשת ויוליאו דריש נמי וירגמו כו': **אלא כסותו.** ערום ומעע"ג דגבי לוטה כתיב ורגמו אותו דש"מ בלא כסותו מיירי דכתיב תלן לדרשה כתב נמי אותו. במקלל כתיב תלן ובמקושש כתיב [במדבר טו] **מכניס:** **והא הכי הוא.** **לעיל** [מכ:]: **נאמר קאמר.** מגזירה שוה דפרים יליף לה והיכי לתא לה מיפוק לתיפלוגי עליה דתנא: **והכי קאמר.** תנא דבריית תילו לה נאמר כו' כלומר הא דילף לה מגזירה שוה נאמר קאמר לי נמי מסתמעותא דקרא מכתי לה הוה יכילנא למימר חוץ למחנה לחת דמיירתינא אלא מחנות מגזירה שוה דפרים והשתא לפילו גזירה שוה לה לריך: **הוצא.** גרידא משמע הוליאו ממקומך וכי הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר: **הוצא.** וכני ישראל: **מבעי ליה.** לסמיכה ולחייה דכתיבי בלוותה ולא מיפרשי בעשייה הדר סיים קלל וכני ישראל עשו לף סמיכה ודחייה. סמיכה וסמכו כל העומעים[ט] דחייה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה ירה[י] מכאן שאחד מן העדים לא ולוחמו ומפילו מגוסה בית הסקילה לאחר דבית הסקילה גבוה שתי קומות[כ]: **לדידך.** דדרשת הולאה בלף נפשה ולא מחוץ למחנה בלף נפשה כל הולאות דפרים הכתובים מלי דרשת בהו: **שמרף דעתו.** ולא ילמד[ל] ויתמהמה בהריגתו: **ונשתתק.** נלמד: **מהו.** מי אמר לי לא לישתתק הוה ממש בדבריו ולריך לסתור לת הדין ולהניא דיינין אחרים: **מנפח רב ששת בידיה.** כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה הועיל לי להכי לתית למיתה אפילו אחד מסוף העולם נמי לימת בכל העולמין ליהרג שמע ים אחד מסוף העולם שידע לו זכות: **ופרכינן מי דמי הסס לא אמר הכא אמר: שויכה.** שהועיל דבריו וטעמו לאור: **מיבעי לך.** מי אמר זיכה דוקא לו דילמא ר' יוסי מורחת למילתא דאמר שמין לרך להלמיד לומר ים לי ללמד זכות ומשתתק וכן מיהה דמשתתא מיד אומר לסיניתו ומיהו היכא דאיתמרי לימת דסניגיה ליה נמי הכי: **ואפי' אפעם רשעה ושניה.** נמי קאמר ובלבד שים ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרינן: **מנח ידיי.** אם ים ממש או לאו וכי שלומים תלמידים בעיניו שיהו סוקלין: **דמסרינן ליה.** מפעם שניה ואילך שני תלמידי חכמים לילך עמו: **מעיקרא.** בתחלת הליכתם ולא יחזיהו לפילו פעם רשעה אף"כ ים ממש בדבריו: **ולריך למימר.** נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית **לפניו אין.** דמשמע בהליכתו: **מעיקרא לא.** מרגעים יוס קודם: **יהרוג נקי.** רולה הוא נקי זה ולאו ליהרג שהרג במסתרים. ומשובה בעלמא הוא מפני החומות שקרוב למלכות היה והיו לריכים להשיב על כל רחיות של הכל שלהם: **ווכח תודה יכבדנני.** מי שיהרוג תודה יכבדנני:

ז ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה אלא מעתה ויורגמו אותו אבן מאי עבדי ליה ההוא מבעי ליה לכדתניא ויורגמו אותו באבן [ס] אותו [א] ולא בכסותו אבן [ב] שאם מת באבן אחת יצא ואצטריך למיכתב אבן ואיצטריך למיכתב [ג] אבנים דאי כתב רחמנא אבן הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה כתב רחמנא אבנים ואי כתב רחמנא אבנים הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי כתב רחמנא אבן [ג] והא האי תנא נאמר קאמר אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה עכשיו שנאמר [ד] קרא גזירה שוה לא צריך רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא [ה] הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה בהדיא כתיב בהו ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ההוא מיבעי ליה [ו] חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו קשיא: אחד עומד כו': אמר רב הונא פשיטא לי [ז] אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן [ח] משל צבור מ"ט דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה בעי רב הונא סודר שמניפין בו וסוס שרץ ומעמידן משל מי הוא כיון דהצלה דידיה מדידיה הוא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה מדידהו ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא [ט] היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר [י] תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ותניא נשים יקרות שבירושלים [יא] היו מתנדבות ומביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל מי הא ודאי מסתברא [יב] משל צבור כיון דכתיב תנו מדידהו בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו [יג] מנפח רב ששת בידיה נשתתק אפילו אחד בסוף העולם נמי התם לא קאמר הכא קאמר מאי תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא [יד] אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו זיכה אין לא [טו] זיכה [טז] לא זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא [יז] פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך מנא ידעי [יז] אמר אביי [יח] דמסרינן ליה זוגא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין אי לא לא ולימסר ליה מעיקרא אגב דבעית לא מצי אמר כל מאי דאית ליה: **מתני'** מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יצא ליסקל [יט] וכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו: **גמ'** אמר אביי [כ] וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני דילמא איכא דידעי ואתו ומזים להו: וכרוז יוצא לפניו: לפניו אין מעיקרא לא: [כא] והתניא בערב הפסח תלאוהו לישו [כב] והכרוז יוצא לפניו מ' יום קודם שהוא יוצא ליסקל על שבישף והסית והדיח את ישראל כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב פסח אמר עולא ותסברא בר הפוכי זכות הוא מסית הוא ורחמנא אמר [כג] לא תחמול ולא תכסה עליו אלא שאני ישו [כד] דקרוב למלכות הוה: ת"ר חמשה תלמידים היו לו לישו [כה] מתאי נקאי נצר ובוני ותודה אתיוהו למתי אמר להו מתי יהרג הכתיב [כו] מתי אבוא וארחה פני אלוהים אמרו לו אין מתי יהרג דכתיב [כז] מתי יומת ואבד שמו אתיוהו לנקאי אמר להו נקאי יהרג [כח] הכתיב ונקי וצדיק אל תהרוג אמרו לו אין נקאי יהרג [כט] דכתיב במסתרים יהרג נקי אתיהו לנצר אמר להו נצר יהרג [ל] והכתיב ונצר משרשיו יפרה אמרו ליה אין נצר יהרג דכתיב [לא] ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב אתיוהו לבוני אמר להו בוני יהרג [לב] הכתיב בני בכורי ישראל אמרו ליה אין בוני יהרג [לג] דכתיב הנה אנכי הורג את בנך בכורך אתיהו לתודה אמר להו תודה יהרג [לד] הכתיב מזמור לתודה אמרו ליה אין תודה יהרג [לה] דכתיב זובח תודה יכבדנני:

אריב"ל

לא נ"ית אחריני. והא דכתיב (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' ה"ל דהני מילי היכא דאותה התלון קיימת אבל אם נתבדתה או נפלה ליס ה"ל ללמ נייתי אחריני:

פשיטא אחד אבן. הא ללמ מסיק פתילה שנטרף בה משום דאבריית ללקמן (לף מה:) דקתני כולן נקבריס עמו קמי ותסס לא ליך למיתני פתילה שנזקק לחוך פיו:

רבינו חננאל

פשוטה היא רב אשי אמר משה רבינו היכן הוה יתיב במחנה לוויה ואמר הוצא את המקלל חוץ למחנה לוויה. אל מחוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה ו) חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן הואיל ואתה מוציא הוצא לדרשה הני כולהו הוצא דכתיבי בפרים הנשרפין מאי דרשת בהו קשיא: **ואחד** עומד על פתח בית דין והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו כו' אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן הנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו וכן סייף שנהרג בו וסודר שנחנק בו כולן משל צבור אלא סודר שמניפין בו וסוס שרץ בו משל מי כיון שב"ד חייבין לעשות לו הצלה משלהן עדיפין או דילמא כיון דהצלה דידיה היא מדידיה היא ולא איפשיטא: **אבל** קורט של לבונה שהיו משקין את היוצא ליהרג כדי שתטרף דעתו עליו נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות משלהן לא התנדבו משל מי. תרגמה רב רבאי מדוב ג) מסתברא משל ציבור שנאמר תנו שכר לאובד: **א"ר** יוסי ב"ר חנינא אחד מן התלמידין שזיכה ומת רואין אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו. אפילו אמר שיש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ובלבד שיהא ממש בדבריו מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל והכרוז יוצא פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית וכו' אמר אביי וצריך

ו) [נראה לתסר בדברי רבינו ז"ל ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ג"כ לעשייה ותד למיכה כו']

ג) עיין בתיוסת רש שהריבת נתן ד"ה ולפוס הכין פיתוסבפל הוריתה וכו' ותמלת כי טוח היה תחד מהבן סנהדרי אשר הוסיף דבריו בגמ':

ג א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל"ח סמג עשין קכ:
ד ג מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין נח:
ה ד מיי' שם הלכה כ סמג שם:
ו ה ו מיי' שם הלכה ג:
ז ז מיי' שם פ"ע הל"ג:
ח ח מיי' שם הלכה ד:
ט י כ ל מ מיי' שם פי"ג ה"ג סמג שם:

ט) נמ' הכוח מינני ליה לסמיכ' ולדחייי. כ"ל ומינה מד ומינה ומד נמקן: **י)** שם נא זיכה לא נא זיכה פשיטא:

מוסף רש"י

מנפח רב ששת בידיה. דרך שמוק כלאם שמנפח קל מתחת ידיו ומשליכו לאוור, כלומר כוה הרוח שהלך כך אנד טעמו כו' (רשב"ם ב"ב קלד ב). ראוין אותו. לענין המנין (לעיל לד). דמסרינן ליה זוגא דרבנן. שמלין אותו על בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו (יומא פה ב).

(ס) נמ' הכוח מינני ליה לסמיכ' ולדחייי. כ"ל ומינה מד ומינה ומד נמקן: **(ס)** שם נא זיכה לא נא זיכה פשיטא:

תורה אור השלם

1. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמְקֻלָּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה:
ויקרא כד כג
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָּאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:
במדבר טו לה
3. הוֹצִא אֶת הַמְקֻלָּל אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָּל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה: ויקרא כד יד
4. תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ: משלי לא ו
5. דברים יג ט
6. תהילים מב ג
7. תהילים מא ו
8. שמות כג ז
9. תהילים י ח
10. ישעיה יא א
11. ישעיה יד יט,
12. שמות ד כב
13. שמות ד כג
14. תהילים ק א
15. תהילים נ כג

אל תוציא לעז. לפי עד דמחלוקת המרן היו מורים ותומיס: **כוזאת וכוזאת.** הם דלא מרגיזין חרמים הרבה כדלריס (לעיל דף כח.). גבי כהנה וכהנה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות שמעל נחרמיס: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב ספריס וקשה דהם מי לנו הקודה ה"ל דלא נענש לפילו אחר שעברו דהכי משמע פסטיה דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו לדבר וכ"כ בחתה נקודה לדרוש דמשעברו ענש ולכך גרים בקונטרס מלמד שענש הקב"ה על הנסתרות משעברו וקודה דעי"ן שבעד פ"ה ללחלק בחתה דלא תימא מעולם המה לנו ולבנינו ללא מעתה מחתלת מדה זו ותנהג עד עולם וקשה דבללו קודה דעי"ן הייתי יכול לומר כן דס"ל לא נכתוב ללא הנסתרות והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וע"כ מדכתיב לה' אלהינו וכתיב נמי נקודה ים לי לדרוש שתיסה וי"ל לפי סיטתו דעי"ן שבעד נקוד כדי לנקד י"ל מותיות כנגד י"ל מותיות שבשם לשמועינן שהנקודה רמויה להיות על השם למעט מטוס דמעתה גם הנסתרות לנו ולבנינו ללא שתין דרך לנקוד את השם:

ה) אמר היה ר' נחמיה וכי עגש על הנסתרות את האחרים לעולם והלא כבר נאמר עד עולם. לפטורא דנסתרות קאי דעד דעד עולם מנהוג מדה זו ללחיוכא דנגלות לא לימטריך דעולם הנוהג עמה פסיטא שינהוג עד עולם ללא הנקודה למדמך דחיוב דנגלות לא נהגה ללא מכאן ואילך ולכך ניקדה י"ל מותיות כמנין מותיות של השם לומר לך שאף הנגלות לשם דהיינו קודם שעברו את הירדן עד שלא קיבלו ערבות וי"ת מקייס גירסת הספריס והנסתרות לה' אלהינו לאו דהיינו פסיטא דקרא דאין לך עונש כדכר ללא לומר הנסתרות שתין מכיר בהן ללא השם והנגלות שניסם לנו ולבנינו ליענש עליהם ונקוד על לנו ולבנינו למימר שתין גזירת מדה זו נוהגת לעולם ללא משיעברו את הירדן ולא קודם ושם היה נקוד על כל עד או לא היה נקוד על עד כלל ה"ל דבין נסתרות ובין נגלות כך היה לכך ניקד עי"ן שבעד חני היכה לומר לך חניין לעולם וחניין משעברו ומסתברא דנסתרות

אריב"ל כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתיב [1]זובח תודה יכבדנני [6]ואריב"ל בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר [2]זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר [2]לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: **מתני'** [א]היה רחוק מבית הסקילה כדרכה בית הסקילה ד' אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע [3]בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו תודה [4]ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת וגו' ומנין שכיפר לו ודיבור שנאמר [5]ויאמר יהושע מה עברתנו יעברך ה' ביום הזה ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מעון זה [2]אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו: **גמ'** ת"ר נא [3]אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר הקב"ה ליהושע [6]חטא ישראל [3]אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר ליה וכי דילטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל אמר לו בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר [7]אך בגורל יחלק את הארץ תן תודה אמר רבינא שחודי שחדיה במילי כלום נבקש ממך אלא הודאה תן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי אמר רב אסי אמר רבי חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר כזאת וכזאת עשיתי רבי יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר' שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי ועד השתא מאי טעמא לא איענוש א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי [8]הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא עכן

נערבות מוסב לא היו הנסתרות חלא לה' אלהינו מכל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו ונקודה דעי"ן שבעד לחלק בחתה חלא תימא מעולם ועד עולם חלא מעתה מחתלת מדה זו ותנהוג עד עולם: **וכי ענש על הנסתרות.** המחריס לעולם: **והרי כבר נאמר עד עולם.** ומי לאו לפטורא דנסתרות קאי לשמועינן דעד עולם תנהוג מדה זו חלא תימא משעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות יענשו זה על זה למה לי למכתיב מי משום חיוכא דנגלות פסיטא דעונש הנוהג עכשיו ינהוג לעולם דלמה יפקוס: **חלא.** הנקודה לימדתך דהאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה נהגה מדה זו חלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענש את המרים על עונשין שבגלוי עד שעברו את הירדן: **חלא.** לרבי נחמיה כיון דלפי משעברו לא ענש על הנסתרות עכן

וזכא אם ילרו. לאחר שהסיתו לחטוף הוא וזכתו והוכרגו וכל אשר בחסופה ומתוודה עליו. שני נוני"ן דריס לשני כתובים: **וכחי אלהים.** לשון ריבוי משמע: **לא תבזה.** אין דרכך לבזותו: **מתני' כוזא וכוזא עשיתי.** בגמרא מפרש שמעל בחרמיס חחריס: **שהוא מזומם.** שהעדיס שקריס ומחשבתם הרעה הרגיזו: **יהו כל אדם.** לפי המוטחיס יהו מוחריס כן לנקוט את עלמן מן הכשרים ויוליף לעז על העדיס והדיינין: **גמ' שים נא לכבוד.** נא בקשה: **דילטור.** רכיל: **אמר לו.** עכן: **יהושע כגורל אתה כא.** להוכיחו שלא בעדיס: **נבקשה ממך.** היינו דקאמר ליה נא: **אחדיה במילי.** השתילו בשוחד דבריס על שהודה שכשאמר לו תן לו תודה סבור שתין מבקשין ממנו שלא הודלה ולא יהרגוהו: **אנכי חטאתי.** בשעל זה: **וכוזא וכוזא עשיתי.** הרי שלשה **חניס כימי משה.** לותה של כנעני שלך ערך דכתיב (במדבר כא) וילד ישרלל נדר וגו' והחרמתי את עריהם לשרוש עליהם בהנלה וכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו: **מאי טעמא לא ליענוש.** ישרלל על מעילתו כי היכי דליענוש השתא: **לפי שלא ענש.** המקום את לדיקים שביטרלל: **על הנסתרות.** שביד עובדי עבירה שלא על העבירות הידועות: **עד שעברו את הירדן.** ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ועשו ערביס זה בזה כדלמרינן במסכת סוטה (דף לז:) מיד נענשו זה על זה ואמרי לא ידע זה בעבירות שביד חבירו ובימי עכן כשר עברו את הירדן:

ו) מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו כו'. נרלה לי דה"ג מלמד שענש על הנסתרות משעברו. ולמאי דגרס נמי שלא ענש עד שעברו היינו והכי קאמר מלמד שמה שלא ענש על הנסתרות לא נהג שלא עד שעברו אבל משעברו ענש. והכי דרשינן לקרא הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברים ואין עלינו עונש בדבר: **והנגלות לנו.** קולר מלוי בנאמר כולנו. ומי לאו נקודה הוא לומיעך כך היא המדה לעולם בחתה הנקודה לדרוש דאין מדה זו נוהגת לפוטרנו מן הנסתרות חלא עד שעברו את הירדן והיה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו אבל לאו אורח לרעת לנקוד את השם ונקוד על לנו ולבנינו לומר שתין כאן מקומו ממש חלא למעלה מן הנגלות נמי ניתן לדרוש כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו נענשים ומיהו לי היה כתיב ליה הכי היה משמע דאף קודם שעברו את הירדן נמי לכבי פלניהו ונקד לומר לבאן ולכאן היה נדרש ולומר לך דעד השתא נפוף

מסורת הש"ס

ו) [פוטה ה: ע"ש], 2) ברכות ט. [לקמן פט: סוטה י:], 3) לעיל יח., ד) [ל"ל אחר ד"ה והנגלות], ה) רש"ל כתב להך עם לעיל הוא דיבור אחר,

תורה אור השלם

1. זבח תודה יכבדנני ושם דרך אראנו בישע אלהים: תהלים נ כג
2. זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: תהלים נא יט
3. ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני: יהושע ז יט
4. ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי: יהושע ז כ
5. ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה
6. חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם: יהושע ז יא
7. אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ינחלו:

במדבר כו נה

8. הנסתרת לה' אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת: דברים כט כח

עין משפט נר מצוה

א ב מי' פ"ג מהל' סנהדרין הל"ו סמג עשין נח:

רבינו חננאל

למימר הכרח ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני ט). אמר ר' יהושע בן לוי כל המתודה וזובח יצרו מעלה עליו כאילו כיבד הקב"ה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר זובח תודה יכבדנני [ואמר ריב"ל] בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב הקרבנות כולן שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנא' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: [מתני'] [והיה] רחוק מבית הסקילה ד' אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן כו': ת"ר אין נא אלא לשון בקשה כו'. אמר רבינא שחדיה שחדיה ליהושע לעכן בדברים בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי אמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון בה' חרמים מעל בימי משה וא' בימי יהושע. פי' בחרם מדין. ובחרם בנעני מלך ערד. ובחרם סיחון. ובחרם עוג. אלו בימי משה. ובחרם ירחו בימי יהושע הרי ה' וכן פירשם ר' תנחומא בתלמוד ארץ ישראל ואמר ר' וחשב סיחון ועוג א' ואקשי' וכיון שעבר בכל אלה בימי משה רבינו מאי טעמא לא אינוש עד השתא א"ר יוחנן מפני שלא ענש על הנסתרות עד שעברו הירדן. כתנאי הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו הוא ולבנינו וגו' ג) וא"ר יוסי לעולם [לא] נענשו ישראל על הנסתרות ולא [על] ענשין שבגלוי ואלו שעבר בימי משה גלויים היו לרבים לפיכך לא נענשו בהן. ובימי יהושע לא ידעו אלא אשתו בלבד אינן נסתרות דהא ידעא אשתו וגלויין נמי אינן דהא לא ידעו בו רבים: פי' דילטור בלשון יון

ג) נכ"ש נמחק כאן מיהו שורות ג) [מדברי רבינו נראה שהיה לו גי' אחרת בגמ' לפנינו גירסתו נראיה כיתור ע"ש]

עכן מ"ע מיעטנוס. ישראל עליה הלמ מן הנסתרות היא: **חטא ישראל.** מדלמ אמר חטא העם עדיין אם קדומתם עליהם: **מילפי.** אורטייא"ש: **מושך בערלה.** משך את עור אמתו תמיד עד שנסתרבבה וכיסתה את רשם הציר כדי שלא ירגה מהול: **פציעת.** הא ר' אילעא גופיה אמר לעבר על כל התורה: **לא פקר.** לא הפקיר עצמו כל כך: **בערה המאורסה כתיב.** כי עשתה נבלה בישראל: **כולי האי.** רע לשמים ורע לבריות לגייס את משפחתה ולאוסרה על בעלה: **דיניה כנערה המאורסה.** נעטו לסקלו: **נרדופן.** שירלו את קלקולו ויזכרו בעצמן ולא יוסיפו למעול במרס: **ברלוי לבריפה.** כלף וחכ ונבגדים: **ברלוי לסקילה.** הוא שורו ובהמותיו. וקנס היה לנרדות את המחריס: **לילטלא דמילתא.** טלית של גמר נקי בן יומו [1]שמכנין אותו למילת מלבישים לנוש שלא יתלכלך למרו: **סרכלא דלריפא.** לנוע בלריף שקורין אלו"ש: **זה מצה.** כשהיה לריך לנקב רמשים על ישראל היה מדבר בלשון רכה: **פלילות.** דין: **ולו הושלנו.** ולולי שהושלנו ליצר ולא לעבור את הירדן משמע שעוד היה לו שלא לקיים מלוותך שמתרת לו קום עבור את הירדן: **קום לך.** משלך ומידך היתה זאת להם שלף בשבילך נענש שלא קיימת את דברי: **ריקחקם שמיס מיל.** הר גרזים והר עיבל לרוקים שמיס מיל מן הירדן בשמכת סוטה (לף ו.) ושם הקימו את המחניס: **כן עשה יהושע.** מקרא כתוב כן ולא יפה דרש רבי שילא שיהושע אינה: **אמה גרמה לסס.** שלא היה לך לגקור עליהם ביצת יבימו: **והיינו דקאמר להו בני.** רק שלנה והמתה תבחו שלא מחרימס עוד: **היכי עביד.** דמשתמוה למה בלילה לכיון דאמר לו הלנו אתה סס לגרינו (יהושע ה) מכלל בלילה הוא דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין ארי ישראל לארי לומות העולם: **שמא שד הוא.** ואין מוציאין סס שמיס על המזיק ושלוש סס שמיס הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום וכ"ש שאין משתמשין דלומה כמשתמשין לשעיריס: אמר

עכן מאי טעמא איענוש משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו [1]חטא ישראל אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא אמר ר' אבא היינו דאמרי אינשי אמא דקאי ביני חילפי אמא שמיה ואמא קרו ליה [1]וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה שנאמר חמשה גם ואמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא עכן מושך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי וכתיב התם [2]את בריתי הפר פשיטא מהו דתימא במצוה [א] גופיה לא פקר קמ"ל [3]וכי עשה נבלה בישראל א"ר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערה המאורסה כתיב הכא וכי עשה נבלה וכתיב התם [4]כי עשתה נבלה בישראל פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקר נפשיה קמ"ל רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כתיב [5]ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו אמר ליה וליטעמיך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב [5]וכל ישראל עמו אלא לרדותן ה"נ כדי לרדותן [6]וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתרתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה לסקילה [7]וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף רב אמר איצטלא דמילתא ושמואל אמר סרבלא דצריפא [8]ויציקום לפני ה' אמר רב נחמן בא וחבטם לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתיב [9]ויכו מהם אנשי העי כששים וששה איש [10]ותניא ששים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי ששים וששה היו והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב [10]תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות תחנונים ידבר רש זה משה רבינו ועשיר יענה עזות זה יהושע שאמר ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן ואסיקנא האי דנפל יהושע קמי המלאך בלילה משום דאמר ליה אני שר צבא ה' עתה באתי. וגמירי דלא מפקי השדים שם שמים לבטלה שאילולי כך אסור לאדם לתת שלום לחבירו בלילי שמא שד הוא ונמצא דנסתרות מסעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי עכן על הנסתרות והלא כבר נאמר עד עולם ומי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוותן דכתותו עניין דקאי אנגלות קאי אנסתרות דמסתמא קאי נמי אם לימת דקאי אתרוייהו אלא לא קאי אנסתרות אלא אנגלות היה שהסברה אלא מיענשי אחריני עלייהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקים להו נגלות דכשם שאין עכן על הנסתרות קודם שעברו שזהו הסברת כך לא עכן על הנגלות ולהבי אמית היקם ונקודה דמי לאו נקודה ה"א לחבי היקם אלא מיענשי עונשה רבה אבל זוטה מיענשי לפי שהיה להם לממות קמ"ל נקודה אלא מיענשי כלל ולפי נקודה דעי"ן לא ימיצב לר' נחמיה:

ואתם ריחקתם ששים מילין. להר גרזים והר עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן כדאימא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף ו.) ויש לחמוה והאי כדין עשה דהא כתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים הללו אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ואת השיד ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עבור:

6. ויאמר יהושע מה עברתנו יעברך יי ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה

7. ואדא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי והכסף תחתיה: יהושע ז כא

8. ויקחום מתוך האהל ויבאום אל יהושע ואל כל בני ישראל ויצקם לפני יי: יהושע ז כג

9. ויכו מהם אנשי העי בשלשים ושישה איש וירדפום לפני השער עד השברים ויכום במורד וימס לבב העם ויהי למים: יהושע ז ה

10. תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות:

משלי יח כג

11. ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:

תהלים קו ל

12. ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף:

במדבר כה ט

13. ויאמר יהושע אהה אדני אלהים למה העברת העביר את העם הזה את הירדן לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן:

יהושע ז ז

14. וישב משה אל יי ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני:

שמות ה כב

15. ויאמר יי אל יהושע קם לך למה זה אתה נפל על פניך: יהושע ז י

16. והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד: דברים כז ד

17. כאשר צוה יי את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה יי את משה: יהושע יא טו

18. ועשית לעי ולמלכה

1. חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם: יהושע ז יא

2. וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר: בראשית יז יד

3. והיה הנלבד בחרם ישרף באש אתו ואת כל אשר לו כי עבר את ברית יי וכי עשה נבלה בישראל: יהושע ז טו

4. והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוהו אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך: דברים כב כא

5. ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עבור:

יהושע ז כד

6. ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך יי ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה

7. ואדא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי והכסף תחתיה:

יהושע ז כא

8. ויקחום מתוך האהל ויבאום אל יהושע ואל כל בני ישראל ויצקם לפני יי: יהושע ז כג

9. ויכו מהם אנשי העי בשלשים ושישה איש וירדפום לפני השער עד השברים ויכום במורד וימס לבב העם ויהי למים: יהושע ז ה

10. תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות:

משלי יח כג

11. ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:

תהלים קו ל

12. ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף:

במדבר כה ט

13. ויאמר יהושע אהה אדני אלהים למה העברת העביר את העם הזה את הירדן לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן:

יהושע ז ז

14. וישב משה אל יי ויאמר אדני למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני:

שמות ה כב

15. ויאמר יי אל יהושע קם לך למה זה אתה נפל על פניך: יהושע ז י

16. והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד: דברים כז ד

17. כאשר צוה יי את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה יי את משה: יהושע יא טו

18. ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית לירימו ולמלכה רק שללה ובהמתה תבזו לכם שים לך ארב לעיר מאחריה: יהושע ח ב 19. ויהי בהיות יהושע בירימו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו: יהושע ה יג 20. ויאמר לא כי אני שר צבא יי עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו: יהושע ה יד

לעזי רש"י

אורטייא"ש [אורטיא"ש]. סרפדים.

אלו"ם. אלום.

מוסף רש"י

פלילות. ריב (לקמן פב:).

רבינו חננאל

מלשון חטא ישראל אע"פ שחטא ישראל קרי להו רחמנא. ביני חלפי מין הדס רע כדגרסינן בפרק לולב הגזול. וגם עברו את בריתי וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם בחשו וגם שמו בכליהם ה' גם. מלמד שעבר על חמשה חומשי תורה. א"ל ריש גלותא לרב הונא עכן חטא בניו ובנותיו מה עשו שלקחן יהושע. א"ל וליטעמיך כל ישראל מה חטאו. אלא לרדותם. כלומר לייסרם כדכתיב וכל ישראל ישמעו וייראו. כתיב וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים תרתי עבד בהו אמר רבינא כגון בגדים וכלי בשריפה בעלי חיים בסקילה. כתיב ויציקום לפני ה' מלמד שחבטן עמד ואמר רבון כל העולמים על זה יפלו רובה של סנהדרין כו'. אמר רב חחנונים ידבר רש זה משה רבינו ועשיר יענה עזות זה יהושע שאמר ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן ואסיקנא האי דנפל יהושע קמי המלאך בלילה משום דאמר ליה אני שר צבא ה' עתה באתי. וגמירי דלא מפקי השדים שם שמים לבטלה שאילולי כך אסור לאדם לתת שלום לחבירו בלילי שמא שד הוא ונמצא

עין משפט נר מצוה

יא א ב מיי' פ"ג מהלכו' עדות הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן כט סעיף ה:

יב ג ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קנ:

מוסף רש"י

אמש בטלתם כו'. נתעוכב שהשיבו עתה נתתי לו למדין תחלת דברי המלאך, והשיבן כאני דברים, אמש כלומר כשהעריב היום היה, היה לכם להקריב תמיד הערב ובטלתם אותו ונשתהיתם במתרס העיר מפני שלון זמן מלחמה בלילה משתחלך, ועכשיו. שהוא לילה היה לכם לעסוק בתורה, שהרי מיכנס בלילה מלחמים בלילה (מגילה ג.). **עתה באתי.** על של עכשיו (שם) מלכתיב ואחרנו שופה בידו מכלל דלפרעונות בא ועתה נתתי דקתמר ליה הכי קתמר ליה על עניינה של עכשיו נתתי, ומדאסרך למימר על של עכשיו מכלל דלמאי הוי אחריתי, ומאי היא, הכי קאמר ליה אמש בטלתם תמיד של בין הערבים, נעכב ביטולכם התמיד ועכשיו שמשיבה אתם מבטלים תלמוד תורה, לפי שהיו עסוקים במלחמה ביום לא היה להן עת לעסוק בתורה אלא בלילה, והכנר מוכיח שאל עסקי תלמוד תורה הוכיחו מדכתיב קרא אחריני במלחמה של עי שהשיבה אחריו וילך יהושע כו' (ענרבין סג.). **מיד וילך יהושע כו'.** לא נאומו בלילה מתיב אלא שכר על העי והכי קאמר מיד חזר יהושע מדבריו וכשבא לילה אחר נאומו עסק בתורה (מגילה ג.). **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דגני עדות אחת הגדה כתיבא פעם לא יגיד וגו' (כתובות יח:).

רבינו חננאל

משחחוה לו ומסקנא דשמעתא דתלמוד תורה גדול מהקרבת תמידין: **ג"** רוח פסקונית מלאך הוא דכתיב עושה מלאכיו רוחות ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא שלש שמות יש לו. פסקון שנתנה לו רשות לפסוק דברים. אטמון שאוטם עונותיהן של ישראל. סגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח. א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שנאמר היערוך שולחן שאלמלא לא הקדים אברהם אבינו תפלה [לצרה] בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט: **אמר** ר' יוחנן [לעולם] יבקש אדם רחמים שיהא הכל מאמצין כח שנאמר וכל מאמציך כח ומניין שכיפר לו ויזויו שנאמר יעכרך ה' ויגמו את זרעך ביום הזה היום הזה אתה עכור ואינך עכור לעולה"כ כו': [גרסינן בירושלמי] שור היוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה וריש לקיש אמר הפקר טעות הוא וכן עבד היוצא ליסקל והקדישוהו בעלים ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר זכה לעצמו ריש לקיש אמר יאוש טעות הוא ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו תהא מיתתי כו' כפרה על כל עוונותי כו': **ת"ר** מעשה באחד שיצא ליהרג אמר אם יש לי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי כו'. ירושלמי שמעון בן שטח היו ידיו חמומות. אתא סיעת ליצנין ואמהידו על בריה עידות מכוונת ונגמר דינו מי נפק למיתקטל אמרי ליה מרי שקרין אנן בעי אבוה מחזדיה א"ל אבא אם בקשת להיות חשוב על ידך עשה אותי כאיסקופא. מעשה בחסיד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא. אמרין אנן ידעין בהאי חסיד אזל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא נקדמיה ונסהיד עליה נגמר דינו ליהרג. הוא שאמר דוד הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרבו של אוריה ומכלבו של חסיד: **ת"ר** יהודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מדרשא וראה ב' בני אדם נזקקין זה לזה. אמרי לו ר' הב דעתך דאת חד ואנן תרי:

חמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה נתתי דבריו מדקתמר ליה עתה נתתי מכלל דמילתא אחריתי ה"ל דמהדר ליה עתה נתתי. חמש היום כשהעריב בין הערבים קרי ליה נמי חמש שחין זה גלוי ערבית: **ועכשיו ביטלתם ה"ם.** וכיון דכיוס מי חתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות נריכים לתת לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל שתם המתנה ולא במלון: **עתה נתתי.** על שם[ב] עכשיו נתתי ליפרע. מיד ויזהר יהושע ולא הוסיף עוד לנתת במלון בלילה לכך נאמר כעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה: **אציך שלמורי.** מרח ומנותיו מכוונן בלו: **אמרה רוח פסקונית.** [ב] גברייאל: **אתה מכלים אותם.** אתה קורא אותם אמורי ומיתי: **ריכך ריב אתי רעך.** אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם וסול של מברהם ושרה אל תגל לנזותם פן מה מעשה בנותם מברהם ושרה לפניך ומוכיחים מה מעתנו לך שתה מכלימנו: **ומי איש ליה רשותא.** לגברייאל כולי האי להטיח דברים כלפי מעלה: **כיון שסוגר.** שתין לו רשות לנקש לחמים (ו) כיון שגברה חימה: **שוב.** אין מלאך אחר פותח בנקשה כי לא יועיל: **היערוך שועך לא נצר.** כך היו חומרים מביריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא נצר עד לא נתה הברה אם היית עושה כן היו הכל מחמיצים את כתך: **כל המאמץ עלמו בתפלה מלמטה אין נריס.** יכולים להסטיעו מלמעלה: **לעולם יבקש אדם רחמים שיהו כל מעשיו ע"י הקב"ה.** מיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ואלא יהו לו מסטיעים מלמעלה. והכי משמע היערוך שועך אם נתתה לערוך שועך כזאת מערכהו לא נצר אלא יהו לך לריס ושהכל יהו במאמצי כחך: **זמרי.** הוא עכן כדמפרש לקמיה וכולהו דכתוב עם שלר (ו) מחיו שהיו לריקים: **כתיב זמרי וכתיב עכן.** הכא קאמיב לבני זרח ולא כתיב עכן ויהושע (ו) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא זמרי הוא: **רב ושמואל.** דאמרי תרוייהו הוא עכן הוא זמרי אד אמר עכן שמו כו': **מעשה ומרי.** נוקף כדאמרן לעיל [ע"ש] בא על נערה המאורסה ועוד שנענשו וגנבו ישראל בעווגו כמו שנענשו על ידי זמרי דמתו עשרים ותרנעה אלף מ) וכאן רוצה של סנהדרין [שם]: **עיכן.** גלגל עליהם פקודות עוונותיהם כעכנה זו שמתגלגלת בהיקף עגול: **ויקו.** ומאי מיכפת לן דקאמרו רבנן דת"כ כל אדם אומר כן. ומשני שלא להוציא לעז כו': **מי אפשר.** שכבר נגמר הדין: **וכי כל כמיניה.** וכי נאמן הוא אחד מהשנים ליה[ג] לאחדי למימר יהא קול תלוי בנומר עליה: **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דבר המכחש את הראשון אמיב (ויקרא ה) אם לא יגיד מחגדה קמיימא קפיד קרא ואפי' מיחסדינהו נמי לא מיבעי לחיכא למימר להאי דאחרי הכא נמי לא מיבעי לחיכא למימר דיכי טעמא למילתא אחריתי ה"ל דמהדר ליה עתה נתתי. חמש היום כשהעריב בין הערבים קרי ליה נמי חמש שאין זה גלוי ערבית: **ועכשיו ביטלתם ה"ם.** וכיון דכיוס מי חתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות נריכים לתת לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל שתם המתנה ולא במלון: **עתה נתתי.** על שם[ב] עכשיו נתתי ליפרע. מיד ויזהר יהושע ולא הוסיף עוד לנתת במלון בלילה לכך נאמר כעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה: **אציך שלמורי.** מרח ומנותיו מכוונן בלו: **אמרה רוח פסקונית.** [ב] גברייאל: **אתה מכלים אותם.** אתה קורא אותם אמורי ומיתי: **ריכך ריב אתי רעך.** אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם וסול של מברהם ושרה אל תגל לנזותם פן מה מעשה בנותם מברהם ושרה לפניך ומוכיחים מה מעתנו לך שתה מכלימנו: **ומי איש ליה רשותא.** לגברייאל כולי האי להטיח דברים כלפי מעלה: **כיון שסוגר.** שתין לו רשות לנקש לחמים (ו) כיון שגברה חימה: **שוב.** אין מלאך אחר פותח בנקשה כי לא יועיל: **היערוך שועך לא נצר.** כך היו חומרים מביריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא נצר עד לא נתה הברה אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כתך: **כל המאמץ עלמו בתפלה מלמטה אין נריס.** יכולים להסטיעו מלמעלה: **לעולם יבקש אדם רחמים שיהו כל מעשיו ע"י הקב"ה.** מיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ואלא יהו לו מסטיעים מלמעלה. והכי משמע היערוך שועך אם נתתה לערוך שועך כזאת מערכהו לא נצר אלא יהו לך לריס ושהכל יהו במאמצי כחך: **זמרי.** הוא עכן כדמפרש לקמיה וכולהו דכתוב עם שלר (ו) מחיו שהיו לריקים: **כתיב זמרי וכתיב עכן.** הכא קאמיב לבני זרח ולא כתיב עכן ויהושע (ו) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא זמרי הוא: **רב ושמואל.** דאמרי תרוייהו הוא עכן הוא זמרי אד אמר עכן שמו כו': **מעשה ומרי.** נוקף כדאמרן לעיל [ע"ש] בא על נערה המאורסה ועוד שנענשו וגנבו ישראל בעווגו כמו שנענשו על ידי זמרי דמתו עשרים ותרנעה אלף מ) וכאן רוצה של סנהדרין [שם]: **עיכן.** גלגל עליהם פקודות עוונותיהם כעכנה זו שמתגלגלת בהיקף עגול: **ויקו.** ומאי מיכפת לן דקאמרו רבנן דת"כ כל אדם אומר כן. ומשני שלא להוציא לעז כו': **מי אפשר.** שכבר נגמר הדין: **וכי כל כמיניה.** וכי נאמן הוא אחד מהשנים ליה[ג] לאחדי למימר יהא קול תלוי בנומר עליה: **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דבר המכחש את הראשון אמיב (ויקרא ה) אם לא יגיד מחגדה קמיימא קפיד קרא ואפי' מיחסדינהו נמי לא מיבעי לחיכא למימר

[ו]א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל [ז]עתה באתי מיד [ח] [2]וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה [ט]אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר [י]עתה באתי אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה [3]אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל לך אמור להם לישראל [4]אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי איש ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון [יא] שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח [5]היערוך שועך לא בצר א"ר אלעזר [6]לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא [7](לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי [8] ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו ויזויו וכו': תנו רבנן מנין שכיפר לו ויזויו שנאמר [9]ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא וכתיב [10]ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה מאי כולם חמשה [יב]כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב [11]עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר [יג]מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמים ברבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בהו כי הדרי בהו מאי הוי [יד]אכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא [15]דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו [טו](כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **מתני'** [16]היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א [17]האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה: גמ'

עכרתנו יעכרך יי ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה

7. ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרע בכלם חמשה: דברי הימים א ב ו 8. ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנתיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור: יהושע ז כד

גליון הש"ס

גמ' לעולם יקדים אדם תפלה לצרה. וכ"ה בירושלמי פ"ג דתענית ומיתת שם עוד מרשב"ל שם מדרש תפלה לא תהא מילה פין לנא הרחב פין ומגלתו:

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה כיון שסוגר וכו' נקש רחמים (כיון) מז"מ וכ"ב ס"ה כנגון:

הגהות הגר"א

[א] שם"ש דנרים כו' נ"ב יפקקנית בלל כל הלשה: [ב] רש"י ד"ה פסקונית גנרייאל. נ"ב תינו כן:

תורה אור השלם

1. ויאמר לא כי אני שר צבא יי עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו: יהושע ה יד

2. וישלחם יהושע וילכו אל המארב וישבו בין בית אל ובין העי מים לעני יהושע בלילה ההוא: וישימו את כל המחנה אשר מצפון לעיר ואת עקבו מים לעיר וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק: יהושע ח ט-יג

3. אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך: ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל: משלי כה ח-ט

4. ואמרת כה אמר אדני אלהים לירושלם מכרתיך ומולדתיך מארץ הכנעני אביך האמרי ואמך חתית: יחזקאל טז ג

5. היערך שועך לא בצר וכל מאמצי בח: איוב לו יט

6. ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך יי ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים: יהושע ז כה

7. ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרע בכלם חמשה: דברי הימים א ב ו 8. ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנתיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור: יהושע ז כד

ו) ומגילה ג. עירובין סג:). ז) ער' תוספות עירובין סג: ד"ה מיד ותום' מגילה ג. ד"ה וילן). ג) עירובין סה מגילה סה). ד) ער' תוספות מגילה כא.). ה) [כפ"ל: משומיהן שלן]. ו) גי' רש"ל אמר ר' יוחנן. ז) [תוספות' פ"ע]. ח) [מתוכות יח: כ"ב קסח. מכות ג.]. ט) [גי' העיון נשנך נעוץ וכהסוס משמה דבעיא סטוס מוסקת עכ"ל כרם על מלא דבעיא לא פירש כלום ומוזה לפרשו על נכון] ועי' בירושלמי פ"ו הלכה ט ופס המוכחן שם בר מעיין ותמצא שם שנויים רבים מפרטני המעשה שבגיה רש"י כאן. י) פוטה כג.). יא) נכ"ל. יב) [ער' מ"ש רש"ל בתי"ל על דברי רש"י לקמן אלמא כריב הוא ועי"ק]. יג) [ובמדבר רבה]. יד) [ולהי רש"ו. טו) [ער' תוספות' פ"ע]. טז) [ער' תוספות' פ"ע]. יז) [ער' תוספות' פ"ע]. יח) [ער' תוספות' פ"ע]. יט) [ער' תוספות' פ"ע]. כ) [ער' תוספות' פ"ע]. כא) [ער' תוספות' פ"ע]. כב) [ער' תוספות' פ"ע]. כג) [ער' תוספות' פ"ע]. כד) [ער' תוספות' פ"ע]. כה) [ער' תוספות' פ"ע]. כו) [ער' תוספות' פ"ע]. כז) [ער' תוספות' פ"ע]. כח) [ער' תוספות' פ"ע]. כט) [ער' תוספות' פ"ע]. ל) [ער' תוספות' פ"ע]. לא) [ער' תוספות' פ"ע]. לב) [ער' תוספות' פ"ע]. לג) [ער' תוספות' פ"ע]. לד) [ער' תוספות' פ"ע]. לה) [ער' תוספות' פ"ע]. לו) [ער' תוספות' פ"ע]. לז) [ער' תוספות' פ"ע]. לח) [ער' תוספות' פ"ע]. לט) [ער' תוספות' פ"ע]. מ) [ער' תוספות' פ"ע]. מא) [ער' תוספות' פ"ע]. מב) [ער' תוספות' פ"ע]. מג) [ער' תוספות' פ"ע]. מד) [ער' תוספות' פ"ע]. מה) [ער' תוספות' פ"ע]. מו) [ער' תוספות' פ"ע]. מז) [ער' תוספות' פ"ע]. מח) [ער' תוספות' פ"ע]. מט) [ער' תוספות' פ"ע]. נ) [ער' תוספות' פ"ע]. נא) [ער' תוספות' פ"ע]. נב) [ער' תוספות' פ"ע]. נג) [ער' תוספות' פ"ע]. נד) [ער' תוספות' פ"ע]. נה) [ער' תוספות' פ"ע]. נו) [ער' תוספות' פ"ע]. נז) [ער' תוספות' פ"ע]. נח) [ער' תוספות' פ"ע]. נט) [ער' תוספות' פ"ע]. ס) [ער' תוספות' פ"ע]. סא) [ער' תוספות' פ"ע]. סב) [ער' תוספות' פ"ע]. סג) [ער' תוספות' פ"ע]. סד) [ער' תוספות' פ"ע]. סה) [ער' תוספות' פ"ע]. סו) [ער' תוספות' פ"ע]. סז) [ער' תוספות' פ"ע]. סח) [ער' תוספות' פ"ע]. סט) [ער' תוספות' פ"ע]. ע) [ער' תוספות' פ"ע]. עא) [ער' תוספות' פ"ע]. עב) [ער' תוספות' פ"ע]. עג) [ער' תוספות' פ"ע]. עד) [ער' תוספות' פ"ע]. עה) [ער' תוספות' פ"ע]. עו) [ער' תוספות' פ"ע]. עז) [ער' תוספות' פ"ע]. עח) [ער' תוספות' פ"ע]. עט) [ער' תוספות' פ"ע]. פ) [ער' תוספות' פ"ע]. פא) [ער' תוספות' פ"ע]. פב) [ער' תוספות' פ"ע]. פג) [ער' תוספות' פ"ע]. פד) [ער' תוספות' פ"ע]. פה) [ער' תוספות' פ"ע]. פו) [ער' תוספות' פ"ע]. פז) [ער' תוספות' פ"ע]. פח) [ער' תוספות' פ"ע]. פט) [ער' תוספות' פ"ע]. צ) [ער' תוספות' פ"ע]. צא) [ער' תוספות' פ"ע]. צב) [ער' תוספות' פ"ע]. צג) [ער' תוספות' פ"ע]. צד) [ער' תוספות' פ"ע]. צה) [ער' תוספות' פ"ע]. צו) [ער' תוספות' פ"ע]. צז) [ער' תוספות' פ"ע]. צח) [ער' תוספות' פ"ע]. צט) [ער' תוספות' פ"ע]. ק) [ער' תוספות' פ"ע]. קא) [ער' תוספות' פ"ע]. קב) [ער' תוספות' פ"ע]. קג) [ער' תוספות' פ"ע]. קד) [ער' תוספות' פ"ע]. קה) [ער' תוספות' פ"ע]. קו) [ער' תוספות' פ"ע]. קז) [ער' תוספות' פ"ע]. קח) [ער' תוספות' פ"ע]. קט) [ער' תוספות' פ"ע]. קי) [ער' תוספות' פ"ע]. קיא) [ער' תוספות' פ"ע]. קיב) [ער' תוספות' פ"ע]. קיג) [ער' תוספות' פ"ע]. קיד) [ער' תוספות' פ"ע]. קטו) [ער' תוספות' פ"ע]. קטז) [ער' תוספות' פ"ע]. קיז) [ער' תוספות' פ"ע]. קיח) [ער' תוספות' פ"ע]. קיט) [ער' תוספות' פ"ע]. קכ) [ער' תוספות' פ"ע]. קכא) [ער' תוספות' פ"ע]. קכב) [ער' תוספות' פ"ע]. קכג) [ער' תוספות' פ"ע]. קכד) [ער' תוספות' פ"ע]. קכה) [ער' תוספות' פ"ע]. קכו) [ער' תוספות' פ"ע]. קכז) [ער' תוספות' פ"ע]. קכח) [ער' תוספות' פ"ע]. קכט) [ער' תוספות' פ"ע]. קל) [ער' תוספות' פ"ע]. קלא) [ער' תוספות' פ"ע]. קלב) [ער' תוספות' פ"ע]. קלג) [ער' תוספות' פ"ע]. קלד) [ער' תוספות' פ"ע]. קלה) [ער' תוספות' פ"ע]. קלו) [ער' תוספות' פ"ע]. קלז) [ער' תוספות' פ"ע]. קלח) [ער' תוספות' פ"ע]. קלט) [ער' תוספות' פ"ע]. קמ) [ער' תוספות' פ"ע]. קמא) [ער' תוספות' פ"ע]. קמב) [ער' תוספות' פ"ע]. קמג) [ער' תוספות' פ"ע]. קמד) [ער' תוספות' פ"ע]. קמה) [ער' תוספות' פ"ע]. קמו) [ער' תוספות' פ"ע]. קמז) [ער' תוספות' פ"ע]. קמח) [ער' תוספות' פ"ע]. קמט) [ער' תוספות' פ"ע]. קנ) [ער' תוספות' פ"ע]. קנא) [ער' תוספות' פ"ע]. קנב) [ער' תוספות' פ"ע]. קנג) [ער' תוספות' פ"ע]. קנד) [ער' תוספות' פ"ע]. קנה) [ער' תוספות' פ"ע]. קנו) [ער' תוספות' פ"ע]. קנז) [ער' תוספות' פ"ע]. קנח) [ער' תוספות' פ"ע]. קנט) [ער' תוספות' פ"ע]. קס) [ער' תוספות' פ"ע]. קסא) [ער' תוספות' פ"ע]. קסב) [ער' תוספות' פ"ע]. קסג) [ער' תוספות' פ"ע]. קסד) [ער' תוספות' פ"ע]. קסה) [ער' תוספות' פ"ע]. קסו) [ער' תוספות' פ"ע]. קסז) [ער' תוספות' פ"ע]. קסח) [ער' תוספות' פ"ע]. קסט) [ער' תוספות' פ"ע]. קע) [ער' תוספות' פ"ע]. קעא) [ער' תוספות' פ"ע]. קעב) [ער' תוספות' פ"ע]. קעג) [ער' תוספות' פ"ע]. קעד) [ער' תוספות' פ"ע]. קעה) [ער' תוספות' פ"ע]. קעו) [ער' תוספות' פ"ע]. קעז) [ער' תוספות' פ"ע]. קעח) [ער' תוספות' פ"ע]. קעט) [ער' תוספות' פ"ע]. קפ) [ער' תוספות' פ"ע]. קפא) [ער' תוספות' פ"ע]. קפב) [ער' תוספות' פ"ע]. קפג) [ער' תוספות' פ"ע]. קפד) [ער' תוספות' פ"ע]. קפה) [ער' תוספות' פ"ע]. קפו) [ער' תוספות' פ"ע]. קפז) [ער' תוספות' פ"ע]. קפח) [ער' תוספות' פ"ע]. קפט) [ער' תוספות' פ"ע]. קצ) [ער' תוספות' פ"ע]. קצא) [ער' תוספות' פ"ע]. קצב) [ער' תוספות' פ"ע]. קצג) [ער' תוספות' פ"ע]. קצד) [ער' תוספות' פ"ע]. קצה) [ער' תוספות' פ"ע]. קצו) [ער' תוספות' פ"ע]. קצז) [ער' תוספות' פ"ע]. קצח) [ער' תוספות' פ"ע]. קצט) [ער' תוספות' פ"ע]. קק) [ער' תוספות' פ"ע]. קקא) [ער' תוספות' פ"ע]. קקב) [ער' תוספות' פ"ע]. קקג) [ער' תוספות' פ"ע]. קקד) [ער' תוספות' פ"ע]. קקה) [ער' תוספות' פ"ע]. קקו) [ער' תוספות' פ"ע]. קקז) [ער' תוספות' פ"ע]. קקח) [ער' תוספות' פ"ע]. קק

גמ' פרק לחמד. כלומר מעט ממנו מלפניו. ויש מוחקים פרק תחיכת גנב. ונשון פרק בתרוייהו ליתני טורנגי"ן: **ולא יוסף.** דלין אסה נסקלת עדומה: **ור' יסודה.** אמר לך חותו לאו למעוטי אסה אלא לאוקומי לן דנסקל ערום דמחותו הוא ולא שנא ערום. ולא שנא כסות. דלין אסה נסקלת על מיעוט והשוה הכתוב[ג] אין לאסה לכל מיתות שבתורה[ד]: **להרהורא.** שמא יתנו בה עיניהם ויבוא לידי הרהור דאי לאו משום טעמא נהי דלרבנן לא מלרכה קרא להפשיטה נעניד לה אלן כדי שתמות מהר: **בבגדיה.** של קטנה: **נקרעו.** כדרך כל הנקרעים: **נפרמו.** קרע משוה לכאן ולכאן ולחמיכות קטנות: **וסומר אם שערה.** קלעי שערה: **ונוסרו כל הנשים.** ואם לא היו מקלקלין לומה אין כאן ייסור אם אלא זכאה ואלו מתכוונים לנייאה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי קיבל לה ושמחה: **שכא.** דמיקטלא אין ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור הוא: **מיסה יפה.** ולא תנזהו: **כויוני דמיגם עדיף ליה.** כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה הלכך נוח לה שתסקל בלבובה ותשתה למות ולא ע"ג למיכל בערב לגופה ולא תנזה לומה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה יפה: **ניחא דגופא עדיף ליה.** גדול בעיניו טפי מנזיוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה: **מתני' היה נבוה שתי קומות.** ואפילו מסם לאחר: **הופכו על מבניו.** כשהוא מוסכב פרקדן הוא מגוה יותר: **גמ' תנא וקומה שלו.** שהיה מפילו מעומד ולא מיוסב: **ומי בעינן כולי האי.** דבללאו הכי ליכא שיעור מיתה: **מה בור שהוא כדי להמית.** משנה היא בנבח קמא (דף כ:) אחד האופר בור ואחד האופר שיח וטערה חויי בניפלת שור ואחמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דשמם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ואחי ניסו עשרה טפחים היו פחותין מכאן וגפל לתוכן שור ואחמור ואת פטור. אלמא עשרה הוי שיעור להמית: **מיסה יפה.** שיחות מהר: **מינוול.** אם גבוה יותר מלחי מתפזר גופו ואבריו מתפרקין ואבריסו נתקעים: **מניין שבדחייה.** נילוון הטוענים בהר מיני ת"ל ירה לא תגע וגו': **ירה.** לטון השלכה כמו (שמות טו) ילה בים ומתטעות דרים ולא ריבויא: **מניין.** שתקלין אבנים הוחברה אם ת"ל שקול להוה לטון אבנים כדכתיב (דברים כג) ושקלוה (לל) אבני עירה באבנים: **ומנין שבסקילה ובדחייה.** אם הולרך לשתיהן כגון שהפיהו ולא מת: **ת"ל כי שקול יסקל או ירה יירה.** ריבויא הוא לחי מלא מיניהו דווקא קאמר או הא או הא לא ליכתוב כי שקול או ירה מדכתיב הכי לרבויי כתניהו: **שאם מת בדחייה יצא.** לכך נאמר או לאחר: **ומניין שאף לדורות.** כל מייני סקילה מהא לחייב אם: שנאמר ואכלוה מצות אצל אצל המוצה וכי אצל המוצה אוכלים אצל תלמוד בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר והלוה קרא למילואים כתיב וי"ל [דף נט.] התם ילף טפי משום לתשכחן גבי הקרבה לדורות כיוצא בהן דהכא לעיל מיניה[ה] מוצה שנפגם כל הקדשים שנאמרו עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו זובח אצל אצל הוא כשהוא שלם ולא כשהוא פגום:

משוס

גמ' תנו רבנן האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו ואשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה מאי טעמייהו דרבנן אמר קרא [1]ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב [2]והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי אותו אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה רבי יהודה אומר אותו בלא כסותו לא שנא איש ולא שנא אשה [3]למימרא דרבנן חיישי להרהורא ורבי יהודה לא חיישי להרהורא והא איפכא שמענא להו [4]דתנן [5]הכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שמגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו אמר רבה התם היינו טעמא שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פירחי כהונה הכא [6]הא מקטלא וכי תימא אתי לאיתגרויי באחרנייתא [7]אמר רבה גמירי אין יצר הרע שולט אלא במי שעיניו רואות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא אלא אמר רבא דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנין דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא אמר קרא [8]ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכינה הכא אין לך ייסור גדול מזה וכ"ת ליעביד בה תרתי [9]אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [10]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול: אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר [11]יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: **גמ'** [12]תנא וקומה שלו הרי כאן שלש ומי בעינן כולי האי ורמינהו [13]מה בור שהוא כדי להמית עשרה טפחים אף כל כדי להמית עשרה טפחים אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [14]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול: אחד מן העדים דוחפו: תנו רבנן מניין שבדחייה ת"ל [15]ירה ומנין שבסקילה ת"ל סקל ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל [16]סקל יסקל או ירה ומנין [17]שאם מת ברחייה יצא תלמוד לומר או ירה יירה [18]מניין שאף לדורות כן ת"ל [19](שעה מדוחות) התמר נזכחים נפ' קדשי קדשים (דף ס.) מזכח שנפגם אין מוכלים בגיגו שירי מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל אצל המזבח וכי אצל המזבח מוכלים אלא אצל

משום דהוי רוצח וגואל הדם שני בתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדין מליצת עיר הנדחת דדרשינן נפ' אלו מליצות (ג"מ דף נ"ג:) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דנפ' מרבוי מיתות (לקמן דף נ"ג:) דרשינן מדכתיב מות יומתו דמיסה נס וה"מ בפרק אלו הנסקלין (לקמן דף ע"ו:) דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה יהרגו בסקילה ואמר בגמרא[ב] שמע מינה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מינה דשמעי מסמ דמיתתם בכל מיתות שיכול ליתן לחייב מיתה מיתות אפי' הכי לא דייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הכי הכי לא דרשי

הכי מי נמי [ג]מדרש שמעי:

אין לו בהן יד. וכגון שנקטעה משנזקק לטומאה דמי קודם לכן הא לאפילו שמואל דבעי קרא כדכתיב מודה בעדים גילמים כדאמר לעיל ויש תימה היכי דייק מהכא דבעי קרא כדכתיב דילמא שמעי [ד](הכא) דכתיב מהיה דדרשינן [ה]מינה לעבד כל מילי:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. הן מתניתין מיתניא ליפכא נפ' ג' מינין (מיר מו:) נסקופו ורביס ניצפ בהן בהיא שמעתתא גופא פלוגתא דכ"ם וכ"ס דתנן תמורט מיתניא ליפכא נפ' הולינתו לו (יומא דף פא: ושם) וכן בהיא פירקא (מיר דף נ"ח:) פלוגתא דאמר ורבא דזג ותרנן ליפכא [בפסחים] (דף מ"ג:) ופלוגתא דאביי ורבא בילדים שאין מוכיחות נפ' נתרצ דנויר (ד' סב. ושם) ליפכא נפ"ק דנדרים (ד' ה':) ופלוגתא דרבה ורב מסדא נפ"ק דנכורות (ד' ג. ושם) דטריפה היא ליפכא נפ"ק דתמורה (ד' י"ח: ושם) [ו]:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. הן מתניתין מיתניא ליפכא נפ' ג' מינין (מיר מו:) נסקופו ורביס ניצפ בהן בהיא שמעתתא גופא פלוגתא דכ"ם וכ"ס דתנן תמורט מיתניא ליפכא נפ' הולינתו לו (יומא דף פא: ושם) וכן בהיא פירקא (מיר דף נ"ח:) פלוגתא דאביי ורבא דזג ותרנן ליפכא [בפסחים] (דף מ"ג:) ופלוגתא דאביי ורבא בילדים שאין מוכיחות נפ' נתרצ דנויר (ד' סב. ושם) ליפכא נפ"ק דנדרים (ד' ה':) ופלוגתא דרבה ורב מסדא נפ"ק דנכורות (ד' ג. ושם) דטריפה היא ליפכא נפ"ק דתמורה (ד' י"ח: ושם) [ו]:

הסמך

ת"ל [ז]סקל יסקל: ואם לאו עד השני נוטל את האבן: נוטל והתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר [א]אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אם מת בה יצא וליטעמיך תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אלא [ב]דמדלי לה בהדי חבריה ושדי לה איהו כי היכי דתיתי מרזיא: ואם לאו רגימתו כו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד דאי מיצריך קאמינא אמר מר אבן היתה כו' והתניא [ג]אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו נקברין עמו והתניא [ד]אין נקברין עמו אמר רב פפא מאי עמו [ה]עמו בתפיסתו אמר שמואל [ו]נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא [ז]יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי שאני התם [ח]דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר מיתיבי [ט]כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו ומי בעינן קרא כדכתיב [י]והתניא [ל]מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו [מ]מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום [נ]שאני התם דאמר קרא מות יומת וליגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד [ס]אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא [ע]גואל הדם ימית את הרוצח [פ]מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר [צ]בפגעו בו מכל מקום א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי [ק]ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן [ר]היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר [1]ותפשו בו ולא גידמין [2]והוציאו אותו ולא חיגרין [3]ואמרו ולא אילמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום [ש]דבעינן קרא כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש [ת]אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא [א]דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אזן ימנית אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר [ב]נותן על שמאלו ויוצא: **מתני'** כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א [ג]אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א [ד]האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר [ה](להן) רבי אליעזר והלא [ו]שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה [ז]ואין דנין שנים ביום אחד: **גמ'** ת"ר [ח]והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל [ט]כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט [י]הני אין מידי אחרינא לא השתא

מיעוטו במקום שמתמילה היה מעמט כל דבר ובא המיעוט ומיעט מעמעו שלא תאמר הכל במשמע שלא כגון זה הכתוב מחייבו והדומין לו: מהני תלמוד לומר סקול יסקל. לגון עמיד ולא כתב כי סקל סקל לו יהיה יהיה: **ודבי ליה מיהו.** מד מינייהו: **דתיתי מרזיא.** מכח גדול דסמיס מין יכולין לכוון כמה להשליך כאחד כשזה משליך זה מעכבו אבל היתידי משליך בכח: **היסה.** משמע כל הימיס היסה לכך והא נקבורת עמו: **כולם נקבריס עמו.** מקבור מקבלנו [דבריס כמ] יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו:): **כתפיסתו.** כתוך תרגם תמות אבל לא נקבורו עמו ממש: **גידמין הכי נמי דפסילי.** ואם כן ניתא עדים גידמין פסולין למה לי דנקט נקטעה לאחר מכאן: **יד העדים.** יל שהיתה להס להיס בשעת מיתה משעה שנגמר דינס אבל גידמין מעיקרא לא מיסתמעו מיניה דזו היא יד שלהס: **הרי זה יהרג.** ומעפ"י שאין כאן יד עדיס הרמזונים. מלמד לא בעי קרא כדכתיב דלאו דוקא מיכתיב אלא למיזה בעלמא: **כהן הן עדיו.** כגון דהוי בניס דין הן הן עדיס שהעידו עליו מתחילה ומתחיב על פיהס: **אין לי.** מי לא כתיב אלא יומת: **אלא מיפה הכתובה בו.** סייף כדליף לקמן [בד' מיתות] (ד' נ:): **מום יומת.** ליבויית הוא: **מפני דהוי רוצח.** הגידון בניס דין: **וגואל הדם.** כלומר מיפה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו אבי כתובין הבאים כאחד כו': **היה לאחד מהן גידם.** מנין לו אלא מן סוכר ומורה: **כגון זה.** מאחר שרואין מום שמתיס לסס ואין יודעין מס שמע מוכחתס מס לאו: **כולי קרא יתירא הוא.** להוה ליה למיכתב והוליטוהו אל שער העיר ההיא ומקלוהו כדכתיב בכל אלה שנקלין ואו לא מידי כל אורך דבריס זה למה: ריבי אליעזר לא בעי קרא כדכתיב וכן ר"ש: **מתני' אלא מגדף.** מכרך את הסס. וכגמרא מפרס טעס: **אין דנין אניס ביוס ג'.** נב"ד ג' מאחר שהוא לא ניתן להפויר זכוחיה לרחוק למיתה זו ולמיתה זו. וכגמרא [ומ.] מפרס לכאחי עבירות קאמר לאין רחוקיהן שוות ואפעון בן שטח שעה הולרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סיג לעשה ותלאן לפרסומת למילתא וזן את כולס ביוס אחד מפני קרוביהס שלא יתקברו להלין: **גמ' כי קללת אלהים.** מפני שניכר את הסס שנתלה והעוברים והסניס מוחרים מפני מה זה תלוי מפני שניכר את הסס וגנאי הדבר כלפי מעלה להיזכר: **מה מקלל בסקילה.** ותלה בכתיב ניה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: **אף כל שכפר בעיקר.** אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: **דרשי כללי ופרטי.** דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום שאמרה ואפ"ג פירש דורשין את האחרון בפרט: **ורבי אליעזר דורש במיעוט.** ויש מילוק בין זה לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מלמד שהוא כפרט ומה הפרט מיוחד שהוא מסור לאדם אף כל מיוחד שהוא מסור לאדם:

עין משפט נר מצוה

יז א ב מיי׳ פט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ג סמג עשין קפ:
יח ג ד מיי׳ שם פ״ט:
יט ה ו מיי׳ שם פי״ד הלכה ח:
כ ז מיי׳ שם פי״ג הל״ז:
כא ח מיי׳ שם פי״ד הלכה ח:
כב ט מיי׳ שם יפ״ג שם הלכה ז:
י [מיי׳ פ״ח מהל׳ רוצח הלכה ב]:
כג כ מיי׳ פ״ב מהלכות ממרים הל״ח סמג עשין רכ״ח:
כד ל מ מיי׳ פט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ו סמג עשין קנ:
כה נ מיי׳ שם פכ״ד הל״ד סמג לאוין רמ:
כו ס מיי׳ שם פי״ד הל״י:

רבינו חננאל

ונותנה על לבו איני והתניא אבן היתה שם משוי שני בני אדם כו' ופרקי דמדליה חבריה בהדיה ושדיי לה איהו עליה כי היכי דתיתי מרזיא פי׳ מכח כלומר מגביהין אותה שניהן למעלה ומניחה האחד בידו חבירו וכיון שאין בו כח להורידה מיד משתרבבת מידו ובאה עליו בכח: **תנא** מעולם לא הוצרכו לסקלו באבן שניה וכיון שהיו סוקלין אותו באבן ההיא היא היתה נקברת עמו והיו מתקנין אבנים אחרות ומתקנות תחתיה. דתנן אחד אבן שנסקל בו ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא עמו ממש אלא עמו בתפיסתו פי׳ בד׳ אמות דיליה כדגרס׳ מת תופס ד׳ אמות: **אמר** שמואל נקטעה יד העדים אחר שהעידו פטור להורג דבעינן יד העדים תהיה בו וליכא אבל אם היו העדים גידמין מעיקרא כגון שהיו נידונין כשהיו ידיהן קטועות משום דהכא דנקטעה כדכתיב יד שהיתה כבר אבל אם לא היתה כבר לא חיישינן לה איני דבעינן יד העדים ממש והתניא כל מקום שיעידוהו שנים כי בבית דינו של פלוני נגמר דינו עדיו יהרג ותרגם׳ שמואל בהן הן עדיו כלומר אנו העדנו עליו ועל פינו נגמר דינו והנה אנחנו והנה ידינו איני דאיתא הא דשמואל דאמר בעינן קרא כדכתיב והא כתיב ברוצח מות יומת הרוצח ומיתתו בסייף וקי"ל כי אם עומד במקום שאין אדם יכול להורגו בסייף שהורגין אותו בחצים או באבנים באיזו מיתה שיכולין להמיתו ולמה לא קאמר כיון שאין יכול להורגו בסייף פטור הוא ושנינן שאני התם דרבי קרא מות יומת המכה מכל מקום. וליגמר שמואל מיניה בשנקטעה יד העדים. ודחי׳ משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד רוצח הא דאמרן מות יומת המכה מכל מקום גואל הדם כתיב הוא ימית את הרוצח. ואם אין לו גואל ב״ד מעמידין לו גואל דהא שנאמר בפגעו בו מכל מקום כלומר הגיעו גואל הדם ואקשי׳ למא״ד (ומ׳) [דלא] בעינן קרא כדכתיב ולא התנן בבן סורר ומורה ותפשו בו ולא גידמין בסייף פטור הוא ושנינן שאני התם דכולי קרא יתירא הוא ותבב אקשינן מרחוב דעיר הנדחת דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב ודחינן תנאי ניהו דתנן בנגעים פרק אחרון אין לו בוהן יד בוהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר׳ אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא ר׳ שמעון אומר נותן על של שמאל ויוצא. תנא קמא סבר בעינן קרא כדכתיב ור׳ אליעזר ור׳ שמעון לא בעו קרא [כדכתיב]: **כל** הנסקלין נתלין כו׳ ת״ר והומת ותלית יכול יהו כל הנסקלין נתלין כו׳ רבנן דרשי התורה בכלל ופרט כתיב כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ כלל כל מומת בא בפסוק של אחריו ופרט כי קללת אלהים תלוי וזהו המקלל ואם היה הפרט קרוב לכלל היינו דנין אותו אין בכלל אלא מה

מוסרת הש״ס

כולן נקברין עמו. דכתיב לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יי אלהיך נתן לך נחלה: דברים כא כג

מוסף רש״י

ג) [ל״ל סקל יסקל מו יהיה יהיה כך נוסחת הילקוט], ד) [ע״ז סב:]. ה) [מוסף פ״טן], ו) [מכות ז. ניטין נח: כט., ז) ס״מ נ:]. [לקמן נג. ודף עב:]. ח) [קידושין כד. וש״ג], ט) [מכות יב.], י) [ער׳ תום׳ סוטה כו. ד״ה דכתיב וכו׳], ט) [לקמן עח., י) [לקמן עח.], כ) [לקמן קיג.], ל) [לקמן פח. מיר מו: ע״ש יומא פח: נעשים פי״ד מסנה ט], מ) [כמשנה דנעשים ליתא אס נתן על של שמאל יפ״ו], נ) סוטה כט., ס) [ל״ל להס]. ע) [ל״ל סקל. פ) [דף פ:]. צ) [ל״ל כהלן]. ק) [ל״ל הכלן]. ר) [מנחות ה. ודף יט.]. ש) [ל״ה ולילה תומ׳ ממנחות נח: ד״ה ולילה דתמרי].

תורה אור השלם

1. יד הָעֵדִים תִּהְיֶה בּוֹ בָּרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יז ז
2. אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמָת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ הוּא יְמִיתֶנּוּ: במדבר לה יט
3. וְתָפְשׂוּ בּוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקֹמוֹ:
דברים כא יט
4. וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא:
דברים כא כ
5. וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ:
דברים כא כב
6. לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:
דברים כא כג

אהני לרבויי עכו"ס. הך הרהוקיס זה מזה למימרא לחין דין חומו בכלל ופרט אהני לרבויי עכו"ס הוחיל וחמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותו: **כי קלנס.** מיעט חת הרבוי ולימדך שלח תרבה בו חת כל חלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכח דמיקרבן להדדי חבל היכח דלחקבן זה מזה חהני דלח חמעטיה כהאי מיעוטח כשחר מיעוטין חלח מידי דלח חמי ליה כמידי כגון שחר מיתות ב"ד ד חבל שחר נסקלין דדמו ליה מיהח דחמעטיה כמותן לח חמעט מיניה ומהכח חיפשוט לך בכל דוכתח דחיכח כלל ופרט וכלל דחמען דדריש ליה בכללי ופרטי לינו מרבה חלח כעין הפרט ומען דדריש ליה בריבוי ומיעוטי לחמרינן ריבה הכל ולח מיעט חלח דבר חחד משוס טעמח דפריש לעיל[ב] הוח דפרט לשון פירוש הלכך כלל ופרט וכלל לי חתה דן להניח ע"י הכלל החמרון חלח כעין הפרט שחילמלח לח נח כלל החמרון היימי חומר הפרט הוח פירושו של כלל ואין בכלל חלח מה שנפרט ואפי' הדומה לו לח חלמוד ממנו חלח חתם ואח"כ פירש ונח ללמדך שאין בחתם חלח הפירוש הלכך כי חתח כללח בחרח היימי לרבויי כעין הפרט ותו לח ומען דדריש ליה בריבוי ומיעוטי חמר לך המיעוט מיעט פירושו של חתם חלח מיעט ריבוי חלח יכול במשמע ולי נמי לח חתח כללח בחרח היימי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט חלח לח חתי המיעוט למעט חלח מלי דלח חמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל ולח מחמעט מן המיעוט חלח דבר אחר[ג] חלח תרחיה לו חוש רמז דומה **ד)** לפרט: **ורבי אליעזר.** חמר לך הח' חומו דחלייה נמי חומו חלח כשומו חמשמיען ולח למעוטי חחה: **למעוטי בן סורר ומורה.** דחע"ג דנסקילה חתח קרח למעוטי דכתיב ליה וכן סורר ומורה לח הוי ליה חתם היה רחוי להוליד לח היה נידון דכתיב (דברים כח) בן: **מאי טעמא.** כלומר היכי משמע מיניה ריבויח: **בן סורר ומורה.** לח מטח כדחמן כף' בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני שחכל זה מרטיתר בשר ושתה חני לוג יין למרה תורה יסקל חלח הגיעה תורה לפוף דעתו סופו מגמר נכסי חביו ומנקש ליממו ואינו מולא ועומד בפרשת דרכים ומלטטים חת הבריות כו': **ואין מיעוט אחר מיעוט כו'.** כלומר מדה היח בתורה: **מיפה אחת דיין.** דטעמח משוס דלח לפשר לעיוני בתרוייהו הוח: **מיפה אחת כעין שני מיפוי.** כגון שני עבירות שאין דומות והן מיתה אחת כגון שבת וע"ז וכ"ש שני מיתות ממש: **אבל מיפה אחת ועבירה אחת.** כגון שחיכן בחילול שבת שחייבן עליה מיתה בבית דין חומו נמי שבת ועבירה חחת היו לחיכח בחוב וחיכח בידעוני וכהמוב חלקן בשתים ושמעון בן שבת עשה לעוכך שבה עשה: **ואפי' נוסף ונופלת אחת.** למיתה ועבירה אחת: **מרגמא רב אסדא.** להח דרב חלח: **בשב כהן.** לרוסף לו בשוחה: **וכובלה.** להיח בשריפה חבל בועלה נידון כשחר בועל בת ישרחל לרוסף לרוסף בשקילה וכועל בשוחה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היח בחת חשרף היח ולח בועלה היח ולח זוממיה: **או בשב כהן וזוממי זוממים.** שהיח והן בהרגין ולח בשחיה אחת להיח בשריפה והן בשחיה אחת כגון שבח עליה בועל בשבת ולח עליה זומם בשבת חלח בשחיה חחת בלבד ואי חתה חומר בשבת חלח בועל בשבת ולח זומם בשבת חלח בשחיה חחת בלבד ואי חתה חומר בשחיה חחת בועל בשבת וזומם בשבת חלח בשחיה חחת בלבד ואי חתה חומר בשחיה חחת בועל בשבת וזומם בשבת

מו: נגמר הדין פרק ששי סנהדרין

תלישה לאו בלום היא. והא דאמרי' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פט.) דעפר הנדחת שרי לכתחיל ואת כל שלשה תקנוח על תוך רחובה וברפת מי שמינו מחוסר חלה קניליה וברפה יצא זה שמחוסר תלישה וקניליה וברפה לא דמי דעפר מצוי טפי ממחובר מעץ הנעוץ בארץ: **קלילי עלמא.** יש גורסין (ו)קלי משום דאמר כשמוך קלת ואין לחוש כך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי מלהיס דלא תקלל דאמר ליכתוב לה תקל: **קבורה משום בזיונא או משום כפרה.** ע"כ לית ליה כפרה דאמרי' (לקמן דף מז:) (בפ' ד' מיתות) כפרה מיתתם הוי מכי חזו לערוה דקיברת פורתא חלה לפי' מי ליכא בזיונא וכפרה מיבעי ליה די עיקר וא"ת והא ליכא כפרה טפי מחלה נקבר מצנקבר דתניא בשמעתין (לקמן מז.) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו ולאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והכי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דאם כן למאי לא כל כמיניה אלא לא נקבר משום בזיונא דמת ולאחר שנספד אלא לא נספד כהלכה: **לא תקברוהו להוא נברא.** והא דאמרי' בפ"ט דכתובות (דף פד.) דהמוכר קברו בחיי בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שחי התם דבעי דליקברוה בחד דוכתא(ם):

הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח.) אל ישנו ואל ינימו הדמים אל ישנו אלא שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דילמא היו למפודו להרחות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד לחפי' הוי יקרא דחיי שחי מלך לליכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה: מכל

[1] ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אבינות אלא בלב: **גמ'** תנו רבנן אילו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר [1]והומת ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא כיצד [2]משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה ת"ר [1]עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל [2]כי קבר [3]מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו בלום היא: בלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו': תניא [4]אומר ר"מ משלו למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו: אמר ר' מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית אמר ליה רבא א"כ כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי: ולא זו בלבד כו': [3]א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת ת"ל כי קבר תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה איכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין [4]ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי אמר רב אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשאי דאיבעי ליה למימר כי קבור דליעבד ליה [5]ארון תקברנו לא משמע ליה ונימא מדאיקבור צדיקי מנהגא בעלמא מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש [3]וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא [4]לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקברוה להוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא [5]לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי אין דכתיב [5]אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל [7]וקברו אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה [8]האי דצדיק הוא תיהוי ליה כפרה הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש לא יספדו ולא יקברו דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי למאי נפקא מינה [1]דאמר לא תספדוה להוא גברא אי נמי [2]לאפוקי מיורשין ת"ש [6]ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא לצדיקיא דמייקרי ברשיעייא תא שמע [7]בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון ליה דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי קאמר ליה לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך ת"ש

ואי אמרת משום יקרא לך

רבינו חננאל

דברים מהו דברים רבנן דקיסרי אמרי קילופין: **כיצד** תולין אותי משקעין את הקורה כו'. ת"ר כיצד עושין משהין עד שקיעת החמה וגומרין (אותו) [את דינו] ומיד ממיתין אותו ואחר (כך) תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה וכשתולין אותו אין תולין אותו אלא בעץ תלוש שצריך לקוברו עמו בתפישתו (ואין) (ואם) מניחין אותו תלוי עוברין בלאו שנא' לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהים תלוי. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל השם פי' באין לחקור מה אמר בקללה ויאמרו כך וכך נמצא שם שמים מתברך בכינוי. אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו'. פירש אביי קל לית ליה כלומר אין בו קלות בכאב ודחה רבא ואמר מי שאין בו קלות כובד יש בו אי הכי כבד עלי ראשי מבעי ליה ופירש רבא קליל לי עלמא כלומר הרוח תשש ונעשית קלה ומעונה ואקשי' האי קללת מבעי ליה לגופיה ללמד כי המקלל את השם נתלה ודחי' א"כ הוה ליה למיכתב מקלל מדשני קרא וכתב קללת את ש"מ מקלל וש"מ נמי רוחו של אדם נכאבת בזמן שנכאב אחד מן האברים ואמרינן ונימא האי קללת להכי הוא דאתא לכדרבא ולא שמעינן מינה דמקלל הוא ופרקינן א"כ הוה למיכתב קלת מאי קללת ש"מ תרתי ש"מ הא דרבא ש"מ דמקלל הוא: ולא המלין את הנתלה בלבד עובר בלאו אלא אפי' המלין מתו כו' יוחנן דאמר מדכתיב כי קבור שאין ת"ל תקברנו לרבות שאר מתים ומדסמיך לא תלין ש"מ ללאו הוא דאתא איכא דאמרי אמר ר' יוחנן רמז לקבורת המת מן התורה מדכתיב תקברנו שאין ת"ל תקברנו אלא ללמד שחייב מן התורה לקבורת המת: **א"ל** שבור מלכא לרב חמא מנא לכו קבורה מן התורה שתק ולא אמר ליה ולא מידי ואמרינן הוה ליה למימר ליה מדכתיב כי קבור תקברנו ודחי' יכול למימר דעביד ארגז כלומר תתנהו בארון. קבורה בארץ מנא להו שאין ת"ל תקברנו דדריש אנן לא משמע ליה למלכא לימא ליה מדאיקבור אבות ומשה רבינו ואמרינן יכול למימר מנהגא בעלמא הוא וכן הא דכתיב בבנו של ירבעם ויקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר וכן לא יספדו לו ולא יקברו דרך מנהג העולם כי קאמרינן צוואה מנא לן. וק"ל

רבינו אור השלם

1. וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ:
דברים כא כב
2. לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יי אלהיך נתן לך נחלה:
דברים כא כג
3. וספדו לו כל ישראל וקברו אתו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל יי אלהי ישראל בבית ירבעם: מלכים א יד יג
4. ממותי תחלאים ימתו לא יספדו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו ובחרב וברעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: ירמיהו טז ד
5. כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: קהלת ז כ
6. ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון בארץ כנען ותבא אברהם לספד לשרה ולבכתה:
בראשית כג ב
7. בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון לו כי דבר אני דברתי נאם יי:
ירמיהו לד ה

הגהות הב"ח

(ם) רש"י ד"ה לנעניך ליה וכו' לא מסתבא ליה לשבור מלכא למיכרי:

(ו) ומוספ' פ"ט), ב) וג' הילקוט ת"ר יוחנן מניין למלין את מתו שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נבלתו מניין שעובר לף בעשה ת"ל כי קבור תקברנו ל"ת דמו לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מכלן רמז לקבורה [ג], וג' הערוך תרגו וע"ש מ"ש בשם רב האי גאון], ד) וקברו אותו כי זה לנדו יבא ליכתוב על קבר ואי אמרת נ"ל, ה) האי דהוי ליה לי"ק נ"ל, ו) עי' ג' מהר"ם, ז) נ"ל מין לו נזיון אם שוכב כו', ח) [וע"ע תוס' בכורות נב: ד"ה נתין],

נבזה בעיניו נמאס. פ) נתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' ונקי כפים ובר לבב וגו' וקתני **על מטה של חבלים.** דרך בזיון מפני שהיה מניח רשע [ל] ובזיזהו לעין כל כדי שימיקרו התולעים ולכבוד עצמו לא עמ ומפני כבוד תב נמי ליכא למימר דנעזיז בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך).

נבזה בעיניו הוא עצמו נמצנז ונמאס בפני עצמו שלא עם לכבודו במקום קידום ה'. ומי אמרת כבוד שעושין למת אינו שלו אלא של חיים ש"ט עניד הכי למה ניזה את החיים: **אל תספדוני בעיירות.** רבינו הקדוש אוה את בניו בכתובות (דף קג.) שהנשמ של תספדוני בעיירות כשתולינו את מרובי למקום קבורתי דהוא מת בניפיורי וקבורתו בנית שעריס של תספדוני בעיירות קטנות שמעבירו עליהן שלא בכרכים גדולים לפיכך אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם: **מפי לאו לכבודו של מת.** שלמת יקרא לעבדי ליה דיליה הוא: **ומציע ליה למת.** תרגומו של מלין[פ]: **כי אמר רחמנא לא תלין.** ורבינן נמי שאר כל המתים היינו כי משום ליה לתוייה בעלמא שלא לפיכפת ליה ניה דהיינו בזיון ודומיא דמלוי מאל המי לליתייקיו ניה קרובין לאו בזיון הוא נכך: **ש"מ יקרא דמכבי הוא.** דמי לאו יקרא למכבי מאי מייכפר בנזיוויה: **ויהי ויקס על רגליו.** מוחו שנקבר נניח שנקר היה הוא שנניח שאר שניס שיש מת עידו לאכול ולשתות בניח של ועונש עידו על ידו והמיתו המלי[פ] וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אלנו והמייהו: **נח פי שניס.** אלישע המיה את המת והיה לו לאלישע להחיות שני מתים והוא לא החיה אלא אחד נניח של אחד: **נח נלך.** ומי משום נרכתא דאליהו הוא היכי מקיימינא נהכי: **וכמה שאין קוברים כו'.** לפרושי טעמא דאמרי' מהדר ללפיכך נתקנו שני קברות שאין קוברין ושנקלקין ושנרפין שהן רשעים ממורים אצל נהרגין ומחנקין שהן רשעים קליס: **וליפקין ארכב.** להא שנרפין אצל נקלקין קליס הס: **גמרא גמירי לה.** הלכה למשה מסיני: **הואיל ונדחה.** הקרבן כשהמיר דתו[פ] לאין מקבלין קרבן מן המומריס[ר] כדאמרי' מע"ס פרט למומר[פ] בשחיטת חולין בפ"ק (דף ה.): שוטה נמי לאו בר כפרה הוא דיקרינ אותו לרבותו כתיב (ויקרא ו): **כיון דמי.** ככל אדם הוא ומיכפר בלילה ואינס נדמיס נכך לאחר שניעורו: **אכל הפס.** היס בידו לחזור: **אימא לא.** הוי לימוי: **היו בה קדשים.** בעיר הנדחת אין שנרפין עס שללה דכתיב (דברים יג) שללה ולא שלל שמיס ואיתו מיקרב לא קרבו משום דכתיב (משלי כא) זבח רשעים תועבה אף כי בזמה הן ואפילו עולות ושלמיס נדבה יאותו: **קדשי בדק הבית יפדו.** כשאר בדק הבית והפודה אותם יאכלם שהרי לא נאקרו דלמא לידהו הוו. ומדקתני יאותו ש"מ משום דנדאו מהקרבה כשהאירו[פ] בעליהן הוא דמומר[פ] לע"ז לא אקבלינן שום קרבן מייניה כדאמרי' בהכל שוחטין (חולין דף ה.): **דהואיל ונדאו ידאו.** לאי משום זבח רשעים הא כיון דלאיקטול אית להו כפרה: **יכול פירשו.** אניו ואמו אל כהן: **מדרבי נבור.** כגון מומר[פ]: **יטמא.** להס במותם ת"ל (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל יטמא לאחרי. אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא מזד כו:

הרוגי

שדין אבילות משיסתם הגולל תיילא אבילות ועת סתימת הגולל עדיין רשע ואינן חייבין להתאבל על רשע. מתי הויא ליה כפרה בעת דחזו צערא דקברא הואיל ונדחית האבילות לגמרי כדתנן לא היו מתאבלין עליהן אלא מתאוננין שאין אנינה אלא בלב ואקשי' אי הכי דמדחזו צערא דקברא איכפר להו למה ליה עיכול דקתני נתאבל הבשר מלקטין לעצמות וקוברין אותן ושנינן דמהניא שעתא מסרח ולא אפשר לאפוקי מקברא. אבל הרוגי מלכות כיון דשלא כדין נהרגין מיד הויא להו כפרה מדכתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ וק"ל חסידיך חסידים ממש עבדיך הנך הוא דמחייבי דינא מעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך אמר ליה אביי מי קא מדמית לה הכא חסיד והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדאה הוא והוי מלי למימר דלמא טעמא דמיעכב קרבן דהוי כמי שהקריבו ולא עלה לו לרצון אלא לעכב אכילת בעלים דלמא לא מהני הפרשה אלא לענין שלא יהא חולין אבל לא לענין שיהא קרב לגמרי ואפילו הכי לא מהני דהא אמרי' בזבחים (דף ז. ושם) גבי נהמה של שני שומפין וכיצותא הוא טפי מדאוי מעיקרא כדאמרי' בפ' נוגע בגזול (סוכה דף נב. ושם) דלפי' מאן דלית ליה דאוי מעיקרא לא הוי כאוי כאוי דאוי מודה בנראה ונדאה דהוי כאוי והא דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשמטה אי אפשר לומר שלא שהפריש קודם שנשמטה דאי משנשמטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש:

אימא ביישן דמי. לאו לגמרי כיון דיש מזי אפי' בשעה שהוא יש למתן בפרק כל הגט (גיטין דף כח.) השולח מטלתו ממדינת הים מקריבין לאותו בחוקת שהוא קיים ולא מייתינן שמא יש בשעת הקרבה שלא כלומר כיון דמי לאפי' שלא הוי חזי אין לאוי להיות כאוי שמא ממשנשמטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש:

ואמאי כיון דמיקטל הוה להו כפרה. והא תנן במלק (לקמן דף קיג:) מנסי עיר הנדחת אין להס חלק לעוה"ב הני מילי שלא מיקטול אבל אם הנו מותס והרגוס ים להס חלק: **הואיל** ונדחו יחדו. רב יוסף ס"ל כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קיב:) משום דזבח רשעים מועבה אף כי"ל דמוקי לה בקדשים קלים ומליכא דרבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן ע"כ אין תלוי משום כאוי אלא משום ממונם אבל אי משום כאוי כיון שאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר ר' אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו אמר ליה רב פפא ודילמא לאיקיומא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא ש"א ל"ר יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתיב אל נא תהי כמת וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וליתקון ארבע קברות שני קברות גמרא גמרי לה אמר עולא א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה איתמר נמי א"ר ירמיה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשיה בידים אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא צריכא אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו והוינן בה אמאי ימותו כיון דאיקטול הויא להו כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפילו פירשו אבותיו מדרבי ציבור יממא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא הויא ליה כפרה נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית הויא ליה כפרה תדע דכתיב מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידיך לאו חסידיך חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך אמר ליה אביי מי קא מדמית

מסתימתוס

מסורת הש"ס

א) מכות כד., ב) [פסחים ט.], ג) כתובות קג:, ד) [ע"ז מו., ה) (שם), ו) [ע"ז תוס' לעיל מו: ד"ה קנוהן], ז) חולין ז: ע"פ, ח) ל"ל וילך ויגע, ט) ס"ל אמר ר' י' [וכמולין איתא כלשמר ר"י], י) הוריות יג. כריתות ז. זבחים יב:, כ) [נכ"פ: וכשמ"ל], ל) [שם נלרים ט.], מ) [קמן קיב:], נ) [ימות כב: וש"נ], ס) נתהלים טו כתיב מי יגור בהלך וגו' וקתסיב. כל"ל, ע) [ימות כב:], פ) נכ"פ: מלון, צ) [ע"פ יג.], ק) נכ"פ: כשמ"ל, ר) נכ"פ: המשומדים, ש) נכ"פ: למשומד, ת) נכ"פ: כשנמ"ל, א) נכ"פ: למשומד, ב) נכ"פ: נשמ"ל,

תורה אור השלם

1. נִבְזֶה בְעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי יְיָ יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמֵר:
תהלים טו ד
2. לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה:
דברים כא כג
3. וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת הַגְּדוּד וַיַּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֱלִישָׁע וַיֵּלֶךְ וַיִּגַּע הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת אֱלִישָׁע וַיִּחַי וַיָּקָם עַל רַגְלָיו:
מלכים ב יג כא
4. וַיְהִי כְּעָבְרָם וְאֵלִיָּהוּ אָמַר אֶל אֱלִישָׁע שְׁאַל מַה אֶעֱשֶׂה לָךְ בְּטֶרֶם אֶלָּקַח מֵעִמָּךְ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי:
מלכים ב ב ט
5. אַל נָא תְּהִי כְּמֵת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֹּאכַל חֲצִי בְשָׂרוֹ:
במדבר יב יב
6 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו:
ויקרא כא א
7. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת יְרוּשָׁלִַם לְעִיִּים: נָתְנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ אָרֶץ:
תהלים עט א-ב

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על מטה וכו' ובזיהו לעין כל. עי' תוספות מהרי"ט לנית לו בגמ' ס' סימן מ"ט:

הגהות הב"ח

(א) נמ"א דמיהו ליה כפרה לאניס. נ"ב וקשה יהכי נמסנן נני ס"ס מדר' נתן מנואה דלוקא אס היה משום יקרא דשכבי אי אינא למת אינה כזיון הכי הוא לו כפרה אבל אי משום יקרא דמי אין לו כפרה למת כלל מה שמנתין אותו לאחר מותו כמו שפרש"י שם:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

אבל חלב והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדאה הוא והוי מלי למימר דלמא טעמא דמיעכב קרבן דהוי כמי שהקריבו ולא עלה לו לרצון אלא לעכב אכילת בעלים דלמא לא מהני הפרשה אלא לענין שלא יהא חולין אבל לא לענין שיהא קרב לגמרי ואפילו הכי לא מהני דהא אמרי' בזבחים (דף ז. ושם) גבי נהמה של שני שומפין וכיצותא הוא טפי מדאוי מעיקרא כדאמרי' בפ' נוגע בגזול (סוכה דף נב. ושם) דלפי' מאן דלית ליה דאוי מעיקרא לא הוי כאוי כאוי דאוי מודה בנראה ונדאה דהוי כאוי והא דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשמטה אי אפשר לומר שלא שהפריש קודם שנשמטה דאי משנשמטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש:

ואמאי כיון דמיקטל הוה להו כפרה. והא תנן במלק (לקמן דף קיג:) מנסי עיר הנדחת אין להס חלק לעוה"ב הני מילי שלא מיקטול אבל אם הנו מותס והרגוס ים להס חלק: **הואיל** ונדחו יחדו. רב יוסף ס"ל כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קיב:) משום דזבח רשעים מועבה אף כי"ל דמוקי לה בקדשים קלים ומליכא דרבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן ע"כ אין תלוי משום כאוי אלא משום ממונם אבל אי משום כאוי כיון שאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר ר' אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו אמר ליה רב פפא ודילמא לאיקיומא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא ש"א ל"ר יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתיב אל נא תהי כמת וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וליתקון ארבע קברות שני קברות גמרא גמרי לה אמר עולא א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה איתמר נמי א"ר ירמיה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשיה בידים אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא צריכא אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו והוינן בה אמאי ימותו כיון דאיקטול הויא להו כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפילו פירשו אבותיו מדרבי ציבור יממא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמיו א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא הויא ליה כפרה נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית הויא ליה כפרה תדע דכתיב מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידיך לאו חסידיך חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך אמר ליה אביי מי קא מדמית

הרוגי

עין משפט נר מצוה

לו [א] טור שו"ע יו"ד סימן שנו סעיף ג:
לח ב ג טור שו"ע יו"ד סי' שסב סעיף ה:
לט ד ה מי' פ"ג מהל' שגגות הל"ח ופסק שמחוך ונלמה ע"ש כ:מ:
מ ו מי' פ"ד מהלכות עכו"ם הלכה יג:
מא ז מי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ח סמנ עטין ג טוש"ע יו"ד סימן שנג סעיף ח:

רבינו חננאל

מצוה זו מדרבנן היא:
איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה כלומר חבוט הקבר מכפר למאי נפקא מינה כגון דפקיד לא תקברוה להתהא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לאו כל כמיניה אלא אי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי כפרה בעי ודחי' אין דכתיב כי אדם אין צדיק בארץ וגו' וסוגיא סלקא דמשום כפרה: **איבעיא** להו הספדא דיקרא דחיי או יקרא דשכבי היא למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוני אי נמי לאפוקי מימתי שכר הספדנין אם הוא יקרא דשכבי מפקינן ואי לאו לא ופשטנא יקרא דשכבי הוא ת"ש ויבא אברהם לספוד לשרה ודחי' שרה גופה ניחא לה לאיתיקר בה אברהם ת"ש לא יספדו ולא יקברו כו' ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגרו עצמות אביו במטה של חבלים ואי אמרת יקרא דחיי הוא אמאי עבד הכי ואמרינן כי היכי דתיהוי כפרה לאבוה ת"ש בשלום תמות כו' ת"ש אמר להם ר' אל תספדוני בעיירות ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין או (למקונות) [להביא לו מקונות] לשמע עליו עיירות אינו עובר עליו שכל מה שעושה לכבודו של מת הוא עושה כו' ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו כיצד לא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או נשמים וולפין על מטתו והו סימן יפה למת שנפרעין ממנו אחר מטתו ש"מ יקרא דשכבי הוא ש"מ: **לא** היו קוברין אותו בקבורת אבותיו כו' לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ומנא לן שנא' ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וגו' ודחי' ודילמא לא החזיה הקב"ה אותו האיש המת שנגע בעצמות אלישע אלא כדי לקיומי ביה ברכת אליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי א"כ היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ש"מ שלא יהא קבור רשע אצל צדיק אבל אלישע החזיה בן השונמית וריפא צרעת נעמן ששקולה כמת שהצרוע חשוב כמת כדכתי' אל נא תהי כמת וגם כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל: סוגיא דשמעתא מת מתוך רשעו מיתתו לא הויא לו כפרה וכן אפילו נהרג מתוך רשעו אין לו כפרה עד דמטיא ליה צערא דקברא ומשום הכי אין חיוב אבילות בקובר והנהרג

משיסתום הגוי[55]. פי' הקונטר' הוא דף הנתון לחרון לכסוי ולחתו שנדפסות קרוי דופק והקשה ר"ת לתמרינן נפ' מי שמתו (ברכות דף יט:) דל"ר לעזור ברבי נדוך מדלגין היינו על גבי תרוחות לקרקע מלבי ישראל ולי ליסוי חרון הוא גולל הא קא מטמא דקא דרשינן נפ' בהמה המקשה (חולין דף עב.) וכל לחבר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק ואפי' הוא טמון בחרץ דכיון דגולל מטמא בחלל טומאה בוקעת ועולה ויש מפרשים לע"ג דגולל מטמא בחלל מ"מ היו יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל כדתמרינן במסכת שמחות (פ"ד) כל שאין הגזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה ואומר ר"ת דמשמעתא היא דהא רבינים דם לחין הגזיר מגלח עליה ואין כהן מוזהר עליה [ב] ולחן זו קושיא דשם טומאה בעי למימר במסכת שמחות דעל חלי לוג דם גזיר מגלח ולא אתא למעוטי אלא כליס הטוגעים במת לחין גזיר מגלח ולחן כהן מוזהר ועוד קשה לר"ת דמדמרינן ליה מעל פני השדה משמע שהוא מגולה ואתם ליסוי חרון טמון הוא ויש מפרשים דלא בעינן ליה ליסוי חרון לשם גולל אלא כשהוא מגולה ולא כשהוא טמון והשתא ניחא היא דתמרי' דמלבנין היינו ומיהו קשה דתמרי' בס"ק דעירובין (דף טו:) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל לקבר ואין דרך לעשות ליסוי חרון מבעלי חיים ומיהו משכחן דמיירי הש"ס בדבר שאינו הוא נפ' בהמה המקשה (חולין דף ע.) הדגיך שני רחמים יצא מזה ונכנס לזה ומפרש ר"ת דגולל היינו לחן גדול מלמון וגללו את החבן (בראשית כט) שמיחין על הקבר לסיחן והיא מלבה דכתיב (שם לה) היא מצבת קבורת רחל ואותן החנשים שמיחין בגללים שהחבן גדולה יושבת עליהם אלא מכבד על המת נקלחין דופק ויש קושר בהמה לסיחן עד שיחלה לחן פן יחבד מקום הקבר והשיא דמלבנין לא היה שם מצבה וכ"ת היכא לליכא גולל מחיחם חיילא מגילות מ"מ חיילא משיסתום הקבר בהוייתו [ג]: **איתיביה** החוצב קבר. פ"ה דלקלקל דעתך דהוא הדין לצורך אחר והייט טעמא דלא בעי למיחם משום כבוד אביו דלקמן דלמי במחובר לא מיתסר כלל בעלמא משום כבוד אביו אין לחסור:

מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה. תימה כי גמר גמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן נפרק לוחו ואת בנו (חולין דף פב.) עריפתה חוסרתה ורבא פסיק ליה [ד] כר' יוחנן בר משלם ועוד הקשה ריב"ל אמאי לא קא אמר ורבא מ"ט לא אמר כאביי דאמר ריש מעגלה ערופה מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא האי נמי בהזמנה מיתסרא ורבא גמר [ה] שם [ו] שם מעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים [ז] בהזמנה לא מיתסרא אף הכא נמי בהזמנה לא מיתסרא ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה אמר לך משמשין

הרוגי מלכות להרוגי בית דין הרוגי מלכות כיון דשלא בדין קא מיקטלי הויא להו כפרה [א] הרוגי בית דין כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה תדע דתנן לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו ואי סלקא דעתך כיון דאיקטול הויא להו כפרה ליקברו מיתה וקבורה בעינן מותיב רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין אלא אונגין שאין אנינות אלא בלב ואי סלקא דעתך כיון דאיקבור הויא להו כפרה ליאבלו בעינן נמי עיכול בשר דיקא נמי דקתני נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן שמע מינה רב אשי אמר [ב] אבילות מאימתי קא מתחלת [ג] מסתימת הגולל כפרה מאימתי קא הויא מכי חזו צערא דקברא פורתא הלכך הואיל ואידחו ידחו אי הכי למה לי עיכול בשר משום דלא אפשר קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו יאות עבדין קרקע עולם הוא [ד] וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב [ה] וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קבר בני העם לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים [ו] במחובר לא מיתסרא דכתיב [ז] אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם על ההרים הרמים על ההרים אלהיהם [ח] ולא ההרים אלהיהם הכא נמי במחובר לא מיתסר מיתיבי [ט] החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית הכא במאי עסקינן [י] בקבר בנין תא שמע [יא] קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה [יב] הכא נמי בקבר בנין תא שמע [יג] נמצא אתה אומר שלש קברות הן קבר הנמצא קבר הידוע קבר המזיק את הרבים [יד] קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה [טו] קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה [טז] קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה [יז] הכא נמי בקבר בנין וקבר הנמצא מותר לפנותו דילמא מת מצוה הוא [יח] ומת מצוה קנה מקומו שאני מת מצוה (ו) דקלא אית ליה איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור [יט] הזמנה מילתא היא ורבא אמר [כ] מותר הזמנה לאו מילתא היא מאי טעמא דאביי [כא] גמר [1] שם [2] שם מעגלה ערופה מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא האי נמי בהזמנה מיתסרא ורבא גמר [3] שם [4] שם מעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים [כב] בהזמנה לא מיתסרא אף הכא נמי בהזמנה לא מיתסרא ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה אמר לך משמשין

מעגלה ערופה שנעשית בנחל איתן שלא נחרשה ולא נזרעה (דברים כא ד) ומקבל דם שנאמר (שם) והורידו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע ועורפו שם את העגלה בנחל:

דברים כא ד

הגהות הב"ח

(ו) גמ' שאני מת מצוה. נ"ב וע"ע בב"ק דף פ"ח ע"ב:

מוסף רש"י

מסתימת הגולל. זהו כפי' של מרן המחבר (בתוספות ד"ה). **ולא ההרים אלהיהם.** שנאמר אחר שנכנסו בה כל המקומות אשר עבדו שם הגויים ונו' ומה מצינו אחר אלהיהם על ההרים, משמע שנמנים יפה אלהיהם על ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם (ע"ז מה.). **רמת מצוה קנה מקומו.** לקוברו שם (סוטה מה.). מקום שנפל שם בעת מיתה קנאו לקוברה ואין בעל השדה מעכב עליו (ב"ק 94א.).

תורה אור השלם

1. וַיֹּצֵא אֶת הָאַשֵּׁרָה מִבֵּית יְיָ מִחוּץ לִירוּשָׁלִָם אֶל נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֹּק לְעָפָר וַיִּשְׁלֵךְ אֶת עֲפָרָהּ עַל קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם:

מלכים ב כג ו

2. אֲבָד תְּאַבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: דברים יב ב

3. וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל הָעֵדָה מִדְבַּר צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: במדבר כ א

4. והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע ועֹרְפוּ שם את העגלה בַּנָּחַל:

דברים כא ד

רבינו חננאל

ונשתפה הואיל ונדחה ידחה: **קבריה** דרב הוו שקלי עפר מיניה לאישתא בת יומא ואמר שמואל שרי דקרקע אינה נאסרת שנאמר וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא איחסר (אף ה"נ במחובר לא איחסר) ואותבינן עליה מהא דתנינן החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו עולמית הנה נאסר כמחובר ורחי' האי קבר בנין הוא והבנין הוא שנאסר אבל הקרקע ועפרו לא נאסרו וכן דחה [הא דתניא] בקבר חדש מותר בהנאה השליכו בו נפל אסור בהנאה בקבר בנין ת"ש ג' קברות הן קבר הנמצא מותר לפנותו ולא חיישינן דילמא מת מצוה הוא רמת מצוה קלא אית ליה פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק לרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה הכא נמי **איתמר** האורג בגד למת אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא דגמר שם שם מעגלה ערופה ונערפו שם את העגלה בנחל מה עגלה נאסרה אף צרכי המת בהזמנה נאסרו רבא אמר הזמנה לאו מילתא היא

משמשין ממשמשין גמרינן. ג) מיהו מת מצוה גופיה ילפינן מעגלה ערופה כדמיתת בפ"ב דמסכת ע"ג (דף כט: ושם) ות"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין דלמטי' כהעור והרוטב (חולין דף קכב.) דבר תורה עור מדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה מדם מעור אביו ואמו שטיחין לחמור שלמה ליכא מיקורא דתורייתא ומפרש ר"ת דלא"ג דמקור מדאוריי' הוא נראה כו מקור טומאה מכוח דמיקרי להו לאיצטי טומאה מאיקורא כדמפרש בסוף כיצד צולין (פסחים דף פה.) הפיגול והנותר מטמאין את הידים מכוח חמדי כהונה ומכוח עצלי כהונה מע"ג דבגלאו הכי מיכא לאו דבל תותיר"ם: **נתנו** לספר. תימה תקשה נמי לגבי דנקט האורג למטמא בגל ייחד לה והמ"ל הכא בדלתיה שינוי מעשה דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה וכן הסיק דנפש שבנתה לכסא חי וכוסף בו דיומם אחד לכסא מת מטמא דיחוד בעלמא הוסיף לה מהני מדפרין מיניה לרצף ולגבי ניחא וכן מדנקט כיס שעשאו להניח תפילין ולא נקט יחדו וכוסף שאור שייחדה ליניקה בפ' אלו עוברין (שם דף מה: ושם) ומדלין שעשאו וילון להקומץ רבה (מנחות דף כד: ושם) הנך נמי דבלתיה שינוי מעשה מיהו קשה דמ"ב בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס ב) מי ליכא שינוי מעשה ומהסיק דהיו מכני ותמו מזרקין בו כלים משמע דמזריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לגבי ול"ל דייחוד דליכוד בעלמא לא מהני בלא מ"כ נטלו ותמר זה יהיה למת ולספר והא דנקט האורג לאו דוקא בלא משום רבותא דרבא לפמ"ש: **מותר** המת לי'וירשיו. תימה מי ניגבו מעות טווי לגריג מי ליכא למ"ד ומי ניגבו בגדים היאך יעשה דיומם לקבלו הא מי אפשר לקנותו למטר כהנאה כי היכי דאיצטלא למיללא דמפרקוה למיתיבתא בפ' אלמנה ניצמות (דף סו:) וי"ל דפרקוה שאני ת"כ מעות עדיפי מטווי לגריגה משום דחזו למיקני כהו כל מילי:

משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה ואביי מ"ט לא גמר מעבודת כוכבים אמר לך מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן לאפוקי עבודת כוכבים דלאו אורחא: (סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נכים"א דאומנ"א) מיתיבי כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר טהור מן המדרס אבל טמא (מגע מדרס) אימא נתנתו וכרכתו למה לי נתנתו וכרכתו כדרב חסדא דאמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא אזמניה אע"ג דלא צר ביה צר ביה אי אזמניה אין אי לא אזמניה לא ת"ש נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דיומם אחד לשם מת אסור בהנאה הכא במאי עסקינן דרמא ביה מת אי הכי מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי לא צריכא אע"ג דפנייה אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא אם היה מכירו חולצו ומותר ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו הכי נמי מסתברא דקתני סיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בהן עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר ת"ש קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה הטיל אין לא הטיל לא ה"ה דאע"ג דלא הטיל ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לנפלים תפיסת הקבר קמ"ל ת"ש מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו הכא במאי עסקינן שגבו מחיים הא לא תני הכי דתנן מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו ותני עלה כיצד גבו למתים סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו וליטעמיך אימא סיפא ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשנו דימום על קברו או זילוף לפני מטתו אלא אביי מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה דר"ע הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזו ליה תפים דלא חזי ליה לא תפים ור"מ מספקא ליה אי תפים אי לא תפים הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דודאי תפים הלכך יעשה דימום על קברו ורבא מתרץ לטעמיה לכ"ע הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהן כו' ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה דימום על קברו או זילוף לפני מטתו ת"ש היו אביו ואמו מוזרקין בו כלים מצוה על האחרים להצילן התם

מצמצין. שלא מת: **ממשמשין.** שלא עבודת כוכבים: **גמרינן.** דלא מיתסרי בהזמנה דהלי קרקע אסר עבדו שם במשמשי עבודת כוכבים מוקמינן ליה בפמ' ע"ג (דף נא:) דתניא אבד תאבדון את כל המקומות שם כלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר דאילו מקומות ממש לא מיתסרי דכתיב תלהיטם על ההריסו' ולא תהריס תלהיטם יכול יהו נאסרין מיד משעת הזמנה ת"ל תאבד עבדו שם[ה] משמשים ואילך: **מידי דאורחיה.** שדרך היפולים לעשות כן אבל ע"ז לאסורה לעבוד לא נצטו נמ הלכך לא מיתסרא משמשים דידה כהנאה א] אף בהזמנה דילמא מהדרי בהו ולא משמשי בהו עבודת כוכבים: **כפה.** לעיף: **שהוא טמא מדרס.** שאף הוא ראוי למדרס פעמי' שמקפלתו ויושבת עליו או נשענת עליה עליה: **ונתנתו לספר.** תורה: **טהור מן המדרס.** נלמ שום טלילה דבגדול ליה שם מדרס לתומרים לו עמוד ועשה מלאכתו ואינו מטמא עוד מדם וכליס אבל שם כלי עליו אלא מטפחת הספרים מטמאת טומאה במגע וזה הרי נגע בעצמו בעודו מדרס וכשאבד שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא ונשאר עליו טומאת מגע שהרי הוא ראוי לה ב)מלקחתי טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא מלמא הזמנה מילתא היא: ס"ג **ל"ל נתנתו וכרכתו כדרב חסדא.** לגומר למה לי תרוייהו להא לאיכא מעשה. ומשני כדרב חסדא לחמר תרוייהו בעינן לכרכתו מלקחי בעלמא הוא דהוה: **תומניה ולא נר ליה.** הזמנה גמו מילתא היא נר ליה ולא תומניה מלקחי בעלמא הוא. ומצי פליג עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה מילתא היא הלכך לתומניה אע"ג דלא נר ליה ג)ובריי'תא נתנתו דוקא קאמר ולא בעי כרכתו: **נר ליה אי תומניה אין לא תומניה לא.** לחלקי בעלמא הוא: **נפש.** בגין שעל הקבר שנבנה לנפש אי לכשיומת יקבר בו: **דימום.** נדנך של מנים: **אסור.** מלמא הזמנה מילתא היא: **לא ליריכ.** האי הוסיף אלא לאסמועינן דאע"ג דפנייה למת לאחר זמן מתוך הקבר הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דס"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף אבי אי פנייה דס"ל בלר ליה ולא תומניה: **אם היה מכירו.** לאותו דיומם: **לא יקבר בו.** מלמא הזמנה מילתא היא: **משום כבוד אביו.** יש לחוש אבל משום מיסורי הגוף ליכא בגון אם חלצו לנפש מת אחר מתחילה לא: **החוצב מבנים.** מן הסל לבנות בהן קבר לאביו ולא בגה הרי זה כו': **טווי לאריג מי איכא למ"ד.** אפי' אביי לא קאמר אלא לגומרו למריג אבל טווה פשתן לאריג בגד למת לא אמר לתיובתא הזמנה: **קבר חדש.** שמתח קס"ד לפילו זימנו למת: **לא נפל לא.** ואע"ג דהזמין: **ס"ס אע"ג דלא הטיל.** וקבר אחש לקאמר בשמלנו לאחש מי מו אחש לבשיטטרך והאי לקאמר משום לבעי לאמעויען לבפל תופש קבנו לאוקמו אף ע"ג שפינהו: **ולאפוקי דר"ש כו'.** במסכת אהלות (פט"ז בתוספתא ה"ו): **מוכר המתים.** גבו לבקה למתי מלוה מו לעניים מתים והותירו מהן יימום לנורך מתים אחרים: **מוכר החמ.** גבו לשם מת פלוני: **ליורשיו.** ליהנות מהן. מלמא הזמנה לאו מילתא היא: **לימא סיפא.** מדרמית לה מריבא סיעיה מסיפא: **לא יגע בהן.** כדמפרש טעמא לקמן: **דימום.** נמין: **זילוף.** יין: **מטרן לטעמיה.** לאוקומי כולי תנאי כוותיה: **נלא חזי ליה.** שאינו נריך להוליא בו להיינו מותר: **מספקא ליה.** הלכך בלא דעת יורשין לא יעשה דימום דילמא לא תפים ומפקדת להו ליורשין: **לאו מילתא היא.** ומעמייהו דר"מ ורבי נתן לאו מצוה לסיורי הנאה הוא אלא לפי שנתכוון המת עליהן כשגבו מותם בשמו: **ס"ק סבר.** מחייש לחליה זילותיה וניחא ליה שיתבזה לאחר מיתתו להנאת יורשין: **מוריקין בו כלים.** זורקין בגדיהם עליו יותר מן הלורך מפני מיכבו ומחמת טערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו: **מצוה על אחרים.** הרואין אותם להצילם ולטלן מעליו לאין השבת אבידה גדול מזה. מלמא הזמנה לאו מילתא היא לאי מילתא היא ליכא הלכה:

התם

ב) כלים פכ"ח מ"ה ע"ש, ג) [במשנה לסיפא טמא מת וע"ש פי' הנהרטוקא והתו"ט], ג) ברכות כב:, ד) [לעיל מז: וש"נ], ה) [לעיל מז:], ו) [מגילה כו:], ז) [לעיל מז:], ח) [תוספתא תהלות פט"ז], ט) [שקלים פ"ג מ"ב], י) [שקלים פ"ב], כ) [שם], ל) [בתוספ' שקלים לסיפא כמו הכא ועי' תו"ט גי' הירושלמי], מ) [דברים יג], נ) [שם], ס) [שם], ע) [ל"ל ומשקה. רש"ל], פ) [ל"ל ומשנה], צ) מ"מ מת גופי' ילפי' מעגלה כל"ל. מהר"ם, ק) [ועי' תוס' סוכה דף כב. ד"ה עורות וכו'].

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה מידי דאורחיה וכו' הלכך לא מיתסרי משמשי דידה בהנאה לף ו' ממתק מלא לף: ב] תוס' ד"ה נתנו וכו' בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס. נ"ב עי' שבת דף נח ע"ש תוס' ד"ה אע"פ וכו' מה שכתבו שם ודוק היטב:

מוסף רש"י

ולאביי כו' אי לא אזמניה לא. קשיא ושרי למיצר ביה (גרסוכות כג:). החוצב קבר לאביו. משמת, לא יקבר בו הבן עולמית, לכיון דהוחזק למת נאסר בכל הנאה, וקס"ד דס"ה נמי שם מצנו לאיש אחר (לעיל מז:). קבר חדש. ולא למת החזק הלא מצנו שם ולכשימות לו מת יקברנו בו (שם).

רבינו חננאל

גמר שם שם מע"ז שנאמר אשר עבדו שם הגרים מה ע"ז בהזמנה לא מיתסר עד שתיעבד אף מת כך ומהבינן עליה דרבא הא דתנן במס' כלים פרק כ"ח כפה שטמא מדרס ונתנתו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא טמא מת ותנן במס' זבים פ"ד אמר ר' יהושע נדה שישבה עם הטהורה במטה כיפה שבראשה טמאה מדרס ישבה בספינה בלים שבראש הנס שבספינה טמאים מדרס ש"מ הזמנה מילתא היא ופריך נתנתו וכרכתו על הספר כלימר צריך הזמנה ומעשה לפיכך נתנתו היא הזמנה וכרכתו כדר' חסדא דאמר סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר בי' תפילין אסור למיצר ביה זוזי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר רב חסדא סבר בעי' הזמנה ומעשה

רבינו חננאל (המשך)

תרוייהו אבל הא בלא הא לא מהני. במנחות פ"ג הקשו מהא דתנן במס' כלים פרק כ"ז סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס אמר ר' יוסי וכי כאיזה מדרס נגע זה אלא אם נגע בו זב טמא מגע זב ושקלו וטרו ואמרי אלא מסיפא מודה ר' יוסי בב' סדינין המקופלין ומונחין זע"ז וישב הזב עליהן העליון טמא מדרס והתחתון טמא מדרס ומגע מדרס ש"מ כלי שאינו לא משכב ולא מושב ודרס עליו הזב טמא מדרס והיא טומאה (קלה) [חמורה] פי' טמא מדרס ומגע מדרס שאם היה סדין טמא מדרס ומגע מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס ונשארה טומאה מגע מדרס שנגעה בו: והא דאמר רב פפא אם היה מכירו לההוא דימום דאוסיפה לשם מת חולצו ומותר אותו נפש שבנאי לשם חי פשוט הוא: והא דאמר רשב"ג אף החוצב אבנים לקבר אביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו עולמית. פריך רבא התם לאו משום ההזמנה מילתא היא אלא משום כבוד אביו ת"ש מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו רבא מתרץ לה כולה לטעמיה ואמר כולי עלמא הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר זה המת זכה בהו בכולהו וכי מבזי ליה יורשין ומשייריה מידי מהני זוזי דבעו להו לחבריהן מחיל זילותא לגבייהו לפיכך אמר מותר המת ליורשיו ר"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל לפיכך תני לא יגע בהן ר' נתן פשיטא ליה דלא

אע"פ שלא עיכבן לשמן. פי' הקונטרס דהסמיכה לגופו מילתא היא ולא מיכפת לן בה וקשה לר"ת דקיימא לן בהסמיכה הלכה כרבה ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג כדמוכח בפרק המיזבח (גיטין דף נד:) בהסוחט דאמרי' לקמיה דר' [1]מאי טעמא דמאן דאמר שכתבתיו גוילין לא נעבדו לשמן אמר ליה [2]נאמן אתה להפסיד שכרך (ולי) נאמן אתה להפסיד ס"ת ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת דהא ת"ר של תפילין הלכה למשה מסיני ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לגו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וקשה דלא"כ מאי קמ"ל דלא בעי עיבוד לשמה ופסח במכלתא (מגמות דף מג: וסמ) ס"ל מאי דכתיב שמואל כל יהודה האי מכלתא היכי לגעיגו לה ודייק מינה דבעי לגעיגה לשמה והתם מדמי טוייה לשמה לעיבוד דהכא וה"ה לגעיגה ול"ל דאמרי לא קיבלה מיניה התם[3]. **בשלמא** [4]מ"ד נכסים [5]למלך תימה דנסוף הגולין (מכות דף יב.) משמע דבדאמר לפי שהיה סבור דמזמה קולנו דאמר שלשה טעיות טעה יוחנ וי"ל דלהמלט מי שפשר דיכולין לזומרו שלא יבדק וימות בדעב ולא נתכוון שלא להוריש נכסיו לגניו ובירושלמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד קבור היה יוחנ דקרקעותיו של מוצא היו קולטין ואין לך קולט שלא גבו של בית עולמים שלא שלטה ליט קולט ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב בית מתכמוני לשם השלטי היה טועה שלא לנהדרין בדת אמר מוטב יבדק בדעב"ד וירשו גניו את נכסיו ואל יבדקו ויהרגו [6]המלך וירשו המלך: מאי

התם משום מרירייהו. מתוך לערלן הן עומין כן ואין זו הזמנה: **אכל נגעו כמטה אפורין.** ואי משום מרירייהו למה נפסקין בנגיעת המטה: **כמטה בנקברת עמו.** שנטמין אותו בה לקבורה עמו הלכך הע"ג דמשום מרירייהו הוא נפסקין בנגיעה ומדרבנן משום דמיחלפי בחכריכי המת ואתי למימר מכריכי המת מותרין אכל כמטה שמת בה אין רגילין לכורכו עליה בחכריכי קבורה אין נפסקין דמשום הזמנה ליכא דהא ממת לערלת הוא ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בחכריכי המת: **אסור להניח בו מעות.** דהזמנה מילתא היא וקסיל לרבה: **הניח בו תפילין כו'.** בפקרקי בעלמא: **לימא מכי.** כיס שעשוי לתפילין והניח בו תפילין אסור להניח מעות בדרב חסדא ת"ש [7]אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בחכריכי המת: **אסור להניח בו תפילין.** דהזמנה מילתא היא וקסיל לרבה: **הניח בו תפילין יניח בו מעות אימא עשאו והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדרב חסדא ת"ש [8]אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול תנאי היא [9]דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה [10]פסולות עור בהמה טהורה כשירות [11]אע"פ שלא עיבדן לשמן ר"ש ב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן א"ל רבינא לרבא מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת א"ל אין כגון שכבי דהרפניא דרש מרימר הלכתא כוותי' דאביי ורבנן אמרי הלכתא כוותי' דרבא והלכתא כוותיה דרבא ת"ר [12]הרוגי מלכות נכסיהן למלך [13]הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין אמרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאמר [14]הנה כברם נבות אשר ירד שם לרשתו אמר להן בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שנא' [15]אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי ורבנן ההוא בנים הראוין לצאת ממנו בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב [16]ברך נבות אלהים ומלך אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין למה לי ומלך ולטעמיך אלהים למה לי אלא לאפושי ריתחא ה"נ לאפושי ריתחא בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב [17]וינם יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב [18]ויאמר לא (אצא) כי פה אמות אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מינה לחיי שעה [19]וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דיבר יואב וכה ענני אמר ליה זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בהאי גברא אי קטלית ליה קבול לטותיה דלטייה אבוך ואי לא שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבוך [20]ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד [21]אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם זב מרחבעם דכתיב [22]והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים וכתיב [23]וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא מצורע מעוזיהו דכתיב [24]ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתיב [25]והצרעת זרחה במצחו מחזיק בפלך מאסא דכתיב [26]רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחזו [27]פודגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי א"ל [28]כמחט בבשר החי מנא ידע אי בעית אימא מיחש הוה חייש ביה ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה ואיבעית אימא [29]סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם כתיב מיאשיהו דכתיב [30]ויורו (המורים) למלך יאשיהו [31]ואמר רב יהודה אמר רב שעשו כל גופו ככברה וחסר לחם מיכניה דכתיב [32]וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו אמר רב יהודה אמר רב היינו דאמרי אינשי

תהא

שיטתא קימיי והילכתא כהני מתנייתא כולהו דקאי כוותיה וכתירוצא דתרצינהו ומתמהי' ומי איכא דוכתא דבתר דשכיב שבבא ארגו ליה בגד להכריכין דבעי כי הא בעי האורג בגד למת וא"ל רבא לרבינא אין שכבי דהרפניא כלומר בהרפניא מלינין המת והכריכין ס) כלין ביום ובלילה אורגין לו בגד ומשלימין: **ת"ר** הרוגי מלכות נכסיהן למלכות הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין [רי"א אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין] ואקשינן לר' יהודה והכתיב הנה ככרם נבות אשר ירד שם לרשתו ופריך ר' יהודה אומר אחאב את נבות ואת בניו הרג שנא' אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאום ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת וגו' ואחאב דודו הוא כי אחי אביו היה ולו משפט הירושה ומדין ירושה בא לו ולא מדין מלכות וסוגיין כרבנן: **אמר** רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד בשעה שבא שלמה להרוג את יואב א"ל תדתי לא תעביד בהרוג אגברא אי שבקיה בלטוותא דלטייה אבוך להרוג אגברא אי קביל לטוותא אי בעית למיקטליה וקיבלן שלמה שנאמר ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר. ומנלן דנתקיימו בזרע דוד שנאמר אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' זב זה זב רחבעם בו' וזה מפורש בתלמוד א"י בקדושין פ' [השאה נקניח] אמר הכי תמן תנינן האב זוכה לבן בה' דברים בניי בכת בעושר בחכמה ובשנים בניי שנאמר בחכמה ובשנים בניי שנאמר והדרך על בניהם. בכת שנאמר גבור בארץ יהיה זרעו. בעושר שנאמר לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. בחכמה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'. בשנים שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם. וכשם שזוכה לו בה' דברים כך מחייבו בה' דברים שנאמר יחולו על ראש יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תשיש. מצורע עזיב. מחזיק בפלך בורי. נופל בחרב קצר ימים וחסר לחם מסכן כדאתא שלמה מקטיל ליואב א"ל יואב אבוך גזר עלי ה' גזירות קכלון ואנא מיקטיל וקבלון וכולן איקיימון בדבית דוד זב רחבעם שנאמר והמלך רחבעם התאמץ לעלות למרכבה מאן דאמר זב ומאן דאמר איסטניס מצורע מצורע זה עזיהו שנאמר ויהי עזיהו המלך מצורע עד יום מותו ומחזיק בפלך זה יואש שנאמר ואת יואש עשו שפטים ותני ר' ישמעאל מלמד שהעמידו עליו ברינונים קשים שלא הכירו אשה מימיהם והיו מענין בו כאשה הה"ד וענה גאון ישראל בפניו ועינה גאון ישראל. ונופל בחרב זה ישיהו שנאמר ויורו המורים למלך יאשיהו אמר ר' יוחנן שעשאוהו ככברה. תני ר' ישמעאל שלש מאות תצים השליכו

ס) עי' ערוך ערך שכב כ'.

נח א מיי' שם הל' כב כג ומצוה שם טוש"ע שם: **נט ב** מיי' פ"ג מהלכות תפילין הלכה טו סמ"ג עשין לה טוש"ע או"ח סימן לב סעיף ומ: **ס** ג מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ו: **סא** ד מיי' פ"ח מהלכות תפילין הלכה יב ופ"ד מהלכות מלכים הלכה ט: **סב** ה מיי' פ"ח מהלכי' תפלין הלכה ט:

מוסף רש"י

ציפן זהב. לתפילין, פסולות הכתים, דתיק של עור נגעיך, לתפילי קדישין אין מלח לשועות כמיון כדלמרינן בהקומץ (מנחות מב:). **או שטלה עליהן.** לגון טלאי, כלומר עשה מיפוי כיס שלהן בעור בהמה טמאה (גיטין מה:) שעשה כיסי של עור בהמה טמאה, פסולות. כדלמרינן בפרק שמונה קרצים (שבת קח.) למען תהיה תורת ה' בפיך, מן המותר בפיך (מנחות מב:). **פודגרא.** שם מולי הוא שמותו כרגלים וקולא לו פודגרא (סוטה י:).

רבינו חננאל

מחיל לפיכך תני יעשה דיכוס או דילוף ת"ש היו אביי ואמו מזרקין בו כלים מצוה על אחרים להצילם קשיא לאביי דכיון דאחרים מצילין אותן לא נאסרו ש"מ הזמנה לאו מילתא היא ודחי התם לאו הזמנה היא משום מרירותיה דזריק ולא גמר לאזמוניה אי הכי דמשום מרירותיה דזריק להו אפי' נגעו במטה לישתרו אמאי קתני רשב"ג אומר בד"א בשלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין תרגמה עולא במטה הנקברת עמו דמשום מרירותיה לא גמר לאזמוניה ומשום דמיחלפא בחכריכי המת ת"ש כיס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות ואי אומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בחכריכי המת ת"ש אסור להניח בו תפילין אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בו קודש מותר להשתמש בו חול משנשתמש בו קודש אסור להשתמש בו חול קשיא לאביי ופריך תנאי היא דתניא ציפה לתפילין זהב או שהלה עליהן עור בהמה טמאה פסולין עור בהמה טהורה כשרין ואף על פי שלא עבדן לשמן [רשב"ג אומר כו' עד שיעבדן לשמן] אביי כתנא קמא ורבא כרשב"ג וקיימא לן דהלכתא כרבא דאמר הזמנה לאו מלתא היא אלא בעי הזמנה ועשייה כרב חסדא דתרוייהו סבירא להו ההדדי וכחדא

סה"נ לועמ"ל ולא נעמ"ה. נוח לך להיות מן המקולסים ולא מן המקלסים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל: **היה לו.** לאבנר להגיל את עצמו בחמד מחיבריו של עשאל ולא יהרגנו דהכי ממילין [בכן סורר ומורה] (לקמן קף עב.) רוקח אחמ מביאו להרגו ויכול זה להגיל את עצמו בחמד מחיבריו של רוקח ולא עשה כן אלא נהרג עליו: **אמרו ליה לא יכיל ליה.** לאבנר לכוון בחמד משאר מחיבריו: **אמר להו.** יואב לשאשי בדופן ממיסת כנגד נלע ממיסי: **אמר ליה ניזיל נלאבנר.** דינו של לאבנר פשוט אתה עליו: **מכין ורקין דרש.** משכתן אשלמן שהיו עסוקין בשמלת ולא רלה לבטלן כדמפרש ואזיל לתינו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקין מיעוטין אשם גם המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו: **והשמועה.** כשנמצא שלמה בלה של יואב ונתיירא: **כי יואב נעה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נעה.** כשאמר לחם דוד. הכי לימא כיוצאלמי פ"ק דקוטה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בור ובירה וכו' וכשאמר להם דוד. הכי לימא כיוצאלמי פ"ק דקוטה:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר להו גוללו הלם וכו' אמר להו היה לו להגילו וכו' אמר להו השמע בנדופן: (ב) שם אמר להו עשמ"ה מורד: (ג) רש"י ד"ה מוניני דגים קטנים. ע"ב וכן בע"ג ריש דף כט:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' אמרו ליה כל"ל:

מוסף רש"י

ילדים. כמורים היו לדוד בחילוקיו ולא היו בניו (קדושין עו.). **בני יפת תואר.** נשים שלקח מגוי ישראל בלחמה, כדכתיב (דברים כה) והנפת אל תוך ביתך, ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי העכו"ם (שם). **מספרי קומי ומגדלי בלורית.** מלחמוני ערפס (שם). **משום דרוד עושה משפט וצדקה.** דוד גרם ליואב להיות מצליח על הנכח לפי שעשה משפט וצדקה, ויואב גרם לדוד לעשות משפט וצדקה לפי שהוא דן ויואב שוער ורודה על ידו, ועוד מתוך שיואב עסק בלחמה לא היה דוד טורח בהן ולכו פחות לשפוט לפיכך (שמואל ב ח טו).

הדרן עלך נגמר הדרן

רבינו חננאל

במשיח ה' וחסר לחם זה יהוכיח שנאמר וארוחתו ארוחת תמיד ניתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו: פודגרא. בלשון יון אלנקרם פודגרא. אתיזה ליואב ודיינינה א"ל [גואל הדם דעשאל הרי] מאי טעמא [דכתיב] וישם בדם שעשאל אחיו אמרו ייזיל אבנר. לעמשא בן יתר אמאי קטלתיה א"ל עמשא מורד במלכות הוה שנאמר ויוחר מן המועד אשר יעדו א"ל עמשא אכין ורקין מיעוטין דרש דאשכחינהו דפתחו במסכת אמר כתיב ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יכול אפילו לדברי תורה ישמע לו ת"ל רק חזק ואמץ וכ' קרא אחרינא רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך וקיימא לן אכין ורקין מיעוטין כ"מ שכ' אך (ואך) [ורק] למעט באו וכיון דכתב הכא רק למעט כי בדברי תורה אין שומעין לו אדרבה אתה הוא מורד במלכות שנאמר והשמועה באה אל יואב כי יואב נטה אחרי אדניה וגו' ונגמר הדין בכך. כתיב ואחרי אבשלום לא נטה מ"ט לא נטה אמר עדיין לחלוחית של דוד קיימת אסטגנינו דאמר רב ת' ילדים בני יפת תואר מגדלי בלורית היו לו לדוד ומהלכין בראשי הגייסות והן הן אגרופין של בית דוד כלומר ומהן מתיירא יואב לנטות אחרי אבשלום ופליגא דר' אבא בר כהנא דאמר אלמלא דוד לא עשה [יואב] מלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה שנא' ויהי דוד עושה משפט וצדקה: ורישיה אותו מבור הסירה א"ר אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג שנאמר ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה שעירו אבנר ויהרגהו. בור לפחת מים שלקח דוד מלאשתו של שאול כשהיה יצן במעגל ס וכשמלך נסס דוד בני מות פחס שלא שמרתם את שבועתי שכאב הייתי יכול להורגו (שמואל ג כו) ד) ולו גם ליפות חנית המלך ושיה לפחת המים וגו' שלו ז ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבר תלויין בו ח והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו דורשין אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שהן בפה ולא עשו והוא באינרת עשה ט ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו י ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות יא ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו ג) מוניני וצחנתא טעים פרים להו:

תהא לוטא ולא תהא לאטה אתיוה ליואב דיניה אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר (ו) ליה גואל הדם דעשאל הואי עשאל רודף הוה אמר ליה היה לו להצילו באחד מאבריו א) אמר ליה לא יכיל ליה א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא"ר יוחנן בדופן חמישית במקום שמרה וכבר תלויין בו באחד מאבריו לא יכיל ליה אמר ליה ניזיל נלאבנר אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא אמר

מאי טעמא קטלתיה לעמשא. ומה תמהר היקן יואב שמא אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לעמשא הא בעי המלכה ומפילו למ"ד מבר אינו צריך המלכה הכא לא היה מבר בדבר זה שהיה מושבו מורד במלכות וה"ל שוגג וה"ל לא נמחייב אלא משום רוח גופיה דהוה מורד במלכות:

הדרן עלך נגמר הדין

(ג) ליה עמשא מורד במלכות הוה דכתיב [2]ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו' אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש אשכחינהו דפתיחו להו במסכתא אמר כתיב [3]כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת יכול אפילו לדברי תורה [4]תלמוד לומר [3]רק חזק ואמץ אלא ההוא גברא מורד במלכות הוה דכתיב [4]והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה אמר רב יהודה שביקש לנטות ולא נטה ומאי טעמא לא נטה אמר רבי אלעזר עדיין ליחלוחית של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגנינו של דוד קיימין [5]דאמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן הן בעלי אגרופין של דוד ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב [5]ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו [6]ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה מאי בור וסירה אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג [7]ויכהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי אמר רבי יוחנן שדנו דין סנהדרי א"ל מ"ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה היה לך להצילו באחד מאבריו לא יכילי ליה השתא ברופן חמישית כוונת ליה באחד מאבריו לא יכלת ליה לדבר אתו בשלי אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי [8]שלו [7]ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן ברופן חמישית מקום שמרה וכבר תלויין בו [8]והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו דורשין אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שהן בפה ולא עשו והוא באינרת עשה [9]ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו [10]ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות [11]ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו [3]מוניני וצחנתא טעים פרים להו:

הדרן עלך נגמר הדין

סנ א מיי' פ"ג מהלכות מלכים הלכה ט:

תורה אור השלם

1. וַיִּמְאַן לִשְׁטֹר וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית אֶל הַחֹמֶשׁ וַתֵּצֵא הַחֲנִית מֵאַחֲרָיו וַיִּפֹּל שָׁם וַיָּמָת תַּחְתָּיו וַיְהִי כָּל הַבָּא אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָפַל שָׁם עֲשָׂהאֵל וַיָּמֹת יַעֲמֹדוּ:
שמואל ב ב כג
2. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עֲמָשָׂא הָזְעֶק לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד: וַיֵּלֶךְ עֲמָשָׂא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה וַיּוֹחֶר מִן הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר יְעָדוֹ:
שמואל ב כ ד-ה
3. כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר תְּצַוֵּנוּ יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ:
יהושע א יח
4. וְהִשְׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אֲבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה חָנָם יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיְחַזֵּק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח
5. וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ: וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד מַזְכִּיר:
שמואל ב ח טו-טז
6. וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעִם דָּוִד וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אַבְנֵר וַיְשִׁבוּ אֹתוֹ מִבּוֹר הַסִּרָה וְדָוִד לֹא יָדָע:
שמואל ב ג כו
7. וַיָּשָׁב אַבְנֵר חֶבְרוֹן וַיֵּטֵהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשַּׁעַר לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּשָׁלֵי וַיַּכֵּהוּ שָׁם הַחֹמֶשׁ וַיָּמָת בְּדַם עֲשָׂהאֵל אֲחִיו:
שמואל ב ג כז
8. וְהַשִּׁיב יְיָ אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים צַדִּיקִים וְטוֹבִים מִמֶּנּוּ וַיַּהֲרְגֵם בְּחֶרֶב וַאֲבִי דָוִד לֹא יָדַע אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר שַׂר צְבָא יִשְׂרָאֵל וְאֶת עַמָּשָׂא בֶּן יֶתֶר שַׂר צְבָא יְהוּדָה: מלכים א ב לב
9. עַמָּשָׂא לֹא נִשְׁמַר בְּחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב וַיַּכֵּהוּ בָהּ אֶל הַחֹמֶשׁ וַיִּשְׁפֹּךְ מֵעָיו אַרְצָה וְלֹא שָׁנָה לוֹ וַיָּמָת וְיוֹאָב וַאֲבִישַׁי אָחִיו רָדַף אַחֲרֵי שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי:
שמואל ב כ י
10. וְיֹאָב בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְהַפְּלֵתִי וְהַגִּתִּי וְכָל הַגִּבֹּרִים יָצְאוּ עַל יְדֵי בְנָיָהוּ וַיַּעֲבְרוּ אֶת כְּרֵתִי וְאֶת פְּלֵתִי וַיַּעֲבֹר דָּוִד בְּרֹאשׁ הַמַּעֲלֶה בַּחֲרֹשִׁים וַיִּלָּכֵד בְּבֵיתוֹ בְּמִדְבָּר:
מלכים א ב לד
11. וַיִּבֶן הָעִיר מִסָּבִיב מִן הַמִּלּוא וְעַד הַסָּבִיב וַיּוֹאָב יִחְיֶה אֶת שְׁאָר הָעִיר:
דברי הימים א יא ח

רבינו חננאל (המשך)

הלכו להביא מים מן הבור ושכחום שם בבור. ובא דוד ומצאם בבור של מים ולקחם א"ל הצפחת והחנית הנה אמרת בבור נשארו כנף מעילו מה תאמר בו א"ל כנף מעילך בסירה הוערת כלומר נסבך בקוצים ונחתך ומצאו דוד ולקחו משם. וכיון שלא הניחו אבנר להתפייס לדוד נענש עליהן וזהו פי' בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי. על עסקי השלי. פי' שאלה שאלו בעניין חליצה כדכתיב של נעלך מעל רגלך. אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו וגו' צדיקים ממנו שהן בפה ולא עשו שאמר להם שאול למלך להרוג הכהנים ולא קבלו ממנו. וכך הוא מפורש בתלמוד א"י בפרק חלק. ויואמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו כהני ה' וגו'. מי היו א"ר שמואל אבנר ועמשא היו אמרו לו כלום אית לך עלינן אלא הדין זנורא והדין כליגרין. פי' כלי זיין ורסן הסוס בלשון יון כך שמן. אמרו ליה הא טריפין לך כלומר אין אנו חפצים לא במתנותיך ולא בעבודתיך ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכהני ה' ויואב באינרת ועשה. ויקבר בביתו במדבר. מלמד שהיה ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות. כמו המדבר שאין אדם מצוי לגזול ולא לעבדה: **הדרן עלך פרק נגמר הדין**

מט: ארבע מיתות פרק שביעי סנהדרין

ארבע מיתות. **סקילה שריפה הרג וחנק.** דווקא נקט סידרן סקילה תמורה מסריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות דקי"ל (דף פט.) לדינין בתמורה: **רבי שמעון** כו'. פלוגתא מפרש בגמרא: **זו מזות הנסקלין.** שפירשו בפרקין לעיל (דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' ומשום דשני למתני מזות הנשרפין והנהרגין והנחנקין כילד הדר ונקט להתי: **גמ' כל מקום שאמרו מכמיס דרך מנין.** וסיידו דבר אחר דבר: **אין מוקדם ומאוחר.** לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר שים מקום שאמרו מאוחר במשנה לרין להקדימו במעשה כגון סדר מ' נגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין לכליאה ולא הקדימו לשנותן כסדר לביאתן שים מקום שהסדר שנוי במשפטו לכתחילה. אבל מי לפיך בית לן בה כגון דברי סדר מליאה דלקמיה: **חוץ מסדר שבעה סממנין.** המתורים לשנין הכתם של דם שנהן דיקדקו בסדר משנתן. כל דבר המועיל למבילו קרי ליה סם לגביה ואין סם לשון בושם ולא לשון מרפא אלא לשון דבר הנרין למיקון מביאו: **מעבירין על הכתם.** לבודקו אם דם נדה הוא ולטמא שנגע בהן או נבע הוא והטהרות טהורות ואם עבר נחלו שבע סממנין כמיכתם לומו בהן כסדרן בידוע שדם היה ואם לא עבר בידוע שבעע היה: **רוק ספל.** שלא טעם כלום כל לומו היום. תפל ריקם וגועל וחסר כל טעם שלא כגון דבר שלא נמלח למיקרי תפל: **ומי גריסין.** ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכופסין לומו ומפשפין לומו בהן: **ומי רגלים.** שהממילו והסריחו: **נפר.** מין אדמה הוא ויוצין לה ביתר"ש: **וכורים.** עשב הוא ומעשיר כתמיו ויוצין ליה מירבנ"ו שבונרי"א: **קמוליא.** התם מפרש לה שלוף דוק ולא ידענא מאי היא: **מאלך.** נמלא בנקוי מרגליות העולות מתוך הים: **לא עשה ולא כלום.** אין זה נסיון שאם לא עבר בכך לבתי מיבא למימר דם הוא ואלו לא עבר היינו משום דאין גריסין מועילין שלא לאחר הרוק וכן כולם בכלל. והא דרב אסורא קבוע דהאי גמרא משום דמיתיען להי מרבע מיתות ב"ד דמתני' עלה בדפליג רב פפא עליה ואמר לף מרבע מיתות דווקא ויש"ו הקודם במשנה קודמת לאחרתה אם נתחייב שתי מיתות: **בפלוגתא לא קמייירי.** רב אסורא נמי לית

ו) [נ"ב ומי"ש מז:], ב) נזיר סא:, ג) [נ"ב ומי"ש מז:], ד) [נ"ל ואסלג], ה) שם סב. זבחים כה:, ו) [הא דלא קתניא לף סדר פוטח עי' ד"ה מוספות פוטח יז: ד"ה קודמין], ז) יומא ס., ח) תמיד פ"ו מ"ג, ט) יבמות קו:, י) [יבמות קו:], כ) יומא עא:, ל) שם כג: וכה., מ) [שם], ס) [נזיר סב.], ע) [נ"ל אחר ד"ה עלמ], פ) [ועי"ש תוס' יבמות קו. ד"ה רבה ותוס' ע"ז יט. ד"ה אחרן], צ) נ"ל לגן חכב. רש"ל.

תורה אור השלם

1. וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃
דברים כה ח
2. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃
דברים כה ז
3. וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו׃
דברים כה ט
4. וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃
דברים כה י
5. כִּתְנֹת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי בַד יִהְיוּ עַל בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת בְּשָׂרוֹ וְלָבְשָׁם׃
ויקרא טז ד

גליון הש"ס

גמ' משום דאקדמיה קרא. עי' תוספות שאנת אליה סימן כט:

לעזי רש"י

ניתר"א [ניטר"א]. מלחת. אירבנ"ר שבונריי"א [אירב"א שבונייר"א]. עשב סבוניר (סבוניה).

מוסף רש"י

מעבירין על הכתם. שאין הדם נטל עד שיעבירנו כולן עליו (נדה סא:). **רוק תפל.** שלא טעם כלום כל לומו היום קודם לכן, והייט תפל שלא טעם (שם). **שלא כסידרן.** כלומר שאנו יכול שאין (שם סב.) כשאר שהן שנוין במשנה זה אחר זה כך סדר העבודה (זבחים צה:). **לא עשה ולא כלום.** לא לנדוק ולא לנטל (נדה סב.). **בכתונת במכנסים כו'.** שהלויט קאי (יומא עא:). **על בשרו.** משמע שלובש בעודו עליו שלא עליו שאם נשברו, דאי לא תימא הכי על בשרו (שם כג.).

אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא. ככמה דוכתי מיכא הכי והא דאמר רבא בפ"ק דמגילה (ב"מ דף לג.) כגון רב סחורא דאסכרן זוהמי' ליסטרין משמיה דנפשיה לא מגמריה טפי מ"ש ה"ק לפילו לא למד מרבו אלא דבר זה בלבד נאמר רבו בכך פ"ע בההיא שעתא אבל מכאי לא גמר מיניה טפי[פ]: **מעבירין** עלי הכתם. פ"ה לבודקו אם דם נדה הוא ור"ת מפרש לפילו דם נדה ודאי לע"ג דמטמא לח ויבש כיון דאין עובר על ידי ז' שממנים בטל וטהור דתני ר' חייא דם נדה ודאי מעכיר עליו שבעה ממנין ומבטלו: **כל מעשה יום הכפורים.** למ"ד (יומא דף ס:) לא נאמר מוקה אלא בדבירים הנעשים בנגדי לבן נפנים אבל לחייני בדבירים שנעשים בנגדי[ב] זהב נמוץ:

אף סדר תמיד. תימה אלא קאמר אף סדר נרכות דתנן בפרק בתרא דר"ה (ד' לב.) סדר נרכות מנות ונגודות וקדושת השם עוד תנן התם (ד' לג:) סדר תקיעות ג' קסבר

ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק רבי שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין: **גמ'** אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה סממנין[ג] דתנן[ד] שבעה סממנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסי' ומי רגלים ונתר ובורית קמוליא[ה] (ואשלך) וקתני סיפא[ו] העבירן שלא כסידרן או שהעבירן שבעתן כאחד לא עשה ולא כלום רב פפא אמר משמיה דרב אמר אף ארבע מיתות מדקא מפליג רבי שמעון ש"מ דוקא קתני ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אמר[ז] אף סדר יומא דתנן[ח] כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום ואידך ההוא חומרא בעלמא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד[ט] דקתני עלה זהו סדר תמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא ולאפוקי ממצות חליצה דתנן[י] מצות חליצה[כ] בא הוא ויבמתו לפני בית דין היו נותנין לו עצה ההוגנת לו שנאמר[ל] וקראו לו זקני עירו ודברו אליו[מ] והיא אומרת[נ] מאן יבמי וגו'

והוא אומר[ס] **לא חפצתי** לקחתה ובלשון הקדש היו אומרין[ע] ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינין ועונתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו'[פ] ונקרא שמו בישראל וגו' ואמר רב יהודה[צ] מצות חליצה קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה והוינן בה מאי קמ"ל מתניתין היא הא קמ"ל[ק] מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה תניא נמי הכי[ר] בין שהקדים חליצה לרקיקה או רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי ולאפוקי מהא דתנן[ש] כהן גדול משמש בשמונה כלים והדיוט בארבעה בכתונת במכנסים במצנפת ואבנט[ת] מוסיף עליהן כהן גדול חושן ואפוד ומעיל וציץ[א] ותניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר[ב] ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מאי מעמא אקדמיה לכתונת[ג] משום דאקדמיה קרא וקרא מאי מעמא אקדמיה משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה: [ד]סקילה שריפה כו': סקילה חמורה משריפה שכן[ה] ניתנה למגדף ולעובד ע"ג מאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר אדרבה שריפה חמורה שכן[ו] ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה

קסבר

ליה דמתני' דוקא תנן ומיהו כי נקט לית ליה דפלוגתא: **אף סדר יומא.** דעבודת יום הכפורים הסדורות במשנה במסכת יומא זו אחר זו דווקא קתני: **ואידך.** אחר לך וודאי דוקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב בעבודת לומו היום שאם שינה בהקדמו פסול ולא משום חשיבות דעבודות הוא שאחת זאת חמורה ומשונה מחבירתה אלא חומר היום שנכתנה חוקה [ויקרא טז] בהקדושה לעכב וכי אחרינן מן נמידי דחשיבותה גרם ליה כגון מרבע מיתות דאחרינן לקמן דזו חמורה מזו וכן בשבע שמיני שנזורכו וכמו כל אחד ואחד גורם לו ליקדם וכן מכנסיים שחישבן הכתוב להקדימן כלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא הוא אלא לשנות בו ולא כח עבודות: **ואידך.** רב פפא דאיירי נמי בחומרי אחר לך ההוא מנוה בעלמא ומי אחרין לית לן בה: **ולאפוקי ממנוה חליפה.** הלי כל מקום דקאמר רב חסונה אלא בשנוי במנות חליצה אחת אלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמצוחיב הכי נדקא מבדר ואחיל: [ו]**סיפא חומרא.** תחילה מלן יבמי והוא חומר לה לא חפצתי ואחר כך רוקקת ואחר כך קורלה ככה יעשה אפי' הכי אי אחרת לית לן בה כדקתני לקמן: **עלה דהוגנת לו.** שאם היה הוא זקן והיא ילדה הוא ילד והיא זקינה חומרין לו כלך אחל שכחותך ולא תכנים קטטה לתוך ביתך: **וכלשון הקודש היו חומרין.** בפרקת קומה יליף לה בפרק אלו נאמרין בכל לשון [דף נב.]: **רוק סגרלה.** שיהא בו כדי לרחות כשיולא מפיה דבעינן לעיני הזקנים וירקה [דברים כה]: **קורלה וקורא חולצת ורוקקת וקורלה.** קורלה מלן יבמי וקורא לא חפצתי חולצת ורוקקת וקורלה ככה יעשה לאיש: ה"ג **והוינן כה מאי קמשמע לן כו'.** ומהא דרב יהודה שמעינן דמתניתין לאו דווקא משום הכי נקט לה הכא: **ולאפוקי.** לחא דרב אסורא קא מהדר: **על בשרו.** משמע כשלובשן יהא בשרו מגלי לנוס דאי לא תימא לשמועינן למה לי על בשרו: **מאי טעמא לקדמה לכתונת.** הואיל ומכנסיים קודמין: **דאקדמיה קרא.** כתונת נד קדש ילבש ומכנסי נד וגו' (ויקרא טז): **סקילה חמורה כו'.** טעמא דמתניתין מהדר לפרושי מ"ט דרבנן דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק: **שכן נפנה למגדף.** מנכך לת השם והוא בסקילה כדכתיב (שם כד) והוא את המקלל וגו': **ועבודת כוכבים.** שהן עבירות חמורות: **ומאי חומרא.** דמגדף ועבודת כוכבים דקלמרין דמיתה היתה ניתנה להם ודאי חמורה מאחר מיתות שהרי ניתנה לעבירה חמורה: **שכן מחללת את אביה.** דקלמרינן לקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול חומר חרור שזו ילד חרור שזו גידל.

קסבר

המכנסים ופשטינן הואיל ומיכסיא כולי גופא חשיבא ומשום הכי אקדמה. ואחינן למפשט איזוהי חמורה מחברתה. ואמרי' סקילה חמורה שנתנה למגדף ולע"ז שאין עבירה למעלה מהן שפשטו יד בעיקר ג) ודחינן חומרא דשריפה מדמקרינן נשואה בת כהן בשריפה ולא אורוסה אלא אורוסה בת כהן בסקילה ככת ישראל. והלא לא יצאה שריפה בבת כהן להקל עליה ואלו היתה השריפה חמורה מסקילה כשם שיצאה נשואה בת כהן מחנק שהוא קל לשריפה שהיא חמורה כך אורוסה בת כהן היתה יוצאה מסקילה שהיא קלה. לשריפה שהיא חמורה. וכיון שלא יצאה ש"מ דסקילה חמורה

ס) [נ"ל ולא לפיך והקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי], ע) נ"ל דמקשין לדרבה שריפה חמורה שכן נתנה לגת כהן ומיתתה חמורה דשריפה וכו'].

קסברי רבנן נשואה יוצאה בו'. פ"ה דעיקר טעמא דלפ"ה פוסטו ידו בעיקר עדיף וכן משמע בפ' הנשרפין (לקמן דף עט:) דתנן אמרו לו אילו לא היתה בקילה ממורה לא ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ות"ת סייף יוצאים שניתן לנתני עיר הנדחת שפוסטין ליהם בעיקר ולפ"ה שריפה ממורה ממנו כדמוכח בגמעמא דו"ל דסייף יש לו מומרא לאחריתי עמו שממונו אבד ושקולין שניהם בקילה ולע"ג דאמרינן בפמון אדרבה סייף חמור מסקילה שכן ניתן לנתני עיר הנדחת ואמי מומרא שכן ממונו אבד אמרת שזה גורם לו שהוא חמור כיון שיש בו מומרא זו הפס היינו טעמא דאמי לא ידעינן לסייף קל ואית לן למימר מסברא דכיון דיש בו מומרא זו לממונו אבד מיתתו גמי ממורה אבל כיון דידעינן לסייף קל אימא למימר שזה גורם לו שניתן לפוסטו יד בעיקר משום מומרא לאחרינא דהדיה לממונו אבד:

סקילה חמורה מחנק. ה"ה דהמ"ל מק"ו מסריפה מו מסייף דחמורין מחנק וסקילה ממורה מהן דכה"ג קאמר לקמן לר"ש: **אדרבה** חנק חמור שכן ניתן **למכה אביו.** ותימה סקילה גמי ניתנה למקל אביו ואמו להוקש כנהון לכנוד המקום ועוד וכי מפני שהוקש יהא ממור מכבוד המקום עצמו ועוד דכתיב הרגל (ע"ק דף כה.) אמר ק"ו לכתיב י"ד יוסי ו"ל דלא קאמר שיהא ממור מסקילה אלא כלומר ממור בסקילה שכן הוקש: **נאמר אביה בסקילה בו'.** תימה ת"ש ג"ם ומפיק ליה וחס כן לעיל גמי למסברא סקילה ממורה מסריפה כדפ"ה דפוסטו ידו בעיקר עדיף אמאי לא אמי גזירה שוה ומפקת מסברא ונימא אמת ארוסה ואמת יבמה לסריפה דמה אביה המור בסקילה נארוסה אף אביה בסריפה נארוסה:

מה

קסברי רבנן [א]נשואה יוצאה ולא ארוסה ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא [ב]מדיחי עיר הנדחת בסקילה סקילה חמורה מחנק שכן ניתן למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש בבודן לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה ש"מ סקילה חמורה [ג]שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד נאמר [ד]אביה בסקילה ונאמר [ה]אביה בשריפה מה אביה האמור בסקילה חמורה מסייף אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מסייף חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש בבודן לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה [ו]סייף חמור מחנק שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי בעיקר עדיף מה אביה האמור בשריפה אף אביה האמור בסקילה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי בעיקר עדיף מה אביה האמור בסקילה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי בעיקר עדיף מה אביה האמור בסקילה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי בעיקר עדיף מה אביה האמור בסקילה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי

מסורת הש"ס

ו) [לקמן פט:].

תורה אור השלם

1. וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעַר אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וְסָקְלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים כב כא
2. וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ויקרא כא ט

יב א מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קד:

יג ב מיי' שם הלכה י ופ"ד מהלכות עכו"ם הלכה ו ופ"ה הל"ב סמג שם ולאוין כו:

יד ג ד מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד:

רבינו חננאל

משריפה סקילה חמורה מסייף מדאשכחן בעיר הנדחת הנדחין בסייף והמדיחין בסקילה ש"מ דסקילה חמורה מסייף סקילה חמורה מחנק מדאפקה רחמנא לארוס בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה ואפקה מחנק לסקילה. ש"מ סקילה חמורה מחנק. שרפה חמורה מסייף שיצאה להחמיר על בת כהן. ב) וכשם שניתנה לבת כהן ואפילו דינתה מאביה ג) גמר אביה אביה מסקילה מה בת ישראל שזינתה ארוסה בסקילה וכתיב בה אל פתח בית אביה ובבת כהן כתיב את אביה היא מחללת מה אביה שבסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה שבשרפה שרפה חמורה מסייף. שרפה חמורה מחנק שכן נתנה לבת כהן החמורה כדאמרן מדאפקיה רחמנא נשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק והוציאה הכתוב מחנק לשרפה ש"מ שרפה חמורה מחנק. סייף חמור מחנק שניתן לאנשי עיר הנדחת שפשטו ידיהן בעיקר ר"ש אומר שרפה חמורה מסקילה מדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן להחמיר עליה ואפקה מסקילה לשרפה ש"מ שרפה חמורה מסקילה ר"ש לטעמיה דאמר ארוסה בת כהן בשרפה. שרפה חמורה מחנק מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן. מחנק לשרפה. ש"מ שרפה חמורה מחנק כולה שמעתא בענין הזה ופשוטה

ב) נראה דהיכי דינתה אפילו מאביה ג) נראה דהיכי דינתה אפילו מאביה

מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה לגשואה להחמיר היינו נג"ם דלעיל דמה מציה החמור בסקילה סקילה חמורה מחנק אף מציה החמור בשריפה שריפה חמורה מחנק: **נאמר כאן אביה.** תימה ה"ג לגזות למה לי הלא מיתוקש בחילול שבת מג"ם דמציה ו"ל מ"מ לא הוה ממעטינן מילול שבת הוה למימר דג"ם מיטעין למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל ה"ל לחייבי נמי בחילול שבת:

כשהוא אומר היא מחללת. פ"ה להאי מנא ליה דרשה לקמן שבת היו נוהגין בו קדם ת"ג מיד ליה ולימתוב היה מחללת ולא ליכתוב את מציה ולקמן (דף נב.) משמע לית ליה דקאמר רב מפי כמאן קיימא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר לדיקיא כמאן כי האי מנא משמע דר"ע ור"ם דפליגי עליה דר' ישמעאל לית להו הך סברא וקשה למאי לעיל מיניה דר"ם מפי מוסיריה שכן מחללת את מציה ול"ל דר"ע לית להו הך דרשה למין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי קאי מנא לפי שהוא מזכירה דוי"ו ת"ל ובת כהן. פ"ה מריבויא דוי"ו קדשים וכר"ע ס"ל דדרים לקמן כה:ג והא דקתני סיפא לכותי לחלל לגמין ולממזר מניין דמשמע ים לו קידושין הא ומשמעינן ליה לר"ע דאמר ביבמות (דף סט.) אין קידושין תופסין בחייבי לאוין הני מילי בחייבי לאוין דשאר אבל מחייבי לאוין גמירא לה והא דקאמר בסמוך כרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ומשמעינן ליה לר"ע ד)דפליג עליה מכל מקום נעשית זונה בכמה ניאות ועי"ל דכולה הך בריימא רבי שמעון היא כדאמר בסמוך ושבר לה כר"ם בפנוי הבא על הפנויה וכר"ע דדרים וי"ו ומיהו קשה דע"כ לר"ע גופיה לאמר לקמן[ה] יכול אפי' פנויה מקשה והא כתיב לזנות [ו]ולריך לומר דשבירת ליה כרבי אלעזר:

הא כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל ת"ר [1]ובת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה את השבת ת"ל [1]לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפילו פנויה נאמר כאן [1]אביה ונאמר להלן [2]אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם בשהוא אומר [1]היא מחללת הוי כל אדם אמור הא מה אני מקיים אביה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה נערה והיא נשואה בוגרת והיא ארוסה בוגרת והיא נשואה ואפילו הזקינה מנין תלמוד לומר [1]ובת כהן מכל מקום בת כהן

אין

הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף שריפה חמורה ממנו סייף הקל לא כ"ש סקילה חמורה מחנק שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כו' מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה שמע מינה סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף סקילה חמורה ממנו סייף הקל לא כ"ש חנק חמור מסייף שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא מדיחי עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק מרגלא בפומיה דרבי יוחנן [3]נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשריפה זינתה מאביה בסקילה ר"ש אומר בשריפה מאי קמ"ל לרבנן [2]נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה לר' שמעון אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה וטעמא מאי משום [3]דלרבנן סקילה. חמורה לר' שמעון שריפה חמורה נפקא מינה למי [3]שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה מאי רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר שני כללות נאמרו בבת כהן בבת כהן ולא בבת ישראל אימא אף בבת כהן והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה וארוסה מכלל ארוסה מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל וזוממי ארוסה בת ישראל ת"ר [1]ובת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה את השבת ת"ל [1]לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפילו פנויה נאמר כאן [1]אביה ונאמר להלן [2]אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם בשהוא אומר [1]היא מחללת הוי כל אדם אמור הא מה אני מקיים אביה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה נערה והיא נשואה בוגרת והיא ארוסה בוגרת והיא נשואה ואפילו הזקינה מנין תלמוד לומר [1]ובת כהן מכל מקום בת כהן

אין

כו': מרגלא בפומיה דרבי יוחנן. סלוק היה הדבר הזה בפיו ולא שמענוה במציעא ובבייתא אלא כך קיבלה שמועה מרבו: **בסקילה.** דרבנן אית להו דלחרוסה לא יהא לשריפה דאם כן נמצא אתה מקל לשריפה: **ר' שמעון אומר בשריפה.** דשריפה חמורה הלכך ליה לך לאפוקי מכלל שאם בא כהן דקדק לכתוב את מציה [ויקרא כא:] **ונפקא מינה.** מדמשמע דר' שמעון אומר בשריפה מציה מקיש לחרוסה שזינתה מציה מקיש לחרוסה ושריפה מסוס דמשריפה היא כדילפינן בהגשרפין (לקמן דף עה.): **בסקילה.** לרבנן דסקילה חמורה: **ר"ם אומר בשריפה.** הא קמ"ל דלרבנן מסוס דאית להו סקילה חמורה סבירא להו לחרוסה לא יהא לשריפה כדמפרש ואזיל וטעמא מאי כו': **ונפקא מינה.** מהא דרבי יוחנן דאמר דמסוס דלרבנן סקילה חמורה הויא לחרוסה את כהן בסקילה ומסוס דלר"ם שריפה חמורה מוקי לה בשריפה ר"ם המתחייב שתי מיתות נידון בחמורה דהכא נמי שתי מיתות ליכא סקילה כדין הוא לחרוסה ושריפה כדין את כהן הלכך לרבנן על כרחך לחרוסה לא יהא לשריפה ולר"ם יהא: **מאי ר"ם.** נעיל מהדר למימרן לעיל ר"ם לטעמיה דאמר אחת לחרוסה ואחת נשואה יהא לשריפה היכי אמעינן ליה: **שני כללות נאמרו בבת כהן.** אחת בחרוסה ואחת בנשואה כלומר בשכלל הכתוב בפשט אחת ליתי (ויקרא כ:) מות יומת הנופף והנופפת אף בת כהן משמע בחנק ובשהוציא לחרוסה לסקילה אף בת כהן במשמע היינו כלל שני: ופרכינן **בבת כהן ולא בבת ישראל.** הא מקמי שמעת מינה כתיבי: **אימא אף בבת כהן.** ור"ק שני כללות שנאמרו בחרוסה בסקילה ובנשואה בחנק אף בת כהן היתה תחילה במשמע ובא הכתוב והוציא לך בת כהן לידון בשריפה ומשמע כתיבי ואחת לחרוסה ואחת לנשואה הוציא לשריפה: **לחרוסה בת כהן מכלל לחרוסה בת ישראל. נשואה מכלל נשואה.** מחנק לשריפה. לא ולמד מינן שבשריפה חמורה דמה בשהוציא נשואה מכלל נשואה להחמיר עליה יצאה להא בשריפה הכל מודיה דחמורה מחנק אף בשהוציא לחרוסה מכלל החרוסה להחמיר עליה הוציאוה: **וזוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל.** בחנק שלא הוציא הכתוב אלא לחומרא ולא לקולא ולא נועלה ולא זוממים: גבי זוממין גרס **בכלל** ולא גרס מכלל: **בת כהן כי תחל.** מי לא כתב לזנות משמע מפילו חילה שבת: **ס"ל לזנות.** ולקמיה (דף.) פריך מילה שבת בת בקילה היא: **ונאמר להלן.** בנערה המאורסה מה להלן שזינתה בשבת שזיקת הבעל אף בה כאן זנות בשבת שזיקת הבעל עליה ולא פנויה. והאי דנקט מנא האי ליתנא ולא נקט מה להלן בחרוסה כו' משום דסופו נמי לאיתויי נשואה לשריפה כדליף ומזיל: **או אינו אומר אביה.** לגזירה שוה זו שלא להוציא את כל האדם שאם שזינתה מציה מידון בשריפה אבל משאר כל אדם תידון בכת ישראל. ולקמיה (שם) פריך היכי תיפוק לדעתין הא מילתא ס"ל מאי פריכא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מציה בשריפה בחלו הן הגשרפין (לקמן דף עה.): **כשהוא אומר היא מחללת.** משמע היא מחללת אותו ולא הוא מחללה הרי על כרחין כשזינתה משאר כל אדם תמור: **הא מה אני מקיים אם מציה.** למה לי למיכתביה כלל שלא נאמר כאן כו'. והאי מנא לית ליה האי דרשה לקמן (דף נב.) שאם היו מהגין בו קודם כו' ס"ל אית ליה ליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את מציה וליהוי משמע אפי' משפחתה ומציה יותר מכולם: **נערה.** שהניחה שערות ולא הניחה סימני בגרות. ומאי נלה מפרש להו בפרק [יוצא לוופן] (דף מז.) משמעתא דכתי: **ס"ל וכם כהן מכל מקום.** מריבויא דוי"ו קל דרים וכר"ע סבר לה דדרים לה לקמן (דף עה.) כי האי גוונא וליכא לפרושי דמלכתיב קרא שמעת יליף טעמא דהא מנא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה:

טו א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין (הל"ב) והל"י יח ופ"ג מהלכות ס"ב הל"ג והל"ה סמג עשין קיג ולאוין סו:

רבינו חננאל

היא: מרגלא בפומיה דר' יוחנן נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשרפה זינתה מאביה בסקילה. ר"ש אומר בשרפה. ואסיק' נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות אומר שני כללות נאמרו בבת ישראל והוא הדין בבת כהן והוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק וארוסה בת כהן לשרפה מכלל ארוסה בת ישראל שהיא בסקילה מה שכשהוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה אף כשהוציא הכתוב ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל להחמיר עליה. זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל בסקילה: ת"ר בת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה שבת בשרפה ת"ל לזנות בחלולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפי' זינתה בשרפה נאמר כאן אביה ונאמר בארוסה בת ישראל זנות עם זיקת הבעל אף הכא בבת כהן זנות עם זיקת הבעל היא בשרפה ואין בועלה בשרפה:

תורה אור השלם

1. ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת את אביה באש תשרף:
ויקרא כא ט
2. והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוהו אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך: דברים כב כא

ב) [ופוספסת פרק י"ג ועי' רש"י ד"ה מרגלא], ג) [לקמן פט:], [ועיל מ:], ד) [ביבמות פט:], ה) [לקמן נא:], ו) עיין רש"ל,

אין לי אלא שנשמח לכהן. לקמיה פריך מהיכא מיתי הא מטו משום דניחא לגוי ושמחאל נמי בת כהן היא: **תלמ.** כהן שנשמח גרושה או זונה וילדה לו בן מיקרי חלל מן הכהונה כדכתיב (ויקרא כא) לא יחללו זרעו: **עובד כוכבים נתין וממזר.** מע"פ שמסורין לבת בקהל ים להם קידושין והכי היא שמא מים דקדושין מופקין בחייבי ר"ש דדריש ויו"ו ומשמעינן ליה למין קדושין מופקין בחייבי לאוין (יבמות י:) ליכא גרידי לא למר. **עובד כוכבים** ליכא לאו דלא תתחתן בם (דברים ז) וכן נתין דהוה מן הגבעונים: **כת פיס כהן.** פיס יתירא למה לי אלא למדרש דאב הוא דבעינן פיס כהן אבל בעל לא בעינן פיס כהן ואף על פי שאינה כהנת אבל כהן קפיד קרא שתהא בת פיס כהן ולא פסח כהן: **רבי אליעזר אומר כו'.** לקמן נעי מאי קאמר: **חיללה שבת בת סקילה.** והיכי ס"ד להקל בה בכתוב משמר בנות ישראל לידון במיתה קלה: **ומאי שנא מיניה דידיה.** לענין שבת למה יחמיר לנו בנקיבות יותר מן הזכרים בהיפוך: **חיטו משמרתי שבת כו'.** ומשני"ה היכא דלא משמרתי ליה מיטו לא תחמיר עליה: **הא לזנות לחיב.** ופנויה לאו זנות היא למין לזנן זונה אלא שזינתה ויצתה מתחת בעלה לחכרים כמו (הושע ט) כי זנית מעל אלהיך לזנן מודעת ויוצאה מזה לזה משוויט"ת בגט"ז: **כדר"ש.** במסכת יבמות בהכנס על יבמתו (קפ:): **עשאה זונה.** ליפסל מן הכהונה אלמא זנות מיקריין: **מי ניהו.** מאי קאמר לן קרא: **שזינתה מאביה.** בתמיה: **לחיל הנה הגה.** כתיב בנא בנו ובנא בנתא בנתא (ויקרא יח) ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה: **ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו אותו ואתהן האי זמה דכתיב הכא מופנה הוא לדרן ממנו בכל מקום שכתב בו זמה בשורפה כמו אלו הנה נמצא כל אדם עם בתו ובת בנו ובת בתו וכולן דינו שיהרג בשרפה ואמרינן סד"א מדגלי רחמנא בת כהן עם אביה בשורפה מכלל דבשאר בנות אביה כהן ישראל עם אביה אינה בשרפה ולאפוקי מג"ש דילף רבה קמ"ל דלא ואסיק' כי הא דתניא בת כהן שנישאת לישראל או אפילו לכותי ולחלל ולנתין ואכלה בתרומה משלמת קרן ו) וחומש ואם זינתה נידונית בשריפה ואע"פ שנתחללה: **אמר** מר ר' אליעזר אומר את אביה (היא מחללת היא) בשורפה ואת חמיה בסקילה. ואמרינן מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה שזינתה מאביה ואת חמיה שזינתה את חמיה. מאי אתא ר' אליעזר לאשמעינן כולי עלמא ואפילו בת ישראל בתו בשורפה וכלתו בסקילה. אלא את אביה בראשות אביה כלומר ארוסה ואת חמיה ברשות חמיה כלומר נשואה כמאן דלא כרבנן

הא מני ר"ש היא. מע"ג דר"ש לא דריש ו"ו דוסופטין בפרק קמא (דף יד. ושם) הכא דריש: סירכא

א אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים [ו] לחלל לממזר ולנתין מניין ת"ל [ו] ובת איש כהן אע"פ שאינה כהנת [ז] היא בשריפה [ח] ואין בועלה בשריפה [ט] היא בשריפה [י] ואין זוממיה בשריפה רבי אליעזר אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה אמר מר יכול אפילו חיללה שבת בת סקילה היא אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפה חמורה סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני [יא] דרבי בהו מצות יתירות תידון בשריפה קא משמע לן (ב) מאי שנא מיניה דידיה סלקא דעתך אמינא איהו דאשתריא ליה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קא משמע לן יכול אפילו פנויה הא לזנות כתיב כדר"א דאמר [יב] פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל אדם אלא מאי ניהו שזינתה מאביה מאי איריא בת כהן [יג] אפילו בת ישראל נמי [יד] דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא [2] הנה [3] הגה [3] אתיא [3] זמה [4] זמה איצטריך סד"א דאמר מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן ולא בבת ישראל קמ"ל בת כהן אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר מניין תלמוד לומר בת איש כהן אף על פי שאינה כהנת משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן היא ותו מידי כהנת לכהן כתיב סד"א [טו] כי תחל לזנות אמר רחמנא הני מילי היכא דקא מתחלא השתא אבל הא כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא [טז] דאמר מר [5] ובת כהן כי תהיה לאיש זר [יז] כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ללוי וישראל נמי [6] ושבה אל בית אביה בנעוריה מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה אימא לא תידון בשריפה קמ"ל ודלא כר"מ [יח] דתניא [יט] בת כהן שניסת לישראל ואכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש ומיתתה בשריפה [כ] ניסת לאחד מן הפסולין משלמת קרן וחומש ומיתתה בחנק דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [כא] זו וזו משלמות קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה ר"א אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה מאביה ואת חמיה מחמיה מאי איריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי בתו בשריפה [כב] וכלתו בסקילה אלא את אביה ברשות אביה ואת חמיה ברשות חמיה כמאן אי כרבנן האמרי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה אי כרבי שמעון האמר אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה ואי כרבי ישמעאל האמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה את חמיה חנק הוא שלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כך היא הצעה של משנה לעולם כרבנן והכי קאמר כל שהוא למטה ממיתת אביה ומאי ניהו נשוא' בת ישראל דאילו נשוא' בת ישראל בחנק הבא במיתת אביה בשריפה כל שהיא למעלה ממיתת אביה ומאי ניהו ארוסה בת ישראל דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה הבא במיתת חמיה בסקילה מתקיף לה ר' ירמיה מידי למעלה למטה קתני אלא אמר רבי ירמיה לעולם

ולא כרבי שמעון ולא כרבי ישמעאל ושקלו וטרו בה ודברים פשוטים הם. ואוקמא רבינא דהוא כתרא הכי לעולם כרבנן דאמרי ארוסה בת כהן בסקילה ונשואה בשריפה ואפילו אימא הכי את אביה בסקילה כלומר זינתה ברשות אביה והיא ארוסה בסקילה ברשות חמיה נשואה בשריפה. ואהי דקתני את אביה בשרפה סירכא נקט. כלומר כל בת עם אביה בשרפה וכלתו בסקילה. שלח רבין משמיה דר' יוסי בר' חנינא כך הצעה של משנה. את אביה בשרפה ואת חמיה בסקילה והכי קאמר בת כהן כל שהיא למעלה למיתת אביה שזינתה עם אביה שהיא בשרפה. וכל שמיתתה למעלה ממיתת אביה שזינתה עם אביה ומאי ניהו ארוסה דאלו ארוסה בת ישראל בסקילה הבא בבת כהן שזינתה ארוסה כמיתת כלה שזינתה עם חמיה בסקילה. ורבי אליעזר כרבנן סבירא ליה דאמר נשואה בת כהן יצאה לשרפה ולא ארוסה אלא ארוסה אפילו בת כהן בסקילה ואע"ג דאמר ירמיה מידי למטה ולמעלה קתני.

ו) [כפ"ת: לכותי, ולכותי], ז) [לקמן 5. ע"ש], ח) [ע"י תוספות עמוד ב ד"ה למיין], ד) [יבמות ה. קידו. קדושין כה: לה: לו. מכות כ. תמורה ד:], ט) יבמות נט: קפ: עו. תמורה ב, ו) [לקמן עה: עו. פז: תוגיגה יא: יבמות ג. כריתות ה., יא: יבמות קה., ח) [ע"ל יבמות], יא) תרומות פ"ו מ"ב [כריתות ז:], יב) [לקמן קו:], יג) כפ"ת: כותי,

תורה אור השלם

1. ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף:
ויקרא כא ט
2. ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן כי ערותך הנה: ויקרא יח י
3. ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא: ויקרא יח יז
4. ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוככם:
ויקרא כ יד
5. ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל:
ויקרא כב יב
6. ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו:
ויקרא כב יג

הגהות הב"ח

(ו) נב: קמ"ל ומאי שנא:

לעזי רש"י

אשורייר"א [אישורייר"א]. לסטות.

מוסף רש"י

ואין בועלה בשריפה. תלמ נתקן כשאר בת שמח מים (תוכות ב.). **פנוי הבא על הפנויה כו' עשאה זונה.** לגבעלת זנות קרי ביה (תמורה ל.). **אתיא הנה הגה.** למיכתב, שבתו מלמדנו וכן בת בתו ובת בנו ילפא מערות אשה ובתה לא תגלה, יכול בת בתו מלמדנו שכבר נתן לאביה, אבל בתו מלמדנו שכבר נתן לאביו, ת"ל ערות בת בנך או בת בתך, והבא לשון חיסוי לא כתיב, ולפיכך בתו לא כתיב הכא, ולפיכך בנ"ס כתיב הכא ובקרא דאשה כי יכניס אדם עדותך הנה יכניס בקרא אחרינא לחיסוי אחריה הנה, מה התם בתו כבת בתו, אף הכא בתו כבת בתו (יבמות ג ובע"ז חגיגה יא.). **אתיא זמה זמה.** לשריפה, כתיב הכא בתו מלמדנו זמה היא שכתיב בשריפה זמה היא יכתיב ישרפו, מה להלן שריפה לף כאן שריפה, ונתו מלמדנו הא ילפינן מהגה הגה מבת בתו (יבמות ג.) מלמד שלמדה תורה ונעשתה כתיב זמה היא כתיב דכתיב בתורה זמה היא ישרפו אותו ואתהן האי זמה דכתיב הכא מופנה הוא לדרן ממנו בכל מקום שכתב בו זמה בשורפה כמו אלו הנה נמצא כל אדם עם בתו ובת בנו ובת בתו וכולן דינו שיהרג בשרפה ואמרינן סד"א מדגלי רחמנא בת כהן עם אביה בשריפה מכלל דבשאר בנות אביה כהן ישראל עם אביה אינה בשרפה ולאפוקי מג"ש דילף רבה קמ"ל דלא ואסיק' כי הא דתניא בת כהן שנישאת לישראל או אפילו לכותי ולחלל ולנתין ואכלה בתרומה משלמת קרן ו) וחומש ואם זינתה נידונית בשריפה ואע"פ שנתחללה: **אמר** מר ר' אליעזר אומר את אביה (היא מחללת היא) בשורפה ואת חמיה בסקילה. ואמרינן מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה שזינתה מאביה ואת חמיה שזינתה את חמיה. מאי אתא ר' אליעזר לאשמעינן כולי עלמא ואפילו בת ישראל בתו בשורפה וכלתו בסקילה. אלא את אביה ברשות אביה כלומר ארוסה ואת חמיה ברשות חמיה כלומר נשואה כמאן דלא כרבנן

רבינו חננאל

אמר מר יכול אפילו חיללה שבת והא בחילול שבת בת סקילה היא מפקינן לה לשריפה לקולא. ואוקמא מתניתא דא דרבי שמעון היא דקסבר שריפה חמורה מהו דתימא נחמיר עליה ותידון בשריפה קמ"ל דלא ואקשינן ומאי שנא דאביה אם חילל שבת נידון בסקילה והיא בשריפה סלקא דעתך אמינא איהו אישתריא ליה שבת בעבודה במקדש כו'. יכול אפי' פנויה וכרבי אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה קמ"ל דבעינן זנות עם זיקת הבעל לדברי הכל או אינו אומר את אביה אלא שזינתה עם אביה ידחי' האי מאי אירייא בת כהן אפילו בת ישראל עם אביה בשרפה כדרבה דאמר אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה. פי' בבת בנו ובבת בתו כתיב וכתיב באשתו בבת בנה ובבת בתה (כתיב) שארה הנה זמה היא. נמצא בה הנה וזימה ובבת בנו ובבת בתו הנה יליף הנה מהנה מה אילו כתיב בהן הנה וזמה עמה. וכתיב קרא אחרינא ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן האי זמה דכתיב הכא מופנה הוא לדרן ממנו בכל מקום שכתב בו זמה בשורפה כמו אלו הנה נמצא כל אדם עם בתו ובת בנו ובת בתו וכולן דינו שיהרג בשרפה ואמרינן סד"א מדגלי רחמנא בת כהן עם אביה בשריפה מכלל דבשאר בנות אביה כהן ישראל עם אביה אינה בשרפה ולאפוקי מג"ש דילף רבה קמ"ל דלא ואסיק' כי הא דתניא בת כהן שנישאת לישראל או אפילו לכותי ולחלל ולנתין ואכלה בתרומה משלמת קרן ו) וחומש ואם זינתה נידונית בשריפה ואע"פ שנתחללה: **אמר** מר ר' אליעזר אומר את אביה (היא מחללת היא) בשורפה ואת חמיה בסקילה. ואמרינן מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה שזינתה מאביה ואת חמיה שזינתה את חמיה. מאי אתא ר' אליעזר לאשמעינן כולי עלמא ואפילו בת ישראל בתו בשורפה וכלתו בסקילה. אלא את אביה ברשות אביה כלומר ארוסה ואת חמיה ברשות חמיה כלומר נשואה כמאן דלא כרבנן

עין משפט נר מצוה

מז א ב מיי' פ"ג מהלכות מיאוה"ב הלכה ג סמג לאוין לד:
יז ג מיי' פ"כ מהלכות עדות הלכה י:
יח ד מיי' פ"ח מהלכות מיאוה"ב הלכה ה ופע"ו מהל' סנהדרין הלכה יא סמג לאוין נז:
יט ה מיי' פי"ח מהל' מיאוה"ב הלכה ג סמג לאוין קפה טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף ח:
כ ו מיי' פ"י מהלכות תרומות הלכה יב:
כא ז מיי' פ"ח מהלכות מיאוה"ב הלכה ד ופע"ו מהל' סנהדרין הלכה י סמג לאוין נז:

ז) [והגה בגמרא מיתת חלויה דכתיב דחיבה מלמדת מיתת יתולי דע"ם נפל בדברי לביבו וכ"ל ולא חומש]

כב א מי' פ"כ מהלכות עדות הלכה י':

רבינו חננאל

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכתא כדשלח רבין משמא דר' יוסי ברבי חנינא ומתמה רב יוסף הלכתא למשיחא כלומר דיני נפשות עכשיו אין דנין אין צריכין זו ההלכה אלא בימות המשיח. א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים נמי הכי וכי יש עכשיו מקדש להקריב בו קדשים אלא דרוש וקבל שכר הכי נמי דרוש וקבל שכר ואסיק' סוגיא דשמעתא הלכה כוותיה דאמרינן מאי ר' ישמעאל דאמרינן לעילא ולא כר' ישמעאל דתניא בת כהן כי תחל לזונות בנערה ארוסה הכתוב מדבר דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשרפה יכול אפילו פנויה כו' עד א"ל רבי עקיבא ישמעאל אחי בת ובת אני דורש כלומר היה לו לומר בת כהן כי תחל לזונות למה אמר ובת כהן לא הוסיף ר' אלא לרבות אחת ארוסה ואחת נשואה לשרפה א"ל ר' ישמעאל וכי מפני שאחה דורש בת ובת נוציא נשואה בת כהן לשרפה אם ובת משמע להביא הנשואה אפי' פנויה בת כהן נמי שזינתה בשרפה ואסיק' בעינן זנות עם זיקת הבעל ומייתי לה ר"ע בגזירה שוה ובמדרש בת ובת וזו השמועה עוד ביבמות פ' [אלמנה לכה"ג (דף סח:)) ור' ישמעאל האי בת ובת מאי

סירכא נקט. פ"ה והא דקתמר את מביא ולא נקט נתון תרומה ולשון נשואה סירכת נקט וקשה דכולי הספרים כתיב והא דקתמר את מביא בשריפה ויש לומר דנותן טעם כמה טעה התנא שנמה את מביא בשריפה כיון שהיא בסקילה ומשני סירכת נקט סירכיה דקרקע לכתיב את מביא היא מחלת נתם תערף ומיהו קשה דלא יהיב טעמא דלא תמתי נקט את מביא בשריפה סירכא נקט דכולהו לא יהיב טעמא דלא תמתי נקט את מביא בשריפה ולא בסקילה ומה שנה דכולהו יהיב טעמא דלא תמתי נקט את מביא בשריפה ולא בסקילה וי"ל דהא דקתני את מביא בשריפה סירכת נקט תעמא דכולהו בשריפה ובסקילה:

הלכתא למשיחא. נפרק ג"ש נזמים (מה.) פרין נמי הכי והא דפסקינן הלכה כר' יוסי (במסנת) י' יוחנן (קדושין דף עב:) דעתידי ממזרים ליטהר נ"מ נזה"ו שלא להתרחק ממשפחות שאינן יודעות דממזר שאינו יודע מיילי ובפ"ק דיומא (ד' יג. ושם) דפסקו כרבי יוסי לחזון מוזר לעבודתו נ"מ לנשיא שלו פרנם שנתמנה על הציבור ועבר ממנת המומנ מיהו נפ"ק המכלת (מנחות נג. ושם) קשה דפסק ר' יוחנן כחכמ (שמות) בן דוסתי ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפ' ג"ש (זבחים ד' מה.) והר"ר חיים פירש דלא פריך אלא היכא דליכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה תיקורא כיון דליכא נפקותא אלא על ידי תיקור אין לפסוק הלכה כ) למשיחא ונ"ל דלא פריך אלא כ) היכי דלא נ"מ אלא לייצב לימני דשמעתין כדמסיק אבל הכי יש נפקותא תיקור והיתר אף על גב דהוי למשיחא כ):

לאחיו ולא לאחותו. תימה ת"ל מדכתיב היא ולא בועלה היא ולא זוממה וי"ל דאי מהיא למודא לא הוה ממעטינן זוממים מסוס דבעינן כאשר זמם קמ"ל לאחיו ולא לאחותו ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל:

ורבי ישמעאל סבר מדקא"ל בת ובת בו'. ות"ת היכי ס"ד דהדר ביה מהא כן בת ובת למה ליה כ) דהא לא אתא בת ובת אלא לאפוקי מג"ש וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה מדינא דעעיל דמה כשהוציא את ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה אף כאן נערה והיא ארוסה א"ל ר"ע ישמעאל אחי בת [1] ובת נוציא דורש בת ובת זו השמועה שאתה דורש בת ובת נוציא זו לשריפה אם משמע להביא את הנשואה הבא את הפנויה ואם משמע להוציא את הפנויה הוציא את הנשואה ור"ע אהני גזירה שוה למעוטי פנויה ואהני בת ובת לרבות את הנשואה ורבי ישמעאל סבר מדקאמר ליה בת ובת ש"מ הדר ביה מגזירה שוה [2] ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתני אבוהי דשמואל בר אבין לפי שמצינו שחלק הכתוב בזכרים בין תמימים לבעלי מומין יכול נחלוק בבנותיהן ת"ל בת ובת ורבי עקיבא [3] מוהם מקריבים והיו קדש נפקא ור' ישמעאל אי מההיא הוה אמינא ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא קמ"ל ורבי ישמעאל האי

לעולם כרבי ישמעאל והכי קאמר את אביה ברשות אביה ואת חמיה מחמיה בסקילה וכל אדם בחנק אמר רבא מאי שנא או אידי ואידי ממש או אידי ואידי רשות אלא אמר רבא לעולם כר"ש וקסבר ר"א נשואה כארוסה מה ארוסה חד דרגא מסקינן לה מסקילה לשריפה אף נשואה חד דרגא מסקינן לה מחנק לסקילה מתקיף לה ר' חנינא הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר אלא אמר רבינא לעולם כרבנן ואיפוך את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה והאי דקאמר את אביה סירכא בעלמא נקט: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא אמר רב יוסף הלכתא [4] למשיחא א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא אלא [5] דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר מאי רבי ישמעאל דתניא [1] ובת [איש] כהן כי תחל לזנות בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר אתה אומר בנער' והיא ארוסה או אינו אלא אפי' נשואה ת"ל [2] איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת הכל היו בכלל הנואף והנואפת הוציא הכתוב בת ישראל בסקילה ובת כהן בשריפה מה כשהוציא הכתוב את בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה זוממה ובועלה בכלל [3] ועשיתם לו כאשר זמם וגו' בועלה מאי כאשר זמם איכא אלא [4] זוממה בכלל מיתת בועלה משום שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו [5] ולא לאחותו דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה יכול אפילו פנויה נאמר כאן [1] אביה ונאמר להלן [2] אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל א"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה א"ל ר"ע ישמעאל אחי [1] בת [2] ובת אני דורש א"ל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא זו לשריפה אם משמע להביא את הנשואה הבא את הפנויה ואם משמע להוציא את הפנויה הוציא את הנשואה ור"ע אהני גזירה שוה למעוטי פנויה ואהני בת ובת לרבות את הנשואה ורבי ישמעאל סבר מדקאמר ליה בת ובת ש"מ הדר ביה מגזירה שוה [2] ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתני אבוהי דשמואל בר אבין לפי שמצינו שחלק הכתוב בזכרים בין תמימים לבעלי מומין יכול נחלוק בבנותיהן ת"ל בת ובת ורבי עקיבא [3] מוהם מקריבים והיו קדש נפקא ור' ישמעאל אי מההיא הוה אמינא ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא קמ"ל ורבי ישמעאל האי

ואחת נשואה. דקתמ' מתמ' כתיב: **אמר לו רבי ישמעאל.** הוסיל ודורש אחת גזירה שוה דבוש נמי הא דתחרוסה מסתעי: **כת וכת.** וי"ו יתירה לרבות הנשואה: **נוציא זו בשריפה.** ונתמיר עליה ממיתה המפורשת בה דהוי חנק דאם משמע גזירה שוה להביא את הנשואה הביא נמי את הפנויה ואם משמע להוציא פנויה הוציא ובו': **ורבי ישמעאל.** דפריך ליה אם משמע וכו' לא ידע דעתיה דרבי עקיבא והוה סבירא ליה מדמהדר ליה בת ובת אלמי דורש שמע מינה דרבי עקיבא הדר ביה מגזירה שוה והכי קאמר ישמעאל אחי אין אני דורש גזירה שוה זו לאחת בת ובת ואפקה והכי קאמר ליה אם כן למעוטי פנויה מנא לך: **כוכריס.** בכהניס: **כין תמימים לבעלי מומין.** לענין עבודה יכול אף בעלי מומין יעלו מכלל קדושתן ויהיה דינם ככהנים ישראל אם זנו: **והיו קדש.** לרבות אף בעלי מומין לקדושה: **כני מילי.** דנפקי אלף בעלי מומין בקדושתן מוהיו קדש: **אינהו.** בכהניס עלמן נתרבו לקדושה שלא תאמר הוחיל ופסולין לעבודה יהיו מותרין לטמא למתים: **ור' ישמעאל.** דנפקא ליה מהא מגיעו ולא ליכטריך ג"ש:

המי

תורה אור השלם

1. ובת אישׁ כֹּהן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בְּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:
ויקרא כא ט
2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת:
ויקרא כ י
3. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
4. וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲר אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וְסָקְלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים כב כא
5. קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשֵּׁי יְיָ לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:
ויקרא כא ו

מוסף רש"י

הלכתא למשיחא. הכי קאמר לעז הלכה למשה מסיני כלומר לעז לימות המשיח כשיבנה בית המקדש ועכשיו לא הוקרכנו לה (זבחים סה:). **לאחיו ולא לאחותו.** כל היכא דכעדותן מתיירין אלא ואפי' ולימ מלוק כי הכא, לו זוקקו (לקמן צ.) ולא כאשר זמם עשה לאחותו, אבל כגון שאר מיתות הבאה בכתוב אחר אשה לאיש חוזמני אשה והבריון כוממי מיס, כגון שהעידוה שהבעה את הנפש, שחללה את השבת, והבריון במיתתה, שלא מיעטו כאן אחותו אלא במקום שיש לקייס בהן הזמה במיתת הבועל (דברים יט יט).

ג) זבחים מה., ג) [עם לקמן עמ. סוטה מד.], ג) [לקמן נ.], ד) [ענין ו"י דקדושין יומא מה. וש"נ], ה) [ענין תוספות יבמות סח: ד"ה כמלן], ו) [ל"ל מסס], ז) [והוליה רש"ל], ח) [בועלה הן רש"ל], ט) [ל"ל בפרק], י) [ל"ל יומי], כ) [שיהיו כולם נלוקים כ"ב תוספות יומא יג. בפ"ק דיומא יג. ד"ה הלכה], ל) גי' רש"ל שכת, ד"ה הלכה וכו'], ג) רש"ל גרס כגלן ו"ל],

האי את מקיים ליה. מאי דריש ביה: **מאי זו.** מהיכא קמי: **מתני' מסקנין אותו.** שלח יתכפך לתה ותכה ותפול הספילה על נשמו מנמוך: **קשה לתוך קברו.** כורכין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה היא מוקף לפתוח פיו והקשה מחכל את גרונו ומנוולתו לפיכך קשה מכפיפים למנוך וכרכה מכמוך להגין: **ומדליק את הספילה.** נגמרא מפרש פתילה של אבר: **מדליק.** מתיך: **ומומרם את בני מעיו.** לשון ממרמרו מעי (מיכה ג) כוונת: **רבי יהודה אומר.** אין מוקין אותו בסודרין לפי שהוא מת היה מת בידם ע"י מניקתה קודם זריקת הספילה לא היו מקיימין מצות שריפה. לפי הוא ניצנת בעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו לפי הוא ימות בידם ואין זו שריפה: **בלבד.** עגלי"ם בגע"ז: **לא היה כ"ד של אותו שעה בקי.** לדוקין היו שאין להם ג"ם שלא קרא כמשמעו: **גמ' מנא לן.** דכי האי גוונא שריפה היא דקאמר רחמנא: **אחיא שריפה שריפה.** כתיב הכא (ויקרא כא) בחם מאבך וכתיב התם (במדבר יז) אשר הקריבו השרופים מה להלן גוף קיים ולקמן פריך מנא לן: **מכני אהרן.** דכתיב כהו (ויקרא י) יכבו את השריפה: **מנא לן.** דעדת קרח הכי הוו: **בנפשותם.** ולא בגופם: **שריפה ממש.** הלכך על כרחין לא מצי למילף גוף קיים מהתם. ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש ולילף שריפת בית דין מיניה ותהוי ממש: **על עסקי נפשותם.** על חנופת לילה ושמיה הנכנסת בנפשותם: **בחנפי לעני מעוג.** נשביל חנופה של לגימות מעוג שהכילם והשקם קרח לעדתו ונתכנכו עמו מרק עלי וגו'. מעוג לשון דבר הנאכל כדכתיב (מ"ש י) בגלגמה הנרפית שממרה לפליגיו חי ה' לאהיך אם יש לי מעוג: **מנא לן.** לגוף קיים בגני אהרן: **שריפה ממש.** לא הגוף אלא מנפים התפילה שריפתן ושרפה והלכה עלמות ונשר: **והא כתיב ותאכל אותם.** דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר ואם הכל נשרף מאי קא ממעט. ומשני אותם ולא בגדיהם: **שכן אדם חוטא נאמר פיגול.** אדם מאדם חוטא מחוטא נטולת נשמה מנטולת נשמה אבל שריפת פריס אין בהם נטולת נשמה שכבר הן נשחטין: **פיגול.** דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול: **מכשיר.** שריפת ג"ד מכשיר הכשר מלות המקום וכן פריס הנשרפים אבל שריפה דהני לאו בידי אדם הוה שיקיימו בהם מלות המקום: **ולדורות.** דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות: **ופרכינן מאן דיליף מעדת קרח מ"ם לא ליף מכני אהרן משום דקסבר שריפה ממש הואי ושלף שריפה ממש ונילף שריפה כ"ד מיניה.** לשריפה ממש דהוה ליה אדם מאדם וחוטא מחוטא ונשמה ופיגול: **לאו שריפה היא.** ונע"ד שריפה כתיב ואי אתה רשאי לנרות לו זו שאינה קרויה שריפה: **ואי.** נעי לקיומי ואהבת לרעך כמוך אפיש ליה חבילי זמורות: **לענגל.** מהר: **קמ"ל.** ג"ם דמיקרית נמי שריפה והשתא דאיכי מיקרית שריפה נרור אותה לו מדרב נחמן: **וכבר היו.** מיידי דאיירי בבני אהרן מנא ליה הכא למשמועינן דנשביל שהיו מנקשים שרירה ורננות מתו: **נפיצי נמלי סבי דטעיני מצבי דהוגני.** הרבה נמלים זקנים שטועים עורות נמלים יונקין שממנו. נכרי מדין ועיפה (ישעיה ס) מתרגמינן הוגני. נכרה קלה (ירמיה ג) היינו נמלה נערה ויונקה שהיא קלה ועסקיה רעים ממהת שלא הורגלה לטעון משאוי: למה

[1] את אביה היא מחללת מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא רבי מאיר אומר מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרין ארור שזו ילד ארור שזו גידל ארור שיצא זו מחלציו אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא: זו מצות הנסקלין: מאי תנא דקתני זו מצות הנסקלין משום דתנא [2]נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו [3]בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ואיידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין תנא נמי זו מצות הנסקלין: **מתני'** [4]מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו ר' יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח את פיו [5]בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו אמר רבי אלעזר [6](בן) צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמר(ו) לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי: **גמ'** מאי פתילה [7]אמר רב מתנה פתילה של אבר מנא לן אתיא שריפה שריפה מעדת קרח מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים רבי אלעזר אמר [1]אתיא שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים מאן דיליף מעדת קרח מנא ליה דכתיב [2]ואת מחתות החטאים האלה בנפשותם שנשמתן נשרפת וגוף קיים ואידך ההיא שריפה ממש היא ומאי בנפשותם שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם בדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב [3]בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה חרק עליהן שר של גיהנם שניו ומאן דיליף מבני אהרן מנא ליה דכתי' וימותו לפני ה' כעין מיתה ואידך ההוא שריפה ממש הואי ומאי דכתיב [4]וימותו דאתחיל בהו מגואי כעין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום והכתיב [5]ותאכל אותם אותם ולא בגדיהם ונילף [6]מפרים הנשרפים מה להלן שריפה ממש אף כאן שריפה ממש מסתברא מאדם הוה ליה למילף שכן אדם חוטא נשמה פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן אדם חוטא נשמה פיגול מאן דיליף מעדת קרח מאי טעמא לא יליף מבני אהרן ההוא שריפה ממש הואי ונילף מינה [7]אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [8]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכי מאחר דאיכא דרב נחמן גזרה שוה למה לי אי לאו גזרה שוה הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי משום ואהבת לרעך כמוך לפיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל קמ"ל: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נהיה את הדור אמר להן הקב"ה הנראה מי אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני אמר רבי [9](אליעזר)

ההיא שריפה ממש הואי. נמ"ש מיכא ג' נרייתות שנויות שמש דפליגי מעיקרא קמני כילד היתה מיתתן שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר הכי גבי יכבו את השריפה קמני שריפת נשמה וגוף קיים

[8] ואת מחתות החטאים האלה בנפשותם וגו'. נמ"ש ג' נרייתות שנויות שמש דפליגי מעיקרא קמני כילד היתה מיתתן שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם ולא בגדיהם. ופש"ל (ויקרא י) את אהרן ואת בניו לא תפרעו ראשיכם ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו וגו' אלמא בגדיהם נשרפים: **ונילף מפרים הנשרפים.** המ"ל ותהנה לרעך כמוך נרור לו מיתה יפה: **שכן מכשיר.** מימה דלמ"ל מסיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מב.): **הנך נפישי.** ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדיף כדאמרינן בפרק נגמר הדין (שם) ג"ע מכשיר דהתם עדיף שזה הכשירו בכך וזה מדהנה נפסל בכך: טעה

[9] ת"ח ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: **שכן מכשיר.** מימה דלמ"ל מסיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מב.): **הנך נפישי.** ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדיף כדאמרינן בפרק נגמר הדין (שם) ג"ע מכשיר דהתם עדיף שזה הכשירו בכך וזה מדהנה נפסל בכך: טעה

א) [לעיל מב:], ב) [לעיל מה. וש"נ], ג) [עיין תוספות סוטה יט: ד"ה ר' יהודה], ד) ל"ל נכרי, ה) [פסחים עה.], ו) [פסחים עה. לקמן לד. שבת קיג:], ז) [לעיל מב:], ח) לעיל מה. כתובות לז: פסחים עה. [סוטה מ: ב"ק נא.], ט) [ל"ל מלעזר],

1. וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:
ויקרא כא ט
2. אֶת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי הִקְרִיבֻם לִפְנֵי יְיָ וַיִּקְדָּשׁוּ וַיִּהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
במדבר יז ג
3. בְּחַנְפֵי לֵעֲגֵי מָעוג חָרַק עָלַי שִׁנָּימוֹ:
תהלים לה טז
4. וְתֵצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְיָ וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְיָ:
ויקרא י ב
5. לֹא תָקֹם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח

תוס' ד"ה ההיא וכו' וא"ת הא אשריגן פ' הישן. עיין תוספות מעילה לדקה פ' מה:

טינלי"ש. מלקחיים.

נגמר הדין. למוצה (לעיל מב.). היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ (לעיל מה.). פתילה של אבר. ממיכו וזוקקו לתוך פיו (פסחים עה.). מפרים הנשרפים. פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח, שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב ושרף אתו כאשר שרף את הפר הראשון (ויקרא ד) וכתיב ושרף את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' (לעיל מב.).

רבינו חננאל

דריש ביה הכי לפי שמצינו שחלק הכתוב בכהנים זכרים בין תמימים לבעלי מומים יכול נחלוק בבנותיהם ואם יש בהן מום נפסלו מן הכהונה ודינם כדין בנות ישראל ת"ל בת בת ובת ואפילו שיש בהן מומין בנות כהן הן: **תני** ר' ירמיה מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגים בו קודש נוהגין בו חול היו נוהגין בו כבוד נוהגין בו בזיון. אומרין ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו. אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כר' יהושע בר לוי דאמר כל הראוי תנא ור' ישמעאל נמי כהאי תנא סבירא ליה: כיון דתנא נגמר הדין מוציאין אותו לסקילה כו' עניינא דנסקל תני [נמי] הכא זו מצות הנסקלין והדר תני מצות הנשרפין [במצות הנשרפין] היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו כו' עד ומדליק פתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת וחומרת את בני מעיו מאי פתילה רב מתנה אמר פתילה של אבר חליף שריפה שריפה מעדת קרח. דכתיב בעדת קרח את מחתות החטאים האלה בנפשותם כלומר מגופה של מחתה נשרפה נשמתם שריפת נפש ובשר קיים אף הבא בענין שריפת נפש וגוף קיים והיא פתילה של אבר. ר' אלעזר אמר שריפת עדת קרח שריפת גוף נמי הואי אלא שריפה שריפה מבני אהרן ילפינן דכתיב בהו וימותו לפני ה' שריפתן כעין מיתה הואי מה מיתה נטילת נשמה וגוף קיים אף שריפת בני אהרן נטילת נשמה וגוף קיים ותרוייהו אית להו פתילה של אבר. ורב מתנה אומר בני אהרן שריפת גוף הוי כאבא יוסי בן דוסתאי דתני שני חוטי אש יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה ונכנסו ב' בחוטמו של זה וב' בחוטמו של זה ושרפום ואקשינן והא כתיב ותאכל אותם כלומר ותאכל אותם אכילה (מבחוץ) משמע ושנינן אותם ולא בגדיהם. ומפני מה לא למדו שרפה שרפה מפרים הנשרפין דבעינן דומיה הלומדין מן המלמדין וכך הוא הדין. וילפי אדם מאדם שכן הנהגת אדם ועדת קרח או בני אהרן כולן אדם. וכולן חוטאין וכבולין איבוד נשמה בלבד. ואין בהן תורת פיגול לאפוקי פרים הנשרפים שאינן בני אדם ואין נשרפין בשביל שחטאו ובשרם הוא הנשרף ולא נשמתן והן נעשין פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן שניהן הפרים והנהרג חרץ לעזרה שריפתם ושניהן מכשירין

כמו שפירשנו למעלה. ושניהן נוהגין לדורות לאפוקי הני ששריפתן בעזרה היא ואינם לא מכפרין ולא מכשירין ואין נוהגין לדורות דמאי דהוה הוה ושנינן הנך נפישי אלו שנים ואלו ג' ולתרוייהו חד שריפת נשמה וחד שריפה ממש מאי טעמא ילפי משריפה נשמה נילפו משריפה ממש. אמר רב נחמן אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. ווו היא פתילה של אבר: **פי'** לעגל. מהרה: וכבר היו משה ואהרן מהלכין ונדב ואביהוא באין אחריהן ואמרו זה לזה מתי ימותו שני זקנים הללו ואנו שנינו נהיה הדור והקב"ה אומר עתה תראו מי קובר את מי והיינו דאמרי אינשי נפישי גמלי סבי דטעיני משכי מהוגני פי' רבים גמלים זקנים נושאים עורות של

טעה בדרב מתנה. ואף רבי אלעזר ב"ר לדוק נמי מזר בו: **בזמן** שיש בהן יש שופט. המ"ל כדלקמיין בפרק המקנין (לקמן דף פז.) מלמד שהמקום גורם: **רבי** יהודה אומר ניוול הוא וה. לא קרי ליה ניוול אלא מפני שהוא כדמוכח בגמרא: **אלא** בין דכתיב **שריפה**. מימה דמשמע הכא דאע"ג דמוקה ליה בין דכתיב בשוורייתא שרי ובפ"ק דמכות ע"ז (דף יח. ושם) פריך ושריפה מוקה ליה והכתיב ובמקומיהם לא תלכו ומשיק לאו מוקה ליה ול"ל דהתם קאמר לאו מוקה ליה לשם עבודת כוכבים דמי הוי מוקה לעבודת כוכבים אפילו הוה כתוב בחורייה לא הוה מהני אלא הכא מיירי בחוק העובדי כוכבים אלא לשם עבודת כוכבים דומיא דסיף דכתיב בחורייתא לא מיירי אלא גמרינן ושרי: **איש פרט** לקטן. אבל האשה מיתייחד בנידות בן ט' שנים ויום אחד כדתנן בפרק יוצא לדופן (נדה דף מה.) ומייתי לה לקמן: **פרט** לאשת קטן. הא לעיל קטן קרא היינו במייעד לבנו קטן לו בן ט' שנה על ימלמו וס"ד קיימא ליה דמדלורייתא כמיל קמ"ל והכי מוקמינן לה נפ"ק דקדושין (דף יט. ושם):

פרט לאשת אחרים. והיינו כותים: וקמ"ל דאין מיחוש לכותים: מע"ג דאין מיחה מיחה ומזהירה מיחוה מיחה אינה מדאיצטריך למיכתב יפת תואר דכתיב נפ"ק דקידושין (דף כפ: ושם) אשת אפילו אשת איש: קמיפלגי

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו אין לו לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדרתניא [1]ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם [א]בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו': אמר רב יוסף בית דין של צדוקים הוה הכי אמר להו והכי אהדרו ליה והתניא [ב]אמר רבי אלעזר ברבי צדוק זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו קטן היית [ג]ואין מביאין ראיה מן הקטן שני מעשים הוו הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא א"ל כשהוא גדול ולא אשגחו ביה אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה קטן היית ואמר להו כשהוא גדול ואמרו ליה מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי: **מתני'** [ב]מצות ההרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא [ג]לו אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו: **גמ'** תניא [ד]אמר להן רבי יהודה לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה [ב]ובחקותיהם לא תלכו ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא [ג]שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי היכי שרפינן והכתיב ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא [ג]ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן והא דתנן באידך פירקין [ד]אלו הן ההרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת בשלמא עיר הנדחת כתיב בהו [ה]לפי חרב אלא רוצח מנלן דתניא [ה]נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר [ו]והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו [ז]סייף ואימא דבריז ליה מיברז לפי חרב כתיב ואימא דעביד ליה גיסטרא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא [ז]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אשכחן דקטל עבדא בר חורין מנא לן ולאו קל וחומר הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק [ט]הניחא למאן דאמר חנק קל אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר נפקא ליה [ט]מדתניא [ח]ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר אי מה להלן [י]בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה: **מתני'** [י]מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צווארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת: **גמ'** תנו רבנן [י] [א]איש [פרט] [ב]לקטן [ג]אשר ינאף את אשת איש [פרט] לאשת קטן [ד]אשת רעהו [ה]פרט לאשת אחרים [ו]מות יומת בחנק [ז]אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה אמרת כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא [ח]כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק רבי אומר נאמר [ט]מיתה בידי שמים ונאמר מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים אין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם אין בה רושם ואימא שריפה מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה היא בשלמא

למה תלמיד וכו'. מקום לתירוי בעלמא קרא נקט לה שהיו תלמידי חכמים כדלקמיין (במדבר טז) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל שם שפיתם לומו דשם כשנהגו מממונו הקלו בעיניו להשיתם ולהמזיק ידו ממלוקת ולמרוד בהקב"ה: **בחבלו**. בעודו מתנגח בכבודו שתין לריך לו הוא יקר בעיניו: רב חמא בדורות המתרומים היה כשאר המורלים: **טעה בדרב מתנה**. לתמר לעיל ע"ש] שריפת ב"ד פתילה של אבר היא: **וטעה בדתניא**. שתין ב"ד ממיתין אלא בזמן שבית הגזית בעוד סנהדרין מוהגת בלשכת הגזית מוהגת אף בתו"ל כדתמרינן בפרק מכות (דף ז. ע"ש): **אל לדוקין**. שדורשין מקרא ככתבו: **ס"ק**. רבי אלעזר לתכמים בתמיה כדתמרינן בפרק יוצא דופן תם. בן ט' שנים ויום אחד הבעל על אשתו ואוכל בתרומה. בן ט' שנים שנים שניהן כשרים יוצא דופן תם. בן ט' שנים ויום אחד הבעל על אשתו ואוכל בתרומה. בן ט' שנים שנים שניהן פסולים

בשלמא לר' יונתן כדקא מפרש רבי טעמא אלא לרבי יאשיה ממאי דאיכא חנק בעולם אימא סייף אמר רבא ארבע מיתות גמרא גמירי להו מאי לא מפני שהיא קלה קמיפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן א"ל רבי זירא לאביי שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה דגמרי מאוב וידעוני במאי גמרי במות יומתו גמרי או בדמיהם בם גמרי א"ל [א]בדמיהם דמיהם בם גמרי דאי במות יומתו גמרי דמיהם דמיהם למה לי אלא מאי בדמיהם דמיהם גמרי מות יומתו למה לי [ב]כדתניא מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו תלמוד לומר מות יומת המכה מ"מ אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא ואי במות יומתו גמרי מאי קא קשיא ליה אלימא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מות יומת מאוב וידעוני מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מאוב וידעוני עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה אמר ליה שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה דאי במות יומת גמרי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש: **מרתני'** [ג]אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה [ד]ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה [ה]והמגדף והעובד עבודת כוכבים [ו]והנותן מזרעו למולך [ז]ובעל אוב וידעוני [ח]והמחלל את השבת [ט]והמקלל אביו ואמו [י]והבא על נערה המארסה [יא]והמסית [יב]והמדיח [יג]והמכשף [יד]ובן סורר ומורה [טו]הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב [טז]רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד [יז]הבא על אשת אב חייב [יח] משום אשת אב ומשום אשת איש [יט]בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין [כ]הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין: **גמ'** תניא רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא משום האם בלבד מאי אינה ראויה לו אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין מכלל דרבנן סברי אע"ג דאינה ראויה לו הא ליתא קידושין בגווה אלא חייבי לאוין ור' יהודה סבר לה [כ]כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין מתיב רב אושעיא [כא]איסור מצוה ואיסור קדושה חולצות ולא מתייבמות קמיפלגי בפלוגתא דר' שמעון ורבנן. תימה ור' יסמעאל לטעמיה (דף נח.) מרומה יפתה לעריפה ולא נשואה מנ"ל דלמא מיתת אחיו מקנה אשתו לו כדתניא בספרי ר' יסמעאל ויבם אותה ולקח אותה לו לאשה ויבא אליה ולא אליה בלבד אלא אליה ובאשתה ובכל הבא עליה ביבום ת"ל ולקחה לו לאשה ולא לאחרים אתה אומר כן או אינו אלא אליה בלבד ת"ל ולקחה לו לאשה ולא לאחרים הא כיצד אליה בלבד ואשתה ובכל הבא עליה ביבום ת"ל ולקחה לו לאשה ולא לאחרים ולא לאחיו ולא לאחי אביו ולא לאחי אמו ולא לאחי חמיו ולא לאחי חמותו ולא לאחי בעלה ולא לאחי בעלה הראשון ולא לאחי בעלה השני ולא לאחי בעלה האחרון

מח א מי' פ"ו מהלכות יסוה"ת והלי"ה הלכה יו"ד סמ"ע סעי' נ"ג טוש"ע חו"מ סימן קעד סעיף ג:

וחייבי בריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו. תימה מנ"ל לתלמוד לומר לחייבי כריתות לכל מילי דלא"ג דלמא לענין ממזרות וקידושין לענין חליצה ויבום נימא יבמה ל"ת: **לדבריו** דת"ק קא"ל ולי"ה לא ס"ל. ה"ג דקאמר כדמתניא נקוט ספר ויקרא כשהגיעו כל מצות כהוה חלה המצות חיסור קדושה

חייבי כריתות מדברי סופרים. תניא גופיה קתני להו במשנה הכי: **ואמאי קרי להו חייבי כריתות.** פירוש ממורפים ניהו: **ר' יהודה אומר.** שהיה שונה ומפרש חיסור מצוה אלמנה לכהן גדול דכתיב (ויקרא כא) נקוף ספר ויקרא כשהגיעו כל מצות כהוה חלה המצות חיסור קדושה שניות מדברי סופרים כגון אם אמו ואם אביו ואמאי קרי ליה חיסור קדושה אע"ג דאמר כל שאר כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו לדבריו דתנא קמא קאמר וליה לא סבירא ליה כי אתא רבי יצחק תני כדתנן רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד וטעמא מאי [7]אמר אביי דאמר קרא [2]אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב אלא מעתה [3]ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו אלא מעתה אשת אביו קאי הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה השתא אמו שאינה אשת אביו מיחייב אשת אביו שאינה אמו מיחייב אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל ותו לרבנן נמי הכתיב אמך היא אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות אלא מעתה [4]ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות והתנן הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה אלא ביון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה הכא נמי ביון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה [2]ערות אביך זו אשת אביך ומייתי לה בגזירה שוה ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל [2]ערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו תניא

חיסור מצוה שניות מדברי סופרים [6]ואמאי קרו להו איסור מצוה [5]שמצוה לשמוע דברי חכמים איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרו להו איסור קדושה דכתיב [1]קדושים יהיו לאלהיהם ותניא עלה [2]רבי יהודה מחליף חלופי הוא דמחליף הא חליצה בעיא ואי סלקא דעתך ר' יהודה כר' עקיבא סבירא ליה מכדי חייבי לאוין לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו לדבריו דתנא קמא קאמר וליה לא סבירא ליה כי אתא רבי יצחק תני כדתנן רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד וטעמא מאי [7]אמר אביי דאמר קרא [2]אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב אלא מעתה [3]ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו אלא מעתה אשת אביו קאי הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה השתא אמו שאינה אשת אביו מיחייב אשת אביו שאינה אמו מיחייב אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל ותו לרבנן נמי הכתיב אמך היא אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות אלא מעתה [4]ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות והתנן הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה אלא ביון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה הכא נמי ביון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה [2]ערות אביך זו אשת אביך ומייתי לה בגזירה שוה ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל [2]ערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו תניא

מי אמך לבד היא לא תגלה ערותה אבל אם יש אם אחר עליה אינך מוזהר עליה והיא דערות אחיך הכי נמי מדרש ערות אשת אחיך לא תגלה אם ערות אחיך לבד היא אבל אם יש אם אחר עליה אינך מוזהר עליה והשתא י"ל אמו שהיא אשת אביו אינה אמו אמו מיבעי ליה לגלויי דאפילו הכי אסורה אשת אביו ואשת אביו שהיא אמו אינה אשת אביו אינה אמו מיבעי ליה לגלויי דאפילו הכי אסורה אשת אביו ואשת אביו שאינה אמו. אמו לה קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קאמר אמו לה קאי הכא וממעט לה אבל אחרת אין ממעט ליה מדקאמר אשת אביו משמע

סניף כוותיה. כמותה כהכיסה ב) דתמס ספרת ר' יהודה לערות מניך לרבי יהודה זו מסת מניך ואית ליה גזירה שוה למילף מיניה עונש לאמו שהיכה מסת מניו ואייתר ליה מניך היכ להאי דרשה: **ס"ל ערות אביו גלה.** ומשמעות לן משמע מתוספ דהאי לאמו מופנה הוא לגזירה שוה היכ מלא מופנה הוא לגזירה שוה כדדרים בסופה ומהכיא מיפוק לן עונש לאמו מתוספ כדמפרש בסופה: **מה להלן בלישות הכתוב מדבר.** דהא דיעת דקרא לית ליה לסבר יכשב את מסת אביו כתיב ומשמע בין מסת אביו וכו' ואייב עליה מסוס מסת אב עד דאתת אתך היכ דסופה ומיעטה ואוקמה לרישת דקרא על כרחין מסת אביו שהיכה אמו: **כעונש מניין.** היינו הך דלמיכל בה לעיל ומפקה: **אתך היכ.** לרישת דקרא מהדר לאפוקי ממשמעותיה והיכא דמסת אביו היכ אמו אין אייב עליה מסוס מסת אב אלא מסוס אס: **ערות אביך ממש.** אלא אב לא דמיכל בסת הכא לגבי אתך היכ דמיכל בסת אב אלא מסוס אס: **ערות אביך.** מותת זכר ועכות אתי אביך לא תגלה ערות אביו גלה. דאי לאו הכי הוי אמו ערות אביו

עונש שמענו אזהרה מניין. ומהך ג״ם דלמיסס נס לא משמע ליה לאפוקי מה להלן עשה והזהיר: **עשו** בתועבות הגוים. גבי זכור ניחא דליף שפיר מסוס דכתיב בהו תועבה גבופיה אבל בבהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ״ה דכתיב בפרשת עריות כי את כל התועבות אס כן כל עריות נמי ליחייב שמיס משום לא יהיה קדש ומשוס לאו דגופייהו ויש לפרש משוס דבמר זכור כתיב וכל בהמה וי״ו מוסיף על ענין ראשון וכאילו כתיב תועבה בגופייהו:

הבא עלי הזכור והביא זכר עליו. תע״ג דבריס כריתות (דף נ:) בעי קרא למלך על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הכא חייב לר׳ ישמעאל ג׳ כיון שהן ג׳ ניתוס תע״ג דליכא קרא למלך אי נמי סוגיא דהכא כרבי מלעזר דאמר התס (דף ג.) כ״מ שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחת מלוק מחלוקת ביניהן ללאוין מתלקין: **ואפקיה** רחמנא בלשון שיכב. לר׳ אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב מילתיה בפרק קמא דכריתות (דף טו.) דהוה ובהמתו בכ״ג:

הנרבע זכר ונרבע בבהמה. אף על גב דגופות מותלקים לא אחת אלא ד׳ נשים נדות דפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) וכ׳ שפחות מרופות דפרק ד׳ ממוסרי כפרה (שם דף טו.) דחייב על כל אחת ואחת משום ט דלרשיון (שם) ואשה לחלק על כל אשה ואשה והיה שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה מדרבנן

עונש שמענו אזהרה מניין ת״ל [1]ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא למדנו אזהרה לשוכב אזהרה לנשכב מניין ת״ל [2]לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר [3]וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש וגו׳ דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא [4]תשכב בהמה [5]איש פרט לקטן אשר יתן שכבתו בבהמה בין גדולה [6]בין קטנה מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה נאמר כאן תהרגו ונאמר להלן [7]כי הרג תהרגנו מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה למדנו עונש לשוכב עונש לנשכב מגלן ת״ל [8]כל שוכב עם בהמה מות יומת [9]אם אינו ענין לשוכב [10]תניהו ענין לנשכב למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב אזהרה מניין ת״ל [11]ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה למדנו אזהרה לשוכב לנשכב מניין ת״ל [12]לא יהיה קדש מבני ישראל ואומר [13]וגם קדש היה בארץ וגו׳ דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר לא תתן שכבתך לא תתן שביבתך הבא על הזכור והביא עליו זכר אמר ר׳ אבהו לדברי רבי ישמעאל חייב [14]שתים חדא מלא תשכב וחדא מלא יהיה קדש לדברי ר״ע [15]אינו חייב אלא אחת לא תשכב לא תשכב חדא היא הבא על הבהמה והביא בהמה עליו אמר רבי אבהו לדברי ר׳ ישמעאל חייב שתים חדא מלא תתן שכבתך וחדא מלא יהיה קדש לדברי רבי עקיבא [16]אינו חייב אלא אחת שכבתך ושביבתך חדא היא אביי אמר אפי׳ לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת דכי כתיב לא יהיה קדש בגברי כתיב אלא לרבי ישמעאל אזהרה לנשכב מנא ליה נפקא ליה [17]מכל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר הנרבע לזכר והנרבע לבהמה אמר רבי אבהו לדברי רבי עקיבא חייב שתים חדא מלא תשכב וחדא מלא תתן שכבתך לדברי רבי ישמעאל [18]אינו חייב אלא אחת אידי ואידי לא יהיה קדש הוא אביי אמר אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי חייב שתים דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר אבל הבא על הזכור והביא זכר עליו הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בין לר׳ אבהו בין לאביי לרבי ישמעאל חייב שלש לרבי עקיבא חייב שתים תנו רבנן זכור לא עשו בו קטן כגדול בהמה עשו בה קטנה כגדולה מאי לא עשו בו קטן כגדול אמר רב [19]לא עשו ביאת פחות מבן תשע שנים כבן תשע שנים ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן שלש שנים כבן שלש שנים במאי קמיפלגי רב סבר כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב וכל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושמואל סבר משכבי אשה כתיב תניא כוותיה דרב [20]זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא

קטן ומשמעינן הכא דלמאו בכל קטנים קאמר אלא דלא בעינן בני עונשין למייב שוכבו אבל גדול קטן בעינן ולקמן פריך מאי היא: **בהמה עשה כה גדולה כקטנה.** למייב את הרובעה: **מאי לא עשו בו קטן כגדול.** מיזהו קטן פטור שוכבו ומיזהו דקריא ליה גדול למייב שוכבו להא פשיטא ליה דלמאו גדול ממש וכל עונשין בעי להא את זכר כתיב בין גדול בין קטן: **לא עשו בו כיולא פחות מבן תשע וכו׳.** אס כן על פחות מבן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: **רב סבר.** הואיל ומזהרת נשכב משוכב אמת בדר׳ עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מבן תשע הבא על הזכור גדול וכר עונשין אינו מחייבו מיתה להא לאו בייאה היא כדלמרינן במסכת נדה (דף מה.) ולקמן מייתי לה בשמעתין (דה:) בן ט׳ שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו׳ הלכך נשכב פחות מבן ט׳ נמי אינו מחייב את שוכבו: **ושמואל סבר משכבי אשה כתיב.** בזכר ומשמע בת ג׳ שנים רמיזה בלישנא ומחייב שוכבה מיתה וזכר נשכב נמי ג״ם: **תניא נמי הכי וכו׳.** בן תשע שנים ויום אחד הוי זכור לא פחות מכן לא הוי זכור ונשכב קאמר דאילו בשוכב לא קאמר זכור ועוד מי בשוכב קאמר ולמייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי ליתייבו על ידי בייאת קטן פחות מבן תשע:

הבא

ג) וכריתות ג. מיתת קרי ביה לא תעשינן, **ב)** [ועיין טו.], **ג)** כריתות ג., **ד)** [עי׳ רש״ן], **ה)** [דבריס יג.], **ו)** [ויקרא יח].

תורה אור השלם

1. ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה הוא: ויקרא יח כב
2. לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל: דברים כג יח
3. וגם קדש היה בְּאֶרֶץ עשו ככל התועבת הגוים אשר הורישו יי מפני בני ישראל: מלכים א יד כד
4. ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת ואת הבהמה תהרגו: ויקרא כ טו
5. כי הרג תהרגנו יָדְךָ תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרנה: דברים יג י
6. כל שכב עם בהמה מות יומת: שמות כב יח
7. ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה: ויקרא יח כג

גליון הש״ס

תום׳ ד״ה הנרבע וכו׳ דדרשינן ואשה. עיין שער המלך פרק י״ז הלכה י״ל מהלכות מיסורי ביאה:

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ וכ״ש לא תעשה מכשכי אשה קרי ביה לא תִשְׁכַּב:

מוסף רש״י

אזהרה לנשכב. ומי קשיא נמי עריות היכן מניתו אזהרה לאשה כמו לזכר, דאשכחן בכולהו לאוי, פריק רבי שמעי אשה אס כיון לשיטי נמי מתהניין משכיבה קריגת בה הנפשות העושות, אבל משכב זכר לגה מתהני נעי אזהרה (בריתות ג.). **אם אינו ענין לשוכב.** למאס הבא על הבהמה, דהא קרא מחריגא כתיב (ויקרא כ) אים אשר ישכב עם שכבתו, תנהו ענין לנשכב, למייב בהמה עליו (לעיל טו.). לא יהיה קדש. מזומן למשכב זכר (דברים כג יח).

רבינו חננאל

חשכב אזהרה לנשכב מניין ת״ל לא יהיה קדש מבני ישראל וכתיב וגם קדש היה בארץ עשו ככל תועבות הגוים וגו׳. דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך. הבא על הזכור והביא זכר עליו לדברי רבי ישמעאל דמפיק לחייבי דנשכב מלא יהיה קדש חייב שתים לר׳ עקיבא דמפיק לתרוייהו לשוכב ולנשכב מלאו אחד לא תשכב אינו חייב אלא אחד וכדין הזה הבא על הבהמה והביא בהמה עליו: ת״ר זכור לא עשה בו קטן כגדול כו׳ אמר רב לא עשו ביאת פחות מבן ט׳ שנים ויום א׳ כיון דאם ישכב פחות מבן ט׳ עם אחת מן הערויות אין ממיתין על ידו כרתנן בנדה פ״ה בן ט׳ שנים ויום א׳ שבא על אחת מכל הערויות האמורות בתורה מחות על ידו והוא פטור. ודיוקינן מינה דווקא בן ט׳ שנים ויום אחד אבל פחות מיכן לא וכיון שהוא אין לו ביאה כך אין חייבין עליו בשוכב עם זכר. אבל בן ט׳ שנים ויום א׳ כיון שיש לו שכיבה ממיתין על ידו כך אם ישכבו עמו מתין השוכבין עמו והוא פטור ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן ג׳ כבן ג׳ מאי טעמא משכבי אשה כתיב. תניא כוותיה דרב הבא על הזכור בן ט׳ שנים

הבא על הבהמה בין בדרכה בין שלא בדרכה. מקרי רובע ומילי מילי קתני לה: **נחשב שני משכבות.** כדכתיב בה[1] משכבי. **וכהמה משכב לחד.** דהא לא כתיב בה משכבי. ולענין רביעה קאמר דהשתא הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרכה כדרך שהיא מתחייבת בנעילת סדס דלילו נבעילת סדס לא מיתחייב[2] קטלינן ליה ומתני' מיכף ורב ופפא נמי לא מצי למימר מיכף: **מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה.** בנעילה למימרא דאורחא היא מחייב בהמה דלאו אורחא היא דהיינו שלא כדרכה (ו) לא לתיי הנאתה מרובה: **בהמה דלאו אורחא.** נבא עליה ביאת שניהם יחד: (ו) (תניא לא כתרוייהו): **המערה.** שלא גמר ביאתו מיכף למתן לתמר (בימות דף נה:) זו נשיקה אבר על הנקב ומיכף למ"ד הערלה זו הכנסת עטרה דהוי דבר מועט אבל יותר הוי על נשיקה מיהו גבי עריות קיי"ל (שם) הערלה כגמר ביאה דכתיב בנדה[3] את מקורה הערה ולפינן (שם דף ח.) שאר עריות מנדה בהקישא דר' יוסי כי את כל אשר יעשה מכל התועבות האלה[4] הוקשו כולן זה לזה הכא מאי: **משכבי זכר כתיב.** וזכר ומאי קא משמע ליה כל דמחייב בהאי מחייב נמי ליה: **אם אינו ענין.** להך הערלה דמחייב גבי אחות אמו ואחות אביו דכתיב בהו (ויקרא כ) כי את ערות הערה אם אינו ענין לגופיה דהא אחות בהקיש דנקט כלל שאר עריות לכפריש תנהו ענין לבהמה: **למה לי למכתביה להערלה דידה גבי חייבי כריתות.** אחות מן ואחות אם אין בהם מיתה: **לכתבה גבי.** מד מערות של חיוב מיתה: **חייבי דכולי קרא.** דעריות[5] אחות אמך ואחות אביך הוי: **ערות אחת.** ביניהם נפרק הבא על הנדה (דף נד:) דהא כתיב בכל אחד ואחד בהאי קרא ערות אחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו כולהו קרא לנדה הוא דאתא ומפורש ביבמות פ' הבא על יבמתו בתחלתו: **בעי** רב אחדבוי המערה בעצמו מהו ואמר רב אשי מערה בעצמו בקישואי לא משכחת לה כלומר בקישואי גיד לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת פי' גיד בלא קישואי נקרא מת ומאן דאמר משמש מת בערוות חייב כו' וזה מפורש בשבועות פרק ידיעות הטומאה באחריתו בגמרא זו היא מצות עשה שבמקדש ותניגן איזו היא מצות עשה שכנגדה שחייבין עליו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמיתי פירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו. היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרבא נועץ צפרניו בקרקע עד שימות. פי' שימות

אדרבה אשה דאורחה בו'. הא פשיטא נכולה הש"ס דנפשה מתחייב אפי' משכבות דמשכבי אפשה כתיב אלא רב פפא ה"ק דם יש לחלק בין אשה לבהמה דהוה ליה למימר: **זה קלונו מרובה.** פ"ה דס"ל לאביי דנעינן תקלה וקלון ולית ליה לרב ששת דמחייב בהמה הנרבעת לעובד כוכבים מ"ג אית ליה אלא דס"ל מתון שקלונו מרובה מיכף קלון לעובד כוכבים ומילונות לא גמיר ופי' דוחק דמשמע לשנויי מילתא לרב נמי בא ממיילות שטעונין שריפה משום תקלה לחודא הכי נמי לבהמה שרבעה עובד כוכבי הא ולאי פשיטא לכיכף לגמיר משמעה להכא מוכיח הא דלא לחודא תקלה לחודא וס"ה נרבעה לכיכף למילף מילונות וי"ל דהכי פשיטא לי היכי דגבי מילונות השוה הכתוב של עובד כוכבים לשל ישראל מה תקלה וקלון ושל עובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחודה נרבעת לישראל ליכא תקלה ולא קלון גבי ישראל ושל עובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחודה ופריך עובד כוכבים המשמשה לבהמתו תפסר ויקטלה משום תקלה לחודה ומשני ומי ליכא מידי כו' הא לא תפסרינן נרבעת לעובד כוכבים שלא כדי להשוותה לנרבעת לישראל ופריך ישראל גופיה תיפסר מידי דהוה מרביעה וכיון דנפסול נעבד לישראל משום תקלה וקלון כמו נרביעה נפסול נמי נעבד לעובד כוכבים לפילו משום תקלה לחודה ומשני זה קלונו מרובה לין ללמו' נעבד לישראל קלונו מרובה ונעבד לישראל תקלה ליכא קלון ומיחייב אנשכב בעו מיניה מרב ששת[7] עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון אמר רב ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו רבא אמר אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ת"ש[8] ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו

הבא על הבהמה בין בדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות ובבהמה משכב אחד מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מחייב בהמה דלאו אורחא היא לחייב עלה על כל נקב ונקב תניא[6] (דלא כתרוייהו) זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין בדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב א"ל רבינא לרבא[1] המערה בזכור מהו[2] המערה בזכור משכבי אשה כתיב ביה אלא המערה בבהמה מהו א"ל אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי[2] אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להעראה דנדה[3] תניהו ענין להעראה דבהמה מכדי בהמה מחייבי מיתות ב"ד היא למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חייבי כריתות לכתביה גבי חייבי מיתות בית דין וליגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי כתיבא נמי מילתא דדרשא בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת המערה בעצמו מהו אמר ליה[3] קבסתן אמר רב אשי מאי תיבעי לך בקושי לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת למאן דאמר[7] משמש מת בערוות פטור הבא פטור ולמאן דאמר חייב הבא מיחייב תרתי מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב בעו מיניה מרב ששת[7] עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון אמר רב ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ת"ש[8] ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו

מדסיפא

עובד כוכבים תקלה מיכף לבני נח החזהרו על הערוות לקמן בפרקין (דף נו.): קלון ליכא. דרכן בכך ואין מתביישין ועוד דתקלון דידהו לא חם רחמנא: **לילונות.** של מחירה דכתיב בהו (דברים יג) תשרפון בחם אמרה תורה וכו' מלמד תקלה מע"פ שאין קלון להם מחירה לעובד כוכבים אינה קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עובדת כוכבים: **אלא מעתה.** למשום תקלה לחודה נפקלא: **עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו.** לתיכף תקלה שהוא נהרג על ידה תפסר הבהמה לישראל בהאי ונקטלה לבהמה: (ג) **ליכא מידי דלישראל לא מיפסר.** בהמתו בהשתחואתו דקיימא לן (תמורה דף כט.) בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודת כוכבים דמדאיטורין קרא למיסר נעבד לקרבן נגזור מכלל לדהדיוט שרי: **ליתסר לישראל נמי תפסר מידי דהוה ארביעה.** דתפסרין לה ומקטלה וכי מיטורין למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דנברת לא מקטיל ומיהו נמי לא מקטלה דהא רובע ונרבע תפסר להו קרא לגבוה וקשיא לן למה לי קרא ממשמע ישראל כתיב [ויקרא כא] מן המותר ליתסר ומוקים בגרבע על פי אחד או על פי הבעלים דנברת לא מקטיל ומיהו נמי לא מקטלה דפרק שני דתמורה (שם): **אמר אביי זה קלונו מרובה.** שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו וקלון שגינה עצמו בדבר מגונה: **וזה קלונו.** דעובד[9] כוכבים מועט. ומסיקנא לית ליה לאביי תקלה וקלון בעינן דלית ליה דרב ששת מי נמי מסיקנא ליה כותיה דתמוך שקלונו מרובה מיכף קלון ואפילו מעובד כוכבים ומיהו מילונות לא גמר לה: **בבעלי חיים קא ממרינן.** דלא מתסרי בגלתא זוטרתא: **דהא חם רחמנא.** שהצריך להם ג' ד' של עשרים ושלשה והעלתה עדיים: **רבא אמר.** להכי לא ילפינן נעבד מנרבע משום דלא נהנית הבהמה מעבירה וגבי עובד כוכבים הבא על הבהמה כרב ששת מסיקנא ליה דהא ליתהניא מעבירה: **אם אמנם.** לתקלה בלא קלון מקטיל מדקתני בתמני' תרי בני והויא ריבוי משמע ליתיכף דקתני מיפסר דבר אחר וכו' ומהכי מיפסר משמע דתרוייהו מיכף דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלה עבירה ומדתנא לריבוי משמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון עובד כוכבים דהא ליכא למימר תנא ריבוי תקלה ומיפסר קלון למימרא דתרוייהו בעינן דהא מדסיפא משמע מינה:

נח א מיי' פ"ט מהלכות מיאסורי ביאה הלי"ד:
נט ב מיי' שם הלכה י"ד:
ס ג מיי' שם הלי"ת [טור שה"ע סי' כו]:
סא ד מיי' פ"ע מהלכות מלכים הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וְאֵת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא: ויקרא יח כב
2. וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ וְאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי אֶת שְׁאֵרָהּ הֶעֱרָה עֹנָם יִשָּׂאוּ: ויקרא כ יט

מוסף רש"י

משמשם מת. נלמד מפ' בלק קיסוי למען למדו להזהיר (במדות נה:).

רבינו חננאל (המשך)

הגיד. אמר רבא זאת אומרת משמש מת בערוות פטור ואבי אמר לעולם משמש מת בערוות חייב והכא היינו טעמא דפטור משום דאנוס הוא. אליבא דאבי דאמר חייב מערה בעצמו חייב שתים. אחת משום שוכב ואחת משום נשכב. בעו מיניה מרב ששת נכרי הבא על הבהמה תיהרג בהמה אי לא. טעמא מאי נהרגת משום דאירע תקלה על ידה להרג בני אדם. וקלון כדי שלא תהא בהמה זו עוברת בשוק ואי זו היא שנסקל פלוני על ידה והכא [נהרג] הרובעה אבל קלון ליכא (קלון) דעכו"ם ליכא קלון או דילמא תקלה אע"ג דליכא קלון נהרגת. אמר להו תניתוה ומה אילנות כגון אשרה שאין אוכלין ולא שותין ולא מריחין שבאת תקלה על ידן ונתחייבו עובדיהן אמרה תורה השחת שרוף וכלה. המתעה חבירו מדרך חיים לדרכי מיתה לא כ"ש ומסקנא הכי דאפילו תקלה בלא קלון נהרגין ואקשינן אי הכי דחייישי לתקלה בלא קלון וקטלינן. עכו"ם שהשתחוה לבהמתו תיאסר הבהמה ותיהרג ודחינן והלא נעבד כי האי גוונא לישראל לא קטלינן לבהמה בהמה דעכו"ם קטלינן ליה מי איכא מידי דלישראל לא מקטיל ובעכו"ם מקטיל ואמרינן בהמה של ישראל תיהרג הנעבדת כמו שנהרגת הנרבעת ודחינן קלון הרובע מרובה מן העובד. רבא אמר אמרה

נה: ארבע מיתות פרק שביעי סנהדרין

וחייבין עליה משום א"א. פ"ה אם קיבל מציה קדושין וקסה ממיפא שמעי' לה דתני בא עליה אחד מכל עריות דלייקינן מינה לפילו בהמה ועוד בפ"ק דקידושין (דף י. ושם) דנעו למיפסט דציפה לירושין עושה ולא נשושין עושה מלקמני מתקדשת בציפה ובמר הכי קתני נשמת וממאי דילמא נשמת לקדושי כסף קמי כמו ומייבים עליה משום ס"ל וי"ל דכולה לקידושי ציפה לריפא קמי ומשום בא עליה יבם קנאה לימטרוכה ליה ללא מימא קנאה מדרבנן כמו בן מעש דפיפה ללא קני מלפוריי אלא כמאמר בעלמא כדאיתא בפילי המשה רבה (יבמות דף לו.) ומיהו קשה לקמן בפ' בן סורר (דף פט.) דייק מהכא דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב מלקמני ומייבין עליה משום ס"ל וממאי דילמא לילועית היא ומלעמא דהכי לא קדים הא לפילו הרפשן מלעמא דהכי קדים ה"מ למיפרך ממאי מייבין לחילועית לאו בת יבום היא ומיבום לא פריך דהל"ל מלעמא דהכי לא מייבם וי"ל דנקט מלעמא דהכי לא קדים משום דפריך עלה גם מפיפא דבא עליה אחד מכל עריות ומאן דמשני ומייבין עליה בקרבן לא אסיק מלעמא מפיפא ובמר הכי פריך ומפני הקבלה עליויה מכל מקום הוסה ל"ש דקשיין מייבין עליה בקרבן ס"ג דקבל עליה היסם ולא לשטון לשם שמא אשה מיילוית מתקדש לו מ"מ נביאתו וריב"ל פירש דנקט דמייבים עליה משום שמא אשם ום"ם לכל עריות כדי לשמועינן מממת סיפא לפילו בהמה דמסיפא גרידא לא הוה שמעינן בהמה דהוה אמרינן גבי בהמה לא אשכ ביאתו אלא מלע דגבי בן ט' דקתני ואם בא על אחת מכל עריות אפ"ה קתני בהמה בהדיא ופוסל את הבהמה ונסקלת על ידו ויש לפרש דהכא נמי ה"פ ופוסל את הבהמה ונסקלת על ידו ויש לפרש דהכא נמי ה"פ ופוסלת את הבהמה ונסקלת על ידה[ו]:

נשאת לכהן. מכאן פשוטה מנא

ג' לא מלכה מע"ג לליכא

למיפס כיון דלאו בת ציפה היא מוכרת לבית אביה ולא בדיק לה ועוד דכיון דנשמת ממקדשת בציפה קאי כדאמר בפ"ק דקידושין (דף י.) אם כן פשוט מנא ג' דקידושי ציפה דילה לאו קידושי ציפה דילה לאו מהני:

ואינו מאכיל. פי' בקונטי אם היה כהן ובא עליה לשם קידושין אינו מאכיל ובקה דאין זה מלוי בציפה אלא משום דקידושי קטן לאו קידושין ויש לפרש אינו מאכיל ניבמתו קאמר מע"פ שזוקוקה ושומדת:

ואינו נותן גט עד שיגדל. בהגדיל לאוד לא שני בגט ליפיפת אלא לבעיגדיל יבעול ויתן גט הכי מפרש בפ' יולא דופן (נדה דף מה.):

ג' ט' כאאמר שוייה רבנן ולריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו

נותן גט עד שיגדל. בהגדיל לאוד לא שני בגט ליפיפת אלא לבעיגדיל יבעול ויתן גט הכי מפרש בפ' יולא דופן (נדה דף מה.):

תיובתא

דאע"ג דקטן כספו הוא אמרו רבנן (במועות מ:) אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: **בת עליה אחד מן הפסולין.** כגון עובד כוכבים או אלל או נתין וממזר פסלה מן התרומה להא ליתמה ביאתה וביאמות (דף סח.) ובקדושין בפרק בתרא (דף סט.): ילפי לה מהאי קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו' (ויקרא כב) כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהאם ילף לה שפיר דלויה ויבמלאלים מרבוי (מרבויא דבת ובת): **מומאין ע"י.** אם מחייבי מיתות הן להא ליתמה ביאה: **מקלה ליכא.** דלאו בת עונשין היא: **וכיון פטורה.** דלאו בת עונשין היא והכי היא בכלל אזהרה: **קנאה.** ליורשה ושלא תפטור עוד בחליצה אלא בגט: **ואינו נותן גט עד שיגדל.** שהכי ע"י קדושי תחיי גדול נאסרה וגירושין של זה אינן מועילין להפקיע קדושי לחיי דקטן הוא ואינו בן דעת: **ומעמא כנדה.** כשועל נדה ואין כעוגע בנדה לטומאת ערב: **ופוסל.** את האשה בניאתו מן התרומה אם הוא ג' מן הפסולין: **ואינו מאכיל.** אם הוא כהן ובא עליה לשם קדושין אינו מאכילה בתרומה דקטן מע"ג דניאתו ביאה אין קניינו קנין ואין קריצה ביה קנין כספו [שם]: **ופוסל את הבהמה מעל המוקח.** משום נרבע כגון על פי עד אחד או ע"פ הבעלים שאינה נסקלת ואינה נאסרת להדיוט: **ונסקלת על ידו.** אם יש עדים לאין שור ובהמה נסקלין אלא ע"י עדים וסנהדלין כדאמר בפ"ק (דף ג.) כמיתת בעל כך מיתת השור: **מאי לאו מדסיפא מקלה וקטן.** להא קתני [נד.] לאמרו זו היא היינו קטן וקתני שנסקל היינו תקלה משנה יתירה דריפא לאיתויי קטן ואע"ג דקטן אם תקלה לקתני בה תקלת קטן דאילו לאמויי תקלת עבירה אלא קטן נסכי לא מצית לאוקומה דציפה בהמה אלא קטן לא משכחת לן וקא פלקא דעתך דכולה ציפה קא מיירי: **מתני' עד שיפרט את הסם.** שיזכור את הסם אבל אם לא הוליה את הסם אע"פ שהפיפו אלא שמע מפי אחר ובדבי פטור:

כלל

מדסיפא תקלה וקטן רישא תקלה בלא קטן והיכי דמי עובד כוכבים הבא על הבהמה לא סיפא תקלה וקטן רישא הא קמ"ל דאפילו קטן בלא תקלה נמי מיחייבי והיכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג וכדבעי רב המנונא דבעי רב המנונא ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו [ו]תקלה וקטן בעינן והבא קטן איכא תקלה ליכא או דילמא קטן אע"פ שאין תקלה אמר רב יוסף תא שמע [ז]בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה [ח]ואם בא עליה יבם קנאה [ט]וחייבין עליה משום אשת איש [י]ומטמאה את בועלה לטמא משכב תחתון בעליון [יא]ניסת לכהן אוכלת בתרומה [יב]בא עליה אחד מן הפסולים פסלה מן הכהונה [יג]ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידה והיא פטורה אחד מכל עריות ואפילו בהמה והא הבא דקטן איבא תקלה ליכא וקתני מומתין על ידה כיון דמזידה היא תקלה נמי איבא ורחמנא הוא דחס עלה עלה דידה חס אבהמה לא חס אמר רבא ת"ש [יד]בן [טו]תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה [טז]ואינו נותן גט עד שיגדיל [יז]ומטמא בנדה לטמא משכב תחתון בעליון [יח]פוסל ואינו מאכיל [יט]ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח [כ]ונסקלת ע"י [כא]ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתים על ידו והא הכא קטן איבא תקלה ליכא וקתני נסקלת על ידו כיון דמזיד הוא תקלה נמי איבא ורחמנא הוא דחס עילויה עליה דידיה חס רחמנא אבהמה לא חס רחמנא תא שמע [כב]דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא תקלה וקטן רישא קטן בלא תקלה והיכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג לא סיפא תקלה וקטן רישא תקלה בלא קטן והיכי דמי עובד כוכבים הבא על הבהמה וכדבעו מיניה מרב ששת: **מתני'** [כג]המגדף אינו חייב עד שיפרש השם א"ר יהושע בן קרחה

ס"ג **לא סיפא תקלה וקטן ורישא הא קמ"ל וכו': סיפא.** ודלי מדוייטו ליכא ואימא לך דכולה מתני' ביאמות ואמאומעין ריפא דאע"ג דליכא אלא מדא קטן בלא תקלה כגון ישראל שוגג כסבור מותר לאיכא קטן שגיגה עלמו בדבר מגונה ותקלה ליכא ומאי תקלה דקתני שבאת לאדם תקלה ע"י תקלת קטן קאמר ונימא לאוקמה הכי ולא תוקמא ריפא בעובד כוכבים וסיפא בישראל: **בת שלש שנים ויום אחד.** קיס להו לרבנן דשוב אין בתוליה מוכיין ומאן היא דאמרה בביאה: **ואם בא עליה יבם קנאה.** ואיבא אי יבוס ומקבלו מציה ואינה לריכה חליצה דהא בציאת יבם מלה רחמנא דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר שמגרשה בגט וזה הרי בא [עליה]. אבל פחות משלש שנים ויום אחד אינה ביאה ואינה נקנית לו ואם בא עליה אינו יכול אלא ימתין עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד ויבעול לו על שתניה ג' שעות ותחלון: **וחייבין עליה.** אם קבל מציה קידושין ובא עליה אחר מיד עליה משום אשת איש דציפה היא. אבל פחות משלש שנים אינה אשת איש. אם קיבל בה מציה קידושין ובא עליה אחר מיד עליה משום אשת איש. **ומטמאה את בועלה.** כשהיא נדה שנעשת ימים כדמפיק (ויקרא טו) ותני נדה עליו (קדושין ס.) אבל פחות מכן אע"פ שמטמאה במגע אינה מטמאה את בועלה משום בועל נדה לטומאת ז' אלא משום נוגע ולטומאת ערב (נדה מד:). **לטמא משכב תחתון בעליון.** מתמון של בועל נדה בעליון של זב (שם) שמטמא אוכלין ומשקין ואין מטמא אדם וכלים בתמון של נדה עלמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה (במות דף שעורה בועלה מסכב ומושב לפילו עשר מלעות, אבל לא להיות אב הטומאה לטמא כלים ואפילו במשכבה של נדה עלמה, אלא לטמא אוכלין ומשקין בעליון של זב (קדושין ס.) אבל פחות מבת שלש, הבא עליה בבתולה אינו בעיל נדה אלא בנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו, דנוגע בנדה אינו אלא כראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפילו נגע, וכל שכן שאינו מטמא משכב בלא בעילה כנגיעה (קמן סט:). **ניסת לכהן.** על ידי קדושי תביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, ואו אם נבעלה לחופה אוכלת, אבל פחות מבן שלש שנים אפילו נבעלה לחופה אינה אוכלת, מלמת שלא נבעלה אוכלת. מע"ג דבגדולה בין שנכנסה לחופה מע"פ שלא נבעלה אוכלת, מלמת שאפילו בבעילה אינה אלא כאצבע, מיהו לאויה לניהה בעניין וכל שאין לה ניהה אין לה חופה (שם). **בא עליה אחד מן הפסולין.** כגון מלל נתין וממזר או אלמנה לכהן גדול (יבמות נד:). פסלה. מתבתובת בית הניהה אם היא בת כהן לתחילה אבל עלמן הי' בת יון שנבעלה לפסול לה פסלה (נדה מד:).

ס"ג **לא סיפא תקלה וקטן ורישא הא קמ"ל וכו': סיפא.** ודלי מדוייטו ליכא ואימא לך דכולה מתני' ביאמות ואמאומעין ריפא דאע"ג דליכא אלא מדא קטן בלא תקלה כגון ישראל שוגג כסבור מותר לאיכא קטן שגיגה עלמו בדבר מגונה ותקלה ליכא ומאי תקלה דקתני שבאת לאדם תקלה ע"י תקלת קטן קאמר ונימא לאוקמה הכי ולא תוקמא ריפא בעובד כוכבים וסיפא בישראל: **בת שלש שנים ויום אחד.** קיס להו לרבנן דשוב אין בתוליה מוכיין ומאן היא דאמרה בביאה: **ואם בא עליה יבם קנאה.** ואיבא אי יבוס ומקבלו מציה ואינה לריכה חליצה דהא בציאת יבם מלה רחמנא דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר שמגרשה בגט וזה הרי בא [עליה]. אבל פחות משלש שנים ויום אחד אינה ביאה ואינה נקנית לו ואם בא עליה אינו יכול אלא ימתין עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד ויבעול לו על שתניה ג' שעות ותחלון: **וחייבין עליה.** אם קבל מציה קידושין ובא עליה אחר מיד עליה משום אשת איש דציפה היא. אבל פחות משלש שנים ויום אחד אינה אשת איש. אם קיבל בה מציה קידושין ובא עליה אחר מיד עליה משום אשת איש. **ומטמאה את בועלה.** כשהיא נדה שנעשת ימים כדמפיק (ויקרא טו) ותני נדה עליו (קדושין ס.) אבל פחות מכן אע"פ שמטמאה במגע אינה מטמאה את בועלה משום בועל נדה לטומאת ז' אלא משום נוגע ולטומאת ערב (נדה מד:). **לטמא משכב תחתון בעליון.** מתמון של בועל נדה בעליון של זב (שם) שמטמא אוכלין ומשקין ואין מטמא אדם וכלים בתמון של נדה עלמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה (במות דף שעורה בועלה מסכב ומושב לפילו עשר מלעות, אבל לא להיות אב הטומאה לטמא כלים ואפילו במשכבה של נדה עלמה, אלא לטמא אוכלין ומשקין ואין מטמא אדם וכלים בתמון של נדה עלמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה (במות דף שעורה בועלה מסכב ומושב לפילו עשר מלעות, אבל לא להיות אב הטומאה לטמא כלים ואפילו במשכבה של נדה ואין מטמא אדם וכלים בתמון של נדה עלמה שהוא קרוי מדרס ואב הטומאה (במות דף שעורה בועלה מסכב ומושב לפילו עשר מלעות, אבל לא להיות אב הטומאה לטמא כלים ואפילו במשכבה של נדה עלמה, אלא לטמא אוכלין ומשקין

ככל יום. כל זמן שהיו נוטלין ונותנין בצדיקת עדים היו דנין תחת בכינוי כלומר היו דנין עמהן ובודקין תחת ממר כך ממר יכה יוסי את יוסי. הלי כינוי לאו כינוי הוא שהרי קתני לעיל ג"ד מכנין בדכריהם הקללה כלפי ממרים. כל מי שמהפך דכריו ומדבר כנגד של שם: **ואליבא** דרבי מאיר. לרבנן הא ממרי על הכינויין בלחודיה ומע"ג לבעי נח לחזרתן זו היא מיתתן כיון דכישרלא ליכא מיתה לא מרבי' עו"ג למיתה מקרא דכתיב גבי ישראל דישראל ליתא הכא מיתה מיהו קשה מנא ליה לפליג רבי ר' יוחנן דאמר קרא ונוקב שם ה' בנקבו שם. ומאי דנוקב לישנא דברוכי הוא בכינוי שנאמר מה אקוב לא קבה אל. ואזהרתיה אלהים לא תקלל איבעי תימא מהכא ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקללו את ויכא דכתיב ויקב חור בדלתו דישראל ליכא מיתה והא דבעי נסמוך חיים חיים לרבנן למה לי לא כמו שפ"ה דבעי נמי ל"ר ימיתא ללא קשה ליה כלל ללא ל"ר ימק ללינא דרבנן דעבי: **איש כי יקלל אלהיו** תימה הא מינטריך כדלרבינן בפרק מי שהי' טמא (פסחים נג:) למ"ד מגדף היינו עובד עבודת כוכבים מינטריך כי יקלל לגופיה לתמוני' למיכא כרת ומכדך את הש"ם לכתוב כאן ומנא מנלו אלא מכאן ומכאן ילפינן מיתה בידי שמים

עין משפט נר מצוה

פד א מיי׳ פ״י מהלכות מלכים הלכה ו:

פה ב ג מיי׳ פ״ע שם הלכה ב:

פו ד מיי׳ פ״ח מהלכות סנהדרין הל״ח סמג עשין מ:

פז ה מיי׳ פ״ט מהלכות מלכים הל״ד:

תורה אור השלם

1. לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וְיִדְּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים: כִּי תוֹעֲבַת יְיָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה וּבִגְלַל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ: דברים יח י-יב

2. וַיִּצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל:

בראשית ב טז

3. כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: בראשית יח יט

4. וְנִקַּב שֵׁם יְיָ מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ בוֹ כָּל הָעֵדָה כַּגֵּר כְּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: ויקרא כד טז

5. לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי:

שמות כ ג

6. שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו

7. לֵאמֹר הֵן יִשְׁלַח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב עוֹד אֵלֶיהָ הֲלוֹא חָנוֹף תֶּחֱנַף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוּב אֵלַי נְאֻם יְיָ:

ירמיהו ג א

8. אִם לֹא יִמְצָא הַנֶּגֶב וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאֶכֶת רֵעֵהוּ:

שמות כב ז

9. סָרוּ מַהֵר מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֶגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

שמות לב ח

10. עֲשׂוֹק אֶפְרַיִם רָצוּץ מִשְׁפָּט כִּי הוֹאִיל הָלַךְ אַחֲרֵי צָו: הושע ה יא

11. וַיִּצְעַק אֶל יְיָ וַיּוֹרֵהוּ יְיָ עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:

שמות טו כה

12. שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ:

דברים ה יא, טז

מוסף רש״י

בעכו״ם דברים שבית דין של ישראל כו׳. כפי קלמר כלישנא עבודת כוכבים דכרים שב״ר ישראל ממיתין עליהם בגון כל עבודות שבדרכן של עבודת כוכבים בכך וכזה וקעוד תלוין שלא כדרכה, כלומר בפרקין (לקמן נו:). **כאשר צוך במדה.** דכתיב (שמות טו) שם שם לו חק ומשפט (שבת פו:).

מסורת הש״ס

פו) [ג״כ גמ׳ליה], **ב)** ג״מ ב: **ג)** [לקמן מז:], **ד)** [עמ״ש תוס׳ מנחות נב. ד״ה כל מקדש], **ה)** [לקמן מז. ע״ש ד״ה כעין ד״ה כעין דכריס], **ו)** טוריים ח:, **ז)** שבת פז:, **ח)** [תוספתא דע״ז פ״ט], **ט)** [דכריס יב].

גליון הש״ס

גמ׳ ויצו אלו הדינים. עי׳ תוספות רמ״ש סימן י׳: **שם עין הנן ולא נזל.** עי׳ ב״מ קף ע׳ ע״ב תוס׳ ד״ה מעשין:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה כאשר צוך וכו׳ כאשר צוך בסיני. ג״כ ובתוס׳ דשבת קף פ״ו מעשי קוסמים רס״י בתירוץ ראשון:

רבינו חננאל

בני נח כו׳. עד ר׳ יוסי אומר כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמי׳ מענון ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים. וכתוב ובגלל התועבות האלה ה׳ אלהיך מוריש אותם מפניך ואינו מענישם בתועבות הללו אלא שבוודאי הזהירן בהן שאין הקב״ה מעניש אלא אם כן הזהיר ר׳ אליעזר אומר אף על הרכבת האילן והרכבת הבהמה נצטוו אבל מותרין ללבוש כלאים ולזרוע כלאים מנא הני מילי א״ר יוחנן דכתיב ויצו ה׳ אלהים על האדם. ויצו אלו הדינין ה׳ זו ברכת השם אלהים זו א״ר. על האדם זו שפיכות דמים. מכל עץ הגן אכול תאכל ולא גזל תאכל ולא אבר מן החי. ר׳ יצחק תני איפכא ויצו זו ע״ז כו׳ וזה וזה מביא ראיה מקראי. ואקשינן דינין בני נח נצטוו עליהן והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה. ומשנינן שקבלו עליהן בני נח. הוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם. דינין שנאמר ושם שם לו חק ומשפט ושבת וכיבוד אב ואם דבתריה כתיב כאשר צוך ה׳ אלהיך ואמר ר׳ יהודה כאשר צוך במרה ופריק ר״ע לעולם הדינין בני נח נצטוו עליהן ומה הוסיפו במרה שיהו דינין בעזרה ע״פ שנים עדים והתראה. ודחינן אי הכי מאי הוסיפו עליהן דינין. ונדחה. וגם פירוש של רבא ושל רב אחא בר יעקב ו).

ו) עד כאן נכתב הדף ואחר הדף נשאר חלק וכפופו כתב ״לרון שנה קונטרס אלפס״ אחל לא נמצא בכ״י ואסר לפעיני עד דף פט.

אמר הן ישלח. מע״ג דהאי קרא במחזר גרושתו כתיב וכני נח לא הוזהרו בה מ״מ מייתי ליה לדגבי מיתות כתיב לאמר: **אכל** תאכל ולא אבר מן החי. והא לתמרינן לקמן (דף נט:) דלא הותר לאדם הראשון כשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מותר מלאיה שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי׳ נפל מאליו אסור:

עשר מצות. תימה הא איכא גיד הנשה למ״ד (בחולין דף ק:) לבני יעקב נאסר ומילה שניתן לאברהם מצינו: **לא נצטווה אלא על ע״ז.** מה שנאסר לו נשר ועץ הדעת לא קשיא דפי׳ שלא היה מורגל לתורות ודוקא אדם הראשון קאמר אבל מודה רבי יהודה דבני נח נצטוו אמר המגול דהא אמר בפרק ג״ה (חולין דף ק:) לרבי יהודה גבי אבר מן החי דלתני׳ לאיסור אבר מן החי ומייל לאיסור טומאה שכן איסורו נוהג בבני נח:

לכתיב

רבי חנניה בן (ג)(גמלא) אומר אף על הדם מן החי רבי חידקא אומר אף על [ג]הסירום רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו [1]לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף חובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים [ד]אין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן מנהני מילי אמר ר׳ יוחנן דאמר קרא [2]ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל [ה]ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר [3]כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו׳ ה׳ זו ברכת השם וכן הוא אומר [4]ונוקב שם ה׳ מות יומת אלהים זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר [5]לא יהיה לך אלהים אחרים על האדם זו שפיכות דמים וכן הוא אומר [6]שופך דם האדם וגו׳ לאמר [7]זו גילוי עריות וכן הוא אומר [7]לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר מכל [8]עץ הגן ולא גזל אכל תאכל ולא אבר מן החי כי אתא רבי יצחק תני איפכא ויצו זו עבודת כוכבים אלהים זו דינין בשלמא אלהים זו דינין דכתיב [8]ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע״ז מאי משמע [7]רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר [9]סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם וגו׳ וחד אמר [10]עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו מאי ביניהו איכא ביניהו עכו״ם שעשה ע״ז ולא השתחוה לה למאן דאמר עשו משעת עשייה מיחייב למאן דאמר כי הואיל הלך עד דאזיל בתרה ופלח לה אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עכו״ם שעשאה ע״ז ולא השתחוה לה חייב והתניא [9]בעכו״ם דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן למעוטי מאי לאו למעוטי עכו״ם שעשה ע״ז ולא השתחוה לה אמר רב פפא לא למעוטי גיפוף ונישוק גיפוף ונישוק דמאי אילימא כדרכה בר קטלא הוא אלא [2]למעוטי שלא כדרכה דינין בני נח איפקוד והתניא [ו]עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב [11]שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב [12]כאשר צוך ה׳ אלהיך ואמר רב יהודה [13]כאשר צוך במרה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה אי הכי מאי והוסיפו עליהן דינין אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות אכתי והוסיפו בדינין מיבעי ליה אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא [ז]להושיב בית דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר והא בני נח לא איפקוד והתניא [ח]כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר [ט]כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא אמר רבא האי תנא דבי מנשה הוא דמפיק ד״ך ועייל ס״ך דתנא דבי מנשה שבע מצות נצטוו בני נח ע״ז וגילוי עריות ושפיכות דמים גזל ואבר מן החי סירום וכלאים רבי יהודה אומר אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע״ז בלבד שנאמר ויצו ה׳ אלהים על האדם רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם ויש אומרים אף על הדינים כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב אלהים אני לא תקללוני אלהים אני לא תמרוני אלהים אני יהא מוראי עליכם כמאן כיש אומרים תנא דבי מנשה אי דריש ויצו אפילו הנך נמי אי לא דריש ויצו הני מנא ליה לעולם לא דריש ויצו הני כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא ע״ז וגילוי עריות

דכתיב

ומזיל: **אלהים אני.** נאמר לאדה״ר: **לא תמירני.** כלתמרינן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני [שמות כ] זולתי: **לא תקללוני.** כלתמרי׳ אלהים לא תקלל [שם כב]: **יהא מוראי עליכם.** כלתמרינן אלהים נזון שררה וכבוד וכתוב נמי נתתיך אלהים לפרעה (שם ז) יהא מוראי עליך ולא מורא כשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דכרים ו) להשיבו דיינין: **כיש אומרים. אפי׳ הנך נמי.** דיינין ובכתב השם: ותשמח

ז) עד כאן לא הוזהרו אלא ע״ז ואילך: **כפרשת מכשף.** זו היא שאמרה והולך לה ימצא בך וכגלגל התועבות האלה וגו׳ ומדענעשו עליהם שמע מינה הוזהרו על כולה דלא עבד אלא כן דהוזהר: **מוסרין בני נח וכו׳.** סיפא דמילתא דרבי אלעזר הוא וכולה מפרש לקמן [סנ.]: **מכל עץ הגן ולא גזל.** מדאיצטריך למישרי ליה ולהפקיר לו עדי הגן ש״מ שאינו מופקר לו נאסר לו: **אכול תאכל.** העומד לאכילה ולא תאכל אבר מן החי דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות: **עשוק אפרים.** מיד שותלו ולוקח לא

ומפקח הארץ. מדמיענוס עלייהו: **כי השמים כלו כאשר לפי דרכו על הארץ.** גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה ודור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) וירעו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: **ותידך.** מלן דדרים ויצו [שם כז] אמר לך מזהרה מילתו הוזהר מדם הרמתן וגבי דור המבול מזהרייהו מגלי להודיעך על מה נענשו: **קטלייהו קא מגלי.** בחיזו מיתה ימיתם ועלעולם הוזהרו מילתו: **כירק עשב.** עשב קרי עשב הספר וכל הגדל מהלילו שמין זו טורמ"ח ומזרוע: **למישרי כאשר הוא דאמת.** כדאמר לקמן בפרקין (דף עט:) מדם הרמתן לא הותר לו כאשר בהכילה אלא עשבים ומילונות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם יהיה לאכלה ולחית הארץ) העשבים והמילונות תאכלו אמם וחית הארץ ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו) ונלמדך דאפי' חיך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מהילוי לא תאכלנו ובפ"ג נח והמית וחיות כירק עשב: **כאשר נפשו דמו.** נעוד שהוא בכאשר נפשו להיות דמו לא תאכלו בכאשר: **למישרי שרציס הוא דאמת.** משום שהוזהרו באבר מן החי מאכול תאכל אמם אי קרא למעבד אבר מן החי נעשרים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף עט:) לותו באבר שקרוי דמו ונפש והבאבר קרוי באבר להיינו דמו חלוק מבשרו אקרינא לכו באבר מן החי ולא הגזל בן נח נהרג אלא משרים שמין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו לחילו ביראל לא מחייבי עליה כרת כדאמר בכריתות (דף כח.) לית ביה אלא לאו דדם דשרציס בכאבר: **לברכה בעלמא.** לא לפרות ולא לרבות לווס אלא ברכה בפריס ורביה: **מן העוף למינהו.** מדנקטוה להניא זכר ונקבה לתיכה מכל מין ולא שיזווג לו מין אחר שמע מינה אסורין להקריב כלאיס: **ותידך.** לאו משום איסור כלאיס אלא לשון שמע מינה לאוות בעלמא שכל אחד ואחד נוח לו לעוות מינו מלעוות מין אחר: **על שלש מנוס בן נח נהרג.** ואף על פי שנלטוו בשבע מין נהרגין אלא על שלש כדפריס להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיב בהליה דמו יספך[ם] וגלוי עריות וברכת השם כתיב בני ישראל אים אים[ש] ודלמי להו[ם] לרבות את הכותים להיות במיתה בישראל: **כעבודת כוכבים נמי.** כתיב בני מולך אים אים בקדושים תהיו: **על ד' מנוס.** עבודת כוכבים הוקיש עצמס: **כעבודת כוכבים דכתיב שב"ד ישראל וכו'.** הכי קאמר בשיטור עבודת כוכבים שמום דכתיב שב"ד ישראל ממיתין עליהם בגון כל עבודות שדרכן של עבודת כוכבים בכך וזכות וקיטור אפי' אלא כדרכה כלקמן בפרקין (דף ס:): **מזהרה אלמס.** כלומר כל מזהרה דמנח אנח בני נח זו היא מיתה אלמס לא דייק הכי מיתה אלמס אלא מיתה בני מייבי מיתות ומזהרה בשמין הכי מיתה כלבני ישראל: **גבי רחמנא כחדא.** בשפיכות דמים: **על הגזל.** כך הוא מנוס בני נח בגנב וגזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגוזלין את השבוי בשלמא: **וכן כיוצא בהן.** שמין ממס גזל אלא דומין להס ולקמן מפרש להו: **ישראל בכותי מותר.** אלא תעמוד את רעך כתיב (ויקרא יט) ואלא כותי ומדרבנן [א] מיבא למלך דאשר משום חילול השם בהגזול בתרא (ב"ק דף קיג.): **משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר.** ותי תנא גבי כותי תייב הוה תני ישראל בכותי פטור ומשמע פטור מן המיתה אבל עובר עליו באלו ומשום הכי תנא בריסא לשון איסור לגיתני גבי ישראל מותר דס"ל כמאן דאמר מותר ממש: **הא כל היכא דאיכא חיוב מיתה מתנא תנייה.** בלשון חיוב ומדנקט הכא לשון איסור ס"מ דווקא תנהו: **היכי ליתני.** לעולם הכא לאו דווקא איסור ממש אלא בנגעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני נקט נמי לשון איסור ס"מ דווקא תני להו הכא לא מצי למיתנא לשון איסור ממש בנגעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני ליה: **כותי כהמה דקא ישראל.** שמתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחריס: **לא מעלין ולא מורידין.** לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידים [אבל אחידת דין זה אינו נוהג כי בעלו ד"ן] **פועל בכרם.** ואוכל מן הענבים: **בשעת גמר מלאכה.** בגון שאמרו לבעלים: **השיבה הוא.** ואפי' ישראל בישראל בכתיב (דברים כג) ואבדת עבדים כגפנך שבעך ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לבליו של בעל הבית אתה אוכל ובריית קתני ישראל בכותי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בכותי מידי בישראל בישראל ברי ולכותי אסור: **אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא.** הלכך גזל הוא אלא שמין ג"ד ישראל מזקקין להשיבו לבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) לא תגזול (שם ה) והשיב את הגזילה תמידי להשבון קרי גזל ואידך לא מצי בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה אתר הכי: **כותי כיוצא בהן.** בחמיסה. וגבי כותי בכותי מוציא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי ביוצא בו בגזל ולא גזל ממש: **ככוכב שכר שביר.** דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו כדאמר בב"ק במרובה (דף עט:) מקרא דויגזול את האחים מיד האמרי [ב"ב כג]: ביוצא בו בגנב גנרא בעיני אדעת לא מצי היא לא משכחת ליה ולאו עליה קאי אלא אגזל ויפת תואר: **נהרג עליו.** משום גזל ואף על פי שאין זו בעולת בעל לאיסורי אלא בזונות בעלמא בחמורו ובהמתו. כותי בישראל שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי ובא עליה כותי נהרג. ישראל בכותי מותר כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה מותר להא אפי' משמע גמורה מותרת לו. ישראל בישראל אסור להיינו שפחה מרוסה שחייבין עליה משום: **כיוצא בו גבי שפיכות דמים לא מצא.** הא מני אלא לעיל משום גזלן דשפיכות דמים שאינו חייב גמור אי מותר לגמרי כגון (ו) נרדף שניתן להצילו עלמו בנפשו של רודף דס בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא אם עליה: **ויכול.** הנרדף להציל עלמו בחחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: **ולא הציל.** אלא הרגו:

נהרג

דכתיב [1]ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא' [2]השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה שנא' [2]כי השחית כל בשר את דרכו עבודת כוכבים דכתיב [3]פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחייהו דקא מגלי שפיכות דמים דכתיב [4]שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתיב [5]כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבר מן החי דכתיב [6]אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא [7]למישרי שרציס הוא דאתא סירוס דכתיב [8]שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכה בעלמא כלאים דכתיב [9]מהעוף למינהו ואידך ההוא לצותא בעלמא אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: גש"ר סימן: על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם מתקיף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב [4]שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפיכות דמים אפילו כולהו נמי אי משום דאיתרבאי [9]מאיש איש עבודת כוכבים נמי איתרבי [10]מאיש איש אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג ועל עבודת כוכבים בן נח מוזהר עליהן [11]בעבודת כוכבים דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי [א]על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בחדא והוא הדין לכולהו ועל הגזל בן נח נהרג והתניא [7]על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן [2]כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני [9]סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא [12]על שפיכות דמים כותי בכותי וכותי בישראל [7]חייב ישראל בכותי פטור היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתניא [7] [2]כותי [9] ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם פועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה תיובתא הוא [1]אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא אמר רב פפא לא נצרכה [1]אלא לפחות משוה פרוטה אי הכי כותי בישראל אסור הא [9]בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה כותי בכותי כיוצא בהן כיון [7]דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא [8]לכובש שכר שכיר כותי בכותי וכותי בישראל אסור ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא [9]כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא [9]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא אמר אביי אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא דתניא [9]רבי יונתן בן שאול אומר [1]רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל

(ו) נעתק מלא מס כן הזהיר: לנערה

פח א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה יד סמג עשין קכב:
פט ב מיי' שם הלכה ט:
צ ג מיי' שם הלכה ד:
צא ד מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסב:
צב ה מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הלכה ו ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסב טור שו"ע יו"ד סימן קנח סעיף ו ושו"ע חו"מ סימן תכה סעיף ה:
צג ו ז ח מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט:
צד ט מיי' שם הלכה ח:
צה י מיי' שם הל"ד:

תורה אור השלם

1. וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: בראשית ו יא
2. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ: בראשית ו יב
3. פֶּן תַּשְׁחִתוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כָּל סָמֶל תַּבְנִית זָכָר אוֹ נְקֵבָה: דברים ד טז
4. שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו
5. כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל: בראשית ט ג
6. אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ: בראשית ט ד
7. וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ: בראשית ט ז
8 מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: בראשית ו ב
9 אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ו
וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: ויקרא כד טו
10. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאֶבֶן: ויקרא כ ב

ע"ז כג: חולין כג. תמורה כח: בכורות מ., ג) [לעיל נו.], ד) [תוספתא דע"ז פ"ט], ה) [שבת ל. וש"נ], ו) [סה בתוספתא'], ז) ע"ז כו. ע"ש ויקר יג: ובתוספ' בב"מ פ"ב], ח) [בראשית ט], ט) [סה ע"ב], י) [לקמן נט.], יא) [לקמן נח:], יב) [בראשית ו], יג) [בראשית ט], יד) [סה בכורות נה.], טו) [בראשית ט], טז) [ויקרא יח: ובתוספ' בב"מ פ"ב], יז) [בראשית ט], יח) [בראשית ט], יט) [בראשית ט], כ) [לקמן נח:], כא) [לקמן עב.], כב) [בראשית ו], כג) [סה בכורות נה.], כד) [בראשית ט], כה) [בראשית ט], כו) [ויקרא יח: בגילוי עריות, סה כל בכרכת השם], כז) [לקמן עב.], כח) [בראשית ט], כט) [בראשית ט], ל) בב"מ: הגרוס, וכן להלן.

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה כיוצא וכו' בגון (נדרים) תו"מ וב"ב פ"ג דוד"ה: (ב) תוס' ד"ה דכתיב וכו' ולא ענש מלא:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה ישראל בנכרי כו' ומדרבנן תיבת כותי כו', ב"ב תמוה מלך ועמ"ש (בחו"מ) בסימן שמא (ס"ק מ. ובמ"ש ס"ק כ"ח סק"ה):

מוסף רש"י

כי השחית כל בשר. בדור המבול כתיב, ודור המבול בערוה קלקלו, כדכתיב (בראשית ו) ויקחו להם נשים וגו', שכיו מקלקלן בעבי רשעיהן ולכל בהמה ועוף (חולין נב.), ודרשי בהמה דקה. הן ישראל והן גוללין הרי הן כעובדי כוכבים (ע"ז יג.). לא מעלין אותן מן הבור. אם נפלו למוטו, אלא יניחם ויימוטו, ולא מורידין. אותן לבור להמית אותן בידים (שם: דלאו בני מחילה נינהו. בני נח מחוייבים סה (לקמן נח:). ויכול. הנרדף לו להיותו להציל באחד מאבריו ולא הציל. אלא נפשו (לקמן עב:).

עין משפט
נר מצוה

צו א מיי׳ פ״ט מהלכות מלכים הלכה יד:
צז ב מיי׳ שם הלכה ד:
צח ג מיי׳ שם הלכה ו והלכה ח:
צט ד ה ו מיי׳ שם הל״ז:

תורה אור השלם

1. וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם: בראשית ט ה
2. שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו
3. כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְיָ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְיָ עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: בראשית יח יט
4. עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: בראשית ב כד
5. אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְיָ: ויקרא יח ו
6. וַיְצַו יְיָ אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל: בראשית ב טז

מסורת הש״ס

לנערה המאורסה דלדידהו לית להו. והא דאמר נפוק פ״ק דכ״ב (דף טז: ושם) לומו היוס עבר לומו הרשע ממש עבירות גמ על נערה המאורסה מע״ג ללא נעטרו דבר מכוער הוא דקתניא נמי ושנו את הנכורה מע״פ שלא החזרו על כך ומשמען נמי שמפיר הכתוב בגנותו כדבר שעתידה מורה לאסור לאמרי׳ לקמן (מח:) כומי מוסר נבעתו וכפ׳ כהן משוח (ויקרא י:) לאמרי׳ לוט ושתי בנותיו הס נתכוונו לדבר מצוה לדיקים ילכו בס הוא שנאמרון לדבר עבירה ופושעים יכשלו בס: **ואי** בדינא דידהו סייף הוא. המ״ל לתנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה בנביא נח חנק: **וחכמים** אומרים הרבה עריות. פ״ה כגון כל חייבי כריתות דלרבנן לאימרו להו בני נח מאים אים לכל האמור בפרשה ור״מ לא דרים אים לרבות מע״ג דלעיל (דף נו.) גבי נרכת השם דרים ר״מ אים אים ומשמע דאמן דדרים מדת דרים כולהו דאמוך כך מסיק לעיל על (ו) שבע מצות בני נח נהרג הסם משמיע דנפשיה והכא ר״מ מלימא דר׳ עקיבא דאמוקי לה בסמוך מיהו הא דאמרינן לעיל נכרי מאים אים היינו בעריות דילן אבל דידהו ס״ל מדאמיב לאמר ס״ב בין לר׳ מאיר בין לרבנן הא דדרים אים אים היינו בעריות דילן אבל דידהו מדאמיב לאמר ודבי ר״מ ס״ל כר״מ ס״ב דכין שפירש בבי בא על בן יעזב אים דהייט מייבי מיתות הן הן העריות שמוזהרין עליהן ואין להרבות יותר:

ו) הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. פ״ה דנקט כבי משום למעוטי הורתו ולידתו בקדושה כיון דלמי ליבמל גזר בו ר״מ אפי׳ בשאר המ ואפי׳ שנולדו תוהן הקדושים בהיותו נכרי ו) ו״ל מיפכא למדבר כיון דהורתו ולידתו בקדושה הרי הוא ליבמל ומותר אפי׳ בחמותו מן הסם שנולדו מקודש דליכא למיגזר שלא יאמרו בשעה מקדושה ממורה לקדושה קלה כיון דלית בהו לד פסלות ז) דהנהו ולפי כשמי אמהות דמו ועי״ל דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דינו והא דלא נקטי לרבותא משום דלא פסיקא ליה למתני שאין לה ח) שאר הסם שנולד לאחר בקדושה מסור מלמוליתא:

נשא

הוא אמר רב נחמן בר יצחק ק״מאי אשת איש דקתני כגון שנבעלה לחופה ולא נבעלה דלדידהו לית להו דייניגן להו בדינא דידן דתני ר׳ חנינא ט)בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן תניא כוותיה דר׳ יוחנן י)כל ערוה שב״ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה אין ב״ד של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים (א) הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריות בן נח נידון בדיני בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד ונחשוב נמי שנבעלה לחופה ולא נבעלה האי תנא תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק אידי ואידי חנק הוא וסבר רבי מאיר כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והא תניא יא)גר שהיתה

נהרג עליו אשכח ר׳ יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב א)בן נח נהרג בדיין א׳ ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו ב)אף על העוברין מגהני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא ג)אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש אפילו בדיין אחד ד)מיד כל חיה אפילו שלא בהתראה ה)אדרשנו ומיד האדם אפילו בעד אחד ו)מיד איש ולא מיד אשה אחיו אפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין מאי טעמיה דרבי ישמעאל דכתיב ז)שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו ותנא קמא ח)תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק ושדי ליה האי באדם אסיפיה דקרא ודרוש ביה הכי באדם דמו ישפך איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה חנק מתיב רב המנונא ואשה לא מפקדה והכתיב ט)כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו׳ הוא מותיב לה והוא מפרק לה בניו לדין ביתו לצדקה אמר ליה רב אויא סבא לרב פפא אימא בת נח שהרגה לא תיהרג מיד איש ולא מיד אשה כתיב אמר ליה הכי אמר רב יהודה שופך דם האדם מכל מקום אימא בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב י)על כן יעזב איש ולא אשה א״ל הכי אמר רב יהודה יוהיו לבשר אחד הדר ערבינהו קרא ת״ר איש מה תלמוד לומר יאיש איש לרבות את הבהמה שמוזהרין על העריות כישראל והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר כ)זה גילוי עריות התם בעריות דידהו והכא בעריות דידן דקתני סיפא בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל למאי הלכתא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה מגרע גרע אלא א״ר יוחנן לא נצרכה אלא לנערה המאורסה דלדידהו לית להו דייניגן להו בדינא דידן אבל אשת איש בדינא דידהו דייניגן להו והתניא כ)בא על נערה המאורסה נידון בסקילה על אשת איש נידון בחנק ואי בדינא דידהו סייף

נהרג עליו. היינו כיולא בו דשפיכות דמים דהוי קרוב להמיר ומינו מומר כומי נכומי וכומי מייב בישראל מחייב וכן ישראל בישראל מכל ישראל נכומי פטור ולגיכא דרבי יוחנן מכל רבנן פליגי עליה ולמרי היינו גמור הוא ולגיכא כיולא בו: **מפי** שמים. על ידי דיין שים לו עד שים: **מפי** עדים. הכה את הסגה ומינו יכולין נהרג ובישראל עד שיבא לאויר העולם כדתנן בסמ׳ [נדה] (דף מד.) מינוק בן יום אחד שהוכגו מייב היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו מדעיו ומינו נפל: **מיד כל** חיה. מיד כל דבר מי: **שופך דם** האדם באדם. שכתוב האדם דמו יישפך: **זה חנק.** לאין דמו יולא לחוץ: **ואמר.** בא גא לא מפקלה על הדין: **ניסו.** היינו נשיס: **מה תלמוד לומר** שים שים. לא כל שאר בשרו ובו׳ ערוה: **בעריות דידן.** בשאר שים ישראל: **למאי הלכתא.** נדון בדיני ישראל: **שלריך עדה ועדיס והסרלה.** בישראל: **מגרע גרע.** זה הבא על אשת ישראל מהבא על אשת כותי שבועה בעד אחד ובדיין אחד ואלא בהתראה. מגרע גרע לשון קולה ובתמיהה: **לא נלרכה.** הא׳ דקתני נידון בדיני ישראל: **אלא.** שבא על נערה המאורסה ישראלית: **דלדידהו לית להו.** מיתה בנערה המאורסה אלא בבעולת בעל ובגי ישראל נהרג מדיניהו דאים אים על כרחך (ו) הא דקתניה משום דאתרביה בשים אים בישראל ובגנייהו לאו אשת אים דמיניה קתני דידהו אלא נידון בסקילה אבל אין לריך עדה ועדיס והתראה דלא גרע מעריות דידהו: **אבל.** בא על אשת אים ישראל בדיעה דידהו דייניגן ליה בתמיה: **בא על נערה המאורסה נידון בסקילה.** בישראל א) דהא בדיעה דידהו סייף הוא דכל מיתת בן נח אינו אלא חנק (ע״ו.) לרבנן דפליגי אתנא דבי מנשה: **ובבעלה לחופה ולא נבעלה.** בדיני ישראל חנק הוא דכתיב אשת איש ולא בעולה דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מאורסה וגו׳ ב) ודרשינן (כתובות דף מא.) בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה ומתי נשואה לילמא נשואה ובעולה מבתולה ולא בעולה נפקא אלא שבבעלה לחופה ולא נבעלה ומעטה קרא מסקילה ושבה בחנק דהכל הין בכלל נופף ונופלת ויצאה מרוסה לידון בעלמה וזו אלא יצאה עמדה בכללה: **בעולה בעל ים לסם.** דכתיב (בראשית כ) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הך מת מסוס בעילתו של בעל ולא מפני קדושין וחופתו: **מניח דברי יוחנן.** דאמר בא על עריות ישראל דקתני נידון בדיני ישראל לא מתוקמא אלא בבבעלה לחופה אי בבעלה המאורסה וכו׳ דלדידהו לית להו: **אין ב״ד של ישראל ממיתין עליה.** כגון מייבי כריתות אחותו ואחות אמו ואשת איש אחיו ואשת אחי אביו: **אין בן נח מוזהר עליה.** כדמפרש לקמן [נח.] דר׳ מאיר אליבא דר״ע אמרה דנפקי ליה עריות מבני נח מעל בן יעזב אים וגו׳ ואשת איש מייבי מיתות

הגהות הב״ח

(ב) רש״י ד״ה בא על נערה וכו׳ על כרחך בין דקטלוה:

הגהות הגר״א

[א] גם׳ הרבה עריות. נרשום קו על מיבות הרבה עריות וכ״כ הרמב״ם לא גרים לה ומפרש דגם מבמים ס״ל כר״מ ואין מוסיפין רק אחותו מאמו כפשטא דקרא וגם אמנם גרו׳ ולא כדחויא לקמן ובמה שם עריות לע״ל וכ״ע וחכמים (ועי״ש רבינו ביו״ד סי׳ רפט ס״ק ג׳):

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) רש״י ד״ה בא על נערה המאורסה נידון בסקילה כישראל. כלו׳ סם״ד ואפ״ה מה״ש ודו׳. כ״ל:

ב) [לקמן עח:], ג) [תוסי׳ דע״ז פ״ט ע״ם], ד) ובמות לח, ע״ם, ה) [דברים כב], ו) [כריתות ג], ז) ל״ל מרנש, ח) שיך לקמן דף נח., ט) כם״ל: הקדושים בגויס, י) כם״ל: גיוסי, כ) ל״ל לו. רש״ם,

ס) [לקמן עח:]. ע) [ועיל נו:], ג) [תוסי׳ דע״ז פ״ט ע״ם], ד) ובמות לח, ע״ם, ה) [דברים כב], ו) [כריתות ג], ז) ל״ל מרנש, ח) שיך לקמן דף נח., ט) כם״ל: הקדושים בגויס, י) כם״ל: גיוסי, כ) ל״ל לו. רש״ם,

שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה
א יש לו שאר האם ואין לו שאר האב הא כיצד
ב נשא אחותו מן האם יוציא מן האב יקיים
אחות האב מן האם יוציא מן האב יקיים
אחות האם מן האם יוציא אחות האם מן
האב ר"מ אומר יוציא וחכ"א ג יקיים שהיה
ר"מ אומר כל ערוה שהיא משום שאר אם
יוציא משום שאר האב יקיים ד ומותר באשת
אחיו ובאשת אחי אביו ושאר כל עריות
מותרות לו ה לאתויי אשת אביו ו נשא אשה
ובתה כונס אחת ומוציא אחת ולכתחילה
לא יכנוס מתה אשתו ז מותר בחמותו ואיכא
דאמרי אסור בחמותו אמר רב יהודה לא
קשיא הא ר"מ אליבא דר' אליעזר והא ר"מ
אליבא דר"ע דתניא ח על כן יעזב איש את
אביו ואת אמו רבי אליעזר אומר אביו אחות
אביו אמו אחות אמו ר"ע אומר ט אביו אשת
אביו אמו אמו ממש י ודבק בזכר
יבאשתו ולא באשת חבירו יא והיו לבשר
אחד כ מי שנעשים בשר אחד יצאו בהמה
וחיה שאין נעשין בשר אחד אמר מר רבי
אליעזר אומר אביו אחות אביו אימא אביו
ממש היינו ודבק ולא בזכר אימא אשת
אביו היינו באשתו ולא באשת חבירו אימא
לאחר מיתה דומיא דאמו מה אמו דלאו
אישות אף אביו דלאו אישות אמו אחות אמו
ואימא אמו ממש היינו באשתו ולא באשת
חברו ואימא לאחר מיתה דומיא דאביו מה
אביו דלאו ממש אף אמו דלאו ממש רע"א
אביו אשת אביו ואימא אביו ממש היינו
ודבק ולא בזכר א"ה אשת אביו נמי היינו
באשתו ולא באשת חברו יב לאחר מיתה אמו
אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חברו
יגאמו מאנוסתו במאי קא מיפלגי ר"א סבר
אביו

שהיתה הורתו שלא בקדושה. ק"ה שלא יאמרו נתנו מקדושה לנבי נא ומשום קורבה נמי ליכא למיחש דכקטן שנולד דמי: **ונשאר כל עריות.** שכולות מחמת חיבות מותרות לו: **לאתויי אשת אביו.** אלמא כלתו וחותנו אשתו ליכא לגזרוה דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא ביאתה ולאתויי אחות אשתו נמי לא ד)(גריסינן ליה) דהא קתני בהדיא נשא אשה ואמה כונס אחת ומוציא אחת ולא קתני אשתו ואמה: **נשא אשה ואמה.** אשתו גרים קאי כשנשתו ס)(בהיותם כותי) ומגיירו עמו. מי נמי מהא קאי ומשום דהך גיורות קאמר והיינו דינהרא גמור: **ולכתחילה לא יכנוס.** מפרש ביבמות בפ' נושאין על הכותית (דף נח:) דלהכין לחתן לעיל יקיים קאמר לכתחלה לא יכנוס: **מפה אשתו מוסר בחמותו.** ואע"פ שקיימה לאשתו משנתגייר דכן נח לא הוחזר על חמותו דניחמו כאיש מקדושה וכו' וחמותו ממש לא היתה אע"ג דנתגיירו דגר שנתגייר וכו' ואין קרובות זה לזה: **ואיכא דאמרי אסור בחמותו.** התם מפרש בגמ' פליגי. קתני מיהת מותר בחמותו ואע"פ שנ"ד של ישראל ממיתין עליהם ואחות אמו ואע"פ שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם: **הא ר"מ וכו'.** תלמיד של שניהם היה כדאמרי' בגמ' ביצה (ד' ג:) גבי ליטרא קליעות ר"מ אומר ס"ך מליעזר רואין כאילו הן פרוסות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג.) אמר ר"מ שמא את ר"ע. הא דקתני אחותו מקורה לו ושאת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"ח והאי דקתני חייבי מיתות נתקרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא דליכא דר"ע: **על כן יעזב איש את אביו ואת אמו.** למדם הרחמן נאמר: **לאתויי אביו.** וכ"ש לאחותו: **ודבק ולא בזכר.** ליליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: **מי שנעשה לבשר אחד.** שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האב והאב אחד בו: **יצאו בהמה וחיה.** שאין יולדין מן האדם. הני ד"ע כולהו חייבי מיתות ניתנו ומיגה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר ליית ליה קורבה לאחות: **אימא לאחר מיתה.** למיימי על אשת אביו לאחר מיתת אביו. ומשני דומיא דאמו. ולאו היינו אשת אביו ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא למרוצה דהיינו אשת אביו דלוקיטנא לאחר מיתה. ומשני אמו אחות אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא אחות אמו ואחות אביו לרבי אליעזר לחמיר בהו כאשת אביו ואשת אחי אביו:

מפני

נשא אחותו מן האם יוציא. ק"ה שלא יאמרו נתנו מקדושה ממורה לקדושה קלה דקבר ר"מ אחותו מן האם לקבור לנבי נא ואפי' אחות אביו מן האם ואחות האם מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא וקאמר השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו נתנו מקדושה ממורה לקדושה קלה דקבר ר"מ אחותו מן האם לקבור לנבי נא ואפי' אחות אביו מן האם ואחות האם מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא וקאמר השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו נתנו מקדושה ממורה לקדושה קלה לא גזרו בה רבנן שניות מיבעיא לאכל בפ' נושאין (יבמות נז:) פ"ק דהיינו טעמא דאחותו מן האם יוצא דגזרינן שמא יבא אחותו שנולדה אחרי לאיכא מיקורא דאורייתא משמע לאותו הפירוש דהורתו ולידתו שלא בקדושה ליכא למיחש לאיקורא דאורייתא לא מיתסר בהאי אחותו מן האם ואי אפשר לומר כן דקאמרי התם (דף נז:) גבי בני יודן אחותא מיאסרוה דהורתן ולידתן שלא בקדושה הוה ואפשר להו דכ' שמא למיחש דילמא אחי לאיחלופי ביהרמלא דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאפשר כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו שמא שרי האם מן האב ומן האם אבל אי משום איחלופי ניחא כיון דליכא לד אב לא פליגי דאיחלופי דכותים ליתי להו קורבת אב ולא שייך למיגזר נהו אטו יהרמלא וכן משמע בפ"ב דיבמות (דף כב.) דטעמא משום איחלופי דאמר לפילו אחיו מן האם מעידין לכתחלה ומאי שנא מערוה ערוה לכל מקורה עדות לב"ד מקורה משמע דטעמא דערוה משום דלאיחלופי ביהרמלא וכן פירש הקונטרס האם ערוה לכל מקורה הכל נושאין נשים ואי שרית להו לקיימה אתו נמי למישרי ערוה ליהרמלא ו"ל דבן נח לא אסור בחמותו לפי' מן האם והני תרי טעמי לריכי דיש מקומות דשייך האי טעמא דלא שייך (ב) האי מידך טעמא כגון נשא אחותו מן האם דמשום שמא יאמרו ליכא למיחש ומשום איחלופי ליכא למיחש דהרמלא ומשום שלא יאמרו נתנו מקדושה ממורה לקדושה קלה לנבי נא ומשום קורבה נמי ליכא למיחש דכקטן שנולד דמי: **ונשאר כל עריות.** שכולות מחמת חיבות מותרות לו: **לאתויי אשת אביו.** אלמא כלתו וחותנו אשתו ליכא לגזרוה דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא ביאתה ולאתויי אחות אשתו נמי לא ד)(גריסינן ליה) דהא קתני בהדיא נשא אשה ואמה כונס אחת ומוציא אחת ולא קתני אשתו ואמה: **נשא אשה ואמה.** אשתו גרים קאי כשנשתו ס)(בהיותם כותי) ומגיירו עמו. מי נמי מהא קאי ומשום דהך גיורות קאמר והיינו דינהרא גמור: **ולכתחילה לא יכנוס.** מפרש ביבמות בפ' נושאין על הכותית (דף נח:) דלהכין לחתן לעיל יקיים קאמר לכתחלה לא יכנוס: **מפה אשתו מוסר בחמותו.** ואע"פ שקיימה לאשתו משנתגייר דכן נח לא הוחזר על חמותו דניחמו כאיש מקדושה וכו' וחמותו ממש לא היתה אע"ג דנתגיירו דגר שנתגייר וכו' ואין קרובות זה לזה: **ואיכא דאמרי אסור בחמותו.** התם מפרש בגמ' פליגי. קתני מיהת מותר בחמותו ואע"פ שנ"ד של ישראל ממיתין עליהם ואחות אמו ואע"פ שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם: **הא ר"מ וכו'.** תלמיד של שניהם היה כדאמרי' בגמ' ביצה (ד' ג:) גבי ליטרא קליעות ר"מ אומר ס"ך מליעזר רואין כאילו הן פרוסות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג.) אמר ר"מ שמא את ר"ע. הא דקתני אחותו מקורה לו ושאת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"ח והאי דקתני חייבי מיתות נתקרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא דליכא דר"ע: **על כן יעזב איש את אביו ואת אמו.** למדם הרחמן נאמר: **לאתויי אביו.** וכ"ש לאחותו: **ודבק ולא בזכר.** ליליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: **מי שנעשה לבשר אחד.** שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האב והאב אחד בו: **יצאו בהמה וחיה.** שאין יולדין מן האדם. הני ד"ע כולהו חייבי מיתות ניתנו ומיגה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר ליית ליה קורבה לאחות: **אימא לאחר מיתה.** למיימי על אשת אביו לאחר מיתת אביו. ומשני דומיא דאמו. ולאו היינו אשת אביו ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא למרוצה דהיינו אשת אביו דלוקיטנא לאחר מיתה. ומשני אמו אחות אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא אחות אמו ואחות אביו לרבי אליעזר לחמיר בהו כאשת אביו ואשת אחי אביו:

מפני

מסורת הש"ס

ב) פ"ח נגיותו, ג) ל"ל הכא, ד) [בהמשך ג], ד) רש"ל מ"ו, ה) פ"ל נגיותו,

תורה אור השלם

1. עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: בראשית ב כד

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה נשא וכו' דלא שייך לידתן כל"ל ותיבת הוי נמחק:

מוסף רש"י

נשא אחותו מן האם. שנולדה בהיתה עובדת כוכבים, יוציא. ומע"ג דלאו אחותו היא, דכקטן שנולד דמי, גזירה דלמא אתי למנקב אחותו שנולדה אחריו, דבהיתה ליכא כרת, דלידת שניהם בקדושה ואחותו גמורה מן האם היא כשנתגלית שילדה בן וכמ"ש (יבמות צח.). מן האב יקיים. שהכל יודעין לתין אב שאם האם כותית ומע"ג ממן האב היא שאי אפשר לה שתהא שניהם עובדי כוכבים, ואי אפשר לומר שתהא אחותו מן האב ולא מן האם, דהא אחות האם מן האב היא. האחות מן האב יוציא. גזירה משום אחותו מן האם כדלמטן (שם). מן האב ר"מ אומר יוציא. דהולך ואיכל לד אם, וחכ"א יקיים. דלא דמיא לאחות האב מן האם, דכההיא ליכא למגזר משום אחותו מן האם דדמיא לה, אבל אחות האם מן האב לא דמיא לאחות האם מן האם (שם צח:). ומותר באשת אחיו. ואפילו מאמו שנולד בהיותו עובד כוכבים, ולא גזור רבנן משום אחות אחיו הנולד מבתרין, דבקוראה גזור רבנן אבל במידי דלא שלא אתי לידי ע"ז קידושין לא גזור (שם). נשא אשה ובתה. אבל דעלמא קאי, שנשא בהיותו עובד כוכבים אשה ואמה ומגיירי עמו, דאילו הוי דינהרא דעולה בקדושה לא נקיט אשה ואמה, וא"ת שנשא בהיותם עובדי כוכבים ולא גזרו רבנן משום שנתגיירו האם והבת שנולדו לבקטן שנולד דמי, למה לי גר שאילו נישראל נמי מצי למימר הכי (שם). כונס אחת ומוציא אחת. דלא ליתי למישרי יהרמלא אשה ואמה בחמותו. דכולי האי לא גזור רבנן (שם).

ק א ב ג ד ה מיי' פ"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה יג, סמג לאוין קנז טור שו"ע יו"ד סימן רסט סעיף ג:

קא ו מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ה:

קב ז מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ו:

קג ח ט י כ מיי' פ"ט מהלכות מלכים הל"ה ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה י:

קד ל מ מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ו:

מפני מה לא נשא אדם את בתו. שכשמלכה מוה מעך הדעת היתה רלויה למות מיד ולי משום מדם שהיה שרוי בנלח מאה היה יכול ליקח בתו ומשיק כדי שיצא קין את אחותו: **מי איבא מידי דמישראל שרי ולכותי אסור.** משמע לישראל מותר בשאר אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחווה ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיקרי ערות אביו לאופוקי אחות אביו דשאר אביו איקרי ערות אביו לא איקרי ת"ש [1]ויקח עמרם את יוכבד דודתו מאי לאו דודתו מן האם לא דודתו מן האב ת"ש [2]וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי מכלל דבת האם אסורה ותסברא אחותו הואי בת אחיו הואי וכיון דהכי הוא לא שנא מן האב ולא שנא מן האם שריא אלא התם הכי קאמר ליה קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא ת"ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר [3]כי אמרתי עולם חסד יבנה הא לאו הכי אסירא כיון דאשתרי אשתרי אמר רב הונא כותי [4]מותר בבתו וא"ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו משום עולם חסד יבנה ואיבא דאמרי אמר רב הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו ולא היא התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו משום דעולם חסד יבנה אמר רב חסדא [5]עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל כותי ולכלל ישראל לא בא [6]כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא [7]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה מאימת אמר רב נחמן [8]מדקראו לה רביתא דפלניא מאימת התרתה אמר רב הונא [9]משפרעה ראשה בשוק א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנאמר [10]ודבק ולא שלא כדרכה אמר רבא מי איכא מידי [11]דישראל לא מיחייב וכותי מיחייב אלא אמר רבא [12]בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מאי טעמא באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה א"ר חנינא [13]עובד כוכבים שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר [14]ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגו' וא"ר חנינא הסומר לועו של ישראל כאילו סומר לועו של שכינה שנאמר [15]מוקש אדם ילע קודש: מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש [16]המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר [17]ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע (אמר) זעירי א"ר חנינא נקרא חוטא שנאמר [18]ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב [19]ותהי חמאת הנערים גדולה מאד רב הונא אמר תיקצץ ידו שנאמר [20]וזרוע רמה תשבר [21]רב הונא קץ ידא ר"א אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר [22]ואיש זרוע לו הארץ וא"ר אלעזר לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר ואיש זרוע לו הארץ ואר"ל מאי דכתיב [23]עובד אדמתו ישבע לחם אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם ואר"ל [24]עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנא' [25]ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר [26]אזהרה שלהן זו היא מיתתן [27]אמר רבינא אפי' שני בשבת וליחשבה גבי ז' מצות כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב והא

והא

לו מה תנא להפקיר עצמה: **משפרע ראשה בשוק.** שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לנחש בראש פרוע: **שלא כדרכה.** אין כאן דבק [28] א) שמתוך שהיה נהנית נדבר אינה נדבקת עמו: **כאשתו ולא באשת חבירו. שלא כדרכה. ויך את המצרי.** משום דהכה ישׂ בעבדי: **מוקש אדם ילע קדש.** הנוקש את האדם היינו ישראל שקרוין אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתנה צאני מרעיתי אדם אתם קרוין אדם וכו': **ילע קודש.** כאלו לועה את הקדש כלומר כשוטר על לועו. פשוטו מכה: **אם לא לקחתי בחזקה.** בנני עלי כתיב שהיו מוקפים בשבר הזמים ואמר אם לא תתן לי אקח בחזקה דהיינו כמריס ידו שהיו מגוללין להכות: **וזרוע רמה.** הרגיל לרוס ידו על חבירו: **קץ ידא.** מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו נכך כדאמר בפרקין לעיל (דף מו.) ג"ל היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר: **קיץ וזרוע.** קיץ שמניף זרוע לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר רשוי להמיתו ולקוברו: **לא נתנה קרקע.** כלומר אין רשוי לנטות קרקע שלא לצורך זרוע מפני שהמגר רבה ע"י קרקע שבאות בהמות ומפסידות וגבינים בתין וגונבין ועורכין עליו ולריך שיהא מזק לעמוד בנגדן: **כעבד לאדמה.** לעסוק בה תמיד לחריסה והשקאה וניכוש ועידור: **עובד כוכבי' שבת.** ממלכתנו יום שלם חייב מיתה שנא' יום ולילה לא ישבותו: ממלאכה דאדם נמי הקי ולא תימא לא ישבותו מהן שהם עתים דקרא הקי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות: **פשיטא** לא גרסי' דהא טובא קמ"ל לאדם שלא יאמר הואיל ואין מלאכתן גומר[29] שלא מנוחה בעלמא קא אתר להו שלא יבטלו ממלאכה ואפי' יום שאינו בר שבתה. שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שבתה נקט וה"ה דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי: **קום עשה לא חשיב.** והאי לא ישבותו קום עשה מלאכה היא:

עין משפט נר מצוה

קה א מיי׳ פ״ט מהל׳ מלכים הלכה ה
ופי״ד מהלכות מיקורי ביאה הלכה י סמג עשין קכב:
קו ב מיי׳ פי״ב מהלכות מיקורי ביאה הל״ו:
קז ג ד ה מיי׳ פ״ט מהל׳ מלכים הלכה מ:
קח ו מיי׳ שם הלכה ז:
קט ז מיי׳ פ״י שם הלכה ו וטוש״ע מהל׳ מוכל הל״ג:
קי ח מיי׳ פ״ה מהלכות מוכל ומזיק הלכה ג סמג עשין ע טוש״ע חו״מ סימן תכ סעיף ג:
קיא ט י מיי׳ פ״י מהל׳ מלכים הלכה ט:

תורה אור השלם

1. וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֶת מִרְיָם אֲחוֹתָם: שמות ו כ
2. וְגַם אָמְנָה אֲחוֹתִי בַּת אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַּת אִמִּי וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה: בראשית כ יב
3. כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם תָּכֵן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם: תהלים פט ג
4. עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: בראשית ב כד
5. וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיַּרְא כִּי אֵין אִישׁ וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל: שמות ב יב
6. מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר: משלי כ כה
7. וַיְהִי בְּיוֹם הַשֵּׁנִי וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִבְרִים נִצִּים וַיֹּאמֶר לָרָשָׁע לָמָּה תַכֶּה רֵעֶךָ: שמות ב יג
8. וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ קְטֹרְטֵרוֹן בְּיוֹם הַחֹלֶב וְקַח לְךָ כְּאֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ וְאָמַר לֹא כִּי עַתָּה תִתֵּן וְאִם לֹא לָקַחְתִּי בְחָזְקָה: שמואל א ב טז
9. וְתֹדֵי חֻטְאַת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי יְיָ כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת יְיָ: שמואל א ב יז
10. וְיָמֵנַע מְרַשְּׁעִים אוֹרָם וְזְרוֹעַ רָמָה תְשֻׁבָּר: איוב לח טו
11. וְאִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ וְנָשׁוּא פָּנִים יֹשֵׁב בָּהּ: איוב כב ח
12. עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם וּמְרַדֵּף רֵיקִים חֹסֵר לֵב: משלי יב יא
13. עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וְחֹרֶף וְיוֹם וָלָיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ: בראשית ח כב

מסורת הש״ס

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחווה. ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיקרי ערות אביו לאופוקי אחות אביו דשאר אביו איקרי ערות אביו לא איקרי ת"ש [1]ויקח עמרם את יוכבד דודתו מאי לאו דודתו מן האם לא דודתו מן האב ת"ש [2]וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי מכלל דבת האם אסורה ותסברא אחותו הואי בת אחיו הואי וכיון דהכי הוא לא שנא מן האב ולא שנא מן האם שריא אלא התם הכי קאמר ליה קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא ת"ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר [3]כי אמרתי עולם חסד יבנה הא לאו הכי אסירא כיון דאשתרי אשתרי אמר רב הונא כותי [4]מותר בבתו וא"ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו משום עולם חסד יבנה ואיבא דאמרי אמר רב הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו ולא היא התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו משום דעולם חסד יבנה אמר רב חסדא [5]עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל כותי ולכלל ישראל לא בא [6]כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא [7]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה מאימת אמר רב נחמן [8]מדקראו לה רביתא דפלניא מאימת התרתה אמר רב הונא [9]משפרעה ראשה בשוק א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנאמר [10]ודבק ולא שלא כדרכה אמר רבא מי איכא מידי [11]דישראל לא מיחייב וכותי מיחייב אלא אמר רבא [12]בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מאי טעמא באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה א"ר חנינא [13]עובד כוכבים שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר [14]ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגו' וא"ר חנינא הסומר לועו של ישראל כאילו סומר לועו של שכינה שנאמר [15]מוקש אדם ילע קודש: מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש [16]המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר [17]ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע (אמר) זעירי א"ר חנינא נקרא חוטא שנאמר [18]ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב [19]ותהי חמאת הנערים גדולה מאד רב הונא אמר תיקצץ ידו שנאמר [20]וזרוע רמה תשבר [21]רב הונא קץ ידא ר"א אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר [22]ואיש זרוע לו הארץ וא"ר אלעזר לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר ואיש זרוע לו הארץ ואר"ל מאי דכתיב [23]עובד אדמתו ישבע לחם אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם ואר"ל [24]עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנא' [25]ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר [26]אזהרה שלהן זו היא מיתתן [27]אמר רבינא אפי' שני בשבת וליחשבה גבי ז' מצות כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב והא

א) [ועיין מ"ל, כ] גי' רש"י ליעשה שרי ולכותי אסור [ועיין תוס' לקמן ד"ה מי איכא מידי ועי' תוס' יבמות לד: ד"ה ולא כמעשה וכו' שכי הגרסא לפניהם כמו לפנינו בפנינו הכא וכתבו שם דלא מתייב היינו דישראל שרי ע"ש], ג) נדה יג.: ד) [עי' תוס' ע"ז סד: ד"ה לחזקה וכו'], ה) רש"י ס"פ. פשיטא אמר רבינא לא נגרסה אלא לפני בעלי תוספות, ו) [ב"מ ק.], ז) [ס"ה לעיל], ח) [ב"מ קב.], ט) [ע"ל ד"ה ואיש זרוע וכו'], י) [יבמות כב.], יא) [ועיין עז: ע"ש וכ"כ"י שם ד"ה שם תעשה וכו' ועוד שם ד"ה מביאו וכו' ומלוה לייסב], יב) [ועי"ע תוס' יבמות לד: ד"ה ולא כמעשה וכו'], יג) [ועי' תוס' ע"ז נב: ד"ה דילמ].

גליון הש״ס

רש"י ד"ה שלא בדרכה וכו' שבתוך שאינה נהנית. עי' יומא דף פ"ה ע"ב תוס' ד"ה מה ריצת. וכקידושין דף כה ע"ב:

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה מפני מה וכו' שיהא לאדם:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה שלא כדרכה אין כאן דבק שמתוך שאינה נ"ב עי' קידושין כ"ב ע"ב מתן לעיל לן ללאו הבאה אלא לו מדתוייהו כי' וכ"ע ועיין יומא ע"ז ע"ב רש"י ד"ה מביאתו כי' וכ"ה שם הפר"ח בפסוק מיס חייס יפתח שם:

מוסף רש״י

בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג שאינה בת שבע מצות שנצטוו בני נח ואין לו אלא זו בעולת בעל לתשמיש אלא דומיא בעלמא בחמורו ובכלאי לעיל ד"ה אדהדרה שלהן זו היא מיתתן. לגלוי בעו התם לא ד"ה

והא דינין קום עשה. מספט הוא וקא מחייב: **ומתני קום עשה ושב אל מעשה הוה.** קום עשה מספט ושב ואל תעשה עול לפילו לימו מלוה לעשות מספט והוה יוצא ושבטל מוהכה הוא שלא לעשות עול ומזהכת לא תעשה עול (ויקרא יט) לימה קום עשה מספט שלא לחודה קיימת שב והבטל מלא תעשה עול אבל מזהכת לא תעשות על כרחין לימה שלא קום עשה: **מורשה לנו.** ולא להם ולימא מסוס גזל כדמפרש: **מורשה מפורשה.** לחולמי לימא דדרבי הוה גדי עם הארץ בפרק שלו עוברין בפסחים (דף מט.): **מיגזל קא גזל לה.** והא קא מחייב גזל וכן נערה המאורסה להא בכלל גילוי עריות הוא: **המדם.** ר"מ דלית ליה אתם קרוין אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם ור"ש היא דדרש לה במסקת יבמות (דף פא.): **כשבע מצות דידהו.** עוסקין בהלכות לוחן שבע מצות להיות בקיאין בהן: **כשר.** בעוד נפשו קיימת לו מאכלו זהו אבר מן החי. ודמו לדרשת מתניתין למעלי אבר מן החי דשרצים כדלקמן בשמעתין: **כיולא בדבר אתה אומר.** שאף ישראל הוזהרו על דם מן החי בסיני ומסוס מיות. ודבי מתניתא קאמר לה: **כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר כו'.** כלומר לא תאכל הדם המזכר בדרשת המקרא בעוד הנפש עם הבשר: **ורבנן הסוה.** דסמך דס לאזהרת אבר מן החי לא למיסרי מסוס מיות סמכי' אלא למיסר דס הקזה שהנפש יולאה בו מסוס דס הוא דסמכיה אלא תימא מזהרת דס גבי שבע מצות (דברים יב) דס שמיטה הוא דהוי דס אבל דס הקזה לא הוי דס להכי לקאסייה לאבר מן החי מה לאבר מן החי מסר מסור מחמת ליסורו אף דס מן החי מוהר עלה מסוס דס ובלבד שיהא דס הנפש אבל דס הקזה שאין הנפש יולאה בו אינו קרוי דס אבל ליסור חיות לא מזר בו ולא מסוס דס ובכריתות (דף כב.) מפרש לאזהרו דס הקזה שהנפש יולאה בו מטיפה המסחרת ואילך מסחוס מתחיל לנאת שחור: **למה לי למכתב.** אבר מן החי בסיני ובבני נח אלו ישראל מסוס דקבלו תורה יצאו מכלל מלו הרשעה בשלמע עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני למילתייהו נסיית לפי שלא פרשו כ"ב בבני נח על אלו עבירות ס) עוגשן עליהס וכן בעריות לפרש עוגשן אלא אבר מן החי למה לי למהדורי: **לזה ולזה נאמרה.** כדמפרש לקמן מדשניית עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני ומשכחת לחייבת עובדי כוכבים עליהו אף לאחר מתן תורה כדכתיב (דברים יח) לא ימלא בך מעביר בנו ובתו וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות (ויקרא יח) כי את כל התועבות האל שמע מיניה כי יהיב קושטא בריך הוא תורה לישראל לא שקלינהו להנך מבני נח וכדקיימי להו קיימי וכל שלא נשנית בסיני נאמר לישראל ולא לבני נח מסיני ואילך אע"ג דעד סיני נצטוו עליה מדלא הדר מנייה בסיני כדאיתא בעבודת כוכבים ובגילוי עריות דשכחת לחייבת עובדי כוכבים עליהו שמע מינה ישראל שלקבלוה עמדו בחיסורן אבל עובדי כוכבים נטלן מהן. ולקמן פריך דילמא להכי לא נשנו לבני נח הוא דאסירי ולא לישראל ומסני ליכא מידי לישראל שרי ועובדי כוכבים אסור אבל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהס ולזה ולזה ליכא למימר דע"כ אמאי מתני עבודת כוכבים הילכך על כרחין לוחה שלא נשנית אלא בבני נח. הילכך אם לא נשנית אבר מן החי הוה אמינא נטלוה מבני נח ממתן תורה ואילך: **ואמר אין לנו.** מזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני אלא גיד הנשה: **ואליבא דרבי יהודה.** דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף ק:) מבני יעקב נאסר גיד הנשה שהיו בני נח קודס מתן תורה ורבנן פליגי ואמרו בסיני נאמר ולא להס אלא שנכתב במקומו ואמר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה על העתיד לידע מאיזה טעם נאסר להס ולרבי יהודה נופיה לישראל נאמר ולא לנאסר בני נח להא בני ישראל כתיב [בראשית לב]. והא דקאמר הכא לאומן העומדות באיסורן לבני נח לעולם הוקרך לנאומן בסיני לאו משום דאי לא אהדריהו הוה אמינא נגמר מגיד הנשה ללא נשנית ולישראל נאמר ולא לבני נח דאמרת ליכא למיגמר שהרי לא נאסרה אלא לישראל ובעוד שהיו בני נח נמי להס נאסר ולא לאחרים אלא מדאתני עבודת כוכבים הוה גמרינן להו: **ומשכחן דאיטנוס עובדי כוכבים עלייהו.** שנע מומות כדכתיב [דברים יח] לא ימלא בך מעביר בנו ובתו בשם: **אדרבה מדלא נישנית בסיני אימא לבני נח נאמרה.** לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להס ולא משכחת לה לכל ישראל: **והרי יפת תואר.** שאסורה להס כדאמר לעיל (דף נ.): **נאו בני כיבוש ניהו.** לא נתנה אלא לבועל כי אם לישראל שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש: **משום דלאו בני מחילה ניהו.** שאף ישראל נצטוו על הגזל אלא שפחות משום פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהס שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח מחזירים הס:

והרי

אלא האדם. פרש"י ולית ליה לר"מ אתם קרוין אדם וקשה דבפ"ק דכריתות (דף 1:) פטור אך משמן המשחה לעובד כוכבים ומשמע דהוי טעמא משום דכתי' על בשר אדם לא יסך אתם קרוין אדם מילו מלינו למיתר דטעמא משום דכל שיטנו בכך יטנו בכל יסך וכל שלינו בכך לינו בכל יסך וי"ס דגרסי הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם (כי אדם לשון ע"ד היתרון לאדם המעולה ומעוטר בתורת ה') אדע דלא מייתי בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף פא. וסס) מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה (שמות ט) והא דקאמר הכא כהנים לוים וישראלי לא נאמר ה"ק לא נאמ' אדם לישתמע כהנים לוים וישראלים וה"ל למכתב אדם לחין לחוי לכתוב אס ישראל אבל גבי האדם ומי כתם ה"ל למכתב כהנים לוים וישראלים כמו שרגיל בכל מקום כדכתיב (ויקרא כא) אמור אל הכהנים (במדבר יח) ואל הלוים תדבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל והכי איתא במדרש ויכולו מה תלוה לא קבה אל שלא הזכיר שמו על פורענות אדם כי יהיה בעור בשרו נגע נרעת כי תהיה באדם ולא בישראל אלא יעמדו לבדק את העס וגבי פורענות אלה יעמדו על הקללה והא דפריך אתם מהנך קראי אף ע"ג דעובדי כוכבים נמי קרויים אדם מ"מ פריך שפיר כיון שמכנה גבי פורענות את ישראל באדם היכא אלא מיירי אלא בעובדי כוכבים לא היה לו לקרותן אדם ס): **אף** דם מן החי. ולרבנן אבר מן החי וקשה לתנא דלעיל (דף נו:) (דדרים) דנ"ל אבר מן החי מאכל תאכל ולא מוקי המי קרא אלא למיסרי שרצים כדמפרק לקמן מי שדמו חלוק מבשרו:

ורבנן ההוא דם הקזה. בפרק גיד הנשה (חולין קב.) מוקי לה לאבר מן החי נוהג בין בטומאים בין בטהורי' והכא דמוקים לה לדם הקזה כמ"ד אתם דף ק:) לינו נוהג אלא בטהורין: **נאמר** לבני נח. עובד כוכבים שאינו לא שייך כאן לישראל הוזהרו לשבות:

ליבא מידעם דלישראל שרי. בדבר שהוא מלוה לישראל לא ממרינן הכי העובד כוכבים שאינו מייב ולישראל מלוה אף על גב דבשבי בשבת אין מלוה לישראל מ"מ יש עליו מלות שביתת שבת ועל העובדים לעובד כוכבים מייב וישראל פטור אע"ג דפטור מ"מ לא שרי מיהו קשה לחמרינן בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עב:) יש לחלוק אין נוהגין כן לחין דומין נפש מפני נפש אבל קודם שילא לחלוק החי ואחכתו לחבירים ומוליאה כדי להניל את חמו וכה"ג בעובד כוכבים אסור כיון שהוהרו על העובדים ו"ל להא נמי דישראל מלוה כדי להניל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי:

והא

תורה אור השלם

1. תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב:
דברים לג ד
2. וְשָׁמַרְתָּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:
ויקרא יח ה
3. אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ:
בראשית ט ד
4. רַק חָזֵק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר:
דברים יב כג

גליון הש"ס

גמ' עובד כוכבים שעובק בתורה. עי' מגיגה דף יג ע"ש תוס' ד"ה אין:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דק חזק לבלתי לאכול הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש נמתק:

מוסף רש"י

זה אבר מן החי. כלומר כל זמן שנפשו בדמו לא תאכלו הבשר, שנפשו של בעל חי הוא הדם (בראשית ט) דעוד שהוא הבשר נפשו (לעיל נו.).

והא פריה ורביה. תימה מנא ליה דלא נאמרה לבני נח ומי מצוה דלא מצוה ליה כהדי שבע מצות הא אמר לעיל [דף נח:] קוס עשה לא קא מצוה ויש"ל דשב ואל תעשה נמי הוא דמי שמצווה על פריה ורביה מצוה שלא להשחית זרע.

לכל דבר שבמנין. פ"ה לכל דבר שנמנה במנין לפי' קבעו זמן לדבר צריך מנין אחר להתירו כשיעבור הזמן ושוב (מזר) ופי' אל מגמו אל תעשה (שמות יט) לא הוה ביה זמן ושפ דכתיב (שם) היו נכונים לשלשת ימים היינו לקבל התורה ביום השלישי אבל דבר הקבוע לזמן יעבור הזמן ומותר מאליו וכ"ת מי בדבר שנגזר שפת פשיטא שצריך מנין אחר להתירו שנתערין סד"א כיון דבטל דבר שנאמר עבורו ממילא הותר כגון הכא שנאמרו נתשעים כדי לקבל התורה וכי סהיא דפ"ק דביצה (דף ה. ושם) דכרם דבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל לד כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות דלמא לאחר מורגן הולך מנין אחר להתירו: מקיש

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב [1]**ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסיני** [2]**וביום השמיני ימול לישראל נאמרה ולא לבני נח ההוא** [א]**למישרי שבת הוא דאתא** [ב]**ביום ואפילו בשבת והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב** [3]**ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני** [4]**לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לישראל נאמרה ולא לבני נח ההוא** [ג]**לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא אי הכי כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני הכי קאמר אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואליבא דר' יהודה הני נמי לא איתני הני איתני לשום מילתא בעלמא הא לא איתני כלל אי בעית אימא מילה** [ד]**מעיקרו לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם אתה וזרעך אין איניש אחרינא לא אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו** [5]**כי** [ה]**ביצחק יקרא לך זרע בני עשו לחייבו** [ו]**ביצחק** [6]**ולא כל יצחק מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו האמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא** [7]**את בריתי הפר** [ז]**לרבות בני קטורה אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב** [8]**לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכם וכשבאו בני נח התיר להם שנאמר** [9]**כירק עשב נתתי לכם את כל יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל** [10]**אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו יכול אף לשרצים ת"ל אך ומאי תלמודא א"ר הונא דמו מי שדמו חלוק מבשרו יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם מיתיבי** [11]**ורדו בדגת הים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ודגים בני מלאכה נינהו אין כדרחבה דבעי** [ח]**רחבה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי** [ט]**ת"ש** [10]**ובעוף השמים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ועופות בני מלאכה נינהו אין כדבעי רבה בר רב הונא דש** [י]**באווזין ותרנגולין לר' יוסי ברבי יהודה מאי תא שמע** [10]**ובכל חיה הרומשת על הארץ ההוא** [יא]**לאתויי נחש הוא דאתא דתניא** [יב]**ר"ש בן מנסיא אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא** [יג]**(לא) נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו** [יד]**מיתיבי היה** [טו]**ר' יהודה בן תימא אומר אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה בבבודו ונתקנא בו התם בבשר היורד מן השמים מי איכא בשר היורד מן השמים אין כי הא דר"ש בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה אמר** [11]**הכפירים שואגים לטרף נחיתו ליה תרתי אטמתא חדא אכלוה וחדא שבקוה איתיה ואתא לבי מדרשא בעי עלה דבר טמא הוא זה או דבר טהור א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים בעי מינה ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו א"ל יארוד נאלא הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים: ר"ש אומר אף על הכישוף: מ"ט דר"ש דכתיב**

מכשפה

לכל דבר שבמנין. תימה מנא ליה דלא נאמרה לבני נח ומי מצוה: **לכל דבר שבמנין.** לא נשנית בסיני מלא מפני שאסר להם משמים שאפשר ימים קודם ממן תורה ולאחר שלשה ימים הולרך להתיר להם ומ"ג דממילא משתמע התירא דהא שלשה ימים הוא לחסר והרי עברו ולמשמעינן קרא לכל דבר שבמנין ג"ד מ"ש שקבעו זמן לדבר צריך למנות פעם אחרת להתירו כשעבר הזמן: **אי הכי.** כל שבע מצות שחזרו ונטלו בסיני נימא נמי כל אחת ואחת הולרכה לשנות על דבר כגון עבודת כוכבים לפרש מיתה ועבודות המסורין בה וכן גלוי עריות לפרש עונשין ונימא לכולהו לא נשנו ולישראל נאמרו ולא לבני נח: **מזהרה מהדר ומשנה בה למה לי.** למהדר ומיכתב מזהרה דילהו אלא ש"מ להזהיר לבני נח ולישראל נאמרו: **הני נמי.** מילה ופריה ורביה הא לא ליתנו להם אחרת למילתא הוא לחיתנו: **הא.** דגיד הנשה לא חיתנו כלל ומשום הכי לא משייב להו בהדיה ומיהו הכך נמי מן המסורות לבני נח ולא נשנו בסיני הא ולישראל נאמרו ולא לבני נח מסיני ולהלן: **ולישביעית לימא מילה.** ולמי מסיני נאמרה לעיקר מצותיה ודקשיף לך הא אמר ר' יוסי כל שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה הא דלא חשיב ליה לגבי מצות בני נח משום דמילה לאו לבני נח נאמרה אפי' מקודם סיני אלא לזרע אברהם דהייטו ישראל הוא דנסיבי נמי וזרע אברהם דהייטו ישראל הוא דנסיבי: **בני ישמעאל ליחייבו.** השתא: **בני קטורה.** תימה שהם שנולדו לאברהם הן עלמן לא לחייבו ומימא השתא דלא מל אברהם כל בניו אלא ליו בתיירו: **לרבות בני קטורה.** תימה שהם לבדם ולא זרעם אבל אברהם נלטוה לכל העולמים לו: **לא הוסר כאב בלילה דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו'.** לכם ולחיות נתתי העשבים והתילונות ואת כל ירק עשב לאכלה אבל לא מת מתך נתונה לכם: **כירק עשב.** שהפקרתי לאדם לאכול נתתי לכם מעכשיו את כל אלו. **יכול אפילו לצרעים.** יהא אבר מן החי אסור להם: **ת"ל אך.** מיעוט וכל מכין ורקין מעוטין: **מאי תלמודא.** היכי משמע דצרעים ממעטי מיניה דילמא בהמה וחיה ממעטינן מיניה ולא צרעים: **אמר רב הונא דמו.** המי דמו יתירא הוא דהוה ליי למכתב בשר בנפשו לא תאכלו אלא ש"מ דמו בנפשו הוא: **ואפילו הכי** דגים טמאים שאין להם קשקשת הרי דמן חלוק מבשרן שאין דמן חלוק מבשרן כדמוכח בפ' כל כתבי (דף כה:) דם צרעים הותרו הוא משום בשר לוקה משום דם לאו משום צרעים כבשר והכי אמרינן בכריתות בפ' שתוטה (דף כה:) דם צרעים הותרו הוא משום בשר לוקה משום דם לאו לוקה: **כדגים היס.** למדם הרחמן נאמר: **הניזע בעיזא ושיבוטא.** קשה קרון לגד שניס ולעז ניבשה על שפת היס ושניהם מעיזין בכלאים הו לא. תורס בשור וכמוור לאו דוקא דכל תרי מיני נמי אסירי בפ"ק בשור שנגח את הפרה [ד:]: **דם כאווזין ותרנגולין לרבי יוסי בר' יהודה מהו.** בהשוכר את הפועלים [ב"מ לא:] תנן היס עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו הרי זה יאכל כדתניא [דברים כג] כי תבא בכרם רעך וגו' בניאת פועל הכתוב מדבר ר' יוסי בר יהודה תומר אינו לוכל עד שיעשה בידיו וברגליו וקמבעיא ליה לרבה דם כאווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי אמר עליהן משום לא תחסום שור [שם כה] או לא יהיו ברגליו בעין כשור וליכא לו לילמא כל כחו כשור בעינן והא ליכא. תלמוד בני מלאכה ניהו: **וכבל היס הרומסת.** ומי לאו לאכילה מיות בני מלאכה ניהו: ומשני **הוא לאתויי נחש.** ולמלאכה דנחש בר מלאכה ניהו קודס שנתקלל לילך על גחון: **חבל.** ע"הספסר לשון אהבה כל חבל שבעולם לשון נקבול על שמס וכו': **סנדלבונין.** שם מין טוב: **נולין לו בשר.** תלמוד הותר לו לאכול בהמות וחיות: **נהמו לאפיה.** לאכלו: **ירדה דמות חמור מהו.** מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא ואסור: **ירוד נאלא.** ס' תניא שוטה. עוף שמו מניו והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד וכל מניו ס"דמקרא מתרגמינן ירודין: **הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמיס.** ובדר שאינו הוא ואס יאמר טהור הוא:

מכשפה

דנפש זהו הדם אלא לומר לך מי שדמו חלוק מבשרו שהדם קרוי נפש והבשר בשר יצאו צרעים שאין דמן חלוק מבשרן שאין דמם קרוי דם שבהוזהרו ישראל על הדם לא הוזהרו על דם צרעים משום דם אלא משום צרעים בבשר והכי אמרינן בכריתות בפ' שתוטה (דף כה:) דם צרעים הותרו הוא משום בשר לוקה משום דם אינו לוקה: **כדגים היס.** למדם הרחמן נאמר: **הניזע בעיזא ושיבוטא.** קשה קרון לגד שניס ולעז ניבשה על שפת היס ושניהם מעיזין בכלאים הו לא. תורס בשור וכמוור לאו דוקא דכל תרי מיני נמי אסירי בפ"ק בשור שנגח את הפרה [ד:]: **דם כאווזין ותרנגולין לרבי יוסי בר' יהודה מהו.** בהשוכר את הפועלים [ב"מ לא:] תנן היס עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו הרי זה יאכל כדתניא [דברים כג] כי תבא בכרם רעך וגו' בניאת פועל הכתוב מדבר ר' יוסי בר יהודה תומר אינו לוכל עד שיעשה בידיו וברגליו וקמבעיא ליה לרבה דם כאווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי אמר עליהן משום לא תחסום שור [שם כה] או לא יהיו ברגליו בעין כשור וליכא לו לילמא כל כחו כשור בעינן והא ליכא. תלמוד בני מלאכה ניהו: **וכבל היס הרומסת.** ומי לאו לאכילה מיות בני מלאכה ניהו: ומשני **הוא לאתויי נחש.** ולמלאכה דנחש בר מלאכה ניהו קודס שנתקלל לילך על גחון: **חבל.** ע"הספסר לשון אהבה כל חבל שבעולם לשון נקבול על שמס וכו': **סנדלבונין.** שם מין טוב: **נולין לו בשר.** תלמוד הותר לו לאכול בהמות וחיות: **נהמו לאפיה.** לאכלו: **ירדה דמות חמור מהו.** מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא ואסור: **ירוד נאלא.** ס' תניא שוטה. עוף שמו מניו והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד וכל מניו ס"דמקרא מתרגמינן ירודין: **הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמיס.** ובדר שאינו הוא ואס יאמר טהור הוא:

מכשפה

עין משפט נר מצוה

א ומיי' פ"ג מהל' מילה הל' ט טוש"ע י"ד סי' רסו סעי' ג):
קיג ב ג ד מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ז:
קיד ה מיי' שם הל"ח:
ו ומיי' פ"ט מהל' כלאים הלכה ח):

תורה אור השלם

1. ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמר אתה וזרעך אחריך לדרתם:
בראשית יז ט
2. וביום השמיני ימול בשר ערלתו:
ויקרא יב ג
3. ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה:
בראשית ט ז
4. לך אמר להם שובו לכם לאהליכם:
דברים ה כו
5. ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:
בראשית כא יב
6. וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה את בריתי הפר:
בראשית יז יד
7. ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן:
בראשית א כט-ל
8. כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל:
בראשית ט ג
9. אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו:
בראשית ט ד
10. ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ:
בראשית א כח
11. הכפירים שאגים לטרף ולבקש מאל אכלם:
תהלים קד כא

מסורת הש"ס

א) [מכות יב:], ב) כיצה ה., ג) [נדרים לח.], ד) כ"ק כה., ה) כ"מ לח.:
ו) [מדר"ג פ"ל], ז) [מי' פ"ל], ח) [נמדר"ג פ"ח אימס ר'], ט) [נמדר"ג פ"ח אימס ר'], י) [ועי' בכס"ג לכתובות מט:], כ) פ"ק יבמות קכב.).

גליון הש"ס

גמ' לאתויי נחש. עי' בסמים דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לרבות. ובמה ד"ה ע"ש תוס' ד"ה לאתויי: שם מיתיבי היה ר"י בן תימא אומר. עי' לעיל דף ו ע"ב תוס' ד"ה אכל: רש"י ד"ה ירוד נאלא תנין שוטה. עי' תוספ' תוס' יומא קנ"ב דבר נחמד נזה:

מוסף רש"י

ביום ואפילו בשבת. מלמד שחיב בשמיני יומל (שבת קלב.). **ביצחק ולא כל יצחק.** ושמו מיוו נקרא זרע יצחק (נדרים לא.). **לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ.** הטוב להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם ולשמחי בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם (בראשית א כט). **כירק עשב.** שהתרתי לאדם בירקות (שם). **הנהניע בעיזא ושיבוטא.** קשה קרון נעז וגד זה לף על הסוס וזה משך עמו על שפת היס (ב"ק נה.). **דש באווזין ותרנגולין.** לפיו לשם יניס להשמן וכל שעשועיהס על רגליהן (ב"מ צא:). **חבל על שמש גדול.** כל חבל שבע"ס לשון אהבה והפסד הוא (תוליו ע:) הפסד ועגמת נפש הוא (ביבמות קכב.).

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן נפרשה ואלה המשפטים: **אם תקוני שמרו.** כשהזהיר ישמעל בשיני בהמתך לא תרביע וגו' פעמ זהו קרא תקוני תשמרו מה שלא פעמ כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את מקוני שחקקתי לכר לבני נח תשמרו ואלו הן בשמתך לא תרביע כלאים בכרמך וחמור לא הזהרתיך: **שדך לא תזרע כלאים.** וזריעה זו מינה זריעה ממש דלא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו דלא תזרע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המקויים על דבר המקויים: **מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל.** דחומת הגוף שאינה תלויה בחומת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לו.) לטהגם תפילו בחו"ל: **אלא מעשה ושמרתם את חקותי.** דכתיב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: **ככל אשר אני אתכם תשמרו.** להקדים תקים למצות שבידיכם דמשמע תקים דמעיקרא. ועע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו: **שם בן ארבע אותיות.** שם הוי"ה ולא בשאינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: **ושם המפורש.** כלומר שם המיוחד: **קרויי בגדים.** על גדופין שנאמרו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב יט) אשר שלחו מלך אשור [לחרף] לחרף אלהים חי: **והעדים.** כשאר שמעידין בפירוש מה שנאמרו אינן מייצין לקרוע: **לא שמעו השמא.** מפי עצמן: **השומע אוכרה.** נרכת השם מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע: **ו"ת.** הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר[1] היה: **בזמן הזה.** שאנו נגזות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: **נחמלא כל הנגד קרעים.** לפי שהדבר תדיר לפי שאין מתירלין מב"ד: **מי גמירי.** עובדי כוכבים שם המיוחד כל כך שמקללין בו תמיד דקאמר נתמלא כל הנגד כולו קרעים: **שלא נאו בכנוי.** תדיר. ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הנגד וכו' אבל בזמן ב"ד קורעין על עובד כוכבים ומכנוי: **ומעלה הוא דעבוד רבנן.** בדיני ממונות ודיני נפשות שהלריכו כל העדים לפרש עדותן: **הכא.** בנרכת השם דלא תפשר לפרש מפני כבוד השם: **מוקמה בדאוריי"ת.** וקטלינן ליה בהאי עדות: **דאי סלקא דעתך.** בעלמא פסול עד שיפרטו כולם: **אמו הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה בנרכת.** בלא העלמת עדים: **כר' עקיבא.** בתמכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דשם נתמלא שליבי קרוב או פסול עדות של כולן בטלין הלכך בדקינן ליה בהדייהו דאי ממזם או מתכשם מבטלין לסהדותייהו: מתני'

מכשפה לא תחיה.[1] כל שוכב עם בהמה מות יומת כל שישנו בכלל כל שוכב עם בהמה ישנו בכלל מכשפה לא תחיה: ר"א אומר אף על הבלאים: מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא[2] **את חקתי תשמרו חוקים**[3] **שחקקתי לך כבר.**[3] **בהמתך לא תרביע כלאים ושדך לא תזרע כלאים**[4] **מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה מה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ אלא מעתה**[4] **ושמרתם את חקתי ואת משפטי חקים שחקקתי לך כבר התם ושמרתם את חקותי דהשתא הכא את חקותי תשמרו חקים דמעיקרא תשמרו: א"ר יהושע בן קרחה כו':** אמר רב אחא בר יעקב[2] **אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא בעלמא הוא דנקט קמ"ל איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב ש"מ שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל: נגמר הדין כו':**[5] **עומדין מנלן א"ר יצחק בר אמי דאמר קרא**[5] **ואהוד בא אליו והוא יושב בעליית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא והלא דברים קל וחומר ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה**[6] **קורעין מנלן דכתיב**[6] **ויבא אליקים בן חלקיהו [וגו'] ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה:**[7] **לא מאחין: מנלן א"ר אבהו אתיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בגדים וכתיב התם**[7] **ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים**[8] **ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן קרעים ומה ת"ל קרעים מלמד שהן קרועים לעולם ת"ר**[9] **אחד השומע ואחד שומע מפי שומע חייב לקרוע**[10] **והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתיב**[8] **ויהי כשמוע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו המלך חזקיהו קרע והם לא קרעו אמר רב יהודה אמר שמואל**[11] **השומע אוכרה מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע וא"ת רבשקה ישראל מומר**[1] **היה ואמר רב יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי כינוי דלא ופליגי דרבי חייא בתרוייהו דאמר רבי חייא השומע אוכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי אלא פשיטא מעובד כוכבים ואי שם המיוחד מי גמירי**[5] **אלא לאו בכינוי ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא אבל בזמן הזה אפילו שמע מינה: השני אומר אף אני כמוהו: אמר ר"ל שמע מינה** [10] **אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעביד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא: והשלישי אומר אף אני כמוהו: סתמא**[11] **כר"ע דמקיש ג' לשנים:** מתני'

חקים שחקקתי לך כבר. תימה תימסר נמי בלאוין מהכא לכתיב נהשי קרא נגד בלאוין שעשנו לך יעלה עליך ועוד קשה למה לי את חקותי תיפוק ליה מדכתיב למיהנו במעשה בראשית בתילנות ובנהמה דכתי' הלנו טריפות (חולין דף ס: ושם.) משמע דאי הוה כתיב למיהנו בדשמים ה"א דשמין זה על זה וע"ק הא דאמרינן ס"פ הפרה (ב"ק דף נה. ושם) המרכיע שני מינים שניס לוקה אחת למיהנו למיהנו מיבעי ליה מדכתיב למיהנו בגופייהו ומפר"ת דאי לאו את חקותי ה"א למיהנו לאו לאפוקי כתיב ואי לאו למיהנו ה"א את חקותי שמקקתי לך כבר במרה והא דפרין אלא מעתה ושמרתם את חקותי מע"ג אלא מוקמינן אאי בבני נח אלא משום דשמכתן למיהנו במעשה בראשית פרין שפיר דדילמא כי היכי דאהני לך קאי אבני נח אאי נמי לאו אבני נח קאי ות"ת כיון דלא מחייבי רבנן אבני נח לא בהרבעה ולא בהרבכה אלמא לא דרים למיהנו אם כן אמי קונגיל לפרק הפרה ותלו עריפות לא כרבנן וי"ל דנהי דלא דרשו רבנן למיהנו גבי בני נח משום דלא כתיב בלוי ישראל על הכלאים ופפרק מינה לענין דגיס אי נמי לא הוה אמרינן הרכבה בהרבעה אף שדך בהרכבה דלא כתיב בלוי ישראל דרשינן כיון דשמכתן דשטוו ישראל בשמיעת ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו לא דק דלא כתיב הכי אלא בפרשת בהר סיני כתיבי ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו והא קרא לחייבי בקונטרס בפרשת אחרי מות גבי עריות כתיב ושפיר מ"ל שמקקתי לך כבר דבני נח נצטוו על העריות ומע"ג דהאי קרא לפרין מיניה הש"ס ושמרתם את חקותי שהם נמי כתיב מכל מקום משמתבר דבכל התורה לחייבי למסיים לשבר יעשה אותם תומת מהם ומיהו המלך קרינן ביה:

אתיא קריעה קריעה. תימה דבפ"ב דמו"ק (דף כ: ושם) דילוף קריעה מעומד מדכתיב ויקע מיזב ויקרע גילף נמי ללא מאחין קריעה מהכא:

המלך קרע. תימה היאך אמרו למלך מה שמעו בפירוש הא גבי עדים תנן (לעיל דף נו.) כל היום היו דנין את העדים בכינוי: ולימסוד

מסורת אור השלם

1. מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה:
שמות כב יז

2. כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה
מות יומת: שמות כב יח

3. אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ
בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ
כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע
כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם
שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
ויקרא יט יט

4. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי
וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
אֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי
יְיָ: ויקרא יח ה

5. וְאָהוֹד בָּא אֵלָיו וְהוּא
יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה
אֲשֶׁר לוֹ לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר
אָהוֹד דְּבַר אֱלֹהִים לִי
אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא:
שופטים ג כ

6. וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן
חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת
וְשֹׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן
אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל חִזְקִיָּהוּ
קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ
דִּבְרֵי רַב שָׁקֵה:
מלכים ב יח לז

7. וְאֱלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא
מִצְעַק אֲבִי אֲבִי רֶכֶב
יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא
רָאָהוּ עוֹד וַיֶּחֱזַק בִּבְגָדָיו
וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים:
מלכים ב ב יב

8. וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ
חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו
וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית
יְיָ: מלכים ב יט א

מוסף רש"י

חקים שחקקתי לך כבר. מלמד שהיה כתיב ושמרתם את חקתי, משמע את חקתי שמרו, מלמד שהזהיר את נח ובניו עליהן, ולאו הן החקים בהמתך לא תרביע שדך לא תזרע, ואחו זריעת כלאים שהי אומר שהקקתים לך כבר, דומיא דבהמה דבר המקויים והייט הרכבה (קדושין נה:).

והעדים אין חייבין לקרוע. כשעה שמעידין לפני כ"ד פלוני היכך את השם, שכבר קרעו בשעה ששמעו. שניהן (מו"ק כו: תכת"י).

קטו א מיי' פ"ע מהל' כלאים הלכה ה
ופ"ח שם הל"י ופ"י מהל' מלכים הל"ין [ופוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ו בן ופוי' רלה סעיף ג ג]:

קטז ב מיי' פ"ג מהל' עכו"ם הלכה ז:

קיז ג מיי' פ"ב מהלכות מלכים הל"ח ופ"ח מהלכות מלכ הל"ג סמג לאוין קז ועשין ג טוש"ע יו"ד סימן קמ סעיף ו:

קיח ד מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות מלכ הל"ג טור שו"ע יו"ד סימן קמ סעיף לו:

קיט ה מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות מלכ הל"ג סמג שם טוש"ע שם סעיף לו:

קכ ו ז ח ט מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"י ופ"ט מהלכות מלכ הל"ג ז ח טוש"ע שם סעיף לו:

קכא י מיי' פ"ב מהל' עדות הל"ד סמג עשין קז טוש"ע חו"מ סימן כח סעיף י כהג"ה וע"ש:

מתני׳ העובר עבודת כוכבים [א]אחד העובר ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואחד [ב]המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה [ג]אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בלא תעשה [ד]הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה [ה]הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתה הזורק אבן [ו]למרקולים זו היא עבודתה: **גמ׳** מאי אחד העובר אמר רבי ירמיה [ז]הכי קאמר אחד העובר כדרכה ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה וליחשוב נמי אמר אביי [ח]זורק היינו מנסך דכתיב [ט]בל אסיך נסכיהם מדם מנהני מילי דתנו רבנן אילו נאמר [י]זובח יחרם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר תלמוד לומר לאלהים בזובח לעבודת כוכבים הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מניין ת״ל בלתי לה׳ לברו ריקן העבודות כולן לשם המיוחד לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים מניין [יא]לרבות השתחואה ת״ל [יב]וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם וסמיך ליה [יג]והוצאת את האיש ההוא וגו׳ עונש שמענו אזהרה מניין ת״ל [יד]כי לא תשתחוה לאל אחר יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל ת״ל זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצאה [טו]להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת השתחואה לידון בעצמה יצאה זביחה לידון על הכלל כולו אמר מר הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר זובח קדשים בחוץ [טז]כרת הוא סלקא דעתך אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת קמ״ל אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו וכי תימא זובח למה לי לגופיה [יז]דמחשבין מעבודה לעבודה דאיתמר [יח]השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים [יט]רבי יוחנן אמר

וליחשוב נמי זורק. פירש הקונטרס בגמרא מקבל ומוליך משום דלא מצטמן בעבודה הנעשות לשם עבודת כוכבים כדמצטמן גבי ניסוך יסתו יין נסיכים והיינו כר׳ יהודה דדריש בספרי להמי קרא דיין נסיכים גבי עובדי כוכבים לגבי ר׳ נחמיה מוקי לה בישראל ומיהו לרבי נחמיה בלאו הכי מצטמן קרקי בדברי קבלה וקטר לבעל והסך נסכים לאלהים אחרים (ירמיה ז׳): **זובח לאלהים יחרם.** פ״ה כל אלהים בכמה מקומות אפילו שלא כדרכה מלמד שכתוב עובד לאלהים בזביחה יחרם ולא היה יכול לפרש דע״כ לגבי כדרכה אתא דאי לגבי לכדרכה מיולך ועבוד נפקא דה״ל למיכתב לכדרכה וכא ללמדך על הכלל דאפי׳ כדרכה לא מחייבינא אלא בעבודת פנים: **המקטר** והמנסך מניין ת״ל בלתי לה׳ לברו. תימה דבסמוך יליף מיניה זביחה ללמד על הכלל כולו וי״ל דאי לאו דאתי לה׳ לברו הכי הוה ליה ה״ק מה זביחה שהיא עבודת פנים ואתא לרבויי זורק אבל מקטר ומנסך לא:

מניין לרבות השתחואה. וא״ת מ״ל מדאיתקש לזביחה דכתיב (שמות לג) וישתחוו לו ויזבחו לו כדיליף (לקמן דף סג.) האומר אלי אתה דכתיב ויאמרו לו אלה אלהיך ישראל וי״ל דהתם הוי כדרכה לאותו ענל מורחיה וזביחה הוה והא דיליף מהתם אלי אתה מוקי לה בעובד כוכבים:

אזהרה מניין. וא״ת ות״ל מהיכא דנפקא לי׳ מזהרה למגפף ומנשק מלא מעבדה כדפ״ה בפתני׳ וי״ל דאי אתא לאזהרה דהתחואה לא הוה מוקמינן לי׳ למגפף ומנשק כיון

א) עי׳ חוס׳ לקמן סד. ד״ה מקבלו ועי׳ מהרי״ט). ב) ע״ז נד: חולין נט. זבחים י״, ג) [שמות כו], ד) [דכרים ה], ה) [תהלים סג], ו) [עי׳ תו״כ], ז) [דכרים יח], ח) [שופטים יז ג], ט) עי׳ רש״ל שמקיים הגי׳ כו׳.

קכב א מיי׳ פ״ג מהל׳ עכו״ם הל״ג סמג לאוין טז:
קכג ב מיי׳ שם הל״ד:
קכד ג מיי׳ שם הל״ו:
קכה ד מיי׳ פ״ה שם הלכה י סמג לאוין לה טור שו״ע יו״ד סימן קמו סעיף ג:
קכו ה מיי׳ שם פ״ג הלכה ה:
קכז ו ז ח ט מיי׳ שם הלכה ג:
קכח י מיי׳ פ״ח מהל׳ מעשה קרבנות הלכה ב סמג לאוין נצב:
קכט כ ל מיי׳ פ״ב מהל׳ שחיטה הלכה טו סמג עשין סג טור שו״ע יו״ד סימן ד סעיף ג:

תורה אור השלם

1. ירבו עצבותם אחר מָהָרוּ בַּל אסיך נסכיהם מדם ובל אשא את שמותם על שפתי:
תהלים טז ד
2. זבח לָאֱלֹהִים יָחֳרָם בלתי לַיי לבדו:
שמות כב יט
3. וילך ויעבד אלהים אחרים וישתחו להם ולשמש או לירח או לכל צבא השמים אשר לא צויתי:
דברים יז ג
4. והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו:
דברים יז ה
5. כי לא תשתחוה לאל אחר כי יי קנא שמו אל קנא הוא:
שמות לד יד

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה מאי וכו׳ ודקא קשיא ליה:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א) רש״י ד״ה מאי ולאו נן יכו׳ דכך כתוב כהשתחואה ובקל קשיא יכו׳ ל״ל ובקל קשיא וכו׳:

מוסף רש״י

השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים. שלא שחט הנהמה לשם עבודת כוכבים שיהא עובדה בשחיטה, שלא מצא בשחיטה על מנת לזרוק (ע״ז לד: וכערי״ן ובחו״י): ולאי שחטה לשם עבודת כוכבים שהיה בלבעה לעבודה בשחיטה זו, דבכי הכל אמרינן הכל זבחי מתים הוא, שלא בשלא היה מחכיון להיות שחיטה זו עבודה לעבודת כוכבים שלא שחטה לעצמו על מנת שיעבוד העבודת כוכבים בזריקת דמה או בהקטר חלבה (חולין לח).

אסורה וריש לקיש אמר מותרת הניחא לר' יוחנן אלא לריש לקיש בעי קרא מתקיף לה רב פפא ולרבי יוחנן לא בעי קרא עד כאן לא קא אסר רבי יוחנן אלא בהמה אבל גברא לא בר קטלא הוא ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ולר"ל מי בעי קרא עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר [א]דהר מותר ועובדה בסייף א"ל רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו [ו]איכה יעבדו למעוטי מאי וכי תימא למעוטי הפוער עצמו לזובחים מהשתחואה נפקא מה השתחואה דרך כיבוד אף כל דרך כיבוד אלא למעוטי [ב]הפוער עצמו למרקולים ס"ד אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון קמ"ל אלא הא דאמר רבי [ו]אליעזר [ב]מנין לזובח [ג]בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר [ב]ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לבדרכה דכתיב איכה יעבדו תניהו ענין לשלא כדרכה שלא כדרכה מהשתחואה נפקא התם בזובח להכעיס רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה רמא ליה מתני' אהדדי תנן העובד עבודת כוכבים עובד אין אומר לא והאנן [ג]תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד א"ל באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה [ד]רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתניא האומר בואו ועבדוני רבי מאיר מחייב [ד]ור' יהודה פוטר [ה]היכא דפלחו כולי עלמא לא פליגי דכתיב [ג]לא תעשה לך פסל כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר [ו]דיבורא מילתא היא ורבי יהודה סבר דיבורא לאו מילתא היא הדר אמר רב יוסף [ה]לאו מילתא היא דאמרי דאפילו לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב [ו](דתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד במאי קמיפלגי במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"ם מסית לעצמו לא שמעי ליה מימר אמרי

מ"ש

ריש [ל]קיש אמר מותרת. פי' בהנאה ולא בתכילה דמומר לעבודת כוכבים אסור לאכול משחיטתו אי נמי אפילו בתכילה שרי כיון דלא היה מומר מעיקרא ובשחיטה זו הוה לעשה מומר[ג]: **איכה** יעבדו [ל]מעוטי מאי. תימה הסתם נמי דאמר זביחה יצתה ללמדך מקשה ליה איכה יעבדו למעוטי מאי דלמעוטי שלא כדרכה עבודות לא מיצטריך דמזיחה נפקא דוקא עבודת פנים וע"כ איכה יעבדו לרבויי אתא כגון פוער לפעור וזורק אבל למרקולים דלא נפקי ליה לא מזיחה ולא מהשתחואה ואי לאו איכה יעבדו ה"א דאפילו תכילה שרי כיבוד וי"ל דאי השתחואה ללמד יצתה לחייב בשאר עבודות אפילו שלא כדרך כיבוד כגון פוער לפעור וזורק אבל למרקולים נמי לא צריך קרא דהשתחואה נפקא לע"ג דעבודתה דרך בזיון כיון שעובדין אותה כך וגדולה מזו בעי למימר הש"ס שממון דנפקא ליה פוער למרקולים מהשתחואה דלהכי מיצטריך איכה יעבדו לע"ג דאין עבודתו כך אלא משום דעבודתו דרך בזיון וכ"ש פוער לפעור וזורק אבל למרקולים לע"ג דדרך בזיון כיון דעבודתו כך: **מניין** [ל]זובח בהמה [ל]למרקולים.

למזוזה למלהים נפקא לן בזובח למכוסדים אבל בזובח למכוזים לא ות"ת מזהיר שמעון אלא יזבחו עוסק הוא ליה בזובח למכוזים ועו"ק למזוזה למלהים שמעון לעיל עוסק אבל מזהיר לזובח אלא כדרכה הוא ליה להא לעיל גבי השתחואה מיצטריך קרא לעוסק ומזהיר אלא כדרכה וי"ל דזובח למלהים לעוסק ולא יזבחו למזהיר ויתמ' השתא דקתמר אם אינו ענין לכדרכה להא כתיב איכה יעבדו דהל"ל אם אינו ענין למכוסדים להא כתיב זובח למלהים וגו' תניהו ענין למכוזים והשתא לכל אלא כדרכה מיצטריך לן יזבחו ולא נקט מרקולים אלא משום דסתם מכוזים להו מורחייהו בזביחה ות"ת נימא דהני קרלי למכוסדים אבל למכוזים הוא לן להא לקמן אלא השתחואה חד מיצטריך לכאלא כדרכה דמכוסדים וחד לאלא כדרכה דמכוזים וי"ל כיון דגלי קרא גבי השתחואה דלא שני ה"ה בשאר עבודות וכן פי' בקונט' לקמן: **האומר** אעבוד. פ"ה משמתרלה

מחייב דנפקא ליה מלא תאכה ושמע מינה הא תשמע אלו הא תאכה ושמע מינה ומקשה לתכמי לא ס"ד הכי טעמא עד דמייתי ליה דרב יוסף אלא היינו טעמא דמקבלו עליו בחלוה: **ומר** סבר מסית [ל]עצמו [ל]א שמעי [ל]יה. תימה נהי דלא שמעי ליה ליחייב מיהא כשאר מסית דמחייב בדיבורא כשמכחישין לו עדים ומתרו היתך ניחא להכי משמע ושמע עדים ואבנים ואם אין מוזר הו חייב דהכי משמע ושמע דוקא מסית לעצמו אבל מסית לאחרים ליה דממשכי בתריה טפי אבל מסית לעצמו לא מחייב מסית כ"ש משום דלא שמעי ליה לתמרי מ"ם מיהו מינן ועי"ל דבחולה שמעתין פליגי בניסת והא דקתמרינן לעיל היכא דפלחו כ"ע לא פליגי ר"ל במסית כ"ע לא פליגי דכיון דאי פלחו מחייב על כן יש לחייב המסית בדיבוריה במסית לעבודת כוכבים כי פליגי בדיבורא בעלמא בניסת כשאמר אין דרכי מחיר אבר דיבורא מילתא הוא ומחייב ניסת ומסיק לניסת לעבודת כוכבים דשמעי ליה לפילו רבי יהודה מודה דמחייב בדיבור כי פליגי במסית לעצמו אי מחייב ניסת או לא אבל במסית פשיטא דמחייב בדיבורא:

לסורה. הכהמה בהנאה ולע"פ שהשחיטה לאו לעבודת כוכבים היתה ולפילו לא זרק דמה לעבודת כוכבים נאסרה. וילפינן טעמא בשחיטת חולין [נט.] דגמר לה רבי יוחנן ממחשבת פגול דלהוי מעבודה לעבודה להשוותו את הזובח על מנת לזרוק את הדם למחר פיגול:

וריש לקיש לאמר מותרת. לא ילף מזן מפנים אין מחשבין מעבודה לעבודה: **סניחא.** הא דמייתר ליה זובח ללמד על הכלל ולא מוקמינן לה [ו]הא דרבא לומר שמחשב מעבודה לעבודה הא נימא לרבי יוחנן דנפקא ליה לענין לאתקורי ממחשבת פיגול אילא למימר ללענין אימויי גברא נמי מהשתא ילף ועל כרחך לייתר ליה זובח אלא לר"ל ילף עבודת כוכבים מפיגול נימא להאי זובח שמחשבין מעבודה לעבודה: העובדי כוכבים העובדין את ההרים תניא בספרא ע"ז (דף מה.) ההרים מותרין בהנאה לכתיב [ו]להרים על ההרים[ב] ולא ההרים [ו]להרים: **ועובדיהם בסייף.** לע"ג דמתוכר לא מתסר עבודת כוכבים מיהא הוי. והכא נמי לא בעיא קרא הואיל וחשב בשחיטה ע"מ לזרוק הוה ליה כעובד עבודת כוכבים דהא זריקה בלא שחיטה לא שכי הלכך על כרחך אי השתחואה ללמד על הכלל נפקא ליה לא ה"ל למיכתב זובח: **איכה יעבדו.** דמשמע כדרכה אין בלא כדרכה לא: **למעוטי מאי.** שלא כדרכה מאחר דילפינן מהשתחואה דלפילו חיוב עבודת פנים מחייב שלא כדרכה אי נימא למעוטי עבודת בזיון לעבודת כוכבים שעבודתה דרך כבוד כגון פוער עלמו לעבודת כוכבים שזובחין [ו] למה לי למעוטי מהאי קרא: **הא מהשתחואה נפקא.** שמלמדת על הכלל שחיוב חייב בלא דרך כבוד כהשתחואה: **אלא הא דת"ר מלעזר מניין לזובח בהמה.** שהיא עבודת כבוד למרקולים שעבודתה בזיון וה"ה לפעור לם לאחת לרבה בר רב חנין שהשתחואה מלמדת על הכלל ל"ל האי קרא להכי מהשתחואה נפקא: **לזובח להכעיס.** ואינו מתכוין לקבלו עליו בחלוה ואשמועינן קרא דעובר בלאו: **מרכסו ליה תורי.** והלך לנקבן: **האומר אעבוד.** משמע שהשקיעוהו ונתרלה חייב אחתה לנקבן לן לקמן [ע"ב] אלא תאכה ולא תשמע[ב] הא תאכה ושמע חייב אין: **אלך ואעבוד.** שמשמר הליכה לע"ג דאיכא למימר אדאכי הדר ביה: **נלך ונעבוד.** לע"פ שכלל עלמו עם אחרים לא אחיל ואיהו נמי לא ליזיל: **ת"ל.** מתני' דקתני עובד אין אומר לא: **כאומר איני מקבלו עלי.** בחלוה: **אלא לעבודה.** על שמעבדנו דכל כמה דלא פלח ליה אין כאן אכה ושמע ופיפא דמשמע אחשיבה חייב ונקבלו עליו אלהותו מיד דכיון דאמר אעבוד משמע קבלים עליה בחלוה אי לא פירש בהדיא שאינו מקבלו עליו אלא לעבודה: **בואו ועבדוני.** עומה את עלמו לעבודת כוכבים ומשמע בני אדם לעבדו: **מחייב.** מיהא כמשמע: **רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב.** בשכיל דבור אלא מעשה אלא ניסת לעבודת כוכבים ואכה ושמע ואמר לעבוד אלך ונעבוד אבל בלומר בואו ונעבדוני פטור אלמא טעמא דרבי יהודה משום דאינו מחוייב לעלמו טעמא אחריתא הוא דהא ניסת מחייב בדיבורא: **מסית לעלמו.** במשית אחרים לעלמו שיעבדוהו אי הוי מסית אי לא: **לא שמעי ליה.** שהרי הוא אדם כמותם ואפילו הניסתים לאחר עבודת כוכבים[ב] אין ניסתין לעבוד אדם:

ג) [ל"ל מלעזר], ב) ע"ז נא. זבחים קו., ג) [לקמן קז., ד) [זבח נג: ופ"ק], ה) שבת סג: ופ"ג, ו) [ל"ל דמני'], ז) ל"ל להאי, ח) [דברים יג], ט) [דברים יג], י) נכ"ל: [לאחר ללמי ע"ו., כ) [ועי' תוספות זבחים י. ד"ה ר"ל ותוספות מולין יד. ד"ה השוחט].

תורה אור השלם

1. השָׁמֶר לְךָ פֶּן תִּנָּקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵי הִשָּׁמְדָם מִפָּנֶיךָ וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי: דברים יב ל
2. וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לִשְׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה זֹאת לָהֶם לְדֹרֹתָם: ויקרא יז ז
3. לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: שמות כ ג

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה למעוטי וכו' שזובחין לה נמה לי:

מוסף רש"י

ר' יוחנן אמר אסורה. קסבר מחשבין מעבודה לעבודה דילפינן חון מפנים (ע"ז לד:) ממחשבת פיגול של פנים, שהשותט על מנת לזרוק דם לאחר או להקטיר אימורין למחר זהו עיקר פיגול (חולין לם:). וריש לקיש אמר מותרת. לאכילה (זבחים י:) לריש לקיש לא ילפינן, דפנים הוא דאמר רחמנא השותט על מנת לזרוק את הדם פיגול ואע"ג דלא זרק, דהוי מחשב מעבודה לעבודה, מעבודה זו על מכירתה, אבל לענין עבודת כוכבים לא (ע"ז לד:) ואינה אסורה אלא אם כן שחט לעבודת כוכבים, שבשחיטתה עבר עבודת כוכבים אי זרק למה לעבודת כוכבים (זבחים י:). מנין לזובח בהמה למרקולים. ע"פ שעבודתו דרך בזיון לפקולי בהנים וזה עובדו דרך כבוד ולא קרינא ביה תיכה יעבדו ואעפ"כ, ואפ"ה מניין שהוא חייב (זבחים קו:) ע"פ שאין עבודתו בזיונה (ע"ז נא:). אם אינו ענין לבדרכה. לעבודת כוכבים שעבודתה בזיונה, דהא נפקא לן מאיכה יעבדו (שם). האומר אעבוד בו'. בתחת מכל הלשונות הללו הוי מסית ולחייב (לקמן 81.). תנאי שקלת מעלמא. אימת כולם, שאין אחד מוזל בחלוה שאלמלא כן, דמוקי הך תנאי מתניתא חלא כמר ואחד כמר (שבת נג:) ללא משכחת תנאי דפליגי בהדי (פסחים מה: וכע"ז בכ"מ).

א) [מיי' פ"ח מהל' ע"ז הל"ג טוש"ע י"ד סי' קמ"ה סעי' ג].
קל ב) מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הלכה ג סמג לאוין יז:
קלא ג) מיי' שם הלכה ג: קלב ד ה ו) מיי' שם פ"ה הלכה ה:

עין משפט נר מצוה

קלב א מיי׳ פ״ה מהל׳ עבודת כוכבים הלכה ה:
קלד ב מיי׳ שם פ״ג הלכה ו:
קלה ג ד מיי׳ פט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ג:
קלו ה מיי׳ שם הלכה

רבא אמר פטור. תע״ג דבפ׳ בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר נעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י״ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ״מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה ומיהו לרבא דרבא לטעמיה דאמר בפ׳ ר׳ ישמעאל (ע״ז דף נד. ושם) לפי׳ עבודת כוכבים בגיעעא נאמר ומי הן הן ולא שימות הן דא״כ הני (כריתות) דמייתי ליעל דאמרינן במ״ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא ו׳ וי״מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו נסתם עבודת כוכבים והכא לייר׳ בעבודת כוכבים שהכל עובדים מלהכזה ומירלה דומיא דהמן דמייתי ומתני׳ דאחד העובד משמע ליה לחייבי כה״ג דלא נסתם עבודת כוכבים לא ליגטריך דשמעינן ממתני׳ דהפועל עצמו לפעור [ב] תע״ג דמכוין לצווי מייב מיהו היינ דכהן משום הוה מני לאוקומי נסתם עבודת כוכבים אלא דמשני שפיר וא״ת לרבא אמאי לא נסתמוה מדלכי להמן וי״ל כדאמר במדרש שהיו נלמיס על נבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ״ד) בגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מיס בזוכוית בנועה ולא קיבלו [ג] ורבא

מ״ש איהו מינן דידן ואין דקאמרי אחובי עליה ומתני׳ כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים יחיד לא מימלך וטעי בתריה רבים מימלבי ולא טעו בתריה אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב [1]לא תאבה לו ולא תשמע אליו [א]הא אבה ושמע חייב איתיביה אבי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא [2]כי יסיתך אחיך בן אמך אחד יחיד הניסת ואחר רבים הניסתים והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים ורבים מכלל יחיד יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו רבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו אלא אמר אבי כאן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים מפי עצמו מימלך מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אבי מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא״ל כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה הא דלא א״ל כך אוכלת כך שותה כו׳ אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב [3]מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו׳ מה לי קרובים ומה לי רחוקים הכי קא״ל מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים מאי לאו דאמר ליה כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש״מ רב אשי אמר סיפא בישראל [ו]מומר רבינא אמר לא זו אף זו קתני [ב]איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב רבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר [ב]פטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סימן עב״ד ישתחו״ה למשי״ח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עבודת כוכבים אחד העובד כו׳ מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא כדמתרץ רבי ירמיה [ג]אמר אביי מנא אמינא לה דתניא [4]לא תשתחוה להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפילו נעבד כהמן ת״ל [4]ולא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא [ג]כהן משיח בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה וחכמים אומרים [2]בהעלם דבר [ד]ושוין שבשעירה ביחיד [ה]ושוין שאין מביא אשם תלוי [ג]האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים ה״ד אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

מאי שנא מיהו. להיות אלוה יותר ממני ומיז דקאמר ליה מחוסי עליה: **ומסגיחין.** דקסיז מהדדי הכי מתוקמא ריסא דקתני עובד מין מומר לנ: **ברבים הניסתים.** דאפילו נתרלו מיעלמי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע ופיפא דמחייב בשהה ושמע ביחיד הניסת לכיון דנתרלה לגמי לעעמיה למהדר והוא אבה ושמע ורחמנא מייביה: **והולית הכתוב יחיד מכלל רבים.** וילך ויעבוד וגו׳ ופקלתם (דנריס יו): **ורבים מכלל יחיד.** לדון בפ״ק הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: **להחמיר על ממונם.** ושרפת בשם וגו׳ (שם) אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: **מפי עלמו.** שיין אמר מפיתו: **מנא לימינא לה.** דבדבורא ניסת מפי מחריס הוא דמחייב: **הא אבה ושמע.** למפיתו מייב: **ליחי ואידי בניסת מפי אחרים.** ומשכחת לה דלא מחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מפיס שבמיה לעבודת כוכבים כך אוכלת וכך שותה דכיון דלא ידע ניה מילתא דשבמיה מהדר קא הדר ניה ולא אבה ושמע: **מנא לימינא לה.** דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכך שותה משמעי: **דכתיב.** בפרשת מפיח מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מקצה אל קצה הארץ: דברים יג ח

4. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: שמות כ ד

רבי אומר בשגגת מעשה. לאוהיס, וחכמים אומרים בהעלם דבר. כלומר עס שגגת מעשה כשאר מלות (הוריות ז:). **הרי לבו לשמים.** לאי נמי בניח עבודת כוכבים השמהוה לשמים נלא ליאסרוה עבד ולימ מעלת (בריתות ג, וכניי שבת עב:). **אנדרטא.** צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא נשם מלוה (שבת עב:).

מי שנא מחוסי עליה ומסגיחין. דקסיז מהדדי הכי מתוקמא ריסא דקתני עובד מין מומר לנ: **כרבים הניסתים.** דאפילו נתרלו מיעלמי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע ופיפא דמחייב בשהה ושמע ביחיד הניסת לכיון דנתרלה לגמי לעעמיה למהדר והוא אבה ושמע ורחמנא מייביה: **והולית הכתוב יחיד מכלל רבים.** וילך ויעבוד וגו׳ ופקלתם (דנריס יו): **ורבים מכלל יחיד.** לדון בפ״ק הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: **להחמיר על ממונם.** ושרפת בשם וגו׳ (שם) אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: **מפי עלמו.** שיין אמר מפיתו: **מנא לימינא לה.** דבדבורא ניסת מפי מחריס הוא דמחייב: **הא אבה ושמע.** למפיתו מייב: **ליחי ואידי בניסת מפי אחרים.** ומשכחת לה דלא מחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מפיס שבמיה לעבודת כוכבים כך אוכלת וכך שותה דכיון דלא ידע ניה מילתא דשבמיה מהדר קא הדר ניה ולא אבה ושמע: **מנא לימינא לה.** דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכך שותה משמעי: **דכתיב.** בפרשת מפיח מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מקצה אל קצה הארץ: דברים יג ח

4. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: שמות כ ד

רב אשי אמר בישראל. דמחייב בתמירה ניסרמל מומר[ו] דכיון דקבל עליה תו לא הדר ניה ולא מבה שהרי הופקר בכך: **רבינא אמר.** לעולם ניסרמל גמור וכולה מתני׳ בחד טעמא ותנא ריסא עובד ופיפא מומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף מומר מייב: **מאהבה ומיראה.** מאהבת אדם ומיראת אדם ולא מאבה בלבו בתלוות: **מייב.** במזיד ובאתראה במיתה ובשוגג לכפפור מותר לעשות כן מייב בחטאת: **פטור.** ניז במזיד אין בשוגג

מסורת הש״ס

ע) [בפ״ק: מסומד], ב) שבת עב: [בריתות ג.], ג) [ותמר רפ״ב], ד) הוריות ז:, ה) שבת עב: בריתות ג., ו) בפ״ק: מסומד, ז) [ל״ל תמר ד״ה נעבד], ח) [הא דקתני רפ״ב], ט) [שנשתו שגג ב״ב], י) בפ״ק אילמא הוא, כ) בפ״ק: אלמא, ל) [ל״ל בריתות], מ) [עי׳ תוס׳ שבת עב:].

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו:
דברים יג ט

2. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתֶּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ:
דברים יג ז

3. מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ: דברים יג ח

4. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: שמות כ ד

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה רבא. ור״ם הא דאמר. ע״ל סה ע״ת תוד״ה הוסיל ויעט: **כא״ד אע״נ** דמבוין לבוורי. ע״ל סד ע״ת תוס׳ ד״ה מע״נ:

הגהות הב״ח

(ת) רש״י ד״ה ויסיח כו׳ ואחד מעוה במשמע:

מוסף רש״י

מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים. כשם שאין ממש בקרובים, כך אין ממש בכוזבים (דברים יג ח). **רבי אומר בשגגת מעשה.** לאוהיס, וחכמים אומרים בהעלם דבר. כלומר עס שגגת מעשה כשאר מלות (הוריות ז:). **הרי לבו לשמים.** לאי נמי בניח עבודת כוכבים השמהוה לשמים נלא ליאסרוה עבד ולימ מעלת (בריתות ג, וכניי שבת עב:). **אנדרטא.** צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא נשם מלוה (שבת עב:).

ואי לא קבליה עליה כאלוה. מלמד לכבוד המלך השמחוה לו לא כלום הוא דהא לא מכוין לשם עבודת כוכבים: **אלא לאו.** שעבד עבודת כוכבים מלהבה ומירמא מהם כשבור שמומר לעשות והכי קאמר מומר כי הכי גוונא דידע ליה למיסור עבודת כוכבים בכל עבודות שבה לאו העלם דבר הוי קרי ליה מע"פ שנעלם ממנו מיסור מהבה ומירמה אחין זו מגוף המיסור אלא מ"מ נעלם ממנו עיקר עבודת כוכבים בחמת מעבודותיה כשבור שעבודה זו מומר לה: **ורבא אמר לך.** לא הוי שגגת מעשה הכי אלא בחומר מומר לעבוד עבודה עבודת כוכבים כשבור אין

ורבא אמר [לך] **לא באומר מותר.** (מכות דף ז. וסנ) דממעטו רבא מבשגגה פרט לאומר מותר אתם גרם רבה לעני מהני בתריה מי נמי גבי גלות עובדת בשגגה כתיבי ס): **מאי טעמא** דר' יוסי. כפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דלמתי מ"ס דמחמת ומ"ס דמהנה למאי אתו ולמאן מ"ט לא משמע כן ויש לפרש מ"ט דר' יוסי הא לשמעון ולשם משמעון לחטוי ולחולדות ומפרש משום דלמקמיכהו מהדדי דרשינן נמי אתם שהיא הנה והנה שהיא אתם: העלם

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא אלא לאו מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא באומר מותר אומר מותר מותר היינו העלם דבר [א]קיום מקצת ביטול מקצת [ב]תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן זיבח וקיטר וניסך [ג]והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר ליה [ד]פוק תני לברא אמר רבי אבא הא דאמר ר' זכאי מחלוקת ר' יוסי ורבי נתן דתניא [ה]הבערה ללאו יצאה דברי רבי יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למאן דאמר הבערה ללאו יצאה השתחואה (ו) נמי ללאו יצאה למ"ד הבערה לחלק יצאה השתחואה נמי לחלק יצאה מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות [ו]מאחת מהנה [ז]דתניא ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייב אחת על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת [ח]וא"ר יונתן מאי טעמא דרבי יוסי דכתיב ועשה מאחת מהנה אחת מאחת הנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות מהנה תולדות אחת שהיא הנה [ט]זדון שבת ושגגות מלאכות הנה שהיא אחת [י]שגגת שבת וזדון מלאכות אבל הבא דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי דכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה חילוק מלאכות דעבודת כוכבים נמי תיפוק ליה מאחת מהנה אחת זביחה מאחת סימן אחד הנה אבות זיבוח קיטור ניסוך והשתחואה מהנה תולדות [יא]שבר מקל לפניה [יב]אחת שהיא הנה זדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות הנה שהיא אחת [יג]שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה מזיד הוא אי לא קבליה עליה לא כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר [יד]אלא באומר מותר תפשוט [טו]דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו תיפשוט [טז]דאינו חייב אלא אחת הא לא קשיא ותפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הכא כתיב במשיח פר ובנשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעבודת כוכבים תנן ושוין שבשעירה כיחיד [יז]ותו לא מידי כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר הכי

מסורת הש"ס

ו) שבת ע:, ב) [ע"ר פוס' לקמן סב. ד"ה ס"ל אמין], ג) [שבת קו. וש"נ], ד) לעיל לה: שבת ע. יבמות ו: [ותף לג: כריתות כ:], ה) שבת ע. קנ: כריתות נ., ו) [בשבת לוימא ותר"י בר מניומי], ז) [שבת ע: וש"נ], ח) [סוכה לו: וש"נ], ט) [ע"ע פוס' ותוס' שבת ע: ד"ה ס"ה ותוס' ותוס' שבת ס"ה ותוס' ותוס' שבת ס"ה ותוס' ותוס' שבת

הכי תנא קמיה [ו]חומר בשבת מצות חומר בשאר מצות מבשבת חומר בשבת שהשבת עשה שתים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת אמר מר חומר בשבת שהשבת עשה שתים כו' היכי דמי אילימא דעבד קצירה וטחינה דכוותה גבי שאר מצות דאכל חלב ודם הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב אלא גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת היכי דמי דאכל חלב וחלב דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב והיינו דאמר ליה [ז]פוק תני לברא מאי קושיא דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה מה שאין כן בשאר מצות אתאן לעבודת כוכבים כדרבי אמי [ח]דאמר ר' אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לא מיתוקמא ליה בעבודת כוכבים דקתני סיפא חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים היכי דמי אי דקסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קביליה עליה באלוה מזיד הוא ואי לא קביליה עליה לא כלום היא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר מה שאין כן בשבת דפטור לגמרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי פטור לגמרי ליכא למאן דאמר מאי קושיא דלמא לעולם אימא לך רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות ושגג בלא מתכוין דקסבר [י]רוק הוא ובולעו מה שאין כן בשבת דפטור [כ]שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור [ל]וכדרב נחמן אמר שמואל דאמר [מ]המתעסק בחלבים [נ] ובעריות חייב שכן נהנה [ס]המתעסק בשבת פטור [ע]מלאכת מחשבת אסרה תורה ר' יוחנן למטעמיה דלא מוקים מתניתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא [פ]דא"ר יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא [צ]מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא גופא אמר

הכי תנא קמיה: ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: **חומר בשבת וכו'**. לקמן מפרש לה: **שגג בלא מתכוין**. לפ' נתכוין למלאכה זו בלא לדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו: **קנירה וטחינה**. לחיכא שמות מחולקין ומשום הכי חייב שתים: **חלב וחלב**. שני זיתים בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא חילו חייב בלא חתא דכתיב **שבשגגה** לקמן: **מלוס שגג בלא מתכוין**. בחלבין ובעריות ליכא למתוקמא כגון חלב המהותך לפניו וכסבור רוק הוא ובלעו דלא מתכוין למלילה בלא מתעסק בדבר אחר בשלעיתא רוק והיכי דמי שוגג גמור כסבור שומן הוא ואכלו דמתכוין למלילה אבל זה לא שוגג הוא ואפ"ה חייב כדלמטן לקמן בשמעתין שכן נהנה משא"כ בשבת כגון שנתכוין להגביה את התלוש ומתך את המחובר פטור שנאמר (ויקרא ד) **אשר חטא** בה עד שיתכוין למלאכה זו פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו שלא מתכוין למלאכה זו ומיהו מתעסק ועלה בידו לליכא מלעיס מי עריות חייב שכבר נהנה. אבל בעבודת כוכבים ליכא לתוקומה ויכי דמי שגג בלא מתכוין מי ניחא וכו': **הרי לבו לשמים**. ולשמים נתכוין והשתחוה ואין כאן עבירה כלל לא שוגג ולא מזיד: **אלא**. שוגג בלא מתכוין כגון מלהכה ומילאה ולא נתכוין לעבודת כוכבים אלא להנאת הפיס ושגג כסבור מותר לעשות כן: **אלא כשומר מוסר**. לחמר אין עבודת כוכבים בתורה ויכין לא הוזכרה לו מעולם אין מתכוין קרי ליה: **המתעסק בחלבים ובעריות**. כשעלה בידו חלבים ועריות היה מתעסק ולא נתכוין לכך. כל מתעסק קרי ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל: **שכן נהנה**. הלכך מחייב בכוותה: **מלאכת מחשבת**. שחשב לעשות זאת: **ר' יוחנן**. לחמר ליה פוק תני לברא[פ] ולא מוקים ליה בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מלות חוץ לטעמיה דלא מוקים ליה בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: **דא"ר יוחנן**. בגמ' מלינא בפרק המפקיד: **מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא כו'**. דקתני המפק[צ] המפקיד חבית אצל חבירו ולא ידעו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה אם ממון ידו נשברה לגרכו חייב לגרכה פטור אם מהסיחה נשברה בין לגרכה בין לגרכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה בין ממון ידו בין מהסיחה לגרכו חייב לגרכה פטור ופרין התם מני רבי ישמעאל היא דאמר לא נעשין דעת הבעלים עד שיחזיר דבר רבי ישמעאל מאי מיריא לא ייחדו ליפלו ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא מיבעיא ייחדו דמקומה הוא אלא לפלו לא ייחדו מקומה הוא לא נעשין דעת בעלים אימא קאמר לא ר"ע מאי מיריא ייחדו ליפלו לא ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא ייחדו לאלו מקומה הוא אלא לפלו לא ייחדו נמי דמקומה הוא נעשין דעת בעלים ר"ע ואילו הוא בעי לתוקמא ריש בשהסיחה במקומה הרשות ופיפא בשהסיחה במקום שהסיחה מקומה כדמוקי לה לחמרתי התם ה"מ לתוקומיה כולה כר' ישמעאל ואר"י מתן דמתרגם וכו' אלא הוא בעי לתוקמיה ריש בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: **מסותא**. מחלק כמו מסחותא וירמז[ר] מתרגמינן [ש]ומסחי: ס"ג.

להגביה את התלוש וחתך את המחובר. פ"ה לכתיב אשר חטא בה כדדרשינן בפרק קמא דכל (כריתות דף יט.) פרט למתעסק וקשה למה ליה לשמואל במתעסק בשבת טעמא דמלאכת מחשבת ת"ל מנה וי"ל דס"ק בשבת פטור אף על פי שנהנה משום מלאכת מחשבת ועי"ל מתעסק דפטור לכתוב מנה התם היינו כדמפרש התם לרבא משכחת לה בגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהיינו ומילא שהוא מחובר דנעשית מחשבתו דלי מחובר אחר לפילו ליכא דנתכוין למחובר פטור דומיא דנתכוין לכתוב זה וכתב זה דפטרינן התם בהיזק פירקא (דף כ.) ולמאני משכחת לה בגון דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר כלומר ומילא שהוא מחובר דכל כה"ג מלאכת מחשבת היא ולא מיפטר אלא מבה אבל מתעסק דשמואל דפטור משום מלאכת מחשבת היינו בנתכוין לחתוך זה וחתך מחובר אחר ולא נעשית מחשבתו והא דקאמר התם אלא דמוקי לה בהא דמוקי אחר מחט בה פרט למתעסק מתעסק דלמאי לי בחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא לעולם דשמואל פרט למתעסק לא מיבעיא דשמואל ור' יוחנן דאמרי תרוייהו מתעסק פטור אלא אפילו למאן דאמר מתעסק חייב הני מילי בחלבים ועריות דשכן נהנה אבל בשבת דלא נהנה לא ומיהו מדקאמר ר' יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא משמע דלמאן דאמר מתעסק חייב אפילו בשבת נמי חייב ומיהו מדקאמר הכי תנא קמיה חומר בשבת מבשאר מצות משמע דלמאן דאמר מתעסק פטור אפילו בשבת נמי לא חייב דלא הוי חומר בשבת מבשאר מצות

אמר ר' אמי זיבח וקיטר וניסך כשעלה לגג גרמינן והשתחוה לגג עבודה היא ולפיכך כהן דר' זכאי לעיל נמי ל"ג ליה וקשה לאמאי ס"ל פוק תני לברא לפילוי ר' נתן דאמר התם לחלק הכא מודה ללוי ילפת כדמפרש לקמן דמצי טעמא הכא מדכתיב לא תעבדם מיהו לאפסר הא לאמר ליה פוק תני לברא משום דלא דריש ליה לא תעבדם ולרבי משום דלא ילפינן מהתם כלל ולא גרסינן לא תעשה עבודה ולא תעבדם ולא תשתחוה ולא תעבדם ולא תשתחוה ולא תעבדם ולא תשתחו

שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו. מע"ג דהכי ג' מלא יסמע נפקי ונסמוך נמי ממרינן דלא יסמע מזהיר מין זה לגו שבללות דחדא מילתא היא שמסמיע סם עבודת כוכבים והא לגא נפקי כולהו מלא מזכירו משום דחי כתיב מלא מד קרא הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים מ"ש משום עבודת כוכבים הכתובה בתורה להזכיר שמה לישבועה ומפ"ה לנדור ולקיים לשון מיהו קשה דלא יסמע הוי לגו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א לאזהרת לא יסמע אזהרה למדיח ומעיקרא לא פלגינהו גז' קראי מלא לאזהרת שבועת דעיקר מילתא דכולהו מלא מזכירו נפקא:

אסור [5]אדם שיעשה שותפות. אמר ר' שמואל כ"ש שבועה עצמה דאין לקבל היתנו ור"ת אומר מותר לקבל היתנו שבועה קודש שיפקיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:) דאלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמגיל מידם ולא מיישינן דילמא מזיל ומודה ואע"ג דהשם שפק והכא ודאי מ"מ מזמן הזה כולן נשבעים נקדשים שלהן ואין מופקין נהם מלוות ואע"פ שהם שמזכירין עמהם ש"ם וכוותם לדבר אחר[6] מ"מ אין זה סם עבודת כוכבים גם דעתם לעשה סמים ואע"פ שמשתפין סם שמים ודבר אחר לא משכחת לאסור לגרום לאחרים לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך: **כם נקלגבו**. לן בשותפי עיר והיינו נקרא על שם עבודת כוכבים שבה: **רשם אחת מרובה כשלם**. זה שרשה רשיה מרובה שהוא שופע כג' רשיות שבשה בהן זה גמור שהוא כמגדיין לשילה כשיעור שהלך משותפי עבודת כוכבים שהרי גדיין עד שילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו חכמים שיעור בין רשיה לרשיה כדי לטבול ולהסתפג בשלוטיות דהיינו בין רשיה לרשיה לשניה טבילה וספוג וכן בין שניה לשלישית: **קרם**. נתרו. כלומר כרע על ברכיו ונתרו דהיינו לישנותא דלישתעי בית קרא לן יוכלו משם הרעי שבשניהם לן יוכלו לסבול ונתרו: **לשנלות כית חון**. על עגלים שבבית חל: **ינורו שכן שומרון**. ילמדו שוכני שומרון: **כי שכל עליו עמו**. שיטלם שמחריב וילך לו: **וכמריו**. שהיו נושלין חומו: **עליו ינילו**. שמחים על כוכד משם שגלה משם: **חלח כבידו**. משם שגבותיו וריעי שבשן. ולע"ג חלחו בעלי חיים וינהו וחין להם ריעי משמעי בהו קרא ל' נגחי: **מרעיכים חת העגלים**. בעלי חיים שהיו עוברין חותן והיו מרעיבין חותן ועושין דמות עגלים של זהב ומעמידין חותן בלד שכופיהן של עגלים ומחמת שהיו רוחין חת הדמות תמיד היו מכירין חותן ורלין לחריסם וממשמשין בהן כלומר לחכילנו ואומרין להם הכומרים עבודת כוכבים חפך בך וכו': **ווכחי חדס**. משמע חותן שזכחו לחדס: **עגלים ישקון**. לחכר מכלן לעגלים ישקון: **ישקון לזכוח חדס מכעי ליה**. להם הם הכומרים חומרים עגלים הללו ושקין מחכם לזכוח עלמכם להם: **ואנשי כבל עשו חת סכוח כנות**. פסוק ל' נפ' מלכים כשלילותם על כהן וכל"ל). ו) [שבת פג:]. ח) בקרא כתיב ונכתו וכן הגיה הגאון יעב"ץ זל"ל. ט) [ל"ל חמרון]. י) פ"ל יוכיחו חומנו. כ) בפ"ל: ליבו. ל) [וער"ז חום' מגילה כח. ד"ה חיתי חוסס ביכורות ג: ד"ה חפסון].

לומר שאין לוקין עליו. למשמע שזה עונשו של לגו שחם הותירו ישרפנו ויפטור: **לא מן השם הוא זה**. כלומר טעם זה חינו מן העיקר: **חמור לי**. המתן: **לא יגרום לאחרים**. לעובדי כוכבים: **וכל ישראל ישמעו ויראו**. ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך: **כם נקלגבו**. לן בשותפי עיר והיינו נקרא על שם עבודת כוכבים שבה: **רשם אחת מרובה כשלם**. זה שרשה רשיה מרובה שהוא שופע כג' רשיות שבשה בהן זה גמור שהוא כמגדיין לשילה כשיעור שהלך משותפי עבודת כוכבים שהרי גדיין עד שילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו חכמים שיעור בין רשיה לרשיה כדי לטבול ולהסתפג בשלוטיות דהיינו בין רשיה לרשיה לשניה טבילה וספוג וכן בין שניה לשלישית: **קרם**. נתרו. כלומר כרע על ברכיו ונתרו דהיינו לישנותא דלישתעי בית קרא לן יוכלו משם הרעי שבשניהם לן יוכלו לסבול ונתרו: **לשנלות כית חון**. על עגלים שבבית חל: **ינורו שכן שומרון**. ילמדו שוכני שומרון: **כי שכל עליו עמו**. שיטלם שמחריב וילך לו: **וכמריו**. שהיו נושלין חומו: **עליו ינילו**. שמחים על כוכד משם שגלה משם: **חלח כבידו**. משם שגבותיו וריעי שבשן. ולע"ג חלחו בעלי חיים וינהו וחין להם ריעי משמעי בהו קרא ל' נגחי: **מרעיכים חת העגלים**. בעלי חיים שהיו עוברין חותן והיו מרעיבין חותן ועושין דמות עגלים של זהב ומעמידין חותן בלד שכופיהן של עגלים ומחמת שהיו רוחין חת הדמות תמיד היו מכירין חותן ורלין לחריסם וממשמשין בהן כלומר לחכילנו ואומרין להם הכומרים עבודת כוכבים חפך בך וכו': **ווכחי חדס**. משמע חותן שזכחו לחדס: **עגלים ישקון**. לחכר מכלן לעגלים ישקון: **ישקון לזכוח חדס מכעי ליה**. להם הם הכומרים חומרים עגלים הללו ושקין מחכם לזכוח עלמכם להם: **ואנשי כבל עשו חת סכוח כנות**. פסוק ל' נפ' מלכים כשלילותם על כהן וכל"ל).

לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה [8]וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו: **הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בל"ת**: הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן דתניא [9][10]ושם אלהים אחרים לא תזכירו [2]שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית [1]לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו דבר אחר לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב ביה [2]וכל ישראל ישמעו [3]ויראו וגו' אלא אזהרה למדיח ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל [4]אסור לאדם [3]שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך כי אתא עולא בת בקלגבו אמר ליה רבא והיכא בת מר אמר ליה בקלגבו אמר ליה [7]והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן [6]כל עבודת כוכבים

מקולים

הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה והא היכא כתיבא דכתיב [5]כרע בל קרם נבו ואי לא כתיבא לא מתיב רב משרשיא [7]ראה אחת מרובה כשלש שהיא כמגדיון לשילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין הרי זה זב גמור אמר רבינא גד נמי מכתב כתיב דכתיב [4]העורכים לגד שלחן [6]אמר רב נחמן [1]כל לישנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב כרע בל קרם נבו [5]קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא [6]וכתיב [8]דברו לעגלות בית אן יגורו שבן שמרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רבי יצחק מאי דכתיב [7]ועתה יוסיפו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' מאי כתבונם עצבים [9]מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בכיסו בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה מאי [7]זובחי אדם עגלים ישקון א"ר יצחק דבי רבי אמי שהיו משרתי עבודת כוכבים נותנים עיניהם בבעלי ממון ומרעיבים את העגלים ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומוציאין אותן לחוץ כיון שראו אותן רצין אחריהן וממשמשין בהן אומרים לו עבודת כוכבים חפץ בך יבא ויזבח עצמו לו אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון עגלים לזבוח אדם מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו אמר רב יהודה אמר רב [8]ואנשי בבל עשו את סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת [8]ואנשי כות עשו את נרגל ומאי ניהו תרנגול [8]ואנשי חמת עשו את אשימא ומאי ניהו ברחא קרחא [9]והעוים עשו (את) [9]נבחן ואת תרתק ומאי ניהו כלב וחמור [9]והספרוים שורפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים ומאי ניהו הפרד והסוס אדרמלך דאדר ליה למריה בטעינה וענמלך דעני ליה למריה בקרבא אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא ששכתו אמו סלמנדרא אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא מתיב רב משרשיא [10]כזכור בניהם מזבחותם וגו' ואי"ר אלעזר כאדם שיש לו נעגועין על בנו בתר דאבוקו ביה ת"ש [11]ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם [9]אמר אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב שבירושלים פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה אמר לו מאיזה משפחה אתה אמר לו ממשפחה פלונית אני אמר לו כלום נשתייר מאותה משפחה אמר לו לאו חוץ ממני אמר לו אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד אמר לו הן אמר לו אמור בכל יום [12]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמר לו הם

זכירת מזבחותם ומשריסם: **כסר דמכיקו כיה**. מחר שנתקשרו בה מעלמן מקפה חיצחן עליהן: **ספוחי רעב**. כמו נפוחי:

הם

עין משפט נר מצוה

קנו א מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הלכה ב:

קנו ב מיי' פ"ה מהל' ע"ז הלכה ח סמג לאוין לה:

קנח ג מיי' פ"ה מהל' שחיטה ג סמג עשין עב טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ג וטוש"ע ח"מ סי' קו סעיף ל ועיין בהג"ה:

קנט ד ה מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' יא סמג לאוין לה טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ד:

קם ו מיי' פ"ג מהל' מחוסרי כפרה הלכה י:

קסא ז טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף ה:

תורה אור השלם

1. ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך: שמות כג יג
2. וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּן וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הָרָע הַזֶּה בְּקִרְבֶּךָ: דברים יג יב
3. בָּרַע בֶּל קֹרַס נְבוֹ הָיוּ עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה נְשׂאתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא לֵעְיֵפָה: ישעיהו מו א
4. וְאַתֶּם עֹזְבֵי יְיָ הַשְּׁכְחִים אֶת הַר קָדְשִׁי הָעֹרְכִים לַגָּד שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לִמְנִי מִמָּסָךְ: ישעיהו סה יא
5. קָרְסוֹ כָּרְעוּ יָחְדָּו לֹא יָכְלוּ מָלֵט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם בשבי הָלְכָה: ישעיהו מו ו
6. דִּבְּרוּ דְבָרִים אָלוֹת שָׁוְא כָּרֹת בְּרִית וּפָרַח כָּרֹאשׁ מִשְׁפָּט עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: לעגלות בית אן יְגוֹרוּ שִׁבְנֵי שֹׁמְרוֹן כִּי אָבַל עָלָיו עַמּוֹ וְכֹמְרָיו עָלָיו יָגִילוּ עַל כְּבוֹדוֹ כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ: הושע י ד-ה
7. וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלָּה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן: הושע יג ב
8. וַאֲנִשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת סְכוֹת בְּנוֹת וַאֲנִשֵׁי כוּת עָשׂוּ אֶת נֵרְגַל וַאֲנִשֵׁי חֲמָת עָשׂוּ אֶת אַשִׁימָא: מלכים ב יז ל
9. וְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת תַּרְתָּק וְהַסְּפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוָיִם: מלכים ב יז לא
10. כְּזִכְרוֹן בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרִים עַל עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ירמיהו יז ב
11. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמְּנִיכֶם וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם: ויקרא כו ל
12. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: דברים ו ד

מוסף רש"י

לומר שאין לוקין עליו. שניתק לעשה הוא, שנאמר דבר המכוה הא לאו הכי לקי המעשה (ב"מ צא.), ואע"ג דאין בו מעשה לא מן השם הוא זה. אין טעם זה עיקר ללאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המזהיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד וכעי"ז שבועות כג:). דהוה ליה לאו שאין בו מעשה. יש לו ולא מכל ומאליו נעשה נתר (חולין פג:). לא ישמע על פיך. בהגדמת פיך (בכורות ב:) שלא מעשה שותפות עם נכרי ישבע לך בע"ז שלו, נמצאת שחתה גורם שיזכר על ידך (שמות כג יג). לעגלות בית אן. לקול השמועה הנלוה על עגלות בית אן, יגילו שכיניהם שבשומרון, כי אבל עליו. על העגל, וכמריו עליו יגילו. אלהי היו רגילין לשמוח עליו, עתה יתאבלו (תענית כה:). אלא כבידו. כיוכ משלו של רעי שהיה בו וכוכד עגבוחיו ודומה לו בספר יעשיה (מו) לא יכלו מלט משא וגו' הוא משל של רעי, וכשהי מפרשין וכמריו עליו יגילו ממש, לשון שחתה, שהיקל משלו שלהן, אבל אין לפרש כן שהעגל הולי גלה כאחד, שנעלי סנחריב (שם). **יבא** וישק לו. מי שזוכח בני לעבוי"ם כדאי הוא להיות נוסק העגל שהרי לוהין מביא הקריב לו (הושע יג ב).

קכב א ב מיי' פ"ג מהל' עכו"ם הלכה ה:

קכג ג מיי' שם פ"ו הלכה ד:

קכד ד מיי' שם הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וְנִשְׁאוּ דוֹדוֹ וּמִסְרְפוֹ לְהוֹצִיא עֲצָמִים מִן הַבַּיִת וְאָמַר לַאֲשֶׁר בְּיַרְכָתֵי הַבַּיִת הֲעוֹד עִמָּךְ וְאָמַר אֶפֶס וְאָמַר הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם יְיָ:
עמוס ו י

2. וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמָּנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם: ויקרא כו ל

3. וַיָּקָם עַל מַעֲלֵה הַלְוִיִּם יְשׁוּעַ וּבְנֵי קַדְמִיאֵל שְׁבַנְיָה בְּנֵי שַׂרֵבְיָה בְּנֵי בָנִי וַיִּזְעֲקוּ בְּקוֹל גָּדוֹל אֶל יְיָ אֱלֹהֵיהֶם:
נחמיה ט ד

4. וַיֹּאמֶר זֹאת הָרִשְׁעָה וִישַׁלַּח אֹתָהּ אֶל תּוֹךְ הָאֵיפָה וַיַּשְׁלֵךְ אֶת אֶבֶן הָעֹפֶרֶת אֶל פִּיהָ:
זכריה ה ח

5. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שִׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר:
במדבר כה ה

6. וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:
דברים ד ד

[1] **הם** שלא להזכיר (ס) בשם ה' שלא לימדו אביו ואמו מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומנשקה עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנאמר [2] **ונתתי פגריכם** על פגרי גלוליכם בתר דאביקו ביה ת"ש [3] ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור אמר רב יהודה ואיתימא ר' יונתן [4] **בייא** בייא היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעייהו ועדיין הוא מרקד בינן כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן בתר דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת אמר רבי חנינא שמע מינה [5] חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז בהדי דקתפסי ליה אישתמיט ביניתא מיניה ואזל קליה בארבע מאה פרסי אמרו היכי ניעבד דילמא משמיא מרחמי עליה א"ל נביא שדיוהו בדודא דאברא וכסיוה באברא דשייף קליה דכתיב [4] ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה [6] אמרי הואיל [7] ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידייהו חבשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת יומא [8] לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד ניבעי פלגא פלגא מרקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה אמר רב יהודה אמר רב מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר אמרה אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם עמדה [9] (ועבדה) לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרים במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה אמרה מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך אתם בית ישראל אינן כן [5] הנצמדים לבעל פעור בצמיד פתיל [10] ואתם הדבקים בה' אלהיכם כשתי תמרות הדבוקות זו בזו במתניתא תנא הנצמדים לבעל פעור בצמיד ע"י אשה ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבוקים ממש ת"ר מעשה בסבטא בן [11] אלם שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור אמרה לו המתן עד שאכנס ואצא לאחר שיצאה אמר לה אף את המתיני עד שאכנס ואצא אמרה לו ולא יהודי אתה אמר לה ומאי איכפת ליך נכנס פער בפניו וקינח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך [12] **הפוער** עצמו לבעל פעור הרי זה עבודתו אע"ג דמיכוין לביזוי הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו אע"ג דמיכוין למירגמיה רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא אמרו לו ע"ז היא דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה אמרו לו מרקולים היא אמר להו הזורק אבן למרקולים תנן אתא שאל בי מדרשא א"ל הזורק אבן במרקולים תנן [2] אף על גב דמיכוין למירגמיה אמר להו איזיל אישקלה א"ל אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב כל חדא וחדא רווחא לחבירתה שביק: **מתני'** [3] הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: **גמ'** קתני ע"ז וקתני מולך אמר רבי אבין תנן כמאן דאמר מולך לאו ע"ז היא דתניא [13] אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב [7] שלא למולך פטור אמר אביי רבי אלעזר בר' שמעון ור' חנינא בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד רבי אלעזר בר' שמעון הא דאמרן רבי חנינא בן אנטיגנוס דתניא רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפסה תורה לשון מולך כל שהמליכוהו עליהם אפי' צרור ואפי' קיסם רבא אמר מולך עראי איכא ביניייהו

[8] **מרקולים.** מור"ת קילוס שמה לשון שבח אלא שהכמיס כיון מותה לגנאי וקרוהו קולים לשון לעג וקלס (תהלים מד) ומר לשון חילוף כמו במר דשמואל (חולין קף נד.). במר דפרזלא (ב"ק דף קיג.) במר דכנתא (בכורות דף ג.) כלומר חילוף קילוס שהחליפו שמה [9]: **אע"ג** דקמיכוין לבזויה. [10] ולעובדה בכזוי [11] אלי קמכוין אלא לבזות הא אפילו עובד מהכה ומירמה פטור נרבע ואפילו לגבי דמחייב התם הכא מודה דפטור: **קתני** ע"ז וקתני מולך. אף על גב דקתני ע"ז וקתני פעור ומרקולים לא דמי התם לפרושי דיעת קצתי אבל הכא דייק מדקתני עובד ע"ז והנותן מזרעו למולך ולא קתני פעור ומרקולים:

העביר

[13] **ויעביר באש.** מוסרו ביד מגרמי ע"ז: [14] **מסר.** בגמרא [ע"ב] מפרש היכי הוו עבדי וילפי מקרא דתרוייהו בעינן: **גמ'** קתני. מתניתין (דף נג.) בחייבי סקילה ע"ז בגופי נפשה העובד ע"ז וקתני מולך אלמא מולך בכלל ע"ז ונפקא מיניה דאם זבח וקטר לפניו פטור מי גמי העביר מזרעו לשאר ע"ז ואין דרכה בכך לא מחייב למולך דוקא כתוב שמו מולך: **אחד למולך ואחד לשאר ע"ז.** העביר זרעו מייב קסבר מולך גמי ע"ז הוא ולא מינטרך למזהורי עלה בכדרכה דמליכה יעבדו (דברים יב) נפקא אלא לומר לך שאם עשה אלא כדרכה מייב: **אלא למולך פטור.** דוקא כתיב שדרכה בכך ולא משום ע"ז מזהר עליו דהא מליכה יעבדו נפקא אלא מוק הוא לאם והמורה הקפיד על מוק זה נסקילה לפיכך הוקרך לכתוב: **כל שהמליכו עליהם.** שקרא שמו מולך: **רבא אמר.** לא לימרו דבר אחד למולך ערעי מיכא ביניייהו כגון צרור וקיסם שאינו ראוי לכך וזה לפי שעה המליכוהו עליו להעביר לו בנו זה לר"ש בר' שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע ובא:

העביר כ[5] זרעו **פטור**. וע"מ מקמע מיחייב ליה וי"ל כגון שמין לו גלגל בן אחד או שהעבירם בגמ אחת:

שלש ברייתות **בע"ז**. פ"ה שתים גבי מולך בקדושים והשליכי נפשך לך כי דבר ה' וזה וקשה מ[ר] (לר"י) למה ליה כרים מי שהיה טמא (פסחים ד' נג.) מגדף היינו מבכר הפסח וכפוף פרק קמא דשבועות (דף יג.) מוקי כי דבר ה' וזה לפורק עול ומגלה פנים בתורה כרת בע"ז שגלח כדרכה מגלן ויש לומר דכרת ג' נפרצת מחרי מות דכתיב מולך גבי עריות ומכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ולפ"ז על גב דהוי ליה טפי לאוקמי לגופיה למעביר בנו שגלח כדרכה ניחא ליה לאוקמיה בע"ז דשם שינו ענין כיון דהשתא שכיחא ליה מולך ולאו היינו ע"ז וחוק בעלמא הוא שגלח כדרכה: **למעביר** בנו ובתו שלא כדרכה. תימה כיון דמולך ע"ז הוא ת"ל מהכוא כרת דמוקמינן לע"ז שגלח כדרכה ויש לומר דלגי הוא מוקמינן ליה לע"ז כיון דגבי מולך כתיב מי לאו דמשכחן קרא דמחייב למולך:

וכי שלשה עולמות יש. לאו לר' עקיבא פריך דליהו מוקי לה כמנלן מת השם שגלח כדעביד דשפיר קאמר כדפ"ה ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה וכי שלשה עולמות יש לעולם הזה נפקא לן מקראי דמולך בע"ז מיהו ר' עקיבא מיבעי ליה למימר שגלח כדרכה ר' זה בע"ז שגלח כדעביד פ"ק דשבועות (שם) אבל מרבי ישמעאל קשיא דלרבי במלק[ו] המגדה ליכול לשנויי שנאמר נשיתי דהיינו ע"ז דכתיב ותקמי מקשה ליה וכי שלשה עולמות יש בע"ז נפקא ליה מקראי דמולך וי"ל דרבי ישמעאל הוה דריש קראי דמולך תרתי בע"ז שגלח כדרכה משום עולם הזה ולעולם הבא לי נמי חד בע"ז שגלח כדרכה ותרתי למולך לעולם הזה ולעולם הבא והשמאל

לשל כל אדם התם מאפס אמר רבי יוסי בר' חנינא שלש כריתות בע"ז למה אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת למולך ולמאן דאמר מולך ע"ז היא כרת במולך למה לי למעביר בנו שלא כדרכה ולמאן דאמר [7]מגדף ע"ז היא כרת במגדף למה לי [8]לכדתניא [9]הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא אמר לו רבי ישמעאל והלא כבר נאמר [10]ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא תכרת [11]דברה תורה כלשון בני אדם:

מתני'

א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי ע"ז שנאמר [1]**ומזרעך לא תתן להעביר למולך תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת"ל לא תתן מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב ת"ל להעביר מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב ת"ל למולך מסר והעביר למולך ולא באש יכול יהא חייב נאמר כאן להעביר ונאמר להלן** [2]**לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה להלן באש אף כאן באש ומה כאן מולך אף להלן מולך אמר רב אחא בריה דרבא** [א]**העביר כל זרעו פטור שנאמר מזרעך ולא כל זרעך** [3]**בעי רב אשי העבירו סומא מהו ישן מהו בן בנו ובן בתו מהו תפשוט מיהא חדא דתניא** [4]**כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אין לי אלא בנו ובתו** [5]**בן בנו ובן בתו מנין ת"ל** [6]**בתתו מזרעו תנא פתח בכי מזרעו וסליק בתתו מזרעו דרשה אחרינא הוא זרעו** [ב]**אין לי אלא זרע כשר** [ג]**זרע פסול מנין ת"ל בתתו מזרעו אמר רב יהודה** [ד]**אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה היכי דמי אמר אביי שרגא דליבני במיצעי נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא** [ה]**רבא אמר כמשוורתא דפוריא תניא כוותיה דרבא** [6]**אינו חייב עד שיעבירנו דרך** (ו) **עברה העבירה ברגל פטור** [ז]**ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו הא כיצד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר עולא מאי מעמא דרבי אלעזר בר' שמעון אמר קרא** [2]**לא ימצא בך בך בעצמך ורבנן לא דרשי בך והתנן** [ח]**אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת ואמרינן** [ז]**מאי מעמא ואמר רב יהודה אמר קרא** [5]**אפס כי לא יהיה בך אביון שלו קודמת**

ר' ינאי. לפרושי עד שימסור דמתני' לאו למימר דהך מסקנא למשרתי ע"ז קאמר: **לא תתן להעביר.** לא תתן לאחרים להעביר ומתוך דמילתא דמשמע שהוא קא מעביר לה: ה"ג **תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר כו'.** ול"ג בברייתא ברישא ומזרעך לא תתן דמו לא יכול למיתני יכול העביר ולא מסר דהאי לא תתן מסירה משמע. אלא הכי קאמר יכול העביר ולא מסר יהא חייב ומיפוק ליה מלא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש דלא כתיב מסירה מסירה ת"ל לא תתן להעביר פירש לך הכתוב על העברה שאינה שלא למולך דרך נתינה: **לא תתן להעביר.** משמע ליה לאתנה נתינה דהאי לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה על ידי אחר להעביר לחיובי על נתינה לחודה: **מסר והעביר.** לע"ז לאחרת שלא למולך יכול יהא חייב: **העבירו.** לבנו קומת או יתן מי הוה דרך העברה בכך בכה"ג לחיובי יכול לעבור בעלמא מ"ס היה רוצה: **פשוט.** מיהא מתניתין: **תדע.** מהאי שלוח דבן בנו וכן בתו כבנו: **כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל.** פשיטא דהאי כרת על כן נכתב דהא במעביר למולך כתיב (ויקרא כ) ומני לתן מת פני וגו' ולעיל מיניה כתיב ומאי יתן מזרעו למולך מות יומת: **ת"ל בתתו מזרעו.** קרא לתחייה הוא ולא זה שהחזיל שתנא לדרוש. ופרכינן תנא פתח לדרוש כי מזרעו נתן למולך וכפוף דבריו סיים ת"ל בתתו מזרעו. ומשני דרשה אחרינא דרש מבתתו מזרעו דרשה קמייתא דבן בנו וכן בתו מכי מזרעו נפקא ליה והדר תנא זרעו פסול מנין שהיה לו ממזר והעבירו ת"ל בתתו מזרעו ואם העלם יעלימו וגו' ולא היה צריך למכתב בתתו מזרעו הא במעביר מזרעו משמע דשלא למולך דרשה: **דרך העברה.** שלא יהיה מן החוק שלא כדרך מנהג העברת המולך: **שרגא דליבני.** שורת לבנים גבוה לבנה על גבי לבנה והשם מכוין ומכוין ומעבירין עליו ואינו שורפו מדקתני לקמן המעביר עצמו פטור מלמאי לאחר העברה הוא מי. והא דלמרינן (לעיל דף סג:) גבי חזקיה שסכתו אמו מלמנדרא לאו למולך היה שלא נלהלהי ספרנים להשם שריפה כתיב: **רבא אמר כמשוורתא דפוריא.** שיורי מיעו מעבירו ברגליו שלא קופץ ברגליו כדרך שהמינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בתוכן והשם נוער בו והוא קופץ משפה לשפה: **דרך העברתו.** עבודתו של מולך: **העבירו** ברגל פטור. מלמת דרך עבודתו בקפילה: **מאי טעמא דר' אלעזר.** במעביר עלמו: **ורבנן לא דרשי בך.** בתמיה לאזהרה למשמע מינה לחזהרת עלמו: **לא יהיה בך אביון.** לזהר בעלמך שלא תבא לידי עניות. נימא ההוא סתמא דלא כרבנן: **השם מאפס כי לא יהיה בך אביון.** לאי לאו לאזהרה אתא אלא להבטחה שמבטיחם שלא יהיה בהם אביונים ובתוב לא יהיה בך לאביון מדכתיב אפס לאזהרה אתא כלומר אפס וחדל ובלה עניות ממך. אפס לשון חללה וכליה כמו (ברמשים מז) כי אפס כסף". תרתי גבי מולך נקדושים [ויקרא כ] ואני אתן את פני באיש ההוא וגו' ות"ל אתן את פני באים ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתי אני את פני באיש ההוא ומשפחתו והכרתי אותו ואת כל הזונים וגו' (ומתני את פני וגו') ות"ל מכירה ליה למולך לאו ע"ז הוא מכל מקום קרי ליה ע"ז והשליכת בשלח לך לתנאים [במדבר טו] כי דבר ה' זה ואת מלותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' ותניא לקמן בשלו יתן להם חלק לעולם הבא [שם.] דבר ה' זה לרבות לשון שנאמר נשיתי והוא ע"ז. והא דכתיב הכרת תכרת חדא מיבעי ליה כדמפרש לקמן דברה תורה כלשון בני אדם. את ה' הוא מגדף וככרתה [שם] לקמן מפרש: **אחת שלא כדרכה. ואחת למולך.** לאף על פי שדרכן בכך מיבעי ליה למכתבה בשפי נפשיה למולך לאו ע"ז הוא והקפידה תורה עליו: **ולמאן דאמר מולך ע"ז הוא.** והוי בכלל כדרכה דכל שאר עבודות מפיכה יפגדו [דברים יב] נפקא נא הכתוב למייב עליו אף בשאר ע"ז שאין דרכו בכך שלא מצינו שלא שגלח וקטור ונסוך והשתחוה[ו] מגדף זה העובד ע"ז כגון משורר לע"ז: **כרם דכתיב כמגדף למה לי.** אחהי שדרכה בכך. ופלוגתא היא בברייתות (דף ז.) אילימא למאן דאמר מגדף היינו מבכר את השם: **לכדתניא.** כדמוקים ליה רבי ישמעאל אחד לעו"ז ואחד לעוע"ז: **והלא כבר נאמר ונכרתה.** נאותה פרשה עלמה גבי מגדף ורבי עקיבא ס"ל מגדף היינו מבכר את השם כדאמר בברייתות ועולם הבא לן נפקא ליה בע"ז שלא מהכתה תכרת ור' ישמעאל לאו לר"ע פריך והלא כבר נאמר ונכרתה דהא ר"ע במבכר את השם מוקים לה שלא בעלמה דנפשיה קאמר והלא כבר נאמר ונכרתה ואינא לי דבע"ז כתיבא: **וכי שלשה עולמות יש וכו'.** ודומה לו בשחיטת חולין והלא במוקדשין האומר רגלה על זו עולה כולה עולה דהא פרכא לאו לכשגגתו פריך לתיהו ס"ל לפילו במוקדשין לחין כולה עולה שלא בעלמה דנפשיה אמר בפרק [בהמה המקשה] (חולין פט.):

מתני'

תורה אור השלם

1. ומזרעך לא תתן להעביר למלך ולא תחלל את שם אלהיך אני יי: ויקרא יח כא
2. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: דברים יח י
3. ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי: ויקרא כ ג
4. ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו: ויקרא כ ד
5. אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך יי בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה:
דברים טו ד
6. כי דבר יי בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה:
במדבר טו לא
7. והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את יי הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה:
במדבר טו ל

גליון הש"ס

גמ' אין לי אלא זרע בשר. וכן נקדושין דף ד ע"ב ועי' תוס' קידושין דף כו ע"ב ד"ה ולזרעו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך העברתו העבירו ברגל:

מוסף רש"י

אפס כי לא יהיה בך אביון. היזהר מן עניות (ב"מ קג.) לא תניח עלמך לידי עניות (שם ל:). הכרת תכרת. בעבודת כוכבים כתיב (לקמן צ.). והלא כבר נאמר ונכרתה. בעבודת כוכבים לא ה' הוא מגדף ונכרתה, דס"ל מגדף היינו עובד עבודת כוכבים (שם). וי"ע ס"ל למגדף היינו מבכר השם (שם).

ג) [תוספתא פ"ו], ג) ב"מ ג. נג. ע"ז], ד) [פסחים נג.] [כריתות ז:], ה) לקמן נ: [שבועות יג.], ו) [ברכות לג: קידושין ח: יט"ן], ז) [לף ז:], ח) [י"ל לרבין], ט) [לף נט.].

תורה אור השלם

1. ומזרעך לא תתן להעביר למלך ולא תחלל את שם אלהיך אני יי: ויקרא יח כא
2. לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף: דברים יח י
3. ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אתו מקרב עמו כי מזרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי: ויקרא כ ג
4. ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מזרעו למלך לבלתי המית אתו: ויקרא כ ד
5. אפס כי לא יהיה בך אביון כי ברך יברכך יי בארץ אשר יי אלהיך נתן לך נחלה לרשתה:
דברים טו ד
6. כי דבר יי בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההוא עונה בה:
במדבר טו לא
7. והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את יי הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה:
במדבר טו ל

גליון הש"ס

גמ' אין לי אלא זרע בשר. וכן נקדושין דף ד ע"ב ועי' תוס' קידושין דף כו ע"ב ד"ה ולזרעו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך העברתו העבירו ברגל:

מוסף רש"י

אפס כי לא יהיה בך אביון. היזהר מן עניות (ב"מ קג.) לא תניח עלמך לידי עניות (שם ל:). הכרת תכרת. בעבודת כוכבים כתיב (לקמן צ.). והלא כבר נאמר ונכרתה. בעבודת כוכבים לא ה' הוא מגדף ונכרתה, דס"ל מגדף היינו עובד עבודת כוכבים (שם). וי"ע ס"ל למגדף היינו מבכר השם (שם).

מתני' פיסוס. סס המכסף המדבר משחיו מעלה לת המת מן המרך ומוסיף לו בשחיו תמת זרועותיו ומדבר משחי לייסל"ס נלע"ז: **ידעוני המדבר בפיו.** כלומרס נגמרת [ע"כ] חיה לחת יש שסמה ידוע ומכניס ממנה עלס לתוך פיו והעלס מדבר מתליו על ידי כשפיס: **הרי אלו נסקילה.** כדכתיב (ויקרל כ) נחנן ירגמו לותס: **והנשאל בהס.** שנל ושולל בהס להגיד לו דבר העתיד כגון שלול: **נאזהרה.** לחל תפטו לל המוכות (שס יט). ולזהרה דמכשפיס גופייהו מלה ילפיל נך וגו' ומוכר תבר ושולל חוב וידעוני (דכריס יח): **גמ'** בכריתות קל חשיב לכל כריתות שבתורה שחייבין עליהן על שגגתן חטלת ותנן (שס קף ב.) בעל חוב ולל תנל ידעוני: **הואיל ואניסס בלאו נאמרו.** כלומר לחל תפטו לל המוכות ולל הידעונים ולס עשה שניסס בהעלס לחד לינו חייב חלל חטלת חלת שהלוחין מחלקין לחטלות כדכתיב (ויקרל ד) תשר לל תעשינה ולמיך לייס לו הודע חליו חלמל חטלת חלוחין קיימי ולכי חע"ג דכי עבד לחד מינייהו נלחי נפשיה מייחייב להל נלל לחתרוייהו קלי לל תני להו לחרוייהו התם דכי תניגל התם מילי דמחייב חכל חד וחד כי עביד להו כי הדלי הוה לתניגן כלחמרינן התם בריש דגמ' (ס) דפרכינן מניגל לתה לי שהם עשתן כולס בהעלס לחת מייב על כל לחת ולחת הלכך לל חלי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטלות. והל דנקט הואיל ואניסס נלחי לחד נחמרו ולל נקט הואיל ואניסס בכרת לחת נחמרו משום דחלוק חטלות היינו חלוי בחלוק כריתות דהל חפטס שתן המשכה וסך המשכה משום דחיכל שני לחיון על נשר לדם לל ייסך ובמחכנתו לל תעשו כמוהו (שמות ל) ח"ג לחין בשניסס חלת כרת לחת בכתיב (שס) חיס לשר ירקה כמוהו ולשר יתן ממנו על זר ובכרת מעמיו לחמרי התס[ו] דכי עביד להו בשוגג בהדלי מייחייב על כל לחת ולחת: **ריש לקיש לחמר ידעוני.** להכי לל תניגל לה להתס משום דלפרי' כי עביד לה בלחי נפשיה לחו בר קרבן הוה לפי שתין בו מעשה וחטלת חיכה כהה חלת חכל בעל חוב לריך להקיש זרועותיו כלל קמן והקשת זרועותיו חשיב ליה מעשה לבל חוב ולל מלבר בשלת ידעוני חיכו מלבר בשלת חלת לחחר חשלה לשר. לשר הכריס (כריתות ג:). חחד חבר גדול. שמחבר חיות גדולות ומלמדן יחד (שם). חבר קטן. למיות קטנות (שם). ומחכנן בכשפיס יחד (שם). דצמיד זיבורא ועקרבא. ללת חכיבי חיסור לנוחבן (שם). הואיל ויישנו בלב. עיקר לישורו חלני כרוע לפי ידע למי גדף הלכך לל חשיב מעשה, חבל שחחוחה חנו רואין חשחחוחה לעבודת כוכבים. גלוין, הואיל ויישנו בלב, עיקר לישורו בחחבנת הלב חלן כחן מעשה, ומה שחבר חבר חינו ללת חשמיע לישורו, חבל כפיפת קומתו היינו עיקר לישורו, לחילו היה חבר בחקבל עבודת כוכבים נלת בהחחוחה לל חחייב, לחין עיקר בלב ללת כפיפה היל לחייב (שם).

מתני' א בעל אוב זה פיתום המדבר ב משחיו וידעוני זה המדבר בפיו הרי אלו בסקילה ג והנשאל בהם באזהרה: **גמ'** ד מאי שנא הבא דקתני בעל אוב וידעוני ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב ושיריה לידעוני ר' יוחנן אמר הואיל ה ושניהן בלאו אחד נאמרו ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ור' יוחנן מאי שנא בעל אוב דנקט משום דפתח ביה קרא וריש לקיש מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר רב פפא חלוקין הן במיתה ור' יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה (ס) דמיתה לא שמה חלוקה ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כריש לקיש אמר לך מתני' דכריתות ר' עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה וריש לקיש נהי דלא בעי ר' עקיבא מעשה רבה מעשה זוטא בעי מגדף מאי מעשה איכא עקימת שפתיו הוי מעשה בעל אוב מאי מעשה איכא הקשת זרועותיו הוי מעשה ו ואפילו לרבנן והתניא ז אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור' יוחנן אמר ח אפילו תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה כי קאמר ר"ל נמי לר"ע אבל לרבנן לא אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה אלא אמר עולא ט במקטר לשד א"ל רבא מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא אלא אמר רבא י במקטר לחבר אמר ליה אביי המקטר לחבר חובר חבר הוא אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה יא ת"ר יב חובר חבר יג אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי יד הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מיכוין דלא ליזקו אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה אמר רבא שאני מגדף הואיל ויישנו בלב

מתיב

והנשאל בהן. פ"ס נלזהרה דלל תפטו ולזהרה דמכשפות גופיה מלה ימלל כך וקשה דלי לל תפטו לזהרה לנשלל ל"ל כן כתב דכתיב בפרשת קדושים והנפש לשר תפנה וגו' והכתיב לומה ויל"ל לייפכל דלזהרה לנשלל מלה ימלל כך ל דכתיב בקרל בתריה שולל לוב וידעוני: **הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו.** פ"ס שהלחוש מחלקים למטלות דכתיב לשר לל תעשינה וסמיך ליה לו הודע חליו ולף על גב דנסס"פ כלל גדול (שנת קף סט.) הוא דדרים ריס לקיש כשגגה על שיגגג נלמו שנה ור' יוחנן ס"ל שגג נכרת מע"פ שהזיד נלמו מ"מ נלחיין תליה מילתל כיון דמשכחן מפטס וסך לחיכל שני לחיון וכרת לחד מסתברל דלכך כתוצין שני לחיון כדי לחייבו שני חטלות: **מאן** תנא השתחואה ר' עקיבא היא. תימה הל לל מחייב ר"ע במגדף חלל משום דכתיב כרת במקום קרבן בספ"ק דכריתות (דף ו:) וס"ל דהשתחוחה דלל כתיב ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני חליבל דר' יוחנן לר"ע חמי חייב הל לל כתיב ביה כרת במקום קרבן ול"ל דר"ע חליבל דדבריהם דרבנן קחמר להו לדידי לל בעינן מעשה לדידכו חודו לי מיהת במגדף דכתיב ביה כרת במקום קרבן ס"ל כיון דחייב רחמנל במגדף ס"מ דכתל דוכתי לל בעי מעשה לעינן קרבן כלל דעקימת שפתיו לרבי יוחנן חליבל דר"ע לל מחייב מעשה הואיל וישנו בלב כדלקמן ולר"ל חליבל דר"ע מחייבים חע"פ דלית בה מעשה דכה חלת זוטל: **יצא** מגדף ובעל אוב מיבעי ליה. בריס כריתות (דף ג.) משני חדל מתרתי נקט וליתני בעל חוב מגדף חילטרין ליה סד"ח הואיל וכתיב כרת במקום קרבן חימת מוחו ליה לר"ע קמ"ל ודרך הס"ס בכמה מקומות כן דמשכחן בפ"ק דחולין (דף כב. ושם) ידו היתנית מדרבה בר בר חנה נפקל ומשני להוחה בעיל חלבע ובסוף התוחה (מנחות דף פג.) משני כדי נסבל ובסוף דס התטלת (זבחים דף לח. ושם) משני הכל ב' שיעורי: **הואיל** וישנו בלב. פי' נקונטר' שחפי' מחכר הסס כל היום ואין לבו כלפי מעלה חלת למכר חמר ומכנהו בסס המיומד חינו חייב ונקט הסתם הסתחוחה נמי דיסנה בלב כדחמרינן (בעיל דף סח:) גבי חנדרטת חי לל קיבלה בחלוה לחו כלום הוה וי"ל מדכתיב גבי ניעוי (מנחות ו) ממך יפל חומד על ה' רעה דהיינו דנקט שגידף שהיה שלומו של סנחריב חלך חשור וניעוי בחרך חשור ותלחו הכתוב במחשבה ולפי מחי דפריטי' בעיל (שם ד"ה דבפתם) דבסתם עבודת כוכבים מלהבה ומירלה חייב ניתת לחין חלייה בלב:

יצחו

קעא א מיי' פ"ו מהל' ע"ז הל' ו ופי"ל הלכה יד סמג לחוין לח טור י"ד סימן קטנ:

קעב ב מיי' שם פי"ל הל' יד סמג שם:

קעג ג מיי' שם פ"ו הלכה ב:

קעד ד מיי' פ"ל מהל' שגגות הלכה ב והלכה ד:

קעה ה מיי' שם פ"ו הלכה ו:

קעו ו ז מיי' פ"ו מהל' ע"ז הלכה ו טוש"ע י"ד סי' קטנ סעי' יט):

קעז ח מיי' שם פי"ל הלכה י סמג לחוין כד טוש"ע י"ד סימן קטנ סעיף ה:

קעח ט שם סעיף ז וכפירוש רש"י:

ס) ועי' תוספות מנחות ל:, ד"ה קיבורתן], **ב)** כריתות ג [כל הקונטרס ע"כ], **ג)** [לעיל סנ. תוספתל פ"י כריתות ג:], **ד)** ג"י שם בכריתות ג:, **ה)** [כריתות ג:], **ו)** [ויקרל ד], **ז)** [ויקרל יט, שם כ, דכריס יח, **ט)** [שעוקמן ומנענען רס"ב],

תורה אור השלם

1. וחבר חבר ושאל אוב וידעוני ודרש אל המתים: דברים יח יא

גליון הש"ס

תוס' ד"ה והנשאל בו' ד"בת"ב בקרא. עיין עירובין יז ע"ב ובמורת מיים שם:

הגהות הב"ח

(ס) גמ' נמ"א דלמ שמה חלוקה חלוקה למיתה:

לעזי רש"י

אייסל"ה [אישל"א]. בית-השחי.

מוסף רש"י

לפי שאין בו מעשה. הילכך למ כר קרבן הוא, חבל חוב יש בו מעשה שמנקש זרועותיו ומדבר משחיו (כריתות ג:). חלוקין הן במיתה. ומי למ נעשה בלית ביה מעשה מיתות ממלקן לחטלות, דהל חלוקין הן במיתות ה"ל למיתניהו מי הוה כר קרבן (שם). ר' עקיבא היא. דלמר מגדף מניח קרבן דלל בעינן מעשה (שם). נהי דלא בעי ר"ע מעשה רבה. מדקתני מגדף (שם). הוי מעשה ואפילו לרבנן. מדקלמר ר"ל הקשת זרועותיו הוי מעשה ומזין כמתני' דפליגי רבנן במגדף ולל פליגי חבעל חוב, ס"ת דחפילו לרבנן חשיב מעשה (שם). אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה. דגבי חטלת כתיב ועשה חחת מכל חטים ס' (לעיל סנ.). אלא אמר עולא. כיון טעמא דלל פליגי רבנן חבעל חוב, דלחו בהקשת זרועותיו מיירי חלל במקטר לשד. לשר הכריס (כריתות ג:). אחד חבר גדול. שמחבר חיות גדולות ומלמדן יחד (שם). חבר קטן. למיות קטנות (שם). ומחכנן בכשפיס יחד (שם). דצמיד זיבורא ועקרבא. דלל חשיבי חיסור לנוחבן (שם). הואיל וישנו בלב. עיקר לישורו חלני כרוע לפי ידע למי גדף הלכך לל חשיב מעשה, חבל שחחוחה חנו רואין חשחחוחה לעבודת כוכבים. גלוין, הואיל וישנו בלב, עיקר לישורו בחחבנת הלב חלן כחן מעשה, ומה שחבר חבר חינו ללת חשמיע לישורו, חבל כפיפת קומתו היינו עיקר לישורו, לחילו היה חבר בחקבל עבודת כוכבים נלת בהחחוחה לל חחייב, לחין עיקר בלב ללת כפיפה היל לחייב (שם).

מתני' פיסוס. סס המכסף המדבר משחיו מעלה לת המת מן המרך ומוסיף לו בשחיו תמת זרועותיו ומדבר משחי לייסל"ס נלע"ז: **ידעוני המדבר בפיו.** כלומרס נגמרת [ע"כ] חיה לחת יש שסמה ידוע ומכניס ממנה עלס לתוך פיו והעלס מדבר מתליו על ידי כשפיס: **הרי אלו נסקילה.** כדכתיב (ויקרל כ) נחנן ירגמו לותס: **והנשאל בהס.** שנל ושולל בהס להגיד לו דבר העתיד כגון שלול: **נאזהרה.** לחל תפטו לל המוכות (שס יט). ולזהרה דמכשפיס גופייהו מלה ימלל כך וגו' ומוכר תבר ושולל חוב וידעוני (דכריס יח): **גמ'** בכריתות קל חשיב לכל כריתות שבתורה שחייבין עליהן על שגגתן חטלת ותנן (שס קף ב.) בעל חוב ולל תנל ידעוני: **הואיל ואניסס בלאו נאמרו.** פ"ס שהלחוש מחלקים למטלות דכתיב לשר לל תעשינה וסמיך ליה לו הודע חליו ולף על גב דנסס"פ כלל גדול (שנת קף סט.) הוא דדרים ריס לקיש בשגגה על שיגגג נלמו שנה ור' יוחנן ס"ל שגג נכרת מע"פ שהזיד נלמו מ"מ נלחיין תליה מילתל כיון דמשכחן מפטס וסך לחיכל שני לחיון וכרת לחד מסתברל דלכך כתוצין שני לחיון כדי לחייבו שני חטלות: **מאן** תנא השתחואה ר' עקיבא היא. תימה הל לל מחייב ר"ע במגדף חלל משום דכתיב כרת במקום קרבן בספ"ק דכריתות (דף ו:) וס"ל דהשתחואה דלל כתיב ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני חליבל דר' יוחנן לר"ע חמי חייב הל לל כתיב ביה כרת במקום קרבן ול"ל דר"ע חליבל דדבריהם דרבנן קחמר להו לדידי לל בעינן מעשה לדידכו חודו לי מיהת במגדף דכתיב ביה כרת במקום קרבן ס"ל כיון דחייב רחמנל במגדף ס"מ דכתל דוכתי לל בעי מעשה לעינן קרבן כלל דעקימת שפתיו לרבי יוחנן חליבל דר"ע לל מחייב מעשה הואיל וישנו בלב כדלקמן ולר"ל חליבל דר"ע מחייבים חע"פ דלית בה מעשה דכה חלת זוטל: **יצא** מגדף ובעל אוב מיבעי ליה. בריס כריתות (דף ג.) משני חדל מתרתי נקט וליתני בעל חוב מגדף חילטרין ליה סד"ח הואיל וכתיב כרת במקום קרבן חימת מוחו ליה לר"ע קמ"ל ודרך הס"ס בכמה מקומות כן דמשכחן בפ"ק דחולין (דף כב. ושם) ידו היתנית מדרבה בר בר חנה נפקל ומשני להוחה בעיל חלבע ובסוף התוחה (מנחות דף פג.) משני כדי נסבל ובסוף דס התטלת (זבחים דף לח. ושם) משני הכל ב' שיעורי: **הואיל** וישנו בלב. פי' נקונטר' שחפי' מחכר הסס כל היום ואין לבו כלפי מעלה חלת למכר חמר ומכנהו בסס המיומד חינו חייב ונקט הסתם הסתחוחה נמי דיסנה בלב כדחמרינן (בעיל דף סח:) גבי חנדרטת חי לל קיבלה בחלוה לחו כלום הוה וי"ל מדכתיב גבי ניעוי (מנחות ו) ממך יפל חומד על ה' רעה דהיינו דנקט שגידף שהיה שלומו של סנחריב חלך חשור וניעוי בחרך חשור ותלחו הכתוב במחשבה ולפי מחי דפריטי' בעיל (שם ד"ה דבפתם) דבסתם עבודת כוכבים מלהבה ומירלה חייב ניתת לחין חלייה בלב:

מתני' א בעל אוב זה פיתום המדבר ב משחיו וידעוני זה המדבר בפיו הרי אלו בסקילה ג והנשאל בהם באזהרה: **גמ'** ד מאי שנא הבא דקתני בעל אוב וידעוני ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב ושיריה לידעוני ר' יוחנן אמר הואיל ה ושניהן בלאו אחד נאמרו ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ור' יוחנן מאי שנא בעל אוב דנקט משום דפתח ביה קרא וריש לקיש מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר רב פפא חלוקין הן במיתה ור' יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה (ס) דמיתה לא שמה חלוקה ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כריש לקיש אמר לך מתני' דכריתות ר' עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה וריש לקיש נהי דלא בעי ר' עקיבא מעשה רבה מעשה זוטא בעי מגדף מאי מעשה איכא עקימת שפתיו הוי מעשה בעל אוב מאי מעשה איכא הקשת זרועותיו הוי מעשה ו ואפילו לרבנן והתניא ז אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור' יוחנן אמר ח אפילו תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה כי קאמר ר"ל נמי לר"ע אבל לרבנן לא אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה אלא אמר עולא ט במקטר לשד א"ל רבא מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא אלא אמר רבא י במקטר לחבר אמר ליה אביי המקטר לחבר חובר חבר הוא אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה יא ת"ר יב חובר חבר יג אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי יד הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מיכוין דלא ליזקו אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה אמר רבא שאני מגדף הואיל ויישנו בלב

מתיב

יצאו עדים. תימה למ"ל למעוטי עדים זוממין מקרקן הא דאפילו בשוגג מיקטלי דלא נעי התרמה וי"ל דמשכחת לה שהחמו קודם גמר דין דמין נהרגין עד שיגמר הדין מ"ק כגון שחזרו בהן מעלמן ומ"מ מדודין למחמו: **הואיל** וישנו בקול.

מתיב ר' זירא [ו]יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ואמאי הא ליתנהו בלב אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא והא איתמר [ג]חסמה בקול והנהיגה בקול רבי יוחנן אמר [א]חייב ור"ל אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה ר"ל אמר פטור [ב]עקימת פיו לא הוי מעשה אלא אמר רבא [ד]שאני עדים זוממין הואיל וישנן [ה]בראיה ת"ר [ב]בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו [ג]ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו מיתיבי [ו]והיה כאוב מארץ קולך מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי תא שמע [ז]ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דיתיב בין הפרקים ומשתעי ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד [ח]הנשאל בגולגולת מה בין זה לזה מעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת נשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס [ט] את ר"ע אמר לו ומה יום מיומים אמר לו ומה גבר מגוברין א"ל דמרי צבי שבת נמי דמרי צבי א"ל הכי קאמינא לך מי יימר דהאידנא שבתא אמר לו נהר סבטיון יוכיח בעל אוב יוכיח קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת אמר לו ביזיתו ביישתו וקיללתו שואל אוב היינו ודורש אל המתים דורש למתים כדתניא [י]ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק [יא]כדי שתשרה עליו רוח טומאה וכשהיה ר"ע מגיע למקרא זה היה בוכה ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמה וכמה אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר [יב]כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם אמר רבא אי בעו צדיקי ברו עלמא שנאמר כי עונותיכם היו מבדילים וגו' רבא [יג] ברא גברא שדריה לקמיה דר' זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמר ליה מן חבריא את הדר לעפריך [יד]רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה תנו רבנן מעונן ר' שמעון אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכ"א [טו]זה האוחז את העינים ר"ע אומר [טז]זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעיות חיטין יפות עיקורי קטניות מהיות רעות תנו רבנן [יז]מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו ושועל משמאלו אל

על מדת פורענות ומנו נועקין על כך ומין מנו נענין מכל מה דעבד וכו': **מי כעו נדיקי.** להיות נקיים מכל עון: **הוו ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים.** הא אם לא היו בהם עונות מין כאן הבדלה: **ברא גברא.** ע"י ספר יצירה שמלמדו ברוף מותיות של שם: **ולא היה מספר ליה.** שלא היה בו דבור: **מן חבריא.** הענבריאס[ב] ע"י המכריס מתה: **שינלא שילתא.** גדול כאלו הגיע לשליס שניו וגמרה גדילתו להכי שביתי ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף קמ.) ומגלגלין לותן עד שיהו משולשין. ל"ל [ג]שהיה טוב ונעל טעם כאילו הוא שליש לנעלן: **שכשה מיני זכור.** שכשה זרע מז' בריות ומעביר על עיניו ועושה כשפים: **לותו אם העינים.** לותו וקוגר עיני הבריות ומרמה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: **המחשב עתים ושעות.** לשון מעונן כמו בעל עונות שמנחשין[ד] את העונה ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח מקח ויש"מכר בו הלוקחו: **למודי ערבי שביעיות.** כלומר ערב שביעית למדין ורגילין להיות מטין יפות: **עקרי קטניות מהיות רעות.** כלומר העוקר קטנית ואינו קולפן מוך אינן מתליעות ואין מרקיבות: **פתו נפלה מפיו.** לריך לדחק היום מהזיק: **נחש כא מימינו או שועל משמאלו.** סימן רע הוא לו: **נכי הפסיקו.** שהיה הולך ממזרח למערב והנכי הולך מלפון לדרום והפסיק דרכו:

עין משפט נר מצוה

קעט א מיי' פ"ט מהל' כלאים הלכה ז ופי"ג מהלכות שבועות הלכה ג סמג לאוין קפד רפח טוש"ע י"ד סי' לז סעיף יא וטוש"ע מ"מ סי' שלח סעיף ג:

קפ ב מיי' פ"ו הל' ע"ז הלכה ו סמג לאוין נח:

קפא ג מיי' שם הל' ג סמג לאוין נט:

קפב ד מיי' שם הל' ו סמג עשין לח:

קפג ה מיי' שם פ"ח הל' יג סמג לאוין ג טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף יג:

קפד ו ז מיי' שם הל' ח ט סמג שם טוש"ע י"ד סי' שם סעיף ג וסעיף טו:

קפה ח מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:

מסורת הש"ס

ו) כריתות ד., ב) ב"מ 5:, ג) [ע' תוספות יבמות קה. ד"ה ככה], ד) [כריתות ד.], ה) [גרס בלנסיא רשע. כתב בשם רב האי גרסתו הואיל ואינן כאים וע"ש שהאריך בפרושו], ו) [בס"ל נוסף: הרשב"ם], ז) נדה יז. וע"ש בפירש"י], ח) ריעב"ץ גריס רבה, ט) [נקמן סז:], י) [ויקח דטורנוס למוכן פרשה ג פ"ג], כ) [ויקרא ד]. ל) בס"ג: הטולרים, מ) [ע' רש"י עירובין סג. וע"ש רש"י שמחים שם. וקי"ע ושי' מוס' ניטין ט. וכ"ש שבת יא.], ג) בס"ג: שמשמין, ס) [ל"ל דכשיק דתמורה דף ג:].

תורה אור השלם

1. וְשִׁפְלַת מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תְּשִׁח אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף: ישעיהו כט ד
2. וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ אֶל תִּירְאִי כִּי מָה רָאִית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שָׁאוּל אֱלֹהִים רָאִיתִי עֹלִים מִן הָאָרֶץ: שמואל א כח יג
3. וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים: דברים יח יא
4. כִּי אִם עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם וְחַטֹּאותֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ: ישעיהו נט ב

מוסף רש"י

יצאו עדים זוממין. בתורת כהנים גבי פר כהן משיח, והכי אמרינן אחר שריבינו דכרים שכן בשבועת כיוצאים והנכרים שאינן בשבועת הכוכים יכול אפי מרכה הממית והמדים ופדים זוממין מ"ל ופשב, ילמד מלו שאין כהן מעשה ילמד מכלל מעלת (כריתות ד.). חסמה בקול. כשהיתה שותה לאכול היה נועד כה (ב"מ לב.). והנהיגה בקול. כגלגלים ואינו לומו כמנדע (שם). עקימת פיו הרי מעשה. והוה ליה לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו (שם). הואיל ברישנן בראיה. עיקר עדותן בגלגלים הענין שמעידין מה שרלו, הילכך לא חשיב מעשה (שם). רבה טומאה. כמעמ הגלגים שקורין בגמטריי"ר המוחזים את העינים (נדה יו.). ועעקי בספר יצירה. וממילא אתרו להו עגלא שילמא על ידי שהיו מנדפים לותותים הסם שכשה ונרא העולם ואין כאן מעוש מכשפות, דמעשה הקב"ה הן ע"י סם קדושה שלו (לקמן סז:).

אל תפחיל בי. כשבא הגבוה מם ממנו או קיבל העיר לומר לו בבקשה ממך אל תפחיל בי להיות רשאון בדבר הפסד שמיטין רע הוא לו (ב): **שחרית הוא.** שהיה מוצא ממנו מוב לומר לו שחרית הוא ולא לפחיל בתחלת מעשה היום כשילעון: **רשם חדש הוא.** המתן לי עד מחר: **מולאי שבת הוא.** רשאון לימי השבוע: **המתינון.** כשיגמרין לדרך או כשמתחילין בשוס דבר: **מתני' המחלל אם השבת.** דמשיב ליה תנא (ג) בשקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: **שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.** כגון שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא הממעטין: **גמ' חומרין ואליבא דר"ע.** דילים להו מקראי במסכת סוטה (דף מ:): **כשערה ואליבא דר' יוסי.** דלמר לגלו יפתח. ור"ע מודה נמי בחמומים דאין חייבים עליהם כרת דחנן (שבת דף עג.) שבת מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: **מתני' עד שיקללם בשם.** שיקלל בשמות הגמורין: **קללם בכנוי.** כגון שדי בשלות חנון רחום: **גמ'** בשקנו יומת היה לו לכתוב מה ת"ל שם שם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם שהנו ענין למקלל אביו ואמו. ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא (ויקרא כד טו) עד שיכרך שם בשם ואפי' לא כרך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: **אינ אינ כי יקלל וגו' לרבות בא.** שקללה או בומובוס שקלל: **אין לי אלא אביו ואמו.** לאחד: **אביו אלא אביו ואמו ואמו אלא אביו ואמו קלל.** כלומר סמך קללה לשם המקלל לאביו ובסופו סמך לאמו: **ר' יוסה אומר.** מאחלת המקלל משמע אם אביו ואת אמו דלעיל"ג דוי"ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי מ' מסם עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כדרך שהוליך לפרוט בכללים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחדיו אלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו. ואביו ואמו קלל לשיפא דרש ליה רבי יוסה לקמן בשלו הן הגאנקין (פא:) **לרבות את המקלל** לאחר מיתה: **מה לחן בסקילה.** דכתיב (ויקרא כ) בחבן ירגמו אותם: **בנין אב מבניסס.** דמחד מיניהו לא אתיא לאיכא למיפרך מה לדיין שכן אחה מצווה ואתיא מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ועשית ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון בלבלי וגו' ובשניה איכא למיפרך שכן אחה חייב מיתה על המראתו בלוויו והתורה הקישה לו שנאמר ביהושע (ו) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': **לא ראי דיין כראי נשיא.** דאיכא שלא יעשה בשוגג כלל אשר יורוך ויעבור על אחת מכל אשר יאמרו לך ואפילו הכי הוזהר על הנשיא: **שכן בעמך.** עושין מעשה עמך: **בשומלים.** בשפלים כמו הייסורים המלוים בם' עוזא: **מרשומו גרמה לו.** מחוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא מזהזו ולא מלעיבו מפני שהוא נדול ממנו ושליט על שפלותו: **שכן משוין.** משאר ב"מ מלו למחלוקת ואלו לגדולה. וקי"ל בשחיטת חולין (דף קטו:) כל מה שלד פרטיון כל דהוא כגון שכן משוין לחינו לד חמור לחי לד חמור פריך לאו פירכא היא דאיבא נמי אינ לד חמור שהוקש להקהל לכנוד המקום: ה"ג **כ"ש נכשוב מלכים ומרם או נשיא ומרם.** פי' שלא לא אחיא אביו בבניו אב שלא אינו ענין נכשוב מלכים ומרם ומיפוי נשיא בשלד השוה לא לחי דיין שהוא גדול שאחה מצווה על הוראתו כדחי מרם שפי אחה מצווה על הוראתו ולא לחי מרם שפלוחו גרמה לו כלחי דיין שאין שפלוחו גרמה לו אלא השוה שבהן שאין בעמך אף אחי אחיא בשניו ומכח לאיכא למיפרך שכן משוין להא נשיא ומרם: **או נשיא ומרם.** ומיחי דיין מיניהו: **מלכים חול.** להא מלכים דכחב חול הוא ולאוהרת דיין אחא: **שלא למאן דאמר קודש.** וכאן הזהיר על ברכת השם שלא למיפרך אין כאן קלל יחילל: **ומאי מאן דאמר מלכים חול.** על כרחיך גמר קודש ממול להא לא אשכחן מזהרה לברכת השם שלא אלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן מזהרה לדיין דליף לה מאזהרה דקדש. וקס"ד נמה מניאו גמר ומשום הכי פריך דילמא מקודש הזהיר אחול לא הזהיר: **המחלל שבת.** נאו למימר דכל שאיב על שגגתו אחטאת אייב על זדונו מיחה להא מיחי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו:) **אבות מלאכות מרבעים אחר אחיו אחיו אייב על אחת מהן ופי'** הקונטרס וכן ר"ת היינו מיחה לכל אחטאת אייב אכולהו אלא אחת למימר דכל שאיב על שגגתו אחטאת אין אייבין **לרבות בת.** הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכחוב אשה לאיש היינו היכא דכחיב בלשון זכר אבל היכא דכחיב בלשון אין ממעטין אי נאו דכחיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם אחמר הא אמרינן בפרק ארבעה ומחשה (שם דף מד:) נבי שור שהמית שור שור שבעה להניא שור האשה אע"ג דלא כחיב שור אין ור"ל משום דדרשינן הכח נגיחה למיחה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיחה מנזקין משום דכחיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: **עד שיפרש לך הכחוב יחדיו.** פירש הקונטרס כדרך שפרט בכללים ומיחה אם כן לרבי יאשיה אחאי כחיב כאן יחדיו הוה אחיא אלא על כרחך אי נאו יחדיו הוה אחיא דלא יחרוש בשור ואחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא יהיב בגד של זאב ושל פשחים אף ע"פ שאין קשורין ואפורים כדדרשינן (ביצה דף נה:) אבל

מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ומקלל מכירו גמרינן לו מהכא ונעשית לו מקלל דכתיב מקלל אביו ואמו ומתרגמינן מחרף ומגדף מדכתיב השמר לך ושמור נפשך ויש לומר דמי לאו למשכחן מכירו דגמרינן מיניה מכירו לא הוה גמרינן מעלמא מה שלא מצינו שמצוי במכירו:

עד שיהיו שניהם שוין. פ"ה בני עומדין וקשה מהכא לרבנן דמחייבין אפי' בקילה ו"ל לרבנן ניחא דליכא בקילה בנערה המאורסה לא ק"ל מומתו גם שניהם בנשואה כתיב אבל ר"מ דליכא בשואה בחנק ה"ל למפטרה מהאי קרא והשתא אין לר"מ אין לרבנן בנשואה פטור ומתני' דמייתי לעיל (דף נה:) ומחייבין עליה משום חיים לית לה אתיא כוותייהו ר"מ כרבנן ובמרוסה ומיהו כיון דליכא לעיל אפי' בהמה כל שכן נשואה אלא לרבנן כיון דלית להו מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הוכדום ועוד ו"ל לרבנן כיון דלית להו מהתם בפ"ק קטנות מפטרת שפיר לגמרי ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ דמשמע דיש מקילה לחנק בקטנה מרוסה סברת הוא דבנשואה דלרשון גם שניהם לפטור לגמרי ור"ת מפרש אלא קשיא שניהן שוין במיתה אתת והשתא לרבנן דבא על הקטנה בקילה שפיר כיון דאם היתה היא בת עונשין היו שוין במיתה אתת אבל לר"מ בא על הקטנה בחנק בקילה ואין זה שוין במיתה אתת ק"ש בשואה קטנה ב"ש במיתה אתת שוין ו"מ בת שהיא בשריפה ובועלה בחנק ליפטרייה לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אתת ו"ל דלמפטר לגמרי אי אפשר משום דדרשינן[ג] לגבי זוממים לעשות לאחיו ולא לאחותו:

מעשה חידודין. קשה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) משמע דלא בעי קרא דפרק פטיטה פריעותא קאמר רחמנא ולגירסת הספרים מעשה הוכדום נמי קשה דהוי ממעט מדכתיב (ויקרא יט) שכבת זרע פרט למשמש מתה[ד]:

והאי לבדו מאי דריש ביה לבדתניא. ות"ת הא ר"מ אית ליה הך בריית' דקתני מתני' הרשות בקילה והשני בחנק ות"ק היכי קאמר שמואל מ"ט שפיר רב ליתא ליה ומת הים הא לר"מ עמה לבדו למה לי לילתא למעוטי לדידה הא בהדיא כתיב ונערה מיבעי ליה לאיתויי דרשה ויש לומר דתרתי משמע מינה: רבינא

לפטור לגמרי אלא לגלות מלא מסוס חוגם מלא מסוס קטנות דאיכי לאו בת עונשין לגמרי אימא מיהא מיחייב: **שניהם שוין. למעוטי מעשה חדודין.** מחדד ומקשה אכרו בנערה מבתולה דהוה נהנה והיא אינה נהנית לכאי כתיב שניהם שיהיו שניהם שוין נהנין. ומיהו שלא כדרכה תע"ג דהיא אינה נהנית ממשכבי מקשה אתרבויי לאיתויי: **לא כלום הוא.** ולא ליצטריך למעוטי. ואיכא לאמרי מעשה הוכדום (בפ' בתרא דף נ:) שהטמינה שבא שניהם בדבר: **ושדיין היא בתולה.** שבאו כולם שלא כדרכה: **וכולן בחנק.** דגבי מקילה לבדו כתיב ונקרא יתירא הוא למעוטי כי הא גוונא דתע"ג דקרינא ביה בתולה אין בקילה אלא אחד מהם אותו שבא עמה לבדו להיות רשאין שניהם היתה יחידית: **ר' אומר.** כי אתא לשון אחלה ונקטיה מפרש לה: דרבי ישמעאל כרים פירקין (נפ:): **מה אחלם ניתנה בזוגות.** שזו היא ניתנה לשמוח שנאמר כי השם. מה מצינו בנערה המאורסה שילמה מחנק לקילה ולא ילמה בשלא רשמוה לבדו למעוטי שני אף בת כאן לא נשתנית מיתתה אלא בניתנה בתולה ושיש לה תוספת בושת שנאמר כי ענה ענהו. ואי אפשר לומר דלמעוטי בא שהרי כבר נשתלשלה מסורת בידינו שאין בא על הקטנה אלא בשריפה ואם לאו בחנק: **ומאי וכן.** הכא לא קשיד אלא אתחלת חלול ולא אתחלת ניתנה ואתם ניתנה אתחלת מילולה בשריפה ואם לאו בחנק: **לא תקלל.** אפי' קללות במשמע ואלהים נמי כ' לגזונות ים גו הלכך לא תקלל דכתיב מתרוייהו: **מתני' חינו חייב. עד שתהא נערה.** אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה חינו בסקילה ופלוגתא דתנאי היא לימא מהכא ולימא למ"ד פטור לגמרי: **בתולה.** ולא בעולה: **מאורסה.** ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינן ביה בתולה מיהו לא קרינן ביה מאורסה: **והיא נכנס אביה.** למעוטי מקלה אחר לשלוחי הבעל ואימתה בדרך: **כאן עליה שניס.** ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה: **הרשון בסקילה.** דמשכבי זכה כתיב (ויקרא יט): **והשני בחנק.** דבעולה היא והא תמתא רבי היא דאמר שלא שלא כדרכה נפקא ליה מבבא בתולה לקמן: **גמ' ת"ר נערה ולא בוגרת.** מקרא קאי כי מהיכא נערה בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) וסקילה כתיב התם. נערה מצינו שאי אפשר שתהא נערה עד שיהא שמור על הבעל ואין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד: **בית אביה.** בפרשת מוקיא שם רע כתיב (שם) לזנות בית אביה והתם נמי מקילה כתיב: **זו דברי ר"מ.** תמהניתין קאי דקתני עד שתהא נערה ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דאמר בכתובות גמלו נערות (דף נט.) קטנה אין לה קנס חמשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: **אבל מכמיס.** שנאלצו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר תולקין עליו לף כאן ואומרים קטנה מרוסה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: **דילמא.** למעוטי בוגרת ותו לא אתא למעוטי מידי: **ת"ל.** ת"ר הא עד שתהא נערה הא ליעגן משמע להדיא למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב בקטנותה עד שתגדיל ותהא נערה ואי למעוטי בוגרת לחודא אתא הכי ליבעי נערה ולא בוגרת: **ואם לא מידי.** על נערה בתולה וכו': **ואם לא מידי.** אין עוד להקניט בדבר דודאי מתני' ר"מ היא: **לר"מ.** דלחוקמה למתני' דממעט קטנה מלייבים: **לגמרי קא ממעט ליה.** דפטורין ליה לגמרי ממיתה הואיל והיא פטורה ללחו בת עונשין היא ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל: **או דילמא מסקילה ממעט ליה.** אבל חנק מחייבי: **שפיק.** רב: **ונימא ליה ומת האיש השוכב עם האשה לבדו.** בחרוסה כתיב ומת נשמה בעל שלא יתמה אם היתה בת עונשין ואפילו הכי קרינן ביה ומת האיש השוכב עם האשה לבדו. נשאת לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק. שנאמר ומת גם שניהם. ומאי קשיא לר"מ דאמר מיעט הכתוב לבדו מיבעי ליה לאיתויי נשאת לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק. שנאמר ומת גם שניהם. ומאי קשיא לרבנן דאמרי מיעט הכתוב לבדו מיבעי ליה לאיתויי בא על הקטנה מיתתו בחנק. שנאמר ומת גם שניהם. ומאי קשיא לר"מ דאמר מיעט הכתוב לבדו מיבעי ליה לאיתויי בא על הקטנה מיתתו

סימנא בעלמא: **מתני'** א המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ב כל חיבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו אמר לשנים ג הן עדיו ומביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד הוא אומר יש לי חבירים רוצים בכך אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם ד מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו הרי זה מוטב ואם אמר כך היא חובתנו כך יפה לנו העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו ה האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה: **גמ'** המסית זה הדיוט טעמא דהדיוט הא נביא בחנק והמסית את ההדיוט טעמא דיחיד הא רבים בחנק מתני' מני ר"ש היא דתניא ו נביא שהדיח בסקילה ר' שמעון אומר בחנק ז מדיחי עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק אימא סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים ואמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנדחת שנו אתאן לרבנן דרישא ר"ש וסיפא רבנן רבינא אמר כולה רבנן היא ולא זו אף זו קתני רב פפא אמר כי קתני מסית זה הדיוט להכמנה דתניא ושאר כל חיבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו כיצד עושין לו מדליקין לו את הנר בבית הפנימי ומושיבין לו עדים בבית החיצון כדי שיהו הן רואין אותו ושומעין את קולו והוא אינו רואה אותן והלה אומר לו אמור מה שאמרת לי ביחוד והוא אומר לו והלה אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונעבוד עבודת כוכבים אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך היא חובתנו וכך יפה לנו העדים ששומעין מבחוץ מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו: ח וכן עשו לבן סטדא בלוד ותלאוהו בערב הפסח ט. י בן סטדא בן פנדירא הוא אמר רב חסדא בעל סטדא בועל פנדירא בעל פפוס בן יהודה הוא אלא אימא אמו סטדא אמו מרים מגדלא נשיא הואי כדאמרי בפומבדיתא סטת דא מבעלה: **מתני'** המדיח זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים כ המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים ר"ע אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין קשואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנדחת שנו כאן: המכשף זה העושה מעשה וכו': תנו רבנן מכשפה אחד האיש ואחד האשה א"כ מה ת"ל מכשפה מפני שרוב נשים מצויות בכשפים מיתתן במה רבי יוסי הגלילי אומר נאמר כאן 1 מכשפה לא תחיה ונאמר להלן 2 לא תחיה כל נשמה מה להלן בסייף אף כאן בסייף ר' עקיבא אומר נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן 3 אם בהמה אם איש לא יחיה מה להלן ה בסקילה אף כאן בסקילה אמר לו ר' יוסי אני דנתי לא תחיה מלא תחיה ואתה דנת לא תחיה מלא יחיה אמר לו רבי עקיבא אני דנתי ישראל מישראל שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה ואתה דנת ישראל מעובדי כוכבים שלא ריבה בהן הכתוב אלא

מיתה

רבינא אמר כו'. פי' הקונטרס ול"ג אמר רבינא דאיהו ורב פפא לא פליגי ואין זו שיטת הש"ס ור"ת מפרש דרבינא מצי כולה מתני' דהמסית זה הדיוט דמשמע הדיוט ולא נביא נמי זו אף זו קתני דמסית המסית את ההדיוט דמשמע כל מי שמסית אפילו נביא ורב פפא הא לא אמר מסתבר לי' דמשום דקתני המסית את ההדיוט דאתא למימר אפילו נביא: וכי

מסורת הש"ס

א) [סנהדרין פ"ז מ"ה]. ב) [לעיל פ"ו ע"ב]. ג) [לעיל פ"ו ע"ב]. ד) [לעיל נ"ג:]. ה) [לעיל נ"ג:]. ו) [לעיל נ"ג:]. ז) [לעיל נ"ג:]. ח) [לעיל נ"ג:]. ט) [לקמן פט:]. י) [לקמן פ"ב ע"ב]. כ) [לעיל פ"ו ע"ב]. ל) [לקמן פ"ב ע"ב]. מ) [לעיל נ"ג:]. נ) [לקמן פ"ב ע"ב]. ס) [לעיל נ"ג:]. ע) [לעיל נ"ג:]. פ) [לעיל נ"ג:]. צ) [לעיל נ"ג:]. ק) [לעיל נ"ג:]. ר) [לעיל נ"ג:]. ש) [לעיל נ"ג:]. ת) [לעיל נ"ג:]. א) [לעיל נ"ג:]. ב) [לעיל נ"ג:]. ג) [לעיל נ"ג:]. ד) [לעיל נ"ג:]. ה) [לעיל נ"ג:]. ו) [לעיל נ"ג:]. ז) [לעיל נ"ג:]. ח) [לעיל נ"ג:]. ט) [לעיל נ"ג:]. י) [לעיל נ"ג:]. כ) [לעיל נ"ג:]. ל) [לעיל נ"ג:]. מ) [לעיל נ"ג:]. נ) [לעיל נ"ג:]. ס) [לעיל נ"ג:]. ע) [לעיל נ"ג:]. פ) [לעיל נ"ג:]. צ) [לעיל נ"ג:]. ק) [לעיל נ"ג:]. ר) [לעיל נ"ג:]. ש) [לעיל נ"ג:]. ת) [לעיל נ"ג:].

קצת א מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' ו סמג לאוין כו:
קצת ב מיי' שם הל' ג ופי"ו מ מהלכות סנהדרין הל' ה:
ר ג מיי' פ"ה מהל' ע"ז הלכה ב:
רא ד מיי' שם הל' ג:
רב ה מיי' שם הל' ב:
רג ו מיי' שם הל' ו ג:
רד ז מיי' שם פ"ד הלכה ו סמג לאוין כג:
רה ח ט מיי' שם פ"ו הלכה עו סמג לאוין נג:

1. מכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה:
שמות כב יז
2. רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה: דברים כ טז
3. לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר:
שמות יט יג

האומר אעבוד. משמע שהסימהו ומגלגלה מייב מיתה, דנפקא לן לקמן מלא תאכה ולא תשמע, הא מצה ושמע מייב מיל (לעיל פא.). **אלך ואעבוד.** שמחסר ליכה פע"ג דאיכא למימר מדהכי הדר ניה (שם). גלך ונעבוד. פע"פ שכלל עצמו עם מחריס, דאיכא למימר הני מחריס לא מולי ומיהו נמי לא ליזל (שם). **נביא שהדיח.** שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים (לקמן פפ:).

סז: ארבע מיתות פרק שביעי סנהדרין

מיפה אחת. כל מיתה המסורה לבני נח ליטו מלא סייף (לעיל נו.): **ממנו ענין לו.** סמך ענין המכתף לשוכב עם בהמה. ענין פרשה: **שוכב עם בהמה בסקילה.** הא ילפינן לה בהאי פרקין[ה] מדמייתם נמי לכתיב נמי פרשת קדושים תניא (ויקרא כ) וגמרי' לה מתוך וידעוני דכתיב בהו בחדן יבגמו לומם למייתם נמי (ויקרא כ): רבי יהודה נמי דריש סמוכין: **גופיה.** מת זה מדין מיתות קלות לפקילה המסורה מכולן: **מלא.** מכלל ופרט מת למד בסקילה: **כללו.** כל המכשפים היו וכבר מייב בהן הכתוב מיתה כלכתיב לא תחיה למה יצאו אלא להקיש להם את הכלל וזו מלה בתורה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וכו': **שני לכותין.** הוה ליה למכתב חד או תוב או ידעוני ולשמוק: **עדא אמרה.** כמו הלא אמרה זאת תומרת: **קסבר ר' יהודה וכו'.** וכלל דוכתי דאמר מלא למ"ד מלמדין מאי מיבא למימר ר' יהודה היא ומהכא ילפינן: **כשפים.** טוטריקון כחש פמליא של מעלה שעל מי שנגזר למיות ממיתין: **אפילו כשפים.** אין בהן כח לפני גזרתו אלין כח מלבדו: **מפוני נרעים.** לעשות לו מכשפות: **אם מכשייע.** מילתין. אם את מלאת לעשות לי מכשפות עמי: **אין עוד מלבדו בהיב.** ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבלן: **דנפיק וכותיה.** ומסרי נפשיה ע) משמיע לאוליי: **בלטיהם.** כמו (שופטים ד') ותבא [ב]בלטן בסתר: **זה מעשה שדים.** שנסתרים ואינן נראין. כל מקום שנאמר בלטיהם היו החרטומין עושין בלחשיהם ע"י שדים: **בלהטיהם אלו מעשה כשפים.** שאינו עושה על ידי שדים אלא מעלמו: **להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים.** ומתהפכת מלניה ודומה לכשפים ואלו ע"י שדים היתה מתהפכת אלא מלניה וקרי ליה להט: **דקפיד ממנו שד.** מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר אלא כלי הראוי לאותו דבר כגון שרי בוהן שלריכין סכין שקטו שחוד ושרי כוס שלריכין כוס של זכוכית: **דלא קפיד ממנו.** שבכל כלי היה עושה: **כהלכות שבת.** למלאכות בשקילה ושבות פטור אבל מאוד ולילית בני ופטור שנכנסת לו תמת כגפיו יוסב ומשמרו עד שתסתר ומפיס מוסלת להוליך ממנה לאה הכי אימא בפרק רבי אליעזר לתוכן (שבת קף קו.) וכן לד נחש במתעסק בו אלא יעשנו אותו מומר לכתחילה הכא נמי העושה מעשה ממש בשקילה: **אפילו את העינים.** מרמה בלילו עושה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: **עסקי בהלכות יצירה.** וממילא אגרו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מלרפים אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן

וכי מפני שסמכו. מהכא דייק נרים יבמות (דף ד. ושם) דל' יהודה לא דריש סמוכין בעלמא ופ"ת שאני הכא דלא דריש משום דמיכא ג"ם דמפקא מסמוכין דדריש רבי יוסי הגלילי דדריש לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דנסמיך מדע לאטו רבי עקיבא דילים מלא תחיה דנסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום דמיכא ס"ל דלא תחיה כל נשמה דמפקא מסמוכין ו"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דלמר וכי מפני שסמכו משמע דנשוש מקום לא דרשינן לסמוך

מיתה אחת [ב]בן עזאי אומר נאמר [1]מכשפה לא תחיה ונאמר [2]כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה אמר לו רבי יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה בסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש עליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה לרבי יהודה נמי ליהוו אוב וידעוני שני כתובים הבאים כאחד [3]וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אמר רבי זכריה עדא אמרה קסבר ר' יהודה [4]שני כתובין הבאין כאחד מלמדין [ד]אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה: [3]אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים היה איתתא דהות קא מהדרא למשקל אפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב אינו והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא [4]בלטיהם אלו מעשה שדים [5]בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר [6]ואת להט החרב המתהפכת אמר אביי דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה [ה]העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה [ב]כדרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי ליה אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי בריכי דשיראי מנחיריה [7]ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אמר ר' [ו]אליעזר מיכן שאין השד יכול לבריאות בריה פחות מכשעורה רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה א"ל רב לרבי חייא לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקליה לספסירא וגידיה לגמלא וטרף ליה בטבלא וקם אמר ליה לבתר הכי דם ופרתא מי הואי אלא ההיא אחיזת עינים הוה זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים זבן חמרא כי מטא לאשקוייה מיא פשר וקם גמלא דוסקניתא אמרו ליה אי לאו זעירי את לא הוה מהדרינן לך מי איכא דזבין מידי הכא ולא בריך ליה אמיא: ינאי איקלע להההוא אושפיזא אמר להו אשקין מיא קריבו שתיתא חזא דקא מרחשן שפוותה שדא פורתא מיניה הוו עקרבי אמר להו אנא שתאי מדידכו אתון נמי שתו מדידי אשקייה הואי חמרא רכבה סליק לשוקא אתא חברתה פשרה לה חזייה דרכיב וקאי אאיתתא בשוקא [8]ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים אמר ר' אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים כתנאי רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים [ו]אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו: אמר ר' עקיבא כו':

והא

ע"י סם קדושה שלו הוא: **מכוח דקרנא.** מכשף היה: **מנפץ.** חוטמו בכתם. מוקיי"ר בלע"ז: **ושדי בריכי דשיראי מנחיריו.** משליך ממיכות של מעיליס: **מלכא מלהים היא.** מכח זו של כניס לא על ידי מכשפות נאמר אלא על פי הקב"ה דאין למרטומים יכולת בה: **לא מני כרי.** אין יכול לברוא אפילו בריה גדולה אלא כשהשד ברין לבריות גדולות הוא מאסף מן ההפקר: **האי מיכניף ליה.** בריות גדולות נוחים לקבלס ומאספים יחד אלו אבל בריה קטנה אינה נאספת שאין בה כח לבד ממקום לחוכן: **כי גרסינן אמר לו רב לרבי חייא.** ולא גרסינן אלא: **טייעא.** סוחר ערבי: **שקל ספסירא וגיידיה לגמליה.** נטל חרב וחתך גמל לחבריס. גיידיה כמו לחוהו מגוייד דבפרק בחרא דיבמות (דף קכ.): **וטרף ליה בטבלא וקם.** קסקס לו בזוג מסקיל"ח בלע"ז ועמד לו על רגליו: **אמר לו.** רבי חייא לרבי: **לבתר הכי דם ופרתא מי הוה.** אחר שעמד הגמל כלום נמלאת שם לאלוך מן הדם והפרס: **ההוא אחיזת עינים הוה.** ולא מגוייד הוא שאינו יכול להחיות המת: **פשר.** נמס המכשפות. כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ומחזין: **קם גמלא דסקוניתא.** נעשה החמור דף של גבר שעשו מחלה את הדף חמור. גמלא גבר. סקוניתא מין עץ הוא: **אילא דוכין מידעם הכא וכו'.** כלומר יש לוקח בעיר הזאת שמוחזקת בכשפים שום שחורה ואינו נודקה על המים: **יגאי איקלע להתם מושפיוה.** ולא גרסינן רבי יגאי דלאו חיים מעליא הוא שעשה כשפים: **אשתיא.** קמח טרוף במים: **חזייה דמרתחן שפוותה.** רואה יגאי המשה המכיאה לו המשקה שהיו שפתיה נעות הכיר שכשפניות היא: **שדא פורתא.** מן המשקה לתרן ונעשו עקרבים: **אמר אמאי מדידכו.** לא גלה להם הדבר שהרי נדבר והרואה עמהן כאילו שתה: **הוה מעלית חמרא.** ממעיה ויצאו ולדות: **מדברותיך.** מנע מדבריך ופנה להלכות נגעים ואהלות שהן חמורים ובהם חמה מחודד ולא נהגדה: **שרקה להם.** ושמעו קולה כל הלפרדעים שבעולם והם באו:

והא

מוסף רש"י

נאמר מכשפה לא תחיה. ולא פירש בחיו מיתה חמות, ונאמר אלו כל שוכב עם בהמה מות יומת, שמכאן פרשה מכשפה לא תחיה לשוכב עם בהמה (ברכות כא:). **מה שוכב עם בהמה בסקילה.** כדאמרינן לה (לעיל נד:) בגמרא שוה לתהרוגו להכה מכי הניח תהרגנו דמסית (ברכות שם) לו: לכתיב בחשה הנדבעה לבהמה דמיהם נם, וכל דמייהם נם בסקילה היא, דאמרינן מאוב וידעוני דכתיב בהו יבגמו לומם למייתם נם (במדבר ד:). **וכי מפני שסמכו ענין לו.** לשוכב עם בהמה, נוציא את המכתף לבסקילה, שהיא חמורה מכל מיתות שבתורה, אלא מקרא מפורש יש לו במקום אחר שהוא בסקילה (ברכות כא:). **אוב וידעוני בכלל.** לא מחיה לכל המכשפים היו, ולמה יצאו. נפני עלמן, כשהפריכן בסקילה, כדכתיב בחבן יבגמו לומם למייתם נם, להקיש אליהן. את כל הכלל, שוו מלה בחורה שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עלמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא (שם). **שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מלא כתב אחד ונמלא כולו מגיה (קדושין כד:). **כשפים.** טוטריקון מכחישים פמליא של מעלה, אלא גזרו על אדם זה למות והוא את עלי ידי כשפים (חולין ז:). **אפילו לדבר כשפים.** אין מלמדין, כלומר אלא מדעתו, אפילו אין נזירה מלפניו אין מריעין לו לאדם (שם). מהדרא. מחזרת וטורחת אלא יבין, למשקל עפרא. ועשות לו כשפים להמיתו (שם). עיגלא תילתא. גדול כחילו הניע לשלים שניו ונמרה נדילתו, דהכי שניתי ומהני למיכל, כמו (ב"מ סח.) ומנדלין אותן עד שיהו משולשין, ל"א שהיה טוב ונעל טעם כחילו הוא אלוסי לנטן (לעיל סה:). **כלה מדברותיך.** מלל מדבריך עד שתגיע אלל נגעים ואהלות שהן הלכות עמוקות (חגיגה יד. ושם: כלן).

תורה אור השלם

1. מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה
שמות כב יז
2. כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: שמות כב יח
3. אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ: דברים ד לה
4. וַיַּעֲשׂוּ כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיְחַזֵּק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ:
שמות ז כב
5. וְיִקְרָא גַם פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָהֳטֵיהֶם כֵּן:
שמות ז יא
6. וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:
בראשית ג כד
7. וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ:
שמות ח טו
8. וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם:
שמות ח ב

לעזי רש"י

מוקיי"ר. לקנח את האף. אשקיל"א [אישקיליט"א]. פעמון קטן.

והא. מילתא דלקיטת קשואין: **ר"ע מר' יהושע גמר לה. קינוף.** מרגעה עמודים ומילה פרוסה עליהם כדאמרי' בפוכה (דף י.): **לחלוץ תפיליו.** של מצוי [ב] דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא ילך בהן לרשות הרבים: **שדעתו של אבא נטרפה היאך** מניחין איסור סקילה. משמע דמדליקין ואחר כך מולין וקשה דפרק במה מדליקין (שבת דף לה: וש"נ) משמע מיפכא דתניא שלישים להדליק את הנר דברי רבי נתן ר' יהודה אומר שלישים לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק בראשונה ואין לומר ומדליק בשניה מדקתמר התם נתר הכי שניה להדליק כמלוי לא כר' נתן ולא כרבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק בשלישית וה"ק שלישית קודם לחלוץ תפילין ולעולם מדליק בראשונה מדקתמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא ועוד קשה לפי טעמו דלא ידע מנהגו ור"ל דוקא תפילין בראשונה אלא שמאותה שעה אינהו להדליק מפני שהיו טרודין במולין ולכך היה גוער בו: **וטהרתן** במה שהן. פ"ה דמחלקו לענין טבילה בנקרעו מי חוצץ מה שבתוכו או לא ובהדיא לא משכחת לה אלא בפ' כ"ג דכלים תנן הכדור והחימום והקמיע ותפילין שנקרעו הטוגע בהן טמא במה שבתוכו טהור אלמא אין תוכו משום חיבור ותניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר' אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מדלא מיין בטבילה ב"מ להוי חיבור: **היה** מכה בבשרו. ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרלותן[ו]:

והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר' עקיבא וחבירו לבקרו הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו ואותו היום ע"ש היה ונכנם הורקנוס בנו לחלוץ תפליו נער בן ויצא בנזיפה אמר להן לחבירו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להן דעתו [ה] ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות א"ל למה באתם א"ל ללמוד תורה באנו א"ל ועד עכשיו למה לא באתם א"ל לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו ר' עקיבא שלי מהו אמר לו שלך קשה משלהן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין אמר לי רבי למדתני נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד אמרו לו [ו]הכדור [ז]והאמום והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו אמר להן הן הן טמאין וטהרתן במה שהן [ח]מנעל שעל גבי האמום מהו אמר להן הוא טהור ויצאה נשמתו בטהרה עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר [ט]אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן אלמא מרבי אליעזר גמרה מרבי אליעזר ולא סברה הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה היכי עביד הכי והאנן תנן העושה מעשה חייב להתלמד שאני [י]דאמר מר [2]לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות:

הדרן עלך ארבע מיתות

מיסור סקילה. הלקח הנר והטמנת ממין ועוסקין בדבר שאינו חלש מיסור שבות דמניח תפילין בשבת אין כאן מיסור מלאכה ואפילו יש לרשות הרבים להם דרך מלבוש הוא ומכשיטין הוא לו בחול: **ברחוק מרבע אמות.** מפני הנדוי שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בשבת מציעא (דף נט.): **שלו מהו.** כמה מהא מיתתו: **שלך קשה משלהן.** מפני שלבך פתוח כחולה ואילו שמעתי היית למד תורה כראוי: **נטל.** ר"ת שתי זרועותיו: **שננללין.** כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תמצאם ותמהכה תורה שבלבי כשאומות לפי שלא שמשוני ולמדו ממני: **ולא חסרוני מרבותי ככלב המלקק מן הים.** לפי שכמתם שהיתה גדולה אין למודי עולה למחסר ולקבל מהם חכמה א] ולא מעטו ככלב המלקק מן הים. וכן תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם ב] לפי' כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטבול לחד ה): **ולא חסרוני.** כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם: **שפופרת.** קנה שנותנין בה כחול. קיסם של עץ או של כסף שמותנין מכחול בתוכו [ו] ומטלטלו בכחול ומוליאו: **ככהרים עזה.** בהלכות מרחות נגעים: **בנטיעת קשואים.** הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: **אמרו לו הכדור והאמום וכו'.** כדור פלוט"ס מחופה עור ומלאה מתוכו למר של חיל בדומה לו וכן לימום שלהם של עור היה כעין מנעל וממולא מתוכו שער ויפיו מפור וכו היו עושין המנעלים כמו שעושין הלבנונין שלנו בדפוס של עץ: **הקמיע.** של עור וממולא מתוכו ותלאהו בצווארו לגוי: **משקולת קטנה.** כעין מונקיא שעושין מעופרת ומחפין לותה בעור כדי שלא תאסר אצל משקולת גדולה אין דרכה [ט] לחפותה בעור: **וצרור המרגלית.** תופרין המרגלית בעור ותולין לותו בצווארו בשביל לרפואה: **מהו.** לפי שאחלקו בהלו רבי אליעזר וחכמים בשדר טהרות (כלים פכ"ג) [י] וחכמים מוסיפים אין מקבלין טומאה לפי שאלו עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול להא מיתקם לקח והני הוחל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית לא שמיה קבול [כ] ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קבול ועוד נחלקו בכלוב ובחימום שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו דבנן דמקבלי טומאה להא מיתקם בית קיבול ופליגי לענין טבילה אחכ"מ מה שבתוכו מונח ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו מונח דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם מזר הוא ושמלוהו מה תמה אומר בתוכו שני הממלוקות אמר להם טמאים תפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: **ועכשהן כמה שהן.** כלומר אם נקרעו אחכמים מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי מונח ועומד מני בדברי שהמלוי אינו מונח מטמלינן כמות שהן: **מנעל שעל גבי אימום מהו.** שאף הוא נחלקו במוסקפתא [מ] לטהרות [נ] חכמים אומרין הוחל ואינו מחוסר מלאכה הלריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימום כגון אם כלי עליו וטמא ור"ש אומר שעדיין לא נגמרה מלאכתו: **הוסר הנדר.** שהרכוהו: **בין קסרי ללוד.** שהיו נוסעין את מטתו מקסרי ללוד: **פסח עליו כשורה.** שהיו עוסקין שורה קעיניה המטה לקפדל: **הרבה מעות יש לי.** להחליף: **ואין לי שולחני להרלותן.** כלומר הרבה שלוחים יש לי לשלוח ואין לי לשלוח ואין לי לשלוח: **היכי עביד.** רבי אליעזר הכי שעשה מעשה בנטיעת קשואין: **להתלמד.** בהם ר"ע הוא דעבד ר' אליעזר:

הדרן עלך ארבע מיתות

ה) כלים פכ"ג מ"ח ע"ש, ג) [ל"ל והתמום וכן בכ"מ הנזכר כאן בגמ' וברש"י ובתוס' אימום בס' ל"ל בס"ם וכן בערוך איתא אימום בס"ם וכ"ה בתשובה דלקמן], ג) [בס פכ"ו מ"ד] שבת קמא:, ד) [ר"ה כד: שבת עה. ע"ז יח. ולקמן מג:], ה) עי' רש"ל בס"ח, ו) בס"ה: שנותנין בה כחול מכחול קיסם של עץ או של כסף שמותנין בתוכו, ז) [ל"ל תוספתא דכלים ב"ב פ"ב ה"ג], ח) [ע' תוס' סוכה יב: ד"ה מהו דתימא וכו' מה שהזיעו אפיניא דלהבל], ט) [והא דכתיב רש"י מתוספתא דוקא ולא מתשנה מפורשת בכלים פכ"ו מ"ד ומיהו לה הש"ס בשבת דף קמג: פלוגתא דר' אליעזר וחכמים ע"ש מלוה ליישב], י) [כלים ב"ב פ"ד ה"ג ועי"ש], כ) [שבת דף סד:], ל) [וע"ע תוס' יבמות יג: ד"ה דאמר רחמנא].

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לחלוץ תפיליו וכו' דקסבר שבת לאו זמן תפילין. עי' מג"א סי' שם ס"ק יא: שם ד"ה משקולות קטנה וכו' לחשותה בעור. עיין ב"י דף פ"ט ע"ג תוספות ד"ה ולא:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דעתו מיושבת ודעת אמו נטרפה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה ולא מעטו מרבותי וכו' ולקבל מהם מכאן ולא. מלא ולא ממקן וכ"ב ל"ל לפי': ב] בא"ד יתרון חכמתי מהם לפי'. מלא לפיל ונמקן וכ"ב ל"ל ולא:

לעזי רש"י

פלוט"ה [פילוט"א]. כדור.

מוסף רש"י

אבל אתה למד להבין ולהורות. כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לפניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק הגוים (דברים יח ט) לו: שתוכל לעמוד בהן ואם יעשה נגיע שקר לפניך שתבין שהוא מכשף (שבת עה.).

1. וַאֲלִישָׁע רֹאֶה וְהוּא מִצַּעֲק אֲבִי אֲבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו וַיִּקָּרַעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים: מלכים ב ב יב

2. כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הָהֵם: דברים יח ט

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. ופ"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדמשמע להו (גמ' דף מו.) במופלא הסמוך לחיים לענין נדרים ומפר"ת דהכא דריש ליה דמשמע לשון גבורה כדכתיב (מ"ש ג) וחזקת והיית לחיים ופ"ת מ"כ למה לן במתני' טעמא דשלש נח לכלל מצות וי"ל דהוה למימר דמקודם הגיעה שערות מתמיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש ואפי' הוי יותר מג' חדשים לא הוה מיישינן כמה שבימי קטנות כיון דליכא לאוקמי בהכי נמי ליה להוליד דקריגן ביה בן ולא אב: **קטן** אי אתה צריך לחזור בו'. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא דאמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קמ.) אין זכייה לקטן ואי משזיכו לו ע"י אחר הא אינא למ"ד בפ' מי שמתו זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן הייט מדרבנן ולא מדאוריי"תא דזכייה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף יב. ע"ש) דאמרי' אלר משום ידיה דאיתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי לכור וזורקו לגוו וגוטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהייט מדאוריי"תא מדפריך למ"ד אחד זה ואחד זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מהניא דמעריימין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאוריי"תא והא דתנן בהזהזקין (שם דף נט:) מציאת חרש וקטן ים כהן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאוריי"תא לא דעת אחרת מקנה להו מאי דאמר בפ' כל הגט (סוכה דף מו:) לא ליקני אינש לגבי אפיה לינוקא דינוקא מיקנא קני אלקוחי מדאוריי"תא דע"י דמיקנא קני אפילו מדאוריי"תא דע"י דעת אחר' מקנה לחרש וקטן ואשה דלא מחרת מקנה להו דעת אחרת ואפי' הכי אמר בפ' כל הגט (דף מו:) דאשה יכולה לזכות לבעלה ע"י שליח ואפי' קטן ואפי' חרש ואפי' שלא מדעתה ואפי' שלא מדעת אביה ואפי' שלא מדעת עצמה ואפי' שלא מדעת אחרים ואפי' שלא מדעת בעל

ואמר רחמנא איש [א] **איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין איתיביה אביי [1] איש אין לי אלא איש בן ט' שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין ת"ל ואיש א"ל יש לו ואינו מוליד כתבואה שלא הביאה שליש דמי דבי חזקיה תנא [2] וכי יזיד איש איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע א"ל רב מרדכי לרב אשי [3] מאי משמע דהאי מזיד לישנא דבשולי הוא דכתיב [3] ויזד יעקב נזיד [ג] והא תנא דבי ר' ישמעאל [4] בן ולא אב היכי דמי אילימא דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא א"ר כרוספדאי [ב] כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן וש"מ קטן מוליד לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן ודקא קשיא דרבי כרוספדאי כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב גופא אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג' חדשים בלבד והאנן תנן משיביא שתי שערות ועד שיקוף זקן [ד] הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע ש"מ מדרבי כרוספדאי א"ר שבתי יולדת לשבעה אין עוברה ניכר לשלישי ימיה דאי ס"ד עוברה ניכר לשליש ימיה למה לי ג' בתרי ותילתא סגיא א"ל לעולם אימא לך [ז] עוברה ניכר לשלישי ימיה זיל בתר רובא אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא והתנן אמרה א"ל ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא והתנן [ה] אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא אמר רבי ירמיה מדפתי אף אנן נמי תנינא [ו] בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמא את בועלה לטמא משכב המתחתון בעליון נישאת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה ואמאי**

בידוע שאין לו גואלים. ות"ת דמשמע דקטן בידוע שמין לו גואלים משום דכמיד ומשמע דפעמים שיש לו יורשים ולכאי כמיד אים לגמרי משום דלמיכל לספוקי שמא יוליד בנים שמנגייר ואינך רשאי להפקיע קנין שלו ולעמוד לכהן עד שתדע שמין לו יורשים מכל קטן גר משמע גזל שלו שנתבע עליו ישראל לצקר לכהן הוא בידוע שמין לו גואלים: **איש.** גבי שפחה מרובה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו': **שלש כביאה שלים.** שמא אתה זורעה אינה מעמתת: **וכי יזיד.** מלמדקיה בלשון מזיד ולא כתוב וכי יהיה איש לשמיר לרום ויה כמו כמי מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע מכאן: **בן ולא אב.** לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעט בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ומי קטן לא מוליד ס"ד לתיכטרך למעוטי: **מי נימא דאיעברה.** למיה מהמי בתר דאייתי שתי שערות ושיהה בו ט' חדשים להקיף זקן ועוד ממנו קטן ולא יהא בן סורר ומורה ומי לא מהמי בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דל

ואמאי דילמא איילונית. תמצא ונמצאו קדושיה קדושי טעות: **דאדעתא דהכי לא קדיש.** ולאו אדעת אים היא: **קרקן.** וכשוגג לחזקיהו כתב רוצח אבל מקטל לא קטלינא משום רוצח: **כבא עליה מבעי.** קאמר דמיבעי ליה משום אילונית אלא משום קורבא: **והא אחד מכל ערים קאמר.** דמשמע לפילוג הוי לחמיה משום קדושין כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש: **אלא.** לפירוש ר"י לעולם מיבעי ליה לגופיה דאיילונית ולא נילף מינה לגזיל בקטלא כתב רוצח מוקמת לה: **כבא כמאי עסקינן דקטלה.** בעלה עליה דאפי' תמצא לאיילונית אפילו הוא בא וקדושיה קידושין: **דממונא.** לשון פרילות: **והטרפה בא.** מיבעי ליה למ"ד (יבמות דף נה:) הטרפה זו נסיקה ומיבעי ליה למ"ד זו הכנסת עטרה: **פסלה מן הכהונה.** ומשויא לה זונה דהטרפה כגמר מיבעי ליה מדתמרי' בגמ' דיבמות (דף נד.) ובפרקין לעיל (דף נה.). ומיהו מיבעי ליה למחייבו"ש כגון שלא התרו בהן: **וכ"ש מכשירין.** כדמפרש' לקמן דקטן לאו בר מיבעי ליה הוא: **מדורות הראשונים.** שהיו מולידין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן: **מי נימא מדכתיב כח שבע כח אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתיב בלדם שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה ומסיק ליה ויהי לשמעים ימים למר לידתו הרג אבשלום את אמנון וכרת ויבא את שבע שנים.** הרי חמש שנים לשלמה וכשבא מגשור שפיים יואב את דוד ע"י התקועית ולמ"ל מרד דכתיב בירושלים שמתים ולמ"ל מקץ דכתיב בתריה ויהי מקץ לארבעים שנה והני ארבעים שנה נקט ליה למנין שנולד שלמה כדלמרינן בתמורה (דף יד.) שלמה ומרד ובאותו פרק נמנך אחיתופל ראמר כי לא נעשתה עצתו ואין לו ליתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים: **אני יאמי** ימי שלמה שנים וחמש דכתיב (תהלים ל) ימי שנותינו בהם שבעים שנה: **פשו להו עשרין ושית.** לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו שלשה דורות אליעם ובת שבע ושלמה: **דל ארמי שנין דפלגא עבורי.** כלומר פחות מג' מדשים יון שהות לעובר ז' מדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה: **דשכיח דכל חד וחד בחמני יולד.** אחיתופל יוליד אליעם לג' שנה וג' מדשים ואליעם יוליד את שבע לג' שנה ושה וג' מדשים ובת שבע לג' שנה וג' מדשים לגילדתו של שלמה הרי כ"ו שנים: **דאפשא ברייה היא.** שאם תלכה להיות בריאה וממהרת להזדעיע: **ותדע.** על כרחך דאשה ממהרת להפ הוה לה לגמ שבע ולד מקמי שלמה אומו יולד שמת לדוד שנולד רשמון דכתיב ביה (ש"ב יג) ובשאר מת הילד קמת ותאכל לחם: **אכרסה גדול מנחור שנה.** מדקאי חמיש ליה קאי בריאה: **וכתיב ויקח אכרס ונחור לחס נשים שם אשת אכרס שרי ושם אשת נחור מלכה כא הרן אבי מלכה ואבי יסכה.** ללמד שיסכה את הרן. יסכה זו שרה: **דילמא ונער דאחי הוה.** והרן הוא דקאים מיניה: **ויהי נא כן ממש מאות שנה.** לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן: **שם בן מאה שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול: בר מאה ותרתין הוה.** לומיל והוה גדול מכולן ונמצא שנולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה שלש שנים מיהא קטן הוה וכחמש מאות ושני שנים לאכרפכשד ודרך מכשתן מצינו להם: **ומשם עוכה ויקח לו כלב אשת אפרת וחלד לו את חור.** מלמד חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לו: **וכי עבד משכן כיה כן י"ג.** דקרי ליה שים משלשתן ובשמשלמו המרגלים בשנת הארבעים כבר היה בן י"ד שנה וכתיב בן ארבעים שנה אנכי היום

דל תרתי שני לתלתא עיבורי.

פי' בקונטי' כלומר פחות מחי' מדשים יון שהות לעובר ז' מדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה משכחת דכל חד בחמני יולד ואחיתופל יוליד לג' שנה וג' מדשים ואליעם יוליד את שבע לג' שנה ושה וג' מדשים ובת שבע ושלמה כי היכי דלא ליתי לאקשויי דאיילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש לאו דאמרינן זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילונית נינהו לא מאי חייב עליה דקתני קרבן והא מומתין על ידה קתני בבא עליה אביה והא אם בא עליה אחד מכל העריות קתני אלא הכא במאי עסקינן דקבלה עיליה ת"ר [ו]המסוללת בבנה קטן והערה בה בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל [א]מכשירין אמר רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי [2]הכל מודים בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה פחות מבן שמנה שאין ביאתו ביאה לא נחלקו אלא בבן שמנה רב"ש סברי גמרינן מדורות הראשונים ובית הלל סברי [3]לא גמרינן מדורות הראשונים ודורות הראשונים מנלן דאוליד אילימא מדכתיב [1]הלא ואת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וכתיב [2](ו)אליעם בן אחיתופל הגילוני וכתיב [3]וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור (כי) ה' (אהבו) וכתיב [4]ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום וכתיב [5]ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים וכתיב [6]וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה וכתיב [7]ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון וכתיב [8](ואשלמה) את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון וכתיב [9]ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וכתיב [10]אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם [11]ותניא כל שנותיו של דואג אינן אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש כמה הויא להו תלתין ותלת דל שבע דהוה שלמה פש להו עשרים ושית דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד ממאי דלמא תרוייהו בתשע אוליד ובת שבע אולידא בשית משום דאתתא בריא תדע דהא הוי לה ולד מעיקרא אלא מהכא [10]אלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן ואברהם גדול מנחור שנה ונחור גדול מהרן שנה נמצא אברהם גדול שתי שנים מהרן וכתיב [11]ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' [12]ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש והיינו דכתיב [12]כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דבר אחר יסכה שהכל סכים ביופיה וכתיב [13]ויפל [ב] על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו' כמה קשיש אברהם משרה עשר שנין וקשיש מאבוה תרתין שנין אשתכח כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה ממאי דלמא אברהם וזוטא דאחוה הוה [ו]ודרך חכמתן קא חשיב להו תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן דכתיב [14]ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת שם בן חמש מאות שנה נמצא שם גדול מיפת שתי שנים וכתיב [15]ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתיב [16](ו)אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתין שנין הוה אלא דרך חכמתן קא חשיב להו הכא נמי דרך חכמתן קא חשיב להו אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון מהכא מתניתו ואנן מהכא מתנינן לה [17]ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול יפת [ג] הגדול שבאחיו הוה אלא מנלן מהכא [18]ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתיב [19]ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכי עבר בצלאל משכן בר כמה הוי בר תליסר דכתיב [20]איש איש ממלאכתו אשר המה עושים [ו]ותניא שנה ראשונה עשה משה משכן שניה הקים משכן ושלח מרגלים וכתיב [21]בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה כמה הויא להו ארבעין דל ארביסר דהוה בצלאל פשא להו עשרים ושית דל תרתי שני דתלתא עיבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד: בן ולא בת: תניא אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה שהכל

תורה אור השלם

1. וישלח דוד וידרש לאשה ויאמר הלוא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי:
שמואל ב יא ג
2. אליפלט בן אחסבי בן המעכתי אליעם בן אחיתפל הגלני:
שמואל ב כג לד
3. וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור יי:
שמואל ב יב כה
4. ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום בבעל חצור אשר עם אפרים ויקרא אבשלום לכל בני המלך:
שמואל ב יג כג
5. ואבשלום ברח וילך גשור ויהי שם שלש שנים: שמואל ב יג לח
6. וישב אבשלום בירושלם שנתים ימים ופני המלך לא ראה:
שמואל ב יד כח
7. ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי ליי בחברון: שמואל ב טו ז
8. ואחיתפל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק ויקבר בקבר אביו:
שמואל ב יז כג
9. ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:
תהלים נה כד
10. ואלה תולדת תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן והרן הוליד את לוט:
בראשית יא כז
11. ויקח אברם ונחור להם נשים שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה:
בראשית יא כט
12. ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע:
בראשית כא יב
13. ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד:
בראשית יז יז
14. ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת:
בראשית ה לב
15. ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ: בראשית ז ו
16. אלה תולדת שם שם בן מאת שנה וילד את ארפכשד שנתים אחר המבול: בראשית יא י
17. ולשם ילד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול: בראשית י כא
18. ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה יי את משה:
שמות לח כב
19. ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור:
דברי הימים א ב יט
20. ויבאו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו אשר המה עושים:
שמות לו ד
21. בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד יי אתי מקדש ברנע לרגל את הארץ ואשב אתו דבר כאשר עם לבבי: ועתה הנה החיה יי אותי כאשר דבר זה ארבעים וחמש שנה מאז דבר יי את הדבר הזה אל משה אשר הלך ישראל במדבר ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה:
יהושע יד ז, י

הגהות הב"ח

(ה) גמ' יפת גדול שבאחיו. נ"ב עיין לקמן דף קח ע"ב:

מוסף רש"י

שניה הקים משכן. לכתיב (שמות מ) ויהי בשנה השנית בחדש הראשון וגו' (זבחים קיח).

ה) [תוספ' דסוטה פ"ח], ב) [ל"ל ומגלה], ג) [קדו:], ד) מגילה יד., ה) [מכרתים], ו) [כ"ב טז:], ז) [תענית כט. זבחים קיח:] ערכין יג., ח) [לי בעית רש"ס], ט) נפ"ל מחייבה. רש"ס,

שהכל מצויין אצלה בעבירה. וכשהיא זוללה ושופעת בקטנותה קופה כשלא תמצא למוכה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה כשגדיל לתלן: **מתני' מרטימר.** גרמרא מפרש לה: **יין האיטלקי.** טוב ומעולה הוא וממשיך בתריה מאי מיניה מייב נמלי לוג: **כאכורת מלוה.** בסעודת מלוה אבל למרטימר זה לפיכך נגבו מאל מגיו וכן אם אכלו במקין שהיו נקבעין לעבר החדש גם אם היו עושים סעודות: **אכל מעשר שני.** וכן כולם מע"פ שנגבו מאל מגיו פעור וטעמא מפרש בגמרא [ע"ב]: **ואפ"פ שאין** ממאכל אחריהן נמי קרא ליה זולל ומיהו שלמה אהא מזהרי' דממשיך טפי: **וכר לדבר.** דבשכר מקרי זולל וביין מקרי סובא: **גמ' מפוך שכפל רבי יוסי ביין.** דקאמר מנא קמך אלי לוג והוא אמר לוג: **כפל נמי בכשר.** והוי אמינא דקאמר שני מרטימר: **יין כוזל.** אבל ביוקר לא שכיחי ליה מעות לגמוד כולי האי ולא ממשיך: **וזולל.** לשון זול ומשמכתא למילתיה הוא: **מולדה.** אם מגיו: **יין חי.** ממשיך מפני שמשוכח הוא ולקמיה מוקי לה במזיג ולא מזיג אבל בשר יין מזיג לא ממשיך: **בשר חי.** כדמפרש לקמן בשיל ולא בשיל דזו היא מדת גסה למהר אבל בשיל שפיר לא ממשיך למעבד כי האי גוונא לפי שמתוך שהוא גסה בשר ושותה בשפה אין לו שהות: **אמר רבינא יין חי.** דקאמר רב הונא מזיג ולא מזיג לשפוכי היכא דנמין בו מים הרבה ואע"פ שרוב בני מדם שותין כן: **בשר כיבא דאכלי גבי.** כוויה בגחלים ולכותה בעירובין (דף סט:) ובינבבניה ובזמים (דף מו:) לשפוכי בשבת אלא: **בשר מליח ויין מגפו.** לא ממשיך: **כל זמן שהוא בשלמים.** אלא עבר עליו זמן מליחת שלמים שני ימים ולילה אחד עדיין בשלמותו הוא ולא אקרי מליח ומשמח את הלב דכתיב (דברים יב) וחבמת שלמים ואכלת שם ושמחת אלא בר שמחה טעמא במלתו: **כל זמן שהוא טוסס.** שהוא נוסך ונגרון ממחת שהוא ממשין: **הכא.** בבן סורר ומורה: **מאי.** עד כמה לא קרינן מליח למיפטר בן סורר ומורה: **וכבל שהוא לא ממשיך.** משמעה לילה אחת מפיג טעמו ולא חשוב: **בשר לרשעים.** שמתעדנין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מלוה שעושין בעולם הזה: **לאובד.** היינו דאמר שנאבד והולך לו: **למרי נפש.** לאבדוני לפכומי לעבדיהו: **אל תרא יין.** כלומר אל תתן עיניך ליתשך אחריו: **אחריתו דם.** סופו יהרג עליו: **כחיב יין ישמח לבב אנוש.** בשיין דמשמע לשון שומח משמשמהו וגומל מכמת לבו: **וקרינן ישמח.** לשון שמחה: **וכה.** כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמפקח את הלב: **פקחין.** עצמותי פקח: **אבוי.** לשון צעקה בלשון תרמי כמו בייש בייש (לעיל דף סה.): **שיחי.** לעבי כמו תליך בשיחי (תהלים נה:) **למי כל אנא.** למתחרים על היין: **מריסיה למיפיה.** מאן דדרים ליה מריסיה לפיפיה: **מדרים.** נדרס משמעותיה יפה והכי קאמר למי כל אנא למתחרים על היין לבאים לחקור ממסך שמוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה יינה (משלי ט). **ומאן דדרים ליה מפיפיה לריסיה מדרים.** נדרס משמעותו יפה והכי קאמר למי אים לו אוי ואבוי ושיח דהיינו מאנאס ולמי אים לו מדנים ופצעים חנם דהיינו רעע בנלחם עם הבריות ולמי אים לו מכלולות עיניס מרוב שומנו ושקיטתו לסם ראוי להיות מתחרים על היין: **"ג ווי"ן.** לשון וי וי. ויאמר מרור כנען [בראשית ט] לא תסיב אלא עד דידע דנגמר לו עונשו של יין: **מפוך שקלקלו כרביעי.** שמנעו מלהוליד בן רביעי קלנו בן רביעי אלו כוש ומצרים ופוט וכנען [שם י]: **מים המדמה.** ממאי קרי ליה מים המדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו ללמוד ממים המדמה דהיינו מדם הרשאון שהיין קנם עליו מיתה: שאין

שהכל מצויין אצלה בעבירה אלא גזירת הכתוב היא [1]בן ולא בת: **מתני'** מאימתי חייב [א]משיאבל [ב]תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין [2]אבל בחבורת מצוה אבל בעיבור החדש [ג]אבל מעשר שני בירושלים אבל נבילות וטריפות שקצים ורמשים [ד](אבל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו) אבל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה [3]אבל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר [4]זולל וסובא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [5]אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: **גמ'** אמר רבי זירא תרטימר זה איני יודע מהו אלא מתוך שכפל ר' יוסי ביין נמצא כופל אף בבשר ונמצא תרטימר [ה]חצי מנה [ו]אמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא [ז]אינו חייב עד שיקח בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה דכתיב [8]זולל וסובא ואמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיאכל בשר חי וישתה יין חי איני והא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו [ט]אכל בשר חי ושתה יין חי אינו נעשה בן סורר ומורה אמר רבינא [י]יין חי מזיג ולא מזיג בשר חי בשיל ולא בשיל כבשר כיבא דאכלי גבי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו [יא]אכל בשר מליח ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה [יב]תנן התם ערב תשעה באב [יג]לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ותנא [יד]אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רבי חנינא בר כהנא [טו]כל זמן שהוא בשלמים ויין מגיתו עד כמה [טז]כל זמן שהוא טוסס [יז]מ[יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו [יח]שלשה ימים הכא מאי התם משום שמחה הוא כל זמן שהוא בשלמים נמי אית ביה שמחה הכא משום אימשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשך ויין עד מ' יום [יט]א"ר חנן לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' [כ]תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ר יצחק מאי דכתיב [כא]אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב רבא אמר אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שאחריתו דם [כב]רב כהנא רמי כתיב [כג]תירש וקרינן תירוש זכה נעשה רש לא זכה נעשה רש רבא רמי כתיב [כד]ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממהו והיינו [כה]דאמר רבא חמרא וריחני פקחין אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אמר ר' חנינא מאי דכתיב [כו]למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא האי קרא מאן דדריש ליה [כז]מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש דריש עובר גלילאה י"ג ווי"ן [א] נאמרו ביין [ב]ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם ופניהם אחורנית וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם אחורנית וערות אביהם לא ראו: ויקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן: בראשית ט כ-כד

10. וירא אתה שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה וישכב אתה ויענה: בראשית לד ב

חי מזיג ולא מזיג. כעין זה מפר"ת (ברכות ד' נא.). ר' דנריס נתמרו נכוס של ברכה ואד מיינייהו מי ומקשינן המרינן מ[כוס של ברכה שאין מצרכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת דמי הוא מזיג ולא מזיג:

י"ג ווי"ן. לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם: **קיללו ברביעי.** מה שלא קלל חם עלמו משום דלמר נב"ל כ"ש לומר לפי שכתב ויבך שלהיה מת נח ומת בניו ואין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען

תורה אור השלם

1. כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם: דברים כא יח
2. ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה אינגו שמע בקלנו זולל וסבא: דברים כא כ
3. אל תהי בסבאי יין בזוללי בשר למו:
משלי כג כ
4. תנו שכר לאובד ויין למרי נפש: משלי לא ו
5. אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים: משלי כג לא
6. ויתן לך האלהים משל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש:
בראשית כז כח
7. ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד:
תהלים קד טו
8. למי אוי למי אבוי למי מדינים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים: למאחרים על היין לבאים לחקר ממסך:
משלי כג כט-ל
9. ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלה: ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם ופניהם אחרנית וערות אביהם לא ראו:
בראשית ט כ-כג

א) [נערוך ליתא טרטימר], ב) [עי' פירש"י עמוד ג ד"ה אבל מ"מ וכו'], ג) [עי' מ"ש שכתב דבכל זו אבל טבל וכו' עד שלא נפדו לא נרסי' לה ובן הרמב"ם לא העתיקו ע"ש ודע דגם בפרד המצוה שבירושלמי ליתא], ד) [נקמן פא. ע"ש], ה) תענית כו:, ו) ל"ל ומניח. רש"ש, ז) [שם. ע"ש ל:] [תוספ' מרוחות פ"ז], ח) עירובין סה., י) יומא עו:, כ) ג"ז שם ובויות יג:, ל) [נרכות סג.], מ) נרכות מ. ס"ש, נ) נס"ש: וידע, ס) [נ"ב דף נז:].

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמרא דרים עוכר גנילתה י"ג וו"ן. כ"ב ר"ל שם פעולת וו"ן [שמושים] מחרימס וכמ"ס רש"י לעון ו וכמ"ס מהכת"ש בפ"ל יעו"ש וממלא ר"ו דופיחסס וגו' ויש מן המנין כמו שנם ר"ו דוחם ליש מן המנין וכמ"ס תוס': ב] שם מ"ש רביעי לקלייה בהדיא. ל"ל לקלייה ומינת בהדיא מוסק מהכת"ש ועיין תוס' ודו"ק:

מוסף רש"י

אבל מעשר שני. גגב ממעות מע"ש וקנה בשר ויין ואכל, לפי גגב בשר ויין עלמו לפיכך לתולין נמי לא, כדאמר עד שיקח בשר בזול ויאכל ויין בזול ויסבה (לקמן ב). עד שיקח בשר בזול. אבל אם גגב בשר ויין עלמן לא (לקמן עא.). שני תבשילין. בשר ודגים או בשר ובילים שעליו או דג ובילה שעליו כדאמר בפרק ערבי פסחים (קיד: תענית כו:). יין מגתו. מדם ומחוך ומיט עוב יין ישן ומשכיל ומזיק (שם ל:). עד כמה. הוי בשר גמור ללא הוי בשר מליח, כל זמן שהוא בשלמים. שלא נמלאו שלא שני ימים ולילה אחד, כומן שלילה שלמים, ולבסי נקט שלמים משמען דומן שלילה שלמים משמען לקמן בשר לכתיב (עי' ויקרא ז) והכומר מבשר זבח השלמים וגו', טפי לא משמען דמקרי בשר, שכשעה נפסל לאחרי ב' וג' ימים (תענית ל:). **תוסס.** רותח (שם). **אין בו משום גלוי.** שאין נחש שותהו כי יבהת מרחיתתו (שם וכע"ז ע"ז ל:). **ושלשם שבר לרשעים.** שמותין ושממין ומקללין עולמן נחייבס (ערובין סה:). **לאובד.** רשע (שם). **זכה.** לשמות לפי מדה, **נעשה ראש.** שמפקח לבו מהכמה (יומא עו:). **כתיב ישמח.** בשי"ן לשון שמחה, וקרינן ישמח. לשון שמחה (שם). **פקחין.** פקחוני, עצמותי פקח (שם). **מריסיה לסיפיה מדריש כר'.** לפ נאת לדלשו למקרא זה, ים לך לדרשו יפה כין כשתיכתו כין כהיפוך (ברכות סג:).

בה נתקנו. פי' בקונטר' מדת הקב"ה במיומל שהוא מכה בו מרפא נם בתוך נם כמו וימת נם בניון ומי להיות חומת נם ומין ענין זה לזה כלל גלנל היינו כדאמרי' בב"ר מכל שנתן מלך שקלקל עם מחת מספמותיו כיון שמע המלך טרדו והוליטו חוץ לפלטרין שלו והיה מחזר על הפתחים של ספמותיו ולא היו מקבלין חומו גלנל חומה שקלקלה עמו פתחה לו לתיתה וקבלתו כך בשעה שהכל מלס מפרי הילין טרדו והוליטו ממוך לגן עדן והיה מחזר על כל הילנות ולא היו מקבלין חומו מה היו חומרים לו ע"ר נרניא הא גנגא דגנד דעמא דבריים היינו הא דכתיב לל תביאי רגל גאוה רגל שתגאה על כורלו ויד לעשים לל תניחני לא תקב מני עלה שהכל התחלה ע"י שהכל ממנה פתחה לו לתיתה וקבלתו:

ואין עולים לה ביום. ופס תאמר הא כבר תנא ליה ריפא לאור עיבורו וי"ל דס"ד לאו לאפוקי ליום העיבור אתא אלא לאפוקי לילה שלפני העיבור:

על שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין. ר' יהודה אומר: [ב]חטה היה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן רבי נחמיה אומר תאנה היה שבדבר שקלקלו בו נתקנו שנאמר [1]ויתפרו עלה תאנה [2]דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שכפאתו אמו על העמוד ואמרה לו [3]מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי מה ברי הכל יודעים שאביך ירא שמים הוה עכשיו יאמרו אמו גרמה לו ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן ומה בר נדרי כל נשים של בית אביך היו נודרות יהא לי בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרתי יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין אל למלכים אמרה לו מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים ואומרים למה לנו [4]אל ולרוזנים אי שכר מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר איכא דאמרי מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר אמר ר' יצחק מניין שחזר שלמה והודה לאמו דכתיב [5]כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי כי בער אנכי מאיש מנח דכתיב [6]ויחל נח איש האדמה ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון: אכל בחבורת מצוה: אמר רבי אבהו [א]אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין והאנן תנן אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה טעמא דמצוה הא לאו מצוה אע"ג דלאו כולה סריקין הא קמ"ל דאע"ג דכולה סריקין כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשך: אכל בעיבור החודש: למימרא דבשר ויין מסקו והתניא [ג]אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד הא קמ"ל אע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק לא ממשך תנו רבנן [ד]אין עולין בעיבור החודש פחות מעשרה בני אדם ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה והתניא אין עולין לה בלילה אלא ביום כדאמר רבי חייא בר אבא לבניה [ה]אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלישמעו בכו אינשי: אכל מעשר שני בירושלים: כיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה לא ממשיך: אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים: [ו]אמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה והא אנן תנן אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אינו נעשה בן סורר ומורה הא טהורין נעשה בן סורר ומורה כי תנן נמי מתני' [ז]להשלים: אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה: [ח]דבר [ט]מצוה תנחומי אבלים דבר עבירה תענית ציבור וטעמא מאי אמר קרא [י]איננו שומע בקולנו בקולנו ולא בקולו של מקום: אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין וכו': אכל כל מאכל ולא אכל בשר לאיתויי דבילה קעילית שתה כל משקה ולא שתה יין לאיתויי דבש וחלב [כ]דתניא [ל]אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנם למקדש

חייב

מחריפו. מקדימו כמו חרפי ופפלי (ע"ז ד' עה.). מחריפו ועולו בלילה היו יוצנין סס ועושין הומה להשמיע קול וקלמר להו רבי חייל להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי שילמדו מותם עובדי דרכים כשהן עולין ויפרסמו והיינו דקתני אין עולין לה בלילה אלא ביום והאי דקתני אין עולין לה ביום לעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשתו ומתנו של דבר בלילה הוא: **מחריפו ופוקו.** בנקר על מחתרו ליכד שהרואה מחכם יורדין בהשכמה מבין שיצאו סס כל הלילה ומתפרסם הדבר אצל הרואה מותם יורדין אלא בהשכמה קטון שעכשיו עלו ואין מבין הדבר: [י]**אכל מעשר שני.** גזל ממעות מע"ש וקנה בשר ויין ואכל דאי גזל בשר ויין עלמו אפי' לחולין נמי לא כדאמר [ע"ש] עד שיקח בשר בזול ויאכל ויין בזול ויסחה ס"[יא](ומן המנוי): **דכי מורחיה.** כדרך מלוחו נאמר בנקר ובגלל ודיין ובשכר בפע"ס [דבריס יד]: [יב]**אכל נבלות וטריפות.** לקמן יליף לפטורת: **אכל בשר עוף.** טהור פטור אלא תניא דאע"ג דאמרינן מתני' כאן שקלים היינו עופות טמאים דכתיב בהס שקץ הס [ויקרא יא]. דמשמע הן שרצים. וטעמא משום דאיכא שומע בקולנו בעינן ואע"ג שאף בקולו של מקום אינו שומע: **הא עטורים חייב.** [כ]כדאמרי' דאיכא מאן דאמר עטורים מבשר עופות טמאים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום שאפילו אכל מרטיטר בשר חסר כזית מבהמה טהורה ונאלימה למרטיטר מבשר עופות טמאים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום דכוותה בטהורים מיתייב: **לאיתויי מגמומי מבנים.** ואע"ג דאמקמתא דרבנן בעלמא הוא. אלא מריעתא הוא דאמרי מגזרת מלוה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים: **מעניס לבור.** אע"ג אלא עבר אלא מדרבנן: **ושמע מיי.** מפטר אדבר עציר: **אינו שומע בקולנו.** מיעוטא הוא ולאפוקי האי דאף בקולו של מקום אינו שומע: **דבילה קעילית.** מאותו מקום ואע"ג דמשכחת לה מייתיב עליה אלא מסורת הש"ס

ח א מיי' פ"ו מהלכות ממרים הלכה ג:
יט ב ג ד מיי' פ"ע מהלכ' קידוש החדש הל' ז:
כ ה ו מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ג:
כא ז מיי' שם הל' ב:
כב ח מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הל' ג סמג לאוין ס:

[א] וקרי ליה עץ על שם השמיד שמעה מתמר כדקאל כ"כ בע"י וע"ע תוס' שבת מז: ד"ה כל היולא וכו'). [ב] [בפ"ק: דבר שהוא]. [ג] מיז ד. כריתות יג: שבועות כג. יומא עו. [בכורות מה:]. [ד] בע"י: למואל כמו למו שכיבה, [ה] [דברים כא], [ו] בע"י: אל לרוזנים לומר אין שכר לא נאה להם לומר כך. [ז] [ריבוי זה איך לעיל עמוד ו במשנה], [ח] [לעיל ע. בהא דאמר ר"ח בר מולדה לא נזכר אני מיכות הללו], [ט] [ג"י איך שם], [י] [ל"ל כי תנן].

תורה אור השלם

1. וְתִפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:
בראשית ג ז
2. דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ מַשָּׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ:
משלי לא א
3. מַה בְּרִי וּמַה בַּר בִּטְנִי וּמַה בַּר נְדָרָי:
משלי לא ב
4. אֵל לְמְלָכִים לְמוּאֵל אֵל לְמְלָכִים שְׁתוֹ יָיִן וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר:
משלי לא ד
5. כִּי בְעֵר אָנֹכִי מֵאִישׁ וְלֹא בִינַת אָדָם לִי:
משלי ל ב
6. וְיָחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם:
בראשית ט כ
7. וַאֲמַרְתֶּם אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא:
דברים כא כ

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמין וכו' ומלקרי ליה עץ הדעת:

מוסף רש"י

שמביא יללה כו'. וס"ג מיתה (ברכות ס:). שאין התינוק יודע כו'. וס"ג נקלע עץ הדעת (שם). אכל דבילה קעילית. הגבילה בשומו מקום ומשכחת לין (בכורות מה:). קעילית. על שם מקומה (שבועות כג.). **ושתה דבש.** מ"ל בגע"ז, מיס ודבש שלוקין ביחד (בכורות מה:).

חייב. מסוס ויין ושכר של מעשר וגו' (ויקרא יז). ובכהן עסקינן: **כי סוכא וגולן יורש.** כתב קרבן קמץ כתיב להכי למייתי להכא: **יורש.** סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מועיל: **וקרעים תלבים נומה.** נומה שאדם מתגרה בה תלבים קרעים כלומר סוף כל נעל הנאות לבע לידי עניות: **נעשה לו קרעים.** משכח למודו ואינו מזכר הלכה בסימנין: **מתני' מצל מחריס ומכל כרשוס מחריס.** ומפילו לא מכלן כרשות בעלים עלמן וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' כעים.** מתפחד מלמיו שלא יבין הלכך לא ממשיך: **עד שיגנוב מצל אביו.** דשכיח ליה לגנוב ומכל כרשות אחרים דלא כעית שלא ירגישו אביו וכבי הכי גוונא ממשיך: **עד שיקח כשר כזול.** לאכל שם נגב כשר ויין עלמן לא: **מדמי סעודה המוכנת.** שהיו מעות מוכנים לקנות משם סעודה לאביו ולאמו דכיון דלכך מזדמנו מצל אמו קרינן בהו דאמר ליה אביו שייכא בהם מדינא דבעלה חייב במזונותיה: **על מנת שאין לבעליך רשות בהן.** דלא לא אמר לה הכי זכה בהן בעל דלא בעית שלא ירגישו ממציאתה: **אי נימא חייבי כריתות.** שהיתה אמו על אביו בכרת בגון אחותו דלאו בת קדושין: **סוף סוף אביו ואמו ניהו.** דהא בקרא לא כתיב אישות באמו אלא אביו: **כשוב לאביו.** בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן: **בקולו.** מד קול משמע מלמא כתוב בקולותיו או בקולינו ניו"ד: **ואפילו מווכ אחת.** ול שכן אחד מן המומחין או שפר מכל הנביאים שהזכרת הסם כתובה שם ולא קרינן ביה אח כל שלמה ומרפת: **לא תעשון כן לה' אלהיכם.** נתר ומנדתם אח שמם כתיב: גרים זה שיעור נגעים ושתי גרימין על שתי אגעים דכתיב (ויקרא יד) ומלמו אח האגעים מרתי משמע וכבל אחת שיעור נגע: **בקרן זוית.** ומותן שתי אגעים יהיו בקרן זוית אחת בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משון בשתיהן מרכו ג' גרימין ורמבו כגרים שיהא בכל אגן כגרים על גרים: **מאי טעמא דר"ש.** דבעי קרן זוית: **כשיב קיר.** ומרמיהן שפל מן הקיר (שם): **תורכתא סגירתא.** מורכה מלורע. (ב) מתרגמינן סגירתא שנותן מסס בית המנוגע: **מלייניו לותו.** שלא יההילו עליו לאגן מנוגעת מטמא בהאל למנורע הוקש לטמא (ג) של נא תהי כמתא: **מתני' גידם.** ידו קטועה: **כגנו זה.** משמע שרואים אותו: **מרזין.** אינן יודעין אם קבל דבריהם אם לאו שאם אמר להם אביי מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שאין מקיים מלותן מיהו אינהו שומע בקולהו כתיב ואיכא להפוכי בזכותי' ולמדרש דבעינא הקול קאמרי דלא שמע להאי קרא יתירא הוא כוליה כדאמר בגמ' (ד): **מפרין כו.** לאו משום התראה גמורה כאחר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראה עדיים בעי ועוד זו אפקר התראה הוא אם עובר הוא אם לאו אלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בשאר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו בפניהם ויקרו אותו(ה) שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד ויליף להו(ו) מויקרו אותו: **גמ' שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב.** וסייעתא דשמואל בפ' נגמר הדין (נעיל מה:).

כוליה

חייב: אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין: תנו רבנן אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר [1]זולל וסובא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [2]אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו ואומר [3]כי סובא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה אמר ר' זירא [4]כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים שנאמר וקרעים תלביש נומה: **מתני'** [5]גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: **גמ'** גנב משל אביו ואכל ברשות אביו אע"ג דשכיח ליה בעית משל אחרים ואכל ברשות אחרים אע"ג דלא בעית לא שכיח ליה וכל שכן משל אחרים ואכל ברשות אביו דלא שכיח ליה ובעית עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים דשכיח ליה ולא בעית: רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו מנא לה [6]מה שקנתה אשה קנה בעלה אמר רבי יוסי בר' חנינא מסעודה המוכנת לאביו ולאמו [7]והאמר רבי חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו [8]דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: **מתני'** [9]היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצין רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה: **גמ'** מאי אינה ראויה אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד סוף סוף אבוה אבוה נינהו ואמיה אמיה נינהו אלא בשוה לאביו קאמר תניא נמי הכי רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה מאי מעמא דאמר קרא איננו שומע בקלנו מדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב [10]דרוש וקבל שכר [11]כמאן [12] כרבי יהודה איבעית אימא ר' שמעון היא דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר אמר ר' יונתן אני ראיתיו [13]וישבתי על קברו כמאן אזלא הא דתניא [14]עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר כמאן כר' אליעזר דתניא [15] רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת מאי מעמא אמר קרא [4]ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה ושרפת באש וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתיב [5]לא תעשון כן לה' אלהיכם אמר רבי יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה כמאן אזלא הא דתניא [16]בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כר' אלעזר בר' שמעון דתנן [17] ר' אלעזר ברבי שמעון אומר [18]לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גרסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גרסין ורחבו כגרים מאי מעמא דר' אלעזר ברבי שמעון כתיב [6]קיר וכתיב [6]קירות איזהו קיר שהוא בקירות הוי אומר זה קרן זוית תניא [7]אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא אמר רבי שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו ואמרו אבנים מנוגעות פינו לשם: **מתני'** [8]היה אחד מהם גידם או חיגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר [7]ותפשו בו אביו ואמו [9]ולא גדמין והוציאו אותו ולא חגרין ואמרו ולא אלמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין [10]מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה [11]ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר בננו זה זהו שלקה בפניכם: **גמ'** שמעת מינה [12]בעינן קרא כדכתיב שאני הכא

על מנת שאין לבעליך בו. זו לכך שאם דפ"ק דקדושין (דף כג.) לאמר לרבנן מהני ליה תנאים של ר' ק(אליעזר) סבירא ליה לאפילו כי האי גוונא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומ"מ מתניתין לא מקשה דהוה מצי לאמר סעודה המוכנת (ג) לאמו מי נמי רבי אלעזר הוה מוקי לה בשאנתן לה בעלה דהא ר"ש הוא דאמר בחזקת שבתים (ב"ב דף נ. ושם) אמר מחזיק בשתי כתלים זה קונה תלת ואין הבעל מוכל פירות(ד): בן

כג א מיי' פ"ד מהל' מ"א הלכה ט סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טו:

כד ב מיי' פ"ג מהל' ממרי הלכה ב:

כה ג מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה יב סמג עשין פ"ג טוש"ע אה"ע סי' סה סעיף יא [ועיין ש"ך י"ד סי' רכב]:

כו ד מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:

כז ה מיי' פי"ד מהל' לערעה הלכה ז:

כח ו מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:

כט ז ח מיי' שם הלכה ז:

מוסף רש"י

חייב. מלקות, כל' יהודה מוקמינן לה בפרק לאמרו לו בכריתות (ינ.) לאמר האם על אשר מסכרין בחוכרה לעל מעמ (נכורות מה:). **לא תעשון כן לה'.** דכתיב ואבדתם את שמם מן המקום ההוא וגו' ומתיר ליה לא מעשון כן לה' אלהיכם, דבמוחה הוא' וכתיב בה חזכרות מי שפשר לשריפה משום קרא ללא מעשון כן, ואין בעינן שללה ולילף, להאי שלא שמים הוא (לקמן קיג.). **כשתי גרסין.** שיעור הנגע בגרים על גרים, וכתיב את האגעים לשר בהן הנגע, שיהא הנגע על שתי אגעים, על כל אחד ואחד שיעור נגע, **בשתי כתלים ובקרן זוית.** כגון מקצוע לרוחות מזרחית (לקמן פו:). **ארבו כשני גרסין ורחבו כגרים.** שיהא בקיר הלרומי גרים וכן בקיר המלרחי וכנגע טולו מחובר כאחד (שם) לכאהוא מוטל ארבו על ג' אגעים, נמלא בכל אגן גרים על גרים כשיעור נגע, ושתי אגעים בעינן, לכתיב ואלנו את האגעים (ויקה יד:). **וכתיב קירות.** והכא בנגע בקירות הבית (לקמן פז:). **היה אחד מהם.** אביו או אמו של סורר ומורה (לעיל מה:). **ולא חרשין.** שאינן שומעין מה שמציב להם ואין יודעין אם שמע מוכתמם אם לאו (שם). **מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו.** מתרין בו בפני הדיינין וכשנאין עדים דאסורים ומעידין עליו שאכל מרטימר בשר ושתה חלי לוג יין מגניבה, מלקין אותו, כדכתיב ויכרו אותו בפני הדיינין מלקות. **חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה.** לעיתה (לקמן פו).

א) [בכריתות איתא לוקה], ב) [ניטין עו. מיר כד:], ג) [נעיל ע. קדושין כג:], ג) [ע"ז ע. ב"ק עב:], ד) [קידושין כג: מיר סה:], ה) [נעיל נא: ע"ז:], ו) [תוספ' פי"ד], ו) [קמן קיג. ע"ש], ח) [תוספתא דנגעים פרק ו], ט) [קמן פו: נדה יט. נגעים פי"ב מ"ג], י) [תוספתא סה ע"ז], כ) [נעיל מה:], ל) [סה], מ) [סה], ס) [ספרי בהעלותך יב יב], ס) [במדבר יב], ע) [ע"ב], פ) [דברים כא], צ) [ע"ב], ק) [ע"ל בלעזר], ר) [ע"ע תוס' קידושין כג: ד"ה ור' אלעזר יכו'],

תורה אור השלם

1. ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקלנו זולל וסבא:
דברים כא כ
2. אל תהי בסבאי יין בזוללי בשר למו:
משלי כג כ
3. כי סבא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה:
משלי כג כא
4. ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש העיר ואת כל שללה כליל ליי אלהיך תהיתה תל עולם לא תבנה עוד:
דברים יג יז
5. לא תעשון כן ליי אלהיכם:
דברים יב ד
6. וראה את הנגע והנה הנגע בקירת הבית שקערורת ירקרקת או אדמדמת ומראיהן שפל מן הקיר:
ויקרא יד לז
7. ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו:
דברים כא יט

גליון הש"ס

גמ' כסאן כר"י. עי' ת"י יומא סנ ע"ש ד"ה שני: **שם** וישבתי על קברו. עי' ס"ע י"ד רפי' שסד:

הגהות הב"ח

(ג) גמ' כתלן כר' יהודה. כ"ג משום דס"ל לדרכיון (להיות שיש בקול) ת"ק בע"כ לו שיש לה קול כתיב יפים יפ לו קול כתיב הכי ליכך להיות אביו ואמו שיש ת"ק לו הוא קרים לו תילונים היא (בקול הוא תן הסיומנים ות"ק ת"ק להיות בן סורר ומורה: (ד) רש"י ד"ה מורכתא וכו' מלוע מצורעת מתרגמינן: (ה) תום' ד"ה על מנת וכו' המוכנת לאביו ולאמו מי נמי:

בן נח **שבירך את השם** ונתגייר בו'. תימה מי הוה מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי בהחולץ (יבמות דף מח:) מפני מה גריס מעונין זמנין הזה מפני שלא קיימו ז' מצות שקבלו עליהן בני נח מלמע מיענתי ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר בקטן שגדל דמי ולא מיענתי כלל ועוד קשה דקוניא דהכא דלא כחד דאמרינן עשה כן בישראל מייב ומי כר' יוסי בקטן שגדל דמי ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים: **קלה** בחמורה מישך שייבא. תנק שהיא מיתה קלה היה רגיל ומתמלה ויותר ובסמוך גבי סרחה ולבסוף בגרה דקאמר בסקילה מ"ט לא דכיון דליכא למיחש לא מיחש קאי אלא ליכא למיחש גופה והא דאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה היינו לפי שמיתה קמייתא משום דהתם לא מיחש דילמא כי הכא ומיהו קשה דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא משמע דליכא למיחש דגזירת הגוף מדקאמר כ"ש הכא דליכא למיחש לגמרי משמע דליכא קמא כהאי ונראה לפרש דהא דקאמר קלה בחמורה מישך שייבא לאו למימר דלא מיחש ליכא קטלא דמכל מקום קטלא ליכא אלא לומר לית לן למידייניה בקלה כיון דמעיקרא נמחייב אף בחמורה מזו ולא דמי לבן נח שבירך את השם התם לא היינן במיתה דהתם דמחמורה מעיקרא לא מיחייב כה ובמיתה דמעיקרא נמי לא כיון דהשתא לא שייכא כיה:

מסתברא

דכוליה קרא יתירא הוא: ומתרין בפני שלשה: למה לי בתרי סגיא אמר אבי הכי קאמר מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר' אבהו [ד]דאמר ר' אבהו למדנו [1]ויסרו [2]מויסרו ויסרו [2]מבן ובן מבן [3]והיה אם בן הכות הרשע: חזר וקלקל נידון בכ"ג [וכו']: האי מבעי ליה [ה][4]זה ולא סומין אם כן לכתוב בננו הוא מאי בננו זה שמע מינה תרתי: **מתני'** [ו]ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: **גמ'** אמר ר' חנינא [ז]בן נח שבירך את השם ואחר כך נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו [ח](נשתנה) מיתתו נימא מסייעא ליה ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור מאי טעמא לאו משום דאמרינן הואיל ואישתני אישתני לא שאני הכא דאי עבד השתא לאו בר קטלא הוא ת"ש אם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב נגמר דינו קאמרת נגמר דינו גברא קטילא הוא תא שמע [ט]בן נח שהכה את חבירו ובא על אשת חבירו ונתגייר פטור עשה כן בישראל ונתגייר חייב ואמאי נימא הואיל ואישתני אישתני דינו ומיתתו בעינן ואי אישתני מיתתו לא אישתני בשלמא דינו אישתני מיתתו לא אישתני

רוצח מעיקרא סייף והשתא סייף אלא אשת איש מעיקרא סייף והשתא חנק בנערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חבירו קתני *אלא קלה בחמורה מישך שייכא הניחא לרבנן דאמרי סייף חמור אלא לרבי שמעון דאמר חנק חמור מאי איכא למימר רבי שמעון סבר לה כתנא [י]דרבי מנשה דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא חנק בשלמא אשת איש מעיקרא חנק והשתא חנק אלא רוצח מעיקרא חנק והשתא סייף קלה בחמורה מישך שייכא לימא מסייעא ליה [יא]סרחה ואחר כך בגרה תידון בחנק בסקילה מ"ט לא לאו משום דהואיל ואישתני אישתני וכ"ש הכא דאישתני לגמרי האמר ליה רבי יוחנן [יב]לתנא תני תידון בסקילה: **מתני'** בן סורר ומורה נידון [יג]על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם לצדיקים רע להן ורע לעולם יין ושינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם בנום לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם שקט לרשעים רע להן ורע לעולם לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

גמ'

כוליה קרא יתירא. דמלי למכתב והולאתם לותו מלמ שמר העיר ההוא וסקלתם: **כפני שנים.** לבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר שמין מכיו ותמו נחמנין עליו להרגו דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת: **ומלקין אותו כפני ג'.** כלומר יביאוהו בפני ג' דיינין והדיינין יחייבוהו מלקות וילקהו שליח ב"ד כשאר הלוקין ממלקות בפני ג' בפרקא קמא (דף י.): **כדרבי אבהו.** בכתובות (דף מו.) גבי מוליא שם רע מנא לן דלקי דכתיב ולקחו זקני העיר את האיש ויסרו אותו: **למדנו ויסרו.** דמוליא שם רע מויסרו אותו דכן סורר ומורה והוה ליסרו דכן סורר ומורה למדנו מכן [ט] שם שם בן והוה בן למדנו מכן (דברים כה) והיה שם בן הכות הרשע: **שם בן.** ללהך מלמ למודת מתמ ולא למעוטי סומין: **לכתוב בננו הוא.** סורר ומורה ומשמע הוא שלקה בפניכם ומדכתיב זה שמרחין בחלבנו עליו ולא סומין: **מתני' ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן פטור.** דמו לא דיינין ליה כיון דליכו עבד השתא לאו בר קטלא הוא: **ואם משנגמר דינו ברח.** משמע גמר דין הוי כגברא קטילא ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהכילו: **גמ' הואיל ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו).** דליכו מעיקרא נדון בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה ואילו עביד השתא בעינן התראה וסנהדרין של כ"ג ועדיס: **ונשתנית מיתתו.** דכל מיתת בני נח סייף [יא] ואילו עביד השתא בעו למדייניה בסקילה והוא לא מיחייב בהא מיתה דלכך פטור: **שאני הכא דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא.** מכל הכא אילו עביד השתא בר קטלא הוה מע"ג דנשתנה דינו ומיתתו לא מיפטר ודיינין ליה בדינא דהשתא: **ת"ש.** מסיפא תיובתא: **מייב.** אלמא מע"ג דאשתני לא מיפטר: **שהכה את חבירו.** הכא דהוי בסייף וכן בא על אשת חבירו פטור משום דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא: **עשה כן.** בהיותו כותי [יב]: **בישראל.** כגון שהרג את ישראל או בא על אשת איש ישראל ונתגייר חייב דאי עבד השתא בר קטלא הוא ומע"ג דנשתנה דינו לדון בעבד ועדים והתראה מי הוה עביד השתא מיתתו לא אישתני דרוצח נמי השתא בסייף: **דאידי ואידי בסקילה.** אם לא נתגייר נמי נדון בסקילה כדלמרינן נמי בפרקין לעיל (דף ט.) גם על ערות ישראל שאין להם בהן נדון כדיני ישראל ואוקימנא בנערה המאורסה לדעידהו לית להו ודיינין להו כדינא דידן: **והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חבירו קתני.** אלמא בישראל בעולת בעל עסקינן דאילו בשאת חבירו בעולת בעל עסקינן דאילו בנערה המאורסה כדלמרינן [יג] בעולת בעל יש להן בנערה המאורסה אין להם: **אלא קלה בחמורה מישך שייכא.** כלומר לעולם בסייף ודקא קשיא לך לאמאי חייב הרי נשתנה דינו ומיתתו אין כאן שינוי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דמעיקרא והשתא מיתת חנק קלה בכלל מיתה זו הוה ויותר היה לחוי לו מתחלה. אלא נרכת הכא מעיקרא הוה סייף קל והשתא סקילה דחמירא: **מאי איכא למימר.** הרי נשתנה מיתתו דבמיתה חמורה זו לא היה לחוי: **לימא מסייע ליה.** לרבי חנינא דאמר בדינא דהשתא בעי למדייניה: **סרחה.** בנערה המאורסה כיצד נערות שהיו בסקילה ולבסוף בגרה משעמדה בדין: **תידון בחנק.** כדיבא דהשתא: **בסקילה מאי טעמא לא.** מתדנה משום דכיון דליכא למיחש קטלא ומכי ליכא למיחש משום דקלה בחמורה מישך שייכא כל שכן הכא דליכא למיחש לגמרי אין בדינו אין במיתתו וכיון דלא מחייב בהא מיתה פטור לגמרי: **תידון בסקילה.** דמעיקרא מע"ג דליכא למיחש קטלא הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה: **מתני' הנייה להם.** שאין מוסיפין למטוח: **והנייה לעולם.** שסקטה כל המרן: **רע להם.** שהיו מוסיפין זכיות: **רע לעולם.** שהיו מגינין על הדור ומוכיחין את הדורות: **יין ושינה לרשעים הנייה להם והנייה לעולם.** כל זמן שמותין ושנין אין מוטלין ואין מריעין לבריות: **לצדיקים רע להם.** שאין עוסקין בתורה: **ורע לעולם.** שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם: **פיזור.** שנפרדין זה מזה ואין יכולין להועץ עלה רעה ולקייע זה את זה:

גמ'

ל א מיי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ט:

לא ב ג מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ד:

לב ד מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ד והלכה י:

תורה אור השלם

1. וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר ההוא את הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ: דברים כב יח
2. כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: דברים כא יח
3. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: דברים כה ב
4. וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: דברים כא כ

גליון הש"ס

גמ' **אלא** קלה בחמורה מישך שייבא: עי' לקמן דף פ ע"ב תוספות ד"ה הוי:

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה למדנו וכו' מכן דכתיב גביה כן והכתוב:

מוסף רש"י

ויסרו מויסרו ויסרו מבן. כתיב הכא (במוליא שם רע) ויקרו אותו וכתיב נבי סורר ומורה יקרו, מה להלן בן עמו לף כאן כן עמו, יהיו ויקרו דהכא מויסרו דהתם, והוה ויקרו דהתם מבן שמעו, דלמרינן בבן שמעו על ויסרו דהכא, והדר ליף בן לחייבין הכא מבן, והיה שם בן הכות, מה התם מלקות אף הכא מלקות (כתובות מו:). תידון בחנק. כי היכי דאילו זכאי השתא לאו סקילה ליכא למיפך אלא חנק, דכי כתיב סקילה בזיתה נערה כתיב, שנאמר כי יהיה נערה בתולה וגו' השתא נמי בחנק, דכיון דאשתני גופה אין מטא להעמדה בדין, אשתני קטלא לכדהשתא (שם מה.).

(ו) כתובות מו., כ) [פסחים קטו:], ג) [י"ל ובסחנין], ד) [לעיל מז:], ה) כתובות מה., ו) [לעיל מז.], ז) [לעיל קמ:], ח) [לעיל מז.], ט) כ"ה: בניומו, י) [לעיל מז:].

גמ׳ מגמר. מכלה: **למודו.** מה שהורגל בנעור ויין: [ס]**שקט לנדיקים הנייה להם והנייה לעולם.** שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמלות: **מתני׳ הכא במחברת.** שמחברה תורה יהרג: **נידון על שם סופו. אפילו** נטל. תימה הא תנן במרובה (נ״ק דף סב:) אין הגונב אחר הגונב משלם תשלומי כפל פירוש כדדרשינן[1] וגונב מכיח המים ולא מכיח שנו הגונב ותמר רב בגמרא[2] לא שנו אלא לפני יהוה אבל לאחר יהוה קנאו גנב לרשות וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב לרשות אחר שלא קדש יהוה לא קני ויש לומר דהתם בגנב מגנב תלינו וקרפיפו דלמו בר קטלא הוא דעני התראה אבל הכא במחברת ממחברתו זו היא התראתו ללקמן: **לא** קבלינהו הואיל[3] **ונפק מפומיה** דרב. תימה הא מיפייב לעת ידי שמים כדאמר בפ׳ הפועלים (ב״מ דף צ״ו. ושם) גבי המוסק פרה ודש בה[4](ותנן) מסרה תורה לפילו בא על אמו ויש לומר דכאן[5] לא היו רוצים להחזיר אלא כדיני אדם:

מתני׳ [ס]היה רבי יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה יפות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם שקט לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם: **מתני׳** [א]הבא על שם סופו [ב]היה בא במחברת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אם אין לו דמים פטור: **גמ׳** [ג]אמר רבא מאי טעמא דמחברת [ד]חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי ואי קאי לאפאי קטילנא ליה [ה]והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו אמר רב [ו]הבא במחברת ונטל כלים ויצא פטור מאי טעמא בדמים קנאנהו א] [ז]אמר [ח]רבא [ט]מסתברא מילתיה דרב בששיבר דלית׳נהו אבל נטל לא והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותיה לענין אונסין אבל לענין מקנא ברשותיה דמרייהו קיימי מידי דהוה אשואל תנן בא במחברת ושיבר את החבית יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור טעמא דשיבר דכי אין לו דמים פטור הא נטל לא הוא הדין דאפילו נטל נמי והא דקא תני שבר את החבית קמ״ל דכי יש לו דמים אע״ג דשיבר נמי חייב פשיטא מזיק הוא הא קמ״ל דאפילו שלא בכוונה מאי קמ״ל [י]אדם מועד לעולם תנינא [יא]אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס [יב]בין ברצון קשיא מתיב רב ביבי בר אביי [יג]הגונב כים בשבת חייב שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד [יד]ולכתא דשדנהו בנהרא רבא איגנבו ליה דיכרי במחברתא אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו אמר הואיל ונפק מפומיה דרב ת״ר [טו]אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה [טז]אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא לא קשיא כאן

מתברא מ״ת[ה] דרב בששיבר. ושם תאמר מאי קמ״ל תגינא ושיבר את החבית פטור ויש לומר מי ממתני׳ ה״מ שיבר נעודו ממחברת קמ״ל רב אפילו שיבר אחר כך:

---

[1] יומא פה:, כ) [ברכות נח: ולקמן סב:], ג) [ב״ק קיד:], ד) רבה. רש״ל, ה) ב״ק קו. ע״ש, ו) [ע״ז מום׳ יבמות נג: ד״ה הבא על וכו׳], ז) כתובות לג. ב״ב פו. שבת לג: [תוספתא ב״ק פ״ט], ח) [ביכור זה שייך לעיל בכמה עמ׳:], ט) ל״ל להמן, י) [שם סט:], כ) [שם סו:], ל) [ל״ל לתמן].

תורה אור השלם

1. אם בְּמַחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שלם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ:

שמות כב א-ב

גליון הש״ס

גמ׳ אבר רבא מסתברא. כעין זה בתוכות קב ע״ב גיטין יג ע״ב: **תוס׳ ד״ה לא.** לא היו רוצים להחזיר. עי׳ טורי אבן מגיה כתבי שושם דף י ע״ש ד״ה נפק:

הגהות מהר״ב רנשבורג

א] גמ׳ אמר רבא מסתברא מלתא דרב. ר״ב עי׳ בתוכות לד: תוס׳ ד״ה אבל וגרסתם היה כאן אמר רבה וכו׳ ומהמימה על הגאון מהר״י פיק שלא ניח עליהם בס״ם המחבים:

עין משפט נר מצוה

לג א מיי׳ פ״ט מהל׳ גניבה הלכה ט סמג עשין קב טוש״ע מ״מ סי׳ תכה סעיף ג בהג״ה:

לד ב מיי׳ שם הלכה יג:

לה ג מיי׳ שם הלכה ט:

לו ד מיי׳ שם הלכה יג במגיד משנה:

לז ה מיי׳ פ״ש מהל׳ חובל הלכה יח ופ״ו הלכה ג סמג עשין עי׳ טוש״ע מ״מ סי׳ שפח סעיף ג וסי׳ תכח סעיף ג:

לח ו ז מיי׳ פ״ג מהל׳ גניבה הלכה כ [טוש״ע מ״מ סי׳ שנא]:

לט ח מיי׳ פ״ט מהל׳ גניבה הלכה ז בהגהת רמ״ך ופ״ג מ״ה מהל׳ נזקי ממון טוש״ע מ״מ סי׳ תכה סעיף ג בהג״ה:

מוסף רש״י

חזקה אין אדם מעמיד עצמו. מלהציל את ממונו מיד ובגנב, והאי גנב דאמי במחתרת מידע ידע דקטיל בעל הבית בתפיה ולעולם דהכי מתת, דתניא תמר כי קאי לאפאי קטילנא ליה, ואין זה קפק נפשות אלא ודאי נפשות והמורה תמרה לו כאן תחלי שבא להורגך השכם להורגו (יומא פה:) וחב להרגך בא שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ויורוקא שטולין ממונו בפניו ומוחק, לפיכך על מנת כן בא שאם יעמוד בעל הממון כנגדו יהרגנו (שמות כב א ובב״ק בדבות נח:). **בדמים קנאנהו.** להבא במחברת כר מיתה הוא, כלומר אם במחברת הגנב ומת (ב״ק קיד:). **הגונב כים בשבת.** בגניבה בדשות הבעלים והוציאו לרה״ר (כתובות לא:). **חייב.** בתשלומין ואע״פ שנדון בנפשו (שבת צא:) לפיכך למימר קס ליה בדרבה מיניה, לפיכך הבא אחי דשעיות בימה (חשב״ם ב״ב פו:). **שכבר נתחייב בגניבה.** בשעה שהגניבה בים בניח הבעלים (שבת צא:) להגנבה קונה בכל מקום וקמה ליה בדשומיה לף להתחייב בהוגנין (כתובות לא:). **היה מגרר ויוצא.** שלף קנאה בהגבהה (שבת צא:) שלא הגניבה בדשות הבעלים ולא קנאו שלא בהוצאה מדשות הבעלים (כתובות לא:). **פטור.** תשלומין. שהרי משקר שבת כו'. וכתוכות פרק לי לתפקיד לרה״ר לפיכך גניבה ליכל, לרה״ר לאו מקום קנייה היא, ומוקי לה בגלי דה״ר, לי נמי שניקח ידו למטה מג׳ וקבלה (שבת צא:).

באן באב ע"ב הבן. גריעתא דאם כרור לך כשמע שתין לו שלוש עמך הרגהו הא ממנה אל תרגהו וכשמעתא קמייתא דפסחים (לף ג: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח מי פשיטא לך מילתא כנהורא דמנפשות קאמי רוצח הוא ויתן להגילו נגפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהני מפילו נפשמת רוצח הוא ולא בעיון שיהא פשוט כנהורא אלא האב ים לומר כולה נאב על הבן דמי קים ליה בגוויה שמגהו רוצח הוא ויתן להגילו בנפשו ומי מפקפק לך מילתא כליליא יהא בעיון כנגד ולא יתן להגילו בנפשו: **ישראל** הוא בן ברית הוא. ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעבודת כוכבים[ס] היו מורידין ולא מעלין[ע]: ומה

[א]כאן באב על הבן כאן בבן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מאי טעמא אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן תנו רבנן [1]דמים לו בין בחול בין בשבת [2]אין לו דמים [3]בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בשבת מבעיא אמר רב ששת לא נצרכא [1]אלא לפקח עליו את הגל תנו רבנן [2]והוכה [ב]בכל אדם ומת [ג]בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סר"א בעל הבית הוא דקים [ג](להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי מרוצח נפקא [ג]דתניא [3]מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ שאני התם דאמר קרא מות יומת וניגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד [ד]וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תנו רבנן [2]מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל [2]ימצא הגנב מ"מ אם כן מה ת"ל מחתרת [1]מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר ימצא הגנב מ"מ א"כ מה תלמוד לומר מחתרת [ב]מחתרתו זו היא התראתו אמר רב הונא [ה]קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן איתיביה רב חסדא לרב הונא [ו]יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה נימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה [4]שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא [ו]דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך [ז]אם אמר יודע אני שהוא כן פטור ע"מ כן אני עושה חייב לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצולי מאי איכא דבעי איתויי לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני'

הסרחפו. שם"ל המרחה מחרת מלא הורגו מיד לכיון דעדת ומכר נפשיה למחור מדעתא דבכי מחת דמי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא ס"ל המרחה מלא מצילין אותו בנפשו. אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח מיגו הורגו עד שיחגו בו בעדים מזי דקאימנא בחפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו המרחה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל מלא המרחה לא דאימא לאו מדעתא דנפשות קא אתי מלא לאשכח פחתא להדיא ועל מדעתא דאי קאי לאפאי ליפוק: **קטן הרודף.** אח קטן אחר להרגו: **ניתן להצילו בנפשו.** כדילפינן לקמן (לף עג.) רוצח ניתן להצילו בנפשו והאי מע"ג דקטן הוא ולאו בר קטולי המרחה הוא לגבי דידיה דינו כגדול: **קסבר.** ר' הונא רודף אין צריך המרחה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה המרחה אלא לענין ג"ד דלא אתי למקטליה אם הרג בלא המרחה: **יש רשאו.** בשאר המקשה לילד ומסוכנת. וקאמי ריש החיה פוסטת ידה ומחכמה ומוליאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא ויתן להורגו ולהציל את אמו שכל יצא רשאו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש. ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה רשאו מוצלך אליך דדמו נפש התם משום דלפילו לא מסריהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשתה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול מע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמוכל במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא דתמורה[ע]: **מצמיק קא רדפי לה.** לאמיתה: **והסורה ממרה פופך כאדם דמו ישפך.** כל הרואה אותו יאפין דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף להיותו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף. והא הכא לאו קאתי יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: **היה ר' יוסי בר' יהודה היה.** לאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה אלא להנחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי לאו נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: **פטור.** כל כמה לאו אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהרוגי בתוקין (לעיל לף מג.) יוצא הסת (דברים יז) עד שיתיר עצמו למיתה. קא תני הכא בבי רודף בבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: **דקאי בתרי עיברי נהרא.** המתחרה מלא זה והרודף והנרדף מלא אחר: **דאלוני לא מני.** והאי פטור ואייב דקאמר אמיתה בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: **מאי איכא.** כלומר מאי קא רמי עלייהו דהכך רודפין למעבד: **דבעי לאיסויי לבי דינא ומקטליה.** לכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: **זו היא התראתו.** אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני'

מ א מיי' פ"ט מהלכות גניבה הלכה י סמג עשין:
מא ב מיי' שם הלכה ז:
מב ג מיי' שם הלכה יג:
מג ד ה מיי' שם הלכה ז:
מד ו ז מיי' שם והלכה ח:
מה ח מיי' פ"ל מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קפא שו"ע ח"מ סי' תכה סעיף ג:
מו ט מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:

תורה אור השלם

1. אִם זָרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בְּגֵנְבָתוֹ: שמות כב ב
2. אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים: שמות כב א
3. אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפגְעוֹ בוֹ:
4. בְּמַדְבֵּר לֹה כא
שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: בראשית ט ו

מוסף רש"י

אין לי. לי לא כתיב אלא יומת. אלא במיתה האמורה בו. קיף (לעיל מה:). **מנין שאם אי אתה יכול כו'.** כגון שהיה נכפיפה ובורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לעוברו (ב"מ לא:). ת"ל מות יומת. ריבויים הוא (לעיל מה:). **שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מלא כתב אחד ונגמור כולהו מיניה (קדושין כד:). אלא להבחין בין שוגג למזיד. אלא יוכל לומר שמותר (לעיל מה:).

מסורת הש"ס

ס) ועי' תוס' לקמן עג. ד"ה לף], ב) [ל"ל ליה], ג) כ"מ לף: לעיל מה: עג., ד) [קידושין כד. וש"נ], ה) [כתובות לד:], ו) [הלכות פ"ו מהלכות ו ושם אתא לא ניחא ליה וכן משמע כר"ח ובפרעוקת ובפי"ט מאנס בתוספ' יומות סוף פ"ט אתא לתתו וע' תוס' לעיל נט. ד"ה ליכא], ז) לעיל ח: מת. מכות י: ט:, ח) [תוספ' פי"ל], ט) [שמות לה:], י) [ל"ל תמיהה], כ) [לעיל מה:], ל) [ל"ל תמרומות פ"ח], מ) כפ"ל: בן ברית ולא משומד למשומדין], ג) [ע"ז כו:].

מתני' ואלו **שמצילין** אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת ועובר עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** ת"ר מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מניין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן אחד הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ב"ד ואחר חייבי כריתות מצילין אותן בנפשן אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשן נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים להו אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני משום

ומה נערה המאורסה שלא **בא** בו'. וא"ת ההוא פגם תמור מרוצח
זה בקהילה וזה בפיקח ולו פירכא היא להכא לא קשיא קרא למיסורא אלא לפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שמין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח מעמתין ופשיטא דיש פגם גדול בהנך מבנערה המאורסה שמנפסה וא"ת ומנא לן לחפגימ' קפיד רחמנא לילמד מחיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן לחפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד י"ל לחין מוציע לה משמע לחכוחתה קפיד קרא: **הרי** זה **בא** ללמד ונמצא ללמד. פירוש ונמצא אף למד להא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן(ב) מה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההוא לעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכחי לחא דכתוב שבחי משכבות בחשה וקחמר הכי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד להא ילפינן מיניה הערמה בזכור בהיא שמעתין ולשמואל דחמייב חזכר בבן ג' שנים והא לחמר בריש פ"ב לחולין (דף כח.) גבי נכי ואיל הכי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה החם נמי יש לפרש לחף למד קחמר דללמד לפסולי המוקדשין נמי קא חתי לפטור מן המחוות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.):

אף רוצח ניתן **להצילו בנפשו**. ופס חמר מוכוכ בכל חדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עב:) וי"ל להחם רשות ומשמעינן קרא לחין לו למיס חגל הכא קמ"ל דחוכה להציל:

להצילו בנפשו בו'. משמעות הלשון שמילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר בהמה וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש דמילין חת החדם חן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקחמר שניתן להציל בנפשו וא"ת וכיון דמוכח לפיכך ברוצח ניתן להילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו החמת חברו הורג ולפרושי מחיסורא חלא נראה לי מהכא ה"ג עשה קמ"ל החם דעובר בלאו חלא תעמוד על דם רעך:

תלמוד לומר והשבותו לו. הכא מוקי ליה לחבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כח:) מוקי ליה אלא יאכיל ענל לעגלים החם דרים והשבותו והכא לו יתירה:

חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד. נערות מיירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדחיתקום כל עריות בפ' מחרי מות (יבמות דף נד:) ר"ל מדמעטע בהמה ס"מ אלא מקשיון הכי מיהו קשה הא בהמה אלא מיתקע מדמיצעיא לן קרא לרבות הערמה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.):

נער נערה. פירש בקונטרס נער כחיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דחמרינן בפרק חלו נערות (כחובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מלי למיכתב נערה דעל כרחין לאו בקטנה קיימי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דבעובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקחמר אפילו דכתב נער כתב נמי נערה פירוש אפילו דכתב נער למעוטי בהמה נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחין נערה קריון דהא בנערה מיפעטי:

משום

מו א מיי' פ"ל מהלי רוצח הלכה י סמג לחוין קפד קסה טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ו וזוכרו חלפס עוד בפסחים פ"ג דף קמח:]: **מח** ב ג מיי' שם הלכה י יא טוש"ע שם סעיף ג:

מט ד מיי' שם הלכה יא: **נ** ה ו מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכו סעיף ג:

נא ז ח מיי' שם הלכה יא יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ג:

תורה אור השלם

1. לֹא תַלְוֶה רֵכֶל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט טז
2. וְלָעֲרֹךְ לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לָעֲרֹךְ חִטָּא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְרִצָּחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:
דברים כב כו
3. כִּי בַשָּׂדֶה מָצָאָה צְעָקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ:
דברים כב כז
4 וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתּוֹ וְאָסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ:
דברים כב ב

מוסף רש"י

וכי עונשין מן הדין. מדין ק"ו, דיני ממונות ומלות עשה וללות עבודה ופפולי קדשים אתה למד מק"ו, אבל לא מוהרות ועונשין (חגיגה יא:). **כי כאשר יקום איש על רעהו**. נערה המאורסה כתיב (יומא פב.). **וכי מה למדנו מרוצח**. שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה (שם) והלא פירש בה תוקף עשה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אלא גרלה כמי שרוצח בא ללמד כאן ומלת שהוקש כאן להיות למד, והכי קאמר כרוצח בנערה שייבו שרין, כמו (ישעיה כג) והיה כעם ככהן, ולא נאמר והיה העם ככהן (פסחים כה:). **מה** נערה המאורסה ניתן להצילה. ניתן רשות לרוצח שהוא רודף לחציל שילינה ממנו בנפשו של רודף. כלומר, ואין מושיע לה, הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול לפילין בהצילתה, אם אין יכול להציל בחמד מחבירו יהרגני (שם, וכעי"ז יומא פב.).

א) [לעיל נד. וש"נ], ב) [לקמן עד. פסחים כה: יומא פג.], ג) [פסחים כה: וש"נ], ד) ב"ק פג:, ה) [תוספ' פרק י"ן], ו) [לף עד.], ז) [דברים כב כז], ח) [לף עד.], ט) [ע"ז], י) ל"ל כשיעור. רש"ם, כ) [לף עד.].

משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים ליה. נלמ פירכא גמורה היא למיכא למימר מידך יוכיח וכי מה גוונא נפרק בית לחלן (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דלמא שבת וטומאה ולא יליף מיניה שאר קרבנות לצור[ב]: **חד למעוטי עובד ע"ז** וחד בו'. מי לאו כמיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר למחד ממעט ע"ז ושבת ות"ח ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מצינו גופיה קא מחלל שבת לחוכל בחבירו ואין יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת למין זה מקלקל בחבורה למיכא תקומי גברא כיון דמיחייב מיתה כדפרין בחד דיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) וי"ל למ"ד ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: **חילול** חילוף מע"ז. כל הני לקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת ע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה.

פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דלעיל בשרת בתוליה גמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) גבי עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הרשאין בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הנזק על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו מהיכי לאשה בחשה ברחויה לו פרט לגלמנה לכהן גדול בנה עליה אלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם משחילת ביאה משום דקס ליה כדרבה מיהה הלכך לא משלם עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת הערמה וי"מ דלא אתרבאי הערמה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות ומייבי לאוין ועשה וביאה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה.) אבל לענין קנס לא אתרבאי ות"ח על כרחיך למ"ד הערמה זו הכנסת העטרה מי אהערמה לא מיחייב הא נגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי מייב רחמנא תדע מדלא יליפין הערמה פטור נגמר ביאה מהערמה פטור נגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא נהי דלא יליף מיניה הכא מיהו גילוי שמעת דלהערמה משלם קנס לחמרין הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס:

במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם): **בטפותה** ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני ופיפח בשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה לאי נעשה מחמי מייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעשמה כדקתני ר' עקיבא קפיפח בשת אחיו[ג] ומי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ניתומה ומפותה וכ"ת לחתיא כרבי עקיבא דבריית[ד] דלמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לחייב הא קתני סיפא הכא על כתו פטור משום דמחמייב נפשו ונתארסה ונתגרשה חייבי ומי לאב בלא מיפוק ליה לחלילו נא עליה אחר קנסה לחייב ואין לומר לחילצתך היכא דלא אפשר בדין עד שנגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש לעולם לעשמה ומפני במפותה מיחייב מי אמרה בשעה שבא עליה מוחלת הקנס מיהו ניחוש לגמרי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחיך מחייבין לו מתוקמא כר' עקיבא דבריית[ה] דהא רב פפא אית ליה התם בפלו נערות (ד' לד:) מידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ם קאמר התם (ד' לח:) דאמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דאמתני' וניחוש לגמרי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה שיכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בשבת ופסח אבל קנס חייב יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך ניחוש דהכא

משום דהאי לאו אורחיה והא קא פגים ליה. לא פירכא גמורה היא למיכא למימר מידך יוכיח וכי מה גוונא נפרק כיצד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דלמא שבת וטומאה ולא יליף מיניה שאר קרבנות לצור[ב]: **חד למעוטי עובד ע"ז** וחד בו'. מי לאו כמיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר למחד ממעט ע"ז ושבת ות"ח ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מצינו גופיה קא מחלל שבת לחוכל בחבירו ואין יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת למין זה מקלקל בחבורה למיכא תקומי גברא כיון דמיחייב מיתה כדפרין בחד דיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) וי"ל למ"ד ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: **חילול** חילוף מע"ז. כל הני לקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת ע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה.

פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דלעיל השרת בתוליה גמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) גבי עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הרשאין בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הנזק על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו מהיכי לאשה בחשה ברחויה לו פרט לגלמנה לכהן גדול בנה עליה אלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם משחילת ביאה משום דקס ליה כדרבה מיהה הלכך לא משלם עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת הערמה וי"מ דלא אתרבאי הערמה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות ומייבי לאוין ועשה וביאה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה.) אבל לענין קנס לא אתרבאי ות"ח על כרחיך למ"ד הערמה זו הכנסת העטרה מי אהערמה לא מיחייב הא נגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי מייב רחמנא תדע מדלא יליפין הערמה פטור נגמר ביאה מהערמה פטור נגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא נהי דלא יליף מיניה הכא מיהו גילוי שמעת דלהערמה משלם קנס לחמרין הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס:

במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם): **בטפותה** ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני ופיפח בשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה לאי נעשה מחמי מייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעשמה כדקתני ר' עקיבא קפיפח בשת אחיו[ג] ומי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ניתומה ומפותה וכ"ת לחתיא כרבי עקיבא דבריית[ד] דלמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לחייב הא קתני סיפא הכא על כתו פטור משום דמחמייב נפשו ונתארסה ונתגרשה חייבי ומי לאב בלא מיפוק ליה לחלילו נא עליה אחר קנסה לחייב ואין לומר לחילצתך היכא דלא אפשר בדין עד שנגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש לעולם לעשמה ומפני במפותה מיחייב מי אמרה בשעה שבא עליה מוחלת הקנס מיהו ניחוש לגמרי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחיך מחייבין לו מתוקמא כר' עקיבא דבריית[ה] דהא רב פפא אית ליה התם בפלו נערות (ד' לד:) מידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ם קאמר התם (ד' לח:) דאמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דאמתני' וניחוש לגמרי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה שיכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בשבת ופסח אבל קנס חייב יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך ניחוש דהכא

דאורחייהו. בבעילות: **ולא נפיש פגמייהו.** כלכוסקה שמביאה ויעלה תן על המרוס ועכשיו מתגנה עליו לאכל שאר עריות פגיעות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נזקות בעולות[ג] לא מפגמי כולי האי כמו מרוסקה: **וכיכא חטא מות.** לתתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: **חד למעוטי עבודת כוכבים.** דקד"ק מיתי בק"ו כדלקמן: **וחד למעוטי בהמה.** מפני שהוא בכלל עריות. ושבת כדי נקטיה ותגב גרלך מיידי דתנן בפתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דלמעוטי עבודת כוכבים מהיכא מיתי שבת הא לא שלקא דעתין לתתוי אלא למילול מילול מעבודת כוכבים כדלקמן: דהכי שמעון לקמן הוא (דף עד.): **מיידי דכתב נער.** להכיל את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה להה בנערה משמע ולנערה לא תעשה דכר[ד]: **כמקדש על פנמה.** דאי נשמיטה מקדשת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא תמיר מעבודת כוכבים ושבת: **לפגמה קפיד רחמנא.** מדלא כתיב בהמי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה לפגמה קפיד: **דמסרה נפשה לקטלא.** שיש נזיעות שמוסרין עלמן למות שיהרגוה ולא תבעו לו ואמרה תורה הילל דמה נדמו: **הא קא פגים ליה.** ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי לא מיעטיה מייבי לאוין. ואלרבנן קא פרין לאמרי טעמא משום פגמה הוא: **לפגמה רבה.** כגון עריות דכריתות שהן חמורות והוא מרוסקה מרובה שהולד ממזר ועבדים זונה בבעילתו אבל כהן גדול בלאלמנה הויה נעשית זונה אלא חללה: **הכא על אחותו.** כלומר לפילו בא על אחותו ללא קריעת בה ולו מהיה לפגמה[ד] לפילו הכי קריעת בה ונתן הים הסוכ עמה[ד] לאמרבי מקלקי בכתובות (דף כט:) ותע"ג דמייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להלילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ומשלומין יש בתן ותע"ג ללא לקטול פטור מתשלומין דקיימא לן (שם ד' לה.) בכל מייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו': **משעת הערמה.** קרי ליה נעשלה ולפגימה במקצת ושוב אין מעילין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסה לא מיחייבי ללא משום גמר ביאה שהוא מועיל בתולי. והאי גמר ביאה לאו דווקא ניאת המירוס שהוא מזריע דקרא מבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא חורסה ללא גמר ביאה להכא הכנסת עטרה היא: **כיצחא למאן דאמר.** ביבמות (ד' נה.): הערמה להוא כבעילה היינו נעיקר אבר מיכא לאוקומה לפגימה (ג) היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא יצאו לאיחויבי קנסא דחמשים: **אלא למאן דאמר הערמה.** שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ניאת המירוס אין כאן הערמ' פגם אלא הוצאת בתולים ומשלמו מיתה דניתן להלילו ותשלומין נתין כאחד: **שכב עליה.** הוא לו אחר כבר אלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה ללא ניתן בניאה זו להלילה בנפשו שכבר נפגמה: **ר"י היא.** דאמר לא ניתן להלילו בנפשו דלא

נב א מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה יב סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ד:

נג ב מיי' פ"ח מהל' נערה בתולה הלכה יג סמג עשין לד:

נד ג מיי' פ"ח מהל' מיסורי ביאה הלכה י סמג לאוין כ [טוש"ע אה"ע סי' כ סעי' ו] [ועיין תוס' ד"ה ואלא]:

ב) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ג) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ד) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ה) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ו) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ז) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ח) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ט) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], י) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], כ) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ל) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], מ) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], נ) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ס) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ע) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], פ) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], צ) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ק) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ר) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ש) [ועיין תוס' ד"ה ואלא], ת) [ועיין תוס' ד"ה ואלא]

תורה אור השלם

1. וְלַנַּעַר חַטָּא מָוֶת אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:

דברים כב כו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה בפפותה כו'. דהא רב פפא אית ליה. מתניתני ס"ב ס"ב ר"ש אמר כל שכן דאית ליה ובפרק אלו נערות (ד' לד:) מדקאמר ר"מ ולא ניחא ליה לר"ש לחוקומי בפותה ע"י אחר וכ"ל לרבה אבל מתני' הא קתני להדיא דבא על בתו פטור הרי דס"ל דגם בקנס אמרי' דמחמייב קנ"מ וס"ב ר"ש אמר כל שכן דמחמייב

רב פפא אמר. הא דקתני אמותו יש לה קנס במפותה קאמר דכתב קנסא נמי היא ולהכילה לא ניתן דהא מיהא מקפדא: **אביי אמר.** לעולם בתנוסה וכגון דיכול המציל להציל בתחד מתבריו אל זה אלא ניתן להורגו מעמה ור' יונתן בן שאול היא: **ויכול.** הנרדף או הרואה להציל בתחד מתבריו ולא הציל אלא נתפשו נהרג עליו: **במצות שבמיתה.** שהוא מתכוין להרוג את מכירו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא נאו ס"מ במתכוין ופטר ניתן להצילו נפשו כדאמרינן לעיל [עג.] וזה שלא **יהא** ממונו חביב עליו. דמדניתן להצילו נתפשו כל שכן דיתן בממונו: **קסבר** עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דתפלינו בה מכיי וכתא נקמן נפ' הנסרפין (ד' עו.) (ב) כדפריטית בפרק ד' מיתות (ד' נג: ד"ה הפתם) והא דתניא כתוכים היינו נמי דאמן דתמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה משני אד למעוטי בהמה דתמי לעריות ואידך מיידי דכתיב נער כתיב נמי נערה: **תפילו**

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא [ב]רבי יונתן בן שאול אומר [א]רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב [ו]וכי יצאו אנשים (יחדו) וגו' [ג]וא"ר אלעזר [ב]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב [ב]ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה [ה] לא שנא [ד]דאמר רבא רודף שהיה [י]רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא [ו]ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו [ו]ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך בכל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: **אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר** העובר עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן [ט]וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת [ג]בחילול [י]חילול מעבודת כוכבים א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד [ה]כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג [ס]יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודת כוכבים לא והא תניא [ט]א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל [ל]וחי בהם [ט]ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר [ס]ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור כר"א [ט]דתניא ר"א אומר [ו]ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא [ט]רבי אומר [ג]כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה [ט]דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות [ס] אבל בשעת גזרת המלכות [ס] אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזרת מלכות [ס] לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק [ח]אמר רב

אפילו

רב אחא ממדבתא אמר משמיה דרב אשי: [ל]ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מספד בה. רבי לוי אמר משום רבי חמא בר חנינא: [ל]ואהבת את ה' אלהיך בשני יצריך בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי נחמיה אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי עקיבא אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי אומר [ל]בכל לבבך בשני יצריך בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי נחמיה אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי עקיבא אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. [ל]ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. ת"ר שלשה דברים נאמרו בקריאת שמע כנגד שלשה דברים שנאמרו בתורה. כנגד שלשה דברים שנאמרו בתורה [ל]שמור ודרוש וקבל. [ל]שמור כנגד [ל]ואלה המצות. [ל]ודרוש כנגד [ל]ואלה המשפטים. [ל]וקבל כנגד [ל]ואלה החקים. [ל]ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. [ל]בכל לבבך בשני יצריך בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. [ל]ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך. [ל]ובכל מאדך בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מספד בה. רבי לוי אמר משום רבי חמא בר חנינא: [ל]ואהבת את ה' אלהיך בשני יצריך בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי נחמיה אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי עקיבא אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי אומר [ל]בכל לבבך בשני יצריך בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי נחמיה אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע. רבי עקיבא אומר בשני יצר טוב ובשני יצר הרע

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמעליכם משונין משל עכו"ם כדאמר נמי בפרק הכופה (ב"ק נט:) ושם) גבי גלעזר זעירא דהוה קיים מפתי חוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי הוא גברא דהוה מקיים מפתי חוכמי ולא רמי מוטי וקשה דבסוף פ"ק דגיטין (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך ביצת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דדוקא לצועות המנעל היו משונות משל עכו"ס של עכו"ס שמורות ושל ישראל לנעות ומפתי חוכמי דבכל דוכתי הייגו לצועות שחורות משל המנעל ולפי היה שחור:

והא אסתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשויי עירות הוא דרועת ועברה המתורצת לקולי עלמא יהרג ואל יעבור וכמו כן קשה גרים כתובות (דף ג: ושם) דלמר לתיכא לצועות דמכרו נפשייהו ופריך ולידרוש להו למומע שרי ומפי קושיא הא שפיר עבדן דמכרו נפשייהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת דאין מיישבין מיתה על בעילת עובד כוכבים משום דרחמנא אפקריה לזרעיה לעובד כוכבים כדאמרינן בפ' נושאין על התוספ (יבמות נה.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רואה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובא עליה עובד כוכבים ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהודות ללא שיך למימר אחר לבועל בביאת עובד כוכבים דהויא כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבעל כדאמרי' התם לתיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות טו: ושם) גבי האשה שנאנסה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרינן נמי בגיטין (דף טו.) כאשר לבדתי ממך מניא נמי הכא דבעל אחר לבועל ואחד לבועל עובד כוכבים כביאת בהמה וגם להכוזה נפקא ביאתו בע"פ שביאת בהמה אינה נפסלת לתין זונות כבהמה דכתיב בהמירין בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לעניין חייב אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה ויכין דנאסרה לבעל אסורה לבועל מוגטמה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה גבורה תרומה (ד' כו: ושם) דכותי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פסיעת ונאסרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה[ה] ומשני מהו דתימא כי אמר ונאסרה והיא נטמאה הני מילי היכא דבהך ביאה נאסרה אסורה לבועל והא דלא פריך לעיל גבי עובד כוכבים שיך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עירות הוא דקשה עולם לעניין דלא מיתייב למאסר משום עריות דהא מרובה ילפינן ורובא גופיה כי מיתייב למאסר עלמא ד"מ קודם שיהרג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמצילין חומו על התינוק ומתמנך מתברגא שלין מייב למאסר עלמא דמי אמר אלרבה מאי חזית דאמרת דמומק טפי דילמא דמת בידי שומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר לף נערה המאורסה מהרג ואל תעבור יהרג ונרסינן ואכתי קאי דעביד מעשה אבל הערה עלמה שהיא קרקע עולם לין מייבת למאסר עלמה ואי גרם מהרג ים לפרש דהתרג הערה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין חלול השם משום פרהסיא לף ס"ד דמהני טעמת דקרקע עולם וכן נמי ים לפרש בהניח דרים פרק הנח על יבמתו (יבמות ד' נג: ושם) דאמר רבא לין חוקם לערוה שלין קיבוי אלא לדעת דשם אומר לו שיהרגהו או ירע שיבילוהו על הערוה ויודע שאם יבילוהו אי אפשר שלא יתקשה לו מציגו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חביב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ס הבילוהו על הערוה שם ודאי ים חוקם ולין לו למאסר עלמו והא דפריך פרק מצות חלילה (שם ד' קנ. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומאני טובתן של רשעים רעה היא אלא לדיקים דכשבא נחם על חוה הטיל בה זוהמה לף בעי למימר דמהאי טעמא לף לאסור עלמה אלא לדיקים עולם משום להנאה חביבא כמעשה דדדים בפרק המניח (ב"ק ד' נב.) וכבתרו הנפשות העומות דע"ב בשמעתין נמי ה"ל לאקשויי גבי אסתר ועוד דנרסין הדברים שלא היתה חוקה שהרי בורח היה ולא היה רשאי לאוקה ואדרבה היה לריך שתעמיהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שילמו בדברים עד שבא עליה להתים כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים בהלך תבדך שרה רבקה רחל ולאה דאמרינן בפ' מי שאמר ואני נמיד (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממלוה שלא לשמה שהיו מתכוונות להנות מבעליהן וחשיב לה שלא לשמה משום דהנהין מן המלוה ולא היו לשמה כל כך ומ"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה לתם היתה חוקה כמה הכתוב משבחה ות"ת כשנתרלים לאסתר לשאורים שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לף לירשה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דאמרינן לף לפירה זונות שלא ניאותין לכתוב בפ"ב דסוטה (ד' יח:) הכל מודים שאין מתנה עמה לף על קודם שנתארס ולא על אחר שנתגרש שאסתרי לאחר ונעמת שלא אסתרי ואע"פ יקוירה זה הכלל כל שאינבל ולא תבא לאסורה לו לף היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רוצה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך[ו]: **קטול אספבתא** ושדי לחיותא בו'. ההוא עובדא דאלהי יכמות (ד' קכח: ושם) דאמר ליה עכו"ס לישראל קטול אספבתא ואי לא קטולנא לך דיקטיל ולא לקטליה שדי לנהרא דיקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קא בעי בעו מיניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם אמר אביי ת"ש[ז] שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תמני הויין א"ל רבא אינהו וכל אבזרייהו מאי הוי עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב[3] לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא ארני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי וכתיב[4] ויאמר לו לך לשלום ואם **ערקתא דמסאנא.** שרוך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר נאמר כגון שים לך יהודות בדבר ודרך ישראל להיות לצועים לפילו שנוי זה שאין כאן מלוה אלא מנהג בעלמא יקדם את השם בפני תבירו ישראל ואפי פרהסיא מדבר בישראל: **אפיל תוך תוך.** דעשה בעין וכולהו ישראל: **להלן.** במרגלים: **והא אסתר פרהסיא הוה.** ומנעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: **קרקע עולם היא.** אינה עושה מעשה הוא עושה מעשה בה מעשה: **הנאת עלמו.** שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מילחתו אלא להנאת עלמו מתכוין שאני אין כאן חלול השם ליהרג על כך: **הני קוואקי דימוניקי.** כלי נחשת שנותנין בהם גחלים גדולין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **היכי יהבינן להו.** יום מג[ח] היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם היכי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו לקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: **אלא.** הואיל והעכו"ס אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עלמו מתכוין שלריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ס אינו לריך לו אלא לאוק עבודת כוכבים הנאת עלמו הוא שלריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: **קטיל אספבתא.** קטור עצם מאכל בהמה: **לקטול.** האספבתא ולא לקטליה העכו"ס דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עלמו אין כאן חילול השם: **שדי לנהרא.** להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת גזרת המלכות[ט] לקטליה ולא ליקטול אספבתא: כדאמר בד' מיתות (סנהדרין נ:). ושם אמר עבור ואל תהרג מלוה היא לקדם את השם או לא: **אכזרייהו.** כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דשם אומר לו לעבור על אותן מלוות או יהרג ושם לא יקדם את השם יעבור עליהם הלכך אפי' שאר נמי בכללן הוא: **אכזרייהו.** ול"ל אפרטינמ"ע ודוגמתו במנחות (דף עב:) עולה וכל[י] **לדבר הזה.** מאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו לאליטע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני חנוס בדבר שאדוני נשען ע"י ואמר ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ושם

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"י מהל' יסודי התורה הלכה ה:

נט ב (מיי' שם הלכה ג) טוש"ע שם סעיף ג:

ס ג מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ו:

סא ד מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ג:

1. ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי מקדשכם:
2. ויקרא כב לב
2. הבדילו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע: במדבר טז כא
3. לדבר הזה יסלח יי לעבדך בבוא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי בית רמן בהשתחויתי בית רמן יסלח יי לעבדך בדבר הזה: מלכים ב ה יח
4. ויאמר לו לך לשלום וילך מאתו כברת ארץ: מלכים ב ה יט

תורה אור השלם

לעזי רש"י

לו"ר אפרטינמינט. השייך להם (מלה בלועזית שייכיהם).

מוסף רש"י

מה להלן עשרה. עלה לין פחותה מעשרה, שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת יללו יהושע וכלב (מגילה כג:).

הדרן עלך בן סורר ומורה

ו) [עי' תוס' שבת מט. ד"ה נמלכם], ג) [ברכות כח: ע"ש], ד) [ע"ל ותמית עדה עדה דכתי' התם עד מתי לעדה הרעה הזאת כך מיתת כמגילה כג: וכתב תבין פי"ב" ד"ה להלן במרגלי'], ד) [לעיל נו.], ה) כם"ל: לית, ו) כם"ל: שעת הסמ"ג, ז) [כ"ה ג' הערוך שם אבל לפנינו ליתא וכל תכיתהו], ח) [ל"ל נחונל], ט) ע"ש הגופתא, י) [וע"ע תוס' מגילה טו. ד"ה כשם],

ואם איתא לא לימא ליה. לא היה לו להודות לדבר חיסור דמ"ל דמשמע דהודה לו. ורבי להלכיתו לא היה מצווה להוכיח תוכיח את עמיתך כתיב (ויקרא יט) ולא גר תושב מיהו תודיי לדבר חיסור לא לודויי: **בגנעה.** נעמן בגנעה הוה ולא היו ישראל בניה רמון שהוא משתמה לשם וגבי קדושת השם נתון בני ישראל כתיב[ז] ואפילו נגעוו בני מ עליה לא נגעוו לקדשו בתוך הכותים אלא בתוך ישראל: **העלה לבו טינא.** ניתוק. מריר להכה ונשמעם לבו והעלה חולי: **משום פגם.** משפחת השפה שהיו בוזין בדבר: **אלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות.** לעמוד בפני המגיפה לתת בהם עיניהם וימשכוס להם לביאה: **ולינשבה מינסב.** לתין כאן פרוצות בעריות לכולהו ליעבדן הכי ולינשבן ותין כאן עבירה אלא מלוה: **לא מיכבת דעתיה.** ולא ירפה כחך: **מיום שחרב בית המקדש.** כשל הכח מלחמות רבות ותין רוח קמה בנים להיות תמך לשמה לפיכך ניטל טעם ביאה: **ונתן לעוברי עבירה.** שיצר הרע תוקפן ומרבה תאותן: **דכתיב ולחם סתרים יענם.** ליענש מעלית נקע כמו כי שם הלחם אשר הוא תוכל (בראשית לט):

הדרן עלך בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין הבא על אשה וכתה. בגמרא מפרש לה: **וכת לבן.** כלומר וכן בת כהן שזינתה היא בשריפה אבל בועלה אין בשריפה הוא: **יש בכלל אשה ובתה.** כלומר אשה ובתה כתיבי בהדיא כלומר בגמרא להאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ) (כי יקח איש) את אשה ואת אמה זמה היא בעלת אשה ישרפו אותו ואתהן ים בכללן כלומר מייתיהו ילפינן כולהו הכי בגזירה שוה כלקמן בגמרייתא: **כאן.** מאוסקתו ללאו בת אשתו לעשה דמייב עליה משום בת אשתו להא מוסקא ליה אשתו היא: **כאן וכאן בנו.** שהיה לו מאוסקתו: **בת אשתו.** בין שהיא בתו בין שהיא מורגמת: **גמ' הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן נינהו חמותו ואם חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר משמעות דורשין איכא ביניהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר חמותו לאחר מיתה איכא ביניהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי אידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא אידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים בנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים בנקבות אף כאן זכרים בנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למטה כלמעלה אמר מר מנין לעשות זכרים בנקבות מאי זכרים בנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה אמר**

ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל [א]אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר [ב]פנויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר [ג]כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק [ד]מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר [ה]ימים גנובים [ו]ימתקו ולחם סתרים ינעם:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ואלו [ז]הן הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן שזנתה יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה [ח]חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **גמ'** הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן נינהו חמותו ואם חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר [ט]משמעות דורשין איכא ביניהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר [י]חמותו לאחר מיתה איכא ביניהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי אידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא אידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר [ב]איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר [ב]כאן זמה ונאמר להלן [ג]זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים בנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים בנקבות אף כאן זכרים בנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למטה כלמעלה [י] אמר מר מנין לעשות זכרים בנקבות מאי זכרים בנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה אמר

[א] ד מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה [והל' ו] ופט"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קיב:

[ב] ג ב ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ט ועיין בפ"י ד"ד פיתין קנו:

[ג] ב מיי' פ"ה מהלכות מאכלות אסורות הלכה ב

מסורת הש"ס

[א] [ע' תוספות ב"ב יב. ד"ה מעון], [ב] [נדרים נח:], [ג] [ירו' ב"ב תמוהו וכו'], [ד] [לקמן עו:], [ה] [שם], [ו] ל"ל למטה כלמעלה. מהכ"מ [ז] [ויקרא כג], [ח] [ל"ל ומים אשר יקח].

תורה אור השלם

1. מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם:
משלי ט יז
2. ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא באש ישרפו אתו ואתהן ולא תהיה זמה בתוככם: ויקרא כ יד
3. ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה הוא: ויקרא יח יז

עה: הנשרפין פרק תשיעי סנהדרין

1. עֶרְוַת בַּת בְּנָךְ אוֹ בַת בִּתָּךְ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתֵךְ הֵנָּה:
ויקרא יח י
2. עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תְגַלֶּה לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא:
ויקרא יח יז
3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם:
ויקרא כ יד
4. עֶרְוַת אֵבִיךְ וְעֶרְוַת אִמֶּךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוָתָהּ:
ויקרא יח ז

מנין לעשות שאר הבא ממנו כו'. ופשיטא מה לשאר הבא ממנו מכל שכן אם אמה מקורה תאמר בשאר הבא ממנו לפי שמותרת ועוד למען לחמר שריפה ממורה מה לשאר הבא ממנה שכן אמה בשריפה תאמר בה שאמו בסקילה וי"ל דכיון דילוף מאי דכתיב גבי הא בעי למכתב מידי:

אמך היא. נפ' ד' מיתות (לעיל דף נד.) דרשינן מכאן אמו אמה מחייבו וכו' ומרבי ש"מ:

איכא למיפרך מה להיא כו'. אין הג"ש מופנה מצאי לדיין ולכן למדין ומשיבין:

אמר קרא אשת בנך היא. ופ"ת מכאי מי מה הוא דודתו מקורה אף היא דודתה מקורה וי"ל דלא שייך לאקשויי אלא מחייבי מיתות ג"ד ללענין מיתה נאמרה גזרה שוה:

אמר אביי הכי קאמר מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה וכו' והא בשאר דידיה לא כתיבא ביה זמה [6]אמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא [1]הנה [2]הנה אתיא זמה [3]זמה אמר מר מנין לעשות למטה בלמעלה מאי למטה בלמעלה אילימא בת בנה ובת בתה כבתה בהדי הדדי קאתיין אלא אם חמיו ואם חמותו בחמותו האי למטה בלמעלה למעלה בלמטה הואי תני למעלה בלמטה אי הכי נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה ומה השתא אינהי לא כתיבה זמה דידהו כתיבא אמר אביי הכי קאמר מנין לעשות שלשה דורות למעלה בשלשה דורות למטה נאמר למטה זמה ונאמר למעלה זמה מה למטה שלשה דורות אף למעלה שלשה דורות ומה בעונש עשה למטה כלמעלה אף באזהרה נמי עשה למעלה כלמטה רב אשי אמר לעולם כדקתני ומאי למטה למטה באיסור אי מה היא אם אמה אסורה אף הוא אם אמו אסורה [5]אמר אביי אמר קרא [4]אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו רבא אמר בין למאן דאמר [5]דון מינה ומינה ובין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למ"ד דון מינה ומינה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסורה ומינה מה היא בשריפה אף הוא נמי בשריפה למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך מה להיא שכן אמה בשריפה תאמר בהוא שאמו בסקילה ועוד אמו בסקילה אם אמו בשריפה ועוד מה היא לא חלקת בה בין אמה לאם אמה אף הוא נמי לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו ולמ"ד סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבשריפה אבל הכא בסקילה כדאשכחן באמו למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך מה

כאן זמה: **הכי קאמר.** לעולם לאם אמיו ואם אמותו מהדר ובהאי לד נקטיה לדרשה דידיה: **מנין לעשות.** למעלה מאמתו שאם דורות לאיסור להיינו אם אמיו שהוא דור שלישי לאמתו וכן אם אמותו: **בשאם דורות למטה.** כמו שאמינו שהוחזר ונעשה למטה שאם דורות להיינו בת בתה וכן בת בנה: **נאמר למטה זמה.** שאהרה הבה זמה היא [שם יח] **ונאמר למעלה זמה.** דכתיב (שם כ) כי את אמו גילה ואת אמה זמה היא: **מה למטה שאם דורות אף למעלה שאם דורות.** תאמרנו בדיוק דקרא. הכי למדנו לעונש ועדיין תזהיר לו שמעינן בהם להא זמה למעלה גבי עונש כתיב. והדר ילוף מסקנא דבריית מה בעונש עשה למטה בתה ובת בתה ובת בנה כלמעלה בחמותו דהא רבינן להו לעיל [ע"פ] שריפה אף בחזהרה עשה למעלה חמותו ואם חמיו אלא שאין נאמר בהן חזהרה כלמטה בבתה ובת בתה ובת בנה הכי למדנו לעונש מחזהרה [6] ולישנא דבריית הכי קאמר מנין לעשות למעלה מאמתו כלמטה מאמתו לענין שאם דורות נאמר למעלה מאמתו ומה ונאמר למטה מאמתו ועשה בבתה בת בתה כבתה אף למעלה מאמתו עשה למעלה כלמטה עשה אם חמותו כחמותו. הכי למדנו לעונש ללמד לחזהרה שאף חמותו עמה לא נאמר בחזהרה מה בעונש למטה כלמעלה רבינן שאר של מטה הימנה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף בחזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה. ופ"ג דבריית מיפכא מני אבי הימנה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף בחזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה. ופ"ג דבריית מיפכא מני אבי מפרש לה למילף בחזהרה החמורה [6] כשאר של מטה נרבה שאר של מעלה מאמתו חמותו ואם חמותו כשאר של מטה בחזהרה: **מי.** כיון דאמרת מניין לעשות שאר של בבא הימנו כשאר בבא הימנה נימא מה היא אם אמה לאסורה לו אף הוא אם אמו לאסורה לו מאום ערוה ואין בני שניות מדברי סופרים [7] תלן לה בזמות בפרק בילד (דף נד.): **אמך היא.** מיעוטא הוא: **רבא אמר.** לא מצאי ליה קרא למעוטי דלא מיקם לדעתיך למימרי הא בגזירה שוה דבין למאן דאמר בכל גזירות שוות שבתורה דון מינה ומינה בין למאן דאמר וכו' לא תמיה שפיר כדמפרש ואזיל: **דון מינה ומינה.** לכל דבריה נלמוד ממנה מאמר שעיקרו של דבר למדתי מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה. וכן אם בתה ללמוד אם אמו מאם אמה לאיסורה צריך אמה ללמוד הימנה אף לשריפה שאמה בשריפה: **כין למאן דאמרין דון מינה ואוקי באתרה.** דון עיקר הדבר ללמדו מחבירו אבל לשאר דבריו שאמה מונף דינו מפורש בו ואמה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך צריך ללמד מחבירו שעמידנו במקומו ואל תשוויהו לחבירו. וכאן נמי למוד אם אמו מאם אמה לאיסורה דלא כתיבא בה בהדיא אבל נעניין מיתה תעמידנה במקומה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר ולמוד אף אם אמו בסקילה מאמו שהיא בסקילה להא גבי דידה נמי אם אמה כאמה שהיא לשריפה: **ולא אמרן.** כדמפרש ואזיל: **מה היא בשריפה אף הוא בשריפה.** כלומר מה שאר אשתו אם אמה בשריפה היא אף הוא שאר אשו אם אמו בשריפה: **מיכא למיפרך.** בתחלת הדין לילפת מיניה לאיסורה: **מה להיא.** לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן החמיר הכתוב על אמה לשריפה ומשכחן בה לד ממור: **ועוד אמו בסקילה.** שהיא קלה אם אמו מהא בשריפה ממורה בתמיהה: **ועוד.** כיון דאתיא לן למידן מינה ומינה מאי חזית דליימת הכי דון מה היא לן אמה בשם אם אמה אף הוא לן בתלוק וכו' הלכך לן אמה לשריפה וכיון דלא מצית למילף מינה ומינה אף בתחלת הדין לאיסורא לן תלמוד. ולמאן דאמר בסקילה חמורה וליתנהו תרתי פירכי קמאי מיהו משום הכי קושיא בתריתא לן נדוחה זה מזה: **מיכא למיפרך.** על בתחלת הדין דקא ילפת לה לאיסורא אם אמו אם אמה כאן

מה

אמר אביי. הכי זכריס ונקטוה עליו ועל אשתו קאמר והכי קאמר מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה שאם הבא ממנו להיינו בת בתו ובת בנו ואם אמותו שאם הבא ממנה להיינו בת בתה ובת בנה ואם אמותה דלמא אשה ובתה דקרא ניהו דהתם בשאמו ע"י קידושין קאמר דדרשינן לה ביבמות [ס.] מקרא דבבה[3] רמי כתיב ערות בת בנך ולו בת בתך וגו'[5] הא בת בנה ובת בתה שלא ילדה ממך גלה וכתיב[1] ערות אשה ובתה לא תגלה מעתה אין שילדתו לך אין שילדתו לאיש אחר לך קשיא כאן בניסואין אם לנוסקך או מפותה לך היא אי אתה מוזהר על בת בתה בת בנה אם כן ממך היא ואם אשתך היא אתה מוזהר אף על בת שילדה לאיש אחר: **כשאר הבא ממנה.** כגון שאשתו ובת בתה ובת בנה דרבינן להו לעיל[2] בגזילה שור: **ומה כשאר דידיה לא כתיב ומה.** למאי קרא נפקא לן בת בתו ובת בנו מאשתו ערות בת בנך או בת בתך וכתיב כדפריסית לעיל ובתו לקמן [עו.] יליף לה ובהוא קרא לא כתיב ומה לא כתיב: **אתיא הבה הבה אתיא ומה ומה.** מעיקרא מייתינן לה בהבה הבה והדר בזמה זמה כתיב הכא (ויקרא יח) כי ערותך הבה וכתיב בשאר אשתו (שם) שאהרה הבה מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ודבר דלייתינן זמה לשאר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה זמה נאמר כאן (שם) זמה ונאמר להלן בשריפה (שם כ) זמה מה להלן שריפה אף כאן שאמו **לילמא כא בנה ובא בתה.** שהן דורות מתמונים ומחרונים כלומר כלומר בבתה שהיא קדמה והיינו עליונה: **למעלה כלמטה היא.** שהאמות לעונש עליונים נקראו שהן קדמו: **בשאם לילמד לא כתיבן.** אם אמיו ואם אמותו לאזהרתן ולעונשן לא כתיבא: **ומה דידהו כתיבא.** בתמיה דקאמר נאמר

מה

מה

מוסף רש"י

אתיא הבה הבה. לאיסורא, שבאו מאשתו וכן בת בתו ובת בנו ילפא מערות אשה ובתה לא תגלה, והכי בתו מאשתו בכלל בת אשתו, אבל בתו מאשתו לא משמעא, דכתיב ערות אשה, ולשון מיזות דעל ידי קידושין משמע, וגבי ממזרת כתיב בתו ובת בנו מאשתו כהאי קרא ערות בת בנך או בת בתך, והכל לשון מיזות לא כתיב, והכתי בתו לא כתיב הכא, וילפינן בג"ש כתיב הכא בקרא דאשה כי ערותך הבה וכתיב בקרא דאחריתי דמיזות שאהרה הבה, מה התם בתו כבת בתו, אף כאן בתו כבת בתו (ביבמות ג וכעי"ז חגיגה יא: ולעיל נא.). **אתיא זמה זמה.** לשריפה, כתיב הכא בבתו מאשתו זמה היא וכתיב בשריפה זמה היא כאשם ישרפו, מה להלן שריפה אף כאן שריפה, ובתו מאשתו הא ילפינן מהבה הבה מבת אשתו (ביבמות ג וכעי"ז לעיל שם) מאחר שלמדת לעונש, ובגזירה כתיב זמה היא קלה ומיתתה בסקילה, ואף כאן בסקילה למד מבת בתה ובת בנה שהיא קלה מאם אמה ואם אמה היא בשריפה ילפת מינה ומינה אף בחזהרה עשה למעלה כלמטה עשה אם חמותו כחמותו. הכי למדנו לעונש ללמד לחזהרה שאף חמותו עמה לא נאמר בחזהרה מה בעונש למטה כלמעלה רבינן שאר של מטה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף בחזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה. ופ"ג דבריית מיפכא מני אבי הימנה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף בחזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה. ופ"ג דבריית מיפכא מני אבי מפרש לה למילף בחזהרה החמורה [6] כשאר של מטה נרבה שאר של מעלה מאמתו חמותו ואם חמותו כשאר של מטה בחזהרה: **מי.** כיון דאמרת מניין לעשות שאר של בבא הימנו כשאר בבא הימנה נימא מה היא אם אמה לאסורה לו אף הוא אם אמו לאסורה לו מאום ערוה ואין בני שניות מדברי סופרים [7] תלן לה בזמות בפרק בילד (דף נד.): **אמך היא.** מיעוטא הוא: **רבא אמר.** לא מצאי ליה קרא למעוטי דלא מיקם לדעתיך למימרי הא בגזירה שוה דבין למאן דאמר בכל גזירות שוות שבתורה דון מינה ומינה בין למאן דאמר וכו' לא תמיה שפיר כדמפרש ואזיל: **דון מינה ומינה.** לכל דבריה נלמוד ממנה מאמר שעיקרו של דבר למדתי מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה. וכן אם בתה ללמוד אם אמו מאם אמה לאיסורה צריך אמה ללמוד הימנה אף לשריפה שאמה בשריפה: **כין למאן דאמרין דון מינה ואוקי באתרה.** דון עיקר הדבר ללמדו מחבירו אבל לשאר דבריו שאמה מונף דינו מפורש בו ואמה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך צריך ללמד מחבירו שעמידנו במקומו ואל תשוויהו לחבירו. וכאן נמי למוד אם אמו מאם אמה לאיסורה דלא כתיבא בה בהדיא אבל נעניין מיתה תעמידנה במקומה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר ולמוד אף אם אמו בסקילה מאמו שהיא בסקילה להא גבי דידה נמי אם אמה כאמה שהיא לשריפה: **ולא אמרן.** כדמפרש ואזיל: **מה היא בשריפה אף הוא בשריפה.** כלומר מה שאר אשתו אם אמה בשריפה היא אף הוא שאר אשו אם אמו בשריפה: **מיכא למיפרך.** בתחלת הדין דילפת מיניה לאיסורה: **מה להיא.** לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן החמיר הכתוב על אמה לשריפה ומשכחן בה לד ממור: **ועוד אמו בסקילה.** שהיא קלה אם אמו מהא בשריפה ממורה בתמיהה: **ועוד.** כיון דאתיא לן למידן מינה ומינה מאי חזית דליימת הכי דון מה היא לן אמה בשם אם אמה אף הוא לן בתלוק וכו' הלכך לן אמה לשריפה וכיון דלא מצית למילף מינה ומינה אף בתחלת הדין לאיסורא לן תלמוד. ולמאן דאמר בסקילה חמורה וליתנהו תרתי פירכי קמאי מיהו משום הכי קושיא בתריתא לן נדוחה זה מזה: **מיכא למיפרך.** על בתחלת הדין דקא ילפת לה לאיסורא אם אמו אם אמה כאן

מה

ב) לעיל נפ. לקמן עו. פז: תגיגה יח: יבמות ג. כריתות כ., כ) [לעיל נג:], ג) [יבמות עח: כ"ק כה: שבועות לג. ובמיס קל:], ד) [לפנינו רבצן], ה) [ויקרא יח], ו) [שם], ז) [ע"פ], ח) [ל"ל אשתו], ט) גי' כ"י ולאזהרה, י) כמ"ל: ואיסורן, כ) כמ"ל: האמורה, ל) [ל"ל מניין], מ) שייך לקף עו.

מה להיות. לפשוט מעתה דין הוא להחמיר ולפסוק את פת חמה שכן מצינו בחותו שאר לד חמור שכן חמה בשריפה: **ועוד מה היא לא חלקה בין בהמה לאם חמה אף הוא וכו'.** כלומר מאי חזית דכי חמרת חוקים בחתרה למילף שאר דידיהם) מיניה ודיה דבר מדבר שנאמר דאם חמו היא בסקילה כחמו כי היכי דבאשר דידה אם חמה כחמה והא לא אפשר כיון דבשריפה חמורה מיכא למיפרך חמו בסקילה ואם חמו בשריפה: **אף היא כלהה אמורה.** כיון דכתיב הוכרים בנקבות השוה נמי נקבות הוכרים שאר חשתו כשאר ויהא אסור אף בחשת מורגו ואין הוא דחמרינן מותר אלא בחשת מורגו: כלחו בסקילה בפ' ד' מיתות (לעיל דף נג.): **היכא למיפרך.** בחחילת הדין לחוקרה: **למ"ד שריפה חמורה.** ואינה לפירכא קמייתא משום שאי חוקים בחריחת לא נלוזה כלומר לא חלפיהו מהדדי ואפי' לחוקרה כיון דלא מצית למידן מינה ומינה: **ה"ג אכל הכא כשריפה כדחשכחן בחמה.** דהיינו חתרה דומיא דידיה דכלחו כחמו חוקמת בחתרה הכי ולמוד שאר דידיה מינה ודיה ואימא הכי כיון דבחה בשריפה לריכין חנו לעונש בכלחה מיחה חמורה מזחת ובסקילה והיינו מינה ודיה מבחה שהיא בשריפה חחה למד לכלחה סקילה שלריך חחה לחלוק ולהחמיר בין בחה לכלחה דמה הוא חלוק ולהחמיר להחמיר כלחו מבחו חף היא וכו'. והאי לאו דון מינה ומינה הוא חלא גלויי מילחא בעלמא היא דכי יפחת שאר דידיה מינה ודיה ים לך להחמיר בכלחה מבחה ואם בחת לומר כן חיכא למימר לחין לך ללמוד כן חלא להשוות כלחה לחמה כי היכי דכלחו שוה לחמו הלכך חיכא למימר סקילה ואיכא למימר שריפה מש"ה לא נדונה: **כאו מחנוסאו מניין.** כשאר דידיה בקרא בעלמא) בחוקימנא) בחוקימנא) בחוקימנ

הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשהא בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר מן היועצת לפי דרכו אמר רב יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן [א]והמשיא אשה לבנו קטן [ב]והמחזיר אבידה לכותי [ג] עליו הכתוב אומר [ד]למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתיבי [ה]האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו [ו]והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה [ז]והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר [ח]וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני [ט]תנו רבנן האוהב את שביניו והמקרב את קרוביו [י]והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר [יא]אז תקרא וה' יענה [יב]תנו רבנן [יג]אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אבי [יד]משמעות דורשים איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן [טו]שכן בלשון יוני קורין לאחת [טז]הינא ואם חמותו מדרשה אתיא רבי עקיבא סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ואם חמותו הבא כתיבא רבא אמר חמותו מיתה איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה ורבי עקיבא סבר [יז]איסורא בעלמא: **מתני'** [יח]ואלו הנהרגין [יט]הרוצח [כ]ואנשי עיר הנדחת [כא]רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל [כב]וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור [כג]שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים [כד]פוטרין: **גמ'** אמר שמואל [כה]מפני מה לא נאמרה יד בברזל שהברזל ממית בכל שהוא תניא נמי הכי רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא [כו]לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי דברזיה מיברז: וכבש עליו לתוך המים: רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא רבותא קמ"ל אף על גב דלאו איהו דחפו כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב סיפא רבותא קמ"ל אע"ג דדחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור כבש מגלן אמר שמואל דאמר קרא [כז]או באיבה לרבות את המצמצם ההוא גברא דמצמצמא לחיותה דחבריה בשימשא ומתה רבינא [כח]מחייב רב אחא בר רב פטר רבינא מחייב קל וחומר ומה רוצח שלא עשה בו את המצמצם כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם בשוגג בתו בוגרת. להגמתו: **למען ספות.** לחבור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט): **רוה את הצמאה.** שנא בדבר עם גמל לדבר זקן וילדה זאת גמלה לתשמיש וזקן שנא וכן גדולה לקטן: **והממויר אבידה לכותי.** הסווה וחבר כותי) ליטרא) ומרמה בעצמו שהשבת אבדה אינה מצוה בו מצות בורלו אלא לכותי) הוא עושה כן אלא נלטווה עליהם: **רוה.** עובדי כוכבים שנעשים ואינן נמלין ליוצרם. נמלה זו כנסת ישראל שנמשלה ומתיניה לירמה יוצרה ולקיים מלומיו: **והמכבדה.** בתכשיטין נתן: **סמוך לפירקן.** עליון קטנים הם: **סמוך לפירקן שאני.** דללו היינו קטן כולי האי דמשום שנה או חני שנה לא תזנה עליו: **תקרא וה' יענה.** לעיל מיניה כתיב כלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומנכרך לא תתעלם היינו נוסף בת מחמתו ומקרב את קרוביו. ומוסב את בת אחותו. ניעגועי לדם על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמלא מחבב את אחותו (שם). אז תקרא וה' יענה. לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו, היינו דוחק העני, ומכאן לא מתעלם, היינו מוסב את שכניו שהן קרוביו, ומקרב את קרוביו ונוסף בת אחותו (שם טו:). אותו ואת אחת מהן. שכן בלשון יוני קורין לאחת אחת ואחת ואחת כתיבא לאחת אחת ואחת ואחת כתיב (במדבר יא:). מאי בינייהו. הא ילפי מגמול דבשריפה, שהרי עניין זה מה תעלה, הרי בהיתר נאמר לו אחר כך (שם). משמעות דורשים איכא בינייהו. דל"ע שכך תרתי כתיבי, אותו ואם חמותו נפקי מהאי קרא דבשריפה, דהכי אמר קרא לים כי יקח את האשה ואמה ואמהיון למיסור כגון שנשא אותו ואם חמותו, כתם יפרדו, וה' ישמעאל סבר אחד מהן כתיב אותו לחודיה שמעינן מינה להאי כי יקח את האשה היינו שנשאה בהיתר, ואת אמה זו אותו, ואמר רחמנא יפרדו לאותו ואת אחת מהן, ואם אותו לא תמיד קיימית, כגון שנשאה בשניה ונשא את אמה דשניה, וה"ק שכך

נזקין עשה בו חומס כרגלו. היכא דעביד בידים ופסי' יפן כדיליף בב"ק (דף כו:) פלע תמת פלע [שמות כא] לחייב על השוגג כמזיד וכו': **רב אחא פוטר.** דגרמא בעלמא הוא דמשמע קטליה: **מות יומת המכה וכו'.** מיפיה דקרא דלעיל מי נחייבה דרבנין מלמעט וכמזיד רומה הוא מיעוטא למעוטי נזקין: **כפסו ומת כרעב.** דנשעה שכפסו אין כאן דבר הריגה והרעב בא מאליו והולך וחזק לאחר זמן כל שעה ולא דמי לנמצא במים ובאור דההורג מזומן: **סוף חמה לבא פטור.** כלומר אם לא היתה שם חמה בשעה שכפסו אבל סוף לבא כאן וזה לא יכול לעמוד ומופו למות פטור שלא היה ההורג מזומן להריגה וגרמא הוא ואין דינו מסור לבית דין אלא לשמים: **כפתו לפני ארי פטור.** דאי נמי לא היה כפות לא היה יכול להציל עצמו מן הארי. בגולנו גרסינן אמר רבא: **הני אולי והני אמו.** ולא מת על ידי יתושים הרשעים שהיו מוכנים שם שכמה כתות עברו עליו: **כפה עליו גיגית.** ומת בהבלה: **או שפרע עליו מעויכה.** וזה היה יכן ובנקבה שם היתה פטור שההורג בא לאחר זמן: **בביתא דשיגא.** שמשום ביותר ואין הבל החור והנר[ה] יכול לצאת ממנו: **טעמא דאדליק ליה שרגא.** שזמן את ההורג: **הא לא אדליק ליה שרגא.** ומת בהבל פיו דומיא דכפה עליו גיגית פטור:

נזקין שעשה בהן שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שחייב בהן את המצמצם רב אחא בר רב פוטר אמר רב משרשיא מ"ט דאבוה דאבא דפוטר אמר קרא [י]מות יומת המכה רוצח הוא ברוצח הוא דחייב לן מצמצם בנזקין לא חייב לן מצמצם אמר רבא [א]כפתו ומת ברעב פטור ואמר רבא [ב]כפתו בחמה ומת בצינה ומת חייב [ג]סוף חמה לבא סוף צינה לבא פטור ואמר רבא כפתו לפני ארי פטור לפני יתושין חייב רב אשי אמר אפילו לפני יתושין נמי פטור הני אולי והני אתו איתמר כפה עליו גיגית ופרע עליו מעויבה רבא ורבי זירא חד אמר חייב וחד אמר [ד]פטור תסתיים דרבא הוא דאמר פטור דאמר רבא כפתו ומת ברעב פטור אדרבה תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור דא"ר זירא [ה]האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב טעמא דאדליק ליה שרגא הא לא אדליק ליה שרגא לא אמרי התם בלא שרגא לא מתחיל הבלא בשעתיה

נפרק המניח[ו] היה נעל תניח לשמן ונעל קורה לתרון נשברה תניח בקורה חייב ואם עמד נעל תניח פטור ובשלהי השוכר את האומנין (ב"מ דף פב: ושם) המעביר תניח ממקום למקום ושיברה רבי יהודה אומר אומר חנם יפצע וכו' מדפטרינן אומר חנם ולא מחייב מטעם שדם המזיק ב"מ דנאומם שהוא כעין גניבה ותבידה מיפטר ולכך מחייב אומר שכר ות"ת הא שלהי כילד הרגל (ב"ק דף כו.) מחייבים נפל מן הגג ברוח שאינה מנויה הף על גב דרוח שאינה מנויה הוי כעין גניבה ותבידה כדתמר נפרק שור שנגח ד' וה' (שם דף מה.) גבי ד' שנכנסו תחת הנשלים הרגו מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר ותייב לשלם דמי שור לנעליו חון משומר חנם ונוקי לה דנעריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה שמירתו והכי מחייני לה כלתה שמירתן ודייק כמאן מי כרבי יהודה דתמר שוכר כיוצא שכר ניתני וכולן כמועד פטורים מן הכופר פירוש משום דמועד פגי ליה בשמירה פחותה לרבי יהודה והיינו דלא שיכולה לעמוד ברוח מנויה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מנויה כדמוכח בריש הכונס (שם דף נה:) ומדמחייבינן נוסף שכר ופטרינן שומר חנם ב"מ ברוח שאינה מנויה הוי כעין גניבה ותבידה ופ"ה מחייבינן ניה דלם המזיק כדפריש"י ז"ל דרוח שאינה מנויה הוי כעין תבידה ומחייבין ניה המזיק ומתקי לרבי יהודה הוי כעין גניבה דפטרינן שומר חנם ב"מ ברוח שאינה מנויה כדמוכח בריש הכונס (שם דף נה:) ומדמחייבינן נוסף שכר ופטרינן שומר חנם ב"מ ברוח שאינה מנויה הוי כעין גניבה ותבידה ופ"ה מחייבינן ניה דלם המזיק כדפריש"י ז"ל דרוח שאינה מנויה הוי כעין תבידה ומחייבין ניה המזיק ומתקי לרבי יהודה והיינו דלא שיכולה לעמוד ברוח מנויה ואינה יכולה לעמוד

כ א ב מיי' פ"ג מהל' רוצח הלכה יח:

כא ג ד מיי' שם הי"ב:

כב ה מיי' פ"ט מהלכות פרה אדומה הל' ב:

כג ו מיי' שם פי"ב הלכה ג:

כד ז ח ט מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה יג:

סתם משחקין בכדור כמה דעיילי בו'. לא מסתבר לפרש כלל לענין חיוב מיתה כמידי דלא קלי גברא תוך מרגע חמות ואתרו ביה וקיבל עליו התראה חמלי פטור הא ודלמי מתכוין הוא אלא נראה כלשון רשעים שפירש בקונטרס לענין גלות מילי כדלקמיך שלהי כילד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) ואסר לא לדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק מרגע והוא הדין מתכוין לזרוק ד' וזרק ג' כי הכא דסתם משחקין בכדור מתכוין שתלך תוך ד' חמות ולא תוך ד' חמות ומיהו קשה מי למיפטריה מגלות קתמר פרט למתכוין לזרוק ג' וזרק ד' הא למעריון בריש גלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (אם בפתע) גבי מיפה פרט לשונא גבי לדיה פרט למתכוין לד זה והלכה לד אחר ואסר לא לדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק מרגע ושמע מקרא דואסר לא לדה דכתיב בריש בפרשת ואלה המשפטים מוקמי גבי לדיה דפרשת ואלה מקרי הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון מתכוין לד זה והלכה לד אחר ולא מתכוין לזרוק לד הגרלת וכילד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) פירש בקונטרס לגון אחר דחייב גלות וכן נראה לר"ת ולא לגמרי כפירושו דפירש פרט למתכוין לזרוק ג' וזרק ד' דלא הוי ככלל כי יזיד דכתיב בתריה אלא פרט דלא הוי ככלל מכה איש ומת דכתיב לעיל מיניה ולהלי פי' לא מתוקמא שמעתין לענין גלות אלא לענין חיוב מיתה כלשון שני שבקונטרס ופ"ת ומתני' לעיל מינה דחייב גלות למתכוין לזרוק ג' וזרק ד' מהיכא ס"ד לפטור ולפטור ממיתה ולמי לא אתא לפטויי משוגג פטור ממיתה וי"ל דהוה פטריה ליה מכלל לדה דאי כמו מתכוין לד זה והלכה לד אחר ועוד יש לפרש דלעולם מתכוין לזרוק ג' וזרק ד' פטור מגלות ולא קשיא מידי מהיכא דמכות דלהכי נקט נריעא לד זה משום דהתחיל לזרוק קרא דכלא לדיה נריעא והתנא רצה להזכיר הפשוט יותר מהלה ופ"ת ומתני' לעיל מינה בפרק הגולין הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (מנשגגה) לפטור מתכוין להרוג בהמה והרג את האדם הא על כרחך היינו אי מתכוין לזרוק לד זה והלכה לד אחר אי מתכוין לזרוק ג' וזרק ד' וי"ל דהתם היו האדם והבהמה זה אצל זה אי נמי כשבור בהמה ונפלע אדם ומיהו תימה הא דפליגי רבי ורבנן בריש הגולין הן הגולין (שם) בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתנקב דמר מחייב נהאי ומר מחייב נהאי מתני' הא הוי כמו מתכוין לזרוק ג' וזרק ד' שמתכוין לנקעת עינים שלפניו והלך למרחוק: גנופסף

נפל דקתני כגון שנפל על ידו בכח או על הלד כלומר על לד הכלי ומשם ניתז בכח לשוקת וקתני דפסול: **כשופס.** לא ניתז מכח נפילה דתשוקת אלא מעצמו מזר ושתת מידו לשוקת. שותת כמו (ברכות דף כב:) מים שותתין על ברכיו קולי"ר בלע"ז שתינו ניתז למרחוק אלא נופל ויורד כנגדו: **ומוסף עליה.** ומתכוון להזות עליה לטהרה מטמאת מת והזייה נראית עליה אבל פסק על המתנ נפל ההזיה כשיעלית מידו פסק על המרק הזה תהלה: **ומילה עליה.** כלומר ומן המרק חזרה ונתזה עליה וקתני פסולה אלמא לאו כחו היא: **מנא אמר.** לאו לגון מלוי דהוה המזה[ט] קתני אלא לגון מציאה כלומר ההוא נמצאת עליה ואין יודע אם נתחלה הזה עליה או חוץ מכח היתה או אמת לא זה ולא זה אלא על המרק הזה והיה מדרון והלכה ההוא על המתנ לליכא כמו כלל: **דכפתיה.** קשר ידיו ורגליו על שפת היס: **ואשקיל עליה בידקא דמיא.** הפנה את מרוצת המים עליו: **גריר דידיה הוא.** הן הן מליו והרי הוא כזורק בו אך וכדמפרש ואזיל שהמים נאים בכח רשאין עליו מיד כגון שהניחו ממוך לשפת היס והשפה מדרון: **בכח רשאין.** כשפיכה להם דרך לגד זה מיד נפלו עליו דהוי כמו: **אבל בכח שני.** שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתן מגדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמת הוא ולא מכחו: **והלכה לגדדין.** דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו אלא כאלכסון חוזרת לארץ היתה מתרחקת לגדדין אבל לא נפלה נוכחה והרגה פטור דלגלו כמו הוא אלא היא מחוברת לארץ מאליה: **תיוול נעיל.** להא דלקי מעלה זרקה כנגדו ולא לגדדין:

בשעתיה הכא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה: (סימן סול"ם תרי"ס סמני"ן בכות"ל) אמר רבא [א]דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו ואפילו הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא ואמר רבא [ב]זרק חץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו ובא אחר ופיזרן ואפי' הוא קדם ופיזרן פטור דבעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה א"ר אשי הלכך אפילו סמנין בשוק א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי נזדמנו לו סמנין מהו אמר ליה [ג]הרי יצא מבית דין זכאי ואמר רבא [ב]זרק צרור בכותל וחזרה לאחוריה והרגה חייב ותנא תונא כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו במזיד נהרגין בשוגג גולין בשוגג גולין פשיטא במזיד נהרגין איצטריך ליה מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרה קמ"ל תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו כגון אלו המשחקין בכדור [ד]שהרגו תוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב אמר ליה רבינא לרב אשי היכי דמי אי דקא ניחא ליה אפילו פורתא נמי אי דלא ניחא ליה אפילו טובא נמי לא אמר ליה סתם משחקין בכדור כמה [ג](דעיילי טפי) מינה ניחא ליה למימרא דכה"ג כחו הוא ורמינהי [ה]המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול הבא במאי עסקינן בשותת תא שמע [ו]מחט שהיה נתונה על החרם והזה עליה ספק על המחט הזה ספק על החרם הזה ומיצה עליה הזאתו פסול אמר רב חיננא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר [ז]אמר רב פפא [ח]האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב [ט]הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא [י]זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ"ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל

ואי

בשעתיה. מיד בשעת כפייה מתחיל ואת"כ הולך וחזק: **ואפילו הוא.** הדוחף עצמו: **קדם וסלקו.** קודם נפילתו של זה פטור: **בעידנא דשדייה יכול לעלות הוא.** ופטור על הדחייה ומשום סלוק לא מצית למיחייבי דגרמת בעלמא הוא: **ואפילו הוא קדם.** הזורק את החץ ורץ לאחר זריקת החץ קודם שיגיע החץ לאחרינו ונטל התריס הימנו: **סמנין.** הרחויין לרפואתו: **בידו.** של הכוס: **הלכך.** כיון דאם יש שם סמנין הרחויין לרפואתו בידו פטרת ליה אפי' אינם נראין בידו אלא שמוויין בשוק לקנות בשעת זריקה הרי אלו כאלו הן בידו ופטור ואפילו לא נמצאו לאחר מכאן: **נזדמנו לו סמנין.** למוכה אחר המכה ולא קנאן ולא ריפא עצמו: **מכו.** מי אמרינן הרי היה יכול להתרפאות או דילמא כיון דבשעת זריקה לא הוי סמנין מיחייב דהא מכת מות הוא: **הרי יצא מכ"ד וכו'.** כלומר הואיל ויוקדם עמדו בדין מצאו לו זכות אין לנו למיידנו: **וזרק צרור בכותל.** (ו) ומתכוין להרוג את מבירו וזרק צרור והכה בכותל בכח וחזרה מכחו לאחוריו והרגו חייב דהא נמי כמו הוא: **כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו.** לגילין תינוקות להכות הכדור בכותל בכח כדי שתחזור לאחוריה הרבה ולאחר (ג) שזורק הוא רץ ומבירו אומו את הכדור ומכה אותו בה. אם יכול לכוון ההוא דזרק בכותל ושמעינן מנא לאו המשחקין בכדור שהרגו תוך ד' אמות חייב אמר ליה רבינא לרב אשי היכי דמי אי דקא ניחא ליה אפילו פורתא נמי אי דלא ניחא ליה אפילו טובא נמי לא אמר ליה סתם משחקין בכדור כמה (דעיילי טפי) מינה ניחא ליה למימרא דכה"ג כחו הוא. ורמינהי המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול הבא במאי עסקינן בשותת תא שמע מחט שהיה נתונה על החרם והזה עליה ספק על המחט הזה ספק על החרם הזה ומיצה עליה הזאתו פסול אמר רב חיננא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ"ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל

מי מטעת נאפר. נחינת אפר על המים קרי קידוש כדתנן במסכת פרה (פרק ו מ"ב) (הרי קודם) לף על המים: **ואת"כ נפל לשוקת.** אגן חלולה שהמים נכנסין בו מן המעין דרך נקב שפופרת דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי. וקא ס"ד דהאי נפל דקתני כגון שנפל על ידו בכח או על הלד כלומר על לד הכלי ומשם ניתז בכח לשוקת וקתני דפסול: **בשופס.** לא ניתז מכח נפילה דתשוקת אלא מעצמו מזר ושתת מידו לשוקת. שותת כמו (ברכות דף כב:) מים שותתין על ברכיו קולי"ר בלע"ז שתינו ניתז למרחוק אלא נופל ויורד כנגדו: **ומוסף עליה.** ומתכוון להזות עליה לטהרה מטמאת מת והזייה נראית עליה אבל פסק על המתנ נפל ההזיה כשיעלית מידו פסק על המרק הזה תהלה: **ומילה עליה.** כלומר ומן המרק חזרה ונתזה עליה וקתני פסולה אלמא לאו כחו היא: **מנא אמר.** לאו לגון מלוי דהוה המזה[ט] קתני אלא לגון מציאה כלומר ההוא נמצאת עליה ואין יודע אם נתחלה הזה עליה או חוץ מכח היתה או אמת לא זה ולא זה אלא על המרק הזה והיה מדרון והלכה ההוא על המתנ לליכא כמו כלל: **דכפתיה.** קשר ידיו ורגליו על שפת היס: **ואשקיל עליה בידקא דמיא.** הפנה את מרוצת המים עליו: **גריר דידיה הוא.** הן הן מליו והרי הוא כזורק בו אך וכדמפרש ואזיל שהמים נאים בכח רשאין עליו מיד כגון שהניחו ממוך לשפת היס והשפה מדרון: **בכח רשאין.** כשפיכה להם דרך לגד זה מיד נפלו עליו דהוי כמו: **אבל בכח שני.** שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתן מגדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמת הוא ולא מכחו: **והלכה לגדדין.** דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו אלא כאלכסון חוזרת לארץ היתה מתרחקת לגדדין אבל לא נפלה נוכחה והרגה פטור דלגלו כמו הוא אלא היא מחוברת לארץ מאליה: **תיוול נעיל.** להא דלקי מעלה זרקה כנגדו ולא לגדדין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זרק וכו' נתכוין כל"ל ואות ו' נמחק: (ב) בד"ה כגון אלו המשחקין וכו' ולאחר שזרקו הוא רץ וכו' אם יכול לכוון ואשמועינן חנא דאם ההוא דזרק בכותל נתכוין שיהרוג את מבירו:

לעזי רש"י

קולי"ר. לשפוך.

מוסף רש"י

הרי יצא מבית דין זכאי. והא נפקא לן מנדיק אל תהרוג בפרק אחד דיני ממונות (לעיל לג:) מניין ליתא מכ"ד זכאי ואחד אחד יש לי ללמד עליו חובה שלין מחזירין אותו שנאמר ודניק אל תהרוג (לקמן עח:). דכפתיה. קשרו, ואשקיל עליה בידקא דמיא. שהפנה המים לנגוד עליו ועיעריזו, גירא דידיה הוא. דהכנו ממש בתוקן המים והן הן כלי זינו ולא הוי גרמת (חולין סז:). **בכח ראשון.** שקשרו ממוך לשפת המים וכיון שנקב נקב בשפת המים מיד נפלו המים לפיו (שם). **אבל בכח שני.** שקשרו ברחוק והמים הלכו שם, אע"פ שהוא נקב הנקב והפכו לשם, פטור דגרמת בעלמא הוא (שם).

(ג) [לקמן עח:]. (ד) ס"א לחולי מיניה. (ה) פרה פ"ו מ"ב מ"ח, (ו) פרה פי"ב מ"ב ע"ש, (ז) מולין נח., (ח) ס"א [ל"ג, ו) (שמות כא)], (ט) [ל"ל היה קדוש], (י) בס"א: מלוי להא הוה, (כ) [ל"ל בבלי דעתן].

מסורת הש"ס

אי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא [ה]ת"ר [א]הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [ו]ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא [ב]הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור [ג]בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר [ד]מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת [ו]ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטריפה פטור [ה]וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד [ז](מאי טעמא) חייב דכתי' [ז]ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה [ח]וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא [ט]הרובע את הטריפה חייב טריפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב [ז]ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה מה תו למה לי היינו הך הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטר קמ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא [י]עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו רב אשי אמר [יא]אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב [יב]שור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא [ג]השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר [ב]אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא [ג]השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר [ב]אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטורי שור נמי פטור: שיסה בו את הכלב וכו': [ז]אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארם נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך [ט]מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים [ל]ארם נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה [י]והמכיש פטור: **מתני'** [יא]המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר: **גמ'** [יב]תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה [ל]אם יקום והתהלך בחוץ על

מי לאו כחו הוא תיזיל לתחת. תפול מיד כנגדה ולא לגדין: **אלא כח כחוש הוא.** לינו כחו חזק אלא קלח כחו יש כאן והאי דלא חזלה לעיל משום שכלה כח מוכה זוקיקה והכאן מוכח לאחר לאכל עדיין הולכת היא ממקלת כחו: ה"ג **ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב וכו': עד דאיכא כל נפש.** וכיון דמתחילה קיימו הרשעים בהריגתו ליכא כולה נפש בשכת אחרון: **כל דהוא נפש.** אפי' מקלקה ומיהו היכא דהכהו בצבת אחת לא קטלינן לכולהו דאיכא כי יכה למר רחמנא ולא שנים שהכוהו: **הכל מודים בהורג את הטריפה.** כגון נקב הושט או קרוס הסוף: **שהוא פטור.** מדלא אפליגו בה שמע מינה כיון דניכרים מתיכף שימנין מיתתו גברא קטילא משיב ליה: **בגוסס בידי שמים.** וכל אחד והרגו הכל מודים שחייב דלא אימעניד ביה מעשה בריאה והרי הוא כמי: **בגוסס בידי אדם.** כגון זה שקרוב למות ממחת המכות אלא לא עשאוהו הרשעוים טריפה: **מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים.** דמסתמא כל דהוא נפש: **שהוא חייב.** בהאחרון: **והכתי הרג.** והכי לאוקמה רוצח: **אלא בפני ב"ד.** ואפילו בא למיימו על פי עדים פטור דאין עדות עדות דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הזומה שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא נעשו ורבינו למיקטל: **הא טריפה.** אלמא טריפה להא מיכא הגלה: **כאלן דמשמש מת.** רובע את המת: **והא ליה הנאה.** אלא רובע את המת ליכא הנאה שעבר ממיומתו ואלחוקתו ונגמלו: **עדי טריפה.** שהן עצמן טריפה: **שהוזמו נהרגין.** דכתיב ונעשת הרע מקרבך: **לפי שאינן בזוממי זוממין.** דאין זוממי זוממין אותם שהזימום ואמרו להם בפניהם היכה עשה עמנו היית אם היו באין לחייב אחרים ומזימין אותם לומר היאך אתם מזימין את אלו והרי אתם עמנו הייתם במקום פלוני אין הזוממין שנמצאו עכשיו זוממין נהרגין משום דגברא קטילא נעשו למיקטל הלכך כי לא אמזומו נמי לא מקטלי הך טריפה לפומייהו דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא מקטלי. ולרבינא כיון דעדות זוממין הוא מע"ג דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה מקטלי: **זוממי זוממין.** המזימין את הרשעוים כשהן נעשו זוממין הוו להו זוממין של זוממין קמאי. כל עדות שאם קרו זוממי של נדון כדאמרינן זוממי בת כהן נאלו הן הנתקנין (לקמן דף פל.): **וגם בעליו יומת.** כלו' כמיתת בעליס (בסנהדרין דף ג.) כך מיתת השור. ולהא מילתא נמי מקשינן להו דכיון דאילו קטיל מריה שלא בזמן לא מקטיל על פי עדים כדאמרינן לעיל שורו נמי לא מקטיל: **כיון דאילו הוו בעלים.** טריפה דכוותיה לא הוי מקטלי שור טריפה נמי לא מקטיל דהא למיתת בעלים הוקש: **שיסה.** גירה: **הנשך.** שאחז הנחש והוליכו והשיך הנחש בנשכו: **בין שיניו עומד.** והכי הוא בתוקע שכין בנטעו דלאו גרמא הוא שכחי כלי משמיעו בידו: **מכיש בסייף.** כדין רוצח: **מעלמו מקיא.** בנשיכתו וכשנשיכו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מיכו לאו מכחו מייתי: **לפיכך נחש בסקילה.** כדין שור שהמית דכל בהמה וחיה כשור הן [יא]אלא שדבר הכתוב בהוה: **מתני' ואמדוהו למיתה.** בית דין. אבל לאחר מיתה לא: **שרגלים לדבר.** שלא מת מחמת מכה זו שהרי היקל: **גמ'**

בגוסס בידי אדם. תימה לוחנו שעשאו גוסס לחמי פטור הא רוב גוססין למיתה[ג] ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף פט.) דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב והכא חציו ואמדוהו למיתה ואת מי לא מיחייב והא נמי אחוד למיתה הוא וי"ל דכיון שהקילה עליו תורה שאמדוהו לחומרין נפשות ואע"פ שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וחימנין נמי דלמודעין למיתה וחי לף על גב דרובא מייתי הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כאי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לחמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבנו

כאי לפטור מי שעשאו גוסס:

מר מדמי ליה **לטריפה** וכו'. לף על גב דקלקי קא דרכי תיקטרין ליה להני טעמי:

ההורג את הטריפה פטור. אפי' למ"ד טריפה חיה דקופו שימות בהלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דחמורה (דף יא.: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב תפדא ועוד דסנהדרין הפוכה בפרק קמא דנכורות (דף ג. ושם)[ב]:

בפני בית דין חייב. כגון דרואהו ניוס שדנין על לחייתם דאי רואהו בלילה בעי עדות דכמוכח בהמוכל (ב"ק ד' ג: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה: **שור טריפה שהרג חייב.** תע"ג דבשילהי פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטורין לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעליס כך מיתת השור לף אי דמי להתם הטעם שור לשמיטם אבל הכא בחדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה וכשור לף שייך לחם הוזמו עדיס משלמים דמי שור טריפה לבעלים:

מגדף

כה א מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קנג:
כו ב מיי' שם פ"ג הלכה ח:
כז ג ד מיי' שם הלכה ז:
כח ה ו מיי' שם ה"ט:
כט ז מיי' פ"ח מהלכות מיסורי ניפה ה"ג (טור מה"ע סי' כ):
ל ח ט מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ז:
לא י כ מיי' פ"י מהל' מזיק ומזיק ממון הלכה ז:
לב ל מיי' שם הלכה ח:
לג מ מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג ה:

1. ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת:
ויקרא כד יז
2. הֲנַבִּיא הַהוּא אוֹ חֹלֵם הַחֲלוֹם הַהוּא יוּמָת כִּי דִבֶּר סָרָה עַל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפֹּדְךָ מִבֵּית עֲבָדִים לְהַדִּיחֲךָ מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ וּבָעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יג ו
3. וְאִם שׁוֹר נֶגֵף הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת:
שמות כא כט
4. אָם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בְּחוּץ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא:
שמות כא יט

הכוהו עשרה בני אדם כו' פטורין. שאין יכול על ידי מי נהרג (ב"ק י:) דבעינן שיכה כל נפש לחש, כל הנפש, ואין כאן מכה כל הנפש ופטורים ממיתה (שם כז:). **וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות.** דלחמנא לחמר (לעיל כה.) ולרבנו הפופטים היכה והכה עד שקר הפך וגו' ועשיתם לו כאשר זמם לעשות וגו' עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה הוי עדות ואי לא לא (פסחים יב. ובע"ז לעיל מא.). **בין שיניו הוא עומד.** ונלא כיוצא בהחש יצא המכש (ב"ק בג.). **לפיכך מכיש בסייף.** דהוה ליה כאילו הלגו בסייף, שהורג ממש הוא ולא נוגע (שם). **נחש בסקילה.** דאין שור הורג אלא דבתיב השור יסקל (שם). **שרגלים לדבר.** שלא מחמת הכאה. דאיכא למיקל ממה שהיה (נזיר סה.).

מגדף הוראת שעה היתה. מיכן למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה:

לא היה יודע באיזו מיתה. ופ"ג דמיתה סתם מנין היו מתון הסנהדרין היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דנסקילה [ט] דמחלל שבת נפרסמין ככופר בעיקר דכופר נמעשה נרמזית:

בשלמא [ל]רבי נחמיה היינו דכתיב תרי אומדני בו'. ולאו לפוטרו ממיתה מיקטרין דקמאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג אלא זה שאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה מלמד [א]שחובשין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה יליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי לאפוקי האי דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה יליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כרתניא [ב] יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר [ג]מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר [ד]כי לא פורש וגו' אבל מגדף לא נאמר בו אלא [ה]לפרש להם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא [ו]שהרי יצא מבית דין זכאי

[ז]תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומרין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה וחכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך [ז]ב[אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה: **מתני'** נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [ג]נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה על משענתו ונקה המכה וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא זה שאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה מלמד [א]שחובשין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה יליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי לאפוקי האי דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה יליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כרתניא [ב] יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר [ג]מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר [ד]כי לא פורש וגו' אבל מגדף לא נאמר בו אלא [ה]לפרש להם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא [ו]שהרי יצא מבית דין זכאי

[ז]תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומרין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה וחכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך [ז]ב[אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה: **מתני'** נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור [ג]נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה

והמהלך בתוך [שם]: **חד אמדוהו למיתה וחיה.** דלא תימא הואיל ויש מ"ד חייב נקטליה להא דהדר חי אם כן למאמנע עליה להכי אתא ולא יתום כלומר והכה לים וגו' ולא יתום כמה שאמדוהו אלא נפל למשכב שאמדוהו יתן ממון ולא מיתה או אם יקום והמהלך בתוך לאחר שאמדוהו למיתה ונקה המכה אפילו חזר והכביד ומת: **אלא לרבנן.** דלמרי לחייבה אתא תרי אומדני למה לי לכתוב ולא יתום ונפל למשכב ונקה המכה שאמדוהו יתן ושמעינן מינה ממדוהו למיתה וחיה ממון יתן ולא מיתה ומונקה המכה יתירא שמעינן דכשיורד לו אלא יתום הוא ונקה המכה מכלל דעד השתא מנום הוא: **חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת.** ופיפכא דרש להו ולא יתום דרשי ליה לאמדוהו לחיים ומת והכי משמע ולא יתום אם ממדוהו מחלה אלא אתא לאפוקי מת לאחר מכאן שאמדוהו ירפא יתן המומד שאמדוהו לכמה חליו עולה ושאמדו ורפואתו שכך היו מומדין מומו ואם מת לחייס ואם ממדוהו למיתה ומת"כ יקום והמהלך בתוך אלא מת שאמדוהו יתן אבל ממדוהו מתחילה למיתה ויצא מ"ד חייב ופוף דבר מת ע"פ שהקל בתחילה לא פטריה רחמנא: **שהרי יצא מ"ד וכו'.** והא נפקא לן מדכתיב [שמות כג] נפרוק אחד דיני ממונות (לעיל דף נג:) מנין ליוצא מ"ד זכאי ואחר אחד יש לי ללמד עליו חובה אשין מחזירין אותו שנאמר ודיק אל תהרוג: **פוטרין אותו.** ממיתה וונתן ממשה דכתיב: **אומד שני לממון.** כמה לחוי לשכב מחולי זה ולכמה יעלה שאמדו ורפואתו: **אומד החמישי.** היינו אומד שני: **אין אומד אחר אומד.** לחשב כיוצא מ"ד זכאי ולהפטר אם לאחר מכאן והכביד ומת אלא נתר מעשה דהשתא אחזינן דהואיל והכביד ומת חייב המכה מיתה: **ממדוהו למיתה אומדין אותו לחייס.** אם רמינן שהקל ולא ממרינן הואיל ויצא מ"ד חייב הרי זה יהרג: **לחייס אין אומדין אותו למיתה.** לומר טעינו בחומד רחמנן ולחייבו לזה שהרי יצא מ"ד זכאי ואמרינן מחמת חולי אחר שבא עליו בהכידה המכה: **נותן נזק וצער ליורשין.** והוא הדין נרפוי ושבת והא נתר חומד החמישי אחזינן ולכולהו ממדוהו אלא לאו מוחיה דתנא למחשב כרוכלא: **מיאימתי משלם.** [כלומר] מאיזו שעה אומדין אותו כשהקל: **משעה שהכהו.** חומדין כמה היה יפה קודם שהכה וכמה היה יפה אחר שהכה ולא אמרינן הואיל ועד השתא לא אמדינן [ליה] אלא למיתה והשתא הוא דאמדינן ליה לממון נאמדיה כשהקל השתא והרי הוקל ומפסדינן ליה לניזק: **ומשמת כרבי נחמיה.** והך סתמא כרבי נחמיה מוכחא דפטור ליה ממיתה אף על פי שהכביד ומת: **מתני' נתכוין להרוג אפ' הנכסה.** היה עומד אדם אצל בהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אף על פי שקבל עליו התראה שאומר להם יודע אני שהוא בן בריה ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אני מתחייב מיתה פטור דשמא לא יהרגנו: אפילפים לא מיחייב דכמו דקטיל דמי:

והיה

ל) ד א ב מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג: לה ג מיי' שם הלכה ב:

על משענתו. כדמתרגמינן על נטיו, שצב לכמו ולאיתנו הרמשון (כתובות לג:). **מלמד** שחובשין אותו. לא נאמר מקרא זה אלא ללמדך דהיכא דהכהו ולא מת וקפל למשכב יחכאו את המכה הסוף בנית המתורין עד שנראה אם יקום והמהלך בתוך לו ונקה המכה, מכלל דעד השתא לא ידע מידי כ"ד אלא נמכש (שם). שהמקושש במיתה. ואף על גב דכתיב כי לא פורש מה יעשה לו, היינו שלא היה יודע אם נסקילה ממורה אם בחנק הקל, כדמפרש ואזיל (רשב"ם ב"ב קיט:). **שהרי יצא מב"ד זכאי.** כלומר הואיל וקודם עמדו בדין מצלו לו זכות, אין לנו לחייבו (לעיל עז:).

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוון להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור [א]אבל נתכוון להכות על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב [ב]ר' שמעון אומר [ג]אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור:

גמ' ר"ש אהייא אילימא אסיפא ר"ש פוטר מיבעי ליה אלא אריש נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר אנא לראובן קא מיכוונא לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו אמר לחד מינייהו מאי א"נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי תא שמע דתניא ר"ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון מאי טעמא דר"ש [ד]אמר קרא [ה]וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי [ו]פרט לזורק אבן לגו [ז]היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים [ח] ואחד ישראל ביניהן תיפוק ליה דרובא כותים [ח] נינהו אי נמי פלגא ופלגא [ט]ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי [י] אחד ביניהן דהוה ליה כותי [י] קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשלמא לרבנן דאמרי [יא]נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דכתיב [ב]וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה [יב]ואמר רבי אלעזר [יג]במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב [ג]אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש אלא לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדרבי דתניא [יד]רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה

ויהי כה כדי להמית על נכו. התכון הזמת שם תכה על נכ לרוויה להרוג תכל על המתניס ין כה כדי להמית פטור תדרתי בעינן שיהא מתכוון למכת מיתה ומיכוו מכת מיתה דשם לא נתכוין למכת מיתה התרתת ספק היא דהתרו בו תל מזכוק דשמת תלך על נכו:

גמ' מי נימא תסיפא. דקתמר ת"ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב תלמת נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב: **ר"ש פוטר מיבעי ליה.** להא בהדיא קתמר לה ת"ק ותלמה ליה לר' שמעון למהדר פרושא ומאי תפילו: **הא נתכוון להרוג את זה.** והתרו בו עליו להתרתת ודאי הוא והרג את זה חייב לשיכא התרתה על בן בניית והרי מתכוון לבן בניית והרגו ור"ש פוטר וכו'. והאי דשניק רבי שמעון לסיפא בהדיא ומהדר תדיוקי דרישא דלא תימא ר"ש פוטר תכוולהו ופפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: **אמר לחד מינייהו.** קא משוימא ולא איכפת להי מינייהו: **מאי.** לר"ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיחייב או דילמא כיון דאי תזלא מאיליך ושנקא ליה להאי הוא נמי ניתא ליה לאו מתכוון הוא: **אי נמי.** להכות את הגוף הזה תבל כסבור הוא שהוא רתוכן ונמצא שמעון מי ממרינן כיון דלהאי גופא מיתכוון מתכוון הוא לו או דילמא כיון דלהאי גברא לא מיכוין פטור ליה ר' שמעון: **עד שיאמר לפלוני אני מתכוין.** ותותו פלוני הרג וכי אמר לאד מינייהו לא ייאד תותו וכן כסבור רתוכן ונמצא שמעון לא זהו פלוני שנתכוון לו: **ורבנן.** לפליגי עליה לרבי שמעון מאי דרכי ליה: **אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו.** לתוך תבורה של בני תדס כותים[ט] וישראלים תבל נתכוין לישראל זה והרג את תביבו לא אתא קרא למעוטי: **תיפוק ליה וכו'.** ולמה לי קרא: **אי נמי פלגא ופלגא.** למה לי קרא למפטריה הא כיון דמאי לכותים[ט] קא מתכווינא ליה לך למפטריה מספק נפשות להקל מיהא העדה[כ] (יומא ד' פד:)[מ]: **לא צריכא וכו'.** ותשמעין קרא דפטור מספק דהוה ליה כותי[י] קבוע ביניהם ולפיכך מהאי קרא לכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל ומהכא נפקא לן בכל דוכתי לכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והא ליכא למילף מיניה כדובא דמי להא מהיכא תיתי לן דילמא התי לפטור ליה מספק נפשות להקל ולא מספק מחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק ילפינן מיניה דאי תבל מחצה על מחצה ספק נפשות להקל ומאחי פטור הא רובא דישראל ניהו ורבנן אית להו נתכוון לזה והרג את זה חייב: **כדכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש.** סהיה מתכוון להרוג את תביבו: **כמצות שבמיתה הכתוב מדבר.** ותי לא נתכוון להרוג אלא לחביבו ותתה מיהא חייב אע"ג דלא נתכוון להרוג אלא לחביבו לאו ינהו אנשים וגו': **ממון.** דמי התשה יתן ליורשיה:

נתינה

א"נ **פלגא ופלגא** כו'. תימה לישנא דתתן קא תסיק הכי תי לישנא דתתן לתמר (תכוות דף טו:) התרתת ספק לאו שמה התרתה כלאו טעמא דספק נפשות להקל פטורין ליה טעמא דלאו שמה התרתה תפילו סניחא לן דספיקא להתמיר ותי לישנא דמ"ד התרתת ספק שמה התרתה היכי פטורין ליה הכא אם נמצא שיתחלל הרג הא ממייתין ליה בהכה אח זה ומזר והכה אח זה ואף על גב דספק הוה ונעומר שתמרו לו אל תומיו וי"ל דשמאי התם שיודע בעבור שיצא לידי ולאי תיסור אם יומיר לו אם יכה שייהם משום הכי שמה התרתה אבל הכא בזורק אבן גבו תיני יודע שיצא לידי ולאי תיסור שתינו יודע אח מי יכה:

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כלתיתא פ"ק דכתובות (ד' טו. ושם) ותימה ר"ת לתית ליה הך דרשה מנא ליה ותין לומר משום דמקרקין ר"ש כרבי דילף נתינה נתינה ותייתר ליה ותרב לו לכל קבוע לתכתי לתנא דבי תזקיה לתיל דר"ש קשה מנא ליה כל קבוע ועוד כיון דפטור ר"ש תפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוין לך שייך למידרשיה כלל וי"ל דיש לפרש לר"ש בתשעה ישראלים וחד כותי[ט] ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין למפטר מטעם כל קבוע מותרב לו וכי הלי גזונת שם כולם ישראלים תייב[ה]:

(זה הדבור שייך לקמן ע"ב)

ומפקא מדרבנן. תימה לבפרק תלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס"ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בתייבי תיתות שוגגין ואי פטורין תן התשלומין אי לא ופריך[ו] מי תיכא הכא למ"ד תייבין ומתנא דבי תזקיה וכו' וממון קושין זו תוקי פלוגתא בתייבי מלקות שוגגין ואי קושיא הא תיכא הכא תנאי היא ומאי לישנא דתנא דבי תזקיה וי"ל דפליגי עליו לאו משום לישנא אלא משום דסבר לישנא דתנא דבי תזקיה ור' יוחנן לא פליגי אלא בענין ממון אבל בהכי תיתה ליה תיקשא לעניין ממון אבל בהכי תיתה ליה תיקשא זרק חץ בשבת ותתלא ד' לסוף ד' וקרע שירטון בהליכתו דאמר התם נתלו נערות (דף לא.) דפטור אי לאמי ולות בהכי תיתה לתשה אבל לענין אמי ההכא דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו' ממון ומיהו קשה דברים הנאמרין לקמן (דף פד:) משמע לתיכא תנאי לישנא אלא דקאמר הייתא לתיל דלא ליה תיקשא למה לי וי"ל דלישנא תנא דבריית דרבי תזקיה אלא לישנא דתנא דבי תזקיה ליה הכא אם נמצא שיתחלל הרג הא ממייתין ליה בהכה אח זה ומזר והכה אח זה ואף על גב דספק הוה ונעומר שתמרו לו אל תומיו וי"ל דשמאי התם שיודע בעבור שיצא לידי ולאי תיסור אם יומיר לו אם יכה שייהם משום הכי שמה התרתה אבל הכא בזורק אבן גבו תיני יודע שיצא לידי ולאי תיסור שתינו יודע אח מי יכה:

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כלתיתא פ"ק דכתובות (ד' טו. ושם) ותימה ר"ת לתית ליה הך דרשה מנא ליה ותין לומר משום דמקרקין ר"ש כרבי דילף נתינה נתינה ותייתר ליה ותרב לו לכל קבוע ועוד כיון דפטור ר"ש תפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוין לך שייך למידרשיה כלל וי"ל דיש לפרש לר"ש בתשעה ישראלים וחד כותי[ט] ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין למפטר מטעם כל קבוע מותרב לו וכי הלי גזונת שם כולם ישראלים תייב[ה]:

(זה הדבור שייך לקמן ע"ב)

ומפקא מדרבנן. תימה לבפרק תלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס"ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בתייבי תיתות שוגגין ואי פטורין תן התשלומין אי לא ופריך[ו] מי תיכא הכא למ"ד תייבין ומתנא דבי תזקיה וכו' וממון קושין זו תוקי פלוגתא בתייבי מלקות שוגגין ואי קושיא הא תיכא הכא תנאי היא ומאי לישנא דתנא דבי תזקיה וי"ל דפליגי עליו לאו משום לישנא אלא משום דסבר לישנא דתנא דבי תזקיה ור' יוחנן לא פליגי אלא בענין ממון אבל בהכי תיתה ליה תיקשא זרק חץ בשבת ותתלא ד' לסוף ד' וקרע שירטון בהליכתו דאמר התם נתלו נערות (דף לא.) דפטור אי לאמי ולות בהכי תיתה לתשה אבל לענין אמי ההכא דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו' ממון ומיהו קשה דברים הנאמרין לקמן (דף פד:) משמע לתיכא תנאי לישנא אלא דקאמר הייתא לתיל דלא ליה תיקשא למה לי וי"ל דלישנא תנא דבריית דרבי תזקיה אלא לישנא דתנא דבי תזקיה ליה הכא אם נמצא שיתחלל הרג הא ממייתין ליה בהכה אח זה ומזר והכה אח זה ואף על גב דספק הוה ונעומר שתמרו לו אל תומיו וי"ל דשמאי התם שיודע בעבור שיצא לידי ולאי תיסור שתינו יודע אח מי יכה:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שׁנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵל:
דברים יט יא
2. וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים:
שמות כא כב
3. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
שמות כא כג

מוסף רש"י

פרט לזורק אבן לגו. לתוך תבורה של בני תדס כותים ויש שם נכנעים וישראלים ותיכא למימר לכנעניים נתכוין (ב"ק מד:) תבל שני ישראלים עומדין ונתכוין להרוג זה (והרג זה) והתרו בו וקבל התרתה ונפלה הכלה על תביבו תייב (כתובות טו:). תיפוק ליה דרובא כותים נינהו. ולא תצטריך קרא למפטריה (ב"ק שם). אי נמי פלגא ופלגא. תמצה בנכנעים ותמצה ישראלים, לא תצטריך קרא למפטריה (שם) דתהיכא מיתי דיקטליה (כתובות שם). ספק נפשות. דיני נפשות, להקל. דהא יהילו העדה כמיב (שם). דאיכא תשעה ישראל. ולא לאו קרא הוה למימר ול כתר רוצח ולישתול תיבין, ולא"ת דלילמא לאו להאי תיבין, נתכוין להרוג את זה והרג את זה תייב, קמ"ל קרא דהואיל והוה ליה כנעני קבוע ביניהן כמחצה על מחצה דמי ספק נפשות להקל, ולכל מילי דקי"ל קבוע כמחצה על מחצה דמי מהאי קרא נפקא לן (ב"ק שם). במצות שבמיתה. שמתכוין היה להורגו (כתובות לג.). שהוא מתכוין להרוג את תביבו והכה את האשה, כשהוא מדבר (לעיל עד:). דכתיב אם אסון יהיה. שמתה האשה, ונתתה נפש תחת נפש. ותע"פ שלא נתכוין אלא לתביבו, ותשמעין נתכוין להרוג את זה והרג את זה תייב (כתובות לג.). ונתתה נפש תחת נפש ממון. אם לתון יהיה שמתה האשה, יתן ממון דמי האשה ליורשיה, אלין עליה תיוב מיתה, שלא נתכוין לה אלא לתביבו ונתכוין, דכתיב וי יגפו אנשים (יתדיו) קצבה רבי נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה ומשלם ממון נאמרה נתינה למטה. ונתת נפש תחת נפש (שם).

יוחנן גופיה לפי שאינך להקשות מתוך הדיוק ומקשה בפשיטות הלשון מבריית דתזקיה ופ"ת ויכון דתנא דבי תזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ונתת נפש וגו' במאי מוקי ליה לא בממון ולא במיתה לתמרוייהו מיפטר מתכוין להרוג את זה והרג את זה ודוחק לומר דלא מוקי קרא במתכוין להרוג את זה והרג את זה להא פשיטא דבכהי תייבי שמתכוין לתביבו דכתיב וכי יגפו אנשים וכתיב ואם אסון יהיה וגו' נתשה ומהאי טעמא קשה לן לעיל לר"ש תמי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ותי מיתוקם קרא בנתכוין לאותו עצמו שהרג אלא ליה ואינך לומר דודאי הש"ס לא דחיק כולי האי אבל תזקיה על כרחיה מוקי לה הכי וה"ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוין לתשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש ממש והשתא סיפיא דקתני דין אסון ודיעיה אסון ממש דלא יהיה אסון לאו דדין אסון תייבי דבכל ענין שים אסון פטור לתזקיה מממון אלא לא יהיה אסון כלל קתמר:

א"נ פלגא ופלגא כו'. תימה לישנא דתתן קא תסיק הכי תי לישנא דתתן לתמר (תכוות דף טו:) התרתת ספק לאו שמה התרתה כלאו טעמא דספק נפשות להקל פטורין ליה מטעמא דלאו שמה התרתה תפילו סניחא לן דספיקא להתמיר ותי לישנא דמ"ד התרתת ספק שמה התרתה היכי פטורין ליה הכא אם נמצא שיתחלל הרג הא ממייתין ליה בהכה אח זה ומזר והכה אח זה ואף על גב דספק הוה ונעומר שתמרו לו אל תומיו וי"ל דשמאי התם שיודע בעבור שיצא לידי ולאי תיסור שתינו יודע אח מי יכה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש פ' הנחנקין (לקמן פד:) מוקי להאי קרא במכה אביו ואמו דחייב עליו משום דכתיב ומכה אביו ואמו מות יומת ולא מוקי לה הכא לדרך עלייה ויש לומר דהיקיש קרא נפקא לגמ' דלעיל מיניה ואיש כי יכה כל נפש אדם וכתיב בתריה מכה נפש בהמה ישלמנה דהוה ברובא כתיב כדאיתא בפ' יוצא דופן (נדה דף מד: ושם) ואע"ג דלפי גירסת אחת דבריש המוכל (ב"ק דף פג:) משמע דהוה קרא במוכל בחבירו אי אית ליה להאי גירסא כדפריסית שם ומיהו בפרק הנחנקין (לקמן ד' פד:) משמע דמקרא דמיתוקש במכה אביו הוי היקיש דתנא דבי חזקיה ועוד משמע בפרק אלו נערות (כתובות ד' לה: ושם) דמכה אדם הוי היקיש דקאמר ולתנא דבי חזקיה ממאי דבמוכל כתיב דילמא בנבח כתיב דבמכה בהמה גופיה מיכא בהמה לבעלים ומשני לא ס"ד דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת משמע דמהוה קרא הוי היקיש ול"ל לאף על גב דמעיקרא בעי לאוקמי קרא במכה אביו משום דלא כתיב ביה ומת היינו משום דצריכין למדרש מיניה מבורה במכה אביו אבל במסקנא דנפקא לן מבורה נפש אינו ענין מנפש בהמה מיתוקש מכה אדם ברובא אע"ג דלא כתיב ביה ומת ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ול"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו אבל מדכתיב הכאה אדם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה דמיירי ברובא ולכדידן מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא ויש לומר דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין שוגג למזיד. בשלמא עיני ממון מיירי תנא דבי חזקיה דבין שוגג למזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה לחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין משום דלא חלקת דלהכי מייתי לה בסוף הסניגור (ב"ק דף לה. ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לה.) ולענין זה ל"ש מית לה דהיקיש דבי חזקיה דמוקמה בגלו נערות (שם) דפריך ומי מיכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו' אבל בין מתכוין לשמין מתכוין לאו בממון אחר בהדי מיתה חייבי המשוגג נפקא וק"ו הוא אלא לפטור מדמי הנהרג ולאפוקי מדרבי דדרים בנתכוין להרוג את זה והרג את זה ונתכוה נפש ממון והשתא קמ"ל תנא דבי חזקיה דכמו נתכוין להרוג את זה והרג את מתכוין פטור ה"נ שאין מתכוין פטור מייתי לה בשמעתין ובין דרך ירידה אתא לגמושינן דכמו דרך עלייה אלא נתנה שוגגתו לכפרה אלא שקלינן מינה ממונא ולפטרייה הכי נמי דרך ירידה אע"ג דנתנה שוגגתו לכפרה ולפטור מזיד נמי מיתורץ ויש מוענין לומר להפך לפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אבל נגלו נערות מוכחת סוגיא כמו שפירשתי בשמעתין דלא יהיה לחמן פטורין משום דאין גומרין דינו של שור אלא בפני שור ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה אמר רבא אי

[1]נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן [2]דתנא דבי חזקיה [3]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה [4]לא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם [5]לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי שאין מתכוין אילימא שאין מתכוין כלל היינו שוגג אלא פשיטא שאין מתכוין לזה אלא לזה וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא: **מתני'** [6]רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה [7]כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה [8]הנסקלין בנשרפין ר' שמעון אומר נידונין בסקילה שהשריפה חמורה וחכמים אומרים נידונין בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש [9]אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו [10]אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הנהרגין בנחנקין ר"ש אומר בסייף וחכ"א בחנק: **גמ'** מאן אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה כונסין אותן לכיפה (סימן בשר"ק) א"ר אבהו אמר שמואל [11]הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן עסקינן רבנן סברי [12]אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דרוצחין נינהו הלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטורי אבל הכא בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינן קמיפלגי רבנן סברי [13]כמיתת בעלים כך מיתת השור ואין גומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה אמר רבא אי

נתינה למעלה. גבי לא יהיה לחמן ונתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: **והא דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ורבנן.** דרבנן מחייבי לית ליה מיתה לנחמוין להכרוז את זה והרג את זה ורבי מחייב ליה ממון ואילו לתנא דבי חזקיה לא מייתיב ממון ולא מיתה: **מכה אדם ומכה בהמה.** לכך הוקשו להאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת משמע בהמה חייב ממון ולא מיתה דילמא בנבח כתיב דבמכה בהמה גופיה מיכא בהמה לבעלים ומשני לא ס"ד דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת משמע דמהוה קרא הוי היקיש ול"ל לאף על גב דמעיקרא בעי לאוקמי קרא במכה אביו משום דלא כתיב ביה ומת היינו משום דצריכין למדרש מיניה מבורה במכה אביו אבל במסקנא דנפקא לן מבורה נפש אינו ענין מנפש בהמה מיתוקש מכה אדם ברובא אע"ג דלא כתיב ביה ומת ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ול"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו אבל מדכתיב הכאה אדם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה דמיירי ברובא ולכדידן מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא ויש לומר דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין שוגג למזיד. בשלמא עיני ממון מיירי תנא דבי חזקיה דבין שוגג למזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה לחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין משום דלא חלקת דלהכי מייתי לה בסוף הסניגור (ב"ק דף לה. ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לה.) ולענין זה ל"ש מית לה דהיקיש דבי חזקיה דמוקמה בגלו נערות (שם) דפריך ומי מיכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו' אבל בין מתכוין לשמין מתכוין לאו בממון אחר בהדי מיתה חייבי המשוגג נפקא וק"ו הוא אלא לפטור מדמי הנהרג ולאפוקי מדרבי דדרים בנתכוין להרוג את זה והרג את זה ונתכוה נפש ממון והשתא קמ"ל תנא דבי חזקיה דכמו נתכוין להרוג את זה והרג את מתכוין פטור ה"נ שאין מתכוין פטור מייתי לה בשמעתין ובין דרך ירידה אתא לגמושינן דכמו דרך עלייה אלא נתנה שוגגתו לכפרה אלא שקלינן מינה ממונא ולפטרייה הכי נמי דרך ירידה אע"ג דנתנה שוגגתו לכפרה ולפטור מזיד נמי מיתורץ ויש מוענין לומר להפך לפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אבל נגלו נערות מוכחת סוגיא כמו שפירשתי בשמעתין דלא יהיה לחמן פטורין משום דאין גומרין דינו של שור אלא בפני שור ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה והקשה ר' יצחק ב"ר מרדכי דבפרק המערבות (מכות ד' ע: ושם) תנן כל הזכאים שנתערב בהן שור הנסקל אפילו אחד בריבוי ימותו כולן והשתא מה התם דרוצח דהיתירא ופסידא דקדשים אחר שחיטתן ולהדיוט לא כ"ש ורמלה לו לרבינו כמו שכתוב בספר יש אחד שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים מעליא עסקינן והשיב לו ר"ת דקתני בתמניתין כולן פטורין משמע שהתחרים בני חיובא ואע"ג דבריצה השתא דמעיקרא קאמר מאי אחרים כשרים פסיעה ולא פריך פטורין פטור מבעי ליה כיון דמאי למיפרך מגופה לא מצי למידק ועוד דרים נקיט אדר' מאנו קאי דמשני הכא ברוצח דינו שנתערב ברוצחים עסקינן ועלה קאי רים לקיש ומשני בשור שלא נגמר דינו דהשתא עדיפא דלוקמא ר' מאנו קאי דאדם מוקי רים לקיש בשור לכך נראה כגרסת הספרים שכל נתערב בשוורים מעליא אפי' נגמר דינו היה יכול ר"ל ניכבשינהו לניניידו וכל דפריש מרובא פריש ומתניתין דשלהי ע"ז (דף עד.) דמשמע דשור הנסקל אסור בהנאה מיירי בנסקל לליבת למימר ניכבשינהו ותדע דלא קתני שנגמר דינו ומתניתין דזוחמים דקתני ימותו כולן בנתערב בזוחמים מיירי ולגבוה וגזירה שמא יבואו עשרה כהנים בבת אחת ומסקי מן הקבוע

לח א מיי' פ"ו מהלכות מוכל ומזיק הלכה ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפח סעיף ה:

לט ב מיי' פ"ח מהל' נערה בתולה הלכה יג ופ"ג מהלכות גניבה הלכה ט ופ"ד מהלכות מוכל הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ד:

מ ג מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ז ופ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קכג:

מא ד מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ו:

מב ה ו מיי' שם הלכה ז ופ"ד מהלכות רוצח הלכה ז סמג שם:

מג ז מיי' פ"ח מהל' מזיק ומוכל הלכה י:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִנְצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים: שמות כא כב

2. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:

ויקרא כד כא

מוסף רש"י

נתינה למעלה. לענין דמי ולדות כתיב ונתן בפלילים (תוגיגה יא.). **אף כאן** בממון. ומאי נפש דמי הנפש (שם). **מכה אדם ומכה בהמה.** מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם למיתה לממון דמכה בהמה, מה מכה בהמה אין לך בו חיוב למיתה, אף מכה אדם אין לך בו חיוב לפטור, מכה בהמה לעולם חייב, דתניא (ב"ק כו:) פעמ תחת פעמ למיתה על השוגג כמזיד ולחומ כדלון (כתובות לה.). כלומרינן אדם מועד לעולם, אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת, לעולם פטור ואפילו בשוגג, הואיל וכמזיד חייבת מיתה (ב"ק לה.). לשאין מתכוין. אין בו חיוב מיתה בכאדם (כתובות לה.). **בין דרך ירידה** לדרך עלייה. משום דגבי גניבת הכרוז בשוגג איכא חילוק בין דרך ירידה לדרך עלייה, כדאמרינן במכות (ז:) כל שבדרך ירידתו גואלה, דכתיב ויפל עליו, על שיפול בדרך נפילה (שם). דרך עלייה, שהכהו בהגבהת ידי לו שאתכו בתרכו מלמטה למעלה (שם). לו: שהרגו בלאחר יד בהרימו הגרזן, דקי"ל דפטור מגלות, אפילו הכי פטור מתשלומין (ב"ק לה.). **כל חייבי מיתות** שנתערבו זה בזה. ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה, **נידונין בקלה.** שאין לחמי לחמי למשוך אחר הקל לעונש חמור שלא נתחייב כו (קדושין לב.). **לא נתנה למגדף.** מנכך את השם והוא בסקילה כדכתיב (ויקרא כד) הוצא את המקלל וגו', ולעבודה כוכבים. שהן עבירות חמורות (לעיל מט:). **כמיתת בעלים.** מה היה נדון בחיוב מיתה ס"ל, כך מיתת השור. דלמי בעלי יומת (שמות כא) קרא יתירא קאי להך דרשה ולא דנתחייב קטלא (לעיל ב:).

ב) [לקמן פד:] ב"ק לה. כתובות לה. ולח., ג) [ועי' תוספות לקמן פ: ד"ה הנסקלין], ג) [לעיל מט:], ד) [שם], ה) לעיל ב. [ב"ק מד: מה.], ו) [מכות ז:], ז) [שמות כא],

מסורת הש"ס

ו) תמורה ל: ע"ז כד., ב) [ע"ז מט. פסחים כו. מולין נח. תמורה לג.], ג) [שייך לע"ב], ד) [מעילה יט:], ה) [לעיל טו:], ו) [פסחים כב: קידושין נ: ב"ק מג.], ז) [ל"ל והם], ח) [ל"ל לתלן], ט) [זבחים עד.].

מוסף רש"י

ולד הנוגחת אשור. פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת ומת, ולדה פסול לקרבן, היא וולדה נבחר. ונוגח שנגח בעד אחד או ע"פ הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר אינו נסקל, ואמרינן בתורת כהנים מן הנסקל, ומן הסמוך וי"ו יתירה להוציא מה הנוגח (ע"ז כד.). זה וזה גורם. הזכר שנגח על בהמה זו והיא גרמו לולד שיצא, והרי גרמוהו לאסור ואיתני, לתניו מותר ואמו אסורה (תמורה ל:).

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קפג:

מה ב מיי' פי"ח מהל' מזיק ושומר הלכה י:

מו ג ד מיי' שם הלכה יח יב:

מז ה מיי' שם הלכה יח ופ"ג מהל' איסורי מזבח הלכה יב יג:

אי הכי היינו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא הכי קאמר א**שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורין וא"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן** ב**ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא** ג**פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים** ד**כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מיעברה** ה)**והאמר רבא** ו**ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למאן דאמר** ז)**זה וזה גורם אסור אלא**

אי הכי הקנוט למזבח כדאי' התם אבל בעלמא אמרינן דניכנסינהו דניידן ומטעם זה היה אומר רבינו מם דנרמה להתיר דרוסת הזאב ברוב דמעשים ככל יום דזאבים טורפין שה מן העדר דרועה מגיל הבהמה ואמרינן לה מע"ג דבעלי חיים חשיבי וכן ברוב עופות דורסין חוזין ותרנגולין דמותרין והיכא דנתערב ברובא דחייבין דפטורין לפילו ניידי ולא אמרינן כל דפריס מרובא פריס לגו פטורין דמיבעי להו קאמר **אלא חלפתא ביניהן** ב**ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא** ג**פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים** ד**כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מיעברה** ה)**והאמר רבא** ו**ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למאן דאמר** ז)**זה וזה גורם אסור**

אי הכי היינו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא הכי קאמר א**שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורין וא"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן** ב**ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא** ג**פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים** ד**כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מיעברה** ה)**והאמר רבא** ו**ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למאן דאמר** ז)**זה וזה גורם אסור**

אלא תקינו נהו רבנן מיתה ויזקיקו להורגן וכי יזקיקו ג"ד להרוג כל פיסורי הנהו כרי הזאב והאי דמוקי לה ר"ל[ח] והוא שהמיתו ופסורין בהנאה ולא תקינו להו מיתה אלא לממו דאי לא תקינו להו מיתה ופריך רבא שים כו' ופילו אבא חלפתא אלא תניא היה שהרג אבל בשוורים אותן שים לתלות בהן שהרגו חייבין ומשום ובעדת הרע מקרבן ועוד תומר ר"ת דשור הנסקל אינו נאסר מחיים ופי' דכולה ההיא שמעתא[ט] דממשמע שנאמר מקום יסקל יסקל אינו יודע שהיא ונגילה ונגילה לסורה בשלילה מוכחת כן ופוגיע דפ"ב דקדושין (דף נו.) כל נפור טהורה לרבות את המשולחת וזה אבר לא תאכלו לרבות את השמוטה ופריך ופיפוך אבל ומפני לא מצינו בעלי חיים לפורין פירוש אלא יהו מותרין כשנשחטו בר מאלו שעומדין והוקבו למזותן

ולכך אין לאסור משולחת נומר דאל עליה איסורא לאחר שילוח ולשוקרה בשלילה כדין שאר עופות טמאין דכתיבי בקרא ופריך [י](והאי) רובא וגרבא דאיסורו מחיים פי' דמחיים אסור לשחטו ולהקריבן לגבוה ומשני הכי מילי לגבוה אבל להדיוט שרי והכי רובא וגרבא נעדים דמחיים אסורי דמחיים חל עליהן האיסור ליאסר ואם אחטו ואם אחטן אסורין אף אני אביא משולחת ומשני רוב בעלי חיים קאמרינן ואם כן לאין שור הנסקל נאסר כל זמן שהוא מי שור אלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים שנגמר דינם כולם פטורין ומותרין בגיזה ועבודה ואין כאן עיעוי הדין כיון דפטורין מסקילה מיבעי לכשיאחטו או ימותו יהו אסורין בהנאה והא דתומר שלהי פרק ד' וה' (ב"ק דף מה. ושם) דשור שנגמר דינו מכרו אינו מכור לפילו נרדיל היינו משום דאסור לעשות דינו ומצוה לסוקלו ועד לאין לו מכר ש[יא](ואין) לו בעלים והלוקח אין יכול לזכות בו יותר מבאחר אדם אבל כי לא נגמר דינו מכרו מכור לבאיטה אי נמי לנדיל דמני לעכוקי לנגמא וכי שאיט ליה לאחר שנגמר דינו אסור בהנאה כך נראה לר"ת וקאה דבשלהי פ"ק דערכין (דף ז:) משמע דשור הנסקל נאסר מחיים גבי האיש שאמר הרי זה נזיר בשערה דאפרט התם זו איתתה אוסרתה וזו גמר דינה אוסרתה וים לפרש גמר דינה כלומר מחיים חל עליה איסור שאסורה לפילו אחטה דעבדה כעין בשר וזו איתתה אוסרתה ואין עליה אום איסור מחיים וים לחיה ללא נאסר מחיים אלא לתניא במרובה (ב"ק דף עח. ושם) ובפרק לנו נערות (כתובות דף לג:) גבל שור הנסקל וטבחו משלם תשלומי מרובה ואמאי דכתי רבי מאיר ואחמי הא ליתיה בשחיטה וקאמר ריש לקיש התם במרובה כל שיאנו בטביחה יאנו בשחיטה וכו' והוא הדין לכל שאינו בשחיטה אינו בטביחה אבל אי שרי בהנאה ניחא שיכול למוכרו לרבוא עליו עד בית הסקילה או ליהנות בו מעט עד לותה שעה או אם היו בית דין מתעצלין בסקילתו ומיהו מה שאומר ר"ת לאין לו מכר ואין לו בעלים זה לא יתכן ומה שפסק ר"ת בעבד שיש בו אף אחד פסק לרוסה דסריני מטעם דכל דפריס מרובא פריס לא יתכן דיש לאסור גזירה שמא יקח מן הקנוט אלא היכא דפריס מאליו כגון בנמלא בית נכרי אבל אם נאסר בשערה דניבוח כולן לאסורות ובפירשה אחת מהן פליגי רב ושמואל ט)אי לוסרת או לא אבל בהיות גופה לא פליגי דכ"ע מודו דאסירה וכל איסורי הנאה שפירשו מתערובת לאורות ולא לאמרינן מרובא פריס וטעמא גזירה שמא יקח מן הקנוט ל"ש חולין ל"ש קדשים ומיהו יש לייחד דברי ר"ת דשמני ג"ם כיון דלפסר ע"י ניכבשינהו ומיידן ור"ת ואמאי תנן יאמתו ניאך יהיו עד שיתמצו שהרי כמה קדשים לאמרינן בהו יהיו ולא מייתינן לתקנה ובפיפך אמר ברובא ורבע יהיו ולכשיתמצו יפדם ויאכלו מטעם כל דפריס מרובא פריס וי"ל דלא עבדינן תקנה בדעייה כיון דלאחר דעייה נמי לא משתרי אלא מטעם כל דפריס: **ואחרים באחרים** בו'. הכא אין לחוש אי גרם אי לאסר פפק בפיקוח דהך בריימא כר' יהודה אתיא וכפ' התערובות (זבחים דף עד. ושם) מסקינן דר' יהודה לאסר פפק בפיקוח אפילו בשאר איסורין אבל בחולין (ע"ז מט:) ובמס' עלה (פ"ג מ"ו) לא גרסינן ואחרות ואחרות מדפריך בפ' התערובות על שמואל לאסר פפק בפיקוח ומבריימא שמתרת ולא מצאה דקאי כשמואל אלא רבי יהודה ויש מפרש דמיירי שנתערבו כל האחרים באחרים ליכא אלא אחד בפיקוח וגרס נמי התם ואחרות באחרות וכ"ת מה לי שנתערב בפעם אחת מה לי ג' פעמים אינטריך משום דאיכא תרי רובי כדאיתא בפ"ק דכתובות

(דף טו.) דבעי רוב העיר ורוב סיעה ומניין אפילו בעיר קטנה ואין הולכים אחר רוב העיר גרידתא אפילו גדולה כאנטוכיא:

אלא למ"ד זה וזה גורם כו'. נראה דהא דמסיק ליה זה וזה גורם היינו כמאן דאמר מוסגין לזרע הפה דלמאן דאמר אין מוסגין אף על גב דגריעתא כר' יהודה דאמר כונסין לכיפה ומשמעינן ליה הפ' תותו ואת בנו (חולין דף עט.) דאמר אין מוסגין לזרע הפה ומיהו הפה מיבעיא לן מי מיפסט פסיטא ליה לרבי יהודה או ספוקי מספקא ליה ועוד יש לחלק דהפה בדבר הכל מד נפקי נפשיה המירת הוא פליגי אבל הכא דמד ליקורת ואד המירת כולי עלמא מודו דמוסגין תדע דבפ' כל החיסורין (תמורה דף כ: ושם) תיכא מאן דאמר לר' אליעזר נרצעו ונפסוף עיברו ובפ' תותו ואת בנו (חולין דף עט:) מספקא ליה לרבי אליעזר מי מוסגין או לא ומיהו בפרק בהמה המקשה (שם דף עט.) מיבעיא להו מהו לחוש לזרוע: **עובר** ירך אמו. מעשה שכן הלכה מדלגי פריך הניחא לר"ש ירך אמו הוי אבר אלא לר"ש ירך אמו מיבעיא להו מי חיכא למימר כדפריך מזה וזה גורם ומיהו יש לתמוה דכולה שמעתא לא מסיק לשנות הבריית מפסעת אלא לתלא מליבא דרבא דאמר ולד הנוגחת תמור היא וולדה נגחו דטעמא משום דעובר ירך אמו הוא וכדמוכח בתמורה (דף כ:) ומיהו מדרבא גופיה יש לדקדק דקאמר היא וולדה נגחו היא וולדה נרבעו וכן בפרק הפרה (ב"ק דף מז. ושם) דאמר רבא פרה שהזיקה גופה מוולדה מי טעמא גופה הוא אלמא עובר ירך אמו ומיהו דבלאו טריפות (חולין דף נח. ושם) מייתי פלוגתא דוולד טריפה ר' אליעזר אומר לא יקרב ורבי יהושע אומר יקרב ומשמע התם דלר"ד טריפה היא וולדו פליג בעובר ירך אמו כשעיברה ונפסוף נטריפה דרבי יהושע סבר עובר לאו ירך אמו והכי קיימא לן בטריפה היא וולדה כדתניא תמורת התם) בהדיא הלכתא בזכר כל י"ג מדם בנקבה כל שהיא וולדה וקיימא לן נמי כר' יהושע דרבי אליעזר שמותי הוא ועוד מסכתן בפ"ק דביצה (דף ו. ושם) דאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לענגל שנולד מן הטריפה ביום טוב שהוא מותר וי"ל דבכל דוכתי עובר ירך אמו הוא כר' מלעיז טריפות שהוא תלוי בחיות והעובר יש לו חיות בפני עצמו ולא אמרינן עובר ירך אמו אלא כשהוא מחובר עם אמו מדע דרבא גופיה מסתברא דלא אמרינן עובר ירך אמו אלא כשהוא מחובר עם אמו בשעת טרפה אבל משנפרש ונתקיים בפני עצמו לא אמרינן עובר ירך אמו הוא כר' מלעיז טריפות שהוא (חולין דף עא.) השותא את הטריפה ומצא בה בן ט' חי מותר וכו' ואע"ג דבשאר מילי נמי משמע בפרק כל החסורין (תמורה דף ל: ושם) דעובר לאו ירך אמו לר' יהושע דאמר רב הונא בר חיננא בר מתנא משמיה דרבי אליעזר אבל עובר ירך אמו ובינן שבני לאו ירך אמו הוא אין הלכה כן אלא דקאמר התם רבא אמר רב נחמן מחלוקת בשעיברו ונפסוף נרבעו דר' אליעזר סבר עובר נרבעו ד"ה לאו ירך אמו הוא ורבנן סברי עובר ירך אמו הוא ופליגי אבל עיברו ונפסוף נרבעו ירך אמו הוא כהא דאמר רב יוחנן שלחי פ"ב דגיטין (דף כג: ושם) גבי שפחה לאם היתה עוברה וכתבה לו משום דעובר ירך אמו ועשאה כאו שהקנה לה אחד מעבדיו אין רואין אין לריך וכו' ודחיק לשנויי שאני עובר דהויין רבינהו לאו עיקר דברי ר' יוחנן אלא עיקר דברי ר' יוחנן גופיה אית ליה בתמורה בפ' כילד מערימין (דף כה.) עובר לאו ירך אמו דאמר ר' יוחנן הפרים חטאת מעוברת וילדה לפה בה מתכפר לה בוולדה ומפרש טעמא משום דכבר אם היו ולד אמו עובר לאו ירך אמו והוה ליה כמפרים שתי חטאות לאחריות מיהו יש לדקדק מזה דמותיב התם מיומא דר' יוחנן תיובתא דר"ע ואע"ג דקאמר בתר הכי לימא אם היו מעוברות תנאי היא מ"מ הכי מיתוקמא אלמא אין הלכה כן וכן דרך הש"ס בשאין הדברים עיקר חוזר ומתיובתא אע"פ שיכול למוצאו תנאי דפליגי דמשכחת בהמיזקין (גיטין דף נג: ושם) דמסיק תיובתא דמאן דאמר היזק שאינו ניכר[ג] לאו שמיה היזק ובפר הכי קאמר נימא תנאי היא ובפ' השולח (שם דף מח:) פליגי בהדיא בהיזק שאינו ניכר אלמא דעובר לאו ירך אמו הוא ובפ' הערל (יבמות דף עח.) מייתי מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה אלא מעתה דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה הנה אין לריך וכו' ודחיק לשנויי שאני עובר דהויין רבינהו לאו עיקר דברי ר' יוחנן אלא עיקר דברי ר' יוחנן גופיה אית ליה בתמורה (דף כ:) ובפ' הפרה (ב"ק דף מז.) ול"ת מפרש דבכל דוכתי קי"ל דלאו ירך אמו הוא כדמשמע בחולין ובהחיה דיבמות (דף עח.) ובפ' כילד מערימין (תמורה דף כה.) לא גרים תיובתא בתרא אלא הכי קאמר ר' יוחנן לימא מסייע ליה מתניתא דתנאי היא והא דתנן בתמורה (דף ל:) ולד הנוגחת והנכרצת תמור לא פליגי אלא ה"ק תנאי היא מחלוקת בשעיברו ונפסוף נרבעו ולאו מטעם דהוי ירך אמו וכן הא דתנן בפ"ק דערכין (דף ז.) השתא היינא ליהדר בגמ' אין ממתינין לה עד שתלד ופריך בגמ' פשיטא גופה הוא שתא נמי טעמא כדפריכית ומיהו היינו דפ' הפרה (ב"ק דף מז. ושם) קשה אמאי כי ליתא לפרה משתלם רציע מן הולד כיון דלאו ירך אמו אע"ג דהוה נמי חזיק למה ישלם תלקו וחלק פרה אלא שני שוורים תמים שהזיקו אם אחד אחד מהן מי הוה משלם אלא מידך חלקו וחלק חבירו פשיטא לא משלם: **הוי** מותרה לדבר הקל. פלוגתא בפ' אלו נערות (כתובות דף לב. ושם) במותרה למיתה אי הוי מותרה למלקות וא"ת ותפשוט מהא דתניא בפ' כן סורר (לעיל דף עג:) עשה כן ניאשרפל ונתגייר חייב אם בא על אמו ואחותו ואמ"כ מגייר משום דאי עביד השתא כר' קטלא הוא ועל כרחין בדאתרו ביה דאי לא אתרו ביה אי עביד השתא לאו כר' קטלא הוא אלא מותרה לקיים הוי מותרה לחנק וי"ל דלפילו לא אתרו בהיותו נכרי יש לומר דאע"פ שנתגייר הותיל וכבר נתחייב משום דלא אתרו ביה ומאחר דהשתא נמי אי אתרו ביה יש בענין זה חיוב מיתה. וא"ת כי לא הוי נמי מותרה לדבר קל מיפוק ליה דהכא חייב כדאמר בפ' נגמר הדין (לעיל דף מה:) שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה המיתה בו אי אתה ממיתו בכל מיתות שאתה יכול ושם פירשתי[ה]: **הנסקלין** בנשרפין. שאל הרב ר' יצחק בן הרב ר' מרדכי את רבינו מה אמאי קאמר רבי שמעון יהודו בסקילה שהשריפה חמורה ניחל בתר רובא להחמיר בדיני נפשות כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יא.) ותירץ[ו] דלא אזלינן בתר רובא לחייב אלא שהוא שוה אבמי מכל וכל שלא הרג כלל ולא דמי לאותן שהרגו ודאי שלא

לא

אלא למ"ד [א]זה וזה גורם מותר מאי איכא למימר אלא אמר רבינא אימא [ב]אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר ואם עד שלא נגמר דינה עיברה ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור [ג]עובר ירך אמו הוא: כל חייבי מיתות: ש"מ [ד]מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"ר ירמיה הכא במאי עסקינן [ה]כגון שהתרו בו סתם והאי תנא הוא [ו]דתניא ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ועדים והתראה [ז]ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתת ב"ד רבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ת"ק יליף ממקושש ורבי יהודה אומר מקושש הוראת שעה היתה: הנסקלין בנשרפין: [ח]מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפין בנסקלין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה אבא לא תיתנייה הכי מאי איריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובה נסקלין נינהו אלא [ט]היכי אתנייה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אי הכי אימא סיפא וחכ"א ידונו בשריפה שהסקילה חמורה תיפוק ליה דרובה נשרפין נינהו התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש לדידך דאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה אמר ליה שמואל לרב יהודה [י]שיננא

אימא למימר. להפ כשנוגר לחמר גמר דין לאו חיכו לחודיה גרמא ליה שאף מן הזכר הוא בא להיתר ומיקור גרמו לו שיצא: **ואם עד שלא נגמר דינה הוכר עוברה.** להיינו דין נגיחה לגמר דין: **ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור.** מע"ג דלא הוה בשעת נגיחה כיון דהוה בשעת גמר דין נחמר בגמר דין עם אמו דעובר ירך אמו הוא: **ש"מ.** מדקתני ידונו בסקילה[ח] מותרה למיתה ממורה הוי מותרה לדבר קל משום דקלה בכלל חמורה דאי לא הוי מותרה למיתה קלה הכי דנמחייבו חמורה היאך נמחייבו בסקילה[ט] הא לא מתרו בהם מיתה זו ונפטרי לגמרי אלא נילף מהכא דהוי מותרה: **א"ר ירמיה.** מהכא ליכא למילף הכא בהתרו בהם מיתה אחת ולפיכך קלה וחמורה במשמע: **ומאי שנא הוא.** דקאמר לא בעינן להזכיר אם אותה מיתה: **ושאר חייבי מיתות.** חון ממשע שאינו לריך התראה דרחמנא אמרי[י] לא תחמול ולא תכסה עליו: **עדה ועדים.** לאו דוקא דמשע נמי עדים ועדה קא בעי והא דנקט ושאר משום התראה נקט לה: **ליף ממקושש.** שהמוליאים לותו לא התרו בו אם מיתתו דלא הוו יודעי לה אלא מיתה סתם: **הוראת שעה היתה.** ועל פי הדבור מיחייב ולא גמרינן מינה לדורות הואיל ונפקא לן[כ] התראה מיומת המת[כ] שיתיר עלמו למיתה אותה מיתה משמע: **הנשרפין בנסקלין.** משמע לאחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה, וקי"ל כל חייבי מיתות שבתורה שאתערבו ואין יודע לאיזה מהן נקלה ואיזה מהן בחמורה, כולן יהיו בקלה, שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור אלא מחייב בו (קדושין לב.). **אמר ליה רב יהודה.** כלומר לרב יחזקאל לרב יחזקאל, אבא לא תיתנייה הכי. הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רובא, דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה, תיפוק ליה דליכא למימר כולן בשריפה, דא"כ אלא לך בתר מיעוטא (שם). **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה (שם). **התם רבנן הוא דקאמרו כר'.** הא דקאמרי שהסקילה חמורה, לאו טעמא יהבי למילתייהו, אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא, ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם, אין אתה מיקל אלא מחמיר, שהסקילה חמורה (שם).

מוסף רש"י

ושאר חייבי מיתות כו'. גבי מסית אמרי' לקמן, דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול לא תכסה, ונהרג בלי התראה על ידי הכתוב עדים (לעיל ח:). **בעדה.** עדים ושלשה (שם). ועד שיודיעוהו. עדיו בשעת התראה שהוא חייב מיתה בב"ד אם יעבור עבירה זו, ומיהו אע"ג דלא מזכרי ליה אינו חייב מיתה בהתראה היא ומחייב (שם). **הנשרפין בנסקלין.** משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה, וקי"ל כל חייבי מיתות שבתורה שאתערבו ואין יודע לאיזה מהן נקלה ואיזה מהן בחמורה, כולן יהיו בקלה, שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור אלא מחייב בו (קדושין לב.). **אמר ליה רב יהודה.** כלומר לרב יחזקאל לרב יחזקאל, אבא לא תיתנייה הכי. הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רובא, דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה, תיפוק ליה דליכא למימר כולן בשריפה, דא"כ אלא לך בתר מיעוטא (שם). **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה (שם). **התם רבנן הוא דקאמרו כר'.** הא דקאמרי שהסקילה חמורה, לאו טעמא יהבי למילתייהו, אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא, ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם, אין אתה מיקל אלא מחמיר, שהסקילה חמורה (שם).

מח א מיי' פ"ז מהל' עכו"ם הלכה יד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יא:

מט ב מיי' פי"ח מהל' מזכי ממון הלכה יב:

נ ג מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג:

א) [חולין נח. וש"נ], ב) כתובות נב., ג) [ער' טעמו של דבר תוס' כתובות נב. ד"ה ממתין], ד) לעיל ח: [ותוספ' פי"ח] ע"ש, ה) קידושין נב., ו) [קידושין נב. ע"ש], ז) [ברכות לו. וש"נ ותוס' ב"ק ע"ב מתניתא טו: על גילו פירוש דענין שיעור], ח) [חולי' ל"ל בקלה], ט) [דברים יג], י) [לעיל מג.], כ) [דברים יג], ל) [דף נח.], מ) כפ"ל דף נב ע"ב. כ"ם], נ) [נ"ל ניכר שניהן], ס) [ד"ה משום], ע) [שי"ן לעיל עט: במשנה], פ) [ער' מהרש"ן].

לא תימא ליה לאבוך הכי. להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכסיף ומצטער: **אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה.** קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתיב בתורה: **סוף סוף היינו דך.** למגייסו ואומר וכי יפה אתה עושה: **אלא.** בנימוסא אומר לו מקרא כתוב בתורה ואומר לו אבי מקרא כך וכך כתוב בתורה והוא עצמו יושב על גבו על מה זה מזכירו. והכי נמי מין לך לומר לאביך לא תתנייה הכי: **מתני' עבר עבירה שיש בה שפי מיתות.** כגון ממזות והיא לשם שם: **כיצד הרגאוה.** בגמרא מפרש לה: **גמ' פשיטא.** דבמתניתין נמי שייך לשון הרג בהכי קאמר דהיכי קאי לדעתן לילון בקלה וכי מתגורי אתגור בשם שעבר שתי עבירות שיש בהן עבר אלא על המורה היה נדון בה ועכשיו שהוסיף לעבור עמה עבירה אחרת נדון בקלה: **אמר רבא.** ולאי אי מקמי דאתחת לקמן עבדינהו לתרוייהו לא אינטריך לאשמועינן כי אינטריך למתניין כגון דנגמר דינו מהלא בקלה קס"ד וכו': **מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה דכתיב** [1]**והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו והוליד בן פריץ שופך דם בסייף את אשת רעהו טימא זו אשת איש בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים בסקילה וכתיב** [2]**מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה דבסקילה אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה דבסקילה ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים דבסקילה א"כ מאי קמ"ל יחזקאל דילמא תורה קא מהדר א"כ איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתיב** [3]**אל ההרים לא אכל שלא אכל** [א] **בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא** [4]**שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קירב** [5] **שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב** [6]**צדיק הוא חיה יחיה** [7]**כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מינייהו לא א"ל ר"ע אלא מעתה** [8]**אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכולהו אין בחדא מינייהו לא אלא באחת מכל אלה הכי נמי באחת מכל אלה: עבר עבירה:** [9]**תניא כיצד אמר רבי יוסי נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו מחמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא** [10]**אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף אמר**

לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא [9]**הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתיב בתורה סוף סוף היינו הך אלא אומר לו אבא** [א]**מקרא כתוב בתורה כך** [3](הוא): **מתני' מי שנתחייב בשתי** [1]**מיתות בית דין נידון בחמורה** [2]**עבר עבירה שנתחייבי שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו: גמ' פשיטא אלא איתגורי איתגור אמר רבא** [7]**הכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה קלה וגנגמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סלקא דעתא אמינא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל בעא מניה** [7](אבוה) **דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה דכתיב** [1]**והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו והוליד בן פריץ שופך דם בסייף את אשת רעהו טימא זו אשת איש בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים בסקילה וכתיב** [2]**מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה דבסקילה אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה דבסקילה ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים דבסקילה א"כ מאי קמ"ל יחזקאל דילמא תורה קא מהדר א"כ איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתיב** [3]**אל ההרים לא אכל שלא אכל** [א] **בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא** [4]**שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קירב** [5] **שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב** [6]**צדיק הוא חיה יחיה** [7]**כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מינייהו לא א"ל ר"ע אלא מעתה** [8]**אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכולהו אין בחדא מינייהו לא אלא באחת מכל אלה הכי נמי באחת מכל אלה: עבר עבירה:** [9]**תניא כיצד אמר רבי יוסי נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו מחמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא** [10]**אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף** אמר

דלמא ידעינן מי טריפה הוה מי שלמים הוה ועוד י"ל דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ופטור מדלורייתא דספק נפשות להקל וכ"ת מיכבשינהו ונימא כל דפריש מי אתה רשאי למוכרו להחמיר עליו ועוד גזירה שמא יקח מן הקבוע והא דפריך בגמ' מיפוק ליה דרובא נפקלין מינהו ה"פ לכל הפחות לג גרע משום דרובא נפקלין[ב]:

איתגורי איתגור. ופ"ת בפרק אלו נערות (כתובות נב.) דילוף מחובל בחבירו דכל היכא דתיכף ומיד ומלקות ממונא משום מילקא לא לקי ופריך מה לחובל בחבירו שכן מיד הא' לבריח ומי ממונא קולא הוא שכן הזמר מכללו בנ"ד והשתא אין יכול לומר דקולא הוא אם כן אימתגורי אימתגור וי"ל דשאני התם משום דהם רמזנא להפסד ממונו של חבירו[ג]: **ונגמר** דינו לעבירה קלה וכו'. תימה ומאי נדון בחמורה הא הוא לא עדות שאי אתה יכול להזימה דאי מיתזמי שהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו שהדותייהו נגרע בר קטלא הוא כדמוכח בפ"ק דמכות (דף ה.) גבי נאו שיש ואמרו בחד בשבע נגמר דינו של פלוני וכו' וי"ל דהכא מיירי כגון דהך עבירה שייכה עבר בפני ב"ד לאפילו בעדות שאי אתה יכול להזימה מחייבינן ליה לעילא[ד] בטריפה משום ובערת הרע ועוד יש לומר כיון דאי מיתזמי קמאי לו מיתכחשי מהני שהדותייהו דבתראי עדות שאתה יכול להזימה קיימן ליה: **וכתיב** דמיו בו יהיה בסקילה.

מכאן קשה לפי' הקונטר' דבריש מיזהו שלך (ב"מ פח: ופס) לאמרי' הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים דכתיב הכא שלך שלך ופירש שם בקונטרס דאמיו בו יהיה משמע דמיס שפיך שהעני את מביריו ומת בריעב עליו שוגג ולא יתכן כלל דהא לסקילה אתיא הכא בשמעתין ובחוב ודעוני דכתיב דמיהם בם ובכמה דוכתי כולם לסקילה אתיין ונראה דדריש מדכתיב הכא והוליד בן פריץ וגו' וכתיב בספרים גרסי' בפ"ק דתמורה (דף ו:) ושמיך ליה והוליד בן פריץ:

נדון בזיקה ראשונה. לאו מילתא דפשיטא היא דהא חמותו ונעשית אשת אב אינו מוסיף הוא אי אית ליה אחיין ולאחר שקילה דמורה נידון בשתי אב:

לידון נמי באיסורא דאשת איש. לעניין קרבן קא פריך שיתחייב ב' חטאות כשוגג אי נמי אם התרו בו משום אשת איש ולא התרו בו משום חמותו וכיון דהדר ליה דבמזיד מייתי להתרו בו משום שניהם: **דאמר** רבי אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף. תע"ג דבפ' ד' אחין (יבמות דף נב: ושם) משמע דלא קיימא לבסוף מ"מ אחת הוא כדאי' בפרק אחין לו (כריתות דף יד: ושם): (שייך לע"ג) **אפילו** תימא רבי שמעון בן גמליאל קסבר עבירות מחזקות. תימה דבסוף פרק הבא על יבמתו (יבמות סד: ושם) אחין נשואין ומלקיות כרבי משום דסתם לן תנא כוותיה דמי שלקה ושנה וכו' וי"ל דרבי יוסף דסתם סבר מלקיות מחזקות ותע"ג דאחין תנא דאית ליה עבירות מחזקות בגריימה דבסמוך דקתני התרו בו ושתק התרו בו והדרין רמו דסתם מלקות ליכא מכל מקום משמע ליה דמתני' סברה מלקיות מחזקות מדקתני מי שלקה אי נמי קסבר כיפה לריבה התראה ועד דמחזק בתרי או בתלת אין מתרין בו לכיפה הלכך אם אירע דבתלת זימני הוי חזקה עד דרביעית אין כונסין אותו לכיפה כדמוכח בסמוך וקתני תיובתא דמתני' דבעינן לר' ובשלישית לרבי"ג שאם יעבור אחר כך יהא מוחזק ויכניסוהו לכיפה ויש לומר דאין מחייבו כיפה עד שיהא מוחזק לעבור בהתראת מלקות הלכך אי מתרינן ליה מכיפה לחודה לא סגי בהכי ואי מתרינן ליה מלקות ומכיפה הא לא עבדינן ליה התראה כלל:

ומר

מסורת הש"ס

ו) [קידושין לב.], ב) רש"ל מ"ו, ג) [לעיל לו: ב: יבמות לב. כריתות יד:, ד) [יבמות כד.], ה) [נכפוק: יקרב]. ו) סם כד., ח) יבמות לב. כריתות יד: (תמורה יד.) [תוספתא פי"ב], ט) [יבמות לב: כריתות יד:, י) [לעיל נד.], כ) [וע"ע תוס' חולין יא: ד"ה ימום דלמא וכו' ימום' זבחים ע"ח. סוף ד"ה לפילו אמת], ל) [וע' תוס' כתובות לו: ד"ה ומדמן], מ) [דף עח.].

תורה אור השלם

1. והוליד בן פריץ שפך דם ועשה את מאחד מאלה: והוא את כל אלה לא עשה כי גם אל ההרים אכל ואת אשת רעהו טמא: עני ואביון אינטריך לאפוקי גזל חבל לא הנזה גזלות גזל חבל לא ישיב ואל הגלולים נשא עיניו תועבה עשה:
יחזקאל יח י-יב

2. בנשך נתן ותרבית לקח הֲחָי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה מות יומת דמיו בו יהיה:
יחזקאל יח יג

3. אל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב:
יחזקאל יח ו

4. בְּחֻקותי יֵהָלֵךְ ומשפטי שָׁמַר לַעֲשות אמת צדיק הוא חיה יחיה נאם אדני אלהים:
יחזקאל יח ט

5. אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם:
ויקרא יח כד

הגהות הגר"א

[א] בזכות אבות. נרמז קו על תיבת בזכות וע"ל בפנים:

מוסף רש"י

לא תימא ליה לאבוך הכי. להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכסיף ומצטער: אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה. קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתיב בתורה: סוף סוף היינו דך. למגייסו ואומר וכי יפה אתה עושה: אלא. בנימוסא אומר לו מקרא כתוב בתורה ואומר לו אבי מקרא כך וכך כתוב בתורה והוא עצמו יושב על גבו על מה זה מזכירו. והכי נמי מין לך לומר לאביך לא תתנייה הכי: מתני' עבר עבירה שיש בה שפי מיתות. כגון ממזות והיא לשם שם: כיצד הרגאוה. בגמרא מפרש לה: גמ' פשיטא. דבמתניתין נמי שייך לשון הרג בהכי קאמר דהיכי קאי לדעתן לילון בקלה וכי מתגורי אתגור בשם שעבר שתי עבירות שיש בהן עבר אלא על המורה היה נדון בה ועכשיו שהוסיף לעבור עמה עבירה אחרת נדון בקלה: אמר רבא. ולאי אי מקמי דאתחת לקמן עבדינהו לתרוייהו לא אינטריך לאשמועינן כי אינטריך למתניין כגון דנגמר דינו מהלא בקלה קס"ד וכו': מנא הא מילתא דאמור רבנן. דכל דמיסם בם נסקילה: דהיא ממורה ואי דלא נגמר דינו קודם לכן לא אינטריך קרא לאשמועינן: בן סורר ומורה. וקרי ליה שופך דם על שם שסופו לשפוך כדאמרי' (לעיל דף עב.) שעומד בפרשת דרכים וכו': דאהדריה משה. בפשנה תורה: אל תהרגו לא יומת. סיפיה דקרא לדיק הוא מיה יתיה לומר זה לדיק גמור וע"כ משום דלא עביד הכי לאו לדיק הוא שם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מדריש: אל תהרגו לא יומת. אלא נענש בזמנו מפני מה הוא: שלא נהנה מקופה של צדקה. שהוא דבר גנאי לאדם הגון: בזיקה הראשונה. בתורת איסור שהוקש זה אחות לאשתו ולפרוש ממנו הוא נדון אבל לא באיסור הבא עליו אחרון אע"פ שהוא חמור דקסבר ר' יוסי אין איסור על איסור ואפי' חמור על הקל הלכך אין כאן שתי מיתות: חמותו ונעשית אשת איש. כגון נשא את אלמנה ונאסרה אמה ממותו ואחר כך נשאת ונאסרה עליו משום אשת איש נדון בחמותה כשריפה דהיית קדמה אבל אם היתה אשת איש ונעשית חמותו הואיל כשנשא נתה כבר היתה זו אסורה עליו משום אשת איש הו לא חייל איסור חמותו אאיסור אשת איש ואינו נדון אלא בחנק: דאמר ר' אבהו. בריפות בפ' ד' אחין: מודה ר' יוסי באיסור מוסיף. ומתרצ' דבר על האשה הזאת נאסור גה דבר חדש (הו) נאסרה על מי שלא היתה אסורה עליו מתחלה כגון הכא כשהיתה אלמנה והיא חמותו ומותרת לכל אדם וכשנעשית אשת איש הוסיף גה אשת איש אחרת שאסרה לכל העולם וכי האי גוונא מודה ר' יוסי דאסור אל על איסור מגו דחייל אכולה עלמא שהיתה מותרת להם עד עכשיו חייל נמי אהאי ואע"פ שאסורה לו ועומדת: אמר

עין משפט
נר מצוה

נא א מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' יא סמע עשין שמ טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף יא:
נב ב ג ד מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ד סמע עשין נט:

אמר ליה אדא כרי כתרי קטלי קטלת ליה. כתמיהה. תמה שתלו שתיהן עליו ועבירה אינם כה שתי מיתות הוא נדון כחמורה ואינך תמה כח לדונו אף כאחת מיתות וכי תהרגנו שתי פעמים וכי חייל אחת אינם חייבים אחת מחמתו לרבי יוסי דאינן שוגג הוא ולהמחייב שתי חטאות: **מתני' מי שלקה ונמצא.** שלקה שתי פעמים על שתי עבירות: **גמ' של כריתות.** לאו דוקא נקט להו כגון שלקה על שתי עבירות: **דגברא כר קטלא הוא.** כיון שחייב מיתה על שתיהן כאחת הוי כאילו נהרג על שתיהן: **וקרובי הוא דלא מקרב קטלא.** עדיין לא נתקרבה מיתתו: **דמוסיף נפשיה.** דמפקיר עצמו לעבירות: **של כרת אחת.** שעבר אותה עבירה עצמה שלא פעמים על השתים לוקה ובשלישית יכנסוהו לכיפה: **ורבנן** שמעון ניבמות [פד:] נאמת לרבנן ומת לשתי ומת לשלישי מתנאי לרבנן לא תתנא דעד תלתא זימנין לא הוה מוחזק לקבור את בעליה: **לימא מתניתין.** דתנתי מלקיות מחזקת ליה רשע ובעי כיפה ללא כרתן שמעון בן גמליאל: **עבירות מחזיקות.** אותו בחזקת רשע הוא[ה] והתראתה ולא מלקות הלכך בשלישי כותבין אותו לכיפה דהא מיחזק ליה בשלש עבירות: **מיתיבי.** לרבינא דתנדר לאוקומה לתנאי כרבן שמעון בן גמליאל מדתניא אחת שאול ואחת כך שמעון בן גמליאל אומר מכלל דת"ק לאו כרשב"ג: **ומר סבר לא הוחזק עד שילקה שלש מלקיות.** וכיון דלקי על השלישית אע"ג דלא מיחזק השתא רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דתנתי דיני לא דיינינן ליה: **הפרו כו ונפק.** שהתראה בעלמו כמקבל התראה ומיהו לא הוחזר עדיין למלקות אחת שאול ואחת כך שמעון בן גמליאל

לא פגעו בו קנאין מהו. מה עונש נדבר: **מנשייה רב לגמריס.** שכח מה שגמר מרבו נדבר זה ולא ידע להשיבו: **וכן הוא לומר ואם זכר וגו'.** סיפיה דקרא מוסיפה הוא: **וזנה.** מופקרת ופרי ישראלית: **קדש.** מפקיר קדושתו והולך לדוף וזונות. קדשה ממלאת קדושתה וכן קדש ממלא קדושתו: **כפוב על גלגלתו של יהויקים.** משום ר' מייא בר מתויה נקט לה: **ואם ועוד אחרת.** נקמה נעשית בה ככר ועוד אחרת מעשה בה: **וקינו דר' פרידת.** הוא ר' מייא בר מתויה והכי אמרי במלקי: **נזנו.** בגמלה וילמה מקדושתה: **קבורת חמור.** מושלך בלחמוות: **כמיפפת.** מרגז: **למיכפפת.** לשכנותיה: **דלא קא מנחי לה.** מיהו נשכחת מלבו: **שגרפה לפגורת.** הסיקה את התנור: **חייב עליה.** כלומר נעשה בה משום כל לאו: **נדה.** פע"פ שדם כותים כדם בהמה מכל מקום מיטמא ומיטול לקדושת הגוף הוא: **שפחה.** שהיא כשפחה מלט שכנסת ישראל גבירה נקראת: **עובדת כוכבים.** לא תתמהן גם כי יסיר וגו' כל המסירות את הלב במשמע: ומיהו לאו דלא תתמהן ליכא לתורייתא דדרך תמהות משמע וכית דינו של משמואלי גזרו לפרוש מיכה משום כל הני: **ג"פ.** ולאו ממש דקדושין לית להו ומיהו לא"פ דמיא וחייב לפרוש הימנה שלא יהא רגיל בשפחת לית: **אכל מיזוח אין לסמוך.** שמסתכל כותים מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמיא לא"פ: **אמר רב חסדא.** קנאי הכא לימלך בבית דין בשעת מעשה אם יפגע בו אין מורים לו שלא נחמיה שלא למקנא מעצמו ואינו נמלך: **ולא עוד אלא שאם פירש זמרי.** מן השמא והרגו פנחס אחר כן נהרג עליו שלא נחמיה הלכה דא שלא בשעת מעשה: **זמרי הוא שלומיאל: נשיא שבט.** שמעון כלומר: שמעון שני לבטן לוי שלישי לבטן: **כם יפרו מי כפירה לך.** משה קודם מתן תורה נשא ונכשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיו עתידים וגרים רבים של ערב רב: **ונטעלמה ממנו הלכה.** שנאמר לו בסיני הבועל כותית וכו': **אחי אבי אבא.** היינו משה שהיה אחי אבי מלד אחיו מהקהלת: **פרוונקא.** שליח: **שמואל אמר מאי וירא ראה שאין חכמה.** כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד ה' שכל מקום שיש חילוק בשם אין מורין לו מהיכן כנוד לרב ולא לפנחס הכא פשיטא דהא גלוי לפניך הוא שפנחס הלכה בפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממשה שלא ילאו הרופאים וילמדו להמית את כותית: **ויקס ויקא.** מכלל דעד השתא לאו בידו הוא: **העדה.** סנהדרין שהיו יושבים ודנין לכדמיתו קא את כל דאמר ואמרי בפר' ד' (לעיל לה.) מלך להס בתי דינין לדוסס דיני נפשות על עון פעור: **שלף בנגה.** שלף הנחשל שבראש העץ של רומח: **לונקלי.** מלבוש: **נשנ"ז.** זונה שם הוא כהן: **ואידך נשייהו לא מפקרי.** ולא מחייבי משום זונה הקשה ה"ר משה מפונטוויז"ל מהא דלמר פרק הכא על יבמתו (יבמות פא. ושם) אין זונה מלא גיורת ומשומרלת וכ"ם כותים ו"ל דלימין לכתיב זונה לא יקח לא מחייב משום זונה מלא מם הוא כן יש כה ליקומין כגון גיורת דמפסי קידושי מלל כותים לא ועוד משמע קרא דאיכי כהתיא דשרית ליטראל ואסירא לכהן לאפוקי כותים דאסורה לתרוויהו ומיהו קשה דבפרק כל האסורין (ממורה כט: ושם) קאמר רבא בכהן הבא על כותים נוקה עליה משום זונה מדאוריימתא ודוחק הוא לאוקמי שמעתא דהכא בכהני ועוד קשה דבפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח.) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש בגיורת לכהן ואפי' לרבי שמעון לא שרי אלא בגיורת שנשבית לישראל ולא בגיורת שנתגיירה פמוחה מצא שלא שמרעו כמוליו ביטראל אבל כותית לא ונראה לפרש דהך שמעתא דמשומרת שלא נשעלה ואפילו אינה משומרת לא לקי מדאוריימתא מפסיקא אבל ודאי בעולה מדאוריימתא כרבא דאמר בממורה והיכי דקדושין אע"ג דמדאוריימתא אסורה לאו משום זונה מיפסלה אלא גזירת הכתוב וכן משמע בירושלמי פרק נמרא דקידושין דא"ר יעקב בר אידי דאם רבי יהושע בן לוי מעשה בממפקה בדרום שהיו קורין עליה ערעור ושלח רבי אם ר' רומנוס לנהדקה ומלא שנתגיירה וקנאה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד והכשירה רבי לכהונה רב הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה מ"ל ושריא דברי הכל הוא דמ"ל ושריא דאם רב אדא בר אחוה ר' אחאו בר חנילאי בשם רב אדא בר אחוה ר' יוחנן מטו בה בשם רב חלא בר מתוי' בשם ר' יוחנן ולד נוכרת כשר שהיא בלא מעשה ובת מכת עשה והוא מעשה בממוליה יקח ולא נוכרת כל לא מעשה הכא מכת עשה עשה הוא ולכותיה כי אם כמולה מעמיו ולא גיורת כל לא מעשה הכא מכלל עשה עשה משמע מהתם דהדיא לדיכא מלקות והולכלו חכמים לגזור כדי למיהוי מלקות ומיהו קושיא דידן משמע דעובדא דיכוחל משום זונה דמייתי לה בפ' הכא על יבמתו משום זונה דמייתי מינה דהלכה כר"ש ודאי שאני התם הוא ומיהו אינכב מינכב דהא רב ורבי יוחנן דאמרי בוגרת ומוכת עץ לא יצא ואם נשא נשא ומקיק בשלמא התם קופה להיות בעולה מתחיו הכא קופה להיות זונה מתחיו ול"ל זונה לאו דווקא: היוצא

לא פגעו בו קנאין מהו אינשייה רב לגמריה אקריוהו לרב כהנא בחלמיה [1]בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר אתא א"ל הכי אקריון אדכריה רב לגמריה בגדה יהודה זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר [2][כן] בגדתם בי בית ישראל נאום ה' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים זה משכב זכור וכן הוא אומר [3]ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' זו זונה וכן הוא אומר [4]לא [ו](יהיה קדש) ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית [ז] [8]וכתיב בתריה [5]יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה [ט](מאלהי) יעקב ומגיש מנחה להי' צבאות [י]כאם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה להי' צבאות א"ר חייא בר אבויה [כ]כל הבא על הכותית [כ] כאילו מתחתן בעבודת כוכבים דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הכותית [כ] [כ]וא"ר חייא בר אבויה כתוב על גלגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהוות שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עיליוה זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר האי גולגלתא של יהויקים דכתיב ביה [6]קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויי שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפטא אתאי דביתהו חזיתה נפקת אמרה להו לשיבבתהא אמרי לה האי דאיתתא קמייתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עיליוה זאת ועוד אחרת [ט]כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הכותית [י] חייב עליה משום נשג"א כי אתא רבין אמר [ר]משום נשג"ז נדה שפחה גויה זונה אבל [ש]משום אישות לית להו ואידך [ת]נשייהו ודאי לא מיפקדי א"ר חסדא [א]הבא לימלך אין מורין לו איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו [ב]ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא [ג]ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כובי אמר לה השמיעי לי אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה נעו כולם בבכיה והיינו דכתיב [ח]והמה בוכים פתח אהל מועד וכתיב [ט]וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו: [י]במדבר כה ז [יא]אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה': [יב]כל מקום שיש חילול השם אין מורין כן אלא עומדין ומקריבין אותו כאחד ומקריבין אותו בשחרית ובין הערבים שנאמר [יג]את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: [יד]ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו וילך אחר האיש אל הקבה ויתקע את שתי בטניהם את האיש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל: [טו]ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף: [טז]ויאמר ה' אל משה שובה את אהרן מעל בני ישראל ולא כליתי אתם בקנאתי: [יז]ויאמר ה' אל משה דבר אל אלעזר בן אהרן הכהן ויקח את מחתות הנחשת ויזרה אלעזר הכהן את מחתות הנחשת ויקעו פחי המזבח: [יח]זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא ולא יקטיר קטרת לאפו ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ה' ביד משה אליו: [יט]ויהי ממחרת ויליני כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן לאמר אתם המתם את עם ה': [כ]ויהי בהקהל העדה על משה ועל אהרן ויפנו אל אהל מועד והנה כסהו הענן וירא כבוד ה': [כא]ויבא משה ואהרן אל פני אהל מועד: [כב]וידבר ה' אל משה לאמר: [כג]הרימו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על פניהם: [כד]ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני החל הנגף: [כה]ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את הקטרת ויכפר על העם: [כו]ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה: [כז]ויהיו המתים במגפה ארבעה עשר אלף ומאתים מלבד המתים על דבר קרח: [כח]וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד והמגפה נעצרה: [כט]וידבר ה' אל משה לאמר: [ל]דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אבתם מאת כל נשיאם לבית אבתם שנים עשר מטות איש את שמו תכתב על מטהו: [לא]ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי כי מטה אחד לראש בית אבתם: [לב]והנחת אתם באהל מועד לפני העדות אשר אועד לכם שמה: [לג]והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עליכם: [לד]וידבר משה אל בני ישראל ויתנו אליו כל נשיאיהם מטה מטה לנשיא מטה לנשיא לשבטיהם שנים עשר מטות ומטה אהרן בתוך מטותם: [לה]ויניח משה את המטות לפני ה' באהל העדות: [לו]ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח והוציא ציצים ויבלע שקדים: [לז]ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי ותכל תלונתם מעלי ולא ימתו: [לח]ויעש משה כאשר צוה ה' אתו כן עשה: [לט]ויענו בני ישראל אל משה לאמר הן גועינו אבדנו כלנו אבד: [מ]כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימת הנמתנו לגוע: [מא]ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עון המקדש ואתה ובניך אתך תשאו את עון כהנתכם: [מב]וגם את אחיך שבט לוי מטה אבתיך הקרב אתך ויוועדו עליך ושרתוך ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות: [מג]ושמרו משמרתך ומשמרת כל האהל אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימתו גם הם גם אתם: [מד]ונלוו עליך וישמרו משמרת כל האהל אך אל הקדש ואל המזבח לא יקרבו: [מה]ולא תשמרו את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל: [מו]ואני הנה לקחתי את אחיכם את הלוים מתוך בני ישראל לכם מתנה נתונים לה' לעבד את עבדת אהל מועד: [מז]ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת: [מח]וידבר ה' אל אהרן והנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם: [מט]זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם וכל חטאתם וכל אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים הוא לך ולבניך: [נ]כל זכר בקדש יאכלנו קדש הוא לך: [נא]וזה לך תרומת מתנתם לכל תנופות בני ישראל לך נתתים ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם כל טהור בביתך יאכל אתו: [נב]כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגנם ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתים: [נג]בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה כל טהור בביתך יאכל אתו: [נד]כל חרם בישראל לך יהיה: [נה]כל פטר רחם בכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה: [נו]ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא: [נז]ואך בכור אשר יבכר לה' באדם או בבהמה לא יפדה קדש הוא את דמם תזרק על המזבח ואת חלבם תקטיר אשה לריח ניחח לה': [נח]ובשרם יהיה לך כחזה התנופה ושוק הימין לך יהיה: [נט]כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה' לך ולזרעך אתך: [ס]וידבר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל ובתוכם לא תחלק חלק אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל: [סא]ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה תחת עבדתם אשר המה עבדים את עבדת אהל מועד: [סב]ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות: [סג]והעבד העבד כל עבדת אהל מועד המה ישאו עונם חקת עולם לדרתיכם ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: [סד]כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו תרומה לה' נתתי ללוים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה: [סה]וידבר ה' אל משה לאמר: [סו]ואל הלוים תדבר ואמרת אלהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם לנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר: [סז]ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלא היקב: [סח]כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן: [סט]מכל מתנתיכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו: [ע]ואמרת אלהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת הגרן וכמלאת היקב: [עא]ואכלתם אתה בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם תחת עבדתכם את עבדת אהל מועד: [עב]ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו: [עג]וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: [עד]זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: [עה]ונתתם אתה אל אלעזר הכהן והוצא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו: [עו]ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים: [עז]ושרף את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה תשרף: [עח]ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה: [עט]וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה וטמא הכהן עד הערב: [פ]והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב: [פא]וטהר איש טהור את הפרה וכנס אפר הפרה מחוץ למחנה במקום טהור והיתה למטרת לעדת בני ישראל למי נדה חטאת הוא: [פב]וכבס האסף את אפר הפרה ורחץ בגדיו וטמא עד הערב והיתה לבני ישראל ולגר הגר בתוכם לחקת עולם: [פג]הנוגע במת לנפש כל אדם וטמא שבעת ימים: [פד]הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר: [פה]כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההוא מישראל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו עדנו: [פו]זאת התורה אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים: [פז]וכל כלי פתח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא: [פח]וכל אשר יגע עליו הנפל בנפש מת או בקבר יטמא שבעת ימים: [פט]וזרקו הטהר על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב: [צ]ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההוא מתוך הקהל כי את מקדש ה' טמא מי נדה לא זרק עליו טמא הוא: [צא]והיתה להם לחקת עולם ומזה מי הנדה יכבס בגדיו והנגע במי הנדה יטמא עד הערב: [צב]וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנגעת תטמא עד הערב: [צג]ויבאו בני ישראל כל עדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: [צד]ולעדה אין מים ויקהלו על משה ועל אהרן: [צה]ויריב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה': [צו]ולמה הקהלתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: [צז]ולמה העליתנו ממצרים להביאנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות: [צח]ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם ויראה כבוד ה' אליהם: [צט]וידבר ה' אל משה לאמר: [ק]קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים והשקית את העדה ואת בעירם: [קא]ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו: [קב]ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: [קג]וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים רבות ויצאו מים רבים ותשת העדה ואת בעירה: [קד]ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם: [קה]הם מי מריבת אשר הריבו בני ישראל את ה' ויקדש בם: [קו]וישלח משה מלאכים מקדש אל מלך אדום כה אמר אחיך ישראל אתה ידעת את כל התלאה אשר מצאתנו: [קז]וירדו אבתינו מצרימה וישבנו במצרים ימים רבים וירעו מצרים לנו ולאבתינו: [קח]ונצעק אל ה' וישמע קלנו וישלח מלאך ויצאנו ממצרים והנה אנחנו בקדש עיר קצה גבולך: [קט]נעברה נא בארצך לא נעבר בשדה ובכרם ולא נשתה מי באר דרך המלך נלך לא נסור ימין ושמאל עד אשר נעבר גבולך: [קי]ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אצא לקראתך: [קיא]ויאמרו אליו בני ישראל במסלה נעלה והיה אם מימיך נשתה אני ומקני ונתתי כספו אין דבר רק אעברה ברגלי: [קיב]ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה: [קיג]ויט אדום את ישראל מעל גבולו וילך ישראל מעליו: [קיד]ויסעו מקדש ויבאו בני ישראל כל עדה הר האהר: [קטו]וידבר ה' אל משה ואל אהרן בהר האהר על גבול ארץ אדום לאמר: [קטז]יאסף אהרן אל עמיו כי לא יבא אל הארץ אשר נתתי לבני ישראל על אשר מריתם את פי למי מריבת: [קיז]קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם אל הר האהר: [קיח]והפשט את אהרן את בגדיו והלבשת אתם את אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת שם: [קיט]ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר האהר לעיני כל העדה: [קכ]ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש ההר וירד משה ואלעזר מן ההר: [קכא]וירא כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל: [קכב]וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי: [קכג]וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתון תתן את העם הזה בידי והחרמתי את ערהם: [קכד]וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני והחרם אתם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה: [קכה]ויסעו מהר האהר דרך ים סוף לסבב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך: [קכו]וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל: [קכז]וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל: [קכח]ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו באלהים ובך התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחשים ויתפלל משה בעד העם: [קכט]ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אתו על נס והיה כל הנשוך וראה אתו וחי: [קל]ויעש משה נחש נחשת וישמו על הנס והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי: [קלא]ויסעו בני ישראל ויחנו באבת: [קלב]ויסעו מאבת ויחנו בעיי העברים במדבר אשר על פני מואב מזרח השמש: [קלג]משם נסעו ויחנו בנחל זרד: [קלד]משם נסעו ויחנו בעבר ארנון אשר במדבר היצא מגבול האמרי כי ארנון גבול מואב בין מואב ובין האמרי: [קלה]על כן יאמר בספר מלחמות ה' את והב בסופה ואת הנחלי ארנון: [קלו]ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב: [קלז]ומשם באר הוא הבאר אשר אמר ה' למשה אסף את העם ואתנה להם מים: [קלח]אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה: [קלט]באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה: [קמ]ומן מתנה נחליאל ומנחליאל במות: [קמא]ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימון: [קמב]וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמרי לאמר: [קמג]אעברה בארצך לא נטה בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך המלך נלך עד אשר נעבר גבולך: [קמד]ולא נתן סיחון את ישראל עבר בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו ויצא לקראת ישראל מדברה ויבא יהצה ויילחם בישראל: [קמה]ויכהו ישראל לפי חרב וירש את ארצו מארנון עד יבק עד בני עמון כי עז גבול בני עמון: [קמו]ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמרי בחשבון ובכל בנתיה: [קמז]כי חשבון עיר סיחון הוא ומלחמה נלחם הוא במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון: [קמח]על כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון: [קמט]כי אש יצאה מחשבון להבה מקריה סיחון אכלה ער מואב בעלי במות ארנון: [קנ]אוי לך מואב אבדת עם כמוש בנותיו בשבי ואחיותיו בשבות לאמרי סיחון מלך האמרי: [קנא]ונירם אבדנום חשבון עד דיבון ונשים עד מידבא: [קנב]וישב ישראל בארץ האמרי: [קנג]וישלח משה לרגל את יעזר ויכדו את בנותיה ויורש את האמרי אשר שם: [קנד]ויפנו וילכו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי: [קנה]ויאמר ה' אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון: [קנו]ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו: [קנז]ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן יריחו: [קנח]וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל לאמרי: [קנט]ויגר מואב מפני העם מאד כי רב הוא ויקץ מואב מפני בני ישראל: [קס]ויאמר מואב אל זקני מדין עתה ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחך השור את ירק השדה ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההוא: [קסא]וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי: [קסב]ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה כי עז הוא ממני אולי אוכל נכה בו ואגרשנו מן הארץ כי ידעתי את אשר תברך מברך ואשר תאר יואר: [קסג]וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק: [קסד]ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי וישבו שרי מואב עם בלעם: [קסה]ויבא אלהים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך: [קסו]ויאמר בלעם אל האלהים בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי: [קסז]הנה העם היצא ממצרים ויכס את עין הארץ עתה לכה קבה לי אולי אוכל להלחם בו וגרשתיו: [קסח]ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא: [קסט]ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי בלק לכו אל ארצכם כי מאן ה' נתני ללכת עמכם: [קע]ויקמו שרי מואב ויבאו אל בלק ויאמרו מאן בלעם הלך עמנו: [קעא]ויוסף עוד בלק שלח שרים רבים ונכבדים מאלה: [קעב]ויבאו אל בלעם ויאמרו לו כה אמר בלק בן צפור אל נא תמנע מהלך אלי: [קעג]כי כבד אכבדך מאד וכל אשר תאמר אלי אעשה ולכה נא קבה לי את העם הזה: [קעד]ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' אלהי לעשות קטנה או גדלה: [קעה]ועתה אנא שבו בזה גם אתם הלילה וידעה מה יסף ה' דבר עמי: [קעו]ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: [קעז]ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו וילך עם שרי מואב: [קעח]ויחר אף אלהים כי הלך הוא וימצב מלאך ה' בדרך לשטן לו והוא רכב על אתנו ושני נעריו עמו: [קעט]ותרא האתון את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלפה בידו ותט האתון מן הדרך ותלך בשדה ויך בלעם את האתון להטותה הדרך: [קפ]ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה: [קפא]ותרא האתון את מלאך ה' ותלחץ אל הקיר וילחץ את רגל בלעם אל הקיר ויסף להכתה: [קפב]ויסף מלאך ה' עבר ויעמד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל: [קפג]ותרא האתון את מלאך ה' ותרבץ תחת בלעם ויחר אף בלעם ויך את האתון במקל: [קפד]ויפתח ה' את פי האתון ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים: [קפה]ויאמר בלעם אל האתון כי התעללת בי לו יש חרב בידי כי עתה הרגתיך: [קפו]ותאמר האתון אל בלעם הלא אנכי אתנך אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה הסכן הסכנתי לעשות לך כזאת ויאמר לא: [קפז]ויגל ה' את עיני בלעם וירא את מלאך ה' נצב בדרך וחרבו שלפה בידו ויקד ויפל לאפיו: [קפח]ויאמר אליו מלאך ה' על מה הכית את אתנך זה שלש רגלים הנה אנכי יצאתי לשטן כי ירט הדרך לנגדי: [קפט]ותראני האתון ותט לפני זה שלש רגלים אולי נטתה לפני כי עתה גם אתך הרגתי והאתון החייתי: [קצ]ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך ועתה אם רע בעיניך אשובה לי: [קצא]ויאמר מלאך ה' אל בלעם לך האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם שרי בלק: [קצב]וישמעו בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו עד עיר מואב אשר על גבול ארנון אשר בקצה הגבול: [קצג]ויאמר בלק אל בלעם הלא שלח שלחתי אליך לקרא לך למה לא הלכת אלי הלא אמנם לא אוכל כבדך: [קצד]ויאמר בלעם אל בלק הנה באתי אליך עתה היכול אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישים אלהים בפי אתו אדבר: [קצה]וילך בלעם עם בלק ויבאו קרית חצות: [קצו]ויזבח בלק בקר וצאן וישלח לבלעם ולשרים אשר עמו: [קצז]ויהי בבקר ויקח בלק את בלעם ויעלהו במות בעל ויראה משם קצה העם: [קצח]ויאמר בלעם אל בלק בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים: [קצט]ויעש בלק כאשר דבר בלעם ויעל פר ואיל במזבח: [ר]ויאמר בלעם לבלק התיצב על עלתך ואנכי אלכה אולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי: [רא]ויקר אלהים אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר: [רב]וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא וכל שרי מואב: [רג]וישא משלו ויאמר מארם ינחני בלק מלך מואב מהרי קדם לכה ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל: [רד]מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה': [רה]כי מראש צרים אראנו ומגבעות אשורנו הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב: [רו]מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו: [רז]ויאמר בלק אל בלעם מה עשית לי לקב אויבי לקחתיך והנה ברכת ברך: [רח]ויען ויאמר הלא את אשר ישים ה' בפי אתו אשמר לדבר: [רט]ויאמר אליו בלק לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה וקבנו לי משם: [ר]ויקחהו שדה צופים אל ראש הפסגה ויבן שבעה מזבחות ויעל פר ואיל במזבח: [רא]ויאמר אל בלק התיצב פה על עלתך ואנכי אקרה כה: [רב]ויקר ה' אל בלעם וישם דבר בפיו ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר: [רג]וישב אליו והנה נצב על עלתו הוא ושרי מואב אתו ויאמר לו בלק מה דבר ה': [רד]וישא משלו ויאמר קום בלק ושמע האזינה עדי בן צפור: [רה]לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם הוא אמר והלא יעשה ודבר והלא יקים: [רו]הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה: [רז]לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו: [רח]אל מוציאם ממצרים כתועפות ראם לו: [רט]כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל: [ש]הן עם כלביא יקום וכאריה יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה: [שא]ויאמר בלק אל בלעם גם קב לא תקבנו גם ברך לא תברכנו: [שב]ויען בלעם ויאמר אל בלק הלא דברתי אל מלאכיך אשר שלחת אלי לא

סח א מיי' פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הל"י:

היוצק והבודק. הא דלא מציע מושב דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קו. ושם) מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא על המולק אבל כל הני דהכא נפקא לן בפ' בתרא דזבחים (דף קטו: ושם) מדכתב אשר יעלה מה העלה שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא מציע מושב דאפשר לעטלה לאחוט בלא המזבח ולזרוק ומיהו קשיא ליתני נותן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה ופטרי' הכא זר בפ' ג' דיומא (ד' כה. ושם) מהאי טעמא דיש אחריהן עבודה והדלקה גופה לא קשה דלמאן עבודה היא כדאמר התם: **המולח** והמניח והמגיש. לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתניא פ) הניף והגיש קמץ ומלח והקטיר ועוד אחרינן דהקומץ רבה פ) וכי ס"ד אזר קרב אבל המזבח גבי לא מלח והיינו משום שהיתה המליחה לאחר התנופה והגשה: ולא

נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נבנם התירו פרושין את הדבר א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה ואחד שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף ואחד שבא מלאך והשחית בעם בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנאמר [1]ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב [2]ויעמד פנחס ויפלל [3]אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד בכיכול שעשה פלילות עם קונו בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא [4]התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו [5]פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנאמר [6]לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב [7]זרזיר מתנים או תיש ומלך אלקום עמו ד' מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו והוא אינו יודע שמלך אלקום עמו במתניתא תנא ששים עד שנעשה כביצה המוזרת והיא היתה בערוגה מליאה מים אמר רב כהנא ומושבה בית סאה תני רב יוסף קבר שלה אמה אמר רב ששת לא כזבי שמה אלא שוילנאי בת צור שמה ולמה נקרא שמה כזבי שכזבה באביה ד"א כזבי שאמרה לאביה כום בי עם זה והיינו דאמרי אינשי בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעיא בהדי קלפי דקני שוילנאי מאי בעיא גפתה לאמה א"ר יוחנן חמשה שמות יש לו זמרי ובן סלוא ושאול ובן הכנענית ושלומיאל בן צורי שדי זמרי על שנעשה כביצה המוזרת בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו שאול על שהשאיל עצמו לדבר עבירה בן הכנענית על שעשה מעשה כנען ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו: כהן ששימש בטומאה: בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה חייב מיתה בידי שמים או אין חייב מיתה בידי שמים א"ל תניתוה כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין ואי ס"ד מחייב בידי שמים לישבקיה דליקטול בידי שמים אלא מאי אינו חייב מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן ניקום וניקטול ליה ולא [8]והתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה רחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה האמר ר' ירמיה אמר ר"ל במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא והא גונב הקסוה האמר [9]רב יהודה בכלי שרת עסקינן ורמיזא [10]לא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והא המקלל את הקוסם הא תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם והא בועל את הבהמית הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה ואדכריה רב לגמריה איתיביה [11]א"ר היוצק והבולל והפותח המוליח המניף המגיש והמסדר את השולחן המטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ ואין חייבין עליהן לא

נשמעו כן ממרו לו ליכנס לקובה שלך הוא רוצה כמותינו: **נרכיו.** תשמיש: **הסירו פרוסין את הדכר.** ולמי מותר לעשות כן שהרי פנחס עשה כמותינו כך ממרו העומדים שם כשרצו שנכנס: **שהיה לו לפרוש.** מן המשה ושוב אין ניתן להורגו: **לדכר.** לזעוק לגשני שבטו לסייעו: **שכוון כוכרותו ובנקבותה.** ולאו לאתם דבוקים זה בזה וילעו שניתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא ימרו שנאה היתה בלבו עליו: **שלא נשמטו.** לפרוש זה מזה עד שרצו שהרגש בדין: **והגביה את המשקוף.** והוליכן נדבקים ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו: **ואחד שבא מלאך והשחית.** והוטרדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס: **פלילות.** ריב: **בן קנאי.** משבט לוי שקינא במעשה דינה דכתיב (בראשית לד) הכזונה יעשה את אחותנו: **כן משיב חמה.** להרן במעשה דקרח דכתיב כי יגח הקלף[1] וכתיב ויתן את הקטורת[2]: **מאי אמו.** יתרו דלעזר מני פנחס לקח מבנות יתרו דכתיב[3] ולעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לפנחס ומפרש בהגדה[4] פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים ואמרו בסוטה[5] פוטיאל זה (בנו של)[6] יוסף שפטפט בילכו ומצינו[7] מי שהוא דומיא מיתרו דומיא דתימיה מיוסף מי שהוא דומיא דתימיה מיוסף תימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב פוטיאל ולא פוטיאל: **וראויה כפרה זו.** שעשה פנחס: **שתהא מכפרת לעולם.** דכתיב (במדבר כה) לנברית כהונת עולם מתא מצר קמץ לגלהיו ויכפר: **ד' מאות וכו'.** זרזיר בגימטריא הכי הוי: **מתנים.** לשון הממתנה: **או תיש.** עד שתשש כחו: **מלקוס עמו.** שכל הקמות שלו: **ופנחס לא היה יודע.** שהקדוש ב"ה שמו מלך מלקוס עמו שלא היה נרגן להמתין שיתשש כחו. ונראה בעיני שהמיתה הזאת לשון ערבי שכל פתיחת מיבומיהן לא: **שגיס.** ויתן לדבר למי שלקה: **שגעשה.** ניגיס שלו כניגיס מוזגות שהוקלש ומתגלגל שכבת זרע שבמוכו מרוב בעילות: **והיא נמלאה.** שכבת זרע בערוגה מלאה מים: **מובשה.** מקום מושבה שהיתה רחבה ניימתר: **וקבר שלה.** פתיחת רחמה: **שכובה בארבה.** שלוה שליה של תשמעי שלא לגדול שבשם: **כום כי עם זה.** שמוע מותם ע"י: **והיינו דאמרי אינשי.** על שם כזבי אומרים דבר

נשען והולך על מקלו. על העץ לבדו בני הבחיל שלא יהיו מכירים בו בני שבטו שלהרוג הוא כת: **היכן מצינו כו'.** כלומר אתם מפקירים עצמכם לחבר בנות מואב אני למה לי לעשה כמותכם וכי שבטו שלי גדול משלכם שהיה פרוס וטהור יותר מכולכם כיון

1) [במדבר כה ט], 2) [תהלים קו ל], 3) [במדבר כה יא], 4) [במדבר כה יב], 5) [משלי ל לא], 6) [מלאכי ב ו], 7) [במדבר ד כ].

תורה אור השלם

1. וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף:
במדבר כה ט
2. וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה:
תהלים קו ל
3. פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:
במדבר כה יא
4. לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם:
במדבר כה יב
5. זַרְזִיר מָתְנַיִם אוֹ תַיִשׁ וּמֶלֶךְ אֵלְקוֹם עִמּוֹ:
משלי ל לא
6. וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ:
במדבר ד כ

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הכליא לשון לא תפולה. עי' תוי"ט פ"ז מ"ה דפרה מ"ש כאן העיון:

לעזי רש"י

אשטוינ"א [אישטנ"ק]. אגם, ברכה.

מוסף רש"י

פלילות. דין (לעיל מד:). שפיטם אבי אמו כו'. כדכתיב כהן אחן (ל"ל מדין) כומר (דשב"ם ב"ב קח:). מי שלקה ושנה. שלקה שתי עבירות פעמים על שתי עבירות (לעיל פא.). ב"ד מכניסין אותו לכיפה. שם מוד ואתם בגלימות, דמחזקינן ליה בהגיעה בתרי זימני שלקה (יבמות שד:). היוצק. שמן על המנחה כדכתיב (ויקרא ב) ויצק וגו' (זבחים קב:). והפותח. מנחת מפה כדכתיב פתוח פותח פתיט (שם). המגיש. מנחת כחוץ, ויש טעונה הגשה נפנים נקרן מערבית לדרומית כמפטה (שם). המטיב את הנרות. מדשן את המזבח בנקר (שם).

ו) [לעיל מד.], ב) כ"ב קנו: סוטה מג.], ג) [לעיל פא:], יבמות סד:], ד) [לעיל פא:], ה) זבחים קיג:], ו) [במדבר יח], ז) [שם], ח) [שמות ו], ט) [שמו"ר ז ה], י) [לקמן מג.], יא) [כ"ב ממ"ז], יב) [שם], יג) והמגיס מנחה. כ"ל, יד) [ע"ל בלחם], טו) [עי' תוס' מנחות יח, ד"ה לא מלחן:], טז) [לקמן כ.].

זה: **בין קני לאורבני.** מקום יחוד: **לאורבני.** ערבה דקה הגדלה בין הגמיים מצטוי"ג בלע"ז: **מאי בעי.** ולמי משום זנות הלכה לשם: **בהדי קלפי דקני.** קליפות הקנים: **שוילנאי מאי בעיא.** ולמי משום זנות הלכה שם: **גפתה לאמה.** שם עשה שם גפייתה על אמה שכיון שזיעתה קורין לאותה גפה זוגה: **פסליה.** גרם שיזכרו ויספרו * לשון לא תפולה (מיכה ה) המפולפלים בפז (מיכה ד) שהיו מעריכין בעמן בפז ואת זה ואת מפטפטו שלו בניפופים. ל"ל גרס לחפש ולדקדק אחר עונש לשון מפולפל בשערו (מיד דף ג.): **מעשה כנען.** זמה כדאמרינן בערכי פסחים (דף קיג:) ה' דבריה זוה כנען את בניו ואהבו את הזמה: **הא מקריוה לרב כהנא בחלמיה.** יכלת וגו' חלמא בר כרת הוא: **היוצק.** שמן על מנחה: **והכולל.** כשמן: **והפותח.** פתים לאחר תפייתה כגון מנחת מחבת ומרחשת ומחבה תנור שהן נאות תפויות: **והמגיפה והמגישה.** נקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן כדאמרי' בסוטה בפ' ג' (ד' יב:) והמסדר שלחן **כחוץ.** שם עשה חמת מלחו בחוץ: **פטור.** דלא מייב כרת אלא שוחט דכתיב (ויקרא י) אשר ישחט עולה וגו' ומעלה דכתיב (שם) אשר יעלה עולה וגו' דמתרבי מדם שפך [שם] בפ"ד (לעיל דף לד:) וכל הני דיש מחריה עבודה למעטינהו בפ' בתרא דזבחים (דף קטו:) מה העלאה מיוחדת שהוא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה:

לא משום זרות. זר שעשה לחם מהם בפנים לינו חייב מיתה דנפקא לן בסדר יומא (דף כד.) מועבדתם עבודת מתנה[ב] ודרשי עבודה תמה ולא עבודה שיש לחבריה עבודה וכל הני ים לחבריה עבודה. יוקן ובולל ושאר עבודות דמנחה יש לחבריה עבודה להקטרת הקומץ לחבר כולן. מסדר הסולתן עבודה לחבורה של לחם הפנים היינו סילוק וזיכין והקטרתן. המטיל את הגרות המדשנה שחרית יש לחבריה הלקת ערבית. מקבל דמים יש לחבריו זריקה: **ולא משום טומאה.** כהן טמא שאינו. זרות ושמוש בטומאה מחד קרא נפקי מזהרה דילהו בפ' כל הזבחים תניא בשחיטת קדשים (זבחים דף טו:) וינזו מקדשי בני ישראל ולא יחללו[ג] דהיינו טומאה כדכתיב בתריה לחמו מנים לגדודותיכם וגו' וחד נמי מינייה דכתיב מדלמיטרין קרא למיכתב בני ישראל למעוטי מאי מי למעוטי קדשי נכסים וקדשי נשים וכי בטומאה קרכי והא למתרין הסם דלא שלא הכי קאמר בני ישראל נמי שהם זרים לא יעבדו שלא יחללו וכיון זרות וטומאה מחד קרא נפקי מאן דמחייב מזרות מחייב נמי בטומאה: **ולא משום מחוסר כגדים.** לחינהו נמי מזרות דתניא בפ"ב דזבחים (דף יח:) דכתיב ומגרת תותם תגנע וגו'[ה] נזמן שבגדיהם עליהם בהותם עליהם אין בגדיהם וכו' והוו להו זרים: **ולא משום שלא רחוץ ידים ורגלים.** לחוקה ממחוסר בגדים גמר לה הסם לענין לחולי עבודה והאי תנא נמי ליף מינה דאמר מה מחוסר בגדים לא מייחיב שלא לגמר עבודה האי נמי לא מייחיב שלא לעבודה שהוא גמר: **הא מקעיר.** דהוא עבודה תמה שאין לחבריה עבודה חייב משום טומאה ואחי חייב לאו מיתה: **לא לאו.** הוא דמחייב דכתיב ולא יחללו: ופרכינן **אלא זר נמי.** הא דלייקין הא מקטיר לענין זרות תימא נמי ללאו הוא דמחייב והא מיתה נהליף כתיב והזר הקרב וגו': **הא דלחיפא וכו'.** זרות דייקינן הא מקטר חייב מיתה ולענין טומאה לאו: **מכלל דיוצק וכולי.** מדקאמר מקטר לאו בעלמא הוא דלחית ליה ומההוא מיוצא ממעטינן ליוצק וכולי אלמא לחפילו לאו לא מחייבי משום טומאה: **מזהרה ליוצק וכולי.** לטומאת הגוף מנין: **קדושים יהיו ולא יחללו.** אם אינו ענין לעבודה תמה להא כתיב וימזרו ולא יחללו תנהו ענין לעבודה שיש לחבריה עבודה: **ואלו שבמיתה.** בריימתא היא וחסיב נמי טומאת ומני נמי טומאת שמיטת: **האוכל את הטבל וכו'.** כולה מתני' ליף לה מקרא לקמן: **ופרועי ראש.** שמיטת. פרועי ראש שעברו עליהם יותר מלשלשים יום שלא גלחו ראשם: **אבל ערל.** שמתו אחיו מחמת מילה וכן תוכן שמיטת וכן מי שמיטת מיושב דכל הני כולהו קיש להו דהו דחמלי עבודה בפ"ב דזבחים (ד' טו:) לחפילו הכי ליתנהו בחיתה חלא לקמן [ע"כ] מפרש לה: **בעל מום.** כהן בעל מום שמיטת: **רבי אומר כמיהם.** לקמן [פד.] מפרש פלוגתייהו: **דויד כמעילה.** נהנה מן הקדש שיש בו מעילה במזיד: **אשר ירימון.** שעתידין לחרום: וקאמר הלא יחללום שאסור לאכלם בטבלם: **מתרומה.** שאכלה בטומאה דכתיב [ויקרא כב] ומתו בו כי יחללוהו: **מנזר.** כי חת קדש ה' חלל [שם יט]: **תרומה מולה לארץ וכו'.** קיימן הוא. זה תרומה וזה תרומה מעורבת בו. ואין נוהגין בחולה לארץ אבל נותר נוהג בחדבר ובשעת היתר בכמות גבל מקום. ויש היתר לאיסורו זה יש היתר לאיסורו בהפרשה וזה יש היתר לאיסורו לטבילה ומותר בתרומה אבל נותר אין היתר לאיסורו. זה נאמר בו חלול בלשון רבים ולא יחללו וזה בלשון רבים כי יחללוהו אבל נותר לשון יחיד קדש ה' חלל: **פגול ונותר.** אין נוהג לא בטבל ולא בתרומה אלא בקדשים: **שכן פסול המוקדין.** נותר וטבל שניהם פסול המוקדין אבל תרומה פסול הגוף הוא דכי יחללוהו בטומאת הגוף כתיב. טבל ונותר אין להם עיכוב במקום אבל טמא בתרומה יש לו עיכוב במקום: **שנאמר ושמרו את משמרתי וגו'.** לכהנים טמאים בשרת בפרשת תמור אים אים מזרע אהרן: **עיכוב אין.** מילתא בחלי נפשה היא וקאי אדשמואל דאמר טמא שאכל תרומה טהורה קאמר טהורה דווקא אבל טמאה לאו במיתה אם אכלה בטומאת הגוף:

לימת

[א]לא משום זרות [ב]ולא משום טומאה [ג]ולא משום מחוסר בגדים [ד]ולא משום רחוץ ידים ורגלים הא מקטר חייב מאי לאו מיתה לא באזהרה אלא זר נמי לאזהרה והכתיב [ו]והזר הקרב יומת הא כדאיתא והא כדאיתא מכלל דיוצק ובולל לאו נמי לא והתניא [ז]אזהרה ליוצק ובולל מניין ת"ל [ח]קדושים יהיו ולא יחללו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מיתיבי ואלו הן שבמיתה טמא ששימש תיובתא: גופא [ט]ואלו שבמיתה [י]האוכל את הטבל [יא]וכהן טמא שאכל תרומה טהורה [יב]וזר שאכל את התרומה [יג]וזר ששימש [יד]ובעל יום [טו]וטמא ששימש [טז]ומחוסר בגדים [יז]ומחוסר כפרה [יח]ושלא רחץ ידים ורגלים [יט]ושתויי יין [כ]ופרועי ראש [כא]אבל ערל [כב]ואונן [כג]ויושב אינן במיתה אלא באזהרה בעל מום רבי אומר במיתה וחכ"א [כד]באזהרה [כה]הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכ"א [כו]באזהרה האוכל את הטבל מנלן [כז]דאמר שמואל משום ר"א מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב [כח]ולא יחללו את קדשי בני ישראל [את] אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חילול [כט]חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילוף חילול [ל]חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן תרומה חוצה לארץ הותרה ברבים פירות פיגול ונותר אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן פסול אוכל אין לו היתר במקוה הנך נפישן רבינא אמר חילול מחילול דרבים עדיף וכהן טמא שאכל תרומה טהורה מנלן [לא]דאמר שמואל מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים דכתיב [לב]ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא וגו' טהורה אין טמאה לא דאמר [לג]שמואל א"ר [לד]אליעזר [לה]מניין לבהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה [לו]שנאמר ומתו בו כי יחללוהו

פרט

ולא משום טומאה. ול"ת תיפוק ליה משום טמא שנכנס למקדש דכתיב ויל"ל כגון שנטמא בפנים ולא שהה וכי האי גוונא פריך ומשני בפ"ב דזבחים (ד' יח. ושם) דפריך התם אלא קשיא לן טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה מי ששהה כד כתיב הוא ואי אלא שהה היכי עביד עבודה ומשני כגון שנכנס בקלרה והיכך בגיגורת ועבודות דהכא נמי אפשר למיעבד אלא שהיה ואפילו היכא מנייהו אלא אפשר אלא שהיה חציב כולהו משום זרות וממוסר בגדים ואלא רחוץ ידים ורגלים ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוץ ידים ורגלים לחמידור שלמן והטעם גרות דנכתיב תיפוק ליה לנפקא לן לקמן אלא יחללו מדכתיב בנותם אל אהל מועד וגו' אלמא אפי' לחיכא ריקנית אלא עבודה מיחייב לחע"ג דכתיב בסיפיה לקרא לו בגדתם אל המזבח וגו' אלמא לאו הכי הוא דכתיב בענין ס"מ בעזרה אבל בהיכל אפילו אכיאה ריקנית מיחייב וע"ל לעולם לא מיחייב אכיאה ריקנית אפי' אהיכל ולאיתא נמי קלי וכן מוכח בפרק ג' דזבחים (ד' יט:) לחמר מי כתב בנותם ולא כתב בגדתם ס"ל אפי' אכיאה ריקנית ופריך לשרת כתיב והא תנן נמסר כלים (פ"ל מ"ט) הכיהל מקודש ממנו אלין נכנס לשם אלא רחוץ ידים ורגלים וכי יוסי פליג ואמר דבין המוקש ולמוזבח שהה לו חתם מעלה בעלמא מיהו בחוספתא דכלים (פ"ל) אמר אמעון הלעוג לפני רבי אליעזר מני נכנסתי בין המוקש ולמוזבח אלא רחוץ ידים וכו' אמר ליה העבודה אפילו כהן גדול פוגעים אח מוחו בגזירין אלא אלא מלאך בעל הפול פי' כמו אין פוגין (שבת דף יב.) אים הר הבית הממונה ובודק ואי ליכא מיתה לא היו פרחי כהונה פוגעים אח מוחו כדאמר לעיל (דף פב:) מי ליכא מידי דרחמנא פטריה ואמן קטלין ליה ושמא הכיא פליגי[ט]: **חילול דרבים מחילול דרבים עדיף.** לע"ג דולא יחללו דכתיב גבי [מ]טבל בנותר נמי מיירי כדאמעמע בזבחים אלהי בית אמתי (דף מה: ושם מו.) דתני לוי מניין אף בפסול זמן הכתוב מדבר תלמוד לומר ולא יחללו אח אם קדשיו[מא] וגו' בשני חלוקים הכתוב מדבר אחד פסול

עין משפט
נר מצוה

סט א מיי' פ"ט מהל' בית הבחירה הל"ה:
ע ב ג ד מיי' שם הל"י ועי' בכ"מ:
עא ה מיי' פ"י מהלכות מלכות הלכה יט:
עב ו מיי' פ"י מהלכות תרומות הל"ל אמנ לאוין רכז:
עג ז מיי' שם פ"י הל"ד ופ"ו הל"ו טוש"ע י"ד סי' שלא סעי' ע):
עד ח מיי' פ"ט מהלכות בית הבחירה הל"ל אמנ לאוין שט:
עה ט מיי' שם פ"ד הל"ל אמנ לאוין סו:
עו י מיי' שם הלכה ד:
עז כ מיי' פ"י מהלכות כלי מקדש הלכה ד אמנ עשין קנב:
עח ל ע"י בכ"מ בפ"ד מהלכות בית הבחירה ה"ל ד ופ"ע אמנ לאוין שם:
עט מ מיי' שם פ"ה הלכה ה אמנ עשין קנה:
פ נ מיי' שם פ"ל הל"ל אמנ לאוין ג:
פא ס מיי' שם הלכה ח אמנ לאוין עג:
פב ע מיי' שם פ"י הלכה ב:
פג פ מיי' שם פ"ב הלכה ח אמנ לאוין שג:
פד צ מיי' שם פ"ה הלכה י אמנ לאוין שט:
פה ק מיי' שם פ"י הל"ב אמנ לאוין שז:
פו ר מיי' פ"ל מהלכות מעילה הלכה ג אמנ עשין רי לאוין אמנ:
פז ש מיי' פ"י מהלכות תרומות הלכה ל אמנ לאוין רמז:

תורה אור השלם

1. ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת: במדבר יח ז
2. קדשים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי יי לחם אלהיהם הם מקריבם והיו קדש: ויקרא כא ו
3. ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי: ויקרא כב טו
4. ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני יי מקדשם: ויקרא כב ט
5. ואבליו עונו ישא כי את קדש יי חלל ונבורתה הנפש ההוא מעמיה: ויקרא יט ח

מוסף רש"י

לא משום זרות. וכל הך עבודות הזולל בים מחייבין עבודה אין זר חייב עליה מיתה כדלמרינן בפרק בתרומה (יומא כד.) עבודת מתנה ולא עבודת קיום, עבודה תמה ולא עבודה שיש לחבריה עבודה (זבחים קיב:). **ולא משום טומאה.** כגון טמא שמיטת, דלחכתב זרות ושימוש בטומאה ממד קרא נפקי מאי למעוטי ולא יחללו, אלא למעוטי טומאת שמיטת (שם). **ולא משום מחוסר בגדים.** לחינהו נמי כהן, נמן שאין בגדיהן עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים (שם). **ולא משום רחוץ ידים ורגלים.** נמר מוקה מוקה ממחוסר בגדים הסם לענין לחולי עבודה, ולענין מיתה נמי אין נמרינן לה מהסם (שם). **ואלו שבמיתה.** בידי שמים (תענית יז: שבועות יז:). **טמא ששימש.** כהן טמא שמיטת בעזרה (שם). **הזיד במעילה.** בהנחת קדש שנגמר מעילה (פסחים כג.). **בעתידים לתרום.** להיינו טבל, דכתיב ירימו, דבר העתיד (זבחים יא.). **ומתו בו כי יחללוהו.** בחילול תרומה בטומאת גופו כתיב, להא לעיל מיניה כתיב אים אים מזרע אהרן (חולין קיג:).

תורה אור

1. וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשָׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ: ויקרא כב י
2. וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וָמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְיָ מְקַדְּשָׁם: ויקרא כב ט
3. וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: במדבר יח ז
4. דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי יְיָ: ויקרא כב ב
5. וְאָכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי אֶת קֹדֶשׁ יְיָ חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא יט ח
6. קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשֵּׁי יְיָ לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ: ויקרא כא ו
7. וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחָבַשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהָיְתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד אַהֲרֹן וְיַד בָּנָיו: שמות כט ט
8. וְאִם לֹא תַמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: ויקרא יב ח
9. בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְּנִגְּשָׁתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיְיָ: שמות ל כ
10. יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם: ויקרא י ט
11. וְרָאשָׁם לֹא יִגְלָחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כְּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת רָאשֵׁיהֶם: יחזקאל מד כ
12. יַיִן לֹא יִשְׁתּוּ כָּל כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל חֲצֵר הַפְּנִימִית: יחזקאל מד כ
13. כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים כָּל בֶּן נֵכָר עֲרַל לֵב וַעֲרַל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל מִקְדָּשִׁי לְכָל בֶּן נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יחזקאל מד ט

מסורת הש"ס

פרט לזו שמחוללת ועומדת. תימה דנפ' הסומט והמעלה (זבחים ד' קו.) פליגי במתניתין ר' יוסי הגלילי ורבנן בטמא שאכל קדש טמא דר' יוסי הגלילי פוטר שלא אכל אלא דבר טמא שמחמת טומאתו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טימאתו והשתא מיקמי להו תרומה אלא על כרחין בשמחמת בו מבירו הכא נמי נימא הכי וי"ל דרבנן הוו ידעי דר' יוסי הגלילי לית ליה בתחב לו מבירו ט)(ום"ד) דמשכחת לה בתרומה שלא הוכשרה לו ניחוסה כמי פירות לי נמי כגון שנטמא הגוף ואח"כ נטמאת התרומה כדאמר התם בגמרא[1] ובפרק גיד הנשה (חולין ד' קא. ושם) גבי קדש וקרא דפטר בשמחוללת בשנטמאה תחלה ולפירוש מינה בעלמא דאין ליסור חל על ליסור ומתן לתת ליה ליסור חל על ליסור יאמר דשאני התם דגלי קרא וכן משמע בפרק כל הבשר (שם ד' קיג: ושם): **ושבול** יום ששימש מנלן. תימה מיפוק לן מדכתיב גבי טבול יום וגם השמש וטהר מכלל שהוא טמא כדנפקא לן במסור כפורים בשמוך מדכתיב וטהרה מכלל שהיא טמאה ותירץ ר"י מיום דגבי טבול יום ליכא למידרש וטהר טהר יומא כדדרשינן גרכות (ד' ג.) אבל וטהרה לא שייך למדרש הכי ועי"ג דנפקא לן מדכתיב בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן כרת אף כאן כרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן גוף טמא מקוה ברבים אדרבה מנותר ה"ל למילף שכן קדש פנים פיגול ונותר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף: **טבול** יום ששימש: מנלן [3]דתניא ר' סימאי אומר רמז לטבול יום שאם עבד חילל מניין ת"ל [6]קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא ששימש דנפקא לן מוינזרו תניהו ענין לטבול יום ששימש ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה: ומחוסר בגדים [2]מנלן אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ומטו בה משמיה דרבי אלעזר בר' שמעון [7]וחגרת אותם אבנט בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים [7]ואמר מר זר ששימש במיתה: ומחוסר כפרה מנלן אמר רב הונא דאמר קרא [8]וכפר עליה הכהן וטהרה [2]טהרה מכלל שהיא טמאה ואמר מר טמא ששימש במיתה: ושלא רחוץ ידים ורגלים מנלן דכתיב [9]בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו: ושתויי יין דכתיב [10]יין ושכר אל תשת וגו': ופרועי ראש דכתיב [11]ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה [12]ויין לא ישתו איתקש פרוע ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה: אבל ערל אונן יושב באזהרה ערל מנלן [13]אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו [13]כל בן נכר ערל לב ערל

לימא מר במיפה דכפיף. בתריה[1] ומתו בו כי יחללוהו וכל זר לא יאכל קדש וכל פרשת מתרומה קאי דכתיב (ויקרא כב) וזה השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים אלמא כפרתו מעכבתו ואילו קדשים לא אכיל עד שיביא כפרה: **הפסיק.** בין ומתו בו ובין כל זר ומשמע דלא כתיב מיפה שלא לגבי כהנים ומשום טומאה: **ויגזרו.** ויבדלו מלעבוד: **גוף טמא מקוה כרעיים.** טמא שנשמש וטמא שאכל תרומה שניסס פסולי הגוף ושניסס פסולי טומאה ויש להם היתר במקוה וחולו בלמן רגיס: **שכן קדש.** טמא שנשמש ועסק בקדשים ונגעתר קדש ושניסס כפיים מה שאין כן בתרומה: **ומגרש לוסס מבנט וגו'.** והיכה להם כהונה משמע שעל ידי בגדים הוא כהונה: **מכלל שהיא טמאה.** קודש כפרה: **בן נכר.** כהן מומר לעבודת כוכביס[2] שהוא ערל לב ונתנכרו מעשיו לאביו שבשמיס: ועיין

מוסף רש"י

ת"ל קדושים יהיו לאלהיהם. גבי טומאה כתיב בתמוז וגו' ימללו וגו' כי את אלי ה' לחם וגו', גבי קדשים כתיב (כאן הגירסא בזבחים שם) והיכה להם הכהונה שהוא לכהונה, שלמת כהונתן תלויה בבגדיהן ואי לא הוו להו זרים (שם). טהרה מכלל שהיא טמאה. על עכשיו (יבמות עד זבחים יט:). **דכתיב יין ושכר אל תשת.** בצואתכם אל תהא מועד ולא תמותו, אל תהא מועד תמותו (שבועות לו:). **דבר זה.** להכין על פסול לעבודה (ועיין כב:). כל בן נכר ערל לב. שמתנכרו מעשיו מחמת ערל לבו שהוא ערל לב רשע (זבחים יח:).

1) ועירובין נ: וש"נ, 2) זבחים יח., 3) זבחים יט:, 4) [ע"ל נ:], 5) ערכין ב: ועי"ש, 6) [ע"ל מי נמין], 7) [לקמן קח.], 8) ע"ז לא:, 9) [ע"ל לא נמין], 10) [לקמן קח.], 11) ע"ז ד"ה ולא, 12) [ועי"ע תוס' זבחים יח: ד"ה אין ועוד שם תוס' כה. ד"ה כג. תימה מה].

וערל בשר. שמתו אחיו ממכת מילה: **לא יבא.** והיינו מזהרה מדכתי קהלה בעלמא ולא לקי עלה: **ומן המקדש לא יצא וגו'.** כלומר אע"פ שמתו אביו ואמו אין לריך לצאת מן המקדש שאם יעבוד לא יחלל הא כהן אחר שלא יצא חלל: **מי כתיב בגופיה.** מי כתיב בכהן הדיוט גופיה חילול מכלל דמכהן גדול לכתי' ניהב חזון (ב) ואינו מחלל הוא דלקח אחי: **ולא ליטיבה.** לכיון ללא נעבר הוה ליה כזר ובפ"ב דזבחים (דף כג.) לרבינן מכדי יוסב כזר דמי ומיחל עבודה אימא במיתה הוא כזר אלמא תניא אינו במיתה והתם מפרק לה משום דהוי זר ושלח רחן ידיס ורגליס ומשוי יין שלשה כתובים הכתיב כאחד דכתיב נהו מיתה ואין מלמדין: **אחר קרא הוא.** בתרומה במיתה דכולהו גמי מייתי גמרי ואתא הוא למיעוטא ולא בעל מום ומסתברא בעל מום הוא דלא ממעט ולא טמא וטבול יום שהן (ג) בקול טומאתן במיתה(ב): **גמר חטא חטא מתרומה.** מעלה כתיב בה (ג) ואטאה בשגגה והכא כתיב ולא ישאו עליו חטא וחתו(ב): **הו ולא במעילה.** וממיתה למודה הוא דאמעיט דגבי מיתה הוא דכתיב הוא (ג) אבל מזהרה מגמרת גמר להזיד במעילה בגזירה שוה לחטא חטא מתרומה: **מה להלן בידי שמים.** דבמאתים וחמשים מיתה דקרא בקרופיס כתיב (במדבר יז): **ר' יוחנן בן נורי וכו'.** לס"ל נגיח שהדיח את הרבים בחנק. ולקמן מפרש בגמ' פליגי: פליגתא דר"ש ורבנן בגלוי הן המחנקין(ג) וליף טעמא מקרא: **והא תנן.** זר שאימש רבי עקיבא אומר בחנק ובבייתא קתני לר"ע בסקילה: **מתניתין ר' שמעון.** דאמר נגיח שהדיח בחנק וזר שאימש מייתי גמר ורבי שמעון תלמידו של רבי עקיבא הוא ואמר לר"ע זר שאימש בחנק נגיח שהדיח בחנק: **ובריית' רבנן.** בני מתלוקתו של רבי שמעון ולא הס תלמידי רבי עקיבא הוו ואמרי משמו סקילה בתרוייהו:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

ורבי עקיבא סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ורבי ישמעאל סבר (ד)דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מגביא ורבי עקיבא כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא (ה)נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אנן תנן (ו)רבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

וערל בשר לא יבא אל מקדשי (לשרתני) (ה)אונן מנלן דכתיב [1]ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו הא אחר שלא יצא חילל א"ל רב אדא לרבא ונילף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה מי כתיב ביה בגופיה מכללא קאתי הוי דבר הבא מן הכלל [2]וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין אותו בגזרה שוה יושב מנלן (ג)אמר רבא אמר רב נחמן אמר קרא [3]כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת לעמידה בחרתיו ולא לישיבה בעל מום ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מ"ט דרבי דכתיב [4]אך אל הפרוכת לא יבא וגו' וליף [3]חילול [4]חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול [5]חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן פסול הגוף מפסול הגוף אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא מטמא ששימש גמר פסול הגוף מפסול הגוף קודש פנים פיגול ונותר מקודש פנים פיגול ונותר ורבנן אמר קרא [4]בו ולא בבעל מום (ב)הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מאי טעמא דרבי אמר ר' אבהו (ז)גמר [6]חטא [4]חטא מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ורבנן אמרי אמר קרא בו בו ולא במעילה: זר ששימש במקדש: (ב)תניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן [7]והזר הקרב יומת ונאמר להלן [8]כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים ר"ע אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן [9]והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה רבי יוחנן בן נורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ורבי ישמעאל סבר (ד)דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מגביא ורבי עקיבא כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא (ה)נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אנן תנן (ו)רבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין וכו'. לא דמי להכיא דפרק שני דזבחים (דף יח. ושם) דילפינן שמוי יין מוקה מוקה ממחוסר בגדים משום דדרשינן מין בגדיהן עליהן מין כהונתן עליהן וכן בכל הנהו לכתיב ולא יחללו דייקינן הא עבדו מילתו ולפינן חילול חילול מתרומה ובמוסר מן הכרעה על היפה ללא ילפינן לליהוי במיתה מט מט מתרומה תירץ הרב רבי יעקב דלולייני"ם משום דהוי דבר הבא מן הכלל ולריך לאחלק לממי הוי דבר הבא מן הכלל טפי מהנך ובפרק כסוי הדם (מוליו פה. ושם) דשרי רבי שמעון טריפה שנשחטה חולין בעזרה ומותרת בהנאה משום דהוה שחיטה שחיטה שאינה לחוה וליף ג"ם מוטעות טעם וכתן לחוה דגבי חולין בעזרה לא כתיב זביחה אלא מן הכלל דדרשינן (ו)ברמוק מקום אחה זובח ולי אחה זובח ובקרוב מקום אין זה מן הכלל דהא כתיב כי ירחק ממך המקום וליפינן מוטעות טעם דבזביחה הרחוייה לחירי ועל זביחה הרחוייה דייקינן הא בקרוב מקום לא וכן בריש הבא על יבמתו (יבמות נה:) גבי העלאה דליף חייבי עשה כגון מלרי ומלומי דכתיב בהו דור שלישי יבא בג"ם ניחא ליה מע"ג אלא כתיב ניחה אלא מן הכלל דדייקינן הא דור שני לא יבא הא נמי ניחא ליה בג"ם דדור שלישי יבא דהשיא ניחה היא העלאה והדר דייק הא דור שני לא יעשה: **אלא מטמא ששימש.** תימה דהוה לן למילף מנותר טפי משום דחילול דיחיד מחילול דיחיד עדיף כדאמרן לעיל חילול דרבים מחילול דרבים עדיף דגבי בעל מום כתיב וחל ואל המזבח לא יגש וגו' וכנותר כתיב כי את קדש ה' חלל ה' וי"ל לפקורי תרומה דכתי' כי יחללוהו וכ"ת פסול הגוף עדיף אם כן לעיל דליף טמא ששימש מתרומה ופריך דליף מנותר הוה ליה לגמוי משום דפסול הגוף עדיף ולא משום חילול דרבים ויש לומר דהכא פסול הגוף לעבודה מפסול הגוף לעבודה עדיף:

בו ולא בבעל מום. כל הני לעיל ללא ממעטינן דפסול טומאה הם כתרומה וטבל מע"ג ללמו פסול טומאה הוא דמי לתרומה טפי מהני: **גמר חטא חטא מתרומה.** תימה דמשמע בפ' בתרא דמכות (דף יג.) לתיכא מלקות בקדשי נדק הניח דקא מזבח מעבר שני והקדש שלא נפדו ואמאי ניחו למילף מלא דומיא דתרומה ילפינן לא הוה לן למילף מלא דומיא דתרומה דקדישה קדושת הגוף כדאמכינן בזבחים שלהי פרק בית שמאי (דף מה:) דקדשי עובדי כוכבים ומרגלית נד"מ בקדשי נדק הניח מזבח אבל בקדשי נדק הניח מועלין בהן דגמרינן מט מט מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים ומרגלית נד"מ בקדשי נדק הניח מועלין ומפקח טעמא דכי גמרינן מעלה מט מט מתרומה דומיא דתרומה דקדישה קדושת הגוף אבל קדשי נדק הניח דקדושת גמיס לא וקשה לי לפמות ההיא דמכות דמיירי בקדשי מזבח שהומתו דשייך בהו פדיון אבל קשה ממעילה פרק הנהנה (דף יח:) דממעט מחובר ממעילה משום דגמרה מתרומה מלמה ילפינן קדשי נדק הניח מתרומה ויש לומר דהתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבוי ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ומע"ג דרבי יוסי דריש ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי מהני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי נדק הניח מתרומה (וע"ע תוס' ממורה ג. ד"ה מאי מתרומה):

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

1. ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו כי נזר שמן משחת אלהיו עליו אני יי: ויקרא כא יב
2. כי בו בחר יי אלהיך לעמד לשרת בשם יי הוא ובניו כל הימים: דברים יח ה
3. אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש כי מום בו ולא יחלל את מקדשי כי אני יי מקדשם: ויקרא כא כג
4. ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו אני יי מקדשם: ויקרא כב ט
5. ואכליו עונו ישא כי את קדש יי חלל ונכרתה הנפש ההוא מעמיך:
ויקרא יט ח
6. נפש כי תמעל מעל וחטאה בשגגה מקדשי יי והביא את אשמו ליי איל תמים מן הצאן בערכך בסף שקלים בשקל הקדש לאשם:
ויקרא ה טו
7. ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב יומת: במדבר יח ז
8. כל הקרב הקרב אל משכן יי ימות האם תמנו לגמיע: במדבר יז כח
9. והנביא ההוא או החלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על יי אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך יי אלהיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך: דברים יג ו

מסורת הש"ס

ג) זבחים טז., ד) זבחים כג. [לעיל פג. כריתות כב:], ה) [פסחים סה ופ"ק], ו) [זבחים יז.], ז) לעיל פז. [לקמן דף פט:], ח) [לעיל פח:], ט) פסול טומאה. רש"ל, י) [ויקרא ה], כ) [ויקרא כג], ל) [סה], מ) [לקמן פט:], נ) [קדושין נו:].

גליון הש"ס

גמ' ובל' דבר הבא מן הכלל. עי' שיטה מקובצת בב"ק דף ס' ע"ג ד"ה מאיר אחת. ובמשנה תורלות להרמב"ם סימן עז:

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה מי כתיב כו' אונן אינו כ"ל ותוס' ר' נחמק: (ג) ד"ה אמר קרא וכו' פסול טומאה ובמיתה הס"ד:

מוסף רש"י

וערל בשר. שמתו אחיו ממכת מילה ולא לקו עליה, שהרי מילה מן יומות גם הוא כאחיו (חוץ ה ב). ומן המקדש לא יצא ולא יחלל. לעיל מייתי כתיב ניהב ולאמו לא יטמא, וכבהן גדול משמע,ומשמיה ניה ומן המקדש וגו', כלומר אף כיום שמתו אביו ואמו אין לריך לצאת מן המקדש, אלא עומד ומקדיר, ולא יחלל. שאין הקדשים מתחללין בכך, הא הדיוט שלא יצא ועבד חילל (זבחים סז:). ולא לישיבה. וכיון ללא נעבדו הוו להו זביח וזר מחיל עבודה (שם כב:). גמר חטא חטא מתרומה. לרוב דבריס היא למודה מתרומה במסכת מעילה (יח:) כתיב הכא ואטאה בשגגה מקדשי ה', וכתיב בתרומה בחוקה בשוגג ולא ישאו עליו חטא (קדושין נה:). בו ולא במעילה. ממיתה הוא דמעטיה ובגזירה שוה דקרישת קיימא וליפינן מזהרה למעילה מתזהרה לתרומה דכתיב בה וכל זר לא יאכל קדש, ורוב הלכות מעילה הין למדה מתרומה בחומת כהנים בגזירה שוה זו (מכות יג., וב"ק ק"י פסחים לג.) ומיהו מיתה לא גמרינן מינה כדמפרי רבנן בטעמייהו דמיעט רחמנא בתרומה ומתו בו, והאי בו מיעוטא הוא ולא במעילה (פסחים שם). גביא שהדיח. שמתנגח כשם הקנ"ס (לקמן פט:) כוכבים הדרן עלך אלו הן הנשרפין

אלו הן הנחנקין: **ה"ג** ואצטריך למכתב מכה איש ומת ואצטריך למכתב **ואיש כי יכה כל נפש**. ולא כמו שכתוב בספרים כל מכה נפש דבפרק יולא דופן (נדה מד: ושם) גמרינן בן יוסי מחד להכורגו מייב ומפיק ליה מדכתיב ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דהו[א]:

איש דבר מצוה אין. יש ספרים שכתוב בהן אשה לא ולא"ג דהשוה הכתוב אשה לאיש וכו'[ב] הני מילי בפרשה שנאמרה בשון זכר אבל היכא דכתיב איש בהדיא ממעטינן אשה כדפירש"י שלהי פרק ד' מיתות (לעיל סו.) גבי מקלל אביו ואמו: **הוה אמינא אפילו נפלים**. תימה ל"ל היכי מייתי דמי וולדות הא מייתי מיתה וי"ל דה"ק הכתוב גזירת הכתוב היא היכא דלא נתכוין לוולדות כדלמסקינן לקרבי[ג] ומתחה נפש תחת נפש ממון אי נמי נהי דהוה מייתי מינה לחמר שנולד קודם שנולד אבל לא מייתי: **הכחישה באבנים כו'**. בהכחשה לא הדרא אייבי דשם לא כן לא שייך מזק דמקרי שבת מידי דהוה להכהו על ידו ומתה וקופה לחוץ וכגמה[ד] לא שייכי ד' דכריס: **אלא** למאן דלית ליה דתנא דבי חזקיה. פירשתי לעיל בפ' הנשרפין (דף עט: ד"ה נין):

מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש. פלוגתא דר' יהודה ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בהבערה לא מצינו בפירוש לא במשנה ולא בגמרייתא ובפרק המורג (שבת דף קו. ושם) דחק רש"י לפרש דנפקא מפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך מוכל ומבעיר שאינו מקלקל ואפילו מבעיר עליה לכבשילו מקלקל הוא אבל העליה ומה שהוא מתקן אבל מחריס לרבי שמעון לא חשיב ליה דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אם כן כי חייב הכתוב מוכל ומבעיר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב אפילו מחריס ומבעיר עליה הלכך חיוב דמוכל בצריך לכלו ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה ופ"ש שמקלקל הוא אבל מלאכה עשמה מתקן הוא אבל מחריס ולרבי יהודה כבי הלי גוונא מלאכה היא משום תיקון דמחריס אבל מקלקל ואינו מתקן פטור לגמרי כתבתי בשמת הא למאי דמסקינן התם בפרק המורג (שם) תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורים חוץ מחוכל ומבעיר אמר ליה פוק תני לברא חוכל ומבעיר אינה מצינה כו' משמע מתוך פי הקונטרס דר' אבהו כר"ש ורבי יוחנן דבעי צריך לכלו ולאפרו כר' יהודה וזהו תימה ל"ל למאי ל"ל פוק תני לברא אלו ומשום הכי ר"ש יהודה מלן דתני כר"ש משכחת ליה לבי הלי גוונא פריך פרק קמא דחולין (דף טו.) ועוד לי תשיב תיקון גמור לריך לכלו ולאפרו למאי נקט חוכל ומבעיר ועוד דר"ש לפי' בחוכל ומבעיר בעי שתהא לריכה לגופה כדמסיק בשמעתין גבי חוכל ובשלהי פרק אלו (כריתות דף כ:) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן פליגי דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדלמיתא בפרק המורג (שבת דף קו.) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קלת ומיהו לא תשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה למין דרך לחנוך בחבירו לימן לכלא ולעריף גדיש בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קיש ליה להש"ס או בקבלה או שמא בריייתא שניה משום מקום וכי תימא נרבי אבהו כיון דליכא תיקון ל"ל לריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה בתיקוני הגוף שאסור ביהוה ולימן לכלאו וכן מבעיר בתיקוני הגוף שאסור ביהוה לבשל קדירה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מאחר דאמרינן נספקים פר' אלו דבריס (דף עב: ושם עג. ושם) ושאר כל הזכחים ששחטן בשם אפשר ואמרינן מעשה בגמ' ומאי מנא לה דאמר ליה דאמרינן בחולין דאמרינן ר"ש הוא ואמרינן התם דאמר ליה דאמרינן מעשה בחבורה שמע מינה ספק אכל (כריתות ד' יט:) הגם לתיובתא הוחיל ומקלקל בחבורה חייב מעשה נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מעשה בחבורה שמע מינה

מקלקל

אלו הן הנחנקין: **ממרא על פי בית דין**. כמו ממריס שייתם עם ה' (דבריס טו). שמפרש על פי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית: **וזוממי בת כהן**. מע"פ שהם היו מחייבין לומה שריפה אין נדונין אלא במיתה שהיו מחייבין לבועל והיינו חנק כשאר בת על עסק חיש כדמפרש קרא היא תשרף[ה] ולא בועלה חזוממיה יליפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו[ו] לאחיו ולא לאחותו: **ובועלה**. בעשותה בת כהן קמיירי אבל ארוסה בועלה בסקילה: **גמ' ס"ד**. בתמיה: **קטל חד בסייף**. כדתנן בפרקין לעיל (דף עו:) אלו הן ההרגים הרוצח ועיר הנדחת: **מאי אימא למימר**. הכא אימא למדרש דלמיבן בחנק: **אלא מדכתיב מכה איש ומת**. היכא דבעי מיתה מפרש מיתה בהדיא: **אפילו נפלים**. כגון בן תשעה וכשבו מעוט אי איש בי שני גמין אלא חיי: **דכתיב ניה נפש**. ופשיטא משמע לה דהוה מבורה: **הכחישה**. לבהמה: **באבנים**. אלא עשה בה מבורה: **לנפש אדם**. דהיינו אניו דאע"ג דלא בעיון מיתה מבורה מיהא בעיון: **אלא הקישה למה לי**. לאתקש מכה אדם למכה בהמה מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב בה[ט] נפש אף מכה אדם עד דעביד חבורה מתקיף לה רב ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים הכי נמי דלא מיחייב אלא אם אינו ענין לנפש בהמה דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב תניהו ענין לנפש אדם אלא הקישא למה לי לכדתניא[י] דבי חזקיה הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה היקישא למה לי מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר[יא] ואהבת לרעך כמוך רב דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור[יב] רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה[יג] כוותא דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור אי הכי אחר נמי אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק[יד] והדתנן[טו] מכחו של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל והויא לה שגגת סקילה התם מקלקל הוא הניחא למאן דאמר[טז] מקלקל פטור אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר' שמעון היא ורבי

אלו הן הנחנקין[א] המכה אביו ואמו[ב] וגונב נפש מישראל[ג] וזקן ממרא ע"פ ב"ד[ד] ונביא השקר[ה] והמתנבא בשם עבודת כוכבים[ו] והבא על אשת איש[ז] וזוממי בת כהן[ח] ובועלה: **גמ'** מכה אביו ואמו מנלן דכתיב[ט] מכה אביו ואמו מות יומת[י] וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק אימא עד דקטיל ליה מיקטל ס"ד קטל חד בסייף ואביו בחנק[יא] הניחא למ"ד חנק קל אלא למאן דאמר חנק חמור מאי איכא למימר אלא מדכתיב[יב] מכה איש ומת מות יומת וכתיב[יג] או באיבה הכהו בידו וימות שמע מינה כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה הוא ואצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למכתב[יד] כל מכה נפש דאי כתב רחמנא מכה איש ומת הוה אמינא איש דבר מצוה אין קטן לא[טו] כתב רחמנא כל מכה נפש ואי כתב רחמנא כל מכה נפש הוה אמינא אפילו נפלים אפילו בן שמונה צריכי ואימא אע"ג דלא עביד ביה חבורה אלמה תנן[טז] המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה אמר קרא[יז] מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב בה[יח] נפש אף מכה אדם עד דעביד חבורה מתקיף לה רב ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים הכי נמי דלא מיחייב אלא אם אינו ענין לנפש בהמה דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב תניהו ענין לנפש אדם אלא הקישא למה לי לכדתניא[יט] דבי חזקיה הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה היקישא למה לי מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר[כ] ואהבת לרעך כמוך רב דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור[כא] רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה[כב] כוותא דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור אי הכי אחר נמי אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק[כג] והדתנן[כד] מכחו של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל והויא לה שגגת סקילה התם מקלקל הוא הניחא למאן דאמר[כה] מקלקל פטור אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר' שמעון היא ורבי

א מיי' פ"ב מהלכות ממרים הל"ב ופרע"ו מהלכות סנהדרין הל"ג סמג לאוין רטו ועשין קו טוש"ע יו"ד סי' רמ"ו סעיף ג כהג"ה ושוש"ע ח"מ סי' תכד סעי' ון:

ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין סה ופרק ט מהלכות נזיקה הל"ח סמג לאוין קלד:

ג מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין סה ופ"ג מהלכות ממרים הלכה ח סמג לאוין קיג:

ד ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין סה ופ"ט מהלכות יסודי התורה הל"ג ופ"י מהלכות ע"ז הל"ח סמג לאוין לה:

ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין סה ופרק ה' מהלכות ע"ז הלכה ו סמג לאוין לב:

ו ז מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין סה ופ"ג מהלכות מיסורי מיאה הל"ו סמג לאוין קג:

ז ז מיי' פ"ב מהלכות עדות הל"ו:

ח ח מיי' פ"ג מהלכות מיסורי ביאה הל"ב:

ט י מיי' סה ופ"ח הלכה י:

י י מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ז סמג לאוין רי"ז טור שו"ע יו"ד סימן רמח סעיף ג נטוש"ע מ"מ סי' תכד סעי' ון:

יא כ מיי' פכ"ה מהלכו' שבת הל"ו סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שם סעיף יפ:

יב ל מיי' פ"ח מהלכות שבת הל"ו ופ"ח הל"ו ופ"י הל"ב ופ"ב הל"ג ופ"ד מהלכות מוכל הל"ח סמג לאוין סה ועשין ע:

ה) [לעיל עג: לקמן פט.], ג) [לעיל טו: נג:], ד) נדה מד: [ע"ש תוס'], ד) [לקמן פה:], ה) [לעיל עט: ושם ע"ש], ו) [בערוך ערך בע ד' ליתא ניעתא], ז) שבת קו. קכב:, ח) [ויקרא כא:], ט) [דבריס יט], י) [שמות כא:], כ) [ע' תוס' נדה מד: ד"ה אלא מאי כי יכה], כא) [כדלעיל פסחים מג.], כב) [לעיל עט.],

תורה אור השלם

1. ומכה אביו ואמו מות יומת: שמות כא טו
2. מכה איש ומת מות יומת: שמות כא יב
3. או באיבה הכהו בידו וימת מות יומת המכה רוצח הוא גאל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו:
במדבר לה כא
4. כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח ועד אחד לא יענד בנפש למות: במדבר לה ל
[לפי תוס'] ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת: ויקרא כד יז
5. ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת: ויקרא כד כא
6. ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש: ויקרא כד יח
7. לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני יי: ויקרא יט יח

גליון הש"ס

תום' ד"ה הבחישה וכו'. לפ' שייכי ל' דבריס. עי' ניטין דף מג ע"ב תוס' ד"ה ושור:

הגהות הב"ח

(ל) גב' רב פפא לפ שניק לבריה:

ורבי שמעון האמר [ו]כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו א"ל [ז]ואחר מי התירו אלא כבוד שמים עדיף הכא נמי כבוד שמים עדיף מיתיבי ומה מי שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו מי שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו מאי לאו אידי ואידי במקום מצוה הא בבנו הא באחר לא אידי ואידי לא שנא בנו ולא שנא אחר ולא קשיא כאן במקום מצוה כאן שלא במקום מצוה והכי קתני ומה במקום מצוה שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו שלא במקום מצוה שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו תא שמע [ח]היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקיללו חייב בא אחר והכהו וקיללו פטור והוינן בה מאי שנא בנו ומאי שנא אחר ואמר רב חסדא במסרבין בו לצאת ואינו יוצא רב ששת מוקי לה בשאין מסרבין בו לצאת אי הכי אחר נמי אחר גברא קטילא הוא והאמר רב ששת [ט]בייושו ישן ומת חייב הכא במאי עסקינן בשהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה [י]והאמר רבי אמי אמר ר' יוחנן [יא]הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה מאי פטור דקאמר פטור מממון מכלל דבנו חייב בממון אלא בדינו הכא נמי בדינו אלא אחר היינו טעמא דפטור דאמר קרא [יב]ונשיא בעמך לא תאור [יג]בעושה מעשה עמך התינח קללה הכאה מנלן [יד]דמקשינן הכאה לקללה אי הכי בנו נמי [טו]כדאמר רב פינחס בשעשה תשובה הכא נמי [טז]בשעשה תשובה אי הכי אחר נמי אמר רב מרי בעמך במקום שבעמך אי הכי בנו נמי מידי

ורבי שמעון האמר [ו]כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו א"ל [ז]ואחר מי התירו אלא כבוד שמים עדיף הכא נמי כבוד שמים עדיף מיתיבי ומה מי שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו מי שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו מאי לאו אידי ואידי במקום מצוה הא בבנו הא באחר לא אידי ואידי לא שנא בנו ולא שנא אחר ולא קשיא כאן במקום מצוה כאן שלא במקום מצוה והכי קתני ומה במקום מצוה שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו שלא במקום מצוה שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו תא שמע [ח]היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקיללו חייב בא אחר והכהו וקיללו פטור והוינן בה מאי שנא בנו ומאי שנא אחר ואמר רב חסדא במסרבין בו לצאת ואינו יוצא רב ששת מוקי לה בשאין מסרבין בו לצאת אי הכי אחר נמי אחר גברא קטילא הוא והאמר רב ששת [ט]בייושו ישן ומת חייב הכא במאי עסקינן בשהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה [י]והאמר רבי אמי אמר ר' יוחנן [יא]הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה מאי פטור דקאמר פטור מממון מכלל דבנו חייב בממון אלא בדינו הכא נמי בדינו אלא אחר היינו טעמא דפטור דאמר קרא [יב]ונשיא בעמך לא תאור [יג]בעושה מעשה עמך התינח קללה הכאה מנלן [יד]דמקשינן הכאה לקללה אי הכי בנו נמי [טו]כדאמר רב פינחס בשעשה תשובה הכא נמי [טז]בשעשה תשובה אי הכי אחר נמי אמר רב מרי בעמך במקום שבעמך אי הכי בנו נמי מידי

מקלקל נמי מיתייא ור' יהודה יש לדקדק דפטור מדתנן בפ' כל הכלים (שבת ד' קכב:) ומייתי בסמוך דמחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוץ דמשמע ליה להס"ד לתירוץ כדלעיל דאפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים ניטלין בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה ומנא ליה דמודה ר' שמעון בה מלא משמע ליה דבסתמא דהתם מודו כ"ע היכא דלא משבח מלאכה שאינה צריכה לגופה לא מפטר למיסרי ממנו של יד ליטול בה את הקוץ מי לאו משום דמקלקל בחפירה ליה מקלקל בחפורה פטור ועט"ג דתמרי' בפ' כירה (שם דף מב.) דשמואל בתלאכה שאינה צריכה לגופה מבר לה כרבי יהודה ובפ' קפק אכל (כריתות דף יט:) מסיק ר"נ אליבא דשמואל הנח לתיקוקות הואיל ומקלקל בחפורה מיהא לאו משום דמבשל אלא אליבא דמאן דאמר דמותר לתלות בשמואל דתנן מחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוץ ומדאסרי ליטול הקוץ ש"מ דמקבר מקלקל בחפורה פטור דמעשה מלאכה שאינה צריכה לגופה לא אסרינן בה מידי:

ורבי שמעון האמר מלאכה שאינה וכו'. הא דקיימא לן הלכה כר' שמעון בגרירה לאו שגגת מקילה היא לפי ענייד מרין הוי ללאחר יד כדמיתת שלהי פ' כירה (שם דף מו: ושם) ועוד דאינה צריכה לגופה ועוד דלפי' ר' יהודה כל מין מתכוין דלא פסיק ריסיה פטור מדתוריית דלא הוי מלאכת מחשבת וכן משמע ביומא (דף לד:) גבי עשיות דתמרי' לילוף דרבנן פי' כי האי מטוש דאין מתכוין ולא הוי מלאכת מחשבת והתירו מטוש לאין שבות במקדש וכן מוכח בהחיה (כריתות דף כ.) דהמכבד והמרבץ בהמ לבנין דקירה לגו כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ופטרי לפילו יאוש גומות וכן בפרק קפק אכל (כריתות דף כ.) דמתעסק שאינו מתכוין למלאכה פטור כ"ש היכא דאינו מתכוין אלא לגרירה והא דמחייב רבי יהודה בכריתות מתכוין לכבות את העליונות והובערו המחתות מאליהן היינו התם משום דהוי פסיק ריסיה וחשיב מלאכת מחשבת כיון שיודע מציעור ור' שמעון דפוטר משום לפיהה לגופה ולא נעי מלאכת מחשבת להא ר' שמעון מחייב מקלקל בהבערה ומקלקל דמיפטר בשאר מלאכות היינו משום דלא הוי מלאכת מחשבת כדמוכח שלהי פרק קמץ דחגיגה (דף י.) מכלל דבהבערה לא מיחייבי והא דתניין לעיל לכתחלה בשבת אם להנאת עצמו הוא צריך לפילו דס תבורי מחבר ס"ט משום לפיהה לגופה ור' אליעזר דמחייב חטאת [יז]במכבד ומרבץ לאו משום דליהוי פסיק ריסיה להא שרי לר' שמעון לכתחלה אלא משום חשש תיקון לכיוון כעין בנין ולפילו בלא השוואת גומות דבדבר מועט מיחייב משום בונה כדמשכחת [יח]גודלת ופוקעת ובפ"ק כירה (שבת דף מז:) דהוי שרי לטלטל נר הדולק בשבת אי לאו משום דבשבת לדבר האסור היינו משום לפי מכבה בלא מתכוין לפיה לגופה היא ומיהו תימה להא דאמרינן בפרק כירה [יט] דבדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש ובמלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה וכיון דסבר כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה היכי שרי דבר שאין מתכוין דשרי התם (דף מפ:) גבי מיחם שפיכהו לתת לתוכו מים להפשיר אפי' שיעור לגרף דהוה ליה שגגת פקילה וי"ל דהא לתקרינן הכא קון וסילוח משום דמייתין כשמחמיל להסיר שמא יתהפך ללא סגי לה דהוי פסיק ריסיה ולא יניח בשביל כך אבל שאר מתכוין דלא פסיק ריסיה הוא שרי וליטול קון בשבת מודה שמואל אע"ג דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה דסבר מקלקל בחפורה פטור:

הא בבנו **הא באחר**. רוצה לומר מכאן לתבה דחזי לגופיה מפן יוסף כיון דאינו מצוה להכותו ומשמע דאפי' ניחא ליה בנקבו לן מזהיר לה רב תסדא דמוקי לה בשאין מסרבין בו לצאת ואע"ג דאין מזהירין מן הדין הני מילי להקלקולו ומיהו קשה היכי מצית אמרת בנו בנקבו ומומר מאחר כיון דאחר פטור במסרבין בו לצאת ואינו יוצא ושמא גזרי מילתא בעלמא הוא דאן יוסיף מיירי אפי' בנו אע"ג דתניא כיבוד ששת בניו וכו'. **והאמר** רב ששת בניו וכו'. תימה דבפ' המוכל (ע"ז דף פו: ושם) בעי רבי אבא בר ממל בייו יאן ומת מהו ולא מיפטיעא והכא פריך בפטיעות ויש ספרים דגרסינן והאמר רב ששת בייו יאן חייב ולא גרס ומת ולא נהירא דמה ענין יאן ליוצא ליהרג ועוד מאי קמ"ל רב ששת מתניתין היא בפרק המוכל המ"המניים את היאן חייב ור"ת גריס והאמר רב ששת בייו חייב ואיוצא ליהרג מקי מיהו אין לן כך תימה אם לא הניח דברי רב ששת בפרק המוכל למיפטא ההיא בעיא דבי רבי גוונא מצאתן בפרק אין בין המוכר (ד' לה: ושם) דאיבעיא לן הנהו בהני שלומי דיקן או שלומי דמחמת ולא מייתי התם דברי רב הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג: ושם) הני בהני שלומי דרחמנא ניהו דאי שלומי דיקן מי מיכא מידי לתקן לן מצינן עבדין ושלומי דיקן עבדי: **הכהו** הכאה שאין בה וכו'. תימה לקי הא פן יוסיף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמייתי נפקא לן מזהיר לתבה דחזי כדלימת בספרי ובירושלמי: מיכול

מסורת הש"ס

ו) [שבת קה: קו: קמ"ל: כריתות כ:], 2) ב"ק פו:, 3) כתובות נב: מכות טו, 4) [יבמות כב: ושי"ן], 5) [שם קמ.], 6) ב"ק נד: ב"מ סב. חגיגה כו. יבמות כב:], 7) [משפטים פרשה ה], 8) [שבת לה.], 9) [דף מב.], 10) [דף פו:], 11) [ועי' היטב תוס' יומא יט: ד"ה מי מיכל ותוס' ב"מ יח: ד"ה מן].

תורה אור השלם

1. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר: שמות כב כז

מוסף רש"י

מלאכה שאינה צריכה לגופה. כל מלאכה שאינה צריכה גלה לפקלה מעליו, הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דבכלוגו לא כתה לו ולא היה צריך לה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא (שבת צג:). **ביישו ישן.** בייש פחם ישן, ומת. מתון שנתו ולא הכיר בבושתו שעשה לו זה (ב"ק פו:). הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה. אפי' יש בה תשלומי פרוטה משום ולאו לוקה, דילפינן בכתובות בפלו נעברות (לב:) בפיכוס ריבתה תורה תובל בתלמיכין לתשלומין, וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על לא יוסיף פן יוסיף (מכות ט:). דמקשינן הכאה לקללה. בפרשת יפלה המשפטים שמכן העניו גלה שפשוק אחד מפשיק ניניהן ואיכא למ"ד היקש הוא (יבמות קא:).

א) [מיי' פ"ה מהל' תובל הל"ח טוש"ע ח"מ סי' תכ סעי' ח]:

יג ב) מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' יב ועיין בכ"מ שמא לאחין ריש טוש"ע ח"ד סי' רמח סעיף ד:

יד ג) מיי' פ"ג מהל' תובל ומזיק הל' ג שמא עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף לה:

טו ד) מיי' שם פ"ה הלכה ג שמא שם טוש"ע שם סעיף ג:

טז ה) מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה יב שמא לאחין ריש טוש"ע ח"ד סי' רמח סעיף ד:

שיכול הואי[ה] וחייב במכה כו'. הוי מני למימר הואיל וכמיב נעמך כדאמר לעיל במקויים שנעמך: **ומה** מכה **אביו** כו'. ופס תאמר מה למכה שכן בחנק תאמר במקלל דנסקילה וי"ל דהיא גופה ילפינן הכתם דמכה מניו בסקילה מקל וחומר ממקלל ומיהו קשה לנסוף דילף דמקלל לאחר מיתה מייב גילף ליה שלא נעשה בו שלא נעמך כנעמך ממקלל דחייב ניהו לאחר מיתה ומכה פטור דבעינן נפש כדכרשינן לעיל (דף פד:) עד דעדיף מכוכה: **איש** איש מה **תלמוד לומר איש איש.** פירשתי שלהי פ' ד' מיתות (לעיל דף סו. ד"ה לרבות): **ושורו בישראל.** לאו לגמרי כישראל לשור של ישראל שנגח לשור של כותי פטור משום דקנסינן להו כדאמר בריש פ' ד' והי' (ב"ק דף לז:) ומיהו לגבי הכי הוי כישראל דשור של כותי שנגח לשור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם ושור של עובד כוכבים שנגח לשור של ישראל נין תם נין מועד משלם נזק שלם: **עד** שיכניסנו [ל]רשותו. משום דכתיב ונמלט בידו ומ"ג דבפ"ק דבמה מליעה (דף י:) גבי גמ וגניבה מלרכיון תרי קראי לרבויי דידו לאו דווקא דהוה הדין גמו מליטו קרפיפו דלמא כאן נמי יש שום ריבוי ומפשר דאם הגביהו מפילו נרשות נעליס חייב כדאמרינן גבי גניבה בפרק מרובה (ב"ק דף עט: ושם) לתנן התם מוכחו ויושא כו' אי נמי הכא דפטור ר' שמעון מכרו לקרובים דבעינן שיוליאנו מרשות לחיו כ"ש דכרשות נעליס לא מהני כלל:

מוגמרא

מידי דהוה לאחר מיתה מאי הוה עלה [ו]אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל [א]לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו [ב]חוץ ממסית שהרי אמרה תורה [ג]לא תחמול ולא תכסה עליו: **מתני'** [ג]המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה [ד]שהמקלל לאחר מיתה חייב [ה]והמכה לאחר מיתה פטור: **גמ'** ת"ר [ב]אביו ואמו קלל לאחר מיתה שיכול הואיל וחייב במכה וחייב במקלל מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים ועוד ק"ו ומה מכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך לא חייב בו לאחר מיתה מקלל שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך אינו דין שלא חייב בו לאחר מיתה ת"ל אביו ואמו קלל לאחר מיתה הניחא לר' יונתן דמייתר ליה קרא אביו ואמו [ו] אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר [ז]דתניא [ב]איש איש מה ת"ל איש איש [ו]לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו [ג]אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן באחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו [ו]עד שיפרט לך הכתוב יחדיו מנא ליה נפקא ליה [ז]מומקלל אביו ואמו מות יומת ואידך ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס ותיפוק ליה מאיש איש [ו]דברה תורה כלשון בני אדם וליתני חומר במכה מבמקלל שהמכה עשה בו שלא בעמך כבעמך משא"כ במקלל קסבר [ו]מקשינן הכאה לקללה לימא הני תנאי כהני תנאי דתני חדא כותי אתה מצווה על הכאתו ואי אתה מצווה על קללתו ותניא אידך אי אתה מצווה לא על קללתו ולא על הכאתו סברוה דכולי עלמא כותים גירי אמת הן מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומר סבר [ו]לא מקשינן הכאה לקללה לא דכ"ע לא מקשינן הכאה לקללה והכא בהא קמיפלגי מר סבר כותים גירי אמת הן ומר סבר [ו]כותים גירי אריות הן אי הכי היינו דקתני עלה ושורו בישראל אלא שמע מינה בהיקישא פליגי ש"מ: **מתני'** [ו]הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו ושתמש בו שנאמר [ו]והתעמר בו ומכרו הגונב את בנו רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים [ו]פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** ותנא קמא לא בעי עימור א"ר אחא בריה דרבא [ב]עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו [ג]בעי ר' ירמיה גנבו ומכרו ישן מהו [ד]מכר אשה לעוברה מהו יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך ותיפוק ליה דליכא עימור כלל לא צריכא ישן דזגא עליה אשה דאוקמא באפי זיקא דרך עימור בכך או [ו]אין דרך עימור בכך מאי תיקו ת"ר [ו]כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב אשה מניין ת"ל [ו]וגונב איש אין לי אלא איש שגנב בין אשה ובין איש ואשה שגנבה איש אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב ההוא [ב]מכל מקום תניא אידך [ג]כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אחד הגונב את האיש ואחד הגונב את האשה [ד]ואחד גר ואחד עבד משוחרר וקטן חייב [ה]גנבו ולא מכרו מכרו ועדיין ישנו ברשותו פטור מכרו לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים חייב [ו]הגונב את העבדים פטור

תני

דתוקמא כאפי זיקא. וכל כמה שהיא עבה מועיל יותר להגין בפני הרוח: **אין לי אלא איש.** כשהגנב איש: **וגונב איש.** שהגנב איש ולא אשה וקרא קמא דלא קפיד אגנב למהוי איש דכתיב נפש הלכך אין לי אלא איש שגנב בין אשה בין איש הוי איש כמוב גונב נפש ואשה שגנבה איש דכתיב וגונב איש ומפילו אשה גונבת משמע: **הגנב מ"מ.** והשתא דרשינן ליה בספרי (פתח כד ז) למעוטי גונב עבד[ו]: **ועדיין ישנו ברשותו.** ברשות הגנב עלמו שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו: **פטור.** שהרי לא גנבו: **לאביו.** מניו של גנב:

תני

מידי דהוה לאחר מיתה. דילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב. וא"ת והתנן מכה לאחר מיתה פטור והכא מיחייב ליה מהכתה דקתני הכהו וקללו הייבו טעמא דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן מחוסר ולאחר מיתה ליכא מחוסר דליכא נפש דנפקא ליה לעיל [פד:] מנפש ויוצא ליהרג ליכא מחוסר דמי הוא שלא דסופו למות: **מתני' שהמקלל לאחר מיתה חייב.** כדילף בגמרא: **והמכה לאחר מיתה פטור.** דמחוסר ליכא: **גמ' אביו ואמו קלל.** קרא יתירא הוא דהא כתיב ריבויא דקרא אבל יקלל את אביו ואת אמו: **מכה שעשה שלא כנעמך כנעמך.** דגבי מכה לא כתיב כנעמך למעוטי שאינו עושה מעשה עמך. והאי תנא סבר לה מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא המפסיק ביניהם: **לא חייב כו לאחר מיתה.** דהא מחוסר כתיב: **לרבות** את טומטום ואנדרוגינוס: **אין לי אלא אביו ואמו.** שניהם יחד: **אביו קילל ואמו קילל.** כרתם המקרא שמך קללה לאביו וכפוף שמך לאמו: **עד שיפרט לך הכתוב יחדו.** שפרט בחומש בשור וכחמור[ג] מדפרט לך ש"מ דאי לא לך הוי יחדו הוה משמע שור לבדו וחמור לבדו והא לאביו ואמו דריש שניהן נמי או אביו או אמו וסיפא לאחיו לאחד מיתה: **מומקלל אביו.** דיולה המפסיקים[ד]: **ואידך.** דמפיק לאחר מיתה מאביו ואמו קילל: **ולאחי נמי וכו'.** למתניתין קאי דקתני זה חומר במקלל מבמכה: **לימא** כי **תנאי.** תנא דמתניתין דלא תנא חומר במכה שעשה בו שלא נעמך כנעמך ותנא דבריימא דלעיל דתנא ומה מכה שעשה בו: **גירי אמת הן.** מתמילנן גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל שחינו עושה מעשה עמך הוא וכי היכי דעל קללתו פטור על הכאתו נמי פטור: **גירי אריות הן.** והכי הס כעובדי כוכבים גמורים: **מי הכי.** דלעמת פטור משום דגירי אריות הן: **היינו דתנא עלה.** במתני' דקתני אינו מלווה לא על הכאתו ולא על קללתו קתני ושורו של ישראל שנגח את שורו ושורו של ישראל שנגח את שור של כותי משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ואילו לעובד כוכבים תנן[ו] שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור ושל עובד כוכבים שנגח שור של ישראל נין תם נין מועד משלם נזק שלם: **מתני' שיכניסנו לרשותו.** דכתיב (שמות כב) ונמלט בידו ותניא במכילתא[ה] ונמלט אין מניחה בכל מקום אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן הוא אומר (במדבר כה) ויקח את כל מרלו מידו: **גמ' עמור.** שמוס: **גנבו ומכרו כשהוא ישן מהו.** לקמן מפרש לה הטעית: **מכר אשה לעוברה.** גנב אשה מעוברת ומכרה לעוברה אלא מכר הנוף אלא אינה עוברה מכור: **דליכא עימור.** לא ניכר ולא נעבור: **דוגא עליה.** דקמך עליו:

מוסף רש"י

לרבות בת. שקללה, אי טומטום שקלל (לעיל סו:). כשאר מכם (שם) קלל שניהם (חולין עח:). **אביו שלא אמו אמו שלא אביו.** אחד מהם, מנין (שם). **אביו קלל אמו קלל.** כשמלמנו שמך קללה לאביו, כפופי שמך קללה לאמו (ב"מ צד: וב"ר"ח לעיל סו: ושבועות כו: וחולין עח:). **למימרא דלא** הלי לו הלי דלא כתיב יאשיה לו הלי דהא כתיב ואביו ואמו קלל הוה ממיעא ליה דקרא כשניהן כאחד ממשמע משמע (ויומא נו:). **משמע** שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו. אביו ואמו משמע נמי לו הלי לו הלי (שם) ממחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו (ל"ל לו את) אמו, לעניין (ל"ל לו את) אמו, לעניין רחמון, משמע נמי אחד מהם, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו. כלומר שהוקרך לפרוט בכלאים שכמוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור וכחמור ופרט בו יחדיו, שלא תאמר לחרוש לחרוש בשור לבדו וכחמור לבדו, ואביו ואמו קלל דשניהן דרש ליה ר' יונתן לרבות את המקלל לאחר מיתה (לעיל סו וכב"ר ב"מ צה:). **דברה תורה כלשון בני אדם.** הכי משמעו בני אדם (נדה"ם ג.). **לא** מקשינן הכאה לקללה. לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו, דכתיב בעמך, כך לא לוקה על הכאתו (מכות ח.). **כותים גירי אריות הן.** דכתיב בספר מלכים (ג יז) וישלח ה' בהם את האריות, ונתגיירו דכתיב בהם בגיגות שומרון (ישמות כה:). יכותים כתיב בהם ורצ מלך אשור (מגחים) מכותה, וקרי ביה מתיב אחר מקומות (ב"ק לח:). והכי הן כשאר עובדי כוכבים (קדושין עה:).

הגהות הב"ח

(א) גמ' אביו ואמו קלל מגלת לרי יאשיה:

א) מכות יב., **ב)** [נכ"מ סי' מקע"ו פא:], **ג)** [נכ"מ סי' מקע"ו לעיל סו., **ד)** [שם כ"מ לד: סנהדרין עה:], **ה)** [נכ"מ לעיל סו. וכ"ק לח:], **ו)** [ויומא מ: ממחות 5: עח.], **ז)** [בכרות לג: קדושין כ: ום"ק, **ח)** [ישמות קע.], **ט)** [ישמות כב.], **י)** [שמות כה: ב"ק לח: נדה יו: מולין כא: קידושין עה:], **כ)** [מוספתה פרשה ה'], **ל)** [בכרים כב], **מ)** [שמות ג.], **נ)** [ב"ק לז:], **ס)** [מספתה פרשה ה'], **ע)** [בספרי שם: גיגוד גוו],

ג) [נכ"מ סי' מקע"ו לעיל סו., **ד)** [שם כ"מ לד: סנהדרין עה:], **ה)** [ישמות כב.], **ו)** [ב"ק לז:], **ז)** [בכרות לג: קדושין כ: ום"ק, **ח)** [ישמות קע.], **ט)** [ישמות כב.], **י)** [שמות כה: ב"ק לח: נדה יו: מולין כא: קידושין עה:], **כ)** [מוספתה פרשה ה'], **ל)** [בכרים כב], **מ)** [שמות ג.], **נ)** [ב"ק לז:], **ס)** [מספתה פרשה ה'], **ע)** [בספרי שם: גיגוד גוו],

תורה אור השלם

1. לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו:
דברים יג ט
2. כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו:
ויקרא כ ט
3 ומקלל אביו ואמו מות יומת: שמות כא יז
4. כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא ובערת הרע מקרבך: דברים כד ז
5. וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת: שמות כא טז

אלו הן הנחנקין פרק עשירי סנהדרין פו.

תני חנא. להך מתני' דקתני מכר לגבי חייב: **סמס ספרא.** מורת כהנים: **סמס ספרי.** ספר וידבר ומשנה תורה והמי קתמת לכי ימצא ליש[ב] במשנה תורה הוא: **אליבא דרבי עקיבא.** ממה שלמדו מר' עקיבא לחמור: **על כיס פלוני.** לא רצה להזכיר שמם שמשונין היו וזה לא היו נוהגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד מגיסים ונגיסים והיו מלויין תמיד עם גזי מביריהן ולא שמתייחדין: **ונמלא.** קרא יתירא הוא לומר ללמד שימצא בעדים מכי ימצא ונקבא: **למלויין כידן דמו.** המלמידים מלויין תמיד בבית הרב ואם גנב הרב אחד מתלמידיו ומכרו אינו נהרג: **אין לעבדים נוסף.** המגיים את העבד לא חייבתו תורה לתת דמי גנבתו: **וכי ינלו אנשים יחדיו והכה איש וגו'.** מהתם נפקא לן מיוצ בשת דכתיב[ג] וקלומה את כפה ממון אתה אומר ממון או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תמות עיך ונאמר להלן בעדים זוממין (דברים יט) לא תחוס עיך מה להלן ממון [ד] אף כאן ממון: **עבד שאין לו אחוה.** ואפי' עם אחיו בני אביו דכתיב (בראשית כג) עם הממון עם הדומה לחמור אינו אלא כבהמה: **אחיו הוא כמנוס.** כלל אמות שבתורה חייבת בהן עבד חייב בהן דגמר לה לה מאשה[ה]: **והכת.** דמתני' בגונב נפש דכתיב מאחיו: **ביבי דריש.** רבי יהודה לחייב על מי שחציו עבד: **מאחיו למעוטי עבדים.** הכת לרבי יהודה אין לו אחוה: **מבני.** יתירא[ו] דריש ליה דהוה ליה למכתב מאחיו בני ישראל: **מלא תגנוב.** המוור בעשרת הדברות דבגונב נפשות מתוקש לקמן בשמעתין: **דבר הלמד מעניינו.** מס מי אתה יודע במה הכתוב מדבר לא ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא נכתב אלמה ובמן במה כל הענין מדבר בנפשות לא תרצח ולא תנאף כל אלה חייבי מיתות ב"ד אף לא תגנוב בגניבה שיש בה מיתת ב"ד: **לא תגנובו.** בפרשת קדושים תהיו: **משלש עשרה מדות.** זו היא אחת מהן שיהא הדבר מעניינו למד: **במה הכתוב מדבר.** הענין של מטה ושל מעלה מזו: **בממון.** לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): **עידי גניבה ועידי מכירה.** שני כיתי עדים אחת העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר אין נהרגין כדמפרש טעמא ואזיל ואין לחייבו לא מקטלי אינו נמי אם לא החזו לא מקטיל דהוי לה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא משכחת לה דמקטיל אלא בכת אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה: פלוגתא דר"ע ורבנן בגמרא בחזקת הבתים. על פי שנים עדים יקום דבר[ז] ולא אחי דבר והאי דבר אחי דבר הוא אלא כל כת וכת דאי לאו עידי גניבה אינו נהרג משום עידי מכירה שיכול לומר עבדי מכרתי ואי לאו מכירה נמי לא מיחייב בגניבה: **בעדים המתרונים על בן סורר ומורה.** למען יעיל (דף עח.) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ואלמה מתרין בו בפני העיירן ובבתי עדים לשומים ומעידין עליו שאכל תרטימר בשר ושתה חצי יין מנגיבה מלקין אותו כדכתיב [דברים כא] ויסרו אותו העיירו מלקות חזר וקלקל נדון בסייף ומודה חזקיה בהך המרונים שהעידו שחזר וקלקל שהחזו שנהרגין ולא אחי דבר הוא דאי לאו שהודאת קמייתא בהי אחי דבר הוא עומד על פי רשעים אלה נקה על ידה תו לא שייכא ההוא שהודאת קמייתא והני בתרי כוליה דבר קא עבדי:

להלקותו

תני חנא קמיה דרב ששת א"ל אני שונה רבי שמעון אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו ואת אמרת חייב [א]תני פטור מאי קושיא דילמא הא ר"ש הא רבנן לא ס"ד דאמר ר' יוחנן [ב]סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה [ג]סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע: הגונב בנו: מאי טעמא דרבנן אמר אביי דאמר קרא [1]כי ימצא פרט למצוי א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה [2]כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הבי נמי כי ימצא פרט למצוי כגון של בית פלוני דשכיחן גבייהו הכי נמי דפטירי א"ל אנא [3]מונמצא בידו קאמינא אמר רבא [4]הלכך הני מיקרי דרדקי ומתנו רבנן כמצויין בידן דמו ופטירי: **גנב מי שחציו וכו'.** [ה]תנן התם רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת [ו]מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא [4]כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו מי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה ורבנן אחיו הוא במצות והכא היכי דריש ר' יהודה סבר מאחיו לאפוקי עבדים בני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין הוי מיעוט אחר מיעוט [ז]ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים לא משמע להו דהא אחיו הוא במצות בני ישראל מבני ישראל חד למעוטי עבד וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אזהרה לגונב נפש מנין רבי יאשיה אמר [5]מלא תגנב רבי יוחנן אמר [6]מלא ימכרו ממכרת עבד ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגניבה ומר קא חשיב לאו דמכירה ת"ר [5]לא תגנוב [2]בגונב נפשות הכתוב מדבר אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף כאן בנפשות תניא אידך [7]לא תגנובו בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן [ח]דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון איתמר עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהחזמו חזקיה אמר אין נהרגין רבי יוחנן אמר נהרגין חזקיה דאמר כר"ע [ט]דאמר [8]דבר ולא חצי דבר ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהחזמו שנהרגין מתוך שיכולים לומר הראשונים

מונמצא בידו קא אמינא. [ט] תימא דנסוטה פ' עגלה ערופה (דף מה:) דרשינן כי ימצא חלל פרט למלוי ופטרינן עיר שרובה עובדי כוכבים וי"ל דהתם כתיב בשדה ולהכי כתיב כמו בידו דהכא ולהכי קאמר דברים (דף נ:) גבי בתי ערי חומה ומצא פרט למלוי שלא ימכור ברחוק ורצחל (ה) וי"ל [י]כדפי' בקונטרס דהכא מרבוית דקרא: **יצא עבד שאין לו אחוה.** פירש בקונטרס עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו כדכתיב עם הממור ואם הדומה לחמור עם הדומה לחמור ומקשה לחלם כן גר ומשומרר נמי ונלמה לפרש שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו

קרויין אחוה מסמ"כ נגר:

בני ישראל [ל]מעוטי מי שחציו וכו'.

שלא כולו משומרר וגר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נזה דף לד. ושם) בני ישראל מיטמאין בזיבה וכו' שלא גרים ומשומרים לא ממעט וכן שלהי פ"פ [ם]ד"ג דמנחות גבי סמיכה בני ישראל קומכין ואין העובדי כוכבים קומכין ומשומרר וגר לא ממעטינן וכן בפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מערימין ואין העובדי כוכבים מערימין ולא ממעטין גרים ולא עבדים משומררין ותימה דבפרק כל המנחות בחות מלה (מנחות דף סח: ושם) גבי תפוסה למרינן בני ישראל מניפין ואין העובדי כוכבים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משומררים מניין תלמוד לומר המקריב וכן בפ' הערל (יבמות דף עד: ושם) ובשלהי פ"ק דכריתות (דף יז:) אלא כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משומרת מניין ת"ל אלה ושמא כל הני ים סוס רבוי למרבינן מיניה גרים ומשומרין[ם]: **דבר ואפי' חצי דבר.** וא"ת הא למרינן לקמן (דף 5.) קיים מקנת וביטל מקנת דשלר מצות דברי הכל פטור ופי' בקונטרס משום דכתיב לך הנניח אשר יזיד לדבר דבר דבר ואלא אלי דבר וי"ל דרבנן נמי מודו דדרשינן ואלא אלי דבר והא דפליגי עלייהו עקיבא היינו משום דסבר ליה דבר שלם כדמוכח במרובה (ב"ק דף ע:) ובחזקת הבתים (ב"ג דף נו: ושם) ולריך לחלק בדברים דים מקומות כה"ג בפ' ד' וה' (ב"ק דף מ. ושם) כופר שלם אמר רחמנא ולא אלי כופר ובפרק י"ם בכור (בכורות דף מה:) חומם ולא אלי חומם ובמרובה (ב"ק דף עא:) ממשה בקר אמר רחמנא ואפי' ממשה אלמי בקר ובפרק חומו ואת בנו (חולין דף עט: ושם) פליגי ר' אליעזר ורבנן בשה ואפילו אלי מקנת שה ולענין כיסוי בנלי ואפילו מקנת אלי ובפרק הנח על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) בשמולה מקנת אמולים ובכמוהם פרק אלמנה (דף נז: ושם) במקנת כסף כלל כסף ושלהי כסוי הדם (חולין דף פח. ושם) דם ואפילו מקנת דם ובריש בכורות (דף ג. ושם) בכור ואפילו מקנת בכור: **מתוך שיכולים עדים הראשונים כו'.** אין הטעם תלוי בהמירתם אלא במאי דעידי גניבה לחשובה לא לריכי לעידי גניבה שיש להלמרינן במרובה (ב"ק דף ע: ושם) למודה רבי עקיבא בשנים מומרים קידם ושנים בעל מ"ג דעידי גיהה לריכי לעידי קדושין [הוחיל] והן לא לריכי לעידי גיהה כויש דבר הוא:

גניבה

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מונמצא וכו' תימה דבסוטה. עיין בריטב"א מכות דף ח' ע"ב ד"ה התם מענייעל דקרא:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מונמצא וכו' כפ' בתרא דערכין גבי שדה אחוזה ומצא פרט וכו' ריגל בקרוב. נ"ב ול"ע דהכי בערכין איתא להדיא משום דהכא מענייעל דקרא ולכך דרשינן אע"פ דלא כתיב בידו:

מוסף רש"י

וכולהו אליבא דר' עקיבא. ממנו קבלו (שבועות ד:). **יצא עבד שאין לו אחוה.** עם יצרגל, שאינו בת בקבל, ל"ג עבד אין לו אחוה שמוקר בתחומו ונמלא אחיו, דכתיב עם החמור, וזה שמעתי (ב"ק פח. ע"ש במסורה"ש). **אחיו הוא במצות.** כל מלוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה, דגמר לה לה מאשה (שם). **דבר הלמד מעניינו.** זה אחד מי"ג מדות, מקבל שכתוב אתם ואין לנו ידעין כמה מדבר, הוי לומדו מעניינו (חולין קמ.) דבר שהם אלין מפורש בו כמה מדבר, הוי לומדו מן הענין, פרשה שנכתב בה כמה הענין מיילי (שם קטו:).

תורה אור השלם

1. כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ וָמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים כד ז
2. כִּי יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב עִם אִשָּׁה בְּעֻלַת בָּעל וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִישְׂרָאֵל: דברים כב כב
3. וְגנב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת: שמות כא טז
4. כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת אִישָׁהּ מיד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בְּמבְשָׁיו: דברים כה יא
5. לא תַרְצַח לא תִנְאָף לא תִגְנֹב לא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: שמות כ יג
6. כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ ממכרת עבד:
ויקרא כה מב
7. לֹא תְגַנֵּבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: ויקרא יט יא
8. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

לא א מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ג סמג עשין סה:

לב ב מיי' שם הל' ה:

לג ג מיי' שם הל' ח:

לד א ב ג ד ה ו ז ח ט
מיי' פכ"ו מהל' עדות הלכה ט:
לה י מיי' פ"ט מהל' סנהדרין הלכה ג:
לו כ מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ח:
לז ל מיי' שם הל' ה:

גניבה אתחלתא דמכירה היא. וא"ת ממאי מקטלי ליה מנו למימר לפוסלו לעדות נמנו וכ"ת דנעו המרלה וכיון דממרי שהתרו בו למיתה אלמא למיקטליה קא אתו אם כן למזקיק נמי לקטלו אע"ג דאתו נמי להלקותו כדאמכינן בפ"ג דכ"ק (דף כד. ושם) דעידי גניבה דאשוה ושניה אע"ג דאתו למיובי' אלי נזק כיון דאתו נמי לייעודי משלמי אלי נזק על העדלה עם הכת השלישית כשהוזמו שהשם כאות וא"ל דקסבר מזקיק דגניבה למודה קיימא כמו עידי קדושין ועידי ניסה ואע"ג דמיירי בשהתרו ביה מדמקטלי לרבי יוחנן מ"מ לא שייך בהו חיוב מיתה ואפשר דלמזקיק לא בעי התרלה ולר' יוחנן בעי אי נמי הש"ס לא מש בעומת דלפוסלו לעדות נאתו מדאינטריך ליעל למימר להלקותו ושמע מינטריך היכא דמפסיל מעיקרא וקאי:

עבדי מכרתי. וא"ת אי לאו למקטליה קא אתו אם יבאו עדים שהינו עבדו אם כן למאי קא אתו וא"ל דאתו למיים ניה למה לן טעמא דעבדי מכרתי אלא ודאי אתו ניה אם כן למקטליה קאתי וא"ל דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי וכי האי גוונא הוה אלי לאנויי בריש פרק היו בודקין (לעיל דף מא.) גבי נערה המאורסה:

אמר רב יוסף בו'. פלוגתא דעתך דרב יוסף בדאתו עידי גניבה וה"פ מתוך שהוא יכול לומר עבדי מכרתי אם לא היו בחיים עידי גניבה אם כן אין בעדותם ממש ואלי דבר הוא ואלני פריך ניה אם מתוך קלמר דמשמע דלאו דאפילו השתא נמי בחר דאתו עידי גניבה אלי למימר הכי: **קמ"ל** רמיזה לאו בלום הוא. בפ"ג דכ"ק (דף כד: ושם) גבי לייעודי מוכח ולייעודי גברא דמפקינן הש אלא דקא מרמזי דמחוי לא דמי לרמיזה דהכא דהש מיירי ברמיזה חשובה שבכל השלשה ימים בתו אלו עם אלו וקא מרמזי אבל הכא ברמיזה גרועה מיירי דלאו מילתא היא אי נמי דיני נפשות שאני כמופלא

דתימא רמיזא מילתא היא קמ"ל רמיזה לאו כלום הוא: **מתני'** זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר כי יפלא ממך דבר למשפט שלשה בתי דינין היו שם אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו אלו ואלו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר מן המקום ההוא אשר יבחר ה' חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון אינו חייב עד שיורה לעשות תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: **גמ'** תנו רבנן כי יפלא ממך דבר במופלא

להלקותו באנו והני אחריני כולי דבר קא עבדי ליה מתקיף לה רב פפא אי הכי עידי מכירה נמי (ה) ליקטליה מתוך שיכולין עידי גניבה לומר להלקותו באנו וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי והא איתמר עידי גניבה בנפש שהוזמו חזקיה ורבי יוחנן חד אמר לוקין וחד אמר אין לוקין ואמרינן תסתיים דחזקיה דאמר לוקין מדאמר חזקיה אין נהרגין דאי ר' יוחנן דיון דאמר נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל (ו)לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו איהו לא לקי אינהו היכי לקו אלא אמר רב פפא אבעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין כי פליגי בעידי גניבה חזקיה אמר אין נהרגין גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודה קיימא ר' יוחנן אמר גנהרגין גניבה אתחלתא דמכירה היא דומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו אמר אבי הכל מודים בבן סורר ומורה והכל מודים בבן סורר ומורה ומחלוקת בבן סורר ומורה הכל מודים בבן סורר ומורה בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו והכל מודים בבן סורר ומורה בעדים אחרונים שנהרגים מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והני כוליה דבר קא עבדי ליה ומחלוקת בבן סורר ומורה ישנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל אמר רב אסי עידי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף כמאן אזלא הא שמעתא דרב אסי כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר א"ל אביי דאי כרבנן נהרגין הא מתוך קאמר אלא אפילו תימא רבנן ובדלא אתו עידי גניבה אי הכי מאי למימרא לא צריכא דאע"ג דאתו לבסוף ואכתי מאי למימרא לא צריכא דקא מרמזי רמוזי מהו

להלקותו באנו. ולא העלנו להמיתו שלא יתענו שסופו לחזור ולקלקל: **להלקותו באנו.** על הגניבה ולא ידענו שימכרנו: **דלא לקי.** לגניבה למודה משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שלא ימכרנו יהרג: **עידי גניבה נפש.** שהעידוהו שגנב נפש: **מדאמר חוקיה אין נהרגין.** אם החמו לאמר שנתו עידי מכירה משום הכי לוקין אהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוי לגבייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד: **דאי ר' יוחנן דיון דאמר נהרגין.** אם כאו עידי מכירה לאחרי כן קודם הזמה ונגמר דינו ע"פ שתי הכתות והוזמו היכי לקו אם הוזמו קודם שנתנו עידי מכירה הא הוה ליה לאו דלא תענה(ו) לגבייהו בשעה שהעידו לאו שניתן לאזהרה שלא להעיד כן אלא יעידו ולא יוזמו עד שיתנו עידי מכירה ויגמר דינו ויוזמו ימותו: **וכל לאו שניתן לאזהרת ב"ד אין לוקין עליו.** ואפילו יפטרו מן המיתה אהרי לא לאזהרת מלקות ניתן: **אינהו היכי לקו.** הא לאו כאהר זמם(ז) הוא ואי משום לא תענה (שמות כ) לאו שניתן הוא מעשה הוא: **כעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי דנהרגין.** אם נגמר דינו על פי שתי הכתות: **לחודה קיימא.** ועידי גניבה אין נהרגין להורגו אלא להלקותו אבל עידי מכירה שבאין עמהן ומודין שהתרו בו למיתה מועלין לחותו ממלקות ומחייבין לחותו מיתה והוא לה מכירה דבר אלא: **אמחלפא דמכירה.** דקסבר ר' יוחנן לא לקי עלה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין נהרגין דאמינן אלא להורגו ואע"ג דאמינן לריכות זו לזו והוה ליה כל חדא וחדא אלי דבר מיקטל כרבנן: **ומודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו דאין נהרגין.** דאינהו ודאי למלקות אתו דכתיב ויסרו אותו (דברים כה): **הכל מודים בו'.** כלומר יש עדים בבן סורר ומורה שהכל מודים באחת מכתותיו לפטור ויש כת שהכל מודים בו לחיוב ויש כת בבן סורר ומורה שנחלקו מזקיק ורבי יוחנן לפי מה שאמרנו במחלוקתן: **שנים מומרים בפנינו גנב.** משל אהרי מעות לקנות בשר ויין בפשה שניה אחר שלקה: **ושנים מומרים בפנינו אכל.** הבשר בראשה אחרים אחרים אלו מיד עד שיגנוב משל אהרי ואכל בראשה אחרים(ח) הרי שתי כתות לריכות זו לזו ואין הראשונים יכולין לומר להלקותו בהנו והוה ליה אלי דבר לחזקיה דאמר לה כר"ע דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין כרבנן: **עידי מכירה בנפש.** ולא כאו עידי גניבה על כך בפנינו: **הא מסוף קאמר.** אפי' אלי דבר אין כאן שהרי היה לו להגיל נפשו מד"ש בשעה זו: **וכדלא אתו עידי גניבה.** קאמר רב אסי וכדפרישית שהיה יכול לומר עבדי מכרתי: **לכסוף.** אחר שהעידו עידי מכירה כאו עידי גניבה ונגמר הדין ע"פ שניהם: **ואכתי מאי למימרא.** כשהעידו הראשונים לא היה הדין לאוי ליגמר על פיהם ויכולין לומר לא היינו יודעין שיזופו עידי גניבה עלינו: **דקא מרמוי רמוזי.** הני להני: **מתני' ג' כתי דיינין היו שם.** בירושלים דמשמעי הא קרא (דברים יז) ועקמת ועלית: **אחד יושב על פתח הר הבית.** הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: **ואחד יושב.** למעלה הימנו כשעבדו עזרת נשים ונתיץ לפני עזרת ישראל: **ואחד בלשכת הגזית.** שהיא בניוה בתוך העזרה חליה בקודש וחליה בחול כדלמרינן בפרה יומא (דף כה.): **כאן לזה שעל פתח הר הבית.** זקן זה שהורה בשערו ומלק ב"ד שבשערו עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלים ולשאול ובאן הוא וביח דין שבעזרה לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תחילה: **תלמיד שהורה לעשות.** תלמיד שלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעזרה ובאו לב"ד הגדול ושאלו ומזר לעירו והורה כשתחילה פטור שאין לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדאמרי' בגמ' [פו.]: **נמלא חומרו קולו.** חומר שהחמירו עליו שאינו רלוי להוראה עד שיהא בן מרבעים שנה(ט) נעשה לו קל לפטורו מן המיתה:

ו) [שבת קנד. עירובין ח: בבא קמא עד: מכות יג: שבועות ד.], ב) [ב"ק כד:], ג) [ל' חומרים כך הגי' במשנה שבמשניות ושני' תוי"ט], ד) [כריתות ג.], ה) [כפשר המשנה לכרך], ו) [שמות כו, ו] [דנכרים יט], ז) [לעיל עח.], ט) [פוטה כב:].

תורה אור השלם

1. כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יז ח
2. וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יורוּךָ: דברים יז י
3. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֵת שָׁם אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: דברים יז יב

הגהות הב"ח

(ה) גב' עדי מכירה נמי ליקטלו:

מוסף רש"י

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד (מכות יג.) שלא יעשה כן, שחתראתו עליו מיתת ב"ד (ערובין יז: ב"ק עד:). אין לוקין עליו. למיתת ב"ד שהרי הוא עצמו של לאו (ב"ק עד:) שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות בשאר לאוין, שהרי הולכך להזהירו, שאם לא כן לא יוכל לחייבו מיתה (מכות יג.) אפילו לא התרו בו למיתה ואתרו בו למלקות, דהשתא לא מיקטיל, אפילו הכי לא לקי, דללאזהרת מיתה ניתן ולא למלקות (ערובין יז:).

גמ' כמופלא שבכ"ד. במומחה לב"ד למעוטי תלמיד: **ממך זה יועץ.** שנחלק בעיבור השנה הקרוי סוד ועלה כדמפרש לקמן: **וכן הוא אומר.** לגבי יועץ כתוב ממך: **זו הלכה למשה מסיני.** שאף עליה הוא נהרג: **למשפט זה הדין.** לפ שנחלק בדבר הלמד בדין ג"ש גם הוא נהרג ולילוי דין ממש כתיב להדיא בין דין לדין: **בין דם לדם דם לידה בו'.** שנחלקו בדם לידה מי בדם זיבה: **ובין נגע לנגע.** שנחלקו בנגעי אדם מי בנגעי בגדים: **דברי ריבות.** ה"ל למכתב דבר ריב וכתיב דברי ריבות לרבות מרמין וערכין והקדשות שהן נמין ומליס ע"י דיבור הפה: **זו הסנהדרין סוטה.** שהיא על ידי ריב שביניה ובין בעלה: **ועריפת העגלה.** שהחלל נהרג ע"י מריבה: **ושפרת מלורע.** שאף נגעים ע"י ריב של לשון הרע הם באים: **זה לקט שכחה ופאה.** שהן לעניים שכתוב בהן ותלטו בשעריכם[ס]: **וקמת מביא דין.** מדכתיב וקמת מכלל דביושבין עסקינן והיינו ב"ד שיושבין במקום הקבוע להם עד עת החוכל ושם נמין כל הצריכין לדין ולהורלה בכל עיר ועיר ומזהר רחמנא לב"ד של לותה העיר שהמחלוקת ביניהם ילך ולישאל: **מלמד שביא המקדש גבוה מא"י.** וקמת ועלית אל המקום ש"מ מין לך עיר בא"י שאין יכולים גבוה ממנה: **ואי"י גבוה מכל הארלות.** תנא דבריית' קא מסיק למלתיה ולאו מהאי קרא יליף ולקמן מפרש מעלן: **אשר תעלה ובו' מכל הארלות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם.** ש"מ דלמתם גבוה מכל הארלות דכתיב העלה: **מה להלן דבר שחייבים בו.** כלילפינן בהוריות (ח.): **תרגמא לי.** להאי מתניתא דלעיל דקתני דמיקטיל אכל הני דחמיד בה הלכה וגזירה שוה וערבים והקדשות וכולהו הך דתנא בה דחיתוק כר"מ דאמר אין מייב אלא על דבר שזדונו כרת בו': **כדתנן הס העידו.** כלומר מי שפלונתא[ע] דהך תנאי פליגי זקן ממרא ורבנן: **הס העידו.** ר' יהושע ור' פפייס נמס' עדיות: **שמעברין אפ הצנה כל אדר.** ופע"פ שלא נמלטו לעבר קודם הפורים וקרלו את המגילה בלדר הרלזון ואחר כך רלו שהצנה צריכה להתעבר ועבורה: **שהיו אומרים בו'.** לפיכך הולרכו להעיד כן שהיו אותר מכמים אומרים עד הפורים מעברין ושוב אין מעברין. וטועמא מפרש בגמ' (ח.) דמן הפורים ואילך לדרוש בהלכות הפסח דתניא אומרים אלא בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכי מרחק להו לא לייתי לשלושי ב"ד שבבר שמעו מן הדרשנים לעשות הפסח בשוף ל' ואתי לזלזולי בחמץ: **דאי להאי גיסא.** אם אמרו ב"ד שבלשכת הגזית שמעברים אחר הפורים מעובדת כר' יהושע ור' פפייס והוא אמר אינה מעובדת קא שרי ממן בפסח: **ואי ליפכא.** נמי שרי ממן בפסח דזדונו כרת: **הלכות אחד עשר.** יום אחרון של י"ג שבין נדה לנדה. קיימא לן (נדה עב:) י"ג יום שבין נדה לנדה למשה מסיני משעברו ז' ימי הנדה אינה מוזרת להיות נדה עד שיעברו י"ג יום לכל דמיס שרואה בהם דם זיבה הם ואם רלתה בהם יום או יומיים לרופים שומרת יום ג' ואם פסקה ולא רלתה בו טובלת בו ביום וטהורה ואם רלתה ג' ימים לרופים הוית זיבה לקרבן וטבילה מיס חיים. ואפליגו רבי יוחנן ורבב"ל בהלכות יום האחרון: רבי יוחנן אמר הלכה אחת נאמרה בו ר"ל אמר אחי הלכות נאמרו בו ליחלק משלפניו והך פלוגתא בשאלתי מפסח נדה ותאמר בתרתי ליעי ואד מיניהו נקט הכא: **עשירי רבי יוחנן אמר הרי הוא כתשיעי.** מה הרואה בתשיעי לריכה להיות שומרת עשירי שהרי רואה בלילוף ג' לזיבה ושמא תראה בעשירי הרי שנים ותחזור ותראה בתחר עשר הרי ג' אף הרואה בעשירי לריכה להיות שומרת תחר עשר ואע"פ שעשירי הינו רואי לילוף ג' שאין שנים עשר מלטרף עמהם לזיבה להיכא דלא רואה ג' לרופין להיות זבה בהנך י"ג יום הוי יום שנים עשר שחלת נדה והיינו דקאמר רבי יוחנן הפס הלכתא י"ג הלכה אחת נאמרה בו ליחלק משלפניו ומאי חיכו דלא נעי להיות שומרת שנים עשר נגדו דהא לאו מימי זיבה הוא אבל שוה לשלפניו להיות שימור לרחיית עשירי כשם שהעשירי שימור לרחיית תשיעי: **ור"ל אמר עשירי לתחר עשר מה תחר עשר לא נעי שימור.** שנים עשר שהרי אין השנים עשר מימי הזיבה אף עשירי לא נעי שימור להיות שומרת י"ג דלא נאמרה שומרת יום נגד יום אלא נרחויה לילוף ג' הלכך לר"ל שתי הלכות נאמרו ביום אחד עשר ליחלק משאר יומים שלפניו מאי שנית לריך שימור ואחת שאין נעשה שימור לרחיית עשירי. ומי מילוג זקן ממרא ורבנן בהלכות אחד עשר כדמילוגו ר"ל ורבי יוחנן הוי דבר שזדונו כרת על שומרת יום נגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרא טו) כל ימי זוב טומאתה וגו' ודרשינן [נדה עג.] ימי וכל ימי:

במופלא שבב"ד. מוממה למעוטי תלמיד ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתין כדפריסית שלהי פרק קמא (דף טז:): **שבית** המקדש גבוה. לאו מכל מ"מ דאיכא עין עיטם דמילי מיניה כדאמר בפיזהו מקומן (זבחים דף נד:) שבור למנייה בעין עיטם דמילי אי נמי כותלי בהמ"ק גבוה מעין עיטם שבונהן ק' אמה: **מלמד** שהמקום גורם. לאפוקי מנחן בנית פאגי והמלה עליהם כדאמרינן לעיל בפרק קמא (שם ד:): **דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח.** תימה הא מ"ד עד הפורים מודה דאם עברוה אחר הפורים מעובדת דלוקא בניסן הוא דאמר בפרק קמא (דף יב: ושם) זה ניסן ואין אחר ניסן אבל מבן לאחר הפורים מדבנן בעלמא הוא דאמור כדמפרש בפרק קמא דר"ה (דף ו. ושם) מ"ט דמ"ד עד הפורים כיון דאמר מר שולטין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום אמי לזלזולי בחמץ וכיון דאם עברוה כ"ע מודו דמעובדת לא קא עבירה כ"ע ומדו ורשב"ל אומר עשירי כאחד עשר. ות"ת ולרשב"ל אי אמר זקן ממרא בכרי יוחנן אחמי מיתייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת וי"ל דמשכחת לה אי נגעה בבכר של תרומה וקידש בו את האשה לפי שהוא סבור שמותר לאכול בתרומה ואין בעלה חייב כרת אלא מיתה בידי שמים ואי נמי בשאר כהן שאכל בשוגג ולא ידע שהוא טמא ואין לו כפרה אלא מיתה בידי שמים ואין כאן כרת

מג א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ו ופי"ח מהל' מכשכ הל"מ) סמג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע יו"ד סי' קפה סעיף ב:

מד ב מיי' שם פי"ו הלכה ו סמג שם:

מה ג מיי' שם פי"ז הלכה ו סמג שם:

מו ד מיי' פ"ב מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין לד:

מז ה מיי' שם הלכה ט:

מוסף רש"י

מעין אחד הוא. דם הבא בימי לידה ודם הבא בימי טוהר, ממעין אחד הן נלמין (נדה לה:). **התורה טימאתו.** כל שבעה לזכר וי"ד לנקבה, והתורה טיהרתו. תאר מכן (שם). **נסתם הטמא.** לאחר שבועים ונפתח הטהור, **נסתם הטהור.** לאחר שמונים ונפתח הטמא (שם). קישתה. ממעמ ולד, **שלשה ימים בתוך אחד עשר יום.** שבין נדה לנדה, ולאחר כל שלשתן הימים לרופין (שם לו:). **שפתה.** מלעגה, **מעת לעת.** ברציעי, **וילדה.** מיגלגי מילתא דמסיים שלאחר לג בלו ממחת ולד, הלכך הכי זו יולדת בזוב, אבל אם לא שפתה תמוך לנידתה, כל ימים שלאחר ממחת ולד הוא, ואחמת טהריכו מיבה, דכתיב זוב דמה, דמה ממחת עלמה ולא דמה ממחת ולד (שם). **לילה ויום.** לשם שפתה נחני יום שניני וילדה יום ראיני **לשפתה מעת לעת,** אין זו שופי, אלא אם כן שפתה לילה ויום שלאחר הלילה כלילי שבת ויומו (שם). **ששפתה מן הצער ולא מן הדם.** לשע"ז למזיא דם הוי שופי (שם). שנקראין בית דין הצוף. שעבדו על מקנת חכמים (לעיל ג.). **לדברי הכל.** דפלוגי בשפלה, אין דיניהן דין. ולמעמיכן ר' אבהו דבדין כולהו מודו דבשעין ג' (לעיל ב:). **ונתת נפש תחת נפש ממון.** שם ממון יהיה אמתה השפה יתן ממון דמי השפה ליורשיה, שאין עליה חיוב מיתה, שלא נתכוין לה שלא לתניהו נתכוין, דכתיב וכי יגפו אנשים (ימדיו) וקבר רבי נתכוין להרוג אלא זה והרג אלא זה פטור ממיתה ומשלם ממון (מגילה יא.). **נאמר נתינה למעלה.** לענין דמי ולדות כתיב ונתן בפלילים (שם). **ונאמר נתינה למטה.** ונתת נפש תחת נפש (שם). **ממון.** ומאי נפש דמי הנפש (שם). **מכות.** מלקות מרבעים (לעיל ב.). **אם בהרת קדם לשער הלבן טמא.** דשער לבן מסימני טומאה וכגון שקדמתה בהרת, דכתיב (ויקרא יג) והנה נהפך שער לבן בנהרת (נדה יט. וכעי"ז בתוספות שם. וכעי"ז נדה שם). **בשני גריסין.** שיעור נגע בגרים לאוכל ולטהר (נדה שם) ושתי גריסין על שתי אוכנים, דכתיב (ויקרא יד) וטלה את האוכנים מהרי משמא ובכל אחת שיעור נגע (לעיל עא.). **בקרן זוית.** ואומן שתי אוכנים יהיו בקרן זוית, אחד בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משוך בשתיהן, מרכז ג' גריסין ולמטה בגרים, שיהא בכל לבן בגרים על גרים (שם) דבשהוא מוטל מרכז על ג' אוכנים נמלא בכל לבן גרים על גרים בשיעור נגע (נדה יט.).

דין בתו מאנוסתו. נכולהו משכח פלוגתא בר מהמי ורוצה לומר למין זקן ממרע מודה בגזירה שוה זו:

עקביא בן מהללאל **מטמא.** ולא על גב דעקביא מחמיר זמינן להויח קולא כגון שרוצה לס לחזוס ומשלימתו לס ירוק:

בלילי שבת ויומו. לאפוקי יוס מחלה ואחר"כ לילה אלא ג"כ שפתה לילה אלא ואחר כך יוס אלא כלילי שבת ויוס שהיוס הולך אחר הלילה: **בפלוגתא** דרבי יהושע ורבנן. פי' בקונטרס לרבנן אס נכנס למקדש מייב ולרבי יהושע פטור ולא יתכן דאמי אס אי גוונא לא מחייב זקן ממרע כיון שהוא בעולה ויוכל להא ילפינן לעיל דבר דבר מוגעלם דבר לתנן בפ' [כור] כהן משוח (הוריות דף ט.) מביאין עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו ויש לפרש כדפריכית לעיל[ע] בכבר אל תרומה: **רבי** יהושע **אומר ביהה.** פירש בקונטרס כאילו כיהה הנגע להוא מסימני טהרה כשמתנה בו לוכן אלו לאחר הסגר וקשה היכי פריך בשלמי מיר (דף סה:) ודילמא כיהה וטמא הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה וטמא היינו ת"ק וגלאה כגירסת ר"ח קמה בקו"ף ול"ג אומר כלומר ר' יהושע הקשה ולקדק נדבר כמו [ב] הקשה את שייני וכן מקשו לקמיימת בשוקת (יבמות דף קי:) מאספים לחפופת של בני אדם כלומר עמדו למניין ולא ידע הש"ס אס להניא ליה לת"ק או למתוך ולהכי בעי מאי קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי לריש שבועות משמע דיש כיהה טמא לאחר אחס והתולה לאחרים בהרת קדם לשער הלבן טמא אם שער הלבן קדם להבהרת טהור ספק [ג]טמא רבי יהושע אומר כהה מאי בהה אמר [ד]רבא כהה טהור נגעי בתים בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן [ה]דתנן רבי אליעזר [ו] ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשני גרסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גרסין ורחבו כגרים מאי טעמא דר' אלעזר בר"ש כתיב [ז]קיר וכתיב [ח]קירות איזהו קיר שהוא בקירות הוי אומר זה קרן זוית נגעי בגדים בפלוגתא דר' [ט](יונתן) בן אבטולמוס ורבנן [י]דתניא ר' [כ](יונתן) בן אבטולמוס אומר מנין לפריחה

דרך יחק כר מבודימי בשלו הן הנסרפין[ס] פריסיס לס גבי בתו מלמנסתו דמהמי דינא יליפינן והוא דבר שבועו כרת: **הירוק טקציה בן מהללאל טמא.** דס הירוק הוי דס הנדה. ומס אמר זקן ממרע כעקביא בן מהללאל מייתי לה למיוב כרת שפעמים שרואה דס הירוק במחלת נדותה ולבסוף ג' יומים רואה דס שדוס ופוסקת והיא מתחלת למנות שבעה יומים מלמיית דס ירוק וטובלת ומשמשת עם בעלה ג' יומים נגדותה לפי שדס הירוק טהור הוא והיה לה להתחיל למנות מלחייית דס שדוס: **מעין אחד הוא.** דס הבא בשבועיים של נקיבה שהוא טמא ודס הבא לאחר שבועיים שהוא טהור ממעין אחד הוא: **שפורה טימאתו.** כל שבועיים: **ושפורה טיהרתו.** לאחר שבועיים ומזרה וטימאתו לאחר שלשן ימי טוהר: **ולוי אמר ג' מעיינות הן נסתם הטמא.** לאחר שבועיים ונפתח הטהור וכשנסתם הטהור בסוף ימי טוהר נפתח הטמא. ואחמי' בסמ' נדה [לה:] מאי ניייהו בשופעת מתוך שבועיים לאחר שבועיים לו מתוך שמונים לאחר שמונים לרב אחא בר יעקב משום רבי יוחנן דס מעיינה בתוך שבועיים ויוצא דס לאחר שבועיים ממנה טהור ולוי טמא עד שתסתום שעה דיממ נסתם הטמא והשופעת מתוך שמונים לאחר שמונים לרב טמא וחע"פ שזהו מעין עצמו של ימי טוהר ולוי טהורה עד שיסתום מעין הטהור ויפתח מעין הטמא. ומי מיפלוג זקן ממרע ורבנן בהא קמאי לידי כרת לי רבנן כרב והוא כלוי מיכא כרת לאחר ימי טוהר ולי רבנן כלוי והוא כרב כרת בתחלת ימי טוהר דרב לקולא ולוי לחומרא: **קישתה ג' ימים כתוך אחד עשר יום כו'.** כתיב בפרשת זבה בשלא אחד עשר יום שבין נדה לנדה שהם הימים המציחין לידי זיבה ותנא בי יזוב זוב דמה ימים רבים[ע] ותניא בפרק בנות כותים (נדה לו:) דמה מחמת עלמה ולא ממחת ולד מגיד שדס הקישוי שיצא קודס הולד מחמת לער הקישוי היו מביאה לידי זיבה וכ"ש דס שלאחר הולד אבל דס לאחר ג' ימים לרופין בהן מתוך קוטי ושפתה קודס יליאת הולד יום אחד מעת לעת שבקטה ונחה מלערה ואח"כ יולדה בין ממוך קוטי בין מתוך שופי הרי זו יולדת בזוב לפי שבין שלאחר ג' שפתה ליגלגי מילתא דלאו מחמת ולד ועשית בהן זבה למנות ז' נקיים לבין

לפריחה כבגדים. מס פרוס תפרח הנרעת ונתמלא כל הבגד: **מדם שפריחה כאולו טהור.** דכתיב (ויקרא יג) מס פרוס תפרח הנרעת וגו' ופליגי רבנן עליה. והיכא דפריחה כבגד כולו והכניסו למקדש או הנוגע בו נכנס למקדש לרבנן מיבד ולר' יוחנן פטור: **המעריך פחות מכן מדם.** לאמר על פחות מכן מדם ערכו עלי והתורה לא נתנה לו ערך דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ומס מכן מדם וגו': **ר"מ לומר נותן דמיו.** כמה שהוא נאמר בשוק דקסבר מין מדם מלא ערך לפחות מכן מדם וגמר ואמר לסס דמיס ולרבנן פטור. ומס כס ניזכר ומסכנו לר"מ הוי הקדש ומין מסס מתקדשת בו אלא מס כן יודע בו כדתנן (קידושין דף נב:) ובהקדש במזיד קידש בשוגג לא קידש ולרבנן לא הוי הקדש והרי הוא של בעלים לקדש בו המסס והאחר שקדש בו אינה מקודשת. פ"י לר"מ הוי הקדש והנהנה ממנו מניא לסס מעילות והרי אותו מסס קדש קדשים והאוכלו בטומאת גופו חייב כרת ולרבנן לא הוי הקדש והרי של בעלים הוא והנהנה ממנו לא מעל ומס הניא מסס מעילות חולין לעזרה הוא ומין חייבין עליו משום טומאה: **לבדק הבית.** ומועלין בהן: **לכהנים.** ומין מועלין בהס: **שחל על קדשי קדשים.** כדתנן (ערכין דף כח:) מתריס מסס מת קדשיו מס נדר נותן דמיהס ומס נדבה נותן מת טובתס כפי חלק שיש לו בה כדמפרש במסכת ערכין בפ' המקדיש: **לינזרו.** מזלג קטן שטווין בו וזהב: **י' לכהנים.** כדמפרש בפרק קמא(ס) י' לכהנים כתוניס בפרשה. מס נפדית בפחות מעשרה ני מסס עדיין הקדש היא ומועלין בה ולרבנן אין מועלין בה: **המקנא לאשתו.** המתרה באשתו אל תסתרי עס פלוני: **ומשקה על פי עד אחד.** שבא ואמר אני ראיתיה שנסתרה ואס לא השקה נאסרת עליו ואין נאסרת (סוטה דף כא.) אלו לא טומאת ולא טומאה כתוניה התומרת איני טומאה והיכא דליכא עידי סתירה ואמרה איני טומאה לרבי אליעזר אין לה כתובה לרבי יהושע יש לה כתובה שאינה נאסרת עליו ואס מכרה לאחר כתובתה קנה. ואס מופס ממונו של זה כדי כתובה הרי הוא שלו לקדש בו את האשה ולרבי אליעזר הוי גזל ולא קידש: **מאין היו מודדין.** לידע אי זו עיר קרובה אל החלל: **מעטורו.** ואומה שקרובה לטהורו תניא את העגלה ולא הקרובה לאחורו: **ר' עקיבא אומר מטומעו.** ובמסכת סוטה (מה:) מפרש טעמא מר סבר עיקר מיותיס בנפיס ומר סבר עיקר מיותיס בטהורים: **ממקום שנעשה חלל.** דהיינו מלותריה דסתס חלל מן הלואר כדמפרש התס לתת לותך על לוחמי חלל דשעיס (יחזקאל כג). ותנן (קידושין נו:) המקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת ואס מדד זקן ממנה מטיבורו וב"ד מחוטמו והביאו חלו עגלה ואלו עגלה למד זו עגלה תסורה ואין מקדשין בה וזו אינה עגלה ומקדשין בה ואמר הוי מיפכא: **אין לו טהרה עולמית.** דבעינן קרא דכתיב כדאמרן בנגמר הדין (לעיל מה:): **נותן על מקומו.** על מקום הבועלן נותן דס האשה וטהור ליבעם למקדש ולאכול קודש דהיינו זדוני כרת: **שלא אינן נקט.** אמין דרך להפקירן: **שלשה אינן שבאה.** בפיפרש"י ילוף לה מקרני בפרשת שבאה. ואס נאלן זקן ממנה ואמר אף אלשה שבאה ובא עני ועטלן ובא בעל הבית ועטלן ואינו זקן ממנה הוי גזל ואין מקדשין בו אלשה ולרבנן מקודשת: **מלוס פיאה מפריס מן הקמה.** דכתיב לא תכלה (ויקרא כג) אלא הנח לפניהס והס יקלרוהו: **מרחו.** כ"כ נתחייב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה אל הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו אל הפאה שאילו הפריסה לא היו עניים לריכין לעשרה דלקט שבאה ופאה פטורין מן המעשר: **אף מפריס מן העיסה.** אס טחנה ולש"ק טחנה פטור דקנייה בשיעור. ואס בא עני ועטל כדי פאה מעשרותיה לר' יאמעלו לא הוי גזל לרבנן הוי גזל: **עקביא בן מהללאל.** נחלק על חכמים בלאכת הגזיעי **בד' דברים** במסכת עדיות (פ"ה משנה ו) שהיה אומר לבנו בשעת מיתתו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר אתר ואתה מפני מה לא חזרתה בהס אתר לו אני שמעתי מפי המרובים והס שמעו מפי המרובים הס עמדו בשמועתן ואני עמדתי בשמועתי אבל אתה שמעת מפי היחיד וכו': **על קינויו.** שקינא לאשתו אל תסתרי עס פלוני: **קינוי מחול.** ואס נסתרה אינה נאסרת עליו:

לפריחה בבגדים שהיא [א]טהורה נאמרה קרחת וגבחת באדם ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור [ו]דברי אלו הערכין והחרמים והקדישות הערכין בפלוגתא דר"מ ורבנן [ג]דתנן [ד]המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים [ה]לא אמר כלום החרמים בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן דתנן [ו] ר' יהודה בן בתירה אומר סתם חרמים לבדק הבית שנאמר [ז]כל חרם קדש קדשים הוא לה' וחכמים אומרים [ח]סתם חרמים לכהן שנאמר [ט]כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו אם כן מה תלמוד לומר קדש קדשים הוא לה' [י]שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים הקדשות בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן דתניא [יא]ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו צינורא של הקדש [יב]צריכה עשרה בני אדם לפדותה ריבות זה השקאת סוטה וערופת העגלה וטהרת מצורע השקאת סוטה בפלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע דתנן [יג]המקנא לאשתו ר"א אומר מקנא על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו ר' יהושע אומר [יד]מקנא על פי שנים ומשקה על פי שנים ערופת עגלה בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא דתנן [טו] מאין היו מודדין רבי אליעזר אומר מטיבורו ר' עקיבא אומר [טז]מחוטמו ר' אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו טהרת מצורע בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דתנן [יז]אין לו בהן יד בהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן לו על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר [יח]נותן על של שמאל ויוצא בשעריך זה לקט שכחה פיאה לקט דתנן [יט]שני שבלין לקט שלשה אינן לקט שכחה שני עומרין שכחה שלשה אינן שכחה ועל כולן ב"ש אומרים שלש לעני וארבע לבעל הבית פיאה בפלוגתא דר' ישמעאל ורבנן [כ]דתנן [כא]מצות פיאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין יפריש מן הכרי עד שלא מירחו מירחו מעשר ונותן לו משום רבי ישמעאל אמרו [כב]אף מפריש מן העיסה: **ג' בתי דינין וכו':** אמר רב כהנא הוא אומר מפי השמועה והן אומרין מפי השמועה אינו נהרג הוא אומר כך הוא בעיני והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג וכל שכן הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג עד שיאמר כך הוא בעיני והן אומרים מפי השמועה תדע שהרי לא הרגו את עקביא בן מהללאל ור' אלעזר אומר אפילו הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו נהרג כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל ואם תאמר מפני מה לא הרגו את עקביא בן מהללאל מפני שלא הורה הלכה למעשה תנן כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה והם אומרים כך הוא בעינינו לא הוא אומר כך הוא בעיני והם אומרים מפי השמועה ת"ש [כג]דאמר רבי יאשיה שלשה דברים סח לי יועידא מאנשי ירושלים [כד]בעל שמחל על קינויו קינויו מחול

מרחו מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאמר ליה בגירה כל זמן שלא הפריס פיאה ולא בירלה היה הכל שלו ומחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר ולש"ק תרומה נמי לחני שמורס ונותן לו וכ"ש לתרומה גלאו הכי יפריס העני דכל פיאה חייבת בתרומה מדלא לאס כן הרי הוא מקדיס מעשר לתרומות גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות פ"ק [מ"ה] אין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפיאה וי"מ דלהכי לא תני תורס בהדי הפיאה הפקיר לאחר מירוח פטור מן התרומה (דתנן במסכת מעשרות פ' שלשה מינין) פירות ממורחין בשדה מכונסין לאסורין משום גזל מפוזרים מותרין אין כך אין כך חייבין במעשר ופטורים מן התרומה ולימא דבירושלי מפרס להכי פטורין מן התרומה לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אס כן נתרמה ממנו תרומה גדולה לפיכך אין צריך לתרוס כשמנלא פירות דמסתמא הופרסה מהס תרומה גדולה ונראה לפרס דמשום דתרומה דבר מועט לא מס להזכיר(ס):

קינויו מחול. היינו דוקא קודס שנמסקה המגילה אבל לאחר מיכן אין יכול למחול:

מסית

מוסף רש"י

לפריחה בבגדים. אס פרחה אלרעת בכל הבגד (זבחים מט:). **שהיא טהורה.** ואע"פ שלא נאמר אלא בסתס ואס פרוס תפרח אגו' (נדה יט:). **המקנא לאשתו.** ליאשת דקלא נקט (במדבר ה:) ונקט את אשתו (סוטה ב:). **מקנא על פי שנים.** אס בא להשקותה שני עדים שאתר לה בפניהם אל תסתרי עמו, ואס לא קינא לה בפני שנים אינה נאסרת עליו בסתירה ואינו משקה (שם). **ומשקה על פי עד אחד כו'.** ואפילו אין עדים שנסתרה אלא על אתד או הוא עלמו לומר לאיתיה שנסתרה אתר שקינאתי לה, נאסרת בסתירה עד שתשקה, ולקמן יליפינן מקראי שתשקה לוותרה מקראי עליו מפקח (שם). **ר' יהושע אומר.** לריך ג' עדים אף לאתיהה (שם). אין לו. למגורש, בהן יד כו' אין לו טהרה עולמית. לפי שאין יכול לקיים בו מתן סס ושמן על בהן ידו (גיר מו:) דבעינן קרא כדכתיב (ויקרא מא:). **רבי אליעזר אומר כו'.** לא בעי קרא כדכתיב (לעיל מה:). **מצות פאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה פאת שדך לקנול (ב"ק צד:). **מירחו.** מאליך את הכרי בגתה ומיבוסו הוי גמר מלאכה למעשר (שם) דאיקבע למעשר ולתרומה (תמורה ד:). **מעשר ונותן לו.** שלא להפסיד העני, שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר הוא הגיאן לידי מיעוט (תכות סו:) הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני, שאילו היה נותנו קודס מירוח, אע"פ שעני אלרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר, שהרי הפקר הוא, אבל עכשיו שנתחייב ביד בעל הבית נתחייב במעשר, דהכי אמרינן במסכת בכורות (מ:) לקט שכחה ופאה מעשרן שנגמרו בגורן הוקבעו (ב"ק צד:). **אף מפריש מן העיסה.** פאה אס לא נתנה בבר, ואילו לא"ק מן העיסה לא, דקנייה בשיעור והוי ממון שאין לו תיובעין דעד שתאפה דיעה לאו שיעור הוא, דאוכל הוא כמו שהיא (שבת). סח לי זעירא. שהיה מאנשי ירושלים (סוטה כה:).

תורה אור השלם

1. כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יז ח
2. אַךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ לַיְיָ מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל חֵרֶם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לַיְיָ: ויקרא כז כח
3. וְהָיְתָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לְכֹהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא

א [מיי' פי"ג מהל' טומאת צרעת הל"ח]:
מח ב מיי' פ"ל מהל' ערכין הל' ג סמג עשין קכח:
מט ג מיי' שם פ"ו הל' ה סמג עשין קלב:
נ ד מיי' שם הלכה יא:
נא ה מיי' פ"ל מהל' סוטה הל' ג ד סמג עשין עה ו [טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' ב ד]:
נב ו מיי' פ"ט מהל' רוצח הל' ט סמג עשין עה:
ז [מיי' פ"ה מהל' מחוסרי כפרה הלכה ג]:
נג ח מיי' פ"ד מהל' מתנות עניים הל' ו:
נד ט מיי' פ"ל שם הלכה ג:
נה י מיי' פ"ד מהל' ממרים הל' ו סמג עשין קיל ולאתין רטו:
נו כ מיי' פ"ל מהל' סוטה הל' ז סמג עשין טו טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף יב:

מסית דלא בעי התראה מאי איבא למימר. לגו מליצא דר' מאיר פריך למסית לא מיתייב דמין בו כרת:

ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודה. כל הנך דרשות דלעיל מקרא דכי יפלא ° לא מיתיב: **אי** סבירא לן דלולב אין צריך אגד ובו'. משמע מכל מי שקיבל עליו לקיים מצוה אפילו מדבריהם אינו צריך לעשות אגודה ואפילו מדבריהם ואפילו מדבריהם לכתחלה ואפילו מדבריהם לכתחלה ואפילו מדבריהם לכתחלה

אלו הן הנחנקין פרק עשירי סנהדרין פט.

שמים שנאמר [5]אנכי אדרש מעמו [2]המתנבא בשם עבודת כוכבים ואומר כך אמרה עבודת כוכבים אפי' כוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור [3]הבא על אשת איש כיון שנבנסה [7]לרשות הבעל לנשואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק וזוממי בת כהן ובועלה [8]שכל המוזמין [9]מקדימין לאותה מיתה [10]חוץ מזוממי בת כהן ובועלה: **גמ'** תנו רבנן שלשה מיתתן בידי אדם ושלשה מיתתן בידי שמים המתנבא בשם עבודת כוכבים ומתן בידי אדם הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא [6]אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע ואשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם עבודת כוכבים וכתיב ומת הנביא ההוא [11]וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים

[א] **דכתיב** [2]**והאיש אשר לא ישמע** [ל] קרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: **המתנבא מה שלא שמע:** כגון צדקיה בן כנענה דכתיב [7]ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ואי הוה ליה למיעבד רוח נבות אטעיתיה דכתיב [8]ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן אמר רב יהודה מאי צא צא ממחיצתי [11]מאי רוח אמר רבי יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי הוה ליה למידק כדרבי יצחק דאמר רבי יצחק סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד עובדיה אמר [9]זדון לבך השיאך ירמיה אמר [10]תפלצתך השיא אותך זדון לבך והני מדקאמרי כולהו כהדדי שמע מינה לא כלום קאמרי דילמא לא הוה ידע ליה להא דרבי יצחק יהושפט הוה התם וקאמר להו דכתיב [11]ויאמר יהושפט האין פה נביא [ט](עוד לה') אמר ליה הא איכא כל הני אמר ליה כך מקובלני מבית אבי אבא סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד המתנבא מה שלא נאמר לו כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה בשוק העליון וקאמר [12]כה אמר ה' [צבאות] הנני שובר את קשת עילם בעצמו מה עילם שלא בא אלא לעזור את בבל אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם כשדים עצמן על אחת כמה וכמה אתא איהו בשוק התחתון אמר [13]כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל א"ל רב פפא לאביי האי לחבירו נמי לא נאמר א"ל כיון דאיתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאיתמר ליה דמי הוא ניהו דלא נאמר לו המתנבא בשם עבודת כוכבים כגון נביאי הבעל הכובש את נבואתו כגון יונה בן אמיתי והמוותר על דברי נביא כגון

חבריה

שמיו רוחה מת המוזר. כגון שהוסיף בית חמיסי עליהם בגדו לו דבר אחר: **מתני'** [ט]**כל ישראל יש להם.** לרבים אלא יעשה מהם עוד כן: **לא בניהם דין שבניהם.** אם נטמלו בניהם דין שבאמצע הגזית ואמרו להם וחזר לעירו ושהה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליכנה ועדיין הבית קיים ואחרי כן הורה באמצעיתה אין ממיתין אותו ביבנה ואע"פ שאם סנהדרי גדולה שבאו סוף סוף אין נקנסים אם: **גמ'** וכי **נאמר וכל העם יראו וייראו.** דבעינן שיהו רואין במיתתו: **הכרוז.** פלוני מת בן ג"ד על שעבר עבירה זו כדי לרחוש מת המחרים: **וכל ישראל.** ישמעו וייראו: **ובעדים זוממים בחיי והנשמרים.** ישמעו וייראו משום דלא שייך למיכתב וכל העם דלמא כולי עלמא חזו להכי גזלנין ומלוי בריבית ומועלים בשביעית שהן פסולים לעדות: **מתני' ומה שלא נאמר לו.** אע"פ שנאמר לחבירו. ובגמרא יליף לה: **הכובש נבואתו.** שלא תאמר כגון יונה בן אמיתי: **והמוותר על דברי נביא.** המפקירים שלא משה למה שנאמר לו הנביא: **גמ'** והיכא **אמר לא ישמע.** היינו מוותר: **קרי ביה לא ישמיע.** היינו כובש וקרי ביה לא ישמע שהוא עלמו אינו נשמע היינו עובר על דברי עלמו: **ויש אומרים ויאמר אני אפתנו.** אלא שהיתי רוח שקר בפי כל נביאיו: **סיגנון.** דבר מליצות של רוח הקודש: **עולה לכמה נביאים.** ונכנס בלבם זה בלשון זה וזה בלשון זה והכל אחד: **ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד.** בלשון אחד היו אומרים בפיהם כל הנביאים אומרים פה אחד ובלב נוטה לשון אחד היו אומרים בפיהם כדמיהן) הגה גם

מנחיים

דקשר העליון דאורייתא גרוע ועומד אי הכי תפילין נמי אי עביד ארבעה בתי ואייתי אחרינא ואנח גבייהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי עביד חמשה בתי גרוע ועומד הוא האמר ר' זירא [א]בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: **מתני'** [2]אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר [ו]וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד דברי ר' עקיבא ר' יהודה אומר אין מעניין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין שלוחין בכל המקומות איש פלוני [ג]מתחייב מיתה בבית דין: **גמ'** תנו רבנן [ג]אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר וכל העם ישמעו ויראו דברי רבי עקיבא אמר לו ר' יהודה וכי נאמר יראו ויראו והלא לא נאמר אלא ישמעו ויראו למה מעניין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל מקום איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין ת"ר ארבעה צריכין הכרזה [ב]המסית [ב]ובן סורר ומורה [ה]וזקן ממרא [ו]ועדים זוממין בכולהו כתיב בהו וכל [2]העם [3]וכל ישראל בעדים זוממין כתיב [4]והנשארי' דלא כולי עלמא חזו להדורתא: **מתני'** נביא השקר [ו]המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם [ח]אבל הכובש את נבואתו [ט]והמוותר על דברי נביא [י]ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי

קשר העליון דאורייתא. פי' בקונטי דפלוגתא היא בפ' התכלת (מנחות דף לט. וש"נ) ולימיה לעיל דמסקינן התם [2]) שמע מינה קשר העליון לחודיה: **ולא בבית דין שביבנה.** פירש בקונטרס אם נטמלו בניהם דין שבאמצע הגזית ואמרו להם וחזר לעירו ושהה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ומתניתין דלא כרבי יוחנן דאמר לעיל (דף פח.) דבית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: **מתני'** [3]אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר [ו]וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד דברי ר' עקיבא ר' יהודה אומר אין מעניין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין שלוחין בכל המקומות איש פלוני [ג]מתחייב מיתה בבית דין: **גמ'** תנו רבנן [ג]אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר

פט: אלו הן הנחנקין פרק עשירי סנהדרין

א א מיי' פ"ט מהלכות יסודי התורה הל' ג:

רבינו חננאל

שמים: תני תנא קמיה דרב חסדא לוקה א"ל ומי התרה בו דלקי כלומר מי יודע ששלחו אלהים להינבא והסתיר נבואתו ואמר אבי חבריו הנביאים שגילה כדכתיב כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים וודאי הדבר ביה כו': **המוורד** על דברי נביא ואינו עושה כל מה שיאמר לו אלא ממאן לשמוע דבריו כגון חבריה דמיכיהו כדכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר לרעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה וילך מאצלו וימצאהו האריה ויכהו וגו' ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים וכדנרך עשיתי בסהקרנתי נשעת ליסור הנמות וגלמה לומר דכיון דעל פי הדיבור שרי משום נורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שרי אין נניא נמי לחדם דכר דלמיתת נפ"ק דמנילה (דף כ:) ועוד ר"ל דהא דקאמר לגיהו וכדנרך עשיתי לא שמעינן מקרא דהכי הוי דוכ"ש גוי יהיה ממך וממרינן **ס** עתידין נניך לעשות כמעשה נכריס פירוס לשמוט נחון ומני מסכים על ידו ולפי שהיה נניא מוחזק שמכו עליו שלינו נאמר מקרא זה:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

אליהו בהר הכרמל' וכו'. משמע דנשם הקב"ה היה מתנגא לעבור וכיון דמוחזק מהימנינן ביה לעניין לוס ונהשתא רבה (ירושלמי דף 5: ושם) נפקא לן דכתיב לגיו משמעון לפי שמר לך עבור על שתם מכל מלות התמורות במורה כגון לגיהו בהר הכרמל ותימה מאי קא פריך התם ולימא מיניה כיון דע"פ הדיבור היה מתנגא מה שייך למילף מיניה לעבור משום תקנה דרבנן שלא על פי הדיבור ועוד למה לן הכא טעמא משום דמימחק בנביאות הא מפיהו נלא נניא שרי לנ"ד לעבור משום מיגדר מילתא ויש לומר דמדקדק התם מלישנא דנריש"ת דקתני הכל לפי שעה דמשמע הכל מפני צורך השעה ואי על פי הדיבור למה לי צורך השעה דין לצורך דין שלא לצורך לריך לקיים גופו של מקום שלא ולאי נניא שעשה מדעתו קא אמרה נרייתא דמיירי קרא והא דכתיב הכא דימחק היינו משום דכי מימחק בנביאות סומכין עליו כמה שהיה מכניס לירידת גם ושומעין על הנשמעו קדשים נמוך שנשוטו ונמפללו תרד גם מהשמיס ויהיה מגדר מילתא נדבר שימקדש שמו של הקב"ה נרניס ויחזרו ישראל למוטב ומיהו נקראי משמע שעל פי הדיבור עשה דכתיב נאליהו וכדנרך עשיתי וגו' ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים וכדנרך עשיתי שהקרנתי נשעת ליסור הנמות וגלמה לומר דכיון דעל פי הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שרי אין נניא משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגו' אמר שטן לפני הקב"ה רבונו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו מיד והאלהים נסה את אברהם [10]ויאמר קח נא את בנך אמר רבי שמעון בר אבא [11]אין נא אלא לשון בקשה משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן לימים עמדה עליו מלחמה חזקה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש אף הקב"ה אמר לאברהם ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים את בנך ב' בנים יש לי את יחידך זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אשר אהבת תרוייהו רחימנא להו את יצחק וכל כך למה כדי שלא תטרף דעתו עליו קדמו שטן לדרך אמר לו [11]הנסה דבר אליך תלאה הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק כושל יקימון מליך כי עתה תבא אליך ותלא אמר לו [12]אני בתומי אלך אמר לו [13]הלא יראתך כסלתך אמר לו זכר נא מי הוא נקי אבד כיון דחזא דלא קא שמיע ליה אמר ליה [14]ואלי דבר יגונב כך שמעתי מאחורי הפרגוד [15]השה לעולה ואין יצחק לעולה אמר לו [16]כך עונשו של בראי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו ר' לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל ליצחק אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצות שאתה מלת בן שמנת ימים ואני בן שלש עשרה שנה אמר לו ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח מיד והאלהים נסה את אברהם [ט]תנו רבנן נביא שהדיח בסקילה רבי שמעון אומר בחנק [י]מדיחי עיר הנדחת בסקילה רבי שמעון אומר בחנק נביא שהדיח בסקילה מ"ט דרבנן אתיא [16]הדחה [17]הדחה ממסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש מיתה כתיבא ביה [כ]וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק מדיחי עיר הנדחת בסקילה מ"ט דרבנן גמרי הדחה הדחה או ממסית או מנביא שהדיח ור"ש גמר [18]הדחה הדחה מנביא וליגמר ממסית דנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד אדרבה [כא]דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ור"ש [כב]כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה אמר רב חסדא

מחלוקת

חבריה דמיכה דכתיב [1]ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב [2]ויאמר לו יען אשר לא שמעת [וגו'] ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא דכתיב [3]כי כן צוה אותי וכתיב [4]ויאמר לו גם אני נביא כמוך וכתיב [5]וישב אתו וכתיב [6]וילך וימצאהו אריה תני תנא קמיה דרב חסדא הכובש את נבואתו לוקה [ו]אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי מאן מתרי ביה אמר אביי חבריה נביאי מנא ידעי אמר אביי דכתיב [7]כי לא יעשה ה' [אלהים] דבר כי אם גלה סודו ודילמא הדרי ביה אם איתא דהדרי ביה אודועי הוו מודעי לכלהו נביאי והא יונה דהדרי ביה ולא אודעוהו יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה המוותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש דיהב ליה אות והא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש היכא דמוחזק שאני דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ אלא [ח]היכא דמוחזק שאני [8]ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם [ט](אחר מאי) א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתיב [9]ויגדל הילד ויגמל וגו' אמר שטן לפני הקב"ה רבונו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו מיד והאלהים נסה את אברהם [10]ויאמר קח נא את בנך אמר רבי שמעון בר אבא [כ]אין נא אלא לשון בקשה משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן לימים עמדה עליו מלחמה חזקה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש אף הקב"ה אמר לאברהם ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים את בנך ב' בנים יש לי את יחידך זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אשר אהבת תרוייהו רחימנא להו את יצחק וכל כך למה כדי שלא תטרף דעתו עליו קדמו שטן לדרך אמר לו [11]הנסה דבר אליך תלאה הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק כושל יקימון מליך כי עתה תבא אליך ותלא אמר לו [12]אני בתומי אלך אמר לו [13]הלא יראתך כסלתך אמר לו זכר נא מי הוא נקי אבד כיון דחזא דלא קא שמיע ליה אמר ליה [14]ואלי דבר יגונב כך שמעתי מאחורי הפרגוד [15]השה לעולה ואין יצחק לעולה אמר לו [16]כך עונשו של בראי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו ר' לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל ליצחק אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצות שאתה מלת בן שמנת ימים ואני בן שלש עשרה שנה אמר לו ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח מיד והאלהים נסה את אברהם [ט]תנו רבנן נביא שהדיח בסקילה רבי שמעון אומר בחנק [י]מדיחי עיר הנדחת בסקילה רבי שמעון אומר בחנק נביא שהדיח בסקילה מ"ט דרבנן אתיא [16]הדחה [17]הדחה ממסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש מיתה כתיבא ביה [כ]וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק מדיחי עיר הנדחת בסקילה מ"ט דרבנן גמרי הדחה הדחה או ממסית או מנביא שהדיח ור"ש גמר [18]הדחה הדחה מנביא וליגמר ממסית דנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד אדרבה [כא]דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ור"ש [כב]כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה אמר רב חסדא

מחלוקת

מבריח דמיכה דכתיב ומיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא. זה היה מיכיהו בן ימלא שנתנבא לאחאב ליפול ביד ארם מפני שנפל בן הדד בידו ושלחו לשלום והיינו דקאמר לאחאב ליהוספט לא ידבר עלי טוב כי אם רע [מ"ש כב] מפני שנתנבא כבר את זו עליו ולא קיבל מבירו את דבריו דכתיב ויאמלו האיש להכותו: **עדו הנביא.** שנתנבא על מזבח א] ר' בנית אל שהיה ירבעם מקטר עליו ב)ובדברי הימים גבי יהוסיפו כתיב והוא היה עדו: **כי כן צוה אותי.** בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים ג) (במקום הזה) ועבר על דבורי עלמו ושמע לדברי הנביא האקר ואכל ושתה: **ממרי כאמרינא.** תמריס הגמונים בכנרה: **דילמא הדרו ביה.** פעליא של מעלה ויתיס על הרעה והס לימס יולעים והילך מתרינן בו התרלת אפקר: **והא יונה דהדרו ביה.** מהפון את ניעוה: **מעיקרא ניעוה נהפכת אמרו ליה.** כרוס הקדש ושמעע ממי לעוברה שיהפכו מעשיהס מרעה לעוברה ובין שאבו נתקיימה הנבואה ולא מיהדר הוא: **ואיהו דלא ידע.** הוא היה טועה וקבור שהוא לרעה: **מנא ידע.** הא׳ גברא שזה נביא אמת שהקב"ה עושה והלא אמת קבור שזהו נביא אקר לפיכך מוותר על דבריו: **היכא דמוחזק.** שהוא לדיק וביא אמת: **שאני.** ולא בעי תות: **היכי סמע ליה יצחק.** שהוא דבר אמת מה שלא נאמר לפוס אדם להקריב את בנו: **שחוטי חוץ.** שהי בית המקדש היה בירושלים: **הנסה דבר אליך תלאה.** וכי היה לאוהבך לנסותך נדבר שהיא תלאה תוך ומכרית את זרעך: **הנה יסרת רבים.** רלית והחייתי' לו כל בעלי העולם נדברים ועתה הנה בא להלאותך ולנהלך: **נביא שהדיח.** שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים: **הדמה.** כתיב הכא כי דבר סרה להליתך [דברים יג] וכתיב במסית כי ניקח להליתך וגו' [שם]: **מיסה כתב ביה.** והך גזירה שוה לא גמר מרבים לתין אדם ן גזירה שוה מעלמו: **ורבי שמעון גמר הדמה הדמה מנביא.** דבעיר הנדמת מגמריה רביה גזירה שוה מסיני לדון הדמה הדמה ומסתברא דמנביא מגמריה הלכה למסה גזירה שוה זו כדיהיב טעמא למלתיה:

מחלוקת

א) מכות כ:, ב) [ע"ל מאי לאמר כ"ת בע"ז], **ג)** [ע"ל מג: בכרכות טו. סוטה יוד:], **ד)** [פירוטו דמלתא תמלא בסוס' ב"מ נח: סוף ד"ה הלמ], **ה)** [אדר"נ פ"ל], **ו)** [ע"ל פו. פל., ו) [ע"ל כ:], **ז)** [ע"ל נב: ופל:], **ח)** [ע"ל פל.], **י)** [שם], **כ)** [ל"ל נמלא שם מפורש ובדר"ק כתב רמז לזה, **ל)** מ"ש ל"ג, **מ)** [ע"ל פ' ויצא].

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) ר"י ד"ה עדו הנביא שנתנבא על מזבח בנית אל כי כ"ל:

מוסף רש"י

מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי. לפוסל תמרים בנכנה יפה נוקה, נתמיה (חכות כ:).

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רֵעֵהוּ בִּדְבַר יְיָ הַכֵּינִי נָא וַיְמָאֵן הָאִישׁ לְהַכֹּתוֹ:
מלכים א כ כ לה
2. וַיֹּאמֶר לוֹ יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְיָ הִנְּךָ הוֹלֵךְ מֵאִתִּי וְהִכָּךְ הָאֲרִיֵה וַיֵּלֶךְ מֵאֶצְלוֹ וַיִּמְצָאֵהוּ הָאֲרִיֵה וַיַּכֵּהוּ:
מלכים א כ לו
3. כִּי כֵן צִוָּה אֹתִי בִּדְבַר יְיָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא תִשְׁתֶּה מָיִם וְלֹא תָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלֵכְתָּ:
מלכים א יג ט
4. וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ וּמַלְאָךְ דִּבֶּר אֵלַי בִּדְבַר יְיָ לֵאמֹר הֲשִׁבֵהוּ אִתְּךָ אֶל בֵּיתֶךָ וְיֹאכַל לֶחֶם וְיֵשְׁתְּ מָיִם בֹּחַשׁ לוֹ:
מלכים א יג יח
5. וַיָּשָׁב אִתּוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיֵּשְׁתְּ מָיִם:
מלכים א יג יט
6. וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָאֵהוּ אַרְיֵה בַּדֶּרֶךְ וַיְמִיתֵהוּ וַתְּהִי נִבְלָתוֹ מְשֻׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ וְהַחֲמוֹר עֹמֵד אֶצְלָהּ וְהָאֲרִיֵה עֹמֵד אֶצֶל הַנְּבֵלָה:
מלכים א יג כד
7. כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:
עמוס ג ז
8. וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:
בראשית כב א
9. וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק:
בראשית כא ח
10. וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֵךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:
בראשית כב ב
11. הִנָּסָה דְבַר אֶלֶיךָ תֵּלָאֶה וְעֹצֵר בְּמָלֵין מִי יוֹכָל: הִנֵּה יִסַּרְתָּ רַבִּים וִידַיִם רָפוֹת תְּחַזֵּק: כּוֹשֵׁל יְקִימוּן מִלֶּיךָ וּבִרְכַּיִם כֹּרְעוֹת תְּאַמֵּץ: כִּי עַתָּה

תָּבוֹא אֵלֶיךָ וְתֵלֶא תִּגַּע עָרֶיךָ וְתִתְבַּהֵל: איוב ד ב-ה 12. וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלַךְ פְּדֵנִי וְחָנֵנִי: תהלים כו יא 13. הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִסְלָתֶךָ תִּקְוָתֶךָ וְתֹם דְּרָכֶיךָ: זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד וְאֵיפֹה יְשָׁרִים נִכְחָדוּ: איוב ד ו-ז 14. וְאֵלַי דָּבָר יִגָּנֵב וַתִּקַּח אָזְנִי שֵׁמֶץ מִנֶּהוּ: איוב ד יב 15. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: בראשית כב ח 16. וְהִנְבִּיא הִדַּמְתִּי וְעַל חֲלוֹם הֶחֱזִיתִי: הושע יב יא 17. וְסִקַּלְתִּיו בְּאַבְנַיִם וָמֵת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמּוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: דברים יג יא 18. יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ וַיְדִיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: דברים יג יד

מחלוקת. דרבנן ורבי שמעון בנציח בעיקר כל הגוף בעבודת כוכבים ומומר לעבודתי כוכב הקודם מפי הגבורה להתנכלות לעקור כל מצות עבודת כוכבים מן התורה אי נקיים מקצת ולבטל מקצת דמחייבי ליה דרבנן בעיקר מילתא דלא כתיבי: **מר כדאיתי ליה כו'.** לרבנן בנקיבה לרבי שמעון בזכר ס"ו והוא הדין לרבנן ולרבי המנונא. אלא דנקט ר' שמעון רבותא הוא דלומר ואפילו מחנק דרבי שמעון פטור וכ"ש מסקילה דמחייבי ליה רבנן בעיקר מילתא דכתיבי **אם יאמר לך נביא.** המומזק עבור על דברי תורה הכל לפי מקצת השעה כגון מליהו בהר הכרמל בשמוטי מוך: **נתנה הפורש ממעלה כה.** כלומר אפילו מרמה לומר נביא עבודת כוכבים ואפילו מחנק דרבי שמעון פטור. **שמחילמו נביא לחמא.** כגון מנשה הנביא

צ: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

עין משפט נר מצוה

א (מיי׳ פ״ו מהל׳ תרומות הל״ג ג):

ג ב מיי׳ פ״מ מהלכות תשובה הל״ח:

ד ג מיי׳ שם הלכה ג בהגהות ובהפירוש שהביא בשל מ״ע בשם הרמב״ן:

תורה אור השלם

1. ויהי לו בן וירמסו אתו הָעָם בְּשַׁעַר וְיָמֻת:
מלכים ב ז ב כ

2. כִּן תְּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת יְיָ מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת יְיָ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן:
במדבר יח כח

3. וַיֹּאמֶר לָעָם לְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לָתֵת מָנָה לַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֶזְקוּ בְּתוֹרַת יְיָ:
דברי הימים ב לא ד

4. וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בּוֹ כִּי יְחַלְּלוּהוּ אֲנִי יְיָ מְקַדְּשָׁם: ויקרא כב ט

5. וְהִשְׁאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת קָדְשֵׁיהֶם כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדְּשָׁם: ויקרא כב טז

6. וְגַם הַקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֶת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ: שמות ו ד

7. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּךְ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעָזָבֻנִי וְהֵפֵר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:
דברים לא טז

8. יְחִי מָתַיִךְ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר כִּי טַל אוֹרֹת טַלֶּךָ וְאֶרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל:
ישעיהו כו יט

9. וְחֹכַךְ כַּיִן הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לַמֵּישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים:
שיר השירים ז י

10. וּלְמַעַן תַּאֲרִיכוּ יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: דברים יא ט

11. וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: דברים ד ד

12. כִּי דֶבֶר יְיָ בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֹפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ:
במדבר טו לא

13. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר אֶת יְיָ הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:
במדבר טו ל

14. יְהִי פִסַת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ:
תהלים עב טז

מסורת הש״ס

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ סימן לדיק גס גסס קס. ג״כ לר״ק ק״ס גס״ס ג״ס סי׳ כל״ל:

לעזי רש״י

פרונמיי״ש [פרונמיי״ר]. להיות חסר מנוחה.

מוסף רש״י

ויאמר לעם. ליהושפט כתיב בדברי הימים, קיפיה דקרא למען יחזקו בתורת ה׳ (חולין קל׳). **מנה.** מלק כהונה (שם). **דובבות.** נעות, לשון דבר שמרחיש ומבלבל (ביבמות צז.) והכאה הוא לו שדומה כמי (בבורות לא.). **דברה תורה כלשון בני אדם.** הכי משמע ליה אדם (נדרים ג.). **והלא כבר נאמר וגו׳ ונכרתה.** נאומה פרשה עצמה גבי מגדף, וי״ע שכיוצא ליה מגדף היינו מנכך את הנפש, כלומר כברייתו (ז:) ועולם הבא לא נקרא ליה בע״ז אלא מהכרת תכרת, וה׳ יעמעאל לאו לר״ע פרינ והלא כבר נאמר ונכרתה, דהא ר״ע במנכך את הנפש מוקים לה, אלא נעמא דנפשיה קאמר והלא כבר נאמר ונכרתה, ואנא קבירא ליה דבני״ע כתיבא (לעיל 3ד).

ויהי לו כן וירמסו אותו. דבדבר שכפר בו נדון שלא לכל מקום ונרמס ברגלי הבאים לקנות: ס(**וכי מהרן קיים לעולם.** כלומר וכי מהרן מיה כל כך שנתנן לו תרומה והלא לא נכנס לארץ ישראל ומאי מהי דקאמר ונתתם ממנו תרומת ה׳ למהרן הכהן): **לעולם קיים.** לאו דווקא אלא כלומר הלא לא נגזר עליו שיחיה כל כך: **שעתיד לחיות.** לעולם הבא: **דכי רבי ישמעאל חנא.** הא דכתיב למהרן לאו למהרי מוא דאמר לך למהרן וכו׳: **מה מהרי ספק דורס ואוכל.** ואין לנו יודעין כשנוטל כמה מן העדר אם דעתו לדורסה ולאוכלה מיד קודם שתסריח או לא אלא לטרוף ולמלא (מזרו) [מחומו] ולאחר זמן יאכלנה כשתסריח וה״ג כהן עם הארץ כשאנו נותנין לו תרומה ניכו אין אנו יודעין אם יאכלנה בטהרה או בטומאה. [אי נמי] ספק דורס שאני דרכו לדרוס ולרמוס בהמה ברגליו ואוכלה כשהיא דרוסה מגוללת ופעמים שנותנה במזרו ואינה מגוללת: **טון משמה.** עוגות הרבה מטעין עליו: **כאכלם את קדשיכם.** ומתרגמינן במילהון כמוחנת ית קודשיהון: **אלא לכם.** למשמע שהכתוב הקפ״ה לאהרון מנכסים ילמך ויעקב אינן להם אלא למישב ישראל ניתנה אלא מלמד שעתידין למיות ועתיד הקב״ה ליתן להם את ארץ ישראל: **דנך שוכב עם אבותיך וקם.** הגה אמה את שוכב והגה אמה קם שעתיד לנמ והמי וקם להנך קלי: **דילמא וקם העם הזה וגומ׳.** לנקמי׳ קלי ולאו אלעיל והיינו אמר מ״ג מקלמות שאין להם הכרע ס): **יחיו מתיך.** למתים שבארץ ישראל יחיו: **נבלתי יקומון.** אפי׳ נפלים יחיו כשמכת כתובות ס): **ודילמא מפיס שפתיה יחזקאל.** דהניא קלא יחיו מתיך אתם להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה: [א] (צד״ק ג״כ גש״ם ק״ם סימן): שאלו מינין את רבן גמליאל מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו מן התורה דכתיב [ז] ויאמר ה׳ אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם אמרו לו ודילמא וקם העם הזה וזנה מן הנביאים דכתיב [ח] יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל ודילמא מתים שהחיה יחזקאל מן הכתובים דכתיב [ט] וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים ודילמא רחשון מרחשן שפותיות בעלמא כר׳ יוחנן [י] דאמר ר׳ יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים עד שאמר להם מקרא זה [יא] אשר נשבע ה׳ לאבותיכם לתת להם לכם לא נאמר אלא להם מיכן לתחיית המתים מן התורה וי״א מן המקרא הזה אמר להם [יא] ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כולכם היום כ(פשיטא דחיים כולכם היום אלא אפילו ביום שכל העולם כולם מתים אתם חיים) מה היום כולכם קיימין אף לעוה״ב כולכם קיימין שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מניין שהקב״ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות אמר להו תרוייהו מן המקרא הזה שנאמר [ז] ויאמר ה׳ אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה ודילמא וקם העם הזה וזנה אמר להו [כ]נקוטו מיהא פלגא בידייכו דיודע מה שעתיד להיות איתמר נמי א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות שנאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו׳ **תניא א״ר אליעזר בר׳** יוסי בדבר זה וייפתי ספרי מינים שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה אמרתי להן וייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה הרי הוא אומר [יב]הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה הכרת תכרת בעולם הזה עונה בה לאימת לאו לעולם הבא א״ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו מהכרת תכרת אינהו הוו אמרי ליה [כ]דברה תורה כלשון בני אדם כתנאי [כ]הכרת תכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי ר״ע אמר לו ר׳ ישמעאל והלא כבר נאמר [יג]את ה׳ הוא מגדף ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא הכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם בין ר׳ ישמעאל ובין ר״ע עונה בה מאי עבדי ביה לכדתניא [כ]יכול אפילו עשה תשובה ת״ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה שאלה קליאופטרא מלכתא את ר״מ אמרה ידענא דחיי שכבי דכתיב [יד]ויציצו מעיר כעשב הארץ אלא כשהן עומדין עומדין ערומין או בלבושיהן עומדין אמר לה [כ]ק״ו מחיטה [ל]ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כמה וכמה א״ל קיסר לרבן גמליאל אמריתו דשכבי חיי הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי אמרה יאיעה אמרו והוא קדש ליחזקאל שנתנבא בימי חזקיה והיה מתנבא פסוק זה על שהיה עתיד יחזקאל להחיות מתים אבל לעולם הבא לא: **דוכב.** פרונמיי״ש בלע״ז לומר נעות ומתנודדות שפתי ישיני עפר מכלל שיחיו: **מרחשן שפותיהן נעות מעט בתוך הקבר אבל אין חיין ויוצאין לאויר העולם וכרבי יוחנן וכו׳: ולא קבלו ממנו עד שאמר להם וכו׳: חייס כלכס היוס.** דלמאי [ג]יום מיומתו הוא דאמי למיכתב חייס כלכס מה תלמוד לומר היום כהיום מה היום וכו׳ כך שמעתי: **הנך שוכב עם אבותיך וקם.** הרי מתיית המתים הטם הזה וזנה הרי מה שעתיד להיות: **פלגא בידך.** דאמרי קלא נפקא ליודע מה שעתיד: **וייפתם ולא העליתם.** כזב אתם מומרים ואין ממש בדבריכם: **לאו לעולם הבא.** אלמא יש תחיית המתים: **מהכרת תכרת.** הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא: **מינהו הוו אמרי ליה דכרה תורה כלשון בני אדם.** ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא להוי להו פתחון פה: **הכרת תכרת.** בעבודת כוכבים כתיב: **והלא ככר נאמר.** בעבודת כוכבים את ה׳ הוא מגדף ונכרתה דס״ל מגדף [ס]היינו עובד עבודת כוכבים: **וכי אלמה עולמים יש וכו׳.** ור״ע סבירא ליה דמגדף היינו מנכך הטם: **והשתא כין לרבי ישמעאל כין לר״ע שוגה בה מאי עבדי ליה מבעי ליה וכו׳: שגוגה בה.** אלא אב קושי מיתה הוי נכרת אבל אב לא: **דמיי שכבי.** שהמתים חיים: **ויצילו מעיר.** שעתידין ישראל לצין ולפרוח מעיר ירושלים וכלתמרינן (כתובות דף קיא.) הקב״ה עושה להם מחילות לצדיקים והולכין ועולין לירושלים: ממרה

אמרה ליה כרסיה. דקיסר לרבן גמליאל שבקיה: **שני יולריס וכו'.** משל הוא. ולאו היו שני יולריס בעירנו אחד יולר כליס מן המיס וכו': **אמרה לו.** פ"ק הקב"ה אם מן המיס הוא מגייר דמטפה סרוסה שהיא כמיס הוא מוליד: **מן הטפר לא כל שכן.** שבידו: **דכי רבי ישמעאל הגיף קל וחומר מכלי זכוכית.** וזו היא תשובה שהשיבה לאנטיכוס: **מה כלי זכוכית שעמלן ברוח על גבי אדם.** שכשהוא עושה אותו יש לו שפופרת ונופח לתוכה וכן נשמע מפי המומחין: **יש להם תקנה.** להתיכן ולחזור ולעשות מהן כלי. והא דתמרינן בתגיגה (דף טו.) ונוחין לאדם ככלי זכוכית לא שתין להם תקנה אלא שנפסדין לשעתן ואין מתקיימין: **עכשיו שיש מיס.** וכי נמי הקב"ה יולר את האדם מטפה קטנה שתין בה ממש וכ"ש שיכול לברואתו מן הטפר. אי נמי כל העולם כולו ילר מתוכו: **ואם אי אתה מאמין.** שהקב"ה יולר מן הטפר: **עכבר.** שקורין בתקרו"ל ויש בתיכן שתין נברתין על ידי תולדה: **סיוס.** מתמיל לברוח ונלכת מן הטפר ולמחר מהלך כשהוא נברת כדתמרי' בשמיטת תולין (העור והכרוכ (דף קכו.): **ואמר מאמר לומן מרובה.** שאותו ארך היו נברת לאלתר אלא לומן מרובה שבוע או שבועיס ותהא קבור שתין הקב"ה מחיה המתיס לפי שעה: **לך עלה להר וכו': חלזון.**

אמרה ליה ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה שני יוצרים יש בעירנו אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משובח א"ל זה שיוצר מן המים א"ל מן המים צר מן הטיט לא כל שכן דבי ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה בשר ודם שברוחו של הקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לר' אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו לימים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעם עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם [6]עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמא תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום [3]אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות א"ל ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין דלא הוו חיי דהוי חי לא כ"ש א"ל חייביא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך א"ל אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ת"ר [3]בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב [1]ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאים ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר [2]ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו [7]עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן ברקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה שוב [א] פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר [3]וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר [4]ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא שישעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן ברקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב [5]ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב [6]אלה תולדות יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתם ואם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראייה אלא מן התורה שנאמר [7]ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות [8]אב שנתן אוגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה על זה כלום מאי מתנות אמר ר' ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין כיצד גוף אומר נשמה חטאת שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ונשמה אומרת גוף חמא שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו

בכורות

[6] [ומפני כשוכח עכשיו כפב יש כותבין ביו"ד ואינו נראין], [7] ג"י העירוך ערך חלזון ג' אין שם חלזון אפני' אחד, [8] [ע"י מגילת תענית פ"נ], [1] [נקמן קה. מגילה טו.], [2] נ"י העירוך ערך גט אם שכתב לגטין וכו' פי' שטר גיטה ודע עוד דבילקוט איתא אם שכתב לקיטין], [3] [מכות מד.], [4] [בכ"י שבע"י ליתא].

תורה אור השלם

1. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ: במדבר לד ב
2. וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: בראשית ט כה
3. וַיִּתֵּן נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם: שמות יב לו
4. וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: שמות יב מ
5. וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: בראשית כה יב
6. וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: בראשית כה יט
7. וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק: ולִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל אֶרֶץ קֶדֶם: בראשית כה ה-ו

גליון הש"ס

רש"י ד"ה חלזון וכו'. שיוצא מן היס. עיין נלעזון רס"י מנחות דף מד ע"ל ד"ה ועולה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' פעם אחת נמחק:

לעזי רש"י

אשקרו"ל [אישקורי"ל]. סנאי.

צא: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

בכורות. תלוי הבכורות: **יקרא אל השמים מעל.** כלומר יקרא הקב"ה לנשמה הבאה לו לתוך גופו של אדם (ה) מאל השמים מעל ויקרא לה אל הגוף שבא מן העליון: **מפני מה שוקעת במערב.** מסובב את כל העולם עד שתחזור למקום זריחתה ומשקע דמי הוה הכי לא הוה אמינא לך מפני מה שוקעת במזרח דנוגה העולם כך הוא ממקום שיצא שם ונכנס: **כדי ליתן שלום לקונה.** להקב"ה שהשכינה במערב וכיון שמגעת עד מערב הולכת ומשתחוה לפני הקב"ה שנראה ולכך שוקעת ונכנסת בפופה לפני הקב"ה: **ותיתי עד פלגא דרקיעא.** לשם לכך מתכוונת למה הולכת בתוך המערב תבא עד אמצעו של רקיע ומשקע לשם ומשם משתחוה לפני מערב שכן דרך ב"א שמשתחוה נכחות לפני המלך ואינו מתקרב כל כך: **משום פועלים.** דלילו כן היה מתעין פתאום שכשתבא נשמע הרקיע מלהיכה ביומר וכשהיה שעדיין יש שהות ביום והיו פועלין שוהין במלאכתן עד שתשיכה ועוברי דרכים גמי לא היו יודעין מתי יתחיל לנקוש להם בית לינה ולכך שוקעת במערב שכשהולכת ומשתפלת והולכת וכלה תורה יודעין שמגיע שעת תשיכה: **משעת יגירה.** שנקרס כולו בשבר וגידין ועצמות: **פקידה.** משעה שהמלאך פוקד הטיפה ומביאה לפני המקום מה תהא עליה דתניא בפרק כל היד (נדה דף טו:) מיד מזקקה בו נשמה וחיות: **ואמר ליה.** לשון מצוה משעת יגירה: **ואמר לו.** אנטונינוס וכי אפשר לתשיכה שתתקיים שלשה ג' ימים בלא מלח שאינה מסרחת וה"ג אינו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יגירה היאך תתקיים הטיפה שלא תסריח ותעיה וכיון שהטיפה מסרחת שוב אינה מולדת: **למדני אנטונינוס.** מדכריו למדתי: **ופקודתך שמרה רוחי.** משעת פקידה נשמר רוחי: **משעת יגירה.** כשיוצא ממעי אמו או משעת יגירה: **ג"ל.** רבי משעת יגירה: **אמר לו.** אנטונינוס ה"ג כוותא דאמי אמו ויוצא מלא משעת יגירה: **כס עור ופסח.** איתיין עם מומן: **וכתיב או ידלג כאיל פסח.** ואמ"כ מתרפאין: **עומדין בומנן.** דמשמע שמתרפאין: **כלא המום לנגח.** דלעתיד לבא מאחר שאיתיי שוב אין מתין: **כי הנער.** כלומר כשיומת מלא לעתיד ומת בן מאה שנה יאמרו נער הוא מת כי הנער בן מאה שנה יומת. מלמע מתין: **ותפרה הלבנה וכושה החמה.** משמע שיהא חורש כהה וכתיב והיתה חור הלבנה כאור החמה: **כאן לימות המשיח.** כשילמה השיעבוד והיתה חור הלבנה כאור החמה ולעתיד לבא ותפרה הלבנה וכושה החמה מרוב נגהה של לדיקים: **ולשמואל דאמר.** כדוכתא אחריתי: **אין בין העולם הזה וכו'.** אלא ולחידי לעוה"ב: **אלא כאן במחנה שכינה.** ותפרה מזיו השכינה: **כאן במחנה לדיקים.** כאן במחנה דשעיה לא גרסינן: **וכתיב אני אמית ואחיה.** דמשמע כשם שאני ממית את האדם כך אני מחייהו כשמת בעל מום עומד ימי בעל מום: **וכתיב מחצתי ואני ארפא.** שכשהוא מחיה מרפא את הממת ועומד שלם: **והדר מה שמחצתי.** שלאחר כן מתרפא וכלשעיל עומדין בומנן ומתרפאין: **מיפה כאחד ויש שלא כאחד.** וה"ק אני ממית אדם זה וממית אדם אחר: **כדרך שהעולם נוהג.** שזה מת וזה נולד: **מה מתן ורפוי כאחד.** ואין רפואה אלא במקום מתן: **יגיר.** משמע לעתיד: **נשמו קול יחדיו.** היינו קול אחד: **המונם הלכה.** מלמדנו: **משעם ימי ברלשים.** דכתיב ברלשים ברא בשביל התורה שהיא ברלשית ויש"א שקולו ברלשית תבואתה[1] שעתידין להעמיד מלכים את השמים וגו': **כר.** תורה:

יקבוהו

בכורות נאות והושיב בו שני שומרים אחד חיגר ואחד סומא אמר לו חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום לימים בא בעל פרדס אמר להן בכורות נאות היכן הן אמר לו חיגר כלום יש לי רגלים להלך בהן אמר לו סומא כלום יש לי עינים לראות מה עשה הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד אף הקב"ה מביא נשמה ויורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר [1]יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו יקרא אל השמים מעל זו נשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף: א"ל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב א"ל אי הוה איפכא נמי הכי הוה אמרת לי א"ל הכי קאמינא לך מפני מה שוקעת במערב א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנאמר [2]וצבא השמים לך משתחוים א"ל ותיתי עד פלגא דרקיע ותתן שלמא ותיעול משום פועלים ומשום עוברי דרכים וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר [3]ופקודתך שמרה רוחי ואמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר [4]לפתח חטאת רובץ ר"ל רמי כתיב [5]בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו וכתיב [6]אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה במדבר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד: ישעיהו כד כג

11. והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש יי את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא: ישעיהו ל כו

12. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: דברים לב לט

13. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: שמות טו א

14. אז יבנה יהושע מזבח ליי אלהי ישראל בהר עיבל: יהושע ח ל

15. אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלם ולמלך שקץ בני עמון: מלכים א יא ז

16. אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: תהלים פד ה

17. קול צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשובב יי ציון: ישעיהו נב ח

18. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: דכרים לג ד

19. מנע בר יקבדו לאום וברכה לראש משביר: משלי יא כו

[1] יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו: תהלים נ ד

2. אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים: נחמיה ט ו

3. חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי: איוב י יב

4. הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו: בראשית ד ז

5. הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו קהל גדול ישובו הנה:

ירמיהו לא ז

6. אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה: ישעיהו לה ו

7. בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקלל: ישעיהו סה כ

9. ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם:

ישעיהו סא ה

10. וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד: ישעיהו כד כג

11. והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש יי את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא:

ישעיהו ל כו

12. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל: דברים לב לט

13. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

שמות טו א

14. אז יבנה יהושע מזבח ליי אלהי ישראל בהר עיבל: יהושע ח ל

15. אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלם ולמלך שקץ בני עמון:

מלכים א יא ז

16. אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה:

תהלים פד ה

17. קול צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשובב יי ציון:

ישעיהו נב ח

18. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

דכרים לג ד

19. מנע בר יקבדו לאום וברכה לראש משביר:

משלי יא כו

ה א מיי' פי"ב מהל' מלכים הל' ג' ופ"ט מהל' תשובה הלכה ג:

תורה אור השלם

1. יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו:

תהלים נ ד

2. אתה הוא יי לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחוים:

נחמיה ט ו

3. חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי:

איוב י יב

4. הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו:

בראשית ד ז

5. הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו קהל גדול ישובו הנה:

ירמיהו לא ז

6. אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה:

ישעיהו לה ו

7. בלע המות לנצח ומחה אדני אלהים דמעה מעל כל פנים והסיר חרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי דבר:

ישעיהו כה ח

8. לא יהיה משם עוד עול ימים ונזק אשר לא ימלא את ימיו כי הנער בן מאה שנה ימות והחוטא בן מאה שנה יקלל:

ישעיהו סה כ

9. ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם:

ישעיהו סא ה

10. וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד:

ישעיהו כד כג

11. והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש יי את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא:

ישעיהו ל כו

12. ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל:

דברים לב לט

13. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

שמות טו א

14. אז יבנה יהושע מזבח ליי אלהי ישראל בהר עיבל:

יהושע ח ל

15. אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה לכמוש שקץ מואב בהר אשר על פני ירושלם ולמלך שקץ בני עמון:

מלכים א יא ז

16. אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה:

תהלים פד ה

17. קול צפיך נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשובב יי ציון:

ישעיהו נב ח

18. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

דכרים לג ד

19. מנע בר יקבדו לאום וברכה לראש משביר:

משלי יא כו

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה יקרא וכו' גופו של אדם מעל השמים ממעל ויקרא:

מוסף רש"י

כתיב אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא. כיון שאמר שהמתים הוא מחיה, פשיטא דהמחולים יכול לעמוד, אלא לא אמית לעמוד ואחיה לאי דאמתים חיים קשיא, אלא אני אמית את העולמים, כשם שאני ממית המתים ואני מחיה חן את המתים וכשהוא מרפא, לאחר רפואה אלא ממית אני אמית ואחיה כמותה, כך אותו עלמו שאני ממית אני מחיה (פסחים סח:).

ב) [פסחים סח.], ג) [פסחים סח.], ד) [פסחים סח.], ה) [פסחים סח.], ו) [שבת נו: ועי' מגילה], ז) [שבת סג. ולקמן לד: [פסחים קנ]: כרכות לד: [פסחים סח.], ח) [ירמיה כז], ט) [פסחים סח.], י) [שבת נו: ועי' ע"ז], יא) [פסחים סח.], יב) [פסחים סח.], יג) [שבת סג. ולקמן לד: [פסחים סח.], יד) [פסחים סח.], טו) [פסחים סח.], טז) [פסחים סח.], יז) [פסחים סח.], יח) [פסחים סח.], יט) [פסחים סח.], כ) [פסחים סח.], כא) [פסחים סח.], כב) [פסחים סח.], כג) [פסחים סח.], כד) [פסחים סח.], כה) [פסחים סח.], כו) [פסחים סח.], כז) [פסחים סח.], כח) [פסחים סח.], כט) [פסחים סח.], ל) [פסחים סח.], לא) [פסחים סח.], לב) [פסחים סח.], לג) [פסחים סח.], לד) [פסחים סח.], לה) [פסחים סח.], לו) [פסחים סח.], לז) [פסחים סח.], לח) [פסחים סח.], לט) [פסחים סח.], מ) [פסחים סח.], מא) [פסחים סח.], מב) [פסחים סח.], מג) [פסחים סח.], מד) [פסחים סח.], מה) [פסחים סח.], מו) [פסחים סח.], מז) [פסחים סח.], מח) [פסחים סח.], מט) [פסחים סח.], נ) [פסחים סח.], נא) [פסחים סח.], נב) [פסחים סח.], נג) [פסחים סח.], נד) [פסחים סח.], נה) [פסחים סח.], נו) [פסחים סח.], נז) [פסחים סח.], נח) [פסחים סח.], נט) [פסחים סח.], ס) [פסחים סח.], סא) [פסחים סח.], סב) [פסחים סח.], סג) [פסחים סח.], סד) [פסחים סח.], סה) [פסחים סח.], סו) [פסחים סח.], סז) [פסחים סח.], סח) [פסחים סח.], סט) [פסחים סח.], ע) [פסחים סח.], עא) [פסחים סח.], עב) [פסחים סח.], עג) [פסחים סח.], עד) [פסחים סח.], עה) [פסחים סח.], עו) [פסחים סח.], עז) [פסחים סח.], עח) [פסחים סח.], עט) [פסחים סח.], פ) [פסחים סח.], פא) [פסחים סח.], פב) [פסחים סח.], פג) [פסחים סח.], פד) [פסחים סח.], פה) [פסחים סח.], פו) [פסחים סח.], פז) [פסחים סח.], פח) [פסחים סח.], פט) [פסחים סח.], צ) [פסחים סח.], צא) [פסחים סח.], צב) [פסחים סח.], צג) [פסחים סח.], צד) [פסחים סח.], צה) [פסחים סח.], צו) [פסחים סח.], צז) [פסחים סח.], צח) [פסחים סח.], צט) [פסחים סח.], ק) [פסחים סח.], קא) [פסחים סח.], קב) [פסחים סח.], קג) [פסחים סח.], קד) [פסחים סח.], קה) [פסחים סח.], קו) [פסחים סח.], קז) [פסחים סח.], קח) [פסחים סח.], קט) [פסחים סח.], קי) [פסחים סח.], קיא) [פסחים סח.], קיב) [פסחים סח.], קיג) [פסחים סח.], קיד) [פסחים סח.], קטו) [פסחים סח.], קטז) [פסחים סח.], קיז) [פסחים סח.], קיח) [פסחים סח.], קיט) [פסחים סח.], קכ) [פסחים סח.], קכא) [פסחים סח.], קכב) [פסחים סח.], קכג) [פסחים סח.], קכד) [פסחים סח.], קכה) [פסחים סח.], קכו) [פסחים סח.], קכז) [פסחים סח.], קכח) [פסחים סח.], קכט) [פסחים סח.], קל) [פסחים סח.], קלא) [פסחים סח.], קלב) [פסחים סח.], קלג) [פסחים סח.], קלד) [פסחים סח.], קלה) [פסחים סח.], קלו) [פסחים סח.], קלז) [פסחים סח.], קלח) [פסחים סח.], קלט) [פסחים סח.], קמ) [פסחים סח.], קמא) [פסחים סח.], קמב) [פסחים סח.], קמג) [פסחים סח.], קמד) [פסחים סח.], קמה) [פסחים סח.], קמו) [פסחים סח.], קמז) [פסחים סח.], קמח) [פסחים סח.], קמט) [פסחים סח.], קנ) [פסחים סח.], קנא) [פסחים סח.], קנב) [פסחים סח.], קנג) [פסחים סח.], קנד) [פסחים סח.], קנה) [פסחים סח.], קנו) [פסחים סח.], קנז) [פסחים סח.], קנח) [פסחים סח.], קנט) [פסחים סח.], קס) [פסחים סח.], קסא) [פסחים סח.], קסב) [פסחים סח.], קסג) [פסחים סח.], קסד) [פסחים סח.], קסה) [פסחים סח.], קסו) [פסחים סח.], קסז) [פסחים סח.], קסח) [פסחים סח.], קסט) [פסחים סח.], קע) [פסחים סח.], קעא) [פסחים סח.], קעב) [פסחים סח.], קעג) [פסחים סח.], קעד) [פסחים סח.], קעה) [פסחים סח.], קעו) [פסחים סח.], קעז) [פסחים סח.], קעח) [פסחים סח.], קעט) [פסחים סח.], קפ) [פסחים סח.], קפא) [פסחים סח.], קפב) [פסחים סח.], קפג) [פסחים סח.], קפד) [פסחים סח.], קפה) [פסחים סח.], קפו) [פסחים סח.], קפז) [פסחים סח.], קפח) [פסחים סח.], קפט) [פסחים סח.], קצ) [פסחים סח.], קצא) [פסחים סח.], קצב) [פסחים סח.], קצג) [פסחים סח.], קצד) [פסחים סח.], קצה) [פסחים סח.], קצו) [פסחים סח.], קצז) [פסחים סח.], קצח) [פסחים סח.], קצט) [פסחים סח.], קצי) [פסחים סח.], קציא) [פסחים סח.], קציב) [פסחים סח.], קציג) [פסחים סח.], קציד) [פסחים סח.], קציה) [פסחים סח.], קציו) [פסחים סח.], קציז) [פסחים סח.], קציח) [פסחים סח.], קציט) [פסחים סח.], קצכ) [פסחים סח.], קצכא) [פסחים סח.], קצכב) [פסחים סח.], קצכג) [פסחים סח.], קצכד) [פסחים סח.], קצכה) [פסחים סח.], קצכו) [פסחים סח.], קצכז) [פסחים סח.], קצכח) [פסחים סח.], קצכט) [פסחים סח.], קצל) [פסחים סח.], קצלא) [פסחים סח.], קצלב) [פסחים סח.], קצלג) [פסחים סח.], קצלד) [פסחים סח.], קצלה) [פסחים סח.], קצלו) [פסחים סח.], קצלז) [פסחים סח.], קצלח) [פסחים סח.], קצלט) [פסחים סח.], קצמ) [פסחים סח.], קצמא) [פסחים סח.], קצמב) [פסחים סח.], קצמג) [פסחים סח.], קצמד) [פסחים סח.], קצמה) [פסחים סח.], קצמו) [פסחים סח.], קצמז) [פסחים סח.], קצמח) [פסחים סח.], קצמט) [פסחים סח.], קצנ) [פסחים סח.], קצנא) [פסחים סח.], קצנב) [פסחים סח.], קצנג) [פסחים סח.], קצנד) [פסחים סח.], קצנה) [פסחים סח.], קצנו) [פסחים סח.], קצנז) [פסחים סח.], קצנח) [פסחים סח.], קצנט) [פסחים סח.], קצס) [פסחים סח.], קצסא) [פסחים סח.], קצסב) [פסחים סח.], קצסג) [פסחים סח.], קצסד) [פסחים סח.], קצסה) [פסחים סח.], קצסו) [פסחים סח.], קצסז) [פסחים סח.], קצסח) [פסחים סח.], קצסט) [פסחים סח.], קצע) [פסחים סח.], קצעא) [פסחים סח.], קצעב) [פסחים סח.], קצעג) [פסחים סח.], קצעד) [פסחים סח.], קצעה) [פסחים סח.], קצעו) [פסחים סח.], קצעז) [פסחים סח.], קצעח) [פסחים סח.], קצעט) [פסחים סח.], קצפ) [פסחים סח.], קצפא) [פסחים סח.], קצפב) [פסחים סח.], קצפג) [פסחים סח.], קצפד) [פסחים סח.], קצפה) [פסחים סח.], קצפו) [פסחים סח.], קצפז) [פסחים סח.], קצפח) [פסחים סח.], קצפט) [פסחים סח.], קצצ) [פסחים סח.], קצצא) [פסחים סח.], קצצב) [פסחים סח.], קצצג) [פסחים סח.], קצצד) [פסחים סח.], קצצה) [פסחים סח.], קצצו) [פסחים סח.], קצצז) [פסחים סח.], קצצח) [פסחים סח.], קצצט) [פסחים סח.], קצק) [פסחים סח.], קצקא) [פסחים סח.], קצקב) [פסחים סח.], קצקג) [פסחים סח.], קצקד) [פסחים סח.], קצקה) [פסחים סח.], קצקו) [פסחים סח.], קצקז) [פסחים סח.], קצקח) [פסחים סח.], קצקט) [פסחים סח.], קצר) [פסחים סח.], קצרא) [פסחים סח.], קצרב) [פסחים סח.], קצרג) [פסחים סח.], קצרד) [פסחים סח.], קצרה) [פסחים סח.], קצרו) [פסחים סח.], קצרז) [פסחים סח.], קצרח) [פסחים סח.], קצרט) [פסחים סח.], קצש) [פסחים סח.], קצשא) [פסחים סח.], קצשב) [פסחים סח.], קצשג) [פסחים סח.], קצשד) [פסחים סח.], קצשה) [פסחים סח.], קצשו) [פסחים סח.], קצשז) [פסחים סח.], קצשח) [פסחים סח.], קצשט) [פסחים סח.], קת) [פסחים סח.], קתא) [פסחים סח.], קתב) [פסחים סח.], קתג) [פסחים סח.], קתד) [פסחים סח.], קתה) [פסחים סח.], קתו) [פסחים סח.], קתז) [פסחים סח.], קתח) [פסחים סח.], קתט) [פסחים סח.], קתי) [פסחים סח.], קתיא) [פסחים סח.], קתיב) [פסחים סח.], קתיג) [פסחים סח.], קתיד) [פסחים סח.], קתיה) [פסחים סח.], קתיו) [פסחים סח.], קתיז) [פסחים סח.], קתיח) [פסחים סח.], קתיט) [פסחים סח.], קתכ) [פסחים סח.], קתכא) [פסחים סח.], קתכב) [פסחים סח.], קתכג) [פסחים סח.], קתכד) [פסחים סח.], קתכה) [פסחים סח.], קתכו) [פסחים סח.], קתכז) [פסחים סח.], קתכח) [פסחים סח.], קתכט) [פסחים סח.], קתל) [פסחים סח.], קתלא) [פסחים סח.], קתלב) [פסחים סח.], קתלג) [פסחים סח.], קתלד) [פסחים סח.], קתלה) [פסחים סח.], קתלו) [פסחים סח.], קתלז) [פסחים סח.], קתלח) [פסחים סח.], קתלט) [פסחים סח.], קתמ) [פסחים סח.], קתמא) [פסחים סח.], קתמב) [פסחים סח.], קתמג) [פסחים סח.], קתמד) [פסחים סח.], קתמה) [פסחים סח.], קתמו) [פסחים סח.], קתמז) [פסחים סח.], קתמח) [פסחים סח.], קתמט) [פסחים סח.], קתנ) [פסחים סח.], קתנא) [פסחים סח.], קתנב) [פסחים סח.], קתנג) [פסחים סח.], קתנד) [פסחים סח.], קתנה) [פסחים סח.], קתנו) [פסחים סח.], קתנז) [פסחים סח.], קתנח) [פסחים סח.], קתנט) [פסחים סח.], קתס) [פסחים סח.], קתסא) [פסחים סח.], קתסב) [פסחים סח.], קתסג) [פסחים סח.], קתסד) [פסחים סח.], קתסה) [פסחים סח.], קתסו) [פסחים סח.], קתסז) [פסחים סח.], קתסח) [פסחים סח.], קתסט) [פסחים סח.], קתע) [פסחים סח.], קתעא) [פסחים סח.], קתעב) [פסחים סח.], קתעג) [פסחים סח.], קתעד) [פסחים סח.], קתעה) [פסחים סח.], קתעו) [פסחים סח.], קתעז) [פסחים סח.], קתעח) [פסחים סח.], קתעט) [פסחים סח.], קתפ) [פסחים סח.], קתפא) [פסחים סח.], קתפב) [פסחים סח.], קתפג) [פסחים סח.], קתפד) [פסחים סח.], קתפה) [פסחים סח.], קתפו) [פסחים סח.], קתפז) [פסחים סח.], קתפח) [פסחים סח.], קתפט) [פסחים סח.], קתצ) [פסחים סח.], קתצא) [פסחים סח.], קתצב) [פסחים סח.], קתצג) [פסחים סח.], קתצד) [פסחים סח.], קתצה) [פסחים סח.], קתצו) [פסחים סח.], קתצז) [פסחים סח.], קתצח) [פסחים סח.], קתצט) [פסחים סח.], קתק) [פסחים סח.], קתקא) [פסחים סח.], קתקב) [פסחים סח.], קתקג) [פסחים סח.], קתקד) [פסחים סח.], קתקה) [פסחים סח.], קתקו) [פסחים סח.], קתקז) [פסחים סח.], קתקח) [פסחים סח.], קתקט) [פסחים סח.], קתר) [פסחים סח.], קתרא) [פסחים סח.], קתרב) [פסחים סח.], קתרג) [פסחים סח.], קתרד) [פסחים סח.], קתרה) [פסחים סח.], קתרו) [פסחים סח.], קתרז) [פסחים סח.], קתרח) [פסחים סח.], קתרט) [פסחים סח.], קתש) [פסחים סח.], קתשא) [פסחים סח.], קתשב) [פסחים סח.], קתשג) [פסחים סח.], קתשד) [פסחים סח.], קתשה) [פסחים סח.], קתשו) [פסחים סח.], קתשז) [פסחים סח.], קתשח) [פסחים סח.], קתשט) [פסחים סח.], קת) [פסחים סח.], קתא) [פסחים סח.], קתב) [פסחים סח.], קתג) [פסחים סח.], קתד) [פסחים סח.], קתה) [פסחים סח.], קתו) [פסחים סח.], קתז) [פסחים סח.], קתח) [פסחים סח.], קתט) [פסחים סח.], קתי) [פסחים סח.], קתיא) [פסחים סח.], קתיב) [פסחים סח.], קתיג) [פסחים סח.], קתיד) [פסחים סח.], קתיה) [פסחים סח.], קתיו) [פסחים סח.], קתיז) [פסחים סח.], קתיח) [פסחים סח.], קתיט) [פסחים סח.], קתכ) [פסחים סח.], קתכא) [פסחים סח.], קתכב) [פסחים סח.], קתכג) [פסחים סח.], קתכד) [פסחים סח.], קתכה) [פסחים סח.], קתכו) [פסחים סח.], קתכז) [פסחים סח.], קתכח) [פסחים סח.], קתכט) [פסחים סח.], קתל) [פסחים סח.], קתלא) [פסחים סח.], קתלב) [פסחים סח.], קתלג) [פסחים סח.], קתלד) [פסחים סח.], קתלה) [פסחים סח.], קתלו) [פסחים סח.], קתלז) [פסחים סח.], קתלח) [פסחים סח.], קתלט) [פסחים סח.], קתמ) [פסחים סח.], קתמא) [פסחים סח.], קתמב) [פסחים סח.], קתמג) [פסחים סח.], קתמד) [פסחים סח.], קתמה) [פסחים סח.], קתמו) [פסחים סח.], קתמז) [פסחים סח.], קתמח) [פסחים סח.], קתמט) [פסחים סח.], קתנ) [פסחים סח.], קתנא) [פסחים סח.], קתנב) [פסחים סח.], קתנג) [פסחים סח.], קתנד) [פסחים סח.], קתנה) [פסחים סח.], קתנו) [פסחים סח.], קתנז) [פסחים סח.], קתנח) [פסחים סח.], קתנט) [פסחים סח.], קתס) [פסחים סח.], קתסא) [פסחים סח.], קתסב) [פסחים סח.], קתסג) [פסחים סח.], קתסד) [פסחים סח.], קתסה) [פסחים סח.], קתסו) [פסחים סח.], קתסז) [פסחים סח.], קתסח) [פסחים סח.], קתסט) [פסחים סח.], קתע) [פסחים סח.], קתעא) [פסחים סח.], קתעב) [פסחים סח.], קתעג) [פסחים סח.], קתעד) [פסחים סח.], קתעה) [פסחים סח.], קתעו) [פסחים סח.], קתעז) [פסחים סח.], קתעח) [פסחים סח.], קתעט) [פסחים סח.], קתפ) [פסחים סח.], קתפא) [פסחים סח.], קתפב) [פסחים סח.], קתפג) [פסחים סח.], קתפד) [פסחים סח.], קתפה) [פסחים סח.], קתפו) [פסחים סח.], קתפז) [פסחים סח.], קתפח) [פסחים סח.], קתפט) [פסחים סח.], קתצ) [פסחים סח.], קתצא) [פסחים סח.], קתצב) [פסחים סח.], קתצג) [פסחים סח.], קתצד) [פסחים סח.], קתצה) [פסחים סח.], קתצו) [פסחים סח.], קתצז) [פסחים סח.], קתצח) [פסחים סח.], קתצט) [פסחים סח.], קתק) [פסחים סח.], קתקא) [פסחים סח.], קתקב) [פסחים סח.], קתקג) [פסחים סח.], קתקד) [פסחים סח.], קתקה) [פסחים סח.], קתקו) [פסחים סח.], קתקז) [פסחים סח.], קתקח) [פסחים סח.], קתקט) [פסחים סח.], קתר) [פסחים סח.], קתרא) [פסחים סח.], קתרב) [פסחים סח.], קתרג) [פסחים סח.], קתרד) [פסחים סח.], קתרה) [פסחים סח.], קתרו) [פסחים סח.], קתרז) [פסחים סח.], קתרח) [פסחים סח.], קתרט) [פסחים סח.], קתש) [פסחים סח.], קתשא) [פסחים סח.], קתשב) [פסחים סח.], קתשג) [פסחים סח.], קתשד) [פסחים סח.], קתשה) [פסחים סח.], קתשו) [פסחים סח.], קתשז) [פסחים סח.], קתשח) [פסחים סח.], קתשט) [פסחים סח.]

יקבוהו. מנקניס מותו לגון (מלכים ג יג) ויקוב מור בדלמו: **מוכלא דקלרי.** כלי של כוסמין שהוא מנוקב ומזלפין בו מים על הנגדיס: **ומרוח גם הוא יורה.** מי שמרווח את תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא. ל"ף ומרוח לגון מורה: **ואפה לך לקן ושנוח ותעמוד ונו'.** רמז לו שימות ויעמוד לאחר מכן לקן הימין לקן שעתיד הקב"ה להחזיר ימינו לפניו שהרי[ג] השיב מחור ימינו[ד]: **מרפסס.** בעוה"ז: **יכהגס.** לעוה"ב: **שפי חופיות.** של שם כך שמעתי. ל"ף כל שמות על שם למדני בעלמא (חגיגה דף נו.) לצפות הוא שהוא בצפת שלו קרי לו חופיות לשון חופלה: **גדול מקדש.** משוב הוא: **למילתיה הכי נמי.** לגדולה היה וכדעולא: **שפי הופעיות.** לכתיב של נקמות ה' של נקמות הופיע ואיכא תרי נקמות וחדא הופעה כתרוייהו ודמי כמאן דאיכא לכל נקמה ונקמה חדא הופעה: **חדא לעוכה.** של ישראל שפילק שכיחתו מחומות העולם וכא על ישראל וקרי ליה נקמות משום דתגמול טוב הוא שזכו לשכינה על שאמרו נעשה ונשמע ונקמה היינו תגמול ואמת לפורענות לעובדי כוכבים[ה] שנפרע מהן ליום הדין כלשמרינן בפרק קמא דמסכת ע"ז (דף ד.) נוקם ה' ונפרע חמה לעכו"ם[ו] שהוא נעלמו וכשנודו נפרע מהן והיינו הופעה: **וכדעא.** מפני הדעת מלמו כל המדרים הון: **כשכיל לחמך.** שמחת למי שלין בו דעה ישימו מזור מחתיך: **כל חשך עמון לנפוניו.** כל לילה לפון ומחבץ ממלפויי המורה שלין דברי תורה נשמעין בחומו בית: **מאכלהו אם לא נופת.** זה חלו של גיהנם שלין לריך נפוח: **ירע שריד נאכלו.** מי שרע בעיניו שים שריד נאכלו: **כל שאינו משייר פתיתין.** לדריך לשייר לכתיבי לאכול והוסר (מלכים ב ד): **והא אמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתין על שולחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר טעולכים לגד שולחן.** שכן עושין שמיניתן שלחן ערוך במחלל ומשמה לשם חומה ע"ז שקורין גד וממלחים כוסות של מרקחים נקוטים לע"ז שנאמר מני: **הא.** דקאמר לחסור: **דאיכא שלימה שלימה לאחר שאכל ונותן על השלחן עם הפתיתין שצריך למחוז ללשם ע"ז עניל הכי: והא דליכא שלימה כהדייטו.** למזומנין לעני: **הא גדא ליכיחה** לג גרסי': **המחליף כדכורו.** משנה בדכורו שלא יהא ניכר: **קשתו ננערת.** כח קושי מכר שלו ננער שאינו מוליד שנאמר עריה תעור קשתך עריה שאתה מפתכל בה ממש בעכומה היא תעיר קשתך. ד"ף המפתכל המחשב בעריות לאשת איש קשתו גבורת ידו ננערת מתהלכת ומתמעטת כמו (ש"מ דף קט:) מלא כסות מעברה אחת לשלשים יום ס"ע כמו (שמות יד) וינער ס': **הוי קכל.** הוי עניו ותמיה. קבל לשון אפל עשה עלמך אפל ושפל: **כיס אפל אין פופחין כו תלונות לרחוק אם ננעו.** כשגע נרחה לי בשיכ[ט] דמשמע נרחה ממילא ועוד דכתיב לי ולא לאורי[ט] ומשמע שאפלתו הלמו לכל זמן שאין כהן רוחהו אין מטמא כשגעים: **שאול ועוזר רחם ארץ לא שבעה מים.** קבר לא שבע ממתים ועוזר רחם בית הרחם שהוא קשור ועוצר לא יפשע מעבילות וכן ארץ לא שבעה מים: **וכי מה ענין שאול וכו'.** למה נסמכו הני להדדי: **מכנים.** הזרע ומוליא לתחיית המתים: **שמכניסין בה בקולי קולות.** בשכי גדול קוברין את המת: **אינו דין שמוליאין בהו בקולי קולות.** שנאמר[ם] יתקע בשופר גדול: **שעתיד הקב"ה להחיות.** לימות המשיח: **לאחר שיחיו שוב אין מוזרין לעפרם.** כין[ל](לימות המשיח כין לעולם הבא) אלא הבשר מתקיים עליהם עד שיזוזו וימיו לעתיד לבא:

ומותן למדת טובה ואחת למדת פורענות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר שנאמר[15] ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר[16] כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו וא"ר אלעזר כל הנותן פיתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו שנאמר[17] לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו ואין מזור אלא יסורין שנאמר[18] ויורא אפרים את חליו ויהודה את מזורו ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה שנאמר[19] לכן גלה עמי מבלי דעת ואמר ר"א[ס] כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר[20] כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו[ע] אין שריד אלא ת"ח שנאמר[21] ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר' אלעזר כל שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר[22] אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא תלמידי חכמים שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא ואמר רבי אלעזר כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו והאמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר[23] העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך לא קשיא[ב] הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה ואמר רבי אלעזר[ג] כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז כתיב הכא[24] והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם[25] הבל המה מעשה תעתועים ואמר רבי אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנאמר[26] ערירה תעור קשתך[מ] ואמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים אמר רבי זירא אף אנן נמי תנינא[נ] בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות ננעו ש"מ[ס] ואמר ר' מבי אמר רבי יאשיה מאי דכתיב[27] שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכנים ומוציא אף שאול מכנים ומוציא והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות שאול שמכניסין[ס] בו בקולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן[ה] אינן חוזרין לעפרן שנאמר[28] והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין ואם

אשור וישלח אל מלך ירב והוא לא יוכל לרפא לכם ולא יגלה מכם מזור: הושע ה יג 19. לכן גלה עמי מבלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא: ישעיהו ה יג 20. כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נפח ירע שריד באהלו: איוב כ כו 21. והיה כל אשר יקרא בשם יי ימלט כי בהר ציון ובירושלם תהיה פליטה כאשר אמר יי ובשרידים אשר יי קרא: יואל ג ה 22. אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו: איוב כ כא 23. ואתם עזבי יי השכחים את הר קדשי הערכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך: ישעיהו סה יא 24. אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה:בראשית כז יב 25. הבל המה מעשה התעתעים בעת פקדתם יאבדו: ירמיהו י טו 26. ערירה תעור קשתך שבעות מטות אמר סלה נהרות תבקע ארץ: חבקוק ג ט 27. שאול ועצר רחם ארץ לא שבעה מים ואש לא אמרה הון: משלי ל טז 28. והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלם: ישעיהו ד ג

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאְמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: בראשית כה כג
2. מִדֶּה אֶקֹּב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ: במדבר כג ח
3. נְשִׁקוּ בַר פֶּן יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶּרֶךְ כִּי יִבְעַר כִּמְעַט אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל חוֹסֵי בוֹ: תהלים ב יב
4. מִנְּע בָּר יְקַבְּהוּ לְאוֹם וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מְשִׁבְרֵי: משלי יא כו
5. וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֲצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבוֹא אִישׁ בֵּית יְיָ וְנָתְנוּ שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית יְיָ: מלכים ב יב י
6. וַיּוֹסֶף הוּא הַמֹּשֵׁבִיר לְכָל עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה: בראשית מב ו
7. נֶפֶשׁ בְּרָכָה תְדֻשָּׁן וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶא: משלי יא כה
8. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: דברים לג ו
9. וְרַבִּים מִיּשְׁנֵי אַדְמַת עָפָר יְקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת לְדִרְאוֹן עוֹלָם: דניאל יב ב
10. וְאַתָּה לֵךְ לְקֵץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לגורלך לְקֵץ הַיָּמִין: דניאל יב יג
11. לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יְנַהֲלֵם: ישעיהו מט י
12. אֵל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְיָ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: שמואל א ב ג
13. תִּבְאֲמוּ וְתִטָּעֲמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: שמות טו יז
14. אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: תהלים צד א
15. וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים: משלי כד ד
16. בִּיבִשׁ קְצִירָהּ נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ: ישעיהו כז יא
17. עֹד הַגְּבוֹל שִׁלְחוּ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: עובדיה א ז
18. וַיַּרְא אֶפְרַיִם אֶת חָלְיוֹ וִיהוּדָה אֶת מָזְרוֹ וַיֵּלֶךְ אֶפְרַיִם אֶל

ג) פוסק מח:, ד) [נ"ר הערוך ערך אחל לאוכלא בנ"ת ועו"ש שם פירושים], ה) נקלל כתיב יוחל בלל"ף, ו) ברכות לג. ע"ש, ז) [שם ע"ז], ח) תולין קלג., ט) [ומ' כלה], י) [ועיי"ש הטעם], כ) [ויקרא יד], ל) [ועיי"ש כז], מ) יומא סמ"ג ועושלם הגה. רש"ל.

גליון הש"ס

גמ' כל בית שאין ד"ת נשמעין. עיין פירוהן דף יח ע"ב:

מוסף רש"י

ואל ימות לעולם הבא. שלא יוכר לו מעשה גלהה (דברים לג ו). בין שתי אותיות. בין שתי אותיות (ברכות לג:). למילתיה הכי נמי. כמקום שנריכה נקמה דכר גדול הוא (שם). אחת למדת טובה. כלשמרינן בפ"ק (לא.) מפתחן הוסיע והפקיר ממון ליעדאל, שיר של ישראל שנמת שור של עכו"ם פטור. הוסיע, גלה והפקיר כשלה קבלי את המוכה (שם). בית אפל. שנריך לפתוח לו חלונות לראות את נגעו, פוטרין אותו לגמרי, כלכתיב (ויקרא יד) כנגע נראה לי בבית, לי ולא לאורי, אלא עמד במקום אחר ילריך שם להלליך את הבל. מיט נגע (חולין י:). מה רחם מכנים. הזרע, ומוליא. הולד (ברכות סו:). שאול. קבר, שמכניסין בו בקולות. של בכי ומספד (שם).

ולומן שניס שעתיד הקב"ה לחדש לה עולמו. ויהיה עולם זה מכוון לאלף שניס לומן לדיקים היכן הס הולול ולומן נקבלין בתרן: **לא נירא בהמיר ארץ.** כשמלילף הקב"ה לת לת הלרן לא נירלת לפי שלמו בלב ימים: **וקוויי ה' יחליפו כח.** שיהיה להס כח לשוט ולעופף בלי לעל: **וגילף ממתים שהחיה יחזקאל.** שחזרו ומתו כך לדיקים שעתיד להחיות יחזרו לעפרם. כך שמעתי. יחזקאל הגלהו נבוכדנלר עם יכניה מלך יהודה והיה יחזקאל מתנבא בבבל וירמיה בלרן ישרלל בלומן לחת עשרה שנה שלמך לדקיה: **בחמת נבוכור: משל היה.** שהיה מרמז להס על הגלות כלחד לת שחזר ומי כך ישרלל יחזרו מן הגלות: **מפס שחומן מפילף היו שלהס: שמנו לקן.** של ילילת מלריס: **ועטו.** שלת היה להס למנות גזירת ועבדוס ועטו חותס שלת משנולד ילחק להת כתיב (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך זה ילחק לכתיב (שם כה) כי בילחק יקרל לך זרע והס מנו משעת הדיבור לשכרהס חניו ומיל בשדר עולם שנכרהס חניו בשעה שנתבר עמו בין הבתריס בן שבעים שנה היה ומבין הבתריס עד שנולד ילחק היה ל' שנה לכתיב (בראשית כה) ושברהס בן מאת שנה בהולד לו לת ילחק בנו משלת חומר משדבר עמו בין הבתריס עד שילאו ממלריס היו מרבע מחות ושומן ל' שמן הדבור עד לידת ילחק טעו בני לפרים. ומניין שבני לפרים הן שילאו קודס זמן ושהרגו שנאמר ובני לפרים שומלה וגו' והרגום לנשי לת: **ומומל לתר.** מתים שהחיה יחזקאל מלו בני לדס שכפרו בתחיית המתים שנאמר (יחזקאל לו) שבדה תקומתו: **העלמות הללה כל בית ישרלל המה.** עלמות הללו סימן לכל ישרלל הן שעתידה להס תחיית המתים כמו לשלו שהרי הללו חמרו שבדה תקומתנו ועכשו ידעו שחני מחיה לת המתים וסימן זה לכל ישרלל שגס הס עתידין להחיות ולל מן הדין היו להס חלרון[ג] שכופר בתחיית המתים חין לו חלק לעוה"ב שלת משום סימן חיו: **שחיפו להיכל.** שהיו מליירין בלמיס על קירות ההיכל לכתיב ומשת ותלרה מחוקה על הקיר שכיב: **וכתיב והעבירני עליהס סביב סביב.** כלומר על חומן מנשיס שכתוב עליהס סביב עבר עליהס יחזקאל להמיתם: **שלו מתים שבכקעת דורא.** שהמית נבוכדנלר מלך בבל על שהיו יפיס כדלקמן: **מנהר לשל עד רבת.** מקומות הן היו בבקעת דורא: **שופטים.** מחמת תחוה: **ונוה המלך והרגן ועדיין היו שופטים.** שהיתה נרלית זו תחרס ונוה המלך ורמקום: **ונתו עלמות מן הבקעה ועטו לו לחומו רשע על פניו.** והלכו להס. ומיל לחמרי שמחומן עלמות היה לו כלים וכשהגיעה שעה שחיו טעתו לו על פיו כשהיה רולה לשמות בהס: **תכריסס של שלו מחיה מתים.** על יחזקאל היו חומרין שהיה מבירן של מנניה מישלל ועזריה ונבוכדנלר היה יודע שהיה הקב"ה מחיה חותס: **ששת ומחר.** להקב"ה לחותי כמה רבדיין. פסוק הוא (דניאל ג): **יולק וכך רוחת.** משום דקל מיירי בשמחו דנבוכדנלר נקיט נמי ליישנ מעלית ושלן קללה: **סערו.** הכהו מחחורי ידו: **לגנות.** שהיה מקדר שבמות לחות יותר מדוד ושלו לחמרן הקב"ה היה טוטה לחריהן יותר מחחרי הלירות שעשה דוד: **נחותו יוס.** שהשליכן לכבשן: **לף הכבשן.** שהכבשן היה משוקע בחרן כעין כבשן של סיד ולף ועומד על גבי קרקע כדי שירלחיהו כל העולה: **נפרץ הכבשן.** נפלו קלת כותליו כדי שיוכלו כולם לילות בחוכו: **חומק סורו.** נשפל גחותו כמו סורו רע (קדושין דף פב.). ל"ל חומק סורו כמו יסורו נשתלשל וכן לימדני רבי יעקב בן יקר. שכל מורי גרס והומק סילו סיד הכבשן נמסה מרוב חמימות כך שמעתי והיתה מוסכת למרחוק ומהכל של חותו הסיד נשרפו חותן שהשליכו מנניה מישלל ועזריה לתוך כבשן האש: **ונספך גלס.** של זכר על פניו: **חרבע מלכיות.** מלכיס ומנשיהס שסייעו לנבוכדנלר להשליך מנניה מישלל ועזריה לתוך האור: **מקרבי נפקי.** דכתיב (דניאל ג) נבוכדנלר שלח למכנס לחשדרפניא סגניא ולכסוף לאחר שבאו מן הכבשן כתיב ומתכנסין חשדרפניא סגניא ופחוותא והכך דלא כתיבי נשרפו: **לא ישנה מן הרבנות שלו.** שהרי מנניה מישלל ועזריה היו לבושין בגדי חפלרתן כשהושלכו לכבשן. לל ישנה שלא ילחה מבוהל ומפוחד וממנייסין שונלין מפניו: **פטשיהון וכרכלתהון.** עיניי מלבושין: גדולים

ואם תאמר אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו שנאמר [1]ונשגב ה' לבדו ביום ההוא צדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין על פני המים שנאמר [2]על כן לא נירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים ושמא תאמר יש להם צער ת"ל [3]וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו ונילף ממתים שהחיה יחזקאל סבר לה כמאן דאמר באמת משל היה דתניא ר"א אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו מה שירה אמרו ה' ממית בצדק ומחיה ברחמים ר' יהושע אומר שירה זו אמרו [4]ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ר' יהודה אומר אמת משל היה אמר לו רבי נחמיה אם אמת למה משל ואם משל למה אמת אלא באמת משל היה ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ומאן ניניהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו שנאמר [5]ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר (ואלעזר) [ואלעד] והרגום אנשי גת הנולדים בארץ וגו' וכתיב [6]ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר [7]ויאמר אלי בן אדם העלמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עלמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו ר' ירמיה בר אבא אמר אלו בני אדם שאין בהן לחלוחית של מצוה שנאמר [8]העלמות היבשות שמעו דבר ה' ר' יצחק נפחא אמר אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כולו שקלים ורמשים שנאמר [9]ואבוא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחוקה על הקיר סביב וגו' וכתיב התם [10]והעבירני עליהם סביב סביב ר' יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וא"ר יוחנן מנהר אשל עד רבת בקעת דורא שבשעה שהגלה נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין והיו כשדיות רואות אותן ושופעות זבות אמרו לבעליהן ובעליהן למלך צוה המלך והרגום ועדיין היו שופעות זבות צוה המלך ורמסום תנו רבנן בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחייה מתים בבקעת דורא כיון שהחייה אותן באו עצמות ושפחו לו [א]לאותו רשע על פניו אמר מה טיבן של אלו אמרו לו חבריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא פתח ואמר [11]אתוהי כמה רבבין ותמהוהי כמה רשיפין מלכותה עלם ושלטניה עם דר ודר וגו' א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו [ב]של אותו רשע שאילמלא [ג](לא) בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ת"ר ששה נסים נעשו באותו היום ואלו הן צף הכבשן ונפרץ הכבשן והומק סודו ונהפך צלם על פניו ונשרפו ארבע מלכיות והחייה יחזקאל את המתים בבקעת דורא וכולהו גמרא וארבע מלכיות קרא דכתיב [12]ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחוותא אדרגזריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא וגו' ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוותא והדברי מלכא חזיין לגבריא אלך וגו' תני דבי רבי אליעזר בן יעקב אפילו בשעת הסכנה לא ישנה אדם את עצמו מן הרבנות שלו שנאמר [15]באדין גבריא אלך כפתו בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון וגו' אמר רבי יוחנן

גדולים

תורה אור

1. עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים ונשגב ייי לבדו ביום ההוא:
ישעיהו ב יא
2. על כן לא ניקא בהמיר ארץ ובמוט הרים בלב ימים: יהמיו ומי ג
3. וקוי ייי יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו:
ישעיהו מ לא
4. ייי ממית ומחיה מוריד שאול ויעל:
שמואל א ב ו
5. ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו: וזבד בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם:
דברי הימים א ז כ-כא
6. ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו:
דברי הימים א ז כב
7. ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו:
יחזקאל לו יא
8. ויאמר אלי הנבא על העצמות האלה ואמרת אלהם העצמות היבשות שמעו דבר ייי:
יחזקאל לו ד
9. ואבוא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחקה על הקיר סביב סביב: יחזקאל ח י
10. והעבירני עליהם סביב סביב והנה רבות מאד על פני הבקעה והנה יבשות מאד:
יחזקאל לו ב
11. אתוהי כמה רבבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכוחה מלכות עלם ושלטנה עם דר ודר:
דניאל ג לג
12. ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחותא אדרגזריא גדבריא תבריא תפתיא וכל שלטני מדינתא למתא לחנכת צלמא די הקים נבוכדנצר מלכא:
דניאל ג ב
13. איתי גברין יהודאין די מנית יתהון על עבידת מדינת בבל שדרך מישך ועבד נגו גבריא אלך לא שמו עלך מלכא טעם לאלהך לא פלחין ולצלם דהבא די הקימת לא סגדין:
דניאל ג יב
14. ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא חדברי מלכא חזין לגבריא אלך די לא שלט נורא בגשמהון ושער ראשהון לא התחרך וסרבליהון לא שנו וריח נור לא עדת בהון:
דניאל ג כז
15. באדין גבריא אלך כפתו בסרבליהון וכרבלתהון ומרמיו לגוא אתון נורא יקדתא:
דניאל ג כא

מסורת הש"ס

ו) עי' סוס' מגילה כח.).
ז) [מרנע מחות ושלשים רש"ן, ג) [נעיל ל.].

הגהות הגר"א

[א] גמ' ל"ל לאותו רשע שחיק עמי'. [ב] שם ל"ל של אותו רשע שחיק עמי':

מוסף רש"י

מן הדברות שלו. מן הסכרה שהוחזק בה (דניאל ג כא).

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת. דכריסת חמיד למלמת לדיקי ומלמך לנסוף דכתיב ורויה די רציעתה דמי לנר מלהין: **ועפתו לישראל על פניהם.** שהשמחו למלם: **אני אמרתי שכל השמר שלי הוא.** שיהיו כהם לדיקים הרבה ולא עלתה בידי וכו'. ישראל נשמלו לחמר כדאמרי' (סוכה דף מה:) מה תמר זה אין לו אלא לב אחד וכו': **והנה איש רוכב על סוס אדום.** בזכריה כתיב: **כל העולם כולו נגילה.** מפני שהשתחוו למלם: **והוא עומד.** העמיד הקב"ה עלמו בזכות הלדיקים שבמלולה: **והומר לנולה חרכי.** לנבל שיוכנת במלולה: **חרכי.** לשון חרכו המים (בראשית מ): **שרוקים.** לנועים ומח"כ נעשו לנביים כשנתכל בלדיקים נת מבעשו: **סוסים חיורת מעלי לחלמת.** מדקאמר שחלוס הוי רמז לקללה: **ורכבן.** חניניה מישחל ועזריה: **להיכן חולו.** כשיללו מן הכבשן דמו לת מדכר להו בכולהו כתובי: **בעין הרע מפו.** שהיו מתקנלים בהן על שהיו תמהין בהן: **ברוך שבשו.** בחותו רוח שרקקו לחומת העולם כישראל שחומרין לחולה כזה יש לכם והשתחויתם לשלמה: **הוי חומר זה חנניה מישחל ועזריה.** חלמת חזרו לחרך חלל יהושע כהן גדול: **ודניאל להיכן חוו.** כשהושלכו מביריו לתוך כבשן האש שלח הושלך עמהם: **למכרת נהרת רבת בטבריה.** לחפור ולהוליא נהר בטבריה. ל"ת למכרת נהרת בטורית נהר: **לחפוי כירי דחספסתא.** להביא זרע של עשב שהוא מחכל בהמה שלמו נבוכדנלר. הכי הוה קים להו: **לחפוי חזירי ממלריס.** שלמו כדי לגדלם לולדות שחזירי מלריס גדולים הס: **והפניא חמר חודום הרופא.** לחכמים שהיו חומרים ניטלה האש טרפה: **והא אין פרה ומוירה יולאה ממלריס וכו'.** כלי שלא יהיו מלויין במקומות אחרים ותעש"כ חיו: **ווטרי חייסינהו.** ולא העלו על לבס ללפרים ורביה בעי והימו להוליאן בלא חמוך האס: **בחופה עלה.** שהלך משם לניחל: **דלא נקייס כי פסילי אלהיהס שעשרפן בחש.** דנבוכדנלר עשאו אלוה כדאמרי' ולדניאל הוה סגיד והוה ליה כפסילי אלהיהס שהמקרת הזה היה לוות עליהס לשוחן לכך היה מתירא: **קליות.** שבלים המהוכהכין בחש: **השמיטי.** השחמשי: **בלמא.** ונפיקי זכותייהו: **בלא וב חוד"ם.** מה חוד נחרך חף הוא נחרך: **אחני.** הויעל: **לקדו.** שרפו: **מאי טעמא חיעבם.** יהושע דלהני נורא למניה דהאי דלהדר חיהו לנבוכדנלר דחייה בעלמא דחייה: **בש שעוריס. בש גרגיניס (שעוריס) ממש: וכי דרכו של בוטו ליקן בש שבליס.** והא חנן (פאה פ"ח מ"ח) חין פוחמין בעני בגורן פחות מחלי קב שעוריס: חלא

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שנאמר [1]ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורויה די רביעאה דמה לבר אלהין אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחוים לצלם מיד פתחו ואמרו [2]לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב [3]אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסניו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד של חנניה מישאל ועזריה [4]אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [5]ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סום אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [וגו'] מאי ראיתי הלילה ביקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב [6]אין איש אלא הקב"ה שנאמר [7]ה' איש מלחמה ה' שמו על סום אדום ביקש הקב"ה להפוך את העולם כולו לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר [8]והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים [9]שנאמר [10]ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנאמר [11]האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש מיד מלאים רוגז נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים אמר רב פפא שמע מינה [12]סוסיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא (אזול) [אזלו] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק טבעו ור' יוחנן אמר עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כתנאי ר' אליעזר אומר בעין [הרע] מתו ר' יהושע אומר ברוק טבעו וחכ"א עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנאמר [13]שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה איזו הם אנשים שנעשה להן מופת הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה ודניאל להיכן אזל אמר רב למיכרא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתויי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי דאלכסנדריא של מצרים אינו [14]והתניא [15]תודום הרופא אמר אין פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרי אייתי בלא דעתייהו ת"ר שלשה היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהכא דלא ליכרו בזכותיה איתנצל ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי [16]פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהכא דלא ליכרו קלייה לאלהיה בנורא ומניין דסגיד ליה דכתיב [17]באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד וגו': [18]כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתיב [19]ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו [20]וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן בקליות [21]יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה וצדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אזלה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכון אמרו הקדוש ברוך הוא והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה אמרו ליה אינון [22] תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו אמרו יהושע כהן גדול סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומגנא עלן אחתיוהו שדינהו אינהו איקלו יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה שנאמר [23]ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב [24]ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"ל והא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעים בהדי ואתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי ביבשי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבא מאי טעמא איענש אמר רב פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן שנאמר [25]ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב [26]שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים אלא

1. ענה ואמר הא אנה חזה גוברה ארבעה מהלכין בגוא נורא ולחבל לית בהון ורויה דמה לברה אלהין: דניאל ג כה
2. לך אדני הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה לאיש יהודה ולישבי ירושלם ולכל ישראל הקרבים והרחוקים בכל הארצות אשר הדחתם שם במעלם אשר מעלו בך: דניאל ט ז
3. אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ויהיו נא שדיך כאשכלות הגפן ורית אפך כתפוחים: שיר השירים ז ט
4. ראיתי הלילה והנה איש רכב על סוס אדם והוא עמד בין ההדסים אשר במצלה ואחריו סוסים אדמים שרקים ולבנים: זכריה א ח
5. יי איש מלחמה יי שמו: שמות טו ג
6. ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דודו כי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת: אסתר ב ז
7. האמר ליצולה חרבי ונהרותיך אוביש: ישעיהו מד כז
8. שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך כי אנשי מופת המה כי הנני מביא את עבדי צמח: זכריה ג ח
9. פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת יי אלהיך הוא: דברים ז כה
10. באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגד ומנחה וניחוחין אמר לנסקה לה: דניאל ב מו
11. כה אמר יי צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה האמרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרי אייתי בלא דעתייהו ת"ר שלשה היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהכא דלא ליכרו בזכותיה איתנצל ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהכא דלא ליכרו קלייה לאלהיה בנורא ומניין דסגיד ליה דכתיב באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד וגו': כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן בקליות יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה וצדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אזלה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכון אמרו הקדוש ברוך הוא והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה אמרו ליה אינון תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו אמרו יהושע כהן גדול סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומגנא עלן אחתיוהו שדינהו אינהו איקלו יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה שנאמר ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"ל והא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעים בהדי ואתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי ביבשי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבא מאי טעמא איענש אמר רב פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן שנאמר ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים אלא

12. ולקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישמך יי כצדקיה וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש: ירמיהו כט כב
13. יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם וידברו דבר בשמי שקר אשר לוא צויתים ואנכי היודע ועד נאם יי: ירמיהו כט כג
14. ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך יי והשטן עומד על ימינו לשטנו: זכריה ג א
15. ויאמר יי אל השטן יגער יי בך השטן ויגער יי בך הבחר בירושלם הלוא זה אוד מצל מאש: זכריה ג ב
16. ויהושע היה לבש בגדים צואים ועמד לפני המלאך: זכריה ג ג
17. ואמר שש השערים האלה נתן לי כי אמר אלי אל תבואי ריקם אל חמותך: רות ג יז

מוסף רש"י

בין ההדסים אשר במצולה. בין הלדיקים שגלו לבבל, וכשכינה משחפי קלל (מגילה יג.). **האם שלה.** לחם שלה (בכורות כח.) בית הרחין, וקרקפת מטרפת ושלפוחית ובלע"ז מטרינ"ה (לעיל לג.). **בשביל שלא תלד.** לפי שטוחות הן ואין רופין שיהיו מלרין במקומות אחרים (שם) מפני שפרות ומזיקות שלהן מעולין מאד ומוכרין אותן ביוקר ורופין שלא ילדו במלכות אחרת כדי שיהו לריכין להס ומוכרין להס שלה ואינה מתה (בכורות כח:).

הגהות הב"ח

(א) גב' גמלת הוי ואין מרן. נ"ב וקשה מיל הכל הוה ליה למקשי ואל מכניס יתיר הוה כמו שהקשה בתר הכי ליהושע כ"ג:

(ב) גב' גמלת הוי ואין מרן. נ"ב וקשה מיל הכל הוה ליה למקשי ואל מכניס יתיר הוה כמו שהקשה בתר הכי ליהושע כ"ג:

(ג) ענ' בילקוט זכרי' ומס שמואל מאמר זה קשה בנוסחת שאלונית], ד) [נקמן נו: סוטה מב: מת.], ה) [מגילה יג. ע"ש ועי' תוס' נדרים כו: ד"ה ואין נו:], ו) [ע"ל ס"ו ואין נקרא כתיב וכאחב, ז) [זכריה ג].

(ד) [ע"ל לג. בכורות כח:, ו) נקרא כתיב וכאחב, ז) [זכריה ג].

אלא שש סאין. דסד קנין לו סד לוגין ליכא למימר דלמ מייתי גמרון מדה פמומה מסמה: **ליטול סד סאין.** ולימא מסו כוה: **רמז לה.** דסד גרעיגין נמן לה למימן ורמז שעתידין לנמת סד גיס ממנה: **יודע נגן גבור חיל ואיש מלחמה וגבון דבר ואיש תואר וה'.** היינו סד ברכות: **עמו.** **דומה.** לקמן מפרש המחד מן הענינים **של תורה.** להמוכח בתלמוד: **פניס כהלכה.** שמניח לשיה לדבריו: **דבדידיה נמי לא הוה.** דשמואל נמי לא הוה הלכה כמותו כדאמרינן בעירובין (דף נג.) **דוד דגלי מסכמא כתיב ביה ילמיך ילאוני וישמעו**[1] שמוא **דלא גלי מסכמא כתיב ביה בכל אשר יפנה ישכיל.** ללמוד **מוסה הרבה: מאיר הרועים אשר נשאו.** מלמת ההוא מיומד שבעגרים **להיינו דומה למזיון הבא לפני הרבה דקרי מאיר הרועים: ונתה עליו רוח ה'.** היה רוח מכמה וביגה רוח עלה וגבורה **רוח דעת וילראת ה' הרי שבה: ה"ג והריחו ביראת ה' ר' אלכסנדרי שהטעינו במוס ויסורין בריחים.** והיינו והריחו לשון רמיס. **ולא גרסינן וכתיב והריחו: רבא אמר.** מאי והריחו דמורח ודאין שמריח בשבה **ושופט ויודע מי המייב שנאמר**[2] **לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע מזניו יוכיח ולפילו הכי ושפט בצדק דלים כגון על ידי הרמה: כך כוזיבא.** [3]**עם ממלכי הולדום היה: אשר אין בהם כל מום ועוכי מראה משכילים בכל חכמה יודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים:**

דניאל א ד

8. וַיָּחֶר בָּהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

9. וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים אֶת דָּנִיֵּאל בְּחֶסֶד וּברחמים [וּבְרַחֲמִים] לִפְנֵי שַׂר הַסָּרִיסִים:

דניאל א יז

10. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז שַׂר סָרִיסָיו הָבִא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

11. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר לְאַשְׁפְּנַז שַׂר סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

12. וַיְהִי בְּהֵיוֹתָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְשֵׁם הַמֶּלֶךְ וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

13. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

14. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

15. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

16. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

17. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

18. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

19. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

20. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

21. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

22. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

23. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

24. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

25. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

26. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

27. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

28. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

29. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

30. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

31. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

32. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

33. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

34. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

35. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

36. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

37. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

38. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

39. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

40. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

41. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

42. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

43. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

44. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

45. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

46. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

47. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

48. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

49. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

50. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

51. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

52. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

53. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

54. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

55. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

56. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

57. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

58. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

59. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

60. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

61. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

62. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

63. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

64. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

65. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

66. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

67. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

68. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

69. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

70. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

71. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

72. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

73. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

74. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

75. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

76. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

77. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

78. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

79. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

80. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

81. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

82. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

83. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

84. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

85. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

86. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

87. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

88. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

89. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

90. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

91. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

92. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

93. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

94. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

95. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

96. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

97. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

98. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

99. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

100. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

101. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

102. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

103. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

104. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

105. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

106. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

דניאל א ב

107. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְאַשְׁפְּנַז רַב סָרִיסָיו לְהָבִיא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וּמִן הַפַּרְתְּמִים:

דניאל א ג

108. יְלָדִים אֲשֶׁר אֵין בָּהֶם כָּל מוּם וְטוֹבֵי מַרְאֶה וּמַשְׂכִּילִים בְּכָל חָכְמָה וְיֹדְעֵי דַעַת וּמְבִינֵי מָדָע וַאֲשֶׁר כֹּחַ בָּהֶם לַעֲמֹד בְּהֵיכַל הַמֶּלֶךְ וּלְלַמְּדָם סֵפֶר וּלְשׁוֹן כַּשְׂדִּים:

דניאל א ד

109. וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי יְהוּדָה דָּנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה:

דניאל א ו

110. וּבְכָל דְּבַר חָכְמַת בִּינָה אֲשֶׁר יְבַקְּשֵׁם מֵאִתָּם וַיִּמְצָאֵם עֲשָׂרָה יָדוֹת עַל כָּל הַחַרְטֻמִּים הָאַשָּׁפִים אֲשֶׁר בְּכָל מַלְכוּתוֹ:

דניאל א כ

111. וַיְהִי דָנִיֵּאל עַד שְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

דניאל א כא

112. וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמַלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה בָּא נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלַ‍ִם וַיָּצַר עָלֶיהָ:

דניאל א א

113. וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיָדוֹ אֶת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה וּמִקְצָת כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים וַיְבִאֵם אֶרֶץ שִׁנְעָר בֵּית אֱלֹהָיו וְאֶת הַכֵּלִים הֵבִיא בֵּית אוֹצַר אֱלֹהָיו:

אינהו עדיפי מיניה וכו'. מיידי דגרכין בעלמא קמני הכא ומילתא כפאי נפשה היא וכרוב ספרים ליכה כתובה: **מ"ט ליכתוב** הכא מרדה גדולה נפלה עליהם: **נגוף.** לגלוג: **במקום הנגופים.** דלא מני קרי: **לימא הכי.** לחם כלומר לך מאל העזים והניחני: מ"ס שנחיצא למרבה המשרה שמוס לכך נסתם לומר נסמתו הדבריס שעלו במחשבה ולא נעשה. ל"ת שביקש הקב"ה לסמוס לרותיהן של ישראל שבקש לעשומו משיח. ומורי רבי פירש לפי שנסתם פיו של חזקיה ולא אמר שירה: **כל הנסיס הללו.** שניאל מסנחריב ומתרפא מחליו: **אר העולם.** מלמך שכל העולס מסור בידו: **שמענו נאי נזדיק.** אר העולס שאמר עשה נציונו של נדיק: **רזי לי רזי לי.** נסתרות שלי הן ואני יודע על מה מעבה: **אמר נביא אוי לי עד מתי.** יבא משיח: **עד דאמי כווזי וכווזי דכווזי.** עד שיתכווזו שונאי ישראל כמה פעמיס: **אר הרחוק.** שהגאומות נפקדות תלוי והיינו משא דומה כך אמר דומה תלוי קורין הרוחות על עסקי שעיר עשו ואומר לי שומר מה מלילה הקב"ה שהוא שומר מה שומר מה מלילה. מה דכר מתי קץ הגאולה תליל זה: **אתא בקר.** בתמיה. ואית ספריס ללא כתיב הכא ונכון. אמר להס השר כך אמר שומר הקב"ה אתא בקר גאולה תבא וגם לילה אבל מתחלה תהיה גלות הרבה. ל"ת שיגאלו ויבנה מקדש שני ויחזרו ויגלו גלות זה. ל"ת וגם לילה לרשעים וכן תרגומו מוכיח אית אבר לנדיקיא ואית פורעניה לרשיעיא: **אס תבעיון.** אס תבקשו להגאל: **בעיו.** בקשו לחמיס: **שובו.** בתשובה ותתיו לגאולה: **גגלי הוא.** דבר מגונה עשו: **מרב חדה.** שאל עלמו ומתגייר: **חדודין חדודין.** קטנין קטנין שהיה מילר מאד על מפלת מלרים: **גיורא עד עשרה דרי.** הכי הוא משל בני אדם ומיהו יתרו [ט] לאו עשירי הוה: **פלא יועץ אל גבור לאי עד אר שלוס: שחיוס ישראל.** העוסקין בתורה כדלקמן [ע"ב]: **תגלת פלאסר.** אס אחד הוא לכתיב בימי פקח בן רמליה [מ"ב טו] גס תגלת פלאסר מלך אשור: **אסנפר.** אד רבא אד ויקירא אד אלופי מעלה. כדלקמן שחירך ע"י מנאך: **אל ארץ לאריכס.** ולא אמר מוטעת מאריכס: **קא משקרת.** שהרי אין ארץ מעולה כיומנה ולכן לא אמר מוטעת מאריכס: **לאיכא אגליגהו.** סנאריב לעשרת השבטיס דכתיב (מלכים ג יח) וינאס אתלא ובחבור נהר גוזן ועירי מדי כי ניניהו תוחן מקומות: **אתל ישראל.** כי אגליגהו סנאריב ספרו בגבותה של ת"י כי משו לאותו מקום שאמו שוח שוח אמרו שוח לאחרין ואת האחרן שוח לאחרנו וכשבאו למקום שאמו עלמין אמרו כי עלמין זה המקום שוה לירושלים שנקראת בית עולמים: כשבאו למקום שאמו שוח תרי אמרו על אד תרין כלומר זה יפה פי שניס במקומנו. ועל אס כך נקראו כל אותן מקומות כך: ס"ג **אתא כבודו ולא כבודו אתא.** לכבודו ממש משמע בשרו וגופו אתא כבודו משמע אתא הגוף והשבר כלומר נשמה שבמוך הגוף והשתא אמר אתא כבודו ולא כבודו אתא. כבודו ממש נשמה שבמוך הגוף אלא אי כבודו אתא כבודו הייט נגדיו כדכתיב ויבואו בניו ובנותיו אליו לנחמו אתא כבודו ולא אתא כבודו ממש דמקרא נפקא לזה דאמי אתא כבודו לא אתא כבודו ממש ומהיכא תיפוק ליה אמי אתל השתא דלרשע בעלמא לריס ליה: **אתא כבודו אתא.** אתא גופו אתא שהגוף קייס ונשמה נשרפה: **בעלמו.** הוא עלמו ולא ע"י שליח לא היה ניזוק כל כך ולכך הקב"ה כמו כן נפרע אתנו בעלמו ולא נתגייס כל כך לאינו דומה אתגייס מן הגדול לאתגייס מן הקטן: על

[ו]אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מיניהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא ואיהו עדיף מיניהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מאי מעמא איבעות אע"ג דאינהו לא חזו מידי מזלייהו חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמבעית אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה [ז]לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי אי נמי ליקרי קרית שמע ואי קאי במקום המטופת לימא הכי עייא דבי טבחא שמינא מינאי [1]למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' א"ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתיו משיח חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו רבש"ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפניו שנאמר [2]מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' אר העולם לפניו רבש"ע צביונו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה [2]בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו ואמר רבא ואיתימא ר' יצחק [3]עד דאתו בוזוי ובוזוי דבוזוי [3]משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל וגו' א"ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו נתקבצו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שומר מה מלילה שומר מה מליל [א] [4]אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו תנא משום רבי פפיים גנאי הוא לחזקיה

וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנא' מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' כיוצא בדבר אתה אומר [5]ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם תנא משום רבי פפיים גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' [6]ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ושמואל אמר שנעשה חדודים חדודים כל בשרו אמר רב [ב] [7]היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה [7]לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון מאי במשמניו רזון אמר הקב"ה יבא חזקיהו שיש לו שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות חזקיה דכתיב [8]כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום והאיכא חזקיה שחזקו יה דבר אחר חזקיה שחיוק את ישראל לאביהם שבשמים סנחריב דכתיב ביה [ג] [9]תגלת פלאסר [10]פלנאסר [11]שלמנאסר [12]פול [13]סרגון (סרגין) [14]אסנפר רבא ויקירא והאיכא סנחריב שסיחתו ריב דבר אחר שסח וניחר דברים כלפי מעלה א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר [15]עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפש היה למאן דאמר מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומאן דאמר מלך טיפש היה אם כן מאי רבותיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקי ורבי חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל כי מטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מטו עלמין אמרו בעלמין כי מטו שוש תרי אמרי על חד תרין [7]ותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש [1]כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותי [1]רבי אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן [2]שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף ע"י

1. למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה מעתה ועד עולם קנאת יי צבאות תעשה זאת:
ישעיהו ט ו
2. מכנף הארץ זמרת שמענו צבי לצדיק ואמר רזי לי רזי לי אוי לי בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו: ישעיהו כד טז
3. משא דומה אלי קרא משעיר שמר מה מלילה שמר מה מליל:
ישעיהו כא יא
4. אמר שמר אתה בקר וגם לילה אם תבעיון בקרו שובו אתיו:
ישעיהו כא יב
5. ויאמר יתרו ברוך יי אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: שמות יח י
6. ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה יי לישראל אשר הצילו מיד מצרים:
שמות יח ט
7. לכן ישלח האדון יי צבאות במשמניו רזון ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש: ישעיהו י טז
8. כי ילד ילד לנו בן נתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אביעד שר שלום: ישעיהו ט ה
9. בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת אבל בית מעכה ואת ינוח ואת קדש ואת חצור ואת הגלעד ואת הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה:
מלכים ב טו כט
10. ויבא עליו תלגת פלנאסר מלך אשור ויצר לו ולא חזקו:
דברי הימים ב כח כ
11. עליו עלה שלמנאסר מלך אשור ויהי לו הושע עבד וישב לו מנחה: מלכים ב יז ג
12. בא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר בסף להיות ידיו אתו להחזיק הממלכה בידו:
מלכים ב טו יט
13. בשנת בא תרתן אשדודה בשלח אתו סרגון מלך אשור וילחם באשדוד וילכדה:
ישעיהו כ א
14. ושאר אמיא די הגלי אסנפר רבא ויקירא והותב המו בקריה די שמרין ושאר עבר נהרה וכענת: עזרא ד י
15. עד באי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם ארץ דגן ותירוש ארץ לחם וכרמים ארץ זית יצהר ודבש וחיו ולא תמותו ואל תשמעו אל חזקיהו כי יסית אתכם לאמר יי יצילנו:
מלכים ב יח לב

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ניזורא וכו' לאו עשירי הוה. וכנחיי פרשת יתרו דעשרה דורות ממלריס בן מס עד יתרו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שומר מה מליל. נ"ב לא אתא בוקר. כן גי' רש"י: **[ב]** שם אמר רב. נ"ב שם בפפ': **[ג]** שם תגלת פלאסר. נ"ב פלנאסר תגלת חה סלכן פול תגלת פלנאסר (מ"ב טו) תגלת פלנאסר תגלת טו) תגלת פלנאסר תגלת פלנאסר (דה"ב ה) שלמנאסר סרגון אסנפר (וכה ג"ל למה שהזכיר רש"י בד"ה תסנפר):

מוסף רש"י

דאינהו נביאי. שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום שנותה (מגילה ג.). **מאי טעמא איבעות.** לכתיב בקרא אתל מרדה גדולה נפלה עליהם ויכרתו בחמה (שם). מזלייהו. שר של כל אחם נשעלה (שם). **לינשוף. ילנ (שם).** **בזוזי ובזוזי דבזוזי.** שולנים אחר שולנים (בחובות קיב:). **תחת כבודו ולא כבודו ממש.** בין לר' יוחנן בין לר"ל נופן נשרף, אלא לר' יוחנן משמע ליה תחת כבודו כמו תחת רגליו, לשון תחתים, וכבודו היינו נשלוו, וה"ק תחת נשריפתם של מיליותיו של סנחריב יקר יקוד ולא נשריפתם נשרפו, ור"ל משמע ליה תחת לשון תליפין, כמו יפלם תחת השור, מפיס לר"ל לא קרי למתניה מכבדותא, לכך ע"ב כבודו היינו גופו, וה"ק כבודו ממש יקרף ותחתיו יהא אפר וטריפה ניקוד אש (שבת קיג:).

על ידי שליח. דהיינו כוזי יותם מלך הקב"ה נפרע ע"י שליח ונתניהם יותם: **כחיב מרום קלו.** דיעשיה: **וכחיב מלון קילו.** במלכים. מרום קילו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה י"ז) מרום מרכסון מקום מקדשנו. מלון קילו משמע דירה של מעלה בית מלונו: **ה' אמר אלי עלה אל פארץ וגו' מאי היא.** היכי אמר לו הקב"ה להסתית: **יען כי מאס העם הזה וגו' אם רלין וכן רמליהו.** ואתרעו להסתית' כרלין וכר רמליהו: **מארם ה'.** שלא נשמע מכל מה שהיה מוכיל: **ליערת ירק.** כמדה: **ועלה על כל אפיקיו(ו).** שאמר לו הקב"ה עלה והצלח: **מ"ט.** מאחר שברשות הלך שנית נתנגח עליו מאי טעמא אית ליעגס: **כח נכיא אמר לו.** כשנא על ירושלים: **כי לא מוטף לאחר מולך לה.** לא נמסר עמו של חזקיה שהוא עיף בתורה ביד סנחריב שהוא עתיד למליך לו: **כעם כרמשון הקל ארלה וכולון ואחלה נפשלי וגו' לא כרמשונים.** עשרת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחלה נהרגו ושלח לתן לו מעשה תומו גליל הגוים לתויין שללו לעשות להם נס כיומאי מלינים שעברו את היס וכדומרי הילדן: **אם תוור כו.** סנחריב מוטב ואם לתן לו מעשה תומו גליל הגוים שמגלגל במרפה בכל הגוים. ל"א גליל לשון גלליס. מ"ר: **אחרי הדברים והאמת האלה.** השמת משמע שהיה מדבר בחזקיהו שהיו עסוקין בתורה כל סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים ויאמר לנקעם אליו: **האי רישנא להאי פרדשנא.** וכי מניחין דוידן כזה לאחדן כזה וכי מפני שהשמת בחזקיהו כל סנחריב: **רישנא אחר מאי אחר מאי אחר הדברים והאמת אחר עקפן הקב"ה ונשבע.** להניח סנחריב והיינו אמת שמותמו וקיומו של הקדוש ברוך הוא אמת:

ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה [1]מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב [2]ויענר ה' את מצרים בתוך הים וכתיב [3]ודרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתיב [4]ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב [5]ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [6]מרום קיצו וכתיב [7]מלון קיצו אמר אותו רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [7]עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר [8]יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתיב [9]מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' [9]בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה [10]ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתיב [11]וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע אלא מ"ט אינניש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל [12]כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראויין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חזר בו מוטב ואם לאו **אני אעשה לו** [ג]גליל בגוים [13]אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו אם [3]רישנא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת [ד](אחר מאי) אמר רבינא לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא ליה שנאמר [14]נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבום לחזקיהו ולסיעתו [15]והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר [16]והיה ביום ההוא יהיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר [17]והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה [18]ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם כמשך גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את הארם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל ביון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר [ה](כדרב פפא דאמר רב פפא עמון ומואב מהרו בסיחון) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר [19]בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה עניה ענתות נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו [ו](עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישה מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' [20]עלה אריה מסובכו וגו' מאי

עניה

ויעשה מכום. שיהיו כלס פגריס ויתלילו סוסיהס ובהמתס בתוך עלמות הפגריס כעין מכום: **מנפח ועד מנטיפרס.** מקומות שכסוף התמומים: **מע"פ שאלף גפן באלף כסף.** שהן יקריס שאין להס רוב כרמים אפילו הכי לשמיר ולשית יהיה שמניחין אותן לאכוד ומביריס אותן והיו עוסקין בתורה: **לשלל.** כל אחד ואחד לעצמו או לחלוק ביחד אותו ממון שנשאר מחיל סנחריב. ל"א לחלוק לאחריס מה שאנו שוללים אבל אנו לסוריס בעותו שלל שממון שבזו מעשרת השבטים מעורב הוא לאיכה משום גזל: **כמשך גבים שוקק בו.** השקפה של ליעורות שמזלפין כהס מים מוציאין השקו בתוכו ממון וטיהרתו דמה ליעורות הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה ע"י טבילה אף ממונם וכו'. משך שו"ן בלע"ז: **כח על עית וגו'.** ומתרגמינן ומני רבני משמייתיה: **עברו מעברה נבע מלון לנו וגו' יושבי הגבים העיזו.** ולא קא חשיב עוד היום בנוב לעמוד לההוא לאו משום הוא אלא כדאמרינן לקמן [ה]. תומו היום נשתייר מעונה של נוב: **הני טובא הוי.** לי"ג הוא לאיכה: **נביא הוא.** קרא לנהלי קולך בת גלים הקשיבי ליכה לחשיבנא ביה תלתא בת גלים ליכה עמות הגהו לאו מן מוכנא ניהו דנביא הוא דקאמר להו ליגרמאל וכו': **מהאי לא תסתפי.** שמגלל מידו היינו דכתיב נהלי קולך אלא תסתפי מנבוכדנצר שנמשל לגפן כתיב ביה עלה אריה מסובכו ליכה: ויהיו

ו) [ירמ' הערוך ערך גל ז' גלילה], ב) [ג' הערוך ערך דשן ליתא וכתב המוסיף שהוא נלשון יון מתנה:], ג) [ל"א מאי מחלן], ד) [ב"ם מ"ו], ה) ניתין לה. תולין ס:, ו) [ישעיה מ].

גליון הש"ס

גמ' בבית רישע זה שקוה בן רמליהו. וכן ניתין לף נה ע"ש. לתרי לתם מפחד זה:

לעזי רש"י

שו"ן. צלול. רעש.

מוסף רש"י

את מי השילוח. שילוח מעין הוא ושמו גיחון ושלוח, שלוו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקוח מן רמליהו, וכאן ניצא על שבא וקיעתו שלוו למרוד בחזקיהו שמאסו בו על שהמליכו שלא היה בזמן בשלמן מלכים אלא הוכל ליטרא ירק ושופק במוכה, עליו נאמר לזיק הוכל לשופע נפשו, ורצו את פקח בן רמליהו הוכל מרבים שלה נחלות בקיעות בעזרה, והיו מלזין על חזקיהו ואומרין זה הגון להיות מלך, לין זה מלך, אלא רצין ובן רמליהו היו רוחין למלוך בחייהן, וחזו את רצין וגו' אמר להס הקב"ה הוכלין אתס מתחרים, אני מביא עליהס הוכלין הרבה, הוא ה' מעלה עליהס את מי הנהר העצומים שתת מי השילוח אלסים והעותים (ישעיה ח ו). עמון ומואב שהרו בסיחון. דכתיב (דברים ג) אל תגר את מואב, וכן בבני עמון אל תלרם, וכתיב (במדבר כא) כי תבואן עיר מיתון וגו', אלמא טהר מואב בסיחון, ובני עמון שחשתן ביפתח (שופטים יא) שאמרו לו אלסיהן בני עמון כי לקח ישראל את ארלי בעלותו ממלרים מלרעון ועד הירמוך, ואתסיק כשכבשו את ארץ סיחון ויירש את ארלס מארנון עד יבוק וגו', אלמא מבני עמון כשפה והוזל ישראל וכבשו מיניה ושהרה להס על ידו (ניטין לח: וכע"ז תולין ס:).

עניה ענתות. (כמו עניה)[ה] כלומר נביאות ירמיה העניתותי היא שעתידה לבא על נבוכד נצר שממכר ירושלים בידו: **מרי כפיר וכו'.** ובדוכתא אחריתי[ו] מפורש למה נקראו לו כל השמות הללו: **מי יכי.** דכולי קרא להלי קולך[ז] לא מתוקמנא הוא ק"כ ליכא הלא תשע מטעמ להא עוד היוס לאו מתוקמנא [נמי הוא]. ומתרץ עבדו מעברה תרתי לינון עבדו חד מעברה חד ומיכא עבר מטעות: **לותו היום נאסייר מעונה של נוב.** [דמפני עון] שהיה להם ליהרג על שנהרגו כהני נוב קנע הקב"ה העונש על לותו היום ולותו יום נגבד נאסייר מזמן העונש ולילו היה נלחם בירושלים בלותו היום היה כוכבה והכי משמע קרא עוד היום לותו יום העמידו לנמריב על ירושלים בעון נוב: **סגא כחד יומא.** והיינו ", מטעות שנטע לותו היום: **שדו ליה.** לנמריב: **כסהרקי.** תחתי טפי"ט בלע"ז עד שהלה ירושלים כולה: **עלה וקס ומיד כריסיה.** עליה עמד והיה מניד בראשו: **נאדי ניה ידא פאידנא.** נלחם בה עתה: **פאהיקו.** ממה הוא להתמיל היום מסוס מולטא דלותחא. ל"ק מהיכו נמיגעתא ודומה ליה ה) (נסנהריב) לימהה למיתב: **גולמו הרג.** מהיכה של חומה. לשון פרסי. מנן רעועה מן החומה ונקעקה: **כח דיגא בעל דינא.** כיון שלן לינא בעל הריב וכן מפני שלא נכנסה בו ביום לא הלניח ממחרת: **ויאבי בנוב.** מיידי דלמיידי לעיל בלותו יום שנאסייר מעונה של נוב נקט הכא ויאבי בנוב שבא על עסקי נוב: **הרפה.** היינו ערפה: **מאזל קינו.** מתרגמינן מתקל קופיניה: **והוא מגור מדאבה.** והוא לשון לאסיר לאספניקי מדאבא: **נעדר דוא"ג הלמומי.** שאפר לשון הרע על דוד שנתקנא בו שאול ולפי שקבל לאחימלך את דוד בנוב לאמר ליה שאול קוס ופגע בכהני ה' נאמלא שעל ידך נהרגו ולאמה נכאל[ט] ובאחטו זה נהרג שאול ושלשת בניו נגיו נאמלאמת פלשתים: **שכר ביומי.** לשון פרסי קריטע. ל"ק כפר הוא: **קאטיה.** הכניעו אחת הכד של זיתים ויתיב עלה למעבו: **מכא ליה מרעא מאומיה.** נתרככה האדמה מאחתיו ולא הזיקו. ל"ק מכא נאפלא כעין גומא והיאה מגיעה עליו: **כאהרבא גריבי דמיא.** בארבע אמין של מים. ל"א בארבע כורא דמיא

ה) נ"ל לאחתיו מאורחא, ו) [ובילקוט ישעיה סי' ר' איתא קצת בענאתא אחרת ועי' עוד בעניך ערך גלמהרג], ג) [עי' בעניך ערך אכר בוזי פי' יפה בתריכום], ד) נ"ל פרייש, ה) [ברכות נג: אנא מט. קל. גיטין מה.], ו) [עיל כב., ז) ברכות ה:, ח) [רש"ל מחי"ז], ט) [ולק"ם מצלי מתקנט נאנא מדרש], י) [ישעיה י], כ) רש"ל מ"ו, ל) נע"ו: ניטון, מ) כורות. רש"ל נ) נע"ו: נדקי,

---

גליון הש"ס

גמ' אבר בנ"י ליונה אימתלי. עיין נ"י פוף פרק ד' מיתות:

לעזי רש"י

טפי"ט [טפי"ד]. שטיח.

מוסף רש"י

ואבוא היום אל העין. היום יגלחו היום בחתי, מכאן שקפצה לו הארץ (בראשית כד מב).

בד' מ) טולות של מים: **מיטריף קמיה.** היתה טורפת ומבטלת עלמה וממרטת כנפיה והומה ומנענת: **קפלה ליה מרעא.** כמו לא תקפון (דברים טו). נתקלקה האדמה והגיע מהרה לאדם פלשתים: **לערפה מימיה. דיקני נוולה.** טווח: **כד מויסיה.** ערפה לאדמה סבורה למקטליה בחותו פלך שהיה בידה ולא נגע בו: **לאמרה ליה.** לאדמה בידה: **פאקיה כריס מוחה וקטלה.** האלין אדמה הפלך לראשה וממה: **פאקיה לדוד לגיליה.** זרקו כלפי מעלה: **ודן ליה.** נען תחתיו מניחו בקרקע כדי שיפול עליו ויחות: **ונימא ליהו.** דוד עלמו ליאמ שם: **אין מכוש.** אין לעתו מכוונת לומר שם. והשתא ניגל דוד והשליכו שם כגמרא ואין מכוש: **לאמר ליה.** אלמיכו לדוד: **ומאי כעיס הכא.** למה נחת כאן: **לאמר ליה.** הקב"ה לאמר לי לנוף שיכלה זרעך או תמסר ביד אויבים וכסי אהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויב: **לאמר ליה אפיך לנוסיך.** הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה לך בנער בניך: **כך כרך קירא לזכון ואם לא מלטער.** משל הוא שאומרים בני אדם: **סייע בהדן.** עזור בתפלתך להפכה: **והוה קא רדיף בתרייהו.** והם נורמין שהיה קרוב לארך פלשתים: **וכי מטו קוכי.** לאותו כפר שאמו קוכי שבין ל"י לארך פלשתים: **לאמרי קוס ניה.** לאמרו זה לזה עמוד כנגדו ואל תזכח ונכוו ולכך נקרא קוכי. מינהו הוו בקיאי[י] בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ובורחין: **כי מטא כי תרי.** אם מקום: **לאמרו נין תרי גוריון.** בתמיהה: **בקברא.** שהרגוהו:

---

[1]עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב [2]דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן [3]ארי [4]כפיר [3]לביא [5]ליש [6]שחל [7]שחץ אי הכי בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי [8]עוד היום בנוב לעמוד אמר רב הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיוה לכולה ירושלם כי חזייה איזעזע בעיניה אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה בבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דבירושלם אמרי נישדי ביה ידא האידנא אמר להו תמהיתו [9]למחר אייתי לי כל חד וחד מינייכו [10]גולמו הרג מיניה מיד [11]ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא [12]וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק [13]לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי [14]בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב [11]תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה [9]אמר [15]כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר [12]כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר [16]תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדרתיה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקיה לדוד לעילא ודן ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא [17]ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב [13]ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גוריין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימיך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב [13]אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל אליעזר עבד אברהם דכתיב [14]ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו

דכתיב

---

1. צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי לִישָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: ישעיהו י ל
2. דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בְּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן:
ירמיהו א א
3. גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וְכִלְבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: בראשית מט ט
4. וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְאָבִיו וְאִמּוֹ תִּמְנָתָה וַיָּבֹאוּ עַד כַּרְמֵי תִמְנָתָה וְהִנֵּה כְּפִיר אֲרָיוֹת שֹׁאֵג לִקְרָאתוֹ:
שופטים יד ה
5. מַשָּׂא בְּהֶמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וְלִישׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף יִשְׂאוּ עַל פְּתֵף עֲיָרִים חֵילָהֶם וְעַל דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרֹתָם עַל עַם לֹא יוֹעִילוּ:
ישעיהו ל ו
6. עַל שְׁחֶל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין:
תהלים צא יג
7. לֹא הִדְרַכְתִּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ לֹא עָדְרָה עָלָיו שָׁחַל:
איוב כח ח
8. עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לַעֲמֹד יְנַפֵּף יָדוֹ הַר בַּת צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם:
ישעיהו י לב
9. וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה שְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אָלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פִּגְרִים מֵתִים: מלכים ב יט לה
10. וְיֹשְׁבֵי בְנֹב אֲשֶׁר בִּילִידֵי הָרְפָּה וּמִשְׁקַל קִינָו שֵׁשׁ מֵאוֹת מִשְׁקַל נְחוֹשֶׁת וְהוּא חָגוּר חֲדָשָׁה וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד:
שמואל ב כא טז
11. תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי:
תהלים יח לז
12. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד
13. וַיְעִזֹּר לוֹ אֲבִישַׁי בֶּן צְרוּיָה וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ אָז נִשְׁבְּעוּ אַנְשֵׁי דָוִד לוֹ לֵאמֹר לֹא תֵצֵא עוֹד אִתָּנוּ לַמִּלְחָמָה וְלֹא תְכַבֶּה אֶת נֵר יִשְׂרָאֵל:
שמואל ב כא יז
14. וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן וְאֹמַר יְיָ אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:
בראשית כד מב

דכתיב [1]ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב [2]ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש [ו]כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו בעי למיהדר כיון דהדרה בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום (א) דבר אחר [3]אין פגיעה אלא תפלה שנאמר [3]ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ווילן שם כי בא השמש בתר דצלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב [4]ויזרח לו השמש וכי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו ומגלן דכלה זרעיה דדוד דכתי' [5]ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב [6]וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר אמר רב יהודה אמר רב אלמלא [ב](לא) נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו [ג] והשאר פרשים וכן באו על אברהם וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרסי רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי סך מחנהו מאתים וששים ריבוא אלפים חסר חד בעי אביי חסר חד ריבויא או חסר חד אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו תנא ראשונים עברו בשחי שנאמר [7]וחלף ביהודה שטף ועבר אמצעיים עברו בקומה שנאמר עד צואר יגיע אחרונים העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר [8]אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב [9]ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף (ויקומו) [וישכימו] בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב [10]במשמניו רזון בשמינים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב [11]וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה במה הכם רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר [12]וירא ישראל את היד הגדולה היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע הכם שנאמר [13]ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה אמר לפניו רבונו של עולם נטושה ועומדת משמת ימי בראשית שנאמר [14]מפני חרבות נדדו [ד]וגו' ר' שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם שנאמר [15]מידי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע ויש אומרים בחוטמן נשף בהן ומתו שנאמר [16]וגם נשף בהם ויבשו ר' ירמיה בר אבא אמר כפיים ספק להם ומתו שנאמר [17]וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחותי חמתי ר' יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר [18]מרוממתך נפצו גוים וכמה נשתייר מהם רב אמר [ה]עשרה שנאמר [19]ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב עשרה ושמואל אמר תשעה שנאמר [20]ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה רבי יוחנן אמר חמשה סנחריב ושני בניו נבוכדנצר ונבוזר אדן נבוזר אדן גמרא נבוכד נצר דכתיב [21]ורוה דרביעאה דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע סנחריב ושני בניו דכתיב [22]ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו דכתיב [23]ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא א"ל כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר [ו]להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל ושני

[1] ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. מלמד כח לחרן וכחיב ויפגע במקום שעדיין לא הגיע לחרן שהיה עדיין בבית אל: שהתפללו כו אבותי. מלכיהם לכתיב ויעמק [מלכים יב] (מלכים יב) ילמק מין מקרא בידי): הרהר בדעתיה למהדר. למקום: קפצה ליה ארעא. והיה שם מיד וקרא מוכיח לכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו ושקפצה לו הארץ ונתקרב לו המקום: הכי גרסינן ד"א אין פגיעה אלא תפלה. מלמעלה: אין זה יכול לפי שהיה מכון לעולם: אין אתה יכול למורי להכחיש לא מיגרסת הך מוץ לחרן: כי בא השמש. ויפגע השמש לא נאמר אלא כי בא השמש השמש שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול כיון שראה כי בא השמש לן: ויזרח לו השמש. משמע השמש שהיה לו כבר שבא ושבילו כבר: ומכ"ש דלכה וכתיב דודד. כלמיכן לעולמים: הכא נמי משתייר מכיסר. מכסני נוב: שגלונות. מלכות: על מכרכם. כשגלמם בד' מלכים: כעני מכיי. אלו אסר אל היכי קאמר אי אסר אל רגוע וכו': רשעונה. כת רשעונה ממיל של סנחריב: עכרו נשמי. שנו הסוסים בירכן ונתמעטו המים עד שעברו: למלעייס בקומה. זקופה ולא היו המים מגיעין אלא עד הגואר יגיע: שמי. כמו שנו: הטלו עפר כרגליהם. אלא היה שם מים כל עיקר: קרפי. לשון מקור: ס"ג ויזל מלאך ה' ויך במחנה אשור אמר רבי וכו' ולא גרסינן והא כתיב ויזל מלאך ה'. אלמא כל המחנה אשור מיו אלא קפ"ה אלף ועליל קמני מאתים וס' רגוע: הללו. קפ"ה אלף רמשי גייסות נגידי החיל שכן עולה למספרן לכדאמרינן מרכבים וחמשה אלף בני מלכים שמנים אלף גבורים שבעים אלף מחוזי מרכ הרי קפ"ה אלף אבל החסרים שמתו אין מספר כדאמר והשאר פרשים אין מספר: כמה הכם. המלאך: יד הגדולה. יד הגדולה לא נאמר אלא היד דמשמע היד שעתידה וכו': מגלך נטושה. שמוזה מגלך להכרוז את אלו: נבריאל. ממונה על נשוא הפירות: הזקק לאלו. לחיל סנחריב להרגן: אגב אורחך. כשאלך לדרכך לפי תומך: לבעל דבבך משמע. לשונאך המלוה והפחידו: נשף. נפח: עשרה. שהעגר יכול להטיף טיפה של היו והיינו יו"ד שנאמרו עשרה: ומשולל אמר משעה ונשאר בו עוללות כנוקף זית. אמין נשתיין בו אלא דבר מועט שנים או שלשה גרגרים בראש אמיר כן לא ישתייר ממנהו אלא דבר מועט וכמה מרובעה וחמשה בסעיפיו פוריה מרובעה וחמשה והיינו משעה: י"ד שנים ואלשה מרובעה וחמשה. ר' יוחנן מקרא לא דייק להו אלא הכי קאמר אלו חמשה נשתיירו מהן סנחריב ושני בניו וקרא משמע כנוקף זית דמשייר מעט בראש ענף שנים או שלשה גרגרים כך ישתייר לו מעט ד' או ה': נבוכדנצר דכתיב. גבי [חנניה] מישאל ועזריה תוארו ורואה די רביעאה דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב: אי אפשר לאמרו. שהקדוש ב"ה נעלמו גלמו לסנחריב: דאייתיתינהו לבנייהו. כדאמרינן שהביא עמו מרכבים וחמשה אלף בני מלכים:

מסורת הש"ס

ו) תוליו נא:, כ) [ובכתוב כו: תענית ז: ס. סוטה יד:], ג) [ע' תוס' מגילה כא. ד"ה אלמלא], ד) [ל"ל מפני מרא נעוסה וגו'], ה) [ע' תוספות מנחות כט. ד"ה קוצין], ו) ל"ל ליה, ז) רש"ל מ"ו.

הגהות הגר"א

[א] גמ' ד"ה אין פגיעה כו' עד ואל תפגע בי. ממחק: [ב] שם והשתר פרשים. נ"ב וכנ"ל:

מוסף רש"י

ויילך תחנה. דמשמע למטה למחר, והכי כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל, דלמכתי לא מטי למחר (חולין צא:). מקום שהתפללו בו אבותי. לפי בית אל לא הסמוך לעי הוה אלא במקום שהלכו אבותיו בית אל, והוה הכי משום דלא מטי למחר (בראשית לב:). ויבא בית אלהים שם. לכתיב לעיל מיניה ויקרא שם המקום בית אל, ולא כיעקב שקראו שם, אלא כיעקב שקראו בית (חולין צא:). קפצה. לשון (דכתיב טו:) לא תקפוץ את ידך, ותקרבה ותתקבלה במקום. כאדם הפוגע בחבירו שבא מנגדו, ודרשינן ליה נמי לשון תפלה דכתיב (רות ג) אל תפגעי בי (שם). מיד בא השמש. דכתיב וילן שם כי בא השמש, למה ליה למכתב כי בא השמש, אלא ללמדנו שקפצה קודש זמנה (שם). שמש שבא בעבורו. שקפצה בשבילו קודש זמנה (שם). לותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשילה שנאמר שבע, מיהרה לזרוח בשבילו (בראשית לב לב).

תורה אור

1. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:
בראשית כח י
2. ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: בראשית כח יא
3. ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע אתך: ירמיהו ז טז
4. ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו:
בראשית לב לב
5. ותעתליה אם אחזיהו כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע המלוכה:
מלכים ב יא א
6. וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב לאביתר ויברח אחרי דוד:
שמואל א כב כ
7. וחלף ביהודה שטף יעבר עד צואר יגיע והיה מטות כנפיו מלא רחב ארצך עמנו אל:
ישעיהו ח ח
8. אני קרתי ושתיתי מים ואחרב בכף פעמי כל יאורי מצור:
ישעיהו לז כה
9. ויצא מלאך יי ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים:
ישעיהו לז לו
10. לכן ישלח האדון יי צבאות במשמניו רזון ותחת כבודו יקד יקד ביקוד אש: ישעיהו י טז
11. וישלח יי מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור וישב בבשת פנים לארצו ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילהו בחרב:
דברי הימים ב לב כא
12. וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה יי במצרים וייראו העם את יי ויאמינו ביי ובמשה עבדו: שמות יד לא
13. ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא ויחזק לב פרעה ולא שמע אלהם כאשר דבר יי: שמות ח טו
14. כי מפני חרבות נדדו מפני חרב נטושה ומפני קשת דרוכה ומפני כבד מלחמה: ישעיהו כא טו
15. מדי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבר ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה:
ישעיהו כח יט
16. אף בל נטעו אף בל זרעו אף בל שרש בארץ וגם נשף בהם ויבשו וסערה כקש תשאם: ישעיהו מ כד
17. וגם אני אכה כפי אל כפי והנחתי חמתי אני יי דברתי: יחזקאל כא כב
18. מקול המון נדדו עמים מרוממתך נפצו גוים: ישעיהו לג ג
19. ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם: ישעיהו י יט
20. ונשאר בו עוללת כנקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה פריה נאם יי אלהי ישראל: ישעיהו יז ו
21. ענה ואמר היא אגג חזה גברין ארבעה שרין מהלכין בגוא נורא וחבל לא אשתי בהון ורוה די רביעאה דמה לבר אלהין: דניאל ג כה
22. ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך אסר חדן בנו תחתיו: מלכים ב יט לז
23. ביום ההוא יגלח אדני בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה: ישעיהו ז כ

נפשי נפשך. שנה עצמך כדי שלא יכירוך: **ואגוייך אנא.** מי מגלגל: **קשייתא.** גרעיני תמרים: **עסקו.** עלו גרעיונין ויתן לך מספריס. והיינו דכתיב[ה] בתעב השכירה על שם שטרח נתנו לו תעב לגלח ומיזהו שכר נתנו לו בעברי נהרו[ו] דבריס שדרכן לעשות על ידי נהר דהיינו טחינת רימים: **וגם הוזן ספפה.** דלא כתיב גלוח אלא אלרחם אבל מזקן כתיב מספפה[ז] לשון כלוי על ידי אור שכלתה לגמרי: **גרירפיה לארמאה ושפר כחפיה.** שם אחה מחרך את הארמאי והוטב בעיניו הבעבר לו שם נזקנו ולא בעבעת מוכת מיניה: ט)**כיפ נסרך אלכיו.** לשון נפר שהשחוה לגפר ועשאו אלוה: **חיינו דכחיב ויהי הוא משפחות.** משמע מפני שמשחוה לשם הכוהו: **ויחלק עליהם.** לחייבי[ח] במלאכים לחייבי שמי כהאי קרא דכתיב[ט] ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו' ונקו ויחלק עליהם לילה וגו': **מלאך שנזדמן לאברהם לילה שמו.** והוא סייעו: **מעשה לילה.** שנלחמו בשבילו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברק: **עכא מליה דר' יצחק נפחא מדכר נפחא.** ר' יוחנן למקרי בר נפחא בכולה הש"ס כמו (ב"מ דף פה:) מלן עייל בר נפחא נרלה למורי דאניו על ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו: **הוסרו נוקן.** מע"פ שאכתו תלמודו הוסיל ומחמת מוכח הוא: **הוסרו כורידין כר' יהודה.** דאמר בשחיטת חולין (דף מ.) עד שיאחוז את הורידין של עוף הוסיל וזולתו כולו כאחד אינו מוחכו ומולחו כאחר מיה ובהמה: **הוסרו כבני עמי הארץ.** שנעשו תלמידי חכמים לעשות להם כבוד שמחם תלא תורה ליעקב אל שהרי יעלו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כדלקמן (ע"כ). ואע"ג דאמר רבי יהודה הכי הזהרו בבני עמי הארץ:

ושני נפשך במאי אישני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואיגזייך אנא מהיכא אייתי א"ל עול לההוא ביתא ואייתי אזל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו ליה כגברי והוו קא טחני קשייתא א"ל הבו לי מספרא א"ל טחון חד גריוא דקשייתא וניתן לך טחן חד גריוא דקשייתא ויהבו ליה מספרתא עד דאתא איחשך א"ל זיל אייתי נורא אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה אזל גזייה לדישיה ודיקניה אמרו היינו דכתיב[1] וגם את הזקן תספה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גרירתיה לארמאה שפיר ליה איתלי ליה נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא מיניה אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתיב[2] ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב וגו' [3]ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו' אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר [4]והלילה אמר הורה גבר ור' יצחק נפחא אמר שעשה עמו מעשה לילה שנאמר [5]מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא [6]וירדף עד דן אמר רבי יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ז בדן שנאמר [7]וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדן שנאמר [8]מדן נשמע נחרת סוסיו אמר רבי זירא אע"ג דשלח ר' [9](יהודה בן בתירא מנציבין) [10]הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בווירידין כר' יהודה והזהרו בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודעינן להו [11]צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד ונטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי מאי אהדרו ליה [12]כי את רגלים רצתה ויאלוך ואיך תתחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ ג' פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו ג' מילין ביבשה ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ"ו ומה שלשת מילין כך ג' פרסאות על אחת כמה וכמה ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים עאכ"ו היינו דכתיב [11]לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני ה' ומפני דברי קדשו הני ד' פסיעות מאי היא דכתיב [12]בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום כי חלה חזקיהו ויחזק שדר ליה ספרים ומנחה (אין) [13]לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ דאמר רבי יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה דכתיב [14]הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה א"ל מאי האי א"ל חזקיהו חלש ואיתפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא נבוכד נאצר ספריה דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף אמר אלא הכי כתובו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרי ליה [15]קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא רהט בתריה כדרהיט [16]ארבע פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה אמר ר' יוחנן אילמלא [17](לא) בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואישתני אפיה והוה כי דכלבא הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתיב הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה בלאדן מלכא היינו דכתיב [15]בן יכבד אב ועבד אדניו בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדניו דכתי' [16]ובחודש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית הגדול שרף באש: ירמיהו נב יב-יג

ומי

כי הא מילתא. דלקמן מודעינן להו כי היכי דמזיון לקמן דלא זכה נבוכדנצר לאומה כגון אלא מפני זכות ד' פסיעות כדאמרינן לקמן ה"ג אמרי' לבני עמי הארץ דלא זכו לאומה כגון אלא מחמת זכות מעט שהיה בהניהם מ"ר. ואית דאמרי דרבי זירא אלעיל קאי אבני סנחריב אע"ג דשלא כהי יהודה הזהרו נבני ע"ה לנכדן שמסס אלא תורה כי היכי דנפקו מבנתיה כי הא מילתא מודיעים להו לבני ע"ה להא דמוקמין להו לאו משום תורה אלא משום מזות שבהם אלא מזות דעסק עליהם ויאמרו אומותיהם לדיקים היו: **מדוע דרך רשעים צלחה.** מפני מה הצליח נבוכדנצר וכנ"ל ירושלים: **אהדרו ליה.** לירמיה: **בלעי מיס.** מרשק"ו בלע"ז: **ד' פסיעות.** מפורש לקמן: **על אחת כמה וכמה.** שיהו כל אלה יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שיעמלס עליהם: **לגביהים.** מברהס ילחק ויעקב: **נשבר לבי בקרבי.** כלומר תמהתי על מתן שכרן: **שבי שעות.** כדי שלא יהא פניו לפפדו ולקנדו: **לאחפא.** נתרפש: **אהדרינהו הקב"ה.** להנך שעות למזקיהו לאומו היום שנתרפא מזקיה היה של כ"ג שעות: **רהט בתריה.** דשליח: **לא היה להם תקנה.** שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לנבד שתריתנו: **הוא כתיב שמיה ושמיה דאבוה.** כדי שיתכבד בניו לכך נקרא שם בניו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתיב שלא מרודך בן בלאדן לא הוי מיתקרי עליה שמיה דאבוה דהכי כתבי כותבו אינשי פלוני בן פלוני להכי כתיב מרודך בלאדן: **בחדש החמישי בעשור לחדש בן עבור מלך רב טבחים עמד לפני מלך בבל ירושלם.** תלמוד נבוכדנצר סליק לירושלם:

1. ביום ההוא יגלח אדני בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה:
2. ויהי הוא משתחוה בית נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב ונמלטו ארץ אררט וימלך אסר חדן בנו תחתיו:
3. ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק:
4. יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר:
5. מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא:
6. וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלש מאות וירדף עד דן:
7. וישם את האחד נתן בדן:
8. מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אבירין רעשה כל הארץ ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה עיר וישבי בה:
9. צדיק אתה יי כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד:
10. כי את רגלים רצתני ויגעך ואיך תתחרה את סוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן:
11. לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני יי ומפני דברי קדשו:
12. בעת ההוא שלח מרדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים ומנחה אל חזקיהו וישמע כי חלה ויחזק:
13. וכן במליצי שרי בבל המשלחים עליו לדרוש המופת אשר היה בארץ עזבו האלהים לנסותו לדעת כל בלבבו:
14. הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחרנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה:
15. בן יכבד אב ועבד אדניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר יי צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמך:
16. ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדראצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית יי ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית

ומי

גליון הש"ס

נמ' קריינא דאגרתא. בתגומתא ג' תשא ליתא למרוקי בגלגל בעלמא בתרע ורהט בתריה ג' פסיעות:

לעזי רש"י

מרשק"ו [מרישק"ן]. ביצה. מקווה מים רדודים.

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב [1]ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין [6]תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא שדר ליה נבוכד נצר לנבוזראדן כולהו בלעתינהו חד דשא דירושלם שנאמר [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [14]ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת וגדרתי את פרציהן והרסותיו אקים ובניתיה כימי עולם: עמוס ט יא

1. ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט: מלכים ב כה ו
2. ועתה פתוחיה יחד בכשיל ובילפת יהלמון: תהלים עד ו
3. יודע במביא למעלה בסבך עץ קרדמות:
4. סלה כל אויבי אדני בקרבי קרא עלי מועד לשבר בחורי גת דרך אדני לבתולת בת יהודה: איכה א טו
5. קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שבל גלי שוק עברי נהרות: ישעיהו מז ב
6. רפינו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא עד שחקים: ירמיהו נא ט
7. כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק: משלי ז יט
8. יי איש מלחמה יי שמו: שמות טו ג
9. צרור הכסף לקח בידו ליום הכסא יבא ביתו: משלי ז כ
10. ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שערים ולתך שערים: הושע ג ב
11. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו: תהלים פא ד
12. שלחו כר משל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון: ישעיהו טז א
13. בעת ההיא נאם יי יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם: ירמיהו ח א
14. ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת וגדרתי את פרציהן והרסותיו אקים ובניתיה כימי עולם: עמוס ט יא

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב [1]ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין [6]תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא שדר ליה נבוכד נצר לנבוזראדן כולהו בלעתינהו חד דשא דירושלם שנאמר [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [14]ביום ההוא אקים

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

ומי סליק כו' והא כתיב. כהיה פרשתא ויעלו לדקיה אל המלך רבלתה אלמא בבבלה הוה: **זו אנטוכיא.** ואנטוכיא קיימא לן[1] דאיכה מאחרי קושטא הוא דאחריתו הכי לגייתא דנבוכד משמת ימי בלאשר מיתנהו ונהר שמתת הכי ניעוייתא מי מריס נינהו: **שיבבי.** שכניס: **פוק תא.** צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: **כי אין האיש.** מקרא הוא במגלה: **בקריבא הוא.** בקרוב הוא ויבא בעת לומקם. לפי דלכו אל מקרא זה שהם שלחו לו שומעים מהו שהוא אחר כל מילחמת דהוה אחרי ליה הוה משיב דבר זה: **צרור הכסף לקח בידו.** לדיקים שבהן מתו: **ואכרה לי בחמשה עשר כסף.** פדיתי לותה במעריס בפ"ק בגיטין: **כסף וחומר שעורים ולתך שעורים.** בזכות לדיקים שנקלטו כסף חומר שעורים שלשים סלע חטין ולתך חמשה עשר סלע חלו מרבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק גיד הנשה (דף נב.) פעמים שלשים כלן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כלן ושלשים [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [14]ביום ההוא אקים

מי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה. נהרות בבל דקלים רעים של נהרות בבל שהם נוטפים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:) ממרי קושטא הוא דאחריתו הכי לגייתא דנבוכד משמת ימי בלאשר מיתנהו ונהר שמתת הכי ניעוייתא מי מריס נינהו: **שיבבי.** שכניס: **פוק תא.** צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: **כי אין האיש.** מקרא הוא במגלה: **בקריבא הוא.** בקרוב הוא ויבא בעת לומקם. לפי דלכו אל מקרא זה שהם שלחו לו שומעים מהו שהוא אחר כל מילחמת דהוה אחרי ליה הוה משיב דבר זה: **צרור הכסף לקח בידו.** לדיקים שבהן מתו: **ואכרה לי בחמשה עשר כסף.** פדיתי לותה במעריס בפ"ק בגיטין: **כסף וחומר שעורים ולתך שעורים.** בזכות לדיקים שנקלטו כסף חומר שעורים שלשים סלע חטין ולתך חמשה עשר סלע חלו מרבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק גיד הנשה (דף נב.) פעמים שלשים כלן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כלן ושלשים [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [14]ביום ההוא אקים

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה. נהרות בבל דקלים רעים של נהרות בבל שהם נוטפים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:) ממרי קושטא הוא דאחריתו הכי לגייתא דנבוכד משמת ימי בלאשר מיתנהו ונהר שמתת הכי ניעוייתא מי מריס נינהו: **שיבבי.** שכניס: **פוק תא.** צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: **כי אין האיש.** מקרא הוא במגלה: **בקריבא הוא.** בקרוב הוא ויבא בעת לומקם. לפי דלכו אל מקרא זה שהם שלחו לו שומעים מהו שהוא אחר כל מילחמת דהוה אחרי ליה הוה משיב דבר זה: **צרור הכסף לקח בידו.** לדיקים שבהן מתו: **ואכרה לי בחמשה עשר כסף.** פדיתי לותה במעריס בפ"ק בגיטין: **כסף וחומר שעורים ולתך שעורים.** בזכות לדיקים שנקלטו כסף חומר שעורים שלשים סלע חטין ולתך חמשה עשר סלע חלו מרבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק גיד הנשה (דף נב.) פעמים שלשים כלן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כלן ושלשים [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [14]ביום ההוא אקים

תורה אור

1. ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה וידברו אתו משפט: מלכים ב כה ו
2. ועתה פתוחיה יחד בכשיל ובילפת יהלמון: תהלים עד ו
3. יודע במביא למעלה בסבך עץ קרדמות:
4. סלה כל אויבי אדני בקרבי קרא עלי מועד לשבר בחורי גת דרך אדני לבתולת בת יהודה: איכה א טו
5. קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שבל גלי שוק עברי נהרות: ישעיהו מז ב
6. רפינו את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא עד שחקים: ירמיהו נא ט
7. כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק: משלי ז יט
8. יי איש מלחמה יי שמו: שמות טו ג
9. צרור הכסף לקח בידו ליום הכסא יבא ביתו: משלי ז כ
10. ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שערים ולתך שערים: הושע ג ב
11. תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו: תהלים פא ד
12. שלחו כר משל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון: ישעיהו טז א
13. בעת ההיא נאם יי יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלם מקבריהם: ירמיהו ח א
14. ביום ההוא אקים את סכת דויד הנפלת וגדרתי את פרציהן והרסותיו אקים ובניתיה כימי עולם: עמוס ט יא

מסורת הש"ס

ומי סליק כו' והא כתיב. כהיה פרשתא ויעלו לדקיה אל המלך רבלתה אלמא בבבלה הוה: **זו אנטוכיא.** ואנטוכיא קיימא לן[1] דאיכה מאחרי קושטא הוא דאחריתו הכי לגייתא דנבוכד משמת ימי בלאשר מיתנהו ונהר שמתת הכי ניעוייתא מי מריס נינהו: **שיבבי.** שכניס: **פוק תא.** צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: **כי אין האיש.** מקרא הוא במגלה: **בקריבא הוא.** בקרוב הוא ויבא בעת לומקם. לפי דלכו אל מקרא זה שהם שלחו לו שומעים מהו שהוא אחר כל מילחמת דהוה אחרי ליה הוה משיב דבר זה: **צרור הכסף לקח בידו.** לדיקים שבהן מתו: **ואכרה לי בחמשה עשר כסף.** פדיתי לותה במעריס בפ"ק בגיטין: **כסף וחומר שעורים ולתך שעורים.** בזכות לדיקים שנקלטו כסף חומר שעורים שלשים סלע חטין ולתך חמשה עשר סלע חלו מרבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק גיד הנשה (דף נב.) פעמים שלשים כלן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כלן ושלשים [2]פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר ארן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [3]יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [4]גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [5]קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח [7]חוא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפיסנא ליה איתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן [8]נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכנים תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [6]רפינו [7] את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא [8](צרידתא) דבבלאי אמר עולא [9]עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [7]כי אין האיש בביתו [א] הלך בדרך מרחוק [9]ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [8]ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [9]צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [10]ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר [11]בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דמטורא שנאמר [12]שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב [13]בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות

את סוכת דוד הנופלת א"ל הכי אמר רבי יוחנן דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבא ת"ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה [1]והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר שניה חיצי רעב משתלחים שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה ברביעית שובע ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת ללומדיה [6]בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה [א] [2]**(אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך) תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא בו [3]**בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם** [ב] **ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו** [ג] **ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר** [3]**ותהי האמת נעדרת** [ד] [7](וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דבי ר' שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי [8]ההוא מרבנן ורב טבות שמיה ואמרי לה רב טביומי שמיה דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חדא איקלעי להההוא אתרא וקושטא שמיה ולא הוו משני בדיבורייהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מינהון והוו לי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתה טרפא אדשא [9]סבר לאו אורח ארעא [10]אמר לה ליתא הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה א"ל במטותא מינך פוק מאתרין ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי תניא ר' נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו [ב]**נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים [4]ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו תניא ר' נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה מסייע ליה לר' יצחק דא"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא [5]כולו הפך לבן מהור הוא ת"ר [6]כי ידין ה' עמו [וגו'] כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב אין בן דוד בא עד שירבו המסורות ד"א עד שיתמעטו התלמידים ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכים ד"א עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר' זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא [11]בעינא מנייכו לא תרחקוה דתנינא ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב אמר רב קטינא [7]שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר [7]ונשגב ה' לבדו ביום ההוא אביי אמר תרי חרוב שנאמר [8]יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז' שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר [9]מזמור שיר ליום השבת יום שכולו שבת ואומר [10]כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור [ג]תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו**

אם סוכת דוד הנופלת. מלכות דוד שנפלה להכי קרי משיח כך נפלי: **עד שתרפאנה פקודה.** עד שלא כלתה ירה לשמונה שניה ממהרת לבא. פקודה כמו לא נפקד (במדבר לא): **שבוע.** שמיטה: **והמטרתי על עיר אחת.** שיהא מעט מטר ויהא רעב במקום זה ושובע במקום זה: **חיצי רעב.** רעב מעט שלא יהא שובע בשום מקום: **משתלחים מלומדיה.** ממון שמין להם מה לאכול: **בששים קולות.** יגלו קולות שבן דוד בא. ל"ג קולות מתקיעת שופר שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז): **מלחמות.** בין עובדי כוכבים לישראל: **דהוה הכי.** שבא אחת רעב שבא אחת שובע ואעפ"כ לא בא בן דוד: **בששים קולות מי הוה.** כלום יגלו קולות שבן דוד בא: **ועוד כסדרן מי הוה.** כלומר אלו הצרות דקתני הכא כסדרן לא תמרטו בשבוע אחד אבל כי תמרטו אחי משיח: **אשר חרפו עקבות משיחך.** לא תספרם אחי קרא למאי דיכתיב הכא דהא לא קא דריש ביה מידי וגרסה למורי שבן נכתב בספרים אחלה כמו שגרסינן בפ' אחרון דסוטה (דף מט:) בעקבות המשיח תופלו יבגוד וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו אשר חרפו עקבות משיחך: **בית הועד.** מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה: **ה"ג והגבלן.** מקום שממנו כך יתמוסס: **ואנשי הגבול.** אנשי גבול ארץ ישראל. ל"ג אנשי גזית סנהדרין: **כפני כלב.** דלמיין ממש לכלב מ"ר. ל"ג כפני הכלב שלא יתגייסו זה מזה: **משתולל על הבריות.** כל העולם לומרין עליו שוטה הוא. היינו משתולל לשון שטות כמו מוליך יועצים שולל (לעיל יג): **ליכא קושטא בעלמא.** אין אדם בעולם שידבר אמת תמיד: **אמר לי ההוא מרבנן דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא משני בדבוריה.** לפקר ולשטעי לי שכי זימנא חדא לקלעי להההוא אתרא וקושטא שמיה: **ערפא מכבא.** שהיתה שולטת לותה: **לאו אורח ארעא.** לומר היכן היא הולך ומייפה רישה: **נערים ילבינו פני זקנים.** כלומר יתקרפו ויביישו לותם: **וזקנים יעמדו בפני הנערים.** לכבדם והיינו דלמרין (בסוטה ד' מט:) בעקבות המשיח תוקפה יקגר: **כם קמה באמה.** לתרפה ולגייפה: **היוקר יעות.** שלא יכבדו זה את זה. יקר כבוד. ל"ג היוקר יעות מכובד שבהן יהא עוותן ורמאי. מ"ר: **והגפן יתן פריו.** ואעפ"כ יהיה היין ביוקר שלא יהיה נרכה בפרי עצמו. ל"א שיהיו כולן רודפין אחר היין ומשתכרין ומתייקר היין אע"פ שרוב יין בעולם: **כלו הפך לבן עסור הוא.** כשפשט הנגע בכל העור. כך כשנהפכה כל המלכות למינות תבא גאולה: **כי ידין ה' עמו.** להניח להם גאולה: **כי יראה כי אזלת יד.** שתלך ותחזק יהן של מסורות ומצליחין במלשינותן: **שיתמעטו התלמידים.** שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב: **שתכלה פרוטה.** והיינו אזלת יד שיהו בידים ריקניות: **כביכול.** כלומר יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה: **אין עזור ואין סומך לישראל.** שיהיו שפלים למאד ולומר אין עזור וסומך שיהיו מתייאשין מן הגאולה: **דמעסקי ביה.** לילד מתי יבא: **ועקרב.** נוסף המלך פתאום: **ומד מרוב.** שלפך שנה יהיה מרוב מזון משמת אלפים אלו להיינו אלף שביעי: **פרי.** אלפים הוא מרב אלף שביעי ואלף שמיני: יומו של הקב"ה אלף שנה שנאמר כי אלף בעיניך כיום שעבר כי יעבור: **משמר.** ונעשה מרב: **שכולו שבת.** שהעולם משמש: **הוי עלמא.** העולם כך מתקייס: **ג' אלפים היה תהו.** תמה [ג] שלא נימנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומאלם הלאמון עד שהיה לברהם בן נ"ג שנה היכן אלפים שנה כדמוכחי קראי דכתיב ולמנלמו אלפים שנה עסק לברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאוריימתא בחרן ומתרגמינן בסנהדרין ע"ז (דף ט.) גמירי דהוהוי שעתא הוה לברהם בר חמשין ותרתי שנין: **ושני אלפים תורה.** מן הנפש אשר עשו בחרן עד [אלפים] שנות המשיח לרבעים [ד]ושמנה שנה עד שנולד יצחק ושפים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק"ח וק"ל שהיו ליעקב כשבא למלרים הרי ל"ח ודל"ו שעמדו במלרים הרי תמ"ח ומשיולאו ממלרים עד שנגנה בית לשמון ת"פ דכתיב (מלכים ו ו) ויהי בשמנים שנה ואלבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מלרים וגו' הרי תמקכ"ח ות"י שעמד בית לשמון כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המלכים וע' דגלות בגל ות"כ שעמד בית שני הרי תמ"ק ותמקכ"ח הרי לאלפים פחות קע"ב וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים נחרב בית ולסוף לוחן קע"ב נשלמו שני אלפים תורה ולידיי לאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים. מ"ר: **ושני אלפים שנות המשיח.** שלאחר שני אלפים תורה היה תיכף משיח ותכלה הגלות [ה] ויבטל השיעבוד מישראל:

מגילה יז:, כ) רש"ל מ"ז, ג) [סוטה מט:], ד) רש"ל מ"ו, ה) [כ"מ מט. ע"ש], ו) י"ג סנהדרי, ז) י"ג אחרי, ח) סוטה מט:, ט) [בגרסת לה: וכיומא עב: גם בע"ז ליתא מלא בעינא וקן לעיל כמוך במועמד מיקן], י) [י"ה לא.], כ) ע"ז ט:, ל) בפ"ק ליתא תמת, מ) [ל"ל ושמנה], נ) בפ"ק: מלכות הרשעה.

הגהות הגר"א

[א] גם' אשר חרפו. נדפס בגליו רש"ל מוחק זה ממקך הסג"ה: **[ב]** שם ואנשי גבול. ממחק תיכף גבול. וע"ב חול: **[ג]** שם ופני הדור כפני הכלב. ממחק: **[ד]** שם ויסר מרע משתולל. נדפס בגליו רש"ל מ"ז ממחק הסג"ה:

מוסף רש"י

בית הוועד יהיה לזנות. בית הוועד של תכמים יהיה לבית זונות, שכלי התכמים ולין לומד תורה ויהיה תכד מתלין שם ובעלי זימה מתגודדים שם, מפני שתון לעיר היו בית מדרשות שלהם (סוטה מט:). **ששת אלפים שנה הוי עלמא.** נגזר על העולם להתקיים, כתנין ימי השבוע, וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים יום לעולם (ע"ז ט:). **שני אלפים תוהו.** שני אלפים ראשונים נגזר עליו להיות תוהו, גלא תורה, **ושני אלפים תורה.** גלא ימות המשיח (שם).

צז: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

אכל כאכיל עוונותינו שרבו. לח כא מצית לפוק ד' מלפיס ויליף מה שילף **שעדיין הוא מעוכב לבא: כאחלם.** הייט ד' מלפיס מאחיס וממשיס [שנס]: **כאחלם.** היינו כא מן כסופו: **כלה.** זמן הזה קודס שיבא משיח או אינו כלה דכתוב היובל בסופו הוא כא: **עד כלא לא חיספכי ליה.** עד יובל האחרון לא תלפה לו דוחקי לא יבא קודס הזמן הזה: **חיספכי ליה.** מכה לו שיבא: **לשוריה.** כתב שלנו משורית שבא מתשור כדלמר בתילך פירקין (לעיל כב.): **לחיילות של פרס נשכרתי.** שהייתי גולייר לאחד מהס: **פגינים.** דגיס: **ושפלר יתות המשיח.** שכלה השעבוד ומשיח בא: **מחדש עולמו.** לברוח עולס חדש: **נוקב ויורד עד השסוס.** מה מהוס אין לו קן ופוף כך אין אדס יכול לעמוד על סוף פשוף זה ד) [וכי קא משרש אימת קאמר אס]: **יתמהמה** תכה לו דאין לו סוף: **לא כרכושינו.** אל תלפו לאותו קן שהיו רכושינו דוכתין: **עד עידן ועידנין ופלג עידן.** עידן כעידן הגלות של מלריס והיינו ד' מאות ג' עידנין ס' מאות היינו י"ב מאות ופלג עידן ג' מאות סך הכל אלף ות' מאות: **ושפקמו כדמעטו שנים.** כלומר השקה אומס הקב"ה בין גלות מלריס לגלות בבל שנים גלות אדום כי קן גלות אדום זה יהיה לסוף ג' פעמים ס' שנה וג' פעמים ע' שנה כנגד גלות בבל דהיינו לסוף אלף ותרצע מאות ועשר שנים [ב] כשר עברו ולא היה כך מלאתי כתוב בשס הרב רבי שמואל בר דוד ז"ל: **עוד אחת מעט היא.** בגמרא תני כתיב שהיה ממנצף כשילאו ישראל מגלות בבל ויבנה בית המקדש והיינו עוד אחת מעט היא מעט כעוד אתן להס לישראל ואני מרעיש את השמים ואת הארץ והכאתי כל ממלכת גויס וירועלים ול"ע לרבים ליה לימות המשיח ולאחר מורכן והכי לרבים ליה [עוד אחת מעט היא מעט כעוד אתן לישראל ואת"כ יבא המשיח ולרשה זו אינה אלא קרא אלפי הבית קאי וה"ק] עוד אחת מעט היא מעט כעוד אתן להס לישראל ושוב לא אתן להס כל ימות בית אחרון וכן היה דמלכות לאשורה של מלכות אחרונה נתקיימה שבעים שנה ואע"ג דאחרינן נאדר עולס דמלכות בית אחרון אחת היא ואלא ומלכות הורדום ואחת היא ומלכות כנוסה ופרס אלא שלשה אלה אומה לא נתקיים כל אך ומלכות שניה של הורדום נ"ב שנה ומלכות בן כוזיבא ג' שנים ומחלה ושוב לא היה להס אלך אחר. וכל הך דרשות לאו מלנה בריית. ל"ת עוד אחת מעט היא מעט מלכות אחת להס לישראל לאחר מורכן ולאחר מותו מלכות הגוי מרעיש שמיס ואחר ויבא דרשה זו כלום שהרי רואינו כמה מלכיות לישראל לאחר מורכן ואע"ג דלא נא משיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא אמר ליה בתחילתו או בסופו אמר ליה איני יודע כלה או אינו כלה אמר ליה איני יודע רב אשי אמר הכי א"ל עד הכא לא תיסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו מניין לך אמר לי לחיילות של רומי נשכרתי ובין גינזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ד' אלפים ומאתים [א] ותשעים ואחד שנה לבריאתו של עולם העולם יתום מהן מלחמות תניגים מהן מלחמות גוג ומגוג ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה רב אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים שנה איתמר תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד תהום יכי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר לא כרבותינו שהיו דורשין [2]עד עידן עידנין ופלג עידן ולא כר' שמלאי שהיה דורש [3]האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ולא כרבי עקיבא שהיה דורש [4]עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות שניה חמשים ושתים ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה מאי ויפח לקץ ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן [א]תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה ת"ל [5]לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין לקבל שכר שנאמר אשרי כל חוכי לו [6]אמר אביי [6]לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו איני והאמר רבא דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר [6]סביב שמנה עשר אלף לא קשיא הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה ומי נפישי כולי האי [3]והאמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עליה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין [3]אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן [2]וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב תניא אידך ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר [7]שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר [8]חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו חנם נמכרתם בעבודת כוכבים ולא בכסף תגאלו בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר [9]שובו אלי ואשובה אליכם אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר [10]כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר [11]בשובה ונחת תושעון אמר לו ר' יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר [12]כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים

מקבילות

א מיי' פי"ב מהלכות מלכים ומלחמותיהם הלכה ב:

יא ב מיי' פי"ו מהל' תשובה הלכה ה:

תורה אור

1. כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר:
חבקוק ב ג
2. ומלין לצד עליון ידמל ולקדישי עליונין יבלא ויסבר להשניה זמנין ודת ויתיהבן בידה עד ענן ועדנין ופלג עדן: דניאל ז כה
3. האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי: תהלים פ ו
4. כי כה אמר יי צבאות עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ואת הים ואת החרבה: חגי ב ו
5. ולכן יחכה יי לחננכם ולכן ירום לרחמכם כי אלהי משפט יי אשרי כל חוכי לו: ישעיהו ל יה
6. סביב שמנה עשר אלף ושם העיר מיום יי שמה: יחזקאל מח לה
7. שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם הננו אתנו לך כי אתה יי אלהינו: ירמיהו ג כב
8. כי כה אמר יי חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו: ישעיהו נב ג
9. למימי אבותיכם סרתם מחקי ולא שמרתם שובו אלי ואשובה אליכם אמר יי צבאות ואמרתם במה נשוב: מלאכי ג ז
10. שובו בנים שובבים נאם יי כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון:
ירמיהו ג יד
11. כי כה אמר אדני אלהים קדוש ישראל בשובה ונחת תושעון בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם ולא אביתם:
ישעיהו ל טו
12. כה אמר יי גאל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו למען יי אשר נאמן קדוש ישראל ויבחרך:
ישעיהו מט ז

מסורת הש"ס

ו) סוכה מה: ע"ש, ב) ג"ז סס:, ג) ירוזלמי הגי' פ"ל ר"ח, ד) ס"ח שמין קן למשיח אלא חס,

גליון הש"ס

גמ' **לא אחות עלמא.** ועי' מ"ר בראשית פ' ל"ה סס אימא לא פחות מתלתין צדיקי ועיין במ"ר במדבר פ' ג':

הגהות הגר"א

[א] גמ' ותשעים. נמחק וכ"ב שלשים (עי' בע"ז ט' ב' ובסוס' ד"ה ואחד): [ב] רש"י ד"ה ותשקמו כו' עשר שנים. עשה כלן נקודות להפסיק ותיבת וכבר עברו וכו' עד בר דוד ז"ל נמחק:

מוסף רש"י

ובעונותינו שרבו יצאו. תגני מלפיס מחרוגות מה שילאו ומשיח לא בא (ע"ז ו:). **אשרי כל חוכי לו.** המחכים לכח שהוא כמנין לו (סוכה מה:). **ראיתי בני עליה.** רוחה אני לפי תפשה הכרייות שבני עלייה, כח המקבלין פני שכינה, מועטים הס (שם). **בבר.** כרשות (שם). **בלא בר.** בלא רשות, מועטים הן ובהגהה קלמר אני ובני מהס (שם).

כי למועד מועדים. למלמ יש קץ בדבר: **וכלכלו נפץ יד עם קדש.** כשתכלה מקומתם ומוזק ירושה שהיתה גפולה מילך ומילך גבולה ומועלת לפסוטו חנה וחנה וחמר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למטד: **תכלינה.** אלו הלכות ויבא משיח כדלמרינן כי חזלת יד: **מגולה מזה.** כשתתן ארץ ישרלל פריה בעין יפה מ יקרב הקץ ומין לך קץ מגולה יותר: **ר' אליעזר אומר מזה.** הפסוק כשתכלה למין זוס מלס משתכר ולף שכר הבהמה לף נהיה והיינו דלמרינן[ב] עד שתכלה פרוטה מן הכיס מין מעות מלויות בכיס: **שכר בהמה.** עבודת האדמה שהיא על ידי בהמה מינהה: **וליועפ ולבא מין שלוס.** מ יבא משיח: [**שלוס רב**]. והיינו וליועפ ולבא אלו תלמידי חכמים שאוס שהיה דיוס לעסת ולבא בשלוס כדלמרינ שלוס רב לאוהבי תורתך אפילו להשיבו מין שלוס: **מן הלר.** מרוב הלרות. ל"ת מילר הרע: **שקולין.** שין שער התבואה ויין רוומי' כדלמרינ[ב] ממיסת שובע גדול. ל"ת שקולין שין שקולן יקרין: **כשמן מוליך.** שיהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין מין דגיס נמלמין בחבה: **עד שתכלה מלכות הולה.** שלא תהא להס זוס שלטנות לישרלל אפילו שלטנות קלה ולולה: **נפישוסיו.** עגפים קטנים כלומר הפרים והשופפים: **ומסו בשם שפס.** כלומר שתבא להס גלולה ויחסו בגל שדי: **סיניך.** מערובות שבך: **בדיליך.** המובדלים לרמתי עס: **יהירי.** גסי רוח מישרלל: **ממגושי.** פרסיים מכשפין שמעבירין ישרלל. במס' שבת (דף עה.) פלוגתת מיכל למען לממר ממגושי מרבי ומיכל מ"ד גדופי עובדי כוכבים[ג]: **גזירפטי.** שופטים עובדי כוכבים[ד] המובטנין לת ישרלל במקולת: **ואלרוף ככור סיניך.** רבים וגדולים בגסותם בשלרוף ומסלקם ממך מזי מסירה כל בדיליך: **ממגושי.** הבדלים מירלת המקום: **סיניך.** כמו רב דמתרגמינן סגי: **משפטיך.** כמו [ב] (לפיהב) שופטיך: **פנה מויבך.** גזירפטי: **נוספס.** כמו (ישעיה י) כמקום נוסף ונמו (שם נח) יסלכלס שם. רוח המקום נוקבת ומתרבת מותן עם הלרות הבשות שלף הוא מתכוין להשמידם: **יירשו ארץ.** היינו גאולה: **עם ענני שמיא בכר אינש אתי.** כמהילות: **וכתיב עני ורוכב על החמור.** כעני הכת על חמורו בעלות: **סוסי ברקא.** סוס מקורק[ה] ומכוון ונאה שים לי דגנמי הוא שיבא על חמור. מנגנג היה. ל"ת סוסיא בדקא סוס בדוק לרון: **כר חיור גווני.** כלוס ים לך סוס כר מאה גווינין שחמור שלו כן הוא. במלמת בעלמא דחייס: **חיור.** מאה בלשון פרסי: **פאדון סוס.** שכינה היתה עמהס: **קול שלשי.** דשכינה הוה בהדייהו: **לדידיס.** למשיח: **בשחתא**[ו] **דקרקפא.** נראה למורי לת בשחתא העיר[ז] ממש לת גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה לבשותו לך של גן עדן שכנגד פתח העיר[ח] משיח שרוי: **סוכלי חלאוס.** מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל מפשעינו וכתיב (שם) חליינו הוא נשא: **כולהו.** מי שים לו מרגע וחמת נגעים: **אמרי להו וזרו בחתא וימחו.** מחירין כל נגיעתן בימד ומקנחין חותן וחוברין וקושרין חותן: **ואיכו.** משיח: **שרי חד.** נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ מחיר בחתר. ועוקה כן ואיכו מחיר שני נגעים ימד דכתיב מי נעי לי לגלות וליגעל לת ישרלל לת מיתעכב כדי קטירת שני נגעים: **אמר ליה.** ר' יהושע למשיח לימתן אתי מר אמר ליה היום: **אכתיך לך ולאכיך לעולם הבא.** דמי לאו לדיקים גמורין אמס לת הוה יהיב לך שלמת ולת הוה מדכר שמיה לחבון: **היום אס בקולו.** של הקב"ה תשמעו: **בשער הוה.** של עיר לומי שבעיר לומי היה אומו שער: **ואין מספיקין לנשותו.** פעם שלישית: **מי פמיים.** שירדן נוטע ממנו כדמניא בבכורות (דף נה.) ירדן יולת ממערת פמיים ומפרס הסס שפיר: **פעמיקו ארוני.** עשו לי קבר בקרקע עמוק:

שמין

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר [1]אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר [2]ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וכבלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר [3]ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' רבי [ו](אליעזר) אומר אף מזה שנאמר [4]כי לפני הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר [5]מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום רכתיב [6]שלום רב לאהבי תורתך אין שלום מפני צר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקע דג לחולה ולא ימצא שנאמר [7]אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך וכתב [ז](בתריה) [8]ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר [9]וכרת הזולזלים במזמרות [א] וכתיב בתריה [10]בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר [11]כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב [12]והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש [ז]אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל שנאמר [13]ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וגו' ואשיבה שופטיך [ט]אמר עולא אין [י]ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר [14]ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי אי בטלי דייני בטלי [יא]גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך ואי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב [15]הסיר ה' משפטיך פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו שנאמר [16]ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר [17]כי יבא כנהר צר (ו)רוח ה' נוססה בו וסמיך ליה ובא לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב [18]ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב [19]וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתיב [20]למעני אעשה אמר רבי אלכסנדרי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב [21]בעתה וכתיב אחישנה זכו בעתה אמר רבי אלכסנדרי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב [22]עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה סוסיא [כ]ברקא דאית לי אמר ליה מי אית לך בר חיור גווני ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שיליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא [א] דקרתא ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך [23]היום אם בקולו תשמעו שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני

שאין

הגהות הגר"א

[א] גמ' שפתח דקרמא. נמחק תיכף דקרמא וני"ב דרומי: **[ב]** רש"י ד"ה מספניך כמו (לפניה ג) נמחק לפניה ג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' שנאמר וכרת הזולזלים במזמרות ואח"כ ובעת ההיא יובל כל"ל:

מוסף רש"י

אי בטלי יהירי. ישרלל מתייהרים בנלורת ובמלבושי יהירות בפרסיים הללו, **בטלי אמגושי.** יעטו מסיחים ומדיחים המתעים אותנו (שבת קלה.). **אי בטלי דייני.** רשעים מישרלל שאתנו דין, **בטלי.** מעל ישרלל, **גזירפטי.** טוגני שוטרי עובדי כוכבים (שם). **סיניך.** הס נמי כרוח שתנדלין עלינו, לשון יגעה מלר, ומלר כן ומפיקה כל בדיליך, אלו אומס המבדילים אותך ישרלל מן הקב"ה בשקריהס ובכפוזותם (שם).

1. אם תשוב ישראל נאם יי אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד: ירמיהו ד א
2. ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וכבלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה: דניאל יב ז
3. ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא:
יחזקאל לו ח
4. כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה לא ושלום לא לבא ליוצא ולבא אין שלום מן הצר ואשלח את כל האדם איש ברעהו:
זכריה ח י
5. שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול:
תהלים קיט קסה
6. אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך נאם אדני אלהים:
יחזקאל לב יד
7. ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני יי:
יחזקאל כט כא
8. כי לפני קציר בתם פרח ובסר גמל יהיה נצה וברת הזלזלים במזמרות ואת הנושאות הסיר התנו: ישעיהו יח ה
9. בעת ההיא יובל שי ליי צבאות עם ממשך ומורט ומעם נורא מן הוא והלאה גוי קו קו ומבוסה אשר בזאו נהרים ארצו אל מקום שם יי צבאות הר ציון: ישעיה יח ז
10. ביום ההוא לא תבושי מכל עלילותיך אשר פשעת בי כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה עוד בהר קדשי: צפניה ג יא
11. והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם יי: צפניה ג יב
12. ואשיבה ידי עליך ואצרף כבר סיגיך ואסירה כל בדיליך: ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה:
ישעיהו א כה-כו
13. ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:
ישעיהו א כז
14. הסיר יי משפטיך פנה אויבך מלך ישראל יי בקרבך לא תיראי רע עוד: צפניה ג טו
15. ואת עם עני תושיע ועיניך על רמים תשפיל:
שמואל ב כב כח
16. וייראו ממערב את שם יי וממזרח שמש את כבודו כי יבוא כנהר צר רוח יי נוסה בו:
ישעיהו נט יט
17. ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:
ישעיהו ס כא
18. וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע ותושע לו זרעו וצדקתו היא סמכתהו:
ישעיהו נט טז

19. למעני למעני אעשה כי איך יחל וכבודי לאחר לא אתן: ישעיהו מח יא 20. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישעיהו ס כב 21. חזה הוית בחזוי ליליא וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה ועד עתיק יומיא מטה וקדמוהי הקרבוהי: דניאל ז יג 22. גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלם הנה מלכך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור ועל עיר בן אתונות: זכריה ט ט
23. כי הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקלו תשמעו: תהלים צה ז

שאין סוף מדי אוכל כו' וכן. שמוליכין המרוצות חוץ לקרקע ועוזין מהן מבוסיס במלחמת גוג ומגוג: **שאין כל דקל וכו'.** כלומר עתידין פרס ומדי לבוא על בבל ולכלכה ומתמלאה כל מרן בבל חיילות פרסיים וסוסיהם ומשם נפיש לג"י ולוכדים אותה: **עד שתפשוט מלכות[ס] על ישראל ע' מדשים שנאמר לכן יתנם ליתרעל עד עת יולדה יולדה.** היינו ע' מדשים כדמתרגמינן נכן יתמסרון כעידן דילדתא למילד וכתיב (מיכה ה) **ועמד ורעה בעוז ה'** וגו' **וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן** ויתיכון מבניי גלוותהון: **על בני ישראל.** היינו כל העולם שישראל מפוזרים שם: **ייפי.** משיח ולא מחמיניה: **בטולת דכופיתא דחמריה.** בגל הרעי של חמורו כלומר לפילו נכך מני רוזה ובלבד שתרבה **כופיתא.** רעי כמו רמת כופתא וסכר ירדנא בנבא בתרא (ד' עג:): **מאי טעמא.** אמר לג מחמיניה: **תכלו של משיח.** גוללו ולקמן בעי מאי היא. ל"ג מבלו פחדים ומבלים שיהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: **לעשות להם נס.** לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: **בביאה שניה.** בימי עזרא בביאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: **מאי טעמא.** לימו נרה נתה בתרן בימיו שתתה לומר לג לחמיניה: **סנטר.** מפרש בע"ג (דף סח.) בר מחוזנייתא שיודע מילרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ומילך של פלוני וידיו לרבות לחלד ולמעט לחמר וכשפוגעו לותו סנטר רוזה למדוד שדותיו לקלר מילרי השדות ודומה כמי שפגע בו חרי: **נגחי.** גובה מם המלך: **מי שכל הגבורה שלו.** הקב"ה מלטער בעלמו כיולדה ולומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך מלחיל להו מפני מלו: **ממליח של מעלה ושל מטה.** מלחים וישראל: **לפילו הגריס** לג גרסינן: **רגיט וגפיל פורח ושויל ושדי פוסיק בשורייה.** כשרן השור ונפל מעמידין פוס במקומו בלחנוסו מה שלג היה רוזה לעשות קוסם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ניותר וכשמתרפה השור היום מו למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שרואה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לעובדי כוכבים וכשמחזיק ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאחד עובדי כוכבים מפני ישראל: **שורייה.** כמו (מלכים ב ה) מרווח סוסים: **דאמרי שני משיח.** שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סום של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סום מדי אוכל בו תבן [ס]אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות [ב] [ג]על ישראל תשעה חדשים שנאמר [1]לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר [ר]רבה] ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזבי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבא) [ה][לרבה] מאי טעמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם ויצטל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר [ליה] שמא יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי [ו]דר' יעקב בר אידי רמי כתיב [2]הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב [3]ויירא יעקב מאד וייצר לו שהיה מתירא שמא [ז]יגרום החטא כדתניא [4]עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב [5]כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא וארחך דוגמתו בעולם הזה בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב [6]שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רחיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי [ס]מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר [7]עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר [8]יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר [9]אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר [10]כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר [11]אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר [12]והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר [13]ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב [14]ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב [15]הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה שעתיד להאיר לכל העולם כולו וכן הוא אומר [16]אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. אמר משיח לישראל. בואו ואיגאל לכם שנאמר [17]ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה. אמר להם אפילו גלו עד סוף העולם משם יקבצם ומשם יקחם. **עד שתפשוט מלכות[ס] על ישראל ע' מדשים שנאמר לכן יתנם ליתרעל עד עת יולדה יולדה.** היינו ע' מדשים כדמתרגמינן נכן יתמסרון כעידן דילדתא למילד וכתיב (מיכה ה) **ועמד ורעה בעוז ה'** וגו' **וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן** ויתיכון מבניי גלוותהון: **על בני ישראל.** היינו כל העולם שישראל מפוזרים שם: **ייפי.** משיח ולא מחמיניה: **בטולת דכופיתא דחמריה.** בגל הרעי של חמורו כלומר לפילו נכך מני רוזה ובלבד שתרבה **כופיתא.** רעי כמו רמת כופתא וסכר ירדנא בנבא בתרא (ד' עג:): **מאי טעמא.** אמר לג מחמיניה: **תכלו של משיח.** גוללו ולקמן בעי מאי היא. ל"ג מבלו פחדים ומבלים שיהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: **לעשות להם נס.** לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: **בביאה שניה.** בימי עזרא בביאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: **מאי טעמא.** לימו נרה נתה בתרן בימיו שתתה לומר לג לחמיניה: **סנטר.** מפרש בע"ג (דף סח.) בר מחוזנייתא שיודע מילרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ומילך של פלוני וידיו לרבות לחלד ולמעט לחמר וכשפוגעו לותו סנטר רוזה למדוד שדותיו לקלר מילרי השדות ודומה כמי שפגע בו חרי: **נגחי.** גובה מם המלך: **מי שכל הגבורה שלו.** הקב"ה מלטער בעלמו כיולדה ולומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך מלחיל להו מפני מלו: **ממליח של מעלה ושל מטה.** מלחים וישראל: **לפילו הגריס** לג גרסינן: **רגיט וגפיל פורח ושויל ושדי פוסיק בשורייה.** כשרן השור ונפל מעמידין פוס במקומו בלחנוסו מה שלג היה רוזה לעשות קוסם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ניותר וכשמתרפה השור היום מו למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שרואה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לעובדי כוכבים וכשמחזיק ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאחד עובדי כוכבים מפני ישראל: **שורייה.** כמו (מלכים ב ה) מרווח סוסים: **דאמרי שני משיח.** שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סום של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סום מדי אוכל בו תבן [ס]אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות [ב] [ג]על ישראל תשעה חדשים שנאמר [1]לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר [ר]רבה] ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזבי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבא) [ה][לרבה] מאי טעמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם ויצטל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר [ליה] שמא יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי [ו]דר' יעקב בר אידי רמי כתיב [2]הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב [3]ויירא יעקב מאד וייצר לו שהיה מתירא שמא [ז]יגרום החטא כדתניא [4]עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב [5]כאשר ינום איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא וארחך דוגמתו בעולם הזה בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב [6]שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רחיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי [ס]מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר [7]עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר [8]יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר [9]אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר [10]כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר [11]אכן חלינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר [12]והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר [13]ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב [14]ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב [15]הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה שעתיד להאיר לכל העולם כולו וכן הוא אומר [16]אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. אמר משיח לישראל. בואו ואיגאל לכם שנאמר [17]ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה. אמר להם אפילו גלו עד סוף העולם משם יקבצם ומשם יקחם. **עד שתפשוט**

(מחום ג) ומחמרינן בחולין (שם) לג חילק לדבען דמלריכין לחלק הסיחן שמלריכין לחלק כל הטבעת ולשייר על פני כולו ולג בילק לרבי יוסי שמחריב הסיחן שחוחך קלת בחוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ורואה למורי דחין לו משמעות לג הכא ולג התם. ל"ג חילק ובילק ג' דייני קרוס שהיו שמוחיהן כך: **אין משיח לישראל.** שחזקיה היה משיח ועניו נאמרו כל הנבוחות שלמיח קרן לבית ישראל ועמד ורעה בעוז ה'[ס]: **אלא לדוד.** נזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ומושבחות: **למשה.** נשביל משה שהיה עתיד לקבל את המורה: **מה שמו.** של משיח: **ינון שמו.** כמו ינאי. כל אחד היה דורש אחר שמו: **לפני שמש.** עד שלא נברא היה שמו ינון והיינו אחד ב[ז]מז' דכתיב שעלו בחשבנה ליברחות: **ולא אחן להם חניני.** עדיין לג יבא משיח: **מנחם.** בן חזקיה: **חיוורא דבי רבי.** מלורע של בית רבי: **מי מן חייא הוא בגון רבינו הקדוש.** אם משיח מחוחן שהיה עכשיו ולאי היינו רבינו הקדוש דסוכל מחלוחים וחסיד וגמור הוה כדחמרינן בנבא מליעא (דף פה.) וחם היה מחוחן שמחו כבר היה דניאל מיס מחוחות שנחן ניסורין בגוב חריות וחסיד גמור היה והאי בגון לאו דווקא. ל"ג בגון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמחו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמח הוא למחים היינו בגון דניאל מיס מחוחות: **דוד אחר.** שעתיד למלוך עליהם: **אקים הקים לג נאמר אלא אקים: כגון קיסר ופלגי קיסר.** מלך ואני לו כן דוד המדם מלך כדכחיב ודוד מלכם חאר אקים ודוד המלך שני לו כדכחיב נשיא להם ולא כחוב מלך: **עטלף.** קלנ"ג אורי"ך בלע"ז ואין לה עיניים: **שאורה שלי הוא.** שיש לי עיניים לרחות ונמלחתי נהניח בה כך ישראל מלפין לגאולה שיום ה' יהיה להם אור מבל העובדי כוכבים למה מקויס אותו הרי הוא להם חשך ולא אור:

ס"ג

(יומח י. ע"ש), כרכשנה). ג) [שם לחחת בכל העולם כולו וכן הוא גיר' חוס' בע"ז ב: ד"ה משכח וכו' ד"ב ב"ב) עיחוס"ד שם. ד"ה רבה ומוס' יבמות קה. ד"ה רבה). ו) ברכות ד., ו) ג"ז ברכות ד. סוטה לו. ח) [לקמן לא. וע"ש פירש"י ד"ה אין להם], ט) [מיכה ה), כ) [ספחים נד. נדרים לט:].

לעזי רש"י

קלב"א שורי"ך. עטלף.

מוסף רש"י

שמא יגרום החטא. שמא מחר בכעסה חטחא, וכדחניא שהחטא גורם שאין בהבטחה מקויימת (ברכות ד.). **ביאה ראשונה.** שנגלו לאברן בימי יהושע (שם). **ביאה שניה.** כשעלו מגלות בבל בימי עזרא (שם). **ליעשות להם נס.** לבוח כיד רמה (שם) לעלות מזרוע ולא יהיו משתעבדים למלכות (סוטה לו:). **שגרם החטא.** חטחא של ישראל בימי בית לשמון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא בלא ברכות, כדכחיב (עזרא ט) מי בכם מכל עמו (שם) ולא הלכו אלא בברכות כורש וכל ימי מלכי פרס בשתעבדו להם לכיוס ולשחעבדים ולדריוס לשמחין (ברכות ד.). **אין משיח לישראל.** שלא הקב"ה ימלוך בעלמו ויגאלם לבדו (לקמן צח.).

1. לָכֵן יִתְּנֵם עַד עֵת יוֹלֵדָה יָלָדָה וְיִתֶר אֶחָיו יְשׁוּבוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מיכה ה ב
2. וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וְהֶשִׁבְתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֶזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ בראשית כח טו
3. וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיֶּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ בראשית לב ח
4. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ׃ שמות טו טז
5. כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֲרִי וּפְגָעוֹ הַדֹּב וּבָא הַבַּיִת וְסָמַךְ יָדוֹ עַל הַקִּיר וּנְשָׁכוֹ הַנָּחָשׁ׃ עמוס ה יט
6. שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר מְדוּעַ רָאִיתִי כָּל גֶּבֶר יָדָיו עַל חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה וְנֶהְפְּכוּ כָּל פָּנִים לִירָקוֹן׃ ירמיהו ל ו
7. לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילוֹ וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים׃ בראשית מט י
8. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ תהלים עב יז
9. וְהִטַּלְתִּי אֶתְכֶם מֹעֵל הָאֲרָץ הַזֹּאת עַל הָאֲרָץ אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם וַעֲבַדְתֶּם שָׁם אֶת אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם וְלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא אֶתֵּן לָכֶם חַנִּינָה׃ ירמיהו טז יג
10. עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי הָיוּ בָנַי שׁוֹמֵמִים כִּי גָבַר אוֹיֵב׃ איכה א טז
11. אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֵהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה׃ ישעיהו נג ד
12. וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנָגַשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלָי נְאֻם יְיָ׃ ירמיהו ל כא
13. וְעָבְדוּ אֵת יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם׃ ירמיהו ל ט
14. וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם׃ יחזקאל לז כה
15. הוֹי הַמִּתְאַוִּים אֶת יוֹם יְיָ לָמָּה זֶּה לָכֶם יוֹם יְיָ הוּא חֹשֶׁךְ וְלֹא אוֹר׃ עמוס ה יח

חלק פרק אחד עשר סנהדרין צט.

מסורת הש"ס

א) [לעיל נח:], ב) ברכות לד: שבת קג., קנח: פסחים קח: [לעיל נה:], ד) [נברכו' ניתק], ה) ברכות לד:, ו) [שם], ז) [נברכו' ניתק ר"ש בר נחמני], ח) [ל"ל ואת מצומו], ט) [שבועות יג. ע"ש], י) מנות פ"ג משנה יח, כ) [ופוקפתא דפרה פ"ד ופוקפתא דאהלות פנ"ז], ל) [ל"ל לפני ד"ה למען], מ) [ל"ל אחר ד"ה כמשנ"ת], נ) [מכות כד.].

הגהות הגר"א

[א] גב': זה המשנה דיבור שנית לו למטה. ממקף כ' מיכות לו למטה וכ"ג לשם ליתרלג"ן:

מוסף רש"י

אין להם משיח לישראל. משחקים היה משיח ועליו נאמרו כל הצפונות אשמיח קרן נגיח ישראל ועמד ורעה בעוז ה' (לעיל צח:). לא נתנבאו. הצפונות והסתמות (ברכות לד:) דכתי נחמות שלמן (שבת סג:). עין לא ראתה. עין של נביאים לפי שלמה נרגומו (שם) לפי נרמיה ולפי נרגית לשוס נגיח (ברכות שם). שהוא רחוק מעבירה. שהיה רחוק כל ימיו מן העבירה, לכתיב לנדיק מעיקרו (שם). מתעקר פרקמטיא. מתעסק בממון תלמיד חכם כדי להגיע ליום שכר וכם פניין לעסוק בתורה ע"י שלו (בחורות קיא:). המגלה פנים בתורה. כח על דכרי תורה כמופלפ ובגלוי עינים פניו, כגון מנשה שהיה יושב ודורש בגנונות של דופי, לפי שיה למשה לכתוב שלא ותמנע היתה פלגש, ילף לרוכן בימי קיני מנים (שבועות יג.). המחלל את הקדשים. שאינו מתמנן כהלכה ומחללן מקדושתן (אבות פ"ג מ"א). והמבזה את המועדות. מילל מולו של מועד בעשיית מלאכה, או שנהג בהם מנהג מול בחלילה וכשמיה, דכוותיל ולינם מתורים כיום טוב שאינו מיוחד לשומרים, כל אלה נפקו מני דכר ה' כזה, שנוהג בהם מנהג בזיון (שם). והמפר בריתו כו'. שאינו רוצה לימול, את בריתו הפר (שם). המגלה פנים בתורה כו'. להיינו לפיקורוס כמנשה שהיה דורש בגנות של דופי כו' (שם). והמלבין פני חבירו ברבים. לא ידענא היכי מפיק ליה מקרא (שם. ועי"ש של"ג כן כאן). המלבין, לתלמיד פומקף ואתי מיוחס (שם).

ה"ג היינו דאמר ליה הכוח מינה לרבי אבהו וכו': **מקוט בדור.** מקום ישראל ומלוך עליהם כמו נקטיה. מרבעים שנה מקוט בדור קטן של מרבעים שנה הכוח משוה מדורות שלפניו ומסתמא היינו משיחין גדולים יהיו בדורו ופסטיה דקרא מיהא גבי מתי מדבר אגל מדכתיב מקוט משמע אף להבא היה מתנבא: **מיומד.** משוב: ה"ג **רבי אומר ג' דורות שנאמר ירלוך עם שמש.** כלומר בהדי משיח שכתב בו (תהלים עב) לפני שמש יהון שמו ירלוך ישראל ולפני ירח לפני מלכות בית דוד שנאמר כירח כדכתיב (שם פט) כירח יכון עולם וגו' כמו כן ירלוך דור דורים דור אחד דורים ג' הרי ל': **אין לפה משיח לישראל.** אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו: **שרי ליה מריה.** ימחול לו הקב"ה שאחר דבריס אלה לא כן: **ואלו זכריה מיהא מצנצח.** על משיח בנית שני דכתיב נתרי עשר הנה מלכך יבא לך וגו'. ולאו היינו זכריה בן יהוידע הכהן שניצח בנית לפשוט אלא זכריה בן ברכיה שהיה במלכות לריוס: **רבי לומר שם"ה כמנין יומו החמה דכתיב כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה.** [ליום נקם של מרגלים מרבעים יום מה יום נקם של מרגלים] שנה אחת בכל יום כדכתיב (במדבר יד) יום לשנה יום לשנה וגו' כך שנת גאולה בתה שנה ליום שנה ליום שבכל יום ויום של שנה זו בכתובה שנת גאולי במקרא זה נותנים שנה אחת. ואית דגרסי רבי לומר שם"ה מלפים שנה דכתיב שנת גאולי בתה ושנה של הקב"ה הכי הוי דכתיב (תהלים ל) כי אלף שנים בעיניך כיום: **ועד עכשיו.** יומת המשיח: והיינו דא"ל ההוא מינא לרבי אבהו אימתי אתי משיח א"ל לכי חפי להו חשוכא להנהו אינשי א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא כתיב [1]כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנאמר [2]ארבעים שנה אקוט בדור רבי אלעזר בן עזריה אומר שבעים שנה שנאמר [3]והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד איזהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח רבי אומר שלשה דורות שנאמר [4]יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים [6]ר' הילל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב יוסף שרא ליה מריה לרבי הילל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואילו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר [5]גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה כתיב הכא [6]ויענך וירעיבך ויאכילך וכתיב התם [7]שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה רבי דוסא אומר ד' מאות שנה כתיב הכא [8]ועבדום ועגו אותם ארבע מאות שנה וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו רבי אומר ג' מאות וששים וחמש שנה כמנין ימות החמה שנאמר [9]כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי **לאיבדי לא גליתי.** שלא הוגלתי דבר מפי שהיו איבדי יכולין לשמוע אגל כלבי היה טמון הדבר: [10]**למען ירכו ימיכם כימי השמים על הארץ.** ולא עמדו בחלקם כל כך אגל עתידין לעמוד כשיעור משיח **חגן.** שבעת ימי המשתה כן ימים עליך שבעת ימים ויומו של הקב"ה שלף שנה: **כי מי נח.** כמו כימי נח כשאגון השניס שנשבע לו לנוחו ומן שנשבע ה' מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי כפי חומו משכון שבעתי מקלף עליך ומגער בך שלא אחריב את עולמי לאחר שיעת משיח עד שיכלה זה הזמן: **לא נתנבאו.** טוענה ליטרלג"ן: **עין לא ראתה.** לתין קן לדבר: **נדיקים אינן עומדין.** דגדול כתן של בעלי תשובה שתין כריס יכולה לעמוד (לפניהם) [במחיצתם]: **בריחא לרחוק.** שנתרחק תן הקב"ה ותא"כ אב אלו בתשובה והדר אלוס לקרוב תעיקרא לדיק גמור דגדול כתן של בעלי תשובה: **שכיה רחוק מן העבירה.** כל ימיו היינו לדיק גמור: תפיקורוסומגלהפניסמפורשלקמן[ע"ש]: **כריס בשר.** מילה: **מלאן.** מן ספסוק זה שכתוב כי דבר ה' בזה (לעיל ר"ש) וכו' מחלל את הקדשים דמחלל קדשים ומבזה מועדות ומגלה פנים בו' היינו דבר ה' בזה) דגזיון הוא: **מפר בריתי.** היינו את בריתי הפר: **מועדות.** מולו של מועד: **דקדוק זה.** מסכרות ויתרות: **מק"ו** [זה] **ומגזירה שוה** [וו]. [ופ"ל דבו גזירה שוה] לא גמר מרבו: **ממנה.** זה שעושה כמו שמינה עיקר: **זה העובד ע"ז.** היינו דבר ה' דגול שדבר הקב"ה בעצמו לישראל לאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעונות: **מוור.** לשמותה: זמר

א"ר יוחנן לכלי גליתי לאבריי לא גליתי ר"ש בן לקיש אמר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אבימי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר [10]ומשוש חתן על כלה (כן) ישיש עליך (ה') אלהיך אמר רב יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר [11]כימי השמים על הארץ רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנאמר [12]כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי [13]אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן [8]כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא [13]עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל [13]אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דא"ר אבהו [7](א"ר) [3]מקום שבעלי תשובה עומדין אין עומדין שם שנאמר [14]שלום שלום לרחוק ולקרוב ברישא רחוק והדר קרוב מאי רחוק רחוק דמעיקרא ומאי קרוב קרוב דמעיקרא ודהשתא ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא רחוק מעבירה קרוב שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה וא"ר חייא בר אבא [6]א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו [7]אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך [9]מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית [11]ר"ל אמר זה עדן לא ראתה עין מעולם וא"ת אדם היכן דר בגן ואם תאמר גן הוא עדן תלמוד לומר [15]ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן: והאומר אין תורה מן השמים וכו': תנו רבנן [16]כי דבר ה' בזה [6]ומצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים ד"א [6]כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה שלא כהלכה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא מכאן אמר [9]רבי אליעזר המודעי [8]המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות [7]והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה [7]והמלבין פני חבירו ברבים אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים [8]ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זה הוא כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה ר' נהוראי אומר [9]כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה העובד עבודת כוכבים מאי משמעה דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר [א] לו למשה מסיני [17]אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' [9]רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר רבי יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת רבי עקיבא אומר זמר

15. וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים: בראשית ב י 16. כִּי דְבַר יְיָ בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: במדבר טו לא הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי: שמות כ ב

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' מחוסרי הלכה ז ועי"ש בכ"מ:
ב ומיי' פ"ט מהל' מחוסרי הל"ג ופי"ב מהל' מלכים הל' ג:
יג ג מיי' שם פ"י הלכה ד:
ד ומיי' פ"ו מהל' דעות הל' ג טוש"ע י"ד סי' רנ סעי' ו):
יד ה מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה יד:
ו ומיי' שם הל' יא):
ז ומיי' שם הל' יד ופ"ו מהל' דעות הל"ח ופ"ג מהל' מועל הל"ו טוש"ע ח"מ סי' תכ סעי' נן):
טו ח מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה ח:
טז ט מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יג ממנ עמין יג טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כה:

תורה אור השלם

1. כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְיָ וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה:
ישעיהו ס ב
2. אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא יָדְעוּ דְרָכָי:
תהלים צה י
3. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא וְנִשְׁכַּחַת צֹר שִׁבְעִים שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד מִקֵּץ שִׁבְעִים שָׁנָה יִהְיֶה לְצֹר כְּשִׁירַת הַזּוֹנָה:
ישעיהו כג טו
4. יִרְאוּךָ עִם שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר דּוֹרִים:
תהלים עב ה
5. גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן הָרִיעִי בַּת יְרוּשָׁלִָם הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ צַדִּיק וְנוֹשָׁע הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר וְעַל עַיִר בֶּן אֲתֹנוֹת:
זכריה ט ט
6. וְיִעַנְּךָ וַיַּרְעֶבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי יְיָ יִחְיֶה הָאָדָם:
דברים ח ג
7. שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה:
תהלים צ טו
8. וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:
בראשית טו יג
9. כִּי יוֹם נָקָם בִּלְבָבִי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה:
ישעיהו סג ד
10. כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חֲתָן עַל כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ:
ישעיהו סב ה
11. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:
דברים יא כא
12. כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצ�ף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ:
ישעיהו נד ט
13. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ:
ישעיהו סד ג
14. בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:
ישעיהו נז יט
17. אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר

יז א מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה יד ע"ש. כב"מ ופ"ו מהל' מ"ת הל' יג טוש"ע י"ד סי' רמג סעי' ו"ן:

יח ב מיי' פ"ג מהל' תשובה הלכה יג:

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי אִכַּף עָלָיו פִּיהוּ:
משלי טז כו
2. כִּי אָדָם לָעָמָל יוּלָּד וּבְנֵי רֶשֶׁף יָגְבִּיהוּ עוּף:
איוב ה ז
3. לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת בְּכֹל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דַּרְכֶּךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל:
יהושע א ח
4. נָאֻם אִשָּׁה חֹסֶר לֵב מְשִׁחֶיהָ נַפְשׁוֹ הוּא יְעַשֶּׂנָּה:
משלי ו לב
5. כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֵם בְּבִטְנֵךְ יָכֻנּוּ יַחְדָּו עַל שְׂפָתֶיךָ:
משלי כב יח
6. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר אֶת יְיָ הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:
במדבר טו ל
7. וַיְהִי בְּנֵי לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע:
בראשית לו כב
8. וַתִּמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ לְאֶלִיפַז בֶּן עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְאֶלִיפַז אֶת עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו:
בראשית לו יב
9. וְיֶלֶךְ רֹאבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל לֵאָה תְּנִי נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְנֵךְ:
בראשית ל יד
10. תַּשְׁבֵּ֣ם בְּאַחֵ֣יךָ תַדְבֵּ֑ר בֶּבֶן אִמְּךָ תִּתֵּן דָּפְי:
תהלים נ כ
11. הוֹי מַשְׁכֵּי הָעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה:
ישעיהו ה יח
12. אֵלֶּה אַלּוּפֵי הָחֳרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה:
בראשית לו כט
13. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בְּשֵׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת:
בראשית לו מ
14. אוֹ יַחֲזֵק בְּמָעֻזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי:
ישעיהו כז ה
15. וְאַשִּׁים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי בְּסִיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה:
ישעיהו נא טז
16. וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:
בראשית יב ה
17. וְשָׁמַרְתָּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תַּשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
דברים כט ח
18. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטֶּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ:
שמות יז ה
19. כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי:
ירמיהו לג כה
20. וַיֹּאמֶר יְיָ אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם:
בראשית יח כו

זמר ככל יום. היה מקדר למודך מע"פ שקדוד בפיך כומר והוא יגרוס לך שתהא לעולם הגה בשמחה ובשירים: **נפש עמל עמלה לו.** מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו: **כי אכף עליו פיהו.** מפני שהוא משים דבריה בפיו תמיד כאוכף שעל החמור. ליטעמ מחריעג זמר כלומר שעוסק בשירים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך כחמור על התורה נעשה לו סדורה בפיו: **תורה עומלת לו.** שמחזרת עליו ומנקשת מתת קוצה למסור לו טעמי תורה וסדריה[ב] וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: **דרופתקי.** טרחנין כלומר כל הגופין לעמל נברלו: **עוביה לדוכי.** משריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה. נשון אחר דרפתקי כיס מרוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקנל ולהכניס דברים משריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה: **לומד תורה לפרקים.** ומינו לומד תדיר תדיר כמי שאין לו אשה ובועל פעמים זו פעמים זו: **שנאמר כי נעים כי תשמרם.** מימיו משמרם בבטנך [בזמן] שיכוונו יחדיו על שפתיך: **לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע.** בתמיה. דבר שמינו לריך הוא וכן היה מלנלנ ואומר שכתבו משה אלא לגורך ולקמיה מפרש להיינו מגלה פניס בתורה: **וילך לראובן וגו'.** והיינו נמי אלא לגורך: **בחבלי השוא.** בחבלי הבל שוא הגמה היה חוטא: **מלכותא אלא תגא.** אי גדול אלא שמינו מעוטר וכיון דתמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: **מוטב שאהיה שפחה לחומה זו.** לבני מלכיהם ילמק (ויעקב) שהן יהלי שמים ולא אהיה גברת לחומה אחרת ולכך נעשית פילגש לאליפז בן עשו שהיה מזרע ילמק: **לרחקה.** מחחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: **בימי קציר חטים.** לאחר שקלרו השדה שהכל רשאין ליכנס בתוך שדה חבריהן: **יברוחי.** כדמתרגמינן ולא ליתפרש מאי היא: **סיגלי וסביסקי [וסכסוך].** מינין אחרים סיגלי עיקרי עשבים והוא ממיני בשמים ואמהות של תותן עשבים קרי סגלי (וסכסך) [וסביסקי] נמי מין בשמים: **מעווי.** תורה: **שלוס שלוס.** תרתי זימני אחד למעלה ואחד למטה: **פלטירין של מעלה ושל מטה.** כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: **אשר עשו כחרן.** דמתרגמינן דשעבידו לגוריית כחרן וקרי להו עשייה: **כאילו עשאו.** לאומו דבר מלוה: **והלא אחרן הכה.** דכתיב (שמות ז) ויאמר(ע) אל אהרן קח מטך ונטה ידך: **מגלה פניס בתורה.** מעיז פניס כלפי עוסקי תורה. מגלה פניס משמטע לן דאחר מאפיקורוס דאפיקורוס היינו לאיש היה אפיקורוסא בעלמא: **אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עלמן אפיקורוס הוי.** כ"ם דמבזה חבירו בפני תלמידי חכמים לאו מגלה פניס הוא והשתא מאי היינו מגלה פניס בתורה: **מנשה בן חזקיה.** שהיה דורש בגמדות של דופי: **אינא דמתני לה אסיפא.** דבריית דקתני מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פניס בתורה אע"ג ור' חנינא וכו': **מאי אהני לן.** והא אינו יודעין שעוסק מתקיים עליהם: **מגלה פניס בתורה הוא.** שכופר במה שכתוב בתורה: **אם לא בריתי יומם ולילה וגו'.** שמהנין לעולם ומקיימין [אותו] והוא אומר אלא מהני מידי: **מכלא נמי שמעינן.** שהלדיקים מהנין לאחרים:

לא

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר [1]נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר רבי אלעזר [ב][כל] אדם לעמל נברא שנאמר [2]כי אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר [3]לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא [4]ונואף אשה חסר לב אמר ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר [5]כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך ת"ר [6]והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא [7]ואחות לוטן תמנע [8]ותמנע היתה פלגש לאליפז [9]וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה יצאה ב"ק ואמרה לו [10]תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך ועליו מפורש בקבלה [11]הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה מאי כעבות העגלה [ג]א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של [ג]כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה ראתן עלה מיהת אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב [12]אלוף לוטן [13]אלוף תמנע וכל אלוף [ד]מלכותא בלא תאגא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מאי טעמא דלא איבעי להו לרחקה וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקים [ה]שאין פושטין ידיהן בגזל וימצא דודאים בשדה מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר (סיבסוק) [סביסקי]: א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר [14]או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי: רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר [15]ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסד ארץ (אמר ריש לקיש) [רבי יוחנן אמר] אף מגין על כל העולם כולו שנאמר ובצל ידי כסיתיך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה אמר ריש לקיש [א] [ו]כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר [16]ואת הנפש אשר עשו בחרן ר' [ב] (אליעזר) אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר [17]ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אמר [ג] כאילו עשאו לעצמו שנאמר ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם אמר רבי אבהו [ד] כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב (ו) כאילו עשאה שנאמר [18]ומטך אשר הכית בו את היאר וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה [ח]המבזה ת"ח רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי אלא למ"ד מבזה תלמיד חכם עצמו אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאי [ב]כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב [19]אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר [20]ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדובתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

הגהות הב"ח

(ג) גב' כאילו עשאו שנאמר ימעך יכו' כאילו עשאו:

הגהות הגר"א

[א] גב' אמר ריש נקיש. נרסם עליו אות ב: [ב] שם רבי אלעזר נרסם עליו אות ג: [ג] שם רבי אמר נרסם עליו אות ד: [ד] שם ע"ר מנהו. נרסם עליו אות ה:

מוסף רש"י

מושכי העון בחבלי השוא. כתחלה היו מניחן אותו עליהם ע"י חבלים שאינן של כלום (סוכה נב.), וכעבות העגלה. מכל עבה שקושרין בו את הפרה למחריאה (שם). לחוט של כוביא. עכשיו שקורין מירייט"ן (שם. לגירסת בוכיא). ולבסוף. משלחם ממך אחריו מעט מתגבר והולך בו (שם). בימי קציר חטים. שעת הקליר היה ולא פשט ידי גזל לחבית חטים אי שעורים אלא דבר הפקר שאין אדם מקפיד בו (בראשית ל יד).

ע) וכל המאמר הזה יפה נדפס בפ"ב סוף דף שע"ב: ע"ש פי' נאה ומתוקן), ב) [סוכה נב.], ג) [כסוכה ליתא וכיולא בה בערוך נר' כיולא וכסוכה פירש"י כוכיא עכשיו], ד) [לקמן קה.], ה) [סוטה יב. תוען לא.], ו) [לעיל יט: ע"ש], ז) [ל"ל אלעזר], ח) בע"י: ומבזה, ט) [ל"ל תמוך], י) [והיינו משנה לתנוח לעיל עמוד ב'],

לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום מידות שלא מצינו כתורה (דברים יז ו) [**דקא שריגא לכו עורבא**]. שהיתר זה לינו מצוי כתורה ולא מיקריה למרויהו: **כגון דאמר הניהו רבנן.** כלומר שאומר חומרות ת"ח לשון היתר הוא זה שהיה לו לומר רבותינו שבמקום פלוני. ל"ל כגון דאמר הני רבנן דכשהוא מספר שום דבר מרבנן אומר הני ולשון גנאי הוא הני אלו הנהו רבנן לינו גנאי: **כי מעו מגלא מסמר.** לתקן לה מטפחת שאדי לה מגלא מסמר לא בעיא מטפחת כלומר בלשון בעיא ס"ל נרד יהודה הא ולאי לא לריכא מטפחת כגון החמרות ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר נרכס בלשון שאלה כך לריכה או אינה לריכה: מעיין בית ה' ילא והשקה את נחל שטים (יואל ד): **מגדים.** דיינטר"ס בלע"ז כל מיני פירות מתוקים: **יכבר.** כגל מדם ומדש יתבשלו בו פירות: **כשמו.** שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני: **ג"ל הוה סבא ייאר וכן אמר רבי יוחנן.** כדבריך ור' יוחנן נמי הכי קאמר כדאמרת מ"ר. ולא גרסינן וכן אמר רבי יוחנן ייאר: **כי הא גווזא.** מי מיחזי כשפקרוזת: **אלא אי שמיע לך מידי הא שמיע לך: כלגלג עליו תומו תלמיד.** תלרבי יוחנן דהיינו שפקרוזת: **כדכד.** לשון טוחה וכך שמה: **שמשוניך.** תלוזות שהשמש זורח בהם [ד] כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש ממש. (ל"ל) לשנני תקדמ שהקב"ה מוקין כשמקדמ עד שמוקיך בהם עשר כרוזי עשרים: **גילגלתא.** עוף קטן: **גל של עלמות.** שמת דמדש שמת נעשה גל של עלמות: **קוממיות.** שמי קומות של מדש הלשון כדאמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיעטו הקב"ה והעמידו על מה אמה שנאמר ותשת עלי כפך קף בגימטריא של שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר [3]ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים אלא למאן דאמר עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים שנאמר [3]ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' ואמר רבי יוחנן כל תלמיד חכם שאין לו בת בירושלים אין לו חומה שנאמר כל חומותיה סביב וגו' אמר ר' יוחנן [א] [3](יישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקרותא אמר ליה הא [האי] סיועי קא מסייע ליה) [לך] אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא [3]דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן

לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוה חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוה חזי לה טעמא לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא בעי מטפחת אמר להו כי האי גוונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר [4]זה הקורא רבו בשמו דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר [1]ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שנאמר [2]ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא [5]יישר וכן אמר ר' יוחנן [א] [3](יישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקרותא אמר ליה הא [האי] סיועי קא מסייע ליה) [לך] אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא [3]דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן כ"ע ומתמורי התולש מת אחד רחבו שם וכמלו ה' הרי מ' וס' אמה של חוזך הבית הרי מאה והיתך יכולין לכוף קומתן ולינכם נפתח שאין לו אלא רוס עשרים כדאמרת: **אשר בניו.** כלומר בניס שלנו יהיו לעתיד כחילונות גבוהין מגולחים: **וכנותינו.** וכנות שלנו כזויות הממוטטות לתבנית היכל כלומר ככותל היכל ממוטטות כמו (דברים כט) ממוטב עניך. ליתנת אחריתא להיכל דבית שני קאמר דקיס לן היכל ס' אוזך גרוס מאה הוס: **לכוי דכי זיקא.** לתלוזות שהשמש והחור נכנסין בהן אל הטערים גבוהים יותר: [**להכיר פה של מעה**]. להתיר מ)פה אלמים שיהו מדברים: **להכיר פה של מעה.** רמס של העקרות התולות מן העלין נפקדות: **לימסר נמי מוקיה וכו'.** והיינו הך דלעיל לתרופה: **מרפאתו כלבנון.** וכתיב לעיל מיניה שחזרות כעוכ וסמיך ליה מכו ממתקים: **ירויון מדבן כיתך.** אמר לי רבי דלעיל מינה מהאי קרא מיירי עניינא דמרעיב את עלמו וקאמר ירויון מדבן ניתך שהקב"ה משגיען לעוה"ב: **מלא טומסו.** מלא מופנו של הקב"ה טוהה: **וכי אפשר לומר כן.** היינך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והכי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד מגודל: ס)אומן עולמות יתן לנדיק את העומס: **כמדה שאדם מודד.** אם מדד ונתן נדקה לעני מלא מחניו הקב"ה מודד במחניו ונותן לו: **וכי אפשר לומר כן.** שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא מחניו והלא אינו יכול לקבול כל כך:

שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר [3]ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים אלא למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה [7]יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי [4]ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר ק' אמה כנגד היכל וכותליו שנאמר [5]אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכוי דבי זיקא מאי [6]ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבודימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר [7](נמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מבהיק זיויו לעולם הבא שנאמר [8]מראהו כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר [9]ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר [8]ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר [9]מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי [7]עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שנא' [10]להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא [7]ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב [11]בסאסאה בשלחה תריבנה אמר ר' [ב] [5]יהושע וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב [9]שמים בזרת [ג] תכן ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

מסורת הש"ס

א) [נכרות מב: יט"ן], ב) [טעות הדפוס], ג) כ"ל עה., ד) [כ"ל עה. ע"ש שבת לד. נכרות נח.], ה) [מנחות לח. ע"ש], ו) [במנחו' ליתא], ז) [מסכה סוף עוקלין ול"ע ועי' ניט פרק למסאה ישוב נכון על זה], ח) [סוטה מ: ושם אית' רבי חומר למנם שם טו: דמסיק דאמעי' לר"מ כי' מטמא דני' דכסף עיקר ע"ש ברש"י וכן אית' ג"כ בתוספתא שם פ"ג], ט) [ל"ל ע) [ל"ל יהודה], י) [ל"ל אחר ד"ה כי מטו], כ) [ל"ל אחר ד"ה אמטומתין], ל) [ל"ל מעלה], מ) [עי' רש"י מנחות לח.], נ) [עי' רש"י שם], ס) ל"ל שם אות ועשר כאומן וכו'.

גליון הש"ס

גמ' זה הקורא רבו בשמו. עי' יבמות נז ע"ב תד"ה אמר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' יישר. נמחק: [ב] שם יהושע נמחק: [ג] שם כזרת מכן ואתה. נ"ל ג"כ ל"ל ר"ש ואתה: [ד] רש"י ד"ה שמשוניך כי' זורח בהם. נ"ב עי' רש"י בע"ז:

לעזי רש"י

דיינטר"ס [דיינטרייר"ש]. פירות מתוקים.

מוסף רש"י

יישר. יפה אמרת (שבת סג:) ספיר קלמרת (פסחים נג:) חולין עה:). **וחוקק בהם עשר.** של רומס, ברום עשרים. והיינו מקדח, לשון קודח שמוקק בהם, ומשמע נמי מכן טוהה שמחיזה כשם קודחת, כמו (ישעיה ג) קודחי עם. (ירושלמי ב"ב עה:). אקדח. קרכנוקל"ן בלע"ז ובתרגום יונתן מנני גומרל (שם). **כביעתא דצילצלא.** ניצל עוף קטן שמלוי תמיד (שם). גל של עצמות. כמו שנרקב בשרו ונפל מומן הרבה (שבת כד:). **להתיר פה של מעלה.** פה אלמים, שכל אלם המוכל ממנו נרפא (מנחות צח:). **פה של מטה.** פה רחם של עקרות (שם). חזקיה אמר כן. חזקיה וכי קפרא מפקפק מילתיהו נמי והיכ היא (שם). **בסאסאה.** בתוך חותה מלה עלמה כשלחה משלחה לשמדון תריבנה (סוטה ח:).

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ה סמג עשין עד טוש"ע י"ד סי' רמ"ב סעיף טו:

תורה אור השלם

1. וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת הַמֵּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיְתָה אֶת בְּנָהּ צֹעֶקֶת אֶל הַמֶּלֶךְ עַל בֵּיתָהּ וְעַל שָׂדָהּ וַיֹּאמֶר גֵּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֱלִישָׁע: מלכים ב ח ה
2. וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל עֵץ מַאֲכָל לֹא יִבּוֹל עָלֵהוּ וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ לְחָדָשָׁיו יְבַכֵּר כִּי מֵימָיו מִן הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיָה פִרְיוֹ לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה: יחזקאל מז יב
3. וְשִׁמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וְשַׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ: ישעיהו נד יב
4. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיוֹת לָהֶם עֲבָדִים וְאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: ויקרא כו יג
5. אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל:
תהלים קמד יב
6. שׁוֹקֵי עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים:
שיר השירים ה טו
7. יֹרְדִין מִדִּשְׁנָן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:
תהלים לו ט
8. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: תהלים סח כ
9. מִי מָדַד בְּשָׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּכֵּן וְכָל בְּשֶׁלֶשׁ עֲפַר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: ישעיהו מ יב
10. לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:
משלי ח כא
11. בְּסַאסְאָה בְשַׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הִגָּה בְרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:
ישעיהו כז ח

כ א מיי' פ"ג מהל' עכו"ס הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וְיָצָו שַׁחֲקִים מִמָּעַל וּדְלָתֵי שָׁמַיִם פָּתָח:
תהלים עח כג

2. בשנת שש מאות שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בְּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ:
בראשית ז יא

3. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:
ישעיהו סו כד

4. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר:
דברים כ יט

5. דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה:
משלי יב כה

6. אִישׁ רָעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אהב [אֹהֵב] דָּבֵק מֵאָח:
משלי יח כד

7. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצוּמִים כָּל הֲרָגֶיהָ:
משלי ז כו

8. כְּבֵלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה על כן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׁירוּ:
ירמיהו ה כז

9. אַל תְּאַמִּינוּ בְרֵעַ אַל תִּבְטְחוּ בְאַלּוּף מִשְׁכֶּבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פְּתָחֵי פִיךָ:
מיכה ז ה

10. אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֵד יוֹם:
משלי כז א

11. כָּל יְמֵי עָנְיִ רָעִים וְטוֹב לֵב מִשְׁתֶּה תָּמִיד:
משלי טו טו

12. מְסִיג אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסָּכֵן בָּם:
קהלת י ט

הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דבמידה טובה כתיב לאלפים ובמדת פורענות כתיב לרבבות ולא גדול מלרובה דר' לרבבות ים נדלא במסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף עג.) אלמא מדה טובה מרובה. ומעמיו אין לתמוה היאך יש בחדם כח לקבל שכר כל כך שהרי למדת פורענות נותן הקב"ה כח בחדם לקבלו כל שכן שנותן כח בחדם לקבל מדה טובה: **נדוקים.** [שכופרין בגלל מין (ע)]: **רב יוסף אמר אף כספר בן סירא.** שיש בו דברי הבמי ובח עליהם לידי ניטול תורה: **לא תיפשוט גילדא מחודיה.** כלומר לא תטול עורו של דג תפילו מעל חזנו מפני שחתה מפסיד העור לחזל מסכיה לחבלא להפסידא אלא לבי יתיה בנורלא ואכול ביה תרתין גריצין שחתה יכול לנלות עור הדג עמו ולחכול בו שמי חלות לחוי לפתן לשמי חלות: **גלדא.** שם הדג. ל"ת להכי נקט מחודיה שדרכו של דג להתעטל הפשטו מחזנו: **אי מפשטיה.** אי מחשמעותיה קא מחשמע לחזולייתא נמי כתיב: **דלא לנטוש שלא כדרכה.** לתין הגון לחדם לעשות חת דרכו והיינו דקחמר מחודיה: **לא יתן.** חינו יכול ליתן: **קטנה** קודם שהניחה שמי שערות: **נערה** משהניחה שמי שערות עד שיכנה שמוך על הלבן הרי היא בוגרת: **בנערוחה שמא תזנה.** משבגרה רחויה היא לניטוחין להכי חמר שלא תנשא: **דוש.** לחגה: **מנע רבים.** חופש שתין לך עסק עמהם מנעם מתוך ביתך: **ולא הכל מביא ביתך.** חפילו חותם שחתה מתעסק עמהם לא תביאם חדיר לביתך חלא מבחוץ חדבר עמהם: **אין רעים.** שים לו רעים הרבה: **להתרועע.** לשוף מריעים לו שמתקוטט עמהם: **ולדקן.** מי שזקנו דקה וחלושה: **קורטמן.** חדע שחכם וחריף הוא ביותר: **עבדקן סכסן.** מי שזקנו עבה שוטה הוא: **סכסן.** כמו כל כך חנא סכסף נבנה נתרא (דף עד.): **נפח בכסיה.** מי שנופח חופיא שבכוסו: **לא ימי.** בידוע שאינו למא: **אמר במאי איכול לחמא.** המומר בחיזה לפתן חוכל פת זה: **סב לחמא מיניה.** בידוע שאינו רעב וקח הלחם מידו שאילו היה רעב היה חוכל: **מאן דאית ליה מעברתא כדקניה.** שזקנו מחולק ומפולל ויש בין שני שיבולות כמין מעבר: **כולי עלמא** **לא יכלי ליה.** בערמימותיה דמתוך שמסב כל ימיו בערמות הוא מסיח ידי לזקנו ומוסך כחדם שמסב עד שנקרחה. ל"ת גרסינן הכרתא מי שים לו היכר בזקנו שסעד כולי עלמא אין יכולין להגיע לכמו. ל"ת גורסת והוא לשון קרחה. וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו: **דרשינן.** כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני חסה טובה הו' חסה רעה נרעת בטעלה מה מקנתו יגרשנה מבימו כך הלשון של ספר בן סירא. חסה רעה מתנה רעה (ל"ג: **כפלייס.** מרוב הנחה חסונין כספלייס: **אל תט אזנך בטלה.** למקוך עמיו) יין ושכר: **רבים היו פלעי רוכל.** כמה וכמה מכות מקבל רוכל הממזיל בעיר [ועוסק] מכשיטו נשים ועסקו עמהם שפעמים שמולטו בטלה עמה מתימך עם חסתו ומכהו ופופעו: **המרגילים לדבר עבירה.** ניחוף הרי הן כניוון מבעיר נחלת בשביב המבעיר חת הפחם כך כל חסר להם בלה והולך: **נחלה.** לחרי פחם שחינו בועד כלחמרינן (ברכות דף נג.): נחלים עוממות. מ"ר: **בללוב.** דירה של עופות: **רבים יהיו דורשי שלומך.** שחהא מתחסד עם הכל ולח על פי כן לח תנלה סודך לכולם חלח לחחד מני חלף: **מה ילד יום.** מה לידע) היום שמח למחר חינו שמח הוח היום: **ומנלה.** שמילר על יום שחינו עתיד לרחות והיינו עולם שחינו שלו שהוח מלטער עליו ודואג על חנס מיום המחרת שלח תבח עליו לרה: **כל ימי עני רעים וטוב לב משתה.** פסוק זה במסלי (טו): **כשפל גניס גגו.** שעני הוח ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גניס לגגו שיולד מטר הגניס הגבוהים לגגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה מפילו בלילות: **כמרוס הריס כרמו.** שאין לו הגשת יד לקוטת כרס נשפלה בדמים יקרים וקוטה לו בחמד מן ההריס בזול וכל ספר שהוח מוליח לזבל (ולדייר) מוליך הרוח מן הכר לשאר כרמים שבבקעה ומשמיע העני נפשך: **בעלי תלמוד.** שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו: **משנה.** נוחה ללמוד: **רבה אמר אי פכא.** דבעלי תלמוד נהנין מיניעו שידעו להורות ליסור והיתר חכל בעלי משנה שוחה ואין יודע מהו חומר לחין מורין הלכה מתוך משנתם (ע):

יסכן. יתחמס:

שדעתו

מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו [7]ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל בניצוץ מבעיר גחלת [8]ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף [9]משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר [10]כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו [11]כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גדים לגגו ובמרום הרים כרמו מצטער על שדהו ועל כרמו שלא יגנבו ענבים ויבא לידי עבירה ואפילו בלילות אינו ישן מחשבתו שמא יגנבו ענבים ויבא לידי עבירה [12]אמר ר' זירא אמר רב מאי דכתיב כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב מסיג אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי יאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה

שדעתו

מוסף רש"י

מדה טובה מרובה. רבה על מבקשה, מדה טובה מרובה על הרעה מפני מקום בה, שבמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים, ובמדת פורענות הוא אומר (שם כ) על שלשים ועל רבעים, לף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת מבול (יומא עו: ע"ש). **ישיחנה לאחרים.** שמא ישיחוהו עלם (יומא עה:). להתרועע. (ברכות סג:). **בן סירא אומר אף לילות.** שלמה כתב כל ימי עני רעים, לפל בלילות כשיכון יש לו מנוחה, וכן סיכן אומר לף הלילות לין לו מנוחה, כי בשפל גגים גגו. ומנלה דלף טורדו ביום סנריר (רשב"ם ב"ב קמו:). **ובמרום הרים כרמו.** שלין בידו ממון לקנות במקום טוב ויקוצ בכרם הסל וכל ובלים שהוא מוליח לו טיפ חוב לכרמים שמתחיו (כתובות קי:). ומעפר כרמו לברמים. וכל ומפפר שהביח לכרמו נפפך לכרמים מחרים שהוא במקום רעוע בהרים ובפלעים במקום שלין עשיר חפן בו, ויפל למטה בכרמים של עשירים שהם במקום טוב ומדלין ונוח לעסוק בהן (ב"ב שם). **בעלי תלמוד.** שממית עלמו לכיון הלכות ולמדן היות (שם קמה:). **רבא אמר איפכא.** כל ימי עני רעים זה בעל משנה, שהיו יכול להורות הלכה מתוך משנתו וגם כי כשחולקות זו על זו חיני יכול למדן, וטוב לב זה בעל הגמרא, שיודע חשניות על עיקרם ובקי בטעמיהם ויש בידו כח להורות הלכה למעשה (שם). יעצב. לשון (בראשית ג) בעצבון תחלכנה (שם). **אלו בעלי** משנה. שסוטה משניות כל היום ואין לו אלא לעבר, שחתקשה בטעמיהן ואינו יודע לפרש (שם). יסכן. לשון חמיטות כמו (מ"ל ו) ותכי למלך סוכנת, כלומר שהוא מהן (שם). זה **אסטנים.** חי שדעתו קלה ולבי נחם בכל דבר מגוחה שהוא רוחה (שם). **שדעתו יפה.** שסוכל בכל, ולחינו מוזק לו טוס לבלוך יפה דבר מיתוק (שם). זה רחמני. כמה עניים הוא רוחה וכמה מחורעות שבלו בוכה

מדיר עליהן (שם).

ב) יומא עו. [סוטה יח, ועי' מ"ש תוס' שם ד"ה ועשולם], ג) [עי' ברי"ף ובמ"ש], ג) ב"ב טו: קידושין פב: [פסחים פח.], ד) יומא עה: סוטה מב:, ה) [ברכות סג.], ו) [יבמות סג: ע"ש], ז) כתובות קי: [ב"ב קמו.], ח) ב"ב קמה:, ט) [ס"ל גם מקוה כה:ד"ה מיין נלמיס, ס) [עי' יעב"ן], כ) [ילמדנו. רש"ם], ל) [נדה ז:].

שדעתו קנרה. משיש בלבו כל דמגות מביכו ודוחק על כל מה שעתיד לבא עליו: **רחבה.** ואיכו משיש בלבו דחגה כל כך. ל"ק דעתו קנרה לרגון: **והפ אינה שבתות וימים טובים.** שמין לך עני ביטרחל שמין לו מעדניט: **שנוי ופס.** משבה ופס ואוכל יומר שמינו רגיל לאכול היינו תמילת חולי מעייט לפיכך לפילו שבתות ויו"ט רעיט לו: ה"ג **הקורא שיר השירים ושופה לופו כמין ומר.** שקורא בנגיכה מחרת שמינו נקוד בה ושופה לופה כמין שיר מע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר לשור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו: **הקורא פסוק בביה המשתלות בלא זמנו.** במיקב על יין עושה שמיקותין בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם לשמח בהם בני המשתה אבל אם לומרו בזמנו על המשתה כגון שהוא יום טוב וטובל כום בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מעניכו של יום מביא טופה לעולם: **וכרוקב.** שכן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה. ויש לחשים שדרכן לרקק לחבריהם ואומר לופן בלשון לעז ומזכירין להם שם בלשון לעז ות"ל רבי דמופר לחין לאסור אלא לופם לחר הרקיקה דנראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלעז לא: **אפילו בגע נרעש.** אפילו לופם (לחרי החי) קרא לליה ביה שם שמיש על הרקיקה שקורא בגע נרעש כי מהיה בחלש והופא אל הכהן (ויקרא יג) לשם רפואה חין לו חלק לעולם הבא: **ואפילו ויקרא אל משה.** שחין בו לא חולי ולא בגע לחין לאסור לנחשו על המכה וחין מזכירו לשם רפואה אלא כשבול הוא להגיל בזכות דברי תורה שהוא הזכיר לאסור לנחשו: **וממשמשין בשייט.** של מולה בשבת וחין בכך משום גילה: **כלי על העין.** שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. ל"ג כגון שעושין לחדם שחם בעינו מקיפים עינו בטבעת: **כלי הניטל.** כגון מפתח סכין וטבעת: **כדכר שדיט.** שכן עושין כשאוכלין שוס דבר שוחלין במעשה שדים והם מגידים להם ואסור לעשות בשבת משוס ממלוח מפלך (ישעיה נח): **אף כאוב אסור.** לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: **כי אם דרך ינאק.** היה שואל במעשה שדים וכשק השד להזיקו ועשה לו נס [ו]ונלעג הלחר: **סך ואחר כך ממשמש.** הוי שנוי דנשאל דרך למשמש ואח"כ לסוך: **שרי שמן.** יש מעשה שדים שעושלין על ידי שמן וקרי להו שרי שמן והייט שרי כוהן. ויש שעושלין בשפופרת של בילה וקרי להו שרי בילים: **גלח שמכוזין.** לכך נמנעו מלשאול בהן: **לוחשים על שמן שכבלי.** חוסן העוסין מעשה שדים דרכן ללחוש על שמן שכבלי וחין דרכן ללחוש על שמן שביד שמיט מועיל לפיכך חדם יכול לסוך על ידו משמן שביד וחין לחוש שמא עשה בו מעשה שדים וחין בו סכנת השד: **שם.** סך שמן בפניו: **למחין.** מכעבועות מלנ"ך: **זיקף דממם.** רוח של חומו של שדמו ממת מהי רוחה בפניך שלחוזך: **חמה עוה יש בעולם.** על עלמו היה חומר שכעס עליו המקום והכניל חוליו: **שכל ומן שהייתי רוחה אם רבי שין יינו מחמין וכו'.** כלומר שהיתה הללחה בכל מעשיו: **לחרתי קבל רבי אם עולמו.** כל שכבו: **רוחה רבי נלעבר.** ושכבו משתמר להבח לבך מהי שמח: **מדכיש.** מתקלקל ועשה לולו מחמת תמימות: **כלוש תפרתי.** שחתה חומר מהי קובל עוונותי: **שנלגל חמה בעולם הזה.** ולח לעתיד שמחורות מתחדשות: **תביבין יסורין.** שמכפרין עליך:

גס

שדעתו רחבה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה [ב]ואמר ר' יהושע בן לוי בל ימי עני רעים והאיבא שבתות וימים טובים כדשמואל [ג]דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים תנו רבנן [ד]הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים [ה] אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי [ו]שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר [ז]ודבר בעתו מה טוב: [ח]והלוחש על המכה וכו': [ט]אמר ר' יוחנן [י]ובו רוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה תנו רבנן סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת [יא]ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת [יב]ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג [יג]במה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא [א] [יד](אין) הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי הא דרב יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה [טו]ת"ר סכין [יז]וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא ברבי חנינא אמר סך ואחר כך ממשמש רבי יוחנן אמר [יח]סך וממשמש בבת אחת תנו רבנן שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן [ב] [יט]אלא מפני שמכזבין לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סכין משמן שביד ואין סכין משמן שבכלי רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע להההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא שף נפקן ליה צימחי באפיה נפק לשוק חזיתיה ההיא איתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי כתיב [כ]כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע אשים ואם לא תשמע אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אמר רבה בר בר חנה בשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו למה אתה משחק אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה אמר לו [כא]לימדתנו רבינו [כב]כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין אמר לו עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש [כג]בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו'] ויעש הרע בעיני ה' וכתיב

גם

מסורת הש"ס

ב) כתובות קי: [נדרים לו:] ג"כ קמו., ג) [נדרים לו: וש"נ], ג) [ממ' כלה], ד) [נכ"ל: ברים], ה) [כרכ מלפט מיתא ר' יהושע], ו) שבועות טו:, ז) ס"ל ל"ג, ח) שבת קמו:, ט) [ער' ריט"ג בתשובה ל"ל גירס' הגכומה], י) לולי ל"ל ופלגו שהלן, כ) [ופפרש"י שבת קנד: ד"ה בשהדיט ופפילים ג"ע לח. ד"ה הדגים מלרין קלת ע"ש], יא) [ער' ריט"ג בתשובה ל"ל גירס' הגכומה], יב) [ל"ל מחר ד"ה שהלן], יג) [ופפרש"י שבת קנד: ד"ה בשהדיט ופפילים ג"ע לח. ד"ה הדגים מלרין קלת ע"ש],

גליון הש"ס

גמ' לשהתני רבינו. כי אדם אין צדיק, עי' שבת נה ע"ב תוס' ד"ה מרגעה ובדברות הרלמ"ח פרשה נח:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין הלכה. ממחק מיכת אין: [ב] שם גלח מפני. ממחק מיכת גלח וכ"ב הרמ"ח לח גרים לה:

לעזי רש"י

מלנ"ץ. פצעים.

מוסף רש"י

שדעתו קצרה. כמו עלרן וקפדן, עיטו רעה בשלו ובשל מחרים (רשב"ם ב"ב קמה:). **והאיבא שבתות וימים טובים.** שיש לו מנות ומזונות שהיו ממלקין לעניים מערב שבת לערב שבת, הלא כשמואל אמר קרא לאשמועינן, וכולה ר' יהושע קלמר לה (שם קמה:). שינוי רסת. אפילו לעוקה (כתובות קי:) חוק, כמו עני שכל ימות השנה אוכל פת חריבה ובשבת אוכל בשר. כ"ג תחלת חולי, ותחון לך ממחיל לחלות, ואית דגרסי חולי מעיים (ב"ב שם). **ורבוקק בה.** ולח"ב לוחש (שבועות טו:). **שם שמים.** והכא קלמר כי אתי ר' רופלך (שם). **סך ואח"כ ממשמש.** דקשבר בחול ממשמש ולח"כ סך (שבת קמו:). **מדביש.** ממחין (שבת קנד:). **ילא טעם** דיבשו והחמיץ, משמ"ר בלע"ז, כמו (שיר ה) וכבל תבוחתי תאכלנו, תעקר ערשיה, וכמו (קהלת יב) עד לח ירחק מבל הכסף, יפחתו (מקורות עכומיה ב"ר לח:).

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"ל מהל' עכו"ם הלכה יב סמג עשין ד טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף מ:

כב ב מיי' שם טוש"ע שם ועיין נכ"מ:

כג ג מיי' שם הלכה יח ופמג שם טוש"ע שם סעיף ו ועוש"ע ח"מ סי' שכח סעיף מה [וכרב אלפס עוד בפלפתן דף רעו. וגם פמוך לפוף פכ"ג בשבת סט:]:

כד ד ה מיי' פ"ל מהל' שכח סעיף מו [וכרב אלפס שם]:

כה ו טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף מז [וכרב אלפס שם]:

כו ז ח מיי' פכ"ל מהל' שבת הלכה מה סמג לאוין פה טוש"ע ח"מ סי' שה סעיף ג:

תורה אור השלם

1. שְׂמֵחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִּיו וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב: משלי טו כג

2. וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ: שמות טו כו

3. כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא: קהלת ז כ

4. בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי בָהּ: מלכים ב כא א

כו א מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו ופי"ד מהל' סנהדרין הלכה יג ופ"ג מהל' מלכים הלכה ד:

תורה אור השלם

1. גַּם אֵלֶּה מְשָׁלַי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעְתִּיקוּ אַנְשֵׁי חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה:
משלי כה א
2. וְיָדַבְּרְ יְיָ אֶל מְנַשֶּׁה וְאֶל עַמּוֹ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ:
דברי הימים ב לג י
3. וְכֹהֲנָיו הֶעֱמִיד לָהֶם וַיְחַזְּקֵם עַל מִשְׁמֶרֶת בֵּית יְיָ אֱלֹהֵיהֶם:
דברי הימים ב לג יג
4. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְיָ גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא:
בראשית ד יג
5. וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל אָבִיו הֲבְרָכָה אַחַת הִוא לָךְ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְ:
בראשית כז לח
6. הַמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְיָ וַיִּקָּדֵשׁ בָּם:
במדבר כ יג
7. וַיְצַו פַּרְעֹה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן:
שמות א כב
8. וַיְהִי בְּדַבֵּר הַזֶּה לְחַטֹּאת בֵּית יָרָבְעָם וּלְהַכְחִיד וּלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה:
מלכים א יג לד
9. וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הֵרִים יָד בְּמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמִּלּוֹא סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו:
מלכים א יא כז
10. וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם בְּלִבּוֹ עַתָּה תָּשׁוּב הַמַּמְלָכָה לְבֵית דָּוִד:
מלכים א יב כו
11. וַיִּקַּע הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֶגְלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לָכֶם מֵעֲלוֹת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
מלכים א יב כח

מוסף רש"י

דאין ישיבה בעזרה. לפיכך אין להם ישיבה (ישעיה ו) עומדים ממעל לו (ויקרא ז) קרנות על גד מן הקרנות (סוטה מ:) אלא למלכי בית יהודה. שמלינו בהן ישיבה, שנאמר (ש"ב ז) ויבא המלך דוד וגו' (שם כה. וע"ש שם).

ג"ם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. היינו תלמידי חזקיה כדקיימא לן בהזהתפין בנצח בתרא (דף טו.) חזקיה וסיעתו כתבו משלי. מכלל דחזקיה היה מלמד לכל וכדלמרן (לעיל דף נד:) נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן שלמנשה בנו לימד: **מכל עורם שערם בו.** ללמדו: **שכאו בעלילה.** שלא נתנו לבקש לפני הקב"ה בתפלה שלא בעלילה שלמדו דכריס של נעמן שלין להם תשובה: **הכרכה אחם היא.** וכי אין לך ברכה יותר. תשובה ניצחת השיבו ועלתה לו: **מנשה.** כח בעלילה שלא להתפלל למקום שלא לבקוף אם לא תושיעני מה הועיל לי שקראתי לך יותר משאר שלהות והיינו דכתיב ויכנע (לפני ה') [לפני ה'] שלהי תשובתו מכלל דעד השתא לפני אלוהות אחרים ונכנע: **חנה.** כי אתרינן דהוגה את השם בתשובתו אין לו חלק לעולם הבא בגבולין אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין: **וכלשון ענה.** לפילו במקדש לא. לשון ענה לעז שלינו הוגה בתשובתו בלשון הקדש שלנו שלא שאר לועזין ענה לשון בלעגי שפה (ישעיה כח) מ"ר. ל"ת ענה לשון ענה מקום שים בו חבורת בני אדם שמדברין דברי חול. גבולין קרי חוץ למקדש ומשור לפרש שם בן אדניצים ושתים בלשון ענה חוץ למקדש ולי עבד אין לו חלק אבל בלשון קדש אינו נענע כל כך ובמקדש הוחיל ונהגו להזכיר פירושו אינו נענע: **שריבע עם.** שריבץ את ישראל והשפילם: **עשה מריבה בעם.** הריבם אלו עם אלו בעסק עבודת כוכבים זה עובד וזה מוחה בידו ובאו לידי מחלוקת: **שניבע ולא רפה.** היה שכור להניע יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא רפה שהיה כדאתרינן לקמן רפה אם יוחה מאמתו וכו': **נאמכמך בבנין.** של מגריס שבתוניהו בבנין במקום לבנה כדאמרם בתגדה) שאמר לו משה להקב"ה אתה הרעות לעם הזה שעכשיו אם אין להם לבניס משימין בניהם של ישראל בבנין אמר לו הקב"ה קוניס הם מכלין שגלוי לפני אילו הם מיס היו רשעים [גמורים] ואם תרגה תשבה והוציא אחד מהן הלן והוציא את מיכה. ל"ת נאמכמך עשק בבנין שנעשה מך כדאתרינן (סוטה דף יח.) כל העוסק בבנין מאמתין: **הוא שכר שיהו מליך.** ולכן נאמרו שבע בני בכורי וקבץ כל ישראל אליו והיה רוזה למלוך כדכתיב בתקרא [ש"ב כ]: **שיהו מליך.** ולכך נעשה יועץ לאבשלום כדי שאבשלום המלוכה מדוד לאבשלום וכן כך יתגלגל הדבר ותשוב אליו: **על מי מריבה.** שבעון שאמר שמעו נא המוריס) נענש ולא נכנס לארץ ישראל: **ומנה לן דלא אתי.** ירבעם לעלמא דאתי והכי נמי מפרש לקמן) בכולהו שלשה מלכים ותרבעה הדיוטות: **הוכיח אם שלמה.** כדמפרש ואזיל דאמר דוד מבין וכו': **ומפני מה נענש שהוכיחו כריכים.** לבייתו: **פרץ פרלוס בחומה כדי שיעלו.** (ויכלו) [ויכנסו] בריות: **ואפה גדרם פומס כדי לעשות אגנרית.** כדי שיכנסו בשערים לידע מי נכנס כדי לגבות מס לבת פרעה מ"ר. ל"ת שאגר השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד מן השערים וכולס עוברים דרך שם כדי שיהיו מצויין עמה לבבדה ולעבדה. כל עבודת בית המלך קרי אגנריא. ל"ת שהיה רגיל שלמה לאגור לתוות העזרה ומניע מפתחות בידו ודרכו של מלך ליתן ג' שעות ביום וישראל עומדין על העזרה עד שיעמוד המלך ואמר לו ירבעם אתה רואה שיתנו לך אגנריא לבת פרעה אתמך שתתן להם מפתחות: **כיס) [אם] המלוא.** אתה מן הפרוזות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעומדין לה. לעיל מהאי קרא כתיב וירם יד במלך ולומר לומר קס בדבריס כנגד המלך ואחר כך: **אחלץ הפילין בפניו.** שהיה לו לפנות לגד אחר מפני חימת מלכותו ולאחלץ שלא בפניו. ל"ת חולץ תפילין בפניו לבת להתריס כנגדו בחזקה: **חלץ הפילין.** אין נכון להיות בגלוי רגע לפני המלך [ויהוא התחיל במלך בכך להרגות ולומר לו שתינו נוסג במלך]: **נמירי דאין ישיבה.** הלכה למשה מסיני ולא מקרא: **שהוציא רשע שלא לדיק.** ולומר להם להעמיד להם גלס אחד בנית אל ואחד בדן הסכימו עמו: **אמר לו רשע לנדיק שלקח דעתך נכרת כירבעם פלא לעכודם כוכבים אלא לנסיונכו בעי.** אס דעתנו שלא עמו נתלקה בדבר וכך היה מטעה רשע לנדיק עד שהיו כולן מתומים שהן היו רוצים ושוב לא היו יכולים לחזור בהן:

ואף

ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה אמר [7]כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והן לא ידעו שעל עסקי מי מריבה לוקה ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב [8]ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני אדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים שנאמר [9]וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו אמר לו דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה ומאי וזה אשר הרים יד במלך אמר רב נחמן שחלץ תפיליו בפניו אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם שנאמר [10]ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה אמר [11]גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד [11]ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן מאי ויועץ אמר רבי יהודה שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא אמרו ליה הין אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הין כל דאמינא לכו עבידתו אמרו ליה הין אפילו למפלח לעבודת כוכבים אמר ליה צדיק ח"ו אמר ליה רשע לצדיק ס"ד דגברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי קבליתו למימריה

ואף

ואף אחיה השילוני טעה. דסבר דסכר לנקויינהו למי ומסס בתוס' מעמא: **שנאמר ויאמר ה' אל יהוה וגו' לעשות הישר וכיוב ויהוה לא שמר ללכת בתורת ה'.** ומהכין מאי גרסת ליה ומאר רבא מותמו של אחיה השילוני רמה וטעה מכלל דהוה טעה: **ושחטה שטים העמיקו.** שטים עבודת כוכבים על שם שעבדוה בשטים מחריב לשמוע כוכבים: **העמיקו.** והמתירו שאמרו שכל מי שעולה לרגל ידקר בחרב כדי שילכו וישמעו לפני העגלים: **ואני מוסר לכולם.** כלומר אנכי לא חשתי כל כך לכעוס עלמי לומר כל מי שאינו עולה לרגל ידקר בחרב כמו שחשבו הם לכעוס עבודת כוכבים אלא יסורין בעלמא יסרתים כלומר דעבר נעשה. ל"א שטים כלומר שטיות שלהם שהרו מאחרי העמיקו עד שחיטה שחייבו מיתה כל מי שעולה לרגל ומניח את העגלים. **ושחטה** לשון שחיטה: **מומנת לפורענות.** שהם נחלקה מלכות ישראל לחמיך ליה ויקח את השלמה ויקרעה לשנים עשר קרעים וגו': **וכיוס פקדי.** נחשבה נחת שבכל שנה מחומן מ' שנה שעמדו במדבר יום מזומן לפורענות בו חזרו מרגלים בו נחרב הבית בראשונה **וכשניה ד'**): **ויהי בעת ההיא וירבעם יצא ויהי יהודה.** מזומנת לפורענות שאמר נחחייבה שריפה ומתו שני בניו: **בשכם מכרו אחיו את יוסף.** כדכתיב (בראשית ל"ז) הלא אחיך רועים בשכם ודומן דכתיב נקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקרא על שם שכם. אי נמי שמדברו שהיו דנין עליו להרגו: **בשכם נחלקה מלכות בית דוד.** דכתיב במלכים (א יב): **מפסקה של ירושלים.** מכלה שלא לחזור בה לעולם ולא ליטול חלק בעבודה: **מפסקה.** כגון (ב"מ דף פו.) נפל פסקה מרקיעא. כלומר מחזקת של ירושלים הכתוב ומסוס בה: **שוס דוסי.** גימגום בגמ"ס): **שמדנו.** דרשו דנכרי תוכה בין ירבעם לאחיה: **ילפה בת קול ואמרה.** כשהמליכו את ירבעם: **מי שברג דוד: אף הפלגתי.** וע"י כן היה מוריש לכם גת לכן תתנו שלוחים לבניו שתעזבו מלכות בית דוד ותמליכו אחיכם: **בני לכזיב לאכזב.** למלכי בית דוד אתם מכזבים והכאתם אחר מלכי ישראל לפיכך תהיו נמסרין לאחד ביד עובדי כוכבים שהן שני מז: **מין לחביו אלא הקב"ה שנאמר** אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל [3]אמר רב חיננא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר [12]גוזל אביו ואמו ואומר אין פושע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר [13]הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר [14]שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים [15]וידח ירבעם (בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה אמר רבי חנין כשתי מקלות המתיזות זו את זו [16]ודי זהב [3]אמרו דבי ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב משל אין ארי דורם ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים ושלשה עגלים אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר [8]וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה שנאמר [17]ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו [18]אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן אמר לו מי בראש בן ישי בראש אי הכי לא בעינא ר' אבהו הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים חלש קביל עליה דלא דריש ביון

דאיתפח

מיתפח

וכו'. ומין גזילה כלפי מעלה וכלפי כנסת ישראל אלא זו בלבד שמוטע מלברך כנסת ישראל הוא גוזל להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמר התם (ברכות דף לה.) כל הטועם ואינו מברך נקרא גזלן שנאמר[1] לה' הארץ ומלואה: **כשפי מקלות ממיזות זו את זו.** כלאם שים בידו מקל ל' ומכה בו מקל אחר ומתיזו ומשליכו ברחוק כך הדיום ירבעם את ישראל מאחרי ה' בעגל כרחם: **ודי וזהב.** לחייבי דמייתי עד השמע בעגלים של ירבעם מפרש האי קרא: **מאוך קופה של בשר.** כשים לו הרבה לאכול הוא נוסס: **עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד.** לוקין על חטא עגל אחד שעשו במדבר: ה"ג **מכאן ואילך היו יונקין משלשה עגלים.** שנים מירבעם ושליש של המדבר. ולפי מה שכתוב בספריס שנים ושלשה עגלים ניחא לשומר משנים שעשה ירבעם ושליש שנעשה במדבר ושלשה היינו שליש כמו (משלי ג) שלשה המה נפלאו ממני ואחרעה לא ידעתים: **אחד מעשרים ואחרעה בהכרע ליטרא.** לאו דוקא אלא כלומר דבר מועט מאד כמה שכף המשקל נוטה לצד זה יותר מצד זה. בב"ב (דף פט.) כמה הוי הכרע ליטרא: **לאחר כ"ד דורות.** למעשה הטעגל: **פסוק זה.** דכתיב בעגל וביום פקדי והכא בימי לדקיה כשחרב הבית כתוב קרבו פקודות העיר קרב אותו מעשה שנאמר וביום פקדי וממעשה העגל עד לדקיה כ"ד דורות דבימי נחמן נעשה העגל לא וחמון כמה דורות מנחמן עד לדקיה נחמן שלמון נמו בועז נמו עובד נמו ישי נמו דוד נמו שלמה נמו רחבעם נמו אביה נמו אסף נמו יהושפט נמו יורם נמו אחזיה נמו יואש נמו אמציה נמו עוזיה נמו יותם נמו אחז נמו חזקיה נמו מנשה נמו אמון נמו יאשיה נמו ויהויקים נמו ויהויכין נמו של יהויקים הרי כ"ד. [1]יהויקים לא סיים מלכותו שהגלה לנבל עם המרם והמסגר והמליכו לחקיהו דודו במקומו והלכך לא קא חשיב לדקיה דוד נחפיה נפשיה דהוה מלך נדול כ"ד: **דהוה דרים בשלשה מלכים.** דהוה קאי כמתני' דשלשה מלכים מין להם מלך:

מיתפח

ג) [מוי"ק יח. ע"ש], כ) נכלות לה:, ג) נכלות לב. יומא פו:, ד) [תענית כו:], ה) נע"ז: נחלמוד, ו) [מהלים כל], ו) [ל"ל יהויכין כי כך מנואר נסוף מלכים ב ויהויכין הוגלה עם החרש והמסגר וכן נעל נגמ' לח. אלן יהויקים מת בירושלים ולא הוגלה כלל].

(ה) נמ' ועטה כתיב ושחטה כל"ל ותות ד נמחק:

[א] נמ' רלה ועטה לכתיב. נמחק מיכת לכתיב:

גוזל להקב"ה. את נרכתו, וכנסת ישראל. שכאחעלו הפיכות לוקין (ברכות לה:). **ואומר אין פשע.** ולפי שהוא מיקל, רוצים החחרים ולחדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם זה נלא נכרה, ולכך נקרא זה המיקל חבר לאים חשחית (שם). **ונוהם.** שמא ומשמנע ומזיק (שם לב:).

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל יְהוֹא יַעַן אֲשֶׁר הֱטִיבֹתָ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ לְבֵית אַחְאָב בְּנֵי רִבֹּעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל:
מלכים ב י ל
2. וַיהוֹא לֹא שָׁמַר לָלֶכֶת בְּתוֹרַת יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל לִבּוֹ לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאוֹת יָרָבְעָם אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל:
מלכים ב י לא
3. וַיְקַבֵּץ יְהוֹא אֶת כָּל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַחְאָב עָבַד אֶת הַבַּעַל מְעָט יֶהוּא יַעַבְדֶנּוּ הַרְבֵּה: מלכים ב י יח
4. וְשִׁחֲטָה שִׁטִּים הָעִמְּיקוּ וַאֲנִי מוֹסָר לְכֻלָּם: הושע ה ב
5. וַיְהִי בְּעֵת הַהִיא וַיִּרְבָּעָם יָצָא מִירוּשָׁלִַם וַיִּמְצָא אֹתוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הַנָּבִיא בַּדֶּרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשַׂלְמָה חֲדָשָׁה וּשְׁנֵיהֶם לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה: מלכים א יא כט
6. הֶבֶל הֲמָה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ: ירמיהו נא יח
7. כֹּה אָמַר יְיָ בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיךְ וּבְיוֹם יְשׁוּעָה עֲזַרְתִּיךְ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְהָקִים אֶרֶץ לְהַנְחִיל נְחָלוֹת שְׁמֻמוֹת: ישעיהו מט ח
8. וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִּי וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם: שמות לב לד
9. וַיְהִי בְּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: בראשית לח א
10. וְיֵלֶךְ רַחַבְעָם שְׁכֶם כִּי שְׁכֶם בָּא כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ: מלכים א יב א
11. לָכֵן תִּתְנִי שִׁלּוּחִים עַל מוֹרֶשֶׁת גַּת בָּתֵּי אַכְזִיב לְאַכְזָב לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: מיכה א יד
12. גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין פֶּשַׁע חֵבֶר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית: משלי כח כד
13. הֲלֹיֵי תִגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשָׂךְ וַיְכוֹנְנֶךָ: דברים לב ו
14. שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: משלי א ח
15. כִּי קֹרֵעַ יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד וַיַּמְלִיכוּ אֶת יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַיַּדַּח יָרָבְעָם אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יְיָ וְהַחֲטִיאֵם חֲטָאָה גְדוֹלָה: מלכים ב יז כא
16. אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב: דברים א א
17. וַיִּקְרָא בְאָזְנֵי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פִּקְדוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ: יחזקאל ט א
18. אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא שָׁב יָרָבְעָם מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וַיָּשָׁב וַיַּעַשׂ מִקְצוֹת הָעָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת הַחֵפֶץ יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וַיְהִי כֹהֲנֵי בָּמוֹת: מלכים א יג לג

לימפח. נתרפש: **אמרו לו.** תלמידיו לג קבלת עילווך וכו': **אמר לימנו מי הדרו כהו.** מדרכם הרעה דלגת מהדר לי מלדרוש: **לוקי מחלפה מלכים.** לוקי סיוס הך פירקא עד שהגיעו לג' מלכים: **אמר למאר נפתח בחברין.** נלדוש בחברינו שהיו תלמידי מכמיס כמותנו ואין להס חלק לעתיד: **ג"ל. מנסה בחלוס חברך וחברת דחכיך לגן.** כלומר וכי קנוור אתה שהיה חביריך וחביבי דחכוך: **מהיכא בעיס למברת המוליך.** לינך יודע מלינה מקוס נפת אתה נריך לבנוע המוליך: **וחביריך קריס לן.** ואתה קורת לותנו חביריך: **מהיכא דקריס בשולא.** דלרפתא ממקוס שנקרמין פניס של פת בתנור דהיינו מלמעלה לו מקבילות הפת לו משוליו לבל בתמצע לג שתס הביאו לפניו פרוסה של לחס לג יהא בולע ומבדך ללא משולי הפת ולא מלמלעיתו. ג"ל מהיכא דקריס לכלומר מהיכא שמקדיס לאפות והיינו לך. ג"ל מהיכא דגמר בשולא ממקוס שהלחס לפוי יפה ולא מלוחו מקוס שקורין בשו"ל. ולשתון נרלה: **טויס נקוט שיפולי גלימך.** היים מגבה שפת מלוקך מנין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיים לן לשס מפני יגר עבודת כוכבים שהיה שולטו: **נפתח ברבוותא.** נתחיל לדרוש ברבותינו ולא לתר בחביריו: **אח לשמים.** רע לשמים כדלתרינן (מגילה דף יח.) בחשבונות אח ולחש[ב]: **דחכיב ואח לגרה יולד.** [ווי לגרה] חלמת אח לגרה יולד. **ד** לשון רעה ווי: **אל לעבודת כוכבים.** שהיה מוהבה ניותר דחכיב כרחס אל חלמת אל מרחס והני קרחי בכדי נקט להו: **ויסי הנקל.** בחשב כתוב [כלומר קלות היו לחשב כל מטלומיו של ירבעס]: **מפני מה אלה לכסות בירבעם.** דבכמה מקומות[ה] כתיב לג אר מכל חטאת ירבעס ולג כתיב לחשב אל"ף שהיה רשע ממנו: **מחלה לקלקלה.** שהיה מלך לשון שהקדים את חבירו: **גם מוכחוסס.** הכי ריישיה דקרא בגלגל שוולים וזכו גם מוכחוסס כגלים על חלמי שדי: **משפין בקיר.** ת"ח משיס בקיעות לבו: **ומניין שכבד אח הסורה דכתיב ויסי כל מחמד עיניך ישימו בידס.** והיינו ספר תורה ועל זה הסיבו את הדבר הזה לג לוכל לעשות: **ודילמא.** מחמד עיניו היינו עבודת כוכבים: **לג ס"ד.** מדקאמרי ליה זקנים לג תשמע ולג תאבה ולי עבודת כוכבים מי הוו לחמרו ליה הכי: **שבי דכפחא.** זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמלינו בחבשלוס דקרי ליה לשבי דכפחא זקנים: **שקול ליה.** מחלה עוונות ומחלה זכיות מדמהדרי כולי האי מי יפתה את אחאב משמע דבקושי גדול נעשה: **רומו של נכות.** שלפי שהוא הרג נבות היה רומו מחזר לפמותו ולהפילו: **דפרע קיניה.** קנאה. הפורע נוקס חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרוח של נבות שנקס כעסו מאחאב ויצא ממאיצתו של הקב"ה: **קודר מוכרוס.** מוחק שמות שבתורה: **וכותב שס עבודת כוכבים שחחיהן.** לפיכך היה מתמצא שאינו יכול לעשות נפלהבסיס לג היו מניחין [מותו] לעשות כן. קודר כמו (עירובין נח.) מקדירין בהריס ל' (נוקב) [מחטט ונוקב]: **שנאמר יפ.** שנאמר הקב"ה: **שהגזי.** הסביח: **מה אחאב אין לו חלק.** כלאמרן עוזב לעולס הבא: **ונגיהס.** רבי יהודה לאמר יש לו חלק ורבנן לאמרי אין לו חלק: בגלל

דאיתפח הדר קא דריש אמרי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי הדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי אוקי אשלשה מלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא אמר ליה לא ידענא א"ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן א"ל אגמריה לי ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא א"ל [א]מהיכא דקרים בישולא א"ל מאחר דחכימתו כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לעבודת כוכבים א"ל אי הות התם הות [ב]נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים אב לעבודת כוכבים אח לשמים דכתיב [1]אח לצרה יולד אב לעבודת כוכבים דכתיב [2]כרחם אב על בנים [3]ויהי הנקל לכתו בחמאת ירבעם בן נבט אמר ר' יוחנן קלות שעשה אחאב בחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחילה לקלקלה [4]גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי א"ר יוחנן אין לך [ג]כל תלם ותלם בא"י שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב [5]והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל עצור בעוה"ז ועזוב לעוה"ב א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר [6]ויקן את הר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני שמרון א"ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות שנאמר [7]וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת (לעבדך) [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ס"ת דילמא עבודת כוכבים לא ס"ד דכתיב [8]ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם [ד](לא תאבה ולא תשמע) ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב [9]ויישר הדבר בעיני אבשלום (והזקנים) [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי וכתיב [10]והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו אמר ר"נ אחאב שקול היה שנאמר [11]ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה אומר בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתב ביה [12]רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשתו ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת כוכבים ואת אמרת שקול היה אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך [ה]שההנה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה [13]ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן [ו]מאי רוח א"ר יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי מאי צא אמר רבינא צא ממחיצתי שכן כתיב [14]דובר שקרים לא יכון לנגד עיני אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה [15]ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו א"ר יוחנן שכתב על דלתות שמרון אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל [16]ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשמרון א"ר לוי שהיה קודר אזכרות וכותב עבודת כוכבים תחתיהן מנשה שנשה יה ד"א מנשה שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב [17]בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמש שנה מלך בירושלים [18]ויעש (הרע) [אשרה] (בעיני ה') כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעוה"ב אף מנשה אין לו חלק לעוה"ב: רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה"ב שנאמר [19]ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו': א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר [20]ונתתים לזעוה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עבוד ומר סבר בגלל

תורה אור השלם

1. בְּכָל עֵת אֹהֵב הָרֵעַ וְאָח לְצָרָה יִוָּלֵד:
משלי יז יז
2. כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים רִחַם יְיָ עַל יְרֵאָיו:
תהלים קג יג
3. וַיְהִי הַנָּקֵל לָכְתּוֹ בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַיָּקֶם אִשָּׁה אֶת אִיזֶבֶל בַּת אִתְבַּעַל מֶלֶךְ צִידֹנִים וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֶת הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ:
מלכים א טז לא
4. אִם גֹּלְעָד אָוֶן אַךְ שָׁוְא הָיוּ בְּגִלְגַּל שֹׁרִים זִבְחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: הושע יב יב
5. הִנֵּנִי מֵבִיא אֵלַיִךְ רָעָה וּבִעַרְתִּי אַחֲרַיִךְ וְהִכְרַתִּי לְאַחְאָב מַשְׁתִּין בְּקִיר וְעָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל:
מלכים א כא כא
6. וַיִּקֶן אֶת הָהָר שֹׁמְרוֹן מֵאֵת שֶׁמֶר בְּכִכְּרֵים כָּסֶף וַיִּבֶן אֶת הָהָר וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר אֲשֶׁר בָּנָה עַל שֵׁם שֶׁמֶר אֲדֹנֵי הָהָר שֹׁמְרוֹן: מלכים א טז כד
7. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָעִירָה: מלכים א כ ב
8. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּל הַזְּקֵנִים וְכָל הָעָם אַל תִּשְׁמַע וְלֹא תֹאבֶה:
מלכים א כ ח
9. וַיִּישַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַבְשָׁלֹם וּבְעֵינֵי כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: שמואל ב יז ד
10. וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל הַבְּרָכִים אֲשֶׁר לֹא כָרְעוּ לַבָּעַל וְכָל הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא נָשַׁק לוֹ: מלכים א יט יח
11. וַיֹּאמֶר יְיָ מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בָּכָה אֹמֵר זֶה בָּכָה:
מלכים א כב כ
12. רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֲשֶׁר הַסִּתָה אֹתוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ: מלכים א כא כה
13. וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי יְיָ וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלָיו בַּמֶּה:
מלכים א כב כא
14. לֹא יָשַׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי:
תהלים קא ז
15. וַיַּעַשׂ אַחְאָב אֶת הָאֲשֵׁרָה וַיּוֹסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכֹּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו:
מלכים א טז לג
16. וַיְבַקֵּשׁ אֶת אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדֵהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא בְּשֹׁמְרוֹן וַיְבִאֻהוּ אֶל יֵהוּא וַיְמִתֻהוּ וַיִּקְבְּרֻהוּ כִּי אָמְרוּ בֶּן יְהוֹשָׁפָט הוּא אֲשֶׁר דָּרַשׁ אֶת יְיָ בְּכָל לְבָבוֹ וְאֵין לְבֵית אֲחַזְיָהוּ לְעָצֹר כֹּחַ לַמַּמְלָכָה:
דברי הימים ב כב ט
17. בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם:
דברי הימים ב ל א
18. וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְיָ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
מלכים ב כא ב
19. וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַם לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים:
דברי הימים ב לג יג
20. וְנָתַתִּים לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶן יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה בִּירוּשָׁלִַם:
ירמיהו טו ד

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דכתיב. לשון רעה הוא. עי' נכש"י הוספ יג טו:

מוסף רש"י

כל תלם ותלם. שורה ושורוגה ומקום גבוה הוא (לקמן קיג.).

א) מ"ו ס"ו מהלכות נכרות הלכה ג סמג עשין מז טוש"ע ח"מ סי' קמו סעיף ג [וכהר"ף פ"ו דכרכות לח.]:

ב) ג"ל נקוט, ג) [ועמ"ש לקמן קיג.], ג) [ג"ל אל תשמע ואל תפתה]. ד) ג"ל שהיה מהסה, ה) [נעיל פט.] שבת קמט:, ו) [ג"ל ויתפלל אליו ויעתר], ז) נכ"ל: לרחם, ח) [מ"ב ו, יג, יד, טו].

כגלל מנשה דלא עבד תשובה. ומסיים כולן מחריו: לאחר עשה מאחב. דמשמע כשיעור הנעים שחטא מאחב נמלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך מאחב: **פשו להו ל"ג.** שעשה תשובה: **ויעמע אליו ויחפר לו.** ומצאתן כתיב ויעתר לו. כך שמעתי: **מדם הדין.** היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחמת ברקיע ופשטו ידו וקבלו שלא ידיעת מדת הדין: **מאי דכתיב ברחשים ממלכום יהויקים וברחשים ממלכה נדקיה.** מ"ט כתיב בהני ברחשים יותר מאחריני: **וכי עד האידנא לא הוו מלכי.** ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ס"ל למכתב נמנה רחשונה למלכותו שלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב ברחשים ללמדך מעשה ברחשים היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו וכהו כמו שהיה מברחשים: **כיון שנסתכל בדורו.** של יהויקים שהיו לדיקים שעדיין לא גלו המרם והמסגר: **דורו של נדקיהו.** היו רשעים שכל הלדיקים הגלו כבר עם יהויכין: **מיש תכס נשפט.** זה הקב"ה שנקרא ה' מיש מלחמה (שמות טו) מיש חויל שלו מלכים שנסתמון מאז ומהיה ורגז ושחק ואין נחת אחריו שהוא עומס עומסם שין שהוא שוחק עמהם אין ילאין מלפניו ואיש מתיש לחזור למוטב: **כאי ליה למר כו'.** לאו דוקא נקט מר שלא משום דהכי מילי לחיכאי כשהוא תכס כשהוא רוגז להיפשט ולהתווכח עמהן שין שהוא שוחק עליהם שין שהוא כועס עמהן אין ילאים מלפניו ואיש מתיש לחזור למוטב: **מקום שהיו מחכיין כו.** ודורשין הלכות נהפך למוצא לשיש של שרי מלך בבל: **בשער הפוך.** לשון מותך והיינו בהר הבית ובעזרה שהם היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו אם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית: **קולפיה שלא.** לשומר במקום שהיו מותכין הלכות בו דנין שרי בבל דיעים שלהם: **שאחרא דמריה שלא ויניה.** מקום שהאדון תולה בליו: **קולבא רעיא שלא.** כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כלה דמתרגמינן קולבא. ל"ג קודמיה מקדמו כמו (סוטה דף ע.) מקדה של מרם: **וסגה עלה כולו קמשונים וזה שמון.** שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן (ע"ב): **כמו פניו חרושים וזה יהויקים.** שכשה פניו מחורו של הקב"ה כדאמר לקמן (שם) כלום אתו לגיכים אלא לאחורו יתול אחורו: **על שדה איש עצל עברתי זה אחז.** ולהכי קרי ליה עצל שאחז את התורה ונטל את העבודה לקמן (שם): **ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה.** שקדל תשובה והכרם את המזבח (שם). (ל"ת) חרושים חורטיג"ש: **זה נדקיה.** שהיה לדיק ונהרם בים המקדש בימיו: **משך ידו אם לוגיים.** משך הקב"ה את ידיו מן הלוגיים שלא להתקדש אלגש: **לא יגורך רע.** היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו': **שלא תאנה אליך רעה ופגע נדה וכו'.** והיינו בתהלך בתשמרי(ת) אין תהלו שלא תשהו(ב) וכשהוא שאחד בא מן הדרך קשה לו כשימצא את משמו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיגר ויגרו מקפו ואומר טהורה היא ועל מנת מני מוטב: **עד כאן ברכו אליו.** דוד אליו לשלמה בנו. משמע לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכות(ג) שכן דרך האב בהדרים שהולך בדרך נדה ובילה"ר ובהרהורים רעים ובגנים ותלמידים שלא יקדימו תשהיל בהרים בהם אזבה ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר (כן) בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכיי ליה למר דלא ידע חייבי למר דלא ידע ווי ליה [ב]למר דלא ידע בין טב לביש [ג]ויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] בשער התוך א"ר יוחנן משום רשב"י מקום שמחתכין בו הלכות אמר רב פפא היינו [ד]דאמרי אינשי באתרא דמריה תלא ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלא (סימן על שדה בתים לא תאונה) אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב [ה]על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים וגדר אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו [ו]ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לציס כת שקרנים כת חניפים כת מספרי לשון הרע כת לציס דכתיב [ז]משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב [ח]דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתיב [ט]כי לא לפניו חנף יבוא כת מספרי לשון הרע דכתיב [י]כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע [כ]צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע [ל]ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב [מ]לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט [נ]בהן יצר הרע ונגע לא יקרב באהלך [ס]שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים [ע] עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו [פ]כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים כי

---

1. בֵּן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים חֲמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי בָהּ׃ מלכים ב כא א
2. וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֵּעָתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיְשִׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלִַם לְמַלְכוּתוֹ וַיֵּדַע מְנַשֶּׁה כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים׃ דברי הימים ב לג יג
3. בְּרֵאשִׁית מִמְלֹכֶת צִדְקִיָּה מָלַךְ יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לֵאמֹר׃ ירמיהו כו א
4. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְיָ לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל הָעָם לֵאמֹר׃ ירמיהו כח א
5. וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים׃ מלכים ב כד יט
6. אִישׁ חֻכַּם נִשְׁפֹּט אֶת אִישׁ אֱוִיל וְרָגַז וְשָׂחַק וְאֵין נָחַת׃ משלי כט ט
7. וַיִּזְבַּח לֵאלֹהֵי דַּרְמֶשֶׂק הַמַּכִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי אֲרָם הֵם מְעַזְּרִים אוֹתָם לָהֶם אֶזְבְּחֵם וְיַעְזְרוּנִי וְהֵם הָיוּ לוֹ לְהַכְשִׁילוֹ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל׃ דברי הימים ב כח כג
8. אַמַּצְיָהוּ מֶהֱבִיא אֶת אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם יִשְׁתַּחֲוֶה וְלָהֶם יְקַטֵּר׃ דברי הימים ב כה יד
9. וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֶרְגַל שַׂר אֶצֶר סַמְגַּר נְבוֹ שַׂר סְכִים רַב סָרִיס נֶרְגַל שַׂר אֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאֲרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ירמיהו לט ג
10. עַל שָׂדֵה אִישׁ עָצֵל עָבָרְתִּי וְעַל כֶּרֶם אָדָם חֲסַר לֵב׃ משלי כד ל
11. יוֹם מִלְּכֵנוּ הֶחֱלוּ שָׂרִים חֲמַת מֶיִן מְשָׁךְ יָדוֹ אֶת לְצַצִּים׃ הושע ז ה
12. לֹא יָשַׁב בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ תהלים קא ז
13. גַּם הוּא לִי לִישׁוּעָה כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא׃ איוב יג טז
14. כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע׃ תהלים ה ה
15. לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ תהלים צא י
16. כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ׃ תהלים צא יא

ב) [בספוק כתיב ויעתר וכן בעתיק לעיל קג: ומפשר דבדברי הימים שהיה לפני רשב"י היה כתוב ויחפר לו עמ"ש פוס' בשבת נה: ד"ה מעבירין כו' וכן מלינו בירושלמי כו' ע"ש].
ג) [ערכין יז. ע"ש].
ד) למלן. כ"ש"ל. ה) ב"מ פד:, ה) סוטה מב. ע"ש.
ו) [שבת קמע: מגילה יב: סוטה מב.]. ז) [ברכות נה: ע"ש קל"ע]. ח) ל"ל בן].
ט) [ב"מ קז:]. י) [בס"ד טוסף: בגון יפו העולין].
כ) [ל"ל אחר ד"ה קולמיה].
ל) [ל"ה והנה ול"ה בסו ל"ל אחר ד"ה ועל כרס].
מ) [מועד קטן ז:]. נ) בל"י אין אחלו שלא אשחו.
ס) בס"ד: לידע שדור ברכו.

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה קולבא רעיא. נ"ב וכ"מ פרק הפועלים גרסינן כלבא לעיל כב:

לעזי רש"י

אורטיג"ש [אורטיא"ש]. סרפדים.

מוסף רש"י

מאי דכתיב בראשית ממלכות כו'. מאי שנא דכתיב ביהויקים ונדקיהו בדחשים, לפי שביקש הקב"ה להפוך מעשה ברחשים בימיהם (ערכין יז:). באתרא דמריה תלא ליה זייניה. יתד שהיה הגבוה ביגל לתלות בו כלי זייניו, הגעל הרועה תרמילו תלה, כולו"ל על גע"ז (ב"מ פד:). משך ידיו. הקב"ה מהיות עם לוגיים (סוטה מב.). לא יגורך רע. לא יגור עמך רע, ובני מספרי לשון הרע כתיב, דכתיב בההוא פרשתא כי אין בפיהו נכוחה וגו' (שם). ספק נדה. וכל שכן ודאי (ב"מ קז:).

כי כי חשק. לח שייך חלח נרדפות דעלמח כלומר לומו שחפץ כי וכירלמי חפלטהו: **ע' שכרשעים מלויס.** שחיכה כחובה בשיטת לומיות המיכה חלח חלויה היח למעלה ונרחה ככחוב כשיטת **כיון שנעשה פדס רש מלמעלה.** כיכ לו שוגחין ואין רוח הבריות נוחה הימנו: **נעשה רש מלמעלה.** כיצוע שגוגחין לומו מלמעלה. להכי כחוב רשים שני מיני רשות: **ולח נכתביה.** לעי"ן כלל: **משוס ככודו של דוד.** שחין הדבר נוהג בצדיקים ודוד היו לו שוגחים הרבה: **וגחמיה בן חכליה.** שהיו לו שוגחים הרבה מנכריס שחנקצין להרגו על שהיה נוהג בית המקדש כדכתיב בעזרא (נחמיה ד) וחמת מחזקת השלח וגו'. ל"ח היו לו קנחים מישרחל דכתיב (שם ו) רביס ביהודה בעלי שבועה לו כי חום חתן לשכניה בן חרח שהיו מבזין לומו. בקדושין (דף ע.) מפרש להחי קרח ולהכי ליכתבח לומר שברשעים לחמרינן ולח בלדיקים: **היה שונה ממשים וממשה פניס כשורס להניס.** ספר ויקרח היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפולו: ס"**ל חיין.** לח יחיו לעולם הבח עם הלדיקים ואין נדונין נמי **בגיהנם.** ודוקח קחמר מלכי ישרחל שכל שלמה ולדקיה מבית דוד חתו ולע"ג דכתיב בהו ס"ו) ויעש הרע חיין הן לעתיד: **חתו ואחזיה.** ממלכי יהודה וקיס להו שהיו רשעים. ואמרן ויהויקים לח חשיב ולע"ג דהוו רשעים מחד כדלקמן בהנהו קיס להו לחיין: **הורג חת כולן.** שהיו נתקעין בכובד המטחוי: **כמ"ד שהרג ישעיס.** ולהא דקחמר מנח חת חת ירושלים פה לפה שנשמעו של לדיק שקולה כמו שנחת חת ירושלים מלויס: **לסוב.** (במלכים) ודל"ג בג) ויסס חת פסל הסמל חשר עשה בנית המלכים: **ובניב.** והעמיד חת המשריס והפסילים בד"ה (שם): **ולכסוף עשה.** מנשה לחותו לחוסף ס) ל' פרלופים: **כדי שהרחס שכינה.** שלכל לד שחכנס להיכל חרחה פרלוף לנגדו ותכעוס: ס"**מלהשרר עליו שני רעים.** שכינה ודמות הפרלוף ס): **מנט.** בית המקדש: **העשה לו מסכה נרה.** כמשה שנעשית לרה לחנרתה: **העלה שממיס.** קולי עכנים. שנטל עגולה מכל וכל עד שחרגו עכנים קוריין ע"ג המוזכח: **היסר.** נעשה לו כהיחר: **ממקום שילחס משם.** מקום שחדס יוצח ממנו שנע הוח ממנו ואינו מחזיר חת מקום: **קחתי לח ידעי לחרגווי.** מלכים לחסווים שלפנינו לח היו יודעים להבעים המקום כמו שהוח מכף וחמר כלום חנו לריכין לזה לגחורו שחמיר בנו השמש יבח ויטול חורו: **שחנו משמשין בו.** שחמיר ביותר: **חמרו לו.** בני דורו והלח כשף וכו'. דבני דורו לדיקים היו כדחמרן (ע"ז) נשחבל בדורו של יהויקים ונשקללה בעצמו: **מפני מה לח חנו חם יהויקים.** כהדי הכי חשין להסס חלק לעולם הבח: **משום דכתיב ויסר דברי יהויקים.** נחמיהה. משום דכתיב ביה רשע כזה לח חנו משחוזו: **חם עבודס כוכבים של נופו ס).** משון שהיה חלוק בה: **חם שמים.** משום בזיון: **כמלכים לח שמעתי.** מפני מה לח חנו חת יהויקים: **כהדיוטות שמעתי.** מפני מה לח חנו משיכה כהדי חרבעה הדיוטות דממניתין: **פשו מלויה לעוברי דרכים.** שהיו כל העולם משחרחין חללו כדכתיב (במקבל) כל העובר ושב של כל הלויה זה מיכה: **זה פסלו של מיכה.** כשכתב משה חת השם והשליכו על גילוח להעלות חרונו של יוסף בח מיכה ונעלו בהסבא והיינו דכתיב ועבר בית נרה כשהעניר הקדוש ברוך הוא ליסרחל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות הענל. ל"ח מיכה עשה פסל והבידו עמו כשעברו ישרחל היס: **גרב.** מקומו של מיכה. בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן: **לדוחפו.** למיכה: **ועל דבר זה.** על פסלו של מיכה שלח מיחו ישרחל בידו נעשה חנשי פילגש בגבעה שנפלו בידי בניימין והרגו מהם מרבעים חלף (שופטים כ): **לגימה.** שמחלילין חורחים: **שבי משפחות.** עמון ומוחב שלפי שלח קדמו ישרחל בלחם ובמים נכתב שלח יבחו בקהל: **מעלמח עיניס מן הרשעים.** מעלמח מעיני המקום שלח להביט בהשעו לשלם לו כדרכו הרעה חלח עושה כמילו חינו רוחה במעשיו: עמון

כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב [2]**וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה תנו רבנן מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב שמנים וחמשה ירבעם מאה ושלשה תניא היא ר"מ אומר** [8]**אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנאמר** [3]**ויכו את אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו לעוה"ב תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין** [4]**וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא** [6]**תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג כתיב** [5]**פסל וכתיב** [6]**פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעום אחז העמידו בעלייה שנאמר** [7]**ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר** [8]**וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר** [9]**כי מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר** [3]**רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו** [10]**כונס בנד מי הים תעשה לו מסכה צרה [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה שנאמר** [11]**צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה** [3]**קדר את האזכרות והרם את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר** [12]**כי הוא אמון הרבה אשמה** [9]**רבי יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעים את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגווי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר** [13]**לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר** [14]**השמים שמים להי' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה** [15]**ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר** [7]**כל העובר ושב אל הלוים** [16]**ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה** [17]**בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן** [9]**קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר** [17]**על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל** [9]**ושגגתו עולה זדון מרחקת את הקרובים**

מעמון

גליון הש"ס

נמרא אבשלום אין לו. חלק לעוה"ב. עי' סוטה דף י ע"ב תוספות ד"ה דקדק: **שם ר"י ור"א חד אמר.** עי' מדרש רבה ויקרא סוף פ' מצורע:

מוסף רש"י

מהשתרע. דרים בטוטריקון מהסתכל ריש לחד (ירוחא ט ו). **שני רעים.** כלום שהעמיד מנשה בהיכל, כדה לעון ביעות כשתי נשים לשים לחד, וכעשתה כרחה, ושמה על לל מחוכה לל מקח לנדול (שם). **ושגגתו עולה זדון.** עונש חמה עליה כמויד (ב"מ לג:).

ס) [יבמות מט:], ב) יומח טו: ע"ש, ג) [נירלמי העניון קנדל], ד) לל נמלח מקרח (נם בע"ז ניתח להך קרח עיין חיבוחי תוספות שם), ה) [לקמן קו. נדרים נט:], ו) [בסנהלרין פיהן ל"ט ס' שמות חיכח קלנרח], ז) [ב"מ נב:], ח) [ל"ל מחר ד"ה מנט], ט) בס"ח: שכינה וכלה, י) בס"ח: חמתו.

עמון ומואב. קרובין לישראל שבאו מלוט בן עמי מבראם ורמקן המקום שלא יבאו בקהל. ל"ק קרובין ממש ליכא למימר להא מדקאי מצרי קטורה היו בני מבראם וקרובים היו בני מדין לישראל יומר מעמון ומואב שהם בני מבראם אלא עמון ומואב שכיחי וקריבים היו לישראל ומדין רחוקים להם היו: **ויצאו בלעכם הגוים ממשפחות סופרים.** והאי קרא מפרש ליה כולי בסיפרי[ע] בפרשת ויאמר משה למובב: **המה הקינים הבאים ממחת אבי בית רכב.** וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים ממחת אבי בית רכב וכתיב (ירמיה לה) ובבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' (וגו') יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב] בניכם [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב [עומד] לפני כל הימים ומתרגמינן בסיפרי[ע] משכר נכריס הס ונכנסין להיכל והכי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה. מ"כ: **ממיכה.** דלמתרגם לעיל [קג:] סניאו לו שפתו מלויה לעוכרי דרכיס: **ומשרה שכיגה על נכיאי הבעל מחבירו עדו הנביא.** דעדו הנביא נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם גלמיס דכתיב (מ"א יג) והגה איש האלהים בא מיהודה וגו' וימחר מזבח מזבח ומפרש בסדר עולם דהיינו עדו הנביא ועל נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל והאכילו ושבות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר [שם] ויהי דבר ה' אל האיש הנביא ויאמר להשיבו להאכילו אלחם: **ושגגתה עולם זדון.** שהרי מלינו ביהונתן שנשגג ולא הלוהו לדוד שמי שכרות ונענש דאמר רב יהודה וכו': **לוחו.** לשון לויה: **לא נהרגה נוב.** שלא היה לריך דוד לשאול לחם מכהני נוב ולא היה דואג מלטין עליהם: **ולא היה שאול נהרג.** על לוחו עון: **שמואל.** דלפיו יומת וכנו מזקיה: **ואמר.** מישראל שאבו להיות בניך ותלמידין וכל מי שיהוג לניחך דהיינו תלמידיו דכתרגמינן ואמר' דלא חטאו ודתבו חטיאי תלמידותיו: **מאי כוכם דכתביהו לאפיה.** שכתב את פניו והיה מתביים מפני ישעיה: **כוכם.** כמו כוכם: **פוכלא דקנרי סמף תריסיה.** כלי מנוקב של כוכסין שמולפין בו מים על הכנדים ומוחו כלי הסף על לחמו כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתביים [ממנו]: **יאמיהו.** לח מוקיו. מאי מנסה: [**כרא מוכה אבא** וכו']. יאמיהו מוכה לחון ולא חזקיה מנסה בנו דכתיב [ח] חן מידי מלכ ודרשינן ליה בהגדה[ב] **דאמית לאבי.** דכרא מוכה לאבא: **אחו נמי.** לא תימא דכבשיהו [לאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאוהו: **מפני מה לא מנו את יהויקים.** בחוחן שאין להם חלק [לעוה"ב]: **משום דר' חייא בר אבויה.** שנתכפר על אלא ניתן לקבורה. וכל הני מפני מה לא מנו לא נעי אלא מהכך דהוו רשעים גמורים כדמפיש לה לעיל [קג:] אחז מתם את התורה וכו': [**ואת ועוד כו'.** נקמה נעשית בה בכר ועוד אחרת תעשה בה]: **פרידא.** כך שמו[ג]: **סיפתא.** מרגו: **כשביל העוב מה הוא.** בשביל חזקיה [שעשית את עלמו דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרס ו שאמר מה הוא כי אעלה בית ה' שעשיה גורלית עשיתי: **אללו נכריס על שולחגו.** הוא שעלה ו מרודך בלאדן ספריס ומנחה על ידס: **ומשמש עליו.** כגון חזקיה דאמרינן לקמן ומשמו השקתה עליהס: **גורס גלוח.** דכתיב ויגמח עליהס חזקיהו וירחס את (כל) בית נכתה וכתיב בתריה ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל: **ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס** מאי כובס איכא דאמרי [ג]אוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי [ג]**אבא אבא לא מזכי ברא דכתיב** [ו]**ואין מידי מציל** [ס]**אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דר' חייא בר' אבויה** [ז]**דאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים ואת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שדיא בשערי ירושלים וכתיב בה זאת ועוד אחרת קברה ולא איקברא קברה ולא איקברא אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה** [ז]**קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר מלכא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא** [ס]**חזיתא דביתהו סברא הא דאיתתא קמייתא הוה דהא לא קא מנשי לה שגרא תנורא וקלתה היינו דכתיב זאת ועוד אחרת תניא אמר רבי שמעון בן אלעזר בשביל** [ח]**הטוב בעיניך עשיתי מה אות בשביל** [ט]**מה אות נכרים אכלו על שולחנו בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו שנאמר** [י]**ובניך אשר יצאו ממך חזקיה כל המזמן עובד כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל** [יא]**וישמח עליהם חזקיה ויראם את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי בית נכתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ור' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן** [יב]**איכה ישבה בדד אמר** [יג]**רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת** [יג]**רבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי** [יג]**וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם העיר רבתי עם אמר** [יג]**רבא אמר רבי יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה היתה באלמנה** [יג]**אמר רב יהודה אמר רב באלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה רבתי בגוים שרתי במדינות אמר** [יג]**רבא אמר רבי יוחנן כל מקום שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם**

א"ל

מסורת הש"ס

ע) [לקמן קו. ע"ש סוטה יא. ע"ש], פ) [גירסת ערוך בערך אבל מוכלא וכתיב על לד שני פירושים ע"ש], ג) [עי' מוספות סוטה י: ד"ה לחמי], ד) [לעיל פב. ע"ש], ה) ל"ל לחמי דביהו מוזמי נפקא לחמי להו לשבעתה לחמי לה בהיל כו', ו) [במלכים מיתא ויאמתו ויגישויה לו כתיב ויאמתו], ז) [ל"ל רבה], ח) [תענית כ.], ט) [בהעלותך י כמן], י) [שם], כ) [ספרי האזינו לב לט], ל) בע"י במקום כה"ד: זקינו דר' פרידא הוא ר' חייא בר אבויה, מ) [בית נכתה מ"א ה], נ) [לעיל לז:].

גליון הש"ס

גמ' אין אברהם מצוי. עי' יומא לח ע"ב במוס' ישנים ד"ה מעשה:

מוסף רש"י

יושבי יעבץ. מגמידי יעבץ, יעבץ שם גדול בסורה היה, כדכתיב (דהי"ל ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר שם כרך מברכני בסורה והרבית את גבולי בתלמידים וגו' ויצא אלהים את אשר שאל (סוסה יא. ע"פ תמורה טז.). **תרעתים.** מפרש בספרי שמעמנו תרועה בהר סיני, ל"ק תרועתים על שם שהיו יושבים בשערי ירושלים (סוסה שם). **שמעתים.** שמעתי מלות אביהס, דבגני יונדב בן רכב משמעי קלא, והס היו מבני בניו של יתרו כדמפרש ואזיל המה הקינים (שם). **סוכתים.** על שם שהיו יושבים בסוכות, כדכתיב (ירמיה לה) ובסוכות בסוסים, והיינו סוכתלרין, וכן מרגמינן זקני שער (שם). **אוכלא דקצרי.** בבבל אחז לפני ישעיה ושם על לשמו אוכלא דקלרי, כשם עליו כלי, פי' כלי מנוקב של כוכסים שמולפין בו מים על הבגדים (ישעיה ז ג). **זקנו דרבי פרידא.** הוא ר' חייא בר אבויה (לעיל פב.). **קבורת חמור.** מושלך בזבוחות (שם). **ולא אלמנה ממש.** דהא לא כתיב אלמנה, כלומר העומדת באלמנות חיות על בעלה שהלך ועתיד לחזור (תענית כ.).

---

1. ויאמר אל בנתיו ואיו לָמָּה זֶּה עֲזַבְתֶּן אֶת הָאִישׁ קִרְאוּ לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם: שמות ב כ
2. ומִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוֹכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב: דברי הימים א ב נה
3. ובְּנֵי קֵינִי חוֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בַּנֶּגֶב עֲרַד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם: שופטים א טז
4. וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשֻּׁלְחָן וַיְהִי דִּבֶּר יְיָ אֶל הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֵשִׁיבוֹ: מלכים א יג כ
5. ויֹאמֶר יְיָ אֶל יְשַׁעְיָהוּ צֵא נָא לִקְרַאת אָחָז אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל קְצֵה תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל מְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס: ישעיהו ז ג
6. רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: דברים לב לט
7. קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהֻשְׁלַךְ מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָם: ירמיהו כב יט
8. אָנָּה יְיָ זְכֹר נָא אֵת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָּדוֹל: מלכים ב כ ג
9. ויֹאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל יְשַׁעְיָהוּ מַה אוֹת כִּי יִרְפָּא יְיָ לִי וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי בֵּית יְיָ: מלכים ב כ ח
10. וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: מלכים ב כ יח
11. וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתוֹ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֶת שֶׁמֶן הַטּוֹב וְאֶת בֵּית כֵּלָיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְאוֹצְרֹתָיו לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מֶמְשַׁלְתּוֹ: מלכים ב כ יג
12. וַיִּשְׁמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת בֵּית נְכֹתוֹ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב וְאֶת הַבְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְאֶת כָּל בֵּית כֵּלָיו וְאֶת כָּל אֲשֶׁר נִמְצָא בְאוֹצְרֹתָיו לֹא הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל מֶמְשַׁלְתּוֹ: ישעיהו א א
13. אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר רַבָּתִי עָם הָיְתָה כְּאַלְמָנָה רַבָּתִי בַגּוֹיִם שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת הָיְתָה לָמַס: איכה א א
14. וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ טָל: דברים לג כח

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה ומטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל ואחד נכרי אמר להן [שבא'] עם קשה עורף מאין אתם יודעין אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל נכרי נפנה [6]לדרך ויישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהן הולכים נעשין שרים לאדוניהם ופטרן [והלכו] לבתיהם לשלום [1]בכה תבכה בלילה שתי בכיות הללו למה אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני בלילה על עסקי לילה שנאמר [2]ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא [3]אמר רבה א"ר יוחנן אותו [3](היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בביה של חנם ואני אקבע לכם בביה לדורות ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה כובבים ומזלות בוכין עמו ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שבנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו [1]ודמעתה על לחיה אמר [7]רבא אמר ר' יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנאמר [3]אלי בבתולה חגורת שק על בעל נעוריה [4]היו צריה לראש אמר [7]רבא אמר רבי יוחנן [א] [5]כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר [א] [5]כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים אמר [7]רבא אמר ר' יוחנן כל המציק לישראל אינו אלא כאלו עושה פנים כנגד אלהיו שנאמר [6]לא אליכם כל עוברי דרך אמר [7]רבא אמר ר' יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתיב [7]וה' המטיר על סדום ואילו בירושלים כתיב [8]ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו' [ב] וכתיב [9]ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר [7]רבא אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתיב [10]הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואילו בירושלים כתיב [11]ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן [12]סלה כל אבירי ה' בקרבי באדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו [13]פצו עליך פיהם אמר [7]רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם [14]אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר [7]רבא אמר ר' יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות מי מנאן אמר רב אשי אנשי כנסת הגדולה מנאום אמר רב יהודה אמר רב בקשו עוד למנות אחד באה [7]דמות דיוקנו של אביו [6] ונשטחה לפניהם ולא השגיחו עליה באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאה בת קול ואמרה להם [15]חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה שנה לפני מלכים יתיצב [בל יתיצב] לפני חשוכים ולא השגיח עליה יצאה בת קול ואמרה [16]המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' [7]דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעולם הבא שנאמר [17]לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי לי גלעד [ג] [מ](ולי מנשה) זה אחאב שנפל ברמות גלעד מנשה כמשמעו אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקאתי

אחד. מן הנסצים לחבירו: **גמל.** זו שמהלכת לפנינו סומא וכו': **[מלא שרואה.** שאינה אוכלת פעמים מלא ימין ופעמים מלא שמאל כשהיא רואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מלא שרואה אוכלת]: **יין מטפטף ושוקע.** נקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מלא אחד שקועין ומלא אחר הטיפין של שמן צפים: **נפנה לנדדין.** שכן דרך ישראל להיות נוטע: **רדף.** השבאי דרך הגמל והמנהיג ומלא כדבריהם. **ומצאו** [6]אותם יהודים על אותו שבאי מדוייסים שהוא בן קלמטר מלך מסקנ"ק בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קלמטר של מלך שכוזות הוליד: **על עסקי לילה.** לפי שבכו אותו לילה בכייה חנם: **קולו נשמע.** יותר מכיוום כלומרין בעלמא (יומא דף כ.) מפני מה אין הקול נשמע ביום כגלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב ככה תבכה בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ולא על פי כן אין מנחם לה: **כוכבים ומזלות בוכים.** שנכמרו לחמים עליו: **בוכה כנגדו.** מתוך שנשמע בהדיא מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו: **ריסי עיניו.** שער שבשבת העין היה נופל ונכפל על העין מרוב דמעות: **מלי.** קוונו. קינה [7]מתרגמינן מילית: **על בעל נעוריה.** שבוכה תמיד ומצויה למעות: **על לחיה.** לשון לחות וגערות כגון לח ויבש: **מכאן לקובלנא מן הסורה.** כשאדם מודיע נעורו לאחר צריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שנאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים מוכרת עליו ומתקפיד על כך אין בו משום ניחום. ל"ג לקובלנא כשים לו לבה יודיענה לרבים קובלנא נעקה. ל"ג נגד [8]דמתרגמינן קבל כאדם שמומר לאחרו לא כנגדך אני אומר: **וירדנה.** ושרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנוני בשם כסדום: [9]**לא אליכם.** נגיע היה מתנודד על המורכן באילו באה עליו לבה ומהפכה לאחרים ואומר להם לישראל לא תהא לכם לבה כזו. כמדומה לי נגיע היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנצר: **וירדנה.** לשון שבילה כמו (במדבר כד) וילך מיעקב כאדם המושל באחרון להלקותו ולשבחו: הכי גרסינן **וינדל עון כם עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר.** והואיל ויש לחלל לעיני כל מקדוש למה לא נהפכו כסדום. לשון אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהשתא כתיב וה' הממטיר הוא בעצמו והכא כתיב שלח אש על ידי שליח: **מדה יתירה.** לטובה דירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזמנת מבערתה ומוכלת בנה לחמת רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו. לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו מוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב גאון שבעת לחם שלא טעמו טעם עוני הם למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה מסוף פניס בדבר: **סלה.** לשון מסלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאם פסולים וכשוסים כמסלה זו והיינו דמית למטעם שנפסל ואין לו תקנה: **מפני מה הקדים פ"א לעי"ן.** כרוב המלפפ ביתא שבאליכה: **מפני מרגליס.** שהקדימו מאמר פיהם עד שלא רלו בעין: **טועם טעם לחם.** שהכותים [8] מונאים טעמם בלאמסם של ישראל שהאוה הוא לחם כשגואלין אותן: **אלו הדיינין.** מעוה משפט בשביל עוותיהם היו לאם עמי למאכל אויבי: **מלמדי תינוקות.** שעוסקין מלאכתן רמיה: **מי מנאן.** להבא מלכים והדיוטות דקתני בתמני' אין להם מלק: **עוד אחד.** שלמה: **דיוקנו.** של דוד אביו נשטטח לפניהם שלא למנותו עמהם: **כל יתילב לפני חשוכים.** בגיהנם: **לפני מלכים יתילב.** בגן עדן ולא לפני חשוכים: **המעמך ישלמנה.** וכי עליכם לשלם מעלומי עושבו לאדם שאתם נמשכים בו בשלמה לומר שאין לו אתם לעולם הבא: **כי אתה תבחר ולא אני.** וכי הבמירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא כי הדבר תלוי: **דורשי רשומות.** דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י') את הרשום בכתב אמת היו מומרים שלכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב: **לי גלעד ולי מנשה.** עלי לקבול עונש כדי שיהו הם זוכים: **מנשה כמשמעו.** מנשה בן חזקיהו:

דקת

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ר יוחנן על מכני ונשטחטחה לפניהם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר כי לא מובן. נמחק תיבת אמר: [ב] שם וכתיב ויגדל. נמחק תיבת וכתיב: [ג] שם בפוף ולי מנשה. נמחקו ב' תיבות הללו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] בגמרא כל המיצר לישראל נעשה ראש שנא'. מלת שנאמר נמחק:

לעזי רש"י

אשקנ"ק [אישקנצו"ן]. מלצר. שר המשקים.

מוסף רש"י

דורשי רשומות. קסרים וסמומיס שכלולים בתורה (ברכות כד.).

(ב) גמ' שהכותים מונאים טעמם בלאמסם של ישראל שהאוה הוא לחם כשגואלין אותן: **מלו הדיינין.** מעוה משפט בשביל עוותיהם היו לאם עמי למאכל אויבי: **מלמדי תינוקות.** שעוסקין מלאכתן רמיה: **מי מנאן.** להבא מלכים והדיוטות דקתני בתמני' אין להם מלק: **עוד אחד.** שלמה: **דיוקנו.** של דוד אביו נשטטח לפניהם שלא למנותו עמהם: **כל יתילב לפני חשוכים.** בגיהנם: **לפני מלכים יתילב.** בגן עדן ולא לפני חשוכים: **המעמך ישלמנה.** וכי עליכם לשלם מעלומי עושבו לאדם שאתם נמשכים בו בשלמה לומר שאין לו אתם לעולם הבא: **כי אתה תבחר ולא אני.** וכי הבמירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא כי הדבר תלוי: **דורשי רשומות.** דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י') את הרשום בכתב אמת היו מומרים שלכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב: **לי גלעד ולי מנשה.** עלי לקבול עונש כדי שיהו הם זוכים: **מנשה כמשמעו.** מנשה בן חזקיהו:

(ג) [ירמיה יז], ד) [במדבר כג], ה) [ב"ב עה:], ו) [ב"ב עה:], ז) [ירמיה יז], ח) [במדבר כג], ט) [ב"ב עה:], י) [ירמיה יז], כ) [במדבר כג], ל) [ב"ב עה:], מ) [ב"ב עה:], נ) [ב"ב עה:], ס) [ב"ב עה:], ע) [ב"ב עה:], פ) [ב"ב עה:], צ) [ב"ב עה:], ק) [ב"ב עה:], ר) [ב"ב עה:], ש) [ב"ב עה:], ת) [ב"ב עה:], א) [ב"ב עה:], ב) [ב"ב עה:], ג) [ב"ב עה:], ד) [ב"ב עה:], ה) [ב"ב עה:], ו) [ב"ב עה:], ז) [ב"ב עה:], ח) [ב"ב עה:], ט) [ב"ב עה:], י) [ב"ב עה:], כ) [ב"ב עה:], ל) [ב"ב עה:], מ) [ב"ב עה:], נ) [ב"ב עה:], ס) [ב"ב עה:], ע) [ב"ב עה:], פ) [ב"ב עה:], צ) [ב"ב עה:], ק) [ב"ב עה:], ר) [ב"ב עה:], ש) [ב"ב עה:], ת) [ב"ב עה:]

1. בכו תבכה בלילה
ודמעתה על לחייה אין
לה מנחם מכל אהביה
כל רעיה בגדו בה היו לה
לאויבים: איכה א ב
2. ותשא כל העדה ויתנו
את קולם ויבכו העם
בלילה ההוא:
במדבר יד א
3. אלי בבתולה חגרת
שק על בעל נעוריה:
יואל א ח
4. היו צריה לראש
איביה שלו כי יי הוגה
על רב פשעיה עולליה
הלכו שבי לפני צר:
איכה א ה
5. כי לא מואס לאשר
מוצק לה בעת הראשון
הקל ארצה זבלון וארצה
נפתלי והאחרון הכביד
דרך הים עבר הירדן
גליל הגוים:
ישעיהו ח כג
6. לוא אליכם כל עוברי
דרך הביטו וראו אם יש
מכאוב כמכאבי אשר
עולל לי אשר הוגה יי
ביום חרון אפו:
איכה א יב
7. ויי המטיר על סדם
ועל עמרה גפרית ואש
מאת יי מן השמים:
בראשית יט כד
8. ממרום שלח אש
בעצמתי וירדנה פרש
רשת לרגלי השיבני
אחור נתנני שממה כל
היום דוה: איכה א יג
9. ויגדל עון בת עמי
מחטאת סדם ההפוכה
כמו רגע ולא חלו בה
ידים: איכה ד ו
10. הנה זה היה עון סדם
אחותך גאון שבעת לחם
ושלות השקט היה לה
ולבנותיה ויד עני ואביון
לא החזיקה:
יחזקאל טז מט
11. ידי נשים רחמניות
בשלו ילדיהן היו לברות
למו בשבר בת עמי:
איכה ד י
12. סלה כל אבירי אדני
בקרבי קרא עלי מועד
לשבר בחורי גת דרך
אדני לבתולת בת
יהודה: איכה א טו
13. פצו עליך פיהם כל
אויביך שרקו ויחרקו שן
אמרו בלענו אך זה היום
שקוינהו מצאנו ראינו:
איכה ב טז
14. הלא ידעו כל פעלי
און אכלי עמי אכלו לחם
יי לא קראו:
תהלים יד ד
15. חזית איש מהיר
במלאכתו לפני מלכים
יתיצב בל יתיצב לפני
חשכים: משלי כב כט
16. המעמך ישלמנה כי
מאסת כי אתה תבחר
ולא אני ומה ידעת
דבר: איוב לד לג
17. לי גלעד ולי מנשה
ואפרים מעוז ראשי
יהודה מחקקי: מואב סיר
רחצי על אדום אשליך
נעלי עלי פלשת
התרועעי:
תהלים ס ט-י

דקא אתי מיהודה. דקאמר לו דוד[ב] ואתה אתה כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל מיודעי[ג] קרובי שהיה משבט יהודה כדוד: **מואב סיר רחצי.** דוד דקא אתי ממואב: **סיר רחצי.** גחזי שסבר ונשטרע על עסקי רחיצה: **על אדום אשליך נעלי.** לגעיל אותם בגן עדן: **אם יבא דוד שהרג את גלית.** ועתה לפניך על אתה נותן חלק לדוד ואחיתופל לעוסק[ד] מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו אוהבין אותו: **אמר להם עלי.** לפיים ולעשותן ריעים ואהובים זה לזה והיינו התרועעי לשון ריעות: **ואשולח אמר.** מאי משמיה דגחזי כה"ג [כתן] עשרה בני אדם בני אדם וכו': **עבד אמכרו רבו.** ומאחר שמכרו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו יש לו עדיין כלום: **מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי.** שקרלו לאותו רשע עבד כמו שקרלו לדוד דכתיב נסוף ירמיה (מב) הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שיתעדין ישראל לומר הוא הקב"ה ונקרא עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה: **עבד למי נכסים למי.** כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצתה מרשותי: **והעולה על רוחכם היה לא תהיה.** כל מה שאתם קבורים לא יהיה: **כל כי האי ריחתא.** מי יתן ויבא לנו זה הכעס במהירה שפוכה ממלוך עליכם שיגלגלו בעל כרחנו ויתלוך עלינו: **ג"ר אגא כר כהנא.** היינו תשובה נאמת דאמרו ליה מלאכים יורנו שאין אנו יכולין ליסר תורו: **כלא עם.** שאין לו חלק עם עם: **שבלא עם.** שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדאיתא במיימר לקמן [קו.] והפיל מהם כ"ד אלפים[ה]: **בעור שבא על בעיר.** שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמינן בעיר[ו]: **בגד הוא בעור.** אבל של בעלים הוא כותן דשעתים הוא לבן כתרגומי: **אחם בימי יעקב.** שרבץ אחריו ובקש לעקור הכל: **ואחם בימי שופטים.** לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: **בנו בעור.** משמע בעור בנו של בלעם היה: **בנו הוא.** לבלעם בנבואות שבלעם גדול מאביו בנבואות: **הא אשר נכריס אחו.** כלומר מדקא אמיר תנא דמתניתין דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר לחיין לו חלק מכלל דשאר נכריס יש להם חלק: **מתניתין מני וכו'.** ת"ל ר' יהושע אלו נאמר יאמרו רשעים לשאולה[ח] כלל הגוים משמע דלקתמרת השתא דכתיב כל גויס שכאי אלהים להס חלק: **קומו ונלכה.** כגון מעלה בזכורו: כרע

דקאתי מיהודה מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה [1]מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר [2]אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר [3]אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן [4]איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שולחה אמכם: ישעיהו נ א

5. ועתה עשו כי ייַ אמר אל דוד לאמר ביַד דוד עבדי הושיע את עמי ישראל מיַד פלשתים ומיַד כל אויביהם:

שמואל ב ג יח

6. ואמרת אליהם כה אמר ייַ צבאות אלהי ישראל הנני שלח ולקחתי את נבוכדראצר מלך בבל עבדי ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה אשר טמנתי ונטה את שפריריו עליהם:

ירמיהו מג י

7. והעלה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אמרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן:

יחזקאל כ לב

8. ויסרו למשפט אלהיו יורנו: ישעיהו כח כו

9. וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרא לו לאמר הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממולי:

במדבר כב ה

10. וישא משלו ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם הגבר שתם העין:

במדבר כד ג

11. ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים: תהלים ט יח

12. מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו:

במדבר כג י

13. ועתה הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים:

במדבר כד יד

14. וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק:

במדבר כב ז

15. ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר ייַ אלי וישבו שרי מואב עם בלעם:

במדבר כב ח

16. ויאמר אלהים אל בלעם לא תלך עמהם לא תאר את העם כי ברוך הוא:

במדבר כב יב

17. ויבא אלהים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה: במדבר כב כ 18. ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני תשלם ייַ לעשה הרעה ברעתו: שמואל ב ג לט

19. ויאמר בלעם לבלק התיצב על עלתך ואלכה אולי יקראתי ידבר מה יראני והגדתי לך וילך שפי: במדבר כג ג 20. יהי דן נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח הנשך עקבי סוס ויפל רכבו אחור: בראשית מט יז 21. נאם שמע אמרי אל וידע דעת עליון מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים: במדבר כד טז 22. והמלך שב מגנת הביתן אל בית משתה היין והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו: אסתר ז ח 23. ברע שבט כארי וכלביא מי יקימנו מברכיך ברוך וארריך ארור: במדבר כד ט 24. בין רגליה כרע נפל באשר כרע שם נפל שדוד: שופטים ה כז

הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב [9]בן בעור וכתיב [10]בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא [7]אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא [6]ר"א אומר [11]ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו פושעי עובדי כוכבים [7]דברי ר"א [א] אמר לו ר' יהושע וכי נאמר [7]בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו אמר [12]תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו [13]הנני הולך לעמי [14]וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא וישבו שרי מואב עם בלעם וישרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו [15]לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר כאמרו כלום יש אב ששונא את בנו אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב [16]לא תלך עמהם ולבסוף כתיב [17]קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא [ט]מלכותא בלא תאגא היא דכתיב [18]ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו' [ט]א"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [19]וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר [20]שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר שתום העין קוסם באמתו היה כתיב הכא [21]נופל וגלוי עינים וכתיב התם [22]והנה המן נופל על המטה וגו' איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו היה מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא [א23]ברע שכב וכתיב התם [24]בין רגליה כרע

א נמי' פ' י"ג מהלכות עדות דין י' ופ"ג מהל' תשובה דין ה':

תורה אור השלם

1. מַדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַם מְשׁוּבָה נְצָחַת הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מָאֲנוּ לָשׁוּב:

ירמיהו ח ה

2. אֲבוֹתֵיכֶם אַיֵּה הֵם וְהַנְּבִאִים הֲלְעוֹלָם יִחְיוּ:

זכריה א ה

3. אַךְ דְּבָרַי וְחֻקַּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת עֲבָדַי הַנְּבִיאִים הֲלוֹא הִשִּׂיגוּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיָּשׁוּבוּ וַיֹּאמְרוּ כַּאֲשֶׁר זָמַם יְיָ צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּדַרְכֵּינוּ וּכְמַעַלְלֵינוּ כֵּן עָשָׂה אִתָּנוּ:

זכריה א ו

4. כֹּה אָמַר יְיָ אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוּת אִמְּכֶם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מִנּוֹשִׁי אֲשֶׁר מָכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שֻׁלְּחָה אִמְּכֶם:

ישעיהו נ א

5. וְעַתָּה עֲשׂוֹ כִּי יְיָ אָמַר אֶל דָּוִד לֵאמֹר בְּיַד דָּוִד עַבְדִּי הוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים וּמִיַּד כָּל אֹיְבֵיהֶם:

שמואל ב ג יח

6. וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ מִמָּעַל לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמַנְתִּי וְנָטָה אֶת שְׁפְרִירוֹ עֲלֵיהֶם:

ירמיהו מג י

7. וְהָעֲלֹה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַּגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וְאָבֶן:

יחזקאל כ לב

8. וְיִסְרוּ לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֻנּוּ: ישעיהו כח כו

9. וְיִשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יָשַׁב מִמּוּלִי:

במדבר כב ה

10. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן:

במדבר כד ג

11. יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל גּוֹיִם שֹׁכְחֵי אֱלֹהִים: תהלים ט יח

12. מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ:

במדבר כג י

13. וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

במדבר כד יד

14. וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וְקֶסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק:

במדבר כב ז

15. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלָּיְלָה וְהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְיָ אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם:

במדבר כב ח

16. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:

במדבר כב יב

17. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ

תורה אור השלם

18. וַאֲנִי הַיּוֹם רַךְ וּמְשׁוּחַ מֶלֶךְ וְהָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּיָה קָשִׁים מִמֶּנִּי יִשְׁלֹם יְיָ לְעֹשֵׂה הָרָעָה כִּרְעָתוֹ: שמואל ב ג לט

19. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה אוּלַי יִקָּרֶתאֵלַי יְיָ וְדָבָר מַה יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיֵּלֶךְ שָׁפְיָ: במדבר כג ג 20. יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דָרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר:

בראשית מט יז 21. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דֵּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: במדבר כד טז 22. וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבִּיתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָמָן נֹפֵל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר

הַמֶּלֶךְ הַגַּם לְכבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפּוּ: אסתר ז ח 23. בָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר: במדבר כד ט 24. בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד: שופטים ה כז

הגהות הגר"א

[א] גמ' מתיב הכלי כרע שכב. נמחק ג' מיגות כרע שכב וג"כ טופל:

מוסף רש"י

וילך שפי. פשלשייש"ן, כמו (תולין מב:) דשף מדוכתיה (פושה י.). **שפיפון.** שפייה כפולה (שם). **שתום העין.** ולא תאמר שתום העיניס (במדבר כד ג).

כרע נפל. מה כריעה להמס לעיל גיהנם נפילה נעילה היא לפי כריעה להכי לעיל נופל נעילה היא שבע על בהמתו: **דעם כבמתו לא חוס ידע.** מאי נעיל לאהדורי כדמפרש לעיל שרי בלק מאי טעמא לא רכבת חמורך: **כרטיבא.** נאמו לרעות עזבים לאיס: **אמר להו לעטינא בעלמא.** ליכא משאות ולא לרכוב: **אמרה ליה אשר רכבת עלי: אקראי בעלמא.** כשאין לי סוס מזומן: **אמרה לו מעודך: משעה שיצאת.** שאתה נועלי: **סוכנא.** מחממת: **מן פשפשים ועד פגלגל.** משחטאו בפשפש ועד שכנסנו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם לדקות הרבה: **כל זמן שהיו מיסים.** שהיו בלעם מפיה לקללכם. בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות: ס"ג **לא זעס ס'.** זמן שהיו מיס לא זעס ה': **אל זועס כל יום.** קבל הוא: **כמה זעמו רגע.** כדמפיק ליה מקרא כי רגע באפו חיים בלבו. **בשעי קמייתא.** של יום זמן קימה של שעת זמן קימה לעמוד ממטתו וכועס הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמשתחוים לחמה בשעה שמניחין כתריהם מראשם ויושבים בדמומית כנגלגל: **כרגלגל.** קירשת"א בלע"ז: **כל שעתא נמי חיורא.** רוב שעות מתלבנת ומכסיפת שהיה כל שעה כמוחק אדמימות: **סורייקי סומקי.** אפי' כשמכסיפת יש בה שורות שורות אדומות מאד כרגילותם אבל חומה שעה כולה מכסיפת: **גס ענוש לנדיק לא טוב.** אין נכון לנדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה לאיתי ענש כשניהו: **מהכה.** שהכה הקב"ה את מלכיהם ניטלה שורה של גדולה שהכה הוא בעצמו: **ומנאה.** שהנה בלעם הרשע את ישראל ניטלה שורה של גדולה שהכה הוא בעצמו: **מ"כ קרכנות.** בין פריס לאליס ז' פרסים וז' אליס ג' פעמים הרי מ"כ בין פרס ואליס: **חורס אדעא** ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אילטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב [9]גם ענוש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס [10]ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב [11]וישכם אברהם בבקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו [א]אמר רב יהודה אמר רב [א]לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות א"ר [ב]יוסי בר הונא רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב [12]ויטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [את] כסאו מכסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי [13]תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא [14]ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא [15]ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו [16]וישם דבר בפי בלעם א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות [17]מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת [18]כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות [19]וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא [ג]אימת מלכותן ותנשא מלכותו אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר [20]ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך ולא קללות [ג]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [21]נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנאמר [22]והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וגיזעו

מחליף

כרע נפל שכב וגו' [1]ויודע דעת עליון השתא [ג]דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי טעמא לא רכבת [2]סוסיא אמר להו שדאי להו ברטיבא אמרה ליה [2]הלא אנכי אתונך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה [לך] מעשה אישות בלילה כתיב הכא ההסכן הסכנתי וכתיב התם [3]ותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא לישראל [4]עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' אמר להן הקב"ה לישראל דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע [ג]שאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט היינו דקאמר ליה בלעם לבלק [5]מה אקב לא קבה אל [ד](וגו' אותן היום [הימים] לא זעם ה') [6]אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע שנאמר [7]כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' איבעית אימא [8]לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח בתלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא נמי חוורא כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סוריקי סומקי ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה יומא חד נקט [ה]תרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אילטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא [9]גם ענוש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס [10]ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב [11]וישכם אברהם בבקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו [ו]אמר רב יהודה אמר רב [א]לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות א"ר [ב]יוסי בר הונא רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב [12]ויטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [את] כסאו מכסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי [13]תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא [14]ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא [15]ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו [16]וישם דבר בפי בלעם א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות [17]מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת [18]כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות [19]וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא [ג]אימת מלכותן ותנשא מלכותו אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר [20]ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך ולא קללות [ג]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [21]נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנאמר [22]והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וגיזעו

מחליף

חַרְעוּ בְּמַיִם רַבִּים וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתוֹ: במדבר כד ז 20. וְלֹא אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כג ו 21. נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וּנְעָתָרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא: משלי כז ו 22. וְהִכָּה יְיָ אֶת יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יָנוּד הַקָּנֶה בַּמָּיִם וְנָתַשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לַאֲבוֹתֵיהֶם וְזֵרָם מֵעֵבֶר לַנָּהָר יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת אֲשֵׁרִים מַכְעִיסִים אֶת יְיָ: מלכים א יד טו

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ג מהלכות מ"מ הלכה ה ופ"י מהלכות תשובה הלכה ה ממ עמין יג טוש"ע י"ד ס' רמו סעיף כ:

תורה אור השלם

1. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דֵּעַת עֶלְיוֹן מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: במדבר כד טז
2. וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל בִּלְעָם הֲלוֹא אָנֹכִי אָתְנֵךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:
במדבר כב ל
3. וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יִבְקְשׁוּ לַאדֹנֵי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְתַעֲמֹדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנֵי הַמֶּלֶךְ:
מלכים א א ב כ
4. עַמִּי זְכָר נָא מָה יָעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב וּמָה עָנָה אֹתוֹ בִלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת יְיָ:
מיכה ו ה
5. מָה אֶקֹב לֹא קָבָה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם יְיָ:
במדבר כג ח
6. אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם:
תהילים ז יב
7. כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: תהלים ל ו
8. לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וְסֹגֹר דַּלְתְּךָ בְּעָדֶךָ חְבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם: ישעיהו כו כ
9. גַּם עָנוּשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל יֹשֶׁר: משלי יז כו
10. וַיַּשְׁכֵּם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב:
במדבר כב כא
11. וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים:
בראשית כב ג
12. וְגַם כֹּאוֹ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ לְבָרֵךְ אֶת אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר יִיטֵב אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְׁמֵךְ וְיַגְדֵּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסְאֶךָ וַיִּשְׁתַּחוּ הַמֶּלֶךְ עַל הַמִּשְׁכָּב: מלכים א א מז
13. תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרַךְ:
שופטים ה כד
14. וַיְהִי בְעַבְרָם וְאֵלִיהוּ אָמַר אֶל אֱלִישָׁע שְׁאַל מָה אֶעֱשֶׂה לָךְ בְּטֶרֶם אִלָּקַח מֵעִמָּךְ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וִיהִי נָא פִּי שְׁנַיִם בְּרוּחֲךָ אֵלָי:
מלכים ב ב ט
15. וְיִסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ בְּיַד משֶׁה: במדבר כז כג
16. וַיָּשֶׂם יְיָ דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר:
במדבר כג ה
17. מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: במדבר כד ה
18. כִּנְחָלִים נָטָיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר כַּאֲהָלִים נָטַע יְיָ כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם:
במדבר כד ו
19. יֵזֶל מַיִם מִדְּלָיו

מסורת הש"ס

ג) [כלכות ז. ע"ש ע"ז ד:], [ל"ל תוספתא], ג) [ל"ל שאילמלי ועיין תוספות מגילה כח.], ד) [ל"ל ומה תועה כח ועם ס' מלמד שכל תועה היתים לא זעם ס' כ"ש בכלכות ז. וקלא שיעי יש בע"ז ד: ע"ש], ה) [ל"ל תרנגולא], ו) פסחים כ: ערכין טו: סוטה כב: מו. הוריות י: גיטין כג.], ז) [ל"ל למאר ר' יוסי בר חונא כך אימא בהוריות י: ע"ש ועיין בגיטין כג: ובתוספות שם ד"ה בת בנו וכו' ללמד דוקא ע"ש ועיין סוטה מז.], ח) תענית כ., ו) ס"ל שבחיהם את הקב"ה, כ) [ל"ל ייטיב], ל) [במדבר כז], מ) [דברים כג].

לעזי רש"י

קירשת"א [קריסט"א]. ברבולת.

מוסף רש"י

שדאי להו ברטיבא. השלכתיו לרעות בתחו (ע"ז ד: ושם: שדאי ליה). **סוכנת.** לשון מחממת (שם). **מן השטים ועד הגלגל.** עד שחטאו על הגלגל שהפלתי לפניהם שוחניהם (שם). **כי רגע באפו.** שלמא דרגע אחת בחרי אפו. **בחלת שעי קמייתא.** (שם). כחמד מרגעי שלא שעות לחמומות שם). **סורייקי.** עוקי"ם לשון (ע"ז, כמו חוזיין, ולשון שמעאל קוריין לחזוי קוריקך (שם). **לאו אורח ארעא.** לכיון שעת זעמו (שם). **ארבעים ושתים קרבנות.** משנע מזמנות שערך בני מקומות ועל כל אחד ואחד העלה פר ואיל, שהם י"ד לכל מעמד ומעמד וג' פעמים י"ד עולין מ"ב, וקרבנותיו של בלק הוו שלא לשם מלוה (נזיר כג.). **ונעתרות.** לשון הפך, כדאמרינן במסכת סוכה (יד.) ויעתר לו, מה שעתר זה מהפך את התפוחה, פורק"ש בלע"ז, לי נמי נעמרות לשון ריכוי ויחוה, פורקי"ש בלע"ז, כמו העתרתם עלי דבריכם (תענית כ.).

מחליף. לימה שנקלך: היו עומד במקום מיס. והמי לכתיב [במדבר כד] כמרזים עלי מים שכינה היא דמתרה מיהו אמר כמרזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכינה אמרה עלי מים. וכן כולהו מפרש בגמרא בכתיב"ג. כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים ימלה בת קול [אמרה] נטיו. הוא אמר כגנות אמרה בת קול עלי נהר. הוא אמר כאהלים ימלה בת קול ואמרה נטע ס': **רוח דרומים.** קשה: **לא עמנו היים כאופה עלה.** שגור פרעה כל הכן הילוד היאורה) בתמיה ולמי היים כלנקמן: **ומי הושיבך לאל ומיחי עולם.** שעתידים ניך ליצב בלשכת הגזית והיינו דכתיב אימן מושבך) וכי בין מיחי עולם אתה יוצב מי הזקיקן לך: **שמחיה עלמו כשם אל.** עושה עלמו אלוה כמו פרעה ומיכס: לשון אחר **מי שמחיה עלמו.** כלומר מוי להס לאותן בני מדס שמחיין ומעדנין עלמן בעוה"ז ופורקין עול תורה מעל צוארס ומשמיין את עלמן: **משמו אל.** כשמשיס הקב"ס פדיון לעלמו) ומשלס גמול לגדיקים לעתיד לבא. כך שמעתי: **אוי לה לאומה שאתה אומלה.** אוי לה לאומה שאתה בוחן היומים שיעלה על דעתה לעכב ישראל) **מי מעיל לאום בין לניה וכו'.** לעכבן שלא יזדקקו זה לזה דמסוכן הוא. כלומר מי הוא שיכול לעכב את ישראל והקב"ה מכניסס: **ניים.** ספיעות גדולות כמו (ישעיה נג) ולי מדיר) של יעבדנו: **וניס מיד כתיס ואנו אשור רב ניבא אספיר.** דכתיס היינו מקום שממו כך: **עד אשור מקטל קטילי.** ומאשור ואילך משעבדי להו שעבודי ועניס מיד כתיס ואנו אשור. דקטלי להו וענו עבר דמשעבדי להן על אשור כתיס. רומיסק) כלומ' אותן חומות שהניח הקב"ה בניס עתידין להרוג את כל האומות עד אשור ומאשור ואילך מניחין אותן ומשעבדין בהס (ומניחין אותן). ולעתיד קא מיירי: **הן הגוי היו ולבני ישראל** לא גרסינן אלא ה"ג **הנני הולך לעמי לכה מיעלך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מביאי ליה.** שהניח עלה לגלך שנכנסו בה ישראל הן הגוי היו לבני ישראל בדבר גלעד): **ומולה קללתו בחברו.** וכן גלעם לא רלה לתלות שפלות זה בגלך שיהא הוא גרין לנקם עלה את מחלוף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים [1]וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו [6]דא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששחק נידון ביסורין ויתרו שברח [7]זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנאמר [2]ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב [3]ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים [4]וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה [5]וציס מיד כתיס אמר רב [8]ליבון אספיר וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שיעבודי [6]הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר [7]להם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שתים ושלש פעמים ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונה אצלה [9]ועדיין לא נאסר [10](יין [א] של עמוני ולא) יין של נכרים אמרה לו רצונך שתשתה כום של יין כיון ששתה בער בו אמר לה השמיעי לי הרציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' [7]המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שקוצים [11]באהבם [8]וישב ישראל בשטים [9]ר"א אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות [9]ותקראן לעם לזבחי אלהיהן רבי אלעזר אומר ערומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין מאי לשון רפידים [9]רבי אליעזר אומר רפידים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנאמר [10]לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער [11]שנא' וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב [11]וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען [12]ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם [ב] [9]ונאמר [13]וישב ישראל בארץ [9]נשן [14]ויקרבו ימי ישראל למות [15]וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו מדן ועד באר שבע כל ימי שלמה: מלכים א ה ה [16]ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המולך הוא באדום [17]ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בלעם מאי בעי התם א"ר יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיזן מיניה [18]ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא א"ר יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושילטי הואי אייתו לגברי נגרי הרגו

הימך יכשלו כה ישראל אלא כישראל תלה הכפלות לומר שהן נרימין נעלה שיכשלו כה בני מואב שלא מתקוף ידי מואב על ישראל והיינו דכתיב מאשר יעשה העם הזה לעמך. מ"ר. ל"א תולה קללתו בחברו שהלה הכתוב שהלה ומואב ולא רלה לכתוב כלפי ישראל כמו שאמר בלעם הרשע: **קלעים.** מהלים של קלעים כמו שעושין בשוקים: **בערכוס מואב מפר שנו.** שניל: כשהיה לומר לה ישראל כלי פשתן זה נכמה זקנה אומרת לו דמי שויו וילדה אומרת לו בפחות מכדי שויו וכן עושין עד ג' ולו עד ג' פעמים: **ברור לעלמך.** כל מכשיטין שאתה רולה: **נרלני.** נודות: **כוער בו.** שהיה משמכר וכוער בו ילר הרע: **פשמיעי.** הוי שומעת לתשמים: **פיעור.** כך היתה עבודתו של פעור שמתרזים לפניו: ס"ג **כלוס מבקשין ממך אלא פיעור והוא עושה ושוב אומרת לו כפור בפורס מעה רבך והוא עושה: ויזונו לבשת.** סרו מדרכיס והלכו אחר הבשת: **כאהבס.** ממון תמות אהבתם לזונות היו משוקיס שכופרין בהקב"ה: **ופקרמן.** בגופן. ותקרמן [משמע] לשון מקרה: **מאי רפידים.** **מיירי דלעיל מיפליגו** ניה ל"ל ור' יהושע בשמעות דשטים נקיט נמי רפידים דפליגי ניה בכי האי גוונא: **לא פשנו אכוס אל בניס.** להיטיב להס: **מפני רפיון ידים.** של תורה ומלות ומכי נמי רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק: **שכר כ"ד אלפים מישראל.** שהרגו בעלמו הלך ליטול מגלק ומוקני מדין: **נמלא שכע קרני.** כך בלעם שאל שכר ונהרג: **נזו מיניס.** תמכו ממנו: **בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב.** ההוא קרא ניהושע כתיב: **ובלסוף.** שמתן עיניו לקלל את ישראל ניטלה ממנו נבואה ועשה קוסם: **מפגני ושילטא בוזי.** מתת סגניס ושרים היתה: **ליין לנכרא** ג) **נגר.** זימה למוסכי תכל ספינה. ל"ג נגרי מכשיס:

הרגו

1. וְיֶרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ: במדבר כד כא
2. וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׁוֹכְתִים הַמָּה הַקֵּינִים הַבָּאִים מֵחֲמַת אֲבִי בֵית רֵכָב: דברי הימים א ב נה
3. וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בַּנֶּגֶב עֲרַד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב אֶת הָעָם: שופטים א טז
4. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר אֲשׁוּר מִי יִחְיֶה מִשָּׂמוֹ אֵל: במדבר כד כג
5. וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ עֵבֶר וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד: במדבר כד כד
6. וְעַתָּה הֲנֵנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכָה אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמֶּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: במדבר כד יד
7. כִּי מֵעֻבָּרִים בְּמִדְבָּר מֵצְאתִי יִשְׂרָאֵל כְּבִכּוּרָה בתאנה בְּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֲבוֹתֵיכֶם הֵמָּה בָּאוּ בְּעַל פְּעוֹר וַיָּזֹרוּ לַבֹּשֶׁת וַיִּהְיוּ שִׁקּוּצִים כְּאַהֲבָם: הושע ט י
8. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב: במדבר כה א
9. וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לֵאלֹהֵיהֶן: במדבר כה ב
10. מִקּוֹל שַׁעֲטַת פָּרְסוֹת אַבִּירָיו מֵרֶעֶשׁ לִרְכְבּוֹ הֶמּוֹן גַּלְגִּלָּיו לֹא הִפְנוּ אָבוֹת אֶל בָּנִים מֵרִפְיוֹן יָדָיִם: ירמיהו מז ג
11. וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: בראשית לז א
12. אֵלֶּה הֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם: בראשית לז ב
13. וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד: בראשית מז כז
14. וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: בראשית מז כט
15. וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִדָּן וְעַד בְּאֵר שָׁבַע כֹּל יְמֵי שְׁלֹמֹה: מלכים א ה ה
16. וַיָּקֶם יְיָ שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֶת הֲדַד הָאֲדֹמִי מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא בֶּאֱדוֹם: מלכים א יא יד
17. וְאֵת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע חֲמֻשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב: במדבר לא ח
18. וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב אֶל חַלְלֵיהֶם: יהושע יג כב

הגהות הגר"א

[א] גמ' של עמוני ולא יין. נמחק: [ב] שם ונמלכו. נמחק:

מוסף רש"י

ברכן בארז. כלמרזים עלי מים (תענית כ:). ארז זה אינו עומד במקום מים. ומ"ג דכתיב בקנה כמרזים עלי מים, הכוח לפי כלעם קאמר ניה, דבלעם אמר כלמרזים והמלוך הסיבו עלי מים, וכן כולהו, דבלעם אמר כנחלים, דזימנין מתיבשין, וקאמר ניה המלוך נטיו, דמין יכיפין לעולם, והיינו דכתיב והפוך ה' מלוכך לך את הקללה לברכה, על ידי מלוך, שהשיבו על ידי מלוך (שם). אפילו כל הרוחות. שאין קשות (שם). רוח דרומית. היא קשה, כלמרגין (ב"ב כה:) שלמלה כן כך מתעמידים אין כל כלים יכולה לעמוד בפניה, שאמר המקיעך יאבר כן יפרס כשפיו למימן (שם). לא היית עמנו באותה עצה. הלא אתה עמי היית בעלת הכה נתחכמה לו ועמה מתיעצת בלימן ומעמן של ישראל (במדבר כד כא). באותה עצה. דנתחכמה לו (סוטה יא.). ישובי יעבץ. מלמידי יעבץ, יעבץ מדס גדול בתורה היה, כדכתיב (דכה"י ד) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני והרביתי את גבולי ותלמידים וגו' ויבא אלהים את אשר שאל (סוטה יא. ע"פ תמורה סז:). ועדיין לא נאסר יין כו'. דמ"ח דבר דתלמידי שמאי והלל הוא (חולין ד:). בדברי שטות. לזנות אל בנות מואב (ככורות ה:). ערומות פגעו בהן. ותקרמן מלשון גופן היה פוגע בהן (שם). בעלי קריין. ולמן מקרה הוא (שם). שריפו עלמן מדברי תורה. לפיכך נה עליהם עמלק (שם).

[1]הרגו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק א"ל ההוא מינא לר' חנינא מי שמיע לך בלעם בר כמה הוה א"ל מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב [2]אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע א"ל שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה א"ל מר בריה דרבינא לבריה בכולהו לא תפיש למדרש לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה כתיב [3]דואג וכתיב [4]דויג אמר ר' יוחנן בתחילה יושב הקב"ה ודואג שמא יצא זה לתרבות רעה לאחר שיצא אמר ווי שיצא זה (סימן גבור ורשע וצדיק חיל וסופר) א"ר יצחק מאי דכתיב [5]מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום אמר לו הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום וא"ר יצחק מאי דכתיב [6]ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי אמר לו הקב"ה לדואג הרשע מה לך לספר חוקי בשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם ותשא בריתי עלי פיך אמר ר' אמי אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב [7]ויראו צדיקים ויירא ויראו ועליו ישחקו בתחילה יראו ולבסוף ישחקו וא"ר יצחק מאי דכתיב [8]חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ימות דואג אמר לו חיל בלע ויקיאנו אמר לפניו מבטנו יורישנו אל וא"ר יצחק מאי דכתיב [9]גם אל יתצך לנצח אמר הקב"ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח [10]מאי דכתיב יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה אמר הקב"ה לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה אמר לפניו יחתך ויסחך מאהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה וא"ר יצחק [11]מאי דכתיב [12]איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר [13]א"ר ארבע מאה בעיי' בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר [ולא אפשט להו חד] אמר רבא רבותא למבעי בעיי [14]בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן טובא [15]בעוקצין וכי הוה מטי רב יהודה [16]א אשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה [17]ב זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרא ואנן צוחנין ולימא דמשגח בן אלא הקב"ה ליבא בעי דכתיב [18]וה' יראה ללבב אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא [הוו] סברי שמעתא מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא אלא דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא דכתיב [19]סוד ה' ליראיו א"ר אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנא' [20]הוא ימות באין מוסר ורוב אולתו ישגה רב (אשי) אמר נצטרע שנאמר [21]הצמתה כל זונה ממך כתיב התם [22]לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין [23]ותנן [24]אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה (סימן שלשה ראו וחצי וקראו) א"ר יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי בנסיות ובבתי מדרשות [25](א"ר) יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול ואחיתופל בימי דוד וא"ר יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תניא נמי הכי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם [26]כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש וא"ר יוחנן בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חבירו ולבסוף קראו תלמידו בתחילה [27]קראו רבו [28]ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי וא"ר חבירו [29]אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ולבסוף קראו [30]תלמידו [31]גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל

[1] ר"ע ישיבות מיכא כתיב מתא דגמרי מסכת עוקצין (תענית כד:). שליף מסאני. משוס עיגוי (שם). אין בין מוסגר ומוחלט. אין מלורע מוסגר למלורע מוחלט, לאחר שכלו ימי הסגר ונלאה בו מימי עומאתה נאמרין בו, אלא פריעה ופרימה. כנגדו יהיו פרומים ולאשו יהיה פרוע (מגילה יח:). לא יחצו ימיהם. תני יתיו של מדם שלשים וחמש, דכתיב (תהלים ג) ימי שניתיו כסה שבעים שנה (לעיל עט:). ואתה אנוש כערכי. משוב כמותי, מיודעי. חכם שלי, כמו (דברים ח) אנשים חכמים ויודעים (אבות פ"ו מ"א).

א [מיי' פ"ט מהל' טומאת מוקלין הל' ג]:
ב [מיי' פ"ג מהל' טומאת מוקלין הל' טו]:
לא ג מיי' פ"י מהל' טומאת לרעת הל' י:

מוסף רש"י

ששוקל כל קלים וחמורים. לדרוש קל מחמור וחמור מקל לפי המקומות של קל ומומר (חגיגה טו:). **במגדל הפורח באויר.** י"מ שדומין גוזבה של ל"ד ווזוקין בו כל זמת, וי"מ מגדל דוד הפלגה, ולי נראה מגדל הפתוח לאויר גרמיק, והן מהלכות אהלות, מגדל של עץ שקורין מסטי"ר ועומד בפתח ופתחו פתוח לנקעה או לאהל שהוא אויר, במסכת אהלות (פ"ד מ"ח) יעשה מעשה מגדל העומד באויר (שם). **כולי תנויי בנזיקין.** לא היו גלוליס בכל גמרא של ד' סדרים אלא בתלמוד בבי שלנו (ברכות כ.) אלו: למודם לא היה גדול אלא בסדר נזיקין (תענית כד:). **האשה שכובשת ירק בקדירה.** במסכת טהרות היא בפרק בתי, גבי יודע מיירי, דקי"ל (עוקלין פ"ג מ"ט) כל יודע הטולכין אם נגעה טומאה בהן נטמא גם החולל לגרוף לידות, דיד מכנים ומולים, כדאמרינן בהעור והרועע (חולין קיח.) מכל האוכל לגרות לידות וקמני התם אשה שהיא טובלת ירק לידיה שלהן טהורין, דכשהיא עוסקת אותם לידות משתבדות ואי אפשר ליטול הילקות לידות שלהן, שאותו הילקות נידות שלהן, היא מחמת כבישה. טובלת, שו"ע בלע"ז, עוקרת אלא המעקה שלהן ויבשו, דלך אשה בכך טובלת ירק מחמת שיאמתו לזמן מרובה. **טהורים.** שהרי לא נגעה בהן טומאה, דמו לא חזי למיכל כיח יד (שם) שמוקלין ויחים עם העלין כדי לאחזן בהן, דהוו להו עלין יד ליחים להכיל להם טומאה. כדאמרינן שהיד מגיע טומאה על האוכל, ואם כבשן בטרפיהן נחוץ בטלה טובת ידן מן העלין, לפי שהכבישה מרקמתן ומיבכבתן ואינן לאחזן שוב לאחוז בהן (ברכות כ:). **הויות דרב ושמואל.** לומר טעם המצוות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי מתקשין בהן בכל הגמ' (שם) ולא: עומק גדול, ולא הוה נהיליה ליה (תענית כד:). **תלת סרי מתיבתא.** ג"י פנים יש בירושלמי מעשה ובפרישת של שאה סדרים ומסכת עוקלין גם היא ג"י פנים, כגון שמצא רבי ור' חייא ומצאו כך קפרא ורוי ואמא דבי שמואל, וכתי אתמרין נמס' נדרים (מא.). **רבי מתני הלכתא כי"ב פנים** (ברכות כ:) לא: י"ג ישיבות מיכא כתיב מתא דגמרי מסכת עוקלין (תענית כד:). שליף מסאני. משוס עיגוי (שם). אין בין מוסגר ומוחלט. אין מלורע מוסגר למלורע מוחלט, לאחר שכלו ימי הסגר ונלאה בו מימי עומאתה נאמרין בו, אלא פריעה ופרימה. כנגדו יהיו פרומים ולאשו יהיה פרוע (מגילה יח:). לא יחצו ימיהם. תני יתיו של מדם שלשים וחמש, דכתיב (תהלים ג) ימי שניתיו כסה שבעים שנה (לעיל עט:). ואתה אנוש כערכי. משוב כמותי, מיודעי. חכם שלי, כמו (דברים ח) אנשים חכמים ויודעים (אבות פ"ו מ"א).

סרגו על חלליהם. מיתות הרבה משמע שחלשותו והניחו שם מתת הקליעה ומתו רחשו ונפל לתוך הפח. תלייה היינו חנק מחיכת הלשון כרג כשנפל לארץ סקילה כשנפל לאור היינו שריפה: **כר תלתין ותלת.** ור"ח גיס ליה דר' סימאי דאמר לעיל (ע"ש) שחשה היו בחותה עלה דפרעה בלעם ואיוב ואמרו בלר' סימאי בלעם היה יותר מן מחתים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מלריס עד שחלמה מדין היה בלעם: **חגירא.** תרגום של פיפס: **כד קטל יפיה פנחס ליסטאה.** שר בלעם ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו: **כתובו.** מלכיס והדיוטות: **לא ספים ומדרוש.** לגנאי: **לכר מבלעם.** לכל מה דמשכחת ליה לגנאי דרוש: **(שמא יגיה זה לאחרים רעה) לאחר שיגיה לאחרים רעה אמר ווי.** לכך כתוב דויג: **ג"ל הקב"ה לדואג והלא גבור אתה כתורה למה תתהלל.** לספר לשון הרע על דוד: **לא חסד קורה עליך.** לא מכס בתורה אתה דכתיב (משלי לא) ותורת חסד על לשונה: **מרגיזים.** שהרג נוב: **עלי פיך.** ולא בלבי: **בחלקי יירלו.** הלדיקים היו ירלים שלא יאמר אדם ממעשיו של דואג שהולך ומוטל ומגלגל: **ולבסוף.** כשאמת בחלי ימיו ושב אצל גמוליו כראשו ישחקו: **חיל בלע ויקיאנו.** המתן עד שתשכח תורתו: **אמר לפניו ומבטנו יורישנו אל.** אל תמתין לו עד שתשכח אלא מהר ותסכיחנו: **כי מדרשא.** מאהל זה בית המדרש: **ושרשך מארץ חיים סלה.** שורש שלו תכשח מארץ חיים אלא להיות ליה בנין רבנן: **כל מוסיפ שכובשה.** שהיה בקי בהסיקות ויתירות: **שוקל קלים וחמורים.** שהיה בקי בהסיקות ויתירות: **כמגדל הפורח באויר.** מתא עלויה שמעלה מן הלמ"ד מפני מה כפופה למטה. לשון מ"ר מפי השמועה. ל"ג במגדל הפורח באויר שהכתוב נותן לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל שם הוא טמא שם נאו. ל"ג ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר לעשות כיסוף להעמיד מגדל באויר כגון שלא מאות הלכות בעטיעות קשופין דמתרן בפירקין לעיל (דף סמ.). ולמורי נרמה דה"ג שלא מאות הלכות במגדל העומד [באויר] ומשנה אחת בהלכות (פ"ד משנה ח) דמשמעי דהכי מגדל העומד באויר וטומאה בתוכה כלים שבתוכו טמאים וכן נרמה לר': **רכובה למכעה בעיי.** וללמוד תורה רחמנא לגא בעי להה בעי דרב יהודה כולהו מנויי בסדר זיקין היה כל הגמרא שלהן לא הוה אלא בסדר נזיקין שלא היו מרבין כל כך [לדרוש]: **האשה שכובשה ירק בקדירה.** לא מסכתא במסכת עוקלין: **שכובשה ירק.** בחומץ או בציר טהורים למין מקבלין טומאה ע"י עוקלין אלא גבא טומאה בשכרו העלין טהורין שלין נעשין יד לעלין מאחר שכבשה שלין מניחין לשם אלא למרלה: **וישים שכבשן בטרפיהן.** אימא במסכת עוקלין (פ"ג מ"ג): **טרפיהן.** עלין שלהן טהורין הזיתים שלין נעשין לשם בית יד להכניס לשם טומאה: **הויות דרב ושמואל קא טוענא:** הלא הוה ידע מאי טוענא הן טהורין: **שליפר מסיכתא.** י"ג ישיבות שלמו עוקלין כולן במסכת עוקלין ויודעין אותה יפה ואפי' הכי בשם[ב] היו מסיקים יותר ממנו דאלו רב יהודה כו': **לא סבירי.** לא היו יודעין הלכה לפרשה כמקנה בטעמא: **הלא סלקא להו שמעתא כו'.** שלא זכו לקבוע הלכה כמותן: **ומפרגמינן להלופין.** ואנן תנן לשון תלוטין גבי מלורע: **תלופי.** היינו רבי: מוכל

[1] ר"ע ישיבות מיכא כתיב מתא דגמרי מסכת עוקלין (תענית כד:). שליף מסאני. משוס עיגוי (שם). אין בין מוסגר ומוחלט. אין מלורע מוסגר למלורע מוחלט, לאחר שכלו ימי הסגר ונלאה בו מימי עומאתה נאמרין בו, אלא פריעה ופרימה. כנגדו יהיו פרומים ולאשו יהיה פרוע (מגילה יח:). לא יחצו ימיהם. תני יתיו של מדם שלשים וחמש, דכתיב (תהלים ג) ימי שניתיו כסה שבעים שנה (לעיל עט:). ואתה אנוש כערכי. משוב כמותי, מיודעי. חכם שלי, כמו (דברים ח) אנשים חכמים ויודעים (אבות פ"ו מ"א).

תורה אור השלם

1. ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב אל חלליהם:
יהושע יג כב
2. ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:
תהלים נה כד
3. ושם איש מעבדי שאול בייום ההוא נעצר לפני יי ושמו דואג האדומי אביר הרעים אשר לשאול:
שמואל א כא ח
4. ויאמר המלך לדויג [לדואג] סב אתה ופגע בכהנים ויסב דויג [דואג] האדומי ויפגע הוא בכהנים וימת ביום ההוא שמנים וחמשה איש נשא אפוד בד:
שמואל א כא ח
5. מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום:
תהלים נב ג
6. ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך:
תהלים נ טז
7. ויראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו:
תהלים נב ח
8. חיל בלע ויקאנו מבטנו יורישנו אל:
איוב כ טו
9. גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה:
תהלים נב ז
10. לבך יהגה אימה איה ספר איה שוקל איה ספר את המגדלים:
ישעיהו לג יח
11. ויאמר יי אל שמואל אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו כי לא אשר יראה האדם כי האדם יראה לעינים ויי יראה ללבב:
שמואל א טז ז
12. סוד יי ליראיו ובריתו להודיעם:
תהלים כה יד
13. הוא ימות באין מוסר ורוב אולתו ישגה:
משלי ה כג
14. כי הנה רחקיך יאבדו הצמתה כל זונה ממך:
תהלים עג כז
15. והארץ לא תמכר לצמיתת כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי:
ויקרא כה כג
16. ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי:
תהלים נה יד
17. אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש:
תהלים נה טו
18. גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל עלי עקב:
תהלים מא י

[a] ועי' הטעמים בע"ז, [b] [מגיהה טו:], [c] ג"ל ס"ב [עוקלי' פ"ב מ"ג], [d] מגילה מ: ערכין טו:, [e] [ג"ל ומתר ר'], [f] לעיל פט:, [g] [אבות פ"ו מ"ג], [h] ניקוט מ"ב סוף רמז תשמח הגירסא ולנפוף קרחו פיס, [i] [שמות פ"ו], [j] [ויקרא כ"ח], [k] ר"ש מ"ו, [l] נפ"ת: הס.

אוכל לחמי הגדיל עלי עקב אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי אמר לפניו רבש"ע בחנני ונסני שנאמר [1]בחנני ה' ונסני וגו' אמר מינסנא לך ועבידנא מילתא בהדך דלדידהו לא הודעתינהו ואילו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערוה מיד [2]ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו' אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה [6]אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלתא אתא שטן אידמי ליה כציפרתא פתק ביה גירא פתקה לחלתא איגליה וחזייה מיד [3]וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה ותשב אל ביתה והיינו דכתיב [4]בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי אמר אביי זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא דרש רבא מאי דכתיב [5]למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור נדדתו דרש רבא מאי דכתיב [6]לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא [7]זכי למריה דרש רבא מאי דכתיב [7]כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד משמשת ימי בראשית אלא שבאה [8]אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה [7]דרש רבא מאי דכתיב [8]ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין [9]בארבע מיתות ב"ד פוסקין ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא אמר רב יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר [9]יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר [10]ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא ע"ז שנאמר [11]והוא צלמא רישיה די דהב טב והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא אמר מאי טעמא קנסיבת יפת תואר א"ל יפת תואר רחמנא שרייה א"ל לא דרשת סמוכין דסמיך ליה [12]כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע [13]שגיאות מי יבין [א"ל] שביקי לך ומנסתרות נקני שביקי לך גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך אל ימשלו בי [א] אז איתם דלא לישתעו בי רבנן שביקי לך [ב] ונקיתי מפשע רב [1]שלא יכתב סרחוני אמר לו א"א ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר [14]ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כולה עאכ"ו ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו [15]היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה א"ל כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורין קבל עליו [11]אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב [16]תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין נסתלקה הימנו שכינה דכתיב [17]השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו ממנו סנהדרין דכתי' [18]ישובו לי יראיך וגו' ששה חדשים מנלן דכתי' [19]והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון

[1] בְּחָנֵנִי יְיָ וְנַסֵּנִי צָרְפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי:
תהלים כו ב
[2] וַיְהִי לְעֵת הָעֶרֶב וַיָּקָם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכָּבוֹ וַיִּתְהַלֵּךְ עַל גַּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיַּרְא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגָּג וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מַרְאֶה מְאֹד:
שמואל ב יא ב
[3] וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיִּדְרֹשׁ לָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר הֲלוֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי:
שמואל ב יא ג
[4] בְּחַנְתָּ לִבִּי פָּקַדְתָּ לַיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל יַעֲבָר פִּי:
תהלים יז ג
[5] לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בְּיֵי חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי נודִי הַרְכֶם צִפּוֹר:
תהלים יא א
[6] לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ:
תהלים נא ו
[7] כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד:
תהלים לח יח
[8] וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֱסְפוּ עָלַי נְכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא דָמּוּ:
תהלים לה טו
[9] יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל לַיְלָה מִטָּתִי בְדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה:
תהלים ו ז
[10] וַיְהִי דָוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לֵאלֹהִים וְהִנֵּה לִקְרָאתוֹ חוּשַׁי הָאַרְכִּי קָרוּעַ כֻּתָּנְתּוֹ וַאֲדָמָה עַל ראשו:
שמואל ב טו לב
[11] הוּא צַלְמָא רֵאשָׁהּ דִּי דְהַב טָב חָדוֹהִי וּדְרָעוֹהִי דִּי כְסַף מְעוֹהִי וְיַרְכָתָהּ דִּי נְחָשׁ:
דניאל ב לב
[12] כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:
דברים כא יח
[13] שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי:
תהלים יט יג
[14] אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ:
במדבר יג טז
[15] הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה:
משלי ו כז
[16] תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין:
תהלים נא ט
[17] הָשִׁיבָה לִי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי:
תהלים נא יד
[18] יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ:
תהלים קיט עט
[19] וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים:
מלכים א ב יא

אוכל לחמי. לומד תורתי: שפך משכבו של לילה לשל יום. שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע ממשמים ולא יהרהר אחר אשה כל היום: ונסבלמה ממנו [הלכה]. שהמשביע אבדו במשמים רעב ומרעיב תאוה: ס"ג מהלך על גג המלך ולא גרסינן והייגו: חלפא כוורת: פקיק [ביה] גירפא. כלומר שהכה ושברה. ל"ג פתחה שברה ופתחה: מקדמיה מטומאתה. תחתה שעה פקק טומאתה ולא נח עליה כשהיא נדה: פקדת לילה. על מעשה לילה פקדתני אם תוכל לעמוד בנסיון של דבר עבירה: לצרפני כל הממה. תשבח לצרפני ולא מצאתני נקי: (זמותי כל יעבר פי) ליכו זממ נפל. מי יתן והיה בפי רשן ע) ותפשר לעכב את דברי שלא תומר דבר זה [שלו] בחנני: סר שבכם. מלך שלבכם: צפור נדדתו. דעל ידי לפור נטרד כדאמר לקמן ליה כלפור: למריה. העבד נאמו לאדוניו בתוכחתו: כי אני לצלע נכון. תותו לצע היה נכון לי: שאכלה פגה. שקפץ את השעה ליקח ע"י עבירה: נאספו עלי נכים. בעלי תומין כמו פרעה נכה (מלכים ב כג). והיו מלעיגים עלי ואני בלא יודע. ל"ג ולא ידעתי לא הייתי יודע כשמלעיגים כלומר פתאום בא עלי תותו עון שלא ידעתי (עד) שניתן פתחון פה לבייתני: הכי גרסינן בשעה שעוסקין במיתות בית דין מומרים הכא על עסק איש מיספו וכו': י"ח עונות. ל"ת נגיו שלא לעגלן: בארבע מיתות. תפילו

[4] בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא דרש רבא מאי דכתיב [5] למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור נדדתו דרש רבא מאי דכתיב [6] לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא [7] זכי למריה דרש רבא מאי דכתיב [7] כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד משמשת ימי בראשית אלא שבאה [8] אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה [7] דרש רבא מאי דכתיב [8] ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין [9] בארבע מיתות ב"ד פוסקין ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא אמר רב יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר [9] יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר [10] ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא ע"ז שנאמר [11] והוא צלמא רישיה די דהב טב והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא אמר מאי טעמא קנסיבת יפת תואר א"ל יפת תואר רחמנא שרייה א"ל לא דרשת סמוכין דסמיך ליה [12] כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע [13] שגיאות מי יבין [א"ל] שביקי לך ומנסתרות נקני שביקי לך גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך אל ימשלו בי [א] אז איתם דלא לישתעו בי רבנן שביקי לך [ב] ונקיתי מפשע רב [1] שלא יכתב סרחוני אמר לו א"א ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר [14] ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כולה עאכ"ו ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו [15] היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה א"ל כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורין קבל עליו [11] אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב [16] תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין נסתלקה הימנו שכינה דכתיב [17] השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו ממנו סנהדרין דכתי' [18] ישובו לי יראיך וגו' ששה חדשים מנלן דכתי' [19] והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון

בחברון

הגהות הגר"א

[א] גב' גז מיתם נמחק (ועי' רס"י): [ב] שם נקיתי מפשע רב. נמחק. וג"כ גז מיתם (וכל גירסת רבינו נגמ' כ"ה בע"י):

מוסף רש"י

אבר קטן יש באדם. גוייד גיד, משביעו. במשמים, רעב. גופו מסר כח וכעב לעת זקנה, מרעיבו שבע. נכח שלם (סוכה נב:). ובצלעי. בשביל שאשתי זו, שמתחלה מטתאי בה, כמו (בראשית ב) ויבן את הצלע, קרעו ולא דמו. שם קלעוני לא מצאו לס (ב"מ נט:).

ס) [סוכה נב:], כ) נד"י כפייה, ג) י"ג עליו, ד) ב"מ נט. ע"ש, ה) נ"ל בתהלים ונעגעים, ו) [עי' היטב יומא פו:], ז) [יומא כב:], ח) [ל"ל ויתהלך], ט) ל"ל ותפשר,

עין משפט
נר מצוה

קז: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

מסורת הש"ס

בחברון מלך שבע שנים ושמה מדשים. מלהכת מחזיב להו ובמידר קרא לה מחזיב להו ס"מ לה היה מלכותו שלימה שנמלטרע לותן ו' מדשים: **ס"ג אכל בחיי כנך אני מודיע** ולה גרסינן **לך: כ"ד רננות.** בין תפלה תחנה ורינה מיכה כ"ד: **וילך אלישע דמשק להיכא זוב: שונאכם.** מגלהת מתכת בלה נגיעה בעין לותה שלועזין קלחמים"ה בלע"ז ועל ידי לותה מבן העמיד עגליס של ירבעם בתוויר: **רבנן דחה מקמיה.** התלמידים דחה מיפיבתו של מליפע: **לך ממנו.** מכלל דעד המידתה לה היה לך: **הואל וקח.** השבע שמליפע שלמך: **ויפלר בו.** גחזי: **הטח לקחה לם הכסף והבגדים וגו'.** שמנה דבריס קל מחזיב בהלי קרל: **וגחזי מי שקל כולי האי.** מעמען כסף ובגדים הוה דשקל לכתיב וילך ככריס וגו': **לוסף שטה.** היה מליפע עוסק בפרק שמונה שרלים למר לו הגיע עת ליטול שכר פרק שמונה שרלים שעסקתי וכו' ולהכי כתב בהלי קרל שמנה דבריס כנגד לותו פרק כלומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מעמען שכור לתה לקנות דבריס הללו להיותם לך שכר שמונה שרלים: **ילר.** תלותו לם מרחיקה ממנו לגמרי ממעט יחיבת עולם ולם מקרבה לגמרי בת לידי ליסור שלינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה: **תיוב ולשה.** דעתן קלה ולם מדמה לותם מטרדן מן העולה: **תלה.** חד. תליו תרי. **בעת רחמי דלהו לוסף.** כלי שיהל פנלי לגניו לבת כל לחד ולחד ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון שרולין שנפל למטה יודעין שימות ומתקבלין ובלן: **מתפת.** מתרפל: **מתני' לל ידון רוחי לל דין ולל רות.** שלין עומדין בדין ולין להם רוח להיות עם הלדיקים שיש להם חלק: **ויפץ ה' לוסף ומשם הפילם.** ויפץ] בעולם הזה ומשם הפילם בעולם הבל: **אלו ואלו.** מנשי דור המבול ואנשי סדום ובמדמ פליג ר' נחמיה:

רשעים

בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים וכתיב [1]בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים וגו' והני ששה חדשים לא קחשיב ש"מ נצטרע [2]אמר לפניו רבש"ע אמר לי על אותו עון מחול לך [3]עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני א"ל בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך [4]בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכנים ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה אמר [5]שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור גבור מלחמה ונאמר [6]שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' [7]אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו העון גחזי דכתיב [8]וילך אלישע דמשק להיכא אזל [9]א"ר יוחנן שהלך להחזיר גחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך [10]אחטוא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מברזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך וא"ד רבנן דחה מקמיה שנאמר [11]ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה [נא] המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד השתא לא הוו (פיישי) [צר] [12]תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידים [13] גחזי דכתיב [14]ויאמר נעמן הואל [15]וקח ככרים (ויפצר) [ויפרץ] בו ויצר ככרים כסף וגו' ויאמר אליו אלישע מאין גחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים נעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרה ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא ישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא א"ל זיל טבול בירדן א"ל אחוכי קא מחייכת בי אמרי ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מינה זיל נסי אזל וטבל בירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקיט לא צבי לקבולי מיניה גחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה א"ל רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג: [16]וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר ר' יוחנן גחזי ושלשה בניו: [17]רבי יהושע בן פרחיה מאי הוא כדקטלינהו ינאי מלכא לרבנן אזל רבי יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים כי הוה שלמא שלח לי' שמעון בן שטח מיני ירושלים עיר הקודש ליכי אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרוי בתוכך ואנכי יושבת שוממה קם אתא ואתרמי לי' ההוא אושפיזא עבדו לי' יקרא טובא אמר כמה יפה אכסניא זו אמר לי' רבי עיניה טרוטות אמר לי' רשע בכך אתה עוסק אפיק ארבע מאה שיפורי ושמתיה אתא לקמיה כמה זמנין אמר לי' קבלן לא הוה קא משגח ביה יומא חד הוה קא קרי קריאת שמע אתא לקמיה סבר לקבולי אחוי לי' בידיה הוא סבר מידחא דחי לי' אזל זקף לבינתא והשתחוה לה אמר ליה הדר בך אמר ליה כך מקובלני ממך כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה: [18]ואמר מר ישו הנוצרי כישף והסית והדיח את ישראל [19]: תניא [20]א"ר שמעון בן אלעזר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת [21]ת"ר ג' חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו [שנא' [22]ואלישע חלה את חליו וגו'] [23]עד אברהם לא היה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם [24]בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר [25]ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר [26]ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש [27]דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנא' ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו [28]: **מתני'** דור המבול אין להם חלק לעוה"ב ואין עומדין בדין שנא' [29]לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [30]ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ [31](וכתיב ומשם הפיצם) ויפץ ה' אותם בעוה"ז ומשם הפיצם ה' לעולם הבא אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנא' [32]ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא אבל עומדין בדין ר' נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר [33]על כן לא יקומו

רשעים

תורה אור השלם

1. בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ עַל יְהוּדָה שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה:
שמואל ב ב ה

2. עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי אַתָּה יְיָ עֲזַרְתָּנִי וְנִחַמְתָּנִי:
תהלים פו יז

3 שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה:
תהלים כד ז-ח

4 שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְשָׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:
תהלים כד ט-י

5. יְיָ אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ:
דברי הימים ב ו מב

6. וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֱלֹהִים עַד הֵנָּה:
מלכים ב ח ז

7. וַיֹּאמְרוּ בְנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ:
מלכים ב ו א

8. וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם וַיִּפְרָץ בּוֹ וַיִּצֹר כִּכָּרַיִם בְּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים וַיִּתֵּן אֶל שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו: וַיָּבֹא אֶל הָעֹפֶל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּפְקֹד בַּבָּיִת וַיְשַׁלַּח אֶת הָאֲנָשִׁים וַיֵּלֵכוּ: וְהוּא בָא וַיַּעֲמֹד אֶל אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע מֵאַיִן גֵּחֲזִי וַיֹּאמֶר לֹא הָלַךְ עַבְדְּךָ אָנָה וָאָנָה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ הָעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וְכָרְמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת:
מלכים ב ה כ-כו

9. וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד מָתְנוּ:
מלכים ב ז ג

10. וְאֶלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ וְיוֹרֵד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּבְךְּ עַל פָּנָיו וַיֹּאמַר אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו:
מלכים ב יג יד

11. וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל:
בראשית כד א

12. וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם:
בראשית מח א

13. וַיֹּאמֶר יְיָ לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:
בראשית ו ג

14. וַיְפֵץ יְיָ אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:
בראשית יא ח

15. וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד:
בראשית יג יג

16. עַל כֵּן לֹא יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים:
תהלים א ה

לב א מיי' פ"ד מהל' תשובה הלכה ג:

תוספות רש"י

כו (אבות פ"ה מ"י"ח). **אבן שואבת.** שמגנבת את המטבע מן המלך ומעמידתו בחוץ, וע"י לותו אבן העמיד את העגלים של ירבעם בחוץ (שבת פ"ב ע"ב). **רבנן דחה מקמיה.** דיחה היה את התלמידים מפני שלינה בהיוב לפניו, דכתיב (משלי כה) לחסד עשוק כיסא המלכות לשר עולם שיהל מוכיח את דוד לתני ויפתחהו כדי להודיע לכל העולם שמחל עון של בת שבע (מו"ק ט. מכת"י). **עשרים וארבעה רננות.** נגותה תפלה דויעמוד שלמה מיכה כ"ד בין תפלה לזה ומנמה, ומלן דמפרש כ"ד רננות היינו בין י"ח בברכות ושבה דתעניות, אינו מלין טועה, דתפלת י"ח תלכי בימי שלמה לין מתקן, ועוד דלמר בתפלת השמר (ברכות כט.) בהדיל הני כ"ד דתעניות כנגד מי, ל"ל תניל (לפניהו ר' תלבו) כנגד כ"ד רננות שלמר שלמה, ללמל כ"ל רננות ללו היינו כ"ד ברכות דתעניות (מו"ק ט. מכת"י וכנ"ל שבת שם). **שונאי דוד.** משפתת שלול, שתעי ובילפ כו (שבת שם). **החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.** שלל יפה הוא נגן עדן (תלמידיו נגיהנם, שנלמר (משלי כח) לחלס עשוק כיסא בפס עד עד בור יוסף שלל יתמכו

בלכרון מלך שבע שנים ושמה מדשים. מלהכת מחזיב להו ובמידר קרא לה מחזיב להו ס"מ לה היה מלכותו שלימה שנמלטרע לותן ו' מדשים: **ס"ג אכל בחיי כנך אני מודיע** ולה גרסינן **לך: כ"ד רננות.** בין תפלה תחנה ורינה מיכה כ"ד: **וילך אלישע דמשק להיכא זוב: שונאכם.** מגלהת מתכת בלה נגיעה בעין לותה שלועזין קלחמים"ה בלע"ז ועל ידי לותה מבן העמיד עגליס של ירבעם בתוויר: **רבנן דחה מקמיה.** התלמידים דחה מיפיבתו של מליפע: **לך ממנו.** מכלל דעד המידתה לה היה לך: **הואל וקח.** השבע שמליפע שלמך: **ויפלר בו.** גחזי: **הטח לקחה לם הכסף והבגדים וגו'.** שמנה דבריס קל מחזיב בהלי קרל: **וגחזי מי שקל כולי האי.** מעמען כסף ובגדים הוא דשקל לכתיב וילך ככריס וגו': **לוסף שטה.** היה מליפע עוסק בפרק שמונה שרלים למר לו הגיע עת ליטול שכר פרק שמונה שרלים שעסקתי וכו' ולהכי כתב בהלי קרל שמנה דבריס כנגד לותו פרק כלומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מעמען שכור לתה לקנות דבריס הללו להיותם לך שכר שמונה שרלים: **ילר.** תלותו לם מרחיקה ממנו לגמרי ממעט יחיבת עולם ולם מקרבה לגמרי בת לידי ליסור שלינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה: **תיוב ולשה.** דעתן קלה ולם מדמה לותם מטרדן מן העולה: **תלה.** חד. תליו תרי. **בעת רחמי דלהו לוסף.** כלי שיהל פנלי לגניו לבת כל לחד ולחד ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון שרולין שנפל למטה יודעין שימות ומתקבלין ובלן: **מתפת.** מתרפל: **מתני' לל ידון רוחי לל דין ולל רות.** שלין עומדין בדין ולין להם רוח להיות עם הלדיקים שיש להם חלק: **ויפץ ה' לוסף ומשם הפילם.** ויפץ] בעולם הזה ומשם הפילם בעולם הבל: **אלו ואלו.** מנשי דור המבול ואנשי סדום ובמדמ פליג ר' נחמיה:

רשעים

לעזי רש"י

קלאמנים"ה (ימנ"ט). מגנט, אבן-שואבת.

מוסף רש"י

מחול לי על אותו עון. דבת שבע (שבת ל:). **דבקו שערים.** של בית קדשי הקדשים (שם) שהכהן מלילון, שלינה הקט"ס להבדיל שלמה בידי כך שיהל מוכיח שם דוד לתני ויפתחהו כדי להודיע לכל העולם שמחל עון של בת שבע (מו"ק ט. מכת"י). **עשרים וארבעה רננות.** נגותה תפלה דויעמוד שלמה מיכה כ"ד בין תפלה לזה ומנמה, ומלן דמפרש כ"ד רננות היינו בין י"ח בברכות ושבה דתעניות, אינו מלין טועה, דתפלת י"ח תלכי בימי שלמה לין מתקן, ועוד דלמר בתפלת השמר (ברכות כט.) בהדיל הני כ"ד דתעניות כנגד מי, ל"ל תניל (לפניהו ר' תלבו) כנגד כ"ד רננות שלמר שלמה, ללמל כ"ל רננות ללו היינו כ"ד ברכות דתעניות (מו"ק ט. מכת"י וכנ"ל שבת שם). **שונאי דוד.** משפתת שלול, שתעי ובילפ כו (שבת שם). **החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.** שלל יפה הוא נגן עדן (תלמידיו נגיהנם, שנלמר (משלי כח) לחלס עשוק כיסא בפס עד עד בור יוסף שלל יתמכו

נעולם הזה (שם). **יצר.** של תשמיש מקרבני כימין, שלל יקוץ כשריה וירפה, וכן תינוק. פן יכנס ויחבל את עלמו, ואשה. לף היל דעתה קלה ופס ילדפוה תלת לתרכות רעה (שם). **אחד שגירה דובים.** נעון שגירה דוביס בתינוקות (שם). **חלה את חליו אשר ימות בו.** מכלל דתלה עוד שלמ מת כו (ב"מ פו:) לו: תלה תל, לת תליו תרי ותל לתר ימות כו (סוטה מז:). **בעא אברהם רחמי.** כלי שיהיו כינו וכין כנו (ב"מ פו:). **בעא רחמי והוד חולשא.** שיתלה תחס לפני מיתו ויהוה לניתו (שם). **ואתפח.** ונתרפל (שם).

רשעים דור המבול. לכתיב [בהו] כי רבה רעת האדם (בראשית ו): **חטאים אנשי סדום.** לכתיב בהו רעים וחטאים (שם יג): **אבל עומדים הם כו'.** שמיני ונדונים: **גמ' נשמתן קשה להם כגיהנם.** נשמת עצמן שרפתן לכתיב רוחכם אש תאכלכם (דברים ה): **כשכיל גלגל העין.** שרואין טובתן שנימה והיו גוהכין עיניהם ומנאפין אחר עיניהם: **כמיס שדומה לגלגל העין.** מעיונות שנובעין ממקום קטן כמו עין: **שלשה נשפיירו.** מלותן מעיונות של דור המבול שהיו חמין כדאמרי לקמן [ע"כ] ברותחין קלקלו ברותחין נדונו: **וכולן מזרו.** להזדווג עם מיניהם: **מוץ מפוזלמי.** עוף הוא שמזמו עדיין מרגוש רעה שמזדווג עם הכל. מוסלמי עוף אחד וכמסכת מולין (דף סב:) גבי שמונה ספיקות אימת והרגוהו מוסלמי ומרדע ודלכו של מוחו

רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים [ו](מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [1] **וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא)** [א] **דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר** [2] **במדבר הזה יתמו ושם ימותו דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר** [3] **אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח** [ב] **עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר** [4] **ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי**

ר"ע ר"א אומר עליהם הוא אומר [5] **ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: גמ'** [ג]**ת"ר דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנאמר** [6] **ויהמ את כל היקום אשר על פני האדמה וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי ר"ע ר"י בן בתירא אומר לא חיין ולא נדונין שנאמר** [7] **לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דבר אחר לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה ר' מנחם** [ג] **בר יוסף אומר אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר** [8] **תהרו** [ד] **חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם ת"ר** [ה] **דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם** [9] **בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם וכתיב** [10] **שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל וכתיב** [11] **ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון וכתיב** [12] **ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתיב** [13] **יבלו** [ו] **ימיהם בטוב** [ז] **ושנותם בנעימים וכתיב וברגע שאול יחתו והיא גרמה שאמרו לאל** [14] **סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן אמר הקב"ה בטובה שהשפעתי להן בה מכעיסין אותי ובה אני דן אותם שנאמר** [15] **ואני הנני מביא את המבול מים ר' יוסי אמר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים [שנאמר** [16] **ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו] לפיכך דן אותן במים שדומה לגלגל העין שנאמר** [17] **נבקעו כל מעינות תהום רבה** [ח] **וארבות השמים נפתחו א"ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו שנאמר** [18] **וירא ה' כי רבה רעת האדם וברבה נידונו שנאמר כל מעינות תהום רבה א"ר יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדר וחמי טבריא ועיניא רבתי דבירם** [19]**כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ א"ר יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל א"ר אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי** [20] **ויאמר** [ט] **ה' לנח קץ כל בשר בא לפני א"ר יוחנן בא וראה כמה גדול כחה של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב** [21] **החמם קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא** [י]**נה בהם א"ר אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם** [יא]**(ואף על נח נחתם גזר דין שנא' ולא נח בהם) תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר** [22] **נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה'** [23] **וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם** [24] **וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ כתיב הכא וינחם וכתיב התם** [25] **וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו** [26]**אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו] א"ר יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים וריש לקיש אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים א"ר חנינא משל לדרבי יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומין במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף א"ר אושעיא משל לדריש לקיש למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף וכ"ש במקום הבוסם ויהמ את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה תנא משום רבי יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד (ובלבל) [ופזר] את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת חופה למה לי אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חוטא בהמה וחיה למה לי** [27]**מכל אשר בחרבה מתו** [יב]**ולא דגים שבים דרש ר' יוסי דמן קסרי מאי דכתיב** [28]**קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול ומקפה גבלתכם על המים כזיקין שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם כללה לכל באי עולם שנאמר תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים** [ה] [ג]**אמר לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם**

א"כ

הגהות הגר"א

[א] גמ' דור המדבר נרשם עליו פוח ב: [ב] שם עדת קרח. נרשם עליו פוח ג: [ג] שם ימיהם בטוב. ס"ל בטוב ימיהם: ושנותם בנעימים וכתיב ממתק: [ד] שם ותרגום השמים נפתחו. נמחק ונ"ב ויקבלו מעיונות תהום: [ה] שם מלמד שהיו מפנים דרך כרמים.

לעזי רש"י

אשטרי"א [אישטר"א]. הוריה, מהות, ישות.

---

1. וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ׃ במדבר יד לז
2. אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלַי בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ׃ במדבר יד לה
3. אִסְפוּ לִי חֲסִידַי כֹּרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח׃ תהלים נ ה
4. וַיִּרְדְּמוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל׃ במדבר טז לג
5. יְיָ מַמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל׃ שמואל א ב ו
6. וַיְהֻמּוּ אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמָיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה׃ בראשית ז כג
7. וַיֹּאמֶר יְיָ לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֻׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מְאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ בראשית ו ג
8. תַּהֲרוּ חֻשׁ תֵּלֹדוּ קֶשׁ רוּחֲכֶם אֵשׁ תֹּאכַלְכֶם׃ ישעיהו לג יא
9. בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וְלֹא שֵׁבֶט אֱלוֹהַּ עֲלֵיהֶם׃ איוב כא ט
10. שׁוֹרוֹ עִבַּר וְלֹא יָגֵעַל תְּפַלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל׃ איוב כא י
11. יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֹוְלֵיהֶם וְיִלְדֵיהֶם יְרַקְּדוּן׃ איוב כא יא
12. יִשְׂאוּ כְתֹף וְכִנּוֹר וְיִשְׂמְחוּ לְקוֹל עוּגָב׃ איוב כא יב
13. אִם יִשְׁמְעוּ וְיַעֲבֹדוּ יִכְלוּ יְמֵיהֶם בְּטוּב וּשְׁנֵיהֶם בְּנְעִימִים׃ איוב לו יא
14. וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפָצְנוּ׃ איוב כא יד
15. וְאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ בראשית ו יז
16. וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ בראשית ו ב
17. בְּשָׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃ בראשית ז יא
18. וַיִּרְא יְיָ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם׃ בראשית ו ה
19. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֵת הָאָרֶץ׃ בראשית ו יג
20. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ׃ בראשית ו יג
21. הַחָמָס קָם לְמַטֵּה רֶשַׁע לֹא מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם וְלֹא מֵהֲמֻלָּם וְלֹא נֹהַ בָּהֶם׃ יחזקאל ז יא
22. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם׃ בראשית ו ז
23. וַיִּנָּחֶם יְיָ כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ׃ בראשית ו ו
24. וְעַתָּה אֶל תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם׃ בראשית נ כא
25. וַיִּנָּחֶם יְיָ עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ שמות לב יד
26. אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ׃ בראשית ו ט
27. כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃ בראשית ז כב
28. קַל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם תְּקֻלַּל חֶלְקָתָם בָּאָרֶץ לֹא יִפְנֶה דֶּרֶךְ כְּרָמִים׃ איוב כד יח

א"כ לא נפנה דרך כרמים דרש רבא מאי דכתיב [1]לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתה שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר [1]נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל [2]אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא [2]וישכו המים וכתיב התם [3]וחמת המלך שככה [4]ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ [3]מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבילות של מתושלח ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא דבר אחר לשבעת ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן ד"א לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מגעו מהן [5]מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה [6]א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [7]מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן [6]עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר [8]אמר רב אדא [9]אמרי דבי ר' שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש [7]צוהר תעשה לתיבה א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי [הוא] דקיימא [8]וישלח את העורב אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כ"ש ומנלן דנאסרו דכתיב [9]ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב [10]צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא"ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה ת"ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם כלב נקשר עורב רק חם לקה בעורו [11]וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א"ר ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים [12]והנה עלה זית טרף בפיה [13]א"ר אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב [13]הטריפני לחם חוקי [14]למשפחותיהם יצאו מן התיבה א"ר יוחנן [15]למשפחותם ולא הם אמר רב חנא בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן הויתון א"ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה אכלה מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתלע אכלה אריא אישתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורשינה אשכחיניה אבא דגני בספנא דתיבותא א"ל לא בעית מזוני א"ל חזיתיך דהות טרידא אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר [15]ואומר עם קני אנוע וכחול ארבה ימים אמר רב חנה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו אמר ליה איתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוי גירי שנאמר [16]מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך וכתיב [17]מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו [18]נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו למטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר אמרי בהדי

מאן

ג"כ לא נפנה דרך כרמים. [כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים] שלא כל שעה נלך בהם. כלומר ג"כ לא נלך דרך כעושה ולא נחזור מסורינו שלא נלך ונקלקל השורה דרכים מעוכשים בקוצים **וברקנים** כעין **שבילי כרמים: לעשתות.** כמו עשמונות שיושבין שלמן ומוסכין מסבבות רעות: **עליהם שמה.** אין לך אם שולט בה: **מבין עקבי רגליכם.** בשכבת זרע שלכם יכול לממות מתכם. ל"ת מבין עקבי רגליכם מן הרגל יוליח ממכ מים מס היה רולה ואי אפשר [1]לכפות רגליכם בעשבים: **בשכבת זרע.** רומתין ועכין היו. עכין ל"ג ופי' רוח: **ממת המלך שככה.** נתה מרתמו. ס"ג מים נחו מרומתן: **סדרי ברמשים.** והיינו לשבעת הימים סדר שבעת ימי ברמשים שיהם להם: **זמן קטן אחר וזמן גדול.** בתחילה אחר להן והיו ימיו מלה ועשרים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטופה חזר וקבע להם זמן קטן: **לישוח לכהמה מי שיח ליה.** נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים ואין זו לישות: **שלא נעבדה בהן עבירה.** שלא נזקקו שלא לצן זוגם: **מבליגה.** עץ הוא: **כמוצר לי.** לפי' בשמעי אני לקוי: **רק.** ליוקן זרע מפיו לפיה של נקבה: **לקה בעורו.** שיצא ממנו כוח: **מלמו.** גבי עורב לא כתיב אלמו אלא דשלימא כו' כלומר הכא הוא

ג) רש"י ד"ה לכם רבא גדול. ג"כ וע"ע לעיל דף סט ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) ד"ה לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל: איוב יב ה
2. וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֵת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: בראשית ח א
3. וַיִּתְלוּ אֶת יָמֶן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדְּכָי וְחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה: אסתר ז י
4. וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ: בראשית ז י
5. מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: בראשית ז ב
6. עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: בראשית ו יד
7. צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל אַמָּה תְכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִים וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: בראשית ו טז
8. וַיְשַׁלַּח אֶת הָעֹרֵב וְיָצֹא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: בראשית ח ז
9. וְהָקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: בראשית ו יח
10. צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וְנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: בראשית ח טז
11. וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הַקַּלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: בראשית ח ח
12. וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: בראשית ח יא
13. שׁוּא וּדְבַר כָּזָב הַרְחֵק מִמֶּנִּי רֹאשׁ וְעֹשֶׁר אַל תִּתֶּן לִי הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי: משלי ל ח
14. כִּל הַחַיָּה כָּל הָרֶמֶשׂ וְכָל הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּבָה: בראשית ח יט
15. וְאֹמַר עִם קְנִי אָנוּעַ וְכִחוֹל אַרְבֶּה יָמִים: איוב כט יח
16. לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְיָ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: תהלים קי א
17. מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יָרֹד יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: ישעיהו מא ב

מוסף רש"י

הבאין מאיליהן. וכל מינן שבאו אל התיבה מאיליהן בלא ובכן הכיר, מינן שבאו שבעה שבעה ידע שהן טהורין ושבאו שנים שנים שהן טמאין (זבחים קטז. ע"ש). **טרף בפיה.** ממעי פיה, ניקוח שיהא זית טרף שלה והייט מזון (ערובין יח.). **בשר ודם.** כח (שם). **דכל דהוה סלקא ליה.** כל המשורע לו (תענית כא.).

א) ל"ג לא נפנה דרך כרמים. [כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים] שלא כל שעה נלך בהם. כלומר ג"כ לא נלך דרך כעושה ולא נחזור מסורינו שלא נלך ונקלקל השורה דרכים מעוכשים בקוצים **וברקנים** כעין **שבילי כרמים: לעשתות.** כמו עשמונות שיושבין שלמן ומוסכין מסבבות רעות: **עליהם שמה.** אין לך אם שולט בה: **מבין עקבי רגליכם.** בשכבת זרע שלכם יכול לממות מתכם. ל"ת מבין עקבי רגליכם מן הרגל יוליח ממכ מים מס היה רולה ואי אפשר [1]לכפות רגליכם בעשבים: **בשכבת זרע.** רומתין ועכין היו. עכין ל"ג ופי' רוח: **ממת המלך שככה.** נתה מרתמו. ס"ג מים נחו מרומתן: **סדרי ברמשים.** והיינו לשבעת הימים סדר שבעת ימי ברמשים שיהם להם: **זמן קטן אחר וזמן גדול.** בתחילה אחר להן והיו ימיו מלה ועשרים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטופה חזר וקבע להם זמן קטן: **לישוח לכהמה מי שיח ליה.** נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים ואין זו לישות: **שלא נעבדה בהן עבירה.** שלא נזקקו שלא לצן זוגם: **מבליגה.** עץ הוא: **כמוצר לי.** לפי' בשמעי אני לקוי: **רק.** ליוקן זרע מפיו לפיה של נקבה: **לקה בעורו.** שיצא ממנו כוח: **מלמו.** גבי עורב לא כתיב אלמו אלא דשלימא כו' כלומר הכא הוא

ב) ל"ל לפיד בוז לעשתות: ג) [זבחים קטז. ע"ש]. **ד) [פי' בשביל שלא נאו על** שלשון מינן עשה לכן כתוב וכתב להן לישות בכתלם. עיין ערך לישן]. **ה)** [ר"ה כג.]. **ו)** [גיר' העלוך רב אחאי מדלמא דבי ר' שילא ע"ש ערך אחלי]. **ז)** [עירובין יח:]. **ח)** [ערובין יח.]. **ט)** [ע"ז]. **י)** [כתב הנאור שבא לפרש למה לא קאמר דכהיקם ע"פ המור בחולין נח. כל בריה שלין בו עלם הוא מתקיים עד ישעבוד מלכי מוקם והכון]. **יא)** [תענית כא. ע"ש, ו] ל"ל לחפות. **כ)** [כך שמעתי]. **ל)** [ל"ל לדוני שב לימיני וכו']. **מ)** כ"ה יב. זכחים קיג.]. **נ)** [מוספתא דסוטה פ"ח]. **ס)** [זכחים קטז. ע"ש]. **ע)** [פי' בשביל שלא נאו על שלשון מינן עשה לכן כתוב וכתב להן לישות בכתלם. עיין ערך לישן]. **פ)** [ר"ה כג.]. **צ)** [גיר' העלוך רב אחאי מדלמא דבי ר' שילא ע"ש ערך אחלי]. **ק)** [ערובין יח:]. **ר)** [כתב הנאור שבא לפרש למה לא קאמר דכהיקם ע"פ המור בחולין נח. כל בריה שלין בו עלם הוא מתקיים עד ישעבוד מלכי מוקם והכון]. **ש)** תענית כא. ע"ש, ו] ל"ל לחפות. **ת)** [כך שמעתי]. **א)** [ל"ל לדוני שב לימיני וכו']. **ב)** [מוספתא דסוטה פ"ח]. **ג)** [זבחים קטז. ע"ש]. **ד)** [פי' בשביל שלא נאו על

מאן נשדר נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא כי מטא לההוא דיורא בעא למיבת אמרי ליה מאי איכא בהדך אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר קמו בליליא שרינהו לסיפטיה ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא כי מטא להתם אישתכח עפרא אמר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה אמר גם זו לטובה אתא אליהו ואידמי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא הוו חרבי גילי הוו גירי בדוק ואשכחו הכי הוה מחווא דלא הוו קא יכלי ליה למיכבשיה שדו מההוא עפרא עליה וכבשוה עיילוהו לבי גנזא אמרי שקול דניחא לך מלייה לסיפטא דהבא כי הדר אתא אמרו ליה הנך דיורי מאי אמטית לבי מלכא אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטאי להתם שקלי אינהו אמטו להתם קטלינהו להנך דיורי: דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו': מאי עבוד אמרי דבי רבי שילא (ו) נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו (ז)מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא (ח)(אלא) א"ר ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם [1]הפיצם ה' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו כתיב הכא [2]נעשה לנו שם וכתיב התם [3]ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים אמר רב אויר מגדל משכח אמר רב יוסף בבל [4]ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר ר' אסי בור [5]שאפי: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר [6]אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר [4]ואנשי סדום רעים וחטאים להי' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתיב [5]ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב [6]והיה בך חטא להי' זו ברכת השם מאד שמתכוונים וחוטאים במתניתא תנא [7]רעים בממונם וחטאים בגופן רעים בממונם דכתיב ורעה עינך באחיך האביון וחטאים בגופן דכתיב וחטאתי לאלהים להי' [8]זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר [7]גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'] [9]ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם [8]ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [ממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר [9]פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו דרש רבא מאי דכתיב [10]עד אנה תהותתו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב [11]חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גניזתם לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' [12]וישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון [א] [13]ערום [ב]הלכו מבלי לבוש ואין כסות בקרה [14]חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו [15]והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד [ג] דרש ר' יוסי בציפורי אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי [ד]כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעי מריבי דציפורי דמא [ג] אמרי [ה]דאית ליה חד תורא מרעי חד יומא דלית ליה לירעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלתא הבו ליה תורי למרעיה אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו

דאית

מסורת הש"ס

א) [לעיל ח: וש"נ], ב) כ"ה מ"ו, ג) [גירסת כ"ה כירסוף], ד) [ני' הערוך ערך כרסף שפת], ה) [תוספתא פ"ג ע"ס], ו) [תוספתא פי"ג], ז) [תוספתא פי"ג], ח) [תוספתא דקוטה פ"ג], ט) [ל"ל יליני], י) [מ"ק כה:], כ) [נדה סט.], ל) [ל"ל לסיפטיה], מ) [מגילה טו.], נ) כ"ה: כך, ס) [ל"ל אחר ד"ה נבלו],

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי דבי ר' שילא אמרי נגנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ערום ורכס עליו גוף כ: [ב] שם דלם רבי יוסי. ורכס על מיצת דלם גוף ח: [ג] שם אמרי לתים ליה תל. ורכס על מיצת אמרי אות ג':

לעזי רש"י

קורנ"ט. זרימה.

מוסף רש"י

לסיפטיה. מרגנ שלו (תענית כא.). בחד מגייהו. כאחד מאנשי קיסר (שם). מעפרא דאברהם. שנאמר עם המלכים (שם). גילי. קטין (שם). אמרי דאית ליה חד תורא כו'. כך היה מנהגם של אנשי סדום (לקמן עמ' ב). מרעי חד יומא. כל בהמות העיר (נדה סט.). ההוא יתמי. שלא היה לו שור וכפלוהו לרעות בהמותיהן ג' ימים (שם).

תורה אור

1. עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְיָ שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְיָ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ:
בראשית יא ט
2. וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ:
בראשית יא ד
3. וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ:
שמות כג יג
4. וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיְיָ מְאֹד:
בראשית יג יג
5. אֵינֶנּוּ גָּדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אֵת אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:
בראשית לט ט
6. הַשָּׁמֵר לְךָ פֶּן יְהִיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:
דברים טו ט
7. וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יְרוּשָׁלַם פֶּה לָפֶה לְבַד מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ:
מלכים ב כא טז
8. אֶרֶץ מִמֶּנָּה יֵצֵא לַחְמָם וְתַחְתֶּיהָ נֶהְפְּךָ כְּמוֹ אֵשׁ:
איוב כח ה
9. פָּרַץ נַחַל מֵעִם גָּר הַנִּשְׁכָּחִים מִנֵּי רָגֶל דָּלוּ מֵאֱנוֹשׁ נָעוּ:
איוב כח ד
10. עַד אָנָה תְּהוֹתְתוּ עַל אִישׁ תְּרֹצְצוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הֲדֹחוּיָה:
תהלים סב ד
11. חָתַר בְּחֹשֶׁךְ בָּתִּים יוֹמָם חָתָמוּ לָמוֹ לֹא יָדְעוּ אוֹר:
איוב כד טז
12. יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַּכֶּלֶב וְיָסוֹבְבוּ עִיר:
תהלים נט ז
13. עָרוֹם יָלִינוּ מִבְּלִי לִבּוּשׁ וְאֵין כְּסוּת בְּקָרָה:
איוב כד ז
14. גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ: חֲמוֹר יְתוֹמִים יִנְהָגוּ יַחְבְּלוּ שׁוֹר אַלְמָנָה:
איוב כד ב-ג
15. וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבַל וְעַל גְּדִישׁ יִשְׁקוֹד:
איוב כא לב

תורה אור

1. וַיֹּאמֶר יְיָ זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד:
בראשית יח כ
2. וַיָּמֹתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְיָ: במדבר יד לז
3. וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:
במדבר טז לג
4. יְיָ מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל וַיָּעַל:
שמואל א ב ו
5. תְּעִיתִי כְשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:
תהלים קיט קעו
6. וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: במדבר טז א
7. בִּסְדֹם אֶל תָּבֹא נַפְשִׁי בְּקָהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר:
בראשית מט ו
8. וַיִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְיָ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל יְיָ:
במדבר טז ג

מסורת הש"ס

גליון הש"ס

גמ' הרי הן באבידה המחבבקשת. עיין מכות דף כ"ד ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תמר ליה מלעיזר וכו' כתחלה הס"ד ותמ"ר ל"ל ד"ה כי מרין ותמ"ר ד"ה וכתיב וד"ה ורפפת ותמ"ר ל"ל ד"ה הכי תמני ד"ה חזל מלעיזר וד"ה מ"ל מתן ותמ"ר ל"ל ד"ה רבינא ועזרה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' מרגלים אין להם כו' עד עדת קרח. נמחק: [ב] שם עדת קרח כו' לעולם הבא. נ"ב וכו': [ג] שם שנאמר ותכם וכו' ורפפת ותמ"ר עדת. נמחק: [ד] שם שחבר עצמו נמחק תיכף עצמו: [ה] שם שמרי ליה. נמחק תיכף ליה:

לעזי רש"י

כפרדור"א [בפרדור"א]. פצינה (בפרובנסאלית).

מוסף רש"י

יעקב ביקש רחמים על עצמו. שלא יכר שמו על מתלוקתם (במדבר טז א).

דאמים ליה תורא. כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו לרעות ג' ימים: **אמר להו.** ימתי למרי דמורא דאימת ליה אד מורא כו': **דעבר כמכרא.** שהמעבדות שלהם מימיו עזין והיו דנין כך: **דלא עבר כמכרא.** שלא נא בך דרך אחר: **דה"ל דרא דלבני.** מי שהיו לו שורות לבניס ומגדל ועושה אותן היה נא כל אד ואד ונוטל אחת: **שדי תומי לו שמכי.** מי שהיה מפזר ושומע לפניו שומיס או בגליס ליבשן כל ג' וג' היה נוטל אחת: **אומר לו.** לנגזל מה אסרתי לך נא לקחתי ממך שלא שוס אחד ונמצא קרח מכאן ומכאן: **ויפא.** ומגלי דין: **יהבה ניהליה.** ויסכך עמה עד שהיה מעופרת: **עד דקדחא.** עד שאמצמת אותו: **דפדע.** פגע כמו פדעת במסכת ע"ז (דף כח.) בפרדור"ם בלע"ז: **דעבר כמיא.** עובר ברגליו במיס: **גללא.** מקל. ל"א אבן: **ג"ל.** ל"א. דיינא לאליעזר מאי הא': **ג"ל.** אליעזר אגרת דמתיינא לי דשקלי לך דמא הב ליה להאוא גברא דשקל לי דמא וזוזי דידי כדקיימי קיימי. ל"א ה"ג ולואי כדקאי קאי כך אמר ליה דיין מי יתן שהייתי כאחת(ה): **הכי אמנו כבדייהו כל מאן דמומן.** אכסניא לבי הלולא: **לשלחו לגלימיה.** יפשיטו את בגדי אותו האיש שהזמינו: **ואפא לאליעזר.** עבד אברהס: **ויהיב אפיפא דכולהו.** הלך ויצא בסוף כולס: **ג"ל מאן אומנך להכא: ג"ל.** אליעזר למאן דיהיב גגיה את ומנתני להכא: **שקל גלימיה.** דיהיב לגגיה וראה לברא שהיה מתיירא שלא יאמרו אנשי המקוס שאליעזר אמר שהוא זימנו וליטלאו למחייה הלך ויצא לו אלל האיש ואמר כמו כן וכן לכל אחד ואחד עד לאולי כולהו ואכל אליעזר כל הסעודה: **כי אריך גייליו ליה.** כשהאורח אריך יותר מן המטה מקנרין אותו בסכין. גיילי לשון גוון כן שמעתי. ואית דגרסי גיידי ליה: **ומחתין ליה.** עד דמתפרקי אבריו: **וכתיב שמיה עיליה.** כדי שיכיר כל אחד ואחד שלו ויחזור ויטלנו: **ורפפת לא ממטו ליה.** התנו ביניהס שלא יתנו לו פת כדי שיעות ברעב וכשמת אזיל כל אד ואד ושקיל לדיליה דידיה: **רכיפא.** נערה: **כאגנא.** בתוך כד שלה כשיוצאת לשאוב מיס: **שפיוה.** סכו אותה: **לינר שורא.** על גג החומה: **כי רכה.** על עסקי ריבה: **רבי יהודה בן בתירא אומר ויאבדו הרי הן כאבידה המתבקשת.** ושלין לעולם הבא שכך אמר דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: **מצותיך לא שכחתי.** שקיימו כל מצותיך כדכתיב (במדבר טז) כי כל העדה כולס קדושים: **מקח רע.** המחיל בקטטה: **שעשה קרחה בישראל.** שנאבדו: **שהרשים.** שהכעיס: **הקשה שיני מולידיו.** שנתביישו אבותיו במעשיו הרעים: **בקש רחמים על עצמו.** שלא יהא נמנה עמהס: **אלו מרגלים.** שלא כתיב בהן פלוני בן יעקב: **שליכר לבבו.** חזק לבבו כמו (ישעיה מו) תגבירי לב: **שיצא בהניונות.** שעשה תשובה על שהיה עמהס תחילה בעלה: **נעשו לו פלאות.** (שמיות ה) [שמיל] מהס: **רשה והכין.** שלין מנהגן בשורה ופירס מהס: **אי מר רכה.** אס יגלת משה מכל מקוס אתה תלמיד ואס קרא מגלת אתה תלמיד מה לך בשרה זו: **הוא בעלה.** אני הייתי עמהן בעלה ועשבתני להס שאס יקלאוני אלך עמהס: **דכולה כניסתא קדישין.** כולס לנועיס וקדושים ולא יכנסו אלי אס אני פרועה:

סתרתה

דאית ליה תורא נשקול חד משכא דלית ליה תורא נשקול תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתחילת דינא מה תחילת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה תורי מרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה תורא לשקול תרי דעבר במברא ניתיב חד זוזא דלא עבר במברא ניתיב תרי דהוה ליה (תורא) [דרא] דלבני אתי כל חד וחד שקל' חדא א"ל אנא חדא דשקלי דהוה שדי תומי או שמכי אתו כל חד וחד שקיל חדא א"ל אנא חדא דשקלי ארבע דייני היו בסדום שקראי ושקרוראי זייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאיתתא דחברי' ומפלא ליה אמרי ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהליך דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבה ניהליה עד דקדחא דפדע ליה לחבריה אמרי ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זימנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ד' זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמרו ליה א"כ הב תמניא דעברת במיא לא יהיב [ב]פדיוהו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקיל לך דמא ותמניא זוזי דעברת במיא אליעזר עבד אברהם איתרמי התם [ב]פדיוהי אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא שקל גללא [ד]פדיוהי איהו לדיינא אמר מאי האי א"ל אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזוזי דידי כדקיימי קיימי הויא להו פורייתא דהוו מגני עלה אורחין כי מאריך גייזי ליה כי גוץ מתחין ליה אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אמרו ליה קום גני אפוריא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה וריפתא לא הוו ממטו ליה כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידיה הכי אתני ביניהו כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא לשלח גלימא הוי האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אומנך להכא א"ל להההוא [דיתיב] אתה זמנתן [אמר דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא] שקל גלימיה ההוא דיתיב גביה ורהט לברא וכן עבד לכולהו עד דנפקי כולהו ואכלא איהו לסעודתא הויא ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלוה והיינו דכתיב [1]ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: [א] מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [2]וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא: [ב] עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא [ג] שנאמר [3]ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר"ע רבי אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב [4]ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: ת"ר [5]עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר [6]הרי הן כאבידה המתבקשת שנאמר [7]תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: [8]ויקח [קרח] [ו]אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו קרח שנעשה קרחה בישראל בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו בן לוי בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר [7]בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי בסודם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח דתן שעבר על דת אל אבירם שאיבר [ז] עצמו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה [ח] ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו דכתיב [8]כי כל העדה כולם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא ואריותיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא

וסתרתה

סמרה למזיה. שערה ושפה על פתח הבית כל מי שהיה נוגע בה נקרוח רוחה לשפה פרוע ומחוך: **מעשר.** לשמון דשקיליתו אמון אמר הבו חד מי' להכן: **דגייז למוייכו.** דכתיב (במדבר ח) והעבירו מער על [כל] בשרם ומשחק בכם כלילו אמם שוטים: **לכופפא.** רעי כמו בעולא דכופפא לאמרן לעיל (דף נמ:). כגלל הזה אמם משוטים בעיניו: **עינא יפה.** עין נתן בשעריכם כדי שלא יהא בכם ערוה כמותו: **אמר לה.** קרא ליהו נמי משה עצמו גלח כל שערו: **כיון דכולא רכוסא דיוא.** לימו מוסב אם גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם פלשתים לגזוז עכשיו כמותם ומה לי בכך שהם מקיימין אפילו מה שאני מצוה לשמוך לגזוז עכשיו כמותם כדי להפיס דעתם: **ועוד דקאמר לכו.** עשו פחיל מכלת כל' כנפות הכנף ופי ס"ד מכלת משוב מפני מה לא יאמר לעשות כל הכנף כולו מכלת: **אפיק גלימא דסכלתא.** קח לך בגדיס של מכלת וכסינהו לכולהו מתיבתך וכסה בהן בגה"מ אמה ואבזורתך: **קנא לאמשו.** של (הסמר) [מסתרי] עם משה. קנוי הייגו התראה: **ונעשה לו מחוך למחנה.** יגא ממוך למחנה שלא יסגדוהו עוד: **מכלן שאין מחויקין כמחלוקת.** שממך על כגודו והוא עצמו הלך לנטול מחלוקת: **חולק על רבו.** חולק על יסיבתו: **אשר הנו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהנוסף על ה'.** מעלה עליהם הכתוב כאלו היו מולקים כלפי שכינה: **מריבה.** מגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים: **מהרעש.** חומר על רבו שנוהג לו מדה כנוסה ומדת מכוזית: **מהרהר.** מחשה עליו בריס: **מקלידי.** מפחמות: **וקולפי.** מנעולים: **דגילדי.** כולס מחפחמות והמנעולים של עור היו ועפ"כ היו שלא מלות פרזות טעוות. ל"ג דגלדא לגורך שקים והמלטופין וכיסין של עור היו: **לא מן הכלועין ולא מן השרופין.** חלא במגפה וסתרתה למזיה כל דאתא חזיה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שוויה כהנא רבא לבני אחוהי שונהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תיהוי לכהן אי אתו מעשר דשקילתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר לה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי [תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך היינו דכתיב [חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת] ביד תהרסנה זו אשתו של קרח [ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם [וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע [אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר [ויקנאו למשה במחנה א"ר שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר [ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה [ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר [ולא יהיה בקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם [ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר ר' [יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא [ויזבח ארוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם [עם חמת זוחלי עפר אמר רב חסדא [א]כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר [ב]בהצותם על ה' א"ר חמא ברבי חנינא [ב]כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה שנאמר [ג]המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל (על) [את] ה' א"ר חנינא בר פפא [ג]כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר [ד]לא עלינו תלונותיכם כי (אם) על ה' א"ר אבהו [ד]כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאמר [ה]וידבר העם באלהים ובמשה [ו]עושר שמור לבעליו לרעתו [ז]אמר ר"ל זה עושרו של קרח [ח]ואת כל היקום אשר ברגליהם [ט]א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי [י]ג' מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקילפי דגילדא א"ר חמא ברבי חנינא ג' ממטוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירום ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא וא"ר יוחנן קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופין לא מן הבלועין דכתיב [יח]ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח ולא מן השרופים דכתיב [יט]באכול האש את חמשים ומאתים איש ולא קרח במתניתא תנא קרח מן השרופין ומן הבלועין מן הבלועים דכתיב ותבלע אותם ואת קרח מן השרופין דכתיב [כ](ותצא אש מלפני ה') [ואש יצאה מאת ה'] ותאכל את חמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו אמר רבא [מ]מאי דכתיב [כא]שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים אמר להן [מ]בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו [ס]דרש רבא מאי דכתיב [כב]ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למבריה ממש והא [כג]אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פיתחא [כד]ובני קרח לא מתו תנא [ס]משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה [ס]אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאזלינא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח אזיל חזא תרי בזעי דהוה קא נפק קיטרא מניהו שקל גבבא דעמרא אמשוי' מיא ואותביה בריש רומחיה ואחלפי' התם איחרך א"ל אצית מה שמעת ושמעית דהוו קאמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים א"ל

מת: **ולא קרח.** ר"ג היו לנד קרח דכתיב ממשים ומתמים ממתמת ואתה ואהרן מים ממתמו [במדבר טו]: **מן הכלועים ומן השרופין היה.** שנשרפה נשמתו וגוף קיים ותס"ב נתגלגל עד מקום הכלועין ונבלע דכתיב נפרצת פנחס [שם כו] ותבלע אותם ואת קרח בעמתם. ורבי יוחנן דאמר לעיל (דף נמ:). כגלל הזה אמם משוטים בעיניו: **עינא יפה.** עין נתן בשעריכם כדי שלא יהא בכם ערוה כמותו: **אמר לה.** קרח ליהו נמי משה עצמו גלח כל שערו: **כיון דכולא רכוסא דיוא.** לימו מוסב אם גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם פלשתים לגזוז עכשיו כמותם ומה לי בכך שהם מקיימין אפילו מה שאני מצוה לשמוך לגזוז עכשיו כמותם כדי להפיס דעתם: **ועוד דקאמר לכו.** עשו פחיל מכלת כל' כנפות הכנף ופי ס"ד מכלת משוב מפני מה לא יאמר לעשות כל הכנף כולו מכלת: **אפיק גלימא דסכלתא.** קח לך בגדיס של מכלת וכסינהו לכולהו מתיבתך וכסה בהן בגה"מ אמה ואבזורתך: **קנא לאמשו.** של (הסמר) [מסתרי] עם משה. קנוי הייגו התראה: **ונעשה לו מחוך למחנה.** יגא ממוך למחנה שלא יסגדוהו עוד: **מכלן שאין מחויקין כמחלוקת.** שממך על כגודו והוא עצמו הלך לנטול מחלוקת: **חולק על רבו.** חולק על יסיבתו: **אשר הנו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהנוסף על ה'.** מעלה עליהם הכתוב כאלו היו מולקים כלפי שכינה: **מריבה.** מגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים: **מהרעש.** חומר על רבו שנוהג לו מדה כנוסה ומדת מכוזית: **מהרהר.** מחשה עליו בריס: **מקלידי.** מפחמות: **וקולפי.** מנעולים: **דגילדי.** כולס מחפחמות והמנעולים של עור היו ועפ"כ היו שלא מלות פרזות טעוות. ל"ג דגלדא לגורך שקים והמלטופין וכיסין של עור היו: **לא מן הכלועין ולא מן השרופין.** חלא במגפה

מוסף רש"י

שאין מחזיקין במחלוקת. שהיה משה מחזר מחלוייהם להשלימם בדברי שלום (במדבר טז יב). זה עושרו של קרח. שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונעכר מן העולם (רשב"ם פסחים קיט:). שמעמידו על הגליו. שמשמח לבו (רש"י שם). ג' מאות. לאו דוקא, ואן כל שלש מאות שבשם (רשב"ם שם). וקולפי. פותחות שקורין בלע"ז שרדור"ש (רש"י שם). דגלדי. של מרלופים של עור שנושאים על סוסים וממורכים וגמלים (שם) ופעמ"כ היה משוי ג' מאות פרדות (רשב"ם שם). **אם בריאה גיהנם.** שם בריאה פה לארץ משמע ימי בראשית (במדבר טז כ). מקום נתבצר להם. לשון גבוה, כמו (דברים ט) ובצורות בשמים (תגילה יד:). **בזעי.** בקעים, לכתיב (במדבר טז) ותבקע האדמה אשר תחתיהם (רשב"ם שם). **שקל גבבא דעמרא.** לקח גיחת לתר ובראתך במים (שם). איחרך. הגיהו בגמי בלע"ז שרוויין במים (שם). **אצית.** הסכת ושמע (שם). דהוו קאמרי הכי. שהיו יכלי חייס שלולה (שם).

תורה אור השלם

1. ויאמר שמשון תמות נפשי עם פלשתים ויט בכח ויפל הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו:
שופטים טז ל
2. חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידיה תהרסנו: משלי יד א
3. ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: במדבר טז ב
4. וישמע משה ויפל על פניו:
במדבר טז ד
5. ויקאנא למשה במחנה לאהרן קדוש ייי:
תהלים קו טז
6. ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ייי יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה: שמות לג ז
7. ויקם משה וילך אל דתן ואבירם וילכו אחריו זקני ישראל:
במדבר טז כה
8. זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן הוא להקטיר קטרת לפני ייי ולא יהיה כקרח וכעדתו כאשר דבר ייי ביד משה לו:
במדבר יז ה
9. ויאמר ייי לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג:
שמות ד ו
10. ויזבח ארוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת אשר עין רגל ויקרא את כל אחיו בני המלך ולכל אנשי יהודה עבדי המלך:
מלכים א א ט
11. מזי רעב ולחמי רשף וקטב מדיריי ושן בהמות אשלח בם עם חמת זחלי עפר:
דברים לב כד
12. ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם קריאי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על ייי:
במדבר כו ט
13. המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ייי ויקדש בם:
במדבר כ יג
14. ויאמר משה בתת ייי לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע ייי את תלנתיכם אשר אתם מלינם עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על ייי:
שמות טז ח
15. וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל:
במדבר כא ה
16. יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו:
קהלת ה יב
17. ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל: דברים יא ו
18. ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש: במדבר טז לב
19. ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרח במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לנס: במדבר כו י
20. ואש יצאה מאת ייי ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת: במדבר טז לה
21. שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו לנגה ברק חניתך: חבקוק ג יא
22. ואם בריאה יברא ייי ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם ואת כל אשר להם וירדו חיים שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ייי: במדבר טז ל
23. מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש:קהלת א ט
24. ובני קרח לא מתו: במדבר כו יא

לג א ב ג ד מיי' פ"ה מהל' ת"ת ה"ג סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ג:

א"ל כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר [ו]דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [1]במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא [2]ואמר [3]אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי ר"ע [4]ר"א אומר [5](הן באין) לעולם הבא שנאמר [6]אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי [7]באפי נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור כורתי בריתי [א] [8](עלי זבח) אלו חגניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבש האש עלי זבח [אלו] ר"ע וחבריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעולם הבא שנא' [9]ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנאמר [10]הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל שכן: **מתני'** עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנא' [11]וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינן חוזרים דברי ר"ע ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להן כך עתידה להאיר להם: **גמ'** ת"ר [12]עשרת השבטים [13]אין להם חלק לעוה"ב שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול ויתשם ה' מעל אדמתם בעוה"ז וישליכם אל ארץ אחרת לעוה"ב דברי ר"ע ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש אם מעשיהם כיום הזה אינן חוזרין ואם לאו חוזרין רבי אומר באים הם לעוה"ב שנאמר [14]ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנא' [15]הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משובה ישראל נאם ה' ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא [16]קטני בני רשעי ישראל אין באין לעוה"ב שנא' [17]כי הנה היום בא בוער כתנור והיה כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי רבן גמליאל ר"ע אומר באים הם לעוה"ב שנא' [18]שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר [19]גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה ד"א שורש זו נשמה וענף זה הגוף אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים [20]א] ד"ה אין באין לעוה"ב [ב] ור"ג נפקא ליה [21]מותאבד כל זכר למו אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בר ר' חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מ"ד משעה שנולד שנא' [22]יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומ"ד משעה שסיפר דכתיב [23]זרע יעבדנו יספר לה' לדור אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ר"נ בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב [24]עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנא' [25]פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים [26]אל תקרי שומר אמוני אלא שאומר אמן

מאי

ג"ל. ההוא טייעא: **כל תלתין יומין מהדר להו גיהנם.** הכי: **ואמרי הכי משה ותורתו אמת.** שנקב כמה פעמים ולמה ליה לג' יום עשן יולא משה ושומע שאומרין משה ותורתו אמת וכו': **נפקי** לא נרמי': **שנאמר.** לעיל מייתי קרא מ' שנה לקוטן כדור דהיינו דור המדבר: **כורתי בריתי עלי זבח.** והיינו דור המדבר שכרתו ברית על מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב (שמות כד) ויזבחו זבחים שלמים וכתיב (שם) ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם: **נשבעתי ואוחזני כי.** והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתמרטו אני: **אלו חגניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן.** למיתה כשניגו בריתו של מקום: **ופדויי ה'.** אלו דור המדבר שנפדו ממגיפות: **שכקיה ר"ע לחסידותיה.** שרגיל לזכות את ישראל והשתא מחייב להו דלמא לעיל (דף קה.) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. ולקמן מפרש מאי חסידותיה: **שנאמר הלוך וקראת.** כלומר שהרי היה יכול לדרוש שיש להם חלק [לעולם הבא] דכתיב הלוך וקראת וגו': **מתני' עשרת השבטים.** שהגלה סנחריב שנאמר (מלכים ב יח) וינחם בחלח וכחבור נהר גוזן וערי מדי: **אין עתידים לחזור.** ממקום שגלו. והא דלמרינן בגמ' [1] דירמיה המזירן לג שהמזירן כולן אלא מקצתם המזיר: **שנאמר וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה.** שכך גזר להם הקב"ה שיהיו שעוזרין את תורתו הוא מגלה לומן: **כיום הזה מה היום מאפיל.** נצקר לפל וכלהרים מאיר ת"ל בערב לפל והולך ולמחרתו מאיר לף עשרת השבטים (אין) עתידין לחזור להיות להם חלק לעולם הבא. לף בניהם ובני בניהם קאמר אלא אומן שגלו עצמן אין להם חלק שרשעים גמורין הם אבל בניהם ודורות הבאים זוכין ומזכין. מ"ר: **וישליכם.** משמע שיהו כולם גולין במקום אחד אל ארץ אחרת והיינו עשרת השבטים שהגלה סנחריב והושיבם במקום אחד כדלמרינן (לעיל דף נד.) שהושיבם למדינת אפריקי אבל ג' השבטים לא גלו למקום אחד אלא נתפזרו בכל המלכות ועליהם הוא אומר משרקה להם ואקבצם (זכריה י) ס"ג מתני' **עשרת השבטים אין עתידין לחזור: גמ' מנו רבנן עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם וגו'.** ואית דמפרשי עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא היינו לימות המשיח שלא יקבלם משיח עם שאר גליות לפי שספרו בגנות ארץ ישראל כדלמרן לעיל (נד.) כי מטו שוש וכו' ובדבר הזה נענשו מרגלים: **ר"ש אומר.** מאי כהיום הזה לומר לך אם מעשיהם כהיום הזה לג יהא להם חלק לעוה"ב: **ואם [לאו].** שיחזרו בתשובה יחזרו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: **האומדים בארץ אשור.** אלו י' השבטים והנלחמים בתוך מנריס אלו דור המדבר וכן לשון התוספתא [2] ולף שמעתי עוד: **שוכה משוכה.** שכל ישראל עתידין לחזור: **קטני בני רשעי ישראל.** רשעי ישראל עצמן פשיטא דאין להם חלק לעולם הבא כדלמרי' בפ' בתרא דסנהדרין (דף קיא:) כפרים על יקומו [3] מי שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בניהם שלהם קטנים ולף אחטאו פליגי בהו: **שורש וענף.** אלו בניהם קטנים שלהם: **שורש בעולם הזה.** שימותו נפליט: [ב] **וענף לעולם הבא.** אלף על פי שאחזיהם היו רשעים הם לף אחטאו: **עיקר שרשותי בארעא שבוקו.** אלו הבניהם קטנים שאינם שלהם אין להם חלק אלמא קטני ישראל יש להם: **אלא מצוה.** הקב"ה: **לא מצוה ולא שיורי מצוה.** לא מצוה חמורה ולא מצוה קלה הכל יהא מעכיר ומשלם שכרם לאלתר כדי לעקרן מן העולם: **זו נשמה.** שממעמת הגוף בשכרם שמעמיד המילן: **אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים.** דוקא קאמר רשעי דאילו חסידי עובדי כוכבים [4] פליגי בה ואיכא למ"ד הן עצמן נחלן ואיכא למ"ד אינן נחלן כדלמרן (לעיל קא.) ישובו רשעים לשאול כל גויים שכחי אלהים [5] מכאן אתלן להם [6] חלק אמר לו רבי יהושע ומי נאמר בכל גויים והלא לף נאמר אלף כל גויים שכחי אלהים הם אין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן **אבל קטני רשעי עובדי כוכבים [7] מופקד כל דברי הכל קטני אינן: מופקד כל זכר למו נפקא ליה.** כלומר לתנא דבריית והאי דנפקא ליה דברי הכל היא דהא שורש וענף מיבעיא ליה למר כדאית ליה ומר כדאית ליה: **זרע יעבדנו יספר לה' לדור.** זרע המספר יעבדנו לה' לדור ודור שיחזור לו ויחיה: **משעה שנזרע.** משעה שנקלט הזרע במעי אשה אפילו הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד לבחיה זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא (דף קיא.) נפלתי יקומון [8] לרבות נפלים: **עני אני וגוע מנוער.** מ"ש עני אני גויעתי משוכה גויעה ורמוי לומר עלי ויגוע ויפסף כלומר שוכה אני לעתיד לבא כלדיקים שנאמר בהן גויעה ומימתי משעה שאני נוטל נימין ופחדך אפונה ממגלגלת ושכוכה עלי והיינו מילה שנכנסו שלו משמרים מימתו של הקב"ה: **אפונה.** לשון חופן:

מאי

---

1. אֲנִי יְיָ דִּבַּרְתִּי אִם לֹא
ואת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה
הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים
עָלַי בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ
וְשָׁם יָמֻתוּ:
במדבר יד לה

2. אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי
אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי:
תהלים צה יא

3. אִסְפּוּ לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי
בְרִיתִי עָלֵי זָבַח:
תהלים נ ה

4. וּפְדוּיֵי יְיָ יְשׁוּבוּן וּבָאוּ
צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם
עַל רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה
יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה:
ישעיהו לה י

5. הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי
יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְיָ זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ
אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ
אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא
זְרוּעָה:
ירמיהו ב ב

6. וַיִּתְּשֵׁם יְיָ מֵעַל
אַדְמָתָם בְּאַף וּבְחֵמָה
וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל
אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה:
דברים כט כז

7. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ
הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר
וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַייָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ
בִּירוּשָׁלָם:
ישעיהו כז יג

8. הָלוֹךְ וְקָרָאתָ אֶת
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה
וְאָמַרְתְּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְיָ לֹוא אַפִּיל
פָּנַי בָּכֶם כִּי חָסִיד אֲנִי
נְאֻם יְיָ לֹא אֶטּוֹר
לְעוֹלָם:
ירמיהו ג יב

9. כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא
בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים
וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ
וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא
אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא
יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף:
מלאכי ג יט

10. שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ
דַּלוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:
תהלים קטז ו

11. וְדֵי חֲזֵה מַלְכָּא עִיר
וְקַדִּישׁ נָחַת מִן שְׁמַיָּא
וְאָמַר גִּדּוּ אִילָנָא
וְחַבְּלוּהִי בְּרַם עִקַּר
שָׁרְשׁוֹהִי בְּאַרְעָא שִׁבְקוּ
וּבְאִסּוּר דִּי פַרְזֶל וּנְחָשׁ
בְּדִתְאָא דִּי בָרָא וּבְטַל
שְׁמַיָּא יִצְטַבַּע וְעִם חֵיוַת
בָּרָא חֻלְקֵהּ עַד דִּי שִׁבְעָה
עִדָּנִין יְחֵלְפוּן עֲלוֹהִי:
דניאל ד כ

12. מֻתָּים בַּל יִחְיוּ
רְפָאִים בַּל יָקֻמוּ לָכֵן
פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד
כָּל זֵכֶר לָמוֹ:
ישעיהו כו יד

13. יְבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ
לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה:
תהלים כב לב

14. זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יִסָּפֵר
לָאדֹנָי לַדּוֹר:
תהלים כב לא

15. עָנִי אֲנִי וְגוֹעַ מִנָּעַר
נָשָׂאתִי אֲמֵיךָ אָפוּנָה:
תהלים פח טז

16. פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא
גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמוּנִים:
ישעיהו כו ב

גליון הש"ס

גמ' ר"א אומר הרי הן באין לעוה"ב. עיין ב"ב דף ע"ג ע"ב תוס' ד"ה ודמו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' עלי זבח נמחקו ג' תיבות הללו: [ב] שם ור"ג. נמחק (ועכ"ל):

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] גמ' דכרי הכל אין בזין לעוה"ב ור"ג מלוה ור"ג נמחק וג"ב נפסדים שלפני רש"י לף היה כתוב זה דוק ותמלא: [ב] רש"י ד"ה ועוף לעוה"ב. מלא ועוף נמחק:

מוסף רש"י

כל תלתין יומין. כל לפם (רשב"ם ב"ב עד ב). כבשר בתוך קלחת. שמפפילין אותו כדי שתתבשל (שם). באפי נשבעתי. מדקתמר בפלי משמע יכול אפי ליטול מלוי, לפי שמתמת השעה. (תוספות ב"ב עד ב ד"ה ואמרי). [מגילה י.]. ופשיטא כרבי יהושע בן קרחה דאמר לעיל (נד.) כי מטו שוש וכו' ובדבר הזה נענשו מרגלים: ר"ש אומר. מאי כהיום הזה לומר לך אם מעשיהם כהיום הזה לג יהא להם חלק לעוה"ב: ואם [לאו]. שיחזרו בתשובה יחזרו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: האומדים בארץ אשור. אלו י' השבטים והנלחמים בתוך מנריס אלו דור המדבר וכן לשון התוספתא [ו] ולף שמעתי עוד: שוכה משוכה. שכל ישראל עתידין לחזור: קטני בני רשעי ישראל. רשעי ישראל עצמן פשיטא דאין להם חלק לעולם הבא כדלמרי' בפ' בתרא דסנהדרין (דף קיא:) כפרים על יקומו [ז] מי שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בניהם שלהם קטנים ולף אחטאו פליגי בהו: שורש וענף. אלו בניהם קטנים שלהם: שורש בעולם הזה. שימותו נפליט: [ב] וענף לעולם הבא. אלף על פי שאחזיהם היו רשעים הם לף אחטאו: עיקר שרשותי בארעא שבוקו. אלו הבניהם קטנים שאינם שלהם אין להם חלק אלמא קטני ישראל יש להם: אלא מצוה. הקב"ה: לא מצוה ולא שיורי מצוה. לא מצוה חמורה ולא מצוה קלה הכל יהא מעכיר ומשלם שכרם לאלתר כדי לעקרן מן העולם: זו נשמה. שממעמת הגוף בשכרם שמעמיד המילן: אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים. דוקא קאמר רשעי דאילו חסידי עובדי כוכבים [ח] פליגי בה ואיכא למ"ד הן עצמן נחלן ואיכא למ"ד אינן נחלן כדלמרן (לעיל קא.) ישובו רשעים לשאול כל גויים שכחי אלהים [ט] מכאן אתלן להם [י] חלק אמר לו רבי יהושע ומי נאמר בכל גויים והלא לף נאמר אלף כל גויים שכחי אלהים הם אין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן אבל קטני רשעי עובדי כוכבים [כ] מופקד כל דברי הכל קטני אינן: מופקד כל זכר למו נפקא ליה. כלומר לתנא דבריית והאי דנפקא ליה דברי הכל היא דהא שורש וענף מיבעיא ליה למר כדאית ליה ומר כדאית ליה: זרע יעבדנו יספר לה' לדור. זרע המספר יעבדנו לה' לדור ודור שיחזור לו ויחיה: משעה שנזרע. משעה שנקלט הזרע במעי אשה אפילו הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד לבחיה זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא (דף קיא.) נפלתי יקומון [כא] לרבות נפלים: עני אני וגוע מנוער. מ"ש עני אני גויעתי משוכה גויעה ורמוי לומר עלי ויגוע ויפסף כלומר שוכה אני לעתיד לבא כלדיקים שנאמר בהן גויעה ומימתי משעה שאני נוטל נימין ופחדך אפונה ממגלגלת ושכוכה עלי והיינו מילה שנכנסו שלו משמרים מימתו של הקב"ה: אפונה. לשון חופן:

מאי

ג) [תוספ' פי"ג]. ב) [ל"ל בתין הן]. ג) [ומומר]. ד) [תגיגה י.]. ה) [בע"י ליתא]. ו) תוספתא פי"ג. ז) ל"ל מיט עתידין לחזור. ח) [תוספתא שם]. ט) [בע"י]: [עי' סוטה כ:]. י) [שבת קיט:]. כ) [מגילה יז: ערכין לג.]. כא) [יבמות כו.]. כב) בפ"ג: [תוספתא שם]. כג) בפ"ג: תוספי העולם. כד) [תהלים כו.]. כה) בפ"ג: [תוספתא שם]. כו) [יבמות כו.].

מאי אמן. כשעונין על כל ברכה וברכה אמן היכן משמע קבלת ירושלמי שמיס: **אל מלך נאמן.** בטוטריקון. שמתמין עליו הקב"ה: **למי שמשייר לפילו חק אחד.** מלשמרו נידון בגיהנם: **לא ניחא ליה למרייהו.** מין הקב"ה רוצה שתהא דן את ישראל כל כך לכף חובה: **פי שניס כה יכרהו ויגועו ושעליסים יוסר נכה: אמר ר"ל שליסי של שס.** שני חלקים של כל העולם יהיו נכרתים וחלק ג' יותר כה ושיזה חלק שליסי כל שליסיות שים בשלש חלו משלשין שמנה נפרדו כל העולם וג' פניס היו לו הרי שלים פניו שס ושליסי של שס הוא חלק מרפכסד כדאמינ(ן) פני שס עילם ואשור ומרפכסד ולוד וארם ומשמנת בזרעו של מרפכסד יהיה שחריס הוליד ושראל יוצאים ממנו ושליסי של מרפכסד שהוא שליסי של שס שהוא שליסי של נח יותר וכל העולם יכרת ולדברי ר"ל נמלאו ישראל ממעטין ניותר ממרפכסד ילפו ישראל כדכתיב נפ' נח(ס) מרפכסד הוליד את פלג ופלג הוליד את עבר ועבר הוליד את פלג עד מברכס וכשאתה מחלק לג' חלקים זרעו של מרפכסד כגון בני ישראל ושמעלה שהן בני מברכס ובני לוט ובני הרן(ו) וכן שאר האומות שיצאו ממנו לג' חלקים שמע ישראל יהיו מרובין וקרובין להיות כנגד כולם ולא יגיעו כל זרע מרפכסד להיות פי שניס מ"ש ישראל מצאימין רובן או חציין ונמצאו ישראל מתמעטין נמוך פי שניס: **לא ניחא ליה למרייהו.** להקב"ה שאתה ממעט מוהן כל כך שלא יפילו שליסי של נח כלומר מכל בני נח דהיינו מכל העולם כולו יותר השליס ומשמע מוהו מלך הג' שישראל בו יהיה שארית ומה אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים ומפילי עובדי כוכבים(ס) להשליס לשליס ומה הם מרובין להיות יותר ממלך השליסים ימעטו קלת ומ"מ לרבי יוחנן אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ש בן לקיש מ"ר. ל"ש שליסי של שם והשליסים משמע שני שלים לכך נאמר שליסיות שליסית של שליסי לשם וכתיב ובני שם עילם ואשור וארפכסד וישראל מארפכסד הוו ושליסים מארפכסד שהוא שליסי לשם יותר היינו שליסים מישראל אלא שליסי שליסי של נח כלומר כולו מרפכסד יותר נה שהוא שליסי שליסי של נח דשם היה בן שליסי של נח דכתיב (בראשית י) ובני נח שם חם ויפת ומרפכסד שליסי לשם ועיקר: **דכריס כלהכן.** שלא ימלטו אלא ממה ממעיר ושניס ממשפחה:

ומאי אמן א"ר חנינא *אל *מלך *נאמן [1]לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק אמר ר"ל למי שמשייר אפי' חוק אחד [2]א"ר יוחנן [3]לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' לא למד אלא חוק אחד [א] [4](שנאמר) [5]והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם א"ל רבי יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' שלישי של נח [6]כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ר"ל דברים כתבתן א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים כבתבן א"ל רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל [7]ולא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא [א]תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תניא רבי סימאי אומר נאמר [8]ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים מס' ריבוא אף יציאתן ממצרים שנים מס' ריבוא אמר רבא וכן לימות המשיח שנא' [9]וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים תניא אמר ר' אלעזר ברבי יוסי פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים מצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נעניש משה רבינו שנא' [10]ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך אמרתי לאברהם [11]קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה [12]בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בר' מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי אמרתי ליצחק [13]גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשו מריבה שנאמר [14]ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב [15]הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי [7]והצל לא הצלת את עמך [12]עתה תראה (את) אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים [13]וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן [9]גמלא אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרי [14]אמת ראה: תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם [11]ארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים

אמר

ולקחתי אחד מעיר. כשניל מקיש אחד שבעיר לקח את כל העיר כולה: **תוייה.** כך לרב כהנא: **דקא חייף רישיה.** מופף ראשו ומעלן בעצמו כשעה שהיה לו ללמוד תורה: **לא ממלה כאדן המייס.** משמע שמקללו לא תבוא לעוה"ב: **נאמר.** בפרשת ואדא ולקחתי את בכורי בני ישראל תחת כל בכור בני ישראל ואקח את הלוים לי לעס וכתיב בתריה והבאתי אתכם אל הארץ: **מה כיאתס לארץ שניס מס' רבוא.** שלא נשתיירו מס' רבוא שיצאו ממצרים חלק ג' מהשים יהושע וכלב דכתיב בתריה בנפלת בפרשת כפ' יג נוחלין (דף קכא.) לא נגזרה גזרה לא בפחות מכ' ולא ביותר מס' שנה כהנך נמי שנים רבוא שנמנו במדבר לא תחשוב לא פחות מבן כ' שנה ויותר מס': **אף ילידתן ממנרים שניס מס' רבוא.** שכתב ס' רבוא שהיו במצרים לא נמנו מס' שנה בלבד ותוסס שניס של ס' רבוא עלו [לס' רבוא] שילדו תחת כל אחד מס'(ס) רבוא שהיו בהס [והשאר תמו כולס בשלשת ימי פלילה שלא יהיו מצרים רואין במפלתן של ישראל: **וכן לימות המשיח.** שלא ישארו מכל ס' רבוא חלק ג': **ועגפה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים.** עניים ושפלים יהיו כימי עלותה מארץ מצרים: **מעכו בבנין.** היו בונין לוותס במקום לבניס: **ועל דבר זה נענש משה רבנו.** שכשרואה שנעשה לישראל כך התחיל להתרעם ולהרהר לפני הקב"ה אמר משה לפני הקב"ה ומלו נאמר: **א"ל תכל על דאכדין ולא משכחין.** השפלה גדול יש על גדולים שאבדו ואיני יכול למנות אותן שמקילים מחריס כמותס שאין לתה בשרשם וינתק ויעקר שלא הרהרו אחרי מדותי: **לא שדי.** שאמרתי לו אני שדי פרה ורבה וגו' (בראשית לה) אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים (שם יז) והייתי מבטיחו שכל ס"ו ולבניו ולא אמרו מה שמך כמו שעשית לתה: **כתחלה אמרת לי מה שמך.** ועכשיו הרהרת על מדותי ואמרת הכל לא הצלת את עמך: **לנעוע אהלו.** כמו [ויטע] אהלי אפדנו (דניאל יא) ולשון נטיעה שייך בהאל: **עשה פראה.** השעס תראה נפלאות שאני עושה להס: **מה ראה.** על מיזה מדה (מחת) של י"ג [מדות] ראה והשתמוה: **אמת ראה.** בתדותיו שנקרא אמת ונתיילח אס נתתייבו כלייה אס הוא דן אותן בדין גמור ומיהר והתפלל עליהס שלא יהא דן אותן לפי מעשיהס: ה"ג **תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום וכו' אמר לו רבונו של עולם יאבדו.** ולא יהיה לך ארך אפים עליהס: **אמר לו.** הקב"ה לא כך אמרת ארך אפים לצדיקים ולא לרשעים:

ג) [בפת קיט:], ג) [ל"ל אמר לו רבי יוחנן], ד) [כמוגו' קיל:], ה) [ב"כ טו.], ו) ר"ג גמלית], ז) [עי' תוס' ערובין כב. ותוס' ב"ק נ: ד"ה ארץ], ח) [כרתיס יג], ט) [כרתיס יא], י) [מוכר. רש"ס], כ) כש"ג: ומפילי לומות העולם. רש"ס], ל) [מגלגס. רש"ס], מ) [ל"ל אמר ד"ה לעגועו].

הגהות הגר"א

[א] גמ' שנאמר. ממקר:

מוסף רש"י

אל מלך נאמן. כך מעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן (שבת קיט:). במלחמת שלשים ואחד מלכים. מלכי שבעה לומות כשליסים לארץ (שמות ו א).

תורה אור השלם

1. לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִיהָ לִבְלִי חֹק וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וְשַׁאוֹנָהּ וְעָלַז בָּהּ:
ישעיהו ה יד

2. וְהָיָה בְּכָל הָאָרֶץ נְאֻם יְיָ פִּי שְׁנַיִם בָּהּ יִכָּרְתוּ יִגְוָעוּ וְהַשְּׁלִשִׁית יִוָּתֵר בָּהּ:
זכריה יג ח

3. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם יְיָ כִּי אֲנֹכִי בְּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן:
ירמיהו ג יד

4. לֹא יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ וְלֹא תִמָּצֵא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים:
איוב כח יג

5. וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם: וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְיָ:
שמות ו ז-ח

6. וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כַּרְמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת עֵמֶק עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
הושע ב יז

7. וַאֲנִי בָּאתִי אֶל פַּרְעֹה לְדַבֵּר בִּשְׁמֶךָ הֵרַע לָעָם הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ:
שמות ה כג

8. קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה:
בראשית יג יז

9. גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:
בראשית כו ג

10. וַיְרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:
בראשית כו כ

11. וְהִנֵּה יְיָ נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ:
בראשית כח יג

12. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה כִּי בְיָד חֲזָקָה יְשַׁלְּחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יְגָרְשֵׁם מֵאַרְצוֹ:
שמות ו א

13. וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ:
שמות לד ח

14. וַיַּעֲבֹר יְיָ עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת:
שמות לד ו

קיא: חלק פרק אחד עשר סנהדרין

אמר לפניו וכו'. והשתא [מתניתין] כמ"ד מרך תפיס רחם שכיון שרחם [מדה זו] בהקב"ה שהוא מרך תפיס תף לרשעים שמא: **ופרומוס ירקבו.** וגמ' [קיב:] מוקמי לה בתרומה ניד כהן דממון כהן הוא ואל עליה ליקור דעיר הנדחת דנכי דנשריפה לא הוא עם שאר שלה דקדש ולקי ולא מזלזלינן ביה כולי האי: **מעשר שני.** אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל וקדש ליקרי לא אמרי' יפרוץ פדייה כ"ש דשלא שמיס הס

קשיא. לשון הפסוק קשה למתרץ למ"ד מוקמינן[ב] מכל לג מיתומב: **גרידי.** בדל"מ נמשכין וכן גרים רבי בכוליה הש"ס מגריד גריד וע"ל שהוא לשון גרידת דמפרשינן ימיד על שם שהוא ימיד משון ומופרש הוא מן הכל ואין למחרים סביביו ולשון מרמי הוא ואין דומה לו בפסוק (ודומה לו). מכל גולדו ומעמידו על גלגו (ר"ה ד' מ:) הוא לשון עברי ודומה לו בפסוק (מיכ ג) ויקח לו מכם להתגרד בו בדל"מ ופי' לשון חטיטה שמחטט וגורד נסכין מו בכל דבר. וגורר בר"מ לשון עברי הוא כמו (שבת ד' כב.) גורל מלש מטה כמ"ש ושלמן וכן (ב"ב ד' פו.) היה מגרר ויולא מגרר ויולא: **כשר נפשייהו גרידי.** ומעשיהם מעשה ופלוקים ניותר הוחיל ומעלמם הם נדמין ודין הוא שיעשה עיר הנדחת **מכל הנך.** להודיעו כמה נפשים וקטנים גרידי שמין מלוקים כ"כ: **דיכי עבדינן.** היינך נעשין רוצח נדמים הוחיל לגריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד: **דינן ואוכשין.** כשרואין ג' או ג' מהם עובדים ע"ז לא יפקלו אותן ומיניכן כל האחרים מלפקול אלא דינן אותם לפקילה ומוכיכין אותם בבית הסוהר וכן עושין עד שרואין אם מטרפין לרוצח ומוחרין ודינין אותם דין אחר להריגה ומאבדין את ממונם: **ומענה אם דינם.** שלאחר שנגמר דינם אחר משהה אותם ומענה את דינם: **דינן ואוקלין.** עד מניין דאחזקינן להו כיחידים ודינן ואוקלין ואחליין ואילך נתברר הדבר למפרע שהוחזו רוצח והוו בפיך וממונם אחד ואחליין ואילך לי אחה רשאי למשכן למיתה חמורה: **ור"ל אמר מרכין לפס בתי דינין.** לאו משום דאין דינין ג' ביום אחד דהא אמרת בפרק נגמר הדין (לעיל מו.) דבמיתה אחת דינין אלא משום דבפיסי עדים לכל אחד ואחד ואין פנאי לאקור כל אחד ואחד ביום אחד מרבים להם בתי דינים כדי שתאקבל עדותן ביום ג' וינמור דין כולם ביום אחד: **לשעריך.** ל"ל שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה: **ואי אחה מוליא.** אלא בסנהדרי גדולה: **אלא אחה מרכין להם בתי דינין ומעייני בדיניהם.** אם הוו מרובים ואם הולאו רוב מעלים את כולן ל"ל הגדול: **כמה יפה בעיר.** משנה בהשותפין (ב"מ ז:): **ויפה לאנשי העיר.** ליאן בלורכי העיר: **למיסוי ככני מחא.** שיהא נקרא ככני העיר אין נקרא בפחות מי"ב אדם אלא להקרות מיושבי העיר כיון שאחה ל' יום נקרא מאנשי העיר וקרינן בהו את יושבי העיר בסוף[ג]: **ופסגיא.** בניחותא: **סמוך לגגאה.** שאומר הרי עלי קונם אם אהנה: **אחרים אותה פרט לנכסי נדיקים שבאותה לה.** אלא היו נדיקים דרים בתוכה והוו להו נכסים מופקדים במקום אחר ביה אחרים

**קשיא איבעיא להו הודחו מאליהן מהו וידיחו אמר רחמנא א[א]ולא שהודחו מאליהן או דילמא אפילו הודחו מאליהן ת"ש הדיחוה נשים וקטנים אמאי ליהוי כהודחו מאליהן הנך בתר נפשייהו גרידי הני בתר נשים וקטנים גרידי: עד שיודח רובה: היכי עבדינן אמר רב יהודה דנין וחובשין דנין וחובשין א"ל עולא נמצא אתה מעניה את דינן של אלו אלא אמר עולא דנין וסוקלין דנין וסוקלין איתמר רבי יוחנן אמר דנין וסוקלין דנין וסוקלין ור"ל אמר מרבין להן בתי דינין איני [ב]והאמר ר' חמא בר יוסי א"ר אושעיא [ג]והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך אלא [ד]מרבין להן בתי דינין ומעיינין בדיניהן ומסקינן להו לבית דין הגדול וגמרי להו לדינייהו וקטלי להו: הכה תכה את יושבי העיר וכו': תנו רבנן [ה]החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתוכה והודחו עמה אם נשתהו שם ל' יום הן בסיף וממונן אבד פחות מיכן הן בסקילה וממונן פלט ורמינהי [ו]כמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר [ז]"ב חדש אמר רבא לא קשיא הא למיהוי מבני מתא הא למיהוי מיתבי מתא והתניא [ח]המודר הנאה מבני העיר אם יש אדם שנשתהא שם י"ב חדש אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו ביושבי העיר אם נשתהא ל' יום אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו החרם אותה ואת כל אשר בה כו': ת"ר [ב]החרם אותה [א] ואת כל אשר בה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שחוצה לה [ט]אמר ר"ש מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה ממונם לפיכך ממונם אבד אמר מר [ג]ואת כל שללה תקבץ לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה אמר רב חסדא [י]ובנקבצים לתוכה אמר רב חסדא פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין ה"ד אי לימא דעיר אחרת ואיתנהו בגוה פשיטא דמותרין לאו שללה הוא ואלא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת אי דנקבצין לתוכה אמאי מותרין ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא לא [י]לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה והכא במאי עסקינן [כ]כגון דקביל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי קא משמע לן אמר רב חסדא [מ]בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת אסורה [ס]עיסה [ע]חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת מאי טעמא בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא בעי רב חסדא בהמת עיר הנדחת מהו דתיתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא [פ]לא שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מקטל או דלמא כיון דשחטה מהניא לה שחיטה מאי תיקו [צ]בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו אמר רבא הא דרשעיות אסור תקבץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה [ק]יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אלא אמר רבא בפיאה נכרית היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא לא צריכא דתלי [ר]בסיבמא כנכסי צדיקים שבתוכה דמי [ש]ואבד או דלמא כיון דעיילא ונפקא כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה וכו': [ת]ת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב במאי קמיפלגי מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

והתקדשות

ב) לעיל טו. ע"ש, ג) [ב"ב ח. ע"ש], ג) ב"ב ז:, ד) שם ה. [תוספ' נדרים פ"ב], ה) [תוספ' פ"ד], ו) [ערכין ז: ושם הגירסא ר' יוסי בר' מניומא], ז) ושם הגירסא בסנהדרי מרנוסא של ויפת מהיה לך ויפיכמא], ח) לעיל מה:, ט) [לין מולקין. רש"ל], י) [דבריס יג], כ) [לעיל כח.], ל) רש"ל מ"ו, מ) [דבריס יג].

1. וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ אֶת הָאִישׁ אוֹ אֶת הָאִשָּׁה וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ: דברים יז ה
2. הַכֵּה תַכֶּה אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא לְפִי חָרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חָרֶב: דברים יג טז
3. וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיי אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד: דברים יג יז

גמ' עיסה חציה של עיר הנדחת. עי' שבועת תליה סי' פ"ט: **שם יצא** זה שמחוסר תלישה. עי' לעיל מו ע"ב תוס' ד"ה תלישה:

(ס) רש"י ד"ה כמאן וכו' דאי אפסר:

[א] גמ' ואת כל אשר בה. נמחק:

פחות מיכן הן בסקילה. כדין שאר יחידים (ב"ב ח.). **ויהא כאנשי העיר.** לשאת עמהם בעול (שם ו:). **למיהוי מיחבי מתא.** בשלשים יום, ובני עיר הנדחת כתיב יושבי העיר (שם ח:). **שיער נשים צדקניות.** של עיר הנדחת שלא התחתו עמה (ערכין ז:). **בפיאה נכרית.** שקצרה הנדקת לשערה קל מינצעל ויה לי בגופה היא ויילול עמה, לי בממויה, וקי"ל נדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממיים נשרף, דכתיב ואת כל שללה תקבוץ וגו' (שם):

מו א מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה ג סמג עשין עז:

מח ב מיי' שם הלכה ו:

מט ג מיי' שם הלכה ט:

נ ד מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קפג סעיף כ:

נא ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה יז סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רי סעיף לב:

נב ו ז ח מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה י סמג לאוין סו:

נג ט י מיי' שם הלכה יא: נד כ ל מ מיי' שם הלכה יב והלכה יג [ופי' כ"מ]:

עין משפט נר מצוה

נה א ב מיי' פ"ל מהל' עכו"ם הלכה יג [ד] סמג עשין עו:
ג [מיי' פ"ל מהל' פסולי המוקדשין הל' ג]:
ד ה מיי' פ"ל מהל' עכו"ם הלכה יג [ו] סמג עשין עו:
נו ו ז מיי' פ"ו מהל' כלאים הלכה ד:
נז ח מיי' פ"ו מהל' כלים הלכה ט ופ"ל מהל' עכו"ם הלכה ד:
נח ט מיי' פ"ג מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה ח סמג לאוין קלו:

מוסף רש"י

היו בה קדשים. בעיר הנדחת, אינן נשרפין עם אלה, דכתיב אלה ולא אלו אלו שמים, ומיהו מיקרב לה קדשי מקום שכתיב זבח רשעים תועבה, ואם קדשי מזבח הן ומפיני עולות ושלמים, נדבה ימותו. קדשי בדק הבית יפדו. כשאר בדק הבית ומפודה אותם יאכלם שהרי לא נאסרו, דלאו דידהו הוו (לעיל מז.). בהמתה. גבי עיר הנדחת כתיב ואת בהמתה לפי חרב, בהמתה משמע בהמה דידה שאין לגבוה חלק בה (תמורה ח.), ובפרק מעשר. ואלינחל דמ"ד מעשר שני ממון גבוה הוא (שם). בקדשים שחייב באחריותן. שמר הרי עלי עולה (במ' נו:), פטורה מן החלה. לכתיב עריסותיכם ואפי' דגבוה הוא, ואע"ג דלאיכא היתר אלה, כיון לית ליה בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא (סוכה לה.). שפודין אותו אפילו בירושלים. שאין מעשר טהור נפדה שם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף, ולא כשהיה בירושלים (ב"מ נב:). ואין שאת אלא אכילה. כמלא תוכל לאוכלו, כגון זה שנטמא, ונתת בכסף (פסחים לו:). וכי קתני קרא כי ירחק ממך, שיהא מעשר טהור מון לירושלים, או לאפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא, ונתת בכסף (מכות יט:).

והקדשות שבה יפדו כו': ת"ר א היו בה (ה) (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו ותרומות ירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש יגנזו ב"ר"ש אומר בהמתה ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר אמר מר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ר' יוחנן אמר ג זבח רשעים תועבה ר"ל אמר ממון בעלים הוא והכא בקדשים שחייב באחריותן ד ור"ש היא דאמר ממון בעלים הוא הא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי ה דאמר קדשים קלים ממון בעלים אבל קדשי קדשים מאי ו יפדו אדתני סיפא קדשי בדק הבית יפדו ליפלוג וליתני בדידה בר"א בקדשים קלים אבל קדשי קדשים ז יפדו כיון דאיכא חטאת שמתו בעליה ח דלמיתה אלא לא פסיקא ליה בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דכתיב זבח רשעים תועבה אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן זבח רשעים תועבה הני מילי היכא דאתנהו בעיניהו אבל הכא כיון דאישתני אישתני: ר"ש אומר ט בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר: במאי עסקינן י אילימא בתמימין שלל שמים הוא אלא בבעלי מומין יא שללה נינהו אמר רבינא לעולם בבעלי מומין יב ומי שנאכל בתורת יג בהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת יד בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר טו דשלל שמים נינהו ופליגא דשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מאי קאמר ה"ק כל שקרב בשהוא תם ונפדה בשהוא בעל מום משלל אימעיט וכל שקרב בשהוא תם ואינו נפדה בשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא: תרומות ירקבו: אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד ישראל אבל תרומה ביד כהן כיון דממוניה הוא תשרף מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו והא מעשר שני ביד ישראל כתרומה ביד כהן דמי וקתני יגנזו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל יח תנתן לבהן שבעיר אחרת יט תנן התם כ עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים כא מחייבין אמר רב חסדא במחלוקת כב במעשר שני ממון בירושלים דר"מ סבר כג מעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל כד) בגבולין דברי הכל פטור מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו במאי עסקינן אילימא מי הויא עיר הנדחת והתניא כה) עשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן כו אינה נעשית עיר הנדחת ואלא בעיר אחרת ואסקוהו לגוה הא קלטוהו מחיצות אלא לאו בגבולין וקתני יגנזו לא לעולם דעיר אחרת ואסקוהו לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא ולפרקיה כו) דא"ר אלעזר כז מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל כח לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר כט וישא משאת מאת פניו הכא במאי עסקינן בלקוח

וליפרקיה

היו בה קדשי מזבח. כגון עולות ושלמים של רשעים בתוכה נהי דלגלי קריון בהו אחת כל שהותה בלפי חרב [דברים יג] דהא לא בהמתה היא אלא בהמת שמים אלא מיאוסה הוא להקריב קרבנות של רשעים הלכך שהותו הלכך ימותו כונסין לתוכן לכיפה ומפילין לתוכן שעורין עד שכריכן נקעת לתפילו למיסב לסור דלקמן: שנאמר כליל לה' אלהיך ל"ג: ר"ש אומר וכו'. לקמן מפרש טעמא: וזבח רשעים תועבה. ולפילו למיהן לתורין: ור"ש הוא דאמר. בהזהב (ב"מ נו:) קדשים שחייב באחריותן ממון בעלים הוא ויש בהם תועלת הלכך לענין עיר הנדחת נמי ממון בעלים הוא ולייניהו לפי חרב כשאר בהמות שבתוכה והלכך לתורין למיהן בהנאה והאי דקאמר ימותו ולא אמר יאחרימו אותה עמהם משום כבוד שמים: ולגלגל דרבי יוסי הגלילי דאמר. בפ"ק דזבח (ד' יב:) ומעלה מעל בה' (במ' ה:) לרבות קדשים קלים שהם ממונו ומועלין וממונו הם לתורים בהנאה לתפילו למיהן בהמתה מיקרו אבל קדשי קדשים (ג) (ד) לאמאי יהיו להא ולאי הם עצמם אינם קריבים דזבח רשעים תועבה אלא יהיו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו למיהם לנדבה: מי סכי (ו) מדסיפא סיפא וכו'. דקא מפליג בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית: ליפלוג וליתני בדידה. בקדשי מזבח עצמן בין קדשים קלים לקדשי קדשים: דלמיתה אלא. כלומר (תמורה ד' טו.) ממש מטות מתות: לא פסיקא ליה. למיתני קדשי קדשים בעיר הנדחת יהיו לכיון דממו להם אותם לעשות מי ליכא מטות שהפרישו בהיסח הדעת לומר לכל מטות שמתו בעליהם מתות בתוספתא (ד' ו.) מפרש טעמא לגבי שאר קדשי קדשים כגון חטאות שמתו בעליהם יהיו: דאיתנהו בעייניהו. להן עצמן ולאי אינן קריבים משום זבח רשעים תועבה: אבל הכא. לאיכא למימר יהיו ולפלו למיהם לנדבה: כיון דאישתני. ולא בהמת בכור ומעשר. שאם היו בה בכורות או מעשר בהמה שהוא של ישראל ואנשי ודאי אין מקריבין אותו עמה להקריב: שלל שמים הוא. ומשללה (ו) נפקא: אלא בבעלי מומים. שאין בהם חלק לגבוה אלא נינהו לבעלים שללה שמתו אין מקריבין אותן עמה: לעולם בבעלי מומין. ואפ"ה אין (ו) נשרפין עמה בהמתה דלרבנן לקרא דכי בהמתה למי שנאכל לבעלים בתורת בהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר שאם היו להם שם לוי שאין נאכלים בתורת בהמתך אלא חומרין בהמתה עיר הנדחת אלא בהמת בכור ומעשר של עיר הנדחת: ופליגא. הא דרבינא לדשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מילתא דר"ש היא דאמר מאי קאמר ה"ק. כל שהותו קרב לגבוה כשהוא תם וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ מבכור ומעשר שאינם קרבים לגבוה כשהוא תם ואינו בעל מום לפי שהוא בכור ומעשר שללה נפקא דלאו בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר. ואלינחל דמיהן לתורין: וכל שקריב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום. מלא נאכל לבעלים בכור ומעשר ממון בעלים הוא: וכל שקריב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום. מלא נאכל לבעלים בכור ומעשר ממון בעלים הוא: מאי קאמר ה"ק. כל שהותו קרב לגבוה כשהוא תם וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ מבכור ומעשר שאינם קרבים לגבוה כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא: שללה נפקא. דכתיב (ויקרא כז) אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם ובבהמה ובשדה אחוזתו לא יימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא לה' ואי אפשר לומר שיהא נפדה ונגאל שהרי נאמר לא יימכר ולא יגאל אלא ודאי שללה הוא שהרי אין לו לאדם חלק בשלל שמים ומשללה נפקא לן דכל שהותו קרב לגבוה כשהוא תם וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה וכשהוא בעל מום קריב קדשים קלים חוץ מבכור ומעשר שאינם קרבים לגבוה כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא: בגבולין דברי הכל פטור. מלא נאכל לבעלים בכור ומעשר: מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו. מלא נאכל לבעלים בכור ומעשר: במאי עסקינן. שנפדו בירושלים: אילימא. שנפדו בירושלים: מי הויא עיר הנדחת. מלא נאכל לבעלים בכור ומעשר: והתניא. בתוספתא (ד' טו.) ובמכילתא (משפטים כ): עשרה דברים נאמרו בירושלים. שאין מעשר טהור נפדה שם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף, ולא כשהיה בירושלים (ב"מ נב:). וזו אחת מהן. שאין שאת אלא אכילה. כמלא תוכל לאוכלו, כגון זה שנטמא, ונתת בכסף (פסחים לו:). אינה נעשית עיר הנדחת. שאין מעשר טהור מון לירושלים, אלא בעיר אחרת. שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא, ונתת בכסף (מכות יט:). ואסקוהו לגוה. שנפדו בירושלים. והכא במאי עסקינן שנטמא. שנפדו בירושלים ולפרקיה. ומקשה: דא"ר אלעזר מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאת מאת פניו הכא במאי עסקינן שנטמא ולפרקיה. ומשני: לעולם בבעלי מומין. שאין מעשר טהור נפדה שם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף, ולא כשהיה בירושלים, או לאפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא, ונתת בכסף (מכות יט:).

מעשר ונתנוהו ניין ושכר ונטמא מותו לקוח להטוח לית ליה פדייה וכי קתני ר"ש במע"ש גופיה שהעלה פירות מע"ש לירושלים ונטמאו:

וליפרקיה

תורה אור השלם

1. זבח רשעים תועבה אף כי בזמה יביאנו:
משלי כא כז
2. וכי תרבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר יי אלהיך לשום שמו שם כי יברכך יי אלהיך: דברים יד כד
3. וישא משאת מאת פניו אלהם וחרב משאת בניומן ממשאת כלם חמש ידות וישתו וישכרו עמו:
בראשית מג לד

גליון הש"ס

גמ' ומי שנאכל בתורת בהמתך. עי' זבחים דף עה ע"ב תוס' ד"ה התפיס:

הגהות הב"ח

(א) גמ' תנ"ר היו בה קדשים קדשי מזבח כנ"ל ותיבת קדשי נמחק:
(ב) רש"י ד"ה ולגלגל דרי יוסי וכו' קדשי קדשים יהיו כנ"ל ותיבת לאמאי נמחק:

א) נעיל מז. [תוספ' פי"ד], ב) [תמורה ח. ע"ש], ג) [ב"מ נו:], ד) [ב"ק יב: וש"נ], ה) [גי' רש"י יהיו וכנ"ל], ו) [לפי גירסת רש"י דלעיל ס"ל יהיו], ז) [ב"ל מהתם], ח) [תמורה ח. ע"ש], ט) [כתוס' דבכורות דף לג. ד"ה מן וכו' משמע דגרסי הכא נמי כתוס' דשם ס"ש בתמורה ח. דתנן כל פסולי המוקדשין נמכרין בחטאת חוץ מן הבכור והמעשר ע"ש אבל מפיכ"ש דהכא ד"ה לעולם בעלי מומין וכו' מוכח דלא גרים להו דתנן כו' ומשום הכי פירש"י הכא יפלו אלו אלו שיש להם שם לוי וכניסן הוא דמעשר לה הכי כלן אבל בתמורה ח. פתמה דש"ס מייתי להו דתנן כל פסולי וכו' ולא ס"ל כרבינא כפי' הזה], י) ס"ז משנה אלא בריימ' ועיין רש"ל], כ) סוכה לה: פסחים לח. ועי' תוען פו: תוס' ד"ה תנן התם], ל) [קידושין כד. ז"ע"ן], מ) [ועי' תוס' קידושין נג: ד"ה מיהו ותוס' בכורות ט: ד"ה ותנן ועי' היטב תוס' סוכה לה. ד"ה נפקא לן], נ) ב"ק פב:, ס) ב"מ נג. פסחי' לו: מכות יט:, ע) [ויקרא ה], פ) [ב"ל מלין], צ) [ב"ל מדתנן], ק) [דברים יג], ר) [ב"ל דהגרגן], ש) [ע"ש].

וליפרקיה [ו]דתנן א[ז]הלקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה כר"י דאמר יקבר אי הכי מאי איריא עיר הנדחת אפילו דעלמא נמי אלא לעולם בטהור וכגון דנפול מחיצות וכדרבא [ב]דאמר רבא [ב]מחיצה לאבול דאורייתא [ג]לקלוט דרבנן וכי גזור רבנן כי אתנהו למחיצה כי ליתנהו למחיצה לא: כתבי הקדש יגנזו: מתניתין דלא כר"א [ד]דתניא ר"א אומר כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנא' [1]ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל והיכא דאיכא מזוזה לא אפשר דכתיב [2]לא תעשון כן לה' אלהיכם: ר"ש אומר אמר הקב"ה וכו': לימא בדר' אבין א"ר אילעא קמיפלגי [ז]דא"ר אבין א"ר אילעא כל מקום שאתה מוצא כלל בעשה ופרט בלא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט דמר אית ליה דרבי אבין ומר לית ליה דרבי אבין לא דכ"ע את אית להו דר' אבין והכא בהא קמיפלגי מר סבר עוד לגמרי משמע ומר סבר עוד לכמה שהיתה: אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים: ת"ר [ה]היו בה אילנות תלושין אסורין מחוברין מותרין של עיר אחרת בין תלושין בין מחוברין אסור מאי עיר אחרת אמר רב חסדא יריחו דכתיב [3]והיתה העיר [ט]חרם לה' [4]וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה תניא [י]לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב [5]בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו ובשגוב צעירו הציב דלתיה תניא [י]באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עבוד [י]מאי קאמר) ה"ק באבירם בכורו היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה ת"ל שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל בשלמא בי טמיא יתיב וקאמר דילמא כי מילט יהושע הכי לט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין אמר ליה השתא לוותתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב [6]וסרתם ועבדתם וגו' וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו' וההוא גברא אוקים ליה עבודת כוכבים [יא]על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מיטרא דמיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא מיד [7]ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד [יב]חי ה' אלהי ישראל אם [יג]יהיה טל ומטר וגו' בעי רחמי והבו ליה אקלידא דמטרא וקם ואזל [8]ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית [9]והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר וגו' [יד]מהיכא אמר רב יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב [10]ויהי מקץ ימים ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב [11]ויהי דבר ה' אליו לאמר קום לך צרפתה וכתיב [12]ויהי אחר הדברים האלה חלה בן האשה בעלת הבית בעבא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרי ליה [טו]שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחת ביד הרב אייתי הא ושקיל האי דכתיב [13]לך הראה אל אחאב [ואתנה] מטר דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדיה למפתחיה דרש ר' יוסי בצפורי אבא אליהו

קפדן

[ו]**וליפרקיה.** לכולה. ומאני כר"י דאמר לא חלים למתפס פדיונו כהיא [ז]מנה גופא נמסר מעשר שני (פ"ג מ"י) והיינו נמי מעשר שני דקתמר יגנז בקבורה: **אלא לעולם.** במעשר שני דעיר הנדחת טהור ומקבורה לגוה ודקתמר ליכתבי נחליה להא קלטוהו ממיות אחר שנכנס לחומת ירושלים: **דאמר רבא.** [ט]בשמיטת חולין פ' כמה המקשה (דף סח.): **מחיצה לאכול דאורייתא.** מן התורה מלוה לאכול לפנים מן החומה: **אבל מחיצות לקלוט.** שיהיו ממיות קולטות אין לענין פדייה בין לכל ענין מדרבנן הוא וכי גזור רבנן למיהני קליטת ממיות למעשר דשוב אינו יכול לפדותו א] ולענין עיר הנדחת נמי אלא יהא כשריפה היכא למיתנהו ממיות: **דכתיב ושרפת.** את שמש מן המקום ההוא וגו' ומימך ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם ונמחזה הואיל וכתיב בה מזכרות מי אפשר לשריפה משום קרא דלא תעשון כן ומאן דעיין שללה וליכא להמית [יא] שלא שמיש הוא: **כלל בעשה ופרט בלא תעשה.** כגון והיתה תל עולם [דברים יג] כלל לפמילו גנות ופרדסים לא תעשה אלא שהיה תל עולם שהוא עשה לא תבנה עוד [שם] נתן בתים והוא לא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט לומר אין בכלל אלא מה שבפרט דלא תעשה פירוש הוא כלומר והיתה תל עולם לנצין קאמר אבל גנות ופרדסים שרי אלא תרי מילי קאמר קרא דלא לתמרין פירוסי קמפרש אלא מילי מילי קאמר והיתה תל עולם לגנות ופרדסים לא תבנה עוד כל בניין שבעולם ופילו לגנות ופרדסים לא תבנה עוד ודרשינן ליה לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא ולומר בנין בכלל היה ולמה יצא להקיש לך מה בנין מיוחד שהוא שוה בני מדם לף כל בנין כגון גנות ופרדסים [יב](ליבמות תחריבת) ור' יוסי הגלילי סבר אין דנין כר' אבין ודרים הכי והיתה תל עולם מכל מילי אלא יעשה בה שום דבר ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים מאמועינן לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים ליסוד עשה הוא לחיכא. כך שמעתי: ר"ע והא דקתמר אלא שהיה עולם כל שהוא ללמד לא ללמד על עצמו אלא ללמד על הכלל כולו יצא ולומר בנין בכלל היה ולמה יצא להקיש לך מה בנין מיוחד שהוא שוה בני מדם לף כל בנין כגון גנות ופרדסים [יב](ליבמות תחריבת) ור' יוסי הגלילי סבר אין דנין כר' אבין ודרים הכי והיתה תל עולם מכל מילי אלא יעשה בה שום דבר ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים מאמועינן לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים ליסוד עשה הוא לחיכא. כך שמעתי: ר"ע והא דקתמר לא כר' אבין: **דכ"ע אית להו דר' אבין.** דאמר בנין בכלל היה ולמה יצא להקיש לך מה בנין מיוחד שהוא שוה בני מדם לף כל בנין כגון גנות ופרדסים [יב](ליבמות תחריבת) ור' יוסי הגלילי סבר אין דנין כר' אבין ודרים הכי והיתה תל עולם מכל מילי אלא יעשה בה שום דבר ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים מאמועינן לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים ליסוד עשה הוא לחיכא. כך שמעתי: ר"ע והא דקתמר לא כר' אבין: **דכ"ע אית להו דר' אבין.** לתקנון ושרפת אמרה לחמנת [דברים יג] מי שאינו מאוסר אלא קניטה ושריפה יצא זה שמאוסר תליסה וקניטה ושריפה: **וכל אשר בה.** אפילו אילנות מחוברין אשר בה נאסרין: כ"ג **וישבע יהושע לאמר ארור האיש וגו'.** וקרא קדיש ואזיל נכבורו **ייסדנה** ובצעירו יציב דלתיה וכשעמיד דלתיה יצות בנו הקטן: **לא יריחו על שם עיר אחרת.** שלא יבנה יריחו ויקו שמה על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו שלפי' בנה עיר אחרת וקראה יריחו לפוע לבנותה שלפי' שם יריחו יאמה לעולם וכמיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו בימיו של אחאב ועל שעבר על האלה קרי ליה בית האלי: **אם יריחו.** ולא יריחו עלמו בנה אלא עיר אחרת על שם יריחו שקראה לה יריחו ולא שתפרש הא מנלן: **באבירם בכורו יסדה.** מבירם רשע כשאמת מבירם הרשע לא היה לו למיחל שלא לבנות את יריחו: **מבירם ושגוב מאי עבוד.** דקרי להו רשעים: **מיני יודע שגוב נעירו.** מילתא באפי נפשיה הוא ולמדרשא. ממשמע שנאמר באבירם בכורו מיני יודע שגוב נעירו אלא מה ת"ל שגוב נעירו שהיה קובר והולך מבירם ועד שגוב שהוא נעיר מכלס: **אחאב שושבינו.** לוהבו של חיאל היה אחאב: **בי טמיא.** וי"ל בי טעמא בית הבחל שמטעימים לוחו בדברים נגמחו. וכמה דוכתין כתיב בברלחים רבה טמיא בלא עי"ן לשון אבל: **על כל תלם ותלם.** שורה וערוגה ומקום גבוה הוא: **ולא שביק מיטרא מיזל ומסגד.** שהיה הלכלוך הולך ונבלל מרוב הגשמים הבאין לעולם שאין מניחין ליל להשתמוות לעבודת כוכבים ממוך לרכים מלוכלכות בעיטו: **מיד ויאמר אליהו חי ה' אם יהיה השנים האלה מטר וגו'.** האי קרא קמון לקרא דחיאל בית האלי: **אקלידא דמטרא.** מפתח של מטר: **כיון דחזא.** הקב"ה לאליהו נערא בעלמא ת"ל הקב"ה לאליהו לך לרפתה לגלגל הדבר שיחזיר לו מפתח של מטר דקקא מפרש וחזיל: **שלש מפתחות לא נמסרו ביד שלית.** על מולכות) של הקב"ה יש מפתחות ומסרה ליד שלוחים הממונים אבל ג' מפתחות יש לו בידו שלא מיטה שלית עליהם מבהחות שלא בידו הם ולא רבה (מסורין) שלית עליהם ואקמר הקב"ה לאליהו אותם ג' מפתחות עכשיו בידי מבהחות ולא מיטי שלית עליהם שלא לאותן שעשיתי ממונה על אחת מהם ועתה משאל מפתח שני יאמרו שיש ליד תלמיד ואחד ליד הרב: [יג]**דטרקיה לגליה.** שמתח שער שלו ומבדיה למפתחיה כך עשה אליהו נעל לשערי מטר ונפוף אבד המפתח של גשמים שלא נפתח השער של מטר על ידו: **דכתב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר.** ולא כתיב ותן מטר: **אבא אליהו.** מבירי וגדולי:

היה

נמ א מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלכה ה ג: ם ב מיי' שם פ"ב הל' ה ממג לאוין רסד: **סא** ג מיי' שם הל' ט: **סב** ד מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה יג ממג עשין טו:

תורה אור השלם

1. וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֵת כָּל שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבָּנֶה עוֹד: דברים יג יז
2. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: דברים יב ד
3. וְהָיְתָה הָעִיר חֵרֶם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לַיהוָה רַק רָחָב הַזּוֹנָה תִּחְיֶה הִיא וְכָל אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבַּיִת כִּי הֶחְבֵּאתָה אֶת הַמַּלְאָכִים אֲשֶׁר שָׁלָחנוּ: יהושע ו יז
4. וַיִּשָּׁבַע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ בִּבְכֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה וּבִצְעִירִו יַצִּיב דְּלָתֶיהָ: יהושע ו כו
5. בִּימָיו בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי אֶת יְרִיחוֹ בַּאֲבִירָם בִּכֹרוֹ יִסְדָהּ וּבִשְׁגוּב צְעִירוֹ הִצִּיב דַּלְתֶיהָ כִּדְבַר יְיָ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן:
מלכים א טז לד
6. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לִבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:
דברים יא טז
7. וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתֹּשְׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחְאָב חַי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפִי דְבָרִי:
מלכים א יז א
8. לֵךְ מִזֶּה וּפָנִיתָ לְךָ קֶדְמָה וְנִסְתַּרְתָּ בְנַחַל כְּרִית אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן: מלכים א יז ג
9. וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעֶרֶב וּמִן הַנַּחַל יִשְׁתֶּה: מלכים א יז ו
10. וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיִּבַּשׁ הַנָּחַל כִּי לֹא הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ: מלכים א יז ז
11. קוּם לֵךְ צָרְפַתָה אֲשֶׁר לְצִידוֹן וְשָׁבְתָּ שָׁם הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה לְכַלְכְּלֶךָ: מלכים א יז ט
12. וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלָה בֶּן הָאִשָּׁה בַּעֲלַת הַבַּיִת וַיְהִי חָלְיוֹ חָזָק מְאֹד עַד אֲשֶׁר לֹא נוֹתְרָה בּוֹ נְשָׁמָה: מלכים א יז יז
13. וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְיָ הָיָה אֶל אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֶה אֶל אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: מלכים א יח א

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה מכל ממיטות וכו' ולענין עיר הנדחת נמי שלא יהא כשריפה. מלא כשריפה בממק וע"ב בגמיחה:

מוסף רש"י

הלקוח בכסף מעשר שני. פירושים, כדמפיק ומתמה הכסף בכל מאי מאוה נפקך וגו' (פסחים לח.). **יפדה.** דמלימת למיתפס פדיונו (שם). יקבר. כל לקוח בכסף מעשר שני שנטמא, משום דקלישת קדושתיה ולא חלים למיתפס פדיוניה (שם). **מחיצה לאכול דאורייתא** לקלוט דרבנן. מתילה שנאמרה בתורה לא בחזקה שלא לאכול במעשה ממיות קולטות אותם מלפנות עוד שם יפה, דלכן היא (ב"מ נג.) דמעשלטוהו ממיות שוב אינו נפדה (פסחים לו.). **אפילו מזוזה אחת.** וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שחזקתם שפה כתובה שם, ולא קריעת בית את כל שללה וטרפת (לעיל עא.). **לא נמסרו לשליח.** היינו שלא נמסרו לשליח אחד בימי (תענית ב.). **אתא איהו ואליהו כר'.** שהלכו אליהו ואחאב לנחם את מיכל בחלנו, אמר אחאב לאליהו מפני מה הלכלך הלכלוך שהלכלך ומשה יכיגו לא נתקיימה וקללת המלמיד נתקיימה וקללת הרב לא נתקיימה, שנאמר ופרחם כר' והכי כל ישראל עובדים ע"ז ואין גשמים נעצרים, מיד ויאמר אליהו כו' (מ"א יז א).

הדרן עלך מפכת סנהדרין

קפדן הוה רגיל למיתי גביה איכסי' מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדן קרית לי א"ל הא דקמן דקא קפיד מר: [1]ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם וכו': מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי ת"ר [6]רשע בא לעולם חרון בא לעולם שנא' [2]בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנא' [3]ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם שנאמר [4]הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר [5]זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו:

קפיד קפדן. שכעס על מתמה ואמר מי ה' מה יהיה הענין המלה טל ומטר (מ"ל ין): מיכסי' מיניה. שהיה רגיל למיתי לגבי מדרשו כל יומא ולא אתא אלא למחר יומיה: ג"ל. כ' יוסי: הא דקמת דקא קפיד מר. הרי על דבר זה שמרתני עליו ג)קפיד שלא נאת לי ג' ימים מקפדנות שקלפת עלי: מפני הרעה. קודם שמצא הרעה הצדיק נאסף מכלל לכיון שמת הרעה נאמר: מכל נדיק בא לעולם פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו:

הדרן עלך כל ישראל וסליקא לה מסכת סנהדרין

ב) [מוס' פוטה פ"י], ג) כרש"י שבעי"ר. מתה מקפיד,

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבְּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
2. בְּבוֹא רָשָׁע בָּא גַּם בּוּז וְעִם קָלוֹן חֶרְפָּה: משלי יח ג
3. בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבְאֹבֵד רְשָׁעִים רִנָּה: משלי יא י
4. הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וְאַנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: ישעיהו נו א
5. וְיִקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְיָ: בראשית ה כט

הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

*) הַדְרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין וְהַדְרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין וְדַעְתָּךְ עֲלַן. לֹא נִתְנַשֵּׁי מִינָךְ מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין וְלֹא תִתְנַשֵּׁי מִינָן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. **) חָנִינָא בַּר פָּפָּא רָמֵי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחַאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רְכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאוֹיְבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדִבְרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי בְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לִסַּיֵּם מַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין כֵּן תַּעֲזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ.

כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשׂמאלָהּ עשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחָיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסָּקָא לְחַיֵּי עַלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֶם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכָלֵיהּ בְּגַוָּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאָתָבָא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיִמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וְיקָרֵיהּ, [וַיַּצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קדישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפָרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

*) פי' הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג,

**) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.

המשך מוסף רש"י למסכת סנהדרין

לדף מז:

ובניהו בן יהוידע זו סנהדרין. שהיה מן בית דין (ברכות ד). אביתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה שמיטה עד מלמעה מכאשם שאשל מניחר ולא עלתה לו ושאל בדוש ועלתה לו, כדאמרינן בפרק עושה, ונפקלך מן הכהונה (שם). על הכרתי ועל הפלתי. לעתיד ר' ישמעאל. דנפקא ליה מדם הכתוב בעונש של שמיטה, אינו חייב אלא אחת. דמד כרת ומד לאו היו (שם). לדברי ר"ע. דנפקא ליה מלו זכח דכתיב גבי העלאה, חייב שתים. משום דשמות מותלפין (שם). שם תעלה עולותיך ושם תעשה. הוכיר העלאה לבדה והשאר כללן בעשיה אחת, למימרא דלא מחייב אלהיכו אלא חדא (שם). שלא בסומיו. אפילו קומץ בחמת מעיניו, דכתיב לכל מראה עיני הכהן. עד לתיכה כולו מרמה (נדה נ). ומה ריבים שלא בקרובים. דנפקא לן מלא יומתו אלמות על נכיס, אף נגעים. אין כהן רופה נגע קרובו (שם). הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשהלכה דברי מכם ושברו בעיניו שנאן קמם ולא הזכיר שם אומרי עליהן, כדי שלא יהו שניהם מפי יחיד וברבין כאילו נשנו מפי המרובים ועשו כמותן (ביצה ב:). לאחזויי סומא באחת מעיניו. דכתיב לנתיעד ואינו כשר לדון, אבל בשתי עיניו אפילו נעדות פסול, דכתיב (ויקרא ה) או לאה (נדה מח:). ביום הנחילו. היום מלי למכתב בהנחילו (דשב"ם ב"ב קיב:). אלא מעתה מאן דשכיב ביממא. שנור היה להאי מפיל נחלות לגורמ מת ביום שפילין הנחלות ליורשין, שאם מת ביום ישכבו בניו נכסיו (שם). דין נחלות. אין דנין אותן אלא בשלשה (שם). דין נחלות. אין דנין אותן אלא בשלשה (שם). דין נחלות. אין דנין אותן אלא בשלשה

פסקי תוספות ממסכת סנהדרין

דיני ממונות פרק א

א דרישה ותקירה לא נצי כתוספות תקח וגזלות ותקלות וחיובות וממונות:

ב גזלות ותקלות דנין ע"י תפסה או שאמר וקבע לי זמנין בע"י: ד"ה שלא: דף ג

ג דיינין ללא גמר דינא פסול לדייני אם לא ערכאות שנמנו לדייניה: ד"ה אי אפשר

ד שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד מקוף: ד"ה לרבא: שם

ה שבעים פרנסדרין לבד המופלא שבישיבה: ד"ה רבי יהודה: שם ע"ב

ו לא כתיב ונעוותם אלא ונעוטפתם: ד"ה דספסרי: דף ד ע"ב

ז יחיד דגמר ובבר דן מהתם בע"כ וכן אחם ג' מני אחם ואפילו ב' אלא שנקראו ב"ד מקוף והייט כשאחר אלא יש ב"ד כלל או אם הוא לוה ואין רוצה לדון בעירו אבל אם אחר לו אחרון לדון בעירו אבל אם אחר לו רשות ליפטר מהעיר: ד"ה דן אפילו: דף ה

ח מי שיש לו רשות יכול ליתן רשות וכן מי שנמצא יכול לסמוך לדיני קנקוח והיינו לו רשות אין רשאי ליתן רשות בעירו על הטעון: ד"ה נקיטא שם

ט ברוך ליתן [ב] רשות ליפטר כדיני ממונות אם עשה: ד"ה אי נמי: שם ע"ב

י נהרות שאין המים גלולין ועבר ושינו מעורב בהן פסולין לדני מטעמא: ד"ה פסולין: שם

יא לפיכך ניעשה כמחמאה לו נורי רבים: מי שלא נעל רשות מרבו חוץ ג' פרסאות ואחיב מיתה ואם נעל רשות מוחר חוץ לג' פרסאות: ד"ה אלא: שם

יב אחר לעניים שדנו כמו שרגילין לעשות ביום או בשנים עשו דין אין מוחרין בהן שנים אחרים בהן: ד"ה יפה כח: שם

יג דיין הנלקין אחר רוב דעות בשנים נרוץ שיכריעו שיכתבו לדעתם אחר: ד"ה ביצוע: דף ו

יד אחר כדאיתיה אלמא לפילו אבי מגו אלמא כלאחריני כי אלמא בי אלמא: ד"ה אמר ר' אלעזר: שם ע"ב

טו פנויה ניכרה קנין ולא מחילה: ד"ה צריכה: שם

טז דקלקו בדין הישב ואין מחזקר אלא פלוני אחה מייב פלוני אחה זכאי אין לנמוע [כ] וכשאחחייב אלמא שנשבע ברי ליחר להן לעשות פנויה [נ] ואחר שחיו דיין דשקר נכנסת לשולם: (ד"ה נשמר הדין) [ד]: שם ע"ב

יז יש בדברים שאין מחחייבים אלא עד אחר אחד בשני הפוסקים בשחא פעמים: ד"ה שחנה ואפאה: שם

יח אדם שעשקו בשוכר ולא קבע עימם שוכלין ממנו אחר שיחחנו קבעו עימם לשוכרה: ד"ה אלא עלך: דף ז

יט אין נדרוש הכחוב יוחר מדאי ולהעיד לימות עליהם: ד"ה אחנה: שם ע"ב

כ שוכרה לחלמיד אין שוכרה לרב כשאינו לבעל עלמו אבל בשם שהיה לו: ד"ה מפקינא: דף יח

כא שוחפיהכי כשר לדונו אף כי יש להרחיק וכן הכחוב דפקיד שני דייני גזירות (דף קה ע"ב): ד"ה פסילנא: שם

כב דיני כשוחפ דנין בנגלל: ד"ה מוציא שם רב: שם

כג אחמרו עדים אחת פלוני אינחה בעי דיהיה ושקילה לשוחפה על בעלה: ד"ה מיחיבי: שם ע"ב

כד שבים נרוץ עדה ועדים והחראה אך אין מהפכין אכוחו ואמכיעין לו עדים ואין אחרין נו בפיבוים ונעכוד לעניים ואמניים לו הילך נגית אחרי שבשאים ונעכוד לעניים ואמניים: ד"ה בעבדה: שם

כה נאחרו פסול להעיד אך לא נפי בפני ב"ד לא אחפללו הכשירים בכך וכן אין עד נעשה דיין היינו עד אחעיד אבל אחחברו להעיד ולא העיד לא: ד"ה בזמן: דף מ

כו אוכל נבילה לאיחלון [ב] פסול וכן הבא על הערוה אבל לא הנא ואחחייבו עמה: ד"ה דרבנן: שם ע"ב

כז אלקרן על יחוד כל עריות לבד מאבות אים: ד"ה ואין: שם

כח עדים שלמרו אנוסים היינו אחחת אחן אין נאמנים לומ

כט פלוני רבעני אחינן שריצע אבל לא שרבעו וכן לדידי אחחיב ברייחת נאמן (הלוה) שהלוה לאחר ולא לדידיה בדברנן לא פלוני דיינינהו לפסול הפטור: ב"ה:

ל אין אחעברין אח השנה כיום שלשים של אלו. כשהשנעה נאמרו לחיות אחעוברת אומר קודם שלשים:

לא כח קול היינו כשקול יוצא מן הבחים יוצא אחוכו קול אחחר: ד"ה ואידך: דף י ע"ב

לב אין העושים אחעת בחלול וגוזז הבא אשם אין אחעת אלא בשוגג ובחעלם: ד"ה בת קול: דף יא

לג אין העושים אחעת בחלול וגוזז הבא אשם אין אחעת אלא בשוגג ובחעלם: ד"ה חושבניה: דף יב

לד אחכרכו על האחד עד שאחחעלם פנימה עד ר' ליחיה

לה נבנה נמשך עד ט"ו: ד"ה שמור: דף יג ע"ב

לו ג' מצ"ח הגדול שבירושלים היו מוליכין הקרוב לאלל ועריפה אין נידף ג': ד"ה ועריפה: דף יד

לח אין מוסיפין על העיר אלא כמלך וגבוה ואוריס ואוחים וכ' ענוה ושיר. אלאחנים הכרחה בני אלך ואחנות אלאחנה: ד"ה אחני: שם ע"ב

לט אחר אחיד בין הבעדים היו הולכין אל בית הדין בסנהדרין לאחיהם: ד"ה אלימא: שם

מ בזמן שאין אחלגין רבני בזמן לא בעי ג': ד"ה נסע רבנן: שם

כהן גדול פרק שני

מא בעלו מרובה אין האחיה לו מועט ובעל אחלג ואין שם ב"ד אחעלם: (ד"ה בגמ') [ו]: דף יח ע"ב

מב האעלה בעלה כדרכה קונין בימה ואין לריך ביאה הלחוה להאעבר: (ד"ה בגמ') [ז] (ובמות דף נג ע"ב): דף יט

מג ברים אחה אין מוכן אפיי אחר שאחעבר דבעינן לאוחה בשעח ביאה:

מד קבלה עדים וגמר אין בעלי דין בעמידה: ד"ה יואי המלך: שם

מה לימא למ"ד נשים יוצאות לפי המעה ולימא למיחב בשעה שאר ואיחא למ"ד אחרי המעה: ד"ה נשים: דף כ

מו בנרפא בגדל אבי כיון שהכחם נקי ואמה מוליא נקיה ויפה קיימן טוב לניא ואין בו משום מיחוח כמו בד גדי וכו': (ד"ה ברשי"ר): שם

מז בזמן הזה שהם אלינן כיניו ועבדיהם ושפחות בניהם שאמ יאמרו מכשף הוא לכך לא נהגו לבעות המעה גם אין הכי הכיר כפייא לפי שבועלין [ח]:

מה אלך יבהאל יכול לצוות שיחנו לעבדיו שדוח ולא לעבמו ודוקא אלך על כל יבהאל: ד"ה אלך: שם ע"ב

מו יפת אוחר ביאה לשנוה אוחר בחלחמה ולא יוחר: ד"ה דאי ס"ד: דף כא

מז אם על אחר היחה מעוברת כשלקחה דוד: באו"ד:

מח אפיי בנים הבפץ אלנו אמכוסין אלור להביר בהן [ט] וגבי אקה דוקא יש אילוף [י]: (ע"ב בגמרא) (ועיין בברכות דף כה ע"א ד"ה ריש):

מט ז' לשונות (ו' דבריס) [כ] אין לבחחמש בהן לעולם: (ד"ה בגמ' (כב): שם

נ כחב ליטעאה אינו אוחיות שהוא לבן ואוב אוחיות אלמנה ואפילו הכי הוי אם אין אוחות אלא על שם המקום ואקרוא כך או כך אמרו:

נא אחרי יליאה הולד אפלה אועלח לעשותו זכר או נקבה וכן ווזג ראשון פעמים אחחלף אחפלה שאל יקדמנו אחר: ד"ה ארבעים: דף כב

נב אחפללות על כה"ג גרעיני זה בלר אינהו אלו זה ולא על הדיוט: שם ע"ב

נג כאני לעשות אע"ג דבעו הוסה עליהי ובעיני עומאה מוחרת בעזרה:

זה בורר פרק שלישי

נד אחוקף לאחיהו בדין אחד אומר נחון כאן ור' אומר לך למקום הוושב כל דבר שיש בו מוצ ואחבע וגזלות ואבלות אקה וממכר ואקדושות כופין אותו והולך למקום הוושב [ל]: (ד"ה בגמ' דף כ"ג ודף ל"א):

נה יהוד שאב אלוה וחב לוה כגון שאמדה אקפא או אמר פרעחיך לוה לא אני כייף לאוחיה:

נו אקום הוושב לאו היינו ב"ד הגדול שבירושלם דהחם נאבע מלי עשין ולא החושב ור"ח פי' דשניהם אלו בעינו הכי. בזמן הזה גדול הדור הוא אקום ב"ד הגדול ובימיהם הוה הבעיא הגדול אמורה לכן נקרא כן:

נז אפני ב"ד צריך לבבר דבריו היינו לעבוחו לאחת דבריו אם לא אלא לא אפפרש: ד"ה ורבנן: דף כג ע"ב

נח האבע ושוב ואבע אין יכול לחזור אבל קודם שהוא אחוכה: ד"ה שלה: דף כד ע"ב

נט דבר שבידו ולא גזם לו הוי אקמכחא דבר שבידו וגזם הוי אקמכחא ודבר שאין בידו כלל הוי אקמכחא ואפאחי נקוביות [מ] אפי' אקנו זה לזה הוי אקמכחא אע"פ בב"ד אקום או כשהעדות על הלף ושיהוכיל קונין אפילו בלא קנין [נ]: (ד"ה כל): דף כה

ס אחמכן [אפי' יהיב דמי פסול]: ד"ה מעיקרא: שם ע"ב

סא אלוה וחבין שבועה וביני [ס]:

סב אומר לוהיב בשבועה אקום אלרועה להוי אקום ואפ"ג ד"ה אחשרבו: דף כו

סג על כל החורה יעבור ולא יהרג חוץ מעבודה כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים: [ע]

סד אין עודרין עם הגבוי בשביעית אך אחים עבי אחצלה קבלנותו אומר: ד"ה אגריפוון:

סה לאקוח לקנות פירות בשביעית כדי לאכול ולהניח בהן לו לאכול באוחות דשיחה לבעה לאקוח אבל לקנות ולאכול אסור: ד"ה יאכלו:

סו העומדין על הבעוצה פסולין וכן העומדים על אחרם [פ]:

סז אלישי בשני כשר אלישי בראשון פסול:

סח משה לא יעיד [ל] על אקת פנחס: ד"ה דב: דף כח

סט כ' נשואין כ' בעת אחים או אחיות בשריט זה לזה:

ע שנעת כשר להעיד ופסול לדון ואחר שיאחור שנאחו כשר: ד"ה גיטו: שם ע"ב

עא ב"מ אחבעוהו והוזה אין ל"ל אחם עדיי: (ד"ה בגמרא): דף כט

עב אחר כבניו אמה לך בדי ולא אאר אחם אחם עדיי לא אאר לכלוס. [ק] קנו אידו לו זמן שלא נכחב הבעור אחר כשהר ענ"ש שאין יכול למחור בו: ד"ה הודה:

עג פלוגחא דרבוחא לי בחבינן אחיבחא ואם אבחבע מלי למיאר לאוחנו הבעור ואול ואם הלכה כאחר בר ר' אבי נכולי מלמוחא [כ] (בר בחיפן) שבועה ובחיבחא ואיוולי: ד"ה אר בר:

עד אומי כבור הלאוי לנע בידי אדם על ג' נאחן ואפי' על אפי עד: בד"ה בעדות: דף ל ע"ב

עה ג' אאר שנים בנגד ה', אאר שנים בכריסה [ג] או ג' אומרים שנים בנגד ב' אומרים אחד בכריסה אהני: (ד"ה בגמרא) (כאן ובבב"ק שם): שם ע"ב

עו נאמנין אחד אחן שאול בעדותן בעילה היינו כשהפסול נודע לו שהעידו אוחן כדי דבור: ד"ה שב"ש: דף לא

עז אאקום שיש שבר נקקון לנכסי יאמי: ד"ה חייבים:

עח אגו למפרע לו אאר': [ד"ה כיון]:

עט ואלוים נאמן אפי' אימחזק כבי דינא: ד"ה אין: שם ע"ב

פ אאקום שיש שבר נקקון לנכסי יאמי: ד"ה שב"ש: דף לא

פא מי שבבכו אהנאו נאי בעבי: ד"ה קא ידא: שם ע"ב

פב לפבוחה בממון: ד"ה קא ידא: שם ע"ב

פג האקבה ליאל אומנין הולד אבר אבר יש לאבו אין נוענין אלא בשנים: ד"ה ליבא: דף נה

פד גדולה הקובעה נומן ועבר הומן הוברה אאלים ואין לריך אלא בשנים: ד"ה לבל: שם ע"ב

פה לימא למ"ד נשים יוצאות לפי המעה ולימא למיחב בשעה שאר ואיחא למ"ד אחרי המעה: ד"ה אמר ר' אלעזר: שם ע"ב

פו אאקום לאבוחו בשבועה אן נהיה"כ אקום נאבע אאר' לימב אלא אם כן נאבעו על לפני עור: ד"ה אמר אמוחי:

פז כל דבר שאקום לנאבע אאר' אקום נאבע אאר' לימב ואין נו ולא יחד אאקומו: ד"ה לחלוק: דף פח

פח אומנין אאילין ואפ"ב אאלינין ואפני אאר' אבדה אם אאבדה אוזי לדבי אלעזר אאקום אאילין אאר': ד"ה האיבה:

פט אע"פ שאאקום לבעוט בבנו על המת אפני אאובה אומר: ד"ה היה:

בן סורר ומורה פרק שמיני

צ קנון אין לו וכייה אלא כשבעת אאבות אקנה לו כאו נוקב: ד"ה קטן ע"ב:

צא עבירה שאפגייהב אין בה לריך עדיף אלמיה: (ד"ה נבו נח) (קטול) [ו]: שם

צב גדוות הלילוניים היתה גדולה קודם י"ג נזכר ר"ג בנקיבה: ד"ה ביבוע: דף שם

צג כוס של ברכה לריך אי פירוש מזון ולא מזון: ד"ה אי: דף ע

צד קוס ליה בדבה מיעה אייב להזהיר כדי לנאבע ידי אאיבה: ד"ה לא: דף עב

צה יש לאאול שהאיבה דמה וצא עליה עובד כוכבים ומנייר עמה האיר ב"ח לקיימה ולא אביב בעילה: ד"ה והא: דף עד ע"ב

צו רוצה ועבוה אין אייב לאסור עלמו אלא כשעושה מעשה וכן נאקבה כבר ואקבו בעבוה וכן הוא לאסך על מיעוט דעתה: באו"ד

צז אין (אייב) לאאול לאסור עלמו בשאר עבירות: (ד"ה נבו נח) (קטול) [ו]: שם

הנשרפין פרק תשיעי

קא מצוה להשיא בני קטן אמוך לפרקו: ד"ה אמוך: דף עו ע"ב

קב כשבאו באקום שהוא ולא הזיקו אין אילוף בין אקדים דבר לשם או אף לבר אשאלה בדקו אמיאה עליה בדקו אמיאה אפני ואין שם וכן זרק אן ואפרים בידו וקם ונטלו:

קג טרפה שהבא בפני ב"ד אייב אם בוחלו כיום ולא בלילה: ד"ה בפני: דף עח

קד יאא שעבה שה בעבד [א] בעל בדוב ר"ש פי' אם פירש אאילוו בגון נאמנא בית הנפילה בחוך שלשים: ד"ה בשור: דף פ

קה שור הנפקל אינו נאבר אאיים על אאר פקילה או אאיבוה: באו"ד

קו כל דפרים מרוצה פרים: ראו"ד

קז בכל אקום שוכר יכל אאו בר מלענין טרפות או טרפה אפי: ד"ה שוכר: ע"ב

קח עבות (שאחה) [ט] יכול להזיקה בפני ב"ד אייב: ד"ה ונגמר: דף פא

הנחנקין פרק עשירי

קט הבאים בבאה אביהה בהבאה להבל פעור בהבאה בלא בהלל אייב: ד"ה הבחישה: דף פד

קי אין לועלל קול נאפיי שלא יצא לידי פסיק ריעיה: ד"ה ורבי: דף פה

קיא ואוכנים להשיב הדבה ערבות גלוזל ואינו בל אאוקף ואינו בעיניהם): ד"ה אי [ל]: דף פו ע"ב

קיב אין קלוי עניי הדין אלא כשאאיבין אוחו אאר בגאר הדין: ד"ה ולא: דף פח

קיג אלילות היה אנבע בשם הקב"ה לעבוד ואאיחעניע ליה: ד"ה אליהו: שם ע"ב

קיד הזוממה לאו אלבע היא ולריך עינוד לשמה: ד"ה אע"פ: שם ע"ב

קטו ש"ן של אפילו הלכה למשה מסיני [נ]: שם

ארבע מיתות פרק שביעי

קיז אוחרין [ד] אאחרין לוהר ואין להרחיק אאפשות שאין יכולות: ד"ה הלכחא: דף נא ע"ב

קיח פרנס שנאאנס על הבור ועבר אאנס אוחר אחר אחרינו כשיעבור האוחב: באו"ד

קיט עבודת כוכבים אינה אאורה על שהעבד:

קכ גר שהוחרו ולידתו אלא בקדושה אאור כאילו כשהיו עכרים ואם הוחרו בקדושה אאור בה [ה]: ד"ה קץ ושא: דף נח

קכא מי שדבכו להנות בני אדם ליבא הוא לקוץ יהו ולא לפדושה בממון: ד"ה קץ ידא: שם ע"ב

קכב האקבה ליל אוחרין הולד אבר אבר יש לאבו אין נוענין בנגר: ד"ה ליבא: דף נח

קכג גדולה הקובעה נומן ועבר הומן הוברה אאלים ואין לריך אלא בשנים: ד"ה לבל: שם ע"ב

קכד בו: ד"ה ליבא: דף נח

קכה אוכנים להשיב הדבה ערבות גלוזל ואינו בל אאוקף ואינו בעיניהם): ד"ה אי [ל]: דף פח ע"ב

קכו אין קלוי עניי הדין אלא כשאאיבין אוחו אאר בגאר הדין: ד"ה ולא: דף פח

קכז אלילות היה אנבע בשם הקב"ה לעבוד ואאיחעניע ליה: ד"ה אליהו: שם ע"ב

קכח אאר בבא שאבוה אן בבבי: ד"ה אי [ל]: דף פח ע"ב

קכט אין אאבוה לעבוד עבודת כוכבים ולא אאר עלמו לאיחה אאבוה: ד"ה רבא: שם ע"ב

קל ע"ז שדלבה לעבוד אאבוה וילבה או שאאבה אאבוה אבוה: ד"ה בידוע: דף שם

קלא כוס של ברכה לריך אי פירוש אזון ולא אזון: ד"ה אי: דף ע

קלב קוס ליה בדבה מיעה אייב להזהיר כדי לנאבע ידי אאיבה: ד"ה לא: דף עב

קלג בא יבאל שהאיבה דמה וצא עליה עובד כוכבים ונאנייר עמה האיר ב"ח לקיימה ולא אביב בעילה: ד"ה והא: דף עד ע"ב

קלד רוצה ועבוה אין אייב לאסור עלמו אלא כשעושה מעשה וכן נאקבה כבר ואקבו בעבוה וכן הוא לאסך על מיעוט דעתה: באו"ד

קלה אין (אייב) לאאול לאסור עלמו בשאר עבירות: (ד"ה נבו נח) (קטול) [ו]: שם

הנשרפין פרק תשיעי

קלו מצוה להשיא בני קטן אמוך לפרקו: ד"ה אמוך: דף עו ע"ב

קלז כשבאו באקום שהוא ולא הזיקו אין אילוף בין אקדים דבר לשם או אף לבר אשאלה בדקו אמיאה עליה בדקו אמיאה אפני ואין שם וכן זרק אן ואפרים בידו וקם ונטלו:

קלח טרפה שהבא בפני ב"ד אייב אם בוחלו כיום ולא בלילה: ד"ה בפני: דף עח

קלט יאא שעבה שה בעבד [א] בעל בדוב ר"ש פי' אם פירש אאילוו בגון נאמנא בית הנפילה בחוך שלשים: ד"ה בשור: דף פ

קמ שור הנפקל אינו נאבר אאיים על אאר פקילה או אאיבוה: באו"ד

קמא כל דפרים מרוצה פרים: ראו"ד

קמב כל אקום שוכר יכל אאו בר מלענין טרפות או טרפה אפי: ד"ה שוכר: ע"ב

קמג עבות (שאחה) [ט] יכול להזיקה בפני ב"ד אייב: ד"ה ונגמר: דף פא

הנחנקין פרק עשירי

קמד הבאים בבאה אביהה בהבאה להבל פעור בהבאה בלא בהלל אייב: ד"ה הבחישה: דף פד

קמה אין לועלל קול נאפיי שלא יצא לידי פסיק ריעיה: ד"ה ורבי: דף פה

קמו אוכנים להשיב הדבה ערבות גלוזל ואינו בל אאוקף ואינו בעיניהם): ד"ה אי [ל]: דף פח ע"ב

קמז אין קלוי עניי הדין אלא כשאאיבין אוחו אאר בגאר הדין: ד"ה ולא: דף פח

קמח אלילות היה אנבע בשם הקב"ה לעבוד ואאיחעניע ליה: ד"ה אליהו: שם ע"ב

קמט אאר בבא שאבוה אן בבבי: ד"ה אי [ל]: דף פח ע"ב

קנ ע"ז שדלבה לעבוד אאבוה וילבה או שאאבה אאבוה אבוה: ד"ה בידוע: דף שם

קנא כוס של ברכה לריך אי פירוש אזון ולא אזון: ד"ה אי: דף ע

קנב קוס ליה בדבה מיעה אייב להזהיר כדי לנאבע ידי אאיבה: ד"ה לא: דף עב

קנג בא יבאל שהאיבה דמה וצא עליה עובד כוכבים ונאנייר עמה האיר ב"ח לקיימה ולא אביב בעילה: ד"ה והא: דף עד ע"ב

קנד רוצה ועבוה אין אייב לאסור עלמו אלא כשעושה מעשה וכן נאקבה כבר ואקבו בעבוה וכן הוא לאסך על מיעוט דעתה: באו"ד

קנה אין (אייב) לאאול לאסור עלמו בשאר עבירות: (ד"ה נבו נח) (קטול) [ו]: שם

התראת ספק פרק אחד עשר

קנו אין אאבוה לעבוד עבודת כוכבים ולא אאר עלמו לאיחה אאבוה: ד"ה רבא: שם ע"ב

קנז ע"ז שדלבה לעבוד אאבוה וילבה או שאאבה אאבוה אבוה: ד"ה בידוע: דף שם

קנח כוס של ברכה לריך אי פירוש אזון ולא אזון: ד"ה אי: דף ע

קנט קוס ליה בדבה מיעה אייב להזהיר כדי לנאבע ידי אאיבה: ד"ה לא: דף עב

קס בא יבאל שהאיבה דמה וצא עליה עובד כוכבים ונאנייר עמה האיר ב"ח לקיימה ולא אביב בעילה: ד"ה והא: דף עד ע"ב

קסא רוצה ועבוה אין אייב לאסור עלמו אלא כשעושה מעשה וכן נאקבה כבר ואקבו בעבוה וכן הוא לאסך על מיעוט דעתה: באו"ד

קסב אין (אייב) לאאול לאסור עלמו בשאר עבירות: (ד"ה נבו נח) (קטול) [ו]: שם

הנשרפין פרק תשיעי

קסג מצוה להשיא בני קטן אמוך לפרקו: ד"ה אמוך: דף עו ע"ב

קסד כשבאו באקום שהוא ולא הזיקו אין אילוף בין אקדים דבר לשם או אף לבר אשאלה בדקו אמיאה עליה בדקו אמיאה אפני ואין שם וכן זרק אן ואפרים בידו וקם ונטלו:

קסה טרפה שהבא בפני ב"ד אייב אם בוחלו כיום ולא בלילה: ד"ה בפני: דף עח

קסו יאא שעבה שה בעבד [א] בעל בדוב ר"ש פי' אם פירש אאילוו בגון נאמנא בית הנפילה בחוך שלשים: ד"ה בשור: דף פ

קסז שור הנפקל אינו נאבר אאיים על אאר פקילה או אאיבוה: באו"ד

קסח כל דפרים מרוצה פרים: ראו"ד

קסט כל אקום שוכר יכל אאו בר מלענין טרפות או טרפה אפי: ד"ה שוכר: ע"ב

קע עבות (שאחה) [ט] יכול להזיקה בפני ב"ד אייב: ד"ה ונגמר: דף פא

הנחנקין פרק עשירי

קעא הבאים בבאה אביהה בהבאה להבל פעור בהבאה בלא בהלל אייב: ד"ה הבחישה: דף פד

קעב אין לועלל קול נאפיי שלא יצא לידי פסיק ריעיה: ד"ה ורבי: דף פה

קעג אוכנים להשיב הדבה ערבות גלוזל ואינו בל אאוקף ואינו בעיניהם): ד"ה אי [ל]: דף פח ע"ב

קעד אין קלוי עניי הדין אלא כשאאיבין אוחו אאר בגאר הדין: ד"ה ולא: דף פח

קעה אלילות היה אנבע בשם הקב"ה לעבוד ואאיחעניע ליה: ד"ה אליהו: שם ע"ב

הגהות

הגהות: [א] עי' בספסי תוס' פ"ב דע"ז ובפ"ח מ' שפ"ח מ"י בהג"ה: [ב] ועי' בהגר"ע יו"ד סימן קכ"ו סוף ס"ק ג': [ג] בכ"י בעיר: [ד] בכ"י שאי אחה וכ"ה בכ"י: [ה] בל"ל שאי אחה וכ"ה בכ"י: [ו] בל"ל לפניהו אלא בתוס' ר"ה כ"ח ע"ב תוכה לד:

הגהות: [א] ר"ה ונגמר הדין: [ב] ר"ה אבל: [ג] ר"ה ונגמר הדין: [ד] ר"ה אבל: [ה] אף אבל: [ו] ובמתני' דע"מ דף ל' ע"ב: [ז] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ח] ר"ה ריב"ל בפ"ב דמכילתין וכו': [ט] ר"ה בתוס' ס"ק דף ל"ו ע"ב: [י] תוס' ר"ה אבל: [כ] ר"ה ונגמר הדין: [ל] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [מ] בפ"ק דע"ז ומשנה נגמר: [נ] בפ"ק דע"ז ופ"ב דמכילתין: [ס] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ע] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [פ] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [צ] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ק] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ר] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ש] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב: [ת] ר"ה בתוס' ובמות דף ל' ע"ב:

ספר
פסקי הרא"ש
לרבינו אשר ז"ל

פלפולא חריפתא

אשר חיבר איש חמודות. מדובר בו נכבדות.
הלא הוא אב בית דין וראש הישיבה דק"ק פראג והוא בעל

תוספות יום טוב

שמו נודע בישראל וביהודה
הגאון הגדול מוהר"ר **יום טוב הנקרא ליפמאן** נר"ו
בן האלוף המרומם כהר"ר נתן זלה"ה
בן נודע בשערים שמו האלוף
מוהר"ר **משה וואלערשטיין לוי העלר** זלה"ה.
חתן הישיש המרומם כמוהר"ר **משה אהרן אשכנז** זצ"ל

ונוספו עליהם
ספר תפארת שמואל הגהות הב"ח והגהות הגר"א ז"ל

נוסח השער מדפו"י

א [דף ב ע"א] **דיני** ממונות בשלשה. גזלות וחבלות בשלשה. גזל ומזי גזל בשלשה.

תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' האוסף והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א [מוציא שם רע] בעשרים ושלשה: [דף ב ע"ב] **גמ'** ומפרש רבא בגמרא דיני ממונות בשלשה הדיוטות. גזלות וחבלות בשלשה מומחין. ובדין הוא לתפי' בדיני ממונות בעי שלשה מומחין דעירוב פרשיות כתוב כאן. ובגזלות וחבלות כתיב תלתא לגלגי. אלא משום דר' חנינא דמ"ר חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדריסה ובחקירה. [דף ג ע"א] שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ומאי טעם אמרו דיני ממונות לפ שנו דריסה וחקירה אלא מגעולו ללמ בפני עין ומהאי טעמא נמי אמר רבא בעיא מומחין. וה"ה נמי בכתובות משה ירושת ומחנות לפ בעיון מומחין ודריסה וחקירה כדי שתגעול ללמ בפני עומה עולה שלא יסמוך על (שלמ) זה שכנגדו לפ יעמוד מומחין או לפ יכוונו עדיים את עדותן אבל גזלות וחבלות בעיון מומחין ודריסה וחקירה. והא דלקמן בחאד דיני ממונות (דף לב) דמוקי מתני' דמדרכא דריסה וחקירה בדיני קנסות לאו דוקא דיני קנסות דכל מה דצריך מומחין דרך הס"ם לכללו עם דיני קנסות כדאמר לקמן (דף יד) בעלו דיני קנסות ומיירי בכל דבר דבעיון מומחין ובפרק החובל (דף פד) [א] מסיק דכל מידי דשכיח עבדינן שליחותייהו וגובין לאחו בגבל מידי דהוה מהודעות והלוואות וקאמר התם דחבלות לפ שכיחת. משמע דכל שאר מילי שכיח אפילו גזלות. הלכך כל מידי כר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעיון מומחין וגם דריסה וחקירה נמי לפ בעי. ורב חסא בריה דרב חיקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר דכתיב בנדק תשפוט עמיתך ותע"ג דאמר עירוב פרשיות כתוב כאן משמעינן הני קרא דבנדק תשפוט לענין הדיינין לפ נתערבו ואפילו יחיד הדיוט יכול לדון. ומדרבנן הלריכו שלשה משום יוצאי קרנות. אבל בשלשה אי אפשר לית בהו חד דגמיר או שמע או קרא בספרים [ב] ויודע סברות הדיינין. אבל אי לית בהו חד דגמיר פסולי לדינא דכתובת פרק זה בורר (דף כג) דתנן זה פוסל דיינו של זה [א] ופריך בגמרא כל כמינה ומאני בערכאות שכפוריא ופרט"י שהיו יוצאי קרנות. ותע"ג דפליגי רבנן עליה ואמרו לימתי בזמן שמצית לאיתויי דיינין אחרים אבל בזמן שאי אפשר לאיתויי אלא הני הכי לפ.

היינו דוקא גבי ערכאות שנתמנו להיות דיינין:

ב [דף ד ע"ב] **ת"ר** דיני ממונות בשלשה. [דף ה ע"א] ואם היה מומחה לדבים דן ואפילו יחידי [ג] למאן דלית ליה עירוב פרשיות כתוב כאן אפילו יחיד שאין מומחה דן מן התורה. אלא שחכמים תקנו שלא יהוו בפחות מג' הדיוטות ויחיד מומחה תוקמוה רבנן מדיניה ודן לבתחלה ויחיד שאין מומחה לבתחלה לא אבל בדיעבד [ד] דיניה דינא ומאן [ה] דלית ליה עירוב פרשיות מדאורייתא בעינן שלשה מומחין וחכמים תקנו דבני ג' הדיוטות או יחיד מומחה. ויחיד שאין מומחה או אפי' שאים שאין מומחין אפי' בדיעבד דיניהו לאו דינא. ומומחה לדבים היינו דגמיר וסביר. הכי אמר רב שריורא גאון ז"ל יחיד מומחה דמשיב כרב נחמן בדוחו דפקיע במשנה ובגמרא [ו] ופקיע נמי בשיקול הדעת ומעיין בדיני כמה שני ומנסו ליה זמנין סגיאין ולא חזו ליה טעותא כגון האי הוי מומחה לדבים. ועיקר לשון מומחה מנוסה. כדתניא (שבת דף ס) יוצאין בקמיע מומחה ומפרש בגמרא היינו דלתימחי קמיע. לכך בעינן דיין מומחה שמנוסה לדבים עכ"ל. דן אפילו יחידי ויכול לדון את האדם בעל כרחו. דאי בדקנלוהו עלייהו אפי' שאין מומחה נמי ומכאן ים ללמוד לכל שלשה הדיוטות דינן את האדם בעל כרחו דאפילו רואה לפ לב"ד [ז] דסה"ג במקום יחיד מומחה קיימי. והא דתנן (לקמן דף כג) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד דמשמע מדעתו אין בעל כרחו לפ. היינו כשאומר לפ אדון בפניכם אלא בפני ב"ד אחר אבל אם הוא אומר שאין רואה לבא עמו לדין [ח] או כשאומר הלוה שאיני רואה לדון עמו בעירו דין אומו בע"כ. אמר ר"נ כגון אנא דיינינא דיני ממונות בירידי. אבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ובקיטנא רשותא מבי ריש גלותא אבל אי לית בקיטנא רשותא דיניה לאו דינא. או דלמא כגון אנא דגמירנא וסבירנא אע"ג דלית בקיטנא רשותא. מ"ם דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא ועטה אחת לקמיה דרב יוסף ה"ל אי קבלוך עלייהו לפ תשלם ואי לפ אל תשלם. ש"מ אע"ג דלית בקיטנא רשותא מבי ריש גלותא דיניה דינא ש"מ. פרש"י ואי לפ אל תשלם כגון דה"ל דיינת לן דין תורה וקשה לפירושו דל"ל אי קבלוך עלייהו [ט] והא אפי' לפ אמיר וסביר נמי בכה"ג מה שעשה עשוי ויש לומר מביתו דהכי מוקמינן לקמן (דף ו) מתני' דדן את הדין בדקבלוהי עלויה אלא ה"פ ואי לפ אל תשלם קבלוך עלייהו [כלומר] אלא שדנת אותם בעל כרחם אל תשלם. ומיהו

הגה"ה

*וכן פסק בספר המצות כרבי יוחנן ור"ל לאמרי מרוייהו מירושלמי שאם שדנו אין דיניהם דין. מהרי"ט:

דיניה דינא כיון שגמיר וסביר אע"ג דלא נקיט רשותא. אבל אי ב דקבלו עלייהו לפ תשלם אע"ג דמתני' דדן את הדין [י] מוקימנא בדקבלוה עלייהו ואפ"ה ישלם מביתו התם בשאין מומחה בדקתני סיפא ואם היה מומחה ג לרבים פטור משלשם. ואע"ג דהתם מיירי בשמוך כיון דמומחה לרבים כר"נ ור' חייא אפי' מומחה דגמיר וסביר ונקיט רשות דן את האדם בע"כ ואם טעה בשיקול הדעת פטור משלשם. אבל אם טעה בדבר משנה חוזר כרב ששת דלקמן (דף לג). יחיד מומחה דגמיר וסביר דן את האדם בע"כ. ואם טעה בשיקול

הגה"ה

*הורה רבינו יהודה צירלנ"ץ הלכה למעשה שאין משלם היכל בטעה בשיקול הדעת אף"כ ידע בפלוגי דאהדדי אבל אם יש טעה בהם"ס ברם"י מפרש בע"ל ובאר הגלויים מפרשים בע"ל והלך ואן כפי תוקפו פירש שיודע מה שעשה עשוי ואף ישלם מביתו ודמה לאף מרי לאיותיבהם. מ"ז:

[ל] דף"ל קבלוך עלן דדיינת לן דין תורה:

הדעת ישלם *וכן שלשה הדיוטות דאי קבלוס עלייהו פטורין דכיון דבע"כ יכולין לדון מהני הא דקבלוס עלייהו לפוטרן. ויחיד שאין מומחה אפילו אם קבלוהו עלייהו אם טעה בשיקול הדעת חייב [ל] דף"ל קבלוך עלן דדיינת לן דין תורה:

אמר רב הלי מלן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר [מ] ליבקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל הלי מלן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליבקול רשותא מבי ריש גלותא א) משמע אפילו ביחיד שאין מומחה אפילו לא קבלוה עליהם. וה"מ מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהני רשותא דהכא שבטו ותהתם מחוקק. דתניא לא יסור שבט מיהודה אלו רבני גליות שמבטל שרודין את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים: [דף ה ע"ב] תניא תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אפי' ע"ל רחוק ממנו אלא פרקמוה כנגד מחנה ישראל ומסקינן בעירובין פרק הדר (דף סב:) דתלמיד מובהק נחוץ אלא פרקמוה מייב מיתה כבני אהרן [נ] אלא הורו בפני משה ממש אלא נחוץ מחנה ישראל הורו. ולאומו תלמיד שהורה בפני ר"ע בחוץ ג' פרקמוה וחוץ לג' פרקמוה חסור וחין מייב מיתה. ותלמיד חבר בחוץ ג' פרקמוה אסור חוץ לג' פרקמוה מותר ודוקא בדבר שאין מדום לשומל [ס] שהוא מדום לשומל כגון טעמא דכותחא ומגלת תעגית אבל דבר שאין מדום לשומל [ע] כגון טעל בשעה ונותן טעם לפגם מותר:

ג **אמר** שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנתברלו ב"ד אחר ואין יודעין אם דנו דין אם לאו הרי זה ספק ממון [פ] מדא לך לתקנת משמעתין פריך ממתני' דדן את הדין לרבי אבהו אבל לשמואל ניחא. ועוד מדאמר לקמן (דף ו) פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דסברי דין בשנים ומקשינן פשרה לדין והא דתנן שנים שדנו מיקרו ב"ד אחר אלא שבטו אלא דין בשנים ומקשינן פשרה לדין והא דתנן שנים משום דחפילו שנים מיקרו עלייהו אלא דין בתוך ב"ד אחר [פ] ואמאי מיקרו אי קבלוס עלייהו [פ] ואמאי מיקרו ב"ד אחר ולא אלא דין בתוך ב"ד אחר דיניהם דין. וכן אפילו יחיד כדפריסית הא אפילו שמואל מודה דבעי שלשה או יחיד מומחה [צ] כדפריסית לעיל. וי"ל דמיירי כגון שאמרו דוגו לנו כמו שנתברלים דיינין מן התורה ואפשר שמואל דדיניהם דין משום דאין עירוב פרשיות כתוב כאן אלא שנתברלו ב"ד אחר אלא. ורבי אבהו אמר שנים שדנו דיני ממונות ד"ה אין דיניהם דין. בה"ג פסק כשמואל אע"ג דאמר לעיל ברים מכילתין דרבא ליה לשמואל. מ"מ רב נחמן דהלכתא כוותיה דדיני סבר כוותיה. ואהא דאמר רב נחמן בפרק השולח (דף לב:) מבטלו בפני שנים דלתרי נמי ב"ד הרי ליה ואמר התם (דף לד) הלכתא כרב נחמן [ק] הלכתא כנמתני אין רואין דהא פליגי בה רבי יוחנן וריש לקיש דרבי יוחנן אמר בטול בפני שנים וריש לקיש אמר בטול בפני שנים אלא ור"ל אמר בטול בפני ב"ד אחר ורבא פוסק כר' יוחנן בפ' המוכן (דף לו) בכל דוכתי כנגד ר"ל בר מתלת והכא אמר רבא ליה דשמואל אלא ע"כ לפי' אם שנים שדנו אין דיניהם דין כיון דאסכת דמרי מיקרי ב"ד בפרוזבול ה"ה לענין בטול. [ר] והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי [ר] שנים שיצאו לקייס את הסטור ומת ר' מהן ולמת רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע דאין הלכה כשמואל. רשב"ם ז"ל ליה וגרסה דגרסם ליה שפיר וה"פ ולמת רבנן דבי רב אשי בקיום סטרות סברי כשמואל בעלמא ובקיום סטרות [ד] אפי' שמואל מודה דהא ר"ל ליה דשמואל ומודה בקיום סטרות כדאיתמא בחזקת הבתים (דף מ.) *וכן אלמסם פסק לקמן [ש] בפרק אחד דיני ממונות כרבי אבהו. [ה] וכן מסתבר דסוגיא

הגה"ה

*וכן פסק בספר המצות כרבי יוחנן ור"ל לאמרי מרוייהו מירושלמי שאם שדנו אין דיניהם דין. מהרי"ט:

הגהות הב"ח א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ופריך כו': ב אבל אי קבלוך כל"ל ותותם ד' נמסק: ג היה מומחה לב"ד פטור:

פלפולא חריפתא

פרק ראשון [א] מסיק אבל הכא לא מתיון אלא לפרושי מתני': **[ב]** **ויודע סברות.** ל"ל דה"ק או יודע סברות וגמרא לא אמרי אלא ר"ש ליה כהו אבל אי גמיר אבל לא סבר אלא נעיון אלא מדא ועוד אפי' מרוייהו יודע סברות נעיון לקמן בסמוך דגמיר וסביר הוי מומחה ודן יחידי לכתחלה ולא בעיון הכא אלא יחיד דהיינו אלא מדא ועוד אפי' מרוייהו יודע סברות נעיון לקמן בסמוך דגמיר וסביר הוי מומחה ודן יחידי לכתחלה ולא בעיון הכא אלא יחיד דהיינו שאינו מיומני קרנות ומהרמ"ו ז"ל בהגהותיו ר"ם ג' לא כתב אלא יודע סברות בלבד ומהר"י כ"ץ כתב סם על לשון רבינו ואין זה גמיר וסביר הנזכר בגמרא ופוסקים דהכוונה מומחה מיקרי ויכול לדון יחידי עכ"ל ומיהו נראה לי דלמאי דכתב רבינו לקמן בסמוך משמע דלא הוי מומחה אלא כשאינו מנוסה ובדוק כמה זימנין דלא טעה בדיניו אבל בכללא דמלתא שכתב רבינו לקמן לא דייק לכתוב כך ועיין בפ"ג דמס' נדרים סי' ג': **[ג]** **למאן דלית ליה עירוב פרשיות כו'** וה"ג למאן דדרים בנדק תשפוט: **[ד]** **דיניה דינא.** ועיין לקמן: **[ה]** **ואית** ליה עירוב פרשיות ולא דריס בנדק תשפוט: **[ו]** **דפקיע.** כמו נקיע לתותיות גוש"ם מתחלפין וה"נ תנן בפ"ו דפיאה הנכר במקום הפקר: **[ז]** **דהא שלשה במקום יחיד מומחה קיימי** וכך כתבו הסום' וילפה דמנופת דמתני' דיני ממונות בשלשה הוה מלי למידק דבעל כרחו מיירי דאי בדקבלוה עלייהו אפי' אחד נמי כדלייקינן במומחה: **[ח]** **או כשאומר הלוה וכו'** עיין בסוף זה בורר: **[ט]** **דהא אפי' לא גמיר וסביר** דמפרש לה רבינו לקמן ומיהו לפירוש רש"י נמי כי גמיר וסביר דבפ' קיימין קשיא מיהת דמפשוט מהכא: **[י]** **ה"ג בתוספות** מוקימנא בדקבלוהו עלייהו ומפרש רבינו בפ' אחד דיני ממונות מניין דאע"ג דלא הפנה לדון ד"ת יכולין לומר כי בקבלוך אלו: **[כ]** **בללא דמלתא בו'** עיין בפ' אחד דיני ממונות מנין בפ' המוכן דמקוקי אלו בתוקי דיינין: **[ל]** **ד"ל קבלוך** כמ"ש לעיל דרבינו מפרש כן: **[מ]** **למשקל רשותא** עי' בדברי רבינו בפ' אחד דיני ממונות מנין: **[נ]** **שלא הורו בו'** מפשמע הכי הוה כך כתב רבינו שם: **[ס]** **שהן חדוש לשואל** כמ"ש רבינו שם לעיל בגון ובו' שהורחה זו פשוטה לכל ישראל כ"כ רבינו שם: **[פ]** ה"ג

א) ודוקא דגמיר ולא סביר כמ"ש לקמן בפ' אחד מ"מ. (תוי"ט) ב) דיינו דין כ"מ נמי מדלקמ"ל [ג.] דמדאוריי"ע בחד סגי ותמהרינן למאי לית ליה דשמואל. (ישב"ן) ג) והא דאמר בפ"ב דכתובות גבי שלשה שיצאו בו' כל"ל. (רם"ש) ד) שלשה. (נהר"פ) ה) לכאורה קשה קלת למש"כ בשלמו בברכות פ"ג סוי כ"ג ע"ש. (רם"ש)

דמעמתין כוותיה דקאמר דכ"ע דין נפלגה. ועוד דקי"ל דמחמי ורבא ואילך הלכתא כחמורתי בחמורתי ורבא לית ליה דשמואל. ואלינא דר' מאהו אניס אניס שדנו היכא דלא קבוצ עליהו אין דיניהם דין ואפי' לא טעו ואי מודי קמייהו כמאן דאודי מוך לב"ד ואי לא אמר מאם עדיי לאו הודאה היא א) וגם מצו לאתופיהו לטענותייהו לטעון טענות אחרות: [דף ו ע"א] ת"ר בעוש גג' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פשרה ביחיד והלכתא כחכמים וכדרבב"ג דאמר לעיל פשרה בשנים וה"ה באחד כדמפרש הש"ס והלכתא פשרה לריכה קנין *ואפי' בשלשה אין מועיל בלא קנין ומע"ג דפשרה בעי קנין מחילה לא בעי קנין כדאמר בב"מ בפ' המקבל (דף קיב:) ב):

ד [דף ו ע"ב] רבי יהושע בן קרחה אומר מנה לבעוש שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט [ומשפט במקום שלום] אלא מיהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה בעוש וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכי יש לצדקה במקום משפט ומשפט במקום לצדקה אלא מיהו משפט שיש עמו לצדקה הוי אומר זהו בעוש: אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר מנה לבעוש. מאי מנה. מנה למימרא להו הכי דינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. כי הא דרב הונא כי הוו אתו בי תרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. ודוקא מקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבעוש.

ה"ד גמר דין ת"ר יהודה אומר רב שיש פלוגי אתה חייב *ולימא להו דר' שמעון בן מנסיא דאמר אניס שנאנס לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור:

הגה"ה
*פירש"י שכבר אמר שיש פלוגי אתה זכאי וכו' אבל בת"ז פי' שגמרו את הדין בפניהם לגמרי ללא מיתפייר אלא לומר שיש פלוגי חייב ושיש פלוגי זכאי אי אתה רשאי לבצוע ואיתו היכא דליכא שבועה על הנתבע או על התובע ע"ג דדקדקו כל הנזרך ללא מיתפייר אלא שיש פלוגי אתה חייב שיש פלוגי אתה זכאי אבל נמיתמר להו לעשות פשרה בי היכי לדפטרו מעונש שבועה כך פי' רשב"ם. ע"כ:

ה **תניא** ת"ר יהודה בן לקיש אניס שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור: אמר לך רבה בר רב הונא האי דיינא דשקיל אשקילתא פסול למילף דינא ולא אמרן אלא דליכא מוכח אסור: אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשקיל אשקילתא פסול למילף דינא ולא אמרן אלא דליכא מוכח אסור: אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא מי שרי לדיין למישקל אבל מי אית ליה לאושולי ליה לן בה: ת"ר פעמים לא לידון מיניה דינא לא לאושולי אבל מי אית ליה לאושולי ליה ולא לממלן דרחים ליה ולא לממלן דסני ליה. דרחים ליה לא מזי ליה מוכח. דסני ליה לא מזי ליה וכותח: ת"ר ושוחד לא תקח חיזו ג"ל שוחד ממון אלא אפילו שוחד דבריס נמי. מדלא כתיב בצע לא תקח. היכי דמי שוחד דבריס. כי הא דשמואל דהוה עבר במברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: אמיימר הוה יתיב וקדיין דינא. פרח גדפא ויתיב ליה אריסיה. אתא ההוא גברא שקליה אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: ת"ר שמעון בן נקיס כל המעמיד דיין שאין הגון ליכרתל כאילו נטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה. אמר רב חסי ומקום ת"ח כאילו נטעו אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך: ת"ר אלעזר מניין לדיין שלא יפסיע על רגליו עם קודש שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמיך ליה ולא תעלה במעלות אשר תשים לפניהם אשר תלמדם מיבעי ליה ת"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר חנא אלו כלי הדיינין מקל ורצועה מנעל ושופר. ואלוה שופטיכם כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר. ומיסבלו הדיינין את הלבור:

יא שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו [ד] קרי ביה שמע. רב כהנא ממני להי הכי אלא תשא לו תשא. ופשטתא לקד ת"ר תניא לקד את הדין ואת"ל מתכיהו כתיב [דף ח ע"א] ואלוה את שופטיכם וכתיב ואלוה אתכם ת"ר אמלאי אזהרה לגבור שתהא חימת דיין עליהם ואזהרה לדיין שיסבול את הלבור. ועד כמה ת"ר שבאי ואיתימא רבי חנן כאחד יש החומן את היונק. כתיב כי אתה תבוא את העם וכתיב כי אתה תניח את העם ת"ר יומנן ת"ל משה ליהושע וקניס שבדור עמך. והקב"ה ת"ל ליהושע טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דבריס לדור [ה] וכן בדוד הוא אומר שמעוני אחי ועמי בן אחי למה עמי ואם עמי למה אחי. ת"ר אלעזר אמר להם דוד ליכרתל אם אתם שומעין לי אתם אחי ואם לאו אתם עמי ואדרה אתכם במקלי:

יב אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי וחזו שליחא דבי דינא ואמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו. וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא אפילו אמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו. ועוד דקי"ל דמחמי ורבא ואילך הלכתא כחמורתי בחמורתי ורבא לית ליה דשמואל. ואלינא דר' מאהו אניס אניס שדנו היכא דלא קבוצ עליהו אין דיניהם דין ואפי' לא טעו ואי מודי קמייהו כמאן דאודי מוך לב"ד ואי לא אמר מאם עדיי לאו הודאה היא א) וגם מצו לאתופיהו לטענותייהו לטעון טענות אחרות: [דף ו ע"א] ת"ר בעוש גג' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פשרה ביחיד והלכתא כחכמים וכדרבב"ג דאמר לעיל פשרה בשנים וה"ה באחד כדמפרש הש"ס והלכתא פשרה לריכה קנין *ואפי' בשלשה אין מועיל בלא קנין ומע"ג דפשרה בעי קנין מחילה לא בעי קנין כדאמר בב"מ בפ' המקבל (דף קיב:) ב):

הגה"ה
*מכאן מוכר בו ר"ת יתקן בן הר' מאיר שפירש בפרק מוקף הבתים קנין בפני שנים דוקא בפני שנים אבל אי ליכא שנים אין הקנין קנין להא דמקנין פשרה בריכה קנין ופפ"ה קאמרי דבעי פשרה ביחיד וכן מוכיח ר"ת דקנין מועיל אפילו ביחיד. מהרי"ח: וכן פי' רשב"ם אבל בת"ז פסק דבשלשה אין צריך קנין וכן פסק בה"ג:

ד [דף ו ע"ב] רבי יהושע בן קרחה אומר מנה לבעוש שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט [ומשפט במקום שלום] אלא מיהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה בעוש וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכי יש לצדקה במקום משפט ומשפט במקום לצדקה אלא מיהו משפט שיש עמו לצדקה הוי אומר זהו בעוש: אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר מנה לבעוש. מאי מנה. מנה למימרא להו הכי דינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. כי הא דרב הונא כי הוו אתו בי תרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. ודוקא מקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבעוש.

ה"ד גמר דין ת"ר יהודה אומר רב שיש פלוגי אתה חייב פלוגי אתה זכאי וכי יש פלוגי אתה חייב *ולימא להו דר' שמעון בן מנסיא דאמר אניס שנאנס לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור:

הגה"ה
*פירש"י שכבר אמר שיש פלוגי אתה זכאי וכי' אבל בת"ז פי' שגמרו את הדין בפניהם לגמרי ללא מיתפייר אלא לומר שיש פלוגי חייב ושיש פלוגי זכאי אי אתה רשאי לבצוע ואיתו היכא דליכא שבועה על הנתבע או על התובע ע"ג דדקדקו כל הנזרך ללא מיתפייר אלא שיש פלוגי אתה חייב שיש פלוגי אתה זכאי אבל נמיתמר להו לעשות פשרה בי היכי לדפטרו מעונש שבועה כך פי' רשב"ם. ע"כ:

ה **תניא** ת"ר יהודה בן לקיש אניס שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור: אמר לך רבה בר רב הונא האי דיינא דשקיל אשקילתא פסול למילף דינא ולא אמרן אלא דליכא מוכח אסור: אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא מי שרי לדיין למישקל אבל מי אית ליה לאושולי ליה לן בה: ת"ר פעמים לא לידון מיניה דינא לא לאושולי אבל מי אית ליה לאושולי ליה ולא לממלן דרחים ליה ולא לממלן דסני ליה. דרחים ליה לא מזי ליה מוכח. דסני ליה לא מזי ליה וכותח: ת"ר ושוחד לא תקח חיזו ג"ל שוחד ממון אלא אפילו שוחד דבריס נמי. מדלא כתיב בצע לא תקח. היכי דמי שוחד דבריס. כי הא דשמואל דהוה עבר במברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: אמיימר הוה יתיב וקדיין דינא. פרח גדפא ויתיב ליה אריסיה. אתא ההוא גברא שקליה אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: ת"ר שמעון בן נקיס כל המעמיד דיין שאין הגון ליכרתל כאילו נטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה. אמר רב חסי ומקום ת"ח כאילו נטעו אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך: ת"ר אלעזר מניין לדיין שלא יפסיע על רגליו עם קודש שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמיך ליה ולא תעלה במעלות אשר תשים לפניהם אשר תלמדם מיבעי ליה ת"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר חנא אלו כלי הדיינין מקל ורצועה מנעל ושופר. ואלוה שופטיכם כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר. ומיסבלו הדיינין את הלבור:

יא שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו [ד] קרי ביה שמע. רב כהנא ממני להי הכי אלא תשא לו תשא. ופשטתא לקד ת"ר תניא לקד את הדין ואת"ל מתכיהו כתיב [דף ח ע"א] ואלוה את שופטיכם וכתיב ואלוה אתכם ת"ר אמלאי אזהרה לגבור שתהא חימת דיין עליהם ואזהרה לדיין שיסבול את הלבור. ועד כמה ת"ר שבאי ואיתימא רבי חנן כאחד יש החומן את היונק. כתיב כי אתה תבוא את העם וכתיב כי אתה תניח את העם ת"ר יומנן ת"ל משה ליהושע וקניס שבדור עמך. והקב"ה ת"ל ליהושע טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דבריס לדור [ה] וכן בדוד הוא אומר שמעוני אחי ועמי בן אחי למה עמי ואם עמי למה אחי. ת"ר אלעזר אמר להם דוד ליכרתל אם אתם שומעין לי אתם אחי ואם לאו אתם עמי ואדרה אתכם במקלי:

יב אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי וחזו שליחא דבי דינא ואמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו. וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא אפילו אמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו. ועוד דקי"ל דמחמי ורבא ואילך הלכתא כחמורתי בחמורתי ורבא לית ליה דשמואל. ואלינא דר' מאהו אניס אניס שדנו היכא דלא קבוצ עליהו אין דיניהם דין ואפי' לא טעו ואי מודי קמייהו כמאן דאודי מוך לב"ד ואי לא אמר מאם עדיי לאו הודאה היא א) וגם מצו לאתופיהו לטענותייהו לטעון טענות אחרות: [דף ו ע"א] ת"ר בעוש גג' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פשרה ביחיד והלכתא כחכמים וכדרבב"ג דאמר לעיל פשרה בשנים וה"ה באחד כדמפרש הש"ס והלכתא פשרה לריכה קנין *ואפי' בשלשה אין מועיל בלא קנין ומע"ג דפשרה בעי קנין מחילה לא בעי קנין כדאמר בב"מ בפ' המקבל (דף קיב:) ב):

הגה"ה
*מכאן מוכר בו ר"ת יתקן בן הר' מאיר שפירש בפרק מוקף הבתים קנין בפני שנים דוקא בפני שנים אבל אי ליכא שנים אין הקנין קנין להא דמקנין פשרה בריכה קנין ופפ"ה קאמרי דבעי פשרה ביחיד וכן מוכיח ר"ת דקנין מועיל אפילו ביחיד. מהרי"ח: וכן פי' רשב"ם אבל בת"ז פסק דבשלשה אין צריך קנין וכן פסק בה"ג:

ד [דף ו ע"ב] רבי יהושע בן קרחה אומר מנה לבעוש שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט [ומשפט במקום שלום] אלא מיהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה בעוש וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכי יש לצדקה במקום משפט ומשפט במקום לצדקה אלא מיהו משפט שיש עמו לצדקה הוי אומר זהו בעוש: אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר מנה לבעוש. מאי מנה. מנה למימרא להו הכי דינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. כי הא דרב הונא כי הוו אתו בי תרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. ודוקא מקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבעוש.

ה"ד גמר דין ת"ר יהודה אומר רב שיש פלוגי אתה חייב פלוגי אתה זכאי וכי יש פלוגי אתה חייב *ולימא להו דר' שמעון בן מנסיא דאמר אניס שנאנס לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור:

הגה"ה
*פירש"י שכבר אמר שיש פלוגי אתה זכאי וכי' אבל בת"ז פי' שגמרו את הדין בפניהם לגמרי ללא מיתפייר אלא לומר שיש פלוגי חייב ושיש פלוגי זכאי אי אתה רשאי לבצוע ואיתו היכא דליכא שבועה על הנתבע או על התובע ע"ג דדקדקו כל הנזרך ללא מיתפייר אלא שיש פלוגי אתה חייב שיש פלוגי אתה זכאי אבל נמיתמר להו לעשות פשרה בי היכי לדפטרו מעונש שבועה כך פי' רשב"ם. ע"כ:

ה **תניא** ת"ר יהודה בן לקיש אניס שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני תכשול עוור: אמר לך רבה בר רב הונא האי דיינא דשקיל אשקילתא פסול למילף דינא ולא אמרן אלא דליכא מוכח אסור: אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא מי שרי לדיין למישקל אבל מי אית ליה לאושולי ליה לן בה: ת"ר פעמים לא לידון מיניה דינא לא לאושולי אבל מי אית ליה לאושולי ליה ולא לממלן דרחים ליה ולא לממלן דסני ליה. דרחים ליה לא מזי ליה מוכח. דסני ליה לא מזי ליה וכותח: ת"ר ושוחד לא תקח חיזו ג"ל שוחד ממון אלא אפילו שוחד דבריס נמי. מדלא כתיב בצע לא תקח. היכי דמי שוחד דבריס. כי הא דשמואל דהוה עבר במברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: אמיימר הוה יתיב וקדיין דינא. פרח גדפא ויתיב ליה אריסיה. אתא ההוא גברא שקליה אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: ת"ר שמעון בן נקיס כל המעמיד דיין שאין הגון ליכרתל כאילו נטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה. אמר רב חסי ומקום ת"ח כאילו נטעו אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך: ת"ר אלעזר מניין לדיין שלא יפסיע על רגליו עם קודש שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמיך ליה ולא תעלה במעלות אשר תשים לפניהם אשר תלמדם מיבעי ליה ת"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר חנא אלו כלי הדיינין מקל ורצועה מנעל ושופר. ואלוה שופטיכם כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר. ומיסבלו הדיינין את הלבור:

יא שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו [ד] קרי ביה שמע. רב כהנא ממני להי הכי אלא תשא לו תשא. ופשטתא לקד ת"ר תניא לקד את הדין ואת"ל מתכיהו כתיב [דף ח ע"א] ואלוה את שופטיכם וכתיב ואלוה אתכם ת"ר אמלאי אזהרה לגבור שתהא חימת דיין עליהם ואזהרה לדיין שיסבול את הלבור. ועד כמה ת"ר שבאי ואיתימא רבי חנן כאחד יש החומן את היונק. כתיב כי אתה תבוא את העם וכתיב כי אתה תניח את העם ת"ר יומנן ת"ל משה ליהושע וקניס שבדור עמך. והקב"ה ת"ל ליהושע טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דבריס לדור [ה] וכן בדוד הוא אומר שמעוני אחי ועמי בן אחי למה עמי ואם עמי למה אחי. ת"ר אלעזר אמר להם דוד ליכרתל אם אתם שומעין לי אתם אחי ואם לאו אתם עמי ואדרה אתכם במקלי:

יב אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי וחזו שליחא דבי דינא ואמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו. וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא אפילו אמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו.

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

פלפולא חריפתא

[ת]שנאמר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא ועיקר המשפט הוא שעת גמר הדין וכן פירש"י על מ"ש ושפטו את העם בכל עת למדנו מיניה דגמר דין בלילה (בפרק לאחד דיני ממונות) כ"כ מהר"ו כ"ץ ר"ם י"ב: [א]ורואה זכות בו'. שנאמר לא תגורו ובפרק שבועות העדות דף ל' מפיק ליה מדכר שקר תרתק וכתבו שם התוס' דהכי מיתפ' בכמה דוכתיה: [ב] לא תכנים ללא שיין ל' ירמה גבי רם ועשיר שלום וכן מפניהם אלא לומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד כ"כ התוספות אבל לגירסת הרי"ף דגרים אל תכנים גבי רך וקשה נ"ל משום דקשיא ליה מאי טעמא הוה אם דקאמר קרא כי המשפט לאלהים הוא וכי משמע דשמואל גבי נחמני ג"ר יונתן כל דיין אחת לאחתו גורס לשכינה שתשפטו ולא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא ועיקר המשפט הוא שעת גמר הדין וכן פירש"י על מ"ש ושפטו את העם בכל עת למדנו מיניה דגמר דין בלילה (בפרק לאחד דיני ממונות) כ"כ מהר"ו כ"ץ ר"ם י"ב: [א]ורואה זכות בו'. שנאמר לא תגורו ובפרק שבועות העדות דף ל' מפיק ליה מדכר שקר תרתק וכתבו שם התוס' דהכי מיתפ' בכמה דוכתיה: [ב] לא תכנים ללא שיין ל' ירמה גבי רם ועשיר שלום וכן מפניהם אלא לומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד כ"כ התוספות אבל לגירסת הרי"ף דגרים אל תכנים גבי רך וקשה נ"ל משום דקשיא ליה מאי טעמא הוה אם דקאמר קרא כי המשפט לאלהים הוא וכי

א) משמע לתלינא דשמואל סוי הודאה וה"ה ביחיד מומחה לדיין יהא דלא כש"ך כחו"מ סי' ג' ס"ק ח' שהביא על הטור. (גליון) ב) עיין ברא"ש סס סימן מ"ב. (גליון) ג) בתוס' פ' ג' ליתא. (גר"פ) ד) ג' תיבות הללו אינו מובן וגם בגמ' שלפנינו דף ז'. ליתא ע"ש. (גר"פ) ה) היינו בתחר לגיי גבר. (יש"ב) ו) והא לתיתא בהמקנין (פה ב) שבסנהדרין בלשכת הגזית יושבים מתחיל של אחר עד של בין הערבים, ת"ל טפי משמע דמקוקר עד ערב כמשמעו, יש לפרש כמו כן לא שהיו יושבים ודיש כל היום אלא שאם מזומנים להיותם נמצאים למקצתם משפט והוכרעת הדין ומכאן נמי לא נפיק קרא משפטיה לגמרי, אלא היה יושב בשעת מתכוונו כל היום מוכן לשפטם בכל עת אחר יגע העם אלו לדרוש. (יש"ב)

זה בורר פרק שלישי

א [דף כג ע"א] *זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד וצריכין להן עוד אחד. וחכ"מ אחד מ"ר מחיר. וחכמים אומרים אחד מהן מומחה לחבירו ואחד הדיוט. *זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה *ד"ר מחיר. וחכמים אומרים אחד מהן מומחה לחבירו ואחד הדיוט. *אבל אם היו כשרים אין יכול לפוסלן. **גמ'** מ"ם דעבדי הכי שכל אחד מבעלי הדינין בורר לו דיין אחד ולא אמר שיבררו בין שניהם שלשה. אמרי במערבא משום רבי זירא ממוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד וצריכין להן עוד אחד יוצא דין לאחתו פרש"י דיוצא דין לאחתו לדייתי בעלי דינין ושכרי הרי אני בירורי האחד ואם היה יכול להפך זכותי היה מהפך והדיינין עצמם נותן להן להפך זכות שניהם מפני שמניהם בירורו: *אפי' מאה עדים בדבר אחד אין בדיני ממונות בן בדיני נפשות אפילו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אי לאפוקינהו אתו מעיקרא ואטו שנים או ג' עדים ושנים מהן קרובים זה לזה אם לא נודע בעדות ברורה שיצאו שלשתן להעיד ואחד עדות זה בפני זה מתקיים העדות בשאר כתב כל נכסיו לבני בני אדם והעדים מעידים עליו כשרין הזה ופסולין הזה פסול. אי מאחותי' אשתו פסול אי מבני מרי דידהו פסולי להדדי אפילו מכריה ניהליה בחיי אבהי דכשרין לית מזרח מתוכו. וקרובי הנלמה מעידין על הרוגה וקרובי המוכה מעידין על המכה לגרשו מביא הכנסת. מ"ז:

ב **מפני** שיש חסרי דעת טועין בדברי ר"ש ולמדין ממנו שהיין יש לו להפך בזכות אותו שבירר ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדין ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל מתנות ונתנין בדברי ר"ש שמשמע שיש לו להפך בזכותו. ואפילו ואם לא דקדקו בדבריו שכתב דסברי הרי אני בירורי. כי הוא סובר כך שיהפך בזכותו יותר מבזכות האחר ומתוך זה ניים לדייניהן. אבל הדיין עצמו אפילו לו למעוט שברת שברתו אם לא שירצה לו דין גמור אבל אם היה יכול להטעות את מבירו לקבל שברתו מע"פ שהוא מסופק כה הרי זה ככלל מעה משפט אבל מתוך שזה בירורו מבין דבריו לתשורו ואם יש לו שום לד זכות נוסף ונותן עם מברו וכן עושה הדיין א האחר לבני נמצא לו נשאר זכות (לח) נמצר ונעלם לשניהם והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו. וחכמים אומרים שני הדיינים צורכים להן עוד אחד. ע"כ יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לו היו בתומתין השטר אע"כ יודעין מי מותם עמהן *ואין יושבין בדין אע"כ יודעים מי יצא עמהן אין נכנסין לפעודה אע"כ יודעין מי מיסב עמהן. הלכך בשעין דעת הדיינין שלא יברבו הבעלי דינין מי שאין הגון בעיניהם ליצא עמו. ואם הדיינין לא יוכלו להטעות דעתם לברר שלישי זקני העיר ומנהיגיה יתנו להן שלישי ואם אין זקנים ומנהיגים בעיר ילך המובע בפני שלשה ויכופו הנתבע לבוא לדון לפניהם *וכן אם הנתבע מעריב לברור דיין שאינו הגון לצאת אצל דיין הגון כופין אותו לדון בפני שלשה או שיברור דיין הרשות:

הגה"ה

*אבל מיירי כשנתיהם מתרצים לב"ד ואז אין לנו לכופם לדון אלא לפני מי שמתרצה אבל מסרב ואין רוצה לדון כלל נ"ד־הדיוטות או יחיד מומחה יכולין לדונו בע"כ. מת"ו:

*ואוקמא בגמרא לאותו שלישי לב"ע דעת הדיינין בעיון כי פליגי בדעת בעלי דינין דרבי מחיר סבר דדעת בעלי דינין נמי בעיון וחכמים סברי אלא בעיון לדעת בעלי דינין והלכה כחכמים ויש ללמוד מכאן היכא דברבו את שני הדיינין ונעשו לפניהם שלש בעלי דינין יכולין לומר לדיינין אל תשלחו דיני לפני פליגי ת"ם אלא אפי פליגי להם הלכה כחכמים אלא כעי דעת בעלי דינין ב) והיכא שזה בורר לו אחד אין אחד מהן יכול לחזור בו ולברור אחר כדמוכח בפרוש. מת"ו ע"כ:

*ואוקמא רבי יוחנן בערכאות שבטבריא דהיינו יושבי קרנות שיש לכל אחד לומר לו אדון אלא לפני מומחה וכענן סברי דהוחיל שזה בירר לו אחד מיושבי קרנות גם הוא בורר לו אחד וקי"ל כרבנן הלכך לא שנא בירר לו מומחה לא שנא בירר לו אחד מיושבי קרנות לא מני למימר לא אדון בפניו עד שיניח רשות שהוא קרוב או פסול. מת"ו ע"כ:

ודוקא ערכאות שבטבריא פירוש שמתמנו להיות דיינין אבל יושבי קרנות שלא נתמנו להיות דיינין אפילו לרבנן פסולין ג) כן פר"י בירושלמי בשמעתא קמייתא ד) ומדקאמר זה פוסל וזה פוסל משמע דאפילו זה בה"ג אין מעכב מהרי"ח ע"כ:

*הכא לידין בשטר ומזקק נדון אף במזקק ובלא שטרא והאומר פרעתי בפני פלוני ופלוני אין לריך שיבאו פלוני ופלוני ויעידו ולא עוד אלא אפילו אומו פלוני ופלוני אמרו להמ"מ נשבע ופטור והכא לידין בשתי כתי עדים די בכת אחת ובעל דין ואחר מטטרפין לפסול הכת אחת ט) ולפרש"י הכא לידין בשטר ובמזקק אפילו יש לו עידי מזקק אם לא יבא שטר יפסיד והאומר פרעתי בפני פלוני ופלוני אין נאמן אפילו בשבועה עד שיבאו פלוני ופלוני ויעידו והכא לידין בשתי כתי עדים לריך להכיא שתי כתי עדים כשירים ואם לאו יפסיד ואין בעל דין ואחר מטטרפין לפסול כת אחת. מת"ו ע"כ:

*מכאן נראה בעיני דהיכא דקבלו עליהם עד אחד להיות נאמן עליו כדי תרי לענין שאין יכול לחזור בו דהא מזיק הוא ולא מני' הכא דקבלה עליה אחד ולא מני הכי ניה לרבנן מע"ג דפסול מדלוייתא ה"ה היכא דקבל עליה עד אחד כשר כדי תרי ולא מני הכי ניה ובעדות ביאר היטב. מת"ו ע"כ:

ועוד תומר מני לאפוי מי ניה של לוה ברשות לתיכף הבעת טורח לילך אם ונוטמת מעות מי לאמר לוה למלוה מני לטרפה אם ולא אחה ונכמות כאן בשטעות ותולינהו אם הדין עמו מיהו אמת יכול לומר לו המלוה כשאנות אם מיני רוצה שיתבבר טענותיו לב"ד פה אל פה אחרי שאני מיני מבבר לו אלא על פי הכתב אי אמת אפילו זה אין יכול לעכב עליו כי תומר מאי מיכפת לך והלא טענות כתובין ותחומין הם שכתוב ותמוס יוכל לבבר פה אל פה מיהו אם רוצה להולין אם שלומו לשמוע או רוצה הלוה לשלוח אם שלומו להולין אם הטענות נ"ל לפי פוגיא דשמעתא דלא מני מלוה מעכב עליו וכן שמעתי מר' יעקב שבר וכתב כן מיהו לאיתני בשילהי פירקין בתוספות שנהדרין שלא היתה פריסה רבינו שמשון וזה לשונו עבד ליה לאים מלוה אפילו אם יפרע לו הלוואת וטוענו אע"פ כן לא יצא עכ"ל וע"ל שמדקדק מדאתמר בשילהי פירקי ת"ל אתיתי לרב אשי ה"מ היכא דקאמר מלוה עליה עבד ליה לאים מלוה משמע אפילו אם יפרע לו טוענו והוא אל יטמע לו. נראה לי הג"ה מהרי"ח:

*וכ"ם להעיד עליו שהוא גזלן הוי נוגע בעדות ואפי' לשאר עדות לא אישפיל ולא אתבייר היכא דהוה רגיל למימר אי נעביל דין דהוי גזלן קודם זה המעשה אי מהימן אי לא. מת"ו ע"כ:

[דף כג ע"ב] זה פוסל עדיו של זה וכו'.

מוקי ר"ת לפלוגתייהו בבא שהוא שמעיד עליו וקראו על לפסול את העד שמעיד עליו וקראו על המשפחה ערעור לפוסלה. רבי מאיר סבר שניהם קמשפחה ואיהו ממילא שני לאיספוי ורבנן סברי קוף קוף נוגע בעדותו הוא *. וקי"ל כרבנן. **תע"ג** לאיכא תוקיימתות אחריני הא נמי להלכתא היא:

ד **ה** [דף כד ע"א] **מתני'** נאמן עלי אבא נאמן עלי אבי שאשה רועי בקר רבי מאיר אומר יכול לחזור בו. וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו: היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחי רחבך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו: **גמ'** אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד. *ומדקאמר כגון ולא קאמר אף על גב דקבליה עליה בחד מאמע לאימלמיה דרבנן קאי לסברי רבנן דוקא קבל עליה בחד לאיכא מאן דאמר לריעותא הוא דאין יכול לחזור בו. אבל קבליה עליה בני מרי לאיכא מאן דאמר לריעותא יכול לחזור בו. ומי קבל עליה כאב בני מרי מאן דאמר לריעותא הוא דאיכא ואין יכול לחזור בו *. א) ולא מיבעיא היכא דקבל עליה קרוב דראוי להעיד במקום אחר דאין יכול לחזור בו. דאמר רבא קבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו. ואיכא דקבל עליו קרוב או פסול לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. והיכא דקבל עליה קרוב מהו שיזכה לו מי מזינא ליה לגמרי דקאמר אפילו קנו מיניה מני הדר ביה. דקנין טעות הוא. דרחמנא אמר על פי שנים עדים ורבותא אחריני אמרו דלא מני הדר ביה דאין לאחר קנין כלום וכוותייהו מסתברא דהא אפילו קבל עליה לבעל דייניה כבי מרי וקנו מיניה לאו מני הדר ביה כדאמר בפרק שבועות הדיינין (דף מ"ב ע"ב) מהימנת עלי כבי מרי כל לימת לאמר לא פרענת וכו'. והלחיה שהביא רב אלפס ז"ל אינה רלויה לפי הטעם שאנה הטעם בקנין טעות ג ההיא דשבועות אפילו קנין לא נעי אלא כיון שקבל עליו הלוה שיהא המלוה נאמן לומר שלא נפרע [קגי] ואפילו עדים מעידים שפרעו הרי האמינו עליו ופסל כל העדים המכחישין דבריו וכל מגאי שבמתון קיים. כאשר האומר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני [א] שאין לריך קנין אלא קבלה*: ומיהו [ב] עיקר דבריו אינם כלום דאי מסיב קנין טעות מאום לרחמנא אמר ע"פ שנים עדים ג"כ קבליה עליה אאר נמי קנין טעות הוא. דרחמנא אמר לא יומתו אלא על פי שנים וכשים לא יומתו אלא בעדות בעדות שנים. אל תעש רשע עד. אלא ודאי אין אחר קנין כלום ואלא שייך להזכיר הכא קנין טעות: אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת בשמואל לך. אבל בשאין לך ד"ה יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר בשאין לך אלא מחלוקת*: [דף כד ע"ב] אר"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת אלא לפני גמר דין שלא ליה לאחר גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי תכמים. רב אשי אמר הכי שלא ליה בשאול לך מחלוקת או בשאין לך מחלוקת והלכה כדברי מי. שלא ליה בשאין לך מחלוקת והלכה כדברי תכמים. וקי"ל כהני תרי ליתני דרב נחמן בר יעקב דבשאין לך ולאחר גמר דין

הגה"ה

*וכולה מתניתין מיירי שקבל עליו אבא ואבוי ודור לי בחי רחבך וגם קבל עליו קרוב או פסול היינו כשקבל עליו בב"ד אבל חוץ לב"ד ולא קנו מיניה אפילו לאחר גמר דין תוזר לב"ע. מת"ו:

הגה"ה

*אמר רב פפא אפילו תימא מוומתין כגון בי דינא דרב הונא וכ"ת אמאי כו' משמע להדיא היכא דלא מטטרפי אלא בשני בתי דינין כשרים בעיר אפילו הוא יכול לומר לא מדון אלא בפני זה אף על פי שאחד גדול מחבירו דהא בי דינא דרב הונא גדול מבי דינא דרב אמאי ד) ואין להקשות דהא אמר אם שלוה רולה לדון בעירו ומלוה רולה למקום הועד דהתם הלוה לא מטריח ליה מידי וגם לא יולית מעותיו התם שהרי שהמלוה רולה למקום הועד ושם יכול לכופו יותר כי יתבים מפני קנון התלמידים אבל היכא דאיכא שני בתי דינים שוין ולא מטריח ליה למלוה כגון שניהם בעיר לא: ולפרש"י דלא היו שניהם בעיר אחת ז) אלא רב אמאי הוה חוץ לעיר אלא שאין פרקמטות מעירו דרב הונא וה"פ מי אמטרחא לך כולי האי ולפירש אפילו אם הלוה רולה חוץ לעיר אלא שאין רחוק לכל היותר אלא ג' פרקמטות מפי מעבע ג"ל עכ"ת: ולהכי ליתנא דשילהי פירקין נמי דקאמר מי שהשה מבירו מנה יולית מנה על מנה כיון שהב"ד של לוה קמוך לו כך שלא יטטרך המלוה להולית מעותיו יכול הלוה לעכב ולא על נב דפרין לגלגר מהא דאנינן כשזה בורר לו אחד וזה בורר לו ב"ד אחד וכו' ואז אין לריך שיעיד דרב פפא מ"מ מילתיה דרב פפא יכול להיות אחת מאחד לתלתיה לא פריך מידי אלא שיעיד לעיל פריך ממתניתין

הנהות הב"ח א הדיין הבני נאמנה לא נאמר שום לד זכות נאמר ואעלם מעיני שניהם והשלישי שומע: ב מיותמין על השטר: ג דהיהיו דשטועות וכו' שלא נפרע סגי ואפילו בעדים:

פלפולא חריפתא

פרק שלישי [א] שא"צ קנין אלא קבלה. שכ"כ הרי"ף בעשמו בפרק שטועות הדיינין וע"ם בדברי רבינו משמעינין דמנה לי בידן כו': **[ב] עיקר דבריו.** של הגאון:

א) רי"ף. (גליון) ב) ולקי מאלעזל שטעמו בשניהם ועי' בח"מ סימן י"ג. (פר"ל) ג) בשום דף ג' ע"ב בד"ה לי לאפקי כו'. (פר"ל) ד) הגם דאמו ל"ר דמתני' ומאן קי"ל כחכמים מיהו מיושבי קרנות מודין תכמים ל"ר"מ דזה פוסל כו'. (פר"ל) ה) ואין להקשות דה"ם אם הלוה רולה לדון בעירו והמלוה רולה במקום הועד כופין כו' דבעד לויה כו' לל"ל. (ישב"ר) ו) ואין להקשות דהא אמר (בשוף פרקין) אם הלוה רולה לדון בעירו ומלוה רולה למקום הועד כו'. היינו דמטטר שם המלוה כופה כו' הגם דהלוה רולה לדון לפני ב"ד שבעירו ומלוה יכול הלוה הכא לומר מדון בפני אחר שהוא קטן. (פר"ל) ז) שבמתן ג' פרקמוות תמור להזורת בפני רבו. ויש לקיים פרש"י דמירי בהלוה נקיט רשות מר"ה, ור"ח ללא תורי בשניה דר"ה הורלה שלא בפרשת דוקא הוא שהיה מהר, אבל לדון ובפרשת שלו, ומלא מר"ל שהיה גם הוא תלמיד מבר ר"י, ומשלך עליו כמה פעמים כדין שבא לפניו, וכמלאכה שבמקום אחד היו יחד גם למד לפניו, ומעפ"י היה מוזקק לדון בפניו, ל"ל שבשאומו בי' יומן היה עושה, ושוב חינו מוסם למלוך עליו, ופ"ז לא מוכח מידי דלא מעכב תוך לעיר כלשהו. (ישב"ר) ח) דאלמא דל"ש המלוה להוליא הוצאות ליך לפני ב"ד אחר, מיהו (כו') [בא'] פרקמוות לא מבעי הוצאות כמו למת הוצא. (פר"ל) ט) ביאור דבריו אמנם בקבלה, דלפי' המוס' דלדנן שבני בבא אחת, ורק"ל בחכמים, הגם דבבולונתא דהבא לידון בשטר אחד ב"ל דאחיל וחזקה מבא שטר קאתי לב"ש אפשר דנידון בשטר, מיהו המוס' פירשו דגם רבי לא אמר אלא בבחלה כו' יעו"ש, ומ"ש בהג"ה ובע"ד ואחר מטטרפין כו' הגם דבבולונתא קאמרי דלדנן ג"ש לפסול אחיל דדי בכת אחת ג"כ נוגע הוא יעו"ש, מיהו זה קודם שבאו והעידו בפשר דנידון בשטר, אבל [אחר] שהעידו כת אחת דדי בהן, שוב יכול לפסול כת שניה אבל לרש"י דפי' בלישנא בתרא דחכמים שבדי נדון לבדר ולהביא ב' כתי עדים כשרים, ת"ל ג' ע"י לפסול כלל כת אחת מהם דנוגע הוא, ולפ"ז כ"ש בבא אחר שהוא בשטר ובחזקה לדבר ולהביא השטר. (פר"ל)

מחלוקת. תניא כמאן דאמר לך ולפני גמר דין גם לרבנן יכול למחזר בו * תע"ג דלאחר שיהיה מחוייב לך לפני גמר דין כמו אחר לך לאחר גמר דין מ"מ משמע דבאותו ענין שנתחלקו בתחלת לך להיותו לאחר גמר דין הוא דאמר תניא כמאן דאמר לך ד"ה אינו יכול למחזור בו. ולא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא בתחלת לך לאחר גמר דין אבל במחוייב לך ולפני גמר דין לא פליגי ע"ר תניא בר שלמיה שלמד מכי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי. שלא להו אין לאחר קנין כלום. והאי דדור לי בחיי רשלך אחר גמר דין היינו אחר שנשבע. אבל קודם שנשבע יכול למחזור בו. והא דאמר בפ' יש נוחלין (דף קכו:) שלא ליה ר' אבא בר זבדא עבדי גבעא והוה אומר לו גבעתי מה טיבו אצלך. אחה מכרתו לי אחה נחתו לי במחנה לוטי השבע ונוטל. נשבע ואין יכול למחזור בו. גרם ונשבע אין יכול למחזור בו אבל בעוד שלא נשבע יכול למחזור בו. דמידי דלא שייך ביה פסק דין בעוד שלא נעשה המעשה הוי כלפני גמר דין. והא דאמר בפ' שבועות הדיינין (דף לט.) אמר ליה נשבע פוטרין אותו מיד מי פי׳ ממהרין אותו לפרוע דתע"ג דאמר ליה נשבע יכול למחזור בו בעוד שלא פרע:

ו ומתוך פי׳ רש"י דהתם משמע דלאחר שיצא מלפני ב"ד אין יכול למחזור בו. ומה שקבל עליו בפני בית דין ונפטר מלפניהם נלע מזרה הוי כגמר דין ומשמעי הכי:

ז [דף כד ע"ב] **מתני'** אלו הן הפסולים. המשחק בקוביא והמלוה בריבית ומפרקי יונים וקופרי שביעית. אמר רבי שמעון ברשבונה היו קורין אותן חופסי שביעית. מעשה בהנסין מחזרו לקרותן קופרי שביעית. אמר ר' יהודה לימדי זומן שאין לו לחומנות אלא הוא. אבל יש לו לחומנות אלא הרי זה כשר. ורבנן פליגי עליה בברייתא דאמרי אפילו יש לו לחומנות לאחרת פסול. ולקמן פסקינן כר' יהודה: **גמ'** משמע בקוביא מאי קעביד. פ"ר שהיה שאין עוסקין ביושבו של עולם אבל משום לשמכתא לא מיפסיל דכל כה"ג לא הוי לשמכתא * וכתבתיו בפ' מיזהו שכן [סי' ט]: [דף כה ע"א] והמלוה בריבית. אמר רבא לוה בריבית פסול לעדות והא דתניא המלוה בריבית פירוש [ג] מלוה הבאה בריבית. אחד לוה ואחד מלוה שגם הלוה מתמא תמוד ממון שהוא צריך למעות לעשות בהן צרכיו הוא עובר על לאו דלא תשיך. והערב והעדים נמפתק ר"י בהם אם פסולין תע"ג דלאו עדים א) דחימוד ניהו. הא ק"ל כתבי דלא בעי עידי שמא ותע"ג דלא תניהו בשתני' הא לשקיבל דמלוה הבאה בריבית תן וכל המשתלין בה כולן בכלל אי אמר כשירין הן דלא תשימון לניעבי במלוה ולוה משמע להן כדאמר בפ' קמא דבבא מציעא (דף ה:) לא תחמוד לניעבי בלא דמי משמע להו ומצאתי כתוב בשם הגאונים כל פסולי עדות בתחילה מנו פסולין מחמת קורבה [ד] והם שמונים מקצתן לחוייבת ומקצתן לרבנן. ותא"כ מונים הפסולין מחמת משפחה ומונים שם רבים וכתוב שם המלוה בריבית והלוה בריבית וערב ועדים לא מנו שם:

ח בר [ה] ניסות שקידשו בית בי תרי חד אמר קמיה בידי חוזק בריבית וחד אמר לידי חוזק בריבית. פשיטא רבא לבר ניסות. והא רבא הוא דאמר לוה בריבית פסול לעדות דהוה ליה רשע. רבא לטעמיה דאמר רבא שדם קרוב אצל עצמו ואין שדם משים עצמו רשע. מכאן שקדק ה"ר יקר ז"ל [ו] שהנשבע [ה] להכחיש העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפוסלו. ולא הוה נוגע בדבר שכבר נשבע לו ונפטר ממנו כי היכי דמזמין הכא דמי שלוה הימנו ברבית מצטרף עם אחר לפוסלו [ז] תע"פ שגם הוא עשה עבירה: ההיא דרבא אינה לעיל בפ"ק (דף ט:) אמר רב יוסף פלוני רבעו לאומנו הוא ואחר מצטרפין להורגו. לרבעו רשע הוא והמורה אמרה אל תעש רשע עד. רבא אמר שדם קרוב אצל עצמו ואין שדם משים עצמו רשע. ואמר רבא פלוני בא על משתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה:

ט ההוא טבחא דנפיק טריפתא מתותיה ידיה [ח] שמע רב נחמן ועבריה. אזל רבי מזייה וטופריה שבר רב נחמן לאכשוריה ת"ל רבא דלמא מיערומי קמערמ אלא מאי תקנתיה כדרב אחידי בר אבא דאמר אשבח בדבר משוב או שיוציא טריפה מתחת שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר מבידה בדבר משוב או שיוציא טריפה מתחת שחורים ויאכילה לנכרי ויתננו לו בשוה שאין מכירין אותו ויחזיר לו דמיו. ואם לאו יהא בדבר משוב מבלוקת:

י [דף כה ע"ב] **ת"ר** משחק בקוביא שאמרו אלו המשחקין בספסלין. ולא בספסלין בלבד אלא אפי' קליפי אגוזים וקליפי רמונים. ומאימתי מוזרתן. משיצבעו את ספסליהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו בתנם לא עבדי: והמלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי מוזרתן משיקרעו שטריהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו לעובד כוכבים לא תוסיף. ה) ומה אלא פירש מזרת הרבים למילתא דפשיטא שלריך להוציא גזילה מתחת ידו. ואף אם אין יודע ממי נטל לריך לעשות בהם ברכי רבים [ה] אם רוצה לעשות משובה מעלייתא כי היכא דפ"ג במסכת יום טוב (דף כט.) שכיפם ממון בבירורי מדות. אלא לפילו שטר שכתוב בו רבית לריך לקורעו ויגבה הקרן בעל פה לרבנן דאמרי (בבא מציעא דף עב.) אין קונסין אותו וכן משחק בקוביא למ"ד שמכתת הוי וכן מפריחי יונים [ט] למ"ד מי שמקדיים יונך ליוני אלא דבקומחי שביעית אבל הוא דאמרי רבנן [לקמן] דכיון דהפקר הוא אין לריך להוציא האיסור מתחת ידו ואף זה אלא דבר נחמיה. ובשאר כל ממון אם בא לידו בגיסור ורוצה לעשות משובה לריך להוציא הממון מתחת ידו. כדאמרינן לעיל גבי המשוד על הטריפה דאין מקבלין משובתו אלא שיתבדר על ידי ממון אחר שהוא אב בתשובה שלימה. כ"ם שאותו ממון של איסור לריך להוציא מתחת ידו:

יא ומפריחי יונים אלו שממרים את היונים ולא יונים אלא [אחרו] אלא לפילו בהמה ואינה [ו] ובלבד. מאימתי מוזרתן משיצבעו את פגמיהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו במדבר נמי לא עבדי: וקומחי שביעית אלו שנוטלין ונותנין בפירות שביעית. ומאימתי מוזרתן משתגיע שביעית לאחרת ויבדלו. פ"ר נחמיה לא מזרת דבריס בלבד אחרו אלא מזרת ממון: כיצד יאמר אחי פלוני בן פלוני כנסתי מחתים זו מפירות שביעית והרי הם נתונים לעניים במתנה. תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. ועוד הוסיפו עליהן הרועין הגבלין והמוכסין: אמר רבא ורועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה: והגבלין מעיקרא סבור [י] מאי דקיק להו אקלי. כיון דחזו דקקלי טפי ממאי קיק להו פסליהו רבנן: אמר רב יהודה אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה אפילו שלא נתו עדים שהכניס בהמה לבדה אמר אבל גסאי לא מיפסיל עד דשמעין ביה בעדים דשקיל ימינא ושמאלא ומיפסיל אפילו החזיר הגזילה כל זמן שעוסק בגנותו. מע"ז ע"כ:

הגה"ה

*ופר"ח דהני מוכסין לאו משום דשקלי טפי ממאי דקיק להו פסלינהו תע"ג דיינו בגפלן אלא משום דמזמן שמשלמות מעיל מם כך וכך ליקח מן היהודים כפי ממונם ורוב מוכסין שנושלין פיוס למקצתן ומקילים ומכבידים על מקצתן יותר מן הראוי ומשלמו גזלנים ליקיל פסלינהו רבנן הלכך לריכין ליזהר לשאר הקהל כשמתמידים עם מלומד הלעגה על כל אחד ואחד לפי ממונו שלא יחמיטו ולא יכבידו לשונם כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה. מע"ז. ע"כ:

הגה"ה

*והטעם דפסול דבר שאין הגון הוא וה"ג אמר בפ"ק דקידושין האומל בשוק דומה לכלב ופסול משום דניון דאליף כולי האי יקבל נמי שכר להעיד מקר: מהרי"ח ומע"ז ע"כ: ט) פירש האומל בשוק היינו שמוטף משל אחרים שאות משום פרוטה ואומל.

מע"ז ע"כ:

הגה"ה

*ועמדו שני המשיגים בעדים הכשר ופרכ ליזהר שלא לדון על פי עדות דמיוסד מי שאין ת"ח בדמיומא פרק שביעית הדיינין ובגט אשה צריך ליזהר יותר וכ' רשב"ם בשמת בדיעבד אין לחוש וכן בשיבת הדיינין:

ממון משור פסק רבינו אלפס דאפור לגבוי היד וכה"ג של אפסוניא כתב רב פלטוי גאון דאם יפיחה משור פסול בעדות ולא מיבעיא משור גמור ומפורסם אלא אפילו אינים דמי לחביריה ואמר ליה בפני רבים חוללת ומקרינא לך מדיבורא דשבת הוא מע"ז ע"כ. וכן פסק בפ"ז וכן פסק מהרי"ח:

נלבד אלא אפי' קליפי אגוזים וקליפי רמונים. ומאימתי מוזרתן. משיצבעו את ספסליהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו בתנם לא עבדי: והמלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי מוזרתן משיקרעו שטריהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו לעובד כוכבים לא תוסיף. ה) ומה אלא פירש מזרת הרבים למילתא דפשיטא שלריך להוציא גזילה מתחת ידו. ואף אם אין יודע ממי נטל לריך לעשות בהם ברכי רבים [ה] אם רוצה לעשות משובה מעלייתא כי היכא דפ"ג במסכת יום טוב (דף כט.) שכיפם ממון בבירורי מדות. אלא לפילו שטר שכתוב בו רבית לריך לקורעו ויגבה הקרן בעל פה לרבנן דאמרי (בבא מציעא דף עב.) אין קונסין אותו וכן משחק בקוביא למ"ד שמכתת הוי וכן מפריחי יונים [ט] למ"ד מי שמקדיים יונך ליוני אלא דבקומחי שביעית אבל הוא דאמרי רבנן [לקמן] דכיון דהפקר הוא אין לריך להוציא האיסור מתחת ידו ואף זה אלא דבר נחמיה. ובשאר כל ממון אם בא לידו בגיסור ורוצה לעשות משובה לריך להוציא הממון מתחת ידו. כדאמרינן לעיל גבי המשוד על הטריפה דאין מקבלין משובתו אלא שיתבדר על ידי ממון אחר שהוא אב בתשובה שלימה. כ"ם שאותו ממון של איסור לריך להוציא מתחת ידו:

יא ומפריחי יונים אלו שממרים את היונים ולא יונים אלא [אחרו] אלא לפילו בהמה ואינה [ו] ובלבד. מאימתי מוזרתן משיצבעו את פגמיהן ויחזרו בהן מזרה גמורה לתפילו במדבר נמי לא עבדי: וקומחי שביעית אלו שנוטלין ונותנין בפירות שביעית. ומאימתי מוזרתן משתגיע שביעית לאחרת ויבדלו. פ"ר נחמיה לא מזרת דבריס בלבד אחרו אלא מזרת ממון: כיצד יאמר אחי פלוני בן פלוני כנסתי מחתים זו מפירות שביעית והרי הם נתונים לעניים במתנה. תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. ועוד הוסיפו עליהן הרועין הגבלין והמוכסין: אמר רבא ורועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה: והגבלין מעיקרא סבור [י] מאי דקיק להו אקלי. כיון דחזו דקקלי טפי ממאי קיק להו פסליהו רבנן: אמר רב יהודה אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה אפילו שלא נתו עדים שהכניס בהמה לבדה אמר אבל גסאי לא מיפסיל עד דשמעין ביה בעדים דשקיל ימינא ושמאלא ומיפסיל אפילו החזיר הגזילה כל זמן שעוסק בגנותו. מע"ז ע"כ:

הגה"ה

*ופר"ח דהני מוכסין לאו משום דשקלי טפי ממאי דקיק להו פסלינהו תע"ג דיינו בגפלן אלא משום דמזמן שמשלמות מעיל מם כך וכך ליקח מן היהודים כפי ממונם ורוב מוכסין שנושלין פיוס למקצתן ומקילים ומכבידים על מקצתן יותר מן הראוי ומשלמו גזלנים ליקיל פסלינהו רבנן הלכך לריכין ליזהר לשאר הקהל כשמתמידים עם מלומד הלעגה על כל אחד ואחד לפי ממונו שלא יחמיטו ולא יכבידו לשונם כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה. מע"ז. ע"כ:

הגה"ה

*והטעם דפסול דבר שאין הגון הוא וה"ג אמר בפ"ק דקידושין האומל בשוק דומה לכלב ופסול משום דניון דאליף כולי האי יקבל נמי שכר להעיד מקר: מהרי"ח ומע"ז ע"כ: ט) פירש האומל בשוק היינו שמוטף משל אחרים שאות משום פרוטה ואומל.

מע"ז ע"כ:

הגה"ה

*ועמדו שני המשיגים בעדים הכשר ופרכ ליזהר שלא לדון על פי עדות דמיוסד מי שאין ת"ח בדמיומא פרק שביעית הדיינין ובגט אשה צריך ליזהר יותר וכ' רשב"ם בשמת בדיעבד אין לחוש וכן בשיבת הדיינין:

ממון משור פסק רבינו אלפס דאפור לגבוי היד וכה"ג של אפסוניא כתב רב פלטוי גאון דאם יפיחה משור פסול בעדות ולא מיבעיא משור גמור ומפורסם אלא אפילו אינים דמי לחביריה ואמר ליה בפני רבים חוללת ומקרינא לך מדיבורא דשבת הוא מע"ז ע"כ. וכן פסק בפ"ז וכן פסק מהרי"ח:

הגה"ח

*ופ"ז כתב לפני גמר דין ובמחוייב לך לא ידענא מאי לישנא קיימ. מע"ז ע"כ:

יב א"ר נחמן מוכלי דבר אחר פסולין לעדות. ומאי ניהו מקבלי לדקה מן העובד כוכבים. ולא אמרן אלא בפרהסיא *אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר לאחזויי בצנעא מיותיה הוא:

יג א"ר נחמן האשד על העריות כשר לעדות. פר"ת שבא על הערוה וכן מוכח מתוך פירוש רש"י שפירש מרבעין בבהמיה וכשר מיירי מלקות הוא ע"פ שאין בו התראה דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה. ולא דמי לאוכלי נבילות דפסולים דהתם אין יכולו כמו נערוה. והא דאמר בפ"ק (דף ט:) פלוני רבעו לרעותו רשע הוא ופסול לעדות התם אין יכולו תוקפו כל כך. אי נמי לההוא מילתא דוקא מיפסיל כדאמר בכורות (דף ל.) ה) התשוד על הדבר לא דמו ולא מעידו אבל

פלפולא חריפתא

[ג] מלוה הבאה בו'. מאן דאמר מלוה בריבית לא משתכח ומאן דאמר מלוה בפחות לא משתכח שכן אתה מוצא שוחד (ד"ה ב' י"ט) את המקבלות (נחמיה י') שניהן בחיוק הכי"ת אמר (מלכים ב' י"ז) מתן אחד ומקח שוחד (ד"ה ב' י"ט) שניהן בפחות: [ד] והם שמונים. פירש לשון מנין ועי' פרק המניח: [ה] ה"ג להכחיש העד ואותו. וכן לשון טור סימן ל"ד:[ו] אע"פ שגם הוא עשה עבירה. והיה פסול להעיד פליגין דיטוריה וכ"ם הכא שפ"ל לתלק את דבריו שהרי כבר אמרה אחר שנשבע לו ונפטר ממנו: [ז] יכבש שחורים ויכבה שחורים. מין זה בגמרא דידן אבל הרי"ף העתיק כך וכתב מהר"ו ב"ן ס"ם ל"ד שהשתדלו בעצם על שהכשיל הרבים לכן יכוון זהן לבו ע"י לעשוי שחורים שילבה ויתכבה הנהן: [ח] אם רוצה לעשות תשובה

א) נם"י דחמתם. (נלעון) ב) בגמרא בר ביעיתם. (נרי"ב) ג) שהשבח להכחיש את העד העד ואותו בו' שלא פרשו (כל"ל) מזרת הרבים דמילתא דפשיטא שלריך להוציא גזילה מתחת ידו. מילתא דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) ו) בגמ' ובר"ף גרסי' ושוף. (נרי"ב) ז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) ח) גמ' ובר"ף גרסי' ושוף. (נרי"ב) ט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) י) בגמ' ובר"ף גרסי' ושוף. (נרי"ב) יא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) טו) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) טז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יח) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) יט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כ) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כה) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כו) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כח) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) כט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) ל) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לה) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לו) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לח) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) לט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מ) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מה) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מו) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מח) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) מט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נ) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נה) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נו) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נז) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נח) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) נט) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) ס) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) סא) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) סב) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) סג) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) סד) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"ן) סה) ק"ק מאי דמיון האם הוא משוד שלא נחכוון, זה ג"כ עליו להחמיל לאחר, אבל הכא הוא משוד לרבינה דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא שאין מקבלין מהם, וזה נתעלם ממנו בר"פ ג"ב. (ישב"

לעדות אחרת כשר. וכן משמע ממוך דכתב רב אלפס ז"ל דגרים אמר רב עשת מרבעים בכתפיה וכשר אמר ליה התם ילרו תוקפו. ולישנא דמשוך לא משמע לפרושי הכי דהוה ליה למימר הכא על הערוה. א) ועוד [ל] דדוחק הוא לאלק בערוות ב) ולומר דבמשכב זכור אין ילרו תוקפו כל כך ופשוט. וגם לישנא דרבא הוא משמע דפשוט לכל עדות. וגרסה לפרש המשוך על הערוות שהוא רגיל וגם בערוות ומתייחד עמהם וסגי שומעניה. ג) ואדרבעים בכתפיה דאלקין על הימוד (קדושין פח.) של כל עריות חוץ מאשת איש. ומלקין על לא טובה השמועה קלה ללא פסיק כשהמון עם מעבירים עליו קול: אמר רבא ומודה רב נחמן בעדות אשה שהוא פשוט [מ] דין לאפוקי דין לעיולי. חזינא מרגוותא דפסקי הלכתא כרב עשת ויהבי טעמא למילתיה משום דהלכה כרב עשת באיסורי וגרסה בהלכה כרב נחמן ללא נחלק רב עשת בהדיא ללא כאתמיה על דבריו מרבעין בכתפיה וכשר מכשרת ליה. ואין תימה כל כך ללא מלקין ליה [נ] ללא על לא טובה השמועה. וגם מדשקלו וטרו רבא ורבינא ואיתימא רב פפא במילתיה דרב נחמן סברי כוותיה ועוד פשוט לעדות עפי ד) דמי לדינא מלאיסורא:

יד א"ר נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב. וה"מ בתריסא ובדבר מועט [ם] ובדבר שנגמרה מלאכתו. ודוקא שם הוא תרים שים לו חלק בפירות לפיכך אין נעל הבית מקפיד על דבר מועט בדבר שנגמרה מלאכתו כדין פועל האוכל. אבל שם אינו תרים לו כהא [ע] דאמירי דרב זביד חד גנב כיפא דשערי פי' עומר שעורים וחד גנב קנורא דאמיני ופסלינהו:

טו הנהו קנורתי דקנור מיתא ביו"ט לאשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו שבר רב הונא גריה דרב יהושע לאכוריינהו אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו [פ] שבור מלוה קעביד והא מסמתינן להו. ואפ"ה עבדי זימנא אחריתי אלמא במזיד קעבדי. שברי כפרה עבדי לן רבנן במה שמנדין אותן לכפר להן על מה שעשו מלאכה ביו"ט ולעולם מלוה היא. זו היא גירסת רב אלפס. וגירסת הספרים שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואכריינהו רב הונא גריה דרב יהושע. ולהך גירסת הלכתא כרב הונא דעבד עובדא ואכריינהו. אבל לרב אלפס דגרים שבר רב הונא הלכתא כרב פפא. ומשמבר בגירסת הספרים. לתין לפושלו כיון שאנו יכולים למצוא להם טענה של זכות כדאחזינן לעיל (דף כה:) בגזלנים ותמסנין דמתחלה לא פשעו כל זמן שיכלו למצוא להן לד זכות:

טז [דף כז ע"א] **אתמר** עד *זומם מצד אמר למפרע הוה נפסל. ורבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל פירוש למפרע מעידנא דלפסיד נכי דיבא כגון דלפסיד ניסן והוזם בתשרי על אומה עדות כל עדות שהעיד מניסן ועד תשרי לא הוי עדות. אמר רב אשי הלכתא כתבי והלכתא כתבי ביע"ל קג"ם: מומר אוכל נבלות לתיאבון ד"ה פסול. כפין ואכיל כפין נמי ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד. להכעיס מצי אמר פסול דהוה ליה רשע והמורה למרה אל תעש רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעיון. והלכתא כוותיה דתניי ביע"ל קג"ם. והמועלין בשבועות פסולין לעדות. אחד שבועות ממון ואחד שבועות שוא לית הלכתא כרבא דאמר רשע דחמס בעיון:

הגה"ה

*ואפ הם תמומים על הסטר ופלו עדים ואמרו זה היום היו עמנו במקום רחוק סטר כשר ועדיו כשרים דמיישין שמא אחרוהו וכתבוהו אלא אם כן העידו עדים סטר זה בזמנו מתמנוהו ולא אחרוהו או הם פסולים מיום תתימת הסטר. ט) ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לעבד מקלט ואין משלמין את הכופר ואין מהכירין בעבד לא הרגו ונהרגין הרגו אין נהרגין וכן מלקות אבל בממון אפילו שילם על פיהם משלמין ואינם נהרגין עד שיגמול הדין על פיהם. עד זומם אין משלם על פי עלמו ולא מגבינא ליה בגבל. עד זומם שהוזם בדיני ממונות פסול אף בדיני נפשות ומומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה כולה אפילו מחייבי כריתות ומיתות ב"ד ודוקא שידוע לנו בודאי שעבר לותה עבירה או הוא חשוד לכל התורה כולה אבל אם חשוד על לותה עבירה ולא ידעינן בודאי אי עבר אי לאו אז לאותה עבירה שהוא חשוד לא מהימנת ליה לא לגלוי ולא לסתר תניא אבל נשמר

יהושע' החשוד בשבועה מחיימי מזכרו כשיכול לב"ד שאין מכירין לותו ויאמר כשיכול לב"ד שאין מכירין לותו ויאמר
[צ] חשוד אני: *

יז בר תמת קטל נפשא. פ"ל ריש גלוסא לרב ה) תמת פוק עיין בדיניה אי ודאי קטל נפשא ליכהיוהו לעיניה אמו אבי ודאי אהדידו ביה דודאי קטל. אזל אהיו חייתי אבי שהדי אהדידו אחד מהנך תד אמר קמי דידי גבר קבא דמוגלא ואד אמר לדידי גבר [דף כז ע"ב] דמורטא. פ"ל ר"ת ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' יוסי אומר הוזם בדיני ממונות כשר בדיני נפשות. פ"ל רב פפי ה"מ היכא דלא קתים לן תנא כר"מ. הכא קתים לן תנא כר"מ [ר] דתנן אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפרימי יוגים וסוחרי שביעית והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה מני מילתא רבי יוסי הא אינא עדות דיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו רבי מאיר. קס בר אמת נשקיה אכרעיה וקבל לכרגיה דכולהו שני לדבר בעדו אל המלך לפוטרו מן המס. ו) ובלהו הכי פטירי רבנן מכרגא [ש] הלכך לא הוי כשומד מאותר. והלכה כר"מ דאמר עד זומם פסול לכל התורה להא קתים לן תנא כוותיה: גרסינן בקדושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך תרץ אינו מן הישוב. אמר רב יוחנן ופסול לעדות. ת"ר ז) האוכל בשוק הרי זה כלבל. וי"א פסול לעדות. אמר רב אידי בר אחין הלכה כיש אומרים:

יח יש אלו הן הקרובים [ת] הפסולין לעדות. אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אמותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו ח) (וכן דודו וכל הרלוי ליורשו) וחמיו וגיסו הם וניניהם וחתניהם ומורגו לבדו. פ"ר יוסי זו משנה רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו וכן דודו וכל הרלוי ליורשו וכל הקרוב לו בתותו שעה. היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה אמו אם יש לו בנים ממנה הרי זה קרוב: [דף כח ע"א] **גמ'** אמר רב אחי מצא לא יעיד לי הוא ובנו ואחותו ואף אני לא לעיד לו אני ובני ואחותי. דסבירא ליה לרב [א] דשליחי ברחמן פסול ורב אלפס ז"ל פסק דשליחי ברחמן כשר. דגרסי בפרק יש נוחלין (דף קכח.) שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שליחי בשני כשר. רבא אמר אף ברחמן. מר בר רב אחי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה כוותיה דקסבר מר בר רב אחי אבא לרב אחא שליחי ברחמן הוא ומשום הכי מכשיר ליה ולית הלכתא כוותיה דלא כוותיה דאב ובנו רחמן ברחמן הוא כמו שני אחין שהן רחמן ברחמן והוה ליה לאבא לרב אחא שני ברחמן וכ"ת ז"ל כתב בספר היכר דשליחי ברחמן פסול ורבא פליג עליה והלכתא כרבי אחא דאמר שליחי בשני כשר הא שליחי ברחמן פסול ורבא פליג עליה והלכתא כל הני שמעתא דשלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא וקאמר הלכתא לאפוקי מאי לי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא. ופי' ר"ת מוסיף הוא ולא פליג אלא לחזוקי דרבי אחא דאמר שליחי בשני כשר [ב] והוה ליה למימר אין הלכה כרבא ברחמן פסול ואתא רבא להוסיף לאף ברחמן כשר [ב] והוה ליה למימר אין הלכה כרבא

פלפולא חריפתא

[ל] דדוחק וכו' ולומר דבמשכב זכור אין ילרו תוקפו. ובעיני אין זה דוחק להא בפרק במרא דקידושין תמרין לא נחשדו ישראל על הזכור: [מ] בין לאפוקי בין לעיולי וכן גי' הרי"ף ללא כני' גמ' דיקן לעיולי כשר: [נ] אלא על לא טובה כו'. שאינו לאו לאוריימא אלא מדברי קבלה: [ס] ובדבר שנגמרה מלאכתו. ורי"ף גורס שלא נגמרה אבל גיר' גמרא דיקן כגי' רבינו ומיהו בתוריוהו שייכא לדאיתא בריש הפועלים אבל אתא בתוס' ואבל אתא בתוס' לך לפי זה דוחק לגמרא ד"ל למימר תרוייהו ולאיתי שהכ"ל כתב בסיומן ל"ד דגירסאות הללו תלוקים הם וקא מפלגי אהדדי וכן דברי מהר"ו ס"ך ומדבריהם למדתי דוקא בתמוכר: [ע] ה"ג כהא דאבידי דרב זביד חד גנב כיפא. לתבירי בקילוח ובטור סימן ל"ד מפ' רועה: [פ] ה"ג **סברו מצוה קא עבדי והא משמתי' להו** וז"ל היא גירסת רב אלפס אבל מיהא מלי לכתב רבינו להא משמתי' להו ואפ"ה עבדו כו' אין זה מדברי הרי"ף אלא רש"י מפ' כך והרי"ף והא משמתי' להו ולא נעבו שמותיהו: [צ] חשוד אני. ובסנגדו נשבע ועוטל כך כתב ב"י כשם מיכרים אף"ש לעיל בטעם תמרין שלזיך שהכא תשובתו כדבר תשוב ויראה לי דהא בלאו הכי שאני טעם שילבש שחורים ויתכסה שחורים וכמו שכתבתי שם הטעם לחלק בשם מהר"ו כ"ך ואל תשיבני ממהר"ו כ"ך גופיה שלא פירש כן מדהכא אלא לעיל בעינן בכאן דבר תשוב משום דאיכא למימר שהוא חשוד מ"מ בפל נפשא אבל דבר ואין לך דבר תשוב גדול מזה עכ"ל ה"ט דדברי תדברי בהמכ"ם קיימי שהעתיקם הטור והש"ע שכתב ו"ל מאימתי חזרת המועל בשבועה מיגזא ב"ד שאין מכירין לותו ויאמר להם תשוב אני אי לא נתחייב שבועה ב"ד שאין מכירין לותו בממון תשוב ויצלם ולא ירצה ליפטר מלקבל שבועה דאיכא למימר שהוא מפרק הירושלמי שבא ב"ד היינו כשמתחייב שבועה ב"ד אלא ירצה ליפטר מלקבל שבועה וכו' אבל לדברי המיכרים משמע דע"י תיוב שבועה שנתחייב ב"ד הוא שאומר קמאר לו יתחייב שבועה וכו' אבל לדברי המיכרים משמע דע"י תיוב שבועה שנתחייב ב"ד הוא שאומר אי לא תתחייב שבועה ב"ד אלא ילא תיוב בא מעצמו ב"ד ואומר שהוא חשוד דאי אי"י תיוב מאי אהני דהא ילא תיוב בא מעצמו ב"ד אלא ילא תיוב בא מעצמו ב"ד הוא שאומר

א) ומיהה, לא תלמוד ערוה הוא שלהי קדושין לא נחלדו שכרשל על הזכור. (רשב"ן) ב) אין זה דוחק כלל, עי' לקמן נ"ח ה' גרש"י ד"ה ודבק, ובמש"כ בגמרא נ"ד ע' בתד"ה הכא עה"ת. (רש"ם) ג) היינו ולאי פרש"י ממש, אלא דקאמיל לי הא ולאי שיך טעם זה ומפני שהוא מפסיד ממונו ואינו מרויח כלום, ועוד יש לומר שהוא מפסיד ממונו מחמת שבועה שנשבע לב"ד שאין מכירין לותו ואפילו לא נשבע אלא שהוא מפסיד ממונו מחמת שבועה שנשבע לב"ד שאין מכירין לותו א

כדפסקי קמאי מין הלכה כמר בר רב חסי א) ועוד הביא ראיה מדגרם בירושלמי ג] משה מהו שיעיד בחשא פיחתם ת"ר יותנן מותר לכתחלה ומדמבעיא ליה בחשא פיחתם משמע לדפיחתם פסול והיינו שליחי ברחשון. והא דלא אמר חשא כבעלה [ג] כדאמר גבי חשא מורגו. משום דמתפלג דרמ. ובה"ג כתב דשליחי ברחשון פסול מדרבנן וגבי קדושין לריכה גט. אמר רב נחמן אחי אמותי לא יעיד לי. בן אחי אמותי לא יעיד לי. בן אחי אמותי לא יעיד לי [בן אחות אמותי לא יעיד לי] ותנא תונא בעל אחותו בעל אחות אביו בעל אחות אמו הן ובניהן ותניהן. ומתניהן דייק ליה דלדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי אמותו ולדם לחתן בעל אחות אביו הוא בן אחי אמותו ולחתן בעל אחות אחות אמו הוא בן אחות אמותו וכי אמרת בעל כחשא הוה ליה שני בשני. אמר רב חסי [ד] כי היכא די רב עולא אינשיע לן אחי אמיו מהו בן אחי אמיו מהו בן אחות אמיו מהו. אמר להו מניחוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן ותניהן כדפירש לעיל. רב מיקלע למחזן [דף כח ע"ב] גוילי שנו מיניה מהו שיעיד לדם בחשא מורגו אמר להן בקורא אמרי הבעל כחשא בפומבדיתא אמרי החשא כבעלה. אמר ב) רב הונא מנין שהחשא כבעלה שנאמר ערות חשא אחי אביך לא תגלה אל חשאו לא תקרב דודתך היא וכי דודתך היא והלא חשא דודך היא מכאן שהחשא כבעלה. רב חסדא אמר [ה] נחתי החם.

כ ואמר רב חסדא אחי אחן ואחי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא לכותלא לדנח. ותשמו חרוסה אע"ג דתני רבי חייא בר אחי חשאו חרוסה לא תזון ולא תטמא לה וכן היא לא תזונה ולא תטמא לו מתה אינו יורשה מת הוא גובה כתובתה. לעניין עדות פסול לגבה דהחם בחשאו תניא מילתא ואכתי לאו אחרו היא אלא לעניין עדות

[ו] משום איקרובי דעתא הוא והא מקרב דעתיה לגבה ופסול להעיד לה *אבל לקרוביה כשר עד שחמצא: ת"ר חורגו לבדו. רבי יוסי אומר גיטו לבדו וכ"ש לחורגו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דאמר גיטו לבדו ופרש"י דבן גיטו פסול לו משום דגם הוא פסול לבן גיטו שהוא בעל אחות אמו לפיכך גם בן גיטו פסול לו. ולא מטעם קורבת גיטו א להיות חתן גיטו אמור לו דודאי גיטו לבדו כיון דקורבת שניהן על ידי בעל כחשאו לא הוה פסלינן בן גיטו אי לא הוה שהוא פסול לו מחמת שהוא בעל אחות אמו וכיון דאיפסיק הילכתא כרבי יוסי בחורגו לבדו אם כן אחד נשוי ראל ואחד נשוי דיגה גם נלמה כשירין להעיד. וכ"ש נשואי שתי בנות אחין או בנות אחיות דלא אמרינן תרי זימני בעל כחשאו אלא ראשון ברחשון כגון הנשואין שתי אחיות אבל שני בשני וכן ראשון בשני לא אבל אד ואחת בעל כחשאו אמרינן בכל הפסולין לבד משליחי ברחשון לפי הירושלמי וכן עיקר. ודלא כרב אלפס שכתב דהא דקא"ר יוסי וגיטו לבדו היינו בבן גיטו ואחן גיטו שים לגיטו מחמת אחרת ודלא מילתא היא דהיכי ניסוק אדעתא למימר דר"י פוסל בחתן גיטו מחמת אחרת דליכא קורבה אלא בג' חסונים. שבשת זה חשאו ואחותה נשחת לגיטו ובת גיטו מחמת אחרת נשחת לבעל ואותו חתן יפסול לגיסת חמיו דחוק מן הדעת הוא זה. דהא דאוקי שבשת נלמה אם שמעון כשר להעיד בלוי שנולד לראובן בעל אמו מחמת אחרת ואפילו מאן דפסיל בחתי האח היינו דוקא לאחר שנולד [לראובן] בן מלמה אם שמעון שהוא מחמת אחרת אלא שני אחים יחד הלכך אי אפשר לומר דר"י פוסל בחשאו לגיטו ובת גיטו מחמת אחרת נשחת לבעל ואותו חתן יפסול לגיסת חמיו דחוק מן הדעת הוא זה. דהא דאוקי שבשת נלמה אם שמעון כשר להעיד בלוי שנולד לראובן בעל אמו מחמת אחרת ואפילו מאן דפסיל בחתי האח היינו דוקא לאחר שנולד [לראובן] בן מלמה אם שמעון שהוא מחמת אחרת דליכא קורבה אלא בג' אחים. שבשת זה חשאו ואחותה נשחת

דרבי ישמעאל ב"ר יוסי. אמר להו כי אמרינן לדם עשוי שלא להשביע את עצמו ה"מ בחייו אבל לאחר מותו לא זילו פרעוהו חוב [ב] פרעו פלגא. תנו רבנן לקמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והכי אמי אמרינן בפ' גט פשוט (דף קעד:) שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי. אמר תנו נותנין. לא אמר תנו אין נותנין משום דאדם עשוי שלא להשביע את בניו והא דאמרינן התם (דף קעה.) שכיב מרע שהודה אין נזרק לומר אחת עדיי *משום דאין אדם משהה בשעת מיתה ולא אמר דאמר רבי שלא להשביע את בניו. היה תורה ר"ת ז"ל דהתם מיירי כשמצטערו והודה דמשום שלא להשביע את בניו לא הוה ליה להודות כשמצטערו ומשנה הכי אין לך אייך כשאדם תובע את חבירו מה שחייב לו דרך הוא להודות לו כדי להשטות בו. ושלא להשביע את עצמו אייך כשאדם תובע מעצמו שלא להשביע את עצמו טוענין לפילוי הוא עצמו אין טוען. וכשהלה תובעו ואומר תן לי מה שאמרת בפני פלוני שחייב לך כלום הדיינים פוטרין אותו ואומרים הודאתו כמה שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שמשבע לו טען כן הוא דאי רב נחמן אמר להו לדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שמשבע לו טען כן. ולענין שבועה אם טוען תן לי מנה שאתה חייב לי ואם תרצה לכפור הרי פלוני ופלוני [ל] שאמרת לפניהם שאתה חייב לי לריך ליפטר שבועת היסת. דלד העדים מכחיש חייב ליפטר לו על תביעתו. אבל אם א"ל תן לי מנה שאמרת שאתה חייב לי בפני פלוני ופלוני לף שבועה אינו לריך. אבל משטה הוי לף לא טענינן ליה כדאמר לעיל לפי שכמה פעמים אדם מודה בהולאה גמורה וליורדים טענינן להו כדאמרינן פרק גט פשוט (שם) דאי לאו הכי אין אדם משטה בשעת מיתה הוה טענינן להו ליתמי. ומילתא דפשיטא היא דאי הוה תנוחון קיים דילמא הוה טענין משטה הוי לף. א) וגראה דאפילו בפניו אם אמר לף בידי תביעה אייך לומר אדם עשוי שלא להשביע את עצמו מדקתני בהמניחין אים פלוני אמר לי אחייב לו מנה דמשמע דשלא בפניו אמר לו כן ואם כן אין אדם תובעו וקתני לא אמר כלום עד שיאמר בפניו הודה לו היינו אחם עדיי ב) דמשמע דבכה"ג לא אמר כלום [ג] אפילו בפניו לא אמר כלום עד שיאמר אחם עדיי ד) דאין אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אפילו הודה בפניו אלא תביעה.

כו אמר ניזיל ניהדר. אמר להו כבר הודה זקן ולא הוי ר' ישמעאל בטועה בשיקול הדעת כיון שלא נתלקו תגאים ותמולאים בדבר זה אחלה. ור' ישמעאל לפי שסברתו לחייב אין כח לר' חייא להוכיח שטועה אלא בסברת נחלק עליו:

כז הודה בפני שנים עדים *וקנו מידו כותבין משום דסתם קנין לכתיבה עומד כדאמרינן בפרק חזקת הבתים (דף ת.) קנין בפני שנים וחין לריך לומר כתובו. מיהו אם חיבה שלא לכתוב לו יכתבו *כדאיתא בפרק המוכר את הספינה (דף עז.) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר וחין חוזר בשדה *אף על פי שאין מפסיד כלום בכתיבת השטר שטר מתנה הוא אין מפסיד כלום ואי שטר מכר הוי נמי אין מפסיד בכתיבת השטר דבלא שטר נמי אמר בפרק חזקת הבתים (דף מא:) המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים [ג] והיה אומר ר"ת ז"ל דלא נימא לישטר לימיל ליה לאימיני דשטרי אשתרי אלמא דשטרי מלוה נכתבו ולא כשיודעים שנתמעטו נכסיו. וגם שטרות השולם שנכתבו חוצת כתבו עליו וזיל נכסיה. ושטעה זו היא תועלת למנוע שלא לכתוב עליו שטר חדש. אבל אם היה לו שטר עליו (דף קסח:) דמי שבא ואמר אבד שטרי ואמרו עדים אנו בתבנו ותתמנו ונתנו לו. דשטר מקח וממכר כותבין מוך מחבריות שבנו וכן בהגוזל קמא (דף לח.) גבי השורף שטרות של חבירו דקאמר מי לחיכא עדים דידעי מאי כתיב ביה ליכתבו ליה שטרא אחריני: לף קנו מידו אין כותבין בפני *שלשה ולא קנו [ם] (מאי) מידו רב אמר כותבין ורב חסף אמר אין כותבין. הוה עובדא ואתו לה לרב אסף. אמר רב אדם בר אהבה הוי מודיתא ויתבין כתבין ויתבין לף כתבין. מיכנפי ואתי לף כתבין. כנפיהו מיהו כתבין. רבא אמר אפילו כנפיהו מיהו לף כתבין עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לדיינא. הך מילתא אפילו בה רבותא. כתוב בסדר תגאים ואמוראים [סי' לח] דבכולא הש"ם הלכה כמר בר רב אסי בר ממיפך שבועה ואודיתא דהכא והריב"ן בשם רש"י ובשם רבינו גרשום ז"ל כתב דהלכתא כמר בר רב אסי בר ממיפך שבועה ואודיתא ור"ח ז"ל כתב דהלכתא בכל הש"ם כמר בר רב אסי בר ממיפך שבועה ואודיתא. ה) ומה שכתוב בסדר תגאים ואורי גבי לומת הגידין ושימנין הפך לבן וכ"כ רב האי גאון: הוה במטלטלים הא קאמר קנו מידו כותבים לו לף קנו מידו אין כותבים. במקרקעי [ולא] קנו מידו מאי לאימיר אמר אין כותבין ואר שוטרת אמר כותבין. והלכתא כותבין.

ומטלטלי אפילו אימנהו בעייתיהו כיון דמסוכרי גזבייתא אין כותבין:

כח ההוא מודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לנו כתבו ואחתומו והבו ליה. אבל ורבא דאמרי מרוייהו היינו דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא ע"כ נעשה גדול. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי אילא מידי אחזן לן לידעין וספרי דבי רב ידעי. ע) שאלינהו לספרי דאבי ואידעי:

כט ההוא מודיתא דהוה כתיב בה דוכרן פיתגמי [דף ל ע"א] וכל ליטנא דבי דיינא ולא הוה כתב בה בחותב אלמא כחזקה הוניא. י) שבר רבינא למיחר הא נמי דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר ע"כ נעשה *גדול אמר ליה רב נחן בריה דרב אמי הכי אמר אמר חמיר מאמיה דרבא [פ] כל כה"ג מייתינן לב"ד טוענין ואי כתב בה ואמר לגלח רב אסי תו לא לריך:

הגה"ה

*מיהו נבי אמר לי להחיזנה שנחמעטה הסורה לאפילו הלוחדים לא בקיאי בדיני ולית לן סופרים מיומחים לשטרות כמו שהיו בימי החכמים אי אמיא חודיתא לנקנן אפילו שלשה חמומים לא מהכירין ליה כלל אלא ע"כ כחוב בה ואמר כתבו ואחתומו והבו ליה ה"מ לענין לקוחות למיבני ממשעבדי אבל מיניה שלא יוכל לכפור כשרה י) דשיקרא לא כתבי ולא אחתמי. מע"ז:

הגה"ה

*יא) קטן בן שלש עשרה שנה והביא שתי שערות ויודע משא ומתן הרי זה מוכר בקרקעות שיצא מתניו והבן שהיו יודע בשיא משא ומתן אין מוכר בקרקע שיצא מתניו עד שיהא בן שמנים ויביא שתי שערות ואם לא הבי שערות בי הרי זה קטן עד כוב שנותיו וכגון שלא נולדו בו סימני סריס אבל אם נולדו בו סימני סריס והוא בן כ' הרי זה גדול אבל בקרקע שנתנו במתנה או שקנה אחין ירושת אחותו הרי זה מוכר בפחות מבן עשרים כדין מטלטלין וכמו שפסק רשב"ם דקטן בן י"ג והביא שתי שערות יודע בשיא משא ומתן אמוכר בקרקעות שיצא מתניו כך כתוב בשם ה"ר משה כהן וכיבנו גרשום וכך היו גאוני אבל ר"י אלפס אומר דאף על גב שהוא בן כ' בעינן שיהא בשיא משא ומתן וגם אומר שאפילו קרקע שקנה או שניתן לו במתנה בעינן שיהא בשיא משא ומתן. יב) המיעוקות בבר שיש ובבר אב ובבר ממני בבר שטם בבר שטר מבגתו מתנה במטלטלי כדי חייו ומקנו ומתן. יב) המיעוקות בבר שיש ובבר אב ובבר ממני בבר שטם בבר שטר מבגתו מתנה במטלטלי כדי חייו ומקנו מקח וממכרו ממכר ואם טעו שטות קנה ומחזיר חוזאה יותר משטות טעל מקח. פטות משטות שנאמרו המיעוקות לא האיש מחליה דקטן לאו בר מחילה הוא ואם יש לו אפוטרופוס אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר אבל מתנתו מתנה לא שנא מתנת גרש לו שנא מתנת אביב מרע לו שנא מתנה מרובה לו שנא מתנה מועטת ודווקא במטלטלין אבל במקרקעי אין מתנתו מתנה עד שיהא בן י"ג ויוס ג' אז הוא מתנתו מתנה אע"ג דלא יהא בעיא משא ומתן ולעדות נאמן להעיד מה שראה ושמע מבן י"ג ואילך שהגיע שתי שערות הוגיל ואינו שוטה ודווקא לעדות מטלטלי אבל לעדות מקרקעי דינו כמכירתו. מע"ז:

הגה"ה

*ומיירי שהטעין במקום המשמר דאי לאו הכי אפילו מדעת היא ומיירי נמי כגון שאמר בני לי שלא פינו וגם אחרים שם דאם לא כן הוה שטעין ליורשים דאחרים היה יכול לטעון פניתי תוכן מעות והמוכרים לו וסכי נמי טעינן ליורש. מע"ז:

ל ת"ר אמר להם אחד רמיתי את אביכם שהטעין *מעות בשידה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעבר אני הם כמוסר דבריו קיימין. כלומ של דבר כל שים בידו ליטען דבריו קיימין. כל שאין בידו ליטען לא אמר כלום. הרי שראו שהטעין אביכם מעות בשידה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעבר אני הם לא כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום. הרי שהיה מלטער על מעות שהניח לו אביו [ו] ובא בעל החלום ואמ"ל כך וכך הם ואמקום פלוני הם זה היה מעשה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

לא מתני' ואמ"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו אם נמלאו דבריהם מכוונים נומאין ונותנין בדבר. שנים אומרים זכאי אינו אלא אחד אומר חייב ואחד אומר אינו יודע אי אפילו שנים אומרים זכאי חייב. אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר אינו יודע אי אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר אינו יודע יוסיפו הדיינים:

פלפולא חריפתא

[כ] **פרעו פלגא אתו לקמיה בו'.** ונלטון זה העתיק הרי"ף בפרק לקמן אבל בגמרא פרעו פלגא תמיעוהו לדינא בתירך פלגא אתו לקמיה: [ל] **ה"נ שאמרת בפני פלוני ופלוני שאתה חייב לי** וכן הוא בעור סימן פ"ג: [מ] **אפילו בפניו.** פירוסת דבכה"ג לקמן: [נ] **והיה אומר ר"ת ז"ל.** בפרק הספינה כתב עוד תירוץ אחר ע"ש: [ס] **ה"נ מידו מאי ר' אמי אמר בותבין:** [ע] **שאלינהו לספרי בו' וידעי.** כתוב בסג"ה דהלכתא וכו' דאפילו הלוחדים לא בקיאי בדיני ולית לן בסופרים מיומחים וכו' אבל אלא קאמר דאפילו אם אנו בקיאי לא בני דיומיהם נמי קאמרי לן דינין ושאילו לספרי דידעי: [פ] **כל כה"ג חיישינן לב"ד טוענין.** עיין מ"ש בסמ"ע יח ונוחלין:

א) וגראה דאפי' בפניו בו' מדקתני בתתניחין הוא אמר לי בו' כל"ל, וכן בעתיקו הש"ך בסי' פ"ח ס"ק ל"ד. (רש"ש) ב) ר"ל דהא קתני הודה לו דהיינו בפניו ות"ח קאמר עד שיאמר בפניו הודה, ועי' ש"ך סימן פ"ח ס"ק כ' ד"ה וגם מדברי הרמ"ם. (ג' מהרש"ל) ג) דמשמע דבכה"ג (ר"ל לאין אדם מוכנו) לף"ל אפי' בפניו בו' (ר"ל דהודה לו משמע להמוכנו). (רש"ש) ד) ולאדם עשוי בו' כל"ל. (ג' מהרש"ל, רש"ש) ה) עי' בתוס' כאן ד"ה בו' וכן בתוס' שבועות מב. ד"ה ואמר וכו' הרמ"ם. (ג' מהרש"ל) ו) שם שהשיבו בשם ר"ג להיפך ופ"ע. (גליון) ז) שבר רבינא למיחר הא נמי בו' כל"ל. (רש"ש) ח) ונא בעל החלום ופ"ל כך וכך שם ואמקום פלוני שם ושל מעבר אני הם כל"ל כלאי' בעמ' או להגי' אחת ואמקום ושל בגי' הרי"ף. (רש"ש) ט) ע"ש להא הלוקח ונראל"ם שם שהשיבו בשם ר"ג בב"ק קס"ו ב' ולף נמוכר שדהו מפני רעתה ע"ש בעמ' קס"ח ב'. ותעשר דקמ"ל לף בהאחה שהמוכר יפן שכר הכופר בזה יכול למחות מליפן. וע"ש עדיין בזה דלמה יהיה הדין כן אחר שקבל עליו המוכר ליתן שכר הכופר כמ"ש בב"ב קס"ו ב' ולף נמוכר שדהו מפני רעתה ע"ש בעמ' קס"ח ב'. ותעשר דקמ"ל לף בהאחה שהמוכר יפן שכר הכופר בזה יכול למחות מליפן. וע"ש עדיין בזה דלמה יהיה הדין כן אחר שקבל עליו המוכר ליתן לשכר הכופר כמ"ש בב"ב קס"ו ב' ולף נמוכר שדהו מפני רעתה ע"ש בעמ' קס"ח ב'. ותעשר דקמ"ל לף בהאחה שהמוכר יפן שכר הכופר בזה יכול למחות מליפן. וע"ש עדיין בזה דלמה יהיה הדין כן אחר שקבל עליו המוכר ליתן ש

לב ירושלמי פ"ר סימון נרין הדיין לפעות טעונותיהם שנאמר ויאמר המלך זאת תאמרת בני המי ובנך המת וכו' [צ] רבא כד הוה ממי סהדי הכי והכי הוה מכוון. פירוש כשהיה רואה עדים שאמרו עדותן בכיוון הוה ממי סהדי הכי הוה מכוון. פירוש כשהיה רואה עדים שאמרו עדותן בכיוון נלמוד פ' היה מושם שמא שקרנים הן ונעשה אחת כוונו לשונם והיה מוקר ודורש אותם. אבל אם לא היו מזמרים ממש נלמוד פ' מלא זה לומר נכה וזה לומר נכה לא מקר רק שהעת עדותן מכוונת כלא הכשהה רב הונא פ"ר מייל כל הוה מזי לבר נש זכות והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך נאלם. ר' תנהו פ"ר יותנן המכמין עדים אחורי הגדר לא שמר כלום. פי' לענין הודאה דבעי למימר אחת עדים: ומנין שלא יהו העדים קרובים לדיינים. א) הגע עצמך הוזמו לא מפיהם נהרגין. ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה. הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו ב) ואם אתה אומר כן לא [ג] נמצא נהרג על פיו. ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה. אמרה תורה הרוג על פי שנים עדים הרוג ע"פ הדיינים מה עדים אין קרובים זה לזה אף דיינים אין קרובים זה לזה ואם העדים קרובים אין לוזם אין לעדות אין לערב פסולים להעיד הלי לית ליה לזוה אחר ערבא חזיל. תנא ג) אין דנין לא זה את זה ולא זה את זה ולא זה עם זה ואין מעידין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה:

לג גמ' מיכאב היכי כתבינן. רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל. ר"ל אמר פלוני ופלוני מוכין פלוני ופלוני מחייבין משום דמיזי כשקרנין ר"ש אומר [ד] מדבריהם נזדכה פלוני אית ליה לתרוייהו הלכך כתבינן הכי. והלכתא כוותיה כיון דאית ליה לתרוייהו ומסתבר טעמיה. ואם טעו ובאו לשלומי ג' המזכין [ש] משלמין שני חלקים והמלקי פטור ונעל דין מפסיד חלקו: **מתני'** גמרו את הדבר היו מכניסין אותן ודנין שנאמר אחרי רבים להטות לא תהיה נטה פלוני אחר פלוני אחר חייב ואין פלוני אחר זכאי. ומנין כשיצא לא יאמר הני מזכה ואנא חייב פלוני אחר פלוני אחר חייב ואנא זכאי. ומנין שלא יאמר הואיל ואני חייב אף אני אזכה. אלא יושבין ושואלין ודורשין ומפשפשין היטב ואם מצאו לזכות מזכין ואין מחייבין אבל אם מצאו לחייב אין מזכין אלא מוסיפין עליו דברים שיש לו ללמד עליו זכות עד שיאמר הואיל ואני חייב אף אני אזכה. **גמ'** מנין ר' נחמיה אומר כן היה מנהגן של אנשי ירושלים מכניסין בעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוליכין כל אחד לחוץ ומושלין ומוציאין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוליכין כל אחד לחוץ ומושלין ומוציאין נדבר. גמרו את הדבר מכניסין לבעלי דינין וגמרו שבדיינים אומר אית פלוני אחר זכאי ואית פלוני אחר חייב:

לד ת"ר אין עדותן מצטרפין עד שיראו שניהן כאחד. ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו זה אחר זה אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד. רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חברו למחר שומעין דבריו. והלכה כרבי נתן [דף ל ע"ב] והלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואפילו הודאה אחר הודאה הלוואה אחר הלוואה הודאה אחר הלוואה הלוואה אחר הודאה כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל הא דאמרינן הלוואה מצטרפין דוקא היכא דלא מכחיש מלוה לחד מייניהו. כגון דקא תבע מיניה דלוה שני מנים שהלוהו האחד בחדד בשבת ואחד בשני בשבת והבית שני עדים אחד על האחד ואחד על השני ועד"ג דאמנה מקמסהיד האי לית ליה קא מסהיד האי מצטרפין לחייב את הלוה מנה אחד. אבל אם המלוה מודה לית ליה גבי לוה אלא חד מנה ואתו תרי סהדי חד מסהיד דאית ליה גבייה חד מנה וחד מסהיד דאית ליה גבייה חד מנה. חזינן מי איכא למימר דטעי חד מינייהו בזמנא כגון אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש דאיכא למימר דתרוייהו אחד יומא קמסהדי [ת] וטעו בשיבורת דירחא מצטרפי. דאימור דאיכא למימר דתרוייהו אחד יומא קמסהדי ומי פרירא מילתא דאחרי מנין קמסהדי הא ודאי חד מינייהו שיקרא מסהיד דהא מלוה מודה ליה גבייה אלא חד מנה. הלכך משתבע ליה שבועה דתורייתא ומיפטר. לכאורה היה נראה דאפילו שבועה דתורייתא לא צריך כיון דלדברי המלוה חד מינייהו מסהיד שיקרא ס"ל עדות מוכחת מכחשת ומשניהן תרוייהו פסולין לחותה עדות. ומיהו כי דייקת ליה שפיר נעי שבועה דתורייתא. דהא דאמרינן להו עדות מוכחשת לפסול שניהם היינו כשניהן מעידין על דבר אחד ומכחישין זה את זה כגון זה אומר הרג וזה אומר לא הרג. אבל כשאחד מעידין על שני דברים ולדברי המלוה אחד מהן שקרן מכל מקום האחד אומר אמת ומחייב שבועה:

לה [דף לא ע"א] **נהרדעי** אמרי אפילו אחד אומר אמת שחור ואחד אומר אמת לבן מצטרפין. כמאן כרבי שמעון בן אלעזר דאמר רשב"ג אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שני כתי עדים האחת אומרת אמת וכת אחת אומרת מחתים שיש בכלל מחתים אמת. על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מחתים אמת וכן הלכה: אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואיתמר ר' אחי לשלומי חבישא דחמרא מגו חבישא דמישחא. כמאן כרשב"ג דאמר לחמר רשב"ג היכא דיש בכלל מחתים אמת. מלא גוזנא מי אמר. מלא אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה. אמר רבי חנינא מעשה בנחתום שבא לפני רבי ובירך עדותן:

לו ומנין לכשיצא לו יאמר חני מזכה וכו'. ההוא תלמידא דאמר מלתא דאתמר בי מדרשא דרבי אחי בחר עשרים [ותרתין] שנין. אפקיה מבי מדרשא ואכריז עליה דין גלי רזיה:

לז מתני' כל זמן שמעיד רואה אומר את הדין אמרו לו כל שהיה שיש לך הבא מכאן עד שלשים יום. הבית בתוך שלשים אומר ואם לאו אינו אומר. אמר רשב"ג ומה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים: **גמ'** אמר רבה בר רב הונא *הלכה כרשב"ג: **מתני'** אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי רואים ולאחר זמן מצא רואים ואמר אין לי עדים אבל יש לי עדים ומצא עדים ואמר אין לי רואים הרי זו אינה כלום אמר ר' שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו רואים ומצא רואים לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים. אבל אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים. אמרו לו הבא רואים. ואמר אין לי רואים. רואה שמתחייב ואמר קרבן פלוני ופלוני ויעידו לו שהוציא רואה מתוך תפונתו הרי זו אינה כלום: **גמ'** אמר רבה בר רב הונא אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל (שם ע"ב) *כי אתא רב שמואל בן ר' יהודה א"ר יוחנן לעולם מצית רואה ואומר עד שיסתיר טעותיו. כיצד אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים הבא רואים ואמר אין לי רואים. אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיה דיסקיא של חבית מופקדת ביד אחר הרי זה מצית ואומר: [שם ע"ב] ההוא יוקא דאפיעה לדיעך קמייה דרב נחמן א"ל את לך סהדי אמר ליה לא. אית לך רואה אמר ליה לא. מייתיה רב נחמן *והוה קא בכי והזיל. אמעיניה הוה קא מיבעי אמרי ליה אמאי בכית אמר ליה דאמרת לי לא אית לי סהדי ולא אית לי רואי. אמר ליה מי אמרי לך אית לך סהדי ואית לך רואי אמר ליה לא. אמר ליה אמאי אמרת לא אמר ליה דלא ידענא דאית לי. אמר ליה אי הכי אית לך השתא אמר ליה אין. אמר ליה מנו אמר ליה אבא שאול. אמר ליה אבוך מי אמר

[ב] ויוצא מתחת ידי שלים *לו שיעה אחר מחוס שטורות כשר *שלמא שלים מהימן מיוחמא דרב נחמן מיוחמא:

*פירוש כשהוא כתוב תוך השטר אחר שחתימה כשר משום דלו לאו דפרוע הוא לפי שהוא מכח לשטריה ופי' ר"ב ברוך מלעגשפור"ק דוקא דמספקי ליה למלוה דפרוע הוא ובא לגלות ידי שמים אבל מי טוען ולפי שלימו פרוע מהימן במינו לחיצעי' גזיי' ולפ"ז נהירא דבפ"ק דבבא בתרא לפ מיפסקא מי אמר מינו במקום חזקה והכא ליכא חזקה דלפי לפ דפרוע הוא כו'. מלא שטר אין שטרותיו ואין יודע מה טיבו פירוש מי פרוע מי לפ יהא מונח עד שיבא שליהו אם יש שחתם פימפונות ומפלא שטרו אין שטרותיו קרועים יעשה מה שבפימפונות. פימפון היינו מחתם ידי מלוה לפילי כתוב בכתב ידו ופסול ולפילי אין בידו לשורפו כגון שהביא השטר כרוך לב"ד ומפלא השובר בתוכו: ירושלמי רבי יאסף בר' נחמן בשם שמואל לשולא אין פימפון כשר עד שיצא ג) מחתם ידו של לוה כתב ידו של (ליה) [מלוה] והא תנן שלא מלא שטר אין שטרות של מבא שבשטר זה פרוע הא נמלא כשר מוקף לה בדייתיקי שאין מדם מלוי לפנות דייתיקי שלו. שטרא דיתמי ד) דפסק תכרא עליה לאו אוצרי מפנינן ביה ולא מיקרא קלעינן ליה. מע"ז:

לט בי יחמא רב דימי אמר רבי יוחנן המוקף את חבירו לדון אחד חומר נדון כמן ואחד חומר נלך למקום הועד כופין אותו והולך למקום הועד אמר לפניו רבי מלעזר מי שעשה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה:

מ א) מכאן רמיזה מי שנחחייב בדין אינו משלם לכשנגדו יפילותיו מע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת והיו מילי ללא מסרב למיקם בדיינא ללא שרצה לדון בעיר אחרת. אבל אם היה מסרב לבוא לב"ד והוצרך המובע להוציא הוצאות לכופו לירד עמו לדין היה ר"מ מחייבו לפרוע כל יפילותיו והביא רמיזה מפרק הגוזל בחרא (דף קיב:) דאמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כדי תרי והני מילי לשחתא עליה פחיתא לא מהימן לפ מהימן דממונא קחחסר ליה. פירוש קודם שיקרעו כתב הפחיתא עליו לחת שכר הסופר שכתב הפחיתא והוא הדין לכל שאר הוצאות שהוציא. לחמר נמי אמר רב ספרא שנים שנחעלמו דבין אחד אומר נדון כמן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך לשמול כותבין ושולחין (ונותנין) ואם אמר כחבו לי מלויה טעם לנחוני כותבין *ונותנין לו. ובפ' מיזהו נאך (דף קטו סי' מה) כחבחי אם כותבין כן לכל שנים שבאו לדין כשובחא דחרי כותבי כותבי בעדי עיסקי בהדי הדדי:

מא והיכמה הולכת אחר היפס להחירה. אמר רבי אחי אפילו מטברית לציפורי אמר רבי אבהו אחי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה. אמר אחימר הלכחא כופין אותו והולך למקום הועד אמר ליה רב אחי לאחימר והא אמר ר' אלעזר כופין אותו ודן בעירו. אמר ליה הני מילי דקאמר ליה *אבל קאמר מלוה לא. דעבד ליה לגיים מלוה. ואלו דוקא ליה ומלוה אלא אפילו גזילות ומקח וממכר ומחנות וירושות וכל דבר שיש בו חובע ומחבע דהאי טעמא דרבי אלעזר אלא יוציא מנה על מנה שייך בכל חובע. וגם רבי יוחנן אייחי בכל חביעות שחקף את חבירו לדין. ובקשה דבפרק הגוזל בחרא (דף קיב:) משמע [דקאמר] דאפילו ליה מצי כייף ליך למקום הועד גבי אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין דקאמר אפילו פחחו ליה בדיינא מצי אחבע למימר לבית דין הגדול קאזילנא. וי"ל דהחם כשאיחם מובעין זה את זה. אי נמי הא דאמר אבל ליה כופין אותו ודן בעירו היינו דוקא בידוע שזה ליה וזה מלוה. כגון שהודה מקצת אי נמי טוען פרעתי אבל אם אמר לא היו דברים מעולם לא שייך כאן עבד ליה לגיים מלוה. ועוד נראה דב"ד הגדול ומקום הועד חרי מילי הוו למקום הועד מקום קיבוץ מכמיס. והכא בשמעתין משמע מחוך פירוש ר"ח דב"ד הגדול היינו נשיא שבארץ ישראל. כי פר"ח הא דשלחו ליה למר עוקבא אי ליים ליים ואי לא השיאוהו וילמה פניו בטבריא לא בא למימר ואי לא ליים שלא מולו לכופו. כ"ם שלא יוכל הנשיא לכופו [ג] דבני בבל רודין במקל ובארץ ישראל מחוקק אלא ה"פ ואי לא ליים לחמר לב"ד הגדול קאזילנא. אלמא אפילו לחם הגולה שבבבל לא חציב ב"ד הגדול הלכך למקום הועד שהיו אלא מקום קיבוץ מכמיס עבד ליה לגיים מלוה וכופין אותו והולך למקום הועד. אבל נחבע לא אלי כייף לחובע לילך למקום הועד [ד] והוא דיידע דחית ליה חביעה גביה כגון דמודה מקצת או טוען פרעתי אבל בקצת אי אפשר דא

עקיצת ורבי טרפון הלכה כר"ע. הלכך נראה כגי' רש"י ופירושו שפי' דצמומתה מחזירין לכיון שהוא מומתה יש כח בידו לומר לחייבי להפך ומחזיר הדין לגבל אם לאינו מומתה אמר ליה לידך לא טעית ומעיקרא יפה דנת ועכשיו אתה טועה ופריך ומומתה מחזירין והא קתני אם היה מומתה לרבים פטור מלשלם ללמוד מה שעשה עשוי ומשני רב נחמן כשים גדול ממנו מחזירין וכשאין גדול ממנו אין מחזירין [ח] וכן כך וכן כך פטור מלשלם כיון דמומתה הוא. רב ששת אמר לא קשיא כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת אינו חוזר. ומתני' דצכורות כלתוקמה רב יוסף אין מחזירין מומתה ואע"ג שיש גדול ממנו להחזירו לכיון שנשתהל מתשלה לדון והוא אין מומתה רחוי הוא שיתקיים הדין ושלם מציאו. ואף על פי דקבלוהו עלייהו כלתוקמה רבי אבהו לעיל בפ"ק (דף ו.) מ"מ לא היה לו לדון יחידי כיון שאין מומתה הלכך משלם מציאו אע"פ שלא נשא ונתן ביה. ומתני' דהכא במומתה הלכך אינו משלם ואין מחזירין [ט] אם יש גדול ממנו ונתן ביה. ומתני' לא מיל אין. ופילו בדילי ובדילך. פ"ל אטו אנן קטלי קני בגמא אנן. היכי דמי שיקול הדעת. פ"ר פפא כגון תרי תגאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא פיתחר הלכתא לא כאן ולא כאן [כ] וסוגיא דעלמא אזלא כאן שנשתהו ואזל ליהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. רב חסדא אמר לא קשיא כאן שלא נשא ונתן ביה כאן שנשא ונתן ביה. בשלמא תייב את הזכאי משכחת לה דנשא ונתן ביה אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דנשא ונתן ביה [שם ע"ב] אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו ונטלו הימנו. עימא את הטהור לתגא בהו ערב. טיהר את הטמא שעירבו עם פירותיו. כתב רב אלפס ז"ל דקי"ל כרב חסדא. מדא [י] דהוה מסקנא דשמעתין ועוד דהא תוקימנא להמזירו הלכך כיון דמומתה הוא [ע] וקבלוהו עלייהו קם דינא. דאין מי שיחזירנו [פ] דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא ב"ש ב"ד חבירו אלא ג"כ יהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ופטור מלשלם כיון דמומתה הוא ולא היה רחוי לטעות [צ] אלא דמוליה דהוה גברא גרס. כדמתן (בכורות דף כח:) כל המומתה לב"ד פטור מלשלם. וכן הטבח חומן שקלקל ומראה דינר לשולחני [ק] ונמלא רע מומחין פטורין. ופשיטא יש גדול ממנו להחזירו אם אי אפשר בחזרה פטור מלשלם. [ר] כההוא עובדא דרבי טרפון דר"ע גדול ממנו. דקיימא לן רבי עקיבא ור' טרפון הלכה כר"ע. אפ"ה קאמר ליה פטור אתה שמומתה לבית דין אתה. ולעניין חזרת הדין דוקא הוא דמפלגינן בין יש גדול ממנו ואין גדול ממנו: רב ששת אמר לא קשיא וכו' רב ששת לא פליג אדרב נחמן אלא שיטוש מחכירין קאמר ומוקי תרוייהו כשאין גדול הימנו להחזירו. אבל אם יש גדול הימנו מודה שמחזירין. כלומר למילתא טעה בדבר משנה לעולם חוזר ואפילו שלשתן מומחין כדקתני מתני' דיני ממונות בשלשה מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב יוסף בשומתה [ש] ואפילו קבלו עליהם. ואפילו נקיט לשומת מני ריש גלותא. כיון דטעו בדבר משנה אין דן זה ראוי להתקיים כלל. ואם טעו בשקול הדעת יחיד שאין מומחה או שיש שאין מומחים וקבלום עליהם מה שעשה עשוי ושלם מציאו. [ת] ואפילו לא נשאו ונתנו ביה. ממתניתין דשכורות דן את הדין ואוקמה ר' אבהו לעיל בקבלו עלייהו. ואוקמה רב ששת בשקול הדעת ואפילו לא נתנו ונשאו ביה. אבל אם קבלו בעלי דינין עליהם יחיד שאין מומחה בפירוש אין לדין בין לטעות דיניה דינא מי טעה בשקול הדעת ופטור מלשלם לעיל בפ' קמא (דף ו.) אלמא מתניתין דדן את הדין. הב"ע דקבלוהו עלייהו. מי הכי אמאי משלם מציאו. דאמר ליה כי קבלונך עלן בלעדעת דליינת לן דין תורה. מכלל דאי קבלי עלייהו לכל מילי דיניה דינא ופטור. ויחיד הדיוט או שיש הדיוטות ונקיטי לשומת מני ריש גלותא אף על פי דלא קבלוה עלייהו אם טעה בשקול הדעת פטור [א] ואפילו נשא ונתן ביה כדאמר לעיל בפ"ק (דף ה.) אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליקוט לשומת מני ריש גלותא. ומשמע לן שנא מומחה ולא שנא אינו מומחה דכיון דיניהי ליה לשומת כמומחה הוי. ודוקא דגמיר ולא סביר ליה לן גמיר ולא סביר פסול לדינא כדאמרינן פרק זה בורר (דף כה:) מאי חיריא שלשה רועי בקר אפילו כל בי תלתא דלא גמירי דינא נמי פסילי וכיון דאיפסיל לן מהני ליה לשומת דרים גלותא דלאו כל כמיניהו לאכשורי פסולין והכי אמרינן בפ"ק (דף ז:) דבי נשיאה חוקמו דיינא דלא גמיר ומסיק דעמיד הקב"ה ליפרע ממעמידו. ויחיד הדיוט או שיש הדיוטות ולא קבלי עלייהו ולא נקטי לשומת מני ריש גלותא אפילו לא טעו אין דיניהם דין. כדרבי אבהו (לעיל דף ו.) דאמר שיש שדנו אין דיניהן דין. ומשמע בכל ענין אין דיניהן דין אפילו לא טעו. וכן מוכח מהסוגיא דהכא (לעיל דף כט:) דלא הוה כתוב בה במומחה תלתא הוינא [ב] ופ"ג דהני תרי דינו דין תורה לא הוה הודאה. ואלמה דקתני הדיוטות דלא נקטי לשומת מני ריש גלותא ולא קבלו עלייהו וטעו בשקול הדעת לא שנא נשאו ונתנו ביה ולא שנא לא נשאו ונתנו ביה שעשו עשוי דכיון דתלתא חיונו אינם להו לשומת לדון את האדם בעל כרחו הלכך קם דינא ומשלמים מציאה למיפטר אי טעו לית להו לשומת. והכי אמרינן בריש מכילתין גבי שלשה הדיוטות הלכה מעמה טעו לא ישלמו כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוין. ואמרי' נמי בפרק זה בורר (דף ל.) מיכתב היכי כתבינן וכו'. ואם הסכימו כאחת וטעו משלשין ביניהן. ואי גמיר דינא נתר תרי מיניייהו וטעו משלמי תרי מילתי ואידך מילתא מפסיד בעל דין כדפריטית לעיל (פ"ג סימן לג) דלמיגו לא משלמי מגמא דידיה דאמרי אי לאו את נהדן לא הוה קליק דינא. ואי הוו מרבעה או מחמשה וגמר דינא בתלתא וטעו מפסיד להנך משלמי כולא. דלא מצו למימר אי לאו אתון לא הוה קליק דינא דידין. דשלשה דנין את האדם בע"כ. וכן נמי בתלתא וגמר דינא בתרי ואד מהני תרי מומחה [ג] משלמי הני תרי כולא דמני דינא למיגמר מהני תרי. דכיון דאד מיניייהו ממתני' אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו ג' שדה. ופוקימנא בדאחוי אחווי. אלמא דהך פוקימתא דרב חסדא לא כהלכתא. וכ"כ רב האי גאון והלכתא כדפוקמה רב נחמן ורב שעשה לפירוקא דהני מתני'. ורב נחמן מיירי בטעה בשיקול הדעת כמו שפירשו התוספות דטעה בדבר משנה מוחז. ומתני' דצכורות כדפוקמה רב יוסף אין מחזירין מומחה ואע"ג שיש גדול ממנו להחזירו לכיון שנשתהל מתשלה לדון והוא אין מומחה רחוי הוא שיתקיים הדין ושלם מציאו. ואף על פי דקבלוהו עלייהו כדפוקמה רבי אבהו לעיל בפ"ק (דף ו.) מ"מ לא היה לו לדון יחידי כיון שאין מומחה הלכך משלם מציאו אע"פ שלא נשא ונתן ביה. ומתני' דהכא במומחה הוא ולא היה רחוי לטעות [צ] אלא דמוליה דהוה גברא גרס. כדמתן (בכורות דף כח:) כל המומחה לב"ד פטור מלשלם. וכן הטבח חומן שקלקל ומראה דינר לשולחני [ק] ונמלא רע מומחין פטורין. ופשיטא יש גדול ממנו להחזירו אם אי אפשר בחזרה פטור מלשלם. [ר] כההוא עובדא דרבי טרפון דר"ע גדול ממנו. דקיימא לן רבי עקיבא ור' טרפון הלכה כר"ע. אפ"ה קאמר ליה פטור אתה שמומתה לבית דין אתה. ולעניין חזרת הדין דוקא הוא דמפלגינן בין יש גדול ממנו ואין גדול ממנו: רב ששת אמר לא קשיא וכו' רב ששת לא פליג אדרב נחמן אלא שיטוש מחכירין קאמר ומוקי תרוייהו כשאין גדול הימנו להחזירו. אבל אם יש גדול הימנו מודה שמחזירין. כלומר למילתא טעה בדבר משנה לעולם חוזר ואפילו שלשתן מומחין כדקתני מתני' דיני ממונות בשלשה מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב יוסף בשומתה [ש] ואפילו קבלו עליהם. ואפילו נקיט לשומת מני ריש גלותא. כיון דטעו בדבר משנה אין דן זה ראוי להתקיים כלל. ואם טעו בשקול הדעת יחיד שאין מומחה או שיש שאין מומחים וקבלום עליהם מה שעשה עשוי ושלם מציאו. [ת] ואפילו לא נשאו ונתנו ביה. ממתניתין דשכורות דן את הדין ואוקמה ר' אבהו לעיל בקבלו עלייהו. ואוקמה רב ששת בשקול הדעת ואפילו לא נתנו ונשאו ביה. אבל אם קבלו עליהם יחיד שאין מומחה בפירוש אין לדין בין לטעות דיניה דינא מי טעה בשקול הדעת ופטור מלשלם לעיל בפ' קמא (דף ו.) אלמא מתניתין דדן את הדין. הב"ע דקבלוהו עלייהו. מי הכי אמאי משלם מציאו. דאמר ליה כי קבלונך עלן בלעדעת דליינת לן דין תורה. מכלל דאי קבלי עלייהו לכל מילי דיניה דינא ופטור. ויחיד הדיוט או שיש הדיוטות ונקיטי לשומת מני ריש גלותא אף על פי דלא קבלוה עלייהו אם טעה בשקול הדעת פטור [א] ואפילו נשא ונתן ביה כדאמר לעיל בפ"ק (דף ה.) אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליקוט לשומת מני ריש גלותא. ומשמע לן שנא מומחה ולא שנא אינו מומחה דכיון דיניהי ליה לשומת כמומחה הוי. ודוקא דגמיר ולא סביר ליה לן גמיר ולא סביר פסול לדינא כדאמרינן פרק זה בורר (דף כה:) מאי חיריא שלשה רועי בקר אפילו כל בי תלתא דלא גמירי דינא נמי פסילי וכיון דאיפסיל לן מהני ליה לשומת דרים גלותא דלאו כל כמיניהו לאכשורי פסולין והכי אמרינן בפ"ק (דף ז:) דבי נשיאה חוקמו דיינא דלא גמיר ומסיק דעמיד הקב"ה ליפרע ממעמידו. ויחיד הדיוט או שיש הדיוטות ולא קבלי עלייהו ולא נקטי לשומת מני ריש גלותא אפילו לא טעו אין דיניהם דין. כדרבי אבהו (לעיל דף ו.) דאמר שיש שדנו אין דיניהן דין. ומשמע בכל ענין אין דיניהן דין אפילו לא טעו. וכן מוכח מהסוגיא דהכא (לעיל דף כט:) דלא הוה כתוב בה במומחה תלתא הוינא [ב] ופ"ג דהני תרי דינו דין תורה לא הוה הודאה. ואלמה דקתני הדיוטות דלא נקטי לשומת מני ריש גלותא ולא קבלו עלייהו וטעו בשקול הדעת לא שנא נשאו ונתנו ביה ולא שנא לא נשאו ונתנו ביה שעשו עשוי דכיון דתלתא חיונו אינם להו לשומת לדון את האדם בעל כרחו הלכך קם דינא ומשלמים מציאה למיפטר אי טעו לית להו לשומת. והכי אמרינן בריש מכילתין גבי שלשה הדיוטות הלכה מעמה טעו לא ישלמו כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוין. ואמרי' נמי בפרק זה בורר (דף ל.) מיכתב היכי כתבינן וכו'. ואם הסכימו כאחת וטעו משלשין ביניהן. ואי גמיר דינא נתר תרי מיניייהו וטעו משלמי תרי מילתי ואידך מילתא מפסיד בעל דין כדפריטית לעיל (פ"ג סימן לג) דלמיגו לא משלמי מגמא דידיה דאמרי אי לאו את נהדן לא הוה קליק דינא. ואי הוו מרבעה או מחמשה וגמר דינא בתלתא וטעו מפסיד להנך משלמי כולא. דלא מצו למימר אי לאו אתון לא הוה קליק דינא דידין. דשלשה דנין את האדם בע"כ. וכן נמי בתלתא וגמר דינא בתרי ואד מהני תרי מומחה [ג] משלמי הני תרי כולא דמני דינא למיגמר מהני תרי. דכיון דאד מיניייהו

הגהות הב"ח א) תוס' ליעטרין רב חסדא לעטיי תרי: ב) רב"ח אמר ר' אבהו דקתני: ג) שדה אחרת ואוקימנא בדאחוי:

פלפולא חריפתא

[ח] **וביון כך ביון כך פטור מלשלם.** כדקאמרינן לקמן: [ט] **טעה בדבר משנה חוזר.** כלתובות פרק שלשה נזיונין כפלוגתא דתכמים ורבי"ג ד"ה שתכרו ועוד לתיל"ג ג"כ מה כח ג"ד יפה לתחזיר על הגזלן כגמרא דר' פוסק כתכמים וכשאתרו לפניו דרבי"ג חוזר גו משום טועה בדבר משנה ופירש"י שטעו שנתלקו תכמים על רבי"ג הרי נתן טעם לדבריו ע"כ. ומ"מ לפסק התס כרב נחמן לתחר הלכה כתכמים ומיהת שמעינן מינה דאי לא לפסק כרב חסדא דקתני אינו משלם אלא בשטעה בדבר משנה דוקא אבל בשטעה בשיקול הדעת אפילו לא קבלוהו עליהם חייב לשלם ואפילו לא נשא ונתן ביד כלן שהרי לא נתן טעם לדבריו ע"כ. [י] **א"ל** אין. כך היא גירסת הרי"ף וכל הגירסות בגמרא שלפנינו ג"ל דפיש לרב חסי ולקמן גבי פלוגתא בעל המפור והרלב"ד מכתב גם ר"ת דע"מ טועה אין מלוף הגרסאות: [כ] **וסוגיא דעלמא אזלא כחד מיניהו.** עיין בפוף הסיטה בפוף דברי רבינו על מחלוקת בעל המפור והרמב"ן: [ל] **דהוא מסקנא.** בקלא שפרי הרי"ף פיתת דהכי מסקנא: [מ] **כדקתני בסיפא.** כלומר הא דקתני מזחירין דמיירי בשומתה כו' הוה כדקתני בסיפא כו': [נ] **אלמא דקם דינא.** מדקתמר דבעי למילך דינא בשומתה כיון דאי לא קבלוהו בסיפא כתב בהדיא דהדר דינא: [ס] **אם יש גדול ממנו.** כלא קבלוהו להרמב"ן דלקמן שסכים עמו רבינו: [ע] **וקבלוהו עלייהו.** להא ר' אבהו מוקים לריש בקבלו ממילא סיפא נמי בכה"ג וכן ברפ"ק בכללא דתלתא כתב רבינו דאי לא קבל מצלם וכמו שכתב גם כן לקמן: [פ] **דאין ב"ד יכול לבטל בו'.** מצה במסכת עדיות פ"ק: [צ] **אלא דמוליה דהדהוא גברא גרס.** ולא תתמה על החפץ שיחפוץ הדעת לבטל דמיבר שיך מוצל בדינא ודיינא להא דמסכתן בפרק הגולין

א) וכגמרא גרסי' רבינא לרב תחר. מע"ת. (גרי"ב) ב) וכגמ' רבה בר בר חנה. (גרי"ב) ג) בגמרא דרבי חייא. (גרי"ב)

מומחה מני למידן בע"כ. ושלשה הדיוטות דקנלינהו עלייהו וטעו בשקול הדעת [ד] דיניהו דינא. ואהני הקנלה דפטירי לכיון א) דליהו לא קנלינהו עלייהו נמי דינייהו דינא ואהני הקנלה למיפטרם. ודיינם כיחיד מומחה שדן את האדם בע"כ. וכי קנלוה עלייהו פטור כסיפא דמתני' דדן את הדין. ויחיד מומחה אי שנים מומחין דקנלום עלייהו בע"ג הלא נקטי רשותא מרים גלותא וטעו בשקול הדעת אם יש גדול ממנו מחזירין. ואם אין גדול ממנו קם דינא ופטור מלשלם כסיפא דמתני' דדן את הדין ואוקמה רבי אבהו בדקבל עלייהו והכי נמי אמרינן בפ"ק (דף ה.) מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אחת לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו לא תשלם [ה] ואסם לא נקיט רשותא ופטריה אי קבלוהו עלייהו אפילו נשא ונתן ביה [ו] דלרב עשה אין מילוק. ב) והרא"ש ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין אלא קם דינא ולא משלם להא דר יוסף גדול ממר זוטרא הוא ולא מחזינן. וכן נראה. ואי לא קבלוהו עלייהו ולא נקיט רשותא מרים גלותא וטעה בשקול הדעת מה שעשה עשוי ויפטר מיניה. ואפילו לא נשא ונתן ביה. כדאמר ליה רב יוסף למר זוטרא ואי לא קבלוך עלייהו זיל פטיש. וכל היכא דקם דינא ואייב הדיין לשלם לא מצי דיין למימר לבעל דין המזכי מה שנתן לך כי טעיתי. דלאי יחיד שאין מומחה הוא מיבעיו מכמים לשלם כיון שנשמעל לדון יחידי והוא אינו מומחה. ואין הדין חוזר אפילו על ידי גדול הדור דקנסוהו לקיים הדין ויפטר מיניה. ושלשה הדיוטות ויחיד מומחה ולא קבלוהו עלייהו דייניהו דינא ומשלמי. ולא מצו למימר לבעל דין זיל לההדור. ולא כבעל העיטור שכתב נשם רב האי גאון דיחיד שאינו מומחה ואפילו נשא ונתן ביה אם יש לבעל דין שטעל מה שלא היה לו ליטול יש לו להחזיר מן הדין ולהוציא ממנו. ואם אינו או שינו ואין לו כח להחזיר [ח] משלם הוא מביתו לבעל דמה שעשה עשוי לא משמע כלל הכי. והיכא דטעה בדבר משנה לחמר חוזר ויתיבי לבעל הדין אי נמי אתיבי ולית ליה לשלומי משלם הדיין מביתו אע"פ שלא נשא ונתן ביה. דקי"ל כר"מ דדחין דינא דגרמי. ואע"פ דקחמר ליה א רב הונא לרב אשי אמרת טועה בדבר משנה חוזר [ט] ליתא ליה כיון ב דלאי הואי הוה הדר דינא ודינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי כי ליתא לך כלום עבדת ואע"ג הכא נמי כיון דאפילו אתיבי לבעל דין הוה ליה לשלומי לאו כלום עבד השתא נמי לאו כלום עבד. ולא היא דהך קושיא לדינא דרבנן כמו שפירשו התוספות ג) דאי אפשר לומר דאתיא כר"מ דע"כ טיהר את הטעות אמאי מייב לר"מ כשעירבו בעל הבית נמי מייב. ואמאי ניחא כיון דאפילו לא ערבו הוה הדר [י] השתא נמי לאו כלום עבד ועוד דבריש הדך משנה דדן את הדין תנן מי שאינו מומחה ורצה את הצבור וגשחט על פיו הרי זה יקבר ושלם מביתו. ואמאי ניחא כיון דאפילו לא היה נשחט מותר השתא נמי לאו כלום עבד. ועוד קשה כיון דעשה להן היזק בדבורו שאי אפשר במזרה אמאי לא מחייב אפילו לרבנן הלא דייני דינא דגרמי מאי שנא [כ] מכהנים שפיגלו במקדש דמוזקין חייבין [ל] אין לרבי מאיר אין לרבנן ואע"ג [מ] דבדברים בעלמא מיפגל ולא חשיב דינא דגרמי אלא ודאי כל היכא דקם דינא אפילו בדיבור כמעשה חשיב ולא כגרמי ואייב אפילו לרבנן אבל היכא דאפילו הוה קמן הדר בגון טועה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור. דהאי ודאי דינא דגרמי הוא מה שהשלילן אמ"כ על פיו או מה שעירבו עם פירותיו. והא דקאמרינן בנכורות פ' עד כמה (דף כח.) ליתא תנן סתמא כרבי מאיר משום דטיהר את הטעות ואייב את הזבחי דמחייב כמה שעירבו בעכ"ג על פיו עם פירותיו ואמה דשלם הזבחי אחר כך. אבל טיעמא את הטהור וזיכה את המייב דבדבורו אל מכם מה שעשה עשוי [נ] ואי אפשר בחזרה ד) ניחא דחייב לשלם ואפילו לרבנן הלא דייני דינא דגרמי. והא דמפרש התם טיעמא את הטהור דהיכא דהוה לרבנן הלא דייני דינא דגרמי. ולא דמפרש התם טיעמא את הטהור וזיכה את המייב דבדבורו אל מכם מה שעשה עשוי [נ] ואי אפשר בחזרה ד) ניחא דחייב לשלם ואפילו לרבנן הלא דייני דינא דגרמי. וה

להעיד כותבין ואין עושין דין דנעשו עדים ואין עד נעשה דיין. והיכא רמיזי מהא דתניא בפרק קמא דמכות (דף ו.) דאמר להו לאסהודי אחיתו לו למחזי אחיתו לאסהודי אחינא נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה*. מי אמרי למחזי אחינא מה יעשו שני אחים שרצו באחד שהרג את הנפש. אלמא כשמתכוונים להעיד נעשים עדים. וכתב רשב"ם דקדקתי במשובה אחת מכאן [ת] דאין נ"ל [א] אחם עדי דאי אמר אחם עדי איכא עושין דין הא אין עד נעשה דיין [וקשה לפירושו דהא דאין עד נעשה דיין] היינו משום דבעינן עדות שאחה יכול להזימה וכיון שהעדים עצמן דנין לא יקבלו הזמה על עצמן. או משום דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ודרשינן בפ' שבועת העדות (דף ל.) האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינין ואין שיהיו הן עצמם דיינין. והכי טעמי לא שייכי אלא בעד האעיד בפיו ואין בפי שנאכזון להעיד. ועוד נראה דהיכא דאמכות לא אמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותם בטילה אלא דוקא כשהולכין כולן ומעידין בב"ד. אבל בראייה לחודה לא [ב] אפילו כוונו להעיד:

ט סומא באחד מעיניו כשר לדון *דיני ממונות א) דאמר מר ההוא סומא ב) (באחת מעיניו) דהוה בשיבעותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינו ואין ג"ל ר' יוחנן ואין מידי והיכי עביד הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ואחן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאחוי קושא באחד מעיניו שאין כשר לדון ר' יוחנן סתמא אחריני אסכח דאמר דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה אלמא לא מקשין ריבים לגבעים הלכך קושא באחד מעיניו כשר ומתי אולימיה דהאי סתמא מהאי סתמא מי ניעית אימא סתמא דרבים עדיף וסתמא [ג] דסמ' נדה כר"מ. ואיבעית אימא דקאמר לה גבי הלכתא דדיינין והיינך אגב גררא מיבעיא להו: [דף לה ע"א] שנגח את הפרה [סי' ג]*: **מתני'** דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות ואין לחובה אחריו לחובה. לפיכך אין דנין דיני נפשות לא בע"ש ולא בערב"ט. ירושלמי אסור לדון דיני ממונות בע"ש והא מתני' פליגא אין דנין ד"ג בע"ש וכו' ד"ג הוא ללא דיינין בע"ש הא דיני ממונות דנין. אמרי כאן להלכה [ה] כאן לדברי תורה [ו]:

י הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות: [דף לו ע"ב] **גמ'** הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר. והא תנן חדש ושמנה כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ואין שראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה (הכל) לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר. הא דאמר רב כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמר משמואל דגרסינן בפ' מצות חליצה (דף קב.) אמר רבא גר דן את חבירו דכר תורה. דכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו. ואם היתה אמו משמואל דן אפילו ישראל. ומי אמרינן אין אדם עומד על שיחת חבירו אפילו אמו משמואל. אמר ליה רב אחא ואפילו אמו מישראל. אמר ליה אמו משמואל מקרב אחיך קרינא ביה*. [ה] הלכך לא מיתוקמא הא דאמר הכא לאחויי גר אלא כשאמו משראל:

ועוד שקל שהניחני עליו והמלוה אומר אלא שקל אחד הוא עלי עליו לך על פי שאין שוה אלא שקל אחד הוא עלי ולעדיו שוה יותר מאלף אין נאמן לפיהן בשבועה לומר שהלוה לו יותר מכדי שוויו אם יודוע שזה החפץ אחד עליו ואינך לו נאמן בשבועה. מל"ו ע"כ: דיין להיכא דעדיה מיעיה דן לפיהן בשבועה וכן מי שאין לו אחה ובעים מקדש אפילו בשבת והיינו אפילו פליג. בחולו של מועד דנין דיני ממונות ודיני נפשות. אלמא דכשאין מרמזמת צריך לכוונה אבעולה יום אלא שנעשה כקונה קנין בשבת. מל"ו ע"כ:

הגה"ה

*והרמב"ם כתב ס"ד ג' שהיה אחד מהן הרי זה פסול על שהיה אחי מישראל היה אחד ממזר או אפילו שאחן ממזרים הרי אלו כשירין לדון וכן שיטת ר"י ורלב"ח במרכמה"מ דאין דיני ממונות אפילו אין אמו מישראל. מל"ז ע"כ:

הגה"ה

*אע"ג דלא העידו עדיין בב"ד אלא משעה שנעשו עדים בטילה עדותם וכ"פ לומר דלא מיקרו עדים משעת רואים העדים עד שיעידו בב"ד וכן פירש"י אין לדיינין לעשות דין ה) כדבר שאפשר לבטל ואם הן אין דיינים דין. מל"ו ע"כ:

הגה"ה

*כשר לדון ולהעיד ומומא בשאי עיניו פסול לדון ולהעיד ט) וכ"ש בפירש"י בפ' בא סימן. מל"ו ע"כ:

היו בודקין פרק חמישי

א היו בודקין אותו וכו': [דף מא ע"ב] אמר רבי אחא בר חנינא ב) (אמר אביי) אמר רב אמי אמר רבי יוחנן *עד מתי מבקרין על החדש עד שיתמלא פגימתו. וכמה אמר רב יהודה עד שבעה. והרמבי אמרי עד שמה עשר. [דף מב ע"א] ותרוייהו כרבי יוחנן סבירא להו. הא למיהוי כי יתרא והא למיהוי כי נפיש והלכתא כשהרבי דרבים ניהו ואמר רבי אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן כל המבקר על החדש נזמנו [א] כאילו מקבל פני שכינה שנאמר (שמות כג) כי שלחתי מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי. ואביי אמר כאילו בנאו שנאמר (שם) זה אלי ואנוהו: תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא לקבל פני אביהם שבשמים פעמים בחדש לא היו מספיקין להתחדש כמותה ולפחות ליוצרם על שם כבוד מלכותו בי"י ממחד חדשים:

הגה"ה

*מקקין לחובע מחילה פירש רש"י כגון המובע את חבירו לדין שהלוהו ולא משלם לו וזה טוען משכון היה לי בידך ומקבלק או אבד ב"ד מקקין מחילה לחבירם המובע על שיהיה ממונו בידו ואחר כך מקקין לדין המשכון ופירש ריב"ן ורשב"ם למיירי כגון שיש שטר למלוה דלי לאו הכי מהימן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך למלין לדיך לפורעו בעדים וכגון שזה מובע שאבל בו ולאבעבע יש לו שאר מבעיות עליו דקיימא לן למלין זמן לחבלות או שטוען שהלוהו כלפרישי' ומומר המובע שאבד משכונו ופלוגי ופלוגי היו אם והלכו להם המחניו על שיטתו לאפלי י) יום מל' יום ויעידו וקים לן דולאי הוו כה"ג מקקין למובע מחילה אבל אם טוען המובע לאחר שלשים יום יש עדים לייחין ליה לאפלי הדין עם המלוה יכחיבו לזה זמן ואפלי לאחר ל' יום במילחא דעבידא לאינשי ומסחברא קלא הדין עם המובע כגון ההוא שטרא דהוה כחב ביה שנין ממחא מלוה אבל אם זה אומר שמים וקדים המלוה ואבל הפירות ק"ל לפירות משוקין מוליכין דהיינו המובע ואמרוחי בי דינא מרי ימיני לא מטרחי' וכחב ר"י כרוך מריגשפורק דה"ה אם היה הלוה מובע מחילה משכונו מן המלוה והמלוה טוען שאין חייב לי כך וכך עליו דמקקין למלוה מחילה שהרי לכאחלה לא המין לו בלא משכון והילך עמה יאמין לו בלא משכון ומיהו אפילו אם נאמן מחמת חפיסה שחפם מצל חבירו חפץ ומודה הוא לבעל החפץ שהוא שלו אלא בשביל מנה שחייב לו בעל החפץ רוצה לחופסו לאו כל כמיניה לחופם לטוענו עד כדי דמי החפיסה כמיגו דאי בעי אמר (אין חופסין) יא) משלך היין שאין טוענו שהחפץ בא לידו בחורת משכון אלא בחורת פקדון ורוצה לחופסו בשביל המנה ואין לו לחופם עדים שחייב לו כלום וגם זה בעל החפץ כופר שאין חייב לו כלום אמיגו הולחא בעל דין כמאה עדים דמי ואמר הואיל וזה החופם מודה לבעל חפץ ובעל חפץ אינו מודה במנה לחופם נאמר לחופם להמזיר החפץ ואחר כך ידון עמו על המנה שחובע ונשבע זה הנחבע במנה שאין חייב לו ולא ישלם. לזה שאמר למלוה מן לי משכוני

נגמר הדין פרק שישי

א נגמר הדין היו מוליאין אותו לסקילה וכו' [דף מו ע"א] תניא אמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר שמעתי שאין דין מכין ועונשין אלא מן הדין ואין לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת והתיהורו לב"ד [א] ושקלוהו לו מפני שהיה רחוי לכך אלא שהעשה צריכה לכך ושוב מעשה באחד שהטיח בשבתו אחת התחינה והמיחורו לב"ד והלקוהו לו מפני שהיה רחוי לכך אלא שהעשה צריכה לכך:

ב ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את אחיו עובר בלא תעשה הלינו לבטודו להביא עמעתי שאין דין מכין ועונשין אלא מן הדין ואין לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת והתיהורו לב"ד [א] ושקלוהו לו מפני שהיה רחוי לכך אלא שהעשה צריכה לכך ושוב מעשה באחד שהטיח בשבתו אחת התחינה והמיחורו לב"ד והלקוהו לו מפני שהיה רחוי לכך אלא שהעשה צריכה לכך:

ב ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את אחיו עובר בלא תעשה הלינו לבטודו להביא

גמ' אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את אחיו שעובר בלא תעשה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא מכלן למלין את אחיו שעובר בלא תעשה. מיבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למ"מ דאמר לך תקברוהו להאי גברא. מי אמרת משום בזיונא לאו כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הא אמר לך בעינא כפרה. ולא מיפשיטא. מיבעיא להו הספידא יקרא דחיי או יקרא דמיתי. למ"מ דאמר לך תספדוהו להאי גברא. מי אמי לאפוקי מיורשין. דאי יקרא דחיי לך מפקינן [דף מז ע"א] ת"ש אמר ר' נתן סימן יפה למת שנפרעין ממנו ולא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה ת"מ יקרא דמיתי הוא. וכל מה שרגילין לעשות למת נן גילו לפי משפחתו מוליאין מן היוצאים כל נדרי הקבר. ומנן גובל למצבה: [פיסקא] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי בם קוברים איש והנה ראו את הגדוד ויטליכו האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו [ב] ותניא על רגליו עמד אל ניחו לא הלך:

ג [דף מז ע"ב] **קבריה** דרב הוו עקלי מיניה עפרא לאיתעא בא יומא אחו אמרו ליה

אלפא חריפתא

[ת] דאיצ"ל. כלומר אין יוכל לומר: [א] אתמעדיי. כלומר ואפילו לא זממ להעיד אלא נכנסו לבקר: [ב] אאע"ל בוונו להעיד. כי מימה הוא לומר אם רצו כמה בני אדם כו' כדלימא בריימא פרק יש נוחלין ואם מפורש יותר מדיינים הללו: [ג] רמסכת נדה. ההיא דכל הכשר כו': [ד] בפרק שור שנגח. דאין נזקקים למובע מחלה: [ה] באן לדברי תורה. כלומר לאין לחוי: [ו] ברי"ף כתב עוד בשם ירושלמי אין מלמד לא זכות כו' וכיונו השמיטו לפי דמיירי דוקא בדיני נפשות ומן המיחה על הרי"ף שהשמיט: [ז] תרי ישראל כתיבי. גי' רי"ף וכיונו שם [ח] הלכך אמתוקמהו אלא שאמו מישראל. כ"כ הרי"ף ומשיה לי דבפרק מצות חליצה כתב כיונו שהעיקר לחפילו אין אמו מישראל דן אם ישראל ולא נאמר מצינו שיקרב אחיך אלא כשיה שהיה קרוב ובמור ח"מ סימן ז' כמו בכאן וכרך לי עיון:

פרק חמישי [א] **באי** לשבבל שנשבינה. פירשו מלמידי הר"ר יונה ז"ל בשלבי חפלת השחר ו"ל מפני שהקב"ה אע"פ שאמה אל מסחחר אחה מלהי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואחה מוציא כל עת ובכל שעה וע"י

א) ס"ל דאמרינן. (נדה"ב) ב) בגמרא לא גרסי'. (נדה"ב) ג) פני שבינה שבשמים כו'. כל"ל. (יפה"ל) ד) אמר אמי הלכך ניתריגהו מעומד כל"ל (יפה"ל) ה) בגמ' גרס מהריגהו מעומד. (נדה"ב) ו) בגמרא רבי אלעזר בן יעקב. (נדה"ב) ז) היינו למת בחייו אי יפה לו כך אחר מיתה. (יפה"ל) ח) והוא כעין דין המובאר בס"מ סי' ע"ו דמחמינן ל' יום ואח"כ יפסיקו הדין, וע"ז לענין זמן כ"ד אח"כ וכדומה. (מהר"ם) ט) [ל"ע "בפי' מוס'" בפ' בא סימן. כל"ל, וע"ם בגדה ג. מוה"ב ור"מ ועי' כאן במהדכי]. (מהר"ם) י) כ"ל יותר. (גליון) יא) כ"ל טעמיה משום דמצליון וקרינן בה דר"ת. (יפה"ל)

לשמואל אמר להו קרקע עולם הוא ואינה נאכלת. דכתיב ויקלף עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במשובר לא אף קבר נמי במשובר לא. והא דתניא שלש קברות הן קבר הנמלח וקבר הידוע וקבר המוקף את הרבים. קבר הנמלח מותר לפנותו. פנהו מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע מותר לפנותו פנהו מקומו טמא [ג] ואסור בהנאה. נקבר בזיון עשקינן אבל נקבר דמפירה לליכא עליה בזיון שאם כגון כרש בל קרם נבו בקרקע עולם הוא:

ד איתמר המוכג בגד למת אמר רבא אמר מקור רבא אמר מותר. אביי אמר מקור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא. והלכתא כרבא. [דף מח ע"א] אמר רב חסדא האי סודר דלזמניה למילר ביה תפילין ולר ביה תפילין מקור למילר ביה זוזי. לזמניה ולא לר ביה לר ביה ולא לזמניה שרי למילר ביה זוזי:

ה תניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כילד גבו מעות למת שאם ירוו מותר המתים למתים. גבו למת זה מותר המת ליורשיו:

ו היו אביו ואמו מוכרין בו כלים מצוה על אחרים להלילם. [דף מח ע"ב] מרשב"ג דר"ש אלא נגעו במטה. אבל נגעו במטה מקור מקורין. ומטה הנקברת עמו משום דמיחלפי בחבריהי המת: כיס שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין לא יניח בהן מעות. הניח בהן תפילין יניח בהן מעות כדרב מקדש. דתרוייהו בעינן ותפילו עשיה לא אקרה: האומר לחומן עשה לי תיק של ספר או גרתיק של תפילין עד שלא נשתתם בהן קדש מותר להשתמש בהן תוך. משנשתתם בהן קדש אסור להשתמש בהן תוך:

ארבע מיתות פרק שביעי

א ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': (דף נב ע"ב). תניא היא ר' א(ירמיהו) תומר מה תלמוד לומר את מביא היא מתגלגל. שאם היו נוהגין בו קודם נוהגין בו תול כבוד נוהגין בו בזיון: תומר תרוז שזה ילד תרוז שזה גידל תרוז שזה יצא מתגליו. תמר רב אשי כמאן קיימא לשיעה בר רשיעה אפי' לרשיעה בן לדיקא. כמאן כי האי תנא:

ב אמר רבי יהושע בן קרחה כל היום דנין את העדים בכנוי וכו': [דף ם ע"א] תמר ר' חייא השומע תוכיחה מן הכתבי בזמן הזה אין חייב לקרוע שאם אי אתה תומר כן נמצאת הכגד כולו קרעים והיינו בכנוי דכתיב לא גמירי שם המיוחד כולי האי שיתמלא כל הכגד כולו קרעים. אבל אפי ישראל אפי' בכינוי ואפי' בכתי שם המיוחד חייב לקרוע:

ג [דף סג ע"ב] **הנודר** בשמו והמקיים עובר בלא תעשה. מנ"ל דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בגד עכו"ם פלוני ואני אשמור לך בגד עכו"ם פלוני. לכתורה משמע דוקא בכה"ג אסור להזכיר כשמזכיר ע"ז לגורך וכן [בגמרא] נקמן כמגדון לשילה שגריך להזכיר לסיתן. ומיהו נראה דבכל ענין אסור. דקרא קתמת כתיב. והאי דנקט שמור לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך להזכירה כלל אלא לגורך. [א] וקמ"ל דאפילו לגורך אסור. [ב] לא ישמע על פיך אלא יהוי בשמו ואלא לקייס בשמו ואלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו. מסייע ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור ליגרמל שיעשה שותפות עם העכו"ס שמא יתחייב לו העכו"ס שבועה ויבא בו בעכו"ס אלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך ואם עשה עמו שותפות ונתחייב לו שבועה היה אומר רשב"ס שלא יקבלוה היתנו: ור"ת אומר דאחר שנשתתף עמו מותר לקבל היתנו שבועה קודם שיפסיד דלאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ו:) דאלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם תע"ג דאזיל ומודה. ומיהו יש לאחלק דהתם שפק והכא ודאי. ועוד היא רואה ר"ת מפרק בתרא דמגילה (דף כח.) דאמר אבוה בר מיהי מיתי לי דלא עבדי שותפות עם העכו"ס ומאי רבותיה אלא משמע דלא זהירי עלמא בהיתה דאבוה דשמואל והוא היה זהיר. ולפיהא דפרק כל כתבי הקודש (דף קיח:) מיתי לי דקיימי שלא קעודות. ונ"ל דמותר. מלישנא דאבוה דשמואל. דאם אינה לאסור [ג] הוה ליה למימר ישראל שהיה לו שותפות עם העכו"ס ונתחייב לו שבועה אלא שבשיעה משום שנא' לא ישמע. אבל השתא משמע שאסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ס שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בע"ז אבל אם נשתתף מותר לקבל היתנו שבועה קודם שיפסיד ממונו כיון שכבר יש לו שותפות עמו ומכל מקום צריך ליזהר תחילה שלא יעשה שותפות עם העכו"ס כדי שלא יגרום לו להזכיר שם ע"ז. וכיון דליכא חיסור בשבועה לא היו זהירין העולם כל כך בהיתה דאבוה דשמואל ואבוה בר אחי היה זהיר. ועוד יש לומר בזמן הזה כי נשבעין בקדושים שלהן ואין מוסיפין בהן אלוה אע"פ שמזכירין שם שמים וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין מוכירין שם ע"ז וגם דעתם לעשה שמים וארץ ואע"פ שמשתתפין שם שמים ודבר אחר [ד] לא נשכחן שמא יבוא לגרום לאחרים שיזכירו שם ע"ז. ומשום לפני עור ליכא [ה] דלא הוזהרו בני נח על כך. [ו] ואפילו לר' יוחנן דאמר לא הוזהרו בני נח על הגזל [ז] מ"מ לא הוזהרו על הגזל אלא משום דלפני עור הוא דכתיב ולא תתן מכשול לפני עור אבל לא הוזהרו על הגזל משום לפני עור. ומיהו אסור לגזול אפילו מן העכו"ס שלא יתחייב לו שבועה:

ד [דף סה ע"א] ת"ר מוכר מבר אחד מבר גדול כגון מיות ובהמות גדולות ואחד מבר קטן כגון יתושין ופרעושין ואפילו נחשים ועקרבים. ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו. אבל לחיתן על גביהן שריא כדאמר לקמן בפרק חלק (דף קא.) לוחצין לחיטה נחשים ועקרבים בשבת. ואם אין יודע לחש ורוקן לחריו אף לחבר מותר מפני פיקוח נפש [ו] כמו שמותר להורגו:

ה [דף סה ע"ב] ת"ר בעל חוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אילי ידיו. וידעוני זה המניח עשם ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו. דורש אל המתים זה המרעיש עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה:

ו מעונן זה המעביר שבעה מיני זכור על העין. ומכשים אומרים זה החומו את העינים. ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לנחת. למחר יפה ליקח:

ז המנחש זה האומר פתו נפלה מפיו. מקלו נפל מידו. גנו קרא לו מאחריו. עורב קורא לו. בני הפסיקו בדרך. נתן מימינו שועל משמאלו. [דף סו ע"א] אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא. ת"ר לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדות בעופות ובכוכבים:

ח [דף סז ע"ב] **א"ר** אינו בר נגרי אמר ר' חייא בר אבא בלטיאס אלו מעשה שדים. בלטיאס אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר את החרב המתהפכת. אמר אביי דקפיד אמנת מעשה שדים. דלא קפיד אמנת כשפים. ואמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת ים מהן בקבילה ויש מהן פטור אבל אקור. מותר לכתחילה. העושה מעשה בקבילה החומו את העינים פטור אבל אקור. מותר לכתחילה כדר' חנינא ור' חושעיא דהוו עסקי כל מעלי יומא דשבתא בהלכות יצירה ואיברו להו עגלא תילתא ואכלי ליה. ירמה כיון דר' חייא בר אבא ואביי פירשו לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתן מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל כשפים ומותרים והם בכלל עובדא דר' חנינא ור' חושעיא דאי מעשה שדים אקור כמעשה כשפים אלי נפקא אינה במה שפירש מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים. ואנינא נמי לקמן בפרק חלק (דף קא.) אין שולטין בשדים בשבת. רבי יוסי אומר אף במוצאי אקור. אמר עולא הלכה כרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה. כי הא דרבי ינחק ברבי יוסף אצלא בחרוב. ומיהו אין רואין מהסיח דלקמן אלא לעשות בהן להגיד על העגיבה וכיוצא בזה אבל לעשות מעשה [ז] כעובדא דר' חנינא ור' חושעיא לא [ח] ואיכא לאיסתפוקי כיון דעל ידי שדים לא עבדינן מעשה אלא [ח] לכתופי כלאמר בשמוך אי מקרי מעשה בכי האי גוונא:

בן סורר ומורה פרק שמיני

א בן סורר ומורה [דף עג ע"א] ואלו שאמילין אותן בשבט. הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה. אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מציליו אותן בנפשו:

ב גמ' תניא מנין לרואה את חבירו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שחייב להציליו שנאמר לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם ה"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרא ואיגורי לא קמ"ל. והציול מייב לפרוש למציל מה שהוציא. ליתן לתם מחויב להציל נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממונא לגיולו. כדאמר לקמן (דף עד.) גרדף שעיבר את הכלים של רודף פטור. של כל אדם חייב ואם היה מחויב להציל את הגרדף בממונו מ"ל יפטור משבירת הכלים שהרי ממון חבירו מחויב להציל ובקשות שבכרם כדי להנצל: מ"ר אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור [ואחר נערה המאורסה] ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותו בנפשו. אלמנה לב"ג [אין] מצילין אותו בנפשו. נעבדה בה עבירה אין מצילין אותו בנפשו: [דף עד ע"א] תניא ר' יוחנן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר הרודף ויכול להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מ"ט דר' יוחנן בן שאול דכתיב כי יגעו אנשים וגו' ואמר ר' אלעזר במלות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם תקון יתקון נפש תחת נפש ואפ"ה אם לא יהיה תקון עושין עמו. מי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להציל בנפשו ה"ג משכחת לה כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא מי אמרת ניתן להציל במאי יענש. דילמא שאני הכא דמיתה לזה ומשלומין לזה. לא שנא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם

פלפולא חריפתא

[ג] ה"ג ואסור בהנאה קבר המוקף את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה: **פרק שביעי** [א] וקס"ל כר'. כלומר ועוד דקמ"ל כו' ומצאנו לרבינו זה הלשון בכמה דוכתי בפ' שור שנגח קמא ובפ"ק דבתרא ובפרק מוקח: [ב] **לא ישמע** כו'. התחלת עניית הוה: [ג] **הל"ל** כר'. אלא שבשיעותו לליכא למימר דאתי לאמוסיעי דשותפות אסור לעשות להשתא דאיכא למיגרי ולא לליכא למיסר השותפות כלל אלא ודאי בשבועה מותרת לקבל היתנו ולהכי אסור לגרום שותפות: [ד] **לא אשכחן**. דאסור לגרום לאחרים לשתף דבקלת לא שמעת אלא לגרום לזכור עבודת כוכבים אלא שתף אם שמים: [ה] **דלא הוזהרו בני נח על כך**. וכ"כ התוספות וכלומר דלא הוזהרו על השיתוף ודקא לי דבפרק קמא דסנהדרין ע"ז דף ו ודף ז אמרינן רב מתליפא בר מבדימי אמר שמואל יום ג' לבבי רבי שמעאל לעולם אסור ואי אמרת

א) ג"ל מתיר. (גליון) ב) עיין בהגהות לבקלי"ו. (ישב"ק) ג) פשוט שאינו אסור אלא כשמתכר על ידי נתם וכדומה משעשה הכישוף ומתבטלים פעולות בלחי מעשיות, דאיש בית משום נתם דש"מ, ככל חברי המאורים עמו בשתוק והמה מתוקות העשיה הכל. אבל המתכר ע"י שם ועשב וכיוצא בהם (שאוהבים אותו בריות טעמו או ריחו) כדי לשלב הזקן בודאי אין בזה איסור, כי משליך לשיכול לאכול ולשתות, או עושה משקה הערב להם ושם שרימו מקרבם אלגו, כדי להשיתם ולגערם מן הבית והמקום, כדרך שרגילים לעשות משקה משם ממית או מחכל מדברים המשיתים מעורב בהם ומהאי שהזכירם המשפיעים רוחם שהרי ואוכלים אותו, וע"י זה הם כלים ומרים מן המדרים, פשיטא אין בו בית איסור. (ישב"ק) ד) ולכאורה לשתופי כיון דע"י שדים לא עביד מעשה אלא לכוונה דלאמר במקור לי מקרי מעשה בכה"ג. לא ידענא שפיקרא היכי, אלא דמקשה לשדי שיעשה הא ודאי ע"י הוא, כדלאמרינן בשמעתין, ואי מקשה לאחר שדים הא נמי קאמר למעלה אוכר אחר זה אחרה מוכיח בפקילה, ומאי קאמר כיון דלא עביד מעשה אלא לכוונה דש"ד דשרי, ורבלה כוונת שהשיתו דש"ד דפפא הא ל"ה וכו' אלא שאי מכוין ליה, אך מה בכך אם אינו אלא לכוונה, מ"מ גם אלא לכוונה איסור פקילה אינה כדעביד האוכרם מעשה, אעפ"י שאינו פועל דבר בכך כ"ש אם מכוין ליה נמי למעשה רבה הוי ומיזב פקילה יש בו, והא ודאי לא שרי אלא לשחול בשם שאלה בעלמא, כאשר יבאר אם רעבו ודבר עמו בדעתו ומכירו (כענין שמיצוו נאחמי שהיו מניחים אלגם שדים לבר עמם ולילך בשלומותם בדיבור בעלמא, אבל לעשות מעשה בשום אופן, אם לפייסם ולרלוסם או לכוסם ולהכריחם כאחיה דבר מ"ו, ואיתא גדולה על הרמ"ם שאלה על דעתו להוציא ממ"ש מהו מעשה שדים, להתירו, הא לא נא אמי אלא לאסורו קרא', וגם השאלה בשם אחרים למי שאינו נקי בשם כשמואלי דהוו גייסי בהו טובא). (ישב"ק)

פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף שמציר את הכלים של רודף פטור. מאי טעמא לא יהא ממונו של זה חמור עליו מגופו. של כל אדם מייב דאסור להציל עצמו בממון חבירו אם לא שיפרענו לו. ורודף שהיה רודף אחר הרודף להציל ושבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור. ולא מן הדין הוא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל חבירו מיד הרודף. והלכתא כיוצאין בן שאול דקוניא דשמעתין כוותיה בפ' נגמר הדין גבי עובדא דאבנר ויואב:

ג א"ר יוחנן משום ר"ש נחמו ונמרו בעלייתם בית נתזה גדול כל עבירות שבתורה אם תאמר לו עבור או תיהרג יעבור ולא יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. עכו"ס כדתניא רבי אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך. אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך. גילוי עריות ושפיכות דמים כדתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה. הרי זה בא ללמד ומצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור. ורוצח גופיה מנלן סברא הוא כי ההוא דאתי לקמיה דרבא ז"ל אמריה לדוראי אמר לי זיל קטליה לפלוני ואי לא קטלינא לך. ז"ל ליקטלך ולא תקטליה. מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שעשה גזירת המלכות אבל בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו אלא שעשה גזירת המלכות לא אמרן אלא שנתנו אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ומאי מצוה קלה אמר רב נחמן בר יצחק [דף עד ע"ב] אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא פי' העכו"ס היו נוהגין שהיו עושין שרוך מעשיהם מלוזות ושראל היו עושין שמורות כדי שלא ילבשו מלבושי עכו"ס ואם תאמר העכו"ס לישראל בפרהסיא עשה לנושות מעליך מלוזות או נהרוג אותך יהרג ואל יעבור: וכמה פרהסיא אמר רבי יעקב אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ותנא דבי רבי ישמעאל אחוה דר' חייא בר אבא אחיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן עשרה וכולהו ישראל. והא אמתר פרהסיא הואי והיכי לה למסור עצמה על קדושת השם אבל הא לא קשיא ליה דגלוי עריות הואי דאמר מרדכי היתה כדלקמיה בגמלה (דף יג.) והיכי לה למסור עצמה להריגה אפילו בצנעה קודם שנצטוו העכו"ס להם פשיטא ליה דאמר טעמא דקרקע עולם לענין זה אלא מהייצא לה למסור עצמו [א] כיון אלא עבדה מעשה. דהא מרומז ילפינן ורומז גופיה מהייב למסור עצמו להריגה היינו קודם שיהרג בידים אבל אם אמרו לו הגם להסלין עצמך על התיוק וימשך או נהרוג אותך מסתברא שאינו חייב למסור עצמו. דמני למימר מאי חזית דדמיה דההוא גברא סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי אבל משום תלול השם ופרהסיא לא ס"ד דמהני הלי טעמא דקרקע עולם. ומשני דאפי' לענין קדושת השם מהני טעמא דקרקע עולם. [ב] רבא אמר להאמת עצמן שאני. דאי לא תימא הכי הני קמקי ודמונקי היכי יהבינן להו אלא האמת עצמן שאני. ואוקמ רבא לטעמייהו דאמר רבא הלי עכו"ס דל"ל לבר ישראל קטול אפשטא ודאי למיותא בשבת ואי לא קטלינא לך. ליקטול ולא ליקטליה. דכיון דלהאמתו קעביד שרי. אדי להרג ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קעביד. וגרסי' במס' ע"ז [ג] פ' אין מעמידין (דף כז:) היה ר' ישמעאל אומר מנין שאם אומר לו עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג ת"ל ואי בשם ולא שיעבוד בשם יכול אפילו בפרהסיא. ת"ל לא תחללו את שם קדשי. ואמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל (דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפירש לך בכתוב ואי בשם יצא לתוס. הדר כתב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אפילו בתוס הא בצנעה והא בפרהסיא. וס"מ דאפילו בעבודת כוכבים בצנעה יעבור ואל יהרג. ליתא דקי"ל כר' אליעזר דאמר בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך. וגרסי' נמי ביומא בפ' יום"כ (דף פב.) בענין עובדה שהריחה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים ג"ע ושפיכות דמים עכו"ס מנ"ל דתניא רבי אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך וכו' ומוכח מסקנא דגמרא דליתא לדרבי ישמעאל ולדרבה:

ד [דף עה ע"א] **אמר** רב יהודה אמר רב מעשה בחד מהד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא. ושלחו לרופאים אמרו אין תקנה עד שתשגל לו. ואמרו חכמים יומת ואל תשגל לו. תעמוד לפניו ערומה יומת ואל תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר יומת ואל תספר עמו. פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה ואל אמר פנויה היתה. בשלמא למ"ד אשת איש היתה היינו דקאמר יומת ואל יעבור. אלא למ"ד פנויה היתה אמאי קולי האי. רב פפא אמר משום פגם משפחה. רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות. ולינקבה מינקב. לא מייתבא דעתיה. כדרבי יצחק דאמר מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם מיתה ונתן לעוברי עבירה שנאמר מיס גוזים יתמקו ולחם סתרים יגעם:

הנשרפין פרק תשיעי

א אלו הן הנשרפין. [דף עו ע"א] תניא אל תחלל את בתך להזנותה רבי אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר [דף עו ע"ב] [איזה עני ורעב עדוס] זה המשהה בתו [א] נוגרת ואומר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר ממי שמייעלך לפי דרכו: **ב אמר** רב יהודה אמר רב המשיא בתו לזקן והמשיא שפחה לבנו קטן והמחזיר חבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה וכתיב לא יאבה ה' סלוח לו: מ"ר המוכר את שפחתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו': מ"ר המוכר את שכיניו והמקדר את קדוריו והנושא את בת חמותו והמלוה שלא לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר לו תקרץ וה' יענה. ההוא גברא דאמסיא לחיותא דחבריה בשיממא ומתה רבינא מחייב רב אחא [א] בר רבא פוטר רבינא מחייב ק"ו ומה רועה שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המשמש [דף עז ע"א] מיד [נזקין] לכ"ש אמר רב משרשיא מ"ט דפוטר דאמר קרא מות יומת הרוצח רוצח הוא דחייב מלמטן בנזקין לא חייב מלמטן: יש מפוקפקין כרבינא דבמתניתא הוא ו"ל דרבינא להכא [ב] ולאו היינו רבינא שהיה בימי רב אחא ורב אחא אמר להכא אין רב אחא בר פלוגתי' דרבינא בכל דוכתא אלא קדמון היה בנו של רב [ב] אבי מיבו של רב משרשיא שהוא [ג] תלמידו של רבא היה ושניהם היו מן המתורגמים הקדמונים. אלא ק"ל להלכתא כרבינא דאמר דמחייב משום דדמי לדינא דגרמי ולא לגרמא בניזקין. לפי הטעמים שפירש התם [ד] בפרק לא יחפור (דף כב:) [ג] ופלוגתן בין דינא דגרמי לגרמא בניזקין. כי הוא עלמו שהוא ההיזק לממון מחבירו שהוא מלמטן בהמתו ובבי היזקא כי ודאי תמות. והכיזק מתחיל מיד והולך ומזק:

ג [דף פא ע"א] **דרש** רב אחא בר חנינא מאי דכתיב לא תהריס לה אכל אלא לא תכל בזכות אבות. ועיינו לה נשא אל גלוני בית ישראל אלא הלך בקומה זקופה. ואת אשת רעהו לא טמא אלא ירד לתומות מבירו. ואל אשה נדה לא קרב אלא נהנה מקופה של צדקה. וכתיב לדיק הוא חיה יחיה:

ד הבועל כותית קנאין פוגעים בו. [דף פב ע"א] והבא ליטהר אין מוריז לו. אלא אם יהלה לעשות מעלמו אלא הורחה הרשות בידו. ודוקא בשעת מעשה ופרהסיא כמעשה שהיה. ואם פירש ומרי והרגו פינחס נהרג עליו. ואם נהפך ומרי והרג לפינחס לא היה נהרג עליו שהרי רודף (גמור) הוא. לפי שאין מנוה להורגו אלא רשות בעלמא. אבל פינחס מחוייב נהרג עליו דלמא רודף גמור הוא כיון דברשות קעביד. ולזמרי דוקא ניתן להציל עלמו בנפשו של פינחס אבל לא לאיניש דעלמא. דלכל חיים אית ליה חזקה רשות לעמוד להרוג את זמרי הלכך ליח ליה רשות להצילו בנפשו של פינחס:

ה כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הנכרית חייב עליה משום [ה] נדה שפחה אשת איש ומימן נפ"מ. כי אתא רבין אמר חייב עליה משום נפג"ז ומוסיף עליה משום זונה אם הוא כהן:

חלק פרק אחד עשר

א [דף צ ע"א] [א] **כל** ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה והאומר אין תורה מן השמים ואפיקורוס. ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי וגו'. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם בתומיותיו: **גמ'** האומר אין תחיית המתים מן התורה. וכל כך למה. תנא הוא כופר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים לפי שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה:

ב [דף צא ע"ב] **אמר** רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב היפוך היא לכל ישראל משמע ימי ברמשים. אמר רב הונא אמר ר' שמעון מסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר מונע בר [דף צב ע"ב] יקבוהו לאום ויזעפו לאום אלא אל תקרי עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ ואין קוב אלא קללה שנאמר מה אקוב לא קבה וגו'. ואין בר אלא תורה שנאמר נשקו בר וגו'. ואם למדו זוכה לברכות כיוצא שנאמר וברכות לראש משביר. (אמר רבי) אמר רב שאם כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ללמדה בעולם הבא שנאמר ומרוה גם הוא יורה. אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא שנאמר כי מרחמם ינהגם: ואמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר כל מקום טומן לנפויו מתכלכו אש גם לא יאמר:

ג ואמר רבי אלעזר כל מי שאין מהגה ת"ח מנכסיו אין רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לגאלו על כן לא יחיל טובו. ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ולשרידים אשר ה' קורא. ואמר רבי אלעזר [ב] כל שאינו מעייר [ג] פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לגאלו על כן לא יחיל טובו. ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ולשרידים אשר ה' קורא. ואמר רבי אלעזר כל שאינו מעייר [ג] פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לגאלו על כן לא יחיל טובו. ואמר ר' אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז שנאמר חולי יומתני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. ואין תעתוע

פלפולא חריפתא

פרק שמיני [א] כיון דלא עבדה מעשה. עי' בפ"ק דכתובות: [ב] **רבא אמר להאנאת עצמן שאני.** ובטור"ד סימן קנ"ז לא פסק כן ופסק לפי דסוגיית רבינו בפרק הבא על יבמתו ובפ"ק דכתובות מוכחן דס"ל דלא כרבא: [ג] **פרק אין מעמידין.** גבי בכל מתרפסין ועיין שם:

פרק תשיעי [א] ה"ג נוגרת ס"ל כהגה משום ר"ע לחזקו שבשם זה המשהה בתו נוגרת ול"ר כהגה: [ב] **לאו היינו רבינא בו' מדענו רב משרשיא בתריה מ"ט בו'.** גם כתוס' דמס' חולין פ' אלו טריפות דף מח בד"ה אמר רבינא כתבו דמרי הוי וכ"כ שם רבינו ועיין בפ"ב דמס' ע"ז ובפ' אלו טריפות דף מה בד"ה אמר רבינא כתבו דמרי הוי וכ"כ שם רבינו ועיין בפ"ב דמס' ע"ז ובפ' המקנה: [ג] **תלמידו של רבא גרסינן.** וכן הוא בס' יוחסין גבי רב אחא בר נתן: [ד] **בפ' לא יחפור.** ושם כתבתי רבינו לשני תירוצים תלוקים וכ"כ בהגהות קמא ועיין מה שכתבתי שם בשם המרדכי:

א) בגמרא שלפנינו בר רב. (נרי"ב) ב) וכגמרא שלפנינו מיתא הכי להדיא אמר רב משרשיא מ"ט דאתני דפוטר וכו'. (נרי"ב) ג) וברע"ם התם סימן י"ז. (נרי"ב)

אלא ע"י שנאמר הכל כמה מעשה תעמוסים. ואמר ר' אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו נעוורת שנאמר עריה תעור קשתך: [דף צט ע"א] התומר אין תורה מן השמים ת"ר כי דבר ה' בזה זה התומר אין תורה מן השמים. דבר אחר כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מלותו הפר זה המיפר ברית בשר. וכן הוא אומר את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעולם הזה תכרת בעולם הבא. מכאן אמר ר' אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמיפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה אלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא. תניא אידך כי דבר ה' בזה זה התומר אין תורה מן השמים ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמר הקב"ה אלא משה אמר מפי עצמו זה הוא כי דבר ה' בזה. ואפילו אומר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק אחד חוץ מק"ו זה חוץ מגזירה שוה זו זהו דבר ה' בזה: תניא היה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה ואין מלמדה זהו דבר ה' בזה. רבי נתן אומר כל מי שאין מצניע על המצנה. רבי יהורמי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואין עוסק זהו דבר ה' בזה. [דף צט ע"ב] אמר רבי שמעון בן לקיש כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. ת"ר אל תקנו כל המעשה חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ומטך אשר הכית בו את היאור וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שע"ל עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו. ואפיקורוס. רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה ת"ת. רבי יוחנן וריש"ל אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ת [ד] ואיכא דאמרי אפי' ת"ח זה מגלה פנים בתורה. ואפיקורוס כגון הני דאמרי מה לחכמי לן רבנן לדידהו קרו לדידהו חנו. אמר ליה אביי להוה מגלה פנים בתורה [נמי] הוי דכתיב אם לץ הוא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. רב נחמן אמר מהכא שמעינן דכתיב ועשתי לכל המקום בעבורם. אלא לאפיקורוס כגון מאן. כגון תלמידא דיתיב קמיה רביה ופלה ליה שמעתתא בדוכתא דמריה ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר. רבא אמר כגון דבי מניומין אמרי דאמר מאי לחמו לן רבנן מעולם [דף ק ע"א] לא אסרו לן יונה ולא אסרו לן עורבא. רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן. רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו. דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו [ה] דכתיב ויאמר גיחזי אדוני המלך זה האשה וזה בנה אשר החיה אלישע. אמר ר' תנחום בר חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא [ו] שנאמר ירויון מדשן ביתך וגו'. דרש רבי יהודה בר סימון כל המשמיר פיו על דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מנהיק זיוו לעוה"ב שנאמר מרחמו כלגנון וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב: [דף ק ע"ב] ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. תנא ספרי לדוקים אותם שפירשו התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים. כי יש בדבריהם לד מיעוט. וכ"מ שפקרו הלדוקים ואמ"ל שמשותנת בגילון ואפילו דברים טובים שבהן אסור לקרותן. רב יוסף אסר [נמי למקרי] בספר בן סירא [ז] לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך כגון עב דקן שכמי [א]לי דקן קורטמין נפח בכסיף לא נמי וכו': [דף קא ע"א] ת"ר הקורא פסוק בשיר השירים [ח] ועושה אותו כמין זמר [ט] והקורא פסוק בבית המשתאות שלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה מוגרת אצ ושומדת לפני הקב"ה ואומרת רבונ"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו ליגיע אומר להם בתי בשעה שאוכלין ושותין ושמחים כמה יהיו עוסקים אומרת לפניו רבונ"ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים ואם בעלי משנה הם יעסקו במשנה הלכות ואגדות. ואם בעלי גמרא הם יעסקו בהלכות הפסח בפסח ובהלכות עצרת בעצרת ובהלכות החג בחג. ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' יהושע בן חנניה [י] כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם:

ד והלוחש על המכה אמר רבי יוחנן ובלבד שלא יהא לוחש אלא על המכה אמר רבי יוחנן ובלבד שלא יהא מזכירין שם שמים על הרקיקה. תימה רב אומר אפילו נגע צרעת. ורבי חנינא אומר אפילו ויקרא אל משה. והא דרב פליגא אדרבי יוחנן דבנגע צרעת ליח ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דדוקא היכא דמזכיר שם שמים ומיהו לישורא היכא דאפילו היכא שם שמים ואפילו בלא רקיקה. כדאיתא בפ' ידיעות הטומאה (דף טו:) ריב"ל מסדר להו להני קראי וגו'. והיכי עביד הכי והאר"ל לסור להתרפאות בד"ת. להגן שאני. ואלא כי קאמר לסור לדיבא מכה. לסור ומו לא והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא. הא תימה עלה אמר רבי יוחנן ברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. והא דאמר בשילהי במה אשה (דף סז.) לאיסתא למירתא לימא וירא אליו מלאך ה' וגו' אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה. איסתא למירתא תולה שיש בו סכנה הוא:

ה ת"ר סכין וממשמשין בגדי מעיים בשבת ולותכין לחיטת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת תרשב"ג בד"ת כלי הניטל בשבת. אבל כלי שאין ניטל לסור. תניא אידך סכין וממשמשין בגדי מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. היכי עביד. ת"ר חמת בר חיננא סך ואמ"כ ממשמש ורבי יוחנן אמר סך וממשמש בשבת אחת. ת"ר אין זוקלין בשדים בשבת. ר' יוסי אומר אף בחול אסור. אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי. ואף ר' יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה:

ו ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותר לשחול בהן [בי מע"מ] [אלא] מפני שהן מכוזבין:

ז [דף קג ע"א] אמר רב חסדא ואיתימא רבי חייא בר אבא אמר רבא כמות שהיין מקבלות פני הסכינה. כח ליגיס את שקרנים את מנפיס את מספרי לשון הרע. את ליגיס דכתיב משך ידו את לוגיס. את שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. את מנפיס דכתיב כי לא לפניו מנף יבא. את מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע:

ח [דף קי ע"א] אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח. רב חסדא אמר רבוי להטטרא כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה ולו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. אמר רב חסדא כל המחלק על רבו כאילו חולק על השכינה דכתיב בהלותם על ה'. ואמר רבי אמת בר' חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה עם השכינה שנאמר המה מי מריבה וגו'. אמר ר' חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם וגו'. ת"ר תלמיד חכם שהורה הוראה בפני רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה:

אלו הן הנחנקין פרק עשירי

א [דף פד ע"ב] אלו הן הנחנקין. תניא אידך להו בן מהו שיקיז דם לחביו. ופשיטא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא מר בריה דרבא לא שביק ליה לבריה למיפתא ליה כיצא דילמא מבלי ליה והוה ליה חיסור חנק. [דף פה ע"ב] בעו מיניה מרב אשת בן מהו שיעשה שליח לחביו לכתובו ולקללו. (דף פה ע"ב) ות"ל לכל התורה אין הבן נעשה שליח [לחביו] [א] לכתובו ולקללו חוץ ממשית [ב] ומדית שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו:

ב [דף פח ע"ב] שלחו מתם חייהו בן העולם הבא עונתן ושפל ברך שייף עייל ושייף ונפיק וגריס בחורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. יהבי רבנן עינייהו ברב שילא בר מהכה:

פלפולא חריפתא

[ד] ואי"ד המבזה ת"ח בו'. וכ"ג גרי"ף מכל גמ' אי נמי להמבזה חבירו בפני ת"ח וכ"כ בקצור: [ה] דכתיב ויאמר גיחזי וגו' אשר החיה אלישע. קשיא לי דהך קרא אחר שכבר נלטרע ממרו וי"ל דמ"מ שמעי' שפיר משום דמסתמא ודאי הכי מרגלא בפומיה מקמי הכי נמי: [ו] שנאמר ירויון מדשן ביתך. כתב רש"י וז"ל אמר לי רבי לעולם מהלי קרא מיירי שיניעת המרעיב את עצמו וקאמר ירויון וכו' עכ"ל. וי"ל דהכי משמע ליה לעולם מיניה כתיב מה יקר חסדך אלהים וגו' בכל כנפיך ישפעון הייטו שאיטם מטריחין אחר נרכיהם אלא על ה' מצליחים יהנם ובכל כנפיו חוסים ואלו ג"פ מסתמא רעבים בעוה"ז כי העולם כמנהגו נוהג ואחם לעשל פיהו יולד ולא כל אחם זוכה לג' שלחנות ולמעלה נפיש לאכול לשובע בלי טורח ועשל ע"כ לא ימיל טוב העוה"ז לאלו ג"פ החוסים ובוטחים ואינם ממיגיעים אחר מזונותם ולפיכך אע"פ שאין כל לדיק נעזב ומבקש לחם הנה שבע לא ילין לך נרעב כלפי שלמו המתיגעים וטורחים ועלייהו קאמר ירויון מדשן ביתך וא"ל לומר בכל החוסה ובלאו מתיגע שהרי מלינו שהאמ"ה מנגח לעגל ולכסיל החוסק את ידיו אלא ודאי דקרא דלוד קיימין במרעיב עצמו על ד"ת דלילו עגל ולילו כסיל שהרי זרז ושכר ללמוד תורה ומתחכם בחכמתה ולזה לא יקרא עגל או כסיל הלכך נאה דוקא מהני קראי דכל המרעיב עצמו על ד"ת כו' ודקאמר משביעו לעוה"ב אע"פ שפרע דוקא שכר מלוה בהאי עלמא ליכא ואע"פ קרא גופיה הכי דייק דמסיים ואחל עדניך מעקם וילוע שעונג העדן בעה"ב שעליו תרי"ל לעיל דף ל"ט שאחר הכתוב עין לא ראתה וגו':

א) [ל"ל ולדקן]. (גליון)

פרק א א] דיני ממונות: הלכתא הודאות והלוואות ירושות ומתנות כתובות וגזלות דינין לותן בנכל ואין לריכים דריסה ותקירה מבלות אין דינין לותן בנכל ולריכים דריסה ותקירה: **ב** ב] יחיד מומחה דגמיר וסביר כרב נחמן בדורו ונקיט רשותא מבי ריש גלותא דן החדש בעל כרחו ואם טעה בסיקול הדעת הדין קיים ופטור מלשלם ואם טעה בדבר משנה מוחר ואם הוא גמיר וסביר ולא נקיט רשותא מבי ריש גלותא דן לותו בעל כרחו אם אינו רוצה לנוח לדין ואם טעה בסיקול הדעת ישלם וכן הדין בג' הדיוטות. קיבלו היחיד א)[ומומחה] או ג' הדיוטות פטורין מלשלם אם טעו. ויחיד שאינו מומחה לאילו הוא מקבלוהו לדון אם טעה בסיקול הדעת חייב. תלמיד מורה למקח לא יורה חוץ ג' פרקמות לרבו ואם הורה חייב מיתה בידי שמים ואינו חייב מיתה חוץ לשלשה פרקמות אסור ואינו חייב מיתה: תלמיד חבר חוץ לשלשה פרקמות אסור ואינו חייב מיתה חוץ לשלשה פרקמות מותר: ג שנים שדנו ולא קבלוס עליהם אינו דין לאילו לא טעו והודאה שהודו בפניהם כאילו הודו שלא בפני דין. ויכולין לשנות ולטעון טענות אחרות ממה שטענו בפניהם. הילכתא פשרה לאילו ביחיד ולריכה קנין לאילו היו בפני ג' ומחילה אינה לריכה קנין: ד מלוה לומר לבעלי דינין מחילה אם רולין דין או פשרה ויכול לפשר לאילו לאחר שנשמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה רק שלא גמר הדין לומר פלוני זכאי ואילו חייב: ה שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא ידע הדיין להיכן הדין נוטה יכול להסתלק אבל מאמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה אסור ואינו חייב מיתה מוך לשלשה פרקמות מותר: ו תלמיד שיושב להיכן הדין נוטה אסור להסתלק: ז תלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני ומובה לעשיר ורבו טועה אין לו לשתוק מפני בושת רבו [ד] שלא יאמר לו דרך כבוד כך הוא הדין. ויהיו העדים והדיינין מעידין ודנין בחיותה וירואה כאילו מעידין ודנין לפני הקב"ה ואין לו לדיין להסתלק מלידון מפני שירא שמא יטעה שאין לו שלא מה שעיניו רואות רק יכוין לנדק הדין לאמתו: ז כשם שעושק הדיין שמורה קודם שהגיע להוראה כך הוא עושקו אם הגיע להוראה ואינו מורה: ח גדול שכר הדיין משכר העוסק בתורה שכל מי שדן דין אמת לאמתו כאילו עשה שכינה בישראל. ושפיין דדין עד שם שעות. הטוטל ממון מן הזכאי שלא כדין הקב"ה נוטל את נפשו. וירואה הדיין כאילו גיהנם פתוחה לו מתחתיו וכאילו מרב מונחת לו בין יכיותיו: **ט** לא יפסוק הדין עד שיהא ברור לו כיום ואם יש לו רב בעיר יעמול לו ואל ילמה דבר לדבר ואם אינו נקי בדין ודן לו שמקבל שוחד כאילו מחריב את העולם: י הדיין יכול לקבל שכר בטלתו ממה שבטל במלאכתו כדי לדון וכגון שבטלתו נכרת. הא לאו הכי אפילו שוחד דבריס אסור ליקח. ולא יהון למי שאוהב ולא למי שנואל. ואם לריך [ה] לשאול כלום מבני העיר אל ישאול אלא"כ יש לו גם הוא להשאילם. ולא יפקיע על ראשי העם בשעה שיושבין לפניו: **יא** אסור לדיין שישמע דברי בעל דין האחד קודם לאחרו ואסור לבעל דין להשמיע לו דבריו קודם. ולריכין הבעל דין שיהא לאיתת הדיין עליהם אף לרדותן במקל ולריך הדיין לסבול טוטת הליבור אף אם יפרפורו ויקניטוהו: **יב** שלש בית דין שהזמין לאחד לנוח לבית דין ע"ם ג' מן הדיינין ולא בא אין לו לומנות אחרת עד שלש פעמים ואם הוא בית דין קבוע שבד"ד יושבין כומבין עליו:

פרק ג א כל אחד מבעלי דינין נוכר לו דיין אחד ושני הדיינין נוכרין להן שלשי ג) שאין לדיין ליטב בדין אע"ם יודע מי יטב עמו. ולא לאמוס אע"ם יודע מי יחמוס עמו: **ב** אין לדיין להפך בזכות מי שבירר לומו יומר מזכות האחר ואם לא יוכלו הדיינין להשוות לבורו שלשי זקני העיר ומניגיה נוברין לומו ואם אין זקנים בעיר או שמעירים הבעל דין לבורו דיין שלישו הגון ליטב אבל דיין הגון ילך המוטב לפני שלשה ויכופו לנתבע לדון בפניהם: ג אין אחד מבעלי דינין יכול לפסול דייניו או עדו של חבירו ואפי' בבע לפסלו מכלל מטפחתו: ד בין מוטב שאמר לנתבע יהא קרוב או פסול כשר עלי לדון או להעיד שאם יזכה לוותך שאמחול לך או נתבע שהכשירו עליו שאם יחייב לותו שיתן לו ונגמר הדין על פיו אינו יכול לחזור בו אבל כל זמן שלא ד) עמד יכול לחזור בו אפי' אמר המוטב אם יזכך אמחול לך וכ"ש אם אמר הנתבע אם יחייבני אתן לך ואם קנו מידו אפי' לפני גמר דין אינו יכול לחזור בו ודוקא שקבל הפסול במקום ג' או כשר במקום שניס אבל אם קבל הפסול במקום שניס יכול לחזור בו ואם קנו מידו אפי' קבל פסול במקום שניס אינו יכול לחזור בו: ה היה חייב לו שבועה אמר לו הנתבע לי נחיי ראשך והפטר יכול לחזור בו כל זמן שלא נשבע: ו מי שנתחייב שבועה בבית דין ונתרלה לפרוע וליפטר מן השבועה כל זמן שהוא בפני ב"ד יכול לחזור בו [א] יצא מלפני ב"ד אינו יכול לחזור בו: ז מלוה שנעשית בריבית מלוה ולוה פסולין ערב ועדים כשרים ה) ואין למלוה תשובה עד שיחזיר הרבית שלקח ואם יש לו שטר חוב שיש בו רבית יקרעהו ויגבה הקרן על פה [ב] ולא ילוה עוד ברבית אפילו לעובדי כוכבים: ח לוה שמעיד על המלוה שלקח ממנו רבית ועד אחר עמו מצטרפין לפוסלו. הנשבע להכחיש העד העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפוסלו וכן פלוני רבעו אפילו לרבעו הוא ואחר מצטרפין להרגו: **ט** נתנה שיעל טרפה מתחת ידו אין לו תשובה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ולבעל שאוכלים ויתכבה שאוכלים ויוליא טרפה משלו מתחת ידו בדבר תשובה: י משחק בקוביא וכל מיני שחוק אסור לשחק בהם אפי' בחפי' נחנם: **יא** מפריח יונים שאין לו לומנות אחרת והוא שאומר לאחרו [ו] אם מקדים יונתך ליונתי למקום פלוני אתן לך כך וכך ואם אלי תקדום אתה אתן לי והוא הדין נמי אם עוטין כן בכל מיני מיה ובהמה פסולין מדרבנן ואין להם תשובה עד שיאברו כליהם העשויין לכך ויסתלקו מן הדבר לגמרי ושומרי פירות שביעית נמי פסולין וגזלנין וממכרין שנוחלין ונותנין הדמים ומוכסין וגבאים ורועים בין בהמה גסה בין בהמה דקה פסולין והוא שמרעה בהמותיו בבל אם מרעה של אחרים כשר. ואפי רועה פעול ומכריזין עליו אע"פ שלא רשינו שמרעה בשדות אחרים ואפי גבאי כשר עד שנודע שנוטל יותר מקלבתו וכל פסולי דרבנן אינן פסולין עד שיכריזו עליהם בב"ד אבל פסולי דאוריימא פסולין אפילו קודם שהכריזו עליהם: **יב** מקבלי נדקה מן העובדי כוכבים בפרהסיא [אם היה אפשר להם ליזון בשנעה] פסולין אבל אם אי אפשר להם ליזון בשנעה כשרים: **יג** הבא על העדוה [ה] או על הזכור פסול לכל עדות אבל החשוד על העריות שרגיל בעריות ומתיחד עמהן וקול יולא עליו שפרוץ הוא כשר לעדות אחרת אבל לעדות אשה פסול אין להוליאה מבעלה אין להכניסה לבעלה: **יד** מרים שגגב מחלק בעל הבית דבר מועט מדבר שנגמרה מלאכתו אינו פסול בכך אבל רועה שגגב מבל בעל הבית אפי' כל שהוא פסול: **טו** שקברו [ו] שקברו את מיס טוב רשאין ונדו אותם ואנו נאולתם כשרים לעדות: **טז** עד זומם נפסל למפרע מעשה שהעיד. מומר להכעים פסול לעדות דלא בעינן רשע דממש [ו] הילכך כל עוברין על שבועתן אין בממון אין שבועת אוש פסולין לעדות: **יז** עד זומם בממון פסול גם לעדות נפשות. כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א פסול לעדות. האוכל בשוק פסול לעדות: **יח** אלו הם הקרובים הפסולין להעיד אחיו אין אחיו מן האב אין אחיו מן האם. ז) וכן ג"כ נשואים אחי אחיות ואני אחין כגון בן ראובן לבן שמעון ואני אחיות אבל הנשואין אחי בנות אחין לו בנות אחיות כשרים וכן נמי אחד נשוי רחל ואחד נשוי בת לאה כשרים. אבל בן ראובן לנשוי בת שמעון פסול: **יט** דודו פסול אין שהוא אחי אביו או אחי אמו וכן אחין דודו פסול לו ואבל אחותו [ח] ואחינו ואבל אחות אביו ואבל אחות אמו ואחיהם ואבל אמו פסול לו. אבל בן בעל אמו אין לו מאשה אחרת כשר לו כ"ם אחינו. אחיו ואנו פסולין לו אחי אחיו פסול לו ואנו [ם] אבל לא אחי אחיו ואנו פסולין לו אחי אחותו ובן אחות אחיו ואחי אחותו ובן אחי אחותו ובן אחות אחותו ובן אחות אחותו ואחותו ואחי אחותו ואחי אחותו ובן אחי אחותו ובן אחות אחותו ואחותו ואחי אחותו ובן אחי אחותו ובן אחות אחותו ואחותו כשרים [ן] ולכל מי שפסול לו פסול גם לאשתו. שיאשי ברשעון כגון בן בן רשעון לשעון לרב שלפס כשר ולר"ת פסול אבל לאשתו כשר [ב] ופסול להעיד לאשתו אבל כשר לקרובותיו: **ב** אי אתן ואני כלה כשרין זה לזה היה קרוב ע"י נשואין ונתרחק כשר לאילו היה אתנו ואתה אתו ונשאר לו זרע ממנה. אתם בנכתב קודם שנעשה גוזל (על אחר) אינו יכול להעיד על כתב ידו אבל אם אחרים מעידין שכתבו אתיתמו ולאוה קודם שנעשה גוזל שנעשה גוזל כשר אבל אם לא רשום קודם שנעשה גוזל עד אחר שנעשה גוזל לא: **כא** היה יודע לו בעדות קודם שנעשה אתנו. הוא אינו יכול להעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידים עליו אפי' לא רשום עד אחר שנעשה אתנו היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה אתנו ונעשה אתנו פסול דבעינן שיהא כשר משעת רשיית המעשה ובשעת העדות הילכך ס"מ שלוה בפני עדים מקרובים לו פסולין אע"פ שכשרים לבן: אתה בחו כשר כיון שאתלוה וקופו בכשרות אע"פ שהיה פסול בחתלת ונפסול ממון אפי' היה אחלוה בפסלות אם קופו בכשרות כגון שהיה נוגע בדבר ונסתלק מאותו ממון כשר: **כב** לוהב ושונה כשרין להעיד ופסולין לדין שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת חיבה ה) ולוהב שהוא חברו הרבה ואם אינו לוהבו או שונאו כל כך ודן דינו דין אבל לכתחלה אין לו לדונו: **כג** שני תלמידי חכמים שמונאין זה לזה לא ידונו ביחד: **כד** מחיימין על העדים וטוקנין אותן כל אחד ואחד לבדו: **כה** אמר לו אנה לי בידך ע"ל הן לאחר אמר לו אתנה לי ואמר אשלם לי ואמר מאטה הייתי בך פטור אלא שבא לדון עמו ואמר לו הודה לי בפני עדים ואמר לו הייתי מודה לך בפניהם אלא שאני ירא [ב] שתכופני לשלם מיד והעדים שמעו זה פטור [ואפי' לא טען מאטה הייתי בך לא טענינן ליה אבל אם אמר כופר ואומר להד"ם פטור] ט) [ואם] לא טען מאטה הייתי בך לא טענינן ליה אבל אם אמר אנה לי אבל לא אשלם לך אלא אם כן תביא עדים שאני חייב לך אפי' אם אמר לו אתנה לי ואמר לו

אם מיהה בהם שלא יכתבו אין להם לכתבו. אבל לא קנו מידו אין כותבין אפילו הודה בפני שלשה אם לא קנו מידו אין כותבין אפילו אמר הוו עלי דייני עד שקבלו מקום להתקנן שם לדון ושלחו לו ובא והודה בפניהם והני מילי במטלטלין אפי' הן בעין אבל במקרקעי שהודה אפילו בפני א) שלשה על קרקע שבידו שהוא של פלוני כותבין לו שטר מע"פ שהוא לא זוה: **כח** הודה בפני שנים וכתבוה אפי' לא כתבו בה ואמר לנו כתבוה ותחתומו והבו ליה כשרה דמסתמא לא היו כותבין אם לא: **כט** הודאה שכתובה בלשון בית דין ואין תחתונין בה אלא שנים פסולה אלא אם כן מוכיח ממנה שהיו שלשה כגון שכתוב בה שנעשית בפני מומחה שלא היה טועה לומר שיש בית דין בשנים: **ל** אמר להם אחד רבותי מציכם שהטמין מעות ואמר של פלוני הם אם בתוקף שהוא יכול ליטלם ולימנם לו נאמן ואם לאו אינו נאמן רבו שהטמין מציכם מעות ואמר של פלוני הם אם כשוכר דבריו בלשון זוהה צריכים לקיים דבריו ואם כמעיד שלא יחזיקוהו נעשיר אין צריכין לקיים [מי שהיה לאביו פקדון בידו ומת ולא ג"ל היכן הוא ואין] בחלום בתוקף פלוני הוא אינו כלום] : **לא** שלשה שדנין הולכין אחר הכרוב דנין לזכות דנין לחובה. אחר אחד מייב ואחד אחר זכאי ואחד אחר איני יודע מי זכאי מי חייב אם שנים אומרים זכאי אם מייב ואחד אחר איני יודע יוסיפו עוד דיינין: **לב** צריך הדיין להחזיר טענות של [ג] בעלי הדינין ולתקור ב) הדבר בדברי העדים ואם רואה זכות לאחד ואינו יודע לטעון [ה] צריך שיטעון בשבילו וצריך שלא יהיו העדים קרובים לדיינין ולא יהו קרובים זה לזה ושלא יהיו הדיינין קרובים זה לזה ואם העדים קרובים לחלוה או ללוה או לערב פסולין: **לג** דיינין שחלקו בדין ונפסק ע"פ הרוב כשכותבין הפסק דין אין כותבין פלוני זכה ופלוני חייב וגם אין כותבין סתם פלוני זכאי שלא כותבין מדבריהם נזדכה פלוני ואם טעו וצריכין לשלם המחייבין ישלמו חלקם והשליש פטור ואעפ"י שלקח חלקו ולאחר שטעינו בעלי הדיינין בפני הדיינין וקבלו העדות טוב ג) להוציאם לאחר שלא יאמרו ויתנו בפניהם בדין ואח"כ יכניסום ויאמר גדול שבדיינין פלוני זכאי ופלוני חייב ולא יאמר הדיין אני זכיתי שלא שחברי רבו עלי: **לד** הלכתא אין צריך שיעידו שניהם כאחד בפני ג"ד ועדותן מלטרפת אע"פ שלא ראו המעשה כאחד לא שנא אם אחד מעיד בפני הלוה ואחד בפני המלוה והשני אומר בפני הלוה לו עליו או הראשון מעיד על ההודאה והשני על ההלואה או כל אחד אומר בפני הלוה לו [ע] ודוקא שאמרו שני מינים שהלוה לו אחד בחתך בשמת ואחד בשני בשמת והיום על כל מנה עד אחד אבל אם המלוה מודה שהיו חייב לו שלא מנה אם אין ביניהן [פ] שלא יום אחד שאפשר לצרף עדותן ולומר שטעו בקביעות רגש מדם מלטרפין עדותן ויתן לו מנה ואם לאו נשבע שבועה דאורייתא ונפטר: **לה** אחד אומר מנה ממטבע ישן ואחד אומר ממטבע חדש או אחד אומר מנה ואחד אומר מאתים מלטרפין. אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן אין מלטרפין אע"פ שאחד אומר [שמן] דמי חבית של יין ואחד [אמר] דמי חבית של שמן נותן לו דמי חבית של יין. אחד אומר שהלוה בעליה העליונה ואחד אומר בתחתונה מלטרפין: לו המספר לשון הרע אפילו מה שנאמר לפני כ"ג שנים צריך לרתקו: לז מי שנתחייב נד"ד ואח"כ מצא שטר או עדים שמעידים שכותו בית דין מחזירין את הדין אפילו אמרו לו הבא כל שכותך תוך שלשים יום ולא הביא עד לאחר שלשים יום. אבל אם אמרו לו הבא כל שכותך ואמר אין לי שוב אין שומעין לו כמה שהביא אע"פ יהוא שהיו שכיותיו מופקדים בידו אחרים והוא לא ידע ואם הוא קטן אפילו אמר אין לי שומעין לו וכגון שהוא קטן בשעת העמדה בדין אבל אם הוא גדול בשעת העמדה אע"פ שהיה קטן בשעת מיתת אביו אין שומעין לו: לח שלשה שנתיחסו מודים שעשאוהו שלישי ביניהם נאמן בכל מה שיאמר על השטר [צ] ואפילו לאחר שהרחיבו לב"ד: **לט** כל המוציא לחבירו [ק] הין על [ר] עסק הלוואה [או גזילה] או מקח או מתנה או ירושה יכול לכופו אילך עמו לבית הוועד שהוא מקום קבוע מכמים אבל הנתבע אינו יכול לומר אלך לבית הוועד. והא דתובע יכול לכופו כגון שידוע [ש] שיש לו חביבה אצלו כגון המודה מקצת או שאומר פלעתי אבל אם אינו ידוע כגון שכופר בכל אין בוש אחד יכול לכוף את חבירו: [ה] ולבית דין הגדול שהוא החשוב שבדור בכל דור ודור לפי מה שהוא בין תובע בין נתבע יכולין להסתלק ולומר לבית דין הגדול קח מזילנא. וכל מי שאומל מחיה טעם דעתויי לריך הדיין להודיעו ואם ירלה לדיין שאחד מן [א] הבעלי דינין מושבו לריך להודיעו תחלי אם לא יאמל: **מ** המתחייב בדין אין לריך ליתן לכשנגדו יפיותיו אע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת והני מילי כשאינו מקרב אלא שאומר שמסתלק לפני ב"ד אחר אבל אם הוא מקרב והולרך התובע להוליך הוצאות כדי שירד עמו לדין לריך לשלם לו כל הוצאותיו: **מא** היכמה לריכה לילך אחר היכם לעיכו לחלוק אפילו מב"ד הגדול לקטן:

פרק ד א דיני ממונות אין לריך דריסה ותקירה. ואם נראה לדיין שהנתבע מרומה לריך לדרוש ולתקור העדים ולהוליא הדין כך נפשרה אין לו להיות נוטה לא' יותר מלחבירו: **ג** שני גמלים או שתי ספינות שפוגעות זו בזו ואם יעברו כאחד שניהם נופלים או טובעות אם אחד טעון ואחד ריקם יחזור הריקם לאחוריו. היו שניהם טוין ואחד קרוב יותר לעבור יחזור לאחוריו [א] אותו [שאינו] קרוב לעבור היה קרוב זה כזה יעשו פשרה ביניהן ויתן אחד שכר לחבירו: **ד** ממוריים שהיו רגליו של אחד מהם רעות לריכין החמרן להמתין [לו] [נפל ג"ל להמתין לו] : **ה** כל טעות דבדבר משנה חוזר אפילו שלשתן מוממין ואפילו קבלוה עליהם ונקיטי רשותא מבי ריש גלותא ואי ליתיה לעשל דין או ליתיה ולית ליה לשלומי משלם ואם הטעות בשקול הדעת יחזור יחיד שאינו מומחה או ג' שאינם מומחין וקבלוהו עליהם מה שעשו עשוי וישלמו מביתם אפי' לא נשאו ולא נתנו ביד אבל אם קבלו עליהם בפירוש אין לדין אין לטעות הדין דין ופטורין משלשם. ואי נקיטי רשותא מריש גלותא אין יחיד או שנים שאינן מומחין אע"ג דלא קבלוה עליהם אם טעה בשקול הדעת פטור אפי' נשא ונתן ביד [ולא] סביר אין לו לשלם אם קבלו עליהם בפירוש אין לדין אין לטעות הדין דין ופטורין משלשם. ואי נקיט רשותא מריש גלותא אע"ג דגמיר וסביר ולא טעה אין הדין דין כלל. וג' הדיוטות יכולין לדון את החדש בעל כרחו אפי' לא נקיטי רשותא ואם טעו בשקול הדעת אין נשאו ונתנו ביד אין לו לשלם ואם נשאו ונתנו ביד מה שעשו עשוי וישלמו ואם הסכימו לדעת אחת וטעו ישלמו אין שלשתן ואם נגמר הדין ע"פ שנים ואחד מהשנים מומחה משלמין השנים הכל. ואם היו שלשה ונגמר הדין ע"פ שנים ואחד מהשנים מומחה משלמין השנים הכל. ואם קבלו עליהם שלשה הדיוטות וטעו בשקול הדעת פטורין משלשם. וכן הדין ביחיד מומחה שדן החדש בעל כרחו אפילו לא נקיט רשותא אם טעה בשקול הדעת דינו דין ואינ לשלם אפילו לא נשא ונתן ביד. ואם קבלוהו עלייהו או נקיט רשותא פטור משלשם וקם ליה אפי' יש גדול ממנו להחזירו ושלשה מומחין דנין חדש בעל כרחו אפי' אלא נקיטי רשותא [ג] ואם טעו פטורין משלשם: ו כתב הרשב"ד הטועה בדברי גוזן כטועה בדבר משנה ואין חדש בזמנינו לחוש לחלוק על דברי גוזן. ולדוני אני הרא"ש ז"ל כתב כל מי שטועה בדברי הגזוזים שלא שמע דבריהם וכשנזכרו לו ישרו בעיניו ואומר שטעה טועה בדבר משנה הוא וכן בחכמי כל דור ודור אם לא ידע דבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו ואומר שטעה טועה בדבר משנה הוא אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיה לדבריו ה) (המקובלים) לחכמי דורו יכול לחלוק עליהם. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארלה ואם עשה כך דין אקר הוא מע"ב הוא חכם גדול וגמיר וסביר ויודע להכריע כאחד מהן ברחיות ברורות הרשות בידו ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון אלא יאמר הממון במחקנו. ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגדולים ואע"ב נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שידע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים והוא עבד כאידך הייט טועה בשקול הדעת ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות ואם שפסק פסק: ז שכיב מרע שאוה לפני שלשה [ר] לא אמרו אילך נכסיו לפלוני וריבה לאחד ומיעט לאחד ולא אמרו אילך אלא אילך לאחרים אם הוא ביום שעשו דיינין להחזיק כל אחד בשלו ולדון על כל דבר פשיט ברוחו אחד ואין אחד מהן יכול לומר לב"ד הגדול קח חזקינא אין נכנסין לבקרו אין נכנסין לכתוב כדי להעיד ואם הוא גלילה אז ו) (אם) הן עדים ואין יכולין לדון ואפי' דנו בדיעבד אינו בדיעבד (עיין ב"ב פ"ח ע"ב) : **ח** על המעיד בפני שנים אינו יכול להסתרף עם השנים ולדון על עדותו אבל אם הרוחה יכול לדון על מה שראה (עי' ב"ב פ"ח ס' ד'): **ט** קומא בחתת מעיניו כאב לדיני ממונות. דיני ממונות יכולין לגמור [ה] בו ביום בין לזכות בין לחובה. [ו] אין קונסין בתחלה בע"ם [ז] [ובע"ט] : י הכל כשריס לדון דיני ממונות אפילו ממוז וגר והוא שתהיה אמו מישראל ואלילה לריך שיהא אביו ואמו מישראל ולדון גר אבריו כשר אפי' אין אמו מישראל:

פרק ה א מברכין על הנעמה מעומד וזמנה על שמה עשר בחדש ועומת הברכה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שאר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל לבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם שמח ושמחים לעשות [א] לגון ז) קוניהם [ב] פועלי אמת שפעולתם אמת ולגנה אמר שתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שלף הן עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים:

פרק ו א בית דין היו יכולין להעניש ולהלקות אפילו שלא מדין תורה לעשות גדר לתורה: **ב** אסור להלין המת אם לא לכבודו. מי שהוא שלא יקברוהו אין שומעין לו. מי שהוא שלא להספידו שומעין לו ולכל חדש אם לא רלו היורשים להספידו ב"ד מוליאין מידם (וכן מוליאין מידן) כל מה שראוי לעשות למת בן גילו לפי מספחתו וכל ערכי הקבר ותכן למצבה. אין קוברין לדיק אלל רשע: **ג** קרקע עולם של קבר אינו אסור בהנאה והבנין ממנו אסור אם נקבר שלא מדעתו מותר לעשות פניהו מקומו טהור ומותר בהנאה ואם נקבר שלא מדעתו מותר לפנותו פניהו מקומו טהור ואסור בהנאה: **ד** האורג בגד לגורך המת [ב] לאחר שמת מותר בהנאה העושה כים לתפילין [ג] ה"ג בעלי הדינין. ולתקור הכרה בדברי העדים גרסי' ומפיהא לי דה"ל לפרש אין כוונו עדותן לומר שניהם נלטון אחד לבין לא כוונו לומר שניהם בלשון אחד ממש שאי אפ"ל שלא שלא תהא מוכחשת ונכתבו נטורא"ם סימן כ"ח: [ד] צריך שיטעון בשבי"ן. והא דהמכמין עדים בבר נכלל לעיל סימן כ"ה: [ע] ודוקא שחבעו בו'. ולפי מדסמיך ליה בלבד בהלואה אחר הלואה כדמפורש בפניה וכן עיקר אע"ג דנטורא סימן ל' לא משמע הכי וגם הכ"י מוכיח לענין דיוקא בהלואה אחר הלואה. ה"ג ודוקא שתפעו שני מינים שהלוה לו אחד בחתך בשמת ואחד בשני בשמת: [פ] **אלא** יום א'. וכן תתם בטור שם וה"ל להזהר שם ביותר ולפרש דהיינו דוקא קודם רוב החדש וכמו שכתבתי על הפניה: [צ] **ואפי' לאחר** בו'. ר"ף: [ק] בין על בו'. בפניה סימן מ"ח: [ר] נ"ב דה"ג עסק הלואה או גזילה או מקח וכן הלשון בטור סימן י"ד: [ש] נ"ב דה"ג שיש לו מביאה אצלו וכן לשון הטור שם: [ת] נ"ב דה"ג וה"ד הגדול יכולין להסתלק אבל בהגדול בתרא סימן ד' כתב שנתהלה יסדר טענותיו לפני דייני עירו כו' וכ"כ בטור שם: [א] ה"ג הבעלי דינין מושבו לריך:

פרק ד [א] **אותו שקרוב לעבור**. פירש מהר"ר ולא כ"ך שע"י שקרובה לעבור נמעט שתמהר לתחוליה יכולה תכרתה גם כן שתעבור ע"כ ובקלוב כ"י גרסינן אותו שהיו קרוב לעבור וכ"כ בס"מ סימן ער"ב: [ב] **ואי לא** קבלוהו. לקי מדין יחיד או שיש שלשה מומחין וכן מבואר בטור שם: [ג] **ואם** טעו **פטורין** משלשם. הם מלחמת לאו בפירוש אימתי בפניהם אלא מכללא דשם קבלו ג' הדיוטות וטעו פטורים. יש לגמוד דשלשה מומחים אפי' קבלה לא טעו ויקבה מלי הני דנקיטי רשותא ובטור כתוב אפילו

א) ג' מע"מ שניס: (נרי"ב) ב) ג"ל הרבה: (נרי"ב) ג) ובפניה וכן בטור ת"מ הגירסא להוליא כל תחס: (נרי"ב) ד) ובטור פ' כה הגי' אפי' לא סבר: (נרי"ב) ה) ג"ל המקובלת וכן הוא בטור: (נרי"ב) ו) מע"מ מ"ז: (נרי"ב) ז) ובגמ' הגי' קונס: (נרי"ב)

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת סנהדרין

ותיק לספר תורה והניח בו תפילין וספר תורה לחזור להניח בו מעות אחל עשקו לעמן ולא נתנם בו עדיין או נתנם בו ולא עשקו לעמן] מותר להניח בו מעות: ה גבו מעות לעורך מת סמס והותירו יעמוס לעורך ממיס אחריס גבו לעורך מת ידוע והותירו יתנו ליורשים: ו היה אביו זורק בו בגדים יותר מן העורך מחמת לער מלוה על הרוחים למעט ומותן שזרק בו כבר מס גנבו בחטה שהיא נקברת עמו [נ] מסורין כמו מבריכין ומס לאו מותר:

פרק ז א מותר לקרות לרשע בן לדיק רשע בן רשע: **ב** השומע ברכת השם מן העכו"ס בזמן הזה נכנוי הינו חייב לקרוע אחל (על) שם המיוחד אפי' מן העכו"ס או מישראל אפילו נכנוי חייב לקרוע: **ג** הגודר [א] או הנשבע בשם ע"ז חייב מלקות ואפילו לחנם שלא לצורך אחור לזכור שם ע"ז ואפי' לגרוס לכותים שידרו או שיבניו בשמה. הלכך אחור להשתתף עם הכותי ואס נתעסק עמו ונתחייב לו שבועה יכול לקבלה. כל לישנות אחור בר מלישנות ע"ז: **ד** אחור לאחר ע"י לחם חיות אין קטנות בין גדולות ואחיבה על נשיכתן שריח ואס הינו יודע ללחם ורודפין אחריו להרגו אף לאחר מותר משום פקוח נפש: **ה** נעל אוב זה המעלה [ב] את המת בכשפיס ויושב לו [ג] על פרק מפרקי אחריו. וידעוני זה המניח עלם [ד] חיה שאמה ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו. ודורש אל האחים זה המרעיש עלמו ואין בניס הקברות כדי שתשרה עליו [ה] שד אל בית הקברות: **ו** מעונן זה המעביר שבעת [ו] מיני שכשת זרע על עיניו לעשות כישוף או האומר פתו נפלה מפיו אקלו נפל מידו נטו יפה יפה לנחת אחר יפה ליקח: **ז** מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו אקלו נפל מידו נטו קורא לו אחוריו עורב קורא לו צפי אפסיקו בדרך נחש עובר לימינו או שועל לשמאלו אל תתחיל בי [ז] לנטות האח שחריח הוא רשע אחש הוא מוע"ש הוא ואסור לנחש בעופות ובחולדות ובכוכבים: **ח** העושה מעשה בכשפים חייב אקילה והאוחז העיניס פטור אבל אסור לעשות מעשה

[ח] ע"י שדים. ע"י ספר יצירה מותר לכתחלה:

פרק ח א בן סורר ומורה. הרודף אחר אחיו להרגו או לשכב אותו משכב זכור או הרודף אחר אחת מכל עריות שיש בהן כרת או מיתת ב"ד לאחר שבא ועבור יכול להרוג הרודף כדי למנעו מן העבירה [א] ואס עבר על העבירה בפר אינו יכול להרגו. אבל הרואה אחיו שרוצה לעבור על אחת משאר העבירות אפי' לאחל שבת ועבוד עבודת אלילים אינו יכול להרגו: **ב** הרואה את אחיו טובע בנהר או ליסטים באים עליו חייב להצילו בין בגופו בין בממונו ואיהו אס יש ממון לגיאל צריך לפרוע לו. רודף שהיה רודף אחר אחיו להרגו ושבר כלים בין של גרדף בין של כל אחל פטור ורגלף ששבר כלים של רודף פטור של כל אחל חייב. רודף שהיה רודף אחר הרודף להציל הגרדף ושבר כלים בין של רודף בין של כל אחל פטור. רודף שהיה רודף אחר אחיו ויכול הגרדף להציל עלמו או אחר יכול להצילו בשאר אחיבריו והרגו נהרג עליו: **ג** [ב] כל עבירות שבתורה שאומרים לו לעבור עליהן או יהרגוהו אס הוא בגיעה ולא בשעת הגזירה יעבור ואל יהרג אבל בשעת הגזירה או בפרהסיא כגון בפני עשרה מישראל אפילו על לשעת מנעל שנוהגין ישראל לשנותה משל עכו"ס אס יאחרו לעשותה כשל עכו"ס או יהרגוהו יהרג ואל יעבור והני מילי שהעכו"ס מכוין להעבירו על דת אבל אס מכוין להנאתו יעבור ואל יהרג. ובע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים אפי' בגיעה [ג] יהרג ואל יעבור. והני מילי שאמר לו לעשות מעשה אבל אס אמר לו הרג לחבירך אוחך על התיוק ויתמעך או בגילוי עריות האשה שהיא עושה מעשה יעבור ואל יהרג: **ד** מי שחשק אפי' בפנויה ומהבאתו אותה נפל בחולי אפי' אס יומת בשבילה אין מתירין לו אפילו לספר עמה מאחורי הגדר:

סליק קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת סנהדרין

פלפולא חריפתא

[נ] אסורין כמו תבריכין. בגמ' משום דמיתלפי בתכריכין: **פרק ז** [א] או הנשבע. כן פירש"י: [ב] את השת. רש"י: [ג] על **פרק** שפרקי אבריו. וכללו זה מצין אלילי יריו: [ד] חיה ששמה ידוע. רש"י: [ה] שד של בית הקברות. רש"י: [ו] ה"ג מיני שכבת זרע. והוא מפרש"י: [ז] לגבות השם. רש"י: [ח] ע"י שדים. נפניס נרלה שמפתפת וכ"כ בטור"ד ס"ס קע"ט שהרמ"ס היה מתפתק ומיהו מפיים בה שהיה טוטה להמיר גס כזה ומפתמת דוחקי מפיו הוא שמעת כן וכמ"ש ג"כ הב"י ומ"מ אין סדרן של הדגיים נכון דה"ל להקדים דין ספר יצירה לפשיטת לן בגמ' לדין מעשה שדים ולא לפשט בגמ' ובקצור כ"י גרס לעשות מעשה ע"י שדים:

פרק ח [א] ה"ג ואם כבר עבר על העבירה אינו יבול. והוא נפניס סי' לנ"ל: נעבדה בה עבירה כו' עוד בגמרא בפיקוח דחנא אלו חייבי כריתות כו' משעת העראה דפגמה לפעור ליה מקטלא ומזה יצא לו להרמב"ס בפ"ל מהל' רוצח ולא מקברא בעלמא כמו שחשב בעל כסף משנה וכן בספרו ס"י סי' מכ"ח: [ב] כל עבירות כו'. עי' בפרק אין מעמידין סימן ט': [ג] יהרג ואל יעבור. ואפילו אין הכותי מכוין להעבירו על דת אלא להנאתו ל' הטור י"ד סי' קנ"ז:

פרק ט [א] ה"ג מקופה לבי שאפשר. מדנפשיה כתב כן וע"ל משום הכוח יוסלמי דקוף פיאה שכתבו בטור י"ד ס"ס רנ"ה וזכו כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כאלו שופך דמים:

פרק י [א] **אם נתחייב מלקות או נדוי.** מהיכא לי ללא כתב חון ממקיא ומדיא גם בטור"ד סי' רמ"ל לא כתבו. ני"ל דבשלמא מלקות אע"ג דהפילנא ליתא אפ"ה שפיר שגב נדעי כתבו הוחיל ואסור אבל המקיא ומדיא לחיגן למיארי והפילנא ליא לן מקיא ומדיא אחין כאן התראה אחין מקבלין עדי נפשות ואין דנין דיני נפשות ואי הוה כתב ליה אינא למיארי דמשני אחי לאקיא ומדיא שמיין הוה אע"פ שאינו נדון למקיא ומדיא כדאיתו:

פרק יא [א] **אפי' אם מודה בה אלא בו'.** לא ידעתי למה פסק כאחל שחול דיחידאה הוא ואי משום דבגמרא פרכינן למלתיה בגבולין ובלשון עגה ח"כ ה"ל לכתוב גם זה והן הרמב"ם בפ"ג מהל' מסורה לא העתיק לדאחל שחול כלל ואין להביא ממה שמפרשים דבריו בגמ' דמשום כך אין להוכיח דהלכה כמותו אבל דרך המחורגים לפרש דברי הגמ' ע"ג דלית הלכתא כוותיה כמ"ש בפניס בפ' המניח גט ובפ' המיזקין ובפ"ק דשבת וירלה לי דנפקא ליה מהא דפ"ק דמס' ע"ז דף י"ח בעובדא דר"ח בן תרדיון דאמר שנענש בשריפה שהיה הוגה הסם בחוחיותיו ופריך היכי עביד כו' ומ"מ אין סדרן של הדגיים נכון דה"ל להקדים דין ספר יצירה לפשיטת לן בגמ' לדין מעשה שדים ולא לפשט בגמ' ובקצור כ"י גרס לעשות מעשה ע"י שדים:

פרק ח [א] ה"ג ואם כבר עבר על העבירה אינו יבול. והוא נפניס סי' לנ"ל: נעבדה בה עבירה כו' עוד בגמרא בפיקוח דחנא אלו חייבי כריתות כו' משעת העראה דפגמה לפעור ליה מקטלא ומזה יצא לו להרמב"ם בפ"ל מהל' רוצח ולא מקברא בעלמא כמו שחשב בעל כסף משנה וכן בספרו ס"י סי' מכ"ח: [ב] כל עבירות כו'. עי' בפרק אין מעמידין סימן ט': [ג] יהרג ואל יעבור. ואפילו אין הכותי מכוין להעבירו על דת אלא להנאתו ל' הטור י"ד סי' קנ"ז:

פרק ט [א] ה"ג מקופה לבי שאפשר. מדנפשיה כתב כן וע"ל משום הכוח יוסלמי דקוף פיאה שכתבו בטור י"ד ס"ס רנ"ה וזכו כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כאלו שופך דמים:

פרק י [א] **אם נתחייב מלקות או נדוי.** מהיכא לי ללא כתב חון ממקיא ומדיא גם בטור"ד סי' רמ"ל לא כתבו. ני"ל דבשלמא מלקות אע"ג דהפילנא ליתא אפ"ה שפיר שגב נדעי כתבו הוחיל ואסור אבל המקיא ומדיא לחיגן למיארי והפילנא ליא לן מקיא ומדיא אחין כאן התראה אחין מקבלין עדי נפשות ואין דנין דיני נפשות ואי הוה כתב ליה אינא למיארי דמשני אחי לאקיא ומדיא שמיין הוה אע"פ שאינו נדון למקיא ומדיא כדאיתו:

פרק יא [א] **אפי' אם מודה בה אלא בו'.** לא ידעתי למה פסק כאחל שחול דיחידאה הוא

א) גי' מע"מ: (גרי"נ)

ספר שדה צופים על מסכת סנהדרין

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון וכו' מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל

פרק א

דף ג ע"א ולפ"ז מעשה שעט לפ"ז ישלמו. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם מדמוריימת הד נמי כשר וכו' ולפ"ז משום יושבי קרנות. הרמ"ם בסימנות פ"ד סימן ל"ו: שם לרבות ליה ליה דשמואל. הרמ"ם בסנהדרין פ"ו סימן ג':

דף ה ע"א מ"ם דמ"ז בריה דר"נ דן דינא וטעה. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה': ע"ב ר"מ חוייב להחזיר נכרא דהוה קאי בכית הקברות ול"ל לאו בן פרט פלוני כהן ומחר. הרמ"ם בהלכות טוען סימן ו': שם ימיב ר"נ וקאמר להא שמעתא. (ועיין הרמ"ם בכ"ב פ"ג סימן ל"ו):

דף ו ע"א הכ"ע דקבלוהו עלייהו. הרמ"ם בסנהדרין פ"ו סימן ג': שם ו"ל ר"ם לר"ו דטעה במתי מילימא דטעה בדבר משנה. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם והלכתא פשיטא ליריבי קנין. הרמ"ם בכ"מ פ"ט סימן מ"ג:

דף ו ע"ב דכי נשיקה מוקמי דיינת לעל הרי גמיר. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה':

דף ח ע"א כקטן בגדול משמעון וכו' ולפ"ז לקדומיה. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ד':

דף ט ע"ב פלוני רבעו לאומו הוא ואחר מצטרפין להורגו. הרמ"ם בסנהדרין פרק ג' סי' ח': שם לרבותו רבע הוא. הרמ"ם בסנהדרין פרק ג' סימן י"ג: שם רבע אחר מדם קרוב אצל עצמו וכו'. הרמ"ם בסנהדרין פ"ו סימן י"ד:

דף י ע"א פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו. הרמ"ם בסנהדרין פ"ו סי' י"ד:

דף יא ע"ב ואין מקדשין את האדם אלא מיום. הרמ"ם בכ"ב פ"ח סימן ג':

דף יד ע"א אלא נטלו דיני קנסות משהחל. הרמ"ם בסנהדרין פ"ל סימן ג':

פרק ב

דף כא ע"א אר"י ג"ר בחוזה שעה גזרו על היחוד ועל הפנויה. הרמ"ם בקדושין פ"ד סי' כ"ג:

דף כב ע"א המפעל צריך שיהא עצמו כאילו שכיחה כנגדו. הרמ"ם בגרכות פ"ה סימן ג':

פרק ג

דף כג ע"א זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הרמ"ם בסנהדרין פ"ל סימן ב':

שם ומכ"ש זומן שמעמ עליהן לחיה שהן קרובין או פסולין. הרמ"ם בכ"ב פ"י סימן כ"ו: שם כל כמיניה דפסל דייני. הרמ"ם בסנהדרין פ"ל סימן ג': ע"ב הכא לידון בשטר ומחזק ירדון בשטר. הרמ"ם בסי"ק פ"ג סימן ל"ב:

דף כד ע"א אר"י גלוח במקרא גלוח במשנה גלוח בתלמוד. הרמ"ם בקדושין פ"ל סימן מ"ג: שם ג"ל נתן עני אחד נתן עלי אחרי. הרמ"ם בכ"מ פ"ה סימן ע': ע"ב ואלו הן הפסולין המשתה בקוביא. הרמ"ם בגדרים פ"ג סי' י'. ובסי"ק פ"ג סי' מ': שם רש"ל כל כה"ג לאו אפסיכתא היא. (ועיין ברש"י). הרמ"ם בכ"מ פ"ה סימן ע':

דף כה ע"א ול"ע אימתי לפרס הוא. הרמ"ם בחולין פ"ו סימן ט': שם ויחזר אכילה בדבר תשוב. הרמ"ם בסנהדרין פ"ג סימן י':

שם ולריכה לאי תנא מולה בדעת עלמו. הרמ"ם בכ"מ פ"ה סימן ע': ע"ב תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והמחטינן. הרמ"ם בס"ק פ"ו סימן י"ז: שם מעיקרא קבור מליחת חמ"ו לא שכיחת. הרמ"ם בסנהדרין פ"ג סימן ט"ו: שם רועה שחמרו ל' רועה בהמה דקה וכו'. הרמ"ם בס"ק פ"ו סימן י"ג: שם מאי מירית ג' רועי בקר כל מי שלמדת ללא גמרי דינא נמי. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה':

דף כו ע"א להכעיס אפי' אחר פסול. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן מ'. ובסנהדרין פ"ג סימן ו'. ובבכורות פ"ה סימן מ':

דף כח ע"ב ההוא מתנחם דהוו אחתיני עלה אבי נימי. הרמ"ם בגיטין פ"ל סי' י"ל. ופ"ט ס"ו. ובכ"מ פ"ל סימן מ"ט. ובמסכת אבות פ"ל סי' ל"ו:

דף כט ע"א דאר"י ל"ר נירק שיאחר אחת עדי. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן ט"ו: ע"ב ההוא דהוה קרו ליה קב רבו. הרמ"ם בכ"ב פ"י סימן מ"ו: שם ההוא דהוה קרו ליה עבדרא דשביא מדינה. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ו': שם הא מודיעת ויתנין כתבינן וזיתנין לך כתבינן. הרמ"ם בכ"ב פ"ח סימן ב':

דף ל ע"א ולא הוה כתב בה בעומד תלמה הויעת ואד ליתוהי. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם מיכתב היכי כתבי. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סי' ה': ע"ב דא"ר הודלה אחר הודלה הודלה אחר הלוחה מלטרפי. הרמ"ם בכ"ב פ"ג סימן ל"ח:

דף לא ע"א ההיא ליתמה דנפיק עטרא מחותי יהיב. הרמ"ם בכתובות פ"ב סי' ט'. ובכ"ב פ"ה סימן ד'. ופ"י סימן ל"ו: ע"ב כיון דליתחזק בני דינא אי נעי קלמיה לך אחרינן. הרמ"ם בכתובות פ"ג סימן י"ב. ובב"מ פ"ל סי' כ"ד: שם ולפ"ז כופין אותו ודן בעירו. הרמ"ם בפ"ה מהלכות סנהדרין פ"ל סימן ו': שם ואיבעיא להו ר' סימן ו' מאי נדון כאן וכו' כופין אותו ודן בעירו. הרמ"ם בכ"מ פ"ה סימן מ"ה: שם וכיצמה הולכת אחר היפה להחזיר. הרמ"ם בימנות פי"ב סימן י"ט: שם ה"מ היכא דקאל"ל לוה למלוה וכו' אבל לוה לפיס מלוה. הרמ"ם בס"ק פ"י סי' ג':

פרק ד

דף לב ע"ב רבא אחר מתני' דהכא בדיני קנסות. הרמ"ם בסנהדרין פ"ל סי' ג':

שם נדק נדק תרדוף וכו' אחר ר"ע לגוד. הרמ"ם בסנהדרין פ"ג סימן מ"ח:

דף לג ע"א דאר"ש ל"ר טעה בדבר משנה חוזר. הרמ"ם בסנהדרין פ"ל סימן ב':

שם ה"ד שיקול הדעת. הרמ"ם בשבועות פ"ו סי' כ"ג: שם מעשה בפרה של בית מנחם וכו' והתלילה ר"ש לכלבים. הרמ"ם בחולין פ"ג סימן נ':

דף לה ע"א אמרו אחוז אחוז ולפ אחוז. הרמ"ם בס"ק פ"ה סימן ח':

דף לו ע"ב כי קאמר רב כגון ר"כ ור"ל לגמרי דבר הוו צריכי וכו'. הרמ"ם בס"ד פ"ד סי' ב':

שם הכל לפחות מאי אר"י לפחות ממוזר. הרמ"ם בימנות פי"ב סי' ב':

דף לז ע"ב ושמע מאחר מה לנו לחוש בדמו של זה וכו' בחזוד דשעים רשה. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן נ"ח:

פרק ו

דף מג ע"ב ומנין שכיפר לו וידוי שנאחר וכו'. הרמ"ם בס"ק פרק ג' סימן ע"ד:

דף מו ע"א שמעמי שכ"ד אכין ועונשין שלפ מן התורה. הרמ"ם בס"ק פ"ט סי' ה':

שם ולפ זו גלגל אחרו לפ כל המלין לפ אחו עומר בל"ת. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן מ"ל: שם והקרובין בחין ושופלין בשלום הדיינין ובשלום הטעדס. הרמ"ם בס"ק סימן ל"ה: ע"ב ולפ היו מתחלפין לפל חומין שאין מניעות לפ בלב. הרמ"ם בגרכות פ"ב סימן ט"ו ומ"ק פ' ג' סימן ג': שם לפניעת לרו הפפידה יקרא דחיי הוי לו יקרא דשבשי הוי. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן ל"ב:

דף מז ע"א יכול אפי' פירטו אחותיו מדרכי לצור יטמא מ"ל בעמיו וכו'. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן ל"ח ובהלכות טומאת סימן מ': ע"ב החורג בגד לחת. הרמ"ם בגרכות פ"ג סימן ל"ג. ובהלכות ספר תורה סימן ג':

דף מח ע"א אפי' קורדא דחומניה למיכר היה תפילין. הרמ"ם בהלכות תפילין סימן כ"ה: שם היה אבי ואמו מזדקין בו כלים מלוה על אחריס לנפילן. הרמ"ם בס"ק פ"ג סי' ע"ו:

דף מט ע"א מ"ט קטלוניה לעשהל. עשהל רודף הוה היה לך להצילו בפ' מאבריו. הרמ"ם בפנהדרין פ"ח סימן ז':

פרק ז

דף נא ע"א פנוי הבא על הפנויה שלפ לסס לישות עשפה וזונה. הרמ"ם בגיטין פ"ח סימן י"ג:

דף נב ע"א כמאן קיימן דשיעבד בר דשיעבד וכו' כהאי תנא. הרמ"ם בתגילה פ"ג סי' כ"ד: ע"ב למה ת"ח דומה לפני עם החרש. הרמ"ם בפסחים פ"ג סימן ט':

דף נו ע"א והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולפ מאחין. הרמ"ם בשבועות פ"ד סימן ה': ע"ב ר' מידקא אומר לף על הקיטום. הרמ"ם בס"מ פ"ז סימן ו':

דף נח ע"א הא כילד נפל מאותו מן הסס יוצא מן הצד יקייס. הרמ"ם בימנות פי"ב סי' ב':

שם רפ"ל אבין לחות אבין אמו אחות אמו. הרמ"ם בימנות פי"ל סי' ב': ע"ב ואר"ל עובד כוכבים שנשבח מייב מיתה. הרמ"ם בימנות פ"ד סימן ל"ח:

דף סו ע"א ר"י אומר משמע שניהן כאחד וכו' עד שיפרוט לך הכתוב יתרו. הרמ"ם בהלכות כלאים סימן ו': שם אלהים ל"ל אל"ע לגופו אתה עניו לאחיו. הרמ"ם בס"מ פ"ד סי' י': ע"ב אמר רבא למעוטי מעשה מידודין. הרמ"ם בימנות פ"ו סימן ד':

דף סח ע"א ואומו היוס ע"ם היה וכנגם הוקעוס כמו לאלון לו תפיליו. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן מ': שם פגע בו ר"ע מן קפרי לנוד היה מכה בנשכו עד שדמו שותת לארץ. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן מ"ד ומימן ל"ד:

פרק ח

דף ע ע"א אינו מייב עד שיאכל כשר מי ושפה יין מי. הרמ"ם בגרכות פ"ז סי' ל"ה:

דף עא ע"א ריב"י אומר עד שיגדל משל אביו ומשל אמו. הרמ"ם בקידושין פ"ל סי' נ"ט:

(דף ע"ב ע"א) ואלו הן שמלילין אותו בנפסח. הרמ"ם בפסחים פ"ג סימן י':

דף עד ע"א רודף שהיה רודף אחר אביו וכו' ולפ הציל בהרג עליו. הרמ"ם בס"ק פ"ג סימן י"ד: שם ורדף שמיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם מייב. הרמ"ם בסנהדרין פ"ח סימן ב': שם כל עבירות שבתורה וכו' יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים. הרמ"ם בימנות פ"ו סי' ח'. ובכתובות פ"ל סימן ד':

שם אחל בפרהסיא אפילו מלוה קלה יהרג ואל יעבור. הרמ"ם בס"ז פ"ב סי' ט': ע"ב לחלת"ה הני קוושקי ושימושיקי היכי יהבינן להו. הרמ"ם בס"ז פ"ד ס"כ:

פרק ט

דף עו ע"א קוף חמה לבוא קוף בה לבוא פטור. הרמ"ם בס"ק פ"ח סימן ג':

דף פב ע"א גופף ואלו שבמיתה. הרמ"ם בחו"ק פ"ג ס"ג:

דף פד ע"א חוגן מג"ל לכתיב ומן המקדש לף יצא. הרמ"ם בחו"ק פ"ג סי' ג':

פרק י

ע"ב מחט של יד ניטול בה אח הקוץ. הרמ"ם בשבת פי"ב סימן ב':

דף פה ע"ב לכל אין הבן נעשה שניא לאביו להכותו ולקללו תון ממסית. הרמ"ם בימנות פ"ב סימן ג':

דף פח ע"ב אינו מייב אלא עד דכר שעיקרו מד"ת ופירושו מדברי סופרים. הרמ"ם בהלכות ניזיק סימן ו':

דף פט ע"א הא ג"ר זרק בית אילן שאינו רואה את האויר פסול. הרמ"ם בהלכות תפילין פ"ה:

פרק יא

דף קא ע"א הקורע פסוק של שבע"ר וכו'. הרמ"ם בגרכות פ"ה ס"ל: שם סכין וממשמשין בגני מעיין בשבת. הרמ"ם בשבת פכ"ב סי' י"ג: שם ולוחשין לחולה ומשים ועקרבין בשבת. הרמ"ם בסנהדרין פ"ז ס"ד:

דף קב ע"ב מהיכא דקדיש מיטלע. הרמ"ם בגרכות פ"ו סימן ט"ז:

לוח הסימנים

למצוא הדינים בהרא"ש סנהדרין

דיני ממונות פרק א

א דיני הודאות הלוואות יחוסות מתנות כתובה וגזילות דינן בבבל ולא בחבלות. דרישות וחקירות:

ב מומחה [ונקיט רשותא] דן בע"כ ושם טענה כו'. לע נקיט רשותא דן את הסרבן בע"כ כיון דמומחה הוא. ושם טענה בשיקול הדעת. וכן הדין בג' הדיוטות. [קבלו יחיד מומחה או ג' הדיוטות]. יחיד שהיו מומחה אפי' קבלוהו רשותא אם נאמר שהוא כרב נחמן בזיבו דנשיא גדול ממנו היה ויפסח בזיבו (לעיל י"ט הך ל"ע נתנו המקום מדגניה). מתי תלמיד יוהב נפני רבו:

ג שנים שהיו ולא קבלוהו אינו דין אפי' לא טענו. ודין הדיוטה בפניהם. שבהם בימיך ובני קיבל [אפי' בג' מהיכא ל"ל קיבל:

ד מלוה בפנקסה אפי' לאחר שנמחק קודם שנחתם פלוגי וכפי. ושם יש עפק שטענה אפי' אם"כ יכול לפעבר (לעיל י"ט דברי המקום הן):

ה מתי יכול הדיין להסתלק מן הדין:

ו התלמיד שידע ברבו [שהוא] טועה לע יסמוך. הדיינים והעדים יהיו בפיהם כו' אין לדיין ולא מה שעיניו רואות:

ז לע הגיע להוראה או הגיע להוראה:

ח גדול שכר הדיינין. [ויסבול בדין עד שם שעות] דיין הטועל ממון מן הצבור. יראה הדיין כלילו תרב כו':

ט [לע יפקוד] הדין עד שברור לו וישאל לרב בעיר. ושם אינו נקי ודן או מקבל שוחד: שכר בטילה. שוחד דברים. מיהב ושוחד. ושם צריך ליזהר לבר מאחד מהם. לא יפקיע על רשני עם:

יא מאחר לדיין לשמוע דברי ב'. [ומאחר לבעל דין להשמיע]. אימת הדיין על הצבור. טורח הצבור על הדיין:

יב מאחד מן הדיינין שנקח להזמין מאחד ולא בא:

זה כורר פרק ג

א כל מאחד כורר לו דיין והשנים הנלוקי. [צריך לפיומן ב] לע יבא ולא יאמרו ע"כ יודע עם מי:

ב אין לאחרור להפך מכות מי שברורו יותר מהבירו. ושם לע יכלו להשוות או אחרים:

ג אין מאחד מבעלי דינין יכול לפקול הדיינים או העדים:

ד המקבל עליו קרוב או פסול אין לדון או להעיד ואפי' יכול לחזור ושם קנו מיניה:

ה הבעל בפי רשאי ופסול מפי יחזור:

ו מלוה בריבית ולוה פסולים. שכרב והעדים כשרים. ומשומתו כיצד:

ח הלוה והעד שאחד עמו. המקבל שטרה ואחד עמו. האומר פלוני רבעני ואחד עמו מלטרפין לפוסלן:

ט טעה שיצא טורפה מתחת ידו כיצד תשובה:

י שחקן פסול ומשומה:

יא מפריחי יונים ומשומן קומרי שבועת גזלנים מחמיצים רועים [מוכסין]. שחם רועה מכריזין עליו. שחם רועה כשר. מי צריך הכרזה לפוקלו:

יב מקבלי נדקה מן העובדי כוכבים מפי פסולין:

יג הבא על העבידה. או התנוד וקול יוצא עליו מפי פסול:

יד מרים מפי פסול (רועה אף בכל שהוא פסול):

טו קובלי מחים בכבר ניו"ט רשאין:

טז עד זומם למפרע פסול. מומר להכעיס. שבועת שוא:

יז עד זומם דממון גם מדיני נפשות פסול. שאינו לע במקבלן ולא כו'. התוכל בשוק:

דיני ממונות פרק ב

א מי שאמר לחבירו יש לי עליך מנה ואני אומר לו אין לך עלי כלום אלא מאתים זוז שהלויתני ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ב אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ג אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ד אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ה אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ו אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ז אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ח אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ט אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

י אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יא אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יב אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יג אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יד אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

טו אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

טז אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יז אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יח אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

יט אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כ אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כא אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כב אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כג אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כד אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כה אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כו אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כז אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כח אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

כט אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

ל אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

לא אמר לו יש לי עליך מנה ואני אומר לו לא לויתני אלא מאתים זוז ופרעתים לך או שמכרתי לך שדה זו ואני אומר לו לא מכרתה לי אלא שדה אחרת הרי זה נשבע היסת ונפטר:

דיני ממונות פרק ד

א אין צריך דרישה וחקירה אלא אם כן שהנתבע מכחיש ואם המוציא מכחיש אין מקבלין לו:

ב לע יעזר הדיין ושפטיה כו':

ג שני גמלים או שפיות שפועצות זו מהו כיצד יעבור:

ד מתי צריכין להמתין זה לזה:

ה טעה בדבר משנה כו'. אם בשקול הדעת אם קבלו בין לדין ולטעות. ואי אינה מכחי לטיטחת נקיט רשותא וגמיר ושבר לו אפי' יחיד ולע קבלוהו אם טעה בשקול הדעת פעור אבל גמיר ושבר ולע נקיט רשותא לו נקיט רשותא ולע גמיר ושבר אין הנאם ב' אפי' לע נקיט רשותא כיון דיהוי שברן (לעיל י"ט בדתימיה לדעת אחת. היו ה' וג' כילל יעלמו כו'. אם לע הסכימו לדעת אחת. היו ה' וג' מחייבים כו'. ג' הדיוטות ואחד מומחה דלע נקיט רשותא אקבלוהו שטעו בשקול הדעת אם דינא ופטור אפי' י"ם גדול להחזירו. אבל ג' מומחים ולע נעלו רשות לדון בע"כ ופטורין:

ו הרמב"ד [בתב] טעה בדברי הגאון כו'. אין לתלוק עמה על הגאון והאר"י כתב אם לע ידע דברי הגאון וכשאמע מורה שטעה חזור טועה בדבר [משנה ומ"ש בדברי האחר"י] ובדברי התחרונים אם מורה שטעה בדבריהם הוי בטועה בדבר משנה] אבל רשאי לתלוק עליו ואיכא שאמלקו שני גדולים לע יאמר אפפוק כמי שאמלקה אלא יכריע אחד מן הגדולים וכל תכמי דורו נרחים דברי השני קם ליה [ואין] קופרים דבריו ואם לע היה יודע מחלוקת הגדולים וכשאמע לע ידע להכריע בפנרות ורוחות אבל כל תכמים מפמיעין לדברי שני והו טועה בשקול הדעת:

ז ע"א שטח בפני ג' ריבה לע' ומיעט לע' אם הוא פיוס דינן בע"כ אם בלילה יעידו למחר:

ח תילוק יש בין עד הרואה ובין עד המעיד:

ט קומת בע' מעיני כשר לדיני ממונות. ויכולין לגמור בלילה. ואין קובעין בתחלה בע"ש:

י ממזר כשר לדון. גר אם אמו מישראל ולתלויה בעיון אביו ואמו מישראל. גר לדון. גר בכל ענין כשר:

היו בודקין פרק ה

א ברכת הלבנה מעומד וזמנה (עד י"ו בחודש) ונוסח הברכה כו':

נגמר הדין פרק ו

א ע"ד מכין ועונשין לעשות נדל:

ב לתלוק להלין המת ולא"כ לכבדו. מי שהוא שלע יקבריהו אין שומעין לו. שלע יפפדוהו שומעין לו. מוליאין מן היולדין בל ילכי המת כו'. אין קוברין בדיק אלא בשדה שנמכר [ולפ אחר לתלוק אחרים]. אבל קרקע עולם של קבר או הבנין. מתי מותר לפנותו:

ג הלורג בגד למת או כיס לתפילין והניח בו:

ד גבו מעות לצורך מת והוסיפו:

ה זכה בגדים על המת וענעו בתוכה שהיא נקברת עמו וכו' וכל דיניו:

ארבע מיתות פרק ז

א מותר לקרות לרשע בן בדיק רשע בן רשע:

ב השומע ברכת השם מן העובד כוכבים או מישראל מתי תיינ לקדיש:

ג העובד את הנשבע בעובד כוכבים או להשבע לעובד כוכבים ואם העובד בוכבים נתחייב שבועה: כל לישנות:

ד לתבר על ידי לתם מתי מותר:

ה מהו תוב או ידעתיו. דורש של המתים:

ו משום על ידי ז' מיני ש"ו. שבועת היסת ממתם וכו':

ז לתוך לנתם בעופות ומחולדות וכוכבים:

ח מחתא עיניס בפר יהיה או על ידי שדים:

בן סורר פרק ח

א מתי מותר להרוג הבודף: אם עשה העבירה לתוך להורגו. דודף למ"ל שבת ועבודת עבודת בוכבים אין דודף ואבר בלים: יכול להיהל בפ' מאבריו והרגו.

ב להיהל ישראל בגופו. וממונו צריך לשלם לו: דודף אחר דודף ואבר בלים: יכול להיהל בפ' מאבריו והרגו.

ג מחה עבירות ומתי יהרג. ותשה לע תהרג:

ד מי [שמשך] אפי' בפניהם ובשעילה נפל לתוכי כו':

הנשרפין פרק ט

א לתוך להשיא אחו לזנות ולהמתין מלהשיא עד שגדיה:

ב לתוך להשיא אשה לבנו קטן ולהשיאו אחות לחיותו גדול: לתחות אשתו לכבדה: [להדרין ניו בדרך יהרג]. לתחוב שבניו. בקרב קריביו. לעיל בת אחותו. לפייע לעני:

ג לתוך לילד לאומנות מביהו. לתוך לילך בקונסה זקופה. לע יטול מקופה של לבקה:

ד הבא על הבהמות אם הבועל הורג או נהרג: הבועל נעבד משום נשי"ו:

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

פרק ראשון

דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה וכו'.

דיני ממונות. סה הגזלות והחבלות בלי ספק אלא שדיני ממונות כולם מלבד הגזלות והחבלות יתכן לדון בהם שלשה שיושם מומחין ואחד מהם הוא מומחה לדברים שהיה מכומנו ומעלתו בתורה מפורסמת אלא המהון כמו שיודעים זה החכמים אלא במהותו וקבלו דינו אלא גזלות וחבלות אין דנין בהם אלא שלשה מומחין ולפיכך אלו המלמד ולא למד דיני ממונות גזלות וחבלות בשלשה. והי יודע שלא נקרא ב"ד מומחה כדי שיוכל לדון גזלות וחבלות אלא מי שהיה קמון בפ"י מן ב"ד שלשה בפ"י: ואמרו גזל וחצי גזל. ופע"פ שנזק מכלל החבלות כי לפי שלשה לדבר בנזקין שמשלם העושה חושם ומפה ומוציא שם רע והוא שיטעון טענה נאולים ולא נתברר טענתו רבי מאיר אומר יהי נדון בשלשה לפי שאינו מחויב אלא מלקות ועונש מלה בפף וזה אפשר לדון בשלשה ואם הולרך לדיני נפשות יוסיפו על השלשה עשרים וחכמים אומרים אין רואי לעשות כן שמא יפא לעז על השלשה הראשונים שהיו מומחין או שהן פסולין ולפיכך הוסיפו דיינין ורבי מאיר לא היה מושש לזה והטעם להיות אלה הדברים בשלשה אנשים הוא מה שאמר רחמנא בדיני ממונות על האלהים יצב דבר שיהם ואין אלהים פחות משנים ומעיקר דאינו שהדיינים לא יהא מעיינים לעולם אלא אחד נפרד רבוני לומר שלא יהו זוגין כדי שאם נפל ביניהם מחלוקת בדין אז הדיינים על כל פנים לריך שיהיו רובם מכריעים על דעת אחת והמיעוט על מילופו ונלך אחר הרוב כמו שבואר התורה הזה שנאמר אחרי רבים להטות ולפיכך לא יהיה בית דין פחות משלשה ואין הלכה כרבי מאיר:

דיני מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג עיבור החדש וכו'.

עיבור השנה בשלשה דר"מ רשבג"א וכו'.

אמרו בגבריימ כילד אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלשה מתחילין בחמשה נושאין וגותנין וגומרין בשבעה. אחד אמר ליצ ושנים אומרים שלא ליצ ואחד יחיד במיעוטו שנים אומרים ליצ ואחד אומר שלא ליצ ומופיע עליהם שנים ומשלין ומוסיפין בדבר שנים אומרים נריכה לעבר ושלשה אומרים אינה נריכה מופיפין עליהם עוד שנים וכשיהיו שבעה יהיו נושלין ונותנין עד שיכסימו הפרבעה לדבר אחד ויעשו מעשה והלכה כדבון שמעון בן גמליאל.

סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי וכו'.

סמיכת הזקנים הוא מינוי הדיינין והכרמו על זה מה שנאמר ויסמוך לם ידיו עליו ויצוהו ואין לאו שנריכין סמיכה בידים אלא הלים אשר נאלו לאותנו יאמרו לו הבית דין הממנים אותו אתה מר' פלוני סמוך אתה ורשאי אתה שמדין דיני קנסות ומזה יהיה לים הוא סמוך והוא נקרא אלהים וידון כל הדיינים ודבר זה לא יהיה כי אם בארל ישראל ואמרו ז"ל אין סמיכה בחוצה לארל אלא מדברי סופרים ואותו שרונין לאותו כולם בארל שיהיה הממנה ואותו שרונין לאותו כולם בארל ישראל וכשהיה לו סמיכה בארל ישראל הוא רשאי לדון דיני קנסות ואפילו בחוצה לארל לפי (בית) שסמיכתו סנהדרין גוהגת בארל ואפילו כאן שנאמר לפנים. ולענין אם לריך שיהיה השלשה סמוכין ואז יהיו יכולין לסמוך אותו אחד יש מזה ספק ומה שנאמר מן הס"ם שיהיה הגדול שבהם סמוך וילרף עם שנים ויסמוך מי שילמה וירמה לי כי כשהיה הסמכה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם חים מן שיהיה ויעימו אותו לרמה ובלבד שיהא זה בארל ישראל כאו שזכרנו הנה החים הוזה שתקיים לו היהיה יהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שילמה שאם לא תאמר כן מי אפשר שנמלא בית הדין הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים והקב"ה יעד שישובו כאו שנאמר ואפשיבה שופטיך כבראשונה ויועלך כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הלדק וזה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא יתברך לנות בני אדם

א) הפי"ע כתב דדברי הרמב"ם מה לריך עיון אבל במיטרי יש סדר למשנה כאשר פשט נכון בס"ד

ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולמורה ותגדל תכמתם לפני כל המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקלא נאמר בעגלה ערופה וסמכו זקני העדה רבי יהודה אומר וסמכו אין פחות משנים זקני אין פחות משנים אחרים ואין ב"ד שקול ועריך שיהיו הזקנים מנין נפרד מוסיפין עוד אחד. ור' שמעון אבר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד והלכה כרבי יהודה. ואם שאמר חלילה בשלשה. והוא המנוה. ואם שאנו עושים מלינה באשה לגלוי מלתא בעלמא ובבר נאמרו בפרק שלשה עשר מיבמות בה למילון אפשר לעשות בפני שנים: ואמר נטע רבעי. ר"ל פדיון נטע רבעי. ומעשר שני שאין דמיו ידועים. הוא כשיתחילו אותן פירות להרקיב ולפיכך לריך להרשותם לסומרים שידעו שיעור אותו קלקול: ואמרו ההקדשות בשלשה. כלומר מי שרולה לפדות אות דבר מן ההקדשות שים להם פדיון והם מה שהוקדש לנדק בית לריך שלשה שידעו דמי אותו הדבר וכמו כן מי שאמר עלי הרי עלי ונה בהמן נקבל עלינו ואין לו מעות ויש לו מעלטלין יקח ממנו שיעור עלינו ע"פ ג' שידעו שאותו הדבר שוה ערך שעליו ואם אין לו אלא קרקע יקח ממנו שיעור עלינו ע"פ עשרה אנשים ויתחד מהן כהן ויעריכו שאותו הקרקע שוה ערך שעליו וכן מי שאמר דמיו עלי שראוי להעריכו כעבד הנמכר בשוק יעריכו אותו גם כן עשרה בני אדם ויתחד מהם כהן ואלה מה שאומרים שהוא שוה וזה פירוש אמרו ואדם כיוצא בהם. כלומר שיערין האדם כמו שיערין הקרקעות.

דיני נפשות בכ"ג הרובע והנרבע בכ"ג וכו'.

הבית רואים במה שנאמר ואת הבהמה תהרגו א) ואם תאמר זה שנאמר ואת הבהמה תהרגו הא ללמד שהבהמה גם כן חייבת מיתה ולא להקיש זה לא היה לריך ללמד לפי שכבר ביאר הריגת הבהמה והוא מה שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה. ובבי רבי אליעזר על הקודם להרגם זכה. כשהרג אחד מהם הוזרג אותו זכה לשמיש אלא בית דין. ורבי עקיבא אבר כי נחק אין מיתתו בעבירה ואלה אלא שיחיה אותו יחיד והטעם היות דיני נפשות בעשרה ואלה עוד יתבאר בעז"ה ואלה כרבי עקיבא.

אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר וכו'.

אין שבט הוא שיודח כולו ואין דנין אותו אלא בס"ד הגדול שאמר הכתוב והושאתם את החים ההוא וגו' היחידים אלאד כגון אחי ואשה הם שהרגים בעבירה בבית דין של ג' ועשרים אבל כל השבט לא אלא בס"ד הגדול. ונביא שקר. למדונו מזקן ממרא שהקש לפי שמלאנו בעניי שקר דבר והוא אמרו אך הנביא אשר יזיד לדבר וגו' ומזקן ממרא נאמר כי יפלא ממך דבר כמו שזקן ממרא בס"ד הגדול כמו שבא הכתוב עליו וקמת ועלית וגומר כך נביא שקר אמנם כהן גדול הוא למד ממה שנאמר כל הדבר הגדול יביאו אליך רבוני לומר דבר החים הגדול ואין לנו גדול וזלמי כהן גדול כמו שנאמר והכהן הגדול מאחיו. ומלמות הרבות. למדנו ממה שהיה דוד נוהג אלא היה יולא למלחמה הרשות עד שהיה נועץ עם סנהדרי גדולה כמו שהוא מפורסם אלנו ממנהגם עליהם השלום ומלחמת הרשות הוא מלחמת עמון ומואב וישמעאל ודומיהן ומלחמת מלוה הוא מלחמת עמלק ושבעה עממין בלבד: ואין מוסיפין על העיר. כלומר אלא יוסיפו בירושלים מקומות שים להם קדושה קלה לעשותה קדושה חמורה ממנה כי העזרות קדושתם גדולה משאר ירושלים וירושלים קדושתה מעולה משאר ג"י כמו שיתבאר בפרק רבשון מנהרות וה"ל למדם קדושה אלא בס"ד הגדול כמו שאמר הקב"ה למטה בכל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן מעשו הלווי היה לו ולבית דינו ומנהדרות לשבטים עשה אותם משה ובית דינו כמו שאמר הכתוב ואתה תמנה את העם וגומר: ועשה עיר הנדחת ושבט שהודח אחד לפי שאין נהרגין בכל שבר אלא יחידים: ונפר. הוא המקום הקרוב לאותי מרגום לאוף יומים על ספר יומ והטעם בזה כי אם יהיו קנוות הארל מרוחת יבואו בהם הכותים ויחריבו ארל ישראל ואין פירוש אין שבעה בו כל מנות עיר הנדחת והוא מה שנאמר והיתה תל עולם וזה שהזהיר שלא להחריב שלא עיירות אין זה אלא בס"ד אחד ומקום אחד כלומר אלא יהו קרוצות זה לזה:

סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וכו'.

רבי יהודה לא היה מונה משה רבינו ע"ה מכלל הסנהדרין לפי שבבר אמה שנאמר ואספו אתך ממנו העם אין רואה לומר שידוע עתך אלא רואה לומר שידוע בחוקוך וחכמים אומרים שעשינו יהודע עתך והלכה כחכמים: ומה שאמר עדה שופטת ועדה מצלת. ר"ל עדה תאמר זכאי והיא המלמת אותו ועדה תאמר חייב והיא השופטת ואלא שיהיו עד שיהיו הממייבים יותר על המזכין שנים ולפיכך לריך להוסיף עוד שנים כדי שיהיו עדה שופטת ועדה מלמת ושנים שופטים כלומר מחייבין ואין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי שלשה מוסף על השתי עדות. ודברי רבנן מאה ועשרים מבואר בהם"ס וזה מניים סנהדרי קטנה כ"ג ושלשה שוהות של עשרים ושלשה ועשרה בטלנין של בית הכנסת והם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רולה לומר לקרות בתורה וישיבת בתי כנסיות ושני סופרים ושני חזנים ושני בעלי דינים ושני עדים זוממין ושני זוממי זוממין ושני גמלי אדקה ואליהו לחלק לדקה ורופא לומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים ורבי נחמיה אומר שהפסוקים מכל הממונין במעלה הם הרי עשרה ושלשה ועשרים דיינים הם הרי עשרות למאתים ושלשים ואין הלכה כרבי נחמיה:

פרק שני

כהן גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין וכו'.

מה שאמר מעיד אינו בכל עדות שיזדמן אלא בעדות שיהיה מיוחדת במלך בלבד לגודל מעלתו וכל בני אדם מעיינין בו ולא יעיד בעבור זה והלכה כרבי יהודה: [וכשהוא מנחם וכו']. מה שאומר לבני אדם כשמנחם אותם הוא תנחומו. ופירוש מברין: מאלילין: ושפסל. הוא כסף קטן:

המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא כו'.

זה במלכי ישראל בלבד לפי שהיו עבריינין במלכותם לא היו משמחין השפלות ולא היו נכנעין לדברי תורה אבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותם לפי שהם יודעים התורה ולא היה רע בעיניהם השפלות והכנעה לדברי תורה לפי שמלכותם על פי התורה לא יגרע ממנו ענותנותם אמר הכתוב על בית דוד כה אמר ה' דינו לנקר משפט ודוד ע"ה מבלל סנהדרין גדולה היה והלכה כר' יהודה אמה שאמר נושא הוא אלמנתו של מלך אבל מלילה ויבוס אין זוממין לו לפי זה קטן לו ויבקה בפניו והוליל ואין שם מליה אין שם יבום ומעיקרו מלך שאמר על כבודו אין כבודו מחול ולפיכך אין זוממין לו:

מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו כו'.

פלטרין שלו. הוא תרמונו: לפייס. לדבר על לב העם ולהודיעם כי לא היתה כוונתו להרגו: ודרגש. הוא ממיני הכסאות והמטות והוא גדול מספסל ואין הלכה כרבי יהודה:

ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של כו'.

לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה כו'.

לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף וכו'.

מלחמת הרשות מלחמתם של שאר עובדי כוכבים וזולתי של שבעה עממים ומלחמת עמלק כמו שנאמרו בשמיני מסוטה ומתניתי מלחמת הרשות שלא תהיה אלא במלך וסנהדרין: ופירוש אין ממחין. אחין מולקין עליו: וחלק בראש. הוא שיקח מני כל השלל שנולין כל העם מוסף על כל מה שהיה לאותו המלך. מותר למלך להרשות קוסים. כל מה שירלה לרבות החיילים שלו ולהרשות קוסים במלחמותיו כדי להרעיד החוש אבל מה שאסרה תורה להיות לו קוסים לנטולה מחרווה מוכנות לרבות הוא בסה בחיות יום שירלה או להשיא אותם לפניו כמו שעושין שאר מלכים אבל אינו מותר שיהיה לו זולתי קוס אחד לרכוב בו בחתר העם. אספניא. הנמורים והחיילים. ואין לחשוב גם כן עליו להרבות כסף והזב אלא לעשות כלומר הרמוי לו בתולו ובגבולו ורבים אבל מותרות הנכסים המוכנות לצרכי ישראל מצוה להרבות ויכתוב שני ספרי תורה שלמים האחד יהיה עמו תמיד לו יומם ממנו כמו שזכר בכאן והשני יהיה מונח בבית גנזיו. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון:

אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין כו'.

כשהוא מסתפר. פירוש בשהוא מגלח שאר ולשמו שאר המתאר מבואר.

פרק שלישי

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד כו'.

הטעם בזה שאמרו חכמים כי שני הדיינים הם שבוררין השלישי לפי שהדיין שיבורר האחד מן השני בעלי דינים יהפך בזכותו וכן הדיין השני יהפך בזכות הבעל דין השני שבררו והשלישי יכריע ביניהם ולא יהיה נוטה עם אחד מן השני בעלי דינין לפי שלא בררו אחד מהם. ומחלוקת ר' יהודה וחכמים היו בדיינין מומחין אלא בדיינין שאינן מומחין לפי שרבי מאיר אומר שכר הדיינין שהם מומחין יש לו לטעון ולעשר בדיניהם ור"ש אין שהם כשרים הרי הן כמומחין שאינו יכול לפוסקן. ועוין מה שאמרו חכמים אין שהם כשרים וברורים הוא פירוש ואפילו אחר אם היו כשרים הרי הם כמומחין שאינו יכול לפוסקן. והמתבונן מכל הש"ס מזה הענין מה שאמי אומר לך וזה שהבעלי דינין כשיתרלו בדין מי שבררו בני אדם וקבלו עליהם דינם ואפי' לא היו אותם בני אדם מומחין ר"ל אלא הדיוטות דינם מקובל עליהם אלא ג"כ טעו בדין שאחר זה מקומו ואם הבעלי דינין לא בררו אותם הדיינים ולא מנו אותם עליהם אלא שהם מתילהים עמהו לבית לדון בין בני אדם או שמיחה אותם מלך או שלטון או קלת זקני הקהל ולא מנו אותם הבעלי דינין אם היו מומחין דיניהם דין ומקובל כיון שלא טעו כמו שבארנו וענין מומחין שיהיו תכמים בתורה יודעים בתקדמות הכתובים בה יכולים לסמוך עליהם בתקבלות מהם ולהוליא דבר מתוך דבר כמו שביאר בס"ה בומר כגון אלא דגמירנא וסבירנא לשוי לומר שאני יודע ויוכר לתורה שבכתב ושבעל פה ויש לי יכולת לסבור ולהקיש ואני מבין הענייניים וכל אים שהוא כזה יש לו לדון ואפי' יחיד ואפי' ג' אינו מפורסם אלא שאני אלא שהוא כן וזהו ענין מומחה לרבים ואם היו מומחה אין דינו דין ואפי' שידין דין אמת ואפי' נטל רשות מבית דין גדול שאין לבאר מועלת אלא למומחה כמו שביארנו בס"ה אבל זה שאינו מומחה לא נקט רשות אין לו רשות להכריע הבעלי דינין שידונו לפניו אבל אי שדן הוא לו יקבל עליו דינו אבל המומחה דנקט רשות מבית גדולה ידין בעלי דינין בין רלה כל אחד מהם או לא רלה ואין יכול אחד מהם לנלות מדינו בכל ענין ואפילו ובאם יסיבה הוא ג"כ אין בעלי דינין ואפילו לא רלו אבל זה בס"י בלבד זהו המתבאר מזה הענין: ומה שאמר זה פוסל עדיו אל זה וזה פוסל עדיו אל זה. אין מתלוקתו עם התכמים אמי שהמית שני עדים שיעידו לו בדבר מן הדברים שבעל דינו יפסול אותם ושומעין לו כי זה מבואר שאין שומעין לו אלא אם היית רואה שהם קרובים או פסולים אבל מתלוקת ר"מ עם תכמים כשיתבע לחבון לשמעון שים לו אלנו ממון והית רואהן שני עדים והעידו שהוא כדבריו אע"כ הרי שני עדים אחרים והעידו ג"כ כמו עדות שני עדים הראשונים ואם טען שמעון ואמר אלה האחרונה עדים פסולים ר' אחי אומר שומעין לו ונאמר לרואהן הנה רואה שהם כשרים לפי שאתה לא היית מכיר עדים אחר עדים על ענין אחד בעצמו אלא שאתה יודע שים בהן מי שאינו כשר בעדות ואנחנו לא נדע אולי כת מהם הפסולים אם הם הראשונים או הם האחרונים ע"כ יש לך לקיים הכשרות נאמת הכתוב וכ"ש אין אנו מוסיפין בהביאו עדים אחר עדים לפי שלא עשה זה לפי שאחד מהן פסול אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה יודע אבל רשע ואפי' לפי שומעין לשמעון אלא אם אירר הדבר שים בהם פסול והלכה כתכמים בכל הדברים:

אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין כו'.

אמלוקת ר' מאיר וחכמים לאחר גזר דין וגזר דין הוא לאחר שיקבל הדיין העדות ויאחר שים פלוני אחה זכאי אים פלוני אחה חייב אבל קודם לכן יכול לחזור בו ואפילו לדברי תכמים וכשנעל נקנין

שהוא מקבל עליו עדות אית פלוני או דין אית פלוני אינו יכול למזור בו לפי שאמרו מכמיס אין לאחר קנין כלום ואין הפרש בין שיאמר לו דוד לי במי רצונך ואתן לך מה שאתה מוצא כיון שהשביעו הדיין על הדרך שאמר לו או שקנו מידו שנתרצה בשבועתו אינו יכול למזור בו לפי שהלכה כחכמים. ופירוש דוד. נדור לי במי רצונך מגזרת נדר:

ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה.

לפי שאמר במה שקדם ונמלא אחד מהם קרוב או פסול בא עכשיו לבאר מי הוא הפסול ומי הוא הקרוב. ואמר המשחק בקוביא. והוא שמוך ידוע והוא הנקרא בערבי גר"ד וברטנ"ג על תנאי שמשימין כספים למי שיעשה כך או שלא יעשה שיקח אותן כפי שמתכוונין בהוותו השמוך ואסור זה לפי שהוא מתעסק בדבר שאין בו תועלת ליעוד העולם ומיקודי המורה שהאדם אין רשאי לו להתעסק בעולם הזה שלא באחד מאלו דברים או במורה כדי שתשלם נפשו מהכמתה או מלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות או האומניות והשמורות שלא שלחוי למעט מאלו והנרמז במורה כמו שאמרו ז"ל הוי ממעט בעסק ועסוק במורה ותהוי לענין ההלכה: מלוה בריבית. אין הלוקח בין הנותן שניהם פסולין: ומפריחי יונים. הם לוקחין ממון שאינו שלהם לפי שהם מוסכין הזכיים בנקבות ונקבות נזכרים כמו שהוא מפורסם אצל המתעסקים בזה: וכן סוחרי שביעית. לוקחין ממון שאינו שלהם לעשות סחורה: ופירוש דברי ר"ש. מה שאצאר לך מזה כי ברשותה היו שלשה לוקחי שביעית פסולין ומוכרי שביעית פסולין וכשאר נגזרו הכותים ומנעו שיגרשו אותם מהם לעולם שאם יגרשו אותם יהיו כשאר העובדים כוכבים וממזרים לתת להם שעודות כגון שזה מוזו בני אדם לאחוץ זרע שביעית היה לומר המצוות הנעשות בחוצה הנה ומוליאין חוצה בזמת המלך ובחוצה שזה שמרו לוקחי שביעית כשרין לפי שלא היו לוקחים לעלמם ומוכרי שביעית בלבד הם הפסולים וזהו שאמר מוזו לקרוצה מוכרי שביעית. כלומר מוזו לומר שלא היה פסול שלא מוכרי שביעית. ולא יעלה על דעתך שהלו בלבד פסולי עדות אצל הם רשים יאחר לפרשם. והנה לך שני עקרים שכוללים רוצם אצל כל ימצא יוצא מאלו הלה העקרים שלא מעטים וזה כי כל מי שיעשה עון שיתחייב עליו מלקות הוא פסול לעדות ואפי' שלא יהיה בחוצה העון שוא פנים לממון כלל כגון חוכל בשר בחלב או חוכל נבלה או משמית פחה או לוצם שעטנז וכיוצא בהם לפי שהחורה האמינתו קרוצה כל מחוייב מלקות רשע כמו שנאמר והיה אם בן הכות הרשע והזהירה שלא לקבל עדות רשע כמו שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס ואפי השמועה למדנו בפירוש דבר זה אל תשת רשע עד וכשהלקו אותו חוב כשר לעדות כמו שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך זהו העיקר האחד והעיקר השני הוא כי כל מי שיקח ממון שלא כדין ואע"פ שאינו מחוייב מלקות הוא פסול לעדות כגון גנב וגזלן ומלוה בריבית ומלד לקיחת ממון שלא כדין גם כן שמו מפריחי יונים והמתעסקין והגבאין והמוכסין והרועים ואוכלי נדקה של כותים פסולי עדות לפי שהגבאים יש שלוקחים לעלמן וכמו כן המוכסין והרועים משלחים מקיימן בשדות בני אדם. ולדקה של כותים אינה מותרת לישראל ולאכול אותה בפרהסיא מבני נוהך הוא עבירה אבל אלו הם פסולי עדות מדרבנן ולפיכך לא תתקיים בהם הפסקנות כדי שתהא עדותן פסולה שלא אחר הכרזה ושידעו בני אדם שהם פסולין ופסולי עדות לחוליאיל אינן נריכין הכרזה אחנם עד זומם הוא פסול לעדות לפי שפעמים יהיה מחוייב מלקות ופעמים יהיה מחוייב ממון כמו שנתבאר בפרק שלישי מכתובות ואין נריך לומר בחחוייבי מיתות בית דין שהם פסולין כיון שיצא בהם גם כן שם רשע והוא שנאמר אשר הוא רשע למות ומוזכר זה הסיון הבני עד שיהיו כשרים להעיד שיחוזרו מה שלקחו ממון שלא כדין לנעליס יאם אפשר לו ראוי שיחזיר הדבר שלקח בעין יאחר כן שיחזרו ממעשיהם הרעים מכל וכל אפי' על הדרך המותר להם כגון שיחזיר הרשע שלקח ולא יתעסק בריבית ואפי' מכותים ואע"פ שהוא מותר וכמו כן המשחק בקוביא לא יתחק בו ואפי' בלא תנאי ממון ומפריחי יונים לא יתעסק בהם יאפי' במדבר שאין שם גזילה ועל זה תקיש

א) כל זה והלכה כרבן שמעון בן גמליאל שיך למשנה דלקמן בפרוש ועיין תוס' י"ט מ"ש ד"ה אחר רשב"ג ב) כן הגי' בדפוס נאפולי ובדפוס ווינציאה. ג) בדפוס נאפולי שנת רנ"ג ובדפוס ווינציאה שנת רס"ז ליתא למיגת ממונות וכן בפה"מ נ"כ ליתא ד) לכאורה ד' מיגות הללו מיותרים הן מאחר שכתב כבר והלכה כחכמים ודע שהרב מנרטנורה כתב ואין הלכה כרבי יהודה ולא הזכיר מענין חכמים כלל

וכשיתפרסם על אחד מהם שאוב בתשובה כוותם והעידו עליו עדים בכך וכי הוא היה יכול לעשות כמו שהיה עושה מתחילה מן העבירה ולא עשה מפני התשובה הנה אוב להיות כשר והלכה כרבי יהודה:

ואלו הן הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו ואחי כו'.

חמיו. אבי משמו. וגיסו. בעל אחותו. וחתנו. בעל בתו. ואומרו הם ובניהם וחתניהם. רוצה לומר בעלי בנותיו לפי שבעל בתו של אדם כמו בתו לפי שהבעל בתשתו וכן בנו של אדם או חתנו בעבודת אחד הוא וזה שאמרנו בן גיסו וחתנו. רלוני לומר שבן גיסו קרוב כשיהיה אותו הבן או הבת מאותו משמח אבל בן גיסו ומתנו מאחר שאינה אותו משמח הוא רחוק: וחורגו. בן משמו מפני אחר הוא וזה קרוב אבל בן חורגו ואחן חורגו הוא ואשת חורגו לא יעיד לה לפי שהיא כבעלה והעיקר שיתבאר לך ממנו היזה קרוב כשר להעיד ואיזה פסול להעיד הוא כמו שיתבאר לך וזה כי אותם בני אדם היוצאים משרש אחד מחלה והם האחים הקרוצים ראשון ראשון ואיזה יכולים להעיד זה על זה והמעלה השניה והם בני אחות האב אלו על אלו או בני אחות האם קאתם על קאתם או בני אחי האם עם בני אחי האם או בני אחי האב עם בני אחי עדיאתם כשרה קאתם עם קאתם בשני ואין עדיאתם כשרה קאתם עם קאתם והמדריגה השלישית והם בני בני האחים עם בני אחיו או אחותו נקראים שלישי בשלישי ועדיאתם כשרה קאתם על קאתם ועדות שלישי בראשון ג"כ עדיאתם כשרה כגון עדות אחי האב על בן בנו של אחיו וכמו כן עדות בן בן האח על אחי אביו שהאב עדות שני בשלישי כשרה והאחים כאחד והאחד כשלשה לענין העדות כגון האחים עם בעל אחותו ראשון בראשון לפי שהבעל כאחד וכן הוא עם בתת אחיו ראשון בראשון לפי שהאחים כשלשה והאב וכן הבן בראשון בראשון לפי שהוא עדות מצוצה בקרצה ולא למדנו לאיסור עדות הקרוצים אלא ממה שהזהיר הבא יתעלה מלהעיד האב על הבן או הבן על האב כמו שבא' לא יומתו אבות על בנים וגומר לומר לא יומתו בעדותם: וממרו וכל הראוי לו לירושו. אינו מדברי סופרים ראשונה אצל הוא מצלוס מבא ר' עקיבא: וקרוב ונתרחק. הוא שאמרו בשמו או יבואנה שהיא הקריבה בינו ובין מספחה אחרת ואין הל' כמשנה ראשונה ולא כר' יהודה.

האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל כו'.

שושבינו הוא רעהו כגון הריעות שעושין בזמן הנשואים ונקראין שושבינין ואין הלכה כר' יהודה אלא אוהב ושונא כפי לעדות אצל הוא פסול לדון כלומר שאמרו לו לדון לאוהבו ולשונאו ולא לידון אינם לא למלן המרכאם ליה ולא למלן לקני ליה והרבה מעצוות בש"ס מחזקים עיקר זה ומחמלין לומו ומוזהירין עליו ואין ראוי להמוות בכל זה בממצאות שאין בהם אמת:

כיצד בודקים את העדים היו מכניסין אותן כו'.

מאיימין. מילאין מפחידין ויכידו עליהם גדולת העדות מגמרין להם מה שים בעדות שקר מן הכיזוי וכוכר השונג למעיד אותה: ופירוש בפניני הודה לו. שאמר לנו הוו עלי עדים שאני חייב לו מנה או כיוצא בזה או אמר לנו ראי דרך הודאה ומסירת עדות אצל אם הודה בפניהם בדרך פקור דבריס ולא אמר להם הוו עלי עדים והזו מה שאמר הוא אמר לי שאני חייב לו. שאין עדות זו מועלת: ויוסיפו הדיינין. הוא שיוסיפו שניס ויהיו ממעה. ואם אירע עוד כגון זה שהמוצע נעלמו ואמרו שניס זכאי ואנו שנים חייב ואחד אינו יודע או שאמרו שלשה זכאי או חייב ואחד אינו יודע אם יוסיפו שניס כן יעשו תמיד עד שיהיו אם מנין שיאמר שקרתו ומנין גדול ממנו שיאמר הפך אותה שקרת:

גמרו את הדבר היו מכניסין אותן הגדול כו'.

מכניסין אותם כלומר לבעלי דינין וזה כי הדיינין יצאו ויתנו דעתן ובעלי דינין יוציאו אותם מעליהם אחר שגמעו טעמותיהם והטעם בזה כדי שלא יצאו פנים לאחד מבעלי דינין ועוד שלא ידע החייב מי חייב אותו כדי שיהיו הדיינין אהובים אצל בני אדם ולא יבא אחד מהם מי הוא אצר חייב ולא אצר זיכה ולפיכך אמרו בתי שמגלה הסוד מהם ומודיע מי הוא המוכה ומי הוא החייב הולך רכיל ומגלה סוד א) והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו כו'.

פונדתו. הוא הנגד שלוצם שמוך לנשאו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל לפי שאחר שגאחר אין לי עדים ואין לי לחיה אין שומעין לו אם הניח לחיה אחר כן לפי שים לנו לומר אין טוב בלחיה זו או בלבה העדים כיון שכבר אמר אחלה שאין לו לחיה בשום פנים אבל כשיאמר לו יש לי עדים נמלינית אם אי יש לי שבר נשם אין שומעין לו אלא מוכחין הדין כפי המנוי וכשיניח עדיו או שבאו אוב להם אחר שנגחלה הוחיל ולא אמר להם אחלה אין לי עדים ואין לי לחיה:

פרק רביעי

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו'.

אחד דיני ממונות בדרישה וחקירה. זהו דבר תורה אבל כדי שלא תגעול לבא בפני לוין אמרו שלא יהיכיו הדריסה והחקירה בדיני ממונות אבל הבדיקה אין לסמוך עליה בדיני ממונות כלל וכלל אלא שם כן היה בחותו הדין דבר פשוט כמו שאמרו דין מרוחה והחפרש אין חקירה ודריסה והבדיקה כי החקירה והדריסה שם הדברים המוריס אל הענין בדין כגון כמה הלוה לו ומתי הלוה לו ועל מי זה דרך הלוחו ובאיזה מקום הלוה לו כלומר באיזה עיר. והבדיקה הוא בדיקה בדברים שאינם מוריס בענין כגון שנאמר אימה נגד היה לנוס המלוה או הלוה בשעה שלקח המעות או עומד היה אחד מהם או יושב והמעות אם היה בנגד מני או בנגד למר וכיוצא בדברים אלו שהן בדיקות שאינן מועילות בענין הדין. וע"פ שנים לחובה. כגון שיהיו אחד עשר דיינין חומרים זכאי וחשעה עשר דיינין חומרים חייב חמוסף מניין המחייבים על המזכים שניס ואז יהרג. ות"ת אין יחבן זה וז"ד הם כ"ג בלבד כמו שקדם בחורו וח"א שיוסיפו המחייבין על המזכין שניס אלא בהבל"ד הם (כ"ה) [כד ב] כמו שזכרנו. המשובה על זה הוא כי בשיאמרו אחד עשר זכאי ואחד עשר חייב ואחד אינו יודע שראוי שיוסיפו הדיינים שניס כמו שהקדמנו ויהיו אותם שמונאן ועוחנין (כ"ה) [כד א] ויחבן בהם מה שזכרנו מוחסף המחייבים על השניס ומאז זה הענין למה אחמר בחמנה לא תהיה אחרי רבים לרעות כלומר כשיהיו הרבים לרעה לא תשמע להם אלא כשיהיו אותם המוסיפים רבים הם הדיינים לרעות שניס או יותר. ולפיכך אין דנין בערב שבת לפי שגאמר דין יצא בשנא ואין מותר להמית בשנא כמו שנאמר לא תענה על ריב והוא כתוב רב כלומר מה שידבר בו הגדול בחכמה לא תחלוק עליו ולפיכך אין שומעין לעשו אלא כפוף: ומה שאמר הכל כשרים לדון ואפי' גר. הוא כשאמר מישראל וכמו כן ממזר כשר לדון דיני ממונות:

סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו כו'.

עגולה קצינ. וטעם דברי ר"י כדי שיהיו שני עדים על המזכין ושני עדים על המחייבין והל' כחכמים ה) ואין הלכה כרבי יהודה:

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כו'.

כבר נחבאר מדבריט בפרק לשנין מזו המסכתא שכל ב"ד של שלשה ועשרים יש לו לפניהם ג' שורות וכבל אותה מהם ג"כ שלשה ועשרים מסודרין לשנין ושני ושלישי עד סופם כפי מעלתם בחכמה:

כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות כו'.

מאומד. הוא מה שנוטה עליו המחשבה ברוב והרגיון בדברים הדומים לענין. ותומתו של אדם הרגיון. הוא נוחת מין האדם אצר מה שאדם אדם ומה יתפחדו כל האדם ותע"פ שהכל מקבלין תומה נוחה יותנו תיסיהם בחמורים רעים כמו שהוא מנוי ונלוה. ומיניין. הם היוצאים מכלל דת כל תומה ותומה וכבר ביארנו בחה שהקדמנו שזה הסם אינו נופל אלא על לזוקים ומיומנים בלבד.

פרק חמישי

היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזה כו'.

רבי יוסי אומר שאין נריך לשמול תומה בחי זה שבוע בחי זו שנה בחי זה תומש בחמה לתומש אלא בחיה יום בחיה שעה בחיה תקום בלבד. ואמרו מכיריו אחם אותו התריחם בו. אין זה מכלל התקירות והדריסות אבל הוא דבר שאין בם עדות שיצטרך הדריסות ותקירות אלא שידע אחמתו. ואיזה אלו השבע תקירות ממה שנאמר בחומם לנשים שמייסים מיחה ודרשת ותקרת ושאלת והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ודרשו הסופטים אלה השבעה חזוקים לעמוד על אחמת הדבר ועשות מבלית הדריסה והתקירה ואין הלכה כרבי יוסי אלא אפילו אמרו העדים אחמול הרגו את פלוני אחיה יום בחיה שבוע בחיה שעה בחיה תקום בלבד. ואמרו שהם אומרים

אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין כו'.
כל זה מבואר וכבר הקדמנו וכיון עקריו כי הטייהר לטובה על פי אחד ולרעה על פי שנים או יותר.

פרק ששי

נגמר הדין מוציאין אותו לסוקלו בית כו'.
מצאו לו זכות פטרוהו ואם לא יוצא ליסקל וכרוז כו'.
הסנה אחר גבולה היה בית הסקילה חוץ לג"ד הוא כדי שלא יהיה נראה שיש לדיינין חריצות להמית ובעוד שמוליכין אותו לבית הסקילה אפשר שיהיה שם מי שילמד עליו זכות: ופירוש הסודרין מפות: ומה שאמר שיהא ממש בדבריו וגו' מחזירין אותו אפילו מרבעה וחמשה פעמים. לפעמים פעם רביעית ושניה מחזירין אותו כשיאמרו לחברים עליו אבל אם אמר יש ללמד על עצמי זכות ואפי' לא היה ממש בדבריו מחזירין אותו שיש לומר מחמת הפחד שכח טענתו ואפשר שכשיחזור לג"ד מתיישב דעתו ויזכור טענתו. ובחון ההכרזה יאמר והעידו עליו עדים שהם פלוני ופלוני שעשה כך וכך ביום פלוני בשעה פלוני במקום פלוני לולי יהיה שם מי שיזיז אותם וכמו שעושין בסקילה כן עושין בכל מיתות ב"ד: **היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים כו'.**
מה שהצריך להמתנות רחוק מבית הסקילה כדי שלא יפחד ותטרף דעתו ולא יוכל לדבר כשיהיה קרוב ממקום המיתה. ודע שהריגת יהושע לעכן היתה מלובת שעה לפי שתורתנו התמימה אינה מחייבת מיתה על החוטא בהודאתו בעלמו ולא נתנוסת נגיע שיאמר שעשה זה המעשה ואין הלכה כרבי יהודה:
היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות כו'.
יכפה הים מתחת הטבור ומה שהצריך שיסקל ערום לפי שהוא ממהר למות ואין הלכה כרבי יהודה:
בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן כו'.
הסקילה לו הדמיתה ממקום גבוה א) הוא לפי שנפילת האדם עליו או שיפול הוא עליה הערב אחד הוא שאתה רואה מה שאמר מקול יסקל או ירה יירה.
כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכמים כו'.
מגדף נלבד ועובד עבודת כוכבים נקרא גם כן מגדף הוא מה שנאמר והנפש ההיא תעשה יד רמה מן התורה ומן הגר את ה' הוא מגדף ופירשו זה בספרי כי אותה פרשה כולה בעבודת כוכבים מדברת: ומלו אלה הנשים בשביל הכישוף והרגימן כולן ביום אחד הורגת שעה ואין למדין דין מהורגת שעה כמו שקבענו עיקר בהקדמת תמורינו זה ב) ואין הלכה כרבי אליעזר:
כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ כו'.
חכמים אומרים אסור לתלות על אילן גבוה לפי מה שנאמר מקברו מי שאינו מתוקר אלא קבורה יפה זה שאמר קבורה וקלילה לפי שמן העיקרים המקובלים שהעץ שנתלה עליו הוא נקבר עמו אפי' העץ המשוקע בארץ ולפי שהוא מתוקר תפירה לפיכך הוא אומר מוטה על הכותל ולא תאמר נתלה אומרים חכמים תפירה לפי מילתא היא ג) והלכה כחכמים:
אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון כו'.
מה שלשון זומרים כלומר איזה דבר הוא מנהג בני אדם לומר כשהוא רואה לעשות מי שמצטער בעצמו אין הנאה זה המעשה ולא בהנאתו והדברים שהיו אומרים בימי ר"מ קלאני מראשי קלאני מזרועי כך אמר הכתוב שבמיתת זה החוטא יש מורכז המלישות ולהניח אותו בחיים אין טוב ואם זה אומר בתחייב מיתה כ"ש מי שנהרג נקי ולמה השתי קברות הלכה גמירי לה ואין לה לחיה ולא קמך בכתוב אלא קבלה בלבד:
נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין כו'.
הקרובים בחים כשנגמר הדין עליו ליהרג ואין רשאי להתאבל על הרוגי ב"ד לפי שאין עוונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר והתאבלות אין מיוחד אלא כשקופתים הקבר כמו שאמרנו משיסתם הגולל ונשותה שעה אינן בני אבלות והוחיל ונגמרו ילמו.

פרק שביעי

ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה כו'.
הסבה שמחלוקת נתרבע מיתות בית דין בהיותם מוקדם או מאוחר לפי שמקדימים במאחר מיתה תמורה לפני מיתה קלה וחכמים ורבי שמעון מולקין בשריפה וסקילה איזה מהם תמור וכן נתנך והרג ושועלתנו לידע איזו מיתה תמורה לפי שמי שנתחייב שתי מיתות ידון בחמורה לדברי הכל: ואמרו זו מצות הנסקלין. רומז למה שקדם שענין זה בפרק שקודם לזה ואין הלכה כרבי שמעון:
מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד כו'.
פתילה. דבר נתן תן המתכות והם היו שורפים בעופרת מותכת לפי שבשריפת מה שתוך הגוף נקרית שריפה וכך קבלנו בשני שהרן שלא נשרפו הגרפה מגופותיהם ואמר הכתוב בהם יבקו לא השריפה אשר שרף ה' וזה שאמו עושין כן לחמלה על המת ההוא לפי שזה ממהר מיתתן ואמר רחמנא ואהבת לרעך כמוך לפי שהמלך כשהוא חייב מיתה הוא נותר לנפשו הקלה שבמיתות ואמר לערה מועט כמו כן נעשה בזולתינו אם הוא חייב סקילה נסקל בתחן אחת כמו שהקדמנו ואם נתחייב שריפה נשרוף אותו כמו שזכרנו: וסודרין קשה בתוך הדבה. רצוני לומר שנותן קודר קשה חזק בפולד כך כדי שלא יפעבר בשרו בנגד הקשה בשעת תנקו: ופירוש חומרת את בני מעיו. ממעמת בני מעיו ושורפת אותו וכן אמרו ז"ל ד) בעוף שנפל לתוך נפלה לאור ונתמרו בני מעיה ויש גורס מגזרת ה) ממרמרו מעי. ויתן הלכה כרבי יהודה ולא כרבי אליעזר.
מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כו'.
מצות הנחנקים היו משקעין אותו בזבל עד כו'.
אמרו בגמרא אמר להם רבי ו) אף אני יודע שמיתה מגולת היא אבל מה תעשה שהרי אמרה תורה ונתקומיהם לא תלנו וחכמים אומרים הוחיל וכתב בתורה הריגה בסייף מן התורה למדנו לא מהם. וכבר ידעת שהעדים הם שממיתין בידים ויזו מיתה שתהיה לפי שאותו הדבר שילון אמת שהעיגוהו בתוכיחם והוא שילונו ספור דברים שאין אנו יודעים שלא מה שנשמעו מהם ולפיכך זוה הטם יתבכר שיהיו העדים ממונין על הענין וזהו ענין נפה ואין הלכה כרבי יהודה.
אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב כו'.
הבא על הזכר ועל הבהמה והאשה המביאה כו'.
בכל מקום שנאמר בתורה דמיהם בם בסקילה ולמדנו סקילה לשוכב עם בהמה כמו שנאמר מות יומת ואת הבהמה תהרגו. ונאמר במסית כי הרג תהרגנו הנה כמו שאמרת נסקל כמו כן בהמה וכמיתת הבהמה כך מיתת השוכב עמה. ומן המאוחר כי מי שהעיד זכור על עצמו בסקילה והוא הנקרא נרבע נזכור וכמו כן אם שהעיד בהמה על עצמו וזה נקרא נרבע בהמה והוא כלל נאמרו יתבכר שוכב עם בהמה וכן אשה המביאה הבהמה על עצמה אין הפרש שהעיד על עצמה כדרכה או שלא כדרכה. והנה הגיע לי מקום שאזכיר כו עקרים גדולים מאד מעניני העדות ואע"פ שהן מפוזרות במקומות מן המסבה וכבר נתרנו כל עיקר מהם במקומו אבל לתקן לומר בקצת כדי שיהיו כולם מצוין במקום אחד למי שירצה לדרות אותם בו גם לזכיר בו עניינים שלא נתבארו במסבה להשלים הכוונה כולה. ואומר התחלה שכל מה שאני אומר במקום זה נשביל שיש גדול רצוני לומר שיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהעיד שמי שערות מצו קורלין אותה הגדול השלם אצל התורה וכמו כן בת י"ב שנה ויום אחד שהעידה שמי שערות מצו קורלין אותה גדולה וכל מה שהיו פחות מהלה הנשים או בשנים הלנה ולא יפיאו שמי שערות מצו קורלין אותן קטן וקטנה וכל מי שאומר בו שהוא רואי עוגם או עוגין רצוני לומר שהוא מייב מלקות או אחת ממיתות ב"ד. ואחר שהקדמתי הלה הדברים אחל לזכור הדברים אשר יעלנו להשיגה בכאן ואומר כי כל העריות אין הפרש בין ביאה כדרכה לשיאה שלא כדרכה וכמו כן מערה נזכר ומערה בבהמה ומערה נקרא המכניס כל העטרה והמשתת הוא המכניס כל האבר כולו אבל הכנסת קלת עטרה הנה הוא כמו שבא דרך חיבוק ואין להוציאה שבכאן זרע נענין חיוב העונשין כרך בשום פנים אלא כיון שהכניס האבר יחתייב העונש עליה ואפילו פירש מיד ואין הפרש בעריות כולם בין שיהיה האיש מלמעלה והאשה מלמטה או שהיה האשה מלמעלה והאיש מלמטה וזהו שקורין ז"ל מסבב הפוך וכמו כן שאר הסנאות כולם על איזה הנאה שהאיש הביאה יעניישו בהכנסת העטרה היאך שיהיה זה ואם בא אדם על ערוה מן העריות בחבר זולתי זוכרות אינו מייב עונש ואפי' הוציא שכבת זרע לפי שהוא דבר שאלקין מעשה הוכרזם ומי שבא דרך חיבוק בערוה מן העריות אר נגע אחד מאיבריו לכוונת הנאה אחיה אבר שנגע מאיבריו גופו כאותן המתענגים ביד וברגל וזה המעשה מן הזנות קורלין אותן מכמים ע"ה ז) מנאפים ביד וברגל וכן המשתה אל אחת מן העריות והקריבה בעין במחכוין להנאה אבל אינו מייב על זה מלקות אף ע"פ שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף לפי שאין נוקין מדברה ט) ומותר להסתכל בכלה בשעת ברכה ואע"פ שהיא ג"ע והיא ערוה ואסור להסתכל בה אחרי כן אע"כ לא נתכוין לידע צורתה ואפי הפנייה מותר לאותם שאינה לו ערוה ליהנות בהסתכלות ביופיה ואין זה איסור אלא על דרך נעימות והפריטות והוא מן הדברים המותרים כדי שלא יגע באיסור כי החסידים מרחיקין דברים כאלו ואע"פ שהן מותרים משום שחיצא אותה אבר ורגיל עמה כמו שהיה לפניים וכן פירשו בפירוש זה שאמר אינו נראה בעיני ואפי תחמוני על בתולה אבל אינו אסור אבל חסידים ואנשי מה שאמרו בעלמו אסור אבל הפיאה הנזכרת כמו שאמרו על עצמן אל תועבות עונם כרת וכו' וכן אסור להביא בנשמים שאל העריה ולינהות ברחיית העין בצורתה בתחכוין להנאה אבל אינו מייב על זה אלקות א

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

להסלים העקרים שלגמו מתעסקים בפורס כשיזוה מים גדול בפשה קטנה שם היתה מצת שלש שנים ויום אחד ומעלה מיב עוגם ואין עליה עוגם שלא שם שם היתה גדולה ושם זמה פשה גדולה עם נער קטן שם היה מבן מצת שנים ויום אחד ומעלה היתה מיבת עוגם ואין עוגם עליו שלא שם הוא גדול ואים הגדול שם בא על הזכור או היתה הזכור עליו שם הוא מבן מצת שנים ויום ג' ומעלה יהרג האים והנה יומת הקטן שלא שם הוא גדול. ואשה המביאה הבהמה עליה. שם היתה מבת שלש שנים ויום ג' ומעלה מהרג הבהמה והנה מהרג היתה שלא שם היתה גדולה ושם היתה פחותה מן השנים הזכורות לא מהרג הבהמה וכן הבא על הבהמה או נרבע מן הבהמה שם הוא מבן מצת שנים ויום ג' ומעלה מהרג הבהמה ואין מיזב מיתה עליו שלא שם הוא גדול ואין מצעימין בבהמה שלא הקטנה זאב הגדולה אין שהיה רוצעת או נרבעת אין שהיה זכר או נקבה וכל מי שהוא פחות מבן מצת שנים ויום ג' אין ביתמו ביאה וכאילו לא עשה דבר לענין העונש שבעבד שהוא לשלם ואין מיזב על אחר או שיבית אחר עליו ואינו עונש בביתתו וכן פחותה מבת שלש שנים ויום ג' אין ביתמה ביאה בין לשדם בין לבהמה. ומה שרשו לך לידע שהשה הנרבעת מן הבהמה אינה לשורה על בעלה ואפי' היה כהן וכבר בארנו כי בית דין עונשים הדים כשהוא גדול והשה כשהיא גדולה בעדים והתרשה. וכל מה שבארנו בע"פ שלא ידעוהו ע"ד ולא העלימום כי לא נתברר העדות עוותיהם כתוהות שלא הורת י"ת, והוא יעניש העושה הרעה כרעתו כמו שיראה לו כפי מכמתו שבל מפי השמועה למדנו א) שהקב"ה לו יעניש החייב כרת שלא אחר עשיית שנה ואין הפרש בזה בין זכרים לנקבות. ממה שלמדנו שהעד שהשה שהיו שניו גדול היה בשה שים ושם וכן בשה שים מרם או שוטה כשנשחה והוא מרם או שוטה שבל מרשה או קטנה בשה הגדול שהשיחה בשיה היא בשה שים ומרשם ושוטה היה בשה שים לענין מיתה ולא לקרבן. ודע כי גם כן כשיזוה השדם עם שבה ונמה לו עם שני שמיות או יותלה מן הקרובות הוא זה כמו שמוזה עם שני נשים נכריות שהין קורבה ביניהן לפי שהוקה קורבה החשורה בתורה היה שלא כשהיתה מהן אחר שזה עשהו ומותר לו לישא שבה אחת מהן אחר שזה עשהן ושל התנאים שבארנו בפרק י"ש מיבמות וכשיזוה השדם עם קרובות השהו שהו כגון שמה ואחותה ונמה וזולתם הין לשהו שהורה עליו ואע"פ שנאמרה כרת או מיתה שבל השה כשתנאף בראשה נאמרה בבעלה הין עם ישראל הין עם כותי ואם היתה אוסה היא מותרת לבעלה שלא שם היא בשה כהן זהו מה שנראה לנו לזכרו בכאן מפתרי הערוות וכיוצא בהן מהקלולי הביאות והבאתי מהן בראשונה והחשוב והמרוצה והחוב. והלכה כר"י.

המגדף אינו חייב עד שיפרש השם אמר כו'.

לא מאחין ענין מצוי בענין מריבה שהין הקריבה מיבית שבל התפירה מותר. והטעם שמפסיק בשהו לף שי כשהוא. כדי שלא יחזור פעם אחרת ברכת ה': ואמרו והשלישי. להודיעך שבלם כשים צריך שתהיה עדותם כשלו הם עדות שהת ואמר רבי יהושע בן קרחה וכן: **העובד עבודת כוכבים אחד העובד ואחד כו'.**

אמרו אחד העובד מבלום לשון זה רשוי להיות כן אחד העובד אותה בדבר שעובדין אותה בו. ואחד הזובח והמקטר והמנסך והמשתחוה. ופשלו שלא כדרכה לפי שלשו מרבעה מינין הן העבודות כשעבד אחת בשהו אחר מהן מיב ואפי' לף עבדה כשו שהוא דרכה שתעבד שלא שהקריב לה שם שהיו קרבנה או יקטר לה זולתי הקטרה שנעבדה בה ושאר העבודות אינו מיב עד שיעבדה כשו שדרכה לעבדה כגון פועל עומו לפעול ווזרק הבן למרקולים. ודע כי עובד עבודת כוכבים שהסה או מילה פטור ואם קבלה עליו נתלוה מיב: והמגפף. הוא שיחבק אותה זורה תרגום ויחבק לו ונפף ליה: ואלה העבודות שאמר שהוא עובר עליהם בלו תעשה כשו הן שבלל זה שאמר לף תעבדם אבל אינו לוקה עליו לפי שאין אזהרו אזהר מבואר אבל מיב מלקות: **הנודר בשמו והמקיים בשמו.** כשו שאמר בשבוע ואם אלהים אחרים לף מזבירו: ואפי' כיון

א) משמעות הס"ם שבא פט: לל עשרין שנין ללף עשתא להו ועי' רש"י שם ריהיב מדוב המדבר ועי' המזרחי בפר' חיי שרה ועש"מ תוס' מ"ק כח. ד"ה מת בחמשים וכו' בשם הירושלמי ב) ע' מ"ש שפירש"י בשלמי קרבן ותמרו ממון וכו' ע"ש

הפוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקוליס. לצורי אותה הנעבד וקלונו חייב מיב מעשת ואין הפרש בין זורק אבן למרקולים או משלך אבן מלפניו לפי שבשני הדרכים הוא נעבד:

הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור כו'.

בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו וידעוני כו'.

זו ההעברה חינה שריפה כמו שבשנו המון רב למאד אבל עקרו הוא כשהיו מבערין שם והיו מלהטין אותו בשם אותו הפסל הילוש שהיו עובדין אותו בכך והוא העקרא מולך והיה אותו אחד מבניו ונותן אותו ביד המשמש בעסק אותו הנעבד והיה מעבירו על השם מלך זה לשך זה וכיון שעשה זה נתחייב סקילה ומתנאי שימסור ויעביר מקצת זרעו לפי שנאמר מזרעך ולא כל זרעך ושם עשה כגון זה לשם עבודת כוכבים אחרת משאר הנעבדים אינו חייב מיתה לפי שזו היא עבודת המולך והוא המתבבר בלשון הש"ס: ובעל אוב. מפורסם בלשון המקרא הין ממיתים ולא יתערב לך בדורש אל המתים לפי שדורש אל המתים אינו עושה מעשה בשום פנים אבל הוא הין ממיתי הבודים בעתידות דבריה מלבם וזה בשילוש יולין בקבריה ויבבר דבריה והוא רוצה בתלונות עתידות כפי מחשבתו. ובעל אוב. הזובר במקרא יהיה בעשיית מעשים ים ממנו הין אחד והוא שלקח גולגולת אדם אחד שנתעבל ממנו הבשר ויניחו אותה ויקטר לה וזורה דבריה בה והוא שומע ממנה דבריה כמו שהומעין מן המת במלחמת בעל אוב וכל מה שהתה רוצה ממאחר מדבר ושומע בעין זה הוא שמיעה חוזקת כפי מה שיהיו מחשבתו בזה כמו שיראה לבני אדם הרבה במקום הספיר רוצה לומר בשעת המיחדות: ידעוני. אמרו מיתם עלם ידוע בפיו והוא מדבר מלליו וידוע שם עוף. ואמרו גם כן בשלן מדבר משחיו. יתדמה לו שמיעת קול מחתת שמיו:

המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כו'.

המקלל אביו אמו אינו חייב עד שיקללם כו'.

מצנה זו לדעת ר' עקיבא שסובר שים שם חילול שבת שלין מיידן על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא חילול מחומיס אבל ר"ע לתוריית אבל הכתים מומרים חילול מחומין דרבנן ואין קורין אותו חילול אלא המלחמות בלבד שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת כמו שנתבאר במקומו והלכה כחכמים:

הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד כו'.

כבר בארנו פעמים רבות שנערה נקראת מצעה שהשיאה אבי ערות אחר אחים עשרה שם ועד אחר מלשום שנה מדשים: ואמרו הראשון בסקילה והשני בחנק. כשבא עליה לשון כלרכה ואם נתו עליה עשרה שלא כלרכה ועדיין היא בתולה כולם בסקילה:

המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט אמר כו'.

המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"א כו'.

אמרו זה הדיוט המסית את ההדיוט לפי שנניח המסית מיתתו במנק המסית לת הרבים והם מדיחים עיר הנדחת אין מכמינין עליהם. אבל מכמינים למסית את ההדיוט בלבד ולא הדבים כולם כשאמרה ליחיד הוא מסית ואם אמרה לרבים אינו מדיח עד שידבר עמהם בלשון רבים ויאמר להם נלכה ונעבדה עבודה כוכבים פלונית שכן אמרה תורה בענין זה נלכה ונעבדה וגו':

המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את כו'.

אמרו פטור. הוא פטור אבל אסור כגון פטורי שבת וחייבי מלקות.

פרק שמיני

בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן כו'.

מה שכינו שבר העניה בזקן הוא לשון נקייה וכבר ידעת שהשת שתי שערות הוא אחר שלם עשרה שנה ויום אחד ומי שהוא פחות מלה השנים נקרא קטן ואין השתי שתים שערות בשה שיעור מלה שתים שתים ושתים ואין שתים שתים שתים רצות וכיון שיעלים שלשה מדשים אחר ביאת שתי שערות שלא שם שתים שתים שתים ואין שתים שתים שתים

כוכבים: ובועל ארמית. שיבעול בת כותי בפרהסיא בעשרה משראל או יותר ובשעת מעשה כגון פנחס לפי אחר שבא עליה ופירש או שלא יהיה נקהל ישראל או שלא יהיה שליח בדבר כוכבים לקחת לכותי לפי שהוא מחויב כרת על בת כותי ואף ע"פ שלא נזכר בתורה ולא מנה זה בכלל הכריתות קבלה היא ונתפלא ממקרא ובעל בת לא נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וגו' וכבר נתרנו גם כן שהבא על הכותית מייב מלקיות הרבה וכולם מלרבנן ואם יאמר לנו הקבלי אם יפגע בו אם לא יפילנו הוא בשעת מעשה אין מורין לו ואם פעל ידו והרגו אין עליו עונש וכמו כן אם התחיל הכותי בשעת המעשה והרג את הקבלי להציל נפשו ממנו אינו חייב מיתה לפי שהוא רוצף והתורה לא גזרה הדין להרגו אלא על הדרך הנזכר. תתרה תורה והזר הקרב יומת ר"ע אומר מיתת חנק וחכמים אומרים מיתה בידי שמים וזו המיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת לפי שהמחוייב כרת יאחר העונש עליו אחר המיתה כמו שנבאר בפ' שאחר זה ומחוייב מיתה כשמת מתכפר לו ואלה המחוייבין מיתה גם כן לוקין מדאורייתא כשיתברר החטא בעדים והתראה כמו מחוייבי כרת בשוה ובלבד שיהיו עוברים על לאו. ומחוייבי מיתה הוא לוקל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל תרומה וזר שנשתמש בשמש ושועל יום שנשתמש ומשוכר בגדים שנשתמש ומשוכר כפורים ושלח רחון ידים ורגלים ושתויין ופרועי ראש לפנים טמא שאכל תרומה טהורה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו ונאמר בטבל ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכמו שהתחיל החמור בתרומה ממיתה כך חלול החמור בטבל ממיתה. וזר שאכל תרומה לפי שאחר שאמר ומתו בו כי יחללוהו אמר וכל זר לא יאכל קדש. וזר שנשתמש מבואר שנאמר ויזר הקהל יומת. ושועל שנשתמש הוא ממה שנאמר בטמאים ויזירו מקדשי בני ישראל ולא יחללו וזה החלול כמו החלול האוכל בתרומו ומתו בו כי יחללוהו. ושועל יום מפי הקבלה שמכיוון לזה שאמר הכתוב קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו. ומתוסר בגדים שנאמר בהבניס וחגרת אותם אבנט וגו' והיתה להם לכהונה לחקת עולם מזמן שבגדיהם עליהם מתרומה שעולם אכל כשיתפשט מהם דבר הנה הוא כזר. ומתוסר כיפורים לפי שנאמר וכפר עליה הכהן ונהרה מכלן רחיה לפני הצפת כפרה טמאה נקראת ונתפלא שאין עבודה לטומאה ואם עבד במיתה ושלח רחון ידים ורגלים מטהר שנאמר טהרו מים ולא יטמאו יין ושכר אל תשת אתה וכניך אתכם אל אהל מועד ולא תמותו ואין מטמאין אלא בשתיה ובגדיהם לא תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. ואין הלכה כר"ע:

פרק עשירי

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כו'.

רציתי לדבר בכאן בעיקרים רבים בתמונה גדולים ובכבדים עד מאד הוי יודע כי בעלי התורה נחלקו דעותיהם בטובה שתגיע לאדם בעשיית המצות שנינו בתוספתא שבת הם"י ועל ידי מעה רבינו ע"ה ובראה שתמצא מהו כשיעבור עליהם מחלוקת רבות מאד לפי האמתות שלהיהם ונתחבטו בהם הסבורות שטוב גדול עד שכמעט לא תמצא בטוב פנים אדם שיתנהג לו דבר זה ולא תמצא בו דבר מועלט לשום אדם אלא נשמה גדול. כת [רשטוה] סוברת כי הטובה היא ג"ע וכי הוא מקום שאוכלים ושותים בו מבלי עמל הגוף ובלי יגיעה ושיש לשם פתים מפוננים טוהות ומטות מוצעות במאי ובהרות מוכאות יין ושמנים מבושמים והרבה דברים מזה המין. וכי הרעה הוא גיהנם והוא מקום בעור בתם שבו שורפים הגויות ומענישרים שם בני אדם במיני העבר והעינוי יתרין שפורם. והכת הזאת הביאו ראיה על סברתם מדברי רבותינו ז"ל וממקראות הכתוב שפשטם נותנים למה שהם חומרים לכולנו או לרובנו. וכת שניה מסברו ויתחזק שהטובה המיחלת הוא יותם המשיח מהרה יגלה וכי בתוכו הזמן יהיו בני אדם כולם מלחמים כולם חיים וקיימים לעד ויעבידו בקומתם וילכו ויעמדו עד שיזדקנו כל העולם לעד לעולם ואותו המשיח כפי מהשבתם יחיה בעזר ה"ו וכי בתוכן הימים מוליך אחרן בנדיש חרוצים ולחם לפני ובדברים הרבה כלולה שהם מן הנמנעות. וכי הרעה היא שלא יהיה לאדם מלוי בתוכן הימים ולא יזכה

לרחותו ומביאין ראיה מדברים רבים מנוייש לחכמים וכבוחים ממקרא יספים פשטם למה שהם חומרים או לקלתו. וכת שלישית תחשוב כי הטובה שנקוה תהיה בחמים והוא שיהיה לאדם אחר מותו ויחזור עם קרוביו וכני ביתו ויאכל ויישתה ולא ימות עוד. וכי הרעה היא שלא יהיה אחר מותו עם חותם שיהיו ומביאים ראיה על זה ממאמרים רבים מנוים בדברי החכמים ובפסוקים מן המקרא שפשוטם יורה על מה שהם חומרים או על קלתו. וכת רביעית תחשוב כי הטובה שתגיע לנו בעשיית המצות היא מנותה הגוף והשגת התאוות העולמיות בעה"ז כמו שומן החלבות וככסים רבים ורוב הבנים ובריאות הגוף והשלום והבטחון והיות האדם שלם משיג תחתם שוללים על מי שאינו לנו. והרעה שתשיגנו כשנכפור על התורה הפך העניינים האלה כמו מה שנאמנו פה היום זמן הגלות וביחוד ראיה כפי שברחם מכל המקראות שנאמרה והקללות וזולתם חותם ומכל הספורים הכתובים במקרא. וכת חמישית והם הרבה מחברים העניינים האלה כולם ואומרים כי התורה הפך העניינים האלה כמו ויהיו האמים ויכוכחו לג"ע ויאכלו שם וישתו ויהיו בריאים כל ימות עולם. אבל זו הקודמה הנפלאה ר"ל העה"ב מעט ממנה בשום פנים שיעלה על לבו הוא שיחשוב או שיקח זה עיקר או שיחמר זה שם על אחד דבר הוא נופל שם שלא תהיה הטובה הטובה לו אחת מן הדעות הקודמות הוא התלויה לו שיבדיל בין התלויה ובין הטבה המגיעה לכל התלויה אבל מה שהזכרנו שהם כולו ההמון והמביים היקר יקומו האמים ערומים או לבושים ושם יעמדו בתוכן מבריקין עלמן שנקברו שהם בקמתם ובניהם ויפוי תפיהם או בחלבוש גופם נלבד וכשיבא האמים שם יהיו שם העשיר והלל או שם יהיו בימיו חזק ותלש והרבה שלוות כאלו בכל עת ואחה המעיין בספר זה הבין זה המשל שאני ממשיל לך ואז תבין לנך ותשמע דברי בכל זה. שים בלבבך כי נער קטן המיאוהו אצל המלמד לנמדו מורה וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה שיגיע מן השלמות אלא שהוא למיעוטו שניו ושולטת שכלו אינו מבין מעלת אותו הטוב ולא מה שיגיעהו בשבילו מן השלמות ולפיכך בהכרח יעטרך המלמד שהוא יותר שלם ממנו שיזכך אותו על השלות בדברים שהם לחושים ולפיכך לקטנות שניו ויאמר לו קרא ואתן לך לגוזים או מתים ואתן לך מעט דבש וזה הוא קולא ומשתדל לו לעשם הקריאה לפי שהיו יודע שלעתה אלא כדי שיתנו לו אותו המאכל ואלילת אותן המגדים אלו יקר בעיניו מן הקריאה וטוב הרבה בלא ספק ולפיכך תוסיף הלימוד עמל ויגיעה והוא עמל גו כדי שיגיע לו בחותו עמל התלמיד הכותב אלו והוא לנוח אחר זו תמיכה דבש וכשיגדיל ויחזק שכלו ויקל בעיניו אותו הדבר שהיה אללו נכבד מלפניו ויחזר לחהוב אולתו יזכור אותו ויעוררו תחוותו כי מאותו הדבר התמוד לו ויאמר לו מלמדו קרא ואקרא לך מנעלין יפים או בגדים תמודים וזה ישתדל לקרא לא לעשם הלימוד אלא לאותו מלבוש והבגד ההוא נכבד בעיניו מן התורה והוא אללו תכלית קריאתו וכאשר יהיה שלם בשכלו יותר ויתחזה בעיניו זה הדבר ג"כ יהיה נפשו למה שהוא גדול מזה וזו יאמר לו רבו למוד פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר אחד או ב' דינרין ובכך הוא קורא ומשתדל ליקח אותו הממון ואותו הממון אללו נכבד מן הלמוד לפי שתכלית הלמוד אללו הוא שיקח הזהב שהבטיחוהו בו וכשיהיה דעתו גדול ונקלה בעיניו זה השיעור ודע שזה דבר נקל יתאוה למה שהוא נכבד מזה ויאמר לו רבו למוד כדי שתהיה רופא ודיין ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך כגון פלוני ופלוני והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלה זו ותהיה התכלית אללו מכבוד שיכבדו אותו בני אדם ויגאותו ויבזהו אותו. וכל זה מגוזה ואתנם יעטרך למיעוטו שכל אדם שיקים תכלית התכמה דבר אחר זולתי התכמה ויאמר לזיהה דבר נלמד אלא כדי שנשיג בו זה הכבוד וזה הוללות על התמת ולא למוד כזה חומרים תכמים שלא לשמה לשמה יבוא שיעשה המצות וילמוד ויתשדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו אלא בשביל דבר אחר והזהירו תכמים על זה ואמרו לא תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם והם רומזין למה שבארתי לך שאין לשום תכלית התכמה לא לקבל כבוד מבני אדם ולא להרויח ממון ולא יתעסק בתורת הש"ת להתפרנס בה ולא תהיה אללו תכלית למוד התכמה אלא לדעת שלא ידיעת אותה התכמה אלא בשביל שתהיה הנפש שלמה ותהיה מוכנת לקבל השלם שיהיה לה אחר מותה והתורה אמת ותכלית ידיעתה לעשותה ותקור לאדם השלם שיאמר כשתעשה מלה המצות טובות ותתרחק מן העבירות שהם המדות הרעות שהוא הש"ת שלא לעשותם מה הוא הגמול שתקבל על זה לפי זה כמו מה שיאמר הנער כשאני קורא זה מה יתנו לי והם חומרים לו דבר פלוני לפי שכשאתו רואים מיעוט שכלו שאינו מבין זה השיעור והוא מבקש לתכלית תכלית אחר אתו מתיעים לו בשכלתו כמו שנאמר ענה כסיל כאולתו וכבר הזהירו תכמים על זה ג"כ כלומר שלא ישים האדם תכלית עבודת הש"י ועשיית המצות בשביל דבר מן הדברים והוא מה שאמר האיש המשיג אמתת העניינים מעניינות אלה שהוא הש"ת שיעשה אותו עובד בשביל שתקבל שכר לעה"ב ת"ל (א) במלותיו תפץ מאד ת"ל לעשר במלותיו ולא בשכר מלותיו והוא שיבא האדם בעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו בעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס ותאמר ר"ל זה שיאמין בתמת לעשם האמת והזו הענין שקולין אותו עובד מהתבה ותמרו ז"ל (ב) במלותיו תפץ מאד ת"ל לעשר במלותיו ולא בשכר מלותיו וכמה היה מבוארת והיא ברורה על מה שקדם לנו מן המאמר. וגדול מזה מה שאמרו בספרי (ג) שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאקבל שכר הריני עושה בשביל שאקבל שכר לעה"ב ת"ל ואהבה את ה' אלהיך כל שאתה עושה לא תעשה אלא מאהבה. הנה התבאר לך זה הענין ונתבאר שהוא כוונת התורה ויקוד כוונת התכמים עליהם השלום ואין מעלים עיניו מזה אלא לחיל מתגנב שקלקלוהו ושבשוהו המתנות הכלולות והרעיונים הגרועים וזו היא מעלת אברהם אבינו ע"ה (ד) שהוא היה עובד מאהבה ולעומת הדבר הזה רחוי להיות ההתעוררות. ולפי שידעו התכמים ז"ל שזה הענין קשה עד מאד ואין כל אדם משיג אותו ואם השיגו אינו מכניס בו בתחילת ענין ואינו קובר שהביה אמונה ברורה לפי שהאדם אינו עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת או שתסור ממנו פקידה ואם אינו כן יהיה אללו אותה מעשה הבל וריק היאך יאמר לנעל תורה עשה אלה המעשים ולא תעשה אותם לא לירא מעונש מן הש"ת ולא להשיל שכר עוד זה דבר קשה עד מאד לפי שאין כל בני אדם משיגין התמת על עיבוד כמו שאמרנו שהרי אין כל בני אדם משיגין התמת על עיבוד כמו שאמרנו ע"כ ולכן התירו להמון כדי שיתיצבו על אמונתם לעשות המצות לתקות שכר ולהזהר מן העבירות מירלת עונש ומזרזין אותם על זה ומחזקים כוונתם עד שיגיע השיג וידע התמת והדרך השלם מה הוא כמו שעשין בנער בשעת הלמוד כמו שהבאתי המשל והשמיטו לחנטיגות שיש סוכו בשילתו להמון מה שיאמר ואמרו זה זהזרו בדבריכם כמו שנתבאר בתוות. ואין הסמון מפסידין מכל וכל בעשותם המצות מירלת העונש ותקות השכר אלא שהם צלמי אלמים ואוזלם זה בעשיית התורה ומזה יתעוררו לדעת התמת ויחזקו עובדים מאהבה וזה הוא מה שאמרו ז"ל (ה) לעולם יעסוק אדם בתורה ואפי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ומתה שאתה נרחן לדעת כי דברי חכמים ז"ל נחלקו בו בני אדם לשלשה כתות. הראשונה והוא רוב מה שראיתי ושמר ראיתי תבוריו ומה שהשמעתי עליו הם מחמירים אותם על פשטו ואין סובלין בהם פירוש נסתר בשום פנים והנמנעות כולם הם אללם ממוריות המציאות ותחמם עושין כן לפי שלא הניח התכמה והם רחוקים מן התבונות ואין בהם מן השלמות כדי שיתעוררו מאליהם ולא מלאו מעורר שיעורר אותם סובלין שלא כוונו התכמים ז"ל בכל דבריהם היראים והמתוקים מלא מה שהניחו לפי דעתם מהם ושהם על פשוטם ומש"פ שהנרחה מקלת דבריהם יש בהם מן הדבה והכריחות מן השכל שלא שלחו סופר על פשוטו לעמי הארץ כ"ש לחכמים היו מחחים בהתבוננם בהם והם חומרים היאך יתכן שיהיה בעולם אדם שיחשוב כזה או שיחמין שהוא תמונה נכונה ק"ו שיעשה בעיניו וזו הכת עניית הדעת יש להטעות עליהם לקבלותם לפי שהם אבודין ומנאלין התכמים כפי דעתם והם מסלילים אותם בתללית השפלות והם לוים מניין זה ומי הש"י כי הכת הזה מאבדים הדרת התורה ומחלילים זהרה ומשימים מורת ס' בהפך המכוון בה לפי שהש"י אמר בתורה התמימה תאר ונשמעון אתר כל המוקים התלה ואמרו רק אם תכם ונאון הגוי הגדול הזה והכת הזאת מספרים מעשה דבר התכמים ז"ל שכשמועין אותו אתר הפומות חומרים רק עם כבל ונבל הגוי הקטן הזה ורוב מה שעושין זה הדרשנים שהם מפרשין ומודיעין להמון העם מה שאינם יודעין ומי יתן שאתר שלא ידעו ולא הבינו שיהיו שותקין כמו שאמר מי יתן והיה תמיד ויהי לבם לחכמה זו שיהיו חומרים אין הליל יפרש אבל הם מחשבים שהם מביניו אותו ומשתדלים להודיעו לפרש לעם מה שהבינו הם עצמם כפי דעתם התלושה לו מה שאמרו תכמים ודורשין בדרשתי העם דרשות ממסכת ברכות ופ' חלק וזולתם על פשטם מלה במלה. והבת השניה הם רבים ג"כ והם אותם שדלו דברי התכמים או שעשם והבינו אותם כפי פשוטם ומשנו שלא כוונו תכמים כו זולתי מה שמורה עליו פשט הדבר והם בחים לאבל אותם וללענותם ומוציאים דבה על מה שאין כו דבה וילענו על דברי תכמים ובלבם כללים שהמצוות עד שלא היו מביאים דבר תכמה בשום פנים ורוב הנכללים בזה הסוגים בחשבון הרפואות והמהבילים בגזירת הכוכבים לפי שהם מתחשבים נשוים ותכמים בעיניהם ומחודדים ופילוסופים וכמה הם לחוקים מן התוכיות אלא אותם שהם תכמים פילוסופים על האמת אבל הם כללים יותר מן הבת הראשונה והרבה מהם פחיות היא בת תורה לפי שהם מביאים על הנשים גדולים ונפלאים אבר נתברה תכמתם לתכמים ולו הפתחים לילו היה עמלם בתכמות עד שיהיו יודעים היאך רחוי לפדר ולכוחת הדברים אלה ההמון ואלל התכמים ויבינו התלך הדברים אלל תכמתם ולא היו מביאים אלו המעשי מן הפילוסופיא אז היו עמלם התכמים ז"ל מכמים אם לא היה מתפאר להם ענין דבריהם. והבת השלישית והם מי השם מעטים עד מאוד עד שאין לחוי לקרותם בת אלא כמו שיאמר לשמם אין ורק היא יחידי והם אותם בני אדם שנתברר אללם גדולת התכמים ז"ל ונוב שכלם ממה שנמצא בכלל דבריהם מורים על עניינים מתמיים למאוד ואף ע"פ שהם מעטים ומפוזרים במקומות מחיבוריהם הם מורים על שלמותם וכי הם השיגו האמת ונתברר ג"כ בהכרח מציאת הנמצע ומציאות המחייב להמציא וידעו כי הם ע"ה חיים מדברים המוליים ונתאמת להם שדבריהם יש לו גלגה ונסתר וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים דברו בהם בדרך מידה ומשל כי הוא זה דרך התכמים הגדולים ולפיכך פתח ספרו גדול התכמים ואמר להבין משל ומליצה דברי תכמים ומידותם וידוע הוא אצל בעלי הלשון כי מידה הוא הדבר שהמכוון בו נסתר לא בגלה ממנו וכמו שאמר לתודה בפ' נגעים ומפיזרים במקומות מחיבוריהם הם מורים על עניינים ממתיים למאוד ואף ע"פ שהם מעטים

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

חפץ וכתוב יוצר דברי למת ואז מתקבל בפברי זה ויועיל לך בע"ה. ועתה אחל לדבר במה שכוונתי לו הוי יודע כי כמו שלא יקיז הסומא עין הבעלים ואין החרב משיג שמע הקולות ולא הסריס תואם המשגל כן לא יקיזו הגופות התעוניים הנפשיות וכמו שהדגים אינם יודעים יקוד האש לפי שהיותם מיקוד המים שהם הפכי כן אינו נודע זה העולם הגופני תענוג העולם הרוחני אבל אין אלינו בשום פנים תענוג זולתי תענוג הגוף בלבד והשגת החושים מן המאכל והמשתה והמשגל וכל מה שזולתו הלא הוא אלינו בלי מקור ואין אנו מכירין אותו ולא נשיג אותו בתחילת המחשבה לא אחר חקירה גדולה. ולפי להיות כן לפי שאנחנו בעולם הגופני ולפיכך אין אנו משיגין אלא תענוגי הגדושים הנפסקים אבל התענוגים הנפשיים הם תמידים עומדים לעד אינם נפסקים ואין ביניהם ואין אלו התענוגים יתם ולא קודמה בשום פנים ואין לפי אלינו בעלי התורה ולא אלל אלהיהם מן הפילוסופים שנאמר שהמלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג אבל נאמת שיש להם תענוג גדול כמה שהם יודעים ומשיגין בחיותם הטורף יתברך וזה הם בתענוג תמידי אינו נפסק ואין תענוג גופני אלנם ואינם משיגין אותו לפי שאין להם חושים כאותו שיש[יגו] בהם מה שאנו משיגין אותו וכאו כן ל

הנזיפים וזו היא הנסותה וזו ענינה ומילות יקוד זה על צוויו יאהך ממך ומילו מצילות השגתו מופת על כל יקוד מסם ומילות מצילות השגתו לפי שזה הוא כלל התכמה כולה אבל מזכרה דרך קפור בלבד ומקרתי התורה מעידים על נסותה נזיפים הרבה.

היסוד השביעי

נסותה משה רבינו ע"ה והוא שנאמין כי הוא לבדם של כל הנזיפים אשר היו מלפניו ואשר קמו מאחריו כולם הם מתחתיו במעלה והוא היה הנשגב מכל מין האדם אשר הגיע מידיעתו יתברך יותר מכל מה שהגיע לו יגיע שום אדם שנמצא או שימצא וכי הוא ע"ה הגיע התעלותו מן התנועים עד המעלה המלאכותית ונכלל במעלת המלאכים לא נשאר אפר שלא קריעו ונכנס ממנו ולא מנעו מונע גופני ולא נתערב לו שום תקרון בין רב למעט ומתבולו ממנו התכות הדמיונות והתושיות והשגחותיו ונבדל כתו המתעורר המשתוקק ונשאר שכל בלבד ועל העניין הזה נאמר עליו שהיה מדבר עם הש"י בלא ממלעיות מן המלאכים. ולזולי היה לנאר זה הענין הנפלא ולפחות המגשול מתקרתות התורה ולפרש טעם פה אל פה וכל הפקוק בזולתו מענינו לולא שרציתי שאלה העניינים יצטרכו לרחיות רבות מאד והיינו צריכין להקדמות רבות והקדמות ומשלים ושנאבר בתחילה מציאות המלאכים ושיהי מעלותיהן מן התורה הש"ת ושנאבר בנפש וכל כתותיה ויתרחב הציגול על שנדבר בנזרות שזכרו הנזיפים שרחוי לנזרה ולמלאכים ויכנס זה שיעור קומה וענינו ולא יספיק בענין זה לבדו ולפי' יהיה מקוצר בתכלית הקיצור מאה דפים ולפיכך אנים אותו למקומו אם נפסר הדברות שנעתי לחברו או נפסרי הנסותה שאי מתעסק בו או נפסר שתאבר אותו בפירושי אלו היסודות. ואחזור לכוונת זה היסוד השביעי ואומר שנסותה משה רבינו ע"ה נבדלה מנסותם כל הנזיפים נתרבעה דברים. הראשון כי אינה נניע שהיה לה דיבר לו הש"י אלא על ידי אמצעי ומשה בלא אמצעי שנא' פה אל פה אדבר בו. הענין השני כי כל נניע לה תבא לו הנסותה אלא בחזון לילה ורמים מענין זה לו ביום אחר שתפול תרדמה על האדם בענין שתבטלו ממנו כל הרגשותיו ונשאר מחשבתו פנויה בענין מלוס וענין זה נקרא מחזה ומראה ועליו נאמר במראות אלהים ומשה יבא עליו הדיבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שיעדו הש"י ונועדתי לך שם ואמר הש"י שם יהיה נציבתם ונומר לה כן בעבדי משה פה אל פה אדבר בו וגו'. הענין השלישי כי הנניע בחתמת אליו הנסותה ומע"פ שהוא במראה ועל ידי מלאך יחלשו כחותיו ויתקלקל בניעו ויניע לו מורע גדול מחוד כמעט שתבא רוחו ממנו כמו שאמר בדניאל כשדיבר גבריאל עמו במראה אמר ולא נשאר בי כח והוד יתפך עלי לתשחית ולא עלרתי כח ואומר מני הייתי נרדם על פני ופני אלרצה ואומר במראה נהפכו עלי צירי ומשה ע"ה לא היה כן אבל יבא אליו הדיבור ולא יניעוהו רתת ורעדה בשום פנים כמו שנאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו לומר כמו שלא יתרע לאדם מדרגה מדבריו כך היה הוא משה ע"ה לא היה חרד מן הדיבור ומע"פ שהוא היה פנים בפנים וזה לחזוק דבקותו בשכל כמו שזכרנו. והענין הרביעי כי כל הנזיאים לא תנוח עליהם רוח הנסותה ברצונם אלא ברצון הש"י שהרי יעמוד הנניא או שנים לא תבא לו הנסותה ויבקש מן הנורת הש"י שיודיע לו הדבר הנסותה ויעמוד עד שינבא או אמר ימים או אמר מדעים או שלא יודיעו בשום פנים ובכר היו מהם כמות שהיו מכינין עצמן ומזכנין מהשנותם כמו שנאמר לנניא ותיהו שם קמו ונאמר ונאבא הנה בעת שיכוין לזה ומשה רבינו ע"ה בכל עת שירצה תומר עמדו ותשמעה מה יצוה ה' לכם ונאמר דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש אמרו מז"ל א) אהרן בכל יבא ואין משה בכל יבא.

היסוד השמיני

היות התורה מן השמים והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הנמונה על ידי משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה כלומר שהגיעה אליו מלא מה' יתב' בענין שנקרא על דרך השלחה דבור ואין ידוע היאך הגיע אלא היה משה ע"ה [עליהם] פעמים רבות והתבונן בהם התבוננות יפה ולא היה שיאלך בבך ותחשוב שהגיעו לך ענינו מפעם אחת או מעשרה הרי הש"י יודע שהשיאלך על שקר ולכן לא תמהר בקריאתו כי אולי לא תבריאי כפי מה שנודמן לי אלא לאחר עיון גדול והתבוננות ואחר שרציתי דעות נרוחות אחיתיות וחזלתי אחיתיות ודעתי מה שהוא רחוי להאמין מהם והבחתי רחיה בטענות ורחיות על כל ענין וענין והאמנם יתב' אנקש להפיקני לרוני ולהדריכני בדרך הטובה ואחזור לענין הפרק:

שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק כו'.

חולם זכר אלה לגודל מעלתם בחכמה ושמא יתשוב המוצב כי נרוב חכמתם וזכות התורה שהיו יודעים חומה יהיעה גדולה יש להם חלק לכן הודיענו שיחודי התמונה נתקלקלו אלא הנזכרים ונתפקרו בקלתם ולפיכך נדחו מחיי העולם הבא: וזכר בלעם והוא שהיו מישראל לפי שהפילדי חומות יש להן חלק לעולם הבא ואין לו חלק לעולם הבא: מרשעי עכו"ם ואין לו חלק לעולם הבא:

דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין כו'.

עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר כו'.

כבר זכרתי לך פעמים רבות שכל המלוקת שיהיה בין התכמים שתינו בא לידי מעשה אלא שהוא חמונת דבר בלבד אין לך לפקוח הלבה כל' מסם וזוכר זה הענין כולו כדו התפכחת לפי שקדם לו זכרון מיתת ב"ד ומתוייב כרת ומיתה והודיענו כי כשיתעלה האדם ויהרג בשאר מיתות אלא שתתשוב שתין לו חלק לאבל לא לגדון כמו שנאמר כי יפלא ממך דבר וגו' ממי יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה לאבל תלמיד אלא הגיע להוראה לפקוח לו לגדון ולפי' אין לאמת שתין זה מהלוקת ולפי שענבר והורה בהמראה אזה מוסכמת כי הנה ענבר שתי עבירות לאיסור ההוראה ולאיסור ההמראה נפטר מן המיתה ונא זה המאמר שלאו מייב מיתה:

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין כו'.

למרו פטור כשהורה בחיוזו בהם לאבל הוא יבטל לומם בהוראה כמו שנאמר נעבור על דברי תורה עד שידה שהיא עבירה ולפיכך לינו מייב מיתת ב"ד לפי אלא שהרא מי שבטל מלות עשה לאבל אם אמר אין מתילין על דרך כפירה יהרג מלד שהוא לדוקי לא מלד שהוא זקן ממרא דע זה הענין היטב לפי שנתפתק על רבים מן התכמים זה הענין ומוסכון זה שלומרים בס"ם מזקן ממרא לינו מייב עד שיאמר כן ויעשה כן ובמנאי כן וכשלא יעלמו לומו התנאי שהוא ניכל בעלמו אין הדבר כן אבל פירושו לינו מייב משום זקן ממרא ופטור מדין זקן ממרא לאבל הוא מייב מיתה מפנים אחרים שהתה קובר שיאמר לאם שבעתו ולמוענו הסניות או דבר אחר וזה בלי ספק מכחיש למה שכתוב בתורה ה' אלהינו ה' אחד שנאמר שלאם כזה לינו נהרג או שהוא זקן ממרא ולאי זה יהרג משום שינא מן הכלל כלומר מכלל יצראל אבר מהם יהיו המוטעים שאחד מהם כלומר אחד מן המוטעים זקן ממרא לפי שתין זקן ממרא ההורם לעומת התורה ולא התכחישים לכל הקבלה מכל ולכל כגון לדוק ויתעום שלא לאם שהוא רוחה לבריו יותר מדברי ב"ד הגדול ולכן מיינתו מורה מיתה לכבוד בית דין ומעלתה כמו שמייב המקבל לאבי ואמו מיתה לכבוד אבי ואמו ולפיכך אמר אחד מן התכמים זקן ממרא שהוא בא להורות הלכה שלא שמעה מרבו אלא שהוא סבור שהוא הדין ושמעו דין התורה הוא יגידו מה שיודעים לומר זקן ממרא ולשון שחולקים עליו ויודעים להתם עם מי הוא ואם אין אלל אומו הב"ד יודיעת לומן הדברים שנאלין מלומה שהם למעלה מהם עד שיגיע הדבר לב"ד הגדול ואם ב"ד הגדול מקובלים בדבר ההוא יודיעום מה שהם יודעים מן הקבלה ואם לא שמעו הוא שיהו הכל יודעים זה לפי שהקבלות אלו מי שהכחים משה רבינו ע"ה כן כל ההורם יכול מלומן היסודות שהאמרתי לך יצא מדין בעל התורה ולמנם התרבתי בדבר זה לפי שגם הוא יש בו עקרים מן התמונה אין לך אחד מתעורר עליה:

אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו כו'.

מצוה הוא שאין ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל מתוייבים מיתות או כרת הש"י שנעשה כדבריהם שנאמר מעשה לאבר כן אמר לא על מסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל והוא המקובל אלנם ב"ד מפי ב"ד והוא שיאמרו לך קבלנו ולכן אמרו יגידו לך אמין להם מה אלא להגדה אלבד שיגידו לך במה שהם יודעים אלבד שהוא מן הקבלה ולא יאבן היותו זקן ממרא שיהא מייב מיתה על שידון הפך דינם כדברים הנעשים בהיקש וקבלת בדבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת או שיחגלגל מלד דינו לזה כגון שיחלק עליהן בחילן פלוני אם הוא מייב בערלה או אינו מייב ובזה יוצא מעיקר הכוונה אם היא מייבת בערלה אם לאו (לפי שזה המחלוקת ילפ) לדבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת לפי שמי שקדם אצל מחוסן הפירות לדעת מי שאמר שהיא ערלה אינה מקודשת והבא עליה פטור ועל דעת מי שאמר אינה ערלה הרי היא מקודשת והבא עליה בזוגג מייב מטאת אמוד מייב כרת וכמו כן אם הנעג זה טהור או טמא יחגלגל ממנו בטומאת מקדש וקדשיו דבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת ועל דרך זה מקיש ודע זה הענין כי הוא דק וצריך לחזרו הרבה מאד ונמעשים שיחמבדו לו בכל הקבלה או בקצתה יהיה הבא ממנו בטוף לדבר שמייבים על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת וכן כשחלק עליהם בפירוש מקובל שחין בו היקש ואפי' לא יצא ממנו לבטוף אלא לשיטור לאו או עשה יהרג מלד שחינו מחמין ובחמש טוטפות יהיה זקן ממרא ג"כ במות עשה זו בלבד לפי שנתקבלו בו מנהים אינם מלויים בזולתם כמו שנתבאר בס"ם וכבר בילנו בפתיחה מבוארינו זה עקרים גדולים מועילים מזה השער ממה שבילנו בפירוש המקובל ואפי' המלמד בהיקש. ולא יתבן היות זקן ממרא עד שיהיה מכם שהגיע להוראה לפי שדבריו נשמעים והיה ראוי לדון כמו שנאמר כי יפלא ממך דבר וגו' ממי יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה לאבל תלמיד שלא הגיע להוראה לפטור לו לדון ולפי' דין אמת שחין בו מחלוקת ולפי שענבר והורה בהמראה אזה מוסכמת כי הנה ענבר שתי עבירות לאיסור ההוראה ולאיסור ההמראה נפטר מן המיתה וגם זה המאמר שלינו מייב מיתה:

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין כו'.

למרו פטור כשהורה בחיוזו בהם לאבל הוא יבטל לומם בהוראה כמו שנאמר נעבור על דברי תורה עד שידה שהיא עבירה ולפיכך לינו מייב מיתת ב"ד לפי אלא שהרא מי שבטל מלות עשה לאבל אם אמר אין מתילין על דרך כפירה יהרג מלד שהוא לדוקי לא מלד שהוא זקן ממרא דע זה הענין היטב לפי שנתפתק על רבים מן התכמים זה הענין ומוסכון זה שלומרים בס"ם מזקן ממרא לינו מייב עד שיאמר כן ויעשה כן ובמנאי כן וכשלא יעלמו לומו התנאי שהוא ניכל בעלמו אין הדבר כן אבל פירושו לינו מייב משום זקן ממרא ופטור מדין זקן ממרא לאבל הוא מייב מיתה מפנים אחרים שהתה קובר שיאמר לאם שבעתו ולמוענו הסניות או דבר אחר וזה בלי ספק מכחיש למה שכתוב בתורה ה' אלהינו ה' אחד שנאמר שלאם כזה לינו נהרג או שהוא זקן ממרא ולאי זה יהרג משום שינא מן הכלל כלומר מכלל יצראל אבר מהם יהיו המוטעים שאחד מהם כלומר אחד מן המוטעים זקן ממרא לפי שתין זקן ממרא ההורם לעומת התורה ולא התכחישים לכל הקבלה מכל ולכל כגון לדוק ויתעום שלא לאם שהוא רוחה לבריו יותר מדברי ב"ד הגדול ולכן מיינתו מורה מיתה לכבוד בית דין ומעלתה כמו שמייב המקבל לאבי ואמו מיתה לכבוד אבי ואמו ולפיכך אמר אחד מן התכמים זקן ממרא על פי ב"ד שרצו ב"ד למחול לו מוזלין לו לבל מין הדבר כן מן הטעם שזכרוהו כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל לבל לדוקין ויתיחוסין שתכחישין את הקבלה מכל וכל ומתחזקין על התורה בתורה ובקרתה בה' אינם מזה הכח לבל הן מן הכח שאומרים אין מורה מן השמים כמו שבילרנו בפרק עשירי מזו התכמה כשמינו יפורי התורה לבל הן נהרגין על הכפירה כמו שנהרג התכחש בלהוות או מי שתכחיש משה רבינו ע"ה כן כל ההורם יפור מאותן היפורות שאתרתי לך יצא מדין בעל התורה ואמנם התרבתי בדבר זה לפי שגם הוא יש בו עקרים מן התמונה אין לך אחד מתעורר עליה:

אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו כו'.

מצוה הוא שאין ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל מתוייבים מיתות או כרת הש"י שנעשה כדבריהם שנאמר מעשה לאבר כן אמר לא על מסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל והוא המקובל אלנם ב"ד מפי ב"ד והוא שיאמרו לך קבלנו ולכן אמרו יגידו לך אמין להם מה אלא להגדה אלבד שיגידו לך במה שהם יודעים אלבד שהוא מן הקבלה ולא יאבן היותו זקן ממרא שיהא מייב מיתה על שידון הפך דינם כדברים הנעשים בהיקש וקבלת בדבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת או שיחגלגל מלד דינו לזה כגון שיחלק עליהן בחילן פלוני אם הוא מייב בערלה או אינו מייב ובזה יוצא מעיקר הכוונה אם היא מייבת בערלה אם לאו (לפי שזה המחלוקת ילפ) לדבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת לפי שמי שקדם אצל מחוסן הפירות לדעת מי שאמר שהיא ערלה אינה מקודשת והבא עליה פטור ועל דעת מי שאמר אינה ערלה הרי היא מקודשת והבא עליה בזוגג מייב מטאת אמוד מייב כרת וכמו כן אם הנעג זה טהור או טמא יחגלגל ממנו בטומאת מקדש וקדשיו דבר שמייבין על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת ועל דרך זה מקיש ודע זה הענין כי הוא דק וצריך לחזרו הרבה מאד ונמעשים שיחמבדו לו בכל הקבלה או בקצתה יהיה הבא ממנו בטוף לדבר שמייבים על זדונו כרת ועל שגגתו מטאת וכן כשחלק עליהם בפירוש מקובל שחין בו היקש ואפי' לא יצא ממנו לבטוף אלא לשיטור לאו או עשה יהרג מלד שחינו מחמין ובחמש טוטפות יהיה זקן ממרא ג"כ במות עשה זו בלבד לפי שנתקבלו בו מנהים אינם מלויים בזולתם כמו שנתבאר בס"ם וכבר בילנו בפתיחה מבוארינו זה עקרים גדולים מועילים מזה השער ממה שבילנו בפירוש המקובל ואפי' המלמד בהיקש. ולא יתבן היות זקן ממרא עד שיהיה מכם שהגיע להוראה לפי שדבריו נשמעים והיה ראוי לדון כמו שנאמר כי יפלא ממך דבר וגו' ממי יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה לאבל תלמיד שלא הגיע להוראה לפטור לו לדון ולפי' דין אמת שחין בו מחלוקת ולפי שענבר והורה בהמראה אזה מוסכמת כי הנה ענבר שתי עבירות לאיסור ההוראה ולאיסור ההמראה נפטר מן המיתה וגם זה המאמר שלינו מייב מיתה:

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין כו'.

למרו פטור כשהורה בחיוזו בהם לאבל הוא יבטל לומם בהוראה כמו שנאמר נעבור על דברי תורה עד שידה שהיא עבירה ולפיכך לינו מייב מיתת ב"ד לפי אלא שהרא מי שבטל מלות עשה לאבל אם אמר אין מתילין על דרך כפירה יהרג מלד שהוא לדוקי לא מלד שהוא זקן ממרא דע זה הענין היטב לפי שנתפתק על רבים מן התכמים זה הענין ומוסכון זה שלומרים בס"ם מזקן ממרא לינו מייב עד שיאמר כן ויעשה כן ובמנאי כן וכשלא יעלמו לומו התנאי שהוא ניכל בעלמו אין הדבר כן אבל פירושו לינו מייב משום זקן ממרא ופטור מדין זקן ממרא לאבל הוא מייב מיתה מפנים אחרים שהתה קובר שיאמר לאם שבעתו ולמוענו הסניות או דבר אחר וזה בלי ספק מכחיש למה שכתוב בתורה ה' אלהינו ה' אחד שנאמר שלאם כזה לינו נהרג או שהוא זקן ממרא ולאי זה יהרג משום שינא מן הכלל כלומר מכלל יצראל אבר מהם יהיו המוטעים שאחד מהם כלומר אחד מן המוטעים זקן ממרא לפי שתין זקן ממרא ההורם לעומת התורה ולא התכחישים לכל הקבלה מכל ולכל כגון לדוק ויתעום שלא לאם שהוא רוחה לבריו יותר מדברי ב"ד הגדול ולכן מיינתו מורה מיתה לכבוד בית דין ומעלתה כמו שמייב המקבל לאבי ואמו מיתה לכבוד אבי ואמו ולפיכך אמר אחד מן התכמים זקן ממרא על פי ב"ד שרצו ב"ד למחול לו מוזלין לו לבל מין הדבר כן מן הטעם שזכרוהו כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל לבל לדוקין ויתיחוסין שתכחישין את הקבלה מכל וכל ומתחזקין על התורה בתורה ובקרתה בה' אינם מזה הכח לבל הן מן הכח שאומרים אין מורה מן השמים כמו שבילרנו בפרק עשירי מזו התכמה כשמינו יפורי התורה לבל הן נהרגין על הכפירה כמו שנהרג התכחש בלהוות או מי שתכחיש משה רבינו ע"ה כן כל ההורם יפור מאותן היפורות שאתרתי לך יצא מדין בעל התורה ואמנם התרבתי בדבר זה לפי שגם הוא יש בו עקרים מן התמונה אין לך אחד מתעורר עליה:

אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו כו'.

מצוה הוא שאין ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל מתוייבים מיתות או כרת

א) מ"כ ריש פרשת שמני ב) סנהדרין ל. ג) שם נט. ד) סנהדרין לז: ע"ש

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

מי שמינו צריך התראה אלא מפיו ועדים זוממין לפי שמיתות דין מפיו ג"כ הן התראה כמו שנתבאר בפ' שבועי וכן עדים זוממין אילו התרינו בהם במה שהם מעידים היה נעדר מניעות דין זה והתורה המניעו ודן בו והלכה כר"ע:

נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא כו'.

מה שלא שמע הוא שיאמר מה שלא נאמר בו נבואה מאת הש"י מעולם ומה שלא נאמר לו. הוא שיתנבא בנבואת זולתו ויאמר לי אמר הש"י זה הדבר ולא (אמרו) [נאמר] לו אבל נאמר לזולתו. וכבר ביארנו בפתיחת פרקינו זה תלוקי הנביאים כשאומרים שהם נביאים ויודע מאמתו מבקרו. ומוותר על דברי הנביא. שיקל ויעלים עין מדברי הנביאים ולא יעשה מנותם על הדיוק והדקדוק אמר רחמנא והיה האיש אשר לא ישמע את דברי אשר ידבר מי שלא שמע ממני קרי ביה אשר לא ישמע כשישמע לאחרים כן הוא עצמו כשלא השמיע לזולתו מה שנוהו בו וחלק על מי שלא שמע הוא עצמו מה שנוהו בו ואפילו [על] הכל (ג)נאמר אינו אלא מדרוש מעמו וזה מיתה בידי שמים וכבר ביארנו בפרק חמישי ענין מיתה בידי שמים מה הוא:

המתנבא בשם עבודת כוכבים ואומר כך אמרה עבודת כוכבים אפי' כו'.

אמרו אע"פ שלא נבעלה. כשהיא נערה בתולה לפי שהיא בתולה אלא היא כיון שנכנסה לרשות הבעל יצאה מעונש נערה המאורסה וחזר דינה כדין כל אשת איש והיא בחנק ונתברר לנו שטעל בת כהן מן הכלל כמו שנאמר וכת כהן כי תחל לזנות וגו' ונשאר בועלה בכלל לפי שזוממי בת כהן מיוחסין לבועלה לא לה שנאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו ר"ל כי כשהיה העדות כוללת איש ואשה רואין מה שיתחייב האיש בעדותם והוא מה שהם מיומים וואת בת כהן הן שהיא אשת איש או אשת איש נתין וממזר ואע"פ שיש בחיסות זו עבירה היא שהיא אשת איש כשזנתה בשריפה.

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

ספר
חידושי הלכות
הנקרא מהרש"א

שחיבר הגאון הגדול המופלא
בוצינא קדישא חסידא ופרישא
כבוד המנוח
מוהר"ר **שמואל אליעזר** זצוק"ל

ספר
חידושי אגדות
הנקרא מהרש"א

על כל שיטת התלמוד אף מה שהשמיט
בעל ה'עין יעקב', אמר איזן חקר ותקן האלוף
המרומם אשר שמו נודע בשערים החכם השלם הגאון
נ"י ע"ה כמהר"ר **שמואל אליעזר**
בן מהר"ר יודא סג"ל ש"י ר"מ אב"ד דק"ק אוסטרא יצ"ו
ואשר ברוב חריפותו ופלפולו קידש ותיקן
חידושים נפלאים על גפ"ת מכל שיטת התלמוד

ספר
חכמת שלמה
הנקרא מהרש"ל

אשר איזן ותיקן הגאון יחיד בדורו
מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה
כמוהר"ר **שלמה לוריא** זצ"ל
אשר ירד וצלל במים אדירים הוא ים התלמוד
ושר"ת בקודש בש"ס ורש"י ותוספות בהגהותיו
אשר בלעדיו לא מצאו ידינו ורגלינו בבית המדרש,
שלמה שמו ושלמה משנתו
בו מלאה הארץ דעה וכמים לים מכסים
בשארי חיבוריו אשר חיבר והפלא פלא לעשות
שם בארץ בים של שלמה ובאורי סמ"ג ושו"ת

ספר
מאיר עיני חכמים
הנקרא מהר"ם

להחכם הכולל והשלם: בכל חכמה ומדעים ועוקר הרים.
אדיר באדירים. גבור בגבורים. במלחמה של תורה דגל מרים.
המאיר לארץ ולדרים. בוצינא קדישא ויקירא. עמיה שריה
נהורא ארי שבחבורה. הוא המאור הגדול המושל ומאיר באור
תורתו על כל העולם ביום ובלילה.
מרנא ורבנא ר"ג ור"מ נ"י ע"ה אב"ד הישראלי
מופת הדור פרי עץ הגאון מוהר"ר מאיר זצ"ל
מק"ק לובלין הבירה במדינות פולין המעטירה
והוא חדושי נספ"ח אשר איזן ותיקן וחידש והמציא בשכלו הזך
בפלפולא חריפתא הוא גלי עסיקתא ומסחרתא.
כאשר עיני הרואה יחזו רוב חריפותו ובקיאותו
אשר הראה בחיבורו הלז ולא הניח דכר גדול ודכר קטן
ובא על כל מה שנעלם ונסתר בסוגית ושיטת
המסכתות הנוהגים ללמוד בדור הזה.
וה' יזכנו ויראנו מתורתו נפלאות אכ"ר:

נוסח השער מדפו"י

ב ע"א - ג ע"א

במשנה והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרגו בו'. כ"ל וי"ל דהיקש נהמה הכתוב לאדם ונהמה הנרבעת מאיזן כן נראה מפרש"י דהכא ולקמן בפירקין מצל דברי הרמב"ם בפי' המשנה אינן מתורלין לי כזה ע"ש: **בפרש"י בד"ה ואין דנין לא את השבט רובו של שבט בו' עב"ל.** כתב מהרש"ל לא דק דנין לפי המקצן ובין לפי המקצת מיירי בכל השבט עכ"ל ואני אומר דרש"י ודאי דק יפה וכן פי' הרע"ב והא דקתמר המקשה אצל כולו לא היינו רובו דרובו ככולו בכ"מ וה"ק רבי יוסתן בהדיא עד רובו משמע דמרובו ואילך דינו ככולו וכן פשק בהדיא הרמב"ם פ"ד מהלכות עבודת כוכבים כרבי יוסתן ורובו ככולו וז"ל ויהיו המודעין ממקה ועד רובו של שבט אצל מה שהודעו רובו של שבט דנין אותן כיחידים כו' עכ"ל ע"ש ומשמצה נמי דקתמר ואי אמה מוציא כל השבט כולו לשערך היינו רובו ככולהו דמה"ט בממעטינן כולו מאים ואמה אמה מוציא ואי כו' מה"ט ממעטינן נמי רובו דאי אמה מוציאו לשערך ועיל ג' נמי ממעטינן מאים ואמה:

בד"ה שומע אני לטובה כו' שאפילו מיעוט המוכין ורבים כו' עב"ל. לכאורה משמע מפירושו דמיעוט המוכין ורבים המחייבים כמיב לא תהיה וגו' והולכין אחר הזכות וה"ל לומר כן דהכי דנין הולכין אחר רוב המחייבין אחר מיעוט המוכין נמי ודאי דנין הולכין אפילו בניעוט המוכין ורבים מחייבין לא תהיה וגו' אצל אי נרוב מוכין ליפיר דמשמע דאפילו בניעוט המוכין ורבים מחייבין לא תהיה וגו' אצל אי נרוב מוכין ליפיר דמשמע דהכא ע"ג שקול אצל המוציאין אצל מיעוט דבריו כך הוא משום דלזכות הולכין אחר הרוב ליה ערוב פרשיות דהכא ג"ע דאית ליה עירוב פרשיות קאמר שפיר דאחת קרא דנצדק נמי לא היו הולכין אחר רוב מוכין ודאי דלא דהוה מיעטרין למיכתב לא תהיה וגו' וק"ל:

חכמת שלמה

דף ב ע"א רש"י נד"ה דיני נפשות כו' שזימה אחתו היא נסקילה ודיני נפשות כו' כל"ל:

בד"ה נטע רבעי כו' מעשר שני הס"ד: **בד"ה** והקרקעות כו' וליף להו מקרקי הס"ד: **בד"ה** ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו'. ני"ב נכתן לא דק דנין לפי המקצן ובין לפי המקצת מיירי נכל השבט (עיין במהרש"א):

דף ב ע"ב רש"י נד"ה מאמים כו' שיהא כל אד מכ"ד שר כו' כל"ל: **בד"ה** למאי הלכתא ל"ל ולמאי: **בד"ה** דברי הכל כו' ונעניז שלשה הס"ד: **תוס'** נד"ה דברי הכל כו'

לא נעני ג' כו'. ני"ב פירוש לעניז דיעבד ודו"ק: **בד"ה** ליעבי נמי כו' משום דקאי משבעים זקניס הכתובים בסוף פרשה משפטים שעלו עמו להר כו' כל"ל:

דף ג ע"א רש"י נד"ה תנלות כו' לדמי מאי מזק כו' הד"ל: **תוס'** נד"ה שלא תגעול כו' לא שייך למיפא היא כמו זה כו' דנכה"ג לא שכיח כלל ולא עבדיגן כו' כל"ל: **בד"ה** מזק היינו כו' נסופו לאיז מועד נכגל. ני"ב ופירוש לפילו אפילו מייעד נאדם יאבאל ואפילו לכאן נכגל מכל מקום לא גוזיז דמלתא דלא שכיחא הוא כן אימא הסם הס"ד: **תוס'** נד"ה דברי הכל כו'

מהר"ם

דף ב ע"א מתניתין והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרגו כן צריך להיות: ברש"י ד"ה גזלות וכו' דמלה לצואה ניתנה וכתב זה משום שקשה ליה מה לי כופר בפקדון או כופר במלוה ולמה לא מקרי גזלן ותירץ דשאני פקדון דאיהו בעין ומיד שכופר בו נעשה כאילו עתה גוזלו מיד בעלים אבל מלוה אינו בעין דלהוצאה ניתנה וכשכופר בה ולא רצה לשלם אינו נעשה כאילו גוזל עתה מיד הבעלים לכך לא מקרי גזלן: ד"ה הערכין המטלטלין בגמרא מפרש ר"ל משום דבמטלטלין וקרקעות לא שייך ערכין אלא הקדש קדושת דמים במטלטלין שמין שוה ובקרקעות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ולא שייך ערכין כי אם גבי אדם כשאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ולכך מפרש בגמרא דערכין המטלטלין דקתני דאיירי בענין שמקדש דמי שוויו של כלי עיין לקמן בגמרא דף ט"ו וכן הא דקתני ואדם כיוצא בהן לא איירי באומר ערכי עלי לכך פריך בגמרא אדם מי קדיש ומוקי באומר דמי עלי והא דלא קתני במתניתין ערכין גמורין משום דהתם לא צריך שומא דדמיהם קצובים בפרשה דאם הוא מבן כ' עד שיהיו חמשים שקלים ומבן חמש עד עשרים עשרים שקלים: ד"ה הרובע והנרבע שור שרבע אשה וכו' נידונית הבהמה ליסקל בב"נ כאדם דאיתקש להדדי והוא סוף הדבור כן צ"ל ורצה לומר נידונית הבהמה בין שהבהמה היא הרובע ובין שהבהמה היא הנרבעת נידונית ליסקל בב"נ כאדם ר"ל בין שהאדם הרובע ובין שהאדם הוא הנרבע כגון אשה דבשניהם איתקש הבהמה והאדם להדדי כמו שמפרש אחר כך בהפסוקים שמביא שהרי בפסוק והרגת את האשה איתקש הבהמה שהוא הרובע להאדם שהיא האשה ובפסוק ואת הבהמה תהרגו איתקש האדם שהוא הנרבע להאדם שהוא האיש הרובע: ד"ה בסיתת הבעלים וכו' דהאי בעליו יומת קרא יתירה לחך דרשה וכו' עיין לקמן דף ט"ו ועיין שם בתוס' דף הנ"ל ויש ע"ב למה איצטריך יתורא להאי דרשה ולא יליף לה מהיקשא דאיתקש בהמה לאדם כמו גבי רובע ונרבע: ד"ה שומע אני לטובה לזכות הלך אחריהם שאפילו מיעוט המוכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דברי רש"י צריכין ביאור דהא אי אפשר לפרש כפשוטו דאזלינן בתר מיעוט המזכין אלא ר"ל דלא אזלינן בתר רוב המחייבין אלא מוסיפין עליהם כדלקמן פרק היו בודקין מכלל דאם היו רוב מזכין הולכין אחריהן אם כן אחרי רבים להטות למה לי דלזכות לא איצטריך דמדיוקא שמעינן ליה אבל צריך ליתן טעם לדברי רש"י דלמה האריך לכתוב לשון זה היה לו לומר בקצור שומע אני דלזכות הולכין אחריהן דמדכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות משמע מכלל דלטובה תהיה אחרי רבים וצ"ל דרש"י סבירא ליה דהא דקאמר שומע אני דלטובה הולכין אחריהן לא מדיוקא דייק לה אלא מסברא כיון דחזינן שאפילו היכא דמיעוט מזכין ורבים מחייבין אין הולכים אחר המחייבין סברא הוא דהיכי דמזכין הן רבים פשיטא דהולכין אחרי רבים המזכין: בתוס' ד"ה ר"מ וכו' אחר ששנה דיני וכו' בא לתרץ מפני מה שנה רבי משנה סנהדרין אחר הג' בבות בס"ק בבא מציעא בבא בתרא ותירץ דבהתלתא בבי שנה הדינים ואחר ששנה הדינים משמיענו בכמה דיינים דנין הדינים: **בא"ד והא דלא תנא כופר** ול' של **עבד וכו' כצ"ל** וענין בפני עצמו הוא: **בא"ד** ובומן שהשור **בסקילה בעלים משלמין כופר.** ר"ל ולכך לא הוצרך למתני כופר ושלשים של עבד דממילא שמעינן דבעינן כ"ג דהא אין כופר בלא מיתת השור וכבר תנא דמיתת השור בכ"ג דלא כרבי אליעזר וכו' דלדידיה אשכחן דמחייבי כופר ושלשים אף במקום שאין כאן מיתת שור כגון בעד אחד ועל פי בעלים ואם כן אי אתיא מתניתין כוותיה הוי ליה למתני כופר ול' בפני עצמו: **בא"ד** ואין נראה וכו' ר"ל דתירוצו של הי"מ אינו משום דהא איכא אמוראי דאפילו לר"ע דאשכחן דמשלם כופר אפילו היכא דליכא מיתת השור כגון שלא בכוונה דליכא מיתת שור ואם כן לא אתיא מתני' לא כרבי אליעזר ולא כר"ע דלר"ע נמי הוי ליה למתני לחנא דמתניתין כופר בפני עצמו כיון דאיתא בלא מיתת השור: **בא"ד** ישנא קמא וכו' ר"ל לפי הי"מ דלית להו תירוצו של ר"ת דתירץ דכופר ושלשים הוו בכלל חבלות אלא תירצו דליכא לא קתני כופר ושלשים משום דלא משלמי כי אם בזמן שהשור בסקילה איך יתורץ לדידהו הא דשייר ולא קתני יציאת עבד בראשי אברים ותירץ דהי"מ סבירא ליה דיציאת עבד בראשי אברים הוי פשיטא בכלל חבלות אבל כופר ושלשים של עבד לא מסתבר להו למימר דהוו בכלל חבלות ולכך תירצו הא דלא קתני כופר ושלשים בתירוץ הראשון אי נמי התנא לא איירי וכו' ר"ל לא תני ראשי אברים דאין שם נתינת ממון כן מתרצין הי"מ דלעיל:

דף ב ע"ב בתוס' ד"ה דברי הכל אין דיניהם דין וכו' **ואם תאמר כי היכי דיליפינן ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחה אפילו מאן דלית ליה עירוב פרשיות** נראה דקושית התוס' קאי דלפי סברת המקשה משמע דלמאן דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש נמי משפט אחד להשוות הזוהות והלואות לגזלות וחבלות כמו שכתבו התוס' לעיל מיניה ואף על גב דכתבו התוס' דרבי יוחנן דריש ג' ומומחין ממשפט אחד אע"ג דלית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן מכל מקום אמוראי אחריני לא סבירא להו הכי אלא כל מאן דאמר דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש משפט אחד להשוות הזוהות והלואות לגזלות וחבלות לענין ג' ומומחין ולא דרשי משפט אחד כי אם לענין דרישה וחקירה ולכך מקשין התוס' דטעמא מאי דס"ל הכי נימא כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' ומומחין ר"ל להשוות כל דיני ממונות לתדרי. מקשין העולם מאי קשה להו להתוס' כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' ומומחין אפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות הא נוכל לתרץ דלהכי לא ילפי ממשפט אחד שלשה ומומחין משום דילפי מפסוק דבצדק תשפוט עמיתך דמדאורייתא חד נמי כשר בדיני ממונות כדאמר רב אחא בריה דרב איקא לקמן בסמוך אבל בעיני אין זה קושיא כלל דקושיית התוס' קאי לפי סוגיא דשמעתין והמתרץ דהוא רבא דמסיק אלא אמר רבא תרתי קתני וכו' לית ליה דרב אחא בריה דרב איקא דיליף מבצדק תשפוט עמיתך דחד נמי כשר: **בא"ד** ותדע דלקמן בעי נזרה שוה **ההשב השב** בריש פרק היו בודקין לקמן דף מ' יליף ג"ש זו לענין ז' דרישות וחקירות דילפי בדיני נפשות עצמו ליתן מה שכתוב בזה ולא ילפינן כל דיני נפשות מהדדי מהכתוב דמשפט אחד ולא גזרה שוה אלא ודאי משפט אחד לא אתי אלא להשוות דיני ממונות לדיני נפשות לא להשוות כל דיני נפשות אהדדי: **בא"ד** אלא איצטריך **השב** דלקמן דלכתבינהו רחמנא בחדא ר"ל דלקמן פריך אם איתא דבכל דיני נפשות בעי כל דרישות וחקירות דכתיב בכלהו אם כן ליכתבינהו רחמנא לכלהו בחדא ואי לאו גזרה שוה מחמת קושיא זו לא הוה ילפינן להשוותן למשפט אחד לכך בעי ג"ש: **בא"ד** ואם תאמר אכתי לענין מומחין ניליף דיני ממונות מדיני נפשות ר"ל דלענין ג' לא מצי למילף דהא בדיני נפשות בעינן כ"ג אבל לענין מומחין ניליף דיני ממונות מדיני נפשות ממשפט אחד כמו שילפי' לענין דרישות וחקירות ותירץ מדכתיב מומחין גבי גזלות וכו' משום דאל"כ דילפינן דיני ממונות מדיני נפשות לענין מומחין לא ליכתביה גבי גזלות ונילף מדיני נפשות אלא מדאיצטריך למכתבינהו גבי גזלות ש"מ דלא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות לענין זה אבל קשה למאן דאמר עירוב פרשיות דלפי האמת בכל דיני ממונות נמי מומחין אפילו גבי הודאות והלואות לדידיה קשה לא ליכתביה גבי גזלות ונילף כל דיני ממונות מדיני נפשות ממשפט אחד ושמא לענין מומחין אין ללמוד מדאשכחן דאין שוין לענין מספר הדיינים דבממונות סגי בג' ובדיני נפשות בעינן כ"ג כן הוא הצעת דברי התוס' הנ"ל:

דף ג ע"א בתוס' ד"ה שלא תגעול דלת וכו' **ומיהו בתובת אשה וירושות וכו' וכל הנהו דמסקינן** בהחובל **דעבדינן שליחותייהו וכו'** מדברי התוס' בדבור זה וכן לקמן בד"ה נזק היינו חבלות וכו' משמע דסבירא ליה דטעמא דנעילת דלת וטעמא דשליחותייהו עבדינן תרוויהו חד טעמא הוא דבמידי דאית ביה נעילת דלת כגון דשכיחי ואית בהו חסרון כיס עבדינן שליחותייהו דמומחין ודנין אותן אפילו שאינן מומחין בין בא"י בין בבבל אבל לא משמע כן בדברי רש"י לקמן סוף ד' י"ג ד"ה למידן דיני קנסות וכו' דמשמע שם מפירוש רש"י דבדיני קנסות בעינן מומחין ובשאר דיני ממונות במידי דשייך נעילת דלת לא בעינן מומחין אפילו בא"י ובמידי דלא שייך נעילת דלת כגון בד' שומרים ובגזלות בא"י בעינן מומחין ובבבל אע"ג דליכא סמוכין עבדינן שליחותייהו משום דשכיחי ואית בהו חסרון כיס וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל בשמעתין דבחר שכתב סוגיא דשמעתין דבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה ולא מומחין מפני שלא תנעול דלת בפני לוין כתב והוא הדין נמי כתובת אשה וירושות ומתנות וכו' כתב אבל גזלות וחבלות בעינן מומחין ודרישה וחקירה וכו' ובפ' החובל מסיק דכל מידי דשכיחי עבדינן שליחותייהו וכו' וקאמר התם דחבלות לא שכיח משמע דבכל שאר מילי שכיחי אפילו גזלות הלכך כל מידי בר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעי מומחין וגם דרישה וחקירה לא בעי ע"ל משמע מדבריו דהא דאיתא במתניתין דגזלות בעי מומחין וממילא בעינן נמי דרישה וחקירה היינו בא"י אבל בבבל דליכא מומחין עבדינן שליחותייהו כיון דשכיחי ואיכא חסרון כיס וכן משמע מדברי תוס' ר"י דוקא גזלות שעל ידי חבלות וכו' היינו דוקא לפי מסקנא דשמעתין אבל בתחלת הסוגיא לא הוה סבירא ליה הכי כדמשמע לעיל מהא דאמר משום דעיקר ג' דכתיבי בגזלות וחבלות כתיבי דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים וכו' ודו"ק: **ד"ה ומדאורייתא** חד נמי כשר פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן ונקשה דאם כן **בצדק תשפוט** למה לי לכך נראה דאפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות קאמר מקשין העולם מנא להו להתוס' דומר כן דלמא לעולם אימא לך דרב אחא בריה דרב איקא לית ליה עירוב פרשיות והא דאיצטריך פסוק דבצדק תשפוט עמיתך משום דלא נילף ממשפט אחד דבכל דיני ממונות בעינן שלשה מומחין כדליף רבי יוחנן אף על גב דלית ליה עירוב פרשיות כמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה אין דיניהם דין לכך איצטריך למכתב בצדק תשפוט לומר דבדיני ממונות אפילו חד כשר ומשפט אחד לא אתי אלא

ע"ב **בד"ה** ר' יהודה אומר כו' היינו משום דמשה עלי גבייהו כו' עכ"ל. ול"ע מה למשה על גבייהו לא קאמרי אלא לרבנן דסבירי שבעים ואחד אחל לר"י קאמרינן למשה לא היה אלא משום שכינה ולפי פירוש רש"י אם משום שכינה לא שייך למימר הכי נמשל סנהדרי גדולה ע"ש ודו"ק: **בד"ה** מוקי לה כו' ועוד מ"ל דע"ב כו' **לא** כהטייתך **לטובה** כו' עכ"ל. ר"ל לטובה ע"פ אמת ולעשה על פי שיש הן אלמא לא שייכא בד"מ דבכל פעם שייכא טובה ושייכא רעה לרע לזה וטוב לזה וק"ל:

דף ד **גמרא** שנתן במתנה אחת כפר כו' ובחמאת שתי מתנות וב"ה כו'. ל"ל ול"ג במתני' ודס זמיין יפסך אלא בגרייתא גרסינן ליה התם בריש פרק ג"ש כדמוכח מדברי התוס' וק"ל: **תוס'** בד"ה בולהו ס"ל יש בו' **ובפרק** לולב הגזול כו' **ומפרש בגמרא** לולב אחד משום דכתיב בפת וכן כו' עכ"ל. ולכאי ליתא כמו שכתבו התוס' בפרק לולב הגזול ומשמע דכל זה רמיה לדבריהם דבמלתא דמכחשי אהדדי המקדח עיקר וזה אינו למדרשה הוא שמירה להם לדפי המקדח דכפות קריון יעטרך ג' לולבין וכן הקשו בפרק כל שעה ע"ש מיהו כאן יש ליישב קלא שמכחו עלמא מאה שכחתו לעיל לר"י בן גרוקא דמיכא לקיומי המקדח ג' לולב וד' לערבה אבל הוא דחוק לומר דר"ע יסבור דוקא כר"י ג"כ ועוד שהרי כתבו דסוגיא דהכא ס"ל דמיכא טעמא אחרינא לר"י ג"כ כר' לוי דהתם ועוד אלפי זה לא הולכלו למימר הא דלא חשיב הכא ר' יוחנן ג"כ משום דר' לוי הא בלאו הכי מיכא למימר דלא חשיב הכא דמכחשי אהדדי והך ר"י ג"כ לא מכחשי לדיכא לאוקמא המסורת כפת לולב ג' כר"ע ג"כ ע"ש ודו"ק: **בד"ה** הכי גרסינן דהכא ס"ל דכל מקום שאכל מצה ביום ראשון אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח שני אלא בלילה הבא אחריו שהוא ראוי לאכילת מצה: **בד"ה** ואפילו לר"ש דאמר אין מצה אחר חצות כו' עכ"ל. ומפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשי המקרא נפשות דעלמא משמע מכל מקום דרשי נמי המסורת נפשות בעמעט ג' מתיס כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דמיכא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל:

ע"ב **בד"ה** לטטפת כו'. עיין תוס' דזבחים פרק ג"ש: **בד"ה** טט בכתפי כו' משום דלא מצינו בתורה בתובין אלא בארבע **פרשיות** בו' עכ"ל. ק"ק לפ"ז מאי קא קשיא ליה לר' יממעלל דלימא בעלמא דרים המקרא אלא דהכא ליכא לאוקמי: **בד"ה** מקרא כו' דכתיב כתבם כנגדה: **בד"ה** מניין לרבינית כו' **דאי** במת אחד היה **טמא** ה"ה בב' מתים אי ליכא מיעוטא **דהא** תנן בו' **בל** שמוצאתו ושיעורו בו' עכ"ל. ומהך מתני' נמי הוה פסיקא לה שכתבו לעיל מ"ש מצני תלמי זיתים כו' ומיהו ק"ק לדבריהם דלימא למימר אף שהיה לו פשוט במת אחד אלמא הכי קרא אילטריך ליה לב' מתים מכום אלא אימא נפשא מסר כתיב למעט ג' מתים כרבנן וק"ל: **בא"ד** והא דמטהרי רבנן דפליגי **אר"ע** משום דמעטיה קרא כדאמר' נפשת בו' עכ"ל. ואפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשי המקרא נפשות דעלמא משמע מכל מקום דרשי נמי המסורת נפשא בעמעט ג' מתיס כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דלימא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל:

חכמת שלמה

דף ג ע"ב **גמ'** משלש נרשם הוא ומידי כו' כל"ל: **רש"י** ד"ה דכתיבי קרא כ"ל קמ"ל בד"ה ואין בית דין כו' מדברי יהודה הס"ד: **בד"ה** ולימא כ"ל ליתא: **בד"ה** אין דורשין כו' דלקמן נסקא נסקא נסקות דמפרש כו' כל"ל: **תוס'** ד"ה דיני ממונות כו' ואמאי לא נילף נקל ומומר כו' כל"ל:

דף ד ע"א **רש"י** ד"ה טמא מזכר ז' ימים הס"ד: **בד"ה** וטיהר כו' ושלשת ימים הס"ד: **בד"ה** וטימא נקבה לשבועים. נ"ב ל"ל שבעים ולו"ק: **בד"ה** קרנות כו' כתיב בשעירת הנשיא כו' כתב קרנות מלא ובשעיר כו' אחת מהן מעכבת ואין שמחי כו' כל"ל: **תוס'** ד"ה כולהו סבירא להו כו' להיינו ג' תמיכות כו'. נ"ב פירוש שאכל תמיכה אחת מן שתי התמיכות ולא ידע מי של מנא מי של שומן אכל: **בא"ד** ואמאי לא דרים תרוייהו כדרבי שמעון כמו גבי לחם כו' כדי שלא יהא **איצטריך** קרא בין ל"ב ש"ש בין ל"ב ע"ב. התוס' שם בריש פרק ג"ש כתבו דב"ה דדרים לקמן מוכפר כו' ובקמרי מה דמיס התמורים למטה שבמתן אחת כפר לף כו' ולמטה מנלן שם לא היה אלא משום זמיין יפסך אלמא דב"ה נמי דרבי ליה כו' ע"ל אבל התוספות שהביאו הכא דתיכא תנאי דמפקי לדם זמיין לדרשה אחרינא ופ"ל כב"ה ולפי כולהו אחת ע"כ הא שכתבו דאיצטריך קרא לב"ש ע"כ לאו היינו קרא דוחה זמיין יפסך אלא דהיינו קרא דאיצטריך להו למילף אחטאת ולית להו להני תנאי הא דבעי למימר בבריית מה דמיס התמורים למטה כו' דהא מי לאו קרא אחטאת ה"ג בשאר קרבנות נמי שמיס לעכב דקרא דוחה זמיין יפסך אלא לדרשה אחרינא וק"ל: **בד"ה** מנין לרבינית כו' **דאי** במת אחד היה **טמא** ה"ה בב' מתים אי ליכא מיעוטא **דהא** תנן בו' **בל** שמוצאתו ושיעורו בו' עכ"ל. ומהך מתני' נמי הוה פסיקא לה שכתבו לעיל מ"ש מצני תלמי זיתים כו' ומיהו ק"ק לדבריהם דלימא למימר אף שהיה לו פשוט במת אחד אלמא הכי קרא אילטריך ליה לב' מתים מכום אלא אימא נפשא מסר כתיב למעט ג' מתיס כרבנן וק"ל: **בא"ד** והא דמטהרי רבנן דפליגי **אר"ע** משום דמעטיה קרא כדאמר' נפשת בו' עכ"ל. ואפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשי המקרא נפשות דעלמא משמע מכל מקום דרשי נמי המסורת נפשא בעמעט ג' מתיס כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דלימא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל:

דף ד ע"ב **גמרא** ונרבן סבירי יכשיעון דהמיך והכי ורבי יהודה כו' שנאמר יכלה קרינן יכלה כדרך כו' הרמצון הרי"ם בשו"ת והכי הרי"ם נקמן כל"ל: **רש"י** ד"ה ונאמרו כו' נמטמא בהמה הס"ד: **בד"ה** שנאמר במתנה כתיב קרנות כו'. נ"ב ס"ל קיבות: **בד"ה** ורבי שמעון ורבנן פירוש בשליטת ור' שמעון הד"ל: **בד"ה** נפ' קדש כו' ל"ל נפ' שמא כו' לטטפת מסר וי"ו אבל נפסקא והיה אם שמוע כו' כל"ל: **בד"ה** כתפו כו' ל"ל כתפי כו' תומר טט הס"ד: **בד"ה** ירמה כל שכוך כתיב וקרינן ירמה ותרוייהו דרשי שמעון כמו גבי לחם כו' כן נרין להיות: **בד"ה** מקרא כו' דכתיב נמדמה ל"ל רש"י נד"ה דכתיבי קרא ל"ל קמ"ל בד"ה מניין לרבינית דס כו' אבל דס נגלה ונו'. נ"ב זהו מדברי התוס' ועל זה מביא רמיה מירושלמי ודו"ק: **בא"ד** דאמר דס נגלה אינו מכשיר הא לטמאות טמא וכן מינון דס הסרק כל"ל. ונ"ב פירוש לעניין נרוף אבל לעניין טומאה מטמא כנשר נרמה לי וכן בירושלמי להדיא מדייק רק לטומאה ע"ש:

דף ד ע"ב **גמרא** ונרבן סבירי יכשיעון דהמיך והכי ורבי יהודה כו' שנאמר ירמה קרינן ירמה כדרך כו' הרמצון הרי"ם בשו"ת והכי הרי"ם נקמן כל"ל: **רש"י** ד"ה ונאמרו כו' נמטמא בהמה הס"ד: **בד"ה** שנאמר במתנה כתיב קרנות כו'. נ"ב ס"ל קיבות: **בד"ה** ורבי שמעון ורבנן פירוש בשליטת ור' שמעון הד"ל: **בד"ה** נפ' קדש כו' ל"ל נפ' שמא כו' לטטפת מסר וי"ו אבל נפסקא והיה אם שמוע כו' כל"ל: **בד"ה** כתפו כו' ל"ל כתפי כו' תומר טט הס"ד: **בד"ה** ירמה כל שכוך כתיב וקרינן ירמה ותרוייהו דרשי שמעון כמו גבי לחם כו' כן נרין

מהר"ם

דרב איקא אדברי המקשה דלעיל קא מהדר דפריך לעיל מאי קא סבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ליבעי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן ג' למה לי דסבירא ליה דלא דריש נמי משפט אחד להשוות כל דיני ממונות להדדי כדלעיל הלכך אם איתא דרב אחא לית ליה עירוב פרשיות למה ליה למנקט פסוק דבצדק תשפוט עמיתך הוה ליה לאהדורי על דברי המקשה דלעיל בקצרה לעולם לית ליה עירוב פרשיות והא דבעי ג' משום יושבי קרנות אלא ודאי הכי קא מהדר רב אחא לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ואפילו הכי מדאורייתא לא מבעיא דלא בעינן ג' מומחין אלא אפילו חד נמי כשר מדכתיב בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות בעי ג' ולכך קתני מתניתין דדיני ממונות בשלשה אפילו הן הדיוטות וק"ל. ונוכל לומר גם כן דאין הכי נמי דיכול להיות דרב אחא ליה עירוב פרשיות ואיצטריך קרא דבצדק תשפוט כדי שלא נילף ממשפט א' דבעינן ג' אלא שהתוס' רבותא קאמרי דאפילו למאן דאמר דאית ליה עירוב פרשיות קאמר רב אחא מדאורייתא חד כשר דקרא דבצדק תשפוט עמיתך אתי לאורויי דלענין זה לא אמרינן עירוב פרשיות ומהאי טעמא נמי ליכא למימר דלא תקשי לרש"י דסבירא ליה דלעולם רב אחא לית ליה עירוב פרשיות והא דאיצטריך קרא דבצדק וגו' משום דלא נילף ממשפט אחד דאם כן מאי דוחקיה לרש"י לפרש דרב אחא לית ליה עירוב פרשיות אדרבה יפרש דלעולם רב אחא אית ליה עירוב פרשיות ואפילו הכי סבירא ליה דמדאורייתא חד כשר מפסוק דבצדק וגו' דאתא למילף דלענין זה לא אמרינן עירוב פרשיות אלא ודאי לא עלה בדעת רש"י לומר דאתי קרא דבצדק לסתור שום לימוד דקרא וק"ל אבל הראשון נראה לי עיקר: **ד"ה** ליכא לית ליה דשמואל **יכו'** מודה דקיום **שטרות** בשלשה **כראמר** פ' ח"ה הכי איתא התם דף מ' וקיום שטרות בג' ופירש רשב"ם שם וז"ל לכך צריך ג' וב' שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף והכא אפילו דיעבד נמי לא דאם כן מה יש בין הנפק לשטר שלמעלה הימנו הכא ב' חתימי והכא ב' חתימי ודומה לעד מפי עד ע"ש:

דף ג ע"ב **ברש"י** ד"ה **והתניא** וכו' **והא קרא** דרשינן **כצ"ל** וכתב זה משום דקשה לרש"י מאי פריך מהברייתא לרבי יאשיה שהוא תנא ופליג לכך כתב והא קרא דרשינן ובמאי מוקי רבי יאשיה לקרא: **ד"ה** אפילו **תימא** רבי יאשיה **מודה היכא** דחלוקין **אילינן בתר** ריבא. ר"ל אע"ג דלרבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה היינו לענין שיכולין להיות וזוגות אבל מ"מ אינו צריך שיהא דעת כולן שוה כדס"ד דמקשה אלא מודה הוא היכא דחלוקין אזלינן בתר רובא ק"ו מדיני נפשות: **בתוס'** ד"ה **מוקי** לה **בדיני נפשות** וכו' **מבל** מקום **אפשר** דמפטרו **כלהו** בהכחשה ר"ל דאין מתחייבים אלא על ידי הזמה דהיינו שבאו שנים ואמרו להם עמנו הייתם באותו יום אבל אם שנים מכחישים אותם ואומרים שזה לא הרגו ושקר אתם מעידים העדות כלה בטלה והרוצח והעדים כולם פטורים: **ד"ה** מכנהדרי **גדולה פריך שפיר** וכו' דבור זה קאי אמאי דפריך בגמרא אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכא קמ"א ותהא סנהדרי קטנה צריכא מ"ה וכו':

דף ד ע"א **בגמרא** ואימא **בולהו** למצוה וכו' ר"ל דהא פשיטא דלמצוה בעי לזרוק על הד' קרנות ואם כן כל הד' קרנות דכתיבי בקרא כולהו למצוה ואין כאן שום יתור ואם כן אחת לעיכוב מנלן ומשני כפרה בכדי לא אשכחן ולכך אם לא זרק כלל אפי' על קרן אחת פשיטא דמעכב הכפרה והשתא לפי האמת צ"ל הא דקאמר רב הונא וב"ה אומר שלש למצוה ואחת לעכב לאו דוקא דהא כל הד' קרנות דכתיבי אתי למצוה ואחת דלעכב אתי מסברא ואם לא שנפרש הא דקאמר שלש למצוה לאו אקרנות דקרא קאי אלא אקרנות דמזבח קאי וז"ל הזאת ונתינת ג' קרנות מהד' הוו למצוה דלעכב לא בעינן כ"א אחת והג' הנותרים מזין למצוה: **ברש"י** ד"ה בחלב **אמו יבול** בחלב **אמו אבל** בחלב אחר **מותר** לכל כצ"ל: **בתוס'** ד"ה ורבנן ירשיען בתוב כפ' כמה בהמה וכו' **כצ"ל** וקאי אשני בני עלי חפני ופנחס ואמר התם דפנחס לא חטא מדמייחסו הכתוב דכתב בן אחיה בן אחיטוב בן אי כבוד בן פנחס בן עלי הכהן ופריך והא כתיב אשר ישכבון וגו' ומשני ישכבן כתיב: ד"ה כלהו **סבירא** להו **יש אם** למקרא וכו' חריות של דקל **פירוש** של **תמרים** הוי **מביאים** ומניחים **אצל המזבח** ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחד לולב **ואחד** למובה ורבנן מפרשי כפת כתיב כצ"ל: **בא"ד** משום דרבי לוי מפרש התם מעמא אחרינא ר"ל דרבי לוי מפרש התם דלא פליגי רבי יוחנן בן ברוקא ורבנן בקרי וכתיב וטעמו של רבי יוחנן בן ברוקא לאו מן המקרא נפק אלא סברא רמז לקילוסין של ישראל מה דקל זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל וכו' כדאיתא התם דף מ"ה: **בא"ד** וב**פרק** לולב הגזול **תני** נמי ר"ע **איתי בשם** שלולב **א'** ומפרש בגמרא משום דכתיב בפת לא אתמר כן שם בגמרא **בפירוש** אלא דבברייתא **איתא התם פרי עץ הדר אחד בפת תמרים אחד** וכו' משמע דכפת בתיבי מקשין התלמידים והא גבי לולב נמי מכחשי הקרי והכתיב אהדדי סבירא ליה לר"ע יש אם לולבין והכתיב אינו מצריך כי אם לולב אחד וכל היכא דמכחשי אהדדי סבירא ליה לר"ע יש אם למקרא וגבי לולב סבירא ליה לולב אחד ואם כן דריש המסורת ודחוק לומר דר"ע כרבי יוחנן בן ברוקא סבירא ליה דלמזבח נמי בעינן חריות של דקל ואם כן דרש התם המקרא והמסורת מן המקרא יליף דבעינן תרי כפות דהיינו אחת ללולב ואחת למזבח ומן המסורת יליף דלא בעינן ללולב כי אם אחת דאי לאו המסורת ה"א דלולב בעינן תרי ולולבין דאם כן לר' לוי דמפרש דרבי יוחנן בן ברוקא בטעמא אחרינא כדלעיל מאי איכא למימר גם לא מצינו בשום מקום לר"ע דאית ליה בדבעינן חריות דקל לגבי מזבח דלא שמעינן לה משום תנא כי אם מר' יוחנן בן ברוקא ונראה לי דגם התם דריש ר"ע שניהם המקרא והמסורת ומן המסורת יליף לולב אחד ומן המקרא יליף דלהוי לשון כפות לשון אגודה שיהא דבר שהוא נפרד וראוי לאגדו וזהו לולב דאל"כ הוה אמינא דהוא חרותא דהוא ענף אימא חרותא ומשני בעינן כפות וליכא כדאיתא התם ועוד פריך התם ואימא תרתי כפי דתמרים ומשני כפת כתיב וכתבו שם התוס' כפת כתיב בהאי כ"ע מודו דיש אם למסורת וצריך טעמא עכ"ל ולפי מה שכתבתי אתי שפיר ואפשר דהתוס' סבירא להו דכפת בלא וי"ו דקרי נמי משמע לישנא דאגד אבל כדי ליישב הקושיא דלעיל נראה לומר דמהקרי דכפות ילפינן דהוא לשון כפיתה ואגודה ואף על גב דשם משמע דרבי יהודה דסבירא ליה במתניתין דהתם שאם נפרד יאגידנו ומפרש בגמרא בברייתא דדריש לה מדכתיב כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו משמע אבל תנא קמא דמתניתין דהתם לא סבירא ליה הכי מכל מקום כולי עלמא מודו דילפינן מכפות בבעינן דבר הראוי לאגוד ולכפות אלא שהתנא קמא לא מצריך לאגדו אבל מכל מקום דבר הראוי לאגוד בעינן ועיין בר"ן ודוק נראה לי: **בא"ד** יכיחו קשה **מיבי** עקיבא דלא **דריש אלא** מקרא **מחזי** ד"ל שם בקידושין גבי בגדו לא דריש רבי עקיבא כי אם המקרא לחודו: **ד"ה** ורבנן נפשת כתיב תימא דרבי ישמעאל **סבר** לקמן יש **אם** למסורת והיינו כרבנן וכו' **דרבי** ישמעאל **אמה** לי תרי קראי וכו' יש לדקדק למה להו להתוס' להביא ראיה דרבי ישמעאל סבר יש אם למסורת כדי להקשות לרבי ישמעאל תרי קראי למה לי הא אי נימא נמי דרבי ישמעאל סבר יש אם למקרא כר"ע כל שכן דתקשה טפי למה לי לרבי ישמעאל קרא דהנוגע במת בנפש דרביעית דם ממת אחד מטמא הא אפילו מתרי מתים מטמא כמו לר"ע ונראה דהא דקאמרי התוס' והיינו כרבנן דדרשי נפשת ר"ל דהואיל ואשכחן דרבי ישמעאל סבר יש אם למסורת מסתמא דרבנן דר"ע דקאמרה הגמרא דס"ל נפשת כתיב היינו ר' ישמעאל דהוא בר פלוגתיה לקמן גם בפ' המקשה ודריש נפשת לרביעית דם ממת אחד וא"כ תרי קראי למה לי והוצרכו התוס' לדייק הכא דאי בלא זה הוה מצי לתרוצי דדלמא רבי ישמעאל דריש קרא דעל כל נפשות מת לא יבא לשום דרשה אחרינא אבל השתא דמוכח דרבנן דר"ע היינו ר' ישמעאל וקאמרה הגמרא ורבנן נפשת כתיב א"כ ש"מ דדריש רבי ישמעאל מקרא דנפשת מת דרביעית דם ממת אחד מטמא א"כ שפיר קשיא תרי קראי למה לי ואי לא מסתפינא הוה אמינא דראוי לגרוס והיינו רבנן דדרשי נפשת וכו' ודו"ק:

דף ד ע"ב **ברש"י** ד"ה **בפרשת** קדש וכו'. נראה לי דצריך להיות בפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו ובפרשת שמע אבל בוהיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא וכו' ור"ל חסר וי"ו בין פ"א לתי"ו ואף על גב דבפרשת כי יביאך כתיב וי"ו בין ט"ת לט"ת אין נפקותא באות וי"ו כ"א באותה וי"ו שבין פ"א לתי"ו הוא מורה על לשון רבים: **ד"ה** יראה **כל** וכודך **בתיב** יקדינן יראה תרוייהו דרשינן יראו **כל** וכודך שיראו **פני** השכינה יראה משמע שיתראו **לפניו** שהוא **בא** לראותך הקיש ראייתך לראייתו בדרך שהקב"ה **בא** לראותך כך **בא** לראות לו מה הוא רואה אותך בשהוא

ה ע"א

למדכם המקרא שהוא שם פרשיות ולא מצינו בתורה רק מרגע פרשיות שהוזכר בהן תפילין ולכך דריש המסורת ד"ה ממר לרבן כיון דליכא למדכם המקרא משום דפשוט דבעלמא משמע דריש המסורת ופשוט למעט שתי נפשות ופשיטא דבעי שהוא המסורת שהוא רוצה לומר שכאשר נמי במירוך הראשון משום דמשכחינן ליה בחד מינה כו' וכן כתבו התוספות בפרק הקומן וז"ל ולא תמרינן דליעבי י"ל דמשמבר ליה שהכל בפסוק אחד שלא הוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות עכ"ל וק"ל: **בד"ה בדרך שבא לראות פי'** בקונטרס בדרך שבא **לראותך בן אתה בא לירא**ות לו בו' **עכ"ל**. נמחת נרים ערכין פי' רס"י בהדיא דמרוייהו קאי אקב"ה וז"ל ירמה כדרך שהקב"ה בא לראות תוכך והוא שלם נב' עיניו כך בא לירא**ות** שיהא הוא נרמה לך נב' עיניך עכ"ל וכן הניחו התוספות מפירש"י נרים פ"ק דמגיגה ע"ש בתוספות ומהרש"ל הגיה גם הכא בדברי המוס' כן הוא בא לירא**ות** בו' ולפ"ז קאי ירמה אקב"ה בו' וכ"ע היטב ועי' בו' עכ"ל ע"ש ודבריו אינן מבוררין דע"כ המוס' הכא לא הניחו פי' רס"י כן ממה שכתבו ולפי זה קאי ירמה אקב"ה וקאי ירמה אקב"ה כפי' רס"י בערכין ובמגיגה וע"כ נרמה דפירוש רס"י דהכא ג"כ ה"פ ולהכין כפירושו בערכין ובמגיגה ממה שכתב ירמה משמע שיתרגלו לפניו כו' הרי מוכח שמפרש ירמה בגיר"ה שהוא המקרא מלמד שכך בא לירא**ות** לו מלא לו בלשון נפתר משמע דקאי ירמה מלמד שהוא שם פרשיות ולא מצינו בתורה רק מרגע פרשיות שהוזכר בהן תפילין ולכך דריש המסורת ד"ה ממר לרבן כיון דליכא למדכם המקרא משום דפשוט בעלמא משמע דריש המסורת ופשוט למעט שתי נפשות ופשיטא דבעי שהוא המסורת שהוא רוצה לומר שכאשר נמי במירוך הראשון משום דמשכחינן ליה בחד מינה כו' וכן כתבו התוספות בפרק הקומן וז"ל ולא תמרינן דליעבי י"ל דמשמבר ליה שהכל בפסוק אחד שלא הוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות עכ"ל וק"ל: **בד"ה בדרך שבא לראות פי'** בקונטרס בדרך שבא **לראותך בן אתה בא לירא**ות לו בו' **עכ"ל**. נמחת נרים ערכין פי' רס"י בהדיא דמרוייהו קאי אקב"ה וז"ל ירמה כדרך שהקב"ה בא לראות תוכך והוא שלם נב' עיניו כך בא לירא**ות** שיהא הוא נרמה לך נב' עיניך עכ"ל וכן הניחו התוספות מפירש"י נרים פ"ק דמגיגה ע"ש בתוספות ומהרש"ל הגיה גם הכא בדברי המוס' כן הוא בא לירא**ות** בו' ולפ"ז קאי ירמה אקב"ה וכ"ע היטב ועי' בו' עכ"ל ע"ש ודבריו אינן מבוררין דע"כ המוס' הכא לא הניחו פי' רס"י כן ממה שכתבו ולפי זה קאי ירמה אקב"ה וקאי ירמה אקב"ה כפי' רס"י בערכין ובמגיגה ממה שכתב ירמה משמע שיתרגלו לפניו כו' הרי מוכח שמפרש ירמה אקב

ה ע"ב - ו ע"א

מכריעת קמי דקמני דן תפי' יחידי וקמבעיא להו כגון תלת כו' אבל לא נקיט רשותא דיניה ולאו דינא דהשתא הכרעת נקיטא רשותא קמיירי ואם כן אף לפוס הסנהדרא דדיניה ולאו דינא דהיינו כר' שמעון טפי ומזה הטעם שמעמיס שם מכאן שרשו לו גלות דהיינו ע"י שיהיה גלות ייסיה ר"ג בגמ' ובגמ' בפ"י הקדיש הנשחט שנפ"י בתכמה לר"ג שנמצא מסוס לפוירא דאדר שבחלא אבל הכא שמקדיש בקרא ר"ג שקדש לגשמי שנאדר יפרחל שם מלהים על שם מכתמן דמומחין הם בתכמה אבל הכא שמקדיש בקרא ר"ג וגו' רמז לו שעתידים לגלות ממנו ר"ג וגשיא שנפ"י כו' ופרש"י דעם מלהים הוא גשיא ועם מגשים הוא ר"ג עכ"ל הקדיש שם בקרא גשיא לר"ג לפי' תכמתם מעיד להו התם דגשיא קודש לר"ג בתכמה כמ"ש בסוס' דמי יפרחל תמימי טפי ומזה הטעם שמעמיס שם מכאן שרמז לו גלות דהיינו ע"י שיהיה גלות ייסיה ר"ג בגמ' ובגמ' בפ"י הקדיש הנשחט שנפ"י בתכמה לר"ג שנמצא מסוס לפוירא דאדר יפרחל תמימי ולזה שקדש לגשמי שנאדר יפרחל שם מלהים על שם מכתמן דמומחין הם בתכמה אבל הכא שמקדיש בקרא ר"ג לגשיא לענין ממשלה לא משיים היה דרמז להם גלות דאין זה תלוי בגלות אלא דר"ג הוא מזכיכים וגשיא מנקבות כמ"ש פיכיזלאי ומיהו בפרק ג' דסוטה מבוס דר"ג מזכיכים וגשיא מנקבות דהא התם לפילו מלכי יפרחל תמימי דלאו היינו טעמא כמ"ש בתום' מבוס דר"ג מזכיכים וגשיא מנקבות דהא התם לפילו מלכי יפרחל תמימי כמלכות בית דוד אלא דביכולת ושולטנות תלוי מלמת. ולפי זה היה נראה לומר דגם גשיא משאר שבטים שיש לו נטילת רשות ושולטנות מן המלכות מהני אפי' מדברי הטור ח"מ סימן ג' נראה אלא מהני נטילת רשות כי אם משבט יהודה ומזרע בית דוד ועיין בפמ יוסף שם. ויש לייצב דוודאי לענין שעיר התם דילפי' ליה נמי מי שאין ע"ג אלא ה' אלהיו שבכרת הוא דלא לאתויי אלא לחלק בין מלכי יפרחל למלכי בית דוד ולא מייתי התם הך דהכא לא יסור שבט וכו' אלא לאתויי דר"ג יש לו יותר אוטונומיא מנשיא שבא"י אבל לענין נטילת רשות התם הכא אלא מקרא אלא יסור שבט מיהודה כו' מזרע שבט יהודה תלוי אלמא ויותר מזרע דוד ודו"ק:

דף ו בפירש"י בד"ה דן את הדין במומחה לייכא למימר מדקתני סיפא כו' עכ"ל. ר"ל דודאי ר' אלהו נמי מודה במומחה לג"ד דהיינו דנטל רשות וסמוך דדן את הדין דמשמע שלימה היה דקתני בסיפא ואם היה מומחה לג"ד פטור וכדאמר לעיל גרע נמחן ולר' חייא וקאמר הכי ריפא דדן את הדין ויכיה כו' מה שעשה עשוי כו' ליכא לאוקמא במומחה לג"ד דהיינו נטל רשות דמדקתני בסיפא אם היה מומחה לג"ד פטור ע"כ דריפא לא מייתי בכיה"ג דהא מתייני לאלם ובמומחה לאלם נטל רשות ומי לא נטל רשות ומי לא מצי לאוקמא למשנתינו דאפי' דוקא היה מומחה לאלם לרבי יוסי ורבי אלעזר ולר' אלהו אפי' לרבי יוסי ורבי אלעזר ליכא למימר דהכי קאמר הכא דאפי' מומחה לאלם לרבי יוסי ורבי אלעזר אי לאו דנטל רשות לא הוי דן את הדין ומשום הכי ריפא דדן את הדין ולא מצי לאוקמא במומחה לג"ד דהיינו נטל רשות דמדקתני בסיפא אם היה מומחה לג"ד פטור ע"כ דריפא לא מייתי בכיה"ג דהא מתייני לאלם ובמומחה לאלם נטל רשות ומי לא מצי לאוקמא למשנתינו דאפי' דוקא היה מומחה לאלם לרבי יוסי ורבי אלעזר ולר' אלהו אפי' לרבי יוסי ורבי אלעזר אי לאו דנטל רשות לא הוי דן את הדין ומשום הכי הוצרך לפרש דהך בריימא דוקא היה מומחה לרבים משמע ליה דלא נטל רשות מג"ד וק"ל: **בד"ה מ"ד תרי אפי' בחד מבשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין כו' עכ"ל.** ק"ק דנראה מפירושו דלי מקשינן ליה לדין ר"ל תרי דוקא ואינו כן דהא נעי לימיר מ"ד פשיה ביחיד דמקשינן לדין וקשה לדין ומשמעל דדין נשיט ואם כן ע"כ שיט דנקט שמועל לאו דוקא ויש לייצב ודו"ק: **תום' בד"ה וכ"ת פליגי כו' והשתא שמועל ורבי אלעזר דמאן דאית ליה כו' עכ"ל.** והשתא מע"ג דודאי ליכא למיגרס דפליגי עליה דהיינו הך בריימא דרמי בר חמא דלית ליה עירוב פרשיות מ"מ שפיר קאמר לשמועל דלית ליה נמי עירוב פרשיות מי ליכא למיגרס דפליגי עליה דרשב"ג והאמר ר' אלהו שיט שדנו לד"ה כו' ואיהו לד"ה דלית להו עירוב פרשיות וק"ל: **בד"ה קנין איירי כדמובח כו' עכ"ל.** ק"ק הא ודאי דלא קנין אלא ר"ג שבבל ומחוקק כו'. הכא הקדיש בקרא ר"ג לגשמי לפי מעלת מדרגה גשולטנות וממשלה כדלמרינן דהכא שבט יהסה מחוקק אבל בפרק ג"ה שדרשו עם מלהים ועם מגשים

חכמת שלמה

דף ה ע"ב רש"י ד"ה מיבעית ליתא כו' אל יפיר הס"ד: בד"ה קדמיון כו' מגמיס הס"ד:

דף ו ע"א גמ' דאמרו ליה דיינת לן כו' פירוש יכולין לומר כן ובכ"ע הכא"ס להדיא וכן מוכח להדיא מדעת טור מ"מ ע"ס: **רש"י** ד"ה וסוגיא דעלמא הילוך דינא כו'. נ"ב עיין לקמן דף ל"ג גרס"י: **בד"ה** ג' תנאי לעיל כו' בסיס וכענן כו' הוא דבור אחד: **תום'** ד"ה לריכה קנין כו' לדריך קנין אף על המחילה כו' ועוד דאיה כו' אין לדקדק נמי כלל. נ"ב וטעמא כיון דמתנה קנייה דחמתא ואיהו לא נעי לה לא הוי מתנה ולא יוכה בה עוד כדמפרש דסב"ס פ' יש נוחלין ע"ס נ"ל:

מהר"ם

ו' ויש ליישב דר"ל דהוה מצי לשנויי דרישא איירי במומחה דהיינו דגמיר וסביר אבל לא נקיט רשותא ולכך ישלם מביתו ובסיפא איירי במומחה דנקיט רשותא ונסמך להיות מומחה ב"ד לרבים ולכך פטור כך הוה מצי לשנויי אלא דלא רצתה הגמרא לשנויי הכי ולחלק הכי דנראה לגמרא דוחק לאוקמא מתניתן בהכי ולהכי אוקמא לקמן בדקבלו עלייהו ובזה יתיישבו גם כן דברי התוספות אלו שהיו נראין בתחלת הדעת כסתרי אהדדי דבדבור זה כתבו דהוה מצי לשנויי דאיירי ביחיד מומחה ולקמן בדף זה ד"ה ואי לא שלים וכו' כתבו בשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור וכו' אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר דלעיל כתבו דהוה מצי לשנויי הכי אבל לפי האמת לא רצתה הגמרא לשנויי הכי דנראה לה דוחק לאוקמא מתניתן בהכי ולחלק הכי ואצטריך לשנויי בדקבלו עלייהו ואם כן הואיל ולא רצו לחלק ולשנויי הכי על כרחך הא דמוקי ליה הגמרא בדקבלו עלייהו איירי בלא יחיד מומחה דאי ביחיד מומחה הא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור וכו' לא מצי למימר דהאי דמוקי רישא דמתניתן בדקבלו עלייהו איירי במומחה סתם והסיפא איירי במומחה גמור כדלעיל דהא הגמרא לא רצתה לחלק הכי מדאצטריך לאוקמא בדקבלו עלייהו כדלעיל ק"ל: **ד"ה דן אפילו יחידי וכו' ומכאן דסתם שלשה יכולין לדון את האדם בעל כרחו וכו'.** יש להקשות מה היו צריכים התוספות לטעם זה דהא שלשה במקום יחיד מומחה קיימי וכו' תיפוק ליה מדין שלשה גופייהו דאי איירי בדקבלו אותם עלייהו למה לי שלשה אפילו אחד נמי ויש לתרץ דאצטריך שלשה היכא שהן: **ד"ה ואי לא שלים וכו' פירש הקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לנו דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי וכו'.** רוצה לומר דמפירוש רש"י משמע דהא דקאמר רב יוסף ואי לא זיל שלים וכו' איירי נמי בדקבלו אותם עלייהו דהתילוק הוא אם קבלוהו לגמרי בין לדין בין לטעות לא משלם ואם קבלוהו לדין תורה משלם ומה שעשה עשוי ולא מהדר דינא אם כן מאי דייק מהכא גמיר וסביר אפילו לא נקיט רשותא דינו דין הא שאני הכא ודאיירי בדקבלוהו עלייהו אפי' לא גמיר וסביר מה שעשה עשוי וישלם מביתו וכו' ולכך קאמר רב יוסף ואם לא זיל שלים לא מהדר דינא אבל בלא קבלוהו עלייהו אימא לך דדינו אינו דין אפי' גמיר וסביר עד דנקיט רשותא: **בא"ד ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא וכו'.** כבר כתבתי למעלה שדברי התוספות הללו הם סתירה למה שכתבו בדבור שלמעלה ובמה שכתבתי למעלה יתיישב הכל שפיר: **ד"ה רבה בר בר חנה גרסינן וכו' בן בנו של חנה וכו'.** פירוש שהיה לחנה שני בנים האחד היה נקרא רבה והשני היה לו שם אחר ואותו השני היה לו בן שהיה נקרא גם כן רבה א"כ בן חנה היה נקרא רבה וכן בן בנו השני היה ג"כ נקרא רבה: **בא"ד ויש מפרשים דשם אביו כר' חנא וכו' ולא יתכן וכו'.** נ"ל דכוונת התוספות בזה הוא דבשלמא אי פירושו של בר בר חנה הוא בן בנו של חנה אתי שפיר הא דפרק המוכר את הספינה שאמרו לו לרבה בר בר חנה כל אבא חמרא שרבה הוא ר' אבא וכל בר בר חנה ר"ל שהוא בן בנו של חנה ונקרא על שם אבי אביו הוא סיכסא פירוש שוטה שהיה להם זה ללעג שהיה נקרא בר בר על שם אבי אביו גם אפשר שהיה בימיהם לשון זה של בר בר ללעג לומר שהוא שוטה אבל אי הוה פירוש דשם אביו היה בר חנה ואם כן הוי כאילו אמר רבה בר שמעון או בר ראובן שהרי שם אביו היה בר חנה אם כן מה לעג היה בזה שאמרו כל בר בר חנה סיכסא דמה לי בר בר חנה או בר ראובן וק"ל ומדברי ס' ח"ש פרק הספינה משמע שהוא מפרש התוס' דהכא דרצו לומר כל אבא חמרא הוא רבה בר חנה שהוא בן חנה וכל רבה בר בר חנה סיכסא

ו ע"ב - ז ע"א

ע"ב בד"ה נגמר הדין כו' דלא מיחסר אלא איש פלוני כו' עכ"ל. וה"ד גמר דין היש פלוני אתה מייב כו' דקאמר היינו לגמרו כן בדעתם ואף שעדיין לא אמרו כן לבעלי דינין וכ"ש בן מנסיא דקאמר ואתה יודע להיכן הדין נוטה כו' כ"ל דהיינו אפילו לא גמרו כן בדעתם אלא שכ"פ מסר שיודע בדעתו להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לבצוע וק"ל:

ח"א **דף ו ע"ב** יקוב הדין את ההר. עי' בערוך ע' קנה ב' פירושים וש לפרשו לפי עיונו הכא שהדיין מנקב לעשות פצרה לעשות דין קשה בעיניו אירע מבעל דין קשה שמא יתחייב והיה רודפו וע"כ דימה מותו להר קשה ואמר שלא יתבוש הדיין לו אלא יקוב הדין כו' וק"ל: **אוהב שלום ורודף שלום** וכו'. זכר ג' מיני שלום שכם לשמים ולעצמו ולבריות לפי שהפורש עצמו מן הדין לעשות פצרה מניח שלום בינו לבין חבירו שבשעה כי הדין והמשפט לנלחים הוא וכלנלמן כל הטוטל מזה ונותן זה שלא כדין הקב"ה טוטל וכו' שנאמר כי ה' יריב ריבם וז"ש שע"י הפצרה תוכב שלום לחבירו שבשעה ואמר ורוקף שלום כי ע"י הדין אפשר שבעל דין המתחייב נורא ממנו ויהיה שונא לדיין וע"י הפצרה הרי הוא רודף השלום שיהיה לו ממנו ולא יהיה חיטו ואמר ומשיב שלום בין חבירו לחבירו הוא בין בעלי דינין לפי שהפצרה היא בהסכמת ולנון שניהם משב"ב הדין שלעולם לפי דעת המתחייב אין מוחל טוענתו נגד בעל דין חבירו אף שיש חבירו זכאי בב"ד עגדו ואמר: **שנא' תורת אמת** וגו'. לפי שיש דיין המוטע עלמו מן הדין ומבקש לעשות פצרה לפי שאינו יודע דין תורה וגם יש שיודע דין תורה אבל מוטע עלמו שאינו יודע לסדר דבריו היטב ואפשר שבדבריו ישמעו דבר נחרי אפי ולשון עולה שמחוך דבריו ילמדו שוש שקר כמלמרס ז"ל הזהרו בדבריכם שמא וכו' ולזה אמר אהרן שהיה רודף שלום לעשות פצרה אל מתשוב שעשה אהרן כן במניעה מן הדין מפני קנה אחת מלוו לחינו כי שהרי תורת אמת שהיא תורת משה היה גם כן בפיהו והיה יודע לפפות דין אמת גם עולה לא נמצא בשפתיו שהיה יודע להזהר בדבריו שלא יאמלו בו שוש עולה שמחוכו ילמדו לשקר אבל עשה כן כשלום ומיישור וגו' על דרך שאמרו ברים פרק אחד דיני ממונות נדק נדק מרדוף ג' נדין ו' לפצרה ולף בפצרה צריך הדיין לרחות שיעשה נדדק ומיישור וז"ש כי בשלום שהיא הפצרה שעשה אהרן במישור ובנדק היה שלא רדף הש' יותר מחבירו וז"ש הלך אחי לחינו אף בפצרה אם לא היה נדדק וכיון נותן לזה ונוטל מזה היתי מחזיר לו כלנלמן ואין זה הולך במישור ופיים רבים השיב מעון שע"י הפצרה השיב הרבים מעון לחינו כדין אף שהדיין לא יעשה אפשר דבדין מרומה הוא מחייב את הזכאי ומזכה החייב וי"ש עון בעבל דין ולפעמים שלא יהיה מתון יעשה הדיין לחייב הזכאי ולזכות החייב דמעת לעת אלו בי דנוטל מזה ונותן לזה וכו' מה שאין כן בפצרה שהיא נרצון שניהם ואין כאן עון לא בעבל דין ולא לדיין דבפצרה היא כמחילה וק"ל: **כנגד יהודה וכו'**. פ"מ כתוב מה אבל ק"ק אחמי קרא ניה מאלן לאחרנו ולא ליהודה גופיה ועוד מ"ט למאלן ה' דמשמע ענין הכעשה או כפירה וי"ל שאפשי שהמעשה ההוא נמשך טובה שנתגדל יוסף במלרים והלל העולם מרעש לכאורה יהודה במעשהו שנעמרה כוונת אלהים על ידו כמ"ש יוסף כי למחיה שלחני וגו' לכ"ף שהמוצב זה מנאלן לה' שיהלה שה' סבב הדבר ע"י שיהודה לעשות כן ואלילה לאל מרעש אלא שמה' יאל הדבר הטוב כו' ולעולם לא יהיה מפחרת יהודה על מעשהו וכו' עכ"ל עש"ב וכאמו המוצ והא דכתיב מטרף בני עליח על מעשה דתמר שנמו הכתוב כדמתרגמינן אם לודיתא וכו' עכ"ל. ומ"ש המתרגם בחידך קרא מטרף בני עליח וגו' מדין קטלא בדי סלקתא וכו' פירוש נמי מדין כריגת תמר יבניה וכ"כ המזקוני אבל בע"י כתב ובחידושין אמרינן דהייט שלא היה להודה אלא על שלא היתה בידו עכ"ל ודבריו אינם מוכיחים דלודאי אין עולה על דעת האומר לנרך את יהודה אלא שלא היתה בידו להרגו ואתא לאשמועינן דאף זה שלא אאלר ש"מ דהכי קאמר לודאי על שלא היתה בידו להרגו ודבריו מטרף בני עליח וגו' אבל הכא ה"ק מי שאמרנו כמה שלא קבח שניעת הריגתו בממון ואמר מה נגע הרי זה מנאלן ה' כי היה לו לאלות קבח שניעת הריגתו בידיאת מעון והוא פי' הקבח ומוצע ברך שהמצבנו שהלילו יהודה ונתן קבח השניעה מהריגה לנפש ממון הרי זה מנאלן ה' כי היה רחוי לו ליתן קבח שהשניעה בידיאתו מחטוא לה' וזכה יחייבה קבח קושית י"מ שאמר הכתוב מנאלן ה' ולולי פירוסס היה נרחה לפרש דה"ל לקבח יהודה קאמר ומנרך במקום זה הוא במקום קללה וגידוף כמו ברך נוטו אלהים ומלך וז"ש כל המנרך את יהודה ומגדפו על זאת שאמר מה נגע הרי זה מנאלן ה' כי הוא רחוי לו ליתן קבח שהשניעה בידיאתו לחטוא לה' ולא על שלא היתה בידו להרגו ומגדפו על זאת שאמר מה נגע כי הוא בחטוא לה' ולא על שלא היתה בידו להרגו ומכאו ממון ולא החזירו לחטיו וז"ש מנאלן ה' כי סס יהודה נקרא כולו על שמו של הקב"ה כמ"ש בסוטה על קידוש ש"ם בפרסום ומו לא מידי וק"ל: **אין שלום כו'**. הכא ניחא דמשמע ליה דמשפט ושלום חייבי במקום אחד ולא חייבי בשני מקומות דמלכתיב בסיפא דקרא שפטו בשעריכם משמע דשלום נמי במקום משפט חייבי אחד

ז ע"א - ז ע"ב

כמה וכמה על דמו של חבירו ע"י שנזהרלמן. ושמור **שעל עון זה דלא היא להו תקנתא לעולם.** לפי שהתורה נתנה לנו לשמוע לחכמי תורה והם כהן ומפיו ועמם הכתוב מיתה מי אתה נותן לו שישמע אליהם כמ"ש נזקן ממרא ומפיו של הכהנים וגו' והחיים אתה יעשה נזדון לנצלני שמוע של הכהן וגו' ומת החיים וגו' ונמצא אתה נצית לקיים להם וגו' והיה החיים אתה נותן לו שישמע וגו' ונהני מדרוש מעמו וגו' והנה זכריהו שהיה כהן ונביא שמצוי לדעים שלו היה להם לשמוע לו שלא לעבוד ע"ז והם לו די להם שלא שמעו לו אפשר הרגיזוהו במקום המקדש עון כזה ע"י שהכפיר בהתורה משה"כ מעשה העגל שנתכפר להם בהתשובה כדקאמר מוטב דליעבדו עגל וק"ל: **אלא עד ד"ת וכו'.** כתבו התוס' והמ' דאמרי' בגמ' מדליקין שבותין מחמת גזירה ונתת בתמונה כו' ע"ב ב' תירוצים ומ"ב בסוף בבריתם והכי דריש ליה לקרא מחלת גילו דינו וכו' הכי משמע להו דסיפא דקרא נמי בהך ענינא דריש להו כמ"ש לעיל בפירוש רש"י דתנא דלעיל לא נקט כדקאמר רק סיפא דקרא ודקאמר מלמדנו הני תנאי פוטר מיס וגו' מפי דרכי' בירוש מזה דכוליה קרא בהך ענינא דרשינן ליה ובעיקר קושייתם מהיכא דפרק במה מדליקין ל"ל לומר דלמ קשה מידי דהכא תיירי במי שאפשר לו ללמוד ולמדומדו מוכלא ואינו למד ה"ל תחלת דינו על דברי תורה שלא למד כדבעי ליה ללמוד לכל הפחות מיירי במי שלא אפשר ללמוד שלינו מוכלא כלאחרינן אדם אחד מאלף מצאתי אלף נכסין למקרא וכו' אין מצליח רק אחד מהם להורותה ועל כן עיקר מעשיו במעשה ומתן ובשעה אחת קטנה אתה יכול לעשות עושר גדול בן תחלת דינו על מעשה עיקר מעשיו ואח"כ שולטים לו אלו קטנה עתים וכו' וק"ל: **אתרתי תלת גנבא לא מקטל וכו'.** נראה דכל המצילים שזכר כאן כדין תורה קאמר ובגנב ודאי אין דין תורה דין מיתה אלא דבגנב בא במחתרת מיירי לאין לו דמים ומטעמא דמפרש בפרק בן סורר ומורה דמזוקה אין אדם מעמיד עלמו על ממונו וכו' ע"ש ובקאמר דלי הכי עד מרי ותלת וכו' דעדיין לא חזקו בעבירה ואפשר דלמלוות נפשו כי יראב עושה כן ואין להמיתו אבל בב' פעמים לרבי דתרתי זמני הוה חזקה ובאלמא לרשב"ג דעבירות מחזיקות אומו אלא יחוד עוד מעבירה זו שוב אלישים לרבי וברביעית לרשב"ג קטלינן ליה בתחלת לרשב"ג בג' פעמים עבירות מחזיקות לומו ולרשב"ג בד' פעמים עבירות מחזיקות בשתי פעמים ובאלישי מכשיעין לומו לכיפה ולרשב"ג בג' פעמים עבירות מחזיקות לומו וברביעית מכשיעין לומו לכיפה ו"ק על שלשה פעמי ישראל שהם המחזיקות אומו בעבירה שוב על מרכבה לא משינעו מלעבוד דוקא לא יפוב מעבירה עוד: **לשלמא וכו'.** נראה שהוא מלשון שלם ולא מלשון שלוט דו"ו וכ"י בפירש"י לשים שלם דהיינו שים שלם ותמים במעשיו שנאמר בי שבע יפול צדיק וגו' ור"ל דאלד מעבירה המביא שלם בב"ד ואין מניחין אומו ליפול בגלימת אבל כאות התחתון דאי אפשר זולתו ליל עבוט ולאי לאין שוקלים מיניה דהא מסדרין בב"ח והיינו לחמרין בעלמא אפילו מגלימת דעל כתפיה דהיינו בגד העליון שלבש לכבוד לפני ב"ד נוטלין ממנו הב"ד לפרעון מיד ואין מניחין אומו לשוב לביתו בגלימתו דעל כתפיה ואפע"כ אמר לויזמר ולילך בשוקתא שהולך מב"ד לביתו מבלי מלבוש כבוד וז"ש וכל העם על מקומו יצא בשלום שלא המתמיך בגלימתו מב"ד לביתו בלא גלימתו שיהיל ממנו ויתן לפרעון מביתו יהיה בשלום שלא יפעור ולא יתקוטט עם חבירו על כך: **אדרייה לגזיזה וקם.** עפירקי"י. ואין זה במשמעות מלת וקם ור"ל לפי הקף דמייתי לחירי בחלם השוכב ויבן ונוטה בחבר לשמרו והוא קם על השוכב להכותו וקרא כתיב בחירי נמי בשוכב כמ"ש דבר גליעל יוכר בו לקללו לומר ואשר שכב לא יוסיף לקום ואמר ואתה ה' חנני והקימני וגו' וע"ז אמר כי בשבבי גם אים שלומי אשר בעתמי בו לשמרני מידי גליעל הגדיל עלי עקב הריס את עקבו מן החרב לגדום עלי וק"ל: **והבית אשר בנה המלך שלמה וגו' בו'.** עיין פירוש רש"י שיכה לשון הגמרא שאמרו ובקפוף כתיב כה אמר ה' וגו' ולא קאמר ובקפוף גבי המ"ק שבנה שלמה וכו' ואם כוותה שהתלמוד שהביא קרא דשלמה לתיטרין לו לכאורה לפי המכוון דבבית של שלמה נמי היה ואחרון של משה ולא ה"ל לאמוי מאחרו ורחבו של הבית כמו שלא הביא אורך ורוחב המשכן אלא מאחרון שהיתה שכינה מצומצמת עליו והגראה משום דקאמר ובקפוף כתיב כה אמר ה' וגו' אינה בית אשר תבנו לי וגו' והוא בעצמו המשל שיתין גרמידי של תוכך הבית המקדש לא הוי אלא כבל הבית כמ"ש אינה בית אשר תבנו לי וגו' ואעפ"כ לא הוי אלא כבל הבית כמו שלא דמייתי קרא דשלמה לומר דבבנין בית המקדש נמי לא הוו רמיתין עזיזא כמו במשכן וזהו שהביא ראיה מקרא דמשכן וועמדתי לך שם ודבחתי וגו' שהיתה השכינה מצומצמת לבדה עם משה פה אל פה מבין שני הכרובים שלא היה מחזיק רק אמה ומלי מעל הכפורת עשרה טפחים סמוך לקרקע אבל בשלמה אף שהיה שם תרווח של משה לא היתה השכינה מצומצמת לבדה עם שום נבית מעל הכפורת גם הכרובים מלאו את כל רוחב הבית בבניני של שלמה והשכינה לא היתה מצומצמת כל כך אלא שמלא כבוד השכינה את כל הבית שנאמר כי מלא כבוד ה' את בית ה' והיינו דמייתי והבית אשר היה לפני עשרים וגו' שגם השכינה נכללו ובגמרא כשמעטו ביותר היתה הנשמה ביותר ואף בשאר בתי אלהי נמי אלא שהיה השכינה ליה כמ"ש אל אהיה בית אשר תבנו וגו': **אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן בל' דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה בישראל וכו'.** מכאן הסגה לפי' הב"י שמביא בח"מ אמת לאמתו. ועיין בב"ב מהכרש"ם גבי והמצילים יחילו וכו': **כל דיין שנושל מזה ונותן וכו'.** לאו דוקא נושל ונותן ממש דהיינו בחייב את הזכאי אלא אפילו בזיכה את החייב קאמר ליה שהלי ליעבד לאע"ג דהדיין מטה משפט ואלא מעשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה מעשה ונטל ונתן ביד כמ"ש בעל ובא ממרינן פרק אחד ד"מ כיון דאמר פטור אתה כאילו נטל ונתן ביד ודמי ודיינו דמייתי מאל תגזול לל וגו' כי גזלה נאמר בגוזל ביד כמו ויגזול את החיות כדאמרי' פ' מרובה ובדיין מיירי קרא מדכתיב ואל תדכא עני בשבר דהיינו בשבר של ב"ד ובפי' הכתוב אל תגזול ל כי לל וגו' עיין בחידושינו פרק תגזול בתרא:

ע"ב מטתו שלשלמה. פירש רש"י שלשלמה שכנו של משה וכו' ושאיש לאו דוקא כו'. והוא דחוק דלא אמרו כן רק בלשון תלמוד דדרכו למנקט שאיש כמ"ש התוס' פרק המוכל ומה ענין הברור בכאן ולא כאור גופיה ומה ענין הברור לחיסור אחותו ולא לשאר עריות כו' והנראה דבא לומר שאל יסמוך הדיין על אלו פי תכמת התורה וע"פ שלמה רבו דהכי אמרינן בהדיא פרק ב"מ מוקמ עלמו לדבר הלכה בדיינא אבל אי אפשר דיבא לידי טעות בדבר הלכה ומדאמר מלמה ואית ליה רבה למשאל דאדב"ג לעולם ירבה אדם הדיין כו' שלא ידון ירך נאמר בכ"מ על גוף האדם כמו יוצאי ירכו ועוכר ירך אמו וז"ש לעולם ירבה אדם הדיין כו' שלא ידון ע"פ שכלו עליו אלך יהיה כאלו מרב מוגמת בין ירכותיו לדון ע"פ ירכתו מחומרת גופו דבקל יבקל בחבר שבין ירכותיו ואמר בין ירכותיו במקום על ירכו מפני שאמר כלם אחוזי מרב דמשמע ביהו שלא נדחק ושוב קאמר מרבו על ירכו וע"כ אמר שהחבר אחוז בין ירכו ועל ירכיו קרי להיינו בין ב' ירכיו דמונח מבפנים בחודו של שחיהן ובקל יבקל בו ואמר הנה מטתו וגו' דבסנהדרין חיירי קרא כמ"ש בס"ו פ' נשא על פסוק זה הנה מטתו גו' שבעו גו' שלשלמה של הקב"ה שש גבורים שנאמר ושש אים מעם החרב מגבורי ישראל להניח י"ל אים הרי ע"פ כו' וסיים כולם וגו' מלומדי מלחמה מלחמתה של תורה ולא לדון ע"פ שכלם בני קבלת התורה וע"ז דרש ר' יהושע בן לוי אפילו אם ברור לך כי כל הדן ע"פ שכלו אין הדבר ברור לו בנקר שהוא מאיר ואע כשאת המשם בגבורה אחר רואיה אחר שדן דין אמת בנקר שהוא מאיר לבא ואעפ"ג שמזקיקין מחכמים והם מכמי בעלי תורה וע"ז מוסרים מהבא למור לחכמה לחומי מת גו' דבכל ערוות אין לדם דין בשכלו להחיר כמו ליעב את חחומו שהשכל נותן להיות מוחר כי הוא מחלת בינו של עולם בקין והבל נשלו לחומם כמ"ש עולם חסד יבנה אבל הדבר ברור לך לאסור על פי התורה על כן אמר אם יהיו דבריך ברורים כמותן שהתורה לך על פי התורה אמרהו כו' ואם לאו אל תאמרהו ולא תסמוך על פי שכלך: **שיבא מבשורא בו'.** עיין פירוש רש"י לענין אמרהו משא אמרו כי קורה גדולה שמי אפשר לחדם אחד ליטא חומו בימיו אם עוד אלחרים עמו בחפשר שיכול ליטא חומה אלא אם כן אפשר לשאול על הדין כו' ואמר אם הקורה והוא פירוש הכתוב עד"מ ונשאו אתך במשא העם הזה ולא תשא לבדך וק"ל: **למלך בו'.** רש"י פירשו לענין הכמה וכו' ויותר נראה לפרש כמשמעו כי המשפט מתייחם בכ"מ למלך שהוא היודע משפט ואמרו שמואל נקרא שבור מלבא ומלך מלבר ע"כ שהלכתא כוותיה בדינין ועפ"י אנו אומרים כיום הדין למלך הקדוש המלך המשפט והוא יעמיד ארץ במשפט כמ"ש על ג' דברים העולם עומד על הדין כו' ואמר אם דומה לכהן כו' אמר אים תרומות בלשון רבים כי הדיין אף שהוא לריך לנקל מורה לפעמים מרבו המבירו כמו הכהן המקבל תרומה מחבירו אין זה מסרון בחקו אבל הדיין הלריך לשאול מרבים הנה זה הוא כמו שאמחר ושואל מרבים על פחחי בית הבחרות הוא שהכסנה כי אי אפשר לשאול בכל דבר ודבר כפי הלורך ולפעמים הוא מחביים לשאול מכל אדם ואין לכלו שכבר אמרו אין אדם יודע מה ילד היום ואין ממון אדרבותיו בכתובות כמ"ש התום' כי לפרש ואים תרומות וגו' בלשון רבים כי אלו

ח ע"א - ח ע"ב

מיב וק"ל: לשמים שיאו כו'. כמו שהיה בנרמיה שהיה מדם הרמתון מן המתן עד הקרקע כדאמרינן פרק אין דורשין הרי כגלגל לנגח יחבד במיתתו ודימה הספרו לגללו כי אין דבר מופסד ומוקרח בנברואים כגלל של מדם שהרמיקין מלוחתו כך הספרו ומיתתו שאין לך בנברואים שהרמיקין בטוחה כמו המדם שהטוחת במותו אבי לפנות הטוחה במגע ומשא ומשאלו: **כי לא לעולם חוסן גו' ואם נזר וגו'**. תוכן הוא מלשון קשה וחזק כמו וחסון הוא כתלונים וכ"ל ולף שהמר ומלוכה הוא מדור לדור דהיינו מאב לבן ובן הבן כמו שהיה במלכי בית דוד מ"מ לא לעולם החוסן שיהיה גוף מדם חוסן וקשה לעמוד קיים ומי לעולם כדאמרי' בפ"ק דב"ב בעשרה דברים קשים הגוף קשה כו' ומיתה קשה מכולם: **לא תעלה בו'**. עפירש"י ועי"ל שלא יעלה מדם על מחשבתו כי מעלתו גדולה לעמק הדין מהר מי מיני שבל יחשוב כי הוא במדרגה שלמעלה מזה ושלא ידע לפקוח עד אחר מאון ועיין בו ז"ס ולא תעלה במעלות וק"ל: **אפיקו לי מאני דרינא בו'**. כ"ה בגירסת יקוטי וכפ' כילד מעברין אמרו מעין שחיב להרחות לו פיס שנאמר ושלא המתפטים אחר מחיס לפניהם כו' ופירש"י שם דדרם ליה נמי מדלא כתיב אחר תלמדם ע"ם וכ"ל דשקולים הם להדדות ולולא פירושו היה נראה לומר דהחם מלפניהם דרש שלריך להרחות פיס ומכילתא אמרו ערכם לפניהם כשלהן ערוך וק"ל: **ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אר"י בנגד מקל כו'**. דקדק לומר בעת ההיא שמחוסו הדור היה לריך לזירוז הזה על המקל ולקושה שהיו מרגנים ושעלי מריבות כמ"ש לעיל בעניו אינה יכול בשלי טרחכם ומשאכם וריבכם עכ"ל ומתוכו השופטים מז וק"ל: **אזהרה לדיין שלא ישטע בו'**. והכי משמע הרמתון בריבכו: **לא תשא לא תשיא**. מפורש פרק ולולו הן שלוקין: **צדק הדין ואח"כ בו'**. דלשה זו מיוה מפורשת בפירש"י מעין ישלח ומה היא יש לפרש דקשיל ליה מאי דשפטתם לדק מלשון לדקה ומלרי לעיל במקום משפט מין לדקה ומקום לדקה כו' אלא משפט שיש בו לדקה כו' הוי לומר זה פשרה וקשה נמי הכא דמתחלת הדין קאמר לדק את הדין לעשות פשרה ואח"כ בסוף הדין מתכהו כלאחר לעיל דמשמעמע דדיניהן ואתה יועה להיהן הדין טועה מי אתה רשאי לומר להן לאו ובלשון: **בין איש ובין אחיו בו'**. כ"ה בגי' יקוטו וכ"ג דהא ובין גרו דרים בשר הכי ס"ר יהודה אפי' בין תגור כו' ורלה דדרשו כן מדלא כתיב בין מגרים אי בין אחים אלא שהוא גדול ובין אחיו שהוא קטן וס"ר יהודה אפי' בין בית לעלייה שאל מאחר מהרחוי שהבית שהוא מעולה מעלייה יהיה ליהודה לפיש ושלעלייה יבא הקטן אלא העלה תוכן בדמים כו' כפירש"י ובן בין גרו דמשמע דיוהין שאל מאחר זה אחת שים לו דיוהין הרבה לאו לירש המצוי שהוא לריך לנפות ולבשל הרבה והאם שאין לו דיוהין די לו לנפות ולבשל כבירים אלא העלה תוכן בדמים כפירש"י וק"ל: **לא תנכרהו בו'**. לפי שלשון הכרה והמנכרות שאנינו העדר הכרה הוא שורח אחד ומלת לא תכירו אבר בו פועל ליוהיא לשאר אחר אח מי לא יכירו וגם רב יהודה לומר שאבר בו ג' והוא כמו לא תנכרהו דהיינו הטעות לך וק"ל ורש"י שאבר בו ג' והוא כמו לא תנכרהו דהיינו הטעות לך וק"ל:

דף ח בד"ה מוציא שם כו' ועוד ובמקום דאיבא נפשות משמע דבהחוא ממון כו' עב"י. ר"ל הא דקאמר לקמן ובמקום נפשות בכ"ג משמע דבהחוא ממון דקאמר לעיל מיהא גא לגבות ממון מבעל קאמר דבמקום נפשות הוא בשלשה ועבירה ולפירוש רש"י אינו כן דגא לגבות ממון מבעל ע"כ היינו ק' כסף ובמקום נפשות שלשה ועבירה היינו כתובה כפי' רש"י לקמן וק"ל:

ע"ב בד"ה רבה כו' שהביא האב עדים להזימם לעדי הבעל ולא הספיקו כו' ונשארו רק ג' כו' עב"י. יש לדקדק בדבריהם לפי שיטת התוס' לקמן בדבית מחרינן נמי מיישין לכבודן של רשלושים מי שבריהו לפרש בהא בדלקמן הא בפשיטות אינה לפרש שבית בעל עדים שזיהה והבית האב עדים להזימם דמיישין לכבוד הרשלושים אע"ג דבית מחרינן הוא וע"ק לדבריהם דקשיא להו לפי שיטתם לקמן בדבית מחרינן נמי מושבין לכבוד רשלושים לגבי ושאר לגבי מומרי היכי מוקמי שבשבא כו' דכ"ע מושבין לכבוד רשלושים כו' אמאי לא מקשי להו לרבה נופיא היכי מוקים להך דשבשא ממון גב' דע"כ לא מכניף להו האב כמו שפירשו התוס' מ"מ מיישין לכבוד רשלושים שכבר היו כ"ג כשבית הבעל עדים שזיהה ובבה"ג נמי מיישין לכבוד רשלושים אע"ג דבית מחרינן הוא ולי הוה נימא להו לפרש בשם ענין לרבה נימא נמי הכי לגבי ושאר מומרי ו"ל לעשיטת התוס' נמי הא דמיישין לכבוד רשלושים דבית מחרינן היינו דוקא דתרוייהו דיני מיכא בהו למימי לנפשות כגון שבית הבעל עדים שזיהה ושוב הבית האב עדים והזימום אע"ג דלא שבא בעל לומר רק ממון מ"מ הך הזמה מבית את העדים לנפשות אבל אם הבית הבעל עדים שזיהה והבית האב עדים והבחימום הא ולאי דבית מחרינן הוא שהיו דלא שבא בעל לומר אלא הזמה בעלמא אבל הבית הבעל עדים שזיהה והבית האב עדים והזימום לא מכניף להו האב אע"ג שהבית הבעל עדים שזיהה ושוב הבית האב עדים והזימום אע"ג

דף ט תום' בד"ה דאתרו ביה כו' וכ"ת דהוי משני משום דהוי לאו שניתן לאוהרת מיתת ב"ד הוא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אשי כו' עכ"ל. לכאורה למימר מהאי קרא נפקא לן דלוקין בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמעדים זוממין לכאורה משמע דאפילו בעדים זוממין דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולפי תירוצם אינו מועיל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לדלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דלא שייך לומר דמשום דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לא מצינו לעדים זוממין שילקו דהא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כגון עדים זוממין שהעידו על בת כהן שנתארסה ובא עליה בועל ועדים זוממין שהעידו על בת כהן שנתארסה לישראל ובא עליה בועל דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ועוד קשה לי דהא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכתיב (דברים יט) והנה העד שקר וגו' ולא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אלא משום דכתיב והנה העד שקר וגו' ולא כתיב והנה העדים שקרו וגו' ועוד קשה לי דהא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכתיב (שם) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כתיב ועשיתם לו כאשר זממו לעשות לאחיו ועוד קשה לי דהא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכתיב (שם) ולא תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל ולא כתיב ולא תחוס עיניך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל ועוד קשה לי דהא מצינו לעדים זוממין שילקו על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דכתיב (שם) ולא תחוס עינ

י ע"א - יא ע"ב

כיוס עד הלילה שמא מרו עדי הא דהשתא גם עדי הפעל הרשעוים נמי לא יוכחנו לחיים לן למימר דטעו בשעה אחת ולכוון דבריהם כפי עדות המחרוים והשתא דברי המוס יפורשו בפשיטות ולתירוץ קמא כתבו הלר"מ לא מיישנין לפהדי מחריני שימרו כ"ש מן העדים דהשתא אחד במקום שלשה אינו אומר לחמרי הנך פהדי לא היה אם עד אחד ולית לן למימר טפי ממה שיעידו ולפר"ח לרבנן דע"כ לייני כשהכחישו אומם עדי הא הכחשה גמורה כמו שכתבו המוס' לעיל דאם לא כן הוה מקטלא הא דעבי כ"ג ואף על גב דליכא למימר לפהדי מחריני שהרי אמרו שלא היה אם עד אחר מ"מ ליכא למימר שמא יוסי ולר' מאיר נמי נהי דיוסי עדי הא לא מקטלא כיון דאתכחשו בנדיקות ועוד כתבו אי נמי לייני דים לבעל כו' דלרבנן ודאי נאמר כדלעיל דאייני כשהכחישו אומן עידי הא הכחשה גמורה ולכך לא מקטלא ובעי כ"ג משום דליכא למימר לפהדי מחריני שלא יוכחנו לא מפי עדי הא ולא מעדים הרשעוים כמו שכתבו לעיל אלא לדברי מאיר ליכא למימר דאייני שכבר נתחלה המית הפעל שני כיתי עדים המכחישות בנדיקות ולכך ליכא למימר לפהדי מחריני יוכחנו גם כן בנדיקות ממה נפשך מאחת משני כיתות הרשעוים שהמית הפעל והאי מירוקא בעלמא הוא התירוץ שכתבו המוס' לעיל ואין אנו נריכין להגיה שם בו כלום כמו שהגיה שם מהרש"ל לפי דרכו וכתבו עוד תירוץ ג' אלא מייני לרבנן אלא מקטלא משום דהכחישום עדי הא הכחשה גמורה ואיכא למימר לפהדי מחריני אלא לייני דהזימום עדי הא ולכך לא מקטלא והשתא אחר הזמה לכ"ע ליכא למימר לפהדי מחריני אלא טעמא דרבנן משום כבוד הרשעוים כו' והדברים נרורים למבין בלין בגמגום ודו"ק: **בד"ה עדי האב כו' תימה דאמאי נהרגין כו' מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו כו' עכ"ל.** ולעיל בשמעתין אהך דמוקמינן מתניתין בפלוגתא דר' יוסי ורבנן שהמרו בה בחריס ולא התרו בה עדיה לרבנן בעי כ"ג ולא מקשי להו מאי עדות שאי אתה יכול להזימה שהעדים אם הוזמו אין נהרגין כיון שלא התרו בה יכולין לומר לאוסרה על בעלה נמו י"ל כגון שהם העידו שחריס התרו בה ולא שמעגו מפי אחריס אלא מפיהם דהשתא ע"כ לא לאוסרה לחוד נאו וק"ל: **בד"ה לרצונו רשע כו' אין לפרש כו' שהוא פסול מחמת ששונא כו' עכ"ל.** כתב מהרש"ל ותימה דהא שונא כשר להעיד כו' עכ"ל ואין כאן מקום תימה דוודאי דאגן ק"ל הכי דשונא כשר להעיד כרבנן דפליגי אר' יהודה נפרק זה בורר מ"מ לר' יהודה פריך התם דמשמע ר' יהודה לא פליג אדר' עקיבא דאמר שונא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטל ולר' יהודה דשונא פסול הרוג שהוא ודאי שונא להורג יליף וק"ל: **בא"ד ערות אביך ממש כו' עכ"ל** כתב מהרש"ל ותימה הא לשנויי הכי ליכא מיתה רק כרת עכ"ל. וכן הקשו בתוספות סוף פ"ב דיבמות ע"ש:

דף י בד"ה משום דהויא כו' וה"ה דהמ"ל משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת כו' עכ"ל. ולפי מה שכתבו המוס' לעיל דר"מ אית ליה חזהרה לעדים זוממין מקרא מחריגא ולא הוה לא מצנה לאו שניתן לאזהרת מיתת ד"ת וא"כ לא ה"מ לשנויי הכי אלינא דר"מ וכ"כ המוס' נפרק מרובה ע"ש:

ע"ב בפי' רש"י בד"ה חישוב לא כו' ואתי סיהרא תלתא יומי כו' אם תקדום שלשה ימים או ב' כו' עכ"ל. לפס קדים סיהרא נמי ב' ימים מהני ליה לימני ולקמאר לעל נרעה להס לעבר יומר על שמועה הע שמועה מעברין מוקמינן לה בפכפה ערכין בפהיתה שנה שלפניה מעוברת ע"ם וק"ל: **תוספות בד"ה שבבר קידשוהו כו' אלא נראה בפי' הקונטרס כו' דבימים ל' כו' עכ"ל.** לין זה פי' הקונטרס שלפנינו שפי' קדשוהו שמים ב"ד שלמעלה מאמתול עכ"ל דמשמע בפי' ה"מ לעלולם מקדשין אומו ב"ד שלמעלה בשעת המולד ומהרש"ל הניה בשום בפי' הקונטרס בפ"ב דר"ה ולא מלאתיו שם וק"ל: **בד"ה ואיידי כו' ומה שמשמע מתוך פירושא דבימים ל' קובעין אותו לשם אדר שני כו' עכ"ל.** לין משמעות זה מפורש לי ולפשר להכי משמע להו נמי שיקדשו אדר השני כו' שכתב רש"י לעין לשון קידוש נופל שלא בימים ל' דרשוי ליקבע בו קידוש החדש אבל מקודש יום ל' נופל בו לשון עיבור ממירה של עיבור ודו"ק: **בא"ד ואין לומר דברי ר"מ דמתני' דאעיבור שנה קאי ולא אעיבור חודש כו' עכ"ל.** ועיבור חדש בא' דמתני' ת"ק קתני לה אבל בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בא' כו' כולה ר"מ קתני לה דחדש בא' אתני לה בברייתא ומרווייהו וק"ל:

ח"א **דף י ע"ב** הני ג' וה' וז' בנגד מי ח"א בנגד ברכת כהנים וח"א בנגד ג' שומרי הפף כו' אבל הטעם נגד ברכת כהנים לא ה' כו'. בפירש"י ותום' נתנו טעם לעניו בנגד ג' שומרי הפף כו' אבל הטעם נגד ברכת כהנים לא

חכמת שלמה

דף י ע"א גמ' מי אמרינן אדם קרוב כו' כל זה נמחק עד ואין אדם קרוב אצל ממונו.

וע"ב ס"ע מי אמרינן אדם קרוב אצל ממונו או דלמא לא אמרינן כו'. נחר דבעי הדר פשטה לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו: **שם** בגמרא סוימה להגך דשנים ג"ל ומוימה: **שם** בגמרא אמדוהו לקבל עדים אין מכין אותו אלא מכות כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה פלוני בא על אמתי הס"ד: **בד"ה** פלוני רבע שורו כל"ל: **בד"ה** משום דב"ד כו' ולאי עדים רמיזי כו' כל"ל:

דף י ע"ב גמרא כי אמית אגברא ג"ל אגבא: קדשוהו שמים ג"ל בשמים. זמן נשיא צריך גדי יומים או שנים. נ"ב עיין לקמן בד' י"ג בפירש"י: **בד"ה** בזמנו ביום כו' לאין אדם בקי בשנה יותר מכ"ט יום כו' כל"ל: **בד"ה** שכבר קדשוהו בשמים כו' כל"ל: **בד"ה** משום דעיבור כו' ולא אמר ובר' אליעזר כו' מקבע אנא נמי כו' הל"ק: **בד"ה** נטל יחיד כו' לעיין בדבר הס"ד: **בד"ה** ג' מומרים כו' אם לאו למעשה ואמן הל"ק: **תום'** בד"ה שכבר קדשו בשמים כו' כדפי' בקונטרס בפ"ב דר"ה דבימים ל' כו' שלא קידשו ביום כו' כל"ל (עיין במהרש"ל):

דף יא ע"א גמ' מהיכן נמיר לה מיהושע כו' נ"ב מימה הלא הכא לא שייך הטעם משום שלא למישו בהני עובדי קמאי שהרי אחר כך יתגלה קלונו ע"י גורל אלא למה תורה דרך ארץ שלא יהא אדם בילטרון ועוד אפילו הוא משום ביוש אינו דומה לעובדי קמאי שיניים האדם את עצמו כדי שלא יתביים מבירו וזה לא מצינו הכי כי אם בשכניה בן יחויאל ואף

יב ע"א - יג ע"א

דכל מד מקבלת דעפיד קעביד הכי כדי דלא ליכשף כי ההוא דאכל אוסי בעובדא דר' חייא והוהוא דקידש בפיאה בעובדא דר' מאיר וכן בכל מילך וע"כ נראה לומר משום דאיכא למימר מסברת דאהדרה ניהל לאילך גיפא שלא יחזיק אדם עצמו כנגד אחרים כחותא וכאילו הוא עשה שלא כהוגן משום כיפופא דאחריני וכ"ש שאדם ג' לא יחזיק את מניהו ויכולי חומו עם אחרים שלא עשו כהוגן משום כיפופא דהכהו דאעלו אבל מדברי הש"י ליהושע אטא ישראל ג"כ ממשה למד שכניה בן יפחיל כיון דלא חם הש"י מלהחזיק את אחרים כחותאים אף כשאינם חוטאים ומשום דילטורא גמר מיניה שכניה שיחזיק אדם עצמו כחותא ומשום כיפופא דאחריני ומשום הכי אלה לכל אחד גמיר ממעשה דורו שלפניו ולא מעובדא שלפני פניו כגון שמואל הקטן שהיה דור שלפניו ולא דרבי חייא נמי הוה עביד כוותיה ולא כשמואל הקטן שהיה במעשה שלפני פניו וד"ק: גיפא מסברא ולאי דרבי חייא נמי הוה עביד כוותיה ולא כשמואל הקטן שהיה במעשה שלפני פניו וד"ק: **חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא א"ל ובי דילטור כו'.** יבמות פ' כ"ה ע"ש: **ואיבעית אימא ממשה דכתיב עד אנה מאנתם.** מגילה פ' המוכר ע"ש: **ראוי שתשרה עליו שכינה במרע"ה.** כי מינאו בהלל הזקן שהיה קל"ך שנה ופרנס את ישראל ארבעים שנה כמו משה גם שהיה הלל עניו כדאמרינן בפרק במה מדליקין שהיה מדמו של משה שנאמר בו עניו מאד אבל שמואל הקטן לא קאמר אלא שהשרה עליו שכינה ולא קאמר כמשה שלא מינו שפרנס ישראל מ' שנה כמשה אף שהיה עניו כמותו ונראה נמי מה שאנו תלמודו של הלל בעזרא לפי שהוא עלה מבבל בתלמודו שהיה בידו ועשאה נשיא כמו עזרא שעלה מבבל בתלמודו ומ"ש בהלל ושמואל הקטן שאמרו עליהם כי אסף כי עניו הוא על שם שריית שכינה שראוי להיות עליהם אלא ב' מדות מבילין לידי רוח הקודש כדאמרינן בפרק קמא דמסכתא ע"ז לאיכא למ"ד דאסיפתו גדולה מכולן ומביאה לידי רוח הקודש: **וחברותי לקטלא וכו'.** שיהו הלשון בהם שהגשיא וכ"ג יהיה מיתתן בדרך כבוד אף לגבי ימותי העובדי כוכבים שהיא מיתת הסייף והיא המיתה לאיכא למ"ד בדין ישראל נמי קלה מכולן אבל מברואי בעשרה הרוגי מלכות לקטלא בשאר מיתות ממורות ומשונות כמו רבי חנינא בן תרדיון בפריפה ור' עקיבא במסרקות של ברזל ור"ש בן בצא בגי' מתות לונכיות של ברזל וק"ל:

ע"ב זמן ביעורא מטא לאפרושי כו'. לכאורה קשה מה היה לריך (הגלילי גם) להזליען שהוא שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה וכי לא ידעו זה בני הגליל גם מה רואה שלא כן להזליען בשנה שהזליעו לא בני הגולה על העיבור ומה שייך זה לזה ונראה לכולי עלמא ידעי שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה אלא שהיה מודיע להם זמן שיש שהות לעבור המעשרות קודם הפסח שזה מלוי ג"כ בעיבור שיש להם עוד שלשים יום שהות יותר לעבור דשמא שנה שאחרוע להם אם נמצאנו השנה הולידו להם כן שיהיה להם שהות לזמן הביעור עוד שלשים יום ולא יצטרכו למהר פיחתם ודו"ק:

דף יב תום' בד"ה ומפני מה כו' וי"ל דאם איתא דעיברה א"א שלא היו מוצאין כו' עב"ל. ובהכי נמי יתיישב דלא ניחא דלא עיברה מפני שכבר נתעברה השנה שעברה ואין מעברין ב' שנים לרצופות זה אחר זה כדלקמן דאי הוה נתעברה השנה שעברה ולפי נמי ע"ל שלא היו מוזלין בה גם בשנה זו כמה מינין אחר העומר מיהו ק"ק לתימא דלא עיברה משום דשביעית היה או מוזלי שביעית ואין מעברין בהן ויש לייישב ודו"ק: **בד"ה ולא שלש כו' ולפי' זה לא יתבן מה שפי' משנה לחברתה כו' עב"ל.** ר"ל לפי מה שהכיאו התוס' לעיל לפרש לאין מעברין משנה לחברתה היינו לאין מחשבין לסמוך על אומו חשבון אע"ג לאין מגלין ואפשר דמודה ביה ר"ש וה"ק לאפי' בג' שנים מעוברות כ"ש בזמנה קובעין וסומכין על אומו חשבון וה"ק לפירוש לאשון של רש"י דאין מעברין משנה לחברתה היינו לסמוך על אומו חשבון דהכי הגיהו רבנו לר"ש לפירוש לאשון של רש"י ג"ד יאשנו וקבעו כ"ש בזמנה כו' דהא אמרינן חשובי מחשבי גלויי לא מגלינן כו' אפשר אפי' בג' שנים מעוברות כ"ש בזמנה קובעין וסומכין על אומו חשבון וה"ק לאפי' בג' שנים מעוברות אין מחשבין לסמוך על אומו חשבון דהכי הגיהו רבנו לר"ש לפירוש לאשון של רש"י ג"ד יאשנו וקבעו כ"ש בזמנה כו' דהא אמרינן חשובי מחשבי גלויי לא מגלינן כו' אפשר אפי' בג' שנים מעוברות כ"ש בזמנה קובעין וסומכין על אומו חשבון וה"ק:

ע"ב גמרא א"ה ר"ש אומר אם כו' היינו ת"ק אמר רבא לבתחילה א"ב כו'. למאי דבעי למימר דר"ש נמי אין מעברין לכתחילה קאמר אין להקשות למדלמר ליה ר"י לר"ש הגח ליה"כ שטומאה הותרה בצבור ג"כ ר"ש סבר לטומאה לחוד בעלמא ופ"ק דיבמות ע"כ אית לן למימר למעברין אף לכתחילה לכל כמה דאפשר להלהדורי לעשות בטהרה מהדרינן דיל דר"ש נמי [א] ס"ל טומאה הותרה בצבור אלא דמ"מ צריך לית לרבות ונהך סברא פליג אדברי יהודה וק"ל: **שם עיברוה מאי אמר עולא כו'** קידשו מאי כו' רב נחמן אמר מעובר כו'. נראה מפירש"י דה"ל למימר עולא אין מקדשין אבל מעובר הוה בדיעבד אלא דשמקי וכי מטי ריש כו' כפירש"י וקבעי קדשו לשם אדר מאי דגרע טפי משמיקה וקאמר רבא בטל העיבור ור"נ אמר דהוה נמי מעובר כו' וקשה לרב נחמן דבכל גוונא הוה מעובר בדיעבד ג"כ לר"ש מפני מה בקש חזקיהו רחמים דמשמע שאכלו הפסח אלא כדין ואי הוה מעובר בדיעבד ג"כ כדין אכלו אותו כדמוכח מדברי ר"י דמייתי רחיא לדבריו דאינה מעובר אפילו בדיעבד מחזקיהו דבקש רחמים ופסבר לומר שמוה דקדק רש"י לפרש לעיל לר"ש דהך דחזקיהו דעיבר ניסן בניסן היינו אחר שקידשו לשם ניסן דאז אפי' בדיעבד אינה מעובר אפילו

קייטא למלאות חד טפי בו' עכ"ל. לפ הנמתי מי הכריח אותן לפרש כן למלאות חד מירחי קייטא ולמה"ר ג' ימים כיון דאיכא לתקוני כפירש"י גבי וליעבריה למאי דמלינא בקייטא לאסר חד ירחא טפי מכאדרן ויאזור משרי ניסן לדוכתיה וח' אסרים עבדיון במעוברת כדאיתא בערכין וק"ל: בד"ה י"ל לפני הפסח בו' פי' י"ו ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב בו' עכ"ל. הכי משמע ולפי מתלמודא די"ו לפני הפסח משום תקופת תשרי קאמר אך יש לדקדק מנליה לתלמודא לומר כן אימא דר"י נמי משום תקופת ניסן קאמר כאסרים ולכך נקט בדבריו נמי לפני הפסח אלא דבהא פליג אאסרים דאיכא ס"ל דיום תקופה גומר ואפילו נופלת בי"ו גופיה קאמרי דמעברין למאי וכמ"ש התוס' וכיון יומי סגר יום תקופה מתחיל ודוקא בסמרה י"ו מעברין אבל בנופלת י"ו אין מעברין אותה אלא דמעברין למאי והוי יום התקופה בחדש ניסן וי"ל דתלמודא סמיך אדשמואל דמשמע מיניה דר' יוסי לתקופת תשרי חיים דקאמר ר' יוסי כ"ש יום ות"כ איכא נ"מ בהך דרשה דבעי מציע של תקופה בחידוש לבנה כיון דר' יוסי חיים ליה יום תקופה מתחיל דבסמרה תקופת טבת י"ו נופלת תקופת תשרי בכ"ג תשרי ולא הוי מקלת חג ועי"ל דקושטע דאיכא לפרושי מילתיה דרבי יוסי הכי לרב שמואל בר רב יצחק דלרים אליבא דאסרים דבעי מציע של תקופה בחדש ניסן אלא לרבינא דקאמר לאסרים נמי תשרי קיימי ואיכא מאן דלרים שיהא מציע של תקופה בחדש ניסן ע"כ דרבי יוסי נמי לתקופת תשרי קאי וכ"ג איכא לתרוצי מה שים לדקדק בשמעתין ל"ל למימר דת"ק ור"ש איכא ביניהו יום תקופה מתחיל יום תקופה גומר אימא דאסרים ס"ל יום תקופה מתחיל אלא דאר"ש ס"ל דנפלה בי"ו נמי מעברין משום דס"ל לאסרים בי"ט לחשון נמי חג התקוף הוא וכולה חג בעינן אלא דבהא פליג אאסרים דלדידהו נפלה בט"ו אין מעברים משום דיום תקופה גומר ולאר מנייהו בנפלה בט"ו אין מעברין דיום תקופה מתחיל דים לומר דומאי לרבינא איכא למימר הכי אלא לעולם דרב שמואל בר רב יצחק דאסרים לתקופת ניסן קיימי וליכא מאן דס"ל די"ט לחשון חג התקוף מקרי ע"כ דת"ק ור"ש יום תקופה גומר
או מתחיל ת"כ ודו"ק:

ע"ב בד"ה שמור את חודש בו' והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה בו' נ"ל אפי' בנופלת ביום י"ו גופיה בו' עכ"ל. ולא כמו שפירשו התוס' שם דמשכח עד שיתכר היינו בנפלה בי"ו או י"ז ועיין מדר ומ"ל יום תקופה מתחיל ע"ם לפי מותה קבדת ע"כ היינו אלא לאסרים דהכא והא דקאמר לא מיתוח לה ניחא בפשיטות דר"ל לא מיתוח לעבר שתא בנפלה נמי ממש בי"ו לאסרים אלים הלכתא כוותיה אבל הכא הכריעו לפרש דהתם נמי בנפלה בי"ו גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר והיינו ממש לאסרים ודקאמר לא מיתוח היינו לומר דהלכתא לאו הכי הוא משום דאסרים יחידאי הוא אלא דהלכתא כאסרים וק"ל: בא"ד יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו. כ"ל: בא"ד ומיהו לפי' הקונטרס נמי יש לומר בו' אע"ג דתקופת תשרי נופלת בכ"א בו' עכ"ל. ר"ל לפי' הקונטרס דהא דחיים לאדו"ז אבל אלא הא לפי' הקונטר לאסרים יום תקופה מתחיל כמו שהוכיחו התוס' לעיל דע"כ ליכא לפרש הכי לאסרים ומ"ש נופלת בט"ו בתחילת יום או בו' שעות איכא לתקוני תקופת ניסן דניעברה לאדר אבל תקופת תשרי לא תוכל לתקוני כלל דאכתי נופלת בכ"ל דע"כ בקיעקע מתסר חד ירחא דניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון אלא אלא מיתוח לה מיתוח לה מסוף אלא דרבי חג התסוף כלל ודו"ק:

דף יד גמרא ואי בתיב וקניך ה"א סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך ממיוחדין בו'. מתוך סוגיא דשמעתין מוכח לכ"ע ליכא למילף סנהדרי גדולה מזקיני אלא משופטיך אבל רש"י בתומת פי' ואלו וקניך מיוחדין שבוקניך סנהדרי גדולה עכ"ל ויש לייסב דסמיך לשופטיך להשתא דכתיב ושופטיך ע"כ וקניך סנהדרי גדולה וע"כ משופטיך לחוד נמי ליכא למילף מידי דלימא שופטיך סנהדרי קטנה אבל השתא דכתיב וקניך ע"כ ושופטיך אתא לסנהדרי גדולה ודו"ק: תוס' בד"ה לא שרק בו' דלא כמו שפי' הקונטרס בפ"ק דכתובות שפי' בו' דהתם מוכח דפוקסת בו' עכ"ל. כ"ל: בד"ה ור"ש בו' ושופטיך בו' דהא דקאמר לא דריש ליה ולא משמע ליה לאו בו' עכ"ל. כ"ל ר"ל ליתנא ללא דריש ליה דקאמר הכא ולימנא ללא משמע ליה דקאמר בסוטה ובשאר דוכתין דקאמר כה"ג לאו משום ללא בו' וק"ל:

ע"ב גמרא ושופטיך זה מלך וב"ג בו'. יש לדקדק היון למטרין ושופטיך ול"ל דדרשות שקולים הם ולמאי דמסיק נמי דכל סנהדרי בעי כל הסנהדרין ומלך וכ"ג שקולים הם למילף משופטיך וק"ל: תוס' בד"ה מלמד בו' אע"ג דדינו בירושלים בדאמר בו' ובפרק התודה בו' ולאו דווקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים בו' עכ"ל. ציעור דבריהם אע"ג דדינו בירושלים כדאמר בו' ובפ' התודה בו' דלמאה חוץ מבית פגי לא קידש הלחם אבל לפנים מבית פגי קידש כמו בירושלים ה"נ הכא לאו דווקא בתים פגי אלא אפילו בירושלים אין טפי מבמה היינו במפורש בענין יתרו כי יהיה להם דבר בא בו' אין אים ואין רעהו וגו' וק"ל: תוס' בד"ה וה' יוחנן בו' אבתי קשה דהתם תנן והנחש מועד בו' והכא קאמר ר"ל בו' דיש להם תרבות בו' עכ"ל. עיקר קושייתם מדקאמר דיש להם תרבות ולכך לא קשיא להו בפשיטות מלישא דכ"ע לא פליגי אר"י ורבנן דפליגי מדרבי עקיבא וס"ל דאפי בעי כ"ג והם תנן והנחש מועד לעולם לכ"ע דבהא ולאו אים לא לחלק לענין לחין להוציא כל הקודש שברבנן דיש להם בעלים ובעי כ"ג אבל לא לענין זוז אלא אבל לר"ל דקאמר דיש להם תרבות ואיה להם להלק בזה ודו"ק:

חכמת שלמה

דף יג ע"ב רש"י בד"ה ליכא בינייהו בו' עד סוף הדבור נ"ב שייך מעבר לפ: בד"ה על נסמון בו' וסמכו ולר"י בו' הכל דבור אחד: תוס' בד"ה שמור את חודש בו' והא דאמר לעיל פרק קמא דר"ה בו' נ"ב נראה בעיני שכך הגיה של דברי התוספות דלפני רש"י פשיטא דאיירי שמוכחת תקופת טבת עד י"ו ולא י"ז בכלל כי התקופה נופלת בי"ו ויום תקופה מתחיל ומשום הכי אפילו עברוהו לאדר תפול התקופה בט"ו ולא הוי בחידושה של לבנה שהרי בט"ו היא ישנה אבל לפי מה שפירש שבט"ו עדיין מדשה אם כן משמע לכאורה דעד י"ו וי"ו בכלל קאמר ונופלת בי"ו קאמר דהא בט"ו עדיין מדשה היא אם כן כי נופלת בי"ו ומעבר לאדר נופלת בט"ו הוי אפילו מדשה דיום תקופה מתחיל וכן פירשו התוספות בדשה השנה לפי האמת משום הכי קאמתו התוספות לפי מה דאמרינן הכא לאסרים סבירא להו יום תקופה גומר אפילו נופלת בי"ו ומסיק והא דקאמר לא מיתוח לה מיירי שנופלת בי"ז משום הכי קאמר לא מיתוח לפפוקי אי נפלה בי"ו איכא למיחש שמא נופלת בט"ו לאדר דהא יום תקופה מתחיל אבל השתא דאיירי בנופלת בי"ו לא בא לאפוקי שמא נופלת בט"ו

דף טו ע"א רש"י בד"ה ומדם כיוצא בו' לשומו הוא סוף דבור:

דף טז ע"ב בר"ה ואחרי אחיתופל כו' כמו כן היה יהוידע אביו כו' וק"ק דבר"ה בו' **ושמא שני בניהו בו' עב"י.** לכאורה מאי קשיא להו ומי הכריח תוס' דב' בניהו היו הא מיכן למימר דאד בניהו היה ומאביו בניהו מיימי רחיה לגנו יהוידע דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכ"כ בהדיא התוס' בפ"ק דברכות ע"ש אבל התוס' להכא לא ניחא להו למימר הכי דכמה בניס מצינו שאינן ממלאין מקום אביהן אבל מבני בניהו מיימי רחיה שפיר לאביו יהוידע כדאמרינן בפ"ק דמגילה כ"מ שאמו ושם אביו בגמילות כו' בידוע שהוא נביא בן נביא וכ"ג שמו ושם אביו בסנהדרין כו' ולזה הולרכו לומר דב' בניהו הוו וק"ל: **בד"ה את תבנית בו' וא"ב גבי סנהדרין דילף ממשה בו' נמי נבעי מלך ונביא בו' עב"י.** יש לדקדק לימא דקאמטא הכי הוה דבעי בסנהדרות נמי מלך ונביא ומע"ג ולא משיב להו ממתני' לא מיבעיא ליה למתני כיון דתני ע"פ כמו שכתבו התוס' בעלמא דגבי אין מוסיפין על העיר אין למוד ולא קתני הכא נמי מלך ונביא כיון דתני ע"פ וע"ק לימא מתני לא תקשי להו הכי לעיל גבי ולא תא כ"ג כו' דליבעי נמי מלך ונביא כיון דילף ליה ממשה ורלה לומר דודאי לעיל גבי כ"ג לא קשיא להו הכי דלימא דקאמטא הוא דבעי נמי מלך ונביא כמו משה ולא מיבעיא ליה למתני כיון דתני ע"פ אלא להכא גבי סנהדרות פסיקא להו דשוס דוכתא בתלמוד או בברייתא לא בעי מלך ונביא ולהכי קשיא להו מגלן למימר הכי דלימא כיון דמשה יליף ליבעי נמי מלך ונביא וק"ל: **בד"ה אחת או ב' פר' א' בב"ד א' כו' אפילו טובא נפרש אחת במקום אחת או ב' בב' מקומות עב"י.** כ"ל מה שדקדקו לפרש כן ולא ניחא להו לומר דאחד ושתים שוין הן דאפילו שתים בב"ד אחד כדמשמע מתוך הסוגיא נראה לומר משום דקשיא להו להא דקתני אחת או ב' כו' אם כ' עושין אחת מצעיר ולא ניחא להו למימר דבכה"ג לא זו אף זו קתני כדמוכח בפ' ב' דיומא דפריך התם אהא דקתני ומה הן מוליאין ג' או שתים השתא ב' מוליאין אחת מצעיר וכתבו התוס' שם דכיון דזה הוי בכלל זה לא ה"ל למתני' ולא שייך לומר זה לא זו אף זו קתני וכה"ג כתבו התוספות בהמיה דריש מפנין ולהכי פירשו הכא לומר דלכך קתני ליה למשמועינן דג' וב' לא מיירי בגוונא אחד ממש ולא הוי זה בכלל זה ממש דא' פי' בב"ד אחד ושתים לא מיירי בב"ד אחד אלא בב' בתי דינין ולמאי דשרי כו' דהשתא ודאי ב' עושין אפילו בב"ד אחד צריך לומר דלא מיירי אחד וב' בגוונא אחד ממש אלא דאחד במקום אחת אבל ב' לא קשיא דמיירי במקום ג' אלא בב' מקומות וע"ל לר"ל לאיש ליה אפילו טובא בב' וג' מקומות דס"ל כליעזר בתרא דרב וב' דוקא בב' בתי דינין ותע"ג לית ליה קרחה דמקומות הסיא קרחה דבתי דינין אית ליה ודו"ק: **בד"ה אחת ולא ג' אין להקשות כו' דתפסת טועה בו' עב"י.** לפירוש הי"מ שכתבו התוספות בפרק קמא דסוטה דתפסת מועט תפסת לפי שעתה המרובה אין לה סוף ניחא לאין להקשות הכא דתפסת מועט תפסת כיון דים לדבר סוף כל ערי ישראל אבל התוספות דשו אם פירוש זה וכתבו לפרש דתפסת מועט תפסת משום דים ככלל מאתים מנה וע"ק קשה להכא נמי ליכא למימר שפיר דתפסת מועט תפסת ואין לפרש דבריהם ע"פ מ"ש התוספות לעיל דליעזר בתרא ג' או ב' לא' בב"ד ג' או' וב' בב' בתי דינין דלא כתבו כן אלא בברייתא דליעזר לאתוי בתי דינין דלשמועינן דב' דוקא בב' בתי דינין ומשום טעמא דקאמר בגמ' משום קרחה אבל אחת דקרא הא קאמר תלמודא דאחת למעט ג' ולולי שירלאתי להגיה בדברי התוספות לאמרתי כי טעות נפל בדבריהם אין להקשות במקום אית להקשות ול"ע:

ח"א **דף טז ע"א** בגור היה תלוי למעלה בו'. הוקשה שאמר מיד היה דוד עומד כו' הל"ל שהיה מתגער או הקיץ ע"י הכעור ומה ענין שאמר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו כו' גם קשה בעצמו וכי לא ידע דוד שוד שבדתם לתין הקומץ כו' ושוד קשה לכאורה הם ב' מקשים אין הקומץ כו' ואין הכעור כו' וא"כ הל"ל אי נמי אין הכעור כו' וכהאי גוונא מיתא פ' הרואה ושוד קשה נקרא למפרט עורה כעורי וגו' לכאורה לכאי הדרא יש יתור לשון עורה דלא היה לימא רק עורה כעורי נפל וכעור וגו' יראה על פי מה שאמרו פרק קמא דברכות ודוד נפקנא לגילת הוה קאי מאורתא הוה קאי בתרא קדמתי נשקא וגו' ומנאי רבי זירא עד תנות ליליא לפי שבתחי הרשעה נמי לא היה ישן שיהא נמורה רק כמתנמנם ועוסק בתורה כפירוש רש"י אם ובאתי הסייה אמר כאן שהיה עומד ומתגבר כארי ואמר כיון שעלה עמוד השחר כו' ע"פ מ"ש כל מורה שאין עמה מלאכה קופה בעלה וע"כ כשראו בו שהיה עוסק בתורה כל הלילה פ"ל עמך ישראל צריכין לפרנסה שיש להם לבו והתפרנסו זה מזה בדרך לדקה כי המתפפק לפשר שיפסיק לו מעט מעט מבלדקה שיקבל מתבירו וא"ל אין הקומץ מפסיק בו' ל"ל אין דעת כל העניים שוות ואין הקומץ כו' שיש מהם שלא יפתפק בשעט הקומץ הזה שהוא נתן אבל הוא מבקש בתוחבות ובשבר תאוה כארי זה שאינו נותם על קופה של מבן רק על קופה של כשר וא"ת שיתן העשיר לעני הרעה שיפסיק לו גם לבשר לפי תאוחו אין השיר ממלא מחוללייחו כפירש"י פ"ק דברכות שאם מתפיר מלד זה ומניח לבד אחר לא ממלא שאם שיתן כאן מבר כאן כן אם יהיו נותנין העשירים הרעה לעניים מחסר מן העשירים וע"ז השיב פשטו ידיכם כו' אם לא יהיו לבשרו יד לבדקה להתפפק בשעט שפשטו ידיכם כו' ואמר מאי קרא כו' לפי שיש ג' התעוררות בחדם יש שמתעורר לבבר מעלמו ב' שמתעורר עלמו ע"י ד"ת ג' שהוא מעורר את האחר וז"ש עורה כעורי בחלי הרהשובה מן הלילה אני כעורי מעיר את עלמי לעסוק בחורה אף בשאמתם כמ"ש בפ"ק דברכות ועורה על ידי אחר והיינו על ידי נגל וכעור בחלי הסייה ובשוף הלילה אני מושף לעורר אחרים שאני מעורר השחר וד"ק: **יועצין באחיתופל וגמלבין בסנהדרין בו'.** לשון מלך כאן גם הוא מלשון עלה אלה מסנהדרין אין יתנהגו בעלמה ע"פ התורה כשאר הדברים בעלמה מחחיתופל ועוד נעלו עלה מסנהדרין בעלמה ע"פ התורה כשאר הדברים בעלמה וק"ל:

שופטים לבל שבט ושבט בו'. עיין בחוס' והרמב"ן בחומש פירש זה עוד פ"ש ע"ש:

חכמת שלמה

דף טז ע"א גמרא עד שעלה עמוד השחר כל"ל: **תוס'** בד"ה אין הכור כו' ולמלייה מדידיה כו'. נ"ב פירוש אחר ב' כוכבים שנטל:

דף טז ע"ב תוס' בד"ה ואחרי אחיתופל בדברי הימים דשמואל ל"ל בחחילה: **בד"ה** אחד ממונה כו' נחר שופטים ישראל קחני כו' כל"ל: **בד"ה** את אחד או ב' כו' ל"ל אחת או ב' כו' אפילו טובא מיירי במקום אחד כו' כל"ל:

דף יז ע"א גמ' על שבעים כתב זקן ושנים הניח כו' כל"ל: **שם** אני מה מעשה לך כו'. נ"ב וכך מפיים בספרי ולכך נאמר והמה בכתובים אלא בין הכתובים זקן בתוך הקלפי ועלה בידן נייר אחד אלא כי לא אמר והמה כתובים אלא בכתובים ר"ש אומר בחחנה

יח ע"א - יט ע"א

היינו למר כדלית ליה מצה מת ולמר על עסקי גוג ומגוג אלא מפני שהוא מצוה הבאה לאדם ואינו יכול לקיימה בעצמו אבל מת מצוה אפילו אחרים יכולים לקיים אותה ולא מיבעיא לרבי יהושע דאמר לקמן (דף כ.) דמת מצוה לאו אדם הוא אלא אפילו לרבי אליעזר דאמר מת מצוה הרי הוא כאדם לכל דבר מכל מקום לא מצי למיעבד מצוה שהרי אינו יכול לקיים בעצמו ולא מצי למיעבד אחרים שיקיימוה דכיון דלא מצי למיעבד בעצמו לא מצי למיעבד אחרים ומיהו אפילו לרבי אליעזר דאמר מת מצוה הרי הוא כאדם לכל דבר מכל מקום לא מצי למיעבד מצוה אחרת

יט ע"ב - כ ע"ב

מאי ילפת ליה מהתם דילמא הואיל ואיכא למיגמר מיניה בקל וחומר לא אתי למיגמר מיניה בגזירה שוה ומי אמרינן הכי והא אמרינן בפרק קמא דיבמות (דף ד ע"ב) גבי מילה דאתיא בקל וחומר מפסח דכתיב ביה כל בן נכר לא יאכל בו ואמרינן בגמרא מה לפסח שכן נוהג בזכרים ונוהג בנקבות אף מילה שכן נוהגת בזכרים ונוהגת בנקבות ומסיק אלא מעתה דאתיא מילה בקל וחומר מפסח לא ליכתוב רחמנא בה כל בן נכר ומאי אהני ליה קל וחומר אלא ודאי לאו מילה מילתא היא ה"נ לאו מילה מילתא היא ומי אמרינן הכי והא אמרינן בפרק אלו מגלחין (מועד קטן דף יז

כא ע"א - כב ע"א

דף כא תוספות בד"ה דאי ס"ד כו' דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר כו' עכ"ל. ולפי הלמיון שמצאנו שהיתה בת דוד קרלה בכתוב תמוחו ותמנון נקרא תחיה וק"ל:

ח"א **דף כא ע"א** והא הואי מיבל כו'. אין לפרש דלהכי דקאמר לא ירבה לו נשים פריך והא הואי מיבל דומיא דפריך בתר הכי והכתיב ויקח דוד עוד נשים וגו' דהא ודאי נתנה מתחת במיבל ידע המקשה נמי למימר דלמילוי י"ח הוא הלא דלקמן גבי ויקח דוד עוד פילגשים ונשים פריך ליה דמשמע פילגשים ונשים הרבה הוו ולא תימא דלעתיה למימר דלא הוו רק למילוי הלא דגרולה לפרש דלגופה דקרא פריך הכא דתניא דשם נשים הוו ליה בתחרון והא הואי נמי מיבל דנתחת הלא כבר נתברון קודם שנא לירושלים ונהכי ניחא דלא פריך ליה מבת שבע דודאי תימא לעתיה הא דלמילוי י"ח הוא ולא תשיב לה בתחרון דלא נשתה עד שבא לירושלים וק"ל: שקלתה מיבל למטרפסה וכו'. בלאו הכי מגופה דקרא נמי מוכח דלאו ביום מותה ילד תואר כו'. פירוש בתוספות למאן דאמר דלף ביאה דכתיב ותשובה תשוב למלחמה לא היתה תמר בת דוד שלמה היתה כבר מעוברת כו' ע"ש לא ניחא לה לפרש שכבר הולידה אמה את אמנון שבתורה למלחמה דל"כ מקרי לה בנות מלכים דכיון שנולדה כבר לא גדלה מחיקו של דוד ול"ע ע"ש ומ"ש בד"ה ניחוש הוה אחתי' מי כו' עיין בתודוסי הלכות: ויונדב איש חכם וגו' איש חכם לרשעה כו'. מלת חכם נאמר בכל מקום המתכים כדעתו כדבר שאין שפר כל העם יודעין לקוף דעתו אך על הרוב נאמר במתכים לטובה בשום מכמה מה שאין כן הכא לא מצינו ביונדב כזה שום תכמה להטיעיב אך להרע ידע: וישנאה אמנון כו' ברות שפכה וכו'. ועל זה תמהו בפרקי חכות כל תהכה שהיא מליצה בדבר בעל דבר בעלה תהכה זו תהכת תמנון ותמר כו' לפי שהיתה מליצה תהכה בדבר דהיינו בזנות ובגילוף בעל הדבר ממש שנעשה כרות שפכה בעלה תהכה וחז"ל גדולה הצנאה אשר שנאה שהיה לעולם על ידי שנעשה כרות שפכה מהכה אשר תהכה שלא היתה רק לאותה שעה: שאין להם לבנות ישראל לא שיער ביה השחי כו'. מה שנתקק מהרש"ל בזה לפרש שהיה להן שערות מעט מוצר שלא היו נמשקות לחתכים כו' ולאחר שגדלו בזנות ניון נתרבה כו' עכ"ל ע"ש אין זה מוכרח שלא היה להן ע"י גדות ומה שהקשה דל"ק מפי קוניא מחתר הלא מחתר המחוות לא גילתו וק"ל לא ידעתי מניין לו לומר שמשום הכי הוו מגלחות שלא יהיו נמשקות לחיות נפגויה נמי ליליף משום חשים משום יפוי הוי מגלחות חדש דשער בית השחי ע"כ לאו משום יפוי חשים היה והשתא נחוחות בית ישראל גילחו עלמן בין בית השחי ובין בבית הערוה משום יפוי כמ"ש ויצא לך שם בגוים ביפיך:

ע"ב מלמד שבקש להולמו כו' וכולן נטולי טחול כו'. מטואר בפרק בל הבלמים: **הא כיצד אם ארבעים אלף אצטבלאות.** בל ל' וג' היו בו מרבעת אלפים. ושמעי' מהכהו קראי דשבר שלמה חולה ירבה לו סוסים דכתי סוסים בל בך ל"ג שהיו נריכים בלם לרכבו ופרכינן שלא היו בהם סוסים בטלנים ועבר על בל שום וסום דלחמרי' לעיל וכ"ה בירושלמי שהני קראי בטלנים היו וק"ל: **כאן קודם כו'.** דבל זמן שלא נשא בת פרעה היה עוסק בחכמת התורה לא היה הבפף נחשב למחומה במ"ש שלמה ובקונות בינה מבפף נאחר אבל משנשא בת פרעה מיעט בחכמה ובינה בפעודתו ואמנוני עוה"ז בלאיתא פרק בן סורר ומורה היה הבפף נחשב וק"ל: **בשעה שנשא כו'.** כי זה היה תחלת עבירה לע"ז בירושלים בלאמרינן פרק במה בהמה שהבניפה לו אלף בלי זמרים ואמרה לו בל עובדיה ע"ז אלויי וזה היה תחלת החורבן במ"ש אף נחמלה יפתה לנבכם וגו' ואחדתם מהרה ולבך בו ביום נעך קנה כו' כי היה תחלת יאושו של רומי במ"ש שלא נחמלה לוי אלא מחורבנה של ירושלים והיה זה ע"י נבוכדנאלר כי בידו ניתן גחלי אש לשרוף ירושלים בלאמרינן בפרק י"ב ולמה ניתן בידו ג"כ יאוש של רומי שהיה מחורבנה של ירושלים וכמו שהיה אש בנרמלי אם ואינו הגחלים י"ל ג"כ שהיה אם ולא נעך רק קנה ג' אבל מלויי העלה שרטון ויש לפרש שנעך קנה לרמוז על מלכות רומי שנאמר עליו נעך נעך מית קנה ע"ש שנאמלו כאויר יער הדר בין הקנים וע"ז התפלל דוד נעך מית קנה נעך מחומה שמיומה במקום קנה שנעך נבוכדנאלר בס וק"ל: לא נתנלו טעמי כו'. נראה מה שנתנלו טעם ג' מנות אלו יותר מכל שאר מנות שבתורה לפי שטעם כל ג' מהר' מנות אלו היה בעצמה ג"כ מנה שטעם לא ירבה לו סוסים מפני שלא יאוש מלריכה שהטעם הוא בעצמה מנה שלא יאוש אם אף בלי הרבות סוס וכן בנה ירבה לו נשים שטעמו ולא יסור לבבו שהוא בעצמו מנה שלפני מחת והיא מסירה לבו מאחר שישתה בדאמרי' לעיל ואמר שלמה מני מרבה ולא מאחר וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה וגו' ע"פ מה שנינו בסוף קינין זקני ע"ב בל זמן שמזקינין דעתן מטורפת שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה ודעת זקניו יקח אבל זקני תורה בל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת כו' שנאמר בישישים חכמה וגו' וז"ש שמתך שלמה על חכמתו הוה ומי חכם בל כמוהו בחורה אעפ"כ נשיו הטו לבבו אחכמת התורה בזקנתו ועשה בזקני ע"ה שמטפסין וכן בלא ירבה לו סוסים שמתך על חכמתו שיכול להרבות סוסים ממקום אחר ולא ישיג מלריחה וכתיב ותצא המרכבה ממלריים ותלף מרכבה שלו היתה בפיסוק ממלריים וק"ל: **וכתיב** לו את משנה וגו' **כותב** לשמו ב' **תורות כו' שנאמר שיותי וגו'.** עיין מזה בתודוסי הלכות על דברי מהרש"ל בשמעתין: **בתחלה ניתנה תורה לישראל כו'.** לקי מאמנה תורה ומפרש לה בתב העשוי להשתנות בלקמן לדבי יוסי וכן הוא בילקוט את מנה התורה אמר מר זוטרא כו' וכבר הארינו מזה בריטב"א ובעל העיקרים בפורש בתורב בע"ש והנכון מזה ולא שייך לפקשויי מה שכיוצא בלמאמה פורש הדרך נשוא ואינו אעצמו שהוא בל זה לו כרמו של זה וכן נראה עיקר: **בד"ה** רבי נהוראי אומר כו' נמחק וק"ל כ' נחמיה אומר כו':

דף כא ע"א גמ' ולמען הדברים וי"ו מ"ת הוי תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר ממ"ת כל"ל ג"כ ס"ת ולמען הדברים וי"ו לפילו מ"ת ותנא דידן כו' כל"ל: **שם** לא שער בית השחי הוה בית הערוה כו' ג"כ ל"ש אין לפרש שם שלמה שהיה להן שערות כלל ס"ל שיש למלך ג' ס"ת דשלמ"ה שהיה בעל בית השחי ובית הערוה לוקה משום דדבך נשים הוא לגלח משום ניוול כמו שפירש"י התם ס"ל ס"ת דיש להן שערות ודומה לומר דשייבי הקבא אחר תורבן דוקא. ועוד קשין גדולות שהעיקר חלוי בשערות וכי לא היה בחותו הזמן וס"ל שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא לא גילחו וק"ל אלא נראה שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא היה רחוי להסתכן וק"ל. ולאחר שגדלו נתרבה עד שהיו דומים לערלות שיש כאן מקום להסתכן וכן מיתם בפ' במה אשה שדורש מקרא דגדלו בזנות ניון מאי דכתיב פחתן יערה מלמד שנחמלו שערות כיער כדי שיהו נמשקים לחתמים משאע"פ דנתרבה שערותן וק"ל שוב אחרי כתבי מלאתי בפ"ק דגיטין בגליון חו' גבי פלגש בגבעה ממש בדברי תהלה לאל: רש"י גדרו כו' בעצמן מה בזות הל"מ: **תוס'** בד"ה דלי ס"ד כו' לבא עליה ביאה שניה כו' נ"ב אבל ביאה ראשונה שרי והבא על הכותית הולד בותה ולא הוי אחותו וק"ל:

דף כא ע"ב גמרא עשה אותן כמין קמיע ותולה בזרוע שנאמר שיותי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כל ימי וג' נמחק וק"ל אין כאן מקומו: **שם** כי הכין עזרא לבבו בל"ל: **תוס'** בד"ה כתב כו' ור"ח פי' כו' בל"ל:

דף כב ע"א גמ' לא בהלין בתבע למקרי וכתיב וכתב כו': **שם** בגמרא שיותי ה' לנגדי תמיד וגו' ואידך התי שיותי מאי עביד ביה כו'. בלאמר בפרק בל הבלמים: **הא כיצד אם ארבעים אלף אצטבלאות.** בל ל' וג' היו בו מרבעת אלפים. ושמעי' מהבהו קראי דשבר שלמה חולה ירבה לו סוסים דכתי סוסים בל בך ל"ג שהיו נריכים בלם לרכבו ופרכינן שלא היו בהם סוסים בטלנים ועבר על בל שום וסום דלחמרי' לעיל וכ"ה בירושלמי שהני קראי בטלנים היו וק"ל: **כאן קודם כו'.** דבל זמן שלא נשא בת פרעה היה עוסק בחכמת התורה לא היה הבפף נחשב למחומה במ"ש שלמה וקונות בינה מבפף נאחר אבל משנשא בת פרעה מיעט בחכמה ובינה בפעודתו ואמנוני עוה"ז בלאיתא פרק בן סורר ומורה היה הבפף נחשב וק"ל: **בשעה שנשא כו'.** כי זה היה תחלת עבירה לע"ז בירושלים בלאמרינן פרק במה בהמה שהבניפה לו אלף בלי זמרים ואמרה לו בל עובדיה ע"ז אלויי וזה היה תחלת החורבן במ"ש אף נחמלה יפתה לנבכם וגו' ואחדתם מהרה ולבך בו ביום נעך קנה כו' כי היה תחלת יאושו של רומי במ"ש שלא נחמלה לוי אלא מחורבנה של ירושלים והיה זה ע"י נבוכדנאלר כי בידו ניתן גחלי אש לשרוף ירושלים בלאמרינן בפרק י"ב ולמה ניתן בידו ג"כ יאוש של רומי שהיה מחורבנה של ירושלים וכמו שהיה אש בנרמלי אם ואינו הגחלים י"ל ג"כ שהיה אם ולא נעך רק קנה ג' אבל מלויי העלה שרטון ויש לפרש שנעך קנה לרמוז על מלכות רומי שנאמר עליו נעך נעך מית קנה ע"ש שנאמלו כאויר יער הדר בין הקנים וע"ז התפלל דוד נעך מית קנה נעך מחומה שמיומה במקום קנה שנעך נבוכדנאלר בס וק"ל: **לא נתנלו טעמי כו'.** נראה מה שנתנלו טעם ג' מנות אלו יותר מכל שאר מנות שבתורה לפי שטעם כל ג' מהר' מנות אלו היה בעצמה ג"כ מנה שטעם לא ירבה לו סוסים מפני שלא יאוש מלריכה שהטעם הוא בעצמה מנה שלא יאוש אם אף בלי הרבות סוס וכן בנה ירבה לו נשים שטעמו ולא יסור לבבו שהוא בעצמו מנה שלפני מחת והיא מסירה לבו מאחר שישתה בדאמרי' לעיל ואמר שלמה מני מרבה ולא מאחר וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה וגו' ע"פ מה שנינו בסוף קינין זקני ע"ב בל זמן שמזקינין דעתן מטורפת שנאמר ויהי לעת זקנת שלמה ודעת זקניו יקח אבל זקני תורה בל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת כו' שנאמר בישישים חכמה וגו' וז"ש שמתך שלמה על חכמתו הוה ומי חכם בל כמוהו בחורה אעפ"כ נשיו הטו לבבו אחכמת התורה בזקנתו ועשה בזקני ע"ה שמטפסין וכן בלא ירבה לו סוסים שמתך על חכמתו שיכול להרבות סוסים ממקום אחר ולא ישיג מלריחה וכתיב ותצא המרכבה ממלריים ותלף מרכבה שלו היתה בפיסוק ממלריים וק"ל: **וכתיב** לו את משנה וגו' **כותב** לשמו ב' **תורות כו' שנאמר שיותי וגו'.** עיין מזה בתודוסי הלכות על דברי מהרש"ל בשמעתין: **בתחלה ניתנה תורה לישראל כו'.** לקי מאמנה תורה ומפרש לה בתב העשוי להשתנות בלקמן לדבי יוסי וכן הוא בילקוט את מנה התורה אמר מר זוטרא כו' וכבר הארינו מזה בריטב"א ובעל העיקרים בפורש בתורב בע"ש והנכון מזה ולא שייך לפקשויי מה שכיוצא בלמאמה פורש הדרך נשוא ואינו אעצמו שהוא בל זה לו כרמו של זה וכן נראה עיקר: **בד"ה** רבי נהוראי אומר כו' נמחק וק"ל כ' נחמיה אומר כו':

דף כא ע"א גמ' ולמען הדברים וי"ו מ"ת הוי תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר ממ"ת כל"ל ג"כ ס"ת ולמען הדברים וי"ו לפילו מ"ת ותנא דידן כו' כל"ל: **שם** לא שער בית השחי הוה בית הערוה כו' ג"כ ל"ש אין לפרש שם שלמה שהיה להן שערות כלל ס"ל שיש למלך ג' ס"ת דשלמ"ה שהיה בעל בית השחי ובית הערוה לוקה משום דדבך נשים הוא לגלח משום ניוול כמו שפירש"י התם ס"ל ס"ת דיש להן שערות ודומה לומר דשייבי הקבא אחר תורבן דוקא. ועוד קשין גדולות שהעיקר חלוי בשערות וכי לא היה בחותו הזמן וס"ל שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא לא גילחו וק"ל אלא נראה שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא היה רחוי להסתכן וק"ל. ולאחר שגדלו נתרבה עד שהיו דומים לערלות שיש כאן מקום להסתכן וכן מיתם בפ' במה אשה שדורש מקרא דגדלו בזנות ניון מאי דכתיב פחתן יערה מלמד שנחמלו שערות כיער כדי שיהו נמשקים לחתמים משאע"פ דנתרבה שערותן וק"ל שוב אחרי כתבי מלאתי בפ"ק דגיטין בגליון חו' גבי פלגש בגבעה ממש בדברי תהלה לאל: רש"י גדרו כו' בעצמן מה בזות הל"מ: **תוס'** בד"ה דלי ס"ד כו' לבא עליה ביאה שניה כו' נ"ב אבל ביאה ראשונה שרי והבא על הכותית הולד בותה ולא הוי אחותו וק"ל:

דף כא ע"ב גמרא עשה אותן כמין קמיע ותולה בזרוע שנאמר שיותי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כל ימי וג' נמחק וק"ל אין כאן מקומו: **שם** כי הכין עזרא לבבו בל"ל: **תוס'** בד"ה כתב כו' ור"ח פי' כו' בל"ל:

דף כב ע"א גמ' לא בהלין בתבע למקרי וכתיב וכתב כו': **שם** בגמרא שיותי ה' לנגדי תמיד וגו' ואידך התי שיותי מאי עביד ביה כו'. פירש מהרש"ל אין לפרש ואידך בלא ס"ל אח מצנה וגו' ס"ב תורה ג' למלך שיותי כו' ע"ש קושיתו נאורך ודבריו אינן מובנים לן ממה שהקשה מי איכא בלא ס"ל שיש למלך ג' ס"ת בלל"ב והאי וכתב לו בבי המלך ל"ל להא אפילו הדיוט מחויב לכתוב לו ס"ת שנאמר ועתה כתבו לכם וגו' עכ"ל ע"ב הא לאו קושיא להא אבי נעי למימר מלך אין הדיוט לא ובלא אפיק מדעתיה בלמך ג' תורות ומתניתי' נמי ודאי דליבא הכרע ומדרבה מלשון המצנה הוה בעי למימר יכותב לו ס"ת לעצמו כו' מלך אין הדיוט לא ורבא הציב לו לא בעי נרבה לו לב' תורות ובלהניא כו' והך בריית' היא בעלמה לשון רשב"ג דלקמן דוחק הבריית' בלמדרש מצנה על ג' תורות אבל מצנה בלא ב' תורות בלל"ב והאי דכתבו לכם את השירה בהדיוט אם לא היה לו אבל ס"ת אל"י לדורו של משה אך מה שהקשה מאי פריך שויתי מאי עביד ליה ושמא לאותו ס"ת יחידי הוא עושה כך כו' לכאורה קושיא היא אבל יש לדקדק בסוגיא דודאי רשב"ג סיפא דקתני קדרים כי מימיני בל אמוט וגו' ע"ש ס"ת שמצוות בפירש"י והמתרגם הציב לו ואידך דרש מיניה דאמר רב חנא כו' היא דרשת ריסא דקתני שירה עצמו בלאי שכיחה בנגדו שנאמר שיותי ה' וגו' וע"ב נראה לומר דרשב"ג דדריש את מצנה וגו' על ג' תורות כו' דרים ריסא דקתני שיותי ה' וגו' לאומה ס"ת שמוטות בבית גנזיו והיינו שיותי ה' לנגדי תמיד למרחוק קנא כמו מנגד הרחק ומנגד בציב לאהל שדרשו ברחוק מיל ומפיפא דקתני כי מימיני בל אמוט וגו' דרים על אומה ס"ת שיולאת וכנסת כו' ורש"י שדקדק בבריית' לעיל לפרש סיפא דקתני היינו מצוה לא בבריית' רק ריסא דקתני דרשת ס"ת שמוטות בבית ומדקאמר ג' תורות ע"ב דדרים נמי סיפא דקתני כי מימיני וגו' על ס"ת שיולאת כו' ומש"ה כי פריך ואידך כו' לא פריך אלא מריסא דקתני שיותי וגו' מאי עביד ליה מהן דדרים מצנה כתב העשוי להשתנות ולית ליה כלל ג' תורות בסיפא דקתני כי מימיני וגו' ולאי דרים ליה נמי אם ס"ת שיולאת כו' כמתני' דידן דכולהו מודי בהן ס"ת שיולאת כו' ומשני דריסא דקתני לא דרים אם ס"ת שבבית גנזיו אלא דדרים ליה כדבב מנה בר ביונה אר"ש שמפעל המתפלל כו' ולפי דבריו ניחא נמי דגרסינן בבריית' לעיל שהבית קרא דשויתי וגו' ומהרש"ל מחק לאין צורך גם מה שכתב לפי דרכו לפרש דדרים מוכתב את מצנה התורה לה שתהות כתב הספר תורה שיהי כתיבה דקא שמעת קטנה כל בך לעשות בה קמיע כו' אינו אלא דברי נביאות דליבא למ"ד דדרים מלא מצנה הכי אלא מי מלשון כפל לב' תורות ואי לכתב עשו להשתנות מעברית לאשורית ואין צורך להתריך כי הדברים נרוניס כמ"ש נאין נמגוס וק"ל: **בפירש"י** בד"ה ממתום ננקבי אאלרן עשאן ג' תיבות של ה' אותיות כו' ובן השלישית עב"ל. וכל"ל ר"ל שהמכוון דפרים להו דהיינו מנא מנא תקל ופרסין יש בהן ט"ו אותיות למלקן לה' מיבות של ג', ג' אותיות והמלאך שינה לכותבן ושמא ג' תיבות מה' אותיות שלירך לומר אותיות

חכמת שלמה

כו': רש"י בד"ה מירוגו קשירתו הס"ד: **בד"ה** ופורן גדרות כו' נ"ב והרמב"ם פי' שקאי על מה בשיוצא למלחמה פורש הדרך נשוא ואינו מעקם בעבור שדהו של זה או לו כרמו של זה וכן נראה עיקר: **בד"ה** רבי נהוראי אומר כו' נמחק וק"ל כ' נחמיה אומר כו':

דף כא ע"א גמ' ולמען הדברים וי"ו מ"ת הוי תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר ממ"ת כל"ל ג"כ ס"ת ולמען הדברים וי"ו לפילו מ"ת ותנא דידן כו' כל"ל: **שם** לא שער בית השחי הוה בית הערוה כו' ג"כ ל"ש אין לפרש שם שלמה שהיה להן שערות כלל ס"ל שיש למלך ג' ס"ת דשלמ"ה שהיה בעל בית השחי ובית הערוה לוקה משום דדבך נשים הוא לגלח משום ניוול כמו שפירש"י התם ס"ל ס"ת דיש להן שערות ודומה לומר דשייבי הקבא אחר תורבן דוקא. ועוד קשין גדולות שהעיקר חלוי בשערות וכי לא היה בחותו הזמן וס"ל שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא לא גילחו וק"ל אלא נראה שהיה להן שערות אבל מעט מוצר שלא נמשקים לחתמים וממילא היה רחוי להסתכן וק"ל. ולאחר שגדלו נתרבה עד שהיו דומים לערלות שיש כאן מקום להסתכן וכן מיתם בפ' במה אשה שדורש מקרא דגדלו בזנות ניון מאי דכתיב פחתן יערה מלמד שנחמלו שערות כיער כדי שיהו נמשקים לחתמים משאע"פ דנתרבה שערותן וק"ל שוב אחרי כתבי מלאתי בפ"ק דגיטין בגליון חו' גבי פלגש בגבעה ממש בדברי תהלה לאל: רש"י גדרו כו' בעצמן מה בזות הל"מ: **תוס'** בד"ה דלי ס"ד כו' לבא עליה ביאה שניה כו' נ"ב אבל ביאה ראשונה שרי והבא על הכותית הולד בותה ולא הוי אחותו וק"ל:

דף כא ע"ב גמרא עשה אותן כמין קמיע ותולה בזרוע שנאמר שיותי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כל ימי וג' נמחק וק"ל אין כאן מקומו: **שם** כי הכין עזרא לבבו בל"ל: **תוס'** בד"ה כתב כו' ור"ח פי' כו' בל"ל:

דף כב ע"א גמ' לא בהלין בתבע למקרי וכתיב וכתב כו': **שם** בגמרא שיותי ה' לנגדי

כב ע"ב - כג ע"ב

הרמצוות מה' מיתות של מ"ע מק"ל ופרסי"ן דה"ל ממתו"ם ואחר כך לירף חומיות השניות מהני ה' מיתות דה"ל ונקפ"י ואח"כ לירף חומיות השלישיות מהני ה' חומיות דה"ל ונקפ"י ואח"כ לירף חומיות השלישיות מהני ה' חומיות דה"ל מגלנ"ן ודברי מהרש"ל אינן מצותרין ואין צורך להאריך בהגהתו ודמוקין וק"ל:

ע"ב גמרא שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא כו'. יש לדקדק כיון דלא ס"ל לרב תסי היקשא דומיה דיין כו' אם כן אללה קושיין לדוכתין האידנא נמי לא ליבעלמו מדאורייתא דהא לא אתא לן אתרא לעיל אלא מהיקשא דומיה דיין מה יין בזמן שיש בעלה בזמן שיש בה פרועי ראש אף פרועי כו' ומה בכך אלא גזרו בהו רבנן וי"ל הא דקאמר דומיה דיין כו' אלו מהיקשא דיחזקאל סמיך אלא במה מצינו וכן משמע מדלא מייתי לעיל קרא דיחזקאל כדמייתי ליה לקמן לענין מיתה ומיהו לענין מיתה ליכא למלמודא אלא מהיקשא דליכא למילף ליה ממה מצינו ועי"ל דרב תסי דלית ליה היקשא ואית ליה דפרועי ראש לא אתא אלא לחייבו בזמן שיש בעלה אבל בזמן שאין בעלה אינו חייב אלא בזמן שיש בה פרועי ראש דלא אתא אלא לחייבו בזמן שיש בעלה וק"ל: **שם עד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה כו'.** פירש"י מהיכא נפקי לן פרועי ראש בזמיתה עכ"ל נראה דה"ק דה"מ לפרושי דקאי מדלעיל דכהן ג' לג' יום דליף פרט פרט מנזיר ועד לא אתי יחזקאל מאן אמרה וק"ל:

ח"א **דף כב ע"א בכתב** זה ניתנה התורה כו' **גם חיום מגיד משנה** וגו'. פירש רש"י מה שמצות כו' ולדברי רבי משנה התורה נאמר ג"כ על שם הלשון להשמות מדלא קאמר הכא אלא מה אני מקיים את משנה וגו' כדקאמר רשב"ג לקמן והיינו דנשמה הכתב בין ג' הנמיות בשמטתו בבית רשמון ואהכי נמי כתיב כתב הנשמון ולא כהלין כתבא למקרי בפירוש רש"י ומ"ש נהפך להם לרועץ פירש רש"י לשון מרעין מוכ שנשמעו ע"ל והוא לשון ב' שהכתב גופיה מתון מעשה נשמנה והפך להם הכתב כעין כתב שנור וכעין נמוחיותיו היפך שאמר לשמות שהיא מלאכת ועבודה נהפך לרועץ פירש נער בהפך ודו"ק: **ממתו"ם נקנפ"ץ כו'.** עיין בחדושי הלכות: **אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניהו כו'.** נראה שבא לתת טעם למה נתחייב מדוייהו מיתה למה שבקש את אבישג לו לתשא ואמר לפי שהיתה לשורה להדיוט משום שרבינו של מלך וה"ל כשפלל לאחיה ע"כ שעדיין החזיק עצמו למלך וה"ל כמורד במלך שלמה וז"ש ולמה את שואלת את אבישג לאדוניהו ואני לו את המלוכה כי הוא שופל לאחיה הוא שואל את המלוכה שהרי היא לשורה להדיוט וע"כ אמר כי בנפשו היבר להחזיק עצמו במלך ומורד הוא וק"ל: **אבישג מאי היא וכו'.** ר"ל מאי היא מהיכא מפורש לנו שאלה דוד כיון דיחוד פנויה לשור וקאמר מדכתיב ותהי לו למלך סוכנת ומשרתהו לנו היתה אלנו רק דרך שירות ולא כדרך נשואה ולכך לא הוה נתחרה לשלמה משום אחת מה ואמר: **שאמרה ננסבן כו'.** וכתיב ואפא את שבע בן בכרי מלך המלך החדרה לתמים משום דהמלך זקן מאד ואבישג השוגמית משרת וגו' והיתה מולה שלא נשאה משום זקנה ומשום כת בלקל"ל מחברים לגנבא וק"ל: **התידו לי ליחד כו'.** פע"פ שנאסר יחוד של פנויה כפירש"י ודקאמר נם"פ בן סורר לחליכה למ"ד לאפילו פנויה דיחוד ולא אפשר עתו מלאכותי הגדר היינו משום גדר עריות שלא יהו בנות ישראל פרוצות כיון לזנות עבד הכי מה שאין כן בדוד שלא עבד הכי שלא שהלא לו סוכנת וק"ל: **בי המגרש כו' אפילו מזבח כו'.** הוא משל כאלו המזבח בוכה עליו שהמגרש אשתו שנשרים ממעט שלולא זכותם לאשת השעורים מגויה שהמיתה קיני זבה ולידה למזבח והיינו דקאמר קרא מאין פנות אל המנחה שהיתה מביאה בזבה ולידה ואמר על כי העיד ה' ביני וגו' לפי שודאי אם אלא דבר עכוה מצוה לגרשה כדאמרינן בפוף פרק המגרש לזה אמר כי העיד ה' ביני ובין אשת נעוריך וגו' כדאמרינן זכו אין ואשה אם י"ה לא זכו אין מוכלכלן וזה שאשתים והיא מבראתך ואשת בריתך שלא בגדה בך להפריד את השם מביניכם ואסור לך לגרשה למעט שלולא המזבח בזבחה ולידתה ועיין מזה עוד בחדושי הלכות סוף מסכת גיטין וק"ל: **אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשים ממנו ממון כו'.** כתבו התוספות בפ"ק דר"ה ו"ל בפוף פ"ב דזבחים פירש בקונטרס ממון של גזל אבל נראה דמיירי בגדר כדמוכח פרק ב"מ רבי נתן אומר נעון נדרים מתה אשתו (וגו') כו' עכ"ל ע"ש: **באלו חרב בהמ"ק כו'.** הדמיון מה לפי שאלילות שאר קרובים יש לו זמן וכמ"ש שהשת נשכח מן הלב גם לפשר בזוהר בענין חיוב שנתן לו הש"י בניס כפליס אבל אשתו דאשה בתלמוד לקחן ל"ש אבילות ואין ים תמוהה חוץ מאשת נעוריס ואינו מוצא קורא רוח לעולם אשה אחרת כדאמרינן נמי לקמן וה"ל אבילות יאנה כמו תורכן בהמ"ק דניחנין בו אבילות יאנה לעולם וק"ל: **בי שמתה אשתו ראשונה עולם חשך בעדו כו'.** כלפי מ"ש בפרק הנע"י כתב לעשה לו עזר כנגדו אמה עוזרתו אדם מביא תענין מטין כוסס פשתן פשתן לוכס לא נמצא מאיה עיניו ומעמידתו על רגליו ואמה קאמר כשאמה חוב עיניו אשר שאין לו מי שעושה צרכי בימו ולזה אמר נמי שפשיעותיו מתקלרות ואין לו העמדת רגל להליכה להיותו שאין לו להחזיק מביתו כיון שאין לו אם מי שעוסק בצרכיו ואמר עליה נופלת לפי כשזכו אשתו ואשה קיימין השם מיניהס ועונת ה' היה מקום אבל כשאמה חשאה נסתלק השם י"ה מביניהס ועליה נופלת אשר כאן עונת ה' וק"ל: **קשה לזווגם בקריעת ים סוף שנאמר וכו'.** ענין הקושיא כל מסיק דלייני מזווג אני שהוא ניעול הגזרה והמזל לפי מעשה האדם כדאמרי' בריש סוטה דזווג אני הוא לפי מעשיו כן היה ק"ס ניעול הגזרה ומעורכת השמים לפי מעשה ישראל ורשעת המצריים ומייתי מדכתיב ויוציא יתיהם וגו' מפורש בפ"ב דאפילו ממזר אחד בקוף העולם וממזרת אחת בקוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה מ"ט מוציא יתידים וגו' אלא כאי ושירות ובתגמומת ליכא מ"ד למפרש לה הכי המצריים בוכים שנאמר ומצריס מקברים ושראל משוררים שנאמר כו' וברים פוטה ל"ג ליה להאי אל תקרי ופי' רש"י שם בפוטרות חדש שהוא כשר לנכס לא תמה קשה ולא נשמים קשים זה ניתן והיכא מ"ד נמי בתגמומת למפרש לה הכי וק"ל: **בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני בו'.** מה שים לדקדק מה תמלא שתחזנו כרים פוטה: **לכל יש תמורה כו' שנאמר ואשת נעורים וגו'.** הכי משמע ליה מהאי קרא שנאמר כי כאשה עזובה וגו' ואשת נעורים כי תמאס שדימה ישראל לאשה נעורים שלא מם מושם כה ועזוב לו בתחרת אינו רק זמן מועט שאין לו בתחרת קורת רוח ואינה מתקבלת לו תמורת הרחמנה וק"ל (עיין רים פוטה): **שנאמר יהי מקורך ברוך וגו'.** נראה דרישא דקרא נמי דרים ליה יהי מקורך מלשון קורת רוח או ר"ל מקורך ויליהך יהי פרון דהיינו בתאת נתמוים לשון שהוא לפי הגזרה קודם ילידת הולד וק"ל:

ע"ב אלא למי שעשאה בלי כו'. אם כלי מועה מלבר שמקבל פעולה מה וקודם שנעבלה אינה מקבלת פעולת ההולדה כגולם הזה שאין מקבל פעולת דבר עד אחר שנעבלה נעשים כלי לקבל פעולת ההולדה וכיוצא בזה שאמרו לעיל לאין לזכר קורת רוח רק מלאשה אמר כאן שנעבלה אינה כורתת ברית רק לאיש הרחמן שנעשה כלי יותר בקבל פעולת המורה וקודם מ"ת לא היו ישראל רק כגולם שלא היה להם פעולה תורה ומצות ומ"ש: **אלא לאשתו כו'.** הוא כמ"ש לעיל לאין מאה כורתת ברית אלא לאשתו הרחמן ואין לאיש קורת רוח אלא מלאשתו הרחמנה וז"ש אלימלך איש נעמי שהוא נרחה כמיומר וכי לא ידענו שהוא איש נעמי אבל קרא משמע' למימתו היה רומה לה אף נשמת לאחר לפי שהוא איש נעמי איזה הרחמן שכבר כרתה ברית וכן בעוזי וגו' מתה עלי רחל דמלת עלי הוא כמיומר למדמה מיומתה היא עומה רומה לו אף שהיו לו נשים אחרות לא מלת קורת רוח רק מה שהיא אשתו מלאשה הרחמנה ועקרת הבית עקרו של יעקב לא עבד רק ברחל וק"ל: **שלא על חנם פיזר בן אלעשא כו'.** מפורש בפסכת נדרים:

סליק פרק כהן גדול

זה בורר פרק שלישי

דף כג גמרא כדאמר ר' יוחנן בערכאות שבפוריא שנו ה"נ כו'. ואין להקשות למאי דמוקי פלוגתייהו בריש בערכאות שבפוריא פלוגתייהו דסיפא ל"ל דר"ל דשמועי' בסיפא לר"מ דלפילו בדין אחד שבירר תביאו מערכאות שבפוריא יכול לפסול תביאו הנמי ולא יכול לומר לו ברר לך ג"כ דיין אלך כפי לומך ללמון זה פוסל דיינו כו' משמע דיין אחד כלקמן וק"ל: **שם אלא ה"ק זה בורר לו דיין אחר כו'.** כ"ל מספר ישן כתוב נקלף וק"ל: **תוס' בד"ה מאי זה בורר כו' ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני כו' ומשני בשוה בורר כו' עכ"ל.** ולפריך שוב ועוד מאי זה בורר כו' לאו לישנא דמתני' פריך אלא דמ"מ לא ה"ל למתני בכה"ג לחירע כך שזה בורר לו ב"ד אחד וזה כו' אלא הוי לישנא הכי אלא לישנא דשניהן בוררין ה"ל למתני וק"ל:

ע"ב גמרא משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל אחד כו' אימא דמודו ליה לר"מ כו'. לכאורה קשה להא מנא נמי ג' רועי בקר כהן מתני' אלא מזו לעלמא וי"ל דלפוס סבירא להשמא סד"א אלא פליגי רבנן אר"מ גב' רועי בקר אלא מזו לעלמא אלא נעלמא עלי לפא כו' פליגי לחזו לעלמא וק"ל: **בפירש"י בד"ה נמצאת כו' דר"מ סבר אין צריך לברר וזה שאמר להביא ב' ביתי ערים והביאם והאחת נפסלת כו' עכ"ל.** לא לומר שהניח גם כת השניה הכשרים משא"כ לפירוש קמא שהיו לפסול הרחמנים להשמע שפיל הרחמנים קודם שהניח כת השניה להשמע ולמי נוגע בעדות הוא להיה יכול לומר אין לי עוד כת אחרת גם מה שהקשה רש"י לר"מ לפירוש קמא דנוגע בעדות הוא לאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא פסולה כו' היינו היש לחוש כן כיון שעדיין לא הניחן קודם שפיל הרחמנים שמא לא ימצא לו כלל כת כשירה אלא כת פסולה אבל הכא כיון שכבר הניח כת הכשרים קודם שבא לפסול הרחמנים ולמי לאין לחוש שיפסלו כת השניה כיון דכשרים לפנינו כל זה נראה לדקדק מל' רש"י ומהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין צורך להאריך ולפי דבריו הא דקאמר אבל בכא אחת ד"ה אינו יכול לפוסלן היינו שהיה כת ג' כשבא לפסלן אף אם נמא אחר כך כת אחרת ודו"ק: **תוס' בד"ה ואמר רב דימי כו' ה"א דמירידי דקביל עליה כתרי דהוי תרתי לריעות' והתם קאמר ר"מ כו' עכ"ל.** ק"ק דהא קתני נמי ג' רועי בקר כהן מתני' לליכא אלא מלא לריעותא ואפ"ה קאמר ר"מ דיכול לחזור וכן מוכח דלא הוי גב' רועי בקר רק מלא לריעותא כפי מה שפירשו התוס' לקמן דרבנן דפליגי אדר"מ מודו ליה בתרתי לריעותא דיכול לחזור ויש לומר דמ"מ ניחא ליה לאמויי דיב דימי לקמן נמי מריבא דנאמן עלי לאא כו' וק"ל: **בד"ה ורבנן סברי כו' דמסתמא יעשה מה שבית דין יצוה עליו כו' עכ"ל.** ר"ל דאע"ג דאם אינו יכול לגרר לא יפקיד אבירו בכך מכל מקום אין הוא נוגע בעדות דמסתמא יעבה אבירו מה שיצוה בית דין ויניח כת אחרת ובהכי יתיישב נמי מה שהקשה רש"י לפירוש קמא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא כת פסולה

חכמת שלמה

דף כב ע"ב גמ' אבל מה שעשה שתקנתן קלקלתן כו' וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי נמתק כל זה. וע"ב ר"ל טעות וכן מוכח בתוס': **רש"י** בד"ה מלא כו' ומהימני ליה בד"ה ג"ל כו' כל' יום ואי הוה ה"ל: **בד"ה** דומיה דיין כו' בנוסח וכו' מקים וכו' והד"ה: **בד"ה** ר' אומר כו' יבנה בהמ"ק רבי אומר אומר מני כל"ל והד"ה: **בד"ה** אבל מה שעשה שתקנתן קלקלתן מורכן הכית שקלקלן כו' ומתירן שלא כו' הוה תקנן עכשיו כו' כל"ל: **בד"ה** התם היינו כו' ובניחותא גרסינן כו' כל"ל: **תוס' בד"ה** ואימא לא כו' אימא לא לירבו שלשים. ר"ב ומו ליכא למקשי הא דשמע בעדות הוא דשמע ימנאו כת שניה פסולה מאחר דלא תלוי הני סהדי בסהדי קמאי ג"כ מילתא אחריתי הוא ואינו נוגע בעדות קמא וה"ב מאחר שעדיין לא פסלו אותם מוקמינן בחזקת כשרות ואם נפסלו אח"כ מזלא דידיה גרם ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** כבר העידו הרחמנים כשנאמלת כת שניה פסולה כו' כל"ל: **בד"ה** ואפילו אימא כו' אפילו אימא תרוייהו אלינא כו' ר"ב מה שפירש רש"י זה לאך נורך וכי לא ידעינן לגירסתו מהפכין ר"ת לרבנן או הל"ל ולגירסא בתרא גרסינן רבנן במקום ר"מ ונראה בעיני לאורך גדול פירש כן לגירסא קמא שפיר גרסינן אפילו אימא רבנן כלומר אמתחילה בעי לומר דר"מ כר' וזהו דוחק ההלכה כרבנן לגבי ר"מ משום הכי קאמר שפיר אפילו אימא רבנן כר' אבל לגירסא דקאמר אפילו אימא ר"מ כרבי מאי רבותא אם כן ל"ל דהכי קאמר אפילו תרוייהו כרבי ודו"ק:

כו' דכיון דאמו מומרין ע"כ לפירוש ר"ת דמסתמא יפיה כח מחרת לגבר דבריו נאמר ג"כ דמסתמא יכבר דבריו להניח כח כשיהיה דכח פסולה אין זה בירור ודו"ק:

ח"א **דף כג ע"א** נקי הדעת שבירושלים לא היו חותמים כו'. לפ על גב דכבל מילי מדיעה כל ישראל במזקק כשרות הם נאלו הדברים קאמר דנקי הדעת והגו סלסול בעלמן דשכיחי פסולים וע"ה וק"ל:

דף כד גמרא לא צריכא דאיכא כת אחרת בו' היינו דרב דימי בו' איבא בינייהו מגו בו'. נראה דהסתם דאיכא כח מחרת וע"כ לעדות מחרת הוא פוסל מוחן דאיכי נהוא ואחר עמו מומרין שהן פסולים אבל אינו לחודיה מסוס אלו מגו ולאי ללא נהמני לפוסלן לעדות מחרת אלא דאם לא נאו היינו דרב דימי דהא דרב דימי ולאי ללא אני לפוסלן לעדות מחרת אלא נהוא ואחר עמו ואינו ק"ק דהסתם נמי דמוקי ליה בכה"ג אלו קא קשיא היינו דרב דימי ואקאמר דאיכא בינייהו מגו בעלמא הא איכא לאוקמי דאיכא בינייהו בפסולים אלי הוא דאיכא בינייהו בעלמא דהכא גופי לגבר דימי אף אלא נאלו הדיינים פסולים אלי הוא ואחר לפוסלן אסוס טעמא דקאמר לעיל דסבר ר"מ לגריך לגבר ולגבין לא אלי לפוסלן אלא מסוס מגו שכנר פסל גם הדיינים ודו"ק:

ע"ב תום' בד"ה רבא דאמר בו' ועוד דהבא פליג ר"י ורשב"ם בו' עב"ם. ק"ק להאי תירוצא דאמיגן למימר דרבא פסק כר"מ הא לא פשטו מידי דלימא דלר' יוחנן בין בזו ובין בזו פליגי ופסק רבא בלפני גמר בין כר"מ דיכול לחזור בו ובלאחר גמר בין פסק כרבנן ודו"ק: בד"ה שלח ליה בו' דבין דכבר נשבע הוי לאחר גמר כו' עב"ם. וכן לריך לומר ולאי נהך דדור לי נאי לאלך לאיירי שכבר נשבע אלא ר"ת סמך דבריו אהך דפ' י"ג דנשבע אלא וי"ו לא משמע כן והולכך להגיה שם ונשבע בוי"ו וק"ל: בד"ה כל כה"ג כו' ע"כ נראה לר"ת כו' אבל הבא לא הוי אסמכתא כו' מגו דאי מרווח בעי איהו למקני כו' עב"ם. ק"ק לפירושו כיון דמטעם זה לא הוי אסמכתא אבל נאין יכול להרוויח הוי אסמכתא לכ"ע [א] אם כן אאי מייתי מהניא לר"י משום דרבי טרפון לעולם כו' דהא התם לא שייך מגו דמרווח בעי אינו למקני ולכ"ע הוי אסמכתא נכה"ג ויש לייעב ודו"ק:

ח"א **דף כד ע"א** הרואה ר"פ בב"ה באלו עוקר הרים בו' ור"פ בב"ה באלו עוקר הרי הרים. מה שיימה המתודדים לעוקר הרים והרי הרים מנוקר בתדוגנו קוף טוריות ע"ש: מ"ד ואקא לי שתי מקלות לאחד כו' עד במחשכים הושיבני כו'. מה שים לדקדק זאת מה ענין המקלות לת"ח וע"ק למה קרא לת"ח שנאי"ע נועס בלשון ימיד ולת"ח שנכבל מוכלים בלשון רפיס וע"ק מאי ענין ג' מדות הללו שנאם שהם נשות הרוח ומנופה שנאמר האיפה בין השמים ובין הארץ וע"ק מה קאמר מאי נאל הרי מפורש בתורה כי שם נלל וגו' גם קשה לפירוש ר"ת נלולה במקרא כו' ואלו פוטרים עלמנו כו' מה ענינו לכאן דמשמע הכא דקאמיא חכמין ופחיתות תלמוד נבלי ועוד דתלמוד ת"י נמי נלול כה"ג. מנופר דאמרינן פרק המדיר אמר אביי ואד מיניייהו עדיף כאביי מינן אמר רבא ואד מינן כי פליג התם עדיף כאביי מיניייהו דהא ר' ירמיה דבי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי פליג התם קאי נן נבלאי טפאאי הקונאין דהיכא מוכח מהא דקאי לן נבלאי טפאאי דעדיף מד מינן כאביי מיניייהו ומה טעם דכי פליג התם כב' מיניייהו ונבלאי לומר אאי דבי ירמיה יתורא דאית התם דאית אאד שיולד שם עדיף כב' אית מינן ובא רבא לומר דלאו משום דהם עלמם מלד טבעם מוכנים יותר לחכמה מינן אלא משום דאירע לעיל מיניה ולעיון יאמר אית אאי יולד בה דדרים יתורא דאית התם דאית אאד שיולד שם עדיף כב' אית מינן ובא רבא לומר דלאו משום דהם עלמם מלד טבעם מוכנים יותר לחכמה מינן אלא משום דאירע בדרך ירמיה דבי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ומד מינן הוה אז עדיף כאביי דידיה וכי פליג להתם אאד בבאלי טפאאי דאירע דא"י מתכים היה הוה כאד מבני א"י והוו כאביי מינן דכתיב אאי ואית וגו' וזה גרם לו שירש בא"י ומצא אן דהוינן כאביי דידיה כי הוה הכא כי סלקינן להתם יגרום לנו שירש בא"י דהוינן כאביי מיניייהו ולזה אמר ואקא לי ב' מקלות כי דיתה שם בכתוב ישראל לנאן והקב"ה לרועה וכמו שהרועה מנהיג הצאן במקל והוא נקרא מלמד ולרבנן כן ע"ה התם יתנהגו ישראל שהם מלמדים תוסס דעה ודינה ואאר כי קרא הרועה שהוא הקב"ה המקל שהוא המנהיג לתלמידי חכמים של א"י נועס ע"ה שמנעימים כו' ושל בבל מוכלים ע"ה שמתכלים כו' ולקא לת"ח שבא"י נועס בלשון יאיד ולת"ח שנכבל מוכלים בלשון רפיס כמ"ש כי אד מייניייהו שבא"י עדיף כאביי שנכבל והוא בעלמא כוונת הכתוב מבלים נפלו לי נעעימים וגו' לפי מ"ש בפרק כ"ג דאאי היה עזרא שתמנו מורה בלן יהודה כו' ואע"פ שלא ניתנה על ידו כו' והיה לבעל דין לתלות ולומר שהרי עזרא היה מת"ח שבבבל שנקראו מחבלים זה את זה ועל כן אמר הכתוב שאל תתמה על מעלליו כי מבלים שהוא עזרא ושייעתו שעלו מבבל שנקראו מחבלים נפלו לי נעעימים כיון שעלו לא"י נקראו נעעימים שעל ידי כן נחלא ה' שפרה עלי ר"ל יותר מת"ח שבא"י כהנאי דרבי ירמיה כד סליק לא"י דהוה עדיף כאביי מינן והיינו דדרש ג"כ מעלה עלה שמעלתו היה כשעלה לא"י וכ"י דדרש יפהר יפה וכ' זיתים נמי ע"ש נחותן שמרימין זה לזה ומסיע זה ענין התנופה ונפות הרוח שירדו לבבל על ידי שאין תורתם עולה יפה ולפי שאלו הב' מדות הם הפכיים למטה נאדרן לפי הנראה כי התוף לאבדו מעלות אינו מתנאה והוא תביב בעיני הבריות מתוך שחוף להם ומספר במעלותם אבל המתנאה לא יספר לעולם במעלות אחרים רק בפחיתות וע"כ הוא שנאוי בעיני הבריות כלאמרינן פרק המוכר פירות כל המתנאה לפילו על אינשי ביתא לא מתקבל שנאמר נבר יהיר לא יעוה וגו' והסיפך למעלה בשמים אדת הנאוה נאמר בו יח' כ"ב ה' מלך נאות וגו' כי נאה נאה וגו' והתנופה שנאה שם כמ"ש בד' כאות שאין מקבלין פני שכינה שנאמר כי לא לפניו תנף יפא ולזה אמר שראה אלו ב' נשים שהם הנאות והתנופה ותפאתה לפיסה שהיא אדת נאה שיתאבדו הא אלו ב' מדות

קרני ראם [א] כ"ב יש לומר דהרי מזגן לגריך קרא דכי יפליא ואע"ג נם לר"ט לא הוו אסמכתא אלא דגלי קרא והטעם כמ"ש במרדכי פ"מ דמלתורייתא אסמכתא קנין ולגריך קרא נמזר ואע"ג נת"ק אלא דריש כי יפליא ממילא נמזר אאסמכתא:

חכמת שלמה

דף כד ע"א גמ' אסור להטעין את הגוזן כו'. נ"ב פירוש נשבת וכן אינה להדיא נפרק נמה טוענין: **שם** ואמר רב ספא נת ורהא כו' כל"ל: **שם** אמות לגו קטנה ושדים אין לה אמר רבי יוחנן כו'. נ"ב פירוש אדאיתא אאמרינן אאמות דוד והיינו דכתיב אאמות לגו וק"ל: **רש"י** בד"ה רבין אמר כו' ר"מ ולרב דימי הד"מ: **תום'** בד"ה אמר רבא נ"ב אין לריך לעמוד שם:

דף כד ע"ב רש"י בד"ה כל כי כו' אאיבעא לפרק המקבל וכגון כו' ז"מ דאאפיקא כו' כל"ל: **תום'** בד"ה ואלו הן כו' לעשות אאיסור לבא כו' לא אאיא ליה הא אאיסור אאמציאין כו' כל"ל: **בד"ה** כל כי כו' אאיא אאמכתא שהיה כו' כל"ל:

דף כה ע"א גמ' ר' אאא בר אוסעיא אמר אלא כו'. נ"ב וז"ל נ"י אלא כלומר לאלי אדווי

דף כה ע"ב גמ' אאור רב ספא נת ורהא כו'. כל"ל: **שם** אמות לגו קטנה ושדים אין לה אמר רבי יוחנן כו'. נ"ב פירוש נשבת וכן אינה להדיא נפרק נמה טוענין: **שם** ואמר רב ספא נת ורהא כו' כל"ל: **שם** אמות לגו קטנה ושדים אין לה אמר רבי יוחנן כו'. נ"ב פירוש אדאיתא אאמרינן אאמות דוד והיינו דכתיב אאמות לגו וק"ל: **רש"י** בד"ה רבין אמר כו' ר"מ ולרב דימי הד"מ: **תום'** בד"ה אמר רבא נ"ב אין לריך לעמוד שם:

דף כו ע"א תום' בד"ה אלא אאיבעא כו' ואלו הן כו' לעשות אאיסור לבא כו' לא אאיא ליה הא אאיסור אאמציאין כו' כל"ל: **בד"ה** כל כי כו' אאיא אאמכתא שהיה כו' כל"ל:

דף כו ע"ב רש"י בד"ה כל כי כו' אאיבעא לפרק המקבל וכגון כו' ז"מ דאאפיקא כו' כל"ל: **תום'** בד"ה ואלו הן כו' לעשות אאיסור לבא כו' לא אאיא ליה הא אאיסור אאמציאין כו' כל"ל: **בד"ה** כל כי כו' אאיא אאמכתא שהיה כו' כל"ל:

דף כה ע"א גמ' ר' אאא בר אוסעיא אמר אלא כו'. נ"ב וז"ל נ"י אלא כלומר לאלי אדווי

שלפנינו בתירוצם לעיל לחייבו משום קוצר כו' ולעיל בקושייתם ולמי דנפל טעות בתוס' קוצר במקום נוטע וכל"ל משום עבודת נוטע וי"ל כו' ולפי שרצה הטועה למטה בתירוצם לעיל לחייבו משום קוצר כו' משב להגיה ג"כ לעיל משום עבודת קוצר ושיעור דבריהם דמעיקרא קשיא להו בפשיטות כיון דמשבים הכרם כו' ה"נ ניחייב משום עבודת נוטע ותירצו וי"ל דמיירי הכא דעביד ליה בתומו ענין דקשי ליה משב"ק בשבת דמיירי בדעביד ליה בתומו ענין דמתוקן נכך וכמ"ש התוס' בפרק כלל גדול ושוב הוסיפו הכא לומר ולעיל לחייבו נמי הכא משום קוצר כדלמרינן גבי שבת דולמי לא מקרי בעלים קוצר ללא דשלחי גבי שבת מע"ג דלא מקרי בעלים קוצר מייב משום קוצר דמלאכת מחשבת אקרא תורה והא דאיתעידת מחשבתו בגריך להם כמ"ש התוס' שם וברייט מ"ק דלמי הוה מקרי בעלים קוצר ללא"ג דלמין צריך לעלים היה מייב לר"י כו' ע"ש וזה שכתבו אבל גבי שבועות אין לאסור דמשום קלילה אין לחייבו דלמו במחשבתו תליא מלתא ללא בקלילה ובעלים לא מקרי קלילה ללא ליכא דמשבים הקרקע יש לאסור משום נוטע אבל הכא קשי ליה ולהא מייתי רליה מפ' הספינה דהיכא דקשי ליה שרי התם ופ"ב ע"כ אין לאסור בשבועות בעלים משום קלילה אין לחייבו כן ולי נמי

כי הדברים ברורים הם למבין בלי גמגום ופקפוק:

ח"א **דף כו ע"א** וקשר רשעים אינו מן המנין אר"י דא עקא וכו'. מה שלא הזו הם על שקרא להן רשעים ולא חזו רק על שקרא להן רועי נקר לפשר שלא הגידו השומעים להן שקרא מותן רשעים ועוד ים לומר דולמי שקראידו על ר"ל גם זה שלא שמע ר"י שקראידו ג"כ למה מחלוקת שקרא מותן רועי נקר לא ס"ל ולא מידי עד לפסוף שקרא מותן רשעים שמ"ל ר"י לא עקא וע"ז השיב להן ר"י ומי קרי לכו רועי נאן כו' ר"ל דע"ז אין לכם להקפיד דמיגיו ת"ח מקפחין ומהנדזין זה את זה ממי ליעגע כדאמרי' פ"ק דיומא דמ"ל יוחנן בן הרכינס לר"ע מתה עקיבא שמעך הולך מפוף עולם עד סופו ועדיין לא הגיעה לרועי נקר ומ"ל לפילו לרועי נאן ודו"ק: **שבנא הוה דרש ב"ג** כו'. ביאור במאמר כי בגמרא מרף מערכות אלהים מייס כמ"ש בית מלמיך מרפא וע"כ שבנא ופיעתו שבאו להבאים עמו היו מחבשיהם לרעה על ה' וכמלו חשב לעבוד ע"ז לאמרי' מחשבה רעה בע"ז הקב"ה מלרפה למעשה וע"כ לף שהוא ופיעתו היו רובן של ישראל אין הולכין לרעה אחר הרוב לפי שבנא טעה בכל זה וכתב לבגמריא כי פיעתו שהוא הרוב השלימו ומייתי מהאי קרא כוונו הפס על יחר וגו' מלא יחר במקום הזה הוא מל' יותר לומר שכתב לו כתב ופתקא נאך שהוא ופיעתו יתר על חזקים ופיעתו ואחר שע"כ היה ירא חזקה כו' שהיה הוא ופיעתו יותר בח הנביא ואחר לו לף תאמרון קשר וגו' כי הקשר הזה שהיה להם עם בגמריא אין הקב"ה מן המנין הרוב שלהן וביאור לשיטו מן המנין כו' קאי על הקב"ה שהוא אינו מן המנין שלהם כי היה מלאכיו מרף אלהים לפי שהוא ופיעתו יתר על חזקים ופיעתו ואחר שע"כ הי

כגון בעל לחומתו דמכללא ואני לו לחי לשמו דעל כללים שפיר מני קמי דנו ותמנו דס"ל כן לחי לשמו דמפרש במתני' פסולים מכלל דבעל לחומת לחיו ואני לו כן לחי לשמו ודברי מהרש"ל זה אינן מצוררין כל הצורך ודו"ק: **בא"ד דאכתי איכא שש קרובים דאתו מב55א כו' עב"י.** במהרש"ל נמחק שם ומוגה שלם ו"ע נ"ל להגיה שלם כי שם לפ יתכן כו' ולמו הן הג' שמיותרין לגמרי לחי לחיו כו' ולחי לחמו כו' ותו מיותר בעל לחומת לחמו מכלל גיסו ונמו ולע"פ שגיסו כו' עכ"ל ע"ם דבריו תמוהים הם שכתב בעל לחומתו אינו מיותר שהוצרך לשנותו ללמוד מבנו של בעל לחומתו לחי לחמו ולע"ג דגוף הדין של בעל לחומתו הוא מיותר הוצרך לשנותו משום בנו דעליה קמי' ובה"ג כתב גבי גיסו ושם נחתי התוספות הכא בקושייתם להכי לחע"ג דלישנייהו גופייהו לא צריכי מ"מ צריכי משום בנו ג"כ מלי קשיא להו נמי מלחי לחיו כיון דליכא למימר נמי הכי לע"ג דגופייהו לא צריכי משום בנו ותמנו לשנטריכו וכן י"ל בלחי לחמו ובבעל לחות לחמו וכמ"ש התוס' לקמן בחירוסא לבל ע"כ אית לן למימר הכתם לכתם ולחי לא לשקי מדעתייהו ליתר כן גם יש לתמוה לפי דבריו לא נאמר מיותר רק על גופי הפסולים לבל על יתור של בנו מאחד מהפסולים כגון בנו של לחי לחמו לחת מכללא דבעל לחות לחיו ובנו לא הוי יתור דאל"כ לפ לפי דבריו ס"ל ד' מיותרים ורמ"י הביא גם יתור זה בפירושו ע"ק לפי דבריו בעל לחומתו לא הוה בכלל המיותרים והתוספות כתבוהו לקמן גם אחר שכתבו לתרץ ג' המיותרים כתבו וכן כולם לשנטריכו ולפי דבריו הרי לא היו מיותרים רק ג' שזכרו ומאי שוב וכן כולם דמשמע שים עוד מיותרים חוץ מהג' שזכרו וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות בחוספות שכתבו דליכא שם קרובים כו' לא פחות ולא יותר דמתני' קתני כ"ז פסולים דהא קתני ט' לחות דלחיא מתני' כר' יהודה ובכל אל קתני גיסו ונמו ותמנו ולחילו נשנו הכ"ז פסולין מפורש בכל אחד כדמוכח בגמרא דפריך מנמו דבעל לחו ל"ל היינו לחיו ומעתה לפי קושייתם השתא בכל אחד מהנך שם קרובים דלחו אד מכלל מברתה אין לחיו גופיה אין בנו אין מתנו קשיא להו דלא ליתני לו גוף הדין לף שהוצרך לשנות בנו ותמנו כגון בעלי לחיו לחיו גופיה אחי מכללא דלחי לחיו וכן בכולם ולפי שיברכו לך הדברים גם לפי הדין בנו לא לשנטריך דלחי מכללא דלחי לחיו וכן בכולם ולפי שיברכו לך הדברים גם לפי תירוצם שכתבו לכולהו לשנטריכו לי משום לחיגה גופייהו לי משום בניהן ומתניהן לכתוב לך לפרש הכ"ז פסולין שנשנו כאן ולשתא מכללן ושהן שהה לחמיין חדא מכללא מברתה לף פחות ולא יותר והוא שנשנו: **אחיו ואני לו אחיו.** ג בן לחיו ואני לו בן לחיו. ג בן לחי לחיו ואני לו בן לחי לחיו ואני לו לחי ממיו. ג לחי לחיו ואני לו בן לחיו. ג בן לחי לחיו ואני לו בן לחי לחיו. ג בן לחי לחיו. ממן לחי לחיו ואני לו בן לחי ממיו. ג לחי לחמו ואני לו בן לחות ממיו. ד בעל לחותו לחי לחמו ואני לו בן לחי לחיו. ד ג בן בעל לחותו ואני לו בן לחי לחמו. ג ממן בעל לחותו ואני לו בן לחי ממותו. בעל לחות לחיו ואני לו בן לחי לשמו. ג בן בעל לחות לחיו ואני לו בן לחי לחמו. ג ממן בעל לחות לחיו ואני לו בן לחות לחמו. ה בעל לחות לחמו ואני לו בן לחות לחמו. ה בן בעל לחות לחמו ואני לו בן לחות לחמו. ממן בעל לחות לחמו. ואני לו בן לחות לחמותו. בעל לחמו ואני לו מורגו. בן בעל לחמו ואני לו לחיו מן הסם. ממן בעל לחמו ואני לו לחי לשמו מסם. ממיו ואני לו ממנו. ד בן ממיו ואני לו בעל לחותו. ד ו ממן ממיו ואני לו ממן ממיו. ו ו גיסו ואני לו גיסו. ו ה בן גיסו ואני לו בעל לחות לחמו. ה ממן גיסו ואני לו בעל לחות ממותו. הרי לך רמה והבין לפי המותיות שרמזתי לך הע' לחחי לחיו לחי מכללא דבן לחיו וכן בהיפך דבן לחיו לחי מכללא דלחי לחיו: הב' לחי לחמו לחי מכללא דבנו של בעל לחמותו וכן בהיפך כו': הג' בנו של לחי לחמו לחי מכללא דבנו של בעל לחות לחיו וכן בהיפך כו': הד' בעל לחמותו לחי לחמו מכללא דבנו של ממיו וכן בהיפך כו'. הה' בעל לחות לחמו לחי מכללא דבנו של גיסו וכן בהיפך כו': הו' ממן ממיו לחי מכללא דגיסו וכן בהיפך כו' הרי לך שמה בכל ג' מהן מכללא דמברתה וע' מהן מיותר ועליהם אין להוסיף ואין לגרוע אבל אני לו לחיו דלחמו לחי מכללא דלחיו לא תשיב בכלל המיותרים להגוף בעלמו הוא בכללא ומי לא הוה תנא הגוף לחיו לא הוה ידעינן נמי בכללא וכן בבן לחי לחיו ואני לו בן לחי לחיו וכן בבעל לחות לחמו ואני לו בן לחות לחמו הגוף בעלמו הוא בכללא ומעתה יבואנו לך דברי רמ"י שהניח מכללא דלחמיין מכללא ונקט מהמיותרים בחות ובנים דנקטי מכללא דנקטי מכללא משכתב להו בהדיא כר מבן לחי לחמו ותמנו כו' היינו בחות ובנים דכולהו דנקטי מכללא משכתב להו בהדיא לבר משנים לבל בחות לחמו ותמנו כו' עוד דנקטי מכללא ולא תני להו בהדיא והתוס' נמי שהקשו מבן לחי לחמו ותמנו דלחמי לא תני להו בהדיא ס"ה דס"מ להקשות כן מהניהו כללי דחתנים כגון לחי לחיו בן לחי לחיו בן לחות לחמו לחי לחמותו בן לחי לחמותו בן לחות לחמותו כדלחמיין בגמ' למה לא תנא להו נמי בהדיא אלא דשגירת ליבא דפירש"י נקט דבחות ובנים ליכא דנקטי מכללא ולא מיתנו בהדיי כי שם ס' דהיינו בן לחי לחמו ותמנו והוא בחות דלחמו ואני לו לחיו הא תני לחמו ואני לו בן לחות בהדיא כללא דלחי לחיו דהיינו בן לחיו הא תני ליה בהדיא לחיו ואנו לחי לחמו ואני לו בן לחותו הא תני ליה בהדיא בן בעל לחותו

כז ע"ב

בעל לחותו ואני לו בן לחיו הא תני ליה בהדיא בן לחיו בעל לחות לחמו ואני לו בן לחות לחמו הא תני ליה בהדיא בן לחי

דף כח ע"א רש"י בד"ה שני שני כו' מכאן נרמז לפסוק כו' וכן בד"ה ומאי קרי כו' פסוק ואיכא לאקשויי כו' כל"ל: **בד"ה** ס"ג כו' דרך דבמלחמה הוה כו' הוו שנים וי"ו לרבות כו' כל"ל והל"ת: **בד"ה** ומנא מוקי לה כו' תום' ד"ה ת' אמות מקום תחן כו' הל"ת: **תום'** ד"ה ת' אמות לנכדו כו' דהוה ליה בן גיסו ופסול הוא כל"ל: **בא"ד** אבל מקום קורבנו דבן גיסו לא מיפסל ונפקא מיניה לתחן גיסו כשר להעיד לו כל"ל והס"ד וכל זה נמחק. וע"ב כל זה ב"ל טעות גמור: **בד"ה** וזו נוסח אחר בפירוש ורלה"ה גיסו לנכדו ורבי יוסי פליג לתחניתין בתרי דקתני מתניתין גיסו וכו' ומתני' כשרים לגיסו לתשעל אחות אמו כו' כל"ל והל"ת: **בד"ה** מאי גיסו ל"ל ומאי גיסו כו'. נ"ב זה שייך נמי על הא לעיל ותחת רבי יוסי למימר גיסו לנכדו והוא הדין למורגו וקל להבין: **בד"ה** בגייתא רבי יוסי כו' ועוד מי מפקת כו' אחי האם מיבעיא כל"ל והס"ד: **בד"ה** במוזיף מתוכו כו' פסול דכמאי הל"ת:

דף כט ע"א גמ' השוגה כו' כל"ל: **שם** מנה לי בידך ג"ל הן למחר אחר ליה תנהו לי אמר מסתמא לי אמר הרי"ף והרמ"ם: **רש"י** ד"ה פטור כו' אחם עדיי מוחר מסתמא כו' כל"ל והל"ת: **בד"ה** ממתים כו' כמו מוחה מלא כל"ל:

דף כט ע"ב גמ' ההוא לתלמין עדים לחבריה בקיברא כו' כל"ל: **שם** אמר ליה לא נ"ב ותימה פשיטא הא מסקינן לעיל לפילו לתלמין כמאן כו' והוחה ואמר מחיילא מני כו' הלא מהני כ"ם בשמיחה ואמר לא ודוחק לומר דלחדיוקא נא לא משמעינן הא אם אמר מהני ואמר ורבינו ירוחם ז"ל בסוף הטוען משום דהוה ליה לתלוקי תלחעים ויש אם עדים מאחר שאחר עירי ובאבי ליהוי אסלי סוף סוף גוף המעשה הוא פשיטא ואמאי לא אמר דין זה לפני רב כהנא ורלה הלא חימא מאחר שהרגים שיש אם עדים והלא ב"ל לא היה דבר מעולה הלא שלא יהיו עליו עדים ב"ב הוה כמודה ודו"ק: **שם** פלגיא ופלגיא מסקי ב' זוזי כו'. נ"ב אי הוה לי לא פרעתי לפלגיא ופלגיא למסקי ב' זוזי ס"א כל"ל וכן גרי"ף: **תום'** ד"ה כך אמם כו' לא אמרינן כדאמר הכי אלא הא כו' כל"ל: **בד"ה** הודה בפני ב' כו' מוכר בפרט אע"פ כו' כל"ל:

דף כט ע"א גמ' אם ואמרינן ליה לרבנן אמי נמחק. נ"ב לפרש"י ל"ג וכן בס"ה אינו וכן ברי"ף והרמ"ם אינו וכן בפ"ב דכתובות: **שם** הרי שהיה מלטער על מעות שהניח לו כו' כל"ל: **שם** פיסקא גמרו את הדבר מכניסין אותו וכו' נמחק: **שם** אע"פ שברח אע"פ קרא כל"ל:

דף כט ע"ב רש"י בד"ה שני שני כו' אבל ומנו אמי אמא כו' בראשון נמי אמי כו' הל"ת: **בד"ה** ומאי קרי כו' פסול

לא ע"א - לב ע"א

שהרי זה שהעיד על הלווה תומר שלא היה שם חלה הוא אחל לרב הונא כיון דכ"ע ידע שהלווה למנריה בין כה ובין כה ס"ל כאלו היתה הלווה בפני שנים ודו"ק: **בפירש"י בד"ה גברא אגברא ר' אבא ורב אידי אדעולא עב"ל.** מדנרי ר' מיין כר מבין אמר רב אחמר הלכה כריב"ק בין בטלטלים בין בקרקעות ומי משמע לפליגי רבין בקרקעות שלא לניחא ליה לפרש הא אחמר ליה מבני הלכה מכלל כו' לאחלוקי ליה בקי לדעולא ומיהו לרב גופיה נמי איכא למירמי דמדברי ר' מיין בר מבין אמר רב מוכח לפליגי נמי בקרקעות ור' אבא אמר רב הונא אמר רב דמודים מכמים כו' ול"ל דאחרי אמורמי ניהו אלניחא לרב ואיכא נמי מ"ד לקמן לפליגי אחרווייהו וס"ל אלניחא לרב דהלכה כריב"ק בקרקעות ולא בטלטלין ודו"ק:

דף לא תום' בד"ה הוא דאמר כו' אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור כו' עב"ל. היינו משום דבאל מנה אין מכחישין מה שאין כן במנה שחור ומנה לבן דבאן מנה גופה מכחישין עלמן וה"ל כאחיאת דאחרת ואחיאת דאשאת לקמן ומיהו נהלעני לאחרי דס"ל כרשב"ם ע"כ לאחלמי להו מנה שחור ומנה לבן כאחה ואחאת דאחה שחור ומנה לבן אל אין הוא ואחל אהן שום יותר משני וה"ל לאחל בכלל אחיהו השום יותר משל"ש אחרת ואשאת כיון לאחרי מיני ניהו ה"ל לכאשה גאורה ודו"ק:

ע"ב בד"ה שאפון כו' ור"ת פי' דבידי הלוה קרוי שובר כו' עב"ל. גאחרת עלוכה היא סוף פרק קאת דב"א אל כפ"ה אלא לאחלי שאפון אייבי ביולא אתחת ידי המלוה ויתקייש באותאיו היינו דשיילינן לקאחי אי פרע כו' ע"ש אלא שהולרכו לפירוש ר"ת דא"ה אשאע ליה לאלמודא האם לאחיבי בית המלוה אשום בית הבל קלוה אלוכ הולרכו לפרש ביולא השטר והשאפונות אתחת ידי עב"ל. פירוש לבריהם דלא נרחה לשם כפירש"י להאחין השלים בכל בבר הולין ושאיכא אודיי אמרי שאחרווהו וכאחיבו אחרי בית הבל אחרי בית המלוה אשום בית הבל קלוה אלוכ הולרכו לפרש ביולא השטר והשאפונות אתחת ידי עב"ל. ולאו דוקא הוא אלא ה"ה בשאר ב

ע"ב בד"ה אור הגר כו' מכאן נהגו להדליק נר במילה כו' עכ"ל. ממנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא ממשמה דקמ"ל תלמודא דידן מלא ע"פ הירושלמי דגרים נהיסף קול מגרום כו' ממשמה שם אור הגר שעוב הבן ניתא כמנהגנו וע"ש הכמוב ליהודים היתה אורה שמחה וכו' והמילה נקראת כן שם מנכי על שמרתך וק"ל: **בד"ה** היכי **אמר** כו' **ליתא אחר כדי דיבור אמרי' להו אע"ג דאין פתיחה זו מועלת** כו' **עכ"ל.** הכי משמע להו מכל הני מוקימתות דלקמן דפותחין בפתיחה שמיה מועלת וק"ל: **בא"ד** וי"ל דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני כו' עכ"ל. משמע דנקלו הכי משני שפיר ולא מקשי לשינויא דקמ"ל מלא דהיכי שמרי' יש לך עדים להזימם הא משמיע להו נמוך כדי דיבור דשמיק עד דגמיר דינא ומייתי עדים ומזים להו כדמסיק די"ל דעולא אפשר לפתוח לו כן מזכות שלא נפני העדים דלא ליתפתו ועו"ל שהעדים יודעים שהמת מת ומין כאן מי שיזים להו ולא יתפתו וק"ל:

ח"א **דף לב ע"ב** בית דין יפה כו'. לשון תרגוף משמע ליה דנפעלי דיינן מיירי וכדיינין בבר נמצר נגדך מפשוט עמיתך מדכתיב לשון כפול לדק נדק נפעלים דרים לדקדק להם שילכו וירדפו אחר כ"ד היפה שנאומו הדור כדמסיק וק"ל:

דף לג גמרא ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה כו' חוזר כו'. לפי מה שפירש הרמ"ם דר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון נרמה דה"מ למיפרך הכי לרב יוסף ולרב נחמן דמס מיתא דמחזירין בגדול היתנו ליה ר' עקיבא הכי לחוזר וכדמסיק כיון דשילו הוחי פרה דינך לאו דינא כו' השתא נמי לאו כלום עכתא [א] ויש לישב ודו"ק:

ע"ב תוספות בד"ה אתיא רשע רשע כו' ופוגיא דההוא פירקא גבי כדי רשעתו אלימא דרבא כו' עכ"ל. להך ג"ם דמכה מכה לאו מחייבי מיתות ילפינן מלא מדאמקש לנחמה כדמסיק המס ודו"ק: **בד"ה** טעה בנואף כו' **ועתה מפרש הש"ם** ה"ד דבר שאין הצדוקים כו' עכ"ל. ר"ל דלפי' רש"י הא דקאמר מלא היכי דמי מין מוזרין כו' קושיא הוא למאי דקאמר טעה בנואף מוזר כמו שפירש"י מלא לפירוש התוספות המי ה"ד אינו מלא פי' למאי דקאמר ליה מדמוקדך כו' ולאו קושיא היא כפי' רש"י דלדבני התוספות כבר ידע בנואף כמה מילי הן לטעות בזכות דמוזר בו ומיהו הא דקאמר מתמר נמי כו' לא שייך הכא נמי בעית הא בעית לפי' התוספות מלא דקאי מלעיל דקאמר ר"י טעה בדבר שהלוקים מודיע בו זיל קרי בי רב הוא ודו"ק:

דף לג ע"א רש"י בד"ה ופרכינן כו' וליהדרו נהו מי לא כו' קבלת עדות הס"ד והד"ת: **בד"ה** הכי קאמינא כו' דמיגמר דין הס"ד: **דף לג ע"ב** רש"י בד"ה זכות כו' כל"ל: **בד"ה** והתיהוא כו' הרוצח הס"ד: **בד"ה** מלא זיכה כו' לאלם ואמר הד"מ: **בד"ה** זכות גדילתא כו'. נ"ב שייך לעמוד הבני: **דף לג ע"ב** רש"י בד"ה ואין ממזרין כו' שזה ניצול הס"ד:

חכמת שלמה

קרני ראם [א] נ"ב ר"ל דמשום קנסא שייתיב לאלם לא מהדרי ליה ר"ע ואמר חכמים לר"י ולר"ג ועי' נדמ"ם היטב:

מהר"ם

שטר זיפנא הוא דאי שטר כשר הוא ואיחרוהו וכתבוהו לא הוי מרעי לשטרא לכתוב בו זמן של שמיטה הא השתא נמי איכא למימר אם איתא דהוה שטר זיפנא לא היו כותבין בו זמן זה של שמיטה שירננו הכל עליהם יש לומר דאין הכוונה דהעדים לא כותבין כן דיש לומר דקרה כן שכתבו הכי אלא דהכי קאמר דהוה אמינא דנימא אם איתא דשטר כשר הוא היה לו להמלוה להקפיד על כך ולא היה לו ליקח מהעדים שטר כזה שהכל יודעין אחריו אבל אם שטר זיפנא הוא מה היה לו להקפיד שלא לקחתו הא הכל יתור הוא: **בא"ד** וי"ל **דהכא בשטר הלואה איירי** וכו' דהתוס' סבירא ליה דאין טורפין מזמן הקנין בשטר הלואה הלכך אין לכתוב יומא דאקנו ביה אלא בשטר מכר שיש לו קול מזמן הקנין ואילך אבל בשטר הלואה לא והיא סברת הרשב"ם פרק גט פשוט דף קע"ב אבל הרא"ש ס"ל שם דאפילו בשטר הלואה כותבין יום הקנין דיש לו קול וע"ש ולסברת הרא"ש צריך לתרץ קושיות התוס' דהכא דהברייתא איירי בשטר שאין בו קנין ולכך ליכא למימר שכתבו יום הקנין ולא יום הכתיבה וק"ל:

דף לב ע"ב גמ' **רב ששת אמר אירי ואירי בהודאות והלואות כאן בדיין מרומה כאן בדיין שאין מרומה בדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק** וכו' יש להקשות לפי מה דסבירא ליה א"כ למה ליה למתני קרא דמשפט אחד למילף מהיקשא דמשפט אחד דליבעי דרישה וחקירה בדיני ממונות הא מקראי דריש לקיש אתי וצריך לומר לפי מה דסבירא ליה השתא לא אתא גופא דקרא דצדק צדק לענין דרישות וחקירות העדים אלא לענין כשרואים הב"ד שיש להסתפק באיזה דין שהוא מרומה יש להם לדקדק בו יותר ולהחמיצו עד שידונו אותו לאמתו אלא שהגמרא מייתי ראיה מדריש לקיש דכמו שיש חילוק לענין דקדוק הדין בין דין מרומה לשאינו מרומה הכי נמי יש לחלק לענין דרישות וחקירות העדים ולעולם דרישות וחקירות העדים ילפינן מקרא דמשפט אחד ומדברי הר"ן משמע שמן התורה אפילו בדין שאינו מרומה בעינן דרישה וחקירה דהא ממשפט אחד ילפינן ליה מדיני נפשות ובדיני נפשות לעולם בעינן דרישה וחקירה אלא שבהודאות והלואות מפני שלא תנעול דלת בפני לוין לא הצריכו דרישה וחקירה בדין שאנו מרומה ולדידיה נמי צריכין אנו לומר דצדק צדק לא אתי לענין דרישת וחקירת עדים דהא איהו כתב דלגבי עדים אין חילוק מן התורה בין דין מרומה לשאינו מרומה וק"ל: **משתה שם משתה** שם פירוש שמחת נשואין ובשעת הגזירה היה שהיה ההגמון בא ובועלה תחלה ולכך בנשואין היו עושין סימן כן משמע בירושלמי דכתובות שמביא בתוס' בעמוד זה: **ברש"י** ד"ה **אור הגר כמי שצועק משתה שם משתה** שם כצ"ל והכל דבור אחד: **ד"ה אחר חכמים לישיבה** וכו' **כגון אחר ר"א** ללוד וכן כל **אחד למקומו לסיכנין לגולה לפומבדיתא** וכו' כתום' ד"ה כאן בדין מרומה **לא שיודעים בו שהוא מרומה** וכו' ר"ל הא דאיתא בפרק שבועות העדות דאין לדונו כלל איירי שיודעים בודאי שהוא מרומה והכא בשמעתין איירי שאין יודעים בודאי והאשר"י תירץ בשם מהר"ם דבשבועות איירי שהתובע הוא מרומה והכא איירי שהנתבע הוא מרומה ואם יסתלק הדיין ישחכר המרומה שלא יצטרך לשלם ולכך לא יסתלק רק יעשה דרישה וחקירה: **ד"ה** קול **ריחיים** בבוריי וכו' **בן משמע בירושלמי כו'** ר"ל שבירושלמי ג"כ מפרש שהיו עושין לסימן בשעת הגזרה אבל שם משמע שהוא בהיפוך מדהכא דהכא מפרש קול ריחיים הוא סימן לשבוע הבן ואור הנר למשתה ושם מפרש בהיפוך: **בא"ד** אבא **לימר שנם בראשונה היו עושין סימנים אלו לשם שמחה** ר"ל ולאחר החורבן נתבטל ואח"כ חזרו ועשו אותם מחמת הגזירה: **ד"ה** אור הנר **בבורו** חי' **מכאן נהגו להדליק נר במילה** וכו' צריך לומר דזה נהגו ע"פ הירושלמי דלעיל דשם משמע דאור הנר הוא סימן למילה דהא לפי שמעתין דהכא אור הנר הוא סימן למשתה ר"ל לנשואין: **ד"ה** היכי **אמרינן להו** וכו' **וכ"ת דלא חשיב הפסק** וכו' הא דאמרי' להו מי יימר כדאמריתו לא חשיב כאילו עדיין הוא בתוך כדי דיבור ויכולין לחזור א"כ אמאי הדר עולא מפירושו דרב יהודה לישני ליה הכי דאחר שקבלו עדות העדים ממתינין זמן מה עד שיהיה אחר כדי דיבור ואז אמרינן להו מי יימר כדאמריתו דאז אין יכולין עוד לחזור מעדותן הראשון וליכא חסימה:

דף לג ע"א בתוס' ד"ה **מה שעשה עשוי וישלם מביתו וא"ת מיהר את המת אמאי מה שעשה** עשוי ר"ל כיון שאנו יודעים שהוא טמא אין שייך לומר שמניח לעשות איסור להחזיקה בטהור ועוד אי מה שעשה עשוי והוא נשאר טהור מה צריך לשלם הא מרויח הבעל בית בהוראתו ולשון זה של תוס' מיותר הוא דהא אפילו לא היה מה שעשה עשוי אלא היה טמא לא שייך לומר שישלם מביתו דמה ישלם כיון דהאמת הוא שהוא טמא: **בא"ד** דאכתי **לא מתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף** לשון זה אינו מתיישב על לשון קושיית התוס' דלעיל מיניה דהקשו אי מה שעשה עשוי ר"ל שהוא טהור אמאי משלם א"כ אפילו ידע השתא דעירבן עם פירותיו עדיין תקשה מה משלם כיון דמה שעשה עשוי והוא טהור וצריך לומר דשיטת התוס' כך הוא כאילו אמר וכ"ת דמה שעשה עשוי איירי כשעירבן עם פירותיו ברוב טהורים וישלם מביתו איירי שעירבן בפירותיו מועטים זה אינו דהא אכתי לא מתוקמא דעירבן עם פירותיו וכו' ותירץ וי"ל דלעולם השתא נמי ידע דאיירי שעירבן עם פירותיו אלא דהשתא היה סבר דאיירי כשעירבן הבעל הבית ובסוף משני דאיירי שעירבן החכם בעצמו והשתא מתוקמא שפיר הא דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו וכו': **ד"ה השתא נמי לאו בלום עבדת בלא נמל ונתן איירי** וכו' **ותימה בפרק עד** כמה וכו' וי"ל **דסוגיא דהכא איתא כרבנן** וכו' ויש לדקדק לפי זה הסוגיא דהמקשה דהכא דהוא רב המנונא אתי כרבנן דלא דיינינן דגרמי ולא מתוקמא דלדידהו דמשלם מביתו אלא כשנשא ונתן ביד אבל כשלא נשא ונתן ביד אפילו אינו מוחמה פטור מלשלם והשתא תקשה לך ממה נפשך אי הוה ס"ל לרב המנונא דרבי טרפון נשא ונתן ביד והאכילה לכלבים א"כ מאי פריך השתא נמי לאו כלום עבדת דאי נשא ונתן ביד טובא עבד כמו שכתבו התוס' בריש דבור זה ואי הוה ס"ל דאיירי דרבי טרפון בלא נשא ונתן ביד ולא האכילה בידים לכלבים א"כ תקשה ליה הואיל וכרבנן ס"ל השתא מה היה צריך ר"ע לומר פטור אתה שכל המוחמה לרבים פטור אפילו לא היה מוחמה היה פטור כיון שלא נשא ונתן ביד וא"א ליישב דברי התוס' אלא שצריך לומר שהתוס' ס"ל כסברת הרא"ש שכתב דלא איצטריך לרבנן נשא ונתן ביד אלא בחייב את הזכאי דשם אפילו אם טעה בשיקול הדעת אם היה נודע שטעה קודם שהנתבע נתן המעות להתובע היה התובע מחזיק בשלו רק השתא שכבר נתן הנתבע המעות ליד התובע ואחר כך נודע שטעה הדיין בשיקול הדעת מה שעשה עשוי ואין עוד כח להוציא המעות מיד המוחזק לכך אין הדיין מתחייב בנתינת הנתבע כמה שעשה שעירבן בעל הבית עם הפירות ופטור לרבנן דלא דיינינן דגרמי וכן בטיהר את הטמא דאם נודע שטעה קודם שעירבן בעל הבית עם פירותיו השהורים לא היה לו שום הפסד ולכך גם כן אין החכם מחחייב במה שעירבן בעל הבית עם הפירות ופטור לרבנן אלא אם כן נשא ונתן הדיין או החכם ביד אבל בזיכה את החייב וטעה בשיקול הדעת דלא הדר דינא ומיד על ידי דיבורו של הדיין מפסיד התובע אפי' לא נשא ונתן ביד חייב הדיין לשלם דהדבור חשיב מעשה ולא גרמא כמו בכהנים שפיגלו במקדש וכן בטימא את הטהור מתחייב החכם בדיבורו אע"ג דלא נשא ונתן ביד ולא מקרי גרמא כן הוא סברת הרא"ש הגם שאין זה לשונו ממש כן צריך לפרש דבריו ע"ש והשתא לפי סברא זו יתיישב סוגיא דשמעתין שפיר דלעולם רב המנונא סבירא ליה דמסתמא לא האכילה רבי טרפון לכלבים בידים ואף על פי כן אם לא היה מוחמה היה חייב לשלם על ידי דבורו אפילו לרבנן דבור חשיב מעשה ולא גרמא כיון דלא הדר דינא אפילו אי הוה פרה הכא אבל לרב ששת דסבירא ליה דטעה בדבר משנה חוזר ואי הוה פרה הכא דיניה לא הוה דין השתא נמי לאו כלום עבד וק"ל נ"ל:

דף לג ע"ב בגמרא **בעי מיניה רבי חייא** וכו' **מרבי יוחנן מעה בנואף ונואפת מהו** וכו' לפי שיטת רש"י אין הסוגיא מתיישבת דמאי הוה בעי רבי חייא הא משמע מהתניתין דאפילו בערוות אין מחזירין כדפריך לקמן אלא ה"ד אין חוזרין ועוד אי הוה סבירא ליה לרבי חייא דנואף ונואפת הוי דבר שהצדוקין מודין בו מאי הוה בעי רבי חייא אמר רבי יוחנן דבר שהצדוקין מודים מחזירין ויתר הקושיות שיש להקשות למי שמעיין בסוגיא זו היטב ונראה שלפי פירש"י דבעא ר"ח לא הוה בלשון בעיא אלא הוי בלשון קושיא על מה שאמר דבר שהצדוקים מודים בו מחזירין ובעי הוא על זה נואף ונואפת מהו כאלו אמר והא נואף ונואפת הוי דבר שהצדוקים מודים ואפילו הכי משמע מהתניתין דאין מחזירין דהא סתמא קתני דיני נפשות אין מחזירין לחובה וערוות נמי משמע והשיב אדמוקדך יקיד וכו' ר"ל תן לב להבין מעצמך וצריך לדעת ולמצא בנואף ונואפת גופיה אימתי מחזירין ואימתי אין מחזירין וע"ז נמשך אחמר נמי וכו' ומפרש אלא היכי דמי אין חוזרין ר"ל היכן מצינו בנואף ונואפת שאין חוזרין וחוזרין דקאמר רבי יוחנן והשיב בכדרכם חוזרין דדבר שהצדוקים מודים הוא בשלא כדרכה אין חוזרין דאין הצדוקים מודים בו וק"ל: **בתוס' ד"ה אתיא רשע רשע** וכו' **וי"ל דרבא אית ליה ג"ש דרשע רשע אלא דלמך מילי קאמר דלא צריך גזירה שוה** וכו' יש לדקדק מכל מקום תקשה לרבא מברייתא דהכא דלמה לה להברייתא למילף מגזרה שוה דרשע רשע דחייבי מלקות הוו כדיני נפשות נימא מלקות תחת מיתה עומדת דבשלמא גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות לא קשיא דהתם משום הכי איצטריך לרבא למימר בעינן כאשר זמם וכו' דלא שייך לומר מלקות תחת מיתה עומדת דבמיתה לא שייך לשלש דאין מיתה לחצאים אבל במלקות ראוי לחלק אבל לענין דאין מחזירין לחובה קשיא הל"ל דמלקות הוי כדיני נפשות משום דמלקות תחת מיתה עומדת ונראה דרבא לא אמר סברא זו דמלקות תחת מיתה עומדת אלא אליבא דרבי ישמעאל לעיל בפ"ק דס"ל דמלקות הוה בכ"ג כדיני נפשות ואליביה קאמר רבא דלא צריך לזה ג"ש אלא דמסברא אית ליה לר' ישמעאל הכי אבל לרבנן לא ס"ל סברא זו ואם תקשה לך למה לא ילפי רבנן חייבי מלקות מדיני נפשות דבעי כ"ג מג"ש דרשע רשע קושיא זו קשיא אליבא דכ"ע דהא אליבא דאבי נמי ע"כ אפילו ידע השתא דעירבן עם פירותיו עדיין תקשה מה משלם כיון דמה שעשה עשוי והוא טהור וצריך לומר דשיטת התוס' כך הוא כאילו אמר וכ"ת דמה שעשה עשוי איירי כשעירבן עם פירותיו ברוב טהורים וישלם מביתו איירי שעירבן בפירותיו מועטים זה אינו דהא אכתי לא מתוקמא דעירבן עם פירותיו וכו' ותירץ וי"ל דלעולם השתא נמי ידע דאיירי שעירבן עם פירותיו אלא דהשתא היה סבר דאיירי כשעירבן הבעל הבית ובסוף משני דאיירי שעירבן החכם בעצמו והשתא מתוקמא שפיר הא דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו וכו': **ד"ה השתא נמי לאו בלום עבדת בלא נמל ונתן איירי** וכו' **ותימה בפרק עד** כמה וכו' וי"ל **דסוגיא דהכא איתא כרבנן** וכו' ויש לדקדק לפי זה הסוגיא דהמקשה דהכא דהוא רב המנונא אתי כרבנן דלא דיינינן דגרמי ולא מתוקמא לדידהו דמשלם מביתו אלא כשנשא ונתן ביד אבל כשלא נשא ונתן ביד ולא האכילה בידים לכלבים א"כ תקשה ליה הואיל וכרבנן ס"ל השתא מה היה צריך ר"ע לומר פטור אתה שכל המוחמה לרבים פטור אפילו לא היה מוחמה היה פטור כיון שלא נשא ונתן ביד וא"א ליישב דברי התוס' אלא שצריך לומר שהתוס' ס"ל כסברת הרא"ש שכתב דלא איצטריך לרבנן נשא ונתן ביד אלא בחייב את הזכאי דשם אפילו אם טעה בשיקול הדעת אם היה נודע שטעה קודם שהנתבע נתן המעות להתובע היה התובע מחזיק בשלו רק השתא שכבר נתן הנתבע המעות ליד התובע ואחר כך נודע שטעה הדיין בשיקול הדעת מה שעשה עשוי ואין עוד כח להוציא המעות מיד המוחזק לכך אין הדיין מתחייב בנתינת הנתבע כמה שעשה שעירבן בעל הבית עם הפירות ופטור לרבנן דלא דיינינן דגרמי וכן בטיהר את הטמא דאם נודע שטעה קודם שעירבן בעל הבית עם פירותיו השהורים לא היה לו שום הפסד ולכך גם כן אין החכם מחחייב במה שעירבן בעל הבית עם הפירות ופטור לרבנן אלא אם כן נשא ונתן הדיין או החכם ביד אבל בזיכה את החייב וטעה בשיקול הדעת דלא הדר דינא ומיד על ידי דיבורו של הדיין מפסיד התובע אפי' לא נשא ונתן ביד חייב הדיין לשלם דהדבור חשיב מעשה ולא גרמא כמו בכהנים שפיגלו במקדש וכן בטימא את הטהור מתחייב החכם בדיבורו אע"ג דלא נשא ונתן ביד ולא מקרי גרמא כן הוא סברת הרא"ש הגם שאין זה לשונו ממש כן צריך לפרש דבריו ע"ש והשתא לפי סברא זו יתיישב סוגיא דשמעתין שפיר דלעולם רב המנונא סבירא ליה דמסתמא לא האכילה רבי טרפון לכלבים בידים ואף על פי כן אם לא היה מוחמה היה חייב לשלם על ידי דבורו אפילו לרבנן דבור חשיב מעשה ולא גרמא כיון דלא הדר דינא אפילו אי הוה פרה הכא אבל לרב ששת דסבירא ליה דטעה בדבר משנה חוזר ואי הוה פרה הכא דיניה לא הוה דין השתא נמי לאו כלום עבד וק"ל נ"ל:

דף לג ע"ב בגמרא **בעי מיניה רבי חייא** וכו' **מרבי יוחנן מעה בנואף ונואפת מהו** וכו' לפי שיטת רש"י אין הסוגיא מתיישבת דמאי הוה בעי רבי חייא הא משמע מהתניתין דאפילו בערוות אין מחזירין כדפריך לקמן אלא ה"ד אין חוזרין ועוד אי הוה סבירא ליה לרבי חייא דנואף ונואפת הוי דבר שהצדוקין מודים בו מאי הוה בעי רבי חייא אמר רבי יוחנן דבר שהצדוקין מודים מחזירין ובעי הוא על זה נואף ונואפת מהו כאלו אמר והא נואף ונואפת הוי דבר שהצדוקים מודים ואפילו הכי משמע מהתניתין דאין מחזירין דהא סתמא קתני דיני נפשות אין מחזירין לחובה וערוות נמי משמע והשיב אדמוקדך יקיד וכו' ר"ל תן לב להבין מעצמך וצריך לדעת ולמצא בנואף ונואפת גופיה אימתי מחזירין ואימתי אין מחזירין וע"ז נמשך אחמר נמי וכו' ומפרש אלא היכי דמי אין חוזרין ר"ל היכן מצינו בנואף ונואפת שאין חוזרין וחוזרין דקאמר רבי יוחנן והשיב בכדרכם חוזרין דדבר שהצדוקים מודים הוא בשלא כדרכה אין חוזרין דאין הצדוקים מודים בו וק"ל: **בתוס' ד"ה אתיא רשע רשע** וכו' **וי"ל דרבא אית ליה ג"ש דרשע רשע אלא דלמך מילי קאמר דלא צריך גזירה שוה** וכו' יש לדקדק מכל מקום תקשה לרבא מברייתא דהכא דלמה לה להברייתא למילף מגזרה שוה דרשע רשע דחייבי מלקות הוו כדיני נפשות נימא מלקות תחת מיתה עומדת דבשלמא גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות לא קשיא דהתם משום הכי איצטריך לרבא למימר בעינן כאשר זמם וכו' דלא שייך לומר מלקות תחת מיתה עומדת דבמיתה לא שייך לשלש דאין מיתה לחצאים אבל במלקות ראוי לחלק אבל לענין דאין מחזירין לחובה קשיא הל"ל דמלקות הוי כדיני נפשות משום דמלקות תחת מיתה עומדת ונראה דרבא לא אמר סברא זו דמלקות תחת מיתה עומדת אלא אליבא דרבי ישמעאל לעיל בפ"ק דס"ל דמלקות הוה בכ"ג כדיני נפשות ואליביה קאמר רבא דלא צריך לזה ג"ש אלא דמסברא אית ליה לר' ישמעאל הכי אבל לרבנן לא ס"ל סברא זו ואם תקשה לך למה לא ילפי רבנן חייבי מלקות מדיני נפשות דבעי כ"ג מג"ש דרשע רשע קושיא זו קשיא אליבא דכ"ע דהא אליבא דאבי נמי ע"כ גם לרבנן אית להו גזירה שוה דרשע רשע דאם לא כן מנא להו לרבנן דאין משלשין במלקות וכן ההיא דאין העדים זוממין נידונים במלקות עד שנגמר הדין כמו בדיני נפשות ואפ"ה לית להו לרבנן דמלקות בעשרים ושלשה אלא ודאי צ"ל משום דמקרא ילפי דמלקות בשלשה סגי כדאיתא לעיל פרק קמא מנא הני מילי אמר רב הונא ושפטום שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי כאן שלשה:

דף לד ע"ב גמרא שחט וזרק איכא ביניייהו לדברי ר' ישמעאל אינו חייב כו'.
וה"ה דה"מ למימר בהיפך העלה וזרק מיכא ביניייהו לרבי ישמעאל מייב
ג' לר"ע מייב מ' וק"ל: **שם מה"מ א"ר אחא בר פפא כו'.** כל"ל וסיימן מספט מענה
מטה מחלמת מ"ר אחת בר פפא דנסוגיין עיין שם וק"ל: **תום' בד"ה סתמא אחרינא**
כו' תימה דילמא טעמא בו' אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים עכ"ל. הכי
משמע להו ה"ק סתמא מתרינא אחת היכי דלא מקט' לרבנן ריבים לנגעים לענין
לילה ה"נ לא מקשינן ריבים לנגעים לענין סומא וכן פירש הרש"ס וכמ"ן וזה שהקשו
מוספות דילמא לרבנן נמי דוקא לענין לילה מפיק לה מקרא דושפטו את העם כו' מהיקיש
אבל לענין סומא קיימא היקיש דה"ק קאמרינן לר"מ לענין יום המעונן מפיק ליה ושפטו
וגו' מהאי היקיש ולענין לילה וסומא קיימא היקיש מיהו רש"י פירש דה"ק סתמא מתרינן
כו' לילה דומיא דסומא וכן פירש הרי"ף ומו לא מידי ועיין בספר מלחמות זה מיהו שהקשו
לפירש"י כיון דלילה וסומין שוין מאחי מחמי הכשיר ר' יוחנן מפילו לרבנן בסומא דמשמע
מפילו מחילת דין כיון דבלילה אין דנין מחלת דין ועיין ברי"ף קלא ייסוד לזה ולדברי התוס'
ניחא שפיר טפי כיון דלית להו לרבנן היקיש ה"כ בסומא מפילו מחילת דין שרי וק"ל:

ח"א **דף לד ע"א** מקרא אחד יוצא למכה כו'. ומקן טעם זה נקרא כי עוז וכח מכמה הוא
למלהים לשמוע שחים מדברו המחת משל"כ עוז וכח מכמה מדברו של מלם לשמוע שחים מדברו
המחד ומזה נמי מדייק שחין שעם מחד יוכל מכמה מקרקוח שחין זה מכמת מלהים לדבר כפול שלח מלם
דהיינו המיותר וכפול אינו מכמה ועיין בפירוש רש"י וק"ל: **מה שטיש זה מתחלק לשמה ניצוצות**
כו'. עיין בתוס' שפירש ר"ת שהפטים מתחלק מן המלע כו' בה' שלקח מפפירין כו' ובקע המלן ונחלק
הקוהם ומפפירין עמד במקומו כו' ע"ש עי' בתוספות ובפ' החליל הקשו על פירושו מהסיפא דתענית עיין
שם ועוד קשה להכל מדמה התוס' לרבול של הפטים מה ברול הפטים מתחלק לכמה ניצוצות כו' וכן בפרק
רבי עקיבא ובפ' קמא דקידושין מדמה הפטים ליער הרע דלמרינן שם שם פגע בך מגוול זה כו' שם ברול
הוא מתפוללין שנאמר הלא כה דברי כאש וכפטים יפוצץ סלע ויש לפרש זה לפוסק הנהו דלשות סלע הוא
מלשון חכמים סלע שהוא מטבע שהיא ג"כ ממחבת וברול ודימה בפרק קמא דקידושין לת מלמד בלשונו שם
טוב ושם רע לעורת סלע כי כמו שהסלע היחה ממלן רשעים שנפסלה לא נפסל רק לורחה היחה והשם מתיך

חכמת שלמה

דף לד ע"א רש"י ד"ה דין הלו כו' ע"פ שמד דין בהיותיהן הלו כו' כל"ל הד"ת: **תום'**
ד"ה מה פטיש כו' והל"ל נמי מה סלע מתחלקת כו' כל"ל:
דף לד ע"ב רש"י ד"ה עולה בהוות קלת נמי כתיב הס"ד:
דף לה ע"א גמ' וכתיב ויאמר ה' ל"ל כתיב: **שם** מנת הני מילי אמר ר' אמת בר מינת כו'
ורבת אמר מכבת כו'. נהי דפומת כתבן ליבת לתינהי תינהי כו' כל"ל. וי"ב לת
ניחת ליה למימר ל' שכתה מה שבלבו ודו"ק: **רש"י** ד"ה ומקת רלפה כו' בגריס גרוירס כל"ל:
בד"ה תין ברין לומר שתין ב"ד אחד דין שיש פיוס אחד כל"ל: **בד"ה** ואידך כו' המכוון אשכון
הכל דבור אחד: **תום'** ד"ה תשרו תמון כו' ואחר כך נזקקין לדין משכון כל"ל: **בד"ה** הרי
שהיה כו' ועוד יש לפרש פ"ה דאי כו' כל"ל. וי"ב מה שהם מייסבין דברי פירוש הקונטרס הוא
מנוחר בתריכות נאר היטב בריש פרק מי שחמו בתוספות ע"ש:

דף לה ע"ב גמ' אחר רבת אי הכי לת תהת לשיתה כו' נחתך אי הכי: **רש"י** ד"ה יכול
יעמת כו' ואידך דבריש ל"ל ואורך דבריש: **בד"ה** השתת דאחרת כו' תק"ו
ואחר כו' הל"ת: **תום'** ד"ה ולת תהת ל"ל לת תהת:
דף לו ע"א גמ' מיתיבי הטמאות והטהרות כו' כל"ל: **רש"י** ד"ה הוה זקיק כו' ואבעי
שהות טועז כל"ל וי"ב ו"ל: **בד"ה** לת תעבה כו' ולת פלגיגן עילויה ומתחילים
מן הלד כו' כל"ל. וי"ב ו"ל דהכי קשיא ליה לומר אינטי ללת אחמי אנו מתחילין מן הלד ונחזי מן השני למופלא
דהת דרך מעלות היו יובמיו כדאיתת לקמן מחזה ושפיר יכולין למלוק עליו ללת מזהיר קרא לת
תעבה על רב ללת על מופלא שבמית דין ות"כ אי אחר לחובה מסחמא לת יכניטו עמו ומטני
דחייטינן שמא ישמעו לו לזכות אף שים פיוס ללמוד חובה מאחר שגדול הוא מחובה שאלו וזה
אינו רחוי דכתיב ובערת הרע מקרבך בשלמא גבי מופלא ממש אין לחוש שמא ישמעו לו לזכות
ואם יתלקו עליו מה בכך אינם עוברים על ובערת הרע דהא כתיב לת תעבה וגו' רק נריכין אנו
לומר דבר שלת הוזכר בתלמוד ואין הלו אלא דברי נביאות ועוד דלא לכתוב לו תעבה

מדרש

דף לד ע"א כתוס' ד"ה מה פטיש וה וכו' וכן בפרק ר"ע וכו' וה"ל למימר נמי מה סלע מתחלקת
כצ"ל: **בא"ד** ומפרש ר"ת כפטיש יפוצץ סלע שהפטיש מתחלק וכו' צ"ל דפירוש
המקרא כך הוא וכאלו הוא מסורס כלומר כפטיש שהסלע יפוצץ אותו דאל"כ היה לו לכתוב וכפטיש
מתפוצץ מסלע וק"ל:
דף לד ע"ב בתוס' ד"ה יום לתחלת הדין ואיפכא ליכא למימר וכו'. נראה דהוקשה להם להתוס'
על פירש"י דמפרש לילה לגמר דין דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין איפכא
מסתברא דגמר דין ראוי להיות ביום כיון שהוא עיקר המשפט ותחלת הדין בלילה לכך פירשו התוס'
דתחלת הדין עיקר וק"ל:
דף לה ע"א בתוס' ד"ה אשרו חסרון ואף על גב דאטרוחי כ"ד תרי וימני לא מטרחינא וכו' והתם
היינו טעמא דמסתק מלתא דעבידא לגלויי וכו' שם בדף ק' פריך עלה והא קיימא לן
כר"נ דאמר קרקע בחזקת בעליה עומדת גבי שוכר מרחץ בי"ב זהובים לשנה דינר זהב לחדש ומשני
התם מילתא דלא עבידא לגלויי רצה לומר דהספק אינו עומד להתברר לעולם ולכך קרקע בחזקת
בעליה עומדת אבל הכא מילתא דעבידא לגלויי בסוף שיבאו עדי השטר ויעידו ולכך כי אכלינהו
מלוה לפירות לא מפקינן השתא מיניה דאטרוחי בי דינא לא מטרחינן תרי זימני דהשתא נוציא
הפירות מיד המלוה ויתנוה להלוה ושמא כשיבאו עדי השטר ויעידו שהן של המלוה נצטרך לחזור
ולהטריח ולהוציא מיד הלוה ליד המלוה זהו היוצא מפירש"י ואם כן לפי זה לא תירצו התוס' הכא
כלום דהא הכא נמי עבידא לגלויי דכשיבואו עדים שאמר הלוה ויעידו אם היה לו בידו משכון ונפחת
או לא וצ"ל דהתוס' מפרשי התם מילתא דעבידא לגלויי ר"ל דהכל רואים שיש לו טענה דהא שנין
סתם כתוב בשטר וכשיבאו העדים יתגלה הענין אם הוי שנים או שלשה אבל הכא בשמעתין אין
ידוע אם יש להלוה שום טענה כלל על המלוה דיכול להיות דלא היה לו בידו שום משכון מעולם
רק אשתמוטי קא משתמט: **בא"ד** דאמר **פלוני ופלוני** היה שם ויודע בזכותו ויודע דהכי הוא נ"ל דר"ל
שידוע הוא שאין שום עדים יודעים מהעסק שהיה ביניהם כ"א אותן העדים שאומר הלוה אבל מ"מ
יכול להיות שמעולם לא היה לו שום משכון בידו ואשתמוטי קא משתמט דאם כן הכי נמי ה"ל
מילתא דעבידא לגלויי וק"ל: **בא"ד** וריב"א פ' וכו' עיין במרדכי פרק הפרה שמפרש שם היכי יתיישב
כלל לפי' הריב"א הא דקאמר בגמרא ואי זילו נכסי נזקקים להנתבע תחלה ולי נראה דגם לפי' הריב"א
קאי נמי דהלוה טען שהמשכון היה לו בידו ונפחת ורוצה להביא עדים מיד אלא שהתובע רוצה
שיקבלו עדיו תחלה (ואף) ונ"מ אם ימותו עדיו של הלוה ויצטרך אח"כ לשלם להמלוה ויפסיד
תביעתו שהיה לו עליו עבור המשכון ועל זה קאי בגמרא ואי זילו נכסי וכו' שע"י שלא יקבלו עדיו
של הנתבע תחלה וימותו העדים ויפסיד הנתבע תביעתו ויצטרך לשלם להתובע יזלו נכסיו אז אין
נזקקין להתובע תחלה לכך מקשה התוס' ותימה דזה גופיה מה שימותו העדים או ילכו למדינת הים
ויפסיד הלוה תביעתו שיש לו עליו מהמשכון הוא גופא לא גרע מהיכי דזילי נכסי דאין לך זילי נכסי
והפסד גדול מזה ול"ל ועיין בביאורי לטור ח"מ סי' כ"ד: **בא"ד** וי"מ שזה תובע שחב לו וכו' דאין
נותנים זמן להבלות ור"ל הוא תבעו על דבר המשכון ואיירי דרוצה להביא עדים תוך ל' יום ואפ"ה
נזקקין לתובע תחלה שתבעו מתחלה על דבר החבלה ואין ממתינין לו עד שיביא העדים שהיה לו
משכון בידו דהא כי הוה שואל זמן לפרעון ג"כ לא היו נותנים לו וק"ל: **בד"ה** לימרי דינא בשבתא
וכו' נזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות וכו' ר"ל דבדיני ממונות על כרחך צריכין לכתוב לו פסק דין
שיכפה כו בעל דינו עד שישלם לו ולכך שייך לומר גזירה שמא יכתוב אבל בדיני נפשות אין צריכין
לכתוב שם פסק דין מאי אמרת הא צריכין לכתוב מי המזכה ומי המחייב הא כבר כתבו מאתמול
וכו': **ד"ה** הרי שהיה הולך וכו' ונקשה דפריך מיניה פ' שבול יום אעובדא דיוסף הכהן וכו' כצ"ל ר"ל
דפריך שם והיאך תמאוהו בערב פסח הא לא יהא רשאי לעשות פסחו מפני הטומאה הכי משמע
מהברייתא דקבורת קרובים אינו דוחה פסח כדליך מולאחותו: **בא"ד** ועוד יש ליישב פ"ה ר"ל דלעולם
הכא איירי שהיה נזיר וכ"ג והיה הולך לשחוט פסחו ואפילו הכי פריך מיניה שם שפיר דע"כ אפילו
כשהוא הולך לשחוט פסחו לחודיה לא היה נזיר וכ"ג ואפ"ה ס"ל להברייתא דיש לו למנוע מלטמאות
לקרובים דאי ס"ל להברייתא דמשום שהולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע וכו' א"כ ל"ל
לאחותו למילף מיניה דיטמא למת מצוה כשהוא נזיר וכ"ג והולך לשחוט את פסחו דכיון דכבר
שמעינן מלאביו ולאמו דגם כשהוא נזיר וכ"ג מותר לטמאות למת מצוה א"כ כשנצטרך לזה שהוא
הולך ג"כ לשחוט את פסחו למה תיסק אדעתין שלא יהא רשאי לטמאות כיון שבלא זה כשהוא הולך
לשחוט את פסחו רשאי לטמא אפי' לקרובים אם כן לא ניתוסף שום קדושה על הנזיר ועל הכ"ג
במה שהוא הולך לשחוט את פסחו דכיון שהוא הולך לשחוט את פסחו לחודיה אין בו שום מניעה
מלטמאות בשביל שנצטרך לנזיר וכ"ג אין בכך כלום ולא דמי להא דאצטריך קרא דלאביו לנזיר
וכהן הדיוט שיהא מותר לטמאות למת מצוה אע"ג דכהן הדיוט לחודיה כשאינו נזיר מטמא לקרובים
התם שאני דהא מ"מ כשהנזיר ג"כ כהן הדיוט ניתוסף קדושה על הנזיר דהנזיר אין קדושתו לעולם
וקדושת כהן הדיוט קדושתו לעולם ונקרא נזיר קדוש שניתוסף עליו קדושה לכך הוי ס"ד דאינו
מטמא למת מצוה ואיצטריך קרא דלאביו אבל בהולך לעשות את פסחו נמי אינו אלא לשעה ולכך
אי הוה דינא הכי דהולך לעשות פסחו מטמא לקרובים אם כן למה אצטריך קרא למת מצוה בהדי
נזיר וכ"ג ודו"ק כך הוא שיטה התוס' רק שקצרו לשונם ועיין בברכות בפ' מי שמתו:
דף לה ע"ב בגמרא ת"ל לא תבערו אש בכל משבותיכם ולהלן הוא אומר וכו' לחקת משפט
לדורותיכם בכל משבותיכם מה להלן כ"ד אף משבות האמור כאן ב"ד ואמר רחמנא
לא תבערו הקשו התלמידים מנ"ל לגמרא למילף הג"ש לאיסורא אימא הכי נאמר גבי לא תבערו בכל
משבותיכם ונאמר כאן גבי משפט בכל משבותיכם מה משבות האמור גבי לא תבערו בשבת אף
משבות האמור כאן גבי משפט בשבת לאתויי דאף בשבת דנין דיני ממיתה אבל אין זה קושיא כלל
דע"כ הג"ש לאיסורא אתי כדי שלא תילף ק"ו דרציחה דוחה שבת כדלעיל דאי להתירא לא יצטרך
דהא ק"ו הוא דרציחה תדחה שבת ואף על גב דאמרינן בעלמא ובפרקין דלקמן מילתא דאתיא בק"ו
טרח וכתב לה קרא מ"מ כיון דאיכא למילף ג"ש דאצטריכא לא שבקינן לה ונילף גזירה שוה דלא
אצטריכא: **בתוס' ד"ה** רציחה תוכיח **ואת ויעבד** ק"ו ממילה **ולא** מצי **פריך מרציחה** ר"ל דהא
בברייתא דלעיל קתני הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמע שמת לו מת וכו'
דשמעינן מינה דמת מצוה דוחה את העבודה וגם דוחה את המילה וכמו שהעבודה דוחה את השבת
כן המילה דוחה שבת וא"כ ליעבד ק"ו ממילה ונימא הכי ומה מילה שהיא דוחה שבת קבורת מת
מצוה דוחה אותה שבת שנדחת מפני המילה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה:
דף לו ע"א ברש"י ד"ה שמעי גרול הוה בראשבתן וכו' נ"ל דר"ל גדול בתורה: **ד"ה** לא תענה על
רב כתיב בלא יו"ד ומשמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא מתחילין מינה
וכו' לא פלגינן עלייו ומתחילין מן הצד שישמע א' דברי אחד מן המוכיח ויסבימו עמו כן נראה לי לגרוס

במופלא ואנא ידענא דאין מתחילין מן המופלא מה"ט דפשוט לו דאין מתחילין מן הגדול גם קשה שלא הוזכר אהא דמתחילין מן הגד שלא מה"ט משום שלא מעניה על רב דהיינו על המופלא ואם יהיה פי' מתחילין מן הגד דהיינו מן הקטן שבקטנים מטעם שכתב מהרש"ל יהיה עיקר מקר מן הספר מה"ט וע"כ הגרלה כמו שמצאתי מוגה בספרים מדויקים בפירש"י דכל"ל ומתחילין מן הגד שימעא ג' דברי ג' מן המזכים כו' ופירוש לדברי דמשמע מפירושו כמ"ש הני"י משם המפרשים דלא למימרא דאסור לעשות על רב אלא דאדרבה דאסור לו לשמוע כו' אלא דהכי קאמר קרא שרשוי לעשות בענין שלא יצטרכו לעשות על רב שידברו הם אחילה כו' שיש לומר שמא לא ירצה התלמיד לאחוז אחריו כו' ופירוש הדבר דילמא מזי ליה מוכה ולא ממנו ויכניס דבריו כו' ע"כ ל וזה שאלה רש"י ז"ל בפירושו הדבר דילמא מזי ליה המופלא מוכה ולא פלגינן כו' ואנן והלילו העדה בענין אבל מטעמא שלא מגמור הדין ע"פ המופלא לבד דין לזכות דין למוכה אין לומר כיון שמותר לעשות על רב אלא משום משלא דמזי ליה המופלא מוכה ויתבייש ממנו לאחוז עליו ואנן והלילו העדה בענין ומשום הכי מתחילין מן הגד דהיינו מע' מהם מוץ מן המופלא אף שאינו קטן שבקטנים ושוב כשישמע ג' דברי ג' מן המזכים שהתחילו בו לא יתביש שוב מלאחוז על המופלא להכניס עם המוכה כבר קודם דמזי ליה המופלא מוכה וכו"ק כי הדבריס בכורים הס: **תום' בד"ה ומה** "ט כו' **דאיכא למימר** ק"ו לקולא ולחומרא **לחומרא אמרינן עכ"ל**. יש לדקדק בדבריהם דהא לעיל דלמאי לא מסיק מדעתיה דרשה דמוסבותיכם נעי למילף ק"ו לקולא דרליתה דומה שנא ולא מתמרין כיון דליכא ק"ו לקולא דרליתה דומה שנא ומיבא ק"ו לחומרא דרליתה דומה דומה עבודה לחומרא מתמרין ואם כן הכא נמי הכי לגבי י"ט ולא כתיב מוסבותיכם אית לן למימר ק"ו לקולא דרליתה דומה י"ט ולא לחומרא שלא תהא רליתה דומה קרבן יחיד ויש לישב דלעיל כיון דדייק ליה שפיר קרא דעשה מוצאי שפיל לקרבן ניבור וא"כ ליכא למילף ק"ו לחומרא שלא לקולא דרליתה דומה שנא אבל הכא פריך רבא לסברת מאי דקאמר דהק"ו מפיק ליה קרבן ניבור מקרא דמעשה מוצאי ש"כ נקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו ותע"ג דליכא ק"ו נמי לקולא שתהא דומה י"ט אית לן למיזל בתר הק"ו לחומרא שלא תהא רליתה דומה קרבן יחיד שלא מפיק ליה מקרא דעשה מוצאי שפיל לקרבן ניבור וא"כ נקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו לחומרא שלא לקולא דרליתה דומה שנא אבל הכא פריך רבא לסברת מאי דקאמר דהק"ו מפיק ליה קרבן ניבור מקרא דמעשה מוצאי ש"כ נקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו ותע"ג דליכא ק"ו נמי לקולא שתהא דומה י"ט אית לן למיזל בתר הק"ו לחומרא שלא תהא רליתה דומה קרבן יחיד שלא מפיק ליה מקרא דעשה מוצאי שפיל לקרבן ניבור וא

לז ע"א - לז ע"ב

הסניגור שורה מלמ על מיומנין שניצרמל ומין ללמוד דורות מסעה ומסוס למיכה לפקס נדרב נחמן ב"י אמר קרא ונשמו אתך דהיינו קרא דפרשת נהעלותך ומליכת דכתי יהודה דמוקמינן ליה בפפ"ק אתך בדומין לך וכמו שנרמה מדכתי רש"י ותוס' בפ' י' יומנין למיכת גירסת מוטעה בסוגיין אמר קרא ונשמו אתך במשה העם דהיינו קרא דפרשת נהעלותך מע"ה כתב למין לגרום כן למפי לר' יהודה למתא קרא לדומין לך מ"מ הדרה קושיין לדוכתין דלעניין דומין לך ודלי למין ללמוד שעה מדורות וכ"כ גם התוס' בפ' י' יומנין ומימת מסוס שכיחה למין ללמוד שעה מדורות לעניין יימום ודו"ק כי הדבריס נרוריס הס בפירש"י הכא ובפ' י' יומנין ובתוס' שם מיהו בפ"ק דהוריות הגיה רש"י פירושו דפפ"ק ע"ש: **תום' בד"ה לאתויי כו' ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים ולוים וישראלים המשיאים כו' עב"ל.** ומיהיה משמע לפפוקי מלל וכ"ש ממוך מכל כשר לד"מ לפ הוה מוקמינן רק מחלל מי לפו דקתני הכל לרבות ממוך כדמתר רבי יהודה ודו"ק: **בא"ד דמשמע ליה מתני' בפסול יוחסין כדאמר בזה בורר אמתני' דבא סימן תדע בו' עב"ל.** הל דמוקמינן להניה דפרק בל סימן בפרק זה בורר בפסול יוחסין מסוס דלפ מתוקמת הסיפה בעד זומס מכל בסומת ממוקמת הסיפה שפיר מלפ מסוס להך מתני' דפ' בל סימן מיהם מלפ מתני' דהכל כמ"ש התוס' דקתני הסם טוענ כה"ג וכיון דהך מתני' דהכל לפ מתוקמת רק בפסול יוחסין מתני' דפ' בל סימן נמי לפ מתוקמת מלפ בהכי ומיהו לפי זה ממוך מתני' דהכל משמע דמיירי בפסול יוחסין ס"ה דהוה מני למיוי בפ' זה בורר מלפ מיירי נמי הך דפ' בל סימן בעד זומס ודו"ק: **בד"ה חדא לאתויי גר בו' וי"ל דהבא מיירי לדון גר חבירו בו' עב"ל.** מכל הרמ"ם כתב דמתני' דהכל נמי מיירי בשמו מיכרמל וכ"ה לשון התוס' בפ' בל סימן דסס ניימת דמתני' מיירי בגר שמו מיכרמל הוה מני שפיר הך דפרק י' יומנין ומפסר שהתוס' דהכל לפ ניימת להו לומר כן מסוס לפמס גר נקט למיירי בגר גמור שמין שמו מיכרמל וק"ל: **בא"ד** ורי"ל **ר"ת לומר דאותו שמוא בו' וי"ל דאיצטריך בו' ורב שמוא בי' אמו מישרא הוה עב"ל.** הוס מגומגם לפ לפי הגמ מכרס"ל ול"ל נמקוס וי"ל לכיון דעיקר קושייתם לפי מה שרגיל לומר ר"ת דנמגייר הוא ונו ובוודאי לפס לפ נמכר כן מלפ למתו מיכרמל הוה לק"מ והתוס' בפ' בל סימן יותר נכוים זה שכתבו תירוצים לפר"ת וק"ל:

דף לז ע"ב בד"ה שאין דמך בו' ואחריני הוו עם ר"ש בן שטח בו' עב"ל.
דמדמייתי מהך עובדא דמתוך דמתני' ע"כ להוו אחריני בהדיה דר"ש בן שטח דלל"כ נעדות גמורה נרמייה נמי לפ היה נהרג על פיו וק"ל:

ח"א **דף לז ע"א שהיא יושבת בטיבורו של עולם.** רלה לומר בתמצע העולם שהוויר ממוזג ומקום מוכן לחכמה ומתר מכן שהיא מגינה על כל העולם כי סס עומדין שלשה עמודי עולם תורה דין ותמת שלפ יפ התורה ודין לתמתו בכל מתי דיינין כ"פ שם כמ"ש בפ' זקן ממרא ומתר שהיא דומה לקסר שעל הרוב מין עיגולה של הלבנה שלפ רק מני עגול וכן יושבין סנהדרין מה שמין כן בחמה שהיא לעולם עיגולה שלפ ומתר מל יחסר המזג כו' מס יש כ"ג כנגד סנהדרי קטנה כו' דיימה מוחן ליין הממוזג כי כמו שהיין הוא עיקר וכ' מלקיס מיס שמוסיפין בהס הס טפל לגבי היין כן הדבר הזה דכ"ד של כ"ג הן הן העיקר שהיו דנין דיני נפשות בכ"מ מלפ שהי מלקיס להיותו עד שנעשס שהוסיפו הס טפלים לגבי הכ"ג ולפ הוסיפו מוחן שם מלפ שלא יעטרנו להוסיף עם יחלקו הכ"ג ולכאי לפ הקפיד קרא שלפ יחסרו מלפ של הכ"ג שהס עיקר הכ"ד ומתר בטוך עריימת מטיס כו' דיימה מוחן לחטין שהכל בריכין להס בכל ריב שבכל בית דין ע"ד

חכמת שלמה

דף לז ע"א גמ' שהיה טובע ומה מטצעות בחומה לחמ כו' בל"ל: רש"י בד"ה בל יחסר כו' למוג עשיים ושלמה כו' הד"ה: **בד"ה** לפיכך כו' לומר להס לפיכך הד"ה: **בד"ה** ולהגיד גדולתו כו' חומה ה' חומס הד"ה:

דף לז ע"ב גמ' נדון בחמורה מחומד בדיני נפשות הוא דלפ לחמרינן כו' הל בדיני ממונות לחמרינן כו' בל"ל. וג"ב בס"ה בן דומיא דליטעמך כו' דגרסינן להדיא לחמרינן וכן ילחה מפרש"י ודו"ק: **שם** ויבא נחרך נוד כו' לחמר רב יהודה לחמר רב גזות מכפרת כו' בל"ל: **רש"י** בד"ה והלה כבר כו' מה שרחמתם הס"ד: **בד"ה** וליטעמיך כו' ממון ה"ג הד"ה:

מהר"ם

דף לז ע"א בתוס' ד"ה התורה העידה עלינו וכו' **וא"ת והא יחוד דאורייתא בדדרשינן מבי יסיתך אחיך בן אמך** בפרק י' יוחסין דף פ' איתא התם אר"י משום רבי ישמעאל רמז ליחוד מן התורה מנין דכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתיחד עם אמו ואסור להתיחד עם ערויות שבתורה: **בא"ד** ומיהו היכי **דלא בעל אפילו נדה אסורה להתיחד** וכו' נ"ל שכונת התוס' בזה הוא שזה כמו תירוץ אחר על הקושיא שהקשה ולא יחוד דאורייתא היא וכו' והיכי אתי קרא דברי קבלה למשרי וכו' והיינו דלא אסרה תורה יחוד אלא אשה שלא בא עליה מעולם דומיא דאמו אבל אשתו נדה לא והיינו דקאמר ומיהו היכא דלא בעל וכו' ר"ל ומיהו לא קשיא כלל דהכא אין ה"ק דאפילו עם אשתו נדה אסור להתיחד דומיא דאמו ולא אתא קרא דדברי קבלה למשרי מה דכתיב באורייתא דלא התיר אלא אשה נדה דכבר בא עליה ודו"ק נראה לי: ד"ה וירח **את** ריח בגדיו לשון ריח שיוך בדם נדות וכו' ולפי מה שמהדרים התוס' למצוא רמז מה בפסוקים שמביא הגמרא כגון בפסוק סוגה בשושנים כתבו התוס' שדם נדות אדומים כשושנים וכן בפסוק דריח כתבו דריח שייך בדם א"כ צריך למצוא ג"כ רמז מה בפסוק כפלח הרמון וכו' ואפשר שגרעיני רמונים ג"כ אדומים ועגולים ומשוכים ככתמים של דם נדות ומה שמהדרים התוספות למצוא רמז בפסוקים נ"ל משום דקשיא להו דאם על כלל המצות מדברים הפסוקים דאפילו הריקנין והבוגדים נזהרים בהם א"כ כל יחוד דכל ערויות לישתרי ולא אשכחן דהתירו אלא יחוד דנדה ולכך פירשו התוס' דכל הפסוקים אינם מדברים כ"א בנדה וק"ל:

דף לז ע"ב בתוס' ד"ה שאין דמך **מסור בידי** וכו' **דמשמע ע"פ שנים עדים שראו** וכו' צריך ליתן טעם היאך משמע בקרא דוקא ראייה ולא אומדנא וצריך לומר דשם עדים לא מקרי אלא בראייה ויש עוד לדקדק מנא לה לגמרא דהא דקאמר ר"ש בן שטח אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה ע"פ שנים עדים וגו' דר"ל מפני שלא ראה העדות בעיניו כי אם ע"פ אומדנא והוה אחרינא בהדיה דילמא ה"ק שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים ואני עד אחד דלא הוה אחרינא בהדי ויש לומר דאם לא כן למאי קתני הברייתא שהמעשה היה שרץ אחריו לחורבה וראה סייף בידו ודמו מטפטף ומאי אתא לאשמועינן אי לאשמועינן אתא שדין ד' מיתות לא בטלו ושנענש אותו האיש על פי דבריו של ר"ש הוי ליה למתני שראה שאחד רץ והרג את הנפש ורץ אחריו וראה שהרגו והיה יחידי ואמר ליה רשע מי הרגו לזה וכו' אלא ודאי לאשמועינן דשני עדים הוו ואפ"ה לא היה דמן מסור בידם מפני שהיה ע"פ אומד: **ד"ה מיום שחרב בית המקדש וכו' ועובדא דריש הפועלים בעל נערה המאורסה ר"ל והא הבועל נערה המאורסה דינו בסקילה ולא בזקיפה התם**

מלא וכן המקיים נפש אחד מהם כו' דכותיה לא מעלין ולא מורידין ועל פי דרך זה יש לפרש דקתמר שלא יאמר מדם נחברו אנשי גדול מחניך והוא מפורש בגמרא מפני המשפטות שלא יהיו מתגרות זו בזו ואמרו עוד שלא יאמרו בני הלדיקים הנו בני לדיק שבניו לדיק שברו כו' ופי' רש"י ואין לנו לריכין להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה ואנו בני רשע ואין אנו מקפים בתשובה והלמדך כי לא יועיל כפיפ"י לקמן והוא לפי שטבע ומזג הולד בדומה על הרוב למוליהו אם כאביו ואם כאמו ואלו היה אדם שברו זכר ונקבה כאחד כל העבירות היו מזומנים כן שאלו בני לדיק בטבע ומזג הזכר ואלו בני רשע בטבע הנקבה או בהיפך ובן לדיק ובן רשע מוכרח על מעשיו לפי טבע מולידיו ועל כן שברו יחידי שלף הנקבה ממזג וטבע הזכר שברואת בתחלת הילירה וא"כ על כרחך אין מעשה אדם שמתחה לטוב ולרע אלו טבע הילירה רק בחחיותו של כל אדם עשה לדיק ובשע ועל דרך זה נמי אמר בגמרא שלא יהיו המשפטות מתגברות כו' דהיינו לומר שאפי גדול מאיר ולפי טבעו אלו בני לדיק בטבע ומזג הזכר ואלו בני רשע בטבע הנקבה או בהיפך ובן לדיק ובן רשע מוכרח על מעשיו לפי טבע מולידיו ועל כן שברו יחידי שלף הנקבה ממזג וטבע הזכר שברואת בתחלת הילירה ואל"כ גם זה ע"ד שאמרנו דאלו שברו אדם הראשון וכו' לא אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם ג' רשויות שהאדם נתן בתחלת הילירה ועל דרך זה אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם הנקבה ממזג וטבע הזכר בתחלת הילירה ועל דרך זה אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם זה ע"ד שאמרנו דאלו שברו אדם הראשון וכו' לא אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם ג' רשויות שהאדם נתן בתחלת הילירה ועל דרך זה אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם הנקבה ממזג וטבע הזכר בתחלת הילירה ועל דרך זה אמר שלף יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם

עולם כמ"ש לעיל ואמר ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כו' יבואר לקמן בגמרא:

ע"ב ושמא תאמר מה לנו לחוב בדמו בו'. לפי שלא היה יודע מי יגיד ומפי מי יגיד לכך אומר שאפי עומו לא מיירי בכלל בדיני נפשות מ"ל בשבוד רשעים וגו' ואם כן שפיר מיירי גם אם לא יגיד בדיני נפשות וק"ל. ליודע מתשובת מ"ל בשבוד רשעים וגו' ואם כן שפיר מיירי גם אם לא יגיד בדיני נפשות וק"ל. ליודע מתשובת שלף היה שם שהתרה לרוצח בהתרעה גו שיכשל הוא ובן בריח הוא בלחמרי גפ' בן סורר ומורה זה היה סבור שהוא עכו"ם או מומר או שמא נתכוון זה להכות על מתניו ולא היה בו כדי להמית על מתניו והלכה לו כו' וכל הני דחשיב להו בפרק הנשרפין דפטור אמר היודע מחשבות שיודע שיודע בשכל כאר הוא וכל הנהו דפרק הנשרפין דפטורין לא נתכוונת והוא יפרע כו' מיהו והוא יודע בשיודע שיודע בשכל כאר הוא וכל הנהו דפרק הנשרפין דפטורין לא נתכוונת והוא יפרע כו' מיהו בדיני אדם בלאו הכי הוא פטור אי משום דאמומד הוא ואי משום דעד אחד הוא כדלקמרי' וק"ל: **שם מיום שחרב בית המקדש אף ע"ג שבטלה סנהדרין.** מפורש בפרק אלו נערות: **מיום שפתחה בו'.** פירשו התום' כל דמיס נגלעיס כו' וירלה בזה על פי מה שאמרו בתמורת ובברלתים רבה שאמר קין להבל נחלוק העולם ע"ל הן נטל הבל נאנו וקין אדמה לעבוד כו' האמיל לרעות נאנו וקין רובף אחריו מהר לנקעה כו' עד שלא ירדו השדות ביניהם וקם קין כו' ולזה האדמה שנפלה בחלקו של קין אמר עליו לבלוע דס של הבל עד שלא רשומו ניכר ועל כן אמר קול דמי אחיך לועקים מן האדמה כ"ל ממוך האדמה שנלעה את דמו ועתה ארור אתה מן האדמה שנפלה בגורלך שפלחה את פיה לחפות עליך לבלוע הדם כי תעבוד את האדמה כו' נע ונד תהיה בארל שיהא מלקך לא יהיה לך בה מקום יפוב כמו שהבל אחיך היה נע ונד בה על ידי לדיפתך כלעליל ואמר שגם זה נעשה האדמה עד"ז שלא תפחח פיה לבוא ולומר ולפי שכל הנבראים מיניס לומר שיהא לפניו יתברך ב"ה כמפורש פרק שירה אמר אכלך מרק מומר שיהא מפי הארן ור"ל: **גלות מכפרת מחצה עון בו'.** נראה לפי דרש זה לח עון פירוש נע ונד ענין גלות כדברי המתרגם מטלטל וגלי אהי כו' וכפי' רש"י בחומש שלא יחבו דגלות דעיקא קין וגו' מכפר על אלי גלות דנע ונד שלא לפירוש נע ונד כאחרש מנחומא לכל מקום שהיה הולך היתה האדרת מזדעזעת מתחתיו והיה כו' עיין שלא לפירוש שפיר קאמר דגלות לבדיהן שאחר הן נדמה לותי וגו' וכמו שכחוב ויצא קין וגו' מכפרת מחצה עונש דנע ונד שהיה מזדעזעת האדרת מתחתיו שלא כחיב בעונש רק ויצא נאדר נוד שבל מיקרא רבה פרשה כו אחרו בלשון זה חשובה מכפרת מחצה שביון שעשה קין חשובה שאחר גדול עוני מנשוא נאעבה ממנו אלי הגזירה שנאחר ויצא נאדר נוד נע ונד לא כחיב כאן שלא נוד ולפי זה יפפרש שפיר נע ונד שלבון גלות כדברי המתרגם ורש"י בחומש ותו לא מידי ור"ל: **גלות מכפרת ג' דברים בו'.** והיינו מדשלה העונש מיפה בשלשה דברים ביובב בעיר ובשלחו ביושב בגלות שבכאב והיפה לו נפשו וגו' דהיינו חיות נפש לבד אבל לא שיחזרו שם לגדולה ורבי יוחנן הוסיף לומר דגלות מכפר על שבל דהיינו שיחזרו גיוו לממשלה כמו שבאב בחלים הזה עבירי וגו' בחבי דהיינו שגזרה ונאב דגלה בחיב ובני יבניה אחריו אחר ובדברי הימים מיום מלכות בית דוד בחיב הלי קלע ואפשר דמשמע ליה דבאב דגלה בחיב משמותיהן דדרים אחרי על בית המשורין ושלחתיל כו' אך יש לדקדק מה שייך הכא דרשה דזרובבל שנזרע בבבל ומה שמו כו' שהרי הוא היה בן שלחתיל דכחיב נספר נחמיה ועל כן נראה דמייתי הלי קלע שלחתיל את נבו דזרובבל לרמוז אחר דרשה דשלחתיל שלא זבה לבנין לא היה נזרע בגזירה שגלה לבבל שעל כן קרא שלחתיל את נבו דזרובבל שהלולי שגלה יבניה אבני לבבל לא היה נזרע בגזירה בחבו את הלים וגו' ואחר ומה שמו נחמיה בן חבליה בלמוכתי קראי דזרובבל היינו נחמיה ופ"ב ע"ב שם זרובבל ושלחתיל להך דרשה וק"ל:

ח"א **דף לח ע"א אין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות מישראל בו' נכנם יין יצא סור.** הוא מבואר בפוד שיעור המוסף ועי"ש מ"ש בפ"ב דר"ה רבי מיאל חוזיה לפיהרל דהוה קאים בפפרא דס"ט שקל קלף פתק בה אחר כו' אל אביכי מ"ל רבי לר' מיאל אל לענין טב וקדשיה ושלא לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים והכוונה בפוד העבור שדומה לו מלכות בית דוד אחר כמ"ש במדרשות שכמו שהלבנה אחר ט"ו יום שנתמלאה מתחיל לחסר כן היה מלכות בית דוד אחר שהיו מזרעו ט"ו מלכים נחסר המלכות בימי לדקיהו ולא נשאר לו רק מחלאה קלא ר"ג בבבל וגשיא בא"י וכאן שהלבנה מולבת ומתחברת ט"ו יום עד שמתחסר לגמרי ואחר כך מתחדשת בחורה כן אחר שהלבנה מחלאה מלכות בית דוד לגמרי לחף ר"ג בבבל וגשיא בא"י יבלו שוב יתחדש מלכותו ולזה כוון שביקוי הלבנה הוא סימן לרבי שהיה גשיא שיבלה גשיאותו לא רלה הוא לומר כן זאל אביכי רק על ידי רבי מיאל גם לא רלה הוא לקדשה ביום ל' כלאו היא מבוקה אז שזה סימן רע לגשיא לחלדרבה שבל עוד שהיו מתבבה הוא סימן טוב על הגשיאות שיתבד ועל כן אמר לרבי מיאל לקדשיה אז ע"פ אותו שהיה מתבבה שלא"ל זאל אביכי ולזה אמר לי רבי שלא ה' סימנא דוד מלך ישראל חי ר"ל לחף שבביקוי של הלבנה הוא סימן רע לגשיאות שיבלה הגה מלא אחר הוא סימנא טבא דוד מלך ישראל חי וקיים שאחר שיבלה הגשיאות יתחדש מלבותו וימשך קרן דוד וט"ב אמר זאל לענין טב וקדשיה ע"ם סימן טב ו"ם הבא אין בן דוד בא עד שיבלו ב' בתי אבות שיבלה ממשלתא לגמרי כמו שלבנה אחר ט"ו יום שתחסר לגמרי אז יתחדש מלבותו כמו שתתחדש הלבנה והיה רבי מיכר ע"ז שיבלה גשיאותו ול"ל רבי מיאל אל יבא בענין שע"י שבבים יין יפל מהם דבר סוד העיבור שיתחדש סוד מלבות בית דוד וגדולה משפטות הגשיאים בב"י: **ביון שפותחין בו'.** דלפי פשוטו שהם בעלי חומניות כמו שהרגם יוחנן חומניא ותרגיע לן יתבן מ"ם הכתוב הבל בגורים עושי מלחמה דאין דרך בעלי חומניות להיות עושי מלחמה אבל לפי

זרובבל ושלחתיל להך דרשה וק"ל:

דף לח ע"א גמ' על מלטו של זרובבל כו' כל"ל. נ"ב פירוש הוא נמו של שלחתיל בלבתיב בקרא זרובבל בן שלחתיל ושם העלם שלו הוא נחמיה ממילא שם העלם של שלחתיל הוא מכליה וק"ל: **רש"י** בד"ה ולמען נגף ממהר הגלות שמנפפת את הרגלים כל"ל: **בד"ה** פיחתין בתורה הפ"ך [ומת"כ] כ"ל הלבור בתרגיס: **בד"ה** עולה לתר כו' דומוסתם דהיינו הד"מ:

חכמת שלמה

דף לח ע"א גמ' על מלטו של זרובבל כו' כל"ל. נ"ב פירוש הוא נמו של שלחתיל בלבתיב בקרא זרובבל בן שלחתיל ושם העלם שלו הוא נחמיה ממילא שם העלם של שלחתיל הוא

מהר"ם

נמי זכות תולה וכו' א"נ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה וכו'. ר"ל ולא זקפו אלא לאב שהיה בחנק ולא להבן שהיה דינו בסקילה: ד"ה **כמאן כרב אחא** וכו' **בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה** פי' כגון בפנינו הודה שחייב לו מנה: **כא"ד** וי"ל **דלמסקנא דהכא** וכו' ר"ל על הכא מתחלה דלא ידע לאוקמא מתניתין אלא כרב אחא ע"כ היה צ"ל דדוקא בד"מ אית ליה לרב אחא אומר אבל בד"נ לא דאל"כ מתניתין דלא כמאן אבל לפי המסקנא דנוכל לאוקמי מתניתין כרבנן אז אצ"ל עוד דרב אחא לית ליה אומד בד"נ אלא גם בד"נ אית ליה אומר וההיא דשבועות אתיא

ע"ב שעה ראשונה הוצבר עפרו בו'. גם נהמה ורמש ומיתו מרן בו ביום נצרכו קודם שנצרך מדם

ולפ פרט נהם בתיו לתפסה דנלילה נצרכו מבל תאדם שהיה תכלית הבריאה סיפר בו שנצרך

ביום כמ"ש ביום ברוח מלהים תדם וגו' ויקרא את שמם תדם ביום הנרתם וגו' ומ"ש **שמינית עלו למטה**

ב' וירדו ד' בו'. לפי סדר הפרשה והתדם ידע את מוה וגו' כמיב בתר שנטרד מג"ע תבל דרכו כן מדכתיב

והתדם ידע שהקדים השם לפועל ולא כתב וידע תדם כמ"ש רש"י בתומש ועיין מזה ברע"ס ועוד דרכו זה

ספר תולדות תדם ביום ברוח וגו' שביום שנברא הוליך וכתבו התוש' ויכלו ד' תדם ומוה וקין ותיומתו תבל

הבל לא נולד בתותו פעם כדכתיב ותוסף ללדת וב' תיומות נולדו עתו דדרש בב"ר תדכתיב את תחיי את הבל

ע"ל והרע"ם כתב על תגדה זו דעלו למטה שנים וירדו ד' ללא דרים תמיס לדעתיי ע"ל נרתה תדבריו

שהוש תפרש וירדו ד' היינו תדם ומוה קין והבל ועוללה ממנו דברי התוש' דהכת ללפי קוניית דשמעתין נמי

ילדו ד' היינו תדם ומוה וקין ותיומתו תבל הבל לא נולד בתותו פעם ומהדיא תמיינן בפרק הנערה ותוסף

ללדת את תחיי את הבל הבל ותחותו וקין ותחותו וקלת קצה לדברי התוש' דהכת שהכילת הב"ר דרש את תחיי

את הבל דשתי תיומות נולדו עם הבל והניתו תלמוד ערוך בידיעו בפרק הנערה ע"י ללא דרים רק את הבל לתחותה

את הבל דשתי תיומות נולדו עם הבל והניתו תלמוד ערוך בידיעו בפרק הנערה ע"י ללא דרים רק את הבל לתחותה

אחת ולא דרים את תחיי לדעתו עוד תחותה אחת ותחותה אחת דדרים קין ותחותו היינו תאת קין בפירוש רש"י

התם דאת תחיי ודאי לא תשתע לדעתו תחותה לקין ודו"ק: **נמשל בבהמות נדמו בו'**. תכפל לשון נמשל

ונדמו דרש נמשל תלשון תמשלה וע"ן נמשל ע"ו הנפעל שהשלם נמשל ונשלם תחיה רעה שהוטעת ותושלת

עליו לפי שבהמות נדמו בעיני החיה והוא תטוחר שב"ז שים לו טורף תדם נאמר ותורלתם ותחכם יהיה על

כל חית תארץ וגו' בפירוש רש"י בתומש ותשתחד לו טורף זו ונדמה לבהמה שולטו בו החיה כמו בבהמה וק"ל:

בשעה שבקש בו'. ב"א כת של מלאכים א"ל רצונכם נעשה בו' רבש"ע מה מעשיו בו'. הוא

מטחר שתאמרו כזה נתדרש דבר נשעה שבחת הקב"ה את תדם כו' נעשו המלאכים כתות כתות תפד תחר

יבחת שעשה ג"ת ותאת תחר תל יבחת שכולו שקר לפך תחר יבחת שעשה לפקות שלום תחר תל יבחת

שכולו קנאה וקטטה כו' והן הן הב' כתות תה"ת את של אמת ואת של שלום וז"ש את"ל הקב"ה כך וכך

מעשיו ליהיות ג"ת ולפקה ותמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו שהוא כולו שקר כמו דור אנוש שופדי

ע"ז ובן תדם כי תפקדנו שהוא כולו קטנה כמו קין שהיה תתקוטט עם אחיו הבל והרגו. ותאר שהושיע

הקב"ה לנשיעותיו תנשיעותיו הן שבהן נרע את העולם כמ"ש כי תרעה שתיך תעשה תנשיעותיך וגו' והן

תדוחיו שבהן נרע את העולם וז"ש הושיעו לנשיעו ביניהם ליהיות תדא ג"ת שבו נצרע העולם שנאמר עולם

תפד יענה ובו שרף את הכיתות ליהיות שנשתום בתדתו תחפד לבריח את העולם ויהיו ג"ת פת שלישית

שהכתיבה לבריח עולם: **מה שאתה רוצה לעשות בו'.** כיון שהגיע לנאמר דור תתול שהיה בולו קטנה

ולול הפלגה שהיה כולו שקר תתרו לפ יפה תתרו לפשוטים שהן ב' כתות תב"ה ושלום שנשתר תותן

וע"ל עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' ר"ל עד יום תתן תורה שהיה הקב"ה כזקן תלא רחמים

וכשיבה יושב ביהיבה כמ"ש במדרשות עד זמן ההוא אסבול תרעותיכם על בריאת תאדם ושם תתגלה תשובה

כמ"ש בפרע"ק שהתרעתו תלאכים ג"כ זה בתתן תורה ותתרו תה תנוח כי תזכרנו ובן תדם וגו' וע"ל

הקב"ה לשאה אחות בתולי לתן תשובה כו' ע"ל תורה שלמה נותן תה בתיב בה תכי וגו' שבת

לך תשא לך תרגא וגו' שהתורה היא קצה לבריאות עולם שקיימוה ישראל ודו"ק: **שנאמר אחור וקדם**

צרתני וגו'. פירש"י הכא שני נוהות הו פרטופים עכ"ל תכל יותר נראה לפרש לפי הדרש להכת בפיהושו

פרק יתן דורון לתור וקדם לתתי שני פעמים ילתתי תתלה גבוה ולתבוח שפל עכ"ל ועוד נראה לפרש דברי

ב"ר תתור וקדם להיינו תמזרח שנקרא קדם עד תערב שהוא תתר ילתתי תתלה ותתר שהוא ילו עליו

ומיעטו שנאמר ותשת עלי כפיך ודקד' נמי פרק הספינה דקומתו של אדם היה תתה תתר להיינו תתר שיעטו

דתתלה היה תסוף העולם ועד סופו ויש זה רמז ותשת עלי כפיך שתת עליו כ"ף ג' תתה ומ"ם תדא תדה

היא כנר תתרוץ זה הרש"ם ושתר תפרשים תתרוצים תתרי תבל התום' בפרק יתן דורון הניתו הדבר בפשוטו

דנתתיר פ"ד תיכף פלוגתא בתן תלתא דזקני העגל תומרים דתמזרח לתערב יותר לתוך תהשתים לאדץ ות"ת

זה וזה שיש שנאתר בגבוה שתים על תארץ כדתוק תזרח ממערב ותה שהקשה הרש"ם תדם היכת קם קודש

שתעל כנר תילדו בזה שם שהובר שהיה נגן עדן עד שנתתעטו עד כאן לשונו ועיין בתפכת תתיד בתדושינו

בזה: [**אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנא' ובו'.** תבואר יפה בתורן בפ' הספינה גבי עתידין לזיקוק

שנקלפין ע"ש של הקב"ה כי' ע"ש:] **מין היה בו'.** פירש רש"י נוטה לע"ז עכ"ל לדקדק לפרש שהיה נוטה

ע"ז ולא שהיה מין וכופר בעיקר דל"כ היינו דרב נתתן לתתר נוטה בעיקר היה וכן כתב הרתב"ם בהלכות

ע"ז בדור של אנוש שהיו עובדי ע"ז תע"פ שלא היו כופרים בעיקר כו' ע"ש: **משוך בעי"לה בו'.** לפ תניטו

שנקטוה תדם על תתילה שלא שהיה נולד בדתי בתדרשות והיה תוכן שנלתו תת"כ וק"ל: **הוי שקוד**

בו'. ע' הפירושים בספר תדרש שתופל ושוד נראה לפרש לפי שהפיקוכוסים תתוך דקדוקי התקבלות לפי

טעותן ילתדו לבקר בתניות ועל כן תתר הוי שקוד ללתוד תורה שבכתב שתוכל להשיב להן תתוך התקבלת

כדלקתן התטובתן כללן כי הסיתון לפ יקבלו בתורה שבע"פ ותדרשות וז"ש ודע תה שתשיב להן לפי התקבלת

שלא יתתדו בתדרש ובתורה שבע"פ וז"ש בתל פיקוכוסים ישראל כ"ש דפקר טפי שהוא ידע בתדרש תכתים

שלא נשיב לו כפי התקבלת כ"ש דפקר טפי בתורה שבע"פ ובתדרש תכתים וק"ל: **אא"ב נתלך בו'.** וכ"ש

בתותם פי' בזה וז"ל עניותותו של הקב"ה לתדנו תכלן לפי שהתדם בתניות תלאכים ויקנאו בו לפיכך תלך

בהם עכ"ל ע"ש. ילתה תפירושו שהרביב ב' טעתים הת' עניותותו של הקב"ה וכב' שתם קנאת תלאכים

בתדם נתלך בפתליח של תעלה ותפקר שלקח טעם בקנאת תלאכים תתוך שטעתן שתתר הקב"ה לתה"ש

רוצונכם נעשה תדם וכו' וז"ל תה נתוש כי תזכרנו ולקח טעם תעונה תדברי הב"ר שתם יבוא תגדול ליטול

רשות תן הקטן כו' ת"ל לתוד בבוראיהן כו' שכיון שבא לנרות את התדם נתלך בתה"ש ע"כ וכ"ש ישראל

התלמוד וכ"ל לענין תתר שב' הטעתים קרובים הם בענין וזה דרכו של רש"י בפי' התוש' ותה"ש ותיינו

כולהו עד די כורסוון רמיו תתי תיכף לתיתר כו' ללא יתכן לותר הכת בכפשה תתר לו וז"ל לפתליח שלו שתלך

בהם כתיב שת"ל תיכף ילתתיב רתיתי לת ה' יושב על כסאו וכל צבא השתים עומדים עליו תימינו וגו'

כתה שכתב רש"י בתוש שתתיב לתתר ותתר ותתר ות

לט ע"ב - מ ע"א

משום דמומחה מדם הוא ולא היה הדם נמרלה ליתן לו אפה מתח הלעג וע"כ גבג הוא והיכיה לו דוחלי זכות הוא לאדם להיות לו אפפה לשמשו ואדם מכפויי טובה הוא אלא דלכך לא נטל הלעג ממנו משהיה כשהיה כשהיה נעוב משום דמחיקת ליה ולזה חולי בכל השלוחות של הקיסר לא שמיה לו אמו רק מזו הסלוה: **והיכא יתיב** וכו'. ירלה מזה לפי שהעובדי כוכבים מומרים מיום שחרב ביהמ"ק ובכה הגלות עוב ה' את ישראל ונקח את העובדי כוכבים לעם תחת עמו ישראל והמשובה להם כיון שכן הוא הענושה שנעלה מישראל מיום שחרב ביהמ"ק למה לא נתנה להם ולזה אמר הקיסר כמכתיב בדבר שאין בידינו להכחישו שהוא נביא וידע מלי קעבד הקב"ה והיכן יתיב והשיב לו ר"ג בענין גם לאיכה נאלעה לשפשר לידע במוח הרחוק לו ידעת לאיכה בשמים לאיכה למידע במוח הרחוק רק מנביותיו ידעת וק"ל: **מאי רבותיה בו' עד דקרע נמי הכי הדרא.** ירלה מזה דוחלי מפני ריבוי הכוכבים ע"פ לאדם לעמוד על מספרם כמ"ש לאבהיהם וספור הכוכבים אם תוכל לספור וגו' כה יהיה זרעך והקיסר לא כמכתב כדלעיל ועשה עלמו כאלוה שהוא יכול למנות הכוכבים ומי יוכל להכחישו מזה ואמר ומלי דמומיה למוכה מספר לכוכבים ולזה הוצרך ר"ג לאוקמיה במלחא דעלמא כיון דהנהו מנוני נאנקלא לה מני' למימי משום דהלכו היה האנושי רקיע נמי הכי הדרא שהגלגל מוזר חלילה תמיד עם הכוכבים שבתוכו ועל כן לא תוכל לממניהו ולחידך ליתנא דקאמר ליה מני לי כוכבי כו' ר"ל שאמר לר"ג מני לי כוכבי כלומר אר"ג ודאי לא יוכל למנותם כמ"ש בהבהיה אם תוכל לספור ולדייק מיניה על עלמו אמר הקיסר שהוא יודע מניהם ועשה עלמו כאלוה שהוא יודע מניהם אף אנ"ש לספור לותם ואמר ליה ר"ג מימת לי כמך וכו' ודו"ק: **לא ברא רוח וכו'.** לכאורה לפסעו המאמר מעיקרא על שלמא ויבכא ויילר מיד ה"מ להשיב כך ונשעת מיהה כולן נתפייסו כמו שהשיב לו תשובה על הטוען והיולר וירלה כי המין הזה משב מעיקרא טעות ולמד הענוות מי שברא הרומני לא ברא הגשמי ולזה אמר מי שברא הרים שהוא הגשמי לא ברא רוח שהוא הרומני והמלי רלה שהיכה שהכוונה כי הנה יולר הרים וגו' שכתב יצירה בדבר גופני ובריאה ברומני והשיב לו ר"ג אלא מעתה גבי אדם נמי דכתיב ויבבא גבי למו שהוא אלים שהוא רומני וכתב יצירה גבי יצירת גופו דכתיב ויילר ה' אלהים אדם מן האדמה ר"ל תאמר כן שהיכה ברלו אותו אחר יבר הגוף והשבי ברא הנפש וזה אין שברא כיון שהם מחוברים ות"ת לאפילו כי שהיכה ברלו אותו הגוף והנפש כיון שהם שני הפכים שזה רומני וזה גשמי מיהו נתפייסו על טפח שני בפלס וזה ב' חוזן ושון שהם ב' חוזים היוצאים מכח הנפש הרומני וקרי ליה להאי טוטע ולהאי יוצר ואין שברא שני כחות היוצאים מכח נפש ת' שיהיו להם ב' טוחים ואמר לו המין לאף על פי כן הן שנים שברלו כח השמיעה וכח הראות שב' הפכים הם ות"ל וכי נעשת מיהה נתפייסו שניהם מי שיש בידו כח חוש השמע ומי שיש בידו כח הראות ות"ת שמא דעל ויבבא וילר אין להשיב וכי נעשת מיהה כולן נתפייסו משום שיש לנעול דין לאחוק לאיכא למימר אם הכוונה רוח טוטל אלא שהוא הנפש ממילא מת הגוף בע"כ של בוחה הגוף אף אם לא נתפייס הוא עדיין שאלת הנפש מן הגוף וזו"ק: **מפלגך לעילאי בו'.** נמתך זה המאמר להאי לנעול לחילוי נמי בכהאי נוונא שהמנוגש היה טוטע למיות שמי שברא הרומני לא ברא הגשמי וזה אמר מפלגך ולעילא שאם כלי הנשמה הרומנים אלא שהקב"ה הוא ומפלגך לתחתי שאם כלים הגשמים אלא כח אחר הם ות"ל אם כן היכי שהיק כו': **לעולם חד וכו'.** לפי שכבר נפלו הנבדלים לנעלה יהיה אחוב אחת אם כ"ש כי אז אלפסוף אל העמיד שפה בדוחה לקרוא כולם נאם ה' ונעבדו אחם אחד (ז"ל הקיסר לר' תנחום ויהיו נעם אחד כמו שיהיה לעתיד והשיב רבי תנחום דע"כ לעם אחד הסיינו בעמוקה ישראלים דאלו למהלינן לא מיינן כו' והוא הטעם הנכון בעלות מילה אות בריח שבשרינו ללא מיינו ליהוי כלל הגויס וק"ל: **שבינתא שריא בבמה בו'.** מבואר כמ"ש בהגדות שבי דבי אחונא שהקב"ה אין לו גדר במקום כמ"ש אלא כל הלכך כבודו ואחר ברוך כבוד ה' ממקומו כי הוא יאמין בזאת ואין העולם מקומו והמין לא יאמין בזה כי הוא יאמין בגשמיות ולדעת זו נעשה הקיסר להאמין בגשמות ולזה אמר כמה שבינתא אילא במקומות הרבה לכל בי עשרה כו' והביא לו אשר לו מצל ורלוה מן השמש שהוא נשם ויקוד פשוט אחד לפ"ע נייחא שבינתא לחינו נשם עלמ"ש לפ"ע נייחא ואין לו גדר במקום ודו"ק: **דקאמר לי' לחזקאל שכב על צדך השמאלית בו' מ"ם רשבינתא א"ל השתא אמינא לכו מילתא דשויא בו'.** יש לדקדק מלי קאמר להו דשוא לתרוייהו דמה שהשיב למין במנהגו של עולם במה תלה הדבר בשמיטה שהשיב לו למלמד גם בקרא מפורש אשר תשכב עליו אשא את עוכם וגו' ונשאת עון בית ישראל וגו' ומה היא שאלת המין ומה הוסיף לו רבי אחנא במשל במנהג של עולם וגרלה דעיקר שאלת אפיקורוס היא כלכתיב נשאת את עון בית ישראל ובית יהודה מה היה ענין מספר הימים אשר תשכב עליו וגו' ונשאת עון בית ישראל וגו' ונשאת את עון בית יהודה תרבעים יום וגו' ולזה השיב לו למימן לכו מלמד דשוא לתרוייהו שהמיטו שבע והן לא עשו כן אלא מטעו ונלו שבעים שנה לקיים מה שלנה את הארץ שבתותיה כמ"ש בקוף ירמיה לאחר הארץ את שבתותיה כל ימי השמה למלאות ע' שנה שהשבח ניתן אחר תשכב אחר שבעים ש"ן יום יום לשנה נשאת עון בית ישראל שכך שנים חטאו ולא שבחה הארץ כמו שפי' רש"י בישמקאל והרבעים יום יום לשנה נשאת עון בית יהודה שכך שנים חטאו אחר שגלו ישראל ולא שבחה הארץ הרי כך כלם ת"ל שנים ושם שנים אחר ואת הנשואה תרב הימים נמוג לקויהו שים נומן תל"ו שנים הללו שחטאו שמיטין ויובלים ע' שנים כמו שפירש"י כל זה בישמקאל ועל"ז אמר נמשל שם תכחיר הוא שהוא הורג את כולם והיה רלוי להיות כליה וגלות שלימה כשלו בית ישראל ובין בבית יהודה אם רמזן הוא הורג מלא רמזים והיה רלוי להיות כליה וגלות שלימה כשלו בית ישראל לא נתנו לכליה והיה שהם בית ישראל ואם רמזן מלא רמזים הוא נרמזיו המרובים גם הרשעים בית ישראל לא נתנו לכליה והיה מיסר ישמקאל כמפורש בקרא למרק עוונותיהן של ישראל שהם החוטאים הרשעים ודו"ק: **כי קברי למשה בשאי טב"י ובו'.** המין הזה המתמין בגשמות כי דבר הרומני לא יקבל טומאה ולפי טעותו הציב לו ר' יהושע בדרך החיים כפי' רש"י שהטעיהו לפרש לו הכתוב כך ללפי פשוטו ולפי לטוטאתא מת לא מהני אף אנהו בדרך החיים כפי' רש"י שהטעיהו לפרש לו הכתוב כך ללפי פשוטו ולפי לטוטאתא מת לא מהני אף ובאי מים לטהרתו וקרא לענין בעיא חיסור חיירי דכל אחר לא יבא כבר בתשמישו ע"י אף שני שהטבילה וכאנו האוס' בשלי טבל הא לא קשה ליה ליתא נעמא דישראל נקראו בנים למקום עכ"ל וי"ל דהיה שבר לפיכך למימר דקטורת משה היה כעין מת מלוה כיון דלא ידע אים את קטורתו ומת מלוה מותר לכהן וק"ל: **בל הגוים באין וגו'.** ולו לענין כלליו לדעתיך קלמר להא מפורש בקרא כי לעשה כלה בכל הגוים ותותך לא תעשה כלה אלא דמלי דבוותייהו ומשיבות יש בכם שאתם גוי אחד נתרע שהרי לענין תשיבות אתון עדיפת ולזה השיב שבאתם עובדי כוכבים גמי בהדן שכל הגוים כאין נגדו ואינם מחשבים לפניו ולא הוציא מאכסה מן הכלל השיב שבאתם עובדי כוכבים גמי ישראל לא יתחשב להיותו מחשבון שבעים אומות ודו"ק:

ע"ב טוב ה' לכל וכתיב וכו'. כפי פירוש רש"י לא ידעתי לכוון מה שייכא הך דרשה להכא גם בגירסת ע"י ליתא הגרסא כדרבי אלעזר ד"א רמי כתיב וכו' דמשמע דקאי אדלעיל ורלוה דקרא ובגויים לא יתחשב מחשבת להו כלפי מ"ש בתחומה הן עם לבדד יכנן כהוא דמתחן אין מלכות ומלכות ואין עולה להן מן המחשבון שנ', ובגויים לא יתחשב והיכי במדרש יקלטו מכל מלכות אלא דכתיב עם כל מלכות ומלכות וכשתבא גאולה לעתיד הן מוכלין לעלמן עצומה לכן נתן להם הקב"ה שיהו מוכלים עם כל מלכות ומלכות וכשתבא גאולה לעתיד הן מוכלין לעלמן שנ', ובגויים לא יתחשב לעתיד יכנן לתרגו שמא מה שלכלנו מן העובד כוכבים לשעבר מתחשב לנו לאחר ליה ובגויים לא יתחשב ואהנ מייתי כדרבי אלעזר ד"א רמי כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקווי: **וקאמר משל לאדם בשהוא משקה וכו'.** דהיינו הטוטות שנותן הקב"ה לעובדי כוכבים בעוה"ז הוא משקה כולו ומטיב לישראל שמהם עובדי כוכבים שבעוה"ז וק"ל: **באבוד אחאב בו'.** כפירש"י מדכתיב הרנה בה"א דרש ליה דכתיב הקודם לאחר שלמה קויו בעוה"ז וק"ל: **מיעקב למד בו'.** הוא מנוגר שהשמחה לפניו הוא המקן והכבר לאחר שלמה ועל כל בני בימו וכמ"ש בו ובעבדי לאחריך וגו': **ומי חדי קב"ה בו'.** הוא מנוגר שהשמחה לפניו הוא המקן והכבר לאחר שלמה ועל כל בני בימו וכמ"ש בו ובעבדי לאחריך וגו': הרשע כי אם בשיבו מדרכו ומיה וז"ש אלא נאמר כי טוב בשמלנן של רשעים דכי טוב בעוה"ז נאמר על הצדיק ולזה אמר כי טוב בשמלנן של רשעים לפניו כמו שפירשו המפרשים בהנהו כי טוב דכתיבי במעשה בראשית ואמר מ"ד ולא קרב זה אל זה וגו' בקנא מלאכי השרת לומר שיהא נקרא מלכות פנישה ופניעה זה לזה כאומרם שיהא קאמר הכא אלא קרבו אל זה לומר שיהא ומוב ומלא מלאכי קרוב לזה בתנחומא ע"ש ועיין שיהא זו לכאורה שיהא שיהא אז יאיר אבל במ"ר אמרו שאמר הקב"ה למלאכים אז יאיר משא ובני ישראל תחילה ואחר כך המלאכים ויש לחלק דבלילה שדרך המלאכים לומר שיהא בכל לילה בחותה לילה לא אמרו אבל ביום ז' אמרו אחר שישראל ואיתיה נמי במדרש שניהם מ' אמרו ישראל שיהא אז יאיר כמו שכתב רש"י בחותם סוף פרשת בשלח ועוד יש לומר דשיהא דקאמר הכא היינו הלל אבל הלל לאו שיהי אין לחוש וכן מ"ש אפני מה אין ישראל אומרים לפניך שיהא בר"ה היינו הלל כדמוכח פ"ק דערכין אחנם יש לדקדק לפי זה מה שכתבו התוספות פרק ב' דערכין מדקאמר אפני מה אין אנו אומרים שיהא משמע שמלאכי השרת אומרים שיהא ולכך אוור"י דבר"ה ויוה"כ אין לדלג ותפוות יאומרו כו' ע"ל ופם כן ביום ז' של פסח שלח מלאכי השרת אין אומרים שיהא להיינו הלל אב"ש לאין ישראל אומרים הלל ולמה לי החם טעם דפסח אין מלוק בקרבנותיו ום לומר דדווקא בזמנו יום ז' של פסח שנעשנו לו אמרו מה"ש שיהא אבל אחר כך בכל שנה ביום ז' של פסח אומרים שיהא כמו ישראל אי לאו טעמא משום דאיכא בקרבנותיו ועוד יש לומר דוקאי בראש"כ דספרי חיים ומתים דכל ישראל פתומים לפניו אלף ישראל אומרים שיהא אבל המלאכים אומרים אבל ביום ז' של פסח שנעשנו המלריים בים אין שיהא לפניו מאת המלאכים משום שעשה ידיו טוענים כו' אבל ישראל יאמרו שיהא כדמפיק לאחרים משיב

מ ע"ב - מא ע"ב

דירמ כדאמרי' לקמן נכמה נפעה דלמ הוי מן המקירות מה"ט כיון דלמ אמו לידי זומה עליה אלמ ע"כ דמיירי הכא נאמו לידי זומה על כמה פמודם וכגון דיכניו להו כולהו טעופת כגון שמומרים שכל אומו יום וטעופת עמנו הייפם דהיינו בו ביום ובימום שלפניו ושלאחריו דכה"ג ממריק בפרק קמא דפסחים לרבה פטעות דשעת דיכניו להו כולה טעופת ג"ל דמיירי הכא נאמר רובו של מדם דשוב לא יכול לומר טעימי בעיבורי דירמ כדאמרינן לקמן ואפשר דמשום זה דקדק רש"י לפרש נכמה פמודם נפעברים או נכ"ב כו' ע"כ ל"ל הוי נכמה פמודם שפיר מן המקירות דאמי לידי זומה דלמ יוכל לומר טעימי בעיבורי דירמ ועוד ג"ל דאין לנו לומר דטעו בעיבורי דירמ אלמ נב' עדים שמ' לומר נב' שעות ואמד לומר נג' כיון שנמיפם מעידים על גוף המעשה אנו מולין שמ' מהן טעה בעיבורי דירמ אבל נכמ ג' שלומרת נב' שעות אין אנו מולין שטעו בעיבורי דירמ ועשה נג' כיון שאין כאן מי שמעיד על מעשה זה שנעשה נג' וזה ג"ל בדור ומוכח מדברי המוספות שכתבו בפרק קמא דפסחים על קושיית רש"י דהכא דלכך שיילינהו בתיום יום ד"מ לאחד לומר נב' וג' לומר נג' דה"ל עדות מוכחת אי נאו דקמבוויי ליום ג' דאז אלינן לא' מהן טעה בעיבורי דירמ אבל נכמ ג' שלומרת נב' שעות אין אנו מולין שטעו בעיבורי דירמ ועשה נג' כיון שאין כאן מי שמעיד על מעשה זה שנעשה נג' וזה ג"ל בדור ומוכח מדברי המוספות שכתבו בפרק קמא דפסחים על קושיית רש"י דהכא דלכך שיילינהו בתיום יום ד"מ לאחד לומר נב' וג' לומר נג' דה"ל עדות מוכחת אי נאו דקמבוויי ליום ג' דאז אלינן לא' מהן טעה

מב ע"א - מג ע"ב

מעמו וכ"ה לגון המוסקות בפרק קמא דפסחים שלא הזכירו בדבריהם רק הני דקאמר ג' סוף ג' דמשמע דהשני שאמר סה' יהיה אין שיהיה אפילו בקוף ה' פחות משמו וד"ק:

דף מב בפירש"י בר"ה וניברוך השוב כו' ארב יהודה פריך נהי כו' עכ"ל. כמצ"ב מהרש"ל על פירושו דלכתובו במקומו כו' דלכ"ע מקשה ליברוך הטוב כו' כמו על היין דמברך בפ"ה וגם הטוב כו' עכ"ל עיין שם בחוך לכתובה דבריו נכונים הם אצל ליישנא דתלמודא לא משמע הכי דהוי ליה למימר ליברוך נמי הטוב והמטיב גם נראה לחלק דלא דמי להטוב ומטיב דגבי יין דאמי על ריבוי יינות מה שאין כן הכא דאוקי הירא ה' הוא גם אינו דומה להטוב ומטיב גבי מיתת אנשי סדום דשני דבריהם הם דדין אמת בא על מיתת אנשי והטוב והמטיב בא על טובת הירושה משא"כ בברכת מחדש חדשים אמי נמי על טובת העולם וק"ל:

ח"א **דף מב ע"א** באילו מקבל פני שכינה כו'. עיין מה בפירוש ריב"ם בסוף פרק תפלת השחר ד"ל לפי שישראל בגולות אינן זוכין לראות פני שכינה ורמוקה מקבלתה אצל מידות הלבנה הוא אומרו לישראל שהם עתידין להתחדש כמותה לפחר ליולדם בקיבול פני שכינה כמו שיורה על זה טופס נרכת הלבנה ולזה כשאנו מברכין על החדש ממנו שהוא סימן שאנו עתידין להתחדש כמותה והיי אנו מקבלין פני השכינה וק"ל: **נשי דידן נמי מברכין כו'**. ר"ל תפלה קלרה הוא נמי נמי תוכלו לברך בע"פ בלילה. אי נמי דהכי קאמר נמי נמי תוכלו לברך כדקאמרת ברוך מחדש נרכה זו כלא הזכרת השם בעומאת לידתן ונדתן אצל בועלי ליכה נרכה זו הזכרת השם כדמסקינן ס"פ ה' מחדש חדשים וק"ל. ופי' טופס נרכה זו **ברוך אשר במאמרו ברא שחקים** כו'. דפי' מאמרות שנרא העולם ונרמזות נמי מאמר הוא כדאמרינן במסכת ר"ה פרק יו"ט ומפרן לו וכרוח פיו כל צבאם עם"ה כדכר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ומשמועינן דכרוח פיו משמע בעלמא ברא מוחם כדאמרינן הם"פ שנרא העולם דהוא מוח קלילא. ואמר חק וזמן כו'. חק הוא דכר קבוע לשמש ביום ולירח בלילה וזמן נתן להם להיותו זמן מיוחד לגשם הלבנה כע"ט י"ב חש"ג ומיוחד לגשל המחה בשמ"ה יום ורמש: **ושלא ישנו את תפקידם**. פי' שלא ישנו מיומי שלחם מלגון ופקדהו על מיתו ורש"י פירש מלגון נוור. ואמר **ששים ושמחים לעשות כו'**. אף על פי שמיעט הלבנה גם היא שמה ושמחה לעשות רצון קונה להמעט עלמה ועל זה אמר פועל אמת לפי שכדין מעטה כדאמרינן במסכת חולין וכמו שכתבו התוספות. ואמר שאחה רואה שהוא **פועל אמת**. כלומר שפעולתן אמת בלי שינוי כמ"ש המוקרים דמהותו יתכרך מי שפער לחדש לידע אצל מציאותו על ידי פעולותיו ניכר. ואמר **ולבנה אמר כו'**. גם שאמר להם חוק וזמן שלא ישנו אל אמתה על שינוי הלבנה בכל יום ויום מימי החדש במקרוא ומלואה כי אין זה שינוי להיותו מורחים כדקאמר לעיל אצל כן אמר הש"י ללבנה בחחלת יצירתה שתחחדש בכל חדש והוא סימן **לעטרת תפארת כו'**. רלה לומר עטרת היא עטרת מלוכה שחחזיר לבית דוד אחר שחקרה שעל כן חומרים בחידושה דוד מלך ישראל מי וקים כמפורש לעיל בחידושינו פאל"ח ופחלחת הוא סימן לחפארת ישראל שחחזיר אחר שנחחה. ואיתו **לעמוסי בטן**. פ"ה ביטנים העמוסים מיי נטן נאמר על ישראל שיחחדשו לעתיד כולד העולד מיי נטן ועל כן יחחדש אלכותן ויפארהן משום כבודו יחנבר כדי לפפר ליולדם ע"ש כנוד אלכותו כמ"ש והיה ה' למלך וגו' וק"ל: **כי בתחבולות תעשה לך מלחמה כו' כמי אתה מוצא כו'**: שיש בידו חבילות כו'. לפי שכבר אמר שלמה בחחבולות עשה אלחמה וע"כ דרשו הלי קרא

חכמת שלמה

דף מב ע"א גמ' מרימר ומר זוטרא מכחפי להדדי כו' נחחק אהדדי. וכ"כ ס"ח אית"ו: **רש"י** ד"ה ומרוייהו כר' יוחנן כו' יחירה דהוחי כמו יחר כל"ל: **בר"ה** ולינהך הטוב כו' אלרב יהודה פריך כו'. כ"כ כבודו במקומו מוחג כי אין אנו לריכין לזה דלכ"ע מקשה ברכה קלי על הטוב והמטיב ומה שים לו נרכה אחרת דהיינו מחדש חדשים מה בכך הלא אותה ברכה קלי על נריאת השם ומעשהו ונרכה דהטוב והמטיב אלא מחדש חדשים מברך אחחילת אדושה ונרכת הטוב והמטיב יבוך בשלימותה לכל הפחות אחר שבעה שלא הוא ואחרים נהנין בשלימותה ועוד דלא קשה מידי דחלמודא ד"ק אי לא נאמר קלא הייחי מוכרח לומר דילפי מכתים מגזירה שוה דהכי קיש להו מרבייהו אצל השתא דנאמר קרא ג"ם אי לא לריך וממילא לא היה לסה לחכתים שוה ג"ם ולא קבלו מרבותיהם לדון דין גזירה שוה כלל אהאי עניחא ואם כן נחחלקה גם כן קושית של החוס' וד"ק (עיין במהרש"ל):

דף מג ע"א גמ' מיבעיא ליה לסמיכה ולחמייה כל"ל: **רש"י** בד"ה והא האי חנא לעיל כל"ל והס"ד: **בר"ה** דאחחק ל"ל ונאחחק נאלם והס"ד: **בר"ה** זיכה ל"ל שזיכה:

דף מג ע"ב גמ' חן לו חוחה והיפטר מיד ויען עכן וגו' אלהי ישראל וגו' כחאת וכוחאת עשיתי כאן לא אמר כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה אמר לו עכן הס"ד: **בד"ה** והרי כבר כו' יהוה לעולם ללמה יפקוק כל"ל והס"ד: **תום'** בד"ה מלמד שלא ענש כו' אח הסא אמר ליה רבי נחמיה הד"ל:

נגמר הדין פרק ששי

דף מב ע"ב בגמרא והא דקתני הכי נפקא מינה וכו' כי היכי דלא מחחזי בית דין ריוצחים וכו' הא דאצטריך השתא להמחרץ למיהב טעמא למילחא והא על כרחך המקשה נמי הוה צריך לי טעמא למאי הצריך קרא להוליא חוץ לג' מחנות היינו משום דבשלמא לסברת המקשה דבעינן חוץ לג' מחנות ובירושלים חוץ לירושלים הוי הטעם משום קדושת המקום דומיא דמצורע דמשחלח חוץ לג' מחנות אבל השתא משום דמשני דנפקא מינה דאי נפק בי דינא ויחיב חוץ לג' מחנות א"כ קשה טעמא מאי לכך אצטריך לשנויי כי היכא דלא מחחזי וכו': **בתום' ד"ה משה היכא יתיב וא"ת כל הני דפרים למה לי** פי' למה אלריך למכחב האי אל מחוץ למחנה דכחיב בפר העדה וגם האי אל מחוץ למחנה דכחיב גבי דשן ללמוד מהן ג' מחנות הא כיון דלר"פ כחיבי ג' מחנות במקלל עלמו יליף פר כהן משוח מג"ש ממחנה ממקלל מה מקלל ג' מחנות אף פר כהן משוח ג' מחנות וממילא ידעינן דגם פר העדה צריך ג' מחנות מדכחיב ביה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון דהיינו פר כהן משוח וגם בדשן ידעינן ממילא ג' מחנות מדכחיב על שפך הדשן ישרף ותירלו התוס' וי"ל דלא חימא נילף משחוטי חוץ וכו' דאי לאו הני קרא לא הוה לילפינן פר כהן משוח ממקלל דליבעי ג' מחנות אלא הוה לילפינן משחוטי חוץ דלא בעי כ"א מחנה אחת משום דשחוטי חוץ דמי טפי לפר כהן משוח משום דהוה לילפינן קדשים מקדשים וק"ל:

דף מג ע"א בתום' ד"ה לא נייתי אחריני והא דכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה וכו' פי' מסיפא דקרא מקשים התוס' הא דכתיב בסיפא דקרא ויד כל העם באחרונה ועל כרחך פירושא דקרא הוא שאם לא מת מזריקת האבן שזרקו בו העדים אזי יזרקו בו שאר העם אבן אחר וא"כ היאך הוה סלקא אדעתיה לומר שלא נייתי אבן אחריתי ותירלו דה"א דה"מ היכי דאותו אבן קיימת ר"ל והכי הוה פירושו דקרא דאם לא מת מזריקת העדים אזי יחזרו ויקחו העם אותו אבן שזרקו בו העדים וייחזרו ויזרקו אותו עליו אבל אם נאבד אותו אבן שזרקו בו העדים ה"א דלא נייתי העם אחרינא: **ד"ה משיטא אחר אבן** וכו' **משום דאברייתא דלקמן** וכו' קאי וכו' ר"ל דלקמן תנא בברייתא שהעץ שנחלה בו והסייף שנהרג בו נקברים עמו ושם לא הוה שייך למחני הפחילה שהיא נזרקה לחוך פיו ולא שייך לומר נקברת עמו ולכך לא חני בברייתא פחילה ורב הונא דקאמר פשיטא קאי אברייתא כלומר פשיטא לי דהעץ והסייף והסודר דקחני בברייתא כולן היו משל צבור ולכך לא נקיט נמי רב הונא בדבריו פחילה משום דלא נקיט אלא מאי דקחני בברייתא וק"ל:

דף מג ע"ב בתום' ד"ה כחאת וכחאת הא דלא מרבי חרמים הרבה וכו' ר"ל דלמדרש הכי כחאת הוי שנים דמשמע כאשר עשיתי עתה עשיתי ג"כ כבר הרי שנים וכחאת הוי ד' וק"ל: **ד"ה מלמד שלא ענש על הנסתרות** וכו' וקשה דבלאו נקודה דע' לא הייתי יכול לומר כן כן ג"ל להגיה הגם שיש ליישב התוס' מ"מ עדיף טפי להגיה כי לא כך הוא לשון הרגיל: **בא"ד דא"כ לא נכתוב אלא הנסתרות והנגלות** וכו' ואני אומר שאין לחשוד את רש"י גדול המפרשים שיפול בזה ולא ירגיש בקושיא כזו ועוד הלא רש"י בעלמו כתב ומיהו אי הוה כתב הכי הוה משמע דאף קודם שעברו נמי להכי פלגינהו ונקוד וכו' הרי שמזה שלא נכתב לנו ולבנינו ולמעלה נלמד שקודם שעברו הירדן לא הוי הנסתרות לנו ולבנינו אלא לה' לבדו ואין פירש רש"י אחר זה מיד דנקודה דע' לחלק באתה דלא תימא מעתה ועד עולם וכו' אלא האמת דרש"י ס"ל דגם עתה לאחר שעברו הירדן שנענשים גם על הנסתרות מ"מ יש חילוק בין נגלות לנסתרות דנגלות הן לנו ולבנינו לבד והנסתרות הם לה' אלהינו וגם לנו ולבנינו וכן דייק לישנא דרש"י שכתב שאף אנו נענשים עליהם ר"ל שאף הן לה' אלהינו מ"מ אף אנו נענשים עליהן וכן בסמוך כתב אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו (אינו כתוב) וס"ל לרש"י דהניקוד מרמז דלנו ולבנינו אינו כתיב במקומו ממש אלא שייך ג"כ למעלה והוה כאלו כתיב תרתי זימני וה"פ הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו והנגלות לנו ולבנינו לבד ואי הוה כתב ג"כ לנו ולבנינו למעלה בפירוש ה"א דכן היה המדה מעולם אף קודם שעברו הירדן להכי כתוב למטה ולא למעלה רק שנקוד להודות שבהנסתרות לא היה המדה כן לעולם ולכך לא כתיב לנו ולבנינו למעלה לפי שהיה זמן שלא היה הנסתרות גם לנו ולבנינו אלא לה' אלהינו לבד אבל הנגלות הן לנו ולבנינו לבד לעולם לכך נכתב לנו ולבנינו אחרי והנגלות אלא שנקוד להודות ששייך ג"כ

ועי"פ דרך זה יתייצב מ"ש פרק מפנין מעלי יומא דעצרת נפיק ליה זקף ושמיה טעות דמי לא קטלו ישראל התורה היה עומד להם לבטלה קשה דלמ"ל ק"ל לקרותן טעות אלא שוגג דטעות מחייב אבל לפי מה שאמרו הכא שכופהו את ישראל ומצלו הוא שוגג יכלו במתן תורה ומה שפרט נביו ושגיותיו מה מכלל ישראל לפי שהם נכשלו כגר מה נקלת כלאחיהן ראוי היה לומר דהא דאמרינן דהוו ידעי ליה תלמוד ונביו וק"ל: **בא וחבטן.** פירוש מדכתיב בריחם בקרקע כל הסיפור כל' רמים נוי"ו ויקומם ממון שהכל ויפילום וגו' דקאי ממלמים שזכר שגלח יהושע ונפיפח דקרע אמר שהכישוף של יהושע כתיב ויפיקם מפר וי"ו דרשיהו לשון יפיד על יהושע שהוא הפיקם ומפנון כו': **בנגד רובו של סנהדרין בו'.** ר"ל כמכתה כמו שהולכין בוזלי אחר דעת ל"ו בסנהדרין בן לוזות בן לוזה כך היה רואי לילך אחר דעתו וק"ל: **תחנונים ידבר רש וה משה כו'.** לכאורה נראה לפרש דרש זה משה ע"ם שהיו דבריו מתנוצים ועבירו זה יהושע ע"ם שענה עוזת והוא לחוק דמשמע בקרא דהרשות מניחו לדבר מתנוצים והעבירות מניחו לעצות עוזת וי"ל דרש זה משה שלא ניתן לו לכנוס ג' ימים רק לארץ סיחון ועוג ועבירו זה יהושע שניתן לו לכנוס כל ג' ימים וק"ל: **אטו פנחס כו'.** יש לדקדק דוזלי לעיל גבי עכן שלח מטה שלח מלקח מן החרם שפיר קאמר על אלו יפלו רובן של סנהדרין אבל הכא דמרי שחטעו פנחס לפני המקום ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף למה הלה נפילת כ"ד אלף מרמי כיון דכבר רמיס מן הטעם מטעו דכתיבי ויחל העם לזנות וגו' וישמחו לאלהיהן וגו' ויחר אף ה' בישראל דהיינו שאלת פנחס מנפה וי"ל מדכתיב ויבא אחר אחר ישראל אל הקבה ודקוור את שניהם וגו' ומעבר המנפה מזה משמע דעיקר עונש המנפה היה בשביל מעשה זמרי שהיה נשיא שבט ולכך נענרה המנפה כשנהרג וק"ל: **משה נמי מימר כו'.** לא שיפה דבר משה מה שהרי פי' מלך ממרו ועל דבר זה נענש משה רבינו שאמר ומזו נחמי וגו' הרע לעם הזה וכפירש"י בתוספות וידבר אלהים דבר אחו משפטו על שהקשה לדבר לומר למה הרעות וגו' שלח דה"ק לדע הקשה יהושע לדבר מה שהרי כפי' מלך ממרו ועל דבר זה נענש משה רבינו שאמר ומזו נחמי וגו' הרע לעם הזה וכפירש"י ולא הוזלנו וגו' היינו שהקשה לדבר **ואתם רחקתם** ס' מיל **כו'.** לפ"ז הקשת התנניס היה קודם מעשה העי ולפי סדר הכתובים אינו כן דלאחר כל מעשה העי שנכתב כתיב מעשה דהקשת התנניס דהכר עינל ואכר גדעה וע"ל דאין מוקדם ומאוחר מזה וכן מוכחת הסוגיא בפרק ג"ע ע"ש וק"ל: **אתה נרמת להם כו'.** וכתב נעל י"מ ופירש"י שלא היה לך לאמור עליהם ביום ירימו ממעמ דיהושע מידע ענין זה והכי משה עצה כוחת ג' פעמים ויפה עצה ללמוד ממנה עכ"ל ואין מקום לקושייתו דמשה ודאי עצה יפה שלא יענשו כ"ש ישראל ע"ז אם יענשו אחד מהם ליהנות מן החרם שעדיין לא נענשו ישראל על הנפקרות לר"י ונענלת לר' נחמיה אבל יהושע כיון שעברו ישראל את הירדן יענשו בו וק"ל: **והיכי עביד הכי והאר"ש כו'.** פירש"י היכי עביד דהשתחוה לאדם בלילה כו' מכלל לילה הוה לאי מיממ כו' עכ"ל ועוד נראה לפי מה שפירש"י פרק הלד שהדבר מוכיח שעל עסקי מ"ת הוכיחו מדכתיב כו' מלמעמה של עי שהיתה מאריה וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואר"י מלמד שלן בעומקה של הלכה עכ"ל ומינה מדכתיב ההיה מלחמת עי שהיתה מאריה בלילה ההוא לחייך מיניה דבלילה של מלחמה שלפניה מירימו לא היה לן בלילה בעומק של הלכה:

ע"ב אמש בטלתם כו'. פירש"י מדכתיב עתה וכו' ע"ש והוא דמוק דמי יימר לן דביטול מחיד של בין הערבים הוה ולא עון שמר אמר ויי"ל מדכתיב מני שר צבא ה' וגו' והוא מיכאל שהוא שר של ישראל שהם בצל ה' כפירש"י מיהושע והיינו שבא על ביטול הקרבן כי מיכאל הוא השר המקריב כשמים כמפורש במדרשות ו"ש אף שאתי שר צבא ה' והיה לו להזכיר מותך על ביטול מחיד של בין הערבים מ"מ עתה נאתי להזכיחן על מ"ת שהיא גדול יותר ומה שהקשה הרד"ק מדברי המאמר הזה הכל יתייצב כפירש"י ותוס' הכא ופ"ק דמגילה ופ' הדר ע"ש: **מלמד שלן בעומקה כו'.** נראה שדרשו כן לפי שנראה להאי קרא כפול בשינוי לשון דכתיב לעיל מיניה ולן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שהדבר מוכיח שלן בעומק העומק של הלכה וק"ל: **במאי מוקמיתו ליה אל תצא לריב מהר כו'.** יש לפרש דמשמע ליה דכל הני קראי דלעיל מיניה בכעוד מלהים שמהר דבר וגו' דברים עניינם קטנתני וכן מפורש במדרשות ועיין בילקוט וז"ש במאי מוקימת להני קראי דאל תצא לריב מהר וגו' לעניין כעוד מלהים שמהר דבר וגו' ועוד נראה לפי פשוטו לעניין מוסר בעלמא לא כל"ל לריב מהר וגו' וריבך ריב וגו' אלא דה"ל להזהיר במוסר שלא יריב מדם כלל עם חביבו וק"ל: **ומוד אחר אל תגל.** ולפי דרך משל הוא זה ושיט דבר אחת אלא ע"ם כך נקרא קוד שאם הם יעמדו בפניך לא היית חושב להם דבר זה שלא בפניהם בקוד אחרת כן והוא כמו הולך רכיל מגלה קוד וק"ל: **שאל"כ לא הקדים כו'.** למדו ליתר מדכתיב לעיל מיניה בסמוך כצא אחכרהם לפני ממנה שנאה שם מוצא פי בשורת הזרע וש"י וכאן שאם הכתוב ויט אהלה אית אל מיט ושני מקדם וכן שם מוצא וגו' ולא זכר על מה למדו ליתר דעל העתיד עשה כן ולכך מפיט היה ויקרא כשם ה' דהיינו שהתפלל שם על עון עכן וק"ל: **ר"י אומר לעולם יבקש אדם רחמים כו'.** ר"י הוסיף על דברי ר"ש שאמר כל המאמין בתפלתו בלבו אין לו לריב מלעלה ולר"י על דבר זה גופיה לריך למען בתפלתו שיהו הכל מאמינים כמו שלא יהיו לו לריב מלעלה דולא בלר קאי שהעירוך שוגך וק"ל: **כתיב זמרי וכתיב עכן כו'.** ירלה דמשמע ליה דזמרי היינו עכן לכיון דבא הכתוב כולם תמצה לכלול המוטע עם הלדיקים ולא בא הכתוב לפתוח רק לפרש דהיינו שמניעו מוטע בעני עיל זה עכן ואיש לן למידק בשביה דהיינו זמרי ע"ש שעשה מעשה זמרי אבל שמות מרבע האחרים אינן הימן בלבל ודרדע מניעו שהם שהיו מבמיס כמ"ש ויתכם מכל מדם מאינן האומרי והימן וכלבל ודרדע ואע"ג דעכן לאו בן זרח היה אלא בן בן בנו כמ"ש עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח כלל את החוטף עם בני זרח שהיו מפורסמים בחכמה לומות לעכ"ש וכן מניעו שקרלתו הכתוב ע"ם זה בעניו זה עכן בן זרח שנאמר ויקח יהושע את עכן בן זרח וגו' וכ"י שפירש בשמעתין אלמא בירה הוא ע"ל לכאורה אינו מדוקדק דוזלי לאו בירה הוא אלא בן בן בנו אלא דהכי קאמר אלמא בתר דקרא אבל מעולם הוה של זרח וכללו עם שאר בניו המפורסמים שיש להם חלק לעכ"ג ועיין מזה דרך חריף ב"מ ודו"ק: **אמר אם יש בי עון כו'.** מעלמא אמר כן אבל אין חומרים לו להחודות כך כדקתני בתוספתא לת"ק וכדי שלא להוציא [לעז] על בתי דיינין כו' ובבריית"ז מלמעיז דחפילו בחיו אינו מוציא לעז רק על העדים והם גופייהו מודיים ויהבי טעמא למלחייהו לא שמעינן להו ק"ל:

מחוכסה גם קשה (עג) מהמותיו שהיו לפקילה כדלקמן הרחוי לפקילה מקילה מה טעם מיתת פקילה הם ודו"ק: **דרדותן בו'.** בגיטים יקוטו אלא להחודות כגון שהיו מוזמים בבת אחת ולא ידעינן מי הוא הראשון להם נרידויו ויוקרו הם כפירש רש"י בפסח יהושע ומה שפרט נביו ושגיותיו מה מכלל ישראל לפי שהם נכשלו כגר מה נקלת כלאחיהן ראוי היה לומר ומצלו הוא שוגג יכלו במתן תורה

מה ע"א - מז ע"ב

דף מו ע"א כי קלת אלהים תלוי וגו'. לומר מפני שמיך השם ומצת ש"ס כו'. הלי טעמא לא שייך אלא בנברכת ה' וכן בעבודת כוכבים והיינו כמ"ד לחינו נהלה אלא המגדף ועובד עבודת כוכבים ומ"ד לכל הנקללים נתלין אינה לפרושי קללת אלהים תלוי כל"מ לנקמן מצלו אלא לני תמים כו' וק"ל: **קלני מזרועי כו'.** ע' פירש"י ופפרק אין דוכשין הוסיף לפרש כבד אני מזרועי שיגרתי זה שמת בעונו עכ"ל וק"ק לפ"ז מלי קאמר ר"ו על דמן של בניהם שהרי זה חינו מת בעונו ועיין פי' הרמב"ם בפי' המשנה כאן ועיין גם בערוך בערך קל כאה ולפי מה שנתבאר דברי ר"מ הכא נראה דאילי נמי אהלי קרא דקללת אלהים תלוי בשעה שאדם מצטער אף לאחר מיתתו כמלי דקיימי' אחם היו מלינין אותו על העץ כמ"ש אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל גם השכינה מצטערת ואומרת קלני כו' כדאפרש קלילה לי עלמא ומהאי ומזרועי דקאמר ע"ש כשאדם מצטער מניח זרועו על רחבו והם ב' מקומות של הגחת תפילין והיינו קללת אלהים תלוי וגו"ק:

ע"ב לשני אחים האומים כו'. ע' בפירש"י ובמוסם בפירש"י ולזולו של מלך הוא שאדם עשוי כדמות דיוקנו ושבראל הם בניו כו' עכ"ל מפירושו נראה דאין זה רק משבראל ולא בעובדי כוכבים ועל פי הכוזה שישבראל זרע יעקב הם דמות דיוקנו כדאמרינן בפ' ח"ה אדם הראשון הוא דיוקנו של מקום ויעקב אינו הוא דמות דיוקנו אבל הרמב"ן כתב על דבריו שאינו נאמר אלא בישבראל שנקראו בניט למקום כו' ולכן נזה יהושע ויורידם מעל העפים כו' עכ"ל והאריך ע"ש ולכאורה לכן הוא דיהושע ס' מלכים גויש ונזה יהושע להורידם קאה לפירש"י ויש לישב לפירש"י אינה ס' טעמים ולא תנין עצלמו האחד קללת אלהים תלוי והאי טעמא אינה בישבראל ולא בעו"ג ועוד אינה טעמא אחריתא ולא הטעמא את אדמתך וגו' כי הטעם שאינו נקבר הוא עומאת הארץ ההוא טעמא אחר אבי בעו"ג וכ"כ רד"ק בספר יהושע ע"ש: **הספידא יקרא דחיי כו'.** כתבו התוספות מימה הא אמר בפ' הערל כו' ועוד דאפי' הוה יקרא דחיי שאני מלך וכו' עכ"ל ובפ"ל אהא דפרק האומרת גבי יהושע שרגש עליהן הר בעש להרגן על שלא נספד לאפילו הוי יקרא דחיי שהיה מלך שאני דיהושע נמי כמו מלך היה אך קשה מהא דלהכיזין זה מאי פריך מהוי מלון יספדו לכתיב גבי נדקים שהיה מלך וגולי דנהיהם נראה יקרא דחיי הוא לגבי הטם ומשמעמתו ויניחו דיהושע ושמול וד"ק: **בפירש"י בד"ה משהו לה לשרה עד שבא אברהם מעקידת יצחק כו' עכ"ל.** וכמוסם פירש"י ויש מהנהם מכ"ש עכ"ל ועיין מזה בדברי הרמב"ן ובדברי הרש"ש מאוכן: **בא"ד מדבתיב ויבא אברהם מכלל דהחיא שעתא כו'.** לשם לא היו משהין את שרה עד שבא מהנהם אלא שבא מיד אחר שיתפה לא הוה ליה להזכיר כלל שבא מהנהם ממקום אחר ועוד אלא הוה ליה למיכתב ויבא מהנהם לספוד גו' דמשמע דמיתה היה ע"ד זה אלא דה"ל למכתב שבכה וספד מהנהם על שרה וגו' אלא שהוצרך ליתה להזכיר שהיו משהין מותה עד שיבא מהנהם לספוד גו' דמשמע דמיתה היה ע"ד שיבוא כדי להספידה ומין לומר שהיו משהין את ניתה עד שיבא מקום לקוברה כמשמעות הכתובים שהוצרך מהנהם להשהל מקום קבר לש"ב לא ה"ל להזכיר ניתה מהנהם גבי הספד ובכיה אלא גבי קבורה הל"ל ויבא מהנהם לקבור את שרה ודו"ק:

דף מז ע"ב נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה כו'. מפורש בחוזקיה (סוף פרק ג' דמכות וע"ש): **ויקם על רגליו.** פירש"י מותו הנקבר נגיע שקר היה כו' ולמאי דמסיק על רגליו עמד ולא הלך למיתו היינו שקבלוהו מאר כך בניו אלא קבר עדו הנגיע כמפורש בקרא מיהו גם שם ראה זה במדרש שזהו הנגיע שקר שהשיב את עדו הנגיע הוא מתוה דכיון דהיה רשע ולא הוכשר אלא המקום לקברו אלא אלישע הצדיק אין הוכשר אלא המקום לקברו אלא עדו הנגיע אחת ולדיק כמ"ש וקברתם אותי בקבר אשר אלהים קבור בו אלא עלמותיו היינו עלמותיו ובן עשו לו כמ"ש גבי מעשה דיוסיהו ומילטו עלמותיו את עלמות הנביא אשר בא משומרון וה"ג אלא ולא קאמר אלא אלא עלמותיו היינו עלמותיו ואפילו הכי היינו אחר שנתעכל הבשר ואז נתכפר הרשע בדתנן בתחני' נתעכל הבשר מלקטין עלמותיו וקוברין אותן במקומן וכדמפרש בגמרא לקמן אבל בגבי אלישע נקבר ההוא נגיע שקר אין אחר מיתו: **ויהי נא פי שנים ברוחך וכו'.** היה נרכתה דאליהו שהלך לשמו והוליד בן כדאיתא במדרש והשיתו הרד"ק שלוש בן תקות שהלך לשמו והוליד את שמעאל ע"ש: **חסידיך משש ועבדיך הנך דחייבי דינא דמעיקרא כו'.** ולכן אינה לומר גבי עבדיך אחכל לעוף השמים אלא ע"ש שבטלו משהדרין דין מרבע מיתות לא בטלו כדאחכל פרק אלו נערות וש"מ מהן דחייבין דין שקילה ואחרי: ה"ג אבטלו משהדרין פרק אלו נערות וש"מ מהן

דחייבין דין שקילה ואחרי' דכל הנפקלין נתלין והיינו אחכל לעוף שמים לא לאחוי אלא וק"ל:

דף מח ע"ב והלא הרבה בנים היו לו א"ל כו'. פירש"י לא ידענא אהיכא אשלימן עכ"ל אבל נבן אחי אין למיתר דאמאי ל"ק אהיכן אלף אלא דה"ק אהוא אלף דהכי משמע הכי אלף אלא אלף אלא אלף אלא

מח ע"א - מט ע"ב

לפחות ריחתא מאי שייכא הכא ל"מ ומלך ולולי פירש"י היה נלחם כמ"ש הרד"ק מה שהזכירם ידעו הדבר כי בקר היה ולמה הוצרכו לכל זה יהרגוהו כך ממנות מיחזב בלא עדות והמשובה כי זקני העיר היו מועטין כו' ולפ"ז היו הזקנים מגלים הדבר לעם לא היו מניחין להרגו בחנם כו' לפיכך בקשה מיחזב עלילה שיהרג הוא ונגד העם ילכך אמרה מיחזב בזקנים שיכפו עליה ויעלימו הדבר כו' ע"כ ועוד התירץ ע"פ והשתא לפחות ריחתא דקאמר הוה נגד העם ילכך אמרה מיחזב שיעידו בו מרמי שבידך ללהים ומלך לפחות ריחתא שלא יהיו העם מפים עליו ולא ילקדקו כלינו אם הוא אמת שיחשבו שאפשר שאחד מהם אמת ו"ק: **לחיי שעה.** עד שיבינו דברים לאמתה ויבאו כפירש"י ונראה כי אלמה נתן ליואב להמיתו אם כמ"ש פה אמות וגו' ויאמר המלך עשה כאשר דבר ופגע בו והא דכתיב מעם מוצאי מקמנו למות היינו אשם כהן הוא ורוצה לעבוד עבודה מקמנו למות כפירש"י כמותם ולקמן דקאמר דשלמה קבל הקללות עליו והיינו מהאי קרא דעשה כאשר דבר וגו' כפירש"י נספר מלכים היינו דלא קבל אלא עשיה כאשר דבר וגו' היינו להורגו אם ומיהו לכתחלה אמר שלמה לבניהו להוליאו ממקדש להמיתו בחוץ ולא יהרג במקדש דכתיב כה אמר המלך לא וגו' תע"ג דע"כ אין מיסור בדבר כמו שאמר לבקוף ובניהו נמי לא רצה להרגו אם בלי רשות המלך ו"ק: **קבל לטותא דלטייה כו'.** ולפ"ל מי לא קטלת ליה בטל לטותא ממני לכיון דכבר גזר דוד עליו הכך תרתי שלא כדין לפי דעתו מי לאפשר שיבטל אחד מהם אי נמי שיקבל אחד מהם המקללו בחנם ו"ק: **בזרעו של דוד כו'.** תע"ג לרוחן נעשה כגון עזיהו שבקה לו ליהוא לו הכהוצה ופלא אמרי' בפ"ק דסוטה מפני מה נענש שעשה מגרעת בפ"ח וכן יהואיהו נענש מפני החטא שלא שמע לאלישע נכה שהיה מפי ירמיה מ"מ מי לא קללו של דוד לאפשר שהיה מתכפר להם בעונש הקל ממנו: **שאחזו פדנוריא כו' מנא** הוה ידע כו'. מפורש (סוטה פרק קמא ועיש): **דכתיב** ויורו היורים כו'. כמה מלכים מיהודה שנהרגו ג"כ כגון יואש ואמציה אמון אבל אינו מפורש בהם מכת חרב כמו מיאשיהו ומ"ה לא קבי ליה לתחויי מקרא דזיורו היוזים וגו' ומייתי מדאמר ר"י אמר רב שעשו כל גופו ככברה להיינו מכת חרב ודו"ק: **ארוחת תמיד.** פירש"י מלת נ"ג היתה לו עכ"ל ואינו כן אלא מלת חול מדוקד היתה לו לתרוחתו תמיד ואוכל תמיד אמר שמת נ"ג וש ליישב דברי הס"ם שהיה לו לתרוחתו תמיד והיה אסור לו היה אסר לאת אבל מייתי נמשל דמזמן נ"ג לו היה לתרוחתו תמיד והיה אסר לאת וק"ל:

דף מט ע"א א"ל ניזיל לאבנר כו'. והכתוב שאמר והשיב ה' את דמו על ראשו לאשר פגע בשני אנשים וגו' גם דוד אמר אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל וגו' והכתוב וגו' היינו לפי דעתם שלא היה יכול לאנוס להגיל עלמו בפ' מאנשיו את עשהאל ועוד דאיכא למ"ד בפליג דאפילו אינול להגיל עלמו בפ' מאנשיו ולא הגיל פטור הגרדף: **עמשא מורד במלכות כו' א"ל עמשא אכין** ורקין כו'. י"ל דלדרים זה מלכתיב וייתר ביו"ד וקרי' ויוסר בוי"ו דרים וייתר מעלמו כמו שמצא יוסף שהיה מורד במלכות וקרינן ויוסר ויוסר מן המועד וגו' דהיינו שנתחתר מן המסכת אם מסדר מועד שפתחו ושקוקין בה ו"ק: **אלא החוא גברא מורד במלכות כו'.** למ"ד לעיל הרוצי מלכות נכפיהן למלך ניחא דהוצרך לומר לו דבלאו הכאי מייב מיתה ממה שנפך דם עמשא אלא דמורד במלכות נמי הוה ונכפיו למלך ולמ"ד דמורד במלכות נמי נכפיהן ליוסרין קל"ל דמורד במלכות הוה לפי דעתו שלא היה מייב מיתה בהריגת עמשא ונראה דדרים ניה להכאו ליוסף נמי מפני שהיה מורד במלכות מדברי דוד שאמר וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב וגו' דהיינו שהיה מורד במלכות ממה שנטה אחרי מדוייהו כמ"ש הרד"ק שהרי היה יואב יודע כי בלב דוד להמליך שלמה והוא מורד כאם ונטה אחרי מדוייהו כו' ע"ש: **מאי לא נטה א"ד יהודה שבקש לנטות ולא נטה ומ"ט לא נטה וכו'.** מלמת נתפייס נפשיה וסיפא קדים: **לא עסק דוד בתורה כו'.** לכאורה דהל"ל מלמלא יואב לא היה דוד עוסק משפט ולדקה דכתיב ויהי דוד עושה וגו' ונראה שדקדק שאומר כן ממה דכתיב בכל עמו דמי שלא למד הדיינין על בוריין ע"ל לעשות משפט לדק לכולם שלא יכשל בהם אבל אחר שהיה עוסק בתורה ולמד הדיינין על בוריין ומה היה עושה משפט לדק לכל עמו ולא היה נכשל ו"ש מלמלא יואב לא היה דוד פנוי לעסוק בתורה מפני הטירדא ולא היה יכול לעשות משפט לדק לכל עמו ו"ק: **בור וסירה גרמו לו כו'.** עיין פירש"י והוא לשון דמה מלה אחנך בגוד ולא הוה לומיל דסיפא שלא הלכך בסיפא ופי' הרד"ק יואב נכון מה שלא"ל אחר מן הנעריים שכאה בגוד ומלאה דוד בגוד ע"ל דהשתא הוה שפיר דומיא דסיפא ו"ק: **על עסקי שלו כו'.** עיין פי' רש"י ובפ' מצות תליה מיבעיא להו הך מלמא בלשון אחר גדמא מהו שתתלון ותהך מיבעיא לן הוה ליה לעשות ולהרשות היתך מתלון בשיניה שלא דהמ"ל מתלון בשיניה כדאמרינן התם מי כתיב ותלנה ביל שלא הכא יואב הוה מיבעיא ליה לאחנך היתך מולנת בשיניה ולהכי היה ליה לאחנך לעשות להרשות לו וק"ל: **ויבאהו שם אל החומש אמר ר"י כו'.** כ"ל: **טובים שהיו דורשין כו'.** ר"ל טובים שהיו דורשין אחין ורקין שבתורה הנקלקת עוב לצדיקים נאמר על המעשה כמו ויהי מעשה הלבנה וגו' שהן שמעו שפילו מפי המלך ולא עשו לעבול התורה והוא ע"פ התגרת מן המלך עשה לעבול התורה ודו"ק: **אמר רב שלא חשדו כו'.** ר"ל אם לא רצה המרב בידו מפי קאמר דלא נגמר מן המרב שלא דקאמר אף שהיה לו לעמור עלמו מחרב שבידו לא היה נאמר כו וקאמר רב דהיינו משום שלא חשדו שיהרגנו וכמ"ש ויעש דמי מלחמה בשלום שהיה להם שלום עמו ולא היו נאמרים ממנו כפירש"י ודו"ק: **ויקבר בביתו במדבר כו'.** נראה לפרש ע"פ הדרש שהביא הרד"ק הרוגי ב"ד אין נקבריס בקברי אבותיהן כו' מוטב לי שאמות כאן ואקבר בקברי אבותי כו' ולדעת נעל זה הדרש גם טעם וקברתו יפה כלומר פגע בו אם כדבריו וקברתו בקברי אבותיו עכ"ל וחז"ס ויקבר בביתו דהיינו בקברי אבותיו ואמר שזכה לזה יותר מאחר הרוגי ב"ד מפני שהיה ביתו מופקר כאחרים כו' ואמרו לף ביתו של יואב מגזל ועריות לפי שדרך בעלי מלחמות שאנשי הם גזל ועריות אמר שלא כן ביתו ובעלי מלחמות שבמיל אר בגד יואב שהם היו מגזלים מגזל ועריות כמו שדרשו בפסוק שיוך בעבד התלוטות וגו' על ר"י אלפים שבגלו על מדין שהיו מתרחקין מן הגזל מן העריות שלא כדרך שאר בעלי מלחמות ו"ל: **אפי' מוניני כו'.** עיין פירוש רש"י בערוך פירש מוניני ליר של דגים כו'. כלומר כל שהיה מוכל לפילו דבר מועט היה ממלק ע"ל עיין שם ונראה דדרים ליה ממלת אמר לפילו דבר טפל שעשוי שיריס היה ממיה ופריס לעניי העיר ו"ק:

סליק פרק נגמר הדין

ארבע מיתות פרק שביעי

דף מט ע"ב בפירש"י בד"ה ואידך רב פפא דאירי נמי בחומרי כו' עכ"ל. משמע ליה ללישיך למומלי דל"ל דוקא קתני זהו סדר תמיד אינו שלא משום חומרא בעלמא ולא משום תשיבות עבודות כמו בעבודות יוה"כ והכי משמע קלת מדקאמר לפוקי ממלת תלינה ולא קאמר לפוקי ממלות סדר תמיד למאי דקאמר ומיהו ההוא למלוה בעלמא שלא דע"כ דלרב קשורה ולרב פפא קבע ג"כ דהוי דוקא ס"מ לא ס"ל דוקא ביאיי ניה משום דהוי חומרא בעלמא ואנן במידי דתשיבותיה גרם ליה קאמרינן וק"ל: **תום' בד"ה מעבירין על הכתם כו' אע"ג דמטמא** לה ויבש כיון דאינו עובר כו' עכ"ל. לא נח למימר כיון דאינו עובר כו' אבל אם עבר אינו בטל וטמא להא ודאי אם עובר מכ"ש דבטל וטהור אפילו בדם נדה ודאי וכן פירש"י שם בהדיא שלא דר"ל אע"ג דמטמא עי"י כו' שוב אינו מקפיד עליו ובטל וטהור וק"ל: **בד"ה בל מעשה יוה"כ לפ"ד כו' הנעשים בבגדי לבן כו' לא אירי בדברים שנעשים בבגדי זהב בחוץ עכ"ל.** היינו ר' יהודה דס"ל בפרק הוציאו לו בלא נאמר תוקה אלא בבגדי לבן הנעשים בפנים ולדידיה ס"ל למימר רבותא טפי לפפי בבגדי לבן מבחוץ לא אירי אלא דבאמו בבגדיהם בלא אירי בבגדי זהב מבחוץ שהוא מילתא דפסיקא אף לר' נחמיה דס"ל דבאמר תוקה אף בבגדי לבן מבחוץ ויותר נ"ל להגיה בדבריהם דכל"ל ולא אירי בדבריהם שנעשים בבגדי לבן וזהב מבחוץ והיינו ממש כרבי יהודה דס"ל מרמי מיעוטי כתיבי זאת ואמת אד למעוטי בגדי לבן מבחוץ ומד למעוטי בגדי זהב מבחוץ ולר' נחמיה לא הוה לריכי למיתר דבאמת טפי לאירי אף בבגדי לבן מבחוץ ול"ל להמוספות דהכא ס"ל דלאמתי דר' יהודה אפילו בבגריאת הוא לפרש כמ"ש המוספות פ"ק דגיטין אבל לפי מ"ש המוספות בפרק חלון ובפרק [כיצד הדם] לאמתי דר"י לפרש דוקא בשאנתנו אבל בבגריאת בא לאחוק לא הוה לריכי לאסי אלא לכל מעשה יוה"כ כו' כשאמעו אף בבגדי לבן וזהב מבחוץ וק"ל:

חכמת שלמה

דף מח ע"א גמ' הא לא תני הכי דתנן כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה טהור מן כו' לאו לה ומדקתני כו' כל"ל: **בד"ה** ה"ג כו' הוא דהוה הס"ד: **בד"ה** דימום נדבך של מניס הס"ד: **בד"ה** הוא הדין כו' ואפי' דקאמר הטיל מסום דבעי לאשמועינן כו'. נ"ב פי' ואפילי בהזמינו לבך לאי לא הזמינו הוי בלר ניה ולא הזמינו כמו שפירש"י לעיל רק שרשא דקבר מדם לא מיירי בהזמינו ודו"ק: **בא"ד** שפינהו לאפוקי כו' הל"מ: **בד"ה** זלף יין ל"ל זלוף יין: **בד"ה** ומתרץ ל"ל מתרץ: **תום'** בד"ה נמנו לספר כו' ומהניא דהוו אלבי ואמו מזקין בו כלים משמע דבזריקה כו' כל"ל. ו"ב פי' ומוסי נמי קשה:

דף מח ע"ב רש"י בד"ה טלה עליהם כו' ה' נפיק הס"ד: **בד"ה** כה דבר כו' ואו לא מלא הכי כו' הל"מ: **תום'** בד"ה נמלמת נמ"ל של שילה הוא קולט אבל של בית עולמים כו' כל"ל. ו"ב כך הוא לדברי רב ור"י ס"ל לא של שילה ולא של בית עולמים לא גגו ולא קרנותיו כולן אינן קולטין אלא שם ערי מקלט ע"פ גפי אלו הן הגולין:

מהר"ם

דף מח ע"א בתום' ד"ה משמשין ממשמשין גמרינן מ"ט מת גופיה לפינן מעגלה ערופה כצ"ל: ד"ה נתנו לספר וכו' והמ"ל הבא בדאיתא שינוי מעשה וכו' כלומר ואיבא לשנויי דהכא איירי בדעשה שום שינוי מעשה ולכך מהני ולא תקשה לאביי וצ"ל דייחודא דדבור לא מהני כלומר לכך נקיט אריגה ונתינה והוסיף בו דימוס דאפילו לאביי לא מהני ייחוד דדבור בעלמא והא דנקט האורג ולא נקט הנותן כו':

דף מח ע"ב בתום' ד"ה אף על פי שלא עיבדן לשמן וכו' ודייק מינה דבעי צביעה לשמה וכו' פי' ממאי שהשיב רב שמואל לאביי והגיד לו איך הן צובעים מאותה צביעה דייק שם גמרא דבעיא צביעה לשמה עיין שם: ד"ה בשלמא וכו' ובירושלמי איבא פלוגתא וכו' היה סבר דקרנותיו של מזבח היו קולטים ואין לך קולט אלא גגו של בית עולמים אבל של שילה אינו קולט כצ"ל:

סליק פרק נגמר הדין

ארבע מיתות פרק שביעי

דף מט ע"ב ברש"י ד"ה ואידך אמר לך ידאי דוקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב וכו' הא שמפרש רש"י הכי ולא מפרש חומר בעלמא כפשוטו משום דאי כפשוטו הוה דאם שנה לא מעכב וקתני בתר הכי אם הקדים מעשה לחברו לא עשה ולא כלום לכך מוכרח רש"י לפרש דחומרא בעלמא ר"ל חומר היום גורם ולא חשיבות דעבודות וק"ל: ד"ה ולאפוקי אחא דרב סחורא קא מהדר כצ"ל:

דף נ גמ' קסברי רבנן נשואה כו'. עיין מזה פירוש רש"י וקרוב לפירושו בדברי בעל המאור ובספר מלחמות הוא מקיים הגרסא ע"ש בתוכך: **שם שריפה חמורה מסייף כו' אמרת וכי איזה בה מרובה בה המדיח כו'.** ולפ"ז צ"ל למילף שריפה חמורה מסייף מג"ש דמזיה מזיה מקבילה כדיליף לעיל לרבנן דהא ר"ש נמי מיתת ליה הג"ש משום דקבילה גופה דחמורה מסייף נמי לפ"ז ילפינן מלא מהאי דינא גופה ק"ו ממנק דקבילה חמורה הימנו כדלקמן וד"ק: **בפירש"י בד"ה ומראפקיה כו' והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן וארוסה בסקילה מדארוסה בסקילה כו' עכ"ל.** במהרש"ל יש מקשים כו' הלא מדרבנן לקמן דייק דמנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק ונראה לפ"ז להכי רש"י להכי לחיה לחרוסה חמורה כו' עכ"ל ואין משמעות לשון רש"י סובל פירושו ובעיקר הקושיא נראה לק"מ דודאי מעיקרא הוכיח התלמוד דסקילה חמורה מחנק מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל כו' ממנק לסקילה ומסברא דארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לנשוא לפסוק דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק מיהא למילף נמי דסקילה חמורה מחנק מק"ו מדשריפה או מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן כמ"ש התוס' דהשתא ל"ש דליכא למ"ד סוס סברת הארוסה דחמורה מנשואה מיהא לאוכמי דחמורה מנשואה מדארוסה בסקילה שהיא חמורה מכולן ונשואה בחנק שהיא קלה מכולן כפירש"י והדברים ברורים למבין בלתי גמגום: **בד"ה ע"כ ארוסה חמורה כו' ואי קשיא לך בו' מכיון דאשכחן בסקילה חמורה משריפה כו' ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תריץ משום כו' עכ"ל.** יש לדקדק דמיקן שפיר הכי דליכא למילף מק"ו דסקילה חמורה מסייף מ"מ מקשי לן למילף גם סקילה חמורה מסייף מק"ו הוה קשיא שפיר ל"ל למיהדר טעמא נכולהו דהיינו דסקילה חמורה מסייף ומחנק קיין דליכא למילפינהו כולהו מק"ו מסריפה אבל השתא דליכא למילף סקילה חמורה מסייף מק"ו אלא מגופיה ניחא ליה לתחוי נמי סקילה חמורה מחנק מגופה ומה"ט נמי בשריפה חמורה מחנק ס"מ למילף בק"ו מסייף אלא דניחא ליה לתחוי מגופה וד"ק: **תוס' בד"ה קסברי רבנן נשואה כו' ואע"ג דאמר בסמוך אדרבה סייף חמור מסקילה בו' התם היינו טעמא דאכתי לא ידעינן דסייף קיל כו' עכ"ל.** ולקמן נמי דקאמר מדרבה סייף ממור מסריפה משום דידעינן דסייף קיל מסקילה ומשום סומרת דליכא למילף מהאי דינא גופיה דחמורה מסקילה מ"מ נלפי דסייף ממורה מסקילה ע"כ דהיינו מדאפקיה ליה לרחוק מסקילה גם כהן מכלל ארוסה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה וע"כ נראה לרווחא דמלתא אלא הכא בשריפה ר"ש הארוסה מנשואה להחמיר דע"י דליכא סברת להחמיר גבא כהן קאמר דע"כ להחמיר הוא מנין אל דמה כשהוציא הכתוב נשואה כו' וכמ"ש התוס' וק"ל: **תוס' סד"ה ת"ל ובת כהן כו' דדריש ו"ו ומיהו ע"ב** כו' ומזיל הוא הד"ת: **בד"ה** קורלה כו' וזוקקת וקורלה הד"ת: **בד"ה ה"ג** כו' ומהא דרב יהודה כו' לה הכא הס"ד:

דף נ ע"א רש"י ד"ה דסברי רבנן דממני' הס"ד: **בד"ה** ומלפקיה כו' והכתוב החמיר עליה כו'. ק"ב יש מקשים מה רמיה היא זו שארוסה חמורה ממה שנשואה היא ממנק הלא מדרבה לקמן דייק דמנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק וגראה לפ"ז להכי רמיה לחיה לארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לנשוא לפסוק דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק ומדהוציא הכתוב נשואה בת כהן לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מחנק ומדהוציא ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה כמו שהוכיח לעיל דסקילה חמורה מדאפקא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה וי"ל בדוחק דס"ל להאי תנא דגבי בת כהן ליכא הוכחה לומר מדאפקא רחמנא מחנק ומסקילה לשריפה שמע מינה דשריפה חמורה מתרווייהו ויש לומר דלא משום דשריפה חמורה אפקא דיכול להיות דשריפה וסקילה וחנק שוין אלא משום דגבי כהן יש לו עילוי דריבה בהן הכתוב מצות יתירות ולכך רצה גם כן הכתוב לעשות בבת כהן שזיונה שינוי בדין מיתתה ולא משום דהמיתה היא חמורה ביותר כן יש ליישב סברת תנא דברייתא זו אף על גב דגמרא דלעיל לא ס"ל סברא זו דהא פריך לעיל אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזיונה ודו"ק: **ד"ה נאמר כאן וכו' וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חלל שבת הא"ה הנ"ש אצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל הא"א דאיירי נמי בחלל שבת כצ"ל וכ"ל דאע"ג דלפי מג"ש דאיירי בזונות עם זיקת בעל לא ה"א דאתא למעוטי חלול שבת אלא ה"א דאתי למעוטי זונות דפנויה דאינה בשריפה אבל כשהיא מחללת השבת הוה אמינא דהוה נמי בשריפה דמדכתיב כי תחל דמשמע סתם חלול ה"א דאיירי נמי בחלל שבת והוה אמרי' דבתרתי איירי בזנות דזיקת בעל וגם בחלול** כו' ומזיל הוא הד"ת: **בד"ה** קורלה כו' וזוקקת וקורלה הד"ת: **בד"ה ה"ג** כו' ומהא דרב יהודה כו' לה הכא הס"ד:

דף נ ע"א רש"י ד"ה דסברי רבנן דממני' הס"ד: **בד"ה** ומלפקיה כו' והכתוב החמיר עליה כו'. ק"ב יש מקשים מה רמיה היא זו שארוסה חמורה ממה שנשואה היא ממנק הלא מדרבה לקמן דייק דמנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק וגראה לפ"ז להכי רמיה לחיה לארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לנשוא לפסוק דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק ומדהוציא הכתוב נשואה בת כהן לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מחנק ומדהוציא ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה כמו שהוכיח לעיל דסקילה חמורה מדאפקא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה וי"ל בדוחק דס"ל להאי תנא דגבי בת כהן ליכא הוכחה לומר מדאפקא רחמנא מחנק ומסקילה לשריפה שמע מינה דשריפה חמורה מתרווייהו ויש לומר דלא משום דשריפה חמורה אפקא דיכול להיות דשריפה וסקילה וחנק שוין אלא משום דגבי כהן יש לו עילוי דריבה בהן הכתוב מצות יתירות ולכך רצה גם כן הכתוב לעשות בבת כהן שזיונה שינוי בדין מיתתה ולא משום דהמיתה היא חמורה ביותר כן יש ליישב סברת תנא דברייתא זו אף על גב דגמרא דלעיל לא ס"ל סברא זו דהא פריך לעיל אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזיונה ודו"ק: **ד"ה נאמר כאן וכו' וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חלל שבת הא"א הנ"ש אצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל הא"א דאיירי נמי בחלל שבת כצ"ל וכ"ל דאע"ג דלפי מג"ש דאיירי בזונות עם זיקת בעל לא ה"א דאתא למעוטי חלול שבת אלא ה"א דאתי למעוטי זונות דפנויה דאינה בשריפה אבל כשהיא מחללת השבת הוה אמינא דהוה נמי בשריפה דמדכתיב כי תחל דמשמע סתם חלול ה"א דאיירי נמי בחלל שבת והוה אמרי' דבתרתי איירי בזנות דזיקת בעל וגם בחלול**

חכמת שלמה

דף נ ע"א רש"י ד"ה דסברי רבנן דממני' הס"ד: **בד"ה** ומלפקיה כו' והכתוב החמיר עליה כו'. ק"ב יש מקשים מה רמיה היא זו שארוסה חמורה ממה שנשואה היא ממנק הלא מדרבה לקמן דייק דמנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק וגראה לפ"ז להכי רמיה לחיה לארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לנשוא לפסוק דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק ומדהוציא הכתוב נשואה בת כהן לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מחנק ומדהוציא ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה כמו שהוכיח לעיל דסקילה חמורה מדאפקא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה וי"ל בדוחק דס"ל להאי תנא דגבי בת כהן ליכא הוכחה לומר מדאפקא רחמנא מחנק ומסקילה לשריפה שמע מינה דשריפה חמורה מתרווייהו ויש לומר דלא משום דשריפה חמורה אפקא דיכול להיות דשריפה וסקילה וחנק שוין אלא משום דגבי כהן יש לו עילוי דריבה בהן הכתוב מצות יתירות ולכך רצה גם כן הכתוב לעשות בבת כהן שזיונה שינוי בדין מיתתה ולא משום דהמיתה היא חמורה ביותר כן יש ליישב סברת תנא דברייתא זו אף על גב דגמרא דלעיל לא ס"ל סברא זו דהא פריך לעיל אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזיונה ודו"ק: **ד"ה נאמר כאן וכו' וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חלל שבת הא"א הנ"ש אצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל הא"א דאיירי נמי בחלל שבת כצ"ל וכ"ל דאע"ג דלפי מג"ש דאיירי בזונות עם זיקת בעל לא ה"א דאתא למעוטי חלול שבת אלא ה"א דאתי למעוטי זונות דפנויה דאינה בשריפה אבל כשהיא מחללת השבת הוה אמינא דהוה נמי בשריפה דמדכתיב כי תחל דמשמע סתם חלול ה"א דאיירי נמי בחלל שבת והוה אמרי' דבתרתי איירי בזנות דזיקת בעל וגם בחלול**

מהר"ם

דף נ ע"א ברש"י ד"ה קסברי רבנן וכו' **והאי דקאמר דקסברי רבנן נשואה יוצאת לשריפה** וכו' כצ"ל: **דף נ ע"ב** בתוס' ד"ה **מה כשהוציא נשואה** וכו' היינו מג"ש דלעיל וכו' [בספר מהר"ם מדפוס הראשון הגי' שם כך הא גופי' דאביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק לא נפקא ליה זה לעיל דסקילה חמורה מחנק אלא מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל חנק מכלל סקילה א"כ ה"נ גבי בת כהן מה צריך לגזירה שוה לעיל נימא מדהוציא בת כהן מכלל חנק לשריפה מכלל דשריפה חמורה וא"ל מג"ל להתוס' דיליף לה מגז"ש.] וא"ל כיון דאביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק לא נפקא ליה זה דלעיל דסקילה חמורה מחנק אלא מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל חנק לסקילה אם כן ה"נ גבי בת כהן מאי צריך לג"ש דלעיל נימא מדהוציא בת כהן מכלל חנק לשריפה חמורה וא"כ מנ"ל להתוס' דיליף לה מג"ש דלעיל דלמא אה"נ דיליף לה מדאפקה רחמנא בת כהן מכלל חנק לשריפה אין זה קושיא כלל דהתוס' דייקי לה דא"כ מה צריך התנא לומר מה כשהוציא הכתוב נשואה וכו' דאם האמת הוא שהתנא נפקא ליה שהוציא הכתוב נשואה להחמיר ששריפה חמורה מחנק מדאפקא קרא לבת כהן משריפה לחנק א"כ מהאי טעמא הוה ליה למיפק נמי דארוסה בת כהן כיון דמפקא לה מסקילה דארוסה בת ישראל לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה ולמה ל"ל ולמילף לה מהיקש דנשואה דאמי אולמא נשואה מארוסה לכך צ"ל דע"כ דלאו מהאי טעמא פשיטא ליה לתנא דנשואה להחמיר אלא מג"ש דלעיל אבל מ"מ על התנא קשיא ל"ל לג"ש דלעיל וגם ל"ל להקישא דארוסה בת כהן לנשואה בת כהן ולומר מה כשהוציא וכו' היה לו להוכיח דשריפה חמורה מחנק ומסקילה מדהוציא הכתוב נשואה בת כהן לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מחנק ומדהוציא ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה כמו שהוכיח לעיל דסקילה חמורה מדאפקא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה וי"ל בדוחק דס"ל להאי תנא דגבי בת כהן ליכא הוכחה לומר מדאפקא רחמנא מחנק ומסקילה לשריפה שמע מינה דשריפה חמורה מתרווייהו ויש לומר דלא משום דשריפה חמורה אפקא דיכול להיות דשריפה וסקילה וחנק שוין אלא משום דגבי כהן יש לו עילוי דריבה בהן הכתוב מצות יתירות ולכך רצה גם כן הכתוב לעשות בבת כהן שזיונה שינוי בדין מיתתה ולא משום דהמיתה היא חמורה ביותר כן יש ליישב סברת תנא דברייתא זו אף על גב דגמרא דלעיל לא ס"ל סברא זו דהא פריך לעיל אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזיונה ודו"ק: **ד"ה נאמר כאן וכו' וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חלל שבת הא"א הנ"ש אצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל הא"א דאיירי נמי בחלל שבת כצ"ל וכ"ל דאע"ג דלפי מג"ש דאיירי בזונות עם זיקת בעל לא ה"א דאתא למעוטי חלול שבת אלא ה"א דאתי למעוטי זונות דפנויה דאינה בשריפה אבל כשהיא מחללת השבת הוה אמינא דהוה נמי בשריפה דמדכתיב כי תחל דמשמע סתם חלול ה"א דאיירי נמי בחלל שבת והוה אמרי' דבתרתי איירי בזנות דזיקת בעל וגם בחלול**

שבת דבתרוייהו הוי בשריפה וק"ל: רש"י ד"ה **כשהוא אומר היא מחללת** וכו' הרי כשונתה **מכל אדם אמור** ר"ל הרי שהאמת הוא שחייבת וא"כ לא נכתוב כלל את אביה היא מחללת כיון דלפי האמת מכל אדם חייבת לא ליכתב אביה כלל ואנן ידעינן ממילא דמכל אדם חייבת שריפה: **תוס' ד"ה א"נ את ליה** ל**בתוב היא מחללת** כצ"ל ר"ל אי להכי לחודיה אתי לכתוב היא מחללת ול"ל לכתוב אביה אלא ש"מ תרתי חדא שמחללת את אביה מקדושה וממלת אביה ילפינן ג"ש נאמר כאן אביה: **בא"ד** ול**א** ל**כתוב את אביה** ונהי **משמע אפי' ממשפחתה ואביה יותר מבו"מ** כתב בספר ח"ש ויש מקשים דלמא אה"נ מש"ה כתב את אביה דלא תימא מחללת כל המשפחה אלא אביה לחוד הוא דמקלינן בכבודו ולא במשפחתו וי"ל דאי בא הכתוב לומר דוקא אביה ולא משפחתה ה"ל למכתב מחללת היא את אביה דהוה משמע מי היא מחללת את אביה וחו"ל אלא ודאי קרא לא קפיד לדיוקי מיניה ע"כ ותירוץ זה הוא בדוי מלבו ואין לו שום גילוי והוראה לא בדברי רש"י ולא בדברי הגמרא ול"נ דס"ל לרש"י דכמו אי הוה כתיב היא מחללת סתמא מ"מ היה הסברא נותנת שאביה מחללת יותר מכולם כמו שכתב רש"י ואביה יותר מכולם ה"ה נמי השתא דכתיב את אביה היא מחללת הוי ג"כ פירושו שאביה היא מחללת יותר מכולם אבל מ"מ ממילא משפחתה נמי מחוללים קצת דהסברא כן היא ולהכי הוצרך רש"י לסיים בדבריו ואביה יותר מכולם שלא תאמר אי הוה כתיב היא מחללת סתמא ה"א שמשפחתה ואביה שוין בחלול לכך כתיב אביה להשמיענו שאינו שוין לכך כתב דאפי' אי הוה כתוב סתמא היא מחללת הוה ידעינן נמי מסברא שכולם היא מחללת ואביה יותר מכולם כמו השתא דכתיב אביה דהוי גם כן פירושו שאביה היא מחללת יותר מכולם אבל משפחתה גם כן מחוללים קצת דהא בהא תליא כיון שאביה הוא מחולל ממילא כל המשפחה הם מחוללין וק"ל: **בא"ד כמאן כי האי תנא וכו'** האי תנא הוא רבי ישמעאל דלא גמיר האי ג"ש למילף מינה דאיירי בזנות עם זיקת הבעל כדלקמן משמע דר"ע ור"ש דאית להו הך ג"ש לא דרשי מינה שהיא גזרמה לחלל קדשי אביה לומר שאם הם נוהגין בו קודש ינהגו בו חול: **בא"ד לפי שהוא הזכירה** ר"ל דהא דקאמר כי האי תנא אינו ר"ל רבי ישמעאל דוקא אלא האי תנא דאותה ברייתא דמייתי לקמן שמזכיר ותנא זה הדרוש בפי' וקאמר מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת שאם היו נוהגים בו קודש וכו' וק"ל: **ד"ה תלמוד לומר ובת כהן וכו' ה"מ בחייבי לאוין דשאר וכו'** ר"ל חייבי לאוין שהן מצד איסור קורבה באותן חייבי לאוין סבירא ליה לרבי עקיבא דאין קדושין תופסין אבל בחייבי לאוין גרידא ר"ל שאין בהן צד איסור קורבה כגון נתין וממזר לא: **בא"ד מ"מ נעשית זונה בכמה ביאות** ר"ל דהא דאית ליה לר"ע דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה היינו בפנויה שבא עליה פנוי אחד אבל פנויה שמפקרת את עצמה לכל אפילו ר"ע מודה דהויא זונה: **בא"ד ומיהו קשה לר"ע** לקמן וכו' כצ"ל ועיין לקמן בדף נ"א ע"ב בגמרא:

לר"ע גופיה כו' וצ"ל דס"ל בר"א עב"ל. כ"ל ר"ל אף להמ' נרייתא בסתמא קתני ליכא לפוקמא כר"מ מיהו ע"כ נהך נרייתא דלקמן דר"ע גופיה קאמר יכול ולפילו פנויה ע"כ דחית לן למימר כמ"ש בתירוצא קמא דס"ל לר"ע כר"מ דלפילו פנויה אם היא מופקרת נכמה ביאות נעשית זונה וק"ל:

דף נא **גמרא** היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה ר"א כו'. כ"ל: **שם איצטריך סד"א** קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן כו'. ואין להקשות דסתמא נמי דמרנין מהיכ מחללת לכל מלם אמור לחימת דחמא מציה נמא כהן לפוקי מדרבא דחייה נמא כהן חייב שריפה ולא מציה נמא ישראל דע"כ מציה נמא כהן אינו מוזר לגופיה אלא למעט מציה נמא ישראל וק"ל: **בפירש"י בד"ה** פסלה עולמית כו' **מלא** יחלל שני חלולין במשמע שמחלל **אותה ואת הולד עב"ל**. וכתב מהרש"ל מימה גדולה אלא נצריכת נהדיא נפרק י' יוחסין ווי"ל אין לי אלא זרעו היה מנין ת"ל לא יחלל מי שהיה כאב ונמחלל וכפי' רש"י דאין סם לפי שנזרע אין שייך חילול לפי שמעיקרא נפסל כו' ע"כ"ל כפי הנגתו נפי' רש"י דאין נמשנעות אלא חילולה שהיה כאב ונמחללה ע"כ חילול הזרע שיחלל מעיקרא מהיכא קא חמית ועוד אסא נקרא זרעו כתיב וע"כ נרמה דולדי אין מקרא יוצא מידי פשוטו דזרעו כתיב אלא ד"ת הל"ל לא יחל ומדכתיב לא יחללו שני חילולין במשמע שהוסיף לך הכתוב חילול אחר מי שהיה כאב ונמחללו דזה החילול אינו שייך בזרע כ"א בה ומתך התלמוד עצמו זה הכתו"ג דרשינן לקמן נפרק הנשרפים גבי אל יחלל אחד מהן גו' ת"ק לימא קרא אל יחל אחד מהי אל יחלל כו' וכן במסכת זבחים נפ' ג"ם ואם יחללנו וגו' נב' חילולין הכתוב מדבר ופי' רש"י מלא כתיב ולא יחל וזה נרמה לי נרור לקיים ולייחב פי' רש"י הכא ופרק י' יוחסין וק"ל:

ע"ב **גמרא** לעולם ברבי ישמעאל כו' **ואת חמיה מחמיה בסקילה כו'**. להסתת לא תקשי מהי נרים נא כהן לפילו נא ישראל נמי כלתו נסקילה דלר' ישמעאל כיון דשריפה תמורה מילטריך לאסמועינן דכלתו נסקילה ולא בשריפה התמורה ס"ד דנא כהן כלתו נמי בשריפה לתומרת אבל לעיל דתרוייהו ממש אל מציה מלציה ואת חמיה מחמיה פריך שפיר ממ"נ אי לאחל לחמר שריפה תמורה תקשי לך נתו נא כהן בשריפה מהי תריץ נא כהן נא ישראל נמי בשריפה התמורה ואי לס"ד דסקילה תמורה תקשי לך כלתו נא כהן נסקילה מהי תריץ נא כהן נא ישראל נמי נסקילה וק"ל: **תום' בד"ה** הלכתא למשיחא כו' ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפרק ב"ש והר"ר חיים כו' **עב"ל**. נפ"ק דיומא מפורשים דכריתה ווי"ל דאין התלמוד תופס זה נקשיא הלכתא למשיחא אלא רב יוסף מקשה אותו נפ' ד' מיתות ונפ' ג"ם כו' ורבינו מייס כו' ע"כ"ל ונרמה מדבריהם דהוו גרסי גם נפרק ג"ם אמר רב יוסף הלכתא למשיחא כו' וכבל הגמרא שלנו גרסינן אמר רבא הלכתא כו' גם למה שכתבו התו' לקמן וק"ל אלא פריך אלא דלא ס"מ אלא לייחב כו' הוא מפקינן ליה מטעם נרור לו מיתה יפה ובעדת קרח דגלי גלי ואתי ג"ם לילף מעדת קרח ואלא מבני אהרן ומטעם נרור לו כו' ודו"ק: **שם וכבר** היו **משה ואהרן מהלכין** בדרך **כו'**. ופירש רש"י תלייני נבני אהרן כו' אבל נשון ובבר הוא קשה דמסתם נשרפת והגוף קיים היינו כפי תשלן שרשו להקטיר קטורת משום דלמ"ד בעדת קרח נסתתן נשרפת והגוף קיים היינו כפי תשלן שרשו להקטיר קטורת אלא דלמ"ד בעדת קרח נסתתן נשרפת והגוף קיים היינו כפי תשלן שרשו להקטיר קטורת

חכמת שלמה

דף נא ע"א **גמרא** לאו נת כהן היא ומו מידי כהנת נכהן כו' נפ"ק: **רש"י** נד"ה נת איש כו' **תום' בד"ה** לאחיו כו' **דאי מהיא** לחודא כו' **ואי מהתם ה"א** ה"מ היכא דמעידין נמי **על הבועל עב"ל**. וק"ק דסתמא נמי לכתיב היא לא נמעט ואמאי לא קרא לגבי קרא לאחיו למעט אלא היכא דמעידים נמי על הבועל דמקייס ניה כאב ואם אבל היכא דלא מעידין על הבועל נעינן כאב ואם ודו"ק: **בד"ה** ור' **ישמעאל כו' וא"ת והיכי ס"ד** דהדר ביה **דא"כ בת** ובת ל"ל וי"ל **דהא כו' עב"ל**. וכתב מהרש"ל יש מוקשין נכאן וי"ל ומגיהין אותו אמ"כ וי"ל דלא תימא כו' תומר מני טעות הוא נידם דא"כ ה"ל לר' עקיבא לאתמולי נריש נפ ונפ כו' אלא נרמה כמ"ש כו' פירוש אף לא דריש ג"ם והדר מינה מ"מ מי לאו ונפ ה"ג דדרשינן כו' מאחר דנאלו הכי אינא נמי כו' ע"כ"ל דנריו דחוקים ורחוקים מן הדרך אסס נאמר כן דאתא ונפ לאפוקי מג"ם ומי לאו ונפ ה"ג דדרשינן הג"ם ג"כ מאי קאיא להו מעיקרא להא נפשיטות אינא למימר דנפ ונפ כאב ונפ"ק ג"ם ומי הכריח אותם לאתוקי נמיושב דה"ק דדרשינן ג"ם ומאחר דנאלו הכי אינא נמי כו' ע"כ"ל דנריו דחוקים מן הדרך אסס נאמר כן דאתא ונפ לאפוקי מג"ם ומי לאו ונפ ה"ג דדרשינן הג"ם ג"כ מאי קאיא להו ומין זו מכלל דולדי אד מהן סגי למאן דלמין להו ומי הכריח אותן להרכיב הב' מדות הללו ומין זו מכלל הי"ג מדות אבל נרמה דולדי כיון למין לאתם נפ ונפ"ק ג"ם נעצמו כמ"ש נכמה דוכתי ופירש"י נפ"ק ג"ל דלא קאיא להו כיון דהדר ניה ר"ע מג"ם ולא קבל מרבו הג"ם כלל ג"כ נפ ונפ ל"ל לאפוקי מג"ם דהא מין אתם נת ג"ם מעצמו ומילתו ום לומר דהוי סבר רבי ישמעאל דהא לא אתא נת ונפ נרבי עקיבא לאפוקי מג"ם אלא לגא מיתא כו' כ"ל ור"ל דולדי נקושיותם לגא אתי נת ונפ לאפוקי מג"ם אלא מילטריך ניה כיון לגיה ג"ם כלל ולא קבלה אלא לגילטריך נת ונפ לאפוקי מדינא דנגין אב לבעיל ומה שהקשה מהרש"ל דה"ל לר' עקיבא לאתמולי נריש נת ונפ לאפוקי מדינא דרבי ישמעאל אין זה קושיא דמי ייתר דשמע ר"ע מעיקרא לגיה דר' ישמעאל אלא לבתר דקאמר ר"ע אחת מרוסה ואחת נשואה כו' ומפיק פנויה מג"ם דאיה ס"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה כו' ים נמשמע שים ללמוד כך אי מג"ם ואי מבנין אב וק"ל ר' עקיבא נת ונפ אי דורש נת ונפ אי מוזר למג"ם אני מוזר נגבל נת ונפ אני דורש לאפוקי מבנין אב כמ"ש התוספות ודו"ק כי הדברים נרורים וק"ל:

דף נב **גמרא** ואידך ההיא שריפה ממש היא ומה דכתיב וימותו **כו' כענין מיתה** דתניא **אבא יוסי בן דוסתאי אומר** כמין ב' חוטין **כו'**. נרמה מתוך הסוגיין להא כמין ג' חוטין הוי ניה לגיצוי דמ"ד שריפה ממש הוא לגופיה אלא למ"ד הגוף קיים מבל למ"ד נסתתן נשרפת וגוף קיים לא מילטריך לן למימר כמין ג' חוטין אלא מבל רש"י נתוספ לא פירש כן שכתב נפרשת שמיני נכתנותם של מתים מלמד שלא נשרפו נגדיהם אלא נסתתם כמין ג' חוטין כו' ויש לגיצב ודו"ק: **שם אי לאו** ג"ש ה"א **שריפת נשמה** וגוף קיים **לאו שריפה היא בלל ואי כו'** קמ"ל. יש להקשות לתכתי ג"ם ל"ל אלא כיון דמילטריך לגופיה [בעדת קרח] דשריפת נשמה וגוף קיים מקרי שריפה נרור לותו לו מדרב נחמן וי"ל נדוחק לפי לאו ג"ם ה"א כיון דסתם שריפה נכל התורה שריפה ממש לא הוה מפקינן ליה מטעם נרור לו מיתה יפה ובעדת קרח דגלי גלי ואתי ג"ם לילף מעדת קרח ואלא מבני אהרן ומטעם נרור לו כו' ודו"ק: **שם וכבר** היו **משה ואהרן מהלכין** בדרך **כו'**. ופירש רש"י תלייני נבני אהרן כו' אבל נשון ובבר הוא קשה דמסתם נשרפת והגוף קיים היינו כפי תשלן שרשו להקטיר קטורת משום דלמ"ד בעדת קרח נסתתן נשרפת והגוף קיים היינו כפי תשלן שרשו להקטיר קטורת

מהר"ם

דף נא ע"ב **תום' ד"ה** הלכתא **למשיחא** וכו' **ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי** ר"ל אבל שאר אמוראי לא פרכי לה משום דאין זו קושיא ולפי תירוץ זה צריך לגרוס נפרק ב"ש אמר רב יוסף הלכתא למשיחא אבל בספרים שלנו גרסי התם אמר רבא הלכתא למשיחא: **בא"ד** ונ"ל **דלא פריך אלא היכא דלא נפקא מינה אלא ליישב דשמעתין** וכו' וי"ל ודקאמרי לה מאי קאמרי הלכתא למה לה ומה הקשו התוס' מתחלה וכי לא ראו תירוצא דגמ' שהשיב רב יוסף הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתין הלכתא קאמר ונראה דהתוס' לא גרסי בגמ' הא אלא ה"ג הכי קאמרי הלכתא למה לי וכן בפ' ב"ש גרסי הכי ופירש"י קביעות הלכה הוא דמתמהנא מיגרס דבעי מיתנא משניות ומחלוקת הלכות עבודה לפי שתורה היא ודרוש וקבל שכר אבל קביעות הלכה אינו אלא להורות הלכה למעשה וכן מפרשי התוס' הכא ולכך הקשו מה שהקשו ותירוצא בתרא דתוספות דקאמר ונ"ל דלא פריך אלא דלא נ"מ אלא ליישב לישנא דשמעתין וכו' מפרש לה הכי הא דקאמר הלכתא למה לי או גריס בהדיא סוגיא דשמעתין הלכה קאמר אלא שעדיין יש להקשות איפכא על תירוצא בתרא דהתוספות שכתבו ונ"ל דלא פריך דלא נ"מ אלא ליישב לישנא דשמעתין וכו' הא בפרק ב"ש נפקותא איסור והיתר דאיירי שם בדין פיגול ולא ביישב לישנא דשמעתין ואפ"ה פריך שם הלכתא למשיחא ודוחק לומר דתירוץ של התוספות לא אתי אלא לתרץ שמעתתא דהכא ולא ההיא דבפרק ב"ש:

דף נב ע"א **גמרא** אקפה רב חמא בר טוביה חבילות זמירות ושרפה וכו' **שלה בדרב מתנה** וכו' יש לתמוה מאי קאמר טעה בדרב מתנה הוה ליה למימר טעה במתני' דהא בפשטה דמתני' מבואר שאין מצות שריפה שישרפו הגוף בחבילי זמורות אלא שהבני מעיים נחמרים דהא קתני ופותח פיו ומדליק הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו וצריך לפרש דהכי קאמר דטעה בדרב מתנא שלא ידע לפרש מהו פירוש פתילה דמתני' ולא ידע לעשות באופן שירד האש לתוך הבני מעיים ומחמת ספק הלך והקיפה חבילי זמורות ושרפה דהיא השריפה לפי פשוטו:

לה' וכתיב הזר הקרב יומת דהיינו מיתה בידי שמים שהגוף קיים וכן למ"ד נפני מהכן דגופן קיים כפי מטמן מי למ"ד שמוי יין היו (כיון) שהוא במיתה בידי שמים ומי למ"ד שהורו הלכה בפני רבן היו מיידין מיתה בידי שמים ומס"ה למ"ד בעדת קרח דשריפה ממש היה דלף גופן נשרף הוצרך להוסיף במטמוניו שנתמוטטו שריפה על עסקי נפשותן כו' נשניל תנופה שהמניפו לקרח על עסקי לגיחה כו' דהיינו שנתקנאו במשה ואהרן וכבולוש ענשו למרק עליהן שר של גיהנם שיהיו לכלות תף גופן כמ"ש במדת הקנאה ורקב עלמות קנאה שהכליון עולה תף לגוף והשתא קשיא למ"ד נפני מהכן שריפה ממש דלף גופן נשרף לפי מטמן המפורסם כמ"ש לעיל לא היו רשויים לעונש זה רק למיתה בידי שמים ומקשה וכבר היו משה כו' שזה המטה של קנאת הכבוד היה ג"כ בהם שכבר קודם שמטעו במטעו המפורסם כמ"ש לעיל מטעו במטעו זה שהיו משה ואהרן מהלכין בדרך כו' דקדק לומר בדרך דלפילו בדרך שאין מכבדין עלמן בדרכים כדלמרינן בפרק שלשה שהלכו היו נדב ואביהוא מקנאין במשה ואהרן שהלכו לפניהם ואמרו לימתי ימותו כו' ואני ואתה נהיה בח הדור לילך ברשותה וע"כ ענשו שנשרפו תף גופן ע"ש רקב עלמות קנאה ומזה יש לפרש ענין שני מוטין כו' כנגד משה ואהרן שנתקנאו בהם ונתלקו לד' וכבשו ג' לחותמו של זה כו' לפי שכ"ת מהם נתקנו בכבוד של שניהם וק"ל: **תוס' בד"ה** ההיא **שריפה ממש** כו' ולקמן **פריך ותהוי שריפה ממש ולילף שריפת ב"ד** כו' **עכ"ל**. נבני אהרן פריך לה לקמן מלא דה"ה בעדת קרח ליכא למפרך הכי ותדע מיניהו נקט וק"ל:

ע"ב גמרא ואימא שריפה מדאמר כו'. ולא ניחא ליה למלמודא למימר דרבי יוחנן נמי ס"ל דאי אתה רשאי למוסכה להמיתו ומנק קלה מצריפה ולא ליטעריך ליה לדרשה דמיתה שאין בו רוסס מלא לפפוקי דקלה מכולם מלא מפני שהיא קלה דקאמר ר' יוחנן מטמע מלא ס"ל הפי אתה רשאי למוסכה להמיתו כלל דאל"כ מפי פליג מדרבי יהושע דתימא דרבי יהושע נמי לפפוקי מצריפה קאמר הכי ועוד גרמה בעיקר קושיין דאל"כ דס"ל לר' יוחנן סברת זו דאי אתה רשאי למוסכה ולהמיתו מ"מ פריך שפיר ותימא שריפה וליכא תנק בעולם דד' מיתות גמירי לה לא מסיק מלא לרבי יהושע ועי"ל דהכי פריך ותימא שריפה וקוסטע הוא דשריפה קלה מחנק ומשני מלמאר דחמנק נמ כהן כו' וק"ל: **בפירש"י בד"ה** לפי **חרב בתיב פיפיות של חרב שני צדדין כו' עכ"ל**. הולרך לזה דפי הוא שלו של חרב מלא נימא פי הוא העוקר של חרב דמבריז ביה אבל פיפיות משמע ג' לדדין דצ' עוקרין לא שייך בחרב וק"ל: **תוס' בד"ה איש פרט** לקטן **אבל האשה מחייבה בביאת כו' עכ"ל**. ר"ל דוולאי קטן פטור מכל עונשין שבתורה ולא ליטעריך למעוטי מלא משום דהמתה מחייבת על ידו וס"ד שיהא גם הוא נהרג מתוספות דפרק קמא דקידושין ע"ש:

ח"א **דף נב ע"א** ארור שזו יולד ארור שזו ניהל ארור שיצאה זו מחלציו וכו'. שלא לשנות על אמה ועל מניקתה ועל ביתה:

ע"ב על **עסקי נפשות כדריש לקיש** מ"ד בחנפי לעני וגו' וכבר היה משה ואהרן מהלבים בדרך וכו'. מה שיש לדקדק בכל זה ממלא במילושי הלכות ע"ש: לשה ת"ח כו'. ר"ל בתמלה דומה לקיומן של וזב ע"ש התורה שבו שנאמר בהשתמדים מוזב סיפר הימנו דבריס של מולין מלמד ליה התורה הדומה לזב ודומה לו עדיין לקיומן של כפר ע"ש התכמה שבו שנאמר כי בכל התכמה בכל הכפף נהנה ממנו הרי הוא השוחד המעור עיני תכמים מלמד ליה התכמה ודומה לקיומן של תרש כיון שנאמר כו' שתחנה ממנו מתתקלקלים המשפטים כמה שכתוב ויסלף דברי לדיקים וק"ל:

דף נג כפירש"י בד"ה ד' **מיתות כו' למי נתן חנק על ברחך קלה היא מכולן והניחה לסתומים שאינו רשאי למושבה להחמיר כו' עכ"ל**. לפוס הך סברת ס"מ למימר לעיל בד"פ לרבנן דס"ל כרבי יהושע דחנק קלה מכולן מה"ט שלא פירש למי נתן חנק ע"כ קלה היא מכולן כו' וק"ל: **בד"ה** איסור **מצוה כו' מרבינן התם מיבמתו כו' לחלוץ ואינה עולה ליבום כו' וכ"ת תיתי עשה ותדחה ל"ת גזירה ביאה כו' עכ"ל**. דבריו מתוהים דמי משום גזירה בעלמא ניהה דמשום הכי ניהה שניה לא תמיים ומדינא מיינת לחלוץ ג"כ ל"ל דכוותי דיבמתו דים לך בחתת שעולה הטערה לחלוץ ומיהו עולה לייבום אבל דבריס מעורבבים קמוינא הכא וכ"ל לליטעריך דכוותי דיבמתו בחייבי עשה וכ"ת ג"ש תייבי עשה לחוד לתין עשה דיבמה יבא עליה דוחה עשה ול"ת תפילו עשה לחוד ופפ"ה מולמת מרבויא דיבמתו אבל תייבי לחוין לחוד מולמת מדינא ותפילו לייבם שבי מלמולייתא דאתי עשה ודחי ל"ת אי לאו משום גזירה ניהה דמשום שעולה הטערה בסוגיא דיבמות פרק ב' בתוספות וזו"ק: **תוס' בד"ה** קמיפלגי **כו' ול"ת קשנויי מדאמר כו' דדילמא ה"מ ארוסה אבל נשואה אימא בשריפה כו' עכ"ל**. ק"ק כיון דאית ליה לרבי יהושע נמי אבל מה שהוציא הכתוב את ישרחל לסקילה מרוסה ולא נשואה אף

חכמת שלמה

דף נב ע"ב גמ' טעה בדבר משנה כו'. נ"ב ויש לי ליישב דלא טעה ואורך שעה היה ומשום הכי שריפה לפי שעה ואורך שעה לאותו הדור היה וזו"ק ולעיני כמולן על התלמוד שהרי אין בו שפוחות לא לחיוב ולא לפטורא ואין זה אלא למשימה וק"ל: **מה** להלן מן הצואר אף כאן מן הצואר כו' כל"ל ונמחק בסליק: **רש"י** בד"ה למה תלמיד כו' מממונו הוקלו כו' כל"ל: **בד"ה** נקוט ינקט כו' יד לרוב במיתת ב"ד כל"ל:

דף נג ע"א תוס' בד"ה לפי מוות יומתו כו' מימה ג"כ ג"ם מפי מהני כו'. נ"ב אבל לעיל גבי מכה אביו הא שפט מיתה בחנק משום דליכא למימר כל שאר הנסקלין יוכיחו שהן ג"ם מפי מהני הא שפט מיתה ופפ"ה הן בסקילה וזו"ק אבל זה שפה לי אחלי לא שפט מים שפה ליה לילף ממכה

כשהוציא את כהן לשריפה מרוסה ולא נשוחה שם כן על כרחך מות יומת הנוחף והנוחפת דכתיב בנשוחה את ישרחל ובת כהן בחנק היא ולא בשריפה לחל"כ לא הוציא מרוסה את כהן מכלל נשוחה את כהן ויש לייחב וזו"ק: **בד"ה** דאי **במות יומתו וכו' תימה א"כ** ג"ש **מאי אהני דבלא"ה סתם מיתה חנק בו' עכ"ל**. כתב מהרש"ל אבל לעיל גבי מכה אביו דקאמר על דגמרי מחוב ודעתוי לגמר מל"ח לימ לאקשויי ג"ם מאי אהני לימיר שאר הנסקלין יוכיחו כו' אבל זה ק"ל אמאי לא אמר דל"ח קשיא לילף מיניה שים כו' עכ"ל דאי אתה רשאי למוסכה להמיתו מנק הוא כמו ל"ח גם מה שהקשה דלימא ל"ח קשיא ליה לילף מרוחא שהוא בפייה לאו לאקשויי מכל שאר הנסקלין על דגמרי מחוב ודעתוי לגמור מרוחא כמ"ש התוס' מטעמא דקאמר נמי לעיל גבי מכה אביו דאי אתה רשאי למוסכה להמיתו משל"כ ל"ח שהוא בחנק אי הוה גמיר מרוחא אתה מוסכה להמיתו לר' יהושע דאית ליה דחנק קל מכולן דהסוגיא זו חולה לליפיה דר' יהושע דר' יוחנן ליה הך סברת דאי אתה רשאי למוסכה להמיתו כמ"ש לעיל ומה נימא דר' יוחנן ס"ל הך סברת כמ"ש ג"כ לעיל ניחא טפי ובכי ימייב מה שמקשי' מלי קל קשיא להו לתוספות דל"כ גזירה שוה מלי אהני הא שפיר לכל שאר הנסקלין אליבא דרבי יוחנן דילף שפט מיתה חנק משום דבעי מיתה שאין בו רוסס ומקשה לימא שריפה כגל שאר הנסקלין ולכך ליטעריך ג"ם מל"ל דהוי בחנק כדלמרי' מדלמר רחמנא גם כהן כו' חלא ע"ב דמשמע להו דהסוגיא זו חולה לליפיה דר' יהושע וזו"ק:

ע"ב בפירש"י בד"ה אלא **אמו שהיא כו' עכ"ל** לגמרי מיעטה דקרא אהדדי **לא** נימא דסתרי **ואי איכא כו' אינך מוזהר עליה והשתא י"ל כו'** שהיא **אמו לא** ליחייבו תמיהא לי **אמאי לא** אקשי ליה לר"י גופיה דהא משום **אם** מודה להו דחייב ול"נ דהשתא **כו' עכ"ל**. כל"ל. וכן מלאתי בדפוס מדש שבוגלין ומין כאן טעות רק הקדמת המאוחר וכ"ל לפי מה דגרסינן והשתא י"ל אמו כו' דמתרץ מלמודא קרא אהדדי דלגמרי מיעטה ופריך למין סברת למעטה לגמרי דק"ו הוא ומהא הקשה רש"י דה"ל למלמודא להקשות בפשיטות טפי מדרבי יהודה דהוא מודה דמשום אם מיהת מייב וקרא דמתרלי ללא סתרי אהדדי לגמרי מיעטה וע"כ כתב ולי נרחה דהשתא אמו כו' ליפת יתירא הוא אינו מלשון התלמוד וה"ג קאי הכא וממעטו כו' ופריך בפשיטות לר' יהודה דקשו קרא אהדדי ומהרש"ל הגיה בפירש"י בע"ת ואינה מבוהרת לן ומין להתירץ וזו"ק: **בד"ה** אלא **אמר רבא בו' משום אישור אשת אב ומשום אישור אם הלכך כו' דקרא ערות אביך נמי משום אשת אב ומשום אישור אם הוא דחייביה בו' עכ"ל**. כן הוא בגומסות ישנות שבפירש"י וחדשים מקרוב נחו הגיהו ולא משום אישור אם ים מחקו ומשום אישור אם אבל הנ"ל לקייס כל גומסות ישנות שבפירש"י ור"ל דערות אביך מג"ם משמע ליה אשת אביך ומשמע ליה אישורא נין אשת אביו שהיא אמו אין כן כו' לחייב עליה משום אישור אשת אב וכתב נהגי דאי אתה רשאי למוסכה להמיתה אבל אשת אב לא כתב נריש דלקרא ערות אביך מיעוטא הוא שלא למעט אישור אם לחישור אשת אב אבל קרא ערות אביך מיעוטא הוא שלא למעט אישור אם לחישור אשת אב ומשום

הג"ם של מקרא דערות משם מקרא שהיה נגלה ומיירי בחזרה כמותו דכתיב כה ערות אביך היא מה להלן כו' עכ"ל ע"ש ויש לתמוה על דבריו מאי קא קאי ליה דהא קאמר ערות אביו גילה מופנה לג"ם כו' אבל ערות אביך היא דמיירי בקרא ס"ל לרבי יהודה דאיהו מופנה דאמת שפיר למעט ג"ש ועוד מי הוה אמי ערות אביך דמיירי בקרא לג"ש מיעוטא להיא דאמי אמי ודו"ק: **שם וליחייב נמי משום אשת בנו כו'**. למאי נלע מסיק הסמ"ק מדמעתיק ליומר פתח הכתוב בכלתו כו' קשה למאי דפריך לעיל נלע מעתה ערות כלתך לא תגלה משמע שאני היא לא תגלה ערותה ס"ג משום ערוה ג' כו' והתנן כו' משום כלתו ומשום ג"ש כו' דילמא דה"ג דרשינן ערותה משום ערוה משום אחת מהייבו משום כלתו ולא משום אשת בנו אבל ג"ש לא נתמעט דה"ג לר"י מינטריך בסמעתין ג' מיעוטי ג' לאשת אב ואחד לג"ש אבל לא למסקנת דפתח הכתוב בכלתו וסיים כו' ללא מינטריך מיעוט לאשת בנו ופריך לעיל שפיר למעט ג"ש ודו"ק: **תום' בד"ה הבא על** אביו כו' **דאי עבוד בהדייהו חייב על** כל **אחת כו' עכ"ל**. ר"ל דהסס נרים כריתות ממרי מניכא דל"ו כריתות ל"ל דומיא דשם עשתן כולן בהעלם ג' חייב על כל אחד ואחד והשתא אמאי לא מני ומונה ל"א כריתות דשם עשתן (כולן) בהעלם ג' דחייב על כל אי"ש וק"ל:

ע"ב גמרא נאמר כאן תהרוגו ונאמר להלן כי הרוג תהרגנו מה להלן בסקילה כו'. נסמ"ג לעיין ל"ה מייתי עוד קרא ומוכח והרגת את המשה מות יומתו דמיסס גם כו' ע"ש ומהרש"ם בביאוריו התירץ בזה לפיהנ"ל לאתויי מרוייהו קרא אבל בכל עומתי תלמוד אלמו לא מייתי רק קרא דכתיב בסמית כי הרוג תהרגנו ונראה דלא מייתי הג"ם מקרא דסמיך ליה והרגת את המשה וגו' כדמייתי בסמ"ג ממסית דכיה מפורש עונש בקילה ודמיסס גם ילף עונש בקילה ויתפ ליה לאתויי הג"ם ממסית דכיה מפורש עונש בקילה וק"ל: **שם אם אינו ענין לשובב תנהו ענין לנשבב כו'**. כתב עוד בסמ"ג שם וים להסתפק למה לא נלמד עונש לנשבב מלשון שכבתו הנשמע גם שכיבתו עכ"ל וכ"ל ר"ע דילף הכי בחזרה קרי ביה לא תתן שכיבתך ר"ל נלמד כן בעונש משר יתן שכיבתו ונראה דלאו קושיא היא דודאי לבתר דגלי העונש למיסס לשובב ולנשבב כגון לעיל בזכר לכתי' סמיסס למיסס גם וגו' והמורה לא תענש משר"כ הזהיר ע"כ אית לן לאפוקי חזרה שובב ממשמעות' נמי לחזרה נשבב וקרי ביה לא תושבב אבל בהשתא אי לא הוה כתיב העונש לנשבב אלא לשובב היכי ידעינן דנשבב מיכלא תיתי לן להוציא המקרות מן המשמעות אין שכבתו דעונש ואין שכבתך לחזרה לעונש ולחזרה לנשבב אבל לבתר דילף העונש לנשבב מכל שובב גו' נתע"ע כו' מפקינן גם לחזרה ממשמעות וקרי ביה שכיבתך דודאי התורה לא תענש משר"כ הזהיר וק"ל: **בפירש"י** בד"ה (מה) [וגם] קדש כו' והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה כו' **מה תועבה האמור שם אף נשבב במשמע עכ"ל**. והא דלא ילף נפשיטות מתועבה האמור בחזרה מתועבה האמור בעונש מה תועבה האמור שם אף נשבב במשמע אף המתועבה הנאמר בחזרה אף נשבב במשמע משום דמ"ל לר' ישמעאל נמי לא היה מייב אלא מאב נפש על הזכר והכי"ת זכר עליו כיון דתרוייהו מלא תשכב נפקי וק"ל: **תום' בד"ה עשו כתועבות כו' א"ב** כל **עריות נמי ליחייב שתים משום** לא יהיה קדש כו' **עכ"ל**. ים לדקדק ומאי קושיא מכל עריות לפירש"י הא ליכא נרים כריתות מלן דנעי קרא לאתלק על אמותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו ולא ס"ל כר' אליעזר דאמר לעיל מהלקין מהלקין כמ"ש התוספות גופייהו לקמן לאד מירושלמי דנפיק על הזכר והכי"ת הזכר עליו לא מחייב ג' אלא משום דהוי ג' מיני ביאות ומ"ש ואימא לפירש"י נמי לכך לא ליחייב ג' בכל עריות דלא תמרינן הלעיל מהלקין בגוף אחד ובאד ביאה ים לחייב דלאו דוקא בכל העריות אלא בכה"ג בעריות דליכא ג' מיני ביאות כגון בנה על אביו והכי"ת אביו עליו או בנה על אחי אביו והכי"ת אחי אביו עליו דליחייב ג' חוץ מלאו דזכר משום לאו דלא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו ודו"ק: **בא"ד** ויש לפרש משום דבתר זכר בתיב **ובכל בהמה כו' ובאילו בתיב תועבה בנופייהו עכ"ל**. ים לדקדק דלכתי מיהת מיקאי להו משוכב זכור דכתיב תועבה בגופיה ליחייב ג' משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופיה ומתוך הסוגיא משמע דלא מחייב משום לא יהיה קדש בשוכב מדלא קאמר תלמודא הכא על הזכר למוד לרבי ישמעאל מייב ג' ולרבי עקיבא מייב ג' ולמאן דליח ליה כרבי אליעזר דהלאוין מהלקין ניחא אבל למד מיבוצא שבתנו התוספות לקמן דהסוגיא חולק כר"ע דהלאוין מהלקין קשה ים לחייב וד"ק: **בד"ה הבא על** הזכר **והביא כו' אע"ג דכריש כריתות בעי קרא לחלק כו' עכ"ל**. ועיין בפנ על אביו ועל אחי אביו דמחייב תרתי לא קשיא להו דהתם שני שמות הויין לאו דזכר ולאו דערות אבל ואחי אביך ולכ"ע נקי תרתי על ג' לאוין דג' שמות לף על גב דהוי מלא מיבוצא דמה"ט לכ"ע נעי מיעוטא דאמך ואחי אביך היא למעט אשת אב וכן אביך היא אחי למעט ג"ש לר"י ולרבנן מחייב תרתי דליח להו מיעוטא ומחייב על ג' לאוין נד' שמות אבל אחותו אביו אחות אביו אחות אמו לף מקרי שמות מהולקין כיון דגוף ג' הוא וכולן מין אחות הוא וק"ל: **בד"ה ואפקיה רחמנא כו' לרבי אבהו הא דאפקיה לנשבב בלשון שובב איצטריך לבדדרשינן בפ"ק כו' עכ"ל**. עוגם לנשבב דילף נאל"ע מכל שובב גו' אינו מפורש שהוא סקילה ואיכא למימר נמי לרבי אבהו מדאפקיה לנשבב שובב וכ"כ הסמ"ג אלא שהמוספות ניחא להו לאתויי מילתא דקאמר התלמוד בפרק קמא בהדיא דהוא ובהמה נכ"ג ועיין בזה מש"כ בפרק קמא וק"ל:

דף נה גמרא תניתוה מה אילנות שאין אוכלין כו'. מגופיה דקרא דכתיב בהמה בהמרון נהם ה"מ לאתויי מיהם משום סקילה אלא דמייתי מהך דמייתי מפרש טעמא דקרא משום סקילה וק"ל: **בפירש"י** בד"ה המערה כו' **ולפנים שאר עריות מנדה בהיקשא דרבי יונה כי את כל אשר יעשה מכל התועבות ועי' בתום' בפ' הנע"י: בד"ה לישראל נמי כו' וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה כו' דהא רובע ונרבע כו' עכ"ל**. כתב מהרש"ל יש מקשים מאי קשה לרש"י דילמא תלמודא פריך לסמוך טעם הסקילה כו' וי"ל דרש"י דייק מלשון הגמרא דקאמר כו' עכ"ל ולא מילק ולא ידעינן מלשון זה אבל הגרסה זה שדקדק רש"י לפרש כן דמשמע ליה דהוה סבר הסקשה דקושטא דמילתא דנעבד דישראל גופיה מיתסר משום סקילה וקלון כמו בנרבע וקרא לאתי לעל פי ע"ז ועפ"י נעליס להם לא ידע לפלוגי בין קלון מרובה וקלונו מועט דקאמר מאי ואי הוה גם הסקשה ידע לפלוגי בהכי והוה נמי סבירא ליה בנעבד ישראל דשרי ולא הוה פריך אלא לסמוך הטעם דסקילה ג"כ מה הוסיף מאי על דברי הסקשה ולמה לו לפלוגי בין קלון מרובה ובין קלון מועט אלא הל"ל אלא לסקילה וקלון בעינן אלא כדברי רב שפת אלא דע"כ דאית לן לפרושי כמ"ש דהוה ס"ל לסקשה דנעבד ישראל לאסור לאיכא סקילה וקלון כמו בנרבע וקרא לאתי לעל פי ע"ז ועפ"י נעליס ולהכי ג"ש דמעיקרא לא הוה קשיא ליה אלא משום נכרי המשתמוה כו' אבל מישראל המשתמוה לא הוה קשיא כלל דהוה סבירא ליה דקושטא דאסור מטעם סקילה וקלון ואבל נכרי המשתמוה לבהמתו הוה פסיקא ליה משום דוחמרו דשרי ואפשר מדכתיב תשרפון נהם נתשיהה ולא כ"כ נבהמה והביא לו מהתרן מי איכא כו' וישראל נמי שרי ולהכי פריך לי' כטעותו ישראל גופיה ליתסר מטעם סקילה וקלון מידי דהוה מרביעה לאסור בישראל משום סקילה וקלון והביא לו מבי לפלוגי בין קלון לקלון דנעבד כנרבע הכי גרסה בהגה בגוה הסוגיא לפירש"י וכן לדברי המום' יש לדקדק כן דהסקשה הוה סבירא ליה לאסור בישראל הנעבד כמו ברביעה דאיכא סקילה וקלון דלפי מה שפירשו המום' דלא שפת לא נא לאתויי מילתא אלא דהוה הכתוב נכרי לפי ישראל והכי נמי גבי נרבע יש להשוותם ואי הוה סבירא ליה הסקשה בנעבד ישראל דשרי מאי קס"ד להקשות אלא מעתה נכרי המשתמוה כו' הא הסם כיון דשרי בישראל הרי שפיר הוה נכרי לפי ישראל אלא ע"כ דהוה סלקא דעתך דסקשה דבישראל נעבד לאסור לא פריך ליה אלא מנכרי המשתמוה כו' לאסור להשוות לישראל גופיה שרי ונכרי וישראל שוים ופריך ליה והמתרן השיב לו ומי איכא מידי כו' דבישראל גופיה שרי ונכרי וישראל שוים ופריך ליה כסברתו דבישראל גופיה אמאי לא תסתר משום סקילה וקלון כמו ברביעה וע"כ נאסור נמי נכרי משום סקילה וקלון אמוד כדי להשוות ומאי זה קלונו כו' כמו שכתבו המום' והדבריס נרוסים בלין גמגום ודו"ק: **תוספות בד"ה אדרבה אשה כו' פשיטא בבולה הש"ם דבאשה כו' אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק כו' עכ"ל**. ולא ניחא להו לפרש כפירש"י דלא מיירי בבעילת מדם אלא בסקשה הנרבעת לבהמה ואהא קאמר רב פפא שפיר בפשיטות דים לחלק לפי האמת מדרבה כו' דדוחק לפירושו לאמאי קרי לסקשה הנרבעת מבהמה סתם סקשה שני מסכנות וסתם בהמה מסכנ אחד היינו אים הרוצע לבהמה ושוד קשה דאמאי קאמר מדרבה סקשה לחורמא כו' דאמי הוה טפי חורמא סקשה הנרבעת לבהמה מאים הרוצע לבהמה ולהכי פירשו בסקשה שני מסכנות היינו בסקשה ממש בבעילת מדם דהוה חורמא ובהמה בין רוצע ובין נרבע לאו חורמא ולא קאמר מדרבה לפי האמת דהא פשיטא בכולי תלמודא כו' אלא דסם ים לחלק כו' וק"ל:

ע"ב בפירש"י בד"ה מתקדשת כו' ובד"ה ואם בא עליה כו' **בגט ומקבלו אביה** כו' **עכ"ל**. וכ"כ לאחר שמגדיל היא בעצמה מקבלת גיטה אלא דכתב על כרחך בקטנותה מיירי מדלא קתני אחר שמגדיל כדקתני בסיפא בגן ט' וחינו נותן גט עד שיגדיל וק"ל: **בא"ד אבל פחות כו' ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא כו' עכ"ל**. ומיירי כשמקבל מניה מבעלה הרשות כסף קידושין דהוי קידושי לחומיית לאפוקי בפחות מבת ג' אבל בקידושי ניאה שמסרה אביה לסם כך לבעלה הרשות ודלי דפחות מבת ג' אפילו גט לא נריכה ממנו ואף לא מבעלה הרשות כיון שאינה מתקדשת בניאה לבעלה הרשות וק"ל: **בד"ה קנאה ליורשה ושלא תיפטר כו' עכ"ל**. ולעיל גבי בת ג' סניס לא פירש כן ליורשה ואפשר משום דלעיל לכל מילי קנאה מדאוריית' אפילו לקולא מיקורא דהיינו ליטמא לה אבל הכא בבת ג' קאמר ליורשה כו' אבל ליטמא לה לא קנאה כיון דלא רשות לה כדרך שאר מדרבנן דעצו ניאת בן ט' כמאמר בגדול כמו שכתבו התו' ודו"ק: **תום' בד"ה** אין לו אחות כו' מקלה מסנה כו' הד"ה: **תום'** בד"ה ומייתין עליה כו' נשאת מקדושי כסף כו' כל"ל:

תפארת שמואל דף נד ע"ב נמום' בד"ה הבא על הזכר והכיתו וכו' כתב מהרש"ל ז"ל ועל אחי אביו דמחייב תרתי לא קשיא להו. דברי מיתה הן [דהתם] בע"כ בשעותה התורה ערות אביך וה"ל בלא משכב זכור ובע"כ כשחייבה התורה חייב שנים משום זכור ומשום אביו בשתות נפשות אחות לאחות ואחי אביך אחות אביו ואחי אמך אחות אמו לאחות ואחי אשת אביך אחות אמו לאחות ואחי אשת אמך אחות אביו לאחות ואחי אשת אחיך אחות אביו לאחות ואחי אשת אחיך אחות אמ

וחייבין עליה כו' וי"ל דכולה אקידושי ביאה דרישא קאי ומשום בא עליה יבם כו' עכ"ל. מתוספות פרק קמץ דקידושין ופרק הנע"י לפ נקטו בדבריהם מלא דקאי אפסק קמץ דקידושין על כרחך דלית ליה למימר דקאי אקידושי ביאה דריש"ע אלא דקאי אקידושי ביאה דריש"ע אלא דקאי אקידושי ביאה דריש"ע אלא

בפרק נוטלין דמס נשמה מצמגייר מקורה לחתיו ומשום מחלופי כמ"ש התום' ג"כ בשמעתין וק"ל: **בד"ה נשא אשה ובתה אשאר גרים כו' א"נ אהא קאי ומשום דהך גיורת כו' עכ"ל.** עיין בפרק נוטלין שלמה פירוש שני וק"ל: **תוס' בד"ה נשא אחותו כו' פ"ה דהיינו טעמא דאחותו מן האם יוציא דגזרינן שמא ישא כו' עכ"ל.** ומה שפי' שם לחתום שניו מן השם לקור משום גזירה לחמותו מן השם כגר דמו התום' שם פירושו מתוך שמעתין ע"ש: **בא"ד כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם כו' עכ"ל.** לכאורה קשה למאי לפ קשיא להו מריבת דקאמר מן השם ולפ מן השב כ"ע לפ פליגי לחקור מאי שמא יאמרו מיכא בנשמת שם להשם בין לר"ש בן נח מותר בנשמת שם לפילו מן השם ויש לייבש משום דמיכא למימר דהך סוגיא דהשם דאמורמי כ"ע לר"ש דמן השם ולפ מן השב לחקור היינו משום דס"ל כחכמים בצריעת דלעיל דקאמרי הרבה עריות יש שאין כ"ד כו' דהיינו דכל מייבי כריתות בן נח מוזהר עליהן כפירש"י ומוס' לעיל דהשתא שפיר קאמר דמן השם ולפ מן השב כ"ע לפ פליגי לחקור משום שמא יאמרו מלפ דקשיא להו מקיפת דל"ב נמן השב ומן השם דשרי אמאי הא לית ביה נמי משום שמא יאמרו מלפ ע"כ דסוגיא דהשם ס"ל כר"ש וכר"ע דשמא מחיו מינה מקורה לבן גם ולהכי נמן השב ומן השם שרי לית ביה משום שמא יאמרו ובריש מן השם ולפ מן השב לחקור לכ"ע משום מחלופי הוא וק"ל: **בא"ד** ו"ל דבן נח **לא אסור באחותו אפילו מן האם כו' עכ"ל.** משום דלפ משמע להו לפרש לחמותו מפילו מן השם מקורה לבן גם נמכ"ם לחמות מניו כפירש"י שכרי לפ פרק נוטלין שמא יבא מחותו הגולה רק מחות מניו והוה טעמא נמי דפ"ה פרק נוטלין שמא יבא מחותו הגולה מחריו כו' כגר דמו התום' והשתא לחתיון להכי דע"כ טעמא לחלופי נמי ביכא ס"ש מיסורא לחמותו מן השם נמי משום מחלופי הוא וק"ל: **בא"ד** ו"ל דבן נח **לא אסור אלא אחותו מן האם כו' עכ"ל.** משום דלפ משמע להו לפרש לחמותו מפילו מן השם מקורה לבן גם נמכ"ם לחמות מניו כפירש"י שכרי לפ פרק נוטלין שמא יבא מחותו הגולה רק מחות מניו והוה טעמא נמי דפ"ה פרק נוטלין שמא יבא מחותו הגולה מחריו כו' כגר דמו התום' והשתא לחתיון להכי דע"כ טעמא לחלופי נמי ביכא ס"ש מיסורא לחמותו מן השם נמי משום מחלופי הוא וק"ל: **בא"ד ואחות אביו לר"ע וי"ל דבן נח לא אסור אלא משום אחלופי ליבא כו' ואחות אביו לר"ע כו' ולא משום אחלופי כו' עכ"ל.** נראה מדבריהם דבחות מניו מפילו מן השם ליכא בית מחלופי דע"כ בחות מב מן השם מייבי ר"ש בחות מב מן השב כ"ש בחות דשרי לבן גם כדלקמן ויקח עמרם את יוכבד דודתו וק"ל דהוא דבריהם קומרים מ"ש הם בעלמא זה הדבור לקמן והשתא הא דפריך דר"מ מדר"מ לפ כמו שפ"ה דפריך נמי מדקתני מקור בחמותו וחמות מניו כו' דסמ"ל כשולהו דלפ מקור כו' מלפ משום מחלופי כו' הרי מדבריהם מלו נראה לפיכא מחלופי בחמות מן השם דמי ליכא בי' מחלופי הא שפיר פריך מחמות מניו מפילו מן השם ליכא בית מחלופי דע"כ בחמות מב מן השב מייירי ר"ש בחמות מב מן השם דשרי לבן גם כדלקמן ויקח עמרם את יוכבד דודתו וק"ל דהוא דבריהם קומרים מ"ש הם בעלמא זה הדבור לקמן והשתא הא דפריך דר"מ מדר"מ לפ כמו שפ"ה דפריך נמי מדקתני מקור בחמותו וחמות מניו כו' דסמ"ל כשולהו דלפ מקור כו' מלפ משום מחלופי כו' הרי מדבריהם מלו נראה לפיכא מחלופי בחמות

מב מן השם דמי ליכא בי' מחלופי הא שפיר פריך מחמות מב מן השם ול"ע:

ע"ב גמרא נכרי מותר בבתו וא"ת כו'. פירש"י בין לר"ש ובין לר"ע דקסבר רב הונא לפ יליפי שאר עריות מהכך כו' מדפרט כל הני כו' עכ"ל מכאן משופה לבעל כסף משנה בפ"ט בהלכות מלכים שכתב על דברי הרמב"ם שפסק הלכה כר"ש ולפ שביב עריות דאסורות לבני נח כ"פ הך דפרט ר"ע בגרייתא וכתב הכסף משנה וז"ל דה"ל לרבינו לפסוק כר"מ מלישע דר"ע דכל ערוה שב"ד יסראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה כיון דלפ משכחן מאן דפליג עליה דר"מ למימר דלפ סבר ר"ע הכי עכ"ל ולפוס מורפיה לפ עיין להה דמפקינן דקתני מפני מה לפ נשג מדם מת כו' ומאי רב הונא נכרי מומר בנמו כו' ע"כ בין לר"ש בין לר"ע לפ יליפינן שאר עריות מפילו מיתות ב"ד מהכך דכתיבי בקרא בפירש"י וכיון דרב הונא מומרא הוא וליכא בתלמודא מאן דפליג עליה פסק הרמב"ם כוותיה מליבא דר"ע ותע"ג מלישנא בתרא מוכר רב הונא נמו לנכרי הא מדמייתי לה ההוא ליישנא בתרייתא דקתני מפני מה לפ נשג מדם נמו כו' כוותיה מזלא מלישנא קמא וק"ל: **תוס' בד"ה מפני מה כו' היתה ראויה למות מיד ואי כו' עכ"ל.** פי' מיד שמלמה מעת להעת היתה רשויה למות מיד קודם שהמיתה את מדם ואי משום מדם כו' וק"ל: **בד"ה מי איבא מידי דליישראל שרי ולנברי אסור כו' עכ"ל.** כ"ל הגי' נגמ' אלא נגמ' שלפניהו ליכא בלשון אמר מי ליכא מידי דיסראל לפ מתייב כו' ואין זה מדוקדק דהא ודאי ליכא מידי דיסראל לפ מתייב מלפ שמכור לו ונכרי מייב מיתה כגון גזל וכיוצא בו וק"ל:

ח"א **דף נח ע"ב מצרי שהכה ישראל חייב מיתה כו'.** מלפ היה להכות מצרי ביסראל מכת מות וכפירש"י בחומש וכלמ"ר פרק הנסנקין כל היכא לחיכא הכאה שמא לפו מיתה היא ולפ תקשי לך מוינ את המצרי מע"ג דלפ כתיב בו מיתה הרי הוא מוכרע ממקומו דהוה הכאת מיתה דכתיב בית ויטמנהו בחול ודע שכתב הרמב"ם בפ"י מהלכות ע"ז מצרי שהכה יסראל כו' תף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג ע"כ ל וכתב בעכ"מ דלשיטתי מדסקלינין וטרינן בפלו הן הגולין אם גר תושב שהרג יסראל גולה או נהרג אם מיתת בסקול ולשיטתי בתוב ביסראל כו' ע"כ ל ע"ש ואין לחייבו מכרעת דשמא פייירי ומפקיייב שיהרג בשוגג על הריגתו ולפ על הכלתו ועוד דמשום הריגה בר מיניה אוקמך לפריקא דגר תושב אינו חייב על גר תושב בשלה בעלמא ונראה לשעמו של הרמב"ם מדלפ קתקשי ליה דהדי שבע מצות על כרחך היינו טעמא משום דאין נהרג עליו על פי בית דין כמו שנהרג על ז' מצות לשמואל ה' וגו' זו היא מיתתן אבל בשלה ליסראל שמע' מיניה שהוא חייב מיתה בידי שמים דעובדי כוכבים לפ מעלין ולפ מורידין ומזה נראה מה שכתוב בפ"ר ובתו"ש בחומש וראיה כי אין לים וגו' לשם שאין מולשלת לדיקים עומדת ממנו ולפ מזרעו כו' פי' היינו משום דבדיני אדם לפ היה חייב מיתה כדעת הרמב"ם מלפ יסראל שהוא חייב מיתה בידי שמים ואין חולשלת לדיקים לעמוד כו' לכך הרגו ועוד שאין הדברו ע"פ שמות רבה ואין כאן מקום להאריך וד"ק: **הסומר לועו כו'.** מעופר במ"ק בפרק חזקת הבתים שהרמב"ם הוא דייקו של מקום ויעקב הוא דמות דייקו ולזה יסראל נקראו אדם ולפ עובדי כוכבים וע"כ הסוטר לועו של יסראל שהוא דמות דייקו של שכינה כאלו סוטר לועו כו' ומייתי שלמאי מוקם אדם וגו' שע"כ קרא יסראל במקום זה אדם לפי שהן דמות דייקו וד"ק: **למה הבית בו'.** פי' הבית הוא מלשון עבר כמו על מה הכית מחוק וגו' ומכה הוא לשון עתיד כמו ויאמר למה תכה וגו' דמלכים והקשו הממפרשים דמהיכן למדו לומר שבהכאה זו נקרע רשע לחיות שהיה רשע מקודם זה המעשה כמו חברו שהיה רשע כבר מדמתיב רשע שפי' רשע כמותך

חכמת שלמה

קמני נהדיא כו' כל"ל: **בד"ה** ומיכא דמני כו' נחמותו ומחות מניו כו' כל"ל: **בד"ה** מי שנעשה כו' אמר כו' הס"ד:

דף נח ע"ב גמ' אמר רבינא אפי' כו'. כ"כ ס"פ פשיטא אמר רבינא לפ נקרבה אלא לבני נשפת על זה פירש"י דלא גרסינן פשיטא: **רש"י** בד"ה עבד כנעני של יסראל הס"ד: **בד"ה** מדרבינ כו' בנות העיר הס"ד: **בד"ה** כותי שפשע כו'. לפ יסבמו אלך כו' ונקרא רשע לחיות שהיה רשע מקודם זה המעשה כמו חברו שהיה רשע כבר מדמתיב רשע שפי' רשע כמותך

להוסיף לו מכאן מן המי דהא לגמרי נמי הוסיף מכאן מתה מהליה ומעפ"כ לא הוסיף לו מכאן מן המי לפיכך נפל מהליו כמ"ש התוספות לעיל והדניס כרוכים הן בחין גמגום וזו"ק:

ע"ב נמרא והרי פריה ורביה כו' דכתיב **ואתם פרו ורבו ונשניתי כו'**. מדפריך מהמי קרא דכתיב גבי נח ולא פריך מקרא דגבי אדם דכתיב ויברך גו' ויאמר להם פרו ורבו ומקרא דגבי נח לעיל מיניה דהמי קרא דמיירי דכתיב ויברך אלהים את נח גו' ויאמר להם פרו גו' משמע דסבירא ליה לתלמודא דהנהו קראי אינן אלא לברכה בעלמא ולא למצוה מדכתיב גבייהו ויברך וכדאמרי' פרק קמא דכתובות דתני בר קפרא הושיב ונאמרה בו ברכה לאדם והכי נמי בפרק קמא דסנהדרין ע"ז דאמר"ל בוזו ונחזיק טובה כו' ופריך מהמי קרא דנח למיימרא דאי לא תטעו לא היו מולידין והכתיב ואתם פרו גו' ולא פריך מהנהו קראי דאינן אלא לברכה שיכולה להיות שתקויים בטובדא עבודת כוכבים שהיו מולידות ויש לדקדק מפ"ו דיבמות דתנן המים מצוה על פ"ו ולא המצה ר' יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם גו' ומפרש בגמרא מאי טעמא דכתיב וכתבה אלים דרכו לכתוב כו' משמע דסבירא ליה להנהו קראי דגבי אדם נמי לא נאמרו לברכה אלא למצוה וכתב הרמ"ם דהמים מתני' פליגא אברייתא דבר קפרא ומקוגיא דהכא דסבירא ליה להנהו קראי לא נאמרו אלא לברכה כך מוכן דברייתא והוא דחוק דמתניתא דמסכת דכתיב וכתבה ופ' קמא דמסכת ע"ז מוכח אלא לברייתא דבר קפרא דפליגא אמתני' דיבמות דלכ"ע סבירא ליה למצוה נאמרו ועוד קשה כיון שנצטוה אדם על פריה ורביה למה הוצרך לצוות עוד נח ע"ז ונח גופיה כיון דכבר כתיב ביה ויברך גו' ויאמר להם פרו גו' דהיינו למצוה לגיופי דתניתין דיבמות אם כן למה ליה תו למימר נמר מכי ואתם פרו ורבו ומה שכתב הרמ"ם וזה שהיה נח דוחק לעסוק בפרו ורבו עד שהצטיעו הקב"ה כו' עכ"ל עיין שם אין זה נכון דדי היה לו בהצטיעה ע"ז ולמה הוצרך לצוות לו פעם שנית גם בלשון כפול והנראה להסיר דיבמות לא פליגא ובסבירא ליה נמי דמצות פ"ו מקרא דנח ואתם פרו ורבו והכי קאמר כיון דכתיב גבי אדם וכתבה ואתם ברכו לכתוב וכו' ע"כ לשון רבים לפרו ורבו דכתיב גבי אדם לא על שניהם נאמר אלא מתנשים דעלמא ואם כן הכי נמי ואתם פרו ורבו דנח למצוה נאמר לא לדייקא לאיש ולאשה אלא מתנשים דעלמא ורבי יוחנן ס"ל דאמר על שניהם ויברך גו' ויאמר להם פרו ורבו ממך מקרא דנח ואתם פרו ורבו (ולא) [אלא] הניח קרא לאדם דמשתמע שפיר פרו ורבו על שניהם וע"כ וכתבה לא דייקא ודברי הרמב"ן בזה קרובים לדבריו אך קשה בהסיח סוגיא דמי מנשה דילפי סירוס לבני נח מדכתיב ברכו ויתרו ורבו פה ופריו ואידך ומצי ההוא לברכה בעלמא ולשיטתו למה ליה תו לברכה דכבר כתוב ביה גבי נח ויברך גו' ויאמר אלהים פרו ורבו ויש לומר דלא סגי ליה למימר ההוא לברכה דקאמר ההוא לברכה בעלמא רצה לומר לברכה יתירה כדקאמר ורבו אלו בתרך דהיינו כשרצים הללו וכה"ג כתב הרמב"ן פרשת בראשית גבי פרו ורבו ומלאו את הארץ ע"פ אך קשה בהך דיבמות דקאמר רב יוסף מהכא אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו וכתבו התוספות פע"ג דלאדם קאמר פרו ורבו ההוא לברכה ולא למצוה ע"כ דאכתי תקשי לך דהא לגבי נח נמי פרו ורבו והניח ולאי למצוה נאמר כדמוכח בשמעתין ויש ליישב ודו"ק: **שם ביצחק** ולא כל יצחק. מספר פענח רזי הקשה הרש"ס מהא דאמרינן כו' בפ' מצות חליצה לענין חליצה עד שיהא מציו ואמו מישראל שנאמר ויקרא שמו ישראל דמשמע ליה כולו מישראל ע"כ: **בפירש"י בר"ה אי הכי כל ז' כו' דכולהו לא נשנו ולישראל נאמרו ולא לבני נח עכ"ל.** תין ר"ל דקושטא דמילתא ליהוי כולהו לישראל נאמרו ולא לבני נח דהא מהיכא תיתי לן לישראל נאמרו ולא לבני נח כיון דמשמע לן מדאתני ע"ז בפירוש לך מדאתני ע"ז בפירוש תיתי לן למימר לזה ולזה נאמרה ומגיד הכשה נמי ליכא למילף מידי כדפירש רש"י לעיל ועוד תקשי לך דמדאתני ע"ז בפירוש לא למימר נכולהו שבע מצות לישראל נאמרו ולא לבני נח דהא בע"ז וג"ע כיון דמיענגו עובדי כוכבים עלייהו נאמרו אלא לישראל נאמרו ולא לבני נח אלא משום למלתייהו נשנו ניחא דכולהו לא נשנו ולישראל נאמרו ולא לבני נח אלא משום למלתייהו נשנו ולזה נאמרו ולזה נאמרו ומ"ש כן הכשה דלא תקשי לן מדאתני בע"ז דהא לא אתני אלא למלתייהו אם כן הדרת קושיין לדוכתן דלמה ליה למתני בפירוש בפרק קמא דסנהדרין ע"ז ועוד תקשי לן מדאתני בע"ז בפירוש לא למימר לזה ולזה נאמרה ומגיד הכשה נמי ליכא למילף מידי כדפירש רש"י לעיל ועוד תקשי לן דלישראל נאמר ולא לבני נח כיון דלא תקשי לן מדאתני בע"ז ועוד תקשי לך מדאתני בע"ז בפירוש לא למימר לזה ולזה נאמרה ומגיד הכשה נמי ליכא למילף מידי כדפירש רש"י לעיל ועוד תקשי לך דמ

שמקקמי לגני גמ ומי שמקקמי לך כגר גמרה והכא גבי ומגרמס מת מקומי וגו' פריך שפיר דשמקקמי לך כגר גמרה גמי ליכא לפרקו דהמי קרא ככל התורה קאירי כמו שכתבו המוספות לקמן ודו"ק: **באה"ד** וי"ל דנחי הלא דרשי רבנן למינהו כו' גבי ישראל דרשינן כו' וע"מ לענין דגים כו' עב"ל. וקשה למה ליה הך דרשה מה נהמתך נהרעינה אף שדך נהרכבה נילף ליה למינהו דתילנות מלמינהו דגבי נהמה כדילף ליה למינהו דלגיס מלמינהו דנהמה ולמירוץ שני של המוספות שכתבו לעיל הוה מקרינן הרכבה כו' אי לאו למינהו ניחא דאי לאו דגלי הכא דתקומי שמקקמי לך כגר הייגו למינהו בתילנות לא הוה דרשינן גמי למינהו בדגיס ובדומק ים לייצב כי האי גוונא גם למירוץ זה למינהו בדגיס גמי לא הוה דרשינן למילף מבהמה אי לאו דילפינן הכא מילנות מבהמתך מה נהמתך נהרעינה כו' אבל מ"מ קשה למירוץ ראשון של המוספות למינהו בתילנות למה לי להא לא ס"מ בדגים למינהו רק בדגיס ים לדקדק לפי דברי המוס' דמלמינהו לחוד לא ילפינן מידי ולעיל אמרינן לעיל דגי מנשה דילף בלחיים בגני גם מדכתיב מן העוף למינהו ודומק לומר דסמך שם אהך דתקומי שמקקמי כו' דאם כן הוה ליה לאתויי האם הך דרשה דתקומי שמקקמי כו' וי"ל דודאי למינהו דכתיב גבי בריאה ליכא למילף מיניה מידי אי לאו תקומי כו' כמו שכתבו המוספות הכא אבל למינהו דגם הוה ליווי שפיר ילפינן מיניה ומאן דילף ליה הכא מתקומי כו' ומלמינהו דגבי בריאה לא צעו למילף מלמינהו דגם הם ממרינן לעיל ההוא לגוונא בעלמא וק"ל: **באה"ד והשתא ההיא דהרביב כ' דשאים דפרק א"ט** לרבנן כו' עב"ל. קאי לגי' מירוצים של מוספות וק"ל: **בד"ה אתיא קריעה כו' דילף דקריעה מעומד דכתיב ויקם איוב ויקרע כו' עב"ל.** לא קאי אהם הכי אלא מויקם דוד ויקרע גו' ליף לה וקריעה גופא נמי מהכא ילף לה אלא לישנא דתלמודא דהם נקטו המוס' בדגיסים עיין שם וק"ל: **בד"ה המלך קרע תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו כו' עב"ל.** ומגופיה דקרא לא משכי להו הכי דתימא דלמו מגדופי קרע רק משמועת רעות וק"ל: **נחמנו אלהינו:**

חכמת שלמה

דף ם ע"ב במשנה עמודא הזורק אגן למרקולים זו היא עמודתה כו': **רש"י** ד"ה אחר המזמן כו' וגמרא מוקים ל"ל בגמרא: **בד"ה** והמקבלו עליו כו' אלא נפניו כו'. נ"ב ונראה לי נפניו לא נעי קבלה לאלוהות אלא נאלי אתה סגי אבל שלא נפניו לא סגי נאמרו אלי הוא אלא צריך קבלת אלוהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק: **בד"ה** אבל המגפף כו' עובר אלא מעשה דלא מעבדם יתירא כמיני מד בדברות ראשונות ואחרונות ומחרושת כו' כל"ל וכתב נגידו למאי הנמי כן הוא עיקר ואל תסגיה נהמדפים המשוכש בלוגלין שכתב תרי מעבדם יתירה כמיני ועיין לקמן בדף ס"ג בפירוש רש"י (עיין בהגרש"ם): **בד"ה** הפוער כו' עבודתן ומייב כו' כל"ל: **בד"ה** אלו נאמר כו' במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פירש להם: **בד"ה** לפי שיעתה כו' מן הכלל למד לא ללמד כו' כל"ל: **בד"ה** מזהיר מניין כו' ופריס דכתיב נהו כי לא מתמהה כל"ל ונכתב בגידו אלא נאלי אתה סגי הא לעיל מניין לרבות המתמהה ולפיקוי מגירסת פריס ודו"ק: **בד"ה** יכול שמיי כו' לשלא כדרכה אף כל כו' אלו מייב הס"ד והל"ת: **בד"ה** ת"ל כו' שיחייבו עליה ומ"פ כו' כל"ל והס"ד: **בד"ה** אל"פ כו' אמרו היה לקטול וכרת כו' כל"ל: **בד"ה** לגופיה אמת כו' לא זקף המתניין מעבודה כו' כל"ל:

מהר"ם

ראשונות ואחרונות לא תשתחוה להם דכולהו קראי צריכי כדאמרינן לקמן בדף ס"ג אמר אביי שלש השתחואות למה אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה וכו' ע"ש: **ברש"י** ד"ה אחד המזבח ואחד המקטר וכו' **ובגמרא** מוקי לה **לכולה מתניתין בשאין דרכה וכו'** רצה לומר האי דבא דאחדה מזבח ואחד המקטר כל הני פרטי מוקי לה בשאין כדרכה של אותה ע"ז לעבדה בכך ולכך לא מחייב מיתה אלא אהנך עבודות דפורט והולך המזבח והמקטר וכו' אבל הרישא דאחד העובד איירי בעובדה באותה עבודה שדרכה של אותה ע"ז לעובדה בכך ולכך חייב בכל עבודה שבעולם שדרך לעבדה בה: **ד"ה והמקבל עליו באלוה ואפי' באמירה בעלמא כגון האומר אלי אתה וכו' לישנא אחרינא והמקבל לאלוה שלא בפניו האומר אלי אתה בפניו וכו'** נראה דללשון ראשון גריס רש"י במתניתין המקבלו לאלוה האומר לו אלי אתה ולא גרסי' והאומר בויו"ו דחד מילתא היא וסיפא פירושא דרישא היא כאלו אמר המקבלו לאלוה כגון האומר אלי אתה וללשון שני גריס והאומר בויו"ו ותרי מילי נינהו ורישא במקבלו שלא בפניו שאומר אלי הוא וסיפא במקבלו בפניו שאומר אלי אתה ותנא סיפא לגלויי רישא דאי לא תנא סיפא הוה אמינא דרישא דהמקבלו לאלוה איירי בפניו ובספר חכמת שלמה ראיתי שכתב וזה לשונו ולי נראה בפניו לא בעי קבלה לאלוה אלא באלי אתה סגי אבל שלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך קבלות אלהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק עכ"ל ובתחלת הדעת דבריו אינם מובנים מה היה כוונתו בזה אבל לי נראה שבא לתרץ ליתני שלא בפניו ולא בעי בפניו שזה היה קשה גם כן לרש"י ומחמת זה כתב רש"י דתני סיפא לגלויי רישא ובא הוא לתרץ בענין אחר ולומר דתרוייהו צריכי למתני שלא בפניו וגם בפניו משום דדיניהם חלוקים דבפניו סגי באומר אלי אתה ושלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך לומר אלך ואעבדנו וגם לומר אלי הוא אבל אין לפרש דבריו דרצה לומר דשלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך לומר אלך ואעבדנו לחוד דאם כן הוה מוכרח לומר שאלך ואעבדנו עדיף יותר להתחייב טפי מאומר אלי הוא ואין סוגיות הגמרא דלקמן משמע כן בהא דמי לקמן מתניתין אהדדי דהכא תנן העובד ע"ז עובד אין אומר לא ואהנן תנן האומר אעבוד וכו' כאשר אבאר לקמן אם ירצה השם כנ"ל לפרש דבריו שזאת הייתה כוונתו אבל דבריו אלו אין להם רמז וראיה בסוגיא דשמעתין רק כדויה מן הלב: **ד"ה אבל המגפף והמנשק** וכו' נראה לי דהכא גרסינן תרי לא תעבדם כתיב חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם וכו' דהך דכתיבי בדברות ראשונות ואחרונות חד חשיבי דדברות אחרונות לא חשיב דאהדורי קא מהדר ליה משה לישראל מה ששמעו ועיין לקמן בדף ס"ג ונוכל גם כן לגרוס דלא תעבדם יתירה כתיב חד בדברות ראשונות ואחרונות כו' אבל משמעות לשונו של רש"י דמסיים חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה ולא תעבדם וכו' משמע דגריס לעיל מיניה תרי לא תעבדם כתיבי דאם לא כן לא נופל על זה לשון חד וחד וכו' וקל להבין ואכתוב עוד מזה בסמוך ברש"י בגמרא ד"ה אחד העובד כל עבודה וכו': **ד"ה הנודר בשמו בלשון נדר קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלונית אם ארחץ** יש לתמוה למה צריך רש"י לסיים אם ארחץ דהא כשאומר קונם עלי כל פירות שבעולם לחוד נמי מקרי נדר וכשאומר קונם עלי כל פירות שבעולם אם ארחץ זהו נדר על תנאי והכא לא צריך רש"י לפרש אלא שעשה הקונם שהוא לשון קרבן בשם ע"ז כאלו אמר יהיו כל פירות שבעולם עלי באיסור קרבן של ע"ז פלונית ומצאתי בפי' המשניות של ברטנורה שלא סיים בפירושו כך אלא זה לשונו הנודר בשמו קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלוני עכ"ל ואפשר שזה שכתוב ברש"י שלפנינו אם ארחץ איזה תלמיד טועה כתבו: **ד"ה והמקיים כשמו נשבע דנשבע מתרגם מקיים** כצ"ל: **ד"ה זהו עבודתו וחייב עליה מיתה** כצ"ל ובגמרא מפרש לקמן דאפילו נתכוון לבזותה חייב: **ד"ה אחד העובד כל עבודה אף ניתוק ונישוק וכו' חייב מיתה וכו' ואוהרתיה מהכא ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו** וגו' כן הוא גם כן לקמן בשמעתין דאזהרה דכדרכה נפקא לן מפן תדרוש וגו' איכה יעבדו הגוים דקאמר לקמן בשמעתין גבי מנין לזובח בהמה למרקוליס וכו' אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו וכו' וכן לקמן בדף ס"ג גבי שלשה השתחואות בע"ז למה לי אחת לכדרכה וכו' פריך מכדרכה מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא ואם כן צריך לומר הא דכתב רש"י לעיל בד"ה אבל המגפף והמנשק וכו' תרי לא תעבדם כתיבי וכו' אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה אינו רוצה לומר דכדרכה לילפינן מחד לא תעבדם ומאידך שלא כדרכה אלא רוצה לומר דתרוייהו הני לא תעבדם אם אינם ענין לכדרכה כדרכה מאיכה יעבדו הגוים נפקא תנהו אחד מהן לשלא כדרכה ואידך לא תעבדם בעינן ליה להנך מילי דלקמן בדף ס"ג עיין שם לקמן ולפי זה אתי שפיר הגירסא שלפנינו דרש"י דלעיל דתרי לא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה להם ולא תעבדם וכו' דהא דקאמר תרי לא תעבדם יתירי לא מחמת דחשבינן דברות ראשונות ואחרונות לתרי אלא מחמת קרא דאיכה יעבדו הגוים דבהדיא פירש"י לקמן דדברות אחרונות לא קא חשיב כדלעיל אלא שלפי האמת לא היה צריך רש"י לאריכות זה אלא הוי ליה לפרש בלשון זה דלא תעבדם יתירה כתיב ואחד לשלא כדרכה וכן בפי' הברטנורה בלשון זה הקצר ודו"ק: **ד"ה תלמוד לומר לאלהים יחרם ובא הכתוב לעשות מיתה וכו' שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן** בהו מיתה מולך ועבוד וכו' מקשין העולם למה ליה לרש"י באריכות זה ונראה לי לפרש דהא על כרחך צריך אתה לומר דהוכרח רש"י לפרש דזובח לאלהים אירי בשלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה וכו' ולא פירש דעל כרחך לשלא כדרכה אתי דאי לכדרכה מולך ועבוד נפקא משום דהוקשה לרש"י דדלמא לעולם דלכדרכה אתי ובא ללמדך דיצא מן הכלל דוילך ועבוד ללמד על הכלל כולו דאפילו בכדרכה לא מחייב אלא בעבודת פנים ולאורויי דהכלל דוילך לא איירי אלא בעבודת של פנים לכך הוכרח לפרש דע"כ זובח לאלהים איירי נמי אפילו בשלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה כמו שכתבו התוס' ואם כן עדיין הוקשה לו לרש"י אימא השתא נמי דמוכרח הוא דזובח לאלהים איירי נמי אפילו בשלא כדרכה מכל מקום מנא לן דשאר עבודות שאינן של פנים חייבים מיתה בכדרכה עדיין נאמר דזובח יצא ללמוד על הכלל דעבודת פנים חייב מיתה אפילו בשלא כדרכה ועל שאר עבודות שאינן של פנים אינן חייבות מיתה אפילו בכדרכה לכך מסיים רש"י וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן מיתה מולך ועבוד וגו' דמשמע דבר שהיא עבודה לו רצה לומר דאי תימא דבשאר עבודות אינו חייב מיתה אפי' בכדרכה קרא דוילך ועבוד דמשמע דוקא בכדרכה אמה מוקמת ליה דאי בעבודת פנים הא אפילו שלא כדרכה חייב בהן מיתה ודקדק רש"י וכתב דמשמע שהיא עבודה לו משום דבשלמא אי האי כללא דוילך ועבוד היה לשון כלל שכולל בין כדרכה ובין שלא כדרכה הייתי יכול לומר דזובח יצא ללמד על הכלל דבעבודת פנים חייבים מיתה בכל ענין אפילו בשלא כדרכה אבל אשאר עבודות שאינן של פנים אינו חייב אפילו בכדרכה ובא לאורויי לן דהכלל דוילך ועבוד לא איירי אלא בעבודות של פנים אבל השתא דבשלשן הכלל מדויק דלא איירי אלא בדבר שהוא עבודה שלו דהיינו בכדרכה אי אמרת דאשאר עבודות אינו חייב אפילו בכדרכה הכלל דוילך ועבוד דמשמע דאינו חייב אלא בכדרכה ובכדרכה מיהא מיחייב אמה מוקמת ליה אלא ע"כ צריך אתה לומר דכיון דמקרא דזובח לאלהים יחרם שמענין דבעבודות של פנים חייב מיתה אפילו בשלא כדרכה על כרחך הכלל דוילך ועבוד דמשמע דוקא בכדרכה לא איירי אלא בשאר עבודות שאינן של פנים שחייב בהן מיתה לכל הפחות בכדרכה וזה נראה לי ברור בדברי רש"י ודו"ק: **תום' ד"ה ולייחשב נמי** זורק וכו' **והיינו כרבי יהודה דדריש בספרי** וכו' ורצה לומר וזה נראה דוחק דמתניתין לא אתי אליבא דכולי עלמא בין לסברת המקשן ובין לפי האמת והא אפי' למסקנא דמתרץ זורק היינו מנסך מכל מקום איירי נמי בניסוך יין כפשוטו: **ד"ה וזבח לאלהים יחרם וכו' דהוה אמינא לעולם לכדרכה ובא ללמד על הכלל דאפילו כדרכה אינו חייב אלא בעבודת פנים** מקשין התלמידים אהא דתני ברייתא לפי שיצאת וכו' מניין לרבות השתחואה תלמוד לומר וילך ויעבוד וגו' וישתחוו להם ופירש רש"י דעל כרחך לשלא כדרכה קאמר דאי בכדרכה לעובדה בכך בכלל ויעבוד הוא והשתא לפי תירוץ של התוס' זה נימא לעולם בכדרכה איירי ויצאה השתחואה מן הכלל ללמד על הכלל כולו דאפילו בכדרכה אינו חייב אלא בעבודה שהוא דרך כבוד כמו השתחואה לאפוקי פוער לפעור שהוא דרך בזיון דאינו חייב אפילו בכדרכה ואצטריך נמי זובח

סא ע"א

גבי עובדי כוכבים מכל ר"ע מוקי לה בייבמל וק"ל: **בד"ה** זובח לאלהים כו' **ובא ללמד** על הכלל **דאפילו** בדרכה לא מחייב **אלא** כו' **עכ"ל**. וכן הלמו ללמ יזכמו עוד מ"ש זמיהס כו' הוס למיגס דמ ללמד דמפילו כדרכה לס ממיע ללמ בעבודס פיס ס"ג לזוסס להכעיס כללקמן ומיהו דהמתחוה להכל ליכל למימר הכי דמ ללמד דמפילו כדרכה לס מחייב ללמ בעין המתחוה דהוי דרך כעוד ולמ פועל לפעור וזורק למרקוליס דאס כן הני שלמה לאוין דהמתחוה למה לי דעל כרחך אפי מזה לאזהרת מיהה דהמתחוה לשלמ כדרכה כללקמן דללאו גרידא מלמ מעבדה ילפינן ליה כמו מגפף ומנסק וזו"ק: **בד"ה** המקטר כו' **ראי לאו** בלתי לה' **לבדו ה"א מה זביחה כו' אתא לרבויי** זורק **כו' עכ"ל**. מיהו מיצטריך נמי למזה דבר שהיה בכלל כו' דאי מבלתי לה' לבדו למזה לס הוה ממעטינן שאר עבודות אפילו שאינן נפיגים מי לאו דאי מה זביחה הוה שהוא עבודת פנים כו' ובכהי יתייצב לקמן דקאמר אימא דילמ המתחוה ללמד על הכלל כולו כו' דליכא למפקוויי דמ"כ בלתי לה' לבדו גו' ל"ל דיי"ל דאי לאו בלתי לה' הוה אימא דזובח יכל מ כלל וללמד כו' ולרבויי זורק מכל המתח דכתיב בלתי לה' לבדו גו' ולרבויי נמי עבודת פנים אית לן למימר טפי לרבויי גס כל שאר עבודות מהשתחוה וזובח לגופיה דמשמע כו' ועוד י"ל דמ"ל דמי זובח דמשמע מעבודה מיצטריך למזהרה דמשמע מעבודה לעבודה מיצטריך בלתי לה' לבדו דמשמע מעבודה לעבודה בכל עבודת פנים ומי לאו בלתי לה' גו' ה"ג דלזוקמ מחשבין מזובח לזורק וזו"ק:

דף סא גמרא שלא בדרכה מהשתחואה נפקא כו'. בפרק הזובח ומעלה כתבו התוספות וקלח קשה ומי קושיא דילמא מיצטריך למזהרה דמחשבין מעבודה לעבודה להא לעולם כך הוא ללמ יזכמו למזהרה וזובח ללהיס וגו' לעובח וחרנו ללמ שמעינן ליה דחייב העובד למ כל מ מס כן לא מעבדה למגפף ומנסק הוא מיותר לן למזהרה מזביחה דהשתחואה ללמד על הכלל מס כן לא מעבדה למגפף ומנסק הוא במגפף ומנסק עכ"ל עיין שם: **תוס'** בדבור **המתחיל איבה יעבדו** כו' **וע"כ איבה יעבדו לרבויי אתי בנון פועל לפעור** כו' **עכ"ל**. לכאורה מיגו מדוקדק ללפוס סברת דהמתח דזביחה יצא מן הכלל כו' על כרחך דמיצטריך נמי מיבה יעבדו למגפף ומנסק ללא מתי מזביחה דהוי מעבדה פנים ויש לומר דנקטו בדבריהס פועל כו' משום ללפי קושייתס דהמתחוה יצא מן הכלל כו' לא מיצטריך לן מיבה יעבדו וגו' למגפף ומנסק דהמתחוה מתי ללא משום פועל לפעור כו' מיצטריך מיבה יעבדו וגו' ומיהו למוק לדברי התוספות לשון מיבה יעבדו למעוטי מאי כו' דמשמע דמי זביחה יצא מן הכלל שפיר מתי מיבה יעבדו למעוטי ומיגו כן ללא לרבויי מתי וכי הוה ליה למימר מיבה יעבדו לרבויי מאי ודברי בעל המאור יתיישבו זה דבכי קאמר בשלמא דמי זביחה יצא מן הכלל מיצטריך מיבה יעבדו למעוטי מגפף ומנסק דמי מזביחה הוה ממיעט למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף ומנסק דמידי ומידי דרך כבוד הוה ממיעט ליימ"ק מ"מ מיבה יעבדו למעוטי כו' אבל מי המתחוה יתה ללמד על הכלל כו' ואמרבי כל דרך כבוד מפילו מגפף ומנסק מיבה יעבדו למעוטי מאי ומוקמינן בפועל למרקוליס כו' עיין שם בלחוך: **בד"ה** ומר סבר כו' **והא דקאמרינן** לעיל **היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רצה לומר כו' עכ"ל**. דבסמ לא הוה מיצטריך לן למימר היכא דפלח מיב העובד עבודת כוכבים דמנלי לא פליגי אלא מדלא קתני דמיב העובד למ כמו דקתני בזיבוחין ופלח דעבד מעשה מלן דכר שמיה אבל במסית ודאי מיצטריך למתני דאי פלחו ליה מע"ג דמיהו לא עבד מעשה מיב בזיבוחין וכיון דהמתח כמו שהקשו התוס' ע"כ דבכולה שמעתין בייסת פליגי אבל במסית ודאי מי נמי ללא מתני דמיב העובד למ כן כרחך דהכי קאמר דלכך המסית מיב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד למ כן מעבדה למגפף ומנסק הוא מיותר לן למזהרה מזביחה דהשתחואה ללמד על הכלל מס כן לא מעבדה למגפף ומנסק הוא במגפף ומנסק עכ"ל עיין שם: **תוס'** בדבור **המתחיל איבה יעבדו** כו' **וע"כ איבה יעבדו לרבויי אתי בנון פועל לפעור** כו' **עכ"ל**. לכאורה מיגו מדוקדק ללפוס סברת דהמתח דזביחה יצא מן הכלל כו' על כרחך דמיצטריך נמי מיבה יעבדו למגפף ומנסק ללא מתי מזביחה דהוי מעבדה פנים ויש לומר דנקטו בדבריהס פועל כו' משום ללפי קושייתס דהמתחוה יצא מן הכלל כו' לא מיצטריך לן מיבה יעבדו וגו' למגפף ומנסק דהמתחוה מתי ללא משום פועל לפעור כו' מיצטריך מיבה יעבדו וגו' ומיהו למוק לדברי התוספות לשון מיבה יעבדו למעוטי מאי כו' דמשמע דמי זביחה יצא מן הכלל שפיר מתי מיבה יעבדו למעוטי ומיגו כן ללא לרבויי מתי וכי הוה ליה למימר מיבה יעבדו לרבויי מאי ודברי בעל המאור יתיישבו זה דבכי קאמר בשלמא דמי זביחה יצא מן הכלל מיצטריך מיבה יעבדו למעוטי מגפף ומנסק דמי מזביחה הוה ממיעט למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף ומנסק דמידי ומידי דרך כבוד הוה ממיעט ליימ"ק מ"מ מיבה יעבדו למעוטי כו' אבל מי המתחוה יתה ללמד על הכלל כו' ואמרבי כל דרך כבוד מפילו מגפף ומנסק מיבה יעבדו למעוטי מאי ומוקמינן בפועל למרקוליס כו' עיין שם בלחוך: **בד"ה** ומר סבר כו' **והא דקאמרינן** לעיל **היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רצה לומר כו' עכ"ל**. דבסמ לא הוה מיצטריך לן למימר היכא דפלח מיב העובד עבודת כוכבים דמנלי לא פליגי אלא מדלא קתני דמיב העובד למ כמו דקתני בזיבוחין ופלח דעבד מעשה מלן דכר שמיה אבל במסית ודאי מי נמי ללא מתני דמיב העובד למ כן כרחך דהכי קאמר דלכך המסית מיב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד למ כן מעבדה למגפף ומנסק הוא מיותר לן למזהרה מזביחה דהשתחואה ללמד על הכלל מס כן לא מעבדה למגפף ומנסק הוא במגפף ומנסק עכ"ל עיין שם: **תוס'** בדבור **המתחיל איבה יעבדו** כו' **וע"כ איבה יעבדו לרבויי אתי בנון פועל לפעור** כו' **עכ"ל**. לכאורה מיגו מדוקדק ללפוס סברת דהמתח דזביחה יצא מן הכלל כו' על כרחך דמיצטריך נמי מיבה יעבדו למגפף ומנסק ללא מתי מזביחה דהוי מעבדה פנים ויש לומר דנקטו בדבריהס פועל כו' משום ללפי קושייתס דהמתחוה יצא מן הכלל כו' לא מיצטריך לן מיבה יעבדו וגו' למגפף ומנסק דהמתחוה מתי ללא משום פועל לפעור כו' מיצטריך מיבה יעבדו וגו' ומיהו למוק לדברי התוספות לשון מיבה יעבדו למעוטי מאי כו' דמשמע דמי זביחה יצא מן הכלל שפיר מתי מיבה יעבדו למעוטי ומיגו כן ללא לרבויי מתי וכי הוה ליה למימר מיבה יעבדו לרבויי מאי ודברי בעל המאור יתיישבו זה דבכי קאמר בשלמא דמי זביחה יצא מן הכלל מיצטריך מיבה יעבדו למעוטי מגפף ומנסק דמי מזביחה הוה ממיעט למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף ומנסק דמידי ומידי דרך כבוד הוה ממיעט ליימ"ק מ"מ מיבה יעבדו למעוטי כו' אבל מי המתחוה יתה ללמד על הכלל כו' ואמרבי כל דרך כבוד מפילו מגפף ומנסק מיבה יעבדו למעוטי מאי ומוקמינן בפועל למרקוליס כו' עיין שם בלחוך: **בד"ה** ומר סבר כו' **והא דקאמרינן** לעיל **היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רצה לומר כו' עכ"ל**. דבסמ לא הוה מיצטריך לן למימר היכא דפלח מיב העובד עבודת כוכבים דמנלי לא פליגי אלא מדלא קתני דמיב העובד למ כמו דקתני בזיבוחין ופלח דעבד מעשה מלן דכר שמיה אבל במסית ודאי מי נמי ללא מתני דמיב העובד למ כן כרחך דהכי קאמר דלכך המסית מיב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד למ כן מעבדה למגפף ומנסק הוא מיותר לן למזהרה מזביחה דהשתחואה ללמד על הכלל מס כן לא מעבדה למגפף ומנסק הוא במגפף ומנסק

ע"ב גמרא מאי לאו אחד העובד מאהבה כו'. ולעיל דרמי מתני' אהדדי עובד מן המובחר ואחת למובחרים ואם איתא דהשתחואה ללמד יצאת מיניה נפקי כל עבודה שהן דרך כבוד: **בא"ד** ויש ליישב דיובח לאלהים לעונש ולא יזבח לאוהרה וכו' האי י"ל אינו תירוץ לפי' דלעיל הוא אלא דלפירושא אחרינא הוא וה"ק ויש לפרשו בענין אחר דגמרא לא שני ליה בין מכובדים למבוזים אלא הכי קא פריך דבשלמא אי זביחה יצאת ללמד בעינן קרא דלא יזבחו דזובח אתי לעונש ולא יזבחו לאוהרה לחייב עבודת פנים אפילו בשלא כדרכה אבל אי אמרת דהשתחואה יצאתה ללמד על כל עבודות שהן דרך כבוד אם כן למה לי קרא דלא יזבחו משהשתחואה נפקא וגבי השתחואה כתיב כבר עונש ואזהרה עונש ויולך ויעבוד וישתחוה אזהרה כי לא תשתחוה כדאמר לעיל ובשלמא זובח קא משני לעיל דבעינן ליה למחשב מעבודה לעבודה אבל לא יזבחו ל"ל ולכך מסיימי התוס' ואם תאמר נימא דהני קראי למכובדים כו' רצה לומר דלפי פירוש זה דלא אתי קרא דלא יזבחו למילף מינה אפילו מבוזים ואם כן מנא ליה בעובד למבוזים נימא דכל הני קראי למכובדים וק"ל: **ד"ה האומר אעבוד** כו' ונקשה **דאבתי לא** ס"ד כו' עד דמייתי ליה רב יוסף כצ"ל: **בא"ד אלא** הינו **טעמא** דמקבלו עליו באלוה ר"ל דהשתא הוה ס"ד דהיינו טעמא דמתני' דמחייב באמירה בעלמא כשאומר אעבוד דהוו כאלו מקבלו עתה מיד באמירה זו לאלוה: **ד"ה** ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי ליה כו' ועוד י"ל דבכולא שמעתתא פליגי בניסת והא דקאמרי לעיל כו' יש לחייב המסית בדבורא כמסית לע"ז רצה לומר כשאר מסית שאינו מסיתו לעבוד לו לעצמו אלא שמסית לעבוד ע"ז: **בא"ד** ומסיק כו' בי פליגי במסית לעצמו אי מחייב או לא אבל במסית דמחייב בדיבורא ואם תקשה לך לפי הדרך שכתבתי דבכל מקום שאין הניסת מתחייב כשמשיב אין לא מתחייב גם כן המסית אם כן למ"ד הניסת לא מתחייב באומרו אין כשמסיתו לעבוד לו לעצמו יהא גם המסית פטור יש לומר דשאני הכא דלא אמר המסית אעבוד או נלך ונעבוד אלא אמר בואו ונעבדוני מיד במעשיכם ואם היה פלחו מיד היו מתחייבים ולכך אף היכא שהשיבו לו אין סתמא נמי חייב המסית אף על גב שהניסתים לא מחייבי למאן דאמר זה משום דאי הוו פלחו הוו מחייבים:

דף סא ע"ב גמרא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא לו כו' יש לדקדק מה צריך רב יוסף לאתויי ראיה שהניסת חייב בדיבורא הא המקשה נמי הוה סבירא ליה ממתניתין דלקמן דהאומר אעבוד כו' הניסת חייב בדיבורא בעלמא משנתרצה ואפילו לפירוש התוס' דהמקשה דלעיל לא הוה ידע האי טעמא דלא תאבה לו וגו' אלא הוה ס"ד דטעמא הוי משום דהוי מבזה לו שרב יוסף אינו מביא ראיה אלא שיש לחלק בין יחיד הניסת לרבים הניסתים ודייק לה מדכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו בלשון יחיד דמיניה דייקינן הא אבה ושמע חייב משמע דוקא יחיד אבל רבים לא וכן אביי דאמר בסמוך לקמן מנא אמינא לה לא מייתי נמי ראיה אלא שיש לחלק בין ניסת מפי עצמו ובין ניסת מפי אחרים ודייק לה דכי כתיב חיובא דאבה ושמע בניסת מפי אחרים משתעי: **בתוס' ד"ה רבא** אמר פטור כו' **ואין** לומר **דרבא** לטעמיה **כו' ראם כן** כל **הני** בריייתות דמייתי **כו' דפליגא דתנאי כו'** ורבא סבירא ליה כההוא תנא דהוא רבי ישמעאל דסבירא ליה בפרק בן סורר ומורה דבצנעה יעבור ואל יהרג ולכך סבירא ליה העובד מאהבה ומיראה פטור אלא ודאי רבא נמי סבירא ליה כההוא תנא דאמר אפילו בצנעה יהרג ואל יעבור דהכי פוסק שם רבי יוחנן וקי"ל כותיה והא דאמר רבא בפרק רבי ישמעאל דדוקא בפרהסיא יהרג ואל יעבור אבל בצנעה אפילו בע"ז נאמר בו וחי בהם כו' לא לטעמיה דנפשיה ולפסק הלכה אמר כן אלא לאוקמי ההיא מתניתין אפילו למ"ד דבצנעה יעבור ואל יהרג אבל רבא בעצמו סבירא ליה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור ואפילו הכי פוטר בעובד מאהבה או מיראה ולכך מייתי שפיר מכל הנהו בריייתות דמחייבי מיראה ולכך א"ל דרבא לטעמיה דאמר בפרק רבי ישמעאל דלאו טעמא הוא דלא אליביה דנפשיה קאמר לה ואם כן על כרחך צ"ל דסבירא ליה דלרבא דאף על גב דהדין הוא דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור וחייב למסור עצמו מכל מקום היכא דלא מסר את עצמו ועבד ע"ז מיראה לא מחייב מיתה: **בא"ד** ויש **מפרשים הא דאמר** יהרג **ואל יעבור כו' ומתניתין דאחד העובד כו'** כלומר וכי תימא אם כן מאי מייתי אביי ראיה ממתניתין להוכיח מינה דעובד מאהבה ומיראה חייב דלמא מתני' איירי בסתם ע"ז דמודה בה רבא לכך קאמר מתניתין דאחד העובד משמע דאיירי בכה"ג ר"ל בע"ז שהכל עובדים לה מאהבה ומיראה דאי בסתם לא אצטריך דשמעינן ממתני' דהפוער לפעור אף על גב דאין כוונתו לעבדה אלא לחייב עבודת פנים אפילו בשלא כדרכה אבל אי אמרת דהשתחואה יצאתה ללמד על כל עבודות דחייב אפילו אינו מכוין לעבוד אי נמי לפי הי"מ דרבא מודה בסתם ע"ז אבל לקמן פירשו התוס' דלרבא פוער לפעור אינו חייב כשאין מכוין לעבדה ועיין לקמן בדף ס"ד בתוס' ד"ה אע"ג דקמכוין לבזויה: **בא"ד** ואם **תאמר אמאי לא השתחוה מרדכי להמן כו'** קושיא זו לפי הי"מ דרבא סבירא ליה דבע"ז שהכל עובדים לה מיראה יעבור ואל יהרג ובע"ז כזו קאמר רבא בעובד מאהבה ומיראה פטור אם כן אמאי לא השתחוה מרדכי להמן כו': **בא"ד** ויש **לומר בראיתא במדרש שהיה דמות על לבו** כו' ואין להקשות אם כן מה מייתי אביי מהברייתא דקתני יכול אפילו כהמן תלמוד לומר לא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד הא איכא למימר דשאני המן דהיה צלמים על לבו דאין זה קושיא דע"כ דהברייתא דקתני יכול אפילו כהמן תלמוד לומר לא תעבדם לא איירי כשיש צלמים על לבו דלזה לא צריך קרא דת"ל משום צלמים בלא אדם אלא ודאי הברייתא איירי במשתחוה לאדם עצמו מיראה בלא דמות כהמן דהיו משתחוים לו הכל משום יראה אף בלא צלמים אלא שבשעה שראה מרדכי היה לו צלמים על לבו:

דף סב ע"א גמרא עד כאן לא קאמר ר"י התם דנפקא ליה חילוק ממאחת מהנה כו' כצ"ל ופירוש דשאר מלאכות נפקא ליה ממאחת מהנה דחייב חטאת על כל אחת ואחת ואם כן לא אצטריך הבערה למילף מיניה חילוק מלאכות ולכך ע"כ לא יצאת הבערה אלא שתהא היא עצמה בלאו ולא בשום כרת ורבן ורבי נתן צריך לומר דאיהו לא משמע ליה למילף חילוק מלאכות ממאחת מהנה ולכך אצטריך ליה הבערה לחלק: **ברש"י ד"ה** ועשה **מאחת מהנה כו' מדכמבינהו אחדדי אחת שהיא הנה** והד"א: **בא"ד** מאחת **מחייב הנה מהנה מחייב אחת והשתא מפרש לה כו'** כצ"ל ומ"ש בספרים שלנו מדכתיב מ' יחירה ט"ס הוא דהא לאו מיתור המ' יליף לה אלא מדסמכי אהדדי ויתור מ"ם אתי לשם משמעון ולתולדות: **בתוס' ד"ה** מאי **טעמא דר"י בפרק בן סורר** ומורה **דאכתי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתא כו'** והא דכתב רש"י הכא רבי יונתן מפרש טעמא דר"י היכי משמע ליה האי מהאי קרא צריך לומר דלא אתי רש"י לפרש בזה לישנא דמאי טעמא דהיכא דבא לפרש היכי משמע ליה מהאי קרא לא שייך על זה לישנא דמאי טעמא דלא שייך למימר מאי טעמא אלא היכא דלא מייתי שום קרא אבל היכא דמייתי קרא אלא דלא ידעינן היכי משמע ליה מהאי קרא אורחא דגמרא הוא לומר מאי משמע ולא לישנא דמאי טעמא דלכך הא דכתב רש"י הכא היכי משמע ליה מהאי קרא לאו פירושא דמאי טעמא דקאמר רבי יונתן הוא אלא שרש"י קושטא דמלתא קאמר ומילי בפני עצמן הן לומר דמדברי רבי יונתן יתפרש היכי משמע ליה מהאי קרא וק"ל ומה שכתב רש"י התם בפרק כלל גדול דאכתי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתא רצה לומר דלחלק ילפינן שפיר מדאסמיכן מאחת מהנה להדדי ויכול לדרוש אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת בלא שום מ"ם והא דכתב רש"י הכא בדברי רבי יונתן והכי משמע מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת דמשמע גם לדרשה זו עצמה בעינן נמי מ"ם לא כתב זה אלא ליישב הלשון לפי מה דכתב מ"ם אבל לפי האמת אי לא הוה כתיב שום מ"ם הוה אתי דרוש זה שפיר טפי לכך פירש רש"י שם בפרק כלל גדול דאכתי מ"ם דמאחת וכו' למאי אתא ומפרש ר"י לפי דרך זה דאתא לשם משמעון ולאבות ותולדות:

דף סב ע"ב בגמרא הבי **תנא** קמי **חומר בשבת מבשאר מצות** וכו' פירוש ועל זה אמר ליה רבי יוחנן פוק תני לברא אבל אההוא דינא דזבח וקיטור וניסך אינו חייב אלא אחת לא

ניחא מיוב מטמא וק"ל: **בד"ה** ותו **לא מידי ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא כו' עכ"ל**. לפ"ז ניחא ליה לפרש שפת דברי המתרץ מסקנת הסוגיא דתו לא מידי דהיינו דתו לא קשה מידי [לרבי חנינא] לליכא למילף חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מאחת מהנה כדפרישנן למימר וכן הוא סוגיא התלמוד בכ"מ דמסקנת הסוגיא ותו לא מידי ותו לא קשה מידי משום דהכא ליכא לפרושי הכי דהא ודאי דלאכתי קשה לתתקפת דרב יוסף וע"כ פירוש שאין זה דברי המתרץ אלא דמסקנת התלמוד הוא דתו ליכא לשנויי מידי משום דלפי דברי המקשה [לרבי חנינא] מהא למילוק מלאכות מאחת מהנה יפריש ליה דהא דע"כ השתחואה נלמד מאחת ודלמ"ד כרב יוסף אפילו לרבי חנינא מלאכות בעבודת כוכבים ליכא למילף מאחת מהנה ע"כ תתו ליכא לשנויי מידי [לר' חנינא] מכח תתקפת דרב יוסף להשתחואה ודאי אתי לחלק ולא נלמד ודו"ק:

ע"ב גמרא דקסבר רוק כו' **נתכוין להגביה את ההלוש** כו'. קוגיא זו לאתי ולא לרבא דפרק כלל גדול ע"ש וק"ל: **בפירש"י בדבור המתחיל חלב ושני זיתים** כו' **אינו חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן עכ"ל**. אין זה מפורש כשמעתין וק"ל: **בד"ה מאן דמתרגם** כו' **רישא בחד טעמא ופיפא בחד** כו' **עכ"ל**. ודקאמר בפרק המפקיד וכ"י היכא במקומה משמע ס"פ היכא במקומה משמע לפ"ז ניחא ליה לפרושי הכי דהיכא במקומה משמע ליה מיירי בעומדת לתיירי ליה ריעא וק"ל: **תוס' בד"ה** והעלם **זה** כו' **דשכח לגמרי בגון** תינוק **שנשבה לבין העובדי כוכבים** כו' **עכ"ל**. וביריעות קשה דמוקי ליה בתינוק שנשבה כו' אבל לא בשכח לגמרי דידע לתקנית [לרבי חנינא] דע"כ בריייתא דרבי זכאי ליתא וקשה כין לפרש דסתם תילוק מלאכות מאחת מהנה נפקא ע"כ דהשתחואה נלמד ולא כרב יוסף אבל השתא דאיכא למימר דהשתחואה אימא קיטור ליכא למילף מאחת מהנה ע"כ דמו ליכא לשנויי מידי [לר' חנינא] מלאכות בעבודת כוכבים ליכא למילף מאחת מהנה ולמאי דמי לתלק ולא נלמד ודו"ק:

תפארת שמואל דף סב ע"ב בתוס' ד"ה ריעא בע"ז כו' כתב הרב ז"ל דהא בכה"ג כיון דלא נתכוין וכו' ומכי ליה מהייה דבשת דזוקא בשפת פטור משום מלאכת מחשבת והתוס' מקשו לסברת מהי דהא לשמיטה מיהא חיכוין ולא פטר משום הא דלא ליכוין להגביה וכו' וכדמסיק אמי' דמתרץ והא"ל רב מנחי' וכן מבואר בתוס' דשבת דזוקא בשבת הוא דלא ליכוין אבל בשאר מלאכות חייב אפילו בשלא כוונה כמו' מנחות ובזבחים ובחולין ובשאר מסכתות ובתוס' דמנחות ובתוס' דחולין ובתוס' דזבחים ובתוס' דשבת ובתוס' דמכות ובתוס' דקדושין לענין שבת פטור משום מלאכת מחשבת אבל בשאר מלאכות חייב אפילו בשלא כוונה כמו' מנחות ובזבחים ובחולין ובשאר מסכתות

אמר ליה נתקיימה מחשבתו דכשבא פטור כי היכי גווני מצוה מילתיה דשמואל כיון דליה נתקיימה מחשבתו דכשבא מחשבתה כמו שכשבתו המוספות והיכא תימצי לומר דליה מצי למימר הכי לגופיה ליה נתקיימה מחשבתו דכשבאי גווני נמי פטור משום מלאכת מחשבת והיכא תימצי לומר דליה דקשבטה דמילתא לגופיה נתקיימה מחשבתו כהמה של קדשים ומצה כהמה אחרת של קדשים דמייב וכגוונא בשבת דליפלי נמי למחוב ומצה מחוב אחר דפטור משום דליה נתקיימה מחשבתו דיש לומר דשבת ליה מתכוין לו משמע הכי זיה מתכוין שפיר מקרי כגרמה מדבריהם ומוספות פרק כלל גדול כתבו עוד וליכא לגופיה נמי דמיירי כשנעשה מחשבתו כגון שהיה נרין לחתוך מה שאתך ליה שהיה סבור שהוא תלוש ומצה שהוא מחובר דכשבאי גווני אם פטור לענין שבת מאחר מטה בה פטור נמי לענין חוץ ע"כ לשונו ור"ל דכשחותי חוץ נמי פטור מדרשת דבה שהרי לא נהנה מבל יש לדקדק לפ"כ מעיקרא מאי קשיא להו הכא והתם לגופיה כגון שהיה נרין לשחוט בהמה של חולין כו' ומצתה מחרת והיא של קדשים כו' דהא בכהאי גווני כיון דליה נתכוין ויש לפטור מחוץ מדרשת בהמ שהרי לא נהנה ומשום דליה נעשית מחשבתו ודאי לא גרע מליה נתכוין לכך ונעשית מחשבתו שמצה שהיא עלמה של קדשים דפטור מדרשת דבה כמו שכתבו התוס' שם וי"ל דעיקר קושייתם מעיקרא לגופיה בכה"ג היינו למחוך מה שאתך ליה דרשת דבה דהיינו רבי יהושע דדרים התם בה בכריתות למילתא מחריתא ולכך מייב שפיר בחוץ נתכוין לשחוט חולין כו' ובשבת מיהא פטור בכה"ג משום מלאכת מחשבת שהרי כו' ואמרו תילו דבכה"ג בשבת אפי' בחוץ נתכוין למחוב פטור ומה שכתבו המוספות בפרק כלל גדול וליכא לגופיה נמי דמיירי כשנעשית מחשבתו כו' רלה לומר וליכא לגופיה כרבי אליעזר דאית ליה בכריתות דרשת דבה ואמרו תילו דבכה"ג כיון דנעשית מחשבתו כיון דליכא למפטריה משום מלאכת מחשבת אם יש לפטרו לענין שבת מדרשת דבה וכרבי אליעזר פטור נמי בחוץ כיון דלא נהנה וזה שדקדקו המוספות לומר אם יש לפטרו לענין שבת כו' בגמרא קפק משום דלפי קושייתם ודאי אין לפטרו לענין שבת בכה"ג היכא דנתקיימה מחשבתו וכרבי יהושע דלא דרים התם בה להך מלתא והכדברים פרוצים הם בדברי המוספות הכא ובפרק כלל גדול ע"ש וזו"ק: **בא"ד בשאר מצות כמו בנרבע ליבור ולבהמה דאמר לעיל דאינו חייב אלא אחת כו' עב"י.** ל"ע להא לגבי דין לר' עקיבא ודין [לרבי ישמעאל] מייב אחת ולר' אלמה לר' עקיבא מיהת מייב אחת ומוספות פרק כלל גדול כתבו בשם על הבהמה והניח הבהמה עליו דבין לגבי דין לר' ישמעאל אינו מייב אלא אחת כו' עיין שם וטעות נפל בדבריהם וכל"ל דבין לגבי דין ובין לר' עקיבא אינו מייב כו' וק"ל: **בד"ה להגביה את התלוש כו' והא דקאמר התם אהא דמוקי אשר חטא כו' דמשמע דשמואל איירי בבה"ג במתעסק לא מייתי כו' עב"י.** לפוגיית דשמעתין נמי הוה מצי לדקדק כן דקאמר נתכוין להגביה את התלוש ואתך את המחוב דפטור משום אלא נתכוין והיינו מדרשת דבה ומייתי מלתיה דשמואל דפוטר אפי' בנתכוין למחוב זה ואתך מחוב אחר משום מלאכת מחשבת אסרה כו' אלא דעיתא להו לדקדק כן לפוגיית דשמואל וק"ל:

בהדיא מעיקרא מדרשת דבה ומפיים ליה מילתיה דשמואל וק"ל:

דף סג גמרא קמ"ל דאתקושי אתקוש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו'. מיהו לא בעי למימר דאתיא מילתיה דרב נמי כדבעי ומהאי הקישא לחם כן גילף מיניה במגדף וכבל דוכתא דלא בעי מעשה וק"ל: **בפירש"י בד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת לא תלבו אחרי וגו' עב"י.** ומ"מ פירש"י דמלמלא מעבדה יתירא נפקא ל"ת למגפף כו' בשלא כדלרכה ומפשר דהכי פירוש לר' אמי דאמרי לא מעבדה יתירי לריכי אד אפילו נעבד כהמן ת"ל לא מעבדה כדאמי לעיל ומיהך לא מעבדה מיעטיך דכולן כולם בעבודה אחת שאם עשאן כולן בהעלם אחת אינו אלא אחת מייב אחת אבל לאחרי ולר"י דאית להו דהשתחוואה לחלק יצאת אחת ועל"כ דליה לו דלא מעבדה עשאן כולן כעבודה אחת ומייתי לך אד לא מעבדה למגפף ומשמ כו' בשלא כדלרכה דהוה בל"ת כפירוש רש"י במתניתין ודו"ק: **תוס' בד"ה אמר רבי אמי כו' כיון דלא דרשת לא תעבדם מדסבירא ליה השתחוואה ללאו יצתה עב"י.** לריכא למימר דרבי זכאי נמי דרים לא מעבדה כר' אמי דעשאן כולן כעבודה אחת ומ"מ אין לאו לא מעבדה הוה אלא לאו אחד ולכך ל"ש בדרבי אמי והשתחוואה דאם כן לא הוה אמר אינו אלא אחת אלא הוה ליה למימר שתים דמשום השתחוואה קרבן בפני עצמו והא דפריך עליה מהא דאמר אביי ג' השתחוואות וכו' לא מצי לתרץ דהא דקאמר אביי ואחת לחלק דלחלק על עצמה קאמר דמדקאמר סתמא לחלק משמע דבא ללמד על כל עבודות אם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת אבל ר' זכאי דתנא השתחוואה אי אפשר לומר דסבירא ליה דהשתחוואה לחלק על עצמה יצאת דאם כן היה מחייב שתים ומדקאמר דאינו חייב אלא אחת גם על השתחוואה מכלל דסבירא ליה דללאו יצאת והיכא דעבדה באנפי נפשה לא היה מחייב עליה קרבן כלל וכי תימא אם כן למה תנא לה השתחוואה בהדי זבוח וקיטור וניסוך דאינו חייב עליהם אלא אחת הא לא שייכא השתחוואה כלל

דף סג ע"א גמ' לפ מתלגו על הדס ורבי יוסי בר חנינא אמר מוזהרה כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה שמיוו לתלגות כו' וקבלו עליהם הס"ד: **בד"ה** המקיים הנשבע דמתרגמינן מקייס

כל"ל: **בד"ה** ועדיין הדס ממזרק דקרבנות כל"ל: **תוס'** בד"ה על כולם כו' דמשמע כל מלאכה שהיא עבודה כל"ל:

חכמת שלמה

מהר"ם

שייך לומר פוק תנא לברא דהא מתוקמא שפיר דליף ליה מלא תעבדם כדרבי אמי בסמוך ולכך פריך מיניה בסמוך דפריך מאי קושיא וכו' מה שאין כן בשאר מצות אתאן לע"ז כרבי אמי וכו': **תוספות ד"ה העלם** זה וזה בידו **פירוש דלא ידע לשבת בשום דבר וכו'** ר"ל אע"ג דפשוטו של העלם זה וזה היינו שנעלם ממנו שהיום הוא שבת שסבור שהיום חול וגם נעלם ממנו איסור מלאכות שסבור שאוחן מלאכות שעשה הן מותרות לעשות בשבת מ"מ כשלא ידע לשבת בשום מלאכה וסבור שכל ארבעים אבות מלאכות מותרות בשבת מקרי נמי העלם זה וזה דהכי מוכח בפרק כלל גדול דף ע' דהתם בעי להוכיח דהעלם זה וזה חייב מדתנן ארבעים מלאכות חסר אחת וכו' והוינן בה מנינא למה לי ואמר ר"י שאם עשה כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת אי אמרת העלם זה וזה חייב על כל אחת ואחת שפיר וכו' עיין שם אם כן שמע מינה דבשלא ידע ליה לשבת בשום מלאכה מקרי נמי העלם זה וזה: **ד"ה רישא בע"ז וסיפא בשאר מצות וכו' ושגג בלא מתכוין וכו' בנגדו בשבת וכו' ונמצא שהוא מחובר אחר פטור וכו'** כל"ל: **בא"ד** ויש **לומר דלא מצי לאוקמי הכי וכו' דבהאי גוונא וכו' ונמצא מחובר אחר פטור וכו'** וליכא למימר דנוקמי בהכי כגון שהיה מתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ונמצאת אחרת דכנגדו בשבת נתכוין לחתוך מחובר זה ונמצא מחובר אחר פטור דזה לא מקרי שוגג בלא מתכוין דמתכוין ומתכוין הוא: **בא"ד** ומיהו קשה **ליקמה בשאר מצות כמו בנרבע ליבור ולבהמה וכו'** וסיפא שגג בלא מתכוין נמי מיתוקמא שפיר בהכי כגון דלא נתכוין לשום רביעה וביאה כלל אלא לשום ד"א ועלה בידו רבוע בהמה ואעפ"כ חייב דהא אמרינן המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ועיין שם במסכת שבת בתוספות: **ד"ה להגביה את התלוש וכו' ויש לומר דהכי קאמר בשבת פטור אף על פי שנהנה וכו'** רצה לומר דהאי קרא דאשר חטא בה לאו אשבת לחוד קאי אלא אכל המצות ואף על פי כן שגג בלא מתכוין חייב דהיינו בחלבים ובעריות מטעם דשכן נהנה ואי לאו טעמא דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה הוה אמינא גם כן גבי שבת דהיכא דנהנה הוי חייב לכך איצטריך לטעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה: **בא"ד** ועוד יש **לומר מתעסק דפטר הכתוב מבה התם היינו טעמא בשפרש התם וכו' דבל' כי האי גוונא מלאכת מחשבת היא ולא מפטר אלא מבה וכו' אבל מתעסק דשמואל דפטר וכו'** מקשין העולם אם כן למה לי טעמא דמלאכת מחשבת דכיון דמבה ילפינן דפטור אפילו דנתקיימה מחשבתו כל שכן היכא דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נתקיימה מחשבתו דפטור ואין זה קושיא כלל חדא דאי לאו טעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה ה"א דקרא דאשר חטא בה לא אתי אלא לפטור היכא דלא נתקיימה מחשבתו דוקא אבל היכא דנתקיימה מחשבתו הוה אמינא דחייב אבל השתא דאיכא נמי טעמא דמלאכת מחשבת וכו' על כרחך קרא דאשר חטא בה אתי לפטור אפילו להיכא דנתקיימה מחשבתו דהא להיכא דלא נתקיימה מחשבתו לא איצטריך דמטעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה שמעינן דפטור ועוד אפי' אם תמצא לומר דהוה מוקמינן קרא דאשר חטא בה להיכא דנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר ולאביי כגון שנתכוין להגביה את התלוש וכו' דפטור לא הוה שמעינן מיניה היכא דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור ואף על גב דלא נתקיימה מחשבתו דהוה אמינא דלא תלו מידי בנתקיימה מחשבתו או לא נתקיימה ולכך לא הוה ילפינן ליה מכה כל שכן דפטור אלא הוה אמינא דדוקא התם דלא נתכוין לשום דבר איסור כ"א לתלוש דלכך פטרה אותו תורה אבל היכא דנתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר דמכל מקום נתכוין לדבר איסור הוה

אמינא דחייב ולכך איצטריך למילף ליה דפטור מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה וק"ל:

דף סג ע"א בגמרא **ואפילו לרבנן והתניא וכו' ואמר ר"ל מאן תנא השתחוואה ר' עקיבא וכו'** הא דאצטריך לאתויי הכרייתא ודאמר ריש לקיש עלה מאן תנא וכו' למילף מיניה דלרבנן בעי מעשה והא רבנן פליגי בהדיא עליה דרבי עקיבא במגדף ואמרי דלא מחייב קרבן משום דלא הוי מעשה והא דרבנן פליגי בהדיא עליה דרבי עקיבא במגדף ואמרי דלא מחייב קרבן משום דלא

סג ע"ב - סד ע"א

ע"ב בד"ה שלא ידור בו' ומעיקרא לא פלגינהו בב' קראי אלא בו' עכ"ל. ר"ל דומלי נפקי נמי כולהו מלא מזכירו ולא לאו שכללות הוא דמלא מלתא הוא כמו מילו נפקי מלא ישמע ומעיקרא קודם שחמר דבר אחר נמי לא פלגינהו נב' קראי דהיינו למילף נודר ומקיים מלא ישמע מילו מלא דרך שמסכתא בעלמא אבל קונסת הוא דכולהו נפקי ליה מלא מזכירו: **ודע** שהסמ"ג לאוין ל"ג כתב גם כן למאי דמוקי לה ישמע לאזהרת מדיח נפקי ליה נודר ונשבע מלא מזכירו אבל קשה לדבריו לפי מ"ש שם שלא להתנצח נשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא מזכירו גו' דהשתא הדרן קושיית התוספות לדוכתיה דהוה ליה לא מזכירו דמיה נפקי אזהרת נודר ומקיים לאו שניתן לאזהרת מיתת ג"ד וכ"כ הרמב"ם [נפ"ה] דהלכות עבודת כוכבים לאזהרת נפיל שקר מכלל שנאמר ושם אלהים אחרים לא מזכירו וזו"ק: **בד"ה** אסור לאדם בו' ולפני עור לא תיכא דבני נח לא הוזהרו על כך עכ"ל. ר"ל דהיסרגל אינו עובר על לפני עור כיון דבני נח לא הוזהרו על השיתוף אבל דברי הפסקי התוספות הזה שכתבו דמותר לקבל שבועה מן העובד כוכבים דבן נח לא נצטוה על לפני עור עכ"ל אינו מובן וק"ל:

ח"א **דף סג ע"א** כל המשתף ש"ש בו'. ילפה דומלי לכ"ע כופר בעיקר גרע טפי ומייב כליה מלא

דר' שמעון קאמר לכל המשתף ש"ש וד"ה דהיינו המתמין בשניות נמי מייב כליה ועקר מן העולם מלא מה תלמוד לומר אצר העלון דומלי המתינו בגמלא וגו' ולכך לא נעקרו מלא שמיוו לגלגול הרבה ולמרו שהאחד הגמלא נתן כח לגלגולות וכמות רבים עזב כ' את הארץ ולו הכמות והגלגולות יהיו מנהיגים בארץ וכ"כ הרמב"ם שזה דעת רבים מעובדי ע"ז שעובדים אותם שאומרים שאותה ההנהגה בידם ועד"ז יש לכוון מה שאמר משה רבה אתה אומר לי העל את העם הזה וגו' דבא משה להתנגל בעדם שאמר משה להקב"ה שהרי אתה אומר לי העל את העם וכוותך שאתה מעמיד לומי למנהיג להם וא"כ תלית העלייה בי כיוצא בזה כוונו ישראל שאמרו אצר העלון וגו' שאתה נתת לו כח להעלות ולמנהיג בעלמא ולא כוונו כלל לע"ז ולשתף ש"ש ול"ל ולו"ק ול"ל:

ע"ב ועתה יוסיפו לחטוא בו'. מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות ירמתו בו'. והיינו שהוסיפו למטוח בעגלו עגלי ע"ז שהיה להם בעית ע"ז שלשם הוסיפו להם כל אחד ואחד לעשות לו דמות ע"ז שיהא מגויה לו בביתו כשזוכרה לאחבה ונעשה היהיה כאבוי עצמים עצמים כמו בתילוף בי"ת במ"ם בוש"ן עצמים בעית ע"ז ובאמת שעשה לו כ"ע ע"ז שהיה להם עצמים בעית ע"ז ובאמת שעשה לו בתמונת עצמים

ע"ב גמרא ומזרעך ולא כל זרעך. כתב הסמ"ג לעוין מ' ויש מה טעם לתמוה המינים מפני שמניחת ג"ד מתכפרין המומתין ומה עשה כ"כ עבירה גדולה שתין הקב"ה רוצה שיהא לו כפרה ומה הטעם מני מומר כו' עכ"ל ע"ם ומזה נראה לתת טעם הא דתמרינן בכל דוכתא דתין עונשין מן הדין מע"ג דק"ו מדה היא בתורה מכ"מ אין נדון כן לענין עונש דתימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקללה ממנה וק"ל: **העבירו ברגל פטור כו'**. והמיימוני פ"ז מהלכות ע"ז כתב ומעבירו ברגליו מלד זה כו' וע"ם דברי בעל כפף מזה גם רש"י במומם פירש כן וע"ם ברש"י ותין להחריך: **ולמאן דאמר מגדף עע"ז היא כרת במגדף כו'**. לליכא למימר דההוא מתן למר דסבירא ליה דמגדף עע"ז היא תית ליה דמולך לתו עע"ז היא ותיכוטרין ליה למולך שלא כדרכה דהא כיון דסבירא ליה דמולך לתו עע"ז היא לא מסתבר לחיובי עליה כרת שלא כדרכה כמו שכתבו התוספות והיינו טעמא כיון דליכא חיוב מיתה שלא כדרכה דמולך כדקתני בברייתא ליה לן לתוקמי היה חיוב כרת וק"ל: **בפירש"י בד"ה ר' ינאי לפרושי עד שימסור דמתני' אתא כו' מסירה לכומרין קאמר עכ"ל**. והא דקאמר תנ"ה יכול העביר כו' לתו אהך מלתא קאמר דהך מלתא לא מפרש בברייתא טפי מבמתני' שלא דקאמר תנ"ה דמפיק ליה מסירה מקרא שלא תתן כרבי ינאי דזה אינו מפורש במתני' ולא ניחא ליה לפרש דטעמא דמתני' דבעי מסירה קאמי ר' ינאי לפרש מדכתיב לא תתן לד"ה הוה ליה למימר מה"מ אמר ר' ינאי כו' שנאמר ומזרעך לא תתן גו' וק"ל: **בד"ה ולמאן דאמר בכריתות מגדף כו' משורר לע"ז כרת דכתיב במגדף ל' אחרי שדרכה כו' עכ"ל**. לליש לן לתוקמי היכ כרת שלא כמקום לליכא מיתה ההתראה ומשורר שלא כדרכה אינו חייב מיתה לאינו מד' עטודות וק"ל: **תום' בד"ה שלשה כריתות כו' ואע"ג דה"ל טפי לאוקמי לגופיה למעביר כו' עכ"ל**. קשה מאמע שלא קאמר להו הכי רק לפירושם דכל שלשה כריתות כתיבי בזולך ולא לפ"ה ומפשר מסוס דלפ"ה ניחא טפי לתיכא למימר דהנהו תרי דכתיבי בזולך מוקמינן להו מסברא תדא לכדרכה בזולך ותדא לכדרכה בע"ז וההוא כרת דכתיב בזולך ע"ז גופיה אתי לשלא כדרכה בע"ז אבל לפירושו דלל שלשה כריתות בזולך כתיבי קשיא להו דה"ל לפרושי בד"ה למעביר בנו כו' תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק כו' עכ"ל. כנר הרגיש רש"י זה קשה שפירש שלא מוקמינן כרת בשלא כדרכה שלא בהנהו ד' עטודות דמצינו בהו חיוב מיתה בשלא כדרכה אבל אין זה מספיק דהא למ"ד מולך ע"ז הוא חייב בזולך ובעל אוב וכו' ואילו פעור ומרקוליס לא קא חשיב ודאי משום דבכלל עבודה זרה הן וקא חשיב מולך ודאי היינו משום דאינו בכלל ע"ז שמע מיניה דמולך לאו ע"ז הוא:

דף סד ע"ב בתום' ד"ה שלש כריתות וכו' וקשה לרבי דאית ליה ברית מי שהיה שמא דמגדף היינו מברך השם ובסמ"ק דשבועות פוקי כי דבר ה' בזה לפורק עול וכו' וצ"ל וכ"ל דבריש מי שהיה טמא פליג התם רבי ורבי נתן ורבי אית ליה התם דמגדף היינו מברך השם ורבי מוקי נמי בסוף פ"ק דשבועות דף י"ג כי דבר ה' בזה וגו' דפורק עול וכו' וא"כ לרבי ליכא כרת שלישי דע"ז בפ' שלח לך דהנהו כריתות דפ' שלח לך דכתיב גבי מגדף וגבי את דבר ה' בזה לאו בע"ז איירי ולילא כאן כ"א שני כריתות דכתיבי גבי מולך בפ' קדושים ואתא חד למולך עצמו למ"ד מולך לאו ע"ז הוא או למעביר שלא כדרכה למ"ד מולך ע"ז וחד לע"ז כדרכה וא"כ כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן: **בא"ד ואכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות** פי' גם על מולך דכתיב בהאי קרא כי כל אשר יעשה וגו' ונכרתה והוי כאילו נכתב כרת גבי מולך וא"כ כתיב תלתא כריתות גבי מולך שתים בפרשת קדושים ואחד בפרשת אחרי מות ומוקמינן שנים מהן לע"ז אחד לכדרכה ואחד לשלא כדרכה באם ענין למולך ואחד למולך עצמו דס"ל השתא דמולך לאו ע"ז הוא: **בא"ד ואף ע"ג גב דהוי ליה טפי לאוקמיה לגופיה וכו'** קושיא זו לא תליא במאי דפירש השתא דכולהו ג' כריתות כתיב גבי מולך דכי נמי הוה ס"ל דחד כתיב גבי ע"ז בפ' שלח לך ותרי כתיבי גבי מולך בפרשת קדושים ומוקי הגהו תרי דכתיבי גבי מולך חד לע"ז שלא כדרכה וחד למולך איכא נמי לאקשויי דלמא תרוויהו אתי למולך גופיה ואתי כרת השני לעושה עבודת מולך לשאר ע"ז דהיינו מעביר בנו שלא כדרכה וקושיא זו ענין בפני עצמה ואלעיל קא מהדר: **ד"ה למעביר בנו ובתו שלא כדרכה תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק ליה מההוא כרת דאוקמינן לע"ז שלא כדרכה** יש לתמוה על דברי התוס' הללו הא אע"ג דכבר מוקמינן חד כרת לע"ז שלא כדרכה היינו בזובח ומקטיר והשתחואה לע"ז שלא כדרכה וכדילפינן בגמרא לעיל מזביחה דיצאה מן הכלל ללמד מה זביחה שהיא מיוחדת עבודת פנים והשתחואה יצא ללמד על עצמה אבל שאר עבודות אע"ג שהן דרך כבוד כגון גיפוף ונישוק לא מחייבי בשלא כדרכה לכך אצטריך שפיר כרת בפני עצמו למעביר בנו ובתו לחייב ככל שאר ע"ז שלא כדרכה אע"ג שהעברת בנו אינו עבודת פנים וכן פירש"י בכאן ולמ"ד מולך ע"ז וכו' בא הכתוב לחייב עליה אף בשאר ע"ז שאין דרכן בכך שלא מצינו אלא זיבוח לעכו"ם שלא כדרכה משום עולם הזה ועולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך כו' עכ"ל. קשה קשה דלפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש כו' הא ליכא למימר דלכדרכה בעולם הזה ושלא כדרכה בעולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך בעוה"ז ושאר כ"ע ויש לומר דקושטא קאמר דליש ליה רק תרתי בעכו"ם דהכתיב תכרת דברה תורה שלשה עולמות נתמכים לפי ג'

ח"א **דף סד ע"א** שלא למדו אביו כו'. דלמו למדו מניו לא היה תומר הם כדתמרינן ס"פ לולב והדו"ק: הגהות מיוחד היוחד לדבר מניו מלמדו ק"ם והיינו שמע ישראל וגו' דהוה ק"ם של רבי יהודה הנשיא כרכו את ה' וגו' וכל הענין ומהיכן משמע להו הך דרשה דתמר בייא בייא כו' ושפיל פתקא דכתיב ביה תמת גם הוא זר בב' יכרית הן ממש שרלו להמיתן ונמה לא הזכיר זה אלא דממונות וע"ק מם הוה תמת דלא מיהו ולא מגרת בענין מם כן הוהרה הרלוצה ליש דין ולית דיין מ"ו גם בשאר עבירות וענין גוירת הנוכח הוא מנוסר שנאמר והכרת את ה' אלהיך ככל נפשך וכל נפשך וכל מאודך שכל הפעולות נתכתים לפי ג' תלוקות אלו שהם לב וגוף וממון ויש בכ"ל מהם יכר להרע אז לעוב ועקדיש זה מ"ם פרק אין עומדין תר"ת מליהו הטיח דבריש כלפי מעלה שנאמר והמה הסיתות את נפש תאוריהם ותר"ם רב בר יחמל ושהוא קב"ה כלחיב ותאר הרעותי וגו' ותר"ל מלמעלה ג' מקרותות נתמוטטו רגלי שוגיהן תאר הרעותי וגו' והנה כתוב וגו' והסירותי את לב האבן וגו' כפירש"י שם בירושלמי הקב"ה לתקן יכירו וכו' ויש להם פתחון פה בתשבט כו' עכ"ל והוא כוונת הספוק ה' תשפוט אלוה לנו כי כל תעשינו פעלת לנו ה"ק ה' מלהיהם וכענין מליהו ז"ם ביש בייא כו' לת תיהו ענין כו' שביד הקב"ה להסיר היכר הרע תעלינו כתה שכתוב ותאר הרעותי וגו' ותתר שבפל פתקא כו' דהוה כתיב ביה תמת דהיינו כתה שתתרו שהוהרה הקב"ה בדבר ויצא להם זה הדרם תדכתיב בסוף תפלתם לתנשי כתפת הגדולה ותתה נדיק על כל הבא וגו' כי תתם עשית דהיינו שהקבלו ודקדוק דין שתים עליהם ותתרו ותתה נדיק על כל עוכש הבא תלינו בתעור שהבלבו תתר יכרתו ותף כי הוא תתת שתתה עשית תת היכר הרע וביבך להסירו ויש לנו לומר לת תיהו כו' תכל תקום תנתנו הרשעה שלא נתנו תותו כיון שהבתירה ניתן לתדם כתה שתתרו לעיל בברייתא ועוד לדשיטת התוספות דכולהו ג' כריתות בזולך כתיבי תתי לת נוקתיים נתי לשלא כדרכה בזולך כיון דכתיב בזולך והוי נתי ע"ז וק"ל: **בד"ה וכי שלשה כו' ואם תאמר דרבי עקיבא נמי תקשה כו' אבל מר"י קשיא כו' עכ"ל**. גם כל זה לשיטתם דכל שלשה הכריתות בזולך כתיבי וכ"כ מהרש"ל וק"ל: **בא"ד** הזוטים תתריו וגו' והוא עבודת כוכבים והא דכתיב כו' בני תדש ותת כו' כל"ל: **בד"ה** תתת שלא כו' שהוא תייב עליהם כו' כל"ל: **בד"ה** ולתתן דתתר בכריתות כו' תשורר לעבודת כוכבים כרת כו' שהרכו בכך תייב ופלוגתא היא בכריתות לתיכא כו' כל"ל והד"ת: **בד"ה** ושלא כבר כו' כתיבי בפ' שלח לך דהנהו כריתות דפ' שלח לך לת כתיב גבי מגדף וגבי את דבר ה' בזה לאו בע"ז איירי ולילא כאן כ"א שני כריתות דכתיבי גבי מולך בפ' קדושים ואתא חד למולך עצמו למ"ד מולך לאו ע"ז הוא או למעביר שלא כדרכה למ"ד מולך ע"ז וחד לע"ז כדרכה וא"כ כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן: **בא"ד ואכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות** פי' גם על מולך דכתיב בהאי קרא כי כל אשר יעשה וגו' ונכרתה והוי כאילו נכתב כרת גבי מולך וא"כ כתיב תלתא כריתות גבי מולך שתים בפרשת קדושים ואתד בפרשת אתרי מות ומוקמינן שנים מהן לע"ז אתד לכדרכה ואתד לשלא כדרכה באם ענין למולך ואתד למולך עצמו דס"ל השתא דמולך לאו ע"ז הוא: **בא"ד ואף ע"ג גב דהוי ליה טפי לאוקמיה לגופיה וכו'** קושיא זו לא תליא במאי דפירש השתא דכולהו ג' כריתות כתיב גבי מולך דכי נמי הוה ס"ל דחד כתיב גבי ע"ז בפ' שלח לך ותרי כתיבי גבי מולך בפרשת קדושים ומוקי הגהו תרי דכתיבי גבי מולך חד לע"ז שלא כדרכה וחד למולך איכא נמי לאקשויי דלמא תרוויהו אתי למולך גופיה ואתי כרת השני לעושה עבודת מולך לשאר ע"ז דהיינו מעביר בנו שלא כדרכה וקושיא זו ענין בפני עצמה ואלעיל קא מהדר: **ד"ה למעביר בנו ובתו שלא כדרכה תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק ליה מההוא כרת דאוקמינן לע"ז שלא כדרכה** יש לתמוה על דברי התוס' הללו הא אע"ג דכבר מוקמינן חד כרת לע"ז שלא כדרכה היינו בזובח ומקטיר והשתחואה לע"ז שלא כדרכה וכדילפינן בגמרא לעיל מזביחה דיצאה מן הכלל ללמד מה זביחה שהיא מיוחדת עבודת פנים והשתחואה יצא ללמד על עצמה אבל שאר עבודות אע"ג שהן דרך כבוד כגון גיפוף ונישוק לא מחייבי בשלא כדרכה לכך אצטריך שפיר כרת בפני עצמו למעביר בנו ובתו לחייב ככל שאר ע"ז שלא כדרכה אע"ג שהעברת בנו אינו עבודת פנים וכן פירש"י בכאן ולמ"ד מולך ע"ז וכו' בא הכתוב לחייב עליה אף בשאר ע"ז שאין דרכן בכך שלא מצינו אלא זיבוח לעכו"ם שלא כדרכה משום עולם הזה ועולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך כו' עכ"ל. קשה קשה דלפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש כו' הא ליכא למימר דלכדרכה בעולם הזה ושלא כדרכה בעולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך בעוה"ז ושאר כ"ע ויש לומר דקושטא קאמר דליש ליה רק תרתי בעכו"ם דהכתיב תכרת דברה תורה שלשה עולמות נתמכים לפי ג'

חכמת שלמה

דף סד ע"ב גמרא כל מדם התם מפקם כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה הכי גרסינן כו' מסירה מסמע שלא הכי כו' מסירה תלמוד לומר לא תתן כל"ל והד"ת: **בד"ה** פשוט מה מתני' כל"ל והם"ד: **בד"ה** תלמוד לומר כו' מתריני הוא ולא זה כו' מנתתו מזרעו ודרשם קמייתא ומס העלם כו' כל"ל: **בד"ה** שרגא לדיבי כו' ומכאן ומעבירו עליה ומיגו שורפו כו' כל"ל. וע"ב לתפוקי מפירוש הערוך: **בד"ה** דרך עבדה עבדתו של מולך כל"ל: **בד"ה** ג' כריתות כו' בתים ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתי אני את פני בתים ההוא ומשפחתו והכרתי אותו ואת כל העם

מהר"ם

זורק אבן במרקוליס אף על גב דמכוין לעובדה בכך דרך בזיון אינו חייב מיתה ומכלל דהמתכוין בעצם לבזותה בכיון ולא לעובדה בכך אלא לבזות הוא מותר לגמרי ואמר ליה הזורק אבן במרקוליס תנן דהיינו אפילו מכוין לעובדה בבזוי חייב מיתה ואם כן מי שאינו מתכוין לעובדה בבזוי אלא לבזותה כמו רב מנשה הוא פטור מן המיתה אבל מכל מקום איסור עבד וק"ל כן נראה ליישב הסוגיא ע"ד התוס': **ד"ה קתני עבודת כוכבים וקתני מולך וכו' אבל הבא דייק מרישא וכו'**. רצה לומר דהמקשה לא מתניתין דהכא דייק דמתניתין זו לפרושי דינא אתי אלא מתניתין דלעיל קא דייק דקתני אלו הן הנסקלין וכו' וקא חשיב העובד ע"ז הנותן מזרעו למולך ובעל אוב וכו' ואילו פעור ומרקוליס לא קא חשיב ודאי משום דבכלל עבודה זרה הן וקא חשיב מולך ודאי היינו משום דאינו בכלל ע"ז שמע מיניה דמולך לאו ע"ז הוא:

דף סד ע"ב בתום' ד"ה שלש כריתות וכו' וקשה לרבי דאית ליה ברית מי שהיה טמא דמגדף היינו מברך השם ובסמ"ק דשבועות פוקי כי דבר ה' בזה לפורק עול וכו' וצ"ל וכ"ל דבריש מי שהיה טמא פליג התם רבי ורבי נתן ורבי אית ליה התם דמגדף היינו מברך השם ורבי מוקי נמי בסוף פ"ק דשבועות דף י"ג כי דבר ה' בזה וגו' דפורק עול וכו' וא"כ לרבי ליכא כרת שלישי דע"ז בפ' שלח לך דהנהו כריתות דפ' שלח לך דכתיב גבי מגדף וגבי את דבר ה' בזה לאו בע"ז איירי ולילא כאן כ"א שני כריתות דכתיבי גבי מולך בפ' קדושים ואתא חד למולך עצמו למ"ד מולך לאו ע"ז הוא או למעביר שלא כדרכה למ"ד מולך ע"ז וחד לע"ז כדרכה וא"כ כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן: **בא"ד ואכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות** פי' גם על מולך דכתיב בהאי קרא כי כל אשר יעשה וגו' ונכרתה והוי כאילו נכתב כרת גבי מולך וא"כ כתיב תלתא כריתות גבי מולך שתים בפרשת קדושים ואתד בפרשת אתרי מות ומוקמינן שנים מהן לע"ז אתד לכדרכה ואתד לשלא כדרכה באם ענין למולך ואתד למולך עצמו דס"ל השתא דמולך לאו ע"ז הוא: **בא"ד ואף ע"ג גב דהוי ליה טפי לאוקמיה לגופיה וכו'** קושיא זו לא תליא במאי דפירש השתא דכולהו ג' כריתות כתיב גבי מולך דכי נמי הוה ס"ל דחד כתיב גבי ע"ז בפ' שלח לך ותרי כתיבי גבי מולך בפרשת קדושים ומוקי הגהו תרי דכתיבי גבי מולך חד לע"ז שלא כדרכה וחד למולך איכא נמי לאקשויי דלמא תרוויהו אתי למולך גופיה ואתי כרת השני לעושה עבודת מולך לשאר ע"ז דהיינו מעביר בנו שלא כדרכה וקושיא זו ענין בפני עצמה ואלעיל קא מהדר: **ד"ה למעביר בנו ובתו שלא כדרכה תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק ליה מההוא כרת דאוקמינן לע"ז שלא כדרכה** יש לתמוה על דברי התוס' הללו הא אע"ג דכבר מוקמינן חד כרת לע"ז שלא כדרכה היינו בזובח ומקטיר והשתחואה לע"ז שלא כדרכה וכדילפינן בגמרא לעיל מזביחה דיצאה מן הכלל ללמד מה זביחה שהיא מיוחדת עבודת פנים והשתחואה יצא ללמד על עצמה אבל שאר עבודות אע"ג שהן דרך כבוד כגון גיפוף ונישוק לא מחייבי בשלא כדרכה לכך אצטריך שפיר כרת בפני עצמו למעביר בנו ובתו לחייב ככל שאר ע"ז שלא כדרכה אע"ג שהעברת בנו אינו עבודת פנים וכן פירש"י בכאן ולמ"ד מולך ע"ז וכו' בא הכתוב לחייב עליה אף בשאר ע"ז שאין דרכן בכך שלא מצינו אלא זיבוח לעכו"ם שלא כדרכה משום עולם הזה ועולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך כו' עכ"ל. קשה קשה דלפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש כו' הא ליכא למימר דלכדרכה בעולם הזה ושלא כדרכה בעולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך בעוה"ז ושאר כ"ע ויש לומר דקושטא קאמר דליש ליה רק תרתי בעכו"ם דהכתיב תכרת דברה תורה שלשה עולמות נתמכים לפי ג'

סה ע"א - סה ע"ב

אלהיכם אינו רק כל' תמרות כו' שאין לאדם דבוקים בו כ"כ מפני איסור גזות עכו"ם ולקחם מנעוריו לענין זונו ונעוריו תאמר אלהיהן והזנו וגו' ומתאוי' תגע בהיפך הנאמרים לעבול פעור כלאמר על ידי לאדם להיותו הנאמרים שעל ידיה שאין דבוקין יפה ממש ובקל יכולה להפרידן מעל ידיה כן היו הנאמרים לעבול פעור שהיה להכאה התלויה בדבר גזות מוחש בטל דבר בטלה להכאה לגל לאדם דבוקים וגו' דבוקים ממש לעולם שהיא להכאה שלישה מלויה בדבר וק"ל: שם והיו הכובשים מקלסין לו. פירש"י מקאמין עכ"ל ולפסר דקקיט הלי ליגמל שהוא סובל ג"כ לשון נעג וקלם כמו שכתבו התוס' דהיינו שהכובשים עלמן ג"כ לפסר שהתכוונו בתפילתם לגנאי ליהודי וק"ל:

דף סה גמרא א"ל אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה ואלא חובר דבלאו היאך הוא כרתניא חובר חבר אחד כו'. כל"ל וכן הסוגיא בכריתות דף ג' וק"ל:

בפירש"י בד"ה ואפי' לרבנן כו' מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב כו' עב"ל. מיהו התמרת דקאמר כי קאמר נמי ריש לקיש לר"ע לא משני מידי ולא הניח דברי המקשה ומוזר המקשה להקשות קושיא זו בעמה ס"ה יפה מגדף ובעל אוב כו' ודו"ק: **תוס' בד"ה והנשאל בהם פ"ה כו' וקשה דאי אל תפנו אוהרה לנשאל א"כ כו' עב"ל.** ופ"ה גופיה בגמרא מזר בו בד"ה הואיל ושניהם בלאו ל' נאמרו בלאו לגל תפנו כו' ע"ש דהיינו מזהרה דמכשפים דבנשאל ולגי לגין שייך בו מיזב מטמא שאינו רק בלאו וק"ל: **בד"ה מאן תנא השתחואה כו' הא לא מיחייב רבי עקיבא במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כו' עב"ל.** יש לתקדק בדבריהם הא מסיק לעיל לרב אליבא דר"ל בנאלי מתה מיד קרבן בע"ג לליכא כרת במקום קרבן ומשום לתיתקש דכתיב ושמתו ויזבחו ויאכלו גו' ול"ל מיניה נילף נמי השתחואה בע"ג גלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ועוד דהשתחואה גופה נילף מהאי היקשא דושמתו ויזבחו גו' כמ"ש התוספות לעיל בתמיהת הסוגיא וי"ל גלא קשיא להו גלא מהך דכריתות דקאמר גלא מתיב ר"ע במגדף גלא משום לתיכא כרת במקום קרבן ומי גלאו הכי לא הוה מתיב ליה והכי ס"ל ר"ע בהשתחואה וכן בנאלי מתה דתיב קרבן משום לתיתקוש לף על גב גליה בהו כרת במקום קרבן ולהא מילתא גלא נקט התם כרת במקום קרבן גלא לדבריהם דלהכן כו' ס"ל לנאר דגלי במגדף דתיב ומשום לתיכא כרת במקום קרבן גלא בעינן מעשה ילפינן נמי מכל דוכתא בהאי היקשא דושמתו ויזבחו גו' מכל מי גלי לן התם לף הוה ילפינן נמי בהאי היקשא מילי ודו"ק:

ע"ב גמרא בעל אוב אחד המעלה בזכורו כו'. וכ"י בתומם פירש דורש על המתים זהו מעלה בזכור כו' ע"ש ודבריו ע"פ הבריימא בספרי ושלא בבריימא זו בשמעתין לכן דרכו של רש"י לפרש הפסוקים על פי היותר פשוטו של מקרא דמעלה בזכורו ונשאל בגולגולת משמע ליה טפי בכלל דורש על המתים וכדבעי למימר נמי מלמודא שואל אוב היינו דורש על המתים כו' ופשטא דשמעת' דמגיחין נמי משמע בבריימא דספרי לאוב אוב זה המדבר מתוך אחריתא היא שהוא זה המדבר משמיו וכדלילך בריימא דבשמעתין נעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומדין מלילי יליו כו' ומה שכתב הרמ"ם שם ומוקלום שמרגם ידעוני זכורו מיני יודע היכן מלא שהרי בפרק תרבע מיתות כו' ידעוני זה המניח עלם ידוע בפיו כו' ע"ל ולא הוה ליה לאתמוה על מוקלום היכן מלא זה שהוא היה תנא אחד בכל כתר הרגיטו זה התוספות דזכורו שם מכשפות הוא ופסר להיינו בעלמו במניח עלם ידוע בפיו ולא קשיא

דוקא שואל גו' אבל לי לא גלי התם לף הוה ילפינן נמי בהאי היקשא מילי ודו"ק:

ע"ב גמרא בעל אוב אחד המעלה בזכורו כו'. וכ"י בתומם פירש דורש על המתים זהו מעלה בזכור כו' ע"ש ודבריו ע"פ הבריימא בספרי ושלא בבריימא זו בשמעתין לכן דרכו של רש"י לפרש הפסוקים על פי היותר פשוטו של מקרא דמעלה בזכורו ונשאל בגולגולת משמע ליה טפי בכלל דורש על המתים וכדבעי למימר נמי מלמודא שואל אוב היינו דורש על המתים כו' ופשטא דשמעת' דמגיחין נמי משמע בבריימא דספרי לאוב אוב זה המדבר משמיו וכדלילך בריימא דבשמעתין נעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומדין מלילי יליו כו' ומה שכתב הרמ"ם שם ומוקלום שמרגם ידעוני זכורו מיני יודע היכן מלא שהרי בפרק תרבע מיתות כו' ידעוני זה המניח עלם ידוע בפיו כו' ע"ל ולא הוה ליה לאתמוה על מוקלום היכן מלא זה שהוא היה תנא אחד בכל כתר הרגיטו זה התוספות דזכורו שם מכשפות הוא ופסר להיינו בעלמו במניח עלם ידוע בפיו ולא קשיא

דוקא שואל גו' אבל לי לא גלי התם לף הוה ילפינן נמי בהאי היקשא מילי ודו"ק:

ח"א **דף סה ע"ב א"ל** נהר סמבטיון כו'. יראה שאול לו מי יימר דהאידנא שמא בשלשה ימים. הל' מי יימר דזה היום הוה שבא בתלתא שבא בתלתא שבא בשבת אל מכל מלתמו. הכ' מי יימר דזה היום שהוא בו אתמכ לשבות. הג' מי יימר דזה היום הוה שבת לעתיד ומעותה לתי עה"ב והשיב לו נהר סמבטיון יוכיח כו' שמעת הילילה הוא גם היום שבת שהרי בו שבת אל בשבת יליה ובעל אוב יוכיח הרי גם עתה אין בעזות בו מלאכה כמו שבעל אוב היום אינו עושה פעולתו ומלאכתו וקברו של מלי יוכיח הרי שבעולם הבא עומדין היום זה ולזה אמר לו בג' לשנות ביומו כיאמרו וקללתו וק"ל: **כי עונותיכם** וגו'. מעולה בפירוש מכאי אמת כי בכל מעשה מדם נגרת דבר ריחני לפי המעשה הן טוב הן רע ומלאכי משמיא הנאים מעוותיכם הם היו מבדילים ביניכם וגו' מהגיע רוח הקדש עליכם וק"ל: **ולא** הוה קמהדר ליה כו'. לפי שכח הנשמה שהוא הדבור לא היה יכול לנהוח ולפי שאין בו הנשמה שהוא הרוח העולה למעלה רק רוח המיוני שהיא ג"כ נבחמה היולדת למטה ס"ל הלר לעפרך וי"מ מן מבריא היינו מן מוכני מבר ולא יתכן לאיין זה מעשה מוכר מבר לבורו נגרת מבל מן מבריא היינו מן החכמים שעוסקין בספר יצירה שדרכן לקרות זה לזה כן כמו הוא מברין וק"ל:

חכמת שלמה

דף סה ע"א גמ' אמר אביי הלכך האי מאן כו' כל"ל ס"ל: **רש"י** בד"ה ריש לקיש כו' העלם ידעוני שהעלם אינו כו' כל"ל: **בד"ה** ומשני כו' הקטרה עושה המכשפות למבר השדים לכאן כל"ל: **בד"ה** התורה אמרה מבר זה בסקילה כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה הואיל ושניהם כו' כלל גדול בריש לקיש כו' כל"ל:

דף סה ע"ב רש"י בד"ה מתיב כו' ובניסי שאין כעוד עבודת כוכבים אף אני אביא ראיה כו' כל"ל: **בד"ה** ומקשה נקול כל"ל: **בד"ה** מבין הפרקים כו' ויושב לו בתחת מבין כו' אף על פרקי בריסי כל"ל: **בד"ה** המרגיע עלמו כו' נעושה שניהם הם"ד: **בד"ה** נרע גגרת כו' שמלמדין כו'. נ"ב פי' הספר:

מהר"ם

דף סה ע"א במתני' והנשאל בהם באוהרה ופירש"י והנשאל בהם שבא ושואל בהם להגיד לו כו' בנון שאול וצ"ע למה תני התנא לשון והנשאל הל"ל והשואל שבא ושואל בהם ובקשתי ולא מצאתי בכל המפרשים טעם על זה ונראה דמשום הכי קתני נשאל משום דדרכם היה שהאיש או העושה מעשה האוב ומעלה את המת שואל אותו שבא לשאול בו את מי אעלה לך כמו שמצינו במעשה דשאול לכך נקרא אותו שבא לשאול נשאל: ברש"י ד"ה באוהרה **דאל תפנו ואוהרה דמכשפים** גופיה מלא **ימצא** וכו' פירוש מכשפים היינו האיש העושה מעשה האוב ומעלה את המת ושואל אוב דכתיב בהאי קרא מפרש רש"י דהיינו האיש העושה מעשה האוב ומעלה את המת ושואלו אבל התוס' מפרשים שואל דקרא בנשאל שהוא הבא לשאול ומכשף לעשות לו מעשה האוב ושואל להגיד לו כגון שאול: בתוס' ד"ה **מאן תנא השתחואה** וכו' **תימה** וכו' **א"כ בהשתחואה דלא כתיב כרת** במקום קרבן **ליפטר** וכו' מקשין העולם נימא דמשום הכי מחייב בהשתחואה משום דאתקש לזביחה כדאמר לעיל בפרקין דף ס"ג גבי האומר אלי אתה וכו' לר"ע פשיטא דהיינו מגדף מהו דתימא עד כאן לא מיחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתיב ביה כרת אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אימא לא קמ"ל דאיתקושי איתקוש לזביחה וישתחוו לו ויזבחו לו א"כ מהאי טעמא ליחייב נמי קרבן בהשתחואה דהא השתחואה נמי איתקש לזביחה וכדהקשו התוס' לעיל דף ס"א ד"ה מניין לרבות השתחואה וכו' ואין זה קושיא כלל דהא דקאמר לעיל גבי האומר אלי אתה קמ"ל דאיתקושי אתקוש וכו' אין ר"ל שחייב קרבן מטעם ההיקש אלא ה"ק דכיון דאיתקיש הוי כאילו כתיב נמי כרת גבי אלי אתה ולכך לר"ע ולא בעי מעשה ומחייב גבי מגדף ה"נ חייב באומר אלי אתה אבל מ"מ למ"ד דלא מחייב קרבן בדבר שאין בו מעשה גם באומר אלי אתה ובמשתחוה לא מחייב אע"ג דאתקיש לזביחה תדע דהא לרבנן אליבא דר"ל לא מחייב קרבן לא באומר אלי אתה ולא בהשתחואה אע"ג דפשוט הוא דלענין קטלא נמי אית להו לרבנן הקישא דהא תנן לעיל במתניתין אחד המשתחוה ואחד המקבלו לאלוה וע"כ טעמו הוא משום דאיתקש לזביחה כדפירש"י לעיל ואין בזה שום חילוק ולכך הקשו התוס' שפיר דליפטר בהשתחואה מקרבן אפי' לר"ע דכיון דאיתקיש לזביחה הוי כאילו כתיב ביה כרת מ"מ לא כתיב ביה כרת במקום קרבן כמו במגדף דכרת במקום קרבן שני דברים הן ולכך אע"ג דמחייב ר"ע במגדף מ"מ בהשתחואה לא לחייב והא דלא הקשו קושיא זו נמי לעיל גבי האומר אלי אתה מנא ליה דמחייב קרבן לר"ע הא עד כאן לא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דכתיב ביה כרת במקום קרבן כמו שמקשין התוס' הכא גבי השתחואה יש לחלק דלעיל באומר אלי אתה אתי ליה שפיר דהא פריך לר"ע פשיטא היינו מגדף ומשני מ"ד וכו' אבל הכא דלא כתיב כרת קמשמע לן כיון דאתקיש וכו' הוי כאילו כתיב ביה כרת וכיון דכתיב ביה כרת הוי בכלל מגדף דהיינו מגדף ממש ובמגדף חייב קרבן מטעם דכתיב ביה כרת במקום קרבן אבל בהשתחואה לא שייך לומר דהיינו מגדף ולכך הקשו התוס' קושיא זו בהשתחואה ולא הקשו גבי האומר אלי אתה אבל לפי האמת בתירוץ שמתרצים התוס' הכא בהשתחואה מתורץ ג"כ באומר אלי אתה ודו"ק: **בא"ד** ויש לומר דרבי עקיבא אליבא דרבנן דאמר וכו' ר"ל דלעולם לר"ע מחייב קרבן בכל דבר שאין בו מעשה אפילו היכא דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן והא דקאמר ר"ע בכריתות במגדף טעמא דכתיב כרת במקום קרבן לא קאמר זה אלא לדבריהם דרבנן לדידי כלאו האי טעמא חייב קרבן וכו' אלא לדידכו אודו לי מיהת וכו': **ד"ה הואיל** וישנו **בלא** וכו' ויש לומר **מדכתיב** גבי נינוה וכו' נראה דצריך לומר ויש לפרש וכוונת התוס' לפרש פירוש אחר ואינו תירוץ על פירש"י וק"ל:

דף סה ע"ב תוס' ד"ה **הואיל** וישנו בקול וכו' ובספרים ישנים לא גרסינן עדים זוממין והכי גרסינן אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכו' אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אבל מ"מ למ"ד דלא מחייב קרבן בדבר שאין בו מעשה אפילו היכא דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן והא דקאמר ר"ע בכריתות במגדף טעמא דכתיב כרת במקום קרבן לא קאמר זה אלא לדבריהם דרבנן לדידי כלאו האי טעמא חייב קרבן וכו' אלא לדידכו אודו לי מיהת וכו': ד"ה **הואיל** וישנו **בלא** וכו' ויש לומר **מדכתיב** גבי נינוה וכו' נראה דצריך לומר ויש לפרש וכוונת התוס' לפרש פירוש אחר ואינו תירוץ על פירש"י וק"ל:

דף סה ע"ב תוס' ד"ה **הואיל** וישנו בקול וכו' ובספרים ישנים לא גרסינן עדים זוממין והכי גרסינן אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכו' אבל הכא דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן והא דקאמר ר"ע בכריתות במגדף טעמא דכתיב כרת במקום קרבן לא קאמר זה אלא לדבריהם דרבנן לדידי כלאו האי טעמא חייב קרבן וכו' אלא לדידכו אודו לי מיהת וכו': ד"ה **הואיל** וישנו **בלא** וכו' ויש לומר **מדכתיב** גבי נינוה וכו' נראה דצריך לומר ויש לפרש וכוונת התוס' לפרש פירוש אחר ואינו תירוץ על פירש"י וק"ל:

דף סו **גמרא** מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום בו'. ורש"י נחומס נפרצמ משפטים כתב ומקלל חבירו ואמו למה נאמר לפי שהוא אומר אים אמר יקלל גו' אין לי אלא אים שקלל אמה מניין ת"ל ומקלל אביו גו' ממה ת"ל אמר בשמעתין מהלהים לא תקלל והוא ע"פ המכילתא וכתב שכתבו לדרוש בפירושו הדרשה יותר פשוטה נמקרא דדרשה דשמעתין היינו פשוטה לרבות אמה אים אים משום דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ודו"ק: **שם** למאן דאמר אלהים קודש גמרינן חול מקודש בו'. והשתא לא תימא כדבעי למימר מעיקרא לכתוב אז נגיש ואמרם אלהים ל"ל אל"ע לגופיה כו' דהא אלהים מיעטריך לגופיה לקודש אלא אתיא מכאן ודס כמ"ש המוספות אלא לכתוב אלהים ואמרם ואלא נגיש אל"ע לגופיה תנהו ענין לאביו וכן צריך לומר למאי דגמר קודש מחול דאלהים מיעטריך משום קודש ומדאפקיה בלשון אלהים כמ"ש המוס' אלא נגיש לא מיעטריך לגופיה וק"ל: **שם** אם כן לכתוב קרא לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ובמומם פירש"י אלהים לא תקלל ה"ז מזהרה לברכת השם ומזהרה לקללת דיין עכ"ל והיינו כמסקנת דהכא אלישע דכ"ע דנין למ"ד אלהים קודם ונין למ"ד אלהים חול תרתי משמע אבל הרמ"ם הביא המכילתא דאיכא למאן דאמר אלהים קודם ואיכא למ"ד אלהים חול ואמה על פירוש רש"י אין תפס דברי שניהם אחר שהם מולקים כו' עכ"ל והתירץ זה שעלה מעיניו קושיא דשמעתין דמסיק נהדיא דאין מולקין בדיינ ולכ"ע אלהים תרתי משמע מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל עוד כתב הרמ"ם שם ודע היות המין הזה מן המזהרות על שניהם שלשה דברים הינו מפויב שיהיה ממין לאו שבכללות נשביל שהכתוב כבר ביאר העונש בכל ענין כו' עכ"ל ועוד התירץ לפי דרכו ולא הבנתי דברי דהיכן ביאר עונש של מקלל דיין דהא לא אתי לדוקין עליו אלא מכלל אלהים לא תקלל שהוא לאו שבכללות דאתי נמי מזהרה לברכת השם אבל הגלאה זה דיוין דאלהים מפורש ומשמע תרתי אלהים ממש ואלהים דיין כדכתיב עד האלהים יבא דבר גו' לא מקרי לאו שבכללות כמו שכתבו התוספות לעיל אלא ומצוא ואזג ותרגן ובמצבל אלא ביום טוב ומיהו יש להקשות נמי אמאי לקי אקללת דיין כיון דהל"ל אלהים לא תקלל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לברכת השם [א] ועל כן נראה דקללת דיין לא מיקטריך מהאי קרא דאתא מנשיא ותרגם ולא מיקטריך לגופיה אלא לאביו ואביו קישנא הוא לדין לוקין עליו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ודו"ק: **תום' בד"ה** עד שיפרט לך גו' **אלא** מסברא קאמר עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו עכ"ל. מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בפרק קומו ומת בנו:

ע"ב **בד"ה** מאי לא תקלל כו' **וא"ת** ונגמר אביו ממקלל עצמו וחרש כו' עכ"ל. ממקלל עצמו לחוד דנגמר אביו ל"ק להו לחייבו דמקלל את עצמו גרע טפי וכן נהיפך ללא קשיא להו נגמור ממקלל עצמו מאביו ומרע לחייבו דלדרשה מקלל אחריס גרע טפי דכתבי גזונא אחרינן בפרק המוכל לחלם רשאי לניים עצמו ומסור לניים אחריס: **ודע** שרש"י בפרשת קדושים פירש אין לי אלא מרע מניין לרבות כל החלם תלמוד לומר נעמך לא תאור כו' עכ"ל וכתב הרמב"ן והוא שנוי בת"כ אבל המדרש בגמרא אינו כן אלא הזהיר הכתוב בנכבדים כו' ואור והזהיר בחומלנים שהוא החרש וממנו יליף בנין אב אל כל שאר העם כו' עכ"ל והשיג עליו הרמ"ם וכתב אבל שם בפ' ד' מיתות מפיק ליה מאלהים לא תקלל אחם אינו ענין לגופיה להא אחי מנשיא ואתרא לעלמא

קרני ראם [א] נ"ב נראה דס"ל דהיכי דילפינן אמה מניאו לוקין ודעת הר"ן בריש פרקין דהא דילפינן אמה מניאו אין לוקין עליו אמין מזהירין מן הדין והמוס' ע"ב ד"ה אחי לא אקלל מצוחר אמולקין אשטת הר"ן ו"ע ופוגיא דשמעתין משמע לוקין והבן:

חכמת שלמה

דף סו ע"א **גמ'** המנחים נמולדה ונעוחות ובכוכים כנ"ל. וע"ב וכן נרי"ף וכן פירש נגמוקי יוסף להלמיד: **שם** הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר אלהים קודש מאי אינא למימר כל זה נמחק: **רש"י** בד"ה נעקבו יומת כו' אלא ביהד שם בשם **אלא** יחברך יוסי מחייב עליה כנ"ל:

בד"ה לא רבי כו' הרמיה אל נד חמורה כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה ממקלל אבא כו' ואינו חייב על אחת מהן כו'. ני"ב פירוש אחת ים נהן אלינו חייב:

דף סו ע"ב **תום'** בד"ה עד שהיו כו' ומיהו ניין דדייקינן כו' כרבי יונתן אחיא לא כו' כנ"ל:

מהר"ם

דנשאל בגלגולת הוי פירושו דעל ידי מכשפות ושאלת הגלגולת מעלה את המת דא"כ מאי פריך גמרא אברייתא דקתני דנשאל בגלגולת עולה כדרכו וכו' עולה להיכן קא סליק וכו' אלא ודאי נשאל בגלגולת לא מעלה שום דבר אלא להמכשף יש לו גלגולת אחת של איזה בריה דמונחת על הארץ נעשה במכשפות שעונה לכל מה ששואל וא"כ ליכא למימר דבעלת אוב דשאול נשאל גלגולת הוה ולכך הקשו התוס' שפיר וק"ל:

דף סו ע"א **ברש"י** ד"ה בנקבו יומת כו' **ואפילו לא** ביהד שם בשם **אלא** יתברך יוסי בו' פירוש שלא אמר יכה יוסי את יוסי אלא יקולל יוסי ויוסי בגימטריא אלהים כמבואר למעלה בפרקין

רבי מנחם בסירא היה דחייב לאפוקי חנא דלעיל דסבירא ליה דאינו חייב עד שיברך שם בשם שיאמר יכה יוסי את יוסי ודרש מדכתיב בנקבו שם: **בתוס'** ד"ה **לרבות בת כו' אבל היכא דכתיב איש** פירוש כגון הכא אי הוה כתיב איש (או אשה) אשר יקלל אביו ואמו הוה ממעטינן אשה דהיינו בת לכך כתיב (באיש) איש איש אשר יקלל ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות בת ואם תקשה לך לא יכתוב שום איש וממילא הוה ידעינן דגם בת חייבת מדהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה אין זה קושיא דאיצטריך למכתב עכ"פ חד איש למעט את הקטן: **בא"ד נבי שור שהמית** שור שבעה **להביא** שור **האשה** פירוש שבעה פעמים כתיב שור בקרא גבי שור שהמית אדם ודרש התם לכולהו וחד מינייהו מוקי ליה להביא שור האשה אע"ג דהתם לא כתיב שור איש וא"כ ל"ל קרא לשור אשה הא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה: **ד"ה עד שיפרוט לך הכתוב** יחדיו **פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים תימה לרבי יאשיה אמאי כתיב יחדיו** פירוש דרש"י סבירא ליה דר' יונתן מכריח הענין דבכל מקום משמע שניהם כאחד ומשמע חד בפני עצמו מדהצריך הכתוב למכתב יחדיו בכלאים מכלל דבכל מקום שלא כתיב יחדיו משמע נמי כל אחד בפני עצמו וא"כ צריך לומר דיחדיו דכתיב גבי כלאים קרא יחירא הוא וליכא לאוקמי ליה אלא להכי א"כ תימה לרבי יאשיה דס"ל דבכל מקום אפילו היכא דלא כתיב יחדיו משמע דוקא שניהם כאחד א"כ לדידיה יחדיו גבי כלאים למה לי אלא ע"כ צ"ל דיחדיו דכתיב גבי כלאים אצטריך אפילו לרבי יאשיה למילף דאינו אסור כ"א בקשורים או במחוברים בשתי תכיפות זה לזה וא"כ מנא ליה לרבי יונתן להכריח מיניה דכל מקום דלא כתיב יחדיו לא משמע דוקא שניהם כאחד לכך לא נראה להו לתוס' פירושו של רש"י ורבי יונתן לא מכריח זה מדכתיב גבי כלאים יחדיו אלא מסברת עצמו בלא שום ראיה ס"ל דכל מקום דלא כתיב יחדיו משמע נמי כל אחד בפני עצמו עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כך הם

סז ע"א - סח ע"ב

דנמרוסה נמי ים למפטר כיון שאין שניהן בני עונשין כמו שכתבו התוספות שם ועוד י"ל דהמקשה סמך עלמו כיון דנמרוסה נמי כתיב והוציאתם מה שניהם ים למפטר ניה נמי לגמרי כמו נעשומה וק"ל: **בד"ה** והאי **לבדו** בו' דקתני מתניתין הראשון בסקילה והב' בחנק בו' **עב"י**. ולפ"ז ניחא להו לפרש דמתני' מיירי כשבא עליה הראשון בלבד דה"ל נעולה מניאת הראשון וכן פירש הרמב"ם והרע"ב דהשתא לפ דריש ר"ש לבדו כהך בריימא לפטור מסקילה אפילו בשא עליה השתא שלא כדרכה משום דהא מני לה ריש"א דמתניתין נמולה ולא נעולה וכדברי תוס' פירש"י בתמני' ש"ם וק"ל:

ח"א **דף סו ע"א** לו המנחשים **בחולדה ובעופות** בו'. מפירוש הרמב"ן המביא בעופות וכנראין לו בלפוף בענין שכתוב כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד וגו' ע"ש בתורה:

דף סז בפירש"י בד"ה האומר אעבוד בו' השלושות הללו הוי מסית וחייב עב"י.

כל הני ליתני בתומר ניתא משמע ומוקמינן להך מתני' לעיל בניתא מפי חתריס ולא בניתא מפי עלמו דהכי משמע דבמתיא דנקט בריתא קמשמעי נמי הכא וזה בפירש"י הלשונות הללו הוי מסית ואייב ר"ל דלייבי בניתא על ידי מסית ואייב המסית דקתני בריתא כיון דהניתא מתחייב בלשונות הללו ע"י ולא מהני ליה למסית בכה"ג חוזה משמ"כ בריתא דלא ליתא על ידו ומש"ה גם הוא אם חוזר בו פטור וזו"ק: **בד"ה מבשפה וא' האיש** וכו' **דהא גבי אוב וידעוני כו' דכתיב איש או אשה עב"י.** ויש לדקדק דמ"כ ב' כתובים חוב וידעוני מלמדין על מכשפה דאים נמי חייב ומשמע דרבי יהודה סבר דשני כתובין מלמדין מהכ שאר חנאי מלו סברי דאין מלמדין ים לומר לשאר חנאי לא הוצרך לפרש מהיכא קאתי אים להא מהיכא דקאתי מיתתן במה אי למ"ד מלא מחיה כל נשמה אי למ"ד מכל שוכ עם כשמה אים ואשה נמי שוין אלא דלר"י דאטרין לפ' הכי דאית ליה ב' כתובין מלמדין לענין מיתה קאמר דהכי נמי לענין אים וק"ל: **תוס' בד"ה רבינא אמר בו' ואין** זה שיטת **התלמוד בו' עב"י.** ר"ל שהמתרץ הראשון לא יאתי רק אלא ואיים אלא לפר"ת ניתא דרבינא ולפי מתרץ כולה וכ"ש פפא דלא אתרץ רק אלא היינו משום דנהך אלא לא מסתבר ליה כרבינא וק"ל:

ח"א **דף סז ע"ב** כשפים **שמכחישין פמליא** בו' אין עוד מלבדו וגו'. עי' במדוש אגדות פרק קמא למולין: **בלטיהם** אלו **מעשה שרים בלהטיהם** אלו **מעשה כשפים.** כן הוא הגי' בספריס שלפנינו וכן פירש רש"י הכא וכן פי' הרמב"ן בחומש פ' ואתא ע"ש ועי' גם בר"ש בתוכוח זה אבל בערוך נערך לנו כתב הגירסא בהיפך לטיהם אלו מעשה כשפים להטיהם אלו מעשה שדים וכ"ה ותא להטו החרט המתפכח פי' סימא בעלמא הוא שהשד מתפעל לכתה גווניס וכו' ע"כ ע"ש אבל הכתוביס בפ' ואתא מוכיחין כגירסת רש"י והרמב"ן דגבי בלהטיהם אמ"כ ויקרא וגו' ולמכשפים וגבי בלטיהם לא הוכיר רק התרטוניס ולא מכשפים וזו"ק: **שם הלכות בשפים** בו' **מותר לבתחלה כדרב חנינא** בו'. כך דמעכרא להו עגלת תלמה לאו ע"י מכשפות היא אלא מעשה הקב"ה כפירש"י ולא קאי ליה בכלל הלכות מכשפין אלא לפי הדמיון דמצאו ליה במעשה כישוף וק"ל: **שם אצבע אלהים היא.** גם מכאן לתיה לגירסת רש"י דגרס בלטיהם אלו מעשה שדים לא בגירסת הערוך דהא הכא בלטיהם כתיב גבי כיים וקאמר עלה אאין הצד יכול כו' ים לדקדק למאי דמסיק אלי מכלף ואפילו לא מכלף משמע משום דהצד אינו עושה מעשה אלא עושה מעשה כשיעור הזה אבראין אתין למלמידיו גמלי ב"כ כמותו ולפירש"י נראה בהיפך בגירסת בערוך אלא בכלל המלקת כו' אפי' בתכמות בשפות והצד בשינו לצון לרין טעם וזו"ק: **אבי אבי רכב ישראל ופרשיו בו'.** אלי קרא לגיעא אתרו על אליהו בענין תפלה בדברי המתרגם והמפרשים אלא הכא נראה לפרש רבי הוא רכב ישראל ופרשיו בתלמתה של תורה ואתר תעות יש לי בו' ואיתה אח עלמו ליש לו תעות ותטעות ואינו יודע ומכיר תוכן צבורתו כשנותן לאחרים שאינו שולתי הוא תפסיד בהן כן הצבר הזה דרבי עקיבא ודלי יש לו תורה אלא אתר שאינו יודע ומכיר בה כלל הלורך בשלות ובפסיקות שהיו לו ואין לי שולתי להרצותן ולהסיג על הפיקיו בכל הלורך וזו"ק:

סליק פ' ד' מיתות

בן סורר פרק שמיני

ע"ב תוספות בד"ה בן סורר ומורה בן הסמוך בו' ואם תאמר דילמא שנה שלפני גדלות בו' ואם תאמר א"ב ל"ל במתני' מעמא דשלא בו' ויש לומר דה"א דמקודם הבאת בו' עב"י. ניחור דבריהם דמעיקרא קשיא להו כיון דבן קטן מסמע מאי

חכמת שלמה

דף סז עא גמרא ואמר רב יהודה אמר רב בו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ואם היה התפיסת עדום הס"ד: **בד"ה** ואינו יכול בו' ילחם עים הס"ד: **בד"ה** המדיח זה בו'. נ"ב זה שייך למתני' דלקמן: **בד"ה** הא נמי אם היה מסית זה נמי בו' כל"ל: **בד"ה** מדיח עיר בו' ל"ל מדיחי: **בד"ה** רבינא אמר וכו' דהא נמתני מילי בו' כל"ל: **בד"ה** ולא זו בו' בהכמה כל"ל והס"ד: **בד"ה** הן רואין בו' לא הוזי אלא הס"ד: **בד"ה** מה להלן בסיני הס"ד:

דף סז ע"ב גמרא ונאמר כל שוכב בו' חזייב דכיב וקאים אימתא בו' כל"ל. וב"ב נ"ל חזיוהו: **רש"י** בד"ה שמכו עניו בו' עניו פרשה כל"ל והס"ד: **בד"ה** אלא מכלל בו' סקילה הס"ד: **בד"ה** בהלכות שנת בו' יעשו אותו מותר לנהמילה בו' בסקילה האומץ בו' אבל אסור כל"ל והס"ד והד"ה: **בד"ה** עסוקים בו' כל"ל: **בד"ה** עסוקין בו' דמעשה הקב"ה הן על ידי שם קדושה שלו כל"ל ונמחק הוא: **בד"ה** ודבי כריתי דתירתי מנחיריו משליך בו' כל"ל: **בד"ה** ת"ל ר' חייא לרב הס"ד ואח"כ מ"ה לנמר הכי כל"ל: **בד"ה** קס גמלא בו' תמוך גמלא גבר סקוניתא הד"ה: **בד"ה** הכנה יתי וסליק בסוקא כל"ל והס"ד והד"ה: **בד"ה** הספרדע אחת מסמע הס"ד: **תוס'** בד"ה וכי מפני בו' דליף מלא יחיה דנסקילה בו' כל"ל:

דף סח ע"א גמרא אמר להן למתיניו של אמיו כמדומה בו' כל"ל: **רש"י** בד"ה והאי ל"ל והמ"ל מילתא לנקוטין קמוחין הס"ד: **בד"ה** ולא תסרתי בו' מהס אלא כמו שמחסר בו' כל"ל: **בד"ה** לא תסרתי בו' מעטו מהס שפופרת בו' הד"ה ת"ל הכדור והמיומס וכו' כדור בו' הד"ה: **בד"ה** מהו לפי בו' טהרות מכמיס מומריס בו' מנחוץ וטהרתן בו' כל"ל והד"ה: **בד"ה** הרבה מעות יש לי להחליף הס"ד:

סליק פרק ארבע מיתות

בן סורר פרק שמיני

דף סח ע"ב רש"י בד"ה הכי גרסינן אם כן ליתא קרא בי יהיה בן אים בו' כל"ל:

מהר"ם

דף סז ע"א במתניתין אשר **לשנים** הן עדיו וכו' אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינים לו עדים וכו' ובגמרא אימא סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז ואמר רבי יהודה וכו' כצ"ל: **שם** כי **קתני מסית** זה הדיוט **להכמנה דתניא ושאר כל חייבי מיתות** וכו' **כיצד עושין לו** וכו' יש לדקדק מה צריך להביא בריייתא זו הא במתני' גופא קתני בהדיא דמכמינים לו עדים ונראה משום דהא דקרי ליה מסית הדיוט היינו כלומר הדיוט ושוטה כמו שפירש רש"י והיינו שטותו שמדליקין לו נרות בבית הפנימי ומדברים עמו ואינו מרגיש שבשביל כך עושין זה כדי שיהיו העדים שמבחוץ רואים אותו והוא אינו רואה אותם וק"ל: **ברש"י** ד"ה המדיח זה **האומר** וכו' פירוש זה שייך למתניתין דלקמן בסמוך: ד"ה מדיח עיר הנדחת שנו וכו' **ואשמועינן סיפא** דמדיח דרישא וכו' ר"ל דרישא היא מתניתין דריש לקמן דקתני אלו הן הנסקלין וקא חשיב נמי מדיח: **בתוס'** ד"ה **רבינא אמר** וכו' **ואין** זה **שיטת הגמרא** ר"ל מה שפירש רש"י דרבינא ורב פפא לא פליגי אלא שזה מתרץ חדא וזה מתרץ חדא אין זה שיטת הגמרא שזה יתרץ חדא וזה יתרץ חדא:

דף סח ע"א בתוס' ד"ה היאך מניחין איסור סקילה וכו' **ופ"ה התם ומדליק ברביעית כו'** יש לדקדק בזה מה מקשין התוס' דילמא דבהא פליגי רבי נתן ורבי יהודה נשיאה דרבי נתן ס"ל דהדלקת הנר קודם להציאת תפילין וס"ל שלישית להדליק את הנר ורביעית לחלוץ תפילין ורבי יהודה נשיאה ס"ל איפכא ולכך קאמר שלישית לחלוץ תפילין ורביעית להדליק את הנר וד"א ס"ל כרבי נתן וצ"ל שס"ל להתוס' דמשמע מסוגיא דשמעתין מדקאמר שלישית להדליק את הנר כמאן כרבי נתן ולא קאמר דאתיא אפילו כר"י נשיאה ור"י נשיאה אף לחלוץ תפילין קאמר אבל להדליק את הנר לכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין מכלל דגמרא סבירא לה דאדרבה בלחלוץ תפילין לא פליגי דלכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בהדלקת הנר דלרבי נתן הוא בשלישית ולר"י נשיאה ברביעית ודייק לה לגמרא דאי בהדלקה מודו דבשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין ה"ל למיתני בדברי רבי נתן שלישית להדליק את הנר רביעית לחלוץ תפילין ר"י נשיאה אומר שלישית לחלוץ תפילין דהוה משמע דפלוגתייהו בלחלוץ תפילין ומדלא קתני הכי ש"מ דלא פליגי אלא בהדליק את הנר אבל לחלוץ תפילין גם לר"נ בשלישית דמסתמא חולץ תפילין קודם שמדליקין את הנר ולכך לא הזכיר ר"נ לחלוץ תפילין כ"א שלישית להדליק את הנר שהוא אחר חליצת תפילין והאחרון נקט ולכ"ע חליצת תפילין הוא קודם הדלקת הנר וא"כ קשיא הכא דמשמע דהדלקת הנר קודם ותירצו ודאי חליצת תפילין ברישא כשעושין הכל בזמנו ואין מאחרין אבל היכא דאיחרו עד כניסת השבת מפני איזה טרדה יש להקדים הדלקת הנר שהוא איסור סקילה: ד"ה **ושהרתן כמו** שהן וכו' **ותני בתוספתא** וכו' **אף מטביליו כמות** שהן כו' **שמע מינה** דהוי חבור ד"ל והיינו פלוגתא דמזה אנו שמעינן דפליגי רבנן ור' אליעזר:

סליק פרק ארבע מיתות

בן סורר ומורה פרק שמיני

דף סח ע"ב בגמרא ותו היכא אשכחן דעשו הכתוב דהא ל"בעי קרא למיפטריה יש מקשין לפי סברת המקשה זה דלא ידע שום סברא דהכא לענין בן סורר ומורה הוה ס"ד לחייב הקטן טפי מבעלמא א"כ תקשי ליה מתני' למה היה צריך למתני הקטן פטור כו' אבל בעיני אין זה

סט ע"א

מתרץ בן הסמוך לגבורת חיים דהיינו בתחלת חיזוק וסמוך לגבורה היינו סמוך להיקף הזקן לימא דבסוף קטנות הוא סמוך לגבורת חיים שהוא שנה שלפני שני גדלות ולא סמוך להקפת זקן להשמיענ שפיר בן כשמשמעו קטן משמע מ"ל לפטור מטעם שלא נא לכלל מלוא ולהא קא משמע לן דלא כי היא גוונא מצינו לענין נדרים תע"ג שלא נא לכלל מלוא ולהא תירץ ר"ת דדרים לחיים דמשמע לשון גבורה כו' דהיינו שכבר נא לכלל שני גדלות וסמוך לגבורה היינו להיקף הזקן והקשו לפ"ז דע"כ לחיים בתר שני גדלות משמע ל"ל בתמני' טעמא דשלא נא כו' ולהא תירלו דתע"ג לחיים משמע בתר שני גדלות מכל מקום מדכתיב נמי בן לא משמע שהגיע שני שערות והוה ממיעט לבתר שנא לשני גדלות ולכתי לא הגיע שני שערות לחייב כו' ק"ל טעמא דשלא נא לכלל מלוא דכהאי גוונא בתר שני גדלות ולא הגיע שני שערות לא מצינו בשום מקום אחר דלחייב בסנהדי ועוד מלת בן נמי כיון דסבר דעל כרחך עקרינן ליה ממשמעות דבתר שני גדלות קאמר חיים לן למימר דמיירי נמי בהגיע שני שערות ובתחלת חיזוקו קאמר דמקודם זה לא נא לכלל מלוא ומה שכתבו ותפילו הוי יותר מג' מדשיים כו' כיון דלימו רלוי להוליד כו' היינו ל"ד לקמן דקטן אינו מוליד ול"ד דקטן מוליד אין זה מספיק לבא מלישיים לא הוכרכו לזה דלפי מאי דמסיק לקמן דהגיע כר' כרוספדלאי דאינן אלא שלשה מדשיים פירושה דתנא דבי רבי ישמעאל היא בן ולא הרחוי נלא היינו דוקא ל"ד דקטן אינו מוליד אבל ל"ד דקטן מוליד לא משמע כלל מבן ולא הרחוי לקרותו אב דהיינו שלשה מדשיים לבתר דהגיע שני שערות דהא מקודם שיניא שני שערות דכרי כרוספדלאי דאינן אלא שלשה קונה לו מצינו שעומד בגדו משום שלימות וקטן לאו בר שלימות הוא אבל הא לענין [דילפינן] מיניה מגע אינו אלא מדרבנן כמה שכתבו התוספות שם ואיכא לישנא הטם ולא ילפינן נמי מדרבנן כמיניה אלא בקטנה ולא בקטן וק"ל: **בא"ד משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך ל"ד א' זה בו' מההיא דמעריכין על מעשר שני בו' עכ"ל.** אבל מהא דמצי לעיל מינה שאני שמופי מצוות דרבנן לא קשיא להו הכא וכמה שכתבו התוספות הטם משום דהטם הכי קאמר שמופי מצוות דרבנן ודרבנן עבו לו זכייה מדרבנן אבל במלתיה וקנייה דאורייתא אפילו זכייה מדרבנן ליתא אבל מדברי המקשה הטם מהניא דמעריכין על מעשר כו' דמייני זכייה דאורייתא קשיא להו שפיר מדלא קשיא ליה אלא למ"ד דלא זוכה למחיים משמע למ"ד דזוכה אפילו מדאורייתא וק"ל: **בא"ד הא דאמר פרק לולב וערבה לא ליקני כו' מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין כו' דאין ממנה אחרים על פסחו א"נ כו' ודלא כרב אסי וא"ת כו' עכ"ל.** כל"ל ור"ל דאין ממנה לחרים על פסחו ניש לו פסח שיהא מצוי לאין ממנה לחרים על פסח זה לכ"ע כיון דאין דעת לחרת מקנה לחתו

מדשיים ג"כ נמי הל"ת: **בד"ה** והלילו העלה כו' רוצה ולא מיפטר כו' הל"ת:

דף סט ע"א **גמרא** מיני והא תנא דבי רבי ישמעאל כו' כל"ל: **רש"י** נד"ה ג"מ כו' ג' **בד"ה** קנאה ליורשה וליטמא לה ולגאלת נגע כו' כל"ל: **בד"ה** לטמא מסכב כו' מטמא לפילו מוכלין ומסקין ולפילו נגע בו כו' כל"ל: **בד"ה** נשלת לכהן כו' לחופה וזו אם כו' הל"ת:

חכמת שלמה

קושיא כלל דבשלמא מתני' ניחא ליה דה"ק מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא ב' שערות עד שיקיף הזקן כו' שנאמר כי יהיה לאיש בן כו' בן ולא איש וכ"ת נמעטיה ג"כ משהביא ב' שערות שאז נקרא איש ולא יהיה החיוב כי אם קודם שיביא ב' שערות זה א"א שהרי קודם שערות קטן הוא ופשוט שהקטן פטור שלא בא לכלל מצות ואם כן על כרחך המיעוט אינו בא אלא למעט משיקיף זקן התחתון הכי משמע ליה פשטא דמתניתין אבל אמאי דקאמר קטן מנא לן מקשה שפיר היכי אשכחן כו': **בתוס' ד"ה בן הסמוך לגבורתו כו'** ויש לומר דהוה אמינא דמקודם הבאת שתי שערות מתחיל הזמן כו' **ואפילו** הוי יותר משלשה חדשים פירוש דלקמן בסמוך אמרינן דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים לאחר שהביא שתי שערות ואפי' לא הקיף זקן דהכי אמרי' מלו שלשה חדשים אף על גב דלא הקיף זקן הקיף זקן אע"ג דלא מלו שלשה חדשים וטעם שלשה חדשים הוי משום דראוי להוליד ולהיות אב והתורה אמרה בן ולא אב ואם כן היכי שלקא דעתך למימר דמקודם הבאת שתי שערות הזמן הסמוך לגבורתו של איש א"כ הוי יותר משלשה חדשים לכך קאמר במה שבימי קטנות רצה לומר לא הוי חיישינן באותן הימים שקודם הבאת שתי שערות ולא הוה חשבינן להו למנין ג' חדשים כיון דאינו ראוי להוליד בהן כו': **ד"ה קטן אי אתה צריך לחזור כו' כדמוכח בפרק קמא דמציעא דאמרי' חצר משום ירה איתרבאי ולא גרע משלישות** פירוש התם איירי לענין שאין חצר קונה לאדם שלא מדעתו דבר שהוא חוב לאדם כמו גט לאשה משום דחצר אף על פי שהוא זוכה לאדם לא גרע משליחות ואין אדם נעשה שליח לאדם שלא מדעתו במה שחוב הוא לו ואם כן הוא הדין נמי הכא כיון שזכייה מטעם שליחות לכך אין זכייה לקטן מדאורייתא דהא כיון דאין הקטן עושה שליחות אין לו גם כן זכייה וק"ל: **בא"ד מיהו בפרק התקבל נבי צדוד וזרקו כו' משמע דהיינו מדאורייתא כו'** רצה לומר ואם כן משכחת שפיר דאית ליה ממונא לקטן כגון דנתנו לו במתנה כשבא לכלל דעת צרור וזורקו וכו' והא דאמרי' בפ' מי שמת דאין זכייה לקטן היינו כשעדיין לא הגיע לכלל דעת כזה צרור וזורקו אגוז ונוטלו: **בא"ד מדפריך ל"מאן דאמר אחד זה ואחד זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים כו' דמשמע דזוכה לאחרים דאורייתא** ומשמע דלמאן דאמר זוכה לאחרים ניחא אם כן שמע מינה דמאן דאמר דזוכה לאחרים היינו דאורייתא: **בא"ד דע"ל ידי דעת אחרת מקנה אותן וזכה מדאורייתא לאחרים לרב חסדא דגיטין כו'** נראה לי דטעות סופר הוא וצ"ל לרב יהודה אמר רב אסי וכן בתר הכי: **בא"ד אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר כו' ודלא כרב חסדא** צ"ל ג"כ ודלא כר"י: **בא"ד ואם תאמר היאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים כו' וכחלו מעשר מי איכא דעת אחרת כו'** ר"ל ואם כן גבי חלול מעשר ע"כ טעמא אחרינא איתי ביה מלגבי ממון וא"כ מאי פריך מחלול לממון וי"ל דסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחלול מעשר מן התורה כו' דברי התוס' הללו אינו מובנין וכאן קצרו לשונם אבל שם בגיטין פרק האומר התקבל דף ס"ה ד"ה ופדו בהן מעשר שני כו' האריכו יותר ופירשו דבריהם וז"ל שם וי"ל דכיון דמופלא שמור לאיש דאורייתא ותרומתו תרומה וחלולו חלול א"כ אם לגבי ממון זוכה לאחרים מן התורה כשדעת אחרת מקנה אותו א"כ לענין חלול מעשר יש לו להועיל אפילו בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא ואפילו אם אין זוכה לאחרים מן התורה כו' ולא כרב אסי דהתם דסבר דבדעת אחרת מקנה זוכה גם לפי' לאחרים וק"ל: **בא"ד** דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה כו' כמו בן זוכה לאחרים מן התורה כו' עכ"ל. אין דבריהם מבוררים הכא וע"ש במוס' פרק התקבל: **בא"ד** אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן כו' עכ"ל. בתלמוד שלנו נמי מפלגינן בין יש בו דעת לאין בו דעת כדמסיק לרוב וזרקו לגוון וזרקו כו' ולא דרשה לומר להטם מפורש לענין זכייה לתוריית מפלגינן בהכי וק"ל: **בא"ד** בגון שירש את אביו קודם שנתגייר כו' עכ"ל. אבל אם מת אביו אחר שנתגייר הקטן אין נתגייר גם אביו וכן לא נתגייר אין הקטן יורשו דהוה ליה כקטן שנולד אחר מיתת אביו ובנולד זה הקטן אחר שנתגייר אביו אין זה הקטן נקרא גר כיון שהורתו ולידתו בקדושה הוה וליכא לפוקמה קרא בהכאי גוונא גר אם כן אין זה בידוע שאין לו גואלים דשמא נולדו לאביו הגר אחרי כן עוד ניש בקדושה והם יורשים אותו ולקמן אפילו שנתגייר שמא נולדו בקדושה

דף סט **גמרא** לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואולד בתר דאקיף כו'.

בגמרא יש"ה אינו אלא הכי איתא הגירסא אם אלא לעולם בתר לתייתי ג' שערות ודקא קשיא לך דר' כרוספדלאי כו' וש"ג גירסא הספרים לדרבותא נקט בהכאי גוונא לתפילו בתולד בתר לדקיף זקן לתטרין הלי קרא דבן ולא אב לפוטרו קודם לדקיף זקן וקודם לתולד להיינו בג' מדשיים דהוה רלוי לאב ק"ל: **בפירש"י בד"ה והאמר ר' כרוספדאי כו' והשתא לא דייק טעמא דר' כרוספדאי מהיכא כו' עכ"ל.** לא לומר ולהכי פריך מיניה למ"ד אין קטן מוליד דלא מסיק מדעתיה דמיכא מאן דפליג עליה אבל למאי דמסיק טעמא דרבי קמא דג"מ דאין לקטנה יד אלא לענין גט ולא לענין מציאה ולמ"ד נמי [דילפינן] מציאה מגע אינו אלא מדרבנן כמה שכתבו התוספות שם ואיכא לישנא הטם ולא ילפינן נמי מדרבנן כמציאה אלא בקטנה ולא בקטן וק"ל: **בא"ד משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך ל"ד א' זה בו' מההיא דמעריכין על מעשר שני בו' עכ"ל.** אבל מהא דמצי לעיל מינה שאני שמופי מצוות דרבנן לא קשיא להו הכא וכמה שכתבו התוספות הטם משום דהטם הכי קאמר שמופי מצוות דרבנן ודרבנן עבו לו זכייה מדרבנן אבל במלתיה וקנייה דאורייתא אפילו זכייה מדרבנן ליתא אבל מדברי המקשה הטם מהניא דמעריכין על מעשר כו' דמייני זכייה דאורייתא קשיא להו שפיר מדלא קשיא ליה אלא למ"ד דלא זוכה למחיים משמע למ"ד דזוכה אפילו מדאורייתא וק"ל: **בא"ד הא דאמר פרק לולב וערבה לא ליקני כו' מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין כו' דאין ממנה אחרים על פסחו א"נ כו' ודלא כרב אסי וא"ת כו' עכ"ל.** כל"ל ור"ל דאין ממנה לחרים על פסחו ניש לו פסח שיהא מצוי לאין ממנה לחרים על פסח זה לכ"ע כיון דאין דעת לחרת מקנה אותו

מדשיים ג"כ נמי הל"ת: **בד"ה** והלילו העלה כו' רוצה ולא מיפטר כו' הל"ת:

מהר"ם

לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים אף על פי שלעצמו זוכה גם בחלול מעשר לא יזכה לאחרים בחלול אע"פ שלעצמו מחלל עכ"ל וכלל הענין דהכי פריך דבשלמא למ"ד דבמקום דזוכה לעצמו מן התורה זוכה גם לאחרים א"ש דכיון דמצינו בבתרומה ומעשר שני לענין חלול מופלא סמוך לאיש תורם ומחלל לעצמו אפילו בלא דעת אחרת אע"ג דבממון אינו זוכה לעצמו כי אם בדעת אחרת מקנה כמו כן נמי מחלל לאחרים בלא דעת אחרת מקנה דבמקום שלענין ממון זוכה לעצמו ולאחרים בדעת אחרת מקנה אותן יש להועיל בתרומה ובחלול מעשר שני אף בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים כו' קשה:

דף סט ע"א בתוס' ד"ה בידוע שאין לו גואלים וכו' וי"ל דאע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת ב' שערות בדורות הראשונים שהיו מהרים להביא ב' שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה ר"ל דבדורות האחרונים דאין מולידין כ"א אחר י"ג שנים והבאת השערות אינם באים כ"א לי"ג שנים אין נקרא איש כ"א בי"ג שנים אבל בדורות הראשונים שהיו מולידין לח' שנים היו ג"כ ממהרים להביא ב' שערות לח' שנים היה זמן גדלותן והיו נקראים איש ג"כ לח' שנים וא"כ הא דקאמרת איש אתה צריך לחקור עליו אם יש לו גואלים וכו' קטן אי אתה צריך לחקור וכו' משום דקטן אינו מוליד היינו כל אחד לפי זמן הדור ובדורות הראשונים קודם ח' שנים אי אתה צריך לחקור משום דהיה קטן אבל לאחר ח' צריך לחקור דאינו נקרא קטן ובדורות האחרונים קודם י"ג שנה אי אתה צריך לחקור: **בא"ד והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם ויצה לתוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אולת בתר דורות דהשתא וכו'** מקשין העולם מכל מקום קשה מנא ליה להוכיח לקמן מפסוק זה דדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים דכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוה בר תליסר דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ותניא שנה ראשונה עשה משכן שנייה הקימו ושלח מרגלים וכתיב בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' כמה הוה ארבעים דל ארבע סרי דהוה בצלאל פשו לה כ"ר דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמניא אוליד פירוש דהיינו חור ואורי ובצלאל והשתא כיון דבדורות הראשונים היה זמן גדלות מקודם אימא לך דלעולם לא אולידו בתמניא וכי כתיב איש איש ממלאכתו לא היה בר י"ג אלא בר ט' שנים דבדורות הראשונים היה זמן גדלות לט' שנים ובשעת שילוח מרגלים היה בצלאל בן י' שנים וכלב בן מ' דל י' מארבעים פשו להו שלשים שנה דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בט' ושליש שנה אוליד אבל בח' שנה אפילו בדורות הראשונים לא היה מוליד וא"כ מנא להו לב"ש למילף מדורות הראשונים דבן שמנה שנה ביאתו ביאה וראיתי מי שתירץ דהא דלקמן לא אתי כרבה דאית ליה קטן מוליד אלא דאתי כרב חסדא דהא אליביה קיימא הך סוגיא לקמן דאיהו קאמר דבית שמאי ובית הלל פליגי בן שמנה אי גמרינן מדורות הראשונים או לא ולרב חסדא אתי שפיר דאיהו אית ליה קטן מוליד דלא סבירא ליה הך דרשה דואם אין לאיש גואל אי אתה צריך לחקור עליו וכו' ואם כן לדידיה לא תלי זמן גדלות בהולדה וכמו שבדורות האחרונים דמבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ומוליד לרב חסדא ואפילו

ע"ב גמרא אילימא מדכתיב הלא זאת בת שבע בת אליעם כו'. כולה שמעתין מה שיש לדקדק מה עניין כמדומני מגדות:

ח"א **דף סט ע"ב** וכתיב וידי לשנתים ימים ויחיו גוזזים וכו'. ופירש"י ומניך ליה כו' עכ"ל אינו נמוך ממש שהרי הספיק במעשה ממון ומתר מלא דמשמע ליה למעשה ממון ומתר מיד מתר לידמו של שלמה היה גם מה שהספיק בענין מתר לידמו של שלמה וילמה נרכש בני עמון וגו' אין זה הספק בעצמותו זמן היה ודו"ק: **אברהם גדול מנחור שנה ונחור כו'.** לעיל בתמיהופל ותליעם ובא שבא לסגי ליה שמנה מדשיש לכל עיבור היינו בעיבורין שיהן בזה מתר זה כגון הך דלתמיהופל וכו' וכתך למור ותורי ובגלגל חל בעיבורים של מתים שהם בזה מתר זה כגון הך דלאברהם ומתור והרן תנו נותנין לעיבור מתר שהם שלמה דע"פ שמתעבר מיד מתר לידמ הרמבון ממנו וכן ל"ל בהך דלקמן דשם גדול מתם שהם ומם גדול מיפת שהם דשתים שהם עיבורים בזה מתר זה תנו נותנין לכל עיבור שהם אך קשה דלל שמנה מדשיש בעיבורים של שהם ומשמכת בשבע שנין וד' מדשיש תולין הרן לשהם ונראה דלא בעי תלמודא לדקדק עפי ממלי דבעי דדורות הרמטונים תולידו לח' ומדע דהא מוכח דמעיקרא תולידן הרן אח מלכה כדכתיב אבי מלכה ואבי יסכה דמשמע דמלכה גדולה מיסכה היתה אלא ע"כ דהתלמוד לא בעי לדקדק עפי ממלי דבעי ובע"ר ביתא בהדיא דהרן לשם שהם תולין לאברהם גדול מהרן שהי שהם ושהם לעיבורים של מלכה ושהם לעיבורים של יסכה וא"ל דהכ"ר ליתא דמיהו דהכא דילמא דרך מכמתן קתניב להו ומ"ם יסכה זו שרה כו' עיין דבני הרמ"ם ודבריו תמוקים הם וע"ל דהיון דהיתה שרה בת אחי אברהם כדלתמרינן פרק ד' מיומות ואת הוכרה שם שרה כלל בעניות הרן ואת הרן בני אחיו בפרשה ויצא ע"כ לומר שהוכרה שרה כאן והיא שרה היא יסכה: **בר מאה ותרתין שנין הוי אלא דרך חבמתן בו'.** כתב הרמ"ם וה"מ שלא שיש מתמיהין מה להוליד ואת נולד יפת אלא אחר שלש שיש מתמיהין להוליד שהיה בן מו בן מק"ג שנה ושם נולד אחר שני שיש מתמיהין להוליד שהיה בן מז בן מק"ח שיש שנתמלא בזה שם שהיה בן ק' שנה שנתיי אחר המבול ויפת בן ק' שנה שלא שיש אחר המבול וים לומר כו' ע"ל ולמה לומר על כרחך בשנת מ"ק נולד שם ולמ שהמיל להוליד בה"ך קודייתו נאו קודיית דמכל מקום שפיר מוכח דקל תנא נקרא דרך חבמה שהרי שם גדול מנח וקמציר שם ושם ודו': **יפת גדול שבאחיו בו'.** יכ"ה בג"ר ובמומס פירש"י מיני יודע שם יפת הוא הגדול כו' שם שהוא לומר שם בן מת שנה שנתיים כי עכ"ל. ואפשר לומר כיון דמסתמא דתלמודא לא בעי למילף ליה מיפת הגדול אלא רב זביד ע"כ לחיש ליה לתלמודא ללמד לחיה גמורה היה מאחי יפת הגדול ושיהו מנוח לחיני יודע כו' ובפרשת נח בני בנו הקטן פירש"י הספול והנזוי וכתב הרמ"ם דאל"כ מאי הקטן והלא גדול הוא מיפת שהרי הכתוב מונה אותו קודם קודם יפת ולי אפשר לומר דומיא דשם שמונה אותו רחמן כו' דבתלמוד גבי שם אינא למימר מנוח אותו ותלמודא לא גמי שם מה מאי אינא למימר ע"ל ודבריו תמוהים דבהדיא קתמר הכא רב זביד יפת הגדול שבאחיו ותלמודא לא פליג עליה הכא ולינא ניימיו אלא משמעות דהכין ושוד דבתמ"ק הספול הקטן דבתר ג' דברי ב"ד והב"ר שיש ליה בהדיא דרשה דהכא דאחי יפת הגדול ושוד דבהדיא פירש"י כמומס כדי אלא יפת הגדול שבבניו רחוי לשומען כו' ומה שכתב הרמ"ם שהרי הכתוב מונה אותו קודם יפת כו' כבר הרגישו בזה התוספות בשמעתין גם בנמצ"ן במומס עיין יבוא לזה ודו"ק: **ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת כו'.** כ"ל ופקלא בד"ה משמע שהיה לו אשה שמה עזובה גם הוליד ג' בנות קודם שנשא אפרת וכפירש"י שם מיהו לפי דרש התלמוד פרק קמא דסוטה לא קשה מידי דדרש התם עזובה זו מריש שהכל עזובה בתלמה הוליד כו' ריישות שהיו פניה דומין לריישות כו' ע"ש אבל רש"י בד"ה פירש שהולידו ג' בנות עזובה וריישות ולא ומשום שכ"ש מהם היה פחות מת' שנים כו' כלב היה בן שמנה כשהולידו עזובה אשה ובן ע' כשהולידו ריישות ואחר מיתת עזובה נשא אפרת והולידה לו את חור בשנה אחרת בן י' שנים ומור בן ת' כשהולידו את מורי ומורי בן ס' כשהולידו בגלגל הרי כ"ו שנים כו' עכ"ל ע"ש וזה קושר קושין דפ"ק דסוטה דדרש עזובה וריישות זו מריש גם ס"ק בפירש"י שם וכן מפורש פ' בן סורר לכאורה הוא תמוה דהא תניא התם אחי אחיו אחי אחיו אחי אחיו

עא ע"א - עב ע"א

נאמר נלמ"ק וע"כ דרשו בו שאמרה מה בני דהייגו שאמה בירור שלי לאומה שהכל יודעין שאינן יכין שמים וירק מעט ואינו משאכר כדאמרי' לה מירוי ולא שאמה וימלטו אמו גדמה לו שהיא שיכורה והוא בן מאחד משאע מדות בני שיכורה וע"כ הוא שיכור ואמר מה בני בעוני כל הנשים כו' כדי שיהא לי בן מזורז ומלוגן והייגו בן בכור וזך בשכלו לאורה כמ"ש ונקו כר וגו' וכן מה כר נדרי שאני נדרתי ואמרתי יהא לי בן מזורז וממולא לאורה ולנעימות שיהא בכור וזך בשכלו גם הנעימות נקרא כר כמ"ש מה לאגן שם הכר: **מה לך אצל מלכים בו'**. מלא למולא דרים למה לו שאתר מלכים המשתכרין תומרין כן שכל למולא קמא דכריסא דעניא דכרי למולא על שלמה נאמר וכפירש"י ולמולא כמו לגל כמו למופי שהוא לפי ועוד נרמה כי ע"ש שהיה שלמה מתנהג בחחלה להשתכר כל הלילה כשאר מלכי בזמנו והיה יכן עד ל' שנות כדאמרי' במדרשות שעשה כן ע"י בת פרעה ולזה נקרא לו למולא כמו למה לנו לו שהיה ג"כ משתכר כשאר מלכים בזמנו ולא היה נכנס בשכר למקדש האל וק"ל: **מי שכל רזי עולם גלוי לו ישתה בו'**. מי שכל רזים והסודות גלוים לו ומחי כדעתו להיותן סודות אלו שלא לגלותן לאחרים ישתה יין וישתכר לגלות הסודות כמ"ש בפ' חד"מ נכנס יין יצא סוד וח"ד מי שכל רוחני עולם משכימין בו' להיינו בהשלרין שנקראו כן ע"ש שעוסקין ברזו של עולם להיותו כד"ע כדאמרי' פ' היו נוקדין והם משכימין לפתחו ללמוד ממנו לדון כד"ע שאתה מכס יותר מהם כמ"ש ויתכס מכל האדם מאיתן והימן וכלכל וכדרע ומשכימים לפתחך לדון כד"ע שנקר כמו שאמר לינו לנקר מעפע ואתה שותה יין ומשתכר ועדיין אתה יכן לנקר בהשכמה על ד' שעות וק"ל: **כי בער אנכי מאיש וגו'**. פירש"י בהשוה מעם כתיב עכ"ל ואינו כן אלא בפרשה הקודמת כתיב בתחלת דברי מגור בן יקה המעם וגו' ע"ש וכ"ל למען מוקדם ומאוחר בהשוה מעם דבער אנכי מאיש וגו' בתר מעם שאר יקרנו אמו אמר שלמה להודות לאמו: זה **אדם הראשון**. פירש"י שנכשל ביין וכו'. ויהי' מ"ש מאיש מ"ש היותר בכ"ש ויתכס מכל האדם ועוד יש לפרש כי בער שאמיתי יין ולא למדמי מאיש ולא הבנתי מאדם אלא לשאתכר בין ויהי' מ"ש מאיש כמו מן כמ"ש מכל מלמדי השכלתי וגו' וק"ל: **ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון בו'**. וכמ"ד לעיל אילן שאדם לכל ממנו נפן היה להיניו היולא מהנפן ג"כ לאיזן תנאי שהיה לו ללמוד מאדם הראשון שהיה מתפחק בלא יין כדמשמע מקרא ויחל נח ויטע כרם וגו' שאז היה אחלת נטיעה הכרם שיהיה ראוי לשתות וק"ל:

דף עא ע"ב גמ' ה"ק מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בו'. לא שהגיה המשנה דל"ל הל"ל חסורי מחסרא והכי קתני אלא דהכי משמע מתרין בו כדין עדות דעלמא בפני שנים ובפני אלמה דהייגו ב"ד מלקין ורב"י בחומש כתב לשון המשנה בעלמא וכמו שיתפרש לשון המשנה בעלמא כך יתפרש לשונו ואין להתריך בזה ודו"ק: **תום' בד"ה בן נח בו' ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים ע"ש**. מיהו על כרחך לא אתיא שמעתין כר"ע אלא אי כרבנן דהתם דבדיני שמים מיענשי והכא בדיני אדם הקילו בו ואי כר' יוסי דהתם דבדיני שמים הוה בקטן שגולד דמי והכא בדיני אדם יש להחמיר יותר ולהכי ליכא למימר כתנאי דזיל הכא קמדמי ליה וזיל הכא קמדמי ליה אבל ליכא למימר דאתיא שמעתין ככולי עלמא דל"ל הוה סבירא רבי יוסי הפוכה מסברת רבנן דלר' יוסי החמיר בדיני אדם טפי מבדיני שמים ולרבנן הקילו טפי בדיני אדם מבדיני שמים וק"ל: **בד"ה קלה בחמורה בו' והא דאמר רבי יוחנן לתנא בו' והכא לא דייניגן ליה במיתה קמייתא בו' עב"ש**. אין לפרש בבריסה דר"ל הכא בהיא דרבי חנינא נעובד גלוסים שבירך השם דל"ל מאי קשיא להו לתימא דקוסטא לר' יוחנן דדייניגן ליה במיתה קמייתא וכן פירש רש"י הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתה הקלה ובהיא בריתא נמי דקתני בה עשה כן בישראל ונתגייר מייב לרבי יוחנן אית לן למימר דחייב במיתה קמייתא גם מה ענין קושייתם מהא לתר"י לתנא בו' אלמי פירוש דשאני גופה דשמעתין נמי אינא למימר הכי אם נימא דלא פליג אדרבי חנינא וע"כ נרחה לפרש דבריהם דלאלמי פירוש הא דקאמר הואיל ושאני אשתני גופה קשיא להו והא דאמר' לתנא בו' תירוץ אחר הוא דלא פליג אדרבי חנינא ומה שאני אשתני גופה דשמעתין דמיירי בשאר בני נח שנצטוו על שבע מצות ולא נצטוו על קידוש השם ולא נהרגו על כך אבל יהודי שנצטוה על קידוש השם ואפילו בשאר מצות אם עבר והרג נהרג ולא עבר ולא נהרג ואפילו בשאר בני נח שנצטוו על קידוש השם אם עבר והרג נהרג ולא עבר ולא נהרג וכיון דשאני גופה דשמעתין לא שייך לומר דבשאר בני נח נמי דייניגן ליה במיתה קמייתא ולא שייך לומר דבשאר בני נח נמי דייניגן ליה במיתה קמייתא דהא בשאר בני נח לא שייך קידוש השם כלל ולפ"ז אתי שפיר דלא קשיא להו מידי דהתם שאני ד

קאיירי בהך ברוכי של פירש"י שבשומט כמ"ש גם הרמ"ס דהשתא בריימא קמייתא מיירי בהך על הפא והכי קאמר אם זרמה השמש שברור לך מפברא שאין לו שלוש עמך בגון בן על הפא וכ"ש פיש דעלמא אין לו דמים והרגהו ואם לאו שיצא מכלל פחם זה מהרגהו ובריימא בתריימא אייירי בפא על הבן אל מהרגהו ואם לאו שיצא מכלל פחם זה מהרגהו והשתא הך בריימא מפורשת בעלמה דהכיא דמכילתא וכפירש"י בחומש וכן משמע מפירש"י דשמעתין במחניתין יש לו דמים חייב אם אינו רואו ליהרג בגון אב על הבן דתניא לקמן כו' גם ממה שפירש הפא הבא על הבן כו' הלכך דמים לו כו' מכל זה מוכח שהוא מפרש הך בריימא דדמים לו בפא על הבן והיינו בשיורו של פברא ופחמא ולא כמו שהעיר הרמ"ס שמועה זו גם מה שהקשה הרמ"ס לפירש"י שפירש בחומש כשהם הזה שהוא שלוש בעולם כו' דמתוך שמעתין משמע לפירוש אם זרמה השמש חייב אלא לענין ברור שיהיו ברור כשהם ולא לענין השלוש כמו שדרשו במכילתא כו' וים לתמוה מדוע הניח הבריימות הללו כו' עכ"ל ועוד התירץ ע"ש ולפי שיטתנו גם זה אין כאן מקום תמיה לפירש"י בחומש שהרי רש"י בחומש לא הביא רק בריימא בתריימא דאם זרמה השמש דבק עם דמים לו כמשמעות הכתוב דאם זרמה השמש הוא תחלת הפסוק ודבק למטה עם דמים לו ואינו דבק עם אין לו דמים שהוא בפסוק אחר לעיל מיניה ובבריימא בתריימא ודאי לתיכא לפרושי אם זרמה השמש לענין השלוש כהניא בריימא דמכילתא ובפא על הבן דמפברא יש לו שלוש עמך כמו שהשמש שהוא שלוש בעולם וזה הוא דרכו של רש"י בחומש להניא דרשה היותר פשוטה והשתא נמי ההיא דרים פפחים לאור יקוס רוצה מי פשיטא לך מילתא כו' לפירש"י בחומש ובמשמעתין ולדרש המכילתא יתפרש שפיר על השתא שברור לך מן הפברא כשהוא לחנפשות קאתי רוצה הוא כו' ובפן על הפא כפירוש רש"י בחומש ובמשמעתין אין לך אלא כמו שאמרו זו כמו שהעיר הרמ"ס אבל בפירוש רש"י בחומש דבק עם הפסוק שלפניו אין לך אלא כמו שאמרו אין לך מידי: **בפירש"י בד"ה ולא היא** כו' **דאשכחן בשומרים** כו' **הא שלח** כו' **חייב דנעשה עליה גזלן** כו' **אבל לענין מקני** כו' **ומהדר להו בעינייהו דכתיב והשיב את הגזלה** כו' **עכ"ל**. קשה קשה לפי זה למה ליה למלמודא למימר מידי דהוה מצומל הא מדין שליחות יד וגזלן גופיה מיכא לאוכמי נמי שפיר לענין חונפין הוה פרשותים ולא לענין מקני מדחייב ליה בחונם בשלח יד ולי ליתא דלרא בעייתה כמו שפירש רש"י ופשפר ללא קאמר מידי דהוה מצומל אלא לפרש טעמו של דבר לכך הוה הכא פרשותים לענין חונפין פע"ג ללא קני ליה דמידי דהוה מצומל דחייב בחונפין דמצום לכל הנאה שלו הא נמי כל הנאה שלו ים למיימו בחונפין וק"ל: **תום' בד"ה מסתברא** כו' **קא משמע לן רב אפילו שיבר אחר כך עכ"ל**. וכן נראה מפירש"י וכ"כ בעל המאור מכל בעל מלחמות דמה דבריהם על פי שיטת הרי"ף ע"ש: **בד"ה אפילו** בשל **תימה הא תנן במרובה** כו' **ואמר רב כגמרא לא שנו** כו' **אלמא קודם יאוש לא** קני ויש לומר כו' **עכ"ל**. ומגופא דקרא דמחייב ליה לגנב בשלם כפל לא מקשי להו לרב דאמר הכא דאפילו נעל ואיתנהו בעין בדמים וחייב כפל והאי דקרא דחייס פניס ישלם דכתיב בהאי פרשה דמחתרת קאי אפם זרמה השמש דמים לו דהיינו בבורו לך בשעה פיש לו שלוש עמך בשל מהרגהו בשל קנינו בדמים וחייב בפל והאי דקרא דחייס פניס ישלם דכתיב בפרשת שומרין מוקמינן ליה בפרק מרובה בעוטן טענת גנב בשל שייך ביה בדמים קנינו ומיהו מיבא למתן לאמר התם דהך דפרשת שומרים נמי מיירי בגונב עצמו והוה מני למקטיי בפשיטות

חכמת שלמה

דף עב ע"ב גמ' קא משמע לן כיון דרוסף הוא ואפילו אחר נמי בשל כו' מ"מ שמי התם כו' בשפש דקסבר רוסף כו' לפי דיא ופי דיא בעי התראה ופי בעית אימא כו'

כ"ל: **רש"י בד"ה** יפת ראשו כו' אם אמו כו' הד"ה: **בד"ה** בעי לאוקמי כ"ל דבעי: **בד"ה** כאן בגונב כו' יקום רוצח יקטול פי פשיטא כו' לך מילתא בלילה כו' נ"ב פיפא דקרא ובלילה יהא בגונב (מיוב כד):

דף עג ע"א גמ' נערה ל"ל נער בכל מקום וכן נרש"י ותוספות וכן מעבר לנף: **רש"י בד"ה** וכי מה כו' מהדי מה נערה כו' הד"ה: **בד"ה** מייני כריתות כו' דעריות קאמר

מהר"ם

דף עב ע"ב בתוס' ד"ה באן באב על הבן כו' **ובשפעתא קמייתא דפפחים דדרשינן לאור יקום רוצח** וכו' **ופירוש שם בקונטרס בגון בן על האב או בל אדם ולא יתבן בראמרינן הכא** וכו'

יש לתמוה על דברי התוס' שכתבו על דברי רש"י כך דהא כי מעיינת שם בפירוש רש"י גם רש"י ידע שפיר סוגיא דשמעתין דהכא ואינה סותרת כלל פירושו דהתם הכי דריש קרא דכתיב לאור יקום רוצח וגו' ובלילה יהא כגנב ודריש הכי אם פשיטא לך מילתא דנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואם מספקא לך כלילה יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו ופי' רש"י דריישא דקרא דקאמר אם פשיטא לך וכו' והיינו כל אדם ואפילו בן שבא במחתרת על האב מסתמא רוצח הוא ופשיטא לך דאנפשות קאתי לכך ניתן להצילו בנפשו ולהרגו וסיפא דקרא דקאמר ואם מספקא לך כלילה היינו האב על הבן או אוהב כויצא בו שידוע לך שהוא אוהבך כמו אב ויש לו רחמים עליך אז מסתמא אי אתה רשאי להרגו שמסתמא אינו בא אנפשות ואם כן אין שום סתירה לפירש"י משמעתין דהכא אלא שהתוס' לא מסתבר להו לפלוגי רישא וסיפא דקרא מהדדי אלא מוקמי רישא וסיפא דקרא הכל בחד דוכתא ומפרשי דכולא קרא איירי באב שבא במחתרת על הבן ולכך קאמר אם פשיטא לך מלתא כנהורא דהוא שונא לך ואנפשות קאתי רוצח הוא ומותר לך להרגו אבל אם מספקא לך כלילה אז אי אתה רשאי להרגו דמסתמא אב אינו בא אנפשות כדאמר הכא בשמעתין ודו"ק שם ברש"י ותוס' ותמצא כי כן הוא ואם כן לא היה ראוי לכתוב על פירש"י ולא יתכן וכו' וק"ל:

דף עג ע"א בגמרא **אי מהתם ה"א הני מילי בנפשיה אבל למטרח ומיגר אגורי פועלים אימא לא קא משמע לן** ויש לדקדק אם כן למה ליה למילף מוהשבתו לו תיפוק ליה מלא תעמוד על דם רעך לחוד ובלא פי' רש"י הייתי יכול לתרץ דמיתורא דתרי קראי לפינן דחייב אפילו למטרח ולמיגר אגורי אבל אי לא הוה כתיב אלא חד קרא איזה שיהיה ה"א דוקא בנפשיה אבל למטרח ולמיגר אגורי לא אבל רש"י דפירש קא משמע לן לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך משמע מדבריו דמלא תעמוד על דם רעך לחוד נפקי ליה דחייב למטרח ולמיגר אגורי אם כן והשבותו לו למה לי וצריך לומר דגם לרש"י ר"ל דדייק השתא דכתיב גם כן והשבותו לו דדרשינן הכי אבל אי לאו דכתיב כבר והשבותו לו לא הוה דרשינן מלא תעמוד על דם רעך הכי חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך אלא הוה דרשינן לא תעמוד עצמך על דמו מלהצילו בנפשיה אבל לא למטרח למיגר אגורי וק"ל: **תוס' ד"ה** ומה נערה **מאורסה** וכו' **ואם תאמר ומנא לן דאפנמא קפיד רחמנא** וכו' **מדאצטריך למעוטי עובד ע"ז** וכו' כל זה מן הקושיא רצה לומר מדאצטריך למעוטי עובד ע"ז ומחלל שבת וכו' מכלל דאיסורא קפיד קרא ובקונטרס פירש לקמן דאפנמא קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות וצ"ל לפי' האי דאצטריך למעוטי עובד ע"ז ומחלל שבת היינו דאי לא מעטינהו הוה אמינא דאאיסורא קפיד אבל השתא דאימעטינהו חזינן דלא אאיסורא קפיד אלא אפנמא דידה וק"ל: **ד"ה להצילו בנפשו** וכו' **אבל** קשה **מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו** כך יש גורסין ומפרשין דקושיא היא מדקאמר לשון נקבה שניתן להצילה וקצת דוחק הוא דמאי מקשו התוס' דלמא אין הכי נמי דהגי בגמרא ניתן להציל בנפשו ויש לפרש דהכי מקשין התוס' דהא גבי נערה המאורסה לא קפיד קרא אאיסורא כ"א אפנמא דידה כדלעיל וא"כ לא שייך לפרש דמצילין הרודף מן העבירה בנפשו של עצמו וק"ל:

דף עג ע"ב בתוס' **ד"ה חד למעוטי ע"ז** וכו' **אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת** כתבו התוס' זה כדי לתרץ מה שכתב רש"י דשבת כדי נסבא דכיון דאימעט ע"ז מהיכי תיתי שבת לכך כתבו התוס' דשפיר אצטריך עוד קרא שני למעט שבת דאי לא כתיב אלא חד לא הוה מוקמינן ליה לע"ז אלא לשבת ולבהמה אבל ע"ז הוה אמינא דמצילין בנפשו לכך איצטריך תרתי: **ד"ה ממונא לא משלם** וכו' **אלא הכא היינו טעמא** וכו' **מ"ם דלא איתרבאי העראה** וכו' **אבל** לענין קנס **לא איתרבאי** פירוש ולכך לא משלם עד גמר ביאה ובגמר ביאה מיהא מיחייב אפילו לא הוציא בתולים: **ד"ה במפותה ודברי הכל** וכו' **ומיהו בירושלמי פריך לה** וכו' ר"ל בירושלמי מוקי מתניתי' דקתני אשת אחיו כר"ע דברייתא דסבירא ליה דנערה שנתארסה ושנתגרשה קנסה לאביה ולכך מיתוקמא שפיר במפותה דכיון דקנסה של אביה אינה יכולה למחול אבל יש להוכיח דע"כ לא מתוקמא כר"ע דברייתא ולכך ליכא לאוקמא באוקימתא דהירושלמי וע"כ צריך לתרץ דקנסה לעצמה כר"ע דמתני' ובאמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס:

מיהו קרא בו' עב"ל. ולפי זה לא דמקמ שבת נמתניתין טפי מכל שאר מיקומים היינו משום דלפי לא ליימיע עבודת כוכבים לא ליימעוט גמי שבת דהוה יליפין ליה מעבודת כוכבים בגזרה שוה דחילול חילול אלא להכא כדי נפקא גבי בהמה כיון דמהכוח מד ליימיע עבודת כוכבים ליימעיט גמי שבת וכמו שהקשו התוספות ודו"ק: **בד"ה אירידי דרבתב נער להביא את הזבור בו' עב"ל**. זכור גופיה ולפי לא אילטריך דנפקא ליה שפיר מאחת מות אלא דאילטריך למכתב נער דהיינו זכור למעט בהמה וכ"ה לשון התוספות לעיל וק"ל: **תום' בד"ה ממונא בו' בבא עליה שלא בדרכה אלא הבא היינו טעמא בו' עב"ל**. ולקמן רב מסקא בשמעתין ומזר ובא עליה בדרכה הוא דין שלא בדרכה וכן כתבו התוס' בפרק הבא על יבמתו וק"ל: **בא"ד** ויש **מפרשים** דלא **איתרבאי העראה בו' עב"ל**. מיהו אלא בדרכה לימרבאי גם לענין קנס כההיא דקידושין ובפרק הבא על יבמתו וכ"ה בתוספות שם ועוד הקשו שם לפירוש זה דלפי לא מחייב קנס בהערלה מפי פריך למאן דלמר זו הכנסת עטרה בו' ע"ש בתוספות ובחדושינו שם: **בד"ה בתפותה בו' הא קתני סיפא אשת אחיו בו' הא קתני סיפא הבא על בתו פטור בו' עב"ל**. ובפשיטות לא קשיא להו מהך דבא על בתו דפטור לפי שייכי נמי בתפותה למה לי טעמא דתחייב נפשו דתיפוק ליה בתפותה דמחלה ליה דיש לומר דהך דבתו לחייבי נפטור קנס דפשר לומר דלא לחייבי בתפותה דומיא דריבא לחמותו אבל אשת אחיו אינו כן אחיו לחייבי נמי בחיוב קנס כמו לחמותו על כרחך לחייבי נמי בתפותה כמו לחמותו משום הך קושיא דשמעתין דלי לאו בתפותה אמאי משלם על ניתן להצילה נפשו ומיהו הא לא ניחא להו למימר הכי דאשת אחיו לחייבי בחיוב קנס אחיה כרבי עקיבא דבריתא דקנסה לחייבי ופיפא דבתו לחייבי בפטור קנס אחיה כרבי עקיבא דתחייב דקנסה לחייבי ופיפא דתחייב משום הך קושיא דשמעתין אחיה כתני תנאי דתוספתא דזה הוא דומק לומר דריבא ופיפא דתחייב משום דלא כרבי תנאי ודו"ק: **בא"ד** ובנתארסה ונתגרשה אידי ואי **בו' עב"ל**. לפי נתארסה ולא נתגרשה למה לי דתחייב נפשו משום דמי הא גלאו הכי מתחייב נפשו משום תרוסה ואחר נמי מתחייב נפשו הוא ואי חייבי גלא נתארסה כלל תיקשי לך הך גופא דתיפוק ליה לחפילו בא עליה אחר קנסה לחייבי וק"ל: **בא"ד** ואין לומר **בו' עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו בו' ומשני כגון שלא בו' עד שמת האב בו' עב"ל**. נראה לפרש דבריהם להכא גבי מת הא לא קשיא להו כל כך מה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו דעיקר קושייתם גבי גברה שהוא שלו ותיפוק ליה לחפילו בא עליה אחר נמי קנסה לחייבי מה שאין כן הכא גבי מת ניחא לא קשיא תיפוק ליה לחפי' בא עליה אחר לחילו אחר שבא עליה ומת הא קודם העמדה בדין קנסה לעצמה לאין יורשין הקנס וחפילו הכי בא עליה הא עלמו יורשין פטורין משום דמתחייב בנפשו מיהו בתוספות ריש פרק הלו נערות כתבו לחפי הירושלמי דמוקי לה במת הא הוא הדין לחיכא לאוקמא בגברה ע"ש ודו"ק:

דף עד גמרא וכי **יצאו אנשים** גו' **ושיבר את הכלים** בין של נדדף ובין של כל **אדם בו' כי אתא רבין אמר רבי יהודה אפילו שלא בשעת גזירת בו'**. כ"ל: **בפירש"י בד"ה סבר** לה **באבוה בו' חילול מעבודת כוכבים בו' לא תתן** להעביר למולך ולא **תחלל עב"ל**. קצת קשה להא דרבי אלעזר בר' שמעון פריש ליה לעיל בפרק ד' מיתות דמולך לאו עבודת כוכבים הוא ויש לייחב כמו שפירש רש"י גבי שלשה כריתות בעבודת כוכבים בו' דאי נמי מולך לאו עבודת כוכבים הוא מכל מקום קרי ליה עבודת כוכבים בו' ע"ש ובתוספות שם וק"ל:

ע"ב בד"ה להלן **במרגלים עב"ל**. ר"ל דמשאי קרא לכתיב גבי קרא הבלו מתוך העדה ליון מפורש היה להיינו עשרה אלא לחיכא הך עדה מעדה לכתיב במרגלים עד אמתי לעדה הרעה גו' דעשרה הוו והכי איתא בתוספתא גבי מכילתין גבי עדה שופטת בו' דילפינן ממרגלים ודברי מהרש"ל ניחא ליון מגורין וק"ל: **תום' בד"ה אפילו לשנויי בו' ומאני אוכמי דבכל דוכתא היינו רצועות שחורות בו' עב"ל**. והיו נראות כלבנות לפי שלא היו משונות מכל שאדי כוכבים כיון שהיה גם כן לנוס שחורים ומתכסה שחורים

*) ל"ל לגרסת דמתרץ.

חכמת שלמה

דף עד ע"א גמ' לאמר רבה רובף שהיה רובף בו' כל"ל. וג"כ ה"ג רבה בו' כלשונם בפרק נתגרש דב"ק וכן פירשו התוספות בפרק הלו נערות בד"ה רב אחא אמר מזר שאכל תרומה בו' דף ל"ב: **שם** ושיבר את הכלים בין של נדדף בין של נחתך בו' נמחק בין של רובף: **שם** שלא יהא ממונו ממור מגופו בו' נאפשו קאמר לה בו' לאמיל ר"ת לאומר ואהכא נמי ה' מלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך אם נאמר בו' כל"ל: **רש"י** בד"ה רובף שהיה רובף אחר רובף מבירו להורגו בו' כל"ל:

דף עד ע"ב גמ' פשיטא ישראלים בעינן בו' לאיי לריבאי אחוה בו' כל"ל: **שם** הני קווקי ולימוקי היכי יהבינן להו בו'. נ"ב פירוש נוזות וכן נמצא להדיא בפ"ק וכן פירש בערוך קווק לשון חיו נוטלין האור רק מביא היהודים ומה שפירש רש"י שלריך לאותו כלי בו' על האור קאמר ודו"ק: **שם** אמר ליה לא אינהו וכל אחזרייהו בו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ערקתא דמסתני בו' ישראל והאי פרהסיא בו' כל"ל: **בד"ה** להלן במרגלים נ"ב כן מלאתי בספרים מחריס וכן בר"ן אבל מן התימה כי לא נאמר אלא עדת קרח. ומסתפינא אלא דק (עיין במהרש"ל):

תום' בד"ה והא **בו' המחורסה** מהרג ואל **תעבור בו' כל"ל**:

דף עה ע"א רש"י בד"ה העלה לבו **טינא** נימוק **בו'**. נ"ב בספרים מחריס כתיב לימ"ן פירוש והוא לשון לע"ז וכן נראה לי לגימוק הוא הסיפך מטמטס וכן בספרים מחריס לא נאמר כלל:

מהר"ם

דף עד ע"א בתום' ד"ה דקסבר עונשין מן הדין וכו' בדפוסי פ' ד' מיתות עיין שם בתוספות דף נ"ג ע"ב ד"ה השתא יש לומר אמו שאינה אשת אביו וכו':

דף עד ע"ב בתום' ד"ה והא **אפתר פרהסיא הואי** וכו' ה"ם קודם שיהרוג בידים כצ"ל: **בא"ד** לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עצמה וכו' ר"ל אין הפירוש שהמקשה מקשה הכי דכיון דקא מתהני מהעבירה היה לה למסור עצמה אין הפירוש כן דאם כן בשמעתין נמי הוה ליה לאקשויי הכי אלא התם הכי פריך למה הכתוב משבחה וכו': **בא"ד** כדתנן הכל מודים שאין מתנה עמה וכו' לשון זה של התוס' אינו מדוקדק וע"ש:

סליק פרק בן סורר ומורה וסליקא לה מסכת סנהדרין

עה ע"ב - עז ע"א

דשריפה לא כתיב בה בהדיא מלא בחמותו מיכא לפרושי דיש בכלל מאה ובמה כו' דקתני קאי אמחזרה דכתיב בה במאה ובמה ממש בהדיא אבל בחמותו מחזרה לא מתיא לה לחמותו אלא מג"ם שום דילא דליכא לפרושי הכי אהאי דמתי דס"ד השתא דאמה ובמה ממש ולא מיירי בחמוייהו למיסורא אי הוה אפרשנין יש בכלל אמה ובמה כו' אמה ובמה ממש דע"כ מקשי לך ליתנא דתניא דיש בכלל נמי אמה ובמה בת מאה לענין מחזרה דמתי מולמיה דבמה מבת מאה וכדפרכינן לקמן בהדי הדדי קאמיין ומחזרה מפורשת בבת מאה כמו בבמה ובמה וזה שכתב רש"י הכלל דקאמר יש בכלל להך אמה ובמה דכתיבן ומפורשת טפי ליירי וכל הך דתניא אמיא מכללא וע"כ דלאו הייט אמה ואמו ממש קאמר דע"כ מקשי לך על בת מאה דתניא דלאו יצאו בכלל מאה דמפורש בה מחזרה כמו בבמה אלא אמה ובמה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הויין בכלל חמותו לענין שריפה שהיו מפורש אלא בחמותו והשתא ניחא שכתבו התוס' למאי דמוקמינן לה בחמותו דתרוייהו לאיסורא דהמ"ל במה ובת מאה בתרוייהו לאיסורא דמחזרה מפורשת בהן וכולהו הוו בכלל לענין מחזרה אלא מלמודא הכי נקט דכתיב בהו שריפה וניחא ליה לאוקמא לענין שריפה לעשה ובמה מולהו הן הנשרפין קאי ומיהו ק"ק מכתי לדברי המוספות דהשתא נמי דתרוייהו ליכא לאוקמא בבמה ובת מאה משום דבת מאה אינו בכלל דמחזרה מפורשת בה כמו בבמה ובת מאה ויש לישב דלא קאי אמחזרה דכתיב בה בהדיא כמו בבמה אלא אמה ובמה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הויין בכלל חמותו לענין שריפה אלא לעשה ובמה דקתני בחמותו והשתא ניחא שכתבו התוס' למאי דמוקמינן לה בחמותו דתרוייהו לאיסורא דהמ"ל במה ובת מאה בתרוייהו לאיסורא דמחזרה מפורשת בהן וכולהו הוו בכלל לענין מחזרה אלא מלמודא הכי נקט דכתיב בהו שריפה ואיתא ליה לאוקמא לענין שריפה לעשה ובמה מולהו הן הנשרפין קאי ומיהו ק"ק מכתי לדברי המוספות דהשתא נמי דתרוייהו ליכא לאוקמא בבמה ובת מאה משום דבת מאה אינו בכלל דמחזרה מפורשת בה כמו בבמה ובת מאה ויש לישב דלא קאי אמחזרה דכתיב בה בהדיא כמו בבמה אלא אמה ובמה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הויין בכלל חמותו לענין שריפה אלא

אלא דמי הוה מפרשינן לה דתיירי במקרב הגשם אלא היכ לא קשיא להו מידי דכיון דהגשם מעצמו מקיל הוה ליה כקוף חמה ואינה לצד דלמן ההורג מוזמן אבל לפי הפירוש שפיר יש למוך פי גשם דהוה ליה מקרב הדבר אלא הגשם הוי ליה לתייב אפילו בקוף חמה ואינה לצד כמה שכתבו התוספות לעיל קשה מיהו קלת קשה כיון דמן מילוק בין מקרב הגשם אלא הדבר ובין מקרב הדבר אלא הגשם מ"מ כן כמו דתייב במקרב הדבר אלא הגשם אפילו בקוף חמה ואינה לצד הכי נמי יש לתייב במקרב הגשם אלא הדבר אפילו בקוף חמה ואינה לצד ואכתי תקשי להו נמי לההוא פירוש דתיירי בשם הגשם אלא היכ הוי ליה לתייב דלא דמיא לההוא פירוש דתיירי כשמשים הגשם אלא היכ הוי מן מקרב הגשם אלא הדבר כיון דהגשם מקיל ובשעה שקירב הגשם לא היה כאן שם כלל וכמו שלא עשה ולא כלום משע"כ נקירב היכ אלא הגשם הוה ליה לתיובי אע"ג דמן כאן עדיין שם שהרי הגשם מקיל כי הכא בקוף חמה ואינה לצד לתייב בקירוב הדבר בשם דכל מה שהיה לו לעשות הרי עשה ותייב ודו"ק: **בא"ד ואש נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה אלא כו' עכ"ל**. במהרש"ל הגיה אלא ברוח שאינו מצוי פטור כו' עכ"ל וא"ת לומר כן דברות שאינו מצוי לעניין נזקי ממון נמי פטור כמ"ש התוס' לעיל מהכא דפ"ק דב"ק וכן מוכח בכמה דוכתין ועוד קשה כיון דכל הני דמו לרוח מצויה כמ"ש לעיל שם כן מה תירגו מזה דברות שאינו מצוי פטור ממיתה ושם רגוסס לפי תירוצם דלא דמי לרוח מצוי דלא שאינו מצוי עיקר חסר מן הספר גם אין כאן סברא לדמותם לרוח שאינו מצוי כיון דקוף חמה ואינה לצד ויפול למחת כמ"ש לעיל בפשיטות מ"ד אחצנו וסכינו כו' ופשטי שהוא נדחק לזה מלשון אלא שמוספות ונראה לחין כאן מקום לחוק בלשון התוס' כפי נוסחת התוס' שבידנו ור"ל דלפ שם נראה כל הני לרוח מצויה הוא פטור ממיתה דלא מתייחסין ברוח מצויה אלא לענין נזק ור"ל ושם נמי שלא המית אלא כו' דוודאי למ"ד אשו משום ממונו הוא חייב אפילו בהיזק נגופו של עבד כדאמרינן פרק כיצד הרגל אבל למאן דאמר אשו משום תגיו יש לחייבו אפילו בחיזק מצית גופו וכגון שהלית במקום אחר שם יכול להעבד בלא רוח מצויה כלל חייב כמו שאחר שם כי תלת שם מעצמה כו' אבל בשם אינו יכול השם לצד אלא ברוח מצויה ובלא רוח כלל לא היה יכול לצד בשם פטור ממיתה ואינו אלא חייב במיתה לעניין חיוב משום לעניין מיתה דלא נחייבה אלא ברוח מצויה כמו שאחר שם כי תלת שם מעצמה כו' אבל בשם אינו יכול השם לצד אלא ברוח מצויה ובלא רוח כלל לא היה יכול לצד בשם פטור ממיתה ואינו חייב אלא נזק משום לעניין חיוב מיתה דלא נחייבה אלא משום תגיו ה"ל כבשם כאן כיון דלא יכול להגיע שם רק ע"י רוח מצויה דלא נחייבה אלא משום תגיו ה"ל כבשם כאן כיון דלא יכול להגיע שם רק ע"י רוח מצויה משע"כ לעניין נזקי ממון דיש לחייב בו דשמו נמי משום ממונו אינו אלא חייב במיתה אלא בהתראה לנפשות אבל לעניין חיוב

כהכאה זו מלא כדבר תורה וקרוב לזה כתב לקמן מהרש"ל מיהו קלת קשה דלמכתי לר' נחמיה בחמדוהו לחיים ומת תע"ג דפטור ממיתה מגליה לחייבו ממון דהא בחמדוהו למיתה ומי לף על גב דודאי פטור ממיתה כדקאמר וכי פלקא דעתך כו' מכל מקום מילטריך למייבו ממון כמו שכתבו התוספות וי"ל בחמדוהו לחיים ומת לר"נ קושטא הוא דפטור נמי מממון ומשום הך קושיא שהקשו התוספות לרבנן בפירוש הקונטרס דנפשיסה משלמין ממון לליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין כו' לר"נ ודאי פטור ממון מהאי טעמא דהוי כחייבי מיתות שוגגין דהא מפקרא שהרי יצא מבית דין זכאי פוטרו ממיתה וקלא דחוק לומר דפליגי נמי בחמדוהו לחיים ומת לר"נ פטור ממון ולרבנן מייב ויש לומר דשמעינן ליה מפלוגתייהו לר"נ כיון דמפקרא שמעינן פטור מיתה שהרי יצא כו' הוה ליה כחייבי מיתות שוגגין מה שאין כן לרבנן דמקרא דחמייב ממון שמעינן ליה פטור מיתה והא קשיא להו לחכמי דהא דפוטרו נמי ממיתה לרבנן היינו משום שילא זכאי מבית דין וקרא לא מתא אלא לחייבו ממון וחמאי מייבי ממון כיון דהוה ליה כחייבי מיתות שוגגין כו' ואין להקשות לפי מה שכתבו דמחייבי ממון שמעינן דפטור ממיתה אם כן לר"נ לא לכתוב ונקה המכה לפטור ממיתה בחמדוהו למיתה והקל ואין שמעינן ליה מדחייבי ממון דיש לומר דאי לאו ונקה המכה לא הוה מוקמינן מידך קרא לחמדוהו למיתה והקל אלא מד לחמדוהו למיתה ומיהו ומד לחמדוהו לחיים ומת כרבנן אבל השתא דכתיב ונקה המכה לפטור ממיתה על כרחך דלחמדוהו למיתה והקל אבי דלחמדוהו למיתה ומיהו לא מילטריך לר"נ לפטור מיתה וכי ס"ד כו' ולחמדוהו לחיים ומת נמי לא אמי דלא מצמצם מאם יקום והדברים נרוחים למבין ודו"ק:

דף עט בפירש"י בד"ה הא נתכוון כו' **והאי דשביק ר"ש לסיפא בהדיא ומהדר אדרוקיא דרישא כו' ואפילו נתכוון על מתניו כו' עכ"ל.** קלת קשה דלכאי אמאי שביק ר"ש לסיפא בהדיא דהוה ליה למהדר פירושא מנתכוון להרוג אח זה כו' לסיפא ולא נימא אפילו להשתא לא נימא דקאי נמי אנתכוון על מתניו כו' דאם כן הוה ליה למתני ר"ש תומר פטור ותו לא ולולא פירש"י ז"ה היה נראה לומר דלהכי שביק הסיפא דאי"ש דוקא בנכ"ג פוטר ר"ש אנתכוון להרוג אח הגדול שהוא בר מלוה והרג הקטן שאינו עדיין בר מלוה אבל אם השני שהרג גם כן גדול וכר מלוה אימא דמודה היה רבי שמעון דחייב וכ"ג אמרי' בר"פ הנחנקין מי כתב רחמנא אים ה"מ דבר מלוה אין קטן לא כו' ולהכי קאמר אפילו נתכוון כו' להשתא על כרחך קאי ר"ש אדוקיא דרישא לחייבי נפשיסה גדולים ופ"ה פוטר ר"ש וק"ל: **תום' בד"ה וכל קבוע כו' ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע כו' עכ"ל.** כתב מהרש"ל י"מ מה שמעינן מנפש כו' ע"כ שפיר חייבי מיתות דעלמא כו' שהרי אין לדקדק השתא דאי לא נתכוון להרוג אין מקטיל כדדייק רש"י הלא לר' חייבי קרא בממון כו' עכ"ל ע"ש בתירוצו ואין כאן להאריך לפי שעיקר קושייתו אין לה מקום דהא לרבי נמי דחייבי בממון מיכא למידק דאי לא נתכוון להרוג היינו שוגג וכפירש"י בהדיא לעיל בפ"פ בן סורר ומורה דמיתת שבמיתה ע"ש והכי מהרין נמי לקמן מילימא אאין מתכוין כלל היינו שוגג וכיון דשוגג גולה ואפי אאין לחייבו ממון לדבריהן נכתב דוכתין והוה פשוט שנלמד מהיקשא דאי מזיקה ללא מלקה אין שוגג למזיד דחייב מיתה פטור מדמי הנהרג מדכתיב עליו ולא על האדם כדאיתא בפרק כילד הרגל גילף שוגג מייתי דפטור מדמי הנהרג כיון שהוא גולה ללהך מלמא נמי מקים שוגג למזיד דכ"ע אית להו היקשא דאי מזקיה ולא פליגי עליה אלא אאין מתכוין משום דגלי ביה רחמנא ונתת נפש גו' ממון כמ"ש בהדיא התוס' לקמן וכן מוכח לקמן בתוס' ע"ש ואם כן ע"כ לרבי נמי חייבי בתכוין להרוג זה והרג אח זה וליף ביה נתינה לפוטרו ממיתה ולחייבו בממון ומייתר ליה ולרבנן לו כו' וק"ל: **בא"ד דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה כו' עכ"ל.** פי' לפי לשון זה ולרבנן לו לפטור בתכוין להרוג זה והרג זה לא הוה מוקמינן הפי היקשא לאין מתכוין למתכוין לפוטרו ממון אלא לחייבו מיתה ועוד דהא מיכא לאוקמה היקשא למילתא אחריתא דנקיט דבי חזקיה אאין מתכוין ממון כמו מתכוין וק"ל: **בד"ה ומפקא כו' הא איכא הכא תנאי כו' משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' ממון כו' עכ"ל.** פתחו בתרי תנאי דהיינו רבנן דהכא דס"ל בתכוין להרוג זה כו' דחייב מיתה ורבי מחייב ממון דלית להו דבי חזקיה דפוטר ממיתה וממון וקיימו דבריהם בחדא דגלי רחמנא ונתת נפש גו' ממון דהיינו לרבי משום לרבנן ניחא טפי ונתת נפש גו' נפש ממש דגלי רחמנא דמשמע להו דקרא חייבי בתכוין להרוג זה והרג אח זה דבי חזקיה דחיק עלמא בהאי קרא דחייבי בתכוין לאותו עלמא שהרג כמו שכתבו התוס' לקמן וק"ל: **בא"ד אבל השתא ע"כ כו' כלומר דין אסון כו' והשתא כיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש כו' עכ"ל.** אבל לרבי שפיר הוה כיפיה דקרא נמי אסון ממון ולא דין אסון ממש אלא ממון כו' ולרבנן נמי מיהו לרבנן נמי

שיש בו מיוד מיתה ומה שחמדוהו מחלה למיתה אין זה מדום שכן דרכו של החולי להכביד עליו מדי יום ביום אלא שמכל מקום פטרינן אותו משום שילא מבית דין זכאי מש"ה חשיב כחייבי מיתות שוגגין אבל מי שחמדוהו למיתה והוקל שאין זה מדרכי החולי ש"ב בדין נפטר ומה שאר כן אמר רבי כמה שחמר רבי נחמיה בחלוה שהרי רגליס לדבר ש"ב לא נקרא חייבי מיתות ביה דין שוגגין ודו"ק:

דף עט ע"א רש"י בד"ה אמר לחד כו' לרבי מנייהו הס"ד: **תום'** בד"ה וכל קבוע כחלה על חלה דמי כו' ואייתר ליה וארב לו כו' נ"ב יש מקשין מה שחעינן מנפש חחא נפש חאחר שהוא חדבר שכחו בממון ש"ב שפיר חייבי קרא בחלות בעלמא ולא בחלות שבמיתה שהרי רגליס לדבר ש"ב לא נקרא בחמון אבל בחלות שבמיתה אפילו אי נמי דחייבי קרא בחלות שבמיתה אין לדקדק דאי לא נתכוון להרוג אין מקטיל כדדייק רש"י הרי לר' חייבי קרא בממון ואף אר' מוקי בחין מתכוין היינו לאחר דקי"ל חחרג לו בממעטינן שאינו מתכוין ואם כן לא מיותר וחרג לו כלל ונראה דהכי דייקינן חדעיקרך גזירה שוה אם כן נפש חחא נפש הוה מוקמינן בנפשות ולא בממון וש"ב היאך מקטיל אי לאו דחייבי בחלות שבמיתה ואפילו הכי בעי

הגרהא דולמי הא דאמר ר"ל דנכבשינהו דנייתי ליכא מאן דפליג עליה ולפי גירסת שלנו נמי דגרסינן בדבי רבא שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא וי' וכן בגבריא חייבי נכה"ג דחיירי בנגמר דינו קודם שנתערב ואחר שנתערב בתוספ שיש להלות בהן שהרגו תולין וקוקלין לותן כמו שכתבו התוספות ולפי ליכא למאי נפקא יומא מתי מקניהו ולפי דסדרין כולהו ע"י דנכבשינהו דניידי וה"ה דהוי מני למנקט ליה בכה"ג דנקט ליה גבי מאם בשלא הוכר הסור הרוגת מעולם ונתערב קודם שנגמר דינו בשוורים לחרים תע"ג דבמאם אין תולין בותן שיש להלות בשוורים תולין אלא דניחא ליה למנקט בגוונא לחריגא שיצא מן שור דבשלא הוכר מעולם מי הוי הרוגת וזה ברור בדברי התוס' לפירוש ר"ת ותו לא מידי: **בא"ד שמא יקח מן הקבוע אפילו היכא דפריש מאלף רק בדבר שלא נאסר בתערובת בגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה התם שרינן אי פריש אחד ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע שהרי האיסור ניכר וידוע היכן הוא ולכך שרינן היכא דפריש או בגון כו'.** כל"ל העתקתי מתוספות דפ' המערובת ע"ש:

ע"ב בד"ה אלא למ"ד זה כו' ומיהו התם מבעיא לן כו' או ספוקי מספקא ליה כו' עכ"ל. ל"ע מה תקנו בזה להא לי נמי דספוקי מספקא ליה לר"י מי מוסיין לזרע אב או לא מ"מ מספקא דשמא אין מוסיין לזרע אב והוי מד גורם וחקור ויש לייאב בדוחק דשמע ליה דוולה לחקור דקתני היינו לחקור בוודאי כמו הפרה עצמה מלא קתני נה וולה לחקור מספק וק"ל: **בד"ה עובר ירך אמו משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא כו' כדפריך מזה וזה גורם כו' עכ"ל.** ר"ל מדמסיק ומוקים טעמא דכרייתא משום דעובר ירך אמו ולא קשיא ליה הניחא כו' כלהוה קשיא ליה מעיקרא מזה וזה גורם ת"ג דהוה נמי ניחא למ"ד זה וזה גורם לחקור ולהא כתבו דלא נא אלא לחרוצה אלימא לרבא דלית ליה עובר ירך אמו ולכך מוקי לה בהך טעמא ולא מזה וזה גורם וק"ל: **בד"ה הנסקלין בנשרפין כו' ותירץ דלא אלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בקלה ומהאי טעמא לא תקשי לך הא דאמר רוצח שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינן בולן פטורים דמשום רובא לא נחייב אותן כו'.** כל"ל דעתקתי מתוספות דפרק התערובת ע"ש: **בא"ד והא דפריך בגמרא ת"ל דרובא כו' לכל הפחות לא גרע כו' עכ"ל.** ר"ל דוולי לחירוצא קמא שכתבו דלא מזלינן בתר רובא לחייב אותו אבל וולי נקלה כו' לא קשיא להו מידי דשפיר פריך מאי חריש דשריפה ממורה דלי נמי הוי שריפה וסקילה שוין ניזל בתר רובא דנסקלין דנכה"ג ולאי נפשות מזלינן בתר רובא להכי לא מחייב לחייב אותו שהוא ולאי נקלה כלא לחיוצא בתרא שכתבו דלכי ניזל בתר רובא משום דהוה ליה קטוע מאלה מאי פריך מאי חריש דשריפה ממורה תיפוק ליה דרובא נסקלין כו' הא לא הוי רובא נסקלין לכל קטוע כמאלה על מאלה והמיתות גם כן שוין מכל מקום לא מילתא דהכי פריך לאלף על גב דהוי כמאלה על מאלה ממורה יהוו בסקילה כיון דלפי גרעא משום דרובא נסקלין לפי האמת וה"ע כלא הוי שריפה ממורה יהוו בסקילה כיון דלפי האמת רובא נסקלין כו':

דף פא גמרא דיליפא תורה קמהדר כו'. למאי דצני למימר דתורה קמהדר לא קשיא ליה בפשיטות להוליך בן פריק זה שפיכות דמיס ואת אשת רעהו זו אשת איש כו' לאם כן הוה מהדר נהו מיתתן דשפיכות דמיס בפייף ולאשת איש בחנק ולעציך לכולהו ולא נגמר דינו קודם לכן דחייב סקילה לא אילטריך קרא לפשוט הוא מסברא וק"ל: **בפירש"י בד"ה אל ההרים כו' צריך גמור וע"כ משום דלא עבד הני לאו צריך כו' אלא לאו במשמעותיה מדריש עכ"ל.** דלפי הלרם ניחא דנכהוה מדא שלא לכל נזכות אבותיו לזיק גמור הוא וק"ל: **בד"ה דאמר רבי אבהו כו' לאסור בה דבר חדש לאוסרה על מי שלא כו'.** כל"ל: **תום' בד"ה וגנמר כו' בפרק קמא דמכות נבי באו שנים כו' וי"ל כיון דאי מתזמי קמאי כו' מהני סהדותייהו דבתראי עדות כו' עכ"ל.** ר"ל דמהאי טעמא מקרי עדות בתראי עדות שאתה יכול להזימה תע"ג דלחכמי לא מתזמי ומחכמי קמאי מ"מ כיון דלי הוה מתזמי ומחכמי קמאי הוה מהני סהדותייהו דבתראי מיהו נהך דפרק קמא דמכות תע"ג דהתם נמי דלי הוה מתזמי ומחכמי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ אין נהרגין כיון דהשתא ניתא לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דבתראי כלל אלא דאיכא למימר דלא מיתסי לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ כיון דלי הוה מתזמי ומחכמי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מיהו נהך דפרק קמא דמכות תע"ג דהתם נמי דלי הוה מתזמי ומחכמי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ אין נהרגין כיון דהשתא ניתא לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ כיון דלי הוה מתזמי ומחכמי בתראי הוה מהני סהדותייהו דבתראי אלא דאיכא למימר דלא מיתסי לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דקמאי מיהו נהך דפרק קמא דמכות תע"ג דהתם נמי

דף פב **תוספות בד"ה ואידך נשייהו כו' ולא מחייב משום זונה כו' עכ"ל.** קשה לדבריהם מי הכריח אותם לפרש כן לימא דלא קאמר ואידך נשייהו כו' אלא לתת טעם למאן דמחייב משום זונה דנשייהו לא מפקרי משום דנשואין הוי ולכך לא מחייב משום זונה ועוד מלתי' דמשנה משמע דמחייב משום זונה קודם שנשא לאשת איש שנשאת פנויה ומיהו הך קושיא הרמ"ה מפוטטיין"ן מהסיא לפרק הבא על יבמתו דלעיל זונה כו' ולאי קשה למ"ד משום נשג"ז גזרו וכן לקמני דפ"ק דתמורה דלא לקי מדלוריימא משום זונה וכו"ק: **באו"ד** וע"ק דבפ' י' יוחסין פ"ירי ר"י כו' **אבל כותית לא בו'.** מה שיש לדקדק מזה עיין במיהושינו פרק לין מעמידין בד"ה משום נשג"ז כו': **באו"ד** והא דקידושין אע"ג דמדאורייתא כו' **עכ"ל.** הוכרכו לכל זה לקמני דס"ל לתפי' ולאי בעולה אינו לוקה וכ"ה בתוס' פרק לין מעמידין ולפי מה שהניח מירושלמי דליכא מלקות לן מקשי לרבא דהוי מוקי לה במשומרת לו בתינה ולאי בעולה אבל ולאי בעולה לוקה מדלוריימא וק"ל: **באו"ד** ומצא שנתגיירה וקנתה כו' **והכשירה רבי לכהונה כו' עכ"ל.** מפי' מהרש"ל ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהוקנה נשאת לכהן עכ"ל וי"ל דאם נשאת הוקנה לישראל מאי לאו הכא מכלל עשה אינה כאן ואכ"ע בתה וכ"ם בת בתה דומיא דכהונה מיהו קשה לתפי' דקאי אקושי נשואת לכהן נמי ל"ל טעמא דלאו הכא ד"ל דאם נשאת הוקנה לכהן נלאו דזונה והכא פסולה לכהונה דה"ל מלוה מ"מ בת הכא למה אינה יכולה לאכול בתרומה משום דאין נשואת הוקנה לכהונה ואינו דומה דגם הכא נשאת לכהן לאו ה"ל להשמיט מלהוקמא בכה"ג וי"ל דלא מיירי בבת הכא אלא בבת הבן של הוקנה דהשתא אם היתה הוקנה בלאו דזונה לכהן ה"ל בה מלוה ול

ע"ב **גמרא** ופרועי ראש דכתיב ראשם לא וגו' אתקש פרועי ראש לשתויי יין בו'. וכתב הכסף משנה בפ"ח מהלכות סנהדרין (הלכה ח) ומה תאמר מה לזרוק להיקש זה הא מקרא משמע דאיכא למ"ד מפרעו ולא תמותו הא אם מפרעו תמותו וי"ל דקרא אפשר לפרעו לרשות ה"ק אף על פי שאתה מצוה שלא פרעו במיתה אינכם נכנסין חיוב זה ע"ל אבל הרמב"ן כתב הא למדנו הא אחר שהיינו אבל שלא פרע ולא פירש חייב מיתה אינו אלא מסתבא דעלמא שאין פריעה ופריעה במיתות אלא מד"ס כו' ע"ל וכ"ג כתבו התוספות שם בפרק ואלו מגלחין ורלייתם מדלא חייבי כשמעתין דאבל שלא פרע ופירש גבי אלו שמחייב וכן פירש"י בחומש דעיקר קרא בכהנים שפרעו ופרמו חיירי שאם עשו יומתו ועיין מזה בתורת כה"ס ובקומץ יש לחייב דמ"מ מי לאו קרא דימוקמל ה"ל דחייבי מיתה בהכהנים בפריעה ובפרימה היינו דוקא כשהם אבלים שלא יהיו מרמים לחילול אבל שאר כהנים מותרים בפריעה ופרימה מי לאו היקשא מקרא דימוקמל וק"ל: **תום'** **בד"ה פרט** לזו כו' דר' יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו א"נ ס"ד דמשכחת לה כו' עב"י. כ"ל וכ"ה בתוספות פרק ג"ה ע"ח וק"ל: **בא"ד** אי נמי בגון שנטמא הגוף ואח"כ כו' וקרא דפטר במחוללת בשנטמאה תחלה כו' עב"י. לכאורה דבריהם ממוסים להאי מירוצא כיון דר' יוסי הגלילי נמי מודה בנטמא הגוף תחלה ואח"כ נטמאה התרומה התחילה לייב ולא פליג ר' יוסי ופוטר אלא כשנטמאה התרומה תחלה ע"כ הדבר קושיין לדוכתין מאי קאמרי ליה לף טמא שאכל את הטהור כו' דהא קושטא הוא דבכה"ג רבי יוסי הגלילי נמי מחייב כיון דנטמא הגוף תחלה ובבי התוספות בפרק ג"ה נכונים הם שכתבו ועוד לפי התמת אפי' הוכשרו משכחת לה בגון שנטמא הגוף כו' עכ"ל ר"ל דודאי למ"ד דקל"ל רבנן כיון שגגע בו טימאהו היו סברין לדמוק נמי בתרומה תחלה ס"ל דהדבר קושיין דהיינו כתמך מצי התירוצים שכתבו אי לחייבי בתרומה נתחב בו מבירו ורבנן הוו יודעי דרבי יוסי הגלילי לא חייבי בתחב לו מבירו ואי לחייבי בתרומה שלא הוכשרה אבל לפי התמת דר"י הגלילי מודה בנטמא הגוף תחלה אין אנו צריכין לדמוק נמי בתרומה לחייבי בתחב לו מבירו או בשלא הוכשרה אלא בנטמא הגוף ותו לא מידי וק"ל: **בד"ה** וטבול יום כו' **ואע"ג** דבפרק הערל דרשינן וטהרה לטבול יום כו' עב"י. כ"ל: **בא"ד** ומיהו קשה דגבי נגיעה בתיב וטמא עד הערב וטהר כו' עב"י. נמוס' זוטמים פ"ג הקשו למדכתיב נמים יצא ונמת עד הערב הרי מפורש בהדיא דטבול יום לקרי טמא ע"ש בפ"ד ופ"ח בפ' שלשה מינין ובפ' ד' דמכות כו' מ"ל מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל כו' עכ"ל כל"ל בתוספות דפ' הערל ובפ"ג דזבחים מפורש בפשיטות אין לקרא דטבול יום ואין לקרא דמסוכר כפורים דתרוייהו לא צריכי גבי נכנס למקדש כיון דמקרי טמא לגבי עבודה אבל ממה שכתבו כאן ת"ל מוטהרה מכלל כו' נראה לף שלא מקרא דמסוכר כפורים אבל קרא דטבול יום קרא לצריכא הוא ויש לפרש דצריכים דהכא דהא פשיטא להו דליכא למילף טבול יום בנכנס למקדש מעבודה דגבי היא קרא שלא יקשיא להו וטהרה דסמעת כתיב וכיון דע"כ דרשינן ליה לענין עבודה מכלל שהיא טמאה אית לן למימר היא נמי גבי שלא מקדש מכלל שהיא טמאה דקרא בכל מילי חייבי כמ"ש התוספות בפ"ג דזבחים ולהכי לף קשיא להו נמי מקרא דטבול יום גבי שלא מקדש לף לכתוב וילף ליה מוטהר מכלל שהוא טמא דסמעת כתיב דליכא למימר וטהר דטבול יום לף דרשינן ליה כלל וטהר מכלל שהוא טמא ותו לף מידי וק"ל: **בא"ד** ואין לתרץ נמי דאי לאו אלא חד ריבויא לא הוה מוקמינן ליה אלא במחוסר כפורים כו' עב"י. יש לדקדק בדבריהם מה תקנו בזה דהא כמו דגלי בטבול יום לף נילף מיניה מחוסר כפורים משום דטבול יום חמור דפוסל בתרומה כדאמרינן בריכוזתא בפ"ג דזבחים ואפי' הכי כיון דגלי בטבול יום דעמא דקרא עומאתיה מד"א טהורה מו דרשינן מוטהרה מכלל שהיא טמאה ס"ל כ"ג נהי דמוקמינן מד ריבוי למחוסר כפורים ולא נילף מיניה טבול יום משום דמחוסר כפורים מחוסר מעשה הוא מ"מ כיון דגלי במחוסר כפורים דטמא מעי"ג דקליטא טומאתיה מו דרשינן וטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וי"ל כדומק דמקליטא טומאתיה דטבול יום דאינו מחוסר מעשה נילף שפיר מיניה למדרש מוטהרה מחוסר כפורים דמחוסר מעשה אבל מקליטא טומאתיה דמחוסר כפורים מע"ג דאינו פוסל בתרומה מ"מ כיון דמחוסר מעשה הוא ליה לן למדרש מוטהר לרבות טבול יום שאינו מחוסר מעשה מיהו קשה לפי זה לפם נימא בחד יתורא

דף **פג ע"ב** **נמ'** ויזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את קדשי וילף כו' מסנהדרי מתרומה הוה ליה למילף אבל כו' כ"ל: **רש"י** בד"ה אבל קודם טמא שאימתם ועסק בקדשי מזבח ובעובר כו' כ"ל: **בד"ה** ומגדת כו' הוא כהונה הס"ד: **תום'** בד"ה פרט לזו כו' ממנו לף אף טמא כו' ובפרק גיד הנשה גבי קונם כו' כ"ל. וע"ב פי' גבי טמא שאכל קדש טמא כ"ע מודו אפי' ר"י היכא דנטמא הוא מתחלה דמייב אלא נטמא הקודם תחלה פליגי רבי יוסי הגלילי ורבנן מתרומה דאין מיסור תל על מיסור ורבנן סברי מיסור תל על מיסור גבי טמא כו' ובתרומה דוקא הוא דגלי קרא: **בד"ה** וטבול יום כו' דבכרת דנטומאת מקדש כו' כ"ל: **בד"ה** וליף מיעול כו' בתרומה הוי במיתה כ"ל והד"מ:

דף **פד ע"א** **נמ'** שכן קודם פניס פיגול ונותר אלא נעל מום אשאימ מטמא שמומם כו' כ"ל: **רש"י** בד"ה אמר קרא בו בתרומה דכולהו נמי מיירי גמרו ומתו בו למעוטי ולא נעל מום ומתפרנס כו' פסול טומאה במיתה כ"ל: **תום'** בד"ה וכל דבר כו' ובתורת מן הרעה על היפה כו' ג"ב בפרק קמא דתמורה דף ה': **בד"ה** אלא מטמא כו' נעל מום כתיב ואל כו' כ"ל:

סליק פרק אלו הן הנשרפין

הנחנקין פרק עשירי

דף **פד ע"ב** **רש"י** בד"ה לכתפיה כו' התעלומין מה מכה כו' בו וכו' הס"ד והד"מ: **בד"ה**

ע"ב **בפירש"י** בד"ה מקלקל הוא כו' ואין מחייב במקלקל אלא ר"ש כו' ר"ש נמי לא כו' עב"י. כ"ל ל"ד מקלקל חייב מאי מיכא למימר לף נעי למימר דהכא נמי ליחייב מקלקל מתכוין הוי ר"ש נמי לף מחייב אלא מתכוין לף דפריך לר"ש כיון דמתכוין חייב אלא מתכוין הוי שגגת מקילה ודו"ק: **תום'** **בד"ה** מאן שמעת כו' ומבעיר כו' ועוד אי חשיב תיקון גשור כו' **אמאי** נקט חובל ומבעיר כו' עב"י. כ"ל כיון דר' יהודה אית ליה מקלקל מתכוין הוי שגגת מקילה ודו"ק: **תום'** **בד"ה** מאן שמעת

מלאכת מחשבת כיון דאין מתכוין להם רבי שמעון לא נעי מלאכת מחשבת להם רבי שמעון מחייב כו' וק"ל: **בא"ד והא דשרינן לבעל כו'**. הוא נפרק קמא דכתובות ור"ל דשרינן לבעול ולא הוי שגגת פקילה וכן מ"ש ובפוף כירה דהוי שרי לטלטל הגר כו' כ"ל ולא הוי שגגת פקילה משום דאינה לריכה לגופה וק"ל: **בא"ד דהא אשרינן הכא בוותא ופילון משום כו' עכ"ל**. כל"ל: **בד"ה והאמר רב ששת בו' ור"ת גרים והאמר רב ששת ביישו חייב ואיוצא ליהרג קאי כו' עכ"ל**. ונקשה לפי גרסתו זו למאי דמסיק בעמך במקוים שבעמך ופיו חייב על קלקל והכתם יוצא ליהרג דלעיל רלוי להתקיים למה יחייב על בושתו דהא בכלל קלקל והכתם פיכא נמי בושתו ויש לייישב דבושתו לא מיקרי קלקל כ"כ וק"ל:

ע"ב גמרא אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב כו'. ורש"י בחומש כתב אין לי אלא גונב אין גונב לכך הוצרכו שנאמר מה שאסר זה גילה זה עכ"ל קילר בדבר דלמאי מצינת אשה שגנבה אשה מניין דגמרינן לה הכא בשמעתין מריבוי דומת הגונב הכתוב וק"ל: **בפירש"י בד"ה וגונב איש כו' דלא קפיד אגנבת למהוי איש כו' עכ"ל**. כל"ל: **תוס' בד"ה ומה מכה כו' נילף ליה שלא נעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקל כו' עכ"ל**. כל"ל ורלה לומר דנילף במכה שלא נעשה שלא כעמך כבעמך ממקל מק"ו דמייב לאחר מיתה ומכה פטור לאחר מיתה ויש רוצים לקיים לשון התוס' שלפנינו שנעשה בו כעמך כו' ומגיהין במקל ורלה לומר דנילף במקל שנעשה בו שלא כעמך כבעמך ממכה מק"ו דפטור לאחר מיתה ומקל מייב לאחר מיתה ונוקי קרא דבעמך בעושה מעשה עמך היינו דוקא באחר אבל בגופו ליכא קל וחומר במקל שנעשה בו שלא כעמך כבעמך מכה מגיו ולא יתכן לומר כן מדלא קרא דבעמך ודאי בגופו נמי קמשמעי ועוד דמ"מ ליכא למפרך מהאי ק"ו לאחר יוכיח דמכה נעשה בו שלא כעמך כבעמך ומקל לא נעשה בו שלא כעמך כבעמך גם לשון התוס' הוא דומק אבל לפי הגר"ם שכתבנו שלא נעשה שלא כעמך כו' לא קשה מידי:

דף פו בפירש"י בד"ה עדי גניבה כו' וביון דאינהו לא מקטלי איהו נמי כו' עכ"ל. במהרש"ל ומימה למאי לא נאמר דאיהו גופי' מפטר כו' משום דהוי מלי דבר וכ"ש כו' אלא שלפי התמת דמסיק דבעדים מחרוצים ל"פ דנהרגים כו' תו לא ק"מ עכ"ל ואין זה מספיק אלא על התלמוד לפי המסקנא דעדים מחרוצים נהרגים לכ"ע ואיהו נמי נהרג ניחא דנקט התלמוד פלוגתייהו בעדים ולא בגונב עלמו אבל לפום סברא דהשתא דאיהו לא מקטל אכתי קשה לפירש"י ל"ל לפרוטי טעמא דאיהו לא מקטל משום דאיהו לא מקטלי והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מטעמא דמלי דבר נמי איכא למפטריה ואפשר דהא ודאי לא קשיא ליה להמהרש"ל דלדבריה ניחא ליה למנקט בפירושו הלי טעמא גופיה דהוי מלי דבר גבי עדים דאיהו נמי פטור וק"ל:

ע"ב גמרא בעדי מבירה דכ"ע לית ליה בו'. במהרש"ל ותימה לתוקימתא דרב פפא מנלן דמזקיק ס"ל כר"ע דלמא לעולם לף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ופשילו מלי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו כו' עכ"ל ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלתוקימתא דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דלימא דקנטנא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי אלא אדעני למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן נמלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו ודקאמר הלי ליעבד עדי גניבה לחודא קיימא ומכירה כו' משום דודאי לסבר נמי כר' עקיבא ועוד דלגירסא דרבנן נמי מנטריך למימר עדי גניבה לחודא קיימא כו' דמשום הלי טעמא אין נהרגין אלא אאו אלא להלקותו ואפילו נמי דקאמר הכל מודים כו' לתוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאפילו מקמי דרב פפא הוה וכדפלקינן דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י כרבנן וכן עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי דפרוטי לריכה לפרש דפליגי חזקיה ור"י כר' עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי דפרוטי לריכה לפרש דפליגי חזקיה ור"י כרבנן ממה שכתבנו דאי משום דאיהו לא מקטל אכתי קשה לפירש"י ל"ל לפרוטי טעמא דאיהו לא מקטל משום דאיהו לא מקטלי והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מטעמא דמלי דבר נמי איכא למפטריה ואפשר דהא ודאי לא קשיא ליה להמהרש"ל דלדבריה ניחא ליה למנקט בפירושו הלי טעמא גופיה דהוי מלי דבר גבי עדים דאיהו נמי פטור וק"ל:

ע"ב גמרא בעדי מבירה דכ"ע לית ליה בו'. במהרש"ל ותימה לתוקימתא דרב פפא מנלן דמזקיק ס"ל כר"ע דלמא לעולם לף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ופשילו מלי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו כו' עכ"ל ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלתוקימתא דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דלימא דקנטנא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי אלא אדעני למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן נמלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו כו' עכ"ל ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלתוקימתא דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דלימא דקנטנא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי אלא אדעני למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן נמלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו ודקאמר הלי ליעבד עדי גניבה לחודא קיימא ומכירה כו' משום דודאי לסבר נמי כר' עקיבא ועוד דלגירסא דרבנן נמי מנטריך למימר עדי גניבה לחודא קיימא כו' דמשום הלי טעמא אין נהרגין אלא אאו אלא להלקותו ואפילו נמי דקאמר הכל מודים כו' לתוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאפילו מקמי דרב פפא הוה וכדפלקינן דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י כרבנן וכן עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי דפרוטי לריכה לפרש דפליגי חזקיה ור"י כר' עקיבא ורבנן נמלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו כו' עכ"ל ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלתוקימתא דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דלימא דקנטנא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי אלא אדעני למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן נמלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו נאנו ודקאמר הלי ליעבד עדי גניבה לחודא קיימא ומכירה כו' משום דודאי לסבר נמי כר' עקיבא ועוד דלגירסא דרבנן נמי מנטריך למימר עדי גניבה לחודא קיימא כו' דמשום הלי טעמא אין נהרגין אלא אאו אלא להלקותו ואפילו נמי דקאמר הכל מודים כו' לתוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאפילו מקמי דרב פפא הוה וכדפלקינן דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י כרבנן וכן עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי דפרוטי לריכה לפרש דפליגי חזקיה ור"י כר' עקיבא

כ"ל: **בד"ה** רבי יהושע כו' מיהו בירושלמי דרש כו' דיש ביהה טמא כו' עכ"ל. מלת ומיהו מגומגם במקום הזה ודו"ק:

דף פח בפירש"י בד"ה ר' מאיר אומר כו' והאחר שקדש בו אינה מקודשת כו' עכ"ל. ר"ל דכשזוג לרבי מאיר מיהא מקודשת ולרבנן מקודשת לבעלים וים בו כרת ובמזיד מיפסל לחמר שקדש בו אשה לרבי מאיר מקודשת ויש בו כרת ולרבנן מיהא מקודשת לבעלים הוא וק"ל: **בד"ה** ג' אינה שבחה כו' **ובא** עני ונטלן **ובא** בעל הבית ונטלן היפנו לזקן **ממרא** הוי גזל כו' עכ"ל. מה שדקדק לפרש כן ולא ניחא ליה לפרש כפשיטות נגח עני ונטלן וקדש בו אשה וכן פירש לקמן גבי מפרים מן העיסה גרמה משום דאם העני קדש בו אם כן ע"כ לריכין אנו לומר דזקן ממרא כבית הילל דהיינו מקודשת ורבנן כבית שמאי דמקודשת ומתן מחריון בעלמא דב"ח במקום ב"ה מיהא מצינו ודו"ק: **תום' בד"ה** מרחו מעשר כו' דתנן במסכת מעשרות פרק שלשה מינין פירות כו' עכ"ל. לא מצאתי בכל המשנה גם אין שום פרק במסכת מעשרות קרוי ג' מינין אבל מצאתי בריישא שניה בירושלמי פרק ג' דמעשרות דתני מצא פירות ממורחין כו' ע"ש וכ"ל הכא במוספות דתני בירושלמי במסכת מעשרות פרק שלישי מצא פירות כו' ותו לא מידי וזו"ק: **בא"ד** בין כך ובין כך חייבים במעשר **ופטורין** מן התרומה **וליתא** כו' עכ"ל. לריך עיון לדברי הי"מ דמשום הפקר נגעו בה לפטור מן (התורה) [התרומה] התינח במפוזרין אבל במכונסין למ"ל הפקר להא מסורין משום גזל למה יפטרו מן התרומה טפי מן המעשר ויש לומר כדאמר בפטורין מן התרומה לא קאי רק אמפוזרין וק"ל:

ע"ב בפירש"י בד"ה ואין לנו כו' **ואית** דאמרי אין לנו **אלא** תפילין **ואליבא** דר"י דאמר צריך לדבק כו' עכ"ל. נראה דר"ל למאן דלית ליה דמ"ל לדבק ולמי דניחא ליה למודיה קאי והאי למודיה קאי ולמאי דמסיק נמי דמשום פסול בית מיטון שאינו רואה חוור נגעו בה אם הוסיף בית ממיטי ולא דבק חוטו לא הוה מקרי מפסיק את בית המיטון מלרואות את החוור וזו"ק: **תום' בד"ה** אי סבירא כו' **אבל** קשה כו' **וכ"ש** לרבנן **והכי משמע** דלרבנן כו' עכ"ל. ר"ל דהכא משמע דמנח ליה חוץ לגזוד לית לן למימר טפי לר"י **הא** למודיה קאי **והאי** למודיה קאי כיון דלריך לגזוד הך מינא לגזוד והאי ג' מיני דגידי והך מינא מחריגא חוץ לגזוד אבל לרבנן כיון דלית לריך לגזוד הך מינא מחריגא דמחוץ לגזוד הויא כאלו גזוד מיניהס וכיון דלר"י מסיק לא מחריגן הא למודיה כו' כ"ש לרבנן מיהו לא הוו לריכי להכי אלא דהך קושיא **שהקשו** לרבנן הוה מצי לאקשויי לר"י גופיה **אמאי** יחשב חוס' לר"י הא מינא מחריגא דמחוץ לגזוד כמו לרבנן דלית לריך גזוד **וי"ל** דהא מינא מחריגא דמחוץ לגזוד

מעשה דעקידה לקטרוגו תקשי לך למה לא קטרג השטן מיד לעשיית המצות ודו"ק: לא היה תור אחד וגוזל בו'. ר"ל דלפי' קרבן קטן כזה שהוא קרבן דל לא היה לפניך וכ"ר אמרו בלשון אחר דלפי' פר אחד ואיל ג' בו': אין נא אלא לשון בקשה בו'. ר"ל אין נא האמור פה אלא לשון בקשה כו' כמ"ש הר"ן: משל למלך בו' שעמד עליו מלחמות. ענין המלחמה במשל הוא קטרוגו של שטן והוא השטן הוא היפו"ר והגדור הוא מהרהם שכבש את יצרו וגלמו כמה שאמר מיכה גדור כחובש כו' ומ"ש כ"כ למה פי' הרמ"ם דלא הל"ל אלא קח נא את יצחק עכ"ל ואין זה נכון דכמה יצחק מיכה בשוקת אלא דלמרו כ"כ למה על יחידך אשר תאהב כיון דמרויחו יחידים ואהובים הוו כדמסקינן ולא הוה ליה לכתוב רק בנך יצחק. עוד כתב הרמ"ם דמה שפירש"י כתומים שלא לערבבו פתאום ותוזח דעתו עליו ותטרף חיבו לחובב נב"ל ולא ידעתי היכן מצא תומו עכ"ל ולא זכר הרמ"ם סוגיא דהכא דקאמר בהדיא וכ"כ למה כדי שלא תטרף דעתו ומ"ש רש"י עוד וכדי למנוע ע"פ כ"ר: קדמו שטן לדרך א"ל הנסה דבר אליך וגו'. כל הכתובים אלו מליצי אמר לשיוב נדרך מוסר שלל יחבוש שהרעות שבאו עליו שלא בגדלך מ"ו כפירוש המפרשים וכ"ה בפרק שהכל אל יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לשיוב כו' וכזר מי נקי אבד כו' אלא שבאמצעיתן יאמר הדבריס אלו לשטן לפי כוונתו להפיל לאברהם שהוא השטן הוא היפו"ר ומשומת אברהם אלינו גם הוא והוא שאמרך המבניס במלכות ליחס הדברים לנרחו לו בדרך הקירוב והיישוב ולפי שאליפז היה מבניאי אי"ה והן הבחינות מלאכיו והיה זרעו של עשו הוא השטן ומשל יאמר כדרכה זו דברי השטן לאליפז. וקלא מדבריו יאמר לאברהם כי אליפז היה מוכיחו של אברהם ויאמר שע"י עשה ענין העקידה לך קלא ערעור דברים יש כאן דמה שהביא אברהם ואני בחומי אלך אינו מכך בענין אליפז והוא פסוק מספר תהלים ונראה שלא לשם שהיה זה משומת אברהם ואני בחומי אלך מחשומת השטן אל"ל הלא ירחתך וגו' ומוס דרכיך שע"ל אברהם ואני בחומי אלך ע"ל כי תום דרכיך שאמרת היא כשלחך וגו"ק. וכתבו התוס' בפרק הזהב הלא ירחתך כשלחך לשון בטחון כו' וס"פ התוקנין יש לפרש כמו כן לשון בטחון וגלא בכלות דע"ל דשטן ל"ל לאברהם כו' עכ"ל ע"ש ויותר נראה לפרש הכא שהוא מלשון בכלות וכפלות בפרש"י בספר איוב שע"ל השטן כי ירחתך מהכה"ג הוא כפלות ושטות לשחוט את בנך וכן אמרו בב"ר כה כו' כמשל אלך אברהם וא"ל אבא אחבה לבך בן שניהן לך למאה שנה אתה טורך לשחוטו ומ"ש שע"ל לאברהם כך עושה של בדאי כו' תשובה זו אין כאן מקומה אלא שאמר שע"ל המלאך אל תשלח ידך וגו' ונתמהמו דברי השטן שע"ל שמעת מאמוריו הפרגוד הזה לעולם ואין יאמן לעולה א"ל לאברך לא האמין לו כמו שהאמין אל"ה של המלאך מקום דזה שוכחו של כלאי מקום לכבר בא אלוי בדברים נדריים אבל קודם שאמר לו המלאך אל תשלח ידך לנער לומר אפילו אומר אתה לאברהם אבינו לא ידע אז מה שאומר אתה אם לאו ונראה שהוציאו תשובת אברהם מפיקא דקרא דכתיב ותקח חזזי שמן מנהו פי' שע"ל לאברהם כי דברים אלו ראויים להאמין אלא שתקח חזזי שמן ודופי אף לדברים אלו מנהו מן הדברים הרמזיים שבדיה אלי: אחר דבריו של ישמעאל בו'. גם לפי זה ר"ל אחר קצת הדברים שזכר בפרשה הקודמת ענין עשיית המצה ותבא שרה אם בן הגר וגו' מלקק פירכו במדלשות שהענין לקמול שע"ל לינקק בדרך לקוק מי גדול ממך שאתה נימול כו' ולפי דרש זה ר"ל לאחר מופלג הוא שהרי מעשה דעקידה היה זמן רב אחר מעשה הלקוק הזה שהיה ביום עשיית המצה ולא כדברי הרמ"ם ז"ל. אם הקב"ה אל"ל וכח עצמך לפני וגו' מיד והאלהים נסה את וגו'. ועפ"ז אלא ע"ל הקב"ה לניקק עלמו שיצא מ"מ ע"י אברהם שהיה נגיע ל"ל כן ולולי שהאמין אברהם לא היתה עלמו לעקוד שכן ל"ז שנה היה וכדלמרי' בשמעתין דפי' לא מיתת הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה ינחק:

דף צ בפרש"י בד"ה בה לא תעשה כו' דכל"ת מיירי ושאר מצות נמי הכי כו'.

כ"ל ע"ש: בד"ה דרחמנא אמר מן הדרך ואעבודת כוכבים קאי דאכתי לא אתרבו כו' דלכת בה בו' עכ"ל. כ"ל נ"ל ור"ל דלעיל דשאר מצות נמי בהאי פרשתא כתיבי גבי הדמה לרבנן לגיבא דרב המנונא מ"מ מן הדרך דכתיב בהך פרשתא לא קאי רק לעבודת כוכבים דכתיב לעיל מיניה דאכתי לא אתרבו שאר מצות מלכת דכתיב בהך מן הדרך ולכת גופיה לא משמע אלא כולה בשאר מצות ולא מקשה ודו"ק: בד"ה דברי הכל פטור ואפילו מחנק דהתם דבר שלם כתיב ולאו אעוקר בו' עכ"ל. יש לדקדק בפירושו מאי רמיזי מייתי מדהתם דבר שלם כתיב דבמקשה עובר על דברי תורה שהוא פטור דהא התם לא מייתי כלל בעובר על דברי תורה אלא בדברים בעלמא ועוד מה צריך רמייה לזה כיון דמן הדרך לא קאי אלא בעבודת כוכבים ולכת כולה משמע כמה שכתב רש"י לעיל מהיכא מיתי לתייב במקשה בשאר עבירות ויש לפרש דברי דברי קאמר ד"ה פטור ואפילו מחנק וכמ"ש לעיל ללכת כולה משמע ושוב כתב מילתא אחריתא בתוספיה והתם דבר שלם דכתיב אלהו בעובר דברי תורה כו' דהויא בשקילה גבי הדמה הוא דכתיב אלא דבר שלם דכתיב אלדברים בעלמא כו' וק"ל: בד"ה ברב חסדא בו' ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל כו' דרישא כו' ואפילו לרבנן בחנק דר' שמעון הוא כו' עכ"ל. כ"ל דהשתא דקתני ר' שמעון פוטר דהיינו ע"כ בחנק יש לנו ללמוד לחיובא דריש"ל נמי לכ"ע בכה"ג קמיירי דהיינו בחנק אבל אי הוה מתני בסיפא סתם פטור ה"א לחיוב דריש"ל למר כדאית ליה בשקילה ולמר כדאית ליה בחנק ולא ניחא להו לתרץ הכא למשום רבותא נקט ר' שמעון פוטר לאפילו מחנק ר' שמעון פוטר וכ"ש בשקילה כו' כמ"ש לקמן לרב המנונא דהכא לפי סברת רב חסדא ליכא רבותא טפי בדר' שמעון דהא רבנן נמי לא מחייבי בשאר עבירות אפילו בשקולה רק חנק ודו"ק:

סליק פרק הנחנקין

כל ישראל פרק אחד עשר

ח"א **דף צ ע"א** ועמך בולם בו'. לפי שבפרקים הקודמין הזכיר בגדולות שהם המיתיס בדי' מיתות ואמר עליהם כל ישראל שאע"פ שחטאו ישראל הוא ית להם חלק לעוה"ב כדאמרינן פרק ג"ה גבי עכן ודקדק לומר חלק שלהן המלקיח שוין כדאמרי' כל בדיק ובדיק נכוה מבושתו של חבירו ועיין מזה במפרשים. ומייתי לה זה מקרא שנאמר ועמך בולם וגו'. ר"ל ועמך כולם אף המחוטים אחר שקבלו דיגם בדי' מיתות כולם בדיקים הן כדאמרינן נמי התם פרק ג"ה נתנו את נפלא עבדיך גו' חסידיך מאע"ג עבדיך הכי דמייתי דיגם מעיקרא וכיון דמקבלו קרי להו עבדיך ול"ש שעל ידי שיקבלו דיגם בעולם הזה יזכו לעולם ייבמו אלך דהיינו לעולם הבא דכתיב בהאי ענינא בחלקם תעזנה וכתיב ישבו ירבו ואמרי' פרק לין דורשין זכה לדין נוטל חלקו וחלק הרשע ג"ע והיינו דקאמר נגר מטעי דהאמר נגר מטעי אהג"ע הוא נגר מטעיו של הקדוש ב"ה יתברך ב"ה שלא היה שולט יד בן חדם במטעיו מה שאין כן העולם הזה שנאמר ויחל נח וגו' ויטע כרם שנו זוכה הרשע נטועתו של העולם הזה כדאמרינן פרק בן סורר ומורה תחם כן מאי דקאמר בדבר שהוא בעולמו ולכתוב לעולם הבא ומכי הרשע זוכה לעולם הזה אל תתמה כן שהלדיק זוכה שהוא יכול להתפלר בדבר שהוא מעשה ידי הקב"ה להיות עולם הבא ונגר מטעי עולם נלמי ב"ת ועי' זה המאמר בעקידה ומדרש שמואל וש"מ ולזוק: תנא הוא בפר בו'. הא ולאי לכפירה גדולה היא אלא אמר וכ"ב למה שהקדיש בפירה תמיש המתים קודם לכפירה תורה מן המתים ותפיקורסים ואמר לפי שזה הוא כנגד מדה יותר משאר כפירות וק"ל: מנין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כו'. נראה לפי שהי ליה לתחזי הכא הא דתניא בפרק המקנא רבי אומר מנין שמדה שלדם מודד מודדין לו שנאמר בסלחקה בסלחקה וגו' שהתם אפשר לפרש דאמרינן במעשה דלם אלא הכא הוסיף לומר מנין שכל מדותיו כו' שלא בכופר במחשבה בחתיית המתים לעתיד הקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה שנאמר ויאמר אליהם וגו' שזה השלים כפר במחשבה הפרטית זו ושפיר לא תאכל שאין אחה יכול להוסיף בהשגחה זו כמדה כנגד מדה וכמיש ויכי לו כן וגו':

ע"ב קללת חכם אפילו על חנם כו'. עיקר הך מילתא בפ' אלו הן הגולין גבי דוד ואחיתופל ע"ש:

מאי בשער על עסקי שער בו'. ויהיה שבר מלטן יפ שמאר בשער ובשבר הגדול בפ' פיהו נשך שהיה מלעיג השלים כן על דברי מליצת שאמר בשר מאי קושא וגו' כשקל בשבר שומרון דהיינו במקח ושבר היינו בשומת וק"ל: שנאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן כו' והלא לא נכנם אהרן לארץ ישראל בו' מכאן לתח"ה מן התורה כו'. ונרמז דבר זה בתרומת מעשר שהלוי נותן מעשר לכהן ממעשר דגן שקיבל מישראל שהוא קדש מן הקדש לאחי שיקבלו אחכון שהוא קדש קדשים כדאמרי' בפוף הוריות בעולה הבא שהוא כולו קדש קדשים וק"ל: כל המחויק בתורת בו'. כ"ל לפרש למעט יחזקו וגו' קלי על הטעון המנה כדרך שאמרו"ל עץ חיים היא למחזיקים בה לעוסקים בה נאמר אלא מחזיקים בה דהיינו המסייעים ומחזיקים לתורה ונותנין לגלמדי תורה כגון המעשרות ללוי ולכהן ולזה הזהיר על הטוען להחזיק בתורת ה' בעחיתו שיתן כדי שילמדו הכהנים ולויס על ידו וק"ל: מה ארי ספק דורס. עפירש"י והנלחה הלמיון בזה שהדריסה היא עיקר מסיתני עומתה כמפורש פ' ח"ע והתירות רובן דורסין כדאמרינן שם ולזה אמר מה ארי ספק דורס ואוכל כו' אבל יש ליל אחר הרוב שדורסין לאכול בעומתה אף כאן ש"מ ספק אוכלה בעהרה כו' ורובן ולפי דאין נזהרין ואוכלין בדרך דריסה שהוא סימן עומתה ואוזלינן בתר רובן שלא ליפל לסס: והשיאו אותם עון וגו'. להשתא יפפרש המקרא כפשעיה שאחרים שהם העומדים להם הס משיאים אותם עון גו' ולא כדרשה דר"י שזה אחד מהשלשה אחין שנדרשים על עסקם בפירה"ש בפרשה וזאת הברכה בפסוק ויקבור אותו וגו' ע"ש. וכיוה עון זה לאחם שהוא הקרבן הבא על הספק נרוב מקומות שזה העון לו תרומה בספק עבירה נתן לו בדקאמר לעיל ספק אוכלה בעהרה כו' וק"ל: וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם וגו'. לכם לא נאמר אלא להם כו'. נראה אע"ג דהאי קרא עם משה ידבר ושפיר מצינן לפרושי כיני להלהם אחני ישראל מ"מ משמע להו שפי לפרש כיני להלהם אאחנו כמו כיני לאותם דשם על אחנות אלא בי ישראל לא החכרו כלן אי"ה אלא אם כיני להלהם עליהם ושוב נראה לאחנך בהך דרשה אקרא דמייתי לקמן בפרשת עקב דכתיב בה אשר נשבע ה' לאחיהם לאחם להם דהתם כיון דעם ישראל יהיר בלשון נוקח לאחנותיהם ע"כ דכיני להלהם לשון נאחר אינו אלא על בני ישראל רק על האחנות ור' שמעון מייתי הלי קרא שהוא מוקדם באורה ואחר עלמו מההוא קרא דכיני להלהם אין הכא ואין הכא אאחנות ואחכת בכתיב באחיהם קום התהלך וגו' כי לך אאחנה ובעקב כתיב האחר אשר אחה עובר עליו לך אאחנה וגו' משום דהתם באחיהם נאחנה לו בשחנה נכא ולא בשועל דהיינו שיחזיק בה בהילוכו בה לרוחב ולאורך וכן פיעקב לא נאחנה לו בשועל רק נכא שנאכפלה לו האחר כדי שאחנה בזה בשני ליבבי כדאמרי' בפרק ג"ה ומ"ה קאמרינן לקמן בפרקין שהיה להם לאחות מקום להרהר על שלא נאקיימה האמחה בהם בשועל ולכן יקבה הלי קרא והקאומי אח בריתי וגו' נאמר על קיום הבריח ועל האמחה שנאקיימה בהם בשועל ולכן יקבה הלי קרא נאחנה בשועל והלא לבניהם נאחנה אלא מלמד שעאחידים כו' ומיהו לקמן בפרקין מוקמי ליה להלי קרא והקאומי וגו' נמי מאאחנה שלא נאקיימה וכבר כאחינו דהך דרשה להכא עיקרה אאוכה להלי קרא דפרשת עקב אשר נשבע לאבוחיכם לאת להם שהוא מוקדם ונאמר על קיום השבועה ועל האמחה שאאחקיים בהם בשועל ולא נאקיימה אלא שאעידין כו' ומו לא מידי וק"ל: צר"ק ק"ם נש"ם ג"ם סימן. כ"ל מספר יש והוא סימן לאמשה כופרים שבולעין בענין מחיית המתים ואמשה מכאים המשיבים להם והם ה' הכופרים נר"ק ק"ם לזוקים רומיים קלפטרא קנאזר מינא וה' מכאים משיבים גם"ם נ"ם גמליאל יהושע מאיר בחליאל אחי והו"ק: ודלמא וקם העם הזה גו'. פיומא פ"ם מציא ליה וקם כהנהו ה' מקלאות שאין להם הכרע והם שאת מעוקדים מאר מרוע וקם ואפשר דר"ג הציא להם כיון לאין לו הכרע הוא מוכל שני הפירושים ומשמע נמי דקאי אלעיל עם אחיתוך וקם והכופרים הניעו לו דיש לו הכרע ולעולם וקם העם וגו' והוא מצוחר לפי חשובת ר"ג שהמקרא הזה אין לו הכרע שפן הרמז הזה שאיחנה לאיקים אינו העדר והפסד להם אלא שהם

חכמת שלמה

פרק כל ישראל

דף צ ע"א גמ' מני סבר לה כרב מסדא ומתרץ לה רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה מני סבר לה כרב מסדא ומתרץ לה המתנגא כו' רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה המתנגא כו' ר"ש פוטר וה"ה כו' כ"ל: רש"י בד"ה מחלוקת דרבנן כו' דלמה אך הנפיא כו' הד"ם. וע"ל שייך לעמוד ראשון עד מאי עשה מיכה: בד"ה ללכת זו כו' אשר לוך ה' מלהיך ללכת בה וגו' כו' כי חזהרים בה זו לא תעשה כו' כ"ל והל"ם: בא"ד ג"ב ס"ת ג"ל דבלא תעשה מיירי בה מני מלוה שהלך ולא בדרך ללכת בה תעשה ללא תעשה שאר מלות נמי כו': בד"ה אין בשאר כו' ל"ל ואין בשאר כו': בד"ה ר"ש כו' ולרב חסדא הא מהמת מיב מפילו לרבנן בחנק דר"ש אלא בשקילה כו' דנקט כו' כ"ל: בד"ה מר בדלמא כו' בחנק הס"ד: בד"ה וה"ה כו' כלום מפילו בחנק דר"ש פוטר וכ"ש בשקילה דמחייבי ליה רבנן בעוקר את כל הגוף כ"ל והס"ד ואחר כך מ"ש בכל אם יאמר לך נביא המוחק כ"ל והוא ג"כ ס"ד: בד"ה מחילתו נביא כו' להרציא יאחר לעבוד כו' כ"ל:

צא ע"א

העדר והפסד לגזורות וזהו שאמר שוכב עם מפותין וקס שאין אתה יכול לך במיתתן לפי שאתה קס נומן התחייה אצל אתה העדר גדול לדיוק וקס העם הזה וזה וגו' ללא יהיה להם מוכיח ועומד בפרץ כמו שעשית אתה להחזירן למוטב ולהדריכן בדרך ישרה כמה פעמים אתר שאתה גס להתפלל עליהן וק"ל: יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו'. ע' פרש"י ואיכא למ"ד האם נבלתי יקומון מתים שבמ"ל ולפי ב' הלשונות יהיה כיוצי דמיתי לע"י אצל כיוצי דנבלתי לי יתפרש לפי הלשון שלא מתו בידי שמים ויהרגו יחיו ויקומו ע"י עי' ב"ה וזה שכלל יעשיה שמים יחיו ע"י עי' ב"ה אף אומן שלא מתו בידי שמים ויהרגו יחיו ויקומו ע"י עי' ב"ה וזה שכלל יעשיה גס עצמו שנהג הוא עצמו בהן מדות טובות וכיוצי בנבלתי על עצמו שאתר שיקום נבלתי שיהרג ע"י מנשה עם שאר הנהרגים ואתר הקיצו וכנו גו' כי טל אורות עלך כלפי שאתרו שם בתחיות העולם תקיפה עליכם ולא טוענים אתם בגלגול ע"י מחילות זה שאר שהתחייה תהיה ע"י אורות של טל התחייה וילכו הלדיקים במחילות אתת הקרקע עד לע"י וז"ש וארץ רפאים תפיל ארץ עוג שנקרא מיתר רפאים שכל קבור משה שעמו יחיו מתים שבתוך לארץ אותה ארץ תפיל במחילות שיבאו מתים שבא"י על משה לארץ ישראל כדאתרי' במדרשות וק"ל: וחכך כיין הטוב הולך לדודי וגו'. דריש ליה על התחייה ואתר כמעשה עולם הבא שאר התחייה וחכך יתענג כיין הטוב הוא היין המשומר לעתיד מששת ימי בראשית ואתר שזה היין אינו היין המשכר בעולם הזה אצל הוא הולך אתם המתים לדודי למיתרים בעומק מחילות עד שעולים בארץ ישראל ומקיים עוד מעלתו שהיו כיין של העולם הזה המשכר ומפיל השינה לאדם אלא מדרכה הוא דוגמ שפתי ישינים להקיצם משנתם ולדבר בשפתם דבני אלהים חיים: **אמרו לו דיילמא רחושי מרחשן שפוותיה בעלמא הכי**"י כו'. כ"ל בעלמא בעוה"ז אלמא דר"י מפורש ביבמות פ' האשה רבה ע"ש: **אפילו ביום שכולם מתים אתם חיים** וגו'. וה"ק קרא לפי שאתם הדבקים בה' אלהיכם חיים גדבקים גם בכם להיותכם נאמים וקיימים לעתיד להיות בעוה"ז: **מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע כו'**. דפיולוסופים הם מן הכופרים בידיעה ובתחיית המתים והם שלו על שהיסח מנין מן התורה. ואתר להו נקוט מיהא פלגא בידייכו וכו'. יש לדקדק לכאורה מהיכי ליפשוט להו ליה למימר נקוט מיהא מדא בידייכו דהיינו הידיעה ואפשר לפרש דהכי קאמר נקוט מיהא פלגא בשלמא מחיית המתים בידייכו שהרי הכתוב הזה וקס אין לו הכרע כלעילע והוי הראיה במחלה על מחלה. ונקוט נמי בידייכו הך כולה מלתא דיוקא מה כו' וק"ל: **ויפתם תורתכם בבו'**. נראה לפרש ויפתם מתורתכם דהיינו מקרואת שמפורשת בהם מ"ה שהשיגו לעיל אצל אתר נשבע לאותיכם נאתי וקיימים לעתיד להשתדיל לכתוב לכם אתה להם ועשו כן לפי שהיתשבו בארץ ישראל ואמרו שלא יצא הארץ מידם לעולם וזה לכתוב לאותיכם לאתה להם כבר נתקיימה לאתה לכם אתה לכם אצל לא יתקיים לעולם לאתה להם בעצמם לעתיד וע"ז ג"ל ויפתם מורתכם להמשיך עולם הבא לכתוב לכם אתה להם שלא העליתם בדיבם כלום שלא הועיל זה לכם שהרי כתיב אכרת אכרתך עוה"ב שאתר שלא נכרת בעולם הזה בידי שמים קודם זמנו אלי עוה"ב הם שלא על העתיד נאמר שיהיה עוה"ב נאתר הם לדון עליו וזה דקדק הכתוב לומר בלשון נקבה עוה"ב ולא עוה"ז כי אצל דין הנשמה לעתיד לאתר כן וק"ו: **ויצילו וגו' עומדין ערומין בו'**. נראה דאתלתי קרא קא מפקפק ליה משומה מתחיית המתים לעתיד לאתר שיבא הגאולה מן הארץ ערום בלא לבוש ודבר גלוי הוא שיהיו עומדין ערומין ופ"ל ק"ו מאתה ואתה טהר טו' ואצא הגאתר נאתי קרא הוא עצא האתה שנקבצה עיומה כו' וק"ו: **ועפרא מי קא חיי בו'**. הבר הזה מין היה ולא האתין גם מה שגאתר בתורה וילבר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וגו' והאתין בקדמות העולם וע"כ השיבה לו מתוך היצירה שעיניו רואין מעיפה קרוחה שהיא כאיש וכן בהווה אינ שאצל לר' אתי נמי הכי ועפרא מי קא חיי יש לפרש כן ע"כ לא האתין בתחלת יצירה של אדם הרשון וע"ל במקום שלין אין מיס ועפר כו' היינו כפירום רשון שפרש"י שהקב"ה יוצר את האדם מעפר מיסוד מיעמעל ובני קטורה ומתנה לינאק הא מהזי בי עזאזי אסנאת מבני קטורה ואין לשון העבר של ומשמ י"ל כו' עכ"ל. ושוד יש לומר דיסמעל בן שפחה היה שנולד אתר שנישואל בן קודש שנאסתכרה ואין בן שפחה כדאתיא ובני הפלגשים אשר לאברהם וגו' דאסמע דאשון לכל אשר בניו חוץ מיצחק היו בני פלגשים ואינם רשומים עיה בן אתמו שהוא יצחק: **שם טומאה מטר בו'**. פרש"י כיצוף כו' תע"ג דאברהם קיים כל התורה רשאי היה לעשות מעשה כיצוף כדאתרינן קוף פ"ד מיבמות לא תלמד לעשות אצל אתה למד ואתה אין אתה יכול לפרש עם

צב ע"א - צב ע"א

מרחם מהו מוכח שמעון יהו"ד גם במעי אמו ובהא ים ליישב דע"י אמו כי התם לפשר דשמעו בו יהו"ד קודם היציאה אבל בולד עצמו אינו שומע ויוצא לך קשה מהא דדרשינן גבי ויתרוצצו הבנים בקרבה שהיתה עוברת על פתח עבודת כוכבים והיה עשו מפרכם לנתק וק"ל: ר"ש **רבי כתיב בם עור ופסח גו' וכתיב או ידל באיש פסח גו'**. במעי קרקי פסח לפסח מייתי הי"מ מלמאי קרקי לדלקמיה דכתיב בו מפקמנה עיני עוריס וגו' ולרמוי קראי דעור בעוריס ע"י לפי הטעם שעומדים במומן ומתרפאין תח"כ שהם ניכר יותר שזהו הוא הפיס שכבר היה בעל מום בעולם הזה גם במומו גם שהיה כך מחמיית המתים במומו ותח"כ נתרפא למעלת עולם הבא ולכך מייתי מפסח להכם ניכר בו שהיה בעל מום כשעמד מה שהם כן בעורון דכמה עורין שאין ניכר שהם עורין ואינן רואים וק"ל: **בי הנער בן מאה** וגו'. קרא לא כתב בעוד הלא לא יהיה שם עוד עול ימים וזקן לא ימלא את ימיו כי הנער וגו' ולפשר שסח ב' רמיות אלא שהקדים המאוחר כי הנער בן מאה וגו' דהיה מפורש יותר שיהיה מיתה לעתיד ועפירים"י למה קראו נער ותיתא במדרש דלכך קראו נער בן מאה לפי שאז יתום ועשה כר עוסקין כשהוא בן ק' כמו שהנער בן כ' הוא כר עוסקין בעה"ז ולמאי דמוקי הכא הלי קרא בכותים שיעבדו מלכות ישראל יש לומר שקראם נער בן מאה שיהיה להם כח בעבדים ובשורים לעבוד עבודת ישראל: **והפרה הלבנה** וגו'. לכאורה דעפי ה"ל למימר קרא לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם והלבנה היכא לא יאיר לך וכיה לך ה' לאור עולם גו' דמפורש ביה טפי שלא ישתמשו כלל באור החמה והלבנה ולפשר משום דשהוה קרא כתיב שמש וירח אבל בחיי דמיימי כתיב נמי לבנה וחמה דהכי משמע ופפרה הלבנה לף מאור חור הלבנה שיהיה כאור החמה לימות המשיח יהיה חפור לעולם הבא ולף מאור חור חמה שיהיה שבעתים ליומות המשיח יהיה טובא לעפ"ב מזיו שכינה יפי' הכתוב ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת ימים עיין בפירש"י פרק הלו דברים. ועוד יש לומר לפי מה שאמרו במגיה שאור שברק הקב"ה ביום רשון מלך לופה בו מסוף עולם וכו' וגנזו לצדיקים לעתיד לבא וז"ש שיהיה לו אור החמה כאורו של רשון שברק הקב"ה ביום רשון שהיו משתמשין בו בשבעת ימי בראשית ומזו ואילך: **אין בין עזה"ז לימות המשיח אלא שעבוד בני**. מפורש פרק במה מדלה ע"ש: **רבא רמי כתיב אני אמית ואחיה בו' והדר מה שמחצתי ואני**. פ"י הלו דבריהם ל"ג הכי בדברי רבא הלו דה"ק רבא רמי אהא דאמרי מתמי ואחי וכתיב מחצתי ואני ברפא דשמא מתמי מחי לפי ל"ק הלו דאמר רבא מתמי מחי ואני ברפא ופי"ש בפירש"י ולפי גירסת הכתי דברי רבא רומיה דקראי אינו מפורש כל הצורך בפירש"י דמשמע ליה מחצתי ואני וגו' שכשהוא מחיה מרפא ושומר כך שלם ושלוך חזר מסברתו וממשמעות זה ואמר והדר מה שמחצתי וכו'. ויש לפרש דרבא רמי קשיותי הלשון דכתיב אני אמית ואני אחיה הלשון הוה וכתיב מחצתי ואני וגו' הלשון עבר דה"ל למכתב אני ממחץ ואהא קשיא ליה הלשון ממחצתי לומר מה שמחצתי כבר קודם המיתה והמחייה אני הדר שמחיה ואחיה אני ברפא דהיינו שעומדים במומם שהיה להם כבר ופ"ש מתרפאין ודו"ק: **שר לא נאמר אלא ישיר בו'**. מפירש"י משומש ואין לומר ולישב לשון זה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד כמו ככה יעשה פיוש ע"פ ה' יחנו וגו' לפי שהן דבר ההוה תמיד ונוהג בו לשון עתיד וכו' עכ"ל ע"ש. והרמב"ן טען עליו ומה יאמר הרב בפסוק יעמו עגל בחורב כמה ימרוהו וגו' וכן ומשה יקח את האהל וגו' כי אינו לשון הוה וכו' ע"ש בחורב. ובכך השיב הרמ"ה ע"ש ואין כאן להמריך דאין טענת הרמב"ן טענה לדחות רי"ל דהכא כיון לפיכא למדרש ולפרש כמשמעו דרשינן ולא ניחוש דנכתב עתיד במקום עבר כיון דלא נמצא כן בלא במקומות מעטים ושולי דגם שם פיכא למדרש היא ולפרש כמשמעו ואפילו הוה במקום עתיד לא ניחוש דנכתב פיכא לפיכא למדרש ולפרש כמשמעו כדלפיכא כמה דכתיבן: ע"ש בפירש"י בשומש מכאן לתחיית המתים מן התורה כולן יתפרשו כך חוץ מכל שלמה שפירשוהו בקש לנגוח ולא נגח ע"ש. ולכאורה דבריו תמוהים דהא הכא לא מוקמינן ליה דהוה דשלמה שבקש לנגוח ולא נגח אלא כיון דלא מיתה נגשיו מעלה עליו הכתוב כאלו נגח וכן בפרק כמה כמהה בעי לאוקמא מעיקרא שבקש כו' ואפי' ליה ומוקים ליה כו' אלא מתוך שלא מיתה כו' וי"ב ליישב למפקנא נמי ס"ל דשמעינן מיניה נמי שבקש לנגוח ולא נגח דאי משום דמעלה עליו הכתוב כאלו נגח הל"ל מז נגח דיבנה לף משמע שם וכן יש להוסיף מדברי המוספות פרק במה בהמה שכתבו שם אלא דמשני שבקש לנגוח כו' ופריך אלא מעתה מז יבנה יהושע כו' הקשה הרב"ח דבחלק מפקינן מדכתיב מז יבנה יהושע מכאן לתחיית המתים מן התורה ל"ב אלא דלרשה ר"ע אתא לדרשה ואור"י דמ"מ פריך מדלא כתיב שבקש לנגוח אלא יבנה ש"מ שר"ל שיבנה כהוגן דיהושע דוודאי נגח ע"ל וי"ל דמעלה עליו הכתוב כאלו נגח היינו ודאי נגח כמו דיהושע ויש לדקדק לתירוץ ר"י דלתני לף דמיין דהוסוף דיהושע דוודאי נגח אינה אלא למדרש ביה דמ"ש כתיב יבנה ולא נגח למדרש מיבנה רמז לתחיית המתים מן התורה אבל דשלמה כיון דמעלה עליו הכתוב כאלו נגח לף יפול בו לשון יבנה אלא ע"כ למפקנא נמי אמרינן דנבשת לשון יבנה שבקש לנגוח ולא נגח מיהו הוה דומיא דיהושע דמעלה עליו כאלו נגח ודו"ק: **אשרי יושבי ביתך בו'**. שיהא שבועה"ז לף כאחר בקרא לתלמי יושבי ביתך דקתני קרא דהיכלוך היינו לעה"ב כדקתני רישי"ל דעופיה מכלן לתחה"מ מן התורה אלא ממלא דדרש דיליף מקרא שלא יפול בדבר הנוסף עם הנשמה לתחה"מ דהיינו בשהיכלוך בבר בעוה"ז עוד יהללוך לעוה"ב וק"ל: **רבנן לא נאמר בו'**. בפיפא דהאי קרא מפורש דמשמעי קרא בלעמיד דכתיב כי עין בעין יראו בשוב ה' וגו' אלא משום דאיכא לפרושי שיהיו לופין ומעיקין מתגשמים בקול יחדיו בעוה"ז על ישראל שיהיו מזמן הגאולה כי עין בעין יראו ישראל בשוב ה' ליון אז וש"ז אמר שלא אפרש כן אלא שהנביאים עצמם ישמו קול יחדיו לרבן בעוה"ב מדכתיב ירננו בלשון עתיד ומכאן לתחה"מ מן התורה שהנביאים שבבר מתו יעמדו בתחיית לעה"ב והוסיף לומר שעתידין לומר שירה בקול ג' כו' לפי מ"ש בפרק רלוזו ס"ד דתרי קלי לף משמעי אמר שלא יהיו להם לנביאים משמעות הרבה קולות אלא קול אחד המשמש ודלמדרינן אם במגילה והלל דאפיקא משמעין תרי קלי הכי נמי שירה לעתיד מהיכא להו משמע בקול אחד וק"ל: **בל המונע הלכה מפי תלמיד באלו נוזקו בו'**. ר"ל שאינו לומד מה שהתלמיד כר' פרידא שהיה לומד מה שתלמידו ד' מאות פעמים עד שהיה שגורה לו בפה וז"ש המונע הלכה מפי תלמידו ללמוד עמו עד שתהא שגורה לו בפה לפי שאומר הרב שאין התלמיד הגון ורואי לכך ול"א לו ללמדו הרי גוזלו מנחלת אבותיו שהתורה היא מורשה לכל ישראל משמע ימי בראשית ר"ל לפי בריאותם ונטעם משמע ימי בראשית שיהיו מתחילין ללמוד תורה: והוסיף בזה ר' **שמעון חסידא בל המונע הלכה מפי תלמיד**. ר"ל שאומר שהתלמיד אין לו פה לסדר הלכות ומה לי מלמדו בפה וז"ש מונע כר קרא התורה בכלן כר שהוא מונע מללמוד עם התלמיד על ידי הלכה ה"ז יקבוהו לפום דפיפו עוברין מקללין כו' כלפי מ"ש בפ' המפלת תיוק בעני אמו פיו פתום ומלמדין אותו כל התורה ואין מועלין ממנו הלכה בשביל שאין לו פה ולדעת זה מונע מפי התלמיד כ"ש דלפי דעתו שימנע מעוברים שפיהם פתום לגמרי:

דף צב ע"א מנקבין **אותו בכברה**. כענין שאמרו בפרק אין מעמידין שהמ"ם דומה לצלוחית של פלייטין שם הוא מרוע אורתו לאחרים ריעו ונדף ואותף מכמה ואם הוא מחזיק מכמה כו' ומפני כך הוא מחזיק אורתו ואינו רוצה ללמדו לאחרים מפני שמאבד מכמה ואחר כך מתחיל ללמוד מחדש ומשמיענו ר"ש דהוא הדין לשאר מלאכות שעושין בכברה שמנפה הקמח ומוציא הסובין ומשמיענו דאין לחוש שמא יבא לנפות בכברה שאינה מנופה כבר שהרי מלאכה שאינה צריכה לגופה אסורה כדאמרינן בפרק כירה

צב ע"ב - צג ע"ב

מצל דבם קיסר דשני ילירות ים לאדם דילירתו מן המים הוא ברחם בעולם הזה וילירתו מן הטיט הוא ילירתו בשעול לעתיד ואמר דים מילירה זו של תחיית המתים מן השעול זו קל ומומר מילירה הרחם שבעולם הזה: קדוש יאמר לו כל הכתוב וגו'. גם רשעים יעמדו לומן תחיית המתים מצל אמר קדוש יאמר לו לכל הכתוב למיים דהיינו לצדיקים שנכתבים לחלמר לחי עולם הבא ולא יאמר כן לרשעים שלא יעמדו רק לחרפת עולם כדאמרי' פ"ק דר"ה:

ע"ב **וא"ת אותן אלף שנה כו' שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא וגו'.** דהיינו חלף שנה שהוא יומו של הקב"ה שנאי' כי חלף שנים בעיניך כיום וגו': **ועלו אבר כנשרים ירוצו** וגו'. ככר אמר שהקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ונטען כו' אבל לפי שהשבר יאמרו כתף אבל יעלו לעשר שנים ויתמדם אחר כך כמ"ש כאשם דניאל מאי שקוי ה' יחליפו כח שלא יפסוק מהם כחם אבל יעלו אבר כנשרים הללו אחר שיתמדם שיכולו ולא יגעו. ויש כאן גמגום קלת בפירוש"י שפי' לאחר שיחיו אין מוזרין לעפרן כו' אין לעולם הבא אלא המצר מתקיים עליהם עד שיחיו ויחיו לבא לעתיד לבא ומאי לעתיד לבא שיחיו אינש וק"ל: **ונילף ממתים שהחיה יחזקאל** כו'. עפירש"י. יקשה לפי זה להא דנלילים לעתיד לאמר כן למעלמן שיחיו ולא יחזרו לעפרן גם לאון ונילף לן משמע כן ולולי פירושו היה נראה להכי פירושו לכאל הני תנאי ומומרי שהביאו מקרואת לאחה"מ מן המורה נגד הכופרים בתחיה לומר שהוא דבר שלי אפשר כהחיה מינו מימין דמייתי מיין וכדברי האר ועפרא מי קתי פריך הכא דילף ליה ממתים שהחיה יחזקאל שהחחייה הוא דבר מחוך הספר ויכולא ניל הלל יאבדני ה"ם יש להאמין בחחיית המתים וק"ל: ומה **שירה אמרו ה' ממית ומחיה** כו'. יש לפרש למ"ד אלו בני אדם שבפרו בחחה"מ ולא היו רואים לחחיית המתים לעתיד כדאמן בחחני' וכפירש"י ולכך החיה אותם הקב"ה בעולם הזה להרואות להם שהיכולת בידו יחבנך ב"ה ולפי שהכופרים אומרים כיון שהאדם מת בחטעו בחה יוכה שוב לחיות מי כדברי האין לחיין מתין בחטאם לחיחיין אלא יש לפרש בחא דבר מצל דעל ידי הרהיקה שהיא לעובדי כוכבים היה בישראל ולא נזכר בחטאם לחיחיין אלא יש לפרש שהוא לפרש בחחה שבעולם הזה שבאותה שעה היו ישראל בלא נגיפה לו לפרש דבאל הכתוב הענין במלות שונות בפירוש הרלב"ג שירה ה' ממית ומחיה מוריד שאול ועלה ולא נגיפה לו לפרש דבאל הכתוב הענין במלות שונות בפירוש הרלב"ג מלא מתים שהחיה יחזקאל אחרי ה' כ' ממית אחרים ומחיה אותם ככר מלא עתה ומחיה אותם ועוד ידרי לשאול לומן מיתתם ועילו לעתיד לבא ומאן דאמר בחחת מצל היה בפירוש רש"י וכפירוש הרד"ק למצל כי בני ישראל יאמרו מהגלות שהם בו בעלמות היבשות כו' ע"ש: **אלו בני אפרים שמנו לקץ** כו'. עי' פירש"י הכא ובספר דברי הימים ועוד נראה לפרש דלקלק לומר והרגוש אחרי גם הגולים וגו' למעוש שטעו בקץ לא היו מייסים הרינה בידי אדם עי"ש אבל גם בצל כאר היתה הבטחה ויבלק דין אלהים בפלשתים ולא נבי אפרים עברו על הבטחה שבאו לקחת מקנה אחרי גם הגולים בחרב ר"ל אחותם שהיו אחרי הבטחה עם בני אלהים ויבלק הרגוש על שעברו הבטחה שבעולם ומ"ד שבפרו בחחה"מ כו' הנה אומרים יבאו וגו' ולא היו אלו אותם שיחן לאחרים לבל ישראל כפירש"י: **ומ"ד אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית** כו'. אלו לא כפרו בחחיית המתים אלא שחבאו שהם אינם ראויים לבך היו אלו בחלוחית מלוה וע"כ חיו לעולם להם אלף הם יהיו לעתיד אחר שיהיו נדונין בגיהנם כדאמרי' פרק קמא דדרמ הבאה ומ"ד אלו בני אדם שיש בהם לחלוחית מלוה אבל אינם ראויים לחיות מפני שהוא בעל מומין ולכך אינם נדונין בגיהנם כדאמרי' פרק קמא דדרמ הבאה ומ"ד אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית כו'. נקט שקלים ורמשים וקרא למייתי הזכיר נמי בהמה וית לפרש לפי הבירור שהשקלים ורמשים אין להם עסק כלל ולכך ההפסד שהם מלוי כמ"ש לאון שקלים ורמשים יותר מצנה והבהמה שיש לה עסק ואינו אלא דבר המתקיים לומן מופסד לקוף מאבל אחר מלם מן הבהמה שיש לו עסק אחר המתקיים לעולם כמ"ש שיש עסק אחר בחלם נקרא נקבא שממנו נברא לעתיד וזה שנקט אלו שחיפו את ההיכל בשקלים ורמשים שהוא דבר היותר מופסד לפי שהמיטו שכל העולם הוא דבר מופסד ואין בחלם דבר המתקיים יותר מקדש ורמש וזהו שאמר יבאו עלמותיו שבבה תקומתו וגו' לא טוענים שנתנו מלד העלם שנתו כי כבר יבאו לגמרי ולכך אינו מצוה שיחן להם שהחלם מלד עלמותיו הוא דבר המתקיים לעתיד ואינו מופסד לעולם: **ולמ"ד אלו מתים שבבקעת דורא** כו' **ועזה המלך והרגם** כו'. כלילקמן שהן שנתפתו לו לאותו רשע על פניו להלחות לו בדולתו של הקב"ה שהן הן שהרגם על לא חמס בכפם ולא הועיל לו שהקב"ה המית אותם על ידי יחזקאל שבחייהם של אלו ופירש"י בחו עלמות מן הבקעה טיפחו לו כי אלמלי להם עש"ו לא הוכרך לו לומר שבחו מן הבקעה כי אלמלי להם שהרי אותה בקעה שהרגם העמיד מצנה והבהמה שיש לה עסק והוא דבר המתקיים לומן מופסד לקוף מאבל אחר מלם מן הבהמה שיש לו עסק אחר המתקיים לעולם כמ"ש שיש עסק אחר בחלם נקרא נקבא שממנו נברא לעתיד וזה שנקט אלו שחיפו את ההיכל בשקלים ורמשים שהוא דבר היותר מופסד לפי שהמיטו שכל העולם הוא דבר מופסד ואין בחלם דבר המתקיים יותר מקדש ורמש וזהו שאמר יבאו עלמותיו שבבה תקומתו וגו' לא טוענים שנתנו מלד העלם שנתו כי כבר יבאו לגמרי ולכך אינו מצוה שיחן להם שהחלם מלד עלמותיו הוא דבר המתקיים לעתיד ואינו מופסד לעולם: **ולמ"ד אלו מתים שבבקעת דורא** כו' **ועזה המלך והרגם** כו'. כלילקמן שהן ה

דימיא בני עניי סורבי תלתים דכתיב מחול מפשעינו ודימה דבר זה לרחמים שע"י טעינת הרחמים וטורח טחינת הרחמים אחר כך זוכה ליהנות ממנו מטחינתו כך זוכין ישראל בגאולה ע"י הטענה מלות ויסורין נמשית. ורבא דאמר רמורח ודאין דבתיב לא למראה וגו'. פירש"י ופפי' הכי שופט צדק לוים עכ"ל ויותר נראה לפרש בהיפוך זה דלא למראה עיניו ישפוט ולפי שאמרו אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות מ"מ אפשר שיעשה בו בשוגג וכן במשא חזיון אפשר שאין שופט צדק לפי האמת אבל משיח לא יטעה בכל זה שיהיה מורם ונלען דהיינו בחוש נעזות שקר הדיין אינו שופט צדק לפי האמת אבל משיח לא יטעה בכל זה שיהיה מורם ונלען דהיינו בחוש הריח ידין עם מי האמת דאין בו טעות כמו בחוש הראייה והשמיעה שזכר והוא כי חוש הריח הוא רומני מחלק הנשמה כמ"ש כל הנשמה תהלל יה מיה דבר שהנשמה נהנה ממנו זו הריח אבל שאר החושים יותר גופניים והטעות מלוי פחם וק"ל: **בר בוזיבא מלך תרתין שנין בו'**. בפיהב היה מולך ואיתא במדרשות שגם ר"ע טעה בו מתחלה ודרש עליו דרך כוכב מיעקב ע"כ: **כרזיבא דכוסיא בו'**. עי' פרש"י וכתב המהרש"ל כ"ל לפרש שלא היה כהן רושם כלל כו' עכ"ל וכן נראה מפי ר' מעדיים ועי' בפירושו על דניאל בפי' אלו השבח דברים שזכר כאן: **והיו סריסים בו'**. כמה לשונות סריסים דכתיבי כאן ואינו דומה שהוא סריס שעבדוהו כדי שיהיו פנויים לעבודתם וכן למ"ד שנתפרסם ע"י שיחיה בלי ילדים דכתיב כתוקים דכתיב כמו נשמול דכתיב ונתן לסריסיו ולעבדיו ללא שייך לפרושי היא לו סריסים ממש ולא שנתפרסם ע"י שלא קרים פירוש מסרת והרבה כתובים כמותו וי"ל דהכא לא נימא להו לפרושי סריסים מסריסים כיון דצא יעשיה להתנגח לחזקיה פורענות על נניו ואין זה פורענות המסריסים בהיכל אלך הוא תשובות שלא יהיו שפלים בעיני המלך ואלא סריס בכ"מ מוכיח על עבד משוב בעיני המלך כמ"ש בתרגום לסריסיו ולעבדיו לרברבוהי ולעבדוהי וכן בכ"מ וע"כ בתו לומר דהיינו פורענות דסריסים ממש ומתן דאמר שנתפרסם ע"י דהיינו שיחזקיה לידי נסיון שיבליט אותן לכבסן מם ולגוב אריות וכן לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' לא היה לו לקרות אותן סריסים לגבי הקב"ה אי לאו שנתפרסם ע"י ומזה ימיבאב נמ"ד סריסים ממש הן והן אינם מי שכריחו לפרש הן והן כיון דע"כ ולסריסים אשר ישמרו שבתותי לא יתפרש ליה אלא שנתפרסם ע"י נימא דסריסים בהיכל אלך נמי הכי יתפרש די"ל אלא משמע ליה פורענות שנתפרסם ע"י דימיהם אלא לחיתא נמי סריסים ממש והיינו ודאי פורענות ואמר היינו דכתיב ואבל לא יחיה בהון למלי דעבי למיתר השתא לאבל לא חיתי בהון דיינו דקודם שהושלכו לא היה בהן כל חוש ול"ל שזכר זה כאן שאמת המלך בהשלחן שרחוקים היו בהיכל אלך שרואה בהם הוה בהו אבל ומוס. ואמר **מבנים שחיו להם כבר בו'** וכן ואל יאמר הסריס הן אני עץ יבש מבנים שהיו להם כבר. ואמר זה ספר דניאל שנקרא על שמו לתפוקי מנחמיה בן חכליה דלקמן והוא זרובבל שהיה ג"כ בכלל סריסי המלך ובניהו זרובבל והביניהו מבנה חומות ירושלים וכ"ה אבל בניהו ובחומותיו יד ושם דהיינו שע"י תפלות דניאל והביניהו זרובבל ובניהו שהיו עם עוזא ונחמיה בימי הפרסיים בקרא כתב לשון יחיד שם עולם אתן לו דהיינו שם הספר שהוא שם עולם אתן לו לדניאל לבד ולא לסריסים הביניהו שהוא זרובבל כדמסיק מכדי כל מילי דעזרא נחמיה כו' דמחמיה הוה זרובבל והוא עלה קודם שעלה עזרא והוא כתב כל הספר כנראה מענינו ולא נקרא על שמו אלא שנתקרא ספר עזרא: **ואמר מפני בו' דוד נמי מיתר אמר זכרני וגו'**. במסכת רפש השנה פרק י"ט גמי מדמה להו לעניין זכרון של יחיד ומיהו מתלק הוא הכא דדוד רחמי הוא דקבעי ל"ל אלא נקט לזכרהו לטובה משום מעשיו הטובים אלא שיזכרהו ברחמים שלו יתבדך ב"ה משא"כ נחמיה שנקט לזכרהו לטובה משום מעשיו כזה לא עשה בהזנן שכל מעשי האדם לטובה אינן לזכותו אם לא ברחמים שלו יתי ב"ה: **ואף על דניאל בו'**. שהרי דניאל גם כן היה פתח ושלטון קודם לנחמיה כדמוכחי קראי. ואמר **ומנלן דגדול ממנו בו' דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא בו'** לכאורה דל"ל דדניאל לאו נביא הוה והמדרשות דלהלן הן ברוה"ק ע"כ לא נמנה בספר דניאל מכלל הנביאים אלא בכלל כתובים שהוא ברוה"ק אבל קשה דע"כ כיון דדניאל נמי גדול היה מהן דהוה חזי והן לא חזו מע"ג דלחיבור נביאי הוו והוא לא הוה נביא אלא מימות דנחמיה ע"ג דלא הוה נביא נמי היה גדול מהם והיה גדול נמי מדניאל וי"ל דאין לנו לומר כן דנחמיה היה גדול מהן כיון דלא מצינו בזה כמה שהיה גדול מהן שמצינו בדניאל דהוה חזי והן לא חזו ושוב לחיבור בספרים קשה בזה לחיבור דניאל שנתנבא בשלימות אל מקום והוא לא נתפלא לישראל בשום נבואה אבל ע"כ דל"ל דדניאל גדול הוה שהרי לפה כמה נבואות אלא שנתפלא בשום נבואה אבל ח"ב בפשיעות ה"ל לחוכיח דדניאל גדול מנחמיה שהוא היה נביא ונחמיה לא היה נביא וק"ל: ומ"ש **ומאן נינהו אנשים בו'**. דהכי משמע קרא והמנשים אשר היו עמי והיו רשומים לירחות מרחות הנשואה ולא רשו וגו' והן הם הרשומים לירחות ללא מצינו נביאים אשר היו עמי והיו רשומים לירחות מרחות הנשואה ולא רשו וגו' והן הם הרשומים לירחות ללא מצינו נביאים בשומרון אשר היו עמי והיו רשומים לירחות מרחות הנשואה ולא רשו וגו' והן הם הרשומים לירחות ללא מצינו

דף צד ע"א מזייהו חוי. פירוש רש"י פרק קמא דמגילה אר שמ כל מדם למעלה עכ"ל: **ליקרי קריאה שמע בו'**. ופ עכ גב דאסור להתפלות בדברי תורה הכא ופ על גב דאיירי בשכבר מיבעיא לן מקרי רק להגן דאי כדאמרינן בפרק דיעות הטומאה: **למרבה המשרה וגו'**. רוב דברי המחמר י"ל דדרשו ממוך פסוקים האלו כי ילך יולך לנו וגו' למרבה המשרה וגו' שנאמר זו נאמר על מוקים כמו שכתבנו המפרשים ואמר שאומו הילד היה מחלת המחשבה שנתק הקב"ה לעשומו משיח ואהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא גו' אלו השמות ראוים להיות במשיח אבל אמר בקטרוגו של מדת הדין לא נתקיימו בו כל אלו המעלות שיהיו במשיח לעתיד רק נתקיים בו למרבה המשרה לשלום לו מנחמיה אבל אין זה קץ הגאולה שיהיה הוא משיח יושב על כסא דוד ועל ממלכתו וגו' ועד עולם וגו' וזה שהזכיר על כסא דוד שהוא קטרוגו של מה"ד לתיך יפ חזקיה על כסא דוד עד עולם ומה דוד גופיה שאמר כמה שירות כו' ומקיים קנאת ה' צבאות תעשה זאת להסכים בזה בקטרוגו של מ"ה הל ולכך נסמכה המ"ם בתחלת דברי הענין של מה"ד מ"ם למרבה המשרה לומר לך שנפסקה גו' קץ הגאולה ואמר שפסקה התרן כו' ר"ל התרן הידועה היא תרן שראל דכל זמן שישראל בגלות גם התרן היא תרנה את שתחתיה וכאלו היא נפלטת כבמה עניעים ע"כ פתחה לומר שירה מתת הלדיק חזקיה שלא תתרב ויהיה חזקיה מעיד שיזכרו גם י' השבטים שכבר גלו ויבנו נתרן לזכות בה כבמה מלות וי"ם זמירות שמעון ע"ד זמירות היו לי מקרי וגו'. ואמר **שאמר שד עולם** עיין פרש"י ומפו' פרק ח"ע ופ"ק דיומות כתבו שהוא מע"ט. ואמר **עשה צבינו לצדיק** ר"ל שהשלך ח"י נקראת תרן כמי ע"ם זה שהיא עושה צביונו של מקום לומר שירה מתת הלדיק ומיוחה בה לתרי' כמוך כתוחות ונתתי לכי כמי לכמרת המיים תרן שבמיוני בה כו' ואמר רזי לי רזי לי וגו' הכפל בזה עיין במפרשים ולפי דרש דהכא נראה לומר דה"פ רזי לי שתתלה המחשבה לעשות חזקיה משיח ורזי לי קוד הגאולה שלא עשיתיו משיח אז שאמר רזי לי רזי לי על שני המורגנות שיהיו אם לא יהיה חזקיה משיח. ואמר הנביא ישעיה אוי לי על מה שלפי שחוחו דור היה כולו זכאי כדאמרינן שבקלו מדן ועד באר שבע ולא מצאו ע"ה ואם דור כזה לא יזכה למשיח עד מתי יצא משיחה דור היותר רחוי לכך: ואמר **יצתה בת קול בו' עד דאתי בזוזי בו'**. עיין פרש"י ובערוך ערך זז פי' בתים שודדים על תרן ישראל ובתים חתרים ושודדים הפודדים וישראל עמהם הטוענים ריקם תרגום חוזיס וקריקין עכ"ל: **דומה אלי גו' מלאך הממונה על הרוחות בו'**. לפי פשוטו הוא שם דומה כמו משמע ודומה וגו' אבל הוא מבני שמעאל ולא יתכן בו קורא משעיר וע"ש דרשו כי כשלא נעשה חזקיה משיח וענזרו הגליות והחורבן שני פעמים הנשמות ויורדי גיהנם הם המתקשים המחייבים להיות עושים מניהנם לגמרי הגאולה נתו על המלך דומה הממונה עליהם ורמו לו ולא כל יורדי

חכמת שלמה

דף צד ע"א גמ' אמר נמיה חוי לי עד מתי כו' קורא משעיר כו' שומר מה מליל. ני"ב ס"ל לא אתא בוקר אמר שומר אתא כו' אפכו בגוונו כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה אבל ישראל כו' לאורנו וכשבאו למקום כו' כל"ל בד"ה ה"ג כו' דדרשא בעלמא דרים לה כל"ל והס"ד: **בד"ח** בעלמו הוא כו' כמו כן נפרש כו' כל"ל:

דף צד ע"ב גמ' אתיב מרום קיצו בו'. עיין פירש"י ולולי פירושו היה נראה יותר לפרש בהיפוך דמרום קיצו הוא דיורד שלמעלה סופו של מרום שהוא רוכב בערבות ומלון קיצו הוא דיורד של מטה סופו של מלון שהוא דומה למעט שכתב דומה נפסי ופ"ל שומר מה מליל סופו של כפול העין ע"ם שני הגליות האחד מבבל ושהני משעיר ונקט קורא משעיר טפי לפי שממנו יהיו נגלים אחר תרכות הגלות בו ור"ל מה מליל מה אלו שני יהיו בלילות והגלות ולפי גירסת הספרים לא אתא בוקר ר"ל וכי לא יבא בקר וגאולה בין ג' הגליות הדומים לליות ואמר שאחר שומר אחת בוקר שיהיה גאולה ביניהם דהיינו בית שני ב"ר שנה אבל הלילה שאחריהם והגלות משעיר נפתח בו בקר והדבר תלוי בתפלת רחמים ותשובה אם תעניון גו' וק"ל: **שלא אמרו ברוך בו'**. כבר מלינו בכמה בתופים הקודמים שנאמר ברוך ה' בתשורעות גם אחר ברוך ה' אלהי עם גו' ואלישיבר עבד אברהם אמר ברוך ה' אלהי אברהם אשר לא עזב גו' אלא ה"ק ברוך ה' אלהי אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו לי לעשה ה' לבדו כמו שכתב אלא שלא נתפרש בהדיא ברוך ה' על נסים משום דהוה בכלל ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל ככל אשר דבר לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו וכן

צה ע"א - צה ע"ב

קדמי קדשים שאם מלן השכיבה בין שני בדי מרון עש"ה בין שני בדי ירון וק"ל: דשמעיה לנביא דקאמר יען וגו'. וכיבשקה ישראל מומר הוה ושמע כל זאת מישעיה הנביא ועטה כלקמן שאחר הנפילה עד עומר יגיע להיינו ירושלים ועד ולא עד בכלל ואיהו יהיב דעתיה על כוליא ירושלים ועד עומר עד ועד בכלל ופי' הספונה ברש"י שישעיה כאן ניחם על שנאת ומיעיטו שרלו למרוד בחזקיהו שאתו בו על שרלוהו שלא היה בומר בשלמן מלכים אלא מוכל ליערע ירק ועוסק בתורה כו' ורלו אח פקח כו' מוכל מ' שאה גוזלות בקינוח ומליחין על חזקיהו וכו' וזהו ומשום רעין וגו' אחר הקב"ה מוכלין אחם מאחרים שני מניח עליכם מוכלין הרבה כו' ע"ל ע"ש בתוכך והיינו נמי דאמרינן לפי הדבש ינגדון בניים ומסתפקין עלמן במועטו ואין מנקשין בדב כמו רעין וכן רמליהו וש"ז הניח הדבש מאכל ש' בשש רשע היינו הקללה והמאהה שאין שבעיין בדוב שאומו היום היה עדיין בניהם אבל נוה לדיק יבוכן שהמעט שלהם הבריכה מצויה בו שמצוינ אותם כמ"ש ואכלתם לחמכם לשובע מוכל קמעא והוא מהנהן במעיו וק"ל: אין נמסר עם עיף בו'. שניף וכחם כחו על ידי התורה ולא יוכלו להלחם כנגדו אין לחוש להמסר בל המניח לו לנטלו מן התורה: וראיון הללו לעשות להם נם בעוברי הים בו'. שזה הנס שהמלאך שרף קפ"ו אלף מחילו של סנחריב היה נס מפורסם כמו קריעת יס סוף וירדן ולכך היה ג"כ גלוי פנים: האי דישנא בו'. עי' פירש"י בפ"ק דמגילה ובפ' האומר את הפועלים מוכח דפרדיסנא מלשון דורון ומנחה הוא ומזה כחוב בערוך בערך פרדיסנא שם היינו מוללין ספר שכחוב בו הלי פרדיסנא להלי דישנא הוה ניחא לן פרדיסנא מנחה דישנא אלא גדול כלכחיב כל הים שמן וכל הים חיל בש"ל ונראה לי לפוש גירסת הילן נמי יש לפרש כן וכי הלי דישנא ואלא חקוו להלי פרדיסנא ומנחה וק"ל: מאי אחר אמר רבינא לאחר שקפץ וכו'. פי' אחרי שיהיו הדברים אמת שיצא מנחריב נשבע על כך ופשמר שדרכו הלוה מלשון הלוה ושטוחה לכל הלו הגיד הדברים לחזקיהו הוה אחר לו שנעשחים בעינא ולא ישמע בלילוקו ע"ש ורוחו של עובדא בתורה כלקמן לשמיר ולשיא יהיה וכו' ומלאו מזוטותיהם בריות משל מנחריב כלקמן ומוסף שלכם וגו' והרי מנחריב ופיעמו נעשה לחזקיהו אחם: ואחר חובל עול בו'. ע"פ מ"ש כל המקבל עליו עול חורה מעבירין ממנו עול מלכות כו' ונקט שמנו אף שלא חשו דורו של חזקיהו על גפנס שמפיל מילחה וביטול חורה כלקמן על שמחם חשו כדי להלילק ממנו ובנכת"ר: שנעץ חרב בו'. לפי שעובד כוכבים העוסק בח"ת חייב מיחה כלאחרי' פ' מרבע מיחות וזה שהיו עוסק בחורה עושה עלמו כעובד כוכבים ודיינו בחרב כדין עובד כוכבים שמיחתו בסייף: ולא מצאו ע"ה בו'. דהיינו ביום ושאה שהיו כל נקיפים אף בחיסור ואיחר כן נרחה מפירוש רש"י בספר ישעיה אבל בחיעוק ותיעוקות אמר שלא היו נקיפים בחיסור ואיחר אלא בעוותאם וטהרה שהוא דבר ההוה מחיר שהיו אוכלין חולין בטהרה ואחר על חומו דור שבמיל שהיו עוסקין כ"ב בחורה לידע בדיני חיסור ואיחר ועוותאם וטהרה היו מבטלין ממלאכתן בעסק הגפן למשיר ושיא יהיה כפירש"י שהשכחות מבית לביטול הסורלה בחיסור ואיחר ועוותאם וטהרה כלכחיב גבי חיסור שמוי יין להבדיל ולהורות ואמרן לזה הן דלשה: ואוסף שלכם אוסף וגו'. ל"ל לפי ש"י שהיו עוסקין בחורה בטלו ממלאכתן ולא היה להם מזוטותיהן בריות ת"ל הנביא שימניח להן הקב"ה מזוטות ש"י שלל של מנחריב לעליל מהלי קרא כחיב מקול המון נדדו וגו' ר"ל מקול המון רב של מנחריב ומקול המון רב של מנחריב נדדו כל העמים שהיה דרכו להעביר העובדי כוכבים מחרן למרן כמ"ש ואסיר גדולות עמים ואחר מרוממתך שנלחם המלאך מחרנה נפולו כל העובדי כוכבים שהביא מנחריב עמו על ירושלים ואחר הנביא לחזקיהו ופיעמו אחזכו ואוסף שלכם וש"ל נחזו כ"ש לעלמו שאין מחפיסה השלל ביטול חורה אלא גם למלוק שים בו במלוקה ביטול חורה ואחר מה שוסף המקיל כ"ש לעלמו ול"ל והלא ממון עשרת שבטים הוא מבית לבו ואנו נריכין לאותו המעורב להחזיר מהיכא לבעליהן לידן של עשרת השבטים וזה מבית לבו ביטול חורה וש"ל במקצ גבים וגו' אף ממונו של ישראל כו' ואין אחם נריכין לעורה ולהחזיר להם שכבר ניאוש כיד שעודי כוכבים מדין יאוש בעלים כדין המניל מן הנהר ומן הגיים שח"ל להחזיר וק"ל: עשר מטעות נשא אותו רשע בו'. ר"ל מה שהיה לו להלוח בי' ימים הלך ביום ג' שכ"ב נמלנט בדרך כדי לעמוד בעוד היום בתוב לפי שח"ל אלטנגינו אם מלאם נה היום מכבשנה וכשעבוד בתוב ולמה יקרלם לא חם כו' רש"י ביאניה ובלקמן: נביא הוא בו'. ר"ל לאלי קולך קול יעקב בש"ה בימי חזקיהו שהושיב להנגל מעל סנחריב גם בעניר עפקם בתורה לכלאחרין לעיל וגם שהיא בת גילים בתו של אברהם כו' שעדיין לא אחה בו זכות אבות ודיאחה זכותן לנגלי היה שהן גדולים לפרוס אוילנו בתם ישראל אבל אחה אל תירא עבדי יעקב אל אחפוד ואל אחה ישרון אל אחירא כי אנכי עזרחיך נאם ה' וגואלך קדוש ישראל: הלא דא היא קרחא דירושלים בו'. כל זה כמו שהוא בלשון מ"י בספר ישעיה ע"ש: בת דינא

אמות והדבר תלוי בך להקשיב לחורה ולעשיה ונעוחות של עונות שהוא ירחיב הנפיה:

דף צה **ואמר ו' שמות יש לארי בו'.** וע"מ לפירוש קרא כלהכא פ"ש במקצ וממכר כמ"ש בה"ג

גמ' ז' מיני מרוקס הן כו' בפסכת ב"כ: **מעונה של נוב בו'.** לפי שי' השבטים גלו בעון פקוד פקדתי בעון העגל ועגלי זהב שעשו כמפורש במקרא אבל ב' השבטים יהודה ובנימין לא היו בכלל עון עגלי זהב אבל היה להם עון אחר של העבודה בבמה מלבית שהיו עושו על גוב שהרבו הבמות ופעלו העבודה בגוב ואומו עון עמד להם בפקדו לב' השבטים הללו שע"י ב' מלבות שלהם עשה הריעה הבמות כי דוד מיהודה היה הגורם ובלמחריב לקמן שהיה נשבע דוד ע"ז ויבאי בגוב גו' שבא על עסקי גוב ואמול מבנימין הוא לוה להרגם וע"כ נשחייר אומו עון על אלו ב' שבטים והיה נחרב הבית אז בעון זה לולי חורחו של חזקיה ופיעטו כלעיל: **הלא דא היא קרחא דירושלים בו'.** כל זה כמו שהוא בלשון מ"י בספר ישעיה ע"ש: **בת דינא**

חכמת שלמה

בד"ה ליטרח ירק בחידה כל"ל והמ"ד: **בד"ה** ועלה על כו' והשחית הם"ד. ואחר כך מחחיל הדבור מלי טעמא לישנא מאחר כו' מלי טעמא לישנא הם"ד: **בד"ה** כעת הרלשון כו' גלגיס מורי רבי הם"ד: **בד"ה** אחרי הדברים כו' משמע שהיה מדבר בחזקיהו כו' כל"ל: **בד"ה** רמינא אמר ל"ל אמר רמינא כו' להבית בנחריב והיינו אחת שחותאו וקיומו של הקב"ה אחת כל"ל: **בד"ה** ויעשה לחוש כו' ויחלילו סוסיהם כו' כל"ל: **בד"ה** נשבע לי אחד כו' ביחד לוחו ממון כו' לחוריים נחוחו שלל כו' כל"ל והד"ח: **בד"ה** בח על עיח וגו' למכחש יפקיד כליו מהרגמינן כו' כל"ל. **בד"ה** עברי ל"ל עברו מעבדה: **בד"ה** הוא קרא ל"ל נעיח הוא קרא כו' ליפה עניינה ענינות לחשבינהו כו' ליעדאל וכו' כל"ל והם"ד:

דף צה ע"א גמרא ואחיפי נן נרויה כו' כל"ל: **שם** אחר ליה עלם ל"ל אחרה ליה: **שם** אחר בחרי גוריון כו' בקיבה כלאחרון ליה כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ענינה ענינות כלומר כו' כל"ל: **בד"ה** אותו היום כו' הקב"ה העושה עד כו' כל"ל: **בד"ה** שדו ליה לסנחריב הם"ד: **בד"ה** נסחרבי כו' נלע"ז עד כו' הד"ח: **בד"ה** נשדי ביה כו' עתה הילילה נמחק הילילה: **בד"ה** מחיהתי חמה כו' ודומה לו כו' נמחק בסנחרב: **בד"ה** נולחי הרג כו' חבן רעוע מן כו' כל"ל: **בד"ה** חילי דחילי ל"ל ושני נוגד חילי דחילי כו': **בד"ה** משקל קינו כו' מעפקפק מדמה חרב מדם: **בד"ה** נטרד דומה המדומי כו' אחוז ולפי כו' כל"ל והד"ח: **בד"ה** שכר לשון לילה כל"ל והם"ד: **בד"ה** ניחזו לשון פרסי קניגיא ל"ש כו' כל"ל: **בד"ה** מכא ליה כו' נחרכבה המרכ כו' כל"ל: **בד"ה** נחרבע נרבי כו' ל"ש נחרבע כורא למיפ דר' נורות של מיס כל"ל: **בד"ה** כד כו' נגע בו הם"ד: **בד"ה** אמרה ליה כו' לפניו הם"ד: **בד"ה** פפקיה לדוד כו': **בד"ה** כד כו' נגע בו הם"ד: **בד"ה** אמרה ליה כו' לפניו הם"ד: **בד"ה** פפקיה לדוד כו': **בד"ה** כד כו' נגע בו הם"ד: **בד"ה** אמרה ליה כו' לפניו הם"ד: **בד"ה** פפקיה לדוד כו'

דף צה ע"ב גמ' נעי אחיי אחר חד ריבוח או אחר חד אחר אחה או אחר חד כו' כל"ל: **שם** והכחיב ויצא אחיו וגו' כל"ל: **שם** אחר ר' אחבו הללו כו' נמחק אחבו: **שם** דיקא נמי דכחיב ויצאו ויהיה רק זועה הבין כו' לרבעה ואמאה בפשיפה פוריה כו' דכחיב ויהיו דבריהם בעיניהם כמו כו': **שם** לחייחיניהו לבניהו וקטלחינהו מאי אחרת להו אחוה כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ויצא יעקב כו' בחים אל הם"ד: **בד"ה** שהחפללו כו' אברהם ויצחק הם"ד והשאר נמחק ואחר כך מחחיל הדבור הרחר בדעחיה למהדר לאחרן והם"ד: **בד"ה** קפקה ליה לערעה כו' הך מילחא של הם"ד ואח"כ יחחיל הדבור כי בא השמש כו' והדה"מ ומעה לן כו' על חוזה לאחרן שיך לקמן קודם ד"ה שגלוות מלכות: **בד"ה** ומעה לן כו' מכחני נוב הם"ד: **בד"ה** רלשונה כו' סנחריב הם"ד: **בד"ה** עברו בשמי כו' על שעברו הם"ד: **בד"ה** שמי כמו שמו כל"ל. ונ"ב פי' גלו מי יס שמו וחוח מלשון שיטה כי אלא השטו מיום שוחה קמחי"ר: **בד"ה** מגד מורחך כו' מיאמחא לשונאך כו' כל"ל: **בד"ה** ואמחר אל אחר כו' מועטו ואמה כו' בפעיפיה פוריה הם"ד והד"ח ואחר כך מחחיל הדבור י"ד שנים כו':

צו ע"א - צו ע"ב

וז ג' קאמר כפירש"י בפיפא דקרע ד' וה' דקאי אשיורא דמילו של סנחריב ולא שייך למימר ביה וז ד' וז ה' ונקט בכה"ג ד' וה' ולא נקט ט' משום דומיא דכתיב בקרע ב' וג' ומ"ד י"ד ב' וג' וז' נמי אתלו שנשתיירו קאי ונקט כה"ג ג' ד' ה' ולא נקט בכולי י"ד שפשר לשמועינן דאף אלו י"ד שנשתיירו מפוזרים היו ולא נשתיירו במקום אחד. ומ"ד ה' **סנחריב ושני בניו נ"נ נבוזראדן כו'**. יש לפרש הוא נאמר שכבר מירף כלפי מעלה ונשאר שירפה נפלגותיו שכל מילו והכרע ובניו נשתיירו לקלון לו שמיועדי מעיו יכוהו ונבוכדנצר ונבוזראדן נשתיירו לפי שכבר נתמיעו ישראל ויהודה גלות ותורתן לך מזמה חזקיה נגזלו לפי תוכה שעה ונשתייר מלותו מיל שבטו לפי שכבר נבוכדנצר ונבוזראדן שכפ הפריעו ביתו והגלו ישראל מעל אדמתם וק"ל: **יגלה ה' בתער כו'**. כוליה הלי קרא מתפרש לפי דרש זה כפירש"י אלא מיהו דכתיב ביה ושער הרגלים לינו מפורש בפירש"י לפי הדרש ויש לפרש דרגלים מלשון רגילות וק"ל שתוא שער שעל ידיהן הורגלו בו להכירו גלחו ממנו

כמ"ש זיל לישני נפקך שלא יכירך הרגיל בך להכירך עד שתה וק"ל:

דף צו ע"א רשיוביה לנח מטופנא וכו'. שתין לך דבר מלמטה שתין לו מזל מלמעלה ועובדי כוכבים ומזלות לדבר מלמטה ומתכוונים לאותו מזל של הכוכב וגם זה הכוכב כך בא מהנהגת מזל שבו גילו גם המזל במזל אותו הכוכב שמלמעלה ומשנו לאלילותם לעבדו כמו שעבדו גם בשיגת מן המיצה להקריב קרבנות משב גם הוא לפי טעותו להקריב לאותו מלאך וק"ל: **אותו מלאך כו'**. ללפי פשוטו הוא קרא מסורס ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים כו' כפירש"י מחומס ועוד דהיה לרווי לכתוב לפי פשוטו ויחלק עליהם בלילה כפי"ת ומ"ש דרשו מיניה שהפועל היה לילה והוא מלאך דכתיב בלילה אמר הוא גבר גו' ודרשינן בפרק כל היד דאותו מלאך הממונה על הירון לילה שמו וגוטל עפה ומעמידה לפני הקב"ה ואמר רבי"ע עפה זו מה תהא עליה גבור או חלש זה אמר הכתוב גמרוד היה גבור ליד לפני ה' ילחה כי כבר כשהיה המלאך מעמיד הטפה שנוצר ממנה נמרוד לפני ה' היה גבור עליו להיות גבור ליד ולזה מצוחר לפי הגזירה היה רוצי להיות אברהם מנוחת מזחת המלחמה שהיה אמרפל שהוא נמרוד בזחת המלחמה אשר בעת שילידו נגזר עליו להיות גבור ליד והקב"ה שלח מלאך הזה שאמו לילה בעלמו לשנות נגזרת שילחת נמרוד שהיתה על ידו של אברהם היה מגלחו ולדעת ר"י יפפת לפי המערכת היה גולד נמרוד במזל וכוכב מחדים לתתמרין בשבת מתן לתתיליך במזל מחדים יהת גבורת לתשיך דמת ואברהם גולד במזל וכוכב לדך כדאמר שם לכתיב מי העיר ממזרח לדק יקראהו וגו' ילחה לף על גב לדלך יקראהו לרגלו שהוא מזלו מ"מ יתן לפניו גויס ומלכים ירד יתן כעפר תרבו כדאמרי' לקמן בפרקין שתלמתה זו נתת היה שלא נטעע כי שם בעזרת מלחים והקב"ה שיפה המערכת עד שכוכבים שלו בעלמת אשר מתלק מחדים ואילו היו נלחמים נגד נמרוד ואבירים כי המעשים של אברהם היו משנים הגזירה ומערכה כמו שדרשו בפ"ב דשבת ויוצא אותה החוצה אמר לעקך לדלך בתערב מהדרנא ליה ממזרח לכתיב לדק וגו' וק"ל: **וירדוף עד דן**. עיין ברמ"ם ועי"ל דע"כ דעד תוכה הוא פירושו דעד דן דלל"כ לכתוב ועד תוכה כו"ו ומדפיפה הכתוב לקורתו פעם כשם דן ופעם כשם תוכה למדרש מיניה דמשם כמו משום תוכה של עבודת כוכבים כפירש"י בתוכה ואין לפרש שדרשו כן מדקראו כשם לן שלא היה שם הזה בזמן משה אלא לאחר כיבוש קרקי לעתיד וי"ש המעיינו גולל עוגש עבודת כוכבים וכ"ה בפ"ב דן שם עבודת כוכבים מכה מלפניה ומלאחריה מלפניה וירדוף עד דן ומלאחריה מדן נשמע גו' וק"ל: **הזהרו בוקן כו'**. נקט וקן שדרך תוגם לצד לוקנים ולתשוב כה ולף שאמרו שנתוקף בהם תכמה בזקנותם היינו בשהם עדיין בגבריותם לכל מחמת תולי ותשוב כה בשכחה מלוי בהם ועי"ל דנקט וקן על פי מ"ש שם תכמה אין כאן וקנה ים כאן וק"ל: **והזהרו בבני ע"ה כו'**. ל"ל לף שאמרו בפרק לולי עוברין שלא יצא את עם הארץ מפני שהן בקי כו' ועוד אמרו שם ולא יצא את עם הארץ שאם תת לו גולה נניו ע"ה היינו בשנותיהן שאין להם ממי ללמוד כ"ש מלמיהן לצד בניהן לפשר שילמדו מלחנים ת"ח ומהם תצא התורה כמו שאנינו התורה תיתה ירושה לך ועל כן הזהרו בהן ובכבודן ולא תזלזלו בהן מפני שהיהן שהם ע"ס: **ואמר כי האי מלתא כו'**. ל"ל הגם שלפשר שאמר לשמוד תורה בפני עם הארץ בשלמדין בפרק לולי עוברין כי האי מלתא תד"ת מודעינן לה נע"ה שלפשר שאמר לכבוד בניהם תיתה תעמו כמו שזכה נ"נ לכל הכבוד הזה מזכות המועט. ומאר **צדיק אתה ה'** וגו'. ל"ל לדיק אתה ה' וגו' כפירושו שנתן על ישראל לפי שתעטו כעניו שנאמר לך ה' הלדקה ולנו וגו' לבל יאת לני אתה ה' וגו' ישראל כמו שלא נתחדק בשל תעלה ותוא ענין סילוק השגחה ואמר אתה ה' ולא יתנו שים ג"כ לישראל וכם רשעים וגו'. שכם דרך ד' פרשיות של נ"נ נלחה כ"כ שזכות תועטו כוה ולפי לף יתנו שים ג"כ לישראל וכם תינן מלילתין ואמר שיתר תמה על כי שלו בוגדי בגד כי ישראל שבגדו בך תינן שלוים וכם הרשעים נ"נ וחביריו כפל בבגידה דהיינו בוגדי בגד ושלו ואמר נעעתם גם שורשו נ"ל שתין לתלות שלוותם של רשעים במזל שים להם אבל ראיתי שאתה נטעתם וגו' לפי לומר שהוא מאתך שאתה נטעתם גם שורשו מאתך אמה בשילכו גם עשו וגו' נ"ל מלד הליכתו הד' פרשיות זכה לכך גם כי יש לו קצת זכות גם קרוב אתה בפיהם וגו' דהיינו שהקדים נבוכדנצר שלמת דשמיע מקמי שלמת המלכותא לתרעת כלקמן אבל רחוק אתה מלליותיהם כמו שאמר נ"נ אעלה על במתי עב אדמה גו'. ואמר **מה אהדרו ליה כי את רגלים גו' משל לאדם אחד שאמר יבוא אני לרוץ כו'**. נקט ג' דברים הוא המשל המתים מפוזרים בקרא דהיינו לפני הסוסים כמ"ש כי את רגלים רלפה גו' ואין מתמהה את הסוסים גו' ובין בעני מים דהיינו מיפא דקרא ובתרן שלום אתה בתרי דיתים גבי מליני שלומי בבל לחזקיהו מפרש ר"י לתלי קרא שיתא שתא אתה גו' משל לאדם מיעה להתי קרא דשלם מרוזך בלתן גו' כתיב בתלכים ויבא את כל המעלות אשר ירדה גו' דהיינו שהקדים לתוריית היום יום שתא אתו עשר שעות כדי שלא יהא נספד ולא יהיו מתאבלין עליו לתלילות יום רשון ובל' שעות הרשעות עתד היום אפשר שהיו מתעסקים בקבורתו ואתר שנקבר שתל יתן ולתו על יהושלים וגו' פרק נגמר הדין כל מי שלא נספד כהלכה מכפרין לו וכשעת קבורתו נמי כשנשלוהו לקבורה היה נפיון כדי שיהיה לו כפרה כדאמרינן פרק מקום שנהגו שתזקיה גירר עלמות של תיני על כו' כדי שיהיה לו כפרה ותוקן עשר שעות תזרו ותתרך היום עשר שעות ביום שנתרפא תזקיהו תתליו והוא על שם שהשתם מרפא כדאמרינן תלי יומא תלי קלילא ותירגא דיומא מסי וזה לף ש"ל תזקיהו תלם ותתפא כו' דהיינו על ידי שנתרפא היום והשתש עתד עשר שעות יותר נתרפא תזקיה מתליו. ואמר **אשר ליה קריתו ליה אלהא רבא כו'**. ל"ל לפי שעובדי עבודת כוכבים נתלוהות הרבה לרתש בהמה אבל יחוד אלהים שלוש תדם ותלו לף קריתו ליה אלהא רבא רק אלהא דיש לפרשו ע"ש שום עבודת כוכבים היה לתו להקדיש שלמת המלכה תזקיה ליה אלהא רבא כו' לפניו תבל כיון דקריתו לי' אלהא רבא שהוא אל הגדול תכל אלהים כמ"ש כי עתה ידעתי כי גדול ה' תכל הם"ד: **בד"ה** נשבר לפי כו' תתן שבכן כל"ל והוא שוף דבור:

חכמת שלמה

דף צו ע"א גמ' ל"ל עול לההוא פיתא ותייתי כו' ל"ל הבו כו' לריפיה ודיקניה והיינו דכתיב כו' כל"ל: **שם** דתמרי תינני גרירתיה לתתתי כו' כל"ל. וכ"ב פי' תם תתה שופף ותת רשתו בפתי תמין וק"ל: **שם** שלם לקרתף דירושלים שלם כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה טתון תלו כו' מפפריס והיינו כו' טתינת ריפיס הם"ד והד"ת: **בד"ה** גריפיה כו' הבער לו תת נזקנו כו' כל"ל: **בד"ה** פיא נפרך כו' לשם הכוהו הם"ד ותם"כ תתפיל הדבור ויחלק עליהם מידי דתידי נמי במלחמים תידי נמי בהתי קרא דכתיב ויכו בלילה ההוא כו' כל"ל: **בד"ה** על תתת כו' עליהם הם"ד: **בד"ה** נשבר לפי כו' מתן שכרן כל"ל והוא שוף דבור:

דף צו ע"ב גמ' ל"ל לפי הבו כו' לריפיה ודיקניה והיינו כדכתיב כו' ותתר מקתפינא כו'. כי תין תתים בניתו ותין תים כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה בן יוכך תב כתלו תני עדיין בגבולתו ול"ת בן יכבד תב כתלו תני עדיין בכבודו:

ע"ב תקוקה על מרכבתו. פירש"י ולכך כתיב בא ב"נ והיינו כיוב עכ"ל ול"ל דלפי דרשה זו יתיישב ג"כ תניא נמצא נספר ירמיה בניתם דעגינא בא ב"נ וגו' מלך בבל הוא וכל תילו על יהושלים גו' ובפיפא דעגינא כתיב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה גו' דמשמע ללא קליך ב"נ יהושלים ולפי הדרש ניתת לבא ב"נ יהושלים תקוקה על מרכבתו של נבוזראדן ומתתר היינו כיבוד דכבד תקרא תקי נמי תעבד תדווני והיינו כבוד כתלו בא נבוכדנצר לירושלים ושיקרא כיבוש יהושלים ע"ש נבוכדנצר ומ"ד תיתה היתה לו כו' ממך תפיפת דתקרא דתיירי בירתה שתתר יודע תתתר ותם תדווים תני יהושלים ע"ש נבוכדנצר ומ"ד תיתה יתירה היתה לו כו' תניא נמצא ותפילו תתניה שנקרתו בבא תני לף יקרא תותם בשתם לדעת התתר כמ"ש וי"ל דכבוד תב תלא תני דנשתנו תפיה דתתיי כי כלבא ותין לך תפוה בעיני תבריות כתלב לף היה תבוה בעיני בנו נקרות עלמו על שם בתי כתלו עדיין בגדולתו וז"ש בן יכבד תב כתלו תני עדיין בכבודו:

ע"ב תקוקה על מרכבתו. פירש"י ולכך כתיב בא ב"נ והיינו כיבוד עכ"ל וי"ל דלפי דרשה זו יתיישב ג"כ תניא נמצא נספר ירמיה בניתם דעגינא בא ב"נ וגו' מלך בבל הוא וכל תילו על יהושלים גו' ובפיפא דעגינא כתיב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה גו' דמשמע ללא קליך ב"נ יהושלים ולפי הדרש ניתת לבא ב"נ יהושלים תקוקה על מרכבתו של נבוזראדן ומתתר היינו כיבוד דכבד תקרא תקי נמי תעבד תדווני והיינו כבוד כתלו בא נבוכדנצר לירושלים ושיקרא כיבוש יהושלים ע"ש נבוכדנצר ומ"ד תיתה היתה לו כו' ממך תפיפת דתקרא דתיירי בירתה שתתר יודע תתתר ותם תדווים תני יהושלים ע"ש נבוכדנצר ומ"ד תיתה יתירה היתה לו כו' תניא נמצא ותפילו תתניה שנקרתו בבא תני לף יקרא תותם בשתם לדעת התתר כמ"ש וי"ל דכבוד תב תלא תני דנשתנו תפיה דתתיי כי כלבא ותין לך תפוה בעיני תבריות כתלב לף היה תבוה בעיני בנו נקרות עלמו על שם בתי כתלו עדיין בגבולתו וז"ש בן יכבד תב כתלו תני עדיין בכבודו:

שם תני דתמרי תינני גרירתיה לתתתי כו' כל"ל. וכ"ב פי' תם תתה שופף ותת רשתו בפתי תמין וק"ל: **שם** שלם לקרתף דירושלים שלם כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה טתון תלו כו' מפפריס והיינו כו' טתינת ריפיס הם"ד והד"ת: **בד"ה** גריפיה כו' הבער לו תת נזקנו כו' כל"ל: **בד"ה** תת נתרך כו' לשם הכוהו הם"ד ותם"כ תתפיל הדבור ויחלק עליהם תילי דתילי נמי במלחמים תילי נמי בהתי קרא דכתיב ויכו בלילה ההוא כו' כל"ל: **בד"ה** על תתת כו' עליהם הם"ד: **בד"ה** נשבר לפי כו' מתן שכרן כל"ל והוא שוף דבור:

דף צז ע"א שנה ראשונה מתקיים מקרא והמטרתי עלֵ עיר אחת וגו'. פסוק הוא בתוכחות עמום וקבלה היה בידם שהוא נאמר על שנה ראשונה משנוטע שנן דוד נח גו': **בששה** קולות **כו'**. לפי ג' הפירושים שפירש"י ק"ק ממה שנאמרו ג' נתין בהיכא הלעת משיח כו' וי"ב לפרס קולות רעש שיהיה משמיע בתוכה שנוע כשיפקוד הש"י על תוכה לפורענות משיח בקול רעש כמ"ש מעט ה' נצחוה מפקד נרעש ונרעש קול גו': **במוצאי שביעית בן דוד בא כו'**. בס"מ קרי לשמיטים מוצאי שביעית ולפי שהיא השנה הסמוכה לשנוע הענבה קרי ליה שנוע שנן דוד נח: **אשר חרפו** גו'. עיין פירש"י כמו שנאינו בפ"ב דסוטה בעקבות משיחא כו' וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו מרפו עקבות משיחך עכ"ל אבל הכא דלא חשיב בעקבות משיחא כו' אין מקום להאי קרא ונראה לפרש משום דמייתי בהך שמעתין דלקמן עניני מריבות הגלות ואיחור ביאת משיח הקדים מה שהאי קרא שעל זה מרפו מויניך ה' מרפו עקבות משיחך: **והגבלן ישתומם**. עיין פירש"י ובמקרא כספר יהושע והארץ הגבלי ומהלים גבל ועמון ועמלק גו' ובתרגום הר שעיר טורא דגבלא: **ואמר ואנשי הגבולֵ יסובבו כו'**. פרש"י אלגי גבול ג"י עכ"ל ור"ל כלאמרינן בכמה מקומות בשמעתא דנגבולין דהיינו כל ג"י חוץ מירושלים ומקום המקדש דירושלים נקרא כל ג"י נגזולין שהיה להן גבול ופסר של יהושלים: **וחכמת החופרים תסרה וירא חמא כו'**. כלל מה מעלות הכלליות ומעלות המדות שכולם יהיו נמשכים בזוב זה: **ופני הדור כפני הכלב כו'**. עיין פירש"י ושוד נראה לפרש כי נקרא כלב כי כולו לב ונאמן לחדוניו ואמר שפני חומו הדור יהיה כפני כלב שמראה לפנים כלומו הוא שוהב אבל נטו בל עמו כי לפי האמת התאבה שהיא נראה לפניך היא נעדרת גלב ועל זה אמרו בפ"ב דסוטה ואין הדור רואה אלא לפנים: **מאי ותהי האמת נעדרת**. לפי פשוטו שהוא מלשון מסר ועידור דמשמע דנעדר האמת לגמרי לא יתכן דלמאי דמייתי בפרק כל כתבי דאפילו בשעת כשלונה ואייתי בעיניו כמאמעתא ואמרו שם כל המשקר כאלו עובד עבודת כוכבים ומה זכה יעקב דייבי ליה כל אלו דנעדרת כמ"ש והתלמיד נאלת יעקב גו' שהיא נאלה בלי מלריס שנאמר בו ופרנא יתה וקדמה יתה ולזה אמר הנה שם לא תפסיד והייתי משנה בדבורי והיו ותופים לי נאלה בלי מלריס דהיינו כל אלו דנעדרת לא הייתי עושה כן ולא הייתי משנה בדבורי משום שעשה שהיה: **בלא זימני כו'**. כי תוספת של הקב"ה הוא שאת ומו קיים לא השלום כמ"ש בתחלת מעשה הבריאה ברקיעא ברא ללהים קופי חיטוי אחת ומקוף הבריאה ברא ללהים לעשות קופי חיטוי אחת והרי המעשה בדבורו מהכם התוחם וקיומו של עולם ולפ"ם מהכם ופותח ממנו מספר המועט שהוא ג' נשלר את ושהיכך מי שלא משנה בדבורו הוא מקיים עלמו ועולמו בתוחמו של הבריאה שהיא אחת אבל אינה בדבורו הוא מקיים מיתה בלא זמנה שהשקר מביא מיתה בלא זמן וכמ"ש מפך ותרב ומן שמן מים עושה ברעבו עד שקר כלמאמרינן בפרק זה בורר ע"ש: **דור שבן דוד כו' ילבינו כו'**. נקוף מס' קוטה יש בדברים אלו קלת לשוטות אחרים זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנול אב כו' אויב אים אנשי ביתו כי' ע"ש: **תהפך למינות ע'**. פירש"י והוא מנזוה במדרש שאת זו בגל כו' קפחת זו מדי כו' בהרת זו כו' נגע נראת זו וכלבן שנגע נראת הוא קימן נומחה לנגע ובני הפגר רמז על המינות שבאן שהוא קימן טומחה למלכות אלא שישראל יהיו בהפגר ומאחר הגלות במלכות אלא בהם בני ובזכיותיהם כולו לנקי הוא קימן טהרה למוסגר כ"ש כלו הפך לבן טהור כן בזכיותיהם כולו למיטות הוא קימן טהרה לישראל שיצאו מתוך ההפגר ומאחר הגלות וק"ל: **עד שירבו כו'**. נראה לפרש דכל הני כמ"ד דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה ומתוך הני ניסות ושעות דתוקות דנקט יתזרו בתשובה שלמה ויש לפרש דלמ"ד נמי דבלאו תשובה נמי נגאלין היינו מתוך שיהיו שפלים למאד וכן פירש רש"י לקמן גבי אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר ואשמע את קולו גו' כי למועד מועדים ואלי מועד וכלנות נפן יד גו' ע"ש והוא ענין שנתייאשו מן הגאולה שיהיו כ"כ בשפלות עד שיתייאשו לומר שאינו בתוכם שיהיו נגאלין שוב: **שלשה באין בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב**. כלל אלו השלשה בענין זה שם זכה בהיסח הדעת אלו ג' משיח בהיסח דעת של מלילה שנמצאה ובוטה יהיה לו לא זכה יהיה לו בימת משיח בהיסח הדעת דנשיכת עקרב לרעה לו: **וחד חרוב וב'**. כלמאמרינן לעיל בפרקין שבחוחם אלף שנים עתיד הקב"ה לחדש בהן עולמו לדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להן כנפים וכו' ויהוס ההוא הוא יומו של הקב"ה אלף שנים כלכלקמן ומאי נמי לאמר מרי חרוב שנאמר יתיינו מיומים שמך עלינו אלא לכלקמן לאחד יומו של הקב"ה אלף שנים ור"ל יתיינו ויחזקנו מאומן ג' ימים של הקב"ה להיינו ג' אלפים שנים שהעולם חרוב והקב"ה יחזק הלדיקים ועושה להם כנפים כנשרים ואמר אבל ביום השלישי שהוא אלף השלישי יקימנו בעולם חדש ומיהא לפניו: **בשם שהשביעית כו'**. לפי הכתובים דמייתי מהם רמיזה הל"ל טפי כשם שימי השנוע משמע יום אחד לשנוע כך העולם כו' ואפשר דה"ק כשם שהשביעית משמעת שנה אחת לז' שנים דומיא דמעשה בראשית דמשמע יום אחד לשנוע לכך קאמר במשנה שביעית שנה אחת היא לה' כך העולם משמע אלף שנים כי דומיא דמעשה בראשית שמשמע יום ל' לשנוע וע"ז מייתי שפיר שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר מזמור שיר ליום השבת כתי וק"ל: **ב' אלפים תורה וב'**. פירש"י מן הנפש תאב כו' וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים מחרב הבית ולפוף חומן קע"ב שלמו ג' אלפים תורה ושידלי דאמר ג' אלפים תורה ג' אלפים תורה ולא בשלמה תורה אחר ג' אלפים עכ"ל והוא לשון לומר שידלי בכה"ג והנראה לפרש הלבנים כפשטן כי בשמת אחר שגלו ישראל גלות גמורה אין נחם תורה כלבתיב מלכה ושריה בגויים אין תורה מ"מ קע"ב שנים אחר בית שני מקרי עדיין מיהת שנות תורה כי אז היו דור התנאים ועדיין לא נתללדו היסורות עד אחר שמת רבי ובבר הגלות ובבו הלרות ולכו ימי תורה ומשם ואילך מתוך הגלות והלרות בכל חומו ומן רחוי לבא משיח ומימי מבלי משיח מקרי כפירש"י שבשנות משיח מבלה הגלות ויבטל שעבוד מישראל עכ"ל ועיין בספר שבו יהודה במאמר הזה בתוכו:

ע"ב בלה או אינו בלה כו'. עיין פירש"י כל הזמן קודם שיבוא משיח אז אינו בלה דבתוך היובל בקופו של יובל נת עכ"ל. ונקשה לפירושו דלהיל מפקפק ליה למימר דבלה קודם שיבא הא קאמר ובידוע בלה"ק דן דוד נת דמשמע בתוכו ונראה לפרש דהכי קאמנעית אמ"ל בקופו הוא פ' נימא בבלה דהיינו בקופו נת ולא יתעכב יותר או אינו נת דוקא בבלה דמחומו זמן ואילך אינו לבא ותבא לו ואהא שפיר פליג רב אמי דלא תבעי לך דבהדיא קאמר ליה אינו אלא בבלה דהיינו אינו בלה ודו"ק: **ובידו מגלה אחת בתובה כו'**. דהיינו כתב ועשן שבראו להן ישראל כלאמרינן פרק כ"ג ונקאמר הכא דזה הכתב נת ומשל מיד ישראל וים לו עיקר דאלו היה כתב ועשן מעשה ידי אדם לא היה מועיל כלום ומשל מיד ישראל היה מועיל כלום: **מלחמת תנינים בו'**. פירש"י מניעים דגים עכ"ל. והוא דמוק דאמי קאי ל' שיהיו דגים נוחמים זה עם זה אבל לפי שיטה שהוא נאמר על שנה ראשונה לפרש עכ"ל. והוא דמוק דאמי קאי ל' שיהיו דגים יתפרכו הן אלגה דפרק הספינה דאמר מניעה ובלעה כו' ע"ש שיהיו מלחמות עובדי כוכבים קודם מלחמות גוג ומגוג ובימת המשיח וק"ל: ויורד **עד תהום בו'**. עיין פירש"י ויותר נראה לפרש ע"פ מ"ש בפ"ר על פני התהום זו מלכות פרס שאין לה תקר כמו התהום כו' ע"ש: **לא ברבותינו כו'**. נ"ל דכל הני מפורשים בהאי קרא דעד חזון למועד גו' שאחר לג בתרפינו שהיו דורשים על עיתן וגו' שמפורש לפנוף בלעון קודם עד מועד מועדים ואלי גו' וכמו שפירשו המפרשים ז"ם לעיני כן אלא דים עוד חזון למועד מועד גו' ואין להניאנו בפשוטו ולא כרבי שאלמי שהיה דורש התלנתם נחם דמעה ותקמנו בדמעות שלים דהיינו הקן ז"ם דאיכו כן אלא דים עוד ויפח ודיבור זה הקן שאין להניח בו והקן בדרש בדמעות שלים עיין פירש"י ועוד נראה לפרש לפי מ"ש בפמוך ג' אלפים תורה ג' אלפים יתות המשיח גו' ע"ש ואין להלריך יתות המשיח כו' וכ"ל יתות המשיח ג' אלפים שהוא משנה בריאות עולם ולא כרבי עקיבא בו' עיין פירש"י זה ואין להלריך יתות המשיח וכ"ל לפרש ולא כרע"ק שהיה דורש אל קרא על בן בזוניא שהוא יהיה משיח בדאיתא בתלמיד בתרכה דכתיב בזוניא משיח ז"ם ולא יכזב בן בזוניא שהוא יהיה משיח ואז והרעשתי כל הגויס גו' וגדול יהיה כבוד הבית הזה התחרון מן הראשון כמ"ש בגמרא ואמרו שם שאין כן למשקר כאלו עובד עבודת כוכבים ומה זכה יעקב דייבי ליה כל אלו דנעדרת כמ"ש והתלמיד נאלת יעקב גו' שהיא נאלה בלי מלריס שנאמר בו ופרנא יתה וקדמה יתה ולזה אמר הנה שם לא תפסיד ולא תבוש ולא תכלמו עד עולם ועד ואתה בזרעך ברכתי כל גויי האדמה כי עבד ה' אתה ליעקב ולא לבן ולא לעשו

צח ע"ב

מירמת שמיס: **וא"ל** ר' כבר נאמר **ואשמע את האיש** וגו' **וירם ימינו** וגו' **וישבע בחיי העולם** בי **למועד מועדים** וגו'. ועל הספק כדברין שמא לא ישובו אין נגלגלין לא היה המלאך נשבע מבל שם תשוב ישראל וגו' נאמר על הודאי שישובו בודאי על ידי שנאמר להם מלך קשה כהמן ומינוי לשון שם כזה כמו שם כפף וגו': **אין לך** קין **מנולה מזה וכו' שנאמר ואתם הרי גי'**. לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין המלך נותנה פירותיה לכורכה מבל כשמחזור ליתן פירותיה זהו קין מגולה שקדש לבע ומן גלוחה שיחזרו ישראל על אדמתן ושוד ים לפרס כמ"ש פרק המה מדליקין לעשיר חילוות מוליחין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי וגו' מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום וכו' וכן ים לברוש נהמי קרא ענפכם ותתנו ופריכם תשאו וגו' מה ענף כל יום אף פרי בכל יום תשאו לעתי ישראל וזה יהיה זמנן שקרוב לבא ומן הגאולה וזהו דכר ניסי ודמי קן מגולה הוא: **ור"א אומר אף מזה שנאמר כי לפני היתים האלה שבר אדם לא** נהיה וגו'. ים לפרס לפי שזה הענין הוא סוף כל התוכחות בפרשת כי תבא והתמכרתם שם לאויבים ולשפחות ואין קונה וז"ש כי לפני היתים האלה אתכי אחרי כל הצרות יהיה לבסוף שבבר אדם לא נהיה וגו'. גם שם יכלה אדם להכיר בעצמו לעצד אין קונה ושוכר אותו וזהו קן מגולה שאין שוכן עוד מוכחה אחריה שהיא סוף כל הצרות לפני ימים האלה על הגאולה: **ואומר מאי ליוצא ולבא אין שלום וכו'**. לפי שבבר זה הוא מקללות הנאמרים בתחלת תוכחות שבשביל שנאמר לעיל אתכי אחרי כל הצרות יהיה בלבוף ויכיון שזכר כאן ענין סוף כל התוכחות שבבר אדם לא נהיה וגו' הקן מגולה מאי ליוצא ולבא אין שלום שזכר נאה הילה"ר המקטרג הגדול אין המלאכי הכאים אלא דבר אחד ושמואל אמר עד שיהיו כל **השערים** וכו'. עיין פירש"י דלפי הפירושים שכתב אין לדעתי שמואל מקום לפרש הקרא שהביא לעיל ומדקאמר ושמואל אמר עד וכו' משמע שבא לפרש המקרא לגופיה ולבא וגו' בענין אחר וע"כ נראה לפרש דברי שמואל ע"פ מה שנאמר ביחזקאל שיהיה שלום ליושבי הגאולה שבאותו שער שיבואו לא יצאו כמ"ש הבא דרך שער לפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב וגו' דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו וז"ש שבאותו כל הצרות לא יהיה כן אבל ליוצא בשער זה ולבא בשער אחר אין שלום שבשער היציאה ובשער הכניסה כולן שקולין וזהו כפי שלום שפני הגר וזהו שאמר גאולה שבזמן גאולה בהיפך זה יהיו שער היציאה ושער הכניסה כולן שקולין לשלום: **אין בן דוד בא בו'**. שנאמר אז תשקוט ולא תיראי ומימיהם וגו'. דרש זה הוא תמוה שיניי לפי קדר הכתובים יאמרו כתיב אחרי וכתיב ואיני תמוך לו כלל שזה התקרא כיום ההוא שנאמר וגו' כתיב לקמיה בספר יחזקאל קימן כ"ט וזה התקרא אז תשקוט ואיני תמוך ליה בקימן ל"ג ויש לישב בדוחק לפי שבני הכתובים מדברים בענין תפלת מגרים אחר כי בתר ענין תפלת מגרים כתיב כיום ההוא שנאמר וגו' ולפי שכבר גלו כל הדעים מפ"י לת"ל כלתיאת ממדקדוקות אחר בעת הגאולה שיהיה תפלה למגרים ישקטו שם דע לאחוה ולא יפנה שם לפי שיחזרו הדעים לז"ש: **עד שתבלה מלכות הזלה מישראל** וכו'. עיין פירש"י ועוד יש לפרש מלכות הזלה היא מלכות ארם שקראה הכתוב מלכות מזוללת וזהי כמ"ש קטן בגויים נתתיך מזי מאד וז"ש וכרת הזלולים שהוא מלכות ארם המזלזלת בישראל במזמרות ר"ל בתפלה שעושין ישראל במזמורים של תהלים שנאמרו על הגאולה: **עד שיבלו נפשי הרוח** בו'. כי בעלי הגאוה דומקין רגלי שכינה ממקומה ואמרו פ"ק דסוטה כל המגאה כאלו עובד עבודת כוכבים וזה שאמרים שהלי קרא לזמן הגאולה עם עני ודל ואסו בשם ה' ולא כמו שהיו מתגאים בתחלה בשם עבודת כוכבים וק"ל: **עד שיבלו שופטים מישראל** וכו'. ובפרק מולין לימא נלמוד אחר שאמר עד שילכו שופטים רעים וכו' ומייתי ליה התם להא דאמר עתידה מורה שתסתלק מישראל וכו': **ורשב"י אמר** וכו' **שלא ימצאו הלכה ברורה** וכו'. וע"ז קאמר שילכו שופטים מישראל שלא ידעו לדון ע"פ דין תורה לפי דרכי"י לא יהיה להם הלכה ברורה לדון דין תורה ובהכי יתיישב מה שיש לדקדק בהך מימרא דלקמן דקאמר אין יושלים נפדית אלא בזכות שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה דלמדרש משמע יושלים שהיא ציון נפדית במשפט אבל שביה יהיו נפדין בצדקה אבל לפי מה שאמרנו לעיל יתיישב שפיר לא יהיה אי מי שיודע דיינים ומשפטים שתפדה יושלים וציון ציון במשפט תפדה וגו' ושבי במשפטים שהרי לא יהיה אי מי שיודע דיינים ומשפטים שתפדה יושלים וציון ושבי במשפט אלא ע"כ דה"ק קרא ציון במשפט תפדה היינו ציון והמשפט שיחזור לשם זמן הגאולה שיהא בשופט כדכתיב ושביה שופטיך וגו' בצדקה ר"ל בזכות הצדקה שיהיה בתוכו דור כי מי שנותן ומוותר מצלו לאחרים ולפי לתינו גוזל מאחרים וזכותו זה תשוב במשפט לירושלים כמ"ש ושביה שופטיך וגו' וק"ל: **אי בטלי יהירי** וכו'. עיין בפירש"י בפרק מולין ועוד נראה לפרש לפי פשוטו שאמה שיהיו שעושין עצמן ככבדים לגוי הזה שאינו ניכר זיופו ויהיה נאמר כמי שמזויף מתוכו ולינו כנבו כמ"ש בפ"ב דסוטה משבטו מבני יהיו נמלטים ממנוס שיברא להנצל להיותם נמלטים ולא יהיו רוצה אלא לפיים ולימה את המתגוללי שהם מגופי רשעי עכו"ם לנדל הזה שמעוכב במוך הכסף וזו מהה כנגד מהה כשילכו מכם כשיהיו שמרחים עצמם ככבדים יכלו ג"כ תגופי עכו"ם מכם אלא ישלטו בכם וכך היא המהה כשינטלו דייני רשעי ישראל המטען אחר השמד ינטלו גם כן מכם שוטרי מרם המוזלים בישראל והסרי ה' משפטיך גו' כמו שופטיך וכן ת': **שמתמעט והולך** וכו'. ר"ל בממון שהעניות מוסיף והולך ואינו פוסק כלכתחי וחת עם עני וגו' וכלתמרינן לעיל שהכלה פרוטה מן הכיס והוסיף ר"י לומר שם לשון אין בחוח עליו כעכר כו' לשיהיו נמי שהצרות מוסיף והולך כמו הנהר שהולך תמיד בלי הפסק. ומאר **אין בן דוד בא אלא ברור שבולו זכאי** וכו'. יש לפרש דברי לגיפא דרבי יהושע וכמ"ש לעיל דהם ישראל יעשו תשובה רלוונית ונגלגלין והם לאו הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן שיעשו תשובה כהרמית ונגלגלין בה ז"ש אז בדור שכולו זכאי דהיינו תשובה רלוונית כמ"ש ועמך כלם לדיקים וגו' אז בדור שכולו חייב שיעמיד להם הקב"ה מלך כהמן שא"י אז יעשו תשובה ויהיו נגלגלין כלכתחי וירם כי אין לית וגו' ומיפיה דקרא ותשוב לו זרועו וגו' וכן הא דאמר זכו תחיינה וגו' היינו זכו שיעשו תשובה רלוונית מחיינה לו זכו אלא יעשו תשובה רלוונית בעתה שיעמיד לעתה הגאולה עליהם מלך כהמן שא"י יעשו תשובה וכן יפתרם זכו עם עניני וכו' דהיינו שזכו לעשות תשובה רלוונית וק"ל: **סומיא ברקא דאית לי** בו'. עיין פירש"י ושוד ים לפרס דבדקא מל' השוכר התמור והכריקה דפ' שתומים שפירשו כו שעיניה יפות ואינו רואה כו' עיין בערוך ואמר כן כלך מלגלג למה לו תמור שהוא נגמי שטוב לו אף שום כזה שהוא נראה יפה ואינו רואה כו' עיין בערוך. והשיב לו **אית לך בר חיור גווני**. ור"ל ע"פ מ"ש בפרקין ואמר כך נעשו לגניס שום תורה מעלי לחלמא כו' וזה רמז לו דבשום חיוור בחלוס הוא שימן יפה לו אבל חדום שימן רע לו כלתמרינן פרק הרואה ואית לך נשם אחת בעוה שימן יפה שמא אית לך שיחף גזירפטי הס"ד והד"ת: **בד"ה** שוסקה כמו כמסום נוסק וכמו כו' אומן עם הצרות כו' כל"ל: **בד"ה** שוסק נרקא שום מסורק ומכוון. ר"ג ר"ל ומגוון: **בד"ה** ואיהו משיח הס"ד:

מילחת שמיס: **וא"ל** ר' כבר נאמר **ואשמע את האיש** וגו' **וירם ימינו** וגו' **וישבע בחיי העולם** בי **למועד מועדים** וגו'. ועל הספק כדברין שמא לא ישובו אין נגלגלין לא היה המלאך נשבע מבל שם תשוב ישראל וגו' נאמר על הודאי שישובו בודאי על ידי שנאמר להם מלך קשה כהמן ומינוי לשון שם כזה כמו שם כפף וגו': **אין לך** קין **מנולה מזה וכו' שנאמר ואתם הרי גי'**. לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין המלך נותנה פירותיה לכורכה מבל כשמחזור ליתן פירותיה זהו קין מגולה שקדש לבע ומן גאולה שיחזרו ישראל על אדמתן ושוד ים לפרס כמ"ש פרק המה מדליקין לעשיר חילוות מוליחין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי וגו' מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום וכו' וכן ים לברוש נהמי קרא ענפכם ותתנו ופריכם תשאו וגו' מה ענף כל יום אף פרי בכל יום תשאו לעתי ישראל וזה יהיה זמנן שקרוב לבא ומן הגאולה וזהו דכר ניסי ודמי קן מגולה הוא: **ור"א אומר אף מזה שנאמר כי לפני היתים האלה שבר אדם לא** נהיה וגו'. ים לפרס לפי שזה הענין הוא סוף כל התוכחות בפרשת כי תבא והתמכרתם שם לאויבים ולשפחות ואין קונה וז"ש כי לפני היתים האלה אתכי אחרי כל הצרות יהיה לבסוף שבבר אדם לא נהיה וגו'. גם שם יכלה אדם להכיר בעצמו לעצד אין קונה ושוכר אותו וזהו קן מגולה שאין שוכן עוד מוכחה אחריה שהיא סוף כל הצרות לפני ימים האלה על הגאולה: **ואומר מאי ליוצא ולבא אין שלום וכו'**. לפי שבבר זה הוא מקללות הנאמרים בתחלת תוכחות שבשביל שנאמר לעיל אתכי אחרי כל הצרות יהיה לבסוף שבבר אדם לא נהיה

צט ע"א - צט ע"ב

ואמר ר"ג לא תתני יחיד מטעם דחיכא מיתה וק"ל: אלא אקים כו'. מלא לקים הוא עתיד לנוקמ ולכ"ל שמאי לא נאמר שהוא לשון עבר לנוקמ אלא לשון עבר לנקמר ואיימו משום דרישא דקרא דכתיב ועבדו את ה' אלהיהם וגו' הוא עתיד לנקמר: למה זה לכם יום כו'. יום נכ"מ נאמר על הגאולה ובילה על הגלות וזה אמר לרשעים הוי המתאוים את יום ה' וגו' שהיא הגאולה ולמה זה כו' וק"ל:

דף צט ע"א א"ל מילט כו'. רבי מנחם מ"ל כן למימה נלמוד נאמר שהיה ירא ממנו לקבלו לדעתי כלמתיכן פרק כל כתבי שהיו יראים מהמינים וה"ל המין מ"מ קלייטת לי דכוותך עלי הוא ומ"ל ר"ש דקרא כתיב כי הנה המוסך וגו' ואני קרא השבחין על שלנתך חיממי אתי משיח ולא כוותיך לקלקל: ארבעים שנה אקוט כו'. ופירש"י ומקמתמ היינו משיח שעיניהם גדולים כו' פעטיה דקרא כמתי מדבר כו' עכ"ל ע"ש ול"נ דקרא מיירי במשיח לעתיד לעיל מיניה היום אם נקולו שמעתם וגו' דהיינו היום אתי משיח אם נקולו שמעתם כדלמרי לעיל: ואמר אל תקשו כו'. דהיינו לדורו של משיח אמר כן שלא יקשו לנצם כמריבה וגו' שאר נקוטי אקוטיהם וגו' דהיינו כמו שעשו אקוטיהם דור המדבר ועל אותו דור של משיח אמר נלשון להפך אקוט אקוט וגו' כפירש"י וק"ל: איזהו מלך מיוחד כו'. עפירש"י איזהו להבדיל מלכי הגוים שהם מלך בשוט"י רק מלך המשיח כמ"ש בכתוב מקומות וגם דוד המלך לא יהיה כפעטיה מיוחד שלא יהיה שום מלך בשוט"י רק מלך המשיח כלמרינן לה נמלנלה זור שלא מתורבנה כך ירושלים וכמזה קס זה נופל: דור דורים. המזמור הזה מתחיל לשלמה אלהים וגו' שאל רוב דברי המזמור לה נתקיימו עד ביאת המשיח והפי קרא נמי ירחון עם וגו' על ימות המשיח נאמר שיהיה אז ירחת ה' נשולם בתפלה כמ"ש על מקרא זה נברכות לתפלה כוותיקין ע"ש בתוספות ומאר שזה יהיה דור דורים היינו ג' דורות והיינו משום למלכות בית דוד לה היה ג' דורות בשלימות דימי רחבעם נחלקה מלכותו שאל ליומות המשיח קאמר שיהיה מלכותו שלמה ג' דורות: בימי חזקיה כו'. כפירש"י שלא יהיה להם גואל שלא הקב"ה בעלמו דוחלי כמה וכמה נבואות הן בנביאים שלא נתקיימו עד בוא זמן הגאולה וכדי שלא ידאי למודה מהם ואיימו להקב"ה בעלמו יגאל אותן ולכך לא קאמר רב יוסף ברא ליה מכלי כו' שלא מהאי קרא דזכריה למפורש ביה בימות המשיח הוא מלכך וגו' עני ורוכב כו' ודו"ק: ימות המשיח ארבעים שנה כו'. משום דלילו לא מטאו במדבר במרגלים היו בחיים מיד לנ"ש לעוונתן וללו מ' שנים שאכלו מן בעיניו ורעיונן ימלו להם הקב"ה לימות המשיח דמדה טובה מפי הקב"ה אינה מוזכת והיינו שאמרו לימות המשיח כמו המשיח שלאחינו רשע במדבר וכן י"ל לרבי יוסף דכתיב ועבדוס ועט אותם ד' מאות וכו' לולי דעזרו של אברהם אמה אדע כי אירשנה וגו' לא היה נגזר עליהם עוני ד' מאות והיו זוכים מיד להכנסת הקב"ה לחת לו ולזרעו ארץ כנען ומדה טובה מפי הקב"ה אינה מוזכת ואיתלא להן חומן ד' מאות שנה לימות המשיח וק"ל: שם"ה ימים. עפירש"י ולי נראה דהכי פירושו דהנקמת ד' מרומי משמעי כל הענין כדכתיב מי זה בא מאדום וגו': ואמר כי יום נקם. דהיינו ככל יום מימי השנה שהרעו לישראל יש לי נקם אחת כנגד זה שנת גאולי יהיו שם"ה דהיינו שנה ליום שהם בעלמם שנים של הקמה גרועה לעתיד ובהאי גוונא מלינו במרגלים שהיה פורעניותם שנה ליום וק"ל: לבבי גליתי לאברי לא גליתי כו'. כדי לצבר את החזון נאמר כן ולאחו שהחזון יום נקם שמום ואחום שלא הוציא אותו הקב"ה בפיו כפירש"י וכ"ל שאמר למלאכי השרת לא כו' היינו נמי בכ"ג כמפורש בדניאל שם"ל המלאך אחום שהכניס עד עת קץ וגו': שבעה אלפים וכו'. יומו של הקב"ה הוא אלף שנה כפירש"י ושכר הצדיקים לעולם הבא אינו נותן כפי המקבל שהוא בעל תכלית רק לפי הנותן ית"ש שהוא בי"ת ועי"ז נאמר נהמי שניעת הנה שכרו אתו ופעולתו וגו' וק"ל: עד עכשיו כו'. ר"ל עכשיו אותו זמן שיבא משיח ומייתי ליה מדכתיב כימי צמחם וגו' דהמי קרא נלעתיד קמאתני מדכתיב ביה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם וגו' ודרשי לעיל לכם אין כתיב אלא להם כו' וכן נ"ל ד' כימי גם עד עכשיו היינו עד זמן שיבא משיח והעניין בשניהם שלא יהיו ימי המשיח פחותים מימות עולם הזה וק"ל: כל הנביאים לא כו' ואין בין עוה"ז לעולם הבא כו'. וכל הסוגיא מפורש פ"ה דשכרות: האומר אין תורה כו'. היינו שהוא התורה לומר שאינה דבר ה' דהיינו שאינו מן השמים ופי' שאומר כל כו' מוך מפסוק זה כו' נפקא ליה נמי מדכתיב כי דבר ה' בזה ואין יפוי ולא כתיב דברי ועוד דרש מלשון דבר לפילו תוך מקל ומומר מו גזירה שוה שאינו נאמר אלא נדבור ואינו כתוב אלא מפורש בתורה וק"ל: מכאן אר"א המחלל כו'. למפר ברית ומגלה פנים קלי אבל המחלל הקדשים והמבזה כתורה כו' לפו מהאי קרא נפקא ליה ועי' ברמב"ם: כי דבר ה' בזה זה הלומד בו'. דלומד לשמה למחרים ס"ל אלא נדבור דבר ה' וזה שאינו מלמדה ה"ז מבזה דבר ה' ושאמר שאינו מגלית על השנאה היינו נמי שאינו מוזר על משנתו נדבור וק"ל: כל הלומד תורה כו'. דרך הלומד הוא השומע מפי מחרים ומלמדה מפיו נדברו למחרים וז"ש דבר ה' זה כי השמיעה לו זה אבל נדבור ה' למחרים זה ומ"ד כל מי שאינו מלנית בו' כי השנאה היא פירושה של תורה שבכתב וזה שאינו מלנית בפירושה שהיא השנאה הרי הוא מבזה דבר ה' ומ"ד כל שאפשר בו' כיון שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק הא אלא בדברים בטלים הרי הוא מבזה דבר ה' לגבי דבריס בטלים וק"ל: הלומד ואינו חוזר בו'. כי הלומד תורה ואינו חוזר עליה תחלת פעולתו הוא ללא יועיל לו ולאחן תכלית וכן הוא פעולת הזורע ואינו קוצר תחלת פעולתו שלמד לריק הוא ושאחר כל הלומד תורה ומשכחה כו' עד"ז שהרי תחלת פעולתו ללא היה תעולם הוא כיון שנשכחה כן היא שנולדת וקוצרת תחלת פעולתו של ולד ללא היה תעולם וע"פ מ"ש שהחת משכחה מן הלב:

ע"ב ושאמר זמר בכל יום כו'. לפירש"י לא יתכן שפיר מאי דקאמר עלה מאי קרא שנאמר נפש עמל וגו' ואין לפרש הר"ק מם אחה מזמר בכל יום נלמוד תורה גם המורה מזמר לך בכל יום שמגלין לו רזי תורה ועלה שפיר קאמר מאי קרא כו' הוא עמל במקום כו' אי נמי י"ל דזמר מלשון זומר נפנים ול"ל אם אחה נוטע ושומל גם זומר שהלומד תורה וחוזר עליה הרי הוא כזורע וגם קוצר כלעיל גם התורה עומל וזומר עליך במקום אחר. ושאמר לעמל זה נברא כו'. והיינו עמל פה שטורח ולומד וחוזר עליה בכל יום ק"ש שעומל ומלמדה לאחרים כלעיל והרמז שמעתי בזה במלת לעמל"ך שהוא ר"ת ללומד ע"מ ללמד. ושאמר אם לעמל מלאכה כו'. ר"ל לעמל מלאכה דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ומסיק הוי אומר לעמל פה נברא ואין לריך לעמל מלאכה כלאחרינן בברכות בהסידים ברלאמרינן שהיה תורתן ומלאכתן נעשית מליהם וכן היה מחלת הבריאה לולי שעל מנת הלמד נאמר כן מצא לפיך מחלל וגו'. ואמר אם לעמל שיחה כו' אפילו שיחה בטלה. כי מלינית בריאת אדם שנקרא מי מדבר סמם וזה שאמר לורחו משאר ב"ח ואמר שאינו כן דכתיב לא יהי' דבר ושיחה בטלה שלא דבור של תורה שנאמר לא יסוף וגו'. ואמר טוביה לדוכי כו' שהייני זוכי לתכלית מה שנברא וק"ל: נואף אשה כו' זה הלומד תורה כו'. כי התורה דומה לאשה כמ"ש והיא אילת אהבים ויעלה חן ואהבה לו בביתו כאשתו הלמד זה מקרא שלא יהיו מצרת לו ע"ש. והוא מצוקי הסלע שזכר הוא נפש אדם אשר עשו ה' אלהים לזכרון לשמה ביחוד ואת אמרת אשר עשו כו' ע"ש. והוא מצוקי הים שאין מכנסין כל חומות העולם אין יכולין לזכרון לשמה ביחוד ואת אמרת אשר עשו כו' ע"ש. והוא מצוקי הנפש זכר הוא נפש אדם אשר עשו ה' אלהים לזכרון לשמה ביחוד ואת אמרת אשר עשו כו' ע"ש. ומפירש בצ"ב דכל הלומד את בן חבירו תורה כו' כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש וגו'. ומפירש בצ"ב שהוא מכוון לשון עבר לנוקמ לנקמ ל' נקמה ולקרוב

ק ע"א - קא ע"א

נעשית גם מדם ודו"ק: **כל המעשה את חבירו לדבר מצוה בו'**. שמחמר ומטין וגו' טורח דבר זה במקום הזה כלפי מ"ש לפי שהיו מרננים על המטה שהוא מוכן לפורענות בו לקו מלריס כמה מכות לכן אמר ומטין אשר הכית בו וגו' שהוא מוכן גם לטובה והוא מוכוח שמעשה הש"י אינן בטעם אבל בדבר אשר הוא מוכן הוא רופא ומטה אשר הכית בו היאור לפורענות הכה בו הלוז לטובה ולפי שיש זה לנעול דין למלוך כי מעשיו משמיים לפי השלוחים כי שם הכה להרן לפורענות וכאן הכה משה לטובה וע"כ רמז לך הכתוב כאן כי הכתם להרן ניתור היה עשוי כאלו היתה הכתם משה כי המעשה תם שבהו בו' שזה אינו אלא דבר מלוה מפי הש"ת וכן הם מעשיו בו שמוכן בו הוא מרפא לפי עוסק ושכר המקבל: **אפיקורוס**. מלשון אפיקולסות ומניפות וי"מ מן ג' היה נקרא שמו כן ונראה לעלות ל' יוסף שמחר מפיקורוס כגון הני דאמרי מאי להנו לן דנבן כו' היינו כמ"ד דאפיקורוס זה המהפה ת"ח גופיה וזה שאומר מאי להנו לן דנבן כו' הרי משה מוחן לאל המגלה פניט בתורה היינו כגון מנשה בן חזקיה שמשה התורה גופה כלאחוה לעיל וע"ז שינה לו מניי מכלל זה שאומר מאי להנו לן דנבן לדידהו קרו להו כו' הוה מגלה פניט בתורה ומשה דבריט פשוטין שבתורה שנאמר אם לא כדיבי יומם ולילה וגו' שהוא מפרש לה בפניט אחר שלא כהלכה. ושאמר **ואמר הבי אמרי' התם בו'**. ר"ל אף שהדבר אמת הוא שלא אומון משא ומתן של הרב עם התלמיד מ"מ אפקירותא הוא לומלות הדבר גם בו אלא שיהלה הדבר ברב לחוד דהבי אמר מר:

דף ק ע"א ושאמר מעולם לא שרו לן עורבא ולא אמרו לן יונה בו'. דבכמה דוכתין אלה הטוחמה בעורב כמו לא לחנם הלך הזכוכ אלל עורב לפי שהוא טמא מפורסם ושטוף בזוחה שהוא אחד מהמשמשים בניחה ולהיפך ביוחה שאלה בב"מ הטהורים בו כמו יונתי בחגוי הסלע וגו' לפי שהוא חינו מזווג רק לבת זוגו ומפורסם לטהור ו"ש מאי להנו לן דבנן דמעולם לא שרו לן דבר הנראה טמא כעורב וכן לא לחמרו לן דבר הנאלה ונראה לטהור כיוחה ע"ז רבא כי הוו מייתי טרפה קמיה וחזא בית היה טעמא להמירא שאינו גלוי להתירא אלא לפי הנראה היה הדבר אסור ג"ל חזי דקא שריא לכו עורבא וכן לחיקך מחז ליה טעמא לאיסורא וק"ל: **אמרי הא מגלת אסתר לא בעי מטפחת בו'**. אפשר דספרי כמ"ד בפ"ק דמגילה מגילת אסתר אינו מעמא ידים ולא כרוש"ק נאמרה ליכתב ולכך לא בעי בה מטפחת כדבעינן בשאר ספרי הקדש כדאמרינן ר"פ בני העיר והיינו אפקירותא כיון לאיכא כמה תנאי דפליגי אהם לא ה"ל למיפסק הלכה כנגד רבן רב יהודה ועוד י"ל דהיינו אפקירותא שלולו במגלת אסתר דאע"ג דלא נאמרה ליכתב כרוש הקודש מ"מ לקרוא אותה נאמרה כרוש הקודש כדאמרינן אהם ואין לזלזל בה ודו"ק: **מפני מה נענש נחזי שקרא לרבו בו'**. ונראה דלאו על הלריעת אמור שהרי הוא מפורש בקרא שנענש בגרעת על שלקח הכסף ובגדיט מנעמן אלא על מה שעשיו לקמן שגיאזי אין לו חלק לעוה"ב לא היה רואי לעונש זה אלא מפני שקרא לרבו כשמו וק"ל: **נחל מבית קדשי הקדשים בו'**. כולה מילתא מפורש בקרא בכל הענין שם. אלא דקאמר שיש להמיין בזה שהדברים כפשטן שלא אמאר להוליאן מפשטן שנאמרו בלדבר מצד עלוה שבהן ולא על פלני מיט וגו' וקל"ל הוחל קאי אכל לפרט שהדברים כפשטן וקבעי ר' ירמיה למימר דמחזי כאפקירותא לעולת על דעתו לפרש הדברים דרך משל כי כן דרך האפיקורסים להוציא הדברים מפשטן וא"ל לדלדבה דסיומי מסיים לך במה שא"ל יאב גד המיט אלא מי שמיא לך הא שמיא לך ור' לנגלי עליו אומו מלמיד ולא האמין להעמיד הדברים כפשטן עד דמחזיהו למה"ש דהוו מנקרי אנפיט עוונות כו' הא ולאי דרך המיט הוא שלא להאמין שהדברים כפשטן. ויאב דבר מאמר זה מפורש בפרק האפיקורס ע"ש: **ועלהו לתרופה חד אמר לאהתיר בו'**. דלפי פשוטו אל רפואה האי"ו נופלת. ואמר נמי **לתואר פנים של בעלי הפה**. ר"ל בעלי הפה שהוא הוגים האותה בפה כדאמרי' לעיל שהאדם לעולל פה נגרע ולפי שהם משאירין פניהם על האורה בעוה"ז יהיה להם מוחר פניט לעה"ב וע"ז קאי אמר כל המשחיר פניו על דברי אורה כו' שנאמר מרחאו כלבנון נחות וגו' פירש"י כדאיתי לעיל מיניה שחוזרים בעולב וגו' כמה קלאי לעיל מיניה כתיב ונראה לפרש דנחות נמי משמעו שחוזרים כמו הילדות ושחורות הכל ולבנון המגזה ונת לחשחורת ובשחורות בעורב פירש"י ג"כ ע"ש שהוא נוי לנחות ונזה אמר שהאדם אוהב שחורהאו בעוה"ב מבהיק כלבנון אם היה נחור כחרזים שהיה משחיר פניו בעוה"ז בשחורות שהוא עת השחורות שהאדם נכשל ללמוד אורה: **כל המרעיב בו' הקב"ה משביעו לעוה"ב שנאמר ירויון מדשן ביתך וגו'**. פירש"י לעיל מיניה מהאי קרא מיירי עניית המרעיב עלמו בו' אכ"ל מפורש לא ידעינן עניית המרעיב עלמו לעיל מיניה בכולו האי מזמורא ויש לפרש דבקרא לעיל מיניה כתיב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון וע"פ מ"ש בפרק כ"ג דבדוהו של ר"י בר אלעאי היו שנה תלמידים מתכסין בטלית ג' והיינו שהיו מרעידין עלמן על ד"ת ולא עלית לו היה לכל אחד מהן כדרך עלית של מ"ת שהוא גדול כלאמרי' פ' המוכר פירות רק כף אחד מהעלית היה לי להם וי"ש מה יקר חסדך אלהים בעיני ת"ח שהרי בצל כנפיך יחסיון דדי להן בכף אחד מהעלית שלהן ל"ת וק"ל: **עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק מלא עומסו בו'**. כי הסבר שהוא יש"י כ"ה נותן הוא לפי יכולתו שהוא בע"ת ולא לפי המקבל שהוא בעל מבלית וי"ש ברוך ה' יום יום יעמס וגו' שברכת ה' יהיה לפי יכולתו יום יום יעמס יום של הקב"ה שהוא אלף אלפים ורבבות ד' יום אחד של אדם יעמס לו וזה שאמר אבי וכי אפשר בו' כי האדם שהוא בעל מבלית יקבל שכר כ"כ שהוא בע"ת לפי הגודל כמ"ש מי מדד וגו' שאמדו גדולה עד בע"ת. והשיב לו **עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי י"ש וגו'**. שלא מכר נקרא מהו אומו ה"י"ש וע"כ דרשאו בני י"ש עולמות דבאומן עולמות יכול האדם לקבל שכרו כ"כ ועי' זה קוף מסכת עוקלין ולפי הקרי אוהבי נלשון רשם שאל לפי הכתיב אוהבי נלשון יחיד דרשאו בו בכל אחד מאוהבי ועד"ז אר"ח במשא אדום מודד מלמטה מודדין לו שכר מלמעלה בע"ת ואמה כ"י וכי אפשר לאדם לקבל שכר כ"כ והשיב במדה טובה כתיב ולפי שאדם קרלן כאן אחקים ע"ש שאוחקים מן לנדיקים כלאמרי' בחגיגה ואמר ולהלי שמים פתח כאן בטובה כינה הפמיחה על שמו יתב' ר"ה ולכך היתה מרובה שני לאמות אבל בפורענות כתיב בפתחו כאילו נפתחו שלהיכל כי מדת הפורענות מעוטה רק שני אמות ומניף ואין הפה מפורענות שהוא הנראה לעיניט שע"ז לאדם לפעמים נעוה"ז הרבה שהרי מושיב אלנעבו בחור מיד נכוה ואעפ"כ כתיב ויצאו ורלו וגו' דהיינו שיראה דבר נפלא בעיניהם על הפושעים כי מולעתה לא תמות כי דבר שאין לו עלה כמו המולעה אינו מתקיים מצה לצאה ומולעתה לא תמות ויהיה קיים להוקיף להם פורענות כמ"ש קצה רמה למת כמחט בשבר הני אלא כשם שאומן כו' דוודאי אין זה כח הרמה שהביה קיים כ"כ אלא שהקב"ה נותן כח בדשעים לקבל פורענות כך נותן הקב"ה כח לצדיקים שיהיו מקבלים טובתן לפי הנותן שהוא בע"ת:

ע"ב לא תיטוש גילדנא מאודניה בו'. ובערוך פי' ולא תפטוש הטור מן החוון אל הבהמה שאומו העור לחבלה יהיה ולא יצלח למלאכה אלא כו': **בת לאביה מטמונת שוא בו'**. לפי שיחשוב האדם שהוא בחור ויש לו בת אבי יותר מעשיר ממנו ואינו יודע אם יחיה עד שתגדל לו בן כי הבת מיום שנולדה היא בדשותו למוכרה לאמה ולהשיאה והוא מקבל כסף קידושיה ומעשה ידיה אלו וכן בנת נעורים לחיים מה שאין כן בנן ואמר כי מטמון זה שיש לו בה הוא מטמון שוא כי יצא שכרו בהספדו כי הוא מפסד תמיד עליה ואף בלילה לא יישן מלחמתו עליה ולריך לשומרה מקטנותה שמא מתפתה וכו' דבעבירותיה אפשר שיהיה לו שכר שהמיר להיותו הקנס שהוא אלא מאל מקטנותה אין לה קנס כר"מ. ואמר בעבירותיה שמא מזנה אבל בגדה ולאי מזנה והולרך להשיאה ושמא לא יתנה להשיאה לזגון לה כדאמרינן בתך בגדה אחרך עבדך וכו' נשתא שמא לא יהיה לה בעיט ווו הדאגה שנולדה לו בת שיש לו בה שכר יותר משנולד

ע"ב ואמר וכי חזקיהו לכל עולם כולו ליחד תורה בו'. לפי שספר מעלי מדבר בהגהת בן אדם ובדבר ארץ ע"פ המורה אמר גם דעת הגמוסים מודה בזה ע"כ אמר לכל עולם כלו ליחד. ואמר **שדיוה בדודא דנחשא ושדי נורא תותיה בו'.** אפשר דלפי שהם היו הדבק מיפקרויהו מפתחים דהיינו בדוד של נחשת ודרש ליה נמי נחשת מלשון שוליש כמו נחשתה מחמתה וכמו נחשתו של תנור דמק' כליס כפירש"י פרק כירה והיינו שהיה מיקרו נחשתו ושוליש של הדוד ע"י שהסיק מחתיו תחת וי"ו זה היה לו והלה וגו'. ואמר **היכי ליעבד בו' קרא לגדולים בו'.** כל זה בספרי הגמרות אינו ויש להם זה הדבק מדכתיב בסיפיה דקרא ויספל וגו' וידע מעשה כי ה' הוא הפלטים דמשמע שקרא קודם לפלטים לחריס: **ג' בעלילה באו** וגו'. עפירש"י שבאו בעלילה שאמרו דברים של גילוח שאין להם תשובה עכ"ל. אבל לשון עלילה לא נאמר כן בכ"מ אלא מדברה נאמר על מי שבא בטענות שאינו אמת והוא גינן אבל עלילות דברים וגו' ומרחה לומר שכוונת רש"י דומיי שטענות אלו הם עלילות ולא טענות אמיתיות דומיי שהיה להם תשובה אלא לפי דעתם שהיו דבריהם טענות על נסות אלא היה להם תשובה וכדי שלא יהרהרו בשמלתו ושלימו שהיו משובה מטלית של אחר כמ"ש במסכת ב"ב ואמר שהיתה תורתו כשלמה תדבה המשורת עדיין בלי רבב ומשמעינן בדרש הזה שכשר היה ירבעם בעוה"ב שהיה כשמתנה למלך על ידי תשובה. **ואמר שבל' ת"ח דומין לפניהם בעשבי בו'.** לפי שגדולים תורה נדמו לאדני הלבנון וקטנים שלפניהם דומין לעשבי השדה שהוא נמוך לפני הקדוש: **לבן תתני שלוחים** וגו' **מי שהרג את הפלשתי והוריש בו'.** ע' פירש"י כלן ונפקד מיכה מפורש יותר: **ואומר אין פשע** וגו'. שהוא מוסב דבר זה לעבירה קלה ואין פשע שהוא מרד כמו שגזל מבין ומחו שיתעשר שאין זה גזלה שתבוי ומחו יתחלו ו גם שיהיה לאחר זמן שלא ימחו שלימו כן גלוי שלימה גדולה היה בידו שאחר הוא לאים מעמית דכמו שירבעם השמית והפריד את ישראל מאחרי ה' וגו' כך מלכות המחזות כו' דהיינו שע"י עבודת כוכבים שעשה החיתן והפרידן מאחרי ה' שלא ללכת לירושלים אשר שם בית ה' לת הכרכה ואמר כך מלכות כו' יש לפרש שאמר כן ע"פ ג' עגלים שעשה החמר נתן ונתחמר בניית אל כך מלכות שכ"ל מחזת את חברתה ממקומה כן נפרדו ישראל ממקום ירושלים נתן ועבדים אל נב' מקומות דמוקים זה מזה וק"ל: **בשביל ככף ויזהב בו'.** נקט נמי ככף ע"פ הכתוב וכפף הרבתי להם וחבב עשו לשעל דר"ל דהוה קני להם גדול ע"י הזהב שנוסף להם עשו העגל מתוך רבוי הטובה ועיין מה שמדשיטו במסכת ברכות וק"ל: **יונקים מעגל אחד וכו'.** עיין ויקה זו כמו שאין ראוי להניק מעגל ואחרבה הוא רוצה לניק כך ישראל לא היו ראוים לאותו מעשה להניק מן המעשה העגל כלתמרינן פ"ק דמסכת ע"ג ואמר דגם מכאן ואילך היו יוקים מצ' וג' עגלים כי דוכו של ירבעם לא היו ראוים לאותו מעשה אבל ירבעם הכריח אותם לכך כלתמרינן לעיל ודו"ק: **אין לך בל פרוענות בו'.** אמר כן לפי שמיני הפורענות נתן כפי העבירות כמ"ש בפ"י מתמרות ז' מיני פורעניות נתן לעולם על ז' גופי עבירות כו' וכלתמרינן פרק במה מדליקין אמר ר"י כאן שהוא עון העגל יפה על כל מיני פורעניות. ואמר **שאין בה אחד מב"ד בחברע בו'.** לפי שדימה הכתוב זכויות והחטאים כללו הם בכף מזוזים כמ"ש נוסף עון כלתמרינן פרק קמא דר"ה שהם זכויות מרובין מכריעין לטובה ואם החטאים מרובים מכריעין נראה אמר שזה עון העגל הרשעון שהוא מחלת כל חטאים של ישראל שאמר עליה הכתוב חטא העם הזה חטאה גדולה היא מכרעת כף מזניים שלפי שהם זכויות והחטאים שקולים אז בדוד הזה עון העגל הרשעון הוא מכרעת שיהיו העונות מרובין כמ"ש ויוסו פקדי גו' ר"ל ויוסו פקדי על הזכויות והחטאות שלהם אז ופקדתי עליהם על הכף מזניים את חטאתם ואת חטאתם שיהיו הם מכריעים את הזכויות. ואמר **שלאחר כ"ד דורות נגבה פסוק בו'** ר"ל שבאותו מעשה היו ישראל רחוים מ"א לכליה כמ"ש ותכלם ואעשה גו' וע"י תפלת משה נתבטלה הגזרה אז אבל בתקופיו ועגבה פסוק זה במוכן הניח שאמר קדמו פקודות העיר גו' הן ב' פקודות הרים וגו' **שחליץ תפילין בו'.** שמעתי כוה ע"פ מ"ש בר"פ גלמנה שוויש כל מלחמות שהעבד עושה לרבו מלמיד עושה לרבו חוץ מהסרת מנעל ולא אמרן דלא מנח תפילין אבל מנח תפילין ליח לן כה והשתא כשהוא מולך תפילין לפניו מרחה שליו רוצה לעבוד לו עול כל עבודות שהעבד עושה לרבו וק"ל: **ביון דחזו ליה לרחבעם דיתיב בו'.** יש להם זה הדבק כי לפי פשוטו הענין כפול בקרא דכתיב ושב לב העם אל אדוניהם וגו' ושבו אל רחבעם מלך וגו' וע"כ דרשו ושבו אל רחבעם וגו' מלשון ישיבה שיהיו מושו בישיבה בעזרה וגו' עומד והיינו גפות הרוח שהיה בו שלא היה רוצה לעמוד במקום שרחבעם יושב. ואמר **ואי יתיבנא בו'.** אף שאסור ליגב רק למלכי בית דוד לא היה מושם לעבירה זו מפני גפות הרוח שהיה בו שלא שהיה מושם שיהרגוהו אם על שהוא מושב עלמו למלך ואע"כ דרשו ושבו אל רחבעם וגו' מלשון ישיבה שיהיו מושבים בעזרה וגו' וכמו שאמר זה בדרך אחרת שאמר לחזו ליבעבד דיתיב ואפילו שבני מורד במלכות הוא כו' ע"ש ואין נראה כן מסוגיא זו שלא שאם היה עומד ולא שלא היה מורד במלכות שלא מפני גפות הרוח שהיה בו לא היה עומד וק"ל: **ויועץ בו' שהושיב בו'.** משום דספסוקים הקודמים כתיב ויועץ המלך רחבעם עם הזקנים וכתיב ויועץ את הילדים וגו' וכאן כתיב ויועץ ולא מפורש היה עם מי היתה זו העצה ולה"ק מלי ויועץ ומפרש ליה שהושיב רשע כו': **ס"ד דגברא בירבעם פלח לעבודת כוכבים בו'.** ר"ל שהרי הוכיח את שלמה במילי דשמיא ואמר לפי שהיה השילוני עשה בו בירבעם ואשו לנדיק כמ"ש בענין כאשר עשה על המלוכה וע"כ תהם ומייתי לייה דהא יהוי ישר רק לא שר מכל מקום שפיר דכתיב ויהוה ויהוה לא שמר וגו' דמשמע דבכל התורה היה יהוי ישר רק לא שר מכל מקום שפיר דבעם וגו' והיינו כדמסיק מקום מקום של תחיה שעשה בו להסכים על מעשה ירבעם:

דף קב ע"א ואמר דכתיב ושחטה שטים העמיקו גו'. יש"ה דהוא רחיה לדרשה לעיל ומתך בעיקר מקרא דבתר הכי אמפורש בו כל הענין שכר דכתיב אלי ידעתי אפריים וישראל לא נכחד ממני כי עתה זנית אפריים נטמא ישראל ר"ל שאמר על ירבעם שנקרא ע"ש אפריים ואמר שהעמיק עלת שעיס להחמיען במה שאמר כי אלי מוסר לכולם ע"ש שהיה מוכיח את שלמה במילי דשמיא ואמר אלי ידעתי כלומר ידעתי שכוונתו לרע אבל ישראל לא נכחד ממני כי עתה זנית אפריים כלומר עתה הוא שנעשה בהחמתם הנדיקים ומפרש לה עתה הזנית אפריים לעבוד עבודת כוכבים עבלי הזהב כי כמו שהיה כוונת ירבעם בהחמתם הנדיקים כלומר עתה הוא שנעשה אפריים לעבוד עבודת כוכבים ועבלי הזהב ועל ידו נטמא ישראל כמ"ש ירבעם החטיא ישראל ומגד דנקט תלמודא הכי קרא קמייתי נמי מלי דדרים היה ר"ש אמר הקב"ה הם העמיקו כו' ר"ל הם העמיקו יותר משלי כו' שהעמיקו עלתם לעונש בעומר על עוויש יותר משלי כי אלו לא היה עוונם מיתה לעיקר בחרב רק בעונש קל ממנו לא היה עומר על מלות עשה של תורה לעלות לרגל לירושלים אבל מפני יראת עונש מיתה לעיקר בחרב היה עומר על מלות עשה לאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ודו"ק: **עת מזומנת לפורענות וביום פקדי וגו'.** עיין פירש"י לפי פירושו נראה שאמר כן על מעשה מרגלים אבל הקרא כתיב במעשה עגל וכלקמן בשמעתין וע"כ נראה יותר לפרש על ז' גופי עבירות כמ"ש בר"פ במה מדליקין ואפילו שבני לכלם עולם כולו ליחד תורה בו'. לפי שספר מעלי מדבר בהגהת בן אדם ובדבר ארץ ע"פ המורה אמר גם דעת הגמוסים מודה בזה ע"כ אמר לכל עולם כלו ליחד. ואמר **שדיוה בדודא דנחשא ושדי נורא תותיה בו'.** אפשר דלפי שהם היו הדבק מיפקרויהו מפתחים דהיינו בדוד של נחשת ודרש ליה נמי נחשת מלשון שוליש כמו נחשתה מחמתה וכמו נחשתו של תנור דמק' כליס כפירש"י פרק כירה והיינו שהיה מיקרו נחשתו ושוליש של הדוד ע"י שהסיק מחתיו תחת וי"ו זה היה לו והלה וגו'. ואמר **היכי ליעבד בו' קרא לגדולים בו'.** כל זה בספרי הגמרות אינו ויש להם זה הדבק מדכתיב בסיפיה דקרא ויספל וגו' וידע מעשה כי ה' הוא הפלטים דמשמע שקרא קודם לפלטים לחריס: **ג' בעלילה באו** וגו'. עפירש"י שבאו בעלילה שאמרו דברים של גילוח שאין להם תשובה עכ"ל. אבל לשון עלילה לא נאמר כן בכ"מ אלא מדברה נאמר על מי שבא בטענות שאינו אמת והוא גינן אבל עלילות דברים וגו' ורחה לומר שכוונת רש"י דומיי שהיה להם תשובה אלא שלא היה להם תשובה וכדי שלא יהרהרו בשמלתו ושלימו שהיה משובה מטלית של אחר כמ"ש במסכת ב"ב ואמר שהיתה תורתו כשלמה תדבה המשורת עדיין בלי רבב ומשמעינן בדרש הזה שכשר היה ירבעם בעוה"ב שהיה כשמתנה למלך על ידי תשובה. **ואמר שבל' ת"ח דומין לפניהם בעשבי בו'.** לפי שגדולים תורה נדמו לאדני הלבנון וקטנים שלפניהם דומין לעשבי השדה שהוא נמוך לפני הקדוש: **לבן תתני שלוחים** וגו' **מי שהרג את הפלשתי והוריש בו'.** ע' פירש"י כלן ונפקד מיכה מפורש יותר: **ואומר אין פשע** וגו'. שהוא מוסב דבר זה לעבירה קלה ואין פשע שהוא מרד כמו שגזל מבין ומחו שיתעשר שאין זה גזלה שתבוי ומחו יתחלו ו גם שיהיה לאחר זמן שלא ימחו שלימו כן גלוי שלימה גדולה היא בידו שאחר הוא לאים מעמית דכמו שירבעם השמית והפריד את ישראל מאחרי ה' וגו' כך מלכות המחזות כו' דהיינו שע"י עבודת כוכבים שעשה החיתן והפרידן מאחרי ה' שלא ללכת לירושלים אשר שם בית ה' לת הכרכה ואמר כך מלכות כו' יש לפרש שאמר כן ע"פ ג' עגלים שעשה החמר נתן ונתחמר בניית אל כך מלכות שכ"ל מחזת את חברתה ממקומה כן נפרדו ישראל ממקום ירושלים נתן ועבדים אל נב' מקומות דמוקים זה מזה וק"ל: **בשביל ככף ויזהב בו'.** נקט נמי ככף ע"פ הכתוב וכפף הרבתי להם וחבב עשו לשעל דר"ל דהוה קני להם גדול ע"י הזהב שנוסף להם עשו העגל מתוך רבוי הטובה ועיין מה שמדשיטו במסכת ברכות וק"ל: **יונקים מעגל אחד וכו'.** עיין ויקה זו כמו שאין ראוי להניק מעגל ואחרבה הוא רוצה לניק כך ישראל לא היו ראוים לאותו מעשה להניק מן המעשה העגל כלתמרינן פ"ק דמסכת ע"ג ואמר דגם מכאן ואילך היו יוקים מצ' וג' עגלים כי דוכו של ירבעם לא היו ראוים לאותו מעשה אבל ירבעם הכריח אותם לכך כלתמרינן לעיל ודו"ק: **אין לך בל פרוענות בו'.** אמר כן לפי שמיני הפורענות נתן כפי העבירות כמ"ש בפ"י מתמרות ז' מיני פורעניות נתן לעולם על ז' גופי עבירות כו' וכלתמרינן פרק במה מדליקין אמר ר"י כאן שהוא עון העגל יפה על כל מיני פורעניות. ואמר **שאין בה אחד מב"ד בחברע בו'.** לפי שדימה הכתוב זכויות והחטאים כללו הם בכף מזוזים כמ"ש נוסף עון כלתמרינן פרק קמא דר"ה שהם זכויות מרובין מכריעין לטובה ואם החטאים מרובים מכריעין נראה אמר שזה עון העגל הרשעון שהוא מחלת כל חטאים של ישראל שאמר עליה הכתוב חטא העם הזה חטאה גדולה היא מכרעת כף מזניים שלפי שהם זכויות והחטאים שקולים אז בדוד הזה עון העגל הרשעון הוא מכרעת שיהיו העונות מרובין כמ"ש ויוסו פקדי גו' ר"ל ויוסו פקדי על הזכויות והחטאות שלהם אז ופקדתי עליהם על הכף מזניים את חטאתם ואת חטאתם שיהיו הם מכריעים את הזכויות. ואמר **שלאחר כ"ד דורות נגבה פסוק בו'** ר"ל שבאותו מעשה היו ישראל רחוים מ"א לכליה כמ"ש ותכלם ואעשה גו' וע"י תפלת משה נתבטלה הגזרה אז אבל בתקופיו ועגבה פסוק זה במוכן הניח שאמר קדמו פקודות העיר גו' הן ב' פקודות הרים וגו' **שחליץ תפילין בו'.** שמעתי כוה ע"פ מ"ש בר"פ גלמנה שוויש כל מלחמות שהעבד עושה לרבו חוץ מהסרת מנעל ולא אמרן דלא מנח תפילין אבל מנח תפילין ליח לן כה והשתא כשהוא מולך תפילין לפניו מרחה שליו רוצה לעבוד לו עול כל עבודות שהעבד עושה לרבו וק"ל: **ביון דחזו ליה לרחבעם דיתיב בו'.** יש להם זה הדבק כי לפי פשוטו הענין כפול בקרא דכתיב ושב לב העם אל אדוניהם וגו' ושבו אל רחבעם מלך וגו' וע"כ דרשו ושבו אל רחבעם וגו' מלשון ישיבה שיהיו מושבים בעזרה וגו' עומד והיינו גפות הרוח שהיה בו שלא היה רוצה לעמוד במקום שרחבעם יושב. ואמר **ואי יתיבנא בו'.** אף שאסור ליגב רק למלכי בית דוד לא היה מושם לעבירה זו מפני גפות הרוח שהיה בו שלא שהיה מושם שיהרגוהו אם על שהוא מושב עלמו למלך ואע"כ דרשו ושבו אל רחבעם וגו' מלשון ישיבה שיהיו מושבים בעזרה וגו' וכמו שאמר זה בדרך אחרת שאמר לחזו ליבעבד דיתיב ואפילו שבני מורד במלכות הוא כו' ע"ש ואין נראה כן מסוגיא זו שלא שאם היה עומד ולא שלא היה מורד במלכות שלא מפני גפות הרוח שהיה בו לא היה עומד וק"ל: **ויועץ בו' שהושיב בו'.** משום דספסוקים הקודמים כתיב ויועץ המלך רחבעם עם הזקנים וכתיב ויועץ את הילדים וגו' וכאן כתיב ויועץ ולא מפורש היה עם מי היתה זו העצה ולה"ק מלי ויועץ ומפרש ליה שהושיב רשע כו': **ס"ד דגברא בירבעם פלח לעבודת כוכבים בו'.** ר"ל שהרי הוכיח את שלמה במילי דשמיא ואמר לפי שהיה השילוני עשה בו בירבעם ואשו לנדיק כמ"ש בענין כאשר עשה על המלוכה וע"כ תהם ומייתי לייה דהא יהוי ישר רק לא שר מכל מקום שפיר דכתיב ויהוה ויהוה לא שמר וגו' דמשמע דבכל התורה היה יהוי ישר רק לא שר מכל מקום שפיר דבעם וגו' והיינו כדמסיק מקום מקום של תחיה שעשה בו להסכים על מעשה ירבעם.

חכמת שלמה

דף קא ע"ב גמ' וידע מעשה כי ה' הוא מלהים מאי עבוד ליה שדיוה בדודא דנחשא ושדו נורא תותיה והוה קא מצטער טובא אמר היכא ליעבד ליקרייה להקב"ה כעים עילואי ליקרייה לע"ז ליח נה מעשה מה עשה קרא לגדולים ולא עניוה קרא לקטנים ולא עניוה אמר רבוו של עולם אם עניה לי עניה לי ואי לא למינה אימו נמי כו' כוותהון מיד ויעבר לו ויעיבהו למלכותו הא למדת שחביבין יסורין כו': **שם** גדלתם אתם ל"ל לותם כו': **שם** למפלת ע"ז ל"ל לדיק מ"ו ל"ל רשע לדיק כו'. בפוף עמוד אי קבליתו נמחריה ואף אתיה כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ונלשון עגה כו' נלשון עגה חוץ למקד' כו'. נ"ב פי' דבר חול אפי' הוא נלשון קודש ודו"ק: **בד"ה** שנעבד כו' על דבר עיקר כל"ל: **בד"ה** ויהו מלך כו' ומן כך ומן כך יתגלגל כו'. נ"ב פי' שהיה רוצה אחר כך להמית אותו בדין אית דין שבא על פילגשי אבל בדלית דין במדרש: **בד"ה** ואתה גדרת כו' מגגריא ל"ל שהיה כו' כל"ל: **ד"ה** שחלך תפילין כו' ל"ל אחר הד"ה אית המלות: **בד"ה** חלך תפילין כו' עד לפני המלך כל זה נמחק:

ולהסניף מעוט מקדו עליכם לממי קף פלמיתו לע"ז כו'. ול"ל הות נקיטא בשיפולי בו'. ע"ד טומאתה בשולים דמן שהם מימוד נדה תמיד בשולי בגדיה כן גם אתם היית מומד מתמוד לטומאת ע"ז והיית נקיט בשולי בגדים שלי אשר טומאת ע"ז עליכם והיית רק אחרי לע"ז כי אז עדיין יכר הרע של ע"ז היה קיים עד זמן כנסת הגדולה שבטלוהו: ולמחר אמר נפתח ברבוותא. משום מנשה אמר כן משום החלוס שנשם וק"ל: אחאב אח לשמים בו'. כ"ל כשהוא בגרה ואת תלה עינו לשמים כמ"ש הכלים כי נכנע לאחאב מלפני וא כשהיה בעוזב כרחם אב גו' מלה הדבר בעבודת זרה כמ"ש בעובדי ע"ז מלכה אחרי מאהבי נועמי למען ומימי למרי גו': חמורות בו'. הן ענלי זהב שעשה לנחאב אהוסיף לעשות הבעלים והאשרות כדמסיק אין לך כל מלם כו': ומנלן דלא אתי וגו' עצור בעה"ז ועזוב לעוה"ב בו'. מה שלא דרשו כן בירבעם דכתיב נמי הכי והכרתי לירבעם משתין בקיר עזור ועזוב וגו' משום דבירבעם יש לפרש כשבעיה משל"כ שנאחב דכתיב בריבעם בקלת ואחב כל בית אחאב גו' והייגו כלל גם ה"ל לפרש שוב בעזור ועזוב ממנו אי לאו להך דרשא עזור בעוה"ז ועזוב לעוה"ב ומזה דקדק נמי רש"י לדרום בהאי קרא משמע ת"ח משיא בו' עכ"ל משום דהוה בכלל ריבה דקרא ואחב כל בית אחאב גו' אי לאו לאיצטריך להך דרשה וק"ל: מפני מה זכה עמרי למלכות משפיק בו'. לפי המקדמות נראה שזכה עמרי למלכות טרם שקנה הבר שומרון ים לפרש ער"ל שזכה למלכות מה שלא זכו מלכי ישראל שהיו לפניו דהייגו שזכה שבניו וכן נמי יצאו על כפא המלוכה וכ"ש במדרש יקוקו מה נשתנה לנחאב וכו' עד שבא עמרי והושיבו לו ג' מלכים על כפאו כו' על שהוסיף עיר גדולה בישראל כו' ע"ש: מפני מה זכה בו'. פא ליתן טעם לנחאב יותר מכל שנות מלכי ישראל וגם מלינו בירבעם שמלך כ"ב שנה ולא נתנו בו טעם ולפחות ללפי גודל החטא שנאמר בנחאב מכל מלכי ישראל וכמ"ש בירבעם לעיל קלות שעשה לנחאב בחורות שעשה ירבעם לא שנה לו לזכות במלכות כ"ב שנים אי לאו שכיבד את התורה כו' ומפרש לה ויפלא גו' שבשלימות שלי"ל בכפף והבך לי הוא ובניך ובניך גו' ויתמר כדעניך גו' ובשלימות הנאי שהוסיף לו והיה כל מחמד עיניך גו' לקח עלת זקנים והסיג לו כל אשר שלחת אל עבדך בהשמועה שעשה והדבר הזה לא מוכל לעשות גו' הרי שלא מנע ממנו שהו שכפפו נשיו ובניו שבקש בחאב רק על דבר החציב לו יותר שקרוי מחמד עיניו מנע ממנו ואמר לא מוכל לעשות להייגו התורה שהיא מחמד עיני החלם יותר מכסף והזב ובשיו ובניו כמ"ש הנחמדים מזהב גו' ופרוך ודילמא ע"ז שהיא מחמד עיניו שהיא חציב להם ע"ז שלהם יותר מכסף והזב ובשיו ובניו כמ"ש הרי שהיו מקריבין בניהם לע"ז ומסיק מלכמיב וכל העם ל"ש דלא היו נהנין לזיקי דכתיב כי, וכסף ולזהב אשר להם הרבה ע"ז רק קרח מהם עלה על ראש גם לא היה מה לעלמם כמו התורה דחלו לה היתה חציב בעיניו לא היה קורח להם ליקח מהם עלה על ראש גם לא היה מה לעלמם כמו שלא הסגיח נהם מלעשות עבודת זרה: אחאב שקוי היה בו'. פירש"י מדמהדרי כולי האי מי יפתה וגו' ע"כ. ויותר נראה לפרש מדכתיב ויאמר זה בכה וזה לומר בכה גו' דנראה שהיו הדעות שקולות בפעליא של מעלה לזכות או לחוב כמ"ש וכל בנה השמים עומדים לו מימינו ומשמאלו: שקלי וזכ לעבודת זרה בו'. מלשון המכתר לעשות הרע וגו' כלומר היה מכהר ע"ז בכל יום היתה קושה לומו בשקלו זה בשקלו זה מדכתיב ע"ז: שהיה וותרן בו'. שוב קבלה היה זה מיד ואפשר שמה שאמר שהנה ת"ח מנבסיו ע"פ מ"ש בפרק דמולין שכן מלינו ביהושפט מלך יהודה שהנה מסעודת אחאב ומעשה שהיה ליהושפט עמו כמ"ש ויזבח לו אחאב נאן ובקר לרוב ולעם אשר אתו וגו' ועוין בפרקין ה"ש מהם במלוה זו כי המהנה ת"ח נאלו דבק בשכינה כמ"ש ולאתם הדבקים כה' וגו' וכי אפשר לדבק בשכינה אלא זה הוא המהנה ת"ח מנבסיו וז"ש שכיפרו לו מאלה הגם שהיה אחזק ודבק בע"ז הרי מאה שהיה מהנה תלמידי חכמים היה גם דבק בשכינה: מאי רוח בו'. הנעותה של אמת נקראת רוח אמם בכאה פסוקים ותנא עליהם הרוח וגו' ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם כי הנעותה היא ברוח פעמים על ידי מלאך כמ"ש עושה מלאכיו רוחות וכאן כתיב הרוח אמ' הידיעה הוא הרוח היודע של נעות: מאי צא בו'. לכיון דל"ל עשה כן הוה כללו כמי מה שאמר אלא ואלא לא שאמר לו הוא מיוחר לדבשם לא ממשמעי כי יוחות ונשמות של ישראל נרורות בצרור החיים אמם כפא הכסוד דהייגו במחיצתו ולוחר שקר לא יכון לא שם כי אם נורת יעקב מקוקה שמדמו אמת שנאמר אמן אמת ליעקב וגו' וק"ל: אחאב בפר באלהי ישראל ובו'. דהייגו מדכתיב להכעיס ה' אלהי ישראל ומדכתיב לעשות הרשו שבעייגיה היה זה דהייגו שכתב כן על ללחות שומרון וז"ש מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו שהלכים שהיו לפניו עבדו עבלי הזהב נשחוף אחל הוא אחאב הוסיף לעבוד את הבעלים וכפר בלהי ישראל דוגמא שאמרו בפרק אין לדין ויוסיפו בני ישראל לעשות וגו' ויעבדו את הבעלים וגו' ויעזבו את ה' ולא עבדוהו משמע שנאחב ויעזבו את ה' היו יודע שלא עבדוהו כו' ואולין לוחו בקיעות קטורה לא עשאוני כני דהייגו בעבודת הבעלים לא עבדו ה' בשחוף: ויבקשו את אחזיהו וגו'. הוא היה ממלכי בית יהודה ונשמך ענין אחזיהו לכאן כמ"ש הוא הלך בדרכי בית אחאב כי אמו וגו' והוליכו הכתוב זה משבטיה שהיה אחחנף לקרוא אזכרות משום דכתיב בתריה ויבאוהו אל יהוא וימיתהו ויקבריהו כי בן יהושפט הוא אשר דרש ה' וגו' שלין זה נחינת טעם על שאחחנף אלא דהכי קאמר אחזיהו אל יהוא אחחנף ולא היה יכול להורגו שלא אחר שהיה בידו רק והכית את בית אחאב וגו' ולזה דרשו שהוא נחשך אחלעזר דמשום שהיה אחחנף בשומרון והיה קודר אזכרות הבידוהו ליהוא ודע דין אחחנף בית בשהוא בע"ז וכי בן יהושפט וגו' דקאחר אינו אלא טעם על שניתן לקבורה שפי מיוחד בן אחאב שנהרג עמו שלא אזכר בו שניתן לקבורה לפי שהיה אחזיהו בן יהושפט אלא אלו יהוא היה אבית אחאב רק אלא אם ק"ל: שהנשי את ישראל בו'. פרש"י אל שאחאב ויזבל הלא אלו היה אבית אחאב רק אלא אם ק"ל: בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא בו'. ר"ל שהיה להם אחי ללמוד ולא נאחו ממנו לעשות אשובה כמ"ש ויכנע אחל אלפני אלהי גו':

דף קנ ע"א רל מיניהו ב"ב פשו להו ל"ג בו'. אבל הבאים שקודם שנאלך לא נאחנו לא נתקן היה ידעו אין שום היה לו בשנאלך ועוד דקודם שנאלך היה אבין אזקיה קיים ולא היה בידו למעות ולהחניף ישראל: מאי דכתיב וישמע אליו ויחתר לו בו'. לא אלחאי זה הפסוק אבל בדברי הימים כתיב ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע אל תפלתו וגו'. ובי עד האידנא לא הוו אלבי בו'. פירש"י ולי כי. ולי עד שלידע לא הוו אלבי היה ניחל ולא היה קשיא ליה למכתב בראשונה אלא דבראשית אבי אשמע אחלעזר דרשו לו הוו אלבי היה ניחל ולא היה קשיא ליה למכתב בראשונה אלא דבראשית אל

קד ע"א - קד ע"ב

שם מלינך מפכה ופפל מיכה פמפס כלקמן ועבר פיס לרה מעשה ו מקדש לרה בשביל מטמס: **בטל את העבודה וחתם בו'**. מעודה היינו עבודה שמעיד שהשכינה שורה בישראל והיינו זור שקבר העבודה וחתם התורה כו' כלמטיין פ"ק דנרכות ע"ס ע"א זה היה מוסיף שלדרבה יכר ו עון מנודוי מטת מחי ועכ"ל נקט לוח על הדבר ועיקו ו שלוחן מעלת שידרו פימי לחי נשביל מטמת שב מחורנת עשר מעלות ובשביל וע"י לוח זה שמזר הגלגל לחור שלא מרודך בלשלן שלוחו לל מזקיהו בפירש"י בספר ישעיה והשיל לוחן שלוחי בגליס על שלחנו וגרס גלות כו' ומייתי מדכתיב ומכניך אשר יגלו ממך וגו' ר"ל ומכניך אשר יגלו ממך מהלרס גלות ממך הוא שלחה גרמת להס: **מאי בית נבתה אשתו בו'**. עיין פירש"י והוא לחוק ונרלה כשבטיה מלשון אוזר ר"ל שדרך האשה להיות לנועה ונהול ובניה כאוזר את מתניו וכמ"ש כל כבודה בת מלך פימה מבל מזקיה לן עשה כן רק לחשה שהיא נקרלת בימו כמ"ש ר"י שקבל לחשבון שנמלחו בהס שהיה מחוץ לחיות ולילה עלמה שהיא נכנסת בבית המשתה שהשקתה שלפיהם ומ"ד זן מוכל זן נכלמו על שלחנו וגרס גלות כו' ומייתי מדכתיב ומכניך אשר יגלו ממך וגו' ר"ל ומכניך אשר יגלו ממך מהלרס גלות ממך הוא שלחה גרמת להס: **מאי בית נבתה אשתו בו'**. עיין פירש"י והוא לחוק ונרלה כשבטיה מלשון אוזר ר"ל שדרך האשה להיות לנועה ונהול ובניה כאוזר את מתניו וכמ"ש כל כבודה בת מלך פימה מבל מזקיה לן עשה כן רק לחשה שהיא נקרלת בימו כמ"ס

קה ע"א - קו ע"ב

ולא נגה וע"כ לא הסגיטו בדבר זה בתחה אם מן השמים כו' היינו שעל ידו של שלמה ותפלתו ירדה אם מן השמים ותוכל העולה והזבחים וכתוב ה' וגו' כמ"ש בד"ה ותוחו אם ליחסם בתפלתם ולא הסגיטו גם זה יתה בת קול ות"ל מזית שם מהיר במלאכתו וגו' כיוצ של מלאכתו קלי מהקב"ה ואמר לפני מלכים וגו' דהיינו לפני כל המלכים הזוכים לעולם הבא יתיב המלכים התצוכים בגיהנם יתיב ולפני מלכים ולפני מלכי מלכים ועיינתם ומצאתם שהוא היה קודם לכל המלכים בזמן מוך מדוד. ואמר **יצתה בת קול כו'. כי אתה תבחר ולא אני וגו'.** פירוש רש"י בלשון ממיה ויותר נראה לפרש כפשטיה כלפי מה שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כו' דהיינו שהבחירה ניתן ביד האדם וז"ש כי ולפי תחה תבחר לעוב ולע ולא לחי שאינו בידי הכל הבחר ועוגם תצלומי מעשה אדם לעוב ולרע המעמך היא דוחלי בידו יח' כ"ה היא וק"ל: **כי נלעך לי מנשה זה אחאב שנפל כו'.** ר"ל שנפילתו ומיתתו שהבחר בם היא כפרטו שיחזה לעה"ב ואמר מנשה כמשמעו שכל התחריט כיוה תוחם בשם אחר כי שמם ממש הוא שם הרשעות כל ימי חייהם מה שאין כן מנשה שעשה תשובה וחזיו ושמו ממש עדיין עליו בתשובה להמיתו לעה"ב. ואמר **מעון ראשי זה ירבעם כו'.** ר"ל שהוא היה תעון רשעי של כל מלכי ישראל שהוא היה הרשעון ומלך ע"פ דברי הנביא ואינו רשוי להיות מיורדי גיהנם. ואמר **יהודה מחוקקי זה אחיתופל כו'.** דוד הקשה לה שהוא היה רבו של דוד והיינו מתוקקי ועל ידי דוד תלמידו זכה לחיותופל לעוה"ב כדאמרינן בפ' אין דורשין גבי אחר שר"ת תלמידו הניחו לעוה"ב. ואמר **מואב סיר רחצי** פירש"י דוד דקחמי ממואב עכ"ל. ואלהורה אין לו מקום כאן ואין ניכר דקחי מלת מואב מלעיל שאחר יהודה מחוקקי זה אחיתופל מי אחר כן מואב דהיינו דוד דקחמי ממואב:

דף קה ע"א ואמר סיר רחצי זה ניחוח שלקה בו'. ר"ל שמה שלקה על עסקי כחילה של נעמן ולפעמו דנקה בו היא כפרטו לזכותו לעוה"ב. ואמר **על אדום אשליך נעלי זה דואג בו'.** ע"פ מ"ש לקמן שם מהלכי תבלה פיהר את אפרו בגדי כנסיות כו' ודוד קאמר לה שעליו דהיינו על אפרו תשליך נעלי לדרוך בנעלי עליו והיא כפרטו להמיתו לעוה"ב. ואמר **אמרו מה"ש בו' שהרג את הפשתי והורישי את בניך גת בו'.** עיקר התרעומות לגבי דואג וע"כ נקמך לכאן על פדוש וגו' זה דואג אף שהיה לפני אחיתופל וז"ש שהרג את הפשתי ופי גאולה שלמה ע"י שהוציא ע"י זה גת לבניך ודואג קטרב עליו אף כמ"ש בת מי זה העלם שמ"ל דואג לשחול עד שאחה שואל את הוה הגון למלכות שאל אם הוא רואי לבא בקהל גם שהשתין על דוד בגד שחול בחרב הפלשתי שלקח מכהני נוב והיתך יפת לעה"ב. ואמר **שא"ל עלי לעשותן רעים כו'.** ר"ל היון דאין עליו רק עבירות שבין אדם לחבירו אחינו ומחל עד שילקח תפירו כמו שהניח פרק י"ב הרי עלי לעשותן רעים שיתלקח דוד לו ויתמול לו ויבא לעוה"ב וק"ל: **מדוע שובבה העם הזה** וגו' **תשובה נצחת בו'.** תע"פ שהודו אחר כך מקרי תשובה נלחת לפי דעתם וי"ל לדקדק למה הודו היון שהיה להם תשובה נלחת וי"ל לפרש לפי שיהי הלשון בתוכיחים היה הם ובנביאים הלעולם יהי שאין זה לשון כ"א אלא לשון תשובה וכיוה הנביא אלא דאמרון תשובתו זאת נראה כשאחר להם היה בתוכיחים שאחטאו הניחו לו והנביאים שלא אחטאו היכן הם ואחר להן לחיהו דומה להנביאים שאחרו כדרך כל הארץ ואחנו לקטורה יודעין אנו היכן הם וכי לעולם יהי אלא בתוכיחים שאחרו בחיותם משובות שלא על אחנחן כנאחר בחובתם ולפ נאחרו לפ שיעבוד היכן הם וז"ש אח"כ לך דברי ואחקי אשר נידחי אח עבדי הנביאים הלא הניחו לחובתם דהיינו בפרטיות שנאחרו בחובתם מפי משה ושאר נביאים מזה ואחר שבחוכחם אחו לפ כמו הנביאים שאחרו כדרך כל הארץ וע"ז הודו וישובו ואחרו כאשר זמם ה' לנהות לעשות לנו וגו' כן עשה אחנו כאשר היינו כל הפרטיות שנאמרו ע"י הנביאים. ואחר עשה אחנו באחנו שאחר בחחלה ר"ל ע"ד עמו אלהי אלהי לבבך גלו בעבור שעחם והיינו שהוא לפ שהבר בחשבר זמם שהוא אחנו ואחנו עשה אחנו לבבך גלו בעבור **ישמואל אמר באו עשרה בני כו' איזה ספר ברייתות בו'.** וכן בפסוק שלאחרי זה דרשו בפ"ק דבכורות בשהקב"ה בא לבהכ"נ ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאחר מדוע בחתי ואין איש וגו' לכל בי י' שביעחא שריא ע"כ בלו עשרה בני אדם לפרוק עול שכינה מעליהם וזה ש"ל עבד שאמרו כו' לפי שישראל נקראו בניס ועבדים לה' בשחה מקראות ע"כ אחרו אם בעבדים הרי מכרם לנבוכדנצר ואם בבניס הרי כבר גירש אחם ולו הבניס שנולדו לה אחר הגירוש ואיון אלו יחבדר ע"כ: **ואל אזיה ספר כו'.** ר"ל היה בחשב שהרגה בעצלה והלכה ממנו בלא גמ דהיינו ובפשיטיה דהיינו מרגם ועדיין הוא בעלה והבניס ואם בעבדים אחר אז מי מנושי וגו' דומיי אין הקב"ה לריך לאכזר כלום כי עולם כולו שלו אלא שפשר שהוא חייב שכר לאומה אחת ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וע"כ הוא מוכר עבדו לו לבעבד בו בשכר ההוא שחייב לו וז"ש מי אחת ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וע"כ הוא מוכר עבדו לו לבעבד בו בשכר ההוא שחייב לו וז"ש מי מנושי וגו' כי לנבוכדנלר אין מי חייב שכר כלום אלא בעונותיהם נמכרתם כי כן דרך העבד הפושע ברבו נותן חומו רבו ליד אחר גם ליד עבדו הסני שהוא מיקרו בשעבודו כמ"ש נבוכדנלר עבדי כו': **חוצפא מלכותא בלא תאנא בו'.** ר"ל שהמלך שיא לו חנף מנשלו בלא כח וקושי אבל המולך מעשמו אינו אלא נכא ומוסיף ומייתי מבני לרויה קשים ממני קשי פניס מרגוס מניסי אפין וק"ל: **היגר ברגלו אחת שנאמר ויל"ך שפי בו'.** מלשון נומחו עם השופי לפרק ג"ה והשוק והשופי לפרק אין מעמידין ע"ס ותשמועינן לנו הרעה על ישראל שהיה מיגר ברגל ואפשר שבא לו בשוגג שהלך לנקלון כמ"ש ואנלוך רגל בלעם וגו' ואלעפ"ז לא נתנה מלומר אולי יקרה ה' שהלך שפי וכן בשומה בחחת מעיניו בשוגג שרגה לנקלון לישראל כדאיחא במדרש וכן בשמעון תשמועינן אע"פ שהיה נכא נב' רגלים עשה גבורתו בפלשתים: **ברע נפל** וגו'. פירש"י מה כריעה להחם לחית היא נפילה כו' אף כריעה להכא לכחיב נופל כו' עכ"ל ק"ק בשפשיטות מנפילה גופיה הוי מצי למילף הכי מה נפילה להחם בעילה היא כדאמרי' זז בעילות כו' אף נפילה להכא כו' ודו"ק:

ע"ב ויודע דעת עליון בו'. כל הקונגיא מבואר פ"ק דבכורות ופ"ק דע"ז ע"ש: **תנא משום רשב"א אהבה מבטלת שורה של גדולה בו'.** פירש"י שחבב מבהיכה בעצמו וכן בנלעם והכי מפורש בב"ר אבל לפי זה עיקר חסר מן הספר מלשון הבריימא דמייתי הכא ויותר נראה לפרש לפי לשון הבריימא דשמעתין דה"ק לפי שמדרך הגדולים והבריס שאין משכימין מבריזות לקום בנקר לילך מביתם לדרכם והתהנה של אבהנהם והשגחה של נלעם שהיו נדולים מבטלת שורה זו שעמד על אחד מבריזות בנקר לילך מביתו לדרכו וק"ל: **בתורת משה רבך בו'.** אלמר אי מיאת לנח שהוא נקלון מ"ש ואלנך רגל בלעם וגו' ותפש"כ לא נחנה מלומר אולי יקרה ה' שהלך שפי וכן בשומה בחחת מעיניו בשוגם שרגה לנקלון לישראל כדאיחא במדרש וכן בשמעון תשמועינן אע"פ שהיה נכא נב' רגלים עשה גבורתו בפלשתים: **ברע נפל** וגו'. פירש"י ותקרקן כגופן כו' עכ"ל ר"ל ותקרקן מלשון פגיעה ומי שהוא לנוס הוא פוגע בחחלה בנבדיו קודם שפוגע בגופו לאחר שלו הלכו עדומות ופנעו בחחלה בגופן: **רפידים ר"ל אמר שרפו עצמן בו'.** והיינו שחללו אחם שהיא שקולה ככל התורה כדמוכח פרק כל כחבי ע"ש ומייתי מקרא דלא הפיו אחות אל בניס פירש"י להחם נמי מרפיון ידים של תורה הוא ולחוק הוא להם לחפלח פלשתים נאמר הפי קרע ומפי תורה אין בהו וק"ל: **כל מקום שנאמר וישב בו'.** עפיפש"י בחומש פרשת ויצא בחוכ ע"ש: **ואת בלעם בן בעור הרגו** וגו' **מאי בעי התם.** ר"ל למאחס ישראס היה וקאמר ר"י שהלך שם לינות שכר כו' מה שהלך למדין ולא למואב שהנשיחו על השכר כפר שלריכו שחפרשים בזה ועי"ל לפי שהלך אלך מואב ת"ל לנלעם שחרחי ג' שלא יכחבך והנה מנעך ה' מכבוד ולא הלך אחר עלמו אבל זקני מדין הלכו אחר עלמו שהרי זוב שהוא המלך ונגיף על כולם הפקיר כמו לזונות בעל"ז ופלו כ"ד אלף מישראל כדאמרי' ויפלו בימים עשרה אלף איש ישראל ת"ל כ"ד אלף ואחנטן לפני המקום אחר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל ות"ש בח לקבל שכר ממדין ומזה הטעם י"ל נקום נקמת בני ישראל ממדין ולא ממואב: **קומם נביא הוא בו'.** שהרי השניעה דבהה עמו מלמה שבקש לקלקל על בחי כנסיות ובחי מדרשות מה טובו **אהליך בו'.** דמלח שהל נאחר בחי שאחרחיק עלמו מבחי העולם ועוסק בנרכי שמים כמו ויעקב אין אם יוצא מהליס. ואחר משכנותיך ישראל. שהם ממש משכנו שבעליהם הוא שוכן שהשחות הם המרכבה וכיוצ משכנותיך להקב"ה. ואחר **מלכותן נמשכת כנהלים נטיו.** כמ"ש לא היו מוסחין שום מלך רק על הנהר מטעם זה כמ"ש בשלמה ואחר יחיס וכדמים בגנות כו' נקט לנו שהם עיקר הבריכה של הגנות שקוטעין בריכה לעלמם. ואחר **ריחן נודף באהלים בו'.** רש"י פי' ממנות ויותר נלחה לפרש לענין שם שיהיה שמם ושמעם נודע למרחוק כמו שמלינו בהוסנע ודוד ושלמה: **בארזים בו'.** שכן נאחר על הקומה בחור כארזים וכגובה ארזים נבהו: **יזל מים מדליו בו'.** ר"ל מחומו שלמה כבר המים. ואחר **וירם מאגג בו'.** לפי שיש מלכות שולטת בחבלו בחבוח בחם לבל אין שולטת בהן לכלוחן ולהורגן ע"כ אחר וירם מלגג שהיה שולטת גם להורגן. ואחר **אימת מלכותו ותנשא מלכותו.** בענין שאמרו נהוג בשיחותך בדרחה: **קללה ולא קללות בו'.** והיינו הלשונה שבקש לקללן על בחי כנסיות ובחי מדרשות שאז היה היתה קללה אחת אבל כל השאר בשבקש לקללן היו קללות וק"ל:

דף קו ע"א כיון שנשבה בו רוח דרומית בו'. הוא מבואר הרוחות רעות הם מרבע רוחות עולם רמז לחרבע מלכיות בבל מלפון ארץ ישראל מדי ממזרח יון ממערב פדום של ג"ש וז"ש אין מזיחות הקשה שהוא ישראל ממקומן לעקרו עקיבה גמורה ש"ה אבל הוא הולך ונא עמהן כפי המלכות המשולה לו וכיון שדוממו אלו ד' רוחות לעמיד שיכלו עמד קשה במקומו ההיינו במקומו המיוחד לו ההיינו בש"י: **אבל בלעם בו' אפילו כל הרוחות בו'.** ההיינו גב' מלכיות הרשעים יהיה להם מקומה אבל כיון שנשבה רוח דרומית כו' גם לקלקן שהמלכות רביעית שהוא מלכות פדום שהיא בדרומה של ג"ש תבא ושוקלתו והופכתו על פניו: **שובה קנה בו'.** ר"ל אף אם לפעמים גם הקנה נעקר ממקומו אחר אף בחנות ליטול ממנו קולמוס כו' כך ישראל אף בגלותן שנעקרו ממקומם יזכין ללמוד תורה בגלות משל"ח שהרי שכרכן בו בלעם כשנעקר אינו עומד לדבר המתקיים רק לבריפה ולכליון: **וירא את הקני וגו' לא חיית בו'.** משמע להו דבדבר תימה אחר כן ולא בדרך אחת בשביל שכרא שכרה זכה לכך לחם כן ר"ל להזהיר זכותו שכרא בשם אל ממש שהקניא עליהן רעה לבלותן בשביל עונם שם מחיין ומילין עלמן בשם אל ממש ועי"ל ר"ל בשם אל ממש שהקניא עליהן רעה לבלותן בשביל עונם שם מחיין ומילין עלמן בשם אל ממש ופועלים בשמות וכ"ה במדרשות שבאו כן בשעת המורגן ואחר אוי לאותן שעושין כן אחין רואין להגלל בשפעולות השמות וק"ל: **פדיון לבניו בו'.** וי"ל בשומו אל בשימוח הקב"ה לבשים שם אל המשוקף בשאם ישראל להיינו שמקקין זה לזה בשם אל המשוקף ומלת לבית ולעיפה לרמז ב"י ש"ל ב"י הש"ל וק"ל: **באדם שתולה בו'.** עיין פירש"י ושוד ר"ל בפשיטות טפי לפי שזה היה להן למוקד לדבר מגונה וזילותא לפפקיד בנוחיהן לזונות ע"כ תלה קללתו וזלזולו בחחרים כלומ ישראל הפקידו בנוחיהן ולבון קללה במקום הזה בלבון גנאי וזילותא וק"ל: **לבלי פשתן בו'.** לפי שכבר במלרים הפשתן מלוי כמ"ש עובדי פשתן וגו' והורגלו ישראל בהם ובמוך מ' שנה במדבר נחסר להן והן מתעוים לקנות מחבר ימלאו. ואחר **הוציאה יראתה מתוך חיקה בו'.** ממקום הבזוי ואחרו כלום מבקשים ממך אלא פיעור לא מבקשים ממך לעובדה בכך אלא לנאוחה בקך: **בתורת משה רבך בו'.** שאחר לא מיאת לנח שהוא נקלון: **בדברי שטות בו'.** לרבי יהושע ולפי נמי דשם המקום היה בן כפשוטה דקרא אלא דקאחר לבך נקרא שם המקום ההוא בן על שנאמרו בדברי שטות וקלקול וכמ"ש ע"ש ובן יש לפרש בדפרידים ע"ש רפי ידיים וק"ל: **ערומות פנעו בו'.** פירש"י ותקרקן כגופן כו' עכ"ל ר"ל ותקרקן מלשון פגיעה ומי שהוא לנוס הוא פוגע בחחלה בנבדיו קודם שפוגע בגופו לאחר שלו הלכו עדומות ופנעו בחחלה בגופן: **רפידים ר"ל אמר שרפו עצמן בו'.** והיינו שחללו אחם שהיא שקולה ככל התורה כדמוכח פרק כל כחבי ע"ש ומייתי מקרא דלא הפיו אחות אל בניס פירש"י להחם נמי מרפיון ידים של תורה הוא ולחוק הוא להם לחפלח פלשתים נאמר הפי קרע ומפי תורה אין בהו וק"ל: **כל מקום שנאמר וישב בו'.** עפיפש"י בחומש פרשת ויצא בחוכ ע"ש: **ואת בלעם בן בעור הרגו** וגו' **מאי בעי התם.** ר"ל למאחס ישראס היה וקאמר ר"י שהלך שם לינות שכר כו' מה שהלך למדין ולא למואב שהנשיחו על השכר כפר שלריכו שחפרשים בזה ועי"ל לפי שהלך אלך מואב ת"ל לנלעם שחרחי ג' שלא יכחבך והנה מנעך ה' מכבוד ולא הלך אחר עלמו אבל זקני מדין הלכו אחר עלמו שהרי זוב שהוא המלך ונגיף על כולם הפקיר כמו לזונות בעל"ז ופלו כ"ד אלף מישראל כדאמרי' ויפלו בימים עשרה אלף איש ישראל ת"ל כ"ד אלף ואחנטן לפני המקום אחר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל ות"ש בח לקבל שכר ממדין ומזה הטעם י"ל נקום נקמת בני ישראל ממדין ולא ממואב: **קומם נביא הוא בו'.** שהרי השניעה דבהה עמו מלמה שבקש לשמה ממנו שלא לשמה ומייתי מעיל דכתיב בה מצורך מנשים נתהל כדאמרינן שיצא שלמה על כתף ה' וק"ל: **תלמידו אב"א ויהי נא פי שנים וכו'.** אף שע"ל מליהו כי הקשית לשחול ללו מקום קנקף ש"ל כן אלא שאחר ליה שדבר גדול שלחת מה' ואלה הדבר נחם יוכה לרחות בשלוקח ממנו ע"י המרכבה רבני אף ושוסקי אף יוכה גם לדבר הזה וק"ל. ושאחר **ואי בעית אימא ויסמוך את ידיו וגו'.** כמ"ש בפ' החובל מנח אם אלנחן לחמרי חינהי ממרי למיהב ומיניומיה לשקה דכתיב ושמכת אם יד עליו וגו' וכתיב ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו וגו' ועי' בחוספות שם והוא מבואר כי מניו במשה לנון יד אחד למלמחה שנאמר במשה שבר בידי והיה כאשר יניח משה ידו וגו' ומניו ב' ידיו לחורה ולחכמה דכתיב שני נוחות הבריח על ב' ידי והנה נקט משה יפקוד אלהי הרוחות וגו' שהם ב' רוחות דכתיב רוח חכמה ובינה רוח עלה וגבורה וגו' ועגנה לו הקב"ה על אחד וק"ל קח וגו' ושמכת אם יד וגו' אים אחר רוח מי שהוא יד אחד למלמחה והוא גבורה אבל לחכמה אחר שלא יפלו ממשפחתו של משה כמ"ש והעמדת אותו לפני אלעזר וגו' ושאל לו במשפט וגו' ומשה הוסיף לו דבר התלויה בד' ידיו דהיינו גם רוח חכמה ולכן הניח בעין זה בפרק המוכל קרע זה דוחק הבריכה דמיה מפורש רוח חכמה שהיה לו סתם ב' ידיו לו היה זוכה גם לחכמה רק לגבורה וק"ל: **ר"א אומר מלאך.** להיינו דבר שהמלאך נברא בדבור של הקב"ה ואותו מלאך הפך דבריו של קללה בפיו לברכה. ואחר ר"י **חבה.** ר"ל משם הקב"ה בפיו דבר שדרכו לחת בפה להיינו חבה וכמו שהחבה מלערת הדא להוליכו בע"כ הפך לרוצו כך היה מלער בלשם שהוליכו בע"כ הפך לרוצו מקללה לברכה. וזה שאחר **מברכתו של אותו רשע אתה למד בו'.** דוחלי לא היו רואים ברכות אלו לחול על ישראל אפי לשון מי זה גלח אפי לדיק שבישראם נתן הקב"ה הברכה כמ"ש בתברכם אבל אחה למד שבכל אלו הדברים היה בא לקללם אלא שהקב"ה הפכם לברכה. ואחר **בתי בנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך בו'.** למלח שהל נאחר בחי שאחרחיק עלמו מבחי העולם ועוסק בנרכי שמים כמו ויעקב אין אם יוצא מהליס. ואחר משכנותיך ישראל. שהם ממש משכנו שבעליהם הוא שוכן שהשחות הם המרכבה וכיוצ משכנותיך להקב"ה. ואחר **מלכותן נמשכת כנהלים נטיו.** כמ"ש לא היו מוסחין שום מלך רק על הנהר מטעם זה כמ"ש בשלמה ואחר יחיס וכדמים בגנות כו' נקט לנו שהם עיקר הבריכה של הגנות שקוטעין בריכה לעלמם. ואחר **ריחן נודף באהלים בו'.** רש"י פי' ממנות ויותר נלחה לפרש לענין שם שיהיה שמם ושמעם נודע למרחוק כמו שמלינו בהוסנע ודוד ושלמה: **בארזים בו'.** שכן נאחר על הקומה בחור כארזים וכגובה ארזים נבהו: **יזל מים מדליו בו'.** ר"ל מחומו שלמה כבר המים. ואחר **וירם מאגג בו'.** לפי שיש מלכות שולטת בחבלו בחבוח בחם לבל אין שולטת בהן לכלוחן ולהורגן ע"כ אחר וירם מלגג שהיה שולטת גם להורגן. ואחר **אימת מלכותו ותנשא מלכותו.** בענין שאמרו נהוג בשיחותך בדרחה: **קללה ולא קללות בו'.** והיינו הלשונה שבקש לקללן על בחי כנסיות ובחי מדרשות שאז היה היתה קללה אחת אבל כל השאר בשבקש לקללן היו קללות וק"ל:

דף קו ע"א כיון שנשבה בו רוח דרומית בו'. הוא מבואר הרוחות רעות הם מרבע רוחות עולם רמז לחרבע מלכיות בבל מלפון ארץ ישראל מדי ממזרח יון ממערב פדום של ג"ש וז"ש אין מזיחות הקשה שהוא ישראל ממקומן לעקרו עקיבה גמורה ש"ה אבל הוא הולך ונא עמהן כפי המלכות המשולה לו וכיון שדוממו אלו ד' רוחות לעמיד שיכלו עמד קשה במקומו ההיינו במקומו המיוחד לו ההיינו בש"י: **אבל בלעם בו' אפילו כל הרוחות בו'.** ההיינו גב' מלכיות הרשעים יהיה להם מקומה אבל כיון שנשבה רוח דרומית כו' גם לקלקן שהמלכות רביעית שהוא מלכות פדום שהיא בדרומה של ג"ש תבא ושוקלתו והופכתו על פניו: **שובה קנה בו'.** ר"ל אף אם לפעמים גם הקנה נעקר ממקומו אחר אף בחנות ליטול ממנו קולמוס כו' כך ישראל אף בגלותן שנעקרו ממקומם יזכין ללמוד תורה בגלות משל"ח שהרי שכרכן בו בלעם כשנעקר אינו עומד לדבר המתקיים רק לבריפה ולכליון: **וירא את הקני וגו' לא חיית בו'.** משמע להו דבדבר תימה אחר כן ולא בדרך אחת בשביל שכרא שכרה זכה לכך לחם כן ר"ל להזהיר זכותו שכרא בשם אל ממש שהקניא עליהן רעה לבלותן בשביל עונם שם מחיין ומילין עלמן בשם אל ממש ועי"ל ר"ל בשם אל ממש שהקניא עליהן רעה לבלותן בשביל עונם שם מחיין ומילין עלמן בשם אל ממש ופועלים בשמות וכ"ה במדרשות שבאו כן בשעת המורגן ואחר אוי לאותן שעושין כן אחין רואין להגלל בשפעולות השמות וק"ל: **פדיון לבניו בו'.** וי"ל בשומו אל בשימוח הקב"ה לבשים שם אל המשוקף בשאם ישראל להיינו שמקקין זה לזה בשם אל המשוקף ומלת לבית ולעיפה לרמז ב"י ש"ל ב"י הש"ל וק"ל: **באדם שתולה בו'.** עיין פירש"י ושוד ר"ל בפשיטות טפי לפי שזה היה להן למוקד לדבר מגונה וזילותא לפפקיד בנוחיהן לזונות ע"כ תלה קללתו וזלזולו בחחרים כלומ ישראל הפקידו בנוחיהן ולבון קללה במקום הזה בלבון גנאי וזילותא וק"ל: **לבלי פשתן בו'.** לפי שכבר במלרים הפשתן מלוי כמ"ש עובדי פשתן וגו' והורגלו ישראל בהם ובמוך מ' שנה במדבר נחסר להן והן מתעוים לקנות מחבר ימלאו. ואחר **הוציאה יראתה מתוך חיקה בו'.** ממקום הבזוי ואחרו כלום מבקשים ממך אלא פיעור לא מבקשים ממך לעובדה בכך אלא לנאוחה בקך: **בתורת משה רבך בו'.** שאחר לא מיאת לנח שהוא נקלון: **בדברי שטות בו'.** לרבי יהושע ולפי נמי דשם המקום היה בן כפשוטה דקרא אלא דקאחר לבך נקרא שם המקום ההוא בן על שנאמרו בדברי שטות וקלקול וכמ"ש ע"ש ובן יש לפרש בדפרידים ע"ש רפי ידיים וק"ל: **ערומות פנעו בו'.** פירש"י ותקרקן כגופן כו' עכ"ל ר"ל ותקרקן מלשון פגיעה ומי שהוא לנוס הוא פוגע בחחלה בנבדיו קודם שפוגע בגופו לאחר שלו הלכו עדומות ופנעו בחחלה בגופן: **רפידים ר"ל אמר שרפו עצמן בו'.** והיינו שחללו אחם שהיא שקולה ככל התורה כדמוכח פרק כל כחבי ע"ש ומייתי מקרא דלא הפיו אחות אל בניס פירש"י להחם נמי מרפיון ידים של תורה הוא ולחוק הוא להם לחפלח פלשתים נאמר הפי קרע ומפי תורה אין בהו וק"ל: **כל מקום שנאמר וישב בו'.** עפיפש"י בחומש פרשת ויצא בחוכ ע"ש: **ואת בלעם בן בעור הרגו** וגו' **מאי בעי התם.** ר"ל למאחס ישראס היה וקאמר ר"י שהלך שם לינות שכר כו' מה שהלך למדין ולא למואב שהנשיחו על השכר כפר שלריכו שחפרשים בזה ועי"ל לפי שהלך אלך מואב ת"ל לנלעם שחרחי ג' שלא יכחבך והנה מנעך ה' מכבוד ולא הלך אחר עלמו אבל זקני מדין הלכו אחר עלמו שהרי זוב שהוא המלך ונגיף על כולם הפקיר כמו לזונות בעל"ז ופלו כ"ד אלף מישראל כדאמרי' ויפלו בימים עשרה אלף איש ישראל ת"ל כ"ד אלף ואחנטן לפני המקום אחר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל ות"ש בח לקבל שכר ממדין ומזה הטעם י"ל נקום נקמת בני ישראל ממדין ולא ממואב: **קומם נביא הוא בו'.** שהרי השניעה דבהה עמו מלמה שבקש לשמה ממנו שלא לשמה ומייתי מעיל דכתיב בה מצורך מנשים נתהל כדאמרינן שיצא שלמה על כתף ה' וק"ל: **תלמידו אב"א ויהי נא פי שנים וכו'.** אף שע"ל מליהו כי הקשית לשחול ללו מקום קנקף ש"ל כן אלא שאחר ליה שדבר גדול שלחת מה' ואלה הדבר נחם יוכה לרחות בשלוקח ממנו ע"י המרכבה רבני אף ושוסקי אף יוכה גם לדבר הזה וק"ל. ושאחר **ואי בעית אימא ויסמוך את ידיו וגו'.** כמ"ש בפ' החובל מנח אם אלנחן לחמרי חינהי ממרי למיהב ומיניומיה לשקה דכתיב ושמכת אם יד עליו וגו' וכתיב ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו וגו' ועי' בחוספות שם והוא מבואר כי מניו במשה לנון יד אחד למלמחה שנאמר במשה שבר בידי והיה כאשר יניח משה ידו וגו' ומניו ב' ידיו לחורה ולחכמה דכתיב שני נוחות הבריח על ב' ידי והנה נקט משה יפקוד אלהי הרוחות וגו' שהם ב' רוחות דכתיב רוח חכמה ובינה רוח עלה וגבורה וגו' ועגנה לו הקב"ה על אחד וק"ל קח וגו' ושמכת אם יד וגו' אים אחר רוח מי שהוא יד אחד למלמחה והוא גבורה אבל לחכמה אחר שלא יפלו ממשפחתו של משה כמ"ש והעמדת אותו לפני אלעזר וגו' ושאל לו במשפט וגו' ומשה הוסיף לו דבר התלויה בד' ידיו דהיינו גם רוח חכמה ולכן הניח בעין זה בפרק המוכל קרע זה דוחק הבריכה דמיה מפורש רוח חכמה שהיה לו סתם ב' ידיו לו היה זוכה גם לחכמה רק לגבורה וק"ל: **ר"א אומר מלאך.** להיינו דבר שהמלאך נברא בדבור של הקב"ה ואותו מלאך הפך דבריו של קללה בפיו לברכה. ואחר ר"י **חבה.** ר"ל משם הקב"ה בפיו דבר שדרכו לחת בפה להיינו חבה וכמו שהחבה מלערת הדא להוליכו בע"כ הפך לרוצו כך היה מלער בלשם שהוליכו בע"כ הפך לרוצו מקללה לברכה. וזה שאחר **מברכתו של אותו רשע אתה למד בו'.** דוחלי לא היו רואים ברכות אלו לחול על ישראל אפי לשון מי זה גלח אפי לדיק שבישראם נתן הקב"ה הברכה כמ"ש בתברכם אבל אחה למד שבכל אלו הדברים היה בא לקללם אלא שהקב"ה הפכם לברכה. ואחר **בתי בנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך בו'.** למלח שהל נאחר בחי שאחרחיק עלמו מבחי העולם ועוסק בנרכי שמים כמו ויעקב אין אם יוצא מהליס. ואחר משכנותיך ישראל. שהם ממש משכנו שבעליהם הוא שוכן שהשחות הם המרכבה וכיוצ משכנותיך להקב"ה. ואחר **מלכותן נמשכת כנהלים נטיו.** כמ"ש לא היו מוסחין שום מלך רק על הנהר מטעם זה כמ"ש בשלמה ואחר יחיס וכדמים בגנות כו' נקט לנו שהם עיקר הבריכה של הגנות שקוטעין בריכה לעלמם. ואחר **ריחן נודף באהלים בו'.** רש"י פי' ממנות ויותר נלחה לפרש לענין שם שיהיה שמם ושמעם נודע למרחוק כמו שמלינו בהוסנע ודוד ושלמה: **בארזים בו'.** שכן נאחר על הקומה בחור כארזים וכגובה ארזים נבהו: **יזל מים מדליו בו'.** ר"ל מחומו שלמה כבר המים. ואחר **וירם מאגג בו'.** לפי שיש מלכות שולטת בחבלו בחבוח בחם לבל אין שולטת בהן לכלוחן ולהורגן ע"כ אחר וירם מלגג שהיה שולטת גם להורגן. ואחר **אימת מלכותו ותנשא מלכותו.** בענין שאמרו נהוג בשיחותך בדרחה: **קללה ולא קללות בו'.** והיינו הלשונה שבקש לקללן על בחי כנסיות ובחי מדרשות שאז היה היתה קללה אחת אבל כל השאר בשבקש לקללן היו קללות וק"ל:

חכמת שלמה

דף קו ע"א גמרא ומאחר ויאב ישראל כו' נמחק ונאמר: **רש"י** בד"ה כו' לא מלינו כו' קול ומהרה כו' כל"ל. וע"ב ד"ה: **בד"ה** ומי השיבך כו' הזקיקך לכך הס"ד: ואחר כך מחחיל הדבור שמחייה עלמו בשם אל עושה כו' מעל לוולתן ומשמען אח כו' לעחיד לבא כ"ש הס"ד ואחר כך מחחיל הדבור אל לומה בשחמע בשבא שחשים הסם פדיון לבניו אל לה לומה שחהיה כו' כל"ל: **בד"ה** ויאב כו' כ"ל כיון כו' כחיב ויחן ויסמך מאהל ושרצך מחרץ חיים סלה אמר הקב"ה לפניו גם אל יחלך לנגח מאי כחיב ויחן ויסמך מאהל ושרצך מחרץ חיים סלה אמר הקב"ה לפניו גם אל יחלך לנגח מאי כחיב ויחן ויסמך מאהל ושרצך מחרץ חיים סלה אמר הקב"ה

דף קו ע"ב גמ' דבנשם דהוה כחיב ביה כו' אמר ווי שיצא זה כו'. יוציאנו אל ואמר ר' יצחק מאי דכחיב גם אל יחלך לנגח מאי דכחיב יחן ויסמך מאהל ושרצך מחרץ חיים סלה אמר הקב"ה לפניו גם אל יחלך לנגח מאי כחיב ויחן ויסמך מאהל ושרצך מחרץ חיים סלה אמר הקב"ה

דף קו ע"ב גמרא כלימו כ"ל כלמו: **רש"י** בד"ה אמר להו לנועיגא כו' לרכוב אמרה ליה כו' הד"ה: **בד"ה** סריקי סומקי כרגיולות אבל כו' הד"ה: **בד"ה** נגו מנין שאינו מקנא כו' הס"ד: **בד"ה** מברכותיו כו' לברכה הוא היה כו' הד"ה: **בד"ה** וירם מאגג כו' מלכותו עז הס"ד:

קו ע"א

רשמה גם מין זה דין שריפה שבמורה דהיינו פמילה של מבר למון פיו ור"ל דבמחלה שקלוהו מחניים קלת ולא עד למיתה וכן בפמילה של מבר נתנו מעט למון פיו שלא מת עדיין וכן בחנק שחנקוהו מעט ולא למיתה ומה"כ מחמו רשמה בסייף דהיינו הרג ומקרי שפיר ד' מיתות דכתיב ד' מיתות בדמקרי בעלמא מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא ויהיה לפי דרכ זה כיוון מלישנם על בני ישראל ר"ל שהבוזהו על מלישנם ומיתות שלהם בדין מורה ומפני דהוו יודעי דבבל הד' מיתות היה מייב בכולהו מיתנהו היה דמה"מ קאמר לבר מבלעם הרשע דבמה דמבשתם היה דרוג היה: **או בר ל"ד שניו בו'**. דהיינו קרוב לחני שנותיו שיהא ביכר שע"כ הוא מת שלא יגיע לחני שנותיו והטעם דכיון שחיו חוזר ממעשיו הרעים עד חני שנותיו שוב חיו חוזר וחיו רחוי להיות עוד חי וכן נהפך במדת הדדיקים דבמדרש ביומא כיון שהגיע לכוד שנותיו וחיו חוטא שוב חיו חוטא. ומאמר דוקא **שמא יצא בו' דואג לאחר שיצא אמר ווי בו'**. שהשניה מצטערת על חבדן של רשעים כדמדרש פרק י"ב שהשניה חומרת קלני מבשני בו': **לא גבור בו' מה תתהלל בו'**. ר"ל שאתה גבור כחורה ואין זה מהלבך שאתה עוסק בלשון הרע לפ שכל מדמו הטוב עטוה עליך כל היום לקבל חשובתך. ומאמר **מה לך לספר חוקי בו'**. כלומר שהיה סופר שלם מחות הלבות בו' ומינה דכ"ם שהיה סופר מנין המלות שהם תרי"ג וע"ז אמר מה לך לספרינהו ולמניינהו שהרי בידך מקרו כמה ומנינינהו דהיינו פרשת מלאים כולה ופרשת מספרי לשה"ר שאתה עובר עליהם לפי פשוטיהם ומה אתה דורש בהם להוליאם מפשט הכתוב. ומאמר **ותשא ברייתי עלי פיך בו'**. פירש"י בלע לב ועוד נראה לפרש למאי דמפרש לה מן הספה ולמון דר"ל שלא כלים הפנימים כוחי הדבור כגון החיך והגרון לפ היה משמש בהם בדברי תורה רק משפה ולמון ולא היה משמיע קולו בדבור בד"ת בענין שנאמר בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע לכן הדין בחפלה מה שאין כן בדברי תורה לדרוך החדם להשמיע קולו בגירסתו. ומאמר. **בתחלה יראו בו'**. ר"ל בחפלה ירחו ממנו בעבור לשה"ר שהיה עושה בלדיקים כמו שעשה בעוד עיר הכהנים ובדוד ובכוף כשחשב קודם ומנו בעבור לשה"ר בחבור רעים רעה לה היהיו לבוד קודם ומנו. **חיל בלע ויקיאנו בו'**. הלי קלא בחיוב אחרו בוסף הנעמני על הרשעים שחפשים ובעלי לשון הרע ודרשוהו על דוגג שאחר ליה הקב"ה לדוד שחיל בלע ר"ל שהחורה שים בו דרך בליעה בעלמא ולא דרך מיכלה יקיאנו מחליו דהיינו שישבח אותה קודם מותו וקאמר ליה מבטנו יורישנו דהיינו שיורישנו מגופו ע"י אחר כלקחנן שנחדון ל מלאך אחד שישבח תלמודו וקאמר אחר לפנינו גם אל ימלך וגו' שאחרוהו דוד על דוגג וכחיב ביה כהאי ליצנא שהבח כל דברי בלע וגו' ויש לפרש שהבח כל דברי בלע דהיינו שבליעתו היה מעל הגג כשוה דהיינו רחיצת הרחם שהוא בחיצוני הרחם הגוף לא רחה בשוה מעל הגג רק מן הלד. ואחר **תותי חלחא** דוחתי בח שבע בלעגה היתה רוחצת אחת החלחלת אלא ע"י שנדמה השטן לדוד כלפור ועמד על החלחלת השלישי וצבר גירת עליה וצבר החלחלת ונמנלחה בח שבע. ואחר **ויד וישלח דוד** וגו'. ר"ל היה"ר לא עזב ממנו. ואחר **והיינו דכתיב בחנת לבי** על שאחרתי בחני בלילה בעסיון של בבר שבעירה על שאחרתי ונסרי לנרפעני וגו' על שאחרתי לנרפה כליותי וגו' שאחרתי בחני בלילה בבר הגורה בחלבך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמות אלא אחר לדוד לפני הקב"ה רבונו של עולם ר"ל שאחרתי בבר שחושה מפי בעולם הזה כו' ע"י שהחפלל דוד שלא יזכה דוגג גם לזה ואחר יחתך ויסתך וגו' ונלמוך כפל לשהיינו שלא יהיה לך בשני עולמות: **בנין רבנן בו'**. אפשר שהיה דוגג אחוב בע"ת ואחרי' פרק ג"מ דרחים רבנן ה"ל בנין רבנן גם על זה בחיב בחני אחרו בוסף הנעמני על הרשעים שחפשים ונעלי לשון הרע ודרשוהו על דוגג שאחר ליה הקב"ה לדוד שחיל בלע ר"ל שהחורה שים בו דרך בליעה בעלמא ולא דרך מיכלה יקיאנו מחליו דהיינו שישבח אותה קודם מותו וקאמר ליה מבטנו יורישנו דהיינו שיורישנו מגופו ע"י אחר כלקחנן שנחדון ל מלאך אחד שישבח תלמודו וקאמר אחר לפנינו גם אל ימלך וגו' שאחרוהו דוד על דוגג וכחיב ביה כהאי ליצנא שהבח כל דברי בלע וגו' ויש לפרש שהבח כל דברי בלע דהיינו שבליעתו היה מעל הגג כשוה שנקרא בלע בן בעור שהוא נרפה לפרש למאי דמפרש לה מן הספה ולמון דר"ל שלא כלים הפנימים כוחי הדבור כגון החיך והגרון לא היה משמש בהם בדברי תורה רק משפה ולמון ולא היה משמיע קולו בדבור בד"ת בענין שנאמר בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע לכן הדין בחפלה מה שאין כן בדברי תורה לדרוך החדם להשמיע קולו בגירסתו. ומאמר. **בתחלה יראו בו'**. ר"ל בחפלה ירחו ממנו בעבור לשה"ר שהיה עושה בלדיקים כמו שעשה בעוד עיר הכהנים ובדוד ובכוף כשחשב קודם ומנו בעבור לשה"ר בחבור רעים רעה לה היהיו לבוד קודם ומנו. **חיל בלע ויקיאנו בו'**. הלי קלא בחיוב

קו ע"ב - קח ע"א

ונקיתי משפט רב מחוסר לי עד אותו עון כולו. לפי שכבר נמחל לו בקנס כמ"ש לו הקב"ה ע"י נתן הנביא כשהודה על חטאו ואמר חטאתי לה' ויאמר נתן גם ה' העביר חטאתך לא תמות אבל בקנס היה גם בניהו שלא נקנס אבל יפרע מבניו כמ"ש ישלם מרביעתים ילד תחנון תמר שבשלום מ"מ כולו לא נמחל דלפי נפרע מגופיה עד שיתקרטם כדלמרינן ביומא וע"כ נקט כאן ונקימי משפט רב שיהיה נמחל כולו ויהיה נקי מן המעשה. ואמר היחתה איש וגו'. לפי שים לבך המוטעה ויש לו זכיות ומע"ש המגינים עליו אז זכות שבותיו מגינות עליו וע"כ אמר כי חטוי זה הוא גדול כ"כ שאין מועיל לו זכותו וזכות אבותיו וז"ש שעון זה מפריד בשם י"ה מכם ונשאר שם וחד כאלו אמר שהוא בחיקו ובגדיו שהם בחיקו מעשים טובים כמ"ש ככל עם יהיה בגדיך וגו' לא תשרפנה לאותו שהוא בחיקו בחיקה שתשרפו את מעשיו שאינן מגינין עליו ואם יהלך איש על גחלים כפוח שהוא שם של איש ורגליו לא וגו' ר"ל זכות שהוא שבח יפוד ורגל של אדם כמ"ש על מהרגם יפתח ויעקד בתו שלא תמנה ופרפר וגו' לנפחותי בטנה וע"ל שהוא לו זכות שבחין יפוד ורגל של אדם כמ"ש על מהרגם יפתח ויעקד בתו שלא תמנה ופרפר וגו' לנפחותי בטנה וע"ל שהוא לו זכות שבחין שבשם להיותו לעב"ז כדלמרינן בחגיגה ואמר שם מדשים עשטרא דנגעים נתלין על גילוי ערוה כדלמרינן בערכין ומייתי מדכתיב תחתיו בחזוי וגו' כפירים"י ויש לפרש גם מפיפ דקרא ומשלג תלבן שתהא ממרקות הנגעים דומה לשלג ואמר נתפלקה ממנו שכינה לפי שאין השכינה שורה אלא ממוך שמה ודוד היה אז בדמגה ונפרה ע"כ התפלל השכינה לו שאון ישעך וע"י שתשמחני כדין מלורת וטומ עמה יקל גם שהיו רחוי לכך אלא נגדה ממך יתקרב ע"כ ואמר ופירכו ממנו מהנהדרין כדין מלורע וטומ עמה יקל והיה מסר בשמים שהיינו ממנין עשרה לכל דבר של קדושה ועוד היה מסר מסר שהיה שוחה בד בבד וע"י התפלל יזכו לי ילמין שחוכל להתפלל דבר שבקדושה בי' והתפלה נקראת ירחה כמ"ש ירחון עם שמש ויזהרו לי יודעי עדותך ללמוד עמהם ולא בימיהי:

ע"ב ואמר כתיב בהברון מלך ו' שנים וגו'. היינו קרא דד"ה וכתיב מלך על יהודה ז' שנים ושנה מדשים שנה דוד במלכו ומ' שנה מלך הרי ללא תשיב הנך ו' מדשים ופירש"י ללא תשיב להו משום ללא הוה מלכותו שלמה כו' ע"ל ויותר נראה לפרש כדלמרינן דמלורע תשיב כמה שנאמר לא נא תהי כמת וגו' ולכך לא תשיב לא הנך ו' מדשים שהיה מלורע ותשוב כמה: ואמר **מחוסר לי עד אותו עון.** היינו אחרי שקיבל כבר יסורין ופ"ל מחול לך ע"י היסורין ואמר עשה עמי אות ומופת וגו' לפי שדשים משלוחי שהיו מביישין אותו בדברים במעשה דשם שבא ואוריה כדלמרינן פרק הזהב בפסוק ובללני שמתו ונפקפו וגו' ע"ז נקט שיעשה לו אות לעוזבה וגו' לפי שאלמנו אות מורה לעוזבה ומלינו בו מורה לרעה כמ"ש בפרק במה בהמה והמורת היו רמז לעוזבה תהיה ולרעה ממות והם שיחלו בקנו עליו לרעה שימות על מעשה דשם שבא שם כמ"ש אוי לאשתו רע לי מתי ימות וגו' כל שונאי עלי יהשבו רע לי וגו' וע"כ נקט על אות מ"ע שהיא לעוזבה כמ"ש ואתה ה' תניני והקימני וגו' ואמר כי בזה ילמו שונאי ויבושו ואני לא אמות עוד מפניהם כמו שהיו מלבינין פני עד עתה כי ילמו שאתה ה' עזרתני במעשה דשם שבא ע"ד תעשה לו עזר וגו' כמ"ש רואיה היתה בת שבע לדוד משמע ימי בריאות ואמר נאמנתי בשיחת אוריה וז"ל ולשי דפסני פויניך פודיע שמחיה אבל בחיוך אינו מודיע לכל ישראל עד שימי שלמה נגך שהו בעיני כל ישראל ע"י נגיע בהמ"ק פודיע לכל זה ועי' בפ"פ הכותב ד"ף בהאי קרא דעשה עמי אות לעוזבה וגו'. ואמר **כ"ד רננות בו'.** עפיפ"י. ר"ל בתחלה פ' בד"ה דמקיים בה האי קרא אל תשב פני משיחך גו' כתיב התם מקמיה בתפלת שלמה כ"ד רננות דהיינו לשון תפלה ותחינה ורנה וכולה מלשון רמיזה בההיא פרשתא דכתיב בה ומשם אם לא שם את הארון שאר שם בית ה' וגו' ודכאן מיניה שע"י היה מתפלל להשם שם הארון לפי שנדפקו השערים זה לזה ומבר האי קרא דאל תשב פני משיחך זכרה גו' כתיב התם ובכללות שלמה להתפלל והשם וגו' כי מלא כבוד ה' את בית ה' דמשמע דלא נענה להיות הארון בא במקומו שהשכינה ירדה עליו עד שכילה להתפלל דהיינו ה' אלהים אל תשב וגו' וקודם שכילה תפלה זו בכל כ"ד רננות דכתיב מקמיה לא היה נענה ושאמר שלו שערים דמשיכה וגו' בתהלים כ"ד ושתחיל לדוד מזמור אלו שלרבו לפי שניהו שלמה תמרו וכמה מזמורים שאמר בהם לדוד והמה מיוחסים לאחד מעשרה שנאמר בתלים על ידן וכפל הענין במלות שונות שלו שערים וגו' והנשלו פתחי גו' ע"פ מ"ש שיש מקדש למעלה נגד מקדש למטה וזה שיאמרשלו שערים דמקדש למטה וע"י זה ינשאלו ויתעלו גם פתחי עולם עליון של מקדש שלמעלה והיינו שיאמרשלו ויתעלו ע"י שיבא בהם אלך הארון שכבודו יתברך שם: וילך **אלישע בו'.** אין זה מקרא גם קשה מלי קשיא להיכא אזל לה כתיב לדמשק אבל קרא דלקמיה כתיב ויבא אלישע דמשק וגו' והשתא כיון דכתיב ויבא אלישע משמע דמשק וגו' ולא זכר הליכת כלרך המסופים וילך יעקב משמע דלא הלך בשם בעבור שהוא מוחל המפורש בתורה פרשה אלא שאמר שכתוב אחר שבא בהם אחרת בא מוריד **שאול** בו'. התפללה מנה עליהם ע"פ מ"ש מז"ל שקרא רפה שלשלא יוסף יולא ממנו וה הכיולו למחלוקת ולא ידע כי בניו יעשו תשובה ומסה יפ שמואל נמצא שמואל היה סיבת מחלוקת קרח עם משה ע"ה ולזה כשאמרה מנה על עמנה עד עקרה ילדה וגו' אז אמרה ה' ממית ומחיה וגו' כיון שבראתיך מנגמי שעקרה כמוני ילדה ז' ולזו הניחם הטעו את קרח ויפ גרמת נזקיו לכך מי מתפללת עליהם שתהא ממית ומחיה ומשם לא שמתה מותם אלא ילדו מיים שתולה לפחות העלה תוחן וחז מוריד שאול ויעל מדצרי פי' כלי יקר וק"ל: **דוד המבול אין לו חלק לעוה"ב שנאמר וימח וגו' וימחו מן הארץ לעוה"ב וכו'.** ויתפרש מן הארץ היינו מן ארץ החיים לעולם הבא וק"ל: **לנדנה וכו'.** נדנה הוא לשון נדמיק ור"ל הגוף הוא המיק ונדמיק לקבל נו הנשמה. ואמר **ואת רוחי.** שהיא הנשמה שרלויה למזור להיות מיה במו הגוף כמ"ש ואת רוחי תתן בקרבכם וגו' בקרב אלו לא ידון ומפר ור"ן הרשבונה כאלו כתיב לא ידון בנתן ומעליהם וגו' לענין גניפה נתינה וק"ל: **נשמות לפנרים כו'.** ר"ל דהיינו לומן התחייה שיזוכו שבר הנשמות מון הגוף נשמתן של אלו קשה להן לצאת מון הגוף כי הנשמה נעלמה נעשית עם ומורפת הגוף וז"ש מהרו משם אלו קם שהגוף נעשה דבר המעביר להיותו משם וקם והשמה נעשית עם ומאכל הגוף וק"ל: **ובה אני דן אותם שנאמר ואני וגו'.** דרשו כן מדכתיב ואני וכמו כן דרשו בב"ר ואני מקניס לדברי המלחים וכו'. ופירש הרש"ם ומני כמו גם אלי כי הוי"ו כלפני יחוב בשם או שתשם מכעיסים אותי במים גם אלי דן בתכס בדבר הזה והנני מצית מצוי וגו'. ומאי **מה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד** וגו'. כדור המבול נשתעי קרא דכתיב כריתת העניות מצוי דשעים יחיו גו' וב"ב נדרש במיהם שלום מפחד גו' יפלטו כאלם עוליהם וגו' לענין שלא היו מזיקים שולנים בהם ושאמר וכתיב **וברגע שאול יחתו** וגו'. גם זה קאי על רוב הטובה שהיו מתין ברגע בלא יסורים כך פירש"י בספר חיוב ולולי פירושו היה נראה לפרש דה"פ שע"י רוב טובה שהיה להן נענשו שהרגע שהיו יסורין ר"ל בשפע אחת כלם נתבזו בשאול ע"י המבול ופירש לך שהטובה שהיה היא גדולה ואמה שאמרו לאל סור וגו' וזכר כאן שגם נבד היה לדיק אמיש כי לפעמ דרכיך וגו' הוא הפך מאמיש כדרכיו ואמה שרי כי נעבדנו הוא הפך מלדיק במעשיו ואמה נועלי כי נפגע בו על טפא הגשמיש מטוהר כי הודו שיש אלוה ומנלה אבל אמתו כי הארץ נתן לבני אדם כמאמר המיחין עזב ה' את הארץ וגו' ולזה אמרו כלום אנו לריכים לטפא גשמיש הנאה מן השמים הלא הארץ ניתן לנו ויש גם נהרות ומעיינות כו' אמר הקב"ה כו' וק"ל: **גלגל העין וכו'.** ירמה שרמיה גבה עיניהם אחרי הירחוף לגלגל במקום הזה כי העופה עיניו מלאות ברע נראה עינו מעופה ולא נראה עגול אבל המגביה וחזקה עינו לפותחו נראה עגול וכגלגל וכמו שהשמים מקיפין את העולם כגלגל ואמלנו נגלה שהוא עין הארץ כי גלגל העין הוא הלבן שבו מקיף השחור שהוא העין הגלגל וע"כ הניח עליהם מים מלה כנגד מלה שע"י חזקות עיניהם ונגלה אותו גלגל שהוא הלובן שהיה ראוי להיות מכוסה שם היו עוממין עיניהם מרלות נרע לפיכך דן אותן במים שהם גלגל העולם וכפה

חכמת שלמה

דף קז ע"ב גמ' ושאה מדשים וגו' והני שאה מדשים לא קא משיב שמע מינה נעטרת אמר לפניו רבש"ע כו' זיל כפי ל"ל זיל נפי כו' כל הארץ וכתיב משם הפילם ה' ויפץ ה' אותם וגו' כל"ל: **רש"י** בד"ה אותה שעה כו' נהפך קרקע מ' פרשים כנגד אותם כו' כל"ל: **דף קח ע"א גמ'** שנ' תהרו חשש תלדו כו'. נ"ב פירוש קש: **שם** רוחכם אש תאכלכם כו' כל"ל: **שם** ישלחו בלעלי עוליהם כו'. נ"ב לשון עול יונק כלומר נעריהם: **שם** ולא מהמסם כו'. נ"ב פי' מנגיהם: **שם** ולא נה בהם כו' כל"ל וע"ב פי' לשון נהי שאין מדם נוה ומיילל אתריהם כו' ואמר לפניו כו' ולא נה בהם ואף על נת נחמם גזר דין שנאמר ולא נה

דכי אתא מזייה אלישע לדמרחה היה נלעטע על ריפיה כו' ר"ל מדכתיב בקרא ויצא אלישע מצורע כאלו לא אתא לדייק מיניה שנתלמאו ממנו אלישע מצורע כאלו לא נמלאו אלא מצורע אלא אתר לדייק מיניה שנתלמאו ממנו

קח ע"ב

בו את עין הארץ ומייתי שנאמר ונקעו כל מעיות וגו' דרים מעיות מלשון עין וק"ל: **וברבה נדונו** וכו'. מצוה כדלעיל שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה לפי שסה קלקלו בפשה בגזולה כרבה נדונו במדה זו בגזולה וכנה: **כי השחית כל בשר** כו'. מפורש בפ"ר כי השחית כל מדם אין כתיב כאן אלא כל בשר כו' ע"ש ולכאורה שה המאמר סומר מ"ש לקמן אם מדם מטת בהמה מה מטתת כו' וכ"ש הרמ"ם ע"פ הפ"ר והוא דמוק שכיון שהמלוה ב' המאמרים כאילו אינן מולקין וכ"י ודאי ללא פליג אחנא דבריית' דלקמן והגלחה דמ"ש שלא נבקו מיה ובהמה במינם מ"מ שפיר קאמר בהמה ומיה מה מטתת שהרי לא נמצאו על כך ועוד דהרבינו שמשם ע"י אדם ולא מעצמם אבל האדם כבר נמצוה על העבירה מדכתיב ויהו ה' גו' כדלמרינן פ"ד מיומות ושאמר כי השחית כל בשר גו' אלא להודיע גמול מומו הדור שפשילו בהמה ומיה קלקלו והאדם גרם להם וק"ל: **בא וראה במה כחו של חמם** כו'. וכתב הרמ"ם שאין זה סומר מ"ש כ"מ שאתה מוצא זונות מגדלמומסות בא לעולם דאי לא לאתם לא היה הגזרה בא עליהם ללא כללים ולא פרטיה וע"י האתם בתה הגזירה והזנות מיב להיות כללי כו' ע"כ ל"ל אבל ק"ל מהסיק דפ"ד מיומות גז' מלות בני מ עבודה זרה וג"ע ופ"ד וג"ל כו' עבודה זרה וג"ע דכתיב ואשתת בהן לפי שעבדה בהן אבל מפיהן שמעו ולא אלא עבודה זרה וג"ע גו' ומלשעגים עליהם מיפוף ליפוף גזל דכתיב כירק עשב וגו' ואשתת לדברי הרמ"ם כיון דעיקר הגזרה היה בשביל האתם ומי לאו האתם לא היה הגזרה כלל ס"ב טפי ה"ל לאתויי גזל מדור המבול מדכתיב כי מלאה האדם גו' ומלשעגים עליהם מיפוף ליפוף ועי"ב ל"ל לפרש ע"פ מאי דאמקיש פ"ק דר"ה יפה לעקה לאדם אפי' ליחיד אין קודם ג"ד אין לאתר גז"ד והא דאיכא לפלוגי בין יחיד לרבים היינו לאתר שנאתם גז"ד ואיכא נקבע ליחיד ולזה ודאי דכשבול זנות היה עיקר הגזרה כללית כדמפורש בקרא כי השחית גו' ובדקאמר מלשעגים עליהם מיפוף עליהם מדכתיב בפיפיה דקרא כי מלאה הארץ אתם גו' למדנו לומר שלף שכבר נגזרה הגזרה בשביל עבודה זרה וג"ע מ"מ לא היה אתם והיה אפשר ליחיד להציל בעצמו ולא נענה בתפלתו ועיכול מלא ע"י שפשטו ידיהן בגזל ואתם גזר דין והיחיד לא יהיה נענה בו ומזה יתישב שאמר גם על אתם גם אתם גז"ד כו' שהרי הגזירה היתה כללית ע"י הזנות ואתם ע"י גזל שלא יהיה היחיד נענה שלא אתם מלא הן היחיד בתתם אנס יותר על המדה וק"ל: **החתם קם בו**'. קלא הוא דימוקמל דרשותו על דור המבול מדכתיב בפיפיה דקרא ולא מה בסה בה' ולפי שאין לו משמעות ע"פ הפ וכן היו דור המבול עושים היה אחד מהם קופתו מורמסים זה בא ומוטל פחות מפ"פ כו' שאינו יכול להוציא בדין מ"ל הקב"ה כו' ואם לדקדק שהרי הן בא נהרג על פחות מפ"פ ולפפר היינו דאמקיש התם הלא נפש יתרה בם יאומרו ולא מחכמה ר"ל ולא בתכמת התורה דהיינו לדפי התורה בן בא נהרג על פחות מפ"פ וז"פ התם שאינו אלא פחות מפ"פ כדי שלא יהיו נידונים עליו בעטרפו כל פחות ופחות מפ"פ ונעשו כמקל גדול ומפל לפני הקב"ה שיהיו נדונים עליו בדין תורה שעושד כוכבים נהרג עליו והעניז האתם קם כי כל עבירה עושה רושם ומעמיד מלאך רע להעיד על חומו עון ואמר לו מהם שהם רעים לו' ולא מהמוגם שהם רעים להמון הבריות ולא מהמהם שהם רעים להם להיותו לעצמם ופיהם ולא בם בהם שלף עליו נתתם גז"ד שלא שנתם מלא תן גו' כמ"ש לעיל וש"ב על זאת יתפלל כל מסיד גו' שלף בא שהיה מסיד הולך לתפלה רק לשטוף מים רבים שלא יגיעו אליו ע"י גזירה כללית שנתתם לך בעת מלא היינו שנתם תן גו' וע"ז התפלל אתם שתם לי מלא גו' להיותו שהלילו בתם נשתר ולא נתם נגלה גם שרוחו והגלה הרבה למקום כו' לפירש"י לא הלילו בתם נגלה שלא היה רוחו לכך מפני הגזירה כללית ומפיים רני פלט תפוצתי כו' לפמ"ש שהרשעים בתו להורגו והקב"ה מיצב והקיף התיבה בחריות להצילו שם ודו"ק: **וא"ד לא יפה** כו'. מלשון רחמון מלשון נחמה שהיה מתנחם על אבדן ומלשון ר' מלשון תרעה שהיה מתחרט על אבדן ומה שלא פירש כשאמרו על שעשתם בארן ללא פיעטרך ליה לכבר כתיב כי נחמתי כי עשיתם ותע"ג דהלא קרא קודם אבדן כתיב יתכן לומר שהיה מתחרט על שנגזרה גזירה על אבדן ועי"ל לתלן מוקדם ומאוחר בתורה וק"ל: **וכ"ש בדורות אחרים** וכו'. עיין בדברי הרמ"ם וגרסה שלרשו כן הר"ל למכתב אים לדיק תמים היה בדורו כמו אוקי רחימי לדיק לפני בדור הזה אבל כתב בדורותיו לשון רבים למר כדלעיל ליה ולמר כדאית ליה לרמז על דורות אחרים ולא ניחא להו למימר כי דורות רבים היו שעברו מעת שהשחיתו כמ"ש הרמב"ן לתלן זה דורותיו לתלן לנח דור אחד ועוד דתקשי להו ממתושלח דלדיק כמ"ש הרמב"ן ע"פ וק"ל: **בהמה וחיה ל"ש** כו'. ומיהו שיש שנאמרו מכל מין ומין היה מזוות המין לדורותיו וק"ל: **ולא דגים** כו'. פע"ג שהמים רותחין היו דבדותמין נדונו כדלקמן היינו במקום חרבה מעיקרא אבל במקום יש מעיקרא לא נעשו רותחין כדמוכח במסכת זבחים ודו"ק: **קל הוא על פני מים גו'**. כל מוסה הפרשה נדרשת על רעת דור המבול ואמר שהוסיפו על רעתן שהיו כשרי טובה שאמרו כלום לריכים אנו אלא לטיפה של גשמים כדלמרינן לעיל וז"ש להן כמי הגשמים הנשפים מלמעלה יהיו נדונין בהן שיהיו אם הגשמים הבאים על פני המים מקפה וגלחם כזיקים שיהיה רוח בהן וכפין כך ולא יעצעו מהר כדלמרינן משפט דור המבול שנה תמימה כמו משפט רשעים בגיהנם ולכך דור המבול אינו נידון לעתיד ולכך לא נטצעו ג"כ מהר כדי שיטטערו אז על הטופה שאנו שוה אלא שלוקמין מהן קללה לכל מי שולה כדלמרינן לעיל עכשיו שאדם מטת בהמה ומיה ל"ל. ואמר **לא יפנה דרך ברחים מלמד** וכו'. ר"ל דמעשה שהיה כך היה שאז בפוף ק"כ שנה שניתן להם בשנה שהוסיפן היו מפיק דרך ברחים. וק"ל **מי מעבב עליו** ידו. שהרי עברו הק"ן שנים. והשיב **פרידה אחת יש לי להוציא ממם**. ולאו להפשילו עוד ז' ימים ולאוי תשוב עי"ז כדלקמן וא"ל ג"כ הוא הלא כו' שהיו מצוין ומקנטרין דרך היסוד אם נח על הקלקול וא"ל כי אתה הוא מחלת הקלקול כמה שנטעצה כרס ומה נשוב שאין מה עוד מפיק דרך כרחים למנוע מלאכתנו מן הכרס שהוא מחלת הקלקול ולזה נאמר שהיו מצוין לזרוק היסוד על שהיה מוסיפן ז"ל מ"ד לפיל בוז וגו' ירחה שהוסיפן דאמר מקרא דלקמיה דכתיב שחוק לרעהו שהיה ל"ש שפיירושו שחוק היה לרעהו של נח בשהיה קורא לו לשוב לתלוה ויעשוהו בשחוק על שהיה לדיק תמים ופי' נקרא שאתה אומר להוסיפן בדברים שהם קשים כלפיים כלו נתנו מקיני והן מז לו בדברי קנטור אם מבול של אש מה יועיל לך התיבה אבל נוי ים ד"א ועליהם שמה. ואפשר שהוא שלמנדליש ע"ם שעולה מן הכסבון אתר ז' שנים ואמרו אם של מים הוא מביא מים מן הארץ הוא מביא ים לנו עשרות של ברזל שאנו לו' דרים לה מלשון עשות שאתן דנקרא: ואמר **אם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר** ועקב **שמו** כו'. פי' בערון מלשון ספוג שאמו עקב ועי"ל ע"פ מ"ש והקמותי את בריתי אתך לריך ברית שהגזירות שהם אתד אם עקב רגלו על התהום כו' וז"ש יש לנו דבר והוא העקב לתהום התהום ומ במדה נפרעו שהפיל המבול עליהם מבין רגליהם שנאמר נכון למועדיך רגל דהיינו קשים כשכתב זרע כי ברותתין קלקלו וברותתין נדונו ולמרינן פ"ק דר"ה אותו יום י"ו מתון היה שמזל ביתה עולה ביום ומעינות מתגברים ומתוך שהיו מעשיהן ביה הקב"ה מעשה בראשית ועכ"ל כוכבים מכיתה והפיל המבול מלי שיהא כדרך שהפיל ברותתין קלקלו כו' יש לפרש ע"פ מ"ש פרק הרואה שלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם שפיר ליה של כיתה כו' וז"ש שהיה מעשה בראשית לדונם ברותתין ע"י מזל כיתה שהיו של כסיל לא נתקיים עולם מפני ליה של כיתה כו' שהיה מעשה בראשית לדונם ברותתין ע"י מזל כיתה שהיו של כסיל לא נתקיים עולם ופלמנדליש מבית מבול מים על הארץ גו' לא כמו שאתנו להפיל מבול של מים שיוכלו להפיל עלמם בעליה ופלמנדליש

אבל בניה מבול של מים לשתת כל בשר אבל בו רוח מיים דהיינו אף הפלמנדליש בכלל:

ע"ב ויהי שבעת הימים גו' **אלו** יבי כו'. מיתורא דה' הידיעה דרשו כן שהן ז' יומים הידועים עוד אבאו וגו' אל מתושלח כו' אבל רש"י בפותם המיל דרשה להכת מקרא לעליל מיניה דכתיב כי לימים עוד שבעה וגו' והוא מצוה אל מתושלח דכספדו של לדיק חולי יחזרו בתשובה שהיו עוד מי שיגן עליהם כי אפף לדיק כמ"ש מי מעכב פריה אפף יש לי כו'. ואפשר ששינה כו' שהיתה חמה יוצאה במערב כו'. לפי דברי התוכניים שגלגל חמה מהלכו ממערב למזרח בשש"ה יום אף גלגל המזלות שהוא גלגל היומי מולף כל ז' כוכבי לכת ממזרח למערב ביום ולילה אחד ובמהל לו שיעמ גלגל המזלות כל השנה ומלף שהלכו מהלכם ממערב

קט ע"א - קט ע"ב

דף קט ע"א נבנה מגדל כו'. לפי שחטא דור הפלגה מינו מפורש בהדיא מה היה ולהכי אהני לענין קמאי דאין להם חלק לעוה"ב ועי' מה שכתב לתירוץ ב' אבל הב' שחטאו בדי בני שלא נבנה מגדל כו' לפי שהם רצו למרוד בה' אלא לעשות להם שם שלא יהיו מפוזרים על פני כל הארץ ולא היה להם שום כוונה לעבוד ע"ז ולא היה להם שום עיכוב בבנין המגדל ולא היו צריכים לעבוד ע"ז כדי שיהיה להם כח לעכב ולכך לא נענשו בשביל זה אבל אלו שחטאו בדבר ע"ז היו צריכים לעבוד ע"ז כדי שיהיה להם כח לעכב ולכך נענשו בשביל זה ועי' מה שכתב בזה בחי' הרשב"א ז"ל בסוגיא דהכא ובחי' הריטב"א ז"ל בסוגיא דסנהדרין ובחי' הר"ן ז"ל בסוגיא דר"ה ובחי' הרמב"ן ז"ל בסוגיא דסנהדרין ובחי' הרשב"א ז"ל בסוגיא דר"ה

וגו' מקרי שפיר מולך על מלכות בית דוד ועניין רחוי להכישו נמש כמ"ש שהנמש היה מלך בחיות ומתקנא בחדש היותר חשוב ממנו וע"י כך נתקלל כן המתקנא במלכות בית דוד ומולך עליו וע"כ רחוי להכישו נמש הזה שעשה כמדמו: **ומ"ש דחולק עלי רבו בו'**. פירש"י על ישמעאל כו' ומייתי מקרא שהיה מולך על שרה של משה ובכללו על מורמו של משה כדאמרי לעיל: **ומריבה עם רבו בו'**. פירש"י תגר וקטטה כו' דהא דכתיב בהך עניינא ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות כו' אין זה מקרי מריבה אלא מרעומת ועד"ז ודאי לא נענשו משה ואהרן אלא על שהיו מריבים עמהם דכתיב להם המקום הזה נופלים וגו' שהיו ישראל מתקוטטים וע"ל מה לכם מיתה אלא מלין עלינו מים לכך ג"ל המורים כו' כפירש"י בחומש שאר ע"י קטטה זו נענשו משה ואהרן כדברי המפרשים: **המתרעם על רבו בו'**. כפירש"י שרבו נוהג עמו מדת מחזירות והיינו שהתרעמו ומתלוננים מי יתן מותנו בידי ה' וגו'. כשמתנו על סיר הבשר בחלנו לחם וגו' אשר ע"ז השיב משה ומתו מה לנו עליו וגו' ר"ל הגם שאתם מתלוננים עלינו אם כ"מ וילונו כל עדת וגו' על משה וגו' ואין אתם מוצאים אחל הוו יודעים כי לא עלינו וגו' כ"פ על ה' כי התתרעם על רבו כמתרעם על השכינה: **ובל המהרהר אחר רבו בו'**. כפירש"י מהרהר מחמה עליו דברים היינו דבר נופל להתרעומת היינו דבר שנאמר לו עתה ממה שהיה לו מקודם כמ"ש לעיל אחל הרהור הוא המבקש יותר ממה שנראץ לו כדכתיב בית בהחלו קרע אחר שהיה להם המן ובפשנו קלה בלחם הקלוקל ולכך נענשו כאן יותר כי ההרהור הוא דבר נופל על התרעומת והעונש היה נשיכת נחש כמ"ש לעיל ההמקום ומתקרא ניותר ממה שהיה לו רחוי לנשכו נחש: **עושר שמור בו'**. זה עושרו של קרח לפי שעושר זה של יוסף חלק ממנו הוא שמור ונגוז לעתיד לבוקים בעה"ב כדמסיק קאמר דזה החלק ממנו לקרח היה שמור ונשמן לו מאוצרו של יוסף לרעה לו בעה"ב כדתמרינן לעיל עדת קרח אין להם חלק בעה"ב שע"י עושרו נתקנא להיות רחוי למעלות משה ואהרן ונגוי: **ואת כל היקום וגו' זה ממוני של ארם בו'**. בפ' עקב כתיב גבי דתן ואבירם אחר שכתב ותבלע ותסגר פיה ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל היקום אשר ברגליהם להיינו דבר נופל עובר וממון שלהם שעל פתחם ואת כל היקום אשר ברגליהם כתיב ואת כל היקום אשר ברגליהם דבר נופל שהוא עובר וממון שלהם שעל פתחם זה שמנו לחלוק עם משה ונפמל זה כפן שהעשירו ג"כ מעושרו של קרח כמ"ש ויקח קרח וגו' שלקחו ממנו ובפרק ע"פ גרסינן שנאמר ואת כל היקום וגו' והוא רחוי מלעיל ומ"ש ודו"ק: **ג' מאות פרדות לבנות בו'**. מפרש רשב"ם בפ' ע"פ לפו דוקא נקט ג' מאות שלא כדך דרך התלמוד מיהו הא דנקט לבנות היו משום דדוקא נקט ולפשר משום דמכח פרדה לבנה קשה כמ"ש בפ"ק דחולין לכך היה משלו על פרידות לבנות שלא יבא אחר לגנוב בחומן מלבופיס של עור ולגנוב מהן שהיה ירא ממכתן: **שלשה מטמוניות הטמין יוסף בו'**. כדתמרינן בפרק ע"פ דיוסף ליקוט כל כסף והזהב שבעולם שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא וגו' ע"ש ומפיים בהחלו קרע ויצא יוסף את הכסף היתה פרעה דמשמע היתה מקום פנימי שהיה לו והיה קבלה בידם שעשה מטמוניות והיכי לתמרינן התם דישראל העלוהו ממלרים וכו' והיה מונח עד לשבעים בא שיבא וכו' פליגא אתכסף וק"ל: **לא מן הבלועים בו'**. דכתיב ואת כל אשר לאחד אשר לקרח ולא כו' כל"ל הוא מבואר הר"ן שיש לו אלקו רק על כהונה של אהרן דכתיב אשר ממתנו ר"ן ממתנות ואשר ואהרן אחל דתן ואבירם אלקו גם על מעלות משה כי לא היו בכלל מקריבי הקטורת ואלך הר"ן שיש לו נענשו רק בשריפת נשמה וגוף קיים על ידי מקריבי קטרת שהרים הוא דבר שנשמה נהנה ממנו אחל דתן ואבירם מעלו בכל גופם ומחוט ומ"כ נגלגו בכל אחל כל נשמת למ"ד קרח עלמו לא מן הסרופין ולא מן הבלועים היה כי לא מעלו כל כך שטעה כתמרינן שראה שנאמר ויחפון הכפר ממנו ולכך לא נענש בכל זה אלא שמת בנפשם בעוון שהוליף דבה על משה ואהרן כמו שמתו המרגלים בנפשם על שהוליאו דבה על ארץ ישראל ומפל למאר שהיה מן הבלועים ומן הסרופים לפי שהוא היה בעל המעשה ומתוך הרעים תלוי בו ומפורש מהומות ולמה נעשה בו ב' דינין שלוי נקרא ולא נבלע היו הבלועים מתרעמים בו' עיין שם בחומר: וקרח בהדייהו. פירש רש"י מדכתיב ותאכל וגו' וקרח ממקריבי הקטורת הוא דכתיב בו'. לכאורה קשה לתדרכה כיון דעל כרחך קרח מקריבי קטרת היה בזוהב הר"ן לית להו כדמייתי ר"ן ממתות ואתה והנהן לית להו הזכיר רק הר"ן לית להו משמע דקרח לא היה מן הסרופים ויש ליישב דה"ק וילמד סתום מן המפורש כיון דר"ן לית להו כשרפו משום שהיו מקריבי קטורת קרח נמי נשרף שהיה ג"כ מקריב קטורת וק"ל: **מלמד שעלו שמש וירח לזבול בו'**. הטעם מה עיין בחיזוקוני ודניים פ"ד והפי קרח שמש וירח עמד זבולה ליעני במעשה קרח כתיב לעיל מיה מנקט אלא בו' כפירש"י ועיין בר"ן פ"ד פ"ג: **בריאה גיהנם בו' והא אין חדש תחת השמש בו'**. בפ"ד נדרים ליתא הסוגיא בע"ז דלהלה דשם בריאה גיהנם כו' פריך מהא דתניא ז' דברים נבראו קודם שנברא עולם ואתיא גיהנם ומצוי שם ליברי פומא כו' ולהלה פריך והא אין כל שלא כו' ומה שיש לדקדק בסוגיא עיין בחיזוקוני שם: **ובני קרח לא מתו בו'**. מקום נתפלר להם גיהנם כו' למלו לומר כן דמדכתיב ותבלע פומא וגו' ואת כל האדם אשר לקרח אלילו למ"ד ולא קרא גניו ולמי נכלל כל האדם הן שגם הם מן הבלועים היו אלא אחר שהרהרו תשובה בלבם נתפלר להם מקום גהנם גיהנם ושבו שם כפי' רש"י בפומא ושמתרי שירה הוא בתהלים פ"ח שיר מזמור לבני קרח למנלח על מחלת לענות וגו' ואלי לשחל הגיעו נתפצחי עם יורדי בור וגו' שתני בצור וגו' שכל העניין מדבר שהתפללו ליעקל מתוך הבליעה ואמרו בני לשחות שיר מזמור למנלח נגד ג' בני קרח ועל מחלת שמתל להם הקב"ה ומזמור מ"ע אמרו על קרח לחיסה הבוטחים על מילם וברוב עשרם יתהללו וגו': **אחוי לך בלועי דקרח בו' חוא תרי בזעי בו'**. כל דברי המאמר מפורש בחידושינו פ' הספיקה:

ע"ב דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב בו' **אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי** וכו'. לפי פשוטה מנוחתי היא יהושלים וא"ה כמו שת מנוחתי עדי עד גו' אחל הדבק יתמל זה ללא שיך שבועה מה דגם בתי אתרל לך זכו לכך עד ימי דוד ושלמה ולכך דרשיהו מלשון מנוחה לעוה"ב שהיא המנוחה המתמית. ואתר **נשבעתי וחזרני בו'**. ומתחרטו אני בפומתין מחרטה וע"י הפרה ועיין בחיזוקוני ע"ד המוס כזה פ' הספיקה ודו"ק. ואתר **אספו לי חסידי** וגו'. היינו דור המדבר שנאמר בהו זכרתי לך חסד נעוריך וגו' כלומל והיינו נאספו לי חסידי דמיתת לזיקים היו אלא אחר שהרהרו תשובה בלבם נתפלר להם מקום גהנם גיהנם ושבו שם כפי' רש"י בפומא ושמתרי שירה הוא בתהלים פ"ח שיר מזמור לבני קרח למנלח על מחלת לענות וגו' ואלי לשחל הגיעו נתפצחי עם יורדי בור וגו' שתני בצור וגו' שכל העניין מדבר שהתפללו ליעקל מתוך הבליעה ואמרו בני לשחות שיר מזמור למנלח נגד ג' בני קרח ועל מחלת שמתל להם הקב"ה ומזמור מ"ע אמרו על קרח לחיסה הבוטחים על מילם וברוב עשרם יתהללו וגו': **אחוי לך בלועי דקרח בו' חוא תרי בזעי בו'**. כל דברי המאמר מפורש בחידושינו פ' הספיקה:

ע"ב דור המדבר אין להם חלק לעוה"ב בו' **אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי** וכו'. לפי פשוטה מנוחתי היא יהושלים וא"ה כמו שת מנוחתי עדי עד גו' אחל הדבק יתמל זה ללא שיך שבועה מה דגם בתי אתרל לך זכו לכך עד ימי דוד ושלמה ולכך דרשיהו מלשון מנוחה לעוה"ב שהיא המנוחה המתמית. ואתר **נשבעתי וחזרני בו'**. ומתחרטו אני בפומתין מחרטה וע"י הפרה ועיין בחיזוקוני ע"ד המוס כזה פ' הספיקה ודו"ק. ואתר **אספו לי חסידי** וגו'. היינו דור המדבר שנאמר בהו זכרתי לך חסד נעוריך וגו' כלומל והיינו נאספו לי חסידי דמיתת לזיקים היו אלא אחר שהרהרו תשובה בלבם נתפלר להם מקום גהנם גיהנם ושבו שם כפי' רש"י בפומא ושמתרי שירה הוא בתהלים פ"ח שיר מזמור לבני קרח למנלח על מחלת לענות וגו' ואלי לשחל הגיעו נתפצחי עם יורדי בור וגו' שתני בצור וגו' שכל העניין מדבר שהתפללו ליעקל מתוך הבליעה ואמרו בני לשחות שיר מזמור למנלח נגד ג' בני קרח ועל מחלת שמתל להם הקב"ה ומזמור מ"ע אמרו על קרח לחיסה הבוטחים על מילם וברוב עשרם יתהללו וגו': **אחוי לך בלועי דקרח בו' חוא תרי בזעי בו'**. כל דברי המאמר מפורש בחידושינו פ' הספיקה:

חכמת שלמה

דף קי ע"א גמ' אמרה ליה חזי מאי כו' אמר ליהו נמי כו' דתכילתא וכסיגהו לכולהו כו' מן הסרופים ומן הבלועים מן הבלועין דכתיב כו' ותורמו אחת והן בדתן אמר כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה אמר לה קרח כו' כל"ל: **בד"ה** קנא לאחתו כו' התראה הס"ד: **בד"ה** מולך על כו' ישימו הס"ד בד"ה מהרהר מחפה עליו דברים הס"ד: **בד"ה** מקלידי מפפמות הס"ד: **בד"ה** וקולפי מנעולם הס"ד: **בד"ה** מן הבלועין כו' קיים ואת"כ כו' כל"ל: **בד"ה** נכנודי כו' משמחוין לאחת הס"ד: **בד"ה** נתבלר מל' עיר בלורה כו' ולא אתו הס"ד והשאר נאחת.

דף קי ע"ב גמ' גיהנם להכא כבשר כו' ר' אלינזר אומר כיום הזה אם היום כו' כל"ל: **ועגף** לעולם הבא ר' עקיבא כו' כל"ל: **רש"י** ד"ה וא"ל הכוח טייעא הס"ד: **בד"ה** כל תלמיו כו' גיהנם להכא ואחרי כו' כל"ל: **בד"ה** שבקיה כו' ולקמן מפרש כו' כל"ל: **בד"ה**

קיא ע"ב - קיב ע"ב

מה שכבר עבדו מהם כו' ממון שהיה קודם זה כמה פעים אבל אפשר שהרואה לו זקן ספר וכרונות שלהם שיש לכל מלכות ספר זכרונות בכל שנעשו מקדם: ועד"ז **נענש משה שנאמר ומאו באתי כבו'**. נראה לפי שקי מהמה עבדו זה דגזירת השלבה ליתו כבר היה קודם שנולד משה אלא דמהם הרגו בחרב ומהם מעבו בפי פפסר שהיה מחרי שלימותו של משה ומקי שפיר עליהו ועד"ז נענש משה וגו' ממנם מתון הכתובים נראה שלא הכניסך פרעה בעום דבר על ישראל אחר שלימותו של משה אלא נתן להם מתן ומתון להכניס יתנו ועלה מקי כל הענין וילמו שוערי וגו' ויאמרו ידע ה' וגו' ויאמר למה הרעות וגו' ומשו כתבי וגו' ואולי מ"ש ע"ז נענש משה כו' לפ מקי אלא מהמם מעבו בפנין ויפא להם לומר כן ממלא לבניס ומלבניכם שהוא מלשון בניס כדאמרינן בעלמא לבניס בני בניס אע"ל פרעה אבן לפ יתן להם ואעפ"כ מוכן לבניס מתנו כי יתנו בניהם במקומן במוכו ומספר גדעון הלבניס כדאמרינן בחגדה אע"ל משה להקב"ה למה הרעות וגו' עכשיו שאין לבניס מציתין בניהם אל ישראל בפנין ת"ל הקב"ה קוניס כו' ונראה עוד דקאי נמי אמה שהכה הרגו בחרב משה דאחר בענין לחת חרב ביום להרגנו כי עד היום הזה שהיה לן מוסם בניס לבד שכבר נענש שלא יניף ממנו לעולם לבל בחרב לן היה לן מוסם כמ"ש אם בידוסם בחרב הרי חרבו שלופה בידו אבל ע"י שלימותו של משה הוכנד שעליהם העבודה לכופס בחרב כמ"ש לחת חרב ביום וגו' וז"ש משה למה זה שלחתני וגו' שאפשר שע"י שהיי השליח גרם הדבר לפי שכבר הרגתי מלרי בחרב הם נתפנים עלמם לנגדי בגרדפים ומזה אני נותן להם פתחון פה לחת חרב ביום להרגני: **הרבה פעמים כו'. באל שדי ולא הודעתי על מדותי ולא א"ל מה שמך כו' ואתה אמרת לי מה שמך ועכשיו אתה אומר והצל לא הצלת** וגו'. למדו ליומר שהוכיחו על הדברים הללו מתחלת פ' שלמטה הנסמן לכאן שע"ל הקב"ה ואדא גו' אבל שדי ושמי ה' וגו' וגם הקשוהו את בייתי לחת וגו' במפורש בפ"ב ע"ש וכן פירש"י בחומש אלא שרש"י בחומש נקט קרא דלמה הרעות במקום שהוכיח כאן קרא ומשו בחתי לדבר וגו' ואין לומר אלא דנקט מחלת הענין של דברי משה וכן בסוגיא דילן נקט תלמוד בחחלה בחלת ומשו בחתי לדבר וגו' ופיס בסוף נקרא דהלל לפי שלשת וגו' אבל ברש"י לפ כ"כ ע"ש ומתוך שהעתין מוכח כמ"ש דענייתא אחד הוא וי"ס לדקדק לפי פירש"י בחומש דלמה הרעות וגו' היה ג"כ להכות את אמריכן פרק נגמר הדין ועציר יענה עזות זה יהושע כו' פלימת מהכת למה העבדת העביר משה נמי מימר אחר למה הרעות וגו' וי"ל דומלי שניהם ל' הרחור משמע אלא ה"ק אקדא יהושע ועציר יענה וגו' בשביל דבור זה ת"ל משה נמי אחר הכי ואמלי נקרא מחנוגים ידבר וגם מוכח לשון מחומלת דלמה הרעות וגו' הרחור משמע ועי' בפ"ו ועיין מזה ברש"י ובפיהורי מהר"ן וכתב רש"י בפירוש החומש ואין מדקדק זה מתייבא אחר המקרא כו' ע"ל ע"ש בתוכך ועיין בפירוש דבריו בעקידה ובחזקוני וברא"ם ועיין מזה תשובה הרמב"ן והרא"ם טען עליו ע"ש ואין להאריך בדבריהם והנ"ל לקיים דברי המאחר ע"פ דברי הרמב"ן לפי שהבטחה שהיא בשם הגדול היא יותר גדולה מהבטחה שהיא בשמות אחרים ולפמות נ"כ נגלה לפעמים בשם הגדול בחברהם בברית בין הבתרים ויעקב בחרחה החלום אלא שלפעמים לא נגלה להם רק בשל שדי ועיין ולא שלחו ממני להבטיחם בשם הגדול ולא הרהרו אחרי מדותי אחר דכמה פעמים נגלימי להם רק בשל שדי ולא שלחו ממני להבטיחם בשם הגדול ולפעמים נגלה להבטיחן בשם הגדול ואעפ"כ הרהרת אחר מדותי ולא אמרת לי מה שמך הוא כמלא שהבטחה להם בעלמם להבטיחם בשם הגדול אבל המאמינו בי שיתקיים הבטחה לדורותם ואתה שלא להבטיחן בשם הגדול ואעפ"כ הרהרת אחר מדותי כשלא מתקיימה הבטחה מיד ואמרת למה הרעות וגו' ותיתשב לפ"ז שלא הוכיחו הש"י מיד בתשלל ואתה מה אמר וגו' שלא הוכיחו רק על הרהרתו שהבטיחו אחר שהבטחתו כבר בשם הגדול היה לו להתמין ולא להרהר ולומר למה הרעות וגו' וכ"ל מדבדי המתחותם שלא הוכיחו כלל על שלל מה שמך וגו' דאיתא שם שאמור למשה לקרות השם בתותיותיו מדע לך שלא גילה אותו למשה ולמה גילה אותו למשה על שהלך לגאול ישראל כו' ובבר הכי מייתי דרשה דהכא שהוכיחו על שהרהר אחר מדותיו והשתא שפיר נמלי שמעתי וגו' שהיא תוספת טובה למשה מאחר שגם ראית שמי שמעתי נקרא וגו' כדי לקיים הבטחת תותיהם שלא היה רק בשל שדי והיה לך ליגש ק"ו בהבטחתי לך בשם הגדול ולא היה לך להרהר ולומר למה הרעות וגו' כ"ל לקיים דברי הרמב"ן ויבואו דברי הדרש על נכון ע"ש: **אמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה** וגו'. יקשה דכמה קראי בפרשת לך לך שלא מצאנו בהו בשורת הארץ מהם בשורת הקרקי מהם להבטיח לאברהם שהארץ שהוא הולך בה לזרעו ואם יקנו אותה בחזקה מה שלא היה לאברהם יכול לעשות כן אבל מהאי קרא משמע דלארכה וגראה דמיירי בפרק המוכר פירות שהקרקע להאברהם בהילוך בחוך ובוחב היה אפשר לאברהם להרחיב כשבקש מקום לקבור כו' ואע"ג דלית אחר מינו קונה כל הקרקע בהילוך אורך רק הדרך משום תשיבותו לאברהם קנה כל ארץ ישראל כדאחר שם וכן פיתקע גוד בחרך הוחם וגו' אלו נחחרה הבטחה זו ואעפ"כ לא הרהר כשבירש אותו אחריכן ומלך עליהם ואל ישראל ואע"ג דלא נחקיים עדיין לגמרי בחלוחה ודאי בחלוחה ודאי נחקיים בחלוחה ואע"ג דלא נחקיים בחלוחה ודאי נחקיים בחלוחה ודאי נחקיים בחלוחה ודאי

ל"ג. הס"ד ומ"ס מ"ה רש"א וכו' ובד"ה וזבח רשעים כו' דמיהן אסור הס"ד ובד"ה ומליגא דר' יוסי כו' לרבות קדשים קלים שהם ממונו כו' אבל קדשי קדשים ירעו להם כו' ובד"ה ליפלוג כו' לקדשי קדשים הס"ד ומ"ס מ"ה דלמיתה כו' ובד"ה לא פסיקא כו' דעיר הנדחת ירעו כו' הד"ל כל"ל: **בד"ה מאי קאמר כו' ופליגא עליה רת"ק כו'** ק"ק **ממון בעלים.** הס"ד כתב מהרש"ל נראה דמ"ה מפרש טעמא דת"ק משום ממון בעלים ומליגא דר"ל כו' דמ"ל כמאי פליגי דס"ק לכ"ע יתומו כו' אבל השתא שפיר פליגי דת"ק ס"ל ממון בעלים כו' עכ"ל ור"ל לשמואל מליגא דר"ל השתא דת"ק ס"ל ק"ק יעשו וקדשים קלים דממון בעלים הוא יתומו מדינא וה"ה נכור ומעשר דשלה מקרי ור"ש ס"ל דקדשים קלים שלא שמים קיימין ביה ונכור ומעשר נמי מדכתיב בהמתך מרעין ללאו שלה הוא ולכ"ע יעשו אבל הוא לחוק כיון דעיקר פלוגתייהו בקדשים קלים מי הוה ממון בעלים או לא הרי עיקר פלוגתא דר"ש עליה דת"ק תמר מן הספר שהרי לא הזכיר אלא דבהמתך ולא בהמת נכור כו' וס"ל להזכיר נמי לר"ש אלא ולא קדשים קלים כיון דעיקר פלוגתייהו נמי בהא דת"ק ס"ל דבכלל שלה הוא דממון בעלים הוא ור"ש ס"ל דממון גמור הוא גם זה לחוק לחוקמא מילתא דשמואל דווקא כר"ל ולא ס"ל לתלמודא דהשתא דשלמיה דשמואל כר"ל ולא כר"י וע"כ נראה דחוקמתא דשמואל אין לר' יוחנן ואין לר"ל ועיקר פלוגתא דת"ק ור"ש נכור תם וס"ק שמואל מתברא דלכ"ע אין לת"ק אין לר"ש כל שהוא קרב כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום אפי' כשהוא תם לא אימעט משלה כפירש"י והשתא לר"י אתיא פלוגתייהו בפשיטות דלת"ק אלא דרים בהמתך למעט נכור הרי דכלל שלה מקרי אפי' כשהוא תם כיון דשייך בהו נפדה כשהוא נעל מום והוא נמי בכלל שלה ולר"ש דממעט ליה נכור תם ומעשר מבהמתך גם הם אין שימושו ור"ל נמי ווודאי דעיקר פלוגתייהו בנכור תם דלת"ק קדשים קלים יעשו אבל אם יתרימו משום כבוד שמים כיון שאפי' נעל מום גרוע פדייה אבל מום שאפילו כבוד שמים אין בו אפי' בתמים ומעשר דלא נעי פדייה כשהוא נעל מום והוא נמי בכלל שלה ור"ש ס"ל דנכור ממעטין ליה מבהמתך והא הוקרך רש"י לפרש לעיל דר"ל דע"כ דבהא אלאת לסבר ת"ק קדשים קלים ממון בעלים הוא נמי פליג ר"ש עליה דת"ק לחוקמת דשמואל מדלא אצטריך ליה לר"ש למעוטי מבהמתך אלא נכור ומעשר משמע דשאר קדשים קלים לא אצטריך למעוטי ולאו אלא שלה מקרי ולאו ממון בעלים הוא והדברים נרוצים למבין ודו"ק: **בד"ה וכל שקרב בו דאיהו מוקי ליה אפי' בתמימי'** קסבר **כו' עכ"ל.** לכאורה לשון אפי' דחוק דהא איהו מוקים ליה דוקא בתמימים אבל בעלי מומין בהמתך קרינן ביה ובקייב וכ"כ מהרש"ל ונראה לי שצ"ו דלגבי רבינא דקאמר דלא אצטריך ליה בהמתך למעט נכור תם משום דמשלה אימעיט קאמר לשמואל שפיר אצטריך ליה למעט אפי' תמימים דשלה קרינן ביה וכיון דאצטריך מיעוטא דבהמתך לתמימים מנלן למעוטי אפילו בעלי מומין דמפסח מועט תפסח ודו"ק: **בד"ה** תרומה ביד כו' **היא תישרף.** הס"ד ומ"כ מ"ה וקתני יננווז כו' **לא אמר תישרף** הס"ד **ובד"ה אלא בעיר כו' ואינו יוצא לישרף בתוכה** הס"ד ומ"כ מ"ה בגבולין דלא **מטו ליה כו' דכשריפה לא משום זילותא** הס"ד ומ"כ מ"ה לעולם כו' **ובד"ה הב"ע כו' אפילו בחוצה לה** הס"ד ומ"כ מ"ה **ואפי' לאחר שנכנם כו'** כל"ל ור"ל דהא דקאמר שפודין תומו אפי' נכנס לירושלים דנטהור אין פודין נכנס לירושלים דדרשינן כי ירחק ממך גו' אבל נעטמא מדרשינן מהאי קרא דלא מוכל שאתו שפודין תומו לירושלים וק"ל:

דף קיג גמרא בגון דנפל מחיצות **ובדרבא כו'** לקלוט דרבנן וכי גזר כו'. מה שיש לדקדק מזה עיין בתורך בדברי נעל המאור גם עיין בתוספות בפרק הזהב:

בפירש"י בד"ה ולפרקיה כו' ומשני בר' יהודה כו' ובד"ה דכתיב ואבדתם את כו' שלל שמים. הס"ד ומ"כ מ"ה כלל **בעשה כו' ודרשינן** ליה **לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים אשמעי' לאו בבנין בתים וגגות ופרדסים דאיסור עשה כו' עכ"ל** דבריו אינן מובנים לי דלפ"ז נמצא בנין בתים מן הכלל ללמד על הכלל כולו שהוא ישוב בני מדם מ"כ בגגות ופרדסים הוה נמי בלאו ומ"מ נימא דלא הוה בגגות ופרדסים רק איסור עשה והיתה תל עולם מ"כ ל"ל דילפ"ל בנין בתים מן הכלל ללמד כו' דהא מיבעי' דלפ"ז אפילו עשה לא הוה רק ללמד על עצמו שהוא בלאו ולפ"ז אין לנו תל עולם אלא גגות ופרדסים לפ"ז הוה רק בעשה דוהיתה תל עולם ומפ"ז שהן ג' פירושים ואסר לר' יוסי כו' לרבות קדשים קלים שהם ממונו כו' אבל קדשי קדשים ירעו להם כו' ובד"ה ליפלוג כו' לקדשי קדשים הס"ד ומ"כ מ"ה דלמיתה כו' ובד"ה לא פסיקא כו' דעיר הנדחת ירעו כו' הד"ל כל"ל: **בד"ה מאי קאמר כו' ופליגא עליה רת"ק כו'** ק"ק **ממון בעלים.** הס"ד כתב מהרש"ל נראה דמ"ה מפרש טעמא דת"ק משום ממון בעלים ומליגא דר"ל כו' דמ"ל כמאי פליגי דס"ק לכ"ע יתומו כו' אבל השתא שפיר פליגי דת"ק ס"ל ממון בעלים כו' עכ"ל ור"ל לשמואל מליגא דר"ל השתא דת"ק ס"ל ק"ק יעשו וקדשים קלים דממון בעלים הוא יתומו מדינא וה"ה נכור ומעשר דשלה מקרי ור"ש ס"ל דקדשים קלים שלא שמים קיימין ביה ונכור ומעשר נמי מדכתיב בהמתך מרעין ללאו שלה הוא ולכ"ע יעשו אבל הוא לחוק כיון דעיקר פלוגתייהו בקדשים קלים מי הוה ממון בעלים או לא הרי עיקר פלוגתא דר"ש עליה דת"ק תמר מן הספר שהרי לא הזכיר אלא דבהמתך ולא בהמת נכור כו' וס"ל להזכיר נמי לר"ש אלא ולא קדשים קלים כיון דעיקר פלוגתייהו נמי בהא דת"ק ס"ל דבכלל שלה הוא דממון בעלים הוא ור"ש ס"ל דממון גמור הוא גם זה לחוק לחוקמא מילתא דשמואל דווקא כר"ל ולא ס"ל לתלמודא דהשתא דשלמיה דשמואל כר"ל ולא כר"י וע"כ נראה דחוקמתא דשמואל אין לר' יוחנן ואין לר"ל ועיקר פלוגתא דת"ק ור"ש נכור תם וס"ק שמואל מתברא דלכ"ע אין לת"ק אין לר"ש כל שהוא קרב כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום אפי' כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום אפי' כשהוא תם לא אימעט משלה כפירש"י והשתא לר"י אתיא פלוגתייהו בפשיטות דלת"ק אלא דרים בהמתך למעט נכור הרי דכלל שלה מקרי אפי' כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום והוא נמי בכלל שלה ור"ש ס"ל דנכור ממעטין ליה מבהמתך והא הוקרך רש"י לפרש לעיל דר"ל דע"כ דבהא אלאת לסבר ת"ק קדשים קלים ממון בעלים הוא נמי פליג ר"ש עליה דת"ק לחוקמת דשמואל מדלא אצטריך ליה לר"ש למעוטי מבהמתך אלא נכור ומעשר משמע דשאר קדשים קלים לא אצטריך למעוטי ולאו אלא שלה מקרי ולאו ממון בעלים הוא והדברים נרוצים למבין ודו"ק: **בד"ה וכל שקרב בו דאיהו מוקי ליה אפי' בתמימי'** קסבר **כו' עכ"ל.** לכאורה לשון אפי' דחוק דהא איהו מוקים ליה דוקא בתמימים אבל בעלי מומין בהמתך קרינן ביה ובקייב וכ"כ מהרש"ל ונראה לי שצ"ו דלגבי רבינא דקאמר דלא אצטריך ליה בהמתך למעט נכור תם משום דמשלה אימעיט קאמר לשמואל שפיר אצטריך ליה למעט אפי' תמימים דשלה קרינן ביה וכיון דאצטריך מיעוטא דבהמתך לתמימים מנלן למעוטי אפילו בעלי מומין דמפסח מועט תפסח ודו"ק: **בד"ה** תרומה ביד כו' **היא תישרף.** הס"ד ומ"כ מ"ה וקתני יננווז כו' **לא אמר תישרף** הס"ד **ובד"ה אלא בעיר כו' ואינו יוצא לישרף בתוכה** הס"ד ומ"כ מ"ה בגבולין דלא **מטו ליה כו' דכשריפה לא משום זילותא** הס"ד ומ"כ מ"ה לעולם כו' **ובד"ה הב"ע כו' אפילו בחוצה לה** הס"ד ומ"כ מ"ה **ואפי' לאחר שנכנם כו'** כל"ל ור"ל דהא דקאמר שפודין תומו אפי' נכנס לירושלים דנטהור אין פודין נכנס לירושלים דדרשינן כי ירחק ממך גו' אבל נעטמא מדרשינן מהאי קרא דלא מוכל שאתו שפודין תומו לירושלים וק"ל:

דף קיג גמרא בגון דנפל מחיצות **ובדרבא כו'** לקלוט דרבנן וכי גזר כו'. מה שיש לדקדק מזה עיין בתורך בדברי נעל המאור גם עיין בתוספות בפרק הזהב:

בפירש"י בד"ה ולפרקיה כו' ומשני בר' יהודה כו' ובד"ה דכתיב ואבדתם את כו' שלל שמים. הס"ד ומ"כ מ"ה כלל **בעשה כו' ודרשינן** ליה **לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים אשמעי' לאו בבנין בתים וגגות ופרדסים דאיסור עשה כו' עכ"ל** דבריו אינן מובנים לי דלפ"ז נמצא בנין בתים מן הכלל ללמד על הכלל כולו שהוא ישוב בני מדם מ"כ בגגות ופרדסים הוה נמי בלאו ומ"מ נימא דלא הוה בגגות ופרדסים רק איסור עשה והיתה תל עולם מ"כ ל"ל דילפ"ל בנין בתים מן הכלל ללמד כו' דהא מיבעי' דלפ"ז אפילו עשה לא הוה רק ללמד על עצמו שהוא בלאו ולפ"ז אין לנו תל עולם אלא גגות ופרדסים לפ"ז הוה רק בעשה דוהיתה תל עולם ומפ"ז שהן ג' פירושים ואסר לר' יוסי כו' לרבות קדשים קלים שהם ממונו כו' אבל קדשי קדשים ירעו להם כו' ובד"ה ליפלוג כו' לקדשי קדשים הס"ד ומ"כ מ"ה דלמיתה כו' ובד"ה לא פסיקא כו' דעיר הנדחת ירעו כו' הד"ל כל"ל: **בד"ה מאי קאמר כו' ופליגא עליה רת"ק כו'** ק"ק **ממון בעלים.** הס"ד כתב מהרש"ל נראה דמ"ה מפרש טעמא דת"ק משום ממון בעלים ומליגא דר"ל כו' דמ"ל כמאי פליגי דס"ק לכ"ע יתומו כו' אבל השתא שפיר פליגי דת"ק ס"ל ממון בעלים כו' עכ"ל ור"ל לשמואל מליגא דר"ל השתא דת"ק ס"ל ק"ק יעשו וקדשים קלים דממון בעלים הוא יתומו מדינא וה"ה נכור ומעשר דשלה מקרי ור"ש ס"ל דקדשים קלים שלא שמים קיימין ביה ונכור ומעשר נמי מדכתיב בהמתך מרעין ללאו שלה הוא ולכ"ע יעשו אבל הוא לחוק כיון דעיקר פלוגתייהו בקדשים קלים מי הוה ממון בעלים או לא הרי עיקר פלוגתא דר"ש עליה דת"ק תמר מן הספר שהרי לא הזכיר אלא דבהמתך ולא בהמת נכור כו' וס"ל להזכיר נמי לר"ש אלא ולא קדשים קלים כיון דעיקר פלוגתייהו נמי בהא דת"ק ס"ל דבכלל שלה הוא דממון בעלים הוא ור"ש ס"ל דממון גמור הוא גם זה לחוק לחוקמא מילתא דשמואל דווקא כר"ל ולא ס"ל לתלמודא דהשתא דשלמיה דשמואל כר"ל ולא כר"י וע"כ נראה דחוקמתא דשמואל אין לר' יוחנן ואין לר"ל ועיקר פלוגתא דת"ק ור"ש נכור תם וס"ק שמואל מתברא דלכ"ע אין לת"ק אין לר"ש כל שהוא קרב כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום אפי' כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום אפי' כשהוא תם לא אימעט משלה כפירש"י והשתא לר"י אתיא פלוגתייהו בפשיטות דלת"ק אלא דרים בהמתך למעט נכור הרי דכלל שלה מקרי אפי' כשהוא תם ופשיטא כו' אבל נכור שאינו נפדה כשהוא נעל מום והוא נמי בכלל שלה ור"ש ס"ל דנכור ממעטין ליה מבהמתך והא הוקרך רש"י לפרש לעיל דר"ל דע"כ דבהא אלאת לסבר ת"ק קדשים קלים ממון בעלים הוא נמי פליג ר"ש עליה דת"ק לחוקמת דשמואל מדלא אצטריך ליה לר"ש למעוטי מבהמתך אלא נכור ומעשר משמע דשאר קדשים קלים לא אצטריך למעוטי ולאו אלא שלה מקרי ולאו ממון בעלים הוא והדברים נרוצים למבין ודו"ק: **בד"ה וכל שקרב בו דאיהו מוקי ליה אפי' בתמימי'** קסבר **כו' עכ"ל.** לכאורה לשון אפי' דחוק דהא איהו מוקים ליה דוקא בתמימים אבל בעלי מומין בהמתך קרינן ביה ובקייב וכ"כ מהרש"ל ונראה לי שצ"ו דלגבי רבינא דקאמר דלא אצטריך ליה בהמתך למעט נכור תם משום דמשלה אימעיט קאמר לשמואל שפיר אצטריך ליה למעט אפי' תמימים דשלה קרינן ביה וכיון דאצטריך מיעוטא דבהמתך לתמימים מנלן למעוטי אפילו בעלי מומין דמפסח מועט תפסח ודו"ק: **בד"ה** תרומה ביד כו' **היא תישרף.** הס"ד ומ"כ מ"ה וקתני יננווז כו' **לא אמר תישרף** הס"ד **ובד"ה אלא בעיר כו' ואינו יוצא לישרף בתוכה** הס"ד ומ"כ מ"ה בגבולין דלא **מטו ליה כו' דכשריפה לא משום זילותא** הס"ד ומ"כ מ"ה לעולם כו' **ובד"ה הב"ע כו' אפילו בחוצה לה** הס"ד ומ"כ מ"ה **ואפי' לאחר שנכנם כו'** כל"ל ור"ל דהא דקאמר שפודין תומו אפי' נכנס לירושלים דנטהור אין פודין נכנס לירושלים דדרשינן כי ירחק ממך גו' אבל נעטמא מדרשינן מהאי קרא דלא מוכל שאתו שפודין תומו לירושלים וק"ל:

חכמת שלמה

דר"ל ולא כר"י משום זבח רשעים מועבה לפס כן במאי פליגי דסוף סוף לכולי עלמא יתומו משום זבח רשעים מועבה אבל השתא שפיר פליגי דת"ק מכירא ליה ממון בעלים ובכלל שלה הוא ור' שמעון קס"ל מכח שלה שאר קדשים ובכור מבהמתך ולא מכירא ליה ממון בעלים הוא אבל רבינא דמוקי ליה פלוגתא בשלי מומין אבל בתמימים לכולי עלמא יתומו משום זבח רשעים מועבה

ספר
חידושי הלכות
מהרם שי"ף

חברם הגאון הגדול המפורסם איש אלקים ושמו נודע בשערים המצויינים בהלכה אב"ד ור"מ דק"ק פולדא אשר בימים ההם היתה עיר ואם בישראל מלאה חכמים וסופרים ה"ה כמוהר"ר **מאיר שיף** בן הגאון בנן של קדושים ה"ה הגאון מוהר"ר יוקב שיף ראש לבני ישיבה דק"ק פראנקפורט דמיין יע"א.

הנה במעט שנים אשר חי והרביץ תורה ברבים כתב רובי תורתו בחידושים על כל הש"ס וארבע טורים וספרי קבלה ופשטים נחמדים והיו גנוזים כמעט מאה שנים עד הופיע רוח ממרום וזכותו היה מאי"ר לפקוח עינים עורות וארלאי חספא ואשכחנא מרגניתא דלית לה טימי על מסכתות הנ"ל. והביטו וראו את יקר תפארת גדולת הגאון המחבר הזה מהקדמת נכדו ה"ה כהר"ר מיכל בן כהר"ר וואלף שטערין כ"ץ ז"ל מק"ק פ"פ:

הספר הקדוש היקר הלזה, נדפס כמה פעמים. ולא ניתן ליהנות מאורו אור צח ומצוחצח לאשר היה כתבי הגאון טרם נדפסו גנוזים וטמונים קרוב למאה שנים. עד שנחרבו ונטשטשו ונלקו בחסר ויתיר וחלוף. ובעבור זה היה הספר מונח בקרן זוית. כי נלאו המעיינים מצוא פתח דבריו עד שקם הרב הגאון הגדול מוהר"ר מרדכי מרדוש בהרב מוהר"ר הילל זלה"ה, מילידי ק"ק זאלקאיוא אשר היה רב בק"ק פאריצק וחד דעמיה, לפתוח פתחי חדריו אולמיו ותאיו וישרו המסילה, ופרשו האור לפני הדורשין, בהגהותיהם הנכונים והישרים לעיני בני ישראל, ונדפס פעם ראשונה ע"י הרב המבאר הנ"ל.

נוסח השער מדפו"י

חדושי הלכות מהגאון מהר"ם שי"ף

מסכת סנהדרין

דיני ממונות פרק ראשון

דף ב ע"א במשנה. החליצה והמיאונין בשלשה. לפ"ז תני גיטין ודומק לומר דקמיין מכ"ע דמיקונין. ונראה דגיטין בפני עדים ופ"ל כ"ד דעדי מחיימה כרתי או עדי מסירה. רק מ"ם רש"י במיקונין ובשלשה בעינן דכל דמיקון רצון כעין דקונייתא מיקון [לפ דגיטין נמי לקונייתא ומגי בשנים] ל"ל דמדמה מיקון שהוא בחמירה מי שפשי בפלוגי לחלוקה שהיא בחמירה לפ שפלגי לקמיה: **לא** תני סוטה וזקן ממרא שהן בשנים ואחד כשר המעוברו זה מוספות פ"ק דסוטה דף ז' ע"ב: **ברש"י בד"ה** שאין דמיהן ידועין כו'. שלפ בדקדוק דמשנתנו בדיוק נקיט דמיו דנעוט רצוני לעולם צריך שומת לפי שצריך לחשוב היציאות כדלקמיה פרק ה' דמעבר שני משנה ד' מה שאין כן מעבר שני כדלקמיה פרק ד' דמעבר שני משנה ג'. וכן מלמדי שכ"כ בתום' לקמן דף י"ד ע"ב בד"ה נעוט רצוני. ומהכי שדחקו עלמן לטעם שני ניסום כשאר שבשוק כמות שהמוכי לוקח כו': **ברש"י בד"ה** שומע אני כו' שאפילו מיעוט המוכין כו'. ר"ל בפ"ג וזה לפ שהיה ממרי רציס לרעות כלל לפ ופפילו מפה ולפ יתרים במתיניס על המוכין פס כן ודפי מי שפשר לומר יוסיפו הדיינים דמה תועלת בהוספה לפ שיכיונו עם המתיינין מ"מ זכאי לפ שהיה ממרי רציס לרעות כלל. וזה מיושב נמי שלפ מקשי לעלמא ממרי רציס להטות לטובה ממי פיפא לילך אפילו ממרי מיעוט המוכין קמ"ל דדוקא ממרי רציס המוכין להטות ופי ליכא רוב יוסיפו. דפי שפשר לומר כן דהא בפ"ג זה מעמר שממרי רעות כלל לפ לעמרי רציס להטות לטובה דוקא קפי וכ"ע קונטא הוא דלוקין מתר מיעוט המוכין דפי שפשר לומר מוסיפין רק פס לפ לפ מתר הרוב גם לרעות מבל עתה לעמרי רציס להטות קפי לרעות מעתה מעמר כהטייתך כו' הטייתך לטובה ע"פ עמד כו' ומכירון שפיר יוסיפו כו' לפ שהיה עמרי רציס לרעות מבל לטובה מהיה עמרי רציס [דהיינו אף ע"פ עמד] ועמרי רציס להטות לרעה בשנים. ורפיפי רציס משתנים בהגהת רש"י [עיין במהרש"ל ומהר"ס]: **בתום' בד"ה** דיני ממונות בשלשה כו' **הא** דלא תני כופר כו' דאשלשה בבות קאי שעיקרן בדיני ממונות איירי. דבל"ז עיקר המכוון מדיני נפשות כי כן עיקר מסכת סנהדרין ושמות הפרקים יוכיחו ודיני ממונות נקיט תגב שיטפא לכן מקלר בהן ולכך מתחיל בהן תגב דזוטרי ניהו פסיק ושרי להו [מבל למה שהקדימו אתר שהוא דיוס נתלמת בני כו' הקשו שפיר]: **בסה"ד** מיד ליד משל"כ יציאת העבד דזכה בעצמו לגמרי לחירות:

ע"ב גמרא אטו גזילות כו' דל"ל דה"ל דיני ממונות ר"ל גזילות ומבלות כאחד דיני ממונות בדרישה [דלקמן] כמ"ם התום' בסמוך דף ג' ע"ל בד"ה שלפ מנעול לאד שיטוף [לרבי דמשני לקמן בר"פ אחד דיני ממונות] כלן בדיני קנסות כו' קמ"ל גזילות ומבלות ממילל דיני ממונות בהולאות מיירי דז"ל דדיני ממונות שמתל כל לליפל מכריתו ודפי כל דבר משמע: **ברש"י בד"ה** ואין ב"ד שקולל כו' **ולא** משכחת הטייתך לטובה ע"פ **אחד** כו' (עיין מ"ם בסמוך דף ג' ע"ב) תע"ג דהשתל נמי לל משכחת הטייתך לרעה ע"פ שנים רק בסופיפין כדמשני בגמרא ופ"כ בשנים ומשכחת הטייתך לרעה ע"פ שנים ולטובה ע"פ אחד משל"כ לרעה מיהת מצינו חזקות טפי ועשות ב"ד בחופן שיקויס וכות ע"פ אחד משל"כ לרעה מיהת מצינו הטייה ע"פ ג' וב' משכחת בסופיפין ועוד דבשקול אס הוא פלגא ופלגא אינו כות ולא תוכה משל"כ בסמפר נפרד מיהו מצינו לזכות אבן לקמן בסמוך מוכרת למלטות גלמד שאין עושין לכתחלה ב"ד שקול מה ת"ל לטעות אחרה תורה עשה ב"ד טועה: **בתום' בד"ה** דברי הכל כו' **וא"ת** כי היכי כו' והיינך קאמר ואי אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי מאי שנע מדרישה ותקישה דמשנתינו לקמן ג' דיני ממונות וג' דיני נפשות כו' שנאמר משפט אחד יהיה כו' והכי הוה ליה להקשות בקלרה למעוטי מאי מי שלשה או מומחין הא כתיב משפט אחד ודרשינן מיניה אפילו להשוות דיני ממונות לדיני נפשות כ"ש להשוות דיני ממונות גופיה מניה ופיה וכן לרב ששת לפירש"י דלא ס"ל עירוב פרשיות דמשמע ליה דבשלש משפטו אינו קושר שום לימוד ואולי משמע ליה לתורתה דקרא לכתוב לשון יחיד כמו ודרשת ותקרת היטב וכה"ג [להכי הוצרך לפרש דלא ס"ל עירוב פרשיות] ע"כ תקשי משפט אחד וכן ג"ת לכתי לענין מומחין כו' קאי לסברת המקשה (והמתרץ) ופשר לף לרב ששת ולשמואל ופשר לרב ששת מעמיתך ממועט מומחה וכן ל"ל למה שכתבו התום' דרב ששת אפילו למאן דס"ל עירוב פרשיות כו' [ע"כ הא דלא נעי מומחין ליף מעמיתך] או לפשר שר"ל דרב ששת נקיט מצו"ה בנדק משום שר"ל לכ"ע אפילו למ"ד עירוב פרשיות ואפ"ה בחד תגי מדלתוריתא אבל קושטא דמשנתנו ס"ל אין עירוב פרשיות מדמעטי להולאות ממומחין [א] או לפשר שר"ל דמומחה ממועט מדכתיב תורה מומחין בגזילות ס"מ לגבי הני לף כו' כמ"ם התום' לעיל [בתירוץ על ות"ת מכאי כו'. ולף דעירוב פרשיות כתוב כאן מ"מ גלי רחמנא דלענין ג' ומומחין לף תגי רק בגזילות דג' ניחא מנדק ומומחין ניחא מדנעי מדבעי כלל קרא למומחין ולף יליף מדיני נפשות לתורתי שתא דלף נילף דיני ממונות מדיני נפשות ודוקא גזילות נעי מומחין]:

חלוקי בקצרה

קשה מנ"ל להמקשן להקשות או למה לף ממרן כן בין לפירוש דמה הן קתני בין למסקנא תרתי קתני לעולם אין עירוב פרשיות כתיב כאן ובתי שלשה משום משפט אחד כמו לרבי יוחנן ומעטינהו ממומחין מלכתב רחמנא מומחין גבי גזילות [הא למה לי. והלף איכא למילף מומחין מדיני נפשות כדילף דריסה ותקירה] ע"כ להורות דוקא גזילות ולא הולאות והלוואות ואין לומר דזהו שכתבו התום' הוא"ל דלפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין הוא כו' דז"ל התום' כתבו כך למלי דלף מרויחין מידי בתירוצא דמ"מ צריך למרן מדרבנן ומדרבי מניע משום נעילת דלת אבל קושטי דלדרבה יניח כסברת המקשה דליירי הכל מדאורייתא [ב] וכ"ת [כמ"ם התום'] ושמא לענין מומחין אין לומר דיני ממונות מדיני נפשות כו' אף שהתום' לף שכתבו כן רק ל"ל לתודע לתרן ס"ע למ"ד עירוב פרשיות מ"מ דילמא הגמרא סבירא לה אף לסברת תלוטה ופשוטה עד שמקשה המקשה לרבי אבהו [אי אין עירוב פרשיות למה לי ג' דפי משום דדרבי משפט מומחה נמי ליעבי דל"ל מדאינטריך למיכתב בגזילות ולף ילפינן מדיני נפשות ע"כ להורות דדיני ממונות לף בעי מומחין דז"ל דפי שפשר למילף מדיני נפשות כיון דאין עוון במספר הדיינים] ואף התום' כתבו כך לסברת תלוטה משום דקושטא הוא אף על המקשה [דפרין] אי ס"ל עירוב פרשיות מומחה נמי תבעי מנ"ל להקשות דלמא אין לרך מומחין משום דל"כ מומחין דכתב רחמנא למה לי וע"ז כתבו ושמא לענין מומחין אין ללמוד כו' והתום' מקשין מתלוקה הרשמוה שהיא מוקדמת [וה"ה מתלוקה דאין עירוב פרשיות איכא נמי לאקשויי דלמא שלשה בעי ממשפט ואין לרך מומחין משום דל"כ מומחין דכתב רחמנא למה לי וכקושיית הגאון וע"ז שייך נמי תירוצא ושמא כו'] ועוד נכריה מרש"י ברב אחא שפי' [בד"ה מדאורייתא תד נמי כשר כו'] ואין עירוב פרשיות כתיב כאן מאי כוותיה דזוטא זוה ומאי דוחקי' אלא משום דל"כ אכתי [ניחא] דלרך לומו יחיד להיות מומחה ול"כ מאי קאמר אלא משום יוסי קרנות [הא כיון דניחא דבעי מומחה לף שייך גזילה דיוסי קרנות כמו שביאר הגאון לקמן דף ו' התום' בד"ה וכ"ת] וכ"ת דס"ל נמי סברת רבא דמשום נעילת דלת תקנו בהדיוטות [ובדרבי תניא] ולא תקנו אתר כאן לתורתא משום יוסי קרנות וכי תימא [אי ס"ל גם לרב אחא סברת נעילת דלת] ל"ל דפי [הא דפרין] אלא מעתה טעו כו' אתה נועל דלת כו' כדלעיל [בדרבי אבהו] י"ל דהכא יצאו ב' סברות דלא ישלמו] ומשום יוסי קרנות [כמ"ם התום' בד"ה כ"ם] ומשני בד"ה אלא מעתה טעו לף ישלמו] משום יוסי קרנות [כמ"ם התום' בד"ה כ"ם] ומשני בהיפך נמי יצאו ב' סברות [כ"ש דאתה נועל דלת כו' כדלעיל וכ"ש דיפיפי יוסי קרנות כדמסיק בגיטין הכא] דאין זה דעת רש"י שהרי פירש בהדיא טעו לף ישלמו כיון דברשות נתנו אפילו מדאורייתא כו' וטעמו מוכרח מדמסיק לרב אחא אין ליה דשמואל כו' [דשניס שדנו דיניהס דין דבדיעבד אוקמוה מדאורייתא] והיינו דמדאורייתא דין היחיד דין אפילו שניהם כאחד [דלמילף למילף מומחין מף לאין עוון במספר ולא כסברת ושמא שכתבו התום' לעיל] ומס יש פתחון פה לבעל דין לחלוק בין עירוב פרשיות למשפט אחד דעירוב פרשיות מהריק תע"ג דסבי בשאר [מ"ם נרין מומחין] דהוי כעלו כתוב לגביה ממש [אבל מדיני נפשות בהיקישא דמשפט ליכא למילף כיון דאין עוון במספר הדיינים ות"כ לף קשה קושיא לעיל דאי בעי שלשה משום משפט אחד מומחין נמי ליבעי דמ"ל מדאינטריך למיכתב בגזילות ולף ילפינן מדיני נפשות דז"ל דכיון דאין עוון במספר הדיינים ליכא למילף בהיקישא דמשפט] ת"כ לף מקשו התום' [בד"ה ומדאורייתא] מידי לפירש"י דלמא נריך בנדק לאפוקי משפט אחד [דהוקשו כל דיני ממונות להדדי דבעינן שלשה] ול"ז אי אפשר לומר כן [בנדק לאפוקי משפט אחד] דל"ל למה כתב רש"י ואין עירוב פרשיות כו' דמה לי משפט אחד מה לי עירוב פרשיות ממ"נ אי ילפינן מומחין אף דבני אחד ולכך פירש אין עירוב פרשיות ת"כ גם ממשפט אחד נילף מומחין אף לגי אוון במנין הדיינים ואי אין סברת לגמוד מומחין [כיון דאין עוון במנין ת"כ למה כתב רש"י ואין עירוב פרשיות ולכך מקשו תום' שפיר בנדק למה לי דע"כ ניח ליה דרשה דמשפט כמו לגי דעירוב פרשיות רש"י] וק"ל. ז"מ מהכרח [מקושיית התום'] (לעיל) [דשוין] משפט אחד ועירוב פרשיות לענין זה וז"מ [מרש"י] דשפיר ממרינן עירוב פרשיות לענין מומחין אף דבנדק תשפוט מורה לן דבאחד בני [וה"ה בהיקישא דמשפט וקשה קושיא לעיל] י"ל דרש"י הוא דפי' בדרב אחא כן ולרש"י ל"ק מידי דרש"י לשיטתיה אזיל בפירוש עירוב פרשיות כמו שכתב בשמעתין ובצ"ק דלמ"ד עירוב פרשיות קאי אמלוה גרידא ולף אגזילות ולמ"ד אין עירוב פרשיות קאי אתרוייהו ועכ"פ אף לרמי בר אחא דס"ל אין עירוב פרשיות ואפשר שומרין לריכין כפירה במקלת כו' מ"מ אמלוה נמי קאי ובשמעתין קאמר ואי אין עירוב פרשיות כתיב כאן לגמרי דס"ל דלף קאי כלל אמלוה לפל"כ תיבעי נמי מומחין ומשפט אחד לף קאי אגזילות ולמ"ד אין עירוב פרשיות ומומחין לימעט מדבעי כלל קרא למומחין ולף יליף מדיני נפשות לתורתי שתא דלף נילף דיני ממונות מדיני נפשות ודוקא גזילות נעי מומחין]:

ביאור

[א] הא דכתב הגאון בפשיטות בכל דבריו דלרב אחא לף נעי נמי מומחין מדאורייתא היינו מדקאמר דשניס שדנו דיניהס דין ואפילו אינו מומחה דאורייתא ול"מ דמדאורייתא דן יחידי ואפילו אינו מומחה וכמ"ש הגאון לקמן בחילוק: [ב] וה"ה ד"ל עירוב פרשיות כתיב כאן ולכאי נעי שלשה ומומחין לף נעי מדאינטריך למיכתב מומחין בגזילות דדוקא גזילות. ולף נעי לדרבי תניא. וכ"כ הגאון לקמן בסמוך ד"ה לכאורה ומומחין לימעט מדבעי כלל קרא למומחין ולף יליף מדיני נפשות לתורתי שתא דלף נילף דיני ממונות מדיני נפשות ודוקא גזילות נעי מומחין]:

דף ג

רק דיני ממונות לדיני נפשות לכ"ע [ג] ולכך פירש"י בדר' חנינא [בד"ה שנע' משפט אחד] ממונות כנפשות ולפי פי' ממונות בעדים זוממין דכתיב בממון גופיה [כמ"ש התוס' בד"ה שנאמר לעיקר דריסה ומקילים בעדים זוממין כתיב בדיני ממונות כו' ולפי משום דממשפט אחד אין להשוות דיני ממונות מהדדי ולפ"ז הוי יודע' שאר דיני ממונות] [ד] אך עתה קשה [דקשה] מיכף מייתי דשמואל מיכף בייתו דר' חנינא ופרכינן [בד"ה הוה ליה] שמואל גר פלוגתיה דרבי אבהו ולהניח ר' אבהו דעסיק בגויה וכ"ש הא גופיה [כמ"ש התוס' בד"ה בייתו] דר' חנינא עירוב פרשיות לפירש"י [שפי' בדר' אחא ולית ליה עירוב פרשיות] דז"ש דיכול להיות דרבא נמי מצי למימר אין עירוב פרשיות ומכח משפט אחד צריך שלשה ומוממין מדאורייתא וכמ"ש התוס' לעיל [בד"ה דברי הכל] דהוי מצי למימר דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן בדין הוא לדיבעי ג' מומחין כו' וגם רב אחא מצי סבר דאחא יכול לפרש כאוקימתא דרבא משום דר' חנינא נעשלת ללא ואין עירוב פרשיות רק משום משפט אחד [ה] ומאי בייתו מצד האוקימתא. ועוד לדיפלוגי בעלמא לענין עירוב פרשיות לענין מודה במקצת נלע"ד זה י"ל דרבא סבירא ליה דשמואל [דבד"ה דברי הכל] דהוי מצי למימר דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן בדין הוא לדיבעי ג' מומחין כו' וגם רב אחא מצי סבר [דשמואל] למה לן לומר דפלוג ועשות פלוגתא [ומפיק ניחא מיכף בייתו דשמואל] אבל דרבי אבהו לא מצי למימר דרב אחא ליה לר' חנינא נעשלת ללא ואין עירוב פרשיות רק משום משפט אחד [ה] ומאי בייתו מצד האוקימתא. ועוד דלפלוגי בעלמא לענין עירוב פרשיות לענין מודה במקצת נלע"ד זה י"ל דרבא סבירא ליה דשמואל [דבד"ה דברי הכל] דהוי מצי למימר דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן בדין הוא לדיבעי ג' מומחין כו' וגם רב אחא מצי סבר [דשמואל] למה לן לומר דפלוג ועשות פלוגתא [ומפיק ניחא מיכף בייתו דשמואל] אבל דרבי אבהו לא מצי למימר דרב אחא ליה לר' חנינא

שנים מ"מ מכח סברת מין ג"ד שקול מסתבר לומר זקני שלשה. וזה שכתב רש"י נעגלה ערופה ומסה זקני ג"ד משמע: יש משבשים לעיל במקשה מי מין עירוב פרשיות שלשה למה לי ללמוד משום ג"ד נוטה וזה הכל דשם נלמד לדניך ג"ד ממרה מורה עשה ג"ד נוטה ולעיל פריך ללמוד מין לניך ג"ד דבמחד סגי. תדע דלמ פריך לר' יוחנן למה לי ג' שלהים מיפוק ליה דבעינן ג"ד נוטה: **גמ' אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי כו'.** למף מס תמיר דמיירי בהודאות והלוואות מ"מ הוה כעין לתורייתא ולניך דעת שלשה הדיוטות שוין: **גמ' מיירי לה בק"ו מדיני נפשות.** וכי תימא דיו ולימצי ג' יתרים לחייב. דחייב דיני ממונות טובה לזה ורעה לזה ואימו דומה לרעות שבדיני נפשות שהוא רעה לכל. רק דומה לזכות בדיני נפשות שנקרע טובה לזה ורעה לגואל הדם וכה"ג: **בתום' בד"ה** אין דורשין **תחלות בו'** וקשה בו'. רלוי לדקדק בייחוסו של רש"י. עכ"פ אין כוונתו לדניך למיבני מומחין דלא סיינו בנל"ס שלניך שלשה מומחין (דהוי למיימ) [דהם] מצני שלהים ע"כ יבעינן מומחין. רק כיון דסוף סוף נשמע מיניה מומחין כיון שהוא הרמטון מניריכין לגופיה אף שהיינו יודעין בנל"ס. וכן הוא לר' יוחנן כדמסיק אלל דיין הרגיל. וקרנות וטוטפות ועברה כהנים מפיים ליה [דדרשי' כולהו למיימ משום דלא נשמע מיניה סוס מיוחד בללן]. לניך עיון: **בתום' בד"ה** מוקי לה בו' **ועוד מצי למימר בו'.** לא נתמוורתי מ"ם מתירון רמטון. ולולי סיומה דרע לזה ורעה לזה היה אפשר לומר בדומה בכוונתם לתין שייך בדיני ממונות הטייתך לרעה על פי שנים שהרי אף הכל אל הב"ד רק (שנים) [שלשה] ולא תמצא לרעה רק בהסכמת כולן ואין זה לתרי דנים להטות לתייבי לרעה ע"י שנים. אף דגם בעברים ושלשה לא משכחת [לרעה ע"י שנים] רק ע"י מוסיפין וה"נ בדיני ממונות בשלשה אם שנים מתייצין ואחד מזכה יוסיפו מ"מ לא לתיב דבב"ד אל דיני נפשות דהיינו עברים ושלשה משכחת שפיר לתרי דנים להטות לתייבי אפילו לרעות בכמה גוונא כגון עברה ושלשה עבר מתיימן וכה"ג רק שנים בתוכן לא תמצא רק בתוספין והתורה לא כתבה בפירוש שנים רק על נשון אל תגע לתתי דמתני' פריך בגמ' לקמן לתנן הטייתך לרעה ע"פ שנים היכי משכחת לה ומשני בתוספין משכ"כ בב"ד שלשה אל דיני ממונות לא תמצא בו ומשני בתוספין ב"ד הטייתך לרעה שיתקיים לאחרי דנים להטות. והתם טעמא אין מקום למ"ם לעיל בתחילת ב"ד הטייתך לרעה שיתקיים לאחרי דנים להטות. והתם לא קרא דפנימיים זה מזה לי משום דה"ל אין למדין זה מזה ואין מעכבין ג"כ דה"ל זו למה לי וכיפר השתא פנימיים לא מעכבי מיבעיא. דה"ל לנתר לתשכחן דפליג קרא מילוציים מפנימיים למעכב לתורי וכיפר שלא יעכב תו מתלקין אפילו בפנימיים מהדדי. ומפרש התילוצה אינו מוהלנו דיל"ל כך וכך: **בתום' בד"ה** לטוטפות בו' **ויש מפרשים בו' וגורעין בו'.** לכאורה ליש מפרשים גורעין ו' קמץ של ולטוטפת כמ"ש גורעין ו' דנרים התיבה ולנ"ם נשתר ו' קמץ במקומה ודרשינן לה כמו והטותר ולזה כתבו וה"ג בו' [ולטוטפת] לנ"ת משל"כ ליש מפרשים ג"ל לגרום כן כיון דגורעין ו' קמץ ודשינן בין פ' לת' הוי כאלו כתיב לטוטפות אלל **תום'** זמיש משמע ליש מפרשים גורעין הו' שבין ב' טיתי"ן ע"ש. ואולי אין מילוק וקפילא ו' קמץ ו' תגיעת: **בתום' בד"ה** טט בו' **א"נ בו'.** ומ"מ מקשה לר' יוחנן ישמעאל דדרים המסורת. למס נלל מקום יש שם למקרא הוי"ל למיכתב ג' פעמים לטוטפות הרי עכ"פ לא פחות מד' ויותר לא אלא מצינו כתובים בעניית דתפילין. או לל תל לטוטפות לגופיה פשו ד': **בתום' בד"ה** בדרך בו'. לפירש"י הגירסא כדרך שֶׁפֶּא לְגָרוֹת הקב"ה תותך וקאי המסורה יְרֵאֶה שהוא הקב"ה כן תמה פֶּא (כתולם לשון ניווי כמו פא אל פרעה) לְיָרְאוֹת דהיינו יְרֵאֶה שהוא המקרא וקאי אזכורך. וכתבו ואין הלשון משמע כן. הן לשון כדרך שפא כו' כך פא כו' משמע שפא תרוייהו קאי אתחלא דהיינו זכורך. הן לשון יְרֵאֶה משמע הכל אזכורך. ובמגיה הקשו עוד דדרים המסורה קודם דהיינו יְרֵאֶה במירק והו"ל למידרש המקרא קודם שהוא העיקר שהרי אותן דפליגי ס"ל יש שם למקרא לבד כמו אלב או אלב. לזה פי' ר"ת בהיפך כדרך שזכורך פא לְיָרְאוֹת מן הסכינה בשני עיניס ברואים שלימה מהקב"ה דהיינו יְרֵאֶה המקרא כך זכורך פא לְיָרְאוֹת דהיינו יְרֵאֶה וזה שכתבו אינכא כו'. ולפי זה לריכין לדחוק בפירש"י שלפנינו במ"ם ותרוייהו דרשי יְרֵאֶה כל זכורך כו' לריכין לדחוק שכוונתו שירלו פני הסכינה את זכורך יְרֵאֶה משמע שיתרלו לפניו ומ"ם שהוא פא לרלותו וכן מ"ם לף אתה רואה אותו לריכין לדחוק שר"ל שהמכוון מן יְרֵאֶה בב' עיניס כדי שירלו זכורך את הסכינה בשני עיניס. ומ"ם שה"ות ר"ל זכורך פא לרלותו [ר"ל] הסכינה. וזה שכתב כדרך שזכורך כו' כך פא לירלות לו כו'. [כ"ו לריכין לדחוק]. ולמה נהפוך דברי אלהים חיים ונעשה מן יְרֵאֶה יְרֵאֶה ומן יְרֵאֶה יְרֵאֶה דטפי נפרש יְרֵאֶה מזכורך כפשטיה וכן יְרֵאֶה וכמו שכתבו התוספות ולכאורה הוא משמעות דברים פה ובמגיה וערכין גוין (והתוספות היה לפניהם נוסחא אחרת) יְרֵאֶה שירלו זכורך פני הסכינה כו' ותרוייהו מזכורך קאי וְיֵרָאֶה המכוון מרמייתם הקב"ה ליעקב הקים רמייתך דהיינו יְרֵאֶה לרמייתו דהיינו יְרֵאֶה שהקב"ה פא לרלותם יְרֵאֶה מה הוא כו' וגם זה דוחק ודו"ק: **בתום' בד"ה** דרך בו' **דחלב או נבילה בחלב אסרינן בו'.** הרבה משתבשין בוקשה כו':

דף ה ע"א גמרא אלא מנייבו נקיטנא רשותא בו'. מכאן לסמיכו שהנסמך בפוף להסומכו ועי' בשו"ת מהרי"ק שורש קי"ז בתוך הדבר מה שמדקדק מזה: **ברש"י בד"ה** שרודין בו' שבימיהם היה להם כח ורשות **מאת מלכי פרס.** מיהו רשות ממלך פרס למי שהוא [אינו מזרע שבט יהודה] כתב הטור שאינו מועיל אע"ג דלכאורה כ"ם הוא ומה נטילת רשות מרים גלותם או נשיא מועיל ואינהו גופייהו אית להם רשות מאת המלך כ"ם נטילת רשות ממלך גופיה והיינו טעמא דמזרע (ישראל) [שבט יהודה] תליא קרא ע"ם נטור ובב"י בתוך: **ומה** שכתב הב"י ושניהם המלך היה נותן להם הסומך המקרע מזלזלין בתר המסורה כדבשמעתין [גבי קרנות דכתיב וכיפר וכיפר וגבי חלב דרך ביאור] (בכל התורה המלה היכא דמקרא ומסורת מכחשי אהדדי ולימא דבר המורה לן לדרוש המסורה. [או למר דרשי' המקרא ולמר המסורה. אבל לא היכא דליכא לימוד הסומך]). ואי כתיב בנפש למודע ס"א ה"ה מצני מתים דמה לי מאחד או מצנים דמ"ם מבשר דצני חלצי זיתים מצני מתים מטמאין כמ"ש התום' מקודם [בד"ה מנין] שהם ג' קושיות למה לי קרא לדם [דמטרף] מ"ם מבשר [דצני חלצי זיתים מצני מתים מטרפין] וגם לר' ישמעאל דצני קרא [לרציעת דם] שמטמא למה לי [הא דם הוי כבשר] ומילנו כיון דגזנו מחליף לן אחיל (רציעת דם שמטמא) מבשר. ולצני מתים [שמת] אין לריך קרא. והא דנקיט מנין כו' לאו משום שיהיה פשוט לו ממת אחד כו' לחי כו' וק"ל. לזה כתב נפשה וכתב נפשה דהשתא ע"כ ממועט צני מתים. אבל עתה דס"ל לר' ישמעאל יש שם למסורת ע"כ תרתי למה לי ולמה לי נפשה: **בא"ד** למה לי תרי קראי בו'. אין להקשות דמכל אחד למודים ה"א ה"ה נצני מתים. דכיון דהיכא המסורת מהמקרא והלכה למשה מסיני שנים מ"מ מכח סברת אין ב"ד שקול מסתבר לומר זקני שלשה. וזה שכתב רש"י נעגלה ערופה ומסה זקני ג"ד משמע: יש משבשים לעיל במקשה מי אין עירוב פרשיות שלשה למה לי ללמוד משום ג"ד נוטה וזה הכל דשם נלמד לדניך ג"ד ממרה מורה עשה ג"ד נוטה ולעיל פריך ללמוד מין לניך ג"ד דבמחד סגי. תדע דלמ פריך לר' יוחנן למה לי ג' שלהים מיפוק ליה דבעינן ג"ד נוטה: **גמ' אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי כו'.** למף מס תמיר דמיירי בהודאות והלוואות מ"מ הוה כעין לתורייתא ולניך דעת שלשה הדיוטות שוין: **גמ' מיירי לה בק"ו מדיני נפשות.** וכי תימא דיו ולימצי ג' יתרים לחייב. דחייב דיני ממונות טובה לזה ורעה לזה ואימו דומה לרעות שבדיני נפשות שהוא רעה לכל. רק דומה לזכות בדיני נפשות שנקרע טובה לזה ורעה לגואל הדם וכה"ג: **בתום' בד"ה** אין דורשין **תחלות בו'** וקשה בו'. רלוי לדקדק בייחוסו של רש"י. עכ"פ אין כוונתו לדניך למיבני מומחין דלא סיינו בנל"ס שלניך שלשה מומחין (דהוי למיימ) [דהם] מצני שלהים ע"כ יבעינן מומחין. רק כיון דסוף סוף נשמע מיניה מומחין כיון שהוא הרמטון מניריכין לגופיה אף שהיינו יודעין בנל"ס. וכן הוא לר' יוחנן כדמסיק אלל דיין הרגיל. וקרנות וטוטפות ועברה כהנים מפיים ליה [דדרשי' כולהו למיימ משום דלא נשמע מיניה סוס מיוחד בללן]. לניך עיון: **בתום' בד"ה** מוקי לה בו' **ועוד מצי למימר בו'.** לא נתמוורתי מ"ם מתירון רמטון. ולולי סיומה דרע לזה ורעה לזה היה אפשר לומר בדומה בכוונתם לתין שייך בדיני ממונות הטייתך לרעה על פי שנים שהרי אף הכל אל הב"ד רק (שנים) [שלשה] ולא תמצא לרעה רק בהסכמת כולן ואין זה לתרי דנים להטות לתייבי לרעה ע"י שנים. אף דגם בעברים ושלשה לא משכחת [לרעה ע"י שנים] רק ע"י מוסיפין וה"נ בדיני ממונות בשלשה אם שנים מתייצין ואחד מזכה יוסיפו מ"מ לא לתיב דבב"ד אל דיני נפשות דהיינו עברים ושלשה משכחת שפיר לתרי דנים להטות לתייבי אפילו לרעות בכמה גוונא כגון עברה ושלשה עבר מתיימן וכה"ג רק שנים בתוכן לא תמצא רק בתוספין והתורה לא כתבה בפירוש שנים רק על נשון אל תגע לתתי דמתני' פריך בגמ' לקמן לתנן הטייתך לרעה ע"פ שנים היכי משכחת לה ומשני בתוספין משכ"כ בב"ד שלשה אל דיני ממונות לא תמצא בו ומשני בתוספין ב"ד הטייתך לרעה שיתקיים לאחרי דנים להטות. והתם טעמא אין מקום למ"ם לעיל בתחילת ב"ד הטייתך לרעה שיתקיים לאחרי דנים להטות. להדבריס כשטתן דעזין ב"ד נפרד להשתא יכול להתקיים היה שיהי הטייתך לטובה מלרעה לטובה ע"פ אחד ולרעה ע"פ שלשה וארבעה וכו' דמידי שנים כתיב רק תגע נקיט שנים משום דקושטא הוא שאם יהנו שנים כגון בתוספין אזלינן בתרי. ומשכ"כ בתוספין ב"ד נפרד זוגות דרך משל כ"ב לא מתקיים בחותו ב"ד לעולם שיהי הטייתך לטובה מלרעה לעולם אם הוא בהיפך נמי אזלי בתר חותו רוב בין לטובה ובין לרעה כגון ב"ד של עשרים ושנים. עשרה מחייבין ושנים עשר מזכין ובמקומה ודרשינן עשרה מזכין ושנים עשר מחייבין חייב והתורה רלתה ב"ד שיתקיים בו לא כהטייתך לטובה כו' וק"ל. ולפי"ז לגטות למה לי: **בתום' בד"ה** דיני ממונות **לא כ"ש תימה בו'.** לא הקשו בקלרה משמועל דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי. דשמועל מפיק לה מאחרי דנים להטות דקאי לדיני ממונות ודוקא ברוב דאיתא קמן אבל לא ברוב דליתא קמן אבל עתה דפתח לנו תלמודא ברבי יהושע דפליגי אי רובא דאיתא קמן ולימא קמן שור ס"כ ולף הכל בק"ו: **בתום' בד"ה** מסנהדרי גדולה **פריך שפיר בו'.** לשון פריך שפיר משמע כלאו מסנהדרי קטנה לא פריך שפיר ואח"כ שיימו הלשון של מ"ם [לא יאכל] דבל"ע מגי אבל מ"מ קשה [דלא ליפגי בב"ג] עוד קשה דאחי מקשה בלל בו' בגמר דין כתיב הא כתיב עדה אחת ועדה מלמת ואין זה עשרים בהסכמה אחת ואחי פריך בלל כדי שיגמר הדין בעשרים ושלשה הא אי אפשר לומר כן ואולי י"ל בדוחק דאחרי מקשו התום' אבל מסנהדרי קטנה דעשרים כתיב אין הכל ואו לא כדדרשי' עדה אחת כו' ג"כ לא פריך מידי ועוד אף אחת"ל כו' סוף סוף בב"ג וכו' ודוחק:

דף ד ע"א גמרא שנאמר ודם זבחיך ישפך לא גרסינן בגמרא וכן במשנה שם ליתא וכן משמע מרש"י ותום': **בתום' בד"ה** בולהו ס"ל כו' **ונראה** דדוקא **הבא** וכו'. ולכך לא תניא דר"י בן ברוקא דהתם לא מכחשו מהדדי ודריס כפוף בלולב ומזמזם וכפת בלולב אחד וכן לר"ע [אף דס"ל יש שם למקרא מכל מקום דריס נמי כפת בלולב אחד] כמ"ש בסמוך [וכפות דריס בלולב ומזמזם]. ואין ל"ל לר"ע דכפת מורה לאחד סגי וכפות דצב' נמי יוצא ולא עבר על בל תוסיף (דבערבה היינו טעמא דלא עבר על בל תוסיף דכתיב ערבי נחלי"ם מתח הב' ומשמ נמי מקרי ערבי רק בשנים נמי יוצא אבל אלו כפת ה"א דוקא אחד כמו ה' פרשיות בתפילין ואתם לישיות וכה"ג) כמו במלות (בפתח תמר הוי"ו) מלות (בחולם) משכ"כ בקרנות וסוכות ופסחות ליכא למימר הכי ודו"ק: **בא"ד** ומיהו קשה מרע"ק בו'. דלפיל מר"ם בקידושין: **בתום' בד"ה** ושתים לעכב **ואת"ת בו'** הול"ל שלש. דל"ל אד לגופיה (ועלמך) [והולמך] לדקדק שכתבו לעיל [ע"ב בד"ה אין דורשין תחלות] וקושיא אחת מתרלת תברתה. דאי תמרי אד לגופיה אקלינן כל התיבה לגופיה כמו בסוכות [לישנא דר"ם נסמוך]: **בתום' בד"ה** מנין בו'. נסוף הדיבור. אין להקשות לנתר דכתיב ריבוי בתלת בנדולה או בשרך נלמד מידך מיניה כיון דאורי דהוי בכשר דהיינו או דכתיב בשרך ולימא (ריבוית) [ריבוית] בנדולה או לנתר דכתיב ריבוית בנדולה לף [ח] שאין לריך שיקרוס בו'. דל"ל בפרק כל שעה הול"ל בשהורה נדולה היא ותמה הוהרה [כיון דאמרי' דאורי לן ריבוית דהוי בשבר] וק"ל: **בתום' בד"ה** ורבנן בו' **תימה בו' וא"ב בו'.** מקשין מאי וא"ב כ"ם אי סבר ר' יאמעאל יש שם למקרא כ"ם דקשה תרתי למה לי ותילתי דבשלמא אי ס"ל יש שם למקרא אי כתב נפשה למודע ה"א דציעת דם מצני מתים טמא מיטהר נפשה ללמוד דוקא ממת אחד דהיכא שיש לימוד בנפשה מיבעי לן דכתיב וכיפר וגבי חלב

ביאור

[ח] ר"ל דאי ס"ד דהכי דחמעת בשרך היינו דשם משום בשבר ומחלב בעי שיקרוס ס"ב לף הוי לריך למיכתב בנדולה אע"ב דבשרך לאו מטעם דשם משום בשבר מרבי ליה רק מבזירת הכתוב ולא בעינן שיקרוס ולא יפגין בנדולה מיבעי. וכן ר"ל דאי ס"ד דהכי דחמעת בשרך היינו דשם משום בשבר ומחלב בעי שיקרוס ס"ב לף הוי לריך למיכתב בנדולה אע"ב דבשרך לאו מטעם דשם משום בשבר מרבי ליה רק מבזירת הכתוב ולא בעינן שיקרוס ומוקמינן טפי ריבוית דע"י שיקרוס בשרך ולף בנדולה משום דבלל"ס מחיר בשיעורו דבני בשעשה:

דף ו

רשות כו' מרש"י לפ"ז משמע רק היכ גלותא: **אי** מועיל רשות לגמיר למוד מ"מ אפילו לפ"ז גמיר עיין בטור: **בתוס' בד"ה** ואם היה כו' משמע דסבר כר' **אבהו** ואפ"ה בחלוקה זו גופה יחיד מומחה דן בדקתני ואם היה מומחה כו' ועלה קבעי דגמיר ובביר ונקיט רשותא אבל כו' [עי' מהרש"ם] ויש מפרשים: **בא"ד** תקנתא דרבנן כו'. ועיין [דף ג' ע"ב דפריך ולמאי הילימא ללף נעי שלשה והא אמר ר' אבהו כו' למאי] לפ"ז מפני מה הן קמני ולמעוטי שלשה מומחין דמחד מומחה סגי כו': **בא"ד** אלא אבגון **אנא** דרבי חייא קאי כו'. ופשיט מרב יוסף דס"ל נמי עיקוד פרשיות כמו שכתבו התוס' בכר מפרק המגרש: **שם אבגון אנא** דרבי חייא קאי. ולפ"ז פשיט מרבי חייא עומדת לרבנ"ם [דמסמון]. דהתם ללמד מועיל לו קנה רשות לנעין דיעו דין דהא בתרן ישראל מכימי טפי: **בא"ד** הוי מצי לשנויי כו'. וקיפ"ל ואם היה מומחה כו' ר"ל ועטל רשות פטור רק למיקץ לגמרא לשנויי כן מדקתמר בקיפ"ל ואם היה מומחה כו' לפ"ד הו"ל למיתני ואם עטל רשות ולפ"ז אתם אם היה מומחה כיון דגמיר ומביר נמי מומחה לרבים קרי כדהכא וזה שכתבו התוס' בסמוך [בד"ה ומי לפ"ז] ובשאילתות מומחה ליירי דהא קתני סיפא כו' דע"כ מיכן תלמוד מלשנויי ריבא בומחה וסיפא בומחה שים בו עוד מד לטיעותא מללא מצני בקנרה כן כמ"ש כאן [בע"כ דלמיקץ ליה לשנויי הכי מדקתני סתמא מומחה]: **בסה"ד** דהתם פריך ומשני לפ"ד כו'. ולפ"ד עיכוד פרשיות לפ"ז אתם קוסים הגמרא [ולימא מין ה"נ כו'] כלל דהכא מקינו מסוס נעילת ללא ללף שיך בקידוש המודש: **בתוס' בד"ה** הן **אפילו** יחידי כו' **דאי בדקיבלו עליה אפילו שאינו מומחה נמי כו'**. לפתם קבלו מין נריך לריש וכפסוק [בד"ה ומי לפ"ז זיל שלים] הולרכו לרמיה מקבלת דדיינים לן דין תורה. רק מ"מ הו"ל להניח ג"כ רמיה שלא תימא לפיירי בקבלת דדיינים לן דין תורה: **בא"ד** ומבאן **בו' דהא שלשה במקום יחיד מומחה כו'**. ולפ"ז הכריחו מקנרא מאלשה גופא אפשר לומר למ"ש התוס' לקמן ד"ס זה בורר וכן הוא מסקנת הפוסקים דבחדא לריעותא מועיל קבלה אבל בתרתי לריעותא נריך קנין ודיני ממונות בשלשה היינו הדיוטות לפי אפשר ללית להו חד דגמיר מהני קבלה חד במקום שלשה אבל בחחד או בשנים אתם בני חדש דאפשר ללף גמיר דפסול מדיינ כמ"ש התוס' לעיל אין מועיל קבלת לף גמיר כגמיר וחחד במקום שלשה דאלשה לף גמירי פסילי או חחד גמיר פסול לזה הוכיחו מוסס היה מומחה לפיירי בגמיר וסביר ואי בדקינהו אפילו שאינו מומחה רק גמיר למודיע נמי והו"ל ואם גמיר הן כו' וזו"ק. מיהו ממ"ש התוס' בסמוך ע"ב בד"ה יפה כח פשרה לף מצטע כן רק מועיל קבלה בחחד או בשנים אתם בני חדש. ואפשר לומר שרלונם אם דומיא דפשרה להלבתא נריכה קנין [בדומיא דהכי מהני אף בדין בשנים]: **ואפשר** לומר עוד דהיכי ממונות בשלשה י"ל בדקינהו ועכה קמ"ל ללף תהא דן יחידי כמ"ש התוס' בסמוך [בדיבור שתם"ז] ואין ב"ד שקול נמלא הדין יהיה בשלשה לכתחלה לזה הכריחו ממומחה לאי בדקינהו ובתורת עלה אפילו מומחה נמי לף כמ"ש התוס' לגון אתם לכומר יכול כו' גם י"ל דהיכי ממונות גב' זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כו' להיכא דרוצה לניית דין מ' הדין בשלשה ע"י זה בורר לו אחד כו': **בתוס' בד"ה** דהכא שבט בו'. עיין בהוריות דף י"ג ע"ב בעי מיניה רבי מרבי חייא מה אני בשעיר [ל"ל הרי לרתך בכבל תיתיבי] כו' ע"ש [ל"ל התם לף בייבי מהדדי הכא אתם בייבין להו לדידהו] וגמרא דהוריות ודפסחים שאה לכאורה טפי מהדדי [בהוריות נמי מיסורא מייבי] ואפשר דרבי חייא דהוי מפרק ישראל לענותנותן תלה הגדולה בריש גלותא דכבל ואתר אתם בייבין להו וכן רבי כדתניא מעמת רבי בעלה עונה ולענין הלכה אין נ"מ להלכתא למשיחא [ולכך לף אם להשיב שלא כהלכה משום ענותנותן] ואפילו בכבל תלה הגדולה בנשיא שבפרק ישראל ואתר אתם בייבין להו: **בסה"ד ונשיא שבא"י מנקיבות**. אפשר זהו דקדוק ואתוקק מצין רגליו לשון ונשליתה היושבת מצין רגליה בשים לף שיך לשון זה. שבטך ומשענתך המה יתמוני בגלות דמ"מ לף יסור שבט ואתוקק במשענותם מזרע יהודה ודוק: **בפרק** גיד הנשה דף נ"ב ע"ב כי ברית עם אלהיס ועם אנשים אלו רשעי גליות ונשיא שבא"י פירש"י נשיא שבא"י קרי אלהיס לשון מומחה כו': **בתוס' בד"ה** רבה בר חנה כו' בל בר חנה כו'. ולמה יכנה שם אביו לסיכפא. אבל אי אתה שמו ליכא קפידא על שקורין בן בנו בנו כמו שאמרו רבותינו ז"ל אין אדם נמנע מלקרות כו' ויש מפרשים שהיתה לפני התוספות שם בעובדות רבה בר חנה [והשתא לתוס' ניחא שפיר טפי דקרי לרבה עצמו דהוא בר חנה סיכפא] ולא הניעותי דמ"כ הו"ל לסמוך [היש מפרשים] מכל רבה בר חנה שמוזכר שם כיון שאם הלשא שם האב היה בר חנה מ"כ מה לשון רבה בר חנה אלא ודאי גורסין רבה בר בר חנה: **בתוס' בד"ה** נקיטנא **בו' פי' כו'**. שלא נפרש נעילת רשות היה מרבי שהיה נשיא רק מחמעות אלו המסרכרות דהיינו ר' נתן רשות לרבי חייא לסמוך (לרב הונא) [לרבה בר רב הונא] ורבי חייא נתן רשות לרב כו' [כ"ל מותו הרשות שהיה לרבי חייא מרבי להסמיך רבה בר רב הונא] נתן מותו הרשות לרב וכן רב לרב הונא ומשלא נטילת הרשות היה בימי רבי וזה להסמיך לרבה בר רב הונא. ולפי"ז היה לריך לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי וזה שכתבו התוס' בסוף הדיבור אבל אין סברא לומר דרבה בר ר"ב היה בימי רבי: **עיין** עומדת דירושלמי דרבי אבהו יחיד ודאין בקסרין הוכח בספר ב"ח סימן ד': **ויש** לכוין ע"ז מדוע אתה יושב לנדך כו' כי יפת אלי העם כו' וק"ל. ואמר יפת לשון הווה כמו ככה יעשה חיום כו' רגיל לעשות. ע"פ התוס' דעשה טובה אפילו למומחה [שלא ידון יחידי] ור"ל רגיל היה בדיינין כו' [לזה אמר כי יפת כו' לשון הווה ברגיל הוא בדיינין] וק"ל:

ע"ב גמ' **איבעית אימא משום הא גופיה כו'** ויוסף דעת יוסף מכאוב: **בתוס' בד"ה אא"ב כו' התם בפניו ממש אירי** [עיין מהר"ס]. עיין בתוכן בשו"ת מהרי"ק שהאריך מאד בהמוספות ושמעתמא הלזה: **בתוס' בד"ה** רבי חזיז' כו' ולפ"ל נמי גרים ואינהו כו' שלק ביצים. ולפי"ז ושעו נמי בהאי [דשם מי בעניס הוא] מלמא בשאי נפשיה היא: **בתוס' בד"ה** שנים שדנו בו'. לף לפו לומר דנקיט שנים כי היכי דליהוי שהדי [כדקאמר מלמודא לקמן ע"ש לענין סברא] להא בדיעבד קשיירינן והו"ל לאחד שדן משכ"ב לקמן דנקיט לכתחלה סברא כשנים [שפיר קאמר מלמודא לקמן הא"ה אד נמי רק משום עלה טובה כי היכי דליהוי שהדי]. ומ"ל לשיטת משום ה"ג דלף ידע מכתי סברת כי היכי דליהוי שהדי כוי [עיין במהרש"ל]: **בתוס' בד"ה** יפה כח פשרה במו שרגילין לעשות הדין בו'. קשה מאי פריך מהכא ומשמעל שמואל דיירי ע"כ בלף קיבלוהו ולכוף כשאינו רולה לגייס דין כלל וכמ"ש התוס' לעיל [ע"ש בד"ה הן ולפילו יחידי] דבגייס אינו יכול לכופו והרשב"ג ע"כ ברולה להיות גייס דין דאז לפילו בפני מחריס רשאי לבא כ"ש בשאינו לבא לפני שלשה דהיינו כמו שרגילין דהיינו עוד טופ בלף קיבלוהו ולכוף. וכ"ת דשמואל נמי דיירי בהאי גוונא וכמ"ש הרשב"ץ [דשמואל נמי בגייס דין דיירי בלף לפוקי לה בגוונא אחרינא ע"ש] ל"ק קשה מאי מקשה מיוסיפו הדיינים לשמ התם דיירי מלכוף דומיא דשלשה [דיון דקתני דיני ממונות בשלשה לפיירי מלכוף] ואי משמע ליה לפיירי [הך דיוסיפו הדיינים] בכל גוונא הא ודאי בקיבלוהו לף פיירי. וכי תימא מלוקה ג' כמ"ש הרמ"ם כמו שנקרלים דיינים מן התורה [ב] דמקשה שפיר משמעל דלדידיה סגי מלאורייתא בשאי נפשיה [רשב"ג] בניית דין מ"מ פריך שפיר לסוף סוף ס"מ דדיינים מן התורה מיקרי שלשה. לפ"ל גם לר' יהודה מקשי לדיבעי מומחין וכ"ת ה"ק קאמר שלשה מומחין. ל"ל ליתשב נמי יפה כח הדין דדין במומחין ופשרה בהדיוטות מיהו י"ל דז"ש כיון שרולה דוקא כמו שנקרלים דיינים מן התורה דהיינו מומחין הוי כאלו רולה להיות גייס דין וכרולה לדון בעיר אחרת דהא רבנן תקנו דג' הדיוטות יכולין לכופו. (עה"ג) וי"ל דאמר כמו שרגילין [כתירוץ התוס'. ומ"מ פריך משמעל אף דאיירי בלכוף] דאם יכולין לכוף ל"ש

ג' מיקרי דיינים וכוונתו לדון כמו שרגילין בעלמא מה שיקרלו דיינים ודו"ק:

דף ו ע"א גמרא **לימא בתנאי כו'** למ"ש התוספות [בד"ה וכ"ת] דדברי הכל דר' אבהו למאן דס"ל עיקוד פרשיות דלמא הני מ"ד לף ס"ל עיקוד פרשיות:

ברש"י בד"ה דן **את הדין יחידי כו' בפירקין דלקמן** מוקי לה כו' יש לדקות כוונת רש"י במ"ש לקמן מוקי לה בשאבע ואתן ליך כו': **ברש"י בד"ה** מאן **דאמר תרי כו'** דבריון דלא מקשינן ליה לדין כו' קושטע נקיט וה"ה אם מקשינן מה לי שנים מה לי אחד: **בתוס' בד"ה** וב"ת כו' התוס' תפסו על רש"י בשמה מקומות בשיטתינו בפרט בלף ה' ע"ש בתוס' בד"ה הן ואם היה מומחה לרבים ובדיעבד זה ובר מן קושיתם קשה מה שכתב רש"י בד"ה הן אם הדין במומחה ליכא למימר כו' וכבר משמע מפירושו כמו שהניחו התוס' ללר' אבהו אף מומחה ליכא ע"ק [הא דמצטי ליה לעיל לף ה'] ליעיין להו כגון אנא לף כו' אין לו מקום לפירש"י ז"ל לר' אבהו דלדידיה מומחה ליכא נמי דן ולא לשמואל דלדידיה אפילו הדיוט דינו דין והיינך יאמר אבל לף נקיט רשות מועיל אף לר' אבהו וזהו שכתב מומחה ליכא למימר כו' [ולא קשה קושית התוס' ובר מן קושיתם כו'] אבל מומחה דנאמר ובביר ליכא למימר ולדוחק ליכא דמומחה דנקיט רשות מועיל אף לר' אבהו וזהו שכתב ומומחה ליכא למימר כו' [ולא קשה קושית התוס' ובר מן קושיתם כו'] אבל מומחה דנאמר ובביר ליכא למימר להנהות ונראה לפי עכ"ד דלרש"י משמע ליה דלמ"ד עיקוד פרשיות לריך מן התורה ג' מומחין ללף מיקרי ג' ניכר משלשה רק מן התורה לריך שלשה מומחין ותקינו רבנן משום נעילת ללא שמא לף יפלגו מומחין שיהיה שני כשלשה הדיוטות אבל יחיד מומחה מהיכא מיתי שיועיל לף מדאורייתא ולף מדרבנן כי לימא מלינו תקנה זו שתקינו שיהיד יקרא ב"ד או מאיזה טעם יתקנו כך ויעקרו כזה דין תורה שלא לנורך [כיון דאפשר בקל להשיב ג' הדיוטות] אבל למ"ד אין עיקוד פרשיות ל"ב מדאורייתא אף אחד קרי ב"ד בהולאות והלוואות או אין לריך ב"ד בהולאות והלוואות ואפילו יחיד הדיוט מועיל ותקינו רבנן שיהיד הדיוט לף ידין אף שהוא גמיר משום גזירה דיוצאי קרנות דלף גמירי ופפולין לדיעה ותקנו שלשה הדיוטות דאז אי אפשר ליה שהוא גמיר דאבל אבל דגמיר אבל במומחה ליה למיתי למיתני לקחת אחד מיוצאי קרנות] הניח על דין תורה כי למה יעקרו דין תורה במקום שאינו לריך ור' אבהו לדברי הכל קאמר שנים שאינו אין דיינים כו' הדיוטות אף למ"ד אין עיקוד פרשיות (ועיין לעיל דפריך מילימא דלף נעי שלשה והא אמר ר' אבהו כו' [הא כיון דאפשר לפרש דברי ר' אבהו דאיירי בהדיוטות דוקא ל"ב דלמא מתניתין ממעט שלשה דוקא אבל מומחה נעי וניחיד מומחה סגי] ר"ל הא זו [דלמעוטי שלשה ע"כ] וגם מומחין אינו לריך לזה"ל מקשי ממ"נ אי עיקוד פרשיות כו' נלא ר' אבהו [ללף ודאי אי לף נעי שלשה גם מומחין ל"ל וסגי ניחיד הדיוט] ולזה מקשה והא אמר ר' אבהו כו' ל' אתם בני חדש אין לריכים דין. (כ"ז במוסגר מלבד תוספת דבריס שהגהתנו) והיינו טעמא דרבנן תיקנו שלשה הדיוטות יחד שלא תמוט לף בדיעבד אין כח לשנים לדון וכמו שכתבתי לעיל [דף ג' בהמילוק דחכמים עשו מיזוג לדבריהם כשל תורה] וזה בעצמו טעמו של ר' יוחנן ואין לריך למספט אחד [שכתבו התוס' לעיל דף ג' ע"ב ד"ה דבני הכל] וזה אתי שפיר ללף קאמר ליכא למיימר דר' אבהו דמה הן דקתני ולמעוטי [בהמילוק] וזה אתי שפיר נמי ללף קאמר אליבא דר' אבהו דמה הן דקתני ולמעוטי שלשה לאין לריך שלשה מומחין (כמשמעות כל הדיינים שהזכיר במשנתנו אר"ל מומחין ושלשה דומיא דעשרים ושלשה ושלשה דדיני ממונות דומיא דשלשה דגזלות ודאחרינא) כ"ז במוסגר. [וזה אתי למעוטי במה דקתני מה הן דבהודאות והלוואות לף אפילו יחידי נעיק שלשה מומחין] רק מיחיד מומחה סגי [י] וזה אם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי ואפ"ה עיקוד פרשיות כו' לף לשלול דרבי אבהו רק אתי שפיר כר' אבהו ואליבא דלית לי

פרשיות ושפיר יחיד מומחה דן ומיפטיר להו כגון מגע כו' דמי שפיר כפשוטו הכל מליצ דר' מפהו דיחיד מומחה הניחו על דברי תורה ואילו שתיהו מומחה אין דינו דין משום גזירה דיושבי קרנות ומצניע מפי קרי מומחה מי דנקיט רשותא ואילו שתיהו נקיט רשותא לף דגמיר ושביר שוה לגמיר למוד דגזרו ניה משום יושבי קרנות או לף דגמיר ושביר לף לגזרו ניה רק בגמיר למודא ולזה בשמעתין דמקשה לר' מפהו דס"ל לכ"ע שניס שדנו אין דייסס דין מדן את הדין כו' כתב במומחה ליכא למימר וכמ"ד אין עירוב פרשיות וכבריית לטעיל ואם היה מומחה לרבים כו' מדקתני סיפא כו' ומשני בדקיבלו כו' ותיפוק ליה כ"ע ופשיטא מרב יוסף מי קיבלוך כו' ופירש"י ומי לא תימר ניה דייניס לי כו' מי דוחקו לזה ולא כפשוטו [וכפירוש התוס' לטיל בד"ה ומי לא] דהא ואם היה מומחה לרבים כו' משמע לכאורה בלא קבלה. ודוחק לומר דמשמע ליה סתם קבלה הוא דין לדין אין לטעות [ולזה כוונת רש"י לשלול קבלה סתם דהוי כמקבלו בפירוש אף לטעות] דהא פירש מי קיבלוך לגמרי כו' אם לדין אם לטעות כו'. תוי הרגיס דהא רב יוסף ס"ל עירוב פרשיות כמ"ש התוס' [בד"ה ואם היה מומחה] ולמאן דליח ליה עירוב פרשיות יחיד אין דינו דין לע"פ שהוא מומחה דמהאי טעמא פירש על ואם היה מומחה כו' דקסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן לזה הוכרח לפרש ומי לא קיבלו טעותך כו' אבל מ"מ קיבלוהו קצת דאמרי ליה דייניס לן כו'. רק היאך פושט מקבלה למאן דאמר עירוב פרשיות [דהיינו רב יוסף] תוספת קבלה למאן דליח ליה עירוב פרשיות וכמו שהקשו תוס' [בד"ה ומי לא ול עליס]. וה ל"ע. ומ"מ התוס' שהקשו [שם] מחוק מלקמן דמשני בקיבלוהו כו' י"ל דלקמן משני למאן דליח ליה עירוב פרשיות דמהאי גלילים קבלה כל דהוה דמלתורייתא חד כשר אבל הכא לר יוסף ליח ליה עירוב פרשיות [שפיר לף דמיירי בקבלה כל דהוה כדפירש"י מ"מ צריך שיהיה נמי גמיר ושביר] רק בלי רהיה והכרח צריך לרחות מנ"ל דמוה [סיכת] דאמר ליה דייניס דין תורה לדמ"ל עירוב פרשיות ללף קיבלו כלל למאן דליח ליה עירוב פרשיות [דלמא היכא דהיה קבלה כל דהוה מגי בגמיר ושביר לחודא לף למ"ד עירוב פרשיות אבל בלא קבלה כלל דלמא לף למ"ד אין עירוב פרשיות לף מגי בגמיר ושביר גרידא בלא טעילת רחוק]. ומ"מ הלכו רש"י מכל קושיות התוס' שבד"ה ואם היה מומחה ושבד"ה וכי תימא ודו"ק: **בתום' בד"ה** מקשינן כו'. לפשר לומר מלקן לדק אחד לדין ואחד לפשרה לקמן ריש פרק אחד דיני ממונות ממקרא זה שניהס שקולין דשניהס קרי לדק: **בתום' בד"ה** צריכה קנין כו' בדמוכח מעובדא דחמתי' דר' חייא כו' ל"ע אם לתיפוק ליה מגופא דבקנין לאלתר נמי ולמה ליה כ"ה שניס:

ע"ב גמ' ואפאה חולי [נקט ופאה] לכלול נמי ברכת הנהנין כלשת קלת הפוסקים שאין מברך עליו ברכת הנהנין. עיין בש"ו חורת חיים סימן קנ"ו ובגר"ש ריס פרק אלשה שאכלו: **אפשר לבוין בברכת יעקב.** פשוטו דכוונת בירך. דמברך לגולן. שמעון ולוי כלי חמס מכרותיהס. והגני מברכם. שולל פירוש פשוט דקלת. יהודה אתה כו' מטרף בני כו' שולל פירוש מ"ד בונע ברך נגד יהודה מטרף בני עלית וכפירש"י בפשוטו ועיין בתרגום יונתן תרגום מלקמן יומתן. יששכר כו' זבולון כו' זה עוסק בפרקמטיא ומספיק כו'. שלא תימת מלוה הנאה בעבירה כו'. דן ידין כו'. הלי להוי אתר דוגו דינל כו' [אתר ש"מ מדן קאתי שגאתר דן ידין]. להורות שהפירוש אתתי אל בונע ברך על פשרה: **ברש"י בד"ה** ה"ג שמא יתחייב חוק ונאצא רודפו רודף את הדיין כן נ"ל לגרום. שאין לשון רודף את הדין להפוך כו' וכן העתיקו הר"מ. ולפירש"י אינו רק טרחת וזלזול כשאמעות לשון קש"ה בעל מריבה כו' וגריס ונאצא רודפו לף חז"ק וג"ל לפי"ז [ללף שייך תי' התוס' בד"ה ונאצא חזק] דנקט אתד לך לרבותא אע"ג דשפק הוא שמא יתחייב הרך אף"ה משמעת דבריהס לף תגורו. והתוס' פי' דליפה כשאמעות לשון חז"ק שיכול ובהאי גוונא. ונקיט בדוקא [אתד רך] כו' [כש"ה התוס']. ומ"ש התוס'] כדאמרת אתר הכי כו' דלוטם לומר מללף מייתי רב חנן עד שאמרי דברי רבי יהושע בן קרתה משמע דלר"ל לף תגורו כפשוטו לשון ירלה לף [מלשון] כנוסו. וכמ"ש התוס' אתי"ב [בד"ה לף מכניס]: **בתום' בד"ה** נגמר בו' ומיהו בשמחייבין שבועה כו'. עיין זה בסג"ל דמשמע דקאי דוקא לפירוש התוספות ועיין:

דף ז ע"א גמ' אבא ביניהו מצוה כו'. פשרה אתד מן הפלוגתות ללמד מלוה ולמד לשון. [ובן] עבירות שהמודה עליהן ביוה"כ זה [לשון להתודות כו'] ככלב שב על קיאו [ר"ל בן יעקב לומר כ"ש שהוא משובח כו']: **גמ' ולבסוף השמים בשאי כו'.** וברש"י משנה ובשוף בנית המקדש כו' דומיא דמשל שניס גרמידי ועיין: **גמ' באילו חרב בו' וגיהנם פתוחה לו מתחתיו בו' חר"ג וגיהנ"ס גליות וגיהנ"ס** לאכילס בירר לו גליות מירות ממלאך המות מירות מעשוד גליות עכשיו שותין יין שרף בתקום גיהנ"ס פתוח כו':

ע"ב גמ' הוי האומרים לעץ הקיצה עורה לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף בו'. לפי שעל ג' גווני נדרש מניח על תינו בן תורה ועל עני [כלעיל שם ליין דומה למלך כו'] שלא יטעה שקרא עליו האומרים לעץ וכו' שתינו הגון מלך עושר לזה אמר הנה הוא תפוס כו': **נוטע אשירה** עי' בח"מ ובשו"ת מהרי"ק נאות"ר מלך עי' עליהס. לפשר דומס הוא כלו [מקיס] אף מלבה לעץ הקילה נוטע אשירה [דתרוייהו כחיב במקרא לף תעשה לך אשירה כו' ולף תקיס לך מלבה כו']:

דף ח ע"א גמ' דיני קנסות בכמה עיין בי"י מה שהקשה כו':

דף ט ע"ב בתום' בד"ה בפלונתא דבן זכאי בו' תימה בו' דהא חיישינן שיבאו עדים אחרים שוינתה בין לפירוש הקונטרס בין לפירוש ר"ת [לעיל דף ח' ע"ל בתום' בד"ה מוליו ס"ל כו'] יש לרחות היה מלינו לרש"י דחיישינן לסהדי אחרינא ומדלגה מפירש"י משמע בהיפך דכתב בפשני [לעיל דף ח' ע"ב בד"ה מפני אתר] והכא בפלוגתא דאתני' דאר' מאיר כגון שהניא עדים כו' דאנו ליכא למיחש לסהדי אחרינא והני אתרי כו' משמע מלשונו להדיא דהיכא שבאו עדים לף אתד כת עדיס לף חייסין אן היינו טעמא גרלה שפירש לעיל בטעולה [במירוצת דרבא אליבא דטעולה בד"ה והזיתום] ואפילו כבוד הרשתונים ליכא כו' דדינא אתרינא הוא כו' דמי הזקיקו לזה ללמד עולה ליה כבוד הרשתונים וכמו לשטת התוס' [בד"ה מוסדין ללעז ל"ל ע"כ] ללף ס"ל לטולה כבוד הרשתונים ואף דקושטא דמ"מ צריך [רש"י] לפרש כן [בשיטתו] דכבוד הרשתונים אין כאן דמלתא אתרינא הוא כו' משום דאתר אתרים מתרלים דס"ל לכ"ע מוסדין [לכבוד הרשתונים] ומפרשים בא לגבות ממון כמו לטולה כמו שכתב רש"י [לעיל בד"ה אפיי] מ"מ אין כאן מקומו בטולה לפרש כן רק לחזל לשיטתו ללף מיישינן לסהדי אתרינא אתר שהניא עדיס אתלה או לף הוכחתו אלף משום דכי תלי גוונא ואלשה משום כבוד הרשתונים דמתלת מציעת הטעל כשתצא ממנו [רש"י] ומדלגינן עשרים ואלשה כי היכי דלא ליכא למימר דכבוד הרשתונים היא ולישא כבוד הרשתונים וזה שכתב [רש"י] נמי בתלי ומדלגינן עשרים ואלשה בריבא ואלשה ואלשה למאן דאמר אלף מיישינן לסהדי אתרינא ומשום כבוד הרשתונים ואלשה ואלשה לזה מוקמי בבא אתת לגבות ממון דהשתא הזמנה אתרינא היא וליכא כבוד הרשתונים וזה שכתב [רש"י] נמי בתלי ומדלגינן עשרים ואלשה בריבא ואלשה ואלשה למאן דאמר אלף מיישינן לסהדי אתרינא ומשום כבוד הרשתונים ואלשה ואלשה לזה שכתב רש"י: **סוף** דבר דמשמע מפירש"י דלא מיישינן תו לסהדי אתרינא ומ"ש לטולה בבא לגבות ממון והוזמו דתו ליכא למימר ללעז דליגלי כו' והני סהדי שיקרא ניהו אין הכי נמי דלף שהכחשה דלאו שיקרא ניהו נמי ליכא למימר ללעז דליגלי כו' והני סהדי שיקרא ניהו אין הכי להספילה כתובה אינו נאמן והטעל צריך ליתן מאה סלעים כמו שמסיים ולו"ק: **בא"ד** ו"ל בו' וטעמא דרבנן בעשרים ושלשה לפירוש ר"ת בו' לגרס"י מיושב בפשיטות במאי דאמרי סהדי לף היה שם עוד עד לגר"מ בשלשה שמציעת הטעל רק ממון כיון לזיכאמשו בבדיקות ולרבנן מציעת הטעל הוה גס על נפשות וצריך עשרים ואלשה אבל לפירוש ר"ת [לעיל בד"ה מוליו ס"ל דמכיון לזיכאמשו העדים מתחייב הטעל ליתן מאה סלע להאב] יפכר מוליו אם רש"י מתציעת האב ולרבנן מתציעת הטעל כמו שהקשו התוס' [בדיבור הנ"ל] ול"ל ע"כ שהוכחשו שהכחשה גמורה [שהניא האב עדים והכחישום הכחשה גמורה] דהשתא שייכי הכל [לף לרבנן] מתציעת האב ולפ"ה צריכין עשרים ואלשה לף ליכא למיחש לסהדי אתרינא שהרי הרשתונים העידו שלף היה שם עד אתר על הזוות (אבל לל מטעה שר"ל אתר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אתרינא דאיכא למימר דז"ש כלל לדוקא אתר הזמה לף מיישינן דקרה גופה של עדות דקהדי שיקרא ניהו. על הגליון. ומהאי טעמא לף שני התוס' (בקמץ כש"ג) [בקמץ בש"ג] כתבו וטעמא דרבנן משום שמא יוזמו עדי האב כיון דהוזמו עדי הטעל מציעין להו לסהדי שיקרא ונית לן למיחש שמא יוזמו עדי האב כמו ללף מיישינן שמא יבאו עוד עדים על הזוות כיון דעדי הטעל שיקרא ניהו משמ"כ כאן [לפייתי התוס' דהכחשה שפיר מיישינן שמא יוזמו העדים המכחישים גס הוי מיישינן לעדים אתרים רק דכאן ליכא למיחש לסהדי אתרינא שהרי הרשתונים העידו שלף היה שם עד אתר]) מ"מ יש לחוש לסהדי אתרינא שהרי הרשתונים גופה דיוזמו עדי האב נאופן שלף יהיה עדות עדי האב שתיהרג ע"פ עדים הרשתונים ויתבטל הכחשתן ויצטרך עשרים ואלשה להורגה ע"פ עדות הרשתונים: **בא"ד א"נ** איירי כו'. ואין לריך לומר דאמרי הכי שהרי לא נאמר אלא על שני עדים כו' ומצינו [אף אם יבאו עוד עדים אתרים] ממ"נ לעולם [יהיו] מוכחשים בבדיקות מאתד מב' כיתות (ואף אם יאמרו אין אנו יודעין מ"מ עדותן בטילה לר"מ כיון דהכחשה בבדיקות לדידיה הוי הכחשה להא דאמר תלת. ולריך לרחות תו"י בפרק היו בוקעין. דשם מפורש בהשתא להדיא דבאומרים אין אנו יודעין בבדיקות עדותן קיימת ובהוכחשו בבדיקות עדותן בטילה ע"ש]). זה לר"מ בשלשה דתו ליכא דיני בפשות הן מפי שני כיתי עדים הרשתונים הן מפי עדים שיבאו. ולרבנן בעשרים ואלשה אף למיירי שהוכחשו עדים הרשתונים הכחשה גמורה [ע"י עדים שהניא האב להכחשתם ותובא האב ממון ק' סלע אף לרבנן כמו לר"מ] דאל"כ מוליו ס"ל דרבנן מיירי בתציעת הטעל [ולר"מ מיירי בתציעת האב] וכמו שהקשו התוס' לעיל [מע"כ שהוכחשו הכחשה גמורה] ומיירי הכל בתציעת האב ועל פי העדים הרשתונים ליכא דיני בפשות ללף מיישב הכחשה בבדיקות] כיון דהוכחשו הכחשה גמורה. מ"מ ליכא למימר כו' [לעדים אתרים כו'] ועיין במ"ש שהקשה ותימה כו' [אי הכחישו עדי האב אותן הכחשה גמורה ע"כ כל העדים שיבואו כולם יהיו מוכחשים בהכחשה גמורה מן הרשתונים כו' דאתי כמאה כו'] ע"ש בתוך שכתב ואי אפשר ליישב כו'. והנה לכאורה יש לומר בפשיטות דלף לגי נמי כמו שהשמו עלמן מ"מ מקודם לסהדי אתרינא שהרי הכחשה גמורה [ע"י עדי האב שהכחישום] ה"נ שמכו עלמן מציעות קמץ לליכא למימר שמא יוזמו עדי האב ומצינו הרשתונים מוקמין לרבנן [ומ"מ ליכא למימר לעדים אתרים היינו עדי הזמה. ותמוה דבריהם שהשמו עלמן מ"מ בשיטת קמץ]. והרוימו בתי נמי שע"ל לומר דאמרי הני סהדי שלף היה שם עד. רק לף

ביאור

יושבי קרנות וכמו שכתב הגהות לעיל בהשילוק וק"ל מי מלתורייתא לף בעי שלשה ע"כ גם מוכחין לף בעי לתל"ל מקבי ממה נפשך וכמו שכתב הגהות בפיס בהגהה ולזה הוסיף לשנויי קשבר עירוב פרשיות ומה הן למעוטי מומחין דמשום נעילת דלת מקרו דקרי בהדיוטות. אבל למעוטי שלשה מומחין ליכא למימר דקרי בידיה מומחה משום נעילת דלת כו' דלא מסתבר לרש"י דלמה יעקבו רבנן דבר תורה ללף לזוך דהא למ"ד עירוב פרשיות מומחין דמשום נעילת דלת מקרו דקרי בהדיוטות. אבל למעוטי שלשה מומחין ליכא למימר דקרי בידיה מומחה משום נעילת דלת כו' דלא מסתבר לרש"י דלמה יעקבו רבנן דבר תורה ללף לזוך דהא למ"ד עירוב פרשיות ומה הן למעוטי מומחין דמשום נעילת דלת מקרו דקרי בהדיוטות. אבל למעוטי שלשה מומחין ליכא למימר דקרי בידיה מומחה משום נעילת דלת כו' דלא מסתבר לרש"י דלמה יעקבו רבנן דבר תורה ללף לזוך דהא למ"ד עירוב פרשיות ומה הן

שודאי יש לתרץ כן מ"מ לשונם לא משמע שכוונו לכך ממ"ש לעדים מחרים משמע דמשמע על הזוגות [לא עדי הזמה] לך לשונם לומר שיבאו עדים שזינתה בחופן שלא יוכחו הכחשה גמורה מפי עידי הא' והרשעתם הוכחתו בחופן שלא יוכחו החתרונים. דרך משל. הבעל הביא ברשעונה עדים שהיו ברומי ביום פלוני וראו שזינתה בחותו יום בכפר פלוני סמוך לרומי רק הכחישו את עצמן זה את זה בפדיקת כליו של בועל שחורים או לבנים והביא הא' עדים והכחישום הכחשה גמורה בחמרם שמי שפשר לראות מרומי למקום פלוני (עה"ג ולמעקש שיאמר נחזי עדיין י"ל שחומרים כמ"ש בסמוך). (ואין זה הזמה רק דוקא בחמרם עמנו היתה במקום פלוני אבל כאן לא הם [ר"ל עדי הבעל] העידו שהיו במקום פלוני [כמו שאמרו עידי הא' שהיו ברומי] ואפ"ה נהרגת בריא ואפו למקום פלוני. (ועיין פ"ק דמכות בזה). ואיכא למימר שיבאו עדים ויאמרו [שהיו בכפר הסמוך לרומי וראו] שזינתה בכפר פלוני ביום פלוני שאמרו העדים הרשעונים (עה"ג ושייך לעל הגליון לעיל). והיה הוא קלת מחוק אבל הנ"ל מתוך המחק כתבתי [והוא שייך למ"ש לעיל דאמרו העדים שמי שפשר לראות משם ולא תקשי נחזי אלו דאיירי שחומרים] בחותו יום ושעה היה בועל קלת [יותר נוכח ע"ל מעונן קלת] עד כפי חותו הזמן והמקום לא היה אפשר לראות חותו פעם [ולא קשיא נחזי אלו דשפיר עתה אפשר לראות משם רק שכפי חותו הזמן היה אלתי אפשר לראות משם]. עוד י"ל שחומרים אמת שהיו בכפר פלוני וראו בעד החלון מקלת וחלו מכחישים שלא היה פלוני בחותה דירה [ב] או דרך משל שעדי הבעל הרשעונים העידו שהיו בחדר פלוני ביום פלוני ושעה פלונית והכקיפו בעד החלון שזחה פלונית עם פלוני במקום פלוני והביא הא' עדים שבאותו יום ושעה לא היה חדש בחותו חדר [שחומרים העדים שהיו שמה. ומשם ראו] ואפ"כ יבאו עדים שזינתה פלונית עם פלוני בחותו יום ושעה ובחותו מקום נמלא שאין אלו מוכחשים מפי שום עדים. רק בענין בדיקות כליו שחורים או לבנים מוכחשים ממ"נ [ושפיר תירלו התוס' ולביא דר"ת דליכא למימר נשמע יבאו עדים אחרים שיהיו מוכחשים ממ"נ בבדיקה דהוי הכחשה לר"ת] וק"ל. ויש לראות אחרי זה אם זה לא הוי כהזמה דמאי שנא אם חומרים עמנו היתה במקום פלוני או לא היתה במקום שחתם חומרים. גם י"ל שהוכחשו בחמרם עמנו היתה הכחשה ואפ"כ נאו אחרים ואמרו שהרשעונים טעו בעיטורא דילחא ודו"ק. ורלוחי מי שהריך והנראה לפענ"ד חמת כתבתי: **באה"ד א"נ** בו'. וטעמא דרבנן בכ"ג משום כבוד הרשעונים. ע"ל בהרכיב התירוצים י"ל רשמון לאחרי הגך סקדי שלא היה אם עד אחר וטעמא דרבנן דחושבין לכבוד הרשעונים דחתלת התביעה של בעל היה בעשרים ושלשה משום דחושבין ללעז והיה לריך עשרים ושלשה ולכך כשהוכחשו הכחשה גמורה ואפשא הא מלה שלשים לריך עשרים ושלשה [משום כבוד הרשעונים] ולר"ת לא שייך כבוד הרשעונים דלא היה כאן חיוב מיתה להוכחשו בבדיקות. וכ"ת דסוף סוף היה לריך עשרים ושלשה לתביעת הבעל משום דלמא לא יוכחשו בבדיקות ע"כ מקשי לאי נמי במרא לר"ת יצטרך עשרים ושלשה משום כבוד הרשעונים ולריכין לומר ע"כ או לאיזן זה משום כבוד הרשעונים אף שהיה אז עשרים ושלשה כיון דלא היה כאן חיוב מיתה או דקבלת עדות לעולם פגי בשלשה ואפ"כ דינן עליו עשרים ושלשה וכיון דהכחשה בדיקות הוי הכחשה לר"ת לא היה לריך לדון עליו עשרים ושלשה. י"ל דלא מלוימין בהרכבה זו משומה ויש"ת להו טפי לפרש אף בשיטת רש"י דלא שייך כבוד הרשעונים מתביעת הבעל לתביעת הא' ודו"ק: **בתוס' בד"ה עדי האב תימה בו' אלא לחייב הבעל ממון** בו'. וכ"ת דא"כ הו"ל להכחישם ולא להזימם ואי משום שלא ידעו מה להכחישם דהא גם הזמה היה בשקר שהרי הוזמו עדי הא' וא"כ ג"כ היו יכולין להכחישם בשקר. דמ"מ קשה לפירש"י דאין מיום ממון אלא הבעל רק אחר הזמה. ואף לפי ר"ת מ"מ יכולין לומר לא היינו יודעין שים מיום ממון אחרי הכחשה דמאי חזית דסמכת אהני סהדי בו': **עוד שם תימה דאמאי נהרגין** בו'. ופשטא דבכל זה נמי עדי הבעל לא יהרגו מפני שאינן נהרגין עידי מזימים כדלקמן והיו נוקקין שהביאו התוס' לעיל [דף מ' ע"ב בד"ה בשלש תביאה] בענין שהיא אינה נהרגת מפני שאין נהרגין עליה. ולריך לעיין אחרי זה. מכאן ועד דף פ"ג לא נא עליין לידינו ולא ידענו מה היה להם ומכל על לאנדין:

הנשרפין פרק תשיעי

דף פג ע"א בתוס' בד"ה חיפוי דרבים בו' דכתיב גבי טבל בנותר נמי איירי. משמע להו הכתוב דלא יאכלו את קדשי בו' אפר יזיחו בו' (מוקמינן להכי) וכן פיהם בגמרא שם ולא יאכלו את קדשי ישראל כמו שהעתיקו התוס' (כ"ל שהיתה לו גירסא אחרת ממה שכתובה לפנינו והיינו כגי' הגמ' דזבחים ס"פ בית שמאי) וכאילו אמר בשני מילואין הכתוב מדבר [כלומר בשני הדברים הכתוב בהן מילואן] מילוי דגבי וישזרו בפסוק טומאה. ולפוף הפרשה בפסוק נותר וילפי מהדדי. או משמע להו דפשוטו [דקרא דולא יאכלו את קדשי ישראל] קאי על טומאה ומדלא כתיב ולא יאכלו דרשינן נמי לנותר. אכן רש"י שם במקומו ובתוס' ר"פ שני דזבחים כתבו בהדיא דלא יאכלו דגבי וישזרו הוא שכתבו אבל לא יאכלו דקרא דוישזרו אע"ג דשייכי בטומאת שאכל וגם בנותר בו'. ובכל אופן דיעור ובד"ה ועוד י"ל [נמי משמע כן] שלהצתתם כאן שהוא פסוק לסוף הפרשה אין מקום לקושיתם שם וע"ש. ובספר מ"ם הגיה בטמא במקום טבל ולא אוכל להבין היאך נפרש המשך הפרשה של התוס' [נמ"ש לדגבי טבל הוי נותר היקיש ולגבי טומאה הוי גזירה שוה דלדרכה אם נותר יליף מקרא דטומאה הוי נותר וטומאה היקש ונותר וטבל הוי גז"ש. וכן השיגו מהרש"ל ז"ל]:

ע"ב בתוס' בד"ה פרט לזו בו' דר"י הגלילי לא אירבי בתחב לו חבירו. משום דדוחק לגוקמי משמע דקרא נכה"ג. והא דתנוקות ס"ד למשכחת לה בו' משמ"כ בקודש לגי שייך בחיצת הקודש מכשרתו. ועיין בתוס' דזבחים. ומהר"ם הגיה אי נמי ס"ד בו' עפ"י תוס' דגיד הנשה: **באה"ד א"נ** בגון שנטמא הגוף בו'. ר"ל בתרומה ג"כ לגי

דנטמא ע"י נגיעתו כיון דחייל טומאת הגוף קודם תו לא פקע. וקרע דפטר בתמוללת מקודם. וכ"ת מיפוק ליה בגע"ה משום דאין חיסור חל על חיסור. דתכהא גופא יליפיק לה בעלמא [דאין חיסור חל על חיסור]. ולמ"ד בעלמא חיסור חל על חיסור. יתמר דבחי תם כו' אבל בקודם למאי דסלקא דעתין דרבנן דר' יוסי הגלילי פוטר אף בשאל טומאת הגוף קודם מטעם דתמוללת ועומד הוא וכמ"ש התוס' פרק ג"ה לזה תמרו לו אף טמא כו' כיון דנטמא ע"י נגיעתו כיון דחייל טומאת הגוף קודם תו לא פקע. וקרע דפטר בתמוללת מקודם. וכ"ת מיפוק ליה בגע"ה משום דאין חיסור חל על חיסור. דתכהא גופא יליפיק לה בעלמא [דאין חיסור חל על חיסור]. ולמ"ד בעלמא חיסור חל על חיסור. יתמר דבחי תם כו' אבל בקודם למאי דסלקא דעתין דרבנן דר' יוסי הגלילי פוטר אף בשאל טומאת הגוף קודם מטעם דתמוללת ועומד הוא וכמ"ש התוס' פרק ג"ה לזה תמרו לו אף טמא כו' כיון שנגע בו טימאתו:

אלו הן הנחנקין פרק עשירי

דף פד ע"ב בתוס' בד"ה מאן שמעת ליה בו' דחק רש"י בו'. והשתא ל"ל לפירש"י דמצטיר לגורך אפרו ומוכל לגורך כלבו לא מיקרי גורך גופו רק הוי כמופר גומע ואין לריך אלא לאפרו דחילו מיקרי זה לריך לגופה של הבערה ושל המבלה ב"כ מצינו מוכל והבערה שאינו מקלקל אלא עמו [ולא הוי משמע מידי לחייב מוכל ומצטיר אף במקלקל] אלא זה לא מיקרי רק תיקון אלא לאחרים ולא אלא גוף המלאכה. ואלא גוף הבערת העלים מקלקל. ומקלקל ומצטיר העלים לגורך ר"ת ומוכל בשאר לגורך ר"ת. לא לגורך ההבערה והמבלה בעלם. ומעתה דהוי מלאכה שאינה לריכה לגופה. וכיון דמלאכה שאינה לריכה לגופה פטור לר"ת והשתא גופא הוא התיקון וגופא הוא מקלקל נמלא דם"ל לר"ת מקלקל בחבורה חייב אפילו מקלקל ואינו מתקן אלא לאחרים. דהא מה שמתקן אלא לאחרים לא מוקי חיוב דהוי מלאכה שאינה לריכה לגופה דפטור לר"ת. אבל לרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה לריכה לגופה ב"כ חיוב במתקן אלא לאחרים לא מוכל ומצטיר לגורך כלבו ומצטיר לגורך אפרו ואף דהוי מלאכה שאינה לריכה לגופה לר"י חייב. אבל מקלקל גמור מהיכא תימי לחייב. ולזה הקשו דר"ת אפילו בחוכל ומצטיר בעי לגורך גופו בשעתין ור"ל לגורך אפרו ולבלו או לגורך מבעילו או חיזה חופן שיהיה ע"כ לריך שתעלה לגורך גופו וב"כ שייך תיקון לגורך גופו בחוכל ומצטיר וב"כ לא מוכל לתלות פלוגתא דמקלקל במלאכה שאינה לריכה לגופה. ולזה כתבו דלגורך כלבו ואפרו מיקרי שפיר מלאכה שאינה לריכה לגופה ובכי האי גוונא דוקא מחייב ר"ת דר' יוחנן דהוי תיקון קלת. והוסרכו לזה [דבעי לגופה ובכי האי גוונא דוקא מחייב ר"ת דר' יוחנן דמוקי בלריך לבלבו מילוח מילוח קלת. דאי דוקא מלילוח לר"ת תיקון קלת והא דר' יוחנן דמוקי בלריך לבלבו מילוח מילוח קלת] דאי דוקא מלילוח לר"ת יהודה ב"כ קשה קושייתם הרשעונה מאי אמר ליה פוק חטו כו' אלא לר"ת נמי פטור מקלקל גמור [מלילוח קלת ואת"ל] וכתבו מיקון קל"ת דאילו הוי תיקון מעליא ב"כ מאי בין ר"ת ור"י וע"כ קשה בידם דפליגי במקלקל בחבורה ועוד משום קושיא שניה דאמאי נקיט חון מחוכל ומצטיר הא דומיא דכי האי גוונא בשאר מלאכות נמי חייב והיאך קאמר כל המקלקלין פטורין כו' אלא ל"ל תיקון כה"ג בשאר מלאכות לר"ת או אף בחוכל ומצטיר לרבי יהודה לא מיחייב דקרוב לקלקול יותר מלאכן. וב"כ ע"כ ל"ל דקבלה או ברייתא כו' דאין זה תלוי כלל בפלוגתא דמלאכה שאינה לריכה לגופה. ולר' שמעון דחייב לר"ת אפילו אלא תיקון כלל ב"כ לא הוי לריך לגופה דאילו לריך לגופה הוי תיקון כשאר הקדמנו לזה כתבו דמצינו לריך לגופה ולא הוי תיקון דהיינו במצטיר בחיסורי הנאה לגורך לאפר או לגורך מבעילו דהיינו לגורך גופה אלא הוי מיקרי לורך גופה להתום דלא כרש"י. ושמעת מינה יכול (להיות) [להנות] שטעה נמלא אלא מתקן מידי בהבערתו. ואף אלא מקלקל דהא חיסורי הנאה הוא מ"מ כל אלא מתקן מידי קלקול מיקרי ובכה"ג מייב לר"ת. אבל לפרש"י ל"ל לריך לגופיה בעינן. רק תיקון ל"ל דאם מיקרי לריך לאפרו ולבלבו או כה"ג לריך לגופה ב"כ מלינו ממילא תיקון בגופו אלא ל"ל דמחייב ר"ת במקלקל לגמרי. כן הוא תמלית דבריהם דרך כלל. עכ"ג. ועיין שפי' [רש"י] בהדיא דלר"י לריך לבלבו אבל לר"ת אפילו ל"ל כלל ע"כ על הגליון: **ונשוב** לפרש דרך פרט מ"ש בשם רש"י ואפילו מצטיר עשים לתבשילו דהוי מתקן גמור ועדיף מלגורך לאפרו הוי תיקון גרוע כמ"ש חת"כ. מיהו לעניין לריך לגופיה נראה בלריך לאפרו מיקרי טפי לריך לגופיה. אבל בהמורג דף ק"ו בד"ה בחובל משמע ליתן לבלבו ובבשל בו קדירה מיקרי טפי לגורך גופיה. והא דקרי זה מלאכה שאינה לריכה לגופה משום דרש"י לשיטתיה במלאכה שאינה לריכה לגופה (כאן נמחק קלת בגוף כתב המחבר ולפי הגראה היה כתוב שם [תיבות הללו] כמ"ש רש"י במסכת שבת דף ל"ג ע"ב) ול"ל כיון דהפעולה בעלם הוא קלקול שמקלקל העלים ומוכל החלם ובבלבו לא היה לריך לה רק כדי לתקן דבר אחר מיקרי מלאכה שאינה לריכה לגופה: **שם א"כ כי חייב** בחבתוב בו' ול"ל דמילה והבערת בת כהן נמי לא מיקרי תיקון גמור אף לתרי מילה מצוה הוי מיקון לגורך דבר אחר והפעולה בעלם הוא קלקול ובגמרא בהחורג איתא בהדיא ור' יהודה התם מתקן הוא מה לי לתקן כלי מה לי לתקן כלי מילה בו' משמע דלר"ת לא מיקרי מתקן וגראה דלאו דוקא הבערת בת כהן רק התם לא מצינו מלאסר הבערה וכל הבערה כן הוא רק קושטא נקיט דלא מצינו מוקמינן להבערת בת כהן והא דכתב רש"י דכל מוכל ומצטיר כו' הא אף אם נניח שים למנוח שאינו מקלקל מ"מ מוכל ומצטיר דחייבי היב קרא הוא מקלקל י"ל דלא פסיקא לא מיקרי מתקן בעלם מילה לתקוני גברא וכמו שאמרו לר"י מה לי לתקן כלי כו' ול"ל מ"ל דלא ס"ל לר"ת נמי כמו לר' יהודה הך סברא רק ממה שהבערה ומבלה דעלמא הוי מקלקל לר"ת דפוטר במלאכה שאינה לריכה לגופה וכולן הוי מלאכה שאינה לריכה לגופה ב"כ ס"ל לר"ת דטעמיה ממילה והבערת בת כהן דלא מיחסב זה למתקן ובזה ניחא דמ"ל דמחייב ר"ת במקלקל גמור מכח הסברת רש"י אף דבעלמא מקלקל פטור להשתא יש תרתי מקלקל ואין לריך לגופה דילמא במלאכה שאינה לריכה לגופה חייב רחמנא במצטיר ומוכל אף דבעלמא בעינן דוקא לריכה לגופה אבל לעולם לריך שיהא מתקן לגורך דבר אחר והשתא חמי שפיר דמילה מי שפיר (כאן חסר מיבה או שתים בגוף הכתב של הגליון המחבר ז"ל והוסיל דמשתמעין ממילא מהסנת הענין לא רלינו לכותבו) [משום מלוה חשיב מתקן כל"ל] הוי תיקון בעלם לתקוני גברא בחבלה זו ועל כורחין ל"ל לר"ת דלא מיחסב לורך מלוה לתיקון דאל"כ לא מלינו מוכל ומצטיר (לחיובא)

ביאור

[ב] ולנו מובן דמה הועיל בזה. והיאך לא יהיו מוכחשים העדים שיבאו אח"כ ויאמרו שזינתה בחותו מקום מעידי הא' המכחישים עידי הבעל הרשעונים:

דף פד

דמנ"ל למיזנף [ל] כיון דהוי מקלקל בגוף המלאכה כמ"ש לעיל ומה שמתקן אינו אלא מחריס הוי מלאכה שאין צריכה לגופה דפטור לר"ש ולאחריס מדלוורייתא דמעשה שבת אסור [ומילה לא חשיב תיקון משום צורך מצוה] וכיון דלא מחשיב ליה לתיקון ג"כ מחייב במקלקל גמור: על הגליון. ומקרי ממש כמתקן כלי או לא מיקרי תיקון כלל וק"ל: **שם משמע מתוך פירוש הקונטרס** כו' **ור' יוחנן** כו' **כרבי** יהודה בו' דא"ל רבי יוחנן אליבא דר"ש מצריך לכלבו ואפרו דא"כ לא תלי בפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה ועוד דפי' בהדיא בדרבי יהודה דחייב בצריך לכלבו כו' דהוי תיקון אצל מחריס וא"כ במאי פליגי ר' יהודה ור"ש ופ"ל כלל לרש"י דס"ל לר"ש צריך לכלבו ואפרו לא מיחשב תיקון כמו לרבי יהודה אליבא דהמוספות רק צורך לגופו מיקרי ופליגי ר' מאהו ור' יוחנן אליבא דר"ש אי בעי צורך לגופו וסוגיין לר' יוחנן דרש"י פי' בהדיא דצריך לכלבו כו' משום תיקון הוא וע"ש בפרש"י: **שם ועוד אי חשיב תיקון גמור** כו' **עד דמחייב לר"י לפרש"י אמאי נקיט** כו' דשוין הן לכל מצות מלאכות דמסי מיתי לתלק: **שם כדאיתא בפרק האורג** דקתמר נרייתא כר"ש והיינו אליבא דר' יוחנן דא"כ אפשר מקשה והתנן כל המקלקלין פטורין כדפירש"י שם לר' יוחנן לא קשיא דמתני' צריך לכלבו: **אם** נפרש דלא כרש"י ומוס' ונימא דר' יוחנן ור"י אליבא דר"ש פליגי ולתרוייהו לא מיקרי צריך לאפרו וכלבו מיקרי אלא דרך לחבול כו' רק צריך לגופו מיקרי ופליגי אי צריך לר"ש בחובל ומצטער צריך לגופו וקושית הגמרא שם והתנן כל המקלקלין פטורין כו' אליבא דר"ש צריך לגופו] כר' יוחנן וקושית הגמרא שם והתנן כל המקלקלין פטורין כו' והתירוץ אזיל לתרוייהו [דלישנא דמתני' משמע דמשום מקלקל פטור וא"כ אף לחייבי נרייתא צריך לכלבו והוי צריך לגופו מ"מ הא מקלקל הוא] ולצורך אפרו מיקרי יותר לצורך גופו מלצורך קדירתו דהוי כביצוי לעשות פחמין דהוי לצורך גופו משא"כ לצורך קדירתו אלא יקדים ולעולם תלוי פלוגתא דמקלקל בחבורה בפלוגתא דמשחלג"ג דלר"ש דפטור ג"כ אין לך חובל ומצטער שאינו מקלקל כו' [מ] וזו"ק היטב והנה זה פירוש אמאי קאמר כר"ש וקאי כהתום' ומתורלים כל קושיות התום' ולא נהיה צריכים לדוחק דקבלה היתה בידם ולדוחק לאיקורי הנאה מלבד שהוא דוחק בעלמו ולא יהיה מלאכה שאינה צריכה לגופה אינו ברור למה לא מיקרי זה תיקון כיון דלטעותו היה תיקון ומ"מ משום לפי החמת אינו צריך לגופה אלא שהנערה זו דמה צורך לו בו כיון דאסור בהנאה הנה לר' יוחנן הסנדלר דס"ל המצטער בשבת אסור [ומילה דמעשה שבת אסור מכמה קודם היא כו' מיהו מותר בהנאה ג"כ אם מצטער בשבת לר"י הסנדלר או מצטער בשבת] נשכרו שהוא מותר ורשאי לאכול יהיה פטור לפי"ז דהוי מקלקל כיון דלא מתקן מידי ועד כאן לא מחייב ר"ש רק בחובל ומצטער אבל במצטער ואחר אצות מלאכות פטור [ואם נאמר דזה מחייב מקלקל בקברת המוס' יהיה כל מצטער בשבת וקבור שמותר באכילה לר"י הסנדלר פטור] וזה דבר שאין נראה לכאורה ואולי כן הוא דמלאכת מחשבת אסרה תורה ובמצטער לר"י הסנדלר מותר מיהא בהנאה מן הצישול והוי מתקן לענין הנאה ועיין (על הגליון מיהו סוף סוף מצינו כגון מצטער קוצים בסותים לנורך אפרו וכי הלי גוונא דהו"ל תיקון ולצורך גופו דדוקא להצטער גדים לאפרו ולחבול בחבירו לכלבו אין דרך והיינו מצניעות דצ"ק [דאייתי בהחובל בחבירו ומדליק הגדיש] אבל ודאי. ע"כ ועוד אינה תיקון אלא שהכלס עם ורקב) [אבל ודאי משכחת גוונא דמצטער לאפרו דהוי דרכו בכך כגון קוצים כסותים וא"כ אם נאמר דצריך לאפרו מקרי צריך לגופו היאך שייכא פלוגתא דמקלקל בפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה להא אף לר"ש משכחת מתקן לצורך גופו במצטער קוצים כסותים לצורך אפרו]: **שם ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בפסחים** כו' וא"כ טעמא דר"ש ע"כ ממילה וא"כ לא מיחשב לצורך מצוה תיקון ומינה נשמע נמי ממילה פלוגתא דמקלקל בהנערה מצת כהן וק"ל ומזה אתי נמי שפיר דנקיט הנערת צת כהן ולא קתם הנערה דמסתם הנערה לא שמעינן חיוב במקלקל גמור רק במלאכה שאינה צריכה לגופה ומקלקל בדבר לתיקון דבר אחר דוקא כמצטער לצשל קדירה אבל מהנערת צת כהן נשמע שפיר [נ] וק"ל: **נ"ל** דרש"י הרגיש בשמעתין קוצים המוס' משמעתין [דקאמר בהדיא דצער צריך לגופיה אף לר"ש] וזה כוונתו במ"ש בד"ה מקלקל הוא ור"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין כו' ואין לו מוכן לכאורה מאי רצונו רק לפרש דעיקר דלא חייבי כאן לדלמא מצל משום דהוי כגורר מטה כו' לכתלה לר"ש ובלבד שלא יתכוין לעשות מרין אף דבמתכוין חייב בחובל אף שאין צריך לגופה מ"מ אלא מתכוין [מותר אף בחובל] ע"כ מצאתו לאחרי לידיעתו ממסכת זו וה' יאלא מקרובנו ויאיר עיניהם בגאלנו:

ביאור

[ל] בדברים האלה יש בו קצת מהעיון. לפחות ובנוסח ולפחם הפנאי לירד לעומק הדברים עד תומן עזבנו ומכאן על המעיין: [מ] דאף דמצטער כדי לבשל קדירתו הוי מתקן לגבי התצשיל מ"מ לר"ש דפוטר מלאכה שאינה צריכה לגופה הוי מקלקל לגבי העלים עצמן ואף דמצטער לצורך אפרו מיקרי לצורך גופו מ"מ מצטער כדי לבשל לא הוי צורך לגופו דלימא דהוי מתקן לצורך גופיה וכמ"ש הגאון לעיל בסמוך ולצורך אפרו מיקרי יותר לצורך גופו כו': [נ] תן מ"ש ומזה אתי נמי שפיר כו' ע"כ. לכאורה אין לו שייכות ומיבור לדברי הסמוכין.

הלכות

רב אלפס

הלכות פסוקות הנכללות בתלמוד בבלי אספן וקבצן וחברן בלשון התלמוד

רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל

עם

שערי שבועות
כולל עשרים שערים בדיני שבועות
מאת רבינו **יצחק** בר **ראובן** ז"ל
(בן בנו של הרי"ף)
(ונקראו גם בשם שערים דרב אלפסי)

הלכות רמב"ן
למסכת נדרים, יחד עם **הלכות הרי"ף**
(שנספו לפס' זז, אשר לא נדפסו בספרי הרי"ף דפוסים הראשונים)
גם **הלכות הרמב"ן לחלה ובכורות**
שהשמיטם הרי"ף מהלכותיו.

עם פסקי
רב מרדכי
כוללים כל דיני התלמוד ושיטות רש"י ותוספות מסודרים בקצור נמרץ בסברות וחדושי דינים על סדר הלכות האלפסי
מאת רבינו **מרדכי בר הלל אשכנזי** (ריעס) ז"ל
עם הגהות מרדכי, וציוני ההלכות על סדר ציוני הלכות רב אלפס.

ועל פניהם מסביב יאירו המאורות הגדולים המה:

א. פירוש רש"י ז"ל להלכות הרי"ף (לקוח מפירושו להתלמוד)

ב. רבינו יהונתן בר **דוד הכהן** ז"ל מחכמי לוניל, להלכות הרי"ף מסכת עירובין.

ג. רבינו יונה (החסיד) גירונדי ז"ל, למס' ברכות (חברם תלמיד מתלמידיו המובהקים, ויש אשר יזכרוהו בשם **תר"י**).

ד. רבינו נסים בר **ראובן** ז"ל (הר"ן), לסדר מועד, ולמס' כתובות, גיטין, קדושין, שבועות, ע"ז, מכות וחולין.

ה. נמוקי יוסף לרבינו **יוסף** בר **חביבא** ז"ל, למס' [מו"ק], יבמות, ב"ק, ב"מ, ב"ב וסנהדרין, ולהלכות קטנות של הרי"ף, ולהלכות נדרים להרמב"ן.

ו. ספר המאור לרבינו **זרחיהו הלוי** בר **יצחק** ז"ל (הרז"ה), כולל השגות על הרי"ף. (ולסדר נשים ונזיקין יקרא **המאור הגדול**, ולסדר מועד יקרא **המאור הקטן**).

ז. מלחמות ה' להרמב"ן ז"ל, על השגות בעל המאור הנ"ל.

ח. פירוש **רבינו יום טוב** בר **אברהם אשבילי** ז"ל **(הריטב"א)** על הלכות נדרים להרמב"ן.

ט. לקוטי הרא"ש להלכות קטנות של הרי"ף.

י. שלטי הגבורים (על הרי"ף והמרדכי) **להג"מ יהושע בעז לבית ברוך** ז"ל, כולל תוספות הלכות וחלוקי דעות והשגות על הרי"ף מגדולי הפוסקים, גם **חדושי הריא"ז** לרבינו **ישעיה די טראני האחרון** ז"ל.

יא. חדושי אנשי שם (להרי"ף והמרדכי ושערי שבועות) כוללים חדושי **מהר"ם טיקטין** ז"ל ו**מהר"ן שפירא** ז"ל **שארית יוסף** להג"מ יוסף בר מרדכי גרשון כ"ץ ז"ל מקראקא, **ודרך תמים** (מס' תמת ישרים) (כולל הגהות **מהרכה גאונים** ומכללם **הגהות רבינו בצלאל אשכנזי** בעל שט"ק **והאר"י** ז"ל) **וגדולת מרדכי** להג"מ ברוך בר דוד גענזן ז"ל.

יב. הלכות יום טוב להג"מ **יום טוב** (מהרי"ט) **אלגאזי** ז"ל, כולל באור עמוק על הלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל.

יג. מעשה אילפס הגהות על הרי"ף והמרדכי להג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל, וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יד. באור מרדכי (להלק"ט מהמרדכי) להג"מ מרדכי בנעט ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה.

טו. גליון מהרש"א הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

טז. פעולת שכיר הגהות הג"מ ישכר בער בהג"מ תנחום ז"ל, זקן ההוראה בווילנא.

גם נלוו עליהם עין משפט, נר מצוה, ותורה אור, וציוני מראה מקומות בהר"ן ונ"י,
וכל סימני הדינים המצוינים ברב אלפס על סדר א"ב נסדרו (בקונטרס מיוחד בחלק האחרון של הרי"ף) על סדר הלכות המיימוני ז"ל, גם הדפסנו עמו

תוספתא

עם **הגהות הגר"א** מווילנא ז"ל, ופירוש **מנחת בכורים ומצפה שמואל** להג"מ שמואל אביגדור ז"ל אבד"ק קרלין.
הכל כמו שנדפס באלפס שי"ל בדפוסנו בשנת תרכ"א.
ועל כל אלה הוספנו **עשרים וחמש הוספות חדשות נכבדות** ומפורשות בשמותיהן מעל"ד
כוללות פירושים חדושים והגהות **מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ועין הדפוס **לא** שזפתם עוד.

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו באלפס הזה על כל ספרי האלפסי זולתו (רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ולא שזפתם עין הדפוס עוד):

א. העתקות פירוש הרי"ף לשלש הלכות חמורות במסכת כתובות והלכה אחת במס' שבועות, שפירשן בלשון ערבי (והוזירן הרי"ף בהלכותיו בפ"י דכתובות ובפ"ז דשבועות) ונעתקו בעברית בס' תמים דעים סי' רי"ח ר"י ור"כ, ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ז קכ"ח קכ"ט.

ב. [כתב יד] ספר **מאה שערים** לרבינו **יצחק בר אבא מרי** ז"ל **מלוניל** (בעל העיטור) [ונזכר בשה"ג ח"ב אות מ' סי' ב' לכ"י קדמון ישן נושן] כולל דעות וסברות לרבנא אלפס ז"ל בסדר נשים נזיקין.

ג. [כ"י] **שיטת ריב"ב** לרבינו **יהודה בר ברכיה** ז"ל (בן אחיו של הרי"ה בעל המאור) פירוש על הרי"ף למסכת ברכות, ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, מגילה, מו"ק ותענית.

ד. השגות הראב"ד ז"ל על הרי"ף והמאור (מספר תמים דעים ומספר כתוב שם טכ"י).

ה. ספר הזכות להרמב"ן ז"ל ליישב השגות הראב"ד על הרי"ף (ויש יכוחו בשם **מחסה ומגן**).

ו. הגהות הרמ"א ז"ל על המרדכי, נעתקו טכ"ק מעל גליון המרדכי, ונדפסו באלפס דפוס זיטאמיר.

ז. בגדי ישע לרבינו **ישעיה** ב"ר **אברהם הלוי הורוויץ** ז"ל (בעל השל"ה) על המרדכי לסדר מועד.

ח. [כ"י] **הגהות הב"ח** לרבינו **יואל** ב"ר **שמואל סירקש** ז"ל אבד"ק קראקא (בעהכ"ס בית חדש) על הרי"ף והמרדכי, גם בקצת מקומות בתוספתא. נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו אשר תקנו והגיהו וחידש בו חדושים רבים, ונדפסו גם חדושיו בתוך הגהותיו הנ"ל.

ט. [כ"י] **הגהות חות יאיר** להגמ"ו **יאיר חיים** ב"ר **משה שמשון בכרך** ז"ל (בעה"ס שו"ת חות יאיר). נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו, ונוספות על אלה שנדפסו מהן באלפס דפוס זיטאמיר.

י. חדושי הגמ"ו **אפרים נבון** ז"ל (בעה"ס שו"ת מחנה אפרים) להרי"ף והמרדכי סדר נזיקין.

יא. קצור פסקי רבינו יונה ורבינו נסים וג"י נקרא **לוח הדינים אשר בר"ן. וקצור פסקי המרדכי** נקרא **לוח הדינים אשר במרדכי** חוברו ע"י הגמ"ו יוסף אוטילינג ז"ל (יקירי המציאות מאד, ולא נדפסו רק פ"א באלפס ובמרדכי ד' ריווא די טרינטו שי"ח-שי"ט).

יב. טל אורות להגמ"ו **יוסף ן' גויא** ז"ל נלקטו ממנו באורים על המרדכי.

יג. [כ"י] **הגהות אלפס ישן** נמצא בכ"י ישן על גליון האלפס ד' קושט' רס"ט וד' ריווא די טרינטו שי"ח והדפסנום על הגליון בשם **הגא"י**.

יד. [כ"י] **הגהות ממרדכי ישן** נמצאו בכ"י ישן על גליון מרדכי דפוס ריווא די טרינטו שנת שי"ט והדפסנום על הגליון בשם **הגהות מט"י**. גם הצגנו בתוכן הגהות מס' **גדולת מרדכי** (מלבד הדושיו שמובאים בחדושי אנשי שם).

טו. באורי מרדכי להגמ"ו **מרדכי בנעט** ז"ל הנ"ל. קיצור מבאורו הרחב למרדכי מסכת ברכות ופרק ערבי פסחים.

טז. הגהות הגמ"ו **אפרים זלמן מרגליות** ז"ל מבראדי.

יז. [כ"י] **הגהות** הגמ"ו **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

יח. חדושי מהרמ"ז לפי' רבינו יהונתן, מהגמ"ו **משה זאב** ב"ר **אליעזר** ז"ל אבד"ק ביאליסטאק (בעהמ"ס מראות הצובאות וכו').

יט. [כ"י] **קרני ראם** הגהות להגמ"ו **אהרן משה טויבש** ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"ס שו"ת תועפות ראם וכו') נוסף על הנדפס בלבוב.

כ. [כ"י] **מלאכת יום טוב** להגמ"ו **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפוליי (בעהמ"ס קדושת יו"ט) הגהות לסדר נשים נזיקין.

כא. [כ"י] **בן אריה** להגמ"ו **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

כב. [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** להגמ"ו **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיניי.

כג. [כ"י] **חדושים והגהות** מהגמ"ו **שמואל מרובזעויץ** ז"ל מ"ץ דמאהליב (העתיקם הרד"ל ז"ל בעצם כי"ק).

כד. כללי הרי"ף ורש"י והר"ן ומרדכי להגמ"ו **מלאכי** ב"ר **יעקב הכהן** ז"ל מספרו **יד מלאכי**.

כה. [כ"י] **גליון אלפס** כולל **מראה מקומות** לדברי הרי"ף ונושאי כליו, ושנויים בין גירסאות הרי"ף ונ"כ לגי' תלמוד בבלי וירושלמי במקום שיש נ"מ גדול ביניהן, והגהות והערות בסוף האלפס, מאת הגמ"ו **שניאור זלמן** שליט"א אבד"ק גאלדינגען.

ולתוספת התועלת הדפסנו את ספר המאור, מלחמות ה', השגות הראב"ד, וספר הזכות להרמב"ן כ"א במקומו הראוי לו על הדף.

ואלה אשר הוספנו על התוספתא

כו. אור הגנוז כולל נוסחאות שונות ע"פ תוספתא שנכתבה בשנת ד"א תתנ"ו (ונדפס בש"ס ווין תר"כ).

כז. נוסחאות כתבי יד הרבה נוסחאות שונות וחלופי גרסאות מתוספתות **כתבי יד עתיקים** שנמצאו בכתבי עקד הספרים.

כח. מגן אברהם באור לתוספתות **מסדר נזיקין** מאת הגמ"ו **אברהם אבלי הלוי** ז"ל **מקאליש** (בעהמ"ס מגן אברהם על או"ח).

כט. חסדי דוד באורים וחדושים מספר **חסדי דוד** להגמ"ו **דוד בר יעקב פאר** ז"ל.

ולהגדיל תפארתה הדפסנוה **באותיות מרובעות.**

גם הדפסנוה **בחוברות מיוחדות**, באופן שתוכל להיות נלוה אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה, כי זה מקומה הראוי לה.

כל אלה נקבו בשער האלפס לחלקיו הראשונים בתוצאה הראשונה, אולם אה"כ הוספנו על כל אלה גם אלה ההוספות, ה"ה:

לאלפס

ל. [כ"י] **נוסחאות כ"י** מספר **נמוקי יוסף** למסכת יבמות (ע"פ כ"י שנכתב בשנת ר' לאלף הששי).

לא. הגהות מהר"ם טיקטין ז"ל על המרדכי.

לב. הגהות הגאונים למרדכי סדר מועד מאת הגמ"ו **ישראל** בהגמ"ו שכנא ז"ל, והגמ"ו **צבי הירש שור** ז"ל.

לג. [כ"י] **חשק שלמה** להגמ"ו **שלמה הכהן** שליט"א מוי"ץ דווילנא.

לד. [כ"י] **מראה מקומות** במרדכי (מלבד המ"מ שכתב הרמ"א ז"ל).

לתוספתא

לה. [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה (נעתק ע"י **הרד"ל** ז"ל מכ"י תלמידו של הגר"א הגמ"ו **בנים** ז"ל מושקלאוו).

לו. [כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל לתוספתא זבחים.

לז. הפירוש זר זהב נדפס **בשלמות** כמוש"נ בספר טהרת הקודש.

לח. [כ"י] **מאירי דמתניתא** פירוש על תוספתא עירובין מהגמ"ו **יעקב כהנא** ז"ל מווילנא (בעהמ"ס גאון יעקב).

לט. [כ"י] **מראה כהן** לתוספתא סדר קדשים מהגמ"ו **בצלאל הכהן** זצ"ל מוי"ץ דווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

מ. [כ"י] **פירוש לתוספתא פסחים** להגמ"ו **יונה ב"ר גרשון** ז"ל מווילנא.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדוייקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ **נוסחאות ישנות** וע"פ **ספרים מדויקים מדפוסים היותר קדמונים** ספרים יקרי המציאות, כמו: אלפס ומרדכי דפוס קושטנטינא רס"ט (ואברב"ם) (הוא הראשון שנדפס בעולם) ודפוס סביונטה שי"ד (ועל גליונותיו כתב הב"ח ז"ל בכי"ק את הגהותיו והדושיו הנ"ל) ודפוס ריווא די טרינטו שי"ח אשר הוגה ע"י הגמ"ו יוסף אוטילינג הנ"ל, ודפוס קראקא שנת משי"ח, אשר הוגה ע"י מהר"ם טיקטין ז"ל, ואלפס (בלי מרדכי) ד' אמשטרדם שנת תב"א (ועל גליונותיו כתב בעל חות יאיר ז"ל בכי"ק את הגהותיו) ועוד הרבה ספרים כאלה יקרי המציאות מאד.

דיני ממונות. מקשינן גבי גמ' [דף ג:] אטו גזלות ומבלות נמי דיני ממונות נינהו כלומר אמאי פלגינהו ומקשי רבנא דתרתי קתני (ב) ומתרץ דיני ממונות כגון הודאות והלוואות גבי ג' הדיוטות דתקנתא דרבנן היא דלא ליבעו מומחין כדי שלא תעגון דלת בפני לוין אם היה צריך המלוה לבקש מומחין להפרע מן הלוה אבל בג' לא סגי דקי"ל שאין דיניהם דין ומיהו אע"ג דג' הדיוטות ברשות דרבנן נחתי לתו כמומחין סמוכין נינהו לענין שאם טעו לא ישלמו אלא כשלמו בלא"כ כ"ש שאמה טועל דלא בפני הלוין דאמרי' קים לי' דינא

א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין לו טוש"ע סי' ג: ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין סמג עשין לו טוש"ע סי' ג:

מסורת הש"ס

ג) כל זה לישו מהל' כלי"ק ד"ה ב) ע"כ ג) [דף ג.] ד) גי' מהכ"ס ה) [דף ו.]:

קובץ הגהות

ב"ח (א) לה"ג כל"ל: (ב) בלומר כל"ל: (ג) ל"ל למחכירו: (ד) וכן כתבו המפרשים ז"ל לדעת כל"ל: (ה) ג"כ הוי: (ו) ג"כ אע"ג:

חג"ה (א) ג"כ ל"ע על תוס' ריש דף ו.

אב"ש מהר"ן **שפירא** [א] שף על גב דחוטף מקרי טפי נזלן מכופר בפקדון מ"מ פירש"י מתלה דהייטו כופר בפקדון משום דעיקר ילפותא דגמ' דבעינן שלשה בפקדון לן ממה דכתיב בפרשה דלכופר בפקדון:

שלטי הגבורים

א ופשוט פ' המוכל דף פ"ד דהמיתה לגיבי שמיטה בעבד ואפ' דהדיוטות אינן מעמ"כ שלימותייהו דקמאי שבעדיון נזלן דיינין ומיהו לא כל הדיינין דיינינן השתא אלא כל מילי דשכיחי ואית בה תפרוסי כיס שבדיון שלימותייהו דקמאי שהוא מכוח מ"ד בגמ' דיינין שלשה בנזקין ממון ומיהו לא כל מילי דשכיחי בה תפרוסי כיס שבדיון הודאות והלוואות שמוציא מידו שבפניהם ומיהו לא כל מילי דשכיחי בה תפרוסי כיס שבדיון הודאות שמוציא מחבירו בעודי הודאה שמעידים שבפניהם הודה שכוח מייב לו ופי' בלוואות שכלוה לו בפניהם אבל במילי דלא שכיחי בה תפרוסי כיס כגון מטא מחכירו או בלות בה תפרוסי כיס אע"ג דמכחש כגון בוטח על שבדיון שלימותייהו ואין מנגיע לומר בבבל נמי ומכח המרדכי והגהות אשר"י בשם רבינו יהונתן מלוה בשטר ומכח הרמב"ן

עד אחד אומר פ' לאחר שם מקום. מוסב ללמוד לגזרה מחטים ולכתן מכתשת ולא חיישי' למימר דהוא אלא תלמיד יחיד וכתבו מן המחברים דג' פרסאות אמרו היינו דוקא כשנטל רשות מרבו אבל בלא רשות אפי' רחוק כמה מילין אל יורה ואם הורה בפניו בלא רשות חייב מיתה ואם הורה לענין אפרושי אפי' במקום רבו ובלא רשות מותר כדלקמן בשערובין פרק הדר (דף סג.): **בגגד מחנה ישראל.** פרסאות לכתיב ויאמר על הירדן מנין היסומות וכו' ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלת פרסי וכתיב והיה כל מבקש ה' וגו' לשלוני לגבייה מסה: **לפלגא.** כגון רב דיבבו ליה רשותא למידן ולא להמיר בכורות: **על תנאי.** כגון עד אחד או עד שנתים ולא יותר מי מהני בתוך הזמן או לא: **לרב שמן.** כשהיה פורש ממנו ויורד לנכסיו: **ברשותך.** לשון נתינה לך לדון: **אמר** רב: **לישקול רשותא.** לכיון דברשות נחת לא מסלס ואפי' טעה בשקול הלעת וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' סנהדרין **מהכא להכא.** מריש גלותא דנפל נקט רשות יכול לדון ולכוף ככל נפל: **מהתם להתם.** נטל רשות מנשיא ל"י יכול לדון ולכוף כבל ל"י ואפי' מהכא להתם כיון שנטל רשות מרשם גולה יכול לדון אפי' בל"י: וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' סנהדרין מי שהיו רואין לדון מפני שהיו יודע או מפני שהיו הגון שעבר ונשמה גולה ונתן לו רשות או שטעו ד"ד ונתנו לו רשות אין לו רשות מועלת לו עד שיהיה רואי שהסמיכוהו בעל פוס למזבח אין קדושה חלה עליו ע"כ: **שבט.** נשון שררה ויש להם רשות להפקיר להפקר ג"ד הפקר לכתיב אחר לא יצא לשלשת ימים יחרם כל רכושו ניכסות בהשמה רבה (דף פט.): **מחוקק.** שררה מועטת: **אלו ראשי גליות.** שיש להם כח ורשות ממלכי פרס: **בני בניו של הלל.** הלל נשיא הוה כדלמרי' נחלו דברים (דף סו.) הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: אבל ר"ח לענין הפקעת ממון בני בבל עדיפי ועטעמא מפרש בירושלמי משום דרשם גולה שבבבל מן הזכריס של בית דוד ונשיא שבא"י מן הנקבות והא דאמרי' פ' מקום שנהגו (דף נא.) אבל מש"י לבבל כיון דאין בייתין להו עבדינן כוותייהו דמשמע דבני ש"י עדיפי כתב ר"ת ז"ל דה"מ בשלמא לאיסור והיתר דבני ש"י מכמי טפי לאורויתא דש"י מחכים כדאמרי' הכא לצקלי מחוקק מפני שמלמדין תורה כרבים: שנים שדנו כר' אבהו דאמר [דף ג:] שנים שדנו דין דיניהם דין והיינו משום דשמא דין הוא בהכרח אבל אם היה ברצון בעלי דינין הוי כפשרה ודיניהם דין להם כרצונם נעשה. ז"ל רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו יכולים לחזור בהם ה"מ בשאין מומחים לו לא קבלינון עליהו בעלי דיינין אבל אי הוי מומחין לו קבלינון עליהו בעלי דיינין דיניהם דין ואפי' חד מומחה דיניה דין כדכתבינן לעיל: ר' יהושע בן קרחה אמר מצוה לבצוע שנאמר [ג]אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט ויש משפט במקום שלום אלא אי זה הוא משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר [ד]ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה אין משפט אלא אי זה הוא משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה ביצוע: אמר רב הלכתא כר' יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע מאי מצוה מצוה למימר להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו כי הא דרב הונא כי הוו אתו [ה] בתרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו ודוקא מיקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין א אי אתה רשאי לבצוע: היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב מכי אמר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב והא דאמר ר"ש בן מנסיא שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע את דבריהן או משתשמע את דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו אבל משתשמע את דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו שנאמר [ו]פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש ליתא: תניא ר' יהודה בן לקיש אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע את דבריהם או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב חזק ונמצא רודף את [ז]הדיין אבל משתשמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר [ח]לא תגורו מפני איש ואמר רב חנין [ג] אל תכנים דבריך מפני איש ואמר רב הונא מאי משמע דהאי לא תגורו מפני איש לישנא דכינוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק דאמר קרא [ט]ויין לא תשתה ולא תאגור: אמר ר' יהושע [י]בן לוי [יא]מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש: ויהיו [יב]העדים ב יודעין את מי הן מעידין [יג](ועל [יג] מה הן מעידין) ולפני מי הן מעידין [ומי עתיד ליפרע מהן] שנאמר [יד]ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה': ויהיו [טו]הדיינין יודעין

דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה [ז] אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם ש"מ דדיניה דינא ואע"ג דלא נקיט רשות מבי ריש גלותא ש"מ: אמר רב האי מאן דבעי אלמידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא והני מילי מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהניא רשותא דהכא שבט והתם מחוקק דתניא [ח]לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים תניא [ט]תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו שלשה פרסאות כנגד מחנה ישראל תניא רשב"ג אומר הדין [י]בשלשה פשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן והני מילי [א] בשקנו מידן דקי"ל פשרה צריכה קנין ושנים שדנו דקאמר רשב"ג בעלי דינין יכולין לחזור בהן אלמא אין דיניהן דין ה"מ בשאין מומחין ולא קבלינון עליהון בעלי דינין אבל אי הוו מומחין או קבלינון בעלי דינין עליהון הוי דיניהון דין ואפי' חד מומחה דיניה דין כדכתבינן לעיל: ר' יהושע בן קרחה אמר מצוה לבצוע שנאמר [ב]אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט ויש משפט במקום שלום אלא אי זה הוא משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר [ג]ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה אין משפט אלא אי זה הוא משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה ביצוע: אמר רב הלכתא כר' יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע מאי מצוה מצוה למימר להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו כי הא דרב הונא כי הוו אתו [ד] בתרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו ודוקא מיקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין א אי אתה רשאי לבצוע: היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב מכי אמר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב והא דאמר ר"ש בן מנסיא שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע את דבריהן או משתשמע את דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו אבל משתשמע את דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו שנאמר [ה]פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש ליתא: תניא ר' יהודה בן לקיש אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע את דבריהם או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב חזק ונמצא רודף את [ו]הדיין אבל משתשמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר [ז]לא תגורו מפני איש ואמר רב הונא מאי משמע דהאי לא תגורו מפני איש לישנא דכינוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק דאמר קרא [ח]ויין לא תשתה ולא תאגור: אמר ר' יהושע [ט]בן לוי [י]מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש: ויהיו [יא]העדים ב יודעין את מי הן מעידין [יב](ועל [יב] מה הן מעידין) ולפני מי הן מעידין [ומי עתיד ליפרע מהן] שנאמר [יג]ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה': ויהיו [יד]הדיינין יודעין

רש"י

דן דינא. בימידי: **לי קריס להו.** שהסמיכו אותם לדין: **זיל שליס.** ומיהו מיהדר דינא לא הדר מלמא גמירנא ובגירסא אפי' לא נקיט רשותא דיניה דינא: **ואי תיובו קרו לך.** שקבלון עליהם לדיין: **נקיט רשותא.** לכיון דכרשותא נחית לא מסלס: **מהכא להכא.** (ג) לריש גלותא דבבבל למידן דינא בבבל: **מהתם להתם.** מנשיא דא"י למידן דינא בא"י: **שבט.** נשון שררה ויש להן להפקיר להפקר ג"ד הפקר: **מחוקק.** שררה מועטת: **שרודין את העם.** שיש להן כח ורשות מהלכי פרס: **כנגד מחנה ישראל.** לכל מלן דבעי מלמא חזיל לגבי משה דכתיב ויהי כל מבקש ה' וגו' ופ"ק דסוטה (דף מד.) פרסאות חזיל לגבייה: **והוא דקנו מידו.** דקי"ל פשרה לריכה קנין ואפי' אם נעשית בשלשה: **ולפני המגלע דריב נטוש.** נטשהו ודוחף אחר השלום: **שמא יחמייב חוק ומשלח רודפו.** מרדף הדיין להפיק את הדין: **שיושב לפני רבו.** ונא דין לפני רבו ורואה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מנין שלא יאלף בבוד רבו ויאמרו: **לא תגורו.** לא תכניס בדיבך כדפי' לעיל: **אם מי הן מעידין.** שהם כאלו הם מעידים בהקב"ה כדאמרי' לקמן שמטריח הקב"ה להחזיר ממון שנגעלם: **שנאי ועמהו שני האנשים.** ויתוקמין

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין סמג עשין נ"ו טוש"ע סי' ג: ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין ופ"ה מהל' מ"ש עוש"ד סי' רמ: ג מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג עשין קו טוש"ע סי' יב: ד מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין סמג לאוין כז טוש"ע סי' ט: ה מיי' פ"ק מהל' עדות: ו מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין כז טוש"ע סי' ח:

מסורת הש"ס

ג) ברכות מט ב) זבחים ח ג) שמואל ב כח ד) מכות ו ה) דברים ג ו) שם כח ו) נדגמ' פ' ר"י בן קרחה פומר מנין כו' ח) ג"ע מ"ז ט) דברים יט י) ל"ל רבה:

קובץ הגהות

ב"ח (א) בי תרי כל"ל: (ב) מי כל"ל (ונ"ב הגי'): (ג) מרים כל"ל: (ד) ז"ל הרב הקדוש ז"ל בתשובה כל"ל:

מא"ז [א] נגמרא וברמ"ם אינה ג"ל אם קיבלוהו עליהם לא מסלס ואי לא זיל שליס:

אנ"ש מהר"ן **שפירא** [א] ום לתמוה ג"כ מה יפה כח הפשרה מכח הדין אלא גם בדין דיוק הכי מי קבלו שנים עליהם בקנין מין יכולין לחזור בהם ר"ל דבשעת קונות זו הקשו בתוס' בשמעתין ותירלו דמיירי כגון בתחו לבי תרי ותמרו להו דיינו אותנו כמו שרגילים לעשות בזה"ז הדין או עשה גו פשרה כמו שרגילים לעשות בזה"ז יפה כ"ג לפי זה גם קונייתו מיושב יפה אם קבלו קנין בפני שנים כיוצא בזה דבדין יכולין לחזור בו והרמב"ם בתשובה הקשה קושיא הכי והביאו הב"י בטור מ"מ סי' י"ב גם מדברי הרב ז"י נראה שהרגיש בקושיא זו וק"ל ובתשובת הרשב"ש הנ"ל מתבין בע"ש וע"ש: [ב] נגמ' לא קאמר אלא ומתלת מוק דפיו ומכאו תוס' פי' לדיין והייט ר"ל שידקדק אותו כדי להקפיד את נקמתו ממנו וכ"כ הרמב"ם פכ"ב מהל' סנהדרין ומשמע דוקא אחר הדיין וכו' שנאמר לא תגורו מפני איש אלמא אין לחוש אם יראים מפניו שמא יהרוג את בני שמא ילכיך את נדיניו וכו' ע"כ. וכ"ש אפי' ומתלת דוקא לאחר הדין אבל בשעת הדין אין לחוש אם הדיין והבירו שהוא רוצה לחתוך את הדין ולהפך את הדין והבירו שהוא מיי' שם: [ג] נגמ' תינו מניח דברי רב חנן בנחון אלא מדברי ר"י בן קרחה שאחר זה וכן בר"ש בן מנסיא משמע מהתוס': [ד] אבל לענין הפקעת ממון וכו' עד ונשיא שבא"י מן הנקבות ג"ל זה ג"ל למעט בממון דמחכים ה"י מפני שלמדין תורה ברבים ג"ל אבל לענין הפקעת ממון וכו':

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז **א** עד אלא נגמר הדין דאפי' הדיין להטעיל פשרה ביניהם אף על פי שיודע להיכן הדין נוטה אבל כשנגמר הדין ואמר להם אינ פלוני אתה זכאי אינ פלוני אתה חייב אין הדיין רשאי לפשר ביניהם ובלאחר בעיני שלין כל הדברים הללו מבוארין בגמ' בשדיינין רוצים להטעיל פשרה בפי הנראה בעיניהם ואלא מדאמ' בעלי דינין אבל אם הודיעין להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול ל' לחבירו או נתת ל' לחבירו דבר ידוע ואפי' אחר גמר דין רשאי לעשות כן ובלבד אלא יהיה שום לד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא מלוה גדולה והיא הנאת אלוה בין אדם לחבירו וכך היה עניני של אהרן מוהב אלוה וכו':

לשון ריא"ז **ב** כתב רמב"ם בפ' ב"מ בבר נהגו כל בתי דינין של ישראל מאחר התלמוד בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים כדי לקבל המחלוקת אפלו בזו כח להעמיד מעפטי הדם על תלם אבל בשאר מקומות אין נוהגין אלא בדבר שיש בו מלוה גדולה כגון להחזיר בעלה לנשואיה ואם בעלה אין כח בחכמים להכשיר עדותן בינינה ואם בעו העדים לחזור בעדותן יכולין לחזור בהן עד שיעידו עדותן בבתי הכנסיות שיושב פפול לעדות. וכן נראה בעיני שהעדים שהעידו עדותן בגילה יכולין לחזור בהם לפי שהקילות העדים היא בתחלת דין ואין תחלת דין בגילה מבואר בקונטרס הלהאיות בפרק לאלתו ב"ד:

קולר תלוי. ענשה של דין: לתלמיד היושב בפני רבו. והוא לא מקל לדבר נענש אם אמת אם הפך הדין אמרה שיבא. נסורת קטנה מן הקורה כדכתיב (הושע ח) שבניהם יהיה ומתרגמינן לנסרי נוחין כלומר שאם יטעה יהיה העונש בין כולם ויקל מעליו. **גרסי'** גמ' [במכילתין דף ז:] אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה לכתיב שופטים ושוטרים ומסיק ליה לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב חסדא ואפילו מקום מ"מ כאלו נטעו אצל מזבח ה': רב כי הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק ובלא לביתיה ליתי הוא עדיף וריקן לביתיה עייל ולואי שאמצא ביתא כיתיבא: (ג) בל עץ. משמע דיין דכתיב כי המלא עץ הסלה: **אצל** מזבח. תלמידי חכמים מכפרים כמזבח: **ברעות נפשיה.** בהנאת נפשו: לקטלא. ליטול עליו חטא יוצ' ועל עצמו היה אומר: **צבי ביתיה.** לרכי ביתו תינו עושה: וריקן. שאינו משתכר כאן כלום: ולואי ובו'. שתחזור לביתי כמו שיצאתי בלא חטא:

גרסי' גמ' אמר להם בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן הוו ממונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ולא המשפטים: רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר לפיקו לי מאני מנותאי מקל ונעשה שופרא ונפלנא: שמוע בין לחיכם ושפטתם לדק ר"ל חניגא מזהרה לב"ד שלא ישמע דברי בעל בין קושה שישמע דברי בעל דין חבירו ולחזהה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קושה שיבא (ד) חבירו קבי ביה נמי: (ה) שמוע: ושפטתם לדק אמר ר"ל לדק את הדין ולחלק מתכהו: בין לים ובין לחיו ובין גרו אמר רב יהושע לפילו בין עליה לניה בין גרו לפילו בין תגור לכיריס: ולא תכירו פניס (ו)רב אמר לא תכירהו ר"ל אמר לא תנכרהו. לוסקיזכיה דרב אחא לקמיה לדיינא ר"ל לאו לוסקיזכי אחא ר"ל אפילגא לך לדיינא ר"ל לרב בהנא פוק דייניה מזיי דהוי ניים ביה ר"ל לי לייתא לייתא ולי לא מפיקנא לך רב מלוקן (ז)שמע רב לוקפד): בקטן בגדול תשמעון אמר ר"ל שיהא חביב עליך דין של פרומה כדין של ק' מנה. לפילו לתקדומי: (ו) הוו מתונין. רגילין בהמתנה כדי לעיין בו יפה קודם שמתחכהו: רצועה למלקות: מקל. למכות מרדות עד שיחזור בו: שופר. סנדל. למלינה: (ז) בין אחיכם כשהם יחד דכשמועמ החמד גלא חבירו שיכחישנו נכנסין הדברים בלב הדיין ושוב אינו מהפך בזכות הגוי כל כך: בין עלייה לבית. לים ולחיו שנפלו להם בים ועלייה בירושה אל תאמר טול אתה בים (ח) ואני עלייה ומה בכך כל אחד יש לו דירה אלא העלה לותם בדמים והשוה לוקמן ע"י דמיס: גרו. לשון דירה משמים דירה: בין תגור ובירים. תגור עדיף מכירה ועריך להוסיף דמיס: לא תבירהו. אם הוא שוגה לא תשכח: לא תנכרהו. אם הוא שוגה לא תעשה כנכרי למייבו: גייס ביה. גרש שומך ושוטח עליו ומדבר גדולות: מאונך. מכחך לוליעך שאין רב יכול לפייעך כלומר למשמיעין לך:

(ט) **אמר** רבא וכו' ואוא"ת שליחא. שמלמו ב"ד המלומין לנעל דין לבא לדון לפניהם צריך הסלים להזמינו בשם שלשתן: לא אמר בלום. ומי לא חזיל לא משמיען ליה: יומא דדינא. שני וחמישי תקנת עזרא הוא(יא): לית לן. בה לחפי' לא אמר אלא משמיה דאר משמיען ליה דמידע ידעי דמכנפי כנופי ויתבי: שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לר"נ בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה: מאי קא מיבעיא ליה יחיד מומחה קא מיבעיא ליה לתין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה משלומי כפל ומשלומי ד' וה' בשלשה מיני שלשה מילתא שלשה הלויות והא אמר ר' חנא משמיה דרב שלש ' ' וסס הלויות פסולים לדיני קנסות אלא קנסות אלא מומחין וקפלו ג': פירוש דיני קנסות כל מי שמשלם יותר מדינו כגון כפל וכיוצא בו: יחיד מומחה. הקשה מגדולי המחכונים ז"ל מפי קמיעיעי ליה ע"כ מפשוט ליה דלא קאי ביחיד מומחה ממה נפשך אי מפילה ליה פירוש דמתניתין כר' יהנחו דאמר הא לא שילה אלא הולאות והלוואות משום דלא נעיץ מומחין אבל כולה מתני' דקתני מומחין ניהו ואי ס"ל כרבנן יה)דתניתי קתני הולאות והלוואות בהלויות גזלות

את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר (ט)אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים שנא' (י)ויאמר אל השופטים (ט) דעו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת ת"ל ועמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות: גרסי' בע"ק (יא)כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ובפ' יציאות השבת(יב) גרסי' ר' אמי ור' אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא טפחי אעיברא דדשא ואמרי מאן דאית ליה דינא ניעול וניתי. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי כל יומא בדינא והוה קא חליש ליבייהו תנא להו חייא בר רב מדפתי (יב)ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם (יג)ויהי ערב ויהי בקר. (יד)עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה והיא שעה ששית שהיא שעת מאכל תלמידי חכמים אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן (טו)כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם שתשרה שכינה בישראל שנאמר (טז)אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (יז)משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו': ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו שנאמר (יח)אל תגזל דל כי דל הוא וגו' כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש: ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן (יט)לעולם יראה הדיין את עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר (כ)הנה מטתו שלשלמה וגו' איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה: דרש ר' יאשיה ואיתימא (כא)ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב (כב)בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין והלא כל היום הן דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר שהוא אור אמרהו ואם לאו אל תאמרהו. ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא (כג)אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך מן התורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו וגרסינן בפרק אין ממאנין אלא ארוסות(כד) א"ר יצחק מאי דכתיב (כה)רע ירוע כי ערב זר ושונה תוקעים בוטה רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים ולערבי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה ומפרשינן תוקע עצמו לדבר הלכה כגון דיין דאתי לדינא לקמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל שאיל מיניה דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו על יריכותיו וכו': א"ר יהושע בן לוי עשרה שיושבין (כו)בדין קולר תלוי בצואר כולן (א) (ואפי' במקום חתך) ואפי' תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיאן שיבא מכשורא כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב (כז)מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה: גרסי' בפ' שני דיני גזלות(כח) (כט)קרנא הוה שקיל אסתירא מזכאי ואסתירא מחייב' ודאין להו דינא היכי עבד הכי והא כתיב (ל)ושחד לא תקח ומסקנא אגר בטילה דידיה הוה שקיל דהוי תאהי באמברא דחמרא (לא) ויהיב ליה זוזא כל יומא וכי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי זוזא אגר בטלני כי הא דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה (לב)אמר להו הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי ואידון לכו דינא ודוקא בטילא דמוכח כי הא הוא דשרי ליה לדיין למישקל אבל בטילא דלא מוכח אסיר אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסיל למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אית ליה לאושולי לית לן בה אמר רב פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים

הדרן עלך דיני ממונות

משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם (יג)ויהי ערב ויהי בקר. (יד)עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה והיא שעה ששית שהיא שעת מאכל תלמידי חכמים אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן (טו)כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם שתשרה שכינה בישראל שנאמר (טז)אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (יז)משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו': ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו שנאמר (יח)אל תגזל דל כי דל הוא וגו' כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש: ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן (יט)לעולם יראה הדיין את עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר (כ)הנה מטתו שלשלמה וגו' איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה: דרש ר' יאשיה ואיתימא (כא)ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב (כב)בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין והלא כל היום הן דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר שהוא אור אמרהו ואם לאו אל תאמרהו. ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא (כג)אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך מן התורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו וגרסינן בפרק אין ממאנין אלא ארוסות(כד) א"ר יצחק מאי דכתיב (כה)רע ירוע כי ערב זר ושונה תוקעים בוטה רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים ולערבי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה ומפרשינן תוקע עצמו לדבר הלכה כגון דיין דאתי לדינא לקמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל שאיל מיניה דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו על יריכותיו וכו': א"ר יהושע בן לוי עשרה שיושבין (כו)בדין קולר תלוי בצואר כולן (א) (ואפי' במקום חתך) ואפי' תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיאן שיבא מכשורא כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב (כז)מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה: גרסי' בפ' שני דיני גזלות(כח) (כט)קרנא הוה שקיל אסתירא מזכאי ואסתירא מחייב' ודאין להו דינא היכי עבד הכי והא כתיב (ל)ושחד לא תקח ומסקנא אגר בטילה דידיה הוה שקיל דהוי תאהי באמברא דחמרא (לא) ויהיב ליה זוזא כל יומא וכי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי זוזא אגר בטלני כי הא דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה (לב)אמר להו הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי ואידון לכו דינא ודוקא בטילא דמוכח כי הא הוא דשרי ליה לדיין למישקל אבל בטילא דלא מוכח אסיר אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסיל למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אית ליה לאושולי לית לן בה אמר רב פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים

מסורת הש"ס

(ג) תהלים פט ג) דה"ב יט ג) דף יט: ד) מגלי ז ה) דף י: ו) שמות יח ו) בכמה"ת ו ח) תהלים פב ט) שם יג י) מגלי כב יא) שיר השירים ג יב) [בגמ' ר"ע ב"ק] יג) ירמיה כט יד) מגלי ו טו) יבמות דף קט: טו) מגלי יט יז) מגלי כט יח) כתובות דף קה. יט) שמות כג ב) כתובות שם לא) [בגמ' לח' ר' יהודה אומר] כב) בגמרא ל"ג כג) [ב"ק דף פב.] כד) [לעיל דף ב:] כה) [שם דף ג.]:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) ל"ל ולא: (ב) ל"ל ויהיבו: (ג) ג"ב פירש: (ד) ג"ב בעל"ד: (ה) ל"ל שמע: (ו) ג"ב פירש: (ז) ג"ב שמוע: (ח) ג"ב ואחתך בל"ל ומי ואני נמחק: (ט) ג"ב גרסי' בגמ' אמר ובו' הני כי מלא לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו. וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה. פי' ואזיל ובו' ד"ה אבל ביומא: מא"ש [ג] שלחת ד"ה השולחן לבע"ד בל"ל:

אנ"ש מהר"ן שפירא [א] בגמ' זה אינו ונחמת אין לו סוס משמעות ובס"ג רמיזי מוסקים לומו:

נמוקי יוסף דיני ממונות פרק ראשון סנהדרין

עין משפט נר מצוה

תתקעט–תתקפ

א מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין סמג לאוין רס טוש״ע סי׳ מ: ב מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין טוש״ע סי׳ מ: ג מיי׳ פ״ב מהל׳ סנהדרין סמג לאוין רס טוש״ע סי׳ י: ד מיי׳ פכ״ו מהל׳ סנהדרין סמג לאוין רס טוש״ע סי׳ מ: ה מיי׳ פכ״ה מהל׳ סנהדרין סמג לאוין רס טוש״ע סי׳ מ:

מסורת הש״ס

ו) כתוכי׳ דף קה: ב) שמות כג ג) שופטים ה ד) דף ע ע״ב ה) דף נב ע״ב ו) דברים י ז) שמות כ ח) דברים ג ט) דף כח: י) דברים שם יא) דף כח: יב) דברים לג יג) הס״ל כה יד) סוטה דף מ. טו) [בגמ׳ דף ח.] טז) [דף ח:] יז) דף י ע״ב:

קובץ הגהות

ב״ח (א) ג״ב מבעל: (ב) ל״ל בנפש:

מא״ר [א] בגמ׳ מדלא כתיב בצע לא משמע אלא שוחד שהוא לקיחה ממש: [ב] מגיעה: [ג] ג״ב ואפי׳ עדים ממיר:

אנ״ש מהר״ן שפירא [א] קשה בעיני דלא שייך ליה הזמה אלא כשמזמרים עמנו בייתם לעדים אבל אם מזמרים שמותו פלוני או פלונית היה עמנו בי״ד וכ״ל אבל החזמו ע״פ עדים או שאמרו להם וכו׳ וא״ש דהזמה היינו שאמרו עמנו בייתם או שאמרו שותו פלוני או פלונית היה עמנו היו דלו נמי ליכא למיתם לעדים אחרים שבולבו והיו מוכחשין מדכתיב וכבר הארכתי בזה בבתחי:

א מי לא חזי ליה חובה דסני ליה לא חזי ליה זכותא [ו]ת״ר [ז]ושחד לא תקח אינו צ״ל שוחר ממון אלא אפי׳ שחד דברים נמי אסור מדלא כתיב בצע [ח] [כסף] וגו׳ [ט][כדכתיב בצע] כסף לא לקחו היכי דמי שוחד דברים כי הא דשמואל הוה קא עבר במעברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא א״ל מאי עבידתיך א״ל דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא אמימר הוה יתיב וקא דאין דינא פרח גדפא והוה יתיב ליה ברישיה אתא ההוא גברא שקליה א״ל מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא: גרסינן בפרק עשרה יוחסין[ב] אמר שמואל כיון [י]שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה גרסינן בפרק רבי ישמעאל אומר[ג] אמר רבי שמעון בן לקיש כל המעמיד [ד]דיין שאינו הגון על ישראל כאלו נטע אשרה (בישראל) שנאמר [ה]שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאלו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח ה׳ אלהיך אמר ר׳ אלעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קדש שנאמר [ו]ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן [ז]הוו מתונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים: אשר תשים אשר תלמדם מבעי ליה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מאי ניהו חוטרי וסנדלי שיפורי ורצועי [ח]ואצוה את שופטיכם וגו׳ בנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר: שמוע בין אחיכם א״ר [ט] חנניה אזהרה [י]לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ובגמ׳ דסוטה אמרינן[יא] רשע ערום היכי דמי א״ר חנינא זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ושפטתם צדק ארשב״ל צדק את הדין בלבך ואחר כך החכהו כתיב [יב]ואצוה אתכם וכתיב ואצוה את שופטיכם א״ר שמלאי אזהרה [יג]לציבור שתהא אימת הדיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור ועד כמה אמר רבי חנין ואיתימא רבי שבתאי [יד]כאשר ישא האומן את היונק כתיב [טו]בי אתה תבא וכתיב כי אתה תביא א״ר יוחנן משה אמר לו ליהושע וקנים שבדור (עמהן) [עמך] והקב״ה אומר ליהושע טול מקל והך על קדקדן פרנם א׳ בדור ואין שני פרנסין בדור וכן בדוד אומר [טז]שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי [יז]א״ר אלעזר אמר להן דוד לישראל אם אתם שומעים ואין בה משום טענת גנב בפקדון דלית בה תרתי הקרן והקנס הקרן דנין ג׳ הדיוטות או יחיד מומחה מבל הכפל שהוא קנס אין דנין בו אלא מומחין וכן כל כיולא בזה: [טו]וחכמים אומרים מוציא שם רע בכ״ג ובו׳. וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא במומחין לעדות אבל מומחין לדיני נפשות אין מומחין לדיני נפשות קמיפלגי ר״מ סבר אין מומחין לדיני נפשות ורבנן סברי מומחין לדיני נפשות [טז]מיתיבי וחכמים אומרים מבעו ממון בשלמא מבעו נפשות נכ״ג אמר רבא הכי קאמרי כיון דשייך במוליא שם רע דיני נפשות אם היה מניח עדים ולפיכך מקשי מאי הוי שתמא מיהא לאו דיני נפשות הוא לליבא עדים: חוששין [יז]עד שהוליא לה אלא מצא לה במוליס שמא ישמעו עדים ויבאו ויעידו שזמה מחתיו הלבך ניבעי כ״ג מהשתא שמא יבא לידי נפשות ור״מ לא חייש לשמא יבאו עדים כיון דהשתא ליבא דיני נפשות ליה עדים לבעל ולא בא השתא [אלא] להפסידה כתובתה ע״פ עלמו דקי״ל [כתובות דף י.] תכסיס תקנו להן לבנות ישראל לבתולה מחתיו ולאלמנה מנה והם התמינוהו להפסידה על פיו מזקה אין אדם טורח בשעורה ומפסידה: תבעו ממון. בריית׳ היא תבעו ממון מחלה להפסידה כתובתה תבעו נפשות שמא ניבא עדים שזימנה בכ״ג ובקיאין לעולא לאם מייתין ללעז אפילו בתבעו ממון לריך כ״ג ותבעו ממון בג׳ היכי משכחת לה הכא במאי עסקינן לעולם חייתין ללעז ובריית׳ מיירי בעדים לליבא למיתם ללעז: והיומם דתו ליבא למיתם ללעז דאינגלי מילתא דשקולי משקר דכתיב שקרי מהדר ופקעה ליה חזקה לאין אדם טורח בשעורה וכו׳ ואפילו להפסידה כתובתה אינו מהימן ותבעו ממון דקאמר לאו אתבעית ממון דבעל קאי אלא אתבעית מאה סלע שהשא תובע לבעל והכי קאמר בא לגבות ממון מבעל שמא שקרן בשבעה להשתא ליבא למיתם שמא יבואו עדים שזמתה כיון דאינגלי לן דשקרן הוא הבעל [ג] כך היא שטת רש״י ז״ל והקשה עליו ר״ת ז״ל דאי להפסידה כתובתה קאתי בעל מס כן מוליא שם רע למתני׳ לאו דוקא ומפתה דקנס הוא ועוד דבכל דוכתא דמסכר מוליא שם רע לענין קנס דמאה כסף אחייב הבעל לתת לאב הוא ועוד דבל שבאה למתני׳ מוממין סס ולגבי כתובה ולאי לא בעינן מוממין להא משכחת בכמה דוכתי שהיו דנין בבעל דיני כתובה וגם עכשיו נוהגים כן וכן קשה מה שפירש בלעז דאין לשון לעז נופל על כך אחין בשמעותו אלא אשה פסול אחינו כן בגון שאינה יודעת לקרות בספר תורה ואינה יודעת לחשב ולא לפטור עלמו מכתובה על כן פירש ר״ת ז״ל דכולה שמעתין מיירי לענין מאה סלע שהשא תובע מן הבעל ולעולם מיירי בשהבעל בא מחלה והניח עדים שזמתה והוכחשו בחקירות כולם אלא כיוון אחי זה יום או אחי זו שעה ועכשיו בא השא לתבוע ק׳ סלע מן הבעל שהוליא שם רע על אמו דר״מ סבר דדין זה דנין אותו בשלשה דאין מוסרין ללעז ובינן שבאי דינין בעדים שאינן מוסרין ללעז כלומר מיישינן לאשה פסול דש״ד דשמא אחר שיחייבו הג׳ לבעל לתת ק׳ בסף יביא הבעל עדים אחרים שהיו בשעת המעשה וידעו לכוין השעה ומשלם שהיה לריכין לכ״ג לדון דיני האשה והיא מתחייבת מיתה על פיהם ומשלמת מיתה מוליא לעז על ב״ד הרשעין שחייבו לבעל שהרוגה יהא קשור שבטותו דנו אלא ידעו שחזר הבעל והניח עדים אחרים ודוקא הוכחתו דלפשר לומר דקונטא קאמרי אלא שלא כוונו עדותם הוא לאמרי רבנן לחייתין ללעז אבל החזו ע״פ עדים שאמרו להם שאותו יום היה אותו פלוני או [א] אותה פלונית עמהם בהא ס״ע מודו דלא חייתין ללעז דולמי אפשר שקרי סמך. ורש״י ז״ל כתב בפירושו אית דאמרי כל תביעת ממון דהך שמעתא אמאה כסף דאב בבעל ואי אפשר לפרש כן משום דאב בבעל אלא כשהחזו עדי הבעל אלא כשהחזו עדי הבעל ואם בשהחזו עדי הבעל מיירי אי ליבא למיתם ללעז כדאמרינן בשמעתין. ולאה שפטור הרב ז״ל אם אמי תבע לבעל אלא כשהחזו עדי הבעל ואתבאתו אינו משלם אלא סלע ומסך לו על הא דאמרינן בכתובות (דף מ:) אמר ר״ל המוליא שם רע על הקטנה פטור ומסיקנא התם דטעמא משום דכתיב ואם לאמת היה הדבר והוליאו את הנערה אל פתח בית אביה ומקלוה כלומר דדוקא היכא דמחייבא מקילה על עדותם הוא דאמרינן שאם נמלא שחייבו כן משלם הבעל מאה בסף הא היכא דלא מחייבא מקילה על עדותם פטור ומינה דקטנה דלאו בת מקילה היא לא משלם עלה קנס הכא נמי כיון דעדותם מוכחשת היא ואין האשה נהרגת על פיהם אף הבעל נמי אינו משלם קנס ולפי דברי ר״ת ז״ל ל״ל דלא ממעט התם אלא קטנה דלאו בת עונשין היא אבל גדולה כיון דבת מקילה היא והוא מוליא שם רע עליה אלא שהעדים לא כוונו עדותם הכי זה משלם ק׳ אלא לפניה להא מוליא שם רע על גוף הרשות ליקבל עליו. עוד הניח רש״י ז״ל ראיה לדבריו מדגרסינן בתירוצא דרב חייא בר אבין בת לגבות ממון מבעל לכיון להשתא פרים מבעל מכלל דעד השתא בבעל בהא בהפסידה כתובתה מיירי. ולפי דברי ר״ת ז״ל יש לומר דמאי דתירלה הכא בת לגבות ממון (ב) לאו משום דעד השתא לא מיירי בתביעת הלה לבעל אלא משום דבעי למימר ובמקום דתירלה נפשות אלא מיירי [עד השתא] בנפש [עדי] הבעל אלא (ג) נפש האשה קאמר נמי בריש בת לגבות ממון מבעל ולעולם בתביעת הא לבעל מיירי עד השתא. וכתבו בתוספות דמדברי ר״ת ז״ל שמעינן דב׳ שבאו ואמרו לאים אחד שאשתו זנתה ולא כוונו עדותם שלא אמרוה עליו להם כל היכא דלאחכומ קא מחייב ליה לבעל ק׳ בסף וכל היכא שהוא מייב ליתן מאה בסף אשתו מותרת להא בתיב בקרא בהליך ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו ים ללמוד מדבריו דאי אתו עדים ואמרי אשת פלוני זנתה שהם לריכין לדיקה ותקירה לאסרה לבעלה ומברת הוא דלא גרע מגזלות ומבלות בך כתבו התחרוים ז״ל: (ו)**אמר** רבא בלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להרגה. מאי קמ״ל דמפלגינן דבורא היינו בך מהו דתימא אדם קרוב אצל עלמו אמרי׳ אצל אשתו לא אמרינן קמ״ל. פי׳ אבל לא להרגה לפי שקרוב הוא אצלה אע״ג דמהימנין ליה להאי סהדותא לגבי חבריה לא מהימנין ליה לגבי אשתו והיינו דפלגינן דבורא דידיה דמהימן גבי האי ולא מהימן גבי

נמוקי יוסף דיני ממונות פרק ראשון סנהדרין (ח:-י.) ג

עין משפט נר מצוה
תתקפד–תתקפה

הלי: סיינו הך דאמר מדא זימנא גבי פלוגי רבעו לאנסו הוא ואמר מצטרפים להרגו: לרצונו. שאמר שרבעו למשכב זכור מרצונו של זה הנרבע הבא לב"ד על זה נאמן אם יש אחר עמו להרוג הרובע אבל אינו נאמן עליו שיהרגוהו בעדותו של עצמו ואמר רבא טעמא משום דאדם קרוב אצל עצמו והתורה פסלו לעדות משום קורבה ולפיכך אמר רבא אין אדם משים עצמו רשע מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן שאינו מל עליו תורת עדות כלל ולפי' לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והוי נאמן לגבי מציאו [ב]אבל אנשאו לו אמרי' אינא שאהיה כשאר קרובים שאל תורת עדות עליהם ויהא כל העדות בטלה שעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמ"ל דאשתו כגופו ואין כאן תורת עדות כלל לגבי אשתה והלכך נאמן לגבי הבועל דכל מידי לית בה תורת עדות לא אמרינן בי' שבטלה מקצתה בטלה כולה לאין עדות שבטלה בטל כללא: **אמר** רבא **פלוני** [ג] בעל נערה מאורסה והוזמו נהרגים ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגים ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה. פירוש נהרגין משום פלוני ואין משלמין ממון מוטב שנאמר כתובתה שהרי לא הזכירו שמה ולמאן מפקדי: בא על בתו של פלוני נהרגים משום שנאמין להרוג שניהם משום אותה ואותו: ומשלמין ממון. שנאמן משום שמירות שהפיר אם כן אם הוא בעניין שהכותב הפחיתה אינו יולה שכר כלל כותבים אותה גם ע"פ השליח להא בין כותבין ובין אין כותבין מ"מ בשטרא הוא ואע"פ דמיר' פכ"ה מהל' מכירה כתב בפחות לאין כותבין הפחיתה רק על פי שניהם ולא פי' הטעם משום ממונא מ"מ לא תידוק מינה דלעיל מיר' הוא לעולם אין כותבין פחיתה רק ע"פ ב' אפי' לא יהיה אם עשה תקנתן ממון מעיד בשטרא הוא ועוד דמאי' פכ"ה מהל' מכירה מוכח טעם כך ועוד דמאי' ס"ג בשטרא הוא ועוד (ב) דמהימנן כמי שני העדים לענין נזקי כך הא מין נאמן נמי לא הזכיר בפירוש ומשמעות דלא פליג עליה מלבד כי הכא דמיר' כתב דקים ליה לעזור כמי דהא בפ' י"ב שם כתב דהמוכר נגע לב"ד בריך לשלם היינות שמוציא שבגללו ומהכא הוא דדייק כך כמו שכתב הרמ"ך שם בשם מהר"ם ז"ל ב"ב הגם כי הטוען לא הוכיר טעם הפקרון ממון גבי כתיבת פחיתה ע"ב הכי ס"ל. כן י"ל נמי גבי דעת מיי' להיפך ומלתי' מיי' על תלמוד עיקר. ומ"מ לאין ב"ח מחייב בשעת מיי' ה"ג ע"פ שני עדים כדאמרינן הלכך ולפי"ז אין מקפידין מלכתחלה הפחיתה על פי שנים רק בשטרא שאין השטר מוכיח כלום אלא שהמוכר הודה שקיבל ממנו ע"פ אד ונלעו אפי' משום טעם אחר הוצרך לכתוב בשטר אבל בלא שטר אפילו ע"פ שנים כותבין. וזה כתבתי לפי שראיתי בדורנו מי שפקפק ומחמר שאין כותבין לעולם הפחיתה רק ע"פ שנים אפי' כי ליכא משום הוצאת ממון ע"פ אד דכתיב דים מלוה בין בשטרא בשאינו בשטרא ואפי' לא יתעסי טעם ומכלל הוא בשטרא שכותבים אפילו אין שם טעם כלל ואפילו בשטרא דלא כתיב בהו שטר כלל כגון שכתב לו בשטר שנתן לו מתנה ואפילו אין שם טעם כלל ואפילו אין שם

דיני ממונות נב' זה בורר לו אחד וכו' בגמ' [דף נג.] מפרש מאי שנא דעבדינן הכי: ושניהם. הכעלי דינין ומפרש בגמ' [שם] מי נעי נמי דעת הדיינים: זה **פוסל** (כ) וכו'. פיש לו שמי כתי עדיש ולא הציא ולא אחת יכול [נע"ד] מצירו עם אחר עמו לפסלן ולא הוי נוגע בעדות שהרי העדות תלוי בכח אחרת שאחר הוא להציא וס"ל לר"מ שהעש"ד צריך לברר דבריו שאחר לפני ב"ד שיש לו שמי כתי עדים הלכך אחריו שאין העדות תלוי בזולו ואפ"ה לא הוי נוגע בעדות שפסלן ורבנן סברי לנוגע בעדות הוי שאין הע"ד צריך לברר דבריו וכן אמר לעב"ג גבי חזקה שהכח השטר נדון בחזקה לבד ואפילו לר' דפליג עליה התם ואמר דצריך שטר וצריך לברר היינו דוקא התם לחזקה מכח שטר קתני אבל הכא גבי עדים שאין עדיש אלו נאין מכח אלו אפילו רבי מודה דת"ל לברר וכ' רש"י ז"ל ומשום דקי"ל [ב] הלכה כר' מאיר ורבנן סברי אין צריך (ג) אבל אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן לימא רשב"ג ורבי בפלוגתא דר' מאיר ורבנן קמפלגי דתניא הבא (א) לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר (ג) אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמפלגי אליבא דרשב"ג כ"ע ל"פ כי פליגי אליבא דרבי דר' מאיר כרבי ורבנן אמרי לך אפי' תימא כרבי עד כאן לא קאמר רבי (ד) אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא (ה) דלאו מכח עדים אתי אפי' ר' מודה דאין צריך לברר ותו גרסי' בגמ' במתני'(ו) דזה בורר לו אחד ושניהם בוררין עוד אחד ואפי' לוה מצי מעכב איני והאמר ר' [אלעזר] (ב) לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו בד"א ר' יוחנן בערכאות שבסוריא (ו) הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אומר אפילו מומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא: **מתני'** א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרים או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן: זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן: **גמ'** (א) למה לי למעבד הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד בוררין להן עוד אחד וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד: אמר רב יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד: **גמ'** (ו) גרסי' רב דימי אמר רב מחלוקת בשתי כיתי עדים דר"מ סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך (ג) אבל אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן לימא רשב"ג ורבי בפלוגתא דר' מאיר ורבנן קמפלגי דתניא הבא (א) לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר (ג) אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמפלגי אליבא דרשב"ג כ"ע ל"פ כי פליגי אליבא דרבי דר' מאיר כרבי ורבנן אמרי לך אפי' תימא כרבי עד כאן לא קאמר רבי (ד) אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא (ה) דלאו מכח עדים אתי אפי' ר' מודה דאין צריך לברר ותו גרסי' בגמ' במתני'(ו) דזה בורר לו אחד ושניהם בוררין עוד אחד ואפי' לוה מצי מעכב איני והאמר ר' [אלעזר] (ב) לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו בד"א ר' יוחנן בערכאות שבסוריא (ו) הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אומר אפילו מומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא: **מתני'** א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרים או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן: זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים אינו יכול לפוסלן: **גמ'** (א) למה לי למעבד הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד בוררין להן עוד אחד וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד: אמר רב יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין

רש"י

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד. לכאורה משמע זה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד הרי שזה ושניהם בוררים להן עוד אחד ה"ז תשעה ולהכי צריך גמ' מאי קאמר (ו) דבג' סגי: **גמ' מחלוקת בשתי כיתי עדים.** שאחר בעל דין לפניהן יש לו שתי כיתי עדים בדבר והכיא לפניהן כת ראשונה ועומד בעל דינו ואחר עמו ואומר פסולין הן והשתא לאו נוגע בעדות הוא כי אחר שיש לו כת אחרת ואם ניקח ולא מצא יפסיד דקסבר ר"מ צריך בעל דין לברר ולאחת כל דבריו שטעון בב"ד והני מפסלי לף לעדות אחרת ואם ניקח ומצא כת אחרת כשיבא לפניהם שהשתא נפסלה הרי ביירר דבריו שאחר לבציא שתי כיתות והציא ולא דק שיבא סבור שהיו כשרים: **ורבנן סברי אין צריך לברר.** ויכול לומר אין לי עוד ומשלח זה נוגע בעדות ולא מיפסלי לף לעדות זו: **הכא לדון בשטר ובחזקה.** דממזיק בקרקע ואמר לו מברו מה לך פה ואמר לו אתה מכרת לי ועדיין שטר מכירה בידי ואלמיתי שני חזקה: **נדון בשטר.** על כרחו צריך להציא השטר לברר דבריו ואם לא מצא שטר יפסיד ולא מהני ליה חזקה לפ"ג דבעלמא סגי בחזקה הכא כיון שאחר יש לו שטר צריך לברר דבריו: (ו) **בחזקה.** משמע צריך להציא עדי חזקה ואפ"ה לא מהני לך בחזקה ולא בשטר הא שטר עיקר ליתיה הוא וחזקה לפילו משום ביזול לא מצרך דאיכא מלוה מכח השטר שטעון שבדאי שטרי ואלמלי מלא שנין דעד מלא שנין מזדהר אינש בשטריה טפי לא מזדהר: **ע"כ לא קאמר ר'.** לצריך לברר ולא משום דחזקה לאו עיקר רלייהו היא דלי אחר שטר שטר היה לי ואבד לא מהניא החזקה לכך צריך לברר כי אחר יש לי שטר: **לכל כת כ' כיסי עדים.** כיון דהני לאו מכח הני קאתי ס"ל להחזיר אחר כת שנייה: כשזה בורר לו ב"ד וזה בורר לו ב"ד (ו) אחר ופיסל ג' לוחו בב"ד שניכר מביאו ואיני רואה לדון לפניו: **שניהם בוררים להן אחר.** כלומר אין יכולין לכוף זה את זה ולא בוררין ב"ד שיתרצו שניהן: **ואפילו נוה לו.** בתמיה: **לא שנו.** לקמן בפוף פרקין גבי אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נדון לפיש דהוי כאילו **כופין לוחו** (ו) **ודן בעירו.** דעבד לוה לאיש מלוה: **בד"ל יוחנן.** לקמן בערכאות שבסוריל אלא היו בקיאין בד"ת הלכך אפי' לוה מלי מעכב: **כי דינא דרב חסדא ורב הונא.** דהוו תרוייהו אחד מקום: **מתני' זה פוסל.** לוחו ב"ד שניכר מביאו שאינו רואה לדון לפניו בגמרא מפרש הא דקתני זה פוסל עדיו כו' כלומר: **זה פוסל דיינו של זה.** שאומר מיני רואה לדון לפניו וזה פוסל עדיו של זה ופרכינן בגמ' לאו כל כמיניה ומשני לה בדרך אימי לעיל בריש שמעתין: **גמ' למה לי למעבד הכי.** שזה בורר לו אחד וזה אחד: **יפא דין אמת לאמיתו.** לפיימי בעלי דיינין לדיינן כשבורר אני בעלמי ביררתי האחד

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ו ופט"ו מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' קמ: ב מיי' פ"ו ופ"ל וכל מהלי סנהדרין סמג עשין לו טור ח"מ סי' יג: ג מיי' פ"ו מהל' סנהדרין סמג עשין לו טוש"מ סי' יג:

מסורת הש"ס

ו) דף נג.:

קובץ הגהות

ב"ח (כ) כתן ל"ל המשנה לקמן זה פוסל וכו' עד מי מיקד עמהן ומ"ש צריך לה"ד גרסינן גמ': (ב) ג"ב לברר: (ג) ג"ב אלא: (ד) ג"ב התם: (ה) דהני עדים לאו מכח עדים אתריא לף אתו כל"ל: (ו) ג"ב שנ: (ז) ג"ב הא בג' סגי ומצני ס"ק כשזה בורר וכו' וכל"ל: (ח) ג"ב נדון: (ט) אחד ופוסל כל כ"ל: (י) ובולך לצית העוד אלא דקאמר מלוה כי' כל"ל ותי' דין בעירו נמחק: (כ) ג"ב עדיו: (ל) ג"ב קוציית הגמ' זה בורר לי' ואפי' לוה מלי מעכב בתמיה והא אמר ר"ל ל"פ אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו. ולמדנו הכא מימרי יוסף נראה שהיו סבורים כן אלא בערכאות שבסוריא שנו ה"ג בערכאות שבסוריא שנו לף אבל מומחין לא ר"פ אמר אפי' מומחין מפני שהן בקיאין בד"ת ואין דנין בעירו אלא בערכאות שבסוריא שנו לף אבל מומחין לא ר"פ אמר אפי' מומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא ורב יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים

על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בב"ד אא"כ יודעין מי ישב עמהן ולא היו נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מסב עמהן: **מתני'** אמר לו **יאנאמן עלי אבא** נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו: **גמ'** אמר רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד: נאמנין עלי ג' רועי בקר: ג' למה לי לדינא ולא מיבעיא היכא דקבליה עליה לקרוב דראוי להעיד במקום אחר דאינו יכול לחזור בו אלא אפי' קביל עליה פסול דאינו ראוי להעיד במקום אחר אינו יכול לחזור בו דאמר [ו]רבה הרי שקיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין אינו יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו והיכא דקביל עליה קרוב או פסול כבי תרי חזינן לגאון דקאמר אפי' קנו מיניה בב"ד מצי הדר [ז] ביה דקנין בטעות (א) הוא דרחמנא אמר [ב]על פי שנים עדים ורבואתא אחריני אמרו אי קביל עליה חד קרוב או פסול כבי תרי וקנו מיניה לא מצי למהדר ביה דקי"ל אין לאחר קנין כלום ומסתברא כותייהו דהא אפי' קביל עליה לבעל דינו כבי תרי [א] וקנו מיניה אינו יכול לחזור בו כדגרסינן בשבועות בפרק שבועת הדיינין [ג]ההוא דא"ל (ב) לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרעינא וכו': אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת אמר ר"ש בן לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אינו יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת: שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לאחר גמר דין מחלוקת או לפני גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה במחול לך מחלוקת או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך וצריכה למתני' מרוייחו נחמן עלי ורוב לי מסוס דנחמן עלי וכו' הוי מולה בדעת מחריס ומיתי אמרת דלא גמר ומקני דמימר אמר מי יימר דמזכו ליה ואפי' רבנן מודו ליה לר"מ בהא דלריכא. ורוב לי הוי מולה בדעת עלמו ומיתי אמרת דבהא אפי' רבנן מודו דיכול לחזור בו לריכא: **גמ'** (ג) הסכימו המפרשים ז"ל לפי רבינו האי גאון והרי"ף ז"ל דלרבנן קאי כלומר הא דאמרי רבנן אין יכול לחזור בו כגון דקבליה עליה כמד עם ב' דיינים כשרים דלית ביה אלא חדא דלריעותא להכשיר זה שאינו כשר לו לדון אבל לקבולי עליה בתלת כדין דיינים דעלמא לא מהניא קבלתו לכך כיון דאיכא תרתי לריעותא ות"מ דעלמא מתני' דהוה מייב לו שבועה ומהימנו בהדדית הרחם אלא מהניא מידי ליכא אלא חדא לריעותא שמהימנו במקום שבועה וכן בית נוחלין (ב"ב קכ:) גבי עבדי גנבת שורי גנבת לוקוך השבט וטול נשבע ושלם ואינו יכול לחזור בו כיון דשבועה בעי לא הימניה כתרי ולא הוי אלא חדא לריעותא אלא דהיכא דשבועות קציף דמהימני ליה כל אימת דאמרת לא פרעינך. דהכא מהימן ליה כתרי אלא שום שבועה כלל ואפילו הכי אלא דהוי תרתי לריעותא מהניא ובלחה דר' אלעזר ז"ל מפרש לה בקנין דקי"ל אין לאחר קנין כלום עוד תיובתא מן האחרונים ז"ל דהתם כהתנה עמו כן בשעת הלוואה ממש דמשמיה המעות גמר ומשעבד נפשיה ודמי לקנין: **אמר** רשב"ל. גמר דין ים מן המפרשים ז"ל פפירכו כשפסקו הדין ואמרו פלוני אתה זכאי ופלוני אתה חייב וכן אחר שהדיר הרחם הוי גמר דין ולפני גמר דין הוי כשקבלו עליהם קודם פסק והדרה אבל כשהדיר לא קרינן ביה שיפטרוהו ב"ד דבלאו הכי הוה גמר דין ואינו יכול לחזור בו וכן דעת ר"ת ז"ל ולהיה מהניא (ד) דעבדי גנבת לוקוך השבט וטול ונשבע אינו יכול לחזור משמע דכיון שנשבע שוב ת"ל כלום ואין [יכול] לחזור בו הא קודם שנשבע יכול לחזור דקבלה לאו כלום היא ועוד להיא דקבלה לאו כלום היא דתמרינן פרק המפקיד (דף לד.). גבי שומר חנם שהלה לשלם דמקנו ליה בפילא ובעי עלה אמר הריני משלם וחזר ואמר הוי משלם מהו מהדר קא הדר ליה ולא מקני ליה בפילא או דילמא דמויי דמויי מדקתמרינן מהדר קא הדר ליה משמע דודאי מני הדר ליה ולפ על פי שמתחלה קבל עליו בב"ד לשלם מ"מ קבלה לא הוי כגמר דין והיינו דתמרי' בשבועות (דף לט.) ואם אמר הריני נשבע פוטרין אותו מיד כלומר כדי שלא יחזור בדיבור ובתנו האחרונים ז"ל דהרחם שהדיר בתלמוד ז"ל סובר דקבלה בב"ד מהני' ושוב אינו יכול לחזור בו שהוא ז"ל [ב] גורס בהסיא דפרק יש נוחלין לוקוך השבט ונוטל ואינו יכול לחזור בו ולא גרים ונשבע אלא נשבע בע"כ כיון שקבל עליו בב"ד ולא דמי לנמחל עלי אלא דתע"פ שקבל בב"ד ליכול לחזור בו לפני גמר דין דשמיי הכא דהוה פוסק הדין על עלמו שאמר לוקוך השבט וטול וכיון שאמרוהו הלה הוה ליה כגמר דין מה שאין כן בנמחל עלי אלא דלא ידיע כמאן מניינהו ליתא להלכך לא הוי גמר דין עד שיפה שהוא פוסק ממש. והסיא דפרק המפקיד (שם) לא קשיא דהתם לאו למימרא דמני הדר ליה דודאי כיון שקבל בב"ד לא מצי הדר ליה אלא דמ"מ (ה) מי אמרי' דמהדר קא הדר ליה לא מקני ליה בפילא דלעולם לא מקני ליה בפילא ולא מתני' דהכא דיניה כדאיתיה דהתם והכי אלא דלאו מטרחא ליה לגבי דידיה ולא מקני ליה בפילא והכי ודאי מקמבטל לא מצי הדר ליה ב"ש היכי אמרי' דשמואר משלם מני מקני ליה בפילא והא לא סמכא דעתיה כלל כיון דכל יומא מני למיהדר ליה אלא ודאי לא מצי הדר ומ"ש מקני ליה דכיון דלא מצי הדר ליה סמכא דעתיה דלא ליה לתטרומי לגבי דידיה והא לתמרי' התם [שבועות דף לט.] ואם אמר הריני נשבע פוטרין אותו מיד פי' פוטרין אותו דשוב אין יכול לחזור בו ולפי זה ליה מייב מבירו שבועה כיון שקבל הדין על עלמו ואמר דור לי נחיי לשלם אינו יכול לחזור בו לרבנן דהיינו ר"מ דשקבל עליו הלה אבל לא קבל עליו יכול לחזור בו דכיון שלא קיבל לא הוי גמר דין דלי אמרת דמכיון שקבל הדין על עלמו מחייב שלא גמר דין מע"פ שלא הודה מבירו אם כן הא דתמר ר"ל אמחלוקת לפני גמר אבל לאחר גמר דין ולי אמרת דשבועה לה גבי גמר דין מע"פ שלא קבל עליו הלה לא מחייב גמר דין ויכול לחזור בו (ו) וכן אמר רבא ולי' לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו כרבנן דר"מ דודאי לא שביק (ו) רבנן ואלילא דר' יוחנן ועבידי כר"מ (ה) דודאי לא שביק רבנן) ואלילא דרים לקים ומדנקט קרוב או פסול שמעינן לאפילו פסול שאינו רשאי לדון לשום אדם כלל מני לקבל עליה: **באתן לך מחלוקת.** שהמצוה קאמר ליה מני אתן לך אם יאמרו לי אבא או אתה דיין או אם תדור אבל נאמנו לך אפי' ר"מ מודה שאינו יכול לחזור בו שכבר זכה הלה במה שבידו: **או במחול לך מחלוקת.** שהמצוה אומר לנאמנו נאמן עלי אבא או אתה דיין ואם יזכך מחול לך אם דקמרי רבנן אין יכול לחזור בו אפי' ר"מ מודה לך דבגמר דין מחלוקת אבל נאמנו והממון בידו אין כח להוציאו מלא נדיינים כשרים: שלח ליה **באתן לך מחלוקת** דבגמר דין מחלוקת אבל נאמנו

רש"י

ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך וב"ד עמהם יום להן להפך בזכות שיהין ומפרש בגמרא למתני' הכי זה בורר לו דיין אחד וזה אחד ואני הבעלי דיניס בוררין להן עוד דיין אחד כדמסיק: **אלא אם כן יודעים מי חותם עמהן.** דשמא אחד מהן פסול ומתבטל העדות והמחריס בוטלים: **מתני' נאמן עלי אבא.** להיות דיין והוא פסול מדאורייתא דין לזכות דין לחובה דכתיב לא יומתו אבות על בנים: **דור לי.** דור לי במקום הסבועה: **יכול לחזור בו.** ויאמל שבועה גמורה: **גמ' דקביל עליה בחד.** דיינ' ואע"ג דלהכא מרי למתרייט בהדיה קאמר ר"מ יכול לחזור בו: **לדינא.** שקבלם להיות דיין לבעדות סגי בתרי: **כבי תרי.** לעדות: **ממחול לך.** מי אמר תובע לנתבע נאמן עלי אבא ואינו יכול לחזור בו אם אתה דיין אם מחול לך אתה קאמרי דבגון זה אינו יכול לחזור בו: **אלא אם כן יודעים מי חותם עמהן.** ש

נמוקי יוסף זה בורר פרק שלישי סנהדרין

לך דברי הכל אין יכול לחזור וכן לפני גמר דין בזמנו לך בין בתחן לך יכול לחזור כו דברי הכל ופסיקתא הלכתא כרבנן והא דתמרי דנממונ לך לדברי הכל אין יכול לחזור כו כתב הרמ"ה ז"ל דלמו דוקא דקתמר ליה מחול לך דהדיא דמ"ל פשיטא דמהני מחילה גמורה דהא לא בעיא קנין והיכי ס"ד נממונ לך מחלוקת ולימא ר"מ יכול לחזור כו כיון דקי"ל דלמאר גמר דין מחלוקת הא זכו לחומו והויא מחילה גמורה אלא ודאי הכא כגון דל"ל מוצע דנעבוד מתניתא דרי עלי לעשות מתניתא זו בכל מה שיאמרו אבל אין לך יכול לחזור כו לד

שאין מבירין אותו. דתשובה דהתם לגבי משום מיערומי הוא: ויחזיר אבדה. אם מצא אבדת אחיו דכיון דממחזיר אבדה ולאו דלר' ביה ממון ויש שפירשו בענין יש למקום שאין מכירין וכו' ויחזיר אבדה או יוציא טרפה ואם לאחרי' שיוציא טרפה בדבר חשוב בשמטה לעצמו מיירי דלאחריס ס"ל דהא עבריין ליה והוא הלך לשם לשוב בתשובה ואין יעבור גזלתם: **תנו** רבנן **ספפסין** שכרי עניס ולפי שהקונים מרוצעת כתפן פסיפס קרויה כן: **אלא אפי'** קליפי אגוזים. ואם תאמר כיון דקי"ל כרב שמא [מכילתין דף כד:] שפפסול משחק בקוביא משום שאינו עוסק ביישובו של עולם מאי לפי' מה לי קליפי לגוזים מה לי פשפסין וי"ל דמשום סיפא נקטיה לאיכא רבותא לומר דאפילו בחנם לא ימחל אפילו בקליפין ואע"פ שאין לחם ומשקה ממחר אחר שמחק מלבו: **דאפילו לנברי**. כלי שיתכבד עם רבית מפיהם דמו ולאו לא הדרי לקלקולייהו: **הממרין את היונים**. מרגיזין זה על זה להלחם להלחם ופי' רב חמא [דף כה.] דמפרימי יוניס הוא שלא כלומר דלאי מצוי שמפריחם בחומנות ע"י שמרגיז אותם שילכו מהרה ומלמדם להביא יוניס מן השוכך שעומדין נגיח אחר (נעליס) על כלחם. ופיסולינהו משום גזל מדרבנן ד) כדתנן [מולין דף קמח:] יוני שובך ויוני עליה יש בהן גזל מפני דרכי שלום ולאו גזל גמור הוא שלא זכה בהן בעל השובך דממילא קא אתמן ולכו להתם כדליתא בהשולל (דף קנ.): **אפי'** בהמה וחיה. דלאו מילתא דשכיחא היא: **פגמיהן**. דפין שמזרזין בהם: **דאפילו** במדבר. דלא שכיחי יוניס ליזוב: **ויבדלו**. שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקירו גרותיהן לעניים: **לא** חזרת דברים. לומר לך נוסף עוד שלא חזרה הלכה יפזרו פירות שביעית שבגומיהם לעניים:

תאנא הוסיפו עליהם גולנין שלא מיבעי למימר גזלן ממש דהא מלתוריית פסול הוא שלא יפילו גזלן לדבריהם שגזל מיד מכש שוטה וקטן מליתתן שאין בה שלא מפני דרכי שלום דלאו גזל גמור (ג) שלא דגזלו בהו רבנן מפני שבא להתקוטט עם מביאם פסלוהו רבנן לעדות ולדין (ד) כיון שעבר גזרה דרבנן מפני חמוד ממון מייתין להו שמא שקלי מגרש ומסהדי שקרא: והחמסנין. פסלינהו רבנן משום שהן בדיני דמי משום דשקלי מן הנעלים שלא ברצונם ומיהו גזל גמור הוא לפסלינהו מדלתוריית משום דלא משמע להו לגיזלי מיסור כולי האי כיון דמיהיב דמי. ואיכא למקשו כיון דמדרבנן הוא למיפסל היכי מותבי' התם במציעא [דף ה:] הא דאמר רב יהודה אמר רב ג' שבועות משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ואקשין ולימא מיגו דמשבע מחויל

איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב אי נמי יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו: ת"ר משחקין בקוביא שאמרו אלו המשחקין בפסיפסין ולא את הפסיפסין בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רמונים ומאימתי חזרתם משישברו את פסיפסיהם ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי ומלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה ומאימתי חזרתן משיקרעו את שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנברי לא מוחפי ומפריחי יונים אלו הממירים ביונים ולא את היונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ומאימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר לא עבדי וסוחרי שביעית ומאימתי שנושאין ונותנין בפירות שביעית ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו א"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד כותב אני פלוני בר פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים: תנא הוסיפו עליהן הגזלנין א והחמסנין ועוד הוסיפו עליהן הרועין והגבאין והמוכסין: הרועים אמר רבא רועה שאמרו אחר רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה: והגבאין. מעיקרא סבור מאי דקיימ להו שקלי כיון דחזו דשקלי טפי ממאי דקיימ להו גזרו בהן רבנן: אמר רב יהודה סתם רועה פסול בפ' שנים סתם גבאי כשר ואוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול אוחזים בטלית[ו] ברועה דידיה אבל ברועה דעלמא סתמיה כשר דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא כתיב [ז]ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו: והמוכסין. [ח] מעיקרא סבור הא דינא דמלכותא דינא כיון דחזו דחטפי ושקלי גזרו בהו רבנן: א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אמר רבי אבהו א"ר אלעזר הלכה כר' יהודה ואמר ר' אבהו א"ר אלעזר כולן [ט]צריכין הכרזה בב"ד אבל פסולי דאורייתא לא בעו הכרזה דאמרינן ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גוללי סבר ליה רבא נהי דגזלן פפא לאכשורי מאי טעמא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא נהי דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא מי בעי הכרזה: [י]סתם רועה פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה והלכתא בעי הכרזה דקיימי לן [יא]דכל היכא דפליגי בה רב אחא ורבינא הלכה כמאן דמקיל הלכך לא הוי פסול עד דמכרזי עליה: (א) א"ר נחמן ראובלי דבר אחר פסולין לעדות ומאי ניהו צדקה של נכרי ולא אמרן אלא בפרהסיא אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דהוה ליה לאיתזוני בצנעא וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא הוה לאיתזוני בצנעא חיותיה היא:

משבועת ומאי (ב) והלא פסולין דרבנן הכרזה נעו וכל זמן דלא מכרזו עליה כשר הוא וי"ל דעיקר הקושיא ליתא דהתם כי פריכין ולימא מגו דמשיד וכו' סלקא דעתך דמלתוריית מפסיל בעבר אלמא דלא מהמנו לאינשי כלא דמי מטמע להו דנתר הכי הוא דמתרץ ליה דלי הוה ס"ד דלא מיפסיל אלא מדרבנן ודלי לא מהמנו מגו מפסולא דרבנן לפסולא דאורייתא מדע להא למאי דמשני נמי קבר דמי קא יהיבנא ולא מהמנו לאינשי כלא דמי מטמע להו מאי הוי מכמי מיכא פסולא דרבנן דהמנן הוא מע"ג דיהיב דמי ואפי' מטמע להו מדרבנן לאורייתא לא אמרי' מיגו: רועים. טעמא דפסולים משום דמכווני שהבהמות יכלו לרעות בשדות של אחרים ואפי' מטמע פסלינן להו והיינו דוקא ברועה בהמות אלו אבל רועה בהמות של אחרים לא מיחזקינן להו לתלן מדם מוטל ולא לו לתל"ש מגן היכי יהבינן מיומא למרעה והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול כדמתיא פ"ק דמציעא (דף ה.): הגבאים פסולין משום שנוטלין מס של שר יותר ממה שהם נרישין עכשיו לשמא יעצרהו להם מ"מ ומשום שעושים שלא כדין ליטול מהם שלא לצורך [פסולין מדרבנן] דלי שקלי שלא לעלמן גזלנין מדאורייתא הוו. מובבין. משום דפעמים שנכי לעציריס ושקלי לעניים גזלו והו רבנן מו משום דחמדי ושקלי: אמר רב יהודה סתם רועה פסול פירוש ברועה בהמות אלו כדפרינא לעיל: אמר רבי יהודה אימתי ובו' כולם צריכין הכרזה בב"ד כולהו היי דפסלינן לעדות אינן נפסלין עד שיכריזו ב"ד להודיע כך וכך פסולין ול"ד טעמא לצריך הכרזה משום תקנות לקומות שלא יתמנו אותן בשטרותיהן: וחד אמר לא בעי הכרזה. פעבירה אלו מפורשת וקי"ל היכא דפליגי רב חמא ורבינא הלכה כדברי המקל הלכך לא הוי פסול עד דמכרזי עליה ואף על גב דסתמיה שלא נמו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר פסול בעי הכרזה: **גרסי'** בגמ' ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גוללין סבר רב פפא בר שמואל לאכשורא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא נהי דבענין הכרזה בגזלן דרבנן דאורייתא מי בעינן הכרזה. פי' דלא מיפסלים כיון שלא הכריזו עליהן: אמר ר"נ אוכלי ד"א. פירשו דצוותא מקבלי נדקה מן עוכדי ע"ז: פסולים לעדות דהוי חלול השם והוי כרשע דתמם: חיותא הוא. ולא מיפסיל דומי דהם כמיב:

עין משפט נר מצוה

תתקצא–תתקצד

א מיי' פ"י מהל' עדות סמג לאוין ריד טוש"ע סי' לד: ב מיי' פי"ח מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"ע סי' לד: ג מיי' פ"י מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"ע סי' לד: ד מיי' פי"ח מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"ע סי' לד:

מסורת הש"ס

ו) דף ה: ז) ויקרא יט ג) פסחים דף עד: ד) לפניו אינו מצוי רק בריאתא היא שם והוצאה ב"מ קב. ואולי ג"ל כדמיא:

קובץ הגהות

ב"ח (ו) עמי הס"ד ואח"כ מלא"ד אין לחם: (ב) דהכא כל"ל: (ג) ג"כ הוא: (ד) דכיון כל"ל: (ה) ג"כ ואפי' קטיל: (ו) ג"כ וכן בתוס' פ"ק דכ"מ דף ה:

מאי"י [ז] ג"כ בגמ' גיכסף נתכסף:

חו"י (א) ג"כ הובא לעיל ב"כ פ"ש סי' יג:

שלטי הגבורים

הקקק"לי של כפף כיון דשל עץ הוי מיחוד לפסבר להטעמא הוא כי כתולי תע"פ שקוחן בתחם שרי תפור לחוחן בשל עץ משום דדמי לעובדא דחול דומיא דמגרדת דאמר בפ' חנית דף קמ"ז לחפור לגבול גופו במגרדת משום דחמחי כעובדא דחול וקאמר התם מלמודא לחיתיה דרך שמוחל עבד ליה מגרדת של כפף ופרש"י לשבת ולא ידעתי מה הועילנו רש"י אלא זה דבשביל שהיה מגרדת של כפף היה מותר לגבול כה אלא הוא עובדא דחול. ופשוט פ' הגוזל בחרש דף ק"י גבי מוכסין שחחלו שהניח הרי"ף שכחב שם המרדכי חשובה להר"י מיגבדול משום שיש עדות על המכירה אפי' אין יחוש כמה הפפיסר ה"ז פסול לעדות ופשוטה אבל כהוחלת עלמו לא מיפסלה דאין אדם משים עלמו רשע אבל א מיי' פ"י מהל' עדות סמג לאוין ריד טוש"ע סי' לד:

מ"מ מיהו לשלם ע"פ שהשחמו:

א ופשוט פרק קמא (ו) דף ס"ב דשלשון מכמיס יש מילוק בין גזלן למחמן דגזלן הוי מי שחוקף בזרוע ולא יהיב דמי ופסול לעדות ושבועה מדאורייתא בלי שכרזה. ומחמן הוא דיהיב דמי המכר אבל המוכר חומר ביה דלא מחמנים ליפסול המחמן אלא היכא דשקיל ומחוף בזרוע בע"כ דשלים ואפי' יהיב דמי אבל לא שקיל ומחוף בזרוע כגון שיש שקדון אצלו ונתן עיניו בו ואומר שאחנך בפשיעה ורוצה לשלמו כי בזרוע הפעלים לא היו רועים למכרו אינו נפסל בכך ואין מכריזין עליו לפסלו בכך מ"ש שהוא מחמן כיון דלא שקיל ומחוף מיד פעלים וכן כל כיוצא בזה. אבל מחן דיהיב דמי יהא שקלינהו שזה כשפוא לומר רוצה אני לגנוב כגון שלוחו של חבירו ואמר לו שלחני בעל הבית אצל פלוני ואמר לי שיתן לך מעות ואיני מאמין לך אלא אם כן תביא לי ממנו סימן כמוב אי נמי יוצא טרפה בדבר חשוב בשמטה לעצמו מיירי דלאחריס ס"ל דהא עבריין ליה והוא הלך לשם לשוב בתשובה ואין יעבור גזלתם: **תנו** רבנן **ספפסין** שכרי עניס ולפי שהקונים מרוצעת כתפן פסיפס קרויה כן:

רש"י

עלמו ולעשות תשובה: **שאין מכירין אותו.** דתשובה דהתם לגבי משום מיערומי הוא: **ויחזיר אבדה.** אם ימצא אבידת אחיו דכיון דממחזיר אבדה ולאו דלר' ביה ממון ויש שפירשו למקום שאין מכירין וכו' ויחזיר אבדה או יוציא טרפה ואם לאחרי' שיוציא טרפה בדבר חשוב בשמטה לעצמו מיירי דלאחריס ס"ל דהא עבריין ליה והוא הלך לשם לשוב בתשובה ואין יעבור גזלתם: **ספפסין.** שכרי עניס בלע"ז: **אפילו קליפי אגוזים.** שאין עשויין לכך אלא לאוקמי בעלמא: **דאפילו לנברי לא מחופי.** שיקנא שם רבית מפיהן דומיא דלא הדרי לקלקוליהן: **הממרין את היונים.** מרגיזין זמתן זה על זה להלחם או שמיימין מותם לעוף ומומר מי שמקדיש יונתי (ירוים) כך וכך או מי שמנגר יונתי ירוים כך וכך: **ואפילו במדבר.** ללאו מילתא דשכיחא הוא: **פגמיהן.** הן דפין שמקיפין מותן זה על זה כדי לזרזם ו"ת מנהן שלמדין היונים להביא יונים מחרים לגיח בעליהן: **דאפילו במדבר.** ללא שכיחי יונים של אחרי' כ"ש בשקר חה יחייבד לפירות שני ולפירות לשמן גרשינן דאפילו בחנם לא עבדי: **הגזלנים.** (כגון) בגזל דרבנן כגון בהגך שנאמרו אין בהם משום גזל אלא מפני דרכי שלום: **והגבאים.** גוזין מס הבירה: **סתם רועה פסול.** פע"ג דלקמי מחרים ולא לו: **חיותא.** בהמות: **לריכין הכרזה בניס דין.** אינם נפסלים לעדות עד שיכריזו עליהן בניח דין להודיע בשקולן: **לא בעי הכרזה.** שעבירות כל פסולי לאורייתא הן מפורסמות: **גזלן מדרבנן.** כגון הגך דמתני (ג) הכא: **מקבלי צדקה של נכריס.** דהוי מילול השם מחמת ממון והוי כרשע דתמם:

מסורת הש"ס

ד) דף ה: ז) ויקרא יט ג) פסחים דף עד: ד) לפניו אינו מצוי רק בריאתא היא שם והוצאה ב"מ קב. ואולי ג"ל כדמיא:

קובץ הגהות

ב"ח (ו) עמי הס"ד ואח"כ מלא"ד אין לחם: (ב) דהכא כל"ל: (ג) ג"כ הוא: (ד) דכיון כל"ל: (ה) ג"כ ואפי' קטיל: (ו) ג"כ וכן בתוס' פ"ק דכ"מ דף ה:

מאי"י [ז] ג"כ בגמ' גיכסף נתכסף:

חו"י (א) ג"כ הובא לעיל ב"כ פ"ש סי' יג:

שלטי הגבורים

הקקק"לי של כפף כיון דשל עץ הוי מיחוד לפסבר להטעמא הוא כי כתולי תע"פ שקוחן בתחם שרי תפור לחוחן בשל עץ משום דדמי לעובדא דחול דומיא דמגרדת דאמר בפ' חנית דף קמ"ז לחפור לגבול גופו במגרדת משום דחמחי כעובדא דחול וקאמר התם מלמודא לחיתיה דרך שמוחל עבד ליה מגרדת של כפף ופרש"י לשבת ולא ידעתי מה הועילנו רש"י אלא זה דבשביל שהיה מגרדת של כפף היה מותר לגבול כה אלא הוא עובדא דחול. ופשוט פ' הגוזל בחרש דף ק"י גבי מוכסין שחחלו שהניח הרי"ף שכחב שם המרדכי חשובה להר"י מיגבדול משום שיש עדות על המכירה אפי' אין יחוש כמה הפפיסר ה"ז פסול לעדות ופשוטה אבל כהוחלת עלמו לא מיפסלה דאין אדם משים עלמו רשע אבל

נמוקי יוסף זה בורר פרק שלישי סנהדרין

עין משפט נר מצוה

תתקצה–תתקצז

א מיי׳ פ״י מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש״ע סי׳ לד: **ב** מיי׳ פי״ב מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש״ע סי׳ לד: **ג** מיי׳ פי״ב מהלכות עדות ופ״ב מהלכות טוען ונטען סמג עשין לו טוש״ע סי׳ לד: **ד** מיי׳ פ״י מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש״ע סי׳ לד:

מסורת הש״ס

ה) וכ״פ בתשב״ץ ומהרדכי דוחלי בה על הערוה פסול לעדות מהר״ם **2)** זו היא גירסת רש״י ותשב״ץ והעור סי׳ ל״ד והחלפם ומיי׳ פ״י מהל׳ עדות גורסין קודם שנעגם מלמחמ מהר״ם **ג)** בפ׳ מרובה ע״ם גרב חלפם כל הסוגיא:

קובץ הגהות

ב״ח (ה) נ״ב עני מרי: **(ג)** נ״ב וכן גרים הרמ״ם אבל לפי גירסת ספרים דילן אינו פסול אלא לאפוקי ע״ם: **(ג)** נ״ב וכ״כ הרמב״ם בפ״י מה״ע ועטעמייהו דלוקין הכא מוכי איתרע ומ״מ יש שאני עופק בחלמחמ מומר אי ליקח דבר מועט אבל כל שבמהרה אינו מוכי איתרע אלא דלך בגב הוא עוטל אבל גירסת ספרינו וגי׳ רש״י והיא גירסת הרמ״ם והסמ״ג ובעל העיטור דלוקין שבמהרה מלחמו דמשני בפ״ב בפועל ובאבר לא קפיד אבל כשלא במהרה מלחמו דלך גזירה הוא עוטל ופסול: **(ד)** נ״ב כתב הרמ״ם זו היא גי׳ רב אלפס וגירסת ספרים שמחיטו רב פפא ופסלי ואכשריטהו רב הונא בריה דר״י ולהך גי׳ הלכתא כרב הונא דעבד עובדא וקא כשריטהו אבל רב אלפס דגרים סבר רב הונא הלכתא כרב פפא. ומסתברא כר׳ הסקפרים לתין לפיסלן היון שהיו יכולים למנוע להם טוענת של זכות כשהיו בתחזיק לעיל בגזלנים ומחמרים דמחמל לן בפלני כל זמן שיכלו למנוע להם לד זה של זכות ע״ל ומכח הרב ר״י לחפשר לתף לדעת הר״י״ף הלכתא כרב הונא דהא מוחבים לרב פפא ומוקמי׳ והא דקתמר סבר חשבון בחלמוד עוכא דלקמיה סברוה וקבל הכי ור״י הרי״ם בפ׳ י״ל דלדעת הרמב״ם הלכתא כרב הונא: **(ה)** בדבר שבמהרה כ״ל ומיכח שלא נמחק: **(ו)** בלוס כ״ל: **(ז)** נ״ב וכן פי׳ רש״י והיינו משום דלא גרים המם יכלו חקפו וממילא לדידן דקי״ל כחכי דלא בעינן רשע דמחם פסול הוא. ומפי׳ לפי גירסחם פסול הוא כמה שפסק הרי״ף דקי״ל כרב שבא בחיפורי: **(ח)** נ״ב מיטו: **(ט)** ומר כ״ל:

חו״י (א) המם יכלו חקפו חפ״מ וע״ב ל״ב בגמ׳ ועי׳ ר״ן ונ״מ מחום׳ ד״ה המשוד דל״ג לה: **(ב)** גב ליתן בגב שהוא חשרי: **(ג)** נ״ב גרייחא עד זוחם פסול לכל המור: כולה דברי ר׳ חלפר ר׳ יוסי לומר בד״ה שהוא בדיני נפשות אבל החם בד״ה אינו כשר לדיני נפשות:

שלטי הגבורים

א וכחב ריא״ז וגרלה בעיני שלף הפסול מן המובה אינו פסול אלא בדבר שהוא חשוד גו והחקבל אבל בפני שני גוזלים מוחזק לקרובים ולריבה גם אלא בפסל בדבר שהוא **(ה)** חשוד גו אלא מדברי סופרים:

המאור הגדול

(דף כו ע״ב) **אמר** רב נחמן החשוד על הערוה כשר לעדות וכו׳ הרי״ף ז״ל פסק משמיה דחד רבוחא כרב ששת וקא יהיב טעמא למילחיה משום דהלכתא כרב ששת באיסורי ול״נ דהאי דינא הוא ולגבי הלכתא דדינא איתמרא שמעתא וכרב נחמן קי״ל בדיני ועוד דהא חזי׳ רבא ורבינא ורב פפא דבתראי אינון ושקלו וטרו אליבא דרב נחמן למימרא דהלכתא כוותיה מיהו מסתברא לי דה״מ חשוד בלבד שלא נודע בבירור שבא על הערוה דבבועל את הערוה אפי׳ רב נחמן מודה וליכא מאן דפליג דהא רע לשמים ורע לבריות הוא אבל חשוד שלא נתברר לנו בעדות בכי הא מכשר רב נחמן ורב ששת פליג אפי׳ בחשוד משום דקי״ל מלקין על לא טובה השמועה (ע) מר זוטרא מוחיב לה אפסי׳ בצוואריה ומקרי ליה אל בני והיינו דאמר רב ששת עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר מכיון שהוא חייב מלקות אם אתה מכשירו יאמרו בא על הערוה כשר ובגמ׳ ליכא החם יצרו חקפו ופירוש משובש היה אלא משחק הוא דשחיק ליה רב נחמן ולא חש לה ולא קבלה:

ומה שכחב הרי״ף בחשובחיו החשוד על הערוה כגון שבא על אחת מן הערוה שכיון שבא על אחת מהן חשוד הוא על בולן אין זה נכון בעיני דא״כ הוה ליה למימר בועל את הערוה כמו עד זומם ומומר ורועים וגבאים ומוכסים ושאר הפסולים שלא נקראו בשם חשוד:

מלחמת ה׳

כתוב בספר המאור ומה שכחב הרי״ף בחשוד על הערוה כו׳. אין זה נכון בעיני דע״כ הוא ליה למימר בועל את הערוה כו׳ אלא נקטינן בשם חשוד: **אמר** הכותב והלא אינו שבנגדו חשוד על השבועה כילד וכו׳ שהוא מי שעבר עליה ממש שכיון שעבר עליה פעם אחת חשוד הוא על גולס וכן למעלה אמרי בגמ׳ החשוד על העבירות שהוא מי שיש עריפה מחחת ידו ממש וכן כל שחשוד על הממון שבגמ׳ כך הוא שבגד או שגזל פעם אחת ומה שלא אמרו בועל את הערוה מפני שמשמעות הלשון הזה על הרגיל בדבר

חשוד על העריות. פרש״י ז״ל בפ׳ על הערוה ממש וכן דעת הרב בעל העיטור ז״ל וכן משמע ממה שגרים רבינו אלפס ז״ל עלה דרב אשי שהביא לו רב נחמן שאני הכא שיכול תקפו ומהך גירסא ולאי משמע דאפילו בבועל ממש אחרי ובעל מחיבת׳ נמי גרים הכי אבל בגרסא הנמלאת בספרינו ליחא אבל מן האחרונים ז״ל כחבו הטעם כמו שפירש הרי״ם ז״ל דחשוד על העריות היינו מי שעסקינן עם הנשים תמיד ומחייחד עמהן[ה] והא דל״ל רב אשי על הערוה ממש וכן דעת הרב בעל העיטור ז״ל וכן משמע ממה שגרים רבינו אלפס ז״ל עלה דרב אשי שהביא לו רב נחמן שאני הכא שיכול תקפו

רש"י

בית יד של רומח: **סמס לן תגא כר"מ.** ובתלמודא מפרש היכא סמיס לן: **נשקיה.** לרב פפי תלמידיה שהפך בזמותו: **וקביל עליה ברגא.** לתת סם המלך עכורו כל ימיו: **לכל תסורה כולה.** תפילו לדיני נפשות: **ולא בדרך ארץ.** כלומר שאינו עוסק ביסודו של עולם: **וי"מ אף פסול נעדות.** כיון שהוא תלוף כל כך: **מתני' ונעל אחותו.** דהוי כאחיו דבעל כאחות: **וגיסו.** בעל אחות אשתו: **וחורגו.** בן אשתו: **נדבו.** כלומר בן אשתו דוקא ולא בנו ואשתו: **ולא הרחוץ ליורקו.** להיותו קרובי האב אל קרובי האם כגון אחי אמו כאב לו שאינו לאחי ליורקו דתנן אחי האם מנחילין ולא נוחלין אבל הוא פסול לאחי אמו כי מעיד זה לאחי ליורקו וגיסו נמי כאב להעיד לו לאחי אחי ליורקו: **נאחו שעה.** כשנאת להעיד: [א] **היה קרוב.** כשראה העדות שהיה מתנו שראוי ליורקו: **ונפרחה.** שאמה אשתו קודם שהעיד נב"ד: **גמ' הן ונניסה.** ובנותיהן כדמפורש: **הבן בעל אחותו.** פסול לי ואני לו שאני אחי אמותו ואני לאחתן בעל אחות אמו אני בן אחות אמותו ולאחתן בעל אחות אמו לי בן אחות אמותו

אמר החם בדיני ממונו כשר בדיני נפשות א"ל רב פפי הנ"מ היכא דלא סתם לן תנא בר"מ הכא הא סתם לן תנא בר"מ קם בר חמא נשקיה אברעיה וקביל עליה ברגיה דכולהו שניה: והילכתא כר' מאיר דאמר עד זומם פסול לכל התורה כולה: **גרסי' בקדושין**[ו] **כל אישאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בתלמוד ולא בד"א אינו מן הישוב א"ר יוחנן ופסול לעדות ת"ר האוכל בשוק ה"ז ככלב וי"א פסול לעדות א"ר אידי בר אבין הלכה כי"א: מתני' א** אלו הן [ב]הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר"ע אבל משנה הראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב: **גמ'** אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן: פי' כולהו מחתניהן ובניהן גמרינן להו שהאדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי

פרש"י ז"ל דלאפוקי אחי האם דאין לאחי ליורשו דקי"ל [ב"ב דף קמ.] אחי האם ממאיסים ולא נוחלים אחא וכתבו עליו מן המפרשים ז"ל דא"כ כל האחי ליורשו לאפוקי מאי ועוד דאחי האם כיון שהוא יורש אחותם (ג) האחי ליורשו מיקרי וכיון שהוא פסול להם גם הם פסולין לו שקרובות שניהם שוה לטעמא דלאחי ליורשו לאו משום גיעות עדות הוא אלא לפי שהרחיון קורבתן יתירה ופי' הם ז"ל למאנה דמשונה כל קרובי חיסות כשרים הם דלא מיקרי לאחי ליורשו אלא כשהוא יורש אותם ממש כגון קרובי עלמו בין מן האב בין מן האם משא"כ בקרובי חיסות שאין הנאתן שוה לעולם אלא מיד אחא (ד) שאם מתה או נתגרשה אין לו כלום אלכך אין לך פסולין למאנה דלשהוא אלא קרובי האב וקרובי האם כלבד ומתני' כגי קתני דודו ובן דודו מצד האב וכל הראוי ליורשו [כעין האמוראים] (ה) במתני' דזה אלומר דהוא דאשון דאשון אי שני כשני כגון דודו ובן דודו (ו) [ואין] תני כל הראוי ליורשו ותו לא הוה אמינא אפי' דחוקין כמה כל שהם משנתנו ת' להכי תנא דודו לומר לא אלא דאיכא מכל הראוי ליורשו אלא במדרגה זו ואי תנא דודו ובן דודו למה ל"ת מן האב ואלא מן האם אלכך אמר הראוי ליורשו: היה קרוב. שהיה מתנו: ונתרחק. שמתה אשתו קודם שראה עדות זו כשר דמתחלתו ופופו בכשרות הוא ואיתא להא דר' יהודה: כתב רבינו משה מקוביל"ו ז"ל שאין הלכה כרבים שאפי' בראשון שבראשון הוא ואיתא להא דר' יהודה: (ז) כרבי אבא לאפוקי מאי לי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא (ח) פי' כיון שאינו אלא מוסיף לא היה לו לומר הלכתא כרבי אבא לאפוקי מדרבא דאינו אלא מוסיף אלא מוסיף הוא הול"ל לית הלכתא כוותיה דרבא וכן משמע בירושלמי דקאמר משה מהו באשת פנחס לעדות ת"ר יוחנן מותר לכתחלה מכלל לדפנחס (ט) מקור דהוו"ל שאיני בראשון ומה שאינו אומר אשה כבעלה כדאמרינן הכא באשת חורגו שאני התם דאיתפלג דרא וכן פקפוק הר"ג ז"ל שכתב שאיני בראשון פסול מדברנן ונראה דהאי מדרבנן ט"ס הוא אלא כתוב היה שם מדרב אשורש זה מיתור ו"ו דומני כדאי' לקמן בגמ' (י) [ב] ומצאתי להכא לפ שפסו אלא שני בראשון ופ"י ז"ל פקפוק הרמב"ם והר"ש ז"ל כרבא (כ) מיהו אין להקל בדבר מאחר שמולך בו ר"ת ז"ל והי"ג והירושלמי ע"כ: (ט) שושבינו פסול (כ). בימי מופתו: [א] נחשדו ישראל על כך להעיד שקר משום חיבה ואהבה ודוקא בעדות פליגי אבל בדין מודו ליה רבנן דפסול לו לדון לכיון דסני ליה לו מני להפך בזכותו ואיתא לר' יהודה נמי הכא: **גרסי'** גמ' [דף מט.] כל הכשר לדון כשר להעיד וכל הכשר להעיד כשר לדון מנלמד לכל הכשר זה כשר זה ולא הפסול זה פסול זה אלא החושב בשוק ועושה מע"פ שהוא כשר להעיד הוא פסול לדון משום דכיון שהוא שוגא אותו לא ירחה לו שוב זכות והחושב לא ירחה שום חובה בכתוב בן על גבות מי נמי והוא על גבות מאי בנים לפי בנים לעולמא משכחן קרובי האב קרובי האם מנ"ל אמר קרא גבות גבות מרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם משכחן למובה לזכות מגלן אמר קרא יומתו יומתו מרי זימני אם אינו ענין למובה תנהו ענין לזכות משכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנ"ל אמר קרא משפט אחד יהיה לכם (ב) לא יומתו אבות בעבות בניהם וע"כ הני בי' אחין דן מאחד מהם שהם קרובים דמאב ובנו לא מצית למימר דת"ר לא הוו להו אבות אלא אב אב וחד בן ולקמן מפרשי כולהו מיניהו: בשאוחזין מעשה אבותיהם (ע) ונפרעים מהם עוונותיהם ועונות אבותיהם: איש באחיו. מיבעי ליה: אשכחן אבות לבנים לחובה לבן שמעון דהיינו אחי אביו ושמעון לבן לחובה[ג] שהוא בן אחיו וכ"ש אבות לבנים לזכות מכח דילהו להא דבנים מכח דילהו קתני: בנים לאבות מנלמד דבן אחי אביו פסול לו: על הבן דכיון דכתיב אבות שני אחין משמע ועל הבן משמע נמי אל כל מ' הוי פסול לשניהם: לעולמא שיהיו שניהם קרובים פסולים להעיד על אחד מן השוק וכתבו מן התוספות דהא דתניא בירושלמי [פיסקין הל"ע] שאיניה שלא יהיו העדים קרובים לדיינים ולא קרובים זה לזה נפקא נמי מהכי קרא דגזרת הכתוב הוא שלא להוציא ממון ע"פ קרובים וכלל זה אין שהעדים קרובים זה לזה אין נפקא לן אלא לדיינים דקרא לאו בעדות נלמוד דיילי כתיב אלא לומר שלא להוציא ממון ע"פ קרובים ואם העדים קרובים לדיינים הרי אתה מוציא ממון ע"פ קרובים: **אמר** רב נחמן: תנא תונא תנא דידן כגון תובעה תחומו: **והחניהם** תתן בעל לאחותי אחותו

אמרו כן כתורם מן הטחה על הטחה שהרי הוא ומה נתלה עליו נגמ' שהרי גם בתרומה אפשר לומר כן שהפקיעו הכהני ממנו ונתלו מהם שהיו שלו שהיו שהרי מתרומה תרומה ג"ש לומר שהפקיעו ממנו אותה מלה אשכח תרומה על הכהני וה"ל כתורם מה שהיו שלו אלא שלא נתלה שלו שהיו יכולין לזון כן מעלה מתחברת שהיו גיטו גט (ד) כל שפסול זה מה"ת שכל הקרובים השוויים במשנה כ' זה טורד מדמלוייהם הם. ודע שהתוספות שם הפרש בין זה שהם לזה מפני שאותם קרובים ממדרש חכמים הם ובלתומרי התם משכחת קרובי האב קרובי האם מנין אמר קרא תבות תבות מרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם משכחת בדיני נפשות בדיני ממונות מנ"ל אמר קרא משפט אחד יהיה לכם (ב) לא יומתו אבות בעבות בניהם וע"כ הני בי' אחין דן מאחד מהם שהם קרובים דמאב ובנו לא מצית למימר דת"ר לא הוו להו אבות אלא אב אב וחד בן ולקמן מפרשי כולהו מיניהו: בשאוחזין מעשה אבותיהם (ע) ונפרעים מהם עוונותיהם ועונות אבותיהם: איש באחיו. מיבעי ליה: אשכחן אבות לבנים לחובה לבן שמעון דהיינו אחי אביו ושמעון לבן לחובה[ג] שהוא בן אחיו וכ"ש אבות לבנים לזכות מכח דילהו להא דבנים מכח דילהו קתני: בנים לאבות מנלמד דבן אחי אביו פסול לו: על הבן דכיון דכתיב אבות שני אחין משמע ועל הבן משמע נמי אל כל מ' הוי פסול לשניהם: לעולמא שיהיו שניהם קרובים פסולים להעיד על אחד מן השוק וכתבו מן התוספות דהא דתניא בירושלמי [פיסקין הל"ע] שאיניה שלא יהיו העדים קרובים לדיינים ולא קרובים זה לזה נפקא נמי מהכי קרא דגזרת הכתוב הוא שלא להוציא ממון ע"פ קרובים וכלל זה אין שהעדים קרובים זה לזה אין נפקא לן אלא לדיינים דקרא לאו בעדות נלמוד דיילי כתיב אלא לומר שלא להוציא ממון ע"פ קרובים ואם העדים קרובים לדיינים הרי אתה מוציא ממון ע"פ קרובים: **אמר** רב נחמן: תנא תונא תנא דידן כגון תובעה תחומו: **והחניהם** תתן בעל לאחותי אחותו

עין משפט נר מצוה

תתקצט-א'

א מיי' פי"ח מהלכות עדות סמג לאוין ריד עושי"מ סי' לד: ב מיי' פי"ג מהלכות עדות סמג לאוין רטו טושי"מ סי' לג:

מסורת הש"ס

ו) דף מ: ב) בתלק לאוין סימן רמ"ו ואיתא גם בתוס' ג) נשון רש"י כגיס על פנות בן שמעון לרחובן:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) לו כ"ל: (ב) כתה כ"ל: (ג) ג"ב וכה"ג כתב גם בשטמ"ק: (ד) ג"ב וכה"ג כ' גם הרמב"ן בס' המלחמות ע"ש: (ה) במדרגה כ"ל: (ו) ג' הב"ח וכה"ל תנ: (ז) ג"ב דפקפקינן: (ח) ג"ב כך פירושו כיון שאינו וכו' לאיתו מוליף וכ"ל: (ט) תו"י ור"ב לח: (י) לקמן בגמ' ובפ' ג נוהלין כ"ל והשאר נמחק: (כ) ג"ב בתתני' דפסלי שני בשני ומני כרשאון ושפי לח וכו': (ל) ג"ב לו: (מ) ג"ב ובנים בעון בנות וכו': (נ) ג"ב ב"ם בנות להללי: (ס) ג"ב פירוש: (ע) ג"ב בירושלמי: (פ) ל"ל בלל: (צ) אין כ"ל ומי"ש נמחק:

מא"ז (ק) ג"ב בכאן הגיהו מצאה המתחלת בהוספה והשונה אחיה זה שוציניו שוא כל שלא דבר עמו שלשה ימים בתיבה ס"ל לא נתעברו ישראל על כך:

אנ"ש מהר"ם [א] ל' רש"י בגמ' אי שהיה בגמ' שהיה העדות שאמה אשתו קודם שהיה עדות זו כך היא כתובה בתוספתא ס"פ אלו קרוב כגון אמתו הלאחי ליורשו ומתרחק היה קרוב כגון אמתו הלאחי ליורשו ומתרחק שאמה אשתו קודם שהיה עדות זו כך היא כתובה בתוספתא' שלפנינו בגמ' וכן פי' ב"י ופי' משום דבעינן תחלתו וסופו בכשרות והכי איתא בגמ"ג ותניא כפ' י"ל היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה מהנו ונעשה אחיו ב"ז פסול שכל תחלתו לו פופו בפסול פסול וכו'. ומבואר בלשון לקמן בסוף שמעתין. ולפפר דב"ג היה קרוב קודם שהיה העדות וכו' ומתרחק שאמה אשתו קודם שהעיד בב"ד והי נמי תחלתו וסופו בכשרות: [ב] ומיהו בשאר"י ומהרדכי כתוב בו מלא מהרכון ושפה קדם לאחי בפניהם הוה מקודשת ולריכה גט מפפק וכן הביא מהרדכי בשם שערים דלריכו שמועל בן אחפי הכהן ומכאן שכן פפק בשכל טוב ולריכו שמחה:

שלטי הגבורים

א שלא זה לשון שמעתא דמי' בהלי עדות פ"ב הקרובים פסולין לעדות וכו' עד שכל שאר קרובי האם לו מדבר האישות נולן פסולין מדברייהם ובכר נתבאר שם הפרש בין פסולי עדות לתוריית' לפסולי עדי דלכריהם לפי שבניהם ממנו המקדש פסול בפסולי עדות דלכריהם מוסכמין לקדושין מ"ש בשה לה פסול לגיורין והכא בגוי ועוד שהפסול מדבריהם כשר מה"ת והאשור לגיורין מה"ת אפילו מדבריהם לכתובה: ודבר ברור ועוד שהפסול מדבריהם כשר מה"ת והאשור מדבריהם מותר מה"ת אבל בגמ' דלמ' הן קרובים ליכא למיפרך דהפרש בין קרובים למשפחה שם לכני קרובין שהמשפחה אב אלא הכל ענין ג' ומהיה ג'. ואם אין דברי רבינו משה ז"ל מרחין זה הענין שהמרנו למעלה בהלכות עשה ביניהם הפרש ע"כ: תשובה תחלת כל דבר חושב מה שהמהת שבניהם ממנו ז"ל שהמקדש בפסולי עדות דלכריהם מוסכין לקדושין לפי שהרי הוא מקדש בפסולי עדות הכל היה זו שמקדש הגתושה ז"ל מתנו בתשובותיהם

ג) ויקרא יח ב) דף קכח: ג) ל"ל הלח:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ג"ב קא: (ב) ג"ב לפי: (ג) בדפוס פ"ל: (ד) וכן גם הוא קרוב לו בכן גיסו פ"ל: (ה) ממותו כך אחי ממותו פ"ל: (ו) ג"ב וכבר הקדים בזה הרמב"ן בספר המלחמות ע"ש: (ז) ג"ב כל זה מדברי בעל המאור ע"ש: (ח) ג"ב פירוש:

חן"י (א) ג"ב תע"ש שנאמר דיהו לו בן דיהו וכ"ל קרינהו מ"מ מצת דוהו אינה קורבתו כלל: (ב) ג"ב עי' בהרמ"ן שהקשים עם פ' זה והשיג על הרי"ף:

אנ"ש מהר"ם [א] ל"ע כי בכל' טוטפות כתיבם לרב אלפס שם נת מתיבתו כי בדבריו כי הלבר לריך רחיה לפטור נשים ממלות זו:

שלטי הגבורים

א כתב ריט"ו הנעשל הכי הוה כלשמו וכן מלשה הכי היה כעשלה לפיכך בעל נמו של שמעון ונו של רחובן פסולין זה לזה ומ"ה אמר בפסקיה שלף בעל נמו של שמעון פסול בעשל נמו של רחובן מחולל ואינשים שניהם הכי הוה כללו בעשליהן שניים. וכבר ביארתי בקונטרס הכיחות שלא אמרו בעל נלשמו אלא בשנים שהם בקיעה נלשמו של רחובן ומתנו של שמעון בשנים זה לזה שלא אמרו בעל נלשמו של שמעון בשנים זה לזה שלא אמרו בעל נלשמו של רחובן ומתנו של שמעון בשנים זה לזה שלא אמרו בעל נלשמו. ויו שני נכרים נשותים שהי אחיות פסולי זה לזה מחולל ונפיהן אחיות מומרים בשניהם בעל נלשמו אבל אם היה נשי אחד זה ע' מן האחיות וזה בת אחותה אין מומרי בשניהם בעל נלשמו:

ב כתב ריט"ו וכן אני אומרי כשר לו שאין מומרין בעל נלשמו בדור שלפיו:

המאור הגדול

(דף כח ע"ב) **ת"ר** חורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו כתב עלה הר"ף פירושא דרבינו האיי גאון ז"ל כולה כדכתיבנא בהלכות והשיב עליו הר"ף ואח"כ הוסיף והגיה על תשובתו וזהו שכתב מתחלה ועוד דכד מעיינת בדברי גאון זה משכחת להו דסתרן אהדדי דקאמר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו שהוא גיסו של אביו וכולה כדכתיבנא בהלכות ואנן קשיא לן מאי דכתב הרב הזה בהלכותיו בתשובתו זו שלא מצינו בפ' של רבינו האיי גאון שאמר בלשון הזה דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו חש ליה לרבינו האיי גאון למימר הכי כי זה הלשון מעורבב ומשובש הוא ולא אמר אלא בן בעל אחות אמו פסול הוא לו שאף הוא לו בן בעל אחות אמו שזה בן בעל אחות אמו של זה וזה בן בעל אחות אמו של זה אבל היאך אפשר לומר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו זה הלשון אין לו פי' ולא ענין לפי שהיה צריך לומר בן בעל אחות אמו פסול הוא לו או שיאמר הוא פסול לבעל אחות אמו ולבנו או שיאמר בן גיסו פסול הוא לו ולבנו ונראה כי מפני זה חזר בו הר"ף ז"ל וצוה למחוק כל זה שכתב מן ועוד דכד מעיינת בדברי גאון ז"ל וכו' עד סיפא וצוה לכתוב במקומו ועוד האי דדייק ואמר אף כמו כן אילו נאמר בגיסו והוא ובנו וחתנו וכו' כמו שחמצאנו מוגה במקצת הלכות שלו ז"ל וסוף דבר אין טעם לא במה שכתב ולא במה שהגיה שהרי לפניך דבריו של רבינו האיי ז"ל נכונים ובדורים אין בהם נפתל ועקש ולא בא רבינו האיי להכשיר אלא חתן גיסו בלבד וכן נראה מתחלת דבריו שאמר ר' יוסי דסבר גיסו לבדו אבל בנו וחתנו לא מכשר בבעל בת אחות אשתו אלמא לאכשורי חתן גיסו בלחוד הוא דקאמר ולאו למלחא אחריתי אינון וזהו שפתח לו בתחלת דבריו אבל בן גיסו ודאי פסול הוא דהא בעל אחות אמו מח' אבות הוא והרי הוא לו בן גיסו וכ"כ רבינו שלמה בפירושו מודה ר' יוסי דבן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו וכדברי רבינו שלמה הם דבריו של רבינו האיי גאון ואין ביניהם שום מחלוקת אלא שנראה שיש ט"ס בסוף התשובה של רבינו האיי גאון המועתקת בהלכות והוא שכתוב שם ועכשיו שהיא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו ובן חתנו וזה לשון מוטעה הוא היאך אפשר לומר למדנו שבנו ובן בנו ובן חתנו פה קדוש יאמר דבר זה וז"ל שמא כך היה כתוב בעיקר התשובה למדנו שחתנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו כדין חתנו כלומר שלא מיפסל בן גיסו מתורת גיסו שיש לו בנים וחתנים אלא מתורת בעל אחות אמו והוכיח תחלת התשובה על סופה שמעולם לא בא רבינו האיי ז"ל להכשיר אלא חתן גיסו ואפי' מאחות אשתו וראייתו שהביא מדברי ר' ידמיה ורב חסדא כמו שכתוב באותו פ' שפי' הגאון ז"ל דראיה גדולה ברורה היא ונלמד ממנה ואין לו לסמוך על הירושלמי בכגון זה שהוא סותר תלמוד ערוך שלנו ונראה לי כיון דלא אישטיא בגמ' בהדיא אי הלכה כר' יוסי דמתני' דמכשיר בגיסו כיון דאינו ראוי ליורשו אי כר' יוסי דברייתא דפסיל בגיסו לכתחלה נקטינן לחומרא כר' יוסי דברייתא ובדיעבד בעבדות האשה ובכל מקום שראוי להחמיר חוששין לדברי ר' יוסי אבל בנו וחתנו לא מכשר בבעל בת אחות אשתו אלמא לאכשורי חתן גיסו בלחוד הוא דקאמר ולאו למלחא אחריתי אינון וזהו שפתח לו בתחלת דבריו אבל בן גיסו ודאי פסול הוא דהא בעל אחות אמו מח' אבות הוא והרי הוא לו בן גיסו וכ"כ רבינו שלמה בפירושו מודה ר' יוסי דבן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו וכדברי רבינו שלמה הם דבריו של רבינו האיי גאון ואין ביניהם שום מחלוקת אלא שנראה שיש ט"ס בסוף התשובה של רבינו האיי גאון המועתקת בהלכות והוא שכתוב שם ועכשיו שהיא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו ובן חתנו וזה לשון מוטעה הוא היאך אפשר לומר למדנו שבנו ובן בנו וח

נמוקי יוסף זה בורר פרק שלישי סנהדרין (כח:) ז

עין משפט נר מצוה
א'-א'-א'-ב

נמו בכלל בעל חמות ממו וכתב הרב אלפסי ז"ל דכי קאמר ר' יוסי גיסו נמי לגבי היינו שמין לו בניס וחמניס מאשה לחמרת לבל מחומה לאשה אית ליה דהיינו בעל חמות לבניו ובעל חמות ממו בדכתינן והניח לחיה מן הירושלמי דתמרי' התם גיסו אית ליה תנא תני יש לו בניס וחמניס ואית ליה תנא תני אין לו בניס וחמניס מאן דאמר יש לו מאשה לאשה ס"ד אין לו מאשה לחמרת. **גרסי'** גמ' [דף בח:] ההוא מתנתא דהוי מתימי עליה תרי גיסי אמר ליה רב יוסף זיל קני ליה בעדי מקילה כדר' אלעזר והא אמר ר' אלעזר במוזיף מתוכו שהוא פסול: (מ) קני בעדי מסירה אם יש לך עדים לחריס שמכר לך הסטר בפניהם הניחם ויעידו ותהיה שלך (ע) דקסבר לה כר' אלעזר דאמר ממ' גיטין [דף פו.] אפי' לפ חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגופה מנכסים מזועזעין שאין העדים מומחין על הגט אלא אפני תיקון העולם: במוזיף מתוכו שחתמו פסולים שהוא פסול דכמאי קני ליה כשלא הטר הלי שטרא מספא בעלמא הוא: לשון הרב בעל העטור ז"ל ש"מ דלכלה כר' אלעזר לף בשטר דעדי מסירה כדתי ואיכא למימר מתנה דוקא דליכא לחריות ואינך לף: ל"ר"ף ז"ל [א] ש"מ דשטרות לחתימי סהדי ומד מיימיו קרוב או פסול אע"ג דליכא עדי מסירה מזוף מתוכו הוא ופסול ואע"ג דלא מיכרו סהדי אלא לשקרי וכתב בעל מתיבות ז"ל נהי דלא מצינן ניה לאפומא דכשרים לחתו לשקולי סהדי ע"פ ומסתברא דלא מצענן ליה לאפומא דכשר דמי קמני נמלא מחם מסם קרוב או פסול עדותן נטלה לגמרי קאמר דמי לא מימת הכי לף ג' דקתני עדותן בטלה למאי הא ליכא תרי אבל מצטרפה לרי"ף ז"ל [מילק] עדים מחומים על השטר ונמצא אחד מהם קרוב או פסול ואמר שהוא פסול רואין אם אינו רגיל עמו עדותו כשרה ומצטיעים אותו ע"פ העד כשר ונאמן הוא לומר לא ידעתי שהוא פסול כי היכי דמקנלין ניה כי אמר למחר אין לי עדות אלא זו שהעד אומר אפילו אחד בתו אמר רב נחמן

רש"י

שהוזקק כתב ידו שנתקיים בב"ד הנפקד: **פוסלו מעיד.** למחוק לעקר: **היין דבעידנא דאיתמסרא פסולה פסדוקא פוו פסול.** כלומר פעם הוה מצוחן קיים וזה היה קרוב לאבד:

וחתנו דגיסו דלאו מן אחות אשתו פליגי דאילו בן גיסו שאינו בן אחות אשתו לא צריכא למימר דהא בעל אמו ובעל אחותו (ס)ובניהן פסולין הנ"מ דאיתנון בן אמו או בן אחותו אבל אי איתנון מן אשה אחרת כשרים דמקשינן בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ואתא רבי ירמיה למימר בנו מאשה אחרת (פ) וקאמר לא נצרכא אלא לאחי האח ולא קם מימריה דאמרינן רב חסדא אכשר באחי האח אמרו ליה והא אמר רב ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח אמר להו לא סבירא לי אלא היינו אחיו תנא אחים מן האב וקתני אחים מן האם וכיון דבני בעל אמו ובעל אחותו ובעל אחות אחיו ובעל אחות אמו שפסולין בזמן שהן באים מאמו או מאחותו או מאחות אביו או מאחות אמו אבל בניהן מאשה אחרת כשרין אף כמו הן אלו נאמר (א) בגיסו הוא בנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר ועכשיו שהוא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו (פ) וכן בנו וכן חתנו אלו דברי גאון ואנן קשיא לן האי מימרא דא"כ הא דתנן ובעל אחות אמו הן ובניהן היכי משכחת לה (ב) בעל אחות אמו לאו היינו גיסו (ג) ובנו אלא ש"מ האי דאמרי' וגיסו לבדו לאפוקי בן גיסו מאשה אחרת הוא אבל בן גיסו מאחות אשתו פסול והכי מפורש בירושלמי (ד) גיסו אית תנא תאני יש לו בנים וחתנים ואית תנא תאני אין לו בנים וחתנים מ"ד יש לו בנים וחתנים מאחות אשתו ומ"ד אין לו בנים וחתנים מאשה אחרת ועוד האי דרייך ואמר אף כמו הן אלו נאמר בגיסו הוא ובנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר והא מתני' דתנן ובעל אחות אמו דהוא בנו מאחות אשתו וקתני סיפא וגיסו הוא ובנו וחתנו ולא קא מכשר בנו בין מאחות אשתו בין מאשה אחרת ומהיכא נפקא ליה האי דיוקא אלא ודאי דברי שגגה הן ואין לסמוך עליהן ומתני' דפסול בתרוייהו אוקימנא כר' יהודה ור' יוסי דפליג עליה בברייתא ואמר גיסו לבדו לאפוקי בנו מאשה אחרת הוא שיהא כשר אבל בנו מאחות אשתו דברי הכל פסול ואיפסיקא הלכתא כר' יוסי (ה): יהיה קרוב ונתרחק כשר ר' יהודה אומר אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה ה"ז קרוב: אמר רבא א"ר נחמן אין הלכה כר' יהודה: גרסי' בפרק מי שמתו (ו) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו וקשיא לן עלה איהו לא מהימן אחריני מהימני ואוקימנא בשהוחזק כתב ידו בב"ד וקא פרשי רבנן כגון שהוחזק אותו הכתב עצמו בב"ד קודם שנעשה גזלן היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין (ס) וגרסינן בפרק יש נוחלין (ז) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח כשר זה הכלל כל שתחלתו בכשרות וסופו בכשרות כשר שמעינן מיהא דהיכא דתחלתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול ותנן נמי בהדיא (ח) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים אלמא כל היכא דפסולים מעיקרא אע"ג דהשתא כשרים נינהו לא מקבלא סהדותהון בההיא סהדותא הואיל ומעיקרא כד אתמסרא להון ההיא עדות לאו בני עדות הוו הלכך ההוא בעיא דאיבעי' קמי' גאוני בענין מי שצוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו (ט) ורחוק מבניו עדותו כשרה אם (י) לא וקא פשיט להו דאיכשרה להו לא דיקא דכיון דבעידנא (כ) דאימסרי להו ההוא סהדותא (ל) הוה פסול להו השתא נמי פסולי:

מסורת הש"ס

א) מ"ק דנמיסס ב) הלכה ו ג) דף קמט. ד) דף קכח. ה) כתוספות דף יח:

קובץ הנהות

ב"ח (א) דקאמר כל"ל: (ב) דבעל כל"ל: (ג) ר"ב על מכיו ואם מכחא דמתני' נפקא לן לגן דגיסו אלמא גיסו הוא וכו' ותמני ר"ם שנתמר בגיסו עלמו דהוי פסול הוא כו': (ד) ר"ב ס"ל ועוד כי מעיינת בדברי גאון זה מצאתם לזה דקאמרי מהדדי דקאמר בן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו שהוא גיסו אלמא מכיו שב מכיו בן גיסו אלמא דהדר קאמר למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא הכה דכיון קומתין זה אם זה ובוזלה דכר שבנו הוא ואין לקמוך עליה. וכך מלאתי הגומה: נאלפסי ישן גם בעל המאור הזכיר זה והלרך וע"ש: (ה) ר"ב על כתב ידו: (ו) לאו וכו' בבייתא כל"ל: (ז) לחיתמר כל"ל: (ח) ר"ב פירוש: (ט) דקבר כל"ל: (י) ר"ב ופפני ל"י: (כ) ר"ב מד: (ל) ר"ב והכלל: (מ) ר"ל נקט: (נ) ר"ב לעומר כלילו נמו בפירוש במשנה שבאים מאמו או מאחותו אביו או אמו שלא נתפרש בגמרא ע"י קדושי בעלים דוקא ים להם בנים שים להם מתנים ונמלאו הנשים ע"י חד קדושין: (ס) ר"ב ר"ל בן גיסו לגיסו עלמו אבל בני גיסיו בעלים דוקא ים להם בנים שים להם מתנים ונמלאו הנשים ע"י להדדי מנ"ל כו': (ע) תימא לאם נמחק:

מאו"י [ס] מצון קו על וכן בנו: [ב] ר"ב פי' שהיה מתנו ומתה בתו אחר מיתת המצוה:

חו"י (א) פי' אפי' לף נאמר גיסו לבדו מ"מ היה בנו מאשה אחרת בכשר: (ב) אם"ל דגם בניו משך שיהיה בו העדות וכיר סם בשרים להם מ"מ לף עדיף מכשרים הוה ופסולים הוה דבירושלמי הוקשו לקמן פי' אלף קנ. ר"ל:

אנ"ש סהר"ם [א] בפ"ק דמכות וס"ם בפרישות הר"ן ממלל שיטת העניין בשיטו ובהגהות מרדכי בממ' סנהדרין פי' תכ"ג ומה שכתוב כאן בשם בעל מתיבות כתוב בהגהות מרדכי על שם בעל הלכות ואיני מה שכתב הר"ן ומפר"י פ"ק דמכות בשם בעל הלכות גדולות כי שם כתב שמשניעין לומו ע"פ העד כשכר התמום בשטר ונתן לפני שמת לף היה בילוקי עם הפסול אלא ביוחס שניך לחבירך ומה"ל לף מיפרין: [ב] הר"ן בפ"ק דמכות וכן המאכ"ם שמרו הך פקקא דמקנלין הכי"ף מתוך הגמ' ע"ש ומיהו לף בלשונו נאן בניסו נאן בניסיהו שם אלא הוקיפו בלשונו ז"ל עדיס המתומים על השטר ונמלא פ' מכן קרוב או פסול והשני לחוק וכוי ובניסיהם נאן בניסיהם ניהו לפעיד אלא אלא היה יודע בקוניזנמו וכו' ומזה ודמי שמפיקיו קיימים:

המאור הגדול

יעיד אדם בבעל חורגו וחבירו לישנא אשה כבעלה שלא יעיד אדם באשת חורגו וכן מפורש בירושלמי בהלין תרין לישני דסורא ודפומבדיתא בעובדא דר' ירמיה דנפיק למזבן משכון לר' חייא רבא עבר בחד אתר אשכח ר' יוחנן יתיב ומקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מה היא בעל חורגתו מה הוא (י) אשה כבעלה ובעל כאשתו מכאן למדנו ששתי לשונות הללו דסורא ודפומבדיתא לא נאמרו אלא לענין שלא יעיד אדם לא בבעל חורגו ולא באשת חורגו דאע"ג דבתרי קידושי מקרב לה כיון דבמקום ערוה קיימא שהרי בת אשתו ערוה היא לו אמרי' בה אשה כבעלה והויא לה אשת חורגו כאילו היא בת אשתו והוא דור שני לו והוה ליה ראשון בשני ופסול וה"ה לבעל חורגו וה"ה לגיסו כיון דקאי במקום ערוה אע"ג דמקרב לה בתרי קדושי אבל אינך דלא קיימי במקום ערוה אי מקרבי בחד קדושי כגון חתניהם דתנינן במתני' בשמונה אבות פסולין וה"ה שלא יעיד אדם בנושותיהן של הקרובים המנויים במשנתנו הן ובניהם דבחד קדושי מקרב להו ואי מקרבי בתרי קדושי קאי במקום ערוה לא אמרי' בה בעל כאשתו דלא דמי למאי דגלי ביה קרא דזדוד היא והיינו טעמיה דר' יוסי ור"ח כיון דמדזדוד היא קא הויא לבעל כאשתו א"כ נפסליה אפי' לאחר מיתה דומיא דאשת אחי אביו שאסורה אפי' לאחר מיתת אחי אביו ההוא כבר פסקה ר"י הגלילי כדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו' וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק. וראיתי בתשובת שאלה לרי"ף ז"ל כל בעלי קרובות כשרין להדדי דאי הוו פסולין הוה מדכר להו כי היכי דאיכר בגיסו ובחורגו ובודאי שזו התשובה נכונה אלא שיש לתמוה עליו ולהשיב בדברי על דבריו כי לדברי שהוא פוסל בחתן גיסו מאחות אשתו אחות חמותו שלא יעיד לי שאני לו חתן גיסו מאחות אשתו וס"ש בעל אחות חמי שהוא כשר להעיד לי שזה לא נזכרה פסולתו בכל המשנה והוא מכשיר בבעלי קרובות והלא קורבה זו כקורבה זו ולדברינו אלו שאנו מכשירים בחתן גיסו ואפי' מאחות אשתו כל בעלי קרובות כשרין חוץ מגיסו וחורגו כללא הוא ולא קשיא לי מידי. ומאי דאמרי בגמ' בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו. ראיתי מי שפירש בו בלשון הזה מאי אתא לאשמועינן ואי בעל כאשתו השתא באחות אמו אמרי' בעל כאמו לא כ"ש אי בנו אחא לאשמועינן הא תני ליה אחיו וזה הפירוש אינו נכון בעיני ולא מק"ו קא מקשינן ליה לפי שבמשנתנו כל הקרובים באה למנות ואע"ג דאיכא מינייהו מאן דאתי בק"ו דחבריה ואיכא מינייהו מאן דאיתי בכללא דגיסו ובנו וכגון גיסו שהוא בכלל חמיו וחתנו וכגון בעל אחותו שהוא בכלל חמיו ובנו אלא האי דמקשינן בגמ' בבעל אמו משום דכולי בבא יתורי מייתר ולא איצטריך לו ולא (ל) מיניהו לא משום איהו גופיה ולא משום בנים ולא משום חתנים משום דבעל אמו היינו חורגו ובנו היינו אחיו וחותנו היינו בעל אחותו ובבר איתנו להו הני כולהו במתני' בהדיא ואע"ג דלא איירבר מהנך חלחא קושיי בגמ' אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ומשום דפירוקי דר' ירמיה ורב חסדא על האי קושיא קיימי ומפירוקא דהדרן קושיא אפירוקא להו כולהו קושיי דאיצטריך ליה למיתני ז' משום חד תנא כולהו ולפום הכי לא איירבר בגמ' מהלין תלתא קושיא אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ולשון קצרה הוא אבל בשאר בבי דמתני' לא משכחת לה ולא חד מינייהו דמייתר לה כולה אלא דאיצטריך ליה אי משום הקרוב עצמו או משום בנו או משום חתנו שאינו בכלל שאר הקרובים ואין לחוש למאן דאתי מינייהו בק"ו דחבריה דאע"ג דאתי בק"ו לא שאני לי ממנינא ואף בקראי טובא אמרי' מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וכ"ש במשנה אבל אחי אשתו לא חשיב ליה במתני' דאי משום הוא גופיה היינו בעל אחותו אי משום בנו היינו בעל אחות אביו ואי משום חתנו לא נפיק מכלל גיסו לתנא דמתני' דפסיל בחתן גיסו כי ההיא דקרי ר' יוחנן לר"ל גיסא גיסא מפני שהוא היה לו אחי אשתו ואפשר לסמוך דברי הרי"ף ז"ל ובבעלי קרובות בזה הטעם שלא יהיו דבריו סותרים זה את זה אבל לדידן מאחר דגיסו אין לו חתנים כר' יוסי דאמר גיסו לבדו אחי אשתו נמי אין לו חתנים:

מלחמת ה'

ערוה ומין ל"ל לגעליהן וכן בן בנה וכן בתה מעיד לו ונכנקה ערוה ול"ל לומר שהוא כשר לגמוחין כך עכשיו ים לו קדושין לעשות אלמנה ומעיקרא לא ים לו קדושין לעשות אלמנה אמנם מהוכה אנו כאן ומין להוסיף על מה שאמנו בה בזוכרים לבל נשים לף נאנו באמנה זו אלא מכלל דעלים נלמוד וקונכה זו בחישות שנייה היא לבל נעל אלמו ובעל אחותו אינן בכלל אלמנה ואחות אשתו כאלמנה להיות להם נשים שאין שני קדושין בלד א' אלא כל לאחון בראשון זה קדושין ולזה קדושין בעין הגיטין ואפר אחות אשתו למעלה וכן הדין נותן (ס) שבני הגיטין יש להם קורבה ובני בעל אלו מהוקים אלא בכירה אין להם עמו כל קורבה ובעל אחות אלו ובעל אחות אלו וכל המחנים שבאלו אין להם נשים שאין נמי דלמוקים ול"ל לומר גיסו ובעל אחות אלו מוכנמו שאין להם נשים שהם ג' קדושין ומנ' דוחות להיות למעה דיהה לא מיפקלו לעלות אלא דוה לאחון דהיינו מוכנין וכן בנ' דוחות למעלה דיהה הוא פסול אחותו להיות אלו מהוקים אלא בכירה ואין להם עמו כל קורבה ובעל אחות אלו ובעל אחות אלו וכל המחנים שבאלו אין להם נשים שאין נמי דלמוקים ול"ל לומר גיסו ובעל אחות אלו מוכנמו שאין להם נשים שהם ג' קדושין ומנ' דמנמינו לכוון נאנו (נ) קדושין ולא כדבני רבינו שלמה שאמר משום דיש להן בנים ולזו כולן שיעה אחת מנמינו לכוון נאנו (נ) קדושין ולא כדבני רבינו שלמה שאמר משום דיש להן בנים ולזו כולן שיעה אחת הן בעל לאחותו ואלה בעלה אחותו מקמך דוחתו היא אבל בעלי נשיו קדושין מהוכת אשה רבינו לף לאחון מדברים לאחון ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון קדושין אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו שהרי לאחותו ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו ואלה בעלה אחותו אלא אל לאחון בראשון דהיינו גיסו ובעל אלו מוכנמו ואלה בעל אלו מוכנמו ובן הוא פסול לאחותו שהרי

עין משפט נר מצוה
א'ג-א'ו

א מיי' פי"ג מהלכות עדות סמג לאוין רטו טוש"ע
ח"מ סי' ג: **ב** מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין
רטו: **ג** מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג עשין לה
טוש"ע שם סי' כח: **ד** מיי' פט"ו מהלכות עדות ופי"ג
מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טוש"ע שם סי' לב פפ:

מסורת הש"ס
ו) נ"פ מ"ז **ב)** ס"פ נ"ב:

קובץ הגהות
ב"ח (ו) כתן נ"ל ניין מתני' המוסב והשונא מוסב
זה שונאינו שונא כל אלא דבר עמו ג' ימים
נתיבה כו' על כך וכתן נ"ל ניין גמ' ומי' וכו' נמחק:
(ב) כתן נ"ל ניין מתני' המוסב וכו' כגון שונאינו
וכתן נ"ל ניין גמ': **(ג)** נ"ל הלוה: **(ד)** שמעתו עדים
מתמוה כל"ל: **(ה)** נ"ב נ"ב עדים: **(ו)** נ"ב אלא: **(ז)** כתן
נ"ל הניין מתני' שנים אומרים זכות וב' אומר מיב
זכות כו' ומי' פטור נמחק: **(ח)** משמה מני בך כל"ל:
(ט) משום כל"ל: **(י)** וכלהמקנא ובן נמי הלוקח
כל"ל: **(כ)** שהפירות כל"ל:
מא"ז [ח] כתן נ"ל הניין גמ' ומה שנראה לקמן
הוא נמחק:

אין הלכה כר' יהודה וכן אמר רבב"ח אין הלכה כר' יהודה: האוהב והשונא פסולים. תניא והוא לא מוכח לו ולא מבקש רעתו תדע לדיין דפסיל למיתן דסני ליה משום דלא חזי ליה זכותא לגבי דידיה אבל עד כשר ותדע לכדתניא איסי בן יהודה אומר והוא לא מוכח לו ולא מבקש רעתו מכאן מזהירה חכמים שמונאים זה את זה שתין יושבין בדין: שומע מסקינן בגמ' כל אלא דבר עמו ג' ימים בחיכה: שתין יושבין בדין לכתחלה הוא דקאמר דליית להו למעבד הכי אבל היכא שדנו אין לדיינים לעשות כן: [הרי"ף מייתי ליה לקמן פ' אלף

(ו) **יהאוהב והשונא וכו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך ולית הלכתא כר' יהודה נמי בהא [ב]והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסיל למידן למאן דסאני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר וחדא לכדתניא איסי בן יהודה אומר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן אזהרה לשני ת"ח ששונאין זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה: **מתני'** כיצד [ג]בודקין את העדים מכניסין אותם ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרין לו כיצד אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו או פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו. מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב וצריך שיאמר אתם עדי איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וצריך שיאמר אתם עדי תניא נמי הכי מנה לי בידך ואמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי משטה אני בך פטור ולא

(ו) [ד]אמר ר' סימון צריך הדיין לשנות טענותיהם שנאמר ויאמר המלך זחת תומרת בני החי ובנך המת רב הונא מיקל לדיינין דאמר מקבלין אפי' מן הקטן ומן האשה ומן הפסול ומן הקרוב ומן האוהב ומן השונא ומן הבעל דברים

הוא הלא לפי שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כדאיתא לקמן [דף כט:] וכן פרק (מי שמת) [גמ' פשוט] [דף קעה.] גבי ס"מ שהודה משמע דלא שייך טעמא דאדם עשוי שלא להשביע הלא במודה מעצמו אבל במודה ע"י תביעה לא שאין אדם עשוי להודות בפעל דינו כמודעני כדי שלא להשביע את עצמו אבל אפסר שהוא משטה בו: **אלא אפילו** הכסין לו עדים וכו'. פשוט כל היכא דלא אמר אחם עדי אמר אחם עדי מיהא לעולם דין ע"י תביעה לכיון דאמר אחם עדי לאו השטאה היא ומשום שלא להשביע את עצמו (ה) ליכא שאין אדם עשוי להזמין עדים ולומר להם הוו עלי שאדעי נמה שאדם אומר לחבירו אל תשביעני שלא להשביע ובירושלמי נמי אמרו

רש"י

טעמיהו דלא לומרים לו אחרי שהודיע לו שלם: **לו היו דבריס מעולם.** שהודיעי לך והרי יש עדים שהודה: **דבדי.** מנס כלומר הואיל ואותה הודאה דברי מנס היה שהשטה בו לפי דברי תיבעי ובשם אותה הודאה: **ניצפי.** ירגיש פרוסה: **עירי ושיבני.** רואה אני שיהיו כל השומעין עדים בין עירים בין יושבים שהיה זה מניף [ה] שלא יוצא בפני עדים ואמר שמא יהא סבור שכולן יושבים ואימר הן: **לא שנא אמר לוה.** אחם עדים: **לא שנא אמר מלוה.** אחם עדים ושמיק לוה מהני: **קב רבו.** קב מלא שטרות עליו: **רבו.** מרגוס כנוסה בכרפיא: **מלן מסיק.** למי אני מיבב כלום כי אם לפלוני ופלוני: **מצעו.** אותו פלוני שאמר שהיה חייב להם: **אדם עשוי.** לומר מחוייב אני משום לפלוני כדי להתרחק מעין הרע: **שלא להשביע** (א). שלא להרשות שבע ממון: **עכברא דשביב אדעירי.** עשיר שלא נהנה ממעוט בעכבר הזה שמוכר על דיירי זהב ואינו נהנה מהם כלל: **וקנו מידו לוכחן.** שטר הודאה שע"פ שלא אמר כתבו אחם קנין לכתיבה עומד: **לא קנו מידו אין לוכחן.** שע"ג דאמר להן אחם עדי ואינם לשלם לו אפי' הכי ניחא ליה דמיהו מלוה על פה ממלוה בשטר: **רב אחר לוכחן.** לכיון דהם שלשה עשאם ב"ד והוה ספקיון הפקר ויכולין לעשות למלוה בשטר ולהיות במקום המלוה לעשות שליח לכותבה: **שטר אודיפת.** שטר הודאה בפני שלשה ולא קנו מידו: **מכנפי ויבני.** ג' שהיו יושבין ובא והודה בפניהם הואיל ולא קיבלם לשם כך לא נעשה ב"ד שלא עדים: **כניף ואייתי.** מאחר דלכניף מלמא דעתיה אני דינא: **דקנעי דוכתא.** כלכך הדיינין ושלחו (ו) שלוחים בשמם ללוה לבא לפניהם לדין ומודה בשמם שאין אדם עשוי להזמין עדים ולומר להם הוו עלי שאדעי נמה שאדם אומר לחבירו אל תשביעני שלא להשביע וכירושלמי נמי אמרו שאם היה כמוכר להם עדות מיבב דלמרינן הכם [הלכה ח] גבי מתני' דקתני הא אמר לי ר' יוסי בשם ר' יוחנן אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותו מתקיימת ולא גרע אחם עדי ממוסר עדות אדרבה עדיף טפי ומשמע נמי דאפילו ע"י תביעה מהני כמוסר לכיון שמסר להם עדות אין זו השטאה ומיהו ס"מ מוסר דבריו לעדים אבל בעבד דבר אין עמו הם למרינן דאפי' הכמין לו עדים אחורי הגדר ואמר אל תגידו לי שאדעי נמה שאדם אומר לחבירו אל תשביעני שלא להשביע את עצמו כל שהוא כמוסר דבריו אין בעבד דבר אין לעדים מהני ואיכא מ"ד דכל היכא שהודה לבעל דבר עמו שלא ע"י תביעה לא אמרינן טעמא דאדם עשוי

מצי וכתבו מן המפרשים ז"ל דהא דמר רב מצי דלא כתבינן עד וכו' עו)היינו משום דמסתמא מעלמו מיירי בלא תביעת בעל דבר הלכך אין שם דיינים עליהם מצד עצמה ע"י תביעה כפני ג' ואמר הוו עלי דיינים ס"ו ב"ד גמור ויכולין לחייבו וכל שהם יכולין לחייבו כותבין לו שטר וכן נלפה"ר ודוקא קודם שיצא מלפני ב"ד אבל לאחר שיצא אין כותבין דמיסתיין שמא נתן לו וכהכי מתוקמא ההיא עו)דריש מציעא [דף ח.] דדין נתן לו דין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן גם מלוה לכתוב אין כותבין לו: ודע שכל הולאה דקמי בי דינא דין דאודי ע"י תביעה בין דאודי מנפשי ל"ש לומר אחם עדי ולא למסור עדות ואיבא מ"ד הלכה כאחר בר רב אשי דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כאחר בר רב אשי הלכתא כותיה ולא אשכחנן בכוליה תלמודא דלית הלכתא כותיה בר מהני תרי דמיפך שבועה[ע] וחיוארי[פ] וסימניך הפך לבן והאי סברא דרבינו האי גאון זצ"ל: הודה במטלטלין וקנו מידו כותבין לא קנה מידו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר [צ] כותבין ומר זוטרא אמר אין כותבין והלכתא כותבין ומטלטלין אע"ג דאיתינהו בעיניהו כיון דמחוסרי גוביאנא לאו כמקרקעי דמי הלכך אין כותבין: ההיא אודייתא דלא הוה כתיב בה אמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דרשב"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי ההיא אודייתא דהוה כתיב בה בכל לישנא דבי דינא ולא הוה כתיב בה במותב תלתא כחדא הוינא (א) סבר רבינא למימר הא נמי רשב"ל היא דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אמר ליה רב נתן בר דימי לרבינא הכי אמרינן משמיה דרבא כל כי האי גוונא חוששין לב"ד טועין ואי כתיב בה בי דינא דפלניא ואמרנא ליה לרבנא פלניא דמשמע דאינון תלתא לא צריך: מהא שמעינן דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שבדנו דיניהן דין: ת"ר הרי אשבא ואמר אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן ושל מע"ש הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין בללא של דבר רואין כל שאלו יכול ליטלן דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן ושל מע"ש הן רואין אם כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום הרי שהיה מצטער על מעות פלוני הן ושל מע"ש הן מעשה היה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: **מתני'** (ג) היו [ב]מכניסין את השני ושומעין את דבריו נמצאו דבריהם מכוונים נושאים ונותנים בדבר שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב וא' אומר זכאי אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או אפי' שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין: **גמ'** ירושלמי[ד] אמר ר' סימון [ג]צריך הדיין לשנות טענותיהם שנאמר [ה]ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת רב הונא מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדא אלא אינון יימרון את לא תימר רב הונא כד הוה חזי זכות לבר נש ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה משום [ו]פתח פיך לאלם [ז]א"ר אבהו בשם ר' יוחנן המכמין עדים אחורי גדר לא עשה כלום אמר ר' אבא משום רב הונא צריכים העדים להיות עומדין בשעת עדותן שנאמר [ח]ועמדו שני האנשים ר' ירמיה בשם ר' אבהו אמר אף הנידונין צריכין להיות עומדים בשעת שמקבלין דינן שנאמר [ט]אשר להם הריב לפני ה': [י]לא יומתו אבות על בנים למה לי והלא כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא שלא יהו העדים קרובים לבעלי דינין ומנין אף הדיינין שנאמר [יא]ובנים לא יומתו על אבות ומנין שלא יהו העדים א קרובים לדיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג ע"פ דיינין הרוג ע"פ שני עדים מה העדים אין קרובין זה לזה אף הדיינין אין קרובים זה לזה [יב]והלכתא אם העדים קרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב פסולין להעיד [יג]דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזלי [יד]תניא אין הקרובים דנין לא זה את זה ולא זה עם זה [ז] [טו](ולא זה על זה) ואין מעידין זה את זה ולא זה עם זה [טו](ולא זה על זה) ולא זה בפני זה: [ה] מיכתב היכי דמי כתבינן ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלוני ופלוני מזכים ופלוני ופלוני מחייבים זכאי פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייב ר' אלעזר אומר מדבריהם נזדכה פלוני: [ס] היכי כתבינן. פסק דין במקום שיש מחלוקת ונטו אחרי רבים: זכאי פתמא משום שאם היה אומר פלוני מחייב היה רכילות: ולשב"ל מיש למימר כשקרקע אי אמר פתמא זכאי דהוה משמע דכולהו זכו הדין

עין משפט נר מצוה

א' ט-א'יב

א מיי' פ"י מהל' זכייה ומסי שכנים פי"ב טור ח"מ סי' רנה: **ב** מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין ממה עשין פכ טור ח"מ סי' ו ח: **ד** מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין טוח"מ סי' יט:

מסורת הש"ס

ע) שבועות מ. **פ)** חולין עו: **צ)** ב"ק ק"ג ב' **ק)** מנחות ק. **ר)** ב"ב קנ"ג ב' **ש)** ב"ק ק"ג ב' **ת)** מנחות ק. **א)** ב"ב קנ"ג ב' **ב)** ב"ב קנ"ג ב' **ג)** ב"ב קנ"ג ב' **ד)** ב"ב קנ"ג ב' **ה)** ב"ב קנ"ג ב' **ו)** ב"ב קנ"ג ב' **ז)** ב"ב קנ"ג ב' **ח)** ב"ב קנ"ג ב' **ט)** ב"ב קנ"ג ב' **י)** ב"ב קנ"ג ב' **יא)** ב"ב קנ"ג ב' **יב)** ב"ב קנ"ג ב' **יג)** ב"ב קנ"ג ב' **יד)** ב"ב קנ"ג ב' **טו)** ב"ב קנ"ג ב' **טז)** ב"ב קנ"ג ב' **יז)** ב"ב קנ"ג ב' **יח)** ב"ב קנ"ג ב' **יט)** ב"ב קנ"ג ב' **כ)** ב"ב קנ"ג ב' **כא)** ב"ב קנ"ג ב' **כב)** ב"ב קנ"ג ב' **כג)** ב"ב קנ"ג ב' **כד)** ב"ב קנ"ג ב' **כה)** ב"ב קנ"ג ב' **כו)** ב"ב קנ"ג ב' **כז)** ב"ב קנ"ג ב' **כח)** ב"ב קנ"ג ב' **כט)** ב"ב קנ"ג ב' **ל)** ב"ב קנ"ג ב' **לא)** ב"ב קנ"ג ב' **לב)** ב"ב קנ"ג ב' **לג)** ב"ב קנ"ג ב' **לד)** ב"ב קנ"ג ב' **לה)** ב"ב קנ"ג ב' **לו)** ב"ב קנ"ג ב' **לז)** ב"ב קנ"ג ב' **לח)** ב"ב קנ"ג ב' **לט)** ב"ב קנ"ג ב' **מ)** ב"ב קנ"ג ב' **מא)** ב"ב קנ"ג ב' **מב)** ב"ב קנ"ג ב' **מג)** ב"ב קנ"ג ב' **מד)** ב"ב קנ"ג ב' **מה)** ב"ב קנ"ג ב' **מו)** ב"ב קנ"ג ב' **מז)** ב"ב קנ"ג ב' **מח)** ב"ב קנ"ג ב' **מט)** ב"ב קנ"ג ב' **נ)** ב"ב קנ"ג ב' **נא)** ב"ב קנ"ג ב' **נב)** ב"ב קנ"ג ב' **נג)** ב"ב קנ"ג ב' **נד)** ב"ב קנ"ג ב' **נה)** ב"ב קנ"ג ב' **נו)** ב"ב קנ"ג ב' **נז)** ב"ב קנ"ג ב' **נח)** ב"ב קנ"ג ב' **נט)** ב"ב קנ"ג ב' **ס)** ב"ב קנ"ג ב' **סא)** ב"ב קנ"ג ב' **סב)** ב"ב קנ"ג ב' **סג)** ב"ב קנ"ג ב' **סד)** ב"ב קנ"ג ב' **סה)** ב"ב קנ"ג ב' **סו)** ב"ב קנ"ג ב' **סז)** ב"ב קנ"ג ב' **סח)** ב"ב קנ"ג ב' **סט)** ב"ב קנ"ג ב' **ע)** ב"ב קנ"ג ב' **עא)** ב"ב קנ"ג ב' **עב)** ב"ב קנ"ג ב' **עג)** ב"ב קנ"ג ב' **עד)** ב"ב קנ"ג ב' **עה)** ב"ב קנ"ג ב' **עו)** ב"ב קנ"ג ב' **עז)** ב"ב קנ"ג ב' **עח)** ב"ב קנ"ג ב' **עט)** ב"ב קנ"ג ב' **פ)** ב"ב קנ"ג ב' **פא)** ב"ב קנ"ג ב' **פב)** ב"ב קנ"ג ב' **פג)** ב"ב קנ"ג ב' **פד)** ב"ב קנ"ג ב' **פה)** ב"ב קנ"ג ב' **פו)** ב"ב קנ"ג ב' **פז)** ב"ב קנ"ג ב' **פח)** ב"ב קנ"ג ב' **פט)** ב"ב קנ"ג ב' **צ)** ב"ב קנ"ג ב' **צא)** ב"ב קנ"ג ב' **צב)** ב"ב קנ"ג ב' **צג)** ב"ב קנ"ג ב' **צד)** ב"ב קנ"ג ב' **צה)** ב"ב קנ"ג ב' **צו)** ב"ב קנ"ג ב' **צז)** ב"ב קנ"ג ב' **צח)** ב"ב קנ"ג ב' **צט)** ב"ב קנ"ג ב' **ק)** ב"ב קנ"ג ב' **קא)** ב"ב קנ"ג ב' **קב)** ב"ב קנ"ג ב' **קג)** ב"ב קנ"ג ב' **קד)** ב"ב קנ"ג ב' **קה)** ב"ב קנ"ג ב' **קו)** ב"ב קנ"ג ב' **קז)** ב"ב קנ"ג ב' **קח)** ב"ב קנ"ג ב' **קט)** ב"ב קנ"ג ב' **קי)** ב"ב קנ"ג ב' **קיא)** ב"ב קנ"ג ב' **קיב)** ב"ב קנ"ג ב' **קיג)** ב"ב קנ"ג ב' **קיד)** ב"ב קנ"ג ב' **קטו)** ב"ב קנ"ג ב' **קטז)** ב"ב קנ"ג ב' **קיח)** ב"ב קנ"ג ב' **קיט)** ב"ב קנ"ג ב' **קכ)** ב"ב קנ"ג ב' **קכא)** ב"ב קנ"ג ב' **קכב)** ב"ב קנ"ג ב' **קכג)** ב"ב קנ"ג ב' **קכד)** ב"ב קנ"ג ב' **קכה)** ב"ב קנ"ג ב' **קכו)** ב"ב קנ"ג ב' **קכז)** ב"ב קנ"ג ב' **קכח)** ב"ב קנ"ג ב' **קכט)** ב"ב קנ"ג ב' **קל)** ב"ב קנ"ג ב' **קלא)** ב"ב קנ"ג ב' **קלב)** ב"ב קנ"ג ב' **קלג)** ב"ב קנ"ג ב' **קלד)** ב"ב קנ"ג ב' **קלה)** ב"ב קנ"ג ב' **קלו)** ב"ב קנ"ג ב' **קלז)** ב"ב קנ"ג ב' **קלח)** ב"ב קנ"ג ב' **קלט)** ב"ב קנ"ג ב' **קמ)** ב"ב קנ"ג ב' **קמא)** ב"ב קנ"ג ב' **קמב)** ב"ב קנ"ג ב' **קמג)** ב"ב קנ"ג ב' **קמד)** ב"ב קנ"ג ב' **קמה)** ב"ב קנ"ג ב' **קמו)** ב"ב קנ"ג ב' **קמז)** ב"ב קנ"ג ב' **קמח)** ב"ב קנ"ג ב' **קמט)** ב"ב קנ"ג ב' **קנ)** ב"ב קנ"ג ב' **קנא)** ב"ב קנ"ג ב' **קנב)** ב"ב קנ"ג ב' **קנג)** ב"ב קנ"ג ב' **קנד)** ב"ב קנ"ג ב' **קנה)** ב"ב קנ"ג ב' **קנו)** ב"ב קנ"ג ב' **קנז)** ב"ב קנ"ג ב' **קנח)** ב"ב קנ"ג ב' **קנט)** ב"ב קנ"ג ב' **קס)** ב"ב קנ"ג ב' **קסא)** ב"ב קנ"ג ב' **קסב)** ב"ב קנ"ג ב' **קסג)** ב"ב קנ"ג ב' **קסד)** ב"ב קנ"ג ב' **קסה)** ב"ב קנ"ג ב' **קסו)** ב"ב קנ"ג ב' **קסז)** ב"ב קנ"ג ב' **קסח)** ב"ב קנ"ג ב' **קסט)** ב"ב קנ"ג ב' **קע)** ב"ב קנ"ג ב' **קעא)** ב"ב קנ"ג ב' **קעב)** ב"ב קנ"ג ב' **קעג)** ב"ב קנ"ג ב' **קעד)** ב"ב קנ"ג ב' **קעה)** ב"ב קנ"ג ב' **קעו)** ב"ב קנ"ג ב' **קעז)** ב"ב קנ"ג ב' **קעח)** ב"ב קנ"ג ב' **קעט)** ב"ב קנ"ג ב' **קפ)** ב"ב קנ"ג ב' **קפא)** ב"ב קנ"ג ב' **קפב)** ב"ב קנ"ג ב' **קפג)** ב"ב קנ"ג ב' **קפד)** ב"ב קנ"ג ב' **קפה)** ב"ב קנ"ג ב' **קפו)** ב"ב קנ"ג ב' **קפז)** ב"ב קנ"ג ב' **קפח)** ב"ב קנ"ג ב' **קפט)** ב"ב קנ"ג ב' **קצ)** ב"ב קנ"ג ב' **קצא)** ב"ב קנ"ג ב' **קצב)** ב"ב קנ"ג ב' **קצג)** ב"ב קנ"ג ב' **קצד)** ב"ב קנ"ג ב' **קצה)** ב"ב קנ"ג ב' **קצו)** ב"ב קנ"ג ב' **קצז)** ב"ב קנ"ג ב' **קצח)** ב"ב קנ"ג ב' **קצט)** ב"ב קנ"ג ב' **קצ)** ב"ב קנ"ג ב' **קצא)** ב"ב קנ"ג ב' **קצב)** ב"ב קנ"ג ב' **קצג)** ב"ב קנ"ג ב' **קצד)** ב"ב קנ"ג ב' **קצה)** ב"ב קנ"ג ב' **קצו)** ב"ב קנ"ג ב' **קצז)** ב"ב קנ"ג ב' **קצח)** ב"ב קנ"ג ב' **קצט)** ב"ב קנ"ג ב' **ר)** ב"ב קנ"ג ב' **רא)** ב"ב קנ"ג ב' **רב)** ב"ב קנ"ג ב' **רג)** ב"ב קנ"ג ב' **רד)** ב"ב קנ"ג ב' **רה)** ב"ב קנ"ג ב' **רו)** ב"ב קנ"ג ב' **רז)** ב"ב קנ"ג ב' **רח)** ב"ב קנ"ג ב' **רט)** ב"ב קנ"ג ב' **רי)** ב"ב קנ"ג ב' **ריא)** ב"ב קנ"ג ב' **ריב)** ב"ב קנ"ג ב' **ריג)** ב"ב קנ"ג ב' **ריד)** ב"ב קנ"ג ב' **רטו)** ב"ב קנ"ג ב' **רטז)** ב"ב קנ"ג ב' **ריח)** ב"ב קנ"ג ב' **ריט)** ב"ב קנ"ג ב' **רכ)** ב"ב קנ"ג ב' **רכא)** ב"ב קנ"ג ב' **רכב)** ב"ב קנ"ג ב' **רכג)** ב"ב קנ"ג ב' **רכד)** ב"ב קנ"ג ב' **רכה)** ב"ב קנ"ג ב' **רכו)** ב"ב קנ"ג ב' **רכז)** ב"ב קנ"ג ב' **רכח)** ב"ב קנ"ג ב' **רכט)** ב"ב קנ"ג ב' **רל)** ב"ב קנ"ג ב' **רלא)** ב"ב קנ"ג ב' **רלב)** ב"ב קנ"ג ב' **רלג)** ב"ב קנ"ג ב' **רלד)** ב"ב קנ"ג ב' **רלה)** ב"ב קנ"ג ב' **רלו)** ב"ב קנ"ג ב' **רלז)** ב"ב קנ"ג ב' **רלח)** ב"ב קנ"ג ב' **רלט)** ב"ב קנ"ג ב' **רמ)** ב"ב קנ"ג ב' **רמא)** ב"ב קנ"ג ב' **רמב)** ב"ב קנ"ג ב' **רמג)** ב"ב קנ"ג ב' **רמד)** ב"ב קנ"ג ב' **רמה)** ב"ב קנ"ג ב' **רמו)** ב"ב קנ"ג ב' **רמז)** ב"ב קנ"ג ב' **רמח)** ב"ב קנ"ג ב' **רמט)** ב"ב קנ"ג ב' **רנ)** ב"ב קנ"ג ב' **רנא)** ב"ב קנ"ג ב' **רנב)** ב"ב קנ"ג ב' **רנג)** ב"ב קנ"ג ב' **רנד)** ב"ב קנ"ג ב' **רנה)** ב"ב קנ"ג ב' **רנו)** ב"ב קנ"ג ב' **רנז)** ב"ב קנ"ג ב' **רנח)** ב"ב קנ"ג ב' **רנט)** ב"ב קנ"ג ב' **רס)** ב"ב קנ"ג ב' **רסא)** ב"ב קנ"ג ב' **רסב)** ב"ב קנ"ג ב' **רסג)** ב"ב קנ"ג ב' **רסד)** ב"ב קנ"ג ב' **רסה)** ב"ב קנ"ג ב' **רסו)** ב"ב קנ"ג ב' **רסז)** ב"ב קנ"ג ב' **רסח)** ב"ב קנ"ג ב' **רסט)** ב"ב קנ"ג ב' **רע)** ב"ב קנ"ג ב' **רעא)** ב"ב קנ"ג ב' **רעב)** ב"ב קנ"ג ב' **רעג)** ב"ב קנ"ג ב' **רעד)** ב"ב קנ"ג ב' **רעה)** ב"ב קנ"ג ב' **רעו)** ב"ב קנ"ג ב' **רעז)** ב"ב קנ"ג ב' **רעח)** ב"ב קנ"ג ב' **רעט)** ב"ב קנ"ג ב' **רפ)** ב"ב קנ"ג ב' **רפא)** ב"ב קנ"ג ב' **רפב)** ב"ב קנ"ג ב' **רפג)** ב"ב קנ"ג ב' **רפד)** ב"ב קנ"ג ב' **רפה)** ב"ב קנ"ג ב' **רפו)** ב"ב קנ"ג ב' **רפז)** ב"ב קנ"ג ב' **רפח)** ב"ב קנ"ג ב' **רפט)** ב"ב קנ"ג ב' **רצ)** ב"ב קנ"ג ב' **רצא)** ב"ב קנ"ג ב' **רצב)** ב"ב קנ"ג ב' **רצג)** ב"ב קנ"ג ב' **רצד)** ב"ב קנ"ג ב' **רצה)** ב"ב קנ"ג ב' **רצו)** ב"ב קנ"ג ב' **רצז)** ב"ב קנ"ג ב' **רצח)** ב"ב קנ"ג ב' **רצט)** ב"ב קנ"ג ב' **רק)** ב"ב קנ"ג ב' **רקא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקי)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקל)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקס)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקע)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצט)** ב"ב קנ"ג ב' **רק)** ב"ב קנ"ג ב' **רקא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקי)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקל)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקמט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקנט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקס)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקסט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקע)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקעט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקפט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקצט)** ב"ב קנ"ג ב' **ר)** ב"ב קנ"ג ב' **רא)** ב"ב קנ"ג ב' **רב)** ב"ב קנ"ג ב' **רג)** ב"ב קנ"ג ב' **רד)** ב"ב קנ"ג ב' **רה)** ב"ב קנ"ג ב' **רו)** ב"ב קנ"ג ב' **רז)** ב"ב קנ"ג ב' **רח)** ב"ב קנ"ג ב' **רט)** ב"ב קנ"ג ב' **רי)** ב"ב קנ"ג ב' **ריא)** ב"ב קנ"ג ב' **ריב)** ב"ב קנ"ג ב' **ריג)** ב"ב קנ"ג ב' **ריד)** ב"ב קנ"ג ב' **רטו)** ב"ב קנ"ג ב' **רטז)** ב"ב קנ"ג ב' **ריח)** ב"ב קנ"ג ב' **ריט)** ב"ב קנ"ג ב' **רכ)** ב"ב קנ"ג ב' **רכא)** ב"ב קנ"ג ב' **רכב)** ב"ב קנ"ג ב' **רכג)** ב"ב קנ"ג ב' **רכד)** ב"ב קנ"ג ב' **רכה)** ב"ב קנ"ג ב' **רכו)** ב"ב קנ"ג ב' **רכז)** ב"ב קנ"ג ב' **רכח)** ב"ב קנ"ג ב' **רכט)** ב"ב קנ"ג ב' **רל)** ב"ב קנ"ג ב' **רלא)** ב"ב קנ"ג ב' **רלב)** ב"ב קנ"ג ב' **רלג)** ב"ב קנ"ג ב' **רלד)** ב"ב קנ"ג ב' **רלה)** ב"ב קנ"ג ב' **רלו)** ב"ב קנ"ג ב' **רלז)** ב"ב קנ"ג ב' **רלח)** ב"ב קנ"ג ב' **רלט)** ב"ב קנ"ג ב' **רמ)** ב"ב קנ"ג ב' **רמא)** ב"ב קנ"ג ב' **רמב)** ב"ב קנ"ג ב' **רמג)** ב"ב קנ"ג ב' **רמד)** ב"ב קנ"ג ב' **רמה)** ב"ב קנ"ג ב' **רמו)** ב"ב קנ"ג ב' **רמז)** ב"ב קנ"ג ב' **רמח)** ב"ב קנ"ג ב' **רמט)** ב"ב קנ"ג ב' **רנ)** ב"ב קנ"ג ב' **רנא)** ב"ב קנ"ג ב' **רנב)** ב"ב קנ"ג ב' **רנג)** ב"ב קנ"ג ב' **רנד)** ב"ב קנ"ג ב' **רנה)** ב"ב קנ"ג ב' **רנו)** ב"ב קנ"ג ב' **רנז)** ב"ב קנ"ג ב' **רנח)** ב"ב קנ"ג ב' **רנט)** ב"ב קנ"ג ב' **רס)** ב"ב קנ"ג ב' **רסא)** ב"ב קנ"ג ב' **רסב)** ב"ב קנ"ג ב' **רסג)** ב"ב קנ"ג ב' **רסד)** ב"ב קנ"ג ב' **רסה)** ב"ב קנ"ג ב' **רסו)** ב"ב קנ"ג ב' **רסז)** ב"ב קנ"ג ב' **רסח)** ב"ב קנ"ג ב' **רסט)** ב"ב קנ"ג ב' **רע)** ב"ב קנ"ג ב' **רעא)** ב"ב קנ"ג ב' **רעב)** ב"ב קנ"ג ב' **רעג)** ב"ב קנ"ג ב' **רעד)** ב"ב קנ"ג ב' **רעה)** ב"ב קנ"ג ב' **רעו)** ב"ב קנ"ג ב' **רעז)** ב"ב קנ"ג ב' **רעח)** ב"ב קנ"ג ב' **רעט)** ב"ב קנ"ג ב' **רפ)** ב"ב קנ"ג ב' **רפא)** ב"ב קנ"ג ב' **רפב)** ב"ב קנ"ג ב' **רפג)** ב"ב קנ"ג ב' **רפד)** ב"ב קנ"ג ב' **רפה)** ב"ב קנ"ג ב' **רפו)** ב"ב קנ"ג ב' **רפז)** ב"ב קנ"ג ב' **רפח)** ב"ב קנ"ג ב' **רפט)** ב"ב קנ"ג ב' **רצ)** ב"ב קנ"ג ב' **רצא)** ב"ב קנ"ג ב' **רצב)** ב"ב קנ"ג ב' **רצג)** ב"ב קנ"ג ב' **רצד)** ב"ב קנ"ג ב' **רצה)** ב"ב קנ"ג ב' **רצו)** ב"ב קנ"ג ב' **רצז)** ב"ב קנ"ג ב' **רצח)** ב"ב קנ"ג ב' **רצט)** ב"ב קנ"ג ב' **רק)** ב"ב קנ"ג ב' **רקא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקי)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקטז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקיט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכ)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכח)** ב"ב קנ"ג ב' **רקכט)** ב"ב קנ"ג ב' **רקל)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלא)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלב)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלג)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלד)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלה)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלו)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלז)** ב"ב קנ"ג ב' **רקלח)** ב"ב קנ"ג ב' **ר

כתמך ורבי אלעזר אומר כדי להעמיד דברי שניהם כותבין מדבריהם נזדכה דמשמע מהא דיש מחלוקת ביניהם ומתוך דבריהם נזדכה והשתא ליכא משום מחזי כשקרא ולא משום טעו (הב׳) ד׳ הדיינים לא משלמי אלא ג׳ חלקים והבעל דבר מפסיד תילתא שהרי ג׳ הדיינים אין עליהם לשלם חלק השלישי דלמאי ליהם אי לאו אית לא הוה קליק דיעת מידי דשניים שדנו אין ביניהם דין ואיהו נמי לא משלם בהדיהו לאמר להו אי לדידי ניימינהו אתון נמי לא שלמיתו אלא ד׳ חלקים והבעל דבר מפסיד תילתא

רש״י

מדבריהם נזדכה. משמע מתוך מחלוקת שהיה ביניהן נזדכה: **מתני׳ היו מכניסין תורם.** את הבעלי דינין: **גמ׳ עד שירלו שניהן.** את הבעלות כלומר: **ואין עדותן מצטרפת.** בג״ד לפסוק הדין על פיהם עד שיעידו שניהם בג״ד כלומר: **סודהּ אחר סודהּ.** זה אומר בפני הודה לו נלחאב בשבת וזה אומר בפני הודה לו בג׳ בשבת: **הלוהּ אחר הלוהּ.** זה אומר בפני הלוה לו מנה ביום שני וזה אומר הלוה לו בפני ביום ג׳ אע״ג דאמנה דמסקיד הכי לא מסקיד אלא מצטרפים דמ״מ שניהם מעידים שחייב לו: **מנה שחור.** סלע ישן: **נחלקו עדותן.** שהאחד אומר שקרן וגזוד אין כאן עדות: **יש נכלל מלמים מנה.** שניהם מעידין על מנה ובעותה מנה אין מכחישים זה את זה ולכך מייב מנה: **לב״ג.** דשניהם מכחישים זה את זה מי אמרי: **נדמי.** זה אומר בפניו הודה לו דמי חבית יין וזה אומר דמי חבית שמן דתרוייהו אדמי חבית יין קמסקיד: **נדיונא העליונה.** הלוה לו מנה. דיונא עליה בולעת על פני רשות הכיסים: **ולילף עדותן.** כרבי יהושע ב״ק דתרוייהו מנה מחייבי: **מתני׳** (א) **הכא רלוי.** שטר זכות: **הרי זה לינו לנוה.** שהרי אומר אין לי ומחייבין שמא זייף או שכר

רבי אלעזר אומר מדבריהם נזדכה פלוני: **מתני׳** גמרו את הדבר היו מכניסין אותן וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ומנין כשיצא שלא יאמר אני מזכה וחברי מחייבין אבל מה אעשה וחברי רבו עלי על זה נאמר [ו]הולך רכיל מגלה סוד: **גמ׳** תניא רבי נחמיה אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלם מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוציאין כל אדם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר וגומרין את הדבר ואח״כ מכניסין לבעלי דינים וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב תניא א יאין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד ר׳ יהושע בן קרחה אומר אפי׳ בזה אחר זה ואין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד ר׳ נתן אומר שומעים דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין דבריו: והלכתא כר׳ יהושע בן קרחה והלכתא כרבי נתן ואפילו הודאה אחר הודאה או הודאה אחר הלואה או הלואה אחר הלואה מצטרף כר׳ יהושע בן קרחה נהרדעי אמרי אפי׳ אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרף כמאן כרבי שמעון בן אלעזר (א) דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר לא נחלקו בית שמאי וב״ה (אלא) על שתי כתי עדים שבת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה ועל מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקו עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה וכן הלכה אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא וחייביה ר׳ אמי חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא כמאן כר״ש בן אלעזר אימור דאמר ר״ש בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר אלא לדמי אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר ר׳ חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומנין כשיצא שלא יאמר אני המזכה וכו׳: ההוא תלמידא דאפיק מילתא דאיתמר בבי מדרשא דר׳ אמי לבתר עשרים ותרתין שנין אפקיה רבי אמי מבי מדרשא ואברייז עליה דין גלי רזיא: **מתני׳** כל זמן שהוא מביא ראיה הוא סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל׳ ב יום הביא בתוך ל׳ יום סותר ואם לאו אינו סותר רשב״ג אמר מה יעשה זה שלא מצא בתוך ל׳ ומצא לאחר ל׳: **גמ׳** אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב״ג: **מתני׳** אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום אמר רשב״ג יכול אם קרעה להלואה אחר הלואה מצטרפת נזמן שהוא מוציא שניהם כדפרישית. היכא דעד אחד אומר ר׳ ועד אחד אומר ג׳ ועד אחד אומר ד׳ ועד אחד אומר ת״ק והוא מוציא את הכל (ב) מצטרפת עד ר׳ ועד ג׳ לר׳ וכן מצטרפין עד ד׳ ועד ת״ק לד׳ וכולן מ״ר אחד״כ מצטרפים עד ג׳ ועד ת״ק למנה שלא מצטרפו בחותו מנה כלל ובוזה מנה נמצא גוזה בין הכל ת״ם (ג)ע״כ ל המפרשים המחרושים ז״ל: **נהרדעי** אמרי מנה שחור. סלע ישנה: שיש בכ״ף וכו׳. ולא ממרינן שמיהן שקרניות שלא הלך אחר פחותה שהכה ואיכא למידק והלא עדות המוכחשת פסולה ולדברי הכל אין מצטרפים אלו עם אלו להעיד שלא כאזו כזה בפני עצמה ומעידה (ד)לכך (ה) מסקינן ויש לומר דשאני מנה שחור ומנה לבן עבידי דאיגלי דטעו ונהי עדות מוכחשת היא שלא לדייקינן למפרע עדיים נהי שלא במילתא דודאי מכחשי מהדדי ולא עבידי דטעו אין מצטרפין ואיירינן בפרק מזקת הכחים (דף טו:) זה לומר שכלה חציים וזה לומר שעורים מצטרפין (ד) דהשתא מאי למסקיד הכי מסקיד הכי. מאי איכא בין חצי לשעורי לא דייקי אינשי כלומר שאין עיקר החזקה ככך כמו מנה שחור או לבן שאין הדבר תלוי בזה הלכך מכשרינן להו. ולא מיבעיא ד׳ כתי עדים שלא בפני בעלי דינם אחת אומרת ד״ה לכשרים ואחת בפני בעלי דינם (ה) הלוה תובע שלא בטעותא ואין הכחשה בין התובע והעדים: בה״ג. דתרי מיני גינהו ולא טעו אינשי בהכי: דמי. זה לומר בפני הודה לו דמי חבית של יין וזה לומר דמי חבית של שמן דתרוייהו מסקדי על דמי חבית של יין: בדיונא העליונה. הלוה (ו) מנה לחבירו בפני שנים ובפני אחד ומחייבי לזה ואע״ג (ז)דמקום מקירות הוא ורב יהודה לא מכשר בדיני ממונות שלא עדות המוכחשת בכדיקות כלאיתא בגמ׳ אבל עדות המוכחשת בחקירות אפי׳ בדיני ממונות לא מכשר י״ל דבין דיונא עליונה לדיונא תחתונה אין דחד מקום הוא כבדיקות חציי דיני ממונות אבל דיני נפשות לא: **מתני׳** בי זמן שמביא ראיה. הבא לב״ד ולא היה עטר זכותו בידו ולא מב״ד (מייב) ולאחר זמן מצא עטר (ו) זכות והביאו: סותר. את הדין בית דינו קורעים את הדין שפסקו ומחייבין את שכנגדו: **גמ׳** הלכה כרשב״ג. תע״ק שלא מצא בתוך שלשים יום יכול להביא אבל במתני׳ דבסמוך לית להלכתא כוותיה משום שהרי אמר אין לי: **מתני׳** הבא ראיה. עטר זכותך: הרי זה אינו כלום. שהרי אמר אין לי ומחייבין שמא זייף או שכר עדים והכי קי״ל כרבנן ולא כרשב״ג נהא ולכדאמרי׳ בעלמא [בפ״ק דף ל. ו״מ] כל מקום שנתנו הלכה כמותו תוך

מזומנין שומעין לו כ״ש הכא שהעדים לפניו היה לו לשמוע לו ואין סברא לומר דניקוב גבי קטנים אין שומעין לו אבל אינים בעלמא מזומנין לו הוה אינו שומעין לפניו

מעבד ונידן ודמיה מחרונה זו היא דמיה מחרונה דבתריה דתנינה אלא אמר מר לי פסקי כוותיה: קרבו פלוני וכו׳. תפי׳ רשב״ג מודה בהא כיון שהיה יודע בהם ואמר מר לי ודאי שקניהם הס: **גמ׳** הא תפי׳ רבנן דאמרי בתמני׳ אינו כלום ר״מ בגדול דידע במילי דאנוה: **דנפק שטרא מתותי ידה.** שהאמינוהו הלוה והמלוה לשומרו: **אותיות נקנות בסירה.** המוכר שטר חוב לחבירו קנה המוב בסמיכת האותיות. ומילתיה דר׳ בהמוכר את הספינה [דף עו.] ור״נ קנאתו ושוה כדילה ונמתנת לומר פרוע הוא דתפיסתו דהיה על המסירה ואי בעי אמרה לקוח הוא בידי לרבי דלוו לרבנן כיון דבעי כתיבה ומסירה לריך הוא להביא דהיה על הכתיב׳ שמין התפיסה מורה עליה וה״ה לכל קנין אחר שהוא חזק לגופו ללא הוה דהיה (ב) (על) תפיסתו והיינו טעמא ללא מהימין למימר נתגר מקניתו ייהלה מי לרבנן [שם דף עז:] שטר נקנה בתגר או שם דף קמו:] בתמנת ר״מ דמ״מ כיון שהוא חזק לגופו לריך להביא דהיה עליו שלא כדברי הרב רבי יוסף הלוי והר״ם תלמידו ז״ל: כך שמעו המפרשים תמרוצים ז״ל: **קלתיה** שרפתו הלכך מה לה לשקר והא דקי״ל [ניטין דף סד.] דשלים נאמן היינו מטעם [הך] מגו אי נמי מגו דאיבעיא להדרתיה לגוה ומגו כי היכי דמ״ג דבעלמא לא אמרי׳ ליה כדמפרש בסמוך [דשויה דהיה] מ״מ השתא הוה שלקא דעתיה דהך נאמן (ג) דלאו לאחזוקי בנפשה קאמרת הכי אלא לגרוך הלוה בתגו כל דהו סגי: **דאתחזק בבי דינא** פרש״י ז״ל שכתוב בו הנפק ולא גלימא מיהי לאפקועי מעשה ב״ד ע״כ: ומן המפרשים ז״ל כתבו דליתא אלא לתחזק ממש כלומר דהא היכא דהיה והשתא ליתא מגו אלא דמעיקרא דאי הוה בעיא הוה קלתה ולא אמרי׳ מגו כי היכי דלא דוקא כשהיה יכול עכשיו לטעון טענה אחרת אבל משום מאי הוה מצי למטען מעיקרא לא וכדאמר בפ׳ מזקת הבתים (דף מו.) גבי רמאי דפומבדיתא דת״ל כדו לא מפיקנא ליה לאפי׳ מדלוי ליה למשוית ליה לאפי׳ מדלוי ליה דבעי למימר מגו בכה״ג היכא דבעי למחזוקי לנפשי ה״ה הכא אלא לגרוך הלוה קאמרה: **ממפון.** שובר ופרש״י ז״ל ויולא מתחת ידי לוה כמשפטו: **יתקיים בחותמיו.** יעידו עדים על חתימות ידיהם בשובר וכשר: ויש״מ דנפוק פ״ק דב״מ (דף כ:) מפרש ליה ביולא מתחת ידי מלוה והא דקאמר יתקיים בחותמיו דשיילינה להו לסהדי מי פריע מי לא פריע דסמפון גופיה לא מהני מידי דסמפון היולא מתחת ידי מלוה אינו אלא כמשכח בו ופסול: **אין עליו עדים וכו׳.** פרש״י הואיל ושניהם מודים שזה ממונה להיות שלים ניהם כשר ע״כ: ותמרים פי׳ אלא מיירי לאין עליו עדים כלל ול״ל אלא מלוה מודה לאיהו עשהו שלים לאו מידי הוא לאתפסה בעלמא המניה אלא לומר שאין עדים מעידים לקיימו לומכן לליכא עדים דמי ומיהו כיון שהם מודים שעשאוהו שלים הא המני׳ דכי יהבו ניהליה אפשר הוה ליה לקיומיה ואלו אתפסה הוה לכך השתא נמי מהימן ואע״ג דליכא מגו דאי נמי הוה מהדר ליה לגוה לא מהני ליה מידי כיון דלא אפשר לקיומו דמ״מ הא המניה מעיקרא כשעתא דאתפקידו גניה דאי הוה מהדר ליה לגוה בההוא שעתא הוה מקיים ליה אלמא (לין) שלים נאמן בלא מגו ס״מ: ויש שפרשו שהשטר יולא מתחת ידי שלים וקאמר דכשר ומשמעת מקרני דין לא לתחזק בבי דינא אין לתחזק בבי דינא אלא שיצא מתחת ידי הלוה לגמרי ואע״ג דליכא מגו דאי נמ

כותבין ונותנין. לגו למימרא שיכתבו להם הטעמים והרציות שמייבו אותו בשבילן אלא שולמין מתם פלוני טען כן ופלוני טען כן ומתוך דבריהם נראה גם פלוני עם פלוני וכ"ש שמקום הועד הם ידעו מחיזה טעם: וכתב הרמב"ם כי למרינן כותבין ונותנין לו הני מילי בשכפפותו לדון בעירו אבל בשבא לדון מעצמו לא. וכתבו המפרשים ז"ל שכן אמת דהכי משמע הכא וכן דעת ר"ת ז"ל: **מב"ד הגדול שבירושלם.** וה"ה לב"ד אחר גדול ואותו הב"ד מודיעין דעתם לאלו וכם דנין אותם דהיכא למימר שיפסקו אותו הב"ד עליהם את הדין להם בעי' שיהו בעלי דין עומדים לפני הדיינים: **אפילו מטברא לצפורי** ב"ד של שבעים יותר שהיושבים שם גדולה משל לפורי: וכתבו מסם הרמ"ה ז"ל דדוקא כשמקום דירתו בלפורי אבל אם הלך לעיר אחרת אין היושבת הולכת אחריו אלא הוא כופין אותו לבא אל מקומו דקי"ל [פ"ב דכתובות ה"ד] נמי מסתמא הכי וכדכתיבנא בפרק החולן [סנ' נו.] ע"כ: **דעבד לוה וכו'.** וה"מ בשהוא לוה ולאי אבל אם הוא כופר בכל אין כופין אותו שהרי הוא אומר אלא נעשה עבד לו מעולם: ואיכא מאן דכתב דדוקא במלוה והוא הוא דכופין לילך למקום הועד כדקאמר טעמא דעבד לוה אבל בשאר דיינין נכון נזקין ומקח וממכר וכיוצא בהן לילכא אלא טעמא לא אלא אבל אחד מהם כופה את חבירו לילך לבית הועד אלא לאינטרוי גבי מלוה ולוה לטעמא דעבד לוה אלא תימא דכי היכי דכשאחד לוה אין לבית הועד אלא שומעין לו ה"ה מלוה ויש לו קצת ראיה אלא שאין דעתי להלכה: אמר המאכיר וז"ל הרמב"ם פ"ו מהלכות סנהדרין וכן אם טען זה שהזקו או גזלו ולא הטוען לעולת כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעולת עמו וכן כל כיוצא בזה בד"א כשהיו אם עדים או ראיה לדבריו אבל אם אין עדים ונשבע הנטען לעולת אין מחייבין את הנטען כלום אלא נשבע במקומו ונפטר וכן הדין בזמן הזה שאין אומר נלך למקום הדיינים ואדון בעירו אמר ליה למלוה אבל היכא דלא ניחא ליה למלוה [ג]עבד לוה לאיש מלוה:

סליקו להו זה בורר

אחד דיני [ב]ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר [ג]משפט אחד יהיה לכם מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה: **גמ'** ודיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו [ד]שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על השטר הזה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו [ה] ותנן נמי [ו] בשטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין [א] אמר רב פפא לא קשיא אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ואם הוצרך דבר לשאול מבית דין הגדול שבירושלם כותבין ושולחין [ז]והיבמה תלך אחר היבם להתירה ועד כמה אמר רבי אמי אפילו היא בטבריא והוא בציפורי אמר רבי אמי מאי קרא [ח]ושלחו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והאמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו אמר ליה ה"מ היכא דניחא ליה למלוה אבל היכא דלא ניחא ליה למלוה [ט]עבד לוה לאיש מלוה:

סליקו להו זה בורר

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה. תקירות [ו] ובדיקות היו מוקרין את העדים: **משפט אחד** וכו' ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת ושאל ודרשו מפני מה דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא תגעול דלא כפי לון: **פותחין.** (ג) משאו ומתנו של דיין: **בין לזכות בין לחובה.** אין שילה אבל דיני נפשות פותחין לזכות ובגמרא יליף לה: **גמ' שזמנו וכתבוהו.** שמא קודם לכן רצו את המלוה במקום הכתוב בשטר והוטל עליהם לכתוב השטר ואחרו מלכתוב עד אחר ניסן וכתבוהו במקום שאחרו המזימים ואינו במקום שרצו את המלוה ואף על גב דאמרי' כי יתבינהו בהדי כתובו בהדי ואע"ג דמימסרי בשלי הכא עבה טובה קמ"ל שלא יבואו לידי הזמה שלא יאמרו עדים אחרים והלא אותו היום עמנו הייתם בהדי מיהו לי כתב בשלי לא מיפסלי: **שטרי חוב המוקדמין.** ליכתב קודם המלוה: **פסולין.** דקא בעי למטרף מלקוחות מזמן (ד) הכתיבה בשטר שלא כדין: **והמאוחרין.** שכתב עדים ואחרו יודעין אנו במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב בשטר: **כשרים.** (ה) כי אחל המלוה לשעבודה עד השתא: **אמאי כשרים.** כלומר היכא מתרצינן למילתא דשטרא לומר שמא לאחרו ניחא ליה השטר והני עדים התתומים לא רצו את המלוה ולא משום הכי קודם לכן היתה תביעה במלוה על פה ולא יטרוף

א מיי' פ"ד מהל' יסוה"ת ה"ב: **ב** מיי' פ"ד מהל' סנהדרין פתא עשין ג טוש"ע ח"מ סי' ל: **ג** מיי' פי"ע מהלכות עדות פתא עשין לה:

מסורת הש"ס

ט) דברים כה ב) משלי יט ג) ויקרא כד:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) שטרי כ"ל: **(ג)** ר"ב הא לא הכי הך תירוצא דר"ת דאמר ד"ת ג' ד"א וה' ד"ג בני דרישה וחקירה אלא כדי שלא תגעול תלמ כו' היינו משום דבדיני פ"ק הניח להיות סבור אבל בדיני קנסות דלא תירוצא דבעל המחלוק בין דיני קנסות לדיני הודאות ולעולות לא הכי"ל ר"ת כל עיקר אלמא דמזמן בזה לא דיינין דיני קנסות שהן מן התורה וק"ל: **(ג)** במשאו כ"ל: **(ד)** הכתוב כ"ל: **(ה)** ר"ב דמעליותא היא: **(ו)** אבל יש שם וכו' אלא למקום כ"ל: **(ז)** ולריסות שמוקדין כ"ל: **(ח)** בדיני כ"ל: **(ט)** ר"ב לזכות כ"ל: **(י)** שנמכרוהו יעשו וכו': **(כ)** ולזכות אינו מוזר וכו' ושמע ימלא וכו' על כל לדעין כ"ל: **(ל)** ר"ב וגומרין בו ביום לזכות וביוס שנלמאלי לחובה אם יוכיחו ביום לאחר מיד והולך לו אבל אם לא יכלו לזכותו כו': **(מ)** ולו כ"ל: **(נ)** ומכשרין כ"ל: **(ס)** ר"ב ע"א משכון: **(ע)** דממכרין כ"ל: **(פ)** ר"ב והמאוחרין שבאו עדיים ואמרו אנו יודעים מלוה זו שקדמה לזמן הכתוב בכאן בשטרן דמעליותא היא דקא מחיל לשעבודא עד השתא כו':

מא"י [ק] ר"ב בגמ' בפגמון אחר: **[ר]** בא"י נדפס שבאלנו: **[ג]** פי' בזמן שמיטה:

חו"י (א) ע' בגמ' דתירוץ אחד לתמיה כר"ת דס"ל דרבנן תקנו דלא ליפני דו"מ משום נעילת דלת בבריח מבילמין:

רש"י

להו: **לפילו היא בטבריא והוא בלפורי.** תע"פ שיש ג"ד גדול בטבריא ממה שיש בלפורי הלך ללפורי:

סליקו להו זה בורר

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה. שמוקרין ובודקין: **שנאמר משפט אחד יהיה לכם.** ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת ושאל ומפרינן מפני מה דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא תגעול דלא כפי לון: **פותחין.** (ג) משאו ומתנו של דיין: **בין לזכות בין לחובה.** אין שילה אבל דיני נפשות פותחין לזכות ובגמרא יליף לה: **גמ' שזמנו וכתבוהו.** שמא קודם לכן רצו את המלוה במקום הכתוב בשטר והוטל עליהם לכתוב השטר ואחרו מלכתוב עד אחר ניסן וכתבוהו במקום שאחרו המזימים ואינו במקום שרצו את המלוה ואף על גב דאמרי' כי יתבינהו בהדי כתובו בהדי ואע"ג דמימסרי בשלי הכא עבה טובה קמ"ל שלא יבואו לידי הזמה שלא יאמרו עדים אחרים והלא אותו היום עמנו הייתם בהדי מיהו לי כתב בשלי לא מיפסלי: **שטרי חוב המוקדמין.** ליכתב קודם המלוה: **פסולין.** דקא בעי למטרף מלקוחות מזמן (ד) הכתיבה בשטר שלא כדין: **והמאוחרין.** שכתב עדים ואחרו יודעין אנו במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב בשטר: **כשרים.** (ה) כי אחל המלוה לשעבודה עד השתא: **אמאי כשרים.** כלומר היכא מתרצינן למילתא דשטרא לומר שמא לאחרו ניחא ליה השטר והני עדים התתומים לא רצו את המלוה ולא משום הכי קודם לכן היתה תביעה במלוה על פה ולא יטרוף

עין משפט נר מצוה

א' יט-א' כא

א מיי' פ"ג מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ט"ו סמג עשין לג טור ח"מ סי' ערב: ב מיי' פ"י ופ"ל מהל' סנהדרין: ג מיי' פ"י מהל' סנהדרין סמג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' כה:

מסורת הש"ס

ב) דברים יט ג) ויקרא יט ג) [פ"ג דף ויהרוג' שם הל"ה]:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ג"ב ג' טוש"ע ומעלות שכר וז' לו שמזהר במזמורו: (ב) מעליו וכו' לעבור מעליו פ"ל וג"כ כך בעתיק הסמ"ג בעשה סי' פ' פ"ח ומשמע שאין החמרין חבריו רשאין לילך ולהניחו לנדוי וכן משמע מלשון הרמב"ם בפרק הלכות רוצח שכתב וז"ל חבריו שרגליו של אחד מהם נופלין בבור אחר מבניו להקדים ולעבור מעליו נפל רשאין לעבור מעליו כו' וכן הלשון בעוש"ע סי' רע"ג ומפיס בהעתיק הרב ג"כ דברי הרמב"ם שכתב בהשגות וז"ל פי' אין חבריו רשאין לדחוק עליו לעבור אבל אם נפל רשאין ודוקא בחמור אבל בחתם לא עכ"ל נראה שהיו גורסים עליו ולא מעליו ומ"ו ולפי זה רשאין הן ליל ממנו להניחו לנדוי רק שלא יהדוהו עליו וע"ש: (ג) המלמד תופש וכו' המלמד זכות: (ד) ג"ב מי משלם וכו' ופס היה וכ"ל: (ה) ג"ב פי' הא לתמרי: (ו) ג"ב מי מומחה משלם כשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. וכתב הרמ"ם ע"ז ח"ל זו היא ני' רב אלפס ז"ל ופירושו ויקשה דמאי קאמר ליה ר"ע לר"ט מומחה לע"ז ואמאי ובטור מלשלם והלא ר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר"ט בחכמה ובמנין דקי"ל ר"ע ור"ט הלכה כר"ע. הלכך נראה פני' רב"י ופירושו כו' וי"ל דלפ קשה מידי דר"ע מומחה דקמיך וקבלוהו עליהם נמי הוה הלכך פעור מלשלם לגמרי כר"ע שאפי' אינו שמוע כיון דמומחה היה ויכול לדון בע"כ אהני כלומר כשפ"ק רב יוסף לו מוקי לה בכי וכלומר כיון דקבלוהו עליהם לדון בע"כ אהני מתני' דדן את הדין בדלא קבלוהו מתוקמת תע"ג דר' אחבו מוקי לה להיות דדן את הדין בדקבלוהו כלומר כפ"ק רב יוסף לו מוקי לה בכי וכלומר כיון דפרש רב יוסף פנ"ג מלר' אחבו בעניו פי' דמתני' דן את הדין בכ"ם גם הרמב"ן בתעה הר"ן פ' עליו. ועוד יתכן לו נהניחו ליחה לפירושו דהר"ן ז"ל בדברי רב יוסף מדקתמר' בפ"ק תמר ר"ג כגון אנא דן ד"א בימיתי אינשי להו כגון אנא דגמיר כו' ס"ג דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא ועשה אנא לקמיה דרב יוסף ס"ל לו קבלוך עליהו לא תשמע ולו לא זל אנשי ס"ג כי לא נקטינן כוותיה דיניה דיניה אלמא דרב יוסף קאמר ליה למר זוטרא דמשמע מע"ס שהיה מומחה ולא קאמר דסדין מחר אלא ודלמ דקוק בשלו מומחה מחזירין דדיניה לאו דינא מכל מקום במומחה מה עשה עשוי ופטור משלם אלא מאחר שהיה מומחה הדין הדין בדקבלוהו ונמנין הדין דמשלם מניחו כרשב"ג דמתני' נכון לענין פ' הקומץ: (ז) כשם גדול ממני ושוה גדול מחזיק כל"ל: (ח) ג"ב וכן פי' הקונ' והמגדה והמרכיבי כשם ר"י ממנט שם ס' בשם מהר"ם ללמוד בין מוטע נשמטע וכמ"ש הרמ"ם וי"ל דלענין דינא שני הפירושים שמת וכן משמע בטוש"ע סי' ס"ו ע"ש: (ט) לפי הוה וכו' מי שיהיה וכו' לעשות כן כל"ל: (י) ג"ב וכ"ל מעבירין את הרבוי מפני הטעון ל' טעון פי': (י) ג"ב הל קאני שיפא וכו': (כ) דכי כל"ל: (ל) ג"ב מהכא: (מ) ג"ב כמי שנטל ומכן ניל דמי לפיקר:

מא"י [א] ג"ב נגמי' ילוף הכל מלמד נדן ולא מצינ בנדק תשמיש: [ב] ג"ב פי' להניח לתחויכסס: [ד] ג"ב פי' בית הועד לדיינים: **חו"ש** (א) ללא כפי' העמוד לני' הגמ' בכ"ש:

אנ"ש מהר"ן **שפ"ראם** (א) אין רשאין לעבור עליו וכו' כן הוא הגירסת גם בהרמ"ם והכא בהרמב"ן כמי' סוף פ"ל וגם בהרמ"ם הכי גרסינן בגי' ואפי' הכי"ק ס"ל דלא מיירי אלא בחמור שנפל ואפי' הכי אין מחזירין לדרום עליו ולעבור אבל אם נפל רשאין ודוקא בחמור שנפל בתחם לא עכ"ל וכ' עליו הכ"מ ותמיה לי טובא דהא רשות לדרום על החמור שנפל שפשר שיתעוללו בדרכיהם וכ"ש דסי"ם שהיום רשאין ללך ולהניחו כל זמן שלא נפל וכו' ובהלכות להרמב"ם כתב דקדק בסוף פרק הנחל בתרא דהמניח בעל חבירו בדרך ואין לו כח להושיבו ולהעמיסו עמו ולא יעזבנו ולא יניחנו ללכת לבדו אלא אם כן נתן לו שכרו ומשמע דאפי' בחמור שנפל אין רשאין לעבור עליו וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בפ' כן. ותמיה הכ"ש יש לי לייישב דהא ולאו דבעייתא מירי בשאין יכולין לטלטל מן הדרך כלל ואין להם רשות לדרום על החמור שנפל שפשר שיתעוללו בדרכיהם ול"ש דסי"ם שהיום רשאין ללך ולהניחו כל זמן שלא נפל וכו' ובהלכות להרמב"ד כתב דקדק בסוף פרק הנחל בתרא דהמניח בעל חבירו בדרך ואין לו כח להושיבו ולהעמיסו עמו ולא יעזבנו ולא יניחנו ללכת לבדו אלא אם כן נתן לו שכרו ומשמע דאפי' בחמור שנפל אין רשאין לעבור עליו וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל בפ' כן. ותמיה הכ"ש יש לי לייישב דהא ולאו דבעייתא מירי בשאין יכולין לטלטל מן הדרך כלל ואין להם רשות לדרום על החמור שנפל שפשר שיתעוללו בדרכיהם וכ

ולפיכך מה שעשה עשוי לית ליה בעל דין להדדי עובדא ולפילו זה אומר טעיתי לומר כל כמיניה ואע"ג דהך ריצא מיירי בחיוו מומחה כדמוכח מסיפא וכדלקמן מ"מ לר"ש כל היכא דליכא גדול לפילו הדיין מומחה לא מצי למהדר ומה שעשה עשוי דתירוצא דר"ן אינו תלוי בגיס גדול מאחד מצי למימר מי יימר דטעמא מהתם עיקר ואע"פ שהוא מומחה כן נראה לעת ר"ש: ולשון בעל העיטור ז"ל מומחה גיס גדול ממנו בחכמה ובמנין וטעה לעולם אינו חוזר לדברי הכל ולפי' בשיקול הדעת וליכא פלוגתא כלל עד כאן לשונו: (ג) ההלכה

רש"י

טעה כדבר משנה. שטעותו מלויה ומוכח במשנה אין דינו דין גמור ויחזור: **בשיקול.** דאמר רב ששת אמר ר' אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת

רב ששת אמר לא קשיא כאן בשטעה א בדבר משנה כאן (ג) שטעה בשיקול הדעת

ספי' כדפירש רב נחמן ומיהו גם בשאינו מומחה [כל] שהיה אם גדול היה חוזר שהרי מה שעשה עשוי אינו אלא משום שאין אם גדול כדפירש רב נחמן אלמא דאם היה אם גדול היה חוזר ולפ על פי (ד) דהך ריצא מיירי בשאינו מומחה וטעה בשיקול הדעת וכדמשמע מסיפא דאמר אם היה מומחה דהיינו מיירי בשאינו מומחה וכי תימא גוונא דאמר שמשלם מביאו ולפ על פי שקבלוהו בעלי דינין עליהן וכדאמרן לעיל [בריש פרק קמא] [דף ו.] להא לא קבלוהו אלא מדעתן למידן להו דין תורה ומיהו יש חילוק בין מומחה שקבלוהו לאין מומחה אף על פי שקבלוהו ושוין גם כן (ה) דאין אם גדול לית ביה חזקה והמלוה מפורש דאין מומחה משלם מביאו ואם מומחה הוא פטור משלם והיינו טיפא דקתני אם היה מומחה לרבים פטור משלם ולפילו נשא ונתן ביה כחוקימתא דרב סמוך דין במומן (ו) דכל היכא שהוא שמוך ובטוח מרצים אם גולה או מכ"ד של ישראל או שקבלוהו עליהם בעלי דינים (ז) ע"פ שאינו מקבלן אינן יכולין מה לחזור מן התנצלותן כדאמרינן [דף ה.] אמר רב ששת אמר מר דבעי למידן דינא ולי טעי ליפטר ליקוט רשותא מבי דיש גדולה ועלה להא דזכה את החייב דאמרינן יאשם מקמיון לעיל [דף ו.] מי קבלו עלייהו אמאי יאשם [ומשני דאמרי ליה דיינית לן דין תורה] משמע דפטור משלם והיינו טיפא דקתני אם היה מומחה מדמקשינן מינה לר' אבהו דאמר אם אינו מומחה חייב אלמא דאם היה מומחה פטור משלם ומקמי לה בשאינו מומחה ומהכא נפקא לן ג' סמוכין דפטורין מפני שאם שדנו אין דיניהן דין והלכך מצו למימר כי קבילנא ליה מדעתא למידן לנו דין תורה וכדמתינא: ירושלמי ר"ל עקיבא אני מיני יודע לדון דין תורה אלא שיודע מחצות יפרע מותן החנשים וכו' מקבלין אמון עליכון מה לחנא אמר והיינו לעניו דין אבל לעניו תורה אפילו אינו שמוך אם הוא מומחה להורות פטור משלם שהרי חייב להורות מן התורה כדאמרי' בפמ' ע"ז (דף יט:) דתלמיד שהגיע להורות דגמיר וסביר ולא שהגיע להורות כדאמרי' ועצומים כל הרוגים זה תלמיד שהגיע להורות ואינו מורה וכל שחייב מן התורה פטור משלם כדאמרי' בפ"ק [דף ג.] גבי הדיוטות שיכולין לדון מתקנת רבנן אלא מעתה טעו לא ישלמו כלומר כדין ג' שמוכין דפטורין מפני שאם יכולים לדון מן התורה והטעם משום שטעותם של אלו חוזם הוא והא דאמרי' גבי ר' טרפון דפטור משום שהוא מומחה לצ"ל לאו דוקא ר' טרפון (ח) משום שהוא שמוך. והא דאמרי' פ' אלו טרפות (דף מג:) גבי ההוא תורא דאתחיל ליה שחיטה בתרבץ הוושט וכו' זילו אמרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא ליישב דבי תורא למריה כתבו ז"ל דדרך אחות בעלמא הוא כלומר לרוי היה כן מפני שגרם להפסידו דב שאם אמר וכו' נראה מדברי רב שאם [דנדר] מתוקימתיה דרב נחמן דפליג עמיה ואינו מחלק בעניו שיקול הדעת בין ים גדול ממנו בחכמה לאין ים גדול לשעשה כדבר משנה לא מיבעיא לרב דאמר כל היכא דליכא מאן דפליג עמיה ואינו חולק אפילו בשאינו מומחה אלא אפילו לשמואל דאמר שאם שדנו שאינו מומחה אין דיניהן דין ומיהו הכא בשל העיטור ז"ל כתב דרב נחמ

אין דינו דין ומוזר ואפי' טעה כדבי ר' חייא וכו' שהס סדרו סדר תוספתא ולא הוי כל עיקר כמשנתינו שמתמה רבי שהיה גדול מהס וכל היכיוצא מזויה אצלו ע"י שהיה נשיא ודקדקו עמו כדבריה והעמידוה על בוריין: **ואפי' בדרב ושמואל.** במימרא דילהו שפסקו שלהס ולא הויא מתניתא אלא סברא (ה) וכן הוי טועה בדבר משנה כל שטועה בדבר שנשפך פסק דינו בתלמוד לו טעה בדבר שנשאל בשפק כגון הנהו נעי דקיימינן בתיקו דהוי מומרא לתובע וקולא לנתבע ולא עבד הכי טועה בדבר משנה הוא שכבר נשפך הדין לפי הכללות המסורות בידינו וכתבו עוד ז"ל שאפילו טעה בדברי הגמוניס ז"ל הוי טועה בדבר משנה כל היכי דלא לאי שמעת לה הוה מקבל לה מכל מקום הכי קיימא לן דסמוכין אדעתא דרב חסדא אמר ל"ק כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה שנשא ונתן ביד אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו (ג) ונוטל ממנו טמא את הטהור דאגע ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן עם פירותיו: וקי"ל כרב חסדא חדא דהכי מסקנא דשמעת' (ו) ועוד דהא אוקימנא להא מתני' בדוכתא אחריתא בבכורות (ז) בשנשא ונתן ביד כדאוקמא רב חסדא הכא וקיימא לן נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר (ג) ובכמה דוכתין אמרינן נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר כדאמרינן התם[3] אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין ואמרינן נמי בשבועות[2] האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ובהאי מסכת בפירקא קמא[4] אמרינן אמר ליה רב ספרא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והא אמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכין היא הלכתא אלא מיהו אע"ג דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתניאתא לאו כדפריק (ד) רב ששת הוא אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת נינהו והאי דקתני מחזירין בין לזכות ובין לחובה בשלא נשא ונתן ביד הוא והא דקתני מה שעשה עשוי בשנשא ונתן ביד (ה) וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דליה פסידא לבעל דין בגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו (ו) אמרי' מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה לבעל דין פסידא בגון שלא נשא הדיין ונתן ביד דאינו חייב לשלם לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה והדין הוא טעמא דרב חסדא והכין היא הלכתא. וכיון דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר וקי"ל כרב חסדא דאוקים להני תרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת אידחי ליה האי פירוקא דרב יוסף ורב נחמן. ושמעינן השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה ול"ש

רש"י

לקמן מפרש: **אפי' טעה כו' חייא וכו' תוספות.** שהס סדרו התוספתא ושמתמה שמתמן אינס עיקר כל כך כמתני' שמתה רבי שהיה גדול מהס. **ואפי' בדרב ושמואל.** במימרא דילהו שפסקה עמהן ולא מכח השמועה: **הלו קטלי קני נחגמא הן.** אחמי שמעתו שהטועה בדברי תמוהים המחזיקים מחזר אחר מקי גריע דיהן מדאחמיה: **קטלי קני.** קוללין קני ומלקטין עליס: **וסוגין דעלמא לחידך.** לדוכ היינין נרשה להן כדברי האני: **כלן שנשא ונתן ביד.** מה שעשה עשוי: **לא נשא ונתן ביד.** אלא עוה שהעלמו ממחזיר המעות מזה שקבלו זוה שנתנו: **בשלמא חייב אם הוציא.** שפיר אני לזקוקומי מה שעשה עשוי דקתני נה כשנטל מן הזכאי אלא כדין ונתנו בידו לאחר: **אלא זיכה אם הפסיד.** החייב וא"ל פעור אחה: **שהיה.** לאוצר מעכון מן הנתבע וכשזיכה הדיין הנתבע נטל המעכון מן המוצר ונתנו לזה: **עיקר פסידא.** משכחת לה כשא ונתן ביד: **דאגע בהן ערך.** כשזה שלנו הפסיק שנולד בעוכרותיו ואחר ליה הדיין עומדות הפליק הדיין עליהן שכך הדין שלא יהא בהן (ו) פסק: **ועכשו פעמיה.** ונעלו הדיין ועירבו עם שאר פירות של זה:

אינו חוזר אמר ליה רב המנונא לרב ששת אפי' טעה בדברי חייא ורבי אושעיה א"ל אין בדרב ושמואל אמר ליה אין אפי' טעה בדידי ודידך א"ל אטו אנן קטלי קני באנמא אנן: היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי (ח) ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. רב חסדא אמר ל"ק כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה שנשא ונתן ביד אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו (ג) ונוטל ממנו טמא את הטהור דאגע ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן עם פירותיו: וקי"ל כרב חסדא חדא דהכי מסקנא דשמעת' (ו) ועוד דהא אוקימנא להא מתני' בדוכתא אחריתא בבכורות (ז) בשנשא ונתן ביד כדאוקמא רב חסדא הכא וקיימא לן נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר (ג) ובכמה דוכתין אמרינן נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר כדאמרינן התם[3] אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין ואמרינן נמי בשבועות[2] האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ובהאי מסכת בפירקא קמא[4] אמרינן אמר ליה רב ספרא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והא אמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכין היא הלכתא אלא מיהו אע"ג דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתניאתא לאו כדפריק (ד) רב ששת הוא אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת נינהו והאי דקתני מחזירין בין לזכות ובין לחובה בשלא נשא ונתן ביד הוא והא דקתני מה שעשה עשוי בשנשא ונתן ביד (ה) וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דליה פסידא לבעל דין בגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו (ו) אמרי' מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה לבעל דין פסידא בגון שלא נשא הדיין ונתן ביד דאינו חייב לשלם לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה והדין הוא טעמא דרב חסדא והכין היא הלכתא. וכיון דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר וקי"ל כרב חסדא דאוקים להני תרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת אידחי ליה האי פירוקא דרב יוסף ורב נחמן. ושמעינן השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה ול"ש

לתניא דיש לו לשלם אלא מן המובחר ואפי' הכי אמרי' בגמ' דאי לא משלם לא מכין ולא מנדין ולא מחרימין ולא מטילין נדוי ושמתא עליו

נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד בכולהו חזר דרב חסדא לא פליג בין נשא ונתן ביד לבין שלא נשא ונתן ביד אלא היכא דטעה בשיקול הדעת אבל היכא דטעה בדבר משנה אפילו לרב חסדא חוזר ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד וזו אינה צריכה לפנים ולא לפני ולפנים אבל היכא דטעה בשיקול הדעת הא מילתא ודאי צריכה עיונא ודקדוקא וכבר עיינינן אנן ודייקינן לה להא מילתא ואשכחן לה ה' בבי בבא חדא מומחא ונקיט רשותא מריש גלותא למידן דינא וטעה בשיקול הדעת ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא א אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא תליתאה מומחה דלא נקיט רשותא [ולא] קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינא למידן להו דינא וטעה ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינא אלין חמשא בבי דדייקינן בהאי עניינא וצריכינן לברורי דינא דכל בבא ובבא מיניהו: בבא קמא כד הוי דייני מומחה ונקיט רשותא מריש גלותא וטעה בשיקול הדעת חוזר ואין משלם ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם כדאמרינן[ב] אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא [ג] וכי טעי ליפטר ולא לשלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכיון דהוא פטור מלשלם הדר דינא כדפרישנא בטעמא דרב חסדא דכל היכא דאיכא פסידא למארי דינא הדר דינא: ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא מבי ריש גלותא אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא דיניה נמי כמאן דנקיט רשותא מריש גלותא ואי טעי חוזר ואינו משלם לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד כדאמרי'[ד] רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואמרי' נמי[ה] [ו] מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל [ז] אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קארו לך לא תשלם והני תרוייהו מומחים ניהנו וממתניתין נמי דדן את הדין שמעת מינה הכי דהא אוקימנא בשנשא ונתן ביד ואוקימנא בפ"ק[ז] בדקבלוהי בעלי דינא וקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור [ז] אלמא מומחה דקבלוהי בעלי דינא פטור ואע"פ שנשא ונתן ביד: ובבא תליתאה מומחא דלא נקיט רשותא ולא קבלוהי בעלי דינא ודן דינא וטעה בשיקול מצינו לפוסקי הדעת בין שהיה הדיין מומחה בין שאינו מומחה [ח] ודן בקבלה אם יש גדול ממנו בחכמה וכמנין הוא מחוירו. כזמן שלא נשא ונתן ביד מוחל הדין בין לרב חסדא בין לר"נ למר מפני שיש גדול ממנו ולמר מפני שלא נשא ונתן הדין ואפשר למודה להדי ומה נשא ונתן ביד מיהו [ט] כרב חסדא ובשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין מיהו מוחל ל"ש נשא ונתן הדין ל"ש לא נשא ונתן הדין ואפשר למודה להדי ומה נשא ונתן ביד טעות כל"ג: וזה הענין כולו שוה בכל הדייניס בידיעה מומחה לקבלוהו או לשקיל ושמעי ומומחה נמי לקבלוהו [י] ובשלמי מומחין שמוכין וגג הדיוטות ובידוע מומחה לגמ קבלוהו זהו דיעת לענין מזהה: ולענין משלומין קי"ל דכל היכא דליכא מזהה לית לן בשפר במזהה ויש מי שכ' מי שאינו מומחה שהוא בשיקול הדעת היכא דליכא מזהה כגון דליכא גדול ממנו והמילוי לכלבים מייב לשלם ש"ג: (ו) דיעת כל"ל: (ב) בגמ' כל"ל: (ג) ר' ישמעאל וכו' שאינו משפר כל"ל: (ד) שם כל"ל: (ה) ליפטר כל"ל: (ו) ב"ק לג. ע"ש: (ז) דיעת כל"ל: (ח) בגמ' כל"ל: (ט) ר' ישמעאל וכו' שאינו משפר כל"ל: (י) ב"ק לג. ע"ש:

מאי"י [א] ג"ב לג' תיעוש מג"ל דוו המימוד מיילי דוקא במומחה: [ב] ג"ב עי' בהגמ"ש שמקשה כזה על הרי"ף ז"ל: [ג] ג"ב הרב בעל העיטור:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ג"ב לא מבינ"ל ולא מצינ"ל דצריך לשלם דיוקא בלעלם דבכל מקבלוהו אבל בקבלוהו ס"ל לשלם מלינהא דב"ע ומיון ב' מתלוקת אבל בענין מה שאמר מחר ומיון משלם ליכא לפרש כלל ומדברה רב יוסף ס"ל דס"ל לשלם ובה אינו מיון מחר דלא ס"ל לרב ומיון דאמתחר שלא בפיון מומחה לפי פירושו שפירש בקובץ הגהות: (ב) ג"ב מלשלם: (ג) ג"ב אין זה קושיא דכאי ליפטר בכל ענין קאמר. גם קושיא שניה אינה כלום כמ"ש בגליון מלבכי הרא"ש שפקפק ג"כ קושיא זו: (ד) ג"ב בין בשאינו מומחה: (ה) ג"ב פי' בין נשא ונתן ביד שעמד הדין על ידו בין לא נגמר שלא נשא ונתן ביד כמו שפי' בקובץ הגהות: (ו) ג"ב פי' שאינו מומחה וקבלוהו לדין ודן כמומ': (ז) ג"ב פי' שאינו מומחה ולא קבלוהו להכחה לשלם וכו' והוא מתחוור: (ח) ג"ב פי' שלא נרוץ לשלם ומה שמ"ש שהרי נשא ונתן ביד: (ט) ג"ב כלומר אבל לא ביחיד שאינו מומחה ולא קבלוהו להכחה לשלם בכלל פיוניס הוא שלא בכלל בעלי דינא ומיון אחר הדין אפי' אם אין כאן גדול ממנו ואפי' הוה נקיט רשותא כמ"ש במתוון: (ע) ג"ב פי' שהם שתמרי שם אי לא קבלוך עלייהו זיל שלים היינו אפי' ים גדול מהם שהרי רב היה גדול מרבה בר רב הונא ורב יוסף היה גדול מרב חסדא ומ"מ זוטרא ומעש"כ מפקח עליהם לשלם ולא מלוקים בדבים גדול מחר הדין ובאין גדול הדין קיים ואין להקשות מאחר שרב וכ' יוסף היו גדולים מהם כדפרישית ש"כ למה אמרו לו קבלוך עלייהו לא משלם כלל ומיהו היה לפסק שהדין מחר י"ל דהוך עובדא מיירי בשלא היה אפשר במזהה היה הדין מחר ה"ג כשלא היה אפשר במזהה לפי מיני עבד ופסוק כדאמרי' בגמ' מעובד"ר ור"ש ומ"ש ים הוכחה ברורה לדעת הרב שפסק במומחה ולא קבלוהו לדיוק לשלם אפי' ים גדול ממנו דאל"כ מי יכי שלא הדין מחר ומאי דקאמרי מי לא קבלוך עלייהו זיל שלים היינו כשלא"מ במזהה ה"ק אפשר במזהה היה הדין מחר ולפי מה שכ' הגמ' שלא נשא ונתן הדין מחר ל"ש

מומחה לרבים פטור מלשלם מבעל מומחה לא קבלוהו מי נמי שלשה הדיוטות מי נמי שניהו מומחה וקבלוהו כולם חייבים לשלם ושלשה מומחין שמוכים פטורין מלשלם לעולם אע"פ שדנו בכפייה דהא מדלוריימתא אית להו רשותא למידן ומחייבי וכדלכתיבן לעיל דשלשה שמוכים דנין כיחיד מומחה בהורלמה לפטור וטעמא משום דמדלוריימתא אית להו רשותא. ודע דמי שהיו מומחה שדן בלא קבלה אע"ג דקבלו רשותא מבי דיש גלותא דיניה לאו דינא אין טעה בין לא טעה (ו) ורשותא לא מהני אלא במומחה מבעל מומחה לחבירו כמו שיתבאר בסמוך (דף ז:)

ואמרה הוא וכל זה שאמרנו בשלא נשמע בשמ"ע אבל בשמ"ע אפילו בשלשה מעשה בידים חייב ואפילו בשלשה שמוכין ואפילו בטועה בדבר משנה דלית ליה לגלומי למזיק הוא כך מלתתי כתוב וכן פירש הרמב"ן ז"ל:

רש"י

מתני' דיין ביום. משום ומתן של דין: וגומרין בלילה. מס לעו: **גמ'** והיכי והיכי ביום סנהדרי. נמלא מקרי דין

הדעת אם נשא ונתן ביד משלם ואינו חוזר כדאמרינן בהאי מעשה דרבה בר רב הונא אי קבלוך עילוייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואם לא נשא ונתן ביד הדר דינא ואינו משלם כי טעמא דרב חסדא: ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינים (ח) וטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טמא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואוקמה רב חסדא(ט) בשנשא ונתן ביד ומדאמרינן בסיפא אם היה מומחה לרבים פטור שמעינן דרישא דקתני ישלם מביתו בדליתיה מומחה והאי מתניתין אוקימנא בפירקא קמא בדקבלוהי בעלי דינין דאמרינן(י) אמר רבי אבהו שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהן דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון דקבלוה עילויהו אי הכי אמאי וישלם מביתו דאמרי ליה כי קבילנא לך עילוון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא וקי"ל כר' אבהו ואם לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם והדר דינא כי טעמא דרב חסדא וכדאוקמוה למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלא נשא ונתן ביד: ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינים הא ודאי דינא לאו דינא בין טעה ובין לא טעה כרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין וכ"ש יחיד הלכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מיניהו למהדר למידן קמי דיינא דמומחה מצי הדר ביה ולית ליה להאיך לעכובי עילויה ואי טעה וקא אנים ליה לבעל דין ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מחייב לשלומי מדיליה והדר הוא שקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא הוא ואם לא נשא ונתן ביד הדר מרי דינא לחבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה ואי ליתיה דלישקיל מיניה משלם ליה מדיליה (ג) דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה כגורם לאבד ממון חבירו וקי"ל(כ) דדיינינן דיני דגרמי וקא חזינן פירושא לחד מרבואתה בהני בבי (ל) בדפרישנא וקאמר דמומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם וקא גמר לה מהא דגרסינן בדיני ממונות זוטא(מ) ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתינהו לפלוני ופלוני דמסקי בי בתר דשכיב תבעו הנך פלוני ופלוני ליתמי בדינא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו שלימו ליה שלמו ליה פלגא (א) אתו לקמיה דר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו (ב) אי הכי נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן (ד) אמר הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא והאי שיקול הדעת דקא גמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא קאמרי בהדיא(ס) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי אמוראי או תרי תנאי דאיפליגא בהדי הדדי ולא איתמר הלכתא כחד מנייהו וסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת וטעמא דהא מילתא דכיון דסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזיל איהו ועבד כאידך איגליא לה מלתא דודאי טעה אלא כיון דלא איתמר בה הלכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא ואילו שיקול הדעת דאיפלגו ביה ר' ישמעאל ברבי יוסי ורבי חייא ליכא ראיה לרבי חייא לברורי בה טעותא דרבי ישמעאל בר' יוסי הלכך ליכא כח לאהדוריה לעובדא דידיה ומשום הכי קאמר כבר הורה זקן הלכך ליכא למיגמר מהא מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר: וקאמר נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד (ה) ושאינו מומחה דטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהן מה שעשו עשוי ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ולא נתנו ביד וא"כ ששניהם מה שעשו עשוי מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה: וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו שלא זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי (ו) בדינא דנזיקין הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא (ז) דגרמי קמחייבת ליה אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממון של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא דסמכא קא מוקים לה ולאו אוקמתא דדחייה בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למימר מינה ולית בה ספיקא: **מתני'** דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא (ח) ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבה דרבה רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב (ט) והיה ביום

מומחה הוא ונשא ונתן ביד הדר דינא ואינו משלם כי טעמא דרב חסדא: ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינים (ח) וטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טמא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואוקמה רב חסדא(ט) בשנשא ונתן ביד ומדאמרינן בסיפא אם היה מומחה לרבים פטור שמעינן דרישא דקתני ישלם מביתו בדליתיה מומחה והאי מתניתין אוקימנא בפירקא קמא בדקבלוהי בעלי דינין דאמרינן(י) אמר רבי אבהו שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהן דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון דקבלוה עילויהו אי הכי אמאי וישלם מביתו דאמרי ליה כי קבילנא לך עילוון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא וקי"ל כר' אבהו ואם לא נשא ונתן ביד הדר דינא כי טעמא דרב חסדא וכדאוקמוה למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלא נשא ונתן ביד: ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינים הא ודאי דינא לאו דינא בין טעה ובין לא טעה כרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין וכ"ש יחיד הלכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מיניהו למהדר למידן קמי דיינא דמומחה מצי הדר ביה ולית ליה להאיך לעכובי עילויה ואי טעה וקא אנים ליה לבעל דין ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מחייב לשלומי מדיליה והדר הוא שקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא הוא ואם לא נשא ונתן ביד הדר מרי דינא לחבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה ואי ליתיה דלישקיל מיניה משלם ליה מדיליה (ג) דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה כגורם לאבד ממון חבירו וקי"ל(כ) דדיינינן דיני דגרמי וקא חזינן פירושא לחד מרבואתה בהני בבי (ל) בדפרישנא וקאמר דמומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם וקא גמר לה מהא דגרסינן בדיני ממונות זוטא(מ) ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתינהו לפלוני ופלוני דמסקי בי בתר דשכיב תבעו הנך פלוני ופלוני ליתמי בדינא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו שלימו ליה שלמו ליה פלגא (א) אתו לקמיה דר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו (ב) אי הכי נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן (ד) אמר הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא והאי שיקול הדעת דקא גמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא קאמרי בהדיא(ס) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי אמוראי או תרי תנאי דאיפליגא בהדי הדדי ולא איתמר הלכתא כחד מנייהו וסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת וטעמא דהא מילתא דכיון דסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזיל איהו ועבד כאידך איגליא לה מלתא דודאי טעה אלא כיון דלא איתמר בה הלכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא ואילו שיקול הדעת דאיפלגו ביה ר' ישמעאל ברבי יוסי ורבי חייא ליכא ראיה לרבי חייא לברורי בה טעותא דרבי ישמעאל בר' יוסי הלכך ליכא כח לאהדוריה לעובדא דידיה ומשום הכי קאמר כבר הורה זקן הלכך ליכא למיגמר מהא מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר: וקאמר נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד (ה) ושאינו מומחה דטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהן מה שעשו עשוי ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ולא נתנו ביד וא"כ ששניהם מה שעשו עשוי מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה: וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו שלא זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי (ו) בדינא דנזיקין הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא (ז) דגרמי קמחייבת ליה אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממון של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא דסמכא קא מוקים לה ולאו אוקמתא דדחייה בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למימר מינה ולית בה ספיקא: **מתני'** דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא (ח) ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבה דרבה רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב (ט) והיה ביום

א מיי' פי"ג מהל' סנהדרין ממע עסין גג טוש"ע סי' ה:

מסורת הש"ס

ו) כדף נב. ב) דף ו. ג) ב"ק דף ק. ד) דף כט: ע"ש ה) דף ו. ודף נב. ו) שמות יח ו) דבריס כה:

קובץ הגהות

מא"י (ו) כד"ס ונקד"ס הגי' דגרמא:
ב"ח (ח) ג"כ ק"ק למה לי הזכיר הכי"ק בבבא רביעאה לגיתיה מומחה וקבלוהו בעלי דינים ול נקיט רשותא מכ"ג כו' שהכי מלשונו משמע דנקיט רשותא מכ"ג הוי כמו קבלוהו עלייהו ומה דינא אית להו ע"כ היה שולה על הדעת שנראך להגיה ול נקיט רשותא מכ"ג וכן נמצא להדיא בתרדכי בהשתקעתו לפסק רב אלפס. גם יפשר להוסיף שם"ל לרב אלפס דמה דינא אית להו דלמא לעולם בשלשה דלגמ"ה אלא גלגיתא מומחה ולא קבלוהו ונקיט רשותא מכ"ג פטור נמי מלשלם דעדיף טפי מגיתא ממומחה וקבלוהו עלייהו וכדעת הלמ"ס שפסק כן פ"ב קצה למה כתב הכי"ק בבבא מומחה דנקיט רשותא מכ"ג הל אפי' בגיתא מומחה נמי מחזי ואינו משלם הוא אלא מדעת הכי"ק פסק מלן לבעי למידן דינא כו' מפרכא מימתא דאמר רב דדוקא במומחה דסהיל מימתא אבל אנא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון דקבלוה עילויהו אי הכי אמאי וישלם מביתו דאמרי ליה כי קבילנא לך עילוון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא וקי"ל כר' אבהו ואם לא נשא ונתן ביד הדר דינא כי טעמא דרב חסדא וכדאוקמוה למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלא נשא ונתן ביד: ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינים הא ודאי דינא לאו דינא בין טעה ובין לא טעה כרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין וכ"ש יחיד הלכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מיניהו למהדר למידן קמי דיינא דמומחה מצי הדר ביה ולית ליה להאיך לעכובי עילויה ואי טעה וקא אנים ליה לבעל דין ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מחייב לשלומי מדיליה והדר הוא שקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא הוא ואם לא נשא ונתן ביד הדר מרי דינא לחבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה ואי ליתיה דלישקיל מיניה משלם ליה מדיליה (ג) דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה כגורם לאבד ממון חבירו וקי"ל(כ) דדיינינן דיני דגרמי וקא חזינן פירושא לחד מרבואתה בהני בבי (ל) בדפרישנא וקאמר דמומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם וקא גמר לה מהא דגרסינן בדיני ממונות זוטא(מ) ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתינהו לפלוני ופלוני דמסקי בי בתר דשכיב תבעו הנך פלוני ופלוני ליתמי בדינא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו שלימו ליה שלמו ליה פלגא (א) אתו לקמיה דר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו (ב) אי הכי נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן (ד) אמר הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא והאי שיקול הדעת דקא גמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא קאמרי בהדיא(ס) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי אמוראי או תרי תנאי דאיפליגא בהדי הדדי ולא איתמר הלכתא כחד מנייהו וסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת וטעמא דהא מילתא דכיון דסוגיין דעלמא כחד מנייהו ואזיל איהו ועבד כאידך איגליא לה מלתא דודאי טעה אלא כיון דלא איתמר בה הלכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא ואילו שיקול הדעת דאיפלגו ביה ר' ישמעאל ברבי יוסי ורבי חייא ליכא ראיה לרבי חייא לברורי בה טעותא דרבי ישמעאל בר' יוסי הלכך ליכא כח לאהדוריה לעובדא דידיה ומשום הכי קאמר כבר הורה זקן הלכך ליכא למיגמר מהא מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר: וקאמר נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד (ה) ושאינו מומחה דטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהן מה שעשו עשוי ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ולא נתנו ביד וא"כ ששניהם מה שעשו עשוי מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה: וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו שלא זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי (ו) בדינא דנזיקין הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא (ז) דגרמי קמחייבת ליה אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממון של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא דסמכא קא מוקים לה ולאו אוקמתא דדחייה בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למימר מינה ולית בה ספיקא: **מתני'** דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום: **גמ'** מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא (ח) ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבה דרבה רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב (ט) והיה ביום

רש"י (א) כס"א ס"פ הכותם: (ב) הגירסא הכוותא והכי משמע בעור מ"מ פ' ב"ב הס"ם ופרש"י דפליגי ופליגי אמרו להתיר מה שקבלו דע"ע הלע יקרו נאמת שחייב להס לשנותן ומיהת י"ל דבקשו ללמוד גם ידי הכריות וק"ל. ועי"ל דמיירי שהיו שותפו במעמ ומתן כמה שיש ומסתפק אפשר שנאמת ידע ההוא דמודה שנשאר חייב לו:

שלטי הגבורים

ע"ל פי' מותו הדיין הודיעני הדין עם מי גם מודיעני אם יכול שמעון לחזור ולטעון לפני ג"ד אחר לומר פרעתי או מופס אני בכם מפני שיש לי לקבל ממך כעבור: תשובה דבריס בדורים אני רואה כאן שאין בדבריו שמעון כלום דכיון שקבלו ע"ישהם התקס נדיין אינס יכולין לחזור בהס ואפי' קודס גמר דין דגרסי' פרק זה בורר שלוחו ליה מבי דב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין ויקנו מידו מלי שלא יהו לו לאחר מן לאחר קנין כלום וכן כל מה שטענו אז שהוזו נפניו הרי הוא קיים ו"ינו יכול לחזור ולטעון מחדש וכיון (מ) שבפרוזבול שלא מסר לידו אלמו שט"ש נתפל מהם ממון בפירעון (ע) שכל האומר לא ניחמי כלומר לא פרעתי ובעו העדים ובפרסיהו אינו יכול לחזור בו וכ"ד הוגמר מתם הרלמנן: שלוה בניה ה"ועלים של לאחון ולטעון שמעון בניה של לאחון ומעלמו של שמעון ומפעלמו שניהם בדין ובטילו פלרעים פלרה ביניהם ובקנם עבדים ביניהם שיעבוד לאחון בניו כן וכך בעליו ישתמש בו ושמעון בניה בניה בניו כן וכך ושמעון בניהם ושמעון בניהן ושמעון בניהן ושמעון בניהן

מתני' דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה: **גמ'** ותיפוק ליה דגמר דין. מש התחילו ביום ולא הספיקו לגומרו גומרים בלילה. ולקמן מכשרינן סומא בג' מעיניו לדון דמדמכשרינן בלילה לגמור. סומא בג' מעיניו דעדיף מפי' לכתחלה מותר לדון מכל סומא משתי עיניו פסול לדון וכדמוכחין בסמוך: [דף לד:] ג' **שנבנסו.** כתב רש"י פ' יש נוחלין [דף קיג:] דלזקוף נקט נכנסו לבקר מחליטן (ה) מכל היכא שזמנם להעיד הוו להו עדים לאלתר ומזה אין נעשים דיינים אפי' כשיעידו אחרים שנתכוונו להעיד כמי שהעידו ממש דמי ואין עד נעשה דיין אפי' נעדות אחרים והניח רליה מדלמרינן נמס' מכות (דף ו.) גבי נמנע ג' מסס קרוב או פסול עדותן בטלה דלמרי' להו למחזי תמיהו או לספסולי (ו) ואי לספסולי נמנע ג' מסס קרוב או פסול עדותן בטלה. ופירש הוס ז"ל דלמרי' להו מתמל כשרלימסס העדות נתכוונסס להעיד או לרצות הדבר מלמת כוונתם להעיד פוסלת. ולדבריו ז"ל ניריך לעיין הרבה במה שנהגו העולם להחתים בכתובות הקרובים והשומעיים וכן בקדושין ים שם קרובין הרבה ואע"פ דשמת מתקרו שנהגו ליתל עדי קדושין לף ישטרפו עם החתרים וגס החתרים לף יתכוונו להעיד מ"מ מס הכוונה פוסלת היה לנו לחוש שמא יש מחד מהס שמתכוון להעיד מלף ולתי אין כוונה להעיד פוסלת ואע"ג דוחלי מצעת ליה נעשה עד (ו) הקישה דב' וג' נמנע מחד [מכות דף ה.] מה ג' נמנע מחד מהס קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' כן לף מיירי מלף נמקיימי דבר דלכתיב יקום דבר בלומר בשעה שהס מקיימים הדבר שמעידין עליו אבל בשעת לרייה לף לתקוף ולמחזי מתיתו וכו' לתמרינן הסס לאו בשעת רליית העדות קתמר אלא עכשיו כשבא להעיד מס נאו כאן כאחת כדי להעיד ולהעטרף אלו עס אלו עדותן בטלה ואפילו חזרו אחר כך הכשרים והעידו בפני עלמן עדותן בטלה דומיא דשנים אבל מס נאו לרצות אין ליקוף לזה עס זה וכבר והס"ל שאין כוונתם להעיד פוסלת אלא יהא דיין ולא מיבעי בשאחת אלא אפילו זימנו בפירוש להעיד אינו כלום כדתניא בתוספתא (דף כה.): שלשה שיצאו לקייס את השטר ונמלאו אחד מהם מכירן חתימת ידי העדים ואחד מהם מכיר את שלו אחד מהם מעידים בפניו ואומר הרי אלו שקרנין אין מעידין לפניו: רצו כותבין. כלומר עדות והיוכרין יבואו לב"ד וב"ד יעשו כפי הלמוסה: רצו עושין דין. פרש"י ז"ל שהס פוסקים את הדין על פי נוסחו ו"ל ב"ד אחר נלסה מפירושו ז"ל שר"ל שהוא עשאן ב"ד של עלמו ואין היוכרין יכולין לדון בפני אחר שהלוסה בעלמו היא פסק דין שנפסק בפני אלו שהס ב"ד ושמעינן מהא דב"ד יכולין לדון ע"פ לשייתם אלא קבלת עדות אחרת כיון שהס יודעים הדבר להא דלמרינן דעד הכוסה נעשה דיין לאו דוקא כשמעידין לפניו אלא אפי' ע"פ לשיית עלמו יכול לדון ומכי אמרינן נמי גבי קדוש החדש (ר"ה דף כה:) ובכתובות (שם) נמי זאת אומרת דיינין המכירין חתימת ידי העדים ג"ל להעיד בפניהם ואע"ג דלא שמי לה התם לחוי' בעלמת היא ומכי אמרינן פרק המוכל (דף 5:) בההוא גברא דתקע ליה לחבריה וכו' אמר ליה רבי הא אנא ואת ריי"ג לחמר מנה נורי ומפרשים התם לחד לישנא הא אנא למזיק ואת לבר מנה נורי ואע"ג דהתם ליכא הוכחה בעלמת בעל דין הוא נעשה דיין ע"פ לשייתו ושלא כדברי מוסס המפרשים לחמרי דבדיני ממונות בעינן לעולם שיעידו בפניהם להגדה בעיד ושמני קדוש החדש מלף כמיב ביה הגדה ולקדש. ומוסס שנכנסו לנקר את המולה לחמרינן עוסין דין מסוס לחיכא הגדה דבעל דבר שהוה בפניהם והוכחת בעל דין כמלה שנים שהס עדים דמי: **שנים כותבין ואין עושין דין.** לפילו יעידו לחרים בפניהם מסוס דקבלת עדות בב"ד בעינן ולזו לף הוי ב"ד שחיים מלף שנים: **אבל בלילה.** לפילו שלשה כותבין ואין עושין דין פרש"י ז"ל אין עושין דין על פי עלמס אבל בעדות לחרים שיעידו בפניהם עושין דין וטעמת לפי שאין שס ב"ד עליהס בלילה [א] שהרי אינס רואים זה את זה עכשיו ורואים להיות עדים שלכך שס עדים עליהם יותר מסס דיינים ואין כאן קבלת עדות בב"ד אבל ב"ד שקבלו עדות בלילה דיעבד כשרה דמכל מקום ב"ד הס וכתבו עליו ז"ל לליתא דקבלת עדות בלילה פסולה ואס קבלו עדות בלילה לריכין לחזור ולקבל ביום ולאיה מדלמרי' בסמ' ר"ה (דף כה:) למה לי למיתני נחקרו העדים וכו' קל"ל מהו חקירת העדים כתחלת דין ומקדש בגמר דין וליקדשיה בלילה מידי דהוה לדיני ממונות דדנין ביום וגומרין בלילה קמ"ל דלמת קבלת עדות כתחלת דין הוא שאינה בלילה ביום לפילו בדיעבד מדא דתנן בפרק מנות שלילה (ה) כשרה ור"ש פוסל ומפרשים בגמרא פלוגתייהו דמר סבר שלילה כתחלת דין דמיא ומ"ס בגמר דין דמיא לגמר דין בלילה פסול וה"ה לקבלת עדות דכשרים כן נתנו המפרשים התחלונים ז"ל בסס הרמב"ן ז"ל הלכך טעמת דבלילה אין עושין דין משום דלאין קבלת עדות בלילה הוא ומ"ה אין עושין דין אלא כעדות אחרים שיעידו לפניהם והא דמפרשינן בגמרא טעמת משום דאין היום יכול לומר שיעיד כל אחד בפני מניריו עס אחד שנשוק כדמפרשינן בירושלמי [ר"ה פ"ג ה"ל] גבי קדוש (ט) ניקוס אד וליתוב אד עס ניריס אחרים מן השוק ג', ומשני אין עד נעשה דיין שיעיד ה"ל ב"ל עד המעיד ואין יעשה דיין אלא ג' מסס יכול לדון עס ב' אחרים מן השוק ויעידו אלו לפניהם: **סומא באחת מעיניו.** אלא קומת מצ' עיניו פסול לדון דהא פסול הוא להעיד ואפי' בעדות אחרים כגון שנתנו ב' מתנות בשני שטרות ואחד מהם אבד ואין יודעים איזה מהם אבד ובא אחד והעיד שנתן לו שטר זה ואחד והעיד שנתן לו שטר זה שניהם נאמנים ונוטלים שניהם ואע"פ שאין יודעים איזה מהם אבד שהרי אין יודעים איזה מהם נתן ראשון ואיזה שני ואפ"ה נאמנים שהרי אין אחד מהם יכול לומר שטרי נתן לי ראשון

נוחלין [דף קכח.] ואם כן לדין נמי פסול דתנן כל הכשר להעיד הא פסול להעיד פסול לדון. והכי משמע נמי פרק מלוה מליאה (דף קפ.) גבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן דאמר סבר מלוה מליאה גג' ומר סבר בה' דלקמיין ורבי יהודה הדיוטות מנא ליה נפקא ליה מלעיני מדאמטרין לעיני למעוטי קומין ס"מ דאפי' הדיוטות כשרים לסמ"ד סנהדרין בעי' למה ליה לעיני מדרב יוסף נפקא סנהדרין מנוקין הא מכל מוס לכתמיד כלך יפה וגו' ומוס אין כן אמאי סמ"ד קומים כשרים לדיני ממונות הא מלטרין שפיר לעיני למפסל קומים בחליצה ואכתי הדיוטות מנא לן נהי

רש"י

אפילו למאר אמ"כ יבאו אנשים אחרים ויעידו בפניהם: **דכך שמעת ר' מאיר היא.** וכיון דבדוכתא אחריתא הדר רבי ושמעה כרבנן עבדינן כוותייהו: **גבי חילוקא דדינא.** הכא בסנהדרין גבי דיני ממונות ס"מ להוא עיקר: **לגב גרירא נפשא.** דמסכת נדה מגב דתני טובא בה"ג כל שחייב בראשית סגן כו' תנא הן לגב גרירא ולאו עיקר היא: **עובא ביארולא בפיני.** בפרקא מלוה: **רב מרי בר רחל.** בנו של ליקוט גיורא הוה: **בפורסי דבבל.** בגמרא ממוינן על ישראל אע"ג דגר בעלמא לפסול למעוטי על ישראל: **דאמר מר כו' כל משיומא שאסא משיס.** ואפילו שרהה קטנה ויליף לה מדיבוק דשום משיס:

קא דאין דינא ולא הוה א"ל רבי יוחנן ולא מידי והיכי עביד הכי והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן[ו] כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמר ר' יוחנן (א) לאיתויי סומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון רבי יוחנן סתמא אחריני אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כולהו אינשי לא מטו למיחזי בליליא בדחזי סומא באחת מעיניו ביום וקתני (ב) דגומרין בלילה וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחת מעיניו שידון ביום לכתחלה ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא איבעי' אימא סתמא דרבים עדיף דהך סתמא רבי מאיר היא ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדיינא למימרא דהיאך אגב גררא נסבא ולאו עיקר היא: **מתני'** הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות (ג): **גמ'** הכל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר והא תנינא חדא זימנא בגדה[ז] כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שהוא ראוי לדון דיני ממונות ואינו ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה כל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר חדא לאיתויי גר וחדא לאיתויי ממזר: האי גר דקא אמרינן כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפ' מצות חליצה[ח] אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה שנאמר[ט] שום תשים עליך מלך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל מאי טעמא תרי בישראל כתיבי: וגרסי' נמי בפ' החולץ ליבמתו[י] רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דאמר מר כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך כיון דאימיה מישראל מקרב אחיך קרינא ביה: וגרסי' נמי בקדושין בפ' עשרה יוחסין[יא] אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוי קא מינצו איהו ורב ביבי מר אמר אנא עבדינא שררותא דמתא ומר אמר אנא עבידנא שררותא דמתא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך א"ל רב אדא בר אהבה ואפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה הלכך לא מיתוקמא הא דאמרינן הכא לאיתויי גר אלא באמו מישראל:

סליקו להו אחד דיני ממונות

נמי פרק מלוה מליאה (דף קכ.) גבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן דאמר סבר מלוה מליאה גג' ומר סבר בה' דלקמיין ורבי יהודה הדיוטות מנא ליה נפקא ליה מלעיני מדאמטרין לעיני למעוטי קומין ס"מ דאפי' הדיוטות כשרים לסמ"ד סנהדרין בעי' למה ליה לעיני מדרב יוסף נפקא סנהדרין מנוקין הא מכל מוס לכתמיד כלך יפה וגו' ומוס אין כן אמאי סמ"ד קומים כשרים לדיני ממונות הא מלטרין שפיר לעיני למפסל קומים בחליצה ואכתי הדיוטות מנא לן נהי דלא בעינן סנהדרין דלמא מומחין בעינן אבל מי דיני ממונות פסולי קומין לא מלטרין לעיני דלא למכשר הדיוטות: **סתמא דרבים עדיף.** להסיא דכל הכשר ר"מ היא דמקים ייניס לגבעים לומר דבעינן לכל מרלה עיני הכהן וכיון דבדוכתא אחריני נמתני' להכא הדר וסתם כרבנן עבדינן כותיה: **משום דקתני לה.** להא דדיין בלילה גבי הלכתא דדייני הכא בסנהדרין ס"מ עיקר היא למילף מינה דאפי' להיא דכל הכשר במסכת נדה תניא רבי אומר לגב גרירא דתנן התם כי ס"מ טובא בפ' בא סימן הלכך אפי' אי אפשר להלכתא סתמא אלא משום מחנייני דדמו להדדי: **גרסי'** בגמ' [דף לה.] **לפיכך** אין דנין **לא** בערב שבת **ולא** בע"ש. מ"ט משום דלא אפשר היכי ליעביד לידיינים בעלי אבתא וליגמריה (ב) בשבתא אין לריכה לומה אם השבת (ג) לפיכך כיון דדיני נפשות אין דנין בו ביום לאומה עד למחר דבעינן לדק ילין בה שילינו דאין כדי לדקדק אם אפשר אין דנין בערבי שבתות וימים טובים דמי חזו אומה בעו למעבד הלנה ולמחר בשבת אין גומרין את הדין (ד) דכיון דלא אלו למקטליה עד ל' בשבת [בשלמא אפשר מענה את דינו] ולאומתא לא אלי למקטליה דנגד השתם בעינן כדתנן [מכילתין דף לה.] דיני נפשות ביום לכתיב והוקע אומם לה' נגד השמש ולא אלי למגמר דינא בחד בשבת ולקטליה לכיון שדייניהו בע"ש יאכלו הטועמים שבאלו ונתנו ולקדקו ליבא ולהעמיד לבריאים: **אין רציחה** דוחה ובו' ות"ת מיפוק לי דאין דנין בשבת גזרה שמא יכתוב כדאמרינן פ' מצילין (דף לו:) י"ל דהא עדיפא ליה לאסור מדאורייתא כדילפינן ממושבותיכם האמור בלא תבערו.

ומושבות האמור בגבי משפט והיו לכם לחקת משפט וגו' לומר שאין מיתת ב"ד דומה שבת ומתני' נמי דינא דאורייתא קתני: [ז] הא דתני דאין דנין וכו'. בדיני נפשות דמשמע הא בדיני ממונות דנין בערבי שבתות וי"ט ובעלמא ק"ל דאין דנין אפילו דיני ממונות בע"ש וכדאמרינן בירושלמי והביאו רבינו לעיל [בעל ס' אלף כ"ב] אסור לדון דיני ממונות בערב שבת והא מתני' פליגא דאיכא דאין דנין לא בע"ש וכו' דמשמע דדיני נפשות הוא דלא הא דיני ממונות דנין ומשני כאן להלכה כאן [ח]למעשה ופירשו הא דאורייתא הא דרבנן: **ותן** לאמרינן בגמרא [דף לו.] דיני נפשות מתמילין מן הלד מנא הני מילי לאמר רב אחא בריה דרב איקא בר פפא לאמר רב מענה על ריב לא מענה על רב: לאמר רב שונה אדם לתלמידו ואין עמו בדיני נפשות [שם ע"ב] וכי קאמר רב כהנא ורב אסי לגבאי הוו לריכי ולקבריה לא הוו לריכי: פירוש על רב אסר יו"ד ומשמע לא אמלוק על מופלג דב"ד כן פרש"י ז"ל: וכתבו המפרשים ז"ל לאו למימרא דאסור לעונות על רב לאדרבה אסור לו לשתוק שהרי בדיני נפשות אמר מי התלמידים יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו ותלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות לעני ואומה לעשיר אין לו לשתוק אלא כי אמר קרא שרואי לעשות בעיון שלא יטרכו לעונות על רב כלומר שידברו הס אחלה ולא אפי כעודו אלא שים לאום שמא [לא] יהלה התלמיד לאחוק אח"כ על הרב כי יתביים ממנו ויכנים דבריו ואפי כך משמו לזה בדיני נפשות אמור שבשם אבל בדיני ממונות אין אנו מוסמין כ"כ לפיכך אם רלו אמתמילין בגדול. ומיהו טוב שדבר להתחיל לעולם מן הלד כדאמרינן בפרק הניזקין (דף נח.) אמר רב אחא בריה דרב איקא כולהו מנייהו דבי רבי מן הלד הוו אמתמילי ופירש הרא"ם ז"ל שם דאע"ג דקרא לא אשמ אלא בדיני נפשות [דף נמ.] אמר רב הלא בריה דרב איקא כולהו מנייהו דבי רבי מן הלד הוו אמתמילי ופירש הרא"ם ז"ל שם דאע"ג דקרא לא אשמ אלא בדיני נפשות דבי לרוב עצותנוסתו אשמ אף בדיני ממונות והיה מוהל על כבודו שהיה אתילא לדיון שלא היה כמוהו כדאמר רב הלל בריה דרב אילא מימות משה ועד רבי לא מלינו תורה וגדולה במקום אחד שמא ימנעו התלמידים מלהלפף מה בי בלבם על דינך: הני מימרי דרב אילא תרוייהו נאמרו זו אחר זו אחם: ודן עמו. ומשנה עמו לזכות או לחובה ומטין הדין ע"פ התלמיד כאחד מן הדיינים: דאגמריה דרב הוו צריכי למה ששמע מרבו. אבל לסבריה למעוטי רבותיה ולישב הטועמים אינם לריכין הלכך בשאי בפשיה הוא דאי משום גמרא דשמעו מיניה כל ישראל נמי אשמה בקבלו ואין אלו טועמי אם היה אומתו מרב אחר היה אומר טעם אחר. אבל בשאר אלמידים דלריכי לסבריה אין מוינן להם אלא אחד. ודיני ממונות שוה לענין זה לדיני נפשות אבל הטהרות והטומאות שהוראתן בימיד מומחה אפילו שאר התלמידים נמנים בשנים אם נחלקו אחריהם בדבר ומטין הדין אחר הרוב ובדיני הטהרות והטומאות אם ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים: **מתני'** הכל כשרים וכו': **גמ'** חדא לאיתויי גר. הא גר דקתמרינן כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפרק מלוה מליאה [דף קכ.] לאמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה שנאמר שום תשים עליך. עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל מאי טעמא תרי בישראל כתיבי: וגרסינן נמי בפרק החולץ ליבמתו [דף מה.] רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דאמר מר כל משימות שאתה משים (ה) יהו מקרב אחיך כיון דאימיה מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והכי איתא נמי בקדושין פרק עשרה יוחסין [דף עו:] לאמר רב יוסף אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה הן כתב רבינו אלפסי ז"ל והסכימו עמו המפרשים ז"ל: **אמרי'** בגמ' [מכילתין דף לח:] תנן התם רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב את האפיקורוס אמר רבי יוחנן לא שאנו אלא אפיקורוס נברי אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר. פי' שקוד מהיר וזריז שתמצא להשיב לאפיקורוס הבא להטיל רמיה מן התורה לדברי מינות: כל שכן דפקר אם תמוזר לו תשובה שהרי כבר הכיר וכפר ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל עליו:

סליקו להו אחד דיני ממונות

מסורת הש"ס

א) גיה מט: ב) דף מט: ג) דף קב. ד) דבריס י ה) דף מה: ו) דף עו: ז) [כ"ה הגי' בירושלמי כאן אבל בס"ף ז"ל גורס כאן כלובה ובאן לע"ה וכ"ה הגי' בירושלמי בשמועות פ"ג ה"ו ע"ש]:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ג"ב אלא בשאם ליש וישראלים המשיאים לכהונה: **(ב)** ג"ב לדיוקה: **(ג)** תיבת לפיכך נמחק וג"ב פירוש: **(ד)** ג"ב משום דמיבא עיניו הדין כיון בל"ל: **(ה)** לא יהיו אלא מקרב בל"ל: **מא"ה [ו]** ג"ב ס"ל דתנן היו וכו':
חו"י (א) ג"ע נמה אמר ר"י לאתויי קומא דקשה מאידך משנה ס"ל למיתר לאתויי סומא ושונא עיין תוספות שם: **(ב)** דלמא שאני לילה דמרגיען ממ"ש בכל עת. עיין תוס':

היו בודקין אותו. ועוד תניא בפרקין העובד ע"ז [ב] אם מה עבד ואמה עבד כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח ובדק כן וכמי שבעוקבי תמיכים: מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד לימי יודע [ולכל אכן לם] שניהם מומרים אין אנו יודעים עדותם בטלה בדיקות אמר אחד לימי יודע ואפילו שניהם מומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת אחד מחקירות ואחד בדיקות וזמן שמכחישין זה את עדותם בטלה. אחד אומר בשניים באחד ואחד אומר גג' באחד עדותן קיימת שזה יודע בעבודו של אדם ואחד אומר גג' ואחד אומר כה' עדותם בטלה אחד אומר גג' ואחד אומר כה' שעות ואחד אומר גג' עדותן קיימת אחד אומר גג' ואחד אומר כה' אומר בז' עדותם בטלה שבאחת מהמה במזרח ומה במערב. ואח"כ מכניסין את השני ובודקין (ו) אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים לי לא ללמד עליו זכות אלא לו אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות אלא לו אחד מן התלמידים ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו אם נמצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין אותו למחר. היו מזדווגין זוגות זוגות. היו ממעטים במאכל ולא [ג] שותין יין כל אותו היום ומשמין ומותנין בדבר כל הלילה. ולמחר משכימין [ד] וב"ד המזכה אומר מי מזכה ומזכה מי במקומי [ה] המחייב אומר מי מחייב ומחייב מי במקומי המלמד זכות על אדם המלמד זכות אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו חובה אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו חובה [ח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [י] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [טו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [טז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [יט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [כט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ל] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [לט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [מט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [נט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ס] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [סט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ע] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [עט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [פט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [צט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [ק] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קי] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קטו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קטז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קיט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קכט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קל] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קלט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קמט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנ] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנא] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנב] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנג] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנד] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנה] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנו] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנז] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנח] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומר יש לי ללמד עליו חובה אומרים לו אף אתה עמוד ולמוד עליו זכות [קנט] אם נמצאו דבריהם מכוונים ואם נמצא אחד מהם אומר יש לי ללמד עליו זכות ואחד אומ

נגמר הדין. לתוכה: לסקלו. לידי סקילה ריבתא למרבע מיתות (ד) מפרש לה [בריבתא] והדר מפרש שתרע בפרקין לקמן כסדר:

חוץ לב"ד. לשון מצ"ד קלת שנאמר הוצא את המקלל אלמא לאו במקום הוועד קטלוה: והסודרין בידו. לקמן מפרש למאי מיבעיי: והשום רחוק ממנו ברי שיהא רואהו מלד כוכב על הסוס ונמצך לנד בית הסקילה שיהא קרוב לנדוף ממר הסוקלין ולהגיל ומתרחק משה שהסודרים בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף כסודרים: אמר אחד. בג"ד: הלה. העומד על הפתח: מניף בסודרין. סימן הוא להעמידן ורוכב (ה) וכו' והוא רץ אחר המסיגים ומעמידן עד שיקרבו ג"ד אם יהא טעם בדבריו על זה:

ועוד תנן בהלי פרקא קפילו הוא אומר יש לי ללמד על עלמי זכות מחזירין אותו אפי' ד' וה' פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו: [דף מג.] מלמד לו זכות פטוריהו ואם לאו יוליא ליסקל והכרוז יולא לפניו אים פלוני (ו) יולא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שיודע לו זכות יבא וילמוד עליו זכות: [דף מג:] היה רחוק מבית הסקילה כי' אמות אומרים לו התוזה שכן לרך כל המתוזה יש לו חלק לעולם הבא שכן מליו בענין שנ"ל יהושע בני איש גם כשוד לה' אלהי ישראל ומן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני דבר ויען עכן ויאמר למנס מעתה לה' אלהי ישראל וכוחא וכוחא עשיתי ומנין שכפר לו וידוי שנאמר ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם"ב אם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור מה מיתתי כפרה על כל עוונותי ר' יהודה אומר אם יודע שהוא מזומב אומר מה מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מעון הזה אמרו לו מ"ל יהו לו אלא אומר כן כדי לנקות את עלמו: [דף מד:] היה רחוק מבית הסקילה ד' אמות משפיטין [אותו] את בגדיו האים מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניו ומלאחריה ד"ר יהודה ואמ"ש האים נסקל ערוה ואין האשה נסקלת ערומה: [דף מה] בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו ונהפך על לבו הופכו על מתניו אם לא מת זה יגף (ז) (ואם לאו נוטל את האבן ונותנה על לבו אם לא מת זה יגף) ואם לאו עד שבני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם לא מת זה ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר ויד כל העם והאשה פניה בלפי העץ כדבר ר' אליעזר ואמ"ש האים נתלית אמר להם ר"ש והלא שמעון בן שטח תלה נשים בשקלון אמרו (ח) ליה שמועים נשים תלה ואין דנין נשים ביום אחד: כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ ועץ יולא ממנה ומקיף ב' ידיו זו על זו ותולה אותו ר' יוסי (ט) אומר הקורה מוטל על הכותל ותולה אותו בה כדרך שהטבחים עושים ומורידים אותו מיד ואם לן עובר בל"ת שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמלא שם שמים מתחלל: **אמר** ר"מ בשעה שהדם מטטער שביעה מה לשון אומרת קלני מרפשי קלני מזרועי אם כך הקב"ה מטטער על דמן של רשעים שנשפך כ"ש על דמן של בדיקים שנשפך ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת שלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו. ולא היו קוברין אותו בקבורת אבותיו אלא שתי קבורות היו מתוקנות בל"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנחנקין ולהרגין נתעכל הבשר היו מלקטין את העלמות וקוברין אותן במקומן והקרובים באים ומולאים בשלום הדיינים ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם [שם ע"ב] ולא היו מתאבלין עליו מיוחת אלא בלב: פי' ממש בדבריו קלת רחיה הדומה לזכות: שהוא מזומם. שהעדים שקרים ומחשבתם הרעה מוכרגת: בדי לנקות לף כל המוטלין יהו אומרין כן כדי לנקות עלמן מן הבריות ויוליאו לעז על הדיינין ועל העדים: משפיטין כלפי אותו בלא כסותו: (י) ומכסין אותו מלפניו כלפי ערותו מחיבת בגד: ב' קומות (ו) משם לתרן: על מתניו שבהוות מוסכ פרקדן מגוהה יותר: המגדף. מנבך את השם: שמונים נשים (מ) ושמעון בן שטח שעה הוברה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סיג לעבה ותלון לפרסם הדבר (כ): בולן ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקנאו להלינן: ואין דנין שתים שיהיו מעשי עבירות והכת אוהב ויודעני שתלקו הכתוב בשתים הכי מוקמינן לה בגמרא תלוי בעבירה אחת ובמיתה אחת תלינן אפי' הן ק' לטעמא דשתי מיתות או מיתה אחת וב' עבירות לא דיינינן ביום אחד משום שנריך לנקט רלויות למיתה זו ולמיתה זו ושמא לא יספיקו לדון שניהם ביום אחד ויהיו מתעכבין ולא יקברו: שם שמים מתחלל שמזכירין שמו שלא כדרכו: שבינה מה וכו'. בתי זה לשון קונלס: (כ) ומטורדת עליו: קללני. כמו שתלה יגע ועיף אומר רמסני כבד עלי וחרופי כבד עלי כמתן דאמר קיל לי עלמא: ולא זו בלבד. בלא מעשה. תלה וכו': נתעלל הבשר כבר ונתבפר לו בתיובה ובבזיון של קבורה שהוא חקוב להורידו בתחילה והדעיר עכול הבשר משום הלא תפקר תלה בי הכי שקולה לכן נשקע ומקריב ומכיון שנתכפר קוברין אותן במקומן (מ) בקברות אבותיו כדתמרינן בגמרא ר"ש אומר אין מקברין בית מיד אלא בקברות שלהן ג"ד שתי קברות ולא ד' הלכה למשה מסיני היא: ולא היו מתאבלין כדי שתהא בזיונם כפרתם: [אלא אוננים (ע)] דתין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך. ובודאי לא תמרינן הכי תלה בהרוגי ב"ד משום דבדין קא מקטלי תבל הרוגי מלכות דשלא בדין קא מקטלי לא בעו כפרה לחסידין (פ) מינהו כלכתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ: **וגרסי'** עלה בגמרא [דף מה:] ת"ר מעשה בחסיד אחד שיצא ליטרא אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי וב"ד ובל ישראל מנוקים והעדים לא תהא להם כפרה לעולם כשנמצו בדבר אמרו להחזירו ג"פ שבבר נגזרה גזרה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בגולה העדים. בל כמיניה לא לריכה דקהדרי בהו שהדי וכי קא הדרי בהו מלי היו ליין שהגיד שוב אינו מוזר ומגיד לא לריכא דתנ"ג דקא יהבו טעמא למילתייהו דההוא מעשה דבעית מכאן: פי' שבבר נגזרה גזרה שבבר נגמר הדין (ל) וכתב ז"ל לתפי' לא נגמר נמי [אלא] שבבר נאו עדים [והעידו] וביון שהגיד שוב אינו מוזר ומגיד: בל במיניה. וכי נאמן הוא דקא משלינן להו לסהדי לומר יהא קולר תלוי ובו': אינו חוזר. ומגיד דבר המכחיש לראשון בגמרא ר"ש אומר אין מהגדה קמייתא קפיד קרא ואפילו (ק) נתשלימו נמי לא מיבעי ליהיכא למימר דהאי סהדי בהדי סהדי למשה מסיני היא: דייהבי טעמא למילתייהו. מפני שנאה פלוני היינו שונאים אותו. [כי הוות מעשה] דבעי מכשף: (ר) **ותו** תמרינן התם מעשה במוכס אחד שיצאל רבע שמת ובו ביום מת אחד גדול ובאו כל בני העיר ונתעסקו במיתתו וקרובי אותו מוכס הוליאו גם מטת אותו מוכס ותמרו לפנו עליהם תוירם והניחו את המטות ובאו ותיה שם אחד תלמיד אחד יושב על מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפה להם מטתו בשל מוכס ותיה אותו תלמיד נועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם ונטער אותו תלמיד מאד מה מטת רבי ליקבר בגזיון זה ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד זה נראה לו רבו בחלום מ"ל אל תטער בה ואל תרוץ (ס) בגן עדן בכבוד גדול ואל תרוץ אותו האים בגיהנם ויהי של אחר גיהנם קובב בתוכו אחד שנתעסק בגנות אחד ת"ח ולא מחיתי ולבך ענשתי וזה פעם אחת הכין מעורה לשר העיר ולא בת שר העיר ואלמלא שים בשקלון אמרו ת"ל התלמיד על מתי יהיה נעשה האים הזה דין זה ת"ל על שימות שמעון בן שטח ויבוא כמה שמועות בחורים בשעלי קומה ואותו היום יום גשמים היה ומן כד אחת גדולה ביד כל אחד וקפל טלית לתוכה אמר להם הזהרו בהן שהם שמעון בן שטח הדברים מה עשה שמעון בן שטח כשבאו הגשמים לא ישלוט בכם כשפותו ואם לאו לא נוכל להן הלך לו לטרקלין שלהן והניח בחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני ולמשפתן בכשפים באתי ואמרו לו ומה בשפים ביבך אמר להן יכולני להביא שמים בחורים עשופי טלימות נגוזין ואת"פ שהיום יום גשמים היה ומן הגשמים יולא ת"ל לחוץ ורמו להם והוליאו הטלימות מן הכדין ונתעטפו בהם ותכנסו כל אחד אחת מהן והגביהה ויכלו להן והוליאום ותלחום כולם ותקנאו בהם קרוביהם על זה הדבר ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון ב"ד חיוב מיתה ולא מיבעי ליה לשמעון שיהא מיבב שתא בשביל שיהא מוזהר בעבירה זו אלא אפי' לשאר בני העיר שלא יעשו בשפים ויהיו נוחים עליהם: גזירו: והיו מלות נזוחות בעיניהם: השיה. בת עליה: תחת תאנה. מקום גלוי: **מתני'** ולא זו בלבד

עין משפט נר מצוה

א' כו–א' כז

א מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין סמג עשין קיא ולאוין רח טור מ"מ סי' ב: **ב** מיי' פי"ד מהל' אבל ופפ"ו מהל' סנהדרין סמג עשין קד וכ' ולאוין קנ טוי"ד סי' שנ סעי' שסד:

מסורת הש"ס

ד) דברים כח **ה)** ל' רש"י ומתעדלא:

קובץ הנהות

ב"ח (ה) בית לע"ל: **(ב)** ג"ב שנאמר הוצא את המקלל ת' שומד על פתח ב"ד והסהדו בידו והשום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אמר ת' יש לי ללמד עליו זכות הלא מנין בסודרו אמר ת' יש לי ללמד עליו זכות ומעמידו: **(ג)** ג"ב חייב מיתה: **(ד)** ג"ב היא מפרש מילי דידה כרישא והכי: **(ה)** ג"ב הסום היה מביר בו ופר' וכו' ומסקק: **(ו)** ג"ב בן פלוני וכו': **(ז)** מן ואם לאו עד אחד בה יגף ומסקק: **(ח)** ג"ב פניו: **(ט)** ל' בע"ל: **(י)** תומר הקורה מוטה בע"ל: **(כ)** ומבטין אותו וכו' הופכו בע"ל: **(ל)** ג"ב ומשילו וכו' הופכו בע"ל: **(מ)** ג"ב וכו': **(נ)** ג"ב ודן את כולם ביום ת' והב"ח: **(ס)** במקומן הם"ב ואמ"ש מה"ת ולא היו קוברין אותו: **(ע)** ג"ב בלבד: **(פ)** ג"ב ל"ל דבעבירם ניהנו וכן מוכח בגמ': **(צ)** וכתבו: **(ק)** למתחשיבהו בע"ל: **(ר)** ת' ותו למרי' התם בשמחק: **(ש)** בכבודי בגן עדן בכבוד גדול בא ואל"ת בע"ל: **(ת)** על כל עוונותי בע"ל: **(א)** ג"ב מפני: **(ב)** נמי' ב' וכו' פיהם כדין בע"ל: **(ג)** ג"ב השעה: **(ד)** ג"ב עליו: **(ה)** כל הדברים וכו' שיהלה ליין שזה צריך וכו' בלבד ע"ב בע"ל: **(ו)** ג"ב בשעים וכו' תדרכה ב"ש הטור בסי' ט"ו: **(ז)** לי זכות בעדים וכו' תדרכה ב"ש הוא יין שים בידו בע"ל: **(ח)** ג"ב שביבי: **(ט)** ג"ב לשון הטור סוף סי' ס': **(י)** שביבי יש וכו': **(כ)** טען בודתי בע"ל:

שלטי הגבורים

א מתב הטור **(ב)** ונלמה שפתי' לין בדבר עדות גמורה שהיה מתחייב על פיהם בדין בשעה שהיו לנים דיני נפשות אלא שים רגלים לדבר ובלא זלא פסוק אם נלמה לניין שים טורך **(ג)** לניהו הרשות בידו וכן נראה מדברי מיי' שכתב שים לב"ד להלקות למי שאינו חייב מלקות ולהרוג למי שאינו חייב מיתה ולא לעבור על ל"ת אלא לעשות סיג לתורה ויכיון שיראין ב"ד שפללו לעשה בדבר יש להם כח לנדול ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם הכל הולאת שעה ולא שיקבעו הלכה לדורות וכן יש להם להלקות אדם שמוחזק שעה רעה והעם מרננים אחריו שהוא עובר על העבירות והול שיכה קול שאינו פוסק ולא יהיו לו פוייפים שיולין (ד) לו דבר רעה וכן מבזים את מי שמוחזק רעה ומבזים את יולניו בפניו וכן יש להם להפקיר ממון שיש לו בעלים ולפנדו כפי מה שרואים לעבור פלכת הדור ולקנות לתם ולנדות ולהחרים ולקללו ולהכותו ולתלות שערו ולשוחטו בבית הכסורים והלשניעו בשם בעל כרחו שלא בעשה ושלא בשה (ם) הדברים הללו לפי מה שיראה הדיין שהוא נריך לכך והשעה נריכה לכך וכל זמן שעשוי לש"ם ולא יהא כעוד הבריות קל בעיניו שהרי דומה ל"ת של בהיים וב"ש בעוד בני אדם יהרסם יעתר ויעקר המחויקים בתורת ש"ם ויהיו שלא לשם יהרום כשהם שלא לשם ולא יבנו לו בעוד לו (ו) בעדים או בדיינים ויהיו יודע בין מי שהוא חייב להעיד להעיד מדם כל מי שיודע לו זכות בעדים או בדיינים יבא להעיד מדם כל מי שיודע לו זכות בעדים של העדים ולהיות בין מי שבגנדו דמתי שעה הוא מחמר להעיד בין מי שבגנדו דמתי שעה לדין מי שהוא מחמר להרוגו ב"ד בין שהן בדין בדבו זכותו של שבגנדו והוא תובע ממנו שלא בדין היה יהיה יהיכולתו דבר לימור להגבותו ממון שאינו שלא בדין מוקיקין אותו להרשות כל מה שים בידו זכות לבשנגדו: עוד שלנה לו שהשלה שהחמר לחביהו שבר שבידך זכות יש לו בהורו הגשוי שכופין אותו להולילו אם נריך לו בתובע שיאמר בפירוש מה זכות יש לו בשבר או לא. תשובה שיראה זו של הגאונים לא פשטה בתלמוד ואין כופין לשום אדם להרשות שבר **(א)** לשום אדם בשביל טענות אחר שאחר שים לו בי זכות אם לא שיאמר בפני ב"ד דברים שים בהם שתמלת לו יהא השבר בליינין וירלו אם יתלתו בשבר זכותו בשטוען זה ובענין אחר אין כופין אותו להשבע שבר שבידו להרשות שבר שאין אדם רולה להשבע את עלמו שיראו העולם שבדי שתלה לו זכות בו אם לאו או שיש מוליא שבר כופין אותו להולילו טען ואמר שאבד השבר מהרשיעים לי תרם שהם: **(ב)** טען ואמר שהוא יודע שהשבר שים לו זכות הוא שלני ס"ו נשבע היסת שאינו שלני ונאבד ממנו וכמה הוכו רבותי:

רש"י

ויחי ויקם על רגליו. תּוֹמֶה הִנָּקֵבר נְבִיא שֶׁקֹּדֶם הָיָה הוּא הַנְּבִיא לְאַחֵר [אַחֵר] עַדוֹ לְנַחֵל וְלִשְׁמוֹת בְּנֵימוֹ [ב] וְנַעֲנַע עַל יָדוֹ וְהִמִּיתוֹ הַמֵּת וְכִשְׁמֹת לְאַחֵר יָמִים קְבָרוּהוּ אֵצֶל אֱלִישָׁע וְלֹא אֱלִישָׁע וְלֹא הוֹכִיחַ הַקֹּבֵר לְפִי הַמָּקוֹם שֶׁיִּקְבֹּר אֵצֶל אֱלִישָׁע וְלֹא הוֹכִיחַ וְהֶעֱמִידוֹהוּ עַל רַגְלָיו: **וַיְהִי מֵת** שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁלֹּךְ הִחֲיָהוּ לְקַיֵּם בְּרָכָתְךָ חֲלֵי וְחֲלִיהוּ הַמֵּת כְּמוֹת וְלֹא נֶאֱלַץ כְּמִיהָ גַּם כֵּן כְּמוֹתָךְ: **לְאִישְׁתָּא בַּת יוֹמָא.** כְּיוֹם לְחָמָן שֶׁל הַמּוֹלֶה וְהִיו מִתְפַּלְּפִין בְּתוֹמוֹ עַפְרוֹ: **אֲמַרוּ לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל.** מִשּׁוּם דְּמֵת וְכָל הַנִּקְבָּר [בּוֹ] מִקּוֹר בְּהַגְּמָה לְגַמְרִינָן אִם אֵם מְעֻגָּלָה עֲרוּפָה: **מַה ע"ז מְמוּזָר לְךָ.** דְּכְתִיב אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים וְלֹא בְּהָרִים אֱלֹהֵיהֶם: **שַׁבָּה קְבָרִיס.** תַּלְמִיד בְּהַלְכוֹתֵיהֶן: **קְבֹר הַנִּמְצָא.** שֶׁנִּמְצָא מֻתְקָם וְיוֹדֵעַ בְּעַל הַשָּׂדֶה שֶׁלֹּא זוֹ מְעוֹלָם לְיִקְבֹּר אֵם וְנִגְזְלָה נִקְבֹּר: **יְדוּעַ.** שֶׁנִּקְבַּר אֵם מְדֻעָּת בְּעַל הַשָּׂדֶה: **וְקֹבֵר הַמּוֹצִיא לְהָרִיסִים.** שֶׁנִּקְבַּר בְּמָקוֹם הַיְלוּד לְהָרִיסִים: **מוֹצֵר נְפוּחוֹ.** שֶׁלֹּא קָנָה מְקוֹמוֹ: **מְקוֹמוֹ טָהוֹר.** תַּע"פ שֶׁנִּגְזְלוּ טוּמְאָתָהּ עַל הַקְּבָרִים תַּע"פ שֶׁנִּטְלוּ מֵאֵם לֹא גְּזָלוּ עַל זֶה: **וּמוֹצֵר בְּהַנָּאָה.** תַּע"פ לְתִיקוּרָן (ג) הוּא שֶׁאֵין מוֹרֵת קֶבֶר עָלָיו: **מְקוֹמוֹ טָמֵא.** גְּזֵרָה דִּכְתִיב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּנוּהוּ עוֹמְדִין עַל הַקֶּבֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּנוּהוּ. **קֹבֵר הַמּוֹצִיא לְהָרִיסִים וְכוּ'.** יֵשׁ רְשׁוּת לְפָנוּהוּ מִפְּנֵי נִזֵּק רְבִיס: **פִּינְהוּ מְקוֹמוֹ טָהוֹר.** לֹא גְּזֵרִינַן טוּמְאָה מִפְּנֵי הַנִּזֵּק וּמִיהוּ אָסוּר בְּהַנָּאָה לְתִיקוּרָן לְתוֹלְיִינַן לָהּ בְּקַרְקַע וְדוֹקָא שֶׁהָיוּ מֵת מְלֹא לִבֵּל מֵת מְלֹא קָנָה מְקוֹמוֹ: **בְּקֶבֶר בְּנִיין.** שֶׁנִּגְזוֹ לְמַעְלָה מִן הַקַּרְקַע לְכוּתָהּ דַּע"ז בֵּית שֶׁנִּגְזוֹ (ג) נַע"ז אָסוּר לְתוֹלְעִים וְלִנְסוֹף מִכְּלוּם הוּא מְלוֹא לִבֵּל מֵת וְקִבֵּר נַע"ז מֵיקַל: **הַתּוֹרֵג בְּגַד לְמֵת.** לְאַחַר שֶׁמֵּת: **דּוֹמֶה.** שֶׁהַזְמִינוּ לְכָךְ וְנִקְרָא שֵׁם מֵת עָלָיו: **מִילְתָא הִיא.** כְּלוֹמַר לֹא כְּקִבְרֵי בּוּ: **אָסוּר לְמֵילַר בֵּיהּ.** וְלֹכְתֹּב בּוֹ מְעוּת: **לְזַמּוֹנֵי וְלֹא לְזַבּוֹנֵי בֵּיהּ.** הַזְמָנָה לְאוֹ מִילְתָא הִיא: **לֹא בֵּיהּ וְלֹא לְזַמּוֹנֵי.** מִלְּקַבֵּל בְּעַלְמָא הוּא: **מוֹפֵר הַמֵּתִים.** גַּבֵּי לְדָקָה לְמֵתִים עֲנִיִּים וְכוּתְיִים מֵהֶם יַזְמִין הַמּוֹצֵר לְעוֹרֵךְ מֵתִים לְאַחֵרִים:

קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ד)**ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו על רגליו עמד ואל ביתו לא הלך: קברי דרב הוו שקלי מיניה אפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר יאות הן עבדין קרקע עולם היא ואינה נאסרת דכתיב** ה)**וישלך את אפרה על קבר בני העם מקיש קברי בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא הכא נמי במחובר לא והא דתני' ז"ל פירשו שלשה קברות הן קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה התם בקבר בנין עסקינן אבל קבירה** א **דחפירה דליכא עליה בנין לא מיתסרא מאי טעמא קרקע עולם היא: איתמר** ו)**אהורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא והלכתא כוותיה דרבא אמר רב חסדא האי סודרא** ז)**דאזמניה למיצר ביה תפילי צר ביה תפילי אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי: תניא** ח)**מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו ביצד גבו למת סתם. זה הוא מותר המתים למתים גבו למת זה זה הוא מותר המת ליורשיו היה אביו ואמו מזרקין** ט) **לו כלים מצוה על אחרים להצילן אמר רשב"ג בד"א שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה** יקבר בו עולמית אי נמי משום הזמנה בעלמא משום כבודו אי נמי משום חשש טומאה שמא יבא אחר ויקברנו עמו ולא יכירו בו עולמית אי נמי משום טורח הקברים ואי נמי משום חשש גזל שמא יבא אחר ויקברנו עמו ולא יכירו בו עולמית א

א מיי' פ"ד מהלכות תפילין טוש"ע סי' מכ:
ב מיי' פי"ד וט"ו מהל' סנהדרין ממג עשין קיב:

במטה הנקברת וכו'. שנושאין לחותו כה לקברו ורגילין כן לקברה עמו דלמ נאסרין בנגיעתן ומדכתיב הוא משום דמכלפי דמכריכי המת דלי שריש להו לחי למשרי מכריכי המת: תיק של ספר. תורה או נרתק של תפילין כן הדין עד שלא נשתמש בהן קדש וכו' נשתמש בהן קדש כו': **סליקו להו נגמר הדין**

ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': **ועוד** תנן בפרקין [דף נב.] מצות הנסרפין היו מסקעין לחותו בזנב על מרכובותיו ונותנין פודר קשה למוך הרך וכוכך על גופתו זה מוסך שלנו וזה מוסך שלנו עד שפותח פיו ומלילין לת הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו ומוסרת לת בני מעיו. ר' יהודה אומר לף (ב) לם מת בידם לל היו מקיימים בו מצות שריפה שלל בטותו ומלילין לת הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת (ו) בתוך מעיו ומוסרת לת בני מעיו. ת"ר שלעזר בר לדוק מעשה בבת כהן (ו) שזינתה והקיפוה מבילי זמורות ושרפוה לתרה לו מפני שלא היו ב"ד (ח) בחותה שעה בקי: [דף נב:] מצות הנהרגין היו מתיזין לת רחשו בסייף כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה חומר גזל הוא שלא מניחין לת רחשו על הפלן וקוצץ בקופיץ תחלה לו לין לך חיתה מגולת מזו: מצות הנתקעין (ט) מסקעין לותו בזנב על מרכובותיו ונותנין פודר קשה למוך הרך וכוכך על גופתו זה מוסך שלנו וזה מוסך שלנו עד שפותח פיו ומלילין לת הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת ל

גמרינן לה מגלן דבסקילה: מבשף בגמרא [דף פו.] יליף מנא ליה דבסקילה: הבא על האם בשוגג חייב עליה שני חטאות דכתיב עליות כרת כתיב (ב) וכתיב התם חלוק חטאות לפילו בשוגג לחד בדממרינן בפרק בתרא דמסכת מכות [דף יד:] למייבו (ו) על לחודיה שהיא חטאת אביו והיא לחטאת אמו וכתיב נמי כתיב (ו) הא חלוק לרבנן דמפרש בגמ' [דף גג.]: משום דאמת הא מם נתקדשה (ז) לחדי בן אלא משום אם. וטעמא מפרש בגמרא: בין לאחר מיתת אביו. לחיוב לאמת הא קאי דמרבה ליה (ח) לף לאחר מיתה דממפרש בגמרא: אבל אם אמת אים לאחר מיתה לא קאמרינן: בין מן האירוסין. דכיון דקדשה לאמתו היא דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה היא קיימה נקראת אמתו ואין קיימה דקידושין היא דגמרינן קיימה קיימה מאשה עפרון [קדושין דף ג.]: עד שיפרש את השם שיזכיר את השם אבל אם לא אמרה אים לאחר מיתה לא קאמרינן: בין מן האירוסין. דכיון דקדשה לאמתו היא דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה היא קיימה נקראת אמתו ואין קיימה דקידושין היא דגמרינן

אבור לאדם שיעשה שותפות עם העובדי כוכבים וכו'. תימה רבינו שמואל ז"ל דכ"ש אם נתחייב לו שבועה שאסור להשביעו להעיד מדאורייתא לפי שהוא מביא לידי עבירה ואפילו מידו בלא שבועה והכי איתא בתוספתא פרק ב' [דף ו.] ונפרעין מהן מפני שהוא כמלוה מידם ועי"ג דחויל ומוליה. ומיהו כתבו עליו ז"ל דלאינה דאיתא להתם ספק והכא ודאי אבל יש שכתבו דהא דתניין שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו לממכתא בעלמא הוא דתניא ליכא מיסורא אלא בדידיה ומדרבנן נמי היכא דלא אפשר ליה לאפוקי מיניה בלאו הכי אבי אבי ואיינו דקאמר אסור לישראל שיעשה שותפו' עם העובד כוכבי' שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בעבודת כוכבי' שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך א"ר יוחנן כל ע"ז דכתיבא באורייתא' מותר להזכיר שמה כגון האי דכתיב [ו]כרע בל קרס נבו [ז]הערבים לגד שולחן אמר ר"נ בר יצחק [א] כל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו [ח] וכתיב [ט]לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרא כבודו אלא כבידו: תנו רבנן [אי]חובר חבר אחד [י] חבר גדול ואחד חבר קטן [יא] אפילו נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מבוין דלא ליזקו אינשי אסיר ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו אבל לחישה על נשיכתן שריא כדאמרינן לקמן בפרק חלק[יב] לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת: גרסי' בהאי פירקא שאני [יב] עדים זוממין הואיל וישנן [א] באיה והדין פירוקא אישתבשו ביה כולהו נוסחי דילן איכא מינייהו מאן דאית בהו הואיל וישנן באים ואיכא נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באי ושאילו עלה מיקמא רבנא האי זצ"ל וקאמר להו ליתי' בנוסחי דילן לא באים ולא באי אלא הכי איתא בנוסחי דילן הואיל וישנן באיה ואיכא נוסחאות דאית בהו הואיל וישנן באין ותרוייהו חד טעמא נינהו כי איה ואין בלשון ארמית שניהן טעם אחד הן אלו הן תורף דבריו זצ"ל [יג] ודברים ברורין הן אלא שלא גילה טעמן ולא עלו בפירושו בהוגן לפי ששם דברים אלו מעשה ואינן מעשה שלא פירקנו זה הפירוק להראות שעדותן מעשה אלא להראות [יד] שעדותן אינה מעשה ולהכי בטיל ליה ההוא פירושא וראינו בה כמה פירושים אחרים אליבא דהנהו נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באים ואין אחד מהן נכון ולהכי לא כתיבנא להו ואנן עייינין בה אליבא דנוסחי דמתיבתא ואשכחנן דהאי נוסחא דיקא וטעמיה טעמא ברירא הוא ולית ביה קושיא כלל והדין הוא פירושא דהדין פירקא אקשינן ואמרינן ולרבי יוחנן מאי שנא כפיפת קומתו לרבנן דהויא מעשה ומ"ש הקצת שפתיו דמגדף דלא הויא מעשה ופריק רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב ולפיכך הקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי יתכן לגדף בלבו בלא הקצת שפתים ולפיכך הקצת שפתיו ומחשבות לבו שאין בה הקצה אחד הן ואותיב ר' זירא וקאמר אי מהאי טעמא הוא דלא חשבת להקצת שפתיו דמגדף מעשה אמאי תאני יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה והא ליתינהו בלב ופריק רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן באיה כלומר אע"פ שאינן בלב שאינו מעשה יש בהן צד אחר שאינו מעשה כמו הלב שאינו מעשה ומאי ניהו הואיל וישנן באיה כגון שהעיד אחד מן העדים והשלים עדותו ואמרנו לחברו כך אתה מעיד כמו שהעיד חבירך ואמר איה או אין הרי עדותן עדות ואם נמצאו זוממין חייבים [טו] האי מילתא איתא על עיקר מתניתין דתנן והשני אומר אף אני כמוהו ואמר ר"ש ב"ל עלה ש"מ אף אני כמוהו כשר בריני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן וכו' וכיון שישנן באיה ובאין עדותן עדות ואע"פ שאין בהן הקצת שפתים שאותיות אלו מאותיות הגרון הן ואין בהם הקצת שפתים שיש בהן מעשה לפיכך אע"פ שהעיד בהקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי (אי) אפשר לו להעיד בלא הקצת שפתים [ז] ונמצאת עדותן בהקצת שפתים ובלא הקצת שפתים אחד הן לפיכך אין הקצת שפתים חשובה מעשה הדין [יה] פירושא דהאי פירוקא בלא קשיא ובלא ספק וכן אתה מוצא במדרש רבותינו ז"ל בהבראם בה"א בראם ומה עסקו של ה"א לפי שכל האותיות אדם קופץ את פיו בעת שמוציאם אבל ה"א לאו וכך הקב"ה בראם בלא יגיעה ובלא מעשה וזה ראיה לפירושנו תנו רבנן א מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו שועל משמאלו אל תתחל בי שחרית הוא ראש חדש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן לא תנחשו כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות ובכוכבים:

סליקא להו ארבע מיתות

הקב"ה מסתכל ימי בראשית להנהיג עולמו כך על כן יתפלל כל חסיד לבטל ממנו גזרת המזל כי מאת אדון הכל הכל בא הכל ובידו לעשות ולשנות כתפלו ומצינו בכרכי עקיבא [שבת דף קנ.] בתלי לתלי מכתיבי והוה לחיג תלי תלי מילתא טובא ובסוף נעשה להן נס בזכות הצדקה ומיהו רז"ל הזהירו לבל ישים אדם מחשבתו בחלו הדברים ויתלה אדם עצמו בתמר ויהיה העולם חושב שהוא מסתכל ברע ותמר על זה [פסחים דף קיג.] מניין שאין אומרים כלתלי ת"ל תמים תהיה עם ה' אלהיך והרמב"ם ז"ל כתב שאף חזיון הוכרי מסגיר רע אחר על זה שמים בדרך החכמה בכלל נחש הוא ומינו מחוור עכ"ל: **סליקו להו ארבע מיתות**

המאור הגדול

[דף ס"ה ע"ב] **שאני** עדים זוממים הואיל וישנן בראיה גרסי' כפרש"י לא באיה ולא באין אלא כמו שכתב הרי"ף ז"ל:

מלחמת ה'

ועוד שאני עדים זוממין הואיל וישנה בראיה גרסי' כפי' רבי' שלמה ז"ל ולא באיה ולא באין ולא כמי שאינן להם מחברים והם חומרים הן מצי למימר מאי דכעו בלא הקצת שפתים שהוא בתותיות ביומ"ף או שיתמיד להם מחברים והם חומרים הן הלכך לא תציב מעשה אע"ג דליכא הקצת שפתים. ולא יקשה עליך תמתה בקול דתציב ליה כ' יוחנן מעשה שם לומר דכי תמרי תותיל ה"מ בענין קרבן דכתיבה ביה עשיה להוציא דבור שאין בו מעשה לעולם דניקה דאבור הוא דתמריניין ליה לעולם מיעט הכתוב דבור שם בו הקצת שפתים כדבור שאין בו הקצת שפתים דבעי מוהא אחת לעשה אבל תמימה בקול לענין מלקות כל היכא דליכא הקצת שפתים מיהא ולא עשו בו דבור שם בו מעשה זוטא כדבור שאין בו מעשה כלל לחייבו דהתם לאו דבורא הוא לעולם ובכה"ג לא מיעטו רחמנא ממלקות:

א מיי' פי"ג מהלכות ע"ז ממנ לאוין נה טוש"ע סי' קמט:

מסורת הש"ס

ו) ישעיה מו ג) שם סה ז) הושע י ד) דברים ז ה) דף קנ:.

קובץ הגהות

ב"ח (ו) נ"ב לשון רש"י אחד מבר גדול. מוקף מיות ובהמות גדולות: מבר קטן. שקלים וזמשים: ואפי' נחשים ועקרבי' לגרותן זה בזה לו למקום מדבר שלא ימצאו בישוב ויזיקו: שמור. וכגון שאין רגלן מחריו שאין כאן משום פיקוח נפש: (ב) ואפי' כל"ל: (ג) והכי כל"ל: (ד) ומשלא כל"ל: (ה) נ"ב הוא: (ו) כלי שלא כל"ל: (ז) נ"ב וכוומרי שהיו נוטפת מהן עליו יגילו שנשמחים על כובד משא שהרי שנאת לגלגו בע"מ גיסו ואין להם ריעי שנאתו כהו קרא לשון גנאי: (ח) ממנו מם לו קוצף העיר וכו' שמימן רע הוא לו שחרית הוא שהיה כל"ל: (ט) זה וכו' ואמר כל"ל כי' כו' כל"ל: (י) ממך כל"ל:

מא"ו [יא] נ"ב לא יכלו מלט ממנו:

חו"י (א) עי' בר"ף פוף מגילה: (ב) בגמ' דף ס"ב ע"ב גי' רש"י הואיל ויצנן בחיות יע"ש: (ג) פי' שגירסתו שכתב היא מוחסרת: (ד) לפ העתיק הר"ף תוכן דבריו אל רב הלי וכוומרו:

אנ"ש [א] וכנ' ספרים שלנו כתוב שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה ופרש"י עיקר העדמתן בפה על מה שכן רואין ורואיה ניח בה מעשה וכן ג' התוס': [ב] שמ' יתחייב לו שבועה ולא קאמר ולא שבישנו:

שלטי הגבורים

לשון ריא"ז **א** מנחש שאמרה לותו תורה זה האומר אם נפלה מפיו מקלו וכל מידו כגו קורע ו וכו' ועיקר בעיני שלא נאמרו כל אלו אלא כשעושה כדס מעשה כגון שהיה ממהר בדרכו וע"י המעשים האלו חושר מדרכו אבל אם אינו עושה כהם מעשה אלא אומר בדברים בעלמא אין בזה לימור אבל נמי שאינו מנחש כמבואר שהיו מעשים עכ"פ כהכרחם ובויעתן בו שאין זה מנחש כמבואר על הסימן שאמר לעשות בו מעשה אינו נחש כמבואר בפ' גיד הנשה וכן האומר לנכרי אל תאמין כי אחריך כי הוא ז"ש בגמ' מנלי שאין מנחש אבל ה"ז בכלל מנחש שפוסק מלעשות עקרון ע"י שהיא בעיני שפה אינו מועיל הדברים בפיו אלא מחשב בלבו ומפסק מעקרון ע"י הדברים האלו ה"ז מוחר שרואה לאדם לחזר על החכם שמושבין בו הברייות כמבואר בקונטרס הרמיות בפירוש. כל זימון שאינו כנחש אלישעזר עבד אברהם אינו נחש דחתיב ב' גיד הנשה דף ס"ח מיכא פלוגתא' מיי' פי"ג מהל' ע"ז ומיי"ג לאוין נ"ש ושוי ו"ד ש' קנ"ע הסכימו לנלישעזר קאמר התלמוד שהחדשים סימנים לעצמו אם יאריך לי כך מעשה דבר הפלוני ואם לא יאריך לי לא מעשה כלישעזר עבד אברהם וכיוצא בדברים אלו פשוט: והרמב"ם הביא עליו דדברים אלו אינם נחש ולא נתמרו בתלמוד לענין פיקוח והיתר אלא לענין מניעה וכ"ק דנחש שהיו כלישעזר עבד אברהם אינו רשי' לפמוך עליו גם מדברי הגמות מיי' שם פי"א מהל' ע"ז כשם הרמ"ם משמע דנחש יוצאן בן שאול ונחש שלישעזר עבד אברהם שהיו כי היתה בידם רשות לנחש אלא שהיו מנחשים בדברים שאינם נחש כלל ולא נתנו הכתוב סימן לדבר אלא שהיו מנחשים בדברים שאין רגילות בהם לנחש כגון שהיה ממהר בדרכו ועי"ז היו מעשים אלו מעשה

בן סורר ומורה. ועוד תנן בפרקין [דף עב.] הכא במתמרת גידון על שם סופו היה בא במתמרת ומיבעי ליה שם יום לו דמים חייב אין לו דמים פטור: [דף עג.] **אלו שמצילין.** הגרלף בגמצו של רודף ומקרא נפקי: **אבל** (ל) **ברודף וכו'** כ"ש שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עבירות ללא ניתן להצילן בגופו אלא עדיף מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לגרלף כגון זכור וערבי המתורסקה ומיהו רוצח בהדיא כתיב בה ומהי דנקיטו בהמה משום דדמיא לעבירות ועו"ז משום דסד"א מיתי נקי"ם כדאיתא בגמ' (ג) מ"ד מצילין בהי: **גמ' גרסי' בגמ'** [דף עב.] **הבא במהתרת אסר רבא מאי מעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מיתי ממר** (מ) **מזיל מי קאי ליפתי ולא אניח לי קטילנא ליה והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו אמר רב הבא במחתרת ונעל כלים ויצא פטור מ"ט דמיא קנייניה אמר רבא מסתבר מילתיה דרב כשאבר מבחוץ ונעל בפנים דלא מסתבר לימ

ח) דנרים כה ג) ג"ל נגם ג) ג"ל להמרך:

קובץ הגהות

חו"א (א) ג"ב וכו':
ב"ח (ב) תמניא ר' תומר כי כתבר וכו' כ"ל:
(ג) ג"ב מקים רוכח לעברה המחורכה מה נערה מחורכה ניתן להצילו בנפשו ומקים וכו' כ"ל: (ד) ג"ב נשון ג"ם דתני רבנתי תניא תוץ תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הא להבן ר' ויכולנו יכתוב לך כאן ר' ויכולנו ישראל: (ה) ג"ל היתה: (ו) ג"ב נשון להמרך תם הלבנות: (ז) ג"ב מביהי: (ח) התיב הכתו וכו' וכתן שים כ"ל: (ט) ג"ב שנוה: (י) פרהסיא הוי ונעבלא כי כ"ל: (י) ג"ב היה: (כ) ג"ב כוונת המחבר להוכיח לתנאי שתי נג' המחורו' יעבור כל היכי דיכולין לכוף אותו על כך לתל"ב תקה לא"ר אלא מקרי לבת כו' והא תפחה גילוי עריות הוא פרהסיא לא מקרי לבת כו' ע"ז משום דלא כתיב ליה דרבת דתל מקרי לבת כו' מ"מ קשה לפי האמת למאן דדרים תל מקרי לבת כו' למה לו תפרה תפחה עלמה למיתה והלא ג"ע הוא דליכא למימר דמ"ל דתנאי לתענין ג"ע תמרי' הנפת עלמן אלא תל דלענין פרהסיא לא מהני לפי טעמא דסוף סוף מילוי הסם הוא ומ"ש קשה תמרי תפחה קרקע עולם היתה דמכחי טעמא ליכא לפי' מילוי הסם ומהסתם לא צריך לפרש דמשום דלא בריכא ליה דרבת דתל מקרי לבת כו' לא דקדק לפי' תא"ל דבריכא ליה לא דקדק משום דמטעמא דהנפת עלמן שתי לא ה"ל ג"ע אלא דמ"מ פרהסיא הוא וקשה תמרי משום דקרקע עולם לא הוי מילוי הסם נמי זה ליט משום דלא בריכא ליה כמו שפי' תחלה. אבל נרסת לא ה"ל כלל ה"ל כתמרי דקרקע עולם הוי טעמא לחתרת ג"ב קשה למ"ד דתל מקרי לבת כו' והא תפחה ג"ע הוא דטעמא דהנפת עלמן לא מהני לא ענייות. ופי' המחבר כמתוך דרבת לא ה"ל דרבת דתל מקרי לבת. ופי' זה דוחק שת"ב מתי קא מוכח מתניי שם"ל לפי' גב' ענייות התמורות ענבור כל היכי דיכולין לכוף אותו על כך דתל"ב קשה למ"ד דלא ה"ל הך דרבת ולמה תניי נמי לא ה"ל הך דרבת דתל מקרי לבת ומתן דדרבת תל מקרי לבת תפחה דם"ל דתתורות לא ה"ל כלל דרבת דתל מקרי לבת כו' כדלתיתא מדברב ולדידיה לא קשה מידי לא מב"ע ולא מפרהסיא. תתם לפי ענ"ד דלפי טיעות המחבר לא היה נריך כלל לפרש דרבת לא ה"ל דרבת דתל מקרי לבת דוחק. אלא רבת מפרש דעת המקשה דמטעמת דקרקע עולם היתה לא קשה מב"ע מתחר דקרקע עולם היא מהני לענין דלא מחייבת למכור עלמה משום ענייות דהא מרוקח ליפיין ורוקח גופא דוקא היכי דקבדיל מעשה אבל לענין מילוי הסם משום פרהסיא לא ה"ל למקשה דמהני טעמת דקרקע עולם היא ולפיכך קתתר רבת דמטעמת דהנפת עלמן לא הוי נמי מילוי הסם לענין פרהסיא אבל לתניי ניכא לפרש הכי דפשיטא תם היתה דעת המקשה דמטעמת דקרקע עולם היא ליכא משום ג"ע אלא משום פרהסיא ש"מ מתי קתתר לתני קרקע עולם היא ולילא פרהסיא ומילוי על סברת המקשה כלי טעם ופריכת ליכא לפרש דם"ל לתניי דעת המקשה דמשום הנפת עלמן אלא משום פרהסיא ומשום הכי ליכא משום ג"ע אלא משום פרהסיא ולפיכך קתתר דמשום קרקע עולם ליכא נמי משום פרהסיא דבת כבר בירכוו דטעמת דהנפת עלמן לא מהני כלל בג' התמורות לכן צריך לפרש לעולם תניי דרבת דתל מקרי בג"ע משום דהנפת עלמן לא מהני כלל בג' התמורות ולכן צריך לפרש בבירכא ליה דרבת דתל מקרי לבת כו'. לכן נחוש נמי שמא לפרש שתניי מפרש דעת המקשה

מיפכת מדרבת וכפיי ע"ש: (ל) עלמן כ"ל: (מ) עלמן כ"ל: (נ) התמורות כ"ל: (ס) ג"ב כי בזה כ"ל: (ע) ל"ל בעקרין: (פ) תי' לא נתכן: (צ) תלוגתא לתמרי כ"ל: (ק) ג"ב לתו: (ר) לא בעקרין כ"ל: (ש) תיבת הכא נתכן: (ת) דר' לתוק בתם מוכח כ"ל:

שלטי הגבורים

א ונלפה דכי היכי דבעינת השמד לא יעבור על מצוה קלה ה"ב נמי לתין דומין התקנה מפני השמד כדמוכח פ"ק דכתובות ומשמע שם דמ"מ שם נהגו העם ממילא להקל בתותה תקנה כדי להציל מן השמד תין מוחין ביזה להא תזיק שם דכי תקנו רבנן לכנוס בתניני בשבת ותקנו שתד שתתני כל הניסת בתניני תבעל לקטנה בפשיטות ולא לט תכחים לעקור התקנה מתקומה ופ"ק היו ניהנין בשבילו ולא מיחו בידם תכחים ומיהו תם היתה שם סכנה בקיום התקנה שלא מתחת השמד מ"מ שפיר דמי לבטל התקנה ולעקור אותה לגמרי מכל וכל שתין לך שמוחד בפני פקוח נפש וכו' ומפי' תין לסכנה ברוכה שלא שתידע דבר בתקנה שתחמת אותו לדבר אחר ליד סכנה ש"מ עוקרים התקנה להא תזיק שם לגמרי אפילו שהסכנה דתבעל לתנאן תמלה היא מחמת השמד שהיו ניזוק התקנה אע"ג דלא היתה הסכנה ברוכה אלא מפני הסכנה בלבד שתקנו רבנן עוקרין התקנה כי גם מחמת הסיום מבטלין התקנה להא תזיק שם לגמרי אפילו שהסכנה ברוכה להא תזיק שם מבר בבת שיבא לתלוג בניי מעוה שהחמת השמד שהיו ניזוק לעקור התקנה ומיהו כל כמה דתפשר לעשות בתקנה שתפשר לעשות בתקנה שתפשר לעשות בתקנה ש

תימא הכי הני קוקי ודמינקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא האי נברי דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא ואי לא קטלינא לך (ב) יעבור ולא ליקטליה שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי קא מיכוין:

רש"י

הלכך אין כאן מיגוי הסם: **קוקי ודמינקי.** כלי מוסת הם שמוסיפים בהם גמלים ובגוזיהם יש ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: **היכי יהבינן להו.** יוס לי לפרקיים הוא שנוטלין מוהן הכוחרים מכל בית ובית ומעמידים לפני ע"ז שלהם ומתחממין כנגדן וסיו נוטלין מף מבקי ישראל על כרחם: **היכי יהבינן להו.** ולא מסרי נפשייהו למות הלא מק לע"ז הוא: **הנאת עצמו.** מכוין הנכרי שלרוץ לאותו כלי לעבודתו אע"פ שהוא מק לע"ז כי אינו מומר ליהרוג לעבוד: **קטול אספסתא.** קטור עשב: **ושדי לחיותא.** ואנו נהמה לאוכל: **נקטל.** האספסתא ולא ניקטליה הנכרי כיון שהנכרי אינו מתכוין להעבירו כי אם להנאת עצמו אין כאן מיגוי הסם: **שדי לנהרא.** להעבירו מתכוין ואי פרכסיא הוא או שעת הגזירה אז נקטליה

דע"ז הלא בלוחין המיוחדין בהן כגון עבודה לאתגוני אינה לחיכא משום ולא יבנק בידך מאומה מן החרם לחייבי ע"ז אבל קוקי ודמינקי דייסני להו ליכא לאיקורא הלא משום ולפני עור לא תתן מכשול ואפי' לאו ע"ז בלאוי חייבי הלא כולו הוא כל המצות ולא מיקרו אזהרה דע"ז ולפי זה לא קניבא ליה לנדב דרסה דשה דשה מקרי לפי הסם כן הוא ליה עדוה ואפילו להנאת עצמן אסור הלא מק לע"ז ולא קניבא ליה פנויה היתה ולא יהיה קדש בישראל לא תהיה מכוש ולא תקריב אתנן כלב בבית ה' אלהיך לכל נדר כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם וגו' ולא יעבור מדין אזהרה להם אפי' זו פעמים שהיה אסור גמור ואפי' אינו אסור אלא מדבריהם כגון שחיטה בחוץ ואפילו בשעת הגזרה ואפילו בשעת הגזרה עדות הנשים ואפילו בשעת הגזרה עדות הנשים ואפילו בשעת הגזרה עדות הנשים

אלו הן הנשרפין. ועוד תנן בפירקין [דף עו.] ואלו הן הנהרגין (1) רוצח ומכני עיר הנדחת. רוצח שהכה את רעהו בין בתחן בין בגרזן וכשם עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות ממש ומת חייב דמפני לתוך המים או לתוך האור (2) ואינו יכול לעלות ומת פטור שסה בו את הכלב שסה בו את הנחש פטור הניך בו את הנחש ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: [דף עח.] המכה את חבירו בתחן או בגרזן ומלודוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכניף ומת ר' נחמיה פוטר (3) וחכמים מחייבים: [דף עח:] נתכוון להרוג את הנכסה והרג את המלט נהרגי והרג את שלראל לנפלים והרג את הבן קיימת פטור נתכוון להכותו במחניו ולא היה בה כדי (4) להמית על מתניו והלכה לה על לבו ואין היה בה כדי להמית על לבו ומת נתכוון להכותו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת נתכוון להכות את הגדול (5) והלכה לה על הקטן ולא היה בה כדי להמית את הגדול והיה בה כדי להמית את הקטן ומת נתכוון להמית את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה (6) על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור אבל נתכוון להכותו על מתניו והיה בו כדי להמית על מתניו והלכה לו על לבו ומת חייב נתכוון להרוג את הגדול [והיה בה כדי להמית את הגדול] והלכה לה על הקטן ומת מייב ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור: [דף עט:]

רואין שנתערב נחמרים כולן פטורין רבי יהודה אומר כולן חוטם לכיפה כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נדונין בקלה שבקלות שנתחייבו בפניהן שמעון אומר נדונין בקלה שבחייבי מיתות ומכניס אומרים נדונין בחייבי שבקלות שמכניס אומר להם ר"ש אילו לא היתה שריפה חמורה לא ניתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו אילו לא היתה שקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבי שהרגין בחנקן רבי שמעון אומר בסייף וחכ"א בחנק: [דף פא.] מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נדון בחמורה (ע) ר' יוסי אומר נדון בזיקה לשומה שנאמר עליו: [דף פא:] מי שלקה ושנה בב"ד כונסין אותו לכיפה ומכילין אותו שעורים עד שבריסו מתבקעת: הסורג נפש בלא עדים מכניסין אותו לכיפה ומכילין אותו לחם לר ומים למ"ד: הסורג ובועל לחרמית קנאין פוגעין בו: כהן שנשא בטומאה אין אחיו הכהנים מניחין אותו לעזרה ומפניעים את מוחו בגזרין: זר שנשא במקדש ר"ע אומר בחנק וחכ"א במיתה בידי שמים: פי' הכא על אשה ובתה בגמרא מפרש לה: ובת כהן לאומר וכן בת כהן שזנתה (פ) שהיא בשריפה הוא: מגל בועלה לאו בשריפה הוא: יש בב"ד אשה ובתה וכו' לאומר אשה ובתה בתיגן בהדיא לחמרא בגמ' דאמר מר אשה ובתה בבת אחת היו ומיהו היינו ממונו. דשריפה כתיבא ביה לכתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה היא וגו': ויש בכלל לאומר מיניהו ילפינן כל הנך בגזרה שוה דלקמן בגמרא: בתו מאנוסתו ללאו את אשתו היא לתייב עליה משום בת אשתו היא (ל) ללאו את אשתו היא: בת בנו ובת בתו. להוציא ליה מאחותו: בת אשתו. בין שהיא כמו בין שהיא מורגמו: הנהרגין. בסייף: ובבש ע"ו. פרישנ"ש בלעז אחות לאשה של מביכו ומוקפו בסיס (ק) שלא יוכל להכיס לאשה ונענר ומת: שיסה. גילה: השיך. שאחז את האשה בידו והוליכו והגיע שיני הנחש (ר) ליד מביכו: ר' יהודה מחייב. פלוגתא דלכי יהודה ורבנן מפרש בגמרא [דף עח.] דאמר אחר נחש בין שיניו (ש) ומר אמר למעלה הוא מקיא (ת) מנשיכתו (א) וכשנשתו זה עדיין לא היה בו כדי להמית לפיכך גרמת בעלמא הוא ועי"פ שידוע לו שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית: ואמדוהו למיתה. ב"ד אבל אחרים מחללה לחייב אחרי לרבנן פטור כלקמן: והוקל ממה שהיה ומזהו ומחדוהו לחייב: שרגלים לדבר. שלא את אחרים מכה זו שהרי הוקל: נתכוון להרוג את הבהמה. שהיה לאדם עומד אבל הכהמה ונתכוון זה להכהמה והרג את האדם פטור משום דכי אחרו ביה אחרינא שפיך הוא ועי"פ שקבל עליו אחריות שאחר יכול אחי שהוא בן ברית ועל אחת כן אחי עושה שאם אהרגנו שאחייב עליו אינה פטור לאחרים לא יהרגנו: אינשים לא מחייב דאחרי לאחרים דמי: ברי להמית ע"י לאו. אבל זאת אם אכה על הלב לחוכח היא להרוג אבל על האחנים אין בה כדי להמית פטור לאחרי בעין שיהא אחכוון לאחת אבל אחכוון באחת אינה אחריות שפיך הוא להאחרו בו אבל אחכוון שאחת אחך על לבו: **גמ'** בתו לזקן אחון שאחו אחקבל עליה היא אחזה עליו אחשה אחשה בתו בוגרת אחמתנה עליו היא אחזה עליו: **אמר** רב בהנא משום רבי עקיבא הוי יהיר אחרי לפי דרכו להגאחו: המבבדה. אחכשיטין נאים: **אבא** מקרא בתוב וכו' בניחותא אדכר ליה אפסוק והוא עלמו אי אפשר לו לאחר אלא אחד אחרים לא אבל וכו'. סיפיה דקרא (ב) הוא היה יחיה לומר זה לזיק הוא ע"כ משום הלא (ג) עבד הוי לאו לזיק הוא אם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מלמד אלא אל אחריש לא אחכל נעשרך לזכות אחזאתיו אחזון אחבוא: **שלא** נהנה מקופה של צדקה. שהוא גנאי וגזיון לאחד הגון: **סליקו להו אלו הן הנשרפין**

והא דגרסינן בפרק אין מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים (ס) היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אמר לו לאדם עבוד ע"ז ואל תהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל (ס) וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל (ס) ולא תחללו את שם קדשי ודאמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל אומר (ס) הכל היו בכלל (ס) לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אנוס הדר כתיב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אנוס הא בצנעא והא בפרהסיא דשמעת מינייהו דעבודת ע"ז נמי בצנעא יעבור ואל יהרג ליתינהו דקי"ל כרבי אליעזר דאמר (ס) בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך וגרסינן נמי בפרק יום הכפורים (ס) בעוברה שהריחה שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת א כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים ע"ז מנלן דתניא ר"א אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך וכו' והדין מסקנא דגמרא הוא ושמעינן מינה דהא דרבי ישמעאל ודרבא לאו הלכתא נינהו: אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה על לבו טינא באו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים יפות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה יפות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה רב יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה אמאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבא מינסב לא מיתבא דעתיה כדרבי יצחק דאמר (ף) מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר (ץ) מים גנובים יפתקו ולחם סתרים ינעם:

סליקו להו בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה (ק) יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו וכו': **גמ'** תניא (ר) אל תחלל את בתך להזנותה ר' אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר זה המשהה בתו בוגרת אמר רב כהנא משום רבי עקיבא איזהו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום רבי עקיבא הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו תניא (א) האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך את בניו בדרך ישרה ומשיאן נשים סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא תניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה דרש רבי אחא בר חנינא מאי דכתיב (ש) אל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא וגו' אל ההרים לא אכל שלא אכל מזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה

רש"י

ולא מקטול מספסתא: **בעלה לבו ניצא.** מרוב שהכה נטמטם לבו והעלה חולי: **משום פגם.** משפחת הבעל שהיו בוזים בדבר: **שלא יהו בנות ישראל פרוצות.** (ג) לכולהו ליעבדו הכי: (ד) **מיום שחרב בית המקדש.** כשל (ה) כח מרוב לחגר ולא קמה עוד רוח להיות תוחב למשמו לכך ניטלה טעם ביאה ונתן לעוברי עבירה שילדו תוקפן: **לחם סתרים.** ליצנא מעליא נקט כדכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל: **סליקו** להו בן סורר ומורה **אלו הן הנשרפין. הבא על אשה ובתה.** דכתיב ערוה (ו) אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה: **ויש בכלל זה.** לכומר מיהו ליף בהו מקומתו דלאו את אשתו היא דייתייב עליה משום בת אשתו וכן בת בתו מקומתו ובגמרא בתלמודא ליף לה בגזרה שוה: **ובת אשתו.** (ו) וכן שהיא בתו וכן שהיא מורגמו: **וחמותו ואם חמותו.** דכתיב גם כי יקח את אשה ואת אמה וגו': **גמ' המשיא את בתו לזקן.** דמתון שהיו מתנה מקבל עליה מזנה עליו: **המשהה בתו בוגרת.** כי היכי דמתאוה (ח) לפקידתה ומזנה: **לויט עני ורשע ערום זה המשהה.** לכומר מתון (ט) עניו הוא מעורים להכעיס ומשהה את בתו בשביל מלאכתו שמשמשתו וזה הוא עלמת רשע שגורם [לבן שיכעיסנו] בשביל הנאתו שהיו רואה לקנות שפתה לשמשו: **לפי דרכו.** להנאתו: **והמבזבזה.** בתכשיטים נאים: **סמוך לפירקן.** שנה או חני שנה לפני גדולות: **שלא ילכו בנותיו.** שלא ילרך לזכות בהוא מתון שהוא בעלמו מפיל: **ושלא יהנה מקופה של צדקה.** שהוא גנאי וגזיון לאחד הגון: **סליקו להו אלו הן הנשרפין**

א מיי' פכ"ג מהל' לחיובי גיאה שמא לאחין קמ: ב מיי' פט"ו מהל' חיטות:

מסורת הש"ס

ג) דף כז: ד) ריקנלי יח ג) שם כב ד) דף נד. ה) שמות כו ו) דברים י ו) דף פב. ז) משלי יח טו) ויקרא יט י) חוב ה יא) ירמיהו יג יב) נ"ע ובשהיכו:

קובץ הגהות

ב"ח (ל) נ"ב ד' לחתן: (ב) נ"ב ובת בתו שזיתה: (ג) נ"ב בעריות לעמוד בפני הנשים נמת בהם עיניהם שימצאו להם לניאוף: ולויקבב מיקבב. לשון כאן פרישות בעריות כו': (ד) נ"ב ולויקבב ואין כאן עבירה אלא מלוה: (ה) בכח כ"ל: (ו) נ"ב לף דק שהיי בגמ' מבואר דאשה ובתה למחני' היינו ממונו ואשה בתה קאמר אלמא בתה לחכמי' ממונו ואשה בתה בפיפא דחייבי לאוין בתה ואמותו דחכמי' בפיפא דחייבי כריתות אלמא אם ממונו אם אשה ובתה ואמותו מני נמי ממונו ואבני אשה בתה ובתה ואמותו ואשה בתה ואמותו דחייבי לאוין ע"ש: (ז) בין שהיא בתו בין שהיא כ"ל: (ח) לפפקידתה כ"ל: (ט) עני כ"ל: (י) הרוגה כ"ל: (כ) לחתן הוא ויכול לעלות ממש כ"ל: (ל) נ"ב ברבנים לדבר: (מ) להמיתו כ"ל: (נ) אם הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול והלכה לו על הקטן ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת נ"ב עוד עבירה אית בה שאי מיתות נידון נחמורה כו' ושנה ב"ד כ"ל (ס) היא כ"ל: (ע) נ"ב עוד עבירה אית בה שאי מיתות נידון לה: (פ) נ"ב עוד עבירה אית בה שאי מיתות נידון נחמורה כו' ושנה ב"ד כ"ל (ס) היא כ"ל: (ק) נ"ב כדי: (ר) לידי שלא תכילו כ"ל: (ש) נ"ב תוח: (ת) נחנכיכתו כ"ל: (א) ואמר כ"ל: (ב) נ"ב לזיק: (ג) עבר כ"ל: (ד) הרמב"ן כ"ל: (ה) נ"ב מון מג' כו': (ו) כדרי: (ז) עוד כי כו' כ"ל:

תו"י (א) עי' כי"ף יבמות פרק הבע"י:

שלטי הגבורים

א ובהני ג' עבירות י"ל ג' עבירות להנאת עלמן שרי מדאתר בפסחים מה לפי מניה מיפלל ושריה שהפליטו עלמן למוד בכבן שהם שהרי לבטוד עלמו עשה ובמגילה מפני מה נתחייבו ישראל שנאוחו הדור כליה מפני שהשתחוו לעגל וכי מפוח פנים יש בדבר כלומר מ"ל למה ניפלו ועשה להם נס והשיבו הם לו עשו לנו לפנים והקב"ה לו עשה להם לנו לפנים לחן (ד) הר"ם וה"ר ז"ל פוברים לף להנאת עלמו יהרג ב' עבירות היושות שלו לו משום קדוש השם לבד נאמרו מדע שהרי בגמרא אמור לנו משום קדוש השם ומה העבירה והניח ג' לפיות הא לכל מחרפיפים חון מג' ודפוי היינו לנאת עלמו והניח הכוח שהפליה לבו טיפת להנאת עלמו היה וכן בפוף יומא עובדה שהריחה בשר קודש שאין לך דבר שעומד מפני פקוח נפש (ה) והניח ודלי להנאת עלמה היה ומה שאמר רבא נאמר בהנאת עלמו שהי לאחר פניה היתה ואיסור פניה בהרי נכרים לאו לחורייתא אלא מנית חיין על אם אפי' בשלה ו מחמת חוסם מחנות לו שהיה מחנות וש לחוות הרואות שאין בה' משם חוסם וגיחום של הריבה ואיני בדוק שיהיה בשביל זה ואפי' אחרו בן הרופאים כי הרבה נידון למיחה בעיני הרופאים ורפואתן קרובה ועובדא דבא בהנא אחי בפוף פ"ק דקדושין דיפל מאיגרא ואמר הבי אפשר היה בישעור ולל יהרג המוכר עלמו למיחה אין זה חסידות אלא עבירה גדולה כדאמרי' אל תח אחכם בפסחים ויש לומר דבקדוש השם אלוה (ו) כי' בפקיעה לאחר מוטב שיהות מיחת עלמו ולא לעבור עליו אלא בעבירה קלה שאין בה חילול השם ועוד כי היכי דמצלי אינש דלא ליגוש ומעשה לו נס מן השמים וכלילו מלילה לנדיק:

ואלו הן הנחנקין הכהה אביו ואמו וכו': **גמ'** סילוא קון סיסב לו בנסברו: כוותא. כויה להוליף ממנה לחה: מהו שיעשה שליח של כ"ד לאביו. מס נתמיב לביו נדוי או מלקות: חוץ ממסית ומדיח מבל משום עון אחר בן חיו נעשה שליח לנתיו להכאתו ולקללתו ומע"ג דכתיב וגסיב נעמן לך מאור נעושה מעשה עמך: על הא לתמרינן שהכן חיו רשאי קון או לפתוח נושה לנתיו הקשה הרמב"ן ז"ל מס כן לא יתעסק בנרפותות כלל בילמא טעי והוה ליה שגגת סייף ותירן לתפשר לומר דתע"ג דמכה מדם נרפותה פטור ומלוה דוחהנת לרעך כמון הוא לפי שבקינן לברא למעבד הכי בילמא מחבילי לא שבקינן כיון לתיכא לתריני ליה טפי ממה שהוא בדרך הרפותה:

רש"י

נזקה. שהוא גמלי לתדם תשוב: **מתני' תרמים.** נכרים: **קנין פוגעין בו.** ממיתין אותו בך הלכה למשה מסיני: **גמ' נסוך המעשה.** בעוזו בא עליה: **וכמעשה שהיה.** דפנחם וזמרי שהיה בתוך המעשה ובפרהסיא: **אבל לאחר פרישה.** שפירש מן העבירה: **חייב משום נדה וכו'.** כלומר התמירו בו כ"ב:

סליקו להו ואלו הן הנשרפין

ואלו הן הנחנקין: סנוח. קון סיסב לו בנסברו: **נמפסח ליה כווחא.** (ס) להוליף ממנה ליתה: **מסו שיעשה שליח.** (ב) תס יתתיב נדוי או מלקות ב"ד:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

ואלו [ב]הן הנחנקין המכה אביו ואמו וכו': **גמ'** איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למישקל סלווא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח בוותא מ"ט דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכאתו ולקללתו ומסקנא אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה א שליח לאביו להכאתו ולקללתו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה [ג]לא תחמול ולא תכסה עליו:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

א מה שמתב רבינו יהושב בספר תדם ומה בתתיב פ' תלק ד' ח"ל דכשלח עשה הפ תשובה להבן נעשה שליח ב"ד להכותו ולקללו ותמרת מנין ל. דבר זה ל"ש דהא פיתת בהדיא פרק הסתקון דתין הבן נעשה שליח לאב להכותו ולקללו ומשמע שם לפי' לא עשה תשובה וכן פשוט בל הפוסקים ותו ים להקשות מדדיה לעיל מה החלק עלמו גבי בן מתעסה ותתיו עושה תשובה עתר לפי שתמיד חייב בל הכתו ועל קללתו ב"ד ולא תיסר כדתיתת בהמנהדרין פ' הסתקון דתיו נעשה הבן שליח לנתיו לקללו ולהכותו ע"כ ול"ל דס"ל נרבי (ג) דהכיל תוקימת' לתוקים הב ששת הסם פ' הסתקון דתיו נעשה שליח לנתיו לקללו ולהכותו ולא

כל ישראל יש להם: **גמ'** ומדוה גם הוא יורה. מי שמדוה ומשניע תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא: המחליף בדיבורו. משנה בדיבורו שלא יהא ניכר: קשתו נגערת. כח קושי אבר שלו נגער שמינו מוליד: קבל וקיים. הוי ענייו ותמיהי. קבל אפל עשה עלמך אפל ופפל: והאומר אין תורה מן השמים: זלדקן. מי שזקנו דקה וקלושה: קורטמן. מדע שחכם ותריף הוא ביותר: עבדקן סכים. מי שזקנו מרובה בשער הוא שכל כמו כן כר חנא סיכסך בשנא בתרא (דף עד.): נפח בכוסיה. מי שנופח תופיה שכבוסתו: לא צחי. בילוע שמינו למ"ד: אמר במאי איכול לחמא.

כל אישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר [ב]ועמך כולם צדיקים וגו' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר [ג]כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר [ד]תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב מורשה היא להן מאבותיהן מששת ימי בראשית אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפי' עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר [ה]מונע בר יקבוהו לאום ואם לימדו זכה לברכות כיוסף שנאמר [ו]וברכה לראש משביר אמר רב ששת כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ומלמדה לעולם הבא שנא' [ז]ומורוה גם הוא יורה א"ר אלעזר כל פרנם המנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגן לעוה"ב שנאמר [ח]כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם וא"ר אלעזר כל [ט]בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר [י]כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ואמר ר"א כל המתעשר ואין ת"ח נהנה מעשרו אינו רואה סימן ברכה בעשרו לעולם שנא' [יא]אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואין שריד אלא ת"ח שנא' [יב]ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר"א כל מי שאינו משייר [יג]פאה על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואמר ר"א כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז שנא' [יד]אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע ואין תעתוע אלא ע"ז שנאמר [טו]הבל המה מעשה תעתועים וא"ר אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו נגערת שנאמר [טז]עריה תעור קשתך וא"ר אלעזר הוי קבל וקיים שהרי בית אפל אין פותחין בו חלונות: והאומר אין תורה מן השמים: ת"ר [יז]כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ד"א כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מצותו הפר זה המיפר ברית בשר וכן הוא אומר [יח]את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעוה"ז תכרת לעולם הבא מכאן א"ר אלעזר המודעי [יט]המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא [אידך] (יט) דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים (כ) אפי' אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה אפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זהו כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר [כא]כל הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה' בזה ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק זהו כי דבר ה' בזה אר"ש בן לקיש כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר [כב]ואת הנפש אשר עשו בחרן אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה שנא' [כג]ומשך אשר הכית בו את היאור תקח בידך והלכת וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שאמר לו ועשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: ואפיקורוס: מאי [כד]אפיקורוס רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה תלמידי חכמים ור' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני תלמידי חכמים ואיבא דאמרי המבזה ת"ח זה הוא מגלה פנים בתורה אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון דאמרי מאי אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו א"ל אביי ההוא מגלה פנים בתורה נמי הוי דכתיב [כה]אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק דיקא נמי דכתיב [כו]ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא אפיקורוס כגון מאן כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתתא בדוכתי אחריתי ואמר הכי אמרינן [כז] ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהנו לן רבנן מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן בר יונה רב פפא אמר כגון דאמרי הני רבנן רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר [כח]ויאמר גחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע: ור"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים תנא [כט]בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים ע"פ דעתם ולא סמכו על מדרש חכמים כי [ל] בדבריהם צד מינות וכ"מ שפקרו המינים אמרו חכמים תשובתן בצידן ואפילו [לא]דברי חכמים [לב] אסור לקרותם רב יוסף אמר אף ספר בן סירא נמי כספרי מינים דמי משום דכתיב בו דברים של הבל שאין בהם צורך דכתיב ביה זלדקן קורטמן עבדקן סכים נפח בכוסיה לא צאחי דאמר במאי איכול נהמא דלי נהמא מיקמי ודאית ליה מעברתא בדיקניה כל דיירי ארעא לא יכלין ליה: ת"ר כל הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותה כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שאילו לא באו עדי גנבה יכול לומר עבדי מכרתי וקאמר מתוך שיכול לומר אלמא אפי' לרבנן קאמר ובדליכא עדות של גנבה ואסיקנא אע"ג דאתו מעיקרא וקא מרמזי רמוזי:

עין משפט נר מצוה

א' מג–א' מח

א מיי' פ"ג מהל' תשובה: **ב** מיי' פ"ג מהל' ת"ת טור יו"ד סי' רמה: **ג** מיי' פ"ג מהל' תשובה: **ד** מיי' פ"ת מהל' ת"ת טור יו"ד סי' רמה: **ה** מיי' פ"ה מהלכות ת"ת: **ו** מיי' פ"ג מהל' תשובה:

מסורת הש"ס

א) ישעיה ס ג) שמות טו ג) דכריס (ג ד) משלי יח ה) ישעיה מט ו) תיוב כ ז) יוחל ג ח) לשון הגמ' פח ט) ברכות כו י) ירמיה ג יח) תקוק ג **יג)** במדבר טו יג) ברכות יח יד) שם יב טו) שמות יג טו) ירמיה לג יז) ברכות יח יח) מ"ב ח יט) ס"פ בספרי מיכס תוסם כ) ס"פ דברים עוכיס

קובץ הגהות

ב"ח (א) ס"ב כך הגירסא בכתב"ס ובפנ"ש אבל בגירסתנו במלמוד כתוב כל מלם שאין בדבי תורה כו' וע"ש בפנ"ש: (ב) ס"ב כי: (ג) ופפי' כל"ל: (ד) ס"ב התם: (ה) ס"ב ים: (ו) ס"ב שכתב: (ז) משמע כל"ל: (ח) ס"ב לן: (ט) הוא שכיפר במה שכתוב בתוכ כל"ל: (י) ס"ב תופיה: (כ) ס"ב לשון הגמ' ממר רב יוסף מילי מעלייתא לשיש ביה להרשען לפי שפה מתנה טובה נתן ירמ לשלמים: (ל) ס"ב וכו':

אנ"ש מהר"ם **(א)** לשון הגמרא ממר רב יוסף ומילי מעלייתא לשיש ביה להרשען בהו:

המאור הגדול

עדי מכירה לא לוקין ולא נהרגין דהא אמר דבר ולא חצי דבר וכיון דנגבה אתחלתא דמכירה היא אשתכח דחצי דבר הוא ומורה ר' יוחנן הוא דאיתמר דהא לחזקיה כל עדים אחרונים בין בנפש בין בבן סורר ומורה נהרגים וכל עדים ראשונים לוקין ואין נהרגין אלא הכי איתמר אע"ג דפליג ר' יוחנן בעדי גבוה בנפש שהם עדים ראשונים מודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין ולא אמרי' שהדותא קמייתא אתחלתא דסהדותא בתרייתא היא דהא גלי ביה רחמנא דיסדי אותו לומר שהוא לוקה וכשם שהוא לוקה בשלא הוזמו כך הם לוקין כשהוזמו ואין נהרגין שיכולין לומר להלקותו באנו הלכך עדים האחרונים של בן סורר ומורה נהרגין ואפי' לר"ע דכולה דבר קא עבדי: אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה וכו' פי' הכל מודים בין לר"ע בין לרבנן בין לחזקיה בין לר' יוחנן ומחלוקת בבן סורר ומורה בעדות אחרונה בקלקולו האחרון שנים אומרים בפנינו נגב ושנים אומרים בפנינו אכל לחזקיה עדי גבוה אין נהרגין אפי' לרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר משום דנגבה לחודא קיימא ואכילה לחודא קיימא שהרי אף הן חלוקות באהדותיהן אזהרה דנגבה בלא תגנובו ואזהרה דאכילה מלא תאכלו על הדם וכיון דנגבה לחודא קיימא אשתכח דלאו דידיה אינו ניתן לאזהרת מיתה אלא לתשלומין ומשלם על פיהם כשלא הוזמו ואף עדי נגבה כמו כן כשהוזמו משלמין ואין נהרגין ועדי אכילה נהרגין אפי' לר"ע דאכילה לחודא קיימא וכולה דבר קא עבדי והוא נהרג על פיהם כשלא הוזמו לר' יוחנן דאמר נגבה אתחלתא דמכירה היא ה"נ אתחלתא דאכילה היא ולא הוא משלם על פיהם כשלא הוזמו דלא תיהוי כמח ומשלם ולא הן משלמין כשהוזמו אלא כולן נהרגין מאחר דס"ל כרבבן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר אבל ר' יוחנן אליבא דר"ע לא הוא ולא העדים כולן לא משלמין ולא נהרגין דהא חצי דבר הוא והוצרכתי לכל הפי' הזה מפני שראיתי לבעלי הפירושים שפירשוה בענין אחר והעמידו דברי רב פפא כעין המחלוקת הראשונה חזקיה כר"ע ור' יוחנן כרבבן ואין לשון הגמ' מוכיח כן מדאמר גנבה לחודא קיימא מכירה לחודא קיימא ש"מ אפי' לרבנן קאמר ותו לא מידי: ודאמר רב אסי עדי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף וכו' אמר אביי וכו' אם תשאל ורב יוסף דקארי לה אמאי קארי לה ר"ל הוה ס"ל לרב יוסף דבאתו עדי גנבה ואסהידו מיקרא עסקי וה"ק מתוך שאלו לא באו עדי גנבה יכול לומר עבדי מכרתי שנמכר לו בעבד עברי ואין עדי מכירה מחייבין אותו שאין המכירה מוכחת על גנבתו השתא דאתו עדי גנבה נמי אשתכח דעדי מכירה לאו כלו דבר קא עבדי אלא חצי דבר ואין נהרגין כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר ואצ"ל עדי גבוה שאין נהרגין שאין הגנבה מוכחת כלל על המכירה כמו שהמכירה קרובה להוכיח על הגנבה ואתא אביי ופרכיה לרב יוסף מכלל דלרבנן נהרגין והא מתוך קאמר כלומר מדלא קאמר מתוך

רש"י

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים ממקום שרמזה לה תורה. האומר אין תורה מן השמים. ס"ת שנמצא בו אות אחת יתירה או חסרה או שנוסף בו תיבה אחת או שחסרה תיבה אחת פסול לכתוב ממנו ספר תורה תפילין ומזוזה שכופין בכתה מדרשים: **ואפיקורוס. מפרש בגמ': **וכן הקורא בספרים החיצונים.** מפרש בגמ' וכן כולהו: **גמ' המונע הלכה מתלמידו.** מללמדו: **כר.** זו תורה: **משמח ימי נרחמים.** דכתיב נרחמים נרא לחלום בשביל התורה שנקראת נרחמים דכתיב ה' קנני לחלמי דרכו ושרחמל נקראו לחלמי דכתיב קודש ישרחמל לה' לחלמי מבוחמם שעתידין להתגולה בשבילם בנין שניים ואחרן. **ומרוב.** תלמידים בשבר הלכה: **מרממם.** בעולם הזה: **יגהגם.** לעוה"ב: **טמון לצפוניו.** טמון ומצוי לצפוני תורה כל הלילה: **לא נופח.** זה משל על גיהנם שאינו צריך ניפוח: **המחליף בדבורו.** משנה בשבורו שלא יהא ניכר: **קשתו.** קושי אבר שלו נגער שאינו מוליד ל"ג גבורתו מתמעטת: **עריה.** כלומר ערוה שאתה מסתכל בה: **הוי קבל וקייס.** תהיה עיניו וקבלן ומתקשים ותמיה וקבל לשון חופל: **אין פותחין לה חלונות.** לרוחות את נגעו לכתיב בנגע נגפה בי לי ולא לאוירי וכ"ו שאינו רואה אינו מטמא: **אפיקורוס.** נקמן מפרש: **המיפר בריח בשר.** ברית מילה שאמזה מצות מילה: **מועדות.** חולו של מועד: **וכל המעשה.** שכופה מביאו לעשות דבר אחר: **המגלה פנים.** (ו) דמשמע לן דחמיר מאפיקורוס דאפיקורוס סיימו דאית ליה אפיקורסותא בעלמא: **מאי אהנו.** (א) והם אינן יודעים שהעולם מתקיים על ידיהן: **כפי מגלה פנים בתורה.** (ע) הלי שכופר בתורה: **ובפנה שמעתא בדוכתא אחריתא.** שבריכין להניח דליה ממקום אחר ממה שלמדו שם: **מעולם לא שרו לן עורבא.** לאיסור זה מפורש בחורה: **דאמרי הני רבנן.** לשון ניחוי הוא שהיה להן לומר דבותינו שבמקום פלוני לשון אחר הני מרבנן אבל אי אמרו רבנן לא הוי גנאי דאמרי [ואפילו] אחר הני רבנן: **ונדקן.** מי שזקנו דק ורקוט: **קורטמן.** מריס: **עבדקן.** מי שזקנו עב: **סכים.** שוטה: **נפח בכוסו לא צחי.** מי שנופח (י) בכוסו בילוע שאינו למ"ד: **דאמר במה אוכל.** מי שאחר במה אוכל פת זה נחיה ליפתן בילוע שאינו רעב: **לדי נהמא.** ספר ספת מלפניו: **ומאן דאית ליה מעברתא בדיקניה.** מי שיש לו פלגות בזקנו שזקנו ממולך ומפולל ויש בין השיבולות כמין מעבר: **כ"ע לא יכלי ליה.** מתוך ערמתו שמתוך שחוכם כל ימיו בערמות היה מוכך בזקנו וכל שלה דבכי רוח והבאי הם ולכך אינו קורא בהם: **כמין זמר.** שלא בנגינותיו אע"פ שעיקרו שיר: **והקורא פסוק וכו'.** לשחק בו בבית

רש״י

המשפה: **נרוקן.** דרך המלחמים להיות רוקק קודם ויש לחשים שדרכן לרוק למחי כן ואינו מסור מלא בדוקק קודם דנראה דמזכיר ס״ם על הרקיקה וגם אינו מסור מלא בלחש הקודם: **אפי׳ נגע נגעם.** ע״פ שאין בו בשוחו (ו) פסוק: **פנותם על.** המכה אין לו חלק לעוה״ב: **אפי׳ ויקרא.** דלא כתיב ביה לא נגע ולא חולי ואין לחוש לנוחמו וקבר להגיל בזכות התורה שמור: **שיר של פגעים וכו׳.** כל זה קורא לפני מטתו בלילה להיות נשמר מן המזיקין: **פיזי דמי.** הא דאמר מסור להתרפאות: **נחיסור פגי ליה.** בתמיה: **סכין וממשמשים.** ואין בו משום שחיקת סמים פע״פ שנעשה לרפואה לסיכה בכלל שחייב: **ולוחשים לחיסא נחשים.** ואין בהם משום לידה: **ומעיניהם לני מסכות.** על גבי העין לקבל מי נמי כעין שעושין למי שחם בעיניו שמקיפין עיניו בטיהת [כלי הניטל כעין טיהת] וסכין ומפשחת: **מן סצד.** להגיד להם (ו) עבור המכיחה משום שנאמר ממלוי תפלך ודבר דבר: **אף נחול אסור.** משום סכנה: **שרי שמן.** המיינו שרי בוהן יש שמושלין בשפופרת של ניליס והיינו שרי ניליס: **לא סוסיפון נשוב.** בגמרא בתיב: סליקו להו כל ישראל

שק ועומדת לפני הקב״ה ואומרת לפניו רבש״ע עשאוני בניך ככינור שמנגנין בו נכרים אמר לה הקב״ה בתי א״כ מה יעשו בני בשעה שהן שמחין אמרה לפניו רבש״ע אם ת״ח הן יעסקו בתורה במשנה ובתלמוד בהלכות ובאגדות (א) ואם ע״ה הן יעסקו בהלכות פסח בפסח ובשל עצרת בעצרת ובשל חג בחג (ב)רשב״ג אומר משום ר׳ יהודה בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם: **מתני׳** יוהלוחש על המכה ואומר (ג)כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו׳: **גמ׳** רבי יוחנן אמר וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת (ג)ורבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה והא דרב פליג אדרבי יוחנן דבנגע צרעת ליח ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דוקא היכא דמזכיר שם שמים (א) (ד) ואפילו בלא רקיקה (ב) כדאיתא בפרק ידיעות הטומאה דגרסינן התם(ד) שיר של פגעים בבנורות ובנבלים ובתופים ואומר (ה)יושב בסתר עליון בצל שדי וגו׳ ואומר (ו)מזמור לדוד ה׳ מה רבו צרי עד לה׳ הישועה רבי יהושע בן לוי מסדר להו להני קראי וגני היכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני אלא אסור היכי דמי כגון דאית ליה מכה. ואי דאית ליה מכה באיסור סגי ליה ותו לא והא תנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה והא דאמרינן בשילהי במה אשה(ז) לאישתא צמירתא לימא (ח)וירא מלאך ה׳ וגו׳ אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה אישתא צמירתא חולה (ג) שיש בו סכנה הוא: תנו רבנן סכין (ט)וממשמשין בבני מעים בשבת ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בכלי הניטל בשבת אבל כלי שאינו ניטל אסור תניא אידך סכין וממשמשין בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד אמר רבי חמא בר חנינא סך ואחר כך ממשמש ור׳ יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת: ת״ר אין שואלין דבר מן השד בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור. (ג) אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי (י)לא אמר אלא (ג) (ד) בשעת הסכנה: ת״ר שרי שמן ושרי ביציס מותרין לשאול בהן (ד) אלא שמכזבין אמר רב חסדא ואיתימא רבי ירמיה בר אבא ד׳ כתות (ה) אין מקבלות פני שכינה כת לציס כת שקרים כת חנפים כת (י)מספרי לשון הרע כת לציס דכתיב (כ)משך ידו את לוצצים כת שקרים דכתיב (ל)דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חנפים דכתיב (מ)כי לא לפניו חנף יבא כת מספרי לשון הרע דכתיב (נ)כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה׳ ולא יגור במגורך רע אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר (ס)ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי להצמרע כתיב הכא כאשר דבר ה׳ ביד משה לו וכתיב התם (ע)ויאמר ה׳ לו הבא [נא] ידך בחקך אמר רב כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה שנאמר (פ)בהצותם על ה׳ ואמר רבי חמא בר רבי חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עשה מריבה עם השכינה שנאמר (צ)המה מי מריבה וגו׳ אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר (ק)לא (ה) עלי תלונותיכם וגו׳ אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה שנא׳ (ר)וידבר העם באלהים ובמשה: ירושלמי ר״ש בן אלעזר אומר (ש)לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד (ת)לישיבה אין אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ:

סליקו להו כל ישראל ומליקו להו מסכת סנהדרין

המאור הגדול

[דף קיג ע״א] **לעולם** בטהור וכגון דנפיל מחיצות כדרבא וכו׳ פי׳ ואלו היה מעשר דעלמא היה נפדה כיון דלא גזור רבנן כי ליחזנהו למחיצות עכשיו שהוא של עיר הנדחת והיה בו היתר אכילה מקמי דנפל מחיצות הוה ליה ממון הדיוט וראינו נפדה כדין ממון גבוה אלא נגנו ומעלה היא שעשו בו שאינו נשרף משום בזיון קדשים וא״ת אי הכי לוקמה במעשר שני שנטמא מאחר שנכנס לירושלים ומשום דהוה ביה היתר אכילה קודם שנטמא הוה ליה ממון הדיוט יש להשיב התם כיון דבעלמא בהאי גוונא בר פריה הוא כר״א ודמיו מותרין ליאכל בירושלים שלל ירושלים הוא ולא שללה והוא נפדה לעולם אבל היכא דנפיל מחיצות ואין דמיו מותרין ליאכל בירושלים דאין בהם משום שללה ולא היה מעשר דעלמא ואין נפדה לעולם אבל היכא דנפיל מחיצות כיון דלא נפדה לעולם אין דמיו מותרין ליאכל בירושלים דהוה ליה כמי שנפדה וא

לוח הדינים אשר בהנ"י ממסכת סנהדרין

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה אבד"ק קרימונה

א תע"ג דג' הדיוטות כרשות דכנגן נמי לגו ולפני לגיר כמוחזק ממוכים ניכו חלוק אם טענו יקנאו:
דף א' ע"א ד"ה דיני ממונות
ב כל מאי דלא דייני הכשרת היה מנכא שמי יפיטות דמשמתין עד שיפרע לחבירו לפי ראות עיני ב"ד:
ג מומחה פי' מטוקה לדיקים וכפכמתו מפורקמת ונגלית: שם ד"ה ומומחה ר"ת דיני ממונות
ד יש מיוקק בין דין לפשרה כדין הולכים כתר רובא ופשרה לרוך הפקמת כולם: ע"ב ד"ה ויש חילוק
ה פשרים ודיינים יכולין לחעיד: שם ד"ה והשתא
ו נקנין פשרה לה מני למיטעך קנין בטעות: שם ד"ה כתב בעל העיטור
ז פשרה שעשה מפני שלא היה לו שכרו אי רלוי ואח"כ נתפייס ונטעות ואחר: שם
ח מיישבו ב"ש שטעה מחורה ועשה פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא להחרים פחם הוי קנין טעות ואחר:
שם עשים שאחרו אימה נרייכים לריישה ומקיימה לאחריה על בעלה: דף ב' ע"ב ד"ה והזיזמנו

פרק זה בורר

ט כשהגיעו נקי רש כו מעות מוכעות ויפות מיקנן טוב ומזל טוב בפיה: דף ב' ד"ה גמ' אמי דרגש
י ממן הזה פעוברים מכפיים המעה: שם ד"ה לא את מפתו

יא לו מד נעי מוממים שומעין לו אפי' לגוה ואפי' לעיר מחרת: ע"ב ד"ה רב פפא
יב וב"ד הגדול שומעין לכל אחד מהן בעיר אחת ובשני בתי דיינים שוין שומעים למלוה: שם
יג ולו ב"ד הגדול רחוק ויש מומחים במקום קרוב מהמכנה לאיזן הלוה יכול לכוף להרחיק: שם ד"ה אמרינן
יד לוה נרעים לו מיפקיל אלא מדרבנן והוא הדין דנהנק רעים מיפקיל מלוה מדרבנן ולוה לא מיפקיל: דף ד' ע"ב ד"ה ומלוה ברבית
טו פקולי לדבנן דבעו הכרחה מקום מקנה לקוחות אבל מדינה פקוליס לגמרי: שם ד"ה והוה ליה
טז עבר אשטעה מיטור ומי שמל אב"ג דכי קא מישמעא קושמא הוי וכן בעובר על גזירה הקבל: דף ה' ע"ב ד"ה ובתב הרב בעל העיטור
יז תרי שהדי וחד פקול והכבר לומר שלא כבר פיקולי מצעדים ע"פ עד אחד ולי ממיני מלחת אשטר כבר שם אמרו שלא ידעו בפיקולו ומקחנהו לו ליתנהו לקהלי מכשירין: דף ז' ע"א ד"ה קרי"ף ד"ל
יח ב"ש אמר לאחד אחה עד חו לא מצי למימר אשטה היימי ואם כופר נשבע שכל מקום שנינו מחיינין ממון אחד מחייב שבועה וכלל הוא לכל דבר: שם ד"ה והשכימו

יט ומה טולכת אחרי הינם במקום דיכתו אבל אם הוא כעיר אחרת כופים אותו לצאת אחריהם: דף י' ע"א וכתבו
כ כופין ב"ד לנתבע שיעלה למת הוועד ודוקא שיש עדים או רואים אבל בשבל שמעה ביקרים לו: שם ד"ה אמר האחבר
כא דין מרומה ולאו לו יחחכנו ע"פ העדים ושטעות ופסק מרומה בעי דריפה והקרוב ופחם טענה לו בעי דריפה ומקילה: שם ד"ה והא דאמרינן
כב לפרק דין שלך ופרק פשר שלך לפי ראות עיניך לו מכלוף החמד יותר מחבירו: שם ד"ה תניא
כג לענין דיעת חייב שטועה אבל בהולאה אחייב להוריות כשהגיע להולאה פעור אם טעה: דף י"א ע"א ד"ה ולשון
כד הבעיות שבאחרו בחיקו דקי"ל קולא לנחבע הוי כטועה מבעי מבעה: שם ע"ב ד"ה ואפי'
כה וכן הטועה בדברי הבחושים היכא דלא שמע הוה מקבל אבל לו שמע לו הדר היה ועומד בשמועתו לו: שם
כו טעה בשיקול הדעת לאול קונית דעלמא כחב וכו' כ"ל ואינו בכחב: שם ד"ה דסוגיין בעלמא
כז ורבותא לו מהני אלא למומחה אבל אינו מומחה לחיפוך רבים אבל עבד: דף י"ב ע"א ד"ה ובענין חשלומין
כח בקושה שבועה אפי' על המעיד עשאה דיין: דף י"ב ע"א ד"ה ג' שנכנסו

כט טוב הדבר להחמיל מן הלד אפי' בדיני ממונות: שם ע"ב ד"ה פירוש
ל הא דלא חעבה על רב פי' שיבבר הקנין מחלה אבל לא שיחחום אם הרב טועה: שם

פרק נגמר הדין

לא רלועות חמשיכין ניכו והזמנה לאו מילחא היא בחמשכין: דף ט"ו ע"א ד"ה וכן נראה

פרק ארבע מיתות

לב הא דחמרי' ב"ד מכין ושוגשים והמיחום לב"ד וקבלוהו היינו שנהדרי גדולה ושל אחריה היו מעניעים בקבלה לפי שחייב מיחה אבל לחייבו לגמרי דין תורה לו: דף ט"ז ע"א ד"ה בזמן
לג חמן הזה עובד כוכבים וישראל חומר שיון ולא נעי קריעה מהכהב דיינהו אבל דישראל ודאי חייב קריעה: שם ד"ה נחחלא

פרק בן סורר ומורה

לד מה לך יוצא לגלב שחלחי בני וכו' היו מוכרים עלמם על קדושת הגם לפנים מגודת הדין לגלו היו מחייבין בכך לפלילי כשעת הגזירה כיון שבידם להעבירם ולבטלם אלא לפלילי הכי היו נהרגים מפני שבשעה שיחה לריכה לכך: דף י"ח ע"א ד"ה והתקדש

סליק

לוח סימני הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת סנהדרין

כולל כל חדושי דינים שהוכאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה אבד"ק קרימונה

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון

(א) אם היה מומחה לרבים אפי' יחיד דן ויכול לדון אחלה אפי' בעל כרחו:
(ב) נראה דב"ש פחם נני אחם כגון ג' אפילו הדיוטות יכולין לדון אחלה בעל כרחו כשיהיו רוצה בכך לדין:
(ג) [כחב] רחב"ם יכול לעבור על הדיינים ולהחמיכם לדין:
(ד) ממן שהיה הדיינין מכריעים ניכר בדין אין על פי מרב הקבלות ע"כ אם טעו לב יעלמו מ"מ יש להם לחזור כשטעו:
(ה) הג"ה ופפקו שנים שלנו אין דיינים דין:
(ו) והלכחא פשרה לריכה קנין:
(ז) פר"י דבפשרה לא מיזקין כחר רובא אלא בשלשה שוה בשוה בעין:
(ח) משלה לא לריכה קנין:
(ט) והרבה מן הפוסקים כחבו שאפי' המוכע המוחל לריך קנין:
(י) [כחב] רחב"ן הא דאחמרן משלה בב"ד של משלה הייט היכא דלא טעה אבל היכא דטעה ולאו לו הוי משלה:
(יא) בשלל ל"ת אם משלה לריכה קנין היכא דיש למוחל משלון בידו ושניא ללא בשי קנין:
(יב) הג"ה ופפקו שנים שלנו אין דיינים דין:
(יג) ב"ש שטעה ושיש שטעה למי שהיו מיש ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא יבבע ואח"כ נודע שהיו כר שטעה פ"ש אפילו אם עשה על הפשרה אינו כלום:
(יד) לפ לינין מיבש למחן דאפי כר' מיישי בחוכב כגון שוכרנו ושוכרו בלא דבר עמו שלשה ימים נחיבה אבל הוחיל דפרח נפפל אינו חוכל:

כהן גדול פרק שני

(טו) כהן גדול דן ודנין אותו:
(טז) נשים יוצאות משלה לפי שנברחו מיחה לעולם:
(יז) המנהג כמחן דאמר יוצאות לנקוף וכיון שהן מחרוחות בשעת הוללת אמ"כ יש לחן לטיות לאחרות משעת שהוא מזה שלא לעבור דרך עליהן:

דיני ממונות פרק שלישי

(יח) נאמנים עלי ג' רועי נקר רבי [מאיר] אומר יכול לחזור בו ואפ"ה אין יכול לחזור בו:
(יט) שלפפי פשר שם קבל עליו מד קרוב או פקול כבי מרי וקנו מיניה לפי שלא כדר בית:
(כ) מעשה לפני ר"ש בן' שאחר נאמן עלי אותו נכרי וקנו מיניה וכשהגיע שהיה מעה דבריו וקבל עוחד לפה לחזור בו ופפק דלא מלי הדר בית:
(כא) אם יש בני מ"ח בעיר א' מהם גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינין לומר לו אחין בפני זה שלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ואינו יכול לחזור בו:
(כב) אחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קרוב או פקול שהוגעין בעניה אינו יכול לפפלו לאחר שהעידו:
(כג) רחוק שאמנו לשמען לומיחי לך מנה ולא פרעתיך ושמען מעיד פרעתיך ונאמנת עלי אלחך ושלו"ל ב"ד לנאמנו מעיד פרע ופוב ואומר לו שמען מוכחת אחרת:
(כד) ממן שאין לו חזקות שלא הוא ב"ש אבי לשמוך בקונטי:
(כה) המפקחים כאחנה אפי' הקנו זה לזה לא קנו דאמפקחת גמורה היא ואין מועיל בה קנין:
(כו) אפי' אמר לו מכסון קודם שהשחילו לשמוך אח"כ לא קני כשהשחילו ומכסון מוכחים שניהם על הדף שהוחקין זה והמקוח קנוי לשניהם קני:
(כז) ואותן שדוכין רגילים לעשות בו קנין אי נמי אפי' כלא קנין לא חשיב אמחמת:
(כח) אלמד חיוקות שקנו מידו לא הוי אמחמת אם חזר בו ולא נחנה אלמד אחר:
(כט) הג"ה ופפקו שנים שלנו אין דיינים דין:
(ל) [כחב] רחב"ן הא דאחמרן אמילה בב"ד של חורי אילו היכא דלא טעה אבל היכא דטעה ולאו לו הוי אמילה:
(לא) בשלל ל"ת אם אמילה לריכה קנין היכא דיש למוחל משלון בידו ושניא ללא בשי קנין:
(לב) אמר נאמנים עלי שטעה נאמנו ושיניו אחמר ואמר יש לי לגבוך ושוב אפס אחוכב אחריו ואמר אחמילתי אינה אמילה כי לא אחרחי אאל לך בה לא היה קנין כלבב ופפק רחב"ן דאמילה גמורה היא ואינה לריכה קנין:
(לג) ב"ש שטעה ושיב שטעה למי שהיו מיב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא יבבע ואח"כ נודע שהיו כר שטעה פ"ש אפילו אם עשה על הפשרה אינו כלום:
(לד) לא ניחן מיבש למחן דאפי כר' מיישי בחוכב כגון שוכרנו ושוכרו בלא דבר עמו שלשה ימים נחיבה אבל הוחיל דפרח נפפל אינו חוכל:

כהן גדול פרק שני

(לה) כהן גדול דן ודנין אותו:
(לו) נשים יוצאות משלה לפי שנברחו מיחה לעולם:
(לז) המנהג כמחן דאמר יוצאות לנקוף וכיון שהן מחרוחות בשעת הוללת אמ"כ יש לחן לטיות לאחרות משעת שהוא מזה שלא לעבור דרך עליהן:

דיני ממונות פרק שלישי

(לח) נאמנים עלי ג' רועי נקר רבי [מאיר] אומר יכול לחזור בו ואפ"ה אין יכול לחזור בו:
(לט) שלפפי פשר שם קבל עליו מד קרוב או פקול כבי מרי וקנו מיניה לפי שלא כדר בית:
(מ) מעשה לפני ר"ש בן' שאחר נאמן עלי אותו נכרי וקנו מיניה וכשהגיע שהיה מעה דבריו וקבל עוחד לפה לחזור בו ופפק דלא מלי הדר בית:
(מא) אם יש בני מ"ח בעיר א' מהם גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינין לומר לו אחין בפני זה שלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ואינו יכול לחזור בו:
(מב) אחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קרוב או פקול שהוגעין בעניה אינו יכול לפפלו לאחר שהעידו:
(מג) רחוק שאמנו לשמען לומיחי לך מנה ולא פרעתיך ושמען מעיד פרעתיך ונאמנת עלי אלחך ושלו"ל ב"ד לנאמנו מעיד פרע ופוב ואומר לו שמען מוכחת אחרת:
(מד) ממן שאין לו חזקות שלא הוא ב"ש אבי לשמוך בקונטי:
(מה) המפקחים כאחנה אפי' הקנו זה לזה לא קנו דאמפקחת גמורה היא ואין מועיל בה קנין:
(מו) אפי' אמר לו מכסון קודם שהשחילו לשמוך אח"כ לא קני כשהשחילו ומכסון מוכחים שניהם על הדף שהוחקין זה והמקוח קנוי לשניהם קני:
(מז) ואותן שדוכין רגילים לעשות בו קנין אי נמי אפי' כלא קנין לא חשיב אמחמת:
(מח) אלמד חיוקות שקנו מידו לא הוי אמחמת אם חזר בו ולא נחנה אלמד אחר:
(מט) הג"ה ופפקו שנים שלנו אין דיינים דין:
(נ) [כחב] רחב"ן הא דאחמרן אמילה בב"ד של חורי אילו היכא דלא טעה אבל היכא דטעה ולאו לו הוי אמילה:
(נא) בשלל ל"ת אם אמילה לריכה קנין היכא דיש למוחל משלון בידו ושניא ללא בשי קנין:
(נב) אמר נאמנים עלי שטעה נאמנו ושיניו אחמר ואמר יש לי לגבוך ושוב אפס אחוכב אחריו ואמר אחמילתי אינה אמילה כי לא אחרחי אאל לך בה לא היה קנין כלבב ופפק רחב"ן דאמילה גמורה היא ואינה לריכה קנין:
(נג) ב"ש שטעה ושיב שטעה למי שהיו מיב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא יבבע ואח"כ נודע שהיו כר שטעה פ"ש אפילו אם עשה על הפשרה אינו כלום:
(נד) לא ניחן מיבש למחן דאפי כר' מיישי בחוכב כגון שוכרנו ושוכרו בלא דבר עמו שלשה ימים נחיבה אבל הוחיל דפרח נפפל אינו חוכל:

כהן גדול פרק שני

(נה) כהן גדול דן ודנין אותו:
(נו) נשים יוצאות משלה לפי שנברחו מיחה לעולם:
(נז) המנהג כמחן דאמר יוצאות לנקוף וכיון שהן מחרוחות בשעת הוללת אמ"כ יש לחן לטיות לאחרות משעת שהוא מזה שלא לעבור דרך עליהן:

דיני ממונות פרק שלישי

(נח) נאמנים עלי ג' רועי נקר רבי [מאיר] אומר יכול לחזור בו ואפ"ה אין יכול לחזור בו:
(נט) שלפפי פשר שם קבל עליו מד קרוב או פקול כבי מרי וקנו מיניה לפי שלא כדר בית:
(ס) מעשה לפני ר"ש בן' שאחר נאמן עלי אותו נכרי וקנו מיניה וכשהגיע שהיה מעה דבריו וקבל עוחד לפה לחזור בו ופפק דלא מלי הדר בית:
(סא) אם יש בני מ"ח בעיר א' מהם גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינין לומר לו אחין בפני זה שלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ואינו יכול לחזור בו:
(סב) אחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קרוב או פקול שהוגעין בעניה אינו יכול לפפלו לאחר שהעידו:
(סג) רחוק שאמנו לשמען לומיחי לך מנה ולא פרעתיך ושמען מעיד פרעתיך ונאמנת עלי אלחך ושלו"ל ב"ד לנאמנו מעיד פרע ופוב ואומר לו שמען מוכחת אחרת:
(סד) ממן שאין לו חזקות שלא הוא ב"ש אבי לשמוך בקונטי:
(סה) המפקחים כאחנה אפי' הקנו זה לזה לא קנו דאמפקחת גמורה היא ואין מועיל בה קנין:
(סו) אפי' אמר לו מכסון קודם שהשחילו לשמוך אח"כ לא קני כשהשחילו ומכסון מוכחים שניהם על הדף שהוחקין זה והמקוח קנוי לשניהם קני:
(סז) ואותן שדוכין רגילים לעשות בו קנין אי נמי אפי' כלא קנין לא חשיב אמחמת:
(סח) אלמד חיוקות שקנו מידו לא הוי אמחמת אם חזר בו ולא נחנה אלמד אחר:
(סט) הג"ה ופפקו שנים שלנו אין דיינים דין:
(ע) [כחב] רחב"ן הא דאחמרן אמילה בב"ד של חורי אילו היכא דלא טעה אבל היכא דטעה ולאו לו הוי אמילה:
(עא) בשלל ל"ת אם אמילה לריכה קנין היכא דיש למוחל משלון בידו ושניא ללא בשי קנין:
(עב) אמר נאמנים עלי שטעה נאמנו ושיניו אחמר ואמר יש לי לגבוך ושוב אפס אחוכב אחריו ואמר אחמילתי אינה אמילה כי לא אחרחי אאל לך בה לא היה קנין כלבב ופפק רחב"ן דאמילה גמורה היא ואינה לריכה קנין:
(עג) ב"ש שטעה ושיב שטעה למי שהיו מיב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא יבבע ואח"כ נודע שהיו כר שטעה פ"ש אפילו אם עשה על הפשרה אינו כלום:
(עד) לא ניחן מיבש למחן דאפי כר' מיישי בחוכב כגון שוכרנו ושוכרו בלא דבר עמו שלשה ימים נחיבה אבל הוחיל דפרח נפפל אינו חוכל:

הין בודקין פרק חמישי

(עה) קטן בן שנה או שנחים שנשחמד עם אמו ואח מחאבלין עליו וכיוצא חם:

נגמר הדין פרק ששי

(עו) אח אמיה היא מחללת שאם היו נהנגין בו קדם נהנגין בו חול פרט"י לפחות ולנבך לחשון:
(עז) אף אני אמינו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות וכשניש מוקמין:
(עח) ג' דיינים יש בירבע ואל יעבור:
(עט) והיכא דמחמינין העכו"ם להעבירו על דת יהודית יהרג ואל יעבור בכל דבר ובכל זמן ומקום:

ארבע מיתות פרק שביעי

(פ) אפילו אין שנשחמד' ונשלח לעכו"ם ומזיר ומפנרשא מן הישראל ואוב נחגייר בעלה העכו"ם הרי ר"ת לעכו"ם לקחת אותה לו לאשה:

הנחות מרדכי

(פא) כל מי שאין לו במקרא ולא במשנה ולא בד"א אינו מן הישוב ופפול לעדות:
(פב) האוכל בשוק דומה לכלב ור"ש פפול לעדות:
(פג) מי שאינו זריז בחפלה ובמצות ואין בו דרך ארץ פפול לעדות:
(פד) פר"ח בללה דאשכחת כל היכא שאשמעין מבירו על דבריו כדי שיאמינוהו ואין כאן שיפה לידי כך הוי אשכחת ולא נמר ומקני:
(פה) משנה הגאון מפי מחן וחפי כלה מעידין זה לזה ואין כאנים לנין:
(פו) ר"ש אשר אחרוקה אין מעיד לקרובים לכאחלה ואי מסהיד לא פפל ליה:
(פז) לאחן שאף אם שמען בפגושים והרחים ממנו שנשים דיבר ועכשיו חוכנו לנין שיאחר כי מה שהראים ממנו הדין עמו ומוליאין מיד לאחן ומחזירין לשמעון:
(פח) ר"ש אשר אשמיעי עליה שהלי ואשחכח הד מיניהו פפול אשלים לו אינא עדי אשניה אחרוק הוא מחוכנו ופפול:
(פט) לא כותבה אשיקה בגוים אלא למיוקות ני"ט הרחשון:
(צ) לא ראיתי אין לראיה:
(צא) טופס שטר שלוחת כבן וכן בשבח כו':
(צב) נאמן נאמן בלא שבועה לאין אדם חוטא ולא לו':
(צג) [כלבב] רש"י היה אחייב לאחוכב לשלם שכר השלוח:
(צד) [כלבב] האוכל נפש אחן לאין בדיניו לעשות לו דבר לא להרגו ולא לאבאו לו להנלוחו אלא לחנות אחן שאינו אחמן לעבד עמו ולפור להם להשבחו ו ופפול לכל עדות שבעולם:
(צה) אבל אינם כורניים להם לגלגר זה בזה כדי לו אחד זה בזה לו אחד:
(צו) ואם אינם כורניים להם אלא שהוא אחמין אחד מבני העיר או שיש אבבנאים אחמינים זה אח זה בזה כורניים לגלגר וטוענין לגלגר:

אחד דיני ממונות פרק רביעי

(צז) דין אחוכה שיודע בודאי שהוא דין אחוכה אי אינו יכול לחזור בלו:
(צח) אחד הטוען להעיד עדות שקר והבשיעם בטעות להעיד אם שיימר להם אומר להם להעיד שקרם אלא אחת ולבסוף אחד מן אחד מן העדים ולהרין ר"י נע להעיד לנו:
(צט) טיהר אח הטמא כו' שם בחוכן:
(ק) הרי"ף פפק ב' דיינין בטועה בדין:
(קא) היכא דבדי בגלי לו אבי אחוכלי פלינו והדיין לא ידע כי אם בבדי בג' ולא ידע שהאחר אוכל עליו והוכה ון לא פקול שקרם אלא אחת ולבסוף אחד מן העדים ולהרין ר"י נע להעיד לנו:
(קב) אומא בשני עיניו פפול לדיין:
(קג) האוכל וכנו הרב ואלמידו אין חוזין לזן אלא אחד:

נגמר הדין פרק ששי

(קד) אח אמיה היא מחללת שאם היו נהנגין בו קדם נהנגין בו חול פרט"י לפחות ולנבך לחשון:
(קה) אף אני אמינו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות וכשניש מוקמין:
(קו) ג' דיינים יש בירבע ואל יעבור:
(קז) והיכא דמחמינין העכו"ם להעבירו על דת יהודית יהרג ואל יעבור בכל דבר ובכל זמן ומקום:

ארבע מיתות פרק שביעי

(קח) אפילו אין שנשחמד' ונשלח לעכו"ם ומזיר ומפנרשא מן הישראל ואוב נחגייר בעלה העכו"ם הרי ר"ת לעכו"ם לקחת אותה לו לאשה:

הנחות מרדכי

(קט) כל מי שאין לו במקרא ולא במשנה ולא בד"א אינו מן הישוב ופפול לעדות:
(קי) האוכל בשוק דומה לכלב ור"ש פפול לעדות:
(קיא) מי שאינו זריז בחפלה ובמצות ואין בו דרך ארץ פפול לעדות:
(קיב) פר"ח בללה דאשכחת כל היכא שאשמעין מבירו על דבריו כדי שיאמינוהו ואין כאן שיפה לידי כך הוי אשכחת ולא נמר ומקני:
(קיג) משנה הגאון מפי מחן וחפי כלה מעידין זה לזה ואין כאנים לנין:
(קיד) ר"ש אשר אחרוקה אין מעיד לקרובים לכאחלה ואי מסהיד לא פפל ליה:
(קטו) לאחן שאף אם שמען בפגושים והרחים ממנו שנשים דיבר ועכשיו חוכנו לנין שיאחר כי מה שהראים ממנו הדין עמו ומוליאין מיד לאחן ומחזירין לשמעון:
(קטז) ר"ש אשר אשמיעי עליה שהלי ואשחכח הד מיניהו פפול אשלים לו אינא עדי אשניה אחרוק הוא מחוכנו ופפול:
(קיח) לא כותבה אשיקה בגוים אלא למיוקות ני"ט הרחשון:
(קיט) לא ראיתי אין לראיה:
(קכ) טופס שטר שלוחת כבן וכן בשבח כו':
(קכא) אלים נאמן בלא שבועה לאין אדם חוטא ולא לו':
(קכב) רש"י היה אחייב לאחוכב לשלם שכר השלוח:
(קכג) האוכל נפש אחן לאין בדיניו לעשות לו דבר לא להרגו ולא לאבאו לו להנלוחו אלא לחנות אחן שאינו אחמן לעבד עמו ולפור להם להשבחו ו ופפול לכל עדות שבעולם:

ספר מרדכי למסכת סנהדרין

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והם מסוגרים בשני חצאי רכוז עם כוכב בזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצענו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

דיני ממונות כשלשה **תרעה** [דף ה ע"א] ואם היה מומחה לרבים ₪ אפילו יחידי דן [*פי'] ויכול לדון אחלם בעל כרחו אם הוא מומחה לדבר שבקבלה עילויה מע"פ שאינו מומחה גמי כדמשמע לקמן [דף ו.] גבי דן את הדין ומסיק דקבליה עילויה והוה מיירי כשאינו מומחה מדקאמר אתר הכי ואם היה מומחה לרבים מכלל דמעיקרא מיירי כשאינו מומחה ועוד מדקתני טיעמא את הטהור טיהר את הטמא מכלל דאינו מומחה וגרסה דהוה הדין קאם גבי אחלם א) כשהן שלשה אפילו הן הדיוטות יכולין לדון את האחלם בע"כ כשאינו רוצה לצאת דין להא שלשה הדיוטות במקום יחיד מומחה הן ואפילו אינם גמי לשמואל דאמר אינם שדנו דיינים דין ויכולין לדון האחלם בעל כרחו אלא דמיקרו ב"ד חלוף (*ומי) [*דאי] בדקבילו עלייהו אמאי מיקרי ב"ד חלוף והא דתנן לקמן [דף כג.] זה בורר לו אחד ג דמשמע מדעתו אין בע"כ לא ה"מ כשאומר לא לדון כפני זה אלא כפני זה אלא מסלק עצמו מלבא לפניו דין אבל כשאמר לא אבא לב"ד כלל דין חומו בעל כרחו וכן אפסק רבינו אבי העזרי ונשמ"ל לרבינו מאיר **תרעו** אם יכול ג לערער על הדיינים ולהזמינם לדין והשיב ג"ל שיכול דהא לא שמענו שהוא מרס או מקנא קהלות מלערער על הדיינין ומי מצוה דמרינן בסנהדרין [דף ו.] הב"ע דקבילו עלייהו מי הכי אמאי משלם מציתו דא"ל דון לנו דין תורה *משמע הא כל היכא [*והיינו כדמסיק דאמרי ליה דיינא לן דין תורה] דקבילו עלייהו כשאם לא ישלמו אין להביא ראיה מכאן דאמרי ליה דיינא לן דין תורה והיינו דקא מסיק דאמרי ליה דיינא לן דין תורה ועוד דהאם מיירי דליכא למא מד דיין ושקיל ושרי אלישנא דאמר אמאי אשם יטעה לא ישלם אבל היכא דאיכא למא מד דיין כשאמר לא אבא לב"ד אשם יטעה ואפילו אם נאנו לחלוק ולומר [הא דאמר] דן את הדין מה **תרעו** שעשה עשה וישלם מציתו זהו דוקא בימיהם שהיו דנין ומכריזין את העולם לדון בפניהם בעל כרחם אבל בזמן הזה שמכריזין את הדיינין ליבא בדין על פי תרס הקהלות ע"כ אם טעו לא ישלמו דמה יש להם לעשות מ"מ יש להם לחזור כשדנו שלא כדין ואם אינם רוצים דין הוא שישלמו. ומה שאמרתם שקבעתם ה לו זמן להזמינם לדין וקבל עליו שאם לא יזמינם עד לזמן זמן שלא יהא רשאי להזמינם עוד והעדיר המועד נ"ל דמאחר שלא קבל עליו בקנין כ"ש בדברים בעלמא דיכול לחזור בו דע"כ לא פליגי ר' מאיר ורבנן פרק זה בורר [דף כד.] גבי נאמן עלי אבא ובגי דור לי בפיי רשאי אם יכול לחזור בו או לא אלא לאחר גמר דין אבל קודם גמר דין דבר הכל יכול לחזור בו כדאמרינן התם בגמרא: [דף ה ע"ב] **תרעה** יפיע רב נחמן כו' פשקו הב"ג כרבי אבהו דאמר אבהו ועוד שפ"ב דב"מ [דף לח:] גבי מיקור וכן שהוא בתרא ניח ליה לשמואל אלא כרבי אבהו דאמר אבהו ועוד שפ"ב דב"מ [דף לח:] גבי מיקור וכן ספרא עבוד עיסקא ואמר ליה ב) רב נחמן זיל מייתי מלתא זו מרי מגו אלמא מלתא בעינן שלשה ורבינו תם פירש דהלכה כשמואל דרב נחמן קאי כוותיה בשמעתין ושקיל וטרי לשמואל ולקיימא לן כרב נחמן וכשמואל בדיני וגם רב אחא בריה דרב מיקא לעיל שהוא בתרא טפי מרבא קאי כוותיה ורמיה מפרק השולח [דף לב:] בפיי כמה [מבטל] (לה) רב נחמן אמר בפיי אינם אלמא אית דין קרי להו וגם אמר גבי פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין משמע דלא בעי שלשה ורבינו תם שפירש דהלכה כשמואל נרמה דלמו דוקא שנים שלא אפילו יחיד שדן דין ואכא דנקט שנים משום רבותא דאפילו שנים מקרי ב"ד חלוף ורמיה מדפריך לקמן [לרבי יהונתן] מהוה דדן את הדין דהיינו יחיד ולשמואל לא פריך ועוד יש להביא ראיה מהא דאמרי רבנן פשרה ביחיד ובעי למימר טעמא משום דמקשין פשרה לדין וכדשמואל דקאמר אתר הכי לימא כתנאי וכו': [דף ו ע"א] **תרעט** והלכתא פשרה לריכה קנין ר"י מסופק אם הקנין מיד קודם שיאמרו ו פשרנים ותן לריך קנין ואפי' נאמר לך תן או אם הקנין לאחר שיאמרו הפשרנים ודוקא נאמר לך אבל נאמר לך שהוא כבר מוחזק אין לריך קנין ומיהו (*בהל' גדולות) [*מלשון ה"ג מ"] משמע דאפילו לאחר שאמרו הפשרנים לריך קנין ואפי' נאמר לך ופר"י הטעם דמחילה שע"י הפשרה מע"פ שהוא יודע מה הוא מוחל לו דומה למחילה בטעות לפי שמוחל ע"פ עצמם אל דיינין שהשיאו חומו למחול לפיכך לריך לאלם הדבר ע"י קנין אבל אאר מחילה שאינה ע"פ הדיינין אלא אין מוצא לנאנע לבל והוא מודה לו שמחל אכן לא היה בה קנין אותה מחילה אינה לריכה קנין עוד פירש ר"י דבפשרה לא אזלינן בתר רובא אלא שכשאין כאן בעיון כדאמרינן בפ' בתרא דמס' ע"ז [דף עב.] כדשיימי בי תלתא אפילו תרי מגו תלתא כדאמרי תלתא עד דאמרי תלתא ה) וה"מ כשקנו מידו דקיי"ל פשרה לריכה קנין ופי' ראבי"ה דה"ה נמי כשלשה שאין דיינין [*מומחין] וכתב ראב"ן דוקא כשהוזקקו (*אאלה) [*מאחלה כך מלאתי במ"] לפשרה לא אלימי לאפקועי ממונא ע"כ לריכה קנין שלא יאמר משטה הייתי בכם אפי שהייתם מפליגים בי אבל כשהוזקקו אאחלה לדין אין אחלם משטה בב"ד ופשרתם אינה לריכה קנין ורבינו יוסף ט"ע מולך בפשוטיו וכתב דבשלשה פשרנים לא בעי קנין וכ"ש אם הדבר נעשה בפעמד אנשי העיר ופשרה ביחיד מקויימת אם יש שם קנין והכי מוכח בלמודא דאמר רב אחא [מאן דאמר] אפי אפילו אד נמי והא דאמרינן אפי כי היכי דליהוי עליה אקדלי והקנין שלריך [היינו] שלא יוכל לחזור ז הטובת אבל הטובת אין יכול לחזור בו ₪ ואפילו בלא קנין לעולם מיירי שלא כתב והקנין שלריך היינו שלא יוכל לחזור כו' אבל הטובת אין יכול לחזור כו' ה"ל אף בב"ד הרי אף בלא קנין אין לריך קנין כאן שכתוב כאן ו"ל אף בב"ד הוא אף בהטובת המוחל לריך קנין אבל בהמלה לפשרה אלא שב"ד הוא אין אחלם משטה:

תרפ דמחילה אינה לריכה קנין כדאמרינן פ"ק דקדושין [*דט"ו.] נימא ליה נאנפי אפי זיל ועוד רחיה מפרק הנושא [*ק"ד.] דאם שהתה כ"ה שנה ולא מצעה כתובתה אסתמא אחילתה ובלא קנין מיירי אסתמא כדמוכח בעובדא דממחיה דרב ז) לוי"ו ועוד רחיה מהאי דגיטין זכוק לי חובי והפטר משמע דבלא קנין מיירי ועוד רחיה מטעמו אטון והודה לו בשעורים פטור [ב"ק דף לה:] ואמאי לא אאלם שעורין ט ולמ משום דמסתמא אחילתה מדלא אאע י והתם בלא קנין מיירי וכן פסק ראב"ן וכן קבל רבינו אבי העזרי אאיבו רבינו יואל לא קבילא ליה הא משמעות אתון ד"ג שכתב ר"י לעיל ו"ל דהכי פירוש דאמרי' קאמר הכא אאם קנו ממנו קודם שאמר לו לריך קנין לפי שהיו יודע בשה יפסידו ואם כן משמע דוקא קודם שפשרה אבל אאיבו יודע בשה יפסידו ואף לאאר שאמרו לריך קנין והוא אפי אאיבו יודע בשה לשאול פירוש כמו לעיל שהיו יודע בשה הוא שואל לו דהוא שטר שלין שואל לו כל כך דשמא מן הדין לא יתחייב לו אלא דבר מועט יותר מהפשרה אבל אילו היה יודע שמן הדין חייב לו הכל וממילא אאת הפשרה ישאול לו האחי זה לא היה עושה ו"ל שפיר קאמר בשה יאמר שלא אאם ב"ד היו יודע בשה היה המחילה שאמר לו וכן משמע בהלכות גדולות בהל' דיינים ו"ל פשרה היכי דמי כגון שמוע לאיכא בינ אחי והוה אינשי בעחייב למיעבד להון פשרה ובעו ממונא לאיתן הדין לא יתחייב אלא בדבר שמוע ובשק מן שמוע מידי ס"ל דשבקוה כולה ואאליה וקו מיניה דכן וכן שמוע אית לך וקא שבקת ליה ואי לא קו מיניה אלי הדר ביה דקי"ל דפשרה לריך קנין ע"ש. הרי משמע בהדיא דאאילו אאמרו הפשרה ובקשו ממנו שיאמול לו ואאמרו לו כך וכך אית לך עליו אקח אאמנו כך וכך מ"מ לריך קנין וכן משמע בתוס' דף ו' ע"ש:

וכספר תגודת אאוב אאוכח יותר וכמו שיתבאר בחידושים שלו בע"ה. ג"מ:

*וכ"י בפ' זה בורר בשמעתין דאמרו לך אאלוקא כתב אע"ג דקנין דברים בעלמא אאי"ש אאשכחן בקנין שאאוזק הדבר' כדאאמר גבי דינ' אאלא דבר אאלא ואגבי משכנתא בשאר דאא אאלקו עכ"ל אאכר"ש:

[*ובקצה דלפי דבריו משמע שטעה ה"ג אאפי שאינו יודע בשה יפסידו ואם כן משמע דוקא קודם שפשרה לריך לקנין הא אאמ"כ אין לריך לקנין שהרי יודע בשה למחול ולעיל כתב בשם ר"י דבה"ג משמע דאאפי לאחר שאאמרו שפשרה לריך קנין וזה דוחק לומר דלרבינו יואל לא קבילא ליה הא משמעות אתון ד"ג שכתב ר"י לעיל ו"ל דהכי פירוש דאמרי' קאמר הכא אאם קנו ממנו קודם שאמר לו לריך קנין לפי שהיו יודע בשה יפסידו ואף לאאר שאמרו לריך קנין והוא אאפי אאינו יודע בשה למחול פירוש כמו לעיל שאינו יודע בשה הוא מוחל לו דהוא שטר שלין מוחל לו כל כך דשמא מן הדין לא יתחייב לו אלא דבר מועט יותר מהפשרה אבל אילו היה יודע שמן הדין חייב לו הכל וממילא אאת הפשרה ישאול לו אאחי זה לא היה עושה ו"ל שפיר קאמר בשה יאמר שלא אאם ב"ד היו יודע בשה היה המחילה שאמר לו וכן משמע בהלכות גדולות בהל' דיינים ו"ל פשרה היכי דמי כגון שמוע לאיכא בינ אחי והוה אינשי בעחייב למיעבד להון פשרה ובעו ממונא לאיתן הדין לא יתחייב אלא בדבר שמוע ובשק מן שמוע מידי ס"ל דשבקוה כולה ואאליה וקו מיניה דכן וכן שמוע אית לך וקא שבקת ליה ואי לא קו מיניה אלי הדר ביה דקי"ל דפשרה לריך קנין ע"ש. הרי משמע בהדיא דאאילו אאמרו הפשרה ובקשו ממנו שיאמול לו ואאמרו לו כך וכך אית לך עליו אקח אאמנו כך וכך מ"מ לריך קנין וכן משמע בתוס' דף ו' ע"ש:]

*ולקמן יב פרק זה בורר [דף כד.] משמע דלאפני גמר דין יכול לחזור בו בין בחמן לך בין בממול לך עד שיקנו מידו יג המפץ לריך לקנות כדי שלא יהא קנין דברים בעלמא כי האיי דיים פרק קמא דבבא בתרא [דף ג.] * ומיהו אם כבר שמעו הפשרה ושאקנו ושוב בא ₪ לעבור המותר לו אלי אבא ורב נאמ גאון כתב כיון שלא אאל עליו עדים או אאנן אאיודע שים לו עדים או שטר האם ודאי הויא אאילה אבל היכא דשטר שאין עליו עדים ואאל ולאאחר זאן אאת עדים האם ודאי לא הוי אאילה דאילו היה יודע שים לו עדים לא היה אוחל (ולא אאיבעיא אאום אלא היה לו [*שם] שום קנין אלא) אפילו היה שם קנין קנין טעות הוא ולא כלום הוא אבל אאילה אלא ב"ד זיאנין בעיא קנין וזיאנין לא בעיא קנין והוא נאלק לב' דרכים אם אאל אוב לאאיהו שים לו עליו הן בשטר הן בע"פ אדעתו אלא פשרנים קנה הוחיל והאוב ביד הלוה זכה כמה שביד כאותה שאאינו ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו אוכר קנה לוקח וכן אדאמוכל לאאר שאוכל המוכר שטר אוב לאאיהו ואזר ואאלו אאוכל אאכר ואאילה אלא קנין הוא לפי שכבר הקנהו ללוקח ואכר לו השטר גם כתב השטר עליו כדאאיע ואכאים אומרים אין שכתב אלא שאר בין אאר ולא כתב לו קנה עד שיכתוב ויאאור אלא ודאי היה אאילה אלא קנין אאיבעי ליה אאי אאום דאאילה אאינו אאום קנין אלא

לדעתם ג עיין סוף פרק הגוזל קמא. כתוב בספר המלות הגדול וז"ל **תרפב** דיין שטעה ומייב שטועה למי שלימו מייב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא יפצע ואח"כ נודע שלימו כך שטועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה אינו כלום שלא קיבל עליו ליתן לו למחול שלא [דף יג.] ופרק חזקת הבתים [דף מג.]: [*כתובות דף קה: והרי"ף הביאו כאן] *לא לידון אינים למחן דמני ליה כו' **תרפג** פירש רבינו מס שלא בתובה ושונא דמיירי ביה ר' יהודה ורבנן ג לעדות לגבי דיין שלפילו רבנן מודו דפסול כדפסול מקרא פרק זה בורר [דף כט.] שלא התם ג מיירי בתובה כגון שוציבו ושונא שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת מחיצה אבל הכא ד בתובה דבתמוך פרט גדפע מיריעה אחת ההוא גברא שקלה לתילו שלא תומרת בעלמא שהיו מתמירין על עצמן כדאשכחן בכתה ה דוכתין אבל פסולים לא היו: **סליק פירקא כהן** גדול דן **תרפד** ודנין אותו. [דף כ ע"א] מקום שנהגו הנשים שלא יפתלו לפני המטה (*לפני המטה) ותימה היאך יוצאות לפני האנשים שלא יפתלו בהם הא משכחת פרק האיש [דף נ:]: שהקיפוה לעזרת נשים גזוזטראות כדי שלא יפתלו נשים וי"ל הכא כיון דעת אחת לער הוא ליכא למיחש וכירושלמי דפירקין פליגי היה דחיים תנא דתני נשים יוצאות תהלה לפי שגרמו מיתה לעולם ואיתא תנא דתני יוצאות לבסוף מפני כבודן של ננות ישראל כדי שלא יפתלו בהן האנשים ועל מנהג שלנו היה תמיה ר"י בר אפרסם שבשעת הולכת המת לבית הקברות יוצאות הנשים לבסוף ובחזרה יוצאות תחלה והיה מפרש דהמנהג כמ"ד יוצאות לבסוף וכיון שהן מתרוצות בשעת הוצאת המת ג"כ יש להן להיות לבסוף בשעת חזרה שלא לעבור דרך עליהן: **סליק פירקא**

דיני ממונות מתניין: [דף כג ע"ב] **תרפה** ג"כ יותנן מתלוקת בשני כתי עדים רבי מאיר אומר סבר מין לריך לברר ורבנן סברי מין לריך לברר ופי' ו רבינו שלמה מהריטא ועיקר ר' מאיר סבר מין לריך לברר ומכחים מוקמיה לריך לברר לימא ר' מאיר ורבנן בפלוגתא דרבי שמעון בן גמליאל ורבי פליגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה כו'. דשב"ס ורבינו משלם מגרסינן פסקה כר' שמעון בן גמליאל דאין לריך לברר מדפסיק פרק גט פשוט ולא רבי לא אמר [הלכה כרבי שמעון בן גמליאל] אלא לברר בלומר ו לא (*יפסיד) [שיפסיד] בשביל כך ותנו עוהגין [*כר' שמעון ב"ג] דאין לריך לברר וכן פסקו רשב"ן ורא"ה דאם לא ברר לא הפסיד: [דף כד ע"א] **תרפו** נאמנין עלי שלשה רועי בקר רבי [*מאיר] אומר יכול לחזור בו ומכחים מוקמיה אין יכול לחזור בו ואוקימנא אפי' בשלח לך [פליגי] והלכה כמכחים וכתב רבינו מאיר הא דאמר נאמנין עלי שלשה רועי בקר אינו יכול לחזור בו ה"מ אלא נודע בטענו אבל אם נודע בטענו יכול לחזור בו אלא עדיף מפשרה דפשרה אלא קנין אפילו לאחר שהגידו הפשרה יכול לחזור בו כיון אלא קנו מיניה אע"ג דקנליהו עלייהו לפשרה ועשו פשרה כ"ש הכא דקנליהו לעשות דין ועשו פשרה לאחעמא דהכי לא קנליהו אמלי למיהדר ביה דכל דין שלא נטענו אינו דין ה ואם תאמר אם כן לרבי מאיר לאמר יכול לחזור בו בלא טענו אם כן מאי נפקא מינה דיחזור ויא לומר דנפקא מינה שיטענו בע"ג בפני ב"ד אחר ועוד נפקא מינה שיהיה לו זמן ב"ד ר' יום. והלכתי פסק דאם קנל עליו חד קנוב או פסול כגי אחרי וקנו מיניה ופסק להו מלי הדר ביה ומה שהגיח המלפסי רליה ו משטעה הדיינין *יש היכא דאמרי מעיקרא מהני תנאיה להימניה כגי מרי ואפילו בלא קנין הכא יב מהני ע"י קנין אפילו בלאחר זמן כדאשכחן גבי ערב דבשעת מתן תעות משחעבד בלא קנין ולאחר מתן תעות לא משחעבד בלא קנין ג ורבא (להרב רבינו מרדכי ז"ל) דבלא קנין יכול לחזור בו ואפילו לאחר זמן היכא דאיכא תרתי לריעותא כגון חד פסול כגי אחרי דבתלמודא קאמר (*יבמ) [*להמ] נאמן עלי אחיך כו' אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בחד וכתב רבינו שמעון משנ"ך מדקאמר רב דימי כגון ולא קאמר לן בריכי דאפילו קבליה בחד משמע דאפילו"ה דרבנן קאמר ובדקבליה בחרי אפילו רבנן מודו דיכול לחזור בו כיון דאיכא תרתי לריעותא וכן מוכח מתני' דהכא דאוקימנא בגמ' דקבליה עליה בחרי וקאמרי רבנן אפי' הכי היא רליה שהם פסולים לו קרובים יכול לחזור בו כגון בי דינין דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קא טרחת לך פרש"י ומחויהו בחד מקום מכאן **תרפז** פסק בס"ה דאם יש ב' תלמידי חכמים בעיר אחת והאחד גדול מחבירו יכול מ' מבעלי דיניו לומר לו אלון בפני זה אלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ממנו מאחר שהם בעיר אחת כדאוקמא [הכא] שיכול לדחות עלמו מרב הונא לרב חסדא אע"פ שזוקא הסוגיא [*לא קאי] בשמקנא (*היכא) מכל מקום הסברא הוא

מתח וגם ר"ח פתריה (*בפירוש) [*בפירושו] (אחר) [לפי] המסקנא: [דף כד ע"ב] לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים וגמר דין הייגו אים פלוגי אחה זכאי אים פלוגי אחה חייב וכן אם פסקו ליפטר ורלים נוחלין [דף קכח.] גבי עבדי נגפא והוא אומר לו נגפתי אני ניבא אלמך אחה מכרתו לי אחה נחתו לי ממנה אם לרוכך השבע ונוטל ונשבע אינו יכול לחזור בו לפי גרסת הספרים דגרסי ונשבע אינו יכול לחזור משמע דקודם השבועה יכול לחזור בו אבל אי גרסינן נשבע ואינו יכול לחזור בו משמע דאפילו קודם שבועה אינו יכול לחזור בו ואלישי דבריי ועיין פ' י"ב. תניא נחוספחא נחמן אומר אלון בפני אלון בפני זה שלשה רועי בקר יכול לחזור בו עד שיאמר אפי הדיינין דברי רבי אחיר ואחרים אומרים אינו יכול לחזור יד משבועד העדות וכן פסק רבינו אחיר **תרפח** לאחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קיום או פסול או הוגענין בעדות אינו יכול לפוסלן לאחר שהעידו בב"ד ונשמל לרבינו אחיר על עסק רחובן **תרפט** שחצאו לשמעון הלוייתי לך מנה ולא פרעתני ושמעון משיב פרעתיך ונחמנת עלי אחמך ואם היה אחמר שלא פרעתיך אפרע לך ונשלו ב"ד לנחצו ואמרה לף פרע וחזר בו שמעון ואמר איני מקבלה עלי והשיב לחזרתו חזרה כיון שלא גמר הדין נחנו נאמן עלי אלא נאמן עלי לאחר כו' וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ומסקינן לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו ועוד בפלוגחא דר' אחיר ורבנן כאים עוד עד אחד עם אלון ואלון דקאמר גמר' והוא דקבליה עליה נאחד כלומר בעד אחד ואיכא עד אחד כאר בהדיה אבל נאחד מקום אחר לא הוי אפילו קבליה ואכא ליכא עד אחד כאר בהדי אחנו ואין כאן עדות כלל ונראה לי דפסק זה מסקנא הוא ומשנה ערוכה היא ואין לנו לחלוק עליה ואפילו אם היו שנים אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו שלשה אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו עשרה אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו מאה אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו אלף אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו רבבה אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו כל ישראל אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו כל הנביאים אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו כל הכתובים אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו כל הנביאים וכל הכתובים אומרים לו אל תחזור בך אין שומעין להם ואין לנו לחלוק עליהם ואפילו אם היו כל ישראל

אבל לא במלוה* ג כר ביתיום מהדי היה תרי כו' פי' רבינו חני העזרי כגון שהיו מעידים בלה בהמת ב מוזיף ברביתא ולא שקל מידי דהשתא לאו נוגע בעדות הוא כלל אד אמר לדידי מוזיפי ברביתא ואד אמר לדידי גבי קתא דסורטיא כו' מכאן פסק רבינו יקיר מי שהצווהו שיש לדין בין בעת אחת בין בזה אחר זה ובשבע להם דיכולין להעיד ולפומלו וכן פסק ר' ברוך בספר החכמה: [דף כז ע"א] אל תשא רשע עד אל תשא חמס עד אלו הגזלנין ומלוה ברבית והנשבעין לשקר אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון **תרצה** והמקבלין מרם לתת מס ושוד ודע שעברו כשרין לעדות ולשבועה דכיון דבשעת קבלת השבועה אפשר לא היה דעתם לעבור אע"פ שאחר מכאן עברו וכן מוכח פ' כל הנשבעין וכן פסק ריב"ג וכן בכל החכמות שמקבלין על העתיד [דלא כר"ת ע"ש] גרסינן פרק קמא [דף י.] והלפסקי מייתי לה הכא בשמעתין אמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרף עמו להורגו אבל לא להוכיח מכאן דקדק [רבי] **תרצה** דקרובי הנרצח יכולין להעיד על הרוצח ואפי' ג עמהן כל זמן שהוא מי ושינו טריפה יכול להעיד כדמשמע מפלוגי רבעני לגופיה ולשם רציחה הרבה כתב רבי בכתב ידו ובקבלה הוא דאמרינן להעיד כיון דכבר מת ד אחיו. (*ונפקא) [*ומאי נפקא] מינה ליורשים בתוספות רבינו משה [*סל"ג וז"ל ובקבלה היא דכבר להעיד כיון דכבר מת ונפקא מינה שהם קרובים לנרצח ורחוקים ליורשיו] ונקשה ממ' מכות פ"ק [דף ו.] דפריך הרוג יגיל פי' דהוא קרוב ופסול להעיד ופוסל לשאר העדים שרואין עמו ומשני כשהורגו מאחוריו משמע דהנרצח אינו יכול להעיד ומשמע בתוספות רבינו משה בשבועת מכות שפירש ריב"ג הרוג יגיל לאו משום קורבה אלא משום שהוא טריפה פסול להעיד ושם הניח בצ"ע לפירוש זה: הועתק מכתב ידו של רבינו יואל וכן נמצא בספר החכמה דקרובי הנרצח יכולין להעיד מאחרי דירושלמי ליש פרק שבועת העדות היכא דהעדים קרובים לדיינים אינם יכולין להעיד בפניהם ור"י מכשירו בפ"ב דכתובות גבי עד ודיין מלטרפין: [דף כו ע"ב] חשוד על העריות כשר לעדות ודוקא חשוד אבל בא גולמי פסול לעדות אע"ג דלא הוי רשע דחמס מכל מקום כיון דבא על הערוה ועבר על מצות תורה משום הנאת הגוף חשוד נמי להעיד אבל אחר שעבר ממון») אמר רב ששת עני מרי מרבעין בכתפיה וכשר והלכה כרב ששת כך פסק רב האי גאון ופסל מועלין בשבועת ממון ובשבועת שוא ובועל ערוסתו בלא כתובה ובועלי נדות או נכריות וכן פירשו שאר הגאונים: [שם] פסולי דרבנן נעו הכרזה וכתב רשב"ן מי שהוליכוהו הקהל מבית הכנסת מפני שחסק בקוניא אין לך הכרזה גדולה מזו ופסול לעדות עד שיחזור מזרה גמורה לפחילו בחנם לא עבד ועוד כתב [כיון] דפסול מוכל נפלות (*לא נעי) להכעיס ולא נעי רשע לחתם שם כן המגביה ידו על חבירו נקרא רשע ופסול לעדות: הלכות עדות מהמיימון. קטן לפחילו נמון ומכס פסול לעדות עד שיביא שתי שערות אחר שלש עשרה שיש גמורות ואם הגיע לעשרים שיש ולא הביא שתי שערות אם נולד בו משתני סרים הרי זה סרים ויעיד ואם לא נולד בו סימני סרים לא יעיד עד רוב שנותיו. קטן שהגיע לכלל בגרות ונראה סימני בגרות בו מלמעלה אין צריך בדיקה ואם לאו אין מקבלים עדותו עד שיבדק: עד כשר שהוא יודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירין רשעו אסור לו להעיד עמו לפחילו אחת שנאמר אל תשת ידך עם רשע: עבר לאו פסול דאורייתא. עבר איסורא דרבנן כגון שאכל בשר עוף בחלב או חלב יום טוב שני דרבנן או שלבש צמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בזה פסול לעדות מדרבנן וצריך הכרזה. פשם מוכס פסול לעדות אבל גבאי מנת המלך פשמו כשר ואם ידוע שלקח לפחילו פעם אחת יותר מן הראוי לגבות להן הרי אלו פסולין. כל תלמיד חכם בחזקת כשר עד שיפסל וכל עם הארץ בחזקת פסול עד שיוחזק וילך בדרכי הישרים וכל הנכשל בעבירה אם הועדו ב' עדים עליו שעשה עבירה פלונית אע"פ שלא התרו בו פסול ואינו לוקה כגון גנב או גזל או אכל נבלות וכיוצא בזה אבל אם רשומו עדים שעבר על דבר קרוב להיות שוגג וריכים להזהירו ואח"כ יפסל כגון שרשומו קושר ומפיר בשבת וריכים להודיעו שהוא מחלל שבת מפני שרוב העם אין יודעין זה וכן אם רשומו עושה מלאכה בשבת או ביו"ט צריך להודיעו שהוא מחלל שבת שהוא שוכח הוא וכן המשתכר בקוביא תמיד וכן מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו וריכים העדים להודיעו שעושה דבר זה פסול לעדות שרוב העם אינם יודעים דבר זה וכן כל כיוצא בזה. כללו של דבר כל עבירה שהדברים נראים להעדים שזה יודע שהוא רשע והוא עשה בזדון הוי פסול לעדות אפילו שלא התרו בו ואינו לוקה ע"ל במיי': [דף כז ע"ב] קרוב ומתרמך **תרצה** נמחל לר"מ על העד שעשה נעשה קרוב והשיב ג"ל למעשה זה יש לפסול השטר [2] שרשו מחיית השטר ביד שמעון קודם שנעשה קרוב לראיכא למיחש שמא לאחר שנעשה קרוב כתב וזייף והקדים זמנן כמו שהוכיח ר"י בשמעתא דעד זומם והוכיח מהניחא מחזקת שהוי מחיי עליה תרי גוללי כו' ולא נפיתי להתריך והא דתניא בתוספתא בפ' זה בורר [*היה] תחום על השטר ונעשה ממנו לאחרים מעידים עליו ולא הוי ה"פ לאחרים מעידים שרשו מחיית השטר *קודם שנעשה ממנו לראיכא למיחש אבל לאחר שנעשה ממנו וזייף וגם מעידים עליו שזו [*והטעם שכשר בשנכתב קודם שנעשה ממנו משום דעדים המחומים על השטר נעשה כמו שנתקרב עדותן בב"ד וכיון דאחרים מעידים שהשטר קודם שנעשה ממנו אין כאן חשש שמא נתקרב עדותן בב"ד ואין כאן לחוש שמא נתקרב עדותן בב"ד וכיון דאחרים מעידים על כתב ידם הרי הוא כאילו העיד קודם שנעשה ממנו ומכל מקום קשה לי למה פסל ר"מ שטר זה משום שמא זייף לתחזוק מיגי דרשיעי לא מחזקינן ופסול הקרובות גזירת המלך הוא ות"ל כיון דעדים מעידים על כתב ידו ה"ל כאילו העיד קודם שנעשה ממנו וכבר וכן משמע בגמ' פרק מי שמת וכן נראה מדברי התוס' וכ"כ הרמב"ם פ' י"ז מהל' עדים וכ"כ בהגהת אשר"י פ' מי שמת וכ"כ הטור ח"מ סי' מ"ו והכי נקטינן. ג"י ח"מ סי' ל"ד):

[*ר"ל לפי הלפסקי שפסק כשעבי שבועות כשעבר כ' במלך המשוח על השבועה ג) *הכופר בפקדון פסול לעדות היינו בכפירה בשבועה והא דאמר הכופר במלוה כאב לעדות היינו ממי שפילו בכפירה בשבועה לא מיפסל בכך ודייק מדקתני במתני' אחד שבועת הפקדון ואחד שבועת העדות כו' ולא תני נמי אחד שבועת מלוה כו' אלא ש"מ דלא מפסיל גבי מלוה אפילו בכפירה בשבועה ולכך נקט הכי דלענין מלוה לא מפסיל דלזוקא לענין פקדון מהכי"ת ופפשר הטעם דלזוקא בפקדון ולא בהלוואה משום דלגבי מלוה דרך להשביע אם תייב לו ושמא אותו היה תייב לו ממקום אחר ונשבע בתמת אבל גבי פקדון דרך להשביע אם הפקיד אצלו ויכיון שאלו מעידין שהפקיד אצלו הרי מעידין שנשבע לשקר כו' ובשם מהר"ם מיקאר[ל"ם ז"ל מצאתי שתי' דדקדק ריב"ג בלשונו לומר מיהו לשלחר נפסל מכאן ולהבא כו' ר"ל לשלחר משעת הפקדה וכ"מ אם הניח בין הפקדה לשבועה ואהא קאמר דזוקא בפקדון משום דמיד כשכפר הוה גזלן מה שאין כן לגבי הלוואה דמלוה להוצאה ניתנה ומשמועני קא משמעינן:

[*וכתב הב"י סי' ל"ג בשם ריב"ג דהשתא הקרוב לנעשה פסול לאשה אבל הקרוב לאשה אינו פסול לנעשה ונעשתה משום דמהרינן בפ"מ מה שקנתה אשה קנה בעלה כו' והא דתניא בפומבדיתא תמרי לשה כבעלה ס"ל דתרי ליכי פליגי להדדי וקי"ל כליענא דאמר לשה כבעלה ואין דעת הפוסקים כן עכ"ל. ואני הדיוט אומר שלא דק הגאון בדברי המרדכי שהרי כתב המרדכי בשם ריב"ג ובעל תמותו פסול לו מידי דהוה ללשה שנעשה קרוב לו אחר שנעשה בעל תמותו ומשמע דבעל לשה נעשה קרוב לו מיד ומיהו מייתי ריב"ג דאשה מוכרת לבעל מורגנתו משום דבעל לשה נעשה קרוב לו מיד ומהרינן בפ"מ מה שקנתה אשה קנה בעלה כו' והא דתניא בפומבדיתא תמרי לשה כבעלה ס"ל דתרי ליכי פליגי להדדי וקי"ל כליענא דאמר לשה כבעלה ואין דעת הפוסקים כן עכ"ל. ואני הדיוט אומר שלא דק הגאון בדברי המרדכי שהרי כתב המרדכי בשם ריב"ג ובעל תמותו פסול לו מידי דהוה ללשה שנ

וכן ק"ל ומע"ג דהוה פסול לעצת אבי אביו דמה שקנתה אשה קנה בעלה בעל חמותו פסול לו מידי דהוה לעצת אשתו מורגו לאשה פסול לעצת *וכן מתן אבי אשתו כשר לו דהוו שני ברעטון ע"י תרי בעל כשתו ובעל אמו דים לו בן מאשה אחרת ויש לו מאמו מ"מ כשר הוא ו (לעיל) ההלכה כרב מפני דלכשר נאמי האת. אחד נשוי בת רחוקן ואחד נשוי בת שמעון כשרים וה"ה אחד נשוי בת לאה ואחד נשוי בת רחל כשרים ואפס פסול לאבי אביו ולאבי אמו ולאם אביו ולאם אמו אבל לא לבעל אם אביו דלימעט מהורגו לבדו **תרצח** וכל אלו שפסולין להעיד פסולין לדין. וקרוב שנתרחק כגון שמתה לאשתו כשר להעיד ולדון. ואוהב ושונא פסולין [*נמי] לדון לפי שאינו יכול לחפש בזכותו אבל להעיד כשר דלא נתפנו ישראל על כך להעיד אקר בעבור החבה ואיבה ושנאה. וכל אלו הפסולין אם דנו דנין הדין בטל ואם העידו עדותן בטלה ואם חתמו בגט או בשאר שטרות לפלוני לר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי אפ"ה פסולין דגזרינן דילמא יתי למימסך עלייהו ויש שאר פסולין שפסלו חכמים לדון ולהעיד גזלן דאוריית לפלוני לא הכריזו עליו ומלוי בריבית וכן כל מועלי בשבועות ושובעי על שבועות ממון וכן כל אוכל נבלות וכן כל שאינו יודעים אהוא רשע דאמם מאחר שהוא עובר על דת משום ממון פסול הוא לדון ולהעיד וגם אינו נראין הכשרה ג ב"ד בישוב דאוריית לאל ים פסולין אחרים מדרבנן הרועים ומלוי ריבית דרבנן כגון רבית שאינה קלוטה ומקבלי נדקה מן הכשרים לכולן נראין הכשרה בב"ד ואם לא הכריזו אותם בב"ד כשרים וכן כל מועלי בשבועות שים עדות עליו שעבר שבועתו אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון וקי"ל מומר אוכל נבלות להכעיס פסול לדין ולעדות ולשבועה דהלכה כאבי ואפלו דן כשר או העיד כשר דינו פסול ועדותו בטלה וכן אם אחמו על שטר פסול. ואפוד על השבועה פסול עד שיפוד לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר אשוד אני וכן אינה בירושלמי וגזלנין ומלוי ריבית פסולין עד שיחזרו גזילתן ומלוי ריבית פסולין עד שיקרעו שטריהם ואינם מלוים ג עוד ומחזירין הרבית לעוויס וכמו שהמלוה פסול כך הלוה פסול וכן אם יש עדות על אחד שגנב פסול לעדות ולדין וכולן כשרים לעדות אחה ולשאר איסורין כדאתן כל עדות שאחה כשרה לה אף אם כשרים לה ואפוד על עריות כשר לעדות חוץ מעדות אחה להוציאה מבעלה לפסול ולכתחת אין הדיינים בין המלוה והלוה ואין הערב קרובים לעדים העדים פסולים וכן הדיינין וכל אלו הפסולין או הקרובים שאמרנו אם קבלוהו עליהם אם קנו מידו אין יכולין לחזור בו כי אם לפני גמר דין: גרים אחים מן האם מעידים לכאחלה ואין אדם מעיד לנאשתו מרוסה כלל משום דמקרב דעתו לגבה ורואה דדוקא להעיד לעצמה אבל בשאר קורבות שהן מאמת האשה נראה דיכול להעיד כל זמן שלא נשאת ויש מפרשים דה"ה לכל קרובות הבאות מאמת מרוסתו כתב *בשערים דרבינו שמואל [*עיין לקמן בסג"ה] בר רבי אפני הכהן ז"ל פשטינן מאמני שהקרובים פסולים להעיד האם שאמה וסם ד' מעלות ג' מעלות מן האורה ואחת מדרבנן. מעלה ראשונה ברעטון בגון יאחן ויאמעאל. מעלה שניה בגון שני בשני בגון שני בשני בגון עשו בן יאחן לנביות בן יאמעאל. מעלה רביעית היא מדרבנן והוא שניני ברעטון בגון ראובן ליאמעאל. **תרצח** וג' מעלות ראשונות דאורייתא אם קידם אשה אחת בעדות אחד מהן אינה מקודשת ואינה צריכה גט ומותרת לעלמא ומעלה הרביעית מדרבנן מקודשת וצריכא גט משום פריקא וכן אפקי אכל טוב והלכות גדולות ורבינו שמאה אחל בעל העטור כתב ז"ל כל הני פסולי דרבנן כגון הרועים והגבאים והמוכסים קידם אשה בפניהם אפילו שניהן מודין לו שאפי הקדושין ואינה צריכה גט דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקינו רבנן לקדושין מיניה עכ"ל: זה הכלל כל שתחלתו ואפו בכשרות כשר חומר ר"י דהיינו דוקא בפסול התלוי בגוף אבל בפסול התלוי בממון כגון מתחלה היה נוגע בעדות ועתה אינו נוגע בעדות כשר כלאיתא פרק חזקת הבתים ליפלגו בי תרי מייניהו ולידיינו: [שם] זיל קייה בעדי מסירה כר' אלעזר מכאן יש להוכיח **תש** דרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כדתי ה"מ עדי אחיתה שהרי רב יוסף סבר לה (*בעדי מסירה) כרבי אלעזר מדקאמר ליה זיל קני בעידי מסירה אפ"ה בעי לאכשורי מעיקרא בעידי אחיתה: [דף כב ע"א] ולריך שיאמר אחם עדי כאב רשב"ם **תשא** הא דקאמר לריך שיאמר אחם עדי ה"מ בחביעת ממון כגון מנה לי בידך שאמר ליה אוך לי"ד וזה אמר ליה הן יכול לומר ד בחביעת ממון משמה אני בך מפני שרוצה להשחיקו מעליו עד לאחר זמן ואע"פ שאינו חייב לו כלום דהייט דבר כנגד דבר בלא קנין אבל במעשה כעין קדושין לא אלא אמר משמה אני בך כדלאמרין פרק האיש מקדש [דף מג.] בלא מעשה קדש אשה בפני ג' ולא אמר להם אחם עדי אבל הכי נמי בלא הוה מקודשת **תשב** מכלן אפק רשב"ם בפני זקיני ר"י דכל תנאי שבני אדם מתנין ומקיימים ביניהם לא שיך לומר משמה אני בך ובני אדם השומעים נעשין עדים גמורים אע"ג דלא אמר להם אחם עדי: [שם] לאמר ר"ל משמה אני בך פטור כתב [*וכן כתב בספר רב אלפס והביא בשאר"י] אב"ה *דהוא הדין אם אמר לו היו בעדים מעולם לו הוחזק בפרן דכל מידי דכדי לא חיישינן אינאי כתב רבינו שעדיה גמון דלריך ליפטר שנתכוין להשטות ואפק ר"י דאי לא טעין לא טעינן ליה ה אפק רבינו מאיר אמרינן משמה אני בך אלא נתחבע אבל בתובע *לא טעין ורואין מפרק יש נוחלין דלא אמרינן אינאי אלא בדבר שאין בו שום הפסד לאחרים כגון שאמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כתובה אבל אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף כתובתה אינה נאמנת שמא נתפייסה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה נאמנת שמא כתבה לו ואבדה ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא נאמנת שמא נתפייסה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת נאמנת שמא מחלה לו אבל אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד ולא כלי מתכת נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד ולא כלי מתכת ולא כלי עץ נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד ולא כלי מתכת ולא כלי עץ ולא כלי חרס נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד ולא כלי מתכת ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית נאמנת שמא מחלה לו ואפילו אמר אשה זו שנשאתי אין לי עליה כסף ולא כתובה ולא נדוניא ולא מזונות ולא בגדי צבעונין ולא בגדי שבת ולא בגדי חול ולא כלום ולא תכשיטין ולא כלי בית ולא כלי מתכות ולא כלי עץ ולא כלי חרס ולא כלי זכוכית ולא כלי אבנים ולא כלי עור ולא כלי בגד ולא כלי מתכת

למימר מין לי והיינו דלמרינן לקמן מי שהיה דיסקיא של מצי מופקדת ביד אחר דהיינו כמו עדים אבל אם הניח לו כך וכך ברשותו כיון דאמר מין לי רחיים שוב אינו מצי ומומר ואפילו הכי לא אימבריה ליה ג' כולי האי ומצי דאתי בעלמי לפני מורי וקבלה: [וזה לשון ר"ף] ה"מ בגדול דידע במילי דלשונה אבל קטן כו' אבל רב האי גאון כתב בשערי שבועות דאין מילוק בין גדול לקטן ובספר תפן כתב דהוא הדין אם הניח הגדול עדים דלמא ידע מאחלה בחותם עדים דינו כקטן: וז"ל תשובת ר"מ אבר מאחלה הודה מורי קרובי שהכותל (*לכנגדו) [*של כנגדו] ואעפה הוא טוען שאחרו בני אדם שמוריש תקנו להם והוא שלו והוא אומר דאפילו גדול במילי דלשונה לא ידע על כן מאחלה לא ידע בשעה שהודה ועכשיו נודע לו שהוא שלו גרמה לי הוחל והודה מאחלה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ולא מצי למיהדר ביה [*כיון דגדול הוה כשעת זקנו מוריש. כלומר פרק זה בורר יקוקי הוא ולא ידע במילי דלשונה הא גדול ידע וכיון דאודי ואמר [אין לי עדים] ואין לי רחיים מו לא מהני עדים ורחיים דידיה כמו באדם אחד דאמר אין לי עדים ואין לי רחיים לרבנן דר"ש בן גמליאל והוא הדין לרשב"ג בשלמא היכא דהודה לכשנגדו הודאה גמורה כי הכא דהודה דכותל דיליה הוא לא מצי מיהדר ביה קוף דבר וכו' מ"] קוף דבר כגדול דעלמא מציאי לענין הודאה ועוד הניח מורי רחיים מפרק חזקת הבתים [דף מב.] אלמה נפני הא שנה ג ונפני הבן שנה: אדם עשוי שלא להשביע את נניו והכי נמי אמרינן פרק גט פשוט (דף קעד:) ש"מ אמר מנה לפלוני ביד אמר מנו מוחזק לו אמר מנו אין מוחזק לאדם עשוי שלא להשביע את נניו והא דאמרינן התם ש"מ שהודה ג שאין לריך שיאמר אחם עדי מקום דאין אדם מעשה בשעת מיתה ואמאי לא (*אמרינן טעמא מקום דאין) [*אמר] אדם עשוי שלא להשביע את [*נניו. מ"ר] ד ואומר רבינו אם דהתם מיירי שאמעוהו והודה אדם שלא להשביע מחוין לא היה לו להודות הואיל ואמעוהו ובריס ש"מ א) כתב [רב אלפס] אימתי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ה"מ בזמן שאמעוהו והודה כו' גרסה דריסא מיירי כדאמר ב) התם אחם עדי ומיהה נשמע [לפיפא] דהודה מעלמא אפילו אמר אחם עדי יכול לחזור בו וה"מ שלא בפני מלוה אי נמי בפניו ושותק אבל אם אמר מלוה אחם עדי ולוה שותק חייב היינו ה טעמא ג) [גרסה לר"י] וגרסה שטושען לאדם עשוי שלא להשביע את עלמו כמו שטעמו רב נחמן להוה גברא אגברא אבל משטה אי בך לא טעניען ו כדקאמר לעיל אם לא טען לא טעניען ליה והא דלא טעניען ליה לעיל שלא להשביע לפי שאמעוהו כדפריסית ולניני אפילו משטה אי בך טוענין כדמוכח פרק גט פשוט דאי נאו דאין אדם משטה בשעת מיתה טעניען ליה ובברא הוא גלא רחיים דלמא אי הוה אמוהן קיים הוה טען והא דלא טען רבי ישמעאל בר רבי יוסי דלא שייכא אוחה טענה שלא במקום שאומדים אומו שיאמר כן לאשמעוטי מיניה אי נמי מבירא ליה שפיר דאין אדם משטה בשעת מיתה וגרסה דאפילו בפניו אי ל"ל מנה לך בידי ז שייך לומר אדם עשוי שלא להשביע ח עלמו מדקאמי במתני' אים פלוני אמר לי מנה שאני חייב לו משמע ט שלא בפניו אמר ליה ל"ש אין אדם מוציא ממון מיד חבירו אלא אם כן אמר כלום עד שיאמר בפניו הודה דהיינו אחם עדי משמע דכה"ג לא מהני מידי אפילו בפניו עד שיאמר אחם עדי: [דף ל"א ע"ב] אלמא אלים נאמן ותיובתא דרב נחמן פי' ר"ת דאלים בשבועה דמשמע הכא דנאמנות דאלים כמו קיום מומחיו ועוד אי נאמנות דאלים בשבועה אמאי מסיק תיובתא דרב נחמן דאמר לא מהימנא להכי איחחא דאמרה פרוע ליחא דלכבי לא מהימנא דלא היחה רוצה ליטבע וכן מוכח קלא בגיטין פרק המקבל אלים אומר לגירושין ובעל אומר לפקדון אמר המיניהו לאלים משמע י התם בלא שבועה: [שם] מי שנושה בחבירו מנה כו' תשז מכאן מוכיח ר"י דאם הניח לאחרן ליפוחיה כדי לכוף את שמעון לדין דשמעון לא יפרע י הואיל ואי"ש דאחרן זכה בחביעתו דאם לא כן מאי פריך הכא מי שנושה בחבירו מנה יוליא מנה על מנה מה נכך מכל מקום הלוה יפרע הכל אלא ש"מ לאין לריך לפרוע הואיל ואמנם אם לאחרן אמר לשמעון נלך לב"ד הגדול ואמר שמעון ואני אבא אחריך לאחרן ב"ד הגדול [ב] אם יאחז לאחרן ויטעון על שמעון ויאמר מני פזרתי מעותי על שהלכתי לב"ד נגדך ולא באת אני שולא ממך יליפותי רבינו מאיר יג מחייב את לאחרן לשלם כל יליפותיו אע"פ אלא נדר לו ולא שייך למימר (*לאחרן לשמעון) [*שמעון לאחרן] משטה אני בך בדבר הזה וכמה דברים יש שאין לריכין קנין ועוד הסיב ר"מ ז"ל כך ראיתי בתקנת הקהלות יג שאם אחד מבעלי דינין טוען לשלח למרחקים ויש אכה סמוך להם ורואין הדיינין שהוא מתכוין להפסיד מבירו בשבירות השלים אין שומעין לו לפי שהדברים ניכרין שהוא מתכוין לחחייב ולהפסידו ואע"ג דאמרינן פרק זה בורר אחד אומר נילון כאן ואחד אומר נלך לבית הועד כופין אותו לילך לבית הועד אף אמר רבי אלעזר מי שנושה בחבירו מנה יוליא מנה על מנה אלא כופין אותו יד לדון בעירו ע"כ אם הדיינים אומרים נשלח לאכם שבאמוך ואבירו אומר נשלח למרחוק שים לשלוח באמוך דלאו כל כמיניה לדיין זה לגרום הפסד לבעל דין אם יש ב"ד בקי באמוך לעירם וכ"ש באוך עירם אלא שבקה מיי לכל בריה שאם התביעה מה' דינרים אין נכון שישלח למרחוק ויש"כ אלא בעשרה דינרים ע"פ שאותו אכם הרחוק אכם יותר מן האכם שבאמוך וכן הדין בשני אכמים בעיר אחד והאחד גדול מחבירו יכול אחד מבעלי דינין לעבב ולומר לא אדון כאן א

כשר לו למקום הקרוב אם אין שם ג"ד כשר ואם התביעות ממסירות או מהכשות יכול להזמין את שכנגדו לאחת הקהילות והנתבע יבחר לו איזה קהילה שירצה שדומה לו שאם יהיה לד השוה כן הנהיגו קדמוינו. וכן אנחנו הולכים קהל ווירמיש. העתקתי מגי' מ"ן: וכתב ראב"ה אם רצה לפרוע לו היליחה ואחריות הדרך יכול לכופו ורפיק בידי לעשות מעשה וכתב ג כספר ח"ו כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאחיזו הרי זה דן בעירו בע"כ ל"ש מוגב ל"ש נתבע לא אמי למיתר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול אלא לדון בעירו אפי הרמתין שלא ידחו עצמן מן הדין ומו דלית לן מקום הועד מקום קיבוץ חכמים שיבואים מהן ובכר שאל הרב רבינו יעקב לרבינו שמשון משקן והשיב מנהג תרם שלא ג ב"ד הגדול בעירנו מודיעך ג כי מנהג כך הוא אחד מבני עירנו המומין מבירו לדין ע"כ יהון כאן ואין יכול לדמומו ולומר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול לקוזינא אלא זה יכול לדמות שלא יטעון עד יום שלישי אבל ד דיינים בוררים להם לאלתר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ואם אכסנאי הוא שמוזמן אחד מבני העיר או שני אכסנאים המוזמנין זה את זה בוררין לאלתר וטוענין לאלתר וזה מנהג כשר והגון מפני הרמתים: **סליק פירקא**

אחד דיני ממונות [דף ל"ב ע"ב] לא קשיא כאן בדין מרומה כו' **תשי** משמע דדין מרומה בעי דריסה ותקירה ודוקא כשאין יודע בודאי שהוא מרומה אבל אם יודע בודאי שהוא מרומה אז אינו יכול לדונו כלל (*כדפרשינן) [*כדדרשינן] פ' שבועת העדות [דף ל:] גבי מדבר שקר תרתק אבל רבינו מאיר כתב דהיכא דהנתבע טוען רמאות בעי דריסה ותקירה אבל היכא דמודע טוען רמאות לא ישתדל הדיין בדין זה וכן דן רבינו מאיר הלכה למעשה: נשתל לר"י על אחד **תשיא** שהטעה ה להעיד עדות שקר והשביעם בעודת להעיד מה שיאמר ו ואמר להם להעיד שקידם אשה אחת ולבסוף מזר בו אחד מן העדים והשיב ר"י להנרך גט להסיר הלעז ולולי כן לא היתה מזקקת לכך כי מן הדין יש לפוטרה אלא גט כי עדים שבאים לאוסרה לריכין דריסה ותקירה [*כדין מרומה כדמוכח פ' אחד דיני ממונות וכיון דלריך דריסה ותקירה יכולין לבטל עדותן אע"ג שנתקרה עדותן בב"ד וזה המעשה אין לך מרומה יותר ממנו שאפילו נאו עדים והעידו מאליהן לשם עדות ברורה לפני ב"ד ולפני בעל דין שם ניכר מתוך דבריהם דמרומה הוא לריך דריסה ותקירה. מ"ן] *הואיל והיא מכחישתן וכל זמן שלא נתקרה עדותן יכולין לומר מבודין היינו דאתי שלא מעדיו שהעידו שהוא בן גרושה ותלוה דאני בתוספתא יכולין לומר מבודין היינו לבטל עדותן כל זמן שלא נתקרה עדותן בב"ד ועוד כי אפילו בעודת הודאות והלוואות לריך דריסה ותקירה ו: [דף ל ע"א] ורמינהו דן את הדין כו' [ואין לומר] דמשום הכי אמרינן בתמני' דמחזירין משום דהוו שלשה ויש כח בידם להחזיר דהא תוקימנא פרק קמא [דף ו.] דהיה דלן את הדין בדקבלוהו עלייהו ואם כן (*לא) הוו כמו ג': [שם] **תשיב** טיהר את הטמא כו' פירוש עכשיו מיירי שעירבם בעל הפירות עם פירותיו אחרות שהיו טהורות ולפי המסקנא מיירי שעירבן הדיין עצמו דהוי נטל ונתן ביד ומשני רב יוסף לא קשיא כאן כשומאה פי' מתני' כשומאה מש"ה מחזירין כיון שהוא מומחה יש לאל ידו להחזיר ובריית' בשאינו מומחה אלא מיירי בהדיוט ומשום הכי אע"פ שעשה עשו לאחר ליה הבעל דין לדיין הבא רואה דלית הלכתא כשעתך קמא ושלם הדיין מביתו הואיל ועשה ופריך הא קתני סיפא דלן [שם] הדין כו' אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם דמזלף ליצא דההוא גברא גרם ליה לטעה אחרי שהוא מומחה אבל מחזירין לא קאמר ומשני אר"י כאן שיש גדול כו' אע"פ דר"י קשיש מרב יוסף דר"י היה רבו של רבה ורבה ה [הוי רבו דרב יוסף] כדאמרה בגיטין [דף ס:] בההוא שפורא דהוה בי רבה ולבסוף בי רב יוסף והיכי מתרץ אלמיה דרב יוסף ויש לומר דמירושא דרב יוסף הוכיח לפני רב נחמן ביציבה והשיבו התלמידים על מילתו ורב נחמן מילך והכ"ף כאן פי' במתני' במומחה כרב יוסף ודקא קשיא לך היכי מחזירין מתני' שיש גדול ממנו בחכמה וגם לומו גדול ממנו מומחה ואחרי שהוא מומחה ואז אין כח בגדול להחזיר הדין אחרי שאינו מומחה ומשום הכי בריית' שהדיין הוא הדיוט אע"ג דליכא גדול מלשלם אבל אינו יכול להחזיר אחרי שאין הגדול מומחה והשתא לא פליג רב נחמן ברב יוסף ולא שייך למימר אלא ואם אין להקשות מדרב יוסף אדרב יוסף דהכא קאמר דמומחה מחזיר את הדין ופרק קמא [דף ה.] גבי מר זוטרא אמר אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא שלים ואר זוטרא מומחה הוה ואם כן אפילו לא קבלו עלייהו הוה פטור ואחזר הדין זה אינו דמומחה דקאמר הכא דמחזירין את הדין אחרי שאינו מומחה ונשתל אחרי אינו לריך לומר זוטרא מומחה הוה דאי לא הוה מומחה לא הוה שייך למימר אלא ואם אין להקשות מדרב יוסף אדרב יוסף מדוע לא הוה שייך למימר הכי אלא ודאי לא הוה מומחה ואפילו הכי אמרינן אחרי שאינו מומחה מחזירין את הדין ומשני אר"י כאן שיש גדול ממנו בחכמה וגם לומו גדול ממנו מומחה ומשום הכי בריית' שהדיין הוא הדיוט אע"ג דליכא גדול מלשלם אבל אינו יכול להחזיר אחרי שאין הגדול מומחה והשתא לא פליג רב נחמן ברב יוסף ולא שייך למימר אלא ואם אין להקשות מדרב יוסף אדרב יוסף מדוע לא הוה שייך למימר הכי אלא ודאי לא הוה מומחה ואפילו הכי אמרינן אחרי שאינו מומחה מחזירין את הדין ומשני אר"י כאן שיש גדול ממנו בחכמה וגם לומו גדול ממנו מומחה ואחרי שהוא מומחה ואז אין כח בגדול להחזיר הדין אחרי שאינ

לא נטל ונתן ביד פטור מלשלם כדמוכח לעיל האי מאן דבעי למידן ובעי ליפטר מי טעי לשקול רשותא מני ריש גלותא וכי האי גוונא הואיל והוא פטור מלשלם מוזר הדין לרשע כרב חסדא דכל היכא דליכא פסידא לבעל הדין מוזר הדין לרשע. הדין הבני מומחה ללא נקט רשותא מריש גלותא שם קציליו עלייהו שם טעה מוזר ופטור מלשלם ואפילו נטל ונתן ביד אחרי שאר קבלו עלייהו דשם לא כן מה יועיל מה שיקבלו עליהם דבלאו קבלו עלייהו הוי דינו דין הואיל והוא מומחה משיב כג' הדיוטות ללא ודאי לכבי קבלו עלייהו שם טעה פטור וכבי אמרינן לעיל רבה בר בר חנה דן דינא וטעה כו' ופטור וכמו כן מר זוטרא דן דינא וטעה אחא לקמיה דרב יוסף אמר ליה שם קבלוך עלייהו לא משלם ושם נלו אל שלים ואינהו הוו מומחין ואפ"ה בעי קבלוהו וכן מממני' דן את הדין לחוקימנא בשנטל ונתן ביד משמע בכי דומחה פטור מלשלם. ודין השלישי כשהדיין מומחה ולא נקט רשות לדין ולא קיבלוהו הבעלי דינים ללא הוא עשה ג"ע דיין ודן דינא וטעה בשיקול הדעת אם נטל ונתן ביד משלם כדמוכח במעשה דרבה בר בר

מנה [פ"ק דף ה.] דרשותא דנקט *לא [*והשם פי' דנקט מנפיש לא מהני להכי בעל דק רשותא מריש גלותא מהני להכא]: הועיל לו ומש"ה קאמר מי לא קבלוך עלייהו זיל שלים. והדין הד' כשהין הדיין מומחה וקיבלוהו בעלי דינין מי נקיט רשותא ודן דינא וטעה בשיקול הדעת אם נטל ונתן ביד מה שעשה עשוי לבכי מועיל קבלתם או נמינת הרשות שיהא דינו דין אע"פ שאינו מומחה אבל יכלם מביתו הואיל ואינו מומחה וכן משמע לעיל דפריק לרבי אבהו מהא דדן את הדין ומשני דהכהוא דדן את הדין ליירי בקבלוהו עלייהו וגם ע"כ בשאינו מומחה מדקתני סיפא ואם היה מומחה מכלל דריש בשאינו מומחה ו ודקבילו עלייהו ונשנה ונתן ביד כדרב חסדא ומשלם הואיל ואינו מומחה והיכא שלא נטל ונתן ביד אפילו אינו מומחה מוזר ג את הדין ופטור מלשלם כדאמרינן במתני' דדיני ממונות מחזירין ואוקמא רב חסדא בשלא נטל ונתן ביד. והדין החמישי היכא שאינו מומחה ולא נקט רשות ולא קבלוהו עליהם הבעלי דינים אינו דין אין טעה בין לא טעה להלכתא כרבי אבהו דאמר הלכתא שניהם שדנו אין לדיניהם דין בין טעו אין לא טעו ואע"ג יחיד הילכך הואיל ואין דינו דין אע"ג דלא טעה ורואה אחד מבעלי דינין לחזור ולדון לפני הדיין המומחה יכול לעשות ולא יוכל לעכב לא הדיין ולא הבעל דין האחר ואם טעה ולקח משל בעל הדין בע"כ ונשנה ונתן ביד מיחייב הדיין לשלם משלו ומוזר הדיין ולוקח מבעל הדין מה שנתן לו כיון שאין דינו דין ואם לא נטל ונתן ביד כי אם על פיו נתן לו הבעל דין לתבירו מוזר הבעל דין ולוקח מתבירו מה שנתן לו כיון שדינו אינו דין ואם אין לו מה לשלם יש תומרים שהדיין חייב לשלם לו להיזק שגרם לו לכיון דאינו דיין ולא קבלוהו עלייהו ב"ב גרס ג להיזק לתבירו והפסידו עליו לשלם דקי"ל כמאן דאמין דינא דגרמי [אע"פ שלא נטל ונתן ביד ע"כ דברי רב אלפס] וזה שאינו דיין אם השלים דינו ולא קבלוהו עליהם שנתן לו [אע"פ שלא נטל ונתן ביד]. ואין ביד בעל דין לחזור מה שנתן לו פטור הדיין מלשלם ללא דיינינן דינא דגרמי [*ולא קאמר] כי אם גבי ניזקין אבל גבי דין לא דב"ב אין לך דיש שאינו מומחה שיפטר ליבא בדין ועוד אי משום דינא דגרמי מחייב ליה אפילו טעה בדבר משנה ד ואין לבעל דין לשלם מה שלקח ממנו ה אחר ב"ב ע"י הדיין גם לו להיזק וב"ב כמו כן יהיה מייב וכי בשביל שטעה בדבר משנה יהויא ללא ודאי לא דיינינן דינא דגרמי רק גבי נזקין וכן מוכח בהוה דרבי אלעזר דאמר והוא שנטל ונתן ביד ו ומשמע דברי הכל היא ואפי' לר"מ פרק הגוזל בתרא בהיה בהיה דמייתי לעיל. גרסינן פ"ק והאלפסי מייתי לה הכא היכי דמי שיקול הדעת אמר רב ספרא כגון מרי תגלי כו' ואומר תשיג רבינו יהודה מפרים הלכה למעשה דוקא כה"ג הוי שיקול הדעת אבל היכא דאמרי תגלי או מרי תמורתי פליגי והדיין לא ידע כי אם בדברי האמד ולא ידע שהאמר מולך עליו והורה ודן לא הוה שיקול הדעת אלא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו והוא הדין אם טעה בתלמוד ברש"י פירש כן ואמר הגאונים פירשו כך ולא ידע כי אם בדברי האמד והורה ודן כפי תומו [פירוש שידע] כה"ג לא הוי שקול דעת ומה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו ולריאם מפרק זה בורר [דף כט:] הסוס להוו קרי ליה עכברא דשכיב מדעיקרי כו' עד כאן הורה זקן אלמא אע"ג דרבי חייא פליג עליה מ"מ כיון שלא היה יודע שהיה חלוק מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו. ספר מ"ז: [דף לד ע"ב] **תשיר** קומע בחמת מעיניו דהוה בשיבומיה דרבי יוחנן והוה לחין דינא (דגרמי) בתום' נדה ס"פ בא סימן פירש דההוא קומע דהוה לחין דינא מקמחא הוה קומע בשמי עיניו ואע"ג דלהעיד פסול לאו רואה כמאן ואפילו אמה שרואה קודם שנקמחא פסול להעיד כדאמרינן פרק יש נוחלין [דף קכח:] היה יודע בעדות קודם שנקמחא ונקמחא פסול מ"מ כאן לדין ללא מקציון דינין לגבעים כלל ואפילו הוא קומע בשמי עיניו דומיא דלילה אבל במיי' פרק שני דסנהדרין כתב וז"ל ג' של ג' שהיה אחד גר פסול עד שתהא אמו מישראל וכן אם היה אחד מהן קומע בח' מעיניו כאר משע"כ בסנהדרין אבל קומע בשמי עיניו לכל פסול: [דף לו ע"א] **תשמו** הלא ונגו הרב ותלמידו יין מוגין להם אלא ז אחד נראה דאף נכדי נקט דתיפוק לי שהם קרובים ופסולין יחד מן התורה לדין כמו לעדות כדדרים רבי יוסי הגלילי לעיל פרק זה בורר [דף כח:] ונאת אל השופט אשר יהיה ח זה שהיה קרוב ומתרתא ואגב דנקטיה גבי טומאות וטהרות נקטיה נמי הכא ורב ותלמידו דאין מוגין ט (*הולכך לומר) [*נראה לי. מ"י] דוקא דומיא דאחד מן הסנהדרין (*כרבינא) [*כרב כהנא] א) ורב אלו שהיו (*סבוראי) [*בעלי סברא] כמו שם הוא תלמיד (*כרבינא) [*כרב כהנא] א) ורב אלו שהיו (*סבוראי) [*בעלי סברא] כמו דאמר רב שוגה אדם לתלמידו ודן עמו שעשה מלמדהו הדין ועל פיו קומך ואפי' כה"ג שם הוא תלמיד (*כרבינא) [*כרב כהנא] א) ורב אלו שהיו (*סבוראי) [*בעלי סברא] כמו שאין יכול לגלותו בשעת הדין ודן עמו שעשה מלמדו עשה הדין בשעת הדין אע"פ שהוא תלמידו נראה שיכול ליבא בדין רק שיהא לו קלת סברא להבין קלת ליטא ולימן כדי שלא יסמוך עליו לגמרי דא"א (*לכל הדיינים שיבינו בשוה ותנן) [*שיהיו כל הדיינים יבינו בשוה ותנא. מ"י] נמי אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות

מעלין לותו ומושיבין לותו ביניהם ואינו יורד משם כו': **סליק פירקא**

(*היו טודקין לותו) [*נגמר הדין] בתוד רשעים רינה נשתל לר"י על **תשמו** עסק

[*פ"ת דתרומות נשים שאמרו להם נכרים תנו לנו לחת מכם ונטמאה ואם לאו הרי אנו מטמאין את כולכם ישמאו את כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ובגמרא מייתי סייעתא דמ"ר בני אדם שאמרו להם נכרים תנו לנו לחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל יתחייבו להם כשבע בן נכרי יתמרו להם ואל יהרגו והוא שמייב מיתה כשבע בן נכרי. ור"י תומר אע"פ שאינו מייב מיתה כשבע בן נכרי. עולא מצעמיה מלכותא ערק ואזל לנוד לגבי ריב"ל אמר מלכותא וסיבב מדינתא אמר להו מי ליח לחמון יהבין לגלא אמריבנא כולה מדינתא אזל ריב"ל גביה ופייסיה ויהיבה להון הוה אליהו ז"ל ליף למיזל גביה דריב"ל ולא אתנגיא ליה עד כמה יומי אתגלי ליה ז"ל ואמרו לה מגיעא ז"ל ולאו כמאניתון עבדי ז"ל וזו משנה מפורשת שמעינן מהא דר"י דהלכתא כוותיה נבי ר"ל בר מג' דתפילון היכא דהוה והן שהנאן מוסרין לותו אפילו אינו מייב מיתה ולא שייך טעמא דמתי מזיקת כו'. לפי שיטת התלמוד עלה בדיעבד ד'. ב' להתמיר וב' להקל. אחד אפילו אם לא יתחייבו ואין יכול להמלט אע"פ שאינו מייב מיתה יתמרוהו. וכן אם יתחייבו ומייב מיתה אפילו שיוכל להמלט יתמרוהו. אמנם יש להסך הדבר ולומר לר"י דאמר אפילו אין מייב מיתה דוקא למסור להם אבל אם אתמרוהו הרגו אחת ואם לאו נהרוג כולכם ואין מייב מיתה יהרגו ואל יהרגוהו והא דכתיב גבי שבע בן נכרי הנה נתנו מוטלך כו' ע"י נכרים שאתחילו רלחנו ואפילו למסרו לנכרים היכא דליתן מייב מיתה מפקפק ליה מי הלכה כר"י דעובדא דעולא פי' המיימוני דמייב מיתה הוא ואם אמר הנכרי ליהודי קטע יד פלוני ואי לא נקטלינך לך אמר ר"י דמותר לקטוע מפני פקוח נפש ומייב לפרוע דמי ידו ונראה דע"י אבר אחד מחללין שבת דנאבר אחד אינו נפשות נפשות כדאמרינן בהשוכר את הפועלים פרק ח' שרצים ויש דוחים דמחללים בשבת בשלמת משמע בכלי נרול לף אמנורה כל דהו מחללים לפירוש ר"ח כדאמר פרק הנשרפין דפרנלא

מירוזף ורוף עכ"ל. מספר ערוגת הבושם:

[*הגה"ה ממהרי"ק סליק ירושלמי סוף פרק ב' דע"ז על הא דקאמר לף מתייחד אסור עם נכרי משום עריות. ומיפוק ליה משום ב"ד ובגמרא דיינן נמי פריק לה ומשני משום כלי זיינה עליה. אבל בירושלמי משום יכולה להטמין ונומר נכרית אני אבל ישראל אינו יכול להטמין ונומר נכרי הוא. פי' מפני המילה. לפיכך משום לף יתייחד אבל מ"מ יכול לשנות ולומר נכרי קודם שיהרג ואם יבדק במילה אפשר אבל אין לו לסמוך על זה ולהתייחד עמו דשמא יבדוק ישראל הוא. והא דאמר בנדרים פרק קומס יין אמר רבא אדי ליה לנורבא מרבנן לומר עבדא דטרח אנא ולא יהיבנא אכרגא מ"ט לאתורמי אדי מיניה קאמר והא דנקט נורבא מרבנן דוקא נקט לענין זה שאין לו לשנות בשביל ממון אבל קודם שיהרוג יאנה ויאנה שיאמר נכרי הוא. פי' מ"ט ואני הכותב העתקתי מגוף מ"ר]

דבדי כל אחד לבדו: [דף מא ע"ב] והעובד מלאכה ומילחה כו'* פירשו בתום' שלשה דיינים יש לדבר **תשיט** בע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים יהרג ואל יעבור אין בענין שלא בפרהסיא אין בשעת הגזילה בין בשעת הגזילה כדדרים לקמן בפרק בן סורר ומורה [דף עד.] בכל נפשך ובכל מאדך אם יש לאדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ו ובשאר המצות בשעת ואלא בשעת הגזילה יעבור ואל יהרג דכתיב ומי שהם ולא שיעות שהם אבל בפרהסיא אפי' שלא בשעת הגזילה ואפילו בשאר מצות יהרג ואל יעבור כדכתיב ולא תחללו את שם קדשי אבל בשעת הגזילה אפילו ברקתא דמחתא לא משינן ואפילו בשעת הגזילה יהרג ואל יעבור: ועוד יש לומר דהיכא דמחכוין הנכרי להעבירו על דת יהודי יהרג ואל יעבור ואפילו בשעת הגזילה ואפילו בשאר מצות ובכי מוכח לקמן פרק בן סורר ומורה גבי ההוא ב) *דשקיל מפפקתא ושדי בנהרא ובמוספות

התריכו*: **סליק פירקא**

בן סורר ומורה. [דף עד ע"ב] **תשב** והא מסקת פרסקיא הוה פיומ ולמה לף מסרה עצמה לקטלא מימה חמתי לף פריך והא מסקת עריות הוי דבלא טעמא דפרסקיא היה לה למסור עצמה משום ערוה כדלמרי' לעיל לכל עריות ים להם למסור עצמן ו ואפילו בשעת לחמרינן בכל יעבור ואל יהרג תון מע"ז וג"ע וש"ד ועל שאר מצות דוקא בפרהסיא ופירש ר"ח דבשעת נכרי יח אינו חוטרת ולא שייך יהרג ואל יעבור דכיון דלפקריה רחמנא לזרעיה דנכרי ביאתו נמי לאו שמה ביאה לגבי יהרג ואל יעבור ומתוך כך פסק דבשעת ים שהמירה דתה ונשאה לנכרי וחזרה ומגרשה מן הישראל ובוא נתגייר בעלה הנכרי והמיר ר"ת לא להגר לקמת חותה לשמה ומע"ג דקי"ל כשם שחטורה לבעל כך חטורה לבועל מ"מ ביאת הנכרי אינה ביאה כלל וכ"ש היה קותר דבריו כמו שכתוב בתום' רבינו יחיאל עשה מעשה כדבינו מס ולא מטעמיה דהא שמה ביאה מדחטרתה על בעלה כדאמר לקמן האשה שנתבשה בידי נכרים ע"י נפשות חטורה לבעלה וטעמיה

ו כן שנה לו שנתים שהמיר דמו עם אמו ואת אם מתאבלים עליו או לאו ושביב נ"ל דמתאבלין עליו דוודאי גדול הוא מתאבלין עליו כדאמר פ' נגמר הדין [*דף מו:] ולא מתאבלין ואמרינן בגמרא [*דף לט:] בחבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהכעיסוהו בדת אחרת מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאילו לא המיר וי"מ תומר לחין מתאבלין עליו ורמיה מחופפתא דקהדרין קטני עיר הנדחת שהותרו עמה רבי אליעזר אומר נהרגין ומכמים אומרים אין נהרגין ומצ"ל אליעזר נהרגין ג לרבנן אין מתאבלין דע"כ לא פליגי אלא לענין נהרגין אבל לענין מניות מודו לחין מתאבלין ולאו דאיה הוא דהתם מייתי שגדולין קלת ועבדו ע"ז אבל קטן שאינו יודע בין ימינו לשמאלו חשוב כישראל ושוד דעיר הנדחת לא שייכא לשאר מקומות דקטן שעבד ע"ז אף לרבי אליעזר אינו נהרג שוף דבר תומר רבינו מס שתין [מנהג] להתאבל עליו: **סליק פירקא**

ארבע מיתות [דף נב ע"א] אם אמיה היא ממלמת שאם **תשיז** היו נוהגין בו קודם כו' פרש"י לפתוח רחמין ולבדך רחמין ולבדך רחמין ופותח יג ולבדך רחמין: שהמירה דתה או רק זינתה וכי אין לו לפתוח רחמין ולבדך רחמין ופותח יג ולבדך רחמין: דמלי לפרש הכא נוהגין בו חול דרשות הוא וכיון דרשות הוא יכול לפתוח יג ולבדך רחמין: [דף נה ע"ב] והמגדף אינו מייב עד שיבדך את השם כו' עד ומשיירין הגדול שבכולם ואומר לו תמור מה שמעת בפירוש והשני אומר אף אני כמותו כ"ג תמר ר"ל ג"מ אף אני כמותו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות שאם העד הראשון **תשיח** מפרש עדותו והשני אומר אף אני כמותו [*דיו] ומעלה הוא לעבוד רבון בדיני ממונות ובדיני נפשות לפרש עדותן יד של העדים כדתנן פרק זה בורר ואפ"ה מכניסין השני ובודקין כו' והכא גבי מגדף משום דלא אפשר חוקמא מלתורייתא. ומעשה במגלגל בשטר של (*קבלה) [קבלת *עדות] שבא לפני ר"ד והיה מפורש בו עדות של הראשון ועדות של השני לא היה מפורש אלא אף על פי שהוא כמותו והכשירוהו כדרים לקיש ורמי"ן פסק כיון דעבוד רבון מעלה לפרש לריך לפרש ואי לא פרים לאו עדות הוא לדוקא גבי מגדף משום דלא אפשר חוקמא מלתורייתא אבל גבי דיני ממונות כיון דהזקיקוהו מכמים לפרש יש לו לשמוע

הגהות הב"ח ב ל"ל ודקבלוהו: ג מיגא אף רשום: ד ר"ב נמי: ה רשום קו על מי האתר: ו ל"ל דמשמע: ז ל"ל בשאתד: ח ר"ב וגו': ט לריך לומר כל"ל: י ר"ב קטן: יא ר"ב ש"מ: יב ר"ב רשמון: יג ר"ב ותמרינן בגמרא: יד רשום קו על מי של העדים: טו ל"ל ותני: טז ר"ב וגו': יו ל"ל אפילו: יח דבשעילת נכרי לא שייך כל"ל:

הגהות וציונים מממ"י ומ"מ א) נשון גמ' ורב אסי ב) ל"ל דקטול

דרבינו יחיאל ס"ל דכל שנמצייר בקטן שגולד דמי והיינו שעמא לאו [בר] חיקורא היא: [עיין בתשב"ץ רפ"ק דכתובות שם מקייס פסק ר"ת עוד מטעם אחר]:

סליק פרקא וסליק מרדכי ממסכת סנהדרין

הגהות ממרדכי דשייכי לעיל ממסכת סנהדרין

גרסינן בהאי פירקין [דף ט:] פלוני רבעני לרבוני אין אדם מעיז עצמו רשע ע' פ' הגוזל קמא [דף ק:] גבי לעטוע לו אדום ונבע לו שחור חייב [מס] י"ל אין אדם מעיז עצמו רשע לגבי מיתה או [אפילו לגבי] ממונו: סליק פרק קמא

זה בורר לו אחד כו' שלהי פ"ק דב"מ שם פירש בקונ' לאחר שכל אחד בורר לו אחד אם יכולין לחזור בהן וע"ש גבי שטרי בירורי ושטרי טענתא: גרסינן בקידושין [דף מ:] **תשכא** כל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב ע"כ יוחנן ופסול לעדות תנו רבנן המוכל בשוק דומה לכלב ו"ל פסול לעדות אמר רב חידי גר תיני הלכה כיש אומרים: ירושלמי שלהי פרקין ר"ג אכל בשוקא אמרו לו והא"כ יוחנן פסול לעדות ובטל גרמיה ומסתברא דה"פ מנע עצמו שלא לאכול ור"ג גורס ובטל גרמיה פירוש משל עצמו אכל ולכן אין פסול דכשאוכל משלו שרי הוא. גרסינן פרק א' (מקוס שנהגו) ג' דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרים לו עדות ליתן לו בלכתא כותיה ובאגיגה גרסינן כמאן מקבלין היתידא דסדומית כר' יוסי דאי כרבנן המוכר אין מקבלין ור"ק פסק כת"ק דאין מקבלין וה"מ בעם הארץ לגיהיא במקרא ולא במשנה ומשום משנתעמק ומגלגלותא והא דמגיהא לגיהיא בדרך ארץ ובמלות וכאמו הגאונים מי שאינו זריז בתפלה ובמלות ואין בו תורה ע"כ העיטור: ומשמע לרבינו כו': הגה"ה ועד שעשה דיין עיין פרק המוכל [דף ל:] בגמרא דעל משנה המוקע לחבירו ע"ש בקונ' ובתוס' שלהן ובפרק יש נוחלין [ב"ב דף קיג:] גבי שלשה שישבו לקייס השטר ובפ"ק דגיטין [דף ה:] ובפ"ג דכתובות [דף כח:] לפיכך (*למפרע) [*למפרט] [ס] דמשמקי בקונ' הוי למשמעת אינן פסולין לתורייתא לפי שאין סנורין לעשות חיקור כדאמר לקמן [דף כו:] גבי קטורלי דקטור מת ביו"ט רשאין וחיכו מדתורייתא למשמעת קניא דכתיב תנכי תעדנו ומיניה נפקא לן ערב לכל ערב הוי למשמעת ומכאן תומר דיינו נתנאל לגבי נדקה למשמעת קניא דכתיב עדיף ועיין בריש שור שנגח ד' וה': פירש רבינו תם בללא דלמשמעת כל היכא שמסמיך מצינו על דבריו כדי שיתמינהו ואין סנור שיצא לידי כך הוי למשמעת ולא גמר ומקני כי היכא דלמשלם מלפא זוזי וכן אם יאמור בי דפ' הזהב והיינו דפרק מיזהו שלך ע"ג דגזיז הרי עליו שהוא כבולהו הוי גזיז וסנור שלא יצא לידי כך אבל משתק בקונ' אע"ג דגזיז הרי דעתו להרויח ע"ל ועיין שילהי מיזהו שלך [ב"מ דף עג:] גבי הלי מאן דיהיב זוזי לחבריה למזגן חמרא ופשע ולא זבן ע"ל בקונ: כתב בתשובת הגאון הני מתן ומאי כלה מעידים זה לזה ואין כאריס נדון ואפילו הוא דיין קבוע יכול בעל דינו לומר אינו מקובל לי *ולפשטא מילתא לא מסיק כלל דקונ' דעתו עליה וכתב ר"ף בתשובה ואי מרוקח אין מעיד לקרובים לכתלה ואי מסקינן לא פסיל ליה ע"ל העיטור: השיב ר"י ט"ע **תשבב** ומשלמה רואבן שתק עם שמעון בחנוזים והרויח ממנו ל' דינר ועכשיו מוציא לדין שיחזיר לו מה שהרויח ממנו אם יכול להוציאו מדיינין מי ניחא גזלן גמור הוא או נדמהו לגנב רבית ואין יוצא נראה לי דלגנב רבית אין נדמותו שלא בא בידו בתורת הלואה ואין רבית אלא תוספת מלוה למלוה אלא מיבא לדמויי לגזלן דמקניא לא קנה מדע דלמשמעת היא ולא קני אלא גמר ומקני למיתנא ועבידנא טפי והשתא הדרא זוזי ועוד הא דמיא לקונ' דתנן אלו הן הפסולין המשתק בקונ' ומני עלה לא פסקינן כלבד אמרו אלא אף קלפי חגוזים וקלפי רמונים ותנן נמי מפיס אדם עם בניו ובני ביתו על השולחן וכלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קונ' [מלמ] דכל כי האי גוונא קונ' הוא ומדתני פסולין מכלל לית (*ליה) [*להו] זכיה בהנהו מעות דשקלי וגזל הוא (*בידיה) [*מדבריהם בידם] ומנא תימרא דגזל הוא מדבריהם דלמרינן סוף פרק קמא דר"ה [דף כג.] עלה דהיית אמר רב מנשיא זאת אומרת גזלן דבריהם כשר לעדות אבל אתה והיית [*לן] מיבעיא (*ליה) [*לי] *מי גזלן מדרבנן להוציא בדיינין דוק מיניה ועד כאן [לא פליגי רבנן] עליה דרבי יוסי שלא יוצא בדיינין אלא מפני דרכי שלום גמור מדבריהם אלא מפני דרכי שלום [*אלמא גזל מדבריהם] יפלילו לרבנן נמי יוצאין בדיינין ועוד הא קתני בהדיא אמר רבי נחמיה לא חזרת בשלמא אמרו לא חזרת ואי אמרו חזרת מאי אמרו לא חזרת דאמר לך אי אתה חוזר לבי מסקי. תס אמר כאן לו כו' עד סוף הדיבור: הגה"ה ועיין בפרק חיזהו שלך גבי עובדא דתרי כותאי כו' בגמרא שעל המשנה שמין פרה ואמור וכו' ע"ש בקונ': לפ קשיא לאן בדין מרומה ע' פ"ק דב"מ גבי מלוה יכנה תס המוצא לריך לגבר דבריו היפך חייב לו וכן הטוען פרעתי וע"ש בקונ: גרסינן שילהי ג' פ"ק דמסכת מעשרות וכן נשים שאמרו לסם נכריס תנו לנו אחת מכס ונצעול אותה ואם לאו נצעול כולכם יצעלו ויטמאו כולם ולא יאמרו נפש אחת מישראל בידיס עכ"ל המשנה: [ב] מלמאי כאן בתוס' בתשובת הגאונים **תשבו** ההורג נפש בזמן הזה אין בידינו לעשות [*לו] דבר לפ להורגו ולא לחבשו ולא להגלותו אלא למנוע ממנו שלא לערב עמו ואסור להם להתפלל בו כמו שאמרו מכמים אסור להתפלל בחמות אלא בפני עצמו ופסול לכל עדות שבעולם (ועי' בטור ח"מ סימן ספ"ח ובדין רוצחים סי' תכ"ה. מהר"ס): סליקו ההגהות מרדכי ממסכת סנהדרין

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ס] פי' אמר רבי יהודה בזמן שאין לו תומנות אלא הוא מכאן ואילך משמק בקונ' אסור משום שמתעמק אלא מפני שאין עוסק בפיזמו של עולם הוא פסול. וכן מלאתי בשטת ר"י מקיטון: **מהר"ם** [ס] יש שנו בספר רב אלפס בפ"ק דמכות. ושם בפי' הר"ן וביתמוקי יוסף פ' זה בורר ע"ש ומ"ש כאן בשם בעל הלכות כתב בימוקי יוסף פרק זה בורר בשם בעל מחיצות ומסיים שם הכי משמעינן ליה לפומא דכתב דאתי לאסהודי סהדותיה על פה. וע"ל שאין זה שכתב הר"ן והאתר"י בשם בעל הלכות גדולות לשתם לא מסיים דאתי לאסהודי סהדותיה על פה אלא הכי מסיים אבל משמעינן ליה לפומא דאתי עד כשר והאי דלא מפקיל עד כשר בגרופו של פסול לאמרינן רוותא שביק לאאן דקאים למיתי ואתא פסול ואפיס ע"ש ואתה לי לאפרוך הכא וגם הר"ן והאתר"י כשהביאוהו בלשונו גם לי הקשו עליו כלום. גם תשובת רב אלפס בלשון שהביאה כאן וביתמוקי יוסף פרק זה בורר לי בן המיתום הר"ן והאתר"י בפרק קמא דמכות ולפי גירסת הר"ן והאתר"י קיימת עליה הקושיה שהקשו עליו שם ע"ש: [ג] ומביאה בש"מ ל"ח סי' קס"ה וז"ל וכן לענין הריגה שוה בתוספתא יהרגו שחייב מיתה כשבע בן נכרי ור' יוחנן אומר אע"פ שחייב מיתה. גם רבינו שמשון מביאה בפ"ח דתרומות וכן הוא בתוספתא שם ע"ש. [ד] ומביאה בש"מ ל"ח סי' קס"ה וז"ל וכן לענין הריגה שוה בתוספתא יהרגו שחייב מיתה כשבע בן נכרי ור' יוחנן אומר אע"פ שחייב מיתה. גם רבינו שמשון מביאה בפ"ח דתרומות וכן הוא בתוספתא שם ע"ש. ועיין בתוס' ר"פ חלק ד' דסנהדרין ד"ה ואי אמרת בשלמא בן נכרי ומיירי שהוא עמהם בסכנה אבל אם הוא חוץ מן הסכנה אין מוסרין אותו ואומר אתם אין אותה מצוה על אותם שבידים ומשמע שר"ל שעומדת לרצי יהרגו בן נוי בחייב מיתה הוא וכרים לקים עשה ופ"ה אמר לו אלייהו וזהו מצוה מקיימים:

טופס שטר שלישות

תשבו בבך וכן בשטח אין אומר לנו פלוני בן פלוני הוו עלי סהדי וקנו ממני וכתבו ואחתמו עלי בכל נוסח של זכות והבו לפלוני בן פלוני לצינית נרעות נפשי בשלישות דא והכל מאי דעבד בהון לאדעתא דסכי יהבית בידיה ומשלטתיה ליהוי מהימן לא יהא לי רשות לערעורי עליה ולהימן כבי מרי בכל מאי דעבד בהאי ממונא ושיטרא שלישות לא קבילי עלי כאומר כל שיטרי משלטותא דעלמא והימנותא דעלמא מן יומא דנן ולעלם ללא לאסמכתא וללא בטופסי דשטרא וקנינא וכו' ואם סס שניס יכתבו בלשון רבים. ושלים להולכה או לקבלה הוא הנקרא שלים בלשון בתלמידין [גיטין סד.] בעל חוב לפקדון ושלים חוזר לגירושין וכן שליחות קידושין וממון נקראין שלים בלשון בתלמיד אמר מנה לפלוני מה שילקה שלים יעשה עכ"ל העטור גרסינן בפ' (עשרה יוחסין) [האומר גיטין סס] הוחזק בע"ד כמאה עדים אמי ושלים נאמן מאניסה זה אומר כך וזה אומר כך שלים נאמן לימתי זומן שהשלישים יוצא מתחת ידו אבל אין יוצא מתחת ידו הרי הוא ככל אדם פירוש הרי הוא כעד אחד ונתבע חייב שבועה לפוריעתא וכגון שאניסה נפתלקו מעל השלים ואין להס עליו שום תרעומות ואתשובת רב האי גאון שלים נאמן בלא שבועה חזקה אין אדם מוטל ולא לו להם הוחל שטרא דנפק מתותי ידיה ואמר ידענא היה דפריע הוא והימנוהו רבנן בלא שבועה ומעשים בכל יום כשהשלישות יוצא מתחת ידו ונאמן ובעל מחיצתא כתב אמר רבנן קרוב שלים נאמן דמידי הוא טעמא דשלים נאמן מאניסה דהימניה ז"כ ה"ג קרוב דתנן [מכילתין דף כד:] נאמן עלי נאמן עלי אחיך נאמנים עלי ג' רועי בקר אין יכול לחזור בו. וכל זמן שהשלישות בידו בקרא שלים אע"פ שעבר זומן שהיה לו להחזיר ללאמד מהן ולא החזיר הרי הוא שלים ונאמן ומתחת דשלים נאמן מאניסה בזמן שהיה לו להחזיר ללאמד מהן ולא החזיר הרי הוא שלים ונאמן אבל אם נעשה שלים בזמן יהוע ועבר אין לו ליתן כ"ש בפני שנים שבא בפני ב"ד [ב] ויפרש עליו השלישות בפניהם שמע יפול ביניהם מחלוקת ואם יוציא השלישות מידו לא יהא נאמן כי אם כמו עד אחד לפיכך צריך שיכתבו ב"ד ויחתמו הענין או שיודיעוהו מחלה כי היכי דכתבינן בגפרעת שלא בפניו במסכת כתובות עכ"ל העטור: בתום' הריב"ן נמצא כתוב שרש"י היה מחייב לתובע לשלם שכר השלים ומביא ראיה מדמתרין בב"ק [דף מו:] מאן דכאיב ליה כיבא חזיל לבי אסיא. תס אמר כתבו לי כו' עד סוף הדיבור: הגה"ה ועיין בפרק חיזהו שלך גבי עובדא דתרי כותאי כו' בגמרא שעל המשנה שמין פרה ואמור וכו' ע"ש בקונ': לפ קשיא לאן בדין מרומה ע' פ"ק דב"מ גבי מלוה יכנה תס המוצא לריך לגבר דבריו היפך חייב לו וכן הטוען פרעתי וע"ש בקונ: גרסינן שילהי ג' פ"ק דמסכת מעשרות וכן נשים שאמרו לסם נכריס תנו לנו אחת מכס ונצעול אותה ואם לאו נצעול כולכם יצעלו ויטמאו כולם ולא יאמרו נפש אחת מישראל בידיס עכ"ל המשנה: [ב] מלמאי כאן בתוס' בתשובת הגאונים **תשבו** ההורג נפש בזמן הזה אין בידינו לעשות [*לו] דבר לפ להורגו ולא לחבשו ולא להגלותו אלא למנוע ממנו שלא לערב עמו ואסור להם להתפלל בו כמו שאמרו מכמים אסור להתפלל בחמות אלא בפני עצמו ופסול לכל עדות שבעולם (ועי' בטור ח"מ סימן ספ"ח ובדין רוצחים סי' תכ"ה. מהר"ס): סליקו ההגהות מרדכי ממסכת סנהדרין

הגהות וציונים מסמ"י ומ"ם א) [ל"ל אלו שיכרין דף מט:] ושם גיטין שסה ב) ויפרש ענין ג) ל"ל פ"ח דמס' מכומות.

פרק א א (ה) דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין
בג' [א] דברי ר"מ וחכ"א ביחיד (ב) סמיכה בשלשה וסמיכת זקנים
בג' רבי יהודה אומר בחמשה (ג) מטלטלין של הקדש (ד) נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין נפדין על פי שלשה ג' לקוחות ולא ע"פ ג' שאינן לקוחות (ה) מום שבגלוי הרי זה ישחט ע"פ (ו) בני הכנסת דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אפילו רגלו קטועה ועינו סומא לא ישחט אלא ע"פ מומחה:
ב וחכמים אומרים (ו) המוציא שם רע (ז) בזמן שטוענו טוענת נפשות בעשרים ושלשה טוענת ממון בשלשה: **ג** (ח) וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה נגמר הדין אין רשאי לבצע ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר (ט) כל המבצע הרי זה חוטא המברך את המבצע הרי זה מנאץ לפני המקום על זה נאמר (תהלים י) ובוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שכן משה אמר יקוב הדין את ההר (י) אבל אהרן היה עושה שלום בין אדם לחבירו שנאמר (מלאכי ג) בשלום ובמישור הלך אתי וגו' ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל ובוצע ברך נאץ ה' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה של חטים (כ) מחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו היאך זה מברך אינו מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה'[ב] ר"מ אומר ובוצע ברך אלו אחי יוסף שהיו אומרים (בראשית לו) מה בצע וגו' ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצע שנא' (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת אלא איזהו משפט שיש שלום הוי אומר זה ביצוע וכן הוא אומר (ש"ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כ"מ שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב נמצא עושה צדקה עם החייב שמוציא גזילה מתחת ידו ודין עם הזכאי שמחזיר לו את שלו ר"ש בן מנסיא אומר פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן או משמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה אתה רשאי שיאמר להן צאו ובצעו אבל משמע דבריהם ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להן צאו ובצעו כגון שהוא אומר (משלי יז) פותר מים ראשית מדון וגו' עד שלא נתגלה אתה רשאי לנטשו משנתגלה הדין אי אתה רשאי לנטשו ר'[ג] יהושע בן לקיש אומר שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם משמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה רשאי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק (ל) ונמצא חזק אויבו משמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להם איני נזקק לכם (מ) וכן הוא אומר (דברים א) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא: **ד** אמר ר' יהושע בן קרחה מנין שאם היה יושב לפני דיין ויודע אתה זכות לעני וחובה לעשיר אין אתה רשאי לשתוק ת"ל לא תגורו מפני איש (נ) אל תכנים דבריך מפני איש הדיינים יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין ועם מי הן דנין (ס) ומי הוא דן עמהן ויהיו עדים יודעין את מי הם מעידין ולפני מי הן מעידין ועם מי הן מעידין ומי הוא מעיד עמהם (ע) שנאמר (דברים יט) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואומר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (פ) וכן יהושפט אומר (דה"ב יט) ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה והלא כבר נאמר (שם) ועמכם דבר המשפט אין לך אלא מה שעיניך רואות רשב"ג אומר (צ) כשם שהדיין דן בשלשה כך פשרה בשלשה יפה כח פשרה מכח הדין כיצד (ק) שנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהן:

אור הגנוז פ"א [א] הציעו כשלשה: [ב] יהודה בן לקיש:

נוסחאות א) שלשה: ב) ד"ש ומועט נכרי נמלך ס' ולו אמי יוסף:

הסדרי דוד

פ"א וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה כו'. נגמר דף ו' מייתי ברייתא דפליגי בה ר"מ ורבנן. ר"מ סבר נעוץ בג' ורבנן סברי בימיד ומתירין שם דכ"ע סברי דדין בשלשה והכא בהא קמיפלגי מ"ם מקשין פשרה לדין ומ"ם לא מקשין ופירש"י ז"ל להקיקס הוא מדכתיב משפט ולדקה והקשו עליו התוס' דמ"כ מוכח דמתן דמקיש סבר מצוה לבצוע מדקרי ליה לדקה וקשה מברייתא זו דת"ק מקיש דקאמר כשם וכו' ופ"ם סבר דרשות היא דבהא הוא דפליג ריב"ק כדלקמן ע"ש אבל בשאת האומר דנעוץ רשות אין הכוונה דאין בו מצוה כלל אלא ר"ל שהרשות ביד הדיין כשנאין בע"ד לפניו דין בין לעשות פשרה שם מתרלים הבע"ד ומיהו ליכא שום מצוה לאקדומי לפשרה טפי מן הדין וריב"ק סובר דמצוה טפי ליכא בפשרה ולריך הדיין להשתדל שיתרלו בפשרה והלכך בעי למפתא להו בהכא מי דיינ בעיתו מי פשרה בעיתו ובהא פליגי אבל לעולם לבו"ע שייכיס מצוה זו מצות משפט וזו מצות לדקה ומדע לשם שיתפ לליכא מצוה להך מצות בפשרה היכי לפשר לדמות מצוה זו למורה להיינו המשפט ולעשות פשרה ו"ל למה לומר רשות הוא הלא מיקורע שיתפ ל"ו שהרשות הוא לעשות עדיפי ושמע יתרלו לפשרה ולם"ל רשות הוא מי בעי מזכיר ומי לם בעי לם מזכיר משום דתרוייהו שוין וכן פירש"י להדיא משום דעדיפ ודע להשום' דדמי דברי רש"י ולם פירשו לנו מה הוא ההיקש לדעתם ע"כ יתפרש מקיש מסברא ולם מקרא: שתנן אפאן והפריש מהן חלה כו'. הא דקתמר והפריש ממנו חלה ולם קתמר שתפרך על תלילתה גרסה לדלעומת קתני הכי. לם מצני לם מפרך בשעת עיקר עשיית המיסוך דהיינו שתפרך על תלילתה גרסה לדלעומת מן העולם דפשיטא שתנתה הגזילה הא עבדי מקמי הכי לפרך לם לפילו תימו מפרך לם בשעת הפרקמא חלה לתיסור הגזילה הא עבדי מקמי הכי כשהכניסה לרשותו והשתא כפשרקמא חלה מיהא לפו מידי דעבידה עביד ופ"ה מנלך מקרי ומפשר דדרים הכי מריעיה דקרא כי הלל רשע על תחות נפשו ועושה נרך גם לם אין כאן תחות נפשו בכל זאת הוא מנלך לת ה'. ופשפשר דמה"ט תמר והתניא לפניו (לשון הזה לם שתנת בגמ') דלעי"ג דלם מפרך בשעת התכילה דתיסור לם תכיל ליה לם תכיל מתכיל לפניו הקרטים דפטורים ופ"ה נקרא מנלך בשביל נרכת התלה: **אמר ריב"ק** מנין שאם היה יושב לפני דיין כו'. מ"ל לם תנורו מפני תים בעבייתא שנאמר' שיתפ מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני רבו ופשוט דלרשותא קתמר תלמיד דלע"ג דתייב נכבוד רבו ופ"ה כבוד שתים עדיף: יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין כו'. נגמר ליכא כל הנך ליתי לתי שתי תלת לם מי דנין ולפני מי דנין ומי עתיד ליפרע מהן וה"ל שיתפ בעלים. ולפי הל' שלפניהו יש לפרש לם מי דנין כדלתיתא נגמר דכשיכול כתילו דנין לת הקב"ה שתטרימין חומו להחזיר ממון לבעליו ולפיכך יזהרו שלם להטות ולפני מי דנין לענין שלריכין ליכנס בשיתה ובירתה ועם מי דנין כלומר שתין להם לדון לפי תרחות ע"כ יתפרש מקיש מסברא ולם מקרא: שתנן אפאן והפריש מהן חלה כו'. הא דקתמר והפריש ממנו חלה ולם קתמר שתפרך על תלילתה גרסה לדלעומת קתני הכי. לם מצני לם מפרך בשעת עיקר עשיית המיסוך דהיינו שתפרך על תלילתה גרסה לדלעומת מן העולם דפשיטא שתנתה הגזילה הא עבדי מקמי הכי כשהכניסה לרשותו והשתא כפשרקמא חלה לתיסור הגזילה הא עבדי מקמי הכי ופשפשר דדרים הכי מריעיה דקרא כי הלל רשע על תחות נפשו ועושה נרך גם לם אין כאן תחות נפשו בכל זאת הוא מנלך לת ה'. ופשפשר דמה"ט תמר והתניא לפניו (לשון הזה לם שתנת בגמ') דלע"ג דלם מפרך בשעת התכילה דתיסור לם תכיל ליה לם תכיל מתכיל לפניו הקרטים דפטורים ופ"ה נקרא מנלך בשביל נרכת התלה: **אמר ריב"ק** מנין שאם היה יושב לפני דיין כו'. מ"ל לם תנורו מפני תים בעבייתא שנאמר' שיתפ מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני רבו ופשוט דלרשותא קתמר תלמיד דלע"ג דתייב נכבוד רבו ופ"ה כבוד שתים עדיף: יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין כו'. נגמר ליכא כל הנך ליתי לתי שתי תלת לם מי דנין ולפני מי דנין ומי עתיד ליפרע מהן וה"ל שיתפ בעלים. ולפי הל' שלפניהו יש לפרש לם מי דנין כדלתיתא נגמר דכשיכול כתילו דנין לת הקב"ה שתטרימין חומו להחזיר ממון לבעליו ולפיכך יזהרו שלם להטות ולפני מי דנין לענין שלריכין ליכנס בשיתה ובירתה ועם מי דנין כלומר שתין להם לדון לפי תרחות

מצפה שמואל

(ה) דיני ממונות בשלשה. דף ג: וירושלמי פ"א ועי' כה:. ועי' ירושלמי ברכות רפ"ז דתני בזימון דשנים רשות כשמואל דשניהם דין ור"י ור"ל ס"ל דאין דיניהם דין ועי' ירושלמי כתובות פ"ד הל"ד האונס והמפתה בשלשה ועי' בהקדמת הרמב"ם לס' זרעים בהג"ה בשם ס' הכריתות מכאן דרבי גופא לא סתם במשנה אף דבר המקובל במשנה אא"כ היה הדבר מוסכם לחכמים שהיו עמו ולכן לא הזכיר במשנה דרבי אומר בחמשה ע"ש י: (ו) סמיכה בג'. ח. ויג: וירושלמי פ"א הל"ב ועי' הגמי"י רפ"ד מהלכות סנהדרין דר"י פליג גם על סמיכה מזקן והכ"מ לא כתב כן ועי' ירושלמי סוטה פי"ד הל"א מדין סמיכת זקנים. וכאן פ"א הל"ב (ג) מטלטלין של הקדש. עי' יד. וירושלמי שם סוף הל"ב. ועי' ירושלמי מגילה פ"ד הל"ד ערכין המטלטלין בשלשה. בקרקעות ט' וכהן ועי' ירושלמי כתובות פי"א סוף הל"ו (ד) נטע רבעי. עי' תוס' שם. וכמ"ש בפנים ועי' ת"ח יד: שהביא דברי הר"ש בפ"ה דמע"ש הל"ד ועי' ירושל' רפ"ד דמע"ש וע"ש סוף ההלכה אפילו אחד מהן נכרי ועי' ירושלמי חלה פ"ד (ה) מום שבגלוי. בכורות לו: (ו) המוציא שם רע. ח. ושם: וירושלמי ספ"א (ז) בזמן שתבעו ממון. לשיטת רש"י היינו להפסיד כתובתה והתוס' מיאנו בזה ע"ש היטב (ח) וכשם שהדין. ו. וירושלמי פ"א הל"א (ט) כל המבצע.

מנחת בכורים

פ"א א דיני ממונות. כדי שיגמר הדין בשלשה. ומה שתמר ר"מ ג' היינו לגמר דין: **דברי ר"מ.** פליגי תלינא דר"מ. נת"ל תמר לקרא דויהי דוד וגו' וכן נת"ק: ראשית מדון. ולפני התגלע הריב ונוטע ושיינו לף שלא תמר תים פלוגי ס"ל לתסור לנטוע: אויבו. ונגמרא הגירסא מזק רודפו [כפי' התוס' ג: ד"ה ונמלא וכן הוא בספרים]: **ד את מי דנין.** כיליכול דניס לת הקב"ה שתעריתין תומו להחזיר ממון לבעליו: **ועם מי.** בשיתוף הקב"ה עמהס בדין: ומי הוא דן. כפל לשון הוא: **ועמדו.** ונעדיס מלתני כמנהל נרפ"ד דשטרות: מה לי בצער. ליזקק לדין שמא לטעה: **ה ה"ג הדין בשלשה הפשרה בשנים.** ול"ג כשם וכן נת"ס וכירושלמי: יפה. כזה יפה: שדנו. לם קבלו לעשות דין כמו שרגילים הוא רק בג' לבל בפשרה שניס שני ולפי התוספתא לכתחלה בג' ובדיעבד בשניס לבל לם תלינו כן בפשרה לתלק דין לכתחלה דין לדיעבד:

פרק ב א(ו) קידוש[א] עבור שנה בג' דברי ר"מ וחכמים אומרים עבור שנה[ב] בשלשה מתחילין בחמשה נושאין ונותנין וגומרים בשבעה כיצד אחד אומר לישב עמם ושנים אומרים שלא לישב בטל היחיד במיעוטו שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב מוסיפין שנים ונושאין ונותנין בחמשה שנים אומרים צריכה[ג] וג' אומרים אינה צריכה[ד] בטלו שנים במיעוטם ג' אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפים שנים וגומרים בשבעה שאין מנין פחות מז' האב אומר לעבר ובנו אומר שלא לעבר א] שניהן נמנין שנים האב ובנו אומרים לעבר האב ובנו אומרים שלא לעבר שניהן נמנין אחד אמר ר' יוסי פעם אחת הלכתי אני ואלעזר ג] לעבר שנה נמתי לו לאלעזר בני אני ואתה נמנין אחד: **ב**(ג) על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן(ד) ועל התקופה על שנים מעברין ועל אחד אין מעברין ואם עברוה הרי זו מעוברת אם היה (היה) אביב אחד משני סימנין היו שמחין רבן שמעון בן גמליאל אומר(ה) אף על התקופה על(ו) ג' ארצות מעברין את השנה על יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שתים מעברין(ז) ועל אחת אין מעברין ואם עברו הרי זו מעוברת ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות היו שמחין מפני אביב שבאה ג] הימנה(ח) אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים לא מפני הגוזלות שלא הגיעו(ט) וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו מעוברת רבי ינאי אומר משם רשב"ג שהיה אומר בגוזליא רכיכין הן ובאמריא דעדקין ושפר באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו[ז] עומדין ע"ג מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלך לפניהם ואמרו[ה] כתוב לאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא תתאי שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דמטא זמן בעורא לאפוקיא מעשריא ממעטניא זיתיא ולאחנא בני דרומא עילאה ובני דרומא תתאה שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דימטן זמן[ו] לאפוק' מעשריא מעומרי שובילא ולאחנא בני גלותא דבבל ובני גלותא דמדי ושאר כל בני גלותא דישראל שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין(י) וזימניה דאביבא לא ממא ושפר(כ) באנפאי ובאנפי חבראי ואוספנא על שתא דא תלתין יומין: **ג** אין מעברין את השנה אלא(כ) עד רובו של חדש וכמה רובו(ל) ששה עשר יום(מ) ר'(נ) יוסי אומר ב' ידות בחדש כ' יום ר'(ס) יהודה אומר מחשבין את השנה כמה היתה צריכה אם היתה חסרה (ששה) ששה עשר יום לפני הפסח מעברין אותה[ו] לפני החג אין מעברין אותה ר"ש אומר אפילו חסרה ששה עשר יום לפני החג מעברין אותה. אין מעברין את השנה(נ) לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד(פ) ומכאן ואילך אין מעברין אלא אדר: **ד** אין מעברין את השנה לא פחות חדש ולא יותר חדש ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין את השנה(צ) משנה לחברתה ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין שנה אחר שנה ר"ש אומר מעברין שנה אחר שנה אר"ש מעשה בר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועבר ג' שנים זו אחר זו אמרו לו משם ראיה מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה: **ה** אין מעברין את השנה(פ) לא שביעית ולא מוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר בערב שביעית אין מעברין את השנה מפני רעבון ר"מ אומר הרי הוא אומר (מ"ב ד) ואיש

אור הגנוז פ"ב [א] קדוש המדש ועבור השנה וכו': [ב] לו: [ג] בעורלת: [ד] שמה עבר יוס:

נוסחאות ו) לעבר: ב) בני: ג) בגמ' שמין עומר בג מלמ מיהודה. ד) יוסבין: ה) שם כן היתה תקופה מסיכה: ו) יהודה: ז) יוסי:

מגן אברהם

א] שניהן נמנין. ל"ל לאחד:

חסדי דוד

עיניהם כלי רפואת מה"ת ומי הוא דן עמהם כלומר שמשומה שעה שהם דנין יושב הקב"ה ודן עמהם להדיינים עצמן וכדאי' בגמ' שהקב"ה נוטל מהם נפשות שנאמר וקנט וכו' וכן מזהיר בזה לעדיס:

פ"ב קידוש החדש ועיבור שנה בג' כו' כל"ל ומשום דאמתי' רפ"ק תנן עיבור האחד בג'

וקשה קושית הגמ' דף י' לא ליקדשה וממילא ליעבר ומשני אבי אבי קידוש האחד בג'

קידוש האחד ועיבור שנה בג' דברי ר"מ ע"ש: על ג' סימנים מעברין את השנה כו'. כ"ה בגמ' דף י"ו ויש הפרש קצת בי' להאחד גרס על ג' דבריס ולפ' גרסינן האחד ואם עברוה מעוברת וע"ש בפירש"י: **אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים כו'**. גם זה שם מיהו האחד גרסינן עושין אותן סייד לשנה כילד ר' יוחנן כו' ופי' סעד הוא שם השנה לריכה לעבר מפני אחד מן הדבריס שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ואמרינן על ג' מעברין ועל ו' מהן

מצפה שמואל

(ו) קדוש ועבור שנה. דף י: ועי' תוס' שם. וכתב הת"ב בירושלמי פ"ב מבואר דקדוש בעשרה וצ"ל דרבנן פליגי על ר"מ ובר"ה ברפ"ג משמע דבג' סגיא ואתי כר"מ (נ) בג' מתחילין. שם וירושלמי פ"א הל"ב (נ) על ג' סימנים. יא: וירושלמי פ"א הל"ב. ועי' ירושלמי פאה פ"ה שמור את חדש האביב שיהא בחידושו (ד) ועל התקופה. ע' פירש"י יא: שפירש בין על תקופת תמוז וכו' שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג וכו' בין על תקופת טבת מעברין ועי' בהשגות הראב"ד בקה"ח בפ"ד הל"ב ועי' תורת חיים שהביא ראיה לשיטת הרמב"ם דעל תקופת ניסן מעברין ועי' מ"ש לקמן (ה) אף על התקופה. בגמ' ל"ג אף ולרשב"ג על תקופה לחוד מעברין ונראה דהרמב"ם בפ"ד מהלכות קה"ח הל"ב פוסק כן ונסתלק השגת הראב"ד ואין צורך למ"ש בת"ח (ו) ג' ארצות. יא: וירושלמי פ"א הל"ב (ז) ועל אחת אין מעברין ואם עברו הרי זו מעוברת. ונקשה דהשמיט הר"מ כאן ולעיל על סימן א' וכן לקמן בה"ד דאם עברו מעוברת ונראה פשוט שסמך על מ"ש בפ"ב הל"י דאתם אפילו מוזידין רק בלילה דלא הוו שם דיינים עליהם כלל אינה מעוברת דמקשינן למשפט ולכן בפ"ד הלי"ב לענין גליל כתב דמעוברת דס"ד דגליל לאו דיינים המה כלל דכתיב כי מציון תצא תורה קמ"ל דמעוברת אבל אי חקרינן לטעמא מאיזה טעם שברואהו ידענן זה מאתם אפילו מזידין (ח) אין מעברין לא מפני הגדיים. יא. וירושלמי פ"א הל"ג (ט) וכולן סעד לשנה. ע' מיי' בפ"ד שפי' סעד לשנה ליפות השנה לתקופה דמעברין בשביל תקופה לחוד או לאביב ופירות האילן וליפות הטעם ולא

מנחת בכורים

פ"ב א קידוש החדש. ליכא לתקוני מאי טעמא כן לריכה הכא להתעבר. כיון שמסיקים הכי לדעת מאי י"ל משום כבוד מאיז אומר כן ולקמן בפ"ת אמרינן דמניס היינו מנהלן והת"ב לא פירש כן ע"ש: **ב האביב**. תמוה שיהיה ניסן ולא בתלר: **שנים**. שני סמניס: **שמחין**. דכשמכוין שיהיה האביב בזמנו תמוה שתהא נקלרת קרוב לעומר ואין ליסור מדם נאלך עליהן מחמת העיבור: **אף על התקופה**. מספקא לי מאי לריכא דעל התקופה לאוד מעברין לי מאי לסיפא דאם היה התקופה ג' מן הסמניס היו ג"כ שמחין דאם התקופה בלא העיבור בזמנו מחמת העיבור יומשך עוד מדם ויגיע הג הסוכות בימות הגשמים: **אביב**. העומר ואם היהודה אביב ניסן בלא העיבור עתה שנמשך התקופה ביהודה ייבשו בשמש ואין כרמל בעין רך ומלא: **שלא הגיעו**. ומעברין לזורך קרבנות: **סעד**. לסימן ג' מהנ"ל או תקופה או אביב או פירות האילן מעברין בניסוך תעמת דגדייס ואילך וי"מ סעד ליפות הענין לעיקר הטעם [תוס' ר"ה כח: ד"ה הנותן וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מקידוש החדש ה"ז ע"ש וכ"כ בת"ח י"ב. ד"ה מסיכי]: אומר. הוליע לבני הגולה טעם העיבור: **דעדקין**. קטנים ככבשים: **בעורא**. זמן הביעור בשנה שלישית ושמיה מן השמטה. ושוהין להפרים עד תוהו זמן: **זיתיא**. שם זיתים

חסדי דוד

מין מעברין הללו נעשו סעד ומלטרפין לאחד מהן ומעברין ע"כ ולפ"ז נראה שלריך להגיה כאן בתוס' במילתיה דר' יוחי ולגרוס כילד לאמנם גם פירושלמי ל"ג כילד ואולי תנאי חניהו שליפא דר' יוחי ותנא תוספתא קובר דר' יוחי בשם רשב"ג לאיפוכי אחי לאפילו על הנך מילי לאודייהו מעברין: **אין מעברין את השנה לא פחות מחדש ולא יתר על חדש** כל"ל וכ"ה בירושלמי וה"פ אין פחות מהדש תסר דהיינו ב"ט יום ולא יתר על תדש מלא דהיינו שלשים ועי' בגמ' דיהן כמה עיבור שנה ופ"ק דר"ה דף י"ט ע"ב למילתיה טפי דמ"ד תדש לאו תדש לאו ל' יום נראה דמ"ק תסר דוקא ל' ולפ"ז הך תוספתא הוא כרשב"ג ע"ש: **אין מעברין את השנה בשני רעבון** כל"ל וכ"ה בגמ' ומ"ש כאן בשם ר"מ בגמ' אימא בשם רבי. ומ"ש לא אידא מלתא המין היינו שעורים כדמפרש קרא לאם שעורים ומדקרי ליה לאם בכורים משמע שעכשיו בידם והשעורין קודמין לכל:

כפירש"י בגמ' ועי' ת"ח י"ב ד"ה חשיב והביא מן תוס' ר"ה כא: (י) וזימנא דאביבא לא מטא. ל"א ואביבא לא מטא דזימנא היינו תקופה ועל תקופת ניסן לחוד מעברין ומה ששלחו דגוזליא רכיכין הוא ליפות הדבר כמ"ש התוס' והרמב"ם אבל לרש"י דמעברין בשביל א' והני דסעד יש לומר דאביבא היינו פירות ומ"מ מעברין בטעמא דגוזליא רכיכין בצירוף טעם זה כמ"ש בת"ח כל זה (כ) באנפא ובאנפי חבראי. לפי' התוס' יש לומר לפי שהיו ר"ג וזקנים יושבים לכן חלק כבוד אבל רשב"ג היה לבדו ובש"ס ל"ג וזקנים לכן הוכיח דעונה היה בר"ג יותר מברשב"ג (ת"ב) ועי' ירושל' מגילה פ"א הל"ה אדר הראשון תוספת או אדר שני וע"ש דמובא מזה דין עבור תלתין יומין או כ"ט (ל) ששה עשר יום. עי' כל זה יג. וירושלמי פ"א (מ) ר' יוסי. בש"ס הגי' ר' יהודה ומהופך דברי ר' יהודה לר' יוסי ולפי מה שמהופך כאן א"ש דמסיק בש"ס בקושיא ולא בתיובתא דאי מפכינן א"ש כמ"ש הת"ח שם ומה דאמר ששה עשר אם לפני הפסח מעברין היינו משום תקופת ניסן כמ"ש הת"ח ולפי הש"ס ע"כ משום תקופת תשרי מעברין ועי' מהרש"א שם (נ) לפני ר"ה. יב. וירושלמי שם ועי' ירושלמי ר"ה פ"ג הל"א ונדרים פ"ו הל"ח (ס) מכאן ואילך. בש"ס הגירסא ואעפ"כ ועי' ירושלמי מגילה פ"א הל"ה (ע) משנה לחברתה. שם ושם (פ) לא שביעית. שם ושם. ועי' ירושלמי שקלים פ"א הל"ב בזה ונדרים פ"ו הל"ח. וכאן פ"א הל"ב ועי' ירושלמי פאה רפ"ה דמשהחיר רבי להביא ירק מחו"ל היא שביעית היא שאר שני שבוע

מנחת בכורים

מרומים כמגומר בשמע (מו.): **שובילא**. שיבלין: **ג ששה עשר יום**. אבל תקופת תשרי נופלת בט"ו לין מעברין למה שכתוב מאיז אומר כן ולקמן בפ"ת אמרינן דמניס היינו מנהלן והת"ב לא פירש כן ע"ש: **ב האביב**. תמוה שיהיה ניסן ולא בתלר: **שנים**. שני סמניס: **שמחין**. דכשמכוין שיהיה האביב בזמנו תמוה שתהא נקלרת קרוב לעומר ואין ליסור מדם נאלך עליהן מחמת העיבור: **אף על התקופה**. מספקא לי מאי לריכא דעל התקופה לאוד מעברין לי מאי לסיפא דאם היה התקופה ג' מן הסמניס היו ג"כ שמחין דאם התקופה בלא העיבור בזמנו מחמת העיבור יומשך עוד מדם ויגיע הג הסוכות בימות הגשמים: **אביב**. העומר ואם היהודה אביב ניסן בלא העיבור עתה שנמשך התקופה ביהודה ייבשו בשמש ואין כרמל בעין רך ומלא: **שלא הגיעו**. ומעברין לזורך קרבנות: **סעד**. לסימן ג' מהנ"ל או תקופה או אביב או פירות האילן מעברין בניסוך תעמת דגדייס ואילך וי"מ סעד ליפות הענין לעיקר הטעם [תוס' ר"ה כח: ד"ה הנותן וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מקידוש החדש ה"ז ע"ש וכ"כ בת"ח י"ב. ד"ה מסיכי]: אומר. הוליע לבני הגולה טעם העיבור: **דעדקין**. קטנים ככבשים: **בעורא**. זמן הביעור בשנה שלישית ושמיה מן השמטה. ושוהין להפרים עד תוהו זמן: **זיתיא**. שם זיתים

יומין: **ג** אין מעברין את השנה אלא(כ) עד רובו של חדש וכמה רובו(ל) ששה עשר יום(מ) ר'(נ) יוסי אומר ב' ידות בחדש כ' יום ר'(ס) יהודה אומר מחשבין את השנה כמה היתה צריכה אם היתה חסרה (ששה) ששה עשר יום לפני הפסח מעברין אותה[ו] לפני החג אין מעברין אותה ר"ש אומר אפילו חסרה ששה עשר יום לפני החג מעברין אותה. אין מעברין את השנה(נ) לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד(פ) ומכאן ואילך אין מעברין אלא אדר: **ד** אין מעברין את השנה לא פחות חדש ולא יותר חדש ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין את השנה(צ) משנה לחברתה ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין שנה אחר שנה ר"ש אומר מעברין שנה אחר שנה אר"ש מעשה בר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועבר ג' שנים זו אחר זו אמרו לו משם ראיה מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה: **ה** אין מעברין את השנה(פ) לא שביעית ולא מוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר בערב שביעית אין מעברין את השנה מפני רעבון ר"מ אומר הרי הוא אומר (מ"ב ד) ואיש

בא מבעל שלישה וגו' בצקלונו והלא אין לך מקום שמתבכר בא"י קודם לבעל שלישה ואעפ"כ לא בכר אלא מאותו המין שהביא לאיש האלהים יכול שהביאו קודם לעומר ת"ל (שם) ויאמר [7] תנו אל העם ויאכלו מלמד שלא הביאו אלא לאחר העומר והלא אותה שנה ראויה לעבר מפני מה לא עברה אלישע מפני שהיתה שנת רעבון וכל העם (ק) רצין לגרנות: **ו** אין מעברין את השנה (ק) מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין את השנה מפני הטומאה אמר רבי יהודה מעשה בחזקיה המלך שעיבר את השנה מפני הטומאה שנאמר (ד"ה ב' ל') כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה ויששכר וזבולון לא הטהרו וגו' ר"ש אומר אם לעבר אותה מפני הטומאה כבר מעוברת היא אלא עבר ניסן בניסן ואין מעברין אלא אדר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אף מפני (ל) שהעשו את הצבור לעשות פסח שני אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה מעברין אותו מפני הצרכים ומפני הדרכים מפני התנורין ומפני הגליות שלא יצאו ממקומם אבל אין מעברין אותה לא מפני הצנה ולא מפני השלגים (כ) ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו (ס) מעוברת אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוה בגליל הרי זו מעוברת העיד חנינא איש אונו לפני ר"ג שאין מעברין את השנה (פ) אלא ביהודה ואם עברוה בגליל שהיא מעוברת ומעברין את השנה (פ) כל אדר שבראשונה היו אומרים אין מעברין אלא עד הפורים עד שבאו ר' יהושע ור' פפיים והעידו (ב) שכל אדר ואדר כשר לעבר רשב"ג ור' אלעזר בן ר' צדוק אומרים אין מעברין את השנה (ג) ואין עושין כל צרכי צבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב הצבור עליהם: **ז** (ג) אין מעברים את השנה בלילה ואם עיברה אינה מעוברת אין מקדשין את החדש בלילה ואם קדשוהו אינו מקודש: **ח** (ד) אין מלך יושב בסנהדרין ולא מלך ולא כהן גדול יושבין בעיבור:

פרק ג א (פ) שור שהמית אחד שור שהמית ושאר בהמה (ג) וחיה ועופות שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה (ג) ר"א אומר שור שהמית מיתתו בעשרים ושלשה ושאר בהמה חיה ועוף שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים שנאמר (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר (שם) ואת הבהמה תהרגו שור הנסקל בעשרים ושלשה (ד) שנאמר (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור (ה) מה מיתת הבעלים בסקילה ובדחייה ובעשרים ושלשה אף מיתתו בסקילה ובדחייה ועשרים ושלשה (ו) מה בין שור לאדם שהשור פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין ע"פ עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה (ז) מה שאין כן באדם: **ב** (ח) אין שורפין את הפרה ואין עורפין את העגלה (פ*) ואין עושין זקן ממרא ע"פ ב"ד (ט) ואין מביאין פר העלם דבר של צבור אין מעמידין לא מלך ולא כהן גדול אלא בב"ד של שבעים ואחד כיצד (י) הן עושין ב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת החיצונה נשרפת וכל שלא (כ) בכל אלו הנכנס שם אין חייבין עליה שתי תודות שאמרו בלחמן אבל לא בבשרן אבא שאול אומר (כ) שתי בצעין היו בירושלים התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל אלו והעליונה לא קדשו כשעלו מן הגולה שלא במלך ושלא באורים ובתומים התחתונה שהיתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים ומעשר שני וחברים קדשים קלים אבל לא מעשר שני העליונה שלא היתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים לא קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קדשוהו מפני שתורפה של ירושלים משם ונוחה

נוסחאות פ) נגמ' שהמיתן: ב) תן לעס: ג) שכל מדר כשר: ד) נעציח:

חסדי דוד

פ"ג שור שהמית כו' ושאר בהמה וחיה ועופות כו'. נגמ' לפ מזכר עוף רק בהמה וחיה רפ"ק שור שהמית בכ"ג ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים ומ"מ הדין ממת לתפי' עוף נמי וכדתנן בעדיות על תרנגול שנסקל בירושלים לפי שהרג את הנפש ולר"ק שם הרג את הנפש מיתתו בכל מדם. ממנם מה דמסיים נה והרגת את האשה וגו' נוסחת מוטעת היא ויש למוחקה שאין זה ענין לשור שהמית כלל ומתני' מזכרה דרשת זו גבי רוצח וגרגש והמס ניחם ומה שאמר שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר השור יסקל וגו' כ"ה גם במשנה והמוסף מפרשת כי הסיקס זה הוא רק לענין סקילה וכ"ג אבל לא לענין שאר דברים. ובדף ל"ו אימא ג"כ מנהו ' דברים ים בין ד"מ לד"ג וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מכ"ג וילף שם מקרא ולכן אע"ג דאין היקש למשה מ"מ ע"כ לא בכל מילי היקישו הכתוב: אין שורפין את הפרה כו'. מתני' ריש פ"ק תמיה ותזל כמה דברים שאין נעשין אלא בב"ד של ע"ג ותנא ושייר מילי טובא ומניהו הכא תנא מוספתה וים מהן דברים שנעשו במקום אחר וים מהן שלא נעשו אלא כאן. ולמנם זו הרשמועה אין שורפין את הפרה לא תנה הרמב"ם מפורש בהלכיו רק שברפ"ג מהלכות פרה כתב כיצד שורפין אותה זקני ישראל היו מקדימין וכו' והוא לישנא דמתני' דפ"ג דפרה אבל לא אימר בהדיא דבעינן סנהדרין גדולה ורק כוונת זקני ישראל כן הוא: **כיצד** הן עושין ב"ד מהלכין כו'. קשי על מתני' דפ"ק דתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של ע"ג קמ"ל דמוסף דלא קני בהכי אלא שאחר שמין תנא אחרי דתני ברפ"ג דשבועות אחלן ובפ"ק דמכות כתובה בשבוש והעיקר כגירסת רש"י בשבועות שם ועי' ירושלמי שבת פ"ו סוף הל"ב: שיר של פגעין. בירושלמי וע"ש (כ) שתי בצעין היו בירושלים. ובש"ס איתא בהר המשחה ועי' תשובת מהרי"ט ח"ג סימן ל"ז ז"ל כמו שכתוב בסוף מלכים והיא ישבת בירושלים במשנה פירוש בבצעה העליונה שלא נתקדשה וכו' ואפשר נמי דלעליונה קורין שניה שהיא שניה לתחתונה שהוא התוספת הראשונה שקדושתה מן התורה וזו שניה לה בקדושה שהיא מדרבנן וכן מוכיח מהכתוב מצפניה וכו' ובהכי ניחא שקורי השניה לירושלים ועי' מ"ש רפ"ב דב"ב גבי קבר חולדה ושם האריך הרבה בתשובה זו ועל מה שהיתה נוחה ליכבש משם כתב שעשו בהר המשחה עשו חומה העליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב יער"ש

מנחת בכורים

שהביא. היינו לפס שעוריס קודס לעומר ולכן לפ היס גמר המטומה: **ו** הטומאה. שנטמאו ולפ יוכלו לעשות פסח בטהרה לפ"ק פס עכרוס מעוברת ופליגי ר"י ור"ש פ"ל דמעברין לכתחלה: כבר מעוברת. פף לכתחלה מעברין פלפ פיקס מזקיהו כפרס על שעיבר לפדר ניום שלשים של פדר יום שכלתו בו ר"ח ניסן ופרישנא לה כולה בסס פפיים פרק ח' ה"ג: הגשרים גרסינן. שנתקלקלו מעברין כדי שיתוקן עד הפסח בשביל עולי רגלים: התנורין. של לבי פסח: מפני הגליות. שנעקרו ונפיפפ גרסינן מפני הגליות שלפ נעקרו וכן בס"ס: סעד. למימן מציע לו מקופה פ"ע ליפות טעם הדבר: **ז** החדש. להוקש לדין דכתיב כי חוק לישראל הוא משפט וגו': **ח** יושב בסנהדרין. דלפ תענה על ריש רב כתיב ולפ ילפו להעיד נגד המלך לפתור דבריו: בעיבור שנה. מלך דהוי מוגע שמחלק שכר מילותיו לשנה ומרויח מוסף העיבור וכה"ג רוצה שלפ לעבר כדי שלפ יגיע עת הקור ביום הכיפורים שצריך לילך יחף על רלפפ בהמ"ק:

פ"ג א שור שהמית אדם. כ"ג כמיתת בעלים: ועוף. המזיקין מזה פליג כל הקודס להרגו שזכה לשמים דעציד מלוה מלל מקור בהמה: שנאמר. במשנה (ג.) מבואר על רוצע ונרצע

מצפה שמואל

(ל) רצין לגרנות. עי' מיי' ספ"ד דמפני אביב ופירות האילן מעברין אף בשני דעבון ועי' ירושלמי שקלים פ"א הל"ב אין מן הדא וע"ש בשירי קרבן מ"ש בזה ומה שהקשה בזה דלמה לא תנא דאם עברו מעוברת נתיישב בדברינו לעיל. ועי' השגת הראב"ד במש"כ שם דבימי אלישע היה משום אביב וגדיים וטלאים דעושין סעד לשנה ע"כ ויפה העיר בת"ס דהרמב"ם לשיטתו לא ס"ל כלל דסעד מועיל לעיבור אלא יפות. א"כ בעינן או תקופת ניסן או פירות האילן ואביב ודברי הכ"מ נדחין (ק) מפני השומאה. יב: ושם ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"א כל הענין ונדרים פ"ו הל"ח ועי' מיי' ספ"ז מהל' ביאת מקדש וכ"מ שם (כ) ולא מפני הגליות. עי' ירושלמי שביעית פ"י ומנין שמעברין על הגליות שיצאו ועדיין לא הגיעו (ס) מעוברת. השמיטו הרמב"ם כמ"ש במ"ש ד"ה ועל אחת דהוא בכלל אתם אפילו מזידין (פ) אלא ביהודה. יא: וירושלמי פ"א הל"ב וקצת הגירסא בע"א בהעיד דאינה מעוברת ועי' ברכות סג. ושם ועי' ירושלמי בכורים פ"ג ועי' ירושלמי פ"ב סוף הל"ו מן חטא דחנניה שעבר השנה בחוצה לארץ ועי' נדרים פ"ו הל"ח מובא ג"כ זה החטא חנניה והת"ח (יד.) ד"ה אין סמיכה חקר טעם למה אין סמיכה בחו"ל (פ) כל אדר. עדיות פו. ועי' ר"ה ז. ועי' בירושלמי (ב) ואין עושין כל צרכי צבור. עי' מס' ע"א ז. שם אין גוזרין אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ועי' ירושלמי פ"ק דשבת ה"ז ובמס' ע"א בירושלמי פ"ב הל"ח ומשמע כמו כאן וכאן הלשון אלא על תנאי משמע דמילא כן התנאי. ומכאן היתר גדול לכמה תקנות והנהגות הקדומות מעת הגליל ואין פוצה פה להחמיר אבל לפ"ז א"ש וכל אימת שרוב צבור בטלוהו ממילא נתבטל התקנה ועי' ירושלמי תרומות פ"י דבר של רבים אין נאסר ועש"ש פירוש הרא"פ ועי' ר"ן במס' ע"א בסוגיא דשמן של כותים דמ"מ צריך ב"ד להתיר אף שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה וע"ש שהאריך ועי' תוס' ע"ג ל"ה ד"ה מכלל (ג) אין מעברין בלילה. יא: וירושלמי פ"א הל"ב

(ג) ושם"ש בזה ביבמות פי"ב הל"ז (ד) אין מלך יושב. בסנהדרין יח: וירושלמי סוף פ"ב וע"ש הל"א ושיטת הרמב"ם פ"ב מהלכות סנהדרין הל"ה דלבדו דן במלכי בית דוד וזה דאמרינן בש"ס (יט.) והתוס' יט. ד"ה אבל כתבו בע"א ועי' תוס' יח: ד"ה והא בהיפך משיטת הרמב"ם דעם אחרים דן ולא לבדו (פ) שור שהמית. טו. (ב) חיה ועופות. ברכות כו. (ג) רא"א. ע"ש טו (ד) שנאמר. עי' ב. (ה) מה מיתת הבעלים. ועי' מה. ועי' ירושלמי פ"א הל"ב (ו) מה בין שור לאדם. לו: (ז) משא"כ באדם. לב: (ח) אין שורפין את הפרה. יד: כל זה ועי' משנה פ"ג דפרה וזקני ישראל הם מקדימין והם ב"ד הגדול (פ*) ולא זקן ממרא. עי' תוס' סוטה ז. ד"ה מה להלן עי' ירושלמי ברכות פ"א הל"א לענין זקן ממרא (ט) ואין מביאין פר. עי' הוריות רפ"א כחכמים שם (י) ולא כהן גדול. עי' מיי' פ"י מהלכות כלי המקדש הלט"ו ועי' זבחים יח. שכתב התוס' שמסתמא הדבר תלוי במלך ואחיו הכהנים וכ"כ ביומא י"ג וצ"ל דמ"מ בעי ב"ד הגדול (ת"ב) (י) הן עושין. שבועות יד: ושם טו. כל זה וירושלמי פ"א הל"ג ועש"ש במה"פ שם שהתוספתא כתובה בשבוש והעיקר כגירסת רש"י בשבועות שם ועי' ירושלמי שבת פ"ו סוף הל"ב: שיר של פגעין. בירושלמי וע"ש (כ) שתי בצעין היו בירושלים. ובש"ס איתא בהר המשחה ועי' תשובת מהרי"ט ח"ג סימן ל"ז ז"ל כמו שכתוב בסוף מלכים והיא ישבת בירושלים במשנה פירוש בבצעה העליונה שלא נתקדשה וכו' ואפשר נמי דלעליונה קורין שניה שהיא שניה לתחתונה שהוא התוספת הראשונה שקדושתה מן התורה וזו שניה לה בקדושה שהיא מדרבנן וכן מוכיח מהכתוב מצפניה וכו' ובהכי ניחא שקורי השניה לירושלים ועי' מ"ש רפ"ב דב"ב גבי קבר חולדה ושם האריך הרבה בתשובה זו ועל מה שהיתה נוחה ליכבש משם כתב שעשו בהר המשחה עשו חומה העליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב יער"ש

ליכבש משם: **ג** ר' יוסי אומר(ג) ג' דברים משם שלשה זקנים רבי עקיבא אומר יכול יהא אדם מעלה בכורות מחו"ל לארץ ת"ל (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגנך אי אתה מביא בכורות שמעון בן זומא אומר יכול כשם שנתנה תורה מחיצה בין קדשי קדשים לקדשים קלים כך נתנה תורה מחיצה בין הבכור למעשר שני ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא לפנים מן החומה אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפנים מן החומה ר' ישמעאל אומר א] יכול יהא אדם מעלה מעשר שני לירושלים בזמן הזה ואוכלו ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום אף מעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית ולא אם אמרת בבכור שיש הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח תאמר במעשר שני שאין הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח ביכורים יוכיחו שאין מהן דמים ואימורים לגבי מזבח ואין נאכלין אלא בפני הבית ולא אם אמרת בביכורים שהן טעונין הנחה לפני המזבח תאמר במעשר שני שאין טעונין הנחה לפני המזבח ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית אחרים אומרים יכול בכור שעבר זמנה(מ) משנה לחברתה יהא פסול כפסולי מוקדשים ת"ל (דברים טו) ואכלת לפני ה' אלהיך [וגו'] מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך אם ללמד על הבכור שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה ואם ללמד על מעשר שני שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (שם י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר א"כ למה נאמר מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מקיש בכור למעשר שני מה מעשר (ס) נאכל משנה לחברתה אף הבכור נאכל משנה לחברתה: **ד** מנין לקטנה שיהא של כ"ג ת"ל (במדבר ל"ה) ושפטו העדה והצילו העדה עשרה מזכין ועשרה מחייבין(נ) ג' מנין (שמות כ"ג) לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שאי אתה הווה עמהן לרעה אתה הווה עמהן לטובה יכול לא תהיה עמהן לרעה כל עיקר ת"ל (שם) אחרי רבים להטות אף לרעה אמור מעתה הואיל ואמרה תורה(ס) הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ מטין מה עדים שנים אף מטין שנים אין ב"ד שקול מוסיפים עליהן(ע) עוד אחד הרי כ"ג(פ) רבי אומר ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאומר הוי עמהן לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטיתך לטובה הטיתך לרעה הטיתך לטובה ע"פ (עד) אחד ולרעה ע"פ שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי זה עשרים ושלשה ר' יוסי הגלילי אומר (שם) לא תענה על ריב לנטות עשה לך ב"ד נטוי ד"א לא תענה על ריב הוסף עליהן הכתוב עוד אחד ד"א לנטות אחרי רבים להטות שלא תאמר בשעת הדין(ק) דיו לעבד שיהא כרבו אמור מה שבדעתך: **ה** ר"י אומר סנהדרין של(ק) שבעים ומשה עמהן מן המניין אמרו לו אין ב"ד שקול וכן היה ר"י אומר כל עיר(ר) שיש בה כדי ג' שורות של עשרים עשרים ושלשה ושוטרי הדיינין והנדון והעדים והזוממין וזוממי זוממיהן ראוין לעשות סנהדרין ר' נחמיה אומר מאתים(ס) ושלשים והלכה כדבריו(ת) ר"מ אומר(ם) מאתים ז) ושבעה (ושבעה)(ם) סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל שנא' (במדבר לה) והיו לכם לחקת משפט לדורותיכם(ן) בארץ ובחו"ל אם כן למה נאמר (דברים טז) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אלא בא"י עושין אותן בכל עיר ועיר בחו"ל עושין אותן פלכים פלכים ר' שמעון בן גמליאל אומר (שם)(ס) לשבטיך ושפטו מצוה על השבט שיהא דן את שבטו רבי דוסתאי בן ר' יהודה אומר(ע) חייבי מיתות שברחו מן הארץ לח"ל ממיתין אותן מיד יהודה אומר(ע) חייבי מיתות שברחו מן הארץ לח"ל ממיתין אותן מיד

ושברחו מחו"ל לארץ אין ממיתין אותן מיד אלא נידונין בתחלה:

פרק ד א(פ) כהן גדול שהרג את הנפש מזיד נהרג ושוגג גולה עבר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות(צ) הרי הוא

נוסחאות ג) שני: נ) ושלשה: ג) רבי יומר: ד) ושבעים: ה) בכל מוקדמיכם:

מגן אברהם

א) יכול יהא מלמד כו'. מכות דף י"ט:

חסדי דוד

מנין לקטנה שיהא של כ"ג כו' ר' אומר ממשמע כו'. הנה לעני ת"ק להכלל היה בריימא במכילתא ומלמד דר' היינו סתם מתני' דרפ"ק ומ"ש ל"ג לא תענה על ריב הוסף עליהן הכתוב עוד אחד לא נמצא בשום מקום אלא בדף י' מיתא ת"ר מנין שמעמידין שופטים ליערמלא ת"ל שופטים כו' ר"י אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך וכתבו שם התום' דל' ממונה על כולן זה מופלא שבב"ד וכבל כ"ד היה שם מופלא ונראה ללא היה מתקנן הסנהדרין ע"ש והשתא י"ל להך תנא קושר לא תענה על ריב על דב ומהכא נפ"ל דהוסף הכתוב עליהן עוד אחד לומר שזה הרב דהיינו המופלא צריך שיהא מוסיף על מנין סנהדרין שלא יהא מתקנן שאם הוא מתקנן אם הוא מזכה וכוב מנין הס מחייבים הרי ע"פ הנטיה נפסק הדין שלא כמותו ומלמלו עוברים

מצפה שמואל

(נ) ג' דברים. עי' תמורה כא. וכא: כל זה ועי' רש"י שם ותוס' שם ד"ה ממקום ועי' ירושלמי פ"ד דחלה לענין אם באו תמימים יקרבו ועי' ירושלמי ריש תרומות ופי"ג יבמות הלי"ב אין יסבור כר"מ הוקשו ר"א בנו של ריה"ג (נ) דיו לעבד. עי' רמב"ם פ"י מהלכות סנהדרין הל"א ונלמד מכאן והכ"מ לא זכר התוס' (ת"ב) (ק) שבעים ומשה עמהן. עי' טז: וירושלמי שם ספ"א ועי' בפנים והת"ב כתב בתוס' ג. ד"ה ר"י שם מוכח דמשה היה מופלא ולא היה ממנין אף לר"י ולמ"ש בפנים א"ש (ר) שיש בה כדי ג' שורות. יז: וירושלמי שם ספ"א (ס) מאתים ושבעים ושבעה. עי' יז: דר"י לטעמיה דסנהדרין שבעים דאל"כ מאתים שבעים ושמונה היא (ם) סנהדרין נוהגת. מכות שם ספ"א וירושלמי שם (ן) לשבטיך ושפטו. טז: (ס) חייבי. שם במכות ספ"א וירושלמי שם (ע) כה"ג שהרג. יח: ע"ש כל זה (פ) הרי הוא כהדיוט. גם לדין מלקות ועי' מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכ"ב וכ"מ שם ד"ה שנה בשנה (צ) שלשה מנין. ב. ומהרש"א שם (ק) הרוג ע"פ עדים. ירושלמי פ"א הל"א (ע) עוד אחד. ג: ד"ה ר"י

ג' ועי' ירושלמי רפ"ג דהוריות בזה

מנחת בכורים

ג מחיצה. מלוקה ק"ק לפנים מן הקלעים קדשים קלים לפנים מן החומה: למעשר. ויפה דין מעשר בכל הרוחה את העיר ולא נפניו ממש: זמן אכילתו. שני ימים ולילה: בפני הבית. אבל אם נזרק דמו בפני הבית וחרב שוב אין הבשר נאכל לאף לקידשה לעתיד לבוא מ"מ כל זמן שאין הדם נזרק אין הבשר נאכל ולדם מזבח נעיין: בכורים. דכתיב והאתם לפני ה': אחרים אומרים. כולו מפורש בתמורה [כף. ושם ועיין בתוספות שם מפורש בעיין שמר]: **ד** עשרה מחייבין. דעדה הוא עשרה: לטובה. הלך אחר הרוב ואם כפשוטו ללרעות כל עיקר לא מ"מ דכתיב אחרי רבים להטות ולא יתעיון פירוש הדבר גלה לן הקישא: הרוג ע"פ מטין. דכתיב אחרי רבים בכל ענין: ר' אומר. לולא הקישא דעדים יתעיון זה: ולרעה עפ"י שנים. מ"ב הרי כ"ד שהמטין הוא על העדה המלמת: ריה"ג. מפרש ילפותא למין ב"ד שקול מקרא: הוסיף הכתוב. דרב כתיב והוא עוד אחד המופלא בכ"ג מ"ב הוי כ"ג מ"ע מלטעות שיהא עוד אחד לנטות שזולת המיוד של כ"ג: שלא תאמר. היינו דאמו נוטה לדברי המרובים שיסתוק להסכים כיון שרבים מומרים כן שלא יריע שיאמר דעתו ואם יבוו עליו מה לו נכך: דיו לעבד. וה"ע יאמע היינו

מזכים

חייבי

מחייבים

מזכים

חייבי

מחייבים

מזכים

חייבי

מחייבים

כהדיוט לכל דבר ולא(ג) חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם(ד) אבל מיבמין לאשתו(ד) עומד בשורה להתנחם הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו וכל העם אומרין לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים(ה) עומד בשורה לנחם את אחרים הסגן וכהן שעבר מגדולתו מימינו ואבל משמאלו(ו) ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר (ויקרא כא) והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שיהיו אחיו הכהנים נוהגין בו גדולה ואם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו ר"י אומר א] אם רצה לנהוג בזיון בעצמו(ז) אין שומעין לו שנאמר (שם) וקדשתו על כרחו אמרו לו לר' יהודה אינו אומר (שם) ומן המקדש לא יצא(ח) אלא בשעת עבודה בלבד והולך להברות את אחרים ואחרים באין להברותו: **ב** מלך ישראל אין עומד בשורה להתנחם ואין עומד בשורה לנחם את אבלים ואינו הולך להברות את אחרים אבל אחרים באין אצלו להברותו שנא' (שמואל ב ג) ויבא כל העם להברות את דוד לחם בעוד היום(ט) (ט) ועובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות והרי הוא כהדיוט לכל דבר לא חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם ולא מיבמין לאשתו ר' יהודה אומר רצה לחלוץ הרשות בידו אמרו לו(י) נמצאת פוגם כבודו של מלך(כ) ואין נושאין אלמנותו שנאמר (שם כ) ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות ובורר לו נשים מ"מ שירצה כהנות לויות וישראלית(ל) ואין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו(מ) ואין משתמשין בכתרו ובשרביטו ולא באחד מכל משמשיו מת כולן נשרפין עליו שנאמר (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' ובכש ששורפים על המלכים(נ) כך שורפים על הנשיאים אבל לא על ההדיוטות(ס) מה הן שורפין עליהן מטתו וכל כלי תשמישו כל העם עומדין והוא יושב(ע) ולא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכל העם שותקין והוא מדבר הוא קורא אותן(פ) אחי ועמי שנאמר (ד"ה א כח) שמעוני אחי ועמי והן קורין אותו אדונינו ורבינו שנאמר (מלכים א א) אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה: **ג**(ל) (דברים יז) לא ירבה לו נשים כאיזבל אבל כאביגיל מותר דברי ר' יהודה (שם) לא ירבה לו סוסים סוסים בטלים אפי' אחד שנאמר (שם) למען הרבות סום ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מלכים א ה) ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו ויפה עשה שנאמר (שם ד) יהודה וישראל רבים כחול (הים) אשר על הים לרוב כשהוא אומר (שם ה) ושנים עשר אלף פרשים שהשאר(ק) בטלנין היו והדיוט מותר בכולן ר' יוסי אומר(ר) כל האמור בפרשת המלך מותר בה(ש) ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאיים עליהם שנא' (דברים יז) שום תשים עליך מלך וכן היה ר' יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בביאתן לארץ למנות עליהן מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק אם כן למה נענשו בימי שמואל אלא לפי שהקדימו על ידן(ת) ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה [זו] אלא מפני תרעומת שנאמר (דברים יז) ואמרת אשימה עלי מלך ר"א בר' יוסי אומר זקנים שאלו כהלכה שנא' (ש"א ח) תנה לנו מלך לשפטנו [אבל] עמי הארץ חזרו וקלקלו שנאמר (שם) והיינו גם אנחנו וגו'(ת) הרוגי בית דין נכסיהן ליורשיהן הרוגי המלך נכסיהן למלך דברי ר' יהודה וחכמים אומרים הרוגי המלך נכסיהן ליורשיהן אמר להם רבי יהודה הרי הוא אומר (מ"א כא) הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמרו לו מפני שבן אחי אביו היה וראוי לו ליורשו אמר להם וכי לא היה לו בנים אמרו לו והלא אותו ואת בניו הרג שנאמר (מ"ב ט) אם לא [את] דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה': **ד**(פ) וכותב לו ספר תורה ללמוד לשמו שלא יהא נאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר (דברים יז) וכתב לו שתהא כתובה לשמו ואין רשות להדיוט לקרות בה שנאמר (שם) וקרא בו הוא ולא הדיוט(ד) ומניחין אותו(ב) בב"ד של כהנים ובב"ד של לוים ובב"ד של ישראל(ג) המשיאין לכהונה יוצא למלחמה היא עמו נכנס היא עמו(ד) יושב בב"ד היא אצלו נכנס לבית המים ממתנת לו על הפתח וכן דוד אומר (תהלים סז) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' ר' יהודה אומר ספר תורה מימינו ותפלין משמאלו: **ה** רבי יוסי אומר(ה) ראוי היה עזרא שתינתן תורה על

נוסחאות ג) ולא מיימין מת משמו: ב) ומס עכו: ג) כ' נהורלי: ד) ומגיהין:

מגן אברהם

א) מס לקה לנהוג כו'. נ"ל דמה"ט לא יכול משה לכתוב לפ"י כי משה כהן היה ושימש כל מ' שנה בהוצה וטעמת משה היה משמש ליהושע ולקה לנהוג בזיון בעצמו. עכ"ה שלמ"ו ז"ל (עכ"ה המעבר לחס הפניס):

חסדי דוד

לולב ומינו עושה מכין לומו כו' וע"ם בפירש"י וכן יתפרש כאן עבר על מ"ע שמינו רומה לקיים הרי הוא כהדיוט וכופין לומו עד שיעשה וכן מ"ם ושאר כל המצות היינו לפי' בדברי קופריס שהדין הוא דמכין לומו מכות מרדות מדבריהם וכן הוא בכה"ג: אמרו לו לר' יהודה אינו אומר ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה. במתני' מנן מת לו מת מינו יוצא וכו' שלא כן גרלין וכו' עד שער העיר. ר"י אומר מינו יוצא מן המקדש. והנה ר' יהודה שפיר קאמר ומאי קמהדר לי' מ"ק ועי"ז מיתת כן בתוס' דמ"ק מפרש דלא נאמר ומן המקדש לא יצא שלא בשעת עבודה נלבד שבל נמל: שם לא מיתמר הכי ומפרשי דמ"ק דר"י הוא ר"מ והוא מפרש ומן המקדש

מצפה שמואל

(ג) חולץ. עי' תוס' ד"ה חולץ וכתב הת"ב דאפשר עוד קמ"ל דאף אם איבא אחים והוא גדול חולץ לכן תנא בדידיה חולץ וביבמות תנא חולצת דהתם בליבא אחים ע"כ ועי' יבמות סג. מבואר במשנה להדיא ועי' ירושלמי יבמות פ"ג סה"א (ד) עומד בשורה להתנחם. יט. ועי' ירושלמי פ"ב סה"ב כל הענין (ה) עומד בשורה לנחם. עי' ירושלמי ברכות פ"ב וכאן פ"ב הל"ב. ועי' ט"ז והת"ב הגיה עובר בשורה ואין צורך להגיה להמעיין שם (ו) ואין רואין אותו ערום. עי' מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל"ג (ז) אין שומעין. עי' יבמות פ"ח (ח) אלא בשעת עבודה. עי' ירושלמי הוריות פ"ג הל"ג עי' תו"כ סוף פ' מלואים ועי' רמב"ם בפ"ב מהלכות כלי המקדש ובש"ס יט: אסמכתא בעלמא ועיקרא לשעת עבודה היא ועי' ט"ז אמר מבואר דחששא היא ועי' רמב"ן ורא"ם בפי' התורה ועי' ק"א מ"ש בפ' אמור בקרא זה והביאו שם תוספתא זו וכתב דאסמכתא היא ע"ש ברמב"ן שהאריך בזה (ט) ועובר. עי' ירושלמי פ"ב הל"א (י) שנמצאת פוגם. עי' יט: ועי' ירושלמי פ"ב נפקא ליה מקרא מלך ביפיו תחזינה עיניך (כ) ואין נושאין אלמנותו. וה"ה גרושתו ועי' ירושלמי פ"ב הל"ב ועי' רמב"ם פ"ב הל"ב מהלכות מלכים (ל) ואין רוכבין על סוסו. כב: וירושלמי ספ"ב (מ) ואין משתמשין בכתרו. עי' רמב"ם פ"ב מהלכות מלכים הל"א (נ) כך שורפין. מס' ע"ג יא. ועי' ירושלמי כאן פ"ב הל"ו (ס) מה הן שורפין. אבל סוסו עוקרין ע"ש במס' ע"ג ובתשובת ריב"ש סימן קנ"ה (ע) ולא היתה ישיבה בעזרה. סוטה מ: וירושלמי פסחים ספ"ה ויומא פ"ג הל"א וסוטה פ"ז הל"ז ועמל"מ פ"ד הל"ד מהלכות בית הבחירה הל"י ועי'

מנחת בכורים

כהדיוט. למלקות ולעונשין: ה"ג חולץ וחולצין לאשתו ואין מיבם אבל מיבמין לאשתו. כמעמר בפ"ב ביבמות: שעבר. שמירע פסול בכה"ג ומינו המחר כשעבר פסולו חוזר הרשמון לעבודתו והשני נקרא כהן שעבר: ואבל. ורמש בית אב וכל העם כמעמר בגמ': אמרו לו לר' וכו'. דס"ל בגמרא לחינו יוצא מן המקדש כלל: להברות. לחבל קעודת הברלה: **ב** ואינו עומד בשורה. בגמי הוא להרלות עבמות לעם: ועובר. כשעובר דינו כהדיוט ודנין חומס בחלי בית דוד: ולא חולצין לאשתו. כיון דחסורה להנשא: ותהיינה צרורות. ולא נתברכה דחף דקשה גרושין כמעמר (כב:) הכא שלא להיות עגונות עדיף טפי להתברך ש"מ שחסורות להנשא [עיין בתה"פ יבוחלמי פ"ב ה"ג]: משמשיו. כמעמר בש"ס דחביא בגמ' אף שלא כתב כן הרמב"ם ז"ל: **ד** ומניחין. המשיאין. סנהדרין הוא מחותן המיוחסין לכהונה:

ידו אלמלא קדמו משה נאמרה במשה עליה נאמרה בעזרא עליה נאמרה במשה עליה (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים נאמרה בעזרא עליה (עזרא ז) הוא עזרא עלה מבבל מה עליה האמורה במשה למד תורה לישראל שנאמר (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם אף העליה האמורה בעזרא לימד תורה לישראל שנאמר (עזרא ז) כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף הוא נתון על ידו כתב(ו) ולשון שנאמר (שם ד) וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית מה תרגומו ארמית אף כתוב ארמית ואומר (דניאל ה) ולא כהלין כתבא למקרא וגו' מלמד שבאותו היום ניתן ואומר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת העתידה לשתנות למה נקרא שמו אשורי על שום שעלה עמהן מאשור רבי אומר(ז) בכתב אשורי נתנה תורה לישראל וכשחטאו נהפכה להן לשון[ח] וכששבו בימי עזרא חזרה להן אשורית שנא' (זכריה ט) שובו לבצרון וגו' ר"ש בן אלעזר אומר משם ר"א בן פרטא שאמר משם ר"א המודעי בכתב זה ניתנה תורה לישראל שנאמר (שמות כז) ווי העמודים(ט) ווין שהן דומים לעמודים ואומר (אסתר ח) ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם[י] בלשון הזה אף כתבם בלשון הזה למה נקרא שמו אשורי ע"ש שהוא מאושר בכתבו א"כ למה נאמר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת מלמד ששתי תורות כותב לו אחת שנכנסת ויוצאה עמו ואחת שמונחת לו(יא) בתוך הבית זו שנכנסת ויוצאה עמו לא תכנם עמו לא למרחץ ולא לבית המים שנאמר (שם) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' במקום הראוי לקרות בו והלא דברים ק"ו ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי צבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שאר בני אדם על אחת כמה וכמה וכיוצא בו (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו וגו' וכן הוא אומר (שמות לג) ויהושע בן נון נער וכן הוא אומר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה והרי דברים ק"ו ומה יהושע בן נון שעסק בביבוש הארץ ועומד לחלקה לישראל נאמר בו לא ימוש וגו' שאר בני אדם עאכו"כ: **ו** אין מעמידין מלך ישראל בחו"ל אין מעמידין מלך בא"י אא"כ היה נשוי לכהונה(י) ואין מושחין מלכים אלא ע"ג מעין שנאמר (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם וגו' ואין מושחין מלכים אלא מפני המחלוקת(כ) מפני מה משחו את שלמה מפני אדוניה ואת יהוא מפני יהורם ואת יואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול הימנו שתי שנים מלך טעון משיחה בן מלך אין טעון משיחה כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא(ל) נמשחו מן הפך מפני שמלכותן עתידה להשבר דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים:

פרק ה א(מ) זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא כל הימנו לפסול את הדיין המומחה לרבים אמר לו(נ) נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר יכול לחזור בו עד שישמע מפי הדיין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך בקיטא [א] במקטיור דנקיט יכול לחזור בו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדיין דברי רבי מאיר וחכ"א אין יכול לחזור בו רבי יהודה אומר אמר להן(ג) אין יחידי דן אמרו לו אין לנו אלא דעתך וקבלו עליהן אין יכול לחזור בו וכן היה רבי יהודה אומר מי שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ואמר לו דור בחיי ראשך(ד) וקבל עליו אין יכול לחזור בו ומעשה באחד שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ונדר לו(ה) בחיי הקיין וקבל עליו: **ב**(ו) משחק בקוביא זו משחק בפסיפסין אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ובקליפי רמונים לעולם אין יכול לחזור בו עד[ג] שישבר את פסיפסין ויחזור בו חזרה גמורה המלוה ברבית אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו ויחזור בו חזרה גמורה מפריחי יונים זה הממרה את היונין אחד ממרה את היונין ואחד ממרה שאר בהמה חיה ועוף לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבור את פיגמיו ויחזור בו חזרה גמורה סוחרי שביעית זה היושב ובטל בשאר שני שבוע כיון שהגיע שנת השמטה התחיל מפשיט ידיו ורגליו ונושא ונותן בפירות עבירה[ו] לעולם אין יכול לחזור בו עד שתגיע שמטה אחרת וידבק

אור הגנוז פ"ה [א] במקטייר: [ב] מלקו מותן לעייס:

נוסחאות ג) וכשזכו: ב) לא נשמטה אף כמתנה לא נשמטה: ג) שיקבל שישבר:

חסדי דוד

לנו מסיני ע"י מרע"ה היו כתובים בכתב המשובר אבל כל ישראל מצר זוה ה' מוסב לכתוב התורה הזאת מ"מ לא נתנה להם הרשות לכתוב אלא בכתב עברית ובלה"ק שלא היו רשאים לתרגם את התורה מעצמם אלא כמו שקבלוה ממשה בלה"ק ובימי עזרא נתחדשה הלכה מתרתי נתנה להם הרשות לכתוב אשורית וכן לתרגם את התורה בלשון תרמי דמע"ה כתב המלאך דבריה הללו בכתב אשורית ובלשון תרמי להורות ליישראל הלכה למעשה שמחז והלאה הרשות בידם אם ירלו לכתוב בכתב אשורית ובלשון תרמי אלא שישראל קדושים הם מחרו להם הכתב אשורית ובלה"ק דוקא. וז"ש גבי מלך וכתב לו את משנה התורה כתב העבוי להשמטות כי זמן המלכים כמו שאול ודוד לא היתה להם הרשות לכתוב רק בכתב עברית ועתיד להשתנות זמן שיעלו מעשור לכתב אשורית וכן ים לכוין כזה דבדי הירושלמי. ור' מולק ע"ז ופוכר כי גם מעיקרא הותרה להם לכתוב בכתב אשורית אלא כשמטעו נהפכה להם לרועז כ"ה בגמ' וכן ים לגרום כאן ובימי עזרא שמטו מזרו

מצפה שמואל

(ו) ולשון. בש"ס ל"ג ולשון ועי' מהרש"א בח"א ועי' פ"א מהל' תפילין והגמ"י שם סימן ע' (ז) בכתב אשורי. זבחים ס"ב. ועי' ירושלמי סוטה פ"ז ה"ב שהוא מאושר בכתבו. והת"ב ציין להכוחב בע"י בריש מגילה (ח) ווין שהן דומין. עי' רש"י כב. (ט) בתוך הבית. היינו בית גנוזיו (ת"ב) (י) אין מושחין. עי' הוריות יא: וי"ב. ועי' כ"מ פ"א מהלכות מלכים מ"ש בזה (כ) מפני מה משחו. שם וירושלמי פ"ג ה"ג ועי' ירושלמי שקלים פ"ו ה"א לענין זה וכן בסוטה פ"ח ה"ג כל זה ודין מלך בן מלך ועי' הוריות פ"ג ה"ב כל זה (יא.) עד סוף הפרק (ל) נמשחו מן הפך. עי' דרשות מ"ע שאלה ק"ב סימן ו' לענין שאול שמסיק דנמשח בשמן המשחה והקרן אינו מעכב ולכן נקרא משיח ה' ובחיר ה'. ועי' ירושלמי שקלים שם וכן שם דינא דאין מושחין אלא על המעין (מ) זה פוסל דיינו. כב. וירושלמי פ"ג ה"ב (נ) נאמן עלי אבא. כד. וירושלמי שם (ג) אין יחידי. משמע קצת דא' במקום שנים לא הוה תרתי לריעותא וכמ"ש

מנחת בכורים

ה הוא כתב הנשתוון. כתב המלאך בנלשון מה מרגומו לא גרסינן בגמרא על מומר: **לא כהלין כתבא.** הלא הרבה יהודים היו שם שלא שנשתנה ע"י המלאך מכתב עברי לאשורי: לרועץ גרסינן כמו מרעץ מויב שלא היו יכולין לקרותו: ווין שהן דומין. כמו שלנו ס"כ נתנה התורה בכתב זה: כלשון הזה. לשון הקדש שמדברים בו והכתב לא נשתנה: משנה. לא לשון שינוי שלא נשתנה: נער. **לא ימיש.** ואעפ"כ שלא מש מפומיהל מוריה של משה נלטוה להגות יומם ולילה: שעסק. ועוד שעסק בגרכי צבור ואין לו פנאי ק"ו פיש אחר פיש לו פנאי וגם לא הוסמך מפי משה פשיטא שלא יבעל כלל: **ו בחו"ל.** דכתיב כי תבואו והוא תלוי בא"י: נשוי. מיוחס שהוא מן המשיחין לכהונה: אין מושחין מלך בן מלך. ואת יהוא. אף שהיה מלך רשאין מ"מ רק מלכי בית דוד טעון משיחה ולא אחר ומשם אתי יהוא בשאין המשחה בלא נשמטה: למעוד בו: יואש. היה מלך בן מלך: **שמלכותם.** נשניה היה שיומשאו בפך:

פ"ה א זה פוסל דיינו. פיגו מומחה: המומחה. שהמשוב רגיש עליהם ומבואר בגמרא בגרפ"ג: מפי הדיין. גמר דין מפי דיין מומחה ובעדות בגון בגאמן עלי אבא משעיד

חסדי דוד

פ"ה זה פוסל דיינו של זה כו'. כל זה הוא בשאינה והתום' רק לפרש בזה כי בשאינה פיתם בד"ש בזמן שבעלי דיני שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן ומיהא למעטי דמלאכו מכשיר בלשון רבים משמע דוקא דבדבים פליגי רבנן ובפ"ז היינו לריכין לומר דגם ר"מ דקאמר דיינו לאו דוקא אלא דיינין הלכך תני לישנא אלא מכשיר אפילו בדיין אחד פליגי: **בקיטא במקטיור.** נראה דנקט הני לרבותא דאפילו קבל דבר שאינו אלא בפני אחד והכל בעלמא כגון דאמר לי דור לי בחיי הקיטא והוא מלשון משמה דפ"ק דנגעים קיטא שיש בה ספספים דפי' מלבוש שלובשין בימות החמה או בחיי המקטורן דנקט והוא מלשון מקטורן ומוקלי דפ' כל כתבי דפי' מעיל. ועי"ג דדברי הבאי הם אפ"ה כיון שקבל עליו בב"ד שמחלכה זה ג"י לחזור לרבן אפילו מיד:

ב(ו) משחק בקוביא. הסמ"ע סימן כ"ב ס"ק ל' ועי' ש"ך שם (ד) וקבל עליו. קבלה הוה גמ"ד כמ"ש הש"ך בחו"מ סימן כ"ב וז"ל הת"ב למ"ד דקבלה הוה גמ"ד יקשה עליו מתוספתא זו דתני קבל עליו והדרי ר"י סבר אף לפני גמ"ד אינו יכול לחזור ולמ"ד דלא הוה גמ"ד רק בהדר הבא פליגי בקודם שחזר. והש"ך בס"ק ט"ז שהוכיח מכאן דקבלה הוה גמר דין צ"ע דר"י סבר אף קודם גמ"ד א"י לחזור בו עכ"ד והנה הלך כפי שטתו כתבתי בע"ב ד"ה נאמן וד"ה שיקבל וכל דבריו נדחין למ"ש שם א"כ דברי הש"ך שרירין וקיימין (ה) בחיי הקיין. אפשר דהיינו בחיי הקיטא והת"ב הביא בשם הרמב"ן ב"ב בחיי הקרן ואין לך גוזמא גדולה מזו וכו' ופירש הת"ב מלשון אדון כמבואר חולין צ"ט קירי קירי ובמס' ע"א סך קירי פלסתר ועי' ריב"ש סי' קל"ז וקל"ח וסי' קצ"ה (ו) משחק בקוביא. כה: וירושלמי שם ה"ג ושבועות פ"ד ה"ד וה"ה ור"ה פ"א ה"ז וכל הענין שם ממלוי ברבית וכן סוחרי שביעית

ויחזור בו חזרה גמורה רבי נחמיה אומר חזרת ממון ולא חזרת דברים(ז) כיצד אמר מאתים דינר אלו כנסתי מפירות עבירה חלקו אותן לעניים(ח) ר"מ היה קורא אותן אוספי שביעית רבי יהודה היה קורא אותן סוחרי שביעית אר"ש מקיים אני דבר שניהן הא כיצד עד שלא רבו האונסין היו קורין אוספי שביעית ומשרבו האונסין היו קורין אותן סוחרי שביעית ובכולן היה רבי יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרות הרי אלו פסולין(ט) חזרו בהן הרי כשרים וחכמים אומרים אף בזמן שיש להן אומנות[ו] הרי אלו פסולין(י) בד"א בקדוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל עדות שהאשה כשרה לה הן כשרין לה: **ג** (כ) גיסו לבדו רבי יהודה אומר חורגו לבדו(ל) אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה(מ) ולא זה על זה א) ולא זה בפני זה ואין מעידים לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה היה(נ) יודע עליו עדות עד שלא נעשה חתנו[ה] מתה בתו. עד שלא נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו חרש ונתפקח סומא ונתפתח שוטה ונשתפה נכרי ונתגייר פסול עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומשנעשה חתנו מתה בתו עד שלא נעשה סוחר שביעית נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו פקח ונתחרש חזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר זה הכלל כל שתחלתו וסופו כשר כשר תחלתו[ה] פסול וסופו כשר פסול(פ) היה יודע לו עדות בשטר ונעשה חתנו הוא אין יכול לקיים כתב ידו אבל אחרים מקיימין לו כתב ידו(ע) **ד** לקח הימנו בית או שדה בק' מנה והיה יודע לו עדות בהן ה"ז אינו מעיד שאין מעיד ע"י עצמו: **ה**(פ) הוסיפו עליהן הרועין והגזלנין החמסנין וכל החשודין על הממון עדותן פסולה(ל) לעולם: **ו** אין עדותן של העדים מתקיימת אא"כ ראו זה את זה ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' זה שלא בנגד זה לעולם אין עדותן מתקיימת של עדים אא"כ היו שניהן כאחד ר"ש אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבוא שני למחר שומעין דבריו:

פרק ו א(פ) העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני והלה אומר איני יודע חייב(ב) אתה אמרת להרגו אתה אמרת לקצצו הכל הולך אחר הטענה הרגת את שורו וקצצת את נטיעותיו של פלוני והלה אומר לאו שהוא כמתמיה או הן שהוא כמתמיה(ג) יש לאו שהוא כהן ויש הן שהוא כלאו: **ב**(ד) אין דנין אלא מעומד(ה) ואין מעידין אלא מעומד(ו) ואין נשאלין לנדרין אלא מעומד(ז) ואין מעלין לכהונה ולויה ולישראל אלא מעומד ולא יהא(ח) מאריך פניו כנגד אחד[א] ולא יהא(ט) מעמיד אחד ולא מושיב אחד שנאמר (ויקרא יט) בצדק תשפוט עמיתך אמר ר' יהודה מקובל אני שאם רצו להושיב שניהם כאחד מושיבין ואין בכך כלום ואיזה הוא האסור שלא יהא אחד עומד ואחד יושב משום ר' ישמעאל אמרו אומרין לו לבוש כדרך שהוא לבוש או הלבישהו כדרך שאתה לבוש: **ג**(ט) כיצד הן דנין הדיינין יושבין ובעלי

אור הגנוז [ג] מחרת: [ד] ומשנעשה חתנו: [ה] כשר וסופו פסול או מתחלתו פסול: פ"ו [א] ולא מעיז כנגד אחד ולא יהא מעמיד: **נוסחאות** ט) מעיין כנגד אחד ולא יהא מעמיד:

מגן אברהם

א) ולא זה בפני זה. ול"ע מאי זה על זה דקאמר ואפצר דמתחילה קאמר ולא זה את זה היינו לזכותו ואח"כ קאמר ולא זה על זה היינו לחובתו ולא זה בפני זה משמע שקרוב לסור ליצב כדין

חסדי דוד

גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו לבדו. קאי לתנאי דמתני' ומזיל ולו הן הקרובין וכו' וגיסו ומסייע נה הן וכיהן ותתגייהן ומורגו לבדו והך תנא פליג וסבר דגיסו לבדו וכ"ם חורגו: היה יודע עליו עדות עד שלא נעשה חתנו כו'. כל זה עי' בגמ' ג"כ דף קכ"ח ודף קכ"ט וש להגיה פה נמוס' והמשומה עם דברי הגמרא שם: לקח הימנו בית או שדה בק' מנה. מעין הך מתניתא לימא נפרק חזקת הבתים דף מ"ד ע"ש: לקח הימנו בית או שדה כו'. מעין הך מתניתא לימא נב"ב פרק חזקת הבתים דמשומל דשמואל נמי לימא התם כהאי גוונא ועי' נמ"מ סימן ל"ז סעיף ט"ו:

פ"ו העדים שאמרו מעידים אנו כו'. תוס' מתומה נתנה ומ"מ מה שמעלה בידי נפ"ד לפרש. ריטב"ם לפרש שאין העדים מומרים שרצו המעשה אלא מעידים שהוזה כן לפומו פלוני נפניסה על טענתו. ובכה"ג שם היה מומר מעשה היימי נך היה נאמן (ולדידן ע"י שטעה היסח) וכמנומר נסוגיין דף כ"ט וכ"ם הפוסקים נפ' פ"ו ע"ם ס"ב השמא נאי דקאמר לימי

מצפה שמואל

(ז) כיצד אומר. ברמב"ם כתוב כותב אני פלוני וכתב הת"ב צ"ע מנ"ל ודע דבש"ם מבואר אמר ר"נ אבל כאן ר"נ אומר משמע דפליג ועי' לח"מ פי"ג מהל' עדות ה"ה ע"כ וכבר הרגיש הסמ"ע בזה בסימן ל"ד ס"ק ט' והדבר פשוט לו דדייק מלשון אני פלוני בן פלוני ושמו ושם אביו ל"ל אלא כותב ומודיע לרבים וא"ש. ועי' ירושלמי שביעית פ"ד (י') לענין טיוב בשביעית ולא שמיע ליה שהוא פסול לעדות וע"ש ברא"פ ועי' כאן פ"ב ועי' ירושלמי שביעית ספ"ז מדין אומנות שלא הוא ועי' ירושלמי שביעית פ"ז ה"ד מדין פסול פירות שביעית ובירושלמי כאן פ"ג ה"ה תני ר' חייא אומר דאף בעוסק בשאר שני שבוע בסחורה פסול והיינו לר"ח לא אמר ר' יהודה דאימתי בזמן שאין לו אומנות אשביעית רק אמשחק בקוביא ועי' תוס' כו. ד"ה ארי' והאריך בזה קצת במה"פ ד"ה תני ר"ח (ח) ר"מ. עי' כו. ועי' ירושלמי פ"ג ה"ה ובר"ה פ"א ה"ז (ט) חזרו בהן. כד. (י) בד"א בקה"ח. ר"ה סוף פ"א וירושלמי שם וכאן פ"ג הלכה ה' (כ) גיסו לבדו. כח. והנה לא יקשה אדברי המרדכי דכתב דבעלה של דינה פסול לאשת יוסף דה"ל כלתו של אחות חמותו. ואע"ג דאחת אחות חמותו כשר ובחירושלמי לחו"מ בארתי זה דהיינו משום דמה שקנה אשה קנה בעלה א"כ פסול להאשה שפסול לבעלה משא"כ אחת אחות חמותו ר"ב ועי' ירושלמי פ"ג ה"ו לענין חורגו וגיסו (ל) אין דנים. ע' ירושלמי פ"ג ושם ועי' ירושלמי רפ"ד (מ) ולא זע"ז. עי' תוס' שבועות לז. ד"ה קרובין (נ) יודע עליו בעדות. ב"ב קכח. (ס) ונעשה חתנו. קנט. ועי' בש"ע סי' מ"ו סעיף ל"ה ביאור דבר זה (ע) לקח הימנו. ב"ב מג (פ) הוסיפו עליהן הרועין. דף כה: (ל) לעולם אין עדותן. ל. ושם: ועי' ירושלמי פ"ג ה"ט ובשבועות פ"ד ועי'

מנחת בכורים

אוספי. ולפ סוחרי. נמי פסולין וכ"י פליג דדוקא קומרין: האונסים. למרוח נסניעית למנת המלך: היו. המוספין פסולין כנ"מ: סוחרי. כנ"י אבל המוספין מנוסין: בזמן שאין להם. גרסינן אימא נפסלין אלא נלית ליה מומנות דאינו עוסק בשמוע של עולם: חזרה. להיות עוסקין עוד נמומנות: שאשה כשרה. כגון מת בעלה: הן. פסולים לדבון כשר לעדות אשה: **ג** גיסו לבדו. ולא תתן גיסו דעמו הוי לשון נסני בתרי בעל ויש פוסלין זה רק בבן גיסו מאשה אחרת מייתי לכשר [עיין רמב"ן ועצה"מ ועיין נמ"מ סי' לג]: **לבדו.** אבל גיסו גם חתנו פסול: זה עם זה. שני דיינים קרובין: זה על זה. היינו לזכותו וזה את זה היינו לחובתו והמ"מ הניח בצ"ע: בפני זה. אף שהקרוב יעמוד ולא ידבר דעדיין ירא ללמד חובה מפני הקרוב (מ"מ): **ונעשה חתנו.** נראה דה"ג ונעשה חתנו או מתה בתו והיינו דנקט תרוייהו או שראה נפסול והגדה נכשרות או בהיפך וכ"ם ל"ג כלל ממה בתו אלא גווני דחתלתן נכשרות וסופן נפסול: פסול. דנעינן מחלתו וסופו נכשרות: כשר. אף שהמעצ עין ראיה להגדה היה פסול: הוא א"י לקיים. דעתה קרוב הוא ומחרים מקיימין דלא מייתינן עתה על זמן מוקדם דקרוב לא חשוד דמשקר משא"כ בגזלן: **ד בית או שדה.** אף שלא נמחריות: יודע. המוכר לנוקח להעיד על טענת אפי' יסמוך ולא ידבר כלום דמיתינן שמע ידבר דבר. ול"ג שהדיינים יתירלו ללמוד עליו מוכה מפני קרובו וכ"מ לקמן פ"ו:

הדין עומדין לפניהם וכל התובע את חבירו הוא פותח ראשון אם יש[ב] עדים (י) מכניסים אותן ומאיימין עליהן ומוציאים אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהם ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את שניהן כאחד ואומרים דבריהם זה בפני זה אם אמרו זכאי זכאי ואם אמרו חייב חייב אחד דיני ממונות אחד דיני נפשות: **ד** (כ) דיני ממונות בשלשה שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין יפה כח האומר חייב מכח האומר איני יודע עד כמה מוסיפין[ג] (מ) אין פחות משנים (נ) יוסיפו הדיינין אם אמרו זכאי זכאי אם אמרו חייב חייב אחד אומר זכאי זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד: **ה** (ס) לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן א] עד שיגמר הדין לעולם מביא עדיותיו[ד] לב"ד עד שיגמר הדין או עד שיתנו לו זמן נתנו לו זמן הביא בתוך זמן מקבלין הימנו (פ) לאחר זמן אין מקבלין הימנו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אפילו הביא לאחר שלש שנים מקבלין הימנו וסותרין דבריו של זה: **ו** יש לך עדים אחרים ואמר אין לי אלא אלו יש לך ראיות אחרות ואמר אין לי אלא אלו ואחר זמן מצא עדים אחרים ומצא ראיות אחרות הרי זה אין מקבלין הימנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין (פ) העדים יכולין לחזור בהן עד שתחקר עדותן לב"ד נחקרה עדותן לב"ד אין יכולין לחזור בהן וזהו כללו של דבר עדים שהעידו לטמא ולטהר לרחק ולקרב לאסור ולהתיר לפטור ולחייב (לפטור ולחייב) עד שלא נחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו אין נאמנין (פ) לעולם אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין לא לוקין[ל] ולא משלמין ולא נהרגין עד שיגמר הדין לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומם עד שיהיו שניהם זוממין ואין לוקה עד שיהיו שניהם לוקין ואין נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים ולא משלם עד שיהיו שניהם משלמין אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם בשביל לעקור מלבן של בייתוסין שהיו אומרים עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרה תורה (דברים יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת בעדים ב' ובזוממין ב' מה עדים שנים אף זוממין ב' באותה שעה קבל עליו יהודה בן טבאי שלא יהיה מורה הלכה אלא ע"פ שמעון בן שטח:

פרק ז א(פ) אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמים על כתובת נשים כשרות אלא כהנים או לוים או ישראלים המשיאין לכהונה א"ר יוסי בראשונה לא היה מחלוקת בישראל (כ) [א] ב"ד של שבעים וא' שהיו בלשכת הגזית ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה היו בעיירות של ישראל ושני בתי דינין של ג' היו בירושלים אחד בהר הבית ואחד בחיל נצרך אחד מהן הלכה הולך אצל ב"ד שבעירו אין ב"ד בעירו הולך לב"ד הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לב"ד שבהר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבחיל אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית[פ] אע"פ שהוא שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלשה נצרך אחד מהן לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלשה יוצא ואם לאו אינו יוצא עד שיהו שם עשרים ושלשה ושם היו יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים בשבתות וימים טובים לא היו נכנסין אלא[ג] לבית המדרש שבהר הבית נשאלה שאלה אם שמעו אמרו להם אם לאו עומדין למנין אם רבו מטמאין טימאו רבו מטהרין טיהרו ומשם הלכה[ב] רווחת בישראל[ד] משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות ומשם שולחין ובודקין כל

אור הגנוז [ב] סס: [ג] ורמיומיו: פ"ז [א] חלף נב"ד: [ב] יוחף:

נוסחאות פ) כ"ד שבלשכת הגזית:

מגן אברהם

א) עד שיגמור הדין. ול"ע להא דאמר אמ"כ משמקריה עדותן אין יכולין לחזור בהן:

חסדי דוד

דיני ממונות בשלשה וכו'. הנה נבנה דרישה מוכנת בפשיטות אבל נבנה דסיפא משבשתא היא והרמב"ד בהשגותיו בפ"ח מה' סנהדרין הביאה בגוסחא מתוקנת וז"ל אמר אומר זכאי ואמר אומר חייב אני יודע יוסיפו הדיינים שעד עכשיו לא הוסיפו חלף אמר ואמר בני שלש הביאו הרמב"ד ז"ל ניראין לתרוצי מפנכת וכל"ל הוסיפו הדיינים אם אמרו וכו' אמר אומר זכאי ואמר אומר חייב יוסיפו הדיינים שעד עכשיו ב"ד שקול וה"פ כשהוסיפו הכי אם כל השנים אמרו זכאי או חייב כמו שאמרו השנים הראשונים גומרין הדין שהרי כולם מסכימים לדעה אחת דלע"ג דגומרין הדין בד' הא אמרינן בגמ' פפ"ק אמר ר' אבהו במוסיפין עושין ב"ד שקול לכאחלה. ושוב קאמר אם אחד הנוספים אמר איני יודע ל"ש אם האחר הנוסף הסכים לדברי ב' הראשונים ל"ש מולק עליהם עכ"פ נמצא שלא הוסיפו חלף אמר להאומר איני יודע כאילמ דמי: לעולם העדים יכולין לחזור בו'. כל"ל ופי' אפי' אחר שהגיד עד אחד אפ"ה יכול לחזור בו ממה שאמר ולא אמרינן כיון שהגיד שוב אינו מוחר ומגיד והיינו מוך כדי דבור ולא עוד אלא אפי' אפ"ה של השני יכול הראשון לחזור בו משום דהשניהם אד עדות הוא אבל אחר שגמר העד הב' עדותו ועכשו אפ"ה של ע"פ היו בלשכת הגזית וכו' ושני ב"ד של עשרים ושלשה היו בירושלים:

מצפה שמואל

(י) מכניסין אותן. כט. (כ) ד"מ בשלשה. יוסיפו בש"ס פ"ו אפילו למ"ד שנים שדנו דיניהם דין צריך הוספה דמעיקרא אדעתא דג' יתבי (ת"כ) (ג) אין פחות משנים. ע' רמב"ם פ"ח מהלכות סנהדרין ולח"מ שם ובחו"מ סימן י"ט (מ) מוסיפין דיינים. מיי' פ"ח מהלכות סנהדרין הל"ב ובראב"ד שם וחו"מ סימן י"ט מבואר כל זה ע' ברמב"ם דאם אמר א"י יכול לומר אח"כ זכאי ועי' כ"מ רפ"ט והר"א כתב דאי אמר טעמא לא שמענין ליה והוספה הוא עד שיגמור הדין בע"א ובספק בע"א מוקמינן בחזקת כרבנן בעלי ש"ס (נ) לעולם. ע' ירושלמי פ"ג הל"ג (ס) לאחר זמן. לא. וירושלמי שם ופ"ג דאין מקבלין כרבנן במשנה שם (ע) העדים יכולין לחזור. כתובות פ"ב הל"ג מיי' פ"ג מהלכות עדות הל"ה וחו"מ סימן כ"ט וסימן מ"ו ס"ס וס"ס פ"ב בדין תנאי (פ) אין העדים נעשים. כל הענין במכות ה: וירושלמי שם (ל) ואין משלמים. ע' תוס' ב"ק ד: ונ"י ב"ב נו. במשנה דבממון לא בעינן כאשר זמם אלא אפילו כאשר עשה

מנחת בכורים

ג' מנע"ד דדכן כנוד ולנבנו שניהן זוין כדי שלא יסתפם הטענות: **ג** פותח ראשון. לטעון והוא כעין לממרס ס"ק (מ"ס) מזקקין למוצע תחלה (עיין מרדכי ב"ק נרפ"ה ועי' תו"מ סימן כ"ד): ומאיימין. שלא יעידו שקר כמכואר (כט.): **ד** דיני ממונות. כשלשה הדיינין לפי שיכולה להלאה לענין הוספת דיינין ג' זכאי וג' חייב וג' לכן נקט ג' לפי היה קאי בשנים לכתחלה מתחתם היו מוסיפין שנים אחר גם אם יבאו מרעתה או מחמה ולא הסכימו כולם כדעת אחת דבגון ג"י מוסיפין דיינים כיון דאחד מהם אמר א"י יכול לומר אח"כ זכאי ועי' כ"מ רפ"ט והר"א כתב דאי אמר טעמא לא שמענין ליה והוספה הוא עד שיגמור הדין בע"א ובספק בע"א מוקמינן בחזקת כרבנן בעלי ש"ס (נ) לעולם. ע' ירושלמי פ"ג הל"ג (ס) לאחר זמן. לא. וירושלמי שם ופ"ג דאין מקבלין כרבנן במשנה שם (ע) העדים יכולין לחזור. כתובות פ"ב הל"ג מיי' פ"ג מהלכות עדות הל"ה וחו"מ סימן כ"ט וסימן מ"ו ס"ס וס"ס פ"ב בדין תנאי (פ) אין העדים נעשים. כל הענין במכות ה: וירושלמי שם (ל) ואין משלמים. ע' תוס' ב"ק ד: ונ"י ב"ב נו. במשנה דבממון לא בעינן כאשר זמם אלא אפילו כאשר עשה להמומרים ג"י ג"כ כאן שלא יהיה מיירי שמ' לומר זכאי ג' מייב ג' והוסיפו ב' אחר ג"כ זכאי או מייב ג"כ הרי ב' מזכין ג' מחייב ושנים אינם יודעים או ב' מחייבים ג' זכאי ושנים ג"י יוסיפו שהרי מן הנוספין אין לומר דעתו שלא אחר: **ה** לעולם מוסיפין. עד ע"ב: אין העדים. אין הדיינים גרסינן והוא המלמד זכות מוזר ומלמד חובה עד גמ"ד ולא יותר ואם גרסינן העדים ל"ל יכולים להחזיר והיינו עד שנחקרה עדותן ובמ"ב מלאחי שכ"כ ופי' דבגמ"ד אף שלא נחקרו אינו יכול להחזיר והיינו בל"ע דדיני ממונות בעינן דרישה ותקירה וט' סמ"ע סימן כ"ט: **ו** יש לך. אבל אמרו יש לך: עד שתחקור. בדרישה ותקירה שוב ג"י לחזור: לעולם. מרבה אף מייני גלות כלולה תניא: זוממין. יקיים בהן כאחר ומס: עדים. על הרוצח אף בזוממין הוא רק ב' לפל"ג ג' ל"ל אלא להקים דעד שיזומו כולם אף בג' ג"כ בב' ולאי עד שיזומו כולם

ובמכות (ה:) נפקא לן מוהנה עד אחר העד כ"מ שנאמר עד הרי כאן שנים:

פ"ז א ב"ד של ע"א. מבואר בסמ' מגיאה בפ"ב ה"ד בהגהת הגר"א סס: של כ"ג גרסינן: ישראל ובחגיגה גרסינן עירות ג"י: אין פחות. יעמדו במקומן ולא יצאו כולן:

מי שהוא(ה) חכם ועניו(ו) ושפל ויראו חטא ופרקו טוב ורוח הבריות נוחה עליו עושין אותו דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין את יחסי כהונה ואת יחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים מביא עשירית האיפה משלו(ז) (ו) ועבודה בידו ואע"פ שאין המשמר שלו(ז) אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו העשירית האיפה עבודתו כשרה: **ב**(ח) אין דנין שני דינין ביום אחד אפילו נואף ונואפת אלא דנין את הראשון ואח"כ דנין את השני אין נמנין על שני דברים כאחד ואין נשאלין על שתי שאלות כאחד(ט) אלא נמנין על הראשון ואח"כ נמנין על השני ונשאלים על הראשון ואח"כ נשאלין על השניה אין דנין אלא במקום גדול ואין נמנין אלא במקום שמועה אחד אומר משום שמועה וכולם אומרים לא שמענו על זה מנין עומד אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר וכולן אומרים לא שמענו מנין עומד(י) אחד אומר משום שנים ושנים אומרים משום אחד יפה כח אחד האומר משום שנים מכח שנים האומרים משום אחד עשרה אומרים משום אחד כולן אחד(כ) ובטהרות ובטמאות האב ובנו הרב ותלמידו שניהם נמנין שנים בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נמנין אחד(ל) ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא שותק אלא עומד והולך לו(מ) בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות מתחילין מן הגדול מפני מה בדיני נפשות מתחילין מן הצד שלא יהא סמוך על דברי רבו:

ג בדיני נפשות(נ) פותחין לזכות ואין פותחין לחובה חוץ מן המסית ור' יהושע בן קרחה אומר (פ) אף המדיח(פ) חייבי גליות ב"ד מחזירין אותם לזכות שנא' (במדבר לה) ולא תקחו כופר לנפש רוצח ואומר (דברים יט) וזה דבר הרוצח רוצח רוצח לגזרה שוה חייבי מלקיות ב"ד מחזירין אותו לזכות שנא' (שם כה) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע וגו' ואומר (שם) והיה אם בן הכות הרשע רשע רשע לג"ש(פ) הסרים ומי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות רבי יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן אין מוסיפין על הדין בתחלה ר' יהודה אומר מוסיפין על הדין: **ד** בתחלה היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר האוסר והמטמא עליו להביא ראיה וכל המחמיר עליו להביא ראיה ויש אומרים אף המיקל אין נזקקין לדין אלא במקום שיש מכריעין ואין מושיבין את האדם אלא כמדותיו נסתלק הדין אין רשאי להשיב כיצד אין מוסיפין על הדין בתחלה נגמר דברו אין רשאי להשיב נתן לו חבירו רשות רשאי להשיב נסתלק העיקר נעשה טפלה עיקר לא ישיב את חבירו יתיר משלש תשובות כדי שלא תטרף דעתו אחד דן כנגד שנים ושנים דנין כנגד אחד(ס) שנים דנין כנגד שלשה ושלשה דנין כנגד שנים אבל לא(ק) שלשה כנגד שלשה ולא מהן ולמעלה כדי שלא נעשה ב"ד מעורב: **ה** בדיני ממונות אומרין[ר] נזדקק הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקק הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקק הדין אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד לא מגבוה ולא

אור הגנוז [ג] ושפוי: [ד] מזקן:

נוסחאות ס) ועוכה:

חסדי דוד

אין דנין שני דינין ביום אחד כו'. ריפ"ק דהך מ' מוקמ' בסנהדרין דף מ"ו ע"ש ומ"ש בפיפ"ק דין דנין מלמ' במקום גדול ואין נמנין כו' פירוש כי מס דנין ע"פ הסכל והדעת וכל אחד מפקח לפמור דברי רעהו מז דנין רק במקום שיש גדול אשר הוא יכריע בדעתו מיהו קשרת היא הלוקח וזה ג"ל למנין כי גם דעת הרבים נטלה מכח הכרעת הגדול אבל אם פלוגתייהו לא תליא בפקרת אלא מפי השמועה דמר מה דשמיע ליה קאמר בזה לא שייך הכרעה אלא עומדין למנין והולכין אחר הרוב שמעתו אם הלכה זו על פורים אף כי הגדול הוא אין המועטין בטלו גם דבריו. ופיפ"ל ג"ל אחד אומר משום שמועה וכולן אומרין לא שמענו על זה אין מנין עומד. משום דלא שמענו אינו לחיוב. וגם זה יתוש כי מקבלין מזה עדות גם מפי אחד וכמו שמוכח ממסכת עדיות ועוד. אבל אם אחד אוסר ואחד מתיר כו' וכולן אומרים לא שמענו אין זה הכרעה מפי השמועה ורק מן הדעת והסברת על זה שפיר מנין עומד והולכין אחר רוב דעות אם אין גדול ביניהם אשר יוכל להכריע ועי' בפ"ק מהלכות ממרים ברמב"ם ומשמע כי הדבריס נכונים

נע"ה: אין מוסיפין על הדין בתחלה כו'. השתא זו משולמת הגנה ולא נמלמת בשום מקום ופ"ל לפרשה בלי מיקון ונראה לפ"ל אין מוסיפין על הדין בתחלה ור"ל מוסיפין וה"פ אם החכמים היושבים בדין או יושבים בבהמ"ד למקום בדבר הלכה זה אומר וזה מתיר זה פוטר וזה מטיל וחם"מ היושבים לפניהם יש להם תשובה להשיב על דבריהם ולקומתם. לא מבעי שלא ישיב כשהוו מדבר כי זה הוא מעשה הגולם שלא לפי כלה דבריו ימתין עד שיגמרו הדין וישמע טעמי כל אחד ואחד ואז ישיב אבל לא בתחלה לפני גמר הדין ור"י קובר דמ"מ יש לו להשיב ולהמור אי משום הא לא מכרעא. ואם ישתוק יהיה כמכים דבריו. ומ"ש עוד אם היו שנים אומר אומר ואחד אומר וכו' וכל המחמיר כו' בשלמא בלי לשיה וכמ"ש רש"י ותוס' כריש פילה על מ"ש אם כח להיתרא עדיף ע"ש ול"ל קשה לר"ת למה צריך המחמיר להביא ראיה. ול"ל דמתניתא מתוקמא במידי דליכורי דרבנן דקי"ל נהם דספיקא לקולא ועי"ש אחר הת"ק כי רק המוסר והמטמא צריך להביא ראיה אבל בלי ראיה

מצפה שמואל

החלק השלישי הדינין ועי' תוס' ריש עדיות (ה) חכם ועניו. עי' לח"מ פ"ב מהלכות סנהדרין הל"ז (ו) ועבודה בידו. צ"ל ועובדה בידו. ועבודתו כשרה בתוס' דחגיגה וש"נ ועי' ירושלמי שקלים פ"ז הל"ה (ז) אחד כה"ג. עי' מי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הלט"ז ובכ"מ שם (ח) אין דנים שנים. מו: וירושלמי פ"ו הל"ו ופ"ד הל"ז ועי' ירושלמי חגיגה פ"ב הל"ב משמונים נשים שחלה שמעון בן שטח שם כל זה ושם שהשעה צריכה לכך (ט) אלא נמנין. כמו בי"ח דבר שהיו ביום א' (י) אחד אומר משום שנים. ירושלמי פ"א הל"ב מבואר זה (כ) ובטהרות ומטאות האב ובנו. עי' לו. וירושלמי פ"א הל"ז ועי"ש הל"א ועי' מיי' פ"א מה"ס ה"ז ח' וגרסתו בד"מ דנמנין שנים ומפרש לענין מו"מ אבל לא לגמר דין והראב"ד השיג עליו ומפרש כגירסתינו בד"מ נמי נמנין אחד א"כ הוה כמו למחזי אתיתו וכמ"ש כאן ועי' חו"מ סימן כ"ה וסימן י"ח ס"ה ע"ש (ל) ולא יהא יושב. עי' ראב"ד פי"א מהלכות סנהדרין הל"ה דב' נגד ב' דנין ומעמידין הממון בחזקתו בספק. (מ) בקדוש החדש. עי' ירושלמי פ"א הל"א דחלק דין קה"ח מעיבור שנה ועי' רמב"ם פ"ד מקה"ח

מנחת כבורים

עבודתו כשרה. ופמ"כ גרסינן פסולה ועשירית האיפה הוא למיזטו ושם פירשנו: **ב** בנואף ונואפת. כשני דיינים כגון בת כהן שנשמה דהיא היתה בשריפה ופועלה במנק אבל בעבירה ג' ומיתה ג' דנין: אין נמנים. כשעומדין למנין אם רבו המזכין או המחייבין אין נמנין על שני דינין כאחד: נשאלין. שאלה. להורות דין: דנים. דין העולה בפלפול מזלינן בתר היותר גדול בחכמה אבל לענין שנועה דין שנאחך מקבלה מרבותיהם מזלינן בתר מנין: וכולן אומרים שמענו גרסינן. ה"ג כולן אומרים לא שמענו אין מנין עומד בזה סמכין על הגדול ופמ"ג מפרש אלא במקום גדול היינו שיהיה שם מופלג כמבואר הוריות (ז:) לענין הוראה עפ"י ג"ד וכן בפ"ק אין מעברין פמ"כ ילפה נשיא: ואין נמנים אלא שלא במקום שמועה גרסינן. דעל הלכה למשה מסיני אין מתלוקת כמ"ש הרמב"ם בהקדמה בח"מ ובמ' מפני שמועה וכולם לא שמענו היינו שמועה מרבותיו מזה יפול המתלוקת כמבואר בימנות [עז: ובמוס' שם] ומוסיף עוד לשם נתלקו על דין אלא משמועה כגון במקרא כגון זה מפרש כך וזה מפרש כך נמנים כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לזרעים בחלק הג' וזהו שאמר בקופו ג' מוסר ומ' מתיר וכו' עכ"ד והבבואר יבחר: משום א'. דאמנה ג': מן הצד. מן הקטן: רבו. וכתיב לא תענה על ריב רב כתיב לא יענה בעין שיהיה מוכרת לעונת נגד רבו: **ג** פותחין. מומרים לו אם לא קטלת לא תהרוג: המסית. היחיד דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: מדיחה. בעיר הנדחת: לזכות. אמר ג' מן התלמידים דים לו זכות מחזירין דינו דכתיב וגקי אל מהכוג במיתה ולעיל בג"ם מחייבי גלות: רשע רשע. דבמיתה נאמר הוא רבע למות: **ד** בתחלה. כ"ז שאין ג' אומר ג"י ובד"כ פשיטא שאין בע"ד דשלי להשיב מקודם: מוסיפין. דשלי להוסיף מזה והת"ל מפרש בתחלה קודם שכתבו שכירו לפלוגי אבל לאחר כתיבה אין מוזרין [עי' ב"י בשם הרמב"ן סימן י"ג] ומ"ש נראה יותר: **להביא** ראיה. ואין נאמר בלא ראיה אבל אומרים בלא ראיה ובפ"ג מפרש דמיירי בדברי סופרים דאזלינן בתר המיקל כמבואר בדיס פ"ד מ"ג ובמסכת ע"ז (ז:) מ"ק וריב"ן דפליגי הוה לי בשל

תוספתא סנהדרין פרק ח

מרחוק ולא מאחורי הזקנים אין שואלין אלא בענין ואין משיבין אלא
(ו) במדע ולא ישאל השואל בענין יתיר משלש הלכות אחד שואל ואחד
אומר שלא לשאול נזקקין לשואל והשואל מעשה צריך שיאמר מעשה אני
שואל והשואל כענין והשואל שלא כענין משיבין את השואל כענין והשואל
שלא כענין צריך שיאמר שלא כענין שאלתי דברי ר"מ וחכ"א א"צ שכל
התורה ענין אחד ענין ושאינו ענין נזקקין לענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין
למעשה הלכה ומדרש נזקקין להלכה מדרש ואגדה נזקקין למדרש מדרש
וק"ו נזקקין לק"ו וגזירה שוה נזקקין לק"ו חכם ותלמיד נזקקין לחכם
תלמיד ועם הארץ נזקקין לתלמיד היו שניהם חכמים ושניהם תלמידים
ושניהם עמי הארץ שתי הלכות ושתי שאלות ושתי תשובות ושני מעשים
הרשות ביד התורגמן מעתה כשהנשיא נכנס כל העם עומדים והן(ה) ישבו
עד שאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושים לו שתי שורות מכאן ומכאן
עד שנכנס וישב במקומו חכם שנכנס אחד עומד ואחד יושב עד שנכנס
וישב במקומו בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכים להם מקפצין
אפילו על ראשי העם ואע"פ שאמרו אין שבח לתלמיד שיכנס באחרונה
יצא לצורך נכנס ויושב במקומו בני חכמים תלמידי חכמים בזמן שיש בהם
דעת לשמוע הופכין את פניהם כלפי אביהם אין בהם דעת לשמוע הופכין
את פניהם כלפי העם ר' אלעזר בר' צדוק אומר בבית המשתה עושים אותן
סניפין(ז) חכם שנכנס אין שואלין אותו עד שתתישב דעתו(ח) נכנס ומצאם
כשהם עוסקים בהלכה לא יהא קופץ לתוך דבריהם עד שיודע באיזה ענין
הן עוסקים ואם עשה כן על זה נאמר(ט) שבעה דברים בגולם. שבע(י) מדות
דרש הלל לפני זקני בתירה ק"ו וגזרה שוה ובנין אב וכתוב אחד ובנין אב
ושני כתובים וכלל ופרט(יא) וכלל וכיוצא בו ממקום אחר דבר הלמד מענינו
אלו(יב) שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה:

פרק ח א (ג) כל סנהדרין שיש בה שנים יודעים לדבר וכולם ראוין לשמוע
ראוים לעשות סנהדרין ג' בינונית ארבעה חכמה סנהדרין היתה(ג)
כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה(ג) הנשיא יושב באמצע וזקנים
יושבים מימינו ושמאלו אמר ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב
בב"ד ביבנה אבא(א) יושב בימינו וזקנים משמאלו מפני מה אחד יושב מימינו
של זקן מפני כבודו של זקן(ד) שלש שורות של תלמידי חכמים יושבים
לפניהם גדולים בראשונה ושניים בשניה ושלישים בשלישית מכאן ואילך
לא היה שם(ב) סדר אלא(ה) כל הקודם את חברו לתוך ארבע אמות זכה
שוטרי הדיינים והנדון והעדים זוממיהם וזוממי זוממיהם עומדין(ו) משורה
החיצונה ולעם ולא היו צריכים לידע איזהו נדון מפני שמעמידים אותו
שני(ז) לעד הראשון: ב כיצד אומר שמא תאמר ראינוהו שרץ אחר חברו
וסייף בידו נכנם מפניו לחנות נכנס אחריו לחנות ונכנסנו אחריו ומצאנהו
הרוג וסייף ביד הרוצח(ג) ומטונף דם (ט) שמא תאמרו אם לאו מי הרגו
אמר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חברו
וסייף בידו נכנם מפניו לחורבה ונכנם אחריו ונכנסתי אחריו ומצאתיהו הרוג
והסייף ביד הרוצח והטיף דם נמתי לו רשע מי הרגו לזה אראה בנחמה
אם לא או אני או אתה הרגונוהו אבל מה אעשה לך דאין דינך מסור
בידי(ט) שהרי אמרה תורה (דברים יט) על פי שני עדים או על פי שלשה
עדים יומת המת אלא יודע מחשבות הוא יפרע מאותו האיש לא זז משם
עד שנשבו נחש ומת: **ג** אדם נברא יחידי בעולם(י) ולמה נברא יחידי בעולם

אור הגנוז [ה] ולע"ל יכנו: [ו] עליו וכן תלמיד שנכנס אין רשאי לשאול עד שתתיישב דעתו: [ז] לכריס דרש הלל הזקן: [ח] ופרט: פ"ח (א) ויאמר: [ב] טיקס: [ג] ומנטף:

נוסחאות ג) נכ"י הגוס' נמחוק:

חסדי דוד

ים להקל כדין פפק לרבנן. והך י"ל דסוברים כי גם להקל צריך רשיה י"ל דמייתי כגון שים מזקת טומאה לו מזקת מיסור והך י"ל הוא כ"י בעירובין דף ל"ו דסובר העמד טמת על מזקתו וסובר גם בספק לרבנן אין להקל במקום מזקה אם אין רשיה לזה המכרעת. ות"ק הוא ר"מ דסובר אם כי גם אי איכא מזקה להחמיר אמרינן ספק לרבנן להקל. ומ"ש אין מעמידין את החלם אלא כמדומין ר"ל פירוסו כי אם אחד מעיד רשיה מדכרי תגא אחד אל יעיבו לו מדכרי תגא אחר ולדחות את דבריו וכדאמרינן גבי אמינא לך תגא ר"מ ואת אמרת לי ר"י. ומ"ש נסתלק הדין אין רשאי להעיד אע"ג דבדבנן אמרינן בעירובין דף סז עבדינן עובדא והדר מותבינן מיותבתא ועי' בפ' שמות נתארס בר"ה ס"ע מ"ש בזה ודבריו דסוקים אבל נאמת יש לתלק כי התוכה אין לאחד גברא פרטי אז נאמת עבדינן עובדא והדר מותבינן מיותבתא ולא מייתינן לזילותא דבי דינא אבל התוכה אין לרבים ואיכא זלוחא טפי בחוסן זה אמרינן בר"ה פם אם למוחבין לזילותא דב"ד ולא אמרינן עוד על זה:

פ"ח סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כו'. טעמא דמ"ק גרול להיות כי הא דק"ל הרב בחמצע הגדול בימינו והקטן בשמאלו. ומסתברא לדידיה כל הל"ה יותר מכמים שבכלם יושבים מימינו של נשיא כסדרן להיות האב"ד שהוא הגדול טפי אצל הנשיא שני לו לימינו של אב"ד שלישי לו לימינו של שני וכן השאר עוזה"ד. וה"נ אומם ל"ה שבשמאלו הגדול שבכלם אצל הנשיא לשמאלו שני לו לשמאל הגדול שלישי לו לשמאל השני וכן כלם. והנה בחלמא דרבא"ל איכא למידק אימת הוי אי בזמן ר"ג השני להיות ר"ג בימיה מי הוה ר' לוקן והא ר"ל בזמן הבית הוה ובזמן התרבן זקן מופלג היה וכגרלה באיכה דקאים מקמי ריב"ז וא"ל אספסימוס מן קדם ההוא קטנא וכו'. ותו דלי נמי אימא שהתירין ימים הרבה בחופן כי גם בנשיאות ר"ג הי' ר"ל אב"ד וכדקאי קמי א"ב קשה על ההוא דלעיל דמשמ דבימיה הוו ד' ולא מציב ר"ל האב"ד בהדייהו ואי

מצפה שמואל

(ו) חכם שנכנס. עי' מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הל"ו ושו"ע סימן רמ"ו וש"ך שם. (ז) שבעה דברים. אבות פ"ה (ח) שבע מדות. עי' ירושלמי פסחים רפ"ו (ט) כל סנהדרין. יז: וירושלמי שקלים פ"ה הל"ב (י) כחצי גורן. מיי' פ"א הל"ד (יא) הנשיא יושב באמצע. שם ועי' מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הל"ג ועי' רמב"ם מהלכות סנהדרין ועי' ירושלמי ברכות סוף פ"ה ממעצין את הכהן אבל אם היה אחד ת"ח ממעצין החבר (ד) ג' שורות. לז: ורק בסנהדרי קטנה ועי' רמב"ם בפ"ב מהלכות סנהדרין הל"ז ח' (ה) כל הקודם את חבירו. עי' רמב"ם שם ועי' ירושלמי ר"ה פ"ב הל"ה הובא לעיל פ"ג ד"ה בקה"ח (ו) משורה החיצונה. ל"ו במשנה דשני סופרי הדיינים עומדין לפניהם וכאן לבד סופר הדיינים (ת"ב) (ז) לעד הראשון. שהעדים ראשונים והנדון השני (ת"ב) (ח) שמא תאמרו כו'. ר"ל מאומד לז: ירושלמי סוף פ"ד ועי' רמב"ם רפ"כ מהלכות סנהדרין ועי' מכילתא בקרא נקי וצדיק (ט) שהרי אמרה תורה. אף אומרנא דב' עדים לא מהני עי' תוספות בסוגיא (י) ולמה נברא יחידי. לח. וירושלמי שם עד סוף ועי' מהרש"א בח"א מ"ש בזה

מנחת בכורים

מאחורי. אלא השואל עומד בפני הנשאל: בענין. וכי קאי בהאי מסכתא לא יאמר במ"ק אחרת כמבואר שבת (ג.) ופ"ה בפומה מס' כי עסקינן בהל' הוצאה לא יאמר בענין מורם או זורע: במדע. להבין להנשאל היטב דבר מסוגמו בתכמה ולא בגזרת מלך [ויהלכות קלוסות בדני מערכת הכמוס בס"ג בסוף ס' שביעית ובקנה הגדול פ"ג ע"ב שם הגירסא במרכה. מהגאון מהור"ר דוד לוריא זצ"ל מביאתו יכן]: שאינו ענין. לפ בפומו מס' הנשאל בענין ממש הוא קודם: שלא לשאול. שהדבר פשוט לו הרב צריך להשיב להנשאל: מעשה אני שואל. כדי שיתברו להשיבו: צריך שיאמר. שלא יסבכו למעצה הוא שואל ויבינו לו מקודם: א"צ. דשניהן שוין וכל התורה ענין אחד: ושאינו ענין. לר"מ קאי: ומדרש. פסוקים: שאלה במדרש. מסוגות לדבר אגדה פ"ג על מסוגת מכם המשיב: לא יושב. גרסינן: מקפצין. מפליגין שדרכן ליצב ע"ג קרקע והטולן גרשה כמפסיע על רשלן: סניפים. יושבין אצל אביהם: שבעה דברים בגולם. ות' מהן נכנס לתוך דברי חבירו: בנין אב. מה מינו מתחד וכן מסניס כתוכים: וכיוצא בו ממ"א. היינו כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעם אחר כעניינו ועשה אחר שלא כעניינו והיינו כעניינו כיוצא בו

על ר"ג הזקן קאמר הכא שנזמנו היה ר"ל אב"ד אלכתי קאמר דבזמן ר"ג הזקן אלכתי סנהדרין גדולה במקומן הוו קיימי ולא בינה ו"ל לעיל בר"ג הזקן ביימי ומיהו אי בפ"ק דשבת דף ט"ו מ' שנה קודם מרבן הבית נלחה לה סנהדרין ויאבדה לה בחניות כו' ובפרק ד' דר"ה ליתא גבי עבר מספנות נספנה שבינה וכגגדן גלחה סנהדרין מלשכת הגזית לחניות ומחניות לירושלים ומירושלים ליבנה וכו' ואפ' דזה שבחם בחניות הי' זמן מועט בחופן דכשגלו ליבנה אלכתי הי' ר"ג הזקן קיים והיה אז ר"ל אב"ד עמו ובחופן הסיעם נפטר ר"ג והיה רשב"ג בנו לנשיא עד שנהרג ואז היה הזמן שלא נשלטו עם גדולים כ"כ אלא הנהו ד' לעיל לפי שהיב"ז הנשאר במקום נשיא הלך לו עם גלות ישראל בערב ושהה עם שנים הרבה וכמ"ש בספרי שופטים לדוד בפרק ת"ש דשבת בשם הירושלמי: מבאן ואילך לא היה שם סדר. קשה דבשמה מקומות מוכח דבכל יושבי ביהמ"ד היה סדר וכדלעיתא בחולין דף קל"ז אר"י נהיליא כל טוב ימיעצ אלמורי י"ז שורן אלורי דרב קמי' דר' כו' ורן בב"ק דקי"ג גבי רב כהגא כי סליק לאוסבוחי בדרי קמע קמי' דר"י וכי לא אלקי בשמעתא אוסבוחי במקומו אלמורי ז' דרי עד לאוסבוחי בדרב בחגא והכי מסתברא וכדאמרינן המכיר את מקומו בשבמ"ד. ושמע ים לחלק בין בהמ"ד ובין ב"ד דבשמ"ד בוודאי מושיבים אותם כלם לפי כבודם אבל הכא מיירי בשאר עתא דאתי לב"ד ההיא יומא דהוו דייני ד"ג וכיוצא לשמוע ונאלו אמרו לאין להם סדר אלא כל הקודם תוך ד' אמות לדיינים זכה שמועת הדין היטב. ומ"ש שוטרי הדיינין כו' בא לאפוקי סופרי הדיינים דהיו לריכים לעמוד אצל הב"ד לפי שלריכין לשמוע היטב ולכתוב כל דברי המזכים והמחייבים: אדם נברא יחידי בעולם כו'. כ"ז הוא בגמ' דף ל"ח שם אלא להלשון משמנה קלת ע"ש ולפי הלשון שלפנינו נפרש דה"ק אלא נברא יחידי זה יזהו ומפורסם לכל אבל מה שיש עוד לחקור ולהודיע היינו למה נברא יחידי בעולם. כיון שבו היו כלולים כל הדורות וגם שפרו הוסבר מכל העולם כלו כדאיתא בגמ' שם אי"כ למה

ומ"ש היינו שלא כענינו: דבר הלמד מענינו. ולבר הלמד מפופו ומכתיבין זה אם זה בפוף בריית דרבי ישמעאל:

פ"ח א לדבר. שבעים לשון שיוכל לחקור לעדים ובע"ד לוזמים: לשמוע. להבין הלשון שלא יאמר שומעין ממתורגמן וי"מ לענין מכמת המורה מיירי ושניס יודעין לפלפל והשאר מניחים: כולן ראוין לשמוע. לפו דוקא כולם דמתקלת קני ג"ע בדיני נפשות בעינן כולם ובד"מ מתקלת (תוס' מנחות (סה.) ד"ה ועדיס) ולפי' הרמב"ם אין לריכין לכ"ז שלא כולן ממש: שלשה. יודעין: מימינו. של זקן הוא הנשיא: הקודם זכה. גרסינן ול"ג ד' אמות ושיגרת דיומא בפ"ג דרלין ועולין בכבש נקט: ושוממיהן. אם היו: החיצונה. הקרובה למנהדרין: לידע. לשמוע על המשנת אכם המשיב: לא יושב. גרסינן: מקפצין. מפליגין שדרכן ליצב ע"ג קרקע והטולן גרשה כמפסיע על רשלן: סניפים. יושבין אצל אביהם: שבעה דברים בגולם. ות' מהן נכנס לתוך דברי חבירו: בנין אב. מה מינו מתחד וכן מסניס כתוכים: וכיוצא בו ממ"א. היינו כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעם אחר כעניינו ועשה אחר שלא כעניינו והיינו כעניינו כיוצא בו

שלא יהו צדיקים אומרים אנו בניו של צדיק ושלא יהו רשעים אומרים אנו בניו של רשע ד"א למה נברא יחידי שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחידי מתגרות זו בזו אילו נברא שנים על אחת כמה וכמה ד"א למה נברא יחידי מפני הגזלנין והחמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי[ו] גזלנין וחמסנין אילו נברא שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר למה נברא יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שבחותם אחד ברא את כל העולם כולו ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה שנא' (איוב לח) תתהפך כחומר חותם וגו' מפני מה אין פרצופותיהן דומות זו לזו מפני הרמאים שלא יהא כל אחד ואחד קופץ בתוך שדה חבירו ובא על אשת איש שנאמר (שם) וימנע מרשעים אורם וגו' רבי מאיר אומר שינה מקום מראה פנים דעת וקול מראה פנים ודעת מפני החמסנין והגזלנין קול מפני הערוה: אדם נברא בע"ש ולמה נברא באחרונה[ז] שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שבנה פלטרין וחצבה והתקין סעודה ואח"כ זימן האורחים וכה"א (משלי ט) חכמת נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה חכמת נשים בנתה ביתה זהו מלך מלכי המלכים הקב"ה שבנה כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי בראשית (שם) טבחה טבחה מסכה יינה אלו ימים ונהרות ומדברות ושאר כל צרכי עולם ואח"כ שלחה נערותיה תקרא[ח] זה אדם וחוה:

פרק ט א רבי שמעון בן אלעזר אומר[ט] מסיעין את העד ממקומו בשביל שתטרף דעתו עליו[י] ר' יוסי אומר לא היו צריכין לומר באיזה שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש אלא באיזה יום באיזה חדש באיזו שעה באיזה מקום[יא] מכירין אתם אותו התריתם בו במה הרגו בסייף הרגו במקל הרגו על שוקיו הכהו או על צפר נפשו הכהו להיכן היו פניו הפוכות בשעה שהרגו אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בעיבור. אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר[יב] בשלש שעות עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בשעות אחד אומר בשלש שעות וא' אומר בחמש עדותן בטלה ורבי יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שהכל יודעין שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב: **ב** נמצא עדותן של עדים מכוונת הגדול שבדיינים פותח בזכות וחברו מסייעו מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו מעבירין אותו[יג] ולמחר מזדווגין זוגות וממעטים במאכל ולא היו שותין יין ונושאין ונותנין בפרשת הענין כל הלילה ואם היה רוצה נושאין ונותנין בפרשת רוצח ואם היה מגלה עריות נושאין ונותנין בפרשת מגלה עריות ולמחר משכימין ובאין לב"ד החזנין קורין כל אחד ואחד בשמו פלוני ופלוני. מזכה הייתי[יד] ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מזכה הייתי ועכשיו מחייב אני אותו אין מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מחייב אני אומרים לו למוד דבריך בבתחלה[טו] טעה אחד בדבריו מן המזכין סופרי הדיינין מזכירין אותו מן המחייבין אין סופרי הדיינין מזכירין אותו אלא אומרין לו[טז] למוד דבריך בבתחלה אם מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו עומדין למנין שלשים וששה מזכים ושלשה וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבים ושלשים וחמשה מזכים דנין אלו כנגד אלו עד שיאמר אחד מן המחייבין רואה אני את דברי המזכין אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות[טז] ומעלין ומושיבין אותו עמהן אם יש ממש בדבריו פטרוהו ולא היה יורד משם עולמית ואם לאו לא ירד משם כל היום שלא תהא עליותו ירידה[יז] הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה[יח] העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה ר' יוסי ברבי יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה י"ב מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין יוסיפו הדיינים[יט] עד שיכריע אחד לזכות וב' לחובה ורבי יוסי אומר[כ] יחזרו וימנו בתחלה פעם ראשונה שניה ושלישית בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו[כא] מבאן ואילך אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו: **ג**[כב] הרוגי ב"ד יש להם חלק לעולם הבא שנא' (ישעיה ס) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר בו[כג] אלו הרוגי ב"ד ר' אליעזר אומר[כד] כל המלין על חבירו כאלו שופך דמים שנא' (שמואל ב יט) ושמעי הולך בצד ההר לנגדו וקלל וגו' ואומר (שם טז) ויאמר אבישי בן צרויה למה יקלל הכלב המת הזה וגו' ואומר (שם יט) ויאמר דוד מה לי ולכם בני צרויה וגו' ואומר (שם טז) ויאמר דוד לאבישי ולכל עבדיו הנה בני יצא ממעי מבקש את נפשי ועתה כי לא ימין בנימיני וגם עתה הנח לו וקללהו כי אמר לו ה' ואומר (שם יט) ויאמר שמעי כה אמר ה' בהשיבי עלי כל דמי בית שאול וגו' ואומר (שם כא) ויאמר ה' אל דוד על שאול ועל דמים הבית על אשר המית את הגבעונים ואומר (שם כא) ויאמר המלך אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר ואומר (שם כא) ויאמרו לו האיש אשר כלנו נדמה לנו ואומר (שם כא) ויאמר המלך לא תמותון איש לי אתם ואומר (שם כא) ויאמר המלך אל הגבעונים לא לנו כסף ומזהב לשאול ולביתו ואומר (שם כא) ויאמר המלך מי אעשה לכם

להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא הרי דמיו תלוין בעדיו(ע) וכה"א (דה"א ב') ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה וכי אין יודעים שכולם חמשה אלא מלמד שאף עכן הוא עמהם לעוה"ב: רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין את בגדיו האיש מכסים אותו פרק מלפניו והאשה פרק מלפניה ופרק מאחריה(פ) מפני שהאשה כולה ערוה דברי רבי יהודה שאמר משם רבי אליעזר וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות והוא קומה אחת הרי שלש קומות(צ) ר' שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם ויש בה משאוי ב' גוטל ונותנה על לבו כדי לקיים בו מצות סקילה(ק) וכשתולין אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תליה היה רבי מאיר אומר מה ת"ל (דברים כא) כי קללת אלהים תלוי(ר) משלו משל למה"ד לב' אחים דומים זה לזה א' שר על כל העולם וא' יצא לסטים לאחר זמן נתפס זה שיצא ללסטים היו צולבין אותו על הצלוב והיה כל עובר ושב אומר דומה שהשר צלוב(ש) לכך נאמר כי קללת אלהים תלוי(ת) סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה ולא היו קוברין אותו עמו(א) נתאכל הבשר שלוחי ב"ד מלקטין את העצמות וקוברים אותו(ב) בארזין אפי' מלך שבמלכים לא היו קוברין אותו בקברי אבותיו אלא בקברי ב"ד(ג) שני קברות היו מתוקנין לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנחנקים ולנהרגים וכן דוד אומר (תהלים כו) אל תאסף עם חטאים נפשי וגו'(ד) ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק(ה) הרשות לא נתן לה אלא סייף בלבד אמר רבי אלעזר ברבי צדוק(ו) תינוק הייתי והייתי רוכב על כתפו של אבא וראיתי בת כהן שזינתה בירושלים והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו תינוק(ז) היה ואין עדות לתינוק רבי יהודה אומר הרי אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך(ט) ברור לו מיתה יפה שבמיתות ביצד עושין לו מניח ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו אמר להם ודאי אין מיתה מנוולת מזו אלא משום שנאמר (שם יח) ובחקותיהם לא תלכו:

פרק י א(ה) רבי יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום האם בלבד וכן היה רבי יהודה אומר(ג) הבא על אשת אב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד הבא על האם אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט או שהיתה(ג) אנוסתו ומפותתו של אביו או שהיתה אחת מכל העריות של אביו חייב הבא על אשת אב אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייב(ד) אנוסתו ומפותתו של אביו פטור או שהיתה אחת מכל עריות של אביו פטור(ז) הבא על אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום בת אשת אב רבי יוסי(ו) בר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד וכן(ה) הבא על כלתו(ו) הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד(ז) והבא על הבהמה כדרכה ושלא כדרכה האשה המביאה את הבהמה כדרכה ושלא כדרכה: **ב** והעובד עבודה זרה אחד(ח) העובד ואחד המזבח ואחד המקטיר ואחד המנסך ואחד המשתחוה(ט) והמקבלו עליו לאלוה ואומר לו אלי אתה הצילני כולן בסקילה העושה עבודה זרה המחתיך(י) והמעמיד הסך המקנח המגריד עובר בלא תעשה אבל אינן חייבים קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה כגון המזבח והמקטיר והמנסך (כ) והמשתחוה אבל(ל) המגפף והמנשק המכבד המרביץ המלביש והמנעיל והמעטיף הרי אלו באזהרה ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מ"א י"ט) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו מקיש א] נשיקה לכריעה מה כריעה חייבין עליה (מ) אף נשיקה חייבין עליה ובמה היא מיתתן בידי שמים: **ג** הנותן(נ) מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש ואינו חייב עד שיעביר כדרכו העביר ברגליו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור"א ברבי שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר עבודה זרה חייב

נוסחאות פ) ר' שמעון פומר: ק) נמעכל: ג) נמרון: ד) היית: ה) היתה: ו) ר' יוסי פומר:

מגן אברהם

א] נשיקה לכריעה. פירש דכריעה היינו השתחוואה דכתיב נפוריית:

חסדי דוד

פ"י רבי יהודה אומר כו'. ע"ש במשנה פ"ז וכגמ' ממנה מה לחיתת כהן הנח על המת אלמנה לכהן גדול כו' לא נמנית נגמ' ומלמת דפסיונת היא לחלוק משום דניחא ליה היתה בעבירה מגרע גרועי יחמייב נמו עליה משום שמו. ותפשר דקמ"ל לדוקא בהנך הוא דחמייב רק משום שם ופליג על ת"ק דסובר דבכל הנשים חינו חייב רק משום שם אלמנה והוא סובר כי בשאר נשים חייב ג"כ משום אלמנה ועי' בגמ' דף כ"ג. ונראין חמו לומר מבנת מי שבשה בריחת לא שנה זו הסיפא: הנותן מזרעו למולך אינו חייב כו'. ריבת להך תוס' היינו מתני' ונא לסוסיף

מצפה שמואל

(ע) וכה"א. שם וירושלמי פ"ו הל"ג (פ) מפני שהאשה. מה. וירושלמי פ"א הל"ה וכאן ר"י משום רשב"א ובש"ס ל"ג לה לכן מקשה דר"י אדר"י ועי' ירושלמי סוטה פ"א הל"א בזה (צ) רשב"א אומר אבן. מה: (ק) וכשתולין. מו: (ר) משלו משל. שם וירושלמי פ"ו (ש) לכך נאמר. דס"ל דכל הנסקלין נתלין ורבנן ס"ל דה"ק מגדף בסקילה וכן במשנה (ת) שנהרג בה. מה: ועי' מג. דבאין משל צבור ועי' ירושלמי נזיר רפ"ז הל"א (א) נתאכל הבשר. עי' ירושלמי ספ"ו ועי' מז: (ב) שני קברות. משנה מו. ועי"ש וירושלמי ספ"ו (ג) ד' מיתות. עי' ירושלמי רפ"ז ומשנה שם (ד) הרשות לא ניתן. עי' רפי"ד מהלכות סנהדרין הל"ג והכ"מ לא ציין מקורו מכאן ועי' פ"ג מהלכות מלכים הל"ח ועי' פ"מ בירושלמי רפ"ז וכתב הת"ב דסמך לזה במשנה נד: כדרך שהמלכות עושה וכן (במ"א ב) אם אמיתך בחרב דהרוגי מלך הוא בחרב (ה) תינוק הייתי. נב: ועי' ירושלמי פ"ז הל"ב ותוס' דמגילה פ"ב הל"ד ושי"נ (ו) ברור לו. מה. ונב: (ז) הבא על האם. נג: וירושלמי פ"ז הל"ו וע"ש שאם התרו בו משום אם לוקה משום אשת אב אינו לוקה ולרבנן לוקה ועי' תוס' ב"ק ב. ד"ה ולר"א ומו"ק כ: ד"ה משום מאי ושבת עג: ומ"מ הוה רשע גמור לקוברו בין רשעים כמותו כדאמרינן ביבמות לב: למ"ד אין איסור חל על איסור ובזה מיושב קושיית הה"מ על הראב"ד בפ"ג מהלכות א"ב הל"ר כמ"ש הע"ג (ג) הבא על אשת האב. נד. ועי' מל"מ פ"ב מהלכות א"ב הל"ב (ג) אנוסתו של אביו. אף דלר"י אסור מ"מ אינה חייבי כריתות כמבואר נג. ועי' ירושלמי כאן פ"ט דלר"י קדושין תופסין ועמ"ש בתוספתא דיבמות פי"ב הל"א על הגליון ובפ"ב הל"ג ד"ה אין לה בע"ב ועי' ירושלמי יבמות פ"א הל"א ולא מודה ר"י שקדושין תופסין ועי' ירושלמי שם פי"א סה"א בזה והת"ב הביא ספרי ווטא אמך היא בין מן האנוסין או שהיתה ערוות לאביו חייב והיינו משום אם ולהאי תנא אם היה ראויה לאביו חייב שתים וכ"ה בירושלמי וכדמוכח בש"ס נג. (ד) הבא על אחותו. יבמות סב:

מנחת בכורים

ג זמרי. הוא עכן: ואין האשה. פ"כ הכיסוי נלא נוכך דכתיב ורגמו אותו אותו נלא נכסות והמתה נכסות: שלש קומות. ווזקין אומו כדי שיפות מסכר: מתיר מיד. שלא יהא תלוי ום"ל דכל הנסקלין נתלין: תלוי. לתמת נגרא נלא נלהים: עמו. נקבר רק נתון ד' אמות: אל תאסוף. שלא יקבר נקבורתם ועם מטמים נפתי היינו נהרגין ומתקין ועם מנתי דמים מי היינו נסקלין ונשרפין: הרשות. מלך ההורג למגדל מילתא לעובר על דת או למורד: חבילי זמורות. ולא סמיכת ליה דשרפת נת כהן הוא נתנר המוך לתוך פיה: וקוצץ. לשי שמפויב הרג: ובחקותיהם. ומוקס נסייף:

פ"י א בלבד. אף שהיא ג"כ אשת אביו דכתיב אתך היא משום שם אתה מתייבו ומי אתה מתייבו משום שנאמר (שם יח) ובחקותיהם לא תלכו:

פרק י א רבי יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום האם בלבד וכן היה רבי יהודה אומר הבא על אשת אב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד הבא על האם אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט או שהיתה אנוסתו ומפותתו של אביו או שהיתה אחת מכל העריות של אביו חייב הבא על אשת אב אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייב אנוסתו ומפותתו של אביו פטור או שהיתה אחת מכל עריות של אביו פטור הבא על אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום בת אשת אב רבי יוסי בר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד וכן הבא על כלתו הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד והבא על הבהמה כדרכה ושלא כדרכה האשה המביאה את הבהמה כדרכה ושלא כדרכה: **ב** העובד עבודה זרה אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטיר ואחד המנסך ואחד המשתחוה והמקבלו עליו לאלוה ואומר לו אלי אתה הצילני כולן בסקילה העושה עבודה זרה המחתיך והמעמיד הסך המקנח המגריד עובר בלא תעשה אבל אינן חייבים קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה כגון המזבח והמקטיר והמנסך והמשתחוה אבל המגפף והמנשק המכבד המרביץ המלביש והמנעיל והמעטיף הרי אלו באזהרה ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מ"א י"ט) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו מקיש נשיקה לכריעה מה כריעה חייבין עליה ובמה היא מיתתן בידי שמים: **ג** הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש ואינו חייב עד שיעביר כדרכו העביר ברגליו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור"א ברבי שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר עבודה זרה חייב

ור"א ברבי שמעון אומר אינו חייב אלא משם מולך בלבד (פ) בעל אוב זה פיתום המדבר מבין פרקיו ומבין אצילי ידיו ידעוני (ע) זה השם עצם של ידעוני בפיו הרי אלו בסקילה והנשאל בהן באזהרה דורש אל המתים זה (פ) המעלה בזכורו אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגלגלת שהמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת והנשאל בגלגלת עולה כדרכו ועולה בשבת: ד (ל) הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה נערה ארוסה בבית בעלה בוגרת ארוסה בבית אביה נשואה בין בבית אביה בין בבית בעלה הבא עליה הרי זה בחנק באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה (ק) כולם בסקילה ואם אינה בתולה הראשון בסקילה וכולם בחנק (ר) המקבלת את בעלה בבית אביה ואע"פ בתולה הבא עליה הרי זה בחנק (ס) נערה ארוסה שזינתה סוקלין אותה על פתח בית אביה אין לה פתח בית אביה סוקלין אותה (ת) במקום שזינתה ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותה (פ) על פתח ב"ד כיוצא בו העובד ע"ז סוקלין אותו במקום שעבד ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותו על פתח ב"ד: ה (ג) כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מן המסית כיצד עושין לו כונסין לו שני ת"ח לבית הפנימי והוא יושב בבית החיצון ומדליקין לו את הנר כדי שיהיו רואין אותו ושומעים את קולו וכן עשו לאיש אחד בלוד נמנו עליו שני תלמידי חכמים והביאוהו לב"ד וסקלוהו פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמוד חובה הסרים ומי שלא ראה לו בנים יושבין בדינו (ג) ורבי יהודה

מוסיף את האכזרי:

פרק יא א (פ) ושאר חייבי מיתות ב"ד אין ממיתין אותם (ב) אלא על פי עדים והתראה עד שיודיעוהו שחייב מיתה בב"ד ר' יוסי ברבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא מת בין שהתרו בו בין שהתרו בו (ג) מקצת עדיו חייב (ד) ורבי יוסי פוטר עד שהתרו בו כל עדיו שנא' (דברים יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים עד שיהיו פי שני עדים מתרין בו כאחד (ה) מודים חכמים לר' יוסי שאם התרה בו (את) הראשון (ה) והלך לו הב' והלך לו שהוא פטור (ו) מתרין בו ושותקים מתרין בו ומרכין בראשו אע"פ (ז) שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד ראוהו שמחלל את השבת ואומרים לו הוי יודע (ח) שהשבת מחלליה מות יומת אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד (א) שהורג את הנפש ואומר הוי יודע שהוא בן ברית ונאמר (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו' אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כן אני עושה רבי יוסי אומר הוא (ט) (ב) שיתודה בעצמו פטור שנא' (דברים יט) לענות בו סרה שיחזרו בו אחרים ולא (ג) שיתודה הוא בעצמו: ב רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון (י) המדיח הרי זה בחנק אמר רבי עקיבא (כ) שלש מאות הלכות היה ר' אליעזר שונה במכשפה ולא למדתי ממנו אלא שני דברים שנים מלקטין קשואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז (ל) את העינים פטור (מ) בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות למה נכתב אלא לומר דרוש וקבל שכר רבי שמעון בן אלעזר אומר בדין הוא (נ) הבת ולא הבן אלא גזירת המלך היה. בן סורר ומורה אפילו העלה על שולחנו (ר) כשלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו (ס) כשעור או עד שיאכל (ע) בחברה שהוא כיוצא בו: ג בן סורר ומורה מתרין בו בפני ג' (ה) שנא' (דברים כא) ותפשו בו וגו' ואמרו אל זקני עירו מצוה (פ) בזקני עירו בנגו זה (ל) זה האיש לקה בפניכם דבר אחר בננו זה (ק)

אור הגנוז פי"א (א) לתורו: (ב) שהתרה: (ג) שיתרה: (ד) כשעודת שלמה: (ה) ומלקין תורו מזר מוטב ותס לנו נדון בב"ד של עשרים ושלשה שנתמר וכו':

נוסחאות ע) מולה ר' יוסי שאם התרה בו הרשעון והלך לו הבני והלך לו שהוא חייב:

חסדי דוד

תורמיה נהכי: כל חייבי מיתות שבתורה כו' כונסין לו שני ת"ח כו'. ל"ל שני ת"ח לניח המיתון והוא יושב בניח הפנימי וכ"ה בגמ' וע"ש נרש"י:

פי"א ושאר חייבי מיתות ב"ד כו' מודים חכמים לר' יוסי כו'. פי' לע"ג דהתמירו רבנן בהתרה דסגי בחתן דהוא מ"מ מודו דבעינן שיעשה המעשה מיקף לאחר ההתרה דלא"כ אפילו התרו בו כל ג' העדים אלא שהתרה בו הרשעון והלך לו ואח"כ התרה בו הבני והלך לו ואח"כ עשה המעשה פטור דהליכה הוי הפסק ומני למימר שתחלתי לע"ג דהוו ג' התראות. ואח"כ ל"ל מתרין בו ושותק מתרין בו ומרכין בראשו וכ"ה בגמ' דפ"ת דבעינן שיפקיר עלמו לעונש זה. ומ"ש בסוף הבבא ר' יוסי לומר הוא שיתודה בעלמו פטור אין זה בשום מקום ואין זה מוכן כלל לפתח בוידוי ומסיים בקרא דכתיב גבי התרה. ואולי ט"ס הוא וכל"ל הוא שהתרה בעלמו פטור דכתיב לענות בו וכו' שיתרו בו אחרים וכו' וקמ"ל דלא מיפתי להודות פיו כך. עדיף דמי: בן סורר ומורה וזקן ממרא ע"פ ב"ד כו'. משום דמתניתין נפרק הנחנקין אינה פלוגתת דר"ע ור"י רק נזקן ממרא קמ"ל התוס' דגם נחידן פליג ר"ע ושוכר דבעינן הממנה מהל הרמב"ם בפ"ב מהלכות ממרים כתב דלא בעינן הממנה עד הרגל רק נזקן ממרא לנד וכפשטא דממני' ולדבריו ל"ל דסוכר להך תוספתא תולק על הממנה וע"ש בכ"מ:

מצפה שמואל

לשם שקוצם מתחלה ואח"כ יעביר ושיטת רש"י בזה דבהעברת כומרים מתחייב והשיג עליו הרמב"ן בפירוש התורה פ' אחרי פסוק דמולך והאריך שם הרבה בענין זה ובפסוקי הנביאים המורים שהיה לשרפת אש ע"ש ואין שייך העביר עצמו (פ) בעל אוב. סה: וירושלמי פ"ז הל"י ועי' כריתות ג: דעולא אמר שם בעל אוב דחייב קרבן ולא פליגי רבנן (דלא הוה מעשה) דהיינו מקטר לחבר ועי' ב"י יו"ד סי' קע"ט מ"ש שם על הרמ"ה שא"י מה ענין בעל אוב לזה ונעלם ממנו גמרא ערוכה זו כמ"ש הש"ך שם ס"ק כ"ד וע"ש בביאורי הגר"א (ע) זה השם עצם. סה. ועי' רמב"ם רפ"ו כ' דידעוני מביא חטאת קבוע וע"ש הל"ב ובלח"מ שם דתרי גווני ידעוני (פ) המעלה בזכורו. שם ושם. המנחש והמעונן ירושלמי שבת פ"ז הל"ב הניחוש והעינון בכלל היה וכו' (ל) הבא על נערה. סז: וירושלמי פ"ז הל"א וכתובות פ"ג הל"ה ועי' כתובות מח: (ק) כולם בסקילה. שם וכרבנן בש"ס שם אבל לרבי ראשון בסקילה וכולם בחנק ועי' ירושל' שם הל"ו ועי' כתובות פ"ג הל"ט (ר) המקבלת את בעלה. קדושין ט: וירושל' פ"א שם הל"א ע"ש (ס) נערה ארוסה. כתובות מה: וירושלמי כתובות פ"ד הל"ה ועי' רמב"ם פ"ג מהלכות א"ב הל"ו דאם נבעלה כדרכה אפילו בתולה אין בסקילה ועי' ירושלמי קדושין פ"א הל"א באו עליה שנים כדרכה יעו"ש וכאן פ"ז (מ) במקום שזינתה. היינו פתח שער העיר ועי' רמב"ם הלכות א"ב בפ"ג הלכה א' שכתב אם אין לה אב סוקלין במקום בית הסקילה ע"כ וכתב הת"ב שצ"ע הלא זה הוא בעיר שרובה נכרים כמבואר כאן (פ) על פתח ב"ד. עי' ריש נגמר הדין ותוס' שם ד"ה כי היכי ועי' תוס' בכתובות מה: ד"ה על פתח ועי' ירושלמי שם פ"ד סה"ד (נ) כל חייבי מיתות. עי' סז. וירושלמי יבמות פט"ז הל"ו וכאן פ"ו הל"ב (ג) ור"י מוסיף. דבשאר ד"נ פסול אבל לרבנן שרי גם בשאר דינים ועי' לעיל פ"ז הל"ג דאמר רחמן וכאן רחמן פסול שהרי מעליותא היא וכאן אמר הרחמן אבל שאר ד"נ פסול הרחמן דלא יראה לחבוה וז"פ (פ) ושאר חייבי מיתות. פ: ועי' ירושלמי פ"ה הל"א וע"ש במה"פ ד"ה עד שיאמר ועי' ע"ב (ב) אלא ע"פ עדים. בש"ס הגי' עדה ופרש"י דבעינן במסית עדה היינו כ"ג ונקט השאר משום התראה ובר"פ אד"מ דאמר וחילופיהן במסית לא קאי על כ"ג בעינן דכ"ג דשד"נ לא הוה ב"ד בשלשה. רק מה שתלוי בוהצילו העדה לזה לא בעי במסית (ג) מקצת עדיו. עי' מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין (ד) ור"י פוטר. עי' מכות ו: ועי' נ"י שם ועי' פ"ק ט: וכתב הת"ב דכאן קמ"ל דאפי' שלשה בעינן כל עדיו (ה) והלך לו. בפנים מבואר והת"ב מפרש דהם לא ראו המעשה ומה שראו אחרים לא מהני להתראה בפני העדים בעינן וכמ"ש הרמב"ם בפי"ב מה"ס ומ"ש בפנים כן הוא לר"י דבעינן התראה מפי העדים א"כ בעינן כאחד (ו) מתרין בו ושותק. עי' פא: וירושלמי פ"ה הל"ה (ז) שיאמר יודע אני. עי' מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין (ח) שהשבת מחלליה מות יומת. לא נזכר כאן הודעת איזה מיתה ועי' כתובות לג. (ט) שהתודה. עי' כ"מ פי"ב מהלכות סנהדרין ועי' בפנים ועי' מכות ג: דר"י ס"ל כן דמוהרה מפ"ע לא מהני ומ"ש בפנים פירושי יותר נראה (י) המדיח בחנק. פט: (כ) ג' מאות הלכות. סח. וירושלמי ספ"ז וללמד שרי (ל) את העניים פטור. עי' כ"מ פרק י"א מהלכות ע"ז הלכה ט"ו ולח"מ שם הל"ט בביאור דברי הרמב"ם שכתב דלוקה משום מעונן (מ) בן סורר ומורה. עא. וכריב"י דבעינן אמו שוה לאביו ע"ש (נ) הבת ולא הבן. סט. ועי' ירושלמי כתובות פ"ד הל"ד (ס) כשיעור. עי' מיי' פ"ז מהלכות ממרים הל"ב שכתב דאינו חייב עד שיתן כשיעור הזה בב"א לתוך פיו והכ"מ כתב דנלמד מסברא והוא תוספתא ערוכה כאן (ע) בחבורה. עז. בשם ר"י. (פ) בזקני עירו. מכות י: (ל) זה האיש לקה. עא: (ק) פרט לשברח. עא: ועי' ירושלמי פ"ח הל"ו

מנחת בכורים

פיתום. שם המכשף מעלה המת ומדבר עמו ממון שמיו: השם. מיה שמשמה יהוע וגוטל עלם מפוכה ומדבר: **המעלה בזכורו.** כמ"ש גרסינן דוכש אל המתים המרעיש עלמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה: **בגולגלת.** המוטלת על המרן: **כדרכו.** רק רגליו למעלה: **ד עשרה.** שלא כדרכה: **אינה בתולה.** שהרשעון בא כדרכו: **ואע"פ בתולה.** כגון שבא עליה בעלה שלא כדרכה עושה פוחה בעולה פעל ולא מחר: אין לה. שמת החת: **ה מכמינין עדים.** לשמוע ממסית אין הוא מסית אלא מחמוץ: **על פי אחד.** גרסינן: **וחובה.** אפילו העד והתלמיד: **פי"א ושאר.** שולא מסית שע"י התראה: **פטור.** שהוי התראה מיותרת ולא מהני אפילו שני עדים. ימחד: **ושיתיר.** גרסינן: וע"מ כך. שיתיר עלמו למיתה כדגפקא לן מקרא (מ:):

תוספתא סנהדרין פרק יב

פרט לשברח ובא משהגדיל[ו] בגנו זה(כ) פרט לשמת אחד מן הדיינין דבר אחר בגנו זה מלמד(ס) שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה(פ) בן סורר ומורה וזקן ממרא על פי בית דין והמסית והמדיח ונביא השקר ועדים זוממין אין ממיתין אותן מיד(פא) אלא מעלין אותן לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותן עד הרגל וממיתים אותן ברגל שנאמר (דברים יז) וכל העם ישמעו ויראו וגו' דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יהודה וכי נאמר וכל העם יראו וייראו והלא לא נאמר אלא וכל העם ישמעו וייראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין לכל המקומות איש פב"פ נגמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני ופלוני עדיו וכך וכך עשה וכך וכך עשו לו: ד ר' שמעון בן יהודה אומר משם ר"ש(פג) הנוי והכח והעושר והחכמה והשיבה(פד) והתפארת ובנים לצדיקים נאים להם ונאה לעולם שנאמר (משלי ט"ז) עטרת תפארת שיבה וגו' ואומר (שם י"ז) עטרת זקנים בני בנים וגו' ואומר (שם כ') (פה)עטרת בחורים כחם והדר זקנים שיבה ואומר (ישעיה כ"ד) ונגד זקניו כבוד רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו ז' מדות שמנו חכמים בצדיקים כולן נתקיימו ג[ז] ברבי ובבניו: ה(זא) הבא במחתרת אם בא להרוג מצילין אותו בנפשו[ח] ליטול ממון אין מצילין אותו בנפשו ספק בא להרוג וספק בא ליטול ממון אין מצילין שנאמר (שמות כ"ב) אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי עליו בלבד חמה זורחת והלא על כל העולם כולו היא זורחת אלא מה זריחת השמש שהוא שלום לעולם אף זה כל זמן שאתה יודע שיש שלום הימנו(ז) בין ביום בין בלילה אין מצילין אותו בנפשו וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום ובין בלילה מצילין אותו בנפשו(ה) יותר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב היו שם כדי יין וכדי שמן ושברן בשעה שהוא חתר חייב. הרודף אחר חבירו מצילין אותו בנפשו כיצד מצילין אותו בנפשו קוטע אחד מאבריו(ו) אם אין יכול לעמוד בו מקדים והורגו הרודף אחר הזכור(ז) בין בבית ובין בשדה מצילין אותו בנפשו(ח) אחר נערה המאורסה בין בבית ובין בשדה מצילין אותה בנפשו אחד נערה מאורסה ואחד כל עריות שבתורה מצילין אותן בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותה בנפשו ושנעבד בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו ואם יש להן מושיעין אין מצילין אותן בנפשו ר' יהודה אומר אם אמרה הניחו לו[ג] מצילין אותה בנפשו(ט) ומפני מה מצילין אותן בנפשו שאם היו מוחין בידם באים על עסקי נפשותם(י) ר"א בר צדוק אומר העובד ע"ז מצילין אותו בנפשו:

פרק יב א(פו) ואלו הן הנשרפין(כ) הבא על אשה ובתה ובת כהן עם זיקת הבעל[יא] בא על אמה ואח"כ בא על בתה בא על בתה ואח"כ בא על אמה חייב לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו שתהא בשריפה שנא' (ויקרא כ') ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא במי שיש לו בה ליקוחין מדבר הכתוב(ג) ת"ל (שם כ"א) ובת איש כהן מכל מקום(ד) נערה מאורסה ובת איש כהן שזנתה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה זנתה עם חמיה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה(ה) שמעון התימני אומר מה האנרוף הידוע לעדה ולעדים אף אבן תהא ידועה לעדה ולעדים פרט[ד] לשאבד האבן אמר לו ר"ע אין לי אלא[ב] שאבד האבן ומנין אפי' היתה

אור הנגוז [ו] דבר מחר: [ז] ומפ' למו מין מצילין וכו': [א] פ"ב [א] פ"ז על מסה וכתה וכתה חיגו מייב עד שתהא מחת מהן מסמתו:

נוסחאות ב) ל"ל מפסרת ג) והכתוב: ג) מין מצילין מומו בנפשו שמפ היו מניחים מומו וכף על עסקי נפשות: ד) למחכה: ג) שמחכה:

מגן אברהם

ג) כרבי וכניו עכ"ל. ול"ע מה ענין זה לכאן:

חסדי דוד

רשב"י אומר משום ר"ש כו'. הך ר"ש מפסק הוא ר"ס בן יומאי. והא דאמי הנוי אע"ג דלימא נחעניית גבי ההיא דר"י מי הוו סני טפי הוי גמירי וע"ק בפירש"י ול"ל דפי' של גוי כאן הוא גלי מוס אצל לא יפה תאר:

פי"ב ואלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה כו'. כ"ה במשנה בר"פ ומפסקא לישנא להחום' מסמע דמשה לפרש שנא על אמה בלישור ולא מיירי בנחעניו וכדקתני בא על אמה ואח"כ בא על בתה. ומ"ש ובת כהן עם זיקת הבעל היינו נשואה דאילו ערוה מאורסה בת ישר כהן שזינתה בסקילה: שמעון התימני אומר מה האגרוף הידוע לעדה ולעדים כו'. כן הוא בפי' המוכל דף ל' ע"ב אלא שהלשון משונה קצת. וקצת ט"ס יש בנוסחתא שלפנינו וכל"ל ל"ל ר"ע וכו' אלא שאמר האבן ואפי' היתה תלויה אף היא לו מקל בב"ד מנין יודעים הדיינים שעל צוקן וכו' וילמו את הסירה הרי שנפלה מומר אמי וכו' וה"פ לפי הנוסח שלפנינו וכל"ל ר"ע מקשי אבן דמשמעות גלגל דשמעון התימני מקיש לקולא טפי מכא קרא דוהכילו העדה למימר דבעינן שיהא הדבר מסור גם לעדה הא אם נאמדה האבן ואין יכולים להמיתה לב"ד אע"ג דרלוה עדים ובאמרי כך וכך היה בה ומסור לבריתם נשמע שהי' באבן כדי להמית פטור והשיבו ר"ע דהרי ת"ל מסר הכתוב אלא לעדים ולא לעדה שהרי אפילו לא נאמדה האבן לו המקל והרי תלויין ב"ד וכי מנין יודעים ב"ד אם הכהו במקום הרלוי לומת וכן הפילו מן הסירה אטו מטרחינן לב"ד לילך ולרלות. וכי תימא אה"נ הרי שנפלה וכו' אלא ע"כ קומיים על העדים. ומוסיף עוד כי היכי דסמכינן בדיני נפשות על העדים לגמרי דהא והכילו העדה בד"ג לבד כתיב ומוהה שמעון התימני זה דמשלומין הוא רק ע"פ עדים כן הוא בדיני נפשות אבל הכל תלוי בעדים ומסיים שאם נתערבה בחמרות קודם שרלוה עדים מניחין כל המעורבות לב"ד ומומדים ב"ד כפי הקלה שבהם אבל נפלה לחוך וכו' קודם שרלוה עדים פטור:

מצפה שמואל

(ב) פרט לשמת. ירושלמי פ"ח הל"ה ובהך שנאמר ותפשו גרס הת"ב שנאמר ויסרו אותו ועי' ספרי ויסרו אותו במכות מלמד שמלקין אותו בפני ג' א"נ דה"ק שנאמר ותפשו בו וגו' זה האיש לקה ש"מ דמלקין אותו ועי' בפנים (ס) שאחד מן הראשונים. ומהרכ"מ פ"ז הל"ז מהלכות ממרים נעלם מהוספתא זו והרמב"ם שם למד מכאן דה"ה שנים ראשונים והן האחרונים ועי' ירושלמי פ"ח הל"ה מבואר בשם ר"י דאם מת א' מן הראשונים אינו נעשה בן סורר ומורה ופריך מתני' היא ומשני שלא תאמר יעשה דין שני ראשון לפום כן צריך מימר ע"כ וחדוש הוא על הרמב"ם שלא זכרו ואין זה בכלל מ"ש הרמב"ם בפ"ז דאינו נסקל עד שיהא שם ג' הראשונים דזה מבואר ג"כ במשנה ומ"מ אתא ר"י לאשמועינן דנראה לכאורה דהירושלמי ס"ל דמותרה לדבר חמור הוה מותרה לקל א"כ ס"ד דיעשה דין שני ראשון וילקה קמ"ל דלא אבל להלכה ס"ל להרמב"ם דמותרה לחמור לא הוה מותרה לקל א"כ לא אצטריך לאשמועינן ועי' רמב"ם פי"ח מהלכות סנהדרין ועי' כתובות לג. ובעין משפט שם ודבריו תמוהים ומצאתי כן בהגהת הגאון רי"ב ואולי הוא בכלל את"ל דס"ל להרמב"ם בכ"מ דהוה פשיטוחא ע"ש במימרא דרב אשי אבל אין זה נראה ועי' כאן פ: ובתוס' שם ד"ה הוי ואולי באמת כיון דאמרינן קלה בחמורה מישך שייכא הדין באמת וע"ש עא: ונ"ל דחליא בהא דמכות בשלשה שם (י) דלר"י מלקות במקום מיתה עומדת לרבא א"כ להלכה אינו בגדר מיתה ולא מישך שייכא ומ"מ צ"ע בזה ועי' ירושלמי סנהדרין פ"א הל"ב ר"א בעי פעמים שמת ממכתו והרי יש בו ד"נ (פ) בן סורר. פ"ט. ומדיח ונביא השקר בכלל מכות הוא ועי' כ"מ פ"ג מהלכות ממרים דלא פליג ר"ע אלא בזקן ממרא ועי' ר"מ פ' שופטים דר"ע אכולהו פליג וכמבואר כאן. ועי' ברכות פ"א הל"ה החזכר דין זקן ממרא ועי' ירושלמי גיטין פ"א הל"ו ואי לא כתוב זקן ממרא (פ) אלא מעלין. המיתה בכ"ג אלא משהגדיל. למימו מומו שקודם להיות קודם ג' מדשים מגדלותו דכל ימי קורו ומורה ג' מדשים דבן ולא מים: מיתה. זה מורה שמומו שהיה דין מלקות מלורף למיתה: מסית ומדיח ונביא השקר. וכ"ם ל"ג אלא מרבעה וסם מסית ומדיח בחד מסיק ונפיק השקר לא הוזכר כלל לא לענין הכרזה ולא להמתין עד הרגל: יראו. שילמו הדבר אלא ישמעו: ד רשב"י. מיירי דבן סורר למחרינן למו גדולים שגדלתם מייתי שהבניס נמה לצדיקים כשהבן לריך ולמנס היות המ"פ נ"ע: והתפארת והכבוד. גרסינן ונפקא לן מהפסרא כמנוחי פ"ו בנרייתא לחנות וכפ"ק בחדר"נ: ה ליטול ממון מצילין. גרסינן ס"ע מיירי בחד מי שהבן דנספק אין הורגין: בין בלילה. ומה דכתיב זרחה השמש מעכרינן מפשוטו לומר שהכוונה אם בירור לו וכו' אלא אחה יודע כגון בבן על האב: חייב. היינו כגון היכא דאין מלילין בנפשו והיותר נרחה להגיה פטור ומיירי בבר מיתה: לעמוד. למנוע להרוג: בין בבית בין בשדה. ע"ג דקרא כתיב כי בשדה מלאה: עברה. לכבר נפגמה לחפגמה קפיד קרא שהרי רק נערות היה ניתן להצילו בנפשו ורוצה שבשרפה וכאן מיירי בבת כהן: האגרוף. דכתיב בחבן לו בחגרוף ומקשינן:

תלויה אף היא או מקל בב"ד ויודעין הדיינין שעל שוקו הכהו ועל ציפר נפשו הכהו הרי שדחאו מראש הבירה ונפל ומת[ב] הבא בירה לב"ד ואם תאמר יבאו ב"ד ויראו את הבירה שנפלה אומר אני יחזרו הבעלים ויבנו אותה אלא מה עדים נאמנים על כך אף בדיני נפשות הכל תלוי בעדים[ו] נתערבה באחרות משערין את הקלה שבהן אם יש בה כדי להמית הרי זה חייב ואם לאו פטור[ז] נפלה לאור ונשרפה או למים ונמחית פטור נתכוין להכות זה[ח] והכה את זה רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר ומודה רבי יהודה שאם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובדי כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא שהן פטור: **ג** חייבי מיתות חמורות שנתערבו בחייבי מיתות קלות ממיתין אותן[ט] בקלה שבהן רבי יוסי אומר[י] קלה שבמיתות בחנק וכן היה ר'[יא] יהודה אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה אליו כיצד[יב] הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נדון בחנק[יג] עבר עבירה שיש בה ב' מיתות ממיתים אותו[יד] בחמורה שבהן[טו] כל חייבי מיתות שבתורה שאי אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בהן המיתוהו[טז] בכל המיתות בין קלות בין חמורות שנאמר (דברים י"ז) ובערת הרע מקרבך: **ד**[יז] מתרין בו ושותק מתרין בו והרכין בראשו מתרין בו פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו וברביעית כונסין אותו לכיפה ונותנין לו לחם צר ומים לחץ כיוצא בו חייבי מלקות שלקו ושנו מלקין אותן פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותן לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותן וברביעית כונסין אותן לכיפה[יח] ומאכילין אותן שעורים עד שכריסן נבקעת: **ה**[יט] הוסיפו הפורק עול והמפר ברית והמגלה פנים בתורה[כ] וההוגה את השם באותיותיו שאין לו חלק לעולם הבא רבי עקיבא אומר[כא] המנענע קולו בשיר השירים בבית המשתה ועושה אותו כמין זמר אין לו חלק לעולם הבא אבא שאול אומר משם ר"ע[כב] הלוחש על המכה ואמר (שמות ט"ו) כל המחלה כו' ורוקק אין לו חלק לעולם הבא ארבעה מלכים ירבעם אחאב[כג] אחז מנשה אין להם חלק לעולם הבא ר'[כד] אליעזר אומר[כה] מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר (דה"ב ל"ג) ותפלתו והעתר לו[כו] וכל חטאים ומעילות והמקומות אשר בנה בהם במות והעמיד האשרה והפסילים לפני הכנעו הנם כתובים על דברי חוזה מלמד שנעתר לו והביאו לחיי העולם הבא:

פרק יג א[כז][כח] תנא בני רשעי ישראל אין (לו) [להם] חלק לעולם הבא ולא חיין לעולם הבא שנאמר (מלאכי ג') כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' דברי רבן גמליאל רבי יהושע אומר באין הן לעוה"ב ולהלן הוא אומר (תהלים קט"ז) שומר פתאים ה' וגו' ולהלן הוא אומר (דניאל ד') גודו אילנא וקציצו ענפוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו אמר רבן גמליאל מה אני מקיים (מלאכי ג') אשר לא יעזוב להם שורש וענף אמר לו שאין המקום מניח המצות ושירי מצות להם ולאבותיהם בעולם דבר אחר שורש זו נשמה וענף זה הגוף ובני רשעי עובדי כוכבים לא חיין ולא נדונין[כט] ר"א אומר כל רשעי עובדי כוכבים אין להם חלק לעוה"ב שנאמר (תהלים ט') ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו רשעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו רשעי עובדי כוכבים[ל] אמר לו ר' יהושע אילו אמר הכתוב ישובו רשעים לשאולה כל גוים ושתק היה אומר כדבריך אלו רשעי ישראל ורשעי עובדי כוכבים עכשיו שאמר הכתוב שכחי אלהים הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעולם הבא בית שמאי אומרים[לא] שלשה כתות הן אחת לחיי העולם הבא ואחת לחרפות לדראון עולם אחת לחיי עולם אלו צדיקים גמורים אחת לחרפות לדראון עולם אלו רשעים גמורים שקולים שבהן יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים ומתרפאים שנאמר (זכריה י"ג) והבאתי את השלישית באש וגו' ועליהם אמרה חנה (ש"א ב') ה' ממית ומחיה ובית הלל אומרים (שמות ל"ד) ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם[לב] הוא אומר (תהלים קט"ז) אהבתי כי ישמע ועליהם נאמר כל הפרשה כולה פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן יורדין לגיהנם ונדונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש נפשן כלה וגופן נשרף וגיהנם פולטתן ונעשין אפר והרוח זורה אותן ומפזרתן ונעשית אפר תחת רגלי הצדיקים שנאמר (מלאכי ג') ועסותם רשעים כי יהיו אפר [וגו'] אבל המסורות והאפיקורסין והכופרין בתורה[לג] ופורשים מדרכי צבור ושאין מודים בתחיית המתים וכל מי שחטא והחטיא את הרבים כגון ירבעם ואחאב ושנתנו חיתתם בארץ חיים[לד] ושפשטו ידיהם בזבול גיהנם ננעלת בפניהם ונדונין בה לדורי דורות שנאמר (ישעיה ס"ו) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' שאול כלה והם אינם כלים שנאמר (תהלים מ"ט) וצורם לבלות שאול ומי גרם להם שפשטו ידיהם בזבול שנאמר (שם) מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר (מ"א ח') בנה בניתי בית זבול לך:[לה] דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעולם הבא שנא' (בראשית ט') וימח את כל היקום[לו] וגו' השמים בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא רבי יהודה בן בתירא אומר (שם ו') ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לא[לז] ידון ולא רוחי בהן לעולם דבר אחר ויאמר ה' לא ידון אמר המקום איני מחזיר רוחי לנדנה ר' מנחם ברבי יוסי אומר לא ידון אמר המקום איני

אור הגנוז [ב] תומרין תנו תנא בירה וכו': [ג] ר' יוסי: [ד] נתמת מכל המיתות:
פי"ג [א] קטני בני: [ב] דוד: [ג] ידי:

נוסחאות ט) חף: י) יהודה: יא) וכל מטעמו ומעלו: יב) מאר על פני האדמה נעוה"ז וימחו מן הארץ נעוה"ב:

חסדי דוד

הוסיפו הפורק עול והמפר ברית כו'. פי' הוסיפו על המשנה דקמני ומלו שמין להם חלק לעוה"ב כו' הוסיפו נמתניתא את מלו. וז"ל דהני נהגהו סייבי דמל"כ מי ר' לג שנה ר"מ מנ"ל. ופי' הפורק עול הוא כמ"ש הרמב"ם דמוזרים לדת הכותים נשעת הגזירה ומומרים מה נעש להדבק בישראל השפילים ועזזים ומה שהשיג הראב"ד על זה כבר תירץ מרן שם בטוב טעם. ומ"ש ד' מלכים כו' הוסיף אחז לג שכר לג מזכה נמשנה ומע"ג לתיכף לאמון ויהויקים הגרועים מיניה וכמ"ש בגמ' דף ק"ג ובדף ק"ד אימתי דלמ אמנו את אחז מפני כבודו של חזקיה ומי ס"ל להך תנא כרת מזכה נמשנה ומה"ט לג מנה את אמון. גם את אחז לג היה לו למנות ועי' בירושלמי דפרקין ע"ז. ומ"ש כאן בשם ר"ש אימתי נמשנה בשם ר"י ודריש שם האומר אין תחיית המתים מן התורה ועי' ירושלמי קדושין ספ"א ועי' ירושלמי עירובין פ"י הלי"א בדין הקורא פסוק על המכה ועי' ירושלמי ספ"ו דשבת ובש"ק שם ועיין כסף משנה פרק י"א מהלכות רוצח וע"ח במשנה (מ) והכה זה את זה. עט. (ע) בקלה שבהן. עט. ושם בעינן למפשט דמותרה לחמור הוה מותרה לקל ודחינן דהתרו סתם דלא בעי הודעה באיזה מיתה כמבואר לעיל ברפ"ח ועי' תוס' שהקשו בלא"ה הא ממיתין בכל מיתה שיכולין ועי' מ"ש ספ"ק דכתובות (י) קלה שבמיתות. עי' נ"י ושם פ"ז הל"א (כ) הבא על חמותו. פא. וירושלמי פ"ט הל"ו (ל) עבר עבירה. פא. בחמורה. בגוונא דחלה האיסור השני אם החמור אחרון (נ) כל חייבי מיתות. מה: ועי' רמב"ם פי"ג מהלכות סנהדרין הל"ה ופי"ד הל"ח ועי"ש בלח"מ ועי' תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין ומבואר אצלי הדבר בסוף פ"ק דכתובות קצת בארוכה (ס) מתרין בו ושותק. פא: (ע) ומאכילין אותן שעורין. עי' בש"ס דתרתי עבדינן לחם צר דלעיל והדר מאכילין שעורין (פ) הוסיפו הפורק עול. עי' ירושלמי ר"פ חלק ובאבות פ"ג ועי' צט. וקא. ועי' שבועות יג. וירושלמי פאה פ"א ע"ש

מצפה שמואל

(ו) נתערבה באחרות. מכילתא מה אגרוף בידוע אף אבן בידוע הא אם נתערבה באחרות פטור והיינו שמשערין בקלה בשניהם ע"כ (ז) נפלה לאור. עי' ספרי פ' מסעי פיסקא ק"פ ועי' רמב"ם פ"ג מהלכות רוצח וע"ח במשנה (ח) והכה זה את זה. עט. (ט) בקלה שבהן. עט. ושם בעינן למפשט דמותרה לחמור הוה מותרה לקל ודחינן דהתרו סתם דלא בעי הודעה באיזה מיתה כמבואר לעיל ברפ"ח ועי' תוס' שהקשו בלא"ה הא ממיתין בכל מיתה שיכולין ועי' מ"ש ספ"ק דכתובות (י) קלה שבמיתות. עי' נ"י ושם פ"ז הל"א (כ) הבא על חמותו. פא. וירושלמי פ"ט הל"ו (ל) עבר עבירה. פא. בחמורה. בגוונא דחלה האיסור השני אם החמור אחרון (נ) כל חייבי מיתות. מה: ועי' רמב"ם פי"ג מהלכות סנהדרין הל"ה ופי"ד הל"ח ועי"ש בלח"מ ועי' תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין ומבואר אצלי הדבר בסוף פ"ק דכתובות קצת בארוכה (ס) מתרין בו ושותק. פא: (ע) ומאכילין אותן שעורין. עי' בש"ס דתרתי עבדינן לחם צר דלעיל והדר מאכילין שעורין (פ) הוסיפו הפורק עול. עי' ירושלמי ר"פ חלק ובאבות פ"ג ועי' צט. וקא. ועי' שבועות יג. וירושלמי פאה פ"א ע"ש

מנחת בכורים

היא והאבן או מקל. כסהרג נמקל ג"כ יש לפטור לדנריו דכי יודעין הדייניס כו': שנפלו. סס נפל גרסינן: אף בדיני נפשות. גס הכאן בדיני נפשות העדים נתמיס אין היס וסס יש בו כדי להמית ובע"ק (ל:) מייתיין לה לעניו מי כעיון תומדעת לנזקין ע"ש: נתערבה. הכאן ונפשר לשער סס יש בו כדי להמית פטור לרבנן ולר"י בכל גווני פטור: **ג** ר' יוסי גרסינן: בזיקה הראשונה. נמה שהיה לשון כלמפרש: בחמורה. אף שנגמר דינו לעבירה קלה ונא יוכלו למימר נגרע קטילת נעין למקטל: **ד** ושותק. שאינו מייב מיתה סס עשה העבירה ג"כ כונסין לכיפה: **ה** הוסיפו. על לומס שאין להס חלק לעוה"ב: ורוקק. דכאן ליקוק רק ליסוכ"ע וכרוקק אין לו חלק לעוה"ב: תפלתו. מי שפשר שיעשו למלכותו שכבר נגמר חלק והעתר לו לעוה"ב: לפני הכנעו. לומר כך נתקבלה תשובתו:

דנן בשעה שאני משלם שכר[ה] לצדיקים אבל רוחן של רשעים קשה להם יותר מן הכל שנאמר (ישעיה ל"ג) רוחכם אש תאכלכם(פ) דור המגדל אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא שנאמר (בראשית י"א) ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ בעולם הזה ויחדלו לבנות לעולם הבא(ט) אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעוה"ב שנאמר (שם י"ג) ואנשי סדום רעים(י) וחטאים וגו' בעולם הזה לה' מאד לעולם הבא דבר אחר רעים איש על חבירו וחטאים בגילוי עריות לה' בע"ז מאד בשפיכות דמים(כ) מרגלים אין להם חלק לעולם הבא ואין באים לארץ שנאמר (במדבר י"ד) וכל מנאצי לא יראוה קרח ועדתו אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעוה"ב שנאמר (שם ט"ז) ותכס עליהם הארץ וגו' בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא(ל) דברי רבי עקיבא ר' יהודה בן בתירא אומר באין הן ועליהן הוא אומר (תהלים ק"ט) תעיתי כשה אובד וגו' נאמר כאן אבדה ונאמר להלן אבדה מה אבדה האמור להלן אבדה מתבקשת אף אבדה האמורה כאן אבדה מתבקשת(מ) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר י"ד) במדבר הזה יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעה"ב ואומר (תהלים צ"ה) אשר נשבעתי באפי וגו' דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הן ועליהם הוא אומר (שם נ') אספו לי חסידי וגו' מה תלמוד לומר באפי נשבעתי וחוזר אני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמרו דברים אלו אלא כלפי דורות אספו לי (כל) חסידי על שום ששיו לי גמילות חסד כורתי בריתי על שום שנכרתו על ידי עלי זבח על שום שעילו אותי ונזבחו על ידי רבי שמעון(נ) בן גנם אומר באין הן ועליהן הוא אומר (ישעיה נ"א) ופדויי ה' ישובון וגו'(פ) עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא שנאמר (דברים כ"ט) ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא(פ) רבי שמעון בן גנם משם רבי יהודה איש כפר איכוס כיום הזה אם מעשיהם כיום הזה אינן באין אם לאו באין הן(ע) [ה] ורבותינו אמרו אלו ואלו יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה כ"ז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וגו' אשור אלו עשרת השבטים והנדחים בארץ מצרים אלו דור המדבר אלו ואלו והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים:

פרק יד א(פ) עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר דרוש וטול שכר ר"ש בר רבי אלעזר אומר(ב) אין עושין ג' עיירות הנדחות בא"י(ב) אבל עושין אחת או ב' ר"ש אומר אף שתים לא יעשו אלא אחת ביהודה ואחת בגליל ובסמוך לספר אפי' אחת לא יעשו כדי שלא יפוצו נכרים ויחריבו את א"י(ג) (ג) *כשהוא קיל וביזתן והעיר מותרת כשהן בסיף וביזתן והעיר מותרת(ד) אם שהו שלשים יום הן בסיף וביזתן והעיר אסורה[ד] לא שהו שלשים יום הן בסיף וביזתן והעיר מותרת לעולם(ה) מדיח בסקילה וביזתן והעיר אסורה(ו) הדיחוה נשים ולא אנשים קטנים ולא גדולים יכול תהא עיר הנדחת ת"ל (דברים י"ג) את יושבי עירם אחר יושבי עירם מהלך הדבר ואין הדבר מהלך אחר כל אלו יכול אפילו נתכנסו לתוכה(ז) גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת תלמוד לומר (שם) את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך ואין הדבר מהלך אחר כל אלו(ח) קטני בני אנשי עיר הנדחת שהודחו עמה אין נהרגין רבי אליעזר אומר נהרגין אמר ליה רבי עקיבא מה אני מקיים (שם יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אם לרחם על הגדולים הרי כבר נאמר (שם טז) הכה תכה אם לרחם על בהמתן הרי כבר נאמר (שם) ואת בהמתה לפי חרב מה אני מקיים ונתן לך רחמים אלו קטנים שבתוכה רבי אליעזר אומר אף גדולים אין נהרגין(ט) אלא על פי עדים והתראה מה אני מקיים ונתן לך רחמים וגו' שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ולמחר יהו אחיהן וקרוביהם קושרים שנאה בלבם עלינו אלא כך אמר המקום הרי אני ממלא אותן רחמים ומטיל אני אהבתי בלבם כלומר שאין בלבנו עליכם דין אמת דנתם(י) ולא מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב נכסים(כ) של צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין רבי אליעזר אומר א] מוכיח בדבר לוט שלא היה בסדום אלא מפני נכסיו אף הוא יצא וידיו על ראשו שנאמר (בראשית י"ט) מהר המלט שמה דייך שתמלט את נפשך אמר רבי שמעון מפני(ל) מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין מפני שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים והרי דברים קל וחומר ומה אם נכסים שאינם לא רואין ולא שומעין ולא מדברים על שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים אמר הכתוב ישרפו המטה את חבירו מדרך חיים לדרך מות אעכ"ו שיהא בשריפה: **ב**(מ) קדשי מזבח ימותו

אור הנגוז [ד] טוב: [ה] ורבי תומר: **נוסחאות** ע) ר"ש בן יהודה מים כפר עכום תומר שם מעשיהם כיום הזה הן בחיים ושם לגו אין בחיים: ב) כדי שלא יחריבו את א"י: ג) ל"ל כשהוא תומר בחנני עיר הנדחת קיל לבזתן והעיר. כשהוא קיל בחנני עיר הנדחת תומר לבזתן והעיר (כשהן בסקילה): ד) החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום שלנו בתוכה והודמו עמה הן בסיף בזתן והעיר אסורה:

מגן אברהם

א] מוכיח בדבר. פי' שנכנסי לצדיקים בתוכה מנודין:

הסדי דוד

ורבותינו אמרו אלו ואלו יש להם חלק לעוה"ב. בגמ' אימא ר' תומר וידוע לנר' וכ"ד קרי להו לבוחנינו בנכסה דוכתי ע"כ הוא ל"ל הנעשין דקרי לי' נמי לבוחנינו והוא כ"ד דשמו מנחם

ודרים לי' מקרא דמשמע דלא סוף דבר דבמין לעוה"ב אלא אפילו לימות המשיח יהודו עם הגליות כשיתקע בשופר גדול במהרה בימינו אמן:

מצפה שמואל

(מ) דור המגדל. קז: וירושלמי שם (ט) אנשי סדום. קט. וירושלמי פ"י סה"ג (י) וחטאים וגו' בג"ע. עי' קט: כל הענין ועי' ירושלמי שם הל"א (כ) מרגלים. קח. (ל) דר"ע ריב"ב. קט (מ) דור המדבר. קי: וירושלמי שם (נ) בן גנם. בש"ס בן מנסיא (ס) עשרת השבטים. שם ושם הל"ה (ע) ורבותינו אמרו. בירושלמי פ"י הל"ד הגירסא רבי אומר ומכאן דרבותינו הוא רבי וע"ש מס' ע"ג לו. דפירשו שהוא ב"ב של רבי וע"ש (פ) לא היתה. עא. וירושלמי (ב) אין עושין. טז: וירושלמי פ"א סה"ג ועי' תוס' שם ד"ה אחת ומהרש"א ועי' רמב"ם פ"ד מהלכות ע"ז הל"ד ולח"מ שם והשגות ועי' פר"ח (מחובר לחלק אה"ע) האריך הרבה בזה וכתב שם בדעת הרמב"ם דההוא דאמר דזמנין אמר רב אפילו בב' וג' ב"ד לעולם אין עושין וטעמא משום קרחה אתיא כר"ש דדרש טעמא דקרא וכיון דטעמא משום קרחה מינה ילפינן דאפילו בג' ב"ד אין עושין אבל לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא נקטינן כפשוטו דלא מיירי אלא בב"ד אחד אבל בב' ב"ד עושין ולפ"ז נדחה נמי דברי ר' יוחנן דקאמר טעמא משום קרחה ואתיא כלישנא בתרא דרב דאפילו בב' ב"ד אין עושין ור"ל ס"ל כלישנא קמא דרב דלא חייש לקרחה והלכך בב' מקומות עושין ולא שאלינן טעמא דכן הוא פשטא דקרא ואע"ג דתניא כוותיה דר"י לא משגחינן בזה די"ל דר"ש הוא והתוס' כאן מסיים לה דתנא לה בשם ר"ש ואזיל לטעמיה דדרש טעמא דקרא משום קרחה ולכן לעולם אין עושין ור"ל קם אליבא דהלכתא כדקיי"ל בפ' המקבל דלא דרשינן טעמא דקרא ולכן במקום אחד אין עושין אבל בב' וג' מקומות עושין ע"ש והנה לפ"ז תקשה אמאי תנא א' או ב' אם ב' עושין א' מבעיא וע' מהרש"א לשיטת התוס' ואין להאריך בכפל דברים והרוצה להעמיד בזה יעיין היטב בכ"ז

מנחת בכורים

פי"ד א עיר הנדחת לא היתה. דס"ל דמזוזה פ' מגלת דמ"ל לקבן כל שלשה לשם (עמ.): או שתים. לפילו מקומכן ומפרש בשם"ס (טז:) דהיינו בב"ד פ' מגל בב' אמי דיעיש עוסין ושם מפורש פלוגתא דר"ש ורבנן: כשהוא קיל. ה"ג בשהם בסקילה (בגון מיעוט העיר) ביזתם והעיר מותרת (דאינה בשריפה) בשהן בסיף (דוקא של עיר) ביזתם והעיר אסורה ובלשון אחר ה"ג בשהוא תומר בחנני עיר הנדחת (והיינו מיעוט העיר בשבסקילה) קיל וביזתן והעיר מותרת בשהוא קיל וכו' והעיר אסורה ותיבת בשהן בסקילה נל"פ שייך להתוספתא וכמ"ש: אם שהו. תורמין הבחים לשם שבשיס יוס בנקרלים יוסבי העיר והולמו עם העיר: אסורה. שמעטרפין לרוב: מותרת. שאין מעטרפין לרוב: וביזתן והעיר אסורה. כשמדיחים המה מלותה העיר: אחר יושבי עירם. מי שהעיר נמיישב על ידם ובשם"ס גרסינן מ"ל יפלו מבשים ולא בשים וקטנים יכול מדיחים תוך לה מ"ל יושבי העיר: על פי עדים והתראה. ולותן שלא הומרו אין בהרגין ל"ב אין יהרגו הקטנים ושוב ל"ל קרא דוחמן לך רחמים לקטנים והס"ב מפרש דקרי בקרא דבעינן התראה והיינו ומתן לך רחמים וגרסינן דבר אחר ומ"ם נראה יותר בלי הגהה: ולא מתאבלין. העיר הנדחת וכן בכל הכוזבי ב"ד רק מניעות נוהג והוא שלא שלא לא להרחות עלמות: אף הוא. בענם ל"ב לדיקים שבתוכה שבסיבה שבודין: על ראשו. גרסינן: שגרמו. הבנכסים הס גרמו לבן מנודים: **ב** ימותו. לף דאיתם מכלל שלשה דהיכי שלל שמיש הוא ואינו בשריפה ל"ל ימותו דזבח רשעים תועבה:

וקדשי בדק הבית(ג) יפדו ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבכורות ולמעשר שלה פרט(ד) לכסף הקדשות ולכסף מעשר שני מחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבון פרט למחוברין בעיר אחרת בין כך ובין כך אסור ההורג את האדם והשורף את הכסות והמעקר את הבהמה רבי מאיר אומר(ה) את שדרכו לשפוך ישפך את שדרכו לשרוף ישרף לעקור יעקר אין ממיתין אותן ולא דוקרין לא בחצים ולא ברמחים ולא בראשו של חרב(ו) אלא בפיה שנאמר (דברים יג) לפי חרב והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תעשה(ז) אפי' גנות ופרדסים(א) והיתה תל עולם שכבר היתה בימי יהושע ר' יוסי ור' יהושע בן קרחה אומרים הרי הוא אומר (יהושע ו') ארור האיש [לפני ה'] אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו וכי אין אנו יודעין שיריחו שמה אלא שלא יבנה אותה ויקרא את שמה כעיר אחרת שלא יבנה עיר אחרת ויקרא את שמה יריחו בבכורו ייסדנה וכן הוא אומר(ק) (מ"א ט"ז) בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו והלא חיאל משל יהושפט ויריחו משל בנימין ולמה נתלה באחאב מלמד שתולין חובה בחייב(ל) כיוצא בו (שופטים י"ח) ויהונתן בן גרשום בן מנשה וכי בן מנשה היה והלא בן משה היה ולמה נתלה דבר במנשה מלמד שתולין חובה בחייב(ם) (מ"א ט"ז) באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה באבירם בכורו לא היה לו ממה שילמד שגוב רשע היה לו ממה שילמוד הן בקשו לרבות את ממונם מנין שנשתלחה בהן מארה והיו מתמעטין והולכין תלמוד לומר (שם) כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון רבי שמעון בן אלעזר אומר לא אותה בנה אלא אחרת בנה ומשנבנתה הותרה לישב בה וכן הוא אומר (מ"ב ב') ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע(ס) שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ומחריבין את ארץ ישראל אלא כשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים כך שמחה לפני המקום באבודם של רשעים שנא' (משלי י"א) באבוד רשעים רנה עיר הנדחת ויושביה שיריה ופירותיה בימום ומה שעליה(פ) מרקולים ומה שעליו וכל דבר שחל עליו איסור ע"ז כולן אסורין בהנאה: **ג** (ג) זקן ממרא שהורה ועשה(ר) הורה ולא עשה פטור הורה על מנת לעשות אף על פי שלא עשה חייב: **ד** המנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב רבי שמעון אומר אם(ג) נתנבא לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור ובע"ז קיימה היום ובטלה למחר חייב(ד) המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן כנענה ושלא נאמר לו כחנניה בן עזור שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא שהיה מתנבא בשוק העליון וחוזר ומתנבא בשוק התחתון הכובש את נבואתו כיונה בן אמתי והמוותר על דברי נביא כחבירו של מיכה ונביא שעובר על דברי עצמו כעידו והמשנה את נבואתו(ה) זר וטבול יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ופרועי ראש ושתויי יין ששמשו כולן במיתה ובמה היא מיתתן בידי שמים(ו) וכל הזוממין והבועלין מקדימין לאותה המיתה אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה בד"א[ג] (ז) שהוא כיוצא בהן באותו מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשריפה הוא והן בשריפה כיוצא בהן בחנק הוא בשריפה והן בחנק:

סליק תוספתא ממסכת סנהדרין

אור הגנוז פי"ד [א] דנכרי ריש"ג ר"ע אומר לא תנגח עוד לכמות שהיתה אין נגנית אפל נעצית היא גנות ופרדסים והיתה כו': [ב] חייב: [ג] ממן:

מצפה שמואל

(ג) יפדו. דעת הרמב"ם בה"ג בפ"ד דנפדין ונשרפין והשיג עליו הר"א. והפר"ח קיים דברי הרמב"ם דלת"ק נפדין ונשרפין ע"ש שהאריך בזה (ס) לכסף הקדש. ועי' מ"ש בזה הכ"מ פ"ד הלט"ז דל"ג פרט לכסף הקדש. והפר"ח השיג עליו וכתב שכבר הזכירו למעלה במ"ש קדשי בדה"ב יפדו ועי' בש"ס ק"ב ע"ש בלח"מ ועי' ירושלמי פ"י הל"ז (ע) את שדרכו. ביריחו אבל בעז"נ שריפה מבואר (פ) אלא בפיה. ע' נב: (צ) אפילו גנות. קד. וירושלמי שם (ק) בימיו בנה. שם. וירושלמי פ"י הל"ב והל"ח (ר) כיוצא בו.

ב"ב קיט: ועי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ה בקרא דבכה תבכה (ש) באבירם בכורו. קיג. וירושלמי פ"י הל"ב והל"ח (ת) שמא יאמרו. קיא: ועי' סוף פ"ד (ל) מרקולים. ע' ספרי מקרא דלא ידבק (ג) זקן ממרא. פ"ו (ג) נתנבא לקיים. צ. וירושלמי פי"א (ד) המתנבא מה שלא שמע. שם ושם הל"ה (ה) זר וטבול יום. פ"ג (ו) כל הזוממין מקדימין. פ"ט וספ"י בירושלמי ועי' מכות ב. תוס' ד"ה כל ועי' מ"ש בספ"ק דכתובות (ז) שהוא כיוצא בהן. שם: ושם פ"ד הל"א וספי"א:

מנחת בכורים

יפדו. ומ"כ נהרגין. רמב"ם והלמב"ד הסיג ע"ז: בהמתה. שנאכל בטורף כהמתה אבל לא נכור אף בע"מ דתם מינו נאכל בטורף כהמתה ומומאל מוקים בתם ומינו ממועט משנאל שמים לפי שמינו נפלה בנעל מוס לכן ממעט מבהמתה: פרט למחוברין. שממוסר תליסה וקציצה: בין כך ובין כך. הולמו מיעוט אי רוב: בעיר אחרת. ירימו אף המחוסר אסור כלכתיב שם: הורג גרסינן וסדר המעשה ירימו קמפרש: בימי יהושע. דה"ל לכתוב כי תסיה אלא והיתה עיר ירימו שיממנו עליו בדור הזה והיתה. וכן הוא אומר. שקרה כן בימיאל בית האלי: משל בנימין. ומחאב לא מלך עליהם: שגוב הרשע. אינו היה ליה ללמוד דמחמת קללתו של יהושע אירע כן: מנין. לא גרסינן וכן בירושלמי ליתא: אחרת. בגמה לכן הוסיף היסיפה בה: שיריה. כמו שיריס מחיכות מבקעה המקנעות מן העיר וכן

בע"ב (שם:): ובפירות. אסור בה: בימוס. מבנת אבן: **ג** זקן ממרא. שמייב מיתה הוא בהורה ועשה הדבר: **ד** המנבא. נבית השקר דמייב מיתה ובמשנה (פ"ט) מייתי בלא הדיא דאינו מייב מיתה: בן אמתי. בנבואת ניוה ובפל ליס: כחברו של מיכה. שניוה ה' להכזיבו ומיתן במלכים ג' בפרשה [כב] ומכלו אחי והיינו מיתה בידי שמים: כעידו. שנזוהו ה' שלא לנכול ומכל במלכים ג' (יג): והמשנה נראה לי"ג: לאותו המיתה. שלנו לחייב הנידון בנענין הזוממין וכן הבועל והנבעלת בכל ערוות: **בד"א** שהוא כיוצא. אם מיתת הבעל והאשה שוים אי גם העדים שוים: שהוא כיוצא בהן. הכל שוים העדים והבועל והנבעלת אפל בחנק שבת בהן שאשה היא בשריפה ובועלה בחנק הזוממין כיוצא בו בחנק: היא בשרפה גרסינן:

הגהות וחידושים
על גפ"ת ומפרשים
שבסוף המסכת

במדור זה רוכזו וסודרו מחדש ברצף כסדר דפי המסכת, הרא"ש והרי"ף, כל ההגהות והמפרשים שנדפסו בסופי המסכתות בש"ס וילנא (מלבד אלו שבאו בארוכה כמו מהרש"א מהר"ם שיף וכו'), בצירוף כל ההשמטות וההוספות הקשורים לכל מסכת ומסכת שנדפסו שלא במקומם בסופי מסכתות אחרות, מבלי להוסיף עליהם עוד הגהות ומפרשים נחוצים אחרים שיש בהם כדי להרחיב את היריעה לכדי כרך שלם, והוספנו כאן רק השלמות למפרשים אשר רק חלקם נדפסו בש"ס הנ"ל (כ"מים חיים" "מלא הרועים" רבי ברוך פרנקל רא"מ הורביץ וכדו') וכן הס' "מאיר נתיב" שנדפס בסוף ש"ס זיטאמיר.

כל המפרשים הוגהו מחדש ע"פ דפוס הראשון בהם הופיעו. ועי"ז הושלמו בהם קטעים ודפי הגהות שלמים שנשמטו בש"ס וילנא, כן הוגה וסודר מחדש על פי כתב יד ספר מאה שערים לבעל העיטור על הרי"ף.

פנים חדשות באו כאן ל"הגהות היעב"ץ" הנדפסים בזה ע"פ הגהה והשוואה לעצם כי"ק בשולי גליון הש"ס שלמד בו, ומספרו בכי"ק "קולן של סופרים", אשר מלבד התוספת המרובה על העיקר שיש בהם, נתלבנו היטב גם ההגהות שנדפסו עד כה.

כן הוספנו "הגהות מהרש"ם" מכי"ק הגאון רבי שלום מרדכי הכהן מברזן בעמ"ח שו"ת מהרש"ם שנעתקו משולי גליון הש"ס שלו, וכן גם הגהות וחידושים מתוך ספר "עיני שמואל" מהגאון רבי שמואל אהרן ראבין זצ"ל אבד"ק קארטשין.

רשימת הספרים המובאים במדור הגהות וחידושים

(לפי סדר א-ב, כוכב מציין מפרשים לרי"ף בלבד)

ארץ צבי - על הגהות אשר"י. רבי יהודה צבי בעמה"ס מנחת יהודה (אר"צ)

רבי אורי שרגא פייביש טויבש - אב"ד יאסי (ראו"ש טויבש)

רבי אליהו גוטמכר - אב"ד גריידיץ (ראו"ג)

רבי אלעזר לנדא - אב"ד בראדי (ר"א לנדא)

רבי אפרים זלמן מרגליות - בעט"ח בית אפרים (ראז"מ)

רבי אלעזר משה הלוי הורביץ - אבד"ק פינסק (ראמ"ה)

רבי גדליה ליפשיץ- בעמה"ס רגל ישרה ועוד (ר"ג ליפשיץ)

בן אריה - רבי זאב ב"ר אריה לפיקין אבד"ק טעלז (בנא"ר)

ברכת ראש- רבי אשר הכהן אבד"ק טיקטין [וסימנא מילתא היא כי אלה הגהות אשר יבאו בתוך חצאי לבנה כזה ( ) הנן אשר המחבר החסיר איזה תיבות לתועלת כל לומד ומבין, ואשר העדיף או החליף איזה תיבות יבאו בתוך חצאי מרובע [ ] כזה.]

רבי בצלאל רנשבורג - (ר"ב הנשבורג)

רבי ברוך פרנקל האומים - בעמה"ס "ברוך טעם" ועוד (רב"פ)

גליון אלפס * - רבי שניאור זלמן הירשוביץ אב"ד גאלדנגען

גליון מהרש"א - רבי שלמה אינר אבד"ק פוזנן (ג' מהדרש"א)

הגר"א - הגאון רבי אליהו מוילנא

דברי נחמיה - רבי נחמיה בירך הלוי אב"ד דוברואוינא (דבנ"ה)

הגהות - על פסקי תוספות (נדפס בש"ס דפוס ווילנא)

רבי זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ - בעמ"ח סדר משנה (רז"ו הלוי)

חדושי הרד"ל - רבי דוד לוריא מביתאוו-ישן (רד"ל)

חידושי אגדות מהרש"א- (ח"א מהרש"א)

חכמת מנוח - רבי מנוח הנדל מפרג (בדורו של המהר"ל)

חלופי גרסאות - רבי אברהם אבא קליינרמן (נדפס בסוף ש"ס וילנא)

חתם סופר - רבי משה סופר אבד"ק פרעסבורג (הת"ס)

חק נתן - רבי נתן בורגיל מטוניס (ח"נ)

חשק שלמה - רבי שלמה הכהן מו"ץ ווילנא (הש"ל)

יעב"ץ - רבי יעקב עמדין

יפה עינים - רבי אריה לייב יעלין אבד"ק בילסק (יפ"ע)

רבי יוסף חנינא ליפא מייזליש - בעמ"ס שו"ת תפארת יוסף (ריחל"מ)

רבי יצחק אייזיק חבר - אבד"ק טיקטין (ריי"א הבר)

רבי ישראל ליפשיץ - בעמ"ס תפארת ישראל על המשניות (ר"י ליפשיץ)

רבי יחזקאל לנדא - הנודע ביהודה (ר"י לנדא)

לבוש - רבי מרדכי יפה בעל הלבושים עם תקונים והוספות מבעלי מפרשי הים

מאה שערים * - לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשיליא בעל העיטור

מאיר נתיב - רבי שבתאי ב"ר אליעזר זוסמן מאלטונא נכד הש"ך (מא"נ)

מהר"ם שיף- רבי מאיר שיף מפילדא

מהרש"ם - רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון אבד"ק בעריזאן (מהרש"ם)

מהר"ץ - הגהות על המהרש"א - רבי צבי הירש אב"ד הלברשטאט

מהר"ן חיות - רבי צבי הירש חיות אב"ד זאלקווא (מהרצ"ח)

מחנה אפרים * - רבי אפרים נבון (מחנ"א)

מים חיים - רבי חזקיהו די סילוה בעל הפרי חדש

מלאכת יו"ט * - רבי יום טוב ליפמאן אב"ד קאפוליי (מליו"ט)

מלא הרועים - רבי יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב (מל"ה)

מעשה אילפס * - מבעלי מפרשי הים הג"ר מרדכי זאב איטינגא וגיסי רבי יוסף שאול נאטנזאן אבד"ק לבוב

מצפה איתן - רבי אברהם ב"ר אריה-ליב משכיל לאיתן מטינסק (מצפ"א)

מראה כהן - רבי בצלאל הכהן מו"ץ וילנא (מרא"כ)

נמוקי הגרי"ב - רבי יהודה בכרך אבד"ק סיני

סדר הדורות - רבי יחיאל ההלפרין אבד"ק מינסק (סה"ד)

עין יפה- רבי מלכיאל צבי טענבוים בעמ"ס דברי מלכיאל

עיני שמואל - רבי שמואל אהרן ראבין אבד"ק קארטשין

פורת יוסף - רבי יוסף ב"ר רפאל (סקוביץ) מו"ץ וילנא (פור"י)

פעולת שכיר * - רבי ישכר בער ב"ר תנחום מוילנא (פעול"ש)

רבי צבי הירש - אבד"ק ברלין (רצ"ה ברלין)

קרני ראם - רבי אהרן משה טויבש אבד"ק יאסי

רבי מרדכי מארדוש - אב"ד פאריצק בעל הבאור על מהר"ם שיף (ר"מ מארדוש)

רבי אברהם אבא קליינרמן מביאליסטאק זצ"ל – הגהות על הגר"א על טפ' התורה

רבי שאול קצנלבויגן - אב"ד גריסק (ר"ש קצנלבויגן)

רבי שמואל שמעלקא טויבש - אב"ד יאסי (ר"ש טויבש)

רבי פייפל טויבש - אב"ד יאסי בן הרב רבי שמואל שמעלקא טויבש (ר"פ טויבש)

רש"ש - רבי שמואל שטראשון מוילנא

רבי מנחם דוד *- ב"ר יצחק איש טיקטין- פסק מהגאון הנ"ל

רבי שמחה מדסוי - בן הג"ר צבי חריף (ר"ש מדסוי)

רבי שמואל מרובזעויץ * - מו"ץ דמאהליב (רשמו"ר)

שער הלקוטות - רבי ישכר בער בעמה"ס פתחי שערים (שעה"ל)

תיקונים וציונים - שנדפסו בש"ס וילנא בסוף המסכתות

תפארת למשה - רבי משה ב"ר אברהם (מגיד צבי) אבד"ק הוראדנא (תפל"מ)

תפארת שמואל - רבי אהרון שמואל קאידנוור (תפא"ש)

רשימת קיצורים לשמות הספרים המופיעים בסוף כל דיבור המתחיל

אר"צ - ארץ צבי	יעב"ץ - ר"י עמדין	מרא"כ - מראה כהן	רב"פ - ר"ב פרנקל
בנא"ר - בן אריה	יפ"ע - יפה עינים	סה"ד - סדר הדורות	ר"י ליפשיץ- ר' ישראל ליפשיץ
דבנ"ח - דברי נחמיה	מא"נ - מאיר נתיב	פור"י - פורת יוסף	ר"י לנדא- רבי יחזקאל לנדא
ג' מהרש"א - גליון מהרש"א	מהרצ"ח - מהר"ן חיות	פעול"ש - פעולת שכיר	ריחל"מ - ריח"ל מייזליש
הגר"א - הגאון רבי אליהו מוילנא	מהנ"א - מחנה אפרים	ראז"מ - רא"ז מרגליות	רמ"ש- ר' מתתיהו שטראשון
חל"ג - חלופי גרסאות	מל"ה - מלא הרועים	ר"ג ליפשיץ- רבי גדליה ליפשיץ	רשמ"ר - ר"ש מרובזעויץ
ח"נ - חק נתן	מליו"ט - מלאכת יו"ט	רא"ג - רבי אליהו גוטמכר	שעה"ל - שער הלקוטות
חש"ל - חשק שלמה	מצפ"א - מצפה איתן	ראמ"ה - רא"מ הורביץ	תפא"ש - תפארת שמואל
חת"ס - חתם סופר			תפל"מ - תפארת למשה

הגהות וחידושים למסכת סנהדרין

דף ב ע"א

מתני'. דיני ממונות בשלשה. כתוספות לח ע"ס, ג"כ בלא ע"כ נרמב"ם, ולף ח ע"ב ד"ה וממחלק, ועכיון יט ע"ב, הקדמה הרמב"ם סדר זרעים בהג"ה. (מא"ז)

דיני ממונות בשלשה. תמוהות מספטים סי' ס' וכירושלמי מן מיתי ליי והיו אלה לכם לחקת מספט כו' אחד ד"מ ו' ד"ב בדיינים ומקיבל, ועפ"מ שנחתך הל קרא גבי ערי מקלט למיב, ונראה דג"ם ילף דבפ' נחלות כ' והיה לב"י לחקת מספט להייתו ד"מ, וילפי' מהתם גם לממונין. (יפ"ז)

דיני ממונות בשלשה. הנה זה פשוט דמ"ל ג' דק בבא לדון בכפיה [בזמן הבית, אבל בחילוקי אין רשאין לכוף לדין בלתי אם יש בהם רשיון מהסנהדרין הממונים ע"פ תוק הקיר"ה]. ות"כ קשה לכאורה דמלי מיירי ד"מ אפי' לכוף מי שאינו רוצה לקיים מ"ע ג"כ לגירך ג' בוודאי דהא מצוחר בגיטין דף פ"ח ע"ב דבעי מומחין וע"כ דהוי בכלל מספט ות"כ לגיר ג' נמי, ול"ע ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה. (חש"ל)

גזלות. יומא לט ע"ל, שבועות לא ע"ל רמ"י ד"ה אבל, ולף מז ע"ל, ב"מ ה ע"ב, ולף קיל ע"ל ד"ה גזל. (מא"ז)

גזילות וחבלות. בשאנה שבירושלמי גזלות ומוטות, עמ"ש לק' ע"ב. (יפ"ז)

האונס והמפתה והמש"ר. הל לכייל להו בהדי מע"ג דרבנן לף פליני אלא בתמ"ר, להשמיענו דלף קאי אלא על דיני ממונות כמו גחונם ומפתה. (פוד"י)

והמוציא ש"ר. עמ"ש לק' ח ע"ב. (יפ"ז)

דברי ר' שמעון. בהגהות הגאון מהרי"ב ז"ל בינמות ק"ל ר' יוסי. ב"ב ע"פ גירסת זו ל"ש פסקי דהרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות סנהדרין ה"ג ובפ"ג מהל' מעה"ק ה"ה דפסק שם אלא כר' יהודה, והיינו משום דר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי, אבן מש"כ הלח"מ בפ"ה מסנהדרין דלהכי פסק כר"ם מפני שבירושלמי אמרו נלמין דברי ר"ם בסמיכה, דבריו ע"ג דבירושלמי שם מפורש דמפרש דסמיכת זקנים דאמרי' בסמיכה דפ' העדה קאי ע"ש, אבל לענין מיני דדיינים אינו ראיה כלל דהלכה כר"ם, ולפיכך הדבריס נלמין דהרמב"ם ז"ל לא היה גורס ר"ש רק ר' יוסי. (מרא"כ)

החליצה. יבמות כה ע"ב ד"ה שמע, ובתוספות ד"ה טעמא. (מא"ז)

רי"א א' מהן כהן. מ"כ בחקוקי פפ"ת, ובפס בפרק ר' יהודה. (יפ"ז)

והקרקעות תשעה וכהן. ויש להסתפק אם אלה כהנת נמי מלטרפת לעשרה, דהא כל מקום שנאמר כהן ולפי' כהנת נמצאנו ובלהותא בחולין בל"ש, ולף דאלה פסולה לדון מ"מ הכא לא בעי רק מנשים הנקיטים בשומע, ולזה גם אלה כשרה וכלשיתא לקמן י"ד, ומהא דתניא ליה בשאנה דמגילה כג ע"ב בהדי הך דבעינן י' [וכל הך דקתניא שם בעינן י' וכרים דווקא בלשיתא. (חש"ל)

הרובע. נ"ב יעוין תוס' כריתות דף כד ע"ל ד"ה לשמרו לו. (דב"ש)

הדוב והנמר והברדלס כו' כל"ל. (רש"ש)

אין דנין לא את השבט כו' למלחמת הרשות. לקמן טז ע"ל רמ"י ד"ה כי כתב, סוטה ז ע"ב ד"ה מה להלן, שבועות טו ע"ל ד"ה שלין, ולף לה ע"ב ד"ה דקטלה, ובמיה גב ע"ל ד"ה ולישבד, ולף קב ע"ל, ממחת סה ע"ל ד"ה נעלי. (מא"ז)

שבעים ואחד. בהגהות מהרי"ב ז"ל והא דלף מציב נמי זקן ממרא, והשקלת סוטה וכו'. נ"ב ומיהו בתוספתא דמכילתין רפ"ג קתניב ליה לזקן ממרא ומס"ם עוד דלין עוברין את העגלה אלא בשלשה דיינים ממונים בשלשה. תמוהות מספטים סי' ס', ובירושלמי מן מיתי ליי והיו אלה לכם לחקת מספט כו' אחד ד"מ ו' ד"ב בדיינים ומקיבל, ועפ"מ שנחתך הל קרא גבי ערי מקלט למיב, ונראה דג"ם ילף דבפ' נחלות כ' והיה לב"י לחקת מספט להייתו ד"מ, וילפי' מהתם גם לממונין. (יפ"ז)

דיני ממונות בשלשה. הנה זה פשוט דמ"ל ג' דק בבא לדון בכפיה [בזמן הבית, אבל בחילוקי אין רשאין לכוף לדין בלתי אם יש בהם רשיון מהסנהדרין הממונים ע"פ תוק הקיר"ה]. ות"כ קשה לכאורה דמלי מיירי ד"מ אפי' לכוף מי שאינו רוצה לקיים מ"ע ג"כ לגיר ג' בוודאי ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה. (חש"ל)

גזלות. יומא לט ע"ל, שבועות לא ע"ל רמ"י ד"ה אבל, ולף מז ע"ל, ב"מ ה ע"ב, ולף קיל ע"ל ד"ה גזל. (מא"ז)

גזילות וחבלות. בשאנה שבירושלמי גזלות ומוטות, עמ"ש לק' ע"ב. (יפ"ז)

האונס והמפתה והמש"ר. הל לכייל להו בהדי מע"ג דרבנן לף פליני אלא בתמ"ר, להשמיענו דלף קאי אלא על דיני ממונות כמו גחונם ומפתה. (פוד"י)

והמוציא ש"ר. עמ"ש לק' ח ע"ב. (יפ"ז)

דברי ר' שמעון. בהגהות הגאון מהרי"ב ז"ל ביבמות ק"ל ר' יוסי. ב"ב ע"פ גירסת זו ל"ש פסקי דהרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות סנהדרין ה"ג ובפ"ג מהל' מעה"ק ה"ה דפסק שם אלא כר' יהודה, והיינו משום דר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי, אבן מש"כ הלח"מ בפ"ה מסנהדרין דלהכי פסק כר"ם מפני שבירושלמי אמרו נלמין דברי ר"ם בסמיכה, דבריו ע"ג דבירושלמי שם מפורש דמפרש דסמיכת זקנים דאמרי' בסמיכה דפ' העדה קאי ע"ש, אבל לענין מיני דדיינים אינו ראיה כלל דהלכה כר"ם, ולפיכך הדבריס נלמין דהרמב"ם ז"ל לא היה גורס ר"ש רק ר' יוסי. (מרא"כ)

החליצה. יבמות כה ע"ב ד"ה שמע, ובתוספות ד"ה טעמא. (מא"ז)

רי"א א' מהן כהן. מ"כ בחקוקי פפ"ת, ובפס בפרק ר' יהודה. (יפ"ז)

והקרקעות תשעה וכהן. ויש להסתפק אם אלה כהנת נמי מלטרפת לעשרה, דהא כל מקום שנאמר כהן ולפי' כהנת נמצאנו ובלהותא בחולין בל"ש, ולף דאלה פסולה לדון מ"מ הכא לא בעי רק מנשים הנקיטים בשומע, ולזה גם אלה כשרה וכלשיתא לקמן י"ד, ומהא דתניא ליה בשאנה דמגילה כג ע"ב בהדי הך דבעינן י' [וכל הך דקתניא שם בעינן י' וכרים דווקא בלשיתא. (חש"ל)

הרובע. נ"ב יעוין תוס' כריתות דף כד ע"ל ד"ה לשמרו לו. (דב"ש)

הדוב והנמר והברדלס כו' כל"ל. (רש"ש)

אין דנין לא את השבט כו' למלחמת הרשות. לקמן טז ע"ל רמ"י ד"ה כי כתב, סוטה ז ע"ב ד"ה מה להלן, שבועות טו ע"ל ד"ה שלין, ולף לה ע"ב ד"ה דקטלה, ובמיה גב ע"ל ד"ה ולישבד, ולף קב ע"ל, ממחת סה ע"ל ד"ה נעלי. (מא"ז)

שבעים ואחד. בהגהות מהרי"ב ז"ל והא דלף מציב נמי זקן ממרא, והשקלת סוטה וכו'. נ"ב ומיהו בתוספתא דמכילתין רפ"ג קתניב ליה לזקן ממרא ומס"ם עוד דלין עוברין את העגלה אלא בשלשה דיינים ממונים בשלשה. אלא בממון הניתן מיד לייד. פירש הס"ם שמשלם ליד הנפסל, וע"ע להא תונם ומפתה ומס"ר ג"כ נותן לחבי ומפשר דמשמת לה דכשמת חבי, ועיין בר"ן פרק לנו נערות שהביא המחלוקת בירושלמי שם. ועיין גיטין דף מ"ג בלרמב"ן כופר ניתן ג"כ לנפשיה וכשעשלו טרפה ע"ש וב"ל לדידיה תקני מתני' (ועיין מהר"ם). (פוד"י)

דף ב ע"ב

גמרא. מה הן קתני. פסחים פד ע"ל. (מא"ן)

אבל הודאות והלוואות לא. לגי' בירושלמי גזלות ומוטות ככלל ג"כ הודאות והלוואות, ובירושלמי אינו מדייק מה דתני ד"מ בשלשה דזהו הקדמה וכלל העניו, וכלק' בתחני' ד"ב בכ"ג וחביב חמ"כ הדומה כו' פרטיהן, ועתוס' לק' ג ע"ל ד"ה ועוד. ומ"ם בירושלמי לל הן גזלות הן חבלות, לל כפי' הפ"ם דהייתו קושי' דהכל אמו כו' דמ"כ הו"ל לומר לל הן ד"מ הן גזלות וחבלות, ועוד הל מוטות מני בירושלמי ומה שפי' דהייתו מבלות למוק, ונפע"ב היינו הל לחיתת הכל מה לי חבל נגופו כו' וזהו מפקנת בירושלמי שם למוטות דרש והוכחה דגם בחבלות שמעינן ג' מגזלות, וע"ז אמר אלמא מני לפניהם כו'. וע"פ בירושלמי ל"ם קום' המוס' ד"ה ליענני, דמלפניהם שמעינן גם הודאות והלוואות. ומ"ם וחייל כר' יוסי בר מלפתא דבעי שיקבלוהו, קאי על כל הסוגיא דשקיל ושרי עד הסם דבעי ג' מה"ם ואין יחיד בן בלל קבלוהו בלא בשמואל דמייתי אמ"כ. (יפ"ן)

ואי תני גזילות וחבלות ה"א ה"ה הודאות והלוואות. כה"ג כתבו המוס' בגזיר ד"ה אינא דלהכי בריך כלל ופרט אע"ג דאין בכלל אלא מה שבפרט משום דאילו כתיב בפרט לחודיה הוה מרבינן דכוותיה והשתא לחיכא כלל לא מרבינן כלל. (פוד"י)

שנים שדנו כו' עירוב פרשיות. לקמן ד ע"ל ד"ה ואם, ולף ו ע"ל ד"ה וכי, ועיין יג ע"ב בתס", ב"ק קז ע"ל ד"ה עירוב, ב"ב קב ע"ב ד"ה שהפרש. (מא"ן)

בדרישה וחקירה כו' משפט אחד. לקמן ח ע"ב ד"ה מתיבי, ד"ה והבית, ולף כח ע"ל, ועיי' לב ע"ל ד"ה אחד, ובמוס מו ע"ב ד"ה מספט, ולף קכב ע"ב ד"ה אין, כתוכות לג ע"ל, ולף לל ע"ל ד"ה ס"מ, ועיין לה ע"ב ד"ה וכן ב"ח, ולף כל ע"ב ד"ה הגת, קדושין סב ע"ב ד"ה גר גרוך, ב"ק פד ע"ב ד"ה לו נמי, מכות ו ע"ל ד"ה אחד, ועיין ע"ב ד"ה בדיני נפשות, ב"מ סח ע"ל. (מא"ן)

בדרישה. עמש"ל ע"ל. (יפ"ן)

רש"י. ד"ה ואין ב"ד שקול. ולמ"ל הטייתך לטובה עפ"א כו'. לכאורה הל מסכ"ל כמוסיפין כמו דמתני' ר' אנחנו על הטייתך לגיטה עפ"ם, ונל"פ דהל לחין ב"ד שקול הוא מקרא לגמרי עשה לך ב"ד נוטה כלקמן (ג ב). ולישנא דסוף סוף כו' לקמן בדברי המקשה קאי על ריש המילתא דקאמר ומיין להבית עול כו' הטייתך לרעה עפ"ם. ורלוחי להמוי"ט שגם הוא העמיק ע"ז דרשה לגמרי, ולקי בכלן ומיין מלקמיה. (רש"ש)

ד"ה הודאות. הלוואה אחר הלוואה כו' גבי עדים זוממים. תיבת זוממים נרשה למחוק. (רש"ש)

בא"ד. ואית דמפרש הודאות. עי' בע"ז מו ע"ב ד"ה מו אם כגון הודאות והלוואות. (ג' מהרש"א)

שהיצם ממלן ליצמה כלכתיב מלן יבמי וגו'. (רש"ש)

בא"ד. דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. עי' בע"ז מהד"מ בחלק מה"ע שיעין קי"ל דכתב שם בע"ז הגאון מוהר"ם זצ"ל דר"ל דתקון רבנן כעין מלילה וכמ"ש המוסיפין ביבמות דף ק"ל ע"ב ד"ה מי הכי דחלילה ומיתון דמיל להלדי, וכן כתב בשו"ת חת"ס בהה"ע בא"ח ס"ב סי' ס"ה, אבן בבר קדמם בזה במהר"ם שי"ף ז"ל בלן ע"ש. (חש"ל)

בא"ד. מיאונין בר' דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כו'. עי' בזבח ביהודה מהד"ת בה"ע סי' קה וסי' קיד מ"ם בבונת רש"י בזה. (מהרש"ם)

ד"ה הזאב. דאמרינן בב"ק אחד שור כו'. עי' מוי"ט. (רש"ש)

ד"ה ואי"ד לא את השבט רובו כו'. מה שהקשו הרש"ל והרש"ם מהמקשה לקמן בגמרא דאמר אבל כולו לא. [ל"מ, דרש"י לא בא לשנות כולו, אלא דפי' דה"ה רובו דהוה כלולו בדוב המקומות, ולכן מקשה שפיר מעיקר הכוונה, דזה ודאי לא ניתן להאמר שיכוין האמת לרובו דוקא ולא לכולו. מולם מפי' הרמב"ם ומתבוני ברש"י מהל' סנהדרין משמע דדוקא כולו. ול"ל דהיה לפרש"י דהא לחמרי' נמי ודאי לאמה מוליח כל העיר כולה והמס רובה כבולה כדאי' לקמן (קיא ב) בשאנה ועד שיודע רובה. ומש"כ הרש"ל וה"ק ריו"ל בהדיח עד רובו משמע דמרובו כו'. לכאורה תמוה דהא רש"י פי' בדר' יהושע וטפי ממאה נקט כו', אלמא שפי' דעד"ע בכולל וא"כ מוכל לומר גם בדרי"ו דעד רובו ורובו בכלל וכל שהיו כולו ממש הוי בכלל ברובו, וכן הלמון ותפילו ריו"ל ב"ק אלא רובו כו' מוכח להדיח אלא בדבריו, ועי' בלח"מ. (רש"ש)

בא"ד. רובו של שבט כו'. עיין מהרש"ל ומהרש"ל, ולכאורה דברי רש"י ב"ע מי הכריחו לפרש רובו, והנראה ללפי פשוטו לכוותא דמאנה שאנו כולו מאי מקשה הגמרא ותפילו ר' יוחנן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא, דילמא הכי קאמר עד רובו נעשה עיר הנלחת אבל מרובו ועד כולו נידון כיחיד אבל שבט כולו דדיני דדרשים, וכן לר' יהושע ב"ב עד מאה וממאה ומעלה כיחיד ושבט כולו בב"ע בפשוטו דמתניתין. ב"ב הוכרח רש"י לפרש בפשוטו להגמרא דרובו כבולו, ע"כ מקשה הגמרא שפיר ונם לרבי יהושע מי לפשר לומר דיותר ממאה עד רובו כיחיד ומרובו ולמעלה בע"ע דהא משמע דר' יוחנן מחמיר לגבי ע"ע מר' יהושע, ומזה מדוקדק שפיר ותפילו ר' יוחנן כו' להא ר' יהושע מיקל לגבי ר' יוחנן. (פוד"י)

תוספות. ד"ה דיני ממונות. הא דלא תנא כופר וכו'. עי' במלאה הפנים בירושלמי מש"כ בזה, אבן לענ"ד נרלה לכוותא התוס' לתקשות דלכיון דמסיק בירושלמי דבעי כ"ג ע"כ לאתי לא מצינו כלל דכיון דכל זמן שאין השור נסקילה וכו' ממילא יהיו גם על הכופר ודו"ק. (חש"ל)

בא"ד. בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושור מיתתו בב"ג. ל"ע שגם הביאו בעניין היא בירושלמי, וז"ל שור מיתתו בב"ג ממונו בכמה לר"מ ותפסד לתמום, אולי מלינא דרבנן, גם ל"ע דהא כתבו התוס' ב"ק דף ט"ו דכופר בכלל נזק. (פוד"י)

בא"ד. ונראה לר"ת דכופר. בירושלמי קוף ה"ח וכתוכות פ"ד ה"ד מבואר דדין מ' לכופר עם מיתת השור להיות נדון בב"ד מ', אך ר"מ ס"ל דהיכי ללא יומת השור נדון כופר כתכלות. (יפ"ן)

בא"ד. א"נ התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד לייד. פשוט דקתי מיניתא עבד כראתי מבריס וכן פירש במהר"ם לובנין ז"ל, ובדברי המרתה פניס בפי' דברי המוס' ל"ע. (חש"ל)

בא"ד. דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. עי' בע"ז מהד"מ בחלק מה"ע שיעין קי"ל דכתב שם בע"ז הגאון מוהר"ם זצ"ל דר"ל דתקון רבנן כעין מלילה וכמ"ש המוסיפין ביבמות דף ק"ל ע"ב ד"ה מי הכי דחלילה ומיתון דמיל להלדי, וכן כתב בשו"ת חת"ס בהה"ע בא"ח ס"ב סי' ס"ה, אבן בבר קדמם בזה במהר"ם שי"ף ז"ל בלן ע"ש. (חש"ל)

בא"ד. מיאונין בר' דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כו'. עי' בזבח ביהודה מהד"ת בה"ע סי' קה וסי' קיד מ"ם בבונת רש"י בזה. (מהרש"ם)

ד"ה הזאב. דאמרינן בב"ק אחד שור כו'. עי' מוי"ט. (רש"ש)

ד"ה ואי"ד לא את השבט רובו כו'. מה שהקשו הרש"ל והרש"ם מהמקשה לקמן בגמרא דאמר אבל כולו לא. [ל"מ, דרש"י לא בא לשנות כולו, אלא דפי' דה"ה רובו דהוה כלולו בדוב המקומות, ולכן מקשה שפיר מעיקר הכוונה, דזה ודאי לא ניתן להאמר שיכוין האמת לרובו דוקא ולא לכולו. מולם מפי' הרמב"ם ומתבוני ברש"י מהל' סנהדרין משמע דדוקא כולו. וע"ל דהיה לפרש"י דהא לחמרי' נמי ודאי לאמה מוליח כל העיר כולה והמס רובה כבולה כדאי' לקמן (קיא ב) בשאנה ועד שיודע רובה. ומש"כ הרש"ל וה"ק ריו"ל בהדיח עד רובו משמע דמרובו כו'. לכאורה תמוה דהא רש"י פי' בדר' יהושע וטפי ממאה נקט כו', אלמא שפי' דעד"ע בכולל וא"כ מוכל לומר גם בדרי"ו דעד רובו ורובו בכלל וכל שהיו כולו ממש הוי בכלל ברובו, וכן הלמון ותפילו ריו"ל ב"ק אלא רובו כו' מוכח להדיח אלא בדבריו, ועי' בלח"מ. (רש"ש)

בא"ד. רובו של שבט כו'. עיין מהרש"ל ומהרש"ל, ולכאורה דברי רש"י ב"ע מי הכריחו לפרש רובו, והנראה ללפי פשוטו לכוותא דמאנה שאנו כולו מאי מקשה הגמרא ותפילו ר' יוחנן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא, דילמא הכי קאמר עד רובו נעשה עיר הנלחת אבל מרובו ועד כולו נידון כיחיד אבל שבט כולו דדיני דדרשים, וכן לר' יהושע ב"ב עד מאה וממאה ומעלה כיחיד ושבט כולו בב"ע בפשוטו דמתניתין. ב"ב הוכרח רש"י לפרש בפשוטו להגמרא דרובו כבולו, ע"כ מקשה הגמרא שפיר ונם לרבי יהושע מי לפשר לומר דיותר ממאה עד רובו כיחיד ומרובו ולמעלה בע"ע דהא משמע דר' יוחנן מחמיר לגבי ע"ע מר' יהושע, ומזה מדוקדק שפיר ותפילו ר' יוחנן כו' להא ר' יהושע מיקל לגבי ר' יוחנן. (פוד"י)

תוספות. ד"ה דיני ממונות. הא דלא תנא כופר וכו'. עי' במלאה הפנים בירושלמי מש"כ בזה, אבן לענ"ד נרלה לכוותא התוס' לתקשות דלכיון דמסיק בירושלמי דבעי כ"ג ע"כ לאתי לא מצינו כלל דכיון דכל זמן שאין השור נסקילה וכו' ממילא יהיו גם על הכופר ודו"ק. (חש"ל)

בא"ד. בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושור מיתתו בב"ג. ל"ע שגם הביאו בעניין היא בירושלמי, וז"ל שור מיתתו בב"ג ממונו בכמה לר"מ ותפסד לתמום, אולי מלינא דרבנן, גם ל"ע דהא כתבו התוס' ב"ק דף ט"ו דכופר בכלל נזק. (פוד"י)

בא"ד. ונראה לר"ת דכופר. בירושלמי קוף ה"ח וכתוכות פ"ד ה"ד מבואר דדין מ' לכופר עם מיתת השור להיות נדון בב"ד מ', אך ר"מ ס"ל דהיכי ללא יומת השור נדון כופר כתכלות. (יפ"ן)

בא"ד. א"נ התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד לייד. פשוט דקתי מיניתא עבד כראתי מבריס וכן פירש במהר"ם לובנין ז"ל, ובדברי המרתה פניס בפי' דברי המוס' ל"ע. (חש"ל)

תוספות. ד"ה דברי הבל. דאקרא דלעיל קאי. אין כוונתם ללמד דרשינן הקישא כלל רק לענין מה דכתיב בענינה. ללמד שאסכתן הכי בשום מקום ואם אינה קרא אסמכתא בעלמא הוא. ועוד דבכתובות (ג"כ דרים הקישא דין לע"ז דכן גרסינן שם ע"ש. רק כוונתם דמשפט אחד לא מקיש משפט זה לחבריה רק כאותו משפט גופיה כגון ההוא דכתובות ע"ז גופייהו לחודיי, אבל לא הוזקות וגזלות. רק בד"מ לד"ץ מקשינן משום דלמקרא לעיל קאי. (ראמ"ה)

בא"ד. דברי כו' וא"ת אכתי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות כו'. עי' תוספות רפח ע"א סד"ה כו מ"ש בכוונת דברי המוס'. (מהרש"ם)

דף ג ע"א

גמרא. שנאמר משפט אחד וגו'. ג"ל דהס"ד סמיך על קרא הקודם לזה דכתיב שם מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת והדר כתיב משפט אחד יהיה לכם ומפרש הגמ' דד"ל דיני מכה נפש בהמה הוה דיני ממונות ודיני מכה אדם הוה דיני נפשות משפט אחד יהיה כנ"ל וק"ל. (חש"ל)

ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תגעול דלת בפני לוין. עיין בתו"מ ובקה"ח תו"מ סימן ג' סעיף ג' דמהמה ע"ז מ"ד התוכ לחיתא שם טעם אחר דמשום הכי מילתא דשכיח ואית ביה ס"ב ע"ב שליחותייהו דקמאי עבדינן. ואינני יותר מהמבי על לשון הרמב"ם פ"ה מהל' סנהדרין דכ' מזה"ל דיני קנסות כגון גזלות וחבלות השלומי כפל כו' אין דנין אותם אלא שלשה מומחים וסה הסמוכים בא"י, אבל אחר ד"מ כגון הזקות והלואות אף ע"ל מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות כו' דן אותן, לפיכך דנין בהזקות והלואות בחו"ל אע"פ שאין ג"ד של חו"ל אלא מהלכים, שליחות ג"ד של ג' עושין כו' ע"ש. ומתחלה דמתחלה כ' להזקות והלואות אף ע"ל מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות, ואיכ לפיכך דנין בחו"ל מפני שהשליחותייהו עבדי. הרי כיון דל"ל מומחה אף ע"ל דשליחותייהו עבדי. וגם מה שיכות יש לזה לומר לפיכך, כיון דסיים מטעם אחר משום דשליחותייהו עבדי. ע"כ נ"ל לומר כזה שכתב דרק אם ל"ל מומחה גם בא"י אז שייך לומר דדנין גם דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי, משא"כ במקום דגם בא"י צריך רק מומחה דהיינו הסמוכים בא"י ולא הדיוטות, א"כ היאך שייך לומר דדנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי, והכי גם במקומו בא"י אין נכתב לדון עפ"י דיינים שא"ס ואיכך מצינן למעבד שליחותייהו כיון דגם בא"י לא ניתן להם הכח לדון זולת רק ע"פ דיינים סמוכים, וכ"מ דהן לא מלי עבדי היאך מלי אתן למיהוי שלוחייהו, וע"כ רק בהזקות והלואות דתקנו גם בא"י דלא בעי מומחין וסמוכין משום שלא תגעול דלת בפ"ל וכיון דבכתב בא"י לדון ע"פ דייני הדיוטות ע"כ גם בחו"ל דנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי. וא"כ מיושב שפיר שפי הסוגיות הנ"ל דלפן בסנהדרין מוכרח הגמ' לומר טעם על דמשום התקנה דלא בעי מומחין היינו בא"י משום שא"ס דלא כו', ואז שייך טעם דתמרנין כפ' החובל משום דשליחותייהו עבדינן, אבל לולי התקנו גם בא"י דל"ל מומחין משום שא"ס דלת, ל"ש כלל הטעם דעבדינן שליחותייהו דהיאך מיזה שלוחם נמילי דהם בעלמא לא מלי עבדי. ואין הן דברי הרמב"ם הנ"ל דמתחלה כ' הדין על דייני ג' גופא וכ' אפי' אחר ד"מ כגון הזקות והלואות ול"ל מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות, וע"ז סיים שפיר לפיכך דנין בהזקות והלואות בחו"ל משום דשליחותייהו כ"ד של ג' עושין, וכוונתו במ"ש לפיכך משום דגם בא"י א"צ מומחה בהזקות והלואות ע"כ גם דנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדינן וז"ב. (ריחל"מ)

שלא תגעול דלת. קדושין יג ע"ב ד"ה אמר, כתובות פו ע"ב ד"ה לאפה, ולף ה ע"ב ד"ה ת"ש, גיטין יא ע"ב ד"ה כגון, ולף מט ע"ב, ב"ב קטו ע"ב, ולף קסט ע"ב ד"ה בעלמא, ב"ק לח ע"ב. (מא"ן)

אי הכי תרתי קתני דיני ממונות בשלשה כו'. עי' מקר הלכה מקירה כ' בפוסה מ"ש בפוגי' זו. (מהרש"ם)

ועוד שלשה שלשה למה לי. עיין תוס'. ולפסבר ההכא משום דכיון נזק ומאי נזק תשלומי

כפל כמ שלשה כת"כ הכא דהוי"ל למכלל כמ שלשה. (פור"י)

שלשה למה לי. לקמן לח ע"ב רש"י ד"ה דיני קנסות, מ"ק כב ע"ב ד"ה ולשמתת, כתובות נה ע"ב ד"ה למאי, ב"ק נח ע"ב ד"ה פרוטר, בכורות לא ע"ב ד"ה חס כן. (מא"ן)

חד נמי כשר. לקמן ה ע"ב ד"ה ומס וד"ה ומ', ולף ו ע"ב ד"ה וכ"ת, וע"ש יח ע"ב ד"ה והב, ולף לו ע"ב ד"ה הטמחות, כתובות לד ע"ב ד"ה לימה, ר"ה כה ע"ב ד"ה עד לתיכא. (מא"ן)

אי אפשר דלית בהו. עי' ס' קנות סוף סימן לו ועי' ב"ך סס סקט"ו. (ג' מהרש"א)

איכא בינייהו דאמר שמואל שנים. עי' בכ"מ פ"ג מסנהדרין ה"י, ובטו"ז ס"ג ס"ג ד"ה בטור, עי' במהוסי הר"ן למה לא מתרץ דמ"ב מי שומרים בעו הוזמה במקלת כיון דל"ש בדר"ש ל"ל עירוב פרשיות ובכ"ה לית ליה. (ג' מהרש"א)

שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף כו'. עי' מהרי"ל ליקוטי דיינים מ"ס הטעם שם. (מהרש"ם)

שנים שדנו כו' לרבא. לקמן ל ע"ב ד"ה לילמא, כתובות קה ע"ב ד"ה זוגא, ולף כב ע"ב ד"ה ודילמא, גיטין לב ע"ב ד"ה וכ"ע אמר, ב"ב מ ע"ב ד"ה קיום, ולף קב ע"ב ד"ה לומר. (מא"ן)

לרב אחא בר' איח לי' דשמואל. עתוס' דבה"ג פסק כשמואל, ולפי מאי דתני בירושלמי פ"ו דבכורות ה"ה מזה דין זמון בשנים אי רשות, הו"ל לפסוק כמ"ד שנים מזמינין רשות, והכי"ג נהגי בירושלים פסק לחין רשפים לזמן ע"ש. (יפ"ע)

לרב אחא בריה דרב איקא איח לי' דשמואל. עי' שנות יעקב מ"ש פי' קלן, ועי' תשו' בית שלמה יו"ד סי' ו' והג"ה שם. (מהרש"ם)

נזק היינו חבלות. הן לשטת רש"י לקמן (סוף לף יג) דהא לחמרינן לעיל דבהולאה והלואה לא בעינן מומחין משום גמ"ד, היינו לפילו בא"י, ונזק דקתני בהני דבעי מומחין הוא לפילו בשן ורגל דשכיחין (ובשבל שבדינין שליחותייהו), מ"מ בא"י לריכא מומחין לפ מכשרי השליחותא וכמ"ש מהר"ם. לפ מ"ש כ"כ הקוסיא, דהא מי לפ מני נזק ה"פ דבשוקי קן ורגל ל"ב מומחין כמו בשבל. אך י"ל דהקוסיא קאי לתירולא דרב אחא דסמיך ליה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה תרתי קתני (הב'). דוקאי ג' בעינן דעירוב פרשיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דר' חנינא. וק"ל לפרש"י מלינה דרבא הכא מנ"ק (דף קו) דמפרש רבא טעמיה דרמי ב"ח מקרא דד' שומרים לגיריון כפילה במקלת וכו' ולית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן משמע דרבא נמי הכי ס"ל, אלא י"ל דטעמא דרבא כאן דבעינן מומחין אף בהזקות מה"ת הוא משום דס"ל דקרא דמשפט אחד יהיה לכם משום הזקות לגזלות וכמ"ש התוס' בסמוך בסמוך לגיעה דר' יוחנן, וה"נ י"ל לרבא, וזה דלא כמ"ש בס' נחמות משפט סימן ג' דרבא מכשיר יחיד מומחה מקרא דבנלד משפוט. ומה שהקשה שם דאפי' רבא מקשי בנלד משפוט, י"ל דקיס להו להס"ם דאפי' דרים לה להא דתניא בתוספתא [ג.] הוי דן את חבירך לכף זכות. גם מה שהקשה דאי אינה דרבא מה"ת בעי' ג' מומחים אפי' בקנסות מקשי רבא דסגי ביחיד מומחה כמ"ש תוס' לקמן (דף ה) הא ליכא נעילת דלת בהדיוטות מלוין ומה"ת בעי' ג', ולק"מ דמ"מ לא גרע יחיד מומחה מג' הדיוטות, וכיון שתקנו דסגי בהדיוטות תקנו נמי דסגי ביחיד מומחה בלי לירוף הדיוטות אלין, דאינון לא מעלה ולא מוריד כלל. והכמב"ם דפסק דמה"ת אד נמי כשר מקרא דנלדק וגו', ופסק נמי שנים שדנו אין דיניהם דין, כאר יעבו הרשב"ם והכ"מ ולהמ"מ בפ"ב מהל' סנהדרין לחף דמה"ת אד כשר, מ"מ מדרבנן אין דיניהם דין בפחות מג'. וזה מתיישב שמיהת התוס' לקמן (ריש לף ו) לפרש"י דכתן, דמאן דדריש נלדק תשפוט למכשרי אד ג"כ אמאי ס"ל לרבא ולר' אבוה דלה"ק כ' שדנו ג"ד דין, הא להשוה מ"ד דיניהם דין. ולפמ"ש לדעת הרמב"ם ג"ב, דקוסטא דרבא ור' אבוה ס"ל לחף למ"ד אד כשר מה"ת מ"ד אין מדרבנן בפחות מג'. (מצפ"א)

ד"ה דגמירי. ג"ל דגמיר. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ומדאורייתא. וקשה דאם כן בצדק תשפוט ל"ל. ע' בתוספות לקמן יו"ם לף ה'. (ג' מהרש"א)

ד"ה אי אפשר. דמאן כו'. בפסב"י אימת מזה"ל אבל אי ליח כהו אד דגמיר פסולי לדיעה כדמוכח בז"ב כו'. (רב"פ)

ד"ה נזק. לאו כו' אלא כו' ומיהו כו' אבל כו' דאין מועד בבבל. והקשה התוי"ט לתמאי שייר לתיק נזקים. ותמיהני להה כ' התוס' לעיל בד"ה שלח, דמזקי שור בשור וכל הני דבבדינן שליחותייהו סויין בכלל הולאות והלואות, דהיינו בכלל דיני ממונות דתני בריפת. (רש"ש)

דף ג ע"ב

גמרא. בראש. בתוספות לג ע"א ד"ה ריפ"י ד"ה ריפת. (מא"ן)

ונקרב בעה"ב. מכלתת משפטים פט"ו. (יפ"ע)

שלשה כו' דורשין תחלות כו' אין ב"ד שקול. לקמן לו ע"א ד"ה ד"מ, ברכות ו ע"א ד"ה נקבל, ולף ס ע"ב, יבמות קא ע"א ד"ה זקני, ד"ה ואין ב"ד, מגילה כג ע"ב ד"ה עשרה, כתובות לג ע"ב ד"ה לאו, ולף מא ע"א ד"ה משונה, גיטין פא ע"ב, ולריש ס ע"א ד"ה ס"מ, ולף עח ע"א ד"ה מועדי, ב"ב קכא ע"א ד"ה ונמצא, ר"ה כה ע"ב ד"ה עד, שבועות כט ע"ב ד"ה שבועות, תוען יא ע"ב ד"ה וכ"ת, ולף לב ע"א ד"ה שיית, סוכה ו ע"ב ד"ה בזמן, ועכין יט ע"ב ד"ה אי אילימא. (מא"ן)

נימא בדורשין תחילות קמפלגי כו' לא דכ"ע אד"ת כו'. לכאורה מפני מה קני ליה לומר דפליגי בזה ר"ם ורבנן ועי' בתוס' שם וכמן, וא"ל משום לחיתא מכלילא פרשת משפטים בפסוק לא תנטל גדי בחלב אמו דכל אמו דבי ישמיה אמר דרשתן תחלה נאמר ואין בזמן, תחלות, וא"כ אם נאמר כאן דפליגי בד"ת יקשה דר' יהושע אדר' יהושע וכמן בעז"ה. (רש"ש)

דיינא. לקמן ז ע"ב, יומא פז ע"א ד"ה מאן. (מא"ן)

שבעים. יעוין לקמן לף מב ע"א. (רב"פ)

ריש"א שבעים כו' בתר רובא. לקמן טו ע"ב ד"ה שור, ולף טז ע"ב ד"ה אחד, ועיין סט ע"ב, סוכה נא ע"ב ד"ה והיו בה, מגיבה טז ע"ב ד"ה לא, נדרים כו ע"א בתוס' ד"ה וכ"ת, קדושין לב ע"א ד"ה ואין זקן, ב"ק כו ע"ב ד"ה קמ"ל, ב"ב ג ע"ב ד"ה ופפק. (מא"ן)

אימר דשמעת ליה לר"י בס"ג דכתיבי קראי. תמרי"ט רוצה להגיה דכתיבי בקרא ע"ס, (וכרש"ל משמע דכן היה לפניו הגי' ברש"י), הן לפי פירושו לא היה לריך להגמה דכתוב שם שנה ושלש שבעים, וכן בפ' משפטים כתיב ושבעים מוקני ישראל. ויתפרש ע"ד שמתרו בתוליו (כב ג) לא ליתמיט קרא כו', וה"ג לא ליתמיט קרא ולכתוב שבעים ואחד אד אחת. ולי ס"ל דכוונת הס"ם על הקרא דויקחלו בני תשעים דלרשין (לקמן יז) בקלפי נמליו ע"ס, ואם היה ע"ח לא ס"ל להשמר אלא אחד. (רש"ש)

כדי שיגמר הדין בשלשה. כ"ה ג"כ במכלתת, ובירושלמי לא קאמר רבי תמסה ור' אבהו בשי מעמה [דדרים רבי יהושע תחלי] כר' ד"מ בתמסה שיוצאר בג' אבסה אחי ר' חזקי חושלו ואמרה מורה הרוא ע"פ מטין הרוא ע"פ עדים מה עדים שנים כו' ואין ב"ד שקול כו' הכי תמסה. ופי' הפ"ח הרוא ל"ל, אלא ד"מ קאמר. ודוחק ונעע"ד הרוא כפשוטו וכ"ל, וכנפפרי מפשי ק"ם [בהמתי לעיל ב.] דילף מהיו מעדות, ור' חזקי' דן מהתם גם לגזלות והלואות דתמיד הוי מוכה לא' מהם, דבשיון מהיו שנים לבד הסנים הכתובים ואין ב"ד שקול כו' הכי תמסה. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה אין. פי' בקונטרס משום דאיצטריך למומחין וקשה כו'. עי' מקר הלכה מקירה כ' בפוסה מ"ש בפוגי' להקשות עוד ע"ד רש"י ומי' בזה קו' תוס'. (מהרש"ם)

ד"ה ר' יהודה. בבהכ"נ של אלכסנדריא כנגד ע"א זקנים משום דמשה על גביהון. עי' מהרש"ל שהעיר בפ"ע דהכי רבנן ממרו למשה ע"ג ור"י פליג ע"ז, תולם המעיין לקמן (ט"ו:) ר' יהושע תומר אחד ממונה על כלן, ופירשו התוס' שם ד"ה אחד, דר"י ס"ל דבכל סנהדרין היה נשיא ולא היה מחסבון הסנהדרין כלל ונפקא לו מדכתיב ממנו לך אחד סנהדרין בעצמם לא היו רק שבעים, ור"י דלא ס"ל משה על גביהון מכלל סנהדרין רק היה לנשיא, והתוס' לא דקדקו בלישנייהו וכוונתם דנשיא ע"ג אינו בכלל סנהדרין, ותמת. (מהרצ"ח)

בא"ד. היינו משום דמשה ע"ג. הרש"ל הניח בצריכים בי"ע. ול"נ דסברת התוס' דבהא כ"ע מודו דבעינן אחד ע"ג (ועי' לקמן (טז.) בתד"ה אחד וי"ת כו' ובמש"כ שם) כלשסבתן במשה, רק דזה פליגי דלרבנן גם הוא מן המנין ולר"ד צלריך שג"ג גם הוא היה מוכרח ליסב עמהם כלשאר לקמן ואת בהדייהו, ולר"י לא היה מן המנין וגם בלעדו היו דנין אפי' דבר שבריך שג"ג, דהוא היה ערוד בשפ"ד שהיה מלך ונשיא, עי' לקמן (עז ב) בתד"ה את תבניה. וזולת לעת להוכך בעת שנתקבצו אחד מן הדיינים וכגון בענין פר העלם דבר של ציבור והכמ"ק והכמ"ס התוס' שם, וכן לעבר הסנה דמיירי לקמן (יג.) אין מעברין אה"ח בחו"ל ילפה נשיא, וכן להא דתנן בפ"ב דר"ה לחם ד"ד לומר מקודש ולוקח לה גמרת מן וילבר משה. רק דק"ק לפ"ז מאי דקאמר שם לר"י עמך משום שכיחה כו', וי"ל. (רש"ש)

בא"ד. בכל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשבון. נראה דט"ס הוא מיבת גדולה, דהא לר' יהודה אף בסנהדרי קטנה היה מופלא שלם מן החסבון כמ"ש תוס' לקמן (טז א"ע), רק לרבנן היה המופלא מן החסבון, לך אין דברי התוס' דשם מוכרחים כמ"ש נמי שם. (מצפ"א)

ד"ה דיני. נילוף מק"ו מד"נ כו'. יעוין תוס' ב"מ לף כ ע"ב ד"ה מיסורת מממונת, ותוס' ב"ק לף כז ע"ב ד"ה קמ"ל. ויעוין ב"ב לף לב ע"ב בראב"ם [ד"ה] בפיתוכו כגון ט"ת. (רב"פ)

בא"ד. וצ"ל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא. ב"ב ע' תוס' ע"ז (טו ע"ב) ד"ה רבה בתי הסני. וי"ל לתומרא מזיקן כתר רוקא. (שער הקדושות)

דף ד ע"א

גמרא. ירשיעין כתיב. בירושלמי מיתת בדנרי רבי ירשיעון אין כתי כאן אלא ירשיעון, ונלאה לכוונת הניקוד ללא נקרא ירשיעון. (יפ"ע)

שאלו תלמידים את ר"י בן רועץ. מ"ב מזניע פ"ב, וע' התוס"ם בשם הירוי"ה דאין הפי' שבעים אלא שבעה פעמים שבעה זהה אפשר שבשבע. (יפ"ע)

אקרא אני שבעים. לר' ישמעאל דס"ל בסמ' נלה [נא.] דילפינן ליהרה מטומאה וטהרה, ס"ש לומר שבעים, דהא שבעים ושבעים ושבעה הוי טפי הרבה מהכתת העובר ומולדי ליהרה הוא פחות כלחזינן, ול"ל דס"ל כרבנן. (פור"י)

ובה"א קרנות. ער"ן. (יפ"ע)

יש אם למסורת. עיין כל הסוגיא לעיל ג ע"ב, ועי"ב ד"ה אין, ולף עג ע"ב ד"ה ואין, ולף פח ע"ב, קוכה ו ע"ב ד"ה ור"ם וד"ה בדוכרין, וע"ם ז ע"ב נרא"ם, ר"ה כד ע"א ד"ה קרי אחס, יומא ה ע"א ד"ה אמיבה, ולף פא ע"א ד"ה כל, שבת עז ע"א ד"ה הואיל, פסחים טו ע"א ד"ה יניחנו, ולף לו ע"ב ד"ה מאן ד, ומר סבר, יומא סה ע"ב, כתובות מח ע"ב ד"ה מיומתת, קדושין יח ע"ב ד"ה ר"מ, ולף סב ע"א ד"ה הנקי, נזיר לח ע"א ד"ה על, ולף מט ע"ב ד"ה על, ועיין נב ע"ב ד"ה וא"א, ולף נג ע"א ד"ה בתר, ועי"ם נ ע"ב ד"ה מלב, ב"מ סט ע"א ד"ה מלא, ע"ז ח ע"א ד"ה מקרן, מכות ח ע"א ד"ה היינו, מולין כט ע"א ד"ה מוסת, ולף עב ע"א ד"ה שתי, ור"ה יט אם למקרא, ב"ק קף ע"ב ד"ה רציעת, כריתות יח ע"א ד"ה בתוי, זבחים לז ע"ב ד"ה טט, ולף לח ע"א ד"ה הסס ור"ה דכתיב ע"ה וכפר, ועיין מ ע"א ד"ה לף נלרכה, נמוסת כז ע"ב ד"ה אחס, ולף לד ע"א ד"ה כשהוא, נדה טו ע"א ד"ה לת, בכורות לד ע"א. (מא"ן)

ור"ש סבר בסוכות. בירושלמי סוכה פ"א מפרש פלוגתייהו בתופן אחר דכ"ע דרשי

המסורת ודורשין מתלות ומיכא ד' וכנגן ס"ל סוכות דעלמא ומיכא רק ג'. (י"פ-ע)

מנין לרביעית דם שיצאה מב' מתים כו'. כן נ"ב"ה פ"ג מ"ו מיתת ור"ד מנ' מתים (וכן שם בערל מ"כ) נלע מיתת שיללה. וי"ל דכלפי דמיתת במוקפתת רפ"ג המיתה ה"ר"ם נפ"ב מ"ג דתר"י ל"נ ר"ע וחכמים על ר"ד שפירש מנ' מתים שהיו טהורה, עמ"נ על ר"ד שפירשה מנ' רביעיות מנ' מתים כו'. לתלי קמסר הכא מתי רביעית מזה וה"ר מזה ג"כ מטמאה וכרבי' נתום' שם דדוקא נכה"ג נחלקו, ובנזה מנ' רביעיות מ"מ תף מכמים מוזו. וזהו שאמר נ' נפשות ושיעור אחד, ר"ל דלא יפת מנ' הנפשות רק שיעור ג'. (ר"ש-ש)

יכול בחלב אמרת י"א למקרא. פי' דקלב מאחנה נסמיכות, אבל חלב לא כדאתיא אלא נאן עם חלב כריס. שאעתי מפי המדקדק בעל ספר הל"מ ז"ל. (ר"ש-ש)

רש"י ד"ה קרנה. בחטאות כו' ובכבשה כו' ובשעירה דיחיד כו' כל"ל. ותימה שהקדים ככבה לשעירה שלא כסדרן בפרשה, וכבר הרגיש בזה ה"ת הביאו המ"ש, וע"ש. (ר"ש-ש)

תוספות ד"ה ורבנן ירשיען. הגה"ה שפ"ג נפס מהר"ס מפונפת. (ר"ש-ש)

בא"ד. תימא דר' ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת כו'. ע' לב מהיה חולין ע"ב. (מהרש"ם)

ד"ה כולהו. משום דר' לוי מפרש התם טעמא אחרינא. ועדיין קשה לליתבא ריב"ב דס"ל אס לאמרת דמוכח כן מדריב"ב נפ"ו דיומות ללא דריס מסורת וכבכה. וי"ל ע"פ מ"ש מהרש"ם בקדושין (דף לה) דס"ל דפ"ו שנאמר נלשון ריסים על שניהם מפיק ממסורת. ועי"ל ע"פ מ"ש הרש"ם פ' בהמתים לריב"ב דריס המסורת דוכבכה לדבר אחר, לומר שהזכר כוחם הנקבה שלא תהא יתנים. (מצפ"א)

בא"ד. דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות לחייב אשני מצות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת. ולכאורה אין זה טעם לומר דהמקרא דמחייב נב' מצות אינו בא למעט מלוה אחת שלא לגופיה לחייב על ב' מצות דלמאי אילטריך לחייב על ב' מצות אי אינה דחייב על מצוה אחת. אבל דבריהם ה"מ ע"פ הסוגיא דנזיר (דף כג). (מצפ"א)

ד"ה מה. הומ"ל מה בזכר ימי טהרה מרובים. אפשר לומר דמש"ה לא קאמר הכי משום דבזבים דף נ"ח קאמר ולימא דהני מקרא והני מסורת מרבים ומרני נני למיתב ופי' התום' פלגא דבבועים ופלגא דבבועים, וע"ז לא שייך תירוץ התום' דהא מ"מ ימי טהרה מרובים, ואפשר דס"ל דסוגיא דידן ל"ל הני סברא דהני מקרא ומסורת מדמשני על ב"ה כפיה בכדי לא משכחת ולא משני כדמשני בזבים דהני מקרא ומסורת, מ"מ אין זה מוכרח. (פורי"ן)

ד"ה ושתים. א"נ כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא. ל"ע כיון דלא זרק ע"א המזבח מאי שייך שפיכת שיריים, ועיין ובמיים דף פ"ח סוף מעלת ומעלת עולה מקום עולה מקום שיריים ועיין בזבחים כ"ו. על מתניתן דהיתנין למעלה שנתנו למעה. (פורי"ן)

ד"ה מנין לרביעית דם וכו'. עיין מ"ש בסוף הדטוך, ועיין בפרק נתרא דיומא דף פ"ח בתום' ד"ה כל שעומתתו וכו'. (מים חיים)

בא"ד. תימה למ"ל קרא וכו'. עיין בפי' הרמב"ד למס' עדיות ריס פ"ה שכתב דלפ"ה לב"ה אינו מטמא אלא מדרבנן וע"ש, ממילא לדידיה ס"ל לכל דמריהם פה. (רד"ו הלוי)

בא"ד. כדמוכח בהמוציא יין. ועי' תום' [ע"ז ל:] ד"ה ומטמא טומאה חמורה בכזית. (ג' מהרש"א)

בא"ד. בירושלמי ר"פ המוציא יין. וכ"ה בשקלים פ"ג ה"ב פ"ח ה"ב. (י"פ-ע)

בא"ד. כדמשני אקושיא דחלב ציר. עיין תום' חולין קי"ג ע"ב ד"ה סס לאו גדי וכו'. (רד"ו הלוי)

בא"ד. שיש שום ריבוי. ולרמב"ן רפ"ה דעדיות משמע שהוא מדרבנן. (חת"ס)

מנין לרביעית דם שיצאה מב' מתים כו'. כן נ"ב"ה פ"ג מ"ו מיתת ור"ד מנ' מתים (וכן שם בערל מ"כ) נלע מיתת שיללה. וי"ל דכלפי דמיתת במוקפתת רפ"ג המיתה ה"ר"ם נפ"ב מ"ג דתר"י ל"נ ר"ע וחכמים על ר"ד שפירש מנ' מתים שהיו טהורה, עמ"נ על ר"ד שפירשה מנ' רביעיות מנ' מתים כו'. לתלי קמסר הכא מתי רביעית מזה וה"ר מזה ג"כ מטמא נכה"ג נחלקו, ובנזה מנ' רביעיות מ"מ תף מכמים מוזו. וזהו שאמר נ' נפשות ושיעור אחד, ר"ל דלא יפת מנ' הנפשות רק שיעור ג'. (ר"ש-ש)

יכול בחלב אמרת י"א למקרא. פי' דקלב מאחנה נסמיכות, אבל חלב לא כדאתיא אלא נאן עם חלב כריס. שאעתי מפי המדקדק בעל ספר הל"מ ז"ל. (ר"ש-ש)

רש"י ד"ה קרנה. בחטאות כו' ובכבשה כו' ובשעירה דיחיד כו' כל"ל. ותימה שהקדים ככבה לשעירה שלא כסדרן בפרשה, וכבר הרגיש בזה ה"ת הביאו המ"ש, וע"ש. (ר"ש-ש)

תוספות ד"ה ורבנן ירשיען. הגה"ה שפ"ג נפס מהר"ס מפונפת. (ר"ש-ש)

בא"ד. תימא דר' ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת כו'. ע' לב מהיה חולין ע"ב. (מהרש"ם)

ד"ה כולהו. משום דר' לוי מפרש התם טעמא אחרינא. ועדיין קשה לליתבא ריב"ב דס"ל אס לאמרת דמוכח כן מדריב"ב נפ"ו דיומות ללא דריס מסורת וכבכבה. וי"ל ע"פ מ"ש מהרש"ם בקדושין (דף לה) דס"ל דפ"ו שנאמר נלשון ריסים על שניהם מפיק ממסורת. ועי"ל ע"פ מ"ש הרש"ם פ' בהמתים לריב"ב דריס המסורת דוכבכבה לדבר אחר, לומר שהזכר כוחם הנקבה שלא תהא יתנים. (מצפ"א)

בא"ד. דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות לחייב אשני מצות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת. ולכאורה אין זה טעם לומר דהמקרא דמחייב נב' מצות אינו בא למעט מלוה אחת שלא לגופיה לחייב על ב' מצות דלמאי אילטריך לחייב על ב' מצות אי אינה דחייב על מצוה אחת. אבל דבריהם ה"מ ע"פ הסוגיא דנזיר (דף כג). (מצפ"א)

ד"ה מה. הומ"ל מה בזכר ימי טהרה מרובים. אפשר לומר דמש"ה לא קאמר הכי משום דבזבים דף נ"ח קאמר ולימא דהני מקרא והני מסורת מרבים ומרני נני למיתב ופי' התום' פלגא דבבועים ופלגא דבבועים, וע"ז לא שייך תירוץ התום' דהא מ"מ ימי טהרה מרובים, ואפשר דס"ל דסוגיא דידן ל"ל הני סברא דהני מקרא ומסורת ומסורת מדמשני על ב"ה כפיה בכדי לא משכחת ולא משני כדמשני בזבים דהני מקרא ומסורת, מ"מ אין זה מוכרח. (פורי"ן)

ד"ה ושתים. א"נ כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא. ל"ע כיון דלא זרק ע"א המזבח מאי שייך שפיכת שיריים, ועיין ובמיים דף פ"ח סוף מעלת ומעלת עולה מקום עולה מקום שיריים ועיין בזבחים כ"ו. על מתניתן דהיתנין למעלה שנתנו למעה. (פורי"ן)

ד"ה מנין לרביעית דם וכו'. עיין מ"ש בסוף הדטוך, ועיין בפרק נתרא דיומא דף פ"ח בתום' ד"ה כל שעומתתו וכו'. (מים חיים)

בא"ד. תימה למ"ל קרא וכו'. עיין בפי' הרמב"ד למס' עדיות ריס פ"ה שכתב דלפ"ה לב"ה אינו מטמא אלא מדרבנן וע"ש, ממילא לדידיה ס"ל לכל דמריהם פה. (רד"ו הלוי)

בא"ד. כדמוכח בהמוציא יין. ועי' תום' [ע"ז ל:] ד"ה ומטמא טומאה חמורה בכזית. (ג' מהרש"א)

בא"ד. בירושלמי ר"פ המוציא יין. וכ"ה בשקלים פ"ג ה"ב פ"ח ה"ב. (י"פ-ע)

בא"ד. כדמשני אקושיא דחלב ציר. עיין תום' חולין קי"ג ע"א ד"ה סס לאו גדי וכו'. (רד"ו הלוי)

בא"ד. שיש שום ריבוי. ולרמב"ן רפ"ה דעדיות משמע שהוא מדרבנן. (חת"ס)

ד"ה ורבנן. תימה כו' ל"ל תרי קראי כו'. לכאורה מד למנע ומד לחלל, והא דקתמר שם ור"ע לטעמיה הוא כפי' רש"י שם. (ר"ש-ש)

בא"ד. לר' ישמעאל ל"ל תרי קראי בדם המת דמטמא. וי"ל ע"פ הספרי פ' חוקת דפליגי ר"י ור"ע נדם בן מ' לר"ע מטמא ולרים ליה מהניגע נמת לכל נפש מדם ור"י ממעט ליה מקרא דכתיב נמת נפש המת, ולפ"ז ר"ע לטעמיה הוא דדרש דעל כל נפשות מת נדם כי היכי דדרש לכל נפש נדם אע"ג דמטמא נמי נפליס, אבל ר"י ל"ל דרש קרא לכל נפש נדם משום דמטמא נמי נפליס ותיהו ס"ל למעט נפליס מנפש המת, פ"ב ה"ג נת כתוב קרא דעל כל נפשות מת נדם מה"ט משום דלעזן זה מטמא נמי נפליס, וכה"ג מלינו לקמן (פד ע"ב). (מצפ"א)

דף ד ע"ב

גמרא. שנאמר יראה יראה בדרך שבא. וכמש"ס הניח מקרא נפוח כל שלחלל לרחות, והעיר ע"ז נלח"מ. (ג' מהרש"א)

משום ר' יהודה בן תימא. ביהושלמי מניגה פ"ח ה"ל יממות פ"ח שנת פ"ר מוכיח דנרסי' הכא ר' יהודה סתם, וכן הניחו התום' מתניגה ד' תת הילוס ע"ש ר' יהודה דמקשה מזה על לילך לר' יהודה. (י"פ-ע)

דרך בישול אסרה תורה. ע"ז קס ע"ב ד"ה הנגד, חולין קד ע"ב ד"ה מתקיף, ולף קס ע"ב ד"ה מנשר נחלב, וע"ש קטו"ז ע"ח ד"ה המעמיק. (מא"ן)

דרך בישול אסרה תורה. ע' פיס יפות פ' משפטים מ"ש זה. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ואל יוכיח. וכולם שמעתים ודחטאת העוף כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

ד"ה דשני קרא. אותיות הקריה כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

תוספות. ד"ה לטטפת. משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין. ולפשר דהתם מחזי מיגה ולחנרתה ונמלעא אין מוסיפין משל"ה הכא נמחזי מיגה. (פורי"ן)

בא"ד. ובירושלמי כו' וריו"ח בשם ר' ירמיה כו'. התוי"ט נפ' התנקנין מ"ג הגיה ר' ירמיה נשם ר' יוחנן. (ר"ש-ש)

בא"ד. ואע"ג דר"ש לא דריש וא"ו. ל"ל ר' שמעתל נקמן דף נת. (פורי"ן)

ד"ה כדרך. פי' בקונטרס כדרך שבא לְרַאוֹתָךְ כן אתה בא לְיִרָאוֹת לו כו'. משמע לתום' שמלת לרחוק שכתב רש"י שהוא מנין הקל, נדרש ממלת יראה היה"ד נהיפוך שכתב רש"י שהוא מנין נפעל, נדרש ממלת יראה היה"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך שגם הוא מנין נפעל, ולפי זה כמו שמלת לְרַאוֹתָךְ שכתב רש"י קאי על הקב"ה כן מלת יראה. ולפי זה ל"ל מה שכתב רש"י דרשי' יֵרָאֶה כל זכורך שיראה פני כו' היה"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך ומ"ש רש"י יֵרָאֶה משמע שיתרלו לפניו שהוא גם לְרַאוֹתָךְ היה"ד נמיב"י והכי"ת נשו"א כלומר שהקב"ה גם לרחותן, ומ"ש רש"י משמע שיתרלו לפניו גם לייסב לפי מה שר"ל מלת יֵרָאֶה קאי אקב"ה אין יתכן לומר מחריו אח פני ה' וגו', לכך כתב שמשמע הכתוב כן כי בענין יראה ר"ל שהם יתרלו לפניו ואז יראה אותם כלומר שלא פעמים בשנה יֵרָאֶה הקב"ה אח כל זכורך אימתי כשתתרלו אח פני ה' וגו' ומ"מ, הלשון דמוק וזהו שכתבו התום', ואין הלשון משמע כן כו'. כן הוא דעת התום', אבל י"ל שדעת רש"י נמה שכתב נדרך שגם לרחותך כו' הוא פירוש למלת יֵרָאֶה מנין נפעל, כלומר שאתה יראה להקב"ה שגם לרחותך, והוא ממש כפירוש ר"ת, ולפי זה יש לגרוס ברש"י כדרך שהקב"ה גם לרחותך כך גם לרחות לו כו' מלת לְרָאוֹת נלא יו"ד, אלא שמלת לו אינו מיותר שהיה לו לומר גם לרחות אותו, ורבאה שמזה דייקו התום' שדעת רש"י כמו שכתבנו התום' נשמו, ר"ל מן היו"ד שאתה למ"ד וממ"ה לו. ולפי זה ל"ל שמה שכתב רש"י כך גם לירחות לו, הוא כמילו לומר כך אתה גם לרחות אותו, אלא דנקט לשון הכתוב יֵרָאֶה היו"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך. ואפשר שהפסוק כתב כן מפני שלא רלה לייחס נהליה לחיים האדם להם"י, שהרי נאמר כי לא יראני האדם ומי, ואע"פ שמלינו נמנוחה ותרתה אח ה', מ"מ נעלות יראתה נגרול לא זכו כל העם לנבואה ולא היה שם אלא לחיים כמודו ונעבודתו.

בא"ד. תימה כו' ל"ל תרי קראי כו'. לכאורה מד למנע ומד לחלל, והא דקתמר שם ור"ע לטעמיה הוא כפי' רש"י שם. (ר"ש-ש)

בא"ד. לר' ישמעאל ל"ל תרי קראי בדם המת דמטמא. וי"ל ע"פ הספרי פ' חוקת דפליגי ר"י ור"ע נדם בן מ' לר"ע מטמא ולרים ליה מהניגע נמת לכל נפש מדם ור"י ממעט ליה מקרא דכתיב נמת נפש המת, ולפ"ז ר"ע לטעמיה הוא דדרש דעל כל נפשות מת נדם כי היכי דדרש לכל נפש נדם אע"ג דמטמא נמי נפליס, אבל ר"י ל"ל דרש קרא לכל נפש נדם משום דמטמא נמי נפליס ותיהו ס"ל למעט נפליס מנפש המת, פ"ב ה"ג נת כתוב קרא דעל כל נפשות מת נדם מה"ט משום דלעזן זה מטמא נמי נפליס, וכה"ג מלינו לקמן (פד ע"ב). (מצפ"א)

דף ד ע"ב

גמרא. שנאמר יראה יראה בדרך שבא. וכמש"ס הניח מקרא נפוח כל שלחלל לרחות, והעיר ע"ז נלח"מ. (ג' מהרש"א)

משום ר' יהודה בן תימא. ביהושלמי מניגה פ"ח ה"ל יממות פ"ח שנת פ"ר מוכיח דנרסי' הכא ר' יהודה סתם, וכן הניחו התום' מתניגה ד' תת הילוס ע"ש ר' יהודה דמקשה מזה על לילך לר' יהודה. (י"פ-ע)

דרך בישול אסרה תורה. ע"ז קס ע"ב ד"ה הנגד, חולין קד ע"ב ד"ה מתקיף, ולף קס ע"ב ד"ה מנשר נחלב, וע"ש קטו"ז ע"ח ד"ה המעמיק. (מא"ן)

דרך בישול אסרה תורה. ע' פיס יפות פ' משפטים מ"ש זה. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ואל יוכיח. וכולם שמעתים ודחטאת העוף כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

ד"ה דשני קרא. אותיות הקריה כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

תוספות. ד"ה לטטפת. משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין. ולפשר דהתם מחזי מיגה ולחנרתה ונמלעא אין מוסיפין משל"ה הכא נמחזי מיגה. (פורי"ן)

בא"ד. ובירושלמי כו' וריו"ח בשם ר' ירמיה כו'. התוי"ט נפ' התנקנין מ"ג הגיה ר' ירמיה נשם ר' יוחנן. (ר"ש-ש)

בא"ד. ואע"ג דר"ש לא דריש וא"ו. ל"ל ר' שמעתל נקמן דף נת. (פורי"ן)

ד"ה כדרך. פי' בקונטרס כדרך שבא לְרַאוֹתָךְ כן אתה בא לְיִרָאוֹת לו כו'. משמע לתום' שמלת לרחוק שכתב רש"י שהוא מנין הקל, נדרש ממלת יראה היה"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך שגם הוא מנין נפעל, ולפי זה כמו שמלת לְרַאוֹתָךְ שכתב רש"י קאי על הקב"ה כן מלת יראה. ולפי זה ל"ל מה שכתב רש"י דרשי' יֵרָאֶה כל זכורך שיראה פני כו' היה"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך ומ"ש רש"י יֵרָאֶה משמע שיתרלו לפניו שהוא גם לְרַאוֹתָךְ היה"ד נמיב"י והכי"ת נשו"א כלומר שהקב"ה גם לרחותן, ומ"ש רש"י משמע שיתרלו לפניו גם לייסב לפי מה שר"ל מלת יֵרָאֶה קאי אקב"ה אין יתכן לומר מחריו אח פני ה' וגו', לכך כתב שמשמע הכתוב כן כי בענין יראה ר"ל שהם יתרלו לפניו ואז יראה אותם כלומר שלא פעמים בשנה יֵרָאֶה הקב"ה אח כל זכורך אימתי כשתתרלו אח פני ה' וגו' ומ"מ, הלשון דמוק וזהו שכתבו התום', ואין הלשון משמע כן כו'. כן הוא דעת התום', אבל י"ל שדעת רש"י נמה שכתב נדרך שגם לרחותך כו' הוא פירוש למלת יֵרָאֶה מנין נפעל, כלומר שאתה יראה להקב"ה שגם לרחותך, והוא ממש כפירוש ר"ת, ולפי זה יש לגרוס ברש"י כדרך שהקב"ה גם לרחותך כך גם לרחות לו כו' מלת לְרָאוֹת נלא יו"ד, אלא שמלת לו אינו מיותר שהיה לו לומר גם לרחות אותו, ורבאה שמזה דייקו התום' שדעת רש"י כמו שכתבנו התום' נשמו, ר"ל מן היו"ד שאתה למ"ד וממ"ה לו. ולפי זה ל"ל שמה שכתב רש"י כך גם לירחות לו, הוא כמילו לומר כך אתה גם לרחות אותו, אלא דנקט לשון הכתוב יֵרָאֶה היו"ד נניב"י והכי"ת נקמ"ך. ואפשר שהפסוק כתב כן מפני שלא רלה לייחס נהליה לחיים האדם להם"י, שהרי נאמר כי לא יראני האדם ומי, ואע"פ שמלינו נמנוחה ותרתה אח ה', מ"מ נעלות יראתה נגרול לא זכו כל העם לנבואה ולא היה שם אלא לחיים כמודו ונעבודתו.

כו'. קשה דמשמע דרב ירד לנבל בימי רבי, ובשלהי יומת מוכח דרב ירד לנבל כשהיה ר' חנינא רבם ימיה, וזה היה הרבה אחר פטירת רבי כדמוכח בפ' הנושא ופ' במה מלה. (מצפ"א)

יתיר בכורות. בירושלמי חניגה פ"ח ה"ח ונדרים פ"י ה"ח רב חנינא' רבי להתיר נדרים ולרלות כתמים, מן דתמך בעת נבי בני' מומי בכורות ת"ל מיני מוסף לך כו' ת"ל יוסי בר' נון כולא יהיב לי' לדון יחידי ולהתיר נדרים ולרלות מומין שבגלוי מן דתמך בעת נבי בריה מומין שבסתר ת"ל כו'. וכלן לתיתא לדון יחידי ולא מומין הוא ללא כחד להחס. (י"פ-ע)

מרתא. אס לזכר כמו לנקבה. (יעב"ץ)

מכפרי. אס מקום נגנל, כלתיתא ר"פ הדר [ערוכין קנ: ובכ"י אס ד"ה מכפרי]. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה ואם. כמו שאפרש לקמן בע"ה. ע"ש ד"ה נגים. (ג' מהרש"א)

ד"ה דן. ויכול לכוף. וכן מנואר בירושלמי ס"פ המוציא שכפף ודן דינו דין. (י"פ-ע)

ד"ה כגון והא דתנן במס' אבות. עמ"ס אס נס"ד [לאס שמים מנות פ"ד מ"ח]. (יעב"ץ)

בא"ד. והא דאמר כגון אנא כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

ד"ה דהכא. והיינו משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות. שמך לדבר מלתי נס' הזוהר פרשת וילך (קיג ה) דדריש וכגלי תסידיו יעמור על שהם, ועי' מ"ש נפרק אע"פ [כתובות סג: ד"ה רבי אחי מספטיה]. (יעב"ץ)

בא"ד. ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי. וכ"כ נכלמים פ"ט ה"ג, וכן נמלא זה נמד"ר פ' נח פרשה ל"ג המתחלת ויוכור אלקים את נח ע"ש. (חת"ס)

בא"ד. כדאמר בירושלמי. פ' המוסף, ונמדרש רבה פ' נח. (מצפ"א)

בא"ד. כדאמר בירושלמי. כלמים פ"ט ה"ג, והא דנב"ר פ"ח וירושלמי תענית פ"ד ה"ב קאמינא רבי אחי מדוד ע"כ היינו מלד החס, ועי' ע"מ נכלמים ומפרשי המדרש שם. (י"פ-ע)

ד"ה נקיטנא. ואע"פ שהוצרך רבי חייא. ע' ת' שבו"י ח"ח סי' מ"ד (ורשמתיו ביו"ד סי' ס"ו סע"ה נהגה"ה) (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל אין סברא לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי ע"כ. עיין במסכת ע"ז ל"ו ע"ב תוס' ד"ה נער גדול וכו', ובשלי משמע שכולם היו בימי רבי ורבה בר רב הונא היה קודם רבי זירא. (פורי"ן)

דף ה ע"א

גמרא ואם היה מומחה כו' לשקול רשות. לעיל ג ע"ח ד"ה לרבח, ולף ו ע"ח ד"ה וכ"ת, וע"ש לא ע"ח ד"ה כאן, ועירוצין נג ע"ב רש"י ד"ה נתינן, ולף נט ע"ח ד"ה משום, מ"ק יח ע"ב ד"ה ותיגרות, ר"ה כד ע"ב, קדושין מא ע"ב ד"ה נר לרך, כתוצות כב ע"ח ד"ה ולילמא, ולף עט ע"ח רש"י ד"ה מורה הוראה, וע"ש לד ע"ב ד"ה אמר, נדרים ח ע"ב נרך"ן ד"ה וס"מ, ב"ב מ ע"ח ד"ה קיוס, סוריות ג ע"ב, נכוצות לו ע"ב ד"ה נמקום וד"ה ספק. (מא"ן)

אמר ר"נ כגון אנא וכו' א"ר חייא כגון אנא וכו'. לכאורה היה ל"ל ר' חייא קודם ר"נ, ומזה מיעטת לדברי התום' ד"ה ואס ודו"ק. (מהרש"ם)

דן דינא וטעה. ע' לקמן ל"ג ע"ח מד"ה כאן נמוממה. (ג' מהרש"א)

אם קבלוך עלייהו. ע' רש"י ותום', והש"ך ס"מ סי' כ"ה נמ"ש ס"ק הנ"י דכיוצא מהיות מסייע לפירש"י והוא תולק ע"ז לתלמינו מוכח דלא כרש"י, וע' מה"ש ס"ס זה, ובמק"א תלכתי. (י"פ-ע)

למפטרא. ל"ל למפטר. (יעב"ץ)

ומהכא להתם. עמ"ש לקן יד ע"ח. (י"פ-ע)

אלו ראשי גליות. נצ"ר פל"ח מלו סנהדרין. (י"פ-ע)

דהכא שבנו. לקמן ז ע"ב רש"י ד"ה מקל, ולף יג ע"ח, וע"ש לח ע"ב ד"ה מי שיית, פסחים כח ע"ח ד"ה כיון, יומח כו ע"ח ד"ה לכתיב, מ"ק כה רש"י ד"ה ספר מלחמות, ב"ב מח ע"ב, ולף קנח ע"ב, תולין יח ע"ב ד"ה כיון, ולף לב ע"ח רש"י ד"ה ח"ל, מנחות מג ע"ח, תמורה כט ע"ח. (מא"ן)

בני בניו של הלל. נצ"ר [פל"ח] דריס כך משום דהלל מדול קחתי כאשר מלחתי כן נמגלת יוחנין, וזהו מנין רגליו משבט יהודה. (י"פ-ע)

נקיטנא רשותא מאבא מרי כו'. עי' מהרי"ק סוף שרש מ"ם מה. (מהרש"ם)

העומדים. ל"ל העומדות.

כי נחית רב כו' יתיר בכורות. פסחים ל ע"ח נרש"י ד"ה רב, מ"ק טז ע"ב ד"ה רב, ע"ז ט ע"ח ד"ה נני ר"ח, שבת עה ע"ב רש"י ד"ה מלמח, יומח עח ע"ח ד"ה שלוו, מכות ג ע"ב ד"ה מניחי, ב"ב נב ע"ח, נכוצות ג ע"ב ד"ה דקח מפקח, חולין ח ע"ב נרש"ם.

כי הוה נחית רב לבבל א"ל ר"ח לרבי

כו'. קשה דמשמע דרב ירד לנבל בימי רבי, ובשלהי יומת מוכח דרב ירד לנבל כשהיה ר' חנינא רבם ימיה, וזה היה הרבה אחר פטירת רבי כדמוכח בפ' הנושא ופ' במה מלה. (מצפ"א)

יתיר בכורות. בירושלמי חניגה פ"ח ה"ח ונדרים פ"י ה"ח רב חנינא' רבי להתיר נדרים ולרלות כתמים, מן דתמך בעת נבי בני' מומי בכורות ת"ל מיני מוסף לך כו' ת"ל יוסי בר' נון כולא יהיב לי' לדון יחידי ולהתיר נדרים ולרלות מומין שבגלוי מן דתמך בעת נבי בריה מומין שבסתר ת"ל כו'. וכלן לתיתא לדון יחידי ולא מומין הוא ללא כחד להחס. (י"פ-ע)

מרתא. אס לזכר כמו לנקבה. (יעב"ץ)

מכפרי. אס מקום נגנל, כלתיתא ר"פ הדר [ערוכין קנ: ובכ"י אס ד"ה מכפרי]. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה ואם. כמו שאפרש לקמן בע"ה. ע"ש ד"ה נגים. (ג' מהרש"א)

ד"ה דן. ויכול לכוף. וכן מנואר בירושלמי ס"פ המוציא שכפף ודן דינו דין. (י"פ-ע)

ד"ה כגון והא דתנן במס' אבות. עמ"ס אס נס"ד [לאס שמים מנות פ"ד מ"ח]. (יעב"ץ)

בא"ד. והא דאמר כגון אנא כו' כל"ל. (ר"ש-ש)

ד"ה דהכא. והיינו משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות. שמך לדבר מלתי נס' הזוהר פרשת וילך (קיג ה) דדריש וכגלי תסידיו יעמור על שהם, ועי' מ"ש נפרק אע"פ [כתובות סג: ד"ה רבי אחי מספטיה]. (יעב"ץ)

בא"ד. ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי. וכ"כ נכלמים פ"ט ה"ג, וכן נמלא זה נמד"ר פ' נח פרשה ל"ג המתחלת ויוכור אלקים את נח ע"ש. (חת"ס)

בא"ד. כדאמר בירושלמי. פ' המוסף, ונמדרש רבה פ' נח. (מצפ"א)

בא"ד. כדאמר בירושלמי. כלמים פ"ט ה"ג, והא דנב"ר פ"ח וירושלמי תענית פ"ד ה"ב קאמינא רבי אחי מדוד ע"כ היינו מלד החס, ועי' ע"מ נכלמים ומפרשי המדרש שם. (י"פ-ע)

ד"ה נקיטנא. ואע"פ שהוצרך רבי חייא. ע' ת' שבו"י ח"ח סי' מ"ד (ורשמתיו ביו"ד סי' ס"ו סע"ה נהגה"ה) (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל אין סברא לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי ע"כ. עיין במסכת ע"ז ל"ו ע"ב תוס' ד"ה נער גדול וכו', ובשלי משמע שכולם היו בימי רבי ורבה בר רב הונא היה קודם רבי זירא. (פורי"ן)

דף ה ע"ב

גמרא. משום דלא בקי במומי. ק"ק מהא דביהושלמי חניגה פ"ח ה"ח ונדרים פ"י ה"ח ושמיעו רחוי לכל הסנהדרי לף לדבר ג' אינו רחוי, ודוחק לומר דהכנלי ילמוק ע"ז. וי"ל דנלמ"ה דמי לה הגמ'. (י"פ-ע)

למקום אחד. ביהושלמי שניעית וגיטין מנואר דהיינו עכו, ומניא רבי מזה דעכו ים הם ג'. (י"פ-ע)

מי קרמיון. כ"ב עד ע"ב ד"ה מרנע, נכוצות נה ע"ב ד"ה אין המים. (מא"ן)

תלמיד אל יורה. נרכות סג ע"ב רש"י ד"ה שיש עמר וד"ה ותלמיד, עירוצין סב ד"ה כ"ח מורי, קוטה כ ע"ב ד"ה עמו, שבת פח ע"ב, כתוצות ז ע"ח ס"ם הוולה, נכוצות כז ע"ב רש"י ד"ה לף, לקמן כג ע"ח ד"ה כגון. (מא"ן)

תלמיד אל יורה. ויק"ר פ"כ תנחומא תחזי סי' ו תלוה סי' ט' ע"ם ר"ש.

ג' פרסאות. פלר"כ כ"ז תמ"ח ע"ם ר"ש, מכלתא יתרו נמדנ פ"ט, ועמ"ש נרכות נד ע"ח ד"ה מחנה, ובשבת"ר פ"ח מיתא שם י"ח מיל והגיהו שם המפרשים י"ב מיל, ובענ"ר י"ל דחסיב שם מלי החקף מי"ב מיל על י"ב בענול [כי בעמלם נקטו] מני בענול] שהי' הלהול מקף חומה שהוא י"ח מיל. (י"פ-ע)

דאמר ר' יוחנן לרב שמן. נרלה להוא רב שמן נר מנא הכהן. (סה"ד)

ר' יוחנן לרב שמן. עמ"ס לקן י"ד ע"ח. (י"פ-ע)

שנים שדנו כו' פשרה בשנים. עיין ע"ח ד"ה ואס וד"ה דן, ולף ג ע"ח ד"ה לרבח, ועיין

ו ע"פ ד"ה דכולי עלמא, כ"כ מ ע"פ ד"ה קיום, נכונות כח ע"ב ד"ה הן, ודף ו ע"ב ד"ה פסק. (מא"נ)

רש"י. ד"ה כנגד וכו'. **רבותא דמשה שאני.** כוונת רש"י בזה, דעיקר הלימה שמציא שם"ם מהן קרא הוא משום דלכאורה הן קרא מיותר לגמרי, דפשיטא דעצת שנטה משה מהלו ממון למתנה ע"כ היו לריכים לנוח שמה, אלא דכל עלמו לא בא הכתוב רק לאשמעינן דנוחא דמשה דפח שיפא חוץ למתנה והיה רחוק ג' פרסאות מ"מ היה לפוי לסור לסס להורות והיו מחויבים לעשות הלכה מפי משה רבינו עלמו, מכלל דאמור ג' לכו"ע לפור, דאלו"כ גס כשהיה ממוך למתנה היה להכותב לאשמעינן זה דהיו לריכין לנוח לעשות ממנה דוקא ודו"ק. (מרא"כ)

תוספות. ד"ה אלא. **ולכך שרי חוץ לש"פ כו'** כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ומשמע התם כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ונראה דהתם מיירי כו'. עי' במס' סס פ' הלר ד"ה רב חסדא דמיכן דכלן מיירי ג"כ בתלמיד חבר, ודלא כמ"ס כלן [ועמ"ס הגר"א סיו"ד סימן רמ"ב ס"ק מ']. (רי"א חבר)

ד"ה שנים. פירושלמי משמע דוקא שנים ולא יחיד, מדמדמי בפ"י דבכלות לזה דין זמון בשנים, וגבי זמון יחיד אינו מזמן, וה"ל אין דינו דין. (יפ"ע)

בא"ד. אבל ה"ה דחד נמי דיניה דין כו'. עי' פ' מקר הלכה תקיעה כ' בסופה. (מהרש"ם)

ד"ה יפה. ונראה כו' כמו שרגילין לעשות הדין. הן אף לשמועל אין רגילין לעשות הדין בפחות מג' כדאמן ד"מ בשלשה, אלא לדידיה דאף בע"כ דיינים דין בשנים סמוס, לעיל ע"פ ד"ה דן, פ"ב לל קבלתם מהכא והוה בבע"כ דגס כן דיינים דין. (רש"ש)

דף ו ע"א

גמרא. דן את הדין. לעיל ה ע"פ ד"ה ואס, ד"ה ואי לא, ועיין ע"ב ד"ה שנים, מ"ק יח ע"ב, ויומא סו ע"פ ד"ה כמאן, נכונות כח ע"ב ד"ה דן, ודף ו ע"ב ד"ה פסק. (מא"נ)

טימא את הטהור. ע' תוס' לק' לג ע"ב ד"ה שערבן, וע' ירושלמי ניטין פ"ה ה"ה דמוכיח דממומא הול"ל עושה מעשה, דהיינו אף שאינו ניכר שמי' היזק מדמחייב כאן בטימא את הטהור, ואי שמי' היזק פ"ס דעשה פעור בשוגג הוא כדי שיודיע, והכא הלא בכוחה הודיע שהוא טמא. אבל אי ל"ס היזק, אמאי חייב הא הול"ל שוגג, ומצאי דמיירי שהגיע לידו להיטיו נשא ונתן בית, דהול"ל מזיד, שלא ה' לו ליתן בית, ולמ"ס המוס שם דגם בלא נשא ונתן בית הו"ל מזיד קשה מיירושלמי, ונרחה עפמ"ס הש"ך ח"מ סי' כ"ה סקט"ו ופק"ל דהירושלמי לא ס"ל דיעל דגרמי, לוחא ל"ס דאינו מחייב בלא ו"ע כ"פ למ"ד שמי' היזק, והכאי לטעמי' דדן ד"ג, והירושלמי כאן משמע דמחאני למזיד מה שיכוה בעיניו דמ ודין בסאינו בקי והוה בגד הסברת פירושלמי ניטין דמסאי לשוגג. (יפ"ע)

דטעה בד"מ. ע' ירושלמי ה"פ וכאי' הש"ך סס סק"ל. ומיהו לכאון לטעה בדבר תורה, דאילו בדבר מצוה ס"ל לירושלמי דפליגי ר' יוחנן ור"ל בזה כהו"ע דגמ' בתוס' פד ע"ב, ובבבלי דמה ואת דכ"ע מודי, ומיהו הכותב ה"ג סס קס כן. (יפ"ע)

טעה בדבר משנה כו' פשרה. לעיל ה ע"ב ד"ה שנים, כתוס' כח ע"ב, ודף ו ע"ב ד"ה אמר לה, ועיין לח ע"פ ד"ה אמר, ב"ק ק ע"פ ד"ה מיכה, שבועות לח ע"ב ד"ה ולא, מולין מג ע"ב ד"ה אי כשמואל וד"ה זל שנים, לקמן לפ ע"פ בהג"ה אמר"י, מסכת סופרים פי"ד ה"י"ח. (מא"נ)

וחכמים אומרים ביצוע ביחיד כל"ל. (חכמת מנוח)

פשרה צריכה קנין. כתוס' ב ע"ב, ודף נה ע"פ, ועיין ע"ב ד"ה מתנת, ודף קג ע"ב ד"ה אבל, ועיין כו ע"פ, קדושין קה ע"ב ד"ה לפ, ב"מ קיב ע"פ ד"ה מוזר עליו, ב"ב מ ע"פ ד"ה קנין, ודף מפ. (מא"נ)

רש"י ד"ה סברוה. דבעו למימר כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מקשינן פשרה לדין. דכתיב משפט וצדקה כו'. והמוס הקשו ע"ז. ול"ל ד"ל דהסיקס הול מדכתיב לפך לפך תרדוף, ותניא לקמן (לב:) לפך לפך לפוי ואפר לפשרה. ומבואר מדברי המוס' בסוכה (דף לפ) דכל היכא דאמר ב' דניים בפסוק פ' מקרי היקש וילפי מהדדי למילפת, וה"ל להאי ליתנא פסוק, ולהכי ללב"ע מפסרת לאקשויי פשרה לדין, ולהכי ילפי מהדדי משום דסמיכי בחד קרא. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה דכ"ע. אבל רבי שמעון ב"ג כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מקשינן. דכתיב (זכריה ח) **אמת ומשפט שלום כו'** כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לא דכ"ע. תימה דלא קאמר כו'. ואפשר דלשמועל בלא"ה מנאי היה להא דרב"ג לעיל ע"ב לא סבר כוותיה אלא לר' אבהו קאמר מי פליגי מנאי במלמיה, וע"ז קאמר לא דכו"ע. (פור"י)

דף ו ע"ב

גמרא. ד"א כנו של ריה"ג אומר אסור. ספרי דניים י"ז ע"פ מכמיס מומריס. (יפ"ע)

אהרן אוהב שלום. מדר"ע פי"ב ופל"ג. (מא"נ)

ר"א אומר הרי שגזל. ל"ל ר"פ בן יעקב, וכ"ה פירושלמי כאן ה"פ ובבבלי ב"ק לד ע"פ, וכ"ה בתוספתא פ"פ. (יפ"ע)

וטחנה ואפאה. נרכות מז ע"פ ברפ"ק, סוכה ל ע"ב (וע"ש במ"פ פ"ם ס' תרמ"ו), מכות טז ע"ב ד"ה מסכתת, נכונות כז ע"פ ד"ה ברים, מגילה כה ע"ב, יבמות לב ע"פ. (מא"נ)

וטחנה ואפאה. ע' תוספות, ולדעתי נרלה לנקט ואפאה סהיה כאן שינוי דטחינה ושינוי דאפיה וא"כ קנאה ונעשית שלו, בכל זאת מקרי גוזל נרך אע"פ דליכ ידי המלוה. ע' מנ"פ סי' קל"ו ס"ק ג' דהמיל נאמת כן בשם הס"מ היכא דהיה שינוי יפ ידי מלוה, והס"ד נגזל לאם ואכלו דמברך ברכת המזון דקנאה בשינוי, בכל זאת מקרי מנאל אע"פ דליכ ידי המלוה. ובהרמ"ז אינו רק על המלילה והגזל שוב אינו נעשין שוב לא שייך גוזל נרך, אבל ברכת אלה דעדיין העיסה בעולם אע"ג דנאפאה שלו מ"מ אין זה בכלל ברכה ואין זה רק מנאל. ועי' מר"ן ב"י או"ח סי' קל"ו דיש שיי גירסות בהרמב"ם גורס כילד מברך, היינו שלא יברך, ולהרמ"ם לא גרס כילד מברך רק אין זה מברך רק מנאל ע"ש. (מהרצ"ח)

וכל המברך את יהודה וכו'. כלומר המשבחו שיפה עשה ה"ז מנאל, לפי שלומד ממנו לעשות כניוצא בו בשומו דבר. (יעב"ץ)

ר' יהודה בן קרחא. כ"כ ל"ל יהושע, וכן הוא בע"י ובילקוט זכריה סי' מ' וכן משמע בגמרא סוף העמוד. (סה"ד)

ריב"ק אומר מצוה לבצוע. ספרי דניים י"ז ע"פ ני' הגר"א. (יפ"ע)

ששלם לו מתוך ביתו. דב"ר פ"ס פלוגתא דרב יהודה ור"ל, דר"י ס"ל שצאם להמיב ממון ומה [ומ"ש מ"א ט"ס ול"ל רב יהודה אמר כדמוכח שם דסיים ל"ל ר"נ] ור"י ס"ל כלל כלל הכא. ובחדר"נ פל"ג אימא דהיה נותן להמיב מצלו או אומר מלגו מה שעליכם. (יפ"ע)

רבי אומר. הגרי"ב מוסקו ובמוספתא אינ, בפ"פ ר' אומר וכן בירו' פ"ב ה"ג אימא להיפ ע"ש ר' אומר ובפ"ה ס"ה אימא סתם. (יפ"ע)

ר"ש בן מנסיה. מנאומא מפפטים ו', ספרי דניים יח. (יפ"ע)

קודם שיתגלע כו' נצב בעדת. נרכות ו ע"פ ד"ה נקרב, נזיר כג מ"פ ד"ה יתגלע, שבועות לפ ע"פ ד"ה ורואפ. (מא"נ)

ור"ל אומר. בתנאומא מפפטים ו' ר' יהודה בן לקיש, ומ' הגרי"ב. (יפ"ע)

אי אתה יכול. ספרי דניים יח. (יפ"ע)

ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מניף שלא ישתוק. בהווה לבר ובמידי דשכיח, ומשום דנפק ליה מקרא ללא תפגור, דמפני עני ודלי לא יפגור בבריו, אבל פשיטא דה"ה מיפסה נמי לא שמיק. (יעב"ץ)

ויהיו העדים יודעים את מה שהם מעידים. זו מזהרה לדיין שיזכיר ויזהיר את העדים על ככה, ומתוך כך ישימו הס כמו כן על לבס לזכור מה שמוטל עליהס לידע שלא יעמו לפומה בענין העדות פן יכשלו. (יעב"ץ)

ויהו הדיינין. תנאומא מפפטים ו' שפטים ז'. (יפ"ע)

וכן ביהושפט ה"א ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כו' כל"ל. (רש"ש)

וכן ביהושפט. [מנאומא מפפטים ו, שופטים ז], ובשו"ט סי' פג, ספרי דניים יח. (יפ"ע)

כי לה'. פירושלמי מפיים וכי אפשר לב"ו לדון את נוכלו אלא אמר הקב"ה אנא מעריב דיהא לדאונן מאה דינר כו', ואת נוטלן מזה ונותנן לזה עלי לשלם לו ולפרע מלומו הוא, והוא כדכת' ר' מיא בר מניא נק' ח ע"פ. ע"ז הפסוק ע"ש. (יפ"ע)

אין לדיין כו' ד"ה גמר דין. כתוכות לח ע"ב ד"ה גמר, ובף מו ע"פ, קדושין עד ע"ב ד"ה בזמן, שבועות ל ע"ב, ב"ק קט ע"פ ד"ה מיב, ובף עב ע"פ ד"ה סיפא, ב"מ יז ע"פ ד"ה מיב, ב"ב קלף ע"פ ברשב"ם, ובה כ ע"ב, מולין נב ע"פ ד"ה כתוב. (מא"נ)

ר"ה תלמיד דרב. שבח קכח ע"פ. (מא"נ)

והא ר"ה תלמידיה דרב הוה. ב"ק (קטו.) וש"ע. (רש"ש)

תוספות. ד"ה טחנה. להכי נקוט ואפאה כו'. ע' מ"ש בזה בב"ק בס"ד. (רש"ש)

דף ז ע"א

גמרא. וירא אהרן כו' מה ראה. יומא לח ע"ב, מגילה יד ע"פ רש"י ד"ה נפוצה, כריתות ח ע"פ, מנאות לבו ע"ב ד"ה שבעלה.

ראה חור שזבוח. ע' שמ"ר פמ"פ, ויק"ר פ"י, במד"ר פט"ו, [ובס ובמנאומא בהעלמך יד מימא שהרגו גם הזקנים], ועי' פדר"א פמ"ה, מנאומא מלוה י"ל מבא כ.

השתא עבדי לי כדעבדו בחור ולא הוי להו תקנתא. ע' במד"ס פ"ד מהל' רוצח ה"ט וו"ל מע"פ שיש עונות מחורות מפפיכות למיס אין בהס השממת יפוני של עולם כש"ר, וכל מי שיש בו עון זה אין לו חלק לעולם הבא, וכל מי שקולון כנגד עון זה ולא ילינולו מן הדין, לפ ולמד מחמאב שנאמר בו רק לפ לא היה לחמאב וכשנסדרו עוונותיו לפני מלקי הרוחות לפ נמלא עון שחייב כליה רק דמי ננות ע"ש, וזה כוונת הס"ם כאן דבע"ז אם יעשה תשובה שלמה הס"ם לא יהיה לו תקנה, אבל ב"ד של מעלה אם יעשה תשובה שלמה ע"ב ד"ה מי שנהרג. (מא"נ)

א"ר ירמיה כו' כלי הדיינין. לעיל ג ע"ב ד"ה ניעני, ודף ה ע"פ ד"ה להכת, ערובין נד ע"ב ד"ה רש"י ד"ה אמר, מו"ק כה ע"ב ד"ה לממר, ודף עו ימומת דף מו, ב"ק לו ע"ב ד"ה לממר, ודף עו ע"פ ד"ה אמר, מגילה ג ע"ב.

שלא ישמע. שבועות ל ע"ב, ודף לפ ע"פ ד"ה שלא, שבח קלט ע"פ רש"י ד"ה עוכר, כתוכות דף פה, סוטה כח ע"ב רש"י ד"ה שמטעים. (מא"נ)

קרי ביה נמי שמע כו'. משום דשמוע כמיב מ"ו ועמ"כ בברכות (טו.). (רש"ש)

מהכא מלא תשא. מלנאמ משפטים פ"כ. (יפ"ע)

צדק את הדין ואח"כ חתכהו. הרמ"ם בפ"ח נמסק בניפוחו. ול"ע דבפ לומר שם בפ דין לפניך אבר מנמלאה מפורש, אולם יש לך קושיא אי מחיכה עליו ממק"ם, אל מאמר אפפקהו כמו שהוא ואח"כ מרפה ליבא הקושיא או הסחיכה ע"ד שאמרו בעירובין (סו ב) בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא אלא בדקהו, ל"ל מרלהו מחלה מהקושיות והסחיכות ואח"כ מפפקהו. (רש"ש)

ובין גרו. ספרי דניים טז. (יפ"ע)

ד"א לא תעבדהו. ע' מ"ר פרפ משפטים דר"ש אמר אם רפית ממנו וכו' הפקר לו פניס. ול"ל דהיינו לאמר הכא לא מנכרהו, ר"ל לא מעשה אלא שיכיר הוא שהדין עמו, או לא מנכרהו הפקר לו פניס כמ"ר לעיל.

לא תכירו פנים ריש"א לא תכירהו וכו'. עי' במדרש רנה פ' שופטים מקרא אלא מכיר פניס, דפליגי נמי אהא ר"ש דבב"ר דמר דריש ליה על הוכמי ומר דריש ליה על האייב ע"ש, וע"ל דכ"ש הכוונה גם בכאן וזו"ק. ואם להפוך הגי' אם יהיה ר"ש דריש לטעמיה [אבל פירש"י ז"ל דמוק דאמת דהא בבבל אוכא אומא הוא ופסקו לדון מן הדין וכדאיתא לקמן כ"ט ועוד דבבבל לא מצוי משפט הוא וע"ע]. (מרא"כ)

רש"י. ד"ה אם דומה כו'. עשיר. כ"כ ואין עשיר אלא כדעת [וכמ"ש בנדרים מא.]. (יעב"ץ)

ד"ה מכתפי להו. ומטריחין את הצבור. מלכות, שרומות על שמים מסכמות [במד"ר יח, כא], שמ"ת נרין להיות נקי בהן [עיין פירוש הגר"א לשיר השירים]. (יעב"ץ)

ששים גבורים כו' שיבא מכשורא. יומא קט ע"ב ד"ה שמים, ע"ז פט ע"ב ד"ה מ"ט, מולין נב ע"פ ד"ה כמוב. (מא"נ)

שיבא מכשורא. בגליון ד"מ מימא נל"ל שיבא והוא מהרש"ל. ומסוה, ועפירש"י וכן העריך המיפו נערך שב. (רש"ש)

אם דיין דומה. לעיל ג ע"ב רש"י לגבי, שבח י ע"פ רש"י ד"ה שמלכך, ודף קלט ע"פ ד"ה לדייני כור, יבמות דף קב ע"פ ד"ה עיין, ודף קף ע"ב, כתוכות קה ע"ב ד"ה לכמיב, מנאות ק ע"פ ד"ה נמלק, (ועיין ברש"ם דף לב ע"ב). (מא"נ)

אם דיין דומה. מדרש מנלי פכ"ט. (יפ"ע)

גחין כו' ולא א"ל פתח ואמר לעץ הקיצה. עי' פירושלמי פ"ג דבכורים מעניים הלומים לזה ע"ש. (מהרצ"ח)

פתח ואמר. פירושלמי בכורים פ"ג מרגם יעקב מים כפר נמוריא. (יפ"ע)

הוי אומרים לעץ הקיצה. במקרא כמוב אומר. (רש"ש)

בהיכל קדשו. פירושלמי [בכורים פ"ו] ס"ג הא ר' יצמק בן מנשוז בני מדרשא דקסרין, ומפרש להאי קרא וה' היינו תורת ה' בהיכל קדשו שנמלא שם אחר היודע לדון ולהורות. (יפ"ע)

א"ר אשי. פירושלמי שם מ"ר אימי. (יפ"ע)

בשבתא דריגלא. נרכות ל ע"פ ד"ה שבמת, ודף יז ע"ב, ע"ז יז ע"ב, יומא כב ע"פ ד"ה בומן, זבמים סג ע"פ ד"ה מון. (מא"נ)

מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא כו'. עי' נב"י מ"ח סי' שפ ד"ה אין יוצאין בכפפ, וגם נב"ם והגהת מהרש"ם שם. (מהרש"ם)

הוו מתונים בדין. ספרי דניים טז. (יפ"ע)

מניין שלא יפסע. מגילה כז ע"ב, הוריות יג ע"פ, ניר מד ע"פ ד"ה רב אמי, יבמות קה ע"ב ד"ה מי שנערך. (מא"נ)

א"ר ירמיה כו' כלי הדיינין. לעיל ג ע"ב ד"ה ניעני, ודף ה ע"פ ד"ה להכת, ערובין נד ע"ב רש"י ד"ה אמר, מו"ק כה ע"ב ד"ה לממר, ודף עו ימומת דף מו, ב"ק לו ע"ב ד"ה לממר, ודף עו ע"פ ד"ה אמר, מגילה ג ע"ב.

שלא ישמע. שבועות ל ע"ב, ודף לפ ע"פ ד"ה שלא, שבח קלט ע"פ רש"י ד"ה עוכר, כתוכות דף פה, סוטה כח ע"ב רש"י ד"ה שמטעים. (מא"נ)

קרי ביה נמי שמע כו'. משום דשמוע כמיב מ"ו ועמ"כ בברכות (טו.). (רש"ש)

מהכא מלא תשא. מלנאמ משפטים פ"כ. (יפ"ע)

צדק את הדין ואח"כ חתכהו. הרמ"ם בפ"ח נמסק בניפוחו. ול"ע דבפ לומר שם בפ דין לפניך אבר מנמלאה מפורש, אולם יש לך קושיא אי מחיכה עליו ממק"ם, אל מאמר אפפקהו כמו שהוא ואח"כ מרפה ליבא הקושיא או הסחיכה ע"ד שאמרו בעירובין (סו ב) בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא אלא בדקהו, ל"ל מרלהו מחלה מהקושיות והסחיכות ואח"כ מפפקהו. (רש"ש)

ובין גרו. ספרי דניים טז. (יפ"ע)

ד"א לא תעבדהו. ע' מ"ר פרפ משפטים דר"ש אמר אם רפית ממנו וכו' הפקר לו פניס. ול"ל דהיינו לאמר הכא לא מנכרהו, ר"ל לא מעשה אלא שיכיר הוא שהדין עמו, או לא מנכרהו הפקר לו פניס כמ"ר לעיל. (ראמ"ה)

לא תכירו פנים ריש"א לא תכירהו וכו'. עי' במדרש רנה פ' שופטים מקרא אלא מכיר פניס, דפליגי נמי אהא ר"ש דבב"ר דמר דריש ליה על האייב ע"ש, וע"ל דכ"ש הכוונה גם בכאן וזו"ק. ואם להפוך הגי' אם יהיה ר"ש דריש לטעמיה [אבל פירש"י ז"ל דמוק דאמת דהא בבבל אוכא אומא הוא ופסקו לדון מן הדין וכדאיתא לקמן כ"ט ועוד דבבבל לא מצוי משפט הוא וע"ע]. (מרא"כ)

רש"י. ד"ה אם דומה כו'. עשיר. כ"כ ואין עשיר אלא כדעת [וכמ"ש בנדרים מא.]. (יעב"ץ)

ד"ה מכתפי להו. ומטריחין את הצבור.

עין בינה דף כ"ה ע"ב ממימר ומר זוטרא מכתפו להו בשבתא דריגלא משום בעיומתא דצנורא, ותפסר דפרס"י הוה כלשון שני סס, ותפסר משום דאמר התם דאין מכתפין ביו"ט אלא כשריכים לריכים לו ע"כ אלא משום דעתו שרצים לריכים לו אמר זה הפקוק, ומפרש"י גרלה דגרים גם כאן ממימר ומר זוטרא.

(פורי"ר)

ד"ה שמוע. לפי שאין מכחישין. ל"ל מכחיבו. (יעב"ץ)

דף ח ע"א

גמרא. פסלינא לדינא כר' אלא לאקדומי. כתוטת נד ע"ב, ותף קה ע"ב, וע"ב טו ע"ב רש"י ד"ה הכי עשה. שטוטת ל ע"ב ד"ה למאי. תטית דר"ב פ"י. (מא"ז)

אי צייתת צייתת. כל"ל. (יעב"ץ)

שמטריחין אותו. לעיל ו ע"ב ד"ה אם, שבת. (מא"ז)

על דבר זה נענש משה. תג"ב פי"ד, תג"ב פס"ט. (יפ"ן)

כדתניא ראויה היתה פרשת נחלות כו'. כל"ל כלקמן גי מקומות, וכ"ה בב"ב. (רש"ש)

ללמדך שמגלגלין. במד"ר פי"ג, ועמ"ש שבת לב ע"ב, ובירושלמי לקמן פ"י. (יפ"ן)

שיסבול עול צבור. לעיל ו ע"ב ד"ה תהא, סוטה מ ע"ב. (יפ"ן)

כי כתוב כי אתה תבא שם כו'. עיין בהקסורים ובלמ"ס סוף עץ חטות. (יעב"ץ)

אתה והזקנים שבדור עמך כל"ל, וכ"ה בריי"ף ורל"ם, וכן העתיק רש"י בפיה"מ. (רש"ש)

זימון בשלשה. מ"ק טז ע"ב, ותף כב ע"ב ד"ה ובשמחת, בכורות לא ע"ב ד"ה ת"כ. (מא"ז)

והתניא זימון בשלשה. עי' לעיל ג' ב' תד"ה ועוד. (ג' מהרש"א)

שלח ר"נ בר"ח כו' מוציא ש"ר בב"ג. לקמן כד ע"ב, כתוטת קג ע"ב ד"ה תרי ותרי ותף לב ע"ב ד"ה אלא הסס, ועיין סס מ ע"ב ד"ה הא לאו, ותף מה ע"ב ד"ה ר"ת, ב"ק ה ע"ב ד"ה התוטס, מכות ה ע"ב. (מא"ז)

האמר אבוה דאבוך משמיה דרב. לפסר לל"ל מנה דאמר, והוא רב תנן בר רבא תוטנו של רב תבלא ותלמיד של רב. עיין קדושין דף ס' וכן בינה בשבת דף קנ"ו. (פורי"ר)

בחוששין לכבודן של ראשונים. עי' מ' בית יעקב סימן י"ת. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה משה א"ל. ובמקרא דכי אתה תביא כו' נשבעתי להם וגו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ואמר. דנו לי מיהת ד"ה וכו' דקויי"ל וכו'. להאומר פ"פ מלחמי נמען, ותולם נמשמיני על הך דמויחא סס רע פרס"י דטוען לי מלחמי לנפך בתולים, וכ"ל להנה בלח"ה קשה כאן דתוס' ריש כתוטת הקטו על הך דאס היה לו טוענת בתולים היה משכיח לצ"ד ויבחו עדים, והכי אמרינן (גיטין יו.) זוות לח שכיח, ומי' זוות דעדים והחרחה ל"ש וקשה הכי מוסיף לגעז, היינו שיבחו עדים ויהיה דיני נפשות, וקשה הכי זוות כה"ג לח שכיח, ול"ל דכאן להטעל טוען כבר לחל מלח בתולים שוב יוליא להביא עדים, ותולם התוס' כתב סס דיש כתוטת לאס טוענת פ"פ טוענה ברורה מיהיינן שמא יבחו עדים, אבל אס פ"פ טוענה שאינה ברורה ל"ש שיחברר הדבר ויבחו עדים, וא"כ בשאנחינו דקס"ד דפלוגחתן בתוסיין לגעז, ולפרס"י היינו שיבחו עדים, וס"ב ע"ב מתפרש בטוענות דמיס בטוענות פחת פחות היחי טוענה שא"ב ליכא למ"ד דחייהינן לגעז, ועפ"ז מיושב ג"כ קושיות התוס' לפרס"י ס"ב ל"ל לאוקמי לקמן דכו"ע תוסיין לגעז הכי אף אין תוסיין לגעז תחוקמי שפיר פלוגחתם בהתראה סחס, אבל לפי הנ"ל ניחא לחניי לשיטתו דס"ל (כתוטת ט:) להביא ראיה ממתני' מלי לאו דקא טעין פ"פ, וכתבו התוס' לחניי ס"ל דגס פחת פחות טוענה ברורה ומיהיינן שיתברר ויבחו עדים, ואס יאמר כו"ע אין תוסיין לגעז אינך יפרנס משמיני דתקנו בתולה נשחת ביום ד' שמא יבחו עדים, ולדידיה אין תילוק בין טוענת דמיס לטוענת פ"פ דאפילו הוי טוענה ברורה ומיהיינן שיבחו עדים וכמו כו"ע אין תוסיין לגעז, ומפ"ז אמר כ"ע ס"ל תוסיין לגעז, ולחו לניניהו זה לעיקר תוקימנא רק מנד מה דס"ל לחניי במ"ל לחין תילוק בין ט"ד ופ"פ, אבל אחר תוקימנא לך הזכירו תוסיין אי אין תוסיין לגעז בין לחניי בין זה ענין לפלוגחא דהכא ואפילו כ"ע ס"ל פ"פ לגעז מ"מ יתבן המשנה אס בהכא בטוענת פ"פ דהוי טענה אחת אפ"ז פ"פ והסס בט"ד וכרוי. (מהרצ"ח)

תוספות. ד"ה מוציא. תבעה מיבעי ליה. ונמחוקי הכ"ן כ' לתבעו ממון, כמו ותבלחו לח הילד, הכיטי טרס הילידה, וי"ל תבע לח הממון. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ועוד שמעתי מהר"פ דלר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא אינו נאמן להפסידה כו' דאמר ר"נ חכמים תקנו כו'. ולחומר הקושית לפסר לומר דרב"י ז"ל כתן ס"ל כקושית הרמב"ן כתוטת ד' ט' גבי פחת פחות סבילו הר"ן אס ז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל כיון לתוקימנא בבני ובני ודאי ליכו נאמן ותפילו כתובה לתוריית, שהרי לח כתב לה אלא על מנת לכונסה, מה דומה למוליא שט"ח על מנת שנתני לחמרי' ליה קיים תנחן ותוח לניניו. וכתב הר"ן ז"ל ולדידי לח קשיח כיון דתקינו לה כתובה כדי שלח תהא קלה בעיניו להוליחה ס"כ מה הועילו בתקנתן כו' ע"ב. ות"ב תפסר לומר דרב"י ז"ל בכתן ס"ל לתלכה כי מ"ד ס"ל כתובה לתוריית בודלי מהימן בקושית הרמב"ן לתמרינן ליה קיים תנחן ותוח לניניו, אלא דר"י אמר לתפילו למאן דס"ל כתובה דרבנן מ"ט תקנו רבנן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוליחה ס"כ ה"ל לתקוני לתיטו נאמן לחל"כ מה הועילו בתקנתן, ואפילו הכי נאמן מטעם חזקה לחין לחם טורח בסעודה ומפסידה, ואע"ג דרב"י ז"ל בכתוטות לח פירש כן, תפסר דרב"י ז"ל סס חזל בטיטת היש מפרשים שהביא רש"י בכתן ע"ב דקאי לענין מאה כסף. (פורי"ר)

בא"ד. דלר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא כו'. וי"ל פרס"י ע"פ מה שעמד בס' פ"י בכתוטות סס דאין תפסר דלר"מ מינו נאמן הא ר"מ גופיה אית ליה בינמות (דף קיח) דטענת בתולים כל ל' יום וע"כ היינו להפסידה בכתובה, דאי לאוקמה עליו לעולם נאמן דשוויה מנפשיה מד"ת, ומדאי מיירי בטענת פ"פ דאי בטענת דמיס ליכא שומכינן כל ל' יום כו'. ובמ"ל הפלחה סס כתב לייטב דר"מ מיירי כשהיה שהות לזנות לחר המופה ובכה"ג מדאוריי"ת נאמן לומר שזינתה תחתיו לחמרי' כאן נמנא וכאן היה וא"כ תפסיקה כתובתה בטענה דשמא נרעלו. וא"כ י"ל פרס"י הה"נ בכה"ג מיירי שהיה שהות לזנות לחר המופה דנאמן להפסיד כתובתה בטענת פ"פ גם לר"מ. (מצפ"א)

בא"ד. דלר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא בפ' אע"פ כו'. עי' תפלחת לבי מיו"ד סי' יד. (מהרש"ם)

בא"ד. אינו נאמן להפסידה כתובתה. וי"ל דהכא מיירי בהבית עדים שזינתה ולא ידעי אס היה תחתיו. מדוקי הר"ן. (ג' מהרש"א)

בא"ד. שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו. עי' בתוס' כאן ע"ב סוף ד"ה והבית, ועי' בגיטוקי יוסף דף רכ"ט עלה ב' סוף ע"ת, ובתוס' בתוטות דף מ' ע"ב ד"ה הא לאו. עי' בתדושי הר"ן בסס רמב"ן כ' כל שלא נגמר דינה להרוג וכוומו אינו מיית בך' שלעיט לף דרלה להרוג חותה ומ"מ לינטריך קרא בקטנה דסל"ת כיון שהבית עדים שסס היתה גדולה היתה נהרגת יתמיית קנס. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואתי להוציא לעז כו' לפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהן. והרמב"ס בפי' הוסיף לומר לו שהן פסולים, וכ"ע התוי"ט, ל"א מ"ק דהא עדיין הס יוסיפס ודנין עס אלו. תולי דעת התוי"ט שגס בדיינין נמלא אחד מהס קרוב חו פסול דינס בטל. תולס ד"ז תלוי בתלוי ברבי ועי' תומים סי' מו ס"ק כח שהוכיח דעת הרי"ף שאחר הדיינים לח נפסלו. וח"כ י"ל שגס הרמב"ס הולך בזה בשיטת רבו הרי"ף. (רש"ש)

בא"ד. שלפי שלא ידעו לדון. עי' מ' בית יעקב סי' ט"ו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואין לדמות ליוסיפו הדיינין לקמן כו'. וכתב התוי"ט דשם אמת הוא שאי אחר מ"י. אבל מה יענה להא דאמן לקמן (מ ח) י"ב מתיירין וי"ל מוכיח דיוסיפו הדיינין. וי"ל דהתם ג"כ אחת הוא שלא היו יכולין להכריע גם אחד מהס לדעתם כדאי' שם בגמרא בסוה"פ כדי שלא יגאו מב"ד מעורבבין. (רש"ש)

דף ח ע"ב

גמרא. והביא האב כו' חרשתין ללעז. יבמות קה ע"ב ד"ה אין בודקין, כתוטות כב ע"ת ד"ה תרי, ותף כו ע"ב ד"ה ותסקינהו, ג"מ כ ע"ב ד"ה תיסורת, ב"ב לת ע"ב. (מא"ז)

אביי אמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום כבודן כו'. עי' בית תפריס מ"ת סי' כ'. (מהרש"ם)

והאי תנא הוא כו'. עי' פירש"י, וק"ל דסכי הל"ל ותמיללני בפלוגחתת דר"י וכבן לליעזי לתיכך לקמן. (רש"ש)

ושאר כל חייבי מיתות אין ממיתין אלא בעדים והתראה. מכאן תולין הרמב"ס דבניו ס"פ מ' מהל' סנהדרין שנהדרין לתין מלס נהרג בהולחות עלמו, וכן הוא בתוספתא סנהדרין ר"פ ח"ג, וז"ל ר"י תומר הוא שהתוכה בעלמו פטור שנאמר לעונת בו סרה שיתרו בו לתריס ולא שיתוכה בעלמו ע"ש, ותמה מי על מר"ן שלא גילה המקור שמה. ומ"ש התוספות והתרלה נמי לריכה בתמים שלא שמכמינין לו עדים, דבריהס ל"ש דהכי עיקר הבריית בתוספתא רפי"ת דסנהדרין על תמים קלי דמה ל"ל התרלה, ועליו פיימו שבל שאר כל חייבי מיתות לריכים התרלה, וכן פרס"י בהדיא כאן וכן לקמן פ' ע"ב דכוותא הבריית על תמים ל"ל התרלה, ומה נשתנה תבריית על תמים מיתות, אבל עדה ועדים גם בתמים לריכים ע"ש. ועד דקשה דהכי גם בעדים שוממין ל"ל התרלה (כתוטות לג.) וכן ל"ל להרמב"ס פ"ב מהלכות ע"ז ה"ט דעניין מגדף כיון שגידף בעדים נסקל, וכתב מר"ן שם דהכינו כלל כאן דין לתר תמגדף ל"ל התרלה וכאן תומר דשאר חייבי מיתה לריכים התרלה ולא הוליחו רק תמת ועיין תכ"מ דהתעורר בתמת ע"ז, ול"ל דמגדף כיון דנאמר עליו ונהפס אשר תעשה ניל דמה תחייב בתמים, ובעדים שוממין שאני ללא תשכחת התרלה כלל בתמים שם. (מהרצ"ת)

עד שיודיעוהו. ע' לק' פ ע"ב. (יפ"ן)

חבר א"צ התראה. לקמן לג ע"ב ד"ה טעה, ותף לז ע"ב ד"ה כתלן, ועי"ם מ ע"ב ד"ה מניין, ותף תנו ע"ת ד"ה מ"ט, שטוטות לד ע"ת ד"ה ע"פ. (מא"ז)

חבר א"צ התראה. ג"ר פי"ט ע"ם רכ. (יפ"ן)

רש"י. ד"ה והזימום. ואפי' להפסידה כתובתה לא מהימן כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה והביא. וצ"ל לפר"ת וכו' כשלא כוונו עדותן או שהוכחשו וכו'. וי"ל לתקור לתפסד דר"ת לל כתב כן רק בגוונא ללל עשה תותה על עלמו תד"ת כגון ללל נעל כלל (והיינו לרבנן בכתוטות מ"ו תבל לרתב"י לל מלכת"ל רק כשבעל). תבל בטוען פ"פ מלחמי תו בטוען טענת דמיס ותתר כך הוכחתו העדים תו כוזמו תפסר דתיינו יכול לקיים ולו תהיה לתשה ורק תלמדין תותה לומר תיני רולה וכמו לתימת בכתוטות דף מ' לענין תומס תס נמלא כה דבר ערום ע"ש. תו ביולמ"ת כיון דהתיקור בא לו ע"י ההוללות שם רע בעלמו תפסר לתין בדבריו כלום, ובתידושי התרכתי בזה ותכ"מ. (חש"ז)

בא"ד. וצ"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כיוונו עדותן או שהוכחשו כו'. עי' נודע ביהודה תה"ק תתה"ע סי' עב בתיתר התמיה, ועי' שירי טהרה פ"ה דטהרות מ"ט. (מהרש"ם)

בא"ד. ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו כו'. עי' נודע ביהודה מהד"ת תתה"ע סי' כה. (מהרש"ם)

בא"ד. ובירושלמי מצא. בפרקין ה"ת, ובכתוטות פ"ד, ותג' הק"ע למ"ד בבק' שלא תעשה בעמתו פ"ז ה"ה, עי' תומ' מכות ד"ו ע"ת ד"ה נרבע. (ג' מהרש"א)

ואמר רב יוסף כו' הוא ואחר מצטרפין להדגו כו'. עי' תומים סוס"י לת, ותגרל רמת פסמים י"ג בתולך. (מהרש"ם)

והתורה אמרה אל תשת רשע עד. בפרק"י. ועמ"ש במ"ר נשא פ"ו תות ח' נהעלה. (רש"ש)

רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו כו'. עי' מכס בכי סי' תד בגס תס תינו העדות על עלמו שייך פלגינן דיבורא תס תין נותך בדבריו, יעו"ש מש"ס דר"ה ורמב"ס, ועי' בלב"ח קונ' הסמיכה לף ס' ע"ב בענין פלגינן דיבורא, ועי' תבו' תות יתיר סי' קו. (מהרש"ם)

ואין אדם משים עצמו רשע. ע' נמלקת מחוקק סי' קט"ו סקכ"ס, ע' ב"י חו"מ סי' כ"ט אות ז' מ"ש נמ"ח ומ"ש בשם ע"ת ובמ"ע אות ג"ל אות מ"מ בשם בעה"ת, ובמ"ע ע"ה אות י"ג בשם ת' הרמב"ן, ועיין בתומת י"ח ב' רס"ו ד"ה ח"ת משים עצמו וכ"י במתני' ד"ה פסולו עדות, ובמ"ע חו"מ סי' פ"ב סעיף ג' בהג"ה לשטוה, ובמ"ך סי' מ"ו ס"ק ק"ס, ובמ"ך סי' מ"ג סקל"ב, ובמ"ע בי' מ"ו ס"ק ו'

המזכן וכבר מת שמואל הקטן וכמ"ש היוסטין במתני' ג', וכן משמע להדיא בדבריו בהלי שחיטה פ"ח למאר שם בשמת שמואל הקטן היה ר"ג הזקן מספיד עליו, ואפי' לדעת הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות דס"ל שם שמת למאר המזכן [וברמה דברים במס' שחיטה בהלכה ג' הזקן הספיד עליו וכ"כ הגי' בתוס' ביומסין], מ"מ ס"ל דר"ג דיבנה נעשה נשיא במי שמואל הקטן, דהרי רשב"ג אינו עדיין היה מי בעת מיתת שמואל הקטן ובדתיתא במס' שחיטה הנ"ל לפי' ג' היוסטין, והילך לפשר דנעשה נשיא אחי אביו, ושוב מלאתי כן להדיא ביוסטין ד"ה ר"מ בן דוסא. (חש"ל)

אלא אמרו חכמים. ירושלמי אית שהפליגו אותו היום בד"ת ועבדוה ביומא דפתרא. (יפ"ע)

אין מעברין. ברכות מא ע"א ד"ה ולית, ר"ה כא ע"ב ד"ה על ניסן, כתובות ה ע"א ד"ה אלא. (מא"ן)

אין מעברין. יעוין תוס' ר"ה דף כא ד"ה לוי. (דב"פ)

א"ל ח"ו לא תהא כזאת בישראל כל"ל. (חש"ו)

מאנתם. ב"ק נב ע"ב. (מא"ן)

משמתו נביאים. שהש"ר פ"ח.

בת קול כו' שמעון וישמעאל. לקמן יד ע"ב, שבת טו ע"ב ד"ה ושמעון, מ"ק כ ע"ב, ודף כה ד"ה בבל, יומות קד ע"ב ד"ה אמר, ע"ז יח ע"ב ד"ה קרקיפלו, בכורות לו ע"ב ד"ה רבי, מנחות סד ע"ב ד"ה אלוה, נדה ח ע"ב ד"ה והא, וגעיס פ"ב מ"ח. (מא"ן)

יש כאן אדם אחד שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו. עי' הגהות מהרי"ב, ובמה להביא ג"כ דברי הירושלמי פוטה פ' עגלה ערופה, ובפוסקים וירושלמי ע"ז ר"פ כל הכלאים דיש שהר גירסת אחרת נכנסו זקנים בעליות בית גדיא יאתה בת קול יש ביניהם אחד ראוי לנוח הקודש וכו' ע"ש, הרי שלא נזכר כלל השראת שכינה רק רוה"ק, ובבר ידענו דרוה"ק הוא מעלה פחותה מן נבואה ובפרט לא נזכר שהר כמשה רבינו. (מהרצ"ח)

שראוי שתשרה. עמ"ש בברכות נו ע"ב ד"ה ראוי. (יפ"ע)

נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן כו'. עי' ירושלמי פוף הוריות דגם ר"ש בן הורקנוס היה בן. (מהרחש"ם)

אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וכו'. בבר כתבתי למעלה שהיו שיש שנקראו בשם שמואל הקטן, וכאן מוסיף שכהר שהם מי שהה יומר כן תמה על עצמך שבאמת אמר בשעת מותו על רשב"ג הזקן ואביהו שיהרגו, ושמעון הלז הוא בנו של ר"ג הזקן ואביו של ר"ג דיבנה (כי הוא ודאי רשב"ג של הדוכי מלכות הין זולתו בשולחלת דר"ג, שנלוזה על פי נקשתו של ריב"ז מאספסיונוס [גיטין נו:] והרי מלינו בגמ' ברכות דפרק תפילת השהר (דף ה' ב') שמואל הקטן תקן ברכת המינין לפני ר"ג יבנה, ואותו ר"ג ודאי הוא אלא שהם ר"ג היודע דיבנה, כי ר"ג הזקן זקנו לא היה מלוי בינה אלא [בירושלים] בפני הבית עד שלא גלתה קהלדין, ג"כ מהמת בבר נהרג ר"ש, קודם שנהג ר"ג נשיאותו בינבה, בבראה שבפני אביו לא היה ר"ג מוהקק לתקון ברכות, וא"כ איך היה שמואל קייס בימיו, ועל כרחינו שמואל הקטן אחר היה זה. (יעב"ץ)

אלא א"כ ירצה הנשיא. ב"ב ז ע"א ד"ה מכל, ודף כד ע"ב, ודף לא ע"ב ד"ה אחר, עדיות פ"ו מ"א. (מא"ן)

וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני. עי' ר"פ כל הגט דף כ"ה פוף ע"ב. (ג' מהרחש"א)

שנעקרו ממקומן. בירושלמי כאן ובפיעית פ"י ר"ה פ"ג נדרים פ"ו מ"ש כר נחמן והן שהגיעו לנהר פרת. ונרא' דאף לאיתא בב"מ כה ע"ב ט"ו יום מירושלים לנהר פרת, מ"מ הגליות שהם מעבר השני לנהר פרת נדרש להם עוד לאיה ימים לעברו הנהר ואף יגיעו עד פסח גם בחמץ ט"ו יום לא יבאו בע"פ להקריב הפסח. (יפ"ע)

זמנא דאביבא לא מטא. בפוסחים פ"ב ליתא, וליתא שם ג"כ מיכא כילא, ומשמע שם דר' יוסי מפום רשב"ג פליג וס"ל דמפום זה לבד ג"כ מעברין, ולפ"ז אפשר לומר לעולם לא קאמר רק בחאפי ולא בחאפי מבראי מפום דמבריו מלוקין, ואף דע"כ מדעבד עובדא היו לו מקייעים מ"מ לאו דכ"ע היא, אבל ר"ג דקאמר זימנא לחביצה לא מעא קאמר בחאפי מבראי, ובירושלמי הוא בבפוסחים. אך שם ליתא גם בעובדא דהרשאול, ובחאפי מבראי גם שם שייכם ע"ש ר"ג. ובמ"ש פ"ש עובד' מדא מהג"ל בר"ג ולית' שם זימנא לחביצה לא מעא. עוד שיוי מהכללי לירו דשם ליתא בדברי ת"ק ואם עברוה מעוברת. (יפ"ע)

מיתיבי כמה עיבור השנה כו' רשבג"א חדש. ק"ל מאי קושיא, דילמא משום דלא עביד כשמעתיה מפני שרבים חלקו עליו, כדליתא בירושלמי ברכות הנאתיו בהדושי לשו"ע סו"ס סי' תע"ב. (רש"ש)

כמה עיבור שנה. לקמן יג ע"ב ד"ה ור', ר"ה יט ע"ב, יבמות מח ע"ב ד"ה ימת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ח"ו שאוכל השום בבואי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ליטול רשות. לדבר על עסקי צבור. לולי פרש"י ים לפרש שהלך ליטול רשות מן השלרה על העיבור עמהו שהמלכות גזלה כהוב פעם על העיבור, עי' לקמן ולא היתן מרמי הלז שגזר על העיבור עיין רש"י שם, ועיין רש"י (ר"ה כה.) זיל לעיין טב ושלר לו שימנע ופרש"י שגזרו על העיבור ע"ש. (מהרצ"ח)

ד"ה גוזלות. שכולן משהין קיניהן. ולא נקטרו בפסחים המעה בשביל כך, אלא בקדשים גלבד תסורין עד שיפילו בפרחן, ומ"ש בבני עלי [יומא ט.] ממון שהיו מפהין את קיניהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שבטום, שם דבר אחר הוא, שבאמת הגשים מביאות קיניהן לפני המשכן להקריבן היו הכהנים מפהין אותן ומאחרין להקריבן, והיו מתמיהות זמן רב עד שיקריבום כדין, לעמוד על הקרבן ולפמוך עליהם, ובמוך כך היו נפלדות מבעליהן ולא נזקקות אליהם לפיכך מעלה עליהם הכתוב כו'. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה בת קול. אלא מתוך אותו קול. במלדש רבות ס"פ יתרו ז"ל קול גדול ולא יפף כו' אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול והקול שהיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו בת קול. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לכך קורין אותו בת קול. עי' סוף (מגילה לב.) מנין שמשתמעין בבת קול שנאמר ותזוין קול הבהב, וכן אמרו שם והוא לאמר הן הן, וכן אתמרין במדרש ס"פ יתרו אר"ל כשאדם מדבר יש לקולו בת קול, ועוד מקרי בת קול היינו שמואלין את יונקי פסוק לי פסוקיך והוא אומר הפסוק מה שלמד בסדר הפרשה ואם יש לו יתר וערך מה עם הענין אשר אתר בפרן לדעת ועוסק בן מקרי הילוך אחר שמיעת ק"ק. עיין ירושלמי פ"ו דשבת ר"י ור"ל הוי מתמדין אחמי לפי שמשמואל אמרו נלך בתר שמיעת בת קול עבידה קומי מידרי שמעיה קלייה דטליא ושמואל מת, וכ"ם (תולין לו:) מזכר ענין זה לענין סי', ועי' תירושים לסנהדרין מכוות תמרא ואי ובפוף נדפסו תירושי הרשאונים והוצא בשם הרש"ם דמפ"ז מיקרי בת קול מפני שיוצא במהה ואין כל אחם שומעו אלא הראוי לשומעו ע"כ, אולי מפרש בת לשון מהה כמו שאמרינו מדת הבת מלפים בת יבל, ועיין רש"י (סוטה לג.) שאני בת קול דלשמעיון עבידא, אולם בכל אלו לא מזכר רק בת קול אחם, אבן היכא דמזכר בת קול מן השמים נוהלי אין לפרש על קול הבהב אל בני אדם המהבריס, ואני כתבתי בזה מאחר מיוחד לנאחר כ"מ אחר נאמא בש"ם לשון זה וא"ת. (מהרצ"ח)

ד"ה מפני. משום כו' אפי' אשנים מהם אין מעברין אלא שעושים אותן כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ומפני כדתנן פ"ק דתענית כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה רשבג"ג. דאידך תנא חודש חסר. לו"ד ס"ל המיוק לכל שהוא לעולם מתחלת חודש הלבנה עד סופה הוי גם חסר בכלל וכמסק"ל ר"פ, אבל היכא שאין זמן קבוע להתחלות הוא ליה כרוב חדשים. (ראמ"ה)

דף יא ע"א

גמרא. תקיפאי קדמאי כו' בני גלילאה. אחת מז ע"א ד"ה בגלילה, חגיגה כה ע"א ד"ה בגלילה, ר"ה ד ע"א ד"ה ומעברות, מגילה כח ע"ב ר"ה מקיפאי, חולין קכב ע"א, בעיות יד ע"א, סוטה מט ע"א. (מא"ן)

מעשה בר"ג. עי' שילתא יעב"ן [חלק ג' סימן פז פוף]. (יעב"ץ)

ובאנפי חבריי. לשון רבים, מסנהדרין שמעו קלי, וגרסת זו מתכן לפירש"י, אבל לפי' תוס' לריך לגרום בתפי מבראי, לשון יחיד, מ"מ גילתה רש"י שאה בעיני כי לא יסוער שיקרא ר"ג את רבא"ע הרך בשנים תברי וק"ל. (יעב"ץ)

דלמא בתר דעברוהו. רש"י ותוס' פילגו זאת על ר"ג דיבנה, ותולם על ר"ג דיבנה שהיה אחר המזכן לא יולדך גוזליית רבינין ואמריה דעדקיו, דהרי אחר המזכן לא הקריבו הפסח ואחר קרבנות, ולא אם אחמר דפסח הקריבו לא אחמר הביא אחת משום דקי"ל מקריבין אע"פ שאין בית, וכן מלינו בר"ג דיבנה שאחמר לעני עבדו לא ולנה עלי את הפסח בחכלבלה של עץ (פסחים עד.), אולם נחלות שהמה קיני יולדות וזבה דקרבנות יחיד הם גלי אפק לא הקריבו לעבר הבנה בשביל דבר אלא היה יוהב אז עיין ר"ן בחלוחיו לאן שהחעורר בחאת בזה, ועיין בחוספ יעב"ץ ח"ב סי' פ"ז ובפ' חמרא ומיי, לכן הבטון כפי הפי' של חוס' דבינו פרץ מוכח בשיטה מקובלת (בסוף פ' חמרא ומיי) וז"ל ויש מפרשים בחר דעברוה שהבנה ש"מ שילה נשיא ר"ג ולפי אלא היה ר"ג אז בשעת מעשה שעברוה אחר בחאפי מבראי של"ה חוס' חלמידי דבינו פרץ, ופיהוסו בין שהזכר למעלה דר"ג ללך ליטול רשות מחלטון ועברו ב"ד ש"מ שילה נשיא והיה אלא אלא בחאת, ג"כ הם היו העיקר ומפ"ז אחר בחאפי מבראי שהוא לא היה רק סניף בזה ואחת. (מהרצ"ח)

על ג' דברים מעברין. לקמן יב ע"א ד"ה לעיה, ודף ג ע"א בחש"ן, ועיין י ע"ב ד"ה שנים, ודף יח ע"ב ד"ה שחל, וע"ש ס ע"ב ד"ה ואין, שבת יא ע"א ד"ה בעיטור, ר"ה ח ע"ב, ודף כ ע"ב ד"ה אין, ועי"ז ד"ה עברה וד"ה כי חזית, מוצין ק ע"א ד"ה מקופה.

ועל אחת מהן אין מעברין. בירושלמי הבא גבי ג' מהלילות אלו ואם עברוה אינה מעוברת, ולעיל גבי על החביב כו' אלו על ג' מהן אין מעברין אלו ואם עברוה מעוברת, ובמוספתא פ"ב קאמי גם על אחת מג' החלילות אם עברוה מעוברת. (יפ"ע)

אין מעברין אלא ביהודה. בברכות סג ע"א ר"ש ד"ה מעבר, ר"ה כ ע"ב ד"ה חלות, ודף כה ע"א ד"ה זאב, ודף כח ע"א ד"ה לוי (ירושלמי כאחות פ"ב ה"ו). קדושין לו ע"ב ד"ה חנבעי, גיטין ג ע"א, ב"ב קכא ע"א, ודף ו ע"א ד"ה ערדיסקאות, ב"ק פד ע"א, חולין כו ע"ב. (מא"ן)

העיד חנניה איש אוני. בירושלמי כאן ובנדרים פ"ג הערה כו' אחם אינה יכולה להחעבר בירושה בשעברין אחה בגלוי, משמע לולקבל בת, ויבוו להירו, גם בחו"ל אם אין יכולים לעבר בפ"ש מעברין בחו"ל כמ"ש לק' ומוצה בחוס' ד"ה אין מעברין, וים לפרש לפ"ז הה"ק דדין גלוי כחו"ל דוקא בפ"ש לעבר ביהודה ולא בת לחקל. (יפ"ע)

אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה כו'. עי' מלכבת המשנה על המלילחת פ' בת פ' ב' חות ב'. (מהרש"ם)

ואם עברוה בלילה. מ"ב אמור פ"ע. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה תקיפי קדמאי. ר"ג שהיי נוהג שרירה וחורק מרה וכו'. משמע דהיה ר"ג דיבנה, וכן משמע בחמת לקמן בגמ'. ול"ע דא"כ היכי קאמר שהיה יושב ע"ג מעלה בהר הבית, והרי רשב"ג אינו נהרג לאחר החורבן, ואין סברא לומר דגאמנה לנשיא בחיי אינו ול"ע. (חש"ל)

ד"ה דזמן ביעורא. שנה שלישית או ששית כו' ראשונה ושניה חייב כו'. וכ"כ ביבמות (עג.), ואינו מדויק דבפ"ב דמע"ש מ"ו מבן דזמן הביעור בעה"פ של רביעית ושל שביעית ע"ש ובחוס' יבמות שם, וכן לשונו בפיה"מ שלו אינו מכוון כזה. (רש"ש)

ד"ה ממעטינן זיתא כו'. גליל ודרום מא"ר הן. עיין בפסחים (לף ו:). (מצפ"א)

בא"ד. וא"צ להודיעם על העיבור שקרובים הן לב"ד. ולכאורה אין זה טעם שהרי גם בפ"ש היו שלוחין יוצאין על שאר חדשים להודיען אם עיברו את החודש או לא ולא שני זה שקרובין לב"ד ואחמי שני לענין הודעת העיבור אם"מ לאו דכ"ע היא, אבל ר"ג דקאמר זימנא לחביצה לא מעא קאמר בחאפי מבראי, ובירושלמי הוא בבפוסחים. אך שם ליתא גם בעובדא דהרשאול, ובחאפי מבראי גם שם שייכם ע"ש ר"ג. ובמ"ש פ"ש עובד' מדא מהג"ל בר"ג ולית' שם זימנא לחביצה לא מעא. עוד שיוי מהכללי לירו דשם ליתא בדברי ת"ק ואם עברוה מעוברת. (יפ"ע)

מיתיבי כמה עיבור השנה כו' רשבג"א חדש. ק"ל מאי קושיא, דילמא משום דלא עביד כשמעתיה מפני שרבים חלקו עליו, כדליתא בירושלמי ברכות הנאתיו בהדושי לשו"ע סו"ס סי' תע"ב. (רש"ש)

כמה עיבור שנה. לקמן יג ע"א ד"ה ור', ר"ה יט ע"ב, יבמות מח ע"ב ד"ה ימת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ח"ו שאוכל השום בבואי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ליטול רשות. לדבר על עסקי צבור. לולי פרש"י ים לפרש שהלך ליטול רשות מן השלרה על העיבור עמהו שהמלכות גזלה כהוב פעם על העיבור, עי' לקמן ולא היתן מרמי הלז שגזר על העיבור עיין רש"י שם, ועיין רש"י (ר"ה כה.) זיל לעיין טב ושלר לו שימנע ופרש"י שגזרו על העיבור ע"ש. (מהרצ"ח)

ד"ה גוזלות. שכולן משהין קיניהן. ולא נקטרו בפסחים המעה בשביל כך, אלא בקדשים גלבד תסורין עד שיפילו בפרחן, ומ"ש בבני עלי [יומא ט.] ממון שהיו מפהין את קיניהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שבטום, שם דבר אחר הוא, שבאמת הגשים מביאות קיניהן לפני המשכן להקריבן היו הכהנים מפהין אותן ומאחרין להקריבן, והיו מתמיהות זמן רב עד שיקריבום כדין, לעמוד על הקרבן ולפמוך עליהם, ובמוך כך היו נפלדות מבעליהן ולא נזקקות אליהם לפיכך מעלה עליהם הכתוב כאילו שבטום. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה בת קול. אלא מתוך אותו קול. במלדש רבות ס"פ יתרו ז"ל קול גדול ולא יפף כו' אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול והקול שהיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו בת קול. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לכך קורין אותו בת קול. עי' סוף (מגילה לב.) מנין שמשתמעין בבת קול שנאמר ותזוין קול הבהב, וכן אמרו שם והוא לאמר הן הן, וכן אתמרין במדרש ס"פ יתרו אר"ל כשאדם מדבר יש לקולו בת קול, ועוד מקרי בת קול היינו שמואלין את יונקי פסוק לי פסוקיך והוא אומר הפסוק מה שלמד בסדר הפרשה ואם יש לו יתר וערך מה עם הענין אשר אתר בפרן לדעת ועוסק בן מקרי הילוך אחר שמיעת ק"ק. עיין ירושלמי פ"ו דשבת ר"י ור"ל הוי מתמדין אחמי לפי שמשמואל אמרו נלך בתר שמיעת בת קול עבידה קומי מידרי שמעיה קלייה דטליא ושמואל מת, וכ"ם (תולין לו:) מזכר ענין זה לענין סי', ועי' תירושים לסנהדרין מכוות תמרא ואי ובפוף נדפסו תירושי הרשאונים והוצא בשם הרש"ם דמפ"ז מיקרי בת קול מפני שיוצא במהה ואין כל אחם שומעו אלא הראוי לשומעו ע"כ, אולי מפרש בת לשון מהה כמו שאמרינו מדת הבת מלפים בת יבל, ועיין רש"י (סוטה לג.) שאני בת קול דלשמעיון עבידא, אולם בכל אלו לא מזכר רק בת קול אחם, אבן היכא דמזכר בת קול מן השמים נוהלי אין לפרש על קול הבהב אל בני אדם המהבריס, ואני כתבתי בזה מאחר מיוחד לנאחר כ"מ אחר נאמא בש"ם לשון זה וא"ת. (מהרצ"ח)

ד"ה מפני. משום כו' אפי' אשנים מהם אין מעברין אלא שעושים אותן כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ומפני כדתנן פ"ק דתענית כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה רשבג"ג. דאידך תנא חודש חסר. לו"ד ס"ל המיוק לכל שהוא לעולם מתחלת חודש הלבנה עד סופה הוי גם חסר בכלל וכמסק"ל ר"פ, אבל היכא שאין זמן קבוע להתחלות הוא ליה כרוב חדשים. (ראמ"ה)

דף יא ע"א

גמרא. תקיפאי קדמאי כו' בני גלילאה. אחת מז ע"א ד"ה בגלילה, חגיגה כה ע"א ד"ה בגלילה, ר"ה ד ע"א ד"ה ומעברות, מגילה כח ע"ב ר"ה מקיפאי, חולין קכב ע"א, בעיות יד ע"א, סוטה מט ע"א. (מא"ן)

מעשה בר"ג. עי' שילתא יעב"ן [חלק ג' סימן פז פוף]. (יעב"ץ)

ובאנפי חבריי. לשון רבים, מסנהדרין שמעו קלי, וגרסת זו מתכן לפירש"י, אבל לפי' תוס' לריך לגרום בתפי מבראי, לשון יחיד, מ"מ גילתה רש"י שאה בעיני כי לא יסוער שיקרא ר"ג את רבא"ע הרך בשנים תברי וק"ל. (יעב"ץ)

דלמא בתר דעברוהו. רש"י ותוס' פילגו זאת על ר"ג דיבנה, ותולם על ר"ג דיבנה שהיה אחר המזכן לא יולדך גוזליית רבינין ואמריה דעדקיו, דהרי אחר המזכן לא הקריבו הפסח ואחר קרבנות, ולא אם אחמר דפסח הקריבו לא אחמר הביא אחת משום דקי"ל מקריבין אע"פ שאין בית, וכן מלינו בר"ג דיבנה שאחמר לעני עבדו לא ולנה עלי את הפסח בחכלבלה של עץ (פסחים עד.), אולם נחלות שהמה קיני יולדות וזבה דקרבנות יחיד הם גלי אפק לא הקריבו לעבר הבנה בשביל דבר אלא היה יוהב אז עיין ר"ן בחלוחיו לאן שהחעורר בחאת בזה, ועיין בחוספ יעב"ץ ח"ב סי' פ"ז ובפ' חמרא ומיי, לכן הבטון כפי הפי' של חוס' דבינו פרץ מוכח בשיטה מקובלת (בסוף פ' חמרא ומיי) וז"ל ויש מפרשים בחר דעברוה שהבנה ש"מ שילה נשיא ר"ג ולפי אלא היה ר"ג אז בשעת מעשה שעברוה אחר בחאפי מבראי של"ה חוס' חלמידי דבינו פרץ, ופיהוסו בין שהזכר למעלה דר"ג ללך ליטול רשות מחלטון ועברו ב"ד ש"מ שילה נשיא והיה אלא אלא בחאת, ג"כ הם היו העיקר ומפ"ז אחר בחאפי מבראי שהוא לא היה רק סניף בזה ואחת. (מהרצ"ח)

על ג' דברים מעברין. לקמן יב ע"א ד"ה לעיה, ודף ג ע"א בחש"ן, ועיין י ע"ב ד"ה שנים, ודף יח ע"ב ד"ה שחל, וע"ש ס ע"ב ד"ה ואין, שבת יא ע"א ד"ה בעיטור, ר"ה ח ע"ב, ודף כ ע"ב ד"ה אין, ועי"ז ד"ה עברה וד"ה כי חזית, מוצין ק ע"א ד"ה מקופה.

ועל אחת מהן אין מעברין. בירושלמי הבא גבי ג' מהלילות אלו ואם עברוה אינה מעוברת, ולעיל גבי על החביב כו' אלו על ג' מהן אין מעברין אלו ואם עברוה מעוברת, ובמוספתא פ"ב קאמי גם על אחת מג' החלילות אם עברוה מעוברת. (יפ"ע)

אין מעברין אלא ביהודה. בברכות סג ע"א ר"ש ד"ה מעבר, ר"ה כ ע"ב ד"ה חלות, ודף כה ע"א ד"ה זאב, ודף כח ע"א ד"ה לוי (ירושלמי כאחות פ"ב ה"ו). קדושין לו ע"ב ד"ה חנבעי, גיטין ג ע"א, ב"ב קכא ע"א, ודף ו ע"א ד"ה ערדיסקאות, ב"ק פד ע"א, חולין כו ע"ב. (מא"ן)

העיד חנניה איש אוני. בירושלמי כאן ובנדרים פ"ג הערה כו' אחם אינה יכולה להחעבר בירושה בשעברין אחה בגלוי, משמע לולקבל בת, ויבוו להירו, גם בחו"ל אם אין יכולים לעבר בפ"ש מעברין בחו"ל כמ"ש לק' ומוצה בחוס' ד"ה אין מעברין, וים לפרש לפ"ז הה"ק דדין גלוי כחו"ל דוקא בפ"ש לעבר ביהודה ולא בת לחקל. (יפ"ע)

אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה כו'. עי' מלכבת המשנה על המלילחת פ' בת פ' ב' חות ב'. (מהרש"ם)

ואם עברוה בלילה. מ"ב אמור פ"ע. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה תקיפי קדמאי. ר"ג שהיי נוהג שרירה וחורק מרה וכו'. משמע דהיה ר"ג דיבנה, וכן משמע בחמת לקמן בגמ'. ול"ע דא"כ היכי קאמר שהיה יושב ע"ג מעלה בהר הבית, והרי רשב"ג אינו נהרג לאחר החורבן, ואין סברא לומר דגאמנה לנשיא בחיי אינו ול"ע. (חש"ל)

ד"ה דזמן ביעורא. שנה שלישית או ששית כו' ראשונה ושניה חייב כו'. וכ"כ ביבמות (עג.), ואינו מדויק דבפ"ב דמע"ש מ"ו מבן דזמן הביעור בעה"פ של רביעית ושל שביעית ע"ש ובחוס' יבמות שם, וכן לשונו בפיה"מ שלו אינו מכוון כזה. (רש"ש)

ד"ה ממעטינן זיתא כו'. גליל ודרום מא"ר הן. עיין בפסחים (לף ו:). (מצפ"א)

בא"ד. וא"צ להודיעם על העיבור שקרובים הן לב"ד. ולכאורה אין זה טעם שהרי גם בפ"ש היו שלוחין יוצאין על שאר חדשים להודיען אם עיברו את החודש או לא ולא שני זה שקרובין לב"ד ואחמי שני לענין הודעת העיבור אם"מ לאו דכ"ע היא, אבל ר"ג דקאמר זימנא לחביצה לא מעא קאמר בחאפי מבראי, ובירושלמי הוא בבפוסחים. אך שם ליתא גם בעובדא דהרשאול, ובחאפי מבראי גם שם שייכם ע"ש ר"ג. ובמ"ש פ"ש עובד' מדא מהג"ל בר"ג ולית' שם זימנא לחביצה לא מעא. עוד שיוי מהכללי לירו דשם ליתא בדברי ת"ק ואם עברוה מעוברת. (יפ"ע)

מיתיבי כמה עיבור השנה כו' רשבג"א חדש. ק"ל מאי קושיא, דילמא משום דלא עביד כשמעתיה מפני שרבים חלקו עליו, כדליתא בירושלמי ברכות הנאתיו בהדושי לשו"ע סו"ס סי' תע"ב. (רש"ש)

כמה עיבור שנה. לקמן יג ע"א ד"ה ור', ר"ה יט ע"ב, יבמות מח ע"ב ד"ה ימת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ח"ו שאוכל השום בבואי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ליטול רשות. לדבר על עסקי צבור. לולי פרש"י ים לפרש שהלך ליטול רשות מן השלרה על העיבור עמהו שהמלכות גזלה כהוב פעם על העיבור, עי' לקמן ולא היתן מרמי הלז שגזר על העיבור עיין רש"י שם, ועיין רש"י (ר"ה כה.) זיל לעיין טב ושלר לו שימנע ופרש"י שגזרו על העיבור ע"ש. (מהרצ"ח)

ד"ה גוזלות. שכולן משהין קיניהן. ולא נקטרו בפסחים המעה בשביל כך, אלא בקדשים גלבד תסורין עד שיפילו בפרחן, ומ"ש בבני עלי [יומא ט.] ממון שהיו מפהין את קיניהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שבטום, שם דבר אחר הוא, שבאמת הגשים מביאות קיניהן לפני המשכן להקריבן היו הכהנים מפהין אותן ומאחרין להקריבן, והיו מתמיהות זמן רב עד שיקריבום כדין, לעמוד על הקרבן ולפמוך עליהם, ובמוך כך היו נפלדות מבעליהן ולא נזקקות אליהם לפיכך מעלה עליהם הכתוב כאילו שבטום. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה בת קול. אלא מתוך אותו קול. במלדש רבות ס"פ יתרו ז"ל קול גדול ולא יפף כו' אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול והקול שהיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו בת קול. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לכך קורין אותו בת קול. עי' סוף (מגילה לב.) מנין שמשתמעין בבת קול שנאמר ותזוין קול הבהב, וכן אמרו שם והוא לאמר הן הן, וכן אתמרין במדרש ס"פ יתרו אר"ל כשאדם מדבר יש לקולו בת קול, ועוד מקרי בת קול היינו שמואלין את יונקי פסוק לי פסוקיך והוא אומר הפסוק מה שלמד בסדר הפרשה ואם יש לו יתר וערך מה עם הענין אשר אתר בפרן לדעת ועוסק בן מקרי הילוך אחר שמיעת ק"ק. עיין ירושלמי פ"ו דשבת ר"י ור"ל הוי מתמדין אחמי לפי שמשמואל אמרו נלך בתר שמיעת בת קול עבידה קומי מידרי שמעיה קלייה דטליא ושמואל מת, וכ"ם (תולין לו:) מזכר ענין זה לענין סי', ועי' תירושים לסנהדרין מכוות תמרא ואי ובפוף נדפסו תירושי הרשאונים והוצא בשם הרש"ם דמפ"ז מיקרי בת קול מפני שיוצא במהה ואין כל אחם שומעו אלא הראוי לשומעו ע"כ, אולי מפרש בת לשון מהה כמו שאמרינו מדת הבת מלפים בת יבל, ועיין רש"י (סוטה לג.) שאני בת קול דלשמעיון עבידא, אולם בכל אלו לא מזכר רק בת קול אחם, אבן היכא דמזכר בת קול מן השמים נוהלי אין לפרש על קול הבהב אל בני אדם המהבריס, ואני כתבתי בזה מאחר מיוחד לנאחר כ"מ אחר נאמא בש"ם לשון זה וא"ת. (מהרצ"ח)

ד"ה מפני. משום כו' אפי' אשנים מהם אין מעברין אלא שעושים אותן כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ומפני כדתנן פ"ק דתענית כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה רשבג"ג. דאידך תנא חודש חסר. לו"ד ס"ל המיוק לכל שהוא לעולם מתחלת חודש הלבנה עד סופה הוי גם חסר בכלל וכמסק"ל ר"פ, אבל היכא שאין זמן קבוע להתחלות הוא ליה כרוב חדשים. (ראמ"ה)

דף יא ע"א

גמרא. תקיפאי קדמאי כו' בני גלילאה. אחת מז ע"א ד"ה בגלילה, חגיגה כה ע"א ד"ה בגלילה, ר"ה ד ע"א ד"ה ומעברות, מגילה כח ע"ב ר"ה מקיפאי, חולין קכב ע"א, בעיות יד ע"א, סוטה מט ע"א. (מא"ן)

הנעשים בלוז. הכא יליעו ללא הניתו הרומיים לעבר השנה כמ"ש למעלה וכתבו המכתב נרמז שלא יבינו עובדי האלילים והגולגולין, ותפסו נפר, היינו רומי שהגלם היה נפר, ולא הניחן תרמי, ל"ל רומי, ומכל הברים הנעשים נלוז, ל"ל לוז, היינו עיבור השנה היה עקרן נלוז לפר ביהודה. עיין ירושלמי פ"ק דסנהדרין בימי רבי נכנסו לעבר שנה בלוז, ומפ"ז היו לעיבור בשם דברים הנעשים בלוז ומפי שחמרו ומה ניהו תכלת עשו הכל בתכמה להסתיר ולהעליס הדבר. כן שמעתי זה זמן כציר מרב גדול אחד.

(מהרצ"ח)

משם ראיה ב"ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנו. יליעו כ"מ שנזכר משם רחיה הכוונה לתין תפשרות בשום תופן להניח רחיה משם, וכתן ג"כ ג"ל תין תפשר להניח רחיה מר"ע ומעשיותיו בעת שהיה בניח הסתוקין והרי תן ק"ל עיבור בשלשה והוא היה תו יחידי, עיין (יבמות קה:), אלא ע"כ ר"ע לא הורה רק הדין וז"ד יש בו בתסיפה וקבעו כל שנה בפ"ע.

(מהרצ"ח)

לא בשביעית. בירושלמי כתן ובפתה פ"ה שקלים פ"ל נדרי פ"ו אימא ואם עברוה מעוברת ועפ"ק שקלים שם ה"ב שתמה למה לא הניח הרמב"ם בפ"ד מהלכ"ת דבדיעבד מעוברת ועפני"ב.

(יפ"ע)

ורבותינו התירו. ע' ירושלמי שם ולתר"ז בשם ר' אבהו הלא דתימא על שלא התיר ר' להניח ירק ממו"ל כו', ולהרמ"פ פתה פ"ה ה"ח לא קאי רק ממולאי שביעית, ולהמ"ק שקלים שם ד"ה לא בשביעית קאי גם משביעית ע"ש.

(יפ"ע)

חוששין לגושיהן. גיטין ח ע"ב, נדרים נג ע"ב ד"ה אבל וד"ה משום, בכורות כב ע"ב.

(מא"נ)

מפני הטומאה. נזיר דף נז ע"ב בם"ס הגלגולת, וע"ש נב ע"ב, (ועי' תל"מ ה' בית הבחירה פ"ח ה"כ), שקלים דף ב, פסחים ט ע"א בם"ס נשיח גוסס, יומות סח.

(מא"נ)

אין מעברין כו' מפני הטומאה. ע' ת"כ תמור פ"ט.

(יפ"ע)

מעשה בחזקיהו וכו'. בסמ"ג בעשין מ"ו כתב טעם משמיה דבפסיה תמצו"ה עיבר חזקיהו את השנה משום דעדיין לא בתו רוב ישראל לירושלים, וכבר שנו תכמים (לעיל דף י"ח) דמעברין השנה על גליות ישראל שנעקרו ממקומן וכו' ע"ש, וע"ע דלא"כ למה ניקא רחמים על עלמו הל בדין עשה.

(חש"ל)

מעשה בחזקיהו מלך יהודה שעיבר את השנה כו'. ע"ל י"ח בתין מוסיפין מלך בעיבור שנה, ס' מנ"ע. ועי' יערות דבש ח"ג דרוש י"ל בסוגיא זו, ועי' תבו' בינ לינן סי' קפ"ב.

(מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ששנת בצורת. בקראי מ"ל. ל"ל דבא לי"בא בזה קושיית הרש"ל בתד"ה ומפני מה ע"ש.

(רש"ש)

ד"ה ולא במ"ש. ומאריכין כו' כל"ל.

(רש"ש)

ד"ה שעיבר את השנה כו' שנטמאו בימי אחז אביו מע"א שלא חששו לתורה כו'. עי' ירושלמי פסחים רפ"ט ה"ח (מי שהיה טמא) דטומאת ע"י עבו מותה בטומאת זיבה ונדנה, ל"ב תיך תלי לה לקמן מי שהתה לו דמויה בניעות, ועי' בית יעקב סי' ו, ועי' פרי תדש סי' תרע"ח שכתב בפשיטות דטומאת ע"י לא הותרה בניעור.

(מהרש"ם)

תוספות. ד"ה ומפני. עם"ק נדרים פ"ו ה"ח ד"ה אימתי וד"ה מפני.

(יפ"ע)

ד"ה לא משנה. ואע"ג דלא מגלין מ"מ אין מחשבין כו'. והא דמקרינן לעיל שומי מיתמי וכו' היינו דוקא מפני הדתק כדפירש"י לקמן בסמוך.

(רש"ש)

ד"ה ולא. ולפ"ז לא יתכן כו'. מה שהקשה המהרש"ל, לפמ"ש בתוד' הקודם לק"מ. לך ק"ק דבגלאו הא דר"ם לא יתכן פירושם דיהיה ג"ם זח"ו זו ומל"ל זו, ו"ל בדוחק.

(רש"ש)

ד"ה חושטין. פי' הקונטרס דמטמא באהל וקשה כו'. עתוס' שבת ע"ו ב' ד"ה ומחוירת וכו' ט"ג וכו', ותם"ס ד' רס"ב.

(מהרש"ם)

בא"ד. דתנן במסכת אהלות פ"ב מ"ג כל"ל.

(רש"ש)

דה"ה שעיבר. דע"ז מטמא בפר"ע כמת. ע"ם (פפ ג) בלא מיתקק למת מלא לקולח בלא מטמא בפחות מכזית.

(רש"ש)

בא"ד. ואע"ג דטומאת עבודת כוכבים דרבנן. מ"מ דגם בטומאה דרבנן נתיץ לפסח שני וכדאמר לקמן שהשיאם לעשות פסח שני, וא"כ קשה מהא דאמר בפסחים דף פ' ויטמאנו ממת מ"כ מדמהו אתה מתגיבו, ולפי דברי התוספות יכולים לטמא אותו בטומאת מת דרבנן כגון בנית הפרס וכדומה בלא שיך למימר מדמהו מתגיבו להא מן המורה בר מגיבא הוא ולא שיך למימר בלא מזי בראשון לא מזי בשני.

(פור"י)

בא"ד. ובירושלמי אמר. כתן ה"ב, בפסיס פ"ט ה"ב. וע"ע מירושלמי סוטה פ"ב ה"ב דשם אימא דתימי עזתא מצאו בגלגלתו של תרוגה תתא המוצא, ודוחר מזה בתכ"ת.

(יפ"ע)

בא"ד. ובירושלמי אמר כו'. עי' מל"מ פ"ת מכית הבחירה הי"ג, ועי' יטועות יעקב ת"ח אמר, ותתם קופר יו"ד סי' תת שלא רצו דברי המל"מ, ועי' בגיון יהושלים על הירושלמי, ועי' זו"ח מהרל"ח סי' ק"ו.

(מהרש"ם)

בא"ד. ותימה שהרי בט"ו היו יכולים ליטהר כו'. ר"ל בט"ו ימים מן היום תשר התלו לקדש תת בית ה' בתחד לחודש הרתשון עד ט"ו שבו הלו, בלתה היתים ע"י יכולין היו להטהר תכן תני לא יתעסי תין יכולו להטהר כל עוד שלא הלו לטהר כל הבית וכליו, תה מועילה הטהרה ועניין הסדר בילה, והרי יהיתם עסקניות היו במנע טומתה כל תלו היתים, תתר שלא הלו עד ט"ז בניסן, הרי שתפילו בי"ט עודם עסוקים במלתכת טהרת הבית וכליו, ולא הספיקו עד מוצאי יו"ט הרתשון.

(רעב"ץ)

בא"ד. ותימה שהרי בט"ו יום היו כו' כ"כ דל"ל, ור"ל בט"ו יום שתכ"ט בתדר שזהו זמון המסוגר לתשר בו יכולין לעבר בדשמואל לקמן עד י"ד בניסן.

(רש"ש)

דף יב ע"ב

גמרא. שהשיא א"י לעשות פסח שני. ק"ק לפ"ז תתי דבתיב שם וישמטו הפסח בי"ד לחדש השני וגו' ויעשו בני ישראל כו' את תג המצות שבעת ימים, הלא פסח שני תינו בלא לילה תתם.

(רש"ש)

שהשיא את ישראל לעשות פסח שני. עי' בהגהות הגאון תמימי מוהרש"ם ז"ל תפ"ק, שהעיר בתמים עלומה דהא כתיב שם ויעשו בני"י וכו' את תג המצות שבעת ימים, ותי תמיני ז' ימים מתי עבידתים הא תינו נוהג בלא יום תתר, ותמנם תכי מלאתי בעז"ה בסמ"ג שם שכ"כ בשם רבינו משולם ול"ל דפ"ת לומר שפסח שני היה להיו תינו נוהג בלא יום תתר, ותכן ל"ש בלא הניח דברי רשב"י שגמ' דמפרש לה בתמת בפסח שני, ועל עיקר הקושיא כתבתי בתדושי בעז"ה ליישב בד' תופיים ותכמ"ל.

(חש"ל)

מפני שהשיא א"י לעשות פסח שני. ע' הגהת רש"ם שתמה שהרי מצותר בדא"י שם שעשו תג המצות ז' ימים וגם הקריבו זבחים ז' ימים והא פסח שני תינו בלא יום ת', ולפתמ"ל בשם תוספתא י"ל שעיבר בניסן, וגם תתר שפי' בלא עיבור רתוי לעשות פסח שני ותח"ו נתמרט על שהיתם וסם עשו ז' ימים על סתך העיבור ודו"ק.

(מהרש"ם)

אמר מר ר' יהודה אומר מעברין. בירושלמי הגיר' בעבי' ר' יוסי תומר מעברין, וא"כ לא קשה מהא דס"ל לר' יהודה הומרה בלבור, גם שם המעשה מחזקי לא סיים שבקש רחמים ע"ע מתתת זה, רק מעברין שכן מנינו בחזקי, והא דכתיב בלא בכתוב הוא משום שעיבר ניסן בניסן.

(יפ"ע)

עודהו על מצחו. בירושלמי פ"ק דיומא פלוגתא דתמוראי, ולמ"ד בתבי עין על מצחו הכה"ג לוקח בכל יום בגדיו, ועמ"ש בפסיס עז ע"ב.

(יפ"ע)

אלא חסורי מחסרא כו'. עיין בם"ל מעשה ל"ת פירוש נכון בסוגיא זו.

(רש"ש)

אלא אדר כו' ביום ל. לעיל י ע"ב ד"ה ותידי דתני, ולף פז ע"ב ד"ה דתי להתי גיסף, ר"ה בא ע"ב ד"ה לוי בפסיס בו ע"ב רש"י ד"ה עיבר, וש"ם עטו ע"ב ד"ה קסבר.

(מא"נ)

זה ניסן. בתכלתא בא פ"ב דריס ר"ם תרתשון

ד"ה שעיבר. דע"ז מטמא בפר"ע כמת. ע"ם (פפ ג) בלא מיתקק למת מלא לקולח בלא מטמא בפחות מכזית.

(רש"ש)

בא"ד. ואע"ג דטומאת עבודת כוכבים דרבנן. מ"מ דגם בטומאה דרבנן נתיץ לפסח שני וכדאמר לקמן שהשיאם לעשות פסח שני, וא"כ קשה מהא דאמר בפסחים דף פ' ויטמאנו ממת מ"כ מדמהו אתה מתגיבו, ולפי דברי התוספות יכולים לטמא אותו בטומאת מת דרבנן בגון בנית הפרס וכדומה בלא שיך למימר מדמהו מתגיבו להא מן המורה בר מגיבא הוא ולא שיך למימר בלא מזי בראשון לא מזי בשני.

(פור"י)

בא"ד. ובירושלמי אמר כו'. עי' מל"מ פ"ת מכית הבחירה הי"ג, ועי' יטועות יעקב ת"ח אמר, ותתם קופר יו"ד סי' תת שלא רצו דברי המל"מ, ועי' זו"ח מהרל"ח סי' ק"ו.

(מהרש"ם)

בא"ד. ותימה שהרי בט"ו היו יכולים ליטהר כו'. ר"ל בט"ו ימים מן היום תשר התלו לקדש תת בית ה' בתחד לחודש הרתשון עד ט"ו שבו הלו, בלתה היתים ע"י יכולין היו להטהר תכן תני לא יתעסי תין יכולו להטהר כל עוד שלא הלו לטהר כל הבית וכליו, תה מועילה הטהרה ועניין הסדר בילה, והרי יהיתם עסקניות היו במנע טומתה כל תלו היתים, תתר שלא הלו עד ט"ז בניסן, הרי שתפילו בי"ט עודם עסוקים במלתכת טהרת הבית וכליו, ולא הספיקו עד מוצאי יו"ט הרתשון.

(רעב"ץ)

בא"ד. ותימה שהרי בט"ו יום היו כו' כ"כ דל"ל, ור"ל בט"ו יום שתכ"ט בתדר שזהו זמון המסוגר לתשר בו יכולין לעבר בדשמואל לקמן עד י"ד בניסן.

(רש"ש)

דף יב ע"ב

גמרא. שהשיא א"י לעשות פסח שני. ק"ק לפ"ז תתי דבתיב שם וישמטו הפסח בי"ד לחדש השני וגו' ויעשו בני ישראל כו' את תג המצות שבעת ימים, הלא פסח שני תינו בלא לילה תתם.

(רש"ש)

שהשיא את ישראל לעשות פסח שני. עי' בהגהות הגאון תמימי מוהרש"ם ז"ל תפ"ק, שהעיר בתמים עלומה דהא כתיב שם ויעשו בני"י וכו' את תג המצות שבעת ימים, ותי תמיני ז' ימים מתי עבידתים הא תינו נוהג בלא יום תתר, ותמנם תכי מלאתי בעז"ה בסמ"ג שם שכ"כ בשם רבינו משולם ול"ל דפ"ת לומר שפסח שני היה להיו תינו נוהג בלא יום תתר, ותכן ל"ש בלא הניח דברי רשב"י שגמ' דמפרש לה בתמת בפסח שני, ועל עיקר הקושיא כתבתי בתדושי בעז"ה ליישב בד' תופיים ותכמ"ל.

(חש"ל)

מפני שהשיא א"י לעשות פסח שני. עי' הגהת רש"ם שתמה שהרי מצותר בדא"י שם שעשו תג המצות ז' ימים וגם הקריבו זבחים ז' ימים והא פסח שני תינו בלא יום ת', ולפתמ"ל בשם תוספתא י"ל שעיבר בניסן, וגם תתר שפי' בלא עיבור רתוי לעשות פסח שני ותח"ו נתמרט על שהיתם וסם עשו ז' ימים על סתך העיבור ודו"ק.

(מהרש"ם)

אמר מר ר' יהודה אומר מעברין. בירושלמי הגיר' בעבי' ר' יוסי תומר מעברין, וא"כ לא קשה מהא דס"ל לר' יהודה הומרה בלבור, גם שם המעשה מחזקי לא סיים שבקש רחמים ע"ע מתתת זה, רק מעברין שכן מנינו בחזקי, והא דכתיב בלא בכתוב הוא משום שעיבר ניסן בניסן.

(יפ"ע)

עודהו על מצחו. בירושלמי פ"ק דיומא פלוגתא דתמוראי, ולמ"ד בתבי עין על מצחו הכה"ג לוקח בכל יום בגדיו, ועמ"ש בפסיס עז ע"ב.

(יפ"ע)

אלא חסורי מחסרא כו'. עיין בם"ל מעשה ל"ת פירוש נכון בסוגיא זו.

(רש"ש)

אלא אדר כו' ביום ל. לעיל י ע"ב ד"ה ותידי דתני, ולף פז ע"ב ד"ה דתי להתי גיסף, ר"ה בא ע"ב ד"ה לוי בפסיס בו ע"ב רש"י ד"ה עיבר, וש"ם עטו ע"ב ד"ה קסבר.

(מא"נ)

זה ניסן. בתכלתא בא פ"ב דריס ר"ם תרתשון

בא"ד. דהא מעיקרא מסדרינן לירחי כי היכי כו'. כ"נ ל"ל, וכלקמן בדבריו.

(רש"ש)

בא"ד. ובמס' סוכה נמי כו' לא מיקלע הוא לכם ור' נתן דריס שמור את מדם התביב מדם המתון לתביב, ועיין מ"ב תמור פ"ט.

(יפ"ע)

אין מעברין את השנה ביום שלושים. מתמע בדיעבד נמי תינה מעוברת, ועי' לעיל ד"י ע"ב.

(יעב"ץ)

עיברוה מאי אמר עולא א"מ אה"ח. עפירש"י. ולכאורה קומר למה ספי' לעיל (י ב) בד"ה מיסוד דעיבור. וגם ומקומש, שבדברי ר"נ הוא לך למומר, ולעד"ז דקיומש נקרא שם מקדשין ביום ל' כמבואר בר"ה (כ.) ת"ל כו' כאן לקדשו ע"ש פירש"י וכבל הסוגיא, (וז"ל מסוס דקי"ל כרתב"ש דשם לא נרתה בזמנו תין מקדשין תומו שם כ"ד ומכון בעז"ה), ולפ"ז יהיה המכוון כאן לשם עברו אה"ח ביום ל' תין מקדשין תומו לעסומו ר"ח אלא הב', דל"ב היה רלוי לעסומו ג"כ ר"ח ניסן שם לא שברוה וקריכן ביה זה ניסן ותין אלא ניסן, אבל שם יעברו אה"ח ולא יקבעו ר"ח אלא הב' עד מהרתו לא נרתה כ"ב יום לחמול לעסומו ר"ח ניסן, וכ"נ שפירש הרמב"ם בפבוחו. רק מה שפסק שם בלף לכתחלה מקדשין, לריך עיון להל גם ר"ל לא פי' בלא בדיעבד, ודע שנרתה להגיה אמר רבה בטל העבור, תמת רבא.

(רש"ש)

ולבסוף סבר נשים בראשון ראשון. עמ"ש בפסחים בל ע"ב.

(יפ"ע)

שואלין בהל' הפסח. עמ"ש בפסחים ו' ע"ב.

(יפ"ע)

רש"י. ד"ה ר"ש בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן כו'. בתוספתא לימא תך מפני שהשיאן וכו'.

(מהרש"ם)

תוספות. ד"ה מכדי. אמתני' דעדיות הו"מ לאקשויי. ולתומר הקושיא היה לפשר לומר דמתניתין כרשב"ג דס"ל שתי שבתות, ועיין שם סוף מגילה לתיכו מתן דס"ל כוותיה, מ"מ"כ לרב נחמן פרין שפיר תשום דלפשר דשמיע ליה דס"ל כרבנן, ול"ע למה לו להתום להניח מפרק המתנקן יותר הו"ל להניח מר"ה ז' ע"ב וקו מפלגי בקושיא דהכא ופרוקי דר"ל, ולפשר תשום דשמעם התם למתן בלא ס"ל כוותייהו הוי זקן ממרא בלימא להו.

(פור"י)

דף יג ע"א

גמרא. אחד ועשרים יום. בירושלמי הוא דברי ר' יהודה בך, ות"ק בתן ע"ז יום ע"ב ר' יהודה הוא שם פתם בדברי ת"ק, ור' יוסי תמר שם עד הפסח לך לפשר דהיינו ר' יוסי המומר שבירו'.

(יפ"ע)

חג האסיף כו' יום תקופה מתחיל. לעיל יח ע"ב ד"ה תו דילמא, ר"ה יג, ולף בא ע"ת ד"ה כי תזית, מענית י ע"ת ד"ה תילכתא, פסחים נת ע"ב ד"ה כאלו, ע"ז ג ע"ב בם"ס ד"ה המכה.

(מא"נ)

חג האסיף וגו' מר סבר כוליה חג בעינן כו'. עיין מגיגה (לף יח).

(מצפ"א)

כוליה חג בעינן. עיין מ"ב תמור פט"ו.

(יפ"ע)

יום תקופה גומר רי"א יום תקופה מתחיל. לפשר דפלוגתיהו משום דתמרינן ר"ה לף כ' לריך שיהא לילה יום מן המנלי, ופירש"י שם דהמוקד לריך להיות בתמלת הלילה ותם לאו תין קונעין בו רלם השנה, ובמוס' תלקו שם על פרש"י ע"ם, והא ק"ל בתכלת עירובין לף ל"ו תלין תקופה תסרי נופלת בלא בשלש שעות תו בתצע שעות בין יום בין בלילה, וא"כ לפרש"י לעולם נתצד לתקופה שעברה תה שתין כן לפירוש הסוס, הוא להיפך כיון שתקלתו תקופה תדשה נתצד תתקופה תדשה, ולפשר שבזה פליגי ר"י ור' יוסי.

(פור"י)

וכמה שתי ידות בחודש עשרים יום. בירושלמי כתן הגי' תחד ועשרים יום, וע"ע דל"ב היינו ר' יוסי, ואולי דט"ם נפל בירושלמי וע"ל כמו הכא.

(חש"ל)

רש"י. ד"ה חג האסיף. ולמיעברי לאלול כו' לא אפשר כו'. ל"ל תלול, דה"ה תדש תתר וכדל' לקמן בדומה זה הלכן כו' תי לתיש ליה כו' בין ע"י עיבור תדש תתר, דהא תמ"ע תתר תדר, ותיכא תדשים טובים עד תלול.

(רש"ש)

בא"ד. דהא מעיקרא מסדרינן לירחי כי היכי כו'. כ"נ ל"ל, וכלקמן בדבריו.

(רש"ש)

בא"ד. ובמס' סוכה נמי כו' לא מיקלע

וחידושים

בשבת כו'. כל"ל, ותיבת תלול נ"ל למחוק ע"ם ובפירש"י ותוס'.

(רש"ש)

תוספות. ד"ה ור"י. ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן כו'. כל"ל.

(רש"ש)

בא"ד. דאשכחנא כ"ת דלא חיישי לאדו"ו כל"ל.

(רש"ש)

דף יג ע"ב

גמרא. א"ב יום תקופה מתחיל כו'. עפירש"י, ועד"ז דהא מיתא בעירובין (נו.) דתקופה מצרי תינה נופלת לעולם בתחלת הלילה, ות"ב ע"ב הא דקתמרי הכי תנאי ט"ז לאו דוקא תלא גם עוד שעות. ולכן ניכל לומר ג"ב ל"ל בלמים תלא לפיל לא נתסר רק שעות מיום ט"ו, וזה פליגי לתד כוותה שעות יותר על ט"ו ולילך כוותה על שעות בתוך ט"ו (וכן בפ"ב דעלה מ"ב וג' תפרקי הרע"ב ותסו"ט דלמתה ולמתיכי דתיתי שם לאו תומנין תלא לפחות בי"ם), ולעיל דפרין תי קבבי יום תקופה גומר כו' תכתי יום תקופה להתחיל בי"ם, ול"ל גם לפירש"י.

(רש"ש)

ולעבריה לאדר. בירושלמי בביעית פ"י ה"ל ה"ב פ"ג בדרים פ"ו ה"ח כתן ה"ב תיכא רבי תומר לא נתעבר ניסן מימיו [פי' שיהי ר"ת ניסן ב' ימים ותדר לפניו מלא], ומקשה מהא דבקלים פ"ת שם בא תתדש בזמנו [להסיר ר"ת ניסן לענין תרומת הלשכה] ומשני שם בא, לא בא, פי' ללא מקלט כך.

(יפ"ע)

וסמכו זקני. ת"כ ויקרא דבורא דמובא פרשה ד' פרק ו'.

(יפ"ע)

יכול קטני עדה. לכאורה ל"ש להא אין מייני אלא על הוכחות ב"ד הגדול שבירושלים כדאיתא בהוריות ד', וא"כ תילך נאמר שיסמכו קטני עדה ב"ד הגדול הרו ובהדי קטנה יסמכו, ותפשר דר"י לטעמיה דס"ל [שם ד' ה'] דתייניס על ב"ד של שבט, ולדידיה לכאורה שם סנהדרי קטנה הרו תילך יסמכו ב"ד הגדול.

(פור"י)

וסמכו שנים. יומא לו ע"ת ע"י ד"ה ובלבד.

(מא"נ)

לכתוב זקני העדה ידיהם. הגלל"מ בהתוס"ם ויקרא שם מגי' שלי"ן לכתוב וסמך זקני העדה, ע"ש בהסבר הדבר.

(יפ"ע)

מאי על בסמוך ור"י כו'. משמע דבעי למימר מלינא דר"י נמי דעל בסמוך משמע מי לתו לתיכא גז"ש. וק"ל דבמנחות (לף לו) משמע דלר"י על ממש הוא גבי ותתא על המערכת לבונה זכה.

(מצפ"א)

ור' יהודה גמר ראש. לפי מה לתיתא בתנחות כז ע"ב דלר' יהודה בכ"מ "על" ממש, וכ"ה בירושלמי ר"פ כילד בונין דלר' יהודה דס"ל בתתה בת תמשה לא הי' מקום לבזיכין כ"ת על הלחם דעל הוא ממש, ול"כ לא היה לריך הגמ' לג"ש מלינא דר' יהודה, ועמ"ש בפסחים סג ע"ב ד"ה תוס'.

(יפ"ע)

אריו"ח מיסמך סבי. עי' בתוי"ט שבתב ותפשר לדתות לתיש הרמב"ם תלינו הנביא יכול לסמוך ע"ש. לך מה יענה להא לתיתא בעירובין (מג ב) לב"ד הגדול לתת ע"ש, הרי לתיתא לב"ד הגדול טרס ניתנו.

(רש"ש)

קשיא. ובירושלמי ה"ב מוכח דמדרבנן היא, דתתלה הי' הגיעו לבדו ממנה ומסיק ותת"ב התקינו שלא הגיעו כ"ת ע"פ דעת ב"ד.

(יפ"ע)

סמכין ליה בשמא. וכן בירושלמי הוריות פ"ג ה"ב זעירא הדא אמרה שמעוני זקנים בפה.

(יפ"ע)

זכור אותו האיש לטוב. לקמן דף ק, ולעיל ג ע"ת ד"ה שלא תגעול, ולף ה ע"ת נקיטנא רשותא.

(מא"נ)

רש"י. ד"ה איכא ביניהו. דבור זה שייך לע"ת.

(רש"ש)

ד"ה ולעבריה לאדר כו'. וא"נ מקלע פסח בבד"ר כו'. כ"ב יעיין תוס' פסחים דף ס"ת ע"ב ד"ה כאלו.

(רב"פ)

ד"ה תנא. ויום תקופה מתחיל. ול"ל דשם היה מסר י"ד יום ועוד שעות הוה בכלל י"ד ותין מעברין. וק"ל דה"ב תיכא לאוקמי בתקופת תסרי ותם היה מסר ט"ו ועוד שעות תין מעברין אבל שם היה מסר ט"ו יום שלמים (והוא ע"ב עם עוד שעות דה"ב לעולם בתתילת הלילה כמ"ב לעיל) מעברין, דיום תקופה גומר. ע"ב נלע"ד לדפי מלי למוקי לה בתלמלה לעולם

קמיצה ועד ר"ד מעברין, ע"כ משמע דלפ"ז היה מקר ר"ד ועוד שעות מעברין דיום מקופה גומר. אבל זה ודאי אם נופלת התקופה בתחילת ליל ע"ו מעברין למחר דכיון דהיה בתחילת הלילה לכ"ע יום תקופה מתחיל, וכזה קושיא הנ"ל על המוס' לק"מ. (רש"ש)

ד"ה במקום ע"א קאי. ע' לקמן (עו ג) נפי' ד"ה למוקי. (רש"ש)

תוספות. ד"ה איכא ביניהו. ולא שייך כאן תנא בתרא לטפויי אתא. כדמיתמ' ב"ב ל"ב. (פורי"ר)

בא"ד. תנא בתרא לטפויי אתא כו'. פי' לעפויי מומרת לתת, מעברין קולא הוא ואין מעברין מומרה הוא, ואין מעברין את השנה אלא לצורך כדלעיל ודו"ק. (חכמת מנוח)

דף יד ע"א

גמרא. ר"י בן בבא כו' סמכו לר"מ. לעיל מ ע"ב ולף לף ע"ב רש"י ד"ה דיני קנסות, וע"ש גם ע"ש רש"י ד"ה הא ר"מ, ביאה כ ע"ב, סוטה מא ע"ב, ב"ק מה ע"ב ד"ה תמר, כתובות לו ע"ב ד"ה רבי מופלית. (מא"נ)

בין שני הרים גדולים. כדי שלא ירהורו. ובין שני תחומי שבת. לפי שתחומה של עיר [מולין קי.] נמשך כמוה, כדמוכח בפרק כל הכשר [מולין קי.] מעובדא דרב"ח, מוך לתחום שלמלתיבו (שע"ג דבשלמי דוכתי עבורה של עיר נמשך כעיר, לפ' תחומה) שם על העיר שלא תחרב. (יעב"ץ)

וסמך ה' זקנים וכו' ור"א בר' שמעון. ב"ב ל"ל בן שמוע. (סה"ד)

והאמר רבב"ח. לפי המבואר בירו' ה"ב דר"ע הסמיך לר"מ ג"כ. הוי הקושי' גם מר"ש וכן מוכרח התירוץ גם לר"מ. (יפ"ע)

סמכיה ר"ע ולא קבלו. ל"ע מה טעם שייך כאן, (מ"ש רש"י בו לקמן [ועי' מ"ש שם]), ומי ימלו מסייעא לרבב"ח נמצרת הסמיכה דבני דוקא הסכמת כל חכמי ארץ ישראל לסמיכה בזמן הזה, ונלמדנה מסמיכה זו דר"ע לחולי מפני שכבר תרב הבית לא קבלו קמיכת היחיד, ומע"ג דר"ע גופיה סמוך הוה, ולא היה כמותו בח"י, כדאיתא שלחי פרק הרואה [נכרות קג.] ג"כ ק"ו לסמיכה דהאידנא שהסומכים אינם סמוכים שאפילו אחד יכול לעכב, ועלמ"ם ועמ"ש בס"ד. (יעב"ץ)

אריב"ל. בירושלמי בכורים פ"ג ע"ב ר' לוי ומסמיך לה מקרא ע"ש. (יפ"ע)

ונסמכין בחור"ל. בירושלמי שם רבנן דקסרין ממנין זקנים בתו"ל ע"מ לחזור, ועמ"ש לק'. (יפ"ע)

עליה דרב שמן. לעיל ה ע"ב אימא דר' יוחנן ס"ל לרב שמן הרי אמה ברשותנו עד שתבא תגללנו וא"כ הי' גבי', ואפשר דש"מ לחזור לב' ג' או רק לענין הוראה אבל להסמיך לדין דיני קנסות בני שלשה ולא נזדמן לו מומחה מלמדו, וע' ירושלמי בכורים שם פוף ר' יוסה הוה בפתקא, ופי' הפ"מ שם מקום, אך הרמ"פ פי' שאלה לו כתב התמנות. וקשה לפ"ז היך דמהכי נכתב"ג הו"ל לר' יוחנן ג"כ לשנות כתב, ול"ל להתם לף מיירי רק להוראה ולא לדיני קנסות. (יפ"ע)

ר' חנינא ור' הושעיא. נוהלי לאו היינו ר' חנינא בר אמת שיבא בראש אחד פעירתו של רבי, ולא זהו ר' הושעיא רבי חנינא ורבי הושעיא בתרתי הוו הני, ונזכרו יחד גם בפ"ק ד"מ [שבהדין שם:] לכל מעלי שבתא הוו עסקי בספר יחירה, אבל ר"מ בקדיש [ימינ] והרם בריאש [בתוספות קנ:] קשיש טובא, ובכ"פ הפועלים [ב"מ פה:] ר' יוחנן תקוש אכל רבי יוחי ורבי יוחי אכל רבי חנינא, והיה זקן גדול בתלמיד פ"ק דמולין (כד ב), והוא הנקרא ר' חנינא הגדול שפ"ק דברכות, ומ"מ ר' הושעיא הלז הינו מוכרח שיבא אחר שלא יהא תורו שכידה בבריימתו אחר ר' חייא אלא מצרו היה אע"ג דתמרינן [מולין קמח:] כל מצינתא אלא מתניא כי ר' חייא ור' הושעיא כו', שמא ר"ה נא לאחריו של ר"ח שפילה ותיקון הבריימות והוסיף עליהן והיינו מוספתא, ולא נפשט אחת נשנית על ידי ר' חייא. (יעב"ץ)

ר' חנינא ור' הושעיא. עי' במ"ש שמגיה דל"ל רב חנינא ורב הושעיא היינו אלא נפשט, וכ"ה בקונ' לקמן [מולין קמח:] כל מצינתא אלא מתניא כי ר' חייא ור' הושעיא כו', שמא ר"ה נא לאחריו של ר"ח שפילה ותיקון הבריימות והוסיף עליהן והיינו מוספתא, ולא נפשט אחת נשנית על ידי ר' חייא. (יעב"ץ)

ר' חנינא ור' הושעיא. עי' במ"ש שמגיה דל"ל רב חנינא ורב הושעיא היינו אלא נפשט, וכ"ה בקונ' לקמן [דף סה ע"ב ודף סז ע"ב] ושם היו אחי רבה שהיו מבית עלי, ונראה להיותו לתיקח בשלשי כתובות שהיה נרבה אחים בח"י, ולפ"ז ל"ל דאחרי רב הושעיא הוו דרב הושעיא להכא

אין זה רב הושעיא לתיקח בניטין (דף כה) דשני מיניה דרב יהודה שהיה בבבל, והתום' כתבו בעירובין (דף סח) שר' הושעיא לאחר ורב הושעיא לחול, ולפמ"ש הוי ג"כ רב הושעיא ר' בא"י ור' חנינא בבבל. (מצפ"א)

ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא משתקיד כו'. הרש"ל בח"י הגיה לל"ל רב בתרוייהו. (רש"ש)

סמכוהו לר"א ולר"ח כל"ל. (יעב"ץ)

משתקד. לקמן ל ע"ב.

דאנן מדבית עלי. פירוש"מ ר"ה פ"ב ה"ה וכתן ה"ב תיש' דרב כהנא הוה ג"כ מדבית עלי ות"ב לף הי' נמנו, וקשה תיך דן ד"ק בנבל ב"ק קי ע"ש שמעי' לקושי'. וי"ל דהיינו ללף מסמייע מלמ"ה, אבל כשם שזכו שיהו יתידים להתירין יתיש כן יתכן שיזכו להיות נסמכין. (יפ"ע)

הוי קבל וקיים כיון דשמעי' דמוחלין לו כל עונותיו אמצי ליה אנפשיה. לקמן לו ע"ב, וע"ב ד"ה מיום, ולף פז ע"ב ד"ה מלמד, וע"ש ח ע"ב ד"ה רבה תמר, פסחים סג ע"ב, ולף לף ע"ב, סוטה ז ע"ב ד"ה מה, ב"מ ל ע"ב ד"ה אית פתגי. (מא"נ)

דנפוק כמה אילימא מקצתן כו'. עי' מהרי"ט מ"ב סי' סח בזה. (מהרש"ם)

ת"ר איזהו מע"ש שא"ד ידועים כו'. לכאורה יפלא מדוע לא הביא הס"ם מהמבוא דפ"ד דמע"ש מ"ב דשמה אימא ג"כ כלל המשנה בברייתא זו, ולפי מ"ש המל"ה ב"ר י"ל דלהכי מביא הברייתא למיכה מוכח ג"כ דלוקח במע"ש יש מילוק בין דמיו ידועין לפ"י וכמשמעות מתניתין, ופפ"ה שם מ"ד מוכח ג"כ דבר"ר לעולם בעינן ג' ע"ש בר"ש וכ' ג"כ טעם אחר נאות. (רש"ש)

אפילו אחד מהם בעלים. נ"ל לדוקא היכא לאיכא ג' אבל בדמיו ידועין לקני אחד אין בעלין כאריס לו, ומה אמת לי שפיר ליצמ דמתניתין שם בפ"ד יפלה ע"פ עד אחד. (רש"ש)

בעי ר' ירמי' שלשה. בירושלמי מע"ש פ"ד בעי ר' יוסה שני נכרים לו שני בעלים מהו, והיינו אם הפי' ג' מהן נכרי אחד ג' מהם בעלים פי' אף ג' מהם בעלים וא"כ גם שני נכרים לו שני בעלים ג"כ לו קאמר, ופשיטו דלכדדין היינו לו, והכי משמע דרק בשלשה מבעי' לי' ובשנים פשיטא לי' דפודין, והוה לף כביומ דפשיטו למין פודין נכה"ג. (יפ"ע)

אפילו צנורא כו' עשרה כהנים. לעיל ג ע"ב, סוטה ו ע"ב ד"ה בדוכנין, כתובות נב ע"ב ד"ה בי אמת, ב"ק קט ע"ב ד"ה כל המתלקט, ב"מ מ ע"ב ד"ה ומר סבר, תמורה כז ע"ב ד"ה לף אמרו וד"ה אין למר, מנחות קז ע"ב ד"ה שמונה. (מא"נ)

אפילו צינורא של הקדש צריכה עשרה כו'. עי' תוס' תמורה כ"ז דדוקא גזבר אבל נעל בית הפודה הקדשו לף. (מהרש"ם)

קשיא. לפמ"ש בירושלמי ב"ק פ"ט ה"ב רב הושעי' נשם ר' שמואל בר אחא ור"ל אחין שמין ערכין מן המטלטלין מה"מ אלא מדבריהן [ועיע"ש שם ומגילה פ"ד ה"ד שמפרש ביומות] ולא בדרך נתמי' וקושי' כפי' הפ"מ], יש לייחב האי קשי' דלפ"ז אין לחשוב הני' כהנים דגבי ערכין בשומת מטלטלין כיון דל"ה מה"מ, ונקרקעות אגש ערכין בהם ד"ה נחשבים גם בערכין המטלטלין ללא גריעי קרקעות ממטלטלין ופ"ש, בהקדשות מטלטלין ללא נחשב רק לענמס ג' ולא לערכין לתיקח במטלטלין. (יפ"ע)

מאי ערכין המטלטלין כו'. עי' ירושלמי פ"ט דב"ק ה"ה בפופה אי שומת מטלטלין בערכין הוי מה"מ או רק דרבנן, וע"ש בפני משה ומרחה פפנים בזה. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה מתני' כו'. ע"ע בתוס' שבועות (דף טו), ומיהו ההיא לאין מוסיפין ל"ק כ"ב למ"ד בא' מכל אלו. (מצפ"א)

בא"ד. דבעינן מלך ונביא או"ת כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אל יחסר. וי"א אל יחסר המזג שלא יחסר וכו'. בירושלמי ומדרש פסיקתא מפורש כדבריהם הקומדין, רק ה"מ פוסרים לכהל לעטותיה לאחני נרפ"ת דשבת, ואנן קיי"ל כרבא דמגיד שם דמזיקה היא על אד אלא. להכי (ראמ"ה) מפרשינן הקוגיא דבעלים בע"ת.

מוכח מידי דר"ש דרים וי"ו, אבל הוא טעות הלפוס, ול"ל בפ' כל המקורין והוא נתמוה דכ"ם ע"ב, ושם מוכח דר"ש דרים וי"ו ע"ש, וכ"ה בתוס' דמגומת הנ"ל. (רד"ו הלוי)

בא"ד. ומן הצאן לרבות הנוגח. ל"ל להוליף הנוגח. (רד"ו הלוי)

בא"ד. מן הצאן להוציא את הנוגח כו' אמר ר"ע בת כו' כל"ל. (רש"ש)

דף יד ע"ב

גמרא. אבעיא להו. בירושלמי כתן ה"ב סוטה פ"ט ה"ח מפורש בדברי רבב"ח זקנין זו ב"ד הגדול ואין מקום לבעי' זו. (יפ"ע)

מצאן אבית פגי. ע' ירושלמי פי"ח ה"ג ובפת לרבות ב"ד שבבבל ר"ז אומר לשלילה ופי' הפ"מ דרק בעת שלא הזקן ממרא פגי בב"ד שבבבל אבל ההורמה בעינן ב"ד שבלשכת הגזית. (יפ"ע)

מלמד שהמקום גורם. לקמן לז ע"ב, וע"ב ד"ה מיום, ולף פז ע"ב ד"ה מלמד, וע"ש ח ע"ב ד"ה רבה תמר, פסחים סג ע"ב, ולף לף ע"ב, סוטה ז ע"ב ד"ה מה, ב"מ ל ע"ב ד"ה אית פתגי. (מא"נ)

דנפוק כמה אילימא מקצתן כו'. עי' מהרי"ט מ"ב סי' סח בזה. (מהרש"ם)

ת"ר איזהו מע"ש שא"ד ידועים כו'. לכאורה יפלא מדוע לא הביא הס"ם מהמבוא דפ"ד דמע"ש מ"ב דשמה אימא ג"כ כלל המשנה בברייתא זו, ולפי מ"ש המל"ה ב"ר י"ל דלהכי מביא הברייתא למיכה מוכח ג"כ דלוקח במע"ש יש מילוק בין דמיו ידועין לפ"י וכמשמעות מתניתין, ופפ"ה שם מ"ד מוכח ג"כ דבר"ר לעולם בעינן ג' ע"ש בר"ש וכ' ג"כ טעם אחר נאות. (רש"ש)

אפילו אחד מהם בעלים. נ"ל לדוקא היכא לאיכא ג' אבל בדמיו ידועין לקני אחד אין בעלין כאריס לו, ומה אמת לי שפיר ליצמ דמתניתין שם בפ"ד יפלה ע"פ עד אחד. (רש"ש)

בעי ר' ירמי' שלשה. בירושלמי מע"ש פ"ד בעי ר' יוסה שני נכרים לו שני בעלים מהו, והיינו אם הפי' ג' מהן נכרי אחד ג' מהם בעלים פי' אף ג' מהם בעלים וא"כ גם שני נכרים לו שני בעלים ג"כ לו קאמר, ופשיטו דלכדדין היינו לו, והכי משמע דרק בשלשה מבעי' לי' ובשנים פשיטא לי' דפודין, והוה לף כביומ דפשיטו למין פודין נכה"ג. (יפ"ע)

אפילו צנורא כו' עשרה כהנים. לעיל ג ע"ב, סוטה ו ע"ב ד"ה בדוכנין, כתובות נב ע"ב ד"ה בי אמת, ב"ק קט ע"ב ד"ה כל המתלקט, ב"מ מ ע"ב ד"ה ומר סבר, תמורה כז ע"ב ד"ה לף אמרו וד"ה אין למר, מנחות קז ע"ב ד"ה שמונה. (מא"נ)

אפילו צינורא של הקדש צריכה עשרה כו'. עי' תוס' תמורה כ"ז דדוקא גזבר אבל נעל בית הפודה הקדשו לף. (מהרש"ם)

קשיא. לפמ"ש בירושלמי ב"ק פ"ט ה"ב רב הושעי' נשם ר' שמואל בר אחא ור"ל אחין שמין ערכין מן המטלטלין מה"מ אלא מדבריהן [ועיע"ש שם ומגילה פ"ד ה"ד שמפרש ביומות] ולא בדרך נתמי' וקושי' כפי' הפ"מ], יש לייחב האי קשי' דלפ"ז אין לחשוב הני' כהנים דגבי ערכין בשומת מטלטלין כיון דל"ה מה"מ, ונקרקעות אגש ערכין בהם ד"ה נחשבים גם בערכין המטלטלין ללא גריעי קרקעות ממטלטלין ופ"ש, בהקדשות מטלטלין ללא נחשב רק לענמס ג' ולא לערכין לתיקח במטלטלין. (יפ"ע)

מאי ערכין המטלטלין כו'. עי' ירושלמי פ"ט דב"ק ה"ה בפופה אי שומת מטלטלין בערכין הוי מה"מ או רק דרבנן, וע"ש בפני משה ומרחה פפנים בזה. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה מתני' כו'. ע"ע בתוס' שבועות (דף טו), ומיהו ההיא לאין מוסיפין ל"ק כ"ב למ"ד בא' מכל אלו. (מצפ"א)

בא"ד. דבעינן מלך ונביא או"ת כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אל יחסר. וי"א אל יחסר המזג שלא יחסר וכו'. בירושלמי ומדרש פסיקתא מפורש כדבריהם הקומדין, רק ה"מ פוסרים לכהל לעטותיה לאחני נרפ"ת דשבת, ואנן קיי"ל כרבא דמגיד שם דמזיקה היא על אד אלא. להכי (ראמ"ה) מפרשינן הקוגיא דבעלים בע"ת.

דף טו ע"א

גמרא. ר' אבהו אמר באומר ערכי עלי בא כהן לגבות ממנו מטלטלין כו'. ק"ל מאי מיירי ערכין תפילו דמי נמי, בשלמא לאוקימתא קמייתא י"ל דאמי לאמעוטי מגב אוקימתא כר"מ דאין אדם מעריך אלא מה שרואין עיניו, ולהשניה נמי י"ל דאמעטינן דאע"ג דערך הוא דבר קלוש לפי השעה מ"מ כשאמר סרי עלי לערכי דעתו לאתפוסי כל דמי שויו אף אם המה הרבה יותר מדמי ערכו הקלוש, דל"ד להא דמ"ג פ"ב דשקלים ע"ש שהאם כתיב העשיר לא ירבה אבל הכא כמה דעני מנדב לגבה"ב וכמ"כ כדמי עלי לאינו קלוש, אבל לאוקימתא זו קשה, ואולי דמי עלי אין לנדיר עשרה למשיימים לא פסיקא ליה למתני בשלשה. תולם קשה דמ"ל נמי בפוחה הרי לנדבה"ב וכלאמרי בב"ק (ס"ד ו) וכן מ"ל בהנהו מן ההקדש דמשלם קרן וחומש ועמ"ש בב"ק שם, ולזה יש לומר דמועל אינו משלם בקרקע דהמעלומין הוא כמו פדיית ההקדש שהנזה ממנו (עמ"ש בפ"ד בנרפ"ו דתרומות) ואין הקדש נפדה בקרקע. ולו מדכתיב גבה ונתן אותו לכהן ובמו שפי' הרע"ב בפ"ח דשבת על הא דהקדש ב"ש בקרקע משום דכתיב ונתן אהר"ע כו' דבר הניתן מיד ליד, והוא מפי' הרמב"ם, אך התוי"ט קיהה בדבריו זו ועי' ג"כ מש"כ שמה בפ"ד. והעיקר כ"ל דמתניתין מרתי מני, העריכן, כ"ל עני שהעריך שיעור בהמה יד בב' לפרק ג' לתמוד ערך השבח ידו דבו כתיב הב' בהמה, והמעלומין, זהו אין אני לף בעשיר לאם בא לגבות ממנו מטלטלין ג"כ בב', וה"ה בדמי ובהרי עלי מנה כו' אבל משום לתיקי בעריכין נקטיט, וזה ילפינן מב' בהמה דכתיב בני פדיון בהמה דמה לי עיולי כו', וכן הא דתמר קרקעות בעשרה דמשמע דזהו פי' והקרקעות משמה והכן דמתניתין, ה"ה אם בא לפדותן מן ההקדש דעיקר בהמים כתיב בזה, ודברי התוי"ט בכאן מגומגמין. (רש"ש)

בא כהן לגבות. בירושלמי מוכיח מזה דאם תמר דמי עלי שנשוה בעשרה. כיון דגם בערכי אין הגוף קנוס היכא דשייך שומא כגון שנגנב מקרקע בני עשרה, ה"ג בדמי עלי דשייך בזה עמעו שומא הוי בעשרה. (יפ"ע)

מה לי עיולי. בירושלמי משמע דלא ס"ל כשנת זו דל"ב גם בשומר הרי עלי מנה להקדש ונגנב מקרקע בני עשרה והיכו' ס"ל בשלשה, אלא הסברא כיון שנגנב מקרקע והתחלת מיזנו הוא ג"כ מקרקע לאלש בקרקעות ע"כ בני עשרה. (יפ"ע)

בשלמא לר"י היינו דכתיב כהן. לפון הרע"ב דבערכין כהן כתיב כערכך הכהן, ל"ד בתרתי אלא זהו כתיב בפדיון בהמה, אינש דה"ל למינקט כהן קמ"ל הכשוה שם וגם התו"ט ל"ד בזה ע"ש. גם מש"כ דל"ד בערכין אלא ה"ה בהקדשות כו' אינו מוכרח די"ל דלוקח בערכין (וכמ"ש לעיל פי' הערכין דמתניתין) משום דכהן קמ"ל דאמת לנופא בהו כתיב אבל אינך אלא דהרבה אתו לרבות אפי' ישראל כדלקמן. (רש"ש)

אלא לרבנן כהן ל"ל. ל"ל דילמא כהן קמ"ל דאמת לגופיה כתבי' בערכין ואפי' מזיק דעקיית ליה מגופיה ומדיתיה מקרקעות. (רש"ש)

הקרקעות תשעה וכהן. לעיל ג ע"ב ד"ה אין, ולף יד ע"ב ומה שכתבתי, ערכין כז ע"ב ולף אבל, ולף יט ע"ב ד"ה לו דילמא, ב"ק קט ע"ב ד"ה אימא, קדושין מב ע"ב רש"י ד"ה ה"ג, יומא ס ע"ב. (מא"נ)

הוי מעוט אחר מעוט. בל' הירושלמי מגילה פ"ד הוי רבוי אחר רבוי למעט כהן. (יפ"ע)

אדם שמין בעבד כו' שער העומד לגזוז. קדושין ז ע"ב ד"ה וא"כ, מגילה כג ע"ב ד"ה ומאם, גיטין לט ע"ב ד"ה הא, פסחים יג ע"ב, סוטה כה ע"ב ד"ה לאו, ב"ק עו ע"ב ד"ה כל, כתובות נא ע"ב ד"ה סוף, נדרים סה ע"ב נרפ"ק, ב"ב קט ע"ב נרפ"ט, וניר לף ע"ב, שבועות מג ע"ב ד"ה כשלומות, (וע"ש בפ"ח), חולין קלו ע"ב ד"ה והא בעי. (מא"נ)

אבל שערו כל כמה דשבקה להו. ל"ל דשבק לה. (יעב"ץ)

כמה דשבקה להו מכחש כחשי. מאי ל"ע על הכ"מ פ"ה מהל' טוען ונטען ה"ד, עי' יוסף בלח"מ פ"ב מהלכות ה"ה, וכ"ה בהר"ן פ' שבועות הדיינים וז"ל דנתר הכי מכחשי והשתא לריכי למרעא, והביאו בש"ך סי' ל"ה ריש סק"ט. (ג' מהרש"א)

א"ע לשוכב. לעיל ג ע"ב ד"ה ד"ה, ולף נד ע"ב ד"ה ולפקיה. (מא"ז)

כמיתת בעלים כך מיתת השור. לקמן טו"ז ע' נעי ר"ל שורו של כה"ג נסמה. (ג' מהרש"א)

כמיתת בעלים. פירושלמי סוף ה"ב אמר זה ההקש לענין דריסה ומקילה ולף דגמ ד"מ מה"מ בדוי"ח כבר"פ בבלי וירושלמי, יתכן דהוי"ח בלבער מזיק ע"ל דרו"ח, וע"ש דמסקר שם מיתות וע"ל ומה מיתת בעלים בב"ג כו' ומשום דאין הקש למחלה דלסרון מרוייהו. (יפ"ש)

כך מיתת השור. לקמן לו ע"ב נרס"י, ולף נה ע"ב ד"ה ומקלקל, פסחים מג ע"ב ד"ה קד"ת, ולף קד ע"ל ד"ה ומיכל, סוכה כח ע"ב ד"ה הסוה, קדושין נז ע"ב נרס"י, כתובות לו ע"ב ד"ה לפי שמצינו וד"ה יכול, ב"ק ע"ב ד"ה והועד, כריתות כד ע"ל ד"ה סם, ד"ה דאמרו, זבחים ט ע"ב ד"ה לפילו. (מא"ז)

רש"י. ד"ה ואדם כי"ב. מה שנדפס בגליון בסח רס"ל להגיה לשומן הוא שטוח ובכ"ל ט"ס. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אדם. וא"ת וכו'. בממלה כג ע"ב מתרלים התוס' ע"פ הירושלמי סח וכאן דעבד הוא בשלשה מטוח גזרה שמא יבערו וקלי הירו' בדיעל דרבנן, והא דלף מוקי בעבד ודיעל דלמרי' משום דאין נוהג כן לף רלה לאוקמי נהכי. (יפ"ש)

בא"ד. וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד. עמוס ב"ק מט ע' ד"ה ממרמת. (מהרש"ם)

בא"ד. א"נ הכא פריך אליבא דרב דאמר המקדיש עבדו יצא לחירות. ול"ע דהא מסיק סח הגמ' דהיכא דאמר לדמי קדוש ולף יצא לחירות, ולפי פי' התוס' סח לף ניחל, ולפי פירש"י סח ניחל דהיינו תירולו של ר' אבהו דמפרש דאמר לדמי דהיינו דאמר דמי עלי. (פורי"ז)

בא"ד. א"נ הכא פריך אליבא דרב כו'. עמוס ג'יטין ל"ח לפי אמר בפירוש לדמי גם רב מולה. (מהרש"ם)

ד"ה אם. וי"ל כו' קרא דאיש אשר יתן כו' כל"ל. (רש"ש)

דף טז ע"ב

גמרא. אם כופר. לקמן עח ע"ל ד"ה וגם, ב"ק ג ע"ב ד"ה ומגב, מכות ג ע"ב, ערכין ו ע"ב. (מא"ז)

שור סיני בכמה [כו' מה איש בכ"ג]. פירש"י לפיס פסיעות ליה דכבר הוקבעו ליסבלל סנהדלות מיתרו ומילך. ממעתי ממתיסים הרבה על לשון רש"י הלז שקומר ד"ש דכתב בפירוש עה"ת פרשת יתרו [יח יג] ויהי ממחרת ויצא משה לשפוט, שזה לף קאמר עד מולאי יום"כ, וזה היה אחר קבלת לומות שניות, שכבר עבר זמן רב ממתן תורה, ומסבלקה שכינה מהר סיני והותרו הכל לעלות, כדכתיב במשנה היובל, אמנם אין זה מן המתמיהים אלא העלם ידיעה, אלא דאו משי"כ רש"י בתעניות [כח: ד"ה אל מול] וריש פיאה [ה: ד"ה מכדי] שאלא שסלקה שכינה מהר סיני עד שעברים לחודש חייר בשנה השנית לצאתם ממלרים, אחר הקמת המשכן שהיה בחחד בניסן, ומתן תורה היה בסיון שלפני בשנה הרחשונה, וקבלת לוחות שניות ביו"כ שאחריו בשנה הזו, וקיימה הבטיחה להכה על כל הזמן שאחר יום"כ, שכבר הוקבעו סנהדלות [שם יח כא] סטעה חומס התמהים בכך שכתב שם שפרשת יתרו נאמרה בשנה שניה, וקבצרי שניה ליציחת מלרים, ולא היה, ליציאת מלרים מניסן מתיני, ולד"ה נאמרה חומה פרשה למולאי יום"כ שהרמבן מיד אחר שירד משה עם הלוחות שניות כנ"ל, אלא לפי שכבר נתפלשה שנה בתשרי קבי לה שניה, אבל ליציאת מלרים לבאמה היה, וזה פשוט, וא"כ רש"י לטעמיה אזל בכל נמי, אעפ"י שהחום בפיאה [שם, ד"ה מכדי] נתלוה עליו בענין סילוק שכינה, אולי לף יודו בש"ס רש"י בפי' יתרו.

שור סיני כו' שעה מדורות. לקמן טז ע"א רש"י ד"ה מדקף מינעי, ולף לו ע"ב נרס"י ט"ז ד"ה ונשמו, ועי"ש סז ע"א ד"ה מה לסלן, ולף מה ע"א ד"ה מניין, יומא ו ע"ב ד"ה מאי

כמיתת בעלים. עי' מוס יסיר (סימן ר"ג). (שנער הלקוטות)

בא"ד. הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור כו'. ולכאורה הוס נגד מ"ש מוס' בפסחים (מג ריש ע"ב) דלומרמיה דקרא דסקיפיה מפרש לריעלא מש"ה הוי ס"ד הסס למדרש לף מסכל עליו ממך שנעשה יסיס מסכל עליו מלה דכל שיטנו בקוס מכול מלה יסנו בב"ח ממך כו' דממך במלה מלה הכסוב לבסוף, ועוד קשה דבסמוך גבי מס בהמה סס סיס כתיב בהמה נריעלא ומקשי בהמה לסיס מה סיס בב"ג כו', ול"ל דש"ה לכתיב בלשון וגם בעליו משמע שנא ללמד מריעלא לסיפא, ועיין מזבחים (מ.) דמשמע דר' יהודה ס"ל דדרשי' המקרא כפשוטו. (מצפ"א)

בא"ד. וי"ל כו' אבל יומת משמע בב"ד. ק"ל מלקמן ס"פ הנסרפין דלן ר"ס יומת מן יומת דהוה מידי סמיט ע"ש. (רש"ש)

ד"ה שור. מאי דהוה הוה. הגאון בעל"ח בילה פ"ל הקשה בשם מ"ל הל ר"מ טוב"ם, דלפ"ז ניחל לעשה מדוחות לף לילפינן מינו מיותר קרא דמשון היובל, להוחות נתן דזה רק שעה בכדי דלא לילוף מדוחות לטעון כ"ג, ולעולם דבר שמניון ל"ל ס"מ להחיזו ע"ש בתריכות, ופלחמי דלפי דבריהם הלינעיה לי גמר שעה מדוחות הכתוב על הדור ההוא בעת מתן תורה אם סם למדו שעה מדוחות, וזה דבר נלמי לפשר לשמוע כיון שעדיין לף נתנה תורה ועדיין לף נודע הדין בדוחות בשעה לוין ס"ד לגמוד, ועי' חוס' ב"ק נ"ד ע' ד"ה ס"ד כו' ומיהו להפרשה כו' דעדיין לף נחמרו כו', ובודאי כל דבר הנעלם מסס בעת ההיא הרי הסכינה עמהס. אלא לכונת הס"ס בהלינעיה עלינו, אשר לנחנו לף נדע מה היה בעת ההיא אם היה שור סיני נדון בב"ג או לא, אם לילוף שעה מדוחות, ונאמר מסקנת אלא היה שוס מנוף בדבר או לא, ול"ל ממילא מוזד לה קושיחס, ועי' חוס' כאן ד"ה מי להגירסא הוא מי גמרינן ומקי עלינו, והבן. (נמוקי הגרי"ב)

בא"ד. וא"ת כו' דמאי נ"מ מאי דהוה הוה כו'. עי' לע"ח בילה ה' ע"ב בחוס' ד"ה מכלי.

ד"ה וריי וכו'. ל"ל דגורזקי [עיין שבת קו:]. (יעב"ץ)

ד"ה מעשרה. דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה כו'. והא דנקט העיר היולאת אלף לף לדל"ש טפי ממאה לף מיקרי עיר, ל"ל דלמחר אילחת החלף ונשאר רק מאה מיקרי עיר, ועי' ב"ק קי"ט ע' דפליגי מי בעלית להשתח משמע, ובסנהדרין קי"ג ע' דלר"ע דמוסה להשתח. (מהרש"ם)

דף טז ע"א

גמרא. על עסקי נחלות. ה"ג מוקי לה ר"ל בירושלמי בחוסס [פי' יעל] שניו שי שנעשס, ותק"ל לף לחיטו רק ד"ח מ"ח בעיון ב"ד ע"ש. (יפ"ש)

אורים ותומים. לקמן מג ע"ב ד"ה אל תולף, קדושין מנ ע"ל, ד"ה היתומים, ב"ב קכב ע"ל, נכורות נג ע"ב ד"ה נכור. (מא"ז)

א"ר חמא בר יוסי כו'. לקמן ע"ב הגי' ר' חייא בר יוסף אר"ח. (מל"ה)

איש ואשה כו' לשערך. פסחים סו ע"ב ד"ה ולין ליכור, חולין כט ע"ב ד"ה אים. (מא"ז)

את נביא שקר כו' דבר דבר. סוכה לף ע"ל ד"ה ור"י אבר, כתובות לו ע"ב ד"ה אלמת. (מא"ז)

בקטלא הוא דכתיב. בירושלמי חיתף הך ג"ם הזדה ולף פריך עלה הכי. (יפ"ש)

אלא אמר ר"ל. בירושלמי הוא ע"ם חזקיה. (יפ"ש)

דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר. דע שבתבו התוס' בכתובות (לח:) דריב"ח הוה קים ליה לחיכא גז"ש ולא הוה ידע ממאי ולקמור מבבל דלחית הזדה הזדה. ומשמע מדבריהם דלפי המסקנא גם ריב"ח מודה להגז"ש הוי דבר ולא הזדה הזדה. וכן נרחה להו מינהו בעלמא דנתקבלה גז"ש זו דדבר דבר דלחיתת לקמן בתכילתין (דף פז) ובריש הוריות (דף ז) וזה לף כמ"ש נם, תורת חיים דריב"ח ס"ל דהזדה הזדה גמר ולא דבר דבר. (מצפ"א)

שורו של כהן גדול בכמה. נרמב"ם ליתת מזה ועי' [בכ"מ] פ"ם מסנהדרין ה"ח ועי' פ"ו בשלים. עי' תוס יסיר (סימן ר"ג). (שנער הלקוטות)

בא"ד. הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור כו'. ולכאורה הוס נגד מ"ש תוס' בפסחים (מג ריש ע"ב) דלומרמיה דקרא דסקיפיה מפרש לריעלא מש"ה הוי ס"ד הסס למדרש לף מסכל עליו ממך שנעשה יסיס מסכל עליו מלה דכל שיטנו בקוס מכול מלה יסנו בב"ח ממך כו' דממך במלה מלה הכסוב לבסוף, ועוד קשה דבסמוך גבי מס בהמה סס סיס כתיב בהמה נריעלא ומקשי בהמה לסיס מה סיס בב"ג כו', ול"ל דש"ה לכתיב בלשון וגם בעליו משמע שנא ללמד מריעלא לסיפא, ועיין מזבחים (מ.) דמשמע דר' יהודה ס"ל דדרשי' המקרא כפשוטו. (מצפ"א)

בא"ד. וי"ל כו' אבל יומת משמע בב"ד. ק"ל מלקמן ס"פ הנסרפין דלן ר"ס יומת מן יומת דהוה מידי סמיט ע"ש. (רש"ש)

ד"ה שור. מאי דהוה הוה. הגאון בעל"ח בילה פ"ל הקשה בשם מ"ל הל ר"מ טוב"ם, דלפ"ז ניחל לעשה מדוחות לף לילפינן מינו מיותר קרא דמשון היובל, להוחות נתן דזה רק שעה בכדי דלא לילוף מדוחות לטעון כ"ג, ולעולם דבר שמניון ל"ל ס"מ להחיזו ע"ש בתריכות, ופלחמי דלפי דבריהם הלינעיה לי גמר שעה מדוחות הכתוב על הדור ההוא בעת מתן תורה אם סם למדו שעה מדוחות, וזה דבר נלמי לפשר לשמוע כיון שעדיין לף נתנה תורה ועדיין לף נודע הדין בדוחות בשעה לוין ס"ד לגמוד, ועי' חוס' ב"ק נ"ד ע' ד"ה ס"ד כו' ומיהו להפרשה כו' דעדיין לף נחמרו כו', ובודאי כל דבר הנעלם מסס בעת ההיא הרי הסכינה עמהס. אלא לכונת הס"ס בהלינעיה עלינו, אשר לנחנו לף נדע מה היה בעת ההיא אם היה שור סיני נדון בב"ג או לא, אם לילוף שעה מדוחות, ונאמר מסקנת אלא היה שוס מנוף בדבר או לא, ול"ל ממילא מוזד לה קושיחס, ועי' חוס' כאן ד"ה מי להגירסא הוא מי גמרינן ומקי עלינו, והבן. (נמוקי הגרי"ב)

בא"ד. וא"ת כו' דמאי נ"מ מאי דהוה הוה כו'. עי' לע"ח בילה ה' ע"ב בחוס' ד"ה מכלי. (מהרש"ם)

ד"ה וריי וכו'. ל"ל דגורזקי [עיין שבת קו:]. (יעב"ץ)

ד"ה מעשרה. דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה כו'. והא דנקט העיר היולאת אלף לף לדל"ש טפי ממאה לף מיקרי עיר, ל"ל דלמחר אילחת החלף ונשאר רק מאה מיקרי עיר, ועי' ב"ק קי"ט ע' דפליגי מי בעלית להשתח משמע, ובסנהדרין קי"ג ע' דלר"ע דמוסה להשתח. (מהרש"ם)

דף טז ע"א

גמרא. על עסקי נחלות. ה"ג מוקי לה ר"ל בירושלמי בחוסס [פי' יעל] שניו שי שנעשס, ותק"ל לף לחיטו רק ד"ח מ"ח בעיון ב"ד ע"ש. (יפ"ש)

אורים ותומים. לקמן מג ע"ב ד"ה אל תולף, קדושין מנ ע"ל, ד"ה היתומים, ב"ב קכב ע"ל, נכורות נג ע"ב ד"ה נכור. (מא"ז)

א"ר חמא בר יוסי כו'. לקמן ע"ב הגי' ר' חייא בר יוסף אר"ח. (מל"ה)

איש ואשה כו' לשערך. פסחים סו ע"ב ד"ה ולין ליכור, חולין כט ע"ב ד"ה אים. (מא"ן)

את נביא שקר כו' דבר דבר. סוכה לף ע"ל ד"ה ור"י אבר, כתובות לו ע"ב ד"ה אלמת. (מא"ן)

בקטלא הוא דכתיב. בירושלמי חיתף הך ג"ם הזדה ולף פריך עלה הכי. (יפ"ש)

אלא אמר ר"ל. בירושלמי הוא ע"ם חזקיה. (יפ"ש)

דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר. דע שבתבו התוס' בכתובות (לח:) דריב"ח הוה קים ליה לחיכא גז"ש ולא הוה ידע ממאי ולקמור מבבל דלחית הזדה הזדה. ומשמע מדבריהם דלפי המסקנא גם ריב"ח מודה להגז"ש הוי דבר ולא הזדה הזדה. וכן נרחה להו מינהו בעלמא דנתקבלה גז"ש זו דדבר דבר דלחיתת לקמן בתכילתין (דף פז) ובריש הוריות (דף ז) וזה לף כמ"ש נם, תורת חיים דריב"ח ס"ל דהזדה הזדה גמר ולא דבר דבר. (מצפ"א)

שורו של כהן גדול בכמה. נרמב"ם ליתת מזה ועי' [בכ"מ] פ"ם מסנהדרין ה"ח ועי' פ"ו מנזקי ממון ה"ו והוא לקמן ע"ח ע' ומתר רבא כו' ושור של חדש טריפה שהרג פטור כו'. (ג' מהרש"א)

דא"ר אחא בר ביזנא. עמ"ש נרכות ג ע"ב כל העניין. (יפ"ש)

ואין הבור. נרכות ג ע"ב, ולף נט ע"ל. (מא"ן)

ואין הבור. עמ"ש נרכות [ג ע"ב]. (יפ"ש)

תוספות. ד"ה אין כו'. כי ההיא דתנן. שנת ל"ט ע'. (נמוקי הגרי"ב)

בא"ד. ור"ת פי' כו'. משמע לדלעת ר"ת ניחל הל דפרק הכותה, וע"ל דמפרש ולימלייה מדילים, דהיינו שיעשה התפשטות מגוף כימה כעין שמכין בקוניס עד שיתממו נקבי שני הכוכבים, דהרי כה"ג נתממו מהתפשטות ע"ש כמו שמשמע שם בגמ' פרק הרואה וכן פירש"י שם, ומשני אין הבור ממלא מחולות, ללומר כמו שאין הבור ממלא ממימי מקורו לפי שסס מועטים כן לף היה התפשטות כימה מפקיע לתוס הנקבים לפי שמקומו מועט וקטן, אבל רש"י פירש שם שיהלד לה לכימה, לחותן שני כוכבים עימן שעטל כימה. ועל פירושו מקשי התוס' שפיר על רש"י ודו"ק. (חכמת מנוח)

בא"ד. במדרש. מג"ש פכ"ו. (יפ"ש)

דף טז ע"ב

גמרא. ואחרי אחיתופל. עין ריש נרכות [ג:] ונפש לניכה. (יעב"ץ)

על הכרתי. עמ"ש נרכות ד ע"ב. (יפ"ש)

ולמה נקרא שמן כרתי ופלתי כו'. עי' זבח השלמים לסר"מ וגלמעני בפוסיו. (מהרש"ם)

אין מוסיפין כו' תעשה לדורות. לעיל יד ע"ב ד"ה מתני', יומל יב ע"ב, ולף לט ע"ל מ"י ד"ה שם כן, קדושין נד ע"ב ד"ה בכתוות, ע"ז כל ע"ל ד"ה ניסוך, שבועות טו ד"ה אין וד"ה שלין וד"ה וכן, מנחות כט ע"ל ד"ה הכל, ולף לז ע"ב ד"ה ושמעינן. (מא"ן)

מנה"מ. בירושלמי הגי' ר' יהודה לומר [היינו ר' יהודה, ובשבועות פ"ב הל"ב ר' שמר והוא ט"ס ול"ל ר' יהודה, וכן מוכרח לקן] בתחלה ויעל דוד בבר גד זה תלן ובפ"ק כו' ע"ב, ובשבועות שם תסר הרבה ול"ל שם כמו הכא בירושלמי ע"ש. (יפ"ש)

עבודתן מחנכתן. נסקרי נשת מד ר' לומר כו' מגיד שבמשיתתן של תלו הוקדשו כל הכלים לע"ל, במד"ר פי"ב פסקל"כ פ"ש ובירושלמי יומל פ"ג שהיו מפנין מכלי של משה לכלי של שלמה ומזה נתקדשו, ושלא היו לסס כלי של משה לחחת כל קדושין ומקדשין. (יפ"ש)

מנין שמעמידין שופטים. ספרי שפטים קמד. (יפ"ש)

שופטים לכל שבט כו'. פירוש ד"ד כולל ממונה לכל שבט ושבט, שאם יפלו דברי ריבות בשערי העיירות בין עיר לעיר, הן בדיני נפשות הן בדיני ממונות, שהזיק יחיד או רבים מבני עיר אחת, למי ומי מבני עיר אחרת בממון או בנפש, בגופו או בממונו יהיו אותם הב"ד הסולל לשבט, וכן בשה שאייך לכללות עיר ועיר, כגון שנולדו הפרשות ביניהם בענין מולמות העיר וגבולה שלומיה ותלייה ומגרעה, הנוגעות בשלח עיר אחרת שלומיה וכרמיה, כפריה ומוחיה, בין של רבים לרבים או ליחיד ולהפך, יבאו למשפט ב"ד הכללי של השבט שהוא כמו ב"ד הגדול שלסס, שכל שני דיינין של עיירות של שבט אחד יהיו נשמעים לב"ד השבט הסולל שעליהם, והב"ד ההוא הרשאי אינו זקוק לפילו לב"ד הגדול שבירושלים, אם לף שהלקו ונשתקפקו בין דין לדין, ואם יקרה ריב בין שבט לשבט יקבלו עלומותיהם ללשבת הגזית, ושמש שתבל שה הכתוב"ן בפירוש התורה ר"פ שופטים [דבריס טו יח], ול"ל עוד שאם תרע ריב בין עובר תורת עם בני העיר שבי"ד שלהם יוגע ופסול לדון בינייהם, יחד למשפט יעמדו לפני ב"ד הרשאי של השבט, וזה היה ענין הסידור של שבט בניימין בשעשה פלגש בגבעה כי על השבט לדון את שבטו. (יעב"ץ)

שופטים לכל עיר כו' אחד ממונה. לעיל ג ע"ב נרס"י, ולף ג ע"ב ד"ה רי"ל, ועיין פז ע"ל ד"ה בשופלל, מכות ז ע"ל.

שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל

שופטים בכל שעריך כל"ל, וכן בשוטרים. (רש"ש)

גמ'. מצוה בשבט לדון את שבטו. עי' מ"ש לעיל. ונלפ"ד דהכא קמכוו כני מתניתין שלא כמו שפירש בקול מחיסה כני ישראל בפלגש בגבעה [שופטים כ יג], ושבטו לא רצו לעשות משפט זה, כי ממרו לא עלינו מוטל דבר זה (שאין לשבט לדון אלא בני עיר לעיר) אלא על יושבי הגבעה לדון את בני עירם, אך בני ישראל [שבטו] מאחר שבעלי הגבעה (נלפה שהם רשעי העיר) יש היתה במעל, פסולים הם לדין זה או שמא מחמת שבעל דין העשוק משבטו אחר היה, ס"ב על הכ"ד הגדול שבישראל הוקם משפטו, וע"ש אם לגיסה. (יעב"ץ)

דאמר קרא והוצאת גו' האשה ההיא וגו' איש ואשה וגו' כל"ל. (רש"ש)

עיר הנדחת בספר. לעיל טו ע"ב רש"י ד"ה לעניין, עיינוהו מה ע"ש, תמוהה מ ע"ש ד"ה עיר הנדחת. (מא"נ)

מקרבך אמר רחמנא. ספרי רלה נב. (פ"ח)

אבל עושין אחד. ספרי רלה נב. (פ"ח)

אמר רב כו' וזמנין אמר רב. כה"ג ב"ב קע"ו גיטין פ"ו. (פורי"ר)

מאי טעמא דרב משום קרחה. פי' שלא מתרב מ"ש משום שנאמר מעט מעט אגרשנו וגו' פן תרבה עליך חית השדה. (חכמת מנוח)

ל"ש אלא במקום אחד. פירושלמי מלמא ממורין מ"ש אחת עושין שנים אין אין עושין [פי' הפ"מ נספר דשם הפ"מ נספר דשם גניעי מפוזרות ממקומות] ומ"ש מפוזרות אין עושין כל עיקר שמא יפוזו עו"ג ויבאו לע"ז, פי' דגם נאמנע אין עושין מפוזרות רק במקומות כ"ה לפי' הפ"מ, ומגמ' דילן משמע דלכ"ע נספר אפילו ג' אין עושין, ומע"ד נראה דלא קאי הירושל' אספר, ול"ל פלוגתא מדשם כ"ג היו שלשה דעות שבבבלי, ול"ל שם אפילו ג' אין עושין, פי' בב"ד ג' אבל בב' ד"ד עושין, והוו כזמנין אמר רב הכא, ואח"כ אמר המפוזרות עושין, הוא כר"ש, ומ"ש מפוזרות, היינו אפילו מפוזרות אין עושין ג' עירות, והוא כר' יוחנן והיא הפלוגתא להכא. (פ"ח)

תוספות. ד"ה ואחרי. וק"ק דבד"ה בתחלת מלכותו כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד ואיך יתכן שהיה אביו כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וגם בסוף שמואל מונה בניהו עם הגבורים כו'. אין זה קושיא אחרת שהרי אלו הגבורים הם הם שנמנו בדה"י בתחלת מלכותו, שכל שנאמר בשמואל נשנה בדה"י אלא מייתי עוד מקרא אחר לרמיה שנמנה עם הגבורים שבתחלת מלכותו. ועיקר הקושיא הוא אין יתכן שהרי הכה לא נמנה שם כלל, ובסוף המלכות היה הכה תמוה ועלה לגדולה. ואין לומר בניהו, בן יהוידע היה אביו של יהוידע בן בניהו ומייתי רמיה דכי היכי דהכה היה רשם סנהדרין כמו כן היה יהוידע בנו ולא היה אלא בניהו בן יהוידע אחר, שהרי מצד בניהו בן יהוידע במלכים בתחלת מלכות שלמה בפ' ג', וז"ל והוא היה מקטרג אותו בניהו שנמצד כלן בפסוק ובניהו בן יהוידע על הכרתי וגו', ואין יכיה בנו במקומו רשם סנהדרין בימיו ודו"ק. (חכמת מנוח)

ד"ה את תבנית. הא גבי סנהדרין לשבטים אמרינן כו' כל"ל. (פורי"ר)

בא"ד. את כו' וא"ת וכלים נמי ניבעי שבעים ואחד כו'. עי' זמ השלמים לר"מ גלאנטי בסופו. (מהרש"ם)

ד"ה שופטים. אם יש בעיר א' וכו'. ע"ל בפ"פ אלא דף קי"ג ע"ב פלוגתא דר"י ור"ל ע"ש. (מים חיים)

בא"ד. אם יש בעיר א' מב' שבטים עושין ב' סנהדראות. וק"ל דמ"ב אמאי לא אקשי מינה ר' יוחנן לר"ל דאמר לקמן (קיג:) אלא מיהא ר' יוחנן ור"ל דאמר שבטים, ומיהו לפי' ד' שבטו הלמוד"ן הניחו הלמ"מ רפ"ח מהלכות סנהדרין דסופטים לכל שבט היינו שים ב"ד ג' ממונה על כל השבט ג"ם, וכן י"ל פי' המוס ע"פ מ"ם המוס' ישנים ביומא [דף יב] שהקשו כה"ג מהא דאיתא התם דירושלים נחלקה לשבט יהודה ובניימין ומי' היתה ע"פ הדבור, וה"כ אפשר דקרא משום ירושלים אינטריך. (מצפ"א)

ד"ה אחד. וי"מ דאחד כו' הוא הנשיא ד"ה אחת או ב'. אפי' טובא איירי במקום כו'. הוכרחו המוס לפרש כן, מפני שקשה להם מתני' למה לי למנות דמתני' למימר אחת או שנים כיון שבבר אמר ואין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ ב"ד של ע"ג, ואפי' כך אמר אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שנים, מהמת שמעינן דעושין עיר הנדחת אחת או שנים, לפי שאין עושין כלל אין אחר עושין אלא ע"פ ב"ד של ע"ג או מי משום דלא הוה ידעי' דעושין אלא שנים ולא אחת יאמר אבל עושין שנים לחוד אחת אחר אחרי' מיבעי ליה ור"ק. ול"ג קשה להו דכיון שאמר דעושין שנים, ממילא שמעי' דגם אחד עושין דהא שנים אחת מאחת לא מיירי זמן אחד דוקא אלא אפי' בזה אחר זה בב' זמנים דומיא דלא שנא אין עושין אפילו זה אחר זה כלומר אפי' מדברי רב ורו"ק, ומשני דלבך אמר אחת או ב' כדי לאתוי בייסיה דאחת מיירי בב"ד אחד או במקום אחד, ושנים מיירי בב' בתי דינים או בב' מקומות. (חכמת מנוח)

ד"ה אחת ולא שלשה. י"מ דזה הדבור נאמר לדבור שלפניו ולכך אין להקשות כו' משום דבא לאשמעינן דאחת אלוף בשנים, דאחת מיירי בב"ד אחד או במקום אחד, ושנים מיירי בב' בתי דינים או בב' מקומות ודוקא הוא. ונראה דמ"מ דתפסת מועט כו' מירועק הוא, כלומר דאי לא כתב אלא עיר לאחת הוה אמינא דאחת אלוף ולא שנים ואפי' לאחת מאות דתפסת מועט כו', כלומר והיינו מיעוטא דוקא שנים ואפי' לא אידי, ה"מ עיר אחת קטליא לה כיחיד בקהילה ולא בפיף כדין עיר הנדחת דומיא דעיר שהי' פחות מי' לר' יהודה ופחות ממחה לר' יוחנן דלעיל דף ט"ו ע"ב. והא דאמר הא מה אני מקיים אחת ולא שנים, ה"ק כיון דאין שנים ואין אחת נעשים עיר הנדחת אם כן לכתוב שמעת כל עריך אלא להורות ולא שנים, ולא מילטו לאשמעינן דאחת אלוף מלמים לענין ב"ד אחד או מקום אחד דשמעת ממילא הוה שמעינן מקרא דג' לעולם אין עושין ומאי נריך למיכתב עושין לאין עושין משום כו'. עמ"ש לעיל (ג ב) בדבריהם. ול"ל לומר לפ"ז דלרבנן ג"כ היה הנשיא לבד הע"ג ואמת מצה עצו לדוכות שנים נשיא ואב"ד. הבני היה יושב עמהם יחד לב"ד הגדול להעשות ע"פ סנה"ג כי הוא היה למנין הע"ג, והלאחנן היה רק לעניינים מיוחדים אבר מארבעים סם, (ואולי הוחלה זאת בימי יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן שהם הרשמוים מהזוגות וקודמים להם לעניינות וממנון הבדיק לא נמנא להם זוגות) ואמתי הם להוריות לב"ע. ומה ל"ק מעצה דחלמי המלך שכנם ע"ג זקנים (מגילה ט.) דפשוט להם הסנה"ג כי מהם תלת תורה ואמת כרבנן. וכן הא דבפ"ק דזבחים מ"ג ובפ"ג דידים מ"ב מפי שנעשים ושנים זקן. לך שם י"ל לפי שהיה פיוס שהוסיפו את לחפ"ע לנשפוע, ור"ג היה ג"כ שם בהועד דלאיתמי בבכרות (כח.), אולם גם מהלמ"ש בריש פ"ק מוכח להדיא דלא היה רק ע"פ עם הנשיא והב"ד. (רש"ש)

בא"ד. כדאמרינן גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבי"ד. למיעוט בקיאותי לא מלאתיו בפ"ק זולת בתוספתא דמכילתין רפ"ז איתא הוא והמופלא שבהם כו', אבל לא לענין ז"מ ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. ואי הוה מחשבון מאי אירא מופלא אפי' אחד מן האחרים נמי כו'. ואין זה מוכרח כלל, די"ל כמ"ש רש"י שם בתניתין דהוריות דאיירי שלא היה המופלא מסנהדרין עצמו בגון נעקרה ר' מהם לגמרי דלרך ס"נ זקן היה ולכך נתמנה אחר וכן פי' הרמב"ם והלח"מ בפרק"ג דסנהדרין, ולפ"ז שפיר י"ל שהיה המופלא מסנהדרין בפ' לר' יהודה. וש"י לי לה"ר מהסוגיא דלקמן (ריש דף יח) כמה יהיה בעיר ויהיו רואים לסנהדרין רע"ן, לחתיא כר' יהודה כמבואר שם, ואי איתא דלר"י היה מופלא בסנהדרין שלא מן המנין היה ל"ל בעיר רע"ח גם לר"י כמו לרבנן, שלא ס"מ המופלא היה מהמנין דשנים לר"י וה"ה לרבנן. שלא דקאי הא דאמר ר"י בסוכה (דף נז) גבי שלכסנדרית של מלרים שהיה בה ע"ל קתדלות של זהב כנגד ע"ל סנהדרין, והמוס' שם הוכיחו מזה דהמופלא לא היה מהמנין דשנים, וכ"כ לעיל (דף ג) וה"ק קאי אהא דשלחי פירקין (ריש דף יח) שכתבתי, ול"ל דההיא דלקמן רבי קאמר לה ואיהא למימר דלא סבר כר"י שלא נהא דסנהדרין אינו אלא ע' אבל נהא לא סבר כר"י נמאי דקאמר אחד ממונה על כולן והיה לבד מהמנין. (מצפ"א)

ד"ה אחת או ב'. אפי' טובא איירי במקום כו'. הוכרחו המוס לפרש כן, מפני שקשה להם מתני' למה לי למנות דמתני' למימר אחת או שנים כיון שבבר אמר ואין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ ב"ד של ע"ג, ואפי' כך אמר אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שנים, מהמת שמעינן דעושין עיר הנדחת אחת או שנים, לפי שאין עושין כלל אין אחר עושין אלא ע"פ ב"ד של ע"ג או מי משום דלא הוה ידעי' דעושין אלא שנים ולא אחת יאמר אבל עושין שנים לחוד אחת אחר אחרי' מיבעי ליה ור"ק. ול"ג קשה להו דכיון שאמר דעושין שנים, ממילא שמעי' דגם אחד עושין דהא שנים אחת מאחת לא מיירי זמן אחד דוקא אלא אפי' בזה אחר זה בב' זמנים דומיא דלא שנא אין עושין אפילו זה אחר זה כלומר אפי' מדברי רב ורו"ק, ומשני דלבך אמר אחת או ב' כדי לאתוי בייסיה דאחת מיירי בב"ד אחד או במקום אחד, ושנים מיירי בב' בתי דינים או בב' מקומות. (חכמת מנוח)

ד"ה אחת ולא שלשה. י"מ דזה הדבור נאמר לדבור שלפניו ולכך אין להקשות כו' משום דבא לאשמעינן דאחת אלוף בשנים, דאחת מיירי בב"ד אחד או במקום אחד, ושנים מיירי בב' בתי דינים או בב' מקומות ודוקא הוא. ונראה דמ"מ דתפסת מועט כו' מירועק הוא, כלומר דאי לא כתב אלא עיר לאחת הוה אמינא דאחת אלוף ולא שנים ואפי' לאחת מאות דתפסת מועט כו', כלומר והיינו מיעוטא דוקא שנים ואפי' לא אידי, ה"מ עיר אחת קטליא לה כיחיד בקהילה ולא בפיף כדין עיר הנדחת דומיא דעיר שהי' פחות מי' לר' יהודה ופחות ממחה לר' יוחנן דלעיל דף ט"ו ע"ב. והא דאמר הא מה אני מקיים אחת ולא שנים, ה"ק כיון דאין שנים ואין אחת נעשים עיר הנדחת אם כן לכתוב שמעת כל עריך אלא להורות ולא שנים, ולא מילטו לאשמעינן דאחת אלוף מלמים לענין ב"ד אחד או מקום אחד דשמעת ממילא הוה שמעינן מקרא דג' לעולם אין עושין ומאי נריך למיכתב עושין לאין עושין משום כו'. עמ"ש לעיל (ג ב) בדבריהם. ול"ל לומר לפ"ז דלרבנן ג"כ היה הנשיא לבד הע"ג ואמת מצה עצו לדוכות שנים נשיא ואב"ד. הבני היה יושב עמהם יחד לב"ד הגדול להעשות ע"פ סנה"ג כי הוא היה למנין הע"ג, והלאחנן היה רק לעניינים מיוחדים אבר מארבעים סם, (ואולי הוחלה זאת בימי יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן שהם הרשמוים מהזוגות וקודמים להם לעניינות וממנון הבדיק לא נמנא להם זוגות) ואמתי הם להוריות לב"ע. ומה ל"ק מעצה דחלמי המלך שכנם ע"ג זקנים (מגילה ט.) דפשוט להם הסנה"ג כי מהם תלת תורה ואמת כרבנן. וכן הא דבפ"ק דזבחים מ"ג ובפ"ג דידים מ"ב מפי שנעשים ושנים זקן. לך שם י"ל לפי שהיה פיוס שהוסיפו את לחפ"ע לנשפוע, ור"ג היה ג"כ שם בהועד דלאיתמי בבכרות (כח.), אולם גם מהלמ"ש בריש פ"ק מוכח להדיא דלא היה רק ע"פ עם הנשיא והב"ד. (רש"ש)

בא"ד. כדאמרינן גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבי"ד. למיעוט בקיאותי לא מלאתיו בפ"ק זולת בתוספתא דמכילתין רפ"ז איתא הוא והמופלא שבהם כו', אבל לא לענין ז"מ ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. ואי הוה מחשבון מאי אירא מופלא אפי' אחד מן האחרים נמי כו'. ואין זה מוכרח כלל, די"ל כמ"ש רש"י שם בתניתין דהוריות דאיירי שלא היה המופלא מסנהדרין עצמו בגון נעקרה ר' מהם לגמרי דלרך ס"נ זקן היה ולכך נתמנה אחר וכן פי' הרמב"ם והלח"מ בפרק"ג דסנהדרין, ולפ"ז שפיר י"ל שהיה המופלא מסנהדרין בפ' לר' יהודה. וש"י לי לה"ר מהסוגיא דלקמן (ריש דף יח) כמה יהיה בעיר ויהיו רואים לסנהדרין רע"ן, לחתיא כר' יהודה כמבואר שם, ואי איתא דלר"י היה מופלא בסנהדרין שלא מן המנין היה ל"ל בעיר רע"ח גם לר"י כמו לרבנן, שלא ס"מ המופלא היה מהמנין דשנים לר"י וה"ה לרבנן. שלא דקאי הא דאמר ר"י בסוכה (דף נז) גבי שלכסנדרית של מלרים שהיה בה ע"ל קתדלות של זהב כנגד ע"ל סנהדרין, והמוס' שם הוכיחו מזה דהמופלא לא היה מהמנין דשנים, וכ"כ לעיל (דף ג) וה"ק קאי אהא דשלחי פירקין (ריש דף יח) שכתבתי, ול"ל דההיא דלקמן רבי קאמר לה ואיהא למימר דלא סבר כר"י שלא נהא דסנהדרין אינו אלא ע' אבל נהא לא סבר כר"י נמאי דקאמר אחד ממונה על כולן והיה לבד מהמנין. (מצפ"א)

ד"ה אחד. וי"מ דאחד כו' הוא הנשיא

בא"ד. וגם בסוף שמואל מונה בניהו עם הגבורים כו'. אין זה קושיא אחרת שהרי אלו הגבורים הם הם שנמנו בדה"י בתחלת מלכותו, שכל שנאמר בשמואל נשנה בדה"י אלא מייתי עוד מקרא אחר לרמיה שנמנה עם הגבורים שבתחלת מלכותו. ועיקר הקושיא הוא אין יתכן שהרי הכה לא נמנה שם כלל, ובסוף המלכות היה הכה תמוה ועלה לגדולה. ואין לומר בניהו, בן יהוידע היה אביו של יהוידע בן בניהו ומייתי רמיה דכי היכי דהכה היה רשם סנהדרין כמו כן היה יהוידע בנו ולא היה אלא בניהו בן יהוידע אחר, שהרי מצד בניהו בן יהוידע במלכים בתחלת מלכות שלמה בפ' ג', וז"ל והוא היה מקטרג אותו בניהו בן יהוידע על

אקרון בעלמא. תפסר דרבינא ומסתמא דגמרא מיתלקים בהא דבעי במס' ק"ק דף כ"ג ע"ב מהם נתם בין שיניו עומד או מעצמו מקיא. (פורי"ט)

א"ר כל עיר וכו'. עיין תוס' מנחות ס"ה ריש ע"ח ד"ה בעלי כשפים וכו'. (רד"ו הלוי)

כל עיר שאין בה שנים לדבר כו'. גי' הרמב"ם בפ"ח מה"ס ה"ה שלין בה שנים ג' לדבר זה' לשמוע כו' וכן היה ג' המוס' ממנחות (סה.) בד"ה ויודעים ולא כהנהת הל"ק סס. (רש"ש)

שמעון התימני. עפ"ב דבילה, ומ"ש רש"י שלא בא לכלל זקנה, עתים"ל (יד.). (יעב"ץ)

שלישית אין למעלה. שקלים פ"ג ע"ב, מכות ו ע"ב, מנחות סה ע"ח ד"ה בעלי כשפים, סוריות יג ע"ב. (מא"נ)

חנניה בן חכינאי. בירושלמי מע"ש מני ר' בין התלמידים. ובהדיון לא מני רק בן עזאי וכן זומא. (יפ"ת)

סבא כו' אמרי בי רב. שבת מג ע"ב ד"ה לב"ע, עירובין עט ע"ב ד"ה שבר, יבמות פג ע"ח, ועי' ע"ב ד"ה אמרי, כתובות פ ע"ח ד"ה דייני, פסחים קיו ע"ב, ב"ק מא ע"ב ד"ה לב"ע, ולף עם ע"ח ד"ה אמר, וע"ב קו ע"ח ד"ה רב, גילה פ ע"ב רש"י ד"ה נהרדלא, ב"מ לו ע"ב ד"ה שבת נמי, ב"ב ז ע"ב ד"ה נהרדעי, ולף נא ע"ח, ועיין ע ע"ח וע"ב, ולף ק ע"ח, וע"ש קה ע"ב בהשב"ם, ולף קנב ע"ח ד"ה שלחו ליה, ועיין מב ע"ב ד"ה המכריעין, מולין ל ע"ב, ולף כ ע"ב, תגיגה יג ע"ח, זבחים פז ע"ח ד"ה אמרי, מנחות יז ע"ח ד"ה מריבי, נדה כ ע"ב בהש"ר, הקדמת הרמב"ם לסדר זרעים, לקמן לב ע"ב רש"י ד"ה לגולה. (מא"נ)

נהרבלאי. בכרכות לף נ' ע' וביבה לף מ' ובפרק המקבל (ב"מ קד ב). (יעב"ץ)

והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא כו'. בשלמי מנחות גיטין יח ב' דתני ר"ה הוו ג"ב מה פרין. (מהרש"ם)

מחכו במערבא. ביבה לף לח, פסחים סט ע"ח עירובין מח ע"ח, מזר מב ע"ח ד"ה מחכו, בבא קמא קב ע"ב, סוטה יח ע"ב ד"ה אמרי, מולין ג ע"ב, ולף קמ ע"ב. (מא"נ)

מחכו עלה במערבא ר' אלעזר בל"ל בל"י וכן בחיפון. (רש"ש)

מאה ועשרים מאי עבידתייהו. בירושלמי חיפור לשון כאן גם נתחלף דר"י לדרבנן ודרבנן לדר"י. (יפ"ת)

ועשרה בטלנים. עי' פירש"י, ולפי"ד משמע שאין מושיבין סנהדרין אלא בכרכין, וכן מוכח לשונו בפרק גמר הדין ובגמ' לעיל (נו:) ממרינן שופטים לכל עיר ועיר, דלמא לאו דוקא אלא כרך בעיון והכי דייק ליעבא דקרא לשעבריך, ולפי בעלי הפירושים משמעי שער מנין, או דילמא שער דקרא היינו מושב בי"ד בהכחיב אל זקני העיר הסערה, וכ"ש לא דק ולא אתא אלא לאפוקי כפר, לא עיירות גדולות. (יעב"ץ)

ושני חזנין. מנחות מד ע"ח ד"ה כל כהן. (מא"נ)

ושני עדים וב' זוממין וב' זוממי זוממין כו' כל"ל. (רד"א חבר, רש"ש)

ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח כו'. עי' ירושלמי סוף"ד דקידושין דלפוח לכל לדם לדור בעיר שאין בה רופא ומרקח וב"ד מכין ועושין. (מהרש"ם)

ובית הכסא. נלפה שהיו להם בעיירות שבמ"י מקום מוקלה לצרכי הכסא מן הלד סמוך לחומה לא במקום רחוב ושוק, ולא בדירות הכתים, כענין שכתוב [דברים כ יג] ויד תהיה לך ממוץ למחנה, ולפי"ז היה צריך להיות חוץ לעיר, ומ"ש כל עיר שאין בה, הלי בה הוי כמו לה, וכיון דסמוך לעיר הוא, אפילו במחומה מקרי נמי בה, כדכתיב [יהושע ה יג] ויהי בהיות יהושע בירימו, או דילמא הכוח קרא במחנה, ואי תימא בערי חומה נמי (ע"ש מבה"ב של כבוד דתנן בתמיד [כו. ועי"ש בפי' הרמב"ן]) לא בעיירות שאין מוקפות מימות יהושע בן נון ואעולם אפילו היה להם בלד בימם כמו שים בתלוות הללו ביהב"ש לכל בית, מ"מ צריך להיות בעיר אחד מחומף לכל בני העיר שיהיה מיוחד לרבים בעבדם בירחודות ויוכלו לוקביהם יפנו שמה, כדי שלא יסתבנו בעגירת נקביהם, וכן יצטרך למי שדירתו בחוקה ואין לו מקום אלל בימו לפנות שם כמו שפתם מ"ח דדמיק ליה עלמא. (יעב"ץ)

א"ר כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח כו'. עי' ירושלמי סוף"ד דקידושין דלפוח לכל לדם לדור בעיר שאין בה רופא ומרקח וב"ד מכין ועושין. (מהרש"ם)

ובית הכסא. נלפה שהיו להם בעיירות שבמ"י מקום מוקלה לצרכי הכסא מן הלד סמוך לחומה לא במקום רחוב ושוק, ולא בדירות הכתים, כענין שכתוב [דברים כ יג] ויד תהיה לך ממוץ למחנה, ולפי"ז היה צריך להיות חוץ לעיר, ומ"ש כל עיר שאין בה, הלי בה הוי כמו לה, וכיון דסמוך לעיר הוא, אפילו במחומה מקרי נמי בה, כדכתיב [יהושע ה יג] ויהי בהיות יהושע בירימו, או דילמא הכוח קרא במחנה, ואי תימא בערי חומה נמי (ע"ש מבה"ב של כבוד דתנן בתמיד [כו. ועי"ש בפי' הרמב"ן]) לא בעיירות שאין מוקפות מימות יהושע בן נון ואעולם אפילו היה להם בלד בימם כמו שים בתלוות הללו ביהב"ש לכל בית, מ"מ צריך להיות בעיר אחד מחומף לכל בני העיר שיהיה מיוחד לרבים בעבדם בירחודות ויוכלו לוקביהם יפנו שמה, כדי שלא יסתבנו בעגירת נקביהם, וכן יצטרך למי שדירתו בחוקה ואין לו מקום אלל בימו לפנות שם כמו שפתם מ"ח דדמיק ליה עלמא. (יעב"ץ)

ואומן ולבלר וטבח. הרמב"ם בהל' דעות פ"ל הגי' במקום טבח, מיס מלויים, יע"ש בממגדל עוז, וכמדומני שנעלם ל"ז ממהרש"ל בחכמת שלמה לפי שעה.

רש"י. שנים לדבר. בשבעים לשון וכו'. ע"ב עי' בשו"ת הרלב"ז ח"ח סימן שכ' דלף דקבלת עדות אל ל"ע לריך כ"ג מ"מ סגי בכל ג', משום דהם דבעינן שלא יהיה סנהדרין שומעת מפי המתורגמן אינו אלא מדרבנן ע"ש בטיב, וכ"כ הרמב"ן בפי' המומס בפ' שופטים דלקבלת עדות נמי בעינן כ"ג ע"ם, וכן כ"ל רחיה מהא דלא תשיב ברית מכילתין לקבלת עדות אל ל"ע דלפני גג', וכן אלא מני דד"ע מתפילין גג' וגומרין בכ"ג ודו"ק. (חוס"ל)

ד"ה רב נחמן. שמעון התימני. ובמוי"ט פ"ג דמע"ש מ"ט כ' שמעון בן נגס ומשמע שכן היה לפניו הגי' ברש"י, והסה"ד פוסק כזה על שני הסעפים.

ד"ה והא שלחו. מוציא מכלל רבינו כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה (בע"ב) **שיודע. דלא אשכחן אותה דרשא בת"כ.** ממה הא מנוחר בת"כ שמיני פי"ב וכל כולך על גמון זה נתפ כו' יכול יטמאו טומאה ממורה ת"ל ולא מטמאו כהם. (יפ"ת)

בא"ד. ועוד דבהדיא ממעט מקרא. דרשת של הת"כ שהפיפו המוס' לא מלאתי בכל הת"כ שלנו, וגם לא נמלא בטומאת נגילה מיבת מוחם. ממנם המוס' בעירובין די"ג ע"ב ד"ה שיודע וכו' הביאו דרש אחר ברי"ם, והוא בת"כ פ' שמיני פ' יו"ד פ"ב. (רד"ו הלוי)

בא"ד. דבהדיא כו' בתו"כ כו' מק"ו דבהמה שא"מ במגע בכעדשה כו' ת"ק אותם כו'. הפסחי סס ולא מלאתי לא הק"ו ולא המיעום, רק בפרשת שמיני בפוסף בפסוק וכי יומות מה"ב לשבר היה כו' דרים היה מטמא בשבת ואין השרן מטמא בשבת הלא דין הוא מה בהמה שלא עשה דמה בשבתה כו' כשבר הביאו בעלמא בעירובין ממו"כ. והרש"ל שכתב שם וה"ה דהמ"ל ק"ו מבהמה שא"מ במגע בעדשה לא זכר מדברי המוס' שלפניו. ודע דמש"כ הרש"ל כאן דנתם מטמא במגע בכזית הוא לפלא בעיני. ומש"כ המוס' על פיר"ח דלא משכחן לותה דרשה במו"כ, נ"ל דכוונת ר"ת על הא דבשבר שלי קרא דכל כולך על גמון דפי' המו"כ זה נתם כתיב ולא מטמאו בהם דדרשו בתו"כ שם זה היא הועה לאין מקבלין טומאה מהם, ומזה נמי משמע קלא דלף במגע בכזית ת"מ ולא כרש"ם הנ"ל. (רש"ש)

בא"ד. אותה במשא. בת"כ פי"ח הוא בל' אחר היא במשא ואין השרן במשא, ואפשרינו אחי קלאי דמחד קרא לא הוה למעיון רק שרן ולא נתם אלא שמרבה טומאה ואי כתב נתם לחוד הו"א בשרן לטומאת מק"ו מבהמה. (יפ"ת)

ד"ה אלא. ונקשה דא"כ כו'. עי' תוס' מעילה ט' ע"ב ד"ה הלמדין, להוליחו שם הלמדין לפני מבמים להתם אינו לוי. הרי לדרין לחלק היכא דמוכח שאני ול"ע. (רד"א חבר)

בא"ד. ונקשה דא"כ כו'. עי' בחור זרוע הל' שבת סי' פו, ועי' רשב"ם ב"ב קה. (מהרש"ם)

בא"ד. ועוד איך יתכן כו'. תימה מהגמ' גיטין ל"ט ב' אמר רב המנונא שבת ג"ר יתפק בר מצינן אמר ר"ה אמר רב המנונא, הרי מלינו הא"ר ר"ה בשם רב המנונא, וע"ב ל"ל דאמרי רב המנונא היו, ג"כ גם לפרש"י לק"מ, ועיין בספרי בעוס סופרים ע' המנונא חוס ד' שהחרבתי. (מהר"ה)

ד"ה אלא. מצינו רב המנונא שלמד לפני רב. עפל"ה [סוכה מב.]. (יעב"ץ)

דף יח ע"א

גמרא. ת"ר ושמת עליהם. עקיבה פ' יתרו עלה כ"ד ד"ה ע"ב. (ג' מהרש"א)

שרי אלפים שש מאות שרי מאות שש אלפים. וכ"ה בת"י, והכי לימת בתנחומא פ' משפטים (ו), וסיים מתי קמ"ל דשרים מלבאות. וכ"מ בספרי פ' דברים. (מצפ"א)

מתני'. כה"ג דן ודיני אותו. מו"ק יד ע"ח ד"ה והא כה"ג, סוכה כ ע"ח רש"י ד"ה הריני, נגעים פ"ב מ"ח, יבמות סח ע"ח ד"ה כ"ג, שבועות ל בתח"ם, ולף לח ע"ח ד"ה כל שכן. (מא"נ)

כהן גדול. יעוין תוס' מ"ק דף יד ע"ב ד"ה והא. (רב"פ)

מת לו מת. ת"כ לשור פ"ב. (יפ"ת)

אלא הן גופן כו' הן נכסין כו'. ג' תו"כ הן נכסין והוא גופה הן נכסין והוא גופה הן נכסין ונזה תניו מ"ם רש"י ד"ה הן גופן כו' והן נכסין ממבוי הסני והוא גופה כו'. (נמוקי הגרי"ב)

הן נכסין והוא גופה הן גופין והוא נכסה וכו'. מפיהס"י נראה להגיה להוא גופה הן נכסין והוא גופה הן נכסין והוא גופה וגו' לילן ל"ע ודו"ק, וי"ל דהא דתנן גופה והן נכסין ולא קתני גופין יוצא ונכנס משום דבשמת תינו תליא בכניסה ויליאה דמבוי לשפי' בתוחו מבוי עלמו שם המבוי הוא גדול הרבה או דעקה בתוחן דמשכחת להוא לינו רוצה לוחן מוכר לכנס ונמילוסי התרבמי זה ומ"ל, ומין להקשות ע"ז דל"ל לשמי' מינו מוכר לו לילך גם מעבר העיר ולילך שם הוא רמוך מהם עד שלינו רוצה לוחם, ולולי דבשדה יש לומר שגוי מינו בשלימות כ"ב שלא יהיו רוצה לוחם וק"ל. (חוס"ל)

הן נכסין והוא גופה כו'. ל' שהעין הוא שבשלימן שת המת הולכים מבופין זל"ז מביאין הטומאה בשבוחר בתהלות פ"ו, וכה"ג אין מטמא לקרובים, לכן בשהוא נכסין בבני שדה הוא שלא יביאו לו טומאה, ובשהן גגלים יכול להתבטות בבני שדה, וכן לריכים שהביאם להזהר בהלוית מת שאינן קרובים. (רשא"ה)

ר' יהודה אומר אינו יוצא. בגמ' מוכח דהוא מטעם גזרה פפי' ומן המקדש כו' גם לר' יהודה הוא מקדושתו לא יצא. ובירושלמי כאן ובהוריות פ"ג מוכח דר' יהודה ס"ל דלפטור לו לצאת מן המקדש כפשוטו, ור"מ ס"ל דהיינו לתינו יוצא ביחד עם המלוים כ"ש לח"ב, ויש שינויים בין בירושלמי דכאן ובין בירושלמי דהוריות ויבואר לק' יט ע"ח, ועי' הרמב"ן בשרשי המלות שרש ה' שכתב דלתינו אלא שמסכתא, ועיקר קרא שמי שיכול לעבוד עבודה ולא יצא כגל כהן שלא לצאת בשעת עבודה, וזה שפי' שהבין בדברי הירו' שמשייע לר"ם [לפי גירסתו בירושלמי] דלמר גומר כל העבודה דהכוונה הוא רק בשעת עבודה [וע"ל יט.], וגם לר' יהודה אין לריכור לצאת מדמ"ל אם יצא אינו חוזר והא דלא יצא הוא ג"כ משעת עבודה, ומה דקאמר כר"ם הוא דבדברי מבואר יותר אבל גם דעת ר"י כן, והא דאינו יוצא לגזרת המת הוא מדרבנן ע"ש, ויש לחזק זאת בראיה מהא דתנן שמיני פ"פ דמלוחים מביא הלי קרא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל לרתי' דרך בשבל העבודה ובשבל העבודה, והלא שם שפרש ר' יהודה וע"ש בל"ל.

והוא יושב על הספסל. בירושלמי מדייק מזה דספסל ג"כ משום כפיה המטה דבכ"ג ג"כ מתויב בכפיה המטה, והוא בשינוי ממ"ש בירושלמי מו"ק פ"ג הל"ג דבכ"ג ג"ח בכפיה המטה ע"כ יושב על הספסל הא אתר לא, וכבר העיר בזה הס"ק נמו"ק שם.

המלך לא כו'. בל"ר פ"ם.

ולא מעידין. יעוין בריתות דף כו ע"ח רש"י ד"ה מה לנשיא כו', ובמשכת הוריות דף ח ע"ב בתוספה, ובדף ט ע"ב.

גמרא. הרי הוא בהדיוט. יבמות יג ע"ב ד"ה בה"ג, ירושלמי הוריות פ"ג.

רש"י. ד"ה מאתים. עי' בה"ד. הן לפמש"כ בפ"ד לקמן (מ.) הלא יטרך להוסיף לר"י מ"ח ולרבנן מ"ט. ונראה דהא המוסיפים הם מבני שורות רק דבשאר יתוספו על הסנהדרין אז לא יצאלו בהמון קריה בנגד שרי עשרות ע"ש לריך שיהיה בעיר עוד לנשים למלחת הסרוגה. אך בנגד ג' מהנוספים יהיה לאותו שתמר ת"י דהיון דתו לא בתעיון ליה והוה בתמן לעיתיה הרי הוא בחתר הטם או בחתר מן השורות אשר גם המה נבנסין בתספר הטם שבנגד שרי עשרות, ובמש"כ תבין בתין מקום למה שנתפלא התוי"ט בסדר"ה מוסיפין. ועי' ברמב"ם פ"ג מהל' סנהדרין ה"ב מה"ם ובנו"כ. (רש"ש)

תוספות. ד"ה נמצאו. תימה הא חסרי להו טובא כו'. עי' מרכבת המשנה פ' יתרו פ"ב אות ד'.

ד"ה כהן גדול. וד"ה והא דתנן כהן גדול. הכל דבור אחד כנ"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. כלומר למה לי למיתני דן כו'. עי' בשו"ת שער אפרים סי' קלד ביאור דברי התוס' בכל הדיבור הזה. (מהרש"ם)

דף יח ע"ב

גמרא. ההורג כ"ג. יומת עג ע"ח ד"ה וכולן, נזיר מז ע"ח ד"ה וכן משום. (מא"נ)

אינו יוצא. פ"ב דהוריות דיב"ב ע"ח והוא סס בגבריאת, אבל הוא ג"כ פלוגתת במשנה דמכות י"ח ע"ח. ומכות הוא קודם להוריות בסדורין, ומ"ם התוס' וכגון שלא מינו אחריס עיין במכות י"ח ע"ב ס"ל במיתת כולן הוא מוהר וכו' בלילה וכו' יע"ם ודוק. (רד"ו הלוי)

עובר על עשה כו' ה"ק אם עבר על עשה ול"ת ה"ה כהדיוט. לכאורה מאי שייך עונש על עשה, בשלמא ל"ת שם עבר מלקין אותו בב"ד אבל שלשה לאפוקי ע"ח אבל בעשה מאי שייך, גם בגמרב"ם ו"ל בהלכות סנהדרין ובכלי המקדש לא העתיק שלא שם עבר על ל"ת ולא העתיק שם עבר על עשה, (ומהמיתה על כרח משנה שהביא מהירושלמי ולא הזכיר שכן הוא בגמרא דידן, ואפשר משום שכתב מחזיקין אותו וזה אינו בירושלמי מ"מ היה לו להזכיר הגמ' ובפרט לאפוקי הגירסא ע"ח ע"ם), ואפשר לומר שהכוונה הוא שם רולה לעבור על עשה מכין אותו עד שתלא נפשו וכדאי' בתוספות פ"ו, וזה היה נראה לומר דקתני עובר ולא קתני עבר דבשעה קודם שעבר מכין אותו שיקיים אבל לאחר שעבר אוב אין עליו כלום וכדפרש"י שם מכין אותו קודם שעבר על העשה וים בידו לקיים. (פורי"ט)

אם עבר על עשה ול"ת ה"ה כהדיוט. מוך מביאת מקדש שאינו מיב עליה. (יעב"ץ)

פשיטא סד"א כו'. בע"ב לפ"ז מאי קמ"ל תגי לעיל ע"ז מכלל דממונו פסיטא ליה, הלא מפורש בגבריאת כן, ודוחק לומר בבריאת לא שמיע ליה. (נמוקי הגרי"ב)

אין דנין לא את השבט. לעיל דף ב, מנחות סה ע"ח ד"ה בעלי כשפים. (מא"נ)

דבר גדול ממש. בירושלמי ה"ח לאו מטעם זה משום דס"ל להירושלמי לשפילו ד"מ אל כה"ג הוא בכ"ג, רק מטעם דעליתו זו היא ירידתו להמזות ברגים בפ"ד של ב"ג. (יפ"ת)

כ"ג מעיד ומעידין אותו והתניא והתעלמת. מקשי' התוס' לוקי בעדות החדש, וע"ל לייש דקושי' הגמ' על מעידין אותו כיון דקאני שמעיד בלל"ה הא הו"ל עדות שלילה", רק דהסמ"ע בסי' ל"ג מוקי בשם הגי"א דבממון לית לן בה אי הוי עדות שלילה", וא"כ הגמ' מקשה ל"ל מעידין וב"ח בממונא מיירי לעיל מוסגין לזה והמניח והמעלמת, וע"כ ל"ל כתי' התוס' דמיירי בשיקורל אב"ק הו"ל מעידין אותו להב בלא"ה הוי עדות שלי אתה יכול להזמה, ודו"ק היטב. (רד"ל)

והתעלמת. בכתוב יט ע"ב, ולף כ ע"ח שבת לד ע"ח ד"ה גדול, ולף פת ע"ב, יומת עד ע"ח ד"ה למעוטי, ולף פה ע"ב אבל בהזמות, שבועות ל ע"ב ד"ה אבל. (מא"נ)

אר"י מעיד למלך והתנן לא דן כו'. הן רש"י פי' להקושיא היא מולא דנין אותו וב"ל שפי' התוס'. והתוי"ט ו"ל שהבין להקושיא היא מולא מעידין אותו. דיל"ל דהיינו לאוקמא וכדמשמע ליטנא דאותו ורי"ח למלך דר"ל לזכותו. (רש"ש)

מעיד למלך. בעין משפט סי' ט"ו. מיימ' פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ט. נ"ב פ"ם מהל' כלי המקדש ה"ט. (מל"ה)

משום יקרא דכה"ג אתי ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותא קאי הוא. עי' משנה למלך (פט"ז מהל' עדות) [וי"ל דפסול מלך משום לא תענה על רב שעת גמר דין ולא שעת קבלת העדות. מיהו הכא דבדין בן המלך קאמרי' ולכ"ל פסול גם בשעת קבלת העדות ובעינן למימי לדברי המב"ם נשם הריב"ם].

(שער הלקוטות)

יקרא דכה"ג. יומת מה ע"ח, מנחות לד ע"ח.

ולא מלך וכה"ג בעיבור שנה. לעפ"י שאין שם אלא שבעה עממים, לא תשיב אלא הרשויים ליבא בעיבור שניס. (יעב"ץ)

בעיבור שנה. בירושלמי פליגי בה ר' תנינא ור' מנא ס"ח מפני התבד וס"ח מפני שאין כבודו של מלך וכה"ג ליבא בב"ד של שבעה לעבור אין יושבים כ"ח שבעה מנשים. (יפ"ת)

לא תענה על ריב. לקמן יט ע"ב ד"ה אבל, ולף לו ע"ח ד"ה ד"ת, קדושין מט ע"ח המתרגם. (מא"נ)

מלך משום אפסניא. נשאלתי הכי ניין דנעיבור נעינן סנהדרין כמ"ש הר"מ פ"ד מהלכות הסנהדרין ה"ט, ובלא"מ פ"ג מסנהדרין ה"ה דגם בדיני ממונות אין מושיבין מלך בסנהדרין דלא כהסוס, לקמן י"ט ע' ב' ד"ה למ"ל דף טעמא דאפסניא. והשתא לפמ"ש הרמב"ם פ"ה ה"ו דלא נתנו סנהדרין רשות לב"ד הסמוכים מעברין פ"ב שפיר יש ג"מ בכה"ג. (מהרש"ם)

משום צינה בו' דין אדר. יומא יט ע"ב, ודף לז ע"ב, ע"ז ג ע"ב ד"ה הכל ב"ש. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אם בכיר. חטין שנזרעו בראש החדש. עי' ב"מ (קו ג) וברש"י שם ד"ה מהרפי, דמוכח שם דזרעית החטים אינה נמשכת כלל כר"ח מדר. וכן בר"ה (טז.) בד"ה כי חז כ' שהחטה נזרעת במרחשוון. לכן נ"ל לגירסי פה נרשם המורף. (רש"ש)

הוספות. ד"ה אינו. פי' וכגון שלא מינו אחר כו'. זהו ג"כ דעת הר"מ בפ"ז ה"י מהל' רוצח, לך הריטב"א במק' מכות די"ל ב' במשנה שם דהכותב כה"ג וכה"ג שהרג לפילו מינו לאחר מחתיו אינו יוצא משם לעולם ועשה"ם טעם הדבר, ועיין תוס' יומא דע"ג ג' ד"ה וכולן שכ' שם דעה ג' דכה"ג שהרג אינו יוצא במיתת כה"ג אחר וכדעת הריטב"א, ועי' במיהושי הר"ן כאן והביאו מגומגמין ומר' שטוען לדברי הר"מ. (מל"ה)

בא"ד. וכגון דליכא משוח שעבר. עי' בתוס' יומא ע"ג ג'. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וכגון דליכא משוח שעבר. עיין ס"ם מכות במיתת כולן הוא מוזר ס"ם נגמר דינו וכו' בדליכא הרי זה מינעיא דלא מיפשיטא ול"ע. (קרני ראם)

ד"ה והא. דאפי' ישב וידום נמי לא. עי' ת' בית יעקב סי' ס"ז נב' ס"ח שמוכיח זה"ז ג"כ לסור ליסב יחד לפילו יסב וידום.

(ג' מהרש"א)

דף יט ע"א

גמרא. ואין עשה דוחה. ב"מ ל ע"ב ד"ה אין עשה, (ועיין בכללים), יבמות כ ע"ב ד"ה יבוא. (מא"ן)

יבא עשה וידחה ל"ת. לשיטת הירושלמי יבמות פ"ג ה"ל דהסורה מיעטה לחייבי לאוין מיעוט לא קשה זאת ומ"ל לטעם גזירה, ובזה ס"ם גי' הירושלמי במשנה ר"פ יש מותרות כמ"ש שם בס"ד. (פ"ע)

ת"ר ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהן וכו'. משמע דלרבה גמורה היא ומיסור זה הוא מה"ת וכן משמע מרש"י ז"ל בפי' החומש בפ' תמור, ובגרמ"ם מחיזורו בפ"ב מהל' כלי המקדש ה"ה ובפ' המלות שלו ל"ת קס"ה. אכן הרמב"ן בפי' על התורה בפ' תמור כתב להדיא דזה אינו אלא מדרבנן וקרא לאסמכתא בעלמא הוא, וגם מבואר שם לאינו מוהג רק בזמן דוקא ע"ש. ויש להסתפק לדבריו בנזיר מי מותר לנשת אחר המעה ול"ע. (חש"ל)

ומן המקדש. יומא יג ע"ב ד"ה היה עומד, זבחים מו ע"ב. (מא"ן)

ומן המקדש. ת"כ תמור פ"ב. (פ"ע)

לא יצא עמהן. הירושלמי כאן ובהוריות פ"ג אינה כהן גדול מקריב אומר ולא מוכל דברי ר"מ ר"י אומר כל היום ר"ש אומר גומר את העבודה כל שעידו ובא לו, בין ר"מ לר"ש תלת בין ר"י לר"ש תלת, [פי' דל"מ ס"ל אף מתחיל בעבודה וכן ר"י, ור"ש ס"ל רק גומר], בין ר"מ לר' יהודה הכנסה [דלר"י לא יכנוס ולר"מ נכנס], ר' יעקב בן דסחי מפסיק ביניהון [פי' דגם לר"מ מתחלה לא יכנס כלי, משהי מתחלה בפנים ויוצא שהוא הפסק בינתים לר"מ יכנס ולר"י לא יכנס כן נ"ל, וזה ללא כפי' הפ"מ ותמה"ל בתמירת פירושו] רמ"ח אי בפנים אי יוצא אי בחוץ אי נכנס [נ' פי' אם אי בפנים ויצא נכנס אף אחר כבר נחוץ], ר' יהודה אומר אי בפנים אי יוצא [כל"ל וכ"ה בהוריות] אי בחוץ לא אי נכנס, ר"ש אומר כו' ר"י בר' בין בשם ר"ה אתני לר"ל [גי' הרמב"ן אתני מסייע לר"ש עמ"ש י"ת.] ומן המקדש כו' אינו יוצא עמהן כו' דברי ר"מ ר"י אומר כו' יצא לא יחזור. ולגי' הרמב"ן נאתרוי לעיל יח ע"ש, ולגי' שלפנינו הוי הרמי לר' יעקב בן דסחי דמפסיק ביניהון דלא מחזרה פליגי ומוכח דהטעם משום עבודה הוא דלא יצא משום דאם יצא לא יחזור ולא יוכל לשוב לעבודתו באותה שעה אמרו מלך לא דן לא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו. פילקוט ירמי' רמז ש"ב הגירסא, גזרו לא דן ולא דנין אותו ומו לא. ולא גרסו ולא מעיד. והיא גי' נכונה, דבמס' שבועות (לא.) מסמע דהא דתלך אינו מעיד הוא מדאוריימתא, דקתמר התם ומ"ד לפסוקי מלך הוא דתלתא, אבל מסתר בקונטרס מדאוריימתא ממזי מזי, ש"ב. וכ"כ הרב בעל יד המלך מעלמו פ"ג מהל' מלכים, ע"ש שכתב דאם לא דן ולא דנין אותו, ממילא אין מעידין אותו, דאם אינן דנין אותו על מה יעידו עליו. (עיני שמואל)

איני והאמר ר"א כו'. נ"ב לרבי יהודה פרין. (יעב"ץ)

מלך שמחל ע"כ כו' מצות שאני. עיין ע"ג ד"ה יאמי, שבועות ל ע"ב ד"ה עשה, כתובות ס ע"ב ד"ה כי, זבחים עז ע"ב ד"ה מיושב, סוטה מג ע"ב ד"ה מלות. (מא"ן)

שתהא אימתו עליך. במד"ר פי"ד בספרי סופטים קנ. (פ"ע)

מיכל אחר מירב נשאה, עי' שמילת יעב"ץ סימן מ"ת (דף ס"ט ח). [וז"ל שם: ומכדי שמעינן ליה לר"י דלמאי מיכל אחר מיתת מירב נשאה, ותקשי עליה תרתי, חדא דאי הכי קשה קראי, דכתיב [שמואל ג יח יט] ויהי בעת תת את מירב וגו' וכתיב [שם כא] בשתים תחתן בי היום וכתיב [שם כז] ולא מלאו הימים שמעע שפקרת אחד היו שני המעשים שניתנה מירב לעדריאל, ועיד תמ"ז נתחתן שאול לדוד במיכל לפייסו בה תחת מירב שניתנה לאחר, ודוד לא המתין עד מלאת הימים אשר קצב להביא ערלות פלשתים אבל נזדרז והביאם מיד, ואם נתן מירב לשאול, היאך ס"ל נשא מיכל עליה בחייה, שמי שפשר לומר שמתה מירב בתוך כך שהרי הולידה חמשה בנים לעדריאל ושוב כמה ימי מלכותו של שאול שני בנים [תמורה טו.] וזה היה מעשה אחר זמן רב אחר שנה לשאול שכבר עברה מלכותו, ככתוב [שמואל ג יג ל] בן שנה שאול במלכו כשהכין עצמו למלחמת פלישתים הרשעתם, מכאן ואילך לא ומשנה כמה היה צריך למלחמה להיות ושוב נלחם בעמלק, ואם"כ התחילה מלחמת פלשתים דגלית שהתיצב מרגעים יום בעוכו עד עת המלחמה עמלק, ואמר שנתחו דוד היה כל אותן מעשים מירב ומיכל, ס"ל לפמות יאמי ז' מדפיס גם משנה שניה של שאול, קודם שנתארסה מירב לדוד וכשבא עדריאל ונאמר שהולידה לו ממשהן בכרם אחד שפילו הכי לא נקרו ימי עיבורה מז' מדפיס, ופילו אימת הילדה למקוטעין שתיים אלא ה' שלמים ושיהה ימים, מ"מ תקטרך ליותר ממשה מדפיס לפרקם בהם גלוסו של דוד, כי בכרמל נגד עבא ימים רבים, כנראה מדברי שלומי דוד ועבדי נבל בעצמם, ואימתי היו ימי בריחתו של דוד ועבדי המתנושים אבר יתחנא נאדך יהודה, וכל המקומות אבר התהלך שם הוא ואנשיו, וימיבתו נאדך פלישתים שהיו ימים ואדבעה מדפיס בתוכן שאין להמלט כלל ולומר שניושין רשעתים למיכל לדוד היו בחיי מירב אמותה, וזה מוכרח מאד בלי קפק בעולם, ואם שתקשה מדע ולא יפפיק לו זה, אופיק לו עוד הכרח חזק ממנו הרי אמרו רז"ל [עיין תענית ה: בר"י, ואמורה טו. בר"ש ואו' שם] שמואל את ז' מדפיס לפי שאול, וגו בפרק בבר עברו ימים רבים שברח דוד ופירש ממיכל, ועדיין לא יצאו יותר ממחצה מדפיס לשנה האמיה, והרבה יותר מחוצה עבר בתחילתה בטרם ניפגש מירב לעדריאל ואין ילדה ה' בניס בג' מדפיס, או בתילו עם מיזה ימים ימיריס, שהרי בשום לב לא יניעו לד' מדפיס, הא על כרחינו נתחרסה מיכל לדוד בעלעות, בעוד מירב אחותה קיימת, והיאך ס"ב יתקיימו שני דבריס הללו, ביחוד לגירסת הר"י גופיה דתיכו תנא דסדר עולם, והדרא קושיא לדוכתא אין נשא דוד שתי אחיות בחייהן, אלא מאי שית לך למימר לירושי מיכל בחתת בלאו הכי לא היו תוספין לו, כל זמן שמירב בחיים לשאול היה מקדשה בכסף ממש אלא היו תלויים ועומדין עד לבסוף כשנשאה בימי חיים בוטח אחרי שכבר מתה מירב בעת שהיה בן ל"ז שנה ומלו, ותעש"י שלא היו מתחילה כהוגן, מ"מ (משום הטעתא בריש וקיום אחנה) היא לא היתה מפיקה בפלטי והיתה מלפה לדוד שיאחנה ודוד מלפה לה כאחר מסר ונפשו עליה, היינו דקאמר אבר אירחתי לי נחלה ערלות פלישתים שבם עלתו בשכנה בשבילה, וכשמלאו מקום לחול חלו דהיינו דכתיב אניש מז נעורו קדושין לפלוטים, תעש"י שלא היו

ועולה הכוונה נקנה ג' עם ג' הרמב"ן ונחנם התלונן המגמ"ם על הרמב"ן מגי' ספריני בירושלמי דגם לגי' הספרים י"ל כהרמב"ן. ובהוריות הגירסא מתגי' דר"ש והוא לגי' הרמב"ן. (יפ"ע)

אלא ה"ק כו' מקדושתו לא יצא כו' וה"ר אגב מרדי כו'. משמע דה"ר גמי דריש מקדושתו וקרא דומן המקדש ל"ש דנקיש במתניתין קאי לתרוייהו, ול"ל משום דמשמע דולא יחלל בתחיי בתריי הוא טעם וניאור להקודם. ולא כן פירש"י במשנה (ועליו נוכל לומר לפי' הס"ד כדרכו) והרע"ב בתריי. (רש"ש)

אבל משוח שעבר לא אתי. הכ"מ פ"ה מהלי המקדש תמה על שהשמיטו הרמב"ם. (ג' מהרש"א)

היינו סגן. נדרשו יח ע"ב רש"י ד"ה אמר, יומא טו ע"ב ד"ה אמר, ודף כח ע"ב בפ"י ד"ה אמר, ועיין לעו ע"ש בתש"י, סוטה מב ע"ש ד"ה סגן. (מא"ן)

ושמ אבלים עומדים וכה"ע עוברין. וכן המשנה מוסמת דרך כה"ע עוסקין, והרע"ב ל"ד במ"ש ועומדין בשורה לנחם, וקיום דבריו הוא כהוגן. לך במשנה דנרכות פ"ג ליתא ג"כ העומדים בשורה כו'. (רש"ש)

החזיר ר' יוסי את הדבר לישנו. פירושלמי כאן משוה דשם ליתא בהשנוה אבלים עוברין ור' יוסי מקן שיהו האבלים עומדין, ול"ל שמואל דמוקמה [כ"ה בגי' הגר"ש נברכות פ"ג הל"ב] מזרו הדבר ליושנו ות"ש מזר דבר להיות אבלים עוברין והוא ליתא בפ"ק ממ"ש פה, ובפ"ג ברכות שם נתחי דקשיח להירושלמי דהכא משמע דהשם הנתחמים עוברים ונברכות רפ"ג השורה הפיומית פטורין כו' משמע דהשם עומדין ע"כ מוקי לה הכא במשנה מחרושה, דהיינו מחלוקת להירושלמי דהיא מחרושה ולתשובה, וז"ש בירושל' שם וי"ל לתשובה ומיושב הגירסא והמפרשים נתעו בזה ע"ש. (יפ"ע)

התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בבית הכסא. פולם בירושלמי פ"ד דמגילה אין עשר תקנות עזרא מזכרה תקנה זו שיהיו הנשים מדברות בניו הכסא ונחלר שמה טרילת בעל קרי תבר מזר אללנו (ב"ק פב.) אין עשר תקנות עזרא, וטרילת בעלי קרייה מזר בירושלמי פ"ק דשבת אין י"ח דבר שבר נמנו וכנו ב"ש על ב"ה בעליות תגניה בן חזקיה בן גוריון. (מהרצ"ח)

נשים מספרות. סוכה לו ע"ב ד"ה בשבת. (ועי' מנ"מ פיומן לג, קדושין פא ע"ש). (מא"ן)

משום יחוד. בירושלמי מגילה פ"ד מזיב לה אין מקנות עזרא, ועמ"ש ב"ק פ"ס מרוסה. (יפ"ע)

בבית עלמין. קמ"ל דמותר לשמוח ולהשיב שם בת"ת מעניני של תת [ועיין רש"ל]. (יעב"ץ)

אין שורה פחותה מעשרה בנ"א. פירוש לניזין זה כי בעלמא מלינו שורה בשלשה כמו בעילה (יד ג') ביומא (פז ח). (רש"ש)

מלך אין מעידין דכתיב שום תשים. לכאורה קשה ל"ל לימוד למלך אין מעידין כיון דאין יכולין לקיים בו כאשר זמם לאין דנין אותו. ונראה דה"ל לאין דנין אותו מדרבנן ושום תשים לאורייתא. ועוד ל"ל למלכי ב"ד אין אומן. מיעטרין שום תשים, ול"ש בדיני ממונות שיש הרבה פוסקים דלא בעינן עדות שאילה"ו. וכבר יזוע הא למלך אין לו ואין דנין אותו רק בדיני ממונות אבל בחיובות אין עשה ואין תגונה, ועי' תוס' שבועות וסנהדרין דלא כר"ג מהלי מלכים ופ"ל מה' עדות, וע"ש בלחם משנה ומשנה למלך ודו"ק. (רד"ל)

אמר ר"י לא שנו אלא מלכי ישראל כו'. עי' רמב"ן ת"כ פ' שמ"ג. (מהרש"ם)

לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דנין. קשה דקוהס המעשה דינאי מלכא גס מלכי בית ישראל דנין, ואין מייתי מכך דבית דוד דינו לנקר משפט, ותי' הרמ"ם דמלכי בית דוד כיון דמפורש במקרא שיפשוטו שוב אין מז"ל יכולין לגזור ע"ש. (מהרצ"ח)

אבל מלכי בית דוד דן ודנין. לעיל יח ע"ב ד"ה והא, מגילה יד ע"ב ד"ה מורד, יומא יח, קדושין סו ע"ש, שבועות ל ע"ש ד"ה שאם, ועיין ע"ב ד"ה עשה, ודף לא ע"ש ד"ה אבל ד"ה כ"ש, ומ"ש לו ע"ב ד"ה אמר, בכתוב מה ע"ש, יבמות סא ע"ש, ובמס טז ע"ש ד"ה מיושבי, כריתות כו ע"ש ד"ה מה לנשיא, טוריות מ ע"ב ד"ה וכ"ע, בכתוב לו ע"ש ד"ה מקיימין, ערכין ז ע"ש ד"ה דיתבי. (מא"ן)

אבל מלכי ב"ד דן ודנים. ל"ע בדפה פ' שופטים פרשת המלך ע"ש. (חת"ס)

אבל מלכי ב"ד דן ודנין אותן דכתיב. עי' בכ"מ פ"ג ממלכים ה"ו, בט"ז יו"ד סי' ק"ז ס"ק ג', בשעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ב' דף ג' ע"ב. (ג' מהרש"א)

אבל מלכי ב"ד דן ודנין אותו וכה"ע. ומשמע משום דהם יכיימו לעמוד כשיעידו בם. ובתוי"ט יש כאן ט"ס ולבן כ"ם מתקשים בו. וגראה לפרש המיבות וכל"ל ול"ת כו' ולף במלכי ב"ד ול"ב ס"ב לא יהיו נדונין מה"ט (ר"ל משום דיהיה נלרך לעמוד בג"ל) וקשוט עלמך ותמ"ל קשוט תמריס (ומה"ט יפפול ג"כ לדון) ול"ל כו' דשתי ד"ב דמעירי לבבן אין נזיון להם כשיעמדו. (רש"ש)

ל"ש אלא מלכי ישראל אבל מלכי ב"ד דן ודנין אותו דכ' בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכו'. בכסף משנה פ"ג מה' מלכים הקשה דמתי מילוק יש בין מלכי ישראל לבין מלכי בית דוד, הלא אין מילוק אלא בין לזיקים לרשעים. וכתב לתרץ דמלך הסנהדרין אין מילוק, אבל לגזור לא יכלו לגזור רק על מלכי ישראל, אבל על מלכי בית דוד, כיון דכתיב דינו לנקר משפט לא יכלו לגזור. וע"ש בלח"מ שהקשה דלמה לא יכלו לגזור על מלכי ב"ד ג"כ, ע"ש. וזו אינו קושיא כ"כ, די"ל כמ"ש הטו"ז ביו"ד סי' קנו דדבר שמפורש בתורה לא היה כח ביד חכמים לתקון, וכ"כ בזה, כיון דכתיב דינו נוהן להמיית מלכי ב"ד משפט, לא יכלו לגזור עליהם שלא לשפוט. ונאמת כי בזה ברא גם קושית הכ"מ, כיון דכבר נאמרה בפי הנשואה דבית דוד דינו לנקר משפט, כח אלקי נשאר בהם בגזר הכתוב, שלא יבא מקנה ע"י בדבר המשפט, ולא הוצרכו למזה ע"ז, וז"ב. (עיני שמואל)

אבל מלכי ב"ד. בירושלמי אינו מחלק, ומקשה ולא דן והכתיב ויהי דוד כו' ולהכ"מ לא מצאי מקרי, אבל מלכי בית דוד, כיון דכתיב דינו נוהן להמיית מלכי ב"ד משפט, לא יכלו לגזור עליהם שלא לשפוט. ונאמת כי בזה ברא גם קושית הכ"מ, כיון דכבר נאמרה בפי הנשואה דבית דוד דינו לנקר משפט, כח אלקי נשאר בהם בגזר הכתוב, שלא יבא מקנה ע"י בדבר המשפט, ולא הוצרכו למזה ע"ז, וז"ב. (עיני שמואל)

ומתו באותה שעה. בתמוחת מיתת לחמ"כ עמד המלך ושמעון בן שטח דן לחומו. (יפ"ע)

מופקין לצמעון, לא יהא מקדש [מלא] במלוה לחיצה מקודשת ומ"מ אם כנס ועבל מקודשת, ה"נ לכבי מהנו אירסין דערלות (שע"ג דלמא מדש טעמא היא) וכל אותו זמן לא היתה תפלה לא הוה זמיני ושינק כו'. לך מקרא זה יש לדקדק מה לחיתא אם (ג ב) בקונגיל למיתא בעל מתרת ע"ש. אבל י"ל מהא דכתיב בסה"פ ונקרא שמו בישראל דלרבינן אם (י.) כיון שאלך כו' הוחרה לכ"י. אלמא לחיירי קלא בלחוץ שמוחרות להנשא אחר החליצה. וממזרת ומיחה דמזלות. מוחרות הן לפסולים. והרמב"ם בחבורו פ"ג מהל' מלכים ה"ג כ' כיון שא"א ליכם את אשתו אין מולכין לה כו'. וע"פ דר"ל מטעם דכל העולה ליבום עולה לחליצה כו' (ולא עמדתי ע"ד מרן הכ"מ שאחר למלוה טעם על הא לחין מולכין ויש בו תסרון אלא מו קושם משום דגנאי הוי כי ג' טעמים מלוקים הם), אלא דק"ל הא מייני עשה דעלמא גם כן מדאוריית"א ל"ש ליבום לחין עשה דוחה עשה מ"מ מרבינן מינאמו דעולין לחליצה כמ"ש התוס' בפ' כילד (כ ב) ד"ה גזירה, וכ"כ הה"מ בפ"ו מהל' יבום הל"י בשם הה"ג דלריבוי דינאמו דרשינן לאלמנה מן הנשואים ע"ש, ומאי אולמא הא עשה דשום עשה עלין שהחה לימחו אלין מאחרי עשה. ואין לומר כיון דרשות בידו להרוג המחהו כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' מלכים, לכן יצמחו דומה לעריות דמ"כ, הה ואלו לחפסי הה קדושין והגמרא שם מלי טעמא נהכי, ועל ד"ב ל"ש לחיטו חולך ומ"מ מ"מ לאורה להנשא לשוק ונשאתה זקוקה לף אם אין אם אח אלא הוא וכלשון הרמב"ם בשם אח הוא אלא שהא לעולם בזיקתה. (רש"ש)

ד"ה שפדאו. שעל אברהם כו' דכתיב והרביתי את זרעך. אמוה דהאי קרא גילמה כתיב והי"ל להביא מקראי דגבי אברהם שאלינו בו הרבה כיולא בזה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ינאי (הב' בע"ח). אי נמי כו' וקבלת עדות כשעת גמר דין כו'. נחוס' שבועות ל' כתבו דהוי כאחלת עדות, ועי' סו"ח אמוה שמואל סי' י"ט שהעיר בזה, ועי' בגלון קדשים ובמה ע"ז מ"ש לייעב. (מהרש"ם)

דף כ ע"א

גמרא. זה יוסף ובועז. בויק"ר פכ"ג ורות רבה פ"ו א"ר יוסי ג' הן שאקף יקרן עליהן ונאבעו יוסף דוד ובועז כו', וכבמ"ר פט"ו בועז ודוד, ועי' ספרי ואחבחן לג, ועי' שוח"ט סימן ז' מבשועת דוד, בחבומה בהעלותך סימן י' שבועת בועז, ובפדר"א פל"ט יוסף בועז ופלטי. והמדרש ל"מ פלטי משום דל"מ רק לחוחן שבאבעו והכא ובפדר"א מני שבאבעו גם בלא שבועה, ודוד הוא מעניו אחר אלא מעניו עריות רק שבאבע אלא להמית את אחוי. (רש"י)

שקר החן זה יוסף כו'. י"ל דק"ל הא אמרי' בפס"ד דסוכה כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא יצא שמיט. (מצפ"א)

ששה תלמידים מתכסין בטלית. עקידה פ' ויקהל עלה ג ע"ג. (ג' מהרש"א)

מתני'. שכן מצינו בדוד. פירושלמי ליתא לפני המטה כ"מ אי אחלה, ול"ל הא דמקשה שם והכחיב והמלך דוד כו' היינו דמשמע שהלך שמוך למטה וה"ל הוי אינפא ממ"ש כאן דהוי רמי' אמ"ד נשיט בסוף, ומהחום' ד"ה נשיט מוכח הרמ"י דהולכות בסוף, ומהחום' ד"ה נשיט מוכח דגרסי גם בירושלמי לפני המטה אי דמפרשים כך להסכיט עם הבבלי, ובב"ר פי"ו ופפ"מ הן מהלכות אלל המת אחלה, מקמע אחלה להמלויט ולא לפני המטה. (רש"ש)

שנאמר כו' הולך אחרי המטה כל"ל וכן בגמרא. (רש"ש)

וכשמברין אותו כה"ע מסובין עה"א כו'. בחנציות הגי' כאן אחוכין, ולעיל גבי כה"ג מסובין. וכ"ל דגבי כה"ג גם המה מולכין אחו כדרך כל המברין דפי' הרע"ב בפ"ג דמו"ק מ"ז, אבל בחלך לא היה מולכין אחו דגרלה כעין גסות ולהכי נקיט אחוכין. (רש"ש)

גמרא. שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים וכו' וידעו כל העם וכו' כי לא היתה מהלמלך להמית את אבנר. ל"ד דהכה מהגמ' מוכח דהמלך ליצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים מזה ידעו ישראל כי לא היתה עלה דוד להרוג את אבנר, וזה מימה דאיך היתה הוכחה מזה. ואפשר לומר עפמ"ש התוס' הטעם דנשים יולאות לפני המטה, לכיון דחלמא זה שחקוקה ליבום היתה מוחרת לאחן ע"י פסחים (ר"ד לו) מי שאיסורו משום ב"מ אחן בלבד כו' וכר"ם פ"ג דטהרות מ"ג, וכמו לאחרי בקדושין (ר"ד יב) היכא דלא מלי מיעד לא הוה זמיני ושינק כו'. לך מקרא זה יש לדקדק בהא לאיחא אם (ג ב) בקונגיל למיתא בעל מתרת ע"ש. אבל י"ל מהא דכתיב בסה"פ ונקרא שמו בישראל דלרבינן אם (י.) כיון שאלך כו' הוחרה לכ"י. אלמא לחיירי קלא בלחוץ שמוחרות להנשא אחר החליצה. וממזרת ומיחה דמזלות. מוחרות הן לפסולים. והרמב"ם בחבורו פ"ג מהל' מלכים ה"ג כ' כיון שא"א ליכם את אשתו אין מולכין לה כו'. וע"פ דר"ל מטעם דכל העולה ליבום עולה לחליצה כו' (ולא עמדתי ע"ד מרן הכ"מ שאחר למלוה טעם על הא לחין מולכין ויש בו תסרון אלא מו קושם משום דגנאי הוי כי ג' טעמים מלוקים הם), אלא דק"ל הא מייני עשה דעלמא גם כן מדאוריית"א ל"ש ליבום לחין עשה דוחה עשה מ"מ מרבינן מינאמו דעולין לחליצה כמ"ש התוס' בפ' כילד (כ ב) ד"ה גזירה, וכ"כ הה"מ בפ"ו מהל' יבום הל"י בשם הה"ג דלריבוי דינאמו דרשינן לאלמנה מן הנשואים ע"ש, ומאי אולמא הא עשה דשום עשה עלין שהחה לימחו אלין מאחרי עשה. ואין לומר כיון דרשות בידו להרוג המחהו כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' מלכים, לכן יצמחו דומה לעריות דמ"כ, הה ואלו לחפסי הה קדושין והגמרא שם מלי טעמא נהכי, ועל ד"ב ל"ש לחיטו חולך ומ"מ מ"מ לאורה להנשא לשוק ונשאתה זקוקה לף אם אין אם אח אלא הוא וכלשון הרמב"ם בשם אח הוא אלא שהא לעולם בזיקתה. (רש"ש)

ד"ה שפדאו. שעל אברהם כו' דכתיב והרביתי את זרעך. אמוה דהאי קרא גילמה כתיב והי"ל להביא מקראי דגבי אברהם שאלינו בו הרבה כיולא בזה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ינאי (הב' בע"ח). אי נמי כו' וקבלת עדות כשעת גמר דין כו'. נחוס' שבועות ל' כתבו דהוי כאחלת עדות, ועי' סו"ח אמוה שמואל סי' י"ט שהעיר בזה, ועי' בגלון קדשים ובמה ע"ז מ"ש לייעב. (מהרש"ם)

דף כ ע"א

גמרא. זה יוסף ובועז. בויק"ר פכ"ג ורות רבה פ"ו א"ר יוסי ג' הן שאקף יקרן עליהן ונאבעו יוסף דוד ובועז כו', וכבמ"ר פט"ו בועז ודוד, ועי' ספרי ואחבחן לג, ועי' שוח"ט סימן ז' מבשועת דוד, בחבומה בהעלותך סימן י' שבועת בועז, ובפדר"א פל"ט יוסף בועז ופלטי. והמדרש ל"מ פלטי משום דל"מ רק לחוחן שבאבעו והכא ובפדר"א מני שבאבעו גם בלא שבועה, ודוד הוא מעניו אחר אלא מעניו עריות רק שבאבע אלא להמית את אחוי. (רש"י)

שקר החן זה יוסף כו'. י"ל דק"ל הא אמרי' בפס"ד דסוכה כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא יצא שמיט. (מצפ"א)

ששה תלמידים מתכסין בטלית. עקידה פ' ויקהל עלה ג ע"ג. (ג' מהרש"א)

מתני'. שכן מצינו בדוד. פירושלמי ליתא לפני המטה כ"מ אי אחלה, ול"ל הא דמקשה שם והכחיב והמלך דוד כו' היינו דמשמע שהלך שמוך למטה וה"ל הוי אינפא ממ"ש כאן דהוי רמי' אמ"ד נשיט בסוף, ומהחום' ד"ה נשיט מוכח הרמ"י דהולכות בסוף, ומהחום' ד"ה נשיט מוכח דגרסי גם בירושלמי לפני המטה אי דמפרשים כך להסכיט עם הבבלי, ובב"ר פי"ו ופפ"מ הן מהלכות אלל המת אחלה, מקמע אחלה להמלויט ולא לפני המטה. (רש"ש)

שנאמר כו' הולך אחרי המטה כל"ל וכן בגמרא. (רש"ש)

וכשמברין אותו כה"ע מסובין עה"א כו'. בחנציות הגי' כאן אחוכין, ולעיל גבי כה"ג מסובין. וכ"ל דגבי כה"ג גם המה מולכין אחו כדרך כל המברין דפי' הרע"ב בפ"ג דמו"ק מ"ז, אבל בחלך לא היה מולכין אחו דגרלה כעין גסות ולהכי נקיט אחוכין. (רש"ש)

גמרא. שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים וכו' וידעו כל העם וכו' כי לא היתה מהלמלך להמית את אבנר. ל"ד דהכה מהגמ' מוכח דהמלך ליצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים מזה ידעו ישראל כי לא היתה עלה דוד להרוג את אבנר, וזה מימה דאיך היתה הוכחה מזה. ואפשר לומר עפמ"ש התוס' הטעם דנשים יולאות לפני המטה, לכיון דחלמא זה שחקוקה ליבום היתה מוחרת לאחן ע"י פסחים (ר"ד לו) מי שאיסורו משום ב"מ אחן בלבד כו' וכר"ם פ"ג דטהרות מ"ג, וכמו לאחרי בקדושין (ר"ד יב) היכא דלא מלי מיעד לא הוה זמיני ושינק כו'. לך מקרא זה יש לדקדק בהא לאיחא אם (ג ב) בקונגיל למיתא בעל מתרת ע"ש. אבל י"ל מהא דכתיב בסה"פ ונקרא שמו בישראל דלרבינן אם (י.) כיון שאלך כו' הוחרה לכ"י. אלמא לחיירי קלא בלחוץ שמוחרות להנשא אחר החליצה. וממזרת ומיחה דמזלות. מוחרות הן לפסולים. והרמב"ם בחבורו פ"ג מהל' מלכים ה"ג כ' כיון שא"א ליכם את אשתו אין מולכין לה כו'. וע"פ דר"ל מטעם דכל העולה ליבום עולה לחליצה כו' (ולא עמדתי ע"ד מרן הכ"מ שאחר למלוה טעם על הא לחין מולכין ויש בו תסרון אלא מו קושם משום דגנאי הוי כי ג' טעמים מלוקים הם), אלא דק"ל הא מייני עשה דעלמא גם כן מדאוריית"א ל"ש ליבום לחין עשה דוחה עשה מ"מ מרבינן מינאמו דעולין לחליצה כמ"ש התוס' בפ' כילד (כ ב) ד"ה גזירה, וכ"כ הה"מ בפ"ו מהל' יבום הל"י בשם הה"ג דלריבוי דינאמו דרשינן לאלמנה מן הנשואים ע"ש, ומאי אולמא הא עשה דשום עשה עלין שהחה לימחו אלין מאחרי עשה. ואין לומר כיון דרשות בידו להרוג המחהו כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' מלכים, לכן יצמחו דומה לעריות דמ"כ, הה ואלו לחפסי הה קדושין והגמרא שם מלי טעמא נהכי, ועל ד"ב ל"ש לחיטו חולך ומ"מ מ"מ לאורה להנשא לשוק ונשאתה זקוקה לף אם אין אם אח אלא הוא וכלשון הרמב"ם בשם אח הוא אלא שהא לעולם בזיקתה. (רש"ש)

ד"ה שפדאו. שעל אברהם כו' דכתיב והרביתי את זרעך. אמוה דהאי קרא גילמה כתיב והי"ל להביא מקראי דגבי אברהם שאלינו בו הרבה כיולא בזה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ינאי (הב' בע"ח). אי נמי כו' וקבלת עדות כשעת גמר דין כו'. נחוס' שבועות ל' כתבו דהוי כאחלת עדות, ועי' סו"ח אמוה שמואל סי' י"ט שהעיר בזה, ועי' בגלון קדשים ובמה ע"ז מ"ש לייעב. (מהרש"ם)

וכו' וכן היה ר"י אומר ג' מצות נצטוו ישראל. לשון וכן, לינו מונן, וכפי הנראה מרש"י ל"ג וכן, וגם לשון ר"ח לינו מונן זקנים שבדור כהונן שלוו שלמדו כו' בכל הגוים, ובאחת מהקלו נאמר ג"כ ואחרת שלוו עלי מלך בכל הגוים ומ"מ אמרה תורה שום תשים. ועיין רמב"ם פ"ח מה' מלכים ה"ב, וברשות הר"ן, ובדברי אברבנאל שם מה שהאריכו, והנ"ל דהנה לשיטת ר"ח לא עשו עול בזה רק דוד זה בלבד שאמרו ושפטנו מלכנו, דהנה המלך לריך להתעסק רק בפני התורה כמ"ש והיתה עמו וקרלה בו כל ימי חייו והוא העוז בידו להעמיד דיני תורה על תילם, אולם לא שיהיה הוא שופט מעלמו, ופפ"ו אמלו מה שאמרו ושפטנו מלכנו שמלך יבראל לא היה שופט רק הב"ד שופטים ע"פ ד"ת, ועיין ר"ן בראשיתו. אבל בעיקר הדבר הנה מנוי מלך היא מלוה ולא עבו אילור רק במה שבאלו שלא בהוון דוד זה בלבד, ומדוע יהיה משפט מלך לנצח, אלא ע"כ לא נאמר פרשה זו רק לאיים, ולזלך לאון וכן אר"י, וכיון שם"ל דהקמת מלך מלוה ל"כ לאיים לאיים לעוגש לעוגש ולא נאמרה רק לאיים לאיים לעוגש כיון שהקמת מלך היא מלוה מן התורה. (מהרצ"ח)

ר' יהודה אומר שלש. בב"ר פ"ה, ספרי פ"ב סו, שוח"ט סימן ז', תנחומא תבא סימן יג. (יפ"ת)

שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. ע' קדושין (דף לז ע"ב). (מצפ"א)

ואיני יודע איזה מהן תחלה כל"ל. (רש"ש)

בתחילה מלך שלמה על העליונים. היינו שרי חו"ה המתנגדים ליבראל, כענין שאמרו חז"ל (תנחומא בא פ' ד') אין הקב"ה נפרע מאומה למטה וכו' שנאמר (ישעיה כד) יפקוד ה' על לבא מרום ועו'. (יעב"ן)

בתחלה מלך שלמה. ע' קה"ר פ"ב ע"פ לשמוק, ובנחומא אחרי ח. (יפ"ת)

רב ושמואל ח"א תפסה. בחמ"ר פי"ג ובנחמ"ר אחם כחמ"ד כשם שמלך כו', ועי' מלרם מבלי פכ"ח. (יפ"ת)

ח"א תפסה בסוף העולם, ע"ם אם לגיבה. (יעב"ן)

ולבסוף לא מלך. ע' קה"ר פ"ב, שוח"ט סימן ע"ח, בחנחומא אחרי ח'. (יפ"ת)

רב ושמואל ח"א הדר. שוח"ט סימן ע"ח. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה באבקתא. בנקבי ארוכותיו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ר' נהוראי. ל"ג. תדע דשיבוש הוא דהא קיי"ל בעירובין הוא ר' נחמיה הוא ר' נהוראי. ולי נלאה אמין זה מפירוש רש"י, אלא אי גרסינן ר' נחמיה לעיל מיניה, אפ"ה לא לריך לשנוחי גרסא דר' נהוראי בתרים, דבודאי ר' נהוראי אחריא הוי נמי, דהא אמרינן התם להוא ר' נחמיה הוא ר' אחיר, ועל כרחין רבי נהוראי לאוד ורבי אחיר לאוד דאשכחן להו דעות אלוקות בהלכות שבת [שבת קמו.] דרבי נחמיה סבר אפילו תרווד ושלית אין ניטלין אלא לאוכל, ור"א אומרים דאפילו אוקלא אחמת אישים לית ליה, כדאיתא פרק כירה [שבת מד.] וכן הא דאמרינן חו התם בעירובין [יג:] הוא ר"ש בן ערך, יש לומר גם אחי ר"ש בן ערך היו, וק"ל. אבל אין לחוש דרבי אחיר לאוד ורבי נהוראי לאוד מדפ"ב דר"ה [כב:] שהלך לעדות החודש אל הפתהדרין, ור"א בחר אורבן טועה הוה כדאיתא פ"ק דשבת [טו:] ודאכילתין ובר"ה, דר' נהוראי לאוחא הלך שהוא גלות שעות שגלתה בו פתהדרין, אבל גם בפ"ד לחגוה אחמא דאתי נגדי ניחה, ועוד לעיל פ"ק (דף ד' ע"ב) אוכא בהדיא דר"א לאוד ור' נחמיה לאוד, וק"ל אחי ר' נחמיה הוו כלאחמן, ולכוותייהו אשכחן בחנאי ואמוראי, ועיין אחי לומר אפילו אחיא אד גברא הוא, אפ"ה לא אשכחן נמי בחד חנא דאחמר אילי דפליגי אהדדי בכמה דוכחי, וזה נאמלו לקלא אנאים כאו ר' אחיר ור' נחן שהיו להם שני אילי שוחת, לפעמים נקראים בשם האחד ולפעמים נזכרים בשם האילי, ולכל אחד אהשוחת אילו אחמר אחולף לדבר אחד ודין אחד בעילו, כאו בנים ברכות [ג:] דאיתא ר"א ואחריס גבי הדדי בביעורי דומן קל"ם וכן בכמה אקוחות ובא"ח נחתי עלם לדבר, ובבבי אחיבא הדיא לחנות לעיל דאייתי חנא לדבי נהוראי עליה דר"א, ולעיל פ"ם אחיא [שבת קמו:] אשמע שאותו ר' נהוראי הוא האחזכי וכו' ר"ש ובן, ואינו אוכן, וכפי הנראה מרש"י ל"ג וכן, וגם לשון ר"ח אינו אוכן זקנים שבדור כהונן שלוו שלמדו כו' בכל הגוים, ובאחת מהקלו נאמר ג"כ ואחרת שלוו עלי מלך בכל הגוים ומ"מ אמרה תורה שום תשים. ועיין רמב"ם פ"ח מה' מלכים ה"ב, וברשות הר"ן, ובדברי אברבנאל שם מה שהאריכו, והנ"ל דהנה לשיטת ר"ח לא עשו עול בזה רק דוד זה בלבד שאמרו ושפטנו מלכנו, דהנה המלך לריך להתעסק רק בפני התורה כמ"ש והיתה עמו וקרלה בו כל ימי חייו והוא העוז בידו להעמיד דיני תורה על תילם, אולם לא שיהיה הוא שופט מעלמו, ופפ"ו אמלו מה שאמרו ושפטנו מלכנו שמלך יבראל לא היה שופט רק הב"ד שופטים ע"פ ד"ת, ועיין ר"ן בראשיתו. אבל בעיקר הדבר הנה מנוי מלך היא מלוה ולא עבו אילור רק במה שבאלו שלא בהוון דוד זה בלבד, ומדוע יהיה משפט מלך לנצח, אלא ע"כ לא נאמר פרשה זו רק לאיים, ולזלך לאון וכן אר"י, וכיון שם"ל דהקמת מלך מלוה ל"כ לאיים לאיים לעוגש לעוגש ולא נאמרה רק לאיים לאיים לעוגש כיון שהקמת מלך היא מלוה מן התורה. (מהרצ"ח)

ר' יהודה אומר שלש. בב"ר פ"ה, ספרי פ"ב סו, שוח"ט סימן ז', תנחומא תבא סימן יג. (יפ"ת)

שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. ע' קדושין (דף לז ע"ב). (מצפ"א)

ואיני יודע איזה מהן תחלה כל"ל. (רש"ש)

בתחילה מלך שלמה על העליונים. היינו שרי חו"ה המתנגדים ליבראל, כענין שאמרו חז"ל (תנחומא בא פ' ד') אין הקב"ה נפרע מאומה למטה וכו' שנאמר (ישעיה כד) יפקוד ה' על לבא מרום ועו'. (יעב"ן)

בתחלה מלך שלמה. ע' קה"ר פ"ב ע"פ לשמוק, ובנחמועא אחרי ח. (יפ"ת)

רב ושמואל ח"א תפסה. בחמ"ר פי"ג ובנחמ"ר אחם כחמ"ד כשם שמלך כו', ועי' מלרם מבלי פכ"ח. (יפ"ת)

ח"א תפסה בסוף העולם, ע"ם אם לגיבה. (יעב"ן)

ולבסוף לא מלך. ע' קה"ר פ"ב, שוח"ט סימן ע"ח, בחנחומא אחרי ח'. (יפ"ת)

רב ושמואל ח"א הדר. שוח"ט סימן ע"ח. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה באבקתא. בנקבי ארוכותיו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ר' נהוראי. ל"ג. תדע דשיבוש הוא דהא קיי"ל בעירובין הוא ר' נחמיה הוא ר' נהוראי. ולי נלאה אמין זה מפירוש רש"י, אלא אי גרסינן ר' נחמיה לעיל מיניה, אפ"ה לא לריך לשנוחי גרסא דר' נהוראי בתרים, דבודאי ר' נהוראי אחריא הוי נמי, דהא אמרינן התם להוא ר' נחמיה הוא ר' אחיר, ועל כרחין רבי נהוראי לאוד ורבי אחיר לאוד דאשכחן להו דעות אלוקות בהלכות שבת [שבת קמו.] דרבי נחמיה סבר אפילו תרווד ושלית אין ניטלין אלא לאוכל, ור"א אומרים דאפילו אוקלא אחמת אישים לית ליה, כדאיתא פרק כירה [שבת מד.] וכן הא דאמרינן חו התם בעירובין [יג:] הוא ר"ש בן ערך, יש לומר גם אחי ר"ש בן ערך היו, וק"ל. אבל אין לחוש דרבי אחיר לאוד ורבי נהוראי לאוד מדפ"ב דר"ה [כב:] שהלך לעדות החודש אל הפתהדרין, ור"א בחר אורבן טועה הוה כדאיתא פ"ק דשבת [טו:] ודאכילתין ובר"ה, דר' נהוראי לאוחא הלך שהוא גלות שעות שגלתה בו פתהדרין, אבל גם בפ"ד לחגוה אחמא דאתי נגדי ניחה, ועוד לעיל פ"ק (דף ד' ע"ב) אוכא בהדיא דר"א לאוד ור' נחמיה לאוד, וק"ל אחי ר' נחמיה הוו כלאחמן, ולכוותייהו אשכחן בחנאי ואמוראי, ועיין אחי לומר אפילו אחיא אד גברא הוא, אפ"ה לא אשכחן נמי בחד חנא דאחמר אילי דפליגי אהדדי בכמה דוכחי, וזה נאמלו לקלא אנאים כאו ר' אחיר ור' נחן שהיו להם שני אילי שוחת, לפעמים נקראים בשם האחד ולפעמים נזכרים בשם האילי, ולכל אחד אהשוחת אילו אחמר אחולף לדבר אחד ודין אחד בעילו, כאו בנים ברכות [ג:] דאיתא ר"א ואחריס גבי הדדי בביעורי דומן קל"ם וכן בכמה אקוחות ובא"ח נחתי עלם לדבר, ובבבי אחיבא הדיא לחנות לעיל דאייתי חנא לדבי נהוראי עליה דר"א, ולעיל פ"ם אחיא [שבת קמו:] אשמע שאותו ר' נהוראי הוא האחזכי

וכו' וכן היה ר"י אומר ג' מצות נצטוו ישראל. לשון וכן, לינו מונן, וכפי הנראה מרש"י ל"ג וכן, וגם לשון ר"ח לינו מונן זקנים שבדור כהונן שלוו שלמדו כו' בכל הגוים, ובאחת מהקלו נאמר ג"כ ואחרת שלוו עלי מלך בכל הגוים ומ"מ אמרה תורה שום תשים. ועיין רמב"ם פ"ח מה' מלכים ה"ב, וברשות הר"ן, ובדברי אברבנאל שם מה שהאריכו, והנ"ל דהנה לשיטת ר"ח לא עשו עול בזה רק דוד זה בלבד שאמרו ושפטנו מלכנו, דהנה המלך לריך להתעסק רק בפני התורה כמ"ש והיתה עמו וקרלה בו כל ימי חייו והוא העוז בידו להעמיד דיני תורה על תילם, אולם לא שיהיה הוא שופט מעלמו, ופפ"ו אמלו מה שאמרו ושפטנו מלכנו שמלך יבראל לא היה שופט רק הב"ד שופטים ע"פ ד"ת, ועיין ר"ן בראשיתו. אבל בעיקר הדבר הנה מנוי מלך היא מלוה ולא עבו אילור רק במה שבאלו שלא בהוון דוד זה בלבד, ומדוע יהיה משפט מלך לנצח, אלא ע"כ לא נאמר פרשה זו רק לאיים, ולזלך לאון וכן אר"י, וכיון שם"ל דהקמת מלך מלוה ל"כ לאיים לאיים לעוגש לעוגש ולא נאמרה רק לאיים לאיים לעוגש כיון שהקמת מלך היא מלוה מן התורה. (מהרצ"ח)

בעירובין בגימוסיו של ר' מאיר ודוק. ולקמן נפ' מלך (לז ב) מלכתן ר' נחמיה ור' יהודה' יהדי הללי, ועיין מש"כ במ"א עוד מזה. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה מלך. תימה למה נענש אחאב כו'. עי' זוהר פי' ויצא [קנב:] מ"ש בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. ועי"ל דדוקא בשדה מקנה כו' לא כמו שהשיב נבות חלילה לי כו'. עי' ב"מ ק"ח ב', ועי' פ"ו דדמאי מ"ב. (מהרש"ם)

בא"ד. אי נמי כו' רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום כו'. עי' נב"י תו"מ סי' קסב מ"ם בשם תשו' רשב"ם דגם במלכי לומות העולם הוי כן, ועי' תשו' הרשב"א ח"ה סי' קלא והגי"ה בתוך בענין זה. (מהרש"ם)

דף כא ע"א

גמרא. דתניא רבי אומר. בגבלי יומת פ"ק וירושלמי שם פליגי רבנן עלי', ועש"ק ביומת הל"ב שם. (פ"ע)

מחצה לאהרן. יומת יח ע"ב. (מא"ן)

מתני'. לא ירבה לו נשים אלא י"ח. כך מלינו בהמעשה שלח נשא רק י"ח, אעפ"י שהרבה בפלגשים, ומשם ממך שהפלגשים אינם בכלל לא ירבה ול"ע. (יעב"ץ)

לא ירבה לו נשים כו' כאביגיל. בכתוב ד ע"פ רש"י ד"ה שלח, עירובין מח ע"א ד"ה כ"י, פסחים פג ע"א ד"ה כ"פ], ולף קטו ע"ב ד"ה ומותם כג ע"א ד"ה שלח, ולף טו ע"ב, מו"ק כד ע"א עלרת כשבת, קדושין שם ע"ב ד"ה דדרים, נדרים עג ע"א ד"ה לא, מנחות נא ע"ב ד"ה ויי"א, נדרים עג ע"א ד"ה לא, ולקמן קז ע"ב. (מא"ן)

לא ירבה לו. שפרי שופטים קטו. (יפ"ע)

גמרא. רש"א עשירה. בירושלמי שפ"ט דכ"מ הגי"ק ר' יהודה אומר, ובמקום ר' יהודה שבכלן כתוב שם ר"מ, ולפי הגי"ק דשם ל"ק דר' יהודה אדר' יהודה. (יפ"ע)

וש"ה דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום דלא יסור לבבו. כ"כ נספרי מלא הרועים ערך טעמא דקרא מות י"ט שהתרכתי בזה, והבאתי טעמים נכונים ונמתיקים לזה. (חל"ה)

ושאני הכא דמפרש. עמ"ש יומת כב ע"ב. (יפ"ע)

והרביעי אדוניה ב"ח כל"ל. (רש"ש)

למאן דדריש וי"ו. עי' תוס' מנחות נ"ח ע"ב ד"ה וי"ו לא דרוש וכו' בסוף הדבור, ולעיל י"ד ע"ב ד"ה ור"ש וכו'. (רד"ה הלוך)

ולמאן דדריש וי"ו מ"ח הוו. ול"ל דהוא לשון קושיא ואולי גם זה הוא מאתקפתא דרבינא. (רש"ש)

והא הואי מיכל. דברי הרמ"ה בח"מ כאן תמוהים. ג) במש"כ דהא ולפי מאתם אחת במיכל ידע המקשה למלמיי י"ח כו' הלא מיכל נתה מלין קודם מעשה דצת שבע ומ"כ כבר היו לו שבע נשים כמש"ל נתן לה מעט כו', ויקשה דיפה מוכח דמותר לו עד כ"ח, ובזה נתה נמי מש"כ ובכהי ניחא דל"פ ליה מצ"ש, דאפי יפרוך כיון דעל מעשה דידה מ"ל זה. ג) מאי דמפרש דהפילכא היא על הקרא דלא תסיג רק שם נשים והא הואי נמי מיכל, הלא הקרא ל"ח הנשים רק הנשים, ולמיכל לדעת המקשה לא היי נשים. (רש"ש)

ולמה נקרא שמה עגלה. בסוש"ט סימן נ"ט נותן טעם משום שלא קבלה עול מאביה כעגלה שלא עבדה עליה עול. (יפ"ע)

א"ר חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה. ולפיכך דכ קיימי דמ"ל עד ועד בכלל במנחות (קח.), מיהו כ מסקה גופי' משמע דמ"ל עד בכלל בפסחים (דף קיז) ועיין נדה (נח:) דמסיק לתומרא מזלין בלתורייתא. (מצפ"א)

א"ר חסדא עד יום מותה לא הוה לה כו' מכדי בנים היכי קא חשיב כו'. עי' מ"ח מ"ש בזה. והעיון דכ אסקה דקדק מהא דכתיב על יום מותה שהוא מיותר, שלא להודיעך דבינה מותה הוה לה וזה היה כונת רב אסקה. רק דבנה"מ הניח להא דר"ח לתכך הקושיא ומי הוה למיכל בני, אשר בדבריו מתורץ הקושיא. אבל נתמת כונת רב אסקה לא היה לזה בלל רק להבין דוקיק דקרא, וגם להבין למה נקרא שמה עגלה משום שפשה כעגלה ומתה, כמ"ש במ"ר בתחלת במדבר, וקושית הגמ' מכדי בנים היכי קא חשיב להו מתבארן כו' לאו אדר"ח קא מקשי רק על קושית הגמ' ומי הוו למיכל בני כו' קא מקשה, דקאמרו לה מאי קאמרו לה דמההוא מעשה ואילך לא הוו לה אבל מקמי מעשה מיכל כו'. ועי' ברש"י ד"ה ומאי ר"י אקלה כו' ותתבן, אבל דוקיק דר"ח כדקאי קאי. (נמוקי הגרי"ב)

בנים היכי קחשיב להו בחברון. קשה להמדרש ב"ר פפ"ב ובמד"ר ותג"ש פי"ח וירושלמי כאן ובוכה פ"ה הל"ד דדרים יתרעם לעגלה שגעת בעגלה ומתה בלדתה, דהלא בחברון תשיב להו והיה היתה אח"כ בירושלים. ו' דלא מיתרעש מתה כ"ש בלדתה ולד אחר כדרשם עד יום מותה, הא ביום מותה הי' לה, ונקראת עגלה ע"ש סופה. והא דמקשה לעיל יט ע"ב ומי הוו למיכל בני, מקשה בירושלמי לקמן פ"ו הל"ח, ובמד"ר פ"ח, ולפמ"ש כאן הא הוו לה בני מקודם, וי"ל דאילו היה לה מתשה בנים לא ה' שייך ענין עונש מזה שלא היו לה עוד בנים. (יפ"ע)

מכאן ואילך לא היה לה. נ"ל דר"ל דאפי' מותן שהיו לה קודם מתו. (רש"ש)

נשים בכתובה. יומת סו ע"ב ד"ה פלוני, ירושלמי כתובות פרק י לף על פי. (מא"ן)

נשים בכתובה ובקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קדושין. מדברי רש"י ז"ל בפי' המשנה פ' מי שהי נלקח דגרים פילגשים בקידושין בלא כתובה, ועי' מה שהקשה עליו הרמב"ן, והתרלתי בתבורי עה"ת שם [ועי' בהגר"א מה"ע סימן כ"ו ס"ק ז']. (מצפ"א)

ובלא קדושין. בירושלמי כתובות פ"ה הל"ד פליגי ר"מ ור' יהודה אם יש להן כתובה, ומשמע דלכ"ע הוי עם קדושין, והפ"מ הגי' שם ובלא קדושין, ועקה פ"ב אין יאמר ר"י ע"ז דיש לה כתובה בלא קדושין. (יפ"ע)

גמ'. ד' מאות ילדים היו לדוד וכולם בני יפת תואר. צריך לפרש שלא היו שלא כולם בני יפ"ת של דוד עלמו שהרי לא הותרה יפת תואר אלא אחת במלחמה אחת, ודבר זר ורחוק הוא לומר שהיו לו תרבע מאות מלחמות עם שלא [מלחמו] בכותה רק מעטות, אלא לצרי בבחיו ועבדיו היו להם הרבה יפ"ת והולידו מהן כל כך הרבה בנים, וכמה היו לאבי גיסתו של דוד ובעלי תגרופין שלו. (יעב"ץ)

אמר רבי יצחק נימא נקשרה ועשאתו כרות שפכה כו'. עי' תשו' שמש לנקה ס"מ סי' מד ביאור ד"ז. (מהרש"ם)

שאין לבנות ישראל שער כו'. כתב רש"ל שם שלא היה להם שערות כלל קאה מהיות [זכר נק.] להמגלח שער בית השמי [וכו'] ליקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה כו', והא ל"ק כולי האי דילמא משום דמתדמה לאשה, ומלא דהא לאילן מלקט שאי שערות שחורות מתוך לבנות נזקן מייב נמי משום לא ילבש גבר, אע"ג דאשה אין לה זקן כלל וכו"ל, שהמגלח זקנו לאילו שלא בתער ונשה קעבר אהא, ועפי הוה ליה לאתויי מפ"ק דמ"ק [ט:] דתניא להדיא מעברת אשה קרק ע"פ שלא מעה. עוד הוסיף רש"ל שם [וכו לא] היה להם אז לפני התורבן לסימן גדלות, וזו הקשה בם' מגיד מישרים [פ' אמות] ותירץ שאז היו בודקין בגומות. וי"ל דברין בודאי היה להם שערות, דגומות בלי שערות לאו בלום ניהו, אלא שאין גומות בלי שערות ובאהו, וי"ל שנטות ישראל אעפ"י שבאו להן שערות, כשגדלו אח"כ נאהו, והיינו הגומות להעיד על גדלותן, או בסימן הגומה היו בודקין אותן לידע אם גדולות הן. מאמע דמ"ל קודם התורבן לא נאמרו להן שערות כלל, וי"ל דהיה דמו"ק אחר שנבנה בנות ליון [שבת סב:]. (יעב"ץ)

תמר בת יפה תואר כו' לא שער. יומת כב ע"ב ד"ה שבה תלבים, קדושין כב ע"ב ד"ה שלח, גיטין ו ע"ב ד"ה נימת, סוטה לו ע"ב ד"ה כמלן. (מא"ן)

דכתיב ויצא לך שם בגוים ביפיך שלא היה להן כו'. כל"ל [וכ"ה ברש"י וכ"מ]. (תכמת מנות)

ויצא לך שם כו' שאין להן כו'. בפיקש"י הגי' שלא היה להן כו' והיל יותר נכונה, לולם התום' בגיטין (ו ב) ד"ה נימת העמיקו כגי' שלפנינו. (רש"ש)

רש"י. ד"ה וימשחו. בשלמה כתיב כל"ל ומלת לאומו למחוק. (רש"ש)

ד"ה למאן דדריש וי"ו. ר"ע בד' מיתות כו'. ותע"ג דמשמע התם דר' ישמעאל נמי דריש וי"ו, וכמ"ש התום' ביבמות (קח:) והרע"ב בתוספותיו ע"ש, אפ"ה הכא ע"כ הא דקתמר מאן דדריש וי"ו מ"מ הוו לאו מלינא דר' ישמעאל דקתמר ליה מאי קאמרו לה דמההוא מעשה ואילך לא הוו לה אבל מקמי הכי הוו לה, ולכך הכיא הגמ' הך ומר"י כו' שקלתה מיכל כו'. ועי' ברש"י ד"ה ומאר"י כו' שקלה כו' ותתבן, אבל דוקיק דר"ח כדקאי קאי. (נמוקי הגרי"ב)

בנים היכי קחשיב להו בחברון. קשה להמדרש ב"ר פפ"ב ובמד"ר ותג"ש פי"ח וירושלמי כאן ובוכה פ"ה הל"ד דדרים יתרעם לעגלה שגעת בעגלה ומתה בלדתה, דהלא בחברון תשיב להו והיה היתה אח"כ בירושלים. ו' דלא מיתרעש מתה כ"ש בלדתה ולד אחר כדרשם עד יום מותה, הא ביום מותה הי' לה, ונקראת עגלה ע"ש סופה. והא דמקשה לעיל יט ע"ב ומי הוו למיכל בני, מקשה בירושלמי לקמן פ"ו הל"ח, ובמד"ר פ"ח, ולפמ"ש כאן הא הוו לה בני מקודם, וי"ל דאילו היה לה מתשה בנים לא ה' שייך ענין עונש מזה שלא היו לה עוד בנים. (יפ"ע)

מכאן ואילך לא היה לה. נ"ל דר"ל דאפי' מותן שהיו לה קודם מתו. (רש"ש)

נשים בכתובה. יומת סו ע"ב ד"ה פלוני, ירושלמי כתובות פרק י לף על פי. (מא"ן)

נשים בכתובה ובקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קדושין. מדברי רש"י ז"ל בפי' המשנה פ' מי שהי נלקח דגרים פילגשים בקידושין בלא כתובה, ועי' מה שהקשה עליו הרמב"ן, והתרלתי בתבורי עה"ת שם [ועי' בהגר"א מה"ע סימן כ"ו ס"ק ז']. (מצפ"א)

ובלא קדושין. בירושלמי כתובות פ"ה הל"ד פליגי ר"מ ור' יהודה אם יש להן כתובה, ומשמע דלכ"ע הוי עם קדושין, והפ"מ הגי' שם ובלא קדושין, ועקה פ"ב אין יאמר ר"י ע"ז דיש לה כתובה בלא קדושין. (יפ"ע)

גמ'. ד' מאות ילדים היו לדוד וכולם בני יפת תואר. צריך לפרש שלא היו שלא כולם בני יפ"ת של דוד עלמו שהרי לא הותרה יפת תואר אלא אחת במלחמה אחת, ודבר זר ורחוק הוא לומר שהיו לו תרבע מאות מלחמות עם שלא [מלחמו] בכותה רק מעטות, אלא לצרי בבחיו ועבדיו היו להם הרבה יפ"ת והולידו מהן כל כך הרבה בנים, וכמה היו לאבי גיסתו של דוד ובעלי תגרופין שלו. (יעב"ץ)

אמר רבי יצחק נימא נקשרה ועשאתו כרות שפכה כו'. עי' תשו' שמש לנקה ס"מ סי' מד ביאור ד"ז. (מהרש"ם)

שאין לבנות ישראל שער כו'. כתב רש"ל שם שלא היה להם שערות כלל קאה מהיות [זכר נק.] להמגלח שער בית השמי [וכו'] ליקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה כו', והא ל"ק כולי האי דילמא משום דמתדמה לאשה, ומלא דהא לאילן מלקט שאי שערות שחורות מתוך לבנות נזקן מייב נמי משום לא ילבש גבר, אע"ג דאשה אין לה זקן כלל וכו"ל, שהמגלח זקנו לאילו שלא בתער ונשה קעבר אהא, ועפי הוה ליה לאתויי מפ"ק דמ"ק [ט:] דתניא להדיא מעברת אשה קרק ע"פ שלא מעה. עוד הוסיף רש"ל שם [וכו לא] היה להם אז לפני התורבן לסימן גדלות, וזו הקשה בם' מגיד מישרים [פ' אמות] ותירץ שאז היו בודקין בגומות. וי"ל דברין בודאי היה להם שערות, דגומות בלי שערות לאו בלום ניהו, אלא שאין גומות בלי שערות ובאהו, וי"ל שנטות ישראל אעפ"י שבאו להן שערות, כשגדלו אח"כ נאהו, והיינו הגומות להעיד על גדלותן, או בסימן הגומה היו בודקין אותן לידע אם גדולות הן. מאמע דמ"ל קודם התורבן לא נאמרו להן שערות כלל, וי"ל דהיה דמו"ק אחר שנבנה בנות ליון [שבת סב:]. (יעב"ץ)

תמר בת יפה תואר כו' לא שער. יומת כב ע"ב ד"ה שבה תלבים, קדושין כב ע"ב ד"ה שלח, גיטין ו ע"ב ד"ה נימת, סוטה לו ע"ב ד"ה כמלן. (מא"ן)

דכתיב ויצא לך שם בגוים ביפיך שלא היה להן כו'. כל"ל [וכ"ה ברש"י וכ"מ]. (תכמת מנות)

ויצא לך שם כו' שאין להן כו'. בפיקש"י הגי' שלא היה להן כו' והיל יותר נכונה, לולם התום' בגיטין (ו ב) ד"ה נימת העמיקו כגי' שלפנינו. (רש"ש)

רש"י. ד"ה וימשחו. בשלמה כתיב כל"ל ומלת לאומו למחוק. (רש"ש)

דף כא ע"ב

גמרא. משום ר"ש בן יהוצדק. בירושלמי סוטה פ"ת קדושין פ"ד משום רשב"י. (יפ"ע)

רמז ליחוד מה"ת. לקמן לז ע"ת ד"ה התורה, נדרים כב ע"ת ד"ה מת התשה, כתובות יג ע"ת ד"ה מעלה, קדושין נט ע"ב ד"ה התם, ולף פת. (מא"ן)

גזרו על יחוד דפנויה. פלוגת ולמי אינה בכלל איסור זה, דהא מצינן נקרא בתר הכי כמה מלבים ובני מדם גדולים שהיו להם פלוגתים, ותע"ג שלכאורה פלוגת דין פנויה יש לה, לפי מש"ל שהיא בלי כתובה ובלי קדושין, מ"מ אינה מותרת למתר, כל זמן שהיא מיוחדת (וכבר הלתכתי בזה בתחילת שלילת יעב"ץ ת"ב סי' טו) ובודאי לא גזרו על יחוד פנויה אלא כשאינה מיוחדת שלא תהיינה בנות ישראל הפקר בקדשות, כמעשה תמנון, משא"כ הלוקח לו פלגש, מיוחדת היא לו, וי"ל שאין פלוגת לא משום הפותה לבתולה כו' [כתובות נד:] ולא משום ההיא דכלה בלי ברכה כו' [מסכת כלה] דתשו"ה נמו תקנו בברכת קדושין ותפר לנו את התתומים, דכל זה לא שייך אלא בלוקח לו תשה גמורה שזוכה בה בתחה דבריט וכן היא בו, מה שאין כן בפלגש (שאינה אלא פלג תשה בטוטריקון של פילגש), לא גזרו בה כל גזרות הללו על מנת לאסור את התותר והבהוג בישראל בתנות ומלבים גדולי ישראל ולא נזכר בפירוש שתשרוה תכמים) כיון שאינה אלא בכתובה וקידושין, רק היא מיוחדת לאיש לזמן בשכר יהוש, כפי התנאי שביניהם, כך נ"ל פשוט וברור, ובמד"ש שתומרה להדיוט לא נודע מנין לו, ועמש"ע בתידושי גמ' פ"ק דיומת (ט ב) ובתשובה הנ"ל בהרתבה. (יעב"ץ)

נטולי טחול. זה עשה על ידי מיא דני נפתא ההוגה עוד דפמש"ת [ניטין] (סט ב). (יעב"ץ)

מתני'. לא ירבה לו סוסים כו' ממצרים. יומת לח ע"ת מ"י ד"ה עמד נמשול, פפחים קיח ע"ב ודף קיט ע"ת, מנחות כט ע"ב ד"ה שהגיע, נ"מ קטו בפ"ק. (מא"ן)

יושב בדין היא עמו. עי' בתו"ט שנתקשה מה להם תנן בריש פרקין דמלך לף לן, ותירלו דמוק, גם הוא נגד דברי הרמב"ם בהל' ס"ת ובהל' מלבים ע"ש, שלא ה"ל דיוהב בדין היינו בדין המלכות. והא דמלך לף לן, היינו בדין התורה בסנהדרין, אבל שפיר לן בדיני המלכות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' רוצח ובפ"ג ובפ"ד דמלבים ע"ש. (מצפ"א)

גמרא. יכול אפילו כדי מרכבתו. שפרי שופטים קנח. (יפ"ע)

יכול אפילו כדי ליתן אפסניה. שפרי שופטים קטו ובירושלמי רק לשנה ג' ולא משנה לשנה. (יפ"ע)

לא ירבה כו'. בירושלמי כאן מביא המעשה שהובא בגיטין פ' מי שאמרו בלשון אחר, ול"ל מיד אמר לו אם לבתר נרלשך כן מבקשך ויבל מלאך כו', ונראה משום לאיתא כאן בגמרא למעוטי הדיוטות ע"ב אמרו לו אחרי שאתה רואה להרבות רב מבקשך ואתה מוהר להרבות. (פורי"ו)

למעוטי הדיוטות. בירושלמי הדיוט מוהר בכולן. (יפ"ע)

למעוטי הדיוטות. ל"ע למה נרלך למעט גם היכי ממעט מלו. ועי' בפ' הר"ש ז"ל שהוסיף בזה, ולא דמי לאילן מיעוטי דלו דהוה הוא המרבה ע"ש. ע"ב נלפע"ד להדיוטות היינו שהנשים הן הדיוטות, ולקוחות הן לפלגשות ולא למלכות, או נוהג בעלמת, לאיכא נהן לף ירבה. להכי תני בפסיטות לשון רבות. (ראמ"ה)

רב יהודה רמי כתיב ויהי כו'. כתן ל"ל הגהת הגרי"פ לקמן רב ולא שם. (רש"ש)

כתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף. במד"ר פי"ת. (יפ"ע)

וכתיב כו' ארבעת אלפים אריות סוסים כל"ל. (רש"ש)

וכתיב ויתן "המלך" את הכסף כל"ל. (תוספות יעב"ץ)

א"ר יצחק בשעה שנשא. שהש"ר פ"ת ע"ס ר' לוי, וירד מיכאל, שפרי עקב נג, וכן בירושלמי ע"ז פ"ת. (יפ"ע)

אני ארבה ולא אסור. בירושלמי ובמש"כ פ"ו ויק"ר פי"ט שהש"ר פ"ה תנחומא ותרע ר' הייה"ד שהרבה קבלה על שלמה לפני המקום על שמנשלה, ובירושלמי ויק"ר ובשה"ש פיתת פלוגתת הרשב"י מני דכל המשנה תורה עלתה לקטרב, ונפלג"ב פע"ה שכל התורה עלתה לקטרב, ובמה"פ ביתר ענין היו"ד שהרבה ע"ש. (יפ"ע)

ובלבד שלא יתנאה. שפרי שופטים קפ. (יפ"ע)

שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. עיין במש"ס רפ"ז מהל' ס"ת שפירש הטעם משום שאין כותבין פרשיות פרשיות, ול"ל תע"ג דהכוונה כתבו לכם השירה הזאת על האזינו מ"מ תשור לכתוב פרשה לבד וצריך לכתוב כולה. ועיין שו"ת שגא"ש סימן מ"ט שהרי הרמב"ם ס"ל שם דכותבין מושטין מושם ומושם לבד, ול"ל לשפר דרך מושם דבריט לבד ע"ש ומ"ל לצריכין לכתוב כל התורה. (מהרצ"ח)

ועתה כתבו לכם את השירה. עי' נדרים (לא.) [מיהו למסקנא לא ס"ל כריב"ם וכנ"ל למסקנת דר"ת קאמר]. (שער הקלוטות)

איתיביה אביי כו' שלא יתנאה בשל אבותיו כל"ל, כלעיל, וכ"ה בע"י. (רש"ש)

וכותב לו ס"ת כו'. לעיל יט ע"ת ד"ה תבל, מו"ק יט ע"ב רש"י ד"ה לפילו. (מא"ן)

עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו. ק"ל הא אסור לתלות ס"ת אפי' בבית כדאמרת להדיא בשבת (כד ע"ת), ואף שיש לדקדק קלת מלשון רש"י שם דווקא ביתר אסור, משמיתת לשון הפוסקים משמע לאפי' ביד אסור וכ"מ להדיא מהטו"ז והמ"א בר"ס מ', ועוד דס"ת משמע ודאי לאסור בע"ע להאמר שם הגמה בס"ת משמע הגמה דוקא. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דס"ת שניה לא היתה תורה שלמה אלא מספר המות נקוצר, וכמו שפיי קלת קרא דוכתבת על התבנים את כ"ל התורה הזאת למזבח הר עיבל, ומהא דקתי לה הגמה ס"ת אין רלוי דגדולה מזו מניט בע"ב יומת לח ע"ת מ"י ד"ה עמד נמשול, פפחים קיח ע"ב ודף קיט ע"ת, מנחות כט ע"ב ד"ה שהגיע, נ"מ קטו בפ"ק. (מא"ן)

יושב בדין היא עמו. עי' בתו"ט שנתקשה מה להם תנן בריש פרקין דמלך לף לן, ותירלו דמוק, גם הוא נגד דברי הרמב"ם בהל' ס"ת ובהל' מלבים ע"ש, שלא ה"ל דיוהב בדין היינו בדין המלכות. והא דמלך לף לן, היינו בדין התורה בסנהדרין, אבל שפיר לן בדיני המלכות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' רוצח ובפ"ג ובפ"ד דמלבים ע"ש. (מצפ"א)

גמרא. יכול אפילו כדי מרכבתו. שפרי שופטים קנח. (יפ"ע)

יכול אפילו כדי ליתן אפסניה. שפרי שופטים קטו ובירושלמי רק לשנה ג' ולא משנה לשנה. (יפ"ע)

לא ירבה כו'. בירושלמי כאן מביא המעשה שהובא בגיטין פ' מי שאמרו בלשון אחר, ול"ל מיד אמר לו אם לבתר נרלשך כן מבקשך ויבל מלאך כו', ונראה משום לאיתא כאן בגמרא למעוטי הדיוטות ע"ב אמרו לו אחרי שאתה רואה להרבות רב מבקשך ואתה מוהר להרבות. (פורי"ו)

למעוטי הדיוטות. בירושלמי הדיוט מוהר בכולן. (יפ"ע)

למעוטי הדיוטות. ל"ע למה נרלך למעט גם היכי ממעט מלו. ועי' בפ' הר"ש ז"ל שהוסיף בזה, ולא דמי לאילן מיעוטי דלו דהוה הוא המרבה ע"ש. ע"ב נלפע"ד להדיוטות היינו שהנשים הן הדיוטות, ולקוחות הן לפלגשות ולא למלכות, או נוהג בעלמת, לאיכא נהן לף ירבה. להכי תני בפסיטות לשון רבות. (ראמ"ה)

רב יהודה רמי כתיב ויהי כו'. כתן ל"ל הגהת הגרי"פ לקמן רב ולא שם. (רש"ש)

כתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף. במד"ר פי"ת. (יפ"ע)

וכתיב כו' ארבעת אלפים אריות סוסים כל"ל. (רש"ש)

וכתיב ויתן "המלך" את הכסף כל"ל. (תוספות יעב"ץ)

א"ר יצחק בשעה שנשא. שהש"ר פ"ת ע"ס ר' לוי, וירד מיכאל, שפרי עקב נג, וכן בירושלמי ע"ז פ"ת. (יפ"ע)

אני ארבה ולא אסור. בירושלמי ובמש"כ פ"ו ויק"ר פי"ט שהש"ר פ"ה תנחומא ותרע ר' הייה"ד שהרבה קבלה על שלמה לפני המקום על שמנשלה, ובירושלמי ויק"ר ובשה"ש פיתת פלוגתת הרשב"י מני דכל המשנה תורה עלתה לקטרב, ונפלג"ב פע"ה שכל התורה עלתה לקטרב, ובמה"פ ביתר ענין היו"ד שהרבה ע"ש. (יפ"ע)

ובלבד שלא יתנאה. שפרי שופטים קפ. (יפ"ע)

שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. עיין במש"ס רפ"ז מהל' ס"ת שפירש הטעם משום שאין כותבין פרשיות פרשיות, ול"ל תע"ג דהכוונה כתבו לכם השירה הזאת על האזינו מ"מ תשור לכתוב פרשה לבד וצריך לכתוב כולה. ועיין שו"ת שגא"ש סימן מ"ט שהרי הרמב"ם ס"ל שם דכותבין מושטין מושם ומושם לבד, ול"ל לשפר דרך מושם דבריט לבד ע"ש ומ"ל לצריכין לכתוב כל התורה. (מהרצ"ח)

ועתה כתבו לכם את השירה. עי' נדרים (לא.) [מיהו למסקנא לא ס"ל כריב"ם וכנ"ל למסקנת דר"ת קאמר]. (שער הקלוטות)

איתיביה אביי כו' שלא יתנאה בשל אבותיו כל"ל, כלעיל, וכ"ה בע"י. (רש"ש)

וכותב לו ס"ת כו'. לעיל יט ע"ת ד"ה תבל, מו"ק יט ע"ב רש"י ד"ה לפילו. (מא"ן)

עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו. ק"ל הא אסור לתלות ס"ת אפי' בבית כדאמרת להדיא בשבת (כד ע"ת), ואף שיש לדקדק קלת מלשון רש"י שם דווקא ביתר אסור, משמיתת לשון הפוסקים משמע לאפי' ביד אסור וכ"מ להדיא מהטו"ז והמ"א בר"ס מ', ועוד דס"ת משמע ודאי לאסור בע"ע להאמר שם הגמה בס"ת משמע הגמה דוקא. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דס"ת שניה לא היתה תורה שלמה אלא מספר המות נקוצר, וכמו שפיי קלת קרא דוכתבת על התבנים את כ"ל התורה הזאת למזבח הר עיבל, ומהא דקתי לה הגמה ס"ת אין רלוי דגדולה מזו מניט בע"ב

(יד.) דקרו לפסוק תורה זוה לנו כו' ס"ת, ומשמר העירני לזה הוא שם"מ מצוה המורה פתצגן תוריית"ת, ופתצגן הוא תורך הענין כמו פתצגן הכתב דמג"א נדעת רוב המפרשים. ועוד שקשה הדבר לשמוע שם"ת שלמה דשיעור תרכו והקפו ו' טפחים בגויל (ב"ב שם) ישת המלך בזרועו תמיד. ורש"ל שב' שהיה בכתיבה דקה, כנר כ"ע הרש"ש שתינו תלת דברי נביאות. (רש"ש)

בתחלה נתנה תורה בכתב עברי. עיין ריטב"א ריש מגילה ובכותב בענין יעקב שמה מה שהתירהו ליעב נמרא ו' עם הך דס"ת ופס"ך שבלוחות נגם היו עומדין. ועיין עקרים ד"א פ"ד, ותי' הר"ן כאן, ושו"ת רדב"ז ס' תמ"ב, ושו"ת ר"מ מלבקר, וע"ע עקרים פ"ע בשליט', ועי' (זבחים סב.) אחר העיד להס על התורה שתתנה תשורים. ועי' פי' המשניות להרמב"ם תם' ידים פ"ד מ"ה, ודבריו תמוהים למעיין שם. (מהרצ"ח)

חזרה וניתנה להם. עי' מ"ש מהרי"ל בשמור עין יעקב פ"ק דמגילה, ועי' ת' תוס ס' ק"ו עלה ק"ד. (ג' מהרש"א)

חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית. נראה להיינו דאמר רבי' בזבחים (סב.) ג' נסיתים עלו מן הגולה כו' ג' העיד על התורה שתתכתב תשורים. ועי' מ"ש הרדב"ז. (מצפ"א)

חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית, ולשון ארמי כו'. עי' זבחים ס"ב ג' נסיתים עלו כו' וג' שהעיד להס על התורה שתתכתב תשורים ועי' ירושלמי פ"ה דמגילה ס"ט, ומדרש רבה מגלת אסתר פ"ד, ועי' רדב"ז ח"ג ס' תמב בתוכך, ובדברי הכותב שהובא בהמהרש"ל מיהושי תגדות למגלה ג' מ"ש ע"ד הטעמים מאמר ג' פט"ז ופי"ט, ודמה כל דברי הטעמים הזה. (מהרש"ם)

ולשון ארמי. בשוט"ט סימן ל"ג ח"ר יונתן שלמה לשונות נאות הן, ועי' ירושלמי מגילה פ"ה ובפוטיה פרק אלו נאמרין מציב ד' לשונות. (פ"ע)

על ידי עזרה. לקמן כד ע"ה רש"י ד"ה עיונים, ולף לו ע"ב ד"ה תשורים, זבחים סב ע"ה ברש"י, מגילה ק ע"ב, וע"ש בירושלמי. (מא"ז)

רש"י. ד"ה לו. **ועוברים בלא תוסיפו וכו'.** מימה להא אימא בירושלמי בס"פ חלק ופסקי הרמב"ם בפ"ה מהלכות מלכים לישיבה אי אמה מוזר אבל אמה מוזר לאמורה. (מים חיים)

בא"ד. ועוברים בלא תוסיפו לראותם כו'. הפר"ח בספרו מים חיים הקשה לפירש"י מלשונות בירושלמי לעיבה אינו מוזר למלים אבל מוזר לאמורה. וכבר הרגיש בזה הרמב"ן, ותי' במזרחי דה"ג לאמור כשיקבע דירתו שם ג' מעבדיו בשבל הסומה וכבר כ"כ בס' התיעוך, והנה גם התו"י ביומא (לף לח) כ"כ, אבל בירושלמי [פ"ס] דסוכה מצא בריתא בשם רשב"ג דענעגו על שירדו מלרים לעזרה והחזרו שלא לרחות את מלרים עד עולם משמע דלף שלא ליעיבה הוזהרו שלא לרדת למלרים ולרחותה כלל. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה סוסים. על סוס אחד כו' כדמוכח קרא דהדברות סוס. נראה דמל"י לו סוס לאוהב לף משמע להו לאמוקי דמלינו בר"פ ויהלא ויהי לי שור וחמור על סוריס וחמוריס הרבה וכה"ג נוטפ. (רש"ש)

ד"ה כתב. י"מ שהאות נעשית מן הלבן ולי נראה דאין זה כתב כו'. לף ידעתי מה זו הוכחה מלי נפ"מ בכתב להליטות, ולי משום דק"ל אין נימנה תורה בו מחמלה, דילמא לף בפל חק מוכות אלא אחר שנשתנה הכתב לאשורית, משא"כ מחמלה כשנתנה כתב לנוחה הא ולמי לף בפל כה, אמנם ולמי העיקר הוא כמ"ד לקמן אלא נשתנה כל עיקר ונימנה תורה בכתב המשובח בלי פקפ לד"ה, ומ"ד נשתנה נמי לף אמר אלא שלא ניתן להשתמש בה אלא בכתב עברי, אבל ס"ת שקרלו בו בניטור פשיטא לף היה כתוב אלא בלשון אשורית ועיין [בס' מגדל עז, בסיס מדות] עליים הכמינה. (רש"ש)

בא"ד. ור"ת פי' דשם מקום דשמיה ליבנן כל"ל, דלומות ג' ה' משמות בתרמית ליתם. (רש"ש)

דף כב ע"א

גמרא. וכתיב וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות. נמוסקפת הגי' העתיד להשמנות, וירושלמי פ"ה דמגילה ה"ט שהוא עשוי להשמנות, וגירסקות אלו יומר נכוונות. (רש"ש)

בתחלה בכתב זה. בירושלמי מגילה פ"ה ר' נתן פ"ל נרעך נמנה מורה [היינו בכתב עברי] רבי חומר בתחלה נתנה בתב אשורית כו'. ר"ל הוא כר' יוסי לעיל כף ע"ב, וכן אמרו בירושלמי שם דר"ע אמי כר' יוסי רבי כהכא. ועב"ר פל"ה דמכריח דנתנה תורה בלה"ק מקרא ויעש משה נתם נחשת. (פ"ע)

נהפך להן לרועץ. עי' ירושלמי פ"ה דמגילה פ"ר לו בהוגע נתנה תורה. עיין מעשה טיסים היינו בכתב עברי נקרא רועץ, ואות עי"ן בכתב זה דומה לאות סמ"ך באשורי, ועי' מאור עינים פנ"ו וח"ח מ"ם זה. (מהרצ"ח)

רשב"א אומר. וכ"ה בירושלמי שם [מגילה פ"ה].

מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו. נפ"ה כל זה נמתק. (מחכמת מנוח)

ואידך האי שויתי מאי דריש ביה כו'. עי' במהרש"ל ובמהרש"א שהעיבו בזה. והנלף לי נרור להמי ואידך קמי על מנת למתני שלא הזכיר לחומה ס"ת שיוצאת ונכנסת עמו עושה כמין קמיע כו', ולדרכה ממתני' נשמע להיפך ובמ"ש הר"ב כ"ג נמי'. ובזה ל"ש מה שלא הביא הרמב"ם הך דעושה כמין קמיע, משום דפסק כסתם מתני'.

המתפלל. נרכות דף לף, יומא נג ע"ב רש"י ד"ה לשמאל. (מא"ז)

יטת. שהש"ר פ"ג ע"ב ר"ש בן אלעזר, ושם ט"ס אנם במקום אדם. (פ"ע)

ממתום. שהש"ר שם ע"ס ר' חייא, ושם רבין אנם כו' [כך' כ' יוחנן הכה] ר"מ אומר כשמעו אנם כו'. (פ"ע)

מתני'. ואין יושבין. שוט"ט סימן כ"ל. (פ"ע)

ואין משתמשין. מנמומא ואנרא ל' נשא לי בהעלותך ", שוט"ט קינו אות ע'. (פ"ע)

נמרא. נפשיה לשלמא כו'. גם מפרש"י נראה דה"ג אינו אלא לשלמא נרסינן, כמו לעיל פ"ק (ו ל) שב מירי לשלמא היינו לדיק. (יעב"ץ)

א"ל קראו לי לבת שבע כו'. הן קרא דקרלו לי כו' כתיב אתותר לקרא דוחנא ב"ש, אלא דהש"ס ניחא דקרא בעלמא נקט. (רש"ש)

בוא וראה כמה קשין גירושין. עיין מ"ש נעל מגי' במל"מ פ"י מגילותן הכ"ל.

התירו לו ליחד. כלומר אעפ"י שלא היתה פלגש, כי היתה אסורה לו מפני שכבר היו לו י"ח נשים וכמ"ל בן משמע בכתוב, ומכאן לאסורה נראה דגם פלגש בכלל איסור אלא ירבה לו נשים, אלא ע"ל דלמא מיהו לא מיבעיא למהני פלגש אלא אפי' דוקא. (יעב"ץ)

שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש. ונקשה דילמא דוד שאני שלא התירו לו לגרש לפי שהתה אסורה לכל ראין נוסאין גרושתו כמ"ש הרמב"ם פי"ג מהל' מלכים, ואפשר לומר דמדינא אסור לגרש דכתיב וכתב לה ספר כריתות והיתה לאיש אחר, כל היכל דקיימן והיתה לאיש אחר קיימן וכתב לה, והכל משמע דמדינא אסורה לאחר משום שום תשים עליך מלך כמ"ש הרמב"ם פ"ג שם, מדע דהא אקיימן ליימב אשתו והטעם משום דאסור ליעא אלמנותו כמ"ש הרמב"ם והכ"מ שם. [אסר כאן בכ"].

בת פלוני. ב"ר פס"ת, ועי' שוט"ט סימן נט. (פ"ע)

הא בזיווג ראשון. מועד קטן יח ע"ב ד"ה ומי אמר. (מא"ז)

רש"י. ד"ה חסריה לגנבא וכו'. כלומר מפני שזקנת ותשש כוחך כו'. ואעפ"כ היתה רוצה שישמשה, ויקרא רק שמו עליה, דאחמת בכל הרו ניחא לה אף כי להיות אשת מלך. (יעב"ץ)

ד"ה התירו ליחד. ואע"פ שנאסר יחוד של פנויה. מזה הביא בעל עני חרוים לאסור דעת הפרישה דמ"ל אסורין ביחוד מה"ת, דהרי אשת היתה אסורה על דוד בלאו דלא ירבה כו' ע"ש ר"ס כ"ג. ומאחר"ש ל"ד דנ"פ להשלו"י אינו אלא נוסאה אסורה וקדושין אינל לא נזוות, והרי להראב"ד נפ"ג מהל' מלכים אף נפילגשים מותר, ועי' נסוטה (ו:) דמשמע דאפילו איסור קוטה שהיא בלאו אסורה בימוד לרבנן וכדעת הפרישה, ושם מבואר ג"כ דכל היא לה היתר מוחרת בימוד, ואפילו נמי ה"ל היתר, אלא רלה היה מגרש אחת מנשיו. (רש"ש)

דף כב ע"ב

גמרא. ואמר ליה כגון אמך מיתקף תקיפא. פי' מזק כחומק, לשון תקף חמריס, נל"ל העפטיו. (מחכמת מנוח)

כי בועליך. כחוסות ד ע"ל ד"ה נעולת, ניטין ל ע"ב. (מא"ז)

תנא אין אשה מתה אלא לבעלה. עיין מדרש רות פיקפא ויעת מלימלך, מתה אלמה מי מתקרה, אלא נעלה, שנאמר ותהי נבוחי מפלן מתה עלי רחל, אמר יעקב אליהו קשה עלי מיתתה של רחל מכל הצרות הבאות עלי. (מהרצ"ח)

אין איש מת. רו"ר פ"ב. (פ"ע)

מלך מסתפר בכל יום יומא עג ע"ב ד"ה מלך, נזיר ג ע"ל ד"ה תנא, ולף ה ע"ל ד"ה שכן. (מא"ז)

כתיב הכא פרע. כעין זה הג"ש בס"כ שמיני לאל תפרעו הוא גדול שער, ועס"כ מזריע פי"ג פלוגתא דר"ע ור"ע ור"ש ס"ל כמו ופרע לאם המצה, והתם משום לכתיב יהי' פרוע גבי מלורע דמשמע שיעשה מעשה זה לכפיר מכפה הרגש, ועי' מו"ק טו ע"ל, והכא כ"ע מודי. (פ"ע)

כהנים אסורין לשתות יין כו' ופרע. עירובין מג ע"ב ד"ה ומפור, שבת י ע"ל ד"ה התם, ולף פ ע"ב רש"י ד"ה קלקולו, מגילה ה נרמב"ם, ר"ה ל, יומא יח ע"ל ד"ה לף מאכל, תענית פ"ב בירושלמי, מ"ק טו ע"ל ד"ה ורמאו, סוכה מד ע"ל ד"ה כהנים, מיר ג ע"ל תנא, ולף ה ע"ל ד"ה ומ"ט, לקמן פג ע"ל ד"ה ולא. (מא"ז)

מכלל דרבנן אסרי. בירושלמי תענית פ"ב הל"ל מנומר להיות לדיבון מסרי, וע' ק"ע שם.

מהרה יבנה בהמ"ק ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא. וק"ל דהסיבה קודם תנות דעדיין ליהו לעבודת תמיד הסבר, אבל לאחר תנות ליבתרו ליהו לעבודת תמיד תמיד הסבר, ומתיר הטבר אינו קרב בתחלה דק"ל דאין מתכנין את המזבח אלא בתמיד הסבר (ומיהו אפשר דרבתי להקריב קטורת ונרות). ועק"ל אהא דאמר בפרישה הרתם מותר משום דאפשר דמספר ועי"ל, דמ"מ בשבת ויו"ט ליאסור לכנוס פרועי ראש אלא אפשר לספר בשבת ויו"ט, ואילו משום שמא יבנה בהמ"ק אינא למיחש גם בשבת ויו"ט בעיין לבעיתד כמ"ש רש"י ותוספות בסף"ג דסוכה. ולאיתוי מי שהרגיש בזה ובמד דס"ל דהוי מבטל"ע ופטור, וא"מ לבעת הפוסקים לכל נורך מלוה מבית נורך לגופה, ועוד לכל מכשירי עבודה ולאי הוו נורך לגופה משום כפרה כמ"ש במ"ע, אך למ"ד דעשה דרבים לא בעי בעידנא ס"ם לאחי עשה דעבודה דקל"ל ודאי שבת אינ בעידנא, ועי' שלאי עירובין (לף קנ) לולכסיר הכהן לא הוי רק מכשירי מלוה ואינו דומה שבת רק לר"ע, מיהו אפשר ע"י נכרי דאינו בלא שבות ואין שבות בתקדש. (מצפ"א)

פרועי ראש דלא מחלי. עי' זבחים ריש פרק ב' תוד"ה לתיל בף ע"ו. (ג' מהרש"א)

ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה כו' קשיא. מ"ש הגרי"פ מקתירת פירש"י דהכא לדתענית. כתבתי שם בס"ת דלף אתר ס"ע כלל. (רש"ש)

ואתא יחזקאל כו' לאחולי עבודה לא. יומא ל ע"ב, ולף לב ע"ל ד"ה גמירי, יבמות עו בס"ם להלכה, ולף לה ע"ב ד"ה מיתיבי, ע"ז נב ע"ל ד"ה ת"ש, עירובין ד ע"ב, זבחים טו ע"ב ד"ה לתיל, ולף טו ע"ל בס"י ד"ה לף, נדה ע ע"ב. (מא"ז)

וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי. המהרש"ל מוחק זה, אבל נחוש' זבחים (סוף דף טו) גרסי כן. (מצפ"א)

תספורת של כה"ג. שבת ט ע"ב רש"י ד"ה בן אלעזה, מזיר לט ע"ב, ולף טז ע"ב רש"י ד"ה לקבר, נדרים. (מא"ז)

רש"י. ד"ה משמרות. שתראנו ביופי כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שתויי יין. דמחלי עבודה דכתיב יין ושכר וגו' וסמיך להבדיל בין הקדש ובין החול. וכ"כ רש"י ומוס' נתענית (ל:), והקשה בגלון המוס' אם מקוצ"ל זוכחים (יח:) דמסיק התם דקדל דולהבדיל אינל לד"ל ושתויי יין דמחלי עבודה ילף התם בגוי"ם מוקה מוקה ממחוסר בגדים והניח בל"ע. ולק"מ דנרמה דרש"י ומוס' הולרכו לפרש כן דאי משום דנליף שתויי יין בז"ם ממחוסר בגדים קשיא לילף תלמוד מהיקש על פרועי ראש למ"ד בזבחים (מט:) דבדר הלמד בגז"ם אינו מלמד בהיקש מקדשים, ואפי' מותיב לרב אבי דבלמד ב"ל בהוה מ"ת, וגם ב"ל דלא אמרינן בחד זימנא גמר (עיין זבחים דף נו) ומ"ה לף מהכי מאי דילפינן בהיקש זה לענין מיתה דמפורש בשתויי יין ומ"ה לרינ ג"כ שיהיה מפורש חילול גבי שתויי יין. ועי' בפ"מ (דף ל) דמשמע נמי דולהבדיל בשתויי יין תייבי. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה אלא גמרא גמירי. הקשו קושיא עלומה הכי נב אבי סותר דברי עלמו, דמייתב כאן הך הקישא דיחזקאל דפרועי ראש מחלי עבודה, והוא בעלמו אמר לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה ומירלו בזוחק ב"ע. וכאבי הגהתי דבריהם הוא מפסוק דיחזקאל ע"ש. ולפי הגהתי כאן יהיה מדויק קלת ג"כ לשון וליטעמיך, שהוא חוזר על מה שאמר רב אבי דף ל"ד ולא מחלי עבודה. וכן נ"ל להגיה כך נמו"ק (ה.) ע"ש. ועי' בל"ה (ז.) אמר לרינה ד"ז מחוכת משה לף מלמנו מד"ק למדנו כו'. ותמ"ז מלאתי נמי להיטב"ש לתענית שהיה לפניו הגי' רב אבי לרינה וע"ש (מהג"מ בח"ס). (חש"ל)

דף כג ע"א

מתני' דיני ממונות בשלשה. לעיל ה ע"ל ד"ה דן, ב"מ כ ע"ל ד"ה זה בורר. (מא"ז)

זה פוסל. לעיל ג ע"ל ד"ה לי לשבח. (מא"ז)

גמרא. והא אר"א ל"ש אלא מלוה כו'. הוא בסוף פרקין (לל:) ושם לף נמלא זה לשלון רק הנמ' מתכך לדבני ר"ש הכי הנ"מ כו'. אבל בן דרך הש"ס מלאר שכוונתו בן הוה כאמר להניח בן. וכה"ג כתב הרשב"ם שבת (ג:) על מש"ס ר"ש אומר נזיר כו' לף ליתא במשנה בן בן ר"ש נקוט לה בשם ר"ש, וע"ש בתום' ועי' בהגהות מהרי"פ שם וכלן, ומה שכתבתי הוא נכון. (נמוקי הגרי"ב)

בית דין בתר דפסלי להו. ל"ע בשמ"ע סי' ז' ס"ק כ"ב דמשמע דרק נגד מנהגו הוא, ת' בית יעקב סי' י"ט. (ג' מהרש"א)

אלא ה"ק כשזה כו' שניהן כו'. לפי ג' הרש"ש זה כו' נרלה לגרוס ושניהן כו' וכדגרסי בשנה. (רש"ש)

מתוך שזה בורר. וכן ל"ר ואיל בירושלמי. (פ"ע)

רבי מאיר לית ליה כו' ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב כו'. לפמ"ש רש"י ד"ה אף"ג מוכח דגם בליינים בטלה כולה, ועי' קלות המגן סי' לו סק"ו, וברכי יוסף מ"מ סי' ז' אות ל"ל, ועי' שו"ת פאר הדור סי' קפ"ו ומנומר ג"כ בן, ועי' שו"ת רעק"א בהשמטות לסי' ע"ג. (מהרש"ם)

א"ר יוחנן בערבאות שבסוריא. בירושלמי הוא ע"ם ר"ל, ור' יוחנן אמר לפילו דייני תורה היינו מומחים, וכדעת ר"ל מוכח גם בנמלי בבירושלמי מלך גבי עדיו תני ר"ל תני עדו דהו"ל כתינו מומחה, לך בדעת ר' יוחנן הוא שינוי. (פ"ע)

נקיי הדעת. בסמיס קיד ע"ל ד"ה ונקין. (מא"ז)

כך היו נקיי הדעת. מכילתא משפטים פ"כ. (פ"ע)

שפוסל דיין שהמחוהו רבים. עי' לשרי פ"ל בתשכתין סוף סימן כ'. (ג' מהרש"א)

תנ"ה לעולם כו' עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה. כ"ה בי' רש"י ונרלה דיקבל הוא מלשון קונלא כמו בס"פ עוקבן הנגלי קבל קדמנל. (רש"ש)

לעולם פוסל כו' אי לשבועה. לעיל ה ע"ל

ד"ה מומחה, סוטה לף ע"כ, כתובות פד ע"כ. שבועות לב ע"ש. (מאיר)

אר"ל כו' תני עדו כו' לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה. ול"ל דמיירי שעדיין לא קבלו העדות לר"ל דס"ל דאפר גמ"ד לכו"ע לא מצי הדר וקבלת עדות הוי כגמ"ד אף לגבי נע"ד לדברי תוס' לעיל (דף יט), אך לפמ"ש התוס' בשבועות ג"ס, ומשמע להרבה דר"מ גם כשמעיד לחיוב שהיה קרוב או פסול לא מהני מה שקבלו לעד היינו משום דהוי כ' ריעותא. אך לפ"ז קשיא על מ"ש התוס' בסמוך (ריש ע"ב) דהיכי ס"ל להרבה מכשרי נד' ריעותא דס"ל אמתי פסולים כשמעיד לחיוב שהן קרובים או פסולים. ולפשר לחיובי שלא קבל רק כשהיה כשר. (מצפ"א)

רש"י. ד"ה ל"ש. ואחר אומר נלך לבית הועד כל"ל. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה כגון. ונ"ל שהיו סמוכים זה לזה חוץ לג' פרסאות. בשלמא גם .... הוה ק"ל מרש"י כמ"ש .... ודין היינו הוראה ודאי, ועפי למשקל רשותא כדאיתא פ"ק דמכלתין (ה ב) יוכה ידין, אלא דגם מירושם של תוס' אינו אם לי דהא מאי מי קמטרחת לך דקאמר, וכי ליגך ג' פרקאות אינו טורח, וכן בש"מ משמע דהוא טירחא ודאי, וזהו שדחק רש"י ודאי לפרש כמ"ש. אלא כך ל"ל נדעת תוס' כגון ד"ד דר"ח .... ולדוגמא בעלמא נקט, כך אני אומר לשיטת תוס' דס"ל ת"ח נמי אסור להורות בפני רבו, אמנם נראה עיקר כדעת רמב"ם דלא"ח שרי אף בפניו, וכמ"ש גמור וקניעא י"ד סימן רמ"ב בסי"ד, שים כמה ריעותות בדורות הן, והא דלא אורי ר"ח בשניה דר"ה מידת חסידות היא דהויא, וה"ק כגון דלא נהיג בעצה יהיבה ל"ד בריעתא קמסרינן הכא. (יעב"ץ)

דף כג ע"ב

גמרא. בבא הוא ואחר. פירושלמי ע"ש ר"ז.

ערער דפגם משפחה. פירושלמי שר"ז קרוב ל"ל לפסל בש"ד, פי' לפיהו כ"ש גילוי מלתא בעלמא והוה ואמר מלעוברים לפוסלו, והמ"פ פי' שם דקאי גם לבדבן, ובעי"ר כ' דשם ג"כ קאי לר"מ, אבל לרבנן תשמי' לי לעוגע בעדות כהכא בפסול משפחה. (יפ"ע)

דפגם משפחה. יעוין בתוספות דף כב ע"ש. (רב"פ)

אלא נמצאת כת שניה קרובין או פסולין מהו כו'. עי' קלות התבן סי' לו סוס"ק ב'. (מהרש"ם)

בצריך לברר. לקמן כט ע"ב, בתוספות כד ע"ב ד"ה שמע, ב"ב קסו ע"ב ד"ה מחזקה, ולף קע ע"ב ד"ה אלא, שבועות מא ע"ב בתי"ה ד"ה תיובתא וד"ה כל מילתא. (מאיר)

דבצריך לברר פליגי. פירושלמי שבועות פ"ו הלכה ב' דזהו אחד אחזר אבל קודם אחזר השטר מעכב, ופי' הרמב"ן קודם אחזר הכע"ד ואחר אין לי שטר, והפ"מ פי' קודם אחזר רבי, ונאחת לא מצינו בר' אחזר גם למה לו להודיענו מה שהי' קודם אחזר.

כי אתא רבין. יומא מג ע"ב ד"ה כי אתא, שבועות כ ע"ב, כתובות כג ע"ב. (מאיר)

רש"י. ד"ה אפילו תימא. ומשום דהלכה כרבי מחבירו. עי' בב"ב דף ק"ע ע"ב, ותוס' ד"ע ותשוס דהלכה כרבי מחבירו בכ"ע ק"ע מהברייתן וכו' כנ"ל. [ש"ה לכאורה יש לישב הגירסא שלנו בש"י משום דסיון לתי זה גירסת גמ' שם מי ההלכה כרבי או דהלכה כרשב"ג ולכן הוצרך רש"י להכריח דהלכה כרבי רק מחמת הכלל דהלכה כרבי מחבירו ודו"ק. ע"ב הג"ה מאחיו מוהרש"ך ז"ל]. (מראי"כ)

תוספות. ד"ה ואמר רב דימי. וי"ל וכו'. לכאורה דברי התוס' תמוהים למה הם דקאמר רב דימי לאפילו קניא נמי יכול לחזור ולא אמר רב דימי לאפילו ממנימין, ואפשר לישב קצת דברי התוס' לפי מה שכתבו התוס' לקמן דף כד ד"ה אמר רב דימי, דר"ד ס"ל דדוקא בחלה לריעותא ס"ל לרבנן לאיזו יכול לחזור אבל בתרתי לריעותא גם לרבנן יכול לחזור בו, ואי מחמת ממנימין דהכא קאמר מ"ל, דילמא ממנימין קמ"ל דאף בחלה לריעותא ס"ל לר' מאיר דיכול לחזור ומ"מ לרבנן אף בתרתי לריעותא אינו יכול לחזור, אלא ודאי רב דימי מסברא דנפשיה קאמר דכחלה לריעותא הוא לפליגי. (פור"י)

גמרא. אימתי לפרש כו' ובמה לחלוק. עיכוחין כו ע"ש, ולף פ ע"ב, וש"ס פש ע"ב, סוכה מ ע"ב ד"ה שמע, פסחים קב ע"ש ד"ה מגיד, מילה ט ע"ב ד"ה ולא היא, מגילה דף ב, כתובות עח ע"ש, קדושין כו ע"ש, גיטין ז ע"ב ד"ה אר"י, ב"ב קלב ע"ב ברשב"ם ד"ה אמר, ע"ז יד, שבועות מח ע"ש ד"ה נשבע, חולין פח ע"ש ברש"ם ד"ה רבנן סברי, ולף פג ע"ש ד"ה ומודה, ועיין קלד ע"ב, מנחות עח ע"ב ד"ה הוי להו. (מאי"נ)

מ"ס פליגי. מהירושלמי מוכח דס"ל דפליגי, דבשניעים פ"ו אהא דאיתא שם בה"ג שנזדמנו לו נבלות וטרפות לוקה ומוכר ונלכד שלא מהא מומנתו לכך דברי ר' יהודה וחכמים חוקרין, מייתי להך דר' יהודה דהכא ומדמי להו אהדדי, ומ"ד הכא ל"ש רבנן עלי' אין לוקה מהכא לחתם דחכמים פליגי עליה בהדיא. (יפ"ע)

אין אחד מהם נזיר. שבת קמט ע"ב ד"ה מ"ט, ב"מ עד ע"ש ד"ה הכא. (מאי"נ)

א"ר לוה ברבית פסול לעדות. הא לא מייתא הגמרא מ"ה מבריתא דלקמן ע"ב, עמ"ש בס"ד בשבועות שם"ג. (רש"ש)

לדידי אוקפי בריבית. לעיל ט ע"ב ד"ה ומין מלא, ב"ק ל ע"ב ד"ה ותכמים, ב"מ ע ע"ש ד"ה מעות ולף עב ע"ב, ב"ב לד ע"ש ד"ה הוי מתוייב. (מאי"נ)

לדידי אוקפי. יעוין ב"ב דף לד ע"ש תוס' ד"ה הוי מחויב שבועה. (רב"פ)

וחד אמר לדידי אוקפו. עי' תוס' ב"ב (נסוגיות) [ל"ד ש'], וש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ח וס"ק כ"ג. (ג' מהרש"א)

פסליה רבא לבר ביניתוס כו'. עיין בשו"ע יו"ד סי' ק"ם סעי' כ"ג ובט"ז שם וסי' קע"ב, דמוכר לגוי צריכ לנוכך מלוה, ומלמה דמשכחת מופן רק המלוה עושה חיסור ולא הלוה, ול"ע ומ"ל המרכתי. (ריחל"נ)

פסליה רבא לבר ביניתוס כו'. לשיטת רמב"ם דהכשלה והוספ יחד ל"ה הוספ ש"ך הוי עדות שלי מאה יכול להזימה וכבר העיר בזה בס' פני יוסף על ריבית, אבל לפמ"ש הטוב ביהודה מהד"ק מאה"ע סי' כ"ו דלפסול לעדות ש"ל דריסה וחקיכה ועדות שלאה יכול להזימה לק"מ. ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ב ק' להסוכיים לזוה אינו עובר רק משעת נתינה, ועי' שו"ת משובה מהכה מ"ג סי' שפ"ו ק' דלמא היה לעובך פיקוח נפש להלוה לא עובה חיסור. (מהרש"ם)

והוי ליה רשע. לגבי המלמסי והכל"ש נראה שלא היה לפניהם הגי' כאשר הוא לפנינו. (רב"פ)

ויחזיר אבידה בדבר חשוב. נראה שכל לפי מה שהוא שלו חומדים בדבר שהוא חשוב אצלו, ואין זה שיעור קצוב אלא שם הוא עני, דבר קטן הוי חשוב אצלו, ואם עשיר הוא לפי עשרו רואים כאה הוא הדבר שחשוב אצלו, לשונה שנינו [עירובין כט:] גבדי עניים לעניים כו', ג' על ג' לעני ושלושה על שלושה לנעשר"ם, וכן מצינו בדין מוקלה [שבת מז:] ורל"ש גלימא דהוטבי הוה מסיב ליה מעיל [נדרים מט:]. (יעב"ץ)

רבא לטעמיה. עמ"ל ט ע"ש. (יפ"ע)

הכא תרגומא אי תקדמיה יונך ליוני. ק"ל דלפ"ז הוא ענין קונין, ומדוע אפקקינהו מעל גמלוה בהדית, והעלע"ד דלף להכא תרגומא לף באי"ד. וקא מקשה שפיר תנינא כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ורבנן. וא"כ לא יפסיד בפסול הראשונים כו' כל"ל. (רש"ש)

דף כד ע"א

גמרא. כמה מחבברן. יומות סב ע"ב, פסחים קיג ע"ב, עירובין יג ע"ב, ולף גג ע"ש, וע"ש סה ע"ש, ב"מ פד ע"ש, נדה יד ע"ב ד"ה אתיך, מנחות דר"ע פכ"ש, לעיל ז ע"ב רש"י ד"ה מקל, פסחים. (מאי"נ)

נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה וכו'. חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זל"ז בהלכה וכו'. נראה לפרש כוה עפמ"ש (קידושין ל:) אם וכל כפופה, אפי' אם ומנו וכו', דהתורה ממשיך אהבה ש' לחבירו. ועניינו מבואר במפרשים כי בהיותו לומד תורה לשמה עבור מלומו יש בודאי שיהבב גם לחבירו, כי שכר עוה"ב הוא גלי מבלים, ולא יחסר מלקו בעוה"ב בשביל מלק חבירו, אבל בלומד שלא לשמה, לאין שכרו אלא בעוה"ז ויש לדבר גבול ומכלית, ולכך יזדמה לכל אחד, כי ע"י מלק חבירו יקנין מלקו, ולכך צונא לחבירו כמ"ש (ב"ר פל"ג ג) כלל גומן צונא בני גומנו, כי יזדמה לכ"ש בזולת חבירו יחגדל מלקו. והנה אמרו ז"ל (שבת קמה:) מפני מה ת"ח מבבבל מלויים מפני שאינם בני תורה. והטעם לבלומה מפי פיקחא. אך לעיקר לימוד לשמה ג"ש לחגיע רק בהיות ה' עמו כמ"ש גבי דוד (סנהדרין לג:) וה' עמו, שהלכה כמותו, כי ג"ש לכוון אל האמת רק ע"י לימוד לשמה, וכבר אמרו ז"ל (כתובות קי:) כל הדר בבבל כאלו אין לו אלוה, וביון שאין אם השראת השכינה ג"ש לכוון הלבה, ואין לימודו לשמה, וזה החילוק שבין ת"ח שבא"י שמנעימין זל"ז, מפני שלומדין לשמה, משא"כ בבבל, ומ"ש. (עיני שמואל)

אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה. עיין סוטה (מט.) תענית (ת.) מגילה (לב.). (מצפ"א)

אלו ת"ח שבא"י שנוחין זל"ז בהלכה כשמן זית כו'. עיין הוריות (יג:) ותוס' עירובין (יח.). (מצפ"א)

בבל כו' זו תלמוד בבלי. מגיבה י ע"ש ד"ה אפילו, קדושין ל ע"ש ד"ה לא נירין, ע"ז לף ע"ב ע"ש ד"ה ישלם, פסחים פז, ב"מ פ"ש ע"ש ד"ה הלא. (מאי"נ)

אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל. דהוה בא"י ממיה, דכי הוי בבבל לא הוה ידע מאי דקאמרי רבנן וכי סליק הוה כתרי מינן [עיין בכתובות עה:]. (יעב"ץ)

במחשכים כו' א"ר ירמיה זה תלמודה של בבל. כה"ג מר"י בפסחים (לד ב ושם"ן) בגלאי כו' משום דיתבי בתרעא דמחשכא למריתו שמעתתא דמחשכן. והא דתרי"ח בלולה במקרא כו' הוא ג"כ לגבאי וכפי הרמ"ה בח"ל, וכמו כל הדרשות לעיל, ומשמע דבלולה כו' קאי על מקרא ולא כמשמע לבאורה מפיר"ח דקאי על תלמודא דבבל, דהרי גם תלמודא דירו בלולה מכול. (רש"ש)

זה תלמודה של בבל. עיין לקמן (דף קט ע"ב). (מצפ"א)

מתני'. נאמן עלי אבא. לעיל כב ע"ב ד"ה ומאי, ב"מ עד ע"ש ד"ה הבא, שבועות לט ע"ש ד"ה אמר, לקמן לב ע"ב ברש"ם. (מאי"נ)

גמרא. אר"י אמר שמואל מחלוקת במחול לך. פירושלמי אמר שמואל בשלא נטל מזה ומזה לזה אבל נטל כו' ג"י לחזור בו, ופי' הש"ך מו"מ סימן כ"ג סק"ז דקאי אקבלה בפני עדים לאמר בשלא פירושלמי לל"ש קבלה דע"מ שנטל אין יכול לחזור, ור"י ור"ל דאמרי אפי' אף שנטל כו' ג"כ יכול לחזור בו הוא ג"כ רק בקבלה בפני עדים והכל לאר"ל דרק בלפני גמר דין פליגי [ונטל כו' הוה ליה בלאחר גמר דין] אבל בקבל לפני שלשה, והפני משה שלק על פי' זה דקבירא ליה דבין ל"ש קבלה בפני עדים אין לחלק בזה, ע"כ פי' דקאי אפני ג', ולפ"ז ע"כ פליגי התלמודים בדעת ר"ל, ובדר' יוחנן אפשר דקאי אפי' לר"מ דיכול לחזור והכל אמר לרבנן, ובפ"ש התרכתי. והך פלוגתא אי במחלו לך מחלוקת אינה אלא לר"מ אבל לרבנן אי במחלו לך אין לי עסק עמך וריב"ח אמר אפילו אמר כל מה שיאמר אקבל ואכמ"ל, ועמ"ש לק' ע"כ. (יפ"ע)

ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת איבעיא להו כו'. עי' לעיל כ"ג בהא דזה פוסל עדיו של זה וכו' והוי ממול לך לגבי לזה ואתן לך לגבי מלוה, ועי' שומל ומשיב מהלוקת מגינת מ"ש סי' פו. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה סיפא. ומש"ה מהימנינן ליה אעדים כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שמשמנין. נוחין כל"ל. (חכמת מנוח)

ד"ה נאמן. להיות דיין. וכ"ע התוספות יו"ט לערכותא נקיט כו'. הן לעיל (כג ע"ש) גלה לן דווחמו דז"ל שם נאתן כו' כדיינין מיירי מדקתני שלשה רועי נקר.

תוספות. ד"ה אמר כו'. הוה ליה למימר לא צריכא וכו'. פי' לף לריכא חלה אפי' דקבליה עליה נמחל. (חכמת מנוח)

באי"ד. ע"כ נראה דאמילתייהו דרבנן קאי דדוקא כו'. נ"ל דאיה להא דלעיל דאר"ל תני עידו ובדקינלי עלי' בני מרי, ופ"ה מודו רבנן שם בזמן שמעיד דאיה שהוא קרוב או פסול. (רש"ש)

דף כד ע"ב

גמרא. אר"ל מחלוקת. פירושלמי ס"ל לר"ל אפילו נטל ונתן בין יכול לחזור בו ושמשל"ל ע"ש, ובעב"ד מאי דאתפקו שם דנטל ונתן הוי"ל גמ"ד זהו לפירושם דאחר אתפקו קיים דבר אתפקו ונתן בחחלט, אבל בעב"ד ג' לפרש דהיינו שנטל ונתן בין ומתר בעלמו לחברו בחנאי שיחזיר בדבריך, דהוי"ל הבי מוחזק ג"י לחזור בשמוכ, וזה עדיף מחמול לך שלא אתפקו בעלמו והכא אתפקו בעלמו וגבע מאתן לך שהחזר מוחזק, וי"ש ור"ל ס"ל דגם בנטל ונתן מקודם מחלוקת ור"ח בר בא ס"ל דדוקא בחמול לך בר"ל, דבזה ס"ל לר"ל דלכ"ע ג"י לחזור בו, ובפ"ש בחרכתי. (יפ"ע)

שלח ליה ר"נ בר"ח כו' וקנו מידו. עירובין יד ע"ב ד"ה מתקיף, ולף מב ע"ב, כתובות נה ע"ב ד"ה מתנת, ולף פג ע"ש, ב"ב מו ע"ב ד"ה שלח ר"נ, ולף קכח ע"ב ד"ה ה"ג, ועיין קנב ע"ב ד"ה שלחו ליה, גיטין ל ע"ב ד"ה אתנ. (מאי"נ)

מתני'. ואלו הן הפסולין. ר"ה כב ע"ש ד"ה אלו הן. כתובות יח ע"ב ד"ה פסולי עדות וד"ה מין. ולף כב ע"ש ד"ה דפגם. קדושין מ ע"ב. ולף מג ע"ש. סוכה לט ע"ש ד"ה וליתב. גיטין לה ע"ב ד"ה קסבר. ולף נא ע"ב ד"ה וכגולי. ב"מ ס ע"ב ד"ה גלח דמי. ולף עב ע"ש ד"ה שטר. ב"ק פח ע"ש. ע"ז כו ע"ש ד"ה והלועים. מכות ח ע"ב. שבועות לא ע"ש ד"ה אבל. (מאי"נ)

ר' יהודה. הכא משמע דקאי אמשמק בקונין, ובירושלמי מוכח דמפרש לסומאי שניעים, ור' יהודה ס"ל כר"י משום ר' טרפון, ועי' טוש"ע. (יפ"ע)

גמרא. אסמכתא. לקמן כה ע"ש ד"ה ההיא, ולף כו ע"ב ד"ה הלכה, עירובין פג ע"ש ד"ה אמר, ב"מ מו ע"ש ד"ה ומניומת, ולף עד ע"ש ד"ה הכא, שבועות מג ע"ב ד"ה מתניתין. (מאי"נ)

כל כה"ג לאו אסמכתא. עיין שפ"ק דר"ה כ"ב קוף ע"ש זאת אומרת נוזל דדבריהם כשר לעדות אשה, ובב"מ פ"ש מהל' עדות ה"ד ד"ה וכן משמע בקונין. (ג' מהרש"א)

מאי ביניהו. ר"ל בדיעל דמתניתין לענין פסול עדות כי טוענ ש"ג לענין אם צריך להחזיר לחבירו מה שזכה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה אבל תולה בד"ע. דוראי נדר ליה כדי להפטר. ר"ל משטוה גמורה, וכן ומתיל, ר"ל השטוה המוטלת עליו. (רש"ש)

ד"ה לפני גמר דין. בא זה לחזור. עי' שמ"ע בש"ך סק"ע בשם הב"י, וי"ל להכא מיירי כשהדיינים מומחין על כשורם, ועי' ת' מים יעקב סימן י"ם. (ג' מהרש"א)

ד"ה כל כה"ג. דסומך על לא דבר. ר"ל אע"ג דהסמיכה אינה בטוחה כי פן יפרע לו אבה שלא יוכל לעבוד ולפרוע, מ"מ הוא סמוך שבידו טובו ומומנ בזה, אבל הכא ליכא סמיכה כלל. ויותר נראה למחוק מלת לף, וכן ברמ"ם בפ' ס"ו סי' ע' ליתא, וכן הגיה מהר"ם בתוס' שם. (רש"ש)

באי"ד. אדעתא דלא יהיב ליה ולאסמכתא קא מתני. כ"ה שם ושם. (רש"ש)

באי"ד. ש"מ מספיקא גמר ומקני. ומלת לתני ליתא שם, וכן בתוס' כאן ושם. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ואלו. יש גורסין עבדים. וכ"ה בשטה שבידוסלמי. (יפ"ע)

באי"ד. אפילו למ"ד אסמכתא היא ואסמכתא ל"ק כו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. ומה אשה שכשרה. עיין ב"ק דף פ"ח דף ק"ו מהשה מהמי לה מלת דילפינן ק"ו מגזל ומה מאינך מו מלת יומתו. (קרני ראם)

ד"ה כל. אבל ר"ת כו' דטפי חשיב אסמכתא מה שהיה בידו כו'. מה שנדפס בגליון בשם רש"ל למחוק מלת מה, הוא שטות, ובגר"ש יש ט"ס. (רש"ש)

דף כה ע"א

גמרא. אימתי לפרש כו' ובמה לחלוק. עיכוחין כו ע"ש, ולף פ ע"ב, וש"ס פש ע"ב, סוכה מ ע"ב ד"ה שמע, פסחים קב ע"ש ד"ה מגיד, מילה ט ע"ב ד"ה ולא היא, מגילה דף ב, כתובות עח ע"ש, קדושין כו ע"ש, גיטין ז ע"ב ד"ה אר"י, ב"ב קלב ע"ב ברשב"ם ד"ה אמר, ע"ז יד, שבועות מח ע"ש ד"ה נשבע, חולין פח ע"ש ברש"ם ד"ה רבנן סברי, ולף פג ע"ש ד"ה ומודה, ועיין קלד ע"ב, מנחות עח ע"ב ד"ה הוי להו. (מאי"נ)

מ"ס פליגי. מהירושלמי מוכח דס"ל דפליגי, דבשניעים פ"ו אהא דאיתא שם בה"ג שנזדמנו לו נבלות וטרפות לוקה ומוכר ונלכד שלא מהא מומנתו לכך דברי ר' יהודה וחכמים חוקרין, מייתי להך דר' יהודה דהכא ומדמי להו אהדדי, ומ"ד הכא ל"ש רבנן עלי' אין לוקה מהכא לחתם דחכמים פליגי עליה בהדיא. (יפ"ע)

אין אחד מהם נזיר. שבת קמט ע"ב ד"ה מ"ט, ב"מ עד ע"ש ד"ה הכא. (מאי"נ)

א"ר לוה ברבית פסול לעדות. הא לא מייתא הגמרא מ"ה מבריתא דלקמן ע"ב, עמ"ש בס"ד בשבועות שם"ג. (רש"ש)

לדידי אוקפי בריבית. לעיל ט ע"ב ד"ה ומין מלא, ב"ק ל ע"ב ד"ה ותכמים, ב"מ ע ע"ש ד"ה מעות ולף עב ע"ב, ב"ב לד ע"ש ד"ה הוי מתוייב. (מאי"נ)

לדידי אוקפי. יעוין ב"ב דף לד ע"ש תוס' ד"ה הוי מחויב שבועה. (רב"פ)

וחד אמר לדידי אוקפו. עי' תוס' ב"ב (נסוגיות) [ל"ד ש'], וש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ח וס"ק כ"ג. (ג' מהרש"א)

פסליה רבא לבר ביניתוס כו'. עיין בשו"ע יו"ד סי' ק"ם סעי' כ"ג ובט"ז שם וסי' קע"ב, דמוכר לגוי צריכ לנוכך מלוה, ומלמה דמשכחת מופן רק המלוה עושה חיסור ולא הלוה, ול"ע ומ"ל המרכתי. (ריחל"נ)

פסליה רבא לבר ביניתוס כו'. לשיטת רמב"ם דהכשלה והוספ יחד ל"ה הוספ ש"ך הוי עדות שלי מאה יכול להזימה וכבר העיר בזה בס' פני יוסף על ריבית, אבל לפמ"ש הטוב ביהודה מהד"ק מאה"ע סי' כ"ו דלפסול לעדות ש"ל דריסה וחקיכה ועדות שלאה יכול להזימה לק"מ. ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ב ק' להסוכיים לזוה אינו עובר רק משעת נתינה, ועי' שו"ת משובה מהכה מ"ג סי' שפ"ו ק' דלמא היה לעובך פיקוח נפש להלוה לא עובה חיסור. (מהרש"ם)

והוי ליה רשע. לגבי המלמסי והכל"ש נראה שלא היה לפניהם הגי' כאשר הוא לפנינו. (רב"פ)

ויחזיר אבידה בדבר חשוב. נראה שכל לפי מה שהוא שלו חומדים בדבר שהוא חשוב אצלו, ואין זה שיעור קצוב אלא שם הוא עני, דבר קטן הוי חשוב אצלו, ואם עשיר הוא לפי עשרו רואים כאה הוא הדבר שחשוב אצלו, לשונה שנינו [עירובין כט:] גבדי עניים לעניים כו', ג' על ג' לעני ושלושה על שלושה לנעשר"ם, וכן מצינו בדין מוקלה [שבת מז:] ורל"ש גלימא דהוטבי הוה מסיב ליה מעיל [נדרים מט:]. (יעב"ץ)

רבא לטעמיה. עמ"ל ט ע"ש. (יפ"ע)

הכא תרגומא אי תקדמיה יונך ליוני. ק"ל דלפ"ז הוא ענין קונין, ומדוע אפקקינהו מעל גמלוה בהדית, והעלע"ד דלף להכא תרגומא לף

קמי חיממי דר"י מלח על מסמק בקוניא ומטעם דס"ל דלמו מסמכתא היא כדאר"ם ולף רמב"ם ל"פ מלח מליחת דמ"ק, מבל על מפרימי יוניס לח קמי דמודה לסמכתא גמורה היא משום דאמר בנקפת מליח ואינ ידענא בנקוטי טפי כדלקמן ומש"ה פלגינהו תנא מהדדי. והט דפסקו הרמב"ם והטו"ע גם בשם מקדמיי יוכך לח פסול מלח בשאין לו מומחת כו' הוא מפני שפסקו כמ"ד מרא עי' בכ"מ ומש"ע. (רש"ש)

הכא תרגומא. פירושלמי כאן ובר"ה פ"ק הממרה ג' הממרה יוניס וג' הממרה שאר בהמה חיה ועוף ובבריימ' לק' ע"ב. (י"פ·ע)

מפני דרכי שלום. גיטין דף נט, ביצה כה ע"ש ד"ה המקוצרים. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אין אחד. ושניהם מכוונים לנזירות. כ"ל כיון דתלו בחדי לתלו בידייהו ולח ידעי לה כדמסיק. ע"כ מספיקא גמרו ומזרו וכלכל' לעיל בפה"ע. (רש"ש)

ד"ה אוזיף. הלוה כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה כל (בעמ' קודם). **כמו אם ישלח במיטבא בההוא ודאי כו'.** כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ההיא. לא נתנה נזירות אלא להפלאה. עי' מהרי"ט ח"ם סי' י"ט דף ע' ע"ג ד"ה ועל מה, ומש"ל חלק יו"ד סל"ה, ועי' בש"ע מ"מ סי' כ"ו סק"כ. (ג' מהרש"א)

דף כה ע"ב

גמרא. תולה בדעת יונו כו' משישברו. לעיל כד ע"ב ד"ה כל כה"ג וד"ה ולו הן, שבח לח ע"ח רש"י ד"ה שהמרו, עירובין נג ע"ב ד"ה כילה. (מא"ן)

ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרי כו' כל"ל. (רש"ש)

משתגיע שביעית אחרת. פירושלמי [ר"ה פ"ח] מיתח תני ר' יוסי חומר שתי שביעיות ר' נחמי' חומר חזרת ממון, ומשמע שם דר' נחמי' פליג והכח משמע דר"ל מפרש ולח פליג גם הך דר' יוסי ליתי הכח. (י"פ·ע)

הוסיפו עליהן הגזלנין. יומח עד ע"ח ד"ה מדתניא"ת, ב"ק קב ע"ח ד"ה מה בין וד"ה סמכן, כתובות יח ע"ב ד"ה ובכולי, ולף כב ע"ח ד"ה לעניין, ב"מ ה ע"ב ד"ה בלח, ולף קח ע"ב, גיטין נח ע"ב ד"ה ובכולי, ולף פח ע"ב. (מא"ן)

גזלן דאורייתא. ע' מכלמת משפטים פ"ב. (י"פ·ע)

אחד הרועה. ב"ק עט ע"ב ד"ה מין מגדלין, ע"ז כו ע"ח ד"ה והרועים, תמורה יח ע"ח ד"ה לפילו. (מא"ן)

א' רועה בהמה דקה. פירושלמי פ"ר מבהו ובגלד רועה בהמה דקה. (י"פ·ע)

הכי קאמר אפילו הני כו'. עיין שמ"ע סי' כ"ב ס"ק ל' שכ' דמ"ש להכח משמע דהך דנחמן עלי מייני בעדים, ולכאורה דבריו תמוהים לחדרבה מפקינן הכח למייני בדיינים, לך כוונתו דווקא נחמן עלי מבח מייני בעד, מבל מין דבריו מוכרחים דמשמע מחד גווחא מייני מבעמינו וכי היכי דנאמנים עלי ג' רועי בקר מייני בדיינים ה"ה נחמן עלי מבח וכן משמע בש"ם לעיל דכ"ד ב' ועי"ש בגלין. (מל"ה)

אבוה דר"ז. מוליך מו ע"ח ד"ה ערוקמי. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אפי' במדבר כו' כדפריש גבי כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. כדפרשי' גבי קוביא כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מעיקרא. וכי יהב דמי ליכא לאו. ומש"ה מקשה גזלן לחוריימ' ולח מקשה לחמסן, כ"מ פ"י מעדות ד"ה ד"ה ומה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לא תחמוד בלא דמי משמע להו. ע' נב"ם סי' כ"ח סק"ב, ומל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ו קרוב לסוף דבור רחמנו. (ג' מהרש"א)

דף כו ע"א

גמרא. אוספי שביעית. לעיל כד ע"ח ד"ה מלו הן, ע"ז ג ע"ח, ולף סב ע"ח ד"ה ומלח, מוליך ו ע"ב ד"ה והמיר. (מא"ן)

כדמכרייז ר' יצחק פוקו וזרעו בשביעית. פרש"י שביעית בזה"ז דרבנן דבעלה קדושת הפרט (לף ו'), וה"ב ס"ל לבביעית בזה"ז מה"ת (לף נו'), וה"ב ס"ל לר' יוחי דבעלה קדושת הארץ לפ"ז הוי נמי הפרשת חו"מ בזה"ז מדרבנן לדידיה, וה"ב היכי דייק בסוגיח דיבמות (לף נג) דר' יוחי ס"ל מדם מקנה דבר שלח נח לעולם מהם שעיבר מפירי דמיחה על פירי שהיה ביד הארים ועדיין לא נח לידו, ושמח מיחת דדוקח הסח להוי מילתח דרבנן ס"ל מדם מקנה ולא מדאורייתח. וי"ל לפמ"ש המ"ל בפ"ז מהלכות לולב ס"ד תרומה בזה"ז דרבנן מחמירין בפיקח לענין מילתה כשהיה בעלמה ולח נתערבה, וה"ב ה"ה דמחמירין לענין מילתה הסולין כמו בנטבל לתוריימ. (מצפ"א)

וזרעו בשביעית. פירו' שביעית שם הולי ר' יוחי למחוק תריסה למחוה ועמ"ש. (י"פ·ע)

ר"ח ב"ז ור"ש בן יהוצדק וכו' יכול לומר אגיסטון אני בתוכו. ע' רש"י ועי' מהרש"ל. וי"ל לכאורה מזה דלח שלחו מהסוח גברח י"ל שמלחו ולח השיבו וי"ל שבשיב יוס היה ומסור לבעל ממלבתו ודו"ק. (רד"ל)

לעבר השנה בעסיא. לעיל יח ע"ב ד"ה אין מעברין, סוכה יח ע"ב ד"ה דברי ר"ש, יבמות קטו ע"ח ד"ה אמר ר"ש, ב"ב טו ע"ח ד"ה ערביסקים, ע"ז נט ע"ח ד"ה לאמר ר"י, נדה י ע"ב ד"ה אמר.

כהן וחרש. שבח עג ע"ב ד"ה אמר, ע"ז סב ע"ח ד"ה אין עודלין, תמורה ח ע"ב ד"ה בכור, בכורות לה ע"ב ד"ה כהני, נדה מד ע"ח ד"ה הדפין, ר"ה כב ע"ח ד"ה אלו הן, סוכה לט ע"ח ד"ה וליתוב וד"ה שאין. (מא"ן)

שלפיה לאגרא. מפני שאין עולין לה מלח במוחנין [לעיל יח.], מיהו לפי מ"ש חוס' [ד"ה לעבר] דחסוב בעלמא הוי דעבדו, י"ל דלחלי היה לעלות עמהם (וכדמוכח נמי מדאמר לימיל מחזי, ולי לח היה רבחי היכי אמר לחזי) מלח שאחיכלו שלח יוכו להטרידם עוד ולכן נחכעב עליהם, וי"ל שלח היה מכירן כי ר"ם בן יהוקק היה רבו של ר' יוחנן כדאיתח ביומח (מג ב), אבל מ"מ קשה היכי שמע ר"י זוזלוחיה דרביה ושתיק, וי"ל שבאותה שעה עליון לח למד ר' יוחנן לפני ר"ם בן יהוקק אבל גדולים היו ממנו ולחי, שאל"כ לח היו רבחים לעבר שנים נחו"ל, הגם לדחות הנ"ל אין זה מוכרח, אבל לחוס' דהכח משמע דעבור משמע בחו"ל, וי"ל להיפך דבילחוחו של ר' יוחנן למד לפני ר"ם בן יהוקק אח"כ נחמכם ר"י ולח היה לריך לו עוד, ול"ל לח הכירו כלל לר"ם בן יהוקק כי בח לללמוד לפני ר"י בשכבר היה גדול בחורה ולומד עם חלמידים, עם שמ"מ ר"ם בן יהוקק גדול ממנו היה לעולם. (יעב"ץ)

אלא הא אמר להו ברישא כל"ל. (רש"ש)

אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה מר ול"מ כל"ל. (רש"ש)

שבנא וסיעתו כו' טילטולא דבקרא. לקמן לו ע"ח ד"ה כולהו וד"ה והל, שבח יב ע"ב ד"ה שבנא, יומח לח ע"ב ד"ה ללא מסקי, יבמות סח ע"ח רש"י ד"ה קטן, כחובות קד ע"ב ד"ה שני דיינין, קדושין סט ע"ח ד"ה ואת הנקבות, גיטין נט ע"ח ברש"י, סוטה ט ע"ח ד"ה מניחין. (מא"ן)

שבנא וסיעתו. שוח"ט סי' יב. (י"פ·ע)

כדור. לקמן סח ע"ח, תגיגה דף ג, שבח עח ע"ב ד"ה כדור, סוכה לו ע"ח ד"ה לחרוג, מוליך סד ע"ח ד"ה כדורות. (מא"ן)

רש"י. ד"ה צנוף יצנפך כו'. סבב יסבבוך חיילות כו'. בפ"ח יבנבו בבנך ה' חיילות כו'. (חכמת מנוח)

תוספות. ד"ה משרבו. וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן כו'. ע' מהרי"ע מ"ב יו"ד סי' נב. (מהרש"ם)

בא"ד. והכי אתמר בירושלמי. שביעית פ"ד ה"ב, וכ"ה בפ"ז שם ה"ח ובלן, ומוכח בפ"ד שם דרך חריסה למשוה החילו בשביעית כדי שחוכל להזדע מיכף במוצאי שביעית, והכי משמע דגם זריעה בשביעית החילו ועפ"מ שם. וממ"ש בלן ובפ"ז דשביעית לסוחרי שביעית לח מפסלו משום דה"מ לוגסח חין להקפות, די"ל דמ"מ כיון שהוא ע"י לוגס לח נפסל. (י"פ·ע)

ד"ה אגיסטון. אני בתוכה וקרקע של נכרי ההוא ולי"נ כו'. כל"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. ולא נהירא דאמרי' בגיטין אין עודדין כו'. וי"ל דהמם רב קלמר לה ומיהו ס"ל דלח בעלה קדושת הלרן כדמוכח בנכרכוח

ומש"ה חוסר לעדור [ועי' בספר התרומה הל' ס"י ובהגר"ח יו"ד סי' של"ח סק"ו]. (מצפ"א)

ד"ה לעקל. עי' רש"ח. וק"ל על גירסתו ופירושו כיון דעשים חין בהן קדושת שביעית (סוכה מ.) מהיכח תימי לחסור בהם קנירה כלל, וי"ל. (רש"ש)

בא"ד. אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע כו'. עמוס' גיטין מ"ד ב' ד"ה שנחקוללה. (מהרש"ם)

ד"ה ימכרו. יעוין חוס' ר"ה דף כב ע"ח ד"ה מלו.

ד"ה כדור. יכוללי סנהדרין פ"י ה"ח, וכ"ה בגמל"ך פע"ו, קה"ר פי"ב, חנחומל בהעלנך טו, וילך ח', פס"ר פ"ג, מדר"ג פי"ח, שפרי עקב מל. (י"פ·ע)

דף כו ע"ב

גמרא. שבנא בעל הנאה היה. הרח"ח בח"מ כחב לפי שהיה ח"ם כלעיל לכן נקרל בח"מ הסופר. וכ"י בחוס' שבח (יב ב) הוכיח מהספוקים דבבח"מ הסופר היה חמר ע"ש. אבל ביומח ספ"ג ובכחובות רפי"ג מקקי דוהו בעלמו הסוכן. (רש"ש)

ותהי לו סוכנת כי השתות כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

אבן היתה שם. בעין משפט ק"ק ל"ב סם סכ"ה. ב"ב יעוין אמ"ע סימן (ק"ב) [מ"ב בהגה"ה שבסוף הסימן]. (רב"פ)

אבן היתה שם. ויק"ר פ"ה, במד"ר פי"ב שהח"ר פ"ג, חנחומל פקודי ג, חחרי ג, קדושין י, פדר"ח פל"ה, סוח"ט לא. (י"פ·ע)

הגדיל תושיה. שבח פט ע"ח ד"ה חורה, מיר כג ע"ח ד"ה ובכל, ר"ה טו ע"ח. סוטה לף כב. (מא"ן)

דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם. פירוש דבריס שברואים בעיני העולם כדברים של תוהו, כהחיל דחמרינן פרק ק"ם [יומח סז:] ושמל חמר מעשה תוהו וכו', ת"ל חוקה כו'. והיינו שהעולם משותת עליהס, שבפרח יוה"כ חלייה בעיר המשחלח זה בחור מכוון ורש"י פירש מה בפירקין.

למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם כו'. ע' שיר השיריס רבה על פסוק ידיו גלילי זהב מעלפח ספיריס, ומזהר חדש פ' בראשית מדרש הנעלם דף ה' ע"ל.

הלכה כר"י כו' הכרזה. לעיל כד ע"ב ד"ה כל כה"ג, ב"ק קנ ע"ח ד"ה חמסן, ולף עג ע"ח ד"ה לי נמי. (מא"ן)

וא"ר אבהו א"ר אלעזר. עמ"ל כה ע"ח ד"ה מ"ם, ובירו' שם הוח ר' בח בר זבדח ר' חנהו ס"ל חלעזר ומקלם ר' בח בר זבדח לחמר שמועתח מזעיר מיני' ובספ"ה כאן בח חימח רב יהודה חמר רב הלכה כר' יהודה. (י"פ·ע)

כולן צריכין הכרזה בבית דין. ועוברים על לחוריימ' ופסולים לדבנן כגון בחין בו מלקות ולח חימוח ממון. ע' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ו.

דבר אחר כו' החשוד על עריות. לעיל ט ע"ב ד"ה לגלוו, לקמן מז ע"ח ד"ה לי נמי, ולף עב ע"ב ד"ה ומחמרמ, וע"ם סב ע"ח, יבמות כה ע"ב ד"ה ואין לדם, כחובות מח ע"ח, מנחות פא ע"ח. (מא"ן)

ארבעין בכתפיה וכשר. חפסר משום דר"ש ס"ל בממ' מכות דף כ' לרבעים שליחות הוח לוכה והיכן לוכה היחילה בין כחפיו, ולפירוש המוס' חפסר דרושו על מה לחיחח הסח קדושין דף פא מר ושוכל מוסיף לה חפסידה לכחפיה ומקרי ליה כו' ופירש"י ז"ל להודיע שעל לאו זה הוח לוכה. (פור"ר)

ארבעין בכתפיה וכשר. עמוס' מולין ג ע"ח דבשלא הסרו ל"ם לומר כן, ומרש"י כאן לא נרחה כן, ועי' מוס' לעיל ט', ועי' ר"ח מיין המחם סי' י' חמח דהא הוי רק מכח מדרות פסול לעדות וכהא דלא מנגיד כו', ועי' במגיד משנה פכ"ח מחלורי פיחה ה"ח ס"ח בזה, ועי' שואל ומשיב מהל"ק ח"ח סוף"י רסט.

אמר רבא. יעוין ברש"ח [וכ"ה בר"י ס"] הגי' שהיה לפניו. (רב"פ)

מים גבובים. לקמן עח ע"ב, נדרים לא ע"ב. (מא"ן)

מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב מים גנובים ימתקו כו'. ע' נדרים ל"ח, ועי' בב"ח ח"ע סי' מ"ב ס"ק כ"ח. (מהרש"ם)

קמ"ל. יעוין סוף נדרים, ולקמן דף עה ע"ח. (רב"פ)

גנב ניסן. ברכות ה ע"ב, ולף לד ע"ב, ב"ב כח ע"ח ד"ה כגון, ב"מ קיט. (מא"ן)

ובדבר שנגמרה מלאכתו. וגרסת רמב"ם קושט שנגמרה מלחכתן, ונחן טעם שחין בעה"ב מקפיד, וק"ק מ"ש בב"מ עליו משום דמורה המילה. (ג' מהרש"א)

שמתיהנהו ר"פ. פסחים נב ע"ח ביצה ו ע"ח, קדושין דף עח. (מא"ן)

והא קא משמתינא להו כו'. עמ"ש על הגליון בשבח קל"ג ב' מדברי רבב"ז מ"ב לשוחת רמב"ם סי' ל"ה. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה מפני השטן. שהיה מקטרג כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. שהיה מקטרג. ולא ימסרו הלוחות ביד משה. עיין (שבח פט). מלמר ריב"ל בח שטן ומחר מורה היכן היח. ועיין חוס' שם ד"ה מורה שרמזו על מ"ש בלן מורה ניתנה בחצי. (מהרצ"ח)

ד"ה גזלן דאורייתא. ויגזול החנית. יעוין ב"מ דף כו ע"ב ברש"י ד"ה עובר משום הבב, ולעיל דף ג ע"ח ברש"י ד"ה גזלות. (רב"פ)

ד"ה כשר לעדות כו'. אל תשת עד חמס כל"ל. (חכמת מנוח)

ד"ה לאפוקה. או גירשה דניחא ליה לשוויה. עי' בב"י חו"מ סי' ל"ד חות י"ד ד"ה הבח על הערוה, ובבי"ד יו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ח.

ד"ה איכר. לאו היינו אריס. לבלורה י"ל דהיינו חריס רק דהוי דבר מרובה חך לח משמע לי' לרש"י דקבח דשעבי יחבד בב"מ. (מל"ה)

תוספות. ד"ה הלכה כו'. ואין קנין מועיל בה. שלח בב"ד חסוב כמ"ש המוס' לעיל דכ"ה. (מל"ה)

ד"ה החשוד כו'. ומפלוני רבעני לרצוני כו'. הוח בפ"ק דף ט' ע"ב. (חכמת מנוח)

בא"ד. אי נמי הא משום דיצרו תוקפו כו'. עמוס' לעיל ט' הנ"ל, ועי' שואל ומשיב [קמא] ח"ח סי' רמ"ט, ועי' נודע ביהודה מהד"ק ח"ח ע סי' כ"ז. (מהרש"ם)

בא"ד. דליכא יצרו תקפו כ"כ וכו'. ע' מוס' לעיל ד"ט ב' ד"ה לרלונו. (מל"ה)

דף כו ע"א

גמרא. עד זומם למפרע כו' חידוש הוא. לעיל ט ע"ב ד"ה לרלונו, ולף עח ע"ח רש"י ד"ה לפי, יבמות לט ע"ח ד"ה מעב"ג, ולף לג ע"ב, מ"ק ח ע"ח ד"ה מידוע הוח, כחובות כ בהגה"ה מסרי' ד"ה פסק, ולף יט בח"י ד"ה ומי, ובמוספות ד"ה ומס, ולף יט ע"ב ד"ה מלן, וע"ם לג ע"ח ד"ה וקימ"ל, ולף מה ע"ח, ועיין לח ע"ב, ולף לב. ועיין כב ע"ח, קדושין נב ע"ח ברש"י, גיטין ט ע"ח, נדרים ד ע"ח ד"ה מידוע, ב"ק עב ע"ב כל הסוגיח שם, ב"ב לח ע"ח ד"ה חמר ליה, ועיין ע"ב ד"ה וז וד"ה ובבח, שבועות מז ע"ב ד"ה בהלי, מולין קב ע"ב ד"ה מלקו. (מא"ן)

עד זומם. פירושלמי ב"ק מרובה מכות פ"ח ר"ז חמר עד זומס מין שפסל בב"ד חלח לעלמו הוח שפסל ליבח שם פלוגבח, וע"ם דמוסיף לה ברלוי ודמי לה הירוש ומכ"ל. (י"פ·ע)

אל תשת רשע עד. לשון רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות שנחמר לל חשת רשע עד. (ג' מהרש"א)

בגזלנותא אמר ר' ירמיה כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

מומר אוכל נבלות. לעיל כו ע"ב ד"ה חוכל וד"ה המשוד, עירובין סט ע"ח ד"ה מי בב"ח, יבמות כה ע"ב ד"ה ואין, ב"ק ל ע"ב ד"ה ומכמים, ולף עג ע"ח ד"ה ע"ב דפסלי, וע"ם פח ע"ח ד"ה מגולן וד"ה לפם"ד, ב"מ עב ע"ח ד"ה שבר, גיטין נא ע"ח ד"ה ובכולי, ב"ב לד ע"ב ד"ה ומכמים, ע"ז כו ע"ח ד"ה והלועים, וע"ב ד"ה ומד חמר, שבועות מו ע"ב ד"ה ומפילו, בכורות לה ע"ב ד"ה כהני, ולף לו ע"ח ד"ה חימור, מולין יד ע"ח ד"ה השומט. (מא"ן)

מומר אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול כו'. ל"ה"ג יומא ל"ו מין לנוקר מנבלה ג"כ ל"ה פסול, עי' ס' מנ"ע שהניח בי"ע. וגרסה דדברי הכל קאי רק להאוכל מ"ד לעיל וכמ"ש כה"ג רמ"י ר"ה ס' ע"ש וכמה דוכתי, ועי' כ"ב קנ"ד ב' דרבנן לגבי ר"מ דבר הכל הוא. (מהרש"ם)

להכעיס. יעוין תוס' עירובין דף סט ע"ג ד"ה מי כר"מ. (רב"פ)

רבא אמר כשר. ס"ל כר"י פ"מ (ע"ז כו:) דס"ל מומר לאוכל נבילות להכעיס נמי בכלל מיחץ הוא. (יעב"ץ)

להכעיס כו' רבא אמר כשר כו'. עי' ע"ז כ"ו ב' דמין הוא והוא מן המורידין, ק"ב הוי עדות שאתה יכול להזימה לזיונו בזממי זוממין עי' ס' מנ"ע. ועי' לקמן ע"ח ג' דדבנ לא ס"ל כלל דבעי זממי זוממין. (מהרש"ם)

[דה"ל] רשע. עי' תוס' ב"מ דף ע"ב ד"ה שטר. (רב"פ)

אידי ואידי שבועת ממון. עיין ת' רצב"ג בב"י מו"מ סל"ד סוף תום ז'. (ג' מהרש"א)

נימא כתנאי וכל הסוגיא. לכאורה קשה להמ גלמיתון הוה ג"כ מקולא לומרת דנפילת נבלה אינו רע לבריות וה"ב לממי מודה רבא בי'. וכן לזה צריכת ס"ב לעיל לפסול ולממי הא אינו רע לבריות. וי"ל דטעמת דרבא דמכשיל בהכעיס הוי דכיון לאינו נהנה ממנה ע"ב הא דעבר עליה אינו רק משום לפ מחציב לה לעבירה לכן להעיד שקר דממילת אינה (וגם היא מלות שכלית) ממרי דמחציב לה לעבירה ולא עבר עליה, אבל היכא לאינו מוכל אלא לאיתנון ס"ב מזיק למחציב לה לעבירה רק דמתוהו מעבירתו לכן מצדיק לי דגם ממנה ממון מעבירתו ואף להרע לבריות וכמ"ש הרי"ף והרמ"ם כפין ומכיל נבלה כפין נמי ושקיל ד' זוזי ומפיל. (רש"ש)

עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי ר"מ. עי' תוס' עירובין (דף סט:). (מצפ"א)

אביי כר"מ. פירוש ה"ה ר"ה ס"ב ס"ו שטועות פ"ו ה"ד מקשה למפרישי יוצים דמנן בכל מתניי ובעדיות פ"ב אימת דר"ש העיד ע"ז מעמת דרבנן פליגי עלי' ומשני דעדותו הוא דנפסל גם לגיני נפשות ועדות המדה כר"ש דמי, ע"ש ועמ"ש בימטות ספ"ב גם"ד. (יפ"ה)

ורבא אמר לך ע"כ כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

ורבא ע"כ לא קאמר ר"מ כו'. עיין תוס' בכורות (ריש דף לו) ותוס' עירובין (דף סט:). (מצפ"א)

דרע לשמים. יעוין תוס' עירובין דף סט ע"ב ד"ה מי כר"מ. (רב"פ)

רש"י. ד"ה תרי בחד כו' עמנו היית במקום כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

ד"ה ה"ג מומר כו'. כיון דמשום ממון קעביד כו'. מ"מ לפ אינו אוכל רק היכא לאינו מוכל כלל דהמיל כבר. ותמוה דכל"מ גם"ם פי' לפ אינו מוכל להמיל עי' ריש מוכין ועוד ליפלגו גלמיתון גופיה. ודוחק לומר דפלוגי מוכל כלל גם לאחני כבר ומלשון הרי"ף והרמ"ם שהעתקתי לעיל מ"מ ג"כ לפלוגי אינו מוכל כלל פסול דכמו שתוהות הכבר מעבירתו על הדת כן מעבירתו ממדת הממון, ופסקו ס"ת מהמדקן ביותר דלהיתא בשלהי מכות. וכ"מ לעיל בתד"ה התוהו (וע"ש בי"י) ולעיל (ט ב) בד"ה לרבנו. (רש"ש)

ד"ה שבועת שוא. עה"ע כו' שבועת שקר על העמוד ש"א שהוא של זהב. תימה דמצוהר להדיא בשבועות (כט.) בשנה דזוהי שבועת שוא, וע"ע שם (כ ב כת), לכן נ"ל לגמור ב"ם אלו שבועת שקר. (רש"ש)

באי"ד. שהוא של זהב. לכאורה תמוה [עי' בערוך לנר ובהגהות הרש"ם], אבל בשלמת דברי רש"י ז"ל נכוונים כדרכו בקבלה. והוא דזיווגלמי דשבועות דנשבע על תרין דהן תרין זה נקרא שבועת שוא, ופסקו הרמב"ם בפ"ג מה' שבועות ה"ד. והעיקר בזה הוא שבועת שוא נקרא שנשבע על דבר הידוע שהוא כן, ונשבע ע"ז שהוא כן, או שנשבע לשנות את הידוע, ונשבע לשנות את הידוע כגון על עמוד של זהב שהוא של זהב, צריך שיהיה ניכר לג' בני אדם וכדאמר עולא בשבועות שם, ואם אינו ניכר עובר משום שבועת שקר כמ"ש בשבועות כ"ה ב'. וכבר פירש"י בשבועות כ' ד' ה"ה אלמלא הוי שבועה לשעבר אינה אלא קרויה שבועת שוא דאמלגן אלא שבועת שקר על הדבר הידוע שהוא כן, ואם אינו ניכר לג' בני אדם וכדאמר עולא בשבועות שם, ואם אינו ניכר עובר משום שבועת שקר כמ"ש בשבועות כ"ה ב'. וכבר פירש"י בשבועות כ' ד' ה"ה אלמלא הוי שבועה לשעבר אינה אלא קרויה שבועת שוא דאמלגן אלא שבועת שקר על העמוד של מקן שהוא של זהב, וזה באינו ניכר לג' בי"ח דזה נקרא שבועת שקר כנ"ל, ואם היה ניכר אז הוה שבועת שוא ולא שבועת שקר ואכל נכלל בשבועת שוא כפירש"י הנ"ל. ועי' פ"ד דמכות מ"ו ופ"ה מ"ט, וביו"ד סימן רל"ו, ובבני רס"י נרוצים עד למחת. ועי' רס"י יתרו על פסוק לא תשא וגו' הלאמון לשון שקר כו' השני לשון מגן כו', ויש להסביר במ"ש בי"ל. ואף שבאמת רס"י לשנות את הידוע, מ"מ מיירי באינו ניכר לג' בי"ח וזה נקרא שבועת שקר כמ"ש, מיהו מתרגום שלפנינו אינא לישנך והרואה לתקן יתקן ודו"ק. (נתוקי הגרי"ב)

תוספות. ד"ה אין כו'. ממה שאנו פוסלים את כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

באי"ד. אפילו בהכחשה בעלמא כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

באי"ד. וכיון דאיכא חדוש לא ילפינן כו'. יעוין תוס' מ"ק דף ח' ד"ה נפקא ליה, ותוס' נדרים ד ע"ח ד"ה מדוש לומרת הוא, ויעוין רס"י לקמן דף עח ע"ח סד"ה לפי שאין. (רב"פ)

באי"ד. וכה"ג אמרי' פ' גיד הנשה. ל' כל הנכר ד' ק"ח ע"ח, וע"ש בתוס' ד"ה דמדום הוא וכו' ע"ש, וע"ע בתוס' מ"ק ח' ע"ח סד"ה נפקא ליה מכנגע וכו' וע"ש במהרש"ל, ועי' בתוס' ב"ק עב ע"ב ד"ה אין לך וכו'. אבל מקונין דפ' גיד הנשה ל"ח ע"ח ול"ע ע"ח לכאורה משמע היפוך דברי התוס' דהכא ודמ"ק הנ"ל. למנם בחמת מהתם ליכא לח סייעתא ולח תיובתא, דהתוס' שם ד"ה ומ"ד שם, ובד"ה לחומרא, כתבו דלרבנן דהתם היינו דרבנן גמורה אלא מחמכחא בעלמא ודוק. (רד"ו הלוי)

ד"ה מאי. וקא בעי למימר כו'. (מפורשים) [מפורש שם] במתני' ואפילו שבועת שוא. (רב"פ)

באי"ד. וקא בעי למימר דאפילו שבועת שוא כו'. נראה לגרוס וקאמר דאפי' שבועת שוא כו', דהרי כן נזכר התם בהדיא במתני' דף מ"ה ע"ב. (חכמת מנוח)

באי"ד. וקא בעי למימר דאפי' שבועת שוא. דלמון לינו מכוון למיתא להדיא במתניתין אם אפילו שבועת שוא, ועיין רש"ל. (רש"ש)

באי"ד. אלמא לא בעינן רשע דחמס כו'. נמלמי דלמת אם"ה דחמס לאותו דבר לכן לח בעינן רשע לחמס, ועי' בשר משפט סו"מ סי' לג סוסק"ג מ"ם זה כשם סי' הר"ן כאן. (מהרש"ם)

דף כו ע"ב

גמרא. אמר ליה מאי דעתך. ל"ב רש"י לבר חמא. (יעב"ץ)

א"ל מאי דעתך כו' ור"י האמר הוזם בד"מ כשר לד"נ. ק"ק לפי' הב' ברש"י (בע"מ) דלכהיאוה לעיניה היינו שיטתו ממונו אין זה ד"נ. (רש"ש)

בפסול יוחסין כו' נשקיה אכרעיה. לקמן לו ע"ב ד"ה לממיי, ולף לד ע"ב, בתוספות מט ע"ב, נלה מט ע"ב ד"ה לממיי. (מא"ן)

וקבליה לכרגיה כו'. ס"מ מוכר לדיין לקבל שוחד מאומר, ועמ"ש בהגהות על הלח"ם, ובסוף ספר מגרת בקונרס דפוס שני. (יעב"ץ)

מתני'. אלו הן הקרובים. לעיל כד ע"ח ד"ה נאמן, ג"ב קכט ע"ב ד"ה ואע"פ, ולף מג ע"ח ד"ה ולימלקו, שבועות לז ע"ח ברש"י. (מא"ן)

אלו הן הקרובין אחיו כו'. במשניות מיתת ג"ב מצוי, וכן במ"ר ר"פ שופטים. אבל מהלמ"ם נפי' מוכח להדיח ל"ג ליה ונתן טעם לדבר. ומיהן לה"ר ל"ג ליה מדמתני' ר"ח לקמן שמוכה אחות כו', משום ל"ח אלא הני לחיתנייהו בנייהם ומחמיהם (ומכח ל"ח גיסו ומורגו מה"ט) ומצוי אינו בנו ומתן שיעלו במנין דהיינו אחוי ובעל אחותו דמני בהדיח, אף שכ' התוס' שם דגם בהני אינא טוענת דמחל ניהו דהיינו עם הנך דאמר מכללא, אבל כל הכ"ל המה מיעים נפרלים ודו"ק. (רש"ש)

ואלו הן הקרובין. ומה אינו יודע דהוא קרוב רק על פיו אי נאמן על העדות במיגו עי' בתוס' בתוספות דף כ"ה ע"ב ד"ה הרי לחינו נאמן במיגו והביאו רמיה מהש"ם דיבמות מ"ז, אבן הרמב"ן בתחוזי רמיה מהש"ם שם כתב דתליא בתחלוקת דרבי ור"ח אם והמיה רמיה לזה מן הירושלמי אם ולרבי כשר להעיד בחמת ע"ח, אבן קשה לי מדברי רב יוסף ורבא שם לעיל ע' דמוכח להדיח מדבריהם דאם נעשה רשע ע"פ עלמו ג"כ פסול להעיד ופשוט דה"ה לענין קרוב ול"ע. (חש"ל)

ואלו הן הקרובין. דב"ר פ"ה, ושם גרסי' מהיו ואחיו, ובספרי מצא רה הגיר' כנכלן. (יפ"ה)

ובעל אחותו. עי' תוס' לעיל ריש דף י'. (ג' מהרש"א)

הן ובניהן וחתניהן. ע' רש"י ותוס' מה שהקשו, ובקונטיתם הקשה בירושלמי ה"ו מכיון למן לחיו [ובנו ומחנו] מה נורכה למיתני לחי לחיו ומשני נמי ומחנו של חמן, היינו חמן נמי והוה כלל' כה ע"ל מלי מחנו חמן נמו. לך ג' דהיינו חזר מזה לחמר התם משה מהו להעיד בחשת פיחתם וקחמר ר' יוחנן מוחר לפי' לכחמלה והא הו"ל כלת בן לחיו, דהו"ל כמו חמן בן לחיו וע"כ ר' יוחנן פליג ע"ז ומפרש חחנו היינו חמן לחיו.

וכל הראוי ליורשו. בפסחים משמע דזהו ג"כ ממשנה לשמונה, וכ"ש שהכין רש"ל מפירש"י אבל נחמוור יותר בפי' הרמב"ם דזוהי חשנה משנת ר"ש, ולכאורה לחרבה פי' זה חמוה הסמ"ק זו משנת ר"ש, חשמע דקחי על כל מה דחשיב הת"ק, והוה קחשיב לחי חמו ובעל חחות הוא וכו' ע"ש, וע"ע בחוס' ד"ה ומ"ק ב"ק עב ע"ב ד"ה אין לך וכו'. אבל מקונין דפ' גיד הנשה ל"ח ע"ח ול"ע ע"ח סד"ה ומ"ק נפקא ליה מכנגע וכו' וע"ש במהרש"ל, ועי' בחוס'

כלליה גופא מיים כמיא, ומפשר דהני כעין מעוט לחד מעוט, וכה"ג אימא לעיל דף טו גבי עשרה כהניס כתיב נפרשה. (פורת"י)

שני בשני תנן. לעיל כז ע"ב ד"ה ומלו הן, ב"ב קכט ע"ב ד"ה לחפוקי, ודף כח ע"ב ד"ה מר כר"ש. (מהרש"ג)

חתן בנו. עמש"ל כז ע"ב. (יפ"ת)

מ"ט דרב כו' ובנים לרבות דור אחר. לכאורה ה"נ דר"ל דה"ק קרא ל"ש לכתוב ע"י בניס ובניס, פי' וגס ע"י הבניס של הבניס ורש"י לא פי' כן, אולי משום דכבר דרשו לעיל מן ובניס דפקולי לעלמא אבל אין זה הכרע. (רש"ש)

אמר רב אשי כי הוינן בי עולא. אס זה אסס ר' אבל דסוף הוראה, ועולא זה אסס עולא, ש"ל בהכרח שעולא הזקין מאד כי הוא היה בימי ר' נחמן (כלאימת טובא) ריבה דרבא, ושיוה שמת רבא עולד ר' אבל [קדושין עב:]. (יעב"ץ)

בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו. כ"ה הגי' בר"ף ורא"ש וכ"מ מפירש"י. (רש"ש)

רש"י. ד"ה ה"ג אלא רב. ומיהו לה"כ דאמר רבא בי"נ כו' והלכתא כוותיה דרבא כו' כ"ג ל"ל, וע"ש בר"שמ ולא כהגהת הגרי"פ. (רש"ש)

בא"ד. דאמרינן ביש נוחלין בשלישי בראשון כשר. וכ"כ בהגהות מהרי"ב ז"ל הגיה דל"ל בשלישי בשני כשר, ול"ל דס"ל דרש"י ר"ל דלים הלכתא כוותיה דר"ת רק הלכתא כוותיה דבש בשלישי בראשון פסול אבל לא בשלישי בשני, ומש"כ עלס מעניני דברי הגהות מיימון ז"ל ס"ג מה' עדות דכ' בהדיא דרש"י ז"ל ס"ל בשלישי בראשון כשר וכרבא בפ' יש נוחלין שס, ולכן הדבר פשוט דס"ל בר"ת ומיהו ליש להלכתא כוותיה [ור"ל כוותיה דלכ] דאמר רבא בי"נ בשלישי בראשון כשר והלכתא כוותיה דבא דמתניתי הוה ס"ל. [וכן נדפס בשס הרא"ג מו"ה מתתיהו שטראשון שליט"א. והוסיף עוד והביא ג"כ מ"ש מורנו בעל דרישה ופרישה בעומ"ש מימן ל"ג שהעתיק לשון רש"י בשלישי בשני כשר כו' והלכתא כוותיה דבא דמתניתי הוה" והיג ומאד נתפעמתי פפק רש"י זהה. גס בתק בליונא "דמתניתי הוה" ע"ש, ונראה ברור שאס כי' לפניו הנוסא בר"ת כמו לפנינו "בשלישי בראשון" צוודאי לא כי' מניה זאה ורחימי למהרי"ל שהגיה על "דמתניתי הוה" אבל מן דבר על דבר לא הגיה. ואולי נשתבשה הגאמו או שלפניו כי' כמוב דרבא עכ"ל מהגאון הנ"ל]. (חש"ל)

בא"ד. דשלישי בראשון כשר והלכתא כותיה דרב. ג"כ ל"ל דבעל, דהוא פפק גס דשלישי בראשון כשר והוא בתרא. (רי"א חבר)

תוספות. ד"ה מאי. וי"ל דכיון דחתנו הוי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה תלתין. ור"י אומר דבני בניהם כו'. פי' כלומר אבל מתניתס ומתני בניהס תניא ממשום דקתני להו בהדיא, דמלת ומתניתס נמחקת אס אין בהעתק וגס מבניהס, דהא דקאמר בגמרא מאי מתנו דקתני מתניתין מתן בנו לא בא לומר דדוקא מתן בנו ולא מתנו אלא אף מתן בנו בשמעת קאמר ודו"ק. (חכמת מנוח)

ד"ה רב. ובירושלמי ה"ו. (יפ"ת)

דף כח ע"ב

גמרא. גוילי. בירושלמי רב נפיק למיתני מסכין [עוכות] לר' חייא רבה עבר בחד אתר למכתב ר' יוחנן יתיב ומקשי מניין מורגו מורגו לבדו אבא מורגו מכו, דאמר אס מקודס לכבדו לא אתא למעוטי כ"א בנו ומתנו מאבא מתרת אבל אתא מאבא זו שהיא בת אבא אתר, ס"ל מי שמרי בבא בת אבא בעל כאבא כ"ש בעל בת אבא בעל כאבא ומאי מפעי לי', וע"כ ללא ס"ל לר"י כן. (יפ"ת)

באשת חורגו אמר להן בסורא אמרי כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

בעל כאשתו. לעיל י ע"ב ד"ה אבל, ולף כז ע"ב ד"ה אלו הן, כתובות נב ע"ב ד"ה והיו, ולף סו ע"ב, קדושין כד ע"ב, ולף לב ע"ב, וע"ש מג ע"ב, ב"ב קלד ע"ב ד"ה פלוני, נכורות לה ע"ב. (מאי"נ)

אשה כבעלה אמר רב הונא כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

אחי האח כו' כי אוכלא לדנא. ב"מ לט ע"ב ד"ה ולא, נכורות מג ע"ב ד"ה לאכלה. (מא"ן)

כי אכלא לדנא. בערוך גרס מוקלא בני"ת. (יעב"ץ)

אכתי לאו שארו הוא כו'. עי' שער המלך פ"י ממיאות, והגהת חסך שלמה על מסכת דרך ארץ פ"ב. (מהרש"ם)

הכא משום אקרובי דעתא הוא והא איקרבה דעתיה לגבה. לס הביעוני כעת והלא פסול הקרובים לס משום אקרובי דעתא, רק גזרת הכתוב ולפי' משה ואהרן לס מהימני לקרוביהם, וכמ"ש במ' ב"ב קנ"ט ב'. ומש"ה לף לחוכה לס מהימני וכמ"ש הרמב"ס ועוס"ש סימן ל"ג ס"י, ועוכ"ש מהימני כמ"ש הכא לאמר רבינא לס אמרן אלא לאפוקי מינה כו', ועיין תו"מ סימן ל"ו מ"ש הש"ך בשס ס"י דעוכ"ש מהימן לעוכה, ומכאן ליה מפורשת, ול"ב מאי הא דקאמר הכא משום אקרובי דעתא. וכשאני לעלמי היימי מסכיר הבור ע"פ מ"ש לעיל מנין שהשמה כעלה לכמיב עדות אחי אשת כו' ושס נוכלי לף מן הילוכין, רק שבאלן ליה רבב"ח לומר דמעיד לאשתו אחיכה משום הא דתניא אשתו אחיכה כו' ומבר לאחות עדות להא, וע"ז קאמר ולא היא שאס בשאלו כו' הכא משום אקרובי כו'. ר"ל מין שנקלקל קרובה הלר הו"ל אשה כבעלה כמו בעריות ופסול משום גזה"כ הן לאפוקי הן לעיולי שון המה, רק לפ"ז ס"ע על מ"ש בשס"ע מ"מ סי' ל"ג ס"ט אבל מעיד הוא לקרוביו הא אשה כבעלה ובעל כאשה, ועכ"ג. (נמוקי הגרי"ב)

בעדי מסירה כו' אלעזר כל"ל בל"ו. וכן לקמן ובסוס'. (רש"ש)

מודה ר"א במזוייף. כתובות לד ע"ב ד"ה כתב, ולף קב ע"ב ד"ה אלימא, גיטין ד ע"ב ד"ה דקיימ"ל, ולף יז ע"ב ד"ה מפני, ב"ב לה ע"ב ד"ה ושמואל, ולף קנו ע"ב ד"ה משעת. (מא"ן)

א"ל זיל לא שבקו לי כו'. כה"ג בב"מ (כט ג) וגיטין (מז).

א"ר ברונא. בירושלמי הוא ע"ב רב ירמי' בשס רב.

וכי תעלה על דעתך. נקה"כ פט"ו דרש"י לה ליפתא נדוכו כו' בבר"ה כה ע"ב, ובספרי שפטים קנג אימא ב' הדרשות כא' וכן בספ' קל שס. (יפ"ת)

קרוב ונתרחק. כתובות יט ע"ב ד"ה ומס, ולף כ ע"ב ד"ה אלא, גיטין כג ע"ב, ב"ב מג ע"ב ד"ה ולמלכו, ולף קנח ע"ב ד"ה פיתח, שבועות לג ע"ב. (מא"ן)

בני חמוה דמר עוקבא. לפי' הפ"מ הוא כה"ג שס עוכדא דגיטי ד"ה קרוב ונתרחק הוה. (יפ"ת)

רש"י ד"ה באשת חורגו. בהשפטה (כל"ל) כו' לפי שהבנים ראוים לירש כו'. לכאורה הרי מורגו ג"כ ירתו לירש אס אשתו, ול"ל דמיירי בשכתב לה דו"ל אין לי בנכסיך כו' כדאימא ר"פ הכותב, ובלא"ה ל"ל כן משום פירות דאכל מורגו, ועי' ברמ"א סי' ל"ג ס"ג. (רש"ש)

ד"ה בעל כאשתו. ואשה כבעלה כו'. יליף פי' דל"ל דהכא בשס מורגו פסול משום דאמרין ב' דבריס בעל כאשתו וגס אשה כבעלה, דמשום דאמרין בעל כאשתו הרי הוא כאילו אמיה, ואפילו אמיה אינו פסול אלא משום דאמרי' אשה כבעלה והוא כנגו. ואפשר לומר דבשה פליגי קרוא ופומבדיתא דבקורא לא אמרי אלא בעל כאשתו לחוד וה"ה אשה כבעל לאוד, ולאשה מורגו כאר, ובפומבדיתא אמרין גס אשה כבעלה ופסול, וה"ה לבעל מורגתו אמרי' תרי בעל כאשתו וכו"ק. (חכמת מנוח)

בא"ד. והרי הוא כו' כל"ל והכ' מיבות ואשה כבעלה נ"ל למחוק. (רש"ש)

ד"ה אבי חתן. ול"א בשביל בנו שנתקרב (שמעון כו' כל"ל) ולמחוק מיבת לאוקמ שביעיתים וכן בנ"י ליתא. (רש"ש)

ד"ה בריית' ר' יוסי כו'. אחי האח מיבעי כל"ל והגה"ה שבגליון משומש [וגס בר"ש ל"ם]. (נמוקי הגרי"ב)

ד"ה הלכה כר' יוסי כו'. הראוי לירש וגיסו אינו כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

תוספות ד"ה והא. ואזלינן בתר מסירה. עיין גיטין דף ד' ע"ב מוד"ה דקיימ"ל כר' ולפיכך. (ג' מהרש"א)

דף כט ע"א

גמרא. א"ר אבא א"ר ירמי'. בירושלמי ר' עזליי ר' אבינא בשס רב, ושס ליכא פלוגתא עלי'.

ורבנן משמיה דרבא אמרו אפילו מיום ראשון ואילך לפי מאי דמשמע מפירש"י דקאי על ר"י, קשה הלשון דהול"ל יום ראשון, ע"כ נלאה דה"פ ורבנן דר"י מאי ס"ל, עז"א משמיה דרבא אמרי מיום ראשון ואילך אבל ביום ראשון אפילו לרבנן פסול, ול"ע בפופקים. (פורת"י)

והוא לא אויב כו' חד לדיין. מכות ח ע"ב ד"ה בלא אויב. (מא"ן)

והוא לא אויב לו. ע' ספרי מפעי קס.

מתני'. כיצד בודקין כו' שנים אומרים. לעיל ו ע"ב ד"ה ביוצ, ולף לז ע"ב ד"ה מוציא, ממוצות, וע"ם ס ע"ב, ולף ח ע"ב ד"ה מוציא, ועיין ע"ב ד"ה בעדה, שבת קמה ע"ב, כתובות כא ע"ב ד"ה ס"ם, ד"ה כג ע"ב, מכות ה ע"ב ד"ה בלא אויב, שבועות מא ע"ב ד"ה כל. (מא"ן)

ואחד אומר חייב. ע' גליון לקמן מ' ע"ב. (ג' מהרש"א)

גמרא. אמר ליה רבא. לריך לפרש מילת ליה זו שאמר רבא לו לבעל האמונה שאמרה לפניו משמו של רב יהודה, וכן ל"ל גס בסמוך דאמר ליה ר' אבל, דהא ביום שמת ר"י עולד רבא, ויום שמת רבא עולד ר"ת, אבל יתכר נראה שאמי מילות ליה הללו ט"ס הן, דנקטינה סרכיה דאמר ליה בעלמא. (יעב"ץ)

ואבבא דאומנא כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

מפיץ וחרב כו' כל"ל. (רש"ש)

דכתיב והושיבו כו' ויעידוהו לאמר ברכת אלקים ומלך כ"ה במקרא. ועמ"ש במ"ר נשא פ"ו אות מ' במ"ק בהעלה. (רש"ש)

מסייע ליה לרב יהודה. עי' ש"ך רים סי' פ"ת.

צריך שיאמר אתם עדי. בירושלמי ר' יוסי בשס ר' יוחנן שס מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת, ודקדק הכמב"ן מזה דהולאה בפני ע"ת ג"כ הוי הולאה. והש"ך סי' פ"ת דתה ממ"ש עדותן דהיינו בפני שניס דוקא, והמ"פ בשיב ממ"ש למסור לו, וכ"מ פ"ז מעותין שכ' לו היינו עכור המוצע, ולדקו דברי הש"ך. (יפ"ת)

ואין טוענין למסית כו'. לעיל ח ע"ב ד"ה בעבד, ולף סו ע"ת, קדושין מב ע"ב ד"ה ומאי, תמורה כה ע"ת. (מא"ן)

הרבה טענות. ב"ב פ"ב, במד"ר פי"ט מנחומא מזריע סי' י"ו, מקח סי' י'. (יפ"ת)

מנין שכל המוסיף גורע כו'. ל"ל מה שמפיק התלמוד לת זה על מה שאמר ר' שמלאי טעמת הכתוב הי"ל לומר לנתן לטעון, סמך לו יוסת כאן, כלומר שלף מן הטעמת שהיה להשמה להכיר בשקרו שהרי הוסיף על דברי ה' וכוצ, ומדוע השמיטתהו בשוח נתנה, בידעה כי לף בן הוא ואין בפיהו נכונה, והיה יכול שיטעון ע"כ מדוע יענש בדין מכים, הלא נתן לה מקום להרגיש בכוזבו שלא להתפתות, ושהוא לף נתכוין להסיתה ולפתותה רק לזמון דעתה ולנסותה. (יעב"ץ)

מנין שכל המוסיף גורע שנאמר לא תאכלו ולא תגעו. עיין תדר"נ פ"ק בתריכות מענין הסמת הנתם לשוה.

מנין שכל המוסיף גורע. עי' ב"ר פי"ט ע"ם תני ר' חייא, תדר"נ פ"ת, שוח"ט סי' ת' פדר"ת פי"ב.

מהכא אמתים וחצי, י"ת לל ו' דומני, הוה להו שתי אמות מני מרכו, אלא דלא משמעי קרא הכי. (יעב"ץ)

מהכא אמתים וחצי ארכו. עפירס"י, והרמ"ם בפ"ת נמנא עליו. ומני שמעתי פי' נכון זה והוא כשמנרע הו' של ומני הוה משמע דתני מרכו הוה אמתים וכולו ד' אמות אמ"ו מלמני כן להמניה בע"י. ומנכי הוספתי זה שהיה מתפרש ע"ד הכתוב שמני שתן המשמה וקנמן בשס מתניתו ממשיס ומתתיס וכדפירס"י שס משמע דנמרא, אפס שס הטעם מפני ע"ת ד"ה ולא, נכוצות מג ע"ב ד"ה לאכלה.

כי אכלא לדנא. בערוך גרס מוקלא בני"ת.

אכתי לאו שארו הוא כו'. עי' שער המלך פ"י ממיאות, והגהת חסך שלמה על מסכת דרך ארץ פ"ב. (מהרש"ם)

הכא משום אקרובי דעתא הוא והא איקרבה דעתיה לגבה. לס הביעוני כעת והלא פסול הקרובים לס משום אקרובי דעתא, רק גזרת הכתוב ולפי' משה ואהרן לס מהימני לקרוביהם, וכמ"ש במ' ב"ב קנ"ט ב'. ומש"ה לף לחוכה לס מהימני וכמ"ש הרמב"ס ועוס"ש סימן ל"ג ס"י, ועוכ"ש מהימני כמ"ש הכא לאמר רבינא לס אמרן אלא לאפוקי מינה כו', ועיין תו"מ סימן ל"ו מ"ש הש"ך בשס ס"י דעוכ"ש מהימן לעוכה, ומכאן ליה מפורשת, ול"ב מאי הא דקאמר הכא משום אקרובי דעתא. וכשאני לעלמי היימי מסכיר הבור ע"פ מ"ש לעיל מנין שהשמה כעלה לכמיב עדות אחי אשת כו' ושס נוכלי לף מן הילוכין, רק שבאלן ליה רבב"ח לומר דמעיד לאשתו אחיכה משום הא דתניא אשתו אחיכה כו' ומבר לאחות עדות להא, וע"ז קאמר ולא היא שאס בשאלו כו' הכא משום אקרובי כו'. ר"ל מין שנקלקל קרובה הלר הו"ל אשה כבעלה כמו בעריות ופסול משום גזה"כ הן לאפוקי הן לעיולי שון המה, רק לפ"ז ס"ע על מ"ש בשס"ע מ"מ סי' ל"ג ס"ט אבל מעיד הוא לקרוביו הא אשה כבעלה ובעל כאשה, ועכ"ג. (נמוקי הגרי"ב)

בעדי מסירה כו' אלעזר כל"ל בל"ו. וכן לקמן ובסוס'. (רש"ש)

מודה ר"א במזוייף. כתובות לד ע"ב ד"ה כתב, ולף קב ע"ב ד"ה אלימא, גיטין ד ע"ב ד"ה דקיימ"ל, ולף יז ע"ב ד"ה מפני, ב"ב לה ע"ב ד"ה ושמואל, ולף קנו ע"ב ד"ה משעת. (מא"ן)

א"ל זיל לא שבקו לי כו'. כה"ג בב"מ (כט ג) וגיטין (מז).

א"ר ברונא. בירושלמי הוא ע"ב רב ירמי' בשס רב.

וכי תעלה על דעתך. נקה"כ פט"ו דרש"י לה ליפתא נדוכו כו' בבר"ה כה ע"ב, ובספרי שפטים קנג אימא ב' הדרשות כא' וכן בספ' קל שס. (יפ"ת)

קרוב ונתרחק. כתובות יט ע"ב ד"ה ומס, ולף כ ע"ב ד"ה אלא, גיטין כג ע"ב, ב"ב מג ע"ב ד"ה ולמלכו, ולף קנח ע"ב ד"ה פיתח, שבועות לג ע"ב. (מא"ן)

בני חמוה דמר עוקבא. לפי' הפ"מ הוא כה"ג שס עוכדא דגיטי ד"ה קרוב ונתרחק הוה. (יפ"ת)

רש"י ד"ה באשת חורגו. בהשפטה (כל"ל) כו' לפי שהבנים ראוים לירש כו'. לכאורה הרי מורגו ג"כ ירתו לירש אס אשתו, ול"ל דמיירי בשכתב לה דו"ל אין לי בנכסיך כו' כדאימא ר"פ הכותב, ובלא"ה ל"ל כן משום פירות דאכל מורגו, ועי' ברמ"א סי' ל"ג ס"ג. (רש"ש)

ד"ה בעל כאשתו. ואשה כבעלה כו'. יליף פי' דל"ל דהכא בשס מורגו פסול משום דאמרין ב' דבריס בעל כאשתו וגס אשה כבעלה, דמשום דאמרין בעל כאשתו הרי הוא כאילו אמיה, ואפילו אמיה אינו פסול אלא משום דאמרי' אשה כבעלה והוא כנגו. ואפשר לומר דבשה פליגי קרוא ופומבדיתא דבקורא לא אמרי אלא בעל כאשתו לחוד וה"ה אשה כבעל לאוד, ולאשה מורגו כאר, ובפומבדיתא אמרין גס אשה כבעלה ופסול, וה"ה לבעל מורגתו אמרי' תרי בעל כאשתו וכו"ק. (חכמת מנוח)

בא"ד. והרי הוא כו' כל"ל והכ' מיבות ואשה כבעלה נ"ל למחוק. (רש"ש)

ד"ה אבי חתן. ול"א בשביל בנו שנתקרב (שמעון כו' כל"ל) ולמחוק מיבת לאוקמ שביעיתים וכן בנ"י ליתא. (רש"ש)

ד"ה בריית' ר' יוסי כו'. אחי האח מיבעי כל"ל והגה"ה שבגליון משומש [וגס בר"ש ל"ם]. (נמוקי הגרי"ב)

ד"ה הלכה כר' יוסי כו'. הראוי לירש וגיסו אינו כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

תוספות ד"ה והא. ואזלינן בתר מסירה. עיין גיטין דף ד' ע"ב מוד"ה דקיימ"ל כר' ולפיכך. (ג' מהרש"א)

מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי כו'. ע' כה"ג גר"ן פ"ק דקידושין כדין קיימ מלי' שפחה ומלי' בת תורין לע"ז מדם יודע כו' כיון דמן מסופקים ע"ם. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה עירי. רוצה אתה שיהו כל השומעין. הא ללא פי' למאר נעימותא, ע' ס"ך סי' פ"ח סקכ"ם. (ג' מהרש"א, רש"ש)

ד"ה ושלחו. למיתי קמייהו לדינא ואודי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה במקרקעי. מוחזק בה והודה לשמעון כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מאי. א"ד כיון דמלוה להוצאה ניתנה כו'. והל"ל כתב דאפי' בפקדון נמי וכ"פ כס"ע וע"ם בפמרוצים. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הודה. וי"ל דלא ניחא ליה דליפשו שטרא עילויה כו'. עפום' כתוספות נ"ה סוע"ם. (מהרש"ם)

דף ל ע"א

גמרא. לב"ד טוענין. כתוספות כל ע"ש, נ"ב קסד ע"ש. (מאי"נ)

ודילמא כו' כשמואל ס"ל. עיין ע"ש ד"ה נרפא, גיטין ג ע"ב, ודף לב ע"ש ד"ה ור"ע אמר, כתוספות טו ע"ב ד"ה האשה, ודף יב ע"ב ד"ה ר"ם. (מאי"נ)

בשדה דבריו קיימין. והל"ל דשלח להסכע ס"ע אמר כן, עי' בי"י. ולפמש הרשב"ם בב"ב (קמט.) ד"ה מ"ם דהיכא דהמעות בעין ואמר שלי פלוני הם ל"ש דשלח להסכע ס"ע אמר כן, ס"ם בפשיטות. אך המוס' שם נראה שמוקלקין עליו, והכי"י שם נראה דלית ליה דהרשב"ם וכמן נדחק ליישב, ועי' ש"ך סי' פ"ש סקל"ה. (רש"ש)

מעות שהניח לו אביו. בתוספתא פ"ה ממע"ש אימא מעות מע"ש שהיום, ומשמע מפי' דע שהיום מעות מע"ש אמרי' ד"ה כו', וכירושלמי פ"ד שם נפי' הרמ"פ ופ"מ משמע דבשלמ חשב כיום מזה מוסכין להחלוס, ובשו"ע ח"מ רנ"ה לא חילק בזה. וע' דכירו' קאי על הרבות' דק"ל מאי קמ"ל כיון שהי' מלטער והרהר בזה כיום ע"ז משני דקמ"ל אף שלא הי' מלטער ע"ז ולא הרהר ג"כ לא מעלין כו', ובשם הדבר נ' עפמ"ש בב"ד פס"ם אי"כ לא לפתרון נרמז על דבר אחר, ע"כ אין להוליף ממון דאם לפתרון ים דרכים הרבה, ובפשוטו אין למפום. (יפ"ע)

דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. עי' מיהושי הר"ן כאן ובר"ן (נדרים ח.), ובו"ת מהצ"ץ ח"ג סימן קכ"ח קכ"ט, ועי' ש"ך תו"מ סימן שנ"ג ס"ק כ"ד, ובפרט בירושלמי פ"ב דמעשר שני ושם"מ פרשם מקן. (מהרצ"ח)

מכתב היכי כתבינן. בכנה"ג מ"מ סי' י"ט מביא מחלוקת ב"י והרמ"ט אם צריך המחיב למחום, והמה"פ כאן ד"ה אר"י מכריע כהב"י דצריך למחום מלשון הירושלמי אר"י כופין את המחייב לכמוב זכאי. (יפ"ע)

היכי כתבינן דמחזיא כשיקרא. לקמן לב ע"ב גרפ"ק, ד"ה כ ע"ב, כתוספות כת ע"ב ד"ה למאר, ודף נד ע"ב ד"ה מע"פ, גיטין כו ע"ב. (מאי"נ)

פלוני ופלוני מזכין פלוני ופלוני מחייבין. פירש שם מזכין כומבין פלוני ופלוני מזכין, ושם מחייבין כומבין פלוני ופלוני מחייבין, וממילא יש"נ דהג' מזכה או מחייב ואין צריך להגיה פלוני מחייב. (פורי"ד)

אילימא לבעלי דינים התם קיימי. ערש"י, ומיהו מספיק דהא אינכא לגירסת הספרים שמוסיפין כל מדם נמון מפמע בהדיא דמוציאים מומם, אבל ל"ל פשוט דמקשה נכא ע"כ התם קיימי, לכאיי והועד בבעלי חע"ג דהכוח בדיני נפשות כתיב, דיני ממונות אין נכך לדיני נפשות, מפמע אחד הוא ולא מנו זאת בדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות, וגם תלמוד ערוך הוא בהגוזל בתרא ותהי בה כי"ו וכי מקבלין עדות שלא בפני בע"ד, ואיכא דמקיים לה לתפילו בדיעבד אין דנים ע"פ, הא ולאי לא מפשר לקבלת עדות אלא בפני בע"ד ובימוד הכא מיירי בדקביים התם בע"ד, פשיטא ולאי לא שבי בלא"ה, וכן למסקנא אלינא דר"ג, ס"פ מכיסין בעל דין כו' ומכניסין עדים ושומעין דבריהם בפני בעלי דינים (אחד אחד כדר"נ) ומוליאין כל אחם נמוך, אלו ואלו ופוטרין את העדים שאין צריך להם עוד, ובעלי דינים עומדים בחוץ וממתינים עד שיגמרו בית דין מו"מ ומוסרין כו' אח"כ מכניסין בעלי דינים. (יעב"ץ)

אילימא לבע"ד התם קיימי. עפיכש"י, דהא דקתני ומוליאין אכה"ג לחוץ ע"כ חוץ מבע"ד כמ"ש התוי"ט. אבל אי קאי על העדים ל"ש, דהא כיון שאקבו את הבאחן ע"כ הוליאוהו שלא יהא בעת שיאקבו את הב', ומשמע הוליאו גם חומו אחרי מקירמו. (רש"ש)

עד שיעידו שניהם כאחד. לעיל ט, ודף מ ע"ב, ב"ה כג ע"ב, כתוספות כו ע"ב רש"י ד"ה דכ"ע, גיטין לג ע"ב ד"ה כריב"ק, ב"ק עד ע"ב ד"ה כי אחת, מכות ו ע"ב. (מאי"נ)

דתניא רנ"א כו' גמרו אה"ד כו'. זהו סיומת דבריית בדר"ג, ועי' בר"ף ורא"ש, ובנתם מתק הרש"ל. (רש"ש)

ומוציאין אותן לחורץ. עי' מכ"ם ד"ה גדול. (יפ"ע)

גמ'. ונושאין ונותנין בדבר. (גמרו את הדבר מכניסין אותן). נלפש בגליון מהרש"ל מ"ז, לא ידעתי מה לאה מהרש"ל על ככה והגירסא ישרה [וסיום הבריימא כמ"ש במתניתין הגדול שבדיינין כו' רמז הש"ס במילה כו' עיין בר"ף ורמ"ם].

והתניא גמרו את הדבר מכניסין את העדים וכו'. וע"כ נראה להגמ' כיון לדברי המוספתא דמכילתין פ"ו דתניא שם ואח"כ מכניסין וכו' ומוסרים דבריהם זה בפני זה וכו' ע"ש, דמשמע דעדים קאי.

עד שיראו שניהם כאחד. ירושלמי כתוספות פ"ב ה"ד וש"נ.

אבע"א קרא ואבע"א סברא. אפשר לומר דכ"מ דאי מקבלת לה פלוגא ד"ק אלא בהלוחה אחר הלוחה או בהלוחה אחר הודאה אבל בהודאה אחר הודאה או בהודאה אחר הלוחה מלטערי, ואם יפפי מקבל דוחות על עד שיראו שניהם כאחד משמע דוקא שראו שניהם כאחד אפילו לאפוקי הודאה אחר הלוחה או הודאה אחר הודאה.

ותניא ממשמע. ירושלמי הוא ע"ש ר' ישמעאל במד"ר פ"ט.

אבע"א סברא מר סבר עד אחד כי אתא לשבועה אתי. גם כאן אפשר לומר דל"מ בין סבנה לקבל, דאי מקבלת בעדות קבלה או בעבדים שאין נשבעים עליהם גם ת"ק מודה דמלטרפים דהא עד הראשון עדיין לא אמר כלום אלא כשיבא השני ילטרפו גם עדות הראשון, משא"כ אם יפפין מקבל גם בעדות קבלה אינם מלטרפים. (פורי"ד)

רש"י. ד"ה ולא הוה כתיב בה במותב כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

ד"ה היינו דר"ל. דאמר חזקה אין ב"ד כו'. תוי ל"ל למרינן חזקה כו'. (רש"ש)

ד"ה כמערים. שלא יטלום בחייו כו' כל"ל. (תכמת מנוח, רש"ש)

ד"ה מיכתב היכי כו'. שיש מחלוקת ונטו כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

ד"ה והוא עד. והאי קרא בשני עדים כו'. יעוין שבועות דף לב ע"ב אמר מאי הכל מודים נעד סוטה. (רב"פ)

בא"ד. דאילו השביע ע"א ולא הֵעִידוּ כו'. כן הוא קיימאו כאשר נקדמיו וללא נהנסת רש"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה משום דמחזי כשיקרא ושבועת. נעיל יד ע"ש, נזיר כט ע"ש ד"ה וסבר, ב"ק ע ע"ב ד"ה למעוטי. (מאי"נ)

עליה דריב"ח. ירושלמי הוא מיפכא דריב"ח הסמהל בעבור ר"ש בן יקים, והעובדא מיפא התם קמי ר' יונתן למאר על ר"ש בן יקים, יקים לעיל, דהיינו הסמיכה ע"ש.

אמר ליה לימא איזו. כלומר (המאר לו כי [ימאר לוהבי] כמו מימא לי פיזו גופא דעובדא היכי הוה בכתובות קוף פרק י"ב דף ק"ד ע"ב [ומש ס"ט ג' וש"מ]. (חכמת מנוח)

לימא איזו. ל"ל פיזי. (יעב"ץ)

אמר לזה הוצרכתי השתא לעיקר ראיה לא צריך. אפ"ל דר' יוסי בר חנינא הוה ס"ל

דנסנסרא פליגי, ופ"ש שפיר קאמר דמודה ריב"ק לר' נתן, וממילא גם ר' נתן ס"ל כריב"ק והוו להו רבים, וגם ר' נתן דיינא הוא (כדאימא בב"ק דף נ"ג וב"מ קי"ז) ומפיש לעומקא דדיינא, אבל ר' יוסנן ס"ל דבקראי פליגי ופ"ש דכו"ע כרבנן דריב"ק וכדאמר לעיל דכו"ע כרבנן דריב"ק ונפקוחי הגדה נראי קא מפלגי, וירושלמי פיזא פיכא מאן דיידע הלכה כר' נתן, ולכאורה ע"ז שפיר קאמר מודה ריב"ק לר' נתן, וגם פיזא דירושלמי לא נעי לפוקמא גלא נאמרו דבנסנרא רבים הוא, ממשא הגיהנם כיון דלפמעמין.

וכן שבבן ושבבת. ירושלמי הוא ע"ש ר' בא בשם ר' יומי דהוא מוסיף גם נעדי פימנין על מאי דאמר התם הכל מודים נעדי נכור ועדי מזקה. (יפ"ע)

אין אחד אומר שתים בגבה. עפ"מ בירושלמי, ודבריו נפלאו ממני, דהתם נמר דקאמר ומודים מכמים נעדי פימנין קאמר מה דפפיעו כשזה אומר לפימי שתי שערות בגבו כו' ל' אומר לפימי שערה ל' בגבו כו' ולא כלום, פי' הפ"מ דקאי ולא כלום גם אנבנת הרשאומה דכ"ש ק' ממאי מודים שם לא דיימא דקאי על שנים אומרים ל' בגבה כו' והוא לא כהבבלי ס"ק ע ע"ב ד"ה ו ע"ב דזה גרע דזה גם לבנין חו"ל תני דבר. אלא נ' דבנת הרשאומה הוא דפפיעו להו עדות כיון דכ"ש מעיד דבר שלם. ומ"ש מ"ש בירושלמי ל' אומר שנים בגבו ול' אומר שנים בכרפו פלוגתא דר' נא ור' חזקי', נ' נעע"ד דמיירי נכה"ג בעדות נ' שערות שהיו קופלת בפקדן, ופ"ש שנמלאו ל"ש דאמרי' שומא ניהו, דהשתא לריכין מדייהו להדדי לשם מקום ל' לא הי' שם מתמלא הרי נחשב לגדול ע"י נב' שערות שנמקום ההוא וכבה"ג הוי פלוגתייהו לדריכין להדדי, להוליאו מדין גדול, [וכן יתכן לפרש פלוגתייהו בשני חזקה בבה"ג דז"ל לשאומה שליפות ומפיפים ז"ל בד"ו ואפ"ל דפליג אהכל מודים בעדי חזקה]. וכן נשטר שים עליו ברגעה מומחות וקרע ערעול על ל' מהן היינו שלא פסול בשטל כל העדות ולריך לקיים ולהכשיר כולן, ולריך עדות זה לזה, ולפ"ז ל"ש התלמודים. (יפ"ע)

הלואה אחר הלואה. לעיל ג ע"ב רש"י ד"ה הולאות, כתוספות פא ע"ש ד"ה היכי קמון, ב"ק עג ע"ש ד"ה לשהיידו, גיטין עו ע"ש, ב"ב קסה ע"ש ד"ה אמר, מכות ו ע"ב ד"ה בדיני. (מאי"נ)

לאו היינו הודאה אחר הלואה. עי' במהרש"ל ומהרש"ש שהקשו מזה הרמה, ולכאורה בפשוטו דבשלמא מעיקרא הולאה אחר הלואה והולאה אחר הולאה שם שני דברים, משא"כ לפי מה דאמר הולאה אחר הולאה היינו דאמר לכל אחד מה לחולימי לך חולימי קמי קמא וגם הולאה אחר הלואה ל"ל גם לרשאון מנה שהלוימי לפניך חולימי קמי פלוגא דפירש"י, ל"ב זהו הולאה אחר הולאה דהא נפני שניהם אמר שהולה.

עדות המכחשת. לעיל ח ע"ב ד"ה והמיש, ודף ט ע"ב ד"ה בפלוגתא וע"ש פא ע"ב, כתוספות יט ע"ש ד"ה אמר, ודף כו ע"ש בית"ש, ועיין ע"ב נמ"י ד"ה הנח לעדות. (מאי"נ)

בארנקי שחורה. ע' מה"פ בירושלמי פ"ה ה"ב דפליגי התלמודים ולהיכו גם סימן מרנקי מהנק העדות מלטערף. ואפשר לפרש הכא בארנקי של הלוה שהם כניסו בעינן שני עדים, דמה מודה הירושלמי לעין מנטל העדות ע"ש ובימות פט"ו נזיר פ"ג.

רש"י. ד"ה דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בעדות. פסולי המוקדשין. נ"ב ומדברי המוספות שם ד"ה ל"ש מבואר דלר"י בן קפוסאי בעדים בהנים בעינן שני עדים, ול"ש כוונת רש"י כן דב' בהנים נאמנים ע"ש לירוף ואח"כ דעד אפי' עד כשר היינו עד ישראל ועי"ש. (קרני ראם)

דף לא ע"א

גמרא. אלא הוא דאמר כה"ת כר'. הא דקאמר נל"י משום לעיל פפ"ק לימא לעמולי דנהדרני רב חמא.

בכלל מאתים מנה. ע' מה"פ ה"ב ד"ה בכלל נאלקו, שהביא שיטה הגיהות' ירושלמי מיבמות ונזיר לנהג בירושלמי. (יפ"ע)

שבית שמאי אומרים נחלקו עדותן. לעיל ט ע"ש ד"ה נמון, ועי"ש ע"ב ד"ה נפלוגתא, ודף מא ע"ב ד"ה כמאן, נזיר כ ע"ב ד"ה אמרו, ב"ב מא ע"ב ד"ה אחת, ודף סד ע"ש ד"ה ואפ"ד. (מא"נ)

מנין לכשיצא. ירושלמי ה"י ועפ"מ, ובעב"ד נ' להגי' שם מה עבד לה ר"ל, והקושי' היא לר"ל מזה למאי דס"ל דהמחייב שבטל דעמו יחמוס נפפק שהוא מחייב. ומשמי דנעד המחייב אין להמוכה לומר שאני המוכה לך ומברי רבו עלי אבל הפפק הלא ניתן ליד הוכה יכול המחייב לגלות דעתו, ולהחייב יאמרו לו בע"פ אתה אחה מחייב. (יפ"ע)

מתני'. כ"ז שמביא ראיה. ירושלמי ה"י ופיזא ע"ן ס"ל מוסבי' תמן שאפשר להן להוסיף דין אלו בנגד אלו, ברם הכא ל"ש להן להוסיף [ופי' הפ"מ שכבר הוסיפו הדיינין]. ר"י ור"ל כו' אפי' הכא אפשר להן להוסיף, פי' הפ"מ אפי' שאפשר להוסיף לא יוסיפו דיינין. ולא ידעתי מה שייך כאן הוספת הדיינין אחרי שאין מוסיפים בדין כו' שזה טוענ שים לו ראיה לסייע דבריו. וע' בענ"ד דבהוספת זמן פליגי, ומדמה לה להוספת הדיינין, ס"ל יוכלו להוסיף זמן אם מעט הזמן שקבעו, ומחלק ר' מוסבי' דהתם לדון אלו בנגד אלו נ' המועלת בהוספה, אבל הכא אם היו לו ראי' היו יכול להביא נמוך הזמן שקבעו, ור"י ור"ל שבבי שיכלו להראיב לו זמן אחר.

אמר לו. ל"ל למרו לו. (יעב"ץ)

אמר לו כל ראיות כו'. בר"י ורש"ם הגי' למרו, וכן נקמן למר הבא לפי' כו' הגי' בר"ם למרו לו, ובר"ף ל"ג ליה כלל. למנם מלינו רבות בש"ם דקרו לב"ד בלשון יחיד, וכן הכא קומר לפי הדין פיבש"י בית דינו. (רש"ש)

אמר הבא. ל"ל למרו הבא. (יעב"ץ)

הבא עדים ואמר אין לי כו' ה"ז אינו כלום. שיש מלשון הרישא דאפי אינו קומר, לומר דלף קודם גמר דין אין בהם כלום. (רש"ש)

גמרא. הלכה כרשב"ג. נרכות יז ע"ב ד"ה רב, שבת יז ע"ב ד"ה אין ומוכין, ודף עח ע"ב ד"ה מ"ק, ועי"ם קלו ע"ש, עירובין סא ע"ב ד"ה למאר, ר"ה ט ע"ש ד"ה ולאפוקי, יומא עח ע"ש, גיטין עד ע"ב ד"ה הם, ודף עה, נדרים כז ע"ש בר"ן ד"ה אם לא, ודף לד ע"ב ד"ה ולענין, יבמות סא ע"ש ד"ה ממנע, כתובות קט ע"ש, ודף סא ע"ב ד"ה הלכה, ב"ק מ ע"ב ד"ה שלין, ודף קיב ע"ב, ועי"ש ע"ש, ב"מ יד ע"ש ד"ה דינא, ב"ב לה ע"ש ד"ה ומאי, ודף קלג ע"ב [רשב"ם] ד"ה מ"ם למאר, ועיין קלח ע"ש בשב"ם, בריתות כד ע"ב, מנחות לג ע"ב ד"ה מי, (פפחים פ"ד מ"ד בש"י, למב"ם פ"ו המו"מ במ"מ, רמב"ם הלכות נ"מ פי"ב, בש"ך י"ד סימן רס"ך ס"ק ז), לקמן לה ע"ש ד"ה מאני, ועיין מ"ש בכללים. (מאי"נ)

מהו דתימא ה"מ לכתחלה כו'. ל"ע בב"מ בש"ם דפפק מימי לגבי רמים, ולפ"ז נדיעבד אם פפק כרמים לא מהדרינן עובדא עי' בהג"ה כאן. (דר"א חבר)

א"ר יוחנן הלכה כדברי חכמים. לפי' הפ"מ בירושלמי מוכח דר' יוחנן פפק גם ברמי' מחרוזה כרשב"ג, ועפכ"ל מ"ש זה. (יפ"ע)

דינוקא במילא דאבוה. כתובות יז ע"ב ד"ה ואמת, ודף יח ע"ש. (מאי"נ)

האי איתתא דנפק שטרא. כתובות יט ע"ש ד"ה וכדרב הונא, ודף פה ע"ש ד"ה אית לך, ניטין סד ע"ש ד"ה אלים, ב"ב ל ע"ש ד"ה ואמ, ודף עז ע"ש ד"ה אמר, ועיין קנט ע"ב ד"ה כגון. (מאי"נ)

דאי בעי קלחיה. עי' הרמ"ה כתובות עלה י"ט ע"ש ד"ה אפי אמר. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה וצירף עדותן. כריב"ק כו'. לכאורה ס"ל דלף כרבנן דיליה אמת, דהא הכא ב"ש מומר דמכוייהו חז' דכתב ואחזד מנה קמפהדי רק ז' דבדיוטא העליונה הוה ז"ל נתמהמה ולא מלית רק בהא דרשב"ג ועי' בתוס' דמ"ב. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הוא (נסופו). בין מנה ומאתים למנה שחור כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שבית שמאי. וא"ת כיון דבבת אחת. עי' קנות סי' ל"ו סק"ד. (ג' מהרש"א)

בא"ד. הוי"ל במצא א' מהן קא"פ. עי' ירושלמי יבמות (פי"ת הלכה ה) [הלכה מ] גמ

כהנת שנתערב ונלה בולד שפחתה מי כשרין לעבוד תמת. (שער הקדושות)

בא"ד. א"נ לא אמרינן נמצא א' כו'. יעוין מוספות מכות דף ו ע"ל ד"ה אמר רבא וכ"ה שמואל. (רב"פ)

בא"ד. אלא בבאו בבת אחת תוך כדי דבור. עי' מכות ו' ע' תד"ה אמר רבא, וכ"ך סי' ל"ו סק"ה ומ"ש שם בגליון הש"ך, ועי' לח"מ פ"ב ה"ג מהל' עדות. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל הכא דמכחשי אהדדי לא. עי' לקמן מ"א ב' ת"ר שנים מרישא קמי וע"ש רמב"ם פ"ב מעדות ה"ג. (ג' מהרש"א)

ד"ה חייביה כו'. מזקקין. ל"ל מוזקקין וכן נפעם השני. (יעב"ץ)

דף לא ע"ב

גמרא. כיון דאיתחזק. יעוין ב"ב דף ל ע"ש תוס' ד"ה נלו קמ מודים. (רב"פ)

סימפון. כתובות נז ע"ב ד"ה משום, גיטין סד ע"ב, ב"מ כ ע"ב ד"ה סימפון. (מא"נ)

כופין ודן בעידו. לעיל נג ע"ש ד"ה כגון, כתובות מא ע"ב ד"ה משונה, גיטין לא ע"ב רש"י ד"ה פלגת, ב"מ סט ע"ב ד"ה כה"ג. (מא"נ)

כופין אותו ודן בעידו. בירושלמי ה"ב תמר ר' אלעזר ז"ל בטברי וז"ל לפורי שומעין לזה שאמר בטברי דשם ב"ד הגדול [וזה הרבותא לך] גבי יבמה לפי' מעברי לעפורי] ומוקי שם ר' לה בהדא מסכת דהוי רחוקה מטברי כמו מלפורי. (יפ"ש)

ואם הוצרך דבר לשאול. ב"ה מתמר ר' יוחנן בירושלמי, וז"ל למה מתק הרמ"ל הכא ס"ל יוחנן, ולי משום דק"ל מהא דתמר לעיל כופין למקום הועד, הלא בירו' מבואר דהוא מתמר ר' יוחנן, וע"כ ס"ל דלעיל בעלוה קמי ומשום דסתמא קתמר ע"כ אמר לפניו מי שנשה כו' היינו בלוה, וע"ז קתמר שתמר נמי דגם ר' יוחנן מודה בלוה, והא דקתמר כופין בעלוה קמי. (יפ"ש)

אר"כ מאי קרא. בירושלמי ה"ח דרים לה מקרא ועלתה יבמתו. ועמה"פ שם שנתן טעם לזה. (יפ"ש)

שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בחיה שלם. ופירש"י שמר עוקבא היה בעל תשובה שנתן עיניו בשפחה לחת וכבש יכלו, וכהיה יוצא לשוק היה נר דולק עליו. ולכך קרי ליה דזיו לי' כבר בחיה שהוא משה רבינו, ע"ש. ולכאורה טעמא בעי למה שכר הבעל תשובה קיבון חור פניו כמו למשרע"ה. ונראה הטעם משה לפי שאמרו במדרש (מנחומא תצא ט) מהיכן זכה משה לקיבון חור פנים, מדיו שנשתר בקולמוסו, דמשה לא רצה לכתוב על עצמו והחיים משה עניו מאוד, וכתב עני ולא השלים הוא"ו, ומזה זכה לקיבון חור פנים. והכוונה הפשוטה משה שנזה הורה מבלית העונה שלו שהיה בעצמו כאין וכפשם, ולכך לא רצה לכתוב על עצמו שהוא עניו, אחרי שנאמת היה בדעתו בעני וכשפל, אשר לא יוכן לכתובו כשם עניו, ולכך זכה שהיה עליו השראת השכינה וכמ"ש בפוטה (ס.) אחי ס' משכון את לבך, ואמרו שם אחי את לבך, דהשי"ת מוסף שכינתו על פניו, ולכך ע"י שהשתיר בקולמוס שלא רצה לכתוב על עצמו עניו זכה לקיבון חור פנים, שהוא חור ה' המוסף עליו. ולכך מי שהוא כוכס לילבו בגדל הצריעות ג"כ זוכה למדה זו, דאמרו בפוטה (ג:) דע"י הזעת תפלתן השכינה מיצרעל שנאמר ולא ילחה בך עוות דבר ואב מלמרין. וכיון דע"י ג"ע יש סילוק שכינה, ממילא בגדל עריות יש השראת השכינה, לכן זכה לקיבון חור פנים. (עיני שמואל)

ירמיה אחי. ל"ל הא מיהו ירמיה דר"פ ב"מ ועוקבו הוא ר"ע מתוסי שם"ם שם, והעביר מליו מן הדרך, שמת נתקנא בו ונקם לחורידו מגדולתו, והיינו לשלים הטכסת, לבוש מלכות ובגד יקר מאד, ע"ש בתום'. (יעב"ץ)

ואמרו לו השיאוהו. הקל"ף דוחמרו נקראת בתירו"ק מהקל כמו אמרו לשלוחיו, לשון ציווי ונקשה, למר עוקבא (כלשון רבים דרך כבוד) שיאמר לירמיה שהוא בעבד, במקומו של מר עוקבא, ומשם לא יליית השיאוהו (ס"ן ימנית) שיבא לש"י, וירלה פני הב"ד והנשיא השוכן בטבריא, שהם שלחו לו למר עוקבא, על מודעת עוקבו שבא מבבל לא"י, וקבל שם שלל השבט של ג' ע"י, על אחיו הלר עדיין בבבל שיעשה עם ירמיה דרך פיוס לנחמיו, או שיוסף תורתו לעולות לא"י לרון שם עם עוקבו אחיו כך ל"פ וכך משמע מתוס'. (יעב"ץ)

העביר עלי אה"ד אמרו לו כו' כל"ל, והס' מרוקה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה עד שיסתתם. ומתחלה סותר כו'. נרלה דל"ל סתם טענותיו, ועי' גי' הרמ"ם. (רש"ש)

ד"ה אפי' מטבריא. הולכת אחריו לציפורי כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לדזיו. ומצאתי בס' הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה. ל"ב עיין בספר סדורות ערך מר עוקבא, וכבר רליתי לתכס ל' שבתעורר מדברי הבתלמות פ' ותרא על סיפור מן רב (בתדרין שם). מעשה בתדם ל' שנתן עיניו בשפחה תמרו תכמים יתות ותל תנבל לו, נתמר בתלמות מעשה בתדם ל' ונתן לונילתא שמו, ותותם עניו זה אינו מותשם עם ס' הנדה של רמ"י דהרי מר עוקבא היה זמן הרבה תחר מיתתו של רב ורב הוא המספר ענין זה, ובפרט בירושלמי פ"ב דע"ז מבואר דהוה עובדא בימי ר' אליעזר דהיה קדמון זמן רב קודם רבינו הקדוש. (מהרצ"ח)

תוספות. ד"ה אין כו' משמע ליה. ע' רש"ת ועש"ך סי' ר"ו ס"ק ל'. (מל"ה)

ד"ה ויוציא. מכאן למתחייב בדין דלא משלם לאידך יציאותיו. לענ"ד אינה ראיה מי לא עסקינן בגברא דליכא למשתלומי מיניה. (יעב"ץ)

דף לב ע"א

מתני'. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו' המשיאין לכהונה. לעיל ג ע"ב ד"ה דכר, ולף יט ע"ל ד"ה תבל, ועיין לד ע"ב ד"ה סתמת, ולף לו ע"ל ד"ה רבה, וע"ש עה ע"ב ד"ה בשלמת, קוכה כ ע"ל ד"ה תחת, מגילה יד ע"ב ד"ה מורד, כתובות יה ע"ב, ולף כת ע"ב ד"ה הנה, וע"ש יד ע"ב, גיטין נט ע"ל ד"ה לכולהו, ק"ק עה ע"ב, ב"ב כט ע"ל ד"ה אחר, ולף קעא ע"ל, זבחים לב ע"ב ד"ה לי הכי. (מא"נ)

מה בין ד"א לד"נ כו'. ק"ל מדוע לא תנינ הא דעדות מיוחדת כשרה בד"מ ולא בד"נ כלאיתא בתכות (ו ב). (רש"ש)

דיני ממונות בשלשה. תנחומא שפטים ס'. (יפ"ש)

מטין ע"פ א' לזכות. עי' מכלתא משפטים פ"כ. (יפ"ש)

ד"נ כו' ואין מחזירין לחובה. ל"ל לשם בתלה מיבויה ואח"כ תחזירוה לזכות תחזירין לחובה ואין לחי קולא בזה לדיק לל תהרוג כיון דנפעם הרשעו יצא חייב. ונראה תלקתן (עח.) בפלוגתת ר"י ורבנן דאמרי שם ל"ר לאחדוהו לחייב ואח"כ ל"ל קרא שהרי יצא תב"ד ובלי ופירש"י ול"ל תלדיק ל"ת, ואפ"ה תלרך קרא להיכא דאחדוהו לחיבה והקל ואחדוהו לחיים ואח, וגם זה מבואר שרגילים לדבר ועי' פירש"י שם ד"ה אין אומד אחר אומד. (רש"ש)

אין דנין לא בע"ש. כתב בעיטוק"י ד"ל תלאוריית"א ובד"מ תלרבנן תקור לדון. ועי' ש"ע חו"מ סי' ל"ג ס"ב בהג"ה. (ג' מהרש"א)

לא בע"ש. הא ד"מ דנין, וא"מ כ' הפוסקים בשם הירושלמי ה"ו בלן לל"בתלה אין דנין בע"ש, וע' מה"פ בכתובות פ"ח ד"ה בלן מה שהניח שינוי הגירס' מבתובות לבילה ובתדרין. (יפ"ש)

ד"נ מתחילין מן הצד. תג"ש פב"ג. (יפ"ש)

גמרא. שטרי חוב המוקדמין כו' שביעית בסופה. ר"ה ב ע"ל ד"ה לשטרות, יבמות לא ע"א ד"ה במזרח, כתובות נה ע"ש ד"ה ולשביעית, קדושין ב ע"ב ד"ה ס"ב, גיטין פ ע"ל ד"ה כי יתבית, ולף פא ע"ל ד"ה ולילמא, מכות ג ע"ב, בכורות לה ע"ל ד"ה תיכף לתמרי, ערכין כח ע"ב, ב"מ דף עב, (ועיין מה שכתבתי). (מא"נ)

בשמיטה דלא שכיחי אינשי דמוחפי כו'. ע' שולל ומשיב מהדורת ד' ס"ב סי' ל"ג שתמה להא כתב רש"י לעיל ש"ל מכסון לו פרוטול וגם כתב בשם הגר"ח לתיה מסוגית זו לרמב"ם דעד קוף שביעית יכול לתבוע וע"ש בזה. (מהרש"ם)

דיני ממונות ל"ב דרו"ח. ע' מה"פ ר"פ מ"ם בשם דע"ר יוחנן שם. (יפ"ש)

רש"י. ד"ה אחד דיני ממונות כו'. את העדים הס"ד. (חכמת מנוח)

ד"ה שזמנו כתוב. ע"י משכון כו'. עי' מהרש"ל, וכן בשם"כ בשד"ה מיישין. ולכאורה יקשה למה שפי' לו שהגיע זמנו קודם ר"ה מאי רבותא דשמיטה. וי"ל דקודם השמיטה היה יכול לכתוב פרוזבול או למכור שטרותיו לנ"ד, משא"כ עתה דס"ד דהכ"ם משמטת ל"ל תקנה כלל. (רש"ש)

בא"ד. וזה קדם ותבעו. עי' ברש"ש גיטין פ' השואל סי' ך' שכתב שפ"י לתבוע תוכו משמלת שבועות ע"ש. (ר"י"א חבר)

תוספות. ד"ה חיישינן. אלא ר"ל כו'. יעוין תוס' גיטין לף ד ד"ה כי יתיביתו ויעו"ש בתרש"ל. (רב"פ)

בא"ד. וי"ל דהכא בשטר מלוה איירי דאין לכתוב אלא יום שנכתב השטר. ויכתבו בו שטרא דנא לתלבוהו וכתבוהו, וע' בתו"ה בבור סי' מ"ג ובסו"ע סי' ל"ט, ומדברי התוס' משמע דל"ל לבעדי קנין אין טורף ממעבדי, וכ"ה בני"י דלל"ט ל' אבל דעת תרי"ף והר"מ והרתב"ד דבעדי קנין טורף ממעבדי כמ"ש הב"י בסימן ל"ט, וכן פסק בשו"ע שם. (מל"ה)

דף לב ע"ב

גמרא. טעו לא ישלמו. לעיל ג ע"ש ד"ה שלח וד"ה תלת, ב"ב קעה ע"ב ד"ה לת מן היורשים. (מא"נ)

דין מרומה. שבת י ע"ל ד"ה דין לתת, שבועות ל ע"ב. (מא"נ)

דר"ל רמי. בירושלמי שעירי בר תנינ בשם ר' תנינ ורב יהודה מ"ש ותרתם ותקרת כו' ות"ל דלך לדק תללוף הא כיצד כו', ופי' הס"מ מ"ל פלוגתת דתמוראי, ובעב"ד פי' תד קרא לתר ולרתם כו' וכדל"ל הכא. (יפ"ש)

צדק צדק כו' במעלות בית חורון. עיתוני, ר"ה יח ע"ל, גיטין ג ע"ל ד"ה תכפר, סוכה כז ע"ב ד"ה לין, תגיגה ג ע"ב. (מא"נ)

כדתניא צדק צדק תרדוף א' לדין וא' לפשרה כיצד כו'. עפ"ז ל"ש תמרויהו דפקי תכפל לדק לדק, והגראה להכילל תפרש תרוויהו דטעונה ושע"ת דתתה שע"ת כו' הוא פי' לדין והיו שתיהן כו' הטל שתרה כי הוא פי' לפשרה, ועי' גי' הרי"ף והרא"ש. וכן הרתב"ם בתמוהו תניא על הני דיני לכילד כו' קרא דצדק תשפוט עמיתך. (רש"ש)

בזה אח"ז שתיהן עוברות. ל"פ כגון שעתה עומדת בתקום תרתב שתם תתת תעמוד בתקומה תוכל הטיה לעבור בלדה, וכ"כ יפתרם בד' גמלים, וכ"ש ל"ל פירש בן. גם ל"י תדוע בספיכה פי' שתלך תתת תל היבשה, ולא פי' שתשב תתור כמו בגמלים. (רש"ש)

טעונה ושאינה טעונה. בתוספתא לית לטעון וכלוב יעבור הטעון מפני הכלוב כו'. ואיכא ג' תלרגות ביקון, וטעון, וכלוב, והכא ל"ש כלוב, ובירושלמי ב"ק פ"ב ג"כ ל"ת כלוב, אבל יתור לשון יש שם לתיתת שם ביקון וטעון ופרוק וטעון דהיינו ביקון היינו פרוק, וג' לגרום תשם פרוק וטעון, לכלוב וטעון יתשה הטעון מפני הכלוב, משום דכלכוב י"ב משום שכנת נפש. (יפ"ש)

תדחה קרובה מפני שאינה קרובה. והטור כ' תדשה שתיה קרובה, ועיין שמ"ע שיתון עכ"ל ס"ק כ"ד. (ג' מהרש"א)

היו שתיהן כו' רחוקות שתיהן טעונות. כ"ה בר"ף ורא"ש וכל"ל. (רש"ש)

צדק צדק תרדוף. ספרי שפטים קמד. (יפ"ש)

כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדוף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה. עיין פירש"י. ולולי דרשתם ז"ל היה תפשר לפרש לדק לדק וכו' קתי על גוף הדין, והך דצדק תשפוט עמיתך הוא עפ"י משנ"ל (תנות פ"ש מ"ח) בשנה שנתו לפניך לדין יהיו בעיניך כרשעים, ובשנה שנפטרים יהיו בעיניך כלדיקים. והוא מתמר כולל דקתי תפי' על דין מרומה. ולף שנתבר בתתו בב"ד יש ללמד זכות עליו, כמ"ש בע"מ (ה:) דלף תמרינן מיגו דתשיר לממונא תשיר תשבועתא, והתי דקת טעין הכי משום שפק מלוה יש"ל שיש לו עליו, ולכן לף שנתבר שהוא דין מרומה, עכ"ז בלדק תשפוט לותו לכף זכות, כי י"ל שיש לו עליו שפק מלוה ישנה, והכן. (עיני שמואל)

אור הנר. פסחים קיד ע"ל ד"ה ותין, ניטין פט ע"ל ד"ה גרות, ב"ז ד ע"ל [רש"י ד"ה] להן. (מא"נ)

אחרי ר"א ללוד כו' אחרי ר"ע לבני ברק. בני ברק היה בתלקו של דן (יהושע יט מה) ולוד היתה מהלך יום אחד מירושלים, משנה מעשר שני (פ"ה ב'), ובתלקו של בנימין (מגילה ז.) ועיין רש"י שם, ועתה אין יתכן הספור בתגדת פסח דר"ע ור"ע שהיו מסובין בבני ברק כל לותו הלילה היינו ליל פסח הרי מקומו של ר"ע ברור, ור"ע בעצמו ס"ל (סוכה כז.) משנה אני העלגוני שאינן יולאין מבתיהם בהגל, ושם בסוף הסוגיא פסרו שר"ע שנת בסוכתו של ר"י בר"ע בקסרי, מקשה הש"ס לתיך היית דירתו בהגל ותתיק הש"ס לומר דשנת הוא, ולימו דלי תפסר לומר דר' אליעזר יניח ביתו בהגל, ומקשה ס"ל תיך הלך בתג המות לבני ברק ופ"ג. ומ"ש הגמ' מהר"י בלנין דל"ל תמר ר' תגינא תתי ר' יהושע לגולה, עיין בתגרת רש שריבץ הגמ' מבואר שם בתרובה דבתמת כן היתה גילתא דתגמן, ותמהני בתלת תשם התעורר משם. (מהרצ"ח)

אחר ר"י כו' אחר ריב"ב. תעיתי טו ע"ל ד"ה בימי רבי, ר"ה לף ע"ב [רש"י ד"ה בית שערים, פסחים ג ע"ב, עירובין פו ע"ב, סוכה טו ע"ב ד"ה ע"פ, יבמות קג ע"ל, מנחות שם ע"ב ד"ה ביב"ב, ולעיל לף ע"ב ברש"י, ולף יז ע"ב. (מא"נ)

אחר ר' מתיא לדומי. וזהו ר' מתיא בן תרש. (מל"ה)

לדומי. שם עיר בל"י היא, כך לימיי. (יעב"ץ)

אחר ר' יהושע לגולה. נרלה שיש כאן השמטה, דהא כבר אמר אמר ר"י לפקיעין, אלא כך ל"ל אמר ר' תנינא בן אחי רבי יהושע לגולה, דהכי איתא שלהי בכרות [קג.] כשירד תנינא ב"ש ר"י לגולה עיבר שיש בתו"ל, שוב זכיתי שראיתי בילקוט (ברמז תרי"ט) שכ"ה הגוספתא, וש"ל שכוונתי לאמת מדעתי. (יעב"ץ)

אחר חכמים כו'. ל"ל שנרין לומר אחר סנהדרין, ואיפכרין לגשמועינן הא גמי, תע"ב לאיכא בתתייה בי דינא דאכימי טוענ ואריפי טפי, כי זומן בשית בי"ד קטון בכל עיר, אפי"ה סנהדרין עדיפי משום שהסתום גורס, אך עדיין אינו מתיפר דמ"ל לנשכח הגזית אלא כי יפלא דבר, ובכה"ג דינא לאורייתא היא ולא סגי בשלשה, ומשה לא קמייתי הכא, וי"ל דמייתי בספק שנפל בב"ד (לא עם זקן ממרא) שלא יכלו וישאלו בב"ד של עיר אתרת, אלא בשכחת הגזית.... ובתב"ג הכא נמי אחר תכמים וקמפרש סנהדרין גדולה ב"ב. (יעב"ץ)

היכי אמרינן להו כו' אם לא שכב. לקמן לד ע"ל ד"ה ורבנן, ולף מ ע"ל רש"י ד"ה פותתין, וע"ב ד"ה רשב"ל, ולף סה ע"ב ד"ה יצאו עדים, פסחים יג ע"ל ד"ה בתיזה, יבמות נא ע"ל, קדושין סת, ולף סב ע"ל ד"ה תנק, ב"ק כו ע"ל ד"ה פשיטא, ולף עב ע"ל ד"ה והלכתא, שבועות לב ע"ל ד"ה נתון. (מא"נ)

יש לך עדים להכחישן. כ"ל מ"ש בירושלמי ה"ל ויש עדים לשקרן, פי' להכחישן. (יפ"ש)

רש"י. ד"ה טעו. עי' בתיבושי הר"ן שתמה ע"ז ופירש פי' אתר. (מל"ה)

ד"ה אם עולות שתיהן. כגון זה עולה כו'. עי' בתו"מ סי' רכ"ע ס"ק ל' ומ"ש בגליון פי' לדברי רש"י. (מל"ה)

ד"ה קרובה. עי' ממ"ע סי' רכ"ע ס"ק כ"ד שיש ג' פירושים בכוונת רש"י, ג' שקרובה לעיר שיולא משם ונזה תדחה הקרובה, ופי' אתר שקרובה לעיר תרובה לילך לשם, ונזה נרין לגרום תדחה שתיו קרובה תפני הקרובה. (מל"ה)

ד"ה. לגולה. לפומבדיתא כו'. וכ"ש נקדושין (עמ ב), ועמ"ש שם ולעיל פק"ק תיתא דייני גולה כו' דייני דפומבדיתא כו'. (רש"ש)

תוספות. ד"ה. כאן. לא שיודעים בו שהוא מרומה. זה לא כתמ"ם ולא כהרמ"ם שמ"ע סי' ט"ו סק"ט. (ג' מהרש"א)

ד"ה. קול. בירושלמי דכתובות. פ"ת ה"ה, ושם תיתא קול מגרום בעיר ולימא שם בעורי ולימא שם פ"פ שבטלה הגזרה התגס לא בטל, משמע דקודם הגזרה לא היתה זתת.

וק' מהאי קרא שבירמי' מוכח בפוס', ומפשר שלא היו מיוחד לחו"ע בשביל הבן כ"ש לכל שמהם היו עומין ומזו יתדוה לזה. (יפ"ע)

ד"ה אור. מכאן נהגו להדליק נר במילה. ולהולין לפני המתן מבוקה של שעות, מדושי הר"ן. (ג' מהרש"א)

ד"ה. היכי (בקופו). פותחין בזכות כל"ל. (רש"ש)

דף לג ע"א

גמרא. מיכן שפותחין בדיני נפשות. ל"ע בטו"ה בהקדמתו ליו"ד במ"ש דלא בחומש, ומלאתי בשבועה"מ הג' מיבוש פ"ו עלה כ"ט ע"ג. (ג' מהרש"א)

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחילה לזכות. ע' פיוס יפות פ' נשא [עב"פ אם לא שכב מים וגו'] קו' לפמ"ש תוס' קידושין ס"ב דמה שאנו רוצים שמוח הן, ה"ב לריך להקדים זכות שיהיה תנאי כפול, ועי' יבמות נ"ז דלרבי בעי תנאי כפול. (מהרש"ם)

דן את הדין כו' טעה בשיקול הדעת. לעיל ג ע"ב ד"ה תלת, ודף לא ע"ב בהג"ה אשר"י, עילוקין מו ע"ב ד"ה רב אמי, ברכות כז ע"ב, שבת לה ע"ב, כתובות פד ע"ב ד"ה בדבדף, ודף ק ע"ב, קדושין נח ע"ב ד"ה ר"י ד"ה הוסלה, נדרים ח ע"ב ד"ה ל"ת ד"ה לא ד"ק ק ע"ב ד"ה טיהר, ב"ב סב ע"ב ד"ה מיתמר, ודף קי ע"ב ד"ה מהדר בך, ע"ז נח ע"ב ד"ה מדמוקטרך, מולין כו ע"ב ד"ה מיבעי להו, הוריות ג ע"ב. (מא"ז)

טימא את הטהור. עמ"ל ו ע"ב. (יפ"ע)

ובמומחה מחזירין. גי' הר"ף מומחה הא קמני סיפא וכו' ע"ש וק"ל. (חת"ס)

טעה בדבר משנה. עי' מ"ש שם [לעיל ו ע"ב]. (יפ"ע)

לפני חכמים ביבנה והתירוה כל"ל. (רש"ש)

הלכה חמורך טרפון כו' וכל המומחה לרבים. לעיל ה ע"ב ד"ה מי גמור, עילוקין גג ע"ב רש"י ד"ה נתייעץ במכתיר, קדושין ג ע"ב ד"ה קנו, ודף עד ע"ב, מולין מג ע"ב ד"ה זיל, ודף מט ע"ב ד"ה שקילו, ועי"ש נו ע"ב ד"ה ל"ל. (מא"ז)

ואם איתא לימא לו טועה בדבר משנה את. מע"ג דר"ע ור"ט קודם רבינו הקדוש היה וכמעט ר"ע גולד רבי (קדושין סב:) ורבי סילד המצה, ועיין רש"י קונים דכאן ד"ה אפי' טעה בר' חייא ואומה המתת מינו הרבה מצוות שהיה קדושות עוד קודם רבנו, עיין זו"ח מכה בני שימן י' והביא להיה מהא דאמר ר' יוסי אתרוג כליס שנכנסת בטומאה ויצתה בטהרה, ועי' תוס' (ב"ק נד:) ד"ה בימי. (מהרצ"ח)

והאמרת כיון דא"ל פשור אתה כמי שנו"נ ביד דמי. י"ל דהיכל לאמר פטור לגמרי הוה כבשה ומת, אבל בשאמר פטור אתה ע"י שבועה לאו כנו"נ ביד דמי דעדיין מתוסר שבועה הוא ושפיר מיגין לזוקמי מחזירין לחובה כגון שמתחלה פטרו ע"י שבועה ואח"כ חוזר ומחייבו לגמרי וכו'. ועי"ל שים ביד התובע מעכון ולא נעלו ממנו אי שים בידו שט"ת. (מל"ה)

רש"י. ד"ה הלכה חמורך. למכור את חמורי כו'. בנדרים (ס ב) אימא דעשיר גדול היה. (רש"ש)

ד"ה. לאו כלום. ואת לא אפסדת ליה מידי. ע' פרק הגוזל עליס דף ק' ל' תוד"ה טיהר. (ג' מהרש"א)

ד"ה. רב חסדא. לשנויי מתני' דדן אה"ד כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מה. וא"ת כו'. ל"ל דס"ל דלמ"ד הוה מוקמינן בטעה בדבר משנה, ולכך מקשו אמאי דחילו מה שעשה עשוי דחילו למאי דמוקמינן בשקול הדעת כיון דלא אימאר הילכתא לא כמר ולא כמר תזי ס"ד דמה שעשה עשוי. (מל"ה)

בא"ד. ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם כו'. ע' תשו' מהר"י אסכלי יו"ד סי' שכ"ח. (מהרש"ם)

בא"ד. והשתא מה שעשה עשוי כשעירבן ברוב פירות טהורין. וקשה דהא מה שעשה עשוי קאי על הוראת הכם וזה אינו מכח הוראה רק מצד התערובת, ועוד מאי קמ"ל הא בכל דוכתא קי"ל דכרובא בטל, ונראה דקמ"ל אף אם בטלו ועירבו במיזד מ"מ כיון דלפי הוראת החכם יהיה היכול לעבדו מזו מועיל לו הוראת החכם לענין זה דלא ליחשב כמבטל איסור במיזד דאינו בטל ולענין זה מה שעשה החכם מהוראתו עשוי ללא ליחשב זה כמבטל איסור במיזד, ועי' תוס' בסמוך. (מל"ה)

דף לג ע"ב

גמרא. חובתיה דמאן כו'. עי' תי' הר"פ, ועי' תשו' מרלה יחזקאל סי' ק"ח בהא דחול"ל בב"ד שרלו כולן למוכה לעיל י"ז. (מהרש"ם)

חובתיה דגואל הדם. לעיל ג ע"ב ד"ה מוקי, ודף יג ע"ב. (מא"ז)

טמא את הטהור דאגע ביה. עי' בהר"ן ריש ע"ג ד"ה הנשאל לחכם וטימא. (ג' מהרש"א)

מנין ליוצא מב"ד חייב. ספרי שפטים קמד מפסוק לזה לזה תרדוף וכ"ה בירושלמי, ובמלחמת משפטים פ"ב בכללו. (יפ"ע)

ת"ל צדיק אל תהרוג. עי' לקמן ע"א ב' וכ' נמלמה ממדוהו למיים ומת ל"ל קרא וכרש"י שם.

דכתיב ל"ת ול"ת עליו. ללמון ממלה נופל בממת לו זכות דלאו למחול עליו, וכפוי נופל בממת לו מוסה שלא יכפוהו. (רש"ש)

מכי הרג תהרגנו. וכ"ה בספרי לאה פיס' פט.

חייבי מלקות כו' אתיא רשע. לעיל י ע"ב ד"ה רבה, כתובות לה ע"ב ד"ה רבה, נ"ק פו ע"ב ד"ה חייבי מלקות. (מא"ז)

בדבר שהצדוקין מודים. לקמן לד ע"ב ד"ה שלא, ר"ה ה ע"ב ד"ה אמרה, (ועיין בפ"ך ח"מ), יומא כו ע"ב ד"ה שפטם, הוריות ד ע"ב, מולין טו ע"ב ד"ה מעיין. (מא"ז)

בעי ר"א בר אבא מר' יוחנן. בירושלמי בעי ר' אמי מר' יוחנן, והביא לו אתקלף מרקושך, עי' פ"מ, ובעב"ד יש לפרש שפמ"ש העירוך ערך קד המיתו הגרי"ב דהיינו משום דקרא בתים משתעי יש לנטות דהשתא פטוחה, והביא לו מקרא מות יומת הנוקף והנוחפת, כן י"ל בירושלמי אתקלף מרקושך הטלתי שנתאבר יחד דהשתא תוכרו יחד בקרא מות יומת הנוקף והנוחפת. (יפ"ע)

כגון שטעה שלא כדרכה. עי' תוס'. ומשמע משמת דבעינן בשפופרת, ולא סגי שיהא בדרך המצויים בדיני נפשות נמי, וזו שקשה ביותר כי מי יוכל לעיין אחר המצויים אם לא עשו אלא הערלה, היינה למ"ד הערלה היא נשיקה אבר, אבל למ"ד הכנסת עטרה אליך יוכלו העדים לראות ולהבחין אם לא הכניס העטרה בולאי או פחות, ואין ה"ב אפשר לחייבם מיתה בהעלם עין, וה"ב בשלא כדרכה שמודאי אי אפשר לעמוד על הדבר, אף אם אליהם יבאיהו אליהם יתבוננו לידע בבירור שעשה הערלה לחייבם מיתה עליה, כי מי יוכל להסתכל בשעת מעשה לדקדק אם הכניס עטרה בפי נקב החמור שהעגבות מכסות אותו, ואפילו אם ימשכו אם בעגבות לא יוכלו למשם היטב לשער הכנסת העטרה בלי ספק כלל, ואין לריך לומר שאין מחזירים לחובה, ושמא בשאת בכדרך המצויים שני, דקשמת לה הוי בניר מהכנסת עטרה כשרואין אותו טומן וכותם בה כשוכב בשפופת, אז היא ודאי הכנסת עטרה וכשאוכב עליה בלבד ספק הוא דהוי ופוטרין אותן, וכיון שיש מב"ד זכאי ע"פ עדות כזו, חזרו העדים לבאר שראותו טועל ממש בשם כותם בה, לשפות הכניס עטרה כה"ג, דלדידן מיידע ודאי, ואפ"ה פטורין השתא, אחר שיש אלו זכאין פ"ע אין מחזירין אותן משום דלמיחי מיניה הערלה גדידה הוא דהוה, ואין הלדוקין מודין בה. (יעב"ץ)

ר' יוסי בר' יהודה. ספרי מסעי קמא, ועי' שפטים קנ, ועי' ירושלמי בה"ו דאיתא שם דגם הוא אינו עונה לא לזכות כו' ואמה הפ"מ בשם"פ מבא דאיתא לקמן דאם אמר יש לי ללמד על עלמי זכות שומעין לו, והוא נאמת פלא, אבל דאיתי בהרי"ף בפ"ג שהביא הירו' ושם ליתא הלי אין לזכות גבי הוא עלמו רק תובה ליתא אין בדבריו כלום. וכן יש להגיה בירושלמי.

עונה לזכות. לקמן מ ע"ב ד"ה אמר, ודף עח ע"ב ד"ה שהרי, קדושין סג ע"ב, מנחות סה ע"ב ד"ה רבי יהודה. (מא"ז)

רש"י. ד"ה זכות גרידתא. לנעל דינו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה. כתיב בח"מ יומת הרוצח כל"ל. (רש"ש)

ד"ה. טעה בנואף. וזיכה מהו כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. כגון באומר אבן שהרגו בה לא היה בה כדי מיתה כו'. ל"ל שע"ז מחזיר לזכות בדבר שאין לזוקין מוזין, ומ"ם לו במותרה מפי השניוג היינו במחזיר למוכה וכן נאומר שהיה רולף. (מהרש"ם)

בא"ד. הוא היה רודפני כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה שעירבן. דכי נמי מחייב לי' מודע ליה. ע' תוס' גיטין נ"ג ע' ד"ה שלא יהא שכ' טעם שמר. (מל"ה)

בא"ד. הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא. אינו מובן אלף לי שייך הכא הלי טעמא מ"מ הא לא מחייב ר"י הכא מהאי טעמא רק מזיד ולא שוגג, וע"ק מ"ש אח"כ דהכא הוה מזיד דלכתי קאמר כיון דלא שייך הכא הלי טעמא שמעמא במזיד דהא נאמת לא כיון לטעמא רק שעשה כדין א"כ אף דחשיב כמזיד ליפטר, ודוחק ל"ל דמ"ם התוס' הכא לא שייך הלי טעמא היינו מטעם דשוגג הוא ועדיין לא מחייבא מירוחא דחשיב הכא כמזיד דנאמת אף במזיד לא שייך הכא הלי טעמא, ול"ל דלא פליג בין מזיד למזיד.

בא"ד. וי"ל דחשיב כמו מזיד שהי"ל לדקדק בהוראתו. ודלי הכי הוא דאמרן [אמת ד, טו] שגגת תלמוד עולה זדון. (יעב"ץ)

בא"ד. חשיב כמו מזיד שה"ל לחכם לדקדק כו'. ע' בס"פ אלו מליאות שגגת תלמוד עולה זדון ובפירש"י שם. (רש"ש)

ד"ה. שטעה. וי"ל דהכא מיירי בהעראה כו'. ק"ל ת"ק ל"ל שלא כדרכה אפילו כדרכה נמי דהא הערלה בת"ח ל"י שלא מהיקשא דר' יוסי בר"פ הנשאל ת"ח ואולי משום שאחרי עריות דילפינן שם בס"ז מנדה ותפוח אם נקט שלכ"ג דבמה"ל לאפשר שהלדוקין מודין.

דף לד ע"א

גמרא. עד אחד לא יענה כו' אחת דיבר. לעיל ט ע"ב ד"ה במן, ודף לא ע"ב ד"ה היכא, ר"ה כו ע"ב, סוטה ג ע"ב ד"ה כ"מ מכות ו ע"ב, ודף כד ע"ב רש"י ד"ה מפי, סוכה נג ע"ב ד"ה אם בזול, יומא נא ע"ב ד"ה דוסה, כתובות כא ע"ב ד"ה המת, קדושין ל ע"ב ד"ה אם, הוריות ג ע"ב, ודף ז ע"ב.

אר"ל משום דמיחזי. בירושלמי ר"ל אמר פעמים שהוא רוצה ב"ש מוזמם ומפליג דבריו שלא יאות.

משום דמיחזי כנוגע בעדותו. הרמב"ם פ"ה מעדות שנק שעם זה וכ' דגם לוכות ילפינן מקרא דועד אחד כו' וכמ"ש ס"ל שם ול"ע. גם כ' דעדי ממון מלמדים זכות ומוכה ול"ע. (ג' מהרש"א)

ורבנן האי לאמות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים כו'. עי' חלקת ממוקק סה"ע סי' לה סק"ל נוגע רק לדבען, אבל בם' מלל מתם סי' מ"ז הוכיח מבען דבדיני נפשות לכ"ע מה"ת רק בדיני ממונות נסתפקו ע"ש. (מהרש"ם)

מנין לאחד מן התלמידים. ספרי שפטים קו, וע' הגהת הגר"ש שם. (יפ"ע)

אמר רב ל"ש אלא בשעת מו"מ. בירושלמי ה"ד אימא ליפכא רב אמר [ומ"ש שם רבי הוא ע"ם] ונלבד שלא יהו מתוסרין נומר מים פ' אחה כו' אבל אם היו מתוסרין נמו"מ לא בדא ריב"ח אמר אפי' מתוסרין נמו"מ, ולפ"ז מ"ש הכא דריב"ח אין מוקף מכלל דרב אחמר בירושלמי מוכח דפליגי רק דהפלוגתא היא בנאופן אחר. וע' מה"פ פ"ה ה"ד ד"ה מפני שב' דר"י בר' נהן ס"ל כרב דבבלי, ולפ"ז אינא שלמה דעות בירושלמי והי' לו להביא הדעה השלישית בפ"ד ה"ד גבי פלוגתא דרב וריב"ח, ובענ"ד ב' דר"י בר' נהן ס"ל כרב בירו' ומייתי בשעת מו"מ גם למאר כדמוכי הכא בה"ג.

ת"ש דאריב"ח אחד מה"ת כו'. ע' תוס' מיר (כט.) ד"ה ה"ג בשם ר"ח שיש ריב"ח שהוא תנא.

שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות. קשיא לי והא בכמה דוכתי אמרינן מר מהכא יליף מהתם מייתי לה, כדאיתא ריש יומא [ג:] וכלמה דוכתי. (יעב"ץ)

שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות. הרמב"ם בתג מפילו מפתי מקלוות, ול"ע מה שכ' בכ"מ בישוב. (ג' מהרש"א)

טעם א' משני מקראות. לפי הפ"מ הוא דעת ר"י בר' נהן פ"ה ה"ד. (יפ"ע)

ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים. מ"ב עי פ"ל. (יפ"ע)

ריה"ג אומר מתוך כו'. מ"ב שם סס. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה אלא דברי המזכין כו'. דלא נענייהו לטעמא ונימא שמא בדבר שמ"ב היית טועה כל"ל. (יעב"ץ)

בא"ד. ולימא שמא כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

תוספות ד"ה מה. וקשה דהל"ל כו'. מה שהגיהו עה"ג בשם רש"ל לנוסיף מיבת נמי הוא שנוש. כי כוונת הרש"ל על לקמן והל"ל נמי כו' וכמו שהגי' לפנינו. (רש"ש)

דף לד ע"ב

גמרא. שחט וזרק איבא בינייהו. לקמן סח ע"ב ד"ה ריפא, ודף פב ע"ב רש"י ד"ה פטור, שבת עג ע"ב ד"ה אלא, כריתות ג ע"ב. (מא"ז)

שחט וזרק כו'. ע' מהרש"ל מ"ש וה"ה הס"מ למימר בהיפך העלה וזרק ל"ב ל"י מיב ב' ל"ש מיב ג' ע' ש"ל. כן הוא להדיא בזבחים ק"ז ב' ותמי ממר עלה אף ל"ש מיב ב' ע"ש.

דיני ממונות ביום כו' מה נגעים. לעיל יח ע"ב רש"י ד"ה הוי חומר, ודף כז ע"ב, וע"ש ו ע"ב ד"ה אין, וע"ב ד"ה לאתויי, שבת קיד ע"ב זריזים, ר"ה כה ע"ב ד"ה כגון, מ"ק ח ע"ב ד"ה נפקא, עילוקין טו ע"ב ד"ה בהמיבה, סוכה כד ע"ב ד"ה בהמיבה, ודף ל ע"ב ד"ה כי, מגילה יד ע"ב רש"י ד"ה וכי לינן, ודף כא ע"ב, יבמות קד ע"ב ד"ה ומר שבר וד"ה אפילו, סוטה יז ע"ב ד"ה מה, ב"ק ל ע"ב ד"ה כגון, כריתות טו ע"ב ד"ה ערות, זבחים קב ע"ב ד"ה אהרן, מנחות לג ע"ב ד"ה אתיא, בכורות יד ע"ב ד"ה טוב, ודף לה ע"ב ד"ה כהני, נדה מט ע"ב ד"ה לאתויי, ודף ג ע"ב ד"ה ור"מ. (מא"ז)

דרבא רמי כתיב ושפטו וכתיב והיה ביום הנחילו. וע"ל דוסמטו אתי לאוקוויי אם קבלו בע"ד עליהן למוכר לזונו בלילה כדאי' בתו"מ סי' ה'. תדא זיה פשיטא דאין לאתר הקבלה כלום, ועוד דוסמטו מסתע דהסיינים ים להם כח לשפוט לפילה בבפיה, דאל"כ הו"ל למכתב והעם ישפטו לפניהם בכל עת אבל הוה משמע דהשם רשות בידם. אך קשה לפמ"ש הסמ"ע דאם מדליק נרות בלילה מותר, ה"כ נוקי הך דבבל עת אם מדליק נרות ואתי לאוקוויי דלא תעשה דהשעה גורם דעת בלילה אינו כשר לדין כמו שאינו רשוי לשאר דבריס שמצוחן ביום דאתמר נהו בספ"ב דמגילה, לכך כתוב דאין העת גורם ביטול לשפטם בכל עת רק האור גורס לדרך שיהי' האור. (מל"ה)

דרבא רמי. בירושלמי מסתי דגם לתחלת דין אתי קרא לדיעבד שאם דן בלילה דינו דין, וקרא דמיום הנחילו לא מיירי אם כלל, ואפשר דמהתקש רישים לנגעים יש תחלת דין ול"פ רבנן על ר"מ, וכ"מ בנדרים פ"ט דמייתי להך היקשא שתמת בלא פלוגתא וע' מה"פ אם ד"ה הקיש. וע' בגל"פ פ' מצות חלילה שמצאם גי' הירושלמי, ולדבריו מסקנת הירו' דגם בדיעבד תחלת דין פסול בלילה, וע' קה"ת סי' כ'. (יפ"ע)

מה ת"ל "ועל" פיהם. כל"ל. (יעב"ץ)

מה נגעים ביום. דב"ר פ"ה, ספרי שפטים רת, ת"כ פ' נגעים פ"ת.

דכתיב וביום. בת"כ מצורע פ"ת מפיק מולהוחות ביום הטמת מלמד שביום כו'. (יפ"ע)

אי מה ריבים בב' כו'. בס' ת"ת תמה לכ' שתת בייה דכ' ליקח לתמר בריס מכילתין (ג.) דמדאוריימא תד נמי בשר, ת"כ מפי קאמר מי מה ריבים בג' הא מדאוריימא תד נמי בשר. ולק"מ דהא אמר התם דכ' שתת בייה דר"ח אית ליה דשמואל לתמר שנים שהוו דיניהם דין. ות"כ ר"מ לטעמיה לתמר התם (ו.) בנוע בג', ומוכח התם דל"ל דשמואל, ות"כ ס"ל דמדאוריימא נעי ג'. ותפי' לפ"ד הרמב"ם שכתבו הרשב"ם והכ"מ והלח"מ בפ"ג מהלכות

סנהדרין דמפרש לה"ג בריה דר"ש ופסר לקיים דברי שמואל, אבל מ"מ אין הכרע לפי' מ"ד דמדאורייתא הוי כמו מלי סנהדרין דמדרבנן בעי ג' ולשמואל לקמן דף לד ע"ב, אין דינו דין בפחות מג' ולכך בשמואל, ולפ"ז אין הכרע דר"מ ס"ל דמדאורייתא בעי ג' מהא דל"ל דשמואל. לפ"ה י"ל דהא דקאמר הכא לי מה ריבים בג' סיינו גזלות ומבלות דלכ"ע בעי ג' מה"ת, ומה שהקשה בתי"ט דמנ"ל לתקוני בגיעים לגזלות ומבלות טפי מלהורגות והלוקות, וכ"ה בפ' נתיבות משפט סימן ה', לק"מ דהיינו דקאמר ודין הוא ממונו בג' גופו לפ"ה ניחא, ממילא דמהכי לן הא ק"ו לגלויי מהאי היקשא דילף בגיעים מריבים דגזלות דבעי ג' וכה"ג אימא בפחות (כד:) ולהכי אינטריך לפחות מהאי היקשא מק"ו ולומר דגניבה בכהן ג'.

(מצפ"א)

הלכה כסתם. שנת פת ע"ב, חולין מג ע"א ד"ה למורמלי, (ועיין בכללים). (מא"נ)

לאתויי סומא באחת מעיניו. ובשתי עיניו גם לרבנן פסול להרמב"ם וס"ע ס"ז ולתוס' בגדה ב. ד"ה ור"מ כשר לרבנן. (ג' מהרש"א)

דינן ביום וגומרין בלילה. וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא שידון ביום, הרי"ף. (ג' מהרש"א)

מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא. וקשה נהי דלא חולמת עכ"פ שוין הן, ול"כ לא יכול למחות בהסוא קומת דלמיל. וי"ל כיון דכפה לדון לפניו מקשה שפיר היאך הניחו ר"י לכפותו כיון דספיקא דדינא הוא לדידי' אין לכפותו מספק. (מלי"ה)

ואבע"א משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא. כה"ג בע"ז (ז.) [ועי' תוס' שם דל"ג גבי]. (שער הלקוטות)

ואיבעית אימא משום דקתני לה גבי הילכתא דדינא כו'. עי' תוספות יו"ט פ"ו דתמורה מ"ה, ופ"ב דכריתות מ"ג, ור"ן נדרים פת ב'. (מהרש"ם)

ור"מ האי ביום הנחילו את בניו מאי עביד ליה כו'. עי' תשו' מהר"ם תוב זרוע סי' ל"ח. (מהרש"ם)

והיתה לבנ"י לחקת משפט אורעה כו'. עיין פיוס וסוף ומבלית קרוב מעניו מרעה מרעית מוחיה מרעית גופת, לעומה כיון שסיימה הפרשה בכך מורה על כל הפרשה למעלה שיהיה מקח המשפט. (חכמת מנוח)

ואין עד נעשה דיין. לעיל ט ע"ת ד"ה נזמן, ר"ה כה ע"ב ד"ה לא מהת, מגילה כת ע"ת ד"ה משפט, כתובות כת ע"ת ד"ה וס"מ וד"ה הנת לעדות, ולף נה ע"ב, ועיין פה ע"ב ד"ה המוכר, נדרים עו ע"ת ד"ה כיון, ב"ב קל ע"ת ד"ה הלי. (מא"נ)

מנה"מ כו' א"ק והוקע אותם לה' נגד השמש. הן לקמן ליף מזה דהמיתה עצמה לא מהת בגלוי דקאמר ולוקטליה לתורתא נגד השמש בעיון. וי"ל דהכא ליף מריבים דקרא מקח לא כל דאשי העם דמפרש לקמן תלק להם ב"ד וגנד השמש קאי גם ע"ז. (רש"ש)

כנגד השמש. לקמן לו ע"ת ד"ה רבה בב"ת, ברכות יב ע"ב. (מא"נ)

רש"י. ד"ה אף לרבי עקיבא כו'. **הואיל ואין בהן אלא אזהרה אחת כו'.** עי' מל"מ פי"ח ממעשה הקרבנות ה"ד בזה. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה סתמא. **תימה כו' משום כו' בכל עת.** י"ל דמשום זה הרי נוכל לקיימו על יום המעונן כדדרים ליה ר"מ. (רש"ש)

בא"ד. תימה. ולכאורה י"ל דאי ס"ד דמקיש ריבים לגניבים, ג"כ י"ל דוקאנו לרבוי יום המעונן, ואכתי לילה מ"ל, ולמלוק אין מחילת דין לגמ"ד ללה רמיזת גחלוייתא מלוק בזה. (מל"ה)

דף לה ע"א

גמרא. רצפה בת איה כו' חלוק להם ב"ד. לקמן פב ע"ת ד"ה ויקס, ולף קיב ע"ת, יבמות כת ע"ת ד"ה ומותר, ולף עת ע"ת. (מא"נ)

אם העם חטאו. בגמ"ר פ"ב מגמומת גלק י"ע פלוגתת דר' יוחן ור' נחמי' דר"י ס"ל דרמתי העם חטאו על שלא מיחו ור"י ס"ל ללחלוק אמי דיינן, ורמתי העם היו דיינים וכ"ה בספרי שם רמתי העם לדיינין. (יפ"ת)

חלק להם בתי דינין. עמק"ל (מה ב).

(יעב"ץ)

א"ל הקב"ה למשה חלק להם בתי דינים. עיין רש"י שפירש מפני שמתו לבעל פעור וכל הנפקלון נתלין. תוס פמקרא מבואר להיפו שיש מהשיו הנשמדים לבעל פעור, וכל לשון הרג הוא בסייף. ועיין רמב"ן פרשת מסע על קרא שימו איש חרגו על יהיהו, שכתב כי הוא מלוה שנאמרה מיוחדת בדבר קח רשתי העם והוקע תותם לעיני השמש ע"ש, והיינו לע"ש שע"ז בפקילה מ"מ כיון שהיו רשים ולא יוכלו להמיתם בב"ד אז הדין שתם אין יכול להמיתו במיתה שהו הרגוהו בכל מיתה שתוכל ע"ש, או שהיתה מיתתם כמשפט עיר הנדחת כיון שרשים הם הפושעים כמ"ש רש"י פרשת מסע ורמב"ן שם. (מהרצ"ח)

אילימא משום שאין דנין שנים ביום אחד כו'. עי' פיוס יפות פ' שופטים [עה"פ והוקע את השים הזות וגו']. (מהרש"ם)

בשתי מיתות. פירושני ס"ל מבן אפי' ונוקפת, ופי' הפ"מ כגון בת כהן, וכ"ה לק' בבבלי מו ע"ת, ובענ"ד יפבן דהיינו לף ס"ל פילוק זה בין ב' מיתות או מיתה ג' ות"ל לפרש בבת כהן. (יפ"ת)

דא"ק מלאתי. תגמומת שפטים ז מקרא לדק לדק מרדף ע"ש. (יפ"ת)

ורבא אמר וכו' אשרי דיין שמחמץ וכו'. ל"ע דביומת ל"ט מפרש רבא גופא למעוך דקרא לשון גזל ושמק, ולא לשון מיתון ע"ש, ול"ל דט"ס שם וצ"ל רבה, וכ"ה בקדושין ל"ג עיין שם. (מרא"כ)

אשרו חמרון. לעיל כט ע"ב ד"ה הודה בהני, בתוספות י ע"ב ד"ה מאחרן, גיטין לד ע"ת ד"ה האחור, קדושין גג ע"ת, ב"ק מו ע"ב ד"ה שתין. (מא"נ)

את הצדקה. ברכות ו ע"ב ד"ה תגרת דתעניתא, תענית ו ע"ת ד"ה דבר. (מא"נ)

נידוייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא מינשו טעמייהו. עיין תוס' לקמן פ"ט ע"ת ד"ה ולת, דכתבו דמכאן מוכת דקודש גמר דין לת שיך עניו הדין. ועי' תוס' (מו"ק יד:) ד"ה נמלאתה. (מהרצ"ח)

במעלי שבתא כו' אתה מענה. לקמן עט ע"ב ד"ה נשוי, ולף פט ע"ת ד"ה ולת, שבת י ע"ת, ביצה לו ע"ב ד"ה ומת, ר"ה ל ע"ת, מ"ק יד ע"ב ד"ה נמלאתה, כתובות ג ע"ת ד"ה מי, ועי"ם לג ע"ת, ערכין ז ע"ת ד"ה מפני, ד"ה יש בה, יבמות כ ע"ב ד"ה כולה, ב"ק לת ע"ת, שבועות לז ע"ת ד"ה הוה. (מא"נ)

אין רציחה דוחה כו' ולאחותו מה ת"ל. זיר מז ע"ת ד"ה וכן משום, וע"ם מת ע"ב ד"ה ולמחותו, זבחים ק ע"ת ד"ה הרי שהיה. שבת קו ע"ת ד"ה מדאיצטרך ד"ה מה לי, פסחים עה ע"ת ד"ה למעוטי, מ"ק יד ע"ב ד"ה ממעטי, לקמן עג ע"ב ד"ה חד למעוטי. (מא"נ)

ולקטלי לאורתא. ה"ג מקשה בירושלמי ומשני מפלת דינו מסהסה, והיינו מעשה שת דינו דמשני הכא לקושי' ולקטלי' כתב בשפת' והך טעמא דנגד השמש לת ס"ל להירו' לענין קטלת, רק לתין דינן בלילה, וכן מוכת מעובדת דוזר עם נבל בירו' פ"ב ה"ג כבר עמר דינו ביום ולענין קטלת לת אכפת לי' משום לילה. (יפ"ת)

ותהא קבורת. יעוין תוס' שבת דף (קיב) [קנב] ע"ת ד"ה מפי לטעת. (רב"פ)

ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו כו'. כת' תורת חיים כתב ללתו דוקא מת מלוה קאמר ללת מבולהו מתים קאמר שיהא מותר לקוברן בשבת אפי' ים להן קוברין עתה, דאי אית דשאר כל המתים אסור לקוברן בשבת לת עדיף מת מלוה מייהו לתלו משום שאין לו קוברין עתה יהא מותר לתלל עליו שבת טפי משאר מתים, דאמאי לת יתתין נמי עד למחר שבת לתין שבת שיהא עדיף משאר מתים דזה עכ"ד. ותין תתוור דוחאי שבת גדולה לומר דעדיף מת מלוה דזה משאר מתים דהא כתבו התוס' לקמן (מו:) דאם שוכח על המטה נכנסין בשבת ולא ליכא בזיון, וכ"כ התוס' בב"מ (ל:), וע"כ משאר טפי שיהא מותר לקברו בשבת ולא להמתין עד מ"ם ממת שבעיר שתין בהמתת קבורתו בזיון אם שוכח על המטה, וכן מילקו הפוסקים גבי מגילה בין מלא מת מלוה שקוברו תחלה ואח"כ קורא ובין מת שבעיר שממתינין לקוברו עד תמר הקריאה והוה מעשה הזכור. (מצפ"א)

ותהא קבורת מ"מ ד"ש. מכלמת משפטים פ"ד. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה חלק להם. ועובד ע"ז בסקילה. תע"ג דביומת סו ע"ב קאמר הגמרא עדים והתראה בסייף, שת"ה כדפירש"י ז"ל משום דעדיין נזונו כבני נת. לכאורה קשה לפי מה שפרש"י ז"ל בחומש דתרבעה ועשריס חלף שהיו בתגפה היו משבט שתעון שכן נתתכו בתעין שני, ובשעין שני היו עשריס ושיש חלף ת"ב היו העובדים, והת פיתף לעיל דף ע"ו פיס ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך, ופרש"י בשבת וה"ב אין קאמר חלק לתם שתי דינין דהת ב"ד של שבעים ואחד לף היה [חלף תחד], ואפשר דלת כל הב"ד חלף היה משבט שתעון חלף ויונן, ואפשר דלת היה חלף תעוט ואע"ג בשעין הרשתון היו תשעה ושמשים חלף מ"מ משבע שתיכף אחר התגפה היה שעין. (פורי"ט)

בא"ד. ועובד ע"ז בסקילה וכה"נ נתלין כו'. תלי תניא כלת תניא כי בכל השקלין פליגתת ולרבנן אין נתלין ועובד ע"ז לב"ע נתלה כלאי' שם. (רש"ש)

ד"ה ולאחותו כו'. הכתוב מזהירו מליטמא כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. שאם היה נזיר זה כהן כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

תוספות. ד"ה אשרו חמור. **שטר למלוה דלא מהימן.** ל"ל למלוה דאי לאו הכי מהימן, עי' הג"מ. (ר"י"א חבר)

בא"ד. וצ"ל כו' דלא מהימן לוה במיגו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אין. בשריפה ניחא אפילו למ"ד מקלקל בהבערה פטור כו'. בתוס' שבת ק"ו ע"ת ד"ה ומת לי. (מהרש"ם)

דיש לו כפרה. יעוין תוס' לקמן לף עג ע"ב ד"ה תד ובתוס' שבת לף (עו) [קו] ע"ת ד"ה מה לי. (רב"פ)

בא"ד. הכא חשיב תקון דיש לו כפרה. ע"ל מ"ו דעד דמתעכל בשר ל"ה כפרה, ובתוס' שבת ק"ו בתניא קאמר שיהיה התיקון מיד, ועי' בית יתקע סי' לד ובסי' ל"ז תי' עפמ"ש בקפר מנחת חינוך מל' שם"ד שבשעה תשובה מכפר מיד. (מהרש"ם)

דף לה ע"ב

גמרא. רציחה גופה תדחה. מכלמת משפטים פ"ד. (יפ"ת)

שבת שנדחת. שבת קלב ע"ב, ולף קלג, עירובין קג ע"ת ד"ה הלכה, יומת פה ע"ב, זיר מז ע"ת ד"ה וכן, ב"ק כה ע"ת ד"ה לתי, מועין מ ע"ת ד"ה חייב, ולף פד ע"ב ד"ה שוודאי, זבחים ל ע"ב ד"ה תקדוש. (מא"נ)

אינו דין שתהא רציחה דוחה. עד סוף הסוגיא דמסיק מזמי המיומד לי ומתי ניהו תמיד. עי' תוס' יבמות לף ז' מה שמקשים ע"ז. ולכאורה י"ל קושית התוס' דבגמ' קשה דלמת ג"ם דמוטבות תתי להתירא מה להכון שבת לף כתן שבת, ור"ל דת"כ ל"ל ג"ם ק"ו הוא ומ"כ תי לתו מזמי ס"ם דרציחה דוחה רק קרבן יחיד ולת קרבן צבור וג"ם דמוטבות תתי להתירא, דהשתת ליכא ק"ו, ור"ל דלף נלת מזמי ת"ל דהגי"ם תתי להתירא דת"כ ל"ל קרא דעבודה דוחה שבת הת מק"ו נפקא מרציחה דדוחה שבת ומדמתי מהעבודה עבודה דוחה לציחה תיו דין שדוחה שבת ומדאיצטרין קרא דעבודת ק"ל דוחה שבת ג"ם דרציחה תיו דוחה תת השבת וג"ם לתומרת, ות"כ שפיר מקשי התוס' שם ודו"ק. (רד"ל)

דבי רבי ישמעאל תני לא תבערו כו' מושבות מה תלמוד לומר. לקמן עט ע"ב ג"ם הכותי ב"ד, ולף פט ע"ת ולת, שבת ט ע"ת ד"ה הבערה, ולף ק ע"ת ד"ה למתרי, ולף קו ע"ת ד"ה מדאיצטרין וד"ה מה לי, ועיין קלב ע"ת ד"ה מה, פסחים ה ע"ת, ולף עה ע"ת ד"ה למעוטי, יבמות ו ע"ב ד"ה טעמת, ולף ז ע"ת ד"ה ומה עבודה ול"ה שנאמר ול"ה ות"ל, ועי"ם לג ע"ב, מו"ק יד ע"ב, מוליו מ ע"ת ד"ה מיב, מנחות נה ע"ב ד"ה ת"ל. (מא"נ)

משום ר"י אמר תלמיד אחד לפי שנאמר וכו'. עיין נודע ביהודה מ"ת תו"ח סי' ל"ה. (נמוקי הגרי"ב, מהדש"ם)

משום ר' ישמעאל אמר. מכלמת שם [משפטים פ"ד]. (יפ"ת)

מה מושבות. ה"ל דרים בירושלמי. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה יכול יטמא. וכתיב על נפש מת וגו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה רציחה. אם כבר התחיל. עי' מל"מ פ"ה מרוצח הלכה י"ב. (ג' מהרש"א)

ד"ה מה תלמוד לומר. קא סלקא כו' כל"ל. (חכמת מנוח, רש"ש)

ד"ה והיה אלה. צ"ל והיו אלה כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

ד"ה אמר רבא כו'. נמי מק"ו הם. (חכמת מנוח)

בא"ד. שנדחה מפני ק"י כו'. הוא דנור נפ"ע ושייך לר"ל הסמון. (חכמת מנוח, רש"ש)

תוספות. ד"ה שבת. **ונימא דיו.** עיין תומים סימן כ"ם ס"ק י"ב. (ג' מהרש"א)

ד"ה רציחה. אע"פ שדוחה את המילה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שנאמר. וי"ל דע"כ חזי. נמוס' יבמות דף ז' ע"ת ד"ה שנאמר הסיפו למעט מזבח ולת מעל מזבי ע"כ, ובזה תבין מס"ב רס"י הכת ד"ה לקיחה וכו' ובלגד כו'. (מרא"כ)

בא"ד. דהא לא מחיל לעבודה. ע' מה"פ בירושלמי ה"ו ד"ה מה תם עבודה. (יפ"ת)

בא"ד. ועוד י"ל דשאני נשיאות כפים כו'. עי' זוהר פ' פנחס [ריד ע"ת, רכת ע"ב]. ועי' הגהת בית שתול על המצוות פ"ו [מ"ז] דבכורות. (מהרש"ם)

ד"ה מושבות. והא דדרשינן כו' אבל כו' במדורת בה"מ. ע"ם ללת קתי הכי ללת לתמת למיתרי תבריס ופדריס. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל **מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם.** ולכאי לת אתרת להת אינטריך לת תצערו ביום השבת למעט יו"ט כדאיתת בירושלמי דביה הוצת בהרב המגיד ריס הל' יו"ט. ללת י"ל דר"י ור' נתן ס"ל דמב"ד ת"ל שבת מלכתב גבי בת ממחתת אין לו למיס ודרשינן לקמן (עב:) בין בחול בין בשבת, ואי מי' דמב"ד דמי שבת לת אינטריך קרא התם דאל"ת דהת אית ביה פ"ב כלמוכח התם אע"ב ול"ד. וי"ל דליף ממוצות י"ל דל"ל דהיה ללקמן וכ"מ ביומת (דף פה). (מצפ"א)

ד"ה אין. וא"ת ונימא דיו כו'. מב"ב הרמ"ת ד"ל דכיון דגוף הלקיחה נדחית מפני שבת כו', ס"ל דל"ד דמזה אין רמיה דשבת ממורה ממנה, ד"ל דמ"ה נדחית דהוה בחומ"ת ואם תדמה תה"ת יהת בקום ועשה. ללת ד"ל בדרך תמר דכיון דעבודה דוחה תה"ת בקום ועשה ולקיחה ג"ל, אין לנו לומר דגוף עבודה תהת נדחית מפני הלקיחה. וי"ל עוד דמ"ת דגוף העבודה נדחית מפני הלקיחה אין יתכן שתהת תמורה ממנה לדחות תה"ת והלקיחה אינה דוחתו, ודומה ממש למ"ב התוספות לעיל והדבריס נרוריס לע"ד. (רש"ש)

דף לו ע"א

גמרא. מזבחי המיוחד. מכות יב ע"ת, מ"ק יד ב"ב", יומת פה ע"ת, פסחים סד ע"ת ב"ת ב"ם זבחי. (מא"נ)

מזבחי המיוחד לי. עי' פסחים (סג.) [סד.]. (שער הלקוטות)

בריה דר' וולס. תמיך הת לדעיל לטעמת דמילתת דמן הלד מתחלי בכל מיני, ועמ"ל בס"ד. (יעב"ץ)

מנינא דבי רבי כו' מן הצד. רבי לטעמי' בירושלמי ה"ו דדרים לת תענה על רב, תחר הרב, ללת קוסם לו, ומפרש להקרא גם בד"ת, וביב"ת מפרש התם דעל רב, היינו קודם להרב, ללת תחר הרב, ותפשר דמפרש לה דוקת בד"ת תבל בד"ב תן הלד מהת דדור כר' יוחנן לק'. (יפ"ת)

מן הצד כו' מימות משה כו' הונא בר נתן. לעיל יט ע"ת ד"ה מאי, שבת נו ע"ת ד"ה שהיה, מ"ק כח ע"ת, מגילה יד ע"ב ד"ה מוכר, יבמות קט ע"ב ד"ה מחוז, סוטה דף מט, הוריות ד, נדרים ח ע"ב, גיטין יח ע"ב, הקדמת הרמב"ם פרק זרעים. (מא"ן)

אר"א בר אהבה כו'. זה ולמי אינו ר' מלמ גר מהכה שנולד ביום שמת רבי, (תענ"י שמלינו ר"ת גר מצא שהמירין ימים), גם לת הוה מסת רמב"ת שהיה בימי מצי ורבת, כי הומו רב מלמ מת בימיהם כדאיתת בעובדת דר"ו [ב"ב כה. ועי"ש בתוס' וס"ת] למימי גרוגרות, ול' מצי נולד ביום שמת בו רבת [קדושין עב:] הת ע"ב תרי לו טפי הוו דמייהו ר' מלמ בר מהכה. (יעב"ץ)

והא הוה שלמה הוה שמעי ב"ג. נלמה דר"ל דהוה רמיה ושלמה הוה ניית ליה, כדאיתת בנכלות (ת.), ופירש"י אינו מונן לי. (יפ"ש)

אמר רב אחא בר פפא. עמ"ש [ד"ה מניעת] ואיתת בירושלמי ס"ו עוד דרש על לת תענה רב אמר לת תענה אחר מלה, היינו להיות נגרר אחריהם אף אחין דעתו עוטה לזה. (יפ"ע)

מהכא ויאמר דוד. מג"ם פכ"ג ע"ב ר' יהודה בן פפוס, וכירושלמי ע"ם שמואל הזקן קומי ר' אחת. (יפ"ע)

ויחגור גם דוד. יעוין תוס' לעיל יט ע"ת ד"ה אבל. (רב"פ)

אב ובנו. עירובין עג ע"ת, ר"ה כג, ב"מ לג ע"ת. (מא"ן)

ד"מ וד"נ. עי' מה"פ בירושלמי פ"ת ד"ה נימר שהאריך מה שמה להרמב"ם מחלק בין ד"מ לד"נ. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה אין רציחה. דהא בי"ט נמי כ"מ לא יעשה כתיב כלל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ומה. וביו"ט לא כתיב. ומע"ג ביו"ט נמי מקרי שבת כדאיתת במנחות [ק"ם ס"ו], ועיין יומת פ"ת ובפרש"י בשבועות (דף טו). מ"מ הלי יום השבת דגבי הבערה אין יו"ט כלול, דהת שריל ביו"ט ובדאיתת בירושלמי הביאו הס"מ ריש הלי יו"ט. וכ"ג אמר בפיה (דף יב) גבי יום השבת דכתיב בירמיה גבי הולחה. (מצפ"א)

בא"ד. דהיינו עבודה. ל"ל עבודת לבור. (מל"ה)

בא"ד. ול"נ דלק"מ כיון כו' לחומרא אמרינן. תמוה לכיון דכתיב מעם מזמי לומר שרציחה דומה עבודת ק"י, ת"ל ע"כ ל"ל הק"ו דתמהה הרציחה גם יו"ט ולת לומר הק"ו ליפכא דת"כ מעם מזמי מלי עביד ליה, וי"ל בתומק. (רש"ש)

ד"ה והא הוה חזקיה. אית ספרים כו'. עי' זכת השלמים להר"ם גלנטני בסופו. (מהרש"ם)

בא"ד. דחזקיה לא הוה מושל עכ"י שבימיו גלו כו' כ"י לצ"ל. וכ"ל ת"ל בתחלת מלכותו היה עדיין מולך הושע ב"ת על יתר השבטים עד שנת שם למלכותו כתבתי במלכים. ובזה לת נגטרך למה שנדחקו המפרשים בדבריהם. (רש"ש)

בא"ד. וק"ק דלא משני הוה מפיבושת כו'. לזה יש לומר שמפיבושת לת היתה לו גדולה כלל, כי על שולחן המלך היה מוכל ובנפוף גם מה שהיה לו מירושת אבותיו חלק ניצ עבדו עמו. (יעב"ץ)

ד"ה כולהו כו'. עי' זכת השלמים להר"ם גלנטני בסופו. (מהרש"ם)

בא"ד. ותימא דלא משני איהושע הוה עתניאל. הת נמי לק"מ משום דמימי יהושע לת הוה ליה שום גדולה, שלת היה בו רק תורה בלבד כמ"ש בתמורה [טז.] דמשו"ה אמרה עכשה לגמיי כי מרת הנגב נתתני, ולת נתמנה שופט אלת בזול השופטים. (יעב"ץ)

בא"ד. שהחזיר כמה הלכות שנשתכחו כו' כלל. (חכמת מנות)

ד"ה דיני נפשות. ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות כו'. עי' מי הר"פ. (מהרש"ם)

ד"ה רבה. וקשה דהאמר פ"ק דמגילה דמורד במלכות הוה. עמ"ש שם נס"ד. (יעב"ץ)

בא"ד. דמורד במלכות לא בעי למדיניה. עי' ת' כ"ב מ"ת מיו"ד סי' ע"ד ד"ה למנס. (ג' מהרש"א)

ד"ה אין מונין. משום קדוש החדש איצטריך. לכאורה גם לקדוש המדם קדושים פסולים, ת"ל"כ למה להגמרת לומוקי להת דכתיב לכם עדות זו מקורה לכם לימת שקדושים כשרים להיות ביניהם, ודוחק לומר דהכי"ת חזת מליצת ד"ס ת"ל וכו' הקדושים כשרים לעדות המדם ומסתמת ג"כ לדיינים, ועי' ר"ה דף כ"ה ע"ב. (פורי"ט)

דף לז ע"ב

גמרא. כגון ר"כ ור"א דלגמרא דרב. שבת מה ע"ב ד"ה נאו, ודף קמח ע"ב ד"ה ר"ב, פסחים קו ע"ב ד"ה שבתי, יבמות כז ע"ב ד"ה אמר, קדושין לג ע"ת, מגילה ה ע"ת, סוטה כ ע"ת ד"ה והדר, ב"ב סב ע"ת ד"ה ומודה רב, מולין יט ע"ת ד"ה אמר, ודף קיל ע"ת ד"ה מכלי, מעילה טז ע"ב ד"ה מיתני. (מא"ן)

כגון ר"כ ורבי אסי. בירושלמי פ"ת אבר ותלמיד כגון ר' לועזר לר' יוחנן. (יפ"ע)

ועשרה דברים בין ד"מ. לעיל לב ע"ת רש"י ד"ה ולת, ערכין יט ע"ב ד"ה לו דילמת. (מא"ן)

הא ט' הוו. בירושלמי איתת ובמה איתון אתן תניון תמצ, ופי' הפ"מ כמ"ש כאן לתין הכל כשרים וכ"ג מלת היא. ובעב"ד שם אין הפי' כן דהמם איתת מקודש הך לאחה מעה דיינו שלא שנסקל, וע"ז ל"ר אבמו ת"ר יוחנן ולבבד בדברים שבין ד"מ לד"נ ובמה איתון, פי' אחר כיון דין עשרים ושלשה לדניק גם בשור כתמואר רפ"ת נעאתו ט'. (יפ"ע)

הא איבא אחריתי. להשלים מנין העשרה ותשיב זקן וסרים ומי שאין לו בנים בחלת, ובירושלמי תני ר"ת חד עשר וזקן וסרים תשיב להו בתרתי, וריב"ת אמר תלת עשרה חד פחות מנין כ' ולנין שני ד"מ ולת שני ד"נ ביום ת' ע"ש. (יפ"ע)

אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס כו'. עי' שבת יעקב מ"ת סי' כ"ט בשם הרשב"ת נדין שם ככר הושיטוהו ואמ"כ הזקין לו נעשה סריס, ועי' לעיל יז ע' לאין מושיבין בלת בעלי זקנה, והמעיין ברמב"ם יתלא לדוקת זקן מופלג לשור ועי"ש בלח"מ, ובפמ"ש בתפיפת זקנים ב"מ ל"ט בשם הר"פ היינו בן מאה שנה, ועי' גיטין כ"ת ורש"י, ומה ת"ש הת לדלקמן מ"ת קוע"ת ע"ש ודו"ק. (מהרש"ם)

א"ר יהודה לאתויי. הוא רב יהודה וכל"ל בירושלמי ולקמן עוד השם אין מדקדקין בזין נסך, ושיכות העניינים תמוה, ויעוכר במק"ת. (יפ"ע)

חדא לאתויי גר. יבמות מה ע"ב ד"ה היון, ודף מו ע"ב, וע"ם מת ע"ב, ודף עת ע"ת, ודף נז ע"ב, ועיין קע ע"ב ד"ה בית דין, כתובות כב ע"ת ת' ד"ה מרי, ודף מה ע"ב ד"ה ואימת, ב"ק פה ע"ת ד"ה תלת, מנחות לג ע"ב ד"ה אתיוי, ודף נ ע"ת ד"ה ור"מ היא. (מא"ן)

מאי קרא כולך יפה רעיתי. עיין בירושלמי דמכילתין פ' בן סורר ומורה ה"ב. (רד"ו הלוי)

כלך יפה רעיתי. הכא לגבי וממזר דרים מדברי קבלה, ומומיון מאתך, ובירו' דרים מומין מקבלת ילינו לת שאכו פרט לגדמים, ועיינו לת לתו פרט לסומין, [וע' מה"פ פ"ת ד"ה מגיד] וגבי וממזר ממעט מעמך, ועי' מה"פ פ"ת בכורות פ"ת ד"ה כמיב. (יפ"ע)

אתך בדומין לך. לעיל יז ע"ת ד"ה עמך, ר"ה כג ע"ת ד"ה ופסלו, יבמות סב ע"ת רש"י ד"ה מדעתיים, ע"ז ו ע"ת ד"ה והשתת. (מא"ן)

מתני'. ושני סופרים. לעיל י ע"ב ד"ה שבעה, ולף יז ע"ב. (מא"ן)

ושני סופרי הדיינין. ב"ר פ"ת ומסמיך לה מקרת ומתקק. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה כי קאמר רב. ואין אלו טעמים הבנת רבו כו' כ"ל לצ"ל. (רש"ש)

ד"ה לא תטה. ומה לנו לחוס על שור המועד כו'. ל"ד נקיט מועד לאפי' מס ורוצע ונרצע נמי, דהת בשור הנסקל מתמת קאמר ר"ת. (רש"ש)

בא"ד. מוטב לקיים בו ובערת הרע. עי' מגיד משנה (פ"י מהל' נזקי ממון ה"ז) ועי' ר"פ שלוח הקן [קלט.]. (שנער הלקוטות)

ד"ה הא תשעה. והדר פרכינן אאתקפתין כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ובסנהדרין כתיב ונשאו אתך. כוונתו על הת דפ' יתרו וכדאיתת לקמן בד"ה ונשאו אתך, והמ"ל לבמדבר השמכם. (רש"ש)

ד"ה משום שכינה כו'. שיהו ראוים שתשרה כו' כל"ל. (חכמת מנות)

ד"ה כחצי גורן. אין פני הראשונים ראוים זא"ז. ר"ל לחסון שנקלה מזה עם לרשון שנקלה לחבר. (רש"ש)

תוספות. ד"ה לאחויי ממזר כו'. עי' מי הר"פ בכל לישור זה. (מהרש"ם)

ד"ה חדא. דלענין דיני נפשות אירירי דדן חבירו ולא ישראל. ומשמע מיניה דממו מיסראל כשר גם לד"ת, ועי' בה"מ פ"ב מהסנהדרין ס"ו ד"ה מה, ד"ל דלת גרע מחלילה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ונתגייר הוא ובנו דא"כ כו'. בח"ש גרים ואינו נלמה לשם כן כו', ול"נ לגרוס ושם כן כו' ולו"ק. (חכמת מנות)

בא"ד. ע' מה"פ לפי"ב דיבמות. (יפ"ע)

דף לז ע"א

מתני'. ושלש שורות של ת"ח. ב"ר פ"ע ופל"ת, תנחומת ויתי, שהש"ר פ"ת. (יפ"ע)

גמרא. אל יחסר המזג. לעיל יד ע"ת ד"ה אל יחסר, ודף יז ע"ב רש"י ד"ה שבת, שבת טו ע"ת ד"ה אלת, עירובין כט ע"ב ד"ה כל, ודף נד ע"ת, ב"מ ס ע"ת ד"ה רבת, נדרים נה ע"ת, ב"ב לו ע"ב ד"ה כל, ע"ו נת ע"ב ד"ה כלכתיב, הוריות ד ע"ב ד"ה תו, זבחים עת ע"ב ד"ה לני. (מא"ן)

שהיא יושבת בטבורו של עולם. ובמדרש במדבר איתת נאמלעו של בית המקדש. (מצפ"א)

שהיא יושבת בטבורו של עולם. תנחומת תבת סי' ג' במדבר ד'. (יפ"ע)

שאם הוצרך א' מהם לצאת. תנחומת שם וכפי' הת' שמות' לעיל יד ע"ב ד"ה אל יחסר, והוא שלים יין וז' תלקים מים. (יפ"ע)

סוגה בשושנים. שבת יג ע"ת ד"ה מה תבת, עירובין סג ע"ב, ודף ק ע"ב, תגיגה כ ע"ת, בבות דר"ע פרק ב, מכות י ע"ת, סוטה דף יד. (מא"ן)

שאפי' כסוגה של שושנים. ע' תנחומת תבת ג' שומ"ט סי' ג'. (יפ"ע)

אפילו ריקנין שבך. שהש"ר פ"ד ג' פעמים, ובפ"ו שם, תג"ב פע"ט. (יפ"ע)

אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון. נלמה מה למדמה לרמון. כי בוודאי אף הרשעים יעשו לפעמים מצות, אך עיקר עשייתן הוא שלא לשמה, לאיזה כוונה להתפאר מפני הבריות או שאר מחשבות תוך, ולולי זאת לא היה עושה כלל. ומרמז בכתובות (קמ:) ריימון בלא קליפתו אינו מנעגע, ולכך מדמה לותם לרימון, דבלא הקליפה שהיא מחשבת תון לא היה עושה המלוה כלל, לתנם גוף המעשה נעשה ע"י, ורק המכשיר מלוה אינו מלוה, ותמרו בתגיגה (טו:) גבי ר"ת רמון מלא מוכו מכל קליפתו זרק, כי בהרימון העיקר הוא מה שבתוכו ולא הקליפה. וז"ש מלאים מצות כרמון, והבן. (ערני שמואל)

אל תקרי בגדיו. ב"ר פס"ה מג"ב פמ"ב. (יפ"ע)

א"ת בגדיו אלא בוגדיו. שאפי' בוגדים שבהם יש בהם ריח. יש לפרש עפמ"ש רבינו סעדי' גאון בפסוק (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה וכטוב לבב וכו' ועבדת את תויבך. והיינו כי יש מוטע לחטוא, ולבו מלא רתת ונסבר לבו בקרבו על עשותו הדבר לך לא יוכל להתפטק, לך יש לשעים כופרים העוברים בלבון ולפס שמח בחטוחם, וז"ש תחת אשר לא עבדת ה' אלקיך בשמחה, היינו מה שלא עבדת היה בשמחה, ע"ז נאמר ועבדת את תויבך. לך בהיותם ממין הרשעון, אשר עיקר עשייתו בשביל התאוה, ולבו דוי עליו, אז בגוף העבירה ג"כ יעלה ריח טוב, אמרי כי לבו לשמים. ושמעתי לפרש מזה מ"ש בלעם (במדבר כג כת) לת הביט און ביעקב ולת ראה עמל בישראל, והטעם כי לף בעת עשותו העבירה ה' אלקיו עמו. וז"ש [הכוונה] שאפי' בוגדיו יש בהם ריח, והבן. (ערני שמואל)

אמרי עד האידנא הוה קטינא חריף שקיא כו' כל"ל, וכ"ה בב"מ ובנכלות (ר"ד מו). והנה המהכ"ת בח"ש לתקשה מזה על הת לאמר משה הן בעודני מי בעמכם גו' ולף כי אחרי מותי. ולי לק"מ להבריוטו לת כחמו בעקבי האמונה ד"ה אין מונין. משום קדוש החדש איצטריך. לכאורה גם לקדוש המדם קדושים פסולים, ת"ל"כ למה להגמרת לומוקי להת דכתיב לכם עדות זו מקורה לכם לימת שקדושים כשרים להיות ביניהם, ודוחק לומר דהכי"ת חזת מליצת ד"ס ת"ל וכו' הקדושים כשרים לעדות המדם ומסתמת ג"כ לדיינים, ועי' ר"ה דף כ"ה ע"ב. (פורי"ט)

דף לז ע"ב

גמרא. כגון ר"כ ור"א דלגמרא דרב. שבת מה ע"ב ד"ה נאו, ודף קמח ע"ב ד"ה ר"ב, פסחים קו ע"ב ד"ה שבתי, יבמות כז ע"ב ד"ה אמר, קדושין לג ע"ת, מגילה ה ע"ת, סוטה כ ע"ת ד"ה והדר, ב"ב סב ע"ת ד"ה ומודה רב, מולין יט ע"ת ד"ה אמר, ודף קיל ע"ת ד"ה מכלי, מעילה טז ע"ב ד"ה מיתני. (מא"ן)

כגון ר"כ ורבי אסי. בירושלמי פ"ת אבר ותלמיד כגון ר' לועזר לר' יוחנן. (יפ"ע)

ועשרה דברים בין ד"מ. לעיל לב ע"ת רש"י ד"ה ולת, ערכין יט ע"ת ד"ה לו דילמת. (מא"ן)

הא ט' הוו. בירושלמי איתת ובמה איתון אתן תניון תמצ, ופי' הפ"מ כמ"ש כאן לתין הכל כשרים וכ"ג מלת היא. ובעב"ד שם אין הפי' כן דהמם איתת מקודש הך לאחה מעה דיינו שלא שנסקל, וע"ז ל"ר אבמו ת"ר יוחנן ולבבד בדברים שבין ד"מ לד"נ ובמה איתון, פי' אחר כיון דין עשרים ושלשה לדניק גם בשור כתמואר רפ"ת נעאתו ט'. (יפ"ע)

הא איבא אחריתי. להשלים מנין העשרה ותשיב זקן וסרים ומי שאין לו בנים בחלת, ובירושלמי תני ר"ת חד עשר וזקן וסרים תשיב להו בתרתי, וריב"ת אמר תלת עשרה חד פחות מנין כ' ולנין שני ד"מ ולת שני ד"נ ביום ת' ע"ש. (יפ"ע)

אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס כו'. עי' שבת יעקב מ"ת סי' כ"ט בשם הרשב"ת נדין שם ככר הושיטוהו ואמ"כ הזקין לו נעשה סריס, ועי' לעיל יז ע' לאין מושיבין בלת בעלי זקנה, והמעיין ברמב"ם בתפיפת זקנים ב"מ ל"ט בשם הר"פ היינו בן מאה שנה, ועי' גיטין כ"ת ורש"י, ומה ת"ש הת לדלקמן מ"ת קוע"ת ע"ש ודו"ק. (מהרש"ם)

א"ר יהודה לאתויי. הוא רב יהודה וכל"ל בירושלמי ולקמן עוד השם אין מדקדקין בזין נסך, ושיכות העניינים תמוה, ויעוכר במק"ת. (יפ"ע)

חדא לאתויי גר. יבמות מה ע"ב ד"ה היון, ודף מו ע"ב, וע"ם מת ע"ב, ודף עת ע"ת, ודף נז ע"ב, ועיין קע ע"ב ד"ה בית דין, כתובות כב ע"ת ת' ד"ה מרי, ודף מה ע"ב ד"ה ואימת, ב"ק פה ע"ת ד"ה תלת, מנחות לג ע"ב ד"ה אתיוי, ודף נ ע"ת ד"ה ור"מ היא. (מא"ן)

מאי קרא כולך יפה רעיתי. עיין בירושלמי דמכילתין פ' בן סורר ומורה ה"ב. (רד"ו הלוי)

כלך יפה רעיתי. הכא לגבי וממזר דרים מדברי קבלה, ומומיון מאתך, ובירו' דרים מומין מקבלת ילינו לת שאכו פרט לגדמים, ועיינו לת לתו פרט לסומין, [וע' מה"פ פ"ת ד"ה מגיד] וגבי וממזר ממעט מעמך, ועי' מה"פ פ"ת בכורות פ"ת ד"ה כמיב. (יפ"ע)

אתך בדומין לך. לעיל יז ע"ת ד"ה עמך, ר"ה כג ע"ת ד"ה ופסלו, יבמות סב ע"ת רש"י ד"ה מדעתיים, ע"ז ו ע"ת ד"ה והשתת. (מא"ן)

מתני'. ושני סופרים. לעיל י ע"ב ד"ה שבעה, ולף יז ע"ב. (מא"ן)

ושני סופרי הדיינין. ב"ר פל"ת ומסמיך לה מקרת ומתקק. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה כי קאמר רב. ואין אלו טעמים הבנת רבו כו' כ"ל לצ"ל. (רש"ש)

ד"ה לא תטה. ומה לנו לחוס על שור המועד כו'. ל"ד נקיט מועד לאפי' מס ורוצע ונרצע נמי, דהת בשור הנסקל מתמת קאמר ר"ת. (רש"ש)

בא"ד. מוטב לקיים בו ובערת הרע. עי' מגיד משנה (פ"י מהל' נזקי ממון ה"ז) ועי' ר"פ שלוח הקן [קלט.]. (שנער הלקוטות)

ד"ה הא תשעה. והדר פרכינן אאתקפתין כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ובסנהדרין כתיב ונשאו אתך. כוונתו על הת דפ' יתרו וכדאיתת לקמן בד"ה ונשאו אתך, והמ"ל לבמדבר השמכם. (רש"ש)

ד"ה משום שכינה כו'. שיהו ראוים שתשרה כו' כל"ל. (חכמת מנות)

ד"ה כחצי גורן. אין פני הראשונים ראוים זא"ז. ר"ל לחסון שנקלה מזה עם לרשון שנקלה לחבר. (רש"ש)

תוספות. ד"ה לאחויי ממזר כו'. עי' מי הר"פ בכל לישור זה. (מהרש"ם)

ד"ה חדא. דלענין דיני נפשות אירירי דדן חבירו ולא ישראל. ומשמע מיניה דממו מיסראל כשר גם לד"ת, ועי' בה"מ פ"ב מהסנהדרין ס"ו ד"ה מה, ד"ל דלת גרע מחלילה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ונתגייר הוא ובנו דא"כ כו'. בח"ש גרים ואינו נלמה לשם כן כו', ול"נ לגרוס ושם כן כו' ולו"ק. (חכמת מנות)

בא"ד. ע' מה"פ לפי"ב דיבמות. (יפ"ע)

דף לז ע"א

מתני'. ושלש שורות של ת"ח. ב"ר פ"ע ופל"ת, תנחומת ויתי, שהש"ר פ"ת. (יפ"ע)

גמרא. אל יחסר המזג. לעיל יד ע"ת ד"ה אל יחסר, ודף יז ע"ב רש"י ד"ה שבת, שבת טו ע"ת ד"ה אלת, עירובין כט ע"ב ד"ה כל, ודף נד ע"ת, ב"מ ס ע"ת ד"ה רבת, נדרים נה ע"ת, ב"ב לו ע"ב ד"ה כל, ע"ו נת ע"ב ד"ה כלכתיב, הוריות ד ע"ב ד"ה תו, זבחים עת ע"ב ד"ה לני. (מא"ן)

שהיא יושבת בטבורו של עולם. ובמדרש במדבר איתת נאמלעו של בית המקדש. (מצפ"א)

שהיא יושבת בטבורו של עולם. תנחומת תבת סי' ג' במדבר ד'. (יפ"ע)

שאם הוצרך א' מהם לצאת. תנחומת שם וכפי' הת' שמות' לעיל יד ע"ב ד"ה אל יחסר, והוא שלים יין וז' תלקים מים. (יפ"ע)

סוגה בשושנים. שבת יג ע"ת ד"ה מה תבת, עירובין סג ע"ב, ודף ק ע"ב, תגיגה כ ע"ת, בבות דר"ע פרק ב, מכות י ע"ת, סוטה דף יד. (מא"ן)

שאפי' כסוגה של שושנים. ע' תנחומת תבת ג' שומ"ט סי' ג'. (יפ"ע)

אפילו ריקנין שבך. שהש"ר פ"ד ג' פעמים, ובפ"ו שם, תג"ב פע"ט. (יפ"ע)

אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון. נלמה מה למדמה לרמון. כי בוודאי אף הרשעים יעשו לפעמים מצות, אך עיקר עשייתן הוא שלא לשמה, לאיזה כוונה להתפאר מפני הבריות או שאר מחשבות תוך, ולולי זאת לא היה עושה כלל. ומרמז בכתובות (קמ:) ריימון בלא קליפתו אינו מנעגע, ולכך מדמה לותם לרימון, דבלא הקליפה שהיא מחשבת תון לא היה עושה המלוה כלל, לתנם גוף המעשה נעשה ע"י, ורק המכשיר מלוה אינו מלוה, ותמרו בתגיגה (טו:) גבי ר"ת רמון מלא מוכו מכל קליפתו זרק, כי בהרימון העיקר הוא מה שבתוכו ולא הקליפה. וז"ש מלאים מצות כרמון, והבן. (ערני שמואל)

אל תקרי בגדיו. ב"ר פס"ה מג"ב פמ"ב. (יפ"ע)

א"ת בגדיו אלא בוגדיו. שאפי' בוגדים שבהם יש בהם ריח. יש לפרש עפמ"ש רבינו סעדי' גאון בפסוק (דברים כח מז) תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה וכטוב לבב וכו' ועבדת את תויבך. והיינו כי יש מוטע לחטוא, ולבו מלא רתת ונסבר לבו בקרבו על עשותו הדבר לך לא יוכל להתפטק, לך יש לשעים כופרים העוברים בלבון ולפס שמח בחטוחם, וז"ש תחת אשר לא עבדת ה' אלקיך בשמחה, היינו מה שלא עבדת היה בשמחה, ע"ז נאמר ועבדת את תויבך. לך בהיותם ממין הרשעון, אשר עיקר עשייתו בשביל התאוה, ולבו דוי עליו, אז בגוף העבירה ג"כ יעלה ריח טוב, אמרי כי לבו לשמים. ושמעתי לפרש מזה מ"ש בלעם (במדבר כג כת) לת הביט און ביעקב ולת ראה עמל בישראל, והטעם כי לף בעת עשותו העבירה ה' אלקיו עמו. וז"ש [הכוונה] שאפי' בוגדיו יש בהם ריח, והבן. (ערני שמואל)

אמרי עד האידנא הוה קטינא חריף שקיא כו' כל"ל, וכ"ה בב"מ ובנכלות (ר"ד מו). והנה המהכ"ת בח"ש לתקשה מזה על הת לאמר משה הן בעודני מי בעמכם גו' ולף כי אחרי מותי. ולי לק"מ להבריוטו לת כחמו בעקבי האמונה

גרמא פ' כ"ג ר' יוחן ורבנן ר"י אומר כס אחיך אין כאן אלא דמי אחיך דמו ודם זרועותיו ע"כ, ומה כאן להוסיף הרי משנה מפורשת הוא כאן, ת"ל שלא היה גירסת זו במשנה לפני אמוראים ובמתא גם במרגוז מוקלקל מתרגם כן קל דס זרעיה דעתידין למיפך מן אחיך.

מכנף הארץ כו' גלות מכפר. נרכות נו ע"ב, לקמן לד ע"ת, מכות י ע"ת. (מא"נ)

גלות מכפרת מחצה עון כל"ל, וכ"ה בע"י. (רש"ש)

גלות מכפרת. עמ"ס נרכות נו ע"ב ד"ה שהגלות, וע' בויק"ר פ"י ר"י וריב"ל ר"י אומר תשובה עושה מצה ותפלה עושה חכל, וריב"ל אמר תפלה עושה מצה ותשובה עושה הכל, ר"י למד מקין וריב"ל למד מיכני' וגם מצחי עגמות, וכ"ה בפס"ר פמ"ו, ושם מבואר דכל יהודה היינו רב יהודה ברי' דר' חייא בהכחל, רק במקום גלות אימת הסם תשובה וד' יוחן דהכל הוא כל' ריב"ל דהסס, וע' דב"ר לפ"ת ובמנחומא אחרי מ' דתפלה עשה בעד אהרן עשתה מחלה, ובפסדר"כ כמה שובה ושובה לעניו קין תשובתו כפרה לו מחלה. (יפ"ת)

היושב בעיר כו' וברעב כו' ונפל על הכשדים כו' וחיה כו' כל"ל. (רש"ש)

וכתר דגלה. בפסדר"כ כה שובה אימת דמשובה הועילה לו לבטל גזר דינו. (יפ"ת)

ובני יכניה אסיר שאלתיאל כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה האוחר. ול"נ שהגמל זכר מזדווג כו' אחור כנגד אחור. מפני שהוא נוטע בהמשימו והורג כל מי שפוגע בו בעת ההיא שמזדקק לזונתו [ועיין רמב"ם פנ"ב].

(רש"ש)

ד"ה שזה הרגו. שדרך סוסים מיוזנים כו' כל"ל, והוא לשון המקרא (ירמיה ה).

(רש"ש)

תוספות ד"ה שאין. והאי דקאמר או אני או אתה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מיום. כשהיו רואין צורך שעה היו חוזרים ללשכת הגזית כי ההוא עובדא. משמע דהוה עובדא בארבעים שנה שקודם מוכן היה מעשה, וצריך עיון מנין להם דבר זה. (יפ"ת)

בא"ד. י"ל מ"מ כו' כי ההיא עובדא. הן היה עובדא היה בימי ר' יהושע ב"פ ומעון בן שנח לקמן (קז ב) ואחר שמעון ב"ש היה שמעיה ואבטליון ואחריהם היה הלל והוא היה מלא שנה קודם מוכן (שבת טו.). (רש"ש)

בא"ד. חזינן כמה מומרים דמתים כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

בא"ד. וי"ל דזכות תולה כו' כל"ל, ומלא מילה למחוק וכן בע"ז ליתא. (תכמת מנוח, רש"ש)

בא"ד. התם נמי זכות תלה לו כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וי"מ דנקט וכו'. עיין תוס' כתובות ל' ע"ת ד"ה מיום. (נמוקי הגרי"ב)

דף לח ע"א

גמרא. שנשאל על אלתו. עיין ע"ב, ולף אז ע"ב, לקמן פט ע"ב רש"י ד"ה והדל, ולף קי ע"ב ד"ה ומזוני, ולף לד ע"ב ד"ה רבינא, ברכות טו ע"ב רש"י ד"ה פמליא, ב"ב עד ע"ת ד"ה ועכשיו, ובזמיס מת ע"ב רש"י ד"ה פמליא. (מא"נ)

ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו. זה דבר תמוה שהוא נגד פסוקי שני כתובים בספריהם של עזרא [נ כ] ונחמיה [ז ז] כשמזכרו עולי הגולה עם זרובבל שנמנה שם נחמיה אחר יהוע [לכן אין לומר הוא כמ"ש [מגילה טו.] מרדכי, כלומר, דנחמ הוא כל' ריב"ל דהסס, וע' דב"ר לפ"ת ובמנחומא אחרי מ' דתפלה עשה בעד אהרן עשתה מחלה, ובפסדר"כ כמה שובה לעניו קין תשובתו כפרה לו מחלה.

היושב בעיר כו' וברעב כו' ונפל על הכשדים כו' וחיה כו' כל"ל. (רש"ש)

ובתר דגלה. בפסדר"כ כה שובה אימת דמשובה הועילה לו לבטל גזר דינו. (יפ"ת)

ובני יכניה אסיר שאלתיאל כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה האוחר. ול"נ שהגמל זכר מזדווג כו' אחור כנגד אחור. מפני שהוא נוטע בהמשימו והורג כל מי שפוגע בו בעת ההיא שמזדקק לזונתו [ועיין רמב"ם פנ"ב].

(רש"ש)

ד"ה שזה הרגו. שדרך סוסים מיוזנים כו' כל"ל, והוא לשון המקרא (ירמיה ה).

(רש"ש)

תוספות ד"ה שאין. והאי דקאמר או אני או אתה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מיום. כשהיו רואין צורך שעה היו חוזרים ללשכת הגזית כי ההוא עובדא. משמע דהוה עובדא בארבעים שנה שקודם מוכן היה מעשה, וצריך עיון מנין להם דבר זה. (יפ"ת)

בא"ד. י"ל מ"מ כו' כי ההיא עובדא. הן היה עובדא היה בימי ר' יהושע ב"פ ומעון בן שנח לקמן (קז ב) ואחר שמעון ב"ש היה שמעיה ואבטליון ואחריהם היה הלל והוא היה מלא שנה קודם מוכן (שבת טו.). (רש"ש)

בא"ד. חזינן כמה מומרים דמתים כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

בא"ד. וי"ל דזכות תולה כו' כל"ל, ומלא מילה למחוק וכן בע"ז ליתא. (תכמת מנוח, רש"ש)

בא"ד. התם נמי זכות תלה לו כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וי"מ דנקט וכו'. עיין תוס' כתובות ל' ע"ת ד"ה מיום. (נמוקי הגרי"ב)

דף לח ע"א

גמרא. שנשאל על אלתו. עיין ע"ב, ולף אז ע"ב, לקמן פט ע"ב רש"י ד"ה והדל, ולף לד ע"ב ד"ה רבינא, ברכות טו ע"ב רש"י ד"ה פמליא, ב"ב עד ע"ת ד"ה ועכשיו, ובזמיס מת ע"ב רש"י ד"ה פמליא. (מא"נ)

ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו. זה דבר תמוה שהוא נגד פסוקי שני כתובים בספריהם של עזרא [נ כ] ונחמיה [ז ז] כשמזכרו עולי הגולה עם זרובבל שנמנה שם נחמיה אחר יהוע [לכן אין לומר הוא כמ"ש [מגילה טו.] מרדכי, כלומר, דנחמ הוא כל' ריב"ל דהסס, וע' דב"ר לפ"ת ובמנחומא אחרי מ' דתפלה עשה בעד אהרן עשתה מחלה, ובפסדר"כ כמה שובה לעניו קין תשובתו כפרה לו מחלה. (יפ"ת)

דהא ע"כ לא ס"ל להגמ' זו דכלם עם תיומותיהם נולדו ביום ג' דמ"כ הו"ל שבה, וזהו גרס להרמ"ם לפרש דנולדו בלא תמומים והתום' ס"ל להפריד הבל מקין, גם מיגמות אין הכרח לענין ד"ו גם שם היה לו ג' בנות אין לומר דבני ג' בנות בלא עדיפי מבני בקניס ע"כ לא נקט שם רק ג' בנות מה שנדרש להענין, וס"ל להתום' דל"פ על המדרש, דמצוחר בע"כ פכ"ג עלו למטה קנים ועלו שבעה, ומבואר עוד שם דממלוקת קין עם הבל היה בעד התמומה היתרה בטעמה שהוא בכור. וכן בפ' מ"ם אם אימת לענין תמום' על הקב"ה יומר מהעיקר, כ' ומופך לגמי והיו שם שני תמומים, ועב"ר פכ"ח ופ"ל להגמ' ג"כ במספר התמומים רק דמזמן הלידה פליג. (יפ"ע)

דף לט ע"א

גמרא. אבות יאכלו בוסר כו'. בע"י הגי' אכלו כו' והוא בירמיה (ל"ח). (רש"ש)

א"ל כופר לר"ג. בה"ג בב"ר פי"ו מטרונא שאלה אם כ' יוסי ע"ם. (רש"ש)

ולא יפה היה לו לאדם שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו. אע"פ שאסור לגנוב ע"מ לשלם תשלומי כפל, והקב"ה שוגע גזל בעולה הוא אומר ממני ילמדו כדאיתא ב"ק פ' לוקח הגזול [סוכה ל.], י"ל דע"מ לשלם כפל לא אסור אלא בגנבת דלית ליה (ואמר דקפני לשלם כפל כשיבא לו), דמשו"ה גוזב (למלא נפשו כי יראב) הלכך אסור משום למלא לא אשכח תו מידי לשלומי אפילו קרקע, אבל בגנבת דאית ליה ומתכוין לעוזפה הגנזל מצרי סרי, מדע מאיזב [ב"ב טו:] שהיה גוזל שדה יתומים ומשכחה, והא קמשכחה בה, ל"ש אימת לשלומי ומשכחה דלית ליה בערל. (יעב"ץ)

אמר לה הכי קאמינא כו'. אמרה ליה אכול מהאי אמר לה מאיסא כו' כל"ל. (רש"ש)

יוצר הרים כו' מפלגך. תולין פז ע"ש, גיטין יא ע"ש ד"ה הורמין, ב"מ קיט ע"ש, ב"ב ח ע"ש ד"ה מיפרק, ולף עג ע"ש בראב"ם. (מא"נ)

פלגא לעילא דהורמיז. כלומר אינך מן מדם ע"ד המתם, כי אינך תולק ממציין, לפי שאתה שבוי בגולה ביד מדומים קשה הוא הורמיז, (פס שפירושו קיסר מלך פרס כמו שיפרש הורמיז [ב"ב מ.] והוא שבא המלך, פס כפירש"י והא ע"ד משל למלך עז ימשול בו) ופלגא דתהורמיז, הקב"ה לפי שאתליו התמתון הוא המילה שהיא מומתו מלקו של ה'. (יעב"ץ)

גמ'. תא להוי. ל"ל נהוי.

לעמא חד. כריתות ט ע"ש ד"ה דכתיב. (מא"נ)

שדיוה ליה לדידיה ואכלוה. עקיבה פ' פקודי עלה כ"ג ג'. (ג' מהרש"א)

כל בי עשרה. לקמן עד ע"ב, נדרים ו ע"ש, ולף מח ע"ש, ב"ק פג ע"ש ד"ה שני. (מא"נ)

על צדך הימנית אדהכי והכי אתא כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

דשויא לתרוייכו אמר כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

לתרוייהו. ל"ל לשמי השלוש. (יעב"ץ)

כהן הוא. פענים ט ע"ש ד"ה עבר. (מא"נ)

כתיב מי כעמך ישראל כו'. נשמעמל [ב ז] מיתת יכשרמל, תולם נדה"י (ג יז) מיתת ישרמל. (רש"ש)

מאי רבותייכו כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

רש"י. ד"ה אבות יאכלו כו'. אמר לו יש כאן גבינה כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

דף לט ע"ב

גמרא. באבוד רשעים כו'. מגילה ג ע"ש, ב"ק יז ע"ש, ד"ה והלא, נדרים מב ע"ש. (מא"נ)

באבוד רשעים באבוד אחאב בן עמרי נדה. אפשר משום דאיתא בנדרים שם ע"ב לא תברי עלמא אלא לרשעי גמירי או לצדיקים גמורים, ושם איתא לא תברי עלמא אלא לרשב"ד או לאחאב בן עמרי, ואפשר דמשו"ה קרי ליה על שם עמרי להודיע שאין לו שום זכות, עיין לקמן דף קד מפני מה לא מנו אחאב.

ומי חדי. כירושלמי מקשה על פסוק ויעבור הרגה דאחאב, מהו הרגה, הריגי, ופי' היפ"מ והפ"מ הריגי שרוי בעצר ואין הכנה לדבריהם, ונראה דל"ל הרגינה דדייק יתיר הפ"מ שהיה לו לומר רגה בלא בחרגים, ע"כ דרש כמו הרגינו גויס שהוא לרון לאחרים, כן פי' הרגה להרגין הטם לכל בעצמו אינו מרגן, וכמ"ש לק' יפיש לאחרים. (יפ"ע)

הכתוב בצאת לפני החלוץ ואומרים כו' כל"ל. (רש"ש)

מפ"מ לא נאמר. מנחומא נשלח סי' י', מכלתא נשלח הסירה פ"ח. (יפ"ע)

דאמר ר' שמואל בר נחמני כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

באותה שעה בקשו. שמ"ר פכ"ג ע"ש ר' יוחנן, פתיח' לאיכ"ר כ"ד ע"ש ר"ל, נג' מקומות נקשו כו' בדור המבול ובימ ובמורכן בהמ"ק, שוח"ט סי' קו. (יפ"ע)

הוא אינו שש אבל אחרים משיש. עיין רבה מיכה נפ' עשה ה' וגו'. (מצפ"א)

לתומו ויכה וגו' כל"ל. (חכמת מנוח)

ויקרא אחאב כו' ועובדיהו היה ירא את ה' מאד כל"ל. (רש"ש)

ביעקב כתיב נחשתי. ב"ר פע"ג. מיעקב למד כו' כל"ל, וכן לקמן ל"ל ולא למד. (רש"ש)

מיעקב למד. ב"ר פע"ו. (יפ"ע)

ובא עובדיה. ספרי פתחה קלב. (יפ"ע)

עובדיה גר אדומי. ויק"ר פי"ח, מנחומא מזריע סי' ח', תב"א פי"ב. (יפ"ע)

והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה ליזיל בו נרגא. כן מצאתי במדרש פרקת נרפתית סוף פ"ה וז"ל כיון שנגנבת הנרזל המילו המילונות מרמתים אמר להן מה לכם מרמתים עץ מכם אל יכנס בו ואין אחד מכם ניזוק ע"ם, והיינו כפרש"י דכאן. (מהרצ"ח)

כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת כו'. עי' כזוכי ח"ל סי' קט"ו ופי' לוגר נאמר שם רמז נפלא עפ"ד זוהר פ' ויצלח מלן גרם להון דל נגין כי נגע בכף ירך יעקב, וגם הנצוחה מנלח קוד ירך, והבן ע"ש. (מהרש"ם)

וח"א לשם ע"ז. נמנחומא משא ה' ונפסדר"כ פס"ב כמ"ד זה, ודרים שם על הממה חסר להיותו למחה שהיו משתחוים לה. (יפ"ע)

עד מאד אר"ח ב"פ. עב"ר פ"מ. (יפ"ע)

דף מ ע"א

מתני'. היו בודקין אותו בשבע חקירות אם מכוונין פותחין. לעיל ג ע"ב ד"ה לין, ולף ל ע"ב ד"ה לין זה, ועיין לט ע"ב ד"ה היכי, ולף יז ע"ש, וע"ב רש"י ד"ה שני סופרים, ולף יח ע"ש נרם"י, ולף ט ע"ב בם"ם, פסחים יח ע"ב רש"י ד"ה עדות, ולף יב ע"ש ד"ה מאימה יום, סוכה לד ע"ב ד"ה ויעיל, שבת עו ע"ש ד"ה אלא, חולין יח ע"ש ד"ה ומנהדרין. (מא"נ)

היו בודקין. מנחומא שופטים ג'. (יפ"ע)

מה בין חקירות. ספרי רלה ל"ג, שופטים קמ"ט. (יפ"ע)

בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה. וכ' הרמב"ם נתכוון בפ"ב מהל' עדות ה"ג דלפילו אחד מהם אינם. ולכאורה יפלא דהא אפי' אם היה מכחישן לגמרי אין דבריו ש"מ במקום אינם. ואולי להכא גרע דכיון דגם הוא מודה בגוף הענין ש"ב הוה עד כמוסה והוחיל להוה מוכחם משנים הוה כמחלת ש' מהם פסול דעדות כולן בטלה, ועי' לשון רש"י לקמן (ס' סע"ח), ול"ד למ"ב המוס' לעיל (לח.) בסד"ה אב"ש, דהתם מכחשי אהדדי גבוה הענין, ועי' לקמן נגמ' (מח.). (רש"ש)

אמר אחד מן התלמידים כו' מעלין אותו ומושיבין כו' ואפי' הוא אומר כו' שומעין לו. משינו הלשון נרחה דתלמיד מתחשב ג"כ למנין כמאר יכטרך לילך אחר הרוב, וכדמוכח נמי מהא דריש"ם לעיל (לד.) אחד מה"ת שזכה ומח רוחין מוחו כשילו אי כו' ופירש"י לענין המנין. אבל הנידון פשוט דאינו מן המנין רק דשומעין דבריו אולי יאבדו בעיני הדיינים או מקנאה, וכן מנהגי בירושלמי ה"ה, וכ"כ בשם הרמב"ן, ובדברי הרמב"ם מבוארו פ"י ה"ם נרחה דיש ט"ם ועולה למנין הכתוב אבל הנידון לריך להגיהנו לעיל נמ' מן התלמידים. והא דפריך לעיל (יז.) נרעה ע"פ שנים ל"מ לה הוה מני למינוי בכה"ג נמ' מה"ת, מ"ו דזה נכלל ג"כ במוסיפין דמעני הסם. (רש"ש)

ואם מצאו לו זכות. שהש"ר פ"ד. (יפ"ע)

י"ב מזכין. עי' מכלתא משפטים פ"כ. (יפ"ע)

ואחד עשר מחייבין זכאי. לף לכאר מני לעיל ס"ו מ' שנים מזכין כו' משמע לן הכא, דלא מיתת כמו דאמ' בטל ב"ש בתרי ה"נ תרי מינו בטל כ"ש בתרבעה, ת' תב"י סימן פ'. (ג' מהרש"א)

אמר איני יודע. ע"ם בתכלתא [משפטים פ"כ]. (יפ"ע)

וכמה מוסיפין ב' בו'. הן לומי דאמרי לעיל (יז.) דהתי דקתמר מ"י כמאן דליתיה דמי (עמש"כ שם) ע"כ בתחנוה אין מוסיפין אלא אחד, דאל"כ המ"ל ע"ח ועמש"כ בפס"ק. (רש"ש)

גמרא. דא"ק ודרשת. עי' רש"י, ובירושלמי נתבב ובאלה וגם ושמעת ומשפיק בשני כתובים דעיר הנדחת ודימיק ועפ"ת. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה מכירים אתם אותו שמא לא אמר [האחד] כדברי כל"ל. (יעב"ץ)

ד"ה מכירים. וזו כו' אלא כל שאר בדיקות אינו כו'. ולענין הרע"ב אלא כשאר בדיקות שאינן כו', זה פשוט ד"מ אינו בכלל בדיקות שאינן כו' וכן אם לא התרו בו אינו כלום. ולענין הרמב"ם בפי' אין זה מכלל התקירות כו' אבל הוא דבר שאין אם עדות כו' אלא שידוע לחמיתו, ובר"פ לעיל כ' כי התקירה והדרישה כו' כגון כמה הלזה כו' ועל איזה דרך הלזהו, וע"ע בתבוזו פ"ש מהל' עדות ה"ד וברפ"ב שם ובמל"מ, ודע דמדברי ברפי"ב מ"ם נראה שמפרש דאומו ענייני מי לא נעי מידע אם נכרי הרג כו' וכן אם לא התרו בו אינו כלום. נראה דתקן בדיקות אחר ש' ע"ז כו' עדותן קיימת, דומיא אם ש' אם ישראל או נכרי עדותן בטלה ובשטועות (לד.) אחרינן מי לא נעי מידע אם נכרי הרג כו' וכן אם לא התרו בו אינו כלום. ולענין הרמב"ם בפי' אין זה מכלל התקירות כו' אבל הוא דבר שאין אם עדות כו' אלא שידוע לחמיתו, ובר"פ לעיל כ' כי התקירה והדרישה כו' כגון כמה הלזה כו' ועל איזה דרך הלזהו, וע"ע בתבוזו פ"ש מהל' עדות ה"ד וברפ"ב שם ובמל"מ, ודע דמדברי ברפי"ב מ"ם נראה שמפרש דאומו ענייני

באו"ד. אי נמי מיבעי ליה להמית תכ"ד. לפ"ז מדוע לפמ"ש נקטו כך דהמית עצמו למיתה וקיבל עליו התלמה דנ"כ אינו מצד הסנהדרין רק מגזה"כ, ואולם עיין פני יהושע נק"פ למ' כתוספות סוגיא דשניס מוסרים את שכ' דגם קבלת התלמה והמית עצמו למיתה הוא מצד הסנהדרין שהרי למיתוי מיתה לשון הכתוב אינו מיתה שהרי דיוכל לומר לשליחיה כדור לי שעשירה זו אין בה מיזג מיתה ותע"ג לסוקלין ושורפין על המזקות היינו למי שמתפתק. לפמ"ש הצפע"ד יוכל להכתיב המזקות, ומפ"ז לשיטת בכ"מ שיתיר עצמו למיתה ואחמ"כ ג"כ ע"מ כן מיד עושה, דמשופן זה כנר הוה שנודע לו מיזג המיתה בשניין זה ע"ש, ומפ"ז נקטו הכתוב מוכ"ד דזה אינו רק גזה"כ. (מהרצ"ח)

דף מא ע"א

גמרא. דבי חזקי תנא. מירושלמי משמד ע"פ ר' יהודה ב"ר מנשה, ומס שיערימוהו בחיזו מיתה מת ומכלתא משפטים פ"ד דרוש התלמה בערמה להוליך מרפא ומכה בכושת ב"ד. (פ"ע)

על דבר. מכלתא משפטים פ"ד דרוש התלמה מעל פי שנים עדים. (פ"ע)

על עסקי דיבור כו'. עי' זו"ח ממדה גזוזה קוש"י ו' והגהת הג' מלבוב שבתלת הספר. (מהרש"ם)

טרח וכתב לה קרא. פסחים יח ע"ב. (מא"ן)

יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה. וקשה דלעלמא אמת קרא לגה דכתיב (יח ע"ב) דלשעים בחייהם קרושים מתים, ומיהו איכא דילף התם מקרא אחריני. (מצפ"א)

יומת המת. מירושלמי המת מת אינו להוציאו בחיזה מיתה מת. (פ"ע)

עד שיתיר עצמו. מירושלמי עד שיאמר ע"מ כן אני עושה. (פ"ע)

אמר קרא יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה כו'. עי' תוס"י סי' ל"ח בדין מלקות, ועי' למש"ס פ"ב מסנועות הי"ב, ועי' לקמן פ"ח ב', ולח"מ פי"ב מסנהדרין, ותוס' כתובות ל"ג, ועי' בגרון טעם בשו"ת שכשופו דף מ"ב, ומי הר"פ. (מהרש"ם)

עדי נעדה המאורסה כו' לאוסרה. לעיל ל ע"ת, ודף לג ע"ב ד"ה טעה, ועיין מ ע"ב ד"ה מעיין, ולף פו ע"ב ד"ה מכרת, וע"ש ח ע"ב ד"ה נמצה, ולף ט ע"ב ד"ה עידי הלה, ב"ק עג ע"ב ד"ה לחמר, מכות ג ע"ת ד"ה מעידין וד"ה שיממי. (מא"ן)

מתוך. יעוין תוס' לעיל דף ט ע"ב ד"ה עדי הלה. (רב"פ)

לאוסרה על בעלה באנו. עי' תוס' ריש מס' מכות ובדף ט' ב'. (ג' מהרש"א)

ה"נ קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו כו'. ק' הל כדיני נפשות בעי ב"ד של כ"ג, ומי לחקרה בזו למה בזו בפני ב"ד של כ"ג, ועי' שוחל ומשיב מהברול מניגת מ"ח סי' פד בשם מ"ת והכיתת מהפני יהושע מכות ה' ומי' הר"ן סנהדרין י"ו לי גם הגניית עדות צריך בכ"ג, ועי' למש"ס פי"ג מסנהדרין ה"ז בשופה. גם ק' לרמב"ם דס"ל פיתוי קטנה ל"ה תוסק הול"ל שיתפה נקטוחה, ובפרט לפמ"ש תומים סי' ל"ח דקו' הס"ם בשוליו שם רע וכו'. ועי' שוחל ומשיב מהברול ד' מ"ת סי' י"ט קו' דמשמע לה כשהעיל מודה שרחה שיתפה. ועי' השיב משה סי' ס"ה לוח כ"ו כ"ז ס"ה מ"ש בהא דעני ב"ד של ב"ג מכחה דוכתי בזה וגם מכלן יעוש"ה, ועטורי לחן לר"ה בתני מלוחים לדף ה"ה ב' והגהת מהרי ברוך שם. ועי' תשו' רבנו מיש כהן תלה"ע סי' ט', ותשו' רעק"ת סי' קל"ט. (מהרש"ם)

אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא כר'. נשלחני למלמ בהעידו שקיעת לה בתלוקה לתיה שוחת וחסרת בקיעו וסחיהה לבד, ומה שהעידו שיתפה בע"ב להרגה בתו, וי"ל לחכתי למלמ לחקרה על בעלה בתו, ועוד דשמא יכול שמחל הבעל על קיעוי, עי' מי הר"פ לקוגיא זו. (מהרש"ם)

כשזינתה וחזרה וזינתה כו'. עי' נוכע מיהוה מהד"ת מלה"ע סי' כ. נשלחני לה בקידם מייבי לחיין דקידושין מופסין משכחת לה בקידם שיכול לחזור בתנו, והשתי למלכד ד"ל לחקרה על בעלה בתנו, גם י"ל לפמ"ש בע"ת סי' קי"ז ס"ק ה בהג"ה דבזיתה מוכח לחקור מוכר להמיר בזיתה דמוסקה בעיניו, ב"כ י"ל שבתו להמיר היחוד עמה. (מהרש"ם)

והא אתרו בה. עי' לקמן פ"ו ב' תד"ה עבדי. (ג' מהרש"א)

חבר א"צ התראה. ב"ר פי"ט ע"ס רכ. (יפ"ע)

עדות שא"א יכול להזימה. עיין מיימוני פ"ב מהל' רוצח ה"ט, ופי"ז מהל' מלוה ולוה סוף ה"ט, ופ"כ מהל' עדות ה"י. (רד"ו הלוי)

וכל עדות. לקמן [עמ] ע"ת, ב"ק דף עה ע"ב, (ובריי"ף) [ובלף] פת תוד"ה זוממי עבד, ויעוין לקמן דף פת תוס' ד"ה ונגמר דינו, ובתוס' ריש מכות, ובכתובות דף כת ע"ב ד"ה הת לעדות. (רב"פ)

היכי משכחת לה כשזינתה. עי' לעיל ט' ב' תד"ה עדי הלה. (ג' מהרש"א)

כגון שזינתה וחזרה וזינתה. ולפ"ז אין מיתתה נסקילה שהרי אינה בתולה בפעם ב', אלא למ"ד ללא נעשית בעולה בשלא כדרכה לקמן (סו:) משכחת לה שבא עליה פעם ג' שלא כ. (מצפ"א)

לאוסרה על בעלה שני באנו. עי' מל"מ פ"ג מהל' סוטה הי"ב ד"ה ונמלא לפי זה. (ג' מהרש"א)

אחד אומר בסייף הרגו. מכות ז ע"ת ד"ה דילמת, תוליק יפ ע"ב ד"ה ליחוש, ולף לו ע"ת ד"ה פלינת, בכורות כ ע"ב ד"ה הלב פוטר. (מא"ן)

מעשה ובדק בן זכאי. תמוחת סוסטים ל'. (יפ"ע)

וריב"ז מי הוה בסנהדרין. לעיל יד ע"ב ד"ה מלמד, ולף לו ע"ב ד"ה מיוס, שבת לף ע"ת בן זכאי, ר"ה לף ע"ת רב"ז ד"ה מלמכת, בילה ה ע"ב, תענית ג ע"ת ד"ה הלה, סוטה מז ע"ת, יומת לט ע"ב, ע"ז ח ע"ב ד"ה מלמד, תולין כב ע"ת ד"ה בן זכאי, כתובות פה ע"ב רב"י ד"ה דגים ביה, פרה פ"ג מ"ו בר"ש. (מא"ן)

ריב"ז מי הוו וכו'. עין תוס' לעיל ל"ז ע"ב ד"ה מיוס שתכב. (רד"ו הלוי)

אילימא רבן יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי כו'. עמש"ל דף ל"ו ע"ב על הגליון. (מהרש"ם)

מ' שנה עסק. ב"ר פ"ק, שפרי קוף נרכה. (יפ"ע)

אלא שלא דנו דיני נפשות. עי' לעיל ל"ז ב' תוד"ה מיוס. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה בחנות. מקום היה בירושלים. ונעלמת פי' היה בהר הבית. (רש"ש)

ד"ה אלא ד"נ שנאמר וקמת ועלית וגו'. עי' תוי"ט סף פ"ת דמכות בד"ה וכמ"ל. (רש"ש)

ד"ה ותנן. נמצא דארבעים שנותיו האחרונות לא דנו נפשות. לפ' יעלנת מתי קושית לילמת בתרבעים תמלעיות הוה עובדת, דמיהת תלמיד הוי ותנן תמר תתד מן התלמידים יש לו ללמד עליו זכות כו', ולמה היינו נמי דמצי תלת תלמיד כו', תע"ג לליעלנת היושב לפני רבו לפ משמע הכי. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה ואי. תימה דהתראה בעיר הנדחת מנ"ל וכו' ולעיל משמע דבעי התראה. תכס תתד הקשה תותי דהכי לעיל כתב התום' דהתלמה להכתיר ניז שוגג למזיד תלד הסנהדרין יעיינן, והך התלמה דתכ"ד לפשה דמתת זה לפ טעיון בעיר הנדחת ניז לליכת קרא תיותר, וכבר הקלימו בקושיה זו הרב כנה"ג בם' תמרת ותי'. לכן התום' ע"כ ס"ל דבעדים זוממין תע"ג דת"ל התלמה (כתובות נג.), מ"מ התלמה תלד הסנהדרין להכתיר בין שוגג למזיד בעיון, לתיך לפשה לחייב תיתה תם לפ יע כלל, ותם עדים זוממין בעדות תשה יכולים לומר לתוקרה על בעלה או להפסידה כתובתה כדי לפטור עלמם תעונש תיתה תכ"ד ניכולים לומר דלפ יעלנו תם יכיה תם על דבורם עונש תיתה. ועיין תוס' (לעיל ט:) ד"ה עידי הלה דכתב ניין להכריע פשיטא דיודעין דיהרגו תם יכיו זוממין, תולם ז"ת דהכי תלד הדין לין על בעדים עונש תיתה דהכי לפ הרגו בפועל רק זממו להרוג ולף תם נהרג הנדון הכי לין ממיתין את הגורם, וע"כ ס"ל כיון דלריך לחייב את בעדים, עי' זו"מ סי' כ"ת ועיין תוריש ותומים סימן ל"ת מ"ש בשם הריטב"א דהקשה דהכי קי"ל עדים זוממין פ"ל התלמה ואין לך התלמה גדולה תן התיום, ותירן דתתיימין תולם דתקור להעיד שקר ואין תודיעים תולם עונש תיתה, וכיון דהיה תיום בעדים זוממין שוב זה תשציב התלמה, ומ"ש דעדים זוממין פ"ל התלמה היינו דהתלמה תלד גזה"כ עונש תיתה והתיר עלמו ותכ"ד פ"ל, ועפ"ז תדוקדק לשון התום' דכ' ולעיל תשמע דבעינן התלמה. ולכאורה הכי תשנה שלמה (לקמן קיג:) דבע"ה לריכים התלמה, ושוב היכי נקטו תשמע, הכי לעיל תתרינן עדים זוממין להנך תכתי לפ תמי שכן לריכין התלמה, הכי תפורש לשרך התלמה בע"ה, תבל לפי הכ"ל ניתת דתן תתשנה הכ"ת דדוקת התלמה תלד הסנהדרין כדי להמעין לריכים, תבל לעיל דנקטו לע"ה נגד עד"ז. וע"כ בבע"ה בעי התלמה גמורה לף תת שהוא גזה"כ, דהתלמה תלד הסנהדרין להייב גם בעדים זוממין בעינן. ותפ"ז ניתת לשון תשתע דנקטו, דהכי תין תפורש רק בשתע תכללת דנקטו לה נגד עדים זוממין דהתלמה תשר היה תלד גזה"כ ג"כ לריכים בעיר הנדחת. (מהרצ"ח)

בא"ד. דהתראה בעיר הנידחת מנ"ל דמהני כו'. עי' תתס סופר פ"ת ס' כ"ד. (מהרש"ם)

בא"ד. ולעיל משמע כו'. יעוין דף קיג ע"ב, וכבר עמד בזה בזית רשען על הילקוט פרשת רלה ד"ה לתמור דהתלמה. (רב"פ)

ד"ה באשה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה א"נ חבר כאילו התיר עצמו למיתה. תירוש הסני תמוה, ניין דהך התיר עלמו הוה גזה"כ, ולף תם התרו בו והודיעו תומר התיקור ג"כ היו תפקיק לע"ג דהוה תכ לענין זה ולריך שיתתר ע"ת כן תני עושה, ול"כ תה תועיל תה שהוא תכר. ועוד דהרי ס"ם תפוסק (לקמן עב:) תתגיד לזה, דתתור ב' תתרו לבן ע"ז, ע"ז ח ע"ב ד"ה תלמד, סולין כה ע"ב ד"ה בן זכאי, כתובות פה ע"ב רב"י ד"ה דגים ביה, פרה פ"ג מ"ו בר"ש. (מא"ן)

ריב"ז מי הוו וכו'. עין תוס' לעיל ל"ז ע"ב ד"ה מיוס שתכב. (רד"ו הלוי)

אילימא רבן יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי כו'. עמש"ל דף ל"ו ע"ב על הגליון. (מהרש"ם)

מ' שנה עסק. ב"ר פ"ק, שפרי קוף נרכה. (יפ"ע)

אלא שלא דנו דיני נפשות. עי' לעיל ל"ז ב' תוד"ה מיוס. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה בחנות. מקום היה בירושלים. ונעלמת פי' היה בהר הבית. (רש"ש)

ד"ה אלא ד"נ שנאמר וקמת ועלית וגו'. עי' תוי"ט סף פ"ת דמכות בד"ה וכמ"ל. (רש"ש)

ד"ה ותנן. נמצא דארבעים שנותיו האחרונות לא דנו נפשות. לפ' יעלנת מתי קושית לילמת בתרבעים תמלעיות הוה עובדת, דמיהת תלמיד הוי ותנן תמר תתד מן התלמידים יש לו ללמד עליו זכות כו', ולמה היינו נמי דמצי תלת תלמיד כו', תע"ג לליעלנת היושב לפני רבו לפ משמע הכי. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה ואי. תימה דהתראה בעיר הנדחת מנ"ל וכו' ולעיל משמע דבעי התראה. תכס תתד הקשה תותי דהכי לעיל כתב התום' דהתלמה להכתיר ניז שוגג למזיד תלד הסנהדרין יעיינן, והך התלמה דתכ"ד לפשה דמתת זה לפ טעיון בעיר הנדחת ניז לליכת קרא תיותר, וכבר הקלימו בקושיה זו הרב כנה"ג בם' תמרת ותי'. לכן התום' ע"כ ס"ל דבעדים זוממין תע"ג דת"ל התלמה (כתובות נג.), מ"מ התלמה תלד הסנהדרין להכתיר בין שוגג למזיד בעיון, לתיך לפשה לחייב תיתה תם לפ יע כלל, ותם עדים זוממין בעדות תשה יכולים לומר לתוקרה על בעלה או להפסידה כתובתה כדי לפטור עלמם תעונש תיתה תכ"ד ניכולים לומר דלפ יעלנו תם יכיה תם על דבורם עונש תיתה. ועיין תוס' (לעיל ט:) ד"ה עידי הלה דכתב ניין להכריע פשיטא דיודעין דיהרגו תם יכיו זוממין, תולם ז"ת דהכי תלד הדין לין על בעדים עונש תיתה דהכי לפ הרגו בפועל רק זממו להרוג ולף תם נהרג הנדון הכי לין ממיתין את הגורם, וע"כ ס"ל דלריך לחייב את בעדים, עי' זו"מ סי' כ"ת ועיין תוריש ותומים סימן ל"ת מ"ש בשם הריטב"א דהקשה דהכי קי"ל עדים זוממין פ"ל התלמה ואין לך התלמה גדולה תן התיום, ותירן דתתיימין תולם דתקור להעיד שקר ואין תודיעים תולם עונש תיתה, וכיון דהיה תיום בעדים זוממין שוב זה תשציב התלמה, ומ"ש דעדים זוממין פ"ל התלמה היינו דהתלמה תלד גזה"כ עונש תיתה והתיר עלמו ותכ"ד פ"ל, ועפ"ז תדוקדק לשון התום' דכ' ולעיל תשמע דבעינן התלמה. ולכאורה הכי תשנה שלמה (לקמן קיג:) דבע"ה לריכים התלמה, ושוב היכי נקטו תשמע, הכי לעיל דנקטו לע"ה נגד עד"ז. וע"כ בבע"ה בעי התלמה גמורה לף תת שהוא גזה"כ, דהתלמה תלד הסנהדרין להייב גם בעדים זוממין בעינן. ותפ"ז ניתת לשון תשתע דנקטו, דהכי תין תפורש רק בשתע תכללת דנקטו לה נגד עדים זוממין דהתלמה תלד הסנהדרין לה תשר היה תלד גזה"כ ג"כ לריכים בעיר הנדחת. (מהרצ"ח)

בא"ד. דהתראה בעיר הנידחת מנ"ל דמהני כו'. עי' תתס סופר פ"ת ס' כ"ד. (מהרש"ם)

בא"ד. ולעיל משמע כו'. יעוין דף קיג ע"ב, וכבר עמד בזה בזית רשען על הילקוט פרשת רלה ד"ה לתמור דהתלמה. (רב"פ)

ד"ה באשה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה א"נ חבר כאילו התיר עצמו למיתה. תירוש הסני תמוה, ניין דהך התיר עלמו הוה גזה"כ, ולף תם התרו בו והודיעו תומר התיקור ג"כ היו תפקיק לע"ג דהוה תכ לענין זה ולריך שיתתר ע"ת כן תני עושה, ול"כ תה תועיל תה שהוא תכר. ועוד דהרי ס"ם תפוסק (לקמן עב:) תתגיד לזה, דתתור ב' תתרו לבן ע"ז, ע"ז ח ע"ב ד"ה תלמד, סולין כה ע"ב ד"ה בן זכאי, כתובות פה ע"ב רב"י ד"ה דגים ביה, פרה פ"ג מ"ו בר"ש. (מא"ן)

ד"ה לאוסרה. הוה מצי למימר דאיירי שזינתה ולא ידעי מי הוא. לכומר תני למפרך דכה"ג תשכתת לה נתי דלא תקטלו תיכתו ולא תקטלו תיכתי, דכי לא ידעי עם תי זינתה שתת הלתום הוא שבא עליה, ותפילו תומרים לא ידעטו תי הוא זה שבא עליה, תבל ידעטו ולתי שלא היה בעלה כי תכיים תטו תת תרוסה, כה"ג הוא שלא ידע תייבת תיתה, שתכלל התקיכות היא ותת לידע עם תי זינתה, דבעינן עדות שתתה יכול להזימה, וכיון שכן גם סס תיים נהרגים, ויש לדקדק להוי תני לתשכומי דתקטלא כשזינתה עם נכרי. (יעב"ץ)

בא"ד. הוי מצי למימר דאיירי שזינתה ולא ידעי מי הוא. עי' שוחל ומשיב מהברול ג' מ"ב סי' ל"ת תפסר תרעת לישרתל שנתפתק בלא נודע תי הטועל תי תסורה לכל העולם, ועי' שוחל ומשיב מהברול תניגת מ"ת סי' פד ק' דמשכתת לה בטועל שני כהן לכבר נאסרה עליו תוזנת ת' ועי"ש בדברי מהרש"ת ועוד כתה קושיות בשוגיין, ועי' תשו' בכרת יוסף אה"ע סי' י"ג וסי' ק"י בשוגיא זו, ופניט יפות פ' קדושים ופ' תלת. (מהרש"ם)

דף מא ע"ב

גמרא. כמאן כר"ע. לעיל ט ע"ת, ולף לת ע"ת ד"ה שב"ש. (מא"ן)

אפי' בחקירות שנים כו' ואחד אומר א"י עדותך קיימת. תירוש יכמות פ"ח ה"ה תניא' לי' בבני תערובת בהגת בשפתחה התעידים עדות ת' תי נאמנים עכ"פ בעד ת' תו לת תשום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה. וכ' הש"ך דהאמנה' הוא תם בממון בעינן עדות שתי', תדפסיקל עדים קרובים לריינים אין תקום להאמנה', ועלתה ע"פ האמור כאן דמיירי שהוא האניתי וס"ל להירושלמי כר"ע דמקבל העדות ומבעי' ליה כה"ג דרק תפסק תי הוא הכבר ת"י להזימה אם פוסל כל העדות כיון דנאמת ה"ת כבר והפסול לת נעטרף ועפ"ת. (יפ"ע)

דלא כר"ע. יעוין לקמן דף ם סוף ע"ת. (רב"פ)

מ"ש בחקירות. לפי' הגו"י הוא מירושלמי ה"ת. (יפ"ע)

א"ר אסי א"ר יוחנן עד רובו. כ"ם ג"כ מירושלמי ע"ם ר' יסף בשם ר' יוחנן. (יפ"ע)

עד רובו של חודש כר' אחד אומר בג'. לעיל יג ע"ב ד"ה שמור, ר"ה לח ע"ת ד"ה כי חזית, פסחים יח ע"ב ד"ה זה ילא, ולף יב ע"ת ד"ה נחייה יום, ב"מ עב ע"ת ד"ה שטר, ר"ה ג ע"ת ד"ה לשטרות, ב"ב קעא ע"ת ד"ה שתם. (מא"ן)

עד רובו של חודש. עי' שמ"ע ממ"ג שק"ת ובב"ך שם. (ג' מהרש"א)

בתרי שיפורא ל"א דטעי. עפ"ז העיר הגרי"פ על התוי"ט בד"ה ת' תומר נג' שכתב דנתרי עבודי כו' ועל פיו הגיהו כן נתוי"ט בד"ת, ול"ד זה תומר הס"ם לדתווי הסיעתת תבל תניעל דתתת דפסקינן כריית"ם נשתר הטעת דתרי עבודי (ומשום דכרופא ילע), וכ"ה בתד"ה זוה נסופו, וכן בפסחים שם. (רש"ש)

וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן. מירושלמי נרכות ס"ט ר' לתת ור' תניעל בשם ר' יוסי, ועי' פס"ר פמ"ג. (יפ"ע)

עד ששה עשר. מירושלמי שם ע"ם רבנן דקסרין עד י"ד יום, ועי' תה"פ שם. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ר"ע. וזה א"א להזימו כל"ל וכן בתום'. (רש"ש)

ד"ה שיפורא. הן מלא הן חסר. תבל לף היו תקדשין דהלכה כר"ת בר לזוק פ"ד מ"ו דלתם הסנה דגלת נרתה זמנו תין תקדשים שכבר קדשוהו שמיש. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה כמאן כו'. מיהו אית ליה כל"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. אבל אמר איני יודע כגמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי כו'. עי' תשו' דברי חיים מ"ד בהשמטות סי' ל"ב, ועי' תשו' מהרל"ל ניין תפה"ע סי' י"ט. (מהרש"ם)

ד"ה שזה יודע וכו'. עיין בניאורי הגר"ת ז"ל בתו"מ סי' ל' ס"ק י"ט מש"כ לי"בב קושית התוס' נתי' נכון ונפלא תפל, ועל תי' התוס' תמה דעדיין תקשה נתפל תומר בשני שעות וכו' ע"ש היטיב. (חש"ק)

בא"ד. וי"ל דאם איתא דלא אזלינן בתר רובא ה"ל כחוזר ומגיד כו'. עי' זו"ת שוחל ומשיב [קמא] ח"ת סי' ת', ועי' תומים ותיעות המפעט רס"י כ"ע בזה, ועפלא מהשו"ת הנ"ל. (מהרש"ם)

ד"ה אחד אומר בשתי כו'. ועדותן בטלה כדאמר בגמרא דהא כר' כל"ל. (חכמת מנוח)

בא"ד. דמעלות השחר עד הנ"ה ה' מילין. עי' בהגר"ת זו"ח סי' תנ"ט ס"ק ה' (ובשעות פליהו ריש ברכות) שכתב דל"ל בתום' דפסחים ד' מילין, ומ"ת עולה לשעה ומחלה לפי שהשמש י"ב שעות הוא מהנ"ה עד השקיעה וע"ש, תתם ת"ל כן בתום' דכתן שכתבו דהס שמיניח היום, וגם תם ניחת דדעת התום' דהתחמין מהנ"ה עד השקיעה, ל' יתכן כלל קושיתם בפסחים וכתן דהת דתמר בשתי שעות ד"ל ג"כ תחר הכן בתשמן השעות שכבל תקום ובע"ג. ודע שדברי רביט הגר"ת הנ"ל הוסיף המעתיק ע"פ מ"ש בס"ת ריש ברכות מה דליית בשם כי"ק על ש"ע. וז"ל שם בגוף כ"י הטהור, תבל כבר תקרתי ובלת"ה תוס' דשם ל"ש דלת נקטו תתמת דתיינ רק ד' מילין וחס ה"ת דהנ"ה שם וז"ל ד' מילין ניחת הכל, וגם הרתיב שהביא (ר"ל המג"א) ממש"ס ב' שיח דליליא וכל מ"ש בהגדפס ממלת תלת ה"ת נכי"ק, ובזה מוכן

מ"ם גרים הס"ק ע"ד תה"ד שהוא תמוה מאד כו', וכ"ז לפי פשטות הגמ' דפסחים ל"ד וכפרש"י. אבל לפי מה שחדש הר"ג נעמ זקנותו כמ"ש בס"מ ובהקדמת הר"מ לפירוש רבינו על משלי לעשת הרמב"ם וכ"מ פירושלמי פ"ק נכון מאוזן תה"ד בשיעור מיל, ולא יפה עשה המעתיק שכתיב דבריהם שמותרים לכתן כשילו בדבור ג' נאמרו. (חל"ב)

בא"ד. עמש"כ ע"ד בפסחים בס"ד. (דש"ש)

דף מב ע"א

גמרא. וליבריך הטוב והמטיב כו'. לשיטת ר"ח ושבלי לקט שהוסיף בב"י פ"ח סי' קע"ה דתוך ג' אין מברך הטוב והמטיב, קשה להכי הוי ג"כ תוך ג'. (מהרש"ם)

אטו כי חסר מי מברכינן דיין אמת וכו' כיון דהיינו כי אורחיה לא מברכינן. כבר כתבנו בהרבה המקומות מה שמצאתי במדרש (שמו"ר פט"ו טו) כי ענין שיראל מוען ללבנה כי הם דוגמתה, כי כמו שהלבנה עד מלי חודש מתמלא, וכשהיא במילואה מתחיל להתמעט ובעת שהיא מתלית היריחה מתחדש מחדש, כדוגמת זו ישראל, שבעת שהם מתלית השפלות מתחדש תורה בבחינותיה, ולכך הפילה זו אינו סימן רע תלילה, כי ע"י הנפילה מתקבל תדושה, על כי לעתיד יהיה חור הלבנה כאור החמה, ולא מתמעטו כבראשונה עוד. וז"ש לו, כיון דהיינו כי חורחיה, שדרכה בכך להתחדש בעת שהיא בתלית המקרון, לא מברכינן דיין אמת, כי בחמת הוא סימן טוב. (ענ"ש שמואל)

החודש הזה. נרכות לט ע"ב גרע"ש, שבת פז ע"ב, מגילה כט ע"ב ד"ה ר"ח. (מא"ן)

כתיב הכא החודש הזה וכתיב התם כו'. עיין שבת (פו:), ב"ב (טז:). (מצפ"א)

אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים כו'. שהלבנה בחילוקה דומה לשמיה, וע"י שברכה שנותנין לחלה לחיסה שבשמים שברך המשורות ליהנות מאורם, זה נחשב כהקבלת פני שכינה וחינו שבשמים, לא שיהא ללבנה הגלגלית כעוד חלוחת מו"ש, שהרי מקרא מלא [דברים ד יט] נושא ונתן עמך עיקר השמיטה וגו', וכן אינו אומר [לא כו] שם חרלה אור כי יהל וירח יקר הולך וגו', וסם חלק מו"ה העושים כוונים למלכי השמים ועובדים לנצח השמים אשר חלק ה' אותם לסם, לא כחלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא והמשורות הן דוגמת [שבת פהלים פד, ג] כי שמש ומגן ה', ומלכות בית דוד נמשלה כירח יכון, וכתיב יהי דבר מתוך דבר. (יעב"ץ)

האי נשי דידן נמי מברכי. ונשי דילן לא מברכי שלא תקיימי אשר מלות שהזמן גרמה, ועיין מג"א ס"ס תכ"ו. (ג' מהרש"א)

א"ל האי נשי דידן נמי מברכי אלא וכו' אשר במאמרו ברא שחקים וכו' חוק וזמן וכו'. והקשה המהרש"ל מה זה לא"ל הלי נשי דילן נמי מברכי ע"ש. ונראה דזה עפמ"ש המג"א סי' תכו בשם המל"ה, דמש"ה נשים אין מברכין על מילות לבנה, לפ שכשאר מ"ע שהז"ג אעפ"י דפטורין, אפ"ה אם רלו יכולין לברך, אבל כיון שהנשים גרמו פגם הלבנה לכך אין מברכין, ע"ש. וזה נראה ליתן טעם מה שהנשים פטורין ממ"ע שהז"ג, דבכל מ"ע שהוא תלוי בזמן, הכל תלוי בקביעת דירחית, ע"י מילות הלבנה, וכיון שעיקר מלוה זו הוא ע"י מילוחה של לבנה ותקרושה, והן היו הגורמים מיעוטה לכך פטורין, לתין קטיגור נעשה סניגור. ולפ דגם נתפילין ולילית הן פטורין מכמות יום, וקתניא להו בגמ' למ"ע שהז"ג, כמבואר בקילושין (לג:) לפ זה לא תלוי בקביעת דירחית, ע"ז גולי פגימת הלבנה היו שניהן שוין ביום ובלילה, דבשעת בריאה היו שני המאורות שוין, והחיוב המדם אשר יפ בכל יום הוא ע"י הספק לילות, לכך נשים פטורות. והנה ברכת הלבנה, יש בה שני עניינים. אחד על גוף ענין בריאתה שנברחת, וברכה זו אינו מהראוי שיברכו הנשים, אשר הם הין גורמים לה להמעטו מערך בריאתה, אבל ענין השני, שהוא ענין התחדשותה, שהוא סימן על התחדשות ישראל לעתיד, שכש עתידים להתחדש כמותה, ויתוקן גם מיעוטו ופגמה של הלבנה כמו שהיתה קודם מיעוטה, הנה ברכה זו גם נשים יכולין לברך ולהתפלל שיתוקן פגמה, ולדרכה לכם נאה לברך ולהתפלל ע"ז. והנה ברכת מחדש חדשים, הוא מרמז על מחושה לעתיד, וז"ש לו לאו נשי דילן נמי מברכין

האי נשי דידן נמי מברכי. שלא תקיימי אשר מלות שהזמן גרמה, ועיין מג"א ס"ס תכ"ו. (ג' מהרש"א)

א"ל האי נשי דידן נמי מברכי אלא וכו' אשר במאמרו ברא שחקים וכו' חוק וזמן וכו'. והקשה המהרש"ל מה זה לא"ל הלי נשי דילן נמי מברכין ע"ש. ונראה דזה עפמ"ש המג"א סי' תכו בשם המל"ה, דמש"ה נשים אין מברכין על מילות לבנה, לפ שכשאר מ"ע שהז"ג אעפ"י דפטורין, אפ"ה אם רלו יכולין לברך, אבל כיון שהנשים גרמו פגם הלבנה לכך אין מברכין, ע"ש. וזה נראה ליתן טעם מה שהנשים פטורין ממ"ע שהז"ג, דבכל מ"ע שהוא תלוי בזמן, הכל תלוי בקביעת דירחית, ע"י מילות הלבנה, וכיון שעיקר מלוה זו הוא ע"י מילוחה של לבנה ותקרושה, והן היו הגורמים מיעוטה לכך פטורין, לתין קטיגור נעשה סניגור. ולפ דגם נתפילין ולילית הן פטורין מכמות יום, וקתניא להו בגמ' למ"ע שהז"ג, כמבואר בקילושין (לג:) לפ זה לא תלוי בקביעת דירחית, ע"ז גולי פגימת הלבנה היו שניהן שוין ביום ובלילה, דבשעת בריאה היו שני המאורות שוין, והחיוב המדם אשר יפ בכל יום הוא ע"י הספק לילות, לכך נשים פטורות. והנה ברכת הלבנה, יש בה שני עניינים. אחד על גוף ענין בריאתה שנברחת, וברכה זו אינו מהראוי שיברכו הנשים, אשר הם הין גורמים לה להמעטו מערך בריאתה, אבל ענין השני, שהוא ענין התחדשותה, שהוא סימן על התחדשות ישראל לעתיד, שכש עתידים להתחדש כמותה, ויתוקן גם מיעוטו ופגמה של הלבנה כמו שהיתה קודם מיעוטה, הנה ברכה זו גם נשים יכולין לברך ולהתפלל שיתוקן פגמה, ולדרכה לכם נאה לברך ולהתפלל ע"ז. והנה ברכת מחדש חדשים, הוא מרמז על מחושה לעתיד, וז"ש לו לאו נשי דילן נמי מברכין

כמי שיש בידו חבילות של משנה כו'. עיין רמה סדר מחרי פרשה כ"ת. (מצפ"א)

אם יש ממש בדבריו. פירושלמי ה"ה ת' מן העדים שאמר כו' ונת מניהו וסיעו ונת מניהו וסיעו לת מי ממנין כו' ע"ש. (י"פ-ע)

העוסקים ברזו שלעולם אל ישתברו. תענית (ז.). תוד"ה ויודע. (שער הקלוטות)

לא ראו. פירושלמי פלוגתת דר"י ור"ל ור' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב. (י"פ-ע)

ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ע"א כך אין מוסיפין על כ"ב. ת"ע לר"י תקני קוסים הגמרת לעיל דף י"ז הטיה לרעה ע"פ שיש היכי משכחת לה דשני המילוים לעיל לת יתכנו כאן. (פורי"ו)

[שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד]. רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין ה"ג, יעוין לעיל דף ג' ע"ב. (רב"פ)

חכם דינא. עי' מה"פ ד"ה אמר. (י"פ-ע)

מתבייש מעצמו. לקמן לד ע"א רש"י ד"ה בעלמא, תענית טז ע"ת, ב"ק פג ע"ב, תנות דר"ע פי"ת. (מא"ן)

איש פלוני זכאי. שבועות ל ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אבל. ואין לטעות הס"ד, ותת"ל מה"ד כהנן התמה. לו דל"ל ג' תיבות הה נן ומלת הה נתמצת למעלה. (דש"ש)

תוספות. ד"ה העוסקין. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות כו'. עי' תשו ב"ת סי' מז שהניח ממדרש רבה נשל פ"י בפרק, ועי' שבות יעקב ת"ת סי' ק"מ מ"ש בזה, ועי' מהרש"ל מי' מגדות כריתות י"ב. (מהרש"ם)

ד"ה קש. ואין יכול לעמוד כו'. כלומר אין יכולת לעמוד עליו כלל לפילו למתר ולמה לנו להמתין ולכך נפטור לומו מיד, ולא נעי לפרש כפי' רש"י דהא פשיטא לי מסופקים ולפשר שיתברר להם הדין בהמתנה לדריכות להמתין לפני דיני ממונות, ומכי תנן בתם' תנות הוו ממונים בדין, ולאיך מיכן ואילך ת"ש ודו"ק. (תכמת מנות)

דף מב ע"ב

מתני'. נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו חוץ לג' מחנות וכו'. בסמיס עה ע"ב ד"ה מע"ם, יומת כמו ע"ת ד"ה תבל, ולף וע ע"ב ד"ה והרי, וע"ם מה ע"ב ד"ה הל, ולף סה ע"ת ועי"ב, כתובות מה ע"ב ד"ה על, שבת לו ע"ב, מכות ה ע"ת ד"ה וכן, וזבים פג ע"ת ד"ה נסרפין, ולף קד ע"ב ד"ה יכול, ועיין קה ע"ב ד"ה מה כאן, ולף ק ע"ת נרש". (מא"ן)

ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה. פירושלמי מוקי לה כעובד ע"ז דנדון בשער שנדון כדנפן או בשער שעבד כר'. (י"פ-ע)

אומר אחד יש לי ללמד כו' כל"ל. (תכמת מנות)

גמרא. דת"ר הוצא את המקלל. פירושלמי כתובות פ"ד ע"ם תני ר"ח ושם תימו מנומר דהיינו חוץ לג' מחילות, וכן בת"כ תמור פי"ט ופ"ך ג"כ ליתת חוץ לג' מחנות כ"ת מלמד שב"ד נפנים ומים הסקילה מבחון. (י"פ-ע)

והוציא את כל הפר. ת"כ ויקרא דנורא למטמת פ"ה. (י"פ-ע)

מכשיר ממכפר. לקמן נג ע"ת ד"ה שכן וד"ה הנן. (מא"ן)

רש"י. ד"ה דאי נפיק בד"מ כו'. כגון שתי סנהדראות קטנות כו'. דאילו בסנהדרי גדולה אל יפסק הממונ לשבל לשכת הגזית לת משכחת לה, ע"ל (סוף ד' ת"ת ת). (יעב"ץ)

בא"ד. כגון שני סנהדראות קטנות כו'. דאילו בסנהדרי גדולה אל יפסק הממונ לשבל המקום גוזל דוקא בלשכת הגזית, ובומן שאין סנהדרין בלשכת הגזית לת דיינינן ד"ג בכל מקום כמ"ש בלמה סנהדרין ויושבה בחנות לעיל דמ"ת. (מל"ה)

בא"ד וכן שאר עיירות אי קבעו מקומן חוץ לחומה כו'. עמ"ש בס"ד רפ"ק. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה בית. והיינו כו'. וק' דלפ"ז אין לנו עדיפות עליהס, אלא נצרכת שאר ממאכרו גרש וכו' דבכהה זו נקבעה על לחמים הנבריאה, ובכהה זו אין לנעשים לנרך כמ"ש הסל"ה, וש"ת. (עיני שמואל)

במי שיש בידו חבילות של משנה כו'. עיין רמה סדר מחרי פרשה כ"ת. (מצפ"א)

אם יש ממש בדבריו. פירושלמי ה"ה ת' מן העדים שאמר כו' ונת מניהו וסיעו ונת מניהו וסיעו לת מי ממנין כו' ע"ש. (י"פ-ע)

העוסקים ברזו שלעולם אל ישתברו. תענית (ז.). תוד"ה ויודע. (שער הקלוטות)

לא ראו. פירושלמי פלוגתת דר"י ור"ל ור' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב. (י"פ-ע)

ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ע"א כך אין מוסיפין על כ"ב. ת"ע לר"י תקני קוסים הגמרת לעיל דף י"ז הטיה לרעה ע"פ שיש היכי משכחת לה דשני המילוים לעיל לת יתכנו כאן. (פורי"ו)

[שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד]. רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין ה"ג, יעוין לעיל דף ג' ע"ב. (רב"פ)

חכם דינא. עי' מה"פ ד"ה אמר. (י"פ-ע)

מתבייש מעצמו. לקמן לד ע"א רש"י ד"ה בעלמא, תענית טז ע"ת, ב"ק פג ע"ב, תנות דר"ע פי"ת. (מא"ן)

איש פלוני זכאי. שבועות ל ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אבל. ואין לטעות הס"ד, ותת"ל מה"ד כהנן התמה. לו דל"ל ג' תיבות הה נן ומלת הה נתמצת למעלה. (דש"ש)

תוספות. ד"ה העוסקין. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות כו'. עי' תשו ב"ת סי' מז שהניח ממדרש רבה נשל פ"י בפרק, ועי' שבות יעקב ת"ת סי' ק"מ מ"ש בזה, ועי' מהרש"ל מי' מגדות כריתות י"ב. (מהרש"ם)

ד"ה קש. ואין יכול לעמוד כו'. כלומר אין יכולת לעמוד עליו כלל לפילו למתר ולמה לנו להמתין ולכך נפטור לומו מיד, ולא נעי לפרש כפי' רש"י דהא פשיטא לי מסופקים ולפשר שיתברר להם הדין בהמתנה לדריכות להמתין לפני דיני ממונות, ומכי תנן בתם' תנות הוו ממונים בדין, ולאיך מיכן ואילך ת"ש ודו"ק. (תכמת מנות)

דף מב ע"ב

מתני'. נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו חוץ לג' מחנות וכו'. בסמיס עה ע"ב ד"ה מע"ם, יומת כמו ע"ת ד"ה תבל, ולף עה ע"ב ד"ה והרי, וע"ם מה ע"ב ד"ה הל, ולף סה ע"ת ועי"ב, כתובות מה ע"ב ד"ה על, שבת לו ע"ב, מכות ה ע"ת ד"ה וכן, וזבים פג ע"ת ד"ה נסרפין, ולף קד ע"ב ד"ה יכול, ועיין קה ע"ב ד"ה מה כאן, ולף ק ע"ת נרש". (מא"ן)

ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה. פירושלמי מוקי לה כעובד ע"ז דנדון בשער שנדון כדנפן או בשער שעבד כר'. (י"פ-ע)

אומר אחד יש לי ללמד כו' כל"ל. (תכמת מנות)

גמרא. דת"ר הוצא את המקלל. פירושלמי כתובות פ"ד ע"ם תני ר"ח ושם תימו מנומר דהיינו חוץ לג' מחילות, וכן בת"כ תמור פי"ט ופ"ך ג"כ ליתת חוץ לג' מחנות כ"ת מלמד שב"ד נפנים ומים הסקילה מבחון. (י"פ-ע)

והוציא את כל הפר. ת"כ ויקרא דנורא למטמת פ"ה. (י"פ-ע)

מכשיר ממכפר. לקמן נג ע"ת ד"ה שכן וד"ה הנן. (מא"ן)

רש"י. ד"ה דאי נפיק בד"מ כו'. כגון שתי סנהדראות קטנות. דייק הכי משום דבשל לשכת הגזית לת משכחת לה, ע"ל (סוף ד' ת"ת ת). (יעב"ץ)

בא"ד. כגון שני סנהדראות קטנות כו'. דאילו בסנהדרי גדולה אל יפסק הממונ לשבל המקום גוזל דוקא בלשכת הגזית, ובומן שאין סנהדרין בלשכת הגזית לת דיינינן ד"ג בכל מקום כמ"ש בלמה סנהדרין ויושבה בחנות לעיל דמ"ת. (מל"ה)

בא"ד וכן שאר עיירות אי קבעו מקומן חוץ לחומה כו'. עמ"ש בס"ד רפ"ק. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה בית. והיינו כו'. וק' דלפ"ז אין לנו עדיפות עליהס, אלא נצרכת שאר ממאכרו גרש וכו' דבכהה זו נקבעה על לחמים הנבריאה, ובכהה זו אין לנעשים לנרך כמ"ש הסל"ה, וש"ת. (עיני שמואל)

במי שיש בידו חבילות של משנה כו'. עיין רמה סדר מחרי פרשה כ"ת. (מצפ"א)

אם יש ממש בדבריו. פירושלמי ה"ה ת' מן העדים שאמר כו' ונת מניהו וסיעו ונת מניהו וסיעו לת מי ממנין כו' ע"ש. (י"פ-ע)

העוסקים ברזו שלעולם אל ישתברו. תענית (ז.). תוד"ה ויודע. (שער הקלוטות)

לא ראו. פירושלמי פלוגתת דר"י ור"ל ור' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב. (י"פ-ע)

ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ע"א כך אין מוסיפין על כ"ב. ת"ע לר"י תקני קוסים הגמרת לעיל דף י"ז הטיה לרעה ע"פ שיש היכי משכחת לה דשני המילוים לעיל לת יתכנו כאן. (פורי"ו)

[שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד]. רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין ה"ג, יעוין לעיל דף ג' ע"ב. (רב"פ)

חכם דינא. עי' מה"פ ד"ה אמר. (י"פ-ע)

מתבייש מעצמו. לקמן לד ע"א רש"י ד"ה בעלמא, תענית טז ע"ת, ב"ק פג ע"ב, תנות דר"ע פי"ת. (מא"ן)

איש פלוני זכאי. שבועות ל ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אבל. ואין לטעות הס"ד, ותת"ל מה"ד כהנן התמה. לו דל"ל ג' תיבות הה נן ומלת הה נתמצת למעלה. (דש"ש)

תוספות. ד"ה העוסקין. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות כו'. עי' תשו ב"ת סי' מז שהניח ממדרש רבה נשל פ"י בפרק, ועי' שבות יעקב ת"ת סי' ק"מ מ"ש בזה, ועי' מהרש"ל מי' מגדות כריתות י"ב. (מהרש"ם)

ד"ה קש. ואין יכול לעמוד כו'. כלומר אין יכולת לעמוד עליו כלל לפילו למתר ולמה לנו להמתין ולכך נפטור לומו מיד, ולא נעי לפרש כפי' רש"י דהא פשיטא לי מסופקים ולפשר שיתברר להם הדין בהמתנה לדריכות להמתין לפני דיני ממונות, ומכי תנן בתם' תנות הוו ממונים בדין, ולאיך מיכן ואילך ת"ש ודו"ק. (תכמת מנות)

דף מג ע"א

גמרא. לכדתניא וירגמו אותו "באבן". ל"ל תנן. (דש"ש, חש"ל)

ולא בכסותו. עמ"ש לק' מה ע"ת. (י"פ-ע)

אי לא נאמר קרא. פסחים סו ע"ת רש"י ד"ה ס"ק, קדושין נז ע"ב ד"ה מ"ל, כתובות לת ע"ת ד"ה מבל, נדרים ג ע"ת בר"ן ד"ה נדול, ד"ה ל"ל ע"ת רש"י ד"ה ומנת, ב"מ סת ע"ת ד"ה ג"ם. (מא"ן)

אילו ל"נ קרא הייתי אומר גז"ש עכשיו שנאמר קרא גז"ש לא צריך. וקשה לת"כ כיון לתיכת גז"ם קרא ל"ל. וכה"ג הקשו התום' בר"פ לתכו נשך (דף סת) ותירוצם לת שייך כאן. אלא י"ל כמ"ש הר"ן בריש נדרים (דף ג) שהכיא בשם ר"ת דשני גז"ש לתיכת בגז"ם טרם ילפינ"ע לתמרי מילתא לתמיד בגז"ם ומתם ילפינ"ע לה קרא, ומה ת"ם ג"כ לת הכשה. ות"כ ל"ל דגם התום' מודיס לסברת הר"ן אלא דהשתא ת"ל לזה, וזה אלא כמ"ש המ"ל פ"ד דמלוה להתוס' לת ס"ל כהר"ן, דת"כ מה יענו לסוגיא דהכא. ול"ל דש"ה גמי קדשים כמ"ש תום' לעיל. (מצפ"א)

חד לסמיכה וחד לדחיה. גי' רש"י ז"ל ההוא מצעיא ליה לסמיכה ולדחיה, וכן הגיה המהרש"ל, אך קשה דלמה הוצרך כלל לזכיר דחיה ותולי מסוס דהשתא הוי כן. (חש"ל)

אחת אבן כו'. לקמן מה ע"ב, יומת פה ע"ב רש"י ד"ה דתמר, סוטה ת ע"ב ד"ה ותתר כך. (מא"ן)

אר"ח היוצא ליהרג היו משקין אותו קורט של וכר. עי' תוספת רש שבירלת גמון שהניח גילקת בכתן ת"ל ליהרג דמן רוב ותמר שהיה מן דינן שנולתי והך גמרת היא הוספה מן סנולתי שהוסיפו בתלמוד. (מהרצ"ח)

כיון דכתיב תנו מדידהו. ע"ע ב"ב קכ"ג ת' ורשב"ם ד"ה ותי לתו וכו'. (מהרש"ם)

בעא מני' רב אחא בר הונא. פירושלמי חזקי' שתל הרי שהיה יוסף ליהרג ונשתתך כו' ומפרש ר' יוחנן להשתני הוא נתתר יש לי ללמד ונשתתך, והכא מסתע דגם נתתר נשתר נתנעי, והתם מסתע דגם בהוא עלמא תתרינן לילו לת נשתתך כו'. (י"פ-ע)

ת"ש כו' א' מה"ת שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי כו'. לכאורה התם הוא לענין שיעטרופוהו למינן כלפירש"י לעיל, וז"ל תלת שם כבר זיכה, אבל הכא לת מיבעי ליה תלת לענין להפיל דיניס תתרים וז"ל לפי' תתר כו' נמי. וי"ל להכי דייק דנוקא זיכה ושמע כבר דברי הסומרין תת דבריו והוא נשתר נדעתו הוא לתתרי' לתו לת הוה הדר ביה ותשיבון ליה למינן. אבל תתר כו' כיון דלת שמע עדיין שתיית דבריו תתרינן דלתו שמע היה מודה לדבריהס. הוגיל דלתו שלפינהו כבר הפכו נזכותו לתדי ולת תצתו ולתי שברת דמויס היא מה שתתר לעמד. כיון דרכותיו לת הגיעו לה. (דש"ש)

והתניא פעם ראשונה כו'. פירושלמי ת"ר יוחנן בתתלה כו'. (י"פ-ע)

מתני'. ואם לאו יוצא ליסקל כו' כל"ל. (תכמת מנות)

כרוז. נשקל גדול, קרוב הוא מותר לתם המכרין, וכה"ת [דניאל ג ד] וכרוזא קרא בחיל. (יעב"ץ)

לישנו. עיין מידושי גמרת נתלק (קי"ב) ובהגהותי לעמת דוד. (יעב"ץ)

שאני ישנו שקרוב למלכות הוה. לת ידעתי תיזה תלכות, כי זתן יהושע בן פרחיה לת משלה שום תלכות מתומות העולם על ישראל, ותלכות של ישראל ותלי לת היתה תסה עליו כי לזה נמנלה ולימול המלכות לעצמו, וגם לפ"ד הנוגרים המתתרים תומו זתן שהיו הרומיים מושלים בישראל, הלא תו לת היו מתתינים בו, תדרבה גם התה היו רוחפים למתתינו תן הנוגרים ע"פ ת"ג, אלא שהנוגרים תומרים שפילעוס קיסר היה תוסבו. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה בלא בסותו כו'. איידי דכתיב **אבן לדרשא כתב נמי אותו.** ונראה דז"ש אלא ל"ר דס"ל לקמן דלשה נסקלת עכומה ולא לדיס אלא אותו בלא בסותו שלא מהני ל"ס אלא בסותו ל"ס אין ל"ס על כמ"ס התום' בכתובות דף מ"ה ב' ד"ה על עיי"ש. (מל"ה)

דף מג ע"א

גמרא. לכדתניא וירגמו אותו "באבן". ל"ל תנן. (דש"ש, חש"ל)

ולא בכסותו. עמ"ש לק' מה ע"ת. (י"פ-ע)

אי לא נאמר קרא. פסחים סו ע"ת רש"י ד"ה ס"ק, קדושין נז ע"ב ד"ה מ"ל, כתובות לת ע"ת ד"ה מבל, נדרים ג ע"ת בר"ן ד"ה נדול, ד"ה ל"ל ע"ת רש"י ד"ה ומנת, ב"מ סת ע"ת ד"ה ג"ם. (מא"ן)

אילו ל"נ קרא הייתי אומר גז"ש עכשיו שנאמר קרא גז"ש לא צריך. וקשה לת"כ כיון לתיכת גז"ם קרא ל"ל. וכה"ג הקשו התום' בר"פ לתכו נשך (דף סת) ותירוצם לת שייך כאן. אלא י"ל כמ"ש הר"ן בריש נדרים (דף ג) שהכיא בשם ר"ת דשני גז"ש לתיכת בגז"ם טרם ילפינ"ע לתמרי מילתא לתמיד בגז"ם ומתם ילפינ"ע לה קרא, ומה ת"ם ג"כ לת הכשה. ות"כ ל"ל דגם התום' מודיס לסברת הר"ן אלא דהשתא ת"ל לזה, וזה אלא כמ"ש המ"ל פ"ד דמלוה להתוס' לת ס"ל כהר"ן, דת"כ מה יענו לסוגיא דהכא. ול"ל דש"ה גמי קדשים כמ"ש תום' לעיל. (מצפ"א)

חד לסמיכה וחד לדחיה. גי' רש"י ז"ל ההוא מצעיא ליה לסמיכה ולדחיה, וכן הגיה המהרש"ל, אך קשה דלמה הוצרך כלל לזכיר דחיה ותולי מסוס דהשתא הוי כן. (חש"ל)

אחת אבן כו'. לקמן מה ע"ב, יומת פה ע"ב רש"י ד"ה דתמר, סוטה ת ע"ב ד"ה ותתר כך. (מא"ן)

אר"ח היוצא ליהרג היו משקין אותו קורט של וכר. עי' תוספת רש שבירלת גמון שהניח גילקת בכתן ת"ל ליהרג דמן רוב ותמר שהיה מן דינן שנולתי והך גמרת היא הוספה מן סנולתי שהוסיפו בתלמוד. (מהרצ"ח)

כיון דכתיב תנו מדידהו. ע"ע ב"ב קכ"ג ת' ורשב"ם ד"ה ותי לתו וכו'. (מהרש"ם)

בעא מני' רב אחא בר הונא. פירושלמי חזקי' שתל הרי שהיה יוסף ליהרג ונשתתך כו' ומפרש ר' יוחנן להשתני הוא נתתר יש לי ללמד ונשתתך, והכא מסתע דגם נתתר נשתר נתנעי, והתם מסתע דגם בהוא עלמא תתרינן לילו לת נשתתך כו'. (י"פ-ע)

ת"ש כו' א' מה"ת שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי כו'. לכאורה התם הוא לענין שיעטרופוהו למינן כלפירש"י לעיל, וז"ל תלת שם כבר זיכה, אבל הכא לת מיבעי ליה תלת לענין להפיל דיניס תתרים וז"ל לפי' תתר כו' נמי. וי"ל להכי דייק דנוקא זיכה ושמע כבר דברי הסומרין תת דבריו והוא נשתר נדעתו הוא לתתרי' לתו לת הוה הדר ביה ותשיבון ליה למינן. אבל תתר כו' כיון דלת שמע עדיין שתיית דבריו תתרינן דלתו שמע היה מודה לדבריהס. הוגיל דלתו שלפינהו כבר הפכו נזכותו לתדי ולת תצתו ולתי שברת דמויס היא מה שתתר לעמד. כיון דרכותיו לת הגיעו לה. (דש"ש)

והתניא פעם ראשונה כו'. פירושלמי ת"ר יוחנן בתתלה כו'. (י"פ-ע)

מתני'. ואם לאו יוצא ליסקל כו' כל"ל. (תכמת מנות)

כרוז. נשקל גדול, קרוב הוא מותר לתם המכרין, וכה"ת [דניאל ג ד] וכרוזא קרא בחיל. (יעב"ץ)

לישנו. עיין מידושי גמרת נתלק (קי"ב) ובהגהותי לעמת דוד. (יעב"ץ)

שאני ישנו שקרוב למלכות הוה. לת ידעתי תיזה תלכות, כי זתן יהושע בן פרחיה לת משלה שום תלכות מתומות העולם על ישראל, ותלכות של ישראל ותלי לת היתה תסה עליו כי לזה נמנלה ולימול המלכות לעצמו, וגם לפ"ד הנוגרים המתתרים תומו זתן שהיו הרומיים מושלים בישראל, הלא תו לת היו מתתינים בו, תדרבה גם התה היו רוחפים למתתינו תן הנוגרים ע"פ ת"ג, אלא שהנוגרים תומרים שפילעוס קיסר היה תוסבו. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה בלא בסותו כו'. איידי דכתיב **אבן לדרשא כתב נמי אותו.** ונראה דז"ש אלא ל"ר דס"ל לקמן דלשה נסקלת עכומה ולא לדיס אלא אותו בלא בסותו שלא מהני ל"ס אלא בסותו ל"ס אין ל"ס על כמ"ס התום' בכתובות דף מ"ה ב' ד"ה על עיי"ש. (מל"ה)

מינה כלום גם נכנסן מין הודתו כלום, וגם שמר מילוקים יש לנדד לכאן ולכאן. (שער הקדושות)

תן תודה והפטר. ממ אמר לו, לא כיחם כי ע"י כך נפטר מדין שמים ממר שקיבל עצמו עילי מדם, וכמ"ש שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב. (יעב"ץ)

מיד ויען עבן. בגמד"ר [פכ"ג] ומנמומא מפעי לא הודה עד שעמדו שבע יהודה והרגו בישראל ומתר עבן מני מוטת להמית מישראל עמך והשמיע קולו כו'. (יפ"ע)

מלמד שמעל עבן בחמשה חרמים וארבעה בימי משה. רש"י כתב לכיולא בזו עשה בעירות אחרות ולא נתפרשמו, אולם בירושלמי מנוחר ג' חרמות הללו מלך ערב ומלומות סיחון ועוג ומלחמת מדין, ועבן עבר על כלם, ותרבעה בימי משה היינו חרם ערך חרם סיחון חרם עוג וחרם מדין. (מהרצ"ח)

ר' יוחנן אמר משום ר"א בר"ש חמשה ארבעה בימי משה. ע' תפ"ג דגרים תרבעה שלשה בימי משה. מ"ב. (רי"א חבר)

ר' יוחנן אמר משום ראב"ש חמשה ד' בימי משה ואף בימי יהושע. עיין רפה ויבא פרשה פ"ה.

חמשה. בירושלמי ג"ר מנמומא בתרבעה חרמים מעל בתרם כנעני בתרם סיחון ועוג בתרם מדין בתרם יריחו, ועי' הרש"ל, וכ"ה בב"ר פפ"ה, והכל לתשיב ה' נתשב סיחון ועוג לשניס. (יפ"ע)

גמ'. חמשה כו' שנאמר וכזאת וכזאת עשיתי. נרשה דשני וו"ן קדרים, אבל תינח עשיתי לנוסיפה, ודוקא לתר"י פריך מ"ט לף לעניים, תיבת לתר"ת לף קשיא לתתרי תלת גנבת לף מקטל. (יעב"ץ)

שנאמר וכזאת וכזאת עשיתי. ופי' הרי"ף דדרים ו"ו, ונקשה דלתב"ם לף דרים ו"ו ביבמות (לף עב) גבי ויהוס השמיני. ומיהו מניגו תגלי דלפעמים דרשי ו"ו ולפעמים לף דרשי כמ"ש תוס' לעיל (יד.). (מצפ"א)

כתנאי. יעוין שבועות דף לט. (רב"פ)

נקוד על לנו. בתר"ר פ"ג, ושם פיתת לנשת נקוד שם עציתם נגוים תף תני תודיע לכם תת הנתמרות, וכ"ה בספרי בהעלתך סט, ושם ובשלח"ר פל"ד ומס' קופרים פ"ו תשיב כל העשר תקומות שבתורה נקוד, גם שם י"ל דעזרא תפני הספר נקד בכל התקומות. ועי' פסקי תוס' מנחות פ' כל הקרבנות סי' רל"ת. (יפ"ע)

אמר לו ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות כו'. עי' ירושלמי סוטה פ"ו ה"ה בשופיה דבינה הוחרה הרלועה שלא לענוש על הנסתרות אבל בימי עכן נענשו גם על הנסתרות ע"ש, ועי' מנחומא פ' ראה דקודם מתן תורה שם תטת לף היו כל הדור נענשים ובמתן תורה אמר הקב"ה מכאן ואילך אין הדור נוקה אלא לחתר. (מהרש"ם)

שלא ענש על הנסתרות. עי' מנחומא יתרו סי' יג, תכלתא יתרו פ"ה. (יפ"ע)

שעברו את הירדן. עי' רש"י וירושלמי סוטה פ"ו סוף ה"ג אימא דר' יסמעאל פ"ל דברכות וקללות לף נאמרו עד לאחר י"ד שנה שכבשו ותלקו, וב"ה שם ע"ש ר"ל, וירדן קבלו עליהם נסתרות, ועי' תה"פ בה"ג ד"ה ברכות, ושם בה"ה פ"ל לו' בינה הותרה הרלועה ויפלה ב"ק לפטור על הנסתרות. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה מלמד כו'. כנגד י"א אותיות. ג"ב לה' תלוקינו. (יעב"ץ)

דף מד ע"א

גמ'. חטא ישראל. פרש"י ז"ל מדלף אמר חטא העם ע"כ. ותפ"ל דדייק מדלף כתיב ישראל חטא וכתיב חטא ישראל דגם לאחר החטא ישראל הוא. (פורי"ט)

אעפ"י שחטא ישראל הוא. נרשה לף דתמרינן בסמוך שעבר עבן על תמשה תומשי תורה, לף חטא תלף לעצמו בלבד להשמיע נפשו השוקקה, לבן מ"מ ישראל הוא, וכל זמן שלף נתבע בחטאת לף ישראל, אבל לאחר שהוקן מן התחוי לף לו תלק לעוה"ב ולף נחלה ולף זכרון בישראל והיה לדלתון נדון לדורי דורות (ועי' שתלת יעב"ץ ת"ת סי' כח). (יעב"ץ)

אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה כו'. מילפא היא ערבה כדתימת בסוכה (לד.), ותולי הכוונה בבבן על הא דתמגדים יחד בלולב דתמוה. ומדקתמר ביני מילפי יהיה לשיה למה שבתב המגן אברהם בסי' תרנ"ז סק"ד בשם התר"י ולבה כהשל"ה שם. (רש"ש)

גם לקחו מן החרם כו'. בכולהו ל"ל וגם טוש"ו. (רש"ש)

שעבר עבן על חמשה. בתנחומא ויצא סי' ג' שהעובר על התמשה כעובר על תמשה תומשי תורה. (יפ"ע)

עבן מושך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי. ל"צ יבמות (לף עב ע"ב) תוד"ה ומדבריהם. ותיו"ט בלמים (פ"ח מ"ג) [ד"ה בהמה]. (שער הקדושות)

עבן כו' וכתיב התם את בריתי הפר. ר"ל דבינמות (עב.) דרשינן מיניה לרבות לת הממון. (רש"ש)

מ"ד במצות גופיה לא פקר. פירוש מ"ד מצוות הוא דהוו קלי ליה, ועבר עליהן משום דבהפקירא הוה ניתא ליה, וקבעי למיטעם טעמא לתיקורא, מ"מ במצוה דגופיה לא הפקיר בבר שתין לו הנאה בו. (יעב"ץ)

מ"ד במצוה גופיה. ג"ל שלש"ל בתצות גופיה. מ"ב. (רי"א חבר)

מ"ד במצוה דגופיה לא פקר קמ"ל בל"ל. (רש"ש)

בניו ובנותיו מי חטאו. תע"ג דלתר דהוו ידעי בתעשיו, תרי בבר נעלו תיפופיהן רוצה של תנהדרין בשביל כל ישראל. (יעב"ץ)

שבעל עבן וכו' איצטלא דמילתא. לעיל ת, ותף לח ע"ב, יומא סח ע"ב ד"ה ותם לבה, יבמות עב ע"ת ד"ה ומדבריהם, שבועות לף ע"ת. (תא"ן)

שבעל עבן נערה. בירושלמי ע"ש ריב"ל ותרי זה עבן שעשה תעשה זתרי, וכתר"ם לק' ע"ב רב ושמואל ת"ת כו'. (יפ"ע)

דיניה כנערה. עי' בתנחומא תקצי ה' שהוזה עבן שבשבת גנב והוציא כו' ונתחייב בסקילה התמורה ונתקיים ישרף בתתוניו. (יפ"ע)

כדי לרדותן. בתר"ר פכ"ג, ובפדר"ת פל"ח לנהרגו גם בניו ובנותיו על שידעו ולא הגידו. (יפ"ע)

שלשים וששה ממש. והכי תשמע בירושלמי סוטה פ"ו דתפסק כהאי ת"ק. (יפ"ע)

אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כרובה של סנהדרין. תע"כ הרש"ל בת"ק שהולכין תתר ל"ו לחובה ע"ש, ל"ד שתין הולכין לחובה ע"פ תתר. (רש"ש)

אמר רב נחמן. ת"ת ל"כ. (חכמת מנוח)

מ"ד תחנונים ידבר רש זה משה וכו'. עיין [מגדל עוז] בית מדות בשלים הולתה [וז"ל שם: וים לתמוה תתי שדיתיתי דיהושע תתתה דקרי ליה עשיר, ולתשה רש, ולא עוד אלא שתשה רבו נשנע על דברי תתנוחים, ויהושע שתנה עוות לף תלאו עון ולא השיבו עושק, כלתי ליית, ועולם הסוף תולכלפא השנה, תתתוחים לתעלה ועליונים לתטה. תבל הענין הוא הכל לפי השעה והזתן גורס, שכל זתן שישראל בגלות ותין עת לעון תשתקת, אז נריך לדבר תתנוחים, והתעט שדבר תשה בלשון עז, נתשב הרבה לפי השעה והענין, בפרט לתר שהלתה הש"ת אז והכעיסוה על הדבר, אף שנתתת לף הגדיל בפיו לדבר עז ושפת יתר כיהושע, לפי שהיער בעלמו אלא יתכן אילא עתק תפיו ביותר תטעמים הנ"ל, וע"ב נתשבים דבריו תתנוחים בערך דברי יהושע שהקשה לדבר, ותה שנקרא רש על דרך ים תתרושם והון רב [תשלי יג ז], וממתת תלב דוקא אז היה רש שלא יכול להרתיב פיו ולשונו בלשון עז, תפני שעדין לף הגיעה שעת רחמים ועת לעון, לפיכך לפי' על תה שדבר בהונן נענש תפני שתקש לשון תרעומת ולא היתה תפללה תתנוחים בפי כותך השעה. תבל יהושע עשיר היה לפי שהיו לתמו תקומו ושעתו, שבבר היו ישראל על אדמתם ושכיחה שרויה ביניהם לכן יכול לענות עוזת, שכך היה דבר לתוי לפי השעה והעוזה הטובה ולבו של יהושע גם הוא בשכינה, בעבד לפני המלך בתלרו והיכלו. תפל"ת תשה לף כי בתפילת שליחותו תוך לתקומו ותוך לזתנו תלבד שהשי"ת שלתו כנ"ל, וזה נכון]. (יעב"ץ)

תחנונים ידבר רש. דב"ר פ"ג, שפרי פ"ג כו, ושם בדב"ר תשיך עשיר זה הקב"ה שהוא עשירו של עולם ור"י אתר כו' ע"ש. (יפ"ע)

ידבר רש זה משה. ר"ה טז ע"ג, שבת פט ע"ת, סוטה לו ע"ת ד"ה תתי, תנחומא לד ע"ג ד"ה לתעטפת. (תא"ן)

רחקתם ששים מיל. עי' תוס' ד"ה ותתס, ותי"ם ובירושלמי הוא בסוטה פ"ו ה"ג, ותי"ם בסוס' ע"ד דר"י ששים מיל, שם אילא תפה ועשרים מיל. (יפ"ע)

קום לך למה אתה נופל אתה גרמת להם. רש"י פירש שלא היה לך לתסור עליהם ביום יריתו, והמהרש"ת הקשה להכי לתד ממשה דתמרינן למעלה דגם הוא עשה כן. ותולם י"ל ע"פ מ"ש תלי הגאון תפ"ג תהר"ש סופר זי"ל דפלוגתת ר' שילע ורבי תלית פלוגתת בירושלמי סוף פרכות, התם תשבו ג' דברים שעשו תדעתם והקב"ה הסכים על יד ויש תומרים תף תרמו של יריתו. והנה רב שילע לדרש ותתם לתקשה ששים מיל לף דרש כרב ותתה גרמת להם, תפני דתם"ל דתתה של יהושע נעטוה ע"פ ה', תשת"ב רב דתם"ל תתה גרמת לו, תפני לתבור כי"ת בירושלמי דגם תרמו של יריתו יהושע עשה תדעתו והקב"ה הסכים על ידו, ותפ"ז תקרי שפיר תתה גרמת לו, דתדוע עשה תקום תכשול לרבים, וה"כ ל"ק קושית תהרש"ת דתרמו של תשה י"ל דבא תפוקם תפי ה' תשת"ב יהושע תדעתו עשה שוב שייך תתה גרמת לו ופבוט. (תהרצ"ח)

אתה גרמת. עי' רש"י ובספרי ותתתן כ"ט בתה שלא תבר לספיהם בעי כו' תם שובר לפניהם עוברים כו'. (יפ"ע)

ויאמר לא כי כו' באתי וגו' היכי כו' כל"ל. (תכמת מנוח)

אסור לאדם שיתן שלום לחברו בלילה. ות"ת תם יודע שהוא תכרו ת"ב תינו שר, י"ל לפי שתשבתו קובר שהוא תכרו ולא יסתוך על זה. עיין תוס' דלוקא בשדות אבל בעיר לא, ותפשר לומר דתין תילוק בזה בין שדה בעיר לא, ותינו תפשר שפיר דמי, תתר שתינו תכירו לא בתרתה ולא בטביעות עינ תקלא, וכתעשה דיהושע בן נון דוקא [תגילה ג.] אבל בתכירו לתור הגר תו נקולו ל"ש עיר תו שדה ערי, ל"ל"ש היתך בני תדם תותרין בשותיהן בלילה, ותעשה דלתה עם יעקב בשוחו בן השדה בערב יוכיח ג"כ, אבל הוכחת תוס' תגירסין תינה תספקת ות"ל. (יעב"ץ)

רש"י ד"ה היכי עביד. דמשתחוה לאדם כו'. ולשונו בתגילה שהשתחוה לו, והוא יותר מכוון. (רש"ש)

תוספות. ד"ה חיישינן. והיאך אשה מתגרשת בלילה. תבואר דלא כלשון הת"ז מובא בגוי"ש מ"ת תלה"ע סי' קי"ד שפוסקל נתינת גט בלילה ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. והא דלא משני הכא דחזא ליה בבואה כו' כל"ל. (רש"ש)

דף מד ע"ב

גמ'א. תלמוד תורה א"ל על כו' כל"ל. (חכמת מנוח)

שלש שמות כו' לא בצר. יבמות טז ע"ב ד"ה פסוק, תולין ם ע"ב, עירובין קה ע"ת ד"ה בלר, יומא נב ע"ב ד"ה תתר, פסחים פו ע"ב, לקמן קג ע"ב בס"י ד"ה תלמעלה. (תא"ן)

דאמר רבי יוסי בר חנינא שלש שמות יש לו פיסקון כו'. עי' תיקוני זהר תיקון י"ת וט"ו, ועי' בהגהת הגר"ת שבתב ע"ד רש"י ד"ה תמר רום פסקנים, גברילא. תינו כן, ולא נודע כוונתו, תבל לפי הגרלה נתכוון לדברי התקוני זהר. (תהרש"ם)

ביון שסוגר. יעוין בתוספות דף י"ת ע"ב, תכוח דף ג' ע"ת, ובשטועות דף ל"ת ע"ב בתשנה ברש"י ור"ן. (רב"פ)

א"ר אלעזר. בשמ"ר פכ"ת בבד לתסיין עד דלא תלטרן ליה, וכ"ה בתנחומא תקן ט וירושלמי תענית פ"ג. (יפ"ע)

בין בית אל. בב"ר פפל"ט בלוס בנה תברהם תזבח בעי שלא שלא יפלו בניו בעי. (יפ"ע)

ר"ל אמר כל המאמין. בשמ"ר סה הוא ע"ב ריב"ל, וירושלמי תענית פ"ג ה"ל לר"ל פי' הקרא לף בלר שלא יהיה תילר פיו רק הרתב פין ותמלתהו, ור' יותן הוא תפרש שם תין לו ברש תלמעלה, ועי' פ"ת. (יפ"ע)

לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל תאמצין א"כ כו'. ר"ה טז ע"ת, ועי' פיבמ"י. ותזה יש ללמד זכות על פזמון דתלתי דתמים וכו' תלו בל פני תל וכו', ונותה תכניתי דתמים תכניסו כו', וכיונה נתלו תשר רבים בגמגו עליהם. תך י"ל דתכל דוקא ביחיד וכתו דתתלק תש"ם בסוטה (לג.), ועי' בתתרונים בתו"ת ת"ם ק"ת. (רש"ש)

יעברך ה' ביום הזה כו' כל"ל. (רש"ש)

היום הזה אתה עבור. ויק"ר פ"ט, בתד"ר פכ"ג, שתות פ"ב, פדר"ת פל"ת, סוט"ט קמ"ז ע"פ נדתי ישראל יכנס. (יפ"ע)

ובני זרח זמרי. עי' רש"י ורש"ת, והיפ"ת פי' תשום דהו"ל לתשוב בני זרח זבדי ולא תשבו, וע"ב תשיב בתקומו בן בנו של זבדי שהוא עכן. (יפ"ע)

וכלכל ודרדע כו' כל"ל. (רש"ש)

רב ושמואל. בויק"ר פ"ט ריב"ל תתר זה שתרי זה עכן כו' דשב"ג תתר היתן זה עכן וכ"ה בירושלתי. (יפ"ע)

וכששמעו חכמים בדבר. בירושלתי זלגו עיניהם. (יפ"ע)

פשיטא כל כמיניה. תפירש"י תשתע דל"ג פשיטא, וכן בע"י ליתא. (רש"ש)

וכי הדרי בהו תאי הוי כו'. עי' שתל תשיב [קתת] ת"ת סי' ג'. (תהרש"ם)

כיון שהגיד כו' ובהאי תעשה. לעיל לב ע"ב ד"ה הכי תתר, כתוטות יח ע"ב, ב"ב קפת ע"ת, תגיגה טז ע"ב ד"ה לב. (תא"ן)

דבעיא מיכסא. ה"ג בעית, כך הוא שתו של תוטן תוכס. (יעב"ץ)

דבעיא מיכסא. עי' הגרי"ב, ועוד בירושלתי ה"ג בעית לתני תתזתי ת"ל לבא תס בקשת להביא תבואה על ידך עשה חות כתקופה, ועי' שם ובתגיגה פ"ב ה"ב דתר"ת דלתד יהודה ב"ט נשיא תי' העובדת ביהודה ב"ט. (יפ"ע)

תתני'. האיש נסקל עדום. לקתן תו ע"ת ד"ה תומו. (תא"ן)

רש"י. ד"ה עתה באתי. על של עכשיו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אביך. תרח ואבותיו תכנען באו. שתת ר"ל תתרן כנען בתו שבתתילה היה תוכנס ותתגרשו ע"י בני כנען לכך נתיבו בתור כבדים, כת"ש רש"י בפירוש התורה [בראשית יב, ו] והבנעני אז בתרץ, הולך וכובש תת התרץ תזרעו של שם, שכן שם היה תלך שלם, ולכן תוך תרת עם כניו ולא תתרן כדי לשוב לתטעתו כשנקטה התרץ לפניו. (יעב"ץ)

בא"ד. תרח ואבותיו תכנען באו. הן הת היו תבני שם ולא תזרע כנען וגם לף תיעו שגרו בתרץ כנען, ועי' רש"י בפיה"ת בר"פ לך בפסוק והבנעני אז בתרץ. (רש"ש)

ד"ה וכי כל כמיניה. דחשדינן להו לסהדי כו' כל"ל. (רש"ש)

דף מה ע"א

גמ'א. אותו. סוטה ת ע"ת ד"ה התים. (תא"ן)

א"ר כו' דרבנן אדרבנן ל"ק. ק"ל דיומת רבנן תייבי להרהורת, והכא גזה"כ הוא ע"ב בתד"ה תם היה לבה נתה, ול"ל קרא דוזוכרו, ותולי כיון דתתר רבה נתייבי כו' תו ל"ל דטעתייהו כתן תכוס הרהורת, והכא תכוס תכתוב תין בכוס הכתוב יגיבה תת לבה דוקא ולא כתוס' הנ"ל. תבל קשה תפי דתתר לקתן דיתת לימת דר"ב תנתי היא, ימת דטעתת דר"י תכוס גזה"כ דהשוה הכתוב כו' כדפירש"י לעיל. (רש"ש)

אר"נ אמר רבא. עירובין נט ע"ת ד"ה ב"ת. (תא"ן)

ואהבת לרעך. עי' ירושלתי ה"ד, סוטה פ"ת ה"ה. (יפ"ע)

ואהבת לרעך כמוך ברור לו תיתה יפה כו'. עי' גר"ן סוף"ג דספסתים דגבי עם התרץ ל"ש זה. (תהרש"ם)

בזיוני דאיניש עדיפא ליה. לכתורה קשה תב"ג (ע.) דהתלילוני תין נוהקין תתריו. ושוב תלתי שהרגים כזה בסו"ת חות יתיר קיתן קל"ת ותי' שתין לדתות תיני לער ותיני בזיון זל"ש. ול"נ דה"ט דבזיונ הכבת תיילי תתריס וזה גרע כדתוכת לעיל (תב.) (תצפ"א)

תר סבר בזיוני דאיניש עדיפא כו'. עי'

ג"כ ט פלוגתא דנוקין לנכסות כו', ועי' בסמיס רמ"ם סי' רפ וכמ"ש להרמב"ם שם. (מהרש"ם)

מתני'. בית הסקילה היה גבוה. ספרי שלח קיד. (י"פ-ע)

אחד מן העדים כו' שאף לדורות כן. לעיל לז ע"ב רש"י ד"ה טופל, פסחים ו ע"ב, ולף ח ע"ב ד"ה אבל, כתובות ל ע"ב, מילה דף כ ע"ב ד"ה למ"ד, מנחות יט ע"ב ד"ה ושמואל, מעילה יח ע"ב ד"ה דישון, ועיין לעיל טו ע"ב ד"ה מי גמיר. (מא"ן)

והשני נוטל את האבן. תנחומא ויקהל ג' ושם ילמיד דשני העדים מיתד משימים את החבן וגם להמיפה היא ע"י שניס, וע"ל ע"ב. (י"פ-ע)

רגימתו בכל ישראל. עי' ספרי לקה ל' שופטים קמט קנא תלח רך ר"מ למב, ת"כ אמור פ"כ. (י"פ-ע)

גמרא. הרי כאן ג'. ירושלמי מכי כאן תמצה, ועפ"מ. (י"פ-ע)

ומי בעינן כולי האי. עי' מה שכיארנו בנפ קמא ל"ח ע'. (ג' מהרש"א)

אמר קרא ואהבת. ירושלמי מכני לא דומה נופל מלעת לנופל שלא מלעת. (י"פ-ע)

ומנין שבסקילה ובדהיה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה כו'. ל"ל לדרשה זו ל"ל מרבוי דייכה לחמת לומר לף לחמרתי לך סקל יסקל לא תעשה לומר לפני זה בלבד שלא יירה פי' יריה ל"ל מקופס ופס לא מת בה אז אמרתי לך ליסקל. או לדרים לה בחדת פס אינו ענין לו תנהו ענין לחבירו. ויש לקרב לדרשה זו לפסוקו ולומר להחי או במקום פס וכמו שפירש"י בויקרא (ד כג), ולא נצטרך לחסוק ולומר כדחמעט מדברי החוס' בפסחים (ו ג) ד"ה אבל כחד דהוה בכלל מה שאמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה, ומרבוי ליסקל (לבד) דרים בסמוך לגדולות, ולהכי לא משיק שם כוליה קרא (ר"ל גם אז יירה יירה) משום דכבר אשיקיה דבסקילה ובדחיה, ולא כגי' הילקוט שהובאה בגליון (ומשמעות קלא בפירש"י), ודע מה שפירש"י ולא כתב כי אקל מקל כו', נרחה כוונתו לר"ל ליכחביניהו תרוייהו במקול וכלאיהם במהובה (סה. ליתת קרא המצת המצת כו', או דר"ל לליכתוב מקול אקל בלשון גוור. (רש"ש)

ומנין שבסקילה ובדחיה. ירושלמי ומנין שכאחי לחיות מ"ל יירה וכלא משיק לחמת לגדולות, ועי' מה"פ. (י"פ-ע)

רש"י. ד"ה הופכו. כשהוא מושכב פרקדן. עי' רש"י פסחים ק"מ ע' ד"ה פרקדן, פניו כלפי מעלה, וכלא ג"כ כוונתו כך, ונפ ליישב לל"ת ילחמו מיד על לנו כדי שיהא מוצא פרקדן שיפול על מתניו, ולזה כ' לפרקדן נחלש מי הוא מגוהה משא"כ בחת דכך קוברים לחוחו פרקדן (כדלחיחא ביו"ד סימן שם"ב) וכשנפל לחרך לפפר כבר חת, ואם עוד לא חת צריך כדי ליחן החתן על לנו, ת' שנות יעקב מ"ג סימן ס'. (ג' מהרש"א)

ד"ה שאם מת כו'. לכך נאמר או לחלק. ויקהל לח"ד לקמן (לף סו) ללא נעי קרא לחלק, או לכחב רחמנא כאן ל"ל, לחפי' כחב יקפל ויירה ילעיון דילפ בחד מיניהו. וי"ל ללהטוח מ"ד מילטריך לו לומר דחנות שקילה עדיפא ממלות לחיפה וכה"ג אמר ברפ"ב דפסחים לכחב לו להקדים נחיבה דגר כו'. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה הא אותה. עי' רש"י כאן, ובסוטה כג ע"ב ד"ה ורגמו, ובמוס' שם ח ע"ב ד"ה חתים, וירושלמי כאן ה"ד סוטה פ"ב ה"ח פ"ה ה"ה מוכח כד' החוס', ועי' מה"פ סוטה פ"ג ה"ח ד"ה ה"ח מיש. (י"פ-ע)

ד"ה מה בור. בירושלמי ב"ק פ"ה ה"ו. (י"פ-ע)

דף מה ע"ב

גמרא. מרזיא. ב"ב מביכו ריש מענית [ג:]. (יעב"ץ)

מי קאמר [דעביד דאי] מי צריך קאמר אמר כו' לל"ל. (חכמת מנוח)

ואחד עץ שנתלה. ירושלמי נזיר פ"ז ה"ת, ומפ"ש הת כילד כו' נעומק המלריכה ו' דהוח כמקנת החכת, וט"ס מפ"ש יכול יקברו עלמו ול"ל עמו, והוח לל"ת כהפ"מ. (י"פ-ע)

נקברין עמו. לעיל מג ע"ת ד"ה פשיטא, יומח פ ע"ת ת"י ד"ה ועגלה, ע"ז קב ע"ב. (מא"ן)

אמר שמואל נקטעה יד עדים כו' קרא כדכתיב. פסחים קיו ע"ב ד"ה פרט, כתובות מד ע"ת ד"ה אין לה, יבמות קד ע"ב ד"ה לחמר, גיטין מ ע"ת, קוטה כו ע"ת ד"ה לכתיב, חולין פ"ג ע"ב ד"ה אין מילה, מנחות יח ע"ב ד"ה ואמר ר"ו, זבחים טו ע"ת. (מא"ן)

ומי בעינן קרא. עי' לקמן דף ע"ת סוף ע"ת. (ג' מהרש"א)

ומי בעינן קרא כדכתיב. עי' חוס' כתובות (מ"ד.) ד"ה אין לה. ועיין שו"ת חוות יחיר סימן קס"ו שהקשה להרי קי"ל בעגלה ערופה לחע"פ שאין לחיתן כשר (קוטה מה:) ומ"ט לף בעינן קרא כלכתיב עיין שם. (מהרצ"ח)

יכול במיתה הכתובה. לקמן פ ע"ב ד"ה הוה מומרה, מנחות שה ע"ת ד"ה נעלי כשפיס. (מא"ן)

מנין שאם אי אתה יכול. ספרי לקה לז. (י"פ-ע)

מות יומת המכה מכל מקום. להרמב"ם העדיס עלמן בכל מקום יכולין להמית בכל מיתה, והחילוק רק דבנוגע כל חדם יוכל לעשות כן, ועי' בכ"ע. (ג' מהרש"א)

שאני התם דאמר קרא מות יומת. הנה זה לשון הרמ"ל ללא ד"ת לכלשון ב"ת, חבל לשון הרמ"ל ד"ת בב"ת מוח יומת לשו לרבות הוח, וכן הכה מכה ומוח יומת שב' המוח, וליכח ללא חד קרא נפנמו בו דנוגע הדם ונגמור מיני' ללא בעינן קרא כלכתיב, וק' דשמוחל ס"ל כשון ע"ע ובמניח המוסגיח נזרע הלב, ושם ע"ת ב' פיח"ל ללמנית לשון ת"ל קרא כר' יוחנן, ולקמן פ"ה ב' ללר' יוחנן ל"ל ד"ת בב"ת ומ"ב גם שמוחל ס"ל הכי, וליכח ב"ב, ולא ניבעי קרא כלכתיב, וכן קשה לקמן בשמוך דקחמר לר"ע בעי קרא כלכתיב ור"ע ס"ל ד"ת בב"ת בנדרים ללר"ת ב', ועיין בספרי ללא הכושים ת"ב ע' קרא כלכתיב, וע' בשם' קוטה לכ"ד ת' בשם' ד"ה ור' יוחנן שהקשו לר' יוחנן מלר"ע דמשמע שם ללא ת"ל ד"ת בב"ת כלשון ב"ת עי"ש, וע' בשנטה למלך פ"ה מהל' ממרים. (מל"ה)

רוצח כו' שני כתובין. מכות ג ע"ת ד"ה כל, ולף י ע"ב רש"י ד"ה בגואל וד"ה בגן סו"ש, ועיין יג ע"ת, וע"ג ד"ה בגופו. (מא"ן)

רוצח וגואל הדם שני כתובין. עי' ריש מכות תוד"ה כל הזוממין. (ג' מהרש"א)

דתניא גואל הדם הוא ימית כו' (כל"ל וכן העתיק הרמב"ם בפ"ת מהל' רוצח ה"ב) **בפגעו בו מ"מ.** נ"ל לדרום זה מהות ימיתנו לסופיה למיותר. ומ"ש רש"י דברוצח שוגג כו' מיירי קרא בתמוה. וכבר עמד עליו המל"מ שם. (רש"ש)

מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב כו'. עי' מוספות יו"ט פ"ד מנגעים מ"ט, ומג"ת פ' תרכ"ת, קק"י ושו"ת שיבת ציון סי' ל"ת, ועתוס' קוטה י"ט ע' ד"ה וכהן דהוי פלוגתת בבלי וירושלמי, ועי' מעילה י"ת ומיון טעויס למס ורש"י ותוס', ומ"ש על הגליון שם. (מהרש"ם)

תנאי הוא. יעיין חוס' מנחות קף י"ת ע"ב ד"ה ואמר ר"ו. (רב-פ)

אין לו בהן יד. ת"ב מלורע פ"ג. (י"פ-ע)

בהן יד. שנת קף ע"ת ד"ה לעניד, פסחים לב ע"ב ד"ה ואין, כתובות מ ע"ב, קדושין נה ע"ב. (מא"ן)

מתני'. כל הנסקלין כו' ר"א דריש ריבוי ומיעוט. לעיל לה ע"ת ד"ה מלק לסס, ולף מו ע"ת, יומת מ ע"ת ד"ה לכולי עלמת, קוטה ע"ב רש"י ד"ה והכת, ב"ק קיו ע"ב, נזיר לה ע"ב ד"ה ור"ת. (מא"ן)

האיש תולין אותו. ספרי תלת רנ"ת, ושם ר' יהודה מחלק בין מיס דפניו כלפי העם כו' ולא ר"ת. (י"פ-ע)

ואין דנים שנים ביום אחד. ל"ע נמקום שיש כמה נתי דיניס כגון בירושלים שהיו שלשה נתי דיניס כמו שמניתו בהמתקין [להלן פו:], שם נתעש"כ אין דנין בה ללא אחד ביום אחר, אינה לעיל (לה ת) משמע לכאורה דבמתי דיניו הרבה דניס בכל נוונת, כרש מהכת לל מכרעת, כמ"ש נפ"ד בהגהותי לחיבור הרמב"ם (פי"ד מסנהדרין) בטעת הרבר שהשמיטו. (יעב"ץ)

ואין דנין שנים ביום אחד. ספרי תלת רכ"ת, בתד"ר פ"ט, ולא הוכנין שני תנשים כאחת. (י"פ-ע)

גמרא. יכול כל המומתין. ספרי תלת רכת. (י"פ-ע)

רש"י. ד"ה יד העדים. דזו היא יד שלהם. וכן י"ל לענין תפילין בנגרת כך, ת' שנו"י מ"ג ס"ג, ועמ"ס בגליון מסכת מנחות ל"ז ע"ת. (ג' מהרש"א)

ד"ה וגואל הדם. שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג. עי' מל"מ פ"ת מהל' רוצח ה"ב. (ג' מהרש"א)

בא"ד. מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא וכו'. דבכי רש"י ז"ל נלע"ג לכלוהיה, דהת הך קרא מיירי שם להדיח בהרג בחוזר בלא התרחה, ושוב מלחתי להרמב"ן ז"ל בספר המלות בעשין י"ג שחנה הוח ז"ל להלשים למנין המלות שחמה ג"כ על רש"י ז"ל שלו כ"ל (וע"ם בחג"ת), ומיהו במידושי כחבתי לישב דברי רש"י ז"ל בטוב טעם ודעת בעה"ח ותלכ"ל. (חש"ל)

ד"ה אין דנין. דל"מ להפוכי בזכותייהו כו' כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו כו'. עי' מל"מ פ"ת מרוחה ה"ב בזה, ועי' קנות התמן רס"ו ב' ולפי דבריו נ"ל כוחת רש"י לפפי בשוגג וב"ם מזיד, ועי' בה"ג חוליו קכ"ו ב' פסחת ושיבת וכו' וכל לכן נכה הרי לנקנו קחמת ור"ל לפילו פסחת זשיבת וה"ג בזה. ועי' בע"ז ת"ת רס"י ת"ב קק"ת שפי' כן דברי הרב המגיד שם, ועי' רס"י ב"מ ז' ע"ת ד"ה סם היתה עלית מוהבת, ועי' תוס' חוס יחיר סי' קמ"ו. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אין לו. שנקטעה משנזקק לטומאה. הרמב"ם פ"ה ממחוקי כפרה ה"ת לת חילק בזה, ועי' חוי"ט פי"ד מ"ט דנגעים פישוב הרמב"ם. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ויש תימה וכו'. כלן לין מקוס לחמיהתם, דמייתי רק לרחיה דר"ת ס"ל ל"ב. לן נחבר חמרינן דב"ם ור"ל ולמרו ד"ת ל"ע לן נחבר חוץ מ"ת ומ"ו ומזיד מ"ו) שם מקוס לחמיהתם. ומחוי כוחתם מקוס לכתיב תיהה מעכב לפילו בנקטעה קודם לכן ובהא פליגי תנאי. (ראמ"ה)

ד"ה ר"א. בירושלמי נזיר פ"ו ה"ת מתני' פלוגתת דב"ם וב"ה בכיומת ס"ת בנזיר ממורט, וגם מוקי דר"ת בב"ם דשמוחי הוא, ובה"ט שם לחמר לר"ת נוחן על מקוחו בהכן יד ככלן, והלת חד דיוק להו כביומת ונזיר מ"ו, וע"כ ל"ל דהירושלמי מפרש לרישי ויש לו מקנה ללא כהפ"מ בנזיר שם, ובמ"ק המלכתי. (י"פ-ע)

דף מו ע"א

גמרא. השתא דמרחקי אהדדי כו' ריבוי ומיעוט. לעיל מה ע"ב, כתובות מב ע"ת ד"ה הפלמי, קדושין כת ע"ת, נזיר לה ע"ב ד"ה מיכת ודיה ור"ת, מ"ק ג ע"ת ד"ה לין, ב"ק פ"ה ע"ת ד"ה כלל, שבועות ד ע"ב בש"ם, ולף ז ע"ת ד"ה חתת, ועי"ם כו ע"ת ד"ה מיעוט, חולין קה ע"ב ד"ה וכי, ולף סז ע"ב ד"ה במיס, ובמיס מו ע"ב ד"ה חתת, מנחות נה ע"ב ד"ה כלל. (מא"ן)

השתא דמרחקי מהדדי. עי' שבועות ז' ע"ת רש"י ד"ה חתת ובמ"ל. (ג' מהרש"א)

השתא דמרחקי אהדדי כו'. עי' חוס' ב"ק (פה.) ובשבועות (ז.). (מצפ"א)

דמרחקי אהדדי. עי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב, נזיר פ"ו ה"ת, לענין כלל ופרט המרוחקים, ובפ"ת שם. (י"פ-ע)

האיש תולין. הנהת רש"ל בכתלן מיכ מוכרחת כלל. (רש"ש)

אותו בלא כסותו. ספרי תלת רכת. (י"פ-ע)

איש ולא אשה. קוקה כת ע"ב ד"ה השוה, קדושין לד ע"ת ד"ה מעקה, קוטה כג ע"ב ד"ה ותלה לחוחו. (מא"ן)

לרבות בן סו"מ. התו"ם הקשה לל"ל לרבוי הלא גם הוא מהשקלין דליף להו לעיל. ול"נ דה"ת ללא מרבינן ללא כענין מקלל שאל מטחו נהרג ובכל ימי נענלו, משל"כ בן סו"מ שע"ם קופו נהרג ואינו ללא עד שיקיף זקן או עד שלחוי לקלוחו לח. (רש"ש)

תרגמה ר"ח. עמש"ל לה ע"ת. (י"פ-ע)

בבת כהן ובועלה. לעיל ה ע"ת ד"ה חבל, ולף ג ע"ב, ועי"ם קו ע"ב ד"ה עד, ולף קיב ע"ת רש"י ד"ה ור"ל, כתובות מו ע"ת, מכות ג ע"ת ד"ה זוממי. (מא"ן)

בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממיה. מכות (ג ע"ת). (שער הלקוטות)

וזוממי זוממיה. עי' חוס' ריש מכות מש"כ כשם הר"י. (רב-פ, מרא"כ)

שמעתי שב"ד מכין. לעיל כז ע"ת רש"י ד"ה להכיחו לעיניה, ולף נת ע"ב ד"ה קץ יליה, כתובות לב ע"ת ד"ה ומי ממונת, ע"ז כו ע"ת ד"ה והרועים. (מא"ן)

ב"ד מכין ועונשין ולא לעבור על ד"ת. עיין ט"ז יו"ד סימן קי"ז ס"ק ת' וכן בטו"ז חו"מ סימן ת' לפי' הך ולא לעבור על ד"ת, היינו דבבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד מכמים להממיד ע"ם. (מהרצ"ח)

כדי לעשות סייג לתורה. בירושלמי מגיגה פ"ב ה' לחיכו מדברי רבנ"ו ז"ל ברבנ"ו מכי חמרולת ר"ת ב"ר יוסי עד כדי זמוזס [ל"ל ומוס] ר' יוסי לומר בעדים ולא בהתרוי. ת"ל רבנ"ו בלישות מורה קלי רק שמבר המרחה לו שמבר להזיס והמעבה מוכת לחמת. (י"פ-ע)

מתני'. שנאמר לא תלין. עי' במד"ר פ"ת מכלחת מספטים פ"ד. (י"פ-ע)

בשעה שאדם מצטער כו'. ב"ק סו ע"ב. (מא"ן)

מצטער שכינה וכו' קלני מראשי קלני מזרועי. לשמרו בפ"ק דבכורות (ו.) להקב"ה מניח תפילין, דמשמע הכי בירושלמי דכתיב כהו ומי כעמך ישרחל, וע"ם בלל"ת שהשכיר קנת לל השכל בהיות שים למעלה מלמדי חוכה על ישרחל, והם נקרחים שמלו של הקב"ה כביכול שהוח לין, וע"י תפילין הללו שמשמח הקב"ה בישרחל השמל"ת נהפך ליימן ע"ם בחורך. ולכך בעת שישרחל מלטער שכולנו עליו ליהה לין ללא נתהפך לרחמים, ים ענין בכתוב אללו כביכול במקוס השמח תפילין, במה ללא נבר הימין על השמל, והבן. (ענ"י שמואל)

רש"י. ד"ה כי קללת. מיעט ומהכא תפשוט לך בכל דוכתא. עיין רש"י שכועות דף ל' ב' ד"ה דדרים. (ג' מהרש"א)

ד"ה ובועלה. היא ולא זוממיה. עי' ריש מכות תוד"ה זוממי. (ג' מהרש"א)

ד"ה ותולה אותו. בידיו ללל"ל וכ"ה בהרע"כ. (רש"ש)

תוספות. ד"ה השתא כו'. מהא דאמרי' כו'. יעוין חוס' מ"ק [דף ג'] ד"ה לין, ותוס' ב"ק דף פ"ה ע"ת ד"ה כלל, ופסחים דף ו' ע"ב, ובמ"ל נהה דף לג ע"ת. (רב-פ)

בא"ד. (בסופו). ע' פסחים ו' ועי' בספרי מלת הלושים מ"ב ערך כ' ופ' המוסקין חוח ת' עיי"ש. (מהא הרנועים)

ד"ה שתי. ויש חובר חבר. תמוה זה מינו במיתה ללא בחוכרה בלבד עי' לקמן (סה.), ואולי מפני טורך הסעה דן גם עליה מיתה, ולכוונה זו מביא הס"ם בסמוך הא דב"ד עונשין שלא מ"ם כמו לוכך הסוס בשבת. (רש"ש)

דף מו ע"ב

מתני'. אבל אוננין. נרכות טו ע"ב בחת"ם, שמחות פ"ת ה"י, זבחים טו ע"ב. (מא"ן)

גמרא. מי שאינו מחוסר אלא קבורה כו' תלישה לאו כלום היא. (וזה דלא כר' יוחנן נזיר (מה.) דחמיע מחוסר מעשה הנאה) והא דאמר לקמן (קיב.) גבי עיר הנדחת דכתיב תקבץ וסרפת מי שמינו מחוסר מלא קבילה וסריפה יל"ת שער נשים שמחוסר מלישה קבילה וסריפה, ת"ל סריפה. התם הוי ודאי כמחוסר לקרקע דמה שמחוסר לנע"מ ועוקרו מגידולו הוא כמחוסר, וכדמוכח בגיטין (כת:) גבי קלילת קרן של פרה, וע"ם בחוס' דמוכח מדבריהם דהוא חשוב כחובר, וכ"ג חניב רבא מחוסר מעשה גבי פלייה בר"פ רחמים הגז. (מצפ"א)

שמחוסר תלישה. לעיל מה ע"ב ד"ה כי, יומח ם ע"ת מ"י ד"ה ועגלה, גיטין כת ע"ב ד"ה ילת זה. (מא"ן)

תנא אמר ר"מ משלו. בירושלמי ה"ח מתני' ללא כר"מ לחמר לף [נרחה ל"ל לך] המגלף עובר בל"ת, וז' דקחי על ר"מ זה דטעמיה לינו כ"ת בחגלף ומחני' חני לכל המחים עובר עליהם, ופי' הפ"מ לחוק. (י"פ-ע)

כבד עלי ראשי. בירושלמי לחן חנינן קלילי חית חנני חני קל חני כו' חלן לחמר קל חני ליח הוח ללא נטיל, היינו דרך לינוי בפרש"י כלן. (י"פ-ע)

קיל לי עלמא. חגיגה טו ע"ב רש"י ד"ה קלני, קוטה יד ע"ת. (מא"ן)

מניין למלין את מתו שע"ע בל"ת ת"ל כו'. ר"ל דהלכה היא בעמוד השמר כנקדשים ובכיכר, ות"ע נל"ת דל"ת עד שיעמוד עליו כל הלילה, אבל מ"ש בעשה דכי קבור תקברנו ביום הוה (דהוה עשה בפ"ע כמו שמצינו בהמוכר בהמ"ש בפ"מ מ"ע דל"ת וביבמ' הלכה ג' ובהדרין) עובר בשקיעת החמה, ולא ראיתי בעת למי שידבר בזה. (רש"ש)

מניין למלין וכו'. עי' בהגהות מהרי"ב ז"ל מה שהביא ג' הילקוט בזה ע"ש, וכ"מ להלן בשמ"ג בעשין ק"ד ובלאוין קל"ו ע"ש ולו"ק. ואמנם כשו"ת בהדב"ז ח"א סימן ש"י מתלק בין הלאו להעשה שלא כגי' הילקוט ע"ש היטיב, וכ"מ בהמכ"ס בפט"ו ה"ח מהל' סנהדרין ובפי"ד מהל' אבל וע"ש בלח"מ, ובדבריהם ז"ל משמע קלת בהילה דף ו' ע"ש ודו"ק, וע"ע בהיטיב בם' המלות להרמב"ם ז"ל בל"ת ס"ו, וע"ע היטיב בשו"ת שגא"ש החדשות סי' ז' ודו"ק. (חש"ל)

דליעבד ליה ארון. וכדכתיב בקרא (בראשית ג, כו) ויעש להמין. והשם נמי לא כתיבא קבורה אלא מהא ליכא למשמע נמי, מדכתיב [שם מז, ל] וקברתני וגו', אלא לחיכא למדתי דניחא ליה בקבורה לחמות, דהכי דייק קרא, מיניה מדקפיד שבראם לקבורה דשכה כולי האי ואמר לבני תא תנו לי לחזות קבר עמכם, הוה אלי לאמויי דאיה בקבורת מהמורה, ולימא לאמויי דהוה ניחא ליה בקבורת אדם וחוה, כי אזה לא ידע שבור. (יעב"ץ)

שבור מלכא כו' קבורה. כתוספות מה ע"ש, ולף עז ע"ב ד"ה נשבית, וע"ש קג ע"ב, בכורות נב ע"ב ד"ה בחין. (מא"ז)

תקברנו לא משמע ליה. עיין רש"י דפי' דלא משמע ליה לפ"י דלהוי דרשה מרבוי, וכן פירש הרמב"ן בספר תורת האדם שער הקבורה דלא משמע ליה לשנוי מלבא. ותוס' ע"י בחי' הר"ן בחן ובצו"ת הרדב"ז ח"א סי' תס"ב דהקשו מאי נעי הש"ס קבורה משום מיוחי אלא לכפרה, הרי נזה"ב הוא דכ' כי קבור תקברנו, ותי' דלר' חמא נעי הש"ס להוא לפ"ל דרשה זו. תוס' נעלמה מהם דברי רש"י דרק ר"ח לפ' רשה להביא לשבור מלכא כן דל"י לפ' יהיה נם דעמו דרשות רחוקות, אבל מ"ל לומר דר"ח פליג וע"ש. ועי' בצו"ת תורת יחיד סי' קל"ט שכתב דהך דהמלין מתו עובר בל"ת אינו רק מסמכתא, ומהרצחי (מהרצ"ח)

ת"ש וספדו לו. דבר מלוי בתלמוד שקורין ג"כ לנ"ך תורה, ע"ל פ"ו (נב ב) ופפ"ע, ובחלק כמה פעמים [עי' לע:], וכן עוד בכמה מקומות. (יעב"ץ)

דלא לישתני ממנהגא. מגילה כב ע"ב, בתוספות י ע"ב ד"ה לתמנה, ולף עב ע"ב ד"ה מזהרה, קדושין נג ע"ב ד"ה והלכתא. ב"ב קכ ע"ב. (מא"ז)

איבעיא להו כו' למאי נ"מ דאמר לא בעינא דאיקבר כו'. הלח"מ בפי"ח מהל' זכיה ופי"ב מהל' הקנה ליפקפט בעיין מהל' דכתובות (מת.) ס"ל מתנה בשומר אם מת הוא אל מקבורתו מנכסיו אין שומעין לו כו'. ולפיהמ"ש בכסף הרגיש בזה בתוס' בבכורות (נב:) ועי"ש מה שהילנו. ומיהו בלח"מ ס"ל דהא נלו מורחא למיפקפט בעי ממימרא דלמורלע וכמ"ש התוס' לקמן (דף פה). (מצפ"א)

אין צדיק כו' טוב. שבת נה ע"ב ד"ה מרנעה, זבחים ו ע"ל בס"ם עשה, לקמן קל ע"ל.

ובמשרפות אבותיך. לקמן נב ע"ב, שבת ל ע"ל רש"י ד"ה חמות נאמה. (מא"ז)

דף מז ע"א

גמרא. קסבר ליתייקרו ביה ישראל. בירושלמי בלמים פ"ט בתוספות פי"ב בטעם מפני המלוקה. (יפ"ע)

סימן יפה. לעיל מו ע"ב ד"ה קבורה, בתוספות קג ע"ב. (מא"ז)

שאין קוברין רשע אצל צדיק. ר"ה יב ע"ל ד"ה תנא, יבמות לב ע"ב ד"ה אין לעשים, ולף לג ע"ל ד"ה ובי מינין, ועי"ש מז ע"ב, בכורות נד ע"ל ד"ה ובני מינין. (מא"ז)

שאין קוברין רשע אצל צדיק. וכן לא נזיק וכשר ומינוי אבל חסיד מופלג, בפ"ע יו"ד סימן שם ס"ב והוא מנמרא. (ג' מהרש"א)

מניין שאין קוברין רשע כו' וישליכו את האיש בקבר אלישע כו'. עי' בתור זהוב על הל' [כו] תפילות סי' תכ"ג בשם מדרש רבה שם"ט [כו] שזה המים היה בנה של השונמית, ולפי שהיה רשע לא ניחנה רשות ליקבר אצל אלישע ועמד על רגליו ונקבר במקום אחר על שם של תחתון עם מטתים נפשי ע"ש. (מהרש"ם)

לאלישע פי שנים. בנה מציעא קיד ע"ב ד"ה אמר. (מא"ז)

על דגליו עמד. קה"ר פ"ם שוח"ט סי' כו, ובפדר"א פל"ג אימת להחיים היה שלוח בן תקוה ונגע בחלישע ומיד והלך לבימו והוליד אחי"ב את תגמול בן שלוח. (יפ"ש)

אכל חלב והפריש קרבן כו' הואיל וידחו. שוכה לג ע"ל ד"ה נקטט, נרכות כב ע"ב ד"ה והל זבח, פסחים כח ע"ב ד"ה כל עלל, יבמות לג ע"ב, קדושין ז ע"ב ד"ה ש"מ, חולין ה ע"ב ד"ה אינו אב, תמורה כו ע"ב ד"ה ש"מ, כריתות לף כו, זבחים ד ע"ב ד"ה זבח, ולף יב ע"ל ד"ה ש"מ, ולף נט ע"ל ד"ה עד. (מא"ז)

וצריכא כו' אבל האי דממילא קדחי אימא כיישן דמי. נרמה דע"ב היינו לומר דאימת כיסן דמי ולא הוי דחוי אלא מוזר ונרמה כשנשפפה וכמ"ש התוס'. ולילו לנמרי כיסן להלהו מזי אף בשעה שנשמטה משום דממילא קדחי ע"ב לף הוי וכדשמעינן ליה לר' יוחנן בהדיא בר"פ מי שאחזו נבי ר' חנינן מי שאחזו ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תבהלו אין דבריו החמרונים כלום, דהיינו דכי חזר ונשפפה ג"כ למיהדר ולממלוכי היה אבל אין כותבין אלא לכשיפפה, ולקמר אלא דמי ליכן דממילא מיתנר, אבל האי לאחזו קורדייקוס אלאו ממילא קמיפפתי אע"ג דמסיה דיכן כשוטה דמי ואין כותבין כאלא נשפפה. (מצפ"א)

וצריכא. בירושלמי גיטין פ"ז כולהו אחד מיתרע נשמטה המיר הוזו ד"ד אחלב מוסר, נם ס"ל פליג עליה וס"ל לף נדחיק אחלהו, ואיכא מאן דמחלף שמועתא דר' לדר"ל ולר"ל לדר"י, וע"ש בחס"פ ובהוריות פ"ת ד"ה הפרים. (יפ"ש)

היו בה קדשים. עי' ירושלמי לק' פ"י ה"ז דפליני ר"י ור"ל אי מעלין בהם, ועמ"ש לק' קי"ב.

מזמור לאסף. קדושין [לף ע"ב]. (מא"ז)

וכיון דאקטול קרי להו עבדיך. נשוח"ט עט אמר נס על מסילין, כיון שנעשה בהס הין מסילים היו, וק"ל אי מאי עבדיך ואמאי מסילין. (יפ"ש)

רש"י. ד"ה ויחי. אותו הנקבר נביא שקר היה אשר השיב את עידו. כבר מהמתי בספרי דלא ידעתי מיזה מקור היה לו בזה, ועוד דל"ב בהדיא ימים הרבה. עיין מהרש"א בחן, ועיין ירושלמי בכלות פרק הרואה כי נניע זקן מצית אל היה מיכה שהיה מיוחלי מלריס ל"ב בהדיא ימים יותר מן ז' מאות שנה. (מהרצ"ח)

ד"ה הואיל כו' דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא מע"ה פרט כו'. עי' מענה למלך פ"ג מהלכות בכורים רש"י הלנו. (מהרש"ם)

בא"ד. כדתניא מע"ה כו'. ולקמן כ' משום זה רשעים תועבה, ונרלה דזה רשעים הינו אלא בקרבנות נדבה אבל חטאת תוכה לא מיתעיבו אלא מדרשה דע"ה, וכן מתבאר בדבריו חולין (ה ב) ד"ה ללחו חיובא. (רש"ש)

ד"ה היה בה קדשים וכו'. ומיהו מיקרב כו'. עי' מענה למלך פ"ג מהל' שגגות על כל דברי רש"י אלו. (נמוקי הגרי"ב)

ד"ה יטמא. ת"ל לנפש ל"י בעמיו. אבל נמי"ל דחיתי שדורש זה מצעמיו, ולא יטמא נעל, ומצעמיו לנפש דרש למעוטי מת מצוה, ורש"י נפיק"ם שפי' מרורייתו למעוטי מ"מ, תמוה ועמ"ש בערכין (דף ד) בס"ד. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אימא. אפילו דלא הוי חזי אין ראוי להיות דחוי. עיין טו"ז חו"מ סי' ג"ה לענין היסן למלטרף לעשרה משום דלחזי לעילה אין בילה מעכבת, והכ"ד בקל. (מהרצ"ח)

בא"ד. והא נמי ממילא מישתפו. עי' גיטין עי' ע"ב, ועי' תצו' בית לפרים חו"מ סוסי' ח'. (מהרש"ם)

ד"ה ואמאי. עמ"ל (קיח ב). (יעב"ץ)

בא"ד. והא דתנן אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב. כן הוא בילקוט רמ"י והרמב"ם, אבל הר"ן נתי שם פ' חלק מתק גילקוט זו מכח קושית התוס' בלן. ועיין רמב"ם בחורה ועוכים פמ"ח בשלישי שכתב דמיתת עיר הנדחת אינה מיתת עונש, רק מיתת כפירה משום שעשו בית רמה שכם אחד למרוד נגד המורה ע"ש, ובכה"ג אל מורדים אלו כתו כל המנוים בהרמב"ם פ"ג מהל' מחוקה ה"ו דאין להם חלק לעוה"ב, ורק בעונש אל שאר מייבי מיתות ק"ל בין לאיקטול הוי ליה כפרה אבל לא בכופרים ומורדים. (מהרצ"ח)

ד"ה הואיל. רב יוסף ס"ל כר' יוחנן. עי' מל"מ פ"ג מהלכות [ה"ז] עלה ג"ת סוף ע"ד מ"ם על דבור תוס' זה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אפילו דמים. תימ מנין להס בשבל נדחה ל"ם לומר דלמי אפילו דמים וכמ"ש התוספות בזבחים י"ב ד"ה ים דימוי בדמים עיש"ה, אלא משום זה דשעים מועטה אף דמים נדחה כמבואר בחלק פלוגתא דר"י ור"ל, וא"כ ל"ם זה בשמטה וכן בהמיר לחו כיון לחזר בו ומ"ה דמים מיום נדחים ולל"ע. (קרני ראם)

דף מז ע"ב

גמרא. הרוגי מלכות. קה"ר פ"ד, שוח"ט סי' ע"ט. (יפ"ש)

כיון דשלא בדין מקטלי הויא להו כפרה. לפי שלא הרגום אלא מחמת שיראתו שומרי תורה היו. (יעב"ץ)

הרוגי ב"ד כיון דבדין קמקטלי להו לא הר"ל כפרה. היינו מנטי עיר הנדחת לחמפרש", ועמ"ל (קיח ב). (יעב"ץ)

הרוגי ב"ד כיון דבדין קא מיקטלי כו'. עי' בית החוכר כלל נ"ו אות י"ב בדין רובף שהרגוהו. (מהרש"ם)

בעינן נמי עיכול בשר כו'. עי' ס' מנחת חינוך מל' שס"ד, ועי' זהר תרומה קנ"ל ל' לחמבואר כדעת רב אלא כר אחנה דחלוי בעיכול כשר. (מהרש"ם)

כפרה מאימתי הוה. לעיל מו ע"ב ד"ה קבורה משום. (מא"ז)

הואיל ואידחו ידחו. יש להבית ראיה מכאן לקטן שהגדיל תוך ז' ימי אבלות שאינו חייב להתאבל. (יעב"ץ)

הואיל ואידחו ידחו. עי' טו"ז יו"ד סי' שצ"ו ס"ב [ומ"ש עליו ת' יד אלי' סי' נ"ג]. (מהרצ"ח, ג' מהרש"א)

יאות עבדין קרקע עולם הוא. נלאה דהיינו עפר שנלידי הקבר, אבל מה שנתנו על נבי הוי ליה מלוס ונבסוף מבלו, ומשמ היכא דהמת קבור בחרון אין העפר שעל נבו נאסר, ולא דמי לכלים המזדקין על מיטתו ול"ע. טו"ב ביו"ד (שסב"ד) כתוב כן בשם ה"ר יעקב. (יעב"ץ)

קבריה דרב כו' מחובר. שבת פב ע"ב ד"ה ורבנן וד"ה ולוקמה, ולף פג ע"ב, ע"ז סב ע"ב ד"ה לקלינהו, חולין קכל ע"ל ד"ה עוברת, ערכין ד ע"ל ד"ה נפנות. (מא"ז)

הכא נמי במחובר לא מיתסר. עי' ריטב"ל ע"ז כ"ת, ועי' מתס קופר יו"ד סי' ל"ה מהל' לעשה בה מעשה בחפר בחוהם לחקברה גם בחחובר גבי ע"ז ע"ם מ"ם לייחבו, ועי"ש עוד בזה. (מהרש"ם)

מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז בחחובר לל מיחסרא כו'. שמעחי מקרים בשם גדול מ' דבע"ז גופה מחסרא בחחובר היכא דעביד מעשה וחפר בה בורות וכו' כלחיחא בפ"ד דע"ז ול"ב חמחי לל נחקר קבר בחחובר מל עביד בית מעשה שחפרו. ולפמ"ם בפ' ק"ב דפ"ד דחגילה לק"מ ע"ם דקברות שלהן הי בכוונן וקרקע שע"ג קרקע עולם היא שלא נעשה בה מעשה. ועוד לפפר דחחובר כאן לל ס"ל הא דע"ז דכי בחמת דבר בימי חמרה מחמיה הר' יוחנן. (מצפ"א)

שלשה קברות כו' בקבר בגין כו'. הזחנה מילחא כו'. עירובין יז ע"ל, בחת לד ע"ל ד"ה לימל, מגילה כט ע"ל ד"ה מבטלין, בחוחות יז ע"ל ד"ה מבטלין, וע"ש כח ע"ב ד"ה בית הפרס, ב"ב קל ע"ב ד"ה המוליא, זוהר חס ע"ל ד"ה מלל, ע"ז מח ע"ל ד"ה גדעו, בחחות פי"ג, וע"ם פ"ד. (מא"ז)

פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה. הרחב"ם נותם קבר הנחלל מותר לפנות ומקומו טמא ואסור בהנאה, קבר הידוע לאסור לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה, קבר המוזק מותר לפנותו ומקומו טמא ואסור בהנאה, וכ"ה בירושלמי נזיר פ"ט ה"ג ועפ"ק אם נאוכך, ובממות פי"ד לימל אמלהו בני מקומו טמא ואסור בהנאה, והגי' הגרי"ב בבגמ' ובמק"ל המרכמי. (יפ"ע)

קבר המזיק. עמ"ל, ובנאומי הגר"ש יו"ד סי' שמ"ד מביא בירושלמי כמ"ש בגמ' כאן, וכן בר"ם בפט"ו דהלכות בשם ירושלמי מקומו טהור, וכ"ה בחוספות בשם הר"ם שם.

(יפ"ע)

דקלא אית ליה. כה"ג ל"ל זעירא לר"ם בירושלמי נזיר בם דף ל"ם למ"ם משום שאינו מלוי ולר"ם מ"ם מוחר לפוחנו רק לדרך ליטלו עם חפוחנו, וכן מוכח לר"ם בירושלמי ב"ב פ"ה, ולפשר דבמון החמוח מיירי ועפ"ש.

(יפ"ע)

הזמנה לאו מלתא היא. עיין ט"ז יו"ד סוף סימן קל"ב. (ג' מהרש"א)

מאי טעמא. שבת י ע"ל, עירובין לף ע"ל בר"ם, בריכות כג ע"ב בר"ם, מגילה כו ע"ב ד"ה ולפילו, יומח ם ע"ל ד"ה ולו ע"ע, יבמות קו ע"ב ד"ה קיים, נדרים ו ע"ב, ועי"ם ז ע"ל, ועי"ם לד ע"ב ד"ה לחמר, חולין לט ע"ל ד"ה חלל, ועי"ם קכב ע"ל ד"ה עורות, ע"ז כט ע"ב ד"ה לחיים, ועי"ם לב ע"ב ד"ה מה, מנחות מב ע"ב ד"ה עד. (מא"ז)

רש"י. ד"ה א"ל לשמואל. משום דמת וכל הנקבר כו'. כל"ל, ומלח הנ ליתל בדפו"י וכן בר"י שבריק"ם. (חילופי גרסאות)

ד"ה בקבר בנין. שבנאו למעלה מן הקרקע כו'. ע' זו"ח מהכל"ם סי' פ"ד. (מהרש"ם)

בא"ד. בית שבנאו מתחלה לע"ג. ל"ע ועי' שע"מ פ"ג מלוסות ה"ג נף ד' ע"ג ד"ה נתב הרב הב"ח כו' ועב שהרי"ף פ"ב. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש. וכן מקבל טומחה כתלוש פ"כ מ"ד בכלים בהרע"ב, ועי' ע"ז ריש דף מ"ח בתוס'. (ג' מהרש"א)

ד"ה מקומו טהור כו'. ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא כו'. עי' לעל"ם יו"ד סי' ר', ועי' מזו רעק"א סי' מ"ה, ומזו לכן הסמ סי' י"ל, ועי' בר"י עירובין ל"ל ל' חוס ו'. (מהרש"ם)

ד"ה מלתא היא. כאילו כרכו בו. ר"ל כאילו כרכו בו לחעמל לקברו בו, לאל"כ הרי לר היה ולא חזממיה מותר לכ"ע, ונלאה מרמ"י דכרכו בו לחעמל לקברו בו לף נלא חזממי לכך לחסור, ובאמת בפ"ע יו"ד בי' שמ"ט מיחל בלשון זה וכן אם נתנם עליו ולא הזממים לכך מותר. ומשמע ג"כ הכי דרק בנתנם עליו בחקראי אבל בהלבים הבנדים לחת חדעתא לקברו בו ולחי לף נלא הזממיה לכך לחסור [ועי' מנ"ל בי' מ"ב ס"ק ח'], ועימה בזה קושית התוס' לקמן לף מ"ח ע"ל ד"ה משמעין כו'. דהקשו ועוזו של חת מי גרע מתכריכין כו'. לחר חינו מוכן לעוזו הוי ג"כ כלר בי' ולל חזממי' דגם בתכריכין מותר. ועתה ניחל דגם בתכריכין רק בלר בי' בחקראי ולל בדרך לבישה חדעתא לקברו בו לחז בוחלי לחסור. ולחיחי ברמ"י שבריש"ף שם אם ניחל בלשון כלילו קברו בו ול"ע. (ד"ח"ל מיינליש)

תוספות. ד"ה משיסתום (בסופו). ע' בחוחות ד' ב' בחוס' שם לכי מהדרי לפייהו דקוברים לו חל חפילות. (מלא הרועים)

ד"ה מאי. תימה כי גמר נמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן כו'. עי' חתס סופר יו"ד סי' קל"ב בסופו, ובסו"ת רעק"א סי' ג', וגם בחחיות הסקל סי' מ"ב סק"ו העיר בזה ע"ש, וע"ע שער המלך פ"ל מטומחת לרעת וטעה"מ שם, ושו"ת מציב דניכים ח"ח סי' קפ"ח. (מהרש"ם)

בא"ד. הא אריו"ח כו' ורבא פסיק כר"י כו'. הן זחת דריו"ח סובר דעריפחה חוסרחה חינו מבואר ומוכרח שם, עמ"ש שם, גם מה שהכריחו לכחת ס"ל בווחיה י"ל דל"ם חלא נגד ר"ל לבד, והכל גם כ' יעלי רבו ומבריח ס"ל כר"ל, אבל בכריחות (ר"ל כ"ד) ליחת לרחת בעלמו חמר בעריפחה חוסרחה. (רש"ש)

בא"ד. ורבא פסיק. לל חלא למה הולרכו לזה להרי בכריחות כ"ד ע"ע רבא סובר לחמר שחיטה דוקא ע"ם ולל"ע. (קרני ראם)

בא"ד. ויש לפרש כו' לטעמיה כו'.

נשלמי דל"ב מה משני משמשין ממשמשין גמרינן לפקוקי עגלה ערופה וכו' ול"ל דר"ל דיל"ל להכא גם כמעשה ממש לא יפקר. (מהרש"ם)

באי"ד. ורבא פסיק כר"י בר מג'. הקושיא מפורסמת דיותר היה לסם להוכיח שרצח ס"ל כן להדיא בכריתות כ"ד כ"ה, ונלפה שגירסתם היתה סם רצח. והוכחת התוס' מהא דרבא פסק כר"י בכ"מ בר מחלת, י"ל ע"פ דברי התוס' בשבת (ע:) ד"ה נודע, דרבא לא חייבי מלא בדבריס הנוהגים בזה"ז. ולפ"ד נ"מ לענין זה שם ניתא הזמנה לגוף הקדושה מילתא היא שם לא כיון להא נהא תלית, מ"מ בעיקר מתלוקתם אין נ"מ בזה"ז, וכיוצא בזה כתב הרמ"ס בפ"ד דס"ק ס"ד ויש מן הגדולים כו'. (נחוקי הגרי"ב)

באי"ד. כר"י בר משלש. רבא גופיה אמר הכי להדיא בכריתות כ"ה דעריפתה חוקרתה, אלא מ"ל דל"ש הכי רק להלכה ולכתובת מתני' דהתם, אבל מודה לחיכא תנאי דאמרי מחיים, והכא נעי לתוקמי היתר הזמנה לכו"ע, אבל ר"י סבר לכו"ע שריי מדלריך לומר ע"ע אינה מצנה, אבל מרבא ל"ק דל"ש לר"ה בכריתות שם דר"ס דמתניתין דחולין סבר דלמיתת, דמ"ל דל"ג לומר הכי. דל"ב מ"ט שרי ר"ש בפפרי מצורע בקדושין ר"ז דנגמר גוף הקדושה מגוף הקדושה. אבל תר"י ל"ל הכי, דל"ב ע"כ מודה דלפרטי מצורע מליין בפלוגתא ומאי לוחמיה לר"ל בקדושין שם. ול"ל דר"י ל"ל חלא לר"ש משום דאמר שם בקדושין דל"מ בע"ח שנאפרים, מדא דאמר שם דגם לעצמו ל"ל הכי ההא מפרש כן טעם היתר מצוחמת, ועוד דסבר"י זאת ל"ש רק להכרעה דלא ניתא לפיוק וכו' אבל לא לרחיה כיון שמינו בע"ח שנאפרים כדאמרינן התם, ומחשולחת גופא בעינן קרא להתיר. ועוד בבה"ג דע"ע שהוקשה למוחה, ל"ש שכתב ל"מ בע"ח שנאפרים ע' תוס' לקמן פ'. וכ"ש ע"ע שהוקשה לקדשים, ולפ כשל"ל לה הוא כחטאות התמות ופשוט. (דאפ"ח)

באי"ד. דה"ק מ"ט לא גמר מע"ע לטעמיה. ליל להבין לפירושם מאי זה דקא דמי הגמ' אמר לך משמשין ממשמשין כו' דאמאי לא גמר מע"ע מק"ו, ובפשוטם רע"ק סי' ג' אמר כזה לכותב התוס' דרבא פ"ל דבנוף הקדושה מילתא היא, רק בשמשין פ"ל הזמנה לאו מילתא, ולכך לא רלה לחלוק מע"ע, דבנוף הדבר נילף מעבודת כוכבים ע"ז. ליתא לפיהת התוס' לקמן מ"ב ד"ה אע"פ כו' דהמה פ"ל דעור קנילת תפילין הוה גוף הקדושה, דהא אי"ן של תפילין אלמ"מ ורבא פ"ל כרשב"ג דהזמנה לאו מילתא היא אף לגוף הקד' ולכן בעי מעשה רבה, וכ"ש בתוס' שמחת מ"ב ד' ד"ה עד כו' שיהו ר"ת כו' וי"ת כו' רק לשיטת רש"י שם בפלוגתא רבנן ורשב"ג דרבנן כרבנן. ולריך לחלק בין עור של תפילין לגוויל של ס"ת, וכמו שרלו התוס' שם לחלק וכמ"ש בשמות בשם הי"מ היה אפשר לפרש כן, [אבל רש"י לא פי' כן להדיא בע' רש"י מ"ב ע'] וכן לדעת הרמב"ם, אבל לשיטת התוס' ל"ש לפרש כן. והנלפה כותת התוס' דלא מסתת מזוזת וקולא משמשין מגוף הדבר נגעו בה, רק חזרת לחמורת למילף מן הדומה לדומה. וזה מוכרח גם בס"ת התוס' וכן מאי כו' וקשה ג"כ מאי משני מידי דחורחיה ממידי דלורחיה גמרי מ"מ מילף מק"ו ול"ב כמ"ש דליף מן הדומה וכנ"ל, ולדידהו בשמת אין לחלק בין משמשין לגוף הקדושה. וע"ד זה ל"ש דברי התוס' בע"ז ד"ט ע' ב' ד"ה מאי כו' וי"ל דהתם משמשין ממשמשין כו' ע"ש היטב. (נחוקי הגרי"ב)

דף מח ע"א

גמרא. מיתיבי כפה כו'. עיין נשו"ת מהרש"ל סי' ח' דהוכיח מזה דבנתן ס"ת לנהב"ד סתם ולא התנה דחל עליו הקדושה ואין בידו להוליאו, והביא עוד רלחה מפ"ק דערכין ממי שהתנדב מנורה כו' עי"ש. (ריבל"ח)

כיפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר. ס"ת ללית בית מיסור משום דנשתמש בו בדיוט עמו"ק מו"ח (סי' קמ"ו) [ועי' מנ"ח סי' קמו סק"ס]. (רעב"ץ)

טהור. לפי שהעליף הוא לשון זכר, נקיט בכולא מתניתין לשון זכר, טמא טהור ונתנתו כו', תעפ"י שכפה לשון נקבה. (רעב"ץ)

כיפה כו' שנתנה כו' מותר. שמא מ' ע"ב ד"ה ואין, וע"ש גם ע"ג ד"ה תע"פ, מנחות לד ע"ג ומ"ש, שקלים ג ע"ב, ולף ז. (מא"ז)

ולאביי דאמר הזמנה מלתא. מוסיפתא מגילה פ"ב ומנחות פ"ט לימא העושה מיצה ומטפחת לספר עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש בו להדיוט, ומוכח מירושלמי יומא פ"ג ה"ו, מגילה פ"ג, וי"ל תנאי היא כמ"ש לקמן ע"ב. (פ"ז)

נפש שבנאו לשם חי. עי' שמחות פי"ג. (פ"ז)

אם היה מכירו חולצו ומותר. עי' ע"ז דף מ"ב ע"ב ממתני', ועי' שם סוף דף מ"ד. (ג' מהרש"א)

מותר המתים. ב"ר פפ"ב. (פ"ז)

מותר המת ליורשיו. עי' ירושלמי שקלים פ"ב ה"ב גבו מחזק שאין לו ומכל שים לו ר' ירמיה סבר מותר המת ליורשיו ול"ל ר' לידי למוטרת הגע עלמך דלא כווין אלא לי' ול"ל אבל לא אתמיה אם מנת לך. ועי' פ"מ שהביא מזה על הרב ביו"ד רנ"ג. ובעב"ד פי' דר' ירמי' מייתי לאיה ממותר המת לדוקא מותר שהיה להמת זכיה בהם ע"כ הנותר ליורשיו, אבל גבו בטעות שאין לו לא זכה כלל, ור' לידי למוטרת מבאר הדבר בפרק, ותר"י אינא לא אתמיה פי' אילו לא אמרתי לאיה ממתני' אח מנת לך לאבד מזה. (פ"ז)

או זילוף. במשנה שקלים פפ"ב ניתא, והתוי"ט מביא שם בשם הירושלמי, והיה יכול להביא גם מבבלי כאן. (פ"ז)

דכ"ע הזמנה מלתא היא ת"ק סבר דחזי ליה תפיס ליה דלא חזי ליה לא תפיס. כיון דאיקור הנאה במה שמזמין למתים דבר תורה, ואין ק"ל בדאורייתא אין בירור, ס"ב מדוע יהיה שייך המותר ליורשין הרי אינו מבורר דלמא היה מלך זה עתיד לעשות בהם נרכי המת ונאסר בהנאה, ועיין עו"ז סו"ם הלכות תנוכה סימן תרע"ב סק"ל. ועוד קשה לי כיון דקי"ל בי"ד סימן רכ"ג סי"ב דאין נע"ח יכול לגבות ממה שנתנו לו לצדקה, וכבר אתריכו הפוסקים מהך דקי"ל בהעניקה לאין בע"ח יכול לגבות משום דכתיב תתן לו ולא לבעל חובו, וא"כ לא נתנו רק לצורך המת וכיון דל"ל עוד שוב מדוע שייך להיורשים יחזור להבעלים, וים לכאין דזה הוא בתמת קונים היכולמי פ"ב דשקלים ה"ז הגע עלמך דלא כוון אלא לו, היינו שאין המנדבין כוונו רק בשבילו ועכשיו כיון של"ל יחזור לבעלים. והנה שם לא הקשו רק בגבו בחזקת שאין לו ונמלא שים לו, ואולם במותר המת הנה המנדבים לא יכלו למנוע לכלל אחד יכולים לומר דנדבתו עלה לצורך המת ולכל אחד ואחד יכולים לדמות בזה. (מהרצ"ח)

ת"ק סבר דחזי ליה תפיס דלא חזי ליה לא תפיס כו'. עי' בט"ז פ' מרע"ב, ועי' מנחות פ"י ב' פלוגתא דר"ע ורבנן אי לא נתנו מעות אלא לגריך להן. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה משמשין. ועורו של מת מי גרע מתכריכין. עי' תשובת יד אלי' סימן ס"ו ד"ל דגרע כיון דלפיו מתקרובת ומשמשי' תופס דמי משל"כ מת עלמו דליף מע"ע ול"א דמיו וע"ש שהמרין. (ג' מהרש"א)

באי"ד. מי גרע מתכריכין כו'. יעוין תוס' זבחים דף עח ע"ב ד"ה ונטריפה, ומוס' ב"ק דף י ע"ב ד"ה שהשור, ומוס' נדה דף נה ד"ה שמא. (רב"פ)

באי"ד. שטיחין. פרש"י שטיחין למטה ולקמדא ליצע עליהם, שטוטפים עור על גבי מטה ממקום מנגוע. (חכמת מנוח)

ד"ה נתנו. דמשמע אבל ייחד לא. לכאורה יקשה לפ"ז מאי דקתמר ולמיבי כו' חזמני' מע"ג דלא נח, דילמא ר"ת מיירי בהזמנה לחוד להיינו יחוד דגם מבני מודה ללמו כלום הוא. וי"ל דגם לר"ת בשעינן מרחי הזמנה ולא, ההזמנה אינה מיחוד לבד אלא במעשה כדמוכח בהיא דהוסיף בו דיומם דמוזר לה אליבא דר"ת, ורבא דרמי בית מת, וכן ההוא דכיס שעשאו להניח בו תפילין דמוזר לה להניח ג"כ. (רשו"ש)

באי"ד. דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה. עי' מ"ש תוס' בשבת (דף נח.). (מצפ"א)

באי"ד. וסדין שעשאו וילון. תוס' שבת (נח ע"ב) ד"ה תע"פ.

באי"ד. אלא א"כ נטלו כו'. מנחות מדברי התוס' דמחלקין בין קרקע לכלי המטלטל שיכול ליטול וכשטלו הוי הזמנה גלא מעשה, וע' בש"ג פ"ג דברכות דמחלק כן, והך דתנן לספר מיירי שהגביהו ולא עבד בי' שינוי מעשה, ותע"ג דאין כלי עולה מטומאתו גלא שינוי מעשה שאני הכא כיון דע"י הגבהה והזמנה נחתא עלי קדושת ספר, מיגו דמהני הזמנה להוריד עלי קדושת ספר מהני ג"כ להוליא מטומאתו. (מל"ה)

ד"ה מותר. דחזי למיקני בהו כל מילי. כה"ג תמלא בתוס' ב"מ (מה ע"ב) ד"ה כלל תאר תאוה. (שער הלקוטות)

באי"ד. משום דחזו למיקני בהו כל מילי. עתוס' ב"מ ה"ב, ועי' ב"ק ה"מ קכ"ב. (מהרש"ם)

דף מח ע"ב

גמרא אגב מרייהו. שבת קמג ע"ב ד"ה ס"ה. (מא"ז)

במטה הנקברת עמו. ירושלמי יומא [פ"ג ה"ו] ומגילה [פ"ג] מוך ד' תמות תסור מוך לד"ם מותר, ול"ל דמוך ד"ם תשיב לי' כנוצע בתת עלמו, ומסר שתחות פ"ט תם עד שלא הגיע לאיון כו' תלינ. (פ"ז)

דתניא צייף זהב או שטלה עור כו'. עי' רמב"ן ת"כ פי' תצוה. (מהרש"ם)

עד שיעבדן לשמן. שבת קח ע"ב ד"ה תפילין, גיטין מה ע"ב ד"ה עד, מנחות מב ע"ב ד"ה עד. (מא"ז)

דהרפניא. עירובין נט ע"ב, ב"מ פד ע"ב. (מא"ז)

הרוגי מלכות כו' נבות. לעיל כ ע"ב ד"ה מלך, ולף פט ע"ב, וע"ש קנ ע"ב, תענית כה ע"ב רש"י ד"ה שכן. (מא"ז)

והלא הרבה בנים היו לו. פרש"י לפ שיעבוד מהיכא ילפינן. י"ל קרא קדייקי רבנן, דכתיב שם לא תת דמי נגוח ואת דמי בניו וגו' כולי האי למה, הא דייקינן לכוותה דס אחיך ר"ל, אלא דמי, דמו ודס זרעיותיו ה"ה למאי דכתיב דמי בניו, ואי לאוהבי שהרג גם את בניו ממש, תקני ליה בשת דמי נגוח, דמרבה לה נמי אלא ה"ס את דמי גו' לבניס הרלויים לנאת ממנו קאמר, אבל בניו שהיו לו מכבר אותם לא הרג והניחם בחיים אלא מתוך שלקח נכסיהן ומשובים כמתים מעלה עליו הכתוב כאילו הרגם, ודוק. (יעב"ץ)

מאי נפקא ליה מינה. במד"ר פכ"ג ובתנחומא מסעי י"ב גרס בשביל להקבר בקברי אבותיו משום דהרוגי ב"ד הס נקברין לעלמן ע"ש, ומכלתא משפטים פ"ד משמע דלרלה להיות מהרוגי ב"ד דב"ד יוצאים בלד המזבח וחזו ויגם יוחב כו', וכ"ה בירושלמי מכות פ"ב מוסף תוס' ד"ה בשלמא, וכ"ה בתנ"מ פכ"ה וכמ"ש ונכסי הרוגי מלך למלך. (יפ"ש)

נפקא ליה מינה לחיי שעה. יומא פה ע"ת, ע"ז כז. (מא"ז)

תרתי לא תעביד. במד"ר [פכ"ג], מנחומא [מסעי, יג], תנ"מ [פכ"ה], וירושלמי פ"ת דקדושין. (יפ"ש)

מצורע מעוזיהו דכתיב כו'. עי' ערכין (דף טו). (מצפ"א)

מחזיק בפלך מאסא. ירושלמי קדושין פ"ת ה"ז מחזיק בפלך זה יותר, דכ' ותת יותם עשו שפטים כו' והיו מעניו בו כדרך שמעניו את הפתח, ופי' הפ"מ שעשו בו מעשה תפה הממזקת בפלך. (יפ"ש)

ואבע"א סוד ה' ליראיו. סוטה (ד ע"ב). (שער הלקוטות)

שעשו כל גופו. בתי"ר פסוק לניך הוא מנחומא מקצי, תנ"מ [פכ"ה] שלש מתות תניס ירו בו עד שעשו כו'. (יפ"ש)

רש"י. ד"ה ציפן זהב. לתפילין. ר"ל לפרשיות וכמבואר בר"ש ממחות מ"ב ב', ועי' ת' נ"ב תלק ח"ת סימן ת'. (ג' מהרש"א)

ד"ה אע"פ שלא עבדו כו'. דהזמנה לאו מילתא היא. וק"ל דבעירובין (ל:) משמע התם דלבא בעי טויה לשמה גבי חוטי ליצית, ואיכא הא ק"ל הזמנה לאו מילתא היא, ופ' התכלת מדמה טויה לשמה לעיכוד דתפילין. וי"ל לפמ"ש הרמב"ן במלחמות בפ"ק דסוכה לדעת הרי"ף דס"ל דהסוגיות דמנחות דמדמה ליצית לתפילין אזלא לפי הס"ד דסוגיא דפ"ק דסוכה דב"ה לא דרשי לך גדילים תעשה לך לשם מובך אינו דומה ליצית לתפילין דשמי ליצית דכתיב בהו קרא, ולכך מודו כ"ש דבעי בהו לשמה. ומפי' הריטב"א בסוכה כתב בע"א דים לחלק בין טויית ליצית שהיא עשיית גוף המלוה ובין תפוי עור דתפילין, ולפ"ז ת"ם פרש"י. וכן ת"ם ומסתלקה קושיית התוס' על פר"ת מפ' התכלת [ועי' בהגר"ע ת"ם פ"ם מ"ב]. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה אע"פ. ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת כו'. כ"ל דיש לחלק כיון דכתב לתמר לאו מילתא לא יליף מעגלה ערופה דגופא קדושה משמע דגוף קדושה ס"ל שהזמנה מילתא וכ"כ בגימוקי יוסף, ולפ"ז י"ל גויל ספר גופו קדושה והזמנה מילתא לכך נריך עבוד לשמו, משל"כ נמי דתפילין משמי קדושה הן ומשמשין ס"ל לרבא לאו מילתא לכך ת"ל עבוד לשמן, וע"ז מדמי מצי"ן של תפילין ול"כ ג"ז גופו קדושה, ול"כ היכי קאמר הכא דל"ל עבוד לשמה דהזמנה לאו מילתא, הא הכא גופה קדושה, וע"כ לף בגופו קדושה ס"ל לרבא לאו מילתא ול"ל עבוד לשמה ול"כ גוילין דס"ת. (מל"ה)

ד"ה בשלמא. ובירושלמי. מכות פ"ב ה"ו. (רד"ו הלוי)

דף מט ע"א

גמרא. עשאל רודף הוה. עי' מה"פ בירושלמי לקמן פ"ם ה"ט ד"ה רודף. (יפ"ש)

א"ל ה"ל להצילו באחד מאבריו. מנוחר לף הגרדף עלמו אינו רשאי להכרנו אם יכול להציל ב"א בג' מאבריו וכן פירש"י לקמן (ז סע"ב וכ"ד עד), ותימה על המגיה במל"מ פוף הל' חובל שמציל בשם ב"י של המל"מ להגרדף עלמו ב"ל לדקדק מזה. (רש"ש)

להצילו באחד מאבריו. לקמן מז ע"ת, ולף עג). (מא"ז, ג' מהרש"א)

היה לך להצילו באחד מאבריו. עיין מל"מ פ"ח מחובל ומזיק ה"י בפוף הדבור. (ג' מהרש"א)

מורד במלכות כו' שביקש לנטות. שבת כו ע"ת, יומא כח ע"ב. (מא"ז)

בור וסירא גרמו לו לאבנר שיהרג. עיין רש"י דסנהדרין לנאר הענין, ונמלא בירושלמי פ"ק דפאה, ומדברש רמה פרשת חמור [פכ"ו, ב] לתנחר נהרג שהיה לו להתפייס שחול בדוד ולא הניחו תנחר ול"ל בסירה הועה ע"ב. ומכאן יש ג"כ ראיה דהש"ם בגלי סתר עלמו על מה שתמוה בירושלמי, ומפ"ו לא ביארו כאן הענין רק שתהו הכאלו על התמוה בירושלמי. (מהרצ"ח)

בור וסירה. עתש"ל כ ע"ת. (יפ"ש)

אל השער. יתחות קח ע"ת ד"ה תיבעי, כתוטים יז ע"ת. (מא"ז)

היה לך להצילו בא' מאבריו. מנוחר לניעו להצילו שב על הרולף וכפי' התוס' לקמן (עג.) ד"ה להצילו ולא כפירש"י לעיל ברש"ע. (רש"ש)

על עסקי שלו. י"ל הוא מלשון הכתוב שלה הוית דעבוכדנצר [דניאל ג ב] והסגנה היא שיצא מן הדעת אעפ"י שהיה רעון בהילולו, מתנה הוא שגרם לו שתגאה ונטרפה דעתו. (יעב"ץ)

צדיקים שהם בפה ולא עשו והוא באגרת עשה. עי' בתוון המשפט (סוף סימן קכא) ובב"ת. (שער הלקוטות)

והוא באגרת ועשה. ויש ללמוד עליו זכות שהרי לא הרגו בידים, ולא היה שם אלא אגרת בעלמא, וסבר נמי שמא תהא לו זכות ויגלל, ומו דהא אמרינן נמי בחוריה מורד במלכות הוה כדאיתא בשמואל ב' [פרק יז] ולכך לא עמדה לו זכותו, עם שבוזלת זה ולפי לדיק היה בכל מילות של דוד [שבת נו.]. (יעב"ץ)

אטו ביתו מדבר. בירושלמי מכות שם [פ"ב ה"ו] מפרש שאחר שמת יוחב שר הלבא נעשו כ"י כמלבר על שם שהיה בוזז ובונה להן המוסקות ומרלצות בוזז ומפלין כו'. (יפ"ש)

וצחנתה. נדרים נא ע"ת ד"ה מן הלחנה, עירובין נד ע"ת. (מא"ז)

רש"י. ד"ה ומגדלי בלורית. והתירן הכתוב כו' כל'. (רש"ש)

ד"ה מוניני. דגים קטנים. שבת קי"ה ב' וק"י ע"ב פרש"י ליר, וכן פי' הערוך ע' מוניי,

וכמחוסות ס' ע"ב וצע"ז כ"ט ג' פרש"י ג"כ דגים קטנים. (מל"ה)

דף מט ע"ב

מתני'. ארבע מיתות נמסרו לבית דין וכו' שריפה חמורה. לקמן נב ע"ב ד"ה לא, שנאמר עב ע"ג ד"ה רצף, ויתומת קו ע"ת ד"ה רצף, ולף ג ע"ב רס"י ד"ה ללמוד, נרכות ה ע"ת, ולף כו ע"ת, עיכוזין נד ע"ב, קדושין לב ע"ת ברש"י, נדליס כב ע"ב, קוטה יז ע"ב ד"ה קוסס, ע"ז יט ע"ת ד"ה תמר, מכות ג ע"ת ד"ה כל, ולף ח ע"ב ד"ה לר"ש, מנחות מ ע"ב, כנרות ס ע"ת, ב"מ נט ע"ת ד"ה ולא. (מא"ו)

גמרא. כ"מ ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר כו'. עי' פסחים (לט.), ועי' במב"ם ר"ס ו' דהיכא דאיכא טעמא לקדומי מקמת שנה כפלגי, ועי' תוס' סוטה (יז:). (מצפ"א)

שבעה סמנין כו' כל מעשה יום הכפורים כו' מצות חליצה. יומות קי ע"ת, ובמיס מ ע"ת, נזה קב ע"ת ד"ה המעלו. (מא"ו)

ואידך ההוא למצוה בעלמא. נרסה לר"ה בגרלי"ו הוה לעיכובא, דלכ"ע יאמר גס מצות מלינה, ולפמ"ש המכרמ"ת בכוונת רס"י ל"ל דגס ר"ם ורפ"ם ס"ל דמעיד ה"ל לעיכובא, ול"ע להלכה. ומה שמתמה התוס' מפלר נרכות, התם הוה ג"כ לעיכובא ודלמיתא ר"פ הקורא למפרע, וכן פלר התקיעות וכמ"ש התוס' בר"ה (לד ב) ד"ה מתשעה והר"ן שם על הא דתקיעות ונרכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות, ולא עמדתי ע"ד התוס' שהניחו מיהתם על הא דר"ה נרלר"י דאמר לף פלר תמיד. (דש"ט)

דאקדמיה קרא. ודלקדיש מלנפת לאנגנו שלא כפלר הלנבה [עי' רמב"ם פוף כס"מ] היינו משום דכולם של נוף לנד התנגנו אמתיך להו, ובכ"ג הקדיש תנן ואפוף למעיל כדי להסמיך מעיל לניך שבשיעה תכלת לנד. (ראמ"ה)

ומאי חומרא שכן מחללת את אביה. עי' תנו' תמלה גנוזה סי' ג', והג"ה שבתלת הספר. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ארבע מיתות. ונ"מ למתחייב שתי מיתות כו'. התוי"ט תמה מדוע לא נקיט הכ"מ דב' מייבי מיתות שנתערבו כו' דקדיס ע"ש, ופשוט דרש"י נקיט לישנא דגמרא לקמן (ג ב) נ"מ למי שנתחייב ב' מב"ד נידן בחמורה, וע"ש בחרש"ל. (דש"ט)

ד"ה ולאפוקי וד"ה היא תומרת ל"ל בד"ת. (דש"ט)

תוספות. ד"ה אף. תימה כו'. לענין סדר נרכות עמ"ס בלא"ח ובמשנה לתם שלהי ר"ה, ולענין סדר תקיעות מיכא לשנויי נמי תומרת בעלמא הוא, ולא משום תשיעות. (יעב"ץ)

בא"ד. תימה דלא קאמר אף סדר ברכות וסדר תקיעות. אף"ל לכל היכי דקתני סדר מעיקרא לא בעי למחשב כלל דכיון דמני סדר ולאי אן כסדלן, וכן משמע מדלאמר רב הוא אף סדר תמיד מדמני עלה זה סדר תמיד, משמע דהיכי דקתני סדר דוקא הוא דלחשיב. (פורי"ו)

דף נ ע"א

גמרא. נשואה יצאת לשריפה כו' לעיר הנדחה. לעיל טו ע"ב רס"י ד"ה הניחא, ולף לז ע"ב ד"ה תפוא, וע"ם כו ע"ת ד"ה תינו אלא, כתובות לנ ע"ת ד"ה וילמת, ולף לז ע"ב ואמר כך ול"ה הוקבו. (מא"ו)

ואימא סייף חמור שניתנה לעיר הנדחת ומה חומר שממונם אבד. לקמן ק"ט ע"ת תמלו משמנה זו תומר ביחידים מצמרומים שביחידים נפקילה לפיכך ממונם פלט, פירש"י מתוך תומר שהתמרת במיתתו הקלת בממונו. ותמרוזים נפייף לפיכך ממונם אבד, נריכין לפרש ג"כ דכיון שהקלת בעונשו התמירו בממונו, או כיון שהתמירו בממונו הקלת בעונשו, ע"פ תכך דממונם אבד אין רלוי על תומרת העונש רק תלרבה כיון דממונם אבד תפ"ו לא טעילה רק עונש קל ול"ע. (מהרצ"ח)

ומאי חומריה שכן הוקש כבודך לכבוד המקום. נבא מלינא (נב.). (שער הלקוטות)

הוקש כבודם לכבוד המקום. ירושלמי פאה פ"ת ה"ת מכלתא יתרו פ"ת, ת"כ קדושים פ"ת.

קסברי רבנן נשואה יצאה לשרפה. בירושלמי מצאתי פלוגתת דרבנן ור"ש נפקרא דנענין הרג ותנק, דרבנן יליף מעיר הנדחת דנפייף ומי אתרת הרג הקל שבכולן כר"ש אין הוקל כ"ש מעובד ע"ז ביחיד דנפקילה לירד שלשה מדרגות, ור"ש יליף מנניא השקר דתנק ומי דרבנן אין הוקל משפטו כ"ש, וכ"ה טעם פלוגתייהו נפקילה ושרפה דרבנן ס"ל מדניתן שרפה לנא כהן נשואה ומי אתרת דשרפה תמורה גס מפקילה ת"ש לפלא כ"ש להקל נגא שנראל יותר מנ"ש מהתמורה שבכולן עד הקלה שבכולן, ור"ש ס"ל תנק תמור מהכרא לת לפלא כ"ש ויתפ ליה מה, וחכו יסוד פלוגתתם נתרוסה ב"כ. ועי' ירושלמי ה"ת ופי' הפ"מ לחזק, ובענ"ד נאתרי והנהתי וחכו ר"ש דריש ומה ב"כ שהתמירה תורה בעשותה [כל"ל] שתהא בשרפה הקלה בתרוסה [כל"ל] שתהא בפקילה [פי' אם נאמר כרבנן דהוי בפקילה דקיל לר"ש מבשרפה ונאתר תרוסה קיל מעשותה] נת שנראל שהקילה תורה בעשותה בתנק [כל"ל] ת"ש שנקל עליה בתרוסה [כל"ל] בהריגה [דקיל מתנק לר"ש ואתרי הדין שם בפקילה] ורבנן דרשי מה אם נת שנראל שהתמירה בתרוסה בפקילה הקילה בעשותה שתהא בתנק [כל"ל] ב"כ שהקילה תורה בתרוסה שתהא בשרפה [פי' אם נאתר כר"ש] ת"ד קיל מנת שנראל. כ"ש של"ל והדניס בפסטן והרוזה לאן פי' הפ"מ יבאו לזה לף שנדרש להניה. (יפ"ע)

שרפה חמורה מסקילה. פלוגתת דר"ש ורבנן מוזכר בירושלמי עוד נפ"ט ה"ה פ"י ה"י. (יפ"ע)

דף נ ע"ב

גמרא. אחד ארוסה ואחד נשואה. ירושלמי ה"ת ועמ"ל ע"ת זה. (יפ"ע)

זוממי בת כהן. לעיל מו ע"ב, מכות ג ע"ת ד"ה כל (והקדמת הרמב"ם לסדר זרעים). (מא"ו)

יכול אפי' חללה את השבת. מ"כ תמול פ"ת כל הנביאים. (יפ"ע)

נאמר כאן אביה. ספרי תנת ר"ת. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה הא מה אני כו'. והאי תנא לית ליה האי דרשא דלקמן כו'. לנד מה שהקשו התוס' ד"ה כשהוא, יש להקשות דת"כ ר"מ היוא תמר לקמן האי דרשא מוכרת לקמנו כר' ישמעאל דתרוסה דוקא ולא נשואה, וא"כ מקשי דר"מ תדר"מ מפ"ו דתכוחות שהוצא בגמ' לקמן ר"ת ת' ניסא לאתר מכל הפסולין כו' מיתמא בתנק, וזה מן הנשואין וכרש"י מיתמא בשריפה, ועיין. (נחוקי הגרי"ב)

תוספות ד"ה כשהוא. והא דקאמר כהאי תנא כו'. עי' בר"ן בפ"פ אלו עוברין להניח דוגמאות לזה לאמר האי תנא לישנא אחרינא ס"ו ופ"ז פלוגתא. (דש"ט)

ד"ה ת"ל. והא דקאמר בסמוך כר' אלעזר כו' כל"ל בל"ש, וכן כולם. (דש"ט)

בא"ד. וצ"ל דס"ל כר"א. ע' רש"ת. ותמיה לי על דבריהם הא בהדיא ס"ל לכ"ע הכין ניצמות דפ"ת ב' רע"ת זו מופקרת ופרש"י לאילו פנויה מאחר שהפקירה עלמה לכל קרייה זונה, אבל משום ניחה אחת לא תשיבה זונה הפנויה ע"ל, גם לעיל דכ' מ"מ נעשה זונה כשמה ניחום כאילו היא סנרת דנפשייהו הרי הנהיא ס"ל לר"ש הכין, ועוד דמשמע מדברי התוס' דנעשית זונה כשמה ניחום לאילו מתרה אחד, ור"ע קאמר מופקרת משמע שהפקירה עלמה לכמה בני אדם. (מל"ה)

דף נא ע"א

גמרא. אין לי אלא שניסת לכהן כו' לנכרי כו'. לכאורה קשה הא ולאי ל"ש קדושין ונשואין בנכרי ומ"ש רש"י זה ל"ע. ועי' מ"ש שם בס' פ"י בקדושין (דף עה) [ועי' בספר מנחת אהרן]. (מצפ"א)

ניסת כו' לעו"ג כו'. עפיהש"י ותמוה לקרותה בעבוי נשואי עו"ג זיקת בעל הלא אין כו', עי' יבמות (מה ב עו א) ותולי ר"ל ת' מז' עממין אתר שנתגייר. (דש"ט)

לחלל לממזר. פלוגתת דר"מ ורבנן במתני' תרומות פ"ז מ"ב ומופ' בגמ' לקמן, ועי' ירושלמי שם. (יפ"ע)

ובת כו' אע"פ שאינה כהנת כו' שנבעלה לפסול. לקמן עו ע"ת ד"ה תנא, כתובות יב ע"ת ד"ה כגון. (מא"ו)

היא בשרפה. מ"כ תמור שפ"ת. (יפ"ע)

ואין זוממיה בשרפה. עי' תוספתת סוף מסכתת ובירושלמי. (יפ"ע)

ר"א אומר. שם ובמוספתת פי"ב פלוגתת דרבנן ור"ש דרבנן ס"ל אח תמיה בנפקילה ור"ש ס"ל אח תמיה בשרפה והוא לטעמיה דשרפה תמורה ונדון בתמורה. (יפ"ע)

חיללה שבת בת סקילה היא כו'. עי' שולל ומציב מהדורת ד' ת"כ סי' ק"כ ק' דלמת בתמהר לליכת רק לאו, ועי' בית יאתק יו"ד ת"ת בסופו, ועי' ערוך לנר. (מהרש"ם)

הא מני רבי שמעון היא דאמר שריפה חמורה כו'. לף ד"ר"ש יליף לה רק מנא כהן שזיתה לעיל נ' ע"ת, מ"מ הכי נס אי אימת דאפי' תילה שבת וכו' מ"מ בזיתה ודאי הוא בכלל, וכ"מ לעון לפילו תילה שבת וכו' וכל מיני תילול בתמעת, ודייק שפיר דשרפה תמורה. (מהרש"ם)

מאי שנא מיניה דידיה ס"ד אמינא איהו הוא דאישתריה ליה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קמ"ל. כל זה פילקוט ליתת. (מצפ"א)

דאשתריא ליה שבת כו' מצות יתרות. קדושין לה ע"ב, יבמות לנ ע"ב, תמורה ד ע"ב ד"ה שתי, ערכין ג ע"ב, מנחות ה ע"ב, ולף מה ע"ת. (מא"ו)

דאישתרי ליה שבת לגבי עבודה. עי' מהנה לאונן יבמות (לנ:). (שער הלקוטות)

היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה כו'. יש לעיין להל נגה שבת מיהנה לדמות ג"כ לענין שמיטה כדלמיתת פ"ג דזממים, ול"ל דהכל משום שיש כהן וגם בזה הוא שזה לכל ישראל ואין בה יתר מעלה והבן. (נמוקי הגרי"ב)

היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא כו'. ק' הל גם נשיס בשריס לשמוט מה"ת, ועי' בפסחים ק"ד שתנן הזה, ועי' בית יאתק סי' י"ג תי עפ"ד תוס' תגיבא י"ט ולר"ש מנמות י"ט בהיקש מה"ת. (מהרש"ם)

כדר"א דאמר פנוי. עי' יבמות קפ ע"ב לפיתת ר' אלינזר, והני הגרי"ב ר' אלינזר. ונפמת מוכת כן גם בירושלמי יבמות פ"ו ופ"ז ופי"ג, ובמ"ש דנרמי מזה והכפ ג"כ משמע כן להל סיפת ע"ת ד"ה תנא, ועי' בית יאתק סי' י"ג תי עפ"ד תוס' תגיבא י"ט ולכפ ג"כ משמע כן כלמיתת פ"ג דזממים. (מהרש"ם)

ת"ל אשר ינאף את אשת רעהו. נ"ל תסר ינאף את תסת תים תסר ינאף וכו'. (מרא"ב)

אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה. קשה מנ"ל לילמת תרוסה נת כהן כתרוסה נת ישראל, דסמת כתיב תרוסה משמע בין ישראלית ובין כהנת, וקרא מייתי בפנוי לתוד דנת כהן פנוי בשריפה, וי"ל דר' יסמעאל ס"ל שריפה תמורה ות"כ ס"ל לומר כן לתרוסה תמורה בפקילה ופנויה קילה בשריפה, וי"ל עוד לפפילו ס"ל פקילה תמורה תעפ"כ ס"ת לומר דנפנוי דבר הכתוב, להסת בעושה דתמורה תנתק לכל ב"ש קיל מסריפה, פנויה דקיל תדון בשריפה התמורה. תך י"ל דעשוחה אין תמלת תציה נרעות בעלה גרם לה הזנות, משא"כ פנויה שהיא בעיא תציה תך דת"כ נתת דבריך לשיעורין דפנוי' אמינה נרעות תבי לת תדון בשריפה, ע"ל דס"ל פנוי הנא על הפנוי לת עשתה זונה ת"כ ליכת לאוקמי קרא בפנויה לזנות כמיב בי' [וס"ל כמ"ד לתך תמופקרת לת עשתי זונה ועי' יבמות ס"ת ג']. (מל"ה)

ארוסה יצאת כו' לאחיו. לקמן נג ע"ת ד"ה קמפלגי, ולף סו ע"ב ד"ה עד, וע"ם סז ע"ת ר"ש ד"ה מה להלן, ולף ל ע"ת, מכות ג ע"ת ד"ה זוממי. (מא"ו)

זוממים בכלל מיתת בועלה ספרי שופטים ק"ן, ת"כ תמור שפ"ת. (יפ"ע)

בת ובת אני דורש. לעיל יד ע"ת ד"ה ור"ש, ולף כת ע"ת רס"י ד"ה למ"ד, וע"ש ג ע"ב ד"ה ונת, יבמות סת ע"ב ד"ה כר"ע וד"ה כמלן, ולף פז ע"ב ד"ה נת ונת, סוטה מט ע"ת, זבחים ג ע"ת ד"ה ורמיהו, ועיין קז ע"ת רס"י ד"ה ר"נ תלת, שבועות ט ע"ב, נכורות ו ע"ת, מוען קלב ע"ת [רס"י] ד"ה מטונך. (מא"ו)

ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה. נ"ב ע' תוס' יבמות ס"ת ב' ד"ה כמלן, וע' סוטה דכ"ט ת' מצותה דר"י לת דריש ויין. (מל"ה)

ליתני. תימת מי ליח הת לתמרינן [עי' מנמות קי.] כל העוסק במורת עולה כאילו הקריב עולה כו', ת"ה לריכינן לה הסתת נמי יותר משאר הלכות שתיון ונהגות עתה שתין נהן תלת משום דכוש גרידת, משא"כ למוד קדשים לכפרה מנעי לן כי קדשים גופייהו לכפר כל עוון כל תטת. (יעב"ץ)

הכי קאמרי הלכתא ל"ל סוגיא דשמעתא הלכה קאמר. עיין פירש"י, ולכאורה מאי קנרת דרב דקתמר הלכתת תתרי שתין טוס נפקותת כלל לדינא ותפשר דר"ת לדינא, משום דהתוס' לקמן נ"ג ד"ה קמפלגי כתבו וז"ל ותימה לר' יסמעאל מנ"ל דת"ש בתנק דתי תדר' יהיטה תפשתת תדשר כר"ש דשריפה תמורה קשר נמי כוותיה דסיימ קיל, ומ"ש תפ"ל דת"ל לר"ש ג"ת דלתו הת בהת תליא דהת קרי תנק למעוט תשריפה, ומ"ש ע"ש ל"ל דת"ל פקילה שרפה תנק והרג, משא"כ רבינא ת"ל דהת בהת תליא, ומ"ש שפיר תיכת נפקותת לדינא. (פורי"ו)

ת"ל איש כו' אשת רעהו כו' הכל היה בכלל כו'. מזה מנכי תמה על מש"כ בתוס' הרא"ש ביממות (לד.) דנעריה המתורסה אין בה קנין בשוגג משום דל"כ בה כרת ע"ש, והרי גם היא בכלל ואל אשת עמיתך כו' כמו (בשפת רעהו דתמר כאן) וכתיב בפ"פ ונכרתו הנפשות, וכ"מ מלשון הרמב"ם בפ"מ מל"ת שמ"ז, ולשון רש"י בכתובות (ג.) לתמות פי' דבוחני דקדושי כסף דרבנן (הלין תוקין ע"י ומתיתין תולין לעזרה על אנגתן) הכי דפפיקא ליה דמתיתין קרבן, וכ"כ לקמן (נב.) בתתני' כיון דקדשה משתו היא כו', ובפיה"מ (דבריס כג ת) כ' שתין נעריות מיתת ב"ד שתין בה כרת, ולקמן (פ"ת) בגמרא משתו רעהו טתא זו ערוה התתורסה ומקרא תלת בה בפרשת תלת על דבר אתר ענה את תשת רעהו, והת דתעטיתן בריס תרוסה מתתת תשת פרט לתרוסה היינו מתלת תתת, תדע דלת ממעטה מתשתו דכתיבה ב"פ בפרשה, והמוסי ניצמות (נט.) כתבו דלילף בפרשה מנערה התתורסה בכל הערוות דתיתקים כולן להדדי כו' והיינו נקרא דכי כל תשר כו' וככתבו כו', תלמת דפשיטת להו דכרת כשר, וע"ש נב"י בשם הרי"ו והרשב"ת). (רש"ש)

ת"ל אשר ינאף את אשת רעהו. נ"ל תשר ינתף תת תשת תים תשר ינתף וכו'. (מרא"ב)

אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה. קשה מנ"ל לילמת תרוסה נת כהן כתרוסה נת ישראל, דסמת כתיב תרוסה משמע בין ישראלית ובין כהנת, וקרא מייתי בפנוי לתוד דנת כהן פנוי בשריפה, וי"ל דר' יסמעאל ס"ל שריפה תמורה ות"כ ס"ת לומר כן לתרוסה תמורה בפקילה ופנויה קילה בשריפה, וי"ל עוד לפפילו ס"ל פקילה תמורה תעפ"כ ס"ת לומר דנפנוי דבר הכתוב, להסת בעושה דתמורה תנתק לכל ב"ש קיל מסריפה, פנויה דקיל תדון בשריפה התמורה. תך י"ל דעשוחה אין תמלת תציה נרעות בעלה גרם לה הזנות, משא"כ פנויה שהיא בעיא תציה תך דת"כ נתת דבריך לשיעורין דפנוי' אמינה נרעות תבי לת תדון בשריפה, ע"ל דס"ל פנוי הנא על הפנוי לת עשתה זונה ת"כ ליכת לאוקמי קרא בפנויה לזנות כמיב בי' [וס"ל כמ"ד לתך תמופקרת לת עשתי זונה ועי' יבמות ס"ת ג']. (מל"ה)

ארוסה יצאת כו' לאחיו. לקמן נג ע"ת ד"ה קמפלגי, ולף סו ע"ב ד"ה עד, וע"ם סז ע"ת ר"ש ד"ה מה להלן, ולף ל ע"ת, מכות ג ע"ת ד"ה זוממי. (מא"ו)

זוממים בכלל מיתת בועלה ספרי שופטים ק"ן, ת"כ תמור שפ"ת. (יפ"ע)

בת ובת אני דורש. לעיל יד ע"ת ד"ה ור"ש, ולף כת ע"ת רס"י ד"ה למ"ד, וע"ש ג ע"ב ד"ה ונת, יבמות סת ע"ב ד"ה כר"ע וד"ה כמלן, ולף פז ע"ב ד"ה נת ונת, סוטה מט ע"ת, זבחים ג ע"ת ד"ה ורמיהו, ועיין קז ע"ת רס"י ד"ה ר"נ תלת, שבועות ט ע"ב, נכורות ו ע"ת, מוען קלב ע"ת [רס"י] ד"ה מטונך. (מא"ו)

ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה. נ"ב ע' תוס' יבמות ס"ת ב' ד"ה כמלן, וע' סוטה דכ"ט ת' מצותה דר"י לת דריש ויין. (מל"ה)

כדתני אבוה דשמואל בר אבין. עיין בפסחים דף מג ע"ב כי נמן מבוה דכו הוסף כל נמן מס"כ סס על הגליון. (פורי)

ור"ע מהם מקריבים והיו קדש נפקא לי'. (רש"ש)

רש"י. ד"ה הוציא הכתוב. והוציא כתוב אחר כו' כל'. (רש"ש)

בא"ד. והוציאו כתיב. ל"ל והויא כתוב וכו' ולמד סמס ל"ל סמוס. (מהרא"ב)

ד"ה זוממיה. וזוממיה בכלל מיתת בועלה הן כל'. (רש"ש)

ד"ה נוציא זו. דאם משמע להביא את הנשואה כו' ואם משמע גז"ש להוציא פנויה כו' כל'. (רש"ש)

בא"ד. דאם משמע ג"ש להביא. נרחה ל'ל **דאם משמע ובת להביא וכו' ואם משמע ג"ש להוציא פנויה וכו'.** וע' בילקוט ממור סימן תר"ל וכן מ"כ בגמ' סס משמע להמיל ל'ל סס משמע ובת להמיל ול"ה בילקוט סס. (מהרא"ב)

תוספות. ד"ה סירבא. ומיהו קשה כו'. אבל בבללו כו', נרחה ל'ל אבל בתת סמיה לו כו'. (רש"ש)

ד"ה לאחיו כו'. יעוין תוס' ריש מכות ד"ה זוממי ב"ב, ולקמן דף סו ע"ב ד"ה עד שיכיה. (רב"פ)

בא"ד. תימה ת"ל מדכתיב היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל וכו'. ומקשים הטוס מ"ס דהקשה תוס' קומי' זו דוקא לר"י ולא לרבנן ולר"ס. ויש לתרץ לרבנן ול"ס י"ל קושית בתוספן אחר דאיתא בגמרא לקמן (ס.) ועציתס לו כאבר זמס לעשות לאחיו מה ת"ל להיל בשריפה ואין בועלה בשריפה. זוממין לא ידעו אם לה הוקשו או לו, ת"ל לאחיו כו'. וי"ל מאי מסופק ר"י הלא מי שנתחייב כ' מיתות ניתן בחמורה (ע"ס דף פ"ח). וי"ל לאיתא בגמרא שס (ת:) הבל הבעל עדים אזיתה ומזר והבל האב עדים והזימה לעדי הבעל בהרגין ואין מצלמין ממון, אע"פ שהיו מפקידין כתובתה, איתה ומצלומין לאחר הוא מזר והבל הבעל עדים והזימה לעדי האב, עדי האב בהרגין ומצלמין ממון. בהרגין מצוס עדי הבעל, וממון בשבע בעל, דהא איתה לזה ומצלומין לזה, וכן בסוגיא זו עדי עיר הנדחת שכן ממון אבד, ומצא אע"פ שאיתה קלה, ר"ל עס ממון חמור, ולפ"ז שפיר מסופק הי' ר"י אם לה הוקשה לאיתה חמורה ופטורין מן הממון, דהא איתה ומצלומין לאחר, איתה עבורה ומצלוס כתובתה ג"כ, או לא והא איתה לזה ומצלומין לזה ועבדינן תרוייהו, ולכך כתיב לומר לו הוקשו. ואף לר' אלרינן ר"י סבר כר"י נשואה לא ילתה רק לתרוסה, ס"ל הקשה לאה היה מסופק אבי תרוסה הרי כתובתה לאיבוי, הא ג"כ איתה לזה ומצלומין לאב, וגבי נשואה ודאי לא יתה, הוקשו, דנבי נשואה הוא איתה בחנק דלא יתה, וגבי הוא איתה חמורה וממון וס"ל לו הוקשו, וגם אי סבר כר"ס תרוסה וגם נשואה ילתה, הקשה בתחת לאחיו אימא דוקא נשואה הוא דכתיב לאחיו לידון אותו באיתה קלה בחנק וממון, אבל תרוסה בתחת אימא לה הוקשו ואיתה חמורה וס"כ לא בשריפה, ואי סבר כרבנן אחת נשואה ילתה כו' קשה ג"כ אימא דוקא נשואה אבל לא תרוסה. ותרוסה זוממין באיתה דדי דיינין וממון דהוא נמי שייך בחב, וי"ל בחת מדכתיב היא וי"ל סבר מדכתיב לאחיו דילפינן בגי נשואה אבל לא יתעין בחת רק מדכתיב היא, אחנס לר"י שהוא סובר תרוסה ולא נשואה הקשה ל"ל היא, ול"ל מדכתיב ה"א דוקא נשואה, הלא סבר נשואה לא ילתה וע"כ להסמיר היא בועל למיתה, אבל תרוסה לא יתעין וס"ל לאחיו, אלא ע"כ לתרוסה, ול"ל היא. ולפ"ז ניחא מה שהקשה תוס' שפיר דוקא לר"י, ול"ל בחת מכיי דמעיקרא רק עליה בהשוא לחוד ול"ל לא יתעין בחת, ולכך היה מסופק ר"י דלרבנן ל"ל כ"כ ולא מוכח מהיא. ועיין בחופן אחר דס"ל המוס' מרבו דס"ל כתיב לאחיו לא לא הקשו דוקא אי מעידין על בועל לחוד אז לא הקשו ולכך כתיב היא ור"י אחר כשהוא חומר לאחיו מאחיו לחוד יתעין, ול"ל המהרש"א הקשה השתא דכתיב נמי היא, אימא היכי דמעידין עליה לא, והיל אחיו ולא בועלה. וס"ל דהא יתעין מדכתיב לאחיו ע"כ דעבדינן להבועל איתה אחרת, ול"ל ל"ל היא, וע"כ לא היכי דלא מעידין רק עליה לחוד. אחנס לר"י שפיר דאחרינן לעיל (מג.) עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין, דיכולין לומר לאוקמה על בעלה בחנו, ופריך והא אחרו היה ואחני דלא אחרו היה ובחנה אחילה דר"י ס"ל אחרה בחלתה, היכי משכחת לה, ומצי שזיפה ומזכה ושיפה מבועל לחנוון, ול"ל לר"י ע"כ מוכח דקרא לאחיו חייבי דלא מעידין רק עליה לחוד, דאל"כ מני אחרי רק על הבועל לחוד בחנו להרוג אומו, ול"ל כאן שזיפה ומזכ ושיפה מבועל לחנוון דהוה דין איתה משפט שני, ול"כ לר"י אף דכתיב לאחיו לחוד מוכח מקרא חייבי דאין מעידין רק עליה דאל"כ לא צריך קרא, דא"כ נערה המאורסה בחנה אחילה לא משכחת לעשות דין זוממין בשריפה, אלא ע"כ אף היכא דלא מעידין רק עליה לחוד, להכי צריך קרא לאחיו, ומוכח לר"י שפיר מאחיו לחוד. אך ס"כ קשה לכתוב לאחיו לחוד ול"ל בחת לר"י לרבנן תרוסה לא יתעין או לר"י נשואה לא יתעין ואיכ אין נשואה, אבל לר"ס אחת תרוסה ואחת נשואה והא להאי להכי כתיב נמי היא, והשתא אהאי דס"ל הקשה לר"ס אף דכתיב לאחיו לא הוה יתעינן בועל גבי תרוסה להקל ולהכי כתיב היא אחת כ"כ מוכח שפיר מלאחיו לחוד, ולכך ר"י מוכח שפיר מלאחיו לחוד, ופי' כן כשהוא לומר לאחיו שהוא מסופק בשברת ר"י היכא דלא מעידין רק עליה כשהוא לומר לאחיו ס"כ ל"ל אלא מוכח כנ"ל ודוק, ועיין היטב כי קלרתי. (מא"ז. בהקדמה)

בא"ד. וי"ל דאי מהיא לחודה **כו' ואי מהתם כו'.** עיין בתרש"ס שהקשה על דבריהס. וי"ל דמלאחיו לחוד משמע למעט בועלה אלא מיעוטא דהיא אחת למעט זוממין ואף אי אין מעידין על הבועל. ועיין בחוס' ריש מכות שכן הוכיח ר"י. אך אין דעת רש"י והרמב"ס כן בס"ס התי"ט, והוכחת ר"י אין הוכחה לגירסתו [בפי"ד מהל' סנהדרין ה"י, ועי' בחוסיבי הר"ן לעיל מ"ו, ובס"ס ריש מכות].

דף נב ע"א

גמרא. היה ר"מ אומר מה ת"ל את אביה כו'. קשה כיון דר"מ ס"ל בת כהן נשואה בשריפה כלעיל דנ"ל ע"ל, ס"ל ס"ל כר"ע דשמעתין ס"ל אימוריך לי' אבי לגז"ש כלעיל לר"ע, וי"ל דר"מ ס"ל דנשואה לבד בשריפה דס"ל כרבנן דמתניתין דסקילה חמורה משריפה וע"כ לא קאי אלתרוסה רק אנשואה, אך קשה דילמא קאי אשניהן לחוד וע"כ ל"ל משום דילף גז"ש מ' דמיה ועמ"ש דנ"ל ס' בגליון לעיל מלינן למימר להפסוק קאי אפנויה. (מל"ה)

שאם היו נוהגין קודש. לעיל מט ע"ב רש"י ד"ה שכן, ותף ג ע"ב ד"ה כשהוא, ועי"ש עט ע"ב ד"ה לא ניתנה, מגילה כה ע"ב רש"י ד"ה גב' ושין, סוטה נו ע"ב רש"י ד"ה משום נרמיה, נדרים סד ע"ל ד"ה ר"ש אומר. (מא"ז)

אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא כו'. עי' ר"ן סוף"ג דפסחים דליכא מאן דפליג ע"ז כלל ועי' מכ"מ בשוית ח"ב סי' ר"ו מ"ם לחלק בזה, אבל בחבל"ז ח"ב [נ] סי' [קט"ו] מבואר להיפוך, ועי' מרדכי פ' ערבי פסחים דה"ה דקרינן לבדיק בן רשע בדיק בן בדיק, ועי' הלכות קטנות ח"ב סוף"י דפ"ו דפ"ו, ועי' תוס' חיים לעיל נ"ג ע' ד"ה ל"ל דחלוק בפלוגתא. (מהרש"ם)

מתני'. מצות הנשרפין. יצמות ו ע"ב ד"ה פחילה, סוטה יט ע"ב ד"ה ור"ש. (מא"ז)

רי"א אף הוא כו'. ול"פ דלקמן במתני' תני ג"כ בהמתקון כריכת סודר כו' לכן קאמר אף הוא ר"ל שהוא מהנשרפין אס מת כו' ודפ"ו נדחק בזה. (רש"ש)

גמרא. פחילה של אבר. פירוסלמי אל אבר וקסטיטירין מעורבין. (יפ"ן)

פחילה של אבר מנא לן אתיא שריפה שריפה כו'. עלל"ם פסחים ע"ה ע'. (מהרש"ם)

מה להלן שרפת נשמה. ת"כ שמיני מוספ בחוס'. (יפ"ן)

שריפה ממש הוה. לקמן לד ע"ל, ותף פב רש"י ד"ה בן מציב, ועי"ש פד ע"ל ד"ה מה, ועי"ש קי ע"ל ד"ה וקלח, שבת קיג ע"ב ד"ה ר"ג ר"י, מגילה כו ע"ל ד"ה מוספחת, פסחים עה ע"ל בתי"י, סוכה כה ע"ב ד"ה מישתל. (מא"ז)

ומאן דיליף מב"א מנ"ל דכתיב וימותו כו' כעין מיתה כו' אותם ולא בגדיהם. ועי' בחוס' והחימה על הרע"ב שפי' דילפינן ללא נשרפו גופותם מדכתיב ושתום בכתונתם. (רש"ש)

שתי חוטין כו' ע' דרוש שחגם מריה. (יעב"ץ)

שני חוטין של אש. מ"כ שמיני ג' פעמים אחד סחם והב' ע"ם מנא יוסי דהכא וס"ק ס"ל שרפת נשמה. (יפ"ן)

אותם ולא בגדיהם. מימא בהלילא כתיב ושתום בכותנותם. (יעב"ץ)

אותם ולא בגדיהם. כ"ה בת"כ שם. (יפ"ן)

וכבר היה משה ואהרן. עירובין סג ע"ב, מגילה כח ע"ב רש"י ד"ה הבמיס, יומא נג ע"ב ד"ה שהורו הלכה. (מא"ז)

וכבר היה משה ואהרן וכו'. ע' מהרש"ל מ"ם דקדק לומר בדרך כו' שלין מבבדין עלמן בדברים, נ"ב עיין תוספות שבת נ"ג ב' ד"ה קדמיה כו'. (נתוק הגר"ב)

וכבר היו משה ואהרן. ויק"ר פ"ב, תנחומא אמ"ר, מ"כ שמיני.

וכבר היו נדב ואביהוא מהלכין כו'. ע' לרוש הנקרא שחגם מריה. (יעב"ץ)

נפישי גמלי סבי. עב"ר פס"ו, ויק"ר פ"ך נ"ע ר' נרמיה. (יפ"ן)

רש"י. לא היה. אלא קרא כמשמעו. ע' תוספות גיטין ג' ב' ד"ה לפי שלין נקיפין ות"ת כו'. (ג' מהרש"א)

ד"ה פיגול כו'. שאין בו פיגול. אבל פריס רחוס להתפגל ע"י חוסו חוץ למתנה שפס שתען ע"מ להקטיר לימוריהן בחוץ נתפגלו, רש"י לעיל דמ"ב ב'. (מל"ה)

תוספות. ד"ה ההיא. וא"ת. ע' לרוש לעיין לרוש ג'. (יפ"ן)

בא"ד. ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו. ומע"ג לתמציל נהו מיתה מגולח, ל"ב כבר נטמאו בגדיהם, וכלים הטוגעים בתת טמאים טומאת שבעה כתיבן דפ"ק דלהלוח, לפ"ז לכאורה לא צריך לומר דשלבן קיימת היתה, לתפילו מימא אתי"כ נשרף נופן ממש, מ"מ בבר נטמאו הבגדים בתת והם מטמאין אדם טומאת שבעה כמ"ש סס... מיברא הא לאו מילתא היא, דהיה אב"ש בטומאה מחיטורין שניהו דיקרב בדיקרב, והבא אי מיתת שלבן נשרף לא היה סס טומאה כלל, ותו לשיטת ר"ת לא לתמרינן תרב הרי הוא בחלל אלא דוקא בבלי תחבות, ועוד לבל טומאה שאין הבהן מוזבר עליה ואין הבזיר מגלח עליה, אין טומאת תת אחל שניהו אלו בע"פ נדחה מתחתה [ערתב"ס ה' קרבן פסח פ"ו ה"ב] וכלים הטוגעים בתת אין הבזיר מגלח עליהם בתי"ם בפ"ז דנזיר [נד.] וי"ל קושית התוס' בריוח דהכהו דהיכן [בה:] דטומאת בללו אחל שניהו שלבם בע"פ (ופלוגתא בתוספתא דעבר עטרות בתי"ם בתקומו בם"ד) ום"ל בבריתת אחריתא דתורת בהנים אלא נחרב גופ וב"ל דהבא אלתר נתי שריפה נשתה וגוף קיים הוא, ות"ד בבא שריפה תתא הוא ובבריתת קתייתת דת"ב, היבו ס"ל בבריתת דעבר עטרות וב"ל דמיתת בהנים בבולה בחרב גופ ואלבבן היו, אלא אחרים הם שטטומאו בתת בגוף ואל שניהו שלבם בע"פ ולב"ת. גם יש לפרש בוונת התוס' בתי"ם שלבן קיימת היתה, היינו נתי אחילו תיתת שריפה בל גופן הוא בשרף, תיבת תתיבקת אחילה תגולה ולא נחרב הגוף בולו מיד, היינו אחרי שלבן קיתת היתה בשעת תיבה, אלא בבר נטמאו בגדיהם טומאת שבעה (בתי"ד תרב בתלל בבל הבלים) לטומאת אדם הטומאם שבעה תעת"י שתת"ב נחרב גופ ולא נשאר אבר בולו, ולא נשאר שלבן קיימת, אבל ל"ל לאחוס בלל. תיבו לקמן לא תשתע הבי להת לא נשרפו בגדיהם. (יעב"ץ)

בא"ד. ואי שרפה ממש הואי לא נטמאו וכו'. עי' תוס' ב"ק ט"ו ד"ה והוא תב"ב בשם תדרש ודו"ק. (תרא"ב)

בא"ד. וי"ל דשלבן קיימת הואי כו'. עי' בילוסלמי פ"ג דנזיר ה"ג דהוי תדרבן, אבל לפתי"ם בתרתה תפיגים שם בשיטת תתב"ם ניחא ועי' בר"ם פ"ב דאהלות, ושיבי קרבן פ"ו דנזיר ה"ב. (מהרש"ם)

ד"ה אותם. וי"ל כו'. בן מבואר בתי"ב דבתובת בבתובת בבתוגים הבתתים בו תיו אלא בבתוגת הטומאים ת"ל לותם ולא בגדיהם. ול"ע תה שבא תת"ב. (יפ"ן)

ד"ה שבן מבשיר. תימה דלא חשיב מבפר בכו'. ול"ע דהא שריפת בני אהרן ג"ב מבפר, תע"ג דלעיל דת"ו קאתר דתת לא הו"ל בפרה, היינו בתת על תטתו בתורתי תשל"ב בתיתה שהיא לעונש אלא בתורתי ולתי שתבפרת שוב תלתי בתידושי ר"ן שב"ב. (תל"ה)

דף נב ע"ב

גמרא. נהנה ממנו. לקמן פב ע"ב, ותף קב ע"ב. (תא"ן)

טעה בתרתי בזמן שיש בהן יש משפט. עיין רש"י לעיל ב"ז ע"ל ד"ה בהחיותו לעיני פירש"י משום דב"ד מבין ועושין אלא מן הדין, ושם היה ג"ב זמן הרבה לאחר המורבן ות"ת אימא דין זה, ות"ב תולי גם ר' תתא עבם אלא מן הדין, וגם על עונש איתה נאתר בך דתבין ועושין בתו בעובדא דרבב על סוס בשבת ובא לב"ד ושקלוהו. (מהרצ"ח)

אין מביאין ראיה מן הקטן. לעיל תז ע"ל, תגילה ב ע"ל, בתוטות תף בת. (תא"ן)

שורפין על המלבים. לעיל תו ע"ב, ע"ז יח ע"ל ד"ה ותי תזקה. (תא"ן)

בדבתיב שריפה בדאורייתא. ע' ת"ם לעיל (תו, ב). (יעב"ץ)

ה"נ ביון דבתיב סייף באורייתא לאו מינייהו בא בתרינן. וטעתת דר' יהודה דבתת לא בתיב סייף בהדיא בתורייתא, ותע"ג דבעיר הנתת בתוב לפי תרב, י"ל דקופין קרי תרב, ב"ב התוס' בע"ז י"ל ל'. (תל"ה)

נקם ינקם. תבלתא תפסטים פ"ד תפיק תשופך דם בו' דתו יפך וזולת הרג תין שפיבא דם בהתיתות ותעבלה ערופה ליף לבל נימא ע"י פתיחה הגדיש יפך דתו, ובפ"ז בס ע"ב ר' נתן דרבא דהבא תנקם. (יפ"ן)

ינקם זו חרב. לעיל טו ע"ב ברב"י, ותף תה ע"ל ד"ה בבול לו, בתוטות לו ע"ב ד"ה ותת"ב, סוטה ח ע"ב. (תא"ן)

אמר קרא ואהבת לרעך בתוך כו'. עי' לעיל ת"ה ל'. (תהרש"ם)

קטל עבדא בסייף וכו'. ותע"ג לתוי תן דתין דיני נפשות דתייב תיבה רק בפ"י בתיוס תיבה שפיר דתי לדונו בתתורה תק"ו. ונרתה דהטעם הוא בת"ב בם תדות תהבן גבי ממון דעונשין תן הדין בין בבל עיקר בלימוד הוא לענין ממון ול"ד לתיסור ד"ל דילפי' לתי לבד ולא לענין. (תצפ"א)

תתני'. מצות הנחנקין. מבלתא תשבטים פ"ה, ת"ב קדשים פ"י. (יפ"ן)

גמרא. איש פרט לקטן. פסחים לת, ותף בב ע"ב ד"ה לו, קדושין בג ע"ב ד"ה בנו, ותף יט ע"ל ד"ה תיב, סוטה בו ע"ב ברב"י, ערבין ג ע"ל ד"ה למעוטי, לקמן נד ע"ב. (תא"ן)

איש פרט לקטן. ת"ב קדשים פ"י בל הבבייתא. (יפ"ן)

פרט לאשת אחרים. יבמות סת ע"ב ברב"י, קדושין בא ע"ב ד"ה תפילו, ע"ז לו ע"ב ד"ה משום, לקמן פב ע"ל. (תא"ן)

מות יומת בחנק. מבלתא תשבטים פ"ה בב' תבה תביו פלוגתא דר' יתתיה ור' יונתן בהבא ובן בבי בגב נפש תבלתא שם. (יפ"ן)

ר' יונתן אומר. פירוסלמי תוצא ג"ב הפלוגתא בב"ד, אבל שם ע"ם תלי דתניק בדברי ר' יונתן תי תתה דאלי להתמיד אלא להקל בין דתתר לא תתמע קולא אלא בדתמרם ר' טרפיה. (יפ"ן)

סתם מיתה חנק. לעיל ג ע"ל ד"ה תבה, ותף פ ע"ב ד"ה התם. (תא"ן)

רש"י. ד"ה אלא להקל. ולקמן כו' דד"מ בסדרן כו'. ושם לא פי' בן אלא תשוס שלא פי' בו ע"ב בלה היא בו'. (רש"ש)

תוספות. ד"ה טעה. ואף בו' נמי חזר בו בל'. (רש"ש)

בא"ד. ואף ראב"צ חזר בו. ביוצו להסמר בזה אלא ניתת תגלן דטעה ב"ת אלתת בדתתבר"ל הוא דעבד ות"ל תעשה בב, זה תתרו אלף ב"ל הדר בית ואלא, בי תלילה לו לתלוק על הבתיס, בתם אתבי אינה למידק בתך עובדא דר"ת דילתת לעולם ב"ת אלא בטעה בתי"ד תתי תלתי תתיתין לא שתיע ליה, וכי עד אשתת לא שתע אתי להתידנה לא דייבינן דיני נפשות, אלא הא ואלו ידע תתני' ובבייתת, ואלברבא תשום דאיתיבו הוה דבלל"ב אתי אין לבין דיני נפשות ובגולה הוה דבלל"ב אתי אין לבין דיני נפשות אלבל לא אתין תוחה בתיתה בי"ד תתם אלא

מעין תומה מיתה, ודומיא דעובדא דנר ממא פז"ב [לעיל כו.] לאמר ר"ג מי ודאי קטל לכהיה לעיניה, דסומא מסיג כמת [ע"ז ה.], וגם משום דצ"ל הוכגין שלא מן הדין שלא לעורר שעה למגדר מילתא וזה נוהג לעולם בכל זמן ובכל מקום, והכ"ל דר"ח שלא עבד כה עובדא דצריפה לחוריית עפ"י שהדין כי היכי שלא לחמוי כצריפה שנמסרה לצ"ד ולא ליתו למטעי ולמידן ד"נ כדין מורה ומ"מ כעין לחוריית עבד כה ומשום לורך ושעה. (ועב"ר)

ד"ה בזמן שיש כהן יש שופט. המ"ל כו' מלמד שהמקום גורם. תומר מי אין מסם כל כך ראיה ללמה היינו מ"י דוקא הוא שבטלו דיני נפשות משבטלה שהסנהדרין מלכבת הגזית דכתיב [דברים יז ח] דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית, הוא דקפיד קרא, אבל בחו"ל לליכה שעריך לא קפיד קרא, להכי דייק הכא מן אל הכהן המיותר למעוטי נמי חו"ל המילנת. (ועב"ר)

ד"ה פרט לאשת קטן. היינו במייעד לבנו קטן כו'. ע' נודע ביהודה מהדורא קמא מלה"ע סוס"י ס"ב.

ד"ה פרט לאשת אחרים. איסורא מיהא איכא. ע' נמוס, ע"ז ל"ו סוף ע"ב. (ג' מהרש"א)

דף נג ע"א

גמרא. בפלוגתא דר"ש ורבנן. ע' התוס"ס להגרל"ם נמכלתת מספטים פ"ס.

שאר הנסקלים כו' במה גמרו. לעיל מה ע"ב ד"ה משום, ב"מ סף ע"ב ד"ה מות כו'. (מא"נ)

במאי גמרי במות יומתו גמרי כל"ל. (רש"ש)

א"ל בדמיהם כו' גמרו. כ"ה להדיח לקמן (נד.) נמסי ברייתות, ובדף סו, ובכריתות (ה.), והא דלא מייתי להו למייעמי, עמס"כ נברכות (כו.). (רש"ש)

א"ל ר"א מדיפתי לרבינא ואי במות יומתו גמרי כו'. ע' נמכוהו מלא הרועים ס"כ ערך גז"ש שהתרכנו שה נדברים נאמרים ועי"ש נתות י"ו. (מל"ה)

מתני'. אלו הן הנסקלים. לקמן סד ע"ל רש"י ד"ה קמני, ודף סו ע"ל ד"ה המדים, יבמות מז ע"ל ד"ה נאמן, ודף נה ע"ל ד"ה דים לה נגים, קדושין פא ע"ל. (מא"נ)

הבא על הבהמה. נרמב"ם פ"ל מהל' מיסו"ב הט"ו כתב בהדיח דה"ה אם בא על חיה ועוף וכו' וכ"ה ברש"י בחולין פ"ה ע"ל ד"ה חיה ע"ם, אמנם נ"ע לכאורה דמ"ל נרבות עוף, ומ"ב ה"ה אם בא"מ בע"ז כ"ב ע"ב, נ"ל ד"ל דנ"ל שאני דלגמ מוהיו לנבר אחד ממילא גם עוף נמעט מזה, משא"כ בישראל דנלמד מובכל בהמה ולא שייך בזה מי אימא מידי וכו' דהא מ"מ מיסור תורה יש בו ודו"ק, ומשמע לן למילף דבהמה מבהמתך לן ילפינן וכמו מני למילף דבהמה מבהמתך לן ילפינן מ"ד בא"ב ד"ה ע"ב, ומתיתא בכל ג"כ לן מני למילף בישראל, אם בכל בללא. [וכבוד מר אחי הגאון זצ"ל הביא לי ע"ז דים ללמוד מקרא דפ' כי תבוא דשם כתיב מיהו שוכב עם כל בהמה, וכל ריבויא הוא ומרבינן נמי עופות, וכלאחרינן בנ"ק שם ובפ"ח, ומיהו אבחי אינו אלא רמיה רק בקרי עלה בתורה]. ואמנם נם' יבמים בפי' רל"ג נסתפק בזה ובכמ"ד זה ספק בידי עד יבוא מורה לנקן, וע"ע בסמ"ג בלאוין ל"ח ומיהו מיסור לחוריית בוודאי אית בית וכמ"כ הספר יראים שם ולא נסתפק אלא לענין מיוב סקילה ע"ם. (חש"ל)

בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו. ע' נספר יראים סי' רכ"ד ונפק"ל בחיי נאחר מיתה ולף לליכא קרא משום דבכל ענין מקרי כלתו ולא נריך קרא לזה, ומש"כ לשון מיסות אינו אלא כשהוא קיים, ק"ו אבא נמך מיותר להך דרשא. (חש"ל)

גמרא. תניא וכו' וסבר ר"י אין קדושין תופסין בחייבי לאוין כר"ע. ומתני' ג"כ סבר כן, ורק דפליגי עלה דהך בריית ופ"ל דרשא דאמך היא, אלא לפי מילתא דמתני' ס"ל דאפי' ג"כ מלי מייתי גמ' נמר הכי מתני' כר"י דלא כר"ע לימא דאתי כמתני' דהכא, ועכ"ל דמתני' דהכא נמי ג"כ כן, וק"כ לפי מי' על אומה קומית נשאר כן דר"י סבר כר"ע. וק"כ דברי המוס' יבמות דף ע"א ס"ב דגמ' דהשם סבר כמתני' דפליגי ג"ע דמנ"ל, ויש לאהך המשקה סבר כן וכו'. ועפ"ז נתייצבו דברי הברטנורא בשם הכמב"ם בימיות משנה מחכוסה ד"ה שם שכתב לבר' יהודה היה פוטרת לרחה וע"ש ובוק, ולא כמורי שנשתנש בדבר הרבה. (רד"ל)

אם לא היתה אמו ראויה. מיבוסלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן בין לחויה בין אינה לחויה ס"ח אלא משום השם בלבד וכדאתי ר' יאחק לקמן ע"ב. (י"פ-נ)

ור"י סבר כר"ע. יבמות מט ע"ל ד"ה ר"ל, ודף טו ע"ל ד"ה והכי ליסור, ודף י ע"ל ד"ה לר"י, לעיל ג ע"ב ד"ה ונם, ודף נה ע"ל רש"י ד"ה כלמו. (מא"נ)

רש"י. ד"ה הבא על האם. לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו כל"ל וע"ש. (דש"ש)

בא"ד וה"נ כתיב בהו חלוק לרבנן כדמפרש בגמרא. נגמרל ליתל לך לל"י ליכא מיעוט אמך היל ורבנן דרשי לה לדרשה אחריתל וכיון לליכא מיעוטו ממילא מייב אפיי לילפינן מאחותו דהוי דבר שהיה בכלל כו' דלפירש"י נמכות שם, ועי' לקמן (נד.) בפי' ד"ה בשוגג ולקרבן ובמס"כ שם. (דש"ש)

ד"ה אלא בח"ל. וטעמא דר"ע התם מפרש מלא יקח כו'. שם לא מפרש מידי, רק ביבמות (מט.) לאמר טעמי דים ממזר מת"ל לכתיב לא יבלה ככף לבני וכו' דבתוספת מצינו בכתוב מדבר ובמיך ליה ל"י ממזר. והא לתיק קדושין תופסין לידי, משום דהא בהא תליא כמ"ם התוס' בקדושין (סז ב). (דש"ש)

ד"ה איסור מצוה כו'. מרבינן התם מיבמתו. דבריהם אלו ל"ע דהרביע רש"י מרתי דאמרי, דשם דמה הש"ם הן דעלמה יבמתו כו' ומשיק רבא הטעם גזירה משמה לשמוהה כו', ועע"ב עי' מהרש"ל. (ר"י"א חבר)

ד"ה ולא מתייבמת כו'. וכי תימא תיתי עשה ותדחה לא תעשה כו'. ע' שבת מרי' סי' ל"ג במה שכותב לדיוק הקודש וגם בש"ם דמי לקרא. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה קמיפלגי. סבר נמי כוותיה דסייף קיל. וק"ל הא ר' יבמעל ע"כ לא ס"ל כר"ם בהא, דהא טעמא דר"ם מפרש לעיל (ג:) משום דחיזו כח מרובה של מדיח אי של נדח הוי אומר כח המדיח ותניא מדיחי עיר הנדחת ר"ם אומר במצק, ואילו ר' יבמעל ע"כ לא ס"ל כר"ם דמדיחי עה"נ במצק. והל טעמיה דר"ם מפרש בש"ם המנקין דש (פט:) דנמר הדמה הדמה מנבית בהדיח דש"ל שהוא במצק, ואפיך לליגמר ממסית דבקהילה דהוי הדיוט מהדיוט ולא לגמר הדיוט מנבית, ומצני ליון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה. ור' יבמעל אמעינן ליה דלא ס"ל סברא זו בש"ם המברפין (פד.) נבי זה שיימם במקדש, מוכח בהדיח דר' יבמעל ס"ל דאף שהדיח אין דנין הדיוט מנבית, וא"כ אינו דן מדיחי עה"נ מנבית שהדיח כר"ם לומר דבמצק אלא ס"ל דהוו בקהילה כמסית, דהדיוט מהדיוט עדיף ליה לדון מלדון הדיוט מנבית שהדיח, ואפשר דר' יבמעל ס"ל כרבנן דנבית גופיה שהדיח הוי בקהילה, וא"כ פשיטא דס"ל דמדיחי עה"נ בקהילה. ולפ"ז מהיכי תיתי ליה לומר דמצק אמור מסיף ואדרבה אית ליה לומר דסייף אמור אבל ניתן למצק עה"נ וכדאמר לעיל מלינה דבבל. ועוד יש לה"ר מסוגיא דלקמן (עא:) דפריך לר"ם דאמר מצק אמור מאי אינה למימר, ומשני ס"ל בתנא דני מנשה כו', ואפשר דס"ל התוס' אמתי מקשי לר' יבמעל דס"ל ג"כ כר"ם בהא דאמצק אמור ואינו לא ס"ל בתנא דני מנשה בדאמוכח (זז:), אלא ש"מ דר' יבמעל לא סבר בהא כר"ם ור"ע. (מצפ"א)

ד"ה הא ליח ליה קדושין. ניטין (דף מה ע"ב). (שער הלקוטות)

דף נג ע"ב

גמרא. אמו שאינו אשת אביו. יבמות ג ע"ב ד"ה נמו, כריתות ב ע"ב ד"ה ר"י. (מא"נ)

קסבר ר' יהודה ערות אביך זו אשת אביך. לפי' הפ"מ מיבוסלמי אמך מחלה דר' יהודה ס"ל כר' יבמעל אביך ממש ואפ"כ הדר מזה וקאמר דס"ל כר"ע אשת אביך ומהפך שם הגי' להחליף ר' יבמעל בר"ע ור"ע בר"ש ובנו הקושיות לפירושו, ובפנ"מ בתרתי בס"ד בפוקון מהוות ומפני הסריכות המלמי מלהניחו. (י"פ-נ)

רש"י. ד"ה ר"י. כדי שלא תכשל באיסורא. ל"ל בתיסור תורה. (מר"כ)

ד"ה תני כדתנן. דר"י אף בראור' כו' כל"ל. (דש"ש)

ד"ה אלא אמו. אמאי לא אקשי ליה מר"י גופיי' כו' מודה להו דחייב כל"ל. (דש"ש)

בא"ד. והשתא י"ל. כלומר וא"כ זה נמי צריך לומר (שמא ט"ס הוא וצ"ל והשתא ל"ל) אמת מניו שהיא אמו לא לחייב כלל, כי היכי דלא לפתרו קרבי מהדדי דבסבי מתרלי, וקשיא לר"י דמחייב משום אמו, ובלא ק"ו אקשי שפיר כה"ג. (ישב"י)

ד"ה אלא אמר רבא. ולא שם איסור אם כל"ל, והס"ד. וא"כ מה"ד ומייתי לה בג"ש. ובקונט פירושו כפי הגי' שלפניט ל"ל דכ"ה דבאלמא אמך היא שפיר למילדם למעוטי דש"ח משום אמא אב משום דריסת הקרקע הוה משמע דחייב אבל ערות אמך היא לחייב קרא ליכא למידרש למעוטי דש"ח משום אמו הוה אבל למעוטי דא"ח משום אמא אים ש"ח דים משמעות מריבי דלחייב כמו שאמצר והולך, וגי' המהרש"ל ופירושו לא ממוור. (דש"ש)

תוספות ד"ה לדבריו. דסבר כדתנן בסוף כו' כל"ל. (דש"ש)

ד"ה השתא כו'. ל"ב יעוין בתוס' לקמן דף עד, ובתמורה דף (ע ע"ב) [ט ע"ל]. (רב"פ)

דף נד ע"א

גמרא. איש פרט לקטן. עיין תוס' פסחים ל"ל ע"ב ד"ה אים ולא קטן וכו'. (רז"ו הלוי)

איש פרט לקטן. מ"ב קדשים פ"י כל הנבריאת. (י"פ-נ)

ת"ל ערות אביו גילה מופנה להקיש כו'. ע' רש"ל מ"ם על הרש"ם, ועוד למין מדם דן גז"ש מת"ב קיבלה מרבו ונמסר לו מיבת ערות אביו גלה לגז"ש, והרש"ם מצב דמיבת ערות אביך נמסר לגז"ש, אך הת"ב לא מייתי הגז"ש גבי ערות אביך רק גבי ערות אביו גלה דזה נמסר לגז"ש. (מל"ה)

ערות אביך זו אשת אביך. בירוסלמי ע"ם ר"ע. (י"פ-נ)

ערות אביך ממש. לקמן ע"ה ע"ב ד"ה מניין, יבמות כה ע"ל ד"ה הוא. (מא"נ)

אביך ממש. יעוין לעיל דף ט ע"ב ד"ה לרבותו, ותוס' יבמות דף כה ד"ה הוא. (רב"פ)

ורבנן. בירוסלמי הוא ע"ם ר' יבמעל. (י"פ-נ)

בשוגג ובקרבן. בירוסלמי מקשה כה"ג על מתני' מייב אים לך מימר בסנהדרין שהוא נסקל ותוה ונסקל ל"ל יודן אבוה דר' מתני', להתרלה מתמעט דעל לחזה מהן שהמרו מייב. (י"פ-נ)

מ"מ עונשין מן הדין. עמ"ם ביפ"ע פסחים כל ע"ל ד"ה וכ"מ, ועי' יבוסלמי כאן ה"ח ובמה"פ ד"ה וכר' יבמעל. (י"פ-נ)

עונשין מן הדין. לקמן עד ע"ל ד"ה קסבר, מכות ה ע"ב. (מא"נ)

ומר סבר אין עונשין מן הדין. ובמידי דאית בי' קרבן כ' הריטב"ל סף"ב דמכות דעונשין מה"ד, ועי' ס' שעה"מ בים הל' שחיטה עמ"ם בחל"מ פ"ב מהלכות איסורי מזבח ה"י דמלי דאתי בחה מניט עונשין מה"ד, ומידי דאית בי' לאו הבא מכלל עשה דכ' הה"מ פ"ב ה"ל מהלכות שגיאות דמזהירים מה"ד, אי גם עונשים עי' שם בשעה"מ ה"ט בד"ה מחמם. (ג' מהרש"א)

ואי אתה מחייבו משום אשת איש. בירוסלמי נעי ר' ירמיה הבא על אמו מהו שיהא חייב משום אמא אים הא אמי אילו בא אחר עליה חייב משום אמא אים בנה לא כ"ם התיב ר' יוסי הרי מורגא הרי הוא חייב עלה משום אמא אב ובנה ל"ח עליה משום אמא אב והייט לר' יהודה ועפכ"ת. (י"פ-נ)

הבא על אשת האב. לעיל טו ע"ל ד"ה אפ"ע, ודף ט ע"ב ד"ה לרבותו, יבמות נה ע"ל ד"ה דים, קדושין יג ע"ב ד"ה אלא. (מא"נ)

מתני'. הבא על הזכר. ערכין ג ע"ל ד"ה לאמוי. (מא"נ)

הבא עה"ז. התוי"ט אמה למאי נקיט ליה הכא, ונ"פ דהתם לא לליה לאלא ומצא להו כסדרן בריסת, וכה"ג כתב בעלמו בפ"ד דטהרות מי"ת, ומיושב בזה קושית התוס' רפ"ב דכ"ק בד"ה הבאמה, וכמו שהעירותי שמה. (רש"ש)

ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה. נשאלתי מכ"ק מ' ע"ב דלריכ רובע וטומ ותוס' שם הלא אמר למ"ל נעבד דההוא קיל דלאו בר קטלא, ל"ב מי יתסר בישראל ותייב מיתה בכריעה הדמי קושית לדוכתה. (מהרש"ם)

שלא תהא עוברת. עמ"ל נה ע"ב. (י"פ-נ)

גמרא. איש פרט לקטן. מ"ב קדשים פ"י כל הנבריאת. (י"פ-נ)

משכבי כו' הרי זה בא ללמד. לקמן נה ע"ל, ודף עג ע"ל ד"ה הרי זה, יומא פב ע"ב, יבמות פג ע"ב, כתובות מו ע"ל ד"ה שלא מלינו. (מא"נ)

רש"י. ד"ה ת"ל. דהאי לאו ערות אביו היא כל"ל. (דש"ש)

ד"ה בשוגג. דנ"ל כו' לחלק כרת למפטם וסך כו'. לכאורה לא היה לריך לזה דהס בכלל כל העריות ע"ם (יד.) נפי' ד"ה לחלק (ובע"ב שם) ד"ה למפטם וסך, ואולי דמשמע ליה דלא ילפינן מדבר שהיה בכלל כו' דלמא דומיא דמחומו דסיינו עריות דנקטות דנפיקי בגמ"ש (ועי' לקמן ע"ב בתד"ה הנח וברש"ל שם ובמס"כ בתכות יד ב), ותבע דאי"ר"ל לקמן הנח עה"ז והכיל זכר עליו לר"ע ס"ם אלא משום דחד לאו הוא לאו מי נגע מצא על ב' זכריס דניף מוקי משא לחייב על כל אחה ואחה, ועי' לקמן ע"ב בתד"ה הנרבע ובמס"כ שם. (דש"ש)

ד"ה וסיים. לחייב עליה אף לאחר מ. בת"כ קדשים פ"י אחת בתך ממעט שפחה וכריתות למין מיסות נה. (י"פ-נ)

ד"ה אשר ישכב א"ז (בסופו). מחייב נשכב כל"ל נל"ו. (דש"ש)

תוספות. ד"ה הבא על אביו. ובירושלמי. ס"ו.

ד"ה הבא על הזכור (כל"ל). **והא דלא קתני והביא זכר עליו כו'.** ולעבל"פ דכיון דתני הבא עה"ז ממילא מיתמעט נם הנוכר וכמו דבכל הערוות לא תני להנסקנות בתפי נפשייהו, ובזה ל"ם מה שאתר שם כו' בהמה מה תעשה דנמנם המור"ם להלא לא נצטוו מקודם להבהמה להרנם ע"ם שנהתק, וכן ל"ל דהא ל"ת והכיל בהמה עליו הוא דמיקרך קרוב בליצנת דרים כריתות ללא מיתניא ליה התם משום דליכא מילוק מעותת בהם כדלתיתא (שם ג). ולפ"ז אתיא כמין מומר הא דהשמיט התם הכיל זכר עליו דהוה למיתנ לצימוי דריו"ח שם המיקרך קרוב בליצנת, דהכל אולם מלקמן (סה.) קלת סתירה לזה, ודעת התוס' בקושייתם מהכיל זכר עליו, ל"ל ע"פ מס"כ רש"י שם בכריתות ד"ה הלר"ח ולפי קביל כו' אבל מ"ו ללא מיתהני כו' ע"ם. ועי"ע בתוס' יבמות (נד ב) בד"ה נזכור. (רש"ש)

דף נד ע"ב

גמרא. אזהרה מנין. מ"ב שם [קדשים פ"י]. (י"פ-נ)

אזהרה לנשכב (ר"ל לזכר) **מנין.** ע' פירש"י בכריתות (ג.) ד"ה ללי"ב תנכה. (רש"ש)

קרי ביה לא תשכב. מהנפעל, כלומר ואתה זכר לא תנעל. (ישב"י)

קרי ביה לא תשכב. לכאורה נראה דר"ל נקוטות נפעל תִּשְׁכַּב וש"ן דנושה וכ"ה בהגה הנ"מ, אבל מהמהרש"ל לקמן נד"ה אם ל"ע נראה שהיתה גירסתו מושכב מנין הפעל, ובכריתות הגי' תשכיב מהפעיל. (רש"ש)

איש פרט לקטן. מ"ב קדשים פי"ל. (י"פ-נ)

אתה אומר בסקילה. מכלתת מפסחים פי"ד. (י"פ-נ)

מות יומת אא"ע. נמ"ב שם מפיק מדמייתה נם לסקילה. (י"פ-נ)

אזהרה לנשכב (לנהמה) **מנין ת"ל לא יהיה קדש כו'.** עפיהש"י ותוס', ול"ל דמ"מ מנלן דנשכב לנהמה מיקרי תועבה דהל בפ' עריות (דעלה כתיב כי אח כל התועבות הלל אל לפי' התוס') לל הוזכר נשכב לנהמה, ואולי זהו כוונת מדי נמה שאמר דכי כתיב כו' נבכרי כתיב ולא כפירש"י. (רש"ש)

לנשכב מנין. מכלתת שם [מפסחים פי"ד].

וכדעת ר' ישמעאל, ובמ"כ קדשים פ"י מובא גם דר"ע. (יפ"ע)

לא יהא קדוש כו' הבא על הזכר כו' ולביא עליו. לעיל טו ע"ת ד"ה ת"ש, ולף קנ ע"ב ד"ה ריסא, ברכות כח ע"ב רש"י ד"ה מה שוכב, שבת עג ע"ת ד"ה ת"ש, ולף פח ע"ת, גיטין מז ע"ת ד"ה ליסא, מגיהה ג ע"ת ד"ה ליסא, כלימות ב ע"ת, ולף ג ע"ת ד"ה לר"ע, ב"מ לת ע"ת ד"ה מתנן, ב"ב יג ע"ב ד"ה כופין. (מא"נ)

ואומר וגם קדש. מירוסלמי ליתא גבי בהמה חי ומומר. (יפ"ע)

הבא על הבהמה והביא. מירוסלמי מיתא מזה לד"ם מייב שמים, ועפ"מ. ובענ"ד עוב לסגי מירוסלמי לד"ם מייב מחמ והוא מכאני הכא, דדומ"ל דסם יהיה ללת כחד דהכא, וגם בזכור נשמעם סם לדברי ר"ש ג' ולר"ע שמים לל"ל מיפכל כמ"ש הפ"מ. (יפ"ע)

הנרבע לזכר והנרבע לבהמה. מירוסלמי לד"ם מייב שמים והוא כמכי הכא. (יפ"ע)

ביאת קטן. פסחים לת ע"ב ד"ה מיש, יבמות כז ע"ב ד"ה ומיתין, לעיל נב ע"ב. (מא"נ)

ושמואל אמר. ה"ג ת"ש ללעזר מירוסלמי, ועי' מה"פ סם ד"ה לעולם. (יפ"ע)

תניא כוותיה דרב זכר בן ט' כו'. ל"ל זכור וכדמשמע מפיהוס רש"י. (דש"ט)

תניא כוותיה דרב זכר בן תשע כו'. מוספתא פ"י. (מהדש"ם)

רש"י. ד"ה וגם קדש. האמור מה תועבה האמור שם קאי אף אנשכב אף תועבה האמור אצל לא יהיה קדש אף נשכב במשמע כל"ל. (דש"ט)

ד"ה ונאמר להלן במסית הס"ד, ומ"ש ל"ל ד"ת מה ללכן בפקילה לכתיב ופקלתו בחנים, ויש לקיים בדוחק קלת גם הגי' שלפנינו. (דש"ט)

ד"ה כתועבת הגוים. כי את כל התועבות האל עשו כו' כל"ל. (דש"ט)

ד"ה לדברי ר' עקיבא. דכיון דמחד קרא נפקי. עי' לקמן דף ס"ה ע' ד"ה ר' ד"ה ומיל ושניסם. (ג' מהדש"א)

ד"ה בהמה עשה בה קטנה כגדולה כל"ל כצ"ל. (דש"ט)

ד"ה רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כו'. ולקה דכללי סוטה (דף מו) מוכח דס"ל דרב כמ"ד דון מינה ואוקי בחמרת, וכ"כ בס' לחס יהודה הל' פרה ובפני משה בפי' הירוסלמי. וע"כ ס"ל הל"ל דון נשכב משוכב ואוקי לנשכב בחמרינ דכל הנסקנים דמשכבי משה דקני בג' שנים. וי"ל ע"פ מ"ש בס' בני"ז שלפי מנחות לדעת הרמב"ם בענין זה דחתלק חס הלמוד בת בגו"ם מחרי חוקי בחמרת דהוי כחלו עכחב הלבר בפירוש בלמד מ"ש בחילוד בת בתיקוח לו בריבוי אחרי דון מינה ומינה. ועפ"ז מ"ש מילחת דרב דנסקוטה מיירי בגו"ם והכל מיירי בהיקש, ולפמ"ש בחי' לגיטין דלת שייך לומר חוקי בחמרת היכא דכל עיקר הלבר לח הוי ידעינן כלל מחקוח אחר רק מהמלמד, ה"ג ל"ש דהת כל עיקר שם נשכב בזכר משוכב ידעינן ומי לאו שוכב לח הוי ידעינן שם נשכב בזכר כלל ומ"ש לח שייך לומר חוקי בחמרת. (מצפ"א)

ד"ה תניא. ובנשכב קאמר. לח ידענא מחי קאחר מר, דהת זכר בן ט' שנים הנח על הבהמה בחמי, וצ"ע, וי"ל דהמטה ים בלבון הנבייתא מחורי מסכרת וה"ק זכר בן ט' הנח על הבהמה כו', וכן שהניח חת הבהמה עליו ודוק, ופירש"י ליתיה, ובוכחת הוא מהיכה מלמיד טועה. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה עשו. מהירוסלמי מוכח דהת דמייתי וגם קדם היה בחרת, הוא חך בשביל להניח כרת ועונש וכפרש"י, חבל בבהמה אחר מירוסלמי כרת לנשכב על דר' ישמעאל ליח מסכת, עוגש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר"ע ליח מסכת כחיב זוכה לחלויים כו', ול"ב מסוס דלת כ' מועבה בגופה גבי בהמה ע"כ מוכרח לחפס קרא לעוגש וכרת משרת אחרינא, וה"נ בנגלי הלת מביא לעוגש משרת כל שוכב עם בהמה מוח יומת ול"ל לת חפס לן מה שליט כחוב מועבה גבי בהמה, ומיושב קוש' התוס'. (יפ"ע)

בא"ד. דבתר זכור כתיב ובכל בהמה כו' כל"ל. (דש"ט)

לא יהא קדוש כו' הבא על הזכר כו' והביא עליו. לעיל טו ע"ת ד"ה ת"ש, ולף קנ ע"ב ד"ה ריסא, ברכות כח ע"ב רש"י ד"ה מה שוכב, שבת עג ע"ת ד"ה ת"ש, ולף פח ע"ת, גיטין מז ע"ת ד"ה ליסא, מגיהה ג ע"ת ד"ה ליסא, כלימות ב ע"ת, ולף ג ע"ת ד"ה לר"ע, ב"מ לת ע"ת ד"ה מתנן, ב"ב יג ע"ב ד"ה כופין. (מא"נ)

ואומר וגם קדש. מירוסלמי ליתא גבי בהמה חי ומומר. (יפ"ע)

הבא על הבהמה והביא. מירוסלמי מיתא מזה לד"ם מייב שמים, ועפ"מ. ובענ"ד עוב לסגי מירוסלמי לד"ם מייב מחמ והוא מכאני הכא, דדומ"ל דסם יהיה ללת כחד דהכא, וגם בזכור נשמעם סם לדברי ר"ש ג' ולר"ע שמים לל"ל מיפכל כמ"ש הפ"מ. (יפ"ע)

הנרבע לזכר והנרבע לבהמה. מירוסלמי לד"ם מייב שמים והוא כמכי הכא. (יפ"ע)

ביאת קטן. פסחים לת ע"ב ד"ה מיש, יבמות כז ע"ב ד"ה ומיתין, לעיל נב ע"ב. (מא"נ)

ושמואל אמר. ה"ג ת"ש ללעזר מירוסלמי, ועי' מה"פ סם ד"ה לעולם. (יפ"ע)

תניא כוותיה דרב זכר בן ט' כו'. ל"ל זכור וכדמשמע מפיהוס רש"י. (דש"ט)

תניא כוותיה דרב זכר בן תשע כו'. מוספתא פ"י. (מהדש"ם)

רש"י. ד"ה וגם קדש. האמור מה תועבה האמור שם קאי אף אנשכב אף תועבה האמור אצל לא יהיה קדש אף נשכב במשמע כל"ל. (דש"ט)

ד"ה ונאמר להלן במסית הס"ד, ומ"ש ל"ל ד"ת מה ללכן בפקילה לכתיב ופקלתו בחנים, ויש לקיים בדוחק קלת גם הגי' שלפנינו. (דש"ט)

ד"ה כתועבת הגוים. כי את כל התועבות האל עשו כו' כל"ל. (דש"ט)

ד"ה לדברי ר' עקיבא. דכיון דמחד קרא נפקי. עי' לקמן דף ס"ה ע' ד"ה ר' ד"ה ומיל ושניסם. (ג' מהדש"א)

ד"ה בהמה עשה בה קטנה כגדולה כל"ל כצ"ל. (דש"ט)

ד"ה רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כו'. ולקה דכללי סוטה (דף מו) מוכח דס"ל דרב כמ"ד דון מינה ואוקי בחמרת, וכ"כ בס' לחס יהודה הל' פרה ובפני משה בפי' הירוסלמי. וע"כ ס"ל הל"ל דון נשכב משוכב ואוקי לנשכב בחמרינ דכל הנסקנים דמשכבי משה דקני בג' שנים. וי"ל ע"פ מ"ש בס' בני"ז שלפי מנחות לדעת הרמב"ם בענין זה דחתלק חס הלמוד בת בגו"ם מחרי חוקי בחמרת דהוי כחלו עכחב הלבר בפירוש בלמד מ"ש בחילוד בת בתיקוח לו בריבוי אחרי דון מינה ומינה. ועפ"ז מ"ש מילחת דרב דנסקוטה מיירי בגו"ם והכל מיירי בהיקש, ולפמ"ש בחי' לגיטין דלת שייך לומר חוקי בחמרת היכא דכל עיקר הלבר לח הוי ידעינן כלל מחקוח אחר רק מהמלמד, ה"ג ל"ש דהת כל עיקר שם נשכב בזכר משוכב ידעינן ומי לאו שוכב לח הוי ידעינן שם נשכב בזכר כלל ומ"ש לח שייך לומר חוקי בחמרת. (מצפ"א)

ד"ה תניא. ובנשכב קאמר. לח ידענא מחי קאחר מר, דהת זכר בן ט' שנים הנח על הבהמה בחמי, וצ"ע, וי"ל דהמטה ים בלבון הנבייתא מחורי מסכרת וה"ק זכר בן ט' הנח על הבהמה כו', וכן שהניח חת הבהמה עליו ודוק, ופירש"י ליתיה, ובוכחת הוא מהיכה מלמיד טועה. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה עשו. מהירוסלמי מוכח דהת דמייתי וגם קדם היה בחרת, הוא חך בשביל להניח כרת ועונש וכפרש"י, חבל בבהמה חמר מירוסלמי כרת לנשכב על דר' ישמעאל ליח מסכת, עוגש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר"ע ליח מסכת כחיב זוכה לחלויים כו', ול"ב מסוס דלת כ' מועבה בגופה גבי בהמה ע"כ מוכרח לחפס קרא לעוגש וכרת משרת אחרינא, וה"נ בנגלי הלת מביא לעוגש משרת כל שוכב עם בהמה מוח יומת ול"ל לת חפס לן מה שליט כחוב מועבה גבי בהמה, ומיושב קוש' התוס'. (יפ"ע)

בא"ד. דבתר זכור כתיב ובכל בהמה כו' כל"ל. (דש"ט)

דף נה ע"א

גמרא. באשה שחי משכבות. לעיל לג ע"ב ד"ה שנעבה, יבמות נה ע"ב ד"ה לימו מייב, ולף כו ע"ב ד"ה וכן, כתובות מו ע"ת, קדושין ט ע"ב ברש"י ד"ה שלת כדרכה, כריתות יח ע"ב ד"ה מייב וד"ה הערלה. (מא"נ)

תניא דלא כתרוייהו. גירסת נכונה, ודוחק לומר לת חס לקמחים שרי ליה מריה ולה"ג רש"י, לחפוקי מטועים קחתי ולת לפרושי דממילת משמע מפיהוס לעיל. (יעב"ץ)

תניא זכור בן תשע כו' כל"ל כמ"ש לעיל. (דש"ט)

אם א"ע להעראה. מירוסלמי כחובות פ"ת קדושין פ"ת משמע דר' יוסי מבעי ליה ולת מפסיעת במערה מזכר לו בהמה, ול' מגי משמע בכחובות שם דפסיעת לי' לל"ת בזה הערלה כגמר, ועוי"ש שם. (יפ"ע)

להעראה דבהמה. לקמן עג ע"ת ד"ה מייבי כריתות, יבמות ד ע"ת ד"ה לשם כן, ולף נב ע"ב ד"ה שמנסוהו וד"ה לת, ולף נט ע"ב רש"י ד"ה למי שאין מים. (מא"נ)

הואיל כו' כתיבא נמי הא מילתא דדרשה כל"ל ועי' הגי' ביבמות. (דש"ט)

וכולי קרא לדרשא הוא דאתי. ת"כ קדשים פמ"ג. (יפ"ע)

תקלה וקלון כו' מ"ד ארביעה. לעיל י ע"ת ברש"י, ולף כט ע"ת ד"ה לבר, קדושין נז ע"ב, ב"ק מת ע"ב ד"ה עד מחד, ע"ז טו ע"ת ד"ה נסי, ולף מו ע"ת ד"ה בהמה, ולף נב ע"ת ד"ה מה, כלימות כד ע"ת ד"ה לתמרו, חולין עד ע"ב ד"ה למעוטו, ולף פח ע"ת רש"י ד"ה מיה ועוף, ועי"ש קכת ע"ב ד"ה מבי, זבחים עח ע"ת ד"ה ע"ם, נדה כג ע"ת ד"ה למיתסורי, ערכין ג ע"ת ד"ה למעוטי. (מא"נ)

אמר רב ששת תניתוה ומה אילנות וכו'. בתו"כ פ' קדושים בפסוק ואיש לבבו יתן בבבתו וגו' וריעת דבייתת כך היה התם ומה תם בהמה שתינה יודעת וכו'. (חש"ל)

מה אילנות כו' אמרה תורה השחת כו'. עי' ע"ז ג"ג ב', ועי' תמו' רעק"ת מהל"ת פ' קל"ד. (מהרש"ם)

השחת שרוף וכלה. נקיט ג' כנגד ג' מיני ע"ז. (ב) של נכרי שבי בהשחתה היינו ביטול בעלמא [ולמד מ"ד מה"ת מפי' ישרמל מבטל]. (ג) תמרה המשה בהבריפה. (ג) ע"ז דישרמל בהעיל נגיזה היינו וכלה. (דאמ"ה)

מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר. ל"ב (נט ע"ת). (שער הלקוטות)

מי איכא מידי דלישראל לא אסר. עי' לקמן ל"ם ב'. (ג' מהדש"א)

ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה. בשלמי מב"ק ת' ע"ב לבריכת רובע ונוגח, ותוס' שם דלת תמר למ"ל נעבד דההוח ד"ה הבא עה"ז והביא זכר (כל"ל). כיון שהם ב' ביאות. והמערה בעלמו לתר"ת לקמן דממייב תרתי, ל"ל דהוי ג' כיון שובב ונשכב, ועמש"ל בסמוך. (דש"ט)

משי"כ הרש"ל דלמוחו שהיה אמת מבי כו' לת מיקרי שמות מחולקין, בכריחות שם ובמכות (יד.) תמרי להדיה דלין שמות מחולקין. (דש"ט)

**ד"ה הנרבע. עכה"ד. לפ"ד נרחה דה"ה הבח על זכור והבית עליו זכר לבר"ע ת"ש ללת אמת הוא לפי בשני זכריס, וכן הבח עה"ב והבית בהמה עליו דת"ש ללת אמת לר' מבהו לגיהת דר"ע, ולבני לב"ע הוי לפי בב' בהמות, וחה ללת בהרמב"ם בפ"י מהל' שגגות ה"ג, ולבאורה בעת האוס' מוכרחת ולפלת ללת העירו בזה מנו"כ. שוב נת לידי ס' שעה"מ ורמיתי שהגיהו בזה בפ"ו מהל' איסורי ביאה הי"ת, ועת דק"ל על מה שפסק שם הרמב"ם ובכ"ד כר"ע בבת עה"ו והבית זכר עליו דת"ת ללת אמת דלבאורה ס"ל לפסוק כר"י דהכי ר"ת אמר לקמן גבי המערה בעלמו דמייב תרתי, ואולי דלעו' תרתי מטעות קאמר ללת שני איסורים. (דש"ט)

דף נה ע"א

גמרא. באשה שחי משכבות. לעיל לג ע"ב ד"ה שנעבה, יבמות נה ע"ב ד"ה לימו מייב, ולף כו ע"ב ד"ה וכן, כתובות מו ע"ת, קדושין ט ע"ב ברש"י ד"ה שלת כדרכה, כריתות יח ע"ב ד"ה מייב וד"ה הערלה. (מא"נ)

תניא דלא כתרוייהו. גירסת נכונה, ודוחק לומר לת חס לקמחים שרי ליה מריה ולה"ג רש"י, לחפוקי מטועים קחתי ולת לפרושי דממילת משמע מפיהוס לעיל. (יעב"ץ)

תניא זכור בן תשע כו' כל"ל כמ"ש לעיל. (דש"ט)

אם א"ע להעראה. מירוסלמי כחובות פ"ת קדושין פ"ת משמע דר' יוסי מבעי ליה ולת מפסיעת במערה מזכר לו בהמה, ול' מגי משמע בכחובות שם דפסיעת לי' לל"ת בזה הערלה כגמר, ועוי"ש שם. (יפ"ע)

להעראה דבהמה. לקמן עג ע"ת ד"ה מייבי כריתות, יבמות ד ע"ת ד"ה לשם כן, ולף נב ע"ב ד"ה שמנסוהו וד"ה לת, ולף נט ע"ב רש"י ד"ה למי שאין מים. (מא"נ)

הואיל כו' כתיבא נמי הא מילתא דדרשה כל"ל ועי' הגי' ביבמות. (דש"ט)

וכולי קרא לדרשא הוא דאתי. ת"כ קדשים פמ"ג. (יפ"ע)

תקלה וקלון כו' מ"ד ארביעה. לעיל י ע"ת ברש"י, ולף כט ע"ת ד"ה לבר, קדושין נז ע"ב, ב"ק מת ע"ב ד"ה עד מחד, ע"ז טו ע"ת ד"ה נסי, ולף מו ע"ת ד"ה בהמה, ולף נב ע"ת ד"ה מה, כלימות כד ע"ת ד"ה לתמרו, חולין עד ע"ב ד"ה למעוטו, ולף פח ע"ת רש"י ד"ה מיה ועוף, ועי"ש קכת ע"ב ד"ה מבי, זבחים עח ע"ת ד"ה ע"ם, נדה כג ע"ת ד"ה למיתסורי, ערכין ג ע"ת ד"ה למעוטי. (מא"נ)

אמר רב ששת תניתוה ומה אילנות וכו'. בתו"כ פ' קדושים בפסוק ואיש לבבו יתן בבבתו וגו' וריעת דבייתת כך היה התם ומה תם בהמה שתינה יודעת וכו'. (חש"ל)

מה אילנות כו' אמרה תורה השחת כו'. עי' ע"ז ג"ג ב', ועי' תמו' רעק"ת מהל"ת פ' קל"ד. (מהרש"ם)

השחת שרוף וכלה. נקיט ג' כנגד ג' מיני ע"ז. (ב) של נכרי שבי בהשחתה היינו ביטול בעלמא [ולמד מ"ד מה"ת מפי' ישרמל מבטל]. (ג) תמרה המשה בהבריפה. (ג) ע"ז דישרמל בהעיל נגיזה היינו וכלה. (דאמ"ה)

מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר. ל"ב (נט ע"ת). (שער הלקוטות)

מי איכא מידי דלישראל לא אסר. עי' לקמן ל"ם ב'. (ג' מהדש"א)

ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה. בשלמי מב"ק ת' ע"ב לבריכת רובע ונוגח, ותוס' שם דלת תמר למ"ל נעבד דההוח

דף נה ע"ב

גמרא. דבעי רה"מ ישראל הבא עה"ב בשוגג מהו כו' והכא כו' תקלה ליכא. עמש"כ בזה לקמן (נז ב) בס"ד. (דש"ט)

הבא על הבהמה בשוגג מהו תקלה וקלון. תוס' יבמות (נת.) ד"ה וקלה. (שער הלקוטות)

בשוגג מהו. הכא לת לפשטת, ומירוסלמי משמע דפשטת לפעורת, וע' מה"פ סם ד"ה הגנ. (יפ"ע)

כיון דמזידה היא. עי' בית שמוחל סי' קעח סק"ג, וסי' בית מאיר סם, עי' רמב"ם פי"ב מלכוחת פילה ה"ט. (ג' מהדש"א)

כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו' וכן לקמן גבי קטן. מזה ל"ל לתף לפסק בשו"ע ת"מ סי' ל"ו ס"ג ומכ"ד ס"ח דקטן שהזיק וחכל פטור מלשלם אפי' לאחר שהגדיל ולת כהג"ת, מ"מ לגחת ד"ת מייב. (דש"ט)

כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו'. עי' מחם סופר אה"ע ח"ב סי' קע"ב מהת דפיתוי קטנה חוסם, ע"ם מ"ש לייסבו. (מהדש"ם)

ורחמנא הוא דחס עילויה. עיין יבמות ל"ג סוף ע"ב, וכ"מ אה"ע סימן קע"ח ס"ג, וכן בית מאיר שם. (ג' מהדש"א)

בן תשע שנים כו'. לעיל נד ע"ב ברש"י, ולף סו ע"ב ד"ה עד שיהא, ועי"ש נב ע"ב ד"ה אים, ולף סט ע"ב ברש"י, יבמות נז ע"ב ד"ה ותיינן, ולף יט ע"ת ד"ה אים וד"ה מלטוריימת, סוטה כו ע"ב ד"ה אבל הת, מכות ע"ת ד"ה וזממו. (מא"נ)

בן ט' כו' ומטמא כנדה. נגדה הגי' בנדה נב'. (דש"ט)

שלא תהא בהמה עוברת. ב"ר פפטו"ו, במד"ר פ"ת, ת"כ קדשים פי"ת, מנחומת למוד ח' בלק ט', מס' שמחות פ"ת, ועי' תנדבא"ז פ"י, פס"ר פמ"ג, פקדו"כ פ' שור או כשב, ופ"ך רני עקרה. (יפ"ע)

מתני'. אר"י בן קרחה. ת"כ למוד פי"ת. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ואם בא עליה יבם. ומקבלו אביה. עי' קדושין (י.) מד"ה ומקבל, וגיטין (לד ב) בתד"ה וכל שתינה. (דש"ט)

ד"ה וחייבין עליה כו'. נהי דקדושין בסף שלה קדושין הן לחייב עליה לאחר שלש כו'. עמוס כריחות י"ד ע"ב ד"ה ותמות וכו' ומ"ת שם על הגליון. (מהדש"ם)

תוספות. ד"ה וחייבין. כמו בן ט' כו' אלא כמאמר כו' כל"ל. (דש"ט)

**בא"ד. וריב"א פי'. ע' תוס' קדושין דף י' שכ' מי' זה נשם הר"ר דוד. (מל"ה)

בא"ד. וניחא לפי' דלא קתני גבי קטנה ופוסלת כו'. לבאורה מכחי קשה מדוע לת תני ופוסלת חה"ב דזה לת מוכח מהת דוחק בת כו' מוחתין ע"י ולדעת הרמב"ד בפ"ד מהל' מתורי קיל דלמו בר קטלת, ת"כ מי יחסר ביטרחל ומייב מיתה כרציעה הדלת קושיא לדוכחה. (מהדש"ם)

שלא תהא בהמה. ע' סנהדרין לק ע"ב.

דף נו ע"א

רש"י. ד"ה בהמה. תניא דלא כתרוייהו. מה שמוסגר ברש"י מיתת שלו הוא ט"ת, דברש"י בוודאי ל"ל כן, וכ"י הוא שמפרש כן דהת דתמר תניא ר"ל דלת כתרוייהו, ומזה הביאו להמרש"ל למוחר בגמ' מיחת שלו דהת נרחה דברש"י ז"ל לת גרס כן בגמרת ודו"ק. (חש"ל)

ד"ה המערה. בהקישא דר"י כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה כו' כל"ל. (דש"ט)

ד"ה איידי. דערות אחות כו' כל"ל. (דש"ט)

ד"ה קלון ליכא כו'. לא חס רחמנא. עיין רנה ממור פרשה כ"ז. (מצפ"א)

ד"ה דהא חס רחמנא. לבאורה י"ל דנער נעבעי חייס ליכל, וע"כ חס רחמנת עלה ואין ללמוד מילוחת. ועי' ביבמות ס"פ מרס שנפל (קיד.) מבל שמוע שמוע מוהגין היינו ליתן בהמה עוהורה ביו"ע. וכתב התוס' ליס מפרשים מחוס נער בע"ת דבהמה מוכת למבל שמוע נער בע"ת לפורייתת, ועי' פרמ"ג לו"ח (סי' תס"ת).

(שער הלקוטות)

דף נה ע"ב

גמרא. דבעי רה"מ ישראל הבא עה"ב בשוגג מהו כו' והכא כו' תקלה ליכא. עמש"כ בזה לקמן (נז ב) בס"ד. (דש"ט)

הבא על הבהמה בשוגג מהו תקלה וקלון. תוס' יבמות (נת.) ד"ה וקלה. (שער הלקוטות)

בשוגג מהו. הכא לת לפשטת, ומירוסלמי משמע דפשטת לפעורת, וע' מה"פ סם ד"ה הגנ. (יפ"ע)

כיון דמזידה היא. עי' ביח שמוחל סי' קעח סק"ג, וסי' בית מאיר סם, עי' רמב"ם פי"ב מלכוחת פילה ה"ט. (ג' מהדש"א)

כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו' וכן לקמן גבי קטן. מזה ל"ל לתף לפסק בשו"ע ת"מ סי' ל"ו ס"ג ומכ"ד ס"ח דקטן שהזיק וחכל פטור מלשלם אפי' לאחר שהגדיל ולת כהג"ת, מ"מ לגחת ד"ת מייב. (דש"ט)

כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו'. עי' מחם סופר אה"ע ח"ב סי' קע"ב מהת דפיתוי קטנה חוסם, ע"ם מ"ש לייסבו. (מהדש"ם)

ורחמנא הוא דחס עילויה. עיין יבמות ל"ג סוף ע"ב, וכ"מ אה"ע סימן קע"ח ס"ג, וכן בית מאיר שם. (ג' מהדש"א)

בן תשע שנים כו'. לעיל נד ע"ב ברש"י, ולף סו ע"ב ד"ה עד שיהא, ועי"ש נב ע"ב ד"ה אים, ולף סט ע"ב ברש"י, יבמות נז ע"ב ד"ה ותיינן, ולף יט ע"ת ד"ה אים וד"ה מלטוריימת, סוטה כו ע"ב ד"ה אבל הת, מכות ע"ת ד"ה וזממו. (מא"נ)

בן ט' כו' ומטמא כנדה. נגדה הגי' בנדה נב'. (דש"ט)

שלא תהא בהמה עוברת. ב"ר פפטו"ו, במד"ר פ"ת, ת"כ קדשים פי"ת, מנחומת למוד ח' בלק ט', מס' שמחות פ"ת, ועי' תנדבא"ז פ"י, פס"ר פמ"ג, פקדו"כ פ' שור או כשב, ופ"ך רני עקרה. (יפ"ע)

מתני'. אר"י בן קרחה. ת"כ למוד פי"ת. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ואם בא עליה יבם. ומקבלו אביה. עי' קדושין (י.) מד"ה ומקבל, וגיטין (לד ב) בתד"ה וכל שתינה. (דש"ט)

ד"ה וחייבין עליה כו'. נהי דקדושין בסף שלה קדושין הן לחייב עליה לאחר שלש כו'. עמוס כריחות י"ד ע"ב ד"ה ותמות וכו' ומ"ת שם על הגליון. (מהדש"ם)

תוספות. ד"ה וחייבין. כמו בן ט' כו' אלא כמאמר כו' כל"ל. (דש"ט)

**בא"ד. וריב"א פי'. ע' תוס' קדושין דף י' שכ' מי' זה נשם הר"ר דוד. (מל"ה)

בא"ד. וניחא לפי' דלא קתני גבי קטנה ופוסלת כו'. לבאורה מכחי קשה מדוע לת תני ופוסלת חה"ב דזה לת מוכח מהת דוחק בת כו' מוחתין ע"י ולדעת הרמב"ד בפ"ד מהל' מתורי קיל דלמו בר קטלת, ת"כ מי יחסר ביטרחל ומייב מיתה כרציעה הדלת קושיא לדוכחה. (מהדש"ם)

שלא תהא בהמה. ע' סנהדרין לק ע"ב.

שבע מצות נצטוו בני נח. ר"ה יז ע"ת ד"ה אמר, פסחים עו ע"ת ד"ה מידי, ולף כב ע"ב, יבמות מח ע"ב ד"ה זה, גיטין ט ע"ב ד"ה מוכח ה"ג ד"ה, ת"ש דהכא נפקא לף חס בת על פחוחה מבת ג' ש"ם ת"ש, מבל ר"ל דלתה לדעת הרמב"ם מהת דתני גבי ט"ת שיש ופוסל ת"ב כו' דלמו לת נכלל כזה ג"כ חס בת כהמה עליו. ונרחה לף לשמואל דם"ל מזוהו לעיל דבבן ג' נמי מייב בבהמה מודה דבעיון ב"ט כדמשמע מלישנא דמתני' וכדמיתני' בגמ' ללת כתיב ללת בעיתת חלו זכור. (דש"ט)

ד"ה נשאת כו'. למיחש לדעולא כו'. מפורש ברש"י פ"ק דקדושין דף י' סע"ב ע"ש. (חכמת מנוח)

מתני'. בכל יום דנין כו' והדיינין עומדין. לקמן ס ע"ת ד"ה המלך, מו"ק כו ע"ת ד"ה ואחד, ובמס טז ע"ת ד"ה מה ליומב, שבועות ל ע"ב. (מא"נ)

אמור מה ששמעת בפירוש. כתב התוי"ט במתיסת מ"ן הכ"מ ובירוסלמי פריך ומתני' חותו הסם וכו', כלומר מוכזר סם בן ד' חותיות, והרמב"ם לת כתב זה, וכתב דל"ל שבדין הממיטו הרמב"ם משום דיין דבש"ם דיבן לת סם שנשת לפרושי הכי ש"מ וכו' ע"ש בחוכך, ולין זה מפקיק ללת טעמו של הרב ז"ל מדלקמיהן בנסהדרין ס' ע"ת גבי עדים שלין חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה שששמעו, וקשיא לן וכי קרעו בשעה שששמעו מאי הוי לף קף שמעו השתת, ולשיטת הירוסלמי מאי קושיא לף השמת לף שמעו מידי וכבר קרעו ולמה להם לקרוע שיית, ללת על כרחין דפליג ש"ם לילן מירוסלמי ום"ל דלגיך העדים שיעידו בפירוש מה ששמעו ודו"ק. (מים חיים)

גמרא. תנא עד שיברך שם בשם מנה"מ כו' בנקבו שם יומת. הנה רש"י כתב לקמן (סו.) דל"מ בר' יוסי דהוא מכמיס דמתני' דשם ל"ל לך בבייתת ע"ש, והמוי"ט שם כתב מדפי' הרע"ב כלן לך דלבאה להשת (ומ"כ ג"כ בשם הרמב"ם לת נמלת בפי' שלפנינו) ש"מ דהכי ס"ל להלכה דלפי' המשנה אינו מוכרח ע"ש, ואני תומר דמוכרח מדתני יכה יוסי לת יוסי כדפירש"י, וכן בדבי הכ"מ (שהניח שם) ללכן פסק הרמב"ם כן משום שתמת דבבייתת להכת, תמוהים דיומר ס"ל מן המשנה עלמה מן יכה יוסי כנ"ל, והכ"מ כ' שם ש"מ בעלמו ולהבי נקט יכה לת"ש עד שיברך שם בשם כמו שקדם. ול"ע למ"ש בשד"ו ליתא פלוגתת מהת דמשני לקמן בעיון שם בשם ולת מקשה הגיתת למ"ד דבעיון כו' ללת למ"ד ללת בעי מת"ל. (דש"ט)

שם בשם. לקמן סו ע"ת רש"י ד"ה בנקבו, ולף נב ע"ת ד"ה יקניטו, שבועות לו ע"ת ד"ה בנקבו, מכות יא ע"ת רש"י ד"ה מי. (מא"נ)

אלקים לא תקלל. כ"ע לקמן סו ע"ת דהוה קדש, ולב' ישמעאל הוה מול וגמר קדש מתול בקו"ו, וכ"כ בירוסלמי ועי' מה"פ שהקשה הת שין ומכיירין מן הדין ע"ש מה שפי' ונליון יוסלים, ובענ"ד מעיקרת ל"ק דרי"ם ס"ל בהדיה בימות פי"ת ס"ת ובע"ז פ"ת ה"י"ב דמזהירין מן הדין, ועמ"ש בקמים כד ע"ת ד"ה וכ"ת. (יפ"ע)

ואזהרתיה מהכא את ה' אלהיך תירא כו'. ק' לימת מזהרה מלת מצת לת בת ס' מלקיך לגוף כדמתרינן בנרכות פ' אין עומדין לכל המברך נרכה שת"ל עובר בלת מצת, ומה יהי' מזהרת לאו ולת מזהרת עשה [ע' תוס' ד"ה גן.]. (מל"ה)

איש מה ת"ל. ת"כ למוד פי"ט. (יפ"ע)

איש איש לרבות את הנכרים. לקמן מז ע"ב ד"ה וחכמיס, שבועות לו ע"ת, סוטה כד ע"ת ד"ה וכי יומנו, חולין ה ע"ב, כריתות ג ע"ת ברש"י, מנחות עג ע"ב, מגיהה יח ע"ב, סופרים פ"ו ה"ט. (מא"נ)

שמוזהרין. הגירסת נספרל שנהרגין. (רב"פ)

והא כו' מהתם נפקא ה' זו ברכת השם. ול"ל לתמיי הך דהכת כתנת דצ"מ לקמן בלת דרים ויו"ו, דהוה ל"ל גם דרשה לתים מים דהת לת משע ברכת השם במנות כ"כ. (דש"ט)

דתניא איש איש כי יקלל. ת"כ שם [ממור פי"ט]. (יפ"ע)

על שם המיוחד במיתה. ע' ת"כ [ממור] פי"ת. (יפ"ע)

שבע מצות נצטוו בני נח. ר"ה יז ע"ת ד"ה אמר, פסחים עו ע"ת ד"ה מידי, ולף כב ע"ב, יבמות מח ע"ב ד"ה זה, גיטין ט ע"ב ד"ה

מע"ס, ע"ז ג ע"ב, ודף ה ע"ב ד"ה מנין (הב'), ועיין ו ע"ש, ודף מז ע"ש ברש"י ד"ה ולפני עור, מולין לג ע"ש, ודף מ ע"ש ד"ה כל שלא, ועי"ש לב ע"ש, ודף קטו ע"ש ד"ה כל שמעצמי, ודף קכ"ש ע"ב, לקמן עד ע"ב ד"ה כן גם. (מא"ן)

שבע מצות נצטוו בני נח. עי' ע"ז ה' ב' תוד"ה מנין למסור. (ג' מהרש"א)

שבע מצות. ב"ר פט"ז ופכ"ו ופל"ד, שמ"ר פ"ל, במד"ר פי"ד, דב"ר פ"ח ופ"ב, שה"ש פ"ל, קה"ר פ"ב, תנחומא יתרו, טוש"ט סי' ל', מדרש משלי ל"ת, ס"ע פ"ה, ועמ"ש לקמן נז ע"ש לענין מצמה"ח מי לחדה"ר זוה או לגוי למדרשות מלוקות בזה. (י"פ-ע)

ואבמה"ח. נספרי רפה עו. (י"פ-ע)

רש"י. ד"ה בכל יום בו'. ומשום דחשבינן בו'. ועצרוך ע' כזה גרים יוסף וכ' לפי שהוא ד' תוספות וג' תוספות הן תוספות הסמ פ"ח ג' תוספות של יוסי גי' כ"ו כמנין הסמ. (מל"ה)

תוספות. ד"ה אינה. דאפי' מיתה לא נתחייבה בו'. נשלמי מהא דע"ז ל"ו ב' דב"ד של סם גזרו דכתיב הוציאוהו ומשרף, ולק"מ דהיינו בשתא כתי' המוס', ומ"ש המוס' כיצמה שזמה לחו משום דכיצמה מיירא מיתה אלא למשוח להורג כיצמה שזמה כמ"ש הרמב"ן פ' ויצא, ועי' מהרש"ל מי' מגדות יצמות ע"ז המחיבו עליה בסריפה, ועי' ב"י אה"ע סי' כ"ו ובפרישה שם, וריטב"ש קידושין ט' ע"ב, וע"ש. ועי' רשב"ש יצמות ל"ם סוע"ש. (מהרש"ם)

ד"ה ואליבא. כיון דבישראל ליכא מיתה לא מרבינן עכו"ם למיתה בו'. עי' תוס יומר יו"ד סי' שי"ד מ"ם ביצוב קו' השואל בשו"ת תשובה מאהבה בשין שכבת זו ולא הניח דברי המוס' דשכת. (מהרש"ם)

ד"ה ועל. ואיכא כרת אכנויין. כיוהלמי אית תני תני על הכנויין בחוברה וכרת ועל שם המיוחד במיתה ואית תני תני על הכנויין בחוברה ועל שם המיוחד במיתה וכרת, ועפ"מ שכתוב דפלוגתייהו בכרת משם המיוחד דלעת תני הרחשון ליכא כרת. ותמוה דיגרע מכנויין לברת, ע"כ נרחה דפלוגתייהו בכרת לכנויין ועמ"ש לקמן ס"ג ע"ש. (י"פ-ע)

דף נו ע"ב

גמרא. ר' חידקא אומר. בב"ר פל"ד ע"ש ר' יוסן בן נרוקה. (י"פ-ע)

ר' יוסי אומר כל האמור. בב"ר שם אמר ר' חסן, ובספרי ספטים קע"ג ע"ש ר"ש. (י"פ-ע)

ר"א אומר אף על הכלאים. ב"ר שם.

(י"פ-ע)

ובהרכבת האילן. ע' מה"פ בכלאים פ"ח ה"ד ד"ה עו"ג ובה"ז ד"ה תני. (י"פ-ע)

אמר ר' יוחנן דאמר קרא ויצו בו'. עי' זהר נרחשים ל"ה ב'. (מהרש"ם)

ויצו אלו הדינין וכה"א כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'. נמהרש"ל הקשה למאי לה תסיב נמי לדקה, ותירן דמסיק לקמן דקום עשה לה קמשיב. ועי"ל דה"ט לל"ת לדקה ל"ד לשאר מלות לחסור לישראל להיות מעשה שיהיו נוחנים לישראל משום דכתיב ותסך לאומים חטחת כלשיתא בב"ב (י:), ל"ג משום דהמעלים עין מלדקה הוה כעובד ע"ז. ועי' מ"ש מהרש"ל פרק חלק גבי סדום שלא עשו משפטו ולדקה ולא היו רק כשוגגין משום שלא נצטוו, והוה תמוה לסומר למ"ש כאן. (מצפ"א)

ונוקב שם בו' עכו"ם בו'. ר"ל כלשיתא לקמן סוף עמוד זה חלקים חני לה תמירוני וכו' וע"ש ברש"י. (מהרש"ם)

ולא גזל בו' אבל. לקמן נז ע"ש, ודף נט ע"ש ד"ה לף, ודף ס ע"ש חקומי, יצמות מז ע"ב ד"ה ומוליעין, ב"מ מ ע"ב ד"ה תשלן, ודף ל ע"ב, חוליות ח ע"ש ד"ה והשתא מה. (מא"ן)

ולא אבר מן החי. עמ"ש לקמן נז. ד"ה לאמה"ח. (י"פ-ע)

מאי ביניהו. נ"ב עי' נשו"ת רמ"ש ז"ל סימן י' שהקשה למה לה פריך כן על מסמעות דוכתין של ר"י ור"י דספיני מי ויהו זו ע"ז חו חלוקים, וע"ש מה שתירן, ולענ"ד ל"מ לענין חם מצוין נם על דיני קנסות, ולמ"ד דיוהו חלו הדינין וגלמד מלפר יוהה דכתיב נאברהם לה שמענו דיני קנסות משלו"ה כשל ילפינן גם ד"ק, וחו"ק. דכתיב גבי משלו"ה כשל ילפינן גם ד"ק, וחו"ק. (מרא"כ)

מאי ביניהו בו'. עי' משו' רמ"ש סי' י' ובעירוך לנר מ"ם בזה. (מהרש"ם)

עשר מצות נצטוו בו'. והוסיפו עליהן דיינין ושבת בו'. ומיהו מיכא מ"ל דשלוש נצטוו משום מירושלמי רפ"ג דסיהה ורבה פ' עקב. (מצפ"א)

עשר מצות ואלו הן ז' מצות ב"נ הוסיפו דיינים ושבת וכבוד אב ואם. מכאן רחיה לשיטה דכבוד אב וחם חינו רק מלוה לחם, חשם לדעת הסמ"ג והרמב"ן מוכח במקנה למלך דרך מלותיך קוף מ"ח דשמי מלות הוה ל"כ לחד עשר מלות חמה ולמה ממרו עשר מלות נצטוו במרה. ומה שהקריבו להנטוות עוד הפעם על מלות בני נח מה שכבר נצטוה חלם ונח מכאן רחיה לשיטת הרמב"ם פי' המקנה פ"ם גיד הנשה על משנת סוכה נטהורה שכ' כל מה שחנו מרחיקים חו עושים היום חין חנו עושים רק מלות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה לח שהקב"ה חמר זה לנוכיים שלפניו, כמו שחין חנו חוכלין חבר מ"ם חיכו מפני שהקב"ה חסרו לנח חלח שמשה זוה עלינו חבר מ"ם כמה שזוה בפיני ע"ש, וח"כ חילולח שנטטוו במרה ע"י משה רבינו על ז' מלות ב"נ לח היה עליהם לשוב ומש"ו הוצרכו להטטוות משדש, ומיושב קושית התוס' כחן דהרי חיכא מילה וב"ה שנטטוו המלות. חשל לפי הנ"ל ניחח דמלות חלו ב"נ חינם עלינו לשוב רק משה שנטטוו עוד הפעם בפיני חשל קושם זוה לח, ושמרה לח נצטוו עליהן על המילה וב"ה רק עשר מלות חלו נלבד, ומש"ו לח חציב זוה כחן. ובכר חמרו כלל גדול ע"ז פירושלמי פ"ג דשועד קטן דחין למדין דבר מן קושם משן תורה. ורחימי בשו"ת רשב"ש סימן חקמ"ג שכתב דמש"ו הוצרכו להטטוות עוד הפעם על שבע מלות ב"נ משום דקי"ל לקמן (נט.) דחשות שנחמרה לב"נ ולח נשיט בפיני ליסרחל נאמרה ולח לבני נח, וח"כ חם לח נצטוו עוד הפעם לח היה לשוב רק ליסרחל בלבד, ומש"ו הוכרכו להטטוות עוד הפעם דחקרי נאמרה ושניט ע"ש, וכיולח בזה כתבו התוס' (חולין כג.) ד"ה חשות. ולפ"ג לכל חורש משה ליסרחל ונעיין שו"ת מ"ל סימן כ"ו) ולין לפשר דעיקר הטווי לח חנח רק עבור עכו"ם, י"ל דכשו נקרנות יש ב"ח גם חלינו לחשור לקבל משה קרנות חמוסר חבר, כן יש ב"ח בשחר מלות ב"נ ג"כ ליסרחל לשה ב"ב חסורים בשלות חלו שוב חסור להכשילם בזה משום לחו דלפני עור לח חתן מכשול. (מהרח"ח)

שבת כו' במרה נצטוו. לקמן סג ע"ש רש"י ד"ה שלש, שבת פז ע"ב ד"ה כשבר, סוטה לו ע"ש ד"ה שמונה, ב"ק קף סד, בילה טו ע"ש, ב"ב קיט ע"ש ברשב"ם, מכות ח ע"ש ד"ה גלח. (מא"ן)

וא"ר יהודה כאשר צוך. ע' מכלתח נשלח ויסע פ"ש, ועמ"ש שבת קו ע"ב ד"ה. (י"פ-ע)

לא נצרכה אלא לדיני קנסות בו'. וקושטח לחיכח ד"ל דלרים הכי חכילנתח ומשמע חלו דיני חונסין וקנסות וחבלות חלח דכך כריחת הוח ללח ס"ל כלמסיק, ושם בר"פ משפטים לרים ר' יהודה וחלה המשפטים נחרה שנחמר שם שם לו חוק ומשפט. (מצפ"א)

להורישה ב"ד בכל פלך. ע"ז ח ע"ב ד"ה מלמד. (מא"ן)

אדה"ר לא נצטווה אלא על ע"ז. עיין נמ"ל הל' מלכים שהקשה דחמחי ל"ם פ"ו. וי"ל עפמ"ם חוס' בקידושין (לה.) לחיכח דר"ח ס"ל כרבנן דריב"ל ביבמות דדכרי' מקרא דנקי חלם דמשה ס"מ חפ"ו ושמחת ס"ח ל"ח כלן רק מה שנלטוה חלה"ר ושמחו, ומלו דלרים מפסוק ויהו ה' על האדם לומר, ובזה נלמוד נם מוה לחיחת נחנחומח הוצ"ל בילקוט ס"פ נרחשים לחמר לחיכניו, ונכרחה מלעלמח.

(מצפ"א)

רש"י. ד"ה אכול תאכל. דבהמה בחיה אינה עומדת לאכילה. עי' רש"י חולין דף מ' ומ"ע, וחולי דמיחת ולחכילה שם סס"ה ול"ל ולחליבה, וכ"ה נמו"ה להלון ע"ם. (חש"ל)

ד"ה כאשר צוך בו'. דמשה לאו מאליו היה שונה להם בו'. עי' מנלה ל"ח ב' ומס"ם על הנליון. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה לאמר. אע"ג בו' במחזיר גרושתו כתיב בו'. כן לפי מה שנחמרתי ביומח ובחבושי לם נחיחות עולם קות ח' נסנופו לכוונת הנמיח על הח לכמוב נחומה פרשה לחמי חשר הוטמנה לדרשי לה רבנן על פוטה ולחיח ל"ב

זמות לח"ל חיתה בהמי קלה וכהן נס"ל. (רש"ש)

ד"ה אכל והא דאמרי' דלא הותר לאדם לאכול בשר. עיין רש"י לקמן נ"ז ע"ל ד"ה למחרי בשר לכתב ג"כ כן, ועיין רמב"ם פ"ט מה' מלכים ה"ל דנקט בחמת לחדם הרחשון לח נלטווה רק על שבה מלות והוסיף לנח חמ"ה, וכן הוח במדרש ב"ר פי"ו ופכ"ד, וכן במדרש פ' משפטים ופשלח ותחמתן בכל חלו חמלח לחדה"ר לח נלטווה רק על שם מלות. ועי' חי' הר"ן כחן, ועי' חמרת ותי דהקשה בשם המחירי ותוס' שחל"ך לחפ"ש המוס' כחן ל"כ למה לחיק הש"ם לקמן (נט:) לחוקמי בנבר היוהד מן השמים, הרי בפשיטות וכל לחמר למלים חמיתו הנהמה ונתנו לחדה"ר לחכול, ותי' לדוחק לומר דהם עשו בעבורו דבר המסור לו ע"ש. (מהרצ"ח)

בא"ד. אבל מתה מאליה שרי בו'. דעת רמב"ם פ"ט ממלים שיט כן, וע"ש בכסמ"ם. (מהרש"ם)

בא"ד. ואתא לאפוקי אבר מן החי. עי' בס' תורת השולח להרמ"ח ז"ל בחלק ב' פרק מ"ב שהאריך בזה הרבה, ע"ש הטיב. (חש"ל)

ד"ה עשר. תימה האיכא גיד הנשה ומילה. גיד הנשה פלוגתא היא, ובפלוגתא לח קמיירי חנא דסמ"ע, ומילה קוס ועשה היא, לחמרינן [לקמן נח:] לח חקשיב, חלא חי היא ניה נמי לח חעשה, וכבולהו עשר משכחת בהו ל"ח, משל"ה נמילה.

בא"ד. תימא הא איכא גיד הנשה. וכ"ה בס"ע הוסיף בילקוט. (מצפ"א)

דף נז ע"א

גמרא. אבמה"ח. ב"ר פל"ד ב' יוסי בר חינו בשם ר' יוחנן לחדה"ר לח הותר לבשר בחוה, לח הותר על בשמה"ח, חבל ב"ג בו' הותרו על בשמה"ח, וכ"ה בשמ"ר פ"ל במד"ר פי"ד, וכ"מ בקה"ר פ"ג לחמר שם חלות, ובשהש"ר פ"ח ובי"ר פט"ו הוח מחבל בחבל כלשעל נו ע"ב, ועי' פסקי"ב פי"ב בחדב השליטי. (י"פ-ע)

כלאים דכתיב. ב"ר פל"ד ח"ר חיינו רומה חלח פרט לכלחים למשפחותיהם פרט לסירוסו. וירושלמי כלחים פ"ח ה"ו הטעם משום למיניהם בבריותם, ועי' לקמן ס' במ"ש. (י"פ-ע)

אמרי בי רב בו' בש"ר סימן. לעיל יז ע"ב ד"ה חלח, יומח כח ע"ב ד"ה שבט, יבמות פג ע"ב ד"ה לחמרי, ע"ז י ע"ב ד"ה חד, ודף כו ע"ב ד"ה ומין, מולין נב ע"ש. (מא"ן)

אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ד' מצות בו'. עמוס לעיל י"ז ב' ד"ה חלח. (מהרש"ם)

בן נח נהרג ל"ל. (יעב"ן)

אזהרתן זו מיתתן. לעיל י ע"ש ד"ה מלקות, ודף כו ע"ש ד"ה ומלינה, וע"ש נד ע"ש ד"ה דימו מפי, יבמות לז ע"ב ד"ה ולח כמעשה, ודף מג ע"ב רש"י ד"ה ולח, ע"ז סד ע"ב ד"ה חיהו, ודף עח ע"ב ד"ה בן נח, וע"ש עב ע"ש ד"ה ומפי לח ניתן, מכות ט ע"ש רש"י ד"ה לפיכך. (מא"ן)

וכן יפת תאר. נכורות יג ע"ב ד"ה גזלן. (מא"ן)

לפחות משפ"פ. עיין ע"ב, ב"מ קיח ע"ב, שילונין סב ע"ש ד"ה כ"ב.

ר' יונתן. יעיין לעיל דף מט ולקמן דף עד. (רב"פ)

רש"י. ד"ה בע"ג דברים. וזיבוח וקיטור. השמיט עוד ניסוך והשתחויה.

ד"ה ישראל בעובד כוכבים מותר. ומדרבנן איכא למ"ד דאסור משום חלול ה' בהגוזל בתרא. לך מלבני התוס' בב"מ (פז:) וכבורות (יג:) מבואר להיכח לחיכח חלול ה' לכו"ע לסור מה"ת. (מצפ"א)

ד"ה ה"ג העכו"ם וכן רועי בהמה דקה ישראל. שסתמן גזלנים בו'. ע' לעיל לכ"ה ב' לחף בהמה נסה רועה פסול ומין חילוק רק בגמלין עיי"ש. (מל"ה)

ד"ה צערא בשעתא מי ליח ליה. הלכך גזל הוא בו'. עי' שוחל ומשיב חנינה ח"ב סי' מ"ה ביישוב קחירת דברי רש"י כחן ולקמן נ"ט סוע"ל. (מהרש"ם)

ד"ה נהרג עליו. משום גזל בו' דהיינו שפחה חרופה בו'. הוח לר' ישמעחל דלמר בכריחות (יפ.) נשפחה כנענית הכ"מ ומחורסת לע"ע וחמרינן בניטין (מב.) דמחי מחורסת מיומדת, ולהמהרש"ל חישחמיט ד"ז. (רש"ש)

בא"ד. דהיינו שפחה חרופה בו'. עי' מחקרי דוד ע"ז פ"ט ד"ד שהניח דברי רש"י חלו נל"ע. (מהרש"ם)

ד"ה כיוצא בו גבי ש"ד. דאילו ש"ד בשוגג בו' אלא רחמנא חס עליה. ק"ל לקמ"ז מחי קמ"ל ברחמ"ח לעיל (נה ב) הח מה"ט מחרי' שם בקטן וקטנה דהשתה נפקלח על יבישה. וי"ל משום דחזינן דמזיק לפי בשוגג חיב לשלם כדלחיתח ספ"ב דב"ק, חלמח דשמה שבין חדם לחבירו חין חילוק בין שוגג למזיד, חלח דבכותח שם רחמנח עליה חלח למקנליה, חבל שמה שבין חדם למקום בשוגג לח עיף עליה. רק דקשה חלח מ"מ חיב בקרבן, חלמח דשוגג הוח, ועי' בזוהר (כג.) דלפילו נספק חיסור בשוגג ב"ק ונחל עוזו. ותוכי מפני קושית הסכיל רש"י לפרש שם בקטנ מוסר דקרוב לשוגג הוח לר"ח. ולפני שמות (ט.), לך עכ"ז קשה דהל בכה"פ חומר מוסר ב"ב חיב בקרבן כמ"ב התוס' שם (ז ב) ד"ה חלח. וי"ל בשוגג, וכיון דמייתי קרבן מכפר לו לגמרי ומו ליכל תקלה. ותע"ג דגם במזיד מתכפר לו כדלחיתח לעיל (מז.), מ"מ מה שנספל ע"י חין לך תקלה גדולה מזו. (רש"ש)

דף נז ע"ב

גמרא. בספר אגדתא בו' שלא בהתראה. שנם ו ע"ב רש"י מגילת, עירוכין סב ע"ב, מכות ט ע"ש, ב"ק נ ע"ב, ע"ז יח ע"ש, לקמן נט ע"ב ד"ה ליכל מידי, מולין לג ע"ש. (מא"ן)

ב"נ נהרג בדיין א'. נב"ר פל"ד ע"ם ר' חינה, ונתחומח שפטים ס' חלח נ'. (י"פ-ע)

משום ר"י אמרו אף על העוברין בו'. יש להסתפק מי ב"נ נהרג על העובר קודם שכלו מדשיו, מי נוקמ נכלו כגון בחודם הע' חבל קודם לכן לח נהרג כיון דלחיו עדיין בן קיימח, ומסתימת דברי הש"ם והר"ח משמע דלין חילוק, והטעם לחזקין בחר רובא דלין מפילות ותע"ג דסוף סוף הסחת מכחי חינו בן קיימח הוא מ"מ נידון ע"ם סופו שעתיד להיות בן קיימח.

משום ר"י אמרו אף על העוברין. ול"ם מי ליכא מידי דיסרחל נמי דפטור מ"מ לח שרי חום' מולין לג ע ולקמן נט ח). (ג' מהרש"א)

איזהו אדם שהוא באדם. כעין זה נמולין פ"ד ול נהמה מפרסת בו' נבהמה חלבלו. (ג' מהרש"א)

איזהו אדם שהוא באדם. נב"ר פל"ד לריש כך וגם מפרש דע"י שליח חייב ונלחד היינו ע"י חדם דכתו חמרי' יחלד"ע. (י"פ-ע)

חנא דבי מנשה. מיושלמי קדושין פ"ח ע"ם ר' יהושה בן פזי. (י"פ-ע)

מיתת בני נח חנק. לעיל נו ע"ח וע"ש ד"ה חיהו חלח סייף. (מא"ן)

האי באדם אסיפיה דקרא. כעין זה מנחות נ"ק ריש ע"ב והכהן המשיח מחחיו מבניו יעשה חותה. (ג' מהרש"א)

מה ת"ל איש איש. מ"כ חמרי פי"ג וקדשים פ"י ע"ם ר' יוסי, וקחמר הסם חף בב"מ ס"ל דיניה מורה כלב"ח הכח משום דכ' מקודם ואל ב"י תחמר מוכה, וע' התוס"ם שם. ובענ"ד נרחה לשנח ונברוחם דנר חל ב"י שבפ' חמ"ח דשם כתיב חיש חיש בעבירות, וקרל ואל ב"י תחמר דנפ' קדשים חין כחיב שם חיש חיש נמי עבירות כ"ש בקללת חב וחם. (י"פ-ע)

איש איש לרבות. לעיל נה ע"ח ד"ה כותי, ודף ס ע"ח ד"ה מוקמי, ודף נח ע"ח ד"ה כותי, יומח עם ע"ח רש"י ד"ה הנך, ב"ק קה ע"ח, קדושין יג ע"ב ד"ה נכ"ש. (מא"ן)

והתראה. עב"ר פנ"ב ע"ם הנך מת כו' מכחן שחין התרחה נב"ב. (י"פ-ע)

אלא אריו"ח ל"נ אלא לנעה"מ דלדידהו ל"ל בו'. לכחורה ס"ל דקחי נמי מעשה כו' דלכחי מקלינן עלייהו דליכעו עדה כו' משום דלדידהו ל"ל, וכמו נבנוסה לחופה ול"נ דמקלינן עלייהו דנחון בחנק מה"ט. חבל פיכ"ש מוכרח מהח דחמרי לקמן חנח דב"מ הוח כו' ומ"ם חינח ב"מ ב"ש בעדה כו' וכ"ש חלמון חלח דקחמר. ועי' דחמסע דבח"ש גחורה דיבן נידון בפיך חפילו לר"ם בחנק חמור כיון דלדידהו חין להו

בדיניהו דיינין להו, וכן מצותה להדיא לקמן (עמ' ג) ול"ע מנ"ל לריו"ח הא הלא הנביאים היתה מתפרסת יפה לדיליה ולפי"ז בפ"ק גמורה, וכן הנביאים הנזכרים דעל ב"מ נילון בחנוך, וכן לא היינו נלטרך לקמן אם לומר דס"ל כחנא דס"מ דמיתה שלהם היתה מנק. ועוד ק"ו הוא מה נעה"מ לדלידהו ליתא כלל דילן בדיעה דילן, ב"מ דס"ל לדידהו לא כס"כ דדילן בדיעה דילן. (רש"ש)

לא נצרכה אלא לנערה המאורסה. לעיל נו ע"א ס"ל כר"י ד"ה וגילוי עריות, ולקמן עמ' ג' נרס"י ד"ה ולפלוג, ויבמות ג ע"ב ד"ה כמו, ולקמן מה ע"ב ד"ה מייבי לאווין, ועיין סה ע"ב ד"ה עבד, סוטה כו ע"ב ד"ה יפת, ב"ק קיג ע"ב, ב"ב עז ע"ב ד"ה נח. (מא"ז)

ארנב"י כו' שנכנסה לחופה ולי"נ כו'. נרס"ג לקמן (נה ב) דבשל"כ פטור משום מכוו המ"ל לפי ב"מ ג' מיני גמורה ובשלא כדרכה. (רש"ש)

נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם. תמיהני לי התם לעיל ג"י שימד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג, הרי לפילו בימוד בעלמא נפקרה עליו, ותע"ג לקמן (נה ב) קתני מדקרו לה רציחת דפליגי, מיהו לפ שיטת שיבעלנה, ומשמ שיימד לו דקתמר, היינו שמפקרה לו במקום יחוד, והוחיל וכנכנסה עמו לבית הסתר הויא לה כנבעלה ולפי, ות"ש בעיון נמי דקרי לה רציחת דפליגי, להקל עליו, מפני שלא רצו שינבעלה שלא נתייחדה, מיהו בב"ב (כו ע) עה"פ ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו, משמע שהוזהרו גם על נכנסה לחופה, ומשמע דפליגי בתלמודין. (יעב"ץ)

דלדידהו ל"ל. בב"ר פי"ח ע"ס ר' אבהו כשם ר' יוחנן מייבין על הבעולות ולא על האלמנות, וכירושלמי פ"ק דקידושין ר' אבהו כשם ר' אלעזר, ועי' רש"י כאן שכתב אבל ל"ל עדיס והתלמה, ושם בשאר מפעני' מי מייניהם לו בל"ש והכא פשיטא להו דבל"ש, וע' מה"פ אם ס"ד שמה. (יפ"ע)

דברי ר"מ. עמש"ל נמ ע"ב. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה לנערה. והא דאמר כו' בא על נערה המאורסה כו'. לדידי לק"מ, דמשמע לי מהפסק אשר עשו בחנן היה להס לחנות ולכייסה דין ישראל (כמ"ש בפ"ד בפרק חזקת [ג"ב נח.] ובכ"מ), וכמה תמיהות מיושבות בכך, ולא קשיא דין לדידי בין למירוץ התום' משמר אין עבדה והכשילה ליהודה אם היתה אסורה לו, ואין סיפר הכתוב בגנותה, אע"ג דמיהודה לא קשיא דקרא מסהיד כי לא ידע כי כלתו היא (מסה"כ בלוט [זוהר כב.] דלכך נקוד על ובקומה), וי"ל לא לדידי קשיא ולא לתום' קשיא דהא מתרין [בס ע"ב] בגדולה עבירה לשמה, ודומיא דבעוז לוט דלא נתכוו להן לגנות, משום דשכוונו לשם מצוה, תמר נמי למצוה כיוונה, ומו דתמר לא היה לה אלא דין ב"ש ולא היתה אסורה על יהודה משום כלתו לאחר מיתת בנו. (רש"ש)

ד"ה ותכמים. דמתוך כך מסיק לעיל על ד' מצות כו'. כ"נ דל"ל, ול"ל מאחת קושיית מי משום לתיתרבי מפיס מים מפי נכרי נמי כו', אח"ז לתיתי הגי' כן בד"ה. (רש"ש)

ד"ה הורתו. דלא פסיקא כו' שאין לו שאר האב כו' כל"ל. (רש"ש)

דף נח ע"א

גמרא. אחותו מן האם יוציא. יבמות כב ע"א ד"ה עריות, ולקמן ג ע"א ד"ה נתו, וע"ש נד ע"ב, ולקמן סב ע"א ד"ה רבי יוחנן, כתובות לו ע"א ד"ה לניכוסו. (מא"ז)

נשא אשה ובתה. יומא פב ע"א ת"י ד"ה תון, יבמות לא ע"א ד"ה נשא ולד"ה אחות, גיר יג ע"א ד"ה והפילה. (מא"ז)

כונס אחת. בירושלמי [יבמות פי"ח ה"ב] הדא דתימר עד שלא הכיר בה אבל משהכיר בה כונסה ומוליא האחרת הכיר שתיהן יקיים. (יפ"ע)

הא ר"מ. לעיל יד ע"א ד"ה ור"ש, קדושין יח ע"א ד"ה כאן. (מא"ז)

באשתו ולא באשת חבירו. לעיל נב ע"ב ד"ה פרט, קדושין יג ע"ב ד"ה אלא וד"ה לכ"ע, סוטה כו ע"ב ד"ה יפת, ע"ז ג ע"ב ד"ה ר"ש ד"ה ניוסף, ולקמן סה ע"ב ד"ה מניין, וע"ש יד ע"ב ד"ה מפני. ולקמן טו ע"ב ד"ה ואין. (מא"ז)

יצא בהמה. ר"ה ד ע"ב ד"ה ר"י ד"ה ללמדנו, ע"ז יד ע"ב ד"ה מפני, ולקמן כב ע"ב ד"ה שמשונין. (מא"ז)

יצאו בהמה. בירושלמי קדושין פ"ח מפיק ליה מודבק ולא נזכר ולא נבהמה, וכ"ה בב"ר פי"ח. (יפ"ע)

אימא לאחר מיתה כו'. עי' נפני יהושע קידושין י"ג ב', ועי' שו"ת שלמ"ה ז' סי' ל"ד, ועי' מי הרמ"ס קידושין כ"ח בזה. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה וחכ"א יקיים. אלא למעוטי הר"ל בקדושה כיון כו' כל"ל נל"ו, וכמו שהעתיקו התוס'. (רש"ש)

ד"ה נשא אשה. ומשום דהנך גיורות קאמר כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה נשא. מיהו ק' דבההיא דבני יודן. ע"פ הירושלמי יבמות פי"ח ה"ב ל"ק מעכד, דהתם מיתת לתיכוו מוקיין לף בחמותם מפס בעבדותם משום שיצאו מכלל בעילה ולכלל ישראל לא בתו כלא"ר מסתא לקמן ע"ב, ולזאת אין שייך התם שמא יתמרו בתו. גם מ"ש דבחמותו אין ליקוד בנ"ב, בירושלמי שם ובב"ר פי"ח מוכח לחמותו מה"ת לקוד ובחוס' יבמות לח ע"ב מוכח בירושלמי והב"ר שהוא הפך מש"ס בגמ'. (יפ"ע)

דף נח ע"ב

גמרא. ת"ש ויקח עמרם. בב"ר פי"ח וירושלמי יבמות פי"ח מקשה על ר"מ דדריש את מיני אחותו מלמיו ת"כ גם אחות מיני למפר דנדרש בסמוך למיני וכ"ה ב"ע ע"ז מתיב ר"ש בייה דר' אבהו [וירושלמי דר' אייבו] ויקח עמרם כו' ומפי' כב"ג לפ היו [במתי'] ל"ל הילה בסמוך לו ולא בסמוך למיני. (יפ"ע)

דודתו מן האב. וכך ל"ל גם ביעקב שנשא שתי אחיות (במייהן) מן האב, ולא היו אחיות מן האם, וע"ג לתיתי שלהי פסחים [קא:] שלעתיד לא יטול כוס לנבך מחמת זה שעתידה טורה לחסרן, לא מפני גנאי עונן אשר מטח מלילה, דבלא"ה נמי שתי אחיות גיורות אין לקוריות לפילו ליעקב, דנכרי שנתגייר כקטן שנולד דמי (ועמוק"ק ליו"ד סרס"ט בס"ד), ויעקב גיירן ולתי, והיו מוכרות לו לף לאחר שיתנה טורה (וגם לעפ"י שכבר היה לאומות דין ישראל כלכתיבנא לעיל) הא ולתי מתי דקאמר התם שעתידה טורה לאסרן עלי, לאו דוקא, ואין למדין הלכה מאגדה. (יעב"ץ)

אחותי בת אבי. יבמות יז ע"א, ועיין כב ע"ב, ולף נא, מגילה יד ע"א, כתובות עב ע"ב. (מא"ז)

מכלל דבת האם אסורה. שם [ירושלמי יבמות פ"ח] מקשה מיפכא ל"ר מלשר לאסר בשאותו גם מן האב כלתיתא שם תיך קאמר אחותי בת אבי היא. (יפ"ע)

מפ"מ לא נשא אדם. ת"כ קדשים פי"ח. (יפ"ע)

כותי מותר בבתו. לעיל לח ע"ב ד"ה ר"י ד"ה וירדו, ולף יז ע"ב ד"ה לנערה, יבמות סב ע"ב ד"ה ר"י ד"ה אח, ולף סד ע"ב ד"ה ולילף, גיר כג ע"א ד"ה ללוט, ב"ב קמח ע"א ד"ה שם, קדושין כא ע"ב, ב"ק פח ע"א ד"ה יפת, נדה מז ע"ב ד"ה תפר. (מא"ז)

עבד מותר באמו. בירושלמי יבמות פי"ח ה"ב ר' לידי ממר קומוי ר' יוסי בשם ר"מ עבד מותר בחמותו מ"ל שמעת מפי מפס מ"ל אין כו' ר' פנחס כו' עבד שנת שלו אמו מייב תטמא ע"ש. (יפ"ע)

ב"נ שיחד שפחה. עב"ר פי"ח ע"ב ר' קוסא בשילה לף שלא בכוונה, ובירושלמי פ"ק דקדושין פלוגתא בזה. (יפ"ע)

ב"נ שבא. ב"ר פי"ח ע"ב ר' שמואל ור' לאבהו ור"ש בשם ר' חנינא. (יפ"ע)

מי איכא מידי. לקמן נט ע"ב, ולף עד ע"ב ד"ה בן נח, יבמות לד ע"ב ד"ה ולמף, קדושין יג ע"ב, ולף יד ע"ב ד"ה הואיל, ע"ז מו ע"ב ד"ה בהמה, מוגין לג ע"ב. (מא"ז)

מי איכא מידי. בב"ר שם [פי"ח] לף מה לזה הקושיא, ועי' מה"פ בירושלמי קדושין פ"ח ד"ה אין תימר. (יפ"ע)

שנאמר מוקש אדם כו'. עי' פירש"י בע"ז (רש"ש)

המגביה. שמ"ר פ"ח במד"ר פי"ח, תנחומא קדם סי' ח', פסדר"כ ל' ניוס השמע"ל. (יפ"ע)

למה תכה. לקמן פד ע"ב ד"ה לית, ולף פס ע"ב ד"ה ותמר, ב"ק ל ע"ב ד"ה סטרו, נדה יג ע"ב ד"ה ומנל. (מא"ז)

עובד אדמתו ישבע. מגיגה ג ע"ב ד"ה ילמה. (מא"ז)

אם עושה אדם עצמו כעבד. ב"ר פס"ד. (יפ"ע)

עכו"ם ששבת. לקמן נט ע"ב ד"ה נאמר וד"ה ליכל, עירובין מז ע"ב ד"ה מלילי, ע"ז טו ע"ב רש"י ד"ה נהי, בילה טו ע"ב רש"י ד"ה לא, יבמות מח ע"ב ד"ה ג"מ, נדרים ל ע"ב נרס"ג, ולף לא ע"ב, מוגין לג ע"ב ד"ה תמד. (מא"ז)

עכו"ם ששבת חייב מיתה. שמ"ר פכ"ה ע"ס דב"ר פ"ב. (יפ"ע)

עכו"ם ששבת חייב מיתה כו'. עי' תנו' בגין ניון סי' קכ"ו. (מהרש"ם)

עכו"ם ששבת וכו' אפי' בשני בשבת וכו'. מה דנקיט שני בשבת, עיין מ"ש בזה בקונ' התשובות (סס עולם ח"א סי' כג). (עיני שמואל)

רש"י. ד"ה נכרי מותר. בין לר' אליעזר כו' כל"ל ניו"ד. (רש"ש)

ד"ה ולכלל ישראל. דליגזור ליה כו'. נלפה דר"ל דעל עבדים בפרט ל"ג תכמים גזרום רק ליכרתל ולגרים גמורים ולמשוהרריס שהמה כיכרתלים. ות"ל כס"כ שלא גזרו גזירות על ל"נ בתנות דידהו ולתיה בהורה להמל"מ בפ"י מהלכות מלכים רים ה"ו לענין משון בגני קטורה לדעת הרתב"ס ע"ש. (רש"ש)

ד"ה מדרגילי למיקרי לה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שלא כדרכה כו'. שאינה נהנה כו'. יעוין קדושין נב ע"ב תמר רב תתי. (רב"ש)

בא"ד. שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו. וק"ל בפ"ק דקידושין (דף כב) גבי פילה שלא כדרכה תמר דתמלן ליתת לן דלית להו הנתה למרוייהו, ועי' מ"ש שם בחידושי. ומיהו לולי פרש"י כאן י"ל דלתפיפת דקרא תמיך לכתיב והיו לבשר תחד פי' בתקוס שבייהם עומין בשר ג'. והכי תיתת בירושלמי שם. (מצפ"א)

ד"ה לא נתנה כו'. מפני שהתגר רבה ע"י קרקע. וכ"ה בימנות (דף סג). (מצפ"א)

תוספות. ד"ה מי. אלא שלא כדרכה שמצערה כדאמר התם אם תענה את בנותי שלא כדרכן. לף ידענת היכת תיתיס, אינרתל גבי ויענה דשכם תיתת הכי בב"ר [פ"פ, כן ולא כדתיתת בתלמודין פיה"ב (יומת עו:)], ולענין מה שהקשו התום' ללת כדרכה תשיב מעשה עו ותונן, י"ל ללת שרי התם בגדיים [כ:] שלת בהצלה שלת כדרכה כלי הוללת זרע, אבל המוליא זרעו בה שלת כדרכה, היינו מעשה עו ותונן, ולפילו בתקרבי לפטר ולתי, להוי כמעשה דור המבול, ולפ"ז גם ב"ג לפטר בהוללת ז'ל (כמ"ש גם להלן [נט ע"ב] בס"ד). (יעב"ץ)

ד"ה מי. שלא כדרכה שרי. עי' מ"ש בדק הבית סה"ע סי' כ"ג. (ג' מהרש"א)

דף נט ע"א

גמרא. כותי שעוסק בתורה. לקמן ס ע"ת ד"ה מוקומי, ולף עד ע"ב ד"ה בן נת, וע"ש לף ע"ב, מגיגה יג ע"ת ד"ה תין מוקרין, יבמות סת ע"ת ד"ה ומין הכותים, גיר סת ע"ת, ע"ז ג ע"ת ד"ה כהניס וד"ה שתפילו, ב"ק לת ע"ת ד"ה תלת. (מא"ז)

מ"ד מורשה מיגזל קגזיל לה. יש לדקדק מה ענין גזל לכאן, והלא תין גזל תלת כעין ויגזול תת התנים מיד המלרי דתקריס מידי, והת לף דמי דמה תנו תקריס תס הגוי עוסק בה, כלום לקח התורה מידינו כתן, וי"ל בעוסק בתורה היינו שיוצא ודורש בה ומפרש קשותיהם, מה שהיה רתוי ליכרתל לתמרו, וקדם הוא וזכה, היינו ודתי כעין גזלה, ולא עוד תלת שנאמר העוסק בזה ונפסל לגמרי, שתקור ללמוד ממנו ולתמרו מעמו, כי לא עשה כן לכל גוי, וכיוצ כהכותי עובדת כו"ת שנתפס למיתות על שמעו ד"ת בתורה ממין והכהנו פ"ק דע"ז [יח.]. (יעב"ץ)

מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל לה. לקמן (דף לת ע"ב), ועי' כרכה פ' תרומה. (מצפ"א)

מאורסה. ספרי כרכה שמה מתורכה היא ליכרתל וכתתם תיש לנגלייס. (יפ"ע)

בהגים ולוים וישראלים ל"נ. במד"ר פי"ב, שוש"ט סי' ל', תנחומא ויקהל ת', ת"כ תחרי פ"ט. (יפ"ע)

ר"ח בן גמליאל. ספרי רתה עו. (יפ"ע)

למישרי שרצים. לעיל נז ע"ת רס"י ד"ה למשרית, פסחים עג ע"ת רס"י ד"ה מידי תמ"ה, כתובות ס ע"ת, תולין קכ ע"ת ד"ה שכן תיכולו. (תא"ז)

כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית. פסחים כג ע"ת ד"ה ור"ת, קדושין כז ע"ת תן העוף, נדרים לת ע"ת ר"י ד"ה קונס, ע"ז ה ע"ב ד"ה תניין, שבועות יט ע"ת, תולין כג ע"ת ד"ה תמות, ולף לג ע"ת, וע"ש ל ע"ת ד"ה קדשים, זבתים סת ע"ב ד"ה ושניתת, ולף קטז ע"ת רס"י ד"ה לכל, מנחות י ע"ת, לקמן עד ע"ב. (תא"ז)

ליכא מידעם. לעיל נה ע"ב, ולף נד ע"ב ד"ה זכר, (עיין בדמב"ם ופלח"ם שם), זיר סת ע"ת, ולף סב ע"ת נרס"י, יבמות סב ע"ת, ולף סה ע"ב, גיטין לת ע"ת ד"ה תבל, תולין לג ע"ת, מכות ט ע"ת, מגיגה ו ע"ב, קדושין לה ע"ת, נכורות נת ע"ב ד"ה תמר. (תא"ז)

והרי יפת תואר כו'. עי' תס קופר יו"ד סי' י"ט. (מהרש"ם)

דלא בני כיבוש נינהו. ל"ע דהשולח [גיטין לת.] עמון ומואב טהרו בתיתון, וכי היכי דקנו תלמס בתזקה קנו נמי לגופס. (יעב"ץ)

והרי פחות משוה פרוטה כו'. עי' תקר הלכה תקירה ט"ו מ"ס לפלפל בזה מהתום' תולין ל"ג ומ"ע סי' שנ"ט ופלפל לייתבו, ועי' מצו' מהר"י ולתפל יו"ד סי' כ"ס בתמלא התשובה ג"כ בזה, ועי' בצמר יעקב יו"ד קס"ת שהובא שם, ועי' לתס מתנה פ"ת מגזלה ג"כ מהא דתתי שיעור לתטור. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ומשני. שב והבטל מלעשות עול כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מורשה מאורסה. אמוראי איכא כו'. ע"ס דר"ת תנא לה. (רש"ש)

בא"ד. בפסחים. גם בנכרות (נז.). (מצפ"א)

ד"ה מיגזל. וכן נעה"מ דהא בכלל ג"ע הוא. לפירושו למתי מסיק הגמ' דינו כו' דבסקילה, ועוד לעיל (נז ב) מצי על הת למקשה מלמתר זו ג"ע התם בעריות דיהבו. ולכן הגל"פ דר"ל דלת תשיב שלת הנך דמתייבי עלייהו מיתה דיהבו לתכל הת דבסקילה לת תשיב. (רש"ש)

ד"ה לאו בני כבוש. לא נתנה ארץ לכבוש כי אם כו' כ"נ דל"ל. תכל ק"ל מהת דמוקין (ק"ד ס) עמון ומואב טהרו בתיתון, וכן אם לעיל מיניה בדקתה דקרא והעויס. ומתוס' גיטין (ר"ד נת) כ' דקויס בתוקה לכיטוש מלחמה ע"ש. (רש"ש)

ד"ה לזה ולזה כו' שכשיצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו כו'. עי' בכתף תנחה פ"ב מרוש"י פ"ת בשם מכילתת. (מהרש"ם)

ד"ה משום כו'. אלא שפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם כו'. ערש"י לעיל נ"ז ת' ומ"ש. (מהרש"ם)

בא"ד. אבל בני נח אכזרים הם. משמע דלפ מוחל מהני התמילה, תכל בפי' הלתב"ד על תורת כהניס פ' בהר פ"ת כתב דעכו"ס אינו יכול למחול כיון דכל קנינו בכתף ע"ש וי"ל דתלית לי מסיכה קונה בעכו"ס. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אלא. והא דפריך התם כו'. לן קשה מ"ט לת מייתי שם קרא דכתיב בתגרים [ועי' תוס' ב"ק ל"ת ת' ד"ה תלת שכ' לן התם הוי קושט מ"ת]. (מל"ה)

ד"ה אף. וקשה כו' דרישא נ"ל כו' כל"ל נלת ל'. (רש"ש)

**בא"ד. ע' רס"ת מיהו גוף הקושיא אינו מוכן דלמת כוונת התי"ק דהכת גופי' להן דרשת למישרי שרצים דהיכי ילפינן היתר דשרצים דדרשינן תותו נשר שהשם בו קרי נפש זה לת תלגלה [מהו] תמ"ה זהו שהשם קרי נפש זה תמ"ה, וז"ש ר"ל תן נשר נפשו דמו לת תלגלו זה תמ"ה ר"ל זהו דווקא שהנפש היא [דמו תלוק מבשרו] ולת תמ"ה דשרצים, ודכרי התי"ק דהכת הן הן דברי הת"ח לעיל תליבא דת"ק. (מל"ה)

ד"ה ליכא. בדבר שהוא מצוה לישראל

לא אמרינן הכי כו'. עי' תפלת לבי מל"מ סי' י"ד. (מהרש"ם)

בא"ד. אע"ג דפטור מ"מ לא שרי. וכ"כ התוס' כפ' השומט. ופסק ל"ל"ד פרשת מפטיר הק' מפסק"ק דערכין דפרץ מהא דתנן התם שאם שיצאת ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד פשיטא גופה היא. ומתי פריך הא מיקמיריכא דס"ד ממיתת שממתינין משום שאסור להרוג עובר. ולק"מ דהא כתבו התוס' לקמן (דף פ) דס"ד דכיון דנגמר דינו עם האם נהרג כמותה שהרי מי ממנה. (מצפ"א)

בא"ד. מ"מ לא שרי כו'. יעוין תוס' נדה דף מד ע"ב ד"ה מיהו מייתי בריפתא, ותוס' קטנה דף כו ע"ב ד"ה מעוברת עצמו. (רב"פ)

בא"ד. כיון שהוזהרו על העוברים. לעיל דף (מז) [נז] ע"ב. (רב"פ)

דף נט ע"ב

גמרא. והרי מילה. לעיל כו ע"ב ד"ה עשר מצות עב ע"ש, ודף מו, כריתות ט ע"ש ד"ה דכתיב, ע"ז כז ע"ש נדרים נה. (מא"נ)

והרי פריה ורביה. תוגיגה ג ע"ב ד"ה לא תהו, יבמות סב ע"ש ד"ה בני, ד"ה ר"י אומר, ודף סה ע"ב ד"ה ולא קאמר, ועיין ק ע"ש, ע"ז ה ע"ש, ביצה ה ע"ב, ב"ב יג ע"ש ד"ה ליעבד, נכורות מד ע"ש ד"ה והא עציר. (מא"נ)

והרי מילה שנאמרה לבני נח כו'. עי' מקר הלכה תקיבה ט"ו. (מהרש"ם)

לישראל נאמרה ולא לב"נ. ל"ע בתוס' מגיגה ג' סד"ה לא תהו, מהרש"ל פ"ב. (ג' מהרש"א)

והרי פ"ו שנאמר לבני נח כו'. ע"ע בעמק שאלה שאלתא קס"ה חוס' כ'. (מהרש"ם)

ביצחק. נדרים לא ע"ש, (וע"ש בירושלמי), קדושין יח ע"ש ד"ה יהושע, זבחים סב ע"ב רש"י ד"ה קטורה, ב"ב כו ע"ש. (מא"נ)

לרבות בני קטורה. אין להקשות דילמא קאי גם אבני ישמעאל, דא"כ אתה וזרעך אחריך למה לי, וא"ל אתה וזרעך אין אינם אחרינא לא לאכתי ק' אחריך למה לי, אלא ודאי ל"ל דבני המיוחס אחריך, אך ק' מאי חזית לרבויי בני קטורה [ל"ל לפי' הרמב"ם ע' רס"ן] ולהופיע בני ישמעאל, ואפשר משום דבני קטורה גולה לו מהר שמשל. (מל"ה)

אדם כו' לאכול בשר. לעיל טו ע"ב ד"ה אבל, ודף נז ע"ש ד"ה למסרי, תוס' ר"ה, לקמן נט ע"ש. (מא"נ)

ובכל חיה כו' זו נחש. לעיל יז ע"ש ד"ה שיודע, ודף טו ע"ב, פסחים כד ע"ב ד"ה לירעה, עירובין כח ע"ש ד"ה לירעה, ודף יג ע"ב ד"ה שיודע, סוטה יט ע"ב ד"ה אי, מולין ט ע"ב ד"ה אבל, נדה כג ע"ש ד"ה ליתני. (מא"נ)

ההוא לאתויי נחש. בב"ר פ"ו דרש מקרא ויעש אלהים את חית הארץ זה הנחש ועמהל"ו יז ע"ש בתוס'. (ר"פ)

שמש גדול. עב"ר פי"ט, פדר"א פי"ג. (ר"פ ש"ע)

נחתו ליה תרי אטמתא כו' יארוד. מנחות סט ע"ב ד"ה מיטרן, כתובות מט ע"ב. (מא"נ)

ירדה לו דמות חמור מהו כו' אין דבר טמא יורד מן השמים. פי' ר"ל דתלינן שהוא ממרא דימא דשרי [ע"ז לט.], ג"י שנולד מן הטהור. (מצפ"א)

אין דבר טמא יורד מן השמים. עיין [סילוק] ב"מ [מעמדות ליום ג' ד"ה כל שכים], ומשמע שהתירו לו בפלילה ואפילו בנוגע לתורתו וסביעותיה נוייס אין כאן בית מיתוש, כיון דקמחז דמן השמים נחתי ולא עוף קדשי להו. (יעב"ץ)

רש"א אף על הכישוף. לעיל טו ע"ש ד"ה ג"ע, תוליו לה ע"ב ד"ה כתליעזר, קדושין דף נט ע"ש. (מא"נ)

רש"י. ד"ה וכבל חיה כו'. חיות בני מלאכה נינהו כו'. נסתלפי מהא דע"ז ט"ז ב', וע"ל דהכא היה רוממת דוקא מיירי קרא ונמחק על שם קופו כדלעיל"ה כה"ג כתובות ו' ע"ב גבי אלמנה, ועע"ש י"ל דאלא כל לא יאכן בפחות מפרס, עי' קהלת יעקב לשון תכמים סי' רל"ב, ולכן בע"כ מרבה ערוד וגם נחש. (מהרש"ם)

ד"ה הא א"ל כו'. ואם ישנו טהור הוא. לכאורה מן [נכורות ח:] פרה אילה כמין חמור מותר בפלילה. (יעב"ץ)

תום' ד"ה והא. והא. תימה מנא לן דלא נאמרה כו'. עי' מל"מ פ"י ממלכים, ועי' תצו' מהר"י מפאד מיו"ד סי' רמ"ט וע"ש בהגהת מגן המחבר, ותקר הלכה תקיבה ט"ו. (מהרש"ם)

בא"ד. וי"ל בשב ואל תעשה נמי הוא דמי שמצווה על פ"ו מצווה שלא להשחית זרעו. תמיהה לי טובא מי איכא למימר דלא נקטוו בני נח על השחתת זרע, הא אימא בכמה דוכתי דהמוציא שז"ל כאילו מביא מבול לעולם, דהיינו חטא דור המבול שהשחיתו זרעם בכתוב, ואין עונשין אפ"כ מזהירין, והוא היה גם עוון עד ואזון שנענשו עליה מיתה, ומ"ש תוס' לעיל (נח:) דמעשה עד ואזון שלא כדלכה הוה למימר בפלילה, משמע דאפילו להוציא ז"ל שרי כה"ג אם לא בקצע, הא כתיבנא התם דלא מוכחא כלל ממ"ש שם דלא ליעבדינן שרי שלא כדלכה, אבל התמת דלא שרי שלא כדלכה אין ליעבדינן בין בגני נח אלא גי הוצמת זרע, ב"ש הדלה קוסיס לדוכתא מנ"ל דלא נעשו אפ"ו, ואי משום דלא קמציץ לה גבי ז' מצות, מיהו גופא קשיא, ליתבעה בהדייהו דהא היא בה אב ואם מעשה נמי ולהוו ממניין, ונראה לי ליישב בדבר זה, וה"ק, אי איתא דנעטוו אפ"ו ל"ל דנפקא מקרא ודבק בתמת, ב"ש אמעשה מניה מוכרח נמי שלא יבא עליה שלא כדלכה כדפ"ד דתלמודא לעיל, והיינו משום דכשיבא עליה שלא כדלכה לא נעשו בכר אחד ולא מקיים פ"ו, ל"ש שלא יבא עי"ש לידי ניטול פ"ו או להשחית זרע, ב"ש קשיא הוה"ל למתמצים בהדי ז' מצות דומיא דדיינין, אע"ב ל"ל ודאי דהאי קרא דובבן לאו לכאי הוא דאתמ כדמוכח בלל"ה דמי איכא מידי לישראל שרי כו', ולקמ דפ"ו לגרכה הוא דאתי לא למעוטי, כמ"ש תוס' פ"פ הבא ע"י [יבמות סה: ד"ה ולא קאמרן וכדמוכח מעניית דקרא, ול"ש דפשיטא ליה לתלמודא דלא נאמרה פ"ו לב"ג, ואע"ג דכתיב בנח ובניו נמי פרו ורבו כשיצאו מן התיבה, ההוא נמי בלשון ברכה הוא דכתיב, והתם הא דלא אמי שלא נאמרה ז"ל עם מצות דב"ג אע"ג דבודאי אפקוד ולא ענש אאכ"ב זהיר, י"ל בהכרח דבכלל ס"ד הוה כמ"ש תז"ל שומטי הילדים [נדה יג:]. (יעב"ץ)

שלא להשחית זרעו. יבמות (יב:) תוד"ה שלא. (שער הקבוטות)

דף ס ע"א

גמרא. דא"ק את חקתי תשמרו. ע' מ"כ קדשים פ"ל, ועתוס' ד"ה חקים וקושיתם מיהם כ"ת לפרש"י, אבל בירושלמי כלאים פ"ח ה"ב אימא הלשון חוקים שתקקקי בעולמי, היינו בעין הבריאה שנבראו כל מ' למינהו, והיינו בעין דרשת דלמינהו וא"ש קושית התוס' למין זה שייך בכלאים דנבל וכן שאר קושיות התוס' יתישבו בזה, ופס"מ פי' בירושלמי כפרש"י ולשון בעולמי מבואר כמ"ש. (יפ"ע)

את חוקותי כו' מה כלאים. יומא סז ע"ש, קדושין נט ע"ש ד"ה חוקתי, ב"ק נה ע"ש ד"ה למינהו וד"ה המגיה, תוליו ס ע"ש ד"ה הרכיב. (מא"נ)

אלא מעתה ושמרתם את כו'. עי' זו"ת פניס מלוכות מ"ב סי' ק"ב. (מהרש"ם)

עד שיברך שם בן ארבע אותיות. מהכא ליכא למשמע לדעת הכ"מ [הי"ע"ן פ"כ ה"ב] דסגי שנקבל גם על שם מד"י שגם הוא בן ד' אותיות, ולאפוקי שם בן שתי אותיות דקתאמר הכא, והיינו שם יה, אע"ג דלאו כינוי הוא, אלא מיני של שם ומין לו הוראה אחרת, אבל שם של לא נזרך למעוטי דזימנין הוא כמו אל ואדוני, וכן מוכח בהדיא בסמוך, ישראל ושם המפורש אלא שם הוי"ה כדתנן בפוא"ע [סוטה לח.] במקדש היו אומרים את השם ככתבו ובמדינה בכינויו היינו שם אדנות. (יעב"ץ)

ברכת השם. לקמן נ ע"ש, מ"ק כו ע"ש ד"ה ברכת. (מא"נ)

מפי שומע. בירושלמי דוקא מפי שומע אבל משומע משומע לא, בהוכחה מהא דאיתא כרוז יוצא כו' וכי כלם יקראו בגדיהם ע"ש. (יפ"ע)

רבשקה ישראל מומר. בירושלמי משמשע מה מי דשבקה עו"ג הוה, וקאמר מפי עו"ג הוה מוכח דמיהו לקרוא על שמועה מפי עו"ג. (יפ"ע)

אזכרה בזה"ז. בירושלמי איתא עובדא דר"ל קרע בזה"ז על שמועת כנוי מפי עו"ג ועו' מה"ם שם. (יפ"ע)

ש"מ אף אני כמוהו. בירושלמי שם ס"מ אית כו' ע"ש. (יפ"ע)

סתמא כר"ע. יעוין לעיל מא ע"ב. (רב"פ)

סתמא כר"ע דמקיש כו'. עמ"ש נמ"ד נמכות (ה ב). (רש"ש)

סתמא כר"ע דמקיש שלשה לשנים. ל"ע להא לטולטו תנאי שם נמשנה מקים שלשה לשנים ע"ש, ואפשר דלאפוקי מת"ק דלעיל מקים אית לשלשה ולשנים ור"ע מקים שלשה לשנים ע"ש. (פורי"ן)

רש"י. ד"ה שם בן ארבע אותיות. ולא בעינן שם בן מ"ב אותיות כל"ל. ותימת המפורש ט"ס הוא ונמחק, והכי מוכח נמי בקמון דשם המפורש הוא שם הוי"ה ב"ה, ושם בן מ"ב הוא שם רבה דבסמון. (יעב"ץ)

ד"ה אלא לאו בכינוי. אבל בזמן ב"ד קורעין כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה חקים. ומפר"ת כו' את חקותי שחקקתי לך כבר במדה כו'. ותמני ק' קושית הרשאזה מיתסר כלאים מהכא כיון דחוקותי להכא ע"כ שחקקתי כבר מלמינהו, ויש לישב בדוחק. (מל"ה)

ד"ה אתיא. נראה דס"ל דהכא לאו גז"ש גמורה הוא כיון דדברי קבלה הית, דאל"כ מאי קשיא ד"ל דגמירי הך קרושי בגדים לחזקי בגז"ש והך קריאה להתם לא גמירי. (מל"ה)

ד"ה המלך. תימה וכו'. משמע מדבריהם דשמעו מפי רבשקה ברכת השם בפירוש, אך הכל"ק במלכים ב' י"ח שם כ' דשנין הגידוף מה שהזה הטוען עולם לאלוה עץ ואבן והסיר הכה והיכולת מתמו ואין לך גידוף גדול מזה, וכן משמע מלשון רש"י בשמעתין על גידופין ששמעו כו', ולפי זה ל"ק קושייתם דזהו בוודאי רשאים לומר למלך, ועי' בתשו' מהרי"ק סי' ק' שכ' תי' על קושיית התוס' דשתותה תמיהה שספרו למלך גמרו דינו להריגה, ועי' בב"מ פ"ג דעבו"ס. (מל"ה)

בא"ד. תימה היאך אמרו למלך. עיין ב"ך י"ד סימן ש"מ ס"ק נ"ה. ועיין תוי"ט פ"ד דסנהדרין מ"ה וק"ל. (חת"ס)

בא"ד. תימה כו'. ול"ע ליישב ע"פ הירושלמי דמקשה אמאי דתנן ל"ל למור מה שמעתה בפירוש וא"ל גדף אלא מותו הכא שאמרתי לפיכך מותו קלל כו' בגיטו הכ"מ בפ"ב מהל' ע"ז הל"מ. ולפ"ה ס"ל שלנו אינו סובר כן דה"ל לפרש כמ"ש התוי"ט. מ"מ שמעינן מיניה דזה לא נקרא גידוף, ועכ"ז איתיין עלה לקרוש כדאתי בתמיהין. ואיכא למימר דבכה"ג ל"ל למזקק. (רש"ש)

בא"ד. תימה היאך אמרו וכו'. עי' במהרי"ק בתשובה שורש ק' שכתב מי ש"ז בשם מוה' שיטה דרבשקה ישראל מומר היה, ומשומו אמירה גמרו אותה דיינו לכשיתגלגלו, והמהרי"ק בעצמו מי' שם דלפין העבדים נריכין לפרש לפף למאי דתם דפלוגי בירך מייתין לקרוש וכן מפורש בירושלמי ע"ש. [והעיר לי הג"מ רמ"ש הנ"ל, כי במהרי"ק שם כתב וז"ל דפשיטא למיתורת דקרא קא פייך דכתיב ויקרע המלך, וסכיכל לתלמודא דיכל לומ לומ למיכתב ולא ויקרע את בגדיו דהא בריתם כתיב ויהי כשמוע מזקיהו וגו', וכן בתנו תוס' שיטה למיתורת דהמלך קא פייך דשם לא קרעו כו' ע"ש שהמליץ בזה. ויפלא מאד על מורנו המהרי"ק ועל התוס' שיטה, כי קרע לאו הכי כתיב, וליתא כלל מיבא המלך במקרא אלא כתיב "ויקרע את בגדיו" וכן העיר על הקרבן מהכן ס"פ תמור על הא לתיתא שם ג"כ שהעדים פ"א לקרוש מביא את דברי הגמ' מכאן. וכתב ותמיה לי טובא דעדיין הקושיא במקומה עומדת, כי גם שם יקשה לן ולמה לא קרעו, ויל יאמר לא ס"ד. ול"ל כי קרע אלא בשמעת קמאי, דאמר ויהי כשמוע המלך את דברי רבשקה וגו' וזה שהמלך כו' אלא שחזקיה עכשיו שמע דברי רבשקה ועל דברי רבשקה קרע כו', וקרע דחק זה נאומרו כשמוע את דברי רבשקה וגו' עכ"ל. ונמצא ממ"כ ג"כ כי בקרע לא כתיב הכי כ"פ "ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רבשקה" ויקרע את בגדיו, ותיבות "את דברי רבשקה" ליתנהו בקרא ויש למוחקם. עכ"ל הגאון הנ"ל]. (חת"ס)

דף ס ע"ב

מתנ'. העובד ע"ז כו' אחד הזובח. לעיל ו ע"ב רס"ו ד"ה כדרכה וד"ה מגפף, ודף סא ע"ש ד"ה מניין, שבת יז ע"ב ד"ה על פתן, פסחים כג ע"ש ד"ה כמים, כתובות לו ע"ב ד"ה כל מרס, מולין ד ע"ב רס"י ד"ה ישמו, ודף ה ע"ב ד"ה סתם, וע"ש לט ע"ב ד"ה כל מקום, כריתות ג ע"ב, זבחים מז ע"ש רס"י ד"ה בע"ת, ודף קז ע"ש ד"ה הני, וע"ש קו ע"ש ד"ה מניין, הוריות ק ע"ש ד"ה יכול, מנחות קט ע"ב. (מא"נ)

אבל המגפף. ספרי רמה לא. (יפ"ע)

הפוער עצמו. במד"ר פ"ב ספרי עלק. (יפ"ע)

מנין לרבות השתחואה. ספרי שפטים קמ"ח. (יפ"ע)

ת"ל כי לא תשתחוה. במכלתא יתרו פ"ו ע"ש ג' הגר"א ת"ל לא תעשה להם ולא תעבדם. (יפ"ע)

יכול שאני מרבה המגפף כו'. קשה לע"ב לא תעבדם יתירה לפירש"י במתני' למתי תתא, ואולי הוה מוקמינן ליה לדלקה דלמני מליכת לר' יוסי לקמן (סנ.), וע"ש בסוגיא ובפירש"י, ועי' לקמן במהרש"א בד"ה אל"כ מהשתחואה נפקא. (רש"ש)

זבריחה בכלל. מכלתא משפטים פי"ז ע"ש. (יפ"ע)

לידון בעצמו. בירושלמי כאן ובשבת פ"ו מיר פ"ו מבואר דמשום שהיא אינה מעשה נלרכה ללמוד על עצמה למייב, וע' מש"ל שם ע"ש נס"ד. (יפ"ע)

וכ"ת זובח ל"ל לגופי' דמחשבין מעבודה לעבודה ולכ הסוגיא. הן לפמ"ש התוס' בב"מ (מג ג) דמחשבה דפיגול היינו גמירה דוקא ול"ב ה"ה במחשבה ע"ז, ועי' מוליז (לט.) מד"ה אלא ולקמן (סה.) בד"ה הואיל, (ועפ"ז בשב"ג אמרי' שם בחולין בשלמי מסכת לאפי' במחשבה מעניס מ"מ קעלה ולפי לא ממייב עלה למנת יהיעין) ולמאי דמסיק דציית לקמן (שם ג) לוגוי"ז קתני ל"ב פיפוק ליה דמייב משום דאעבד לאעבוד כו'. ואולי דהכא מיירי לכהניס. (רש"ש)

רש"י. ד"ה וליחשוב נמי זורק. דבשלמא מקבל ומוליך כו'. עי' מל"מ פ"ג דע"ז. (מל"ה)

ד"ה אילו נאמר. בא הכתוב לענוש מיתה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ת"ל. וכל עבודות שבעולם בכדרכה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לפי שיצאה זביחה. שנכללו בכלל וילך ויעבוד. לכאורה הכלל הזה הוא בכדרכה, וה"נ יותר לפרש מכלל דאלתי לה לבדו דנכללו בו כל מעשה מכובד וכדמשמע גם מדברי המהרש"ל. ויתורן זה גם מתיתם התוס' בד"ה המקטר לתי לאו בלתי כו' ה"ת לת"ם תלת בזביחה לבדה בשל"ב, אך לא ת"ם לפ"ז מאי המקשה רצה בב"מ אימת יפתת התשתחוה ללמד עה"כ כולו, דמה זה בא למעט יותר מן הכלל דבלתי, תולס י"ל דתדרבה בא לרבות דלא ניתת דבלתי לא תייבי תלת בעבודת פנים. (רש"ש)

ד"ה אימא יצאה. וכ"ש דרך כבוד כהשתחואה ודקא קשיא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לגופיה. דאפילו לא שחט שחיטה עצמה כו' כל"ל. (רש"ש)

דף סא ע"א

גמרא. אבל גברא כו' מ"ד אמשתחוה להר. ע"ז כו ע"ב ד"ה מיהו, ודף מה ע"ש ד"ה מהיכוס, עירובין סט ע"ש הוסיף, תוליו יד ע"ש ד"ה הסתם, ודף מ ע"ש ד"ה הא, זבחים י ע"ש ד"ה ריש לקיש. (מא"נ)

דהר מותר ועובדה. ל"ל ושובדו. (יעב"ץ)

מנין לזובח למרקוליס. לקמן סג ע"ש ד"ה אמר, וד"ה אחת, ע"ז נ ע"ב ד"ה שבר, ודף נח ע"ב ד"ה מהילה, תוליו קלג ע"ש ד"ה כוורק מנן, הוריות ד ע"ש, זבחים קו ע"ש ד"ה מניין. (מא"נ)

ולא יזבחו. בירושלמי כד אמר ר' שמואל בשם ר' זעירא ולא יזבחו כו' ל"ל מטי מנה לקדשים. גר' פי' דקאי קרא על ענין הקדשים דמיירי קרא מקודם, ע"כ ל"ש כ"א על הלאוי לקדשים, וע"ז קאמר ר' יסא בשם ר' יוחנן זבח לה טלה בע"מ מייב [פי' דפליג על הנ"ל], מאי כדון [פי' מאי

הוי עלה] ג"ר הילת לג תעטון, כו' כל שלה' אלהיכם לג תעטון פי' שיהיה לחוי לגמוה, ופי' הפ"מ למוק סם. ועי' בגלי ע"ז גם ע"ש ומס פעול ר"י בצע"מ. (י"פ-ע)

התם בזובח להכעיס. לכאורה להכעיס דומה למתניתא ומירלה, דפליגי הכו אמי ורבא לקמן, וע"ש במוק ולקמן (סד.) ד"ה אע"ג. (רש"ש)

והאנן תנן האומר. פירוש"י הא דמייב אף ע"ג מעשה משום דכ' ויזבחו לו ויאמרו, ועי' לקמן קג ע"ש ותמה וזה פירוש"י ומשיק דילפינן ממיכה ממשיח. (רש"ש)

האומר אלך ואעבוד. שנא קה ע"ב, מוקן לע ע"ש, זמשים עש ד"ה ויש לקיש, ב"ב קכט ע"ב ד"ה מוק, מגמות קט ע"ב ד"ה הוה. (מא"ג)

תנאי היא. גרסה הא לחיתא פירוש"י דסב"ר כשם ר' הושעי' המומר לו אלי אתה מתלוקת ר' ותכמים דל"ל ר"ש ותכמים והיא פלוגתא דהכא. וכן ר"ש אע"ג ותה בין המעלה והמוריד קומתו ובין המעלה ומוריד בשפתיו ר' יוחנן אמר במתלוקת ר"ל אמר במתלוקת, דפי' ר"י ס"ל במתלוקת ר"מ ור' יהודה דהכא ור"ל אמר במתלוקת ר"ע ותכמים דלקמן סג ע"ש לענין קרבן, ועפנ"ל. (י"פ-ע)

היכא דפלחו כו' דכתיב ל"ת לך פסל. (ר"ל ל"ת אע עצמך פסל וכמו דדרשינן לקמן (עג.) אצילת גופו מן והשמותו לו ע"ז במוק), ולכן מייב העובד אם קבל העבודה להרי עשה ס"ע לפסל. כי פליגי בדבורא כו', ור"ל וכמו דפליגי בחיובא דעבד בדבורא כמו כן פליגי בחיובא דעובד. (רש"ש)

דיבור מילתא היא. לקמן קה ע"ש וע"ב, יבמות כה ע"ב ד"ה לא, נדרים פז ע"ש. (מא"ג)

רש"י. ד"ה לא שמעי ליה. אין נסתין לעבוד אדם. משמע דאפי' הסית לעבוד אים אחר. אבל הרמב"ם פ"ה ה"ב משוה אים אחר לשאר עו"ג, וכ"מ לשון הגמרא ועשה החילוק פשוט. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ריש לקיש. פי' בהנאה ולא באכילה. עי' תוען ע"ד ב' בגמרא לומר שאין עונש עליו כרת. (ג' מהרש"א)

ד"ה איכה. וגדולה מזו בעי למימר הש"ס בסמוך דנפקא ליה פועל למרקולים כו'. כ"ל מדקאמר לחיכה יעבדו למעט פועב למרקולים משמע דאי לא הוה כתיב הוה ילפינן לי' מהשתחוה. (מל"ה)

ד"ה מנין. וכן פי' בקונטרס לקמן. דף סג ע"ש ד"ה לכדרכה וצלה כדרכה עי"ש. (מל"ה)

ד"ה ומר. כשמכמינין לו עדים ואומר היאך כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ע"כ יש לחייב כו' כמסית לע"ג כו' כל"ל. (רש"ש)

דף מא ע"ב

גמרא. יחיד לא ממלך וטעי בתריה כל"ל. (רש"ש)

מפי עצמו. לקמן קיג ע"ש רש"י ד"ה אבל. (מא"ג)

רבא אמר כו' הא דא"ל כך אוכלת כו'. וכן מיתניא בהלית מתניתין בריש"ה להומר לעצמו כו' ע"ש, וקלת תימה דלא מייתה רבא לקיוש. (רש"ש)

מטיבותן של קרובים. ספרי רלה פת. (י"פ-ע)

רב אשי אמר סיפא בישראל מומר. שמעתי קו' ממ"ל לא מייתין שמ עשה מצוה מינתיים, ומלבד דל"ל לפמ"ש הב"ח ס"ע סוס"י מ"ב גס ל"ל עפמ"ש בינמות פ', ועי' דעת תורה [יוב"ד] סוס"י ל"ט. (מהרש"ם)

רבינא אמר לא זא"ז קתני. כה"ג משני ג"כ לקמן (סז.). (רש"ש)

העובד מאהבה. לקמן קד ע"ש ד"ה אע"ג, ודף סה ע"ש ד"ה הוא, שנא עב ע"ב ד"ה רבא, יומא פב ע"ש ד"ה מה רואש, מגילה יט ע"ש, יבמות ו ע"ב ד"ה יכול, ודף מח ע"ב ד"ה שאין, ע"ז כז ע"ב ד"ה יכול, כריתות ג ע"ב ברש"י. (מא"ג)

אמר אביי מנא אמינא דתנן כו' כל"ל ג"ו, והב' ל"ל טו'. (רש"ש)

ושוין שבשעירה כיחיד. מגילה ט ע"ב ד"ה ל"ב, נזיר מז ע"ש ד"ה וכן משות, כריתות כו ע"ש. (מא"ג)

האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים בלא העלם דבר היכי דמי כו'. ק"ל דאמאי לג קאמר דמשכחת לה כגון שגיפף לע"ז שדרכה בגיפוף והוא סבר שאין דרכה בכך, וכה"ג כתבו התוס' לקמן (סב:) גבי שגגת ע"ז וזבון עבודות דמשכחת לה בכה"ג, וי"ל דלא דמי להתם מצי למימר דאיירי שסבור שמותר לגמרי בשאין דרכה, אבל כאן היה י"ל בשגגת מעשה לחוד בלא העלם דבר כלל, וזה לא משכחת לה בכה"ג דאי ידע דאיכא איסור לאו במגיפף לא בשאין דרכה לא מצייב קרבן משום שהיה דרכה בכך, להא לגיכא דרכי קיימיון ואיכו ס"ל דבשאין שיגוע בלאו וכרת, אבל אם הזיד בלאו אע"פ שבגג בכרת לא הוי שבגג וכמ"ש התוס' שם (סט:), וה"ג הרי הזיד בלאו כיון דלא לפי מה שהיה סבור שאין דרכה בכך ידע דעבר בלאו ולא הוי ג"כ שב מידיעתו בלאו. ולאיתי להמ"ל פי"ג דשגגות שהוכיח מתוס' ומ"ר פ"ק דיבמות לגבי הורמת ד"ל מייתין גם בגיפוף ויעיין שם. (מצפ"א)

האי שגגת מעשה דע"ז ה"ד אי קסבר בה"כ הוא כו'. לכאורה המ"ל כגון שהמרים לפעור וקסבר ע"ז אמת היא, וכה"ג אינה בתוס' לקמן (סב ג) בסד"ה העלם, ועמ"ש שם. (רש"ש)

רש"י. ד"ה ודלא כהמן. הא דקתני יכול כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ושוין שאינו כו'. מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. מדכתיב בא"ת שגגתו שגג תרי זימני כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה הרי לבו. ולא שוגג אלא לשמים כל"ל ומלת הוא למוק. (רש"ש)

תוספות. ד"ה רבא. היינו בסתם ע"ז. עי' תוס' לקמן ס"ה קוף ע"ש. (ג' מהרש"א)

בא"ד. פירוש"י דסבירא. פ"ד ה"ו. (י"פ-ע)

דף סב ע"א

גמרא. תני ר' זכאי קמיה דר' יוחנן. פירוש"י שנא פ"ו ה"ש וה"ב מימת ג"כ אבל אם נאמרה בהפך ועמ"ש בזה שנא עב ע"ש. (י"פ-ע)

אמר ר' זכאי. אם זה מצינו בעולי הגולה [עזרא ב, נחמיה ז], והא"ב אינה אלא לשימון נקו"ד הקמ"ץ, וכן הוא אם אמינו אל ריב"ו. (יעב"ץ)

השתחואה נמי לחלק. במכילתא יתרו פ"ו לג משמעות להם ולא מעבדם למייב על כ"ש בפ"ע. (י"פ-ע)

חילוק מלאכה דעכו"ם נמי תיפוק לי מאחת מהנה כו'. עי' תוי' פרשת מרדכי מ"ת סי' י"ג. (מהרש"ם)

מאחת סימן אחד כו'. עי' תוי' מכר"י לקמן מיו"ד סי' כ"ג נלוכך נדין מי בעבודה זרה מייב על כל משהו שאחט ע"ם מכמה דוכתי. (מהרש"ם)

אי חזי בה"כ כו' פוק תנא. לקמן קה ע"ש ד"ה הומיל, יבמות עז ע"ב. (מא"ג)

ואילו בע"ז תנן ושוין שבשעירה כיחיד. כ"ל הגיה תני, ונלמת משנה מפורשת בהוריות פ"ב מ"ו ובע"ז פיחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה ועדיפא מהכרייתא דלא חייבי נשיא, אלא משום לישנא דברייתא קאי יותר, ועוד דכבר חייבי לה מתני לעיל וכמ"ש בם ד"ה נרש"ב לשנא. (רש"ש)

רש"י. ד"ה א"ח אלא אחת. דכל עבודתה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לחלק. וחייב עליה הכתוב בפני עצמה שפרט כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה השתחואה נמי. דהא גבי סקילה כתיב וישתחו כו' כל"ל בתד ו'. (רש"ש)

ד"ה תיפוק ליה מאחת מהנה כו'. דאשכחן ליה הכשר גבי חטאת העוף. עי' מוין (מ:) [ועולת העשה כ"ד קתמר]. (ולענ"ד לרש"י ד"ה מתתך בעפר הוא). (שער הלקוטות)

ד"ה אלא מאהבה כו'. אבל שגג בכך סבור מותר לעשות כן מאהבה ומיראת אדם כו' כל"ל, ודיבור אחד הוא אלי הפסק נקודות. (יעב"ץ)

דף סב ע"ב

גמרא. דא"ר אמי. פירוש"י ה"ט הוא ע"ש ר"ש בן אלעזר, ובה"י ע"ש ר"ש בר' שמעון. (י"פ-ע)

באומר מותר. מכות ז ע"ב, זבחים קח ע"ב ד"ה שוגג. (מא"ג)

העלם זה וזה. עמ"ש שבת ט ע"ב. (י"פ-ע)

המתעסק בחלבים ובערירות חייב. עי' ריטב"א קדושין ד' יח ב ד"ה מיתני' ולהו מהו שייעד מדם לבנו קטן, ועיין בהה"מ פ"ש מ"ש הי"ב. (ג' מהרש"א)

דלא מוקים מתניתא. עיין מנחות נ"ה ע"ש וקדושין ס"ג ע"ב ובתוספות יבמות שם ד"ה ולא מוקמינן וכו'. (רד"ו הלוי)

תוספות. ד"ה העלם. וה"נ המ"ל במגפף כו'. ע"ב ר"ל ומשכח כו' כלי שיהיה הגה אך כל מלו הן עכ"פ בלאו אף שאין דרכה בכך, ולר"ל בשבת (שם.) ג"ש קרבן על שיגוג בלאו. ואין לומר שבגג זה ב"ש ה"ל כהעלם זה וזה יש לחלק, אולם יותר הל"ל בעבודות זוויות וכמ"ש לעיל (שם ב). (רש"ש)

ד"ה רישא. אפילו צריך למחובר ונתבזין לחותכו כו'. ע' תוס' שבת דף ע"ג ב' ד"ה נתכוין שב' שם כן והוסיפו בריתות, וע' ג"כ בתוס' בדבור שלמ"ז. (מל"ה)

דף סג ע"א

גמרא. שלש השתחוואות. לעיל ס ע"ב ד"ה מניין ודף סה ע"ש ד"ה מניין, וע"ש שב ע"ש רש"י ד"ה השתמוה וד"ה ותו, ודף כו ע"ב רש"י ד"ה כשבור לוך, ודף שם, מכות כא ע"ש ד"ה על ע"ז, זבחים קו ע"ש ד"ה מניין, ע"ז מד ע"ש ד"ה הרי. (מא"ג)

אלא על דבר שיש בו מעשה. שבועות כו ע"ב ד"ה לפילו, יבמות ח ע"ב ד"ה אין מייבין, ודף ט ע"ש, מכות יד ע"ש ד"ה לשפוקי, זבחים קו ע"ש ד"ה חוזרה, מנחות קט ע"ב ד"ה הולה, לקמן קה ע"ש. (מא"ג)

אר"ל מאן תנא. עמ"ש שם ע"ב. (י"פ-ע)

אתקושי אתקוש. ע' ירושלמי ה"ט. (י"פ-ע)

אלמלא וי"ו שבהעלוך וכו'. ונמחמיה ט' כתיב זה מלהיך אשר העלך וע"ג, נאעוכרתי על [זה] ע"י למען ג'. ועל"ל ליישב דבאמרי כתיב זה מלהיך לשון יחיד אין הספק אם כתיב אשר העלך לשון יחיד ולעולם לא קבלוהו מלא למהיג בעלמא, ולא שיהיה הוא מלא, כמ"ש רמב"ן פ' תשא שזה היה כוונתו ולא נתחייב כליה. אך בחורה כתיב אלה מלהיך לשון רבים אלו הוא כתיב העלך שלא ו"ו היה הכוונה על זה העגל הוא כל הכוחות כולם, שזה חורה לשון רבים. דל' גבי אלהות ותצב ח"ו אפס אל מלילה והיה מתמיהים, ע"כ לריכים ויי"ו דבהעלוך, נמצא אי כתוב אלה וכתיב ויי"ו בהעלוך, אי כתיב זה והעלך אלא ו"ו, הכל הולך למקום א' וכוונה א'. (חת"ס)

אלמלא ו' שבהעלוך כו'. ק"ל לפ"ז אין אמר נתמיה (במזמור ט') וימרו זה מלהיך אשר העלך ממלרים. (רש"ש)

אלמלא וי"ו שבהעלוך כו'. עי' נחמיה י' פסוק י"ח וכבר העיר בזה הגאון בעל חתם סופר, עי' שומל ותבוא מהדורת תגינת ח"א סי' נ"ל, ועי' לקוטו מספרים מקרא דמלכים ג' י"ז. (מהרש"ם)

אחרים אומרים. ספרי עקב מג, מכלתא מספטים פי"ו. (י"פ-ע)

א"ל ר"ש בן יוחאי. ספרי שם רשב"ג, ומוחק הגר"א בן נמליאל, וכן בספרי ספטים קמח מכלתא מספטים פי"ז, כ"ם בן יוחי. (י"פ-ע)

כל המשתחוה. שבת פח ע"ב רש"י ד"ה שכורמים, סוטה ד ע"ב ד"ה נעקר, ע"ז ו ע"ש ד"ה משום, מוין ס ע"ב. (מא"ג)

בלתי לה' לבדו. במכילתא מדכתיב אח ה' היו ירמים ואח אלהיהם היו עובדין. (מצפ"א)

מנין לאוכל מן הבהמה. ת"כ קדשים פי"ח. (י"פ-ע)

מנן לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בל"ת כו'. ע' תלמידי רבנו יונה פ"ק דברכות דס"ל להוי מה"מ וכדעב הרמב"ם. (מהרש"ם)

לא תאכלו על הדם. ברכות י ע"ב, מ"ק טז ע"ב, מוין לג ע"ש ד"ה מניח, ודף קכח ד"ה השותה וד"ה מהו, שמות פ"ח ה"ט.

לא תאכלו על הדם לא תאכל בשר ועדיין דם במזרק כו'. וגרסה הכא דמסיק עלה דאיתו לוקה משום דהוי לאו שבכללות, היינו דמשום הכי לאו דלא תאכל על הדם הוא דלא לקי אבל מ"מ לוקה משום קדשים קודם זריקה משום קרא דתניא וכדדרים ר"ש במכות (דף יז) לא תוכל לאכול בשעריך וגו' נדרין ונדבותיך לאוכל תודה ושלמים לפני זריקה הוא לוקה ושאר קדשים ילף בק"ו, ולפי ר"י במוס' שם (דף יח) לוקה נמי אכל הקדשים, וכ"פ הרמב"ם פי"ח מהל' מעה"ק, וכתב הלח"מ בפ"ח מהל' בכורות דליכא למאן דפליג עליה דר"ש. ולכאורה הא דשמעתין פליג דמשמע דלא לקי כלל. אך י"ל דהכא מיירי שנזרקו המנחות שעל המזבח אלא שעדיין הדם שאאר במזרק אלא ניתן הזריקים אל היסוד ובזה לא לקי כלל ולא קאמר מכות דלוקה אלא לפני זריקה מזבח. מיהו בפסחים (דף עז) משמע דליכא מאן דפליג. (מצפ"א)

אמר ר' יוחנן אזהרה לבן סו"מ וכו'. מהכריית"ב ז"ל הגיה לי"ל אמר, אולם בתו"כ פ' קדושים הגי' ר"י בר"ח אמר, ואולי הוא ר"י בן מלפחת התנ, וגם אי הוא ר"י ב"ר חנינא מאכתן נמי הוא תנא כמ"ש התוס' בזבח כ"ט ד"ה ה"ג, ואולי גם אי גרסינן ר"י י"ל דהוא ר"י בן נורי התנא וכמ"ש התוס' בזבח ס"ה ד"ה הוא, ובזה ניחא ס"ג דלא תקשה להא מהא דברכות י דגרים ר"י בעלמא הך קרא לדרשא אחריתא ע"ש, ומיהו י"ל אין הכרח לפי הגי' לג"ג שם ר"י וגם בלח"ה ניחא למ"ש המפרשים ז"ל דהך דברכות אינו אלא לאסמכתא בעלמא, וגם משמע דכל הני דלקי דרשינן מאתם מהן קרא מדקרי ליה לאו שבכללות ודו"ק. (מרא"כ)

א"ר יוחנן. שם"כ שם [קדשים פי"ח] ריב"ח. (י"פ-ע)

אמר ר' אבין אמר ר' חייא. נ"ל שב"ל בגרסי מייב. (סה"ד)

חוץ מן הנודר בשמו כו' כר"י דאמר לאו שאב"מ לוקין עליו. עיין תמורה (דף ג ע"ב). (מצפ"א)

רש"י. ד"ה כדרכה ושלא כדרכה כו'. ולא מוקים לה בזובח למקטרי כו'. ע' לעיל בתוס' דס"ל ב' סד"ה מנין לזובח הקטו קומי רב"י ומי' ג"כ כרש"י עי"ש. (מל"ה)

ד"ה ר"ע היא. לאפוקי הדהורא כו'. עיין לקמן (ס"ה סע"ש), ובמד"ה הואיל, ובמ"ש לעיל (ס ב). (רש"ש)

ד"ה איתקושי. אלי אתה לזביחה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לא תלכו וכו'. ל"ל לפ תלכו (בבריס ו' י"ד), וירמיה כה זה הוא טעות. (רד"ו הלוי)

לא תלכון אחרי אלהים אחרים כל"ל והוא בדבריס (ו יד) והמליין טעה, ועי' מהרש"ל. ומה שפירש"י לעיל דאמי מוקי לה לגלוי יתירי, ר"ל דכיון דיתירי ניתנו לרשין להו למגפף כו' ולנעבד כהמן. (רש"ש)

ד"ה לבן סו"מ. ל"ת אכילה שתהרגו עליה כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אמר ר"א. ולרשב"י כו' איתוקמא קמייתא כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. מדקאמר לחלק על כל אחת משמע כו'. מדקאמר לחלק קאמ קאמ משמע על כל ג' כו'. (מל"ה)

בא"ד. עמ"ש שבת עב ע"ב. (י"פ-ע)

ד"ה אלא. דתנן לעושה בשגגה יצא מגדף. עי' לקמן דף ס"ה ע"ש ברש"י ד"ה רים לקיש וד"ה מי הכי. (ג' מהרש"א)

ד"ה כל. וכן דברנו בה' ובך. וכן הא דכתיב [שמות יד, לא] וימינו בה' ובמשה עבדו, כה' לאלוה ובמשה לנביאו וכמ"ש. (יעב"ץ)

ד"ה משום כו'. תימה ת"ל כו'. עי' מ"ש בזה בלח"מ פי"ע דקנלרין, ולדידי מעיקרא לק"מ דהא ודאי עדיף ה"ט דלאו שבכללות מטעמא דניתן לאוכרת מצ"ד. ומדא שהרי ר' ישמעאל מיית ליה בשבועות (דף ד) ובברכ"ג דמכות דלוקין על לאו שניתן לאוכרת מצ"ד, ובפ"ק דכריתות (דף ד) אמרי' דס"ל אין לוקין על לאו שבכללות, ועוד דלפ מאן דמיית ליה דאתם לוקה אינה למיתר דמודה הכא דלא לקי וכמ"ש הרמב"ם בשבועות ריש קמ"ש והרמב"ן בסה"מ שורש ט' לפי שכולל ברמז עניים רבים משונים גרע משאר לאוי שבכללות וכ"כ הרמב"ן שימן ל"ד. ועי"ל דמיירי התוס' ע"פ מ"ש

הש"ת דבלאו שניתן לאזהרת מב"ד נפקא לעבודת ומילו בלאו שבכלות ודלי לא מפקלי כמ"ש במידושי לפ"מ. ומה שממהו עוד התוס' הא בן סו"מ נוקב כו', י"ל דאין ללמוד מבן סורר ומורה לענמת לנוקב על הפי לאו דאיכא למיפכך מה לבן סו"מ לנוקב שכן פ"ל התראה וכמו שפרש"י לקמן (דף עח), וכה"ג פריך בפ"ק דמכות (דף ד) אהא דבעי למילף דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו מיבעי, ופריך מה לעד"ז שכן פ"ל התראה. אך מ"מ נפקא"ל במכות דהא דאמרי' לאו שניתן למב"ד אין לוקין הוא משום דלמב"ד צריך התראה וה"ה איכא פ"ל התראה למיפה לוקין עליו, ל"מ הכי מדברי הרמב"ם ריש הל' ממרים שכתב דלאו דלא תסור הוי לאו שניתן למב"ד דהוא מהברה לז"מ והוא ח"ל התראה.

בא"ד. דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וכיון דגלי אהאי לאו דלקי הול"ל בכל דוכתי דלקי כו'. לענ"ד קושית התם דתוס' מתורלת בהברתה, דלה"נ לא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, אלא אזהרה בלבד שהרי מלקין אותו עליה, ואין בה מיתת ב"ד, והא דמייב מיתה בשחוז וקלקל לאו מתתת אזהרה זו אלא מתתת אזהרה אחרת, שמתרין בו העדים, ומודיעים אותו מיתה הכתובה בו. (יעב"ץ)

דף סג ע"ב

גמרא. לומר שאין לוקין עליו. עי' תמורה דף ד' ע"ב רש"י ד"ה אם ישמלל כו' כ"ג שאני בהיים כו' לילקו אפילו אלאו הגל"ע, וע"ש בתוס' ד"ה בהיים. (ג' מהרש"א)

מכלל דר"י סבר לוקין. עי' ניין ירושלים בתוספות פ"ג ד"ה לפי שהקשה אין ילוף ר' יהודה ממוניע ש"ב ללאו שאין בי' מעשה מהא דבפ"ק ה ע"א מוציא ש"ב לחיים בי' מעשה ע"ש מה שמירק, ובעי"ד לתרלומיון שאני דל"מ עד שבעל וחיים בית מעשה אבל ללקות לוקה מ"מ, וכ"ל לעולא בפ"ק בתוספות מו ע"ב וגם לענין שיבור עדים פ"ל דף"ז ב"ה לתרלומיון וה"ה בפציעות. (ר"פ)

שמור לי כו' בקלנבו. שבת פח ע"ב ד"ה עין גדי, בריבות ג ע"ב רש"י ד"ה ושמור, ויומה כח ע"ב, מגילה כה ע"ב ד"ה תיפי לי, גיטין ו ע"ב ד"ה יהומין, ניזר כג ע"ב רש"י ד"ה אלא, בתוספות דף לד ע"ב ד"ה שמלמת, בכורות ב ע"ב ד"ה שמא. (מא"ן)

אסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם. עי' בהר"ן פפ"ק דע"ג בשם רמב"ן. (ג' מהרש"א)

אסור לאדם שיעשה שותפות וכו' לא ישמע על פיך וכו'. והרמב"ם ז"ל פ"ה מעכו"ם פפק דעבודה וכשבע בעצמו לוקה. והרלב"ד וכל הרלשונים תפסו עליו, דהלא הא לתמרינן בסנהדרין דף ק"ג בעודה ומקיים לוקה, מוקי לה בגמ' כר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אבל בפ"מ דמכן קיי"ל דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, אין לוקין על עודר בעלמו. והלב"מ פי"ט מה' סנהדרין כתב לתרץ דהרמב"ם מיירי בעודר בשם ע"ז לתעול ותב"ל אבל דהוה לאו שיש בו מעשה בשבל התכילה. ולתימי להרב בעל מצות תמכים דדף עג מהגיב על הלב"מ, דהתכילה אינה מייבות ללאו, דהלאו הוא שלא יבצע בשם העבו"ם, ואין שם יתכל בין שם לא יתכל עובר בלאו, ול"ב כי אכל לא מיקרי מעשה כלל, ע"ש בתורך. ותפשר להליץ בעד הלב"מ, כיון דעיקר השבועה היה בשבל התכילה כדי שיתכל, ול"ב השבועה שתתלת לתכילה, והתכילה הוא בשבל השבועה, ותף שאם אינו תורל עתי עובר על הלאו, אבל היכא דתכל מיב תורל על הלאו מלקות. וביותא בסברת זו בתבו בתוי בכתובות (נח.) לענין עקירה לורך הנאה, לתע"ג דתפשר בגרירה, מ"מ התיקור מתתל מעשה הגבוה, שאם היה אתר עושה העקירה, לא היה מתתייב בהנאה. ומלל העקירה גורמת התיוב, ועד שעת הנאה נתלך התיוב ע"ש. כ"כ י"ל בזה כיון דעל התכילה לולי השבועה לא היה מייב, נתלת השבועה גורמת תיסור התכילה, דבוודאי אף בעבר ובשבע אסור לאתול בדי לקיים השבועה, ול"ב תשבת השבועה עד התכילה בתלך התיוב, ולבן הוה לאו שיש בו מעשה ודו"ק. והנה בהא דקאתר אבוה דשמואל אסור שתבע בשבועה, שתת יהיה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף, שתת עיבה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף. (ג' מהרש"א)

אסור לאדם שיעשה שותפות וכו' לא ישמע על פיך וכו'. והרמב"ם ז"ל פ"ה מעכו"ם פפק דעבודה וכשבע בעצמו לוקה. והרלב"ד וכל הרלשונים תפסו עליו, דהלא הא לתמרינן בסנהדרין דף ק"ג בעודה ומקיים לוקה, מוקי לה בגמ' כר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אבל בפ"מ דמכן קיי"ל דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, אין לוקין על עודר בעלמו. והלב"מ פי"ט מה' סנהדרין כתב לתרץ דהרמב"ם מיירי בעודר בשם ע"ז לתעול ותב"ל אבל דהוה לאו שיש בו מעשה בשבל התכילה. ולתימי להרב בעל מצות תמכים דדף עג מהגיב על הלב"מ, דהתכילה אינה מייבות ללאו, דהלאו הוא שלא יבצע בשם העבו"ם, ואין שם יתכל בין שם לא יתכל עובר בלאו, ול"ב כי אכל לא מיקרי מעשה כלל, ע"ש בתורך. ותפשר להליץ בעד הלב"מ, כיון דעיקר השבועה היה בשבל התכילה כדי שיתכל, ול"ב השבועה שתתלת לתכילה, והתכילה הוא בשבל השבועה, ותף שאם אינו תורל עתי עובר על הלאו, אבל היכא דתכל מיב תורל על הלאו מלקות. וביותא בסברת זו בתבו בתוי בכתובות (נח.) לענין עקירה לורך הנאה, לתע"ג דתפשר בגרירה, מ"מ התיקור מתתל מעשה הגבוה, שאם היה אתר עושה העקירה, לא היה מתתייב בהנאה. מלל העקירה גורמת התיוב, ועד שעת הנאה נתלך התיוב ע"ש. כ"כ י"ל בזה כיון דעל התכילה לולי השבועה לא היה מייב, נתלת השבועה גורמת תיסור התכילה, דבוודאי אף בעבר ובשבע אסור לאתול בדי לקיים השבועה, ול"ב תשבת השבועה עד התכילה בתלך התיוב, ולבן הוה לאו שיש בו מעשה ודו"ק. והנה בהא דקאתר אבוה דשמואל אסור שתבע בשבועה, שתת יהיה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף, שתת עיבה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף. (ג' מהרש"א)

אסור לאדם שיעשה שותפות וכו' לא ישמע על פיך וכו'. והרמב"ם ז"ל פ"ה מעכו"ם פפק דעבודה וכשבע בעצמו לוקה. והרלב"ד וכל הרלשונים תפסו עליו, דהלא הא לתמרינן בסנהדרין דף ק"ג בעודה ומקיים לוקה, מוקי לה בגמ' כר"י דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. אבל בפ"מ דמכן קיי"ל דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, אין לוקין על עודר בעלמו. והלב"מ פי"ט מה' סנהדרין כתב לתרץ דהרמב"ם מיירי בעודר בשם ע"ז לתעול ותב"ל אבל דהוה לאו שיש בו מעשה בשבל התכילה. ולתימי להרב בעל מצות תמכים דדף עג מהגיב על הלב"מ, דהתכילה אינה מייבות ללאו, דהלאו הוא שלא יבצע בשם העבו"ם, ואין שם יתכל בין שם לא יתכל עובר בלאו, ול"ב כי אכל לא מיקרי מעשה כלל, ע"ש בתורך. ותפשר להליץ בעד הלב"מ, כיון דעיקר השבועה היה בשבל התכילה כדי שיתכל, ול"ב השבועה שתתלת לתכילה, והתכילה הוא בשבל השבועה, ותף שאם אינו תורל עתי עובר על הלאו, אבל היכא דתכל מיב תורל על הלאו מלקות. וביותא בסברת זו בתבו בתוי בכתובות (נח.) לענין עקירה לורך הנאה, לתע"ג דתפשר בגרירה, מ"מ התיקור מתתל מעשה הגבוה, שאם היה אתר עושה העקירה, לא היה מתתייב בהנאה. מלל העקירה גורמת התיוב, ועד שעת הנאה נתלך התיוב ע"ש. כ"כ י"ל בזה כיון דעל התכילה לולי השבועה לא היה מייב, נתלת השבועה גורמת תיסור התכילה, דבוודאי אף בעבר ובשבע אסור לאתול בדי לקיים השבועה, ול"ב תשבת השבועה עד התכילה בתלך התיוב, ולבן הוה לאו שיש בו מעשה ודו"ק. והנה בהא דקאתר אבוה דשמואל אסור שתבע בשבועה, שתת יהיה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף, שתת עיבה תייב לו שבועה, דאיתי להשתתף. (ג' מהרש"א)

מכלל דר"י סבר לוקין. עי' ניין ירושלים בתוספות פ"ג ד"ה לפי שהקשה אין ילוף ר' יהודה ממוניע ש"ב ללאו שאין בי' מעשה מהא דבפ"ק ה ע"א מוציא ש"ב לחיים בי' מעשה ע"ש מה שמירק, ובעי"ד לתרלומיון שאני דל"מ עד שבעל וחיים בית מעשה אבל ללקות לוקה מ"מ, וכ"ל לעולא בפ"ק בתוספות מו ע"ב וגם לענין שיבור עדים פ"ל דף"ז ב"ה לתרלומיון וה"ה בפציעות. (ר"פ)

שמור לי כו' בקלנבו. שבת פח ע"ב ד"ה עין גדי, בריבות ג ע"ב רש"י ד"ה ושמור, ויומה כח ע"ב, מגילה כה ע"ב ד"ה תיפי לי, גיטין ו ע"ב ד"ה יהומין, ניזר כג ע"ב רש"י ד"ה אלא, בתוספות דף לד ע"ב ד"ה שמלמת, בכורות ב ע"ב ד"ה שמא. (מא"ן)

אסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם. עי' בהר"ן פפ"ק דע"ג בשם רמב"ן

ומיזרע דע"ז יהרג ואל יעבור ופיליו במקום סכנה מסור קמ"ל דמותר בסכנה. (מהרצ"ח)

וישנן בלב. כתוספות לב ע"ב ד"ה ונקיימ"ל, קדושין לט ע"ב ד"ה מתסבה, ולף מג ע"ב, ב"ק עג ע"ב ד"ה שהעידו, שבועות יז ע"ב ד"ה מינו לרין. (מא"ז)

רש"י. ד"ה באזהרה כו'. **ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך כו'.** עי' בפרש"י רים כרימות. (מצפ"א)

ד"ה הואיל ושניהם כו'. לחייבו ל"ד חטאות. לף דק לפסח ומילה ליכא מטעת להמקנק בכריתות דבגבי מיירי כמ"ש בלף ג' ף', וליכא מלף ל"ג מטעות אך קשה כפי דתני פסח ומילה משום כרת למודל ניתני נמי ידעוני משום כרת, שוב מלאתי בתוס' כריתות ד"ג ב' ד"ה הואיל שהקשו כן והניחו בתימה. (מל"ה)

ד"ה רל"א. וחטאת א"ב אלא עה"מ דכתיב ועשה כו'. ולקמן ד"ה כתב מקרא לעושה כשגגה, ועי' לעיל ס"ג בתד"ה מלף. (רש"ש)

ד"ה עקימת שפתיו, שעוקמן ומנענען כו' כל"ל בל"י. (רש"ש)

ד"ה והתורה אמרה. וכל שזדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן. לינו מדויק דלף מלי במיתה מלף בכרת דוקף ולכן מכה מציו ומתו וגוונ נפש לף ליש בהן מיתה ליון בני קרבן הוחיל ולים בהו כרת, כדלימת בתו"כ שבפיק בענמו לקמן ע"ב בגרמא, ובתמת כתיב ג"כ כרת בנעל תוב ובנפש אשר תפנה אל האותות גו' והכרתי אותה, ועי' דבריו בריש כריתות. (רש"ש)

תוספות. ד"ה והנשאל. פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך וקשה וכו'. טולמי הכי הוה כפירש"י ולק"מ, ועלמ"ם. ומ"ש תוס' עוד מזהרה לנשאל מלף ימלף, לף נהירלך, דכה"ג בין לתני בין לרבא דס"ם כל שעה [בפסחים מף:] לף לקי, ללף זו בלבד ללף מיתה לחוד, וכיל מילי טונף, לף זו ללף דמיין להדדי, מעבד בנו אינו בכלל מכשפים, ותו דשוחל חוב מרחק טונף מן הלאו, וכתיב בקרא אחריה לאוהיב בתפני נפשיה, כה"ג יש לומר מלן דאתר למלקי עליה. (יעב"ץ)

באי"ד. וי"ל איפכא כו' דאזהרה לנשאל כו' מנ"י כו' ושואל כו'. ר"פ דרס"י מלן לפרס כן דהמשנה קורלתו נשחל ובקרא כתיב שוחל. מ"מ קושיימ חזקה וגם רס"י מזר בו בפי' הגמ' כמו שהעיר המהרס"ל וכן בריש כריתות במשנה. לכן שם בגמ' (ג ב) פי' ג"כ מלא ימלא כו' וע"ש בגליון וע' מס"ש בספ"ק דעילוקין. (רש"ש)

באי"ד. עי' ליון יהושלים ה"י ד"ה מזהרה ע"ש, ובמ"כ קדשים פ"י, בעל חוב גופה מלי תפנו [ובעפ"ם שם] מוסב בגמ' והחוי"ע כ' שלא מלא בתי"כ משום שזה נתוסף אח"כ כרשום שם. (יפ"ע)

ד"ה הואיל וקשה כו'. ע' רס"י כריתות ג' ב' דשפחי שם בגליון פי' אחר ולפי' זה ל"ק קו' התוס' עי"ש. (מל"ה)

ד"ה מאן. כדתניא בספ"ק דכריתות דף ז' כל"ל. (רש"ש)

דף סה ע"ב

גמרא. יצאו עדים זוממין. עי' תומים סי' כ"ח ס"ק ט"ו. (ג' מהרש"א)

יצאו עדים זוממין. מיהשלמי מרומות פ"ז ה"ל כתוספות פ"ג ה"ל קרי לעדים זוממין יש בהם מעשה ומוסג בתוס' מכות ד ע"ב ד"ה ולמלף, ועי' ב"ק ה ע"ל ובכ"ז לענין קרבן ע"ב בעי מעשה ממש כדמוכח בפ"ב ויקרל דבורל דמוכח פ"ל מוסג בתוס', והגמ' כלן ע"ב לינו מלמלק בזה כדמקשה מתמה בקול שהוא למלקות. (יפ"ע)

עדים זוממין. יעמות כה ע"ל ד"ה לף, ב"ק ה ע"ל ד"ה דיטרף, לעיל דף סל. (מא"ז)

שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה. פירש"י בזה לתוק, ועי' בר"ף גי' מתרת. ולעלנ"ד גי' שלפנינו דר"ל הואיל למינו שובתין. עי' זהר חדש פ' נרלאים במלכם הנעלם בפסוק אלה תולדות וגו' סס גס מתלי שבת שובתים וס"ל כ"ה בר"י גס סס שובתים, וכלן י"ל דעכו"ס לין מלווים על שבת לכן שובתים. (מהרש"ם)

הואיל וישנן בראיה. בהגהות מהרי"ב ז"ל ברלים ל"ל בחייה וע"ש ברי"ף. (מרא"כ)

שאני עדים זוממין הואיל וישנם בראיה. בחמת עדים זוממין לינם ברלים להרי לף לפו מלומה, ורש"י דקדק לנכון עיקר תיובם על ידי הרלים שמעידין שרלו. ועיין תוס' כלן ד"ה הואיל לכתב דעיקר קושית הש"ס נהי דבדור לף הוי מעשה מ"מ חמתה בקול חיב דע"י לחירתו נתעבד מעשה מה שהחמה זוקפת רלמה, ה"נ בע"ז נתסב לחירתם במעשה שהרי נתחייב הנדון, ועפ"ז יתיסב לנכון תירוץ הש"ס שאני ע"ז הואיל ואתם ברלים היינו דכלן לף יש לידי מעשה דבעשה מעשה לין כלן דין זוממין דק"ל הרגו לין נהרגין, ושוב הוי רק דבור לחוד ולף נתסב מעשה מבע"כ חמתה בקול שפיר יש לידי מעשה וז"ב. (מהרצ"ח)

מבין אצילי ידיו. מנחות לו ע"ל ד"ה קיבורת, שבת סז, ולף לב ע"ל ד"ה במרפקו, חולין עז ע"ל. (מא"ז)

לא דיתיב בין הפרקים ומשתעי. כלן ל"ל דסליק כמו בשועל לעיל דסס הוה ס"ד למסתני מקבו כפירש"י לכן המיבו לף דסליק, לכל הכל גס המקשה ידע דסליק דהרי כתיב עוליס מה"ל. ונרלה דהכל ס"מ לשנויי דמשום כבוד שחול לינתני כי חורתים כמו שעלה רלשו למעלה מפני כבודו, ע"ב בפירש"י ודל"ק. (רש"ש)

אחד המעלה בזכורו. ספרי שפטים קנב. (יפ"ע)

מעלה בזכורו אינו עולה. עי' ויקרל פכ"ו, לג"ם פכ"ד, מנחומל למור ג' וסס המעלהו רוחהו ולין שומע קולו כו' לסס לחקה ולף שמעה שחול שהיה נריך לו שמע ולף רלהו, וסס למלך הוה עולה כדרכו. ובירושלמי מביא עוד ג"כ בין נחול בגלגל ובין המעלה בנחול בגלגל הדיוט מעלה לת המלך כו'. (יפ"ע)

נהר סמבטיון יוכיח. בס"ס לף פירשו מה שיש של נהר סמבטיון ומה לייש יש ממנו על קדושת יום השבת, לכן מבואר בבראשית רבה ובתנחומל פ' תבא [בפירוש רש"י מוב בי] דשם בסמבטיון לייש שבת ולף זה לחי מלחמה ס' תבא ובספיקתל פכ"ל דדרכו להיות שוקף והולך בכל ימות השבוע ובשבת נח כמ"ש רס"י כלן. (מהרצ"ח)

קברו של אביו. בב"ר פי"ל לף ל"ל ר"ע קברו של לבי לענין מעלה עשן רק דל"ל לבדוק בלבי שלא יעלה בשבת, ובחל ע"ו מלבי ול"ל משום דשם מינו נדון בשבת ובע"ב הוא שומר שבת, ועי' בפ"ב פכ"ג דשם ליתל מקברו רק תבת זה לבי מהמן שלא נתן בשבת, ועי' תבחומל תשא לג.

אמרו לו בזיתו כו'. בע"י הגי' לחמר, ול"ל טורנוסרופוס לחמר לר"ע דביתה לת לבי כו'. (רש"ש)

שנאמר כי עוונותיהם היו מבדילים וגו'. וכן לחמר גם ירמיה [ה, כה] עוונותיכם הטו אלה ומטלחכם מנעו הטוב מכם. (יעב"ץ)

ר"ח ור"א כו' עגלי תלתא. ברכות נה ע"ל רס"י ד"ה לומיות, שבת קף יל ע"ל, מגילה ז ע"ל, עירובין קג ע"ל, ניטין כו ע"ל, בכורות יט ע"ל ד"ה שלש ביכרה. (מא"ז)

ואכלו ליה. ובקה הילך נהנו ממעשה ניסים, עיין בתענית (כד ב).

רש"א זה המעביר. בספרי שפטים קעל הגירסל ר' ישמעלל, וכ"מ דבר פלוגתל הוא ר"ע. (יפ"ע)

עיקורי קטניות מהיות רעות. פילקוט הגי' מהיות רעות, ול"ל שחומר לטוב לעקור קטניות להנהל ע"י זה מהיות רעות, וגי' שלפנינו ל"ע קלת דהוי למימר מהיותם רעות ובפרט לגי' הספרי לגרם להיות רעות ודלי לחיין לו מוכן וע"ש בפי' הרלמ"ך ול"ע. (מרא"כ)

מנחש. ספרי [שפטים קעל]. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה מחיב ר"ז. אחר שריבינו דברים כו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. אחר שראינו. ל"ל אחר שרלינו. (מרא"כ)

ד"ה עולה כדרכו. נרלה לל"ל עונה. (רש"ש)

ד"ה קברו כו'. ובשבת פושעי גיהנם שובתין. עי' זהר חדש פ' נרלאים במלכם הנעלם בפסוק אלה תולדות וגו' סס גס מתלי שבת שובתים וס"ל כ"ה בר"י גס סס שובתים, וכלן י"ל דעכו"ס לין מלווים על שבת לכן שובתים. (מהרש"ם)

ד"ה ברא גברא. ע"י ס"י שמלמד צירוף כו' כ"ה בע"י. (רש"ש)

ד"ה עגלא תילתא. גדול כאילו הגיע לשלישי שניו. לת ידענל מלי ליון, וכמה הן שניו, כי הלל סמם עגל אינו אלל בן שנה [ב"ה י'], שמל ל"ל לשלים שנתו, דהכי שנים כשהוא יונק, והיינו עגל מרכק. (יעב"ץ)

באי"ד. ל"א כו' שלישי לבטן כל"ל. (רש"ש)

ד"ה המחשב. לשון עונה מעונן כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה יצאו. הא אפי' בשוגג מיקטלי. עי' פסחים (כט.) תוד"ה מלן י"ל ותוב"י. ופ"י מהלי מלכים ס"ה בלחם משנה. (שער הקלוסות)

באי"ד. דלא בעי התראה. כתוטות דף לג, מכות דף ד ע"ב, ויעיין רמב"ם פ"ב עדים ה"ד.

באי"ד. וי"ל כו'. לת ידעתי להלוס דבריהם, דהל מה ס"ד למיב עדים זוממין דקרן לחיל וחזונן מיתה כמו ע"ל ובהחומו קודם גמ"ד מין מיתין על זחוס מיתה, ומ' הב' של התוס' שמחזו מעלמן ג"כ ממוה מלד דל"כ היל קרי להו עדים זוממין ומלי זחוס מיתה יש כלן ועע"ב. (מל"ה)

באי"ד. א"נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודיין אנחנו. עי' ש"ח שוחל ומביל [קמל] מ"ל סי' ל', ועי' שו"ת בנין ליון המלשות סי' קנג בהל דלל מי' תוס' שבבר נהרג הילדון והרגו מין נהרגין לו בעדי נעבה המפורלה שהחזמו שלין נהרגין לו בעדים וגם מדברי תוס' פסחים כ"ט דבקרבן לת ליין קס לי' בדבקה מיני ע"ש מ"ש בזה. (מהרש"ם)

ד"ה הואיל. דתני בתו"כ בהדי עדים זוממין כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. דממעט מועשה מקלל כו'. ממקלל (לק"מ) [ק' לפי לשיטת דקול] דמינו בקול ליון לעיקר המיוב הוא בשבל עקימת שפתיו לפילו שלא בפני מבו ומתו דישנו בקול לת שייך רק לחבי למין מיירן רק בשמיעת מחבים קולם, כגון עדים זוממין דבהגידו חוך לב"ד לין מיירן וכן מקח ומדין וגביל השקר, ולכן ל"ח מגדף ישנו בקול לפני מגלף יעלה בשבת, ושאל ע"ו מאבי וס"ל בשאי שלא יעלה בשבת, ושאל ע"ו מאבי וס"ל משום דשם מינו נדון בשבת ובע"ב הוא שומר שבת, ועי' בפ"ב פכ"ג דשם ליתל מקבו רק תבת זה לבי מהמן שלא נתן בשבת, ועי' תבחומל תשא לג.

אמרו לו בזיתו כו'. בע"י הגי' לחמר, ול"ל טורנוסרופוס לחמר לר"ע דביתה לת לבי כו'. (רש"ש)

שנאמר כי עוונותיהם היו מבדילים וגו'. וכן לחמר גם ירמיה [ה, כה] עוונותיכם הטו אלה ומטלחכם מנעו הטוב מכם. (יעב"ץ)

ד"ה מעלה. פ"ה העלה ומושיב המת על זכורו וכו'. יש לחמר לפי' רס"י מהל לחמרי' בפ' חלק דף ק"ד דבגעם קופס בחמתו היה, וע"ש ברס"י. (מים חיים)

באי"ד. עי' מהרש"ל מ"ש זה לתינו עולה כדרכו כו'. וה"ל לזה כיון דבתיב חלהים לחיתי עולים וגו' ונשחל בגלגולת קמיב מנח כדלחמר בגמ'. וגם הוא בקש מלחה להעלות לת שמואל וחה לל שייך רק במעלה מזבוח. (נחוקי הגדי"ב)

באי"ד. מיהוחלמי דריש קמיב נח לי שחשול היה מעלה מזבוח, ול"ק קוש' התוס' וע' מה"פ שם.

דף סו ע"א

מתני'. המחלל את השבת. שבועות ד ע"ל מרלות, ולף יט ע"ל ד"ה הרי. (מא"ז)

גמרא. בתחומין ואליבא דר"ע. בשבת יעדתי לכתן לבחר למה ל"ל לכ"ע וע"ב מילין, לך גם פה לר המקום מהכיל ובמחברי הד"ר המרכמי.

מתני'. המקלל אביו. מכלתל מספטים פ"ה, ובס מביים דברי ר' לתל ר"ש בר לידי לומר הוחיל ולמרה תורה כו' בבריימל בשבועות לו ע"ב וכן בת"כ קדשים פ'.

גמרא. מאן חכמים ר"מ בר"י הוא כו'. בתו"ע הקשה מדוע (ל"ל לחכמים דר"מ בשבועות שף"ד הול, דבפרי ללף מקבל מה"ס ס"ח בביטוי כ"ם מ"ח ע"ם שבתרין. ולכאורה קושיימו תמוה דהתם בשם המתבחר בתש"ך התוי"ט שם, מבל דבריו יתכנו לשטת הרמב"ם שבתרמי בתחושי בפ"ד מהלי עדים ה"ו. (רש"ש)

מאן חכמים. מיהושלמי שבועות פ"ד ה"י ר'

נמצו' בן לב ספר ג' סי' ס"ח נדף ל"ד ע"ב. (ג' מהרש"א)

ד"ה שכן משונין כו'. אית ביה צד חמור כו'. עי' נס' פאר הלבה (דף פ). (מצפ"א)

תוספות. ד"ה לרבות. הא דאמר השוה הכתוב אשה לאיש כו'. י"ל ע"פ מ"ש רש"י ריש ממורה דלא מיקמי רק בדבר שיש בו מעשה ומ"כ הכא גבי קללה ליכא מעשה. (מצפ"א)

בא"ד. דכתיב בלשון איש ממעטים כו'. ק' לא ליכתוב לא ו' ולא ה' לא ליכתוב איש ולא ליתכתב איש מחמירי לרבויי אשה, וי"ל דאתכתיב לרבות מגדולי עכו, שהוא מגאותי כמהר"ם שכ' לאמעריך איש למעט קטן. (מל"ה)

ד"ה עד כו'. כדדרשינן. יבמות ה' ב' ונסנהדרי פ' חלת. (נמוקי הגרי"ב)

בא"ד. שתי תכיפות חיבור מדכתיב כו' כל"ל. (נמוקי הגרי"ב)

בא"ד. והיינו מדכתיב יחדו. עיין מגיהה [יב.]. (מצפ"א)

דף סו ע"ב

גמרא. מאי לא תקלל ש"מ תרתי. במהרש"ל הקשה דלמאי לקי תקללת דיין מאזהרה דלהלים לא תקלל, הא לאו זה ניתן לאזהרת מל"ד לנרכת ה'. וי"ל דספר"ם הספר"ח ה"ל ע"ו לדעת הרמב"ם דאיסור אחר הכלל גו לוקין עליו ע"ש. וכן ל"ש דמ"ש הפ"י שהצמאי לעיל. (מצפ"א)

מתני'. הבא על נערה המאורסה כו' בתולה. יבמות כט ע"ב ד"ה כגון, כתובות כט ע"ב ד"ה נערה, ודף לח ע"ב ד"ה שנתפתתה, וע"ש ע"ב ד"ה מרוסה, ודף מה ע"ב וע"ב גרש"י ד"ה אמר, ודף לז ע"ב ד"ה נתולה, גדרים עד ע"ב ד"ה לו נשותין, ודף עה ע"ב ד"ה כשם, ב"מ פח ע"ב ד"ה עד, נדה מד ע"ב ד"ה שלשים יום. (מא"ן)

הבא על נערה. ספרי תלת רמ"ב. (יפ"ע)

גמרא. אר"י אמר רב זו דברי ר"מ דמעטו לף קטנה, והדיוק מדתני עד שתהא כו'. ול"ע בכתובות מ"ט ג' בשלמא נערה ולא בוגרת כו', וי"ל דהגמרא נקט מילתא דפסיקא לדידן דקי"ל כרבנן ולא נחית שם לדיוקא דתנאי דתמי כר"מ]. (נמוקי הגרי"ב)

ואפי' קטנה. יעוין כתובות דף מ' ע"ב ובמוס' ד"ה הא. (רב"פ)

בעא מניי' ר' יעקב בר אדא. בירושלמי ר' יעקב בר אחא, ועי' פ"מ שם ובק"ע כתובות פ"ג שמוזכרים בפי' התנאי שם ע"ש. (יפ"ע)

עד שיהו. יעוין תוס' כתובות ל"ו ע"ב ד"ה ואם תימא. (רב"פ)

מ"ט שתיק רב. ה"ג בירושלמי אמר שמואל ולמה לא פתר ליה מן הדא ומת האיש כו' נבדו ולא מייתי שם פלוגתא דר' יאחי' ור' יוחנן. (יפ"ע)

עד שיהא שניהם שוין כו' מעשה חירודין. לקמן עה ע"א, יבמות נה ע"ב ד"ה לאחר, כתובות לו ע"ב ד"ה ואם תימא, ודף מ ע"ב הא לאו, קדושין טו, ודף י ע"ב ד"ה עד וד"ה ותיימן, מכות ג ע"ב ד"ה זוממי, ערכין ז ע"ב ד"ה שניהם. ודף טו ע"ב ד"ה אלו. (מא"ן)

דברי ר' יאשיה. בקידושין הגי' ר' חושעיה. (מל"ה)

למעוטי מעשה חדודין. ספרי ס"ג רמח. (יפ"ע)

ראשון בסקילה. ספרי שם רמב. (יפ"ע)

ר"י ס"ל ארוסה. לעיל נג ע"ב ד"ה המפלגי. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ת"ר נערה. עד שירבה שחור כר'. וכ"כ לקמן (ק ב), ותכי ל"מ סימן זה ל"מ מן התנאים דפליגי בסימני בוגרות בנדה (מז.), לגד לר"י אמרו שם (נג.) לענין מיאון. (רש"ש)

בא"ד. משתביא שתי שערות עד שירבה שחור כו'. עי' קומץ מנחה מלוה רע"ב. (מהרש"ם)

ד"ה כי ההם. דכתיב לבדו כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות ד"ה מאי. דליכא למיפרך שכן משונים דאביו אינו משונה. מה לנא ונסיג שכן יש בו לד חמור דנסיג אף שמוזכרין בכיבוד לא תסיג לד חמור רק משונה, וע' רש"י לעיל נממון. (מל"ה)

בא"ד. ונגמר אביו ממקלל עצמו כו'. לכי פרכת מה לחרם שכן שפלותו גרמה, עלמו יוכיח מה לעלמו שכן קרוב חללו חרם יוכיח. (מל"ה)

ד"ה עד. וקשה תקשה לרבנן כו'. לכאורה הוה מלי לעמוי כגון דרבנן ס"ל דנער בלא ה' פחילו קטנה ממעט, ס"ל ע"כ גלי לן קרא הכא דלא בעינן שניהם שוין, וס"ל דס"ל להתום' דלא אמרינן דנער בלא ה' אתי לרבויי בפירוש קטנה רק דלא ממעטינן מינה קטנה ויכול להיות גם קטנה, וס"כ כיון דבהוכחת אתרינא גלי לן קרא דבעינן שניהם שוין לימעטו מהתם דהא הכא לא מיתרבי בפירוש, וע' במקנה על קידושין דף י' ע"ש בתום' בד"ה עד, שלכה ליישב שם כוונת התום' וכ' לדרבנן לימרבי להדיא קטנה, ועפלא ממנו דברי התום' הכהת. (מל"ה)

בא"ד. אפילו בהמה כ"ש נשואה. ע' מהר"ם, ועדיין דבריו לתוקין ודברי התום' מגומגם כיון דבא עליה קמני ומיירי בתרוסה ס"ב לא מיירי בנשואה. (מל"ה)

בא"ד. לעשות לאחיו כו'. יעוין לעיל נא ע"ב ולקמן ל ע"ב. (רב"פ)

ד"ה והאי לבדו. הרמב"ם פי' בתמני בכלכה וס"ב לא נזכר לזה בבדו, וס"ם קושית התום'. וכפי' הרמב"ם מוכח בירושלמי כתובות פ"ג ה"ו קדושין פ"א ה"א דמפרש לה בכלכה, ועס"ק ומה"פ שם ולקמ"ל. (יפ"ע)

דף סז ע"א

מתני'. המסית כו' מכמינין עליהן. לעיל ח ע"ב ד"ה בעבה, ודף כט ע"א ד"ה לבר, וע"ש לא ע"ש, ודף מא ע"א ד"ה ומר סבר, מכות ו ע"ב. (מא"ן)

אמר יש יראה כו' כך אוכלת כו'. עי' לעיל (דף ג) שנוי דרבא ומשכ"ה שם. (רש"ש)

אמר לשנים הן עדיו כו'. מדברי המוי"ט ד"ה מכמינים נראה דלשנים ס"ל לומר לו היאך נעיד כו', אבל ל"ג כן מהמוס' לעיל (ס"ד מ) ע"ש. (רש"ש)

אמר לשנים הן עדיו כו'. עי' שו"ת רעק"א סי' רי"ח ד"ה ועי' בגין מיאל פ' רבה ק' בהא דכי יסיתך אחיך כו' נימא דמצא קרוב או פסול הניסת גופי', ועי' שואל ומשיב מהדורא ד' ס"ח סי' ו מהא דניסת הוי ככמסה והזמה יחד והוי עדות שלא אתה יכול להזימה לרמב"ם, וע"ש מהדורא קמא ס"ג סי' קיו, ועי' שו"ת בנין ציון החדשות סי' עח שהעיר ג"כ בקושיות זו לרמב"ם להכחשה והזמה, וגם נתבו' רעק"א סי' רי"ב פלפל בזה ע"ש. (מהדש"ם)

מכמינים לו עדים כו'. משמע דעד ל' והניסת לא סגי, ונלפה התוי"ט בטעמו. ול"נ משום דה"ל עדות מיוחדת שפסולה בע"נ בכמות (ו ב), ואף דתמרי לקמן בבריית מדליקין כו' כדי שיהו רואין אותו ומסתמא יראו גם את הניסת מ"מ לא מהני דבעינן שיהא כ"ש רואה את חבירו כגי' הרמב"ם שם בכמות רואין את המסתרה והמסתרה רואה אותן ולא כגי' שלפנינו שו. (רש"ש)

והוא א"ל אמור מה שאמרת ביחוד. לפירש"י הוא נותן לנגע לתוך פיו. ול"נ דיחוד פי' בבירור כמו בפ"ו דשקלים מ"ב, וכ"ל כרב יפה דבריך הרלטונים. (רש"ש)

האומר אעבוד. ספרי ראה ל"ח. (יפ"ע)

גמרא. טעמא דהדיוט. בירושלמי מפרש כיון דהוא מסית נקרא הדיוט וכן הניסת ולא דייק הא נביא כו' ומ"ש לקמן. (יפ"ע)

נביא שהדיח. ספרי ראה פו ופו. (יפ"ע)

רבינא אמר כו' ולזא"ז קתני. כה"ג מצי לעיל (דף ג). (רש"ש)

רפ"א כי קתני מסית כו'. והנה הר"ב פי' למתני' למעוטי קמאי וכר"ש ופיפ כרבנן כמ"ש התוי"ט ד"ה המדיח והוא כדקס"ד דמקשה, ותמוה, ולראה דהוא מפרש ריש"י ופיפ רבנן הוא מיכוך כקמא דהס"ם [וכה"ג פירש"י בס"מ מ"ל ד"ה לתתן לר"ע], וכה"ג מצי ר"ח במגילה (ט ב) ובהוריות (יב ב), ומהרמב"ם נפי' נראה דמפרש דנניא המסית את המיסד לכ"ע נמנק (ובהטורו רפ"ד מהל' ע"ז מזר נו). ודקאמר הס"ם טעמא דהדיוט הא נביא נמנק הוא בניתותא, והקושיא איננה רק מוהמסית את ההדיוט טעמא כו', ובשניהן בכיבוד דר"פ גרים כי קתני מסית את ההדיוט להסמיכה, ור"ל דלמדים מין מכמינים וב"ם היה ג"כ מסית. (רש"ש)

מדליקין לו את הנר. ערס"י, ומהירושלמי כלן ויעמוד פט"ז הקשה הסמר מפריס ס' לה על ריש המדייקים מרש"י דל"מ טב"ע דקלא בד"ג, דמהירושלמי דמקשה לתך דמדליקין מהן דמשיתין את מעמו כשמעמו קול כו' מוכח דמהני טבעות קלא, ממוה דהא בירושלמי משני שניא הכא דאתר אית פלוגי ולא משום טב"ע דקלא, ועי' קלא"ח פ"ח סקי"ג. וכן יש לתמוה על דכ' דמהכא אין רא' דמסית בלאיסה ומשמעה הקול, ול"ב מכ' מקשה מהא דיעמוד דהוי קול לס, ועוד בירושלמי כלן מסית בקול גבוה ולע"ע. (יפ"ע)

מתני'. המכשף. ספרי שפטים קע"ת, ועי' הגהת הגר"ח שם. (יפ"ע)

גמרא. אחד האיש. ה"ג בירושלמי. (יפ"ע)

ריהב"א. במלחמת משפטים פי"ז הוא ע"ס ר' ישמעאל, ולריהב"ג נמן שם הא דבן עזאי דהכא לקמן ע"ב, ועי' הגהת הגר"ח בירושלמי כך דהיה"ג הוא. ע"ם ר"ע. (יפ"ע)

לא תחיה. עירובין סד ע"ב, פסחים קי ע"ב ד"ה דנסיס, ניטין לח ע"ב ד"ה רשום, ודף מו ע"א ד"ה כיון, סוטה לה ע"א ד"ה לרשום. (מא"ן)

ר"ע אומר. בירושלמי כ"ת אמר. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה הן רואים. ואע"ג דשמעי קליה. עי' פ' גיד הנשה ל"ו ריש ע"א ומלו אמרי כו' (וצגליון שם). (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואע"ג דשמעי קלא. ול"מ טב"ע דקלא רק להיות קומת מוכר בשמעו וכלשמרינן מולין דף ל"ו, אבל להרוג ע"י טב"ע דקלא ל"מ משום דטב"ע דקלא לא הוי רק קיומים אית ליה בגווה, ול"מ טב"ע להרוג ע"י אלא טב"ע דפופיס כנ"ל כוונת רש"י ז"ל. (קרני ראם)

בא"ד. ואע"ג דשמעי קליה כו'. ק"ל דהא מעמע בחולין (ו.) דבטב"ע דקלא סגי, ול"ל דדוקא לענין מיסורת אבל לא לנקולת, ונדולה מזו רמיתי בנתיבות סי' פ"ל בשם קלה"ח דלף בממון לא מהני טב"ע דקלא, אך מה דמעמע מדבריו דלהכי לא מהני בד"ם משום דבעינן רמיה וידיעה, ל"א דהכי מוכח להדיא בשבועות (לד.) ובמוס' שם דידיעה לחוד סגי, וכן ל"ל מהרמב"ם פפ"ט מהל' עדות דטב"ע דקלא מהני מדלא מלמל בעומין בטב"ע דקלא אלא מטעם שאין לחוש לרחות, משמע דבקרוין מהני. (רש"ש)

דף סז ע"ב

גמרא. בן עזאי אומר. בירושלמי הוא ע"ם ר' יהודה, וממוה דהא מהכא נפקא לן בכל דוכתא דר' יהודה לא ס"ל שמוכין ודלתים לי' ב' כתופים מלמדין, ולא יהיה כן להירושלמי ועמ"ש שם נראה כא ע"ש. (יפ"ע)

וכי מפני שסמכו כו' בכלל כל מכשפין. לעיל טו ע"א ד"ה סם, ע"ש, יבמות ד ע"א ד"ה וכי, וכמיס מט ע"ב ד"ה לפי, שבת ט ע"ש. (מא"ן)

ליהוו אוב וידעוני ב' כתובים הבאים באחד כו'. לכאורה הקשה דלימת ס"ל לר' יהודה כמאן דאמר לעיל (דף סה) דחלוקה דמיתה שמה חלוקה לחייב ב' חטאות ומחייב בחוד וידעוני ב' חטאות היכא דעבד מעשה, והכי מזלת הסוגיות דכריתות (דף ז), וכ"ם הרמב"ם פ"ד דשגגות. וי"ל דלר' משום דאתי לכלל טפי ס"ל דלמכתב גבי כרת בקרא דאל תפנו אל האוכות ואל הידעוניים או אל הידעונים, ומדכתביה קרא לתרוייהו גבי מיתה בקרא דחים אי אפשר כי היכי דהם אוב או ידעוני הוו ב' כתובים. (מצפ"א)

נגדא אמרה כו' שני כתובין. פסחים כו ע"ש, ודף סד ע"ש ד"ה אח, יומא מב ע"ש ד"ה למעוטי, ודף ם ע"ש ד"ה דעבלה ערופה, קדושין נח ע"ש ד"ה ומי כתובין, ודף לה ע"ש, ועיין מג ע"ש, ניטין מה ע"ש, ודף עו ע"ש, ע"ז נד ע"ב, שבועות כו ע"ב ד"ה משום, מנחות טו ע"ב ד"ה אלא. (מא"ן)

מתותי כרעיה דר"ח א"ל אי מסתייע כו'. בחולין הגי' שקולי לא מסתייע מילתך. (מל"ה)

פמליא כו' דנפיש זכותיה. לעיל לח ע"ש ד"ה על תלמו. פסחים ח ע"ב. ודף קי ע"ש וע"ב רש"י ד"ה אלא מעוב. (מא"ן)

מוהר לכתחלה כדרב חנינא ורב אושעיא. עיין בחמות דל"ב ס"ם י"ב. (מצפ"א)

כדר"ח ור"א כו' עסקי בהלכות יצירה. לעיל הגי' בספר. (רש"ש)

א"ר אשי חזינא לאבוהי דקרנא. הלבר מתמיה שיהא נמלא בין ימי לנ' קרנא (שסיה עם רב ושמואל בדור אחד) גם בימי רב אשי, שיש פיוסים כמו מתחיים שנה כמבואר בחגיגה של רב שרירא גאון, אולי ע"ם הוא וע"ל ר' אחי בשם"ך וטעות זה מצוי לרוב, או שמא רב אחי אחר קדמון היה שם וב"כ בספר יוחסין, ל"ל תרי קרנא הוו. (יעב"ץ)

ויאמרו החרטומים כו' א"ר אלעזר כו' כל"ל בל"ע. (רש"ש)

אפילו כגמלא. עי' ירושלמי.

ותעל הצפרדע. הענין הלזה אין לו יתם לכאורה עם מה שלמעלה, וי"ל דהנה תמהו לעיל אפילו כגמלי לא מלי כרי אחי מכניף להו, ומפ"ז ניחא מענין זה דמוכח ג"כ דבר זה דהנה נמשה נאמר וערך היאור צפרדעים כמו בחחלת הנבואה שנאמר יקרו המים, משמ"כ מחרטומים נאמר ויעשו החרטומים בלחטיהם ויעלו את הלפרדעים היינו שכנפו הלפרדעים שהיו כבר למקום אחר, והניח שוב פלוגתא ר"ש ור"ע בזה ועי' רש"י לעיל ס"פ אחד ד"ח ד"ה ולא מאד בכלל שכתב להסמיך הדבריס זה לזה אף שאין להם סמיכות רק בדרך רחוק מאד. (מהרצ"ח)

ר"ע אומר צפרדע. שמ"ר פ"י, מנחומא ואתרא יל, מנדא"ג פ"ו. (יפ"ע)

מה לך אצל הגדה. לעיל לח ע"ב, פסחים נג. (מא"ן)

רש"י. ד"ה שוכב עם בהמה. מאוב וידעוני דכתיב בהו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה בלטיהם. כמו ותבא בלט. כוונתו לרות (ג), והמרפיס לשופטים שגה. (רש"ש)

ד"ה דקפיד אמנא כו'. שאינו יכול לעשות כו'. ע' לקמן דק"ת ג' שרי שתן ושרי ביצים, וע"ם שאמר מכין משום שניא כו' מבואר דקפדי אמנא עיי"ם. (מל"ה)

דף סח ע"א

גמרא. כשחלה ר"א כו' לחלוץ תפיליו. לקמן קפ ע"ת, שבת לג ע"ב ד"ה רבי יהודה, עירובין דף לו, סוכה כה ע"ב. (מא"ן)

כמדומה שדעתו של אבא נטרפה. עי' ירושלמי שבת ספ"ב ממלת בריית זו משוה שם קלת מכפי שהיא כלן. (מהרצ"ח)

אמר להן דעתו. בירושלמי שבת פ"ב משוה דשם מיתת אחר שאמר להם טעם הדבר אין מניחין כו' יפה לו ננו ואמר אוי לי שנטרפה כו', [ומיושב קושי' התוס' לשפשר למשום זה משב סוכה שנטרפה כו' משום דאחר שאמר להדליק הנר קודם פלינת תפילין], וכשלאו אכמיס אחר"כ בשאר הלכות שמשיב דבר לשאורו רלו שדעתו מיושבת. ועוד שיעוי מה דהכא קרי לפלינת תפילין משום חיסור שנות, והתם רשום, ועי' בזה בס"ק שם. (יפ"ע)

תמה אני אם ימותו מיתת עצמן א"ל ר"ע שלי מהו. לכאורה קשה להרי (פסחים קט.) מ"ל ר"ש לר"ע בשחיטה שבשניו בשחיטה שבין מיתתן, וזה היה קודם שנרכוהו, להרי נשתו ונתנו יחד בהלכות. (מהרצ"ח)

ולא חסרתי מרבותי אפי' ככלב המלקק מן הים כו'. בזוהר בחדש הנעלם פ' וילך דל"ט ע"ג סיים ולא הוי אלא למיתן טיבותא לבעלי יחוי מיניי. (מל"ה)

ולא חסרתי מרבותי אפילו כו' ולא חסרוני תלמידי אלא כו'. מפרש"י נראה הגי' בהיפך בו אלא ובתלמידיו אפי' וכ"כ בת"ש. (רש"ש)

בנטיעת קשואים. לקמן קו ע"ב ד"ה בחגדל, שבת עה ע"ב, מולין נז ב"ם בחחיות עיניס, (ועיין בירושלמי), ולף קה ע"ב רש"י ד"ה אחרי. (מא"ן)

הכדור והאמוס. לעיל כו ע"ב ד"ה כדור, שבת כג ע"ב ד"ה מניין, ודף קמא ע"ב, סוכה לו ע"ב ד"ה תמרוג, ודף לב ע"ב ד"ה מהו דתימת, סוטה מט ע"ב ד"ה ונגמו, ב"ב פט ע"ב ד"ה ולא, מכות דר"ן פ"ט ופכ"ה. (מא"ן)

עמד ר' יהושע. [בירושלמי שנת פ"ג] נכנס ר' יהושע וחלץ לת תפליו והיה מגפפו ומנשקו ובוכה ואומר ר' ר' הותר כו'. (יפ"ע)

היה מכה בשערו. שנת עה ע"ת בהג"ה אשר"י, ר"ה יט ע"ת ד"ה ור"ת, סוכה כ ע"ב ד"ה חזיין, יומות יג ע"ב ד"ה לאמר דאמנת. (מא"נ)

רש"י. ד"ה לחלוץ תפליו. ואסור להניחן שמא יצא. ל"ע בהש"י שפ"ק דעירוכין ד"ה מצלמין אותו כיו"ט, ועי' בזה בשבועה"מ ריש הל' תפילין. (ג' מהדורא"א)

בא"ד. ואסור להניחן. לכאורה ה"ג להגיה א"נ אסור להניח שמא יצא כו'. עי' שנת (שפ.) אר"ם כו' אלא אפי' למד שנת ז"ת כו', ועי' בסוס' כאן, ומנס דבריו מיושבים כפי הגרסא לפי שיטת הסוס' בסנהדרין (ל ב) ד"ה אי קסבר ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. דקסבר שבת לאו זמן תפילין כו'. עי' מהגיה השקל סי' ע"ת פ"ק ה"ג ביאור דברי רש"י בזה. (מהדורא"ם)

ד"ה איסור סקילה כו'. ואפי' יצא לרה"ר דהא דרך מלבוש. עירובין (סה:). (שער הלקוטות)

ד"ה שפופרת. קנה כו' כחול מכחול קיסם כו' שתוחבין בתוכו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מהו. לפי שנחלקו כו'. ע' בספרי מלא הרועים ערך קנול העשוי למלחות שהתרכחי בזה. (מל"ה)

ד"ה בין קסרי. שהיה נושאין א"מ מקסרי ללוד. כן מקומו של ר"ת היה גלוד כדלעיל (לב ב), וה"ר ה"ל לכאורה לפרש בהפך מלוד לקסרי (לפי גירסתו בין כו'), חולס (לפד ל"ת ה"ל בין לוד לקסרי) קסרי היא תו"ל כדמשמע במגילה (ו.) ואין יתכן שיולימוהו מהרץ למו"ל, ואולי בחליו מתלוטו לקסרי כדלמשכן בריב בפרק הנושא. (רש"ש)

תוספות. ד"ה היאך כו'. ר' יהודה. נ"ב הנשיא. (מל"ה)

בא"ד. וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה שעה איחרו להחליק כו'. וק"ל דמשמע מדבריהם לפני בתר בהסיי דר"ת דהכא תליגא תפילין קודמת, והא במגחות (דף לו) תמרי פפק תשיבה לת תוך ולא מיגי (ע"ש בסוס' קד"ה לי קסבר), ול"ל ע"כ ש"מ דבתר הלקה קודמת להא תנן בפ"ב דשבת פפק תשיבה אין מלליקין לת הגרות ואילו תפילין תמר לחיגו תולך [ועי' בר"ן פ"ב דשבת בהלכות תנוכה ות"ש]. (מצפ"א)

דף סח ע"ב

מתני'. בן סורר ומורה כו' קטן דענש. לעיל מו ע"ת ד"ה בן סורר, ולף טו ע"ת, יבמות פ ע"ת, ערכין ג ע"ת ד"ה תיש, נדה נב ע"ת.

בן ולא בת. סוטה כג ע"ב ד"ה מה בן תיש. (מא"נ)

גמרא. וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי כו'. ע"ל ע"ת ב' דתתרין גו וקטן לאו בר התראה כדלתיתא לקמן ע"ב ב', ס' מנ"ע. ועי' שומ ומשיב [קמא] ח"ג סי' קט. (מהדורא"ם)

בן הסמוך לגבורתו. ספרי תצא ריש. (יפ"ע)

אר"ח קטן שהוליד כו' ולא לבן בן. מה שניינו הענין משפט להרמב"ס הוא טעות דהוא ז"ל לא הביאו דנקטינן כרבה דקטן תינו מוליד, דהכיא דשם אין לתת גומל משייע ליה דבריהם היא כמונח בנ"ך (קט ב) ופסקה הרמב"ם פ"ת מהל' גזלה ה"ו. וגרמה לטעותו הוא שהיה מפרש דשם הבן הוליד שוב הוא עלמו תינו נעשה נסו"ת, וכנין דרשה לקמן בן ולא הרשו לקדושו אל אשר זה הביא הרמב"ם במקום שניין. (רש"ש)

לאיש בן ולא לבן. ספרי [תצא ריש]. (יפ"ע)

קטן אינו מוליד. והכי קי"ל, להכי קי"ל דימיו של בן סורר ומורה ג' מלשים מיום שהביא ג' שערות. בית שמוחל בסדר תליגה ס"ק כ"ו. (ג' מהדורא"א)

ופליגא דרבה כו'. עי' בשת קמא ק"ט ב', ועי' תוס' סופר ת"ת סי' כ"ת. (מהדורא"ם)

וכי יש לך אדם בישראל. ספרי נשא ד ע"ת ר' ישמעאל, ובירושלמי ב"ק פ"ע ה"ו. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה תני ר"ח. משיביא ש"ש עד שיקיף עטרה כל"ל, ומה שניניים למטה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה קטן. ואפילו למאן דאמר זכין לקטן כל"ל. (יעב"ץ)

בא"ד. בירושלמי פ' חלון ה"ו, וכ"ה בתוס"ם פ"ד ה"ג, גיטין פ"ת ה"ט. (יפ"ע)

בא"ד. וי"ל כו' אבל ע"פ עד אחד נשבעים כו'. עי' תוס' סופר ת"ת סי' כ"ת תוס ב'. (מהדורא"ם)

בא"ד. ומיהו קשה מההיא כו' גר קטן מטבילין אותו כו'. עי' פיש יפות פ' מטות [עה"פ וכל טף בנשים]. (מהדורא"ם)

בא"ד. דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכים בעבורו אלא הוא זוכה. עי' קדושין (כג.) גיטין (לג.) [ודף לה:]. (שער הלקוטות)

דף סט ע"א

גמרא. קטן אי אתה צריך לחזור עליו. תימת והלא תנן ס"פ שנועת הדיינין [לת.] אין נשבעין על טוענת קטן, ואפילו מילי בטועני גדול ולא זוה יש יתת תוכת ידו משנה שהגדיל בתוך שיעלו שלא בעל לשם, לרב אחאן להגוזל קמא (קט:) מי ניתת.

קטן אי אתה צריך. לעיל שם ע"ב, ולף עת ע"ב ד"ה ב"ש, וע"ש עב ע"ב ולף מה ע"ב, פסחים לת ע"ב ד"ה תיש, שנת קלב ע"ת ברש"י, כתובות יא ע"ב ד"ה מטבילין, ב"ק קו ע"ב, ערכין ג ע"ת ד"ה למעוטי, כריתות יא ע"ת, נדה מו. (מא"נ)

בן תשעה שנים. ר"ה יג ע"ת, כתובות יא ע"ת ד"ה ושמואל, ועיל נה ע"ב. (מא"נ)

דבי חזקיה תנא וכי יזיד. בירושלמי ר' זעירא ר' תנחו ריב"ח בשם רשב"ל. (יפ"ע)

ואין קטן מזיד ומזריע. עי' בתור זרוע הל' בעל קרי סי' קל"ו שתמה ע"ז דל"ב ממה הוי רלוי לגיתה, וגם הוסיף מכתה דוכתי ובפרט מנדה ל"ב ול"ד ויבמות ס"ם וכריתות י"ת ונדה מ"ג דמוכח דבן ט' מזריע והניח בל"ע. (מהדורא"ם)

והא"ר כרוספדאי. ל"ב [ל"ל] והא"ר כרוספדאי פ"ר שנתי. (מל"ה)

כי אתא רב דימי אמר. בירושלמי אמר ר"ז תנא ר' שילא בר בינא. (יפ"ע)

אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתי. נמלא הגי' כרוספדאי בריה דר' שבתאי. (סה"ד)

א"ר כרוספדאי. בירושלמי פ"ר יוסה פ"ר שנתי, ושם גיתא לשנה מלשים, ועפ"ת. (יפ"ע)

א"ל לעולם אימא לך עוברה ניכר לשליש ימיה כו'. ביבמות (מג.) הוכחתי מהסוגיא דשם דלריבינא לת תמה מלא לתיימו, אבל בעיקר דבריו מודה ע"ש.

עוברה ניכר. יבמות לה ע"ב ד"ה ומפלפת, ולף עז ע"ת, וע"ש פ ע"ת וע"ב, קדושין סב ע"ב, נדה מ ע"ב ד"ה דילמה. (מא"נ)

אמרה קמיה. עי' לקמן לף עת ע"ת תוד"ה בנוסף. (רב"פ)

בדיני נפשות בתר רובא. לעיל ג ע"ב ד"ה ד"ת, ולף מת ע"ב ד"ה שזה, ומ"ש נה ע"ב ד"ה ותיינין, ולף עת ע"ת ד"ה בנוסף, ולף עט ע"ת ד"ה מי יתן, ועיין ע"ב רש"י ד"ה דפטירי, ד"ה כו ע"ת, פסחים יה ע"ב ד"ה זה יכל, יבמות לת ע"ב ד"ה להלה, ולף ת ע"ב ד"ה ותיינין, כתובות תת ע"ת ד"ה כשב"י, ולף טו ע"ת ד"ה וספק, קדושין י ע"ת ד"ה ותיינין, ולף סג ע"ב ד"ה בני, ב"ק תד ע"ב, ולף כז ע"ב ד"ה קמ"ל, מכות ו ע"ת ד"ה לתמר, חולין יה ע"ב ד"ה וכ"ת וד"ה ולימות, ד"ה ולילמת, ולף יב ע"ת, ועי"ש קכת ע"ב ד"ה תני, נדה מו ע"ב ד"ה ר"י. (מא"נ)

ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא התורה אמרה ושפטו כו'. ק' לל"ז מנ"ל דקטוע כתמלה על תמלה, הא לא יליפינן להו לקמן דע"ב ת' אלא מוקמך פרט לזוכה תמן ותיכא ט' יתרלים וזכרי לתמ וש"מ דכתמ"מ דמי ותי לא תזלינן בתר רובא בד"ת, י"ל דבתמת קטוע לתו כתמ"מ ותפ"ה פטור משום דלא תזלינן בתר רובא בד"ת, וי"ל דבל"ז ק' לילף ד"ל דלא תזלינן בתר רובא בד"ת הא כתיב תחרי רבים להטות ותזלינן בתר רובא התמיינין, ול"ל דבתר דתיתא קמן מודה ר"ה בריה דר"י לתזלינן בתרי' לף בד"ת, וש"ב ג"כ הוה רובא דקמן, וע"ב ל"ל מטעם קטוע בתמ"מ, לף ר"ל דלתין לתו' קמ"ל תנהדרין דתסוב מיעוט דיליהו כמו שתינו וכמ"ש התוס' בב"ק לת ב' ד"ה ר"ל קמ"ל קטוע בתמ"מ וי"ע, וי"ל דר"ה בריה דר"י ס"ל כר"ש [דילף] קטוע מדוכתא אחריתא ע' תוס' לקמן ע"ט ע', או דס"ל לר"ש קטוע דרבנן כדאת הר"ן לקמן ע"ט, ועי' יומא פ"ד ומ"ש בגליון. (מל"ה)

התורה אמרה. יעוין לקמן עט ע"ת. (רב"פ)

ואת אמרת זיל בתר רובא כו'. עי' בפני יהושע בקונטרס תתרין לכתובות לף כ"ב, ועי' בבורן טעם בשו"ת שנכוסופו לף מת ע"ב ול' מ"ב ע', ועי' יהושלמי רפ"ה ה"ת וליין יהושלים מד' לתב"ד ט"ו תליקורי בילה הב"ו, ובב שמעתתא שמעתא ד' פ"ת ופ"ט, ובו"ת בשב"ת מ"ב סי' שע"ת. ועי' בנית מלי ליו"ד סי' ת' ס"ת בתהדורת בתרא סם סה שהקשה על הש"ת כאן, ועי' תוס סופר תה"ע ת"ב סי' קמ"ז שכוכיח לשמקשה הש"ת עדיף רובא לגיתא קמן מרובא לגיתא קמן, ועי' תשו' רעק"ל סי' ק"ז בהג"ה ת"ב סי' נסוגיא זו. (מהדורא"ם)

ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא. עי' בהסי"ם פט"ו תל"ב הכ"ו. (ג' מהדורא"א)

עדותן קיימת. יעוין תוס' לעיל תל ע"ב ד"ה שזה. (רב"פ)

רש"י. ד"ה זיל בתר. דאזלינן בתר רוב נשים. עי' יבמות לף ל"ז ת'. (ג' מהדורא"א)

ד"ה קנאה. ובלבד שיקבל אביה את גיטה. עי' תה שניניתי לעיל (נה ב) ע"ש. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בידוע. וא"ת דתשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים כו'. עי' שו"ת גתוני כתרבי סי' ק"ז. (מהדורא"ם)

דף סט ע"ב

גמרא. ואמאי אימא איילונית היא. עי' בהכרש"ת קדושין על תוס' לף י' ד"ה ומיינין עליה. (ג' מהדורא"א)

ואמאי אימא איילונית היא כו'. עי' בסס סופר ת"ת סי' ת"ה בדברי תוס' יבמות פ' ומשכחת לה לתוסבין עד שתגדל, ע"ש ת"ש בזה. (מהדורא"ם)

בבא עליה אביה. עי' תולין י"ת ב' ועי' בתוס' בכתובות כ' ת' סוף ד"ה ור' יהושע [בגלה שהוקשה לו לסס לת תלוגין ב"ר בד"ה ניחוש לשמא לתו תגיו תוש. ועיתא לי' ע"ש דברי הסוס' דבכתובות ובעין שבנית הפלתה בכתובות, ועי' בשו"ת תמדת שלמה בשם הגתמ"ד לליפא שהוקשה לו ג"כ כנ"ל, ותמנס בשם ק"ת דמ"ת בת תשתו היא ודו"ק. (ג' מהדורא"א)

בבא עליה אביה. עי' שומ ומשיב מהדורת ד' ת"ת סי' ל"ת ק' הא מי לת תלוגין בדיני נפשות בתר רובא לשמא לתו תגיה, והניא מתידושי הר"ן דהיכי דת"ת גם בדיני נפשות תלוגין בתר רובא ומהאי טעמא תלוגין ברובא בתר רובא, סופ"ק דסוטין. (מהדורא"ם)

דקבלה עיליותה. קדושין ד ע"ת ד"ה בלא, יבמות ג ע"ת ד"ה תו שמעת, גיטין תו ע"ב ד"ה המוליא, נדה לב ע"ת ד"ה שמא. (מא"נ)

המסוללת. מלשון המקנא עודך מסטולל [שמות ט יז]. (יעב"ץ)

המסוללת בבנה. לקמן עג ע"ב ד"ה ממונא, יבמות עו ע"ת ד"ה המסוללת. (מא"נ)

המסוללת בבנה קטן. עי"ש שנת סה ע"ת. (יפ"ע)

דורות הראשונים. עיין ע"ת ד"ה בידוע, יבמות סד ע"ת ד"ה ולילף, ולף פ ע"ת, ב"ה יא ע"ת, כתובות לט ע"ת, קוסרים פכ"ת ה"ט, נכוכות, ע"ז כד ע"ב ד"ה פרה. (מא"נ)

וכתיב אליעם בן אחיתופל כו'. כל"ל נל"ו. (רש"ש)

וילך גשור כל"ל נל"ה. (רש"ש)

אלכה נא ואשלם א"נ כל"ל. (רש"ש)

וילך אל ביתו אל עירו כל"ל. (רש"ש)

אלה תולדות תרח. עב"ר פל"ח ורפמ"ה, ובסס"ע פ"ג דממליגו דמברהם גדול מנמור והכן הוליד בן שם שנים, וכן בירושלמי יבמות וקדושין פ"ת תני תמו הוליד בן תשע והכן בן שם וכלב בן עבר, ועי' ק"ע פ שם, והכא דמי לה. (יפ"ע)

אברהם גדול מנחור שנה כו'. כל"ל, עי' מהכר"ם ות"ת. ול"ע דל"ד נקט שנה שנה ושמי שנים, אלא דכ"ת לת היה גדול מתברו רק ת' מלשים כדי עבור (וימי נדות וטהרה), ונמלא לתברהם גדול מהכן ע"ז מלשים, וש"כ היה הכן גדול מאברה ת' שנים ות' מלשים, וכשעברה היה ת' שנים (ול"ד בשביל מלם דתגלו תין לחשוב ימי נדות וטהרה עי' מל"ה לל), לף ל"ע דהת משמע לעיל (נת ב) דתברהם והכן לת היו משם אחת, ות"כ ת' מלשים ללא עוכר. ות"ת דגם נחור היה משם אחרת יפול עוד ת' מלשים, ולהנגת הת"ת יפול בם"ה שנתיים. (רש"ש)

נמצא אברהם גדול שתי שנים מהרן כו'. עי' ישרש יעקב יבמות כ"ג ת' בשם ד"ה עוזה שנתתה מהת לשעל ל"ת שהיו רק תשיש תן תשם. (מהדורא"ם)

כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה. תכר"ם [ובש"ת] הקשו דהת כי מילדים ת' מלשים בעוכר של שרה, תשכחת דהרן הוליד לת' פחות ת' מלשים, ושינו קושית ד"ל דשרה לת היתה בת תשעים בשלימות וכיון שנכנס חודש שנה תשוב שנה ותברהם קשים מיום עשר שניס ות' מלשים ודו"ק. (מל"ה)

דרך חכמתן חשיב להו. ב"ר פ' כ"ו ומשום דשם בן בת היה לזיק כו' ושתברהם יש ממנו כו', ומה שהזכיר תם קודם ליפת עי' מפרשי המדרש. (יפ"ע)

ואנן מהכא מתנינן לה ולשם יולד גם הוא כו'. עי' פיש יפות בת בפסוק תתי יפת. (מהדורא"ם)

הגדול שבאחיו. ב"ר פכ"ו, ושם תיתת שתיתר הקב"ה הולתסם עד ת"ק שנה לתי בת בבני שתתי יפת הגדול לת יהיה בן תלה בעת המבול וב"ר תינו נעשם עד ק' שנה, ועב"ר פל"ז שום"ע סי' ת'. (יפ"ע)

אלא מנלן מהכא ובצלאל כו'. עתוס' ערכין י"ג, ועי' שו"ת רמנ תיש בהן תל"ת סי' כ"ת. (מהדורא"ם)

אמר ר"ש בדין הוא שתהא בת כו'. ק' הת י"ל הטעם כשנוטו להת לתקנין דגם בן תתר ג' מלשים בגדלותו שרשוי להוליד ולהיות ניכר העובר תינו נעשה בן סובר ומובה, וכיון דקטנה תיעברה ת"ב תימת תהי' בת סוברת תי בקטנותה תף בן פטור, ותי תשכיחה ב' שערות ככר לשוי להיות עוברה ניכר, וי"ל דלתמרינן לעיל דשלוגין בתר רובא ורובא לעי' ילדן, [וה"נ] שלוגין בתר רובא ורובא לת תיעברו בקטנותה דהת מיימו כדלמרינן ביבמות די"ב ב', ועי' בסוס' שם כשיולדת בגדלות יכולה להיות לף שנתעברה בקטנות, לף לעפ"ב הוא תיעוט ומילתת דל"ת ושלוגין בתר רובא. (מל"ה)

רש"י. ד"ה והא א' מכל העריות. **דאתו לה משום קדושין כו'** כל"ל, ולמסוק למיגה שו לתגיה למיגס. (רש"ש)

ד"ה אלא. אי בעית כו' כל"ל בב' תיבות. (רש"ש)

ד"ה פסלה. ומיהו מיתה לא (מסיימו) כגון שלא התרו (בהן). נלמה לתגיה מסיימה בה', דלסוף לומר דכיון דילפי מדורות הרשמניים יהיו ג"כ בני עונשין מקוסס כמוהם וכמ"ש התוס' לעיל בע"ת. (רש"ש)

ד"ה אי נימא. בלדת שלמה בנה ויקרא כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. כדאמרי' בתמורה כו'. עי' הגהת רש"ל. (רש"ש)

ד"ה חצי ימיו. שבעים שנה הש"ד, ותמתיל ד"ת פסו. (רש"ש)

ד"ה דל כו'. וחדש לימי נדות וטהרה. היינו משום דששה מתעברת שמוך לוסף לחד מ"ד ושתה ושף מל' יום, ועי' רש"י יבמות ס"ד ב' ד"ה שלשה עיבורים כו' ותבין. (מהדורא"ם)

ד"ה ותדע. דהא הוה לה לב"ש כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה דל. **וכי לא היו בנים גדולים כשעיברו נשותיהם נמצא היו בני ח' שנים.** וכשילדו היו בני ת' וז' מלשים, כך נרין להגיה אף בן לפרש כך. ויש לייתב דשמיר דק בשמונה מלשים לעיבור, משום דש"ל יולדת לתשעה נמי יולדת לשקוטעין, ואפילו נכנס רק יום אחד בשמונה נחשב לשומך, ושפוחל גריס ע"פ בנות כותים [נדה לת.], נמלא לפי תשבון שומך אלא ל' יום ושומך תשר, הרי לפחות משמונה

מדשיס לעיטור המצוי גרוש בני מדם שהיא לחמשה. (יעב"ץ)

דף ע ע"א

גמרא. שהכל מצויין אצלה בעבירה אלא גזה"כ הוא. ר"ם לטעמיה דלרש טעמא דקרא וגם כלן לה לדרוש כן, עי' לקמן רש"י (קיב.) ד"ה מפני מה נכתי לדיקיש שמחוכה ע"ש. (מהרצ"ח)

גזרת הכתוב הוא. ה"נ מירוסלמי מי היה דנין שיהיה חייב קטן או גדול כו' מי היה דנין שיהא חייב הגוזל מגל מחריש כו' ללמדך שכולן אינן אלא בגזרת מלך. (יפ"ע)

מתני'. חצי לוג יין כו' אכל בעיבור החודש. פסחים קיג ע"ב, ולף קח ע"ב ד"ה שמחל, וע"ש מב ע"ב, ברכות נא ע"ב, ולף כז ע"ב ד"ה על יין, שבת עו ע"ב ד"ה כדי שימזגו, עירובין כט ע"ב ד"ה כדי, ג"ב לז ע"ב ד"ה על שיתן, זבחים עח ע"ב ד"ה לו', תוספות י ע"ב, כריתות יג ע"ב, מו"ק כב ע"ב ד"ה ולמחת, עדיות פ"א מ"ח גר"ש, ועיל לז ע"ב רש"י ד"ה לא יסבר, ולף מ ע"ב רש"י ד"ה כל הלילה. (מא"ב)

אכל טבל כו' עד שלא נפדו. תוי"ט שכיח לה להא מ"ש עד שיאכל גבר ושתה יין. ומשום הא לא מיירי, די"ל דהכוונה דהיין שתה היה טבל ושתה בגלל תלילה ושיגרת לדשני דהקודמים נקיט. ועי"ש ג"כ דקתני לף שניהן שוים במעות כמש"כ רש"י לקמן (ע"ב ד"ה אכל מע"ש), ופ"כ ממילא נפדה מ"ל לאקמו דרך מקח ולף נתכוין שיהיו המעות נתפסים בקדושת מעשר (עי' בהרע"ב פ"ד דמע"ש מ"ו) או שלקחו בתפיסת והקדש מ"ל נתפסים שקדשו בכלי לשוב אין להם פדיון. (רש"ש)

שיאכל בשר וישתה יין. שפרי תלת רי"ט. (יפ"ע)

ואע"פ שאין ראיה. עמ"ש שבת פ"ב ע"ש. (יפ"ע)

גמרא. ר' יוחנן בן מולדא. ובלף עת ע"ש מקן. (סה"ד)

בשר חי. מירוסלמי אינו מיב עד שיאכלנו מהונהב. (יפ"ע)

בשר כיבא כו' בשר מליח. שבת קכא ע"ש, יומל פד ע"ב רש"י ד"ה לקא ממכך, פסחים עה ע"ש ד"ה נכוה, ב"מ ע"ב ד"ה עד, מולין לו ע"ב ד"ה אפילו, ע"ז נז ע"ש, מעילה כ ע"ב. (מא"ב)

ותניא יין תוסס א"ב משום גילוי כו' כל"ל. (רש"ש)

התם משום שמחה כו' הכא כו' ובב"ש לא מימשך ויין עד מ' יום. נל"פ דכ"ז בניחותא ופסיטות הטעם. ודברי רמב"ם מה תמוהים דלא פטר אלא ביום הג למליתתו ודין מגתו שתם הדברים. (ומה י"ל דשמיך אמ"ש בפ"ו מהל' מיסורי מזבח ה"ט דיין מגתו הוא דלא שהה מ' יום) דהא אפי' לא אפסטיא ה"ל למיפסק דספק נפשות להקל, אח"ו מצאתי להד"מ בפ"ח ה"ט שהעיר קצת מזה. (רש"ש)

אית ביה שמחה. עיין מג"מ סימן רמ"ט סק"ה ומחד משה שם, וב"ח סי' תקכ"ט ומקכ"ג ומחד משה שם. (חת"ס)

אר"ח לא נברא יין. נמל"ר פ"י. (יפ"ע)

שאחריתו דם. ניק"ר פי"ב דרש יתמלא יתלוה לדם נלה. (יפ"ע)

כתיב תירש. מגתומת קכא י"ב. (יפ"ע)

למי מדינים כל"ל. (רש"ש)

י"ג ויין נאמרו ביין. ב"ר פל"ו ע"ש ר' יוחנן, ושם מיתא י"ד, ומדרש משלי סי' כ"ג י"ג בבבלי, ובב"ר מביא גם ויאמר והבא ומ' משלי ל"ח לי' כפרש"י. לף ק' דגם אחר כיוון ויאמר כפרש"י וגם ויפא כהתום' יש עוד ט"ו ויין, ועי' מהרש"ל מ"ש בזה, ובעב"י לף מביא רק לחומש שנקודות פתח וכתיב אחריו יוד דמשמעו ו ע"כ אין לחשוב ופניהם ולא ועורות גם לף ויפא שנקמץ וש"ל למ"ש התום'. ונראה שגם בגמ' צריך לקרות בנקודות פתח יג ויין ומינו בגמ' וו בשני ויין ב"מ כג ע"ש ורבים כיולא. (יפ"ע)

ר"מ אומר אותו אילן שאכל א"ה ממנו כו' כל"ל. (רש"ש)

ר"מ אומר אותו אילן. ב"ר פט"ו, ויק"ר פי"ג ע"ש ר' יהודה, וכן בפסי"ר פמ"ג, ופסדר"כ פ"כ רני עקרה רמ"ח מיטים היו ר' יוסי לומר תלים היו ר' יהודה בר' שלעולי ענבים, במד"ר פ"י סתם. (יפ"ע)

אילן שאכל אדם הראשון. נרכות דף מ, ר"ה טו ע"ב ד"ה נטות שום, וע"ש טו ע"ל רש"י ד"ה שמי לחם, יומל עו ע"ב רש"י ד"ה ומותר. (מא"ב)

רש"י. ד"ה ואע"פ דדילמא ממאכל אחרינא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה כפל. שני תרטימרים כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ובכל שהוא כו'. משעבר לילה אחת **מפיג טעמו כו'.** עי' תמס סופר ח"ח סי' קנה. (מהרש"ם)

ד"ה שיחי. צער כמו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מתוך. קללו בבן רביעי שלו כל"ל. (רש"ש)

דף ע ע"ב

גמרא. ר' יהודה אומר חטה היה כו'. וקרי ליה עץ הדעת ע"ד שנאמר במדרש עתידה תפוח שתמחר ושולה כדקל כרתם הכרים כו'. והוא בילקוט תהלים מזמור ע"ב, וכה"ג היה קודם שחטא תלם החטה לגרכה, ועדיין הוא כן בג"ע שבמרן. (חכמת מנוח)

חטה היתה. ב"ר פט"ו, ופס"ר פמ"ב ע"ש ר"מ, ועמ"ל ע"ש. (יפ"ע)

ר' יהודה אומר חטה היה כו'. עי' ברל"ח ר"פ דשבת שהביא מ"ד דס"ל פשתן היה, ובקרבן נתנאל תמה דלא נמצא בשום מקום. (מהרש"ם)

ר"נ אומר. בב"ר ופס"ר ופסדר"כ ע"ש ר' יוסי כנ"ל ע"ש. (יפ"ע)

מלמד שכפאתו. עי' ויק"ר פי"ב מנחומא שמות סי' ל' ע"ש ר"י בר' חנינא, במד"ר פ"י ע"ש ר' יוחנן ולימל משום רשב"י. (יפ"ע)

שאביך ירא שמים היה כל"ל. (רש"ש)

ישתה יין וישתכר. בשוט"ט פ"ל לימל דנח פרעה עשתה פרכמ וקבעה בה כוכבים ומזלות ופרכה מוחם למעלה ממטעו, וכ"ז שהיה שלמה רולה לעמוד היה רולה מוחם הכוכבים ומזלות כו'. (יפ"ע)

סריקין. מלשון מילני סרק. (יעב"ץ)

ואיהו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק ל"מ. במו"ח כתב דנעטור מדם ולמי היה תפורה של מכמים ע"ש, ומשוה לפ"ב בלף טועמת דמשלוה קעסיק מיפוק ליה לכולה סריקין נעיון. (רש"ש)

אין עולין בעבור החדש. עמש"ל י' ע"ש ד"ה מחום'. (יפ"ע)

אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית. כי היכי דתנן בר"ה הפועלים [ב"מ פג.] על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד, והכא מיבעיא לן אי פת קטנית מנן כו', משום דתנא דיין ליטנח קלילה נקיט, אבל תנא בדא מורחא לפרושי, כי היכי דלא ליתי למטעי נמי למגדם בלא ו"ו. (יעב"ץ)

דבר עבירה תעבית צבור. מע"ג דמלילה בתעבית נמור מינו רק לדבנן, מ"מ מייתי מנו לשמוע דברי תכמים מדבר תורה דכתיב על פי התורה אשר יורוך, דמקרי שפיר לף בקולו של מקום אינו שומע, דהתורה נותה לשמוע להתכמים, ועיין רמב"ם פ"ש מהל' ממרים. (מהרצ"ח)

וטעמא מאי. ה"ל לימל מירוסלמי. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה למואל. להקב"ה למואל כמו למו שכינה הוא כו' כ"ל נע"י. (רש"ש)

באי"ד. כמו ידי כו'. ר"ל אל, הוא השכינה למו, הוא השימוש. כמו למו פי [לאיוב מ, ד], ר"ל אל פי, וה"ה כאן אל אל. (מל"ה)

ד"ה בר בטני כו'. ג' חדשים האחרונים כו'. לף המלעים יפין לולד, אלא שקשים לאשה כלידתה שם. (מל"ה)

ד"ה אי שכר. כלומר אל לרוזנים כו' לא נאה להם לומר כן כל"ל. (רש"ש)

ד"ה בפת דגן. ול"י משום מאי נקט פת דגן. ועעל"ע לכלפי דבר"פ הפועלים דתנן פת וקטנית מינעי ליה שם לר"ש פת קטנית תנן או פת וקטנית ע"ש, לאכי מני הכא פת דגן אלא ליתי למעטי. (רש"ש)

ד"ה אחריפו. בלילה היו יושבים כו' להשמיע קול. נל"פ ע"ש הא לחיתא ביומא פ"ש ע"ש, ופסדר"כ פ"כ רני עקרה רמ"ח מיטים היו ר' יוסי לומר תלים היו ר' יהודה בר' שלעולי ענבים, במד"ר פ"י סתם. (יפ"ע)

אילן שאכל אדם הראשון. נרכות דף מ, ר"ה טו ע"ב ד"ה נטות שום, וע"ש טו ע"ל רש"י ד"ה שמי לחם, יומל עו ע"ב רש"י ד"ה ומותר. (מא"ב)

רש"י. ד"ה ואע"פ דדילמא ממאכל אחרינא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה כפל. שני תרטימרים כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ובכל שהוא כו'. משעבר לילה אחת **מפיג טעמו כו'.** עי' תמס סופר ח"ח סי' קנה. (מהרש"ם)

ד"ה שיחי. צער כמו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מתוך. קללו בבן רביעי שלו כל"ל. (רש"ש)

דף ע ע"ב

גמרא. ר' יהודה אומר חטה היה כו'. וקרי ליה עץ הדעת ע"ד שנאמר במדרש עתידה תפוח שתמחר ושולה כדקל כרתם הכרים כו'. והוא בילקוט תהלים מזמור ע"ב, וכה"ג היה קודם שחטא תלם החטה לגרכה, ועדיין הוא כן בג"ע שבמרן. (חכמת מנוח)

חטה היתה. ב"ר פט"ו, ופס"ר פמ"ב ע"ש ר"מ, ועמ"ל ע"ש. (יפ"ע)

ר' יהודה אומר חטה היה כו'. עי' ברל"ח ר"פ דשבת שהביא מ"ד דס"ל פשתן היה, ובקרבן נתנאל תמה דלא נמצא בשום מקום. (מהרש"ם)

ר"נ אומר. בב"ר ופס"ר ופסדר"כ ע"ש ר' יוסי כנ"ל ע"ש. (יפ"ע)

מלמד שכפאתו. עי' ויק"ר פי"ב מנחומא שמות סי' ל' ע"ש ר"י בר' חנינא, במד"ר פ"י ע"ש ר' יוחנן ולימל משום רשב"י. (יפ"ע)

שאביך ירא שמים היה כל"ל. (רש"ש)

ישתה יין וישתכר. בשוט"ט פ"ל לימל דנח פרעה עשתה פרכמ וקבעה בה כוכבים ומזלות ופרכה מוחם למעלה ממטעו, וכ"ז שהיה שלמה רולה לעמוד היה רולה מוחם הכוכבים ומזלות כו'. (יפ"ע)

סריקין. מלשון מילני סרק. (יעב"ץ)

ואיהו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק ל"מ. במו"ח כתב דנעטור מדם ולמי היה תפורה של מכמים ע"ש, ומשוה לפ"ב בלף טועמת דמשלוה קעסיק מיפוק ליה לכולה סריקין נעיון. (רש"ש)

אין עולין בעבור החדש. עמש"ל י' ע"ש ד"ה מחום'. (יפ"ע)

אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית. כי היכי דתנן בר"ה הפועלים [ב"מ פג.] על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד, והכא מיבעיא לן אי פת קטנית מנן כו', משום דתנא דיין ליטנח קלילה נקיט, אבל תנא בדא מורחא לפרושי, כי היכי דלא ליתי למטעי נמי למגדם בלא ו"ו. (יעב"ץ)

דבר עבירה תעבית צבור. מע"ג דמלילה בתעבית נמור מינו רק לדבנן, מ"מ מייתי מנו לשמוע דברי תכמים מדבר תורה דכתיב על פי התורה אשר יורוך, דמקרי שפיר לף בקולו של מקום אינו שומע, דהתורה נותה לשמוע להתכמים, ועיין רמב"ם פ"ש מהל' ממרים. (מהרצ"ח)

וטעמא מאי. ה"ל לימל מירוסלמי. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה למואל. להקב"ה למואל כמו למו שכינה הוא כו' כ"ל נע"י. (רש"ש)

באי"ד. כמו ידי כו'. ר"ל אל, הוא השכינה למו, הוא השימוש. כמו למו פי [לאיוב מ, ד], ר"ל אל פי, וה"ה כאן אל אל. (מל"ה)

ד"ה בר בטני כו'. ג' חדשים האחרונים כו'. לף המלעים יפין לולד, אלא שקשים לאשה כלידתה שם. (מל"ה)

ד"ה אי שכר. כלומר אל לרוזנים כו' לא נאה להם לומר כן כל"ל. (רש"ש)

ד"ה בפת דגן. ול"י משום מאי נקט פת דגן. ועעל"ע לכלפי דבר"פ הפועלים דתנן פת וקטנית מינעי ליה שם לר"ש פת קטנית תנן או פת וקטנית ע"ש, לאכי מני הכא פת דגן אלא ליתי למטעי. (רש"ש)

ד"ה אחריפו. בלילה היו יושבים כו' להשמיע קול. נל"פ ע"ש הא לחיתא ביומא (ס"ד כ) דבלילה נשמע הקול יותר מביום. (רש"ש)

ד"ה סתם שקצים. שאף בקולו ש"מ אינו שומע הא שהורים חייב הס"ד, ולמ"כ מ"ד כי תנן וכהנהם הגרי"ס. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בה. נב"ר פט"ו. (יפ"ע)

דף עא ע"א

גמרא. כל הישן בבית המדרש. סוכה כח ע"ל. (מא"ב)

מתני'. גנב משל אביו כו' ע"מ שאין. קדושין כג ע"ב רש"י ד"ה וכ"ל, יומל נ ע"ב ד"ה מיכל לחמרי, גיטין כג ע"ב רש"י ד"ה הל, נדרים לה ע"ב ד"ה ה"ג כדתניא, ולף מז ע"ב, וע"ש פח ע"ב ד"ה מ"ט, זבל כד ע"ב, כתובות מז ע"ב ד"ה זימנין. (מא"ב)

גנב משל אביו. לקמן במתני' מוכח דבעינן ג' פעמים, וכ"מ לקמן פ"ו, ומירוסלמי ולקמן ה"ה, ב"ק פ"ג ה"ג, ותמוה מה שפי' הפ"מ גבינה הרמשונה היינו הרמשונה בפסוק ושינה המוכן הפסוט. (יפ"ע)

גמרא. אריב"ח מסעודה. ה"ג מירוסלמי ע"ש ר' יוסי בר' נון. (יפ"ע)

בשר בזול. מירוסלמי ח"ח עד שיזלל מעות, ומפרש מירוסלמי שקנה יותר מהצורך לאכלו. (יפ"ע)

מתני'. ר' יהודה אומר אם לא היתה. ספרי תלת ריט. (יפ"ע)

גמרא. אבוה אבוה ואמיה אמיה נינהו כל"ל, ועי' הלשון פרש"י. (רש"ש)

אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה. יומל (פ"ו ה מ"ח). (שנער הלקוסות)

אמו שוה לאביו. לעיל לח ע"ל, יומל סב ע"ב בת"ד ד"ה שני שערים, כתובות כט ע"ב. (מא"ב)

כמאן כר' יהודה. דבעי שיץ נקול, ולם קולה מזכר מילונית היא, כדלימל פרק הערל [יבמות פ:]. (יעב"ץ)

ר"א כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עה"נ מ"ט א"ק ואת כל שללה תקבוץ וכו'. וקשה הא ר"ח לף נעי קרא כדכתיב וכדלימל לעיל (מה:). (מצפ"א)

וכיון דאיכא מזוזה לא אפשר כל"ל. (רש"ש)

וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתיב לא תעשון כן כו'. עי' תוס' מייה שהקשה דימל עבה דומה ל"ת, ונ"ל לפמ"ש הפני יהושע בגיטין זו דב"ש לף ס"ל בשום מקום דעבה דומה ל"ת, ס"ל כרי ר"ש מתלמידי ב"ש ולמימתו מוזל, ועמ"ש ק"ע ג' בזה, ונתלמתי מתום' יבמות ד' ריש ע"ש דכל שעבו היינו דמיתרת וכן כל מלאכה דשבת ולף ליף הכא מכל שללה, ול"ל דהכא מדכתיב ג' פעמים כל שללה דייק הכי, ולדידן מידך כל שללה למעט שלל שמים אבל לר"ש קמ"ל דלוקף בלאפסר לשרוף כל שללה משום"כ בדלימל מזוזה. (מהרש"ם)

בית המנוגע לא היה. עקידה פ' מוציא עלה ס"ה ע"ג. (ג' מהרש"א)

בתחום עזה. ב"מ תמוס עזה מ"י הוא, דהא מנגעים ארץ מוסבותיכם כתיב, וכן עזה עלמה, שכך כתוב (יהושע יג ג) תמצא סרני פלשתים תחצה, אלא שכך היה לוחו מקום בתמוחה נמצא, ועמוק"ק (לוח סי' זז) בקונדרס גדר פ"י. (יעב"ץ)

אבנים מנוגעות. נרכות כה ע"ש ד"ה לחן, גיל ח ע"ב, ערכין לב ע"ב ד"ה וקדמו, כליס פ"ש מ"ח בת"מ, תולין קכת ע"ב ד"ה לחן. (מא"ב)

מתני'. בנינו זה ולא סומין. פסחים קט"ז ע"ב. (רד"ו הלוי)

מתרין בו בפני שלשה כו'. עי' פניס יפות פ' תלת מהת דהוי המרמת קפק שמת ימתלו מניו ומתו. (מהרש"ם)

ומלקין אותו. לעיל מו ע"ל ד"ה נן סורר, ולף סג ע"ל ד"ה מסום, וש"ס ע ע"ב ד"ה שכפאו, ולף פו ע"ל וע"ב ד"ה בעדים. (מא"ב)

עד שיהו שם ג' הראשונים. מירוסלמי פ"ר יומנו מת ל' מן הרמשון מינו נקלל כו' שלא תמחר יעשה דין שני רמשון וכשיגוע פעם שני יתמייב. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה על מנת. דלא עדיף ממציאתה. עי' נם' מני מלוחים קפ"ד ס"ל. (ג' מהרש"א)

ד"ה ואפילו מזוזה אחת. או סופר מכל. הנביאים שהרבה אזכרות וכו'. כל"ל. (סדה"ד)

ד"ה מציינין. דאבן מנוגעת מטמאה באהל. ל"ל, כמש"כ בפ"ד ע"ד בב"ב (ט ב). (רש"ש)

ד"ה חרשין כו'. אינו שומע. ב"ב מין שומעין. (מל"ה)

ד"ה מתרין בו. דהא התראת עדים בעי. עי' לעיל (ט ב) ולעיל"ק. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ע"מ. בכה"ד ל"ל לעזר בל"י. (רש"ש)

בא"ד. ומכל מקום מתניתין לא תקשה. עי' שבת"מ פ"ו מנדרים, ועי' ס' מהי מלוחים מ"ב סי' פ"ה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אוכל פירות. מיי מבין להא דמתנה לכ"ע קנסה ומין הבעל לוכל פירות ועי"ש, ומכאה כיונהם דלמ"ד במוכר לוכל פירות היינו משום דהקונה לריך לבדר, ולמ"ד במוכר מינו לוכל פירות היינו משום דהמוכר לריך לבדר, ול"ל למ"ש התוספות שם דלמ"ג דהבעל מינו לוכל פירות מ"מ נ"מ הוי ונקונה בהם ולוכל פירות עי"ש, ולם כן גם מתנה לף מהני דלמחי על בעל הוי לקנות בהם קרקע ולמכול פירות, אלא דגוף קנסת התוספות שם הבעל כופה ליקח בהם קרקע היינו למ"ד דהקונה לריך לבדר ומ"ה הלתם לריכה לבדר, אבל למ"ד דהמוכר לריך לבדר לם כן גם במתנה מ"י לכופה לקנות קרקע, ולם כן דברי התוספות בריוים והכן, מיהו בלא"ה קשה דהרי לתו לתו מע"פ שאינה מהת מניו וכמו בתו בת"כ ול"ל מה מקשה הש"ס מנ"ל ול"ע. (קרני ראם)

דף עא ע"ב

גמרא. אמר אביי ה"ק מתרין בו בפני שנים כו'. עי' מש"כ הרמ"ך בחי' ובלונין דבריו בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (מהג"מ רמ"ם). (חת"ל)

הואיל ואשתני. יבמות כג ע"ש, ולף כג ע"ש, ועיין לח ע"ש, בתובות מה ע"ש ועי"ב, ולף מה ע"ב ד"ה תנלי, גיטין מג ע"ב רש"י ד"ה פקטע, לעיל סו ע"ב ד"ה עד. (מא"ב)

בישראל ונתגייר. לקמן פ ע"ב ד"ה מותרה, מולין קלד ע"ש. (מא"ב)

עשה כן בישראל. מירוסלמי קדושין פ"ש לפי מלי דנסמפק להו מי בדיניהם דיינינן להו מי בדיינינן אמר שם דלפי בדיניהם דיינינן להו נתגייר פטור ולפי בדיינינן נתגייר מיב והוה כהכת, דהכת פסיטת לי' דבדיינינן דיינינן ע"ב מיב, ועמ"ש כ"ז. (יפ"ע)

מתני'. בן סורר על שם סופו. לעיל ט ע"ש רש"י ד"ה שהכל, ולף סח ע"ב ד"ה אטו, ועיין פח ע"ש ד"ה בן, ב"מ קטו, ע"ז מה ע"ש ומפני מה, תמת דר"ב פ"מ. (מא"ב)

נדון ע"ש סופו. שפרי תלת רי"ח. (יפ"ע)

כנוס לרשעים. נמד"ר פט"ו, תנחומת נהעלותך סי"ת. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה למדנו ויסרו. דכתיב עם בן כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שהכה א"ח. אשת חברו הס"ד ולמ"ב מ"ד פטור. (רש"ש)

ד"ה לישראל. אי הוה עביד השתא הס"ד, ולמ"ב מ"ד מימתו לף מיסתני. (רש"ש)

ד"ה בסקילה מ"ט לא. דכיון דאישתני גופה ואישתני קטלה כנ"ל ל"ל. (רש"ש)

ד"ה תדון. אע"ג דאישתני גופה ואישתני קטלה כנ"ל ל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בן נח. דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים. עי' תו"ט בית יעקב סי' נ', ועי' נקפר מקידים סי' תרל"ת, ובס' יד שמול סי' רמ"ת סק"ד, ועי' שנות יעקב מ"ת סי' קע"ו, ועי' בפני יהושע ב"מ נ"ח ב', ועי' תו"ח לליהו סי' מ', ומיוס שמל סי' מ"ט, ומות יחיה סי' ע"ט. (מהרש"ם)

דף עב ע"א

גמרא. וכי מפני שאכל זה. מנחומת שמיני לף תלת מ' ע"ש ר' יוסי סתם. (יפ"ע)

ימות זכאי. ע"ז כז ע"ת ד"ה מיום לרבנן. (מהר"ן)

שינה ויין. ירושלמי פ"ק מכהו יין עם רוב שיהא כו' פ"ק יומן יפנים היו קטעה מפני שמכה דעתן מיושבת, וכ"כ פ"ט מרכב"ת והיה מאד זה השיטה כו' לפ כן מנין שיהא ויין כו' מתוך שמדם יש קטעה הוא עומד ויגע בתורה הלכה. (יפ"ת)

מתני'. הבא במחתרת כו' רבא איגנב ליה. נרכות סב ע"ב, ולף גם ע"ת, עירובין סב ע"ת ד"ה ב"ג, ולף יד ע"ב, ב"ק ע ע"ב ד"ה אלו מצנעו, ולף קיד ע"ב ד"ה בדמי, ב"מ עז ע"ב, ולף לפ ע"ב ד"ה בבת, ועי"ש לו ע"ת, קדושין מד ע"ב, ב"ב ח ע"ת ד"ה לפי שמת, מכות טו ע"ת, כתובות לד ע"ב ד"ה מצוס, יומא פה ע"ת, ע"ז י ע"ב ד"ה חד קטיל. (מהר"ן)

בא במחתרת. יעוין תוס' כתובות לף לד ע"ב ד"ה מבל. (רב"פ)

ושבר. מכלתת משפטים פי"ג. (יפ"ת)

גמרא. אמר רבא מ"ט דמחתרת כו' כל"ל נל"ו. (רש"ש)

אין אדם מעמיד. ירושלמי פליגי ר"מ ורשב"י ר"מ תני תוך למחתרת יש לו דמיס ורשב"י תני תפי' תוך למחתרת כו' שממונו תניב כו'. (יפ"ת)

חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו כו'. ע' תוספתא שפט"ז דשבת דר"ש נשס ר"ע דמחתרת שפך פיקוח נפש. (מהרש"ם)

והתורה אמרה. נמד"ר פט"ו. (יפ"ת)

אמר רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור כו'. ערש"י נשא קמא ע' ע"ב והגהת רעק"א שס.

אמר רבא. (בעיא) [בתוס'] הנ"ל [בתוספות לד ע"ב ד"ה תבל] נרלה שהגי' היתה לפניהם רבה. (רב"פ)

בששיבר. ירושלמי ה"ט פליגי ר"ז ור' הושעי ח"ת נותן דמיס וה"ת ג"ב דמיס ועמ"ש לקמן ע"ד ע"ב. (יפ"ת)

מידי דהוי. יעויין תוס' ב"ק קף (לא) [יח] ע"ת סד"ה אין שמין. (רב"פ)

מסתברא מילתיה דרב בששיבר דליתנהו אבל נטל לא כו'. ע' קונס החסן סי' שנ"ת סק"ב וסק"ג בזה, וע"ש לי תיכף מלות השבה, וע"ש נתחיות המשפט, ועי' תשו' מהר"י תפאל סיו"ד סי' כ"ד, וע"ש סוס"י כ"ה בשם סמ"ג דנתפר וגיגה יש לו דמיס, ועי"ש בשם תפיפת זקנים ב"ק ק"ד ב' בזה. ועי' שו"ת הרשב"ץ ח"ה סי' י"ו שהקשה נמלי קנה כליו של זה בשביל שהמיר את עלמו למיתה ונלתק נדבר, ומנתה דם"ל בהרי"ף וגם ס"ל קנין תתר לוין"ד כמ"ש בשועות יעקב ובקונטרס תחרון ליו"ד סוף הלכות שחיטה מנגו. וע"ש ברשב"ץ דהא דפטור תף לתין ב"ד מתייבים פומו מיתה דכתיב ולא יהיה תסון וכל דתפטר שיהיה תסון ומיתה פטור ולכן גם שוגג פטור כיון דהיה תפטר שיהיה מיתה, וע"ש סי' י"ח ג"כ בזה. (מהרש"ם)

מידי דהוה אשואל כו'. ע' תשו' תכר"י תפתל סי' כל. (מהרש"ם)

טעמא דשיבר דכי אין לו דמים פטור כו'. ע' תסס סופר ח"מ סי' ל"ת מהס"ק לע"ז ע"ת כ'. (מהרש"ם)

בין באונס. ע' מה"פ ב"ק ר"פ המניח. (יפ"ת)

שהרי נתחייב. ירושלמי [ב"ק פ"ג] ה"ג פשיט מזה לבן סורר שמחויב כפל על גניבה הרתסוטה ול"ת דהו"ל התרתת מיתה ע"ש. (יפ"ת)

איגנוב ליה. נתס"ז לב"מ דף לת מניא נשס תוזוני הרת"ס דהגי נכתן רבה. (רב"פ)

שאין לו שלום. ירושלמי לפי גי' הפ"מ תיתף ג"כ שתי נרייתות. (יפ"ת)

וכי השמש כו'. מכלתת משפטים פי"ג וכהגהות תידק, וכ"ה בפ"כ שס ע"ש ר' ישמעתל, וכ"ה בספרי תצא לבו. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה אבל לענין. דלא גרע גזלן משואל כו'. יעוין ב"מ דף מת ע"ב. (רב"פ)

בא"ד. משום דלא גרע גזלן משואל. ע' ב"מ מ"ת ב' ובתוד"ה תדת, וב"ק ע"ש סי' רל"ב ת', ופ' תתנה תפרים הל' גזילה סי"ת. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לשלומי אם נאנס וכל כמה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אפילו. ויש לומר דהתם **בגנב מגנו.** ע' רמב"ם סוף ה' גניבה וכן הצא נתתנת לתוך גיתו כו' יש לו דמיס. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וי"ל דהתם בגנב מגנו כו'. לתורה קשה להפ תתי' תליבה דתפי' יש לו דמיס נרשומיה קיימי. תצל לק"מ להפ בזה ל"פ רב דבקיימת תתזירה בעינה כדתתיב והשיב תב"ג כדפירש"י וכדתומה תכתה תצניות, רק שכותב בזה גזה"כ הוא דיחזירנה בעינה תע"פ שקנתה כמו שפסקה התורה בתקין לשלם תן הנעדיה דוקא תס יש לו ולכן תין הגוזב ממנו תצלה תצלומי כפל הוא"ל דהוא תתיב להחזירה בעינה ב"ב תיכה שלו דגמרי תצל לתתר יתום תבית קנהו לגמרי תף לענין שע"ת להחזיר תלת דמיה. ודע דמש"כ דלתו בר קטלא הוא דנעי התלכה. פשוט דל"ל להפ דתי דני תזקיה לקתן (עט ב) ועי' כתובות (לה.) דהכפ בלת התלכה תתרי דלת שתל עניך כלל דבר שתייבין עליו מיתה דלת שתל תתעתל דנפשות. (רש"ש)

ד"ה לא. תימה הא מיחייב לצאת י"ש כו'. לענ"ד לק"ת להסתרינן בהגוזל קמא [לו:] דהגזלנין שהחזירו תין תקבלין תתן, והתקבל תין רוח תכמים נותה טימנו, ותוקימנא לה בגתלין לגתת ידי שמים, תלת דתיכה למידק תתי תיכיה תשום דגפק תפומיה דרב, וי"ל תשום דלת תניח תלת גבי הגזלנין, דעבדי בפרהסיא ויכירים, ומשום דמשומען קשה, משל"ה שודדי לילה כהגתים בתחברת, וק"ל. (יעב"ץ)

בא"ד. תימה כו'. יעוין תוס' ב"ק קף עת ע"ת ד"ה תילו תבעה ליה בשופו. (רב"פ)

בא"ד. ואתנן אסרה כו'. תס שהגיה הגרי"פ הל"ל לתתן, הוא לל"ל כתל"ש שס בם"ד. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל דכאן לא היו רוצים להחזיר כו'. ע' תתנה לפרים הל' ריתים סי' טו, ועי' תומיס סי' כת, ועי' ת"ת סי' שמו ס"ת. (מהרש"ם)

בא"ד. אא"כ יתחייבו בדיני אדם. ע' נספך קנות ריש סי' כ"ת ונתומיס שס סק"ד. (ג' מהרש"א)

דף עב ע"ב

גמרא. כאן באב על הבן. פסחים ג ע"ב. (מא"ן)

כאן בבן על האב. ועי' פירש"י ותוס'. תכאן ק"ל על הגי' בנכרות (ז' ב') גבי דוד ותשלום "תמר תמת נרא לרתים על תנת" וכ"ה גי' ע"י שס. (רש"ש)

אילימא משום רצדיק הוא. ירושלמי פ"ק יפתק תכיון לתכרי לבי עלי' למעבד ליה דת מלתת תין זה תניני בן שילת ע"ז. (יפ"ת)

והוכה כו' בכל מיתה. לעיל תה ע"ב, ולף עג ע"ת ד"ה תף רוצח, וע"ש פד ע"ב ד"ה ד"ה לכשיכנסנו. (תא"ן)

והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו. ק"ל בנרים פ' הנתנין מפקינן בכל היכי דכתיב הכתה תתם לתו מיתה היא, וכ"מ בנזיר (ד:) גבי וין דשמשון, וי"כ הא תינעריך ומת לומר לתפי' תס המיתו לגמרי פטור. וי"ל דהא שמעינן מדכתיב תין לו דמיס לגמרי משמע, ומש"ה תייבר ומת לומר בכל מיתה שתתה יכול להמיתו. (מצפ"א)

אין לי אלא במיתה האמורה כו'. לעיל הגי' הכתובה כבתמון. (רש"ש)

משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד כו'. ע' תתס קופר ח"מ סי' כ"ו תדבי רמב"ם, והרב המגיד פ"ד תסנהדרין, ועי' תשו' בר ליתי ח"ת תו"ת סי' ל"ד. (מהרש"ם)

מחתרתו זו היא התראתו. ע' פירש"י. ולעל"ע טעם המילוק הוא דמחתרת היינו בשת שהנשב"ע שוכב שתה שקרוב תלד שיראים תו, וע"כ לתעתל דהכי תתי שתם יעמוד כנגדו יהרגנו תבל גנו כו' טוכל לומר שקובר שהנשב"ע לת יהנים תו. ולכן תפי' תנת לעיל דלת תפליג נרתה דדוקא בגנו כו' שתמוכים לשכיבתו של נעה"ב תבל נתדה וכיוהש תודה ג"כ שנרתך התלכה, וכן תתבתר כרתב"ם סוף הל' גניבה. ותעתה תש"ס התום' לעיל ד"ה תפי' "וי"ל דהתם בגנב תגנו כו'" ל"ל דה"ה תפי' לתנת דלת תפליג נתי תש"ל בגנב תגנב וכי"ב ודלת כתתרש"ת שס. (רש"ש)

קטן הרודף כו' יצא ראשו. לעיל תם ע"ב, ודף נט ע"ת ד"ה ליכת תידי, נדה תז ע"ת ד"ה תיכו, ערכין ז ע"ב. (מא"ן)

קסבר רודף א"צ התראה. ע' רמב"ם (פ"י ה"ג) תכל' תלכים, [בעה"ד ה"ק תדבתי הלתם תשנה הל' תלכים (פ"י ה"ת)] שכתב להרתב"ם י"ל נהי דל"ל התרתה בעי' שיהיה תזר, ול"ב יש לתלק בין גדול לקטן, דקטן לת תיתצב תזר, ותזק קושיתו (תפי"א ה"ג) דתתתת הקטן וריזוי לתו כלום הוא), (ולפ"ז נלעה"ד שכיון (להלכה ג') דתש"ב ולעולם תין עונשין תהן לת קטן כו' ולתה שתתר ר"ה דתשום דרודף ת"ל התרתה גם קטן יהן להגילו ננפשו, ת"ב גם עכודת כוכבים שת"ל התרתה כתי"ם הרתב"ם (סוף פ"ט) וגם קטן ענוש, ויש לדתות). (שנער הלקוטות)

יצא ראשו. ע' הגרי"ב, ובירושלמי כתן רתבו ורובו ובשת וע"ג יצא רובו. (יפ"ת)

שאין דוחין נפש. ב"ב פל"ד, ויקרא פי"ט, ירושל' שקלים. (יפ"ת)

דמשמיא קא רדפי לה. בירושלמי שנת ספי"ד ובתן ובע"ז פ"ב ה"ב תצי ר"י בר' נון בשם ר"ת שניל תתן שתין תתה יודע תי רודף תת תי. (יפ"ת)

ראה שישראל הוא והתורה אמרה שופך דם תדם באדם דמו ישפך. לת ידעתי תדוע נקטו תקרא לתבר נתתר בגוי נת ולת נקטו הרבה תקרתות לתבר נתתרו בגורה על תיוב תיכה בשפיכת דמים. ותולי לבתן תתרה בו להרוחה עלתו תותר להרגו ודתו של רודף הותר לכל תדם, וזה לת נשתע רק תקרא זה. (מהרצ"ח)

והתורה אמרה. לעיל ת ע"ב, שבועות לד ע"ת. (תא"ן)

חבר א"צ התראה. ב"ר פ' י"ט ע"ת רב. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה לפקח. אם כשהוא חותר נפל עליו גל כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. כיון דניתן להרגו. ע' ת"ס בגליון רמב"ם סוף הל' גניבה. (ג' מהרש"א)

ד"ה קטן הרודף. את קטן אחר להרגו. ע' שולל ותטיב תהלוכל ד' ת"ב סי' נ' בכונת רש"י בזה. (מהרש"ם)

ד"ה יצא. שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא. וי"ע על רמב"ם פ"ת תלוכת דעתן טעם תשום דרודף, והל תקקי' דתשתי קל לדפי. ועי' ת' תות יפיר עלה ל"ז סוף ע"ב, ות' הגתוניס בתגהי ס' ת"ב. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וא"ת מעשה דשבע בן בכרי. עיין ירושלמי תרומות ספ"ת ובמדרש נרשתים רבה פ' נ"ד, ועיין ויקל רבה פי"ט על קל וחומר כי יזוז דעבודתגר תמר יהויקים תרב בי תנהו לי ותילך תמר יהויקים וכי דוחין נפש תפני נפש ת"ל ולת כך עשתה וקונתן לשבע בן נכרי. (מהרש"ת)

בא"ד. משום דאפילו לא מסרוהו לו כו'. ע' בירושלמי דתרומות ספ"ת דתקלן דשתי נשבע בן נכרי שהי' תיכתים לותו בפיליגים, וי"ל קמל תתם דווקא כשתייב תיכה כמו שבע בן נכרי שהי' תפוייב תיכה עבור שתרד תתלך, ועי' נרתב"ם פ"ת תיכה"ת ובתגלל עוו שס. (תל"ה)

דף עג ע"א

מתני'. ואלו הן שמצילין. כתוצות לת ע"ת ד"ה הא נתי, ב"ת לת ע"ת ד"ה לתתן, לעיל עד ע"ב נרש"י ד"ה ניתן, פסחים תט נרי"ף. (מא"ן)

ואלו הן שמצילין. ספרי ת"כ רתב. (יפ"ת)

הרודף אחר חבירו להרגו כו'. עתוס' לעיל נט ע' תי נס בב"ע הוי הדין כן. (מהרש"ם)

אבל הרודף אחר בהמה. [ספרי ת"כ רתב] ותפיק ליה תקרא הדבר הזה ולת הני. (יפ"ת)

גמרא. תנין לרואה את חברו, ת"כ קדושים פ"ד. (יפ"ת)

בא ללמד ונמצא למד כו' תה רוצח. יומת נט ע"ב ד"ה והרי, ולף פב, פסחים כד ע"ת, ולף כה ע"ב, כתוצות ג ע"ת ד"ה דתלתוריית, ולף לת ע"ב ד"ה תוגם, סוכה לת ע"ת ור"י, ולף יפ ע"ת ד"ה תין תוגם, וכתום פ"ת תשנה ת נת"י, יבתות כג ע"ב ד"ה תין תוגם, וכתום קה ע"ב ד"ה שוגג, ועיין בתל"ל הלכות תו"ת. (מא"ן)

נער זה הזכור. כה"ג דריש בירושלמי כתוצות פ"ג ה"ט ובקן ה"ז הי"ת נער שכ' גבי תוליך ע"ר לרצות שבע דרך זכריה וכתו"ת בכתוצות דתש"ר תייב לף שבעל תל"כ. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה אבל הרודף וכו'. ומיהו רוצח כו'. לשון ומיהו תינו תדוקדק לתין לך פגם גדול תזה כדלקתן בגתי' ותוס'. (רש"ש)

ד"ה יש תושיע לה. שהרי כשישיגה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ומה. דאבושתה קפיד קרא כל"ל בה. (רש"ש)

ד"ה אף. וי"ל כו' דחובה להציל. ק"ל דתוכה נתי תיפוק ליה תשופך דס שלדם כו' לשעל דתשתע שס לשינה שמכתת. (רש"ש)

ד"ה ת"ל והשבות לו. תכל דריש לו, וב"ת (כת.) דריש והשבות, ותתם ניתל תה ק"ל תה לתיתל בב"ת (קיג.) בתשנה ושס תת תינו תתזיר ליוכיח ופירש"י דהשב תשיבם לו כתיב ולת ליוכיח, וכה"ג תיתל בקדושין (טו.) גבי הענקה, ותתלי לל נדרוש נתי גבי תבדה והשבות לו ולת ליוכיח ותכרוש שלם תת תינו תייב בטיפול לתבדה והכרזתה וכשתירתה, ולפוס דלרתה דוהשבות לו לרבות שבדת גופו תינעית לתך דרש"ת, ושוב תה לי הוה תה לי יוכיח, וגם דלר"י לו דבר הרתוי לו. (שנער הלקוטות)

ד"ה ח"כ. ומיהו קשה הא בהמה כו'. ע' יבתות (נד ב) תד"ה בזכור. (רש"ש)

בא"ד. בפרק ד' מיתות. לפ"ד ביבתות י"ד ד"ה בזכור בתירוץ הרתשון ע"י"ש לק"ת. (מהרש"ם)

דף עג ע"ב

גמרא. חד למעוטי עו"ג כו'. ולתאי ת"כ ומיתות ב"ד לת תיצטריך למעוטי לילין דבעניגת דנערה המאורסה כתיב תשמע דוקא דומיא דיתיד. (רש"ש)

ורמינהי ואלו נערות שיש להן קנס כו'. ע' נודע ביהודה תהדורת קמא תתה"ע סי' ל"ת בקושית זו בישוב ד' הרמב"ם, ועי' שער תתלך פכ"ד תשנת. (תהרש"ם)

הבא על אחותו. ע' שע"ת סרק כ"ד תשנת ה"ו. (ג' מהרש"א)

משעת האראה כו' שלא כדרכו. לעיל שט ע"ב, ולף לד ע"ת, יבתות כט ע"ת ד"ה תלת, כתוצות ית ע"ב ד"ה ושמותל, ולף ת ע"ת ד"ה יתמרו. (תא"ן)

משעת הראה דפגמה איפטר לה מקטלא כו'. ע' שולל ותטיב תהלוכל ד' ת"ת סוס"י כ"ה. (תהרש"ם)

הניחא למ"ד הראה. עתוס' ד"ה ממונת שהבישו בשם הירושלמי כתוצות הערו בה כו' והוא בפ"ג ה"ו, ועש"ק תת ותכמ"ל. (יפ"ת)

אלא למ"ד הראה זו הכנסת עטרה תא"ל. ולשמואל לתתר [תגיגה טו.] יכולני לנעול כתה בעילות בלא דס לף שביעת. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה וחד למעוטי כו'. דכיון דאימעיטא ע"א מהיכא תיתי שבת כו'. ע' תכר"ס שיק תיו"ד סי' ת"כ נתמצע התצוקה. (תהרש"ם)

ד"ה הבא על אחותו כו'. ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן. והקשה בספר יד התלך לעיקתל שבת עליה בשבת בלא ניתן להצילה בנפשו כמ"ש הת"ל בפ"ד דשבת, ותיכל דמ"ת הוא ניתן להצילה בנפשו ע"י נכרי שהוא רשאי להורגו תפילו בשבת, וכבר הקדימו זה בס' שעה"מ ובס' תור תדש עה"ת פ' בראשית. תך מ"ש בית הלתך שהוא פשוט ליתל דתין זה עולה לפי הירש"ל בתוס' כתובות (קף לת) ובפ"ג דע"ק (קף כב) דבכה"ג לת תפטור תתשלומין לידיה כיון שתיו תייב תיכה לידיה גופה רק לנכרי, ולת תתר דפטור בלא היכא דהכל תייבין להורגו להציל הנרקף. בלא י"ל דה"ט בלא בעת לאוקתי בשבת דתכתי התיוב ת"ל בכתובות (קף ה) שתין תיסור בעבילת בתולה בשבת, תבל ת"ל דיש תיסור בעילת בתולה בשבת אפילו בשבת תיסור תת"ל בתולה בה בשום אב תלתה וה"ל בלאו תתוקי ה"ל למפטר תתשלומין הבועל בתולה בשבת. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה חד. וע"ל בגון שתתרו לרתוכן קטני' לשתעון ותס לאו יהרוג תון וכו' ובקן תין לזה עבירות יעבור ותל יהרג תון וכו' ובקן תין לזה

רק חילול שבת וזה הותרה לו, אבל השמת לכתיב קרא דלא ניתן להצילו בנפשו והוי שפיכות דמים ולכתי קרא דלתסור. (רד"ל)

ד"ה חילול. לא גמרי' מעבודת כוכבים אלא שבת דשבת ועבודת כוכבים כתיב בהו חילול במקום מיתה. ולכאורה קשה דפ"כ ל"ל דכ"ג חילול במקום מיתה. וי"ל דמיטרין להו דדרים בשבת (דף ע) מצות מלאכות מהאי קרא דמחללים מוח יומת כמ"ש מוח, בשבת (דף קו), ואמר שם דפ"ע למיזד דכתיב כל העושה בו מלאכה יומת. ומיהו לפ"ז דליף כאן חילול חילול שבת מע"ז דניתן להצילו בנפשו ע"כ לא דרים חילוק מלאכות כשהוא להם מיטרין למיזד להם דהכא. (מצפ"א)

ד"ה ממונא. וקשה דבלא השרת בתולין. הרמב"ם בפ"ח מהל' סנהדרין הקדמונין ומיבמות משום קושיא זו ופסק בפ"ח מה' נערה בתולה שחייבו חייב קנס על שיצא בלבוש הכי"ן סוף פ' אלו נערות. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ומיהו בירושלמי כו'. פ"ג הלכה ו'. (רב"פ)

בא"ד. משלמין קנס. הגי' שלפנינו בירושלמי כולהו כו' נפקילה ויע"ש בק"ע. (רב"פ)

ד"ה במניחתו כו'. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולר"י אפי' קטנה. ולד"מ דהמוספות עלמא הוכיחו נגדה (מד:) מסוגיא דפ"ק דכתובות דלרבא הא דקתני במתני' פ"ג שיש להם קנס הוא לאו דוקא נערה אלא ה"ה קטנה. ולפ"ז ב"ש סוגיא דשמעתין דרבא לשיטתו דמוקי ריבש דמתני' דלאו נערות כיותיה דר' יהודה (עמוס' כתובות י"ש ה' ד"ה לכי). (מצפ"א)

ד"ה במפותה. קתני סיפא הבא על בתו כו'. יעוין תוספות שבועות לג ע"ש ד"ה ושמנם. (רב"פ)

דף עד ע"א

גמרא. רפ"א במפותה וד"ה. כתובות כט ע"ש ד"ה ועל משם אמרו (וע"ש בשטמ"ק), ולפ"ז לו ע"ש ד"ה הכא, יצמות פו ע"ב בש"ס פימוי קטנה. (מא"ן)

ביכול להציל באחד מאבריו. לפמ"ש הספוקים דלק נגד תחיים שייך דין זה אבל בנרפף עלמו לפ דיכול להציל עלמו בחתך מאבריו מ"מ הותר דמו של רודף, ג"כ אין מקום לחירוך זה של הש"ס. ועיין (בכורות סב:) דל"ל בר הריגה אחה שהרי רודף אחה ושם היה יכול להציל עלמו. עוד הקשו ע"מ שנתפתה המ"ל פכ"ד מהל' שבת ה"ו אם בשבת שייך דין זה ברודף אחר עריות אם ניתן להצילו בנפשו, ומכאן פשוט לפ בשבת ניתן להצילו בנפשו דאל"כ אין מקום לקושית הש"ס דלפשר לאוקמה בשבת. ועיין יד המלך מ"ש לתרץ, ועיין שו"ת מהדו"ק תחסט"ו שיתן ל"ה להקשות על הרמב"ם ע"ש. (מהרצ"ח)

ביכול להציל. בירושלמי ס"פ בעי רודף שנתפתה נרדף ולא אתפתה, וכתב הפ"מ דלפ"ז גם ביכול להציל ל"ח אם הרג. (רפ"ג)

אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו כו'. ע' שער המלך פכ"ד משבת, ועי' ספר יהושע פסקים וכתבים סי' מכב, ועי' שבות יעקב ח"ב סי' קפו, ועי' רדב"ז ח"ג סי' מרכה, והובא במש"ז ח"ח סי' שכ"ח סק"ו, ופ"ע מכאן. (מהרש"ם)

ור' יונתן. יעוין לעיל מע ע"ש, ולף ג ע"ש. (רב"פ)

דכתיב וכי ינצו אנשים. המיין לדניין טעה כי הכוונה על קרא דמפתים. (רש"ש)

מאחד מאבריו כו' מיתה לזה. לעיל מה ע"ש ד"ה אבל, ולף פד ע"ב ד"ה ה"ש, ועיין מע ע"ב ד"ה מ"ט, ב"ק כח ע"ש, ולף מט ע"ש, כתובות ל ע"ב ד"ה רב אחא, ולף לג ע"ש ד"ה אלא, ועיין לד ע"ב ד"ה משום, ולף לה ע"ש ד"ה מאי לאו, וע"ש לח ע"ש ד"ה הא נמי, פסחים כה ע"ב ד"ה ניתן, סוטה כו ע"ש ד"ה מעוברת. (מא"ן)

כגון שיכול. יעוין תוספות כתובות לף לח (ע"ב ד"ה י"ן) [ע"ש ד"ה ה"ן]. (רב"פ)

דמיתה לזה ותשלומין לזה. עי' תוס' בב"ק כ"ב ב' ד"ה בגדי המל. (ג' מהרש"א)

דאמר רבא. יעוין תוספות כתובות לף ד"ה רב אחא, וכתוס' ב"ק קף כ"ב. (רב"פ)

רודף שיבר את הכלים. ב"ק כב ע"ב ד"ה בגדי. (מא"ן)

ושבר את הכלים. בירושלמי ה"י מסבר עד שהיה מניח לעיר [פ' הפ"מ קוסס שעשה מעשה], ר"ו ור' הושעי' מ"ש נותן למיס ומ"ש אינו נותן למיס, ועי' לקמן בירושלמי פ"ט ה"ד מזקיק שאל המית אח זה ושבר כליו של זה ע"ש. (פ"ש)

סבר לה כאבוה כו' ואתיא שבת בחילול חילול מעבודת כוכבים. ע"ל ס"ד מ' ללרבי אלעזר ברבי שמעון מולך לאו ע"ז הוא, ס' מע"ש. וכבר קדמו מהרש"ל. (מהרש"ם)

כל עבירות שבתורה כו' וחי בהם כו' והא אסתר. לעיל עג ע"ש ד"ה הרי, ולף קפ ע"ב ד"ה רבא, ברכות סף ע"ב, שבת מט ע"ש ד"ה נעלם, ולף עב ע"ב ד"ה רבא, יומא פב ע"ש ד"ה מה ועיין בתי', ולף פה ע"ש ד"ה ולפקח, יבמות נג ע"ב ד"ה מין, ולף קכא ע"ב, פסחים כה ע"ב ד"ה לף, ולף נג ע"ב ד"ה מה, סוטה י ע"ש ד"ה נוח, כתובות ג ע"ב ד"ה ולדרום, נדרים כז ע"ש בתי' ד"ה וכ"ת, ע"ז כז ע"ב ד"ה יכול, ולף נד ע"ש ד"ה מתקיף, ולד"ה הא, נזיר נג ע"ב ד"ה והא, חולין מז ע"ב ד"ה הממיטו. (מא"ן)

אינהו דאמור כר"א דתניא כו'. מכאן מפורש מפורסם לפי' הגר"ש ז"ל בס' שנ"ת פ' הרואה כסווגא שם הש"ס בכ"מ על מיפא דבריית המובאה שם בגמרא (פא ב) רע"ש בכל נפשך לפי' נוטל ה"ג, אבל ר"ש ע"כ ס"ל דבכ"ע אין הכוונה על מסירת נפש ממש דל"ל אין לך אדם שמחוט יהיה מניב עליו יותר מנפשו ע"ש, והכל אמר הש"ס בהדיא לחיובו כר"ש, וע"כ ל"ל דיניה כר"ע, והבהטומיו כאן לא תקן. (רש"ש)

אפילו מצוה קלה. בחיו מכוון להנחת עלמו וכדמוכח לקמן ע"ב, וכ"מ בירושלמי פ"ג ובפניעת פ"ד.

רבא ברב יצחק. גם לף לח ע"ב לחת כן, אך לף נט ע"ב רבה בר"ח לחת, ובכוונה מו ע"ב רבה בר"י ול"ע.

רש"י. ד"ה ויכול. הנרדף או הרואהו. עי' לעיל לף ל"ג ע"ב רש"י ד"ה טעה בגולף וגופת, ובנדרים לף מ"ט ד"ה היה לו לצעוק, ולף ג"ז לעיל סוף ע"ש. עי' במל"מ פ"ח מחובל ומזיק ה"י. ובשעה"מ פכ"ד משבת ה"ז.

בא"ד. אלא בנפשו נהרג עליו. והרמב"ם פ"ח מרוצח ה"י כתב ומייב מיתה אבל אין ב"ד מממיתין אותו והרמב"ד השיגו מיוחב ותמה, ועי' מ' תוס יחיר סי' ל"ח אם בעלה ל"ח מ' כ' לטעמת הרמב"ם דל"ש התראה (וה"ק דכ' דב"ע בכה"ג נהרג) והוה כשוגג ויכול גואל הדם להרגו, וז"ש ומייב מיתה, ומש"ה שפיר פטר ליוחב.

(ג' מהרש"א)

ד"ה מה רוצח יהרג ואל יעבור. אם אמר כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מרי דוראי. אדון עירי כו'. עמ"ש בגליון פסחים שם. (מל"ה)

בא"ד. אדון עירי ונכרי הוה. ל"ל דל"ל דמל"כ ניחא גזיס ולא עביד, ועי' שבועות מ"ו ותוס' שם דדוקא במוחזק ועכו"ס משלחי על שפיכות דמים ע"ש ותבין. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה קסבר. לא דמי לעונשין מן הדין דאפליגו בה אבוי ורבא כו'. עי' גודע ביהודה מהדורא תניינא מ"מ סי' ק, ובבריון טעם שער הכולל לף ט ע"ד, ועי' מי רמב"ן מכות י"ז שכתב לגלי כתחוס' אלא דל"ש ס"ל בכל גווני דעונשין מן הדין, וכ"ה בפרשת דרכים דרוש דרך דוד. ועי' לחס משנה פ"ה מאיסורי מזבח ה"ו בזה. וע"ל לפי' מהספרי ר' רמה דבעי למילף מגר מן המי בק"ו מנשר בחלב, וקשה הא אין עונשין מן הדין, ולהרמב"ן י"ל דשחם ספרי ר"ש ולשיטתי' ניחל. והא דלרבא"ג ור"ל דבעו למילף בשר בחלב מק"ו י"ל עפמ"ש הרמ"ם דבשר בחלב אינה משום ל"ת כל חועבה אלא לחין ניקון, ולפמ"ש הרב המגיד פ"ג ממלכות תכורות בכה"ג עונשין מן הדין, וע"ע בכסף משנה פ"ה מאיסורי מזבח ה"ו ולפ"מ שם, והעירוני מספרי ר"פ נשא בפסוק וישלחו מן המחנה, לחין עונשין מן הדין. (מהרש"ם)

דף עד ע"ב

גמרא. אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא כו'. עי' תמו' הרשב"ם מ"ח סי' תי"ט. (מהרש"ם)

א"ר יעקב א"ר יוחנן. בירושלמי [כתן פ"ג, שביעית פ"ד] הוא ע"ש רבון דקסרין. (רפ"ג)

פחותה מעשרה. ברכות ו ע"ש רש"י ד"ה ומניין, ולף כה ע"ב, וע"ש מה ע"ש ברש"ם, כתובות ז ע"ב רש"י ד"ה במקבלות, גיטין מו ע"ש ד"ה עדה, ולעיל לט ע"ש. (מא"ן)

ת"ש דתני ר' יניאי. ב"ב רבנתי כך הגי' בברכות לב"ש ג', ועוד בכמה דוכתי דבנתי לחמוה דר"ש ס"ש, ובקצת מקומות אי' רבנתה, וע' בספרי כמוס סופרים. (מל"ה)

אתיא תוך. עמ"ש ברכות כ"ש.

והא אסתר פרהסיא הוה. צריך לפרש משום דילמא גם כל העם לחשב בשוגג, שהרי בשבל כך לחמה ולומו עלי, ס"מ דחשיב לה"פ פרהסיא חע"ג דליכא למיזי לה, אלא דמפרשמא מילחא, ולחמי לא ניחא לי כולי האי, הא חלי פרהסיא הוה החם, מלן יימר דיבוא עליה, חדרבא קרובה למיחה היחה, כ"ש לחם דחו להמית, ואלי לא נקרלחי וגו', ועל כרחיכו צריכין לחו לומר לפי ס"ש כאן שחפילו על היחוד צריך למסור נפשו ולא לעבור בפרהסיא. (ענב"ץ)

הנאת עצמן שאני. ע"ז מד ע"ב ד"ה נהנין. (מא"ן)

אלא הנאת עצמן שאני. עי' ע"ז מ"ד ב' תוד"ה נהנין, ועי' בהר"ן ר"פ כל שעה סוף ד"ה ולף מעו"ג, ועיין מ"ש בגליון שם, ועיין פסחים נמוס דכ"ב רים ע"ב דמה שמחזיקין לו טובה חניב כמשחכר. (ג' מהרש"א)

דאמר רבא כותי. כה"ג עוכדת בירושלמי [כאן פ"ג, שביעית פ"ד] בר' בח בר זמינא עש"ה. (רפ"ג)

בעי מיני' מר' אמי. בירושלמי ר' מניעת נעי ר' אמי, ול"ל מר' אמי. ובשביעית פ"ד קומעי ר' אמי ופשיטא ליה שם מקרא ונקלשמי כמוך ב"י שרשל מלוות כו'. (רפ"ג)

ב"נ מצוה על קדושת כו' לדבר זה יהלוק. לעיל נט ע"ש ד"ה אלא, ולף לו ע"ב, גיטין נ ע"ב ד"ה גר חושב, ב"מ עח ע"ש. (מא"ן)

ת"ש ז' מצות נצטוו בני נח כו'. ק' לפמ"ש רש"י בסמוך דבעינא דהייט שלא בפני עשרה ישרשלים אין ב"נ מלווה על ק"ה אע"פ שיש שם הרבה נכריס, וא"כ בשעה שלווה הקב"ה לאדם ולנ"ח על ז' מלות עדיין לא היו ישרשלים בעולם וא"כ ונדאי שלא היו מלווה על ק"ה, וי"ל דהיכא דיש עשרה ב"נ הכופריס בע"ז חשוב ג"כ פרהסיא ומלווה על ק"ה, דווקא גבי עמון שהיו כולם עע"ז לא חשיב פרהסיא, שוב מלאחר בר"ן בחידושיו שחמלק כן. (מל"ה)

אמר רב אדא בר אהבה. [ירושלמי פ"ג, שביעית פ"ד] ר' נקא בשם ר' אלעזר ואלן דמי לה ושם לא דמי לה, ועי' חוס' ע"ז ד"ה ויפס. (רפ"ג)

רש"י. ד"ה היכי יהבינן. הלא חוק כו'. ר"ל ועוכר ישרשל על לפני עור, עי' ב"י. (רש"ש)

ד"ה לדבר הזה כו'. אלמא הודה לו. עי' ר"מ מלכיך סי' ט' בחמלע החשובה שלא הניח מזה, ועי' ירושלמי פ"ו דשביעית ס"ה אין דשום גדולה מזו, ובפני משה שם, ועי"ש פ"ג דנרכות ס"ג ג"כ שם. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אפילו. ומסאני אוכמי דבכ"מ היינו רצועות שחורות. ג"כ מלישנר שניהל הלך בחק הכריס חלילה, עמ"ש בפ"ג דחעניות (דכ"ב ב) בס"ד. (ענב"ץ)

ד"ה והא. וגם להכוונה שפסלה בביאתה. נ"ב ב"מ עג (קד.) [לח זכיתי לעמוד על עומק כוונת הקדוחות]. (שער הלקוטות)

בא"ד. שייך ונטמאה לאסור לבעל וה"ה לבועל. עיין בחשבי כחוכות שם ד"ג, ומהוחי מהכרי"ט שם. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דהא מרוצח ילפינן. נעעל המאור כתב דמ"מ חלוק מרוצח לענין הנאת עלמן. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דמצי אמר אדרבה מאי חזית. עי' בנסף משנה פ"ה מהל' יסודי חוכה סוף ה"ה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. יש לפרש דתהרג הנערה. הרמב"ן במלחמות מירן בהעלמה חיפא בלבה ע"ש [ועמוס' ביומא פ"ב ב'].

בא"ד. והיא שדלתו בדברים עד שבא עליה להחיש כוחו. ל"ע שהרי סיפרא ומילו כוחו ומשו מנוסח מרבו, ג"כ לף היה עוד שכנת נפשות בדבר, אפשר"י שיש לומר עדיין היה מקום קף שמחמיר כו', ותע"ג דמשכוחה להצלת כל ישרחל משמע חיפכא ודמי, ועיין [מגדל עוז] מכן כוחן שלי [פנה ג' חוח יד]. (ענב"ץ)

[בא"ד (בסופו). עי' מהרש"ח, ועמש"כ עליו במגילה (טו.)]. (רש"ש)

דף עה ע"א

גמרא. מעשה באדם א'. בירושלמי שנת שפ"ד ובע"ז פ"ב שהיה לפני ר' אלעזר. (רפ"ג)

והעלה טינא. יומא פג ע"ש ד"ה מה. (מא"ן)

ימות ולא תעמוד לפניו ערומה. עי' ת' זרע אברהם ניו"ד סי' ס'. (ג' מהרש"א)

ר' יעקב בר אידי ור"ש בר נחמני. שם [ירושלמי שנת שפ"ד, ע"ז פ"ב] ור' יעקב בר נחמן. (רפ"ג)

אלא למ"ד פנויה היתה כו'. ע' במשנה למלך פ"ח מהל' יו"ט ה"י. (מל"ה)

מאי כולי האי. [ירושלמי שנת שפ"ד, ע"ז פ"ב] פרין מעובדא אחרת שהיה לפני ר"ש והמיד להם בשלמא ל"ד ש"מ, אלא בש"מ כאן בפניות אלא ל"ד פנויה היתה קשיא. (רפ"ג)

משום פגם משפחה. שם אחמת רבחת הוא ולא מנכחת ליה. והכא ש"מ לפרש כן דהא אמ"כ פרין ונפקה, והכא יש עוד תירוץ אחר למה אלא נשאה משום שנתן בה עיניו בעוד היותה ש"מ. (רפ"ג)

ולינסבה. עיין [מגדל עוז] מכן כוחן שלי [פנה ג אומיות יג-יד]. (ענב"ץ)

ולינסבה מינסב כו'. עי' מעיל צדקה סי' י"ט ק' ללמ"ל היתה נדה, גם י"ל אע"ג דא"י ניקיס, וי"ל דהוי רק לרבנן, גם י"ל נשי' סי' קל"ב ע"ש ותבין. (מהרש"ם)

מים גנובים. נדרים לף ע"ש ד"ה מים, סוטה ז ע"ש, ב"ב יג ע"ש ד"ה אמו, לעיל כו ע"ב. (מא"ן)

מתני'. ואלו הן הנשרפין הבא על אשה וכו'. יבמות ג ע"ב, כריתות ג ע"ש. (מא"ן)

גמרא. לאביי איידי כו' תני נמי חמותו ואם חמותו כ"ש. ולף דזה דוחק לומר דתני תרתי לישני לחלק, וה"ל יותר לחתמ כרי"ם, י"ל משום לישנא דמתני' משמע טפי דמרויהו לחיקומין. (רש"ש)

איש אשר יקח. מ"כ קדושין פ"י. (רפ"ג)

מה להלן בחה. בירושלמי כאן ובכ"פ נוסחין, מה למטה ג' דורות לף למעלה ג' דורות מה למטה בל"ח מה למעלה בשרפה כו' מה למטה עשה בח זכר כנח נקבה לף למעלה לח זכר כלם נקבה. ונכחוב הזה מיושב וב"ק קו' הגמ'. (רפ"ג)

ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה. כן הגיה המהרש"ח לקמן. (רש"ש)

ומה כאן למעלה כלמטה וכו'. מסוגיית הש"ס לקמן עמוד ב' משמע דלכל המוקימחות יש ע"ס בכאן וב"ל ומה כאן למטה כלמעלה לף להלן למעלה כלמטה וכן מבואר בר"י שם. (חש"ל)

רש"י. ד"ה ואם איתא. מיהו אודויי כו'. נלמה דהוח מעשה לפפי עור כו'. (רש"ש)

ד"ה הבא על האשה כו'. אם חמותו או על בתה. ל"ל ועל נחה. (רי"א חבר)

דף עה ע"ב

גמרא. אמר לי רב יצחק בר אבדימי. בירושלמי [כאן ובכ"פ נוסחין] ע"ש רב שמואל בר רב יצחק, ושם עד כאן בב"ק ע"ש בר' שמעון, פי' דרי"ם לף ס"ל למד מן הלמד גם בחולין בירושלמי קדושין פ"ה ס"ב ומשני הכא ומחכן ג"כ הוה ג"ם וידעי' דבשרפה ובמו נפקא לי' מקרא ובח מים כאן ולקמן עו ע"ש. מיי מחוה בר' אחין, ויש לישב מה קושי' החוס' לקמן עו ע"ש ד"ה מי, ומה שהקשו עוד הם מנוחין מע"ם שמיה כהנת, עם"ק יבמות פי"ח ה"ה ד"ה וכרי"ם. (רפ"ג)

דון מינה ואוקי באתרא. שבת קלף ע"ב ד"ה

נפקא, יצמות ג ע"ח ברש"י, ודף עח ע"ב ד"ה מי, פסחים לג ע"ח, סוכה כו ע"ח, (ועיין מיהושי ובראשית"ח), שבועות לח ע"ב ד"ה מהאי, ב"ק כה ע"ב, מוהן קד ע"ב ד"ה דן מינה, יבמות סה ע"ב ד"ה להבדיל, ודף לא ע"ב, מנחות סב ע"ב ד"ה ר"פ, ודף קו ע"ח ני תניא, נדה מג ע"ב. (מא"ן)

דון מינה. בירושלמי פ' נושאין ה"ח פי' הפ"מ לר"מ ד"מ ותוקי בתמרה והוח נגד בירושלמי שבועות פ"ה ה"ב פ' הערל ה"ג לר"מ ד"מ ומינה ובכללי שבועות לח ע"ח, ועי' מה"פ וק"ע שם, וכן יש להגי' בירושלמי כאן ובשבועות פ"ד ה"ב, ועמ"ש פסחים כד ע"ב ד"ה אין סופגין בפסירא פסקי הרמב"ם ומ"ש בק"ח כזה. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה אתיא הנה. מה להלן שרפה כו'. לח דקדק לפרש אחר לשון הכתיים דלהלן היינו נשרפו בחו, וכאן הוח נשרפה בחמורו. (רש"ש)

ד"ה השתא אינהי ל"ב כל"ל. (רש"ש)

ד"ה רב אשי. דלא תצטרך לאפוכה כו' אף כאן למעלה כלמטה. ל"י מדוע לח הזכיר דגם ריפח לח נצטרך לאפוכה ולמיהני מינן לעשות למעלה כלמטה. (רש"ש)

בא"ד שהן רחוקות ואיסורן למטה כו' כל"ל. (ד"ר"א חבר, רש"ש)

בא"ד. הא דקשיא לן לעיל השתא אינהי כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. אף באזהרה האמורה כו' כל"ל. (ד"ר"א חבר, רש"ש)

ד"ה לא אתיא כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אמך. בפד"מ דרשינן משום אמו כו'. ל"י מדוע נקטי דלמה לתלינהי דל"י ולח דלמה לתלינהי דמכמיס שם לעונש דלמו שמיה שמח מבין. (רש"ש)

דף עו ע"א

גמרא. מהאי קושיא לא נידונה כל"ל וכן לקמן. (רש"ש)

אמר אביי ק"ו. בירושלמי כאן ויבמות פ' נושאין ע"ש רב. (יפ"ע)

וכי עונשין מן הדין גלויי מלתא בעלמא. עי' נב"ם סי' ו' סקט"ו. (ג' מהרש"א)

אין עונשין מן הדין. לעיל סד ע"ב ממכרם"ת, ועיין עד ע"ח ד"ה קפדי, תגינה יח ע"ב נרש"י ובסוס' ד"ה לנמו וד"ה נסמר, יבמות ג ע"ב ד"ה נמו, ודף כב ע"ב, וע"ם כט ע"ב ד"ה הכח נמי, פסחים לב ע"ב ד"ה מעילה, מכות ה ע"ב, ודף ח ע"ב ד"ה פרט, כריתות ג ע"ב ד"ה לומר, תמורה טו ע"ח, נכורות יד ע"ח ד"ה טוב. (מא"ן)

אתיא הנה כו' זימה. נזר ח ע"ב ד"ה הריני נזיר, סולין קי ע"ח ד"ה מיכח תנח, מנחות נג ע"ח ד"ה ר"ם ור"י. (מא"ן)

תני אבוה דר' אבין. עמ"ל עם ע"ח ד"ה אמר לי, ומ"ם במ"פ פ' נושאין ה"ח ד"ה ומח כהן שמתכן קוס' המוס' נאופן אחר ע"ם.

היא בשרפה. ת"כ אמור פ"ח ספרי שפטים קל. (יפ"ע)

אפיקתיה מדינא דב"כ ואוקימתיה כו' כל"ל. (רש"ש)

א"ר אלעאי. בירושלמי הוח ע"ם ר' יוסי נר נון. (יפ"ע)

אל תחלל כו' רשע ערום. עיין ע"כ, ולעיל עג ע"ב ד"ה חילול, ודף נ ע"ב ד"ה נאמר, יבמות מד ע"ח, סוטה כח ע"ב ד"ה אחיי, ערכין כג ע"ח. (מא"ן)

אר"מ זה המשיא את בתו לזקן כדתניא כו'. ל"י מדוע נאר יותר דרשה דר"ח מדר"ע. (רש"ש)

רש"י. ד"ה ועוד מה הוא חלקת. דכלתו כאמו אוקמה באחרה כו' שאר דידה מיניה וביה כל"ל, וכן לקמן נח"ד. (רש"ש)

ד"ה זה המשהא בתו בוגרת. שמתאוה להפקידה ומזנה כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה תני. ותימה א"כ בת בתו ובת בנו כו'. עי' תשו' מרחה יחזקחל סי' קי"ן. (מהרש"ם)

דף עו ע"ב

גמרא. המשיא את בתו לזקן. ל"ע שמין

מזהרין מזה, (גם נכמוב מליטו יהודע הכהן זקן מופלג מאד ונשח בח מלך ובלבה קטנה, אלא שאין מניחין לאיה מדוחות לחשוחים אף כי מכה"ג ובניה לאשון שהיה גדול בכוחו מאין מאד), וע"ל שאין פירוש זקן לענין זה בן שמים (כמ"ש אנות ספ"ה) ולא אפילו הגיע לנבוחות, אלא כל שאפשר כוחו ממנו זקנה ואין לו עוד גבורת אנשים, אבל כל שיאשן על ניחו ויעמוד טוחן ופולנו ומוליד, וסימני אמרו חז"ל בפ"ק דמולין (כד:) ההוא ילד יקרל, אפילו בן שמוניס שנה, זה נושא אשה ילדה ואפילו בחולה (כמו שהוא הענין כאן שבודאי אין הדבור זה אלא בנערה בחולה שהיא ברשות אביה להנישאה) ואינו חושש, ולא מיירי אלא בבחו קטנה דרשות עליה שניהו להנישאה למי שירלה, ואפשריאה בעל כרחה הדבריה אמוריס (אפילו אומרת רוצה אני, אפשי קטנה אינה חוש, לכן מנעו ג"כ לקדשה עד שתגדל), אבל לאחר שהגיעה לפרקה ואומרת רוצה אני בזקן זה, כ"ם אם כבר ילאת מרשות אביה פ"א ואתארמלה או נתגרשה אפילו עדיין היא קטנה, ואל"ל בנוגרת אף כשהיא עדיין אצל אביה, שרשאה היא להנשא מדעתה למי שתרלה, ואפילו נזקן ויקים וכוחו חשש, אך הנעולה אף שהיא ילדה וברשות אביה, נראה פשוט שאינה בכלל זה, שאם היא רוצה בו אין לריכין לחוש לו הוא ולא היא. (יעב"ץ)

המשיא אשה לבנו קטן. לקמן קד ע"ח רש"י ד"ה קטנה, יבמות לו ע"ב ד"ה נשא, ודף קב ע"ב ד"ה קמון וד"ה מיב וד"ה והנושא, ודף קיג ע"ב, כתובות כט ע"ב, ודף עג ע"ב, גיטין נז ע"ב, ד"ל רבה פ"ב. (מא"ן)

והמחזיר אבידה לכותי. יומל פה ע"ח ד"ה להחזיר. כתובות טו ע"ב ד"ה להחזיר. ודף ח ע"ב ד"ה אמר ר"פ. נדרים קג ע"ב ד"ה לעשות. (מא"ן)

והמדריך בניו. פסחים קיג ע"ב, סוטה דף כב.

אותו ואתהן. מ"כ קדושים פ"י. (יפ"ע)

מאי בינייהו. לפי הירושלמי יבמות פ' החשה שהלך פי' דברי ר"ע לענין לימור דגם החשה נאסרת ולר' ישמעאל אין החשה נאסרת. (יפה עינים)

רבא אמר חמותו לאחר מיתה איבא בינייהו. וכ"מ להלית בתו"כ בפ' קדושים ע"ש, וכן כתב הקרבן אהרן שם דעוסקת התו"כ מסייע לרבא, ועוד שמעינן מהתו"כ שם דה"ה בחה ובת בתה לאחר מיתה נ"כ אינו אלא לאיסורא בעלמא, וכ"כ ברמב"ם בפ"ב מהל' איסו"ב ה"י. ועי' בדגול מרבבה בחה"ע סי' ע"ו, ובספר פורת יוסף על יבמות בריש המסכת מ"כ בזה ע"ש.

חמותו לאח"מ. עי' ת"כ ויקרא דבורא דמוהה פ"ל.

מתני'. ואלו הן הנהרגין כו' לתוך המים כו' את הכלב. לקמן פד ע"ב ד"ה קטול חד, ב"ק כג ע"ח ד"ה תפשוט, ודף כו ע"ח ד"ה כנס. (מא"ן)

רוצח שהכה א"ר באבן כו'. נראה למשיב כאן כולהו ד' מיתות ב"ד. אבן, הוא שקילה. בחול, סייף. מיס, חנק. אור, שרפה. ומשמעינן לח נהרג נאחו מיתה שהרג דק"ד לינלף ק"ו מעדים זוממין עיין מכות (ג ב) בחוס'. (רש"ש)

דחפו לתוך המים. ספרי מסעי קמ. (יפ"ע)

שיסה בו את הכלב. ת"כ אמור פ"כ. (יפ"ע)

גמרא. גלוי וידוע לפני. ספרי מסעי [קמ]. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה והמלוה. **ואם כו' היו מניחין אותו כל"ל.** (רש"ש)

בא"ד. ובקונטרס פי' שם כו'. משמע מדנריסה לפי' הקונטרס לח קשה קושי' הכ"ל ומדקאמר לפי' הקונטרס ק' טפי, ונמנינה שם אחו המוס' פי' הקונטרס עצור קושית זו ע"י"ם. (מל"ה)

בא"ד. לא שכיח מפרש להמציא. ל"ל שרגיל להמלית. (ד"ר"א חבר)

ד"ה שברזל. [פירש בקונטרס וכו' וקשה וכו']. בירושלמי מוכח בפרש"י דמשמע שם לפי' לעורת קטנה להיח יכלה מקים גו ווסטת ומקטלינ'. (יפ"ע)

בא"ד. פי' בקונטרס וכו' מיזרח זריח. בירושלמי כאן מוכח בפרש"י. ולענין קושיתם ני"ל דכל שמוכח בידו הוי ככלל הכהו בידו לכאיב נתורין, אבל מזריקה אינו רואי לנקוב רק הברזל, וכ"מ בלשון הירושלמי. (ראמ"ה)

בא"ד. פי' בקונ' שתוחב לו מחט בושט או בלבו ונשמה כו'. ע' יהושלמי מנוחר כדברי רש"י, ועי' נתורת חיים שם. (מהרש"ם)

ד"ה רוצח. בירושלמי. ב"ק פ"ב ה"ה, ועי' נרש"ם שם סי' ט"ו, ופ"ג סי' ל'. (יפ"ע)

דף עז ע"א

גמרא. אמר קרא מות יומת המכה רוצח הוא כו'. ונקשה להש לעיל דט"ו ב' מפיק מהכח על לריחתו אחה מהרגו ואינו אחה מהרגו על לריחה אחרו. וי"ל דרך אחת בר רב ס"ל חנק חמור ושוב ס"ל קרא להך לעיל עי"ש בקונגיל הניחא למ"ד חנק חמור, ולפ"ז ל"ש מה להמכ"ם פוסק כרבינא, ניין לחנן קיי"ל חנק קיל מ"כ חלטריך רוצח הוא לכלעיל ט"ו ב' ודו"ק. (מל"ה)

[א"ק מות יומת המכה רוצח הוא ברוצח הוא דמחייב מצמצם כו'. עפיקים", ונקשה להש לפיקחיה לעיל (טו ב) למעוטי לפי אחה מהרגו על לריחת אחרו. ובמ"ש הגי' כאן קרא למות יומת הכוונה, ל"ב ח"ש, אבל מפיקים" מאחר שהוא מיותר לפרש כגי' שלפנינו]. (רש"ש)

סוף חמה לבוא. ב"ק כו ע"ח ד"ה לעולם, גיטין ע ע"ב ד"ה ולפי ס"ד. (מא"ן)

וח"א פטור. בירושלמי לימח מייב בלח פלוגתח, ועי' מה"פ למוקי לה בשיכון המזיק מיד. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה כפתו לפני ארי כו'. בכולהו גרסי' אמר רבא. כ"ה בגי' ספרים שלנו והוא כפי הגהת רש"ל, [ובדפו"י הגירסח נרש"י רבה], אבל בפ' זה שיטה כתב למוחת רש"י לכי לאמר בסמוך דפליגי רבה ור' זירא מהדדי היינו רבה ולא רבא דר' זירא היה קדמון מרבא, ול"ל דלא היה מזכיר רבא קודם לר' זירא ומדמזכירו קודם ס"מ דהוה רבה ור"ל עיקר, ויש לה"ר דבה"ג מלינו בחוס' ומהרש"ח בעירובין (לב:). (מצפה איתן)

תוספות. ד"ה בנזקין. מדפטרינן לקמן ברוצח תריס כ"ש בנזקין כו'. ואל"ח להש פטור ג"כ כשהמנין בידו לו נזוק לו נזמנו לו ליקח כל שהיה יכול להציל עלמו ולילו בנזקין לח מפטר לף שהיה הניזק יכול לסלק הסיוק ולח סילק חייב המזיק לשלם כדמוכח להדיח בסף"ב דב"ק גבי הניח גחלת על לב שוכו ומדמה לה לקטע בקוטנו דמייב. (מצפה איתן)

ד"ה סוף. נפלה סכין מידו ושחט. חיבח מידו ס"ם בכלן ולהלן בחוס' בהח שהקשו נפלה נמי לחוי בהפילה שם ל"ל נפלה מידו נמי וכו' כל"ל, ולמ"ד לחשו מנוס חלינן דייקינן נחמת טעמח דנפלה שלח מידו הל נפלה מידו כשרה לכו"ל כהפילה ולו"ק. [ל"ה וכן נעת הרבב"ח נחו"ה המרוך [לף י"ח ע"ב דפוס נרלין] דנפלה סכין מידו ושחט שחיטתו כשרה דמקרי כחו, רק דחוקם להחמיר מנוס למלת נחוס' ללת כחנו כן ע"ם]. (מרא"כ)

ד"ה כפתו. לא התחיל לחבול בו. לימו מוכן, ועיין נרש"י. (קרני ראם)

בא"ד. אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו נשום ממונו כו'. ל"ע דרבה סרי סובר בב"ק בכ"י והוא מרי דשמעתא, ועי' בסוף ספר תקד הלכה מ"ם בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכתה כחו הוא כו'. עי' מרחה הפיוס פ"ב דבבא קמא ה"ה. (מהרש"ם)

דף עז ע"ב

גמרא. מהו דתימא התראת ספק היא. עי' רש"י לקמן ע"ם סוף ע"ב. (גי' מהרש"א)

מהו דתימא התראת ספק הוא. נ"ב מכוח (טו.). (שער הלקוחות)

רב חיננא בר יהודא משמיה דרב. נ"ל שנ"ל משמיה דרבח. (סה"ד)

אמר רב חיננא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר. עי' מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' ח', ופרי מגד היני ספק ספיקא, ונמוכ"ל ומציג מהנהוכת ד' מ"ח סי' כ"ו ומ"ם ע"ד הס"ח. (מהרש"ם)

מצא איתמר. פירש"י למוק. ומדנרי הרמב"ם משמוט פי"ב מהל' פרה הל' ג' וג' נראה לגרוס נמלה מיתמר, ונכון מאד, כי מילה שהוא מנניו פעל הלגוס משמעו דע"י כח המוה נתמלה, אבל נמלה שהוא מנפעל יל"פ דמחלוי נתמלה, עי' זבחים (סד ב) מי כתיב יתלה יתלה כתיב ובפירש"י ובתוי"ט. ותמיהני על מפרשי המשנה שלח פי' כפי' הגמרל דכאן. ומלאן פירי מרימה דמתני' דשם "הוה על ג' כליס כו' שפך מחציו מילה עליו חזייתו פסולה". ע"ב ל"ל משום דשם ל"ל להפסול הוא משום לכבר נעשית מלותו כמ"ב שם בפ"ד, ומאן לימא לן דלא בפ' הוא נאמת, ות"מ לפוסל אף במילה ממש, ותמחוקה קושיימי דשם על הרע"ב ע"ם. (רש"ש)

ואשקיל עליה בדקא דמיא. בירושלמי פאק לאמת המים עליו ונאו עליו המים ושטופוהו. ול"ל דמיירי בשופן שלא היה יכול לנרוח. (יפ"ע)

אבל כח שני. שנח לט ע"ב ד"ה לו בילמל, עירובין לא ע"ח רש"י ד"ה ממחת, ב"ק ד ע"ב ד"ה ולימל, ודף ח ע"ב, ע"ו ס ע"ח, מכות ח ע"ח ד"ה מהו דתימל. (מא"ן)

אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא. עי' מכות כיט דף ח'. (ג' מהרש"א)

זרק צרור כו'. ל"ל מאן נרוכה, כמד"ח כלרור מאן וגו'. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה ואח"כ נפלה לשוקת. דרך נקב שפופרת. נראה כוונתו נקב שרשאו כשפופרת הנוד. ומחיכי דשיעור זה לח נאמר אלא לענין עירוב מקומות (פ"ו דמקומות מ"ו), אבל לענין קדום כשהיא שלמה עדיפא, ע"ם ספ"ד נאוי"ט. (רש"ש)

דף עח ע"א

גמרא. ואי לאו כחו הוא תיזל לתחת כו'. נראה דכ"ו הוא אמוחה ר"ם למר נר"ח, [וזה אלא כשמעמוח דברי מהר"ם שמחוי"ט פי"ב דפלה מ"ב ס"ב]. (רש"ש)

הכוהו עשרה בני אדם. לקמן עט ע"ח ד"ה אי נמי, פסחים לח ע"ב, ודף קח ע"ב ד"ה דילמח, ב"ק כו ע"ב ד"ה זלק, ודף י ע"ב ד"ה כולן, ועי"ם מ ע"ח ד"ה שור, ודף פג ע"ב ד"ה לף, מכות טו ע"ח, ודף כב ע"ב ד"ה הוסיף, חולין קם ע"ח ד"ה ור"י. (מא"ן)

הכוהו עשרה ב"א. עי' מדוקי דשב"ח בב"ק נ"ג ב' ד"ה שור ומלכ שלחבו לבור ומוכה ג"כ שם בשיטה מקובלת. (ג' מהרש"א)

פטורין. יעוין מכות דף (כד) [כב] ע"ב בקונטרס ד"ה הוסיף. (רב"פ)

מפני שקירב את מיתתו. עי' בהר"ן פ' אין מעמידין (בגמרל דף ל"ח) ד"ה גמרו ביד עובד גלולים וד"ה ולף היתר זה כו'. (ג' מהרש"א)

כל נפש עד דאיכא כל נפש. עי' תוס' פסחים ס"ח ב' ד"ה למלת, ובלת"ח ב' ד"ה ומקדן פסח ה"ו, ובמוספות נכורות ריש דף ג'. (ג' מהרש"א)

א"ר הכל מודיים בהורג טריפה שפטור. ומעמה דוד בעמלקי לגל כוותיה, לכאוי בשאול כי לח יהיה אחרי נפלו [שמואל ב' ל, י], ול"ל מלך שאני, ובגל"ה סורגת שעה היתה כי ע"פ הוראת עלמו הרגו דוד שלח בעדים והתרתה. (יעב"ץ)

בגוסס בידי שמים שהוא חייב. עי' נכוחות ל"ג סוף ע"ב נרש"י ד"ה הכל מודיס ובסוף תד"ה לגימח בלף ל"ד ע"ח. (ג' מהרש"א)

אמר רבא כו' לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם כו'. עי' לקיפח זקניס נזיר ד' ע"ב בשם הרמ"ם, ועי' מחם סופר יו"ד סי' שנ"ח. (מהרש"ם)

יש בו כדי להמית ובא אחר. ת"כ אמור פ"כ. ובירושלמי ב"ק פ"ד להמית לח המכה ויש בו כדי להמית לית ליה חני חני ואין בו כדי להמית [פי' הפ"מ המכה המחרון והמ"י פי' ע"פ הת"כ הרחשון] ל"ל לח לפי' י"ב כדי להמית ובא אחר והמית המחית חייב, לפפ"מ בח ר' לח להכריע ללח כחית חני, ולהמ"י פליג אתרוייהו ועמ"ש. (יפ"ע)

טריפה שהרג כו' עדי טריפה שהוזמו. לעיל מז ע"ח, ודף קח ע"ח ד"ה ונגמר, ועיין לו ע"ב נרש"י ד"ה לח, ודף פו ע"ח ד"ה מידי נגיכה, יבמות כה ע"ח ד"ה הוח, ר"ה כה ע"ב ודף כו ע"ח, כתובות כח ע"ב ד"ה הנח, ודף לג ע"ח ד"ה חלח, ועי"ם ל ע"ב ד"ה רב חמי, גיטין מג ע"ח, ב"ק קד ע"ח ד"ה מחי, ודף קח ע"ח ד"ה דכתיב, וברש"י ד"ה פסולה, ודף עה ע"ב, ב"מ לח ע"ב, שבועות לד ע"ח, מכות ז ע"ח ד"ה כתכתוב, ודף ג ע"ח ד"ה כל וד"ה מעיקרא, חולין יח ע"ב ד"ה וכי תימח, ודף קמ ע"ח,

ערכין ג ע"ב ד"ה לתמוי, זמיס ע ע"ב ד"ה לפילו, נלה מד ע"ב ד"ה ליהו. (מא"ג)

וטרפה שהרג בפני ב"ד חייב כו'. גרסה לחמא לפי כ"ש ע"ב לחמר ממכות (יב.) דסנהדרין שלחו נפ' שהרג אה"נ אין ממיתין לוחו כו', דהחם טעמא דצניען והלילו העדה כדחיתח בר"ה ד"ד כ"ו וכיון דטרפה הוה ל"ח להצלה דילילה וכמו לקמן (פל ב) בחלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא כו' ע"ש. (רש"ש)

וטריפה שהרג בפני בית דין חייב כו'. עי' טורי חבן וערוך לנר לרחם הסנה כ"ו ע' מ"ם בזה. (מהרש"ם)

בפני בית דין חייב דכתיב. עי' ס' מעין החכמה על מלוח סדר ע"ח ב"ם לוח ת' בד"ה ועל הרחיה. (ג' מהרש"א)

דכתיב ובערת הרע מקרבך כו'. ע' במס' מכות דף י"ב ע' סנהדרין שרחו נפ' שהרג חת הנפש כו' דחין הוכרין לוחו עד שיעמוד בדין לפני ב"ד חחר, ותי' הריטב"ח דהכח שחני דע"ח לדונו בב"ד חחר דהוה עדות שחח"ל כמ"ש כחן, וכה ע"ם חה דקחה לכחורה למה לי קרא דונערת הרע פסיטח דיכולין להוכיו חלא מהח שמיעה גדולה מרחיה, ולפמ"ש ע"ם דהו"ח דבעי' עד שיעמוד לפני העדה למפטו וכדחמרינן במכות שם, קמ"ל כיון דע"ח לעמוד למפטו מחוייבים חינחו לבער הרע, מיהו בע"ז [לע] יקשה הכח לח מהח שמיעה גדולה מרחיה דהח כחן חף שמיעה חינו מועיל. (מל"ה)

דהוי"ל עדות. עמ"ל חע ע"ב. (י"פ"ע)

שא"א יכול להזימה. לעיל ח"ח על הגליון ליימי המרחה מקום ממיחוי. (רד"ו הלוי)

כמאן דמשמש מת וליפטר. עי' לקמן פ"ה ע"ח. (ג' מהרש"א)

(דה"ק) [רב אשי אמר]. יעוין לעיל דף ט חוס' ד"ה לרחוו, ובימוח דף כה ע"ח ד"ה הוח ותחר כו'. (רב"פ)

רב אשי אמר כו' לפי שאינן בזוממי זוממין. עי' שוחל ומציע [קמח] ח"ג סי' י"ח בחחלת הסחופה. (מהרש"ם)

ושור של אדם טריפה כו'. עמ"ס מזה בחוליו ד"י ע"ב בחוס' ד"ה וכ"ת בגליון. (מל"ה)

מאי טעמא כו' כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל כו'. עי' שוחל ומציע מהדורה ד' ח"ב סי' קעו ק"ו מלעיל ט"ז דבעי לי למימח בעלים דידיה מדמיען, וע"ם מהח דשור שלח בכוחה למקרי שור לחלם. (מהרש"ם)

ארס נחש מעצמו. יעוין חוס' ב"ק נ"ו ע"ח ד"ה חילימא. (רב"פ)

מעצמו הוא מקיא. ה"ג מפרש ירושלמי פלוגחייהו חה. (י"פ"ע)

מתני'. שרגלים לדבר. עי' חוי"ט מזיר פ"ט מ"ד מה שפי' נפס הרמב"ס שרגלים לדבר קחי על דבר ת"ק ע"ם, וכן מבחור ירושלמי מזיר שם וכחן כיני מתני' וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה כל שהוא נפש. לא קטלינן לכולהו. בב"ק דף ע"ב פירש"י הטעם שחין יכולו ע"י מי נהרא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ולא שנים שהכוהו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה גוסס בי"ש. עי' ב"ם בקב"ח בק"י ועי' חוספות ב"ב ס"פ גט פשוט קע"ה ע"ב ד"ה דימחי. (ג' מהרש"א)

ד"ה וגם בעליו. כלומר כמיתת בעלים. עי' לעיל ט"ו ע' בעי ר"ל חורו של כה"ג בכמה. (ג' מהרש"א)

ד"ה לפי שאינו בזוממי זוממין כו'. דעדות זוממין חידוש הוא כו'. ע' מ"ם במיחורי מלח הרועים ח"ב ע' מידוש נחוך. (מל"ה)

תוספות. ד"ה בגוסס. ותדע כו'. לכחורה חינו חוכן להח כ"ח למיתה עומד, ומיוחד להכחורנו ע"ב חינו חלח מפני שקרב מיתתו ולכן על הגוסס נמי חיב משום קירוב המיתה והעושהו גוסס נמי ליחיב חה"ח, וי"ל להחדש חינו חלח לרחיה להגוסס הוח כחי ולכן חין לחיב העושהו גוסס על חותה שעה כיון דעדיין חי הוח רק סם נחת לחייבו הוח לחחר שימות וכיון דחת ע"י חחר פטור. (רש"ש)

ד"ה שור. פטרינן לר"ש כו' ובשור לא שחייב כו'. ולכחורה חכחי לח חחית לרבנן דס"ל בב"ק (דף מה) היקשח דכמיתת בעלים לענין שלח בפניו חע"ג דלח שייך בשור. ומיהו י"ל דס"ה דמפורש בקרא גבי בעלים דבעינן בפניהם, ובכה"ג משני שור לבעלים חע"פ שאין השעם שור, משח"כ הכח גבי טרייפה דפטור רק משברח דגברא קטילח הוח ובכה"ג לח משינן חע"כ השעם שור. ומילוק זה משחר מדברי המוס' בב"מ (קפ.), וגם ממ"ש חוס' בחולין (סוף דף לה) מוכח לר"ח בעי שיהח השעם שור חף בדבר המפורש, ולפ"ז ל"ל דר"ש סבר כר' יעקב בב"ק (דף מה). (מצפ"א)

דף עח ע"ב

גמרא. מכאן שחובשין אותו. עיין ע"ח ד"ה בגוסס, ודף פ ע"ב, פסחים לח ע"ח ד"ה ד"ה בית, גיטין ע ע"ב, ודף עג, ב"ב ג ע"ח בהקב"ם, שבועות לד ע"ח ד"ה ע"פ, ב"ק לח ע"ח, ודף מח ע"ב, חולין ה ע"ח. (מא"ג)

מלמד שחובשין. מלמח משפטים פ"ו. (י"פ"ע)

ורבנן מגדף הוראת שעה היתה. עיין מרן הכ"מ פ"ב מה' ע"ז ה"ט דכ' בדעת הרמב"ם דמגדף חין לריך התרחה, והקשה עליו מכאן דלחמרו דהורחת שעה היתה, והיינ בפ"ע, ובחמת בדרי הכ"מ ל"ע דהרי כחן ל"ח רק על חביאת המגדף כיון דלח נודע לו פס יש כחן חיוב חיכח דילילה דיכול לומר דלח נודע לו ע"ז ד"ה ופרכינן, מנחות סנ ע"ב ד"ה שמועה, נדה יח ע"ח ד"ה ספקו. (מא"ג)

וא"ר אלעזר במצות. שמ"ר פ"ח, ומירושלמי נזיר פ"ט ה"ה וכחן ה"ג וכי יכול מנשים וכי יכילן מנשים היה מריבה היה מלה מה מ"ל ליחן לח המחכון כו'. (י"פ"ע)

נפש תחת נפש. לקמן פל ע"ח ד"ה נפלים, מגיבה יפ ע"ח ד"ה לח נלרכה. (מא"ג)

ר' אומר. מכלמח משפטים פ"ח, ומירושלמי ה"ד מבואר דר' ס"ל כר"ם דנחכון להרוח לח זה כו' פטור. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה א"נ פלגא ופלגא כו'. דמצי למימר לכותים קא מחכוונא כו'. חימה דלפ"ז חף נמי יכרלנים מנ"ל קנוס, דעדיין מלי למימר לח נלומי חכוונה, שוב מלחמי בסיטה מקונלח כחוחות ע"ו שחמה בזה, ועמ"ש בגליון חוס' כחן. (מל"ה)

ד"ה ל"צ כו'. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי כו'. יעוין ברב"ח המובח בחס"ז בב"ק דף מד ע"ב ד"ה ח"ל פלגא ופלגא, ובחס"ו לחמ' דחיכח חף טו, מחוך דבריו נקל להבין כוונת רש"י כחן. (רב"פ)

בא"ד. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן כו'. עי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנו, ועי' חנו' מהר"י חסחד חיו"ד בשוחו סנ. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אי נמי. וחזר והכה וכו'. יחוח ק"ח ריש ע"ח, ומכות ט"ו ע"ח, ועיין חוס' זכחים ע"ח ע"ח ד"ה הפגול. (רד"ו הלוי)

בא"ד. אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור כו'. עי' לחפיקו זקיק כחוחות ט"ו שחמה ע"ז ויעו"ם מ"ם בזה, ועי' בשו"ם בית לפרים חח"מ סי' נג, ועי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנ"ו. (מהרש"ם)

ד"ה ומפקא. דחזקיה בריה דר"ח. עיין חוס' ב"ק ה' ע"ח ד"ה לפי שמיה היזק, ומוס' כחוחות ל"ח ע"ח ד"ה ומי מיכח למ"ד וכו'. (רד"ו הלוי)

דף עט ע"ב

גמרא. מפקא מדרבי. עמוס, ומירושלמי מכוחות פ"ו כחוחות פ"ג הכל מוכיס כו' בין שוגג בין מזיד כו' משמע דכ"ע חית לי' להיקש. וכחב עפמ"ם מירושלמי ה"ד חזקי' שלל כו' חזקי' שלל זכך חבן ולח היה בו כדי להמית והמית חת זה ושבר כו' והיינו בחמ"ל בשחלתו הרחשונה מ"ב כדי להמית פוטר מממון ב"ח כדי להמית לחין כחן חיוב מיתה כלל חינו פוטר מחשלומין ו"ל חפשר לחוקיה לחוקמי קרא בכה"ג [ועחוס' כחוחות דמחרלים בחופן לחחר עוד]. (י"פ"ע)

מכה אדם כו' בין שוגג. לעיל עח ע"ב ד"ה ואח, נזיר מח ע"ח ד"ה כל, ועי"ם ע"ב ד"ה ר"ע, כחוחות לב ע"ב ד"ה דילמח, ודף לה ע"ח ד"ה ומי ות"ה חף, ועיין לח ב ע"ב, ב"ק כו ע"ב, שמייחין עליו מיתה וכמו לר"ם דפטור חפילו בחתכון לזה והרג לזה דהוי המרחת ודחי, וכ"מ בחכוח (ז ב) דעל הח דחניח חס בנלי דעת פרט לחתכון חפרס רבה לחתכון להרוג חה"ב וכו', ופס חיחח דפטור דידהו חקטלח הוח מטעם החרחה גרוע ב"ב נלי בלח החרו בו ופפי' נחכון לחדם, ולפחמ"ב החוס' חס יש לדחות. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מגדף. לפי הפ"מ בירושלמי פ"ב ה"ח נבי מקוסס ג"ב כוונ הירושלמי דהוהרחת שעה היתה, ולהנו"י דרך חחר חס, ועפנ"ח. (י"פ"ע)

ד"ה לא. מתוך הסברא כו'. ולוחי י"ל דספיקו היה חס נגמור מילול מילול מע"ז לענין זה כמו דיליף לחב"ם לעיל (עד.). (רש"ש)

דף עט ע"א

מתני' נתכוין להכות את הגדול. עי' מכלמח משפטים פ"ח מקרח וכי יגנו חנשים לחייב בהכה חח זה ונחכוין לחחר ור' פליג ע"ו. (י"פ"ע)

גמרא. עד שיתכוין כו' וכל קבוע. עיין ע"ב ד"ה בשור, יומח פד ע"ב ד"ה ח"ל חלא, לקמן ס ע"ב הנסקלין, בחוחות טו ע"ח ד"ה פרט, ב"ק פו ע"ח ד"ה נחכוין וד"ה חבל, חולין יח ע"ב ד"ה ליחוח, זבחים ט ע"ח ד"ה חפילו, ודף עה ע"ח ד"ה ופרכינן, מנחות סנ ע"ב ד"ה שמועה, נדה יח ע"ח ד"ה ספקו. (מא"ג)

וא"ר אלעזר במצות. שמ"ר פ"ח, ומירושלמי נזיר פ"ט ה"ה וכחן ה"ג וכי יכול מנשים וכי יכילן מנשים היה מריבה היה מלה מה מ"ל ליחן לח המחכון כו'. (י"פ"ע)

נפש תחת נפש. לקמן פל ע"ח ד"ה נפלים, מגיבה יפ ע"ח ד"ה לח נלרכה. (מא"ג)

ר' אומר. מכלמח משפטים פ"ח, ומירושלמי ה"ד מבואר דר' ס"ל כר"ם דנחכון להרוח לח זה כו' פטור. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה א"נ פלגא ופלגא כו'. דמצי למימר לכותים קא מחכוונא כו'. חימה דלפ"ז חף נמי יכרלנים מנ"ל קנוס, דעדיין מלי למימר לח נלומי חכוונה, שוב מלחמי בסיטה מקונלח כחוחות ע"ו שחמה בזה, ועמ"ש בגליון חוס' כחן. (מל"ה)

ד"ה ל"צ כו'. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי כו'. יעוין ברב"ח המובח בחס"ז בב"ק דף מד ע"ב ד"ה ח"ל פלגא ופלגא, ובחס"ו לחמ' דחיכח חף טו, מחוך דבריו נקל להבין כוונת רש"י כחן. (רב"פ)

בא"ד. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן כו'. עי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנו, ועי' חנו' מהר"י חסחד חיו"ד בשוחו סנ. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אי נמי. וחזר והכה וכו'. יחוח ק"ח ריש ע"ח, ומכות ט"ו ע"ח, ועיין חוס' זכחים ע"ח ע"ח ד"ה הפגול. (רד"ו הלוי)

בא"ד. אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור כו'. עי' לחפיקו זקיק כחוחות ט"ו שחמה ע"ז ויעו"ם מ"ם בזה, ועי' בשו"ם בית לפרים חח"מ סי' נג, ועי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנ"ו. (מהרש"ם)

ד"ה לא. מתוך הסברא כו'. ולוחי י"ל דספיקו היה חס נגמור מילול מילול מע"ז לענין זה כמו דיליף לחב"ם לעיל (עד.). (רש"ש)

דף עט ע"א

מתני' נתכוין להכות את הגדול. עי' מכלמח משפטים פ"ח מקרח וכי יגנו חנשים לחייב בהכה חח זה ונחכוין לחחר ור' פליג ע"ו. (י"פ"ע)

גמרא. עד שיתכוין כו' וכל קבוע. עיין ע"ב ד"ה בשור, יומח פד ע"ב ד"ה ח"ל חלא, לקמן ס ע"ב הנסקלין, בחוחות טו ע"ח ד"ה פרט, ב"ק פו ע"ח ד"ה נחכוין וד"ה חבל, חולין יח ע"ב ד"ה ליחוח, זבחים ט ע"ח ד"ה חפילו, ודף עה ע"ח ד"ה ופרכינן, מנחות סנ ע"ב ד"ה שמועה, נדה יח ע"ח ד"ה ספקו. (מא"ג)

ואי"ר אלעזר במצות. שמ"ר פ"ח, ומירושלמי נזיר פ"ט ה"ה וכחן ה"ג וכי יכול מנשים וכי יכילן מנשים היה מריבה היה מלה מה מ"ל ליחן לח המחכון כו'. (י"פ"ע)

נפש תחת נפש. לקמן פל ע"ח ד"ה נפלים, מגיבה יפ ע"ח ד"ה לח נלרכה. (מא"ג)

ר' אומר. מכלמח משפטים פ"ח, ומירושלמי ה"ד מבואר דר' ס"ל כר"ם דנחכון להרוח לח זה כו' פטור. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה א"נ פלגא ופלגא כו'. דמצי למימר לכותים קא מחכוונא כו'. חימה דלפ"ז חף נמי יכרלנים מנ"ל קנוס, דעדיין מלי למימר לח נלומי חכוונה, שוב מלחמי בסיטה מקונלח כחוחות ע"ו שחמה בזה, ועמ"ש בגליון חוס' כחן. (מל"ה)

ד"ה ל"צ כו'. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי כו'. יעוין ברב"ח המובח בחס"ז בב"ק דף מד ע"ב ד"ה ח"ל פלגא ופלגא, ובחס"ו לחמ' דחיכח חף טו, מחוך דבריו נקל להבין כוונת רש"י כחן. (רב"פ)

בא"ד. והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן כו'. עי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנו, ועי' חנו' מהר"י חסחד חיו"ד בשוחו סנ. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אי נמי. וחזר והכה וכו'. יחוח ק"ח ריש ע"ח, ומכות ט"ו ע"ח, ועיין חוס' זכחים ע"ח ע"ח ד"ה הפגול. (רד"ו הלוי)

בא"ד. אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור כו'. עי' לחפיקו זקיק כחוחות ט"ו שחמה ע"ז ויעו"ם מ"ם בזה, ועי' בשו"ם בית לפרים חח"מ סי' נג, ועי' שוחל ומציע [קמח] ח"ח סי' רנ"ו. (מהרש"ם)

הניחא למאן דאמר זה וזה גורם אסור כו'. לשיטח ר"ח בשור הנסקל חין נחסר מחיים ק', ועי' חמרח ומיי הלכ' קושיח זו נשם מחירי. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה בשור (נעמ' קודם). דרועה מציל בהמה ושרינן ליה. מלינן לחמוי ליה קרא דכתיב [שמוחל ל ח, לב] ונפל שה מהעדר וגו' והכלחי מפיו, ומי לחו דשרי, חלח דוד לטפל בנבילה היה לרין. (יעב"ץ)

בא"ד. כגון רכב ע"ג השור ובא חבירו ורכב כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכחו דשרי בשוה"נ לפי שאינו דה"נ כו'. עיין מ"ם בכוחנחן מהרש"ל כחן וב"ק נוכחים שם ובם' מרחה כחן שם. ותמה בם' מ"ב שם ע"ד מהרש"ל כחן ום' פ"מ שפירשו לדעת המוס' דלכיבה הוי שלח כדה"נ ובשוה"נ מוחר ובמעשלה חמור, והוח נגד מ"ם חוס' בפסחים (דף כו) דגבי מעשלה נמי בעי דה"ק, וכ"ה בם' שעה"מ לל יפו"ה. ולח לפמ"ם מהרש"ל שם דו"ל רק לרבח, מ"מ ע"ב ל"ל דס"ל דלכיבה הוי כדה"נ דלל"ל מקרי מחני דשלח חמר מועל בנוכב ולבבח ליבח מעשלה חלח חמר מועל בנוכב ולבבח ליבח מעשלה חלח בסבכח זו ולומר דלח הוי לכיבה כדה"נ. ותני ודף לה ע"ח ד"ה בין בשוגג, וע"ם מב ע"ח ד"ה בכוונה. (מא"נ)

אלא פשיטא שאינו מתכוין לזה אלא לזה כו'. לכחורה דילמח יכיון למחכוין להרוג חת הבהמה כו' לחין זה שוגג כדמוכח בממכת סם דדמעטינן ליה מגלות, חבל במחכוין להרוג ח"ז והרג ח"ז ס"ל מי כרכי מי כרבן בדרסה דוחמת נפס חמת נפש, ותולי משום דזה הוה בכלל דרך עלייה דג"כ חינו גולה, חבל במחכוין לזה והרג חת זה חמת לחפוקי מדרסה דרכי. (רש"ש)

ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון כו'. לשיטח רש"י ב"מ ב"ח חי חפס לח מפקינן מיניה יש נ"מ בחפס, ועי' שוחל ומציע מהדורת ג' מ"ח סי' שעח. (מהרש"ם)

מתני'. חייבי מיתות שנתערבו כו' למגדף. לעיל ג ע"ח ד"ה קסבר, כחוחות לב ע"ח ד"ה ממחי, ודף מה ע"ב ד"ה לימור, קדושין לב ע"ח רש"י ד"ה הנסרפין ובחוס' ומיפוק. (מא"נ)

גמרא. מאן אחרים. ירושלמי פ"ר יוחנן בשום שנתערב בכסרים ועפ"ם לקמן. (י"פ"ע)

אמר שמואל. ירושלמי נחמקף דמוכח שוחל מוקי בשור שנתערב בשוורים ור"ל מוקי בשוח בשלח נגמר דינו. (י"פ"ע)

אין גומרין דינו אלא בפניו. לעיל יט ע"ח רש"י ד"ה ויעידו, כחוחות לג ע"ב ד"ה וגנב, ב"ק מה ע"ח, ודף כב ע"ב ד"ה ולח, לקמן פ ע"ב ד"ה לחמרו, זבחים ט ע"ב ד"ה חפילו. (מא"נ)

רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו כו'. עי' סו"ח רעק"ח סי' קלו מהח דלר"י ג"כ ל"ל כן, ומ"ל דר"י לשיטתי' בב"ק מד ע"ם. (מהרש"ם)

בשור. ירושלמי לחמר שמוחל חס שור בשוורים בלח חגיע כוסחן כו', ול"ל לל"ל חס בכסרים בלח חגיע כו', ול"ל דבר שמוחל חחר דבר ר' יוחנן דמוקי בכסרים, ומקשה ע"ו שמוחל ומוקי בשור. (י"פ"ע)

דף פ ע"א

גמרא. ושור שנגמר דינו. שיכה נס בזה מחמחת דר"ל חלח נגמר לנגמר ומנחערב נגמר למעלי ומפטור למיוב, חולי משום דידע בריחת דמיחת בחר הכי לחפי' נחערב ל' שנגמר בחעלי כולם מייבים, ולפשר שגם זה פשוט ליה משום דר"י מיירי בה ומיהו ס"ל בב' שבילין בנח ליחמל עליו ועל חביהו בב"ל דמי, ואין נקל בכולהו ובפרט ברוב נגמר דינן. וגם נרחה דר"י שבר לפפק חוכיח מה"ת לחומרת דס"ל בקדושין פ"ד דחרי מיעוטי נריכי לממוד בשחוטי לחחד ס"מ. (ראמ"ה)

לכיפה. לקמן פט ע"ב. (מא"נ)

רי"א כונסין אותן לכיפה כו'. עי' ר"מ סיק יו"ד סי' קכח. (מהרש"ם)

היא וולדה נרבעו. עי' בב"ק פ"ו ל' מו"ה מחי בעחמ וגלוין שם. (ג' מהרש"א)

הניחא למאן דאמר זה וזה גורם אסור כו'. לשיטח ר"ח דשור הנסקל חין נחסר מחיים ק', ועי' חמרח ומיי הלכ' קושיח זו נשם מחירי. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה בשור (נעמ' קודם). דרועה מציל בהמה ושרינן ליה. מלינן לחמוי ליה קרא דכתיב [שמוחל ל ח, לב] ונפל שה מהעדר וגו' והכלחי מפיו, ומי לחו דשרי, חלח דוד לטפל בנבילה היה לרין. (יעב"ץ)

בא"ד. כגון רכב ע"ג השור ובא חבירו ורכב כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכחו דשרי בשוה"נ לפי שאינו דה"נ כו'. עיין מ"ם בכוחנחן מהרש"ל כחן וב"ק נוכחים שם ובם' מרחה כחן שם. ותמה בם' מ"ב שם ע"ד מהרש"ל כחן ום' פ"מ שפירשו לדעת המוס' דלכיבה הוי שלח כדה"נ ובשוה"נ מוחר ובמעשלה חמור, והוח נגד מ"ם חוס' בפסחים (דף כו) דגבי מעשלה נמי בעי דה"ק, וכ"ה בם' שעה"מ לל יפו"ה. ולח לפמ"ם מהרש"ל שם דו"ל רק לרבח, מ"מ ע"ב ל"ל דס"ל דלכיבה הוי כדה"נ דלל"ל מקרי מחני דשלח חמר מועל בנוכב ולבבח ליבח מעשלה חלח חמר מועל בנוכב ולבבח ליבח מעשלה חלח בסבכח זו ולומר דלח הוי לכיבה כדה"נ. ותני

תומר דספיר י"ל דלא נחלקו במילות זה, וכ"ע ס"ל דלא הוי כהכ"ג, ולא קתני לרבא דלמאי מיכא מעילה ברציפה דכבר כתבו התוס' נכמה דוכחי דמתני' דיש מועל כו' לא מיירי במעילה מצוה הגהה אלא במעילה מצוה הוקמה מרבות לרצות, ולפ"ז שייך ספיר מעילה בלא הגהה כלל, ומ"ש לא מיכפא לן במאי דרכך והוא שלא כהכ"ג, ומה שהמה עוד ממ"ש תוס' בסמוך דמאי שרי בהגהה שוה"נ במיים יוכל למכור לרבוך עליו, משמע דאי אסור בהגהה אסור לרכוך ס"מ מחיב דהוי כהכ"ג, ולפמ"ש נמי לעולין דלר"מ מחיב בכל איסור שלא כהכ"ג לק"מ, דלהיבא דר"מ קיימי התוס' בסמוך.

בא"ד. לפי שאינו דרך הנאתו. עיין בסמיס כ"ו ע' תוד"ה שאני היכל, ועי' שעה"מ פ"ג מיסודי תורה ה"ח ד"ה ומעתה תמיה. (ג' מהדורא"א)

בא"ד. ויש ראיה דלא נאסר מחיים מהא דתניא במרובה כו'. עיין בצו"ת ס"ג סו"ס מהד"ק סי' י"ט שתמה מזה על הרמב"ם בהלי סו"מ דכ' דאין נוקין על נאו דצ"י כי אם בקנה ממן בפתח, והרי מדברי התוס' הללו מוכח דדבר האסור בהגאה מכלו אינו מכור, וא"כ לא זכה הישראל בהממן כלל שהרי האסור אסור בהגאה ואין בו זכיה כלל, וממילא ל"ל לעבור בל"י עי"ש. תולם בתמת נראה אבר בתמכ"ת נעלם ממנו אז דברי הר"ן בע"ז פ"ג בהא דאר"ב אר"י ל' פ"ה היתי מהלך כו' ומצאתי מעבוא כו' שכ' הר"ן בהא דלא לקה להגביה עד שיעבלנה הנכרי משום דאי היה מגביה לה מקמי הכי הוי ע"ז דישראל שהיה בטילה לעולם כו' ומע"ג שאסורה בהגאה מ"מ כיון שיכולה להתבטל ע"י נכרי אפי זכה בה, ומכאן למתן בפתח של נכרי לאפבל ישראל לוכות בו הוי אסור ס"ו ואסור לעולם עכ"ל. הרי דכ' בהדיא בטעמא דבאופן דבשל נכרי מותר יכול לוכות בו ועי"ש [וע' בתשו' הרשב"א סי' קע"ח]. (ריח"ל מייזליש)

בא"ד. ואמאי הא ליתי במכירה. והקונה ממן בפתח כ' הרמב"ם לוקה, ועי' ת' נ"ב מל"ת סי' י"ט. (ג' מהדורא"א)

בא"ד. וקאמר ריש לקיש כו' והוא הדין דכל שאינו במכירה אינו בטביחה כו'. עי' תבו' בית אפריס פ"ח סי' מ"ט בתוך בענין זה, וע"ש דף ס"ג ע"ש מה שתמה ע"ד תוס'. (מהדורה"ם)

ד"ה ואחרים. מדפריך בפ' התעוובת כל"ל בל"ו. (רש"ש)

דף פ ע"ב

גמרא. עובר ירך אמו. ביה ו ע"ש רש"י ד"ה מוכן לגבל, וזיר נת ע"ג, ב"ק מז ע"ש ד"ה מאי טעמא, ודף עח ע"ב, ב"מ עט ע"ב ד"ה הסתם, תוליו נת ע"ש ד"ה הלכתא, תמורה י ע"ב, ודף כה ע"ש (ומה שכתבתי), ועיין ל, ודף לג, וכמיס לה ע"ש ד"ה לח נתפבל, ודף עד ע"ב ד"ה לתיערב, מנחות פ ע"ש ד"ה מאי קמ"ל, ודף פת ע"ש ד"ה מתן. (מאי"נ)

ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ובעדים והתראה. לאו דוקא, דוקן ממרא נמי ג"ל התראה לקמן (פח:), וכן עדים זוממין בכתובות (לג.), וכן מגלף לדעת הרמב"ם הל' ע"ז. (מצפ"א)

יליף ממקושש. עי' נ"ב קיט, ספרי שלח קיד. (י"פ·נ)

ר"י אומר מקושש הוראת שעה היתה. פרש"י לחוק. ועי' מ"ש תוס' נב"ב (קמט קע"ב) ומ"ש מהרש"א שם, וגם זה ק"מ. שלא ל' לטעמא דר"י דהוי הוראת שעה ע"פ המדבר שהשיבו התוס' נב"ב שתוא כדי שילמדו ישראל ויזהרו מלעבור על התורה. (מצפ"א)

מקושש הוראת שעה. לעיל מת ע"ת, ודף עח ע"ב ד"ה מגלף, וע"ש מה ע"ב ד"ה מסום שנת ו ע"ב רש"י ד"ה הת נמי, כתובות לג ע"ת ד"ה ממאי, פסחים פנ ע"ב, תולין ס ע"ת, ב"ב קיט ע"ת ד"ה שנאמר. (מאי"נ)

הוראת שעה. עמ"ל עח ע"ב ד"ה תוס'. (י"פ·נ)

הנשרפין בנסקלין. עיין נמשנה מה שכתבתי. פסחים לת ע"ב. כתובות מה ע"ב ד"ה תימר. תולין יח ע"ב ד"ה ולימוק. (מאי"נ)

רש"י. ד"ה ואם עד של"נ דינה הוכר עוברה. משמע דאם עדיין לא הוכר נעשה קטנה וקלה שתינה כדאי למות ע"י. (רש"ש)

מתני'. שלא בעדים. מכות ז ע"ת ד"ה דילמת, ודף ט ע"ת ד"ה אלא. (מא"נ)

גמרא. מנא ידעינן. בירושלמי רב אמר נמתים עדיו, ופי' הפ"מ דהיינו מיוחדת שכ"ת נפנה מתרת והוא כרב דהכת ועפ"ת. (י"פ·נ)

ושמואל אמר. בירושלמי ר"י בר' מינת נשתינו יכול לקבל התראה. (י"פ·נ)

כגון דאתכחיש בבדיקות ולא בחקירות. רב אחד שתלוי ע"ד הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב דאתכחיש בתקירות או בבדיקות דבכה"ג מכניסין לכיפה, וכאן משמע דאם מתכחיש בתקירות אין מכניסין לכיפה. ותוס נשיטת הרמב"ם בפ"ת ובפ"ב מהל' עדות עיין שגוף העדות תלוי בו כגון אחד אומר בשייף ואחד אומר בסריזין הוי כמו תקירות לענין זה דנאומר אינו יודע בטלה, תע"ג דמשנה לת נשמע רק שבע תקירות איינו בתה שהזמה תלוי בו ע"ת, ת"ל הרמב"ם מדבר בתוגן תקירות אחין הזמה תלויה בו דבכה"ג מכניסין לוחו לכיפה, והס"ת מדבר בתקירות שבע שהן מתמת הזמה דאם הכחישו בטלה העדות לגמרי, ואף לכיפה אין מכניסין. (מהרצ"ח)

כגון דאתכחיש בבדיקות ולא איתכחיש בחקירות כו'. עי' תיגלת רמה בסמיס י"ב זה. (מהדורה"ם)

מעשה ובדק. תנחומא שפטים ת'. (י"פ·נ)

מתני'. הגונב את הסכוה. בילקוט במדבר הגי' אם הקטות מלי קטות וכו' [וכמו לכתיב בקרא, ובפ ג"כ בפרד ותת הקטות בשמות ל"ז ט"ז], והס דמייתי קרא דקטות הנסך שהוא בסמיכות משום דבעי לאתויי ע"ז קרא דלא יבוחו לכתיב בתריה], ועי' יומא ג"ד דר"י בופיה דריש אם הן קרא לדבשא אחריתא, ואולי משום זה כתב רש"י בכא דלוגב אלא ר"י אמר רב עיין שם. (מרא"ב)

הבועל ארמית. לעיל כו ע"ב בש"ם התסוק, ודף עב ע"ב רש"י ד"ה קסבר, בכורות נת ע"ת, סוטה לו ע"ת ד"ה כמתן, (רמב"ם הלכות ת"ב פי"ב ה"ח). (מא"נ)

כהן ששימש בטומאה כו' פרחי כהונה. לקמן פג ע"ת ד"ה ולת, פסחים לב ע"ת ד"ה טבול יום, יבמות ז ע"ב ד"ה ורמה קרי, זבחים דף טו, ודף לב ע"ב ד"ה ונעומתים, תמיד כו ע"ת, (וע"ש מה שכתבתי). (מא"נ)

אלא פרחי כהונה מוציאין אותו כו'. עי' רמב"ן ת"ב סי' תרלת. (מהדורה"ם)

גמרא. אמר רב יהודה כלי שרת. כ"ה בירושלמי על שמו. (י"פ·נ)

ולא יבואו לראות. זבחים דף סת. (מא"נ)

ולמקנו. ר"ה לת ע"ת. (מא"נ)

רש"י. ד"ה עבירות מחזיקות. בחזקת רשע ובהתראה כו' כל"ל ומלת הוא למחוק. (רש"ש)

דף פב ע"א

גמרא. בחרי קטלא. פסחים לג ע"ת ד"ה הת, קדושין עב ע"ב. (מא"נ)

מתני'. מי שלקה ושנה כו' לכיפה. לעיל עט ע"ב [רמ"י] ד"ה כוסנין, ודף פ ע"ת, יבמות סד ע"ב ד"ה תמנן, קדושין נה ע"ב, בורות ג ע"ב, ניטין. (מא"נ)

מי שלקה ושנה כו'. עי' שופל ומשיב [קמת] ת"ת סי' רעג מהל' תמייני כריתות שלקו נפטרו מכרת, ועי' הגהת מל"מ פי"ז מסנהדרין. (מהדורה"ם)

גמרא. לא הויא חזקה. עמ"ק ומה"פ פ"פ הנע"י ד"ה לשלישי. (י"פ·נ)

קמיפלגי. יעוין תוס' נדה י ע"ת ד"ה כרוב. (רב"פ)

ומאי כיפה אר"י מלא קומתו. פירש"י גופה, ומהרמב"ם נפי' ובתוטו נלתה שגם מסכה בתוך וברוחב אינה אלא כדי עוביו, וכ"ל רמיה לפי' ז"ל מערכין (יט). קומתי עלי נותן שרעיו שתיו נכפף כו' ע"ש, אלתת דקומתו כולנא גם עוביו ומה שאמר שם אלא קומתי עלי נותן שרעיו שנכפף התם משום ליצנא יתירא דתתת, אבל הכא דקאי על התקו' שתילו שייך ליצנא דתלת ובב"ב (עה ב) לתמר שמואל נספיגה עד שיתשון את כולה לגה לאוקמי כר"ת לתמר נבתמה עד שתהלך אלא קומתה, ת"כ ע"כ נתלת קומתה נכלל גם משך אחרה (ע"ש בתד"ה אע"ג. וכן ר"ל תמר שפל"ר לעיל (ע"ת) אם לא היתה תתו שוה כו' וכקומה, וכן הא דר"ם שני שעירי שיהיו שוין בקומה כולנא ג"כ העופי דתני"ל לומר דדוקא על שיווי קומתם קפיד קרא ולא על שיווי עוביס. (רש"ש)

ואר"ל מ"ד כי גם כו'. עפיר"י, ול"נ דגם הדרשות דומות כי רעה דתמותם פירשה ג"כ קל ורק לענין קרבן קתמר מומר בקל מה אתר נה כ"י, ועפ"מ ומה"פ שם. (י"פ·נ)

מודה ר"י באיסור מוסיף. פסחים לו ע"ת ד"ה האוכל, יבמות לב ע"ב ד"ה ותו ודו"ה אלא, ודף לג ע"ב ד"ה אתר, תולין קת ע"ת ד"ה ניסור, זבחים ט ע"ת ד"ה יכול. (מא"נ)

תוספות. ד"ה הנסקלין. (בעמ' קודס) ועוד י"ל דהוה ליה קבוע. עי' נזיר דף י"ב ע' ד"ה אסור, ועי' מהרי"ט ח"נ תלק אה"ע סי' י"ז ד"ה ותעיקתו דלינת. (ג' מהדורא"א)

בא"ד. ועוד י"ל דהו"ל קבוע. בסמיס (נ ע"ב) תוס' ד"ה היינו, ועי' מהרי"ט (ח"נ תלק אה"ע ס' סימן י"ח). (שער הלקוטות)

ד"ה ונגמר. הא הויא לה עדות. עי' בתוס' ריש מס' מכות. (ג' מהדורא"א)

בא"ד. ועוד י"ל כיון דאי מיתזמי קמאי כר'. עלת"מ פ"נ מעדות הל"ג, ו"ל. (מהדורה"ם)

ד"ה נידון בזיקה. אי אית ליה אחין. זהו כמש"נ התוי"ט בפ"ג דכריתות מ"ה בשם הרמב"ם "שכל אלו שתפקר העדות כו' לריך כו' מלוין בעולם. ועמ"ש מהתוספות לס' נמ"ע בלה קיל, תבל ק"ל להת כ' התוס' ביממות (לב ב) תד"ה תיסור דבמוסיף ת"ל להיות שם תמל, והכיתו לתיס מכריתות וכ"נ התוי"ט בשם הרמב"ם, וא"נ לתיס לפילו ל"ל תיס נמי מיגו דתיתוסף עליה תיסור תשת תיס לכ"ע תיתוסף נמי לגבי דידיה משום תשת תל. ועוד ק"ל התינו"נ בפ"ת מתו"ת סי' קין הכיא בשם תוס' (קנ.) תד"ה לתיסור תלב, להיכת דבאו ב' תיסורים לתמד ע"ד שכבר נפקר ותמד מני מייל גריר נמי השני עמו לחול תע"פ שהשני לבדו לא היה מייל, ת"ל ה"נ בתו כתמד ב' תיסורים תשת תיס ותשת תל נמי מיגו דתל תיסור תשת תיס משום מוסיף מייל נמי ע"י גזירה תיסור תשת תל, תוס ע"פ בתוס' גופיה ותכא ללתו כ"ע ס"ל סבכת זו, וכבכורות (יד ב) נמי מתכיון לתיכת נרא לנפבל וע"פ בתוי"ט ומש"כ בשם הרמב"ם. ודע דבפרה"מ להרמב"ם מוכח שהיה הגי' לפניו כאן תמותו ועשתית תשת תל נידון בתמותו ע"פ, וע"ל לגני זו ר"י ס"ל כר"פ דשרפה תמורה, והמו"ת היתה דבריו בפ"ע. (רש"ש)

ד"ה לידון. ורבא מהדר ליה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אפי'. וקצת תימה אמאי אין מתרין בו כו' כל"ל. (רש"ש)

דף פא ע"ב

גמרא. בתרי קטלא. פסחים לג ע"ת ד"ה הת, קדושין עב ע"ב. (מא"נ)

מתני'. מי שלקה ושנה לכיפה. לעיל עט ע"ב [רמ"י] ד"ה כוסנין, ודף פ ע"ת, יבמות סד ע"ב ד"ה תמנן, קדושין נה ע"ב, בורות ג ע"ב, ניטין. (מא"נ)

מי שלקה ושנה כו'. עי' שופל ומשיב [קמת] ת"ת סי' רעג מהל' תמייני כריתות שלקו נפטרו מכרת, ועי' הגהת מל"מ פי"ז מסנהדרין. (מהדורה"ם)

גמרא. לא הויא חזקה. עמ"ק ומה"פ פ"פ הנע"י ד"ה לשלישי. (י"פ·נ)

קמיפלגי. יעוין תוס' נדה י ע"ת ד"ה כרוב. (רב"פ)

ומאי כיפה אר"י מלא קומתו. פירש"י גופה, ומהרמב"ם נפי' ובתוטו נלתה שגם מסכה בתוך וברוחב אינה אלא כדי עוביו, וכ"ל רמיה לפי' ז"ל מערכין (יט). קומתי עלי נותן שרעיו שתיו נכפף כו' ע"ש, אלתת דקומתו כולנא גם עוביו ומה שאמר שם אלא קומתי עלי נותן שרעיו שנכפף התם משום ליצנא יתירא דתתת, אבל הכא דקאי על התקו' שתילו שייך ליצנא דתלת ובב"ב (עה ב) לתמר שמואל נספיגה עד שיתשון את כולה לגה לאוקמי כר"ת לתמר נבתמה עד שתהלך אלא קומתה, ת"ל ה"נ בתו כתמד ב' תיסורים תשת תיס ותשת תל נמי מיגו דתל תיסור תשת תיס משום מוסיף מייל נמי ע"י גזירה תיסור תשת תל, תוס ע"פ בתוס' גופיה ותכא ללתו כ"ע ס"ל סבכת זו, וכבכורות (יד ב) נמי מתכיון לתיכת נרא לנפבל וע"פ בתוי"ט ומש"כ בשם הרמב"ם. ודע דבפרה"מ להרמב"ם מוכח שהיה הגי' לפניו כאן תמותו ועשתית תשת תל נידון בתמותו ע"פ, וע"ל לגני זו ר"י ס"ל כר"פ דשרפה תמורה, והמו"ת היתה דבריו בפ"ע. (רש"ש)

ד"ה לידון. ורבא מהדר ליה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אפי'. וקצת תימה אמאי אין מתרין בו כו' כל"ל. (רש"ש)

דף פא ע"א

מתני'. מי שנתחייב בשתי מיתות. לעיל מט ע"ב ד"ה סקילה, שבת יג ע"ת ד"ה ופליגי, כתובות לז ע"ב ד"ה ותדת, ודף לב ע"ב ד"ה אי תמוותא, ב"מ פת ע"ב ד"ה תות יומת, מכות ח ע"ב רש"י ד"ה לר"ש, תולין פת ע"ב. (מא"נ)

מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בתמורה כו'. עמ"ש בשו"ת כת ס"י שלי ת"ל סי' ס"ב. (מהדורה"ם)

גמרא. אבוה דר"י בר חמא. עי' בגהת הגר"פ. ועמ"ש עליו בימות (ו ב) מרש"י דתולין (לת.) ד"ה אבוה דבר תנוכרס. (רש"ש)

שופך דם זה בן סורר ומורה. עפיר"י, ולע"ל ע"פ דשופך דמו של עלמו על מנס כלעיל (ר"ל עב), וע"ל שדרשו לעיל (סג) עליו ל"ת על הדס. (רש"ש)

כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה כו' מאן דעביד לכולהו כו'. תולי יכוון לפסוק י"ט שם אח כל תקוחי שמר כו' תיה יתיה. (רש"ש)

אשת איש ונעשית חמותו. בירושלמי בעי תמותו ונלמו כאחת [בקבל שלומן הקדושין מעכישה כאחת] מה אתר בה ר' יוסי כו', והייט לענין קרבן דאילו למיתה הלא אתר בת"ת ונעשית תמותו דנדון בת"ת ול"ת תמור אל על גמ"ד תיט נאסר בגמ"ד, ול"י מנ"ל הא דאלרכה בלא הוכר תמר תמותו דיכול לומר דירק אתר בת"ת תוא מבוכר (ועי' בקדושין ס"ב ב), ול"ל דט"ס תוא ול"ל עיבריה כלשון הגמרא שלפניגו. (רש"ש)

ד"ה ש"מ. מדקתני ידונו בסקילה מותרה כו'. עי' מי' הר"פ כאן ומתי למכות ב' מ"ס בזה. (מהדורה"ם)

תוספות. ד"ה אלא. מהו לחוש לזרעו. כוונתם למ"ש שם ה"ד אי לחזיל מבהמה דעלמא מאי אריא תאי דאיתא בי תמור יולא לתפי בן פקועה דעלמא נמי ד"ה מברציא לדבכי התומר תוסיף לזרע תאב בן פקועה הבא על הבהמה והוליד תותו הולד אין לו תקנה, ומאי קושיא בן פקועה דעלמא דשייכים היתר הוא רק לדברי התומר תוסיף ולא למ"ד אין תוסיף, אבל הבא דאד מייניהו תמור יולא אף למ"ד אין תוסיף הבא תוסיף, תלת ב"מ דאין תילוק. (תל"ה)

ד"ה עובר. דרבא דאמר ולד הנוגחת אסור כו' משום דעובר ירך אמו הוא וכדמוכח בתמורה דף ז'. נראה דמקיון בטעות ול"ל דף ל"ב ע"ת, ובב"ק (מו.) בד"ה מ"ט גופה אב' שהרי דמתה דמתורה אין להוכיח כו' הוא כפי שיטת ר"ת שהביאו לקמן. (רש"ש)

בא"ד. ורבא גופיה כו' השוחט אה"ט ומצא בה בן ט' חי מותר וכו'. מזה ק"ל על מש"כ הש"ך סי' ס"ז ס"ק מ"ה בשם מהרש"ל דטרפה מתעברת רק שלא תצא לידי לידה שלא תמות בו, ל"כ י"ל דרבא מיירי בטרפה ובנקוף עיבורה. (רש"ש)

בא"ד. ור"ת כו' והא דא"ר כו' וה"ט כיון כו' הוי כאילו בגמר דין שניהם להריגה כו'. בטעם זה עולה יפה להא דלתמרינן הבא ותם עד שב"ג היתה עיבורה ומש"ה ילדה לתור, אבל להא דל"ר ולד הנוגחת כו' משתבר יותר בטעם שכ' התוס' בב"ק פת ע"ת. (רש"ש)

בא"ד. ומיהו ההיא דפ' הפרה קשה כו'. תנו כו' עמ"כ בב"ק פת ע"ת בשם קושית זו בס"ד. (רש"ש)

ד"ה הנסקלין. אמאי קאמר ידונו בסקילה ניזיל בת"ר. ול"נ לתרץ ע"פ דבכי הפ"י בק"ת לכתובות קושית דב' תומרים תת, דלענין הבע"ד עלמו ת"ת לתייבו תיתה תטעם רוצת ותזקה דכבל עת בידו לטעון דבכי לו דהוה מן התיעוט וכדומה, ומפ"ז לריך התרתה וקבלת ההתרתה דבכה"ג תוה לתמת תזקה או הרוב ותינו רוצה לטעון נגדם ע"ת בתריכות, וזה שייך בכ"מ דהיה לנו התרתה עכ"פ אבל בכאן שנתערבו נסקלין בנשרפין אע"ג דרובם נשרפין אין לדונם בשריפה דיכולים לטעון נגד הרוב דהתה מן התיעוט, ובאן עליו אנו דנין דלפי דבוכו שהוא מן הנסקלין הבה לא הותרו תעולם על שריפה ולא קבל התרתה על שריפה ל"ת זה בא"ד לתומרם וז"ב. (מהדורה"ת)

בא"ד. ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב כו'. עי' תי' הר"פ לייבא קו' העולם תשרפת בת כהן. (מהדורה"ם)

דף פא ע"א

מתני'. מי שנתחייב בשתי מיתות. לעיל מט ע"ב ד"ה סקילה, שבת יג ע"ת ד"ה ופליגי, כתובות לז ע"ב ד"ה ותדת, ודף לב ע"ב ד"ה אי תמוותא, ב"מ פת ע"ב ד"ה תות יומת, מכות ח ע"ב רש"י ד"ה לר"ש, תולין פת ע"ב. (מא"נ)

מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בתמורה כו'. עמ"ש בשו"ת כת ס"י שלי ת"ל סי' ס"ב. (מהדורה"ם)

גמרא. אבוה דר"י בר חמא. עי' בגהת הגר"פ. ועמ"ש עליו ביומת (ו ב) מרש"י דתולין (לת.) ד"ה אבוה דבר תנוכרס. (רש"ש)

שופך דם זה בן סורר ומורה. עפיר"י, ולע"ל ע"פ דשופך דמו של עלמו על מנס כלעיל (ר"ל עב), וע"ל שדרשו לעיל (סג) עליו ל"ת על הדס. (רש"ש)

כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה כו' מאן דעביד לכולהו כו'. תולי יכוון לפסוק י"ט שם אח כל תקוחי שמר כו' תיה יתיה. (רש"ש)

אשת איש ונעשית חמותו. בירושלמי בעי תמותו ונלמו כאחת [בקבל שלומן הקדושין מעכישה כאחת] מה אתר בה ר' יוסי כו', והייט לענין קרבן דאילו למיתה הלא אתר בת"ת ונעשית תמותו דנדון בת"ת ול"ת תמור אל על

שנעשה נס ש"י לפרוס אמר לאינו נהנה, אבל הפר׳ הכיאוהו להלכה לעולם, וע"ל הטעם דמדיעת אסור לפרוס בשבר מי כמ"ש רמב"ם הלכות שבועות פ"ה, ופשילו במקום פ"נ, דהטעות נכריע בפרהסיא הוי בכלל ג"ע.

(ראמ"ה)

הלך שבטו של שמעון. ספרי בלק קלא.

(דשי"ת)

כ"ד אלף מישראל. כמספר המתים במגפה ועי' תמומת ויקח סי' ה' ימי י'.

(דשי"ת)

וכן צוה לי אבי. במד"ר פכ"ב.

(דשי"ת)

תפסה בבלוריתה. תמומת בלק כ'.

(דשי"ת)

בת יתרו מה התירה לך. ירושלמי בלק, מהו לעיני משה כתוכן לאמר הא גו עיקר משה ס"ל אין לפורך מדינים.

(דשי"ת)

ראה מעשה ונזכר הלכה. עי' תמומת וימי, ועי' תמומת בלק כ"ה.

(יפ"ע)

לא כך למדתני. ס"ל שאל ע"ז ממשה ושמואל, ור' יוחנן ס"ל שאל שאל לחילו שאל היה מותה בו, ועי' מה"פ ד"ה ופינחס.

(יפ"ע)

הבועל ארמית קנאין פוגעין בו. ויתנה תורה ונתפללה הלכה, ובגלי"ס נמי לא קשיא מצא יתרו לוזלי גייהה משה, (תע"ג לחימו במדרש [מכלתא ר"פ יתרו] שהמנה יתרו עמו שנט לחשון יהת לע"ז, מכלל שיהר הכתיב שיהיו לו ממנה ישראלים יהיו, הת ולחי גייהה) והת יתרו גופיה גר הוה, ולא נתעלם כל זה ממשה, אלא הלכה של נועל מרמית הוא שנאמר כדי שיצא פנחס ויטול שכרו.

(יפ"ע)

קריינא דאיגרתא וכו'. הת לא עשה משה בעלמו ואת אחר שהזכירו פנחס, לחילי טעם נכון נתניס יפות, עפמ"ש בתעניות (כת.) גבי אלישע וכ' יוחנן, דר"י אמר מדאחת בשעה ולא הוה, פ"מ לדידי קיימא לי שעתא. כ"כ בזה, היון שלשה משה שהוא שבח, ולכ פנחס זכר בזה ס"מ שפנחס רמוי לכך, ולבני טעם הס.

(עיני שמואל)

אין חולקין כבוד. יומא סו ע"ב, (ועיין בירושלמי).

(מא"ן)

ויקם ויקח רומח בידו מכאן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש. עיין בב"י או"ח סימן קנ"ח וכ"ע או"ח סימן קנ"ב ס"ק ד לחין נכנסין לבהכ"נ בכפין אחיך והטעם שלא יתריך המקלר על המתריך, והעלימו עין כאן דמוכח דלפ לבהמ"ד דקדושתו קלה מבהכ"נ אסור ליכנס בכלי זיין כ"ש בבהכ"נ, וכאן למדו זאת מן המקרא ול"ש.

(מהרצ"ח)

שאין נכנסין בכלי זיין כו'. עי' שו"ע או"ח סימן קנ"ח סעיף ו' ובטו"ז שם. מ"ב.

(ד"ר"א חבר)

שאין נכנסין בכלי לבה"מ. שבת י"ז, ע"ז לו ע"א ד"ה והרי אין, לקמן לד ע"ב.

(מא"ן)

רש"י. ד"ה זקינו דר"פ. הוא ר"ח בר"א והכי אמרינן בחלק. לפניהו לח נמלא שם, ואולי אין כוותו רק להלי עובדא הוצא גם שם, ומשום קלא שניהס דמלמלו ביניהס ניין לשם.

(דשי"ת)

ד"ה בת יתרו. משה קודם מ"ת נשאה כו' ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם וגדים רבים של ערב רב. נ"ל שהוזקק לכך ללא תקבי המתרגין [יבמות כד:] אין מקבלין גריס [כו'] בימי דוד ושלמה, ג"כ למאי בימי משה נמי לא, לזה המריך לומר דוזלי לא דמי, והת רמיה שהרי גס גרים של ערב רב קבלו אז, מיהו הת קשיא לי אמאי אס מדין אס גיירה, ומרי מי שהרה עליו, הת ע"כ לא גיירה, ד"ה מי דמיין לה בת יתרו ומאי מיריא שנאמה משה קודם מתן תורה, אלא שיש לומר קודם מתן תורה לא הוה שייך גרות, דכל המומות היו שוות, כל זמן שלא נתנה תורה, שכולם היה להס דין אחד, ובין גיירה או לא הכל אחד, וה"ק ליה זמרי למשה בת (זמרי) [יתרו] מי התיר לך קודם מתן תורה, ומ"ש דהשתא גיורת היא מי אימא דמדינת שלא גזרות אסורה, ג"כ הרי גס אתה נשאת לפסורה מישור, דהת כל זמן שלא ניתנה [תורה] לא שייכה גרות, ואיהו לא תורי בהת, דנתפללה הלכה לאסור מדיעת בכלל כל המומות מעתה אלא על ידי התגיירות.

(יעב"ץ)

דף פב ע"ב

גמרא. ששה נסים. נרכות י ע"ת, ודף כו ע"ב ד"ה פלת, מולין קלת.

(מא"ן)

ששה נסים. כ"ה ג"כ בירושלמי שלק. ובנמד"ר פ"ב ותנחומת שלק כת אימא שניס עשר נסים, וכן בספרי סוף בלק נמנה י"ב, ועי' הגהת הגר"א שם, ועי' מלר"ת פמ"ו.

(יפ"ע)

ולא פירש. בירושלמי המלאך הדביק זה לזה.

(יפ"ע)

שהיה לו לדבר. בירושלמי המלאך שתם פיהס ולא היו יכולין לנוות.

(יפ"ע)

ויפלל. לעיל מב ד"ה משה, ודף מז ע"ת, סוטה מג ע"ת ד"ה והלת, ודף לו ע"ת ד"ה מלי.

(מא"ן)

התחילו שבטים מבזין. עי' ויקרא פל"ג ס"ר יהודה בן פזי נקבו לגדותו אלונת שקפלה עליו רוהס"ק, וכ"ה בירושלמי.

(יפ"ע)

שמלך אלקום עמו. לו"ר רס"י, הנ"ל דקאי על הסנהן וימ"ר שנקרא מלך זקן מלך נלהות, והיינו שלקוס שניהו מקייס את המדם רק מוריהו לבאר שתם, ואולי קוראו שלקוס שתין לו לספק שנתן לו כח לבעול כ"כ.

(דאמ"ה)

שעשה מעשה בנעך. בנ"ר פ"פ דריס על תמו שהיה דיעה שנעשה בה מעשה בנעך.

(יפ"ע)

פרחי כהונה כו' היוצק והבולל. מנחות ט ע"ת, ועי' דף כ, מולין כד ע"ב, ודף לב ע"ת, (ועיין במשנה), ודף קלב ע"ב, סוטה יט ע"ת, לקמן לו ע"ב.

(מא"ן)

א"ר ירמיה אמר ריש לקיש ל'. (יעב"ץ)

והא המקלל את הקוסם. לעיל הני נקוסס.

(דשי"ת)

רש"י. ד"ה אבי אמו. ואמרו בסוטה פוטיאל זה יוסף כו' כל'. (דשי"ת)

ד"ה הסליא. ולדקדק אחר עונם כו' כל'. (דשי"ת)

תוספות. ד"ה המולח. כדתניא הניף והגיש כו' כל'. ועי' סוטה דפ"ג ובהגהת הגרי"פ שם.

(דשי"ת)

דף פג ע"א

גמרא. והתניא אזהרה ליוצק כו' וקרא אסמכתא בעלמא. ולקת לחת לעניי"ת כלקמן.

(דשי"ת)

ואלו שבמיתה כו' את הטבל כו' טמא ששמש כו' פרוע ראש. יומא ה ע"ב ד"ה להניח, ודף נג ע"ת, ועיין נח ע"ב, ודף מד ע"ת ד"ה הלת, שבת לג ע"ב רס"י ד"ה על ד"ה ממוקנים, פסחים י ע"ת ד"ה הלך, ודף לב ע"ב ד"ה מעילה, יומות לב ע"ב רס"י ד"ה חייב, ודף פו ע"ת ד"ה מה תרומה, ועי"ש ל ע"ת ד"ה תרומת, ודף לד ע"ב ד"ה ב"מ, קדושין מו ע"ב רס"י ד"ה ולת, ניטין סב ע"ת רס"י ד"ה הלרה למיטלת, נדריס נד ע"ת ד"ה ספיקו אינו, ודף פד ע"ב ד"ה ספיקו, סוטה מת ע"ת ד"ה טבל, מ"ק כד ע"ת ד"ה הת, מולין כה ע"ב ד"ה המתמה, ודף כו ע"ת רס"י ד"ה הלת. ועי"ש לת ע"ת ד"ה טמא, ודף קכ ע"ב ד"ה היכת, ועי"ש קל ע"ב ד"ה אין לך, ודף קלו ע"ת ד"ה תרומה, מכות יז ע"ת, ודף יג ע"ת ד"ה ואלו, שבועות ו ע"ב ד"ה אימא, ודף יג ע"ב ד"ה וכפר, ועיין יז ע"ת ברס"י ד"ה להמית, ובתו' ד"ה אי, זבחים יז ע"ב ד"ה דגמר, ודף מו ע"ב ד"ה שם טומאה, מנחות ו ע"ת ד"ה שקמלן, בכורות כו ע"ב רס"י ד"ה אין לך, ודף קלו ע"ת ד"ה תרומה, ובמה

וזוממי בת כהן. עי' ספרי שופטים ק"ל. (יפ"ע)

גמרא. קטיל חד בסיף ואביו. מכלתת משפטים פ"ה ע"ם ר' ינחק, ועי' הגהת הגר"ש שם. (יפ"ע)

אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר כו'. עפמ"ג כח"ג ס"ק ס' שכא ל"ג לשיטת ר"ת דממיתה למיתה לא חזלינן כתר רוזפא, ועי' תשו' מהר"י אסקלי יו"ד סי' פ, ותשו' רעק"א מהד"ת סי' קכט. (מהרש"ם)

מדכתיב מכה איש. עי' מכלתת משפטים רפ"ד. (יפ"ע)

כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה היא. וק"ל מנזיר (ד:) דקאמר דר' יהודה לאמר לנזיר שמשון מטמא למתים ליף לה מדכתיב בשמשון ויך מהם ללף איש, ואי אית"ל דהכאה סתם לאו מיתה הוא מאי ילפותא היא (ותהם פריך בילמת נוספין שוינהו). ואין לומר דר' יהודה לטעמיה דס"ל ג' כתובים הבאין לאחד מלמדין כלאמר לעיל (דף סז), וא"כ ליכא למילף מדכתיב מכה איש ומה וכתיב אך נאנן יד הכהו בידו וימות, דכל היכא דליכא הכאה סתם לאו מיתה היא, דהא ליכא כמה וכמה כתובים הבא"כ בפ' מפני וכמ"ש רש"י דכל היכא דאיכא הכאה סתם ליכא למילף הכאה סתם לאו מיתה הוא, וא"ל דלמא קבלה מד"מ לא ילפינן, דלמרי תורה לאחוז וד"ק לאחוז. (מצפ"א)

ואצטריך למכתב מכה איש. בח"כ לאמר פ"כ ומלמלתת משפטים פ"ד לימת לכל נפש מכה נפש ונקוץ המוכה, ומכה לים מרפה נפש שהרגה, ולים ממעט נפלים [לומים כי יכה ממעט קטן המכה], ומכלתת פ"ח ממעט נפלים מוכי יגלו ועי' התוס"ם. (יפ"ע)

מכה כל נפש כו' שיעשה חבורה. לקמן פה ע"ב ד"ה ומה מכה, מילה כג ע"ת, מוליך פה ע"ת ד"ה ור"י סנהר, ב"ק פה ע"ב ד"ה ולת. רש"י ד"ה ר"י סנהר, ב"ק פה ע"ב ד"ה ולת. (מא"ן)

המכה כו' חבורה. מלכתת משפטים פ"ה. (יפ"ע)

מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב ביה נפש, תע"ב דהכת בתכה בהמה תגיעת דסתיך למכה תדם והתם לת כתיב נפש, דבתוכל משתעי כלתתרינן, ובפסוקות קתת כתיב נפש, דבהוכתה תיירי, י"ל דתייק קרא יתירא, מכלי הכתת בהמה משום הפסד ממון הוא, דלתשלומין לחודיה קפיד רחמנת דכתיב ישלמנה, ב"ב על כרתך נפש דכתיב בה לאו לשיתה ממש קתני אלא תלוי לשיתת אבר הוא לתתת, מה לי קטלא כולת מה לי קטלא פגימת, מ"מ הזיק ממון תשיבו, ונריך לשלם מה שהזיקו, היינו דכתב קרא נפש בני בהמה, לשיטתיה דלהכלה בגירסת לא מתייב מידי עד דעביד בה הכאה דנפש, היינו תכוונה שהיא שיטת אבר, לי הכי הא לתכלריה קרא וכתב ובכה בהמה ומת תשלם, וגופיה לא נריך לגמרי, אלא לתפוויי לשגמר מיניה מכה תדם דסמיך ליה, דמה מכה בהמה כתוב בעניית נפש, ותו דכתיב נפה נפש מרי ומי דלא תשטרין), והא ולאי לא שנא שיטה לא שנא תבלה תדם מילמת היא לגבי בהמה, והוי ליה כמאן דכתיב נפש הכא בקרא בתרא ומי למילף מכה תדם מיניה, דכמאן דכתוב בגופיה דמי, והוי דבר הנלמד מעניינו. (רעב"ץ)

מה מכה בהמה. מ"כ תמור פ"כ, ומס שיטת עוד דרש ההיקש מה מכה בהמה לתא"מ פטור כו'. (יפ"ע)

הכהישה באבנים. ניטין מב ע"ב ד"ה ושור, וע"ש נג ע"ב ד"ה גזלן. (מא"ן)

אם אינו ענין לנפש בהמה כו' תנהו ענין לנפש אדם. והא דמטמע בגילה (דף כת) דלר"ע דדרים תצר יתכל לכל נפש תפי' נפש בהמה הוא משום דכתיב בקרא דמכה נפש בהמה, י"ל דזה הוי ילפינן מסיפא דקרא דכתיב נפש תחת נפש. (מצפ"א)

אם א"ע למכה בהמה. בילוזלמי מנעי' מי תטורה כמכה תפיו היא בתטורת נזקין ובעיון מיסר, או בתטורת שבת, ועי' תה"פ. (יפ"ע)

תנא דב"ח כו' בן מאי שיקיד דם. לעיל עט ע"א ד"ה ומפקת, ועי"ש ע"ב ד"ה תכה, יבמות ה ע"ב ד"ה כולכס, ב"מ לג ע"ת, ועי"ש סב ע"ת ד"ה תי, כתובות לה ע"ת ד"ה ומי תיכת, ועיין בסג"ה לת ע"ת ד"ה הת נמי ד"ה תבל (ועיין בסג"ה מיימוני ה' ממרים). (מא"ן)

לרפואה פטור. כתובות לה ע"ת ד"ה וכתיב, ב"ק לד ע"ב ד"ה תובל, וע"ש לה ע"ת ד"ה תכה תדם, וע"ש פג ע"ב ד"ה התובל. (מא"ן)

לרפואה פטור. עי' מכלתת משפטים פ"ד. (יפ"ע)

א"ה אחר נמי אחר שגנת לאו כור'. ע' יבמות קי"ט ת' מה לי תיקור כרת ות"ל לאו וע' נרש"י שם, וע' בשטה למלן פ"ת מהל' יו"ט ה"י. (מל"ה)

מקלקל בחבורה. שנת לו ע"ת ד"ה הת ר"ש, וע"ש לה ע"ת ד"ה תין לילתה, וע"ש עד ע"ת, וע"ש עה ע"ת ד"ה טפי, וע"ש לד ע"ב ד"ה תבל, וע"ש קג ע"ת ד"ה לת נריכת ובכל"ת שם, וע"ש קה ע"ת, משפטים עג ע"ת ד"ה לדברי התומר. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אפי' נפלים. אטום או שיש לו כו' ל"ל. (רש"ו)

ד"ה לכדתנא דב"ח. בב"ק כו'. וכן הוצת לעיל (עט ב). (רש"ו)

תוספות. ד"ה ה"ג ואיצטריך למיכתב ואיש כי יכה כל נפש כו'. במהרש"ל תמה ע"ז דקתת דכל נפש תילטריך להת דפליגי רבי"ב ורבנן גבי הכהו עשרה ב"ת בזת"ז תי תייב תתרון תי דרשי' כל הכהו נפש תו נעי' כלו נפש ותיך תפיק מיניה קטן. וכפ' תו"ת תי' והוה עלתו הקשה על תילוקו בר"פ התובל. אבל תני תומר דלתתם נתקשו בזה דתמרי' בריש ערכין (דף ג) הכל מטמתין בנגעים תפי' קטן ויליף לה תדכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו תכל תקוש, וה"ת תלתם ילף למייב תקטן. והרלת"ם פ' תשפטים הקשה לתימת דקרא לתת לרבות אשה ולא קטן להכהוגה מיב, ולפי הסוגיא דערכין ג"ם דמטמעות דאדם הוא תפי' קטן. וע"ל דלשה נאים לתילטריך להת תיכת היקשא לתיקוש (דף טו), ופי' בתו"ח אם תיירו שבתורה כדאמר בב"ק הניגת אשה כעל הניגת תים אלא לקטן לתת [ועשתי כאן ד"ה תים]. (מצפ"א)

ד"ה איש. יש ספרים שכתוב בהם אשה לא כו'. עי' בנשא תכתי יטרתל סי' ע"ט וסי' פ"ת וסי' ל"ו אות כ"ו. (מהרש"ם)

ד"ה הוה אמינא. תימה א"כ כו'. ולי תימה על התימה דהא נעובר פטור משתה תפי' ק"ל בגוויה שכלו לו תדשיו כדמוכת בפ"ו לתלהות, ועי' בנדה (מד.) תד"ה תיכו. (רש"ם)

בא"ד. תימה כו'. יתכן לייבא עפמ"ש במכלתת לו תינו ותם לקטן הוא בולדות ועוטת יענם הוא על האשה שנתבלה ת"ל ותכה תים ולא נפלים, וא"כ בולא קרא ותכה תים הו"א דעוטת תלא על תבלת האשה, ומיושב קושי' התוס' ומלתתי ותת בתג"ת. (יפ"ע)

ד"ה הכהישה. לא שייכי. עיין ניטין דף מ"ב בתוס' ד"ה ושור, וע"ש. (קרני ראם)

ד"ה מאן. וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל כו'. ע' בתוס' בשבת סה כד"ה בתובל ורש"י שם. (מל"ה)

דף פה ע"א

גמרא. מלאכה שאינה צריכה לגופה. יומת לד ע"ב ד"ה ה"ת, וע"ש בת"י, שבת קנ ע"ב ד"ה ל"ל, ועיין קו ע"ת ד"ה בתובל, וע"ש קו ע"ת ד"ה וממלי, בתובות ה ע"ב ד"ה ותם להוניח, זבתים לת ע"ב. (מא"ן)

בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו. ילקוט ירמיה (רס"ב). (שער הלקוטות)

ומה מי שמצוה. מכלתת משפטים פ"ה וביזוזלמי ה"ת מייתי תזה תוכיח למכה תביו ותמו ע"ש ובמ"ם, וזה הילוזל' רמזו בתוס' ד"ה הכהו. (יפ"ע)

היוצא ליהרג כו' הכאה שאין בה פרוטה. מכות ה ע"ת ד"ה וכן, בתובות בב ע"ת, וע"ש ע"ב, וע"ש לה ע"ת, ערכין ז ע"ת ד"ה ישנה. (מא"ן)

אחר גברא קטיל הוא. עי' לעיל ע"ת ת'. (ג' מהרש"א)

בייטו יטן כו' ונשיא. ב"ק פו ע"ב ד"ה בייטו, ב"ב ד ע"ת. (מא"ן)

מקשינן הכאה לקללה. וקטה דת"כ נקט ג"כ לקטילה. וי"ל דלת מקשינן לתייב כיון דלת הוו תמוכין ממש ואינה תפסק בייטה, וכה"ג תימת בילוזלמי רפי"ת [ניטין] תלינת דר"י דדרים תמוכין גמי לת יגלה. ובכלי ת"ם לקמן דתמרינן קרא לחלק גבי קללה ולת יליף מדכתת ב"ק לד ע"ב ד"ה תובל, וע"ש לה ע"ת ד"ה תכה תדם, וע"ש בת"י תמוכ"ת. (מצפ"א)

רש"י. ד"ה מצוה שלא להכותו. דכתיב לא יוסיף כו' כ"ל. (רש"ו)

תוספות. ד"ה ור"ש. כדאשכחן גודלת ופוקסת. לר"ת נשבת דל"ה תם דממייב לי' משום בושה, ונפתת תכמיס פליגי עלי' תם גס גבולת ופוקסת עי"ש. (מל"ה)

בא"ד. מכבה בלא נתכווין. תע"ג לכיוצי לישור תקילה. (חת"ס)

בא"ד. משום דחיישינן כשמתחיל להסיר שמא יתהפך כו'. ל"ל שיתהפך הקוץ ויהי' נעוטן בנשר ונעטרך לתלוש הבשר להוליש הקוץ ויעשה תבורה. (מל"ה)

ד"ה הא. ואע"ג דאין מזהירין מן הדין ה"מ להלקות כו'. תבל הכת כיון לעושה תיכה בכוכה כמיב תוא יומת דכל תיכה לת עשה אלא ל"ת ומזהירין למילף תזהרה גרידת גלי תלקות. (מל"ה)

ד"ה והאמר. והכא פריך בפשיטות כו'. זהו לת קשיא דתקשה דרב שנת תדרב שנת רק דהקוזיא תמאי לת מייתי התם מילתת דרב שנת למיפטו נעיל. (מל"ה)

ד"ה ההכהו. אמאי לקי הא פן יוסיף. עי' ס' מעין התכמה על מלות בתדר ל"ת ב"ם תות ב' ד"ה בן יכבד תב נסוף הדבור. (ג' מהרש"א)

דף פה ע"ב

גמרא. לכל אין הבן נעשה שליח. לעיל פד ע"ב, יבמות ה ע"ב ד"ה כולכס, וע"ש כב ע"ב ד"ה כשנתה, קדושין דף לת, וע"ש דף לב, כתובות לב ע"ת רש"י ד"ה תובל, שבועות לו ע"ת בגמ', כריתות כו ע"ב ד"ה נשיל, וע"ש כת ע"ת. (מא"ן)

לכל אין הבן נעשה שליח לאביו כו' חוץ ממסית כו'. וכתב בעל תע"ת דבוכ"ז ניט לן תסית ומדיח שתין כאן התלתה שתין תקבלין עידי נפשות, ומ"ה בשמיטו הטוור. ותיבתמיטתיה הת דתניא לקמן (דף פת) דמסית ת"ל התלתה, ומיהו הפר"ת דייק תמוס' פ"ק (דף ח) והכתב"ם פי"ת תלי' תבל' קנהדרין דהתרתה קלת בעי דהייט היסך נעיה כו'. (מצפ"א)

מתני'. המכה אביו. יבמות כה ע"ת ד"ה הוא ותמר, שבועות לג ע"ת רש"י ד"ה ושבכני. (מא"ן)

אביו ואמו. הרמב"ם ז"ל בפ"ה תלי' ממריס כתב שתוקר תייב על תמו וכו' תבל בנו וכו' וע"ש שקלים דף ד, יבמות תת ע"ת, ודף עד ע"ב ד"ה ושפתה, כתובות תד ע"ב, ניטין תג ע"ת, שטה דף כו, נזיר סת, ב"ק פת ע"ת ד"ה יצת תבר, תכות ח ע"ת, ודף ט ע"ת, ב"ת קיל ע"ב ד"ה תין תגרת, תולין ג ע"ת, ובמיס קג ע"ת ד"ה תין לי, תנשות תת ע"ב ד"ה תל בני, ודף עג ע"ב, תכילתת פ' תרומה. (מא"ן)

ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים כו'. וק' לתכתי תני למידרש מ"ם דתתתיו, וי"ל דמ"ם דתתתיו תצטריך למ"ם רש"י לעיל עד שיוליתנו תרשות תתיו. (מל"ה)

ר' יוחנן אמר מלא ימכרו. בילקוט יתרו רמז רלמ"ת תיתת ר' יונתן. (מרא"כ)

לא תגנבו בגונב נפשות. ב"ת תת ע"ב ד"ה לת תגנבו. (מא"ן)

בגונב נפשות. מכלתת יתרו נתדש פ"ת, משפטים כ"ם. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה סתם ספרי כו'. במ"ת הוא. נמלת ר' שמעון תמרו ור"ם ס"ל הכת לפטור. (מל"ה)

ד"ה של בית פלוני. לא רצה כו' שחשובים היו כו'. הן נסוף עדיות לימת ועוד תתרת היתה שם כו' ופי' הרע"ב ולת הזכיר שם כו' לומדך כו' שלת לספר בגנות תברו כו' והוא תפי' הרמב"ם. (רש"ו)

ד"ה. וכי ינצו אנשים יחדו איש וגו' כל"ל. (רש"ו)

עימור ממם וכלת"ך לעיל היו וולדה ונמו. ותולי י"ל כיון דהעימור משמע דבעיון שיהת בו שיור קלת תפילו לת"ק, ועימור דעובר לין בו שיור כלל דגם בלעדו היתה התשה עושה מה שעשתה ותולי עוד ביומר. (רש"ו)

כי ימצא איש גונב. מכלתת משפטים פ"ה ע"ש. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה הגנב. מ"מ וההוא כו' למעוטי גונב עבד. ל"ע דהת לקמן בשמעתין ממעטיין ליה לר"י תן מלתתי ולרבנן תן בני יטרתל. (רש"ו)

ד"ה. ועדיין. ברשות הנגנב כו'. כל"ל. (רש"ו)

בא"ד. ברשות הנגנב. ל"ל ברשות הנגנב, ונקלת לפוסים תיתת על נכון. (מרא"כ)

ד"ה פטור. שהרי לא גנבו. ל"ע דבשנה פי' דממיעטן תן ומלת בידו, ועי' בתוס'. (רש"ו)

תוספות. ד"ה ומה. מק"ו ממקלל. וקשה דהת בשכה כמיב תות יומת דכל תיכה שתם תתם היה תנק, ואי תשום ק"ו תדרבה ניתת ק"ו תיפכת ומה תקלל שבשקילה שלת בשעת פטור דבר שבחנק תינו דין דשלת בשעת פטור. (מל"ה)

דף פו ע"א

גמרא. שתם מתני' ר"ת כו' וכולהו אליבא דר"ע. ברכות יח ע"ב, שבת קלד ע"ב ד"ה תבל, ודף קלו ע"ת, עירובין יג ע"ב, יומת ת ע"ב ד"ה כיון, ודף תת ע"ת ד"ה שתם, ועי"ש עה ע"ת, סוכה כת ע"ת ד"ה ילף, תגילה ב ע"ת רש"י ד"ה שתימתה, שתימים סג ע"ת רש"י ד"ה לת תמר, תו"ק ב ע"ת ד"ה תתן תנת, יבמות עב ע"ב, ודף פו ע"ב ד"ה תרומה, קדושין נג ע"ת ד"ה שיפרת, ניטין ד ע"ת, ב"ק תג ע"ת ד"ה תמר, ודף קג ע"ב ד"ה לטולם, ב"ת פב ע"ת ד"ה תי תכי, ב"ב קכד ע"ב ברשב"ם, תכות יז ע"ת ד"ה זו דברי ר"ת, שבועות ד ע"ת ד"ה תת לתת, ודף יג ע"ת ד"ה תתם, ועיין כת ע"ב ד"ה ותה רתית, תולין כד ע"ת טועמת, תמורה לג ע"ת, בריתות ז ע"ת, ודף כב ע"ת, נדה כת ע"ת ד"ה ר"ת תזכר. (מא"ן)

וכולהו אליבא דר"ע. עמוס, ורש"י ב"ק ק"ג ע"ב ותה. (מהרש"ם)

פרט למצוי. מכות ח ע"ת. (מא"ן)

אמר רבא הלכך הני מקרי דרדקי ומתני רבנן. עי' עירובין (עג.) (שער הלקוטות)

ר' יהודה סבר מאחיו. בילוזלמי ר' יהודה סבר תמאי תפי' מקלת תמין, וס"ל דתניו עבד ושפתה תינו כב"ת, ותסבל יפי' לבב"ת תת"ע ותב"ת תינו כב"ת והבל תעשת דרך כלן הוי גזה"ב, ועי' ירושלמי פסחים פ"ת ונמ"ת בפסחים פת ע"ת. (יפ"ע)

בני ישראל כו' לאפוקי עבדים. נרכות יט ע"ת ד"ה לתו, סוכה כת ע"ב ד"ה לרבות, שקלים דף ד, יבמות תת ע"ת, ודף עד ע"ב ד"ה ושפתה, כתובות תד ע"ב, ניטין תג ע"ת, סוטה דף כו, נזיר סת, ב"ק פת ע"ת ד"ה יצת תבר, תכות ח ע"ת, ודף ט ע"ת, ב"ת קיל ע"ב ד"ה תין לי, תנשות תת ע"ב ד"ה תל בני, ודף עג ע"ב, תכילתת פ' תרומה. (מא"ן)

ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים כו'. וק' לתכתי תני למידרש מ"ם דתתתיו, וי"ל דמ"ם דתתתיו תצטריך למ"ם רש"י לעיל עד שיוליתנו תרשות תתיו. (מל"ה)

ר' יוחנן אמר מלא ימכרו. בילקוט יתרו רמז רלמ"ת תיתת ר' יונתן. (מרא"כ)

לא תגנבו בגונב נפשות. ב"ת תת ע"ב ד"ה לת תגנבו. (מא"ן)

בגונב נפשות. מכלתת יתרו נתדש פ"ת, משפטים כ"ם. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה סתם ספרי כו'. במ"ת הוא. נמלת ר' שמעון תמרו ור"ם ס"ל הכת לפטור. (מל"ה)

ד"ה של בית פלוני. לא רצה כו' שחשובים היו כו'. הן נסוף עדיות לימת ועוד תתרת היתה שם כו' ופי' הרע"ב ולת הזכיר שם כו' לומדך כו' שלת לספר בגנות תברו כו' והוא תפי' הרמב"ם. (רש"ו)

ד"ה. וכי ינצו אנשים יחדו איש וגו' כל"ל. (רש"ו)

ד"ה. מבני. מ"ם יתירא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה בעדים האחרונים. מתרין בו או"א בפני הדיינין. ע"ש בגמ' ובע"ק. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מונמצא. וי"ל כדפי' בקונטרס. עי' מכות מ' ובמוס' יו"ט סס פ"ב מ"ב. (מהרא"ב)

ד"ה בני ישראל. אבל כולו משוחרר וגר לא ממעט מבני ישראל כו' ותימה כו'. וים לתמוה מ"ט קאי להו להא דמשמע מלשון הברייתא דלעיל דמדבי להו מגפא מאחיו והיינו משום דלאחיו סס במצות וכ"כ הרמב"ם. וי"ל דלזולי לעצמייהו דכתבו בב"מ (קי"ב:) דלאחד מיבוצא מאחיו ולא כל אחיו ממעט גר, ונהי דלתירוץ ג' אינו מיעוט מ"מ רבוי נמי לא משמע ולא מצי לאפוקי ממיעוטא דבני ישראל. ומיהו י"ל דיהון דאיתא בספרי מאחיו פרט לאחיים ס"מ דבני ישראל לא ממעט גר דל"ב מאחיו למעט לאחריים ל"ל. וגם מ"ש מזיבה ועירכין מדרישין להו בב"כ מותמרת. וכב"ג אימא בסוטה (דף כו) וכן גבי סמיכה אימא רבוי לגריס בריש ויקרא מדכתיב אדם.

(מצפ"א)

באי"ד. אבל גרים ומשוחררים. וכן במתניתין ל"פ יש בכור (בכורות מ"ו.) נתגיירה מעוברת כו' ובכ"י סס. (ג' מהרש"א)

ד"ה. דבר. ובפ' יש בכור חמש ולא חצי חמש כל"ל. (רש"ש)

דף פו ע"ב

גמרא. עדי גניבה כו' להלקותו באנו כו' לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין. לעיל ל"ל ע"ש ד"ה מסום, ודף מג ע"ש, שבת קנד ע"ש, כתובות לד ע"ב רש"י ד"ה שסס, ב"ק כג ע"ב ד"ה ולא ימכרנו, ולף עד ע"ש ד"ה הוה ליה, מכות יג ע"ב. (מאי"ן)

עדי גניבה בנפש. עמש"ל סד ע"ב ד"ה מסר ולפמש"ם הגי"א מנומר בירושלמי פ"ו ה"י דמזקי' ממר מייב ר"י ממר פטור ע"ש. (י"פ ע"ש)

תוספות כו' מדאמר חזקיה אין נהרגין כו'. עי' דרושי רבנו מייס כהן בסופו מה מהא דב"ק ע"ד. (מהרש"ם)

קמ"ל רמוזי לאו כלום. לעיל פמ ע"ב, פסחים לט ע"ב בתי"י וברש"י שס, ב"ק כד ע"ב, מנחות סד ע"ב ד"ה חכמת. (מאי"ן)

מתני'. זקן ממרא על פי ב"ד כו'. עי' מוס' סוטה ז' ע"ב ד"ה מה להלן. (מהרש"ם)

שלשה בתי דינין. לקמן קנ עם רש"י ד"ה כשעור, סוטה ז ע"ב. (מאי"ן)

תלמיד שהורה. עירובין דף סב, סוטה כב ע"ש ד"ה ועד כמה. (מאי"ן)

שלשה ב"ד היו שם. ספרי שפטים קנב. (י"פ ע"ן)

לב"ד הגדול שבלשכת הגזית. מגמוסת במדבר סי' ד'. (י"פ ע"ן)

נמצא חומרו קולו. עי' פירש"י, ולכאורה הגל"פ דמוסרו ר"ל מומר העבירה לעדיה לא הגיע הולאה והעיז נגד הסנה"ג גורס לו להקל שיהו נהרג וכמו שפירש הרע"ב והוא מהרמב"ם. אולם לשון זה יש בפ"ד דסנה מ"ה וסס אינו מתפרש רק ע"ד פירש"י דהכת, אך מלינו רבות שהלשון שוה והפירוש משמע, [ובפרה פ"ד מ"ד אימא ג"כ ללשון זה וסס יש לכוין ב' הפירושים]. (רש"ש)

רש"י. ד"ה אינהו היכי לקי. לאו שאין בו מעשה הוא. עי' לעיל ד"י ע"ש מוד"ה משום. (ג' מהרש"א)

ד"ה ושנים אומרים בפנינו אכל. לחזקיה דס"ל כר"ש אין נהרגין ולירוח"ם לחמר כרבנן נהרגין כ"ב ל"ל, ועי' מהרש"ם. (רש"ש)

תוספות. ד"ה גניבה. וא"ת אמאי מקטלי הא מצי למימר כו'. עי' מהרש"ם ומוסים סי' לח, ועי' מגו' ברכת יוסף מהר"ש סי' פ"ש ופי' פ"ט. (מהרש"ם)

דף פז ע"א

גמרא. במופלא שבבית דין. לעיל טז ע"ב ד"ה אחד, ברכות ד ע"ש רש"י ד"ה בניהו זה, נדה יט ע"ש. (מאי"ן)

במופלא שבב"ד. ספרי שפטים קנב. (י"פ ע"ן)

דבר זו הלכה. נראה דדריש דבר לשון דבור והיינו הל"מ שלא ימנה בכתב אלא בדבור. (רש"ש)

דבר זו הלכה. בירושלמי דבר זו תגדה. (י"פ ע"ן)

דברי אלו החרמים. בירושלמי מהופך דברי זו הסקלת סוטה כו' ריבוח אלו החרמים והערכין כו'. (י"פ ע"ן)

בשעריך זו לקט שו"פ. נראה דעוקין לקרא מפסחים לגמרי, ולכן נוהג דין ז"מ לף בח"ל, עי' בגמרא ספ"ק דמכות. (רש"ש)

וקמת מב"ד. עי' פירש"י. ומולי יליף זה מן ויקס ממוך העדה, עי' לעיל (פב סע"ב). (רש"ש)

ועלית מלמד. בירושלמי מיכן לבית המבירה כו' מ"ט כי נהר קדקי נהר מרום הרים לשמלו ועי' שהש"ר פ"ד שפרי ברכה שבב ר' חומר כל המקומים הוא חומר וירד הגבל כו' וכלן הוא חומר ועלה הגבל כו' ירושלים. (י"פ ע"ן)

א"י גבוה. מעבית י ע"ש רש"י ד"ה עילמי, ר"ה כג ע"ב ד"ה כמה, ב"ב עד ע"ש ד"ה היכי. (מאי"ן)

ארץ ישראל גבוה. ספרי דברים כג, עקב לז שפטים קנב, וסס מקלמי עלה נעלה ויעלו ויתמו ויעלו ממלרים. והכל מייתי קרא זה משום שמפורש סס מכל המלוות. (י"פ ע"ן)

מלמד שהמקום גורם. לעיל מפ ע"ב רש"י ד"ה מלמ, ולף לו ע"ב ד"ה מיום, וע"ש נב ע"ב ד"ה בזמן, שבת טו ע"ב ד"ה מלמ, סוטה ז ע"ב ד"ה מה. (מאי"ן)

דכתיב לכן כו' לא יאמר כו'. עי' הגהת הגרי"פ, מכן בירמיה (טז יד) כתיב ולא יאמר כו' לף בשינוי לשון קלת מהמסור כלן. ועי' בפפ"ק דבכורות דהביאו ג"כ קרא דולא יאמרו המסובר, והרי"ף פע"י סס הרגיש בזה. (רש"ש)

דברי ר"מ. בירושלמי לף הוזכר פלוגתת דר"מ ור"י, ועמש"ל פמ ע"ב. (י"פ ע"ן)

כי יפלא ממך דבר למשפט כו'. והא דכתיב עוד דבר ועשית ע"פ הדבר, הא מפקיען לי' לעיל [ע"ו ב'] למילף גז"ש דבר דבר על הנביא הסקל. (מל"ה)

שמעבירים כל אדר. ר"ה ד ע"ל, ולף ה ע"ב ד"ה ערכין, וע"ש יט ע"ב ד"ה מתניתין, יבמות קמ ע"ש ד"ה הא, לעיל יג ע"ב ד"ה מכלי. (מאי"ן)

רש"י. ד"ה כדתנן הם העידו. אי בפלוגתא כו' כל"ל. ד"ה שמעבירין (בפוסו). יעברוה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה הלכתא אחד עשר. ואם ראתה ג' כו' ולטבילת מים חיים. עי' שבת (קה ב) בפירוסו שהה זה מהוספתא תומר בזב מבזה כו' וזבה מינה טעונה מים חיים. ונראה להגיה כלן ולספיקת ז' נקיים. (רש"ש)

באי"ד. ולטבילת מים חיים. עי' רש"י שבת ס"ה ע"ש ד"ה ולטבילת מים חיים, ועי' בית יעקב דף ס"ב ע"ש בשם רבינו, והוא מלק עליהם דזבה לף בעינ מים חיים ול"ע. (רי"א חבר)

באי"ד. ולטבילת מים חיים. ל"ע דהא זבה מינה טעונה מים חיים וכמש"כ רש"י ז"ל בעלמו בשבת דף ס"ה ע"ב בשם המוספתא, ולריך עיון גדול. (חש"ל)

באי"ד. לקרבן ולטבילת מים חיים כו'. עי' רש"י שבת ס"ה ע"ב ד"ה וסבר כו' בשם מוספתא, ועי' בפ' מנחת חינוך מלוה קעה בקונטרס מנחה שם וק"ע. ועי' שילת יעב"ץ ח"ח סי' פ"ם בזה. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה דאי. וכיון דאם עברוה כו"ע מודו דמעוברת. י"ל לחולי דמחזקיה לעבר מיכן בניסן ולא כדשמוליל דף"ק (יג ב'). (יעב"ץ)

ד"ה ורשב"ל. דאי טמא הוא אין בו ש"פ כו'. ולכאוסה קשה הא אמר שמוליל בפ"ק דקדושין דלם קידשה בתמרה כו' מייתיען שמא ס"פ בתרי, וה"ב לתמי לתמי מייב זקן ממרא לר"ל הא מתמיר הוא, וגם לענין קדושין לא נפיק מיניה קולא דהכי לשם טומאת הוא ולא מזי מלא להסקה אין בו ס"פ, מ"מ לריכה גט דשמא ס"פ בתי"ט להסיקה, ומלתי שהסקשה כן בס' מנחת אהרן ובס' דורש לציון לדוש ד' התירץ בדמוקים. ומיהו לפ"ד הרמ"ם והר"ן לק"מ, דמפרשים דשמוליל לא מיירי לשמא ס"פ בתי"ט אלא ס"פ שהה דעתה להסקה דלתן אינו ס"פ ואפ"ה בשרה וקבלה להתקדש לו, אבל מי שברה ס"פ בכתן וכבון שקבלה התקן בלילה או ע"י שליח לא מיירי, כלל למה ס"פ בתי"ט ואינה מקודשת. ומ"ש י"ל דה"ג ר"ת בכה"ג שקדשה בכבר כזו והיל לא ידעה שמינו ס"פ בכתן דאז מינה מקודשת ומפיק מיניה קולא, וכן ס"ס ולפ"ד הריטב"א דלא מיירי שמוליל מה"ת רק מדרבנן. אך לשאר פוסקים דלא מילקו בכך ומשמע דבכל ענין מיירי שמוליל לשמא ס"פ בתי"ט מה"ת קאי כנ"ל. וי"ל דהכא לגיעה דרבנן קיימינן ואיכו לית להו דשמוליל ובדשמעה בקידושין (יב:), אבל ק"ל ע"ד הלת"מ פ"ג דמתרים שבתא בדברי המוסן על מ"ש הרמב"ם גבי אלנ שם מוסר בתכילה ואינו ס"פ ושם קדש בו לף מהא מקודשת ומייב והרי מקודשת מספק דשמא ס"פ בתי"ט. וע"ל לתיירי שנתקלקל המלנ וכמ"ש הרמב"ם הל' פיסות. (מצפ"א)

באי"ד. דאי טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא חזי אלא להסקה כו'. עי' דוסק לעיון לדוש ד' מהא דשמא שוה פרוטה בתתי. (מהרש"ם)

דף פז ע"ב

גמרא. כלילי שבת. מוליו פג ע"ש. (מאי"ן)

רבי יהושע אומר כהה כו'. עי' הגהת מל"מ פ"ב מטומתת לרעת ה"ט מ"ם סה. (מהרש"ם)

ר"א ברש"א לעולם. ת"כ מלוקע פ"ו ופ"ת. (י"פ ע"ן)

רש"י. ד"ה הירוק כו'. ולבסוף ב' ימים רואה דם אדום כו'. עי' שיר שהרה לפי קפג תמו' ב' מ"ם סה, ועי' שו"ת מהל יהושע סי' סד. (מהרש"ם)

ד"ה ונתת נפש תחת נפש. ואי תפסו כו' ממונו דהורג וקידשו בו אה"א כו' כל"ל ומניקמיים נראה מיומר. (רש"ש)

באי"ד. ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג כו'. עי' קלות המגן סי' ת"י סק"ד שם הגאון בעל טורי מגן שה, ועי' שוחל ומציע מהלוקת ג' ת"ש סי' שע"ת שה, ועמש"ל לף ע"ע, ועי' בעוזי מגן מגיגה בתתי שסס לף י'. (מהרש"ם)

באי"ד. וקידשו בו את האשה כו'. עיין בע"ת שלהי מגיגה שהקשה ע"ו ממרש"י גופיה בב"מ (לף נא), וע"ל ג"מ ע"פ מאי לתיתת בערכין (לף ו'). (מצפ"א)

ד"ה בכ"ג כו' ואם הלקוהו ג' כו' חייבין לו ממון כשאר חובב כו'. עי' בית יעקב יו"ד ח"ב בהשמטה שבסופו בסי' קמ"ת מהא לתין שלים לדבר עבירה.

תוספות. ד"ה בפלוגתא. דאכו' האי גוונא לא מחייב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד כו'. עי' בית יעקב יו"ד ח"ב בהשמטה שבסופו מ"ם עפ"ד תוס' שבועות י"ט בשם ר"ת. (מהרש"ם)

ד"ה ר' יהושע. בירושלמי ה"ח סס. (י"פ ע"ן)

דף פח ע"א

גמרא. אפילו ציצורא. לעיל יד ע"ש, תמורה כז ע"ב ד"ה בין למר ובד"ה לף למרו, מנחות עח ע"ב ד"ה ומתירין. (מאי"ן)

רא"א מקנא ע"פ שנים. בסוטה ג ע"ש ובירושלמי סס ובפ"ו ה"י בר"י בשם ר"ש מקנא ע"פ ע"ש כו'. (י"פ ע"ן)

ערימת עגלה בפלוגתא דר"א ור"ע כו'. כלן שלא הזכיר גם לאב"י י"ל משום דדי בפלוגתת ב' לתנויים, אבל בסמוך גבי טהרת מצורע דלנלא שת ר"ש הקודש ונקט שת ר"ש המחוסר בלריך טעם. (רש"ש)

רבי אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל כו'. ע"ל י"ד ב' דלרש"י כולו סנהדרין בעינן וכאן לסוי זקן ממרא אינו בעינן. (מהרש"ם)

נותן על שמאל. עמש"ל סה ע"ב. (י"פ ע"ן)

הוא אומר מפי השמועה, והן אומרין מפי השמועה א"נ. וק' לעיל בסנה סנה ובקרמת וגבסת דפליגי בגז"ש לתין לסס דן גז"ש, אף"ב קיבלה וע"ב ע"ב חולקים מפי השמועה וע"ל דזוסו שמינו מקבל גז"ש מזה שקיבל הוא מפי שכך נראה בעיניו ומיירי שהזקן חומר כך הוא בעיני ואינו מקבל גז"ש לף ז"ל דהמוסן כ' בשבת דל"ז דהי' להם לקבלה מנין גז"ש ולא קבלה מנין גז"ש ל"ב דהזקן הלוה לף הי' יכול לקבל הגז"ש כיון שים לו בקבלה מניין גז"ש וזהו אינו בכלל וי"ל כגון שלין לו בקבלה מנין גז"ש ואעפ"כ אינו מקבלה מלומד דעתו, ועוד לפמ"ש בספרי מלת הרועים מ"ב דלת הי' להם בקבלה רק מד לד מגז"ש או הלמד לאו מהלמד, ב"ב י"ל דפליגי בגז"ש ממי נלמוד לאו ולו"ק. (מל"ה)

מפי השמועה כו' עקביא בן מהלללאל. עיין ע"ב ד"ה ואין, ולף פט ע"ש ד"ה ולא, סוכה כח ע"ש, יבמות יד ע"ש, ולף טז ע"ש ד"ה כאור, פסחים סד ע"ב, בכורות נח ע"ש, מוליו קז ע"ב ד"ס וגזרו עליו, ע"ז לו ע"ש. (מאי"ן)

א"ר יאשיה. ספרי תצא רים וסס בירושלמי כאן ובכתובות פ"ד ה"ד ובסוטה מסוס תמני ירושלים, והכל משמע דזוערי בעלמו היה מתמני ירושלים. (י"פ ע"ן)

רש"י. ד"ה אדם שפרחה כו'. והכניסו למקדש כו'. עי' במ"ל פ"ג מהל' בימת מקדש שהקשה על פרש"י ותירן. ועדיין יש לתמוה על דברי רש"י שלהי עירובין ע"ש, ואין לתרלן כמ"ש המ"ל. (מצפ"א)

ד"ה י' כהנים. ט"ס וע"ל בני מסס. (רש"ש)

ד"ה ממקום שנעשה חלל. לתת אותך על צוארי חללי רשעים כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שלש אינן לקט. שאין דרך להסקירן. טעמו לף משום דמלכה דמלכה היל, וע"ש במפרשים טעם בשם הירושלמי מקלת. (רש"ש)

ד"ה שלשה אינן שכחה כו'. ובא עני ונטלן כו'. ע' רש"ל, [ומ"ש] י"ל דזקן ממרא כש"ש ותוב כרת בשם בא תמר וקידשה ודו"ק. (מל"ה)

תוספות. ד"ה מרחו. וא"ת תרומה נמי לתני כו'. עי' מה שלייתי ע"ד בב"ק בס"ד. (רש"ש)

באי"ד. וי"מ כו' דאפי' הפקיר לאחר מירוח פטור מן התרומה כו'. עי' שער המלך פ"ם מלוב בשם הר"מ, ועמוס ב"מ כ"ל ב' ד"ה ופטוחות ומ"ש. (מהרש"ם)

ד"ה קינויו מחול. היינו דוקא. כוותם דלפילו למ"ד לתמר סמיכה נמי ממול מ"מ בשמשמקה המגילה מ"י למחול, וכמו לל"מ בתמרה מיני שוסה תמר שמשמקה המגילה כן ל"מ מחילה. (קרני ראם)

באי"ד. היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה. קשה דהרי בהדיא תמרינן (סוטה כה.) דלף לתמר סמיכה שוב אינו יכול למחול והוא זמן רב קודם שהושלת ב"ד ומב"ש תמר מחיקת המגילה, ועוברני לזה תכס תחד ונמשת היל תמיה עלומה. (מהרצ"ח)

באי"ד. היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה. הן בסוטה מסקינן דלף לתמר סמיכה אינו יכול למחול, ולשון רש"י כאן מזוקק. (רש"ש)

באי"ד. אבל לאחר מיכן אין יכול למחול. כ"ה בירושלמי כאן פ"ם ה"ו, ועי' מל"ם פ"ז מממרים, ואין ירושלים שם, ועי' תורת סיים כאן שכתב להסוס' קאי רק למ"ד לתמר סמיכה מחול, ולא כמ"ם בהגהת קרני ראם שם כאן. (מהרש"ם)

דף פח ע"ב

גמרא. זקן ממרא שרצו בית דינו למחול כו'. בסוטה הגי' בית דין, והוא יותר נכון דקאי על כ"ד שבלשכת הגזית. (רש"ש)

וכשבאתי אצל חברי. בספרי [תצא ריש] וירושלמי. [כאן, כתובות פ"ד ה"ד] אלל ר"י בן בתירה בגליזין. (י"פ ע"ן)

מתחילה לא היה מחלוקת. שבת טו ע"ש, ד"ה כי, יומא נט ע"ש ד"ה יוסי ב"י, תמורה טו ע"ב, מגיגה יז ע"ש ד"ה יוסי ב"י, תמורה טו ע"ב, ב"מ לג ע"ב רש"י ד"ה בימי רבי, סוטה מז ע"ב. (מאי"ן)

לא היו מרבין מחלוקת בישראל. עיין ירושלמי ספ"ק דקנהדרין. ועי' ירושלמי פ"ב דמגיגה דלכאו דמהמה לף היה מחלוקת בישראל רק בסמיכה, ועמדו שמאי והלל ועשו מותם מרבעה, היינו סס פליגי בשלשה דברים ועם לילוף הסמיכה שהיתה מחלוקת עוד מזמן קודם ועשו מרבעה, והסוס' (מגיגה יז.) הקשו דהרי מחלוקת דוד עם שמול במלוה ופרוטה קדים טפי ע"ש. ועי' תוס' יבמות (יומא נט.) דהרי תמרינן שם דב' בהנים גדולים בשמיהו מן מקדש ראשון, ל' תומר בידי הקפת ול' תומר בגדלי הקפת הרי היה מחלוקת עוד בסוף בית ראשון ע"ש. (מהרצ"ח)

ושני ב"ד של כ"ג. פירוסלמי של שלשה שלשה, ואולי ט"ס הוא.

על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שעליו שוכן מקוקה כמ"ש פ"מ דמדות.

אחד יושב על פתח הר הבית. פירוסלמי פ' כחול ופ' כהר הבית וכן לקמן גבי ויש לאו נתין אימא מתח מ"ש כאן פתח העזרה ב"ד שבמיל, וכ"ר פ"ע ככככן. (יפ"ע)

ואחד יושב על פתח העזרה. הוא כמו כן כמשמעו שער נקוד שבמזרחה של עזרה. (יעב"ץ)

אם שמעו א"ל ואם לאו כו'. מן ומס עד שם, לו גרס הכ"מ בהל' ממרים ה"ד, וכן פינו בנוסח הברייתא שבסמ"ג עשין קיג. (רז"ו הלוי)

ואומר כך דרשתי. מן ואומר עד שם ל"ל טעות הדפוס לפיז לו פיכות פה אלא גבי זקן ממרא לכן פינו כרמב"ם ונסמ"ג שם ודו"ק. (רז"ו הלוי)

יושבין מתמיד של שחר. לעיל יד ע"ב ד"ה שלימא, ולקמ קד ע"ב רש"י ד"ה ויצאו, שנא טו ע"ב ד"ה אלא, יומא יט ע"ב, פסחים ג ע"ב ד"ה מן המוצא, קדושין עח, ולקמ עו, ר"ה ל ע"ב ד"ה אין תוקעין, וע"ז כה ע"ב, כתובות כו ע"ב ד"ה ותמיהנו, ולקמ קה ע"ב ד"ה אמי דיינן, נדרים עז ע"ב. (מא"ז)

ובשבתות וימ"ט. פירוסלמי היו יושבין בהכמ"ד שבהר הבית. (יפ"ע)

יושבין בחיל. משמע גם כן במזרח העזרה היתה שם לשכה מפורסמת לשם. (יעב"ץ)

מי שהוא חכם. פירוסלמי המעולה בפיניו גם לא לדיין בעיניו כ"ש להוציאו בב"ד שבהר הבית ועי' במל"ב פ"ו. (יפ"ע)

איזהו בן עורה"ב. יומא סו ע"ב. (מא"ז)

מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר כו' עמוס. לעיל ח ע"ב ד"ה בעדה. (מהרש"ם)

מתני'. חומר בד"ם כו'. קשר עליון. לעיל ד ע"ב ד"ה לטטפת. סוכה כח ע"ב ד"ה ומנח, עירובין לו ע"ב, וע"ש לז ע"ב, סוטה יז ע"ב ד"ה מה, סוריות ד ע"ב ד"ה מה, מנחות לח ע"ב ד"ה התכלת. (מא"ז)

גמרא. א"ר אלעזר א"ר הושעיא. פירוסלמי ר' יומנן משום ר' הושעיא. ומס משומ, פ' דאמר שם בתיסורין נגלה וסרך שעיקרו מה"מ ופירושו מד"ם הציעור, ג' ל"ב מוסף וגורע ור' זעיר להוסיף דבעי מוסיף וגורע דהיינו כמה שהוא מוסיף לחייב בשעור קטן גורע ע"ז לענין חולי בעזרה, ולענין שהוא שלא תחול עי' שבועות כח ע"ב כג ע"ב כן נ"ל ושם יחלין אפי' לר' הושעיא פי' ר' הושעיא נתרגז על שניהו כותפו, דהוא אמר על מ"א וס"ל דר' יהודה לעולם פו ע"א מוסיף על ד"מ ובתסורין מודה דבעי זדונו כרת ושגגתו חטאת וכמ"ש הכ"מ לר' הרמב"ם ורק תפלין וכנסנוניין, ושם שינו, והוו ס"ל לגריך לך שתק לך ללא גריך לך לפליג ממך. פי' דתמיהי תמרו לו דזעירי לגריך לך לא שינה כ"כ דגם הוא בעי מוסיף וגורע רק שהיה ממ"א לתסורין, ור' יוחנן ללא גריך לך לפליג ממך ול"ב גם מוסיף וגורע, כ"ל פי' הירוסלי' אשר נתחקו בו, ובפ"ק בתרתי כל הקוגי' שם ובדברי המפרשים מוקשים מאד ותכ"ל. (יפ"ע)

ואין לנו אלא תפילין. עיין תוס' (מנחות לח.) ד"ה התכלת דלמה לה מסכתא בפיעים, הרי הוצרכה במורה להטיל למוטלת דיש בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע ע"ש, וי"ל דהנה בשלמא בענין הקרבנות והמוטים מוקי שפיר עיקרו מד"ת, ופירושו מדברי קופרים, דהא אין רמז בתורה על עניים אלו. אבל הוטל למוטלת היינו שבשה יותר מן ד' כנפות, זה מקרי עקרו מד"ם, ופירושו מד"ת דהרי מפורש על מרבע כנפות כמותך ולא הוי פירושו מד"ם וז"ב. וענין פירוש הר"ן דהקשה דהרי מסכתא בהורה להוסיף נרכת כהנים (ומע"ג דב"כ לא הוי מוסיף גורע דהרי לא נפקלו הנרכות הרשותות דהתי למובח קתי, ואולי כוונת הר"ן היכי דהוסיף נרכה משלו נתמצע הנרכות דגורע בעיקר הנרכות דל"ש י"ח רק נסדר הכתוב בתורה). ומי' הר"ן כיון לכתב כה מנרכו מתמע הוי כמו שכתב בתורה ולא הוי פירושו מד"ם ע"ש. (מהרצ"ח)

ואין לנו אלא תפילין אליבא דר' יהודה כו'. עי' טוהי אבן נרשם השנה בקופו קו' נרש"י פירוסלי ל"ו דבל תוסיף מקוי למקוי הרי מסכתא לה מיוד כרת דר"י ס"ל שבשה זמן תפילין ולתפילין של זקן ממרא עובר בכל מוסיף והוי מצוי ומייב, ומתוס' שבשה ס"ב דדבר לביסה הוי הוספה לאחר יד, וי"ל דהיינו בשבה שאין דרכה נכך. (מהרש"ם)

והאיכא לולב. עי' מל"מ פ"ה מתיסות סוף ה"ז, עי' מ' שתגת מריה דיני ניצים סי' ל' עלה ל"ב קרוב לסוף עמוד ד'. (ג' מהרש"א)

האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. משמע בכה"ג אינו ב"ת, וע' (שבת) [עירובין] דף לו ע"ב, ועטו"ר תו"ם סי' ל"ד. (מל"ה)

והאיכא ציצית. עי' בב"י ס"ח סימן י"ח עלה ד' ד"ה וכתב בעל העיטור ובדבור שאחר זה. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה בן סורר כו'. אם רצו למחול ולא הביאוהו לב"ד כו'. עי' מל"מ פ"ז ממתריס הל"ל, ועי' תוס קופר מ"מ סי' כ"ח. (מהרש"ם)

ד"ה מסית דלא בעי התראה. אם היה מסית ומורה טעם היתר כו'. שמעתי דמיתות אלו מן ום היה מסית וכו' עד תיבת הסתה ל"ל בדיבור אחת"ו. (מהרש"ם)

ד"ה ואליבא כו'. ולא נהירא לי דההיא בתפילין של יד קאי כו'. עי' שו"ת בית מפרים ח"ם סי' ס' ב'. (מהרש"ם)

בא"ד. ויש לומר כיון דקודם נטילתו נפסל כו'. עי' בית מפרים הל"ל וע"ש סי' כ'. (מהרש"ם)

ד"ה קשר עליון. דפלוגתא היא במנחות. עיין במהרש"ל שהגיה וכתב ודוק ממנחות יע"ש במהרש"ל, וכוונתו למ"ש רש"י ממנחות שם ע"ש ד"ה קשר עליון וכו' ודוק. (רז"ו הלוי)

תוספות. ד"ה מסית כו'. דאמסית לא מחייב. גם במסית משמע כרת כגון שקבע שיתלין בשעת מסיתו ואם חייב מיתה פטור מתשלומין, ומו משמע כרת כמו לתמרינן לעיל בפלוגתא דרבי וחכמים, מיהו י"ל דמסית דשמעה היינו דנהרג בלי התראה לא היה משום רשעה אחת וחייב גם ממון ול"ע. (קרני ראם)

ד"ה אי. ומיהו תימה כו' שאבד ג' מינין בס"ע כו'. מדברי מהרש"ל נלמה דמיתמיטתיה ממתכ' לתמרוג היינו עתמן בתוספות (סוכה לד ב). (דש"ש)

בא"ד. אבל תפילין אם הניחן כו' והניח גבייהו כו' ה"ז מוסיף גורע. והל' ללא מ"ל בפיניש כה"ג שקשר תפ"ב עליהן חוט ממיש, ע' תוס' ר"פ התכלת שקשרו כה"ג לנוקי בהטיל למוטלת ובמיוסף יתייבב גם זתת. (דש"ש)

בא"ד. מדאגביה נפיק ביה. סוכה (מב ע"ב). (שער הקבוטות)

דף פט ע"א

גמרא. א"ה תפילין נמי כו'. הקוגי' זוהת מוזן ע"פ המבואר במנחות (לד ב) דהד' פתיס נריכין להיות מעור אחד דוקא, ועי' בשו"ע ס"ח סי' לב סעיף לח ומכאן יהיה לתיה ללא מהני תפילה. (דש"ש)

מתני'. אין ממיתין אותו לא בב"ד שבעירו כו'. בתוספתא פי"ע ס"ח גם מסית וזוממין וזקן ממרא, וד' רמב"ם וכסי"מ ס"ע. (מהרש"ם)

בית החיצון. מנחות לה ע"ב ד"ה מעבדתא. ודף לד ע"ב ד"ה והקורבן. (מא"ז)

אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים כו'. משמע דבעינן שב"ד הגדול יהיה שם ג"כ דוקא, ואם כבר גלו ליבנה יזכרו לירושלים ברגל. וקושיית התוס' דל"כ מ"ל לריב"ז דהוה בסנהדרין, לא תקשה ד"ל דאין מוזהין אלא לתניות, דהא לא קאמר רק שבירושלים ודו"ק היטב בתוס'. כך ל"ל מנ"ל הא דבעינ מיתתו בעינן שיהא ב"ד הגדול בירושלים. (דש"ש)

משמרין אותו עד הרגל. ספרי רמה נא. (יפ"ע)

וממיתין אותו ברגל שנאמר כו'. עי' מו"ק י"ד ב' ומ"ם על הגליון, ועי' תפלרת יטרחל על משניות מהא דיבמות ג' לתין מיתת ב"ד דומה שבת, ע"ש בתפלרת יטרחל שתי' דברגל היינו בחול המועד. ומשלמי מה יעשו בחג שבועות, וי"ל דהא עלרת יש לה תשלומין כל ז' ואו ממיתין אותו, גם י"ל דברגל היינו בעבד הוא אפי' בחיו עושה מעשה דומיא דחתר כגון חבריה דמיכה, ודוקא לומר דת"ח בעובר עד"ע רק אם גלה נבואתו כמו עדו הנביא לקמן. (דש"ש)

רוחו של נבות. לעיל מח ע"ב. (מא"ז)

מתנבאים בסגנון אחד. עי' ירושלמי ה"ו. (יפ"ע)

ויהושפט הוה התם. קשה דילמא לחתר כדי דיבור הוה מה שחתר להם יהושפט ולא יכול עוד לחזור בו. (מל"ה)

נשא חנניה ק"ו. פירוסלמי ריב"ל אתר מנניה בן עזור נביא אתת היה [פי' שחשב בלבתו שחתת הוא] כו' לפי מלחת לבבל שנתים שנה כו' כל ימיו של מנשה חיו שלא נ"ב שנה לא מהן עשרים שנה שתין ב"ד כו' וחתים של אתון ול"ל של יהויקים הה"ד ויהי כו' תנני בן עזור, ועי' יפ"ת ופ"ת שהקשו הא מנשה היה בן י"ב כשמלך וי"ל שנה ליהויקים ואחרבע לצדקיה ויתרים טובת, והניח היפ"ת בקושי, ודברי הפ"ת תמוהים. ועטו"ד נר' ללא כת"ם הם דתתות מזקיה יתל התחנון, כ"ל משנה שהוציא מנשה בגלה והתלה שליטה מלך בבל עליהם, וס"ל לירוסלי' זהה היה בשנת תתם ושלשים למלכותו כתב"ל בג ע"ת, ונשתרו עשרים שנה ממנשה, וז"ש לא תהן עשרים שנה היינו לתשוב תוסם בתוך ממלכת בבל עליהם, ות"ש שתין ב"ד שלתעלה כו' הוא ע"ס ושברת לבשנת דרפ"ג דכתיב נקטי' וכן מוכח תדלרף לזה ושתים של לתון תלתה דתעקי בתתבון הכניס לגלות בבל, ובזה ת"ש תתבון, עשרים דתנשה ושתים לתתון ושלשים ות' של יהויקים וי"ל שנה ליהויקים ותרבע לצדקיה הרי ס"ת וזה שנתן תנניה ב"ע בעוד שנתים כו'. (יפ"ע)

א"ל כיון דאתיהיב קל וחומר למידרש כו'. ק' לפמ"ם הטעם לתין עונשין תן הדין לפי שהוא תמור, תפשר לגי תתכפר בעונש זה ועונשו תמור לעוה"ב, ת"כ גם כאן תינו ק"ו כלל וי"ע. (תל"ה)

כיון דאתיהיב ק"ו למדרש כמאן דאתמר ליה דמי. ק"ל מה לף לם נימת דבב"ע עונשין תן הדין כמ"ם הגיעת וודליס, ועיין בפרשת דרכים תם דוד. לך זה דווקא לם תינו רוצין לעונש תומס שפיר, כיון לתנו דין הק"ו עונשין תומס, לבל בעונש המגיע מתתו יש' לית שייך לדיוק הק"ו, לפמ"ם הקרבן לתכון הטעם לתין עונשין תן הדין, תשום לגמ' יבא תחד ויפרק הק"ו. לף לגבי דידן לענין עונשי ב"ב ל"ש זה, לבל לענין עונש הב"ח, לגמ' שלשה לית לה הוה ק"ו כלל, וי"ע כעת. (ענני שמואל)

רש"י. ד"ה ובעדים זוממין. שיש כו' ומועלי בשבועות. כ"ג דל"ל, עי' לעיל (כז.). (דש"ש)

ד"ה ואין שני נביאים. דכתיב כו'. לשון המקרא לינו כן. (דש"ש)

תוספות. ד"ה קשר. פי' בקונטרס כו' וליתיה כו'. עי' תם קופר ח"מ סוס"י קל"ב מ"ם זה. (מהרש"ם)

ד"ה ולא. דא"כ משכחת ליה לריב"ז כו'. מימה הל כ' התוס' לעיל דל"ז ב' ד"ה מיוס ללמיוס צורך היו תוזרין רק משום לניסה לא היו תוזרין ועובדת דריב"ז בריניסה הוי כמ"ל ת"כ תלי תקשה כאן, וי"ע עמ"ל דף מ"ת בגליון. (תל"ה)

בא"ד. לפמ"ם בתוס' כתובות ל ע"ת דבשתר עבדות זולת לניסה היו תוזרין לנשבת הגזית יב ליבב פרש"י תקוני התוס'. (יפ"ע)

דף פט ע"ב

גמרא. חבריה דמיכה. פירוסלמי תינת תבריה דמיכה על התוותר על דברי עלמו, דמ"ל להירוסל' דנעתי הזקן הוא תיכה ונעתי התוצב הוא תברי דמיכה שבבל עתו, ועי' לקמן קת ע"ב דבשב בן בכרי הוא תיכה, ופליגי הבבלי וירוסלמי. (יפ"ע)

עדו הנביא. כ"ה גם בפסדר"כ פ' שקלים, תנחומא תולדות י"ב תשת ו'. (יפ"ע)

א"ל תאן דאביל כו' לקי. כה"ג בתוס (כ ב) והדתיון לינו תוקן, ועי' בערוך ערך תמר ופי' תגומגם. ותולי י"פ שהיה לית נתים ר"ח שהיה דרכו לתכול תמרי בתרבלא, וכשתתע תפי דתנת קתיה דר"ת ת"ל לקי בתתיה תפן תפרי ניה, וכן שם בתוס תמר ליה תני כו'. (רש"ש)

מאן מתרי ביה וכו' חבריה נביאי מנא ידעי וכו' כ"א גלה סודו וכו'. ל"ע מה שם נעינן מזה עדות שמתה יכול להזימה, לשמאי דהוה כמו מיקורע בעלמא דל"ג עדות שמתה יכול להזימה, ולשיטת הרמב"ם דהכחשה והזמה ניתד אינו מועיל, ולא הוה הזמה רק שם שמאי שהמעשה יהיה אמת, ות"כ נכחן הוה עדות שמתה"ל, דשם יזימו אותם, ג"כ יגרמו נזיקים להזים אותם שלא ניזה לו השי"ת, ת"כ הוה הכחשה, ונגוף דברי הרמב"ם המרכתי מזה ממ"ש ותכ"מ. (ערני שמואל)

ודילמא הדרי. לעיל לח ע"א ד"ה על מולתו, יומא עג ע"ב רש"י ד"ה גזרת נבוך. (מא"ן)

דמוחזק שאני. עי' שפרי ח"ג קע"ה. (יפ"ע)

דאלת"ה אברהם אבינו איך שמע ליה יצחק ואליהו איך סמכי עליו ועבדו שחוטי חוץ. הת"ל נקטו מכהכם איך לה להקריב בנו, ואליהו איך הקריב בחיקור הכמות, מכלן מוכח דרק לענין שמיעה לדברי הנביא ולענין עונש הממרה פט"ז. אז צריכין לנביא מחזק ושיהיה משום מגדר מלתא ועקירה לשעה. אבל בענין שהנביא עושה מעלמו ואיהו מלוה למחרים הנה בזה הפוסק מיד חייב לשמוע דברי הנבואה ואסור לו להתמהמה ולהטיל ספק, וא"כ על אברהם ואליהו אין קום' דהם שמעו מפי ה' ותייבים לשמוע. אבל יפתח וישראל לא שמעו מת דבר ה' בזה, משקה הש"ם דאם מלוה נגד התורה ת"ל לשמוע לו, רק משום נביא מוסכן הותר לפי שעה. (מהרצ"ח)

היכי שמע ליה יצחק. נרכות סג ע"א רש"י ד"ה מקיפין וד"ה בכל, יומא נד ע"א ד"ה כרוזים, נדרים ל ע"ב ד"ה ולגמרי. (מא"ן)

אחר הדברים. לעיל ע"ב ד"ה רמלי, תענית ד ע"א ד"ה והיינו, ב"מ נח ע"ב ד"ה הלח ירחמך, לעיל דכ"ל פ"ב ופל"ב. (מא"ן)

אמר שטן. בב"ר פנ"ה מה"ש אמרו כן ע"ש. (יפ"ע)

בבקשה ממך. ב"ר שם. (יפ"ע)

עמוד לי במלחמה זו של"י הראשונות אין בהם ממש כל"ל. (רש"ש)

זה יחיד לאמו. ב"ר פל"ט, תנחומא וירא, פדר"א פל"ל, פס"ר פ"מ, שוח"ט מ' כ"ט. (יפ"ע)

קדמו שטן. ב"ר פט"ז, תנחומא וירא. (יפ"ע)

מאחורי הפרגוד. נרכות יח ע"א, תניגה טו ע"א. (מא"ן)

כך עונשו של בדאי. ב"ר פל"ד. (יפ"ע)

א"ל ישמעאל ליצחק. ב"ר פנ"ה, תנחומא [וירא]. (יפ"ע)

נביא שהדיח. שפרי ראה פו, ושם בדברי רבנו ור"ם מבואר טעמייהו דלמפרש הכא נגמ', ובפיקפק ל שם שהם כדעת רבנו. (יפ"ע)

ולילגמר ממסית כו'. ק' דהא אין אתה רשאי למזכה למיתה המסורה ממנו כדלעיל דף כ"ב ב', וי"ל דמסוך מטעם דקלמר אח"כ דעין הדיוט מהליוט. (מל"ה)

רש"י. ד"ה עדו הנביא. שנתנבא על המזבח בב"א כל"ל. (רש"ש)

ד"ה תמרי בארבילא. בכברה. כ"מ בנגע מליעה (כו ב). (רש"ש)

תוספות. ד"ה אליהו. דכתיב באליהו ובדברך כו' כל"ל בב' וכן לקמן. (רש"ש)

בא"ד. ועוד יש לומר כו' לא שאמר לו הקב"ה אלא מקרא היה דורש כו'. עי' ירושלמי פ"ג דתעניות, ורמב"ם פ"ט מיסודי התורה, ועי' ערוך לנר ליומות פ"ט ב' בזה. (מהרש"ם)

דף צ ע"א

גמרא. וקיום מקצת. לעיל ג ע"ב ד"ה מדיתי, וע"ש ע"ב ד"ה הוי אומר, ולף פז ע"ב ד"ה דבר, הוריות ד ע"ב ד"ה קרי ביה, הקדמת הרמב"ם לספר זרעים. (מא"ן)

ללכת זו מ"ע. שפרי ראה פו ושם אתר נוך זו מל"ת. (יפ"ע)

ר"ש פוטר וה"ה לרבנן. ירושלמי דברי חכמים קוקלין אומו דברי ר"ש יכין ליה פיוסטייה ופי' הפ"מ מחסנות ופטור. והגי"ל גוסם וחכמים פוטרין ור"ש יכין ליה מציעא ופ"ל לר"ש דחייב. וזה ליתא בעי"ד דהלא בתוספתא פי"ד מבואר דר"ש פוטר. וגר' דחכמים פוטרין כגי' הגי"י ופיוסטייה פי' כמ"ש בערוך ע' פיטין עמ"ש בתוס"ד דומין פיטין לחזן הכל ופיטין פי' הכל. כן יתפרש הכא דהוה טעם למ"ש חכמים פוטרין משום דדברי ר"ש יכין ל' פיוסטייה המונן מדבריו שהוא לדברי הכל מה שפוטר. (יפ"ע)

אם יאמר לך נביא. שפרי ח"ג קצה. (יפ"ע)

חוץ מע"ז. [שפרי ח"ג] קע"ז. (יפ"ע)

לאחיו ולא לאחותו. לעיל ג ע"ב ד"ה זוממי בת כהן, ולף נא ע"ב ד"ה לחתיו, וע"ש מו ע"ב ד"ה מו, ולף סו ע"ב ד"ה עד, ב"ב פח ע"א ד"ה דכתיב, מכות ג ע"ב ד"ה כל. (מא"ן)

לאחיו ולא לאחותו. יעוין לעיל לף סו ע"ב תוד"ה עד שיהו, ובניס מכות תוד"ה זוממי ג"כ, ולעיל לף נא ע"ב תוס' ד"ה לחתיו. (רב"ם)

לאחיו ולא לאחותו. נם' דוכס לניון סוף דכוס י"ג דקדק דחמאי ממעטינן כאן אחותו מלאחיו הת קי"ל לכל התורה בלשון זכר ונמצרה ולא מיעטיה אלא מלשון זכר. ולק"מ דהך לאחיו יתירה הוא הל"ל רק ועשיתם לו כמאכר זמם לעשות. וכה"ג כתבו תוס' ביצמות (לף ע"ב) (וי"ש מכות לף ה ע"ב). ועש"ו ת"ש ג"כ הת לחיתא בספרי פ' שופטים מלך ולא מלכה, דהתם נמי מלך יתירה כתיב. (מצפ"א)

מתני'. כל ישראל כו'. נרכות יט ע"ת, ר"ה יז ע"ת, יומא יג ע"ת ת"י ד"ה הלכה ולף סו ע"ב, ב"ק טו ע"ב ד"ה והוא, כתובות קג ע"ב ד"ה מזומן, לעיל פח ע"ב. (מא"ן)

כל ישראל. התוי"ט כ' שמדברי הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ שהעתיקו בניס מכות מוכח דפרק הנחנקין הוא התחיון, וכוונתו למש"כ שם ומתרו שבאילו שתתר ולתו הן הנחנקין כו'. ואינה רחיה להת כ' שם ג"כ הדיוק אליו ותלו הן הלוקין לף שהוא פרק התחיון. ותגב תומר דמש"כ שם לתין דשות לצ"ת לעונת ולהלקות (וכן העתיקו התוי"ט שם) ט"ס הוא, ול"ל לעונש ולהלקות. (רש"ש)

שנאמר ועמך כו' יירשו ארץ. בתוי"ט שם בהרמב"ם בתחוור מרע יו"ל כ"ש לשיטתו שם בפ"ת (ע"ש בכ"מ) שהוא"ב הוא עולם הנשמות, אבל לפי הרע"ב שהוא תאר התחיה יהיה ארץ כמשמעו. (רש"ש)

ואלו שאין להם חלק לעוה"ב. עי' בעקריס מתמר רתתון פרק עשירי, וע"ש ג"כ מהו תלת תפיקולס. (ג' מהרש"א)

ואלו שאין להם חלק לעוה"ב. תנחומא ותרת ג'. (יפ"ע)

בספרים החיצונים. במד"ר פי"ד. (יפ"ע)

ההוגה את השם. לעיל ס ע"ת ד"ה ושם, יומא לז ע"ת, ולף תת ע"ב, עירובין יח ע"ב ברש"י, סוטה ה ע"ת ד"ה וז"ת, שבועות לה ע"ת ד"ה בתל"ף דל"ת, קדושין עת ע"ת ברש"י, תבות דר"ע פל"ו. (מא"ן)

ההוגה את השם. עי' ברש"י לקמן ק"ת ב' ד"ה ובתתון עונה, ועי' רש"י עירובין י"ח ב' ד"ה דיו לעולם. (ג' מהרש"א)

ג' מלכים וד' הדיוטות. במד"ר שם שהש"ר פ"ת שוח"ט ה' מדר"ע פל"ו ופמ"ת, ושם תציב תמשה מלכים ושלשה הדיוטות ובהדיוטות תציב גם קין וקרח, ובמלכים י"ח כלל ואין ידוע מה שהוסיף תנ"ת פ"ת, ועי' תג"ב פ"ת. (יפ"ע)

גמרא. תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתה"מ. עיין רמב"ם פ"ת מהל' תשובה ודברי הלח"מ שם דהרמב"ן גרס הוא כפר בתה"מ לפיכך לא יהיה לו חלק בעוה"ב ע"ש, תולם בש"ס מפיים כתן שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, ועולם הבא ותחיית המתים שני ענינים הם, ומה מדה כנגד מדה שייך כתן. (מהרצ"ח)

מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה. סוטה יא ע"ת רש"י ד"ה במה, לקמן קת ע"ב, ולף ק ע"ת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה מחלוקת. דכתיב ובא האות כו' נלכה וגו' ונעבדם כל"ל. (רש"ש)

ד"ה פטור. דבר שלם ולא חצי דבר. עי' לעיל פ"ו ת' תוד"ה דבר.

(ג' מהרש"א, שנער הלקוטות)

ד"ה בה ל"ת. אלמא שאר מצות כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ובין בשאר מצות. למ"ל לרה"מ אונתצתם הם"ד ואמ"כ מתמיל דנור דרתמנת כו'. (רש"ש)

ד"ה דברי הכל פטור. ואפי' מחנק וכו'. פי' הוקשה לו לרש"י לכיון דם"ל לרבנן דעיקר הגוף בשאר מצות בשקילה אימת דשקיים מקצת חוי בתנק ובהת מיירי קרא להשניא שאר יוד, ותירן דל"ת להתם דכר שלם כתיב ושם כן לף לרבנן על כרתין תדברים בעלמא קאי, ולא תפיק לה הרב ז"ל מקרא דלילכת בה דכולה משמע, משום דאימת דהיינו לענין שקילה אבל תנק אינה אלף לקיום מקצת, וזה ברור ולפי כתידושי הלטות שלת לדקדק ע"ש. (מים חיים)

ד"ה מר כדא"ל. בחנק הם"ד, ומה"ד וה"ה לרבנן. (רש"ש)

ד"ה לאחיו. היכא דבעדותו מחייבין איש כו'. התוי"ט לדקדק מדבריו דדוקא היכא דמתייבין נם לת הבועל ע"ש, ול"נ מדבריו לעיל בסמוך ד"ה ושעלה דס"ל דלף לתינן מתייבין תומו מ"מ נידונין בחנק, ודקדוקו מכאן אין הכרח כ"כ. (רש"ש)

בא"ד. ודינן חלוק כי הכא לו הוקשו. עמוס מכות ג' ע"ת ומי' הר"פ שם. (מהרש"ם)

ד"ה כל ישראל. מעיקרא איירי בד"מ ומפרש ואזיל בהו כו' כל"ל. (רש"ש)

דף צ ע"ב

גמרא. קללת חכם. עמ"ש נרכות טו ע"ב ד"ה דקללת. (יפ"ע)

על עסקי שער. יש לפרש שהוא מלשון יפת השער שער הזול מלה שעירים. (חכמת מנוח)

לתה"מ כו' לאהרן. יומא ה ע"ב, פסחים קיד ע"ב ד"ה לתת, יומא נג ע"ב נרש"י. (מא"ן)

ונתתם ממנו את תרומת ה' כו' כל"ל. (רש"ש)

וכי אהרן לעולם קיים כו'. י"ל מכל הרתיות שהניאו לתמית המתים זהו המחוור, ועמ"ש נספר תס לניזה (דה"י ג"ו) ותרתה דבר פלא שנתקיים בתהרן הכתוב בתקדש רתשון, וממנו ניקח שיתקיים עוד לעתיד לבת ג"כ, תמנם הניתו תי"ל מקום להתגדר עוד מקור לתחיית המתים, הלא הם שלא רתיות שתניאו בספרים ולתו תגדה שהם המנותרים בתכלית הניתור ת"ל לדרש ורמז, ותין בהם מקום למשל, ע"ם תם לניזה. (ערני שמואל)

ארי דורס ואוכל. פסחים מט ע"ב ד"ה תה תרי. (מא"ן)

לכם לא נאמר. שפרי עקב מו. (יפ"ע)

צד"ק כו' סימן. עי' הגהתו ויתורו נת"ת. (רש"ש)

כל מי שנאמרה הלכה. שהם"ד ע"ז ע"ב ר' יוחנן בן תורתה, פס"ר פא ע"ב ר' יוחנן תתם וכ"ם בירושלמי, ועי' מנחומא תצא ג', שוח"ט תי' מ' ומי' ל'. (יפ"ע)

שפתי ישנים. בירושלמי נרכות פ"ג מ"ק ע"ב תקליס פ"ג מפיים כתורה של ענניס שהוא זב תלליו, ומפרש דוקא תלטון זב. (יפ"ע)

ודלמא וקם העם. במלכות נשלח פ' ויצא ענתך תנה לתיצת וקם בין התמשה שתין לתם תכרע, ועי' תוס' יומא נב ד"ה שתת. (יפ"ע)

אמר להן נקוטו מיהא פלגא בידייכו כו'. עי' תהבת ניון דרום ג'. (מהרש"ם)

יכול אפי' עשה תשובה. בירושלמי כתן ובפ"ת דפאה תף דדרים עוזה בה לעוה"ב מ"מ תיתת תין כל דבר עומד בפני התשובה, ול"ל דידעו ממקום תתר. (יפ"ע)

ק"ו מחטה. כתובות קיט ע"ת, תולין קיז ע"ב ד"ה תניה. (מא"ן)

ק"ו מחטה. בירושלמי בלאיס פ"ט בתובות פ"ע ת"ע פלוגתת בזה לתיתת שם דרבי תתר לת כתה דב"ע תזיל הוא לתי ותבון לתרני כתה דב"ע תזיל הוא תתי. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה מה ארי. אין אנו יודעים כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. אלא לטרוף ולתלא חורו כו'. כ"ה הג"י ושכה היא עיין ב"ק (טז ב). (רש"ש)

דף צא ע"א

גמרא. אמדה ברתיה. לעיל לט ע"ת. (מא"ן)

ק"ו מכלי זכוכית. עי' ב"ר פ"י ד ע"ם ר"י בן תלפתת, שוח"ט ג'. (יפ"ע)

מה כלי זכוכית. תגיגה מז ע"ת, שבת טז ע"ת. (מא"ן)

לגביהא ב"פ. שקלים דף ה. (מא"ן)

דהוה לכ"ש. כתורות ח ע"ת ד"ה תרנגולת. (מא"ן)

אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמומית. פירוש תס תקוס נתתיס התתים כמו שאתה תומר שהמתים להחיות עתידין, וקי"ל כמותם הס עומדים, ת"ב תקוס אתה נתטוטרת שלך ותנעוט בן, לך עתה לת היה יכול תפני תיות התלכות. (יעב"ץ)

בעשרים וארבעה בניסן. עפ"י דמגילת תענית שיטי נוסתת. (יעב"ץ)

ת"ר בכ"ד בניסן איתנטילו כו'. במג"ת פ"ג תיתת זה המעשה בכ"ה בניסן, וע"ש בתי"ת. (רש"ש)

בני אפריקא לדון. עב"ר פס"ב. (יפ"ע)

עבד שקנה נכסים. ב"ר פס"ו. (יפ"ע)

באו בני מצרים לידון עם ישראל לפני אלכסנדר השיבותיו לנו שכר עבודה של ששים רבוא. עפ"ז הנתי לנכון דברי התרגום (תהליס קה, לז) על קרע ויוליתם בכסף ובזהב ותין בשבטיו כושל, תרגום ותפקינון בשיתת ובדהבת ולת תתדנו עם תלרתי למתקלת, ורתז על עובדת שהתלריס טענו נגד ישראל עגול כסף וזהב שלקתו ויללו תיב בתין, והיינו לת תתדנו עם תלרתי למתקלת שהדין עם התלריס נגדון הכסף לת היה לתקלתם. ופי' כן התקרא תע"פ שהוליתם בכסף ובזהב לת היה בהשבטיס הללו שוח כושל ותקלה ע"י זה ותמת. (מהרצ"ח)

שלנו ושלכם. ס"ת תמרו לו תרץ כעין שלנו ושלהם בתמיד כו'. (חכמת מנוח)

ושוב פ"א באו בני ישמעאל וכו' אב שכתב אגטין וכו'. עיין בהרש"ם שהניא קו' בשם המזרתי תין עשה זתת שהרמב"ם להעניר נתלה מישמעאל ומבני קטורה ליתנה ליזתק הת תסור לתעזרי תחזקתת תפי' תברת ניתת לברת טבת, ותפשר כיון דתמר לו השי"ת ולזרעך תתרין, וישמעאל לת נקרא זרע עיין נדריס (לת.), ת"כ היה כתו נוטן תתנה ותתריך לפלוני, דתף תס יימת דבעתו לתתר תין לתתריך בתקום פלוני כלום, תבל לכתתילה תסור לו לעשות כן, ודו"ק. (ערני שמואל)

אב שנתן אגנטין לבניו. כן קורין תומו בלע"ז לע גמטין. (יעב"ץ)

א"ל אנטונינוס כו' לפטור עצמו מה"ד כל"ל. (רש"ש)

מלה"ד למלך. ויק"ר פ"ד ע"ם תני ר' ישמעאל, מנחומא ויקרא ו', מכלתת בשלח השיכה פ"ב. (יפ"ע)

גוף אומר נשמה חטאה וכו' ונשמה אומרת גוף חטאה וכו' דן אותם כאחד. ולכאורה צריך להבין, וכי לא ידעו זתת תעשתם שהעניכה נעשה בגרמת שניהם, ותיזה טענה הוא לפטור. ונראה לפרש עפ"י הנודע דכמו בעשיית המצות, נתרא ע"י זה מלתך קדוש, וע"י המעשה נעדר הגוף, וע"י המתשבה של המלוה נשמת המלתך, וכן להיפוך תלילה ע"י עבירה, ע"י המעשה הוא גוף בלא נשמה, וע"י המתשבה גרידא הוא נשמה בלא גוף, ובל אחד לעצמו לא נתשב כלל, כי המעשה גרידא תינו מטרף למעשה, תך בהצטרפות שניהם נגמר התטא. והנה תתן קי"ל בתיקורי שבת זה יכול זה תינו יכול, זה שיכול תייב וזה שתינו יכול פטור דמסיים תין בו ממש כמו שפסק הרמב"ם פ"ת מהל' שבת. ולכך הגוף טוען כי עיקר הוא הנשמה, כי מיום פרידת הנשמה הגוף תינו עושה מלומה, ולא סיפה רק מסייע, וכן הנשמה טוענת כן. תבל בשמת מיקרי זה תינו יכול וזה תינו יכול, תתרי שכ"ת תין יכול לעשות מלומה כמלתך התיגר והסומת, וזה תינו יכול וזה תינו יכול קי"ל דשניהם תייבים כמ"ש הרמב"ם, ולכך דן תוסס כתתר, וע"ש. (ערני שמואל)

רש"י. ד"ה ארץ כנען לגבולותיה. "דלכך". ג"ל דלהך. (יעב"ץ, רש"ש)

דף צא ע"ב

כדי ליתן שלום. ב"ב כה ע"ת וע"ב ד"ה ולבא השמים. (ועיין מה שכתבתי). (מא"ן)

וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה. ב"ר פל"ד. (יפ"ע)

נשמה מאימת באדם כו' בשעת פקידה כו' יצה"ר מאימת בשעת יציאה לאויר העולם. לכאורה זה סותר למ"ש במדרש שיה"ר טוען שהוא מלמן לאדם משעת יצירתו וי"ט תינו נח לאדם שלא עד חור ל"ד, והנשמה בלי ספק היא י"ט שבאדם כעודע שהיא שלא מלוה ממעל, שיתכה גו להדהיכו בחורת חייס (עם שבדרך השאלה תפורש לפעמים גם על שלא הנפש ע"ש הנשמה כענין נשמת רוח חיים, לא יתכן כאן כי הנפש הבהמית בידוע שהיא יפה"ר) וא"כ יקשה הלא הנשמה קדמה משעת פקידה, וי"ל כיון שיוצא לאויר העולם משתלקת ממנו עד בוא עת נפשה, ואולי לזה כוונו רז"ל באור שמציו גו במעי אמו ולומד כל התורה, שזה עשה ע"י הנשמה הקדושה, ובשיצא לאויר העולם שלקך גם ושוכחו על פיו ומשכח הכל, וזה נעשה על ידי סילוק חלק הנשמה ממנו עד שתחפך גו לחזור ולבא אליו ע"י סיגול מע"ט בשנת הי"ד שנעשה בר מצוה והוא עתו עת דודים, ובשתת יש לפרש שם כאן מ"ש נשמה מאימתי נתנה באדם, לא דק מנטוניוס, ורבי שהודה לו, אין הכוונה אלא על הרוח החיוני (והוא גם הוא בבחינות אלק מבחינות הנשמה וכלל זה כעודע) וכן מוכיח הכתוב דמסייע למנטוניוס, ופקודתך שמרה רוחי, ס"מ דמזה משמעי, וזיל בתר טעמא, אין לורך ג"כ לנשמה בוקדת בשביל כך, ודי לזה בחלק הנפש או הרוח, אלא שבאמת כיי לדם שבו הבחמת חנטוניוס ואין קפידת בכך אלקרא שם הכללי על הפרטי ולעולם הנשמה העליונית (שהיא החלק המשוב שבבחינת הנר"נ) והכוללים, והיא היא"ט המייחר לאדם, אינה בלה אלא בשנת י"ד ע"א שיש בכוחו לא לשגל מצוות ומעשים טובים, והא דקאיל מו דהכא אמרינן יפה"ר ניתן באדם בשעת יציאה לעולם, לא קודם, ולילו במדרש [ב"ר סג, ו] עה"פ ויתרוללו הבנים בקרבה, אמרו כשהיתה עוברת על פתחי ע"ז עמו מפרכם לנאלם, וכן יש שהיה גם מגמ' דילן בפרק במרא דיומא [פב:] מהיכא דאלמיתו לה ולא אילמיתא, נפק מינה כו' קרו עליה זוהו רשעים מרחם, יש לתרך דודאי יש רשעים גמורים שנשמתם מטופפת מלובה ממקור הזוהמה שאפילו אלקי הנשמה והרוח פגומים וכולה רע, כמו שיורה הפסוק [מהלים נח, ד] זורו רשעים מרחם וגו', ופסוק [ישעיה מח, ח] ופושע מבטן קורא לך, והיל אינה נשמה ע"ד האמת רק בדרך השאלה, כי הנשמה האמיתית אלק אלוה היא כמ"ש אלקים נתן בי [:]. ועמ"ש בפירוש המשנה במעמד ליום לאמון, גם בפרק הניח תפילתי על מטבע ברכות אגמ"ש. (יעב"ץ)

חתיכה של בשר. ב"ר פל"ג וירושלמי פ"ג דברכות מייתי מקרא ונעריו וי"ל יודן מנעריו כתיב משעה שנעור לנאלת. (יפ"ת)

כאן בישראל. עב"ר פכ"ו ושם הוא דעת ר"א וריב"ל פליג עליה וס"ל דגם בחומות לא יהיה מיתה ע"ם ומיפ"ת. (יפ"ת)

ועמדו זרים ורעו כו' וחפרה הלבנה. לקמן קה ע"ת, ברכות לה ע"ב ד"ה כאן, פסחים קח ע"ת, סוכה מה ע"ב ד"ה סבים, ב"ב ח ע"ב ד"ה ומלדיק. (מא"ן)

כתיב אני אמית. קה"ר פ"ת, ספרי האזינו שכט.

והדר מה שמחצתי. קה"ר שם, תנחומא ויגש סי' ת, ב"ר פל"ה והטעם שם שלא יאמרו אלו אתיים הם ע"ב קמים בחומם ואת"ב מתרפאין, ועפב"ח פל"ד דמפרש על ענין הכלל למרבות ישראל ויוכלים. (יפ"ת)

מיכן תשובה. מכלתת בא פי"ב. (יפ"ת)

שר לא נאמר. מכלתת בשלח השירה פ"ת. (יפ"ת)

אז יבנה. לקמן נב ע"ב ד"ה העלמות, שבת כו ע"ב ד"ה אלא, יומא נב ע"ב, ע"ז קד ע"ב ד"ה אבל. (מא"ן)

אריב"ל מנין לתה"מ מן התורה שנא' אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה. ע' ברכות ל"ב ב' דריב"ל גופי' מפיק מהאי קרא ומהאי מיבה יהללוך דלעתיד לבחות שבה קודם התפלה ואי יהללוך קאי על לע"ל אין לחיה ול"ע. (מל"ה)

שנאמר קול צופיך. נשוא"ט ק"ד מקרא ישמו מדבר ועריו וגו' ירונו יושבי סלע מראש הרים ילומו. (יפ"ת)

עתידין כל הנביאים לומר שירה בקול אחד שנאמר קול צופיך וכו'. הגה טועה המילוק שהיה בין נבואת משה לשאר הנביאים, כי משה זכה להיבור בלי אמלעי, לכן היתה נבואתו זכה ושאר בתפקלבריא המחילה, אבל שאר הנביאים לא היה בכחם להשיג החיבור מבלי לנוס, לכך אין שני נביאים מתנבאים בפנגון אחד, כי כ"א לפי השגתו כן מתלבש הדיבור אליו, לאחד זכוה היו בלבושים מוטעטים, ולאחר נתלבש יותר, ולזה הרבה נביאים נתנבאו בלה"ק, והרבה בלשון תרגום, וכל לשון של אחד משוה מחבירו, כמבואר כ"ז בספרים, אבל לעתיד לבוא (ישעי' נב ח) כי עין בעין יראו, כמ"ש (שם ל כ) והיו עיניך רואות את מורין, ולא יכנף, שלא יתלבש בלבוש רק שיראו עין בעין, והלשון זוה כי אז כ"א יוכה יותר מבפי השגתו, לכך יהיה הדיבור לכ"א בשוה וימהרו כולם השירה בקול אחד. ועיין מ"ש בשם' תעניח אות קפ, ע"ש. (ערני שמואל)

אר"י א"ר כל המונע הלכה כו'. שמך מאמר זה לכאן מפני סיום מאמר ר"ש כל המלמד תורה בעה"ז כו' לקמן הדומה למאמר ריב"ל הקורה כה"ת שירה בעה"ז כו' והספיק בידיעה בשמאל דומה לשאול בריב"ל. (רש"ש)

מורשה קהלת יעקב מורשה היא לכל ישראל. עיין לעיל נט. (מא"ן, מצפ"א)

משנת ימי בראשית. שבת לב ע"ת, ע"ז ג ע"ת ד"ה יום השבי. (מא"ן)

אפי' עוברין שבמעי אמן מקללין. לפי שמלאך מלמדן כל התורה וזה מונע בר. (יעב"ץ)

אפי' עוברין שבמעי אמן כו' כל"ל. (רש"ש)

אפי' עוברין שבמעי אמן מקללין אותו וכו'. יתכן ע"ד שאמרו (יל"ש ירמי' רמז רסז) מפי עוללים ויונקים וכו' לעוברין שבמעי אמן היו ערבין, ולכך המונע הלכה אפי' הם מקללים אומו. ועיין מ"ש בזה בשם' נלה אות עו.

(ערני שמואל)

רש"י. ד"ה מה מחץ. דאין רפואה כו'. כל"ל. (רש"ש)

דף צב ע"א

גמרא. אוכלא דקצרי. [לקמן קד ע"ת, וע"ש מ"ש, שבת קכג ע"ב] נדריס מועד קטן. (מא"ן)

כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב. עיין ב"מ (פה.). (מצפ"א)

יחי ראובן. מכות יח ע"ב. (מא"ן)

יחי ראובן. עב"ר פל"מ ופל"ט שם, ובספרי ברכה שמו, ותג"ב פמ"ח ופפ"ב. (יפ"ת)

כל פרנס. ר"ה טו ע"ב. (מא"ן)

וא"ר אלעזר גדולה דעה. תג"ם פ"ה ע"ם ר' פנחס, ועמ"ש ברכות לג ע"ת. (יפ"ת)

הופיע כו' למדה טובה. שבת דף פת, ע"ז ג ע"ב, ברכות ז ע"ת. (מא"ן)

יסורין באין. תג"ם [פ"ה]. (יפ"ת)

דברי תורה נשמעין. עירובין דף נה, לעיל סג ע"ב. (מא"ן)

כל המשייר כו' כאילו עובד ע"ז שנאמר כו' כל"ל. (רש"ש)

כאילו עובד ע"ז. ב"ר פס"ה, מס' כלה. (יפ"ת)

כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז. נראה להסביר להכוונה דמחליף דבורו היינו שלא יכירהו מי הוא וכמ"ש רש"י וליף מדכתיב כמתעתע. וע"ל ס"ז ג' ברש"י ד"ה הן רואין אומו כו' ותע"ג דשמעי קלים דמלי למימר לא הואי אינא. וכתב הפר"ח בהלי ע"ז דרש"י נמי ס"ל דעכ"ע דקלא מכאי לף לב"י כמו ט"ע דעלמא וכדמשמע מפסקוחת הסוגיא דחולין ל"ו ע'. אלא דדרך המסים להחליף דבורו שלא יכירו מי הוא כי מחירא, וז"ש כאן כאילו עע"ז משום דלמד לשונו לדבר כן בכדי שיהיה מסית.

(נחוקי הגרי"ב)

כל המסתכל בערווה. שבת סג ע"ב. (מא"ן)

מאי דכתיב שאול. קה"ר פ"ג ע"ם ר' סימון בשם ר' נתן דבית גוברין, ופ"ה שם ע"ם ר' יונתן בשם ר' יונתן דבי"ת, ועי' מ"ם ברכות סג ע"ת. (יפ"ת)

צדיקים שעתיד להחיותן. ר"ה טו ע"ב ד"ה לי"ה. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ואתה לך. לקץ הימין כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שעתיד הקב"ה כו'. ע' ר"ה בע"ת. (רש"ש)

דף צב ע"ב

גמרא. וא"ת אותן שנים שעתיד כו'. ל"ע הא היינו שלא מה לפנים ומה לאחור, ולימים רשעויים אחה שוגל לא לאחור ולא לפנים. (יעב"ץ)

ושטין על פני המים. לפי שיחזור העולם מים כמים שהיה בראשית הבריאה, ככתוב ורוח אלוקים מרחפת על פני המים. (יעב"ץ)

ונילף ממתים שהחיה יחזקאל וכו'. קו' הגמ' ממוהה מאוד דמה פריך ממתים שהחיה יחזקאל להלא הם בלחמת מתו, ומה שפירש"י דקו' הגמ' בלחמת כך הוא לילף לצדיקים בעתיד הקב"ה להחזיון יחזו לעפרם, הוא יותר מתוה, דמה רחיה ממה שהחיה יחזקאל למה שיהיה ע"י הקב"ה בעלמו, וגם מה שפירש המהר"ל דקו' הגמ' לילף עיקר מתה"מ מיחזקאל הוא דוחק להפסיק בדבריס אחריס ונעויר עד הכא. ולפשר לפרש בפסיעות עפמ"ש ז"ל בסוטה (ט.) ליפרים נאוה מהלה, שהשעריס נעטעו בתרן כדי שלא יתבטלו מעשה דוד, וכתבעו בע"ת לכיון דדוד מי וקיים, כשם שהוא מי לעלא כך מע"י לא יוכלו להתבטל, לא כן מעשה בו"ד אשר יתלוף ויעבור. ותמהו בגמ' (קידושין ל:) דג' שופפין בתלם, אב ואם והקב"ה, ולכך תלק אב ואם ונתבטל ע"י המיתה ושוהב לעפר, אבל חלק הנשמה מע"י של הקב"ה יש לה הסלחה נלחיית, ולכך לעתיד להחחיים יהיה ע"י הקב"ה בעלמו, דמפחת של מתה"מ לא נמסר לשלית, ובינו הגוף ג"כ יהיה ע"י הקב"ה בעלמו, לא יתבטל עוד ולא יחזור לעפר. וז"ש מה קדוש לעולם קיים לף לצדיקים לעולם קיימים. ובשתת יוקשה בשתים שהחיה יחזקאל, אינ היה ע"י יחזקאל כיון דקי"ל דמפחת החחיה הוא ע"י הקב"ה בעלמו, ועכ"ל כחירוך הנ"ל, לשם היה ע"י הקב"ה בעלמו, לא היו מחים עוד. וכיון שחוהן שהחיה יחזקאל היו רשעים ולא היו רואים שיחיו לעולם, לכן הוכרח להיות החחיה ע"י בי"ד שלא יהיה להם קיום לעולם. ולפשר דזו כוונת הגמ' דפריך לילף מחחיה שהחיה יחזקאל, ומזה מוכח לעחיד שיהיה ע"י הקב"ה בעלמו, יהיו קיימים לעולם, וע"ז משני דיחזקאל משל היה. (עיני שמואל)

משל היה כו' עמד ריב"ב כו' שמנו לקץ. שבת י ע"ב ד"ה ס"נ נתנגל, פסחים ג ע"ב (וע"ש מה שכחבתי בהקדמה), סוטה יג ע"ת ד"ה קרם, ב"מ ט ע"ת ד"ה תשין, מנחות מב ע"ב ד"ה בוקעין, וע"ש בספקי תוספות, לקמן לג ע"ב ד"ה קריסים. (מא"ן)

בני אפרים שמנו לקץ. שמ"ר פ"כ, מכלתת בשלח פ"ת, פסקל"כ פ' ויהי בשלח. (יפ"ת)

והרגום אנשי גת. ועליהם הוא אומר בני אפרים נוסקי רומי קשת הפכו ביום קרב [תהלים עת ע]. (יעב"ץ)

בא מלאך. ב"ק. (מא"ן)

וסטרו על פיו. ויקרא פי"ג, תנחומא בת, שוח"ט ה', ושם ת"ל הקב"ה אחמול אחמרת ומאן הוא אלהא כו', ובשהש"ר פ"ו בעבור שאמר בר אלהין, וכ"ה בירושלמי פפ"ו דשבת ושם ע"ם שכתב ר' לאונן, ול"ל ר' פנחס בשם ר' לאונן בשהש"ר שם. (יפ"ת)

בקש לגנות כל שירות כו'. עי' פירש"י, ולעד"ז דמ"ו לדמות שיהיו לפל דוד שאמר ברוה"ק ומלילות כוונות רבות קדושות לבד פסוטיהן, אלא דלייך לומר שבקש לגנות כו', ול"ל בפני המון אלא אינם מבינים זולת הפפטיות לומר גם אנכי אוכל עשות כמוהו וע"ד הכתוב כדוד חמצו להם כלי שיר (עמוס ו).

ששה נסים. תנחומא נח סי' י, ושם במקום ההפך דמותו אינא ומהפך הלנה על פניו, ובשהש"ר פ"ו והפילה הרוח את הלנה, ותמת שומך יקותו אינא ועשה ב"נ לימום שירוף, ופי' מת"כ תניא נסרף, ובתנחומא לו סי' ב' אינא שירוף שהיה מתפחד מזה וכ"ע לגרום בשהש"ר.

דכתיב ונ"נ מלכא. עי' תנחומא לו ב' שנקנלו שמנה אומות ונלכה הלא ושרפה מלכה ע"ת, ולפ"ז חסיר וכל שלטוני לאומה, ובילקוט דגיהל ז' אומות, ובפסוק ומכנכתין ל"ת רק ג' ולפ"ז ל"ת וכל שלטוני לאומה ולא נשרפו רק ג' אומות. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה וטעו. נמצאת אומר משדבר עמו בה"ב עד כו' היה ד' מאות ושלשים ואותן כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה חבריהם. שהיה חבר של חמ"ד כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לגנות. ואילו אמרן הקב"ה היה נוטה אחריהן יותר מאחרי השירות שעשה דוד. דוגמת לדבר מלך מוחא כשהקניב בנו הכבור. (יעב"ץ)

דף צג ע"א

גמרא. גדולים צדיקים. עי' דב"ר פ"ת ע"ם ר' מבא, ובירושלמי שפ"ו דשבת ת"ר ברכיה בשם ר' מבא בר כהנא, ועי' במד"ר פ"כ ע"פ מה פעל לא, ובתנחומא בלק סי' י"ד. (יפ"ת)

משתחווה לדמות. כתוחת ע"ב ד"ה מבל מבי. (מא"ן)

בין הדסים. בתרות כו ע"ב ד"ה ואין שיחה, מגילה יג ע"ת, ב"ב עח ע"ב ברשב"ם ד"ה מבל. (מא"ן)

נעשים שרוקים. מלשון לא כחל ולא שרק (לעיל יד ת), והוא גוון מדום מלום. (יעב"ץ)

אר"פ ש"מ סוסיא חיורא כו'. עי' פירש"י, ובפשוטו משמע דמסקנא היינה קאי מדנעשו לבנים שהוא סימן להנחת רוגז. (רש"ש)

ורבי יוחנן אמר כו' והולידו בנים ובנות כו'. עי' ירושלמי סוף"ו דשבת. (מהרש"ם)

למכרא נהרא רבא בטבריה. שהיו מיימיה רעים לפי שיושבת על הים, ולא היו בה מים מתוקים לשתיה, ת"י לחפור כדי לחבר הנהר הגדול נהר פרת עם ימה של טבריה ולעשות בית כנגד דרך של ספינות נחות מפרת ומבגל על פרת לת"י. (יעב"ץ)

כתנאי רא"א. בב"ר פנ"ו ר"ת אומר מתו ברוך ר' יוסי אומר מתו בעין ריב"ל אומר אינו מקומם והלכו להם אלל ר' יהושע בן יהוסדק כו' אתה ורעיך כו' ומשמע התם דהוי פלוגתא דתמוראי.

זוטרי אייתי בלא דעתייהו עי' פירש"י. ובפשוטו נל"פ דבין דזוטרי הוו היה יכול להסתירם שלא ירחוס. (רש"ש)

שלשה היו באותה עצה. פסחים נג ע"ב ד"ה מה רחו, קוטה ט ע"ב. (מא"ן)

הנבאים לכם בשמי שקר כל"ל. (רש"ש)

אזול לגבי ברתיה. בתנחומא ויקרא ו' לגבי אמתו ד"ת, וכן בספדר"כ כה שובה. ובפדר"ל פל"ג אינא שהיו רופפים נמי כבדים ונופלים עמן. (יפ"ת)

שונא זימה. לקמן קו ע"ת. (מא"ן)

אנן נמי נביאי דכותייהו. ומע"ג דבקונטא לא נניחי הוו, מילתא נעלמא אמרו ליה ושקולי משקלי בהא נמי. (יעב"ץ)

שהיו בניו נושאים נשים שאינן ראויות להחונה כו'. פירוש נניו, בני בן בן בנו, דור חמישי ליהושע היו אומן שנשאו נשים נלחי הגיורת, ככתוב בקוח ספר נחמיה (יג, כח) ומנני יוידע בן אליאשיב וגו', ואליאשיב הוא בן יויקים בן יהושע הכ"ג, ולכן לא אינה בידם שכבר לא היו נשמעים לו לחחלבא דרא, אעפ"י שהאריך ימים מאז כמ"ש בספה"י לסופרים קדמוניס, שכפי הנראה מהם הוא רמה כל אומה שלשלת הכ"ג שיצאו ממנו, המוכרת בספר נחמיה, (ומה שכיחסו בנו בן בנו וכולם על פני אביהם בחיי זהו מחמת שאחז וירד לנבל, עין הגהותי לפ' בחת דוד) וכמו שנמצאו כולם גם בימי נחמיה, ובימי יהושע הכ"ג נחחתן יוידע לבעלבל לפיכך נעשה, אחנם כחוב בשו"ס עזרא ומבני יהושע ב"י הוזיבו נשים נכריות, ואין הכרע שם שאותם היו בניו ממש או הם הם בני יוידע ובני בניס (ובני בני בניהם) קרויים בניס עד שוסף, ועמ"ש בשם לבינה שם בספר עזרא. (יעב"ץ)

ולא מיחה. שבת נה ע"ת, ע"ז יח ע"ת, לקמן קג ע"ת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה וכי דרכו של בועז כו'. מחצי קב. חנים וקב שעורים. [ויל"ל דרש"י נקט מילתא דפסיקא אלינא דכ"ע אף לר"מ שם ור' יוסי בחחני לכחוחת ס"ד:]. (מל"ה)

דף צג ע"ב

גמרא. בשש. לוח רנה פ"ז, ומד"ר פי"ג מהא דנעשית נחמן למטה יהוה עשוחים מלא וי"ו. (יפ"ת)

ואלו הן דוד ומשיח. נכתן משמע שדוד חינו משיח, עם שהיו קורחים לח המשיח כשם דוד כמו שנרחה מדברי הגמיחים הוטע ירמיה יחזקחל פה חחד. (יעב"ץ)

יודע נגן שיודע לשאול כל"ל. (רש"ש)

יודע נגן. במד"ר פי"ג, רו"ר פ"ז גב"ש פי"ט. ובפ"ד דרות יודע נגן במקרא וגבור חיל במשנה. (פ"ת)

גבור שיודע להשיב. חגיגה (יד.). (מצפ"א)

איש תואר. ברו"ר פ"ד נטן דבר, במעשה הטוב. ויפה מוחר, בחלמודו. ד"ח ונטן דבר שמבין בו'.

ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה יצליח. עי' בגליון, ועמ"ש בפ"ד במ"ר נשח פ"ו חות ח' במ"ק בהשערה. (רש"ש)

כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו. נרחה שר"ל על כן קרו מחברי החכמים ולח עזרוהו ולח החזיקו בידיו, סר לילו וממילח על ידי כך נחמר ביד טוריסים הלומיס והרגו חנדריונוס, חו ע"י כך נסתלקה השגחת ה"ח מעליו ומח שכתב חחרת בלח טעם, כמ"ש בהגדה דהמזקין [גיטין נז.]. (יעב"ץ)

כיון דחזיוהו דלא מריח ודאין קטלוהו. בילקוט שמוחל ושעיה ליתח זחת, וכ"מ ברבה חיכה. ועיין בכסף משנה פי"ב דמלכים. (מצפ"א)

דלא מרח ודאין קטלוהו. עקידה פ' נשלח עלה י"ח ד"ח ע"ש. (ג' מהרש"א)

מבני יהודה. מגילה יג ע"ב ד"ה כל. (מא"ן)

ורשבנ"א דניאל מבני יהודה דניאל כו'. לכחורה דניחל הב' מיותר וכן ליתיה בע"י. וי"ל הגי' דלעלי שחר"ח כולן מכ"ח, חחר חיהו דניחל ר"ל הוח נבד, וחח"כ מפרש הקרח מנני"ה דניחל. חמ"ו מעחר שבטים. (רש"ש)

אלא למ"ד סריסים ממש מאי וחבל לא אית בהון. הוי ליה למימר לעולם סריסים ממש ולח ע"י חמינה חברי הוכח, חלח מעליחן נסתרסו, והחמירון לעיל עה"פ ואחר כח נהס לעמוד בהיכל מלך, שהעמידו לעצמן בעזה שנחרכו לנקניסס, ואמרו ז"ל [נכוחות מד:] ולח יהיה בך עקר ועקרה וגו', נומן שחדם עושה עצמו כעקרה שהיו מעשה נקביו, וכמה שבי חיעקבו מפרקה דר"ה יעמוד [שד:], ומי ליכל נמי כוס עקרן, שמח ממנו השקוח לח שעשה חוס בגופס. (יעב"ץ)

מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, א"ר תנחום וכו' זה ספר דניאל שנקרא על שמו. נרחה לפרש בזה עפ"י מה שנסתפק הגחון בעל פיס מחירות בהקדמה לח"ת, על חותן המחברים שהעלימו שמן מספריהס לבי יכר שם מחבנס על הספר, מי יחות עדני, והעלה דשפיר עבדו בזה, ולפ"ז שם לח נדע מי הוליד חידושים הללו עכ"ז נעע יכרו חוכחס בבה"מ שפחוחיהס דוכנות בקבר ע"ש בחורך. ממנס מדברי הזוה"ק פרשת ויחי (רין:) לח משמע כן נמי מה שביקש ר' יחקב לר"י ור"ל, חך דכל חימת מילין לחורייחת, ומדכר מחנא מילין לחנא לחימת, דחימת לן משמי עכ"ל. דמשמע דעיקר השחלה לח היה שיחמר דבר משמו כדי שיהיה בזה שפחוחיו דוכנות, בזה יש בוודחי דהוח מעלמו יחמר חידושים שלו, חך עיקר בקשתו היה שחם יכירם יחמר משמו. הרי דעיקר הקפידה היה להזכיר שמו, ואם כי חפסר לומות לכיון שבקש לו עוד ור"ל, ותבעי בעוחך עלי, חפסר הכוונה דע"י שיכיר שמו ע"י יכול להחפלל עליו, חך מקחברת יותר בפיכוח הרחשון. וזוב חחר זמן רב זכיתי ובח בימי ס' שם הגדולים להגחון החיד"ח ז"ל ולחיתי שהבית דברי הפיוס מלירות וגם דברי הזוה"ק, וכתב לומות הרחיה כדרך שכתבתי ומחחתי שזכיתי לכוון לדעתו. ועכ"ז העלה שם דיותר נכון להזכיר שמו על הספר. ומעתה ס"ם מחוד דמכחן מחוכין לדברים הללו, נחומרו שע"ז שיהיה ספר דניחל נקרח על שמו, ע"ז יש עוסק יהיה לו חבר לח יכרח, כי ע"ז יהיו שפחוחיו דוכנות לעולם ועו"ש. ועיין מ"ש בחמ' מגילה חות קבח ובחמ' נכורות חות חח, ע"ש.

(עיני שמוחל)

זכרה. ר"ה לח ע"ב, ב"ב טו ע"ב. (חא"ן)

והפחות הראשונים כו' בלחם ויין אחד כו'. בחקרא כחיב חחר בריי"ם, וע"ם נפיקים". (רש"ש)

ומאי ניהו אנשים. בחגילה הגי' ומחן וכן בע"י כחן מחן ניניהו. (רש"ש)

רש"י. ד"ה אביר הרועים. היינו דואג כו' דקרי ליה אביר הרועים כל"ל. (רש"ש)

בר כוזיבא, עם מלכי הורדוס היה. ט"ם ול"ל חחרי מלכי הורדוס. (יעב"ץ)

בא"ד. ממלכי הורדוס. בחכ"ח נחיו כן בחבואר בירושלמי פ"י דחענית ובחדרב קיבות דהיה נ"ב שנים חחר החורבן בחלחמות בימי והוח היה הסר בחח וכ"ע דרש עליו דרך כוכב מיעקב ונהרג. ועי' בחמב"ם פ"ם פ"י מהל' מלכים דר"ע היה נוחש בליו חל בן כוזיבח, ועי' לח"מ שם, ועי' לקחן ל"ו ע"ב חלח מלכות הרחשון שבעים שנה היינו ע' שנה חל גלות בבל חחר בית רחשון ומלכות שניה חמשים ושחים היינו חחר בית שני עד חלכות בן כוזיבח ומלכות בן כוזיבח ב' שנים ומחלה וזו לדבש ר"ע חפני שהחזיק חח ידו. (מהרצ"ח)

ד"ה מבניך אשר יצאו ממך כל"ל. (רש"ש)

ד"ה סריסים ממש כו'. ולית ליה הא דחכמים לעיל שעלו לא"י ונשאו נשים והולידו בו"ב. ומיהו י"ל ע"פ הח לחיתח מירושלמי פפ"ו דשבח דנתרפחו כשהוללו לכבשן חחש, ומפרש שם דהיינו מ"ם ומבל לח חחי נהון ולח שהיו סריסים נחרפחו. (מצפ"א)

ד"ה רח"א. להכי קרי להו סריסים כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מאי חבל לא איתי כו'. אשר אין בהם כל מום. עי' קדושין (כה.)

(שנר הלקוטות)

דף צד ע"א

גמרא. מכנף הארץ. לעיל לו ע"ב ד"ה מכנף, יחמות טז ע"ב ד"ה פקוק זה, חולין ס ע"ב.

(מא"ן)

דומה שמו כו' שומר. ב"ק ג ע"ב, חגיגה ה ע"ב. (מא"ן)

ויחד יתרו. פפחים קיב ע"ח נרכחב"ס ד"ה לח, קדושין דף עו. (מא"ן)

גיזורא עד עשרה דרי לא תבזה כו'. עי' פסיקתח פפקח חניחח דעשרח הדנרות וזרע לפרים חות ז'. (מהרש"ם)

והאיכא חזקיה שחזקו יה כו'. ק"ל להח כולהו שמותיו ג"כ חיכח חלח חומרים ע"ש חחורעותיו, וכמו כן קשה גבי סנחריב דלהלח רבח ויקירא ולחי שמות חומרים הס. (רש"ש)

תגלת פלאסר, הוח היה ימי פקח מלך ישרחל (מלכים ב' ט"ו). (יעב"ץ)

תגלת פלאסר. מלכים (ב טו כט) תגלת פלנאסר (כל"ל ת' פלחנחסר) ד"ה ב' (כח כ) שלמנאסר מלכים ב' (יז ג) פול שם (טו יט) סרגון ישעיה (כ א). (רש"ש)

פלמנא. ל"ל שגם כל חלו השמות נחמחים לו נכחובים, רק ת"ם דפלמנח ט"ק, ופפרק בגירת כחב שמות חללו, וכן ל"ל פלנחסר, שכן נזכר הוח בה"י חלל חחד מלך ישרחל, ותחריו שלמנחסר, חלל הוסע מלך ישרחל, פול בימי מנחם בן גדי, סרגון נקרח נכוחות ישעיה חסניר כו', ונספר עזרח (פ"ת), ונקרוון דנבי פול הכח שנוס המעחיק הוח, שהוסיף וגרע מחסרון ידיעה. (יעב"ץ)

לאפריקי כו' נפרע בעצמו. לעיל נב ע"ח, ולח קי ע"ב ד"ה וישליכם, יחמות טז ע"ב ד"ה הרי, ב"מ נט ע"ח, חגיגה דר"ע פכ"ו. (מא"ן)

כי מטו שוש תרי אמרו על חד תרין כו'. לומר לך על מה זה שלח מזרו עם הגולה יהודה ובנימין שעלו מבבל לא"י בימי כורש שהוליך קול בכל מלכותו [עזרח ו ג] מי בכם וגו' ויעל, וגם עשרת השבטים תחת ממשלתו היו ככתוב בספר יחזקחל [פרק ז] ובעזרח, חך למ"ד [מגילה יד:] ירמיה המזירם לח כולם המזיר [וכמ"ש רש"י לקמן קי. בתגיימין]. (יעב"ץ)

שרפת נשמה וגוף קיים. עי' חנחומח נח סי' ט"ו ול סי' ב'. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה שומר מה מליל. מה דבר כו'. משמע דמפרשו מלשון מי מלל למברסם ומס שהוח מ"י.

ד"ה אתא בקר. ל"ל לח חחח נקר, עי' נע"י. (רש"ש)

ד"ה פלא כו' שלם הס"ד, ומה"ד שחיזק. (רש"ש)

ד"ה תגלת פלאסר. שם אחד. לריך עיון דבחזקיק מנה כה"ג כלו"ח. וגם ל"ע דרבש ויקירא חחרי שבח המה. ובשם שמיס כה"ל נחמקיס. ומנחס לשמות. ולו"ד נ"ל חחלו הס שמוכה "חגלח" "חלגח" "פול" "פלנחסר" "פלנחסר" שלמנחסר" "סרגון" "חסחיסר". ומלעיגו פלסר פלנסר לח חשיב בפ"ע בשביל חסרון חל"ף. (רחא"ה)

ד"ה ה"ג. ול"ג תחת כבודו ולא תחת כבודו ממש דמשמע כו' דהחי כו' לא תחת ממש כו' כ"ה בע"י. (רש"ש)

דף צד ע"ב

גמרא נפרע הקב"ה ממנו. שוח"ע סי' יח, ובמד"ר פי"ח בחופן חחר כי מכבדי חכבד זה פרעה כו' ופרעה הקריב כו' ולח יפרע ממנו חלח הוח בעלמו כו' ובזו יקלו זה סנחריב כו', ועי' חנחומח לו סי' ב'. (יפ"ת)

דירה שלמטה. פפחים ה ע"ח. (מא"ן)

ה' אמר אלי עלה על הארץ כו' כל"ל וכן נרש"י. (רש"ש)

וגוה צדיקים יברך כל"ל. (רש"ש)

בקנוח סעודה. פפחים נז ע"ח. (מא"ן)

זה חזקיה מ"י שהיה אוכל. פסקד"כ פ' חת קרנני לחמי, מדרש משלי פי"ג. (יפ"ת)

העצומים והרבים את מלך אשור וגו' ועלה על כל אפיקיו וגו' וכתיב כו' כל"ל כנרחה מפירש"י. (רש"ש)

נביא אעשרת השבטים איתנבי כו'. והח דכתיב ותלף פיהוחה, ל"ל שיוסף מדעתו הרעה לחלוף גם פיהוחה וכמו שחמר הנעיה עליו (שם י) והוח לח כן דמה כו' כן חעשה לירושלים כו'. (רש"ש)

לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן. ל"ל כדורכי הים וכעוברי הירדן [ועי' בפי' הגר"ח ליעסיה]. (רי"א חבר)

חובל עול של סנחריב. שהש"ר פ"ח ע"ש ר' יוחן, קה"ר פ"ט. (יפ"ת)

נעץ חרב בבית המדרש כו' בקיאין. שנח יז ע"ח, ועיל פנ ע"ח, ולף כ ע"ח ד"ה דורו, ועי"ש קח ע"ב ד"ה גס, ב"ק טז ע"ב ד"ה שהשיבו, יומח סט ע"ח. (מא"ן)

והלא ממון עשרת שבטים. לעיל סד ע"ח, חולין כז ע"ח, ע"ז נב ע"ב ד"ה משום, מעילה כח ע"ב ד"ה פרוטה. (מא"ן)

דא"ר פפא. פירושמי פ"ו דשביעית מנעיח ליה בזה, וע' מה"פ שם.

עשר מסעות. בכוכות נד ע"ב ד"ה חנני, ב"ק ס ע"ב, ע"ז סד ע"ח ד"ה מחונה. (מא"ן)

בתו שלא אברהם יצחק. בפסדר"כ פ"ג דברי ירמיה בח גלילי נמו של חברהם כו' לך לך מחרלך. משמע דמפרש בח גוים של שהלך בכל הגליל ובנו המדינות. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה יען כי מאס. ואחרעו ברצין כו' כל"ל ומלח להשמיטם למחוק וכן בע"י ליתח. (רש"ש)

ד"ה אחרי הדברים. השחא משמע שהיה בחזקיה כ"ה בע"י וכל"ל. (רש"ש)

ד"ה אע"פ שאלף. שמניחין אותו מלעבוד כל"ל, ובע"י הגי' לחטוד. (רש"ש)

ד"ה בא על עית. ימני רבני משרייתיה כל"ל, והוח חרגוס דיפקיד עליו.

דף צה ע"א

גמרא. עניה ענתות. ע"ש בפסדר"כ [פי"ג]. (יפ"ת)

עתיד ירמיה ב"ח מענתות ומחנבי עלך כל"ל. (רש"ש)

בנוב. יחמות טו ע"ב, נקמן קד ע"ח. (מא"ן)

עד דסליק ויתיב מעילוי שורה. פי' למעלה מחומת יהושלים. (רש"ש)

עלה קם ומניד ברישיה כ"ה בע"י וכ"מ מפירש"י. (רש"ש)

א"ל הקב"ה לדוד עד מתי. עי' ת' ל"ל סי' ו'. (ג' מהרש"א)

וישבי בנוב וכו' א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך ע"י נהרגה נוב וכו'. בקונטרס משמטות התרכתי בזה בדברי מהרי"ו שהניח רחיה מכחן בשלח שליח ונהרג בדרך, שהמשלח חייב לקבל חשובה עליו, והניח רחיה מכחן, והתרכתי בזה שם, ע"ש (שם עולם ת"ח סי' ל). (עיני שמוחל)

אתא שטן ואדמי ליה כטביא. י"ל הטעם שהשטן דומה לנבי, ע"פ מש"כ (גיטין נז.) נבי אין עורו מחזיק לח בשרו, כ"ז שהעור הוח על הבשר הבשר ניפח בתוך העור, חבל כשמפשיטו שוב חין העור מחזיק ונופח חותה. וכ"כ היפה"ר חמרו (ב"ב טז) יולד ומטטין עולה ומקטרג. וכ"ז שהוח בתוך המדם חזי הוח נופח לח המדם נחומרו שחין כחן עבירה, והוח יטען עבורו על מה עשה כך, חבל הוח נופח, חבל לחחר מיתה שמופשט מהמדם, חזי חין מחזיק חותו ומלמד קטיגוריח עליו. (עיני שמוחל)

כנפי יונה. שבח מט ע"ח, גיטין מט ע"ח ד"ה כיוהה. (מא"ן)

אין משתמשין בשרביטו. עמ"ש לעיל כב ע"ח. (יפ"ת)

אתא שאיל בי מדרשא. כל"ל בי נלי ס"ח והוח כמו בית. (יעב"ץ)

רכביה לפרידיה קם ואזיל קפצא ליה ארעא. יש להבין וכי לח היו לו סוסים חו פרידות חמרות שם עד שהולרך להשחמש בשרביטו של חלך. חך להבר מוכן עפמ"ש בזוה"ק בהרבה מקומות גבי חמריה דר' פנחס בן יחיר, דכחשר רלה רפמ"י לילך לחיזה מקום הממור בעלמו הוליכו שם עד שחמרו שם הרלחוחים וכו' ולח כחמריה דרבפ"י, כי לרוב קדושתם גם החמור הבין לילך חל המקום חשר בלבותו היה לילך. ולכך כחן שחמיני לח ידע נחיזה מקום דוד הוח לח היה יכול לברוח על פרד חחר זולת על פרד דוד, למען יוליכהו למקום דוד, ובחמת כן היה. (עיני שמוחל)

הוות נוולא כל"ל נוי"ו, דכוותה בהגולח [גיטין לד.] משמה כי יחבח ונולה וזולת.

(יעב"ץ)

אין חבוש מוציא עצמו כו'. [בברכות ה' ע"ח] ליתח החיר. (מהרש"ם)

א"ל אפיך צלותך בר ברך כו'. וחמנו למד חזקיה שחמר טוב כו' שם סלוס ותמת יהיה ימיי (מלכים ב' כ יט). (רש"ש)

בר ברך קירא ליזבון, עיין לרוש מכחב לחזקיהו בהקלוריס. (יעב"ץ)

אלייעזר עבד אברהם. ב"ר פ"ם, פדר"ח פט"ו ושם ליתח דבין בהליכה בין בחזרה ליתבך היה לו קפילת הדרך. (יפ"ת)

רש"י. ד"ה עניה ענתות. שעתידה לבוא. שעתיד לנבח. (חל"ה)

ד"ה משקל קינו. מתרגמינן מחקל סופיניה. ורש"י פי' שם קינו היח בית ד' של הרומח והוח חגור מדבש. חגורה חדשה שנחחוך חותו היוס למלחמה. (חל"ה)

ד"ה נטרד דואג. ואחה נכשל. בע"י הגי' ניעול. (רש"ש)

ד"ה אמרי קים ביה. אינהו הוא בקיאו כו'. שם הגי' נדקי.

דף צה ע"ב

גמרא. דכתיב ויצא יעקב. ב"ר פס"ח, חנחומח ויל"ש ג', ובמ"ב פמ"ה משמע שלח היה קפילת הדרך ליחיח שם דבח השחם הוח בשביל להלילו מעשו שלח ימלחהו בחחץ, ח"ב היה גם עשו מהלך בחותו הזמן ושם. ויש לייחב. ובשוח"ע סי' ל' פי' מקוס, הקב"ה, והוח ויפגע שהחפלל בה'.

אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו אבותי כו'. חברהם בחמיר [בברכות כב, ל] ויקרח חברהם שם המקום וגו' ומפחמת לח נפטר גם ילחק משם בלי חפילה, ולקיומי מלי לחמר חחזיר [שם] חבר יחמר היוס וגו', לדוחות [ועיין רש"י חולין לח:]. (יעב"ץ)

אין פגיעה אלא תפלה. ב"ר פס"ח חנחומח מקץ ט', ומ"ב פמ"ה, ובחנחומח בשלח ט', וירוזלמי בכרכות ופפחים מייחי לה מקרח ויפגעו לח בה', ובמלחמת בשלח פ"ב מייחי להו לחמריהו, שוח"ע סי' ל"ה ספרי ולחחתן בכבלן.

שמש שבא עבורו. ב"ר פס"ח חומן שחי שעות שהשקיע עבורו כו'. (יפ"ת)

בעי אביי. מהח מוכח בהדיח דיש דבריס נגו, עם שבגמ' שלפי פשוטו נרחה גוחמ' עלומה, מדפייק בה חבי טוענה לידע מחי חלח נפקח מינח מידי לגמרי, הח ולפי שבריס גוונים בכל

מגדה המדברת בדרך גזמה מופלגת [ועיין ביומא עז:]. (יעב"ץ)

בעי אביי חסר חד ריבוא. וא"מ לדידן לנודע לנדקה במספר ריבואות שהי' בחיל סנחריב. (מל"ה)

בעי אביי חסר חד רבוא. נראה דר"ל חד רבוא חלף, ולפני הרש"ש גם"פ לא היה כתוב זה הלד וכן בע"י ליתא. (רש"ש)

ראשונים עברו בשחיה. מלשון כאשר יפרש השומה [ישעיה כה, יא], מי שמו [יחזקאל מז, ה]. (יעב"ץ)

הללו ראשי גייסות הן. בחנחומא נשלח יב הגדול שבהן ממונה על קפה חלף והקטן שבהן על מלפים, וע"ם ויקרא ח'. (יפ"ח)

א"ל הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה. נרנה סדר גן פרשה יח ליתא מיכלל. (מצפ"א)

מפני חרבות וגו'. סיפא דקרא מפני חרב נטושה. (יעב"ץ)

בחוטמן נשף. חנחומא נשלח טז. (יפ"ח)

ושמעו שירה מפי החיות ומתו וכו'. לכאורה יפלא היך עדלים ונמחים יזכו לזה לשמוע שירה מפי חיות הקודש. ונראה הכוונה כי הנה אמרו ז"ל (חנחומא נשלח יב) חין הקב"ה נפרע מהאומה עד שנפרע מהשר שלהם שנאמר יפקוד ה' על צבא מרום וכו'. כי חיות האומה הוא מהשר שלהם ועבא שהשר יחבטל לף האומה שלו חתבטל, ואמרו במדרש (ב"ר פ"ע ה) והנה טוב מאוד, טוב זה חיים, מאוד זה מיתה. וכחנינו במ"ח כי כל דבר בהיותו למעלה ממדריגתו יחבטל הדבר ויחות כמ"ש (משלי יג כ) כי לא ירחיו הלדם וחי, כמ"ש הרמב"ם וחי חת"כ. והנה נודע כי חיות הקודש הם למעלה מהשרים, ולזו במלחמת סנחריב גילה השי"ח לזון השר שלו לשמוע שירה מפי החיות, שהם למעלה ממדריגת השרים, ונתבטל השר ממילאותו, ועי"ז כל המחנה שלו נשלחו פגריס חתים, והבן. (עיני שמואל)

וכמה נשתייר מהם. פסיקתה לתיכ"ר ל' ונמיכ"ר פ"ד שומ"ט סי' ע"ט. (יפ"ח)

ונער יכתבם כו' זקן תספרה. חנחומת כט ע"ח ד"ה קולו, חלמת דר"ל פכ"ד. (מא"ן)

ושמואל אמר תשעה. נפסיקתה [לתיכ"ר] ע"ם כ' יהושע וכ' שימון, ונפ"ד ריכ"ס, ונשומ"ט ר' חנחום נר' חיל.

ריב"ל אומר י"ד. נפסיקתה שם ריב"ל חומר ה', ונפ"ד ע"ם ר' יהושע, ונשומ"ט ע"ם ר' יהושע ויי"ד הוח ע"ם ר' חנחום נר חגילה. ועוד מיכל מ"ד נשומ"ט רמ"ח ו' שכן דרך הנער לשרות שריטה, ונחנדמ"ח פ"ו כמ"ד ה'.

(יפ"ח)

נבוכדרצר ונבוזראדן. עין מ"ש להלן בף הסמוך. (יעב"ץ)

אמר ליה ההוא גברא כורי כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה עברו בשחי וד"ה אמצעיי' ל"ל לטור ח'. (רש"ש)

ד"ה ה"ב. ול"ג והא כתיב כור. עי' ר"ף בע"י מס"כ בכוונתו, והח דכתיב והנה כולם פגרים, י"ל דקחי על הקפ"ה חלף שהוזכרו לעיל. (רש"ש, מהרש"ם)

בא"ד. ולא גרסינן והא כתיב וכו'. ל"ל ול"ת והות ר"ת ולגרסת חתכ"ת ור"ל דנבי הרחשונה חינו נלמון קושיא ונלמון חתר הות נלמון קושיא כגי' שלפנינו וכמש"כ רש"י חלמת וכו'. (מדא"כ)

ד"ה נבוכדרצר. גבי חנניה כל"ל. (יעב"ץ)

בא"ד. דחזי גבריאל והכירו בכבשן. דהות שהיל חת חמ"ו כדלימת בפסיקתה (קיק). (רש"ש)

דף צו ע"א

גמרא. אזל אשכחינהו מלאכי שרת כו' כל"ל. (רש"ש)

אמרו ד"ד וגם את הזקן תספרה. בע"י הגי' חמר. (רש"ש)

כיון שבא אותו צדיק עד דן. חנחומת לך יג, ולוחת קרי לי מוכה וירדפס עד מוכה ע"ם. (יפ"ח)

הזהרו בזקן. עמ"ס נרכות ו ע"ח. (יפ"ח)

והזהרו בווירדין כר"י והזהרו כו' כל"ל. (רש"ש)

ארבע פסיעות כו' ספרא. מגיגה יג ע"ח ד"ה שבעים שנה, יומח עח ע"ב ולף עו ע"ב, ד"ה יכוסע, פסחים קיח ע"ב ד"ה מן שמים, סוטה מה ע"ב. (מא"ן)

מאי היא. חמ"ר פ"ג שהס"ר פ"ג חנחומת חמח ה פסדר"כ פ' שקלים וכלם לף נ"ב רן הפסיעות כ"ח מרובך נעמנו [ובף ד' כ"ח ג' וע' הגרי"ב]. (יפ"ח)

בראדך. כל"ל קרח דיסעיה נסוב כדמוכח מסיפיה. (יעב"ץ)

בעת ההיא שלח ברודך כו'. נ"ב נמלכים כמיב ברודך ומשעי' כמיב מרודך. (מל"ה)

נבוכדנצר ספריה דבלאדן, סס נבוכדנלר זה המחריב, סס כן בהכרת היה מי בק"ן שנה, שמח זה היה זקינו של מחריב הזה, חך לעיל [לה:] משמע שהוח הוח. (יעב"ץ)

אלא הכי כתובו כור כל"ל, ומלח חמר למחוק וכן בע"י ליתא. (רש"ש)

כדרהיט ארבע פסיעות כור. ומשמוכח הס"ם: במדרש ומילקוט ליתא שלח כור. וכ"ה נרש"י מסלי י"ז פסוק כ'. (מהרש"ם)

בלאדן כור ואשתני אפיה והוה כי דכלבא. נלאדן גי' כי דכלבא. (יעב"ץ)

מאי בלאדן. נראה דשמו היה מרובך ומיהו היה נלאדן כן נלאדן ומילף שמו לשם מניו, וכ"ל מרש"י יפמות קב ע"ח, וו"ם פירושלמי יפמות פ"ב ה"ו שכבד לזקנו שהזכיר גם שמו ול"ל לזוחק הפ"מ. (יפ"ח)

הוה כתיב שמי' ושמי' דאבוה היינו כור. כ"ה הגי' בע"י. (רש"ש)

רש"י. ד"ה טחון. על שכר שטרח כור ואיזהו שכר נתן בעברי כור כ"ה סס. (רש"ש)

ד"ה ויחלק. איידי כור ואיידי כור כל"ל. (רש"ש)

ד"ה הזהרו בווירדין. ואינו חותכו כור כל"ל. (רש"ש)

ד"ה כי הא מילתא. אע"ג כור שמהם תצא תורה כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. שלא תזוח דעתם עליהם. ונראה לגרין כן משום לתיתא נפ"ו דכ"מ [פה ב'] דמ"ח בן ע"ה מתגלה. (מצפ"א)

ד"ה עאכו"כ. שישתלם להם. כ"ה בע"י. (רש"ש)

דף צו ע"ב

גמרא. דפרזלא דשליט בפרזלא. לקמן קד ע"ב ד"ה זיין. (מא"ן)

מחיה בקופא. פיי יד של קרסול, והוח של עץ, היינו דחמר קרח בסנן קרסומת, להודיעו כי לף בכח הגרול נפחה ההיכל, כי כל ריבוי כוחן כלי גרזל לף יכלו לו, חלח כיון שנגזרה גזירה חפילו עץ חמד שלטו בו. (יעב"ץ)

עמא קטילא. מיכ"ר פ"ח. (יפ"ח)

כסי ולא אידמו. לולי פירש"י ס"ל דט"ס הוח, ול"ל נסי נגי"ן, ובניטין הגי' חייתי. (רש"ש)

אייתי דרדקי. מיכולמי מענית פ"ד ליתח הך דדרדקי ולח הך דתענין ותרנגא רגוא רק הח דפרמי כהוגה בתפסר כ' חלף, ובפסיקתה לתיכ"ר כג ובמיכ"ר פ"ב ופ"ד קס"ר פ"ג ופ"י פסדר"כ ט"ו מיכ"ח שיעויים מזה לזה הרבה, ועי' חנחומת ויקרא.

פרחי כהונה. לעיל פב ע"ח, תמיד כה ע"ב. (מא"ן)

מב"ב של סיסרא. חנחומת ויקהל ח', שומ"ט סי' ח', ושם ליתח דשמעיה ומבטליון מנ"ב של סיסרח, וכחן ובניטין גח ע"ח מנ"ב של סנחריב. (יפ"ח)

עמון ומואב כו' ליום כסא. לעיל עה ע"ח, יבמות כד ע"ב ד"ה סלקא דעתך, ועי"ם חם ע"ב ד"ה זה, ולף עו ע"ב חיימיון גר, ר"ה ח ע"ח ד"ה שהמולם, קדושין עב ע"ב, חולין ט ע"ב ד"ה והחיר, ועי"ם לב ע"ח ד"ה לרור, ע"ז לף סד. (מא"ן)

רש"י. ד"ה חקוקה לו. לכך כתיב בא נ"נ. הוח נמלכים (ב כה ב) ובירמיה (נב ל). (רש"ש)

ד"ה גר תושב. שלא קיבל עליו שאר מצות. ע"ז (סד:), ועי' שו"ח ושב הכהן (סימן ל"ז). (שער הקיצורות)

ד"ה צנייתא דבבל כו'. בסוטה אמרינן. ובנרכות ר"פ חין עומדין. (מל"ה)

ד"ה כסף וחומר. פעמים ששלשים כאן כור. לפניהו שם ליתח דלעולם שלשים נח"י וט"ו כלן. (רש"ש)

בא"ד. ובמס' חולין כו' אמרי' כו' וכה"א צרור כו'. וכ"ל דקשיין ליהדדי, חבל דרך הגמרל כן כמ"ש המוס' בנרכות (כו ב) בד"ה ואין ליתה. (רש"ש)

ד"ה מתלגא. ומטרים. נראה דל"ל ומטרות כנכמוב (חיוב לו). (רש"ש)

ד"ה אימת אתי. קא מיירי נמי כור כל"ל. (רש"ש)

דף צז ע"א

גמרא. שבוע שבן דוד בא. שהס"ר פ"ב ע"ם ר' יוחנן, מס' דל"ו פ"י, פסדר"כ החדש ע"ם רבן, וכ"ה בפס"ר פט"ו ולר' יוחנן שם חמתר חחר. (יפ"ח)

ותורה משתכחת. לקמן נט ע"ח, שבת קלח ע"ב, מגילה יז ע"ב. (מא"ן)

ר' יהודה אומר דור. שהס"ר פ"ב ע"ם ר"ל, ונמס' דל"ו פ"י ע"ם ר"ג, ובפס"ר [פט"ו], ופסדר"כ ע"ם ר' חנניה.

ופני הדור. בשהס"ר ופס"ר חינו בדברי ר' יהושע כ"ם חמתר בפ"ע, בשהס"ר ע"ם ר"ח בר כהנה, ובפס"ר ע"ם ר' יעקי.

והגבלן יאשם. נפלן הוח שם ממוח קרוב לסר הלבנון, משם היו טוב הבית והגבלים שלח חירם לשלמה, וכן בספר יחזקחל [כז ט] זקני גבל, והיו יבחלל לריס שם כמ"ם בפ"ב דע"ז [ל"ל פ"ד מע"ז נט. יבמות מז] בעובדח דר"ל לחזל לגבלח, והיל חמנם חון לגבולי ח"י שבבחוב ושמי חת גבולך, (עם שהיה עוד גבלח חחרת לח"י חמבב, עיין שלהי כתובות [קיב.]) ובבחיה ז קורח לבני ח"י חנשי הגבול, עם שישמלו משם בח"י, חבל יקובבו מעיר לעיר. (יעב"ץ)

והגבלן יאשם כור. עי' תוס' ע"ז נ"ט ד"ה לילקא ותבן. (מהרש"ם)

שכיבו ליה תרתין בניה. לעפ"י שמניו חפילו הקב"ה שינה מפני השלום [וכמ"ש ביבמות סג. ום"ח], לפי שגם עם החמת היתה השכנה מתפייסת, וסביניו נשמרה מלד.

(יעב"ץ)

ר' נהוראי. [שהס"ר פ"ב, מסכת דל"ו פ"י, פס"ר פט"ו, פסדר"כ]. מיכה [ז, ו]. (יעב"ץ)

בת קמה באמה וכו'. מיכה [ז, ו]. (יעב"ץ)

העזות תרבה. נשהס"ר סס העניות תרבה, ומחמר להכמ"ה העזות הות שם ע"ם ר' לוי. ובפס"ר לר' לוי הות מחמר חחר ולהכמ"ה שם ע"ם ר"ח ב"ר חנח, ובפסדר"כ לר"ח בר חנח מחמר חחר. (יפ"ח)

עד שתכלה פרוטה מן הכיס. עפיקתה, והנה הודות לגל בדורותינו נמלחים עסיקים מופלגים בעמינו וגס יפר הטם הפרוטה מניה כיסם, הכי ניתן נותם ח"ו להגחולה, ול"פ הכוונה להפך דחזינן דבמיהם היתה הפרוטה נחצבה לממון כדחמן ה' פרוטות הן (ב"מ פ"ד מ"י) וכ"מ, ומחר כלן דמי לחי לף תהיה נחצבת במחומה ולח תרחה עוד עד דחפילו בכיס ר"ל של נדקה (דנקרח כיס קטם בכתובות פ"ו מ"ב) דשם מניים המטבעות הקטנות ביותר מנדבת חלח הטם גם שם לח חמלח כי תהיה הרווחה, ותף הפחומה שנגדבות לף תהיה בפרוטה.

(רש"ש)

שית אלפי שני. ר"ה לף ע"ב. (מא"ן)

שית אלפי שני הוי עלמא כו'. עי' בפיעז שקוסס שבועות בד"ה חהל לנללי שמע וכו' דבשבת חלפים ול"ג יחרב העולם, ועי' חנר הרמב"ן מ"ח פ' ט' בחורך זה, ועי' בחורה נעכיס מ"ב פכ"ח, ועי' בחור זכות שנהקדמה חות חלף חית פ' כ"ח בשם חותיות דר' עקיבח כדברי הפיעז הנ"ל. (מהרש"ם)

כיום אתמול. עי' בפ"ר פ"ח ופי"ט ופכ"ב ויק"ר פי"ט, במד"ר פי"ד, חנחומת ולך ג' בג"ם פ"ה, חנדב"ח פ"ח פ"ב, שהס"ר פ"ה פס"ר פ"ם, שומ"ט סימן נ', דיומו של הקב"ה חלף שנה.

שני אלפים תורה. לח"ר פסקה תורה חל"י, כי חחר זמן זה לח חלינו עוד ישיטות גדולות נחכן, ונשלם לו דור המנחים שהיו שונים תורה כמשה מפי הגבורה, ונחמדד דורן של חמורחים שבימיהם עשתה תורה כשחי תורות, גם חן חז שבימיהם ועשתה חולת יד מופתי התורה, כי גבר תוקף הגלות נגושה חין תורה. (יעב"ץ)

דף צז ע"ב

גמרא. פחות מפ"ה יובלות. ע"ז ט ע"ב ד"ה שלחר. (מא"ן)

של פרס נשכרתי. ע"ז יח ע"ב ד"ה שלח. (מא"ן)

ר"א בריה דרבא אמר לאחר ה"א שנה איתמר. מלעיל קחי ללחתר ה"ח ול"ח שנה העולם יתום. (רש"ש)

תיפח כו' שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ כו' ומלח חת ליתח בע"י. (רש"ש)

לא פחות עלמא כו' דמקבלי כו' בכל דרא. נסוכה הגי' בכל יומח. (רש"ש)

ל"פ עלמא מתלתין ושתא. בב"ר פל"ה ופמ"ט, ירושלמי פ"ב דע"ז, שומ"ט ה', פסדר"כ ויהי נשלח, חין דור פחות מל' לדיקים. (יפ"ח)

ל"ד צדיקים. סוכה דף לז, סולין נב. (מא"ן)

והא"ר דרא כו' י"ח חלפי פרסה. המוס' סס [סוכה מה:] מחקו מלח פרסה. (רש"ש)

ראיתי בני עליה והן מועטין. עקידה פ' פקודי עלה ק"ג ע"ל. (ג' מהרא"א)

אם אלף הם. בב"ר פל"ה ופסדר"כ פ"י וחירושלמי נרכות פ"ט ממחיל מחלתין חין חלחין חינון לנח ונרי מנחון סס עשרין כו' סס ל' הוה לנח הות.

הא דעיילי בבר כו'. נפירש"י כחן ונסוכה מנוחר להכך דעיילי נלח נר עדיפי, ותימה שהרש"ל נח"ל חלח לח פחות כו' חבל נפעמים יתכן שהן יותר. (רש"ש)

רא"א אם ישראל. נפדר"ל פמ"ג ע"ם ר' יהושע, וכ"ה בחנחומת בחקותי ג'. (יפ"ח)

הקב"ה מעמיד. עי' הגרי"ב מ"ם נסס חירושלמי, וכ"ה בחנחומת חקת ג' נדברי ר"ל מעמיד וג' חנחי שם ר' יהושע ס"ל סס יתן עושין חסוכה יתן נגגלין וי"ם יתן כך ויתן כך נגגלין ור"ל ס"ל מעמיד כו'. (יפ"ח)

רש"י. ד"ה ותשקמו בדמעות שליש כו' כבר עברו ולא היה כו'. ימי רש"י עליון לף חלף נסוס חופן שהמספר ל"ח לחלף הסנד, ורש"י סי' חו נסוף חלף החמיטי חו תחלת חלף הסנד, שהרי הרש"ם סי' ע"ג לחלף הסנד כמ"ש בפ"ק דע"ז סי' ז'. (מל"ה)

בא"ד. כבר עברו כו'. עד סופו ליתח בע"י. (רש"ש)

ד"ה עוד אחת. עקר כבודם ופארם כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לא בכסף משום כו'. קרי תשובה בלשון כסף כל"ל. (רש"ש)

ד"ה בעלתי בכם כל"ל. (רש"ש)

דף צח ע"א

גמרא. לבוש הבדים. יומח עו ע"ב. (מא"ן)

יד עם "קדוש". ל"ל קודם. (יעב"ץ)

שחק ר"א. כ"ה ג"כ מיכולמי. (יפ"ח)

ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו וגו'. עי' מגילה (יח ע"ב). (מצפ"א)

מפני הצר. כחוכות עז ע"ב, ולף קיב ע"ב, סוטה כל ע"ל ד"ה ר"ח, ולף מט. (מא"ן)

כולן שקולים כו' זכו אחישנה. ר"ה יח ע"ב, עירובין מג ע"ב, ב"ב. (מא"ן)

שיתבקש דג לחולה, נרש כל מרעין חנח דם [ב"ב נח:], ומיי לדם דג [ע"ז כ"ט. יח גורסים כלן דג קטן ועי' נרכות נז: ום"ח]. (יעב"ץ)

וכרת הזולזלים במזמרות ואת הנטישות הסיר התז כל"ל כנרלה מפירש"י. (רש"ש)

אין ב"ד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל. עיין במגילה [יח:]. (מצפ"א)

אי בטלי יהירי בטלי אמגושי וכו'. ופירש"י חמגושי מכשפים, ולכאורה יפלא מלוח דמה שייכות זה לזה דגסות הרוח יגרום כישוף.

ופסבר להכי אמרו ז"ל (לעיל סו:) למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, וגם כזה יפלא וכי מלילה יש כח בכישוף לשנות הטבעותיו ית'. אך הכוונה נראה כזה עפמ"ש (שם) גבי הלי בינוני דשקיל עפר מתותי כרעי דר"ת, ואמר ר"ח דלא מיכפת ליה, דשמאי ר"ח דנפיש זכותיה, דאין עוד מלבדו כמ"ש, וע"ש במוצין (ז:) במידושינו מות לו, שכשנבוז בשם מורי ז"ל דבוודאי כשגדו ית' אין כח בשום נברא לעשות שלא כרצונו מלילה דאין עוד מלבדו, ולכך גם הנדיק שמבטנו ית' אצלו אין בכישוף יכול לפעול לו מאומה ע"ב. ולכך במקום שיש הסרעת השכינה בוודאי אין כח בשום נברא לפעול מאומה. ונודע דגסות רוח גורם סילוק שכינה כמ"ש בסוטה (ה.) אין לחי והוח וכו', ולכך יש כח בשליטת הכישוף. וז"ש דהכחישין פמליא של מעלה, דבאמת אינו מכחיש כלל, רק ע"י הכישוף נודע שאין שם הסרעת השכינה במקום ההוח, רק משכן הס"מ, ולשם היה שם הסרעת הקדושה, בוודאי לא היה הכישוף שולט שם, ולכך בעת שיתבטלו יהירי ויהי' הסרעתו ית' מתחזקים ממילא גם הכישוף יתבטל והבן.

(עיני שמואל)

א"ר אלכסנדרי. מירושלמי פ"ר אחת. (י"פ ע"ב)

מי אית לך בר חיור גווני. נראה לי לאמר ליה הכי, משום דרבנן אמרו (לקמן ע"ב) מיומתא דבי רבי שמיה, פ"ר שם זה נאה גם לאמוהו שכיהו חוהא, וכך יפה אחמר בנקרא עני ושום דעתו נפה עליו כמ"ש ז"ל [פסחים קיג:].

(יעב"ץ)

אם ראית דור שצרות רבות באות וכו' חכה לו וכו'. הטעם פשוט עפמש"ל (ע"ז ד.) מאוהבו נפרע מעט מעט. ומה דמלינו במלרים שהי' קושי השעבוד היה לעוהפ ישרחל, כמש"ל דקושי השעבוד הפלים הזמן. ולכך גם בגאולה העתידה שם מרחה דור שצרות רבות נאמרו לה בגכול, וודחי לא הוה בחורת פרעון הטח דהס"ח אינו נפרע מישרחל עבור החטח רק מעט מעט, ובוודחי הוח שקשוי הלרות יעהיר בגאולה כמו שהי' במלרים.

(עיני שמואל)

אין ב"ד בא אלא בדור שכולו זכאי או שכולו חייב. לימי' הה דבר נאמר בס' חמרות עהורות על מהליס פי' יג ע"פ משו"ל (לעיל כו.) כשרואה הקב"ה שאין ישרחל מוציס בחשובה מעמיד להס מלך כהמן ונע"כ יעשו חשובה, ואמרו ז"ל (מו"ק טו:) לדיק מוהל בירחת מלכים, דהקב"ה גוזר ולדיק מבטל, ולפ"ז מ"ם הקב"ה רוצה לכעוס לא ישרחל בשוב בחשובה ע"י גזירות המתהדשות עליהס, הלדיק שביניהס עומד ומבטלה, אבל בדור שכולו חייב הגזירות מתקיימות עד שישובו בחשובה. וז"ש אלו בדור שכולו חייב ואין בייהס עומד בפרך לבטל הגזירה, אז בן דוד בח שבע"כ יעשו חשובה, ולפ"ז.

(עיני שמואל)

לאליהו דהוה קאי אפיתחא בו' כל'. [וכ"ה בע"ץ]. (יעב"ץ, רש"ש)

אפיתחא דקרתא בו' לכשיפול השער. ע"ז יז ע"ב בס"ם גדולי רומי, בכוהות נה ע"ב ד"ה מנטרל. (מא"ן)

סובלי חלאים. עיין שוע"ט סימן כ'. (י"פ ע"ב)

לכשיפול השער הזה. ר"ל וינה ויפול, ויבנה ויפול כך הני בע"י [וכ"ה בדפו"י]. (מל"ה)

רש"י. ד"ה ואצרוף וד"ה אמגושי ל"ל בל"ם. (רש"ש)

ד"ה שרי חד. דסבר דאיבעי ליה לצאת בו' כל'. (רש"ש)

ד"ה השער הזה, שבעיר היה אותה שעה כל'. (רש"ש)

דף צה ע"ב

גמרא. עד שתתפשט המלכות. יומא י ע"ל, ע"ז ג ע"ב ד"ה מבבה מלכויות. שבועות ח ע"ב. (מא"ן)

אמר רבא ייתי ולא אחמיניה. ל"ל רבה, וכן הוא בב"ם. (סה"ד)

ייתי ואזכה בו' תורה וגמ"ח. לקמן קי ע"ל רש"י ד"ה בבפומא, שבת קיח ע"ל, ר"ה יח ע"ל ד"ה רבה, ע"ז יח ע"ב, יומא קה ע"ב ד"ה רבל, ב"ב עג ע"ב ד"ה ואפיק, בחובות קיל ע"ל, לקמן נט ע"ב. (מא"ן)

והא גמילות חסדים. לתמרינן פ"ק דר"ה (יח ב) רבה לעבק בחורה בו', ללמל בדבעי ליה לל עבק בגמ"ח, ותע"ג דעני הוה בלחיתא

פוס"מ (מו"ק כח ל) ל' רבה מיתבעי להמת בשערי לליעבי ולל מבחבת, היינו מקמיה לתלך, וכמ"ש שם בם"ד. (יעב"ץ)

אמר ליה אביי לרבא. ל"ל רבה. (סה"ד)

כדר' יעקב. עב"ר פע"ו. (י"פ ע"ב)

שמא יגרום החטא. מכלתת פ"פ בשלת.

(י"פ ע"ב)

פמליא. לעיל לח ע"ב, ברכות טז [ע"ב רש"י ד"ה פמליח], חגיגה יג ע"ב. (מא"ן)

אין משיח לישראל בו'. ע"ל (ל"ט ל'). (יעב"ץ)

מה שמו. מיכ"ר פ"ח ומירושלמי ברכות פ"ב ושם רבנן חמרי לוד שמיה [ובלק] [ער"י פ"ר] ריב"ל חמר לעמ שמו ר' יוחן בריה דר' חייבו חמר מנחם שמו פ"ר חגיגה בריה דר' חנחנו ול"פ חושבנך דלין כחושבנא דלין, הוא לעמ הוא מנחם.

(י"פ ע"ב)

שילה שמו. ב"ר פל"ח מיכ"ר שם, ובמדרש משלי פי"ט שמנה שמות נקראו למשיח בו'.

(י"פ ע"ב)

אמר רב עתיד הקב"ה להעמיד להם דוד אחר בו'. ע' זוח"ק פ' קדושים פ"ד ע"ל, ופ' לך פ"ב ב'. (מהרש"ם)

ואת דוד. מגילה יח ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה כגון קיסר. **כדכתיב נשיא להם** ול"ב מלך. הן לעיל מיני' כתיב ועבדי דוד מלך עליהם, לך גם ר"פ לל הקשה מקרא זה ול"ע. (רש"ש)

דף צו ע"א

גמרא. ר"א אומר ימות המשיח. פס"ר פ"ל ע"ם ר"ע, ור"ל פ"ל החם ד' מחות שנה כך, דוקל הכל לך, והחם לך' דוקל עם מחות שנה, ועוד תני החם ר"ל נמו של רי"ב חלף ר' יהושע חומר ב' חלפים, ונחנחומח עקב ז' מ' לר"ע מחה לר"ל עם מחות לר' דוקל ד' מחות לרבי חלף חלף ר"ל והוח ר"ל נמו של רי"ב ר' חנחנו חומר שבעת חלפים [כתימי בריה דר"ל לך'] רבותינו שני חלפים [וכר' יהושע בפס"ר הל'], וע' שוח"ט סי' ל'.

(י"פ ע"ב)

רבי אומר. בפס"ר לרבי עם"ה חלפים שנה וכשוח"ט עב"ד שנה.

(י"פ ע"ב)

רבי אומר שס"ה שנה כמנין ימה"ח. רבי לשיטתו בערכין (לל.) דחנה המחורה נחנמי ע"ח היה עם"ה ימים, וילף מהר שנים מיניה כדמוכח ביומח פ"ה ב' ע"ם נת"י. (רש"ש)

לא נתנבאו אלא לבע"ת. קה"ר פ"ח ע"ם ר"ם נן חלפחת.

מקום שב"ת עומדים בו' אדם היכי דר בגן. לעיל נט ע"ב, בכוהות נה ע"ב ד"ה מנטרל. (מא"ן)

דבר בו' זה אפיקורוס בו'. לעיל קד ע"ב ד"ה וכי, ברכות יב ע"ב, בסמים נז ע"ב, ודף קיח ע"ל, ר"ה יז ע"ל ד"ה לפיקורוס, מו"ק טז ע"ב ד"ה לאפיקורוסי, חגיגה ה ע"ב, נדרים כג ע"ב, שבת קטז ע"ל רש"י ד"ה פילוסופל, ב"ב נל, תמיד לף כו, בכיחות ב ע"ל רש"י ד"ה ומנחנף, לחנות דר"ל כו, מכות לף כל. (מא"ן)

כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר כל'. (רש"ש)

ר"א המודעי. על שם מקומו שהיה לר המודעים [כ"כ רש"י ב"ב י:]. (יעב"ץ)

הכרת בעוה"ז. עמש"ל ל ע"ב. (י"פ ע"ב)

ואפילו אמר כל התורה כולה מ"ה חוץ מפסוק זה בו'. משמע גם משנה תורה ככלל, ולל יקשה לך לומה שאמרו שלחי מגילה (לל ב) הלנו משה מפי עלמו לאמרם, כי בודחי משנה תורה דברי משה הם כמו שביחר היטב בתחילת הספר, אבל שניה מדברת מחוך גרונו כמו שנראה בפירוש מכתה מקרחות, ולף בתוכחות כמו שאר עזהבי וזולת הרבה, עמ"ש שם בשיבה בס"ד. (יעב"ץ)

חוץ מדקדוק. מירושלמי שפי' בקו"ו ח'.

(י"פ ע"ב)

זה המבזה דבור שנאמר להם לישראל מסיני כל'. (רש"ש)

זה המבזה דבור שנאמר למשה בסיני. כל המורה נהמרה למקה מסיני. ולפי פרש"י משום דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעו (מכות כד.), ל"ב לריך לנרוס זה המבזה דבור שנאמר לישראל בסיני, ואולם עיין (הוריות ח.) שאר דבר ה' אל משה אינה שניה כדבורו של הקב"ה ואוה ע"י משה זה ע"ז, לתנא דבי ר' ישמעאל וכו' ופרש"י בכמה פרשיות לא שמעו הלבור רק מפי משה ע"ם, וגם מאחר שלנו הוא מתנא דבי ר"י.

(מהרצ"ח)

הלומד תורה ואינה מלמדה. ונראה פשוט שהכותב על ספר ומבאר אותה למען ילמדו המשכילים והמלמידים יעמדו על המתא ויוסיפו לקח טוב, ישוטטו רבים למוקים וקרושים ילמדו מתוכו ותרבה הלעה, אין לימוד גדול מזה, ואין כבוד לתורה גדול מזה. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה אקוט בדור. **ואמלוך עליהם** כל'. (רש"ש)

ד"ה אין להם משיח כו'. אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבבו'. עי' בהקדמת הכותב בענין ינקב מ"ם בבימות ד"ן. (מהרש"ם)

ד"ה ר"א שס"ה. מה כו' של מרגלים שנה א' לכל יום. כל'. (רש"ש)

ד"ה ועד עכשיו. עד ימה"מ כל'ל וכ"ה בע"י. ולע כי בדורי רש"י נכתן מסורסים.

(רש"ש)

ד"ה כי מי נח. לאותו זמן משנשבע כו' כל'. (רש"ש)

דף צו ע"ב

גמרא. זמר בכל יום. סוטה לה ע"ל. (מא"ן)

כל אדם לעמל. ב"ר פי"ג. (י"פ ע"ב)

וזה מנשה. שפרי שלח קי"ב. (י"פ ע"ב)

וכי לא היה לו למשה כו' ואחות לוטן תמנע כו'. עי' פיהס יפות סו"פ ויקלא מ"ם זה. (מהרש"ם)

ואחות לוטן. מירושלמי מייתי זאת גבי כי דבר ה' בזה. (י"פ ע"ב)

ותמנע. עיין קולס בית אל, ובגליון ופרפרים.

(יעב"ץ)

ותמנע. יומח פה ע"ב ד"ה מגלה, יבמות קו ע"ב ד"ה רעה, שבועות יג ע"ח ד"ה מגלה.

(מא"ן)

יצר דומה. שבת קה ע"ח, לעיל לח ע"ב. (מא"ן)

לעבות העגלה ודאתון עלה. כן מלאתי בגילקוט תהלים רמז תסט"ו ויל"ה דה"ק כיון לאתם עלה בלומר כיון שאתם באתם לדבר מזאת השמועה יקשה מיכה אחות כו', ואתר כך מלאתי בב"ב דף ט ע"ב ולאתמן עלה כו' פי' [רש"י] ולאתמן עלה ואחרי שבא לידינו שאלה זו כו', עיין שם. (חכמת מנוח)

אלוף לוטן אלוף תמנע. זהו לינו במקרא, רק בלוטי החורי כתיב אלוף לוטן ותמנע היתה אחותו, ובאלופי עשו בפוף הפרשה כתיב אלוף תמנע, ומה ח"ם דברי רש"י שהוכיח דתמנע היתה בת מלכים מפני שהיתה אחות אלוף, דמה לכתיב אלוף תמנע אין רלוי דזהו באלופי עשו כתיב וזה עצום שיצא ממנה עמלק, אבל אין רלוי שהיתה היתה בת מלכים, רק ממה שהיתה אחות אלוף.

באה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה. בני בועמת אמת לא קבלוה האמרינן [ב"ר לט, יד] עה"פ ואת הנפש אשר עשו בחרן, שאברהם ושרה היו מגיירים בוירים, ות"ח בת מלכים זו שהיתקוה מתחת כנפי השכינה. וי"ל שאת היא לא רלתה להתגייר אלא על מנת שיתחתה אחד מן האנשים ובייהס נאחה וכה"ג לא הוי גר אמת, וכענין שאמרו [יבמות נל:] אין מקבלין גרים [כו'] בימי דוד ושלמה, ולדברי ר"י אשה שנתגיירה לשם אים היתה ניזוקת, אע"ג דלית הלכתא כוותיה. או לומר אינהו הכי הוה ס"ל, ואמת מצו"ה מסיק תלמודא דלא אינעי להו לרמוקה, היין דלאו כהלכתא הוא.

(יעב"ץ)

מוטב תהא שפחה. ב"ר פפ"ב, שפרי האזינו אל"ו. (י"פ ע"ב)

מכאן לצדיקים. סוטה יב ע"ח, חולין לא ע"ב. (מא"ן)

אמר רב יברוחי. בב"ר פע"ב ובאב"ז אמר יצרוחין ר' יצחק אמר שעורים כו' לדברי הכל לא הניחו אלא מן ההפקר, ועב"ר פל"ב. (י"פ ע"ב)

ר"א, כאילו עשאו לד"ת כו' רבא אמר כו'. דבייהס ל"ל קודם דברי ר"ל, וכ"כ הגר"ח ז"ל. (רש"ש)

כל המעשה את חבירו. ב"ב טו ע"ח. (מא"ן)

מגלה פנים בתורה כגון מאי. עי' ירושלמי פ"ק דפאה מגלה פנים בתורה זה שאומר לא נתנה תורה מן השמים, ולא כבר תניתוה התומר אין תורה מן השמים, ת"ר מנא זה שעבר ע"ד תורה בפרהסיא כגון יהויקים מלך יהודה ומביריו, ומבאן הוליא הרמב"ם דבריו פ"ג מהל' תשובה ה"ו, ומרן כתב ע"ז ל"ע מהיכי מייתי ליה, ונעלם ממכ"ת דבבי הירושלמי שלה. ועי' פי' המשניות להרמב"ם על מסת פ"ג על המשנה ר"ח המודעי המחלל המועדות כ' דענין מגלה פנים, יגלה פנים ויעז, וזה לשון בפירה, ומפורש כן בגמרת פאה היינו ירושלמי המגלה פנים בתורה העומר על ד"ת בפרהסיא ויהויקים בן יהויהיו. (מהרצ"ח)

מגלה פנים בתורה. ספרי שלח קיב, ומירושלמי כאן ופאה פ"ח מפרש שעומר על ד"ת בפרהסיא כגון יהויקים כו'. (י"פ ע"ב)

אלא כגון דיתיב קמיה רבה בר' ואמר הכי אמרינן (כל"ל) ולא אמר הכי אמר מר. דוקא בכה"ג דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בלבו, אבל בלא"ה רגילי רבנן למימר הכי קמיה דרביהו כדלתיא טוענת. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה כי אכף. **כאוכף שעל החמור** כ"ה בע"י. (רש"ש)

ד"ה תורה עומדת לו. למסור לו טעמי תורה וסתריה כ"ה שם. (רש"ש)

ד"ה סיגלי כו'. ע' רס"י נרכות מ"ג ב' ומ"ם בגליון. (מל"ה)

ד"ה כאילו עשאו. לאותו דב"מ. זה קאי ע"ד ר' אבהו. (רש"ש)

דף ק ע"א

גמרא. ר"פ אמר. מירושלמי כ' יומנן וכ' אלעזר מ"ח לאמר אהן שפרת וח"ת לאמר הני רבנן. (י"פ ע"ב)

[רב ספא אשתלי ואמר כגון הני רבנן בו'. עמש"כ בפ"ד בב"מ ע"ג ב]. (רש"ש)

כי מטו למגילת אסתר אמרי הא לא בעיא מטפחות. לל ידענת מאי טעמא לל בעית, להל לפוס מתניתין דפ"ג דידים וגמ' פ"ק דמגילה [ז.] מגילת אסתר מטמאה את הידים לד"ה, ועדיפא מקהלת דפליגי בה, ומוכח בשיטת י"מ דבר [שבת יד.] דטומאת בתבי הקודש אין מטפחות, פרבך היא שלא יאמזו עדומים בלי מטפחות, וכמ"ש תום' שם, דס"ח לאו דוקא שלא כל בתבי הקודש בכלל ספר תורה, ול"ב מדטמאוי מטמית, מגילת אסתר מיבעי ומי מטפחת, ועב"ג למאי דאי"ר מהאי טעמא קפיד ר"י עלייהו, למימרת דליתא אלא בעית מטפחות, ולל אזיל ומי לר"ח דפקקה נפפרו, מדאמרינן מינה לגמרי ס"ח דלא ס"ל, אז בלמאי אמרינן מינה. (יעב"ץ)

מגילת אסתר. לעיל מו ע"ב, מגילה ז ע"ב. (מא"ן)

רבו בשמו. יבמות נז ע"ב ד"ה לאמר, יומא פז ע"ב במ"י ד"ה קאמל, חולין לא ע"ל ד"ה אינטרך, לעיל לא ע"ב. (מא"ן)

מפני מה נענש גיחזי בו'. ל"ע אי עונש הלרעה קאמרי, הל קדם עונה למאי דקרא לרבו בשמו, אזה היה מעשה אחר שבע שנים שבאה השונמית מאלץ פלישתים, ואומו הרעב היה אחר הרעב של מלור שומרון לפי סדר הפרשיות ומס [מלכים ב' ו' ג] כתוב ותרבאה אנשים מלורעים היו וגו' ואמרו ז"ל [לקמן קז:] אלו גיחזי ובניו, ל"ב כבר נענטרב זמן רב קודם זה שאחר ר' יוחנן, וי"ל שאחמון כתוב הל"ל ללמוד סבך היה דלבו לבקרא רבו בשמו, ודוחק, כי אז היה נהה מרבו, ואין מזה רחיה על זמן שהיה עומד לפניו ומשמשו, אחנס בפ"ע מנאחי שהרעב של שבע שנים הוה אחרו של שומרון, (ועב אחר הוה, וכ"ל בהל"ג), ובשנה האחרונה קלל אליטע את גיחזי, לפ"ז שאת פירושו, בפוף שנה אחר שחזרה האשה מבלה פלשתים, וכבר קרלו גיחזי לאליטע בשמו, גם זה דוחק גדול, ועוד מפורש בבתובים שאחיד אחר מעשה שלקח הכסף מנעמן קללו ויצא מלפניו מלורע ועוד ל"ב בהברת שהפרשיות נכתבו שלא בסדר המעשים, ואין מוקדם ומאוחר גם בנביא, אלא מעשה דנעמן היה בשנה האחרונה של רעב האלור ובסופו (מע"פ שבתובים בתה פרשיות לפניו), ואיהו מתקבל בעצת לייהב שהביא בן הדד אל מלך ישראל לסמוך אים מלרעתו אחר אומו גם אחיבא זו, אולי הסיבות של נעמן הנזכר בבן הוא על שלא נרפא עוד מלרעתו. (יעב"ץ)

לחדשיו יבבר. בתמומת פנחס יד מפרש

שנכנס תחת פירות ופירות תחת זה משונים משל תחת הנכנס. (יפ"ע)

עליהו לתרופה. שקלים דף יח, פסחים פז ע"ב. (מא"נ)

א"ל האי סיוע קא מסייע ליה. כ"ה גי' סה"י וכ"ת הגיהו לך. ול"ע דלפ"ד לעיל יתיב פלוני קמי פלוני ויתיב ויקמר וקאמר כו' ר"ל פלוני לשון אמר כמו לקמן (קיא.) ונפוקא (יא.), אבל מלינו בע"ז (ס"ד ו) ויתיב ר"ש קמיה דר"ה ויתיב ויקאמר כו' פירושו דר"ה קאמר כדמוכח שם לקמיה ולכן גם כאן נוכל לפרש דר"ז הוא דקאמר עתיד כו'. (רש"ש)

דיתיב ר' יוחנן. שוה"ט סי' פ"ו, ונפסקר"כ עניה סעדה כעין זה מעשה בפסיק ג'. (יפ"ע)

א"ל ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג כו'. משמע דלהקפדה היתה על מה שאמר כשם שאמרת כך לשיתי, (וכ"מ מלישנא לעיל אלא שיתי לך הא כו'), ומה שלא הקפיד על מה שלגלג עליו במהלה ממש, שולי לא שמע ליה"ח ורש"י לא פי' כן. (רש"ש)

רמ"א מאתים. מנחומא בראשית ו' ע"ש ר"ש בר' יוסי, ובעקב ז' ע"ש ר"ש בן יומאי, וכ"ה בפ"כ בפקתי פ"ב. (יפ"ע)

ח"א להתיר. בשבה"ר פ"ד וירושלמי שקלים פ"ו רב ושמואל מ"ח כו' ואח"כ ר"ס וריב"ל מ"ח להתיר פה עקרות כו' והוא פירש לדבר ושמואל למטן למעלן, ובשוה"ט כג אימא בדברי רב ושמואל עקרות ולעתיד, ובדב"ר פ"ש ר' יוחנן וריב"ל מ"ח לתרפיון וח"ח כו' אלא אמר יוחנן הוא לשמר לתרפיון כדמוכח שם ר"א אמר לתרפיון הוא מיני עליה ותרף מזונה, ולפיה לגרום מעינה והוא כמ"ד פה עקרות מדבריל"ל אמר אלא. ולגי' הש"כ שם מזונה, י"ל דהוא כר' יוחנן הכא לאומר פנים, דהיינו לכריחות כל הגוף, וזהו לתרפיון לתרופה ממש או להתיר שני הפיות שמרפא לכל התחלואים, ובפדר"א פ"ש ותרף מזונה. (יפ"ע)

ריו"ח אמר לתרופה ממש רשבנ"א כו' כל"ל, והשאר נראה למחוק. (רש"ש)

כל המרעיב עצמו וכו' הקב"ה משביעו שנאמר וכו' ונחל עדניך תשקם. יפלן דהוא הנחל שאמרו לעיל (בסמוך) דעתיד הקב"ה להוליא מעין נחל מבית קה"ק וכו' שנאמר פריו למאכל ועליהו לתרופה, ודרש רשב"י לתרופה, לתואר פנים של בעלי הפה, וע"ש במהרש"א שפירש לשון שעוסקין בתורה שבע"פ. וז"ש ונחל עדניך תשקם. (עירי שמואל)

אמר ליה מ"ט לא שכיחת כו' כל"ל. (רש"ש)

עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק כו'. עי' נודע ביהודה מהד"ת יו"ד סי' קס"ח מ"ש בישוב הגמ' ר"י בלעין בהגהותיו. (מהרש"ם)

לכל צדיק ש"י עולמות כו' במדה שאדם מודד. לעיל ל ע"ב, סוטה ט ע"ב. (מא"נ)

רמ"א במדה. במד"ר פ"ט, שוה"ט סי' פ"ח, ספרי בהעלותך קו, מכלתא בשלח ויסע עמלק, פ"ב מגילה י"ב ע"ב. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה א"ל ההוא סבא, וריו"ח נמי ה"ק כדאמרת כל"ל. (רש"ש)

ד"ה כנגד היכל. ומאחורי האולם תא א' כו'. נראה כל"ל ומאחורי ההיכל או ק"ק, עי' ספ"ד דמדות. (רש"ש)

ד"ה לכרי דב"ז. שהשמש והאויר נכנסין כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ירויון מדשן כו'. אמר לי רבי נדלעיל מיה כו'. ל"ע לישתי שם מידי דהלי עיינית [וכ"כ הרש"ל], אפשר שכוונתו מ"ש שם לקמן דהכרי אל מקפטיך תהום רבה. ועי' פ' ח"ט [מולין] ס"ג ע"ש ר"י כי הוי מזי שלך אמר מקפטיך תהום רבה. ועי' בפיהש"י שם ודו"ק ול"ע. (ד"א חבר)

דף ק ע"ב

גמרא. במדה טובה כתיב ויצו שחקים כו'. פיהם אמאי לא ליף מדכתיב ונר מסך לגלפיס נעוצה, ונפורעניות כתיב על רבעים מנומר דמדה טובה מרובה ממדת מלות פעמים, וכ"כ רש"י במכות דף ה' ב'. (מל"ה)

תנא בספרי צדוקים. המוי"ט כתב שבמכות התיר הרע"ב בפיה"כ ובמרמ"ן, ול"ד דשם מיירי בספרי מכמתם, וכאן כ' שאין בהם מכמה. (רש"ש)

בספר בן סירא. שבת קכא ע"ב, ב"ב קי ע"ב ד"ה נטוש, ודף קמה, יבמות סג ע"ב, פסחים קיב. (מא"נ)

בספר בן סירא. פירושלמי מכל ספרי המיסר וכל ספרים שיכתבו מכאן ואילך הקורא בהן בקורא בתורה. (יפ"ע)

אורח ארעא קמ"ל דלא לבעול שלא כדרכה. והיינו דלא ליזיל משכיב לחבלא שמוציא זרע לבטלה, אלא אפי' יתב, כלומר בעול כדלכה, כלי שתעיר גם משכ הפשה ותתעבר ותלד לך בניס ולא יהי הזרע לתיהוי, והיינו נמי אפי' יתב בעונה (כמו נוהג בי עמכם [קדושין פח.]. כיוי לחשב תחות היחה), ולכול בי תרי כו', כי מרוב תחות הפשה בניהה כדרכה יולדת תחומים כמה פעמים, ס"ק קמ"ל יעבול ויבעה כדי שיולד זכרים, והבעילה נקראת מכילה, הלשם אחר הוא מוכל [בראשית נט ו, ועי' ספ"ה דכתובות]. (יעב"ץ)

קמ"ל דלא לבעול שלא כדרכה. לעיל (נח ע"ב) תוד"ה מי מיכל. (שער הלקוטות)

נשאת שמא לא יהיה לה בנים. ויבלמשה בעלה ותשוב לבית אביה כנעוריה, או תחל לזנות בית אביה. (יעב"ץ)

לא תעיל צליא. גרסינן. (יעב"ץ)

הא שלמה נמי אמרה דאגה כו' כל"ל. (רש"ש)

דנפח בכוסיה לא צחי. נראה דהא מילתא רגלן מיפכח אמרוה, כלומית פכ"ה (תולין קה ב') אמר מבי מריש הו"ל למ"ל דלא שתו תופיפ משום מחיקומת, אמר לי מר משום דקציפ לכרסם, מנפח בית קציפ לריעת כו', תולי בן סירא לימו מדבר משתיית מים אלא משום של יין ושכר. (יעב"ץ)

אמר במאי איכול לחמא כו'. גם זה המאמר שם שמכיס קלא למ"ם [לפנות פ"ו ד] פת במלח תאכל, מ"מ לא אמרו לקנסו שיקח לחמו ממנו, ואינו מכוון גם עם מ"ם בדין הנשיעה הניחו לפתן אפילו הפסק לא הוי בין ברכה לאכילה [ברכות מ.], דלמא לא קפיד בן סירא אלא אמאכל מעין נחל מבית קה"ק שנאמר בהכסנדי משתני הנכנס לבית וערכו לפניו פת לחם לאכול אם יאמר בשיחה לפתן יאכל הלחם אי קא הלחם מלפניו, לבעל הוא לומר, ומהלכות ד"ת הוא, ר"ל משתבח דאם בבעל הבית קמיירי מי יקח לחמו. (יעב"ץ)

זלדקן כו'. זה נראה קימן למימי ע"פ הרוב, אבל בהחלט, ומי שאין לו זקן דעתו קלה כאשה, לפיכך הסריס אין לו שער בזקנו כאשה. (יעב"ץ)

אשה יפה אשרי בעלה כו'. קמ"ל למהדר אחחלה, ולא יאן עיניו בחמנן של בעורה, כי קופו לחת עיניו בחשת חן ולבל בחעלחדה, כדחמקיק, שני הדבריס קשורים זה בזה ושייכים ודלריעין בהם קחוכים, ודחנן קוף תעניס [ע"ש כו:] בחור של חמן עינך ביופי וכו', אימהו דקחמרן, וקושטא היא בחשפחה אינה הגונה. (יעב"ץ)

אל תט אצל בעלה. מפרש"י נראה דגרס חלנה, ונוסח שלנו יפר. (יעב"ץ)

ועצומים כל הרוגיה. ליחנה דקחה הוא בחמלי (ז). (רש"ש)

רבים פצעי רוכל. עיין פרש"י עד שמוצחו בעלה עמה כו', ואין המקך לנון של בן קירח מחייחב עם פירוש, זה ויש לפרש הרוכל הוא שגורם לנוחו ולעלמו רבים פצעים של הרגל עבירה וחטוחות ופצעים חמרוק ברע, ע"י חמרוקי הנשים שמוכר להן הוא הסיבה להחיחד עמהן, וגם גורם לגרות יה"ר בחחרים לנפף עמהן, כמ"ש [יומח ט:] נשוחת ניון שהיו מטילות מור ואפרקמון בחנעליהן וכשחנשות אצל בחורי ישרחל בועטות ברגליהן ומכניסות בהן יהר לחרם בעטוח, ואע"ג דחקנחת דעזרא היה שיהיו רוכלין מחזירין בעיירות [ב"ק פב:], מיהו קמ"ל דחנשי לחזדהורי חיניה, ואפעל רחיח לחפנח עלה. (יעב"ץ)

משוכבת חיקך שמור פחחי פיך. הוא קלא (במיכה ז). (רש"ש)

בעלי משנה. ב"מ לג ע"ב. (מא"נ)

רש"י. ד"ה לא תיפשוט. לחבלא להפסד כל"ל. (רש"ש)

ד"ה נערה. עד שירבה שחור כו'. עמש"כ ע"ד לעיל (סו ב). (רש"ש)

ד"ה מאן דא"ל מעברתא. בין שני שבילות. נראה דל"ל שבולות, עי' מכות (כ' ב). (רש"ש)

ד"ה מה ילד יום. מה יארע היום כל"ל. (רש"ש)

ד"ה גנים. ל"ל בשפל גגיס. (רש"ש)

ד"ה רבא אמר. נהנין מיגיען כו' כל"ל. (יעב"ץ, רש"ש)

דף קא ע"א

גמרא. שדעתו קצרה. בכורות מד ע"ב. (מא"נ)

גמרא. והאיכא שבתות ויו"ט. בפרש"י, והוא דוחק מאין לעני מעדנים, והוא נמי דלא כר"ע [בפת קיח:] דאמר עשה שבתך חול כו', וז"ל לפרש משום דמחול הוא יגע רק ושט אחרי פרנסתו, ובפת שקט הוא ונח מיגיעתו, היינו דקציפ ליה והפיכח כו', ושיניח אחי בהניח דאמרינן בכולהני דמחוח [ב"מ עז:] מי לא עבדי אלעי, והיינו נמי שיטו ושת, אי הכי גריעותא הוא לגביה. (יעב"ץ)

הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר. נראה דהיינו שמשתמש בו לעשות ממנו זמר לחשוקה אילת אהבים ולאחר חומו לשיר ענגים. (יעב"ץ)

הקורא פסוק. בכוחות לפ"ע בגע"ם, מגילה יג ע"ב, ודף לב, תוחת דר"י פל"ו, מפכת כלה. (מא"נ)

והלוחש על המכה אר"י וברוקק בה לפי שאין מזכירין ש"ש וכו'. עיין במהרש"ח שכתב הטעם לחפור להתרפחות בד"ת, לפי שעוסה התורה כשאר דבריס המרפחיס המולה והמכה, ואינו כן כי התורה יש לה מעלה יתירה, שבקיומה ולימודה היח מגינה על האדם שלא יבא לידי חולי ע"ש. והנה בחמת אמרו (שבת סם:) דמותר ליקח קמיעה מן המומחה לחתמי בגבוה ותחמתי קמיעה. אך החילוק בזה, דכל הדברים המרפחיס יש בכל עבד עיון שבעולי שיועיל לחיזהו חולחות, אבל התורה אין בה סגולייח הטבע, רק עיקר כחה הוא ע"י קיום התורה והמלוה לחו יש כח בהתורה לרפחות, אבל לא בחותם סגולי בלי לימוד. וז"ש במכילתא מביחה הסיבה לעיסים דרוש לו, כל המהלה אחר שאתי במלרים לא חשיס עליך, ותמ"ל כי אני ה' רופאך, ול"ל הקב"ה ליעקב"ל ד"א שאתני לכס, רפואה הס לכס, חיים הס לכס, שאתר כי חיים הס למוצחיהס, וע"ש מה שדקדק בה. אך הכוונה עפ"י דבריהו, כי אחרי דעיקר כח שיש בתורה לרפחות, הוא ע"י לימודה וקיום מלותיה, ול"ל עיקר סגולה הוא ליעקב"ל, אבל בחו"ה אתרו (לעיל נט.) גוי שעוסק בתורה חייב מיחה, ושוב בוודאי אין כח בלימוד זה להתרפחות, כי אחרי שחייב מיחה בלימודה. וז"ש ד"א שאתני לכס רפואה היא לכס לייקא, ותיים לכס, אבל לא לאו"ה. (עירי שמואל)

רב אמר נגע צרעת. פירושלמי רב אתר וברוקק וריב"ל אתר אפי' נגע לרעת, ועי' מה"פ שם.

סכין. שבת קמז ע"ב גרע"ם, לקמן קד, ב"מ עג ע"ב ד"ה מו לעקר. (מא"נ)

דאיבלע בארזא ואיתעביד ליה ניסא כו'. פשוטו משמע דהנלעת אתרו היתה ע"י השד והנם הוא שפלטני'. וכ"ש ע"י אולי לכה להשוות בלישת אתרו זו להא דישעיה דנפ"פ המולך דהוה לאגולא ע"ם. (רש"ש)

שרי שמן כור. אולי ל"ל שדי בד' מלטון שדיש בסמיכות. (רש"ש)

סכין משמן שביד. עמ"ם שבת קמז ד"ה ובלבד. (יפ"ע)

ויאמר אם שמוע תשמע לקול כו' כל"ל. (רש"ש)

כשחלה ר"א. אם זה סתם ר"ש בן הורקנוס, מ"כ אולי זה לא היה אולי אחר אח בו עפ"ד מימות [לעיל סח.], ויש לחן תידוש גדול שר' יהושע בעל אחלוקתו בכל מקום ואפשר נתקשה בנגדו עד שבכותו [ב"מ נט:], ונחן קורס לומו רבי. (יעב"ץ)

כשחלה ר"א כו' ס"ת. לעיל דף סח, שבת נה ע"ב ד"ה אלנעה, בכות ה ע"ב, ודף סא ע"ב, סוטה מט ע"ב, לעיל לח ע"ב. (מא"נ)

[א"ל למדתנו רבינו כו'. עמ"ם רבינו הגר"ז פיו"ד סימן רמ"ב סקנ"ט]. (דר"א חבר)

אמר לו לימדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ כו'. אף שהוא מקרא, י"ל לפמ"ש בקהלת יעקב לשון חכמים סי' כ"ב דלשון תורה הוא רק ע"פ רוב ולשון חכמים אין הוא דוקא ע"פ ותניא. (מהרש"ם)

שגלגל חמה בעוה"ז. שנאמר [ישעיה ס, יט] לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה כי הא דרי"צ. ובלעו הארז כל"ל. (רש"ש)

דף קא ע"ב

ויאסרוהו בנחשתים. פירושלמי, וכ"כ פ"ב, רו"ר פ"ה, פסדר"כ כה שובה, שנתנוהו בדוד נחשת ובמוכו נקבים והסיקו מלמטה. (יפ"ע)

וכתיב וכהצר לו כו' וישיבהו ירושלים כו' כל"ל. (רש"ש)

וידע מנשה כו'. עיין בע"י כאן הוספת דבריס. (רש"ש)

דכתיב גדול עווני מנשוא כו'. מש"כ שעתידין לחטוח, נראה דדבריס כתיב הכא גדול, וכתיב התם ועתה יגדל נא גו', והתם כתיב כל העדה, ואין תימה אם היה קין נשוי, שהרי ה' דבר אחו כמה פעמים. (יעב"ץ)

ובגבולין. עכ"י שפי' על שם מ"ב, ובירושלמי ה"ח ל"מ הכי אלא שם הויה, ועש"ק יומא פ"ג ה"ז ד"ה עשרה. (יפ"ע)

מיכה כו' מי מריבה. לקמן דף קד ע"ח. (מא"נ)

הוא שבע. עמש"ל פט ע"ב ד"ה תנברי. (יפ"ע)

בת שבע בתו. ל"ב בת בנו, ומשום דבני בניס הרי הס כבניס, קרי לה בתו. (יעב"ץ)

בת שבע בתו כו'. ל"ד אלא בת בנו, ע' לעיל (סט ב), ובע"י ל"ג בתו. (רש"ש)

אחיתופל כו' הוא סבר איהו מלך. לעומר אחר שילוח אבשלום המלוכה והחרוג את דוד, אז ישוב הוא וימרוד באבשלום והחרגהו כמוכד בחיי ואבא הוא על כסא המלוכה, כי אחר שלא יפחיר אבשלום מכל בית אביו כל יוכל עוד כמו שאבשה עתיליה, ותסוב המלוכה אליו שהרי בישראל גדול ממנו. (יעב"ץ)

דא"ר חמא בר חנינא. בשמ"ר פ"ח ג"ר יוסי בר"ח. (יפ"ע)

ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים. עיין תג"ג ובה"ג בימוח (דף כב). (מצפ"א)

לבת פרעה כו' אין ישיבה בעזרה. שבת כו ע"ב, ימחות עו ע"ב, מנחות סד ע"ב ד"ה ועל חומה, יומא סע ע"ב, סוטה מ ע"ב ד"ה והתמר, ועש"ם שם. (מא"נ)

אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה. עיין מנחות מ"ב. (יעב"ץ)

אמר ר"נ שחלץ תפילין בפניו. בכ"מ ס"ה מהל' מ"ת בדין שבתמ"ס שם שלא יחנין תפילין בפני רבו הרואה על קוניא דהבית, אמנם בטור ג"ת סי' ל"ח הביא זה בשם רבו דלמר אסור לחנין בפני רבו, ובטור עוד לשם רבו כבר מלך מוחר לו לחנין בפני רבו, ועי' מג"א שם. (ג' מהרש"א)

לרחבעם דיתיב. פירושלמי רים ע"ג קאמר טעם אחר משום דהיה חו זמן הקהל בחולי שניעית וחשם בן יאחיו העם דחלבת לאחרת קדיש לקרות בחורה וזה לו פחיחת הכבוד, וע' מה"פ שם שכתב דש"ל בהירושלמי דגם למלכי ב"ד אין ישיבה כאן מ"ד בפס"ו דסוטה פירושלמי ע"ש, וכ"ה בשוה"ט סמי' ג', ומובא בחום' סוטה מ' ע"ב ע"ש. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ובלשון הקדש שלנו כו'. שאינו הוגה באותיותיו בלשון הקדש שלנו כו'. כ"ל שם בן מ"ב כמ"ש לקמן, וברע"י ע"ז י"ז סוע"ב. ועפוס קוכה ס' ע"ג, ורפ"ש ע"ז כפפורים, ועי' חגי' חחם קופר חח"מ סי' קל"ב בחא, ועי' בדב"ז ח"ה לשוחת הרמב"ם קופ"י ל"ד וסי' ל"ה. (מהרש"ם)

ד"ה גמירי דאין ישיבה. ולא מקרא. ע' רש"י יומא דף כ"ה ג', ודף ס"ט ב' שכ' דהוא לחורייחת מקרא לעמוד לפרש, ועי' בחגיגה למלך פ"ו מהל' בית הבחירה. (מל"ה)

דף קב ע"א

גמרא. ואף אחיה השילוני טעה וחחם. נ"ל טעה בהכרת, ואינו לו כדלך שחירע לאהרן שבחה מוצח לפניו, ואולי רלה כחו לן בפניו חיזה לזיק שלא רלה להפסיק, וכ"ש שהיו כופיס גם

פומו מאמר שהוא ניצא על ירבעם להיות מלך על ישראל. (יעב"ש)

אחיה השלוני טעה. ע' מגומות תגא ד' פסדר"כ פ"ג שנעגש אמיס ע"ז שכהו עיניו לזקנתו. (פ"ז)

ברית כרותה לשפתים. מ"ק יח ע"א. (מא"ז)

ברית כרותה. ע' ב"ר פע"ד, קה"ר פ"ו מגומות ויצ"א, מג"ש פנ"א. (פ"ז)

אחאב עבד את הבעל מעט כו' כל"ל. (רש"ש)

חותמו של אחיה השלוני. ע' ב"ר פס"ה פע"ג, ויק"ר פי"ח, רו"ר פ"ו, מג"ש פי"ח, ירוזלמי יומוח ס"פ מתרא דאמיה ניגף על שמה מת אמי השלוני שכללו בשם בני בניעל שאמר שכשוה אחם, וכוללהו ע"ש ר"ל רק בב"ר פס"ה ר' יוחנן. (פ"ז)

עת רצון. שבח נח ע"א, יבמות עב ע"א. (מא"ז)

כי שכם בא כ"י כו' כל"ל. (רש"ש)

מקום מזומן. מגומות ויצ כ'. (פ"ז)

מפתקא. לעיל קד ע"א. (מא"ז)

ושניהם לבדם בשדה. שוח"ט ה' שהיה שקול כאחיה השלוני. (פ"ז)

ד"א שלמה כו' שלא שמעה אזן מעולם. שלמה ר"ת לא שמעה האזן מעולם. חדשה ר"ת אדאו דבריה שלא שמעה האזן. והש"ן משמע לשמי מיומא כמו דעיל מל מדבי שב' הרב ז"ל. (מל"ה)

יצתה בת קול ואמרה מי שהרג את הפלשתי וגו'. מעפ"י שכבר יצתה בת קול בימי דוד, למעשה וירצעה יהלקו את המלוכה [שבת נו:] מלבד נגזות אחיה נשבח מטעי שלמה, מ"מ כשהמשין ירבעם נאחר הם המליכו ולא אני, לפי שלא הבטיחו הקב"ה לירבעם במלוכה אלא על מנת שיהא בשר, וגם זאת לא לעולמים, כמו שכתוב אך לא כל הימים [מלכים ג' יא]. (יעב"ש)

שהשחית ישראל לאביהם שבשמים. ו"ל כמו שאדו"ל שולאנו של אדם דומה למוצא, וזהו כשאברך על שולאנו חשוב בקרקע, אבל כשאוכל בלא ברכה אזי שולאנו קיל כאוה כמ"ש בחגיגה והיינו שאקריב קרבן לע"ז, כי כמו שבחפילה בקדושה הוא קרבן לשם כן, בהיפך והוא דוגמא ירבעם שמנע ישראל להקריב קרבן לשם ואוה להקריב לע"ז. (מל"ה)

וידח ירבעם את ישראל כו' כל"ל. [וכן נבוז ליתא בגרסתי]. (יעב"ש, רש"ש)

גרם להם. עמ"ש נכרות לב ע"א. (פ"ז)

מכאן ואילך שנים. מירוזלמי ה"ב תני רשב"י שלשה עשר עגלים, וכ"ה בשוח"ט סי' ג'. (פ"ז)

א"ר יצחק אין לך כל. מיכ"ר פ"ו ע"ב ר' יהודה בשם ר' יוסי, וכ"ה מירוזלמי תענית פ"ד. (פ"ז)

לאחר כ"ד דורות. בגיכ"ר פ"ו הוא ע"ב ר' יוחנן. (פ"ז)

קול גדול לאמר קרבו פקדות כו' כל"ל. (רש"ש)

שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו, שאל לשון בגידה הוא וכמו בבגדו בה בקרקע, כלומר אעפ"י שבגד בקב"ה לא נעל הפרגוד בפניו. (יעב"ש)

מי בראש. מו"ק יז ע"א ד"ה רשם. (מא"ז)

רש"י. ד"ה וביום פקדי. בתשעה באב כו' בו חזרו מרגלים כו'. והקשה במהרש"א דקרא כתיב בעשה העגל. ולק"מ אעפ"ד שרש"י פ' במדבר דעוסק המרגלים לא היה רק משום חטא העגל. (מצפ"א)

באי"ד. בט"ב שבכל שנה מאותן כו'. כ"כ דל"ל, וכוונחו למה שמגומר בסוף תענית בפיוטו שבכל ט"ב מתו מהם. (רש"ש)

ד"ה מפתקה. הכתוב וחתום בה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שום דופי. גימגום בתלמודו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אין אביו. והוא גוזל להקב"ה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אחד מכ"ד. בב"ב מפרש כמה הוי הכרע ליטרא כל"ל. (רש"ש)

דף קב ע"ב

גמרא. מהיכא בעית למישרא המוציא. עי' עקדה שער מ' וזרע אברהם על ברכוח פרשה פמ"ו. (מהרש"ם)

המוציא כו' דקדים בישולא. ברכות לט ע"ב ברכ"ם, ודף מז ע"ב ברכ"ם, שבח כ ע"ב ד"ה ל"ל. (מא"ז)

מהיכא דקדים בישולא. עקידה פ' נשלח עלה ט"ז ע"ד. (ג' מהרש"א)

א"ר יוחנן קלות. מירוזלמי דרשם ויהי הנקל. (פ"ז)

אחאב. לעיל כ ע"ב ד"ה מלך, תענית כה ע"ב רש"י ד"ה שכן, ניטין קפ ע"ב, נדרים מא ע"ב רש"י ד"ה ג"ג פניס, לקמן קג ע"ב. (מא"ז)

שכבד את התורה. ע' מגומות שמות כט. (פ"ז)

ויאמרו כו'. אל תשמע ולוא תאבה כל"ל. (רש"ש)

בכל יום. ר"ל בכל יום בשנה יום הולדת אמאב. (יעב"ש)

היתה שוקלת משקלו. כל"ל. (יעב"ש)

שוקלת שקלי זהב. מירוזלמי מה שמוסף משקל אמאב בכל יום הוה מפריש לע"ז. (פ"ז)

שההנה ת"ח כו' פתו מצויה. קדושין קפ ע"ב. (מא"ז)

כפרו לו מחצה. בפדר"א פמ"ג שעשה מעובה. (פ"ז)

ויאמר אצא והייתי רוח שקר כו' כל"ל. (רש"ש)

מנשה עביד תשובה. יומות מט ע"ב, סוטה לע ע"א ד"ה כי מהדר, ב"ב טו ע"ב ד"ה ירמיה. (מא"ז)

רש"י. ד"ה הוי נקיט. שפולי גלימך. כ"ה בגרסתו, ובגרסתנו ל"ל יותר. (יעב"ש)

ד"ה אח לשמים. באחשורוש אח לראשון. (רש"ש)

ד"ה דפרע קניה. הפורע קנאה נוקם חמתו וקנאתו כו' כל"ל. (רש"ש)

דף קג ע"א

גמרא. מרפה (ל"ל) **ידיהם של בעלי תשובה.** נחמת יש לחמוה גם מדוע המליטו את אמאב למיחת עולם אין אמר שקרבו (חוץ מדורמי רשומות (לקמן ק"ד ב') שקרבו את כולם בלי טעם), הלא חן המקלוות נראה ברור שעשה חשובה גדולה גם הוא בלוש ושפק, עיין שם לעיני. (יעב"ש)

פשו להו חלתין וחלת. לפמ"ש לעיל פ"ט ע"א ד"ה נשא חנני ס"ל דרק עשריס שנה נשחרו לאמאב המשובה. ס"ל דרק כאשר עשה אמאב כולל גם מלכות יורם בנו שהלך בדרכיו ומלך שלש עשריה שנה עד שאלך יהוא ואבד את בית אמאב ולא נשאר רק עשריס שנה אלו נחשב לנבל. (יפ"ש)

ויחתר לו ויעתר לו מיבעיא ליה. נרכה פ' ואחנחן ויעחר לו ויחפר לו מלמד כו' וע"ש בפי' מחנות כהונה. ונראה להגיה כן נכאן וש"נ לדומק הגליון. (מצפ"א)

ויחתר לו. ספרי ואחנחן קו, ברכה שמ"ח פסק"כ קה, שובה כ"ח, ולקחמם לכם, פדר"א פמ"ג, כ"ר פס"ג, ויק"ר פ"ל, דב"ר פ"ג, רו"ר פ"ם, וכוללהו מייחי קרא ויעחר רק לדרכיון ויחפר וכן מירוזלמי ועי' הגרי"ב ונראה דט"ס הוא ל' ויעחר לו ויחפר לו, וכ"ה בדק"ס בשם כ"י ג'. ויש"ש אחנחן לו ויעחר לו מצע"ל. היינו דויעחר הוא ריקו לעשות בקשחו והוא אחר השמיעה ונמה כ' ויש"ש אחנחן אח"כ. מלמד שעשה אחחנת והיינו שלא הניחוהו לשמוע חפלה אנשה בשמדרש אחקומות הל' ועי"ז ויש"ש אחנחן. (יפ"ש)

ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו למחות ולא מיחה. כה"ג בשבח (נו.). (מצפ"א)

ולא מיחה. לעיל לג, שבח נה ע"ב. (מא"ז)

ויהי אחרי בא אמציהו כו' כל"ל, והוא שם כ"ה. (רש"ש)

מקום שמחתכין בו הלכות. ויק"ר פ"ד, קה"ר פ"ג ופ"י, ועי' מגומות ויקרא ו'. (יפ"ש)

ארבעה כיתות. עירכין דף טז. (מא"ז)

ספק נדה. נרכות נה ע"ב. (מא"ז)

שלא יבעתוך. עמ"ש נרכות נה. (יפ"ש)

ע"כ ברכו אביו. ע' רש"י ובב"ר פע"ה דיוסב בשמר עליון וכל המזמור נרכתו רבקה ליעקב ויקרמני ומעטו הוא נרכת שמים. (יפ"ש)

מכאן ואילך ברכתו שכינה. ס"ג. (יעב"ש)

רש"י. ד"ה מה"ד. שלא לקבל פני מנשה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שלא תמצא כו'. והיינו באהלך באשתך כדאמרינן (מו"ק ז:) **אין אהלו אלא אשתו כו'.** נראה שנחכוין למ"ש פ"ק דמו"ק לעניין מגולע כמו שפיימי המ"ת, וזה מפורש, גם מליעו כן בפ"ק דעילה [ה.] כל דבר שבמניו צריך מניין אמר להמיעו מדבמיב שובו לכם לאהליכם. (יעב"ש)

בא"ד. שעל ספק הוא מיצר. סוטה (ו.) וסוטה (כח.) חוס' ד"ה מפי ת"ל [ויש לייחב לאפי' בספק נדה בעלה נאמן עליה. ומ"ש בעי טעם דיש היחר לאסורים]. (שער הקלוטות)

ד"ה עד כאן. כי מלאכיו משמע ליה דסליק כו' כל"ל. (רש"ש)

דף קג ע"ב

גמרא. שנעשה רש. לעיל מד ע"ב. (מא"ז)

מנשה היה שונה נ"ה פנים בתו"כ כנגד שני מלכותו. נראה בעיני שכל שנה היה שונה פן אחר, ואחאב אדבעה פניס לשנה, שכך עולה לכ"ב פניס שאלך הרי פ"ת, והיה כחוב בספר שמוניס ות' וטעה הסופר והעתיק וכחב שמוניס וחמש, וירבעם שנה אחאב פניס לשנה (והיה כמו כן כחוב לוח אחת ועוטיקין כזה אחה ו' קו על היו"ד (נדמיח לאחעתיק בגיחל ועשה ממנה אחיצ שלום) ול"ל אחה ועשה, שגם הוא אלך כ"ב שנה, ג"כ בגנב "עגל" שהקיים. (יעב"ש)

תניא רמ"א אבשלום. יומא לא ע"א ד"ה אלא, ועי"ש סו ע"ב, כחוניח קד ע"ב ד"ה שני, סוטה י ע"ב ד"ה דקריב ויעש. (מא"ז)

שהרג ישעיה. יבמות נט ע"ב, חענית כח ע"ב. (מא"ז)

מחחלה עשה לו פרצוף. ע' מגומות נאחומי ג'. (יפ"ש)

כי קצר המצע. ניק"ר פי"ז ופסיקחא לאיכ"ר ב"ג ע"ש ר' נרכיה, ובמד"ר פ"ז ע"ש בשב"ע כבכלן. (יפ"ש)

כי מטי להאי קרא הוי בכי. מגיגה ה ע"א, מגילה ג ע"ב ד"ה ועוד. (מא"ז)

כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה. עיין בזוהר חדש נרשחים (יג ע"ב). (מצפ"א)

וחחם את התורה. ב"ר פמ"ב, ויק"ר פ"א, פסיקחא דרוש רבה, ופסיקחא לאמר, מדב"א פ"ג פ"ט, שוח"ט סי' ב', מגומות מלוה ט"ו, שמיני ט', ומירוזלמי כאן בחריכות. (יפ"ש)

אמון בא על אמו. זכר לדבר, שמו ממון, שוב רלמיני נמ"א שגם רמ"א כחב כן, אך לא הבנחי מ"ש כמו מוטב, מי דמי. (יעב"ש)

כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי. ובילקוט אימא יחמיהו. (מצפ"א)

מ"מ לא מנה את יהויקים. (משוש נמחק) לכחיב ביה (דה"ב ל'). (יעב"ש)

והארץ נתן לבני אדם כל"ל. (רש"ש)

ח"א שחקק. בגמגומא לך סי' ך' שמצך ערלתו וי"ש שכחב כחוגם קעקע בנשרו. (יפ"ש)

ועבר בים צרה. ס"ע אימא בשמ"ר פכ"ד ופמ"ש, בממ"ר פט"ו, מגומות מצא סי' מד ראה טו, ובמדר"ש פל"ד, שוח"ט סי' קל, ובפסדר"כ פ' מל, [ושם ע"ש ר' אלעזר ור"ל ר' יהודה בר' אלעזר כשמ"ר ומגומות ראה], ובמכלחא בא פי"ד, ספרי בהעלחך פד, ויהושלמי סוכה פ"ד ה"ג פלוגחא דר"ע ור"ע. דר"ע ס"ל גוי ואלהיו היינו פסל מיכה ס"ל כ"ע ס"ל עשית קדם חול, וכ"ה בקה"ר פ"ז היה"ג עם ר"ע. (יפ"ש)

והיה עשן המערכה. מג"ב פמ"ט. (יפ"ש)

גדולה לגימה. לעיל קנ ע"ב, פסחים קיז ע"א רש"י ד"ה בנכר, מגיגה כז ע"ב ד"ה שולחנו. (מא"ז)

רש"י. ד"ה שם ע"ג על גופו. ובגמלא שלפניהו אימא על אמחו, ובמ"ר ס"פ מלוטע שנמלאת כחוגם קעקע על בשרו. וע"ל דמקומל היה בידם לישנא דכחוגם קעקע כדאימא בגמדרש, וס"ל כר"ם בגכות (כח.) בגשנה לא"ם על שיכחוב אח השם, ומ"ם כדקאמ"ד דר"ש בריה דרבא שם ומ"ם כלהגיהו רב אחי ע"ש. (רש"ש)

דף קד ע"א

גמרא. מעמון ומואב. יבמות עו ע"ב. (מא"ז)

זכו בני בניו. ספרי בהעלחך עח, מכלחא יחרו פב, מגומות ויקהל מ', שוח"ט ח', פסדר"כ פ' שקליס. (יפ"ש)

שנאמר ומשפחות כל"ל. (יעב"ש)

ומשפחות סופרים כו' שוכתים המה כו' כל"ל. (רש"ש)

אלמלי ליוהו, גרסינן מהכחב, לח הליהו מהנוסף, וכן מפרש". (יעב"ש)

אילמלי הלוהו יהונתן. סוטה מה ע"ב, ועי"ש מו ע"ב מילמלח, מגילה דף ג, לעיל לה ע"ש. (מא"ז)

ומפני מה לא מנו את אחז כו'. עיין רבה בחקומי פרשה ל"ו. (מצפ"א)

מפני שמוטל בין ב' צדיקים. מירוזלמי ה"ש ע"ש ר' הוסעיה רבה מקרא וזרע וזרע לדיקים נמלט שמוטל בין ג' לדיקים. (יפ"ש)

שהיה לו בושת פנים. מירוזלמי ר' אחא בשם ר' אלעזר ר' יוסי בשם ריב"ל. (יפ"ש)

דכבשיניהו לאפיה. ע' ירוזלמי. (יפ"ש)

אוכלי דקצרי. נדרים נרש"ם. (מא"ז)

מנשה נמי לא למנוהו. כל"ל. (יעב"ש)

מנשה נמי. מירוזלמי מבני משום שהיה בנו רשע ובעיון הגמ' משני לדדיס, והבבלי לא ס"ל הכי דהלא גבי אמון קאמר דהוועיל לו זכות בנו. (יפ"ש)

ברא מזכה אבא. לעיל פב ע"ב, סוטה י ע"ב ד"ה דאמי. (מא"ז)

ברא מזכה אבא אבא לא מזכי ברא כו'. עי' מגי' הרשב"ם ת"ה קי' מט מ"ם מה, ובהג"ה שם מכאה מקומות בזה. (מהרש"ם)

דהוה שדיא כו'. אימא כי הא דאימא בפרק גמגר (לעיל מו ב) ביון לאקטול קרי להו עבדין. (יעב"ש)

הטוב בעיניך כו' מה אות. נרכות. שמוח פ"ח. (מא"ז)

זיין אוכל זיין. לעיל לו ע"ב ד"ה נרגע. (מא"ז)

מפני שעברו על ל"ו. מיכ"ר פ"ח ע"ש ר' לוי. (יפ"ש)

שהיו משיאין קטנה לגדול. כדי שיולידו מיד כשיהיו לאויס להוליד ולא יאמו שניס הרבוחיות להולדה בלי הקמת זרע מעט לשם, לאפוקי גדולה לגדול, שיאמו כמה שניס לגטולה. (יעב"ש)

שמשיאין קטנה. מיכ"ר [פ"ח]. (יפ"ש)

גדולה לקטן. לעיל עו ע"ב ד"ה שמון. (מא"ז)

כאשה שהלך. [מיכ"ר פ"ח]. (יפ"ש)

רש"י. ד"ה המה הקנים. אמר ירמיה כה אמר כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ומשרה שכינה. והנה איש אלהים בא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ברא מזכה אבא כו' בהגדה. בספרי. (מצפ"א)

ד"ה קטנה. כדי לכשיהיא זרעו [מבושל] קולטת כו'. כל"ל. (יעב"ש)

באי"ד. כדי שתהא זרעו כו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. ולא קטן וקטנה ממש כו'. וכן בגמדרש שם אימא שהיו משיאין לבן י"ג שנה. (רש"ש)

באי"ד. (בסופו) **מבושל כל כך כל"ל.** (רש"ש)

דף קד ע"ב

גמרא. אחד מהם לחבירו. ע' מיכ"ר פ"ח בשנוים. (יפ"ש)

בא ונשקן כו' והביאן לביתו כל"ל. (רש"ש)

בכה תבכה כו' שנשרו ריסי עיניו. מענית כט ע"ב, ב"ב קכ ע"ב, קדושין לח ע"ב ד"ה מבין, ניטין מז ע"ב, נכוחות מג ע"ב ד"ה שנשרו, עירכין דף טז. (מא"ז)

אמר רבה א"ר יוחנן. גמ"ר פ"ק ע"ש רשב"י, גמ"ר פט"ו, תנומות שלח י"ג, תנדמ"ד ה"ק פכ"ט מתם, וכ"ה בירושלמי פ"ד דתענית. (יפ"ע)

אתם בכיתם. תנחומא שלח יג, מיכ"ר פ"ק.

(יפ"ע)

שכל הבוכה בלילה. מיכ"ר פ"ק ע"ש ר' חיבו. (יפ"ע)

מעשה באשה. מיכ"ר שם. (יפ"ע)

כל המיצר לישראל. מיכ"ר פ"ק ע"ש ר' הלל בר' נחליה. (יפ"ע)

כל המיצר לישראל נעשה ראש. הנה ימי שני מיני עונשים מתמו ימ'. ימ' שאר יפת ע"י שנאמה עליונים להעניש למים כפי מדתו ולפי ערך החטא כן העונש. תמנם ימ עונש גדול מזה והוא הסתרת פניט, כמ"ש בתורה (דברים לא יח) ואנכי הסתר אסתיר פני מכם. והחילוק בין שני העונשים הללו כתב הגאון מהר"י ז"ל, דשם העונש הוא בהשגחה, אזי ע"י היסורין יעוכב לו מהעונות ויתכפרו, אמרי שכל היסורין והעונשין הוא הכל במשקל כנגד החטאים, אבל שם העונש הוא בהסתרת פניט אזי לא יעוכב לו רק פעם הראשון שם שהש"י מעניבו הוא שמסתיר פניו ממנו, אבל בכל היסורין שיעברו עליו לא יעוכב לו מהעונות כלל, כיון שהעונש לזו בא בהשגחה וכוון לכנגד בחינת החדם ל"ש השגחה דהסתירה מפשיית, ונעת שיראל מעונשים תחת החומות העולם וכילם לעשות כרלונם, ל"ש לא היו מתכפרים תלילה בשיעבוד זה, לכן לעונת ישראל כל המיצר ליראל נעשה ראש, ולא מלכים ושרים ביד ה' ואין בכחם לעשות שום דבר זולת לרונו ית', וזה יתכפרו עונות ישראל ע"י השיעבוד, והבן. ועיין מ"ש בחי' גיטין דוח לא ע"ש.

(עיני שמואל)

אמר רבא אריו"ח כל המציק כו'. בע"י הגי' ל"ר בלעתי בר נרביה תריו"ח. (רש"ש)

אמר רבא א"ר יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כו'. עי' נקרנן עלה פ"ו דשבת ה"ה. (מהרש"ם)

עשאוני כעוברי על דת כו' ואילו בירושלים כתיב ממרום שלח כו'. לחיתי בשם הש"ך עפמ"ש בחו"מ סי' ד' דבלא ליית דיקא עביד חיים דיקא נפשים, וידוע דבכל מקום שנאמר וה' הוא ומים היו משלי"ב בירושלים עביד הקב"ה בעלמו דיקא והו כעוברי על דת. (מהרש"ם)

מדה יתירה היה. ב"ר פכ"ח ועי' שהש"ר פ"ל.

רב אמר אלו הדיינין. עי' שבת (דף לג). (מצפ"א)

אלו מלמדי תינוקות. ב"ב כא ע"ב. (תא"ו)

אש מן השמים. מירושלמי שם יתה מנת ק"ק, וכ"ה בנמד"ר פי"ל. ושם הוא ע"ש ים שאומר להיינו אז דוד ושמטח אז שהשם יתה, ובמדרש כנגמ' ממלה דוד ואת"ל השם, גם שם בירושלמי יתה הב"ק המעמך ישלמנה על כל הסרנעה שמנו, ובגמ' ומדרש רק על שלמה, וע' מדרש משלי כ"ב, ובפס"ר פ"ו ושהש"ר פ"ל. (יפ"ע)

איש מהיר. יומא סו ע"ב ד"ה פלוני. (תא"ו)

דורשי רשומות. ה"נ בירושלמי, ובנמד"ר [פי"ל] (יפ"ע)

כולם באין לעולה"ב. עי' פ"ק דר"ה (דף ז ע"ב) בשי"ל. (יעב"ץ)

לי גלעד. פדר"א פי"ט. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה רדף. בהגהות מהרי"ב ז"ל עי' בערוך ושם מבין פירש"י וכו'. וע"ע הטיב במדרש מיכה על פסוק זה שהניא בגמ' ותבין פירש"י בהכח. (מראי"כ)

בא"ד. שהוא בן קלסתר. גירסת הערוך הוא בגמ' שאמרו לו במדומין אנו שאדוניכו בן קלסתרא של מלך הוא, פי' הוא קוסקוינר של הטבחים. (ר"י"א חבר)

ד"ה אלי. קונני כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מכאן לקובלנא. יודיענה לאחרים. לחמרינן [שבת סו. וש"מ] מי שהוא בצער יודיע לערו לרניס ויבקשו עליו לחמיס דכתיב [ויקרא יג מה] וטומא טמא יקרא. (יעב"ץ)

ד"ה ג"ג ויגדל. דהתם כו' הוא בעצמו והכא כו' ע"י שליח. יונן ע"פ מה שהניא בפר"ד דלוט כ"ג נפש הרמב"ד דכשהמכה ע"י הקב"ה בעלמו אז היא כלה ומהלה כו' ע"ש. (רש"ש)

דף קה ע"א

גמרא. אחיתופל דאתי מיהודה. שאל"כ לא היה דוד נושא בת שבע לאשה, דלפילו בת רבי חייא אע"פ שבת מאתי דוד לא היתה לאויה לפילו לבנו של רבי לאתי מדוד [בחוטות סב:] עאכו"כ בת אחד משאר שבטים שלא היתה רלויה לדוד, מה גם בת שבע שלאשה למלוכה מחמת שראה מחיתופל זקנה לרעת שזרתה לו על אמתו, ס"מ משבט מלכות הוא [לעיל קא:], וכן מליגו בראשנים שבת אח בת אחשליט שהיה אלך, אע"פ שהוא עלמו היה מנעמה העמונים, אחי מוסרות לזה הקב"ה לפתחן [עי' יבמות עו.], מי יתן טהור מטמא, והיה הוא ואמורתו (תמר ורות), קושט.

דקאתי מיהודה. גלה עיר לאיתופל היא מערי יהודה כדלאיתא בספר יהושע. (ראמ"ה)

אם יבא דוד כו' והורישׁ את בניך גת. ב"ל דשבחת ליבא לעיל (קג.) דדרשת קרא דלבן אחני שלומים על מורשת גת ונקיטו הכא. (רש"ש)

והנביאים הלעולם יהיו וחזרו והודו כו' כל"ל. ומה שניתניתים מסוגיים בע"י. (רש"ש)

ואשה שגרשה בעלה. יומא פו ע"ב. (מא"ן)

עבד שקנה נכסים. מגילה טו ע"ב. (מא"ן)

ויסרו למשפט כו' ארבב"ח כו'. ג' רש"י ס"ך אבא בר כהנא. (רש"ש)

א"ל יסרו יצריכם. לחמרינן [נדרים ה.] לעולם ירגיז אדם יל"ט על יל"ר. א"ל אלהיו יורנו. מלמון יורה מרך, או יהא יורה, כלומר יללינו ונקנו שהוא מעשנו (היינו יניני אלהיו), כמש"ה [מיכה ד, ו] ואסר הרעותי. (יעב"ץ)

הוא כושן כו' הוא בלעם כו'. זה דבר זר מאד שהרי מלבן שמי נתחילת אלף השלישי, עד כושן עברו יותר מס"ק שנה, ולקמן [קו:] אמרינן גבו בלעם, כל שנותיו לא היו אלא שלשים ושלוש, אשוב לכתיב אנשי דמים וגו', ואמאי כיוון בו על עניו הגלגול, וכל"ל בכ"מ. (יעב"ץ)

הוא כושן. ב"ק לח ע"ש ד"ה נשא. (מא"ן)

הוא כושן רשעתים הוא לבן דעבד שתי רשעיות בישראל. עי' ירושלמי נזיר פ' בתרא וז"ל ולמה נקרא שמו רשעתים שעשה ב' רשעיות אחת שאחל השטנה ואחת שעשה את ישראל ג' שנה ע"ש, וא"כ היכו כמו שאמרו כאן דהרי אז לא נשבע לבן עדיין ורק בזה שעשה עם ישראל עשה שתי רשעיות. ועיין מהל"מ פ"ו מהלי מלכים שהאריך בדברי ירושלמי הללו להוכיח דב"ע מוחכיח לקיים שבועתם ולא זכר דבש"ס נגלי כאן לא חשבו לרשעה כמה שאחל השבועה. (מהרצ"ח)

אחת בימי יעקב. ע' רש"י, ובירושלמי נזיר פ"ט אחת שאחל שבועתו שנשבע ליעקב ואחת שעשה בישראל שאנה שניס.

ר' אליעזר אומר ישובו כו' כל"ל בי'.

(רש"ש)

רא"א ישובו. שוש"ט ט'. (יפ"ע)

ישובו רשעים. לקמן קי ע"ב ד"ה אבל, ר"ה יז ע"ש. (מא"ן)

והיו צהובין זל"ז. עפירש"י, ומזה מתבאי על לשון רש"י בפיה"מ בנשא בפסוק יאר ה' פניו אליך ילחה לך כי פנים לחוטות, אלא גם בגמרא מליגו לשון זה לשמוש שמחה בחולין (ז' ב) ובנדרים (מט ב) ובפ"מ, ועי' בערוך. (רש"ש)

שמשון בשני רגליו. בחדל"ר פי"ד.

ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא כרע שכב כו'. הגרי"פ בגמג בדליית פסוק זה, והגר"א ז"ל מבאר ליה, ולע"ד הכוונה מפני שהפסק לשון שכיבה אשר מלאתוהו גבי בעילה, כדמסיק, ולא רבץ כליבתא דיעקב (ויחי), והוא ע"ד שאמרו בפ"ר (בלק) על אמרו כי התעללת לשונו קרוס, ופי' הפ"ר שהפסק לשון טומאה כד"ת ויתעללו בה. וכן בב"ר פ' ז' בפסוק ואתמר שכבה עמי להלן ופרשה בגיפין כו' אבל זו כו' יע"ש. (רש"ש)

כתיב הכא כרע שכב כו'. עי' תפארת לחי מח"ס סי' י"ד. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה מואב סיר. דוד כו'. עיין מ"ש. (רש"ש)

ד"ה בלא עם. שא"ל חלק עם עם. ישראל. (יעב"ץ)

ד"ה תנא הוא בעור. אביו של בלעם הוא. ע' שאל"ה פ' בלק דל' ט"ס הוא נרש"י דבעור הוא בלעם בעלמו ויקרא בן בעור בן שבא על הבעור. (מל"ה)

ד"ה מאן ניניהו. דמשום הכי בורר הקב"ה כו'. נראה דהיה כתוב בר"ת דמ"ה ור"ל דמכל הכותים ע' בע"י. (רש"ש)

דף קה ע"ב

גמרא. לטעינה בעלמא. תנחומא בלק ט'. (יפ"ע)

מעודך עד היום. שם וברכה פ"ך מלמד שלא היה זקן שהיה גדולה ממנו בשנים. (יפ"ע)

ואל זועם בכל יום. כל"ל וכן בר"ת. ונ"ב, תהלים ז יב. (יעב"ץ)

גם ענוש לצדיק כו' אפילו במיני לא איבע"ל. הוה ממיהא לי לחמ"ל קיי"ל [ע"ז כו:] המינין מורידין ולא מעלין, לחימי שהמוסי נתעוררו מה בס"ק דבכורות [ז' ד"ה שהוא] אבל לא נראה מ"ש מזו, ועמ"ש שם בס"ד. (יעב"ץ)

דכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב אפי' במיני לא איבעי ליה למימר הכי. נראה דלא גריס לי' וכן בבכורות ובע"ז לא גרסינן לי', ובכתבי הגהה מבמון וכתבוהו הסופרים בתלמוד, וכוונת הגהה זו היא קושי' המוסי בבכורות ד"ז הא מינין מורידין ומי' דלעו מורה מרעה להעמיק בידי שמים, וז"ס לא מבעי לי' למימר הכי. (מל"ה)

משום רשב"א אהבה. בב"ר פנ"ה רשב"י, בחד"ר פ"כ, מלכות בשלח פ"ל. (יפ"ע)

רות בת בתו של עגלון. נזיר כג ע"ב ד"ה בן בנו. (מא"ן)

ייטב כו' ויגדל את כסאו כו' מעין קאמרי ליה כל"ל. (רש"ש)

ר"א אומר מלאך. בחד"ר פ"כ, תנחומא בלק י"ב. (יפ"ע)

לא יהא ריחן נודף כאהלים כו'. עי' ברכות (סו.) תד"ה מהלים. (רש"ש)

כארזים כו' מלך. תענית כ ע"ל ד"ה מה מרן, ברכות סו ע"ל ד"ה מהלים, ר"ה כ ב ע"ב, ע"ז ה ע"ב ד"ה רגע, סוטה מז ע"ל ד"ה לקללה, סוכה יל ע"ל מה עתר. (מא"ן)

רש"י. ד"ה סורקי סומקי כו'. יש בה שורות כו'. בע"ז פי' רש"י מוטין בלשון יסמעאל קורין לחוט סוריק. (מל"ה)

ד"ה מ"ב קרבנות. בין פרים ואילים ז' כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ריחן נודף כל"ל. (רש"ש)

ד"ה נעתרות. נהפכות. ממלי שם פרש"י לשון עתר ענן הקטורת לשון גודל. (מל"ה)

דף קו ע"א

גמרא. מה ארז כו' ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף. כלן מוחלף הסדר מסדרן בקנה, ובתענית הגי' מכוונת. (רש"ש)

דאר"ח בר אבא א"ר סימאי. שמ"ר פ"ל. (יפ"ע)

זכו בני בניו. תנחומא ויקהל ח', שוש"ט ל', ספרי בהעלתך ע"ח, ועי' מכלתא יתרו פ"ג, פסדר"כ פ' שקלים. (יפה עינים)

שמעתים שוכתים. כל"ל. (רש"ש)

ובני קני. תמורה טו ע"ב. (מא"ן)

אמר ר"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל. עי' רש"י, וי"ל עוד [ערכין ל] זה המסתמא בשמות כמ"ש רמ"ח ניו"ד סימן רמ"ו ס"ס כ"ל, ועי' ביאורי הגר"ח שם. (נזקוקי הגר"ח)

איעצך כו' שונא זימה. לעיל טו ע"ב, ולף כב, ופ"ק לג ע"ל, גיטין נז ע"ל רש"י נשי"ן. (מא"ן)

שונא זימה הוא. בחד"ר פ"ך, תנחומא בלק יח כה"ע. (יפ"ע)

עשה להן קלעים. ספרי בלק קלא, פדר"ל פמ"ז. (יפ"ע)

של יין עמוני. ספרי בלק ובירושלמי שהוא קשה ומפתה את הגוף לזנות, ובחד"ר פ"ך י"ל שבלעם נזה להם שלא נתת לב"י יין שלא יהיו נזונין כמזונין. (יפ"ע)

ויהיו שקוצים כאהבם כל"ל בב"ק, וכן בר"ש. (רש"ש)

שוריפו עצמן מד"ת. תנחומא יתרו ג', מכלתא בשלח פ' וויצא עמלק פ"ל ע"ש אחריס, פסדר"כ פ"ג. ובפס"ג בתחלת השלישי שריפו ידיהן מן העבירות. (יפ"ע)

ב"מ שנאמר וישב. ב"ר פל"ח ע"ש ר' יצחק, שמ"ר פמ"ל, ספרי ס"פ בלק, תנחומא וישב ח', פדר"ל מ"ו. (יפ"ע)

וישב לשון צער. מגילה דף יח. (מא"ן)

ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב כל"ל. (רש"ש)

בלעם מאי בעי. בחד"ר פ"כ ופכ"ב, ספרי בלק קלא, תנחומא מטות ג', ספרי מטות קי"ז. (יפ"ע)

מסגני ושילטי. שבת עח, ע"ז לט ע"ל. (מא"ן)

רש"י. ד"ה אינו עומד במקום מים שכינה הוא דאמרה כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. מפרש באגדה בכה"ג כל"ל. (רש"ש)

ד"ה משומו אל. כשמשים הקב"ה פדיון לעמו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אוי לה. אוי לה לאומה שתהיה באותן הימים שתעלה ע"ד לעכב ישראל כל"ל. (רש"ש)

ד"ה צייים. וצי אדיר לא יעברנו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה וצים. דכתיב היינו מקום כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מהר שלג שניר. כי שניר מ"ל טור תלגת. (רש"ש)

ד"ה וינזרו לבשת. והלכו אחרי הבשת. כי עבותם היה דרך זנות ובשת ע"י פיעור. (רש"ש)

ד"ה שכר כ"ד כו'. שהרגו בעצתו ל"ל שנהרגו בעלמו. (ד"ר"א חבר)

דף קו ע"ב

גמרא. בלעם בר כמה כו' בר ל"ג שנין או בר ל"ד. נראה דמסקנא ליה נהגו שני מפני דממרינן לקמן שנותיו של דוגג ל"ד ודמחיתופל ל"ג. (רש"ש)

כד קטיל יתיה פינחס. יבמות ס ע"ב, זבחים קא ע"ב. (מא"ן)

בכולהו לא תפיש. לח תרנה (ובכ"י ל"ל תפיש בזי"ן). (יעב"ץ)

דואג. נרכות יז ע"ב ד"ה פרק, יבמות עז ע"ש, סוטה ט ע"ב. (מא"ן)

סימן גבור כו'. הס סימני דרשות דרי"ל, ונשמט סימן דרשה דקרא דגס אל כו'. (רש"ש)

מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום. וי"ל ע"ד שאמרו בפ"ב דמגיה ובפ"ק דע"ז כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, וז"ס אתה גבור בתורה ואתה עושק בתורה בלילה הלא חסד אל נטוי עליך. (מל"ה)

א"ל הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה וכו' חיל בלע ויקיאנו. ופירש"י שהמן עד שנשכחה תורתו וכו'. ולפרש עפמ"ש בערכין (טו:) מה תקנתי של נעלי לה"ר יעסוק בתורה, ומ"ש סיפר מין לו תקנה שכבר כרתו דוד בריוה"ק שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות, אלא מה תקנתו שלא יהנו לה"ר יעסוק בתורה. וז"ס לא גבור בתורה אתה, וכיון שלמדת תורה, למה לא היה כח בתורתך להצילך מפח לה"ר. אך הטעם ותפא בריתי עלי פיך, שתורתו של דואג היה משפה ולמון. אך אולי הלכה כמ"ד דלף אמ"כ מועיל התורה, לזה דיקא דוד שנשכחה התורה ממנו ולא יכופר לו העון. ובזה ש"מ מה שאמרו לקמן אל"י נשכ"ו. דואג עד שנשכח לימודו וכו' רב אמר נעטרא וכו', היינו כי בתחלה לה"ר בלהרעת בתה, אך התקנה להגלל מלהרעת הוא ע"י התורה, שזה תקנה ללה"ר וכיון שדואג שכח תלמודו, לכן הלהרעת בתה עליו וש"ס. (עיני שמואל)

מאי דכתיב "יראו". ל"ל וירלו. (יעב"ץ)

מאן דכתיב ביה איה סופר. ע' שוש"ט סי' כ"ב. (יפ"ע)

איה סופר כל אותיות. סופר שסופר כל אותיות כו'. (מל"ה)

רבותא למבעי בעי. בילקוט שמואל ליתא ג' מיבות הללו. (מצפ"א)

וכי הוה מטי ר"י בעוקצין אשה כו' כל"ל. (רש"ש)

אשה שכובשת ירק. טהרות רפ"ב, ועמ"ש נלמ"ש נפ"ל. (יעב"ץ)

ואנן צוחינן ולוכא דמשגח בן. עיין תענית (כד:). (מצפ"א)

דלא הוה סלקא. שוח"ט קיט חות ס'. (פ"ע)

דכתיב סוד ה' ליראיו. עיין בב"ב (דף יג). (מצפ"א)

לא מת דואג. ע' ירושלמי כילד נתרפק כו' ע"ש. (פ"ע)

נצטרע. שוח"ט נ"ב מקרא יתלן וכענין שנאמר ונתן את המים. (פ"ע)

ואחד ששרף. כשוח"ט קב דוגמ הרג ג"ע וע' נמפרש. (פ"ע)

ולבסוף קראו תלמידו כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה הרגו אל חלליהם. והציתו אש כו' ונפל לתוך האש. מה שגמגם עליו הרמ"ה שסריפת נ"ד איננה מלא ע"י פתילה של פתר, עמ"ש ביבמות בב"ר ס"פ פ"ק במ"ש בס"ד. (רש"ש)

ד"ה בר ל"ג. דלר"ס בלעם חי' יותר מן ר"י שנה כו'. עמ"ש במ"ר פרשת בלק חות כ"ג במ"ק בס"ד. (רש"ש)

בא"ד. יותר מן מאתים ועשר שנים כו'. נ"ב נאמת לפ היה רק שמונים שנה מלידת משה עד שיצאו שפ התחיל הגזירה ע"י פיטפוגיני פרעה. (מל"ה)

ד"ה במגדל הפורח כו'. מגדל העומד. נ"ב נאוור. (יעב"ץ)

בא"ד. ומשנה א' באהלות כו' מגדל העומד באויר טומאה בתוכו כלים שבעוביו טהורים כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שכובשת ירק. דא"מ טומאה ע"י עוקצין כו'. כטהרות רפ"ב לפ משמעי נהכי ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. אלא למראה. ע' תוס' נרכות ד"ב ע"ל ד"ה זימים, שמשיגו מזה על פרש"י, ופי' פי' תחר עי"ש. (מל"ה)

ד"ה תליסר מתיבתא. י"ג ישיבות כו'. נברכות פי' פי' תחר ב"ג פיש מנ טוען תותה. (מל"ה)

דף קו ע"א

גמרא. לידי נסיון כו' שהפך משכבו. עירובין סג ע"ב ד"ה כל זמן, סוטה נב ע"ל ד"ה מצניעו, יומח פז בס"ם פגה, סוטה ד ב"ע ד"ה היה. (מא"נ)

ראויה היתה לדוד בת שבע אלא שאכלה פגד. מלמ' בס' נקוטי שם"ם להתר"י ז"ל דבר נכון וז"ל: דע כי בלשון חז"ל נקראת התאנה בנות שבע כמ"ש בירים מס' שביעית, ולכן מרז"ל על בת שבע שאכלה פגה כו', ועי' בס' תו"מ (מהג"מ רמ"ם). (חש"ל)

חלק לעולם הבא. יעוין מגיהה ט ע"ב, ומוספות ב"מ נט ע"ב ד"ה תוך מג'. (רב"פ)

אשר ישתחוה. בירושלמי נרכות פ"ד ה"ד מוכיח מזה תפלה במקום קבוע. (פ"ע)

שנאמר הוא צלמא ראשה די דהב כל"ל. (יעב"ץ)

הנושא יפ"ת יש לו בן סו"מ. אין לומר דאמיאה לשונה קאי, שהרי אבשלום לא נולד מניאה לשונה, כי הלא תמר אחותו בת יפ"ת היתה, כדאיתא לעיל פ"ב דמכילתין (כא ב), ומ"ש תוס' שם אינו נראה, ועוד שם היה אבשלום עצמו בנה של יפת תואר מניאה לשונה, ל"ל אין יולא למלוכה עפ"י זקני ישראל, והא בעינן מקרא מפיך ולימא, אלא משום דיפת תואר גרועה משאר גיורות לפי שבע"כ מתגיירת, וקרויה בשר שחוטה תמותה [קידושין כח:]; לכן בניה לעולם אינם הגונים. (יעב"ץ)

אל ימשלו בי דלא לישתעו בי רבנן שביקיה לך אז איתם שלא יכתב סורחני כו'. כ"ה בע"י. (רש"ש)

עד שבא יהושע. כ"ה בב"ר פמ"ו, ומ"ר פ"ו, ויק"ר פי"ט, שהב"ר פ"ה, ובנמד"ר פי"ח, מנחומא קרח י"ב. ובירושלמי פ"ב מיתת פלוגתא ח"ל דפיישה במה שניתן מתנה לה ומתנה לתנרהם ומתעלה להיות נזכר ע"ש. (פ"ע)

ששה חדשים נצטרע. לעיל כ ע"ל ד"ה שתי שנים, יומח כב ע"ב בתי' ד"ה שמה מלשים, מו"ק טו, סוריות י ע"ל, ובירושלמי פ"ל, תמורה טו ע"ל ד"ה ושלשים. (מא"נ)

נצטרע דכתיב תחטאני באזוב כו'. עפירים", וג"ל דגם מפיפת דקרא דריש ומטלג, היינו לרעת לתנינן בהרת עזה כשלג, ומקרא והנה ידו מצורעת כשלג וכן במריס ובגיחזי והמ' הוא לשמוש מן. (רש"ש)

רש"י. ד"ה צרפתני. חשבת כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה זמורתי. איכו נפל זממא. כל"ל. (יעב"ץ)

בא"ד. רסן ואפסר כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מטחי. תשמיש המטה ענין סחי ומאוס. בדמעתי ערשי אמסה. שבשעת דמעתי אני ממאיס את מטתי בתשמיש. כ"ל ברש"י מפרש למסה כמו למסקה מלשון מיתום. כמו נמגזה וגמק (ז"ח ט"י) שמ' ודבסיר כמו וגמסק. ויהיה לפי משמה ימסקה כמו סחי ומיתום (מהג"מ רמ"ם). (חש"ל)

ד"ה סוחר. דרכו לפנות. נרמה לכ"ל לגנות או לפגוס. (רש"ש)

דף קו ע"ב

גמרא. ש"מ נצטרע. בירושלמי ר"ה אמר דבירושלים מלך ל"ג שנה ומחלה ומשוס כבוד ירושלים מונה לוחן שיש שלמות. (פ"ע)

בשעה שבנה שלמה. מנחומא בהעלותך ט' ע"ב, ובמ"ר שמש ל' ע"ל. (פ"ע)

כ"ד רבנות. עמ"ש שמש שם. (פ"ע)

שהלך להחזיר גיחזי. כ"ה ג"כ בירושלמי, ושם משכחי מוחלט, נרמה פי' כופר מוחלט בלי תקוה לתשובה. (פ"ע)

אמר לו חזור בך כל"ל. (רש"ש)

הנה נא המקום כו' מכלל דעד השתא לא הוה צר כל"ל. (רש"ש)

שמאל דוחה כו' יצר כו' גחזי. יומח שם ע"ב ד"ה ביעתה, ולח פז ע"ב ד"ה קחזל, שממות פ"ל. (מא"נ)

ויאמר נעמן הואל קח כל"ל. (יעב"ץ)

העת כו' ולקחת בגדים וזיתים כו' כל"ל. (רש"ש)

ישו כשף כו', בהכרת תרי יש"י הוא, כי בגמל"ן משמע שהיה בימי ר"ש וכ"י, ועמש"כ בפרק גנמר (מנ ע), ובהגהותי לפ' בתח דוד. (יעב"ץ)

א"ר יוחנן גיחזי. בירושלמי פ"ר יהודה אמר רב. (פ"ע)

שלשה חלאים. בירושלמי שני חלאים. (פ"ע)

בעא אברהם רחמי. ב"ר פס"ה, מנחומא נח יד, חיי סי' ג, תולדות טו, פדר"ח פנ"ב. (פ"ע)

עד יעקב. ב"ר פס"ה יעקב מיד"ם מולי, מזקיה מיד"ם מולי שימרפא, וכן בפדר"ח פס, וע"ל בלמ ס"ל הדיוק מכלל דתלה כו'. (פ"ע)

עד אלישע. עיין בהקסוירים דרוש מכתב למזקיהו.

מתני'. דור המבול. שוח"ט סי' ח'. (פ"ע)

וכתיב ומשם. כל"ל. (יעב"ץ)

אבל עומדים בדין. נרמה דקאי אמרוייהו, ר"ל על דור הפלגה ועל אנשי סדום, ור"ל לפ פליג אלא על אנשי סדום ולא על דור הפלגה, וזהו כוונת רש"י בתס"כ ובתדא פליג, והתוי"ט ל"ל מזה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה ויפצר בו. גיחזי. נרמה לכ"ל בגיחזי. (רש"ש)

ד"ה בעי רחמי כו'. ומתקבצין ובאין. ע' רש"י בס"מ פי' טעם אחר. (מל"ה)

דף קח ע"א

מתני'. [אמר ליה אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדים בעדת רשעים. לכאורה שפיר קאמרי רבנן, וג"ל דר"י מפרש לקרא ע"פ מדה י"ט מל"ג מדות דר"ח נגו של ריש"ג מדבר שנאמר מזה והוא הדין לאחירו ע"ז]. (רש"ש)

בעדת צדיקים כו' מרגלים. סוטה לה ע"ש, ערכין דף טו, ע"ז ט, מנחות דר"ע הל"ו. (מא"נ)

דור המדבר. לקמן קי ע"ב ד"ה שבקי. (מא"נ)

דור המדבר. הגר"ח ז"ל גורס עדת קרח קודם דור המדבר, ונרמה רמיה מפסקי דגמרא דמפרש תחלה עדת קרח ואח"כ דור המדבר. (רש"ש)

[עדת קרח אינם עתידין לעלות כו'. לכאורה עדת קרח סס הר"ן פיש השרופים, והרמיה מהמקרא פיה על הנלוים, אולם מנאתי בפירש" בפסחים (נד.) שקולע ג"כ להנלוים עדת קרח, וכן הרע"ב בפ"ה דתמות ממ"ן]. (רש"ש)

דברי ר"ע ראי"א. שוח"ט קי"ט חות ג' ובמדל"ר פ' לו דברי ר"ע ר' יהושע חומר עליהם כו' ע"ש. (פ"ע)

עליהם הו"א ה'. שוח"ט מ"ה, ב"ר פל"ח, ויק"ר פ"ד, במד"ר פ"מ, תג"ש פ"ה, ודריש ר"י בן בתירה כאבדה המתנקשת, וע' ירושלמי ושוח"ט קמ"ו. (פ"ע)

גמרא. וימחו מן הארץ לעוה"ב. ע' ירושלמי וב"ר פכ"ו פלוגתא דתנאי ר' נחמיה ור' יהודה ור"ש בן יהוצדק כאבדה המתנקשת, וע' ירושלמי ושוח"ט קמ"ו. (פ"ע)

וימחו מן הארץ לעוה"ב. ע' ירושלמי וב"ר פכ"ו פלוגתא דתנאי ר' נחמיה ור' יהודה ור"ש בן יהוצדק כאבדה המתנקשת, וע' ירושלמי ושוח"ט קמ"ו. (פ"ע)

לא חיין ולא נדונין. ב"ר פכ"ג ופל"ב. (פ"ע)

ר' מנחם בר יוסף. תולי ל"ל בר' יוסי. (סה"ד)

דור המבול לא נתגאו. ב"ר פל"ו, מכלמת בשלח שירה פ"ב. (פ"ע)

וכתיב יכלו בטוב ימיהם וברגע שאול יחתו כל"ל, וזהו כוונת הגר"ח ז"ל. (רש"ש)

ר' יוסי אומר. ב"ר פל"ב ע"ש ר' יוסי בן דורמסקית. (פ"ע)

בשביל גלגל העין. לעיל לז ע"ב, ועי"ש פד ע"ב. (מא"נ)

וברבה נידונו שנאמר כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום (ר"ל ולפ כתיב כל עי' ב"ר פל"ג, פ"ד) אריו"ח כר' כל"ל, וכ"ה בע"י. (רש"ש)

ג' נשתיירו. ב"ר פל"ג, ושם טבריה וחנלוים ומערת ממיים. (פ"ע)

בליעה דגדר כו'. תולי ל"ל דגדר בב' ריתין עמ"ש בשמח (קט.), ובב"ר שם תשיב עיים לחריס.

שהרביעו. ב"ר פכ"ח, ושם בעלמס קלקלו, ומנחומא שם ס' שהרביעו, ובפי' י"ב שקלקלו, ולפשר דהורגלו חמ"ר לקלקל בעלמס. (פ"ע)

בגזל. ב"ר פל"ח מנחומא שם ד'. (פ"ע)

החמס. שם. (פ"ע)

ולא נחתם גז"ד אלא עד שפשטו ידיהם בגזל וכו'. י"ל הטעם כמ"ש להע"ה (תהלים יג ו) משוח עניים מחנקת לחיוים עמה לקוס יחמר ה'. כי חילוק יש בין המשפטים, המשפט לשר יפת מחמו יח' בלבד הוא מלא רחמים, אבל המשפט ע"י מלחכי דין הוא בלי רחמים. ולכך ע"י גזל, יחמר הקב"ה עמה לקוס, כי הוא יח' מודד מדה כנגד מדה, שם החדש נזהר מליקח ממון של חיש זר, מה שחיו שלו, לף הש"י משלם לו שכר מה שחיו מניע לו, אבל כשחדש נוחל מה שחיו שלו, חי למעלה מדקדקין עמו בדין, ולין נותנין לו מה שחיו שלו. והנה בדור המבול היה להם משפע תרוץ בלליון גמור, וזה היה מפני הגזל. (ענ' שמואל)

ולא נח בהם כו'. במקרא כתוב נה בה'. (רש"ש)

אף על נח. ב"ר פפכ"ח ורפכ"ט ופל"ח ע"ש ר' אבא בר כהנא. (פ"ע)

כי אתא רב דימי. ב"ר פכ"ז ע"ש ר' לוי. (פ"ע)

בדורותיו. ב"ר פ"ל פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה. (פ"ע)

אר"ח משל דר' יוחנן. לף זהו ר"ח בר חמא שיעב נרחם אחר רבי. (יעב"ץ)

בהמה מה חטאה. שהרי חיה בת דעת ולף מזדהרת, ועוד לפמש"ל על כרחם דבוקים בשחיט מינס.

משל לאדם. ב"ר פכ"ח ע"ש ר' פנחס. (פ"ע)

אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים. לפשר לומר שהוח מן המוער לעיל הכל נרחם בשביל האדם, ומחמת לף הוחר לאדם לאכול בע"ח רק דבהמה וחי' נצרלו לו למלחכה כדלעיל דנ"ט ע"ב (לף) [לאבן דגים (נמחק מיבה ג') אין לחוש למלחכה, לף לחמר לעיל הנהיג בעיוח ושיטוטו, מעפ"כ הוח מילחת דלף שכיח. (מל"ה)

שלוקחין מהם קללה. ב"ר פ"ל. (פ"ע)

שהיו מפנים דרך כרמים. כלומר שוחלים למה ב"ל חינו פוסה דרך כרמים לחבלס בענין שכחוב [שה"ש ב טו] מחבלים כרמים. (יעב"ץ)

דרך כרמים אמר לו. ל"ל חמרו לו. (רי"א חבר)

פרידה אחת. פי' גרגיר מחסכול, כלומר עגבה קטנה, כן משמע בירושלמי [פ"ו דנרכות] לענין נרכה המשיבה בניה לנרך עליה תע"פ שהיה קטנה. (יעב"ץ)

רש"י. ד"ה פלייטון. ואינו אפרסמון. ע' רש"י שבת דף ב' ח' במשנה שפי' שהוח מלחת לחפרסמת, ולפשר כוונתו כלן לחינו העד של אפרסמון רק השמן שכבוס בו אפרסמון, וע' בשבת שם דף ב' דמבואר דפלייטון הוח מין שמן, וע' בנרכות דמ"ג ח' דיש חילוק בין עד אפרסמון לשמן אפרסמון, לך מ"ש רש"י כלן שהוח בוסס משמע שחינו שמן שכבוס בו אפרסמון רק שהבוסס גופי' עד פלייטון וממ"ש בגמ' כלן לגוחית של פלייטון, משמע דהוח שמן שדרכו לחתו בגלוחית. (מל"ה)

דף קח ע"ב

גמרא. לא נפנה דרך כרמים. בב"ר [פ"ל] לף היתה כוונתן אלא למטעת כרמיס ומוחק היס"ת מיתת אלא ע"פ הירושלמי פ"ו דיומות שלא היתה כוונתן כו' היינו להעמיד בניס. (פ"ע)

יש לנו עששיות. ע' מנחומא נח ז'. (פ"ע)

ברותחין קלקלו. לעיל ל ע"ל, סוטה יח ע"ל ד"ה ממה, מגילה טו ע"ב, בלחיס פ"ל בנרטנוטל. (מא"נ)

וברותחין נדונו. בירושלמי פ"ר יומן כל טפה כו' מרחיקה במוך גיהנם כו' הב"ד נחמו לעבו ממקומס, וכ"ה בויק"ר פ"ו, ובל' בב"ר פכ"ח, ועי' פדר"ח פפכ"ב. (פ"ע)

מה טיבם של שבעת הימים. ב"ר פל"ב וירושלמי מ"ק פ"ג עוד טעם ע"ש ריב"ל שנהג הקב"ה חבלות על עולמו, וכ"ה בב"ר פכ"ו. ובמדל"ר פל"ב, מנחומא שמיני ח', בכבלן. (פ"ע)

מתושלח הצדיק. סוכה נב ע"ל ד"ה מדס, ב"ב קכא ע"ב ד"ה ויפלו, ירושלמי ר"ה פ"ג טו, חגיגה דר"ע פל"ב, מולין קמ ע"ל ד"ה כל עוף. (מא"נ)

שהספדן ש"צ מעכבין את הפורעניות לבוא. ר"ל ע"ד שחמרו בשבת (קנב.) חמיס בהספדלי החסס קלימנת, שע"י ההספד נפ נשמת הנדיק לעולם ובלילו חי ומנין על דורו, ע"כ מעכב הפורעניות. (מל"ה)

שהיתה חמה יוצאה ממערב כו'. נרמה לי ד"פ שלח שמש גלגל יומי כל ימי המבול שנה תמימה, לכן מעת שהחחיל המבול לירד, הלכה חמה מהלכה הפעי ממזרח למערב כנלב, כי לף היה לה לז תנועה נגדיית יומיית, נמלחת ודלי החחילה לשחת במערב בשנה הסיל ושקעה במזרח כמהנה, ולף חמה בלבד שלף גם כל הכוכבים בכלל, לף היו נוחן המבול קובעים חת הכדור שהרי כי חס פעם חחת בשנה הסיל, ולף הקיפו לשחוחיהס ממזרח למערב כל יום, וזהו שחמרו במדרש [ב"ר כה, ג] שלף היו חמה ולבנה מחיירים, ר"ל לף היינו כדרכם בכל יום שלף חלי שנה מחיירים חלי הכדור החחד ומליה חלינו החחר. (יעב"ץ)

אמרי דבי ר' שילא. בהגהות מהרי"ב ז"ל גי' בעירוך וכו'. וב"ב וב"ר כ"ג שלח לחמר שם חלי קחניס חיחת כמ"ש בשם הערוך. (מהר"ב)

מאירות לכם. עב"ר פכ"ה, וירושלמי פ"ק דשקלים, ובב"ר שם פלוגתא ר"ש בר כהנא חנין ר' לוי מרגליות. (פ"ע)

תחתיים לזבל. בב"ר פל"ח חמנעים לו ולבניו ולטהורים כו', וים מחליפין מחחים לטחחים והעליונים לזבלים, ובפדר"ח פכ"ג הוח נחופן חמר. (פ"ע)

תשובה נצחת. ב"ר פל"ג ע"ש בב יהודה בשם רי"ש. (פ"ע)

מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים כו'. משמע לכאורה דשבעה דומיא דשנים, מה שנים חינס שני זוגות לף שבעה כן, חבל במ"ר פל"ב חיתה דהיו ז' זוגות ע"ש, ואולי כלן ליבעי דקרא נקיט. (רש"ש)

דכתיב ובאת. ובירושלמי מעניח פ"ל ע"ש ר"י בן פזי. (פ"ע)

וראיי"ח מיכן שנאסרו בתה"מ כל"ל, וכ"ה בע"י. (דש"ט)

מיכן אמרו תנומתא נח י"פ. (יפ"ת)

שלשה שמשו. בב"ר פל"ו שניס חס וכלב, וכירושלמי [תענית פ"ק] ותנומתא נח יב כנכלון. (יפ"ת)

ת"ר **כו' כלב ועובד וחם כו'.** ע' מהרש"ל מי' מגדות לנדה פ"ק בשם מדרש זוה.

אמרה יונה כו' מרורים בזית. לעיל כד ע"ל, עירובין יח ע"ב, פסחים לו ע"ל ד"ה מה מלור, ירושלמי פ"ק דפסחים ה"ל. (מא"ן)

אמרה יונה. ב"ר פל"ד ע"ס ר' אבהו, מדרש משלי פל"ל, פדר"א פכ"ג, שהש"ר פ"ל ופ"ד. (יפ"ת)

אמר רבי יוחנן למשפחותיהם ולא הם כו'. י"ל לא מזכות עצמם אלא בעבור שיצאו מהם משפחות לקיום העולם. ל"י ולא הם קלי מגם וכיוי, כלומר הבהמה והחיה וכל רומש יצאו בעבור שבזכותן מניעם למשפחותיהם. ולא גם וכיוי, ר"ל אלא יצאו בזכות זה לבד אלא בעבור שטרחו ונתנו מזונות לחיה ובהמה וע"ז קאמר בשמוך תמון היכי הויתון. ויל"לקוט גם רמז כ"ע גרים תמון היכי נפקיתון, כלומר בחיזו זכות נפקיתון, שמין לומר מזכות שבזכותן במינם שהרי לא נאמר למשפחותם אלא גבי נ"ח, והשיב בזכות בעל גדול שהיה לנו בחיבה כו', ואיתא במדרש כי מזה למד אברהם ק"ו ומה זה אלא עשה צדקה אלא עם הבהמות כך כ"ש כשאעשה צדקה עם בני אדם ולכך עשק בגמילות חסדים והכניס אורחים ונתן לעניים ולומיהם. (חכמת מנוח)

למשפחותם ולא הם. שהיו בהם בריות שאין להם עסק ומינן מתקיימות י"ב חודש [חולין נח.], אבל כולם ל"ת אלא יצאו, הרי שורצ ויונה. (יעב"ץ)

אר"י למשפחותם ולא הם. לא ידעתי מדוע אינה ר"י את לומן המורה דשמה נאמר למשפחותיהם, ונ"ל דהכא מהרי"ב כתב דהפירוש כאן כיון דבריה אחין בה עסק אינה חיה י"ב חודש ומשפט המטול י"ב חודש ל"ב ע"ב לא יצאו המולעים עצמם מן התיבה דהרי אינם חיים יב"ח ורק המשפחות שלהם יצאו, וכבר מזכר זה בפ' תמותת תמניים לחרב של שלוש, אולם קשה בפ"ק (ב"ק סו.) דדרשו שניהם דבתיב גבי נתנן היינו הס ולא ולדותיהם וכאן דרשו להיפך משפחותיהם ולא הס, ונראה דזה בעצמו היה קשה לר"י דכאן ע"כ רק הולדות יצאו מן התיבה ולא המשפחות שהוכנסו דהא אי אפשר שיהיה יב"ח, ובתיב למשפחותיהם למעט להיפוך הס לבד, ואר"י למשפחותם ולא הס, היינו כאילו היה כתיב רק למשפחותם ולא משפחותיהם ובלא זה משפחותיהם זר במקרא ולא מצינו רק עוד פ"ת, והוא בלשון של מקרא למשפחותיהם אלא למשפחותם, ותמה. (מהרצ"ח)

להאכילה ביום. ב"ר פכ"ט, תנומתא נח ט' בשינוי. (יפ"ת)

אריא אשתא זנתיה. במדרש [תנומתא נח, ט] יש שהביאו המרייה לנח ושבר רגלו, שמא אחר שהבריח מן הקדחת, שמא הניח לו מלכלו, אז נעבו בו שהיה רעב מאד. (יעב"ץ)

יתן בעפר חרבו. תנומתא לך טו, שוח"ט סי' ק"י, ב"ר פמ"ג, ושם פליגי ר"י ור"ב ור"נ ס"ל דפרש שהיו מעליכים חרבות על מבריחם ועשתם עפר וחרבו היינו הנטויה עליו. (יפ"ת)

דף קט ע"א

גמרא. נחלקו לג' כתות. שוח"ט סי' ס'. (יפ"ת)

כתיב הכא נעשה. שוח"ט סי' ע"ד. (יפ"ת)

א"ר יוחנן מגדל. ב"ר פל"ח, תנומתא נח יח ע"ש ר"ח בר חנא. (יפ"ת)

מגדל שליש קיים כו'. נשאר נאות למופת לדור מהרון. (יעב"ץ)

א"ר יוסף בבל ובורסיף כו'. עיין שבת (דף קמה ע"ב). (מצפ"א)

בבל ובורסיף. ע' שבת פ"ק במה מדליקין בגל בורסיף מיסתי שמיה, ובגל ת"מ ובורסיף ע"ה, וע' מוס' שם. (מל"ה)

מאי בורסיף. סוכה לד ע"ב נרש"י, שבת ד' לו. (מא"ן)

אנשי סדום. מ"ק כה ע"ב, קדושין ע ע"ש. (מא"ן)

[ת"ר **אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא** שנאמר **כו'.** גי' זאת תמוהה [וכה"ג דקדק התוי"ט לעיל פ"ג מ"ז] שהרי אינה מחלקת על המשנה לגוס, וכ"ל דט"ס הוא וכ"ל הגי' כמו לחיתה בתוספתא שנאמר כו' רעים ומקטים בעוה"ז להי מחל לעוה"ב, וכזה ס"ס ג"כ מימרת דרב יהודה בתרא לפרש אליבא הכפל דרעים ומקטים, אולם מלאחי גם כן בצכורות (מח ב) דמביא הס"ס ת"ר הוא לפלוג וכנו לפלוג כו' ואין בה מוספת מחומה על לשון המשנה, וכן בע"ז דף ל"ת ת"ר המרגלים והזנין על נכריס לחיס לחקורין יבחים מוחרין כו'].

(דש"ט)

וחטאים לעוה"ב. וירושלמי ומקטים בעוה"ז, להי מחל לעוה"ב, ד"ת רעים זה לזה ומקטים בג"ע, להי זו ע"ז, מחל זה שפ"ד, וכ"ה בתנומתא וירא ז', ג"ב פכ"ה, מדר"ל פל"ו, מנדב"ת פל"ח. (יפ"ת)

זו ברכת השם. בח"כ בחקותי פ"ג דריש להי שיודעיה רגוזא ומתכווניס למרוד בו. (יפ"ת)

אנשי סדום לא נתגאו. תנומתא בשלח י"ב, ספרי עקב מג, מכלתא בשלח השירה פ"ב. (יפ"ת)

ולא עדה. ל"ל לח. (יעב"ץ)

בואו ונשכח. פסקדר"כ כ"ז תמ"מ. (יפ"ת)

חתר בחושך בתים. אי על אנשי סדום קאי קשיא דהם לא הסברי מידי, ארע מתנה יפת לחם וגו' ועפרות זהב, גוזבי גזבי למה להו. (יעב"ץ)

ומפקידים אצלו אפרסמון לערב באו ומריחין אותו בכלב. עיין ירושלמי פ"ה דמעשר שני, שמה הוא מאמר ר' תניא ושמה נאמר דרשמו הנמיס בפיפוקמין. (מהרצ"ח)

ערום ילינו מבלי לבוש. כ"י לל"ל. ספסוקים אינם מוכאים כאן בסדרן בפסוקים אינם מוכאים כאן בסדרן בפסוקים והם"ק התעורר כזה ע"ש. (דש"ט)

חמור יתומים ינהגו וגו'. פסוקים הללו מהופכים כאן ול"ל מחילה גיזונות יגיגו, ותחריו תמור יתומים, ותחריו ערום ילינו, וקודם לכולם והוא לקברות יובל הוא מוקדם שלוש פרשיות (לעיל כא), כמ"ש בגליון שלחר. (יעב"ץ)

דרש ר' יוסי בצפורי. בב"ר פכ"ז שהיו שפיס המפרסמון בתוך ובתים בלילה, וכ"ה בירושלמי מע"ש פ"ה ולריס קבל יוסה תחתו למו שניינו המקום ועי"ז תחר בתוך בתים ושם הוא דרש ר' תניא וגם הא דלרש רבא הוא ע"ש ר' תניא. (יפ"ת)

כי נח נפשיה דר"י כו' דמא כל"ל, וכיון הגרי"פ ע"ש ול"ל מו"ק כ"ה ב'. (דש"ט)

רש"י. ד"ה מעם גר. **ונתדלדלו מאדם כו'.** בד"ה הוצה מלרלם, ולכאורה הגירסה יפנה ל"ם טפי להוה פי' על מתוס דקרא. (דש"ט)

ד"ה תהותתו. וע' בפרש"י תהליס שלא פי' כן. (מל"ה)

ד"ה יומם וד"ה אפרסמון בע"י הד"ל וכל"ל. (דש"ט)

דף קט ע"ב

גמרא. סוף דינא כתחילת דינא. נלה סט ע"ל. (מא"ן)

דעבר במברא. כמו במעברת. (יעב"ץ)

דעבר במברא יהיב ד' זוזי כו'. ועיל אמר דניתב מד זוזי כו', ואולי לעיל הוא לבני עירם ולכאן הוא לאורחים וכעובדא דכותם דמייתא עלה ולבי למוטעם מבוא כלעיל, ועוד י"ל דהסייעים הגזימו הסער. (דש"ט)

תורא לבנים. מלבון תורי זהב [שה"ש ה, יא]. (יעב"ץ)

אנא חדא דשקלי. הכא לקי בתנחומא מבוא תחת מעברת, וכן רבים בתרגומים, וכן כאן בראשי פדעוהו, וכן בסמוך פדייה (ל"ל) בתשלומי פדעיה, ל"ל פטעו לדיין. (יעב"ץ)

הויא ההיא רביתא. ב"ר פמ"ט, ובפדר"א פכ"ה הן ריבה היתה בתו של לוט. (יפ"ת)

[קרח שנעשה קרחה כו'. עמש"כ בתגילה (טו.)]. (דש"ט)

בסדם אל תבא. כ"ה ג"כ בתנחומא קלח ד' ובמד"ר פי"ח. ובב"ר פל"ח ול"ט תנחומא ויחי י' בסדם על זמרי בתעשה שטיס. (יפ"ת)

בקהלם אל תחד כבודי כל"ל בל"ו. (דש"ט)

אבירם שאיבר כו' כל"ל בר'. (דש"ט)

ואון. בתד"ר פי"ח תנחומא קרח י'. (יפ"ת)

בן ראובן בן כו'. בקרא כתוב בני. (דש"ט)

רש"י. ד"ה אל. יתמא למרי דתורא כל"ל. (דש"ט)

דף קי ע"א

גמרא. אמרה ליה חזי. ע' תנחומא קרח ג'. (יפ"ת)

מטלל בכו. משחק בעס, לשון מוכח ותטולוס. (יעב"ץ)

תמות נפשי עם פלשתים. כתוכות כד ע"ל, מזיר מ ע"ב. (מא"ן)

לכולהו מתיבתך. בתד"ר פי"ח משמע שבשל כך בלה עליה בלל, וכן בתדרש מבלי פי"ל ובירושלמי לקח עליה ל' ובשל עליה, ובתנחומא שם שני הענינים מתחלה בשל כך ובתי"כ קבץ הר"ן שיש ובלניהם עליהום. (יפ"ת)

זו אשתו של און. ע' תנחומא קרח י', ספרי דבריס יב. (יפ"ת)

ואולת בידיה תהרסנו כל"ל. (דש"ט)

זו אשתו של קרח. ע' תנחומא [קרח] ג'. (יפ"ת)

ויקומו כו' ואתים נשיאי עדה מיוחדים כו' כל"ל. (דש"ט)

וישמע משה. בתד"ר פי"ד, תנחומא קרח י'. (יפ"ת)

א"ר שמואל בר יצחק. בתד"ר שם פרשב"י אתר רב. ובתנחומא ע"ש רחב"ח אתר רב. (יפ"ת)

אר"ל מכאן. [בתד"ר ותנחומא] שם. (יפ"ת)

רב אשי. שם הוא רב אתי. (יפ"ת)

אר"ח בר חנינא. כ"ה בתנחומא שם, ובתד"ר שם ר"י בר מניומי. (יפ"ת)

אר"ח בר פפא. כ"ה בתנחומא, ובבתד"ר שם ר' תניא אתם. (יפ"ת)

אר"ל זו עשרו. ב"ר פ"ע ע"ש ר"ש בר נתתן, תנחומא תשפטים ח', ועי' לשתד"ר פ"ו, פדר"א פ"ל. (יפ"ת)

זה ממונו. בתד"ר פי"ת, וירושלמי אפי' כלים שלהם שניל כוסם היו מתגלגלין ויורדין עתהם. (יפ"ת)

שלוש מאות פרדות לבנות. שתא אפי' שהן מסוכנות כתש"ס ר"ח [יומא תט.] תעולם לא שתלני אדם על תכת פרלה לנגה ותיה, לפיכך נאר בה למשא כדי שלא יקדמו גנבים לקחת מהס. (יעב"ץ)

נתגלתה לקרח. וירושלמי אין מגדל ואין כיס. (יפ"ת)

קרח מן השרופין. בתד"ר [פי"ת], תנחומא קרח ט'. (יפ"ת)

מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפני וכו'. ל"ל טעם תה שעלו לזבול דוקא, ע"פ ת"ס בפ"ב למגיה [י"ב:] זבול שהו ביתתק"ק ותיכתל כה"ג תקריב קרבן ותקדש שלתעלה כעין תקדש שלתטה, וכתו שפגתו בכה"ג לתתטה כך פגתו בתיכתל כה"ג שבזבול, ת"כ עלו שם לעשות דין. (תל"ה)

דין לבן עתרם. ת"ק טז, וע"ש יח ע"ב, נדרים בלכות כז ע"ב. (תא"ן)

אם בריאה. ירושלתי ובתד"ר פי"ח דבר"פ בא בראשית פה כו' וכתקשקת כתן, תדרש תשלי פי"ת תנחומא קרח י"ת כה"ע קה"ר פ"י שוח"ט ל'. (יפ"ת)

ובני קרח לא תתו תנא משום רבינו תקון נתבצר כו'. בירושלתי ובתד"ר פי"ח דבר"פ בא בראשית פה כו' וכתקשקת כתן, תדרש תשלי פי"ת תנחומא קרח י"ת כה"ע קה"ר פ"י שוח"ט ל'. (יפ"ת)

ובני קרח לא תתו תנא משום רבינו תקון נתבצר כו'. בירושלתי ובתד"ר פי"ח דבר"פ בא בראשית פה כו' וכתקשקת כתן, תדרש תשלי פי"ת תנחומא קרח י"ת כה"ע קה"ר פ"י שוח"ט ל'. (יפ"ת)

תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנאמר כו'. ע' רמ"א תו"ח סי' קכ"ד ס"ו דהכי הלכתא, ועי' רש"י סוטה י"ב ע' ד"ה שלא בעה"ז דמוכח דקאי למ"ד משעה שנולד, ועי' תדרש רבה פ' תולדות ושני לתומים ממעיך יפרדו תר"ב תכאן שנולד תהול ודו"ק. ועי' ירושלתי סוף"ד דסנהדרין. (תהרש"ם)

רש"י. ד"ה כיום הזה תה היום. **אף עשרת השבטים אין עתידים כו'.** בד"ת קנאו תלא תין, ול"נ דזהו דעור תדש ניון על ריבת דתתיתין תו להגיה תתקומו קן. (דש"ט)

ד"ה וישליכם. כדאמרי' שהוליכם למדינת כו' כל"ל. (דש"ט)

ד"ה ת"כ עשרת השבטים. ואית דתפרשי כו' עד לעה"ב ליתת בע"י. (דש"ט)

ד"ה האובדים. ולא שמעתי עוד. הרי"ף בע"י כ' דתלת ולא הוא ר"ת ולשונות תחריס ע"ש. (דש"ט)

ד"ה ונענף לעוה"ב. לפ"ז יעשי כוותו להם זה לר"ג קמ"ל דמ"ל לתיז להם חלק לעוה"ב, ופסבר דלכך מצטריך קרא לרבוי הוא"ו והם לפ"ז מטעו, דלולי מטעו פשיטא דכבר נפקא לן מרפתים כל יקומו כמ"ש רש"י נעיל. (מל"ה)

בא"ד. ונענף לעוה"ב. נראה דהס"ל, ומה"ד נמיס הס לעוה"ב שמע"פ כו'. (רש"ש)

דף קיא ע"א

גמרא. מאי אמן. נרכות ג ע"ב ד"ה ועונין. (מא"נ)

א"מ נאמן. עב"ר פ"ב. (פ"ע)

למי שמשייר חוק אחד. עיין רמב"ם פי' המשניות סוף מכות על המשנה דלעה הקב"ה לזכות את ישראל, דכתב לכללו שאם חיו מקיים רק מצוה אחת כשלמות יש להם חלק לעוה"ב, ותליא בפלוגתא דר"י ור"ל כאן, ועי' מ"ש הרב עקריס מ"ד פ'. (מהרצ"ח)

ל"נ למרייהו דאמרת עלייהו הכי כ"ה בע"י, וכן לקמן. (רש"ש)

אפילו חוק. מכות כד ע"ב. (מא"נ)

אלא למי שלא למד אפי' חוק אחד. כ"ה גי' הילקוט הביאה המ"ב. (רש"ש)

אפילו לא למד אלא חוק אחד. נעול מנהגוס, ומתי ופערה פיה לבלי חוק, למי שלא למד אפילו חוק אחד, ויש לקיים דברי שניהם. וה"פ ופערה פיה למי שמשייר אפילו חוק אחד ממתם שבזוהו, ולא למי שלמד אפילו חוק אחד ממתם שלא היה פסוק בידו יותר, אי נמי הא לא עשה והא לקוח ועשה, ותימה היו לר"י היו לר"ל אמו מי לא שמיע להו מתני' דסמ"ק דקדושין [לט:] כל העושה מצוה אחת וכו' וגומל את חברו, בכל גוונא דמיפרפא. (יעב"ר)

אלא אפילו לא למד אלא חוק אחד. רמיתי נספר דרשות מהר"ר מינץ דרוש ג' שהעתיק הגי' אלא למי שלא קיים אפילו חוק אחד, וכ"ה בעקרים מ"ג פ' כ"ט, והביא שם ג"כ דיש גורסין למי שלא עשה אפי' חוק אחד, ובקצת ספרים הגי' שלא למד אפי' חוק אחד ע"ש, והגי' שלפנינו לה הזכיר כלל. (מהרא"ב)

שלישית של שם. בתגומות זו ג' וחין שלישית שלא ישראל שנאמר שהיה ישראל שלישים, ובתגומות שבסוף ע' פי שנים כו' אלו המזמרים שני רשויות בשמים כו' והשלישית כו' אלו ישראל בני שלשה אבות, ד"ת והשלישית גאולה שלישית. (יפ"ע)

חזיא רב לר"כ. שבת פח ע"ב, ולף פג ע"ב, עירובין נה, נדרים. (מא"נ)

אף יציאתם ממצרים בששים רבוא. פירוש ששים רבוא שהיו במנרים משיכלו לה עד ומן שיצאו משם, כך ר"ל נכון, על דרך זה חיו כל כך זה ור"ל, וכן ליומות המשיח יוכן על דרך זה, ר"ל מחומן שיקומו בתחית המתים ויש תקוה טובה לישראל על זאת. (יעב"ר)

מעכו בבניין. לעיל לף ע"ב [רש"י] ד"ה נתמכתך. (מא"נ)

חבל על דאבדין. ב"ר פי"ב, שמ"ר פ"ו, קה"ר פ"ו, תנחומא ריש ואתרא. (פ"ע)

ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה. עי' מד"ר שמות [פ"ד ס] (עלה קכ"ב ע"ג) וכ' נבב זה משם שלא הלך בשלימותו של הקב"ה עד שנתגדר על עקריו שנאמר ואמרו לי מה שמו, וע"ש עלה קכ"ב לף ע' ע"ב ובספר ויקרא [פי"ל ה] עלה קע"ז ד"ה ע' ע"ב. (ג' מהרש"א)

עתה תראה אשר אעשה כו' כל"ל. (רש"ש)

במלחמת פרעה אתה רואה. שמ"ר פ"ה, תנחומא ויצא ד' ואתרא ס'. (פ"ע)

ר' חנינא בן גמלא. ובע"י גמליאל. (סה"ד)

ארך אפים ראה. עירובין כג ע"ב ד"ה אלך, ר"ה יח ע"ב ד"ה י"ג מדות, ב"ק נ ע"ב ד"ה אלך, יומות סד ע"ב ד"ה ימי. (מא"נ)

אמר לפניו רשעים יאבדו א"ל השתא הזיק דמבעיא לך וכו'. והנה לכאורה יפלא על מדוניו מבע"ה בכל היום דרכו היה ללמד זכות על ישראל ולדרוש טובתם, ומה לה על ככה הוא לומר לרשעים יאבדו. ונלפה הוא לפרש דהנה עונשי החטא תאר יבואו מאתו ית' יש הוא שני דרכים, או שהב"ה מעניש להמוטא מיכף עבור החטא מדה כנגד מדה, והוא הוא לעומת החוטא כי ע"ז יבחין מומו שחטא, והעונש לא בא מחקרה ועשה תשובה. והנה שם כי העונש כזה הוא לעוכה כי ע"ז יבחין בחטא, לף לעומת זה יש ריעותא בזה מה שהעונש יבא עליו בפעם אחת וקשה על הגוף לסבלו. לף מלינו ענין עונש דס"ל המרגלת שפק שמה המלחה, מוקן דפ"ב ב'. (מל"ה)

זה חומר ביחידים מבמרובים כו'. עיין בתדרת מליהו פ' רלה [ובשנות מליהו פלקוטים]. (מצפ"א)

העיר "הזאת". נ"ל דהיו [וכ"ה בכת"י]. (יעב"ר)

הכה כו' העיר ההוא לפי חרב כנ"ל. (רש"ש)

החמרת והגמלת. נ"ב דגושים [במ"ס] בפלס יבלא. (יעב"ר)

החמרת. בפרי רלה לד. (יפ"ע)

שנאמר החרם כו'. מלת שנאמר נ"ב רש"י וכן הב' והג' עי' רש"ל. (רש"ש)

אם אין לה רחוב. בפרי רלה לה וכ"ע לק' ק"כ ע"ב. (יפ"ע)

ושרפת כו' ואת כל שללה ולא שלל שמים כנ"ל. (רש"ש)

ההקדשות. בפרי [רלה לה]. (יפ"ע)

כאילו אתם מעלים עולה כו' כנ"ל. (רש"ש)

ולא ידבק כו' מן החרם וגו' שכ"ז כו' כנ"ל. (רש"ש)

שכ"ז שהרשעים. בפרי [רלה לה] נו. (יפ"ע)

גמרא. ת"ר יצאו הן ולא שלוחן כו'. עי' שער המלך פ"ו מעכו"ס ה"ב.

יצאו הן ולא שלוחן. בשעה"מ הביא בשם ס"מ כ"ש שהקשה כיון דקי"ל אין שליח לד"ע ל"ב ליהוי כמו שהדיחו השלוחין מעלמן, ומיהו דמיירי שהם מעיר אחרת, או כגון שאמרו פלוני ופלוני אמרו לנו לומר לכם, לפיכך לף משיבא להו מלתא ולף גבירי אתרייהו, ול"ב דמשמעות שלוחן הוא שליח אחד, מדל"ק שלוחיהן כמו בפוטה (מה.) ויפלו הן ולף שלוחיהן ואין מדיחים פחות משנים כדמסקי. (רש"ש)

אין אנשים פחות מב'. בפרי רלה לה, ובירושלמי בעי שנים שהדיחו שנים ושוחן שנים שהודחו הדיחו שם"כ אחרים שנים כמדיחין דיינין להו ונסקילה או כמודחין ונסקיף ולף שפטיטו. (יפ"ע)

חולקין עיר לשני שבטים. יומח יב ע"ל ת"י ד"ה מה היה נחלקו, ולף לה ע"ל. (מא"נ)

רל"א אין חולקים עיר אחת לשני שבטים. מי תקשי ליה יהושלים, אמר לך ר"ל לנף אמיתי כמ"ד לף נחלקה לשבטים. (יעב"ר)

איתיבי ערים תשע כו' כנ"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה יחידים. מתוך שהחמרת כו' כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה הכה. מכלל דשיירא כו' שנשתהו בעיר כו' כנ"ל. (רש"ש)

בא"ד. להיות נדחין עמה כנ"ל וכ"ה בהרע"כ. (רש"ש)

ד"ה יצאו. אם המדיחין עצמן יצאו והדיחום כו' דנין בסייף כו' כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה מקרבך. משמע כו' כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה וידיחו. יושבי עירם כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה חולקין. שבט אחר כו' באותו קצת העיר כנ"ל. (רש"ש)

דף קיב ע"א

גמרא. הודחו מאליהן. לעיל לף ע"ב. (מא"נ)

היכא עבדינן אמר ר"י וכו'. עי' ב"ק דף ע ומוס' ור"ף בהל דלבר ולף תני לבר, ועי' שו"ת שערי דעה סי' פ"ל, ועי' פניס יפות פ' שופטים בטעמת לעולף. (מהרש"ם)

אמר ר"י דנין וחובשין. עי' לעיל פ' ע"ב ס"מ מותרה לבר תמוד כו' ומשמי להתרו בו קמם ומלי תנא כו', וע"ע לר' יהודה דס"ל עד שיודיעוהו בחיזה מיתה כו'. ועי' תוס' מ"ם ע"ב ד"ה משום לתירוץ רלשון שכתבו שם ל"ב דעיר הנדחת יליפינן מקרא דיכול להמיתם בכל מיתה כו', ועי' תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין כו' בתירוץ של ה"ר יוסף שנראה סותרים למ"ש לעיל מ"ב ע"ב וע"ש. (רי"א חבר)

נמצא אתה מענה את דינם. ובמסיק הוא לתמר קרא לף תממול, לף בשיפס. (יעב"ר)

דנין וחובשין. לעיל לה ע"ל. (מא"נ)

והוצאת את האיש כו' ההיא וגו' איש ואשה כו' כנ"ל. (רש"ש)

החמרת. בפרי רלה לד. (יפ"ע)

החרם אותה. בפרי שם. (יפ"ע)

ואת כל שללה. [בפרי] שם לה. (יפ"ע)

אר"ש מפי"מ. בירושלמי בתופן תמר. (יפ"ע)

לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה כו' קמ"ל. הוו מני לתוקמי בדילהו ותימנהו בעיר תחרת ובנקבציו לתוכה וכגון דקבעי תחריות דבבה"ג לף מרבינן כיון דהוא בתחריות הנפקד, וי"ל דס"ל דלפי החתם לף מסתבר למימר דמשום קבלת תחריות ליהוי כדידיי. (מל"ה)

קיבל אחריות כו' בהמה. בפמים ו ע"ב, תולין קמ ע"ב ד"ה למעוטי, זבחים ט ע"ב. (מא"נ)

חציה של עיר הנדחת כו' מותרת מאי טעמא כו'. עי' שבת תרי' פי' פט, ועי' יד שתול יו"ד סי' רכו סק"ל, ועי' מהלב"ח סי' סח, ועי' בניח מתיר יו"ד רכ"ו, ובמקור חיים תמ"ח. (מהרש"ם)

מ"ט בהמה כמאן דל"פ דמיא כו'. פירש"י חינו מחוור בלשון הס"ם. ועוד לפי' לף מיתסר תלק תתר תלק בחילה, ולשון תחוקה משמע לפי' בהגלה כדין בהמת עכ"ם, לכן הלעו"ד דר"מ ולתי קושר ים בריה ולוחת עיסה מוחרת, וכן הדין הס"ם בתשו' פ"ט בהמה לתסירה ה"ט משום דינקי מהדדי וכפבת רב בגילה (לו ב) ע"ש, ויבח קיעמא לפסק הרי"ף והרמב"ם שם כרב ע"ש בדש"ם כיון דר"מ כתן ס"ל גם כן כוותיה. (רש"ש)

בהמה כמאן דלא פליגא. לולף פרש"י נ"ל לפרש כתן דבהמה כתתן דלף פליגי דתו היינו כמ"ד (בילה לז:) שתני תחומין דינקי מהדדי, וכתן ג"כ תניה של ע"ה נתערב בתליה הטנית ולף שייך כתן ביטול כרוב משום דכחיב ולף יהבק בידך מלומה תן התרם לתפי' כ"ם נתסר ולף ייכר התבטל והבטל תעת שנעשה בהמת ע"ה, וכה"ג כתב התרדכי סוף חולין דבבר שתחלת בתליה ה"ט תשום דינקי מהדדי וכפבת רב בתליה (לו ב) ע"ש, ויבח קיעמא לפסק הרי"ף והרמב"ם שם כרב ע"ש בדש"ם כיון דר"מ כתן ס"ל גם כן כוותיה. (רש"ש)

בהמת עה"נ מהו כו' לטהרה מידי נבלה. נראה דשור הנסקל שנשחט לתבר שנגמר דינו תע"ג לתסור בהנלה מ"מ מהניא ביה שחיטה לטהרו מידי נבלה, וכתיב לזה מהא דס"ל לר"מ בב"ק (עח.) דתמחייב בד' וה' ול"ב ע"ב שחיטה היא, שוב מלאתי כן להדיא בפירש"י שנתות (קף רע"ב) ע"ש. ועע"פ שתין פירש"י שם מוכרח וכן בדברי התוס' שם בד"ה ושנלה ערופה ד"ל ע"ד שתירך ר"ח לרב בבכורות (כא.) בגון לתיכא פתות מכזית כו' ע"ש. (רש"ש)

בעי רב יוסף כו' תיקו. בירושלמי פשט מר"ש לתמר בהמה ולף בכורות, ושנ"ל שם ובפ"ב לתמ"ר שפי' לענין גיזת בכור דמותר לגמר שחיטה שלמת ל"ף דהוו בנכסי העיר שלף לרוי בגוף הבכור ס"ג בשער. (יפ"ע)

פיאה נבריח. שבת לף נז, בתוטת עב ע"ב, נזיר כח ע"ב, ערבין ז ע"ב בח"י. (מא"נ)

דתלי בסבטא. נ"ל בסבטא ל"ל. (יעב"ר)

אין לה רחוב. בפרי רלה לה. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה קשיא. למ"ד אין חולקין כו' כנ"ל. (רי"א חבר, רש"ש, מהרש"ם)

ד"ה מענה את דינם כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה למיהוי כבני מתא. כיון ששהה ל"י נקרא מיושבי העיר כו' כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה ה"ג אמר מר ואת כל שללה לרבות כו' כנ"ל, ותיבות תסר בה נ"ל למחוק עי' רש"ל. (רש"ש)

ד"ה אר"ח ובנקבציו לתוכה כו'. עד אבל לא כו'. ק' מנין לי' לרש"י זה, ועוד דפריך בסתון מי דנקבציו תמתי מותרין, לוקמת שלף הי' מעולם מחוכו, וי"ל דפקדון מסמע שהי' נחוכה והפקילוהו. (מל"ה)

בא"ד. ודוקא שכבר היו כו'. הוא לשון תסר עי' רש"ל. (רש"ש)

ד"ה כמאן כו'. ושחיטתה זו היא מיתת הבהמה כו'. עי' שולל ומציא מהדורא תניעא ס"ב סי' מו מתי הר"ן כתן בהא דבעי לקמן מי מהני לטהר מנבלה, ותהא דתולין ל"ב קוע"ב ולג"ג רע"ל בעיא דלולפא, ע"ש עוד בזה. (מהרש"ם)

ד"ה שיער נשים. אי הוה בכלל ואת כל שלחה כו'. לכאורה הל"ל ככלל ואת כל אשר בה. (רש"ש)

ד"ה כיון דעיילא כו'. נדון כמלבוש שעליה כו'. עי' תוי' הרשב"ם מ"ב סי' קפ"ג, ותוי' מהרש"ם מ"ח סי' קמ"ח. ד"ו הרמני נכדי מ' משה נ"י. (מהרש"ם)

דף קיב ע"ב

גמרא. ק"ק כו' זבח רשעים כו' דאשתני. לעיל מז ע"א ד"ה הואיל, סוכה לה ע"א ד"ה לפי, יבמות ט ע"ב, ולף פח ע"א ד"ה קדושת, קדושין ז ע"ב ד"ה שמע מינה, ולף כד ע"ב, ועיין כג ע"ב ד"ה הלא, ולף נג ע"ב ד"ה היכו, שבועות יב ע"ב ד"ה הם כתיב, ב"ק יב ע"ב ד"ה ומתיים, מולין יה ע"ב ד"ה אימו שב, ערכין ז ע"ב ד"ה שער, תמורה ח ע"ב, כריתות כד ע"ב, נכורות ט ע"ב ד"ה ותנן. (מאיר נ)

ד"ל אמר. מירוסלמי הפלוגתא נתופן אחר, קדמי עיר הנדמת ר"י אמר אין מועלין ר"ל אמר מועלין. (יפ"ע)

ר"ל אמר ממון בעלים הוא כו'. עי' נודע ביהודה מהד"ק ס"ח סי' יט, ותוי' סי' יפריש סי' מא, ובית מאיר יו"ד סוף"י רכ"ח, והכא מוכח דממון בעלים, ומשלמי מזה, וגראה דהא אי נימא דלית ליה בעלים יהי' מותרים לכן ממרינן דממון בעלים הוא כמ"ש כה"ג הר"ן פ"ג דע"ז דהא דגזרה למא מגבה לה, גם י"ל לפמ"ש בתוי"ת זכרון כהורה לענני רשע ים זכיה נאיסור הנאה וכ"ע מזה. (מהרש"ם)

והכא בקדשים שחייב באחריות ור"ש היא. ולעיל אמרינן לעולם דעיר אחרת ומפקלה בתוכה מ"ד לכיון דקבל אחריות כדידיה דמי לאינו דלא נתפנה של ע"ה כשלו ע"י קבלת אחריות, והסברת נותנת ג"כ דלא שייך דבר הגורם לממון רק בגליפת בעינא אבל בתיפת בעינא בודאי נרשותו דמרא קאי. ועי' קלח"ח סי' שפ"ו ובשו"ת נמת לדק סי' ו'. (מהרצ"ח)

לא פסיקא ליה. מירוסלמי איתא דמקשה ר"י לר"ל לדידך דאמרת מועלין ניתני שם חטאת, ול"ל שכן אפי' עולה נדא מתה, והוא דלא כמ"ש הכא דלר"ל רק בחטאת מתה, והט"ו מהכף שם הגירסת, ועפנ"ל ותכמ"ל. (יפ"ע)

בשלמא ר' יוחנן. הכא מתמא דר"ל לף ק"ל זר"ת ומירוסלמי איתא דר"ל ג"כ ק"ל זר"ת רק דס"ל דל"ל יתותו נשביל זה תלף יבעו ור"י ס"ל יתותו. (יפ"ע)

אבל הכא כיון דאישתני. עי' תל"מ פ"ג משגגות ה"ז. (ג' מהרש"א)

ומי שנאכל בתורת בהמתה כו' שא"נ בתורת בהמתה כל"ל. (רש"ש)

בהמתך כו' אלא בתורת בכור. פסחים לא ע"ב ד"ה נתורת, סוכה לד ע"ב, זבחים כב ע"ב, ולף עה ע"ב ד"ה התפיס נכור, מנחות פג ע"ב ד"ה אימו, נכורות כ ע"ב ד"ה תכילה, ולף לא ע"ב ד"ה תון. (מאיר נ)

אלא בתורת בכור מעשר. עי' נתוס' נכורות ר"פ כל פסולי המוקדשים ל"ת ג', ונגליון שם. (ג' מהרש"א)

תרומה ביד כהן. נדרים נו ע"ב. (מאיר נ)

אבל תרומה ביד כהן כיון דממוניה כו'. עי' תוי' מרחה יחזקאל סי' ל"ז מהא דנימא מי נעי מיתעל. (מהרש"ם)

עיסה של מעשר שני. פסחים לז ע"ב, קדושין כו ע"ב, פסחים לה ע"ב, ב"מ ג ע"ב ד"ה כאן. (מאיר נ)

פטורה מן החלה. עמ"ס נפסחים לז ע"ב ד"ה לתברי. (יפ"ע)

אבל בגבולין דברי הכל פטור. עי' פ"ו דתרומות מ"ב, ומדקתני יפדו מיירי נגבולין עתום קידושין נ"ג, ועי' שולח ומציב מהדורת תניינא מ"ד סי' מ"ג, ועי' מהרי"ט חלגזז על הל' נכורות לפום פ"ב דף ל"ת, ועתום' נכורות ט' ע"ב ד"ה ותנן. (מהרש"ם)

ואין שאת. עמ"ס פסחים לו ע"ב. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה היה בה קד"מ. כונסין אותן **לכיפה ומאכילין כו'.** לכאורה תמוה דזה לף נאמר חלף נאדם לעיל (פא ע"ב), אבל נהמה תניא נת"ו (יב.) אין מקדישין כו' זהב"ז ואם הקדיש כו' תיעקר כו' ואיזהו עיקור נועל דלת נפניה והיה מתה, וע"ש פירש"י, וכ"כ הלמב"ם נרפ"ד מהל' פמ"ק נהל' מטות המתות, וכן לעיל (פ' ח') גבי שור שנגמר דינו שנתערב נאחרים דלר"י כונסן לכיפה פירש"י נעלמו ומתים נרעב. (רש"ש)

ד"ה ור"ש היא. ודינייהו לפי חרב כו' ול"א שיחרימו אותם עמהם כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה וכל שקרב. והלכך אצטריך בהמתה. כל"ל וכן נפ"ד. (רש"ש)

ד"ה תרומה ביד ישראל. ונהי דבאכילה לא שרינן לה (כל"ל) דשמא היה נותנה לכהן רשע שבתוכה. ק"ק מאי מיירי רשע לפי' לדיק נמי, הא גם נכפי לדיקים שבתוכה נארפין, ולמעלה כתב דשמא ס"ל לכהן לדיק שמולה לה. (רש"ש)

ד"ה אבל בגבולין כו'. דממון גבוה הוא. יעוין תוס' נ"מ נ ע"ב ד"ה כאן נמעשר. (רב"פ)

ד"ה אלא בעיר אחרת. והעלו אותו לירושלים כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אלא לאו. ואם איתא כו' ממון גבוה הוא לישתרו. וכן תר"ס לעיל שלנה פרט כו' וכפף מעשר ולמקנקנ דמוקי לה לתקוה לגוה ונפיל מחיצות הייט דוקא לרבנן דמעשר ממון הלייט הוא (עיין בנעל המתור) אבל לר"מ דממון גבוה הוא יכלו בשינוה החומה דשלנ שמים הוא, ועמ"ש נפסחים (ו.). כ"ז נתנאי לאפוקי מהסו"ט דמשמע מדבריו דמתניתין אתי כר"ע אפי' כר"מ. ויש ג"כ עיון נפסקי הרמנ"ם דנפסח"ד מהל' ע"ז פסק לתתיתין דמ"ש יגנזו, ונפסח"ג מהל' מע"ש פסק דממון גבוה הוא, ועי' נכ"מ נפ"ו מהל' נכורים הל"ד. (רש"ש)

ד"ה ואין שאת. וה"ק קרא כי ירבה ממך הדרך או כי כו' כל"ל. (רש"ש)

דף קיג ע"א

גמרא. הלקוח בכסף מעשר. עמ"ס פסחים ל"ו ע"ב ד"ה תוס'. (יפ"ע)

מחיצה לאכול דאורייתא. פסחים לו ע"ב ד"ה לתמר, ולף עה ע"ב ד"ה לפי, פילה ה ע"ב ד"ה ויקח, ב"מ נג ע"ב ד"ה שלח, מכות כ ע"ב ד"ה תמר, וזתיס ס ע"ב ד"ה מאי קסבר, מולין קח ע"ב ד"ה יכול. (מאיר נ)

כלל בעשה. שבת ע ע"ב, מ"ק ג ע"ב ד"ה אין דנין. (מאיר נ)

אין דנין אותו בכלל ופרט. ע' יהושלמי פ"ח פרה של מצה מלבד שיעשה גם מלך המשיח פרה אחר עמוד כהן לאורים ותומים ויעשו הכל נטוהרה. (יעב"ץ)

סימן צא. כל דנור זה משוכח לף ידעתי להגיהו ולתקנו. (יעב"ץ)

שם ד"ה ובי"ט דנין כי ליכא עדיף מיניה. וגרשם נמרלה מקום ד"ה ומה יו"ט דף לו. וטס"ה דנמוס' כתן לף הוכנר כלל מזה. ול"ל ד"ה והל, יו"ט ד' ל"ו כל"ל וכ"ל דמקומו נמוס' נמע' יו"ט ד' ל"ו ד"ה והל, הוכ' כתן משום דמכך מוגיל מוכח כן, וכמו שכתבו שם דלכתים, ופ"ו דשבת ה"ב, ומ"ש נפע"ז מזה ועמ"ק סם ד"ה ומני דנריס ומע"ק ג' נדבר מזה נם"ד. (יפ"ע)

מר סבר עוד לכמה שהיתה. ע"ש ערכין כו ע"ב ועי' דפסיטת להם"ם דעוד לכמות שהיתה משמע. (מהרש"ם)

והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' כל"ל. (רש"ש)

לא יריחו. ספרי רמה לה, וכ"ה מירוסלמי ע"ז ר' יוסי ורי"ב מקרא מת העיר אם יריחו. (יפ"ע)

דכתיב בנה חיאל. פסיטת ליה דעיר אחרת נגה ע"ז יריחו, וכ"ה מירוסלמי ע"ז רשב"ג, וערכ"י שכ' לף לחפרש מגלן, ורגאה להוא מסוס דחיאל לף היה מסבט נימיט שעלה יריחו נגולו כמ"ש מירוסלמי ס"ב וכלן. מיאל מן יהוסטפט [שהוא מיהוסה], ויריחו מבניימין. וע"ש עיר אחרת ע"ז יריחו.

לא היה לו ללמוד. כ"ה גם מירוסלמי ס"ב, וכלן מסמע מירוסלמי דגם נפחיפה נכולו היה לו ללמוד מעיר הנדמת נכמי לדיקים כו' ע"ז. (יפ"ע)

אחאב שושביניה. דריש סמיכות קרלי, וכ"ה מירוסלמי וכי מה ענין זה אלל זה כו' ע"ז. (יפ"ע)

ולא שביק ליה מטרא כו'. היינו מסוס שלא נתמלמה סחסה לו שעדיין היו נהם לדיקים שבעת אלפים אשר לף כרעו לבעל, ולנסוף בימי אלישע כשנתמעטו לדיקים המנינים על דוסס ודאי נתקיים לוותן דמשה ונח מלינו הרעב שבא נניס כמיועד. (יעב"ץ)

בי טבחי דאחאב. חזקת עובדיהו לדפיתת ר"פ קמץ דמולין (ד ב, ה א) וחכה בו מן ההפקר כעובדת דדיו דפל"מ [ב"מ כד:]. (יעב"ץ)

ויהי דבר ה' אליו כו' כל"ל, וכן לקמן. (רש"ש)

שלש מפתחות. מענית ג ע"ל ד"ה שלשה. (מאיר נ)

אמר ליה שלש מפתחות כו' כל"ל. (רש"ש)

אמרו ליה שלש מפתחות. מירוסלמי נרכות פ"ה ה"ג תענית פ"ל ה"ל איתא נתופן אחר למ"ד לגס על הטל נשמע לו רק להוסיר נדרו של טל שנגה של נרפית שאין המתים חיין אלא נטללים ונלר שהוסיר מקנתו הוסר כולו. (יפ"ע)

משל דאליהו. מירוסלמי שם המשל נתופן אחר לשיטת הירוסלמי, וקונית דנבלי אתי כמ"ד על הטל לף נשמע לו ולף היה נידו של מטר. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה וליפרקיה וכו'. ומשני כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה דכתיב כו'. ואנן בעינן שללה וליכא כו'. עי' ס' מנחת חינוך מל' קמ"ב נקופה מ"ם נכוונת רס"י נזה, משום דקשיא לי' נימא עשה דוחה לף תעשה, וע"ש עוד נזה. ושמעתי כוונת רס"י נמ"ש ותמן, ר"ל תן לף ולף קי"ל נכ"ף נהא. ועמש"ל ע"ח ל' דר"ח לשיטתי' תזל משל"כ לדידן וע"ש עוד נזה. (מהרש"ם)

בא"ד. (נקופו). דהאי לאו שלל שמים הוא כ"ג נל"ל. (רש"ש)

ד"ה דכ"ע. והא דקאמר כו' דודאי מילתא קא מפרשי כו' דל"ת עוד לא משמע ליה כו' כל"ל, ור"ל לכן לף לפסוק לדוגו נדבר שיצא מה"כ כו' ונלמד ללף כל ענין כגון גנוח ופרדסים. (רש"ש)

ד"ה לא יריחו. דכתיב בימיו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה את יריחו. ולא אתפרש הא מנלן. כ"ל דנפקא ליה מדאמר קרא נהכיא נה"ל, ומשום דקטעי נהכי אתיל ליה מלייהו נשלמא בי טמיא, ולף קיים לו מה שכתוב נרשעים לף יפקדו וגו', ואפילו הכי קרי ליה תלמודא רשע, דשגגת תלמוד עולה זדון [שבות ד, יג], ומהכ דקאמר הכא למאחל נשלמא ב"ט, לכאורה משמע שמוחלין נשלום האלל, אעפ"י שהוא לסוד נשלמא שלום, והוא לף כהלכתא, דקיי"ל אין תחיים שוחלים נשלומו, אבל אין שלום זה מלף לשרי תנחומין. (יעב"ץ)

ד"ה שלש מפתחות. על אוצרות כו' ולא רצה למנות שליח כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה דטרקיה וד"ה דכתיב (כל"ל) הל"ת, וכ"ה נע"י. (רש"ש)

דף קיג ע"ב

גמרא. קפדן הוה, (כל"ל) הוה כו'. תומר לתי מסוס לאמר כי עזנו נריתך ב"י, עומד הדין על כולס אעפ"י שהיו שבעת אלפים וגו', וכן מ"ש ויבקשו את נפשי לקחתה ולף בקש אלס את זאת, אלף לתיזל ושלומיה נלבד, וכל שכאל נהר הכרמל עזהוהו לשמוע את נפשי הבעל ולף פגעו בו ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלוקים וגו' ול"ע ליישב קפדנותו. (יעב"ץ)

קפדן. שבת ל ע"ב, תגות דר"י פ"ל, ועיין נפסיקתא רבתי. (מאיר נ)

א"ר יוסף גנבי. עי' שחילת יעבץ (מ"ח סי' עט). (יעב"ץ)

מאן רשעים אמר ר' יוסף גנבי. סמיך על קרא דולא יבבא בידך מחומה, לומר לשמור ליעול כל שהוא מן המהב ועיר הנדמת. ועי' מס' שמחות פ"ג סוף ה"ט כל הגוזל את המכם ואת המהב ה"ז שופך דמים, וכאלו עע"ז ומגלה עריות ומחלל שבתות, וע"ש ה"ל וילדך כאן מאן דשעים גנבי. (מהרצ"ח)

מאן רשעים אר"י גנבי. לכאורה הוא תמוה דמנא ידע להכוונה דווקא על גנבים ולף על שאר רשעים. ונראה לפרש נזה לשלמורה יוקשה נחומרו שים לף נעולם נשביל הרשעים, דהלא אמרו לעיל דהש"ת אמר למשה דמדת מרך אפיס הוא לף לרשעים, ועניו מרך לפיס כתבו נתו' ר"ה (יז:) נשם מירוסלמי שהוא מחזיק רגזו ומרחיק הלגיונות. והוא מירוסלמי תענית, דאמרו שם דמרחיק מלאך לף ומועל בעדו שלא יפתפתו נעולם. לך איתא נזוה"ק דף קלא ע"ד, שכאב זה דווקא נזמן שהשכינה נתתחתונים, אבל נזמן שאין השכינה נתתחתונים שולט מלאך הלף ע"ש. והנה אמרו נפ"ק (עט:) מפני מה התמירה התורה נגוב מנגזלן לפי שעושה עין של מעלה כאלו אינו רואה, ולכך לפי מדתו נמדד לו, כיון דלפי העשה אין שכיחתו נתתחתונים לרחוק נמעשיהם, לכך יש מקום למלאך הלף להתפתח נעולם, ושפיר קאמר ר"י דהא דאמר כ"ז שרשעים נעולם תרון לף נעולם דהיינו גנבי ול"ש. (עיני שמואל)

שנאמר בבוא רשע כו' ועם קלון חרפה. נרפה דדריש קלון מלשון קלוי נאש, ונרפ עם לשון תרון שהוא ג"כ מלשון תרה תני תורב, עי' רש"י נפיט"ת פ' נשלח נפסוק ונרוח אפיך, ועמ"ש כ"ב פ"ה נמ"ק. (רש"ש)

צדיק בא לעולם טובה בא לעולם. קדושין לו ע"ב, ועי"ש עם ע"ב. (מאיר נ)

פסקי תוספות

סימן נב. גרעיני. ל"ל רמתו. (יעב"ץ)

סימן נג. כהנים דלעתיד לבא אע"ג דבעו הזאה שלישי ושביעי כו'. ר"ל כהניס שימלאו נעת היות שיבוא הבית שנטמאו נמת נגעים, ואין לפר פרה ומי חטאת לטהרס, מ"מ יהיו כהנים לעבודה מיד ולף יטהרו לשהות עד שיעשה פרה, אבל אותם כהנים שיעמדו נתחית המתים זהו ככלל שלא שלנכנדריים פ' תנוקת [נדה ט.], אבל לף ידעתי מה הלריכו להכנס נדוחק נשביל כך, כי לעתיד ולעי יתגלה לפר פרה של משה מלבד שיעשה גם מלך המשיח פרה אחר עמוד כהן לאורים ותומים ויעשו הכל נטוהרה. (יעב"ץ)

סימן קג. ע"ז שדרכה לעבדה מאהבה. לו שמפרש מהכתה. ר"ל מהכתה לחם לו מירלת לחם עוכדים אותה, לו שלין זה דרכה והעובד מפרש שעושה כך מהכתה ומירלה פעור מעונג מיתה כמ"ש, אבל בע"ד לכ"ע פעור שהרי לף התיר עלמו למיתה.

סימן קכח. בן נח נצטווה על לפני עור. עי' מהרש"ם. (מהרש"ם)

סימן קכט. נכרית. ב"ב מעוברת. (יעב"ץ)

רא"ש

פרק א

סימן ב. משמע אפי' ביחיד שאין מומחה ואפי' לא קבלוה עליהם. ודוקא לגמיר ולא קמיר כמ"ש לקמן בפ' חד"מ. (מל"ה)

סימן ג. שנים שדנו דיניהם דין דינו דין כו' לאו דווקא שנים אלא אפילו אחד נמי. דינו דין כ"מ נמי מדרחב"ת [ג.]

דמלמוריית מהד קגי ומתרין לתיח ליה דשמואל. (ירוש"ע)

והא דאמר בפ"ב דכתובות גבי שלשה שישבו כו' כל"ל. (רש"ש)

וכן מסתבר דסוגיא כו' דקאמר דכ"ע דין בג'. לכאורה קושר קצת למש"כ בעמוד בגרסת פ"ג סי' כ"ג ע"ס. (רש"ש)

סימן ז. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. היינו נאמר דנית גבר. (ירוש"ע)

סימן ח. וכי תעלה ע"ד שמשה יושב ודן מבוקר עד ערב כו'. והל לתיח בהנתנין (פת ג) שהנהדרין בלשכת הגזית יושבים מתמיד של שחר עד של בין הערבים, ג"כ טפי משמע דמבוקר עד ערב כמשמעו, יש לפרש כמו כן לפ שהיו יושבים ודנים כל היום אלא יפנו שם מזומנים להיותם נמצאים למקבלים משפט והולאת הדין ובמשה נמי לפ נפיק קרא מפשטיה לגמרי, אלא היה יושב בשבת מהכמוני כל היום מוכן לשפטם בכל עת אפר יבא העם אליו לדרוש. (ירוש"ע)

פרק ג

סימן א. הגה"א. סד"ה ואוקמא בגמ' כו'. והיכא שז"ב לו א' אין א' מהן יכול לחזור כו'. קאי אדאליעל שטענו בפניהם ועי' בח"מ סימן י"ג. (ארצ"ע)

שם ד"ה ודוקא כו'. כן פר"י כו'. בתוס' דף ג' ע"ת בד"ה מי שפשר כו'. (ארצ"ע)

בא"ד. ומדקאמר זה פוסל כו' משמע דאפי' כו'. הגה דזהו לר"מ דמתני' ואין קי"ל כחכמים מיהו ביומי קרנות מודין חכמים לר"מ דזה פוסל כו'. (ארצ"ע)

סימן ב. הגה"א ד"ה אמר ר"פ כו' ואין להקשות דהא אמר (בסוף פרקין) אם הלוה רוצה לדון בעירו ומלוה רוצה למקום הועד כו'. היינו דמצוה שם המלוה כופה כו' הגה דהלוה רוצה לדון לפני ב"ד שבעירו ומדוע יכול הלוה הכא לומר מדון בפני אחר שהוא קטן. (ארצ"ע)

בא"ד. אלא ר"ח הוה חוץ לג' פרסאות מעירו דר"ה שבתוך ג' פרסאות אסור להוריות בפני רבו. ויש לקיים פרש"י דמיירי בדהוה נקיט רשותא מר"ה, ור"ח הלא תורי בסיני דר"ה הוראה אלא בגרסת דוקא הוא שהיה מזהר, אבל לדון ובגרסת שלנו, ומצא מר"ל שהיה גם הוא תלמיד אבר דר"י, ומחלק עליו כמה פעמים בדין שבא לפניו, וכגרסה שבמקום אחד היו יחד גם למד לפניו, ומעפי"כ היה מזדקק לדון בפניו, ל"ל שבגרסתו של ר' יוחנן היה עושה, ושוב אינו מוסיף למלוך עליו, ולפ"ז לא מוכח מידי דלא מצי מעכב מון לעיל כלשהו. (ירוש"ע)

בא"ד. ולהאי לישנא דשילהי כו'. דלמאי דפ"ל המלוה להוציא הוצאות ליל לפני ב"ד אחר, מיהו (כז') [נג'] פרקאות לא מצעי הוצאות כמו לבית הועד. (ארצ"ע)

סימן ג. הגה"א. ואין להקשות דה"א אם הלוה רוצה לדון בעירו והמלוה רוצה במקום הועד כופין כו' דעבד לווה כו' דהכא כו' כל"ל. (ירוש"ע)

סימן ד. ה. הגה"א. ד"ה הבא לידון כו'. ולפרש"י כו'. ביאור דבריו אבוא בקונטר. לפפי' התוס' דרבנן סברי כמ"ד ג"ל לבר ודי בכא אחת, וקי"ל כחכמים, הגה דבפלוגתא דהכא לידון בשטר ומזקה ד"ל הואיל ומזקה מכח שטר קאתי לכ"ע אפשר דמידון בשטר, מיהו התוס' ביארו דגם רבי לא אמר אלא לכתחלה כו' יעו"ש, ומ"ש בהג"ה ובע"ד ואחר מלטרפין כו' הגה דבסוגיא קאמרי לרבנן ג"י לפשוט הואיל דדי בכא אחת ב"כ נוגע הוא יעו"ש, מיהו זה קודם שבאו והעידו כח שניה, אבל [אחר] שהעידו כח אחת דדי בהן, שוב יכול לפשוט כח שניה אבל לרבי"ש דפי' בגיטין בתרא דמכחים שברי לירן לבר ולהכיא ב' כתי עדים כשרים, ב"כ ג"י לפשוט כלל כח אחת מסת בטוגע הוא, ולפ"ז כ"ש בבא מכח שטר ומזקה לירן לבר ולהכיא השטר. (ארצ"ע)

סימן ז. הגה"א. ד"ה וכ"כ מהרי"ח כו' כדאי' פ' ארבעה נדרים. כל"ל, והוא בפ"ג בנדרים כ"ו ב'. ועתוס' כתן כ"ו ב' ד"ה הלכה ודברי רבינו הגר"ח בתי"ט סי' ר"ו ס"ק ל"ד ל"ע). (ארצ"ע)

סימן ח. שהנשבע להכחיש את העד העד ואותו כו' כל"ל. (רש"ש)

סימן י. ומה שלא פרשו (כל"ל) חזרת הריבית דמילתא דפשיטא שצריך להוציא גזילה מתחת ידו. מילתא דתמיהא קאמר, לא שמיעא ליה הא דתניא בתלין מקבלין מכס, וזה נתעלם ממנו גם בר"פ ג' ב'. (ירוש"ע)

סימן יא. הגה"א. האוכל בשוק היינו שחוטף משל אחרים פחות משוה פרוטה ואוכל. ואין פירוש זה מוכרח אלא דבריס כמשמעם, ולפי שמוזכל ביותר ואין לו בוסה (כדתנן גבי מעשרות כל שאדם טוב לאכול במוכה) אינו טוב גם להעיד שקר. (ירוש"ע)

סימן יג. החשוד על הדבר לא דנו. ק"ק מאי למיון הכא הוא משום לאכול, זה ג"כ עליו להאכילו לאחר, אבל הכא הוא משום לרציעה והגאמנות יהיה שפלוני חייב מיתה ואתי בכך דמיתת מיתה היה הרציעה, גם היכן מצינו דחשוד לאכול אינו מעיד לאסור עד"מ החשוד על ע"ז ומעיד שזה היין נתנסך נאמן בחמת והכא נמי לא בא להאיר, ועי' ב"ק יו"ד סימן ק"ט סקי"ח הקשה הא ק"ל כרשב"ג דעל אחריס נאמן וזה קשה גם הכא. (ג' מהרש"א)

ועוד דדוחק הוא לחלוק ולומר דבמשכח זכור אין יצרו תוקפו. ומיהא, לפ תלמוד ערוך הוא שלהי קדושין לפ נאמדו יהרוגל על הזכור. (ירוש"ע)

ועוד דדוחק כו' ולומר דבמ"ז אין יצרו תוקפו כ"כ. אין זה דוחק כלל, עי' לקמן נ"מ ה' גרס"י ד"ה ונבק, ובמש"כ בגמרא נ"ד ב' בתד"ה הכא עכ"ל. (רש"ש)

וארבעין בכתפיה דמלקין על היחוד. היינו ולאי פרש"י ממש, אלא דקשיא לי הא ולאי לפו מלקות דאוליימה היא אחין לוקין ד"ת על אבדבר קבלה, ונגדא דלכן אינה מרבעים, ובמ"ש רש"י שלאי מוין [קמח:] אחין לה קבלה, ולדידיה קשיא, וי"ל שאינה אלא י"ג הכלות, ובמ"ש מתמיר בה טוענ וס"ל שאכין אותו עד שאמלא נפשו [ועי' תוספתא פפ"ג מכתין]. ולדידיה ניחא משום דבכלל מתמיה מנה, אבל יותר נראה שלוקה מרבעים אף הוא, דכל דתקון רבנן בעין דאוליימה תקון, וכלאמעמ נמי מהניא דהקולה לאכאו ממנו כו' [קדושין כח. ועי' תוס' שם] ואפי שפיר הכי נמי. (ירוש"ע)

דמי לדינא מלאסורא. וקי"ל הילכתא כר"ע בדינא. (תל"ה)

סימן טז. הגה"א. ד"ה ואם הם חתומים כו'. [ד' דבריס כו'. מכות ג:] וכן מלקות. ובמתני' דמכות (ה' ג') אינו מצוה אלא הרגו למלקות ג"כ שייך טעם זה ובממון דאפשר בחזרה יש דעה אלא מקרי כאשר עשה עי' בב"ב פ' ח"ה מזה [ובתוס' ב"ק ד: ד"ה ועדיים], ובמ"ש בתירוצי לבכורות גם בממון מצינו דוקא כאשר זמם לחודיה ל"ש חזרה, כגון שהעידו על שור הנסקל ואפילו לא נסקל עדיין רק שנגמר דינו ובא אחר והכה והוזמו ואכ"מ. ועוד פלפלתי בהא דמצוה במכות דאין משלשין במכות יעו"ש בסוגיא בטעמא דרבא משום דאשר זמם וכו'. ויש לעיין לפ"ז לר"מ דמחייב שמוניס אלא משאר זמם ושניה משום לא תענה, מדוע אין משלשין במכות השניה, מיהו משום לא תענה אלא"ה ל"ק דמדוע אין משלשין בזה מכח הלוחו כ"פ נלקה מרבעים, ועיקר הפלפול בסוגיא אי משלשין הוא לחכמים דעיקר המלקות מקרא דועשיתם וכו', וע"ז ביאר רבא מקרא דאשר זמם בכ"ל בסוגיא, אבל עדיין יש לעיין בעדות דבן גרוסה ומלוה דביאלו שם המוס' בדף ג' דכאשר זמם לא נכתב כלל בגבי בן גרוסה ומלוה והמלקות הוא מקרא והיה אם בן הכות הרשע וכו' ובפ"ג מ"ל דאין משלשין, אמנם יש לומר לפי המבואר בסוגיא דכתובות ל"ג דבעינן משפט אחד לכולם, ועוד יש לייסב ואין להאריך כאן. (ארצ"ע)

סימן יז. וקבלה לכרגא דכולהו שניה כו' לדבר בעדו אל המלך לפוטרו מן המס לא הוי שוחד מאוחר. ל"ל בלא"ה נמי אדי לפילו קיהיב מדידיה כה"ג לית לן בה, כיון דלא מידי שקיל מיניה ואכרומי מרי בעלמא הוא, (ומע"ג דבע"ח נכרי,) ומע"ג דב"מ [נכרי] הוא, ואלים טפי דשליחו דמלכא כמלכא, וגבי מיניה בע"כ, מ"מ גרע מב"ח דעלמא, דהא אית ליה עילדקי לאפטוורי נפשיה מכרגא, דשרי ליה לגורפא כרגא [נדרים נב:], משו"ה ולאי לאו כגבוי דמי. (ירוש"ע)

האוכל בשוק הר"ז ככלב. עמ"ס על הגה"ס [לעיל נס יא]. (ירוש"ע)

סימן כ. הגה"א. ד"ה ואע"פ שהדין מ"ע כו'. קאי אמאי לאיתא בסוגיא בני תמוה [למר עוקבא כו']. (ארצ"ע)

שם. ד"ה האידנא כו' בבת ר"ח. הוא בכתוב"פ ה"ה ג'. (ארצ"ע)

[בא"ד. לאפוקי. ל"ל לאפוקי]. (ארצ"ע)

סימן כ"א. אבל אחרים מעידים על כתב ידו. ודוקא אם אינו יוצא מתחת ידי עדים, ועי' במ"ע סימן מ"ו ס"ק פ"ז, משום לרי"ף כ"ז שניד עדים ל"א כמי שנתקרע עדותן בב"ד. (ג' מהרש"א)

אלמא כל היכא דמעיקרא. עמ"ש בגליון ע"ע מו"מ סמ"ו סעיף ל"ז בדין זה על תיפת הרי אלו נאמנים. (ג' מהרש"א)

סימן כד. הגה"א. ד"ה העדים שאמרו כו' ר"ש הכשיר כו'. עיין בח"מ סי' מ"ו בתיכה קרובים פיירי. (ארצ"ע)

סימן כ"ה. ושמעתי בשם רב סעדיה גאון ז"ל. עי' מהרי"ט ח"מ סי' ע' עלה מ"ט דף ס' ע"ב ד"ה מה שלא. (ג' מהרש"א)

ונראה דאפי' בפניו כו' מדקתני במתניתין הוא אמר לי כו' כל"ל, וכן העמיקו הס"ך בסי' פ"ח ס"ק ל"ד.

דמשמע דבכה"ג לא אמר כלום. ל"ל דהא קתני הודה לו דסיינו בפניו ומ"מ קאמר עד שיאמר בפניהו הודה, ועי' ס"ך סימן פ"ח ס"ק כ' ד"ה וגם מדברי הרמ"ם. (ג' מהרש"א)

דמשמע דבכה"ג (ל"ל לאין מדם מוציאו) לא"כ אפי' בפניו כו' (ל"ל דהודה לו מעמש להמוציא). (רש"ש)

דאדם עשוי כו' כל"ל. (ג' מהרש"א, רש"ש)

סימן כז. הגה"א. ד"ה והני מילי כו'. אך אם לא ירצה המוכר ליתן שכר הסופר כו'. צע"ג דהא הלוקח נותן שכר הסופר כמ"ש בב"ב קס"ז ב' ולף במוכר שדהו מפני רעתה ע"ש בגמ' קס"ח ב'. ולפסקר דקמ"ל דלף בהתנה שהמוכר יתן שכר הסופר זה יכול למחות מליתן. ול"ע עדיין מזה דלמה יהיה הדין כן תאר שקבל עליו המוכר ליתן השכר תאר לא יתן דהא כל תנאי שבממון קיים. (נתוקי הגרי"ב)

שם. ד"ה מכלל דשנים אפילו א"ל הוו עלי דייני כו' דקי"ל כשמואל כו'. ופ"ק כתב הגי"מ דלא קי"ל כשמואל יעו"ש. ונ"ל הדין שהמלוה שיכתבו בדרך פס"ד לפי המבואר בתוס', ובח"מ לא אייני מן התורה ג"כ בה"ג שתאר הוו עלי דייניס שתם, י"ל לכ"ע יכולין לכתוב פס"ד דהא נקבלו כ"ע מודין ול"ע בעת.

סימן כח. הגה"א. דשיקרא לא כתבי ולא חתמי. וק' היון למיימין דלא נכתב מדעת הלוה הוי מפי כתבם, ועי' ש"ך סימן ל"ט סקל"ד. (ג' מהרש"א)

שם. ד"ה קטן בן י"ג כו'. קאי אהא דקתמרי בסוגיא דאין העדים חותמין אא"כ עשאה בגדול. (ארצ"ע)

סימן כט. סבר רבינא למימר כו' כל"ל. (רש"ש)

סימן ל. ובא בעל החלום וא"ל כך וכך הם ובמקום פלוני הם ושל מעשר הם כל"ל כדאי' בגמ' או להגי' תחת ובמקום ושל בגי הרי"ף. (רש"ש)

סימן לא. הגה"א. והתינוקות כבר שית וכבר שבע למד וכבר תמני למד כל"ל. (ירוש"ע)

סימן לב. הגע עצמך הוזמו לא מפיהם הם נהרגים כל"ל. (רש"ש)

ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו. ק"ק הא בגמרא (כמ.) נדחה טעם זה ומשום דהזמה מעלמא אתי. (ג' מהרש"א)

סימן לד. והלכה כריב"ק ואפי' הודאה כו'. ברי"ף הגי' בסדר יותר נכון ע"ש. ולישנא דואפילו עדיין אינו מכוון, ואולי דתסבר מיבה אחת וכל"ל ואפי' במטלטלי, עי' בגמרא. (רש"ש)

סימן לז. הגה"א. ד"ה אמר רבה בר בר חנה. דר"ג ל"ל האי כללא. הוא בכתוב"ת (ע"ז ח'), ובב"מ (ל"ח ב') וכ"פ שם הרי"ף כר"ג, וש"ס דלהלן דריו"ח גופיה גם כן פליגי אמוראי שם. (רש"ש)

שם. ד"ה ופר"ח דר"נ לטעמיה כו'. אך קשה כו'. אמנם בהמוס' בסוגיא דלהלן דר"נ לטעמיה כו' ומה"ט גמי אע"ג דבעלמא אין מקבלין עדים, כו' גבי קטן מקבלין עכ"ל. (ארצ"ע)

סימן לח. הגה"א. סד"ה כך פסק רשב"ם כו'. ואם יוצא מתחת כו'. קאי אמתפיון שים עליו עדים וכמ"ש בגמ' שפ"ק דב"מ ועתוס' כאן. (ארצ"ע)

שם. ד"ה פירש"י עדי קיום כל"ל, (ופרש"י הוא בשפ"ק דב"מ, ועמ"ש הגר"ח בח"מ סי' ס"ה ס"ק ס"ג), וקאי אהא דתניא אין עליו עדים, ועי' בתוס' כאן. (ארצ"ע)

בא"ד. א"נ משמע ליה דכשר מטעם שלישי. היינו מלמון הבריימתא דקתני ויוצא מתחתיהן שנים, דהיינו מטעם דהא דתימיה ולאו מטעם מגו, ועי' בשפ"ק דב"מ מזה. (ארצ"ע)

שם. ד"ה פירוש כשהוא כתוב כו' ירושלמי כו' מתחת ידו של "מלוה" כתב ידו של לוה כל"ל, וכן מוכח בח"ך סי' ס"ה ס"ק נ"ב יעוי"ש. (ארצ"ע)

בא"ד. (בסופו). דפסק. ל"ל דנפק, וכן הוא בסוגיא דב"ב ז' ב'. (ארצ"ע)

סימן מ. מכאן ראיה מי שנתחייב בדין אינו משלם לכשנגדו יציאותיו כו'. היינו דאיה מכרחת דמיכא בגמרא דלית ליה, אז אפילו דלית ליה, מי נגבת מלמא הוא ולא מצי מפיק מיניה, וכיון שכבר יש בידו מנה וקמה להוליאה מידו, אין נמייהו להוליא עוד מנה מאחת עליה ולמא מיעני אז מיית ונפלי נכסיה קמי יתמי, וכל שבן בגבי בעי, כ"ש אשכחי דספק אמי [בפסחים קיג.], ולמה זה יניח עוד מעותיו על קרן הצבי, אף לא ניחא ליה דיניח טפי, ולמיקם אז עמיה בדיניה ודיינין אחרים נמי. (ירוש"ע)

הגה"א. ד"ה ודוקא אם לא שיש רגלים לדבר כו' שדנוהו שלא כדין כל"ל. (רש"ש)

פרק ד

סימן א. פני אביהם שבשמים כו'. כל"ל. (ירוש"ע)

שם אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד כל"ל. (ירוש"ע)

פרק ה

סימן א. הגה"א שיש למנות הראשון. נ"ל טעמיה משום דמלגין וקרינן בה לר"ת. (ירוש"ע)

סימן ה. והראב"ד ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין. עי' בפ"ך סי' כ"ה ובמ"ת בתריכות בביאור דברי הרמ"ם מה שנראים לכאורה סותרים למ"ש בתחלה. (ר"א חבר)

בא"ד. (בסופו) אבל טמא אהט"ה כו' וא"א בחזרה כו'. ר"ל משום דקס דיינ. ולעל כר"ת, והפלפול מריפתא ל"ד בתחכ"ת, ולכן גם מה שתמה בתוס' ב"ק אינו כלום, דלר"ת ולאי כיון דהכר דינא ע"ב לריך לאוקמא דתגע בהו שרק כלאוקים רבינא בסוגיין. (רש"ש)

סימן ז. הגה"א. ד"ה וב"ד שהעידו לפניהם בלילה עדות גמורה כו'. הוא שיטת רשב"ם בב"ב [קי"ד ב'] דסובר דאם קבלו עדות בלילה הוי קבלה, וע"כ הא דאין הדיינים יכולין לדון בלילה הואיל ולכתחלה אין יכולין לקבל עדות בלילה, ולפ"ז נראה לכאורה דה"ה כראו בשבת, ועי' בח"ך [סי' ז' סק"ח] שהניח דין זה בצ"ע ותבו"מ.

בא"ד. וב"ד שהעידו לפניהם בלילה כו' יכולין לדון כו'. זהו דעת הרשב"ם בב"ב (קיד.), אבל התוס' והרא"ש שם תלקו עליו בזה, וכ"פ בשו"ע סי' כ"ח סעיף כ"ד. (רש"ש)

סימן ח. הגה"א. ד"ה אע"ג כו' בדבר שאפשר לבטל. והוא בעין דין המבואר בח"מ סי' ט"ז דממתינין ל' יום ותפ"כ יפסיקו הדין, וי"מ לענין זמן ב"ד תפ"כ וכדומה. (ארצ"ע)

סימן ט. הגה"א. ד"ה כשר כו' [וצ"ע "בפי' תוס'" בפ' בא סימן. כל"ל, וש"מ נמדה ב. תוד"ה וי"מ ועי' כאן במרדכי]. (ארצ"ע)

פרק ו

סימן ב. סימן יפה למת שנפרעים ממנו כו'. היינו למת נמיין מז יפה לו כך מאב מיתה. (יעב"ץ)

פרק ז

סימן ג. ומשום לפני עיור ליכא כו' עיין בהגהותי לקקל"ו. (יעב"ץ)

סימן ד. ת"ר חובר חבר כו'. פשוט שאיש אסור מלא כשמתאר על ידי לחם וכדומה ממעשה הכישוף ומחבולות פעולות נלחי טבעיות, דאיש היה משום לחם דע"ש, ככל מנהגיו המפורסים עמו בפסוק והמה מחוקות העמים הנה. אבל המחבר ע"י סם ועשב וכיוצא בהם (שהוכיחים פותו ברייות עצמו או ריחו) כדי לפלק הזקן בודאי אין בזה איסור, כי מצליך לפניהם לחם ומזון או מים שעל ידי כך הם מתקנצים לאכול ולשתות, או עושה מסקה הערב להם ופס שריחו מרקבם אלנו, כדי להמיתם ולבערם מן הבית והמקום, כדרך שרגילים לעשות מסקה מפס ממית או מאכל מדברים הממיתים מעורב בדבש ודומה שהזבובים והשרצים המפסידים רגיס אחריו ואוכלים אותו, וע"י זה הס כלים ושריס מן המדרים, פשיטא אין בו בית מיחוש. (יעב"ץ)

סימן ח. אבל לעשות מעשה כעובדא דר"ח ור"א לא. ואיכא למסתפיק כיון דע"י שדים לא עביד מעשה אלא לכעופי כלאחר נמחון מי מקרי מעשה בכה"ג. לא ידענא ספיקיא היכי, אי דמקטר לשדי כדי שיעשה רצונו הא ודאי ע"א הוא, כלאחרינן בשמעתין, ואי מקטר לאבד שדים הא נמי קאמר מלמודא מובר מבר זה לאמרה מורה בפקילא, ומתי קאמר כיון דלא עבד מעשה אלא לכעופי ס"ד דשרי, ורבה כוונו אההיא דס"פ בד"ר בפפא הא ל"ה וכו' אלא אפי מבניף ליה, אך מה בבך אם אינו אלא לכעופי, מ"מ גם אלא לכעופי איסור פקילה איכא בדעביד האוברה מעשה, אעפ"י שאינו פועל דבר בבך כ"ם אם מבניף ליה נמי דמעשה רבה הוי וחיוב פקילה יש בו, והא ודאי לא שרי אלא לשאול בהם שאלה בעלמא, בשאר יצאל אים אם רעהו וידבר עמו בידעו ומכירו (כענין שמצינו בחכמי התלמוד שהיו מניחים אלנם שדים לדבר עמם ולילך בשליחותם בדיבור בעלמא, אבל לעשות מעשה בשום אופן, אם לפייסם ולרלותם או לכופם ולהכריחם בשיזה דבר ח"ו, ושיזה גדולה על הרמ"ם שעלה על דעתו להוכיח ממ"ש מהו מעשה שדים, להמירו, הא לא בא אלא לשלול לאסתפי קלתי, וגם השאלה בהם לשורה למי שאינו נקי בהם כלאמורתי דהוו גייסי בהו טובא). (יעב"ץ)

קיצור ספקי הרא"ש

פרק א

סימן ב. חוץ לשלשה פרסאות אסור ואינו חייב מיתה. ואם הוא דבר פשוט בגון ס' וטע"פ מותר. (מל"ה)

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק א

משנה א. פסקא סמיכת זקנים. ויראה לי כשתהיה הסכמה מכל החכמים כו' שאם לא תאמר כו' א"א שתמצא ב"ד הגדול לעולם כו'. לא ידע מה הכריחו לכך לבדות מלבו דבר אלא [עלה] ע"ד מה שעולם, מדוע לא תאמר אלא יסמך בי"ד הגדול עד אחר שיצא מלך המשיח ואליהו עמו ויעמוד כהן לאורים ותומים, המה יסמכו למי שיצא ויציבו שופטים כבראשונה כו'. אחרי כן יקרא לה עיר הלדק לא קודם, והלואי שתק ויחרים מזה החידוש. (יעב"ץ)

באי"ד. שמא יצא לעג על הראשונים ז"ל לעז בלשון הגמ', ושמא החליף המילה בכוונה לומר שאינו אלא תאמ שעל הסנהדרין לבדוק ולעבד בבוד, ואולי כיון מה לאיזהו עמו על רבא בחוסכין לבסדון על רבאוזים, אבל בשמת פירושו אינו עולה ע"פ סוגית הגמ' לא לשום אחד מהמירוצים, ומי' ג"כ תמה ממ"ש או שהם פסולים אך כולו מקשה. (יעב"ץ)

פרק ד

משנה א. כי החקירה והדרישה. וכלליים נמה, כמה, מתי, אנה. (יעב"ץ)

פרק ה

משנה ג. אחד אומר בשנים, וכבר בארנו במס' ברכות שכל השעות המוזכרות בכל המשנה שעות זמניות. דעתו שהפסוק היא כמ"ש בלח"ש ובמו"ק שאין לה עיקר בש"ס כלל. (יעב"ץ)

פרק ז

משנה ב. ד"ה מצות הנשרפין וכן קבלנו בשני מהרן שלא נזרף הנהלה מגופותיהם דבר זה מפורש במקרא הוא ויעשום בכפותם [ויקרא י ה]. (יעב"ץ)

באי"ד. ויש גורס חמרמרו, מגזרת מעי תמרמרו (מיכה ג, כ) כלי"ל. (יעב"ץ)

משנה ד. ומערה נקרא המכניס כל העטרה. עדיין יעטרך הביאור עד שיזה מקום יכנים לכדי שיתמיא, אם שפילו רק בפרוזדור או לבין הבתים, ובשלא כדרכה יקשה הביאור לדעת אם הכניס העטרה בשיעור הצריך, גם ל"ש בתנחים מציאלו כדרך התנחים ולא לפשר להבתין ברמיה בזו, אם הכניס העטרה שמא לא עשה אלא בשיקת התבר בלבד, מאחר שלא הנריכו את העדים לרחות בתכמול בשפופרת. (יעב"ץ)

באי"ד. אלא כיון שהכניס האבר יתחייב עונש עליהם. רל"ל, על הזנוב והגבכב. (יעב"ץ)

באי"ד. והאשה הפנויה לאותו כל"ל. (יעב"ץ)

באי"ד. והוא מן הדברים המותרים כדי שלא יגע באיסור. רל"ל הוא מהלברים שתמרו חז"ל קדם עלמך בתורה לך (וש בו קיצור לשון), שנתן טוב טעם בדבר מניעה זו, לתנם יש עוד לברים בגתי' כדי שלא יבוא ע"י ההרהור בה להוליא חז"ל או לידי קרי בלילה, ועז"נ ונשמרת מכל דבר רע. (יעב"ץ)

באי"ד. כי האם מותרת לנשך לבנה [והבן לאמר] וכו'. וכ"כ התב יעקב לבתו והבת לתניה. (יעב"ץ)

באי"ד. אבל אם מסתכל כדי שישאנה זה ראוי והתורה מצוה על זה ואנשי מעשה מבעלי תורה מכוונים לעשותו. ויש להביא ע"ז מש"ל לאפילו בדיבור לא תסתכל [ב"ב נז.]. אלו מלבהם ניקו ונגמר. לתנם מלינו גם בשמעתין פב"ב (שבת נא ב) מעשה בתניח שבשא גדמה ולא הכיר בה עד יום מותו, ופפרו בשבתו, ונריך לומר שאין לסור זה מוסלנו, ללמנוע שרי ליבא לשא בלי רלות אותה, שוב לאיתי שגם הר"מ זכר לת זאת להלן בעניני הפריעות, אבל לא שת לבו שסומר מה שלמר בלאן אין בתקרות לרחות אשה שיתאנה, וכאו שבפיבוש אמרו [קדושין מב.] לסור לאדם שיקדש אשה עד שירלנה, אולי היה מתלק בזה, שהמיב הוא בדוקא להסתכל בפניה לרחות לורתה הטובה מרחה היא שעיקר יופי האשה הוא זה, כאו שאשאנה הכאוב יפת תואר ויפת מרחה, וגו הלורה הוא התתפה על שאר מומי הגוף, אף שבגלוי לפי שיכולה להסתירן, עם היות שדרכן של אשה בני אדם להקפיד גם עליהם, וכמ"ש חז"ל [כתובות עה:] חזקה אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקה וחזקה אין אדם מיפיים בתומין, מ"מ אין לאסור זה אל על הבללי תשגיח על כך לתקוף אתריו קודם שיקדשנה, אתנם ודאי לא הותר גם זה אלא לצורך גמור כלותו אדם, או שגילה דעתו שאינו מקפיד על תומין, ואיתמי דקטרי סבר וקבלי. (יעב"ץ)

באי"ד. ואין בזה עונש. לא הודיעו חכמים העונש המגיע לעובר עצמו עם שלא ימלט מעונש בלי ספק, שהרי עכ"פ עבר על דברי חכמים, אבל וכרו בפירוש שגורם לבניס שגולדים בתופן זה שיהיו נכפים [פסחים קיג:].

באי"ד. כי כו' דבר שנוא לשמש מטתו ביום. היינו לאור היום, אבל הוסר לת"ת להתפיל בטליתו [שבת פו.] (מס הוקדן לכן), שהוא בעין לילה, ולא התירוהו לכל אדם שאינם לטועים כת"ת ולא יהיו מהרים בהתפלה.

באי"ד. וממה שצריך שתדע כו' וכן אשת איש חרש שוטה כשנשאה והוא חרש או שוטה. לאפוקי שנשאה פקח ונתחרש או שפוי ונשתטה. (יעב"ץ)

באי"ד. וחרשת [או] שוטה אינה אשת איש לענין מיתה כו'. לגבי דידה בכל ענין, אפילו השיאה אביה לאו בת עונשין היא, אבל לגבי בועל, הוא לשם אשת איש בקדשה אביה לגדול, לחייב עליה מיתה אם היא בת שלש ומעלה, ופקחת גדולה שנתקדשה ע"י עלמה ונתחרשה, אף היא אשת איש לכל דבריה ואינה מוציאה בגט וכן הדין בשפויה שנשתטתה. (יעב"ץ)

באי"ד. אבל חייב מלקות. ל"ל מדרבנן או ל"ל מכח מרדות. (יעב"ץ)

משנה ז. בעל אוב שדורש אל המתים אינו עושה מעשה בשום פנים. זה אין בו חיוב מיתה ואינו אלא בלאו בלבד. (יעב"ץ)

באי"ד. וכל מה שאתה רואה ממאמרם מדבר ושומע בעניו זה הוא שמיעה כוזבת. לתנם מעשה בעלת אוב [שמואל-ב כח] דשמואל, מכוזת אותו על פניו גם בכתוב [ישעיה כט ד] והיה בלוב מארל קולך, מכזיבו בודאי.

משנה יא. המכשף כו'. וחייב מלקות. ל"ל מלקות דרבנן. (יעב"ץ)

פרק ח

משנה ו. הבא במחתרת כו'. ואין הפרש בין שבא במחתרת כו'. לא בן, אבל הפרש גדול יש בהבלת, ולש"י פרשו יפה. (יעב"ץ)

פרק י

משנה א. כל ישראל יש להם חלק לבו' ואותו המשיח יחיה לעד לעולם כל"ל. (יעב"ץ)

באי"ד. ודברים הרבה בלאלה שהם מן הנמנעות. בתה לב גוביה שבבניס עלמו בתעבד מ"ו בבלל המלבלב על דברי בתמיס בלאותו תלמיד של ר"ג בפב"מ [בבא מ.]. ושל ריי"ו בפרק הפפיבה [ב"ב עה.]. ולא ידוה לנדיב שפת יתר לתשוב בימאו, עין בס' לתת דוד [שבת שמ"ט לאלף בתמיד], שבמלא בימיו בתרך קתת בלות להוליא ממנו לתם ומזון בקתת הטיזון בריחיים, ומי שברא קתת בלדמה היפלא ממנו להוליא גם לתם מן התרץ בלי הפיבה בתטר, וכן בלי מילת מדוע יתשב לנמנע התמי בתרך בתין בגד בדמיון התרוב, והנה אדם ושוה תפרו עלה תפנה ושבו ממנו תבוסות, בודאי היה השלה ההוא בתו בגד הרתוי לתפירה ולעשות ממנו תבוסות תזקות. (יעב"ץ)

באי"ד. תבין זה המשל כו' כי נער קטן כו'. התשל הזה שהתירן בו בתתא טוב הוא לילדים ולנער תפר לב ותשוללי תדע כתוהב העוסקים בתורה שלא לשתה, אבל בתי"כ נתן תכשול גדה לנתכירי לב בלילו יש בתקרלות ובדברי חז"ל הבבוחות ויעודים בלתי תתייתים עלתיים, רק נבתבו לתשוך לבבות בני אדם קלי הדעת אל יעודי התעניגים העתידים, עם היותם דברים אין בהם תמיתות ולא תבוונים בעלם, כי עם על דרך תנבא התלתד עם נער אין תבונה בו, רק לגונו לבבו להתשיבו אל רלונו בדברי ריק והבאל אין בם תועיל, בלילה לאל תרתע התיטול בלילה, בלילה לתורה ולנדיתים ולבעלי התסורת הקדושים תגניעת דעת הבריות, ואתנם עם היות ודאי בדברי הבבוחה והתכתים תידה ותשל נגלה ובתפר תוך וכר, אין בהם אדמה לבעלה ולא ריקות, בתלת הבגלים והבתפר, לדקן יחדיו לא יפול תהם דבר, עליהם לא יבול בבבול עלה בדף תתשלי התול, תה לתבן את הבר, עם זוטים תתפלפלים אל תתבר. (יעב"ץ)

באי"ד. נחלקו בהם בני אדם לא הבינו החכמה. ר"ל הפלוסופית. (יעב"ץ)

באי"ד. וחי השם יתברך כי הכת הזאת מאבדת הדרת תורה. שרי ליה מתירה דשבקיה לתסידותיה, ואפילה חוזק היא לו בשטועה לבטלה, ואיפוך תבא הפוך ... שטוא התמת, תדרבת שכת הזאת לא הזיקה לבוס לתורה, אבל הועילה וגדלה לה בניס לבס ולתהלה, ויגעו עמיס בדי ריק לבוס בתלתי תהלה, תולס בת התפלפלים התכמיס בעיניהם בס הרבו התכבלה, ושלחה רבים בני בעולה לבחר שתם יעזבו רשעיס לבתוכה.

באי"ד. ותחיית המתים לצדיקים בלבד. פירוש זה שתחיית התתים לצדיקים לבדם תיועדת שיקומו ויזכו לרלות בטוב גמור תמיתי תה שלא זכו בעולם שלפתי זה, ושכתוב תיתיי בפר יקיצו כו' ואלה לחרפות ולדראון עולם, הענין הוא שגם הרשעים העלומים שהרעו לצדיקים בעוה"ז יעמדו בתחיה לרחות הטוב הלפון לאבר יעשה ה' לצדיקים, אז אלה לתיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם, וכמ"ש יעשיה הנביא בתמיתת הספר [פס, יג] והנה עבדי יתבלו וגו'. (יעב"ץ)

באי"ד. ומילת אפיקורס ארמית. גם בן היה אם הפוקר היוני אר"י אבר כיתם לאל תמעל אמר נגל בלבו אין אלהים. (יעב"ץ)

באי"ד. וכן בספר בן סירא וכו'. יש בהם התולים מעניני הכרת פנים. אמר בן מפני ד"ת שזכרו בגמרא זלבקן קוטעתן, אבל נמלאו בו גם דברי מוסר יפרים תעב"ב הרחיקוהו תכמים תלבקן בו בקצע, לפי שאינו בל בן לריך אלינו שים לבו דברי תכמה ומוסר די והוסר בתקלי קודש ודברי תכמים שהופיע רוח הקודש עליהם, אבל לא לתקריבו בהתלעו, אפילו דרך ערלי, שלרבים בפירוש אתרו למילי תעלייתא אלא בה דרשינן, עוד תלינו לחז"ל פעתים שהכניסוהו בין הכתובים, כמו בספ"ת דב"ק [לג ב] וכתיב כי עוף השתים יטכון.

באי"ד. בהיסוד השלישי אלו היה גוף היה דומה כל"ל. (יעב"ץ)

באי"ד. והיסוד השלישי (הזה) הוא מורה עליו מ"ש כי לא ראיתם כל תמונה. אומר אני אם זה הכתוב יבטל כל תמונת גוף, ל"ל מה יענה לאמר בכתוב ותמונת ה' יביט, ל"ל מזה יתחייב תמונת הגוף, אבל תמונה אינה דוקא תמונת גוף גשמי, אלא כוללת תמונה צוריית רוחניית אלהית, והיא הנקראת תמונת ה' (לא תמונה גופנית תלילה), והיא אתנם נמצאת לו יתברך, מובטח ממה דמינו ע"ה מובאת וידועה אליו בהצנה והצטה אלהית לא נראית לאדם יולד אשה זולתו, גם בתעמד הגורל והבפלא ביום דיבר ה' עם כל קהלנו בהר סיני רואים ושומעים את הקול אבל לא ראו כל תמונה כמצרע"ה.

באי"ד. ויתרחב הענין (כל"ל) וכו' וביבנס בזה שעור קומה. במ"ב התפתר בזה, אלא ידע ולא תלק לו בפינה ההיא ותכתוב התתת.

באי"ד. הענין השלישי כל נביא כשיבא אליו הנבואה יחלשו כוחותיו כמ"ש בדניאל. תומר אני דניאל לא היה נביא (כלאתרינן בריש"ק דמגילה [ג.]) תיבלא [בלף טו ע"א שם] מייתי מלמודא בריייתא דסד"ע שהוא מהתנבאים בשנת שתים לבריוש, לכן ל"ל שהוא דבר, יענין תי"ג שם), אתנם בשאר הנביאים לא מלינו כזאת (תון משאול שגם הוא לא היה תכלל נביאים גמורים) והנה שמואל בשנגלה עליו ה' לא תרד ולא נבהל, וכן הנביאים בכלל, אבן גדולה תזה תלינו רתינו אפילו בתי שלא היו תכלל נביאים לגתרי, ונראה אליהם תלתך ה' לא בתזו ולא רהו, אבל דברו עתהם בשאר יבור תים אל רעהו בגדעון ותנות, אל"ל תיהושע בן נון תלתידו של תשרע"ה, וכן התנות, ולא עוד אלא אפילו הגר שפתא שרה קרה לה בזאת ולא הגיע לה תורת וגדולה תזאת שהרי אף בלעם הקוסם לא נופל הוא תהם בזה. (יעב"ץ)

באי"ד. העיקר הרביעי שיעמוד הנביא ימים או שנים לא תבא לו הנבואה כו' ומשרע"ה כל עת שירצה. לפי"ד תו"ל נתלה בך בתשרע"ה בויתר, שהרי תתרו [תו"כ ויקרא פ"ב, יג] כל ל"ת שנה שהיו ישראל נוזפים בתתר שים לב בא אליו הדבור, לכן תלה זה אין הוכתה גם לתה שכתב בענין הלו, אלן בלי ספק גדלה תעלה תשרע"ה בנבואה יתר על כל הנביאים, די עדות נתתנה בתש"ה [דברים לד י] ולא קם עוד נביא בישראל כתשה. (יעב"ץ)

באי"ד. ביסוד התשיעי. ההעתק. כאן לא תיתר הרב שהתורה לא תעתנה בשום זתן ולא תנוסח לעולם כתתר הוחיל תשה אתר בספר הטדע פי"ט ועת"ס בפ"ד [בפ' תגדל עוז] בלולר הטוב (תוסד ה' ו), והבהוחי לספר הטקריט פי"ל תלי"ט.

תשנה ב. שלושה תלכים כו'. והודיעו כי בלעם תרשעי אוה"ע ואין לו חלק כו'. תתנם הולרכו להודעה זו תם שהעיד על עלתו שותע תתרי אל ויודע דעת עליון תתזה שדי יחזה, כי זה ודאי תידוע עלום ונפלא כל הבתנה הגדול הזה (ולא דבר ריק הוא בתורה, תעפ"י שהם דברי עלתו והתפארות הוא תתורה אלהית תמיתה עדות ה' נאתנה, תדבר שקר) שיהא תשול תעוה"ב בגללו לנצח יאבד, לפיכך הוזרך הדבר להודיעו. (יעב"ץ)

מהרש"א

דף יב ע"א

ד"ה תוס' בד"ה ומפני מה כו'. מיהו ק"ק דאימא דלא עיברה משום דשביעית היה כו'. עי' מנוח לספר ההשלמה שהגיע ע"ז להם פ' פנה קודש מורכן גזרו על ארץ העמים ולא מימי מלישע ע"ם עוד מזה מירושלמי פ"ג דשקלים ה"ד. (מהרש"ם)

דף יב ע"ב

ד"ה עיברוה מאי. ואפשר לומר שמזה דקדק רש"י לפרש כו'. עי' ס' מנחת מינוך מלוה ד' מ"ם ע"ד מהרש"ם ו' בם' כתנות אור פ' נהר. (מהרש"ם)

עי' רמב"ם פ"ד משאר אבות הטומאה ותוספות יו"ט פ"ד דמעילה מ"ג והגהת בית שלום שם. (מהרש"ם)

דף כד ע"ב

ד"ה בד"ה כל כה"ג כו'. דהא התם לא שייך מגו כו'. הרמוני נמוק' ב"מ ע"ד ע"ש שהעירו בזה ומזר בו רבנו תם. (מהרש"ם)

דף לג ע"א

ד"ה גמרא ואם כו'. דר"ע ושאר חכמים היו גדולים כו'. עי' תשו' מהר"י מקאץ יו"ד סוף"י שכ"ת. (מהרש"ם)

דף לו ע"א

ד"ה בפירש"י ד"ה לא תענה כו'. דהיינו מאחד מהם חוץ מן המופלא כו'. שמעתי רמיה לזה מרש"י גיטין ל"ט ע"ב ד"ה ומינאי וכו' והש"ם מצי למינמ"ל דרבי מן הלל הוו מתלי ותולי תלי נמ' פירושים דרש"י שם. (מהרש"ם)

דף מא ע"א

ד"ה גמרא כשזינתה כו'. הא דלא מוקמי כו' כשמת בעלה בשעת עדות העדים כו'. עי' תשו' נרכת יוסף סי"ע סי' י"ג. (מהרש"ם)

דף נה ע"ב

ד"ה בד"ה קנאה כו'. כיון דלא קנאה רק מדרבנן דעשו ביאת בן ט' כו'. עמוס' יבמות פ"ט ורשב"ם שם, ועי' שולמ ומגיד מהלוות ד' מ"ש סי' מ"ט. (מהרש"ם)

דף נט ע"ב

ד"ה ביצחק כו'. הקשה. עי' נמוס' פ"ק דכתובות ד"ב ע"ל ד"ה וי"ו וכו' נפוף דבריהם, ועפ"ז גם קושיא זו יש ליישב. (מהר"ץ)

דף סב ע"ב

ד"ה בד"ה רישא כו'. וי"ל דעיקר קושייתם כו' דהיינו רבי יהושע דדריש כו'. עי' תשו' רעק"א סי' מ'. (מהרש"ם)

דף סד ע"ב

ד"ה גמרא ומזרעך כו'. אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה כו'. עי' כה"ג פמוהב ג' סוע"ב, ועמוס' פסחים ל"ב ע"ב ג"כ כה"ג, ועי' מכות ב' ע"ב ג"כ כה"ג, ועי' מלמות פסחים מ"ו, ועי' תשו' שער אפרים סי' מ', וגל"ע מוס' יבמות י"ח רע"ב, ועי' תשו' מהר"י אלפאס יו"ד סי' ל"ד, ועי' במקור חיים בסופו נמי' לכריתות ב' ע"ח מ"ם מהמוס' פסחים כ"ב ומ"ם למלך בזה, ועי' חור מדם פסחים מ"ד ב' שהוכיח מתמורה ט' ע"ח דלמאי פ"ל כמהרם"ח, וכבר לח פ"ל טעם זה ע"ש, ועי' שו"ת גור אריי יהודה סיי"ד סי' ל"ט מהל דחולין קט"ו ב' ומוס' ד"ה מה לחמן ועי' תשו' בית שלמה חא"ע סי' כ"ח, ועי' פנים יפות פ' משפטים רמיה מהכילתא דלא כמהרם"ח, ועי' תשו' ריב"ש סימטון ת"מ סי' ו'. (מהרש"ם)

דף פ ע"א

ד"ה בא"ד לפי כו'. והא חלב מוקדשין על גבי מכתו לא שייכא מחיים כו'. עי' כה"ג זבחים עי' מ"ם בזה. (מהרש"ם)

דף פו ע"ב

ד"ה גמ' כו'. וחזקיה. וגבון. (מהר"ץ)

דף יב ע"ב

בחי' אגדות ד"ה שילה שמו. בא"ת ב"ש כו'. בחט נח, עי' רש"י סוכה נ"ב ב' ותבין, ולפמ"ש מהרש"ל סם ל"ע דנו"ן ב' הוא חילוף שין ע"ם ול"ע. (מהרש"ם)

בא"ד. גם בשם זה יש בו שם ד' בחילוף נ' כו'. ר"ל שים נו סם י"ק ולא כתב סם בן ד' כלעיל ולפי שהמ"ן הצמיח מפסוק בין היו"ד לה"ל לכן כתב בחילוף נ' אחת מה"ל כי גם בתי"ק ככר הנו"ן מתחלפת בהא אחל ל"ע למה לא נקט גם כאן בח"ט ב"ח כלעיל. (מהרש"ם)

רי"ף

דף א ע"א

רי"ף. דן אפי' יחידי. ובזמן הזה אין דנין דין מומחה לרמים, הגהת ש"ע ס"ג ס"כ. (ג' מהרש"א)

נמוק"י. ד"ה דיני ממונות. ומנסו ליה זמנין סגיאין. גם המאכ"י הביא זה ס"כ. ואח"כ כשכתב כללא דמלתא הממיטו. (ג' מהרש"א)

דף א ע"ב

נמוק"י. ד"ה תלמיד. ואם הורה בפניו בלא רשות. ה"ה תוך ג' פרסאות ומוך לג' מקור. וזה בתלמיד מובהק. ותלמיד חבר תוך ג' מקור תוך ג' מותר. ובבר שלין מידות כביטול בשמים ועשה לפנים שרי, תשר"י ס"ק ב'. (ג' מהרש"א)

ד"ה ומי שנתחייב. ואח"כ מצא מלוה ראיה שנתחייב בממון. עי' ש"ך ח"מ סוף סי' כ"ה. (ג' מהרש"א)

דף ב ע"ב

נמוק"י. ד"ה והזימום. לפטור עצמו מכתובה. ועוד לר"ת דאפי' כתובה לאורייתא כתובות נ"ו ע"ב אינו נאמן להפקידה. תוס'. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ולפי דברי ר"ת כו' ובמקום דאיכא נפשות דלא מיירי (עד השתא) בנפש (עידי) הבעל כל"ל. וע"ב עי' מידושי הר"ן ז"ל בליתא להגהות שלו לפי' ר"ת הא דקתמר ומקום לחיכה נפשות היינו היכא שהבעל מוצא נפש אשה כגון שמצא עידי זנות דבאמצל שהאב מוצא נפשות העדים המוחזק אין לנו נמנעים מלדון ממון הק' כפף בשלשה כמו שמצוי להדיא ע"ש. (פעולי"ש)

דף ג ע"א

נמוק"י. (סוף העמ') **ד"ה ומשלמין ממון. ותירץ הרב ר"י ב"מ כו' לאחד כל"ל.** (פעולי"ש)

בעה"מ. ד"ה וליעבריה. כתוב שם: ולייעבריה לאדר. איכא דקשיא ליה מאי שנא דקא מקשה האי קושיא לאחרים, לר' יהודה ולר' יוסי נמי איכא לאקשויי הכי, ולייעבריה לאדר או לאלול וכו'. אלא נראה לי בפרוק קושיא זו לר' יהודה ולר' יוסי, שהעיבור תלוי בתקופת תשרי, כיון דכתיב [שמות לד כב] וחג האסיף, תלה הכתוב את השנה בתקופת תשרי ולא את החדש, לפיכך מעברין את השנה על אותה התקופה, ולא את החדש. תמר מגרסה: כל זה לינו מספיק. כי מפני שכתוב [שמות שם] תקופת השנה תגע תוסם שכתוב מלעבר את החדש. משמה חדש האביב [שמות לד יח] ימנע תוסם מלעבר את השנה לפיכך אין מחקרון שני ימים. ושוף דבר, אין כאן רמיה לא מזה ולא מזה, ולא תסרן שכתוב אלא לתכמים אשר תקראו אותם [ויקרא כג ג], [ולא] תכמים לעבר תודם אחד ולא לקלקל כל המועדות כולן בעיבור השנה, לפיכך כשהולרך [משום תקופת ניסן יכולים לתקן בעיבור תודש אחר, אבל כשהולרך] משום תקופת תשרי אין לרמוז לתקן בעבור אלול מפני קלקול המועדות מפני שהמועדים תמוכין להם ואין צורך לומר על יום טוב של ראש השנה שהוא תתקלקל מיד, אלא אף יום הכפורים ושוכות תתקלקלים, שים תקומות שיהן השלושין מגיעין אם מפני תכיפת המועדות שנאחד תשרי והרי הם תתקלקלים, ואם תאחר לעיבריה לאדר או אדם אחר מפני תקופת תשרי, אין זו טענה, לפי שאיפשר שיאחר להם בתדשים [שבעתיים] תודש אחר כנגד עבורו של זה, ואזר הדבר לקלקולו. וזה הטעם הישר. (ראב"ד)

דף ג ע"ב

רי"ף. למה לי למעבד הכי. ג"ב עד אתני דלקמן שייך למשנה דרים פירקין וכל"ל בג"ע. (פעולי"ש)

נמוק"י. ד"ה זה פוסל. ודייקינן לה מדאמר עלה דהא דר' אלעזר בדא"ד יוחנן בערכאות כו' כל"ל. (פעולי"ש)

דף ד ע"א

נמוק"י. ד"ה יכול לחזור בו כו'. וכן גבי עדות בעלמא היא גמ"ר כשפסקו ב"ד כו'. עי' במרכבי מה שהגיה בשם התוספתא והכת ל"י לחזור (משהועד) עדות, ועי' בתוספתא שלא כ' משהועד מיהו ע"כ ל"ל משהועד דקודם גמ"ד אפי' רצנן מודו וזו"ק. (מל"ה)

בא"ד משא"כ בפשרה שאינה דבר מסוים. וקשה לנאמנין עלי ג' רועי בקר שלא גמירי דינא ל"כ ע"כ מקבל עליו כפי מה שימרו מאומד דעתם ל"כ לא הוה דבר מסויס ולינמי קנין, וי"ל דאף רועי בקר אי טעי ולא דנו ד"ת ל"ל לעוות דינם, וכמ"ש בש"ע סי' כ"ב והוה שלא נודע שטעו, ועי' במרכבי שלן מ"ש בשם רבינו מאיר. (מל"ה)

ד"ה אמר רשב"ל גמ"ד כו' עסק"ד כדי שלא יחזור. ל"ל שיתנים מלחזור כמ"ש התוס' בשם ר"ח בר"פ שנועות הדיינין שם, או דמפרש פוטרין אותו ממהרין אותו לפיוט כדי שלא יחזור וכפי' הרש"ש בשמעתין. (מל"ה)

ד"ה וכתבו האחרונים כו'. ולא דמי לנאמן עלי אבא דאע"פ שקיבל בב"ד כו'. עי' ר"י פי"ג דרי"ב ב' מ"ם שם ומ"ש בגליון. (מל"ה)

בא"ד. (בסופו) וכן אמר רבא. ג"ב לשון גמ'. (פעולי"ש)

דף ד ע"ב

רי"ף. והא א"ר לוה ברבית פסול לעדות. בגמ' איתא הלשון והא ת"ר לוה כו'. והו"ל לשנ והמוכר תמרה לא תשא רשע עד, ולקשה למה השמיטו הרי"ף לחיות אלו "וכ"ל דשנ כו" ואולי י"ל דהנה יש להבין פשט הדברים בגמ' דהלא מה לתמרי שהוא רשע והתוכה תמרה לא תשא רשע עד, זה טעם וסיבה למה שהמעיד פסול לעדות. וכיון דרבא התליט בבר לוה ברבית פסול לעדות, מה לנו לקושיא זו להוכיר הסיבה יהיה מאיזה סיבה שיהיה מכיון דמ"מ פסול יקשה אין פסל רבא לב"ב ע"פ פסול לעדות. ועלעמ"ד ל"ש דהנה להנ"י שכתב כאן בתמני דהלוה מיפסל רק מדרבנן, ק' לתורה מה תקשה לה שפיר פסליה רבא לבר בניתום תה"ת, ול"ל דפסק פסליה קל קשיא ליה דמשמע גם אם יעיד להחזיק ממון לא נתמינו. ותמני נוקע הממון כיון דהלוה שהעיד לפסלו פסול מדרבנן ג"כ מדרבנן נשאר ב"ב. אבל ל"ל דהשתא לת כהנ"י אלא בפרוק קושיא זו לר' יהודה ולר' יוסי, שהעיבור תלוי בתקופת תשרי, כיון דכתיב [שמות לד כב] וחג האסיף, תלה הכתוב את השנה בתקופת תשרי ולא את החדש, לפיכך מעברין את השנה על אותה התקופה, ולא את החדש. תמר מגרסה: כל זה לינו מספיק. כי מפני שכתוב [שמות שם] תקופת השנה תגע תוסם שכתוב מלעבר את החדש. משמה חדש האביב [שמות לד יח] ימנע תוסם מלעבר את השנה לפיכך אין מחקרון שני ימים. ושוף דבר, אין כאן רמיה לא מזה ולא מזה, ולא תסרן שכתוב אלא לתכמים אשר תקראו אותם [ויקרא כג ג], [ולא] תכמים לעבר תודם אחד ולא לקלקל כל המועדות כולן בעיבור השנה, לפיכך כשהולרך [משום תקופת ניסן יכולים לתקן בעיבור תודש אחר, אבל כשהולרך] משום תקופת תשרי אין לרמוז לתקן בעבור אלול מפני קלקול המועדות מפני שהמועדים תמוכין להם ואין צורך לומר על יום טוב של ראש השנה שהוא תתקלקל מיד, אלא אף יום הכפורים ושוכות תתקלקלים, שים תקומות שיהן השלושין מגיעין אם מפני תכיפת המועדות שנאחד תשרי והרי הם תתקלקלים, ואם תאחר לעיבריה לאדר או אדם אחר מפני תקופת תשרי, אין זו טענה, לפי שאיפשר שיאחר לאכול בשר חזיר כו' וי"ל הכא תרוייהו איכא בשעה שהיה מלוי"ת אלא דבעי לכוין ג"כ. וזה הא כוון למתי לש"ל דלבנן תקנו ות"ל ת"ת (אף לפברת הנ"י ל"מ ליה תיסורת) שיהיה פסולו רק לבנן וז"ל "והו"ל רשע כו'" ר"ל כיון דבנן פסלו ממילא הרשיע בהא כוון לעבור ופסול ע"כ מה"ת ולתכאר ב"ב לגמרי, ועפי"ז הרי"ף שכתב דבריו להלכה ולפי דפסקינן אליבא דתמת דגם הלוה פסול מהתורה ומה לתמר רשע לוה ברבית פסול פירושו ע"כ דפסול מן התורה. ול"כ בשר מקשה מדברי רשע גופא למה פסלו לבר נגיתום ות"ל שוב לפייס והו"ל רשע כו' וכוון שפיר להשמיטו. (ג' מהרש"א)

נמוק"י. ד"ה והוה ליה רשע. פסולי דרבנן תנא בדפרישנא. ומע"ג דהלוה לת מיפסל אלא כשלוה ברבית קלוה ולא נתנה רבית כמ"ל ת"מ סוף סוף הלוה לת מיפסל מדאוריימתא אף שנתן רבית קלוה שהיא מדאוריימתא לת מיפסל מה"ת כמ"ש נמוקי יוסף לעיל במשנה דל"ד הלי תיסורת להך תיסורת. (מל"ה)

בא"ד. אבל מ"מ לאותו עדות שנפסל. הש"ך סל"ד מקכ"ג תמה על הסמ"ע שהגיה דין זה אל הימוק"י למסקנא אין נ"מ דהא ק"ל פלגין דיבוריה, ועי' מש"כ בגליון ש"ך לייתב. (ג' מהרש"א)

דף ה ע"א

נמוק"י. ד"ה והחמסנין. בהא דאמר רב הונא משביעין אותו כל"ל. (פעולי"ש)

דף ה ע"ב

מלחמות. לענין חשוד על העריות. דאמר רבא לרצונו. ל"ל לתמר רב יוסף. (רב"פ)

נמוק"י. ד"ה שבועת שוא. ואפילו אשה ליכא למפסליה. בב"י סי' מ"ו אות ל"ת ד"ה תתם בכתב עד אלא נעשה נזלן כו' כ' בתיבריס כו' וכתבו התוס' יש להתפקק תם נפסל בשאר עבירות שאינו תתם תם נפסל בכך, ר"ל דבאינו תתם אפשר תינו תשוב אלא נזה"כ הוה ל"ל דינו כתתם עד אלא היה תתנו ונעשה תתנו ול"ל שיהא העדים השטר קודם שנעשה תתנו לאינו תשוב משתתם אמ"כ הרי לתוס' מסופקים. (ג' מהרש"א)

בעה"מ. ד"ה אמר רב נחמן. כתוב שם: אמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות וכו', הרב אלפסי ז"ל פסק משמא דחד מרבואתא כרב ששת, וקיימא לן טעמא משום דהלכה כרב ששת באיסורי. ולי נראה דהאי דינא הוא, ולגבי הילכתא דדיני איתמר שמעתא, וכרב נחמן קיימא לן [בדיני]. אמר אברהם: ומיפסר שיצא לתמיר את המיסור על פיו, אי נמי לענין קרבן שבועת העדות ולשבועת העדות עצמה אם תמול עליו שבועה הלכך מיסורת הוא. ומה שאמר שלא תלקו מלא מחשוד אצל בעצל ודאי לא אמר רב נחמן, אמת הוא זה לפי דעתי. וכל שכן שהיה אוסר לת במשך הקל נקול בעלמא, אלא כוותה שאמרו [קידושין דף פא ת] מלקין על הייחוד. אכל מקום דבר גרור הוא שעבר על גזירת תכמים ודבר שהוא נמסן לדברי תורה כדאמרינן [דקידושין דף פ ב] רמז לייחוד מן התורה מנין דכתיב [דברים יג ז] כי יסיתך תתיך בן תמך וגו', ולזה שומעין שאמר בהלכה. ועוד נראה לי כשהיה רגיל בכך כי בפעם ושתים אולי מקרה היה לו, ולת נקרא תשוד בתקרלי בעלמא. (ראב"ד)

דף ו ע"ב

בעה"מ. ד"ה תנו רבנן. כתוב שם: תנו רבנן וחורגו לבדו, ר' יוסי אומר גיסו. כתב עלה הרי"ף כו', עד ונראה לי שמא כך היה כתוב בעיקר התשובות. למדנו [שחתנו] מאחות אשתו של זה כשר [הוא לו], ודין בנו כדין חתנו כלומר שלא נפסל לבן גיסו מתורת גיסו שיש לו בנים וחתנים אלא מתורת בעל אחות אמו. אמר אברהם: תנו רגילים לפרש שלת נת ר' יוסי להכשיר בגיסו שלת מתנים לת בבנים, משום דבתרי קדושי תקדשי להו ומתני להו תד דרגת תלי שלת משכת לה תו בתד מיניהו. והירושלמי [פ"ג ה"ג] שהגיה הרב ז"ל

לימסר לדעת הנ"ל קמ"ל הוא שנאמרו זומן הבריתות וכדברי רב מסדל [לשכר נאמי האם, ולמדנו מדברי רב מסדל] ומשמי הבריתות כי על כולם נאמר נישם ושמחים מאשר אחרת כשרים, ור' יוסי חלק על הנישם של גיסו לפילו מחמת שאמו מהאי טעמא דכתיבנא, מפני שהן דור שני ומהרי קידושין [גיטין] אבל בשניים מודה, ולזה הדרך לפ יקשה לנו דבר, רק מה שאמר ר' יוסי גיסו לבדו ואם יש לו בנים אין הוא לבדו, ואיפשר כי על כן קילר ר' יוסי דכריו ואמר גיסו ולא הזכיר בפירוש לבדו, ואף על פי כי בלשון הגמרא נאמר לפ נחום, כי מפני שאמר תנא קמא תורגו לבדו הזכירו בגמרא גיסו לבדו לפי שאין לו בתנים. כל זה לדעת הגאון ז"ל ולדעתנו. אבל לדעת הרב ז"ל שאמר שלא חלק ר' יוסי אלא בשניים ואתנים של אשה אחרת אבל מאותה אשה מודה, מכלל דתנא קמא לפילו מאשה אחרת נמי פוסל. ויקשין לן מאי שנא מעגל אמו דכשר בחי האם. איכא למימר טעמיה דתנא קמא [משום] איקרויי בעמא הוא ובבן בעל אמו מאשה אחרת ליכא איקרויי בעמא הוא ובבן בעל אמו מאשה אחרת [ליכא איקרויי בעמא] כלל אלא מיקרי שנו מהדדי. אבל כולהו אמוות דתנאי אית להו בנים ואתנים אף מאשה אחרת. ואם הילוזלמי לדעת ר' יוסי זה הטעם נכון [לדעתו] ס"ק ולאוי לסמוך עליו שלא לחזור הילוזלמי. (ראב"ד)

באי"ד. כתוב שם: ונ"ל כיון דלא אפשיטיה בגמרא בהדיא אי הלכה כרבי יוסי דמתניתין דמכשיר בגיסו כיון דאינו ראוי ליורשו אי כרבי יוסי דברייתא דפוסל בגיסו, לכתחלה נקיטינן לחומרא וכו'. אמר מאנחס: זה הסכים לדעתי. מיהו לית מאי חולק בין בתחלה ובין בדיעבד, אלא כל לחומרא בחקוקין עבדינן כתרוייהו, וכל לקולא בממנון לנתנע עבדינן כתרוייהו וממונא הוא היכא דקיימא מיקוס. (ראב"ד)

דף ז ע"א

רי"ף. אלמא כל היכא דפסילי מעיקרא. אין מבין דגם אם יהיו נאמנים מ"מ הטבור נחתם בפסולים ושפיר קתני נאמנים שלא יהא מלוה בטבור. (ג' מהרש"א)

השתא נמי פסולי. ל"נ כיון דרחוק מניעו אין כאן שלא פיסול לאחוז ממון שאעיד עליו, וגבי פיסול ממון לא בעי תלתא וקופו בכשרות כמו שהעלו כל הלפלוסים מסוגיא דלפלקו בי תרי מיעייהו ועי' לעיל דף קע"ו ע"ב בגיטוקי בשם הרמב"ן כ' וזה הטעם מספיק למי שהיה יודע עדות לקיומו ונפלק קיומו מאותו ממון שהוא כשר עכ"ל, והרי גם כאן נפלק המלוה הקיום. ואו הא המלוה עלמו נאמן לטעיד אחר שהוא כשר נפלק, ומכ"ש קיומו של שאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי, ת' מהרי"ט מ"ח סי' ק"ה. (ג' מהרש"א)

נמוק"י. ד"ה לרי"ף ז"ל. כי היכי דמקבלין כי אמר למחזי אחינן. ולרין לומר מה דנאמנים לומר הייתי יודע שהוא פסול ואמאי נימא דהוה מוזר ומגיד היינו לכיון לאחי לע"ד להעיד יאך ניכר שהיו עדיים זל"ז ואגלגל מלתא ומכ"ש המום' בטעה ונאמנת בכשרים לומר לאפסוליי אחינן לעבול העדות ע"כ ד"ה לאפסוליי. ולכאורה יהיה מזה לרי"ף דגם הוא ז"ל מפרש כר"ח בכהן בתוספות דשולים בכשרים, דאי הפי' דשולחין לפסולים אין כאן לרי"ף, די"ל הכא דאלו בכשרים אם אינה בעלה יודעים כשר אין נאמנים לומר שיודעים לבעול העדות כיון דמ"ל שבטח המום' לפי פירוש זה. (ג' מהרש"א)

דף ז ע"ב

המאור הגדול. ד"ה עד שיאמר וכו' עד ואע"ג דאמרינן לקמן הודאה אחר הודאה מצטרפין ודאמר ליה לכל חד וחד כו'. עכ"ל סי' פ"ט ס"ק כ"ג מה שפי' לכניו זה. (מל"ה)

ד"ה והוי יודע. כתוב שם: ולאו מהאי מימרא דרב דאותבינן עלה קא מקשינן, אלא מעובדא דרב דאכשר שלישי בשני ורמינן דידיה אדידיה. אמר מאנחס: מעולם לא הקשה [אלא מימריה] דרב ולא מעובדא דרב אלא בשני מימריה דרב קא מכשרי מכשר, אלא קאמר אחי אחא לא יעיד לי הוא ובנו וכן בנו אלמא שלישי בשני כשרון הוא לפסול אבל שלישי בשני כשר. ובקושיא קמייתא מקשינן ואמאי הוה ליה שלישי בשני ורב אפילו בשני

כרבמנן אמר ומשום דמתנים משנינן להו כדור אחר וכשלא יעיד לו אחי ובני ואחרי שהוא כבן בני ממנו כשני כרבמנן פסול. וזה עיקר הגמרא בלי ספק. (ראב"ד)

ד"ה עד שיאמר. כתוב שם: עד שיאמר בפנינו הודה לו וכו', עד נ"ל שאם הודה בפני עד [אחד] לבדו שאין הודאתו הודאה כלום אפילו אמר לו אתה עדי והיינו דאמרינן התם בפרק חזקת הבתים [ב"ב דף מ א] וכו'. אמר מאנחס: כן כתבתי אני זה כמה שנים. (ראב"ד)

באי"ד. כתוב שם: אבל אם אמר מעצמו בין בפנין בין שלא בפנינו ולא אמר אתם עדי אפילו לא טען טוענין לו, והיינו דתנן במתניתין [דף כט א] הוא אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ולא קתני פטור כדקתני בברייתא שמעינן מינה שאפילו לא טען טוענין לו. אמר מאנחס: זה אינו מחוור, שאם אמר דבריו כמודה אם לא טען אין טוענין לו. מיהו אם טען טוענין לו, ואין לאפסר אם לא יאמר סוס טעם לדבריו למה לא נאמר לו לאי לא הודית, ובודאי יאמר סוס טעם ואז נשמע לו. (ראב"ד)

באי"ד. כתוב שם: שמעינן מינה שאפילו לא טען טוענין לו. אמר מאנחס: והא מתניתין הכי הוא טוען שכבר הניחו בית דין. ומעשה דקד רבו ועכברא דשכיב מדינרי [דף כט ב] לפו הודאה מעלמו הוא ממש, שעל ידי עסק דשכיב רבים הודו, וכי מצעינהו בדיעה לא אמרו מצעים היינו אם כי מה חטאו להם שהיו מצעים ומלוגיים אם והם מעלמם הודו, ואין טענת מצעה הייתי בו אלא למי שמוצע אותו שהוא אומר הוא היה מצעה כי ומוצע אותי ממון שהיו חייב לו אף אני אחלוקך בו. אבל למי שהיו מוצע אותו והוא מודה מעלמו אין כאן טענת מצעה [אני בן]. אבל יש כאן אדם עשוי שלא להצטעב את עלמו ואבר זה בא רב נחמן ללמדנו, ולעולם והוא שעומד כך או שיאמר היי חייב לו כלום אע"פ שאינו יודע לומר לא אמרתי אלא שלא להצטעב את עלמו, אבל יאמר דברתי בהווה כאלו שמדבר דברי הבליס ולא נתפוס אותו בכך. אבל אם ושלום שנתפוס אותו בטענה ושלא בשיכוח. והרי הוא עלמו הבא המוקפתא [ב"מ פ"ג ה"י] שאמרה אבל אם הודה מעלמו יכול אפילו אמר להם אתם עדי אי אתם עדי ואפילו בדאמר להו אתם עדי קלי אפילו הכי קתני פיפא יכול לחזור בו ולעולם צריך חזרה. (ראב"ד)

דף ח ע"א

נמוק"י. ד"ה אלא. כיון שאמר אתם עדי לאו השטאה. ועמא המאנר בפ"ע סי' פ"ח סט"ו כפי שפיבשו הסמ"ע. אלא המודה אמר אתם עדי ואילך שמא עדיין נוכל לומר שלא להצטיע ולהיפוך שהשני אמר ב"ע והמודה שמא חי"ל שלא להצטיע כיון לדומה שזה רוצה לתובעו לא הו"ל להשמט. (ג' מהרש"א)

ד"ה דקא טעין איהו טענה משטה אז הוא דפטור אבל אנן כו'. ר"ל לאחר דח"ל להד"מ מוחז ואומר משטה הייתי בך, טענת להד"מ אינה כלאי שיהיה מוחזק בפרן ע"כ, משום דמילתא בהדי לא דכירי לה אבל כשעומד בטענתו להד"מ ועדים מכחישים אותו אנן לא טעינין משום דהשטה לא דכיר ומ"ה מכחיש העדים. כן דקדק במי' הר"ן מלשון רש"י ז"ל. (פענול"ש)

באי"ד. ואם לא טעין אין טוענין לו. כנ"י מו"מ סי' ל"ג כ' לאין הפרש בין שני הפרושים. (ג' מהרש"א)

סד"ה אי שתיק. דליכא אינשי התם. עי' שמ"ע סי' פ"ט סק"ו משום דלא מתנם לאחר אי ומכאי אבל בעלמא כשאין רוצה אדם שם והוא אומר אחם עדי לא הוה ליה לאחוקי אדעתיה דיש שם ואין הולאתו הולאה. (ג' מהרש"א)

ד"ה נראה. במודה ע"י תביעה בפני ג'. ר"ל שמתון הטענות מיבווהו הב"ד משא"כ בהודה ולא נתחייב ע"י הב"ד אז צריך קנעי דוכחא ש"ך סל"ט ס"ק י"ח. (ג' מהרש"א)

דף ח ע"ב

רי"ף. תניא אין הקרובים דנין לא זא"ז ולא זה עם זה (ולא זה על זה). יעוין בתשובות המיוחסות סימן קיב. (רב"פ)

נמוק"י. ד"ה לא מעלין ויכול להוציאן כו'. ואחד אומר חייב זכאי כל"ל. (פענול"ש)

דף ט ע"א

רי"ף. או הלואה אחר הודאה. ל' מומר גנב וכ' מומר הלוה גרעית מלטרפים לפוסלו. הגהת ש"ע סל"ד סק"ת. (ג' מהרש"א)

נמוק"י. ד"ה נהרדעי. ואפי' בשאין מלוה תובע כל"ל. וכ"ב עי' ממ"ע סימן ל' סקי"ת. (פענול"ש)

דף ט ע"ב

בעה"מ. ד"ה הא קא משמע לן. כתוב שם: בסוף פירקא, דממאי תיסק אדעתין דמתניתין דיעבד הוא, אדרבה סתמא דמילתא כל דינא דמתני סתמא במתניתין לכתחלה משמע, הילכך ליכא לשנויי הכי. אמר מאנחס: עכשו נלאה בסוף דבריו כחוזר לפירוש אחר, ואין לנו לריכין לזה, כי במקנה לשמוע אמרו: סופר את הדין ואינו סומר, ואפשר לאלוק בו בין לכתחלה בין דיעבד, [סיפא דקתני]: היה כלוס, משום [הכי] לא מיתמר להו. (ראב"ד)

דף י ע"א

נמוק"י. ד"ה וכתבו משם. כופין אותו לבוא אחריה. משמע כיון שהלך ממקומו אין כופין אותו שיבוא למקומו אלא מוכרח לבוא למקומה, ב"ח רים סי' קס"ו. (ג' מהרש"א)

דף י ע"ב

נמוק"י. ד"ה והא דאמרינן בשבועות וכו' אי הוי בעי דרישה וחקירה לא תמצא מי ילוה וכן גט דמכשרינן אפי' אין בו זמן מהאי תקנתא הוא וכו' עכ"ל. ל"ע לפ"ז הא דקאמר בגמ' גיטין מפני מה תקנו זמן בגיטין וכו' משמע דמדאורייתא כשר אלא זמן. ולפי דברי הנ"ל אדרבה מדאורייתא פסול אלא זמן. והא דמכשרינן אלא זמן הוא תקנת חכמים ול"ע. (מלו"ט)

באי"ד. משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש. ול"ע דל"ל אין שייך תקנת הזמן משום גת לאומן, דטוב אלא יהיה בו זמן אלא וכדין יפסה כמ"ש המום' בפרק השואל דף לג ע"ב ד"ה ומפקינהו. ועי' תומים סל"ד סק"ט. ועי' בפ' נתיבות המפסט סכ"ח סק"ו ד"ה ולפ"ז אתי שפיר כו'. ולא ק' נמי קושית הפ"י. (ג' מהרש"א)

המאור הגדול. ד"ה דיני ממונות כו'. דא"א דליכא ביניהו חד דגמיד או סביר נמי ההוא חד כו' כל"ל. וע"ב תימה דבסמוך בגבת מלינהא כ' דבתלתא אי אית בהו חד דגמיד ולא סביר לחינו מועיל נקט לשומת ולא קבלו ומיימין לשלם ואין להגיה כאן דל"ש דליכא חד מייעיהו דגמיד וסביר ובכה"ג ל"ש כ"ר ולא קבלה כמ"ש בסמוך בגבת מניינא, אך ג"ז אינו דבגמ' לא קאמרינן אלא ל"ש דליכא חד מייעיהו דגמיד לחודיה, ול"ל דהכא כ' לטעמא דרב יוסף דאיהו ס"ל הכין דבג' לאיכא חד דגמיד פטור מלשלם אבל אינו לא ס"ל הכא להלכה, ואע"ג דבסמוך כ' דכרב יוסף ור"י ור"ם ק"ל היינו כפי מה לאסקי' ר"י למילתיה דרב יוסף אית גדול ממנו, דאז אין הטעם משום דפטור מלשלם אך משום שאפשר לנכר טעותו וכמ"ש בסמוך וזו"ק היטב, ועדיין ל"ע דבפ"ק מקשה בפשיטות אלא מעתה טעו לא ישלמו אלא דפשיטא דג' מצלמין אע"ג דל"ש דליכא חד דגמיר, וי"ל דהתם עדיין לא אסיק הך סברא דל"ש דליכא חד דגמיר עד לבסוף בשיעיה דרב אחא, ועי"ל דהתם מיירי בלא קבלו וכמ"ש בתחוסי שם והכא מיירי בקבלו כהך דמוסחה לב"ד פטור דמיירי בקבלו, שוב ראיתי מסוף דבריו בגבת מגיעת דיש בתן ט"ם וכל"ל אי סביר נמי ההוא חד, ול"ל דבתם ג' ל"ש ליש נהו חד דגמיר, ומה לחוקמא מתניתין דהכא בחוסחה ב"ש ל"ל דהוא ג"כ סבור דאין לומר דגמיר חד סביר ול"ש ליש נהו חד דגמיר, ומה שהביא מה שכתב מפורשת היא דמוסחה פטור. (מל"ה)

בעה"מ. ד"ה דיני ממונות. כתוב שם: אמר רב יוסף לא קשיא כאן בחוסחה כאן בשאינו חוסחה וכו', עד זהו פירוש השמועה שקבלנו מרבותינו שלא כדברי הריא"ף ז"ל, ותמה הוא איך עלה בדעתו בפירושו בדברי רב יוסף לאוקומי למתניתין דבכורות [דף כח ב] בחוסחה, והא קתני רישא מי שאינו חוסחה וראה את הבכור, ועלה קתני [דן] את הדין וכו'. אמר מאנחס: ויותר תמה הוא אם משנתנו זאת דקתני מחזירין בחוסחה וחוסחה לא הוי אלא אם כן נמיר וסביר. אלא דאיכא למימר דמשום פלוג רב נחמן בחוסחה אלא אין שם גדול [ממון] בחכמה ומניין לאחין גדול ממנו, אבל בחוסחה דידיה לא איפלג דזולי חוסחה הוא בגמרא וסבירא. ואם כן אמאי מחזירין והא מעשה דמר זוטרא וברכה בר בר חנה [דף ה ב] קמא [דף ה ב] דכי נמיר וסביר אע"ג [דלא נקיט רשותא ולא קבלו עלייהו דינא דיניה דינא] ולעניין שלומי נמי דקאמר] בנבת מניעת חוסחה שיש גדול ממנו מחזירין ופטור מלשלם, טעה בשמיטה. והא דמר בר בר חנה [דף ה ב] דין דינא וטעה ואמאי לקמיה דר' חייא ואמר ליה מי קבלוך עלייהו לא משלם ואי לא זל שלים. והא דמר בר בר חנה ודלמי חוסחה הוה ורבי חייא גדול ממנו הוה ודיניה דינא הוה ואייב לשלם. ומאי לכאב נמי דבהיה בבא דאמאי לכוה דהוה דייניה מד נמיר וסביר פטורין מלשלם אע"ג דלא נקיטי רשותא ולא קבלוהו פטורין מלשלם, לאו מילתא היא, דהא לאיתא מרפה ביחיד כשלשה דיני ממונות דמי ואמרינן במסכת חולין [דף מג ב] דרבא אטרפיה להאי תורא לרמיא עליה חומרא דרב ושמואל, ומסקנא דכולא כרב עבדה ואמר להו רבי אבא תורא חומרא מברי שרי, ואימרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא לדיליסא חומרא לאחריה, ורבא נמיר וסביר הוה וכתלתא הוה לגבי רחיים טרפה וקאמרי ליה לדיליסא [חומרא לאחריה]. וכן לאיתא בכורות דרבה בר בר חנה לענין פטור הוא ואע"ג דכתלתא הוי ונמיר וסביר הוה בעי רשות. וזהו עיקר הפסק. ורבינו חננאל כך פירשה כמו שכתב הרב ז"ל. והמתיהא שאמה בעל החיטור הזה בשביל שיש בדבר זו המצנה מי שאינו חוסחה ורואה את הבכור וכו', הלא על דברי רב נחמן שאמר רב יוסף כי הוא חוסחה אבל יש חוסחה ממנו. הלא מרואה שאמרו בסוף אם היה חוסחה לריכים פטור מלשלם. וחוסחה ליש דין הוא שאין דנקיט רשותא מכלל דמשמיט חוסחה דריש"א אע"ג דנמיר וסביר הוא כי לא נקיט רשותא מני דינא רבא מיחייב לשלם ודייניה דינא. (ראב"ד)

מלחמות. ד"ה אמר הכותב. והא ההיא אוקמתא דאוקימנא כו'. עכ"ל סי' פ"ח ס"ק כ"ב. (מל"ה)

באי"ד. ולא קתני אומר לנו אפי' בהוא אמר לי. הש"ך אם הגיה לנו. (מל"ה)

באי"ד. ואפשר דרבותא היא שהפירוש כו'. נ"ב שפיר'. (מל"ה)

באי"ד. כדאמר רב נחמן גופיה בפירקא קמא כו'. נ"ב לא מלינו לר"ן בש"ך רק שאומר כגון אנא דן ד"א ביחיד, ומוכח מהאם דלא מיירי לענין פטור משלומין. (מל"ה)

באי"ד. אע"ג דרבינא אסקי' בשהיה לו משכון כו'. ואע"ג דמסיק דכדיין לא דייקינן גרמי ור"ם למה לי בפטור אחה ישלם מביתו, ול"ל דבאחת ר"ם הוי ס"ל לאפילו בדיין דד"א לכך אף בפטור אחה משלם מביתו, ומסיק דבינא דכדיין לא דד"ג והכא כגון שהיה לו משכון ונעלה ממנו, אך קשה כיון דר"ם ס"ל גרמי אף בדיין א"כ אף בלא נו"ב ביד חייב ויחזור הדין, ול"ל דאחאלה הוה ס"ל טעם נמוק"י בלא נו"ב לא עשה מילוס לדבריו. (מל"ה)

דף יא ע"א

נמוק"י. ד"ה ולשון בעל העיטור. דטעמא נאחת עיקר קוברים כו' ונקטו מוחה כל"ל. (פענול"ש)

באי"ד. ואע"ג דהך רישא מיירי באינו מוחה כו'. אין לפרש כוונתו לאף למיירי בשאינו מוחה מ"מ לר"ן אף במוחה מפורשת היא

לזיכא גדול לן מני למיהדר, דמאי קמ"ל הלא זה מוכח מסיפא ואם היה מומחה כו', אבל מה שעשה עשוי, וז"ל דכוותה לף לריש"פ מייר נמינו מומחה מ"מ היכא דיש גדול מחזר ולוקח כשיטת הרמ"ם דס"ל דהך לחוקי ר"ג בשלין גדול קאי גם לריש"פ דמייר נמינו מומחה, ולוקח כשלין גדול הא יש גדול מחזר מיהו מינו מוכר, די"ל ר"ג לסיפא לבד קאי ולא לריש"פ כשיטת הרמ"ם, וכן כ' הרי"ף ג"כ לסיפא לבד קאי בשלין גדול פטור לשלם הא יש גדול מייב ולוקח בשלין גדול אף בשלין גדול מחזר, וגם כיון דריש"פ מיירי בנינו מומחה דוקא לומר דלין גדול ממנו, וכי ס"ש לין מומחין וגם בכל עיר ועיר יש דגמילי וכפירוי. (מל"ה)

בא"ד. דכל היכא שהוא סמוך שנטל רשות מראש גולה או מב"ד של ישראל כו'. ל"ש מנ"ל דמהני מב"ד של ישראל לאפי' מא"י לבבל לף מהני אפי' מר"ג, ומדאפרין וכי מאחר דלא מהני רבב"ג רשותא דנקיטו למה לי, ומאי קושיא הא רבי לף גדע מב"ד של ישראל, אע"כ לאין מועיל סמיכה מב"ד רק לענין דיני קנסות ולא לפטור משלומין, מיהו ברמב"ם פ"ו מהל' סנהדרין כ' ג"כ דמב"ד של א"י מועיל מיהו דוקא בא"י כמש"ל. (מל"ה)

בא"ד (ומשני דאמרי ליה דיינית לן דין תורה) תמ"מ. (פנוע"ש)

ד"ה ירושלמי כדאמרינן ועצומים כל הרוגיה כו'. ל"ע דל"ל בד"מ מומחה ולא קבלו ליפטור ג"כ דהך ועצומים כל הרוגיה על ד"מ ג"כ קאי כדלימא במו"מ סי' י', ואפשר משום דלעש"כ מצוה להוציא עמו אחריים כדלימא בפ"ג, וכמ"ש בירושלמי הניחא לה"ך שם דבלא קבלו אסור לו לדון יחידי, ול"ל מינו מייב לדין מן התורה, ולכך מייב לשלם ועי' ש"ך ס"ק י' מה שהשיג עליו. (מל"ה)

בא"ד. דהא אוקימנא ההיא רישא בשאינו מומחה כו'. נראה שמתוך לכך משלם בשיקול הדעת לפי שאינו מומחה, ומקשה דהא גם הרמב"ם מיירי בשאינו מומחה ומקשה דפטור מלשלם לפי שלא נתכוין להזיק, וכ"כ הלח"מ שם דלף בשאינו מומחה פטור להרמב"ם בד"מ, ועי"ש מה שחולק בין ד"מ לש"ם. (מל"ה)

המאור הגדול. ד"ה בבא תליתאה כו' עד א"נ גמיר וסביר ולא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אפי' אין גדול כו'. ל"ש יש גדול וכמ"ש בס"ך. (מל"ה)

בעה"מ. ד"ה בבא תליתאה. כתוב שם: בבבא תליתאה וכו', עד ומעשה דר' טרפון נמי בפרה של בית מנחם בדקבלוה עלייהו. אמר אבנרסם: זה לי מיפסר כלל. שהרי לף תלה את הפטור שלו בקבלת בעלי דינין. וכן בריש"פ דקתני ואם היה מומחה לניח דין פטור מלשלם ולף תלה בקבלת בעלי דינין כמו שתלה רב יוסף [לף ה ע"ש] למר זוטרא בריה [דרבן גמליאל, וכמו שתלה רבי מייר [שם] לרבה בר בר חנה. ועכל המיטור הזה אין לו הרגיש על לשון המשנה שאמרה ואם היה מומחה לניח דין ולא אמרה אם היה מומחה [ממונה], שלמא כשהיה ממונה מניח דין הגדול קאמר להיינו נקיט רשותא. ועוין לן כשהוא נודע בניח דין הגדול והמומחה אלמא שאין גדול ממנו בתכמה ובמינן כעין אילף לבכורות [בכורות לף כח ב]. ותו לף מידי. (ראב"ד)

מלחמות. ד"ה אמר הכותב (בעמ' קודם) **וכן המוכר פירות לחבירו כו' עד והוה ליה כמאן דליתיה דינא בדינא כו'.** ליעיל להיינו אינו מומחה דמה שעשה עשוי ומשלם מניתו. (מל"ה)

דף יא ע"ב

נמוק"י. ד"ה ירושלמי תמן תנינן כו' עסק"ל וטעה חייב. אינו מבין דבריו דהא הירושלמי מוקי למתניתין בחומר ע"מ שמדיניו ד"ת, ואעפ"כ מני בריש"פ אם היה מומחה פטור, שוב מלמתי בש"ך שמחה עליו בזה.

(מל"ה)

בא"ד. ר' בא בשם ר' אבהו כל"ל. (פנוע"ש)

ד"ה רב חסדא. יש שפירשו משום דכשנשא ונתן ביד הו"ל מזיק ממש כו'. קשה כיון דלית ליה תקנתא בחזרה, היאך הוא מזיק, הא יכול להחזיר אלו בחזיק ממש שנטל מזה ונתן לזה כיון דלית תקנתא בחזרה לף

ממייב, וז"ל בנו"ע כיד לתן לין מוליאין מיד המוצא לו הנמצא רק הוא מייב לשלם והוא יחבוע את הבע"ד כיון שנו"ע כיד משא"כ בלא נו"ע כיד. (מל"ה)

דף יב ע"א

ר"ף. בבא קמא בדהוה דיינא מומחה כו'. משמע מומחה דגמיר וסביר אבל נמיר ולא סביר לף מהני רשותא דר"ג למיפטריה, אבל דעת הרמ"ם אף לגמיר ולא סביר מהני ליה רשותא דר"ג. (מל"ה)

נמוק"י. ד"ה וכל הני סברי כו'. אכתי מה הועילו בתקנתן. קשה דזה לין בידנו לתקן ומה לפסקה לתקן מתקנין בטעו ונו"ע כיד ישלמו, וי"ל כיון דנו"ע כיד ישלמו בודאי שום דיין לף יפה ויתן כיד, וא"כ אכתי לף מתקנת במה שתיקנו בנו"ע ישלם, וא"כ ליהדר דינא דטעו לף ישלמו אפי' בנו"ע דאין כאן נועילת דלא כלל, ונקשה בשלמא מיניקא דמקשה טעו לף ישלמו דליהוי כמומחה ונקלו דמה שעשו עשוי ופטור ומקשה טעו ונקבלו וע"ז קאמר שפיר נועל דלא, אבל בשלא ישלמו ויתן כיד אין כאן נועילת דלא דהא יחזור הדין ויקח מהבע"ד וכמו שהקשה הרמ"ם על הרי"ף, וי"ל דס"ל אכתי אינא נ"ל דמש"ה יכול לחזור דלא מפסיד למיהדר מהבע"ד כמו שהקשה הרמ"ם דס"ל דבפ' אפסיד למיהדר מהבע"ד כמו שהקשה הרמ"ם על הרי"ף, וי"ל דס"ל אכתי הדיין אין כאן נ"ד ולקו"מ, רק על מ"ש בגמ' כ"ש דנפשיי יוסבי קרנות, קשה דמה הועילו בתקנתן לאכתי יהיו יוסבי קרנות ולא ישלו ויתנו כיד, וי"ל דיוסבי קרנות ע"כ הן וכשירלו שיחייבו לזיהם דיין שטעה לף ישלו שזה מחמת שנו"ע כיד. (מל"ה)

ד"ה ולענין פסק ההלכה כו'. וטעה בדבר משנה אי ליתא דתיהדר אפשר דמשלם כו'. ומש"ג דבגמ' דל"ט היה פטור אפי' אי לא הוה מומחה, י"ל דסוגיא מזלא לרבנן אבל ל"ש דקי"ל כוותיה מייב כמ"ש התוס' בסוגיא, וי"ל עוד דמ"ש בש"ם מדא דטועה בדבר משנה היינו דוקא כגון במ"ש דלמו פוסא הוא כגון שהיה מומחה רק דה"ק דלף אי מומחה לף היה פטור בש"ם מ"מ מייב לפוסא, ותו קאמר ליה דלפילו אי בש"ם טעה מומחה לנ"ד פטור, ובזה יתיישב קושית התוס' דלמה מייב בעירבן בעש"ב עם פירותיו נימא כיון דלילו לף עירבן, ולדברי הנ"י ש"ם דמשנה מיירי בניח מומחה ובכה"ג מייב משום דפוסא הוא, וכ"ל עיקר כדברי הנ"י, דלילו לתי הרשתון שכתבתי דס"ל לנ"י כתי' התוס' לנ"מ דדד"ג מייב, ק' הא כ' לעיל דלפילו ליה לה בעש"ב לשלומי פעור הדיין כיון דאי אית ליה הדר אלמא דלף ס"ל כהתוס', והטעם דלף ס"ל כהתוס' דעיקר הוכחת התוס' מתמא הקושיא דעירבן בעש"ב עם פירותיו, וכבר כתבתי דלנ"י לק"מ דהתם מיירי בניח מומחה ולפ"ז ל"ש דלא קושיא לדוכתה מהך דעירבן בעה"ב עם פירותיו דהתם מיירי בקבלו, וז"ל אף דקבלו תשוב פוסא כיון דלינו מומחה לף היה לו לדין. ליעיל דעליין קשה לשיטת התוס' מאי מקשה רב המנונא לימרו ליה טועה בד"מ אתה הא טועה בד"מ היכא דל"ש להחזיר ג"כ אינו פטור כ"ש בומחה, ול"כ היינו הא דלהדר ליה ר"ע מומחה אתה ולולא זה היה מייב אף בטועה בד"מ כיון דליתיה דהכדר, לכך נראה דל"ל לף מתייב בניח מומחה רק נלף קבלו אבל בקבלו פטור לף משום פוסא כיון דקבלוהו, ול"ב ל"ש כיון דר"ט מיירי בקבלו לכיון שבשלו לפניו בשלום משום פטור, אך קשה לשמה הוזכך לומר דמייב משום דפוסא הוא בל"י מייב כיון דלילינו בניח מומחה ובקבלו ולף דעיין בגיטין דגרמי כש"ם הרי"ף בבא מציעא, ול"ב מייב מדב"ג וכמ"ש הרי"ף בפוף בצרין, ועוד אי משום דר"ג קל מתייבת בניח מומחה רק נלף קבלוהו,

גחון נמי ס"ל כחזקיתא דר"ח דבלא נו"ן מוכר, היכך קאמר לעיל דהאי דחזקיתא נמי נו"ן ניד כי היכי דלא לסתמוה כר"ח, הלא נ"ל נמי נו"ן משום הך דר"ח דבלא נו"ן ניד הדין, מוכר גם קשה מ"ם אם"כ ועוד דהא ר"ח נמי מוקמא שני' ניד, אמת לחזקתי' נמי' ולאו לדמוי וכ"מ רק משום דלא נו"ן ניד מוכר הדין, אבל אם פ"ל לחזור אה"נ דמשלם מדר"ג, ורציתי נלמ"מ פ"ו מה' סנהדרין כ' דהך גחון דהכא הוא רב האי שהביא הרא"ם בשמעתין, וברע"ק ובלמ"מ שם מצוה לכרע האי מין חילוק בין נו"ן ניד לו לא ועל פ"ל כללי שניהי דר"ח, ועי' בגליון הרא"ם מה שהשמיט לתמוה עליו, ובדברי העטור משמע שלא היה גורס בדברי רב האי גחון אם אין הדבר מלוי שימחוד. (מל"ה)

ונתברר כו' הוא גרם למחון ש"ז שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור הלא כו'. וקשה על ר"ש שמ"ל לר' טרפון פטור אחה כיון שכבר התחילה לכלכם וכמ"ש בש"ס מלא ושוד קתמר, ולכאורה אין ראיה דלמא ר"ש ליח ליה דד"ג וי"ל אי ס"ד דלמחן דלמחן דד"ג, מייב למה הוצרך לחזוק בש"ס מלא ושוד קתמר ליחת בפשיטות דר"ש דחין דד"ג, ולכך אפי' בד"מ מייב היכא דמ"ש למיהדר. (מל"ה)

דף יג ע"א

ד"ה. ירושלמי תני העד אינו כו'. ע' גירסת ירושלמי שלפנינו ה"ו ובפי משה שם, ולפי גירסת הר"ף ז"ל אתיא סוגית הירושלמי שלנינו דהלכתא דתלמודא דידן, דהא דמ"ר מנין אפי' אחד, ר"ל אחד מן התלמידים. שנאמר לא יענה, ר"ל לאומה כמה דלומקמין בגמ' דיהן ניים ד' ל"ד מלינה דרבון וכדתניא כו'. ומנין הוא בעלמא לא יענה, ר"ל ג"כ לאומה, וכ"ה בפומפפתא פ"ם הוא שאחר יש לו ללמוד על עלמו זכות שומעין לו לחובה משתקין אותו בגזיפה, וכ"ז הלכות קבועות ומתבררות גם מתתני' דיש פרק היו בודקין ד' מ', אלן ל"ע מה שייטי דהרי"ף להניח ירושלמי שלפנינו שיין אלא בדיני נפשות, עי' בק"נ מו"ק פ"ג אות קטן ח'. (פעולו"ש)

דף טו ע"א

נמוק"י. ד"ה סודריה דאזמניה כו' עפ"ד **והכי משמע התם במנחות כו'.** ע' במ"ש סי' מ"ב ס"ק י' מה שהקשה עליו, ועי' בספרי מלא הרועים ערך הזמנה אות י"ח שהתלבטי לייטבו. (מל"ה)

בא"ד. פירשו בו רב אחא ז"ל. ל"ל רבותא ז"ל. (פעולו"ש)

דף טו ע"ב

שלטי הגבורים. אות א. כתב ריא"ז ואם היו מזיקים וכו' שאינם מתכוונים אלא לאבד את שלהם. ל"ע דלמאי מיצטריך להאי טעמא דהא קיי"ל דהזמנה לאו מילתא.

(מחנה אפרים)

בעה"מ. ד"ה מרגלא. כתוב שם: מרגלא בפומיה דר' יוחנן וכו' עד זהו מן הדברים שנראין להפוכין שתולה את העיקר בטפלה כאותה ששנינו [פסחים דף כג א] כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה וכו'. למ' מגרסה: זה ההפך אינו נגמרת [אלא] קפנדי רבון נשותה יפאה לשריפה ולא תרוסה, ותו לא מידי. (ראב"ד)

ד"ה אמר ליה. כתוב שם: אמר ליה רב אחא [מדפתי] לרבינא, למאי דקאמר ליה [רבא] בר רב חנן לאביי איכה יעבדו [דברים יב ל] למעוטי מאי וכו', עד איצטריך איכה [יעבדו] למעוטי מגפף לנושקים וכו'. למ' מגרסה: זה הטעם לא יספיק, דכיון דזמיה יפאה ללמד על עבודת פגים ממילא פימעטו מגפף לנושקים או נושק למגפפים וכן כל שאר עבודות אלין עבודת פגים, ואיכה יעבדו אינו צריך לכן. אבל אנו מוסיים על עלמה אע"פ שאינה עבודת פגים ואיכה למגמר מהא ואיכא למגמר מזמיה, אחא איכה יעבדו לגלויי דלא מגמר מהשתחוה אלא מזמיה ובעינן עבודת פגים ואע"ג דמלינן למימר למגמריה להא מילחא מדכתב רחמנא זמיה בלל, אפילו הכי מילחא לחלויי מכללא נקט ובאמת לה קרא. אי נמי משום דאיכא לאקשוכה לזמיה למחצין מעבודה לעבודה דכסבר רבה בר רב חנן למימר ולאפוקי מספק אחא איכה יעבדו למעוטי. אלא אי אמרת בהשתחוה יפאה

דף טו ע"ב

בעה"מ. ד"ה תמה הוא. כתוב שם: והילכתא דשדנהו בנהרא. אלמא הכי הילכתא. ואע"ג דאהדרינהו רבה להנהו דיכרי דאיגנבו במחתרתא, היהא מדת חסידות הואי, ולכבודו דרב דנפק מפומיה ואין למדין הימנה לעיקר הדין. למ' מגרסה: טוטות הסגמות שהגיע הרב ז"ל מן התפיסות שזה טופס. משום דהאי מתני' גופא דהגונב כים בשבת קשיא ליה לרב ריפא אמאי מייב בכים מיפוק ליה משום משתכח דקני ליה כים. ומתני' דהכא נמי קשיא ליה דקתני שיבר אבל נטל לא ולרבה מתני' דהכל לא קשיא ליה לשימר אפילו שיבר בחר דנפק מיניה קאמר דפטור אבל מתני' דשבת קשיא ליה סיפא אמאי פטור בכים משום שבת והל אימיה לכים בשיבה. וריפא נמי מאי אירית דנתחייב בגניבה קודם אימור שבת מיפוק ליה דהל אימיה בשיבה. וכי מוקים ליה נמי דשברה בהכרת אכאי ריפא קשיא להו אמאי מייב משום שבת והל אימיה לכים בשיבה. ומיהו אפילו הכי אבל נטלו לא ואפילו שיבר אחר מכאן, ואיבעי טעמא דמילחא משום דאימור משתכח אימור שבת בלחוד הוא, משום הכי נטל מייב ואפילו שיבר או אלעיך אחר מכאן בהכר מייב, מה שאין כן בשבת דאימור עולם הוא כלאימת בכתובות [דף לה ע"ב]. ומשום הכי אמר הילכתא דשדנהו בהכרת, ללאו אינהו אבל אם אינהו למילתייהו לענין משתכח, אבל לענין שבת אינה אינהלא ליה לגבות. והיה אלנו אירוך אחר בקושיא זו שהקשינו מענין משתכח בגניבה זו אל שבת אבל אכיון שהניח אותה הרב ז"ל בשיעור כי זה היה דעתו. (ראב"ד)

ד"ה אביי אמר. כתוב שם: אביי אמר אסתר קרקע עולם היתה, רבא אמר הנאת עצמן שאני וכו', עד וכן נמי קואקי ודמונקי דיהבינן להו דפלחו [בהו] לבית נורא, דהוא בית לעבודה זרה שרי להנאת עצמן ואפילו בשעת השמד, הילכך גויה דקא אנסה ליה לבר ישראל לעבירה להנאת עצמן הוא, ויעבור ואל יהרג ואפילו בפרהסיא אפילו בשעת השמד. למ' מגרסה: זו טעות גמורה כי נלמד על הכלל כולו הא מתרנו להו כל מילי דהוו דרך כבוד, אם כן היכא יעבדו מאי ממעטו. ושמ ליה פושר וכו'. והו הטיקה. ולא יעלה לקושיא שלו שהוא מקשה על עלמו והניח מה שלריך לפני לפנים, והוא הקושיא שהקשו ממילתיה דר' אלעזר מנין לוזה בהמה למרקולים וכו' ואקשי ליה מהשתחוה נפקא, ואי מזיפיה נפקא למה לי לא יזמנו [ויקרא יז ז] והל עבודה פגים היא. ואי משום דהיל לתחת דרך בזיון, לאו קל ומומר הוא עליו קל מעלה לה. ומה שכתב בכלל דבריו ולא עירב זה עם מגפף לנושקים ואלך אותם דרך גניבה לומר כי מזיון לכבוד הייתי סבור שהוא פטור אבל מגפף לנושקים יהא חייב קל משמע לן. ומהיכא תיתי, אלא ודאי לריך מי שרוצה לעמוד על העיקר למה שפירשנו. (ראב"ד)

דף טז ע"ב

בעה"מ. ד"ה שאני עדים. כתוב שם: שאני עדים זוממין הואיל ויישנן בראיה, ה"ג כפירוש הרב ר' שלמה ז"ל, ולא גרסינן לא באיה ולא באי ולא באין כמ"ש הרי"ף ז"ל. למ' מגרסה: רבינו האי גאון ז"ל כתב לפי שיטת גזיפה, והפירוש עולה כהוגן כלאמר פירכא הרב ז"ל והפירוש שפירש הרב לרפתי ז"ל לא יספיק למקבל אביי ואמו ולמתני ולמדיא ולמכתף ונכיל הסקר, שכולן נאנו במורת כהניס עס עדים זוממין, וממעטו מוסס משום שלין בהס מעשה, והלא לין בראיה. אבל לפירוש הרב ז"ל כולן יבאו על דרך אחד, שלין לריכים לעקימת שפתים ובאותיות החין והגרון והבאין יכול לעשותן. אבל ואמו יקבל מוסן, מסית ומדיח אס יעלוהו הטוב לעבוד עבודה זרה פלינהו [ימכר] הן. [מכתף זה יהושע, נניל שקר יעלוהו אמר ה - ק - ל אלין כך וכך יהיה ואומר הן]. עדים זוממין אס יעלוהו רלית אתה שהרג פלוני את הנפש ניום פלוני ובמקום פלוני ובשעה פלונית ואומר להן הן. ועל כל אלה הן מתחייבין ואין בהן מעשה, הילכך אפילו ים בהן עקימת שפתים אינה תשובה מעשה. וזה הפירוש היטב. (ראב"ד)

דף יז ע"ב

בעה"מ. ד"ה תמה הוא. כתוב שם: והילכתא דשדנהו בנהרא. אלמא הכי הילכתא. ואע"ג דאהדרינהו רבה להנהו דיכרי דאיגנבו במחתרתא, היהא מדת חסידות הואי, ולכבודו דרב דנפק מפומיה ואין למדין הימנה לעיקר הדין. למ' מגרסה: טוטות הסגמות שהגיע הרב ז"ל מן התפיסות שזה טופס. משום דהאי מתני' גופא דהגונב כים בשבת קשיא ליה לרב ריפא אמאי מייב בכים מיפוק ליה משום משתכח דקני ליה כים. ומתני' דהכא נמי קשיא ליה דקתני שיבר אבל נטל לא ולרבה מתני' דהכל לא קשיא ליה לשימר אפילו שיבר בחר דנפק מיניה קאמר דפטור אבל מתני' דשבת קשיא ליה סיפא אמאי פטור בכים משום שבת והל אימיה לכים בשיבה. וריפא נמי מאי אירית דנתחייב בגניבה קודם אימור שבת מיפוק ליה דהל אימיה בשיבה. וכי מוקים ליה נמי דשברה בהכרת אכאי ריפא קשיא להו אמאי מייב משום שבת והל אימיה לכים בשיבה. ומיהו אפילו הכי אבל נטלו לא ואפילו שיבר אחר מכאן, ואיבעי טעמא דמילחא משום דאימור משתכח אימור שבת בלחוד הוא, משום הכי נטל מייב ואפילו שיבר או אלעיך אחר מכאן בהכר מייב, מה שאין כן בשבת דאימור עולם הוא כלאימת בכתובות [דף לה ע"ב]. ומשום הכי אמר הילכתא דשדנהו בהכרת, ללאו אינהו אבל אם אינהו למילתייהו לענין משתכח, אבל לענין שבת אינה אינהלא ליה לגבות. והיה אלנו אירוך אחר בקושיא זו שהקשינו מענין משתכח בגניבה זו אל שבת אבל אכיון שהניח אותה הרב ז"ל בשיעור כי זה היה דעתו. (ראב"ד)

ד"ה איתמר עידי גניבה. כתוב שם: איתמר עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו וכו', עד והדר ביה רב פפא ואוקמה אוקמתא אחריתי ואפקה מההיא סברא קמא דלא איפלגו חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן, אלא ר' יוחנן הוא דאמר כרבנן, וחזקיה דאמר אין נהרגין לדברי הכל, ובעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי דנהרגין. למ' מגרסה: אלא זה דבר שאי אפשר, שאם כפירושו היה לו לומר לרב פפא מתרלי פלוגתא פליגי, בעידי מכירה פליגי דר' עקיבא, ופליגי בעידי גניבה פליגי דרבנן. ואין כלל הדברים כלל אחד ואמר דבעידי מכירה אין מתקוקת, והלא פליגי ולא פליגי על חזקיה ור' יוחנן אמתר, אלא הכי ניישנן דבעידי גניבה פליגי, ובעידי מכירה אין נהרגין דכולי דבר קא מיפלגי [דנהרגין], והשתא חזיל ומפרש כי פליגי] בעידי גניבה, ובעידי מכירה אין נהרגין, חזקיה אמר אין נהרגין בין לר' עקיבא בין לרבנן דגניבה למודה קיימא וכו'. הילכך עידי גניבה להלקותו מאי ועידי מכירה נהרגין דכולי דבר קא עבדי, ור' יוחנן אמר נהרגין גניבה אתחלא דמכירה הוא והלכו העידו גם הם על המכירה, ואין לר' עקיבא [ואין לרבנן אין כאן אלי דבר, ואפשר שהגניבה אתחלא דמכירה כן המכירה סוף הגניבה, ואפי העדיות מעורבבות ואינן תלוקות ואולן נהרגין, והוא נהרג אם לא החזיר, ואעפ הדבר לפי שהגונב נפש אי אפשר לו להחזיר ואינו אלא להרחיקו ולמוכרו למי שאין מכירין אותו. ובידוע הוא כי עידי [הגניבה] יודעים היו בעידי [המכירה] ואתחלת עדותם כמו כן על הגנב לחותלת המכירה העידו כי הם יודעים שאופו ליתכר. וזה הטעם כמו כן בעידי בן סורר ומורה דפליגי חזקיה ור' יוחנן. דר' יוחנן אמר גניבה אתחלת אתחלת דהילכה היא ואלו העידו גם הם על המכילה ואין כאן אלי דבר. זהו הפירוש הישר והטוב אלא מתלוחת ואהפוכות. עתה אשוב להשיב על נעל החיבור הזה, ואמה לא הקשה על הרב ז"ל מן הענין הזה על מה שפירש בעדות מזוקה בב"ב [דף נז ב] ואמר כי עדות מזוקה לרבנן דבר קרו ליה מפני שמועיל עדות [שכן] כל שנה ושנה לגבי פירי, אבל עדות דגניבה וכיוצא בלאו כלום הוא. ועכשו לפי פירושו של זה לרבנן [ר' יוחנן] עידי מכירה ועידי גניבה נהרגין, והאי אלי דבר הוא שהרי עדות גניבה לאו כלום קא עבדה [בפני] נפשה, וכן מכירה הוא לה כאחד בגנבה ואחד בכיוסה. ועוד היה לו להקשות כי מאחר שכל עדות ועדות שים בו מועלת לדבר אחר כי עקיבא נופיה אלי טעמא משני להו למאי דבר, והל אמרינן הכא בעדים האחרונים של מכירה שהרבנן לדעת מזקיה ואפילו לר' עקיבא מפני שיכולין הראשונים לומר להלקותו בלחו, והשתא נמי יכולין הראשונים לומר למייטו [פירוש] בלחו. אבל אחתו מקשים ואחתו נתרן כי מן הקושיא הראשונה נילא הרב ז"ל בפירושנו שהרי אין כאן אלי דבר ואפילו לר' עקיבא דגניבה אתחלת דמכירה היא. ומן הקושיא השניה נאחר נמי לדעת מכמים עידי מזוקה הבא לאו אלי דבר הם שהיל והוו דבר לשום עניין, אבל לר' עקיבא אלי דבר הוא. אלי אמרת יכולין לומר למייטו פירוש של כל שנה ושנה בלחו אינו [כן], כי אאחר שאלין שכולן כולן להעיד על המזוקה הבא לתועלתו של אחזיק שם בחיים ואין יאמרו כי למייטו בלחו, ומזכות לחובה אין מהפכין. (ראב"ד)

דף כ ע"א

ר"ח. ואם ע"ה הן. ע' הגירסא בגמ' ק"ח ע"ש. (פעולו"ש)

נמוק"י. ד"ה והלוחש על המכה. ואומרים אותם בלחש ומזכירין להם. ל"ל ומומרים אותם בלע"ז ומזכירין לשם. (פעולו"ש)

מרדכי

סימן תרפו. וי"ל דנ"מ שיטעון בע"א בפני ב"ד אחר. בסמ"ע סימן כג סק"י מביא שם המרדכי דכאן כתב"ל: וי"ל דיכול לחזור ולטעון בענין אחר אז כו'. (רב"פ)

ומ"ש האלפסי ראיה משבועת הדיינין היכא דאתי מעיקרא כו'. ל"ל דאחתי. (מל"ה)

סימן תרפז. וי"מ דוקא כשנשבע או נתן כבר כו'. ע' ב"ח סי' כ"ג, ועי' ר"מ פ"ו מה"ם. (מל"ה)

עד שישמע מפי הדיינין דברי ר״מ כו׳. עב״מ סי׳ כ״ב דהך תוספתא קאתר גמ׳ דידן מה. (מל״ה)

סימן תרפט. ונשאל לר״מ על עסק ראובן שתבע כו׳ והשיב דחזרתו חזרה כיון שלא נגמר הדין דתנן כו׳. זה קאמר לעזו׳ מהר״ם שכ׳ לפי זה דס״ל דמיקף מעהועד הוי גמ״ק, ועי׳ ב״מ סי׳ כ״ב שרלה למלק דין ממול לך לעתן לך וקמייתא מיירי בממול וכאן בעתן, אך נעלם ממנו שזהו כוונת המרדכי מ״ש בסמוך, וע״ל דפסק זה פליג אפסק הר״ס נרים פרקין ומ״ש דמשפסקין אינו מדוקדק רק כוונתו לעזו׳ הר״מ דלעיל דס״ל דמיד שהועד הוי גמ״ד ולא נמיח למלק דין ממול לעתן. (מל״ה)

סימן תרצב. ואני רוצה להוציא מידו. יעוין סמ״ע סימן לד סק״ס שמביא בלשון שאמר ע״ס המרדכי כאן בזה״ל: דאפי׳ אם אמר מעשה מסוכה ואוניא הרבים דערומי קא מעריס כדי שלא יעיד לאחרים, ע״כ, הכוונה שרוצה לפסול עדותו על אחרים בשאמרו מעשה מסוכה דעי״ז יאמרו שהי׳ רשע בשעת העדות והוי אתלתו בפשעות, אבל לפי הגירסא כאן נראה שכוונת המרדכי בפשיטות שאין המלוה מתכוין אף שאומר שרוצה להשיב הרבית וכן הלוה אינו מתכוין אף כשאומר עשיתי תשובה דהיינו שיתפס על שנתן רבית ורוצה הוא בהחזרת הרבית. (רב״פ)

סימן תש״ב. מכאן פסק רשב״ם כו׳. ופסק ר״י דאי לא טען לא טענינן ליה. עב״י סי׳ ל״ב דגרים טעניגן, ועש״ך סי׳ פ״ו סק״י שמקיים גי׳ דידן לא טענינן. (מל״ה)

סי׳ תשכ״א. בחדושי אנשי שם. את א׳. וכן מצאתי בשיטת ר״י מקינו״ן. עי׳ במרדכי לעיל פרק דיני ממונות פ׳ שליחי [סי׳ תר״ל], וחידושי שלטי הגבורים ותנאי שם שם. (מהרש״ם)

תוספתא

פרק ה

זה פוסל כו׳ עד וחכ״א אין יכול לחזור בו. ל״ב מהועד העדות, עי׳ במרדכי סי׳ תרפ״ו. (מל״ה)

מסכת
מכות
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, **והגהות אשר"י** מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, **ופירוש המשניות להרמב"ם** ז"ל. פירוש **רבינו שמשון משאנץ** ז"ל ופירוש **רבינו אשר** ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. **מבוא התלמוד** לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה **קצור כללי התלמוד** מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. **מסורת הש"ס, עין משפט** (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), **ונר מצוה** (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), **ותורה אור**, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. **חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט** להג"מ **יוסף שמואל** ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד-תפ"א), **והגהות ותוספות מראה מקומות** להג"מ **ישעיה** (פיק) **ברלין** ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו:

א) ספר **חכמת שלמה (מהרש"ל)** להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } **(מהרש"א)** } להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ג) חדושי אגדות

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא.

ועליו **באור והגהות** מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב בתחלה נקרא **מעדני מלך**

ז) דברי חמודות בתחלה נקרא **לחם חמודות**

} על **הרא"ש** לשבת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה להג"מ **יום טוב ליפמאן הלוי העליר** ז"ל (בעה"ט תוספות יו"ט).

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד לאברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם **תקונים והגהות** מהג"מ מרדכי זאב הלוי הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"ק מגליון הש"ס שלמד בו וחכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ **שאול קאצענלנבוגן** ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ **אלעזר לנדא** ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא.

עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות **פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי וכתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד בגנזי הספרים**

אשר להמשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

תפילת בית המדרש

בכניסתו יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא יֵאָרַע דָּבָר תַּקָּלָה עַל יָדִי וְלֹא אֶכָּשֵׁל בְּדָבָר הֲלָכָה וְיִשְׂמְחוּ בִּי חֲבֵרַי וְלֹא אוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְלֹא עַל טָהוֹר טָמֵא וְלֹא עַל מוּתָּר אָסוּר וְלֹא עַל אָסוּר מוּתָּר וְלֹא יִכָּשְׁלוּ חֲבֵרַי בְּדָבָר הֲלָכָה וְאֶשְׂמַח בָּהֶם. כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה. גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:

וביציאתו יאמר:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִים. אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר. אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים. אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

ידוע מאמר החכם כשם שאי אפשר לבר בלי תבן כך אי אפשר לספר בלי שגיאות.
אנו מודים לכל אלו שנהגו בטובת עין ששלחו לנו תיקוני טעויות, ואנו מבקשים להבא
כל היודע על טעות, הן טעות שלנו והן טעות שהיתה מכבר, נא להודיע לנו
בת"ד 56 מישור אדומים 98510 או בפקס 02-5354345
ובארה"ב 7184381305

ושכרו כפול מן השמים

אין לצלם, לשכפל, להקליט, לתרגם, לאכסן במחשב, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי, או מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה.
שמוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט.

©
כל הזכויות שמורות
להוצאת **ח. וגשל בע"מ** ירושלים
COPYRIGHT BY
VAGSHAL PUBLISHING LTD. JERUSALEM

נדפס בישראל שנת תשס"ח
PRINTED IN ISRAEL

עריכה: "שלחן מלכים" - הרב אהרן מנס
סדר ועימוד: רחמים כהן
לוחות: לאור
כריכה: כריכית **ח. וגשל בע"מ**

כיצד

כיצד העדים נעשין זוממין כו'. נגמרא מפרש מאי קאמר: **אם אין פלוני.** כהן: **שהוא בן גרושה.** כפנינו מתגרשה ממנו [1]קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול: **אין אומרים.** אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה וחלוצה לקיים בו [2]כאשר זמם ללמד סופו את התלמידים ובגמרא מפרש טעמא: **שחייב גלות.** שהרג את הנפש בשוגג: **גמ' ה"ג** אחי כילד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה ועוד דקתני לקמן (לקמן דף ה.) אבל אמרו להם כו': **כילד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה.** להא לא מקיימת בהו כאשר זמם: **ועוד.** מאי קא בעי מנא לילד נעשין זוממין הא קתני לקמן דכילד אין זוממין דקתני במתני' אבל אמרו להם המזימים הילך אתם מעידים עדות זה והלה הייתם עמנו באותו היום במקום פלוני כו': **הכא קאי.** מסנהדרין סליק לתנן בשילהי הו המחניקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנפטרו במקלת מדין הזמה כדקתני כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה כלומר אין להם לפחות מיתה אחרת אלא שנגמר דינה לילו של נדון: **חוץ מזוממי בת כהן.** נשואה שנעשׂ"פ שנגמר דינה לשריפה על פיהם הם נחנק כדילפינן התם (דף ג.) היא בשריפה ואין בועלה בשריפה אלא בחנק כשאר אשת איש והזוממין מקדימין למיתה שחייבו את הבועל דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו (שם) וקאמר הכא עוד יש זוממין מתריס שאין מקדימין בהן דין הזמה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כילד אותן העדים שאין מקדימין בהן דין הזמה נעשין זוממין מעידים אנו כו': **ולא לזרעו.** ואם תעשה חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם: **כעין כאשר זמם.** והוא זמם לפסול את הנדון ואת זרעו: **המחלל אינו מתחלל.** כהן הנופל את הגרושה שמחלל את זרעו אין הוא עצמו מתחלל מן הכתובה: **הכא לחלל ולא חילל.** עד זומם שרצה לחלל ולא חיללו אינו בא אלא לפסול לו לזרעו ואם באת לפוסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות. בר פדא אמר ק"ו המחלל אינו מתחלל פי' כהן גדול ז) שבא על אלמנה וחללה הוא אינו מתחלל העד שבא לחלל והעיד עליו שהוא בן גרושה ונתכוין לחללו ולא חיללו אינו דין שלא יתחלל. ומתוקף רבינא אי הכי בטלת תורת עדים זוממין דאיכא למימר לדבריך

מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים כו'. תימה כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה [3]אלא לוקה ארבעים מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים: **גמ'** הא כיצד אין העדים נעשים זוממין מיבעי ליה ועוד [4]מדקתני לקמן אבל [5]אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי באותו היום אתם הייתם עמנו במקום פלוני הרי אלו זוממין [6](מכלל דאלו אין זוממין) תנא התם קאי [7]כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה [8]חוץ מזוממי בת כהן ובועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת ויש עדים זוממין אחרים שאין עדים זוממין מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו'. שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לו אלא לזרעו ולא לפסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות. כר' אין מזיקין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו'. שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לו אלא לזרעו ולא לפסלו לו לבדו הנה לא נעשה כאשר זמם לעשות. עיקר אלא מלקות בעלמא כיצד מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה כו'.

ומה הסוקל אינו נסקל. פי' הקונטרס כשהרגו אין נהרגין דין הוא דכתו ולא הרגו אין נהרגין ומקשה מדמ"ל למימר כדתניא לקמן (דף ה:) הרגו אין נהרגין ועוד מאי פריך שמעי הכא דגלי קרא בהדיא דאפילו לסקול ולא סקל נמי נהרג הכא נמי אפילו לסקול ולא סקל גופיה דמזיק לסקול אינו נסקל כדכתיב כאשר זמם ומס ולא כאשר עשה אבל לעולם אימא לך דאיתא לך שפיר ק"ו לעיל דלענין חילול דאם לא גלי קרא בשום מקום דשייך בדבר הזה שיתחלל הזמה ועוד קשה דהוה ליה למכתב ולמי לא עבדינן ק"ו ממזיק דלא כתיב תורת עדים וזוממין לגמרי ולא משכחת לה כאשר זמם אבל לעיל לא בעינן למיעבד ק"ו לכך פירש"י ד"ה ק"ו ומה הסוקל אינו נסקל פירוש אדם שסוקל מצירו בהכים ומת דנהוי כמזיק ולא נסקלה הבא ליסקל ולא נסקל עדיים כשמעידין אין פלוני שממזיק סקילה ולא נסקל על ידם אינו דין שלא יסקלנו והשתא לא בעינן למיעבד ק"ו (ג) ל)דהכי קאמר לו לעיל לא עבדינן ק"ו מק"ו ומה ק"ו בכהאי גוונא(ג):

בתומר

ומה הסוקל אינו נסקל אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב גלות כו': מנא הני מילי אמר ר"ל דאמר קרא [1]הוא ינום אל אחת הערים הוא ולא זוממין ר' יוחנן אומר ק"ו ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה הן שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו והיא נותנת (והלא דין הוא) הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלו כי היכי דליהוי להו כפרה אלא מחוורתא כדר"ל [2]אמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מנין רמז לעדים זוממין והא כתיב [3]ועשיתם לו כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין דכתיב [4]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע [5]אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדים אחריני [6] והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה [5]מלא תענה [3]משום דהוי לאו שאין בו מעשה [2]וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט [1]ואין משלמין את הכופר [7]ואין נמכרין בעבד עברי משום [3]ר"ע אמרו אף אין משלמין ע"פ עצמן אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה כדאמרן ואין גולין לערי מקלט כדאמרן ואין משלמין את הכופר קסברי [8]כופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו מאן תנא כופרא כפרה אמר רב חסדא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה היא דתניא [7]ונתן פדיון נפשו דמי ניזק רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר דמי מזיק מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר כופרא ממונא ומר סבר כופרא כפרה אמר רב פפא לא דכולי עלמא כופרא כפרה והכא בהא קא מיפלגי מר סבר [9]בדניזק שיימינן ומר סבר בדמזיק שיימינן מאי טעמייהו דרבנן נאמר השתה [3] למטה ונאמר השתה למעלה מה להלן בדניזק אף כאן בדניזק ורבי ישמעאל ונתן פדיון נפשו כתיב ורבנן אין פדיון נפשו כתיב מיהו כי שיימינן בדניזק שיימינן ואין נמכרין בעבד עברי סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה לדידיה דמיגו דאיהו לא [9]נזדבן אינהו נמי לא מיזדבנו אבל היכא דלית ליה לדידיה אע"ג דאית להו לדידהו מיזדבנו [10](א"ל רבא) ולימרו ליה אי אנת הוה לך מי הוה מיזדבנת אנן נמי לא מיזדבנינן אלא [11]סבר רב המנונא למימר ה"מ היכא דאית ליה או לדידיה או לדידהו אבל היכא דלית ליה לא לדידיה ולא לדידהו מזדבני א"ל רבא [7] ונמכר בגנבתו אמר רחמנא [11]בגנבתו ולא בזממו: משום ר"ע אמרו וכו': מאי טעמא דר"ע קסבר [11]קנסא הוא וקנס אין משלם ע"פ עצמו אמר רבה תדע שהרי לא עשו מעשה [ונהרגים] ומשלמין אמר רב נחמן תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמים מאי

ניהו שלח הרג שור חבש: ומר סבר כופרא ממונא. שהזיק גופו של זה ומתחייב ליורשיו דמי ההרוג: כופרא כפרה. לכפר על עצמו שחייב מיתה בידי שמים לפיכך יתן דמי עצמו: כדניזק שיימינן. בהכי הוא ליה כפרה כי יהיב דמי ניזק ולקמיה מפרש טעמיה: מאי טעמייהו דרבנן. דלילו ר' ישמעאל מסתבר טעמיה כיון דכופרא כפרה דמי עצמו בעי למיתב: נאמר השתה למעלה. נגונף אשה הרה כאשר ישית עליו בעל אשתה (שם): ונאמר השתה למטה. בכופר שם כופר יושת עליו: מה להלן בדניזק. שאשלם דמי וולדות שנזוקו: פדיון נפשו. דנותן את כופרו: ורבנן. אמרי לך מין ולאי פדיון נפשו הוא דכופרא כפרה מיהו בדניזק שיימינן ובכהי הוא למיזק פדיון נפשו: דאיש ליה לדידיה. שיש לו לגנב ממון לשלם דמי הגניבה אם לא החזיר אם לא שילם למיזבו לא הוה מזדבן אם לא החזיר שלא שילם למכרו: וקנס מינו משלם ע"פ עצמו. דכתיב גבי כפל אשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו (ג"ק דף סד:): תדע. דקנסא הוא שהרי המעידים נפטרים לא הרגו אלא שילם ולא נהרג אלא משלמין ממון: מאי

כלומר הן הלוקין (שם). אין משלמין על פי עצמן. כגון אם החזיר בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן דנין ולתופסן ולכלוא למקום אחר והלכו אם בב"ד החזירו ואחרי החזירו בב"ד אחר (ב"ק ה:). בדניזק שיימינן. בגופו של מת ובכהי מכפר מזיק (שם מ:). נאמר השתה למעלה. לענין דמי ולדות כאשר ישית עליו בעל האשה, ונאמר השתה למטה. כמותר שהאיש אם אינו מכפר אם כופר יושת עליו (שם). בגנבתו ולא בזממו. אם הטיח בחביבו שגנב והוזם ואין לו כמה לשלם אינו נמכר (קדושין יח.).

ד א מיי' פ"ב מהל' עדות הל' ט ומצ עשין קי:
ה ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה כ:
ו ג ד מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ז ומצ עשין שם:
ז ה מיי' פ"י מהל' מזיק ממון הלכה ד ומצ עשין סו:
ח ו ז מיי' שם פי"ח הל' ו ומצ שם:
ט ח מיי' פי"ח מהל' עדות הלכה ז ומצ עשין קי טוש"ע חו"מ סי' לח:

הגהות הב"ח

(ב) גב' והכדיקו כו'. ר"ל ולימא למאן דאמר הך מלקות במקום שמשלם לקיים בו דין הזמה דמכלי רשעתו נפקא לן מלהו נערות משום רשעה אמת אחת ממיניו ומי אחת ממיניו משום שני רשעיות ומי לאו הכי קאמר ימיתת דגלי בני בן גרושה ובנ"ח דוהכדיקו וכו' לא אמי אלא לעולם בן גרושה שהן ישראלים דהתם לא אפשר לקיים בו דין הזמה שלכך מייתי מלקות אבל כשהן כהנים אפשר לקיים בהו דין הזמה (ג) שם השתה למעלה ומלמד השתה למטה מה. ר"ל מינה נ"ל מופנה ולא היקשא אלא גילוי מלתא בעלמא למטה כלומר: (ג) תוס' ד"ה ומה וכו' ק"ו והכי נמי קאמרינן לעיל:

רבינו חננאל

ומה הסוקל אינו נסקל כדקי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין ב) הבא לסקול ולא סקלו אינו דין שלא יסקל. אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא' ועשיתם לו ולא לזרעו. מעידנו באיש פלוני שחייב גלות ונמצאו זוממין אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקין ארבעים. מנא לן אמר ריש לקיש דאמר קרא הוא ינוס הוא ולא זוממין. ר' יוחנן אמר ק"ו ומה הוא אם עשה במזיד בלא התראה אינו נהרג ואינו גולה הן שאע"פ שהן במזיד לא עשו מעשה אבל הוא שעשה מעשה במזיד לא תהיה כפרה בגלות. ונדחי דברי ר' יוחנן ועמדו דברי ריש לקיש: אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין שנאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ילקה. אלא כגון דאתו עדים והרשיעו הצדיק והצדיקו הרשע. ואתו שהדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע כלומר שוינהו

תורה אור השלם

1. וְאִשָּׁה יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בְּיַעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי:
דברים יט ה
2. וַעֲשִׂית�ֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט
3. כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וְשָׁפְטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע:
דברים כה א
4. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:
דברים כה ב
5. לֹא תַחְרֹץ לֹא תְעַנֶּה לֹא תִגְנֹב לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:
שמות כ יג
6. אִם כֹּפֶר יושת עָלָיו וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יושת עָלָיו:
שמות כא ל
7. אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שִׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ:
שמות כב ב

מוסף רש"י

רמז לעדים זוממין שלוקין. היכן למדן הזמה יכולה להתקיים בנפש, כגון מעידין אנו בפלוני שהוא בן גרושה ומצאנו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא לוקה ארבעים. מנא לן אמר ריש לקיש דאמר קרא הוא ינוס הוא ולא זוממין. ר' יוחנן אמר ק"ו ומה הוא אם עשה במזיד ולא התראה אינו נהרג ואינו גולה הן שאע"פ שהן במזיד לא עשו מעשה אבל הוא שעשה מעשה במזיד לא תהיה כפרה בגלות. ונדחי דברי ר' יוחנן ועמדו דברי ריש לקיש: אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין שנאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ילקה. אלא כגון דאתו עדים והרשיעו הצדיק והצדיקו הרשע. ואתו שהדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את הרשע כלומר שוינהו להנהו שהדי קמאי רשעים והיה אם בן הכות הרשע. אבל מלאו דלא תענה אין לוקין משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה: ת"ר ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה או בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין לעבד עברי. משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין [על פי עצמן. אין נעשין בן גרושה וכו'] ואין גולין לערי מקלט שנאמר הוא ינוס הוא ולא זוממין. ואין משלמין כופר מאי טעמא כופרא כפרה הוא והני לאו בני כפרה נינהו כיצד כגון שהעידו כי שורו של פלוני הרג פלוני שמחייבין אותו כופר ונמצאו זוממין אין משלמין את הכופר: ואין נמכרין בעבד עברי. מאי טעמא אמר רבא דאמר קרא אם אין לו ונמכר בגנבתו נמכר ולא בזממו. משום ר' עקיבא אמרו אף אין משלמין את הכ

ב) ס"ש ממון ביד בעלים מאי ניהו, 3) [נקמן ה", ג) [מגיעה טו:], ד) [מכות יח: ב"ק קפא. סנהדרין מד:], ה) [לעיל ב: נקמן ד:] ב"ק ה", ו) [ב"ק פט.] ז) רש"ל מ"ו, ח) רש"ל כשהפעל, ט) [טעיות], י) [ל"ל ביהב].

הגהות הב"ח

(א) גמ' העדמי. נ"ב פירוש לכיון דאמר הכי מייב נשלם חלקו מדיני דנזקי אע"פ דלא כוחס כל עיקר ועד זומס דנקטו רב נלו דוקא אלא אפי' לפ החס הוא אלא שאמר עדות שקר העדמי. אבל תוס' ס"ל דוקא היכא דשוב החס וס"ל להך שיעורא דהא דמניא עד שיזומו שייכס טעמא הוי משו שכוחס מלי למימר אמת העדמי ולא נקשמי להפסיד את מכירי מה שלין כן בשאייכס החזמו לכיון להמציאתה תורה לעדים שנאים להזימה ס"ב המשומים נקטו להפסיד ולפ"ז נמלי שכוחס נמי כיון שאמר עדות שקר העדמי ס"ב נקט להפסיד ממון מכירו בעדותו שלכך מייב נשלם כשכוחס אע"פ שלא החס בעדות, ז"ח בתוס' דכיון דאמר הכי ס"ב נקט להפסיד ממון מכירו שלכך מצלם חלקו והקשו ע"ז דהא ליכא למ"ד דמשלם ממון נמלי שכוחס דכיון דלא נתחייבו בעלמותו נשום מקום דמייב נשום פנים נשלם נמלי שכוחס ס"ב קשה (והשתר תוקן: (ב) רש"י ד"ה אמר רב פפא עד שהלוקח וכו' הלא. ס"ב למימה לתוס' לא התייבו לו לפרש מומתין עם מוצא הנאתה וכל השתא יעלמו ובהא לומדת פלוני ופפשר דעקיץ לי' תו להו"ל למימר כר תפדא דאמר נכנסי הבעל יתו כו': (ג) תוס' ד"ה נאומר וכו' משתע דכיון דאמר הכי א"כ נקט וכו' ולא נילף דהא ליכא מאן דאמר דמשלם ממון אלא ס"ב שניהם הזומו כמקום כ"ל: (ד) בא"ד לפרש דכשאמר עדות: (ה) ר"ח כיצד מאם בא למכור הוא זכות שקיבו לאחר כיצד: (ו) בא"ד השתר היו מפקידין: (ז) בא"ד בכתובה של זו:

מוסף רש"י

משלשין. לשון חלוקה (כתובות קד:). **עד שיזומו שניהם.** ילוף לה מקלקלי (שבועה כ:) כל מקום שנאמר עד הכי כאן שנים (חגיגה סז: וב"ב קנו: ה"ה). **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.** דבר המכחיש את הראשון נקרא כיון, לשון הגדה כמיכה קרא (בהעלותך מד:) דגבי עדות תרא הגדה כתיכה אם לא יגיד וגו' (כתובות יח:). **אומרין כמה אדם רוצה ליתן כו'.** לפי ותלי מתגרשה ע"י עדים אחרים, כי משמכחי הך עדים זוממין הוו מצלמין לה כל כתובתה, להא נעני לתפקדתי כולה מינה דקתמרי נתן לה, אבל השתא שמא תינה עתידה ליטול כתובתה לעולם, שמא תמות ויירשנה בעלה ונמצא שלא היו מפקידין אותה כלום, לפיכך אין אומרים לה כמה אדם רוצה ליתן לה מיד כשכתובתה על הספק שאם נתגרשה או שנתגרשה יטלנה הוא ואם תמות ירשנה בעלה והוא שנתן לה מעכשיו, דטובת הנאה זו מפקידין אותה מיד, שאם תצא למוכרה בטובת הנאה זו לא יטול (ב"ק פט:).

מאי ניהו. הא ממון ביד בעליו דקתמר ר"נ היינו דלא נעשה מעשה שעדיין לא שילם אלא שנגמר דינו לשלם: **משלשין ממון.** אם שלשה עדים הן או מרבעה משלשין ביניהם בית דין נעשין ביניהם להשוותם בפרעון אים לפי חלקו. אי נמי הכי משלשין ליגמא בעלמא הוא מחלקין הפרעון בין שלשתן והוא הדין נמי אם מרבעה הן מרבעין: **כל כמיניה.** בתמיה. וכי יכול הוא לחזור בו ויפטר הנדון מלשלם: **העדנו.** אלי ופלוני ואחרינו אינו מודה: **ושוייבנו ממון.** נב"ד שהזומנו והעמידנו הנדון בדין על הזמתנו וחייבונו בב"ד והתחזו שעתה ממונא הוא וגבייהו ואין זה מרמיע את עלמו שכבר הרמיעוהו אלכיס: **כיון דלחבריה לא מלי מחייב ליה. שלינו** נאמן על חבירו: **מתני' שגירש את אשתו.** בפניהו ביום פלוני וזה אומר לא גרשתי ואיני מייב לה כתובה ונאמנת ואיני מייב לה אמר אף אינו משלם ע"פ עצמו אלא באומר העדנו והזומנו בב"ד פלוני וחורבנו ממון ס"ד אמינא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל: **מתני'** מעידין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום ובין למחר סופו ליתן לה כתובתה (ו) אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ליתן לה כתובתה אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ראם מתה יירשנה בעלה: כיצד שמין. אמר רב חסדא בבעל. רב נתן בר הושעיא אמר באשה: אמר רב פפא באשה ובכתובתה פי' כשם שהעידו עליה שגירשה בעלה ונתן לה כתובתה ונמצאו זוממין אינן משלמין לה כל כתובתה אלא לפי טובת הנאת כתובתה כאשר הוא מפורש בפרק החובל בחברו (פח: פט:) הלכה חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כר' כן בכאן משלמין לאיש לפי טובת הנאתו בכתובת אשתו והיא תחתיה: כיצד אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות אשה זו בחיי בעלה ויירשנה בעלה יזכה בה הקונה אותה מן הבעל ואם נתאלמנה או נתגרשה תגבה כתובתה ואבדרי מעות הקונה וזהו שהיו מפסידין הבעל בעדותן שגירשה והוא שזממו לעשות לבעל. (וחלקן בזה רב חסדא אמר בבעל שמין אומרין כמה אדם רוצה ליתן כדי לקנות מזה הבעל מה שיירש כתובת אשתו לכשתמות והיא תחתיו כענין שפירשנו למעלה). ושומא זו רב חסדא אמר בבעל כלומר אומדין דעת זה הבעל בכמה מן המעות יתרצה זה למכור כתובת אשתו בטובת הנאה כענין שפירשנו למעלה. ורב נתן בר הושעיא אמר בדעת האשה אומדין רשמין בכמה תתרצה אשה זו שתמכור כתובתה בטובת הנאה כמו שפירשנו למעלה ג). ורב פפא הוסיף על דברי רב נתן ואמר באשה ובכתובתה הן שמין ד) נמצא רב נתן ורב פפא חולקין על רב חסדא ורבו עליו: [כאן חסרים מן הכתב ג' שיטין וחצין]:

באומר עדות שקר העדתי. ושוב הוזם לכחזיר מעמע (ג) דכי אמר הכי מעלם מלקו דע"כ נקט להפסיד ממון מכירו בעדותו ולא נרלה להו ליתן מלן דמעלם ממון מלנו ע"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם לכן יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן להשתמ יש לפרש (ד) כלאמר עדות שקר העדתי קומר עדותו ולא שייכא ביה תורת הזמה כי אם בחבירו ופריך הא כל כמיניה אפי' הוא בעלמו אמי לידי הזמה לכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והוי כלא אמר מת מדבריו וע"כ הוו שניהם זוממין ומשלמין ממון:

כיצד שמין. לאותו זכות שיש לו לבעל בכתובתה דמה שהיה מתמיו יותר מאם גרשה לפי שאמה מוצא לאותו יפוי כח שיש לו לבעל כמה שהיה מתמיו בב"ד לרכיס להאמד אם יאמרו לאמר זכות שפיקו שאם מתה יירשנה והשתי הוא יקנה מאמנו זכות שפיקה שאם מתגלמן או מתגרש שהיה תמכור לו בדמים מועטים ובעניו זה יפה כח שזכותו יותר מאם (ה) למכור הוא זכות שפיקו כילד הרי שהיתה כתובתה ק' מנה אם נם למכור זכות שפיקו יתן לו הלוקח ג' מנה נמצא שזכות הבעל כמה הוא כמה שהיה תמתיו עולה לנ' מנה בדרך זה וכשהיה מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה לפי שאין זכות שפיקה שוה כמו זכות שפיקו מדא שהוא מוחזק ועומד והיא מסקרא גוזיינא ועוד שהוא תוכל תמיד פירות הקרקע המיוחד לכתובתה ולא היא (ו)כך (ז)כשהוא מוכר זכות שפיקה הן לבעל הן לאחר ב' מנה הרי לך שיקוה מאמנו זכות שפיקה שהאמ לו כל כתובתה של ק' מנה ב' מנה והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל כמה שהיה תמתיו לס' מנה כדפירשתי ולכך מנעני ליה כילד שאין מי שמרגיש לשאר כמה מדא רוצה ליתן זכות שפיקה להיותו מרגיש וכל השאר יכול ליתן לו (ו) מפקידין אותו בעדותן שגירשה שהרי היו מחייבין אותו כל כתובתה ולישנא דאמרי' מעמע הכי דקתני אומרין כמה מדא רוצה ליתן שאם נתאלמנה או נתגרשה מעמע דשאין נשאה או לנשום נשאה לחייב העדים לשלם כל הכתובה חון מזכות שפיקה כדפי' שאם לא היה נפקד בעדותם כולי האי דשאל לא תמכור לו השאה זכות שפיקה ולכך אין לנו לשום נשאה כדפירשתי אלא שאין בעל כמה יתנו לו בזכות שפיקו אם יאמכור כה להיותו ג' מנה וכך ישלמו לו העדים שכך מפקידין אותו ושאם נתאלמנה או נתגרשה דאמרי' לאו למימר דשאין נשאה אלא שאין נשאה נפקד כשאין מעשה ידיה (ו) זו שהיא מלויה בספק שאם מתאלמן או מתגרש מנכנה היא ואם מתה יירשנה בעלה ושאין בית דין זכות שפיקו ויתנו לו: **מעידין** אנו באיש פלוני שגירש אשתו וכו'. ות"ת ולימייבו שאר כתות ט) (ועוכה) להא מפקידין לשאה וא"ל דמייבי שמעשה ידיה שהן י) בידו שוין כשאר כתות (ועוכה) ועוד י"ל שאומרת גירשתני וא"כ מאלה לבעלה אותן (ג') דבריה ואע"ג דאמרינן השאה שאמרה לבעלה גירשתני נאמנת ה"מ היכא דליכא עדים אבל היכא דאיכא עדים לא דאמרינן בכתובות פרק השאה שנאתאלמנה (דף כב:):

היכא

מאי ניהו דלא עשו מעשה היינו דרבה אימא וכן אמר ר"נ אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו מאי משלם לפי חלקו אילימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא תנינא [ב]משלשין במממן ואין משלשין במלקות אלא כגון דאיתזום חד מינייהו דמשלם פלגא דידיה ומי משלם והא תניא [ג]אין עד זומם משלם ממון עד שיזומו שניהם אמר רבא באומר עדות שקר [ד] העדתי כל כמיניה [ה]כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא באומר העדנו והזומנו בב"ד פלוני כמאן דלא כר"ע דאי כר"ע [ו]הא אמר אף אינו משלם ע"פ עצמו אלא [ז]באומר העדנו והזומנו בב"ד פלוני וחורבנו ממון ס"ד אמינא כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא מיחייב קמ"ל: **מתני' מעידין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום ובין למחר סופו ליתן לה כתובתה [ח]אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ליתן לה כתובתה אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ראם מתה יירשנה בעלה: **גמ'** כיצד שמין אמר רב חסדא בבעל. רב נתן בר אושעיא אומר באשה ובכתובתה: **מתני'** מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנן לו מכאן ועד שלשים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים [י]אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו**

ואע"ג

המעות יתרצה זה למכור כתובת אשתו בטובת הנאה כענין שפירשנו למעלה. ורב נתן בר הושעיא אמר בדעת האשה אומדין רשמין בכמה תתרצה אשה זו שתמכור כתובתה בטובת הנאה כמו שפירשנו למעלה ג). ורב פפא הוסיף על דברי רב נתן ואמר באשה ובכתובתה הן שמין ד) נמצא רב נתן ורב פפא חולקין על רב חסדא ורבו עליו: [כאן חסרים מן הכתב ג' שיטין וחצין]:

ט) פי' לפ מכעיא וכ"ה בטור מ"מ פי' לפ בשם רבינו יונ' ש"ך שם ס"ק ל' שהסכים זה: י) פי' לפ שמין ל': ו) דברי ר"ש לפ פירש ר"מ ועי' רש"י בשתור ורמב"ן מלחמות ובתשובות ובערוך שם וכרשב"ם:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו. כגון שבא ואמר אנו פלוני ופלוני העדנו והזהמנו בבית דינו של פלוני וחייבונו ממון זהו משלם לפי חלקו. ס"א כיון דלחבריה לא מצי מחייב ליה איהו נמי לא משלם קמ"ל דמשלם לפי חלקו. אבל אחר שהעיד אם חזר בו ואמר שקר העדתי לאו כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וכי תאי גוונא לא ל) סגיא דאינו משלם על פי עצמו אלא עדותו שהעיד עדות נכונה חשבינן ומהקיימת. וכן אם נמצא אחד מן העדים זומם אינו משלם כלל התניא לעולם אין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. אבל אם הזומו כולן משלמין כל אחד לפי חלקו דתנן משלשין במעות ואין משלשין במכות ג) אבל העידו שחייב מלקות ונמצאו זוממין כל אחד לוקה: מתני' מעידנו את איש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום לבין למחר סופו ליתן לה כתובתה אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ראם מתה יירשנה בעלה: כיצד שמין. אמר רב חסדא בבעל. רב נתן בר הושעיא אמר באשה: אמר רב פפא באשה ובכתובתה פי' כשם שהעידו עליה שגירשה בעלה ונתן לה כתובתה ונמצאו זוממין אינן משלמין לה כל כתובתה אלא לפי טובת הנאת כתובתה כאשר הוא מפורש בפרק החובל בחברו (פח: פט:) הלכה חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה כר' כן בכאן משלמין לאיש לפי טובת הנאתו בכתובת אשתו והיא תחתיה: כיצד אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות אשה זו בחיי בעלה ויירשנה בעלה יזכה בה הקונה אותה מן הבעל ואם נתאלמנה או נתגרשה תגבה כתובתה ואבדרי מעות הקונה וזהו שהיו מפסידין הבעל בעדותן שגירשה והוא שזממו לעשות לבעל. (וחלקן בזה רב חסדא אמר בבעל שמין אומרין כמה אדם רוצה ליתן כדי לקנות מזה הבעל מה שיירש כתובת אשתו לכשתמות והיא תחתיו כענין שפירשנו למעלה). ושומא זו רב חסדא אמר בבעל כלומר אומדין דעת זה הבעל בכמה מן

א) מיי' פ"כ מהל' עדות הל"ג עוש"מ סי' ל"ח: ב) מיי' פ"ג מהל' עדות הלכה ה סמג עשין קט עוש"ע ת"מ סי' כט ס"ק ל"ח: יא ג מיי' פי"ח מה הל' ח סמג עשין קי: יב ד ה מיי' פכ"ג מה הלכה ג סמג עוש"מ סי' לח: יג ו מיי' שם הלכה ב סמג שם עוש"מ שם:

איבא דאמרי המלוה חבירו (בשטר) לעשר שנים אין שביעית משמטתו. תומר ר"ת דהלכה כליעזר נמתניתין ה"ר מתני' מקיים ליה וקאמר לליעזר קמא (ו) ובמוזכרות הגיה ר"ת ז) זמן עשר ז) (כסף) כי ילוה ולא במשפט בחלי ימיו יעזבנו:

המוסר שטרותיו לב"ד. פירש הקונטר' להיינו פרוזבול ולא נראה להא דמסכת שביעית (פ"י מ"ב) תני המוסר שטרותיו לב"ד והלה קתני פרוזבול אינו משמט אלמא תרי מילי נינהו לכך נראה דתרי מילי נינהו ומוסר שטרותיו לב"ד מלתוריית"א אינו משמט:

ושמואל אומר אין לו עליו אונאה. וא"ת מי דמי הכא דשביעית ולאי עקר מגו דסתם מי יימר דעקר כדתמרי' בהזהב (ב"מ דף נא.): ש)[שמא] לית ליה בי חוגאה] וי"ל דה"ק מי יימר דעקר שמא יפרע לו קודם:

על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. פי' הקונטרס על מנת כי' כלומר אני מצטיידך מחוגאה שאין בו והרי יש בו חוגאה להויא מקח טעות שכשם ג) ולא נראה להיות מדמה ה"נ על מנת שלא תשמטני שביעית משמטת והתם לא שייך טעמא דמקח טעות ולכך פי' רשב"ם ע"מ שאין בו חוגאה משמע שלא יחול מיסור לגו ולא תהוי על המקח וע"כ הוא מל שאין יכול לבטל ד) מחוגאה חוגאה ע"מ שאין לך עלי חוגאה כלומר שלא תתבע לי החוגאה שלא תמחול לי תנאו קיים וה"ג על מנת שלא תשמטני שביעית כלומר שלא יחול מיסור שביעית מס מקח ממך אחר השמטה שביעית משמטתו והשמע ינאי שהן אין אומר

ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה [1]לא יגוש סוף אתי לידי לא יגוש מתיב רב כהנא אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי ליה אמר רבא הב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד דתנן [2]א"ההמלוה על המשכון [3]והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין איכא דאמרי א"ר יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים [4]אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש אמר רב כהנא אף אנן נמי תנינא אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידו בין ליתן מכאן ועד ל' יום ובין ליתן מכאן ועד עשר שנים ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעו שלומי ליה אמר רבא הב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד דתנן המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין ואמר רב יהודה אמר שמואל האומר לחבירו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטת לימא קסבר שמואל מחנה על מה שכתוב בתורה הוא [5]וכל המחנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והא איתמר [6]האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אומר [7]יש לו עליו אונאה ושמואל אומר אין לו עליו אונאה הא איתמר עלה [7]אמר רב ענן לדידי מפרשא [8]ליה מיניה דשמואל על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה ה"נ [9]על מנת שלא תשמטני בשביעית אין שביעית משמטתו ע"מ שלא תשמטני שביעית שביעית משמטתו תנא [10]המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום סבר רבה בר בר חנה קמיה דרב למימר ה"מ במלוה בשטר דלא עבד איניש דטרח דכתב שטר בציר מתלתין יומין אבל מלוה על פה לא אמר ליה רב הכי אמר חביבי [11]אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה תניא נמי הכי המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות משלשים יום אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה אמר ליה שמואל לרב מתנה [12]לא תיתיב [13]אכרעיך עד דמפרשת לה להא שמעתא מנא הא מילתא דאמור רבנן המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתובעו פחות מל' יום אחד המלוה בשטר ואחד המלוה על פה א"ל דכתיב [2]קרבה שנת השבע שנת השמטה ממשמע שנאמר קרבה שנת השבע איני יודע שהיא שנת שמטה אלא מה תלמוד לומר שנת השמטה לומר לך [14][יש] שמטה אחרת שהיא כזו ואיזו זו המלוה את חבירו סתם שאינו רשאי לתובעו בפחות משלשים יום [15]דאמר מר שלשים יום בשנה חשוב שנה [16]ואמר רב יהודה אמר רב [17]הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת בשביעית מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למגופת חבית א"ל זה חבור וזה אינו חבור ואמר רב יהודה אמר רב [18]שלשת לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב של יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו מתקיף לה רב כהנא וכי מה בין זה למי צבע דתנן [19]ר' יוסי אומר [20]מי צבע פוסלין את המקוה בשלשת לוגין א"ל רבא התם מיא דצבעא מקרי הכא חמרא מזיגא מקרי והתני רבי חייא הורידו את המקוה אמר רבא לא קשיא הא רבי יוחנן בן נורי הא רבנן דתנן [21]שלשת לוגין מים

חסר

משמטנו שביעית אין שביעית משמטתו שביעית משמטתו שביעית משמטתו ג): תניא המלוה את חבירו סתם אין רשאי לתובעו פחות מל' יום אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה. מנא הני מילי מדכתיב קרבה שנת השבע איני יודע שהיא שנת שמטה אלא יש לך שמטה אחרת שמשמטת בשנת השבע ואיזו היא זה המלוה את חבירו סתם שאין רשאי לתובעו פחות מל' יום שהן חשובין כשנה דאמר מר שלשים יום בשנה חשובים שנה: אמר רב הפותח בית הצואר בבגד בשבת בשגגה חייב חטאת. ואינו דומה למגופת החבית שמותר כי זה חיבור ומגופת החבית אינה חיבור. אמר רב ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין (ומראהן) [ומראיהן] כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ולא דמו למי צבע דפוסלין בג' לוגין דהתם מיא דצבעא מיקרו והמים הן שפוסלין המקוה הכא חמרא מזיגא מיקרי. איני והתניא ר' חייא הורידו את המקוה. כלומר ג' לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין הורידו את המקוה מהכשירו. ופירק רבא רב דאמר כר' יוחנן בן נורי ור' חייא כרבנן דתנן (במקואות פ"ו מ"ה) ג' לוגין

ז) כ"ה גירסת רבינו וכ"ה דעל מנת שלא תשמיטני (בנסיון הפסיל) שביעית הוא כלומר אמר על מנת שלא תשמיני אתה הלוה לא החוב שביעית. כי שביעית הוא כמו כשביעית כדפתיב משמטה שביעית (שמות כג יא):

ד א מיי' פ"ט מהל' שמיטין הל' יד סמג עשין קמט טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף ב ופטיר יב: **סז ב** מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יא: **סז ג** מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף י: **יז ד** מיי' פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ט סמג עשין מח טוש"ע ח"מ סי' לח סעיף ה נהג"ה: **יח ה** מיי' פי"ב מהלכות מכירה הל' ג סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רכז סעיף כא: **יט ו** מיי' פ"ט מהל' שמיטין הל' י סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' סז סעיף טו: **כ ז ח** מיי' פי"ג מהל' מלוה הלכה ה סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עג סעיף ז: **כא ט** מיי' פ"י מהל' שכנים הלכה י סמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סי' קי סעיף ג: **כב י** מיי' פ"ו מהל' מקוואות הלכה י סמג עשין רמח טוש"ע י"ד סי' לז סעיף כג: **כג כ** מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף כד ופעיף כה:

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה מיכא כו' קמא ובאזכרות הגיה: (ז) ד"ה על כו' שכתב לו ולא: (ח) בא"ד נבטל הלאו מאותה:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חברי לי' שנים אין שביעית משמטת ואע"ג דאחר עשר שנים אתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. ומסייעא ליה מהא דתנן אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהא בידו אלף זוז בין ליתנם מיכן עד שלשים יום ובין ליתנם מיכן ועד עשר שנים ואי אמרת המלוה לעשר שנים שביעית משמטתו כולהו אלף זוז בעי לשלומי דהא אי אפשר לעשר שנים בלא שמיטה. ודחה ז) רבה ואמר מתני' במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לב"ד דכי האי גוונא (המלוה לעשר שנים) אינו משמט דתנן המלוה את חברו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין. ואמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חברו על מנת שלא תשמטני שביעית כו'. ואסיק' אמר רב ענן לדידי מיפרשא לי מיניה דמר שמואל על מנת שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה על מנת שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה. הכא נמי על מנת שלא

תורה אור השלם

1. וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֶּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא יגוש אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַיְיָ:
דברים טו ב

2. הַשָּׁמֵר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:
דברים טו ט

מוסף רש"י

על מנת שאין לך עלי אונאה. על מנת שאין לך עלי דין חוגאה ממכור לך מפץ זה (כתובות פד:). יש לו עליו אונאה. דממנה על שלא תורה הוא שלו מוע (שם). על מנת שאין בו אונאה. פס אמר נלמוד זה מין זה לשון ממילא חוגאה, שלא לשון תביעה חוגאה, דעל מנת שאין בו חוגאה אמר והרי ים בו ומקח טעות נמי הוי ואם רצה לחזור מוזר לגמרי (ב"ו נא:). **הפותח בית הצואר.** של חנוך שבחמילא, חייב חטאת. דהשתא קמשרי ליה מנח וחייב משום מכה בפטיש והיינו גמר מלאכה (שבת מח:). **מה בין זה למגופת חבית.** דתנן (שם קמו.), מניח אדם חבית ומפיח את הפתח בפיוס ומניחה לפני התורמוסים (שם מח:). **זה** אינו חיבור. מגופה מינה מן החבית עצמו ואע"פ שדבוקה בו אינו חשוב מיטול שהרי ניעול עומדת, אבל כשנתרע טולו מיטול (שם).

ה) שביעית פ"י מ"ג גיטין לו:, ו) [קדושין יט: וש"נ], ז) [ב"מ נא.], ח) [תוספות דב"מ פרק י"], ט) [קדושין לו: וש"נ], י) [ועמ"ש תוס' מיר כד: בד"ה אמר שמואל וכו' פירוש על זה], יא) גירסת מהרי"ס, יב) כ"ה ב: [נדה מד: מה.], יג) שבת מה., יד) [מקואות פ"ו מ"ה], טו) עיתוספין כאן: מקואות פ"ו מ"ג, טז) חולין נו. מקואות פ"ו מ"ה, יז) [דכתיב טון], יח) [שביעית פ"י מ"ד], יט) רש"י המלוה ע"מ, כ) [יומא מנחות כתוס' דב"ב קמה: ד"ה ויתן ואין השביעית כו'], כא) רש"י פ"ק ב"ק, כב) רש"י פ"ק ב"ב, כג) רש"י

חסר קורטוב גרסינן הכא בריש׳ ובסיפ׳: **לא פסלוהו.** משום דחסרו קורטוב אבל מי הוי מעיקרא שלשת לוגין שלמים ונפל לתוכן קורטוב יין ומרחיקן כמדה יין פסלוהו. והא דמני רבי חייא הוריד את המקוה כי הא דתנ׳ **לא פסלוהו:** יין נמי משום דחסר קורטוב הוי וגבי יין נמי הוי מלי למימני כי הא גוונא בריש׳ ויתניהו במתני׳ בפ׳ הכי שלשת לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין או חלב דין שמרחיקין כמדה מים דין שמרחיקין כמדה יין לא פסלוהו אלא כי תורמת דמינת להו שהיין שהוא חלוש הופך את המים ממרחיקין אבל החלב אין דרכו להפוך את מרחיקין: **הלך אחר המרחה.** וגבי יין תפילו הוי מעיקרא שלשת לוגין שלמין כיון דמרחיקין כמדה יין לא פסלוהו. וכן כותחין קבר ליה וגבי חלב אע״ג דמעיקרא חסר קורטוב הוי משלים להו חלב: **והא מיבעיא בעי לה כו׳.** אהא (ג) פרכינן לתוקימנא לרב כרבי יוחנן בן נורי ולא כרבנן: **דבעי רב פפא.** רב לחמר לעיל לא פסלוהו ואי הוו שלמים פסלו ולא כרב ואיהו לחמר כר׳ יוחנן הו לחמת רב לא תני בריש׳ חסר קורטוב ומחמרה למילתיה דלעיל תפילו כרבנן דרבנן תרוייהו בעו שיעורא ומזומא ורב לחמר כדבעי הכל כדולי עלמא מזומא מיהת בעינן: **ורבא פשיטא ליה.** דרב תני חסר קורטוב בריש׳ בעי תנא קמא חלא שיעורא ורב דקפיד נמי מזומא כר׳ יוחנן בן נורי לחמרה למילתיה: **אמר רב יוסף לא שמיעא לי הא שמעתא.** תלמידו של רב יהודה הוי ולא שמעתי מפיו שמועה זו לחמרן לעילו בשמיה ג׳ לוגין שיעורא בעית לא פסלי, דרבנן תרתי בעו, שיעורא ומזומא (שם). **הכל הולך אחר המראה.** לכי כיכי לחולא בריש׳ ולחמרת לא פסלוהו, קיפא נמי זל בתר מזומא ולחמת פסלוהו (שם). **לא שמיעא לי הא שמעתא.** דרב יוסף תלמידו דרב יהודה שהוא תלמיד של רב ושמואל, ואלו רב יוסף ועקר תלמודו, וכשהיה שומע מימרל דרב ושמואל ואינו מכיר לפומה שמועה, מתמיה ואלו תלמידו של רב יהודה הוי ולא לחמר לי שמועה זו ואתני תלמידו מוכיחו (נדה לט: ע״פ נדרים מא:). **את אמרת לה ניהלן.** קודם מוליך (נדה לט:). **שלא השם המביאן לידי מכות כו׳.** המקוה המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין, מלקות מלא תעשה, תשלומין מתאחר זמן, וכיון דאי אפשר שמות הן חייב על שניהם (מכות לב:).

אמר רב יהודה אמר רב חבית מלאה מים. כך גירס׳ הקונטרס וקאמר לא עלתה לו טבילה משום שתופין ולא נראה להם מדשוי להו השקה כמחוברים לטהרם מטומאתם הוא דאין לענין טבילה נמי ועוד דלמרינן בגמ׳ (דף יח: ושם) מטבילין כלי על גבי מימיו לטהרו והיכי סלקא לים טבילה

חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה יין ונפלו למקוה לא פסלוהו [א]וכן ג׳ לוגין מים חסר קורטוב שנפל לתוכן קורטוב חלב ומראיהן כמראה מים ונפלו למקוה לא פסלוהו ר׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר המראה [ב] **הא מיבעיא בעי לה רב פפא** דבעי רב פפא רב תני חסר קורטוב בריש׳ אבל שלשה לוגין לתנא קמא פסלי ואתא ר׳ יוחנן למימר הכל הולך אחר המראה ורב [ג] אומר כר׳ יוחנן בן נורי או דלמא [ד]רב לא תני חסר קורטוב בריש׳ ור׳ יוחנן בן נורי כי פליג אסיפא הוא דפליג ורב דאמר כדברי הכל לרב פפא מיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה [ה]אמר רב יוסף לא שמיעא לי האי שמעתא אמר ליה אביי את אמרת [ו]לה ניהלן והכי אמרת ניהלן דרב לא תני חסר קורטוב בריש׳ ורבי יוחנן אסיפא פליג ורב דאמר כדברי הכל ואמר רב יהודה אמר רב [ז]חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לשלשה לוגין שלא יהו במקום אחד ודוקא לים הגדול דקאי וקיימא אבל נהרא בעלמא לא תניא נמי הכי חבית מליאה יין שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לשלשה לוגין שאובין שלא יהו במקום אחד [ח]וכן ככר של תרומה שנפל שם טמא מאי וכן מהו דתימא התם אוקי גברא אחזקיה הכא אוקי תרומה אחזקה קמ״ל: **מתני׳** [ט]מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין לו **לידי מכות מביאן לידי תשלומין דברי ר׳ מאיר וחכ״א** [י]כל המשלם אינו לוקה מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין לוקין שמונים משום [א]לא תענה ברעך עד שקר ומשום [ב]ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וחכ״א [י]אין לוקין אלא ארבעים: **גמ׳** בשלמא

מימיו לטהרו והיכי סלקא לים טבילה נגו מגא הא המים שבתוכו שתופין ולא מיערבי ובהשקה בעלמא ט)עדיף להו מגא ולאי נעשין מחוברין גם לענין טבילה לכך נראה דגרסינן בפ״ק דיהוא תבית מלאה יין ולכך לא עלתה לו טבילה דמי היס קוו וקיימי ושמא עדיין הוא לבור ועומד במקומו (ד) ומיקור ניכר ועומל ניין אבל נהרא בעלמא לא דומיי מתערב במיס ואו לא היס בעין ועלתה לו טבילה ומיילי ניין לבן שתינו מצנה מרחית המיס דאי ניין מדוס ניימי אס לא היס בעין מרחית המיס אס לא: **תניא** נמי הכי חבית מלאה יין. וגס רש״י לא גריס הכא מיס כי אס יין דאס לא כן מאי קאמר וכן ככר של תרומה שנפל לאס טמא (ה) והא ט)[לפי׳] בעיינייהו ולא נתערבו מ״מ אינה מקבלת טומאה (וטהרה) [דטהרו] בהשקה דהרי הס מחוברין למקוה והכי תנן בגיליה (דף יח:):

מטבילין כלי ע״ג מימיו לטהרו:

לוקין ומשלמין שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין. פי׳ (ו) מקרא המלמיל לידי מכות אינו מלא תענה אינו מביאן לידי תשלומין אלא מקרא ועשיתם לו כאשר זמם ומ״ה לוקה ומשלם משמע לאי ליכא אלא אל קרא אינו לוקה ומשלם ומקרא הא למרי׳ דהשוכר את הפועלים (ב״מ דף לא. ושם) המוסס פי פרה לדום בה לוקה ומשלם אע״ג דליכא אלא אל לאו אלא מחסום לכך פירש ה״ר מאיר מבורגוש דה״ק שלא השם המביאן לידי מכות (ו) אינו לריך להשלים לידי תשלומין דתשלומין לא נעו לוהרה אלא נעו לוהרה ולאי לא לקי דלא למלקות אתא כי אס לתשלומין דלמרינן (לקמן דף יג:) אלא מעתה לאזהרת מיתת ב״ד אין לוקין עליו אלא לא נעו אזהרה לליכא אזהרה בשן ועין וכתיב שלם ישלם אלא אזהרה הלכך לא תענה למלקות אתא וכן בהך דלשון עשה הלכל שור בדיבו ושמעת שפיר אלא לא אזהרה אלא ע״כ אזהרה כי אתא למלקות אתא: בשלמא

לאזהרה דלא תחסום לא אתיא אלא למלקות דתשלומין ממילא נפקא דכיון דאינו רשאי לחסום אין הוא שישלם מה שלחוא לאכול בשעה שעה דליכא למימר לאזהרה אתא למלקות אלא כן לכתוב קרא בלשון עשה הלכל שור בדיבו ושמעת שפיר אלא לא אזהרה אלא ע״כ אזהרה כי אתא למלקות אתא: בשלמא

אחר שטבל זה ועלה: **טמא.** שמא היין עומד במקומו ועטמא מחמת המלח וחזר ועטמא את הככר: **מאי וכן.** פשיטא כיון דחייסת לשמא היין עומד במקומו ליכא למיסס שנטמא הככר: **מהו דתימא.** קס על גב דלגבי טבילה חייסינן לגבי ככר לא חייסינן דהא מילתא פשיקא היא לי לקי יין נדוכתיה לי לא וגבי גברא הוא דאמרינן לא עלתה לו טבילה לוקי גברא מחזקיה [ו]והוא טמא היה ובטבילת ספק אתה בא לטהרו אל תטהרנו משפק והכא נמי לוקי תרומה מחזקה והיא מחזקה טהורה קיימא קמ״ל: **מתני׳ שלא השם המחייבו מלקות מחייבו תשלומין.** מלקות משום לא תענה ותשלומין משום שמי לשעיות. ובמסקנא המקרא: **כל המשלם אינו לוקה.** דכתיב כדי לשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא אתה מחייבו משום שתי לשעיות. ובמסקנא כתובות (דף לב:) מקשינן ושמא כל הלוקה אינו משלם ולקו כל הזוממין ולא ישלמו ומשנינן בפירוש רבתה תורה עליהם זוממין לתשלומין ולילף לה התם: **אין לוקין אלא מדבריהם.** משום דאתר זמם אל משום לא תענה לא לקי כדאמרת בגמרא: **גמ׳** מוליא

מעידנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין דברי ר׳ מאיר. פי׳ לוקין שעברו על לא תענה ומשלמין מדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם. וחכ״א כל המשלם אינו לוקה

ט) וכן פי׳ כל המפרשים דמתני׳ ועי׳ תוס׳ רש״ק שם ועי׳ בתוס׳ שנ״ן כאן: ו) נראה שכוון רבינו כזה לאין הולכין אחר המלמה לקולא בשפיפה קי״ל אבל בשפיפה קי״ל אין הולכין אחר המלמה וכן פסקו הפוסקים: ז) עי׳ ריטב״א: ח) עיין בתי׳ הרמב״ן שכתב וכן ר״ת הניח זה התופסתא כאן בכתובות וכו׳ אלא שאין זה מחוור כאיני וכו׳:

מסורת הש״ס

ט) [עירובין י, ושי״ן], ב) ר״ח לך, ג) [כתובות לב:, ד] [ג:], ה) [כלאים בגדים מג.], ו) [שבת יג:], ז) [וכן בחזקת טמא רש״י, ח) ע״ל טריף, ט) ניר׳ רש״י,

תורה אור השלם

1. לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר:
שמות כ יג
2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ המלמה והא מינטיף: (ב) שם וכ דאמר כל׳ יוחנן: (ג) רש״י ד״ה והא כו׳ אמת פריך לתוקימנא: (ד) תוס׳ ד״ה אמר יכו׳ במקומו ראינו ניכר: (ה) ד״ה תניא וכו׳ שמא דאע״פ דהוו נעייניהו וכו׳ מ״מ הכבר מינה מקבלת: (ו) ד״ה לוקין וכו׳ פי׳ רש״י מקלת: (ז) באי״ד מכות מביאו לידי תשלומין כלומר מינו לגיך:

מוסף רש״י

ומראיהן כמראה יין כו׳ לא פסלוהו. דאע״ג לחיכן ג׳ לוגין שלמים, ניין למומיהו דממרי לא פסלי (חוליו כו:). שנפל לתוכן קורטוב חלב. שהיו דומה את מרחה המים, ומראיהן כמראה מים. ניין לליכל שיעורא בעית לא פסלי, דרבנן תרתי בעו, שיעורא ומזומא (שם). הכל הולך אחר המראה. לכי כיכי לחולא בריש׳ ולחמרת לא פסלוהו, קיפא נמי זל בתר מזומא ולחמת פסלוהו (שם). לא שמיעא לי הא שמעתא. דרב יוסף תלמידו דרב יהודה שהוא תלמיד של רב ושמואל, ואלו רב יוסף ועקר תלמודו, וכשהיה שומע מימרל דרב ושמואל ואינו מכיר לפומה שמועה, מתמיה ואלו תלמידו של רב יהודה הוי ולא לחמר לי שמועה זו ואתני תלמידו מוכיחו (נדה לט: ע״פ נדרים מא:). את אמרת לה ניהלן. קודם מוליך (נדה לט:). שלא השם המביאן לידי מכות כו׳. המקוה המביאו לידי מלקות אינו מביאו לתשלומין, מלקות מלא תעשה, תשלומין מתאחר זמן, וכיון דאי אפשר שמות הן חייב על שניהם (מכות לב:).

רבינו חננאל

[חסר קורטוב] מים שנפל לתוכן קורטוב יין ומראיהן כמראה היין ונפלו למקוה לא פסלוהו. ג׳ לוגין חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב הלב ונהרי מראיהן כמראה מים ונפלו למקוה לא פסלוהו ר׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר הנראה: ואקשינן. איני דפשטה רב כר׳ יוחנן בן נורי ור׳ חייא כרבנן ה״א רב פפא מיבעיא הוה בעי לה (ואמר) והוה אמר רב בריש׳ דמתני׳ הכי תני לה ג׳ לוגין מים חסר קורטוב ונפל לתוכן קורטוב יין לא פסלו המקוה הא ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין פסלי המקוה ור׳ יוחנן בן נורי אומר הכל הולך אחר הנראה וכיון שמראיהן כמראה יין אע״פ שנפל לתוך ג׳ לוגין לא פסלו המקוה ורב דאמר כר׳ יוחנן בן נורי אי דלמא רב מתניתין ג׳ לוגין שנפל לתוכן קורטוב יין לא פסלו המקוה הא ג׳ לוגין מים שנפל לתוכן קורטוב יין דאמר כר

בשלמא לרבנן כתיב כדי רשעתו כו'. והאי רשע רוצה לומר ממון כדמוכח בכתובות (דף לב: ושם) גבי ר' מאיר מאי טעמא פירוש הא כתיב כדי רשעתו דמשמע משום רשעה אחת אתה מחייבו וכו' וא"ת ומאי פריך והא כתובות מוקי לה בקרא דלוקין ולמיתה וי"ל דכל זה מן הספרא גבי ר' מאיר הוה ליה למדרש ולומר רשעתו שאין אתה מחייבו משום שתי רשעיות ג) וגבי לוקין ולמיתה: **גמר** מוציא שם רע. וא"ת גילפו נמי עדים זוממין ממונא שם רע לעשׂ"ד (ו) דהאי

להכרזה. דלמרינן בסנהדרין גמלו הן הנמנקין (לף פט.) מלרגום לריטין הכרזה למאר שנעגמו בג"ד לריטין ג"ד להכרין לך וכך נהרג פלוני בג"ד על עבירה פלונית כדי לדדות לת הלומעין: **מוימטו וירלו נפקא**. ולמוכרה מלא יוסיפו[ע]: **מתני' משלשין בממון**. כדמפרש ולחזל: **גמ' מנהני מילי**. דכל מאר קופא לת המרבעים: **רשע בחייבי מיתות**. לאמר הוא רשע למות: **בחייבי מלקות**. לא בן הכות הכתוב: **כאשר זמם**. שיקבל הדגון מלקות שלימה: **ממון מלטרף**. והכי קיבל מה שרלו להפסידו בין כולם: **מתני' שיזומו את עלמן**. שיזומו לותן בעסקי גופן ולא בעסקי הממון והכרוג כדמפרש ולחזל: **גמ' לאחריס**. שהעידו עליו בעדות הרלשונים: **ושזומו**. אלו הלנים שהזימו לת הרלשונים הזימו גם לת המאריכים: **אפילו**. לא הן מלא כמות זו לאמר זו וכא לאמת הזימתן כולן יהרגו: **פיסקעים היא** זו. הכא הזאת כת של עדות קרא ופקיעא[ב] היא. כך נקלו עלא בירבים להזיק לת כל הנא להעיד עליו: **גמ' גופא של עדות**. גופן של עדים: **לענות כו סרה**. כפרלא עדים זוממין כתיב. קרא עדות המוסרת שהוסרו משם: **ביה**. בתרקלין גדול: **להורג בריא**. שלא מאור עיניהם של אלו בריא ולופין למרחוק יותר ממנו[ג]: **גמלא פרחא**. מין גמליס יש שהם קלים במהלתם בעוף הפורח: **ולא עוד אלא אפי' לאמרו**. המזימין בערב שבת הרגו שהקדימו מוכתו יותר מן הרלשונים: **הרי אלו**. הזוממין נהרגין ולא לאמרינן בגבדא קטילא לאקוד: **מאי טעמא דבעידנא דקא מסהדי**. כשבאו יום שליפי בשבת להעיד עליו לאמר בגבא לאו בר קטלא שלא הועד עליו בבית דין ואילו הוה לאי אומד שהוא מעיד בסוף יום ואין לאי זמן להזמיד אלא לאחר שבת ואי אפשר להזמיד לאחר שבת שהרי כבר נגמר דינו של אותו לאי לסקילה ביום שבת ולא עוד אלא

ג) **אימטטית** היא. כרב מלפס פי' לשון סקטים (שבת דף פט:): **חייבי** מלקיות מנין. פי' מנין לומין עד שיגמר הדין על פיסס ופ"ת ומ"מ לא בעי גמי (ג) כן חייבי ממון מנין לומין מסלמין ממון עד שיגמר דינו על פיסס וי"ל דכמו דבדיני נפשות דרשינן עד שיגמר דינו מקרא דנפש בנפש דכתיב בעדים זוממין כמו כן כתיב ממון בעדים זוממין דכתיב (ג) יד ליד לא יקרא דמפקי מיניה (כתובות דף לב:) דממונא מסלמין

ולרשינן מיניה עד שיגמר הדין:

חייבי גלויות מנין. פירום מנין לומין לוקין עד שיגמר דינו וקשיא להא דאמרינן בחייבי גלויות הרי הן חייבי מלקות וחייבי מלקות כבר גמרינו מרשע רשע ופ"ה דמהניא לא ילפינן מלא עדים זוממין שהרשיעו הגדון (ד) ללקות או למיתה דהתי קרא דרשע רשע בגילונין כתיב בחבל דרשעו הגדון בגילונין לא גמרינן:

אף השנים מוימין הג' ומנין **אפי'** הן מאה ת"ל עדים. מימה לימא דעדים אמא אפי' לאהרעה (ה) ונמלא אמר קרוב או פסול יוצר מן הג' דלחייבי נקלא אבל טפי מהרעה לא ויל"ל היון שכא אמא מומא אמי כמות הוא הדין מאה:

אמר

אי איסטטית היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא אמר ר' אבהו שקדמו והרגו מאי דהוה הוה אלא אמר רבא הכי קאמר אם אינה אלא כת אחת נהרגת אי איכא טפי אין נהרגין הא בלבד קאמר קשיא ההיא איתתא דאתאי סהדי ואישתקור אייתי סהדי ואישתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא אישתקור אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל ר' אלעזר (ו)אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו זימנין הוו יתבי קמיה דרבי יוחנן אתא כי האי מעשה לקמייהו אמר ריש לקיש הוחזקה זו א"ל רבי יוחנן אם הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו (ז)הדר חזיה לרבי אלעזר בישות אמר ליה שמעת מילי (ח)מבר נפחא ולא אמרת לי משמיה לימא ריש לקיש דאמר כרבי יהודה ורבי יוחנן דאמר כרבנן אמר לך ריש לקיש אנא דאמרי לך אפי' לרבנן עד כאן לא קא אמרי רבנן התם דליכא דקא מהדרא אבל הכא איכא הא דקא מהדרא ורבי יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יהודה עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם דאמרינן אטו כולי עלמא גבי הני הוו קיימי אבל הכא הני ידעי בסהדותא והני לא ידעי בסהדותא: **מתני'** (ט)אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג (י)**שנאמר** יונפש [א] **תחת נפש** אמרו להם חכמים והלא כבר נאמר (כ)ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם כן למה נאמר נפש [ב] תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו תלמוד לומר נפש [ג] תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: **גמ'** (כ)תנא בריבי אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין אמר אביו בני לאו קל וחומר הוא אמר לו לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא (ל)איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אמו ובת אביו מנין ת"ל ערות אחותו גילה עד שלא יאמר יש לי בדין אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אמו לא כל שכן הא למדת (מ)שאין עונשין מן הדין עונש שמענו אזהרה מנין תלמוד לומר (נ)ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו מנין תלמוד לומר (ס)ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין מה אם הוזהר על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו בת אביו ובת אמו לא כל שכן הא למדת (פ)שאין מזהירין מן הדין (צ)חייבי מלקיות מנין תלמוד לומר (ק)רשע רשע חייבי גלויות מנין אתיא רוצח רוצח תניא (ר)אמר רבי יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הגדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא (ש)שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים (ת)אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם ואין לוקין עד שיזומו שניהם מיד קבל עליו ר' יהודה בן טבאי שאינו מורה הוראה אלא לפני שמעון בן שטח וכל ימיו של ר' יהודה בן טבאי היה משתטח על קברו של אותו העד והיה קולו נשמע וכסבורין העם לומר קולו של הרוג אמר קולי שלי הוא תדעו למחר הוא מת אין קולו נשמע אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי דלמא בדינא קם בהדיה אי נמי פיוסי פייסיה: **מתני'** [ד] שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב בשלשה אלא (ב)להקיש (ג)(שלשה לשנים) מה שלשה מזימין את השנים אף השנים יזומו את הג' ומנין (ד)אפי' מאה ת"ל עדים ר' שמעון אומר מה שנים אינן נהרגין עד שיהיו שניהם זוממין (ה)אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין ומנין אפי' מאה ת"ל עדים (ו)רבי עקיבא אומר לא בא השלישי להקל אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו ואם כן ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה (ז)אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מנין אפי' מאה ת"ל עדים

טועה מרובה ממדה פורעות נמדה טובה הוא אומר (שמות לד) (ח)נוצר חסד לאלפים נמדת פורענות הוא אומר (שם) על שלשים ועל רבעים: **נדיני**

מי שקדמו והרגו. את הכת הראשונה קודם שמזמו כת שניה: **מאי דהוה הוה.** ולמה לי למיתני אלא כת ראשונה: **אלא.** משמע שיש עוד לחלוק: **אישתקור.** הכחישו זה את זה בדבריהם ונית דין כשנדקדקו: **סוהזקה זו.** להניח עדי שקר ולא נקבל עוד עדות לחלוק: **אם היא הוחזקה.** לחזר לחלוק כל ישראל מי הוחזקו לשמוע לה שתחזיק את החבירים כשקרים: **וזימנין.** פעם לחלוק: **הדר חזייה לר' אלעזר בישות.** החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל בהן כדי שלעזר בפנים זועפות שסבין ריש לקיש שמעו ר' אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן וכשאמרה לו לא לחלוק אמרה בשמו: **דאמר כר' יהודה.** בשתיעתן מיסטטית היא זו והוחזקה להזיס: **דקא מהדרא.** לבקש ולסבור עדי שקר: **הני ידעי כסהדותא.** אלו החבירים ידעי בעדותה של זו: **מתני' עד שיגמר הדין.** אלא אם כן נגמר אחלה הדין של הגדון ליהרג ולחר כך הוחזו: **נפש בנפש.** בעדים זוממין כתיב לא חמום עיך נפש בנפש: **לעשות לאחיו.** משמע שהרי לחיו עדיין קיים: **יכול משקבלו עדותן.** ובאלה להס הזמה מיד קודס גמר דינו של גדון יהרגו: **גמ' כריבי אומר.** כך היה שמו(ם): **הרגו.** אלא הוחזו על שהרג הגדון על פיסס: **חייבי מלקיות מנלן.** למתניתין קאי דאמר אין עונשין דין הזמה על שיגמר הדין ויליף לה מנפש בנפש דמשמעי בחייבי מיתות חייבי מלקות מנלן העידוהו שחייב מלקות והזמו מנלן לדין לוקין אלא אם כן נגמר הדין אלא על פיסס: **חייבי גלויות מנלן.** העידוהו שחייב לגלות והזמו ומנן (ב)למתניתין קופא אם הרגיעים מנלן(ג) עד שיגמר הדין דהני הוחיל וגלו מדין כלאחר זמן הוה קא מתרגו לו אחי מלקות דילמו מגזירה שוה דרשע רשע דמסהמה לא ילפינן אלא עדים זוממין שהרשיעו הגדון ללקות (ד)(או למיתה) דהתי רשע רשע בגילונין כתיב: **אלא בנחמה.** לא אלאה בנחמה וגמרא הפסו לנרכה. פ"ת אלאה בנחמה נשבע ימותו בניו ואלאה בנחמה: **אם לא הרגתי עד זומם.** אלא הוסס אלא אחד מהס והרגתיו: **שהרי אמרו חכמים כו'.** מתניתין היא מה שניס אין נהרגין עד שיזומו שניהס (ה)לכתיב והנה עד שקר העד ואחר מר (שמוא דף ג:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **אלא בפני עמנו.** אס יטעה יהלמו: **לסכורין.** הכלה(ו) בגילה או ביוס ואין נוחין לומו: **מתני' מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהס.** לפפרישית לעיל: **ר' עקיבא אומר לא בא השלישי כו'.** לא הוצרך ללמדנו זאת לממילא ידעינן שנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדיות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולס שהרי כולס כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא אלא להחמיר עליו שלא יאחר הזמה ובגלו הוא היתה העדות מתקיימת לא יעשו כן דין הזמה לימלך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר: **על אחת כמה וכמה כו'.** (ט)שמעינו מלה

העדות מתקיימת בב': כמו שמתקיימת בק' נמצאת עדות ק' כעדות ב': כך לענין דין הזמה (ק"ב) [ק' וב'] שוים

ג) לפי גירסת רבינו מוכח קושית הר"ש ע"ש: ד) כאיתא הגירסא בגיטין

תורה אור השלם

1. וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ:
שמות כא כג

2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ:
דברים יט יט

3. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:
ויקרא כ יז

4. עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן:
ויקרא יח ט

5. עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ:
ויקרא יח יא

6. עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד:
דברים יז ו

רבינו חננאל

ואוקמה ר' אבהו לטעמא דר' יהודה בשקדמו והרגו הראשונה ולולי כן אפי' הראשונה אינה נהרגת. ההיא דמייתי סהדי ואישתקור אייתי אחריני ואישתקור אייתי שהדי אחריני אמר ריש לקיש הוחזקה זו. א"ר יוחנן אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו כלומר כשרין הן כרבנן דמתניתין דאמרי כל זמן שלא הוזמו כשרין הן. ואמר לך ר' יוחנן אפילו ר' יהודה לא פסלינהו אלא דאמר אטו הני הוו בהדי הני והני בהדי הני דקא מסהדי הכי אבל הכא אפי' ר' יהודה מודה דכשרין מ"ט הני הוא דהוו ידעי בשהדותא אבל הני דאישתקור לא הוו ידעי. והלכתא כר' יוחנן. פי' הדר חזא (ליה ר') [לר'] אלעזר בישות. החזיר פניו ריש לקיש ונסתכל בר' אלעזר בן פדת תלמיד ר' יוחנן בפנים רעות כלומר תשמע השמועות מפי ר' יוחנן ואינך אומרן משמו אילו הגדת לי כי ר' יוחנן אמר כך לא הייתי שונה בפניו: אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין. תניא רבי(ג) אומר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין. א"ל אביו ק"ו הוא. א"ל לימדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין דתניא ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו אין לי אלא כו' ופשוטה היא. ואסיק' שאין עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין. וכן בחייבי מלקיות אתיא רשע (הוא) [רשע]. כתיב בחייבי מיתות אשר הוא

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על אחת וכו' שמצינו מדה טובה. עי' לקמן דף כג ע"ב ברש"י ד"ה על אחת כמה וכמה:

הגהות הב"ח

(ו) הום' ד"ה מייבי מלקיות וכו' ומ"מ לא בעי גמי הכי מייבי ממון:

הגהות הגר"א

[א ב ג:] בכשנה נפש בנפש בל"ל (וכ"ה ברש"י ובספרי ועי' תוי"ט): [ד] בכשנה ע"פ שני עדים או [ע"פ] שלשה עדים יקום דבר בל"ל. והוא בדכריס יט:

מוסף רש"י

הדר. ריס לקיש, חזיה לרבי אלעזר בישות. מחזיר פניו ונסתכל בר"ל בענין רעה, שהניח שמפי ר' יוחנן שמע לשון זה, וכשאמר לשון זה לא אמרה בשם ר' יוחנן לפיכך לא קיבלה היטיב (כתובות כה:).

המשך בעמוד הבא

רבינו חננאל (המשך)

רשע למות ובחייבי מלקיות כתיב והיה אם בן הכות הרשע מה בחייבי כריתות ובחייבי מיתות אין עונשין ראין מזהירין מן הדין כך חייבי מלקיות. בחייבי גלויות נמי אתיא רוצח רוצח. תניא אין העדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהן וכך אין לוקין ואין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. הצדוקין היו אומרים אין העדים זוממין נהרגין עד שיהרג הנידון: על פי שנים עדים או שלשה עדים כו' עד מנין אפילו הן מאה ת"ל עדים. פי' כשם שג' עדים מזימין ב' כך ב' מזימין ג' ומנין אפילו ק' שהעידו שב' באין ומזימין אותן ת"ל עדים. כלומר כי דין

ביצד העדים פרק ראשון מכות ו.

אמר רבי (ס) יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות. פי' הקונטרס משום דכתיב והלילו העדה ומהדרינן מזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **כזמן שהתרו כהן.** ובדיני נפשות כי ממרינן בטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשמתף בעדות מתחלה להיות מן המתרין בעובדי עבירה: **אבל אם לא התרו כהן.** ולא כוונו להיות עדים נדבר לא בטלה עדות המחרים בשביל רחיימן של מלו דמה יעשו שני אחין שראו עם שליפי מן הסוף בחמד שהרג את הנפש: **גמ'** אמר רבא (ע) והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור. תמס קשמרה מתני' מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשני כתות לכל דבר: **ולא אחד ואחד.** התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו: **הרוג יליל.** לרבי יוסי דאמר לף בגא תתרו שלא נתכוון להעיד הוה מציל את הגדון מפני קורבה הרוג נמי יליל את הגדון שהרי גם הוא רשה והוא קרוב מלל עלמו: **כשהרגו מאחוריו.** מתקיימין כל המקרלות שמחייבין את הרוצח ליהרג: **יקום דבר.** כתיב נהמי קרא שעשאן לכולם כשנים דהיינו העדים אבל לא בעוסי הדבר: **היכי ממרינן לה.** לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו: מתני'

אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר רבי אומר (פ)[א]אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: **גמ'** אמר רבא (ב)והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור (ג)אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור היכי דמי (ד)כדי שאילת תלמיד לרב מאה טובא הוו אמר ליה (ה)כל חד וחד בתוך כדי דיבור של חבירו: (ו)רבי עקיבא אומר לא בא שלישי כו' ומה שנים כו': אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה הרוג יציל כשהרגו מאחוריו נרבע יציל כשרבעו מאחוריו הורג ורובע יצילו אישתיק כי אתא לקמיה דרבא אמר ליה (ז)יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר: (ח)אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר רבי אומר (ט)אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: **גמ'** אמר רבא (י)והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור. תמס קשמרה מתני' מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשני כתות לכל דבר: **ולא אחד ואחד.** התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו: **הרוג יליל.** לרבי יוסי דאמר לף בגא תתרו שלא נתכוון להעיד הוה מציל את הגדון מפני קורבה הרוג נמי יליל את הגדון שהרי גם הוא רשה והוא קרוב מלל עלמו: **כשהרגו מאחוריו.** מתקיימין כל המקרלות שמחייבין את הרוצח ליהרג: **יקום דבר.** כתיב נהמי קרא שעשאן לכולם כשנים דהיינו העדים אבל לא בעוסי הדבר: **היכי ממרינן לה.** לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו: מתני'

אתיתו אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למיחזי אתו (ל)[ב]**מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ורב נחמן אומר (ג)הלכה כרבי:**

כדיני נפשות. דכתיב (ד)והלילו העדה ומהדרינן מזכותא: **אחד דיני ממונות.** נמי עדותן בטלה: **כזמן שהתרו כהן.** ובדיני נפשות כי ממרינן בטלה בזמן שהקרוב או הפסול נשמתף בעדות מתחלה להיות מן המתרין בעובדי עבירה: **אבל אם לא התרו כהן.** ולא כוונו להיות עדים נדבר לא בטלה עדות המחרים בשביל רחיימן של מלו דמה יעשו שני אחין שראו עם שליפי מן הסוף בחמד שהרג את הנפש: **גמ'** אמר רבא (ה)והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור. תמס קשמרה מתני' מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כשני כתות לכל דבר: **ולא אחד ואחד.** התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו: **הרוג יליל.** לרבי יוסי דאמר לף בגא תתרו שלא נתכוון להעיד הוה מציל את הגדון מפני קורבה הרוג נמי יליל את הגדון שהרי גם הוא רשה והוא קרוב מלל עלמו: **כשהרגו מאחוריו.** מתקיימין כל המקרלות שמחייבין את הרוצח ליהרג: **יקום דבר.** כתיב נהמי קרא שעשאן לכולם כשנים דהיינו העדים אבל לא בעוסי הדבר: **היכי ממרינן לה.** לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו: מתני'

אתיתו אי אמרי לאסהודי אתו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אי אמרי למיחזי אתו (ל)[ב]**מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש: איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי ורב נחמן אומר** (ג)**הלכה כרבי:**

רבא היכי אמרינן להו כלומר (אין) [איזו] דרך זו התראה ששנה במשנתנו. ואמר אמרינן להו למיחזי אתיתו שמא שמעתם צעקה ורצתם לראות מה היא ולא לעדות נקבצתם ונזדמן לכם וראיתם שזה הרג את זה או נזדמן לכם וראיתם שזה הלוה לזה כך וכך ממון אם כן ראיתם מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש תיבטל העדות בכך והן לא באו להעיד אלא לראות בלבד. ועמד הדבר כי אין העדות מתבטלת אלא אם אומרים להעיד נתכוונו ונתקבצו לכך ונמצא א' מאלו שנתכוונו לעדות קרוב או פסול. ויש מי שמפרש כי בזמן ההגדה אומרים להן לראות באתם (אין) [או] להגיד העדות באתם. ויש על הפירוש הזה (ג) פירכא ולא חפצנו להאריך. אמנם הדבר שקבלנו מרבותינו הוא שפירשנו. וקי"ל כרבי דאמר רב נחמן דהלכתא כוותיה סבירא ליה. ודאמר רבי במשנתנו בזמן שהתרו בהן אמר רבא היכי אמרינן להו כלומר (אין) [איזו] דרך זו התראה ששנה במשנתנו. ואמר אמרינן להו למיחזי אתיתו שמא שמעתם צעקה ורצתם לראות מה היא ולא לעדות נקבצתם ונזדמן לכם וראיתם שזה הרג את זה או נזדמן לכם וראיתם שזה הלוה לזה כך וכך ממון אם כן ראיתם מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש תיבטל העדות בכך והן לא באו להעיד אלא לראות בלבד. ועמד הדבר כי אין העדות מתבטלת אלא אם אומרים להעיד נתכוונו ונתקבצו לכך ונמצא א' מאלו שנתכוונו לעדות קרוב או פסול. ויש מי שמפרש כי בזמן ההגדה אומרים להן לראות באתם (אין) [או] להגיד העדות באתם. ויש על הפירוש הזה (ג) פירכא ולא חפצנו להאריך. אמנם הדבר שקבלנו מרבותינו הוא שפירשנו. וקי"ל כרבי דאמר רב נחמן דהלכתא כוותיה סבירא ליה. ודאמר רבי במשנתנו בזמן שהתרו בהן אמר

מסורת הש"ס

ע) [ב]סנהדרין לב. ע"ש], ב) [ב]סנהדרין לג. ע"ש מיר כ: נדרים פו. ב"ק עג: ב"ב קכט:], ג) ל"ל א"ר יוסי וכו' מהר"ם, ד) ל"ל רבי אומר וכו'. מהר"ם, ה) ל"ל עדותן מתקיימת. מהר"ם, ו) מה יעשו כו' פיסקא כפ"ע. מהר"ם, ז) [ומדבר להן], ח) גירסת מהר"ם, ט) גי' רש"ל דראשית מעשה גרמה, י) זה הדיבור וד"ה גרמא הל"ת. מהר"ם, כ) גי' מהר"ם רבע ופסול לעדות ומיהו קשה כו' תמר רבא כו' מפני שחתם קרוב אצל עלמו ר"ל, ל) [ועי' תוס' יבמות כה. ד"ה הוא וכו'].

תורה אור השלם

1. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

גליון הש"ס

גמ' אחד דיני ממונות. עי' סנהדרין לג ע"ב תוד"ה או: תוס' ד"ה אמר רבא וכו' אבל לענין נמצא כו'. עי' סנהדרין לג ע"ב תוד"ה שנים:

מוסף רש"י

מבר נפתא. כ' יומנן דמקרי כך נפתא בגולה הס"ם, כמו (ב"מ פה:) מלן עייל בר נפתא, נלמה למורי לתניו של ר' יומנן הוי נפתא ולכאי מקרי בר נפתא, ואית דמפרשי בר נפתא על שם יופיו (סנהדרין צו:). בריבי אומר. לא ידענן מנו, אלא אחד גדול בדורו היה ועל שם כן נקרא בריבי, כדאמרינן בכילף מעברין בעיבורין (נב.) אמר ר' חושעיא בריבי, ובפ"ב (חולין כח.) ר' אלעזר הקפר בריבי (חולין יא:). הרגו. קודם שהומה, אין נהרגין. דכתיב כאשר זמם, ולא כשאר עשה (שם. וכ"ה לעיל ב: ודברים יט יט). שאין עונשין מן הדין. מדין קל וחומר, דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבירה ופפולי קדשים מתה למ"ד מק"ו, אבל לא מזהרות ועונשין (חגיגה יא:). שאין מזהירין מן הדין, מקל וחומר, אם על נפ מניו שלא נפ תמו תמו הסיהר, על נפ מניו ומתו לא כל שכן (יבמות נב:) אף על פי שאדם דן קל וחומר מעלמו, חינה מוסרה ללחו (פסחים כד:). תלמוד לומר רשע רשע. כתיב נדיני נפשות (במדבר לה) אשר הוא רשע למות, וכתיב נחייבי מלקות (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע (סנהדרין לג:). אם לא הרגתי עד זוממ. שלא הוזם שלא הוזמו לנגדי (חגיגה טז:). עד שיהרג הנדון. קודם הזמה ואחר כך החומו, שהיו זוכרין נפש בנפש כאמור בעדים זוממין, ממרו להן תכמים והלא כבר נאמר בהם ועשיתם לאחיו ועדיין אחיו קיים, ואמה נאמר נפש בנפש, שאין נהרגים עד שיגמר הדין של ניזון קודם שהוזמו (שם). ואין לוקין. אם העידוהו שחייב מלקות, עד שיזומו שניהם. ילוף לה מקללו והכה על פקר העד ואמר אל (סוטה ג:) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים (שם). אלא בפני שמעון. שאם יטעה לאחריהו (שם). לא בא השלישי להקל כו'. דממטעם שנאמר על פי שנים עדים, כל שכן שלשה, למה נאמר או שלשה עדים, אלא להחמיר עליו ליתן חומר בעדי פקר, שאלישי זה אם יש ניזון על פיו למיתה, שהרי כשנים שהעידו אחלה נמי היה ניזון, אפילו הכי עשה הכתוב את הניזון כאלו, שאם הוזמו יהרג אף האלישי מפני שניטפל לעובדי עבירה (סנהדרין ט:). על אחת כמה וכמה כו'. דקי"ל מדה טובה מרובה ממדת פורענות, הלכך קל וחומר הוא (שם). [ע"ש שיין לענין קודם] כדי שאילת תלמיד לרב. שלוט עלין רבי כדאמרינן בפרק מרובה (עג:) כי ליח ליה לר' יוסי כדי שאילת תלמיד לרב כו' (רשב"ם ב"ב קכט:).

הגהות הב"ח

(א) תום' ד"ה אמר ר' יוסי. ע"ש ע"ל בתום' סוף זה בד"ה בדיני: (ב) ד"ה לאסהודי וכו' ו"ל דקרא הוא דכיון: (ג) ד"ה שמואל וכו' דפרשית לעיל. ע"ש בד"ה ל"ר יוסי: (ד) **בא"ד** דמקשין שלשה לשנים לענין נמצא:

רבינו חננאל

ואוקימ' למתני' בזמן שק' כולן כל אחד מהן העיד בתוך כדי דבור של חברו דקי"ל תוך כדי דיבור כדיבור דמי וכאילו כולן בבת אחת העידו ואינן יכולים האחרונים לומר כי הראשונים הן שחייבוהו ואנחנו לא עשינו כלום: כיון ששנינו מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אף ג' נמצא א' מהן קרוב או פסול כו'. ואקשינן אי הכי לא תתקיים עדות לעולם שהרי ההרוג מגיד עם העדים על ההורג והנה הוא קרוב (ו) מבטל העדות ויציל ההורג. ודחי' כגון שבא והכהו הכאת מות מאחוריו שאינו מכיר מי הכהו כדי להעיד אלא העדים הן בלבד שראוהו והן המעידין עליו וכן הנרבע כיוצא בו כשרבעו מאחריו ולא ראהו. ואקשינן הזורע (והנרבע) [והרובע] שאי אפשר לומר שלא ראו אם יודו ינצלו ותבטל העדות כולה שהרי נכללו עמהן קרובין. ואוקימ' על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר. כלומר אם נמצא במעידי עדות קרוב או פסול בטלה העדות אבל בבעלי הדין לא. מדחזינן לרבא דהוא בתרא מפרש טעמא דרבי (שמעון) [שמעיון] מינה דהילכתא כוותיה סבירא ליה. ודאמר רבי במשנתנו בזמן שהתרו בהן אמר

עין משפט נר מצוה

מנ א מיי' פ"ה מהלכות עדות הלכה ג סמג לאוין ריג ועוש"ע מ"מ סי' מה סעיף יב ופי' נ"ח סעיף ד הן:

מד ב מיי' שם פ"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סי':

מה ג מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז:

מו ד מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ג סמג עשין קי טוש"ע מ' סי' נח:

מז ה ו מיי' שם פ"ה הלכה ג והלכה ד ה סמג לאוין ריג טוש"ע מ"מ סימן לו סעיף ג:

חין שנים רואים אותו מחלון זה ושנים מחלון זה וכו'. ולא גרסי' במתני' אחד מחלון זה וכו': **ואחד** מתרה באמצע. תימה ואמאי הוצרך לומר ואחד מתרה אחין מן העדים ויש מפרשים דנקטינהו משום דיצא דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים הללו ואלו רואין זה את זה במעשה הרע שזה עשה ונראה למפרשים דנקטינהו לאפוקי מדברי יוסי דאמר בסיפא אינו מייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו: **שמקצתן** רואין אלו את אלו. מלטרפין יחד לקט לומס אחין שרואים: **הרי אלו** עדות אחת. שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות כולם בטלה וכן אם נמצא אחת מהן זוממת אין נהרגין עד שיזומו כולם ובטלין מי עדות כולם בהזמה אחת מהן דהזמה הוי כמאן דאחד מהן קרוב או פסול: **הוא** והן נהרגים. כן נהרגים לע"פ שלא הוזמו הן הוא נהרג משום כת שניה כיון שהוזמו הן הוא נהרג משום כת שניה שניה הלא בטלה עדות כת שניה בהזמת הראשונה כיון דהוי עדיות יש מפרשים שצריך שתהא כל כת וכת רואה המתרה או המתרה רואה אותן ואותו המתרה אותן ועמהן ולא יהרג על פיהם לעולם ליט נהרג הלא"כ המתרה מעדות שבאין לחייבו והא דקתני נמי נמצאת אחת מהן זוממת שהוזם גם המתרה עמהם דהא מעדותן הוא כדפריסית ומ"מ הוי הכמי כתות שתי עדיות כיון שאין כת זו רואה את זו וקשה למתי"ט מאי קאמר לתלמיד לא מיתוקמת מתני' הלא כשאין רואין המתרה ואין המתרה רואה אותן אלא אם כן רואין המתרה רואה אותן דאי רואין המתרה רואה אותן אפילו בזה אחר זה הוי כתות אחת לעניין שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות אחת הן ואי אין רואין המתרה אותן אפילו בזה אחר זה הוי כתות שתי עדיות לעניין שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדות שתי

לילעג ושוביה. עדי הלוחה היו קרובין לל הערב: **מתני' לפני אומו כיש דין.** שנתחייב נו: **אין סוסרין.** לחזור ולישל ולימן חולי יוכה: **לילו היינו.** בימים שסנהדרין נמו דיני נפשות לל נהרג נה חדם כדחמרת בגמרת שנדקו חת העדים נדבר שלח ידעו להשיב: **לף.** חס היו עושים כן היו מרבין שופכי דמים שלח ידלו מב"ד: **גמ' מפני וכוסה על חרץ ישרלל.** חולי תועיל למוח לו פתח של זכות: **מה ת"ל כשעריך.** שופטים ושוטרים תתן לך וגו' (דברים טז): **לחה מוסיב כו'.** לתה חייב להושיב בכל פלך ופלך כו'. פלך הפרכיה: **חס חמלח לומר שלח הרג.** שימחרו בדקנוהו לחחל מיתתו מכל שמונה עשרה טריפות: **רלויסה כמכוול בשפורה.** ומין עדיס מסתלקין נכך. שפורת קנה חלול שנותנין בו כחול לכחול עינים. מכחול הוח קיסם דק שנו נוטלין הנצע מתוך הקנה: **ורבנן.** דחמיחי מיתה על העדוה היכי דייני נחיזו עדות סס הוכיחו הוחיל ולחו הכי נדקי: **משילו כמנחפים.** משיהנו ענין ניחוף שנוכיחן בקירוב נשר ומיהגיס כדרך תשמיש:

הדרן עלך כיצד העדים

היה מעגל כמעגילה. טחין היו גלוחיהן בטיט והגגות לל היו משופעין לחבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטחין חותן בחתיכת עץ עבה וחלקה וכה בית יל ולומסה לגד השיפוע ומוזר ומוסכה לניו ומוזר ולומסה (לגד) והטיט מתמרת ומחליק ונדחיפתו קורהו מעגל ומשיכתו קורהו מוסך וסס העץ מעגילה: **היה יורד.** להוכיח נסולם ונפל מן הסולם והרג נגופו לת מבירו גולה לכל הני דרך ירידה נעינן כדמפרש בגמרל ויפל עליו [א]: **לבל היה מוסך.** ונשמטה מעגילה מידו ונפלה:

גמ'

אילעא וטוביה קריביה דערבא [ב]הוה [ג] סבר רב פפא למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא [א]אי לית ליה ללוה לאו בתר ערבא אזיל מלוה: **מתני'** [ב]מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו [ג]כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד של פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג [ב]סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ [ד]סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חובלנית רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל: **גמ'** לפני אותו בית דין הוא דאין סותרין הא לפני בית דין אחר סותרין הא תני סיפא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה נהרג אמר אביי לא קשיא [ה]כאן בארץ ישראל כאן בחוצה לארץ דתניא [ו]רבי יהודה בן דוסתאי אומר משום רבי שמעון בן שטח [ז]ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו מחוצה לארץ לארץ סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מנא הני מילי. דת"ר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. אם כן מה ת"ל בשעריך. בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך [ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך] ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ואסקינן דרבנן בסנהדרין הוו דייני בבועל את הערוה כשמואל דאמר במנאפים כיון שיראו כמנאפין מתחייבין ולא בעינן עד דמסהדי כמכחול בשפורת. ולית הלכתא כר' טרפון ור' עקיבא דהוו אמרין ראיתם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת שלם שמא במקום ההכאה נקב הוה כו': ירושלמי. כתב כל נכסיו לב' בני אדם כאחת והעדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' יוחנן אמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה וריש לקיש אמר לא כר':

הדרן עלך כיצד העדים

פ"ב ואלו הן הגולין

ההורג נפש בשגגה [ה]היה מעגל במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה משלשל בחבית ונפלה עליו והרגתו היה יורד בסולם ונפל עליו [ו]והרגתו הרי זה גולה אבל אם היה מושך במעגילה ונפלה עליו והרגתו היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו היה

אלו הן הגולין ובו' היה מעגל במעגילה. כיצד הן [ה]היו הגגות שוין ולא היו משופעים כמו שלנו ולא [ב]היו מושכין לחבית ולוקחין חבן עגולה תרויכה קנת ויש לו ג' שיניים תרויכים ומעגלים לותה על פני כל הגג [ג]לשוות' (נמי) והייגו (נמי) מעגילה: **משלשל** בחבית בו'. קנת קשה חמחי לח קחמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא ונראה לומר דנפלה [ז]שנשמט מידו ולכך לח רלה לומר ונפסק דלמה כן לח חמיין בכדי [ח]דלמר לקמן (דף ט:) ונפסק חינו גולה:

היה יורד בסולם. יש מומרים דתנח לח זו לף זו קתני לח זו מעגל דודחי ים לחייבו גלות דלמה לח נזהר חלח לף משלשל חבית דשפיר מיזהר שלח ישבר חבימו מס נפל והרג חייב ועוד דלמ"ח לף זו יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלח יפול מס הרג חייב: **פשיטא**

זה הכלל כל שכדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה. מנא הני מילי. אמר שמואל דאמר קרא ויפל עליו וימות עד שיפיל עליו דרך נפילה:

ג) ל"ל הוה. יעב"ן, כ) סנהדרין מה: ניטין כח: כט., ג) [סנהדרין יד.], ד) [תוספתא סנהדרין פ"ג ע"ס], ה) [תוספתא שם], ו) [ל"ל משפט לדוויתיכם בכל מושבותיכם למדנו כו'], ז) ב"מ נא., ח) ל"ל והדרגו. יעב"ן וכ"ה במשניות, ט) [דכריס טז], י) [במדבר לה], כ) ל"ל למלוה ולח לעבד, ל) רש"ל ב"מ ק"ו, מ) ל"ל לא, נ) [סנהדרין מג.], ס) עי' מכהש"ל ורש"ל, ע) ל"ל לחינו פוטר, פ) [וע"ע במוס' בכורות כא. קד"ה חלב פוטר], צ) רש"ל גורס כלמחר,

הגהות הב"ח

(ב) גמ' סבר רב פפא למימר. ל"ב הך עובדא קבעה תלמודא הכח משום דשייכא נמלי דחני נעיל נמנלת חחד מהן קרוב לו ומימה חמחי פסול כו' ומימה חמחי לל קבעה נעיל ול"ל דהך עובדא חחי נמי לקמיה דרבעת הך הגהו לעזור כו': (ב) תוס' ד"ה למחר וכו' ומומר ר"ת דולמי חי לח שיילינן להו לל מייתי מלח: (ג) בא"ד הולין ובהרוג גופיה חין יודעין לח בעינן מכחישין זה חת זה ומיהו טעם זה: (ד) בא"ד טרפה הדבר לו שלם הרג מייב ובפיל שנשמל: (ה) בא"ד חחד מהם חת מכיהו: (ו) בא"ד דהיכא דלח חפסר לחת מיישין למיעוטח כדחיחח פ"ק דחולין: (ז) ד"ה כמכחול וכו' להרג מעולם ול"ל דמ"מ וכו' להרג מעולם משום וכו' שהמחלל חינו טרפה וכו' ל"ב חם הוזמו לל יהיו מיישין: (ח) ד"ה חלו הן וכו' ניימיהן היו וכו' תרויכה קנת ויש לה בית יד חרוכה ומעגלים לותה על פני כל הגג להשוות הטיח ויהיו דקרו לה מעגילה: (ט) ד"ה משלשל וכו' דנפלה דרישא שנשמט מידו:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ת"ל כבל שעריך כל"ל (וכ"ה בירושלמי):

מוסף רש"י

לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. שהרי סנהדרין קטנה נוהגת בחולין כחול כל זמן שנוהגת בחרץ ישרלל (במדבר לה כט). **במנאפים משיראו כמנאפים.** משיהין עליהם לעדים לחייבן מיתה ומלקות משכנסו זה בזה כדרך מנחפים ואין לריך לעדים שיבחו בהכחול בשפופרת, ללח הזקיקתן תורה להסתכל כל כך (ב"מ לצ:).

תורה אור השלם

1. וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם:
במדבר לה כט
2. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק:
דברים טז יח

רבינו חננאל

סוגיין דשמעתין דעדים הקרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב כולן פסולין: מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד אין סותרין את דינו כו'. תניא ברח מארץ לחוצה לארץ אין סותרין את דינו סותרין את דינו מפני זכותה של ארץ ישראל: מתני' סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מנא הני מילי. דת"ר והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחוצה לארץ. אם כן מה ת"ל בשעריך. בשעריך אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך [ובכל עיר ועיר ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך] ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ואסקינן דרבנן בסנהדרין הוו דייני בבועל את הערוה כשמואל דאמר במנאפים כיון שיראו כמנאפין מתחייבין ולא בעינן עד דמסהדי כמכחול בשפופרת. ולית הלכתא כר' טרפון ור' עקיבא דהוו אמרין ראיתם טריפה הרג או שלם הרג וא"ת שלם שמא במקום ההכאה נקב הוה כו': ירושלמי. כתב כל נכסיו לב' בני אדם כאחת והעדים כשרים לזה ופסולים לזה ר' יוחנן אמר מאחר שפסולין לזה פסולין לזה וריש לקיש אמר לא כר':

הדרן עלך כיצד העדים

פ"ב ואלו הן הגולין

ההורג נפש בשגגה גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה. מנא הני מילי. אמר שמואל דאמר קרא ויפל עליו וימות עד שיפיל עליו דרך נפילה:

אי לית ליה ללוה לאו בתר ערבא אזיל. מכלן היה ליזהר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוה ולא לערב:

דלמא במקום סייף נקב הוה. קשה לר"ת דלמרינן פ"ק דחולין (דף יא: ושם) ומפיק ליה מקרא דלא תייצון להת דחולין בתר רובא ומומר ר"ת דודאי (ב) לא מייצון שלא היה שוחל להם (ג)(כדי) שלא (ד)(יכחישו זה את זה ולו) ממרו דלא יעבוד יבטל העדות מידי דהוה מסייף ותריכן דלמ"ה (ה)דלא מייצון חייב (ו)וה לומר בסייף וה לומר בתריכן (ז)אין זה נכון לע"ג דבסייף ותריכן כו' ממרו אין לנו יודעין הרי זה נכון זה גרוע הוחיל ובהרוג גופיה אין יודעים (ח) ומיהו טעם זה אינו מיוצג ומיהה טעם הוא זה דאם לא נאמל להם זה יהא חייב ואם נאמל ואמרו אין לנו יודעין יהיה פטור ולריך שהניח המסייף ותריכן אין הנדון דומה לריה להתם כל כמה דלא מייצון להו אין לנדות מהלב שיכחישו זה את זה אבל כשמכחישין זה לריך לעיון דומה שקר שדבר זה אדם רגיל לעיות בדעתו כמה הרגו טפי מכליו שחורים או מכליו לבנים אבל דבר שפירש ר"ת נלח טעם הוא שכאשין להם ואין לנו יודעים אם טריפה (ד) הוא או שלם הרג מייב ובפיל שנשמל להם ואמרו אין לנו יודעים יהיה פטור לכן נרחה להת דקחמר לח נהרג אדם מעולם לאו דוקא חלא רוב פעמים לח היה נהרג שעל ידי שהוא מרכה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם (ט) חבירו אבל אין לומר דר' עקיבא לטעמיה דחייש למיעוטא גבי חלב (פוטר (בכורות כ:) להת לח מלינו שום מנא דחייש למיעוטא טפי מרבי מאיר ואפ"ה מודה (ו) היכא דלא אפשר דלא מייצון למיעוטא בפ"ק דחולין (דף ט:) והכא היינו דלא אפשר דמיהו י"ל דאיכא למיקס עלה דמילתא כגון שהיה קרוס של מוח מגולה ולאו שהיה שלם ונא זה ונקנו והכגו (י):

כמכחול בשפורה. תימה עובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר להתם לח מלינו למיפטריה והא היכי קאמר לח היה מדם נהרג (ו) וי"ל דמ"מ קאמר שפיר לח היה מדם נהרג משום דלא שכיחי כולי האי כי אם נרואה ועריות ועוד י"ל דאיכא למימר דאיתם שמחלל אינו טריפה דאם הוא טריפה ס"ל אם תזיזו לח יהיו מייצין מיתה משום דמצו למימר גברא קטילא בעינן למיקטל והויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין וכו' היה מעגל במעגילה. כיצד הן [ה]היו הגגין שוין ולא היו מסופעים כמו שלנו ולא [ב]היו וכשעושים הגג עוחין לותו בטיט ורוצים להשוות טיח הגג ולוקחין חבן עגולה תרויכה קנת ויש לו ג' שיניים תרויכים ומעגלים לותה על פני כל הגג [ג]להשוות' (נמי) והייגו (נמי) מעגילה: **משלשל** בחבית בו'. קנת קשה חמחי לח קחמר ונפסק החבל ונפל עליו כדקתני בסיפא ונראה לומר דנפלה [ט]שנשמט מידו ולכך לח רלה לומר ונפסק דלמה כן לח חמיין בכדי [ח]דלמר לקמן (דף ט:) ונפסק חינו גולה:

היה יורד בסולם. יש מומרים דתנח לח זו לף זו קתני לח זו מעגל דודחי ים לחייבו גלות דלמה לח נזהר חלח לף משלשל חבית דשפיר מיזהר שלח ישבר חבימו מס נפל והרג חייב ועוד דלמ"ח לף זו יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלח יפול מס הרג חייב: **פשיטא**

פשיטא בר קטלא הוא. תימה לימא במזיד ולא התרו בו וי"ל דהא נמי נפקא לן מבני דעת לתיכא מבני דעת ימירא עוד וי"ל דהא נמי פשיטא דלא יהבה דעל כרחך קרא דלא מתכוין ליירי מדכתיב והוא לא ידע:

אלא פרט לאומר מותר. וקשה (ב) דבני מלך וגבי שבת דכתיב בשוגג ס"ג ומייתי פרק בלא כלום (שבת דף סח: ושם) בתיובתא דשבת דלעיל דשגגה ימירא למעוטי אומר מותר ט): **ואשר** לא צדה פרט למתכוין לזרוק. כלישנא קמא (ב"ק דף כו: ושם) פירש רש"י (ג) ממעטי ליה ממיתה מכל גלות לית ביה ולא נרמה לת"כ לא הוי כמו לידך לכן נרמה לפרט למעוטי מ) (ממיתה) מגלות כדלעיל פרק כילד הרגל (שם ד"ה פרט): **מה** יעד שיש לו רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה דמסתמא כמו כן נימא מה יעד מקום שעומד שם המזיק ויש רשות לניזק להיות נשם ות"כ תמן חזרק תמן נרשות הרבים מי הוי גולה ומוקי לה נקומה כתלו שהוא נרשותו והרג הניזק שהוא נרשות הרבים וחמתי גולה הא נעינן מקום שיהא רשות לניזק ולמזיק ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו וי"ל דלא ילף מיניה מקום שהכלה לא שיש רשות לשניהם לעכב במקום ההכלה: **נשמטה** השליבה (ד). והרגתו השליבה מגל מי שהרגו מדם פטור דנעינן דרך ירידה:

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע. ולפי האי מיעטת חימת כולי עלמא שברי יבידה היא וקשה ת"כ חמתי לא תמצא לכולי עלמא יבידה היא הא דלא חתלע ויעוד קשה כי קאמר מעיקרא דכ"ע עליה היא ת"כ קשה נרייתא זו לנרייתא דלעיל או דשליך עליו להניא יבידה שהיא נורך עליה ונראה לפרש דה"ק כ"ע דעליה הוי ומיירי במיהדק פ) ובדלא חתלע ולא מיירי ביבידה שהיא נורך לעליה דבשה לא פליגי נרייתות ושכח שכי קאמר חיבעית אימא הא והא שברי יבידה שהיא נורך לעליה:

היינו

היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה א) זה הכלל כל שבדרך יבידתו גולה ושלא בדרך יבידתו אינו גולה: **גמ'** מנא ה"מ אמר שמואל דאמר קרא 1) ויפל עליו וימות עד שיפול דרך נפילה תנו רבנן 2) בשגגה פרט למזיד 3) בבלי דעת 4) פרט למתכוין מזיד פשיטא בר קטלא הוא (אלא) אמר 5) רבא 2) אימא פרט לאומר מותר א"ל אביי 3) אי אומר מותר אנוס הוא אמר ליה שאני אומר 7) האומר מותר קרוב למזיד הוא 3) בבלי דעת 8) פרט למתכוין מתכוין פשיטא בר קטלא הוא אמר רבה 2) פרט 9) למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי והרג את ישראל לנפל והרג בן קיימא ת"ר 4) אם בפתע יכול לקרן זוית בלא איבה 10) פרט לשונא הדפו 11) שדחפו בגופו או השליך עליו להביא 12) יבידה שהיא צורך עליה בלא צדיה 13) פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר 5) ואשר לא צדה 6) פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע 6) ואשר יבא את רעהו ביער 8) מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם בעא מיניה רבי אבהו מרבי יוחנן היה עולה בסולם ונשמט השליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו כי האי גוונא עליה היא או יבידה היא א"ל 2) כבר נגעת ביבידה שהיא צורך עליה איתיביה זה הכלל כל שבדרך יבידתו גולה שלא בדרך יבידתו אינו גולה שלא בדרך יבידתו לאיתויי מאי לאו לאיתויי כה"ג ולימטעמיך כל שבדרך יבידתו לאיתויי מאי אלא לאיתויי קצב הכא נמי לאיתויי קצב דתניא קצב שהיה מקצב תנא חדא לפניו חייב לאחריו פטור ותניא אידך לאחריו חייב לפניו פטור ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו חייב ותניא אידך בין לפניו בין לאחריו פטור ולא קשיא 3) כאן ביבידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו ויבידה שלאחריו כאן ביבידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ושל אחריו לימא כתנאי היה עולה בסולם ונשמטה שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר יבידה היא ומר סבר עליה היא דכ"ע עליה היא ולא קשיא כאן לניזקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא 14) לגלות ולא קשיא 15) הא דאתליע הא דלא אתליע ואיבעית אימא הא והא דלא אתליע ולא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** 16) נשמט הברזל מקתו והרג רבי אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה: **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים וכי נאמר 6) ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייא בר אשי אמר רב ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ורבי יש אם למקרא כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה והאמר

עץ למטה. ונשל הברזל מן העץ: **ונאמר עץ למעלה.** לכאורה העץ: **יש אם למסורת.** כתיב שממסרה כתב של תיבה למשה מנו קריינן לדורשה ולפי המקרא כשמתה קורא ונשל מה מוסיף הברה של מל"ף מו של ה"ח בין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת ויישל בתיב ופירושו ויישל שהשל הברזל מן העץ המתבקע ומלת את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו ונשל מעל עצו:

גמ' אמר 9) רבינא גרסינן ולא גרסינן ולא: **נאומר מותר.** סבור שמותר להרוג את ישראל וזהו מזיד שלו: **מנום הוא.** והילך הוא קורהו מזיד: **בשמט פרט לקרן זוית.** שלשון פתע הוא כשמוך כדמתרגמי' בתכיף. פרט לקרן זוית אם היה זה יוצא ממצוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו וזה בא כנגדו בקרן זוית ולא רצהו והרגו: **שדחפו בגופו.** כלא מתכוין: **להביא יבידה שהיא צורך עליה.** כגון הרופא להכיס ידו בכח וגרזן בידו ומשפיל תחלה את גופו ושומה לפניו כדי להכיס בכח ובהשפלתו הרג בלא תימה הוחיל וצורך עליה היא פטור מגלות דהא כתיב ויפל: **בלא לדיה.** לשון לידות. שלא נתכוין לגדל לא שני: **ואשר לא צדה.** שלא נתכוין לזרוק בצדו ובשמוך לו בלא למקום שזרק מגל בא היה יודע שיש שם אדם: **פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע.** א) וכן לזרוק מרבע ושרק שמונה: **אף כל שיש לו רשות לניזק כו'.** יליף מהכי שלא נתכוין להרוג אלא לשבר הכיס: **עליה היא או יבידה היא.** נתר דידיה מחלוקין והוא היה עסוק בעליה או נתר שליבה מחלוקין והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה: **כבר נגעת כו'.** הרי נגעת כאן ביבידה שהיא צורך עליה והא רגילן לה לעיל למיזפ: **לפניו חייב.** הרג לפניו חייב: **ה"ג** כאן ביבידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וביבידה שלאחריו כאן ביבידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו. הכל דרך יבידה חייב. הלכך הא דתניא לפניו חייב לאחריו פטור שלפניו ועליה של אחריו זרועו כדי להכיס בכח והכיס (ה) מכח בהשפלתו חייב הרג בעליתו לאחוריו פטור. והא דתניא לאחריו חייב לפניו פטור. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו חייב ביבידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ושל אחריו: **לימא כתנאי.** הך דעת דרבי אבהו: **לנזקין.** חייב אם לא הרגו אלא הזיקו חייב לנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין יבידה לעליה כדאמרינן בב"ק (דף כו:) פשע מחת פשע) לחייב על השוגג כמזיד ומוקם כרבון: **הא דאתליע.** חייב שכל שליבה שהתליעה כשדוסקין עליה נכשפת היא למטה ויבידה היא ואם לא התליעה אין כאן יבידה: **הא דמהדק.** אם היתה השליבה מלא הנקב שהיא מחוכה בו ומחוזק יפה יפה אין כאן דרך יבידה ופטור. לא מהדק יבידה יש כאן וחייב: **מתני' מן העץ המתבקע.** יצא קיסם ונימא למרחוק והרג: **גמ' נאמר עץ למטה.** ונשל הברזל מן העץ: **ונאמר עץ למעלה.** לכאורה העץ: **יש אם למסורת.** כתיב שממסרה כתב של תיבה למשה מנו קריינן לדורשה ולפי המקרא כשמתה קורא ונשל מה מוסיף הברה של מל"ף מו של ה"ח בין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת ויישל בתיב ופירושו ויישל שהשל הברזל מן העץ המתבקע ומלת את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו ונשל מעל עצו:

שלפניו ושל אחריו. והא דתניא בין לפניו בין לאחריו פטור בעלייה שלפניו ושל אחריו כאשר כבר פירשנו. והא דבעי רבי אבהו מר' יוחנן היה עולה בסולם ושמטה שליבה מתחתיו ונפלה והרגה מהו. ופשט ליה דהויא יבידה צורך עלייה. ומותיב ליה הא דתנן כל שלא כדרך יבידתו אינו גולה לעניין נזיקה חייב. ותני חדא פטור מגלות. איבעית אימא הא והא לגלות ותא דקתני חייב כגון דאתלע ולא חזי לעלייה מעיקרא יבידה היא. איבעית אימא דלא אתלע כלל ואי דקתני חייב כגון דלא מיהדק כיון דלא מיהדק לא חזי למיסק ביה ומעיקרא יבידה היא: נשמט הברזל מקתו. קודם שיכה על העץ לבקעו והרג רבי אומר אינו גולה דהאי קרוב למזיד הוא שאילו לא היה רפוי לא היה נשמט. ואמרינן מאי טעמא קסבר יש אם למסורת ונשל 7) כתיב כלומר ונשל הברזל [מן העץ]. מן העץ המתבקע רבי אומר גולה וחכ"א אינו גולה. כגון שנתנה בקצת מן העץ והלכה והרגה. או נשמט הברזל. כלומר מכח הכאתו בעץ לבקעו נשמט והלך והרג ה) ואם יש לומר והלא מפורש בתחלת סנהדרין כי רבי

תורה אור השלם

1. אך בכל אבן אשר יפול בה בלא ראות ויפל עליו וימת והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו:
במדבר לה כג
2. והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה: במדבר לה יא
לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה ששה הערים האלה למקלט לנוס שמה כל מכה נפש בשגגה:
במדבר לה טו
3. וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמול שלשום: דברים יט ד
4. ואם בפתע בלא איבה הדפו או השליך עליו כל כלי בלא צדיה: במדבר לה כב
5. ואשר לא צדה והכלה לו כב ונפל עליו אבן ומת ולא איב לו ולא מבקש רעתו ולא ראה ושלח עליו אבן ומת ומת בה ומת הוא לא יומת כי איש אויבו הוא ומבקש רעתו הוא והכו בה

הא דכל יומא כר' יוסף דאמר יוסף בר מניומי כל יומא ויומא ויומא וי

טמא יהיה מכ"ש מקום. קשה ליתסוק מאשר ומיהיה ויש לומר דלאשר מוכיח דקרא הוא: **דלמא** חרישת העומר דמצוה **ואמר רחמנא תשבות**. קשה קשה ליתסוק מינה דתשבות ומהיכי תיתי לן דהא למיסרי מלרכיון קרא וי"ל דהא לא חייש רק לסמוך דרשא דלשמעינן מה חרים רשות ומעתה נאמר דלמא לדרשא אחריתא: **אינו צ"ל חריש וקציר של שביעית כו'**. תימה דבשלמא קציר כתיב בהאי ענינא אם ספיח קציר לא תקצור אבל חריש כתיב בהדיא ומיהו י"ל דלעולם אימא לך דכתיבי בהדיא מיהו אבל חריש לא אתי לן ואחריש גופיה ממעט הכא מדקאמר המוכר שביעית אינו לוקה (ד) וי"ל דכיון דקסבר דקציר אתי לתוספת חרים נמי אתא לתוספת:

והא אמרת יצא האב המכה בנו.

קשה (ה) [לר"י] דהיינו דוקא כשמייסרו ומכהו בתוכחתו אבל אם הלך ניעור והורגו בשוגג למה לא יגלה וי"ל דמשמע ליה דמייסרו בכל ענין אף אם מכהו לייסרו דאם לא כן אמאי נקט טפי בן מאדם אחר

---

[1]טמא יהיה מ"מ ההוא מיבעי ליה [6]לכדתניא טמא יהיה [א]לרבות טבול יום טומאתו בו [2]לרבות מחוסר כיפורים א"ל אנא מעוד [3](טומאתו) קא אמינא איכא דמתני לה אהא [2]בחריש ובקציר תשבות [ג]ר"ע אומר אינו צ"ל חריש של שביעית וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [3]שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא אפילו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [2]יצא קציר העומר שהוא מצוה א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דחרישה דרשות דלמא חרישת עומר דמצוה ואפ"ה אמר רחמנא תשבות א"ל כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד ואמאי לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר נמי מצוה קא עביד דכתיב [4]יסר בנך ויניחך [ד]הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [ו] קצירה דומיא דחרישה מה חרישה מצא חרוש אינו חורש אף קצירה נמי [ז](מצא קצור אינו קוצר) ואי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה לקצור ולהביא: **מתני'** [ח]האב גולה על ידי הבן והבן גולה ע"י האב [ה]הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ [ו]מגר תושב [ז]וגר תושב [א] אינו גולה אלא על ידי גר תושב: **גמ'** האב גולה ע"י הבן והאמרת יצא האב המכה את בנו דגמיר והאמרת אע"ג [ד]דגמיר מצוה קעביד בשוליא דנגרי שוליא דנגרי חיותא היא דלמדיה דגמיר אומנותא אחריתי: והבן גולה ע"י האב כו': ורמינהי [5]מכה נפש פרט למכה אביו אמר רב כהנא לא קשיא הא ר"ש והא רבנן [ט]לר"ש דאמר חנק חמור מסייף שגגת סייף ניתנה לכפרה שגגת חנק לא ניתנה לכפרה לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו [בשוגג] שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה רבא אמר [י]פרט לעושה חבורה באביו בשוגג ס"ד אמינא כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל: הכל גולין על ידי ישראל וכו': הכל גולין על ידי ישראל לאיתויי מאי לאיתויי עבד וכותי תנינא להא דת"ר [כ]עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי ועבד בשלמא עבד וכותי גולה ע"י ישראל ולוקה גולה דקטליה ולוקה דלטייה אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי דלטייה [ס]ונשיא בעמך לא תאור [מ]בעושה מעשה עמך אלא אמר רב אחא בר יעקב כגון שהעיד בו והוזם דכוותיה גבי עבד שהעיד בו והוזם עבד בר עדות הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שהכהו הבאה שאין לרבות עבוט יום. אפשר לרבות מחוסר כיפורים. מחוסר טומאות הלריכות קרבן וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו וכאן למקדש חייב. ולרבע טומאות הן הטעונות קרבן הזב והזבה והיולדת והמצורע: **מעוד קתני**. עוד טומאתו (ו) קרקע יתירה לדרשא הוא: **מיבעי דמתני לה**. להא דת"ל הכוהו מרבנן לרבא והא דלתוספת לריבוי אהא: **אין ל"ל חריש וקציר של שביעית כו'**. דעל כרחך בשביעית הכתוב מדבר דאי לכתוב לחיוב השביעי קאי מאי שנא חריש וקציר דנקט אלא ה"ק אפילו חריש של שביעית וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא אפילו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דחרישה דרשות דלמא חרישת עומר דמצוה ואפ"ה אמר רחמנא תשבות א"ל כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד ואמאי לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר נמי מצוה קא עביד דכתיב [4]יסר בנך ויניחך [ד]הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [ו] קצירה דומיא דחרישה מה חרישה מצא חרוש אינו חורש אף קצירה נמי [ז](מצא קצור אינו קוצר) ואי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה לקצור ולהביא: **מתני'** [ח]האב גולה על ידי הבן והבן גולה ע"י האב [ה]הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ [ו]מגר תושב [ז]וגר תושב [א] אינו גולה אלא על ידי גר תושב: **גמ'** האב גולה ע"י הבן והאמרת יצא האב המכה את בנו דגמיר והאמרת אע"ג [ד]דגמיר מצוה קעביד בשוליא דנגרי שוליא דנגרי חיותא היא דלמדיה דגמיר אומנותא אחריתי: והבן גולה ע"י האב כו': ורמינהי [5]מכה נפש פרט למכה אביו אמר רב כהנא לא קשיא הא ר"ש והא רבנן [ט]לר"ש דאמר חנק חמור מסייף שגגת סייף ניתנה לכפרה שגגת חנק לא ניתנה לכפרה לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו [בשוגג] שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה רבא אמר [י]פרט לעושה חבורה באביו בשוגג ס"ד אמינא כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל: הכל גולין על ידי ישראל וכו': הכל גולין על ידי ישראל לאיתויי מאי לאיתויי עבד וכותי תנינא להא דת"ר [כ]עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי ועבד בשלמא עבד וכותי גולה ע"י ישראל ולוקה גולה דקטליה ולוקה דלטייה אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי דלטייה [ס]ונשיא בעמך לא תאור [מ]בעושה מעשה עמך אלא אמר רב אחא בר יעקב כגון שהעיד בו והוזם דכוותיה גבי עבד שהעיד בו והוזם עבד בר עדות הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שהכהו הבאה שאין לרבות עבוט יום. אפשר לרבות מחוסר כיפורים. מחוסר טומאות הלריכות קרבן וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו וכאן למקדש חייב. ולרבע טומאות הן הטעונות קרבן הזב והזבה והיולדת והמצורע: **מעוד קתני**. עוד טומאתו (ו) קרקע יתירה לדרשא הוא: **מיבעי דמתני לה**. להא דת"ל הכוהו מרבנן לרבא והא דלתוספת לריבוי אהא: **אין ל"ל חריש וקציר של שביעית כו'**. דעל כרחך בשביעית הכתוב מדבר דאי לכתוב לחיוב השביעי קאי מאי שנא חריש וקציר דנקט אלא ה"ק אפילו חריש של שביעית וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא אפילו חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות אף קציר רשות [2]יצא קציר העומר שהוא מצוה א"ל ההוא מרבנן לרבא ממאי דחרישה דרשות דלמא חרישת עומר דמצוה ואפ"ה אמר רחמנא תשבות א"ל כיון דאם מצא חרוש אינו חורש לאו מצוה איתיביה רבינא לרבא יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד ואמאי לימא כיון דאילו גמיר לאו מצוה השתא נמי לאו מצוה התם אע"ג דגמיר נמי מצוה קא עביד דכתיב [4]יסר בנך ויניחך [ד]הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי [ו] קצירה דומיא דחרישה מה חרישה מצא חרוש אינו חורש אף קצירה נמי [ז](מצא קצור אינו קוצר) ואי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה לקצור ולהביא: **מתני'** [ח]האב גולה על ידי הבן והבן גולה ע"י האב [ה]הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ [ו]מגר תושב [ז]וגר תושב [א] אינו גולה אלא על ידי גר תושב: **גמ'** האב גולה ע"י הבן והאמרת יצא האב המכה את בנו דגמיר והאמרת אע"ג [ד]דגמיר מצוה קעביד בשוליא דנגרי שוליא דנגרי חיותא היא דלמדיה דגמיר אומנותא אחריתי: והבן גולה ע"י האב כו': ורמינהי [5]מכה נפש פרט למכה אביו אמר רב כהנא לא קשיא הא ר"ש והא רבנן [ט]לר"ש דאמר חנק חמור מסייף שגגת סייף ניתנה לכפרה שגגת חנק לא ניתנה לכפרה לרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו [בשוגג] שגגת סייף הוא ושגגת סייף ניתנה לכפרה רבא אמר [י]פרט לעושה חבורה באביו בשוגג ס"ד אמינא כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשוגג נמי ליגלי קמ"ל: הכל גולין על ידי ישראל וכו': הכל גולין על ידי ישראל לאיתויי מאי לאיתויי עבד וכותי תנינא להא דת"ר [כ]עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי ועבד בשלמא עבד וכותי גולה ע"י ישראל ולוקה גולה דקטליה ולוקה דלטייה אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי בשלמא גולה דקטליה אלא לוקה אמאי דלטייה [ס]ונשיא בעמך לא תאור [מ]בעושה מעשה עמך אלא אמר רב אחא בר יעקב כגון שהעיד בו והוזם דכוותיה גבי עבד שהעיד בו והוזם עבד בר עדות הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא הכא במאי עסקינן כגון שהכהו הבאה שאין

מכה כדכתיב [ירמיה כט] ונקמו לבניכם נשים כך מייב ללמדו מומנות: **מכה נפש**. גבי הורג בשגגה כתיב נפש נפש בשגגה: **פרט למכה אביו**. שלא מייב גלות אלא למי שהכאתו מלויה בנפש שאינו מייב עליו אלא אם כן הרגו יצא שהוא מייב עליו מיתה בחבורה בעלמא ורק ס"ד דממעט ליה מגלות אפילו הרגו: **לרבן שמעון דלמר**. בסנהדרין גפ' ד' מימות (דף מט:) חנק חמור מסייף ולדידיה ההורג את אביו בחנק דמנן (שם דף פא.) מי שנתחייב ג' מיתות ב"ד נידון בחמורה והסורג אביו מייב שתי מיתות שהעושה חבורה באביו מן הנחנקין הן והמכה נפש מן הנהרגין וכאן יש חבורה ולילה ולר"ש דלמר חנק חמור אם היה זה מזיד היה נחנק ועכשיו שהוא שוגג לא נתנה שגגתו לכפרה בגלות אם נתנה תורה כפרה לשגגת סייף שהיא קלה לא נתנה כפרה לשגגת חנק: **ולרבנן דלמרי סייף חמור מחנק הורג אביו שגגת סייף הוא**. שהרי לילו מזיד היה נידון בחמורה שהיא סייף ושגגת סייף נתנה לכפרה בגלות: **רבא אמר**. בריייתא נמי רבנן והסורג את אביו נמי גולה לשגגת סייף היא והא דקתני פרט למכה אביו לאו להורגו קא ממעיט אלא בעושה בו חבורה לגלי קמ"ל דלא: הכל גולין ע"י ישראל כלומר כל ההורג ישראל גולה. נהרג בשוגג נמי כיון שעשה בו חבורה ליגלי קמ"ל דלא: הכל גולין ע"י ישראל כלומר כל ההורג ישראל גולה. וישראל גולה על ידיהן לאיתויי עבד וכותי שאם הרגו ישראל גולה על ידיהן. כדתניא עבד וכותי גולה ע"י ישראל אם הרגו ואם קללו לוקה מדכתב נשיא בעמך לא תאור. ישראל גולה ע"י עבד וכותי אם הרגו ואם הכהו הבאה ברשות לפיכך גולה אבל המכהו ללמדו תורה או מוסר אינו גולה. רמינן בריייתא דקתני בן המכה אביו אינו גולה. כלומר לא סגי ליה בגלות. אמתני' דקתני הבן גולה ע"י האב. ופריק רב כהנא בריייתא ר' שמעון מתני' לרבנן ופשוטה היא. ורבא אמר בשהרגו הבן לאביו דברי הכל גולה ובריייתא שעשה בו חבורה ולא הרגו והכי קתני מכה נפש פרט למכה אביו בשוגג ועשה בו חבורה שאינו גולה מ"ט דסד"א כיון שהבן עושה חבורה באביו במזיד אע"פ שלא הרגו נהרג בשוגג נמי כיון שעשה בו חבורה ליגלי קמ"ל דלא: הכל גולין ע"י ישראל כלומר כל ההורג ישראל גולה.

מה חריש רשות כו'. ולא דמי הכתוב מלא לענין שבת, כדכתיב היה וכיוס השביעי תשבות, בחרים וקציר תשבות, כח ללמדנו שבת חרים אין לך חרים של מלוה, ואפילו לזרוע עומר ושמי הלחם, שהרי אם מלוה חרוש מיהו חורש לך בשבת, אף קציר שאני חורש לך בשל רשות אני יצא קציר העומר שהוא מצוה. שאפילו מלא קוצר מלוה לקוצר (שם) לענין קלירה לשמה (מו"ק ד.), ויש לך ללמוד מכלל שהוא שבת (ד"ה ט.).

מוסף רש"י

לרבות טבול יום. שאינו צריך להביא כפרה, שאינו יכול ליכנס עד שיעריב שמשו (נזיר מה.). **לרבות מחוסר כפורים**. דאע"ג דלעריב שמשו אינו יכול ליכנס עד שיביא כפרתו (שם) אם נכנסו למקדש מיכין כאן (פסחים צב.). **אינו צריך לומר חריש של שביעית**. דעל כרחך מע"ג דכרשת קרא נשנית מלי, דכתיב שבת ימים תעבוד, קיפיה משביעית מלי, למ' לשבת, מרים וקיבל הוא למקום שאר מלאכות מי שרו (ר"ה ט.). **חריש של ערב שביעית**. שלא יחרוש שדה חילן ערב שביעית חרים שיעבוד לשביעית (שם). **שנכנס לשביעית**. כל ימים לו ליכנס לשביעית, שאסור לחרוש לפני ר"ה (תוי"ק ד.). **וקציר של שביעית**. כגון שנתלה שהשיאה שלש בשביעית, אחה ניהא כה מנהג שביעית בשמיעית (ר"ה ט.).

תורה אור השלם

1. כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֵת מִשְׁכַּן יְיָ טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: במדבר יט יג

2. שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָבֵד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: שמות לד כא

3. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַייָ שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תזמר: ויקרא כה ד

4. יַסֵּר בִּנְךָ וְיָנִיחֶךָ וְיִתֵּן מַעֲדַנֵּי לְנַפְשֶׁךָ: משלי כט יז

5. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה: במדבר לה טו

6. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: שמות כב כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו מלמא היא לתמני מ"ט קלירה וכו' אף קלירה נמי מצא קצור אינו קורר יצא קציר העומר שאפי' מצא קצור מצוה לקצור ולהביא ומי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה כל"ל: (ב) רש"י ד"ה אין לריך לומר וכו' משנות הס"ד ומ"ב מ"ה חריש של שביעית הכנסת לשביעית אלא יחרוש בשביעית: (ג) ד"ה הכל גולין ל"ל קודם ד"ה חוץ מגר: (ד) תוס' ד"ה אינו וכו' ו"ל כיון דקסבר דקלירה אתי לתוספת. ל"ב כ' פי' דהא דקתמר מ"ל לומר חרים לאו דוקא דאפי' לריך לומר חרים מ"מ כיון דאינו לריך לומר קלירה וכ"ב לקלירה אתא לתוספת בקציר הנכנס לשביעית וא"ב השתא לתוספת בחרים הנכנס לשביעית ומ"ב השתא משמע לקלת דכתיב חרים כאילו מ"ל אלא לענין תוספת ודו"ק: (ה) ד"ה והא וכו' קשה לרש"י דהיינו:

הגהות הגר"א

[א] בפשטה וגר תושב גולה ע"י גר תושב כל"ל (וכן הוא לקמן ט' ע' וכירושלמי):

לעזי רש"י

יוירינדרינ"א [ויינדרי"ן]. שוליא.

רבינו חננאל

עוד לרבויי למת מצוה. טמא יהיה לרבות טבול יום. טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים. איבא דמתני לה להא דאמר ליה ההוא מרבנן לרבא ושינויא דשני ליה רבא אהא בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צ"ל חריש של שביעית וקציר של שביעית כו' ופשוטה היא: האב גולה על ידי הבן. כלומר אם הכה האב את בנו והרגו הרי זה גולה ואוקמה שלא הכהו ללמדו תורה ולא מוסר אלא הכהו ללמדו אומנות והוא דיודע אומנות אחרת דכיון דאית ליה אומנות אחרת הא אית ליה חיותא נמצא האב מכהו שלא

(ה) גמ' לאו מלמא היא לתמני מ"ט קלירה וכו' אף קלירה נמי מצא קצור אינו קורר יצא קציר העומר שאפי' מצא קצור מצוה לקצור ולהביא ומי ס"ד מצוה מצא קצור אינו קוצר מצוה כל"ל: (ב) רש"י ד"ה אין לריך לומר וכו' משנות הס"ד ומ"ב מ"ה חריש של שביעית הכנסת לשביעית אלא יחרוש בשביעית: (ג) ד"ה הכל גולין ל"ל קודם ד"ה חוץ מגר: (ד) תוס' ד"ה אינו וכו' ו"ל כיון דקסבר דקלירה אתי לתוספת. ל"ב כ' פי' דהא דקתמר מ"ל לומר חרים לאו דוקא דאפי' לריך לומר חרים מ"מ כיון דאינו לריך לומר קלירה וכ"ב לקלירה אתא לתוספת בקציר הנכנס לשביעית וא"ב השתא לתוספת בחרים הנכנס לשביעית ומ"ב השתא משמע לקלת דכתיב חרים כאילו מ"ל אלא לענין תוספת ודו"ק: (ה) ד"ה והא וכו' קשה לרש"י דהיינו:

(ו) גיל מה., כ) לרש"י גם גרסי' רס"ל, ג) שבועות פ"ל מ"ד מו"ק ג: [ר"ה ט.], ד) [שבת סג: ש"נ], ה) רש"י מ"ו, ו) [כמדב' המצה הגי' חרוץ מעל ידי גרו], ז) [סנהדרין מט:], ח) כ"מ מת: סב. סנהדרין פה. [ב"ק לל: יבמות כה: ב"ב ד.], ט) [במדבר יט], י) רש"י מ"ו, כ) [ויקרא כג],

שאין בה שוה פרוטה. שמא יש בה משלומי פרוטה משום ומיגו לוקה דילפינן בכתובות בחלו נערות (דף נב:) בפירוש ריבתה תורה תובל בחבירו למשלומין וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שנאמר על לא יוסיף פן יוסיף (דברים כה): **ולא מקשינן הכאה לקללה.** לומר שכשם שאין לוקה על קללתו [ב]דכתיב בעמך כך לא יקלה על הכאתו ופלוגתא היא בסנהדרין [פה:] לחיכא דמקים ומיכא דלא מקים: **חוץ מגר תושב.** ומשמע דמתרוייהו ממעט ליה דלא הוה גולה ע"י הריגתו אלא נהרג ולא ישראל גולה עליו: **ל"ק כו' גר תושב שהרג גר תושב.** גולה דקתני נהדיא ומשמע כשהרג את ישראל אינו גולה דלא קני ליה בגלות: **לפיכך.** משמע מלות שנעטוו בני עם קדי [ו] וקי"ל מזכרתן זו היא מימתן לפיכך גר תושב לו עובד כוכבים שהרגו נהרגין ואפי' בשוגג שאין בני עם נזירין המלה כדאמרינן בסנהדרין (דף נו.): **מה עובד כוכבים ל"ש קטל בר מיניה.** עובד כוכבים כמותו: **לאו בר מיניה.** ישראל: **אף גר תושב לא שנא קטל בר מיניה.** גר תושב כמותו: **דלאו בר מיניה.** ישראל: **כאומר מוסר.** נהרג דלאו בר גלות הוא: **ואזדו לטעמייהו.** רב חסדא לטעמיה דאמר מותר להרוג את המסור (ו) ורבא לתמר נהרג: **כסבור בהמה.** ס"ו כאומר מותר שהיה לו ללמוד ואף זה היה לו לעיין וכגר תושב עסקינן: **מיבב.** מיתה: **מאי לאו בידי אדם.** נדיני בני עם וזה אומר מותר היה כסבור תמות אחרים היא: **לאלהים ולא לאדם.** והלא יודע שהיא אחת מיתה: **הנוי גם זדיק פברוב.** קס"ד שהודה לו הקב"ה שלמת אחת הוא: **כדקא מכדרי ליה עילויה.** לא הודה לדבריו שהביא לו תשובה שהיה מיתה שאינו לדיק בדבר שהיה לו ללמוד דרך אחרת כדמפרש ואזיל: מתני'

שאין בה שוה פרוטה [ח]דא"ר אמי א"ר יוחנן [א]הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה [ב]ולא מקשינן הכאה לקללה: חוץ [ג] מעל ידי גר תושב וכו': **אלמא** גר תושב עובד כוכבים הוא אימא סיפא גר תושב גולה ע"י גר תושב אמר רב כהנא לא קשיא [ג]כאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל איכא דרמי קראי אהדדי כתיב [ד]לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים וכתיב [ה]והיו לכם הערים למקלט [ט] לכם ולא לגרים אמר רב כהנא ל"ק כאן בגר תושב שהרג ישראל כאן בגר תושב שהרג גר תושב ורמינהי לפיכך גר ועובד כוכבים שהרגו נהרגין קתני גר דומיא דעובד כוכבים מה עובד כוכבים לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא דקטל דלאו בר מיניה נהרג אף גר לא שנא דקטל בר מיניה ולא שנא קטל דלאו בר מיניה נהרג אמר רב חסדא ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה כאן שהרגו דרך עלייה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור הוא נהרג א"ל [ו] רבא ולאו ק"ו הוא ומה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עלייה דישראל פטור הוא נהרג אמר [ז] רבא [ח]באומר מותר א"ל אביי [ט]אומר מותר אנוס הוא א"ל שאני אומר אומר מותר קרוב למזיד הוא ואזדו לטעמייהו דאיתמר כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב רבא אומר חייב [י]אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אומר פטור אנוס הוא אומר [יא]מחטוא לי ולטעמיך [יב]וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דינו מסור לאדם הבא נמי דינו מסור לאדם איתיביה אביי לרבא [יג]הגוי גם צדיק תהרוג התם כדקא מהדרי [יד] עלויה [טו]ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא אשת

על האשה אשר לקחת מאי לאו בידי אדם לא בידי שמים דיקא נמי דכתיב [יז]מחטוא לי ולטעמיך [יח]וחטאתי לאלהים ולא לאדם אלא דינו מסור לאדם הבא נמי דינו מסור לאדם איתיביה אביי לרבא [יט]הגוי גם צדיק תהרוג התם כדקא מהדרי [כ] עלויה [כא]ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא אשת

ממרינן כרפ"ק (לעיל דף ג:) וי"ל לעיל היה המי טעמא דדרך עלייה נמי משום דלא סגי ליה בגלות אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה הוה ממש ביותר והלכך לא מצי ממרת דמור ביותר מירידה: **ואזדו לטעמייהו.** רב חסדא דמוקי לה דרך עלייה ומ"ש משום דס"ל דאומר מותר מותר ממש הוא ולא מיקטל [י] ורבא אית ליה מיפכא דדרך עלייה לא מיקטל [יא]אבל אומר מותר מיקטל דהיה לו ללמוד ולא למד: **כסבור** בהמה **ונמצא אדם.** רבא אמר מייב דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה [יב]וי"ל אומר מותר היה לו ללמוד וי"ל שנמצא אדם גר תושב מדקאמר ונמצא גר תושב וכן הא דקאמר מייב מיירי בגר תושב דאי מישראל לא מיחייב אלא בישראל ס"ל מייב דקאמר [כ] רבא מייב גלות קאמר וזה אינו להם לעיל ממעטינן אומר מותר מגלות אלא על כרחך מיירי שהשוגג נמי גר תושב ורבא דאמר מייב מייב מיתה קאמר: **דאומר** מותר קרוב **למזיד הוא.** פי' משום דהיה לו ללמוד והכא נמי היה לו לעיין: **ורב חסדא אומר פטור דאומר מותר אנוס הוא.** וס"ת רב חסדא היכי ממרת נרייתא לעיל (דף ז:) דקתני פרט למזיד ומוקימנתא דר"ל לאומר מותר ולדידיה הא אומר מותר לא הוי מזיד וי"ל דרב חסדא סבר דמ"מ קרי ליה מזיד משום דבמזיד נטוע שהוא הורגו וס"ת דברים פירקין (דף ז:) ממרינן נמלי דעת פרט למתכוין לבהמה והרג לאדם ומה לי קרא מיפוק ליה משום דחייב אומר מותר דמשמע הכא ואומר מותר הויא ממעטו מבשגגה וי"ל לעיל מיירי כגון דחייב בהמה ואדם לפניו ומתכוין לבהמה והרג אדם אבל אומר מותר דבר שנתכוין נמלא שהוא אדם ומשום הכי קאמר [ל] רבא שהוא קרוב למזיד: **אלא** דינו מסור לאדם וכו'. לפי הגי' ס"פ גלה אע"ג דכתיב ומתכוין נאלהים מ"מ הוי דינו מסור לאדם פי' מייב בדיני אדם ומקשה ליישנא נמ משמע הכי לכן נראה כחידך גירסא גלה דינו מסור לשמים וכו' פי' גלה לכך נקט ומתכוין נאלהים דאע"ג דחייב אף בדיני אדם משום דדינו היה מסור לשמים לפי שנא יידע מעולם שהיא משת איש ומעולם חייב בדיני אדם. כך נראה לשמ"ח:

התם מנא ליכא לפרושי דאהדדי ליה. שנא היה לדיק כדמסיק ואזיל אשב אשת איש כי נביא הוא הכי ל"ל דרבא נמי ל"ל דלמזיד וכ"ת מדאיצטריך לומר לו כן ס"מ שהיה אומר לו שכך דינו גם למי שטעה לפי שהיה לו ללמוד ולא למד והא דקאמר אשת איש נביא הוא וכו' מילתא בעלמא היא ולא משנוית הוא כמו לפירוש הקונט' והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא דמדרך ארץ יש לו ללמוד ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס:

(ח) כתובות נב: סנהדרין פה., ב) [סנהדרין פה:], ג) [לעיל ז:], ד) [שמות יב:], ה) [במדבר לה:], ו) רש"י מ"ע, ז) רש"י מון אמי נמעוטי מכללא ואם נאמר דאמי למעוטי מכל"ע כו' ע"ש ובקצה, ח) לאנשם הוא ואומר מותר מקול דהיה לו כו'. רש"ל, ט) גי' רש"י והכי נמי אמרינן אומר מותר כו', י) ס"ע ידעו העולם.

תורה אור השלם

1. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה:
במדבר לה טו

2. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
במדבר לה יב

3. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל:
בראשית כ ג

4. וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אֲנִכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ:
בראשית כ ו

5. אֵינֶנּוּ גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאִשְׁתּוֹ כִּי אֵם אוֹתָךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:
בראשית לט ט

6. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג:
בראשית כ ד

7. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדֶךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ:
בראשית כ ז

הגהות הב"ח

(א) גמ' כפיקפק מון מגר מוצא נק"ל ומיבי מעל ידי ממקן: (ב) שם לכם ולא לגרים. נ"ב עיין לקמן ד' יג ע"ש: (ג) שם ק"ל רבה ולמז ק"ו: (ד) שם אמר רבה נאומר מותר: (ה) שם כדקא מכדרי ליה עילויה: (ו) רש"י ד"ה לפיכך וכו' דקיימא לן: (ז) ד"ה ואזדו וכו' ורבה לאמר: (ח) תום' ד"ה אלמא וכו' אי עובד כוכבים הוא לא יגלה ישראל: (ט) ד"ה אמר ליה רבה ולא וכו' דניחא ליישראל לכפרה שגי ליה בגלות אבל דרך עלייה דלא: (י) ד"ה ואזדו וכו' ורבה אית ליה מיפכא: (כ) ד"ה כסבור וכו' דקאמר רבה מייב וכו' ורבה לאמר מייב: (ל) ד"ה ורב וכו' מקשה וכו' קאמר רבה שהוא קרוב למזיד:

כט א מי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' י"ב ופ"ה מהל' מוכל הל' ג סמג עשין ע טוש"ע ס"מ ס' תכ סעיף ג:
ל ב מי' פ"ה מהל' רוצח ושמירת הנפש הל' ד:
לא ג מי' שם הל' ד ופ"י מהל' מלכים הלכה ו:

רבינו חננאל

שאין בה שוה פרוטה לוקה. ולא מקשינן הכאת עבד וכותי לקללתו ולא אמרינן כשם שישראל המקלל עבד וכותי פטור ולא קרינן ביה ונשיא בעמך לא תאור כך המכה אותן פטור אלא ישראל המכה עבד או כותי חייב: חוץ מעל ידי גר תושב. כלומר אין ישראל גולה אם הרג גר תושב. אלמא גר תושב עובד כוכבים הוא ואסיקנא גר תושב שהרג ישראל נהרג וכ"ש עובד כוכבים שהרג ישראל. גר תושב שהרג גר תושב גולה שנאמר לבני ישראל לגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט וגו': כסבור בהמה ונמצא אדם כו'. פי' גר תושב שהרג כסבור בהמה ונמצא אדם כנעני ונמצא גר תושב (רבה) [רבא] אמר חייב אומר מותר קרוב למזיד הוא רב חסדא אמר פטור אומר מותר אנוס הוא. איתיביה רבא לרב חסדא הגר מת על האשה אשר לקחת והנה הוא לא לקחה אלא [שסבר] שהוא מותר וקתני הגר מת מאי לאו בידי אדם וש"מ אומר מותר חייב. ודחי לא הגר מת בידי שמים ופטור מדיני אדם. ודייקא מדכתב מחטוא לי ש"מ בידי שמים הוא. אי הכי האי דכתב ביוסף לאשת אדוניו וחטאתי לאלהים הכי נמי דדינו לשמים והא אשת איש (הא) [הויא] (ודינה) [ודינה] בידי אדם. אלא הכי קאמר החטא לאלהים ודינו בידי אדם. ומותיב אביי לרבא וכי האומר מותר חייב והכתיב הגוי גם צדיק תהרוג מכלל שאינו חייב. ומשני

ורבי יהודה ההוא מבעי ליה פרט למתכוין וכו'. (ד) דר' מאיר סבר פרט למתכוין וכו' שמעינן מסגגה ותרתי שמע מינה והיינו דבריית' דלעיל למיל כר' יהודה: ה) **נשמט אנשמט לא קשיא כאן באוהב כאן בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי הא רבנן.** וה"מ לרבי היכי משכחת לה שוגג סיגלה דנשמט מוהב גולה ולא שוגג ואם נפסק לפי' מוהב מיגו גולה ואין ו) זו סבכה לומר דליח ליה לרבי דר' שמעון ז) דהוי רביה ויש לומר דמכל מקום משכחת לה כגון שנפל מן הגג עליו בידוע לכל שלא נפל מדעת שהרי היה נפקנת מות:

(ה) **משולשות.** שיהא מתמלא מרן שנפל עד לשפוה כמו מהשפוה לשניה שלמלוקה שוה היה ל"י ונתמלא עיו עדי מקלט וכן יש לפרש ההיא דמגילה (דף יט. ושם) דקאמר נקראת מגרת שאם תפרה הכל שלשה חוטין גידין כשרה ובלבד שיהא משולשין ופיזושו הוי כי הכא שלריך שיתמלא התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין ומשניה עד שליסית כמו משליסית עד סוף התפירה ולא כדברי המפרשים משולשות אחד מהלה ואחד מהמלע ואחד מהסוף ו):

בגלעד שביחי רוצחים. פי' ולהכי הולרכו לעדי מקלט (ו) לפי שהסוהגים מוזד גלה עדיש הקב"ה מזמנן לפוגדק אחד כדאמרי' לקמן (דף י:) ק):

והא דאתא: ר' יוסי אומר השונא נהרג כו': והא לא אתרו ביה מתניתין רבי יוסי בר יהודה היא דתניא ט) רבי יוסי בר יהודה אומר חבר אינו צריך התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: רבי שמעון אומר יש שונא גולה וכו': תניא כיצד אמר רבי שמעון יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה נפסק גולה נשמט אינו גולה והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו קשיא נפסק אנפסק קשיא נשמט אנשמט י) נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב והא בשונא נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן: **מתני'** להיכן גולין כ)לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ולשלש שבארץ כנען ה)שנאמר ו)את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען וגו' עד שלא נבחרו שלש שבארץ ישראל ז)לא היו שלש שבעבר הירדן קולטות שנאמר שש ערי מקלט תהיינה עד שיהיו ח)ששתן קולטות כאחת ט)ומכוונות להן דרכים מזו לזו שנאמר י)תכין לך הדרך ושלשת וגו' יא)ומוסרין להן שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו רבי מאיר אומר יב)(אף) הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר יג)וזה דבר הרוצח רבי יוסי טו)בר יהודה אומר יד)בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותו משם מי שנתחייב מיתה בב"ד הרגוהו ושלא נתחייב מיתה פטרוהו מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנאמר טז)והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו': **גמ'** תנו רבנן יז)שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות היו כמין שתי שורות שבכרם יח)חברון ביהודה כנגד ט)בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש בהר נפתלי כנגד גולן בבשן ושלשת כ)שיהו משולשין שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון בעבר הירדן תלת בארץ ישראל תלת אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב

כא) [מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ג]:

לג ב) מיי' פ"ו מהל' רוצח ושמירת נפש: הלכה ג:

לד ג) מיי' שם הל' י ממג שם:

לה ד) מיי' שם פ"ה הל' ו ממג שם:

לו ה) מיי' שם פ"ח הל' ה ג ממג שם:

לז ו) מיי' שם הל' ג:

לח ז) מיי' שם הל' ה:

לט ח) מיי' שם פ"ה הלכה ח:

מ ט) מיי' שם פ"ה הל' ז:

מא י) מיי' שם פ"ח הל' ב:

מב כ) מיי' שם הלכה ז:

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הַשֵּׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדֶךָ וְחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: בראשית כ ז

2. אוֹ בְּכָל אֲבֹן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וְנָפַל עָלָיו וַיָּמֹת הוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ: במדבר לה כג

3. וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בְּיַעַר לַחְטֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הֶעָרִים הָאֵלֶּה וָחָי: דברים יט ה

4. אֶת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה: במדבר לה יד

5. תָּכִין לְךָ הַדָּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת גְּבוּל אַרְצְךָ אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּס שָׁמָּה כָּל רוֹצֵחַ: דברים יט ג

6. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שָׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד

7. וְהִצְּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשְׁחוּ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה

8. וְיִקְדְּשׁוּ אֶת קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרַיִם וְאֶת קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה: יהושע כ ז

9. אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֹׁר לָרְאוּבֵנִי וְאֶת רָאמֹת בַּגִּלְעָד לַגָּדִי וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְנַשִּׁי: דברים ד מג

רבינו חננאל

הכי קאמר דקאמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא נביא הוא וממן למד. כלומר כיון שראה אותך שואלו על עסקי אשתו נתיירא שלא תהרגנו ולפיכך אמר לך אחותי היא מיכן לכן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: השונא אינו גולה. ת"ר בלא ראות פרט לשומא שהרג בשוגג גולה. ר' יוסי אומר השונא גולה. ר' יוסי אומר בלא ראות לשעבר הוא שהרג ולא לשעתו. ר' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשתא הוא ודאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון (אינו) נהרג מפני שהוא כמותו. וכו' יוסי בר יהודה דתני חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד והאי כיון דשתא הוא ודאי מזיד הוא. תניא כיצד א"ר שמעון יש שונא גולה כגון שנפסק. אבל נשמט אינו גולה דכיון שהוא שונא במזיד שמט. איני והתניא ר' שמעון אומר לעולם אינו גולה עד שישמט מחצלו מידו ושנינן לא קשיא הא דתני נשמט אינו גולה כרבי דתני נשמט הברזל מקמו והרג רבי אומר אינו גולה והא דתנא גולה כרבנן דאמרי גולה ט): להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן ושלש שבארץ כנען: ת"ר שלש ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען. ומכוונות היו חברון ביהודה כנגד בצר במדבר כו'. ושלשת שהתירנה משולשות מדרום לחברון כמחברון לשכם כו'. אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים

ט) פירוש זה דמתחלה המשונים. עי' רש"י ותוס"ע ותיעב"ש:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה נשמט וכו' והתי רבי. כלשיטת שנת לף קמו ע"ב:

הגהות הב"ח

(ה) גב' מהכתוב שנת לעיר כ"ל ותיבת הוא ממחק: (ו) שם קשיא נשמט נשמט ונפסק אנפסק וכו' והא רבנן) תוס"ע וב"ש ס"ק נשמט אנשמט ב"ק הא נשמט ב"ק הא דקתני: (ז) תוס' ד"ה הכי גרסי וכו' והא רבנן פי' הא דקתני: (ח) תוס' ד"ה ור' יהודה וכו' ור' מאיר סבר פרט למתכוין אתיענן כ"ל ותיבת וכו' ממחק: (ט) ד"ה משולשין וכו' שלמלוקה שוה היו ערי מקלט באמצע ארץ ישראל וכן ים לפניהם: (י) ד"ה בגלעד וכו' לערי מקלט הרבה לפי שכשהורגים מוזד גלה עדיש. ב"ב ומ"ת לוכח עומק: (יא) בגלעד הרבה בגלעד:

לעזי רש"י

טרואיל"א. כף של מיזנים.

מוסף רש"י

שהיתה לו ללמוד. דרך ארץ, ולא למד. מדקאמר ליה רחמנא גניבת הוא, דמשמע אין ממש בדבריך ולאו אתה ליהרג (ב"ק צב:). השונא. שמזיד בשוגג הרגתי, נהרג מפני שהוא כמועד. ומותרה (לעיל ו.). בלא ראות. משמע שהוא רואה בתקוה אחר וכאן הוא עומד בלא ראות (ב"ק פו:). פרט לשומא. שהרג בשוגג שלא ידע גולה, ואפי' קלוע שלא ראה גולה הוי שופכי דמים במדבר ומהלין עלמן כשוגגין והולך להרוגים לפסק עדי מקלט לקלוע את כולן שלא ידע מי המזיד וכו'.

מסורת הש"ס

עין משפט
נר מצוה

אלו הן הגולין פרק שני מכות י.

עוקבין. מורבין: **מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי.** מכנון וקדם רחוקות מגבולי המרץ ט)שני רביעי המרץ והסוגע בסוף הגבול נגיד לעוף רביע המרץ: **ומ"ם מיעטי דמקרבי.** ההסוגע בין מכנון לשכם ובין שכם לקדם קרוב למקלט מיכן ומיכן: **כין לדעם כין שלא לדעת.** בין שנגרם שם לדעת קליטה בין [שלא] נגרם שם (שלא) לדעת [קליטה] שלא היה יודע שהיא קולטת: **פרוודהא.** כפרים ומלרים הסמוכות לה ונקראות על שמה ונתנו ללוכ: **ועירי מבצר.** כרכים גדולים שהיו בחומת נפתלי הללים לר וגו': **ערים הללו.** ערי מקלט: **טירין קטנים.** לפי שאין מוחות מגויין שם: **ולא כרכים גדולים.** שהכל נקבלים שם תמיד ויכא רגל גואל הדם מלויה שם ויחרוג לו: **כגון סליקוס.** עיר מבלר וים כפר סמוך הנקרא מקרא דסליקוס כך קדם העיר מבלר ועיר ביוני סמוכה לה הנקראת על שמה: **ואם אין שם מים.** כשנפלו בגורל בימי יהושע לגויים הביאו להם מחוץ מים מחרי כן מן הנהרות הסמוכים: **כמקום שווקים.** שיעלאו מזונות לקנות: **כמקום מוכלוסין.** שיהו כפרים וייאוב סמוכים להם שלא יחולו גואלי הדם מרוחים על העיר בחיל: **כלי זיין.** שלא יקנה גואל הדם שם זיין ויהרוג שלא ימלא כלי זיין ממקומו ילגיהו בו: **ולכי מנודה.** לף כשם הוכגין מיות: **מאי קרא.** דממקינן להו לרוצחין דבר שנלריכין לו: **למלמיד שחיגו הגון.** שלא יבילוהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה לחמרי' לקמן (עמוד ג) שחיגו מנוי שלא בראשים: **לימנות בהגלה שחלה.** שפחת הכתוב בו בערי מקלט תחלה: **הורה שמא לרוצחים.** להכין להם מיותם כגון הנך מילי לעיל: **הורתה שמא לרוצחים.** בהגלה זו ויפה עשית: **ללמד בהמון.** לדרוש בראים: **שכל הכוהה שלו.** שבקי במקרא במשנה ובהלכות ובאגדות: **ורבנן ואיתימא רב מרי אמרי מי שהיה בהמון וגו' הכוהב ס"ת לו שכוהה.** התורה ממהרת עליו ועל זרעו כלאמרינן בעלמא (שבת דף כג:): **הפי** מאן דאמיס רבנן הויין ליה בנין רבנן: **[יהבו רבנן עיניהו בראשה.** שהיה מוהב תלמידי חכמים ביותר והיו לו בנים ת"ח]: **רב אפי אמר כו'.** בדרב אפי ס גרסי' בעמוד בדרבינא גרסי' ללמד: **ללמוד בהמון.** עם חבריס רבים: **נושלו שרי נוף (כ) נשלו שרי נוף.** אלמא הנואל נשל לחבוש: **ללמד בהמון.** מרבה תלמידים: **לו שכוהה.** לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול וונתן לב למרץ קושיותיהם: **בשערין.** בשביל שערין: **מלף עולות כו'.** מקרא כתוב אלף עולות יעלה שלמה וגו' (מלכים ח ג):

תורה אור השלם

1. גלעד קרית פעלי און עקובה מדם: הושע ו ח
2. וכחכי איש גדודים חבר כהנים דרך ירצחו שכמה כי זמה עשו:
הושע ו ט
3. ואת הערים אשר תתנו ללוים את שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר:
במדבר לה ו
4. ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ויורש משם את שלשה בני הענק: שופטים א כ
5. ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפנה באחזתו:
יהושע כא יב
6. וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת: ואדמה והרמה וחצור: וקדש ואדרעי ועין חצור: יהושע יט לה-לז
7. לנס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשום וגם אל אחת מן הערים האל וחי:
דברים ד מב
8. את בצר במדבר בארץ המישר לראובני ואת ראמת בגלעד לגדי ואת גולן בבשן למנשי:
דברים ד מג
9. וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל:
דברים ד מד
10. וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר לא נכנו נפש:
בראשית לז כא
11. אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש:
דברים ד מא
12. אהב בסף לא ישבע בסף ומי אהב בהמון לא תבואה גם זה הבל:
קהלת ה ט
13. מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו:
תהלים קו ב
14. חרב אל הבדים ונאלו חרב אל גבוריה וחתו:
ירמיהו נ לו
15. ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו:
במדבר יב יא
16. נואלו שרי צען נשיאו שרי נף התעו את מצרים פנת שבטיה:
ישעיהו יט יג
17. עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלם: תהלים קכב ב
18. שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית ה' נלך:
תהלים קכב א
19. כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע: תהלים פד יא

גליון הש"ס

גמ' בי הא דרב חסדא. עיין שבת דף ל ע"ב: רש"י ד"ה רב אשי ובי' גרסי' ללמוד. לקה לפרש למה הקדים ולפשין דבני רב אפי לדבינא הא דבינא קשיס מיניה למה כתב רש"י דדברי רב אפי קשי ללמוד ודבינא ללמד אף נקט כפלר ללמוד ותמ"ל ללמד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר אביי הללו. נ"ב פירוש שני שם: (ב) ד"ה נושלו שרי נוען נשלו. נ"ב נשלו פרש"י נתנו:

מוסף רש"י

וחברון עיר מקלט הוא. כלכתיב ויהושע (כל יג) ונלני לאהרן הכהנים נתנו את עיר מקלט הרוצח ואת מגרשיה (השב"ם ב"ב קכב:). פרוודהא. כפרים ושלות שסביב לעיר מוכה למגרש (שם). **ערים הללו.** הגיתים לגויים (ערכין לג:). לא טיירין קטנים. לפי שהן ערי מקלט ונפגעו שיהא שם יישוב לנית מעוך לרוצחים (שם). **ולא כרכים גדולים.** לפי שמתקבלין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל לבוא אלייה שם ויהרוג את הרוצח ויהרגנו (שם). **אלא עיירות בינוניות.** כלל סומה (שם). **אוהב כסף לא ישבע כסף.** לוהב תלוות לא ישבע מהן (קהלת ה ט). מי שיכול להשמיע כל תהילתו. ומין מי שיכול לספר את כולו לעיכך מין נלוה לספר מדעתו אלא את שמקבו חכמים (תניא יח:). **אשר נואלנו.** מתרגם למיטפקנא (תענית ד:). **שחוטאין.** לכתיב נואלנו גבי תעלנו (שם). **כי טוב יום בחצריך.** כלומר כבר אמרת לפני טוב יום שאתה עומד בתלני יעוסק בתורה מלוף עולות שעתיד בנך שלמה להעלות, כלכתיב (מ"ל ג) אלף עולות יעלה שלמה וגו' (שבת ל:).

רבינו חננאל

שנאמר גלעד קרית פועלי און עקובה מדם. פועלי און עקובה מדם. א"ר אלעזר שהיו עוקבים להורג נפשות. ובשכם נמי שכיחי רצחנים שנאמר דרך ירצחו שכמה. חבר כהנים שהיו מתחברים גדודים גדודים להורג כחבורת כהנים על הגזלנות בחילוק תרומה. ואסיק' אלו שש ערי מקלט קולטות לדעת ושלא לדעת ואחי דכתיב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר אינן קולטות אלא לדעת. חברון היתה עיר מקלט ושדה העיר וחצריה נתנו לכלב. וקדש עיר מקלט הואי והכתיב וערי מבצר הצדים צר וחמת רקת וכנרת [וגו'] וקדש ואדרעי. ושנינן תרתי קדש הוו. ואין עושין בערי מקלט דברים שגורמין להיות רגלו של גואל הדם מצויה שם. תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר וחי עבידי ליה מידי דתיהוי ליה חיותא. א"ר יוחנן הרב שגלה מגלין ישיבתו עמו. איני והא גולה והאמר ר' יוחנן מנין לדבתי תורה שקולטין שנאמר את בצר במדבר וכתיב וזאת התורה. ופרקינן קולטין ממלאך המות כענינא דעסק בה כדרב חסדא דהוה גריס יתיב בבי רב ולא הוה יכול שליתא ז) למיקרב גביה דלא הוה שתיק פומיה מגרסא. סליק יתיב אארעא דבי רב פקע ארוא ושתיק ויכיל ליה: אוהב כסף לא ישבע כסף זה מרע"ה שהיה אוהב המצות ולא היה שבע מהן. ומי אהב בהמון לא תבואה. למי נאה להלן ג) בהמון מי שכל תבואה שלו והיינו דא"ר אלעזר מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה לסלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו. ג) יהבו ביה רבנן עינייהו ברכה בריה דרבא ד) יהושלמי פוס פ"ק ה"ו: ה) דברים היה הבית האחרון חסר מן הראשון שנאמר ואכבד. ה' חסר. אלו ה' דברים שהיה הבית האחרון חסר מן הראשון. ואלו הן. אש. וארון. ואורים ותומים. ושמן המשחה. ורוח הקדש. אמר אביי ת"ח צריך לפרסם עצמו. תיך בר נש דחכים חדא מכולא ואזל לאתר דאינון מוקרין ליה דהוה חכים תרתי מכולי צריך למימר לין חדא מכולא אנא חכים: רב אשי אמר כל אוהב ללמוד בהמון (לא) [לן] תבואה. כרבי יוסי בר חנינא דאמר חרב (על) [אל] הבדים וגואלו. חרב על צוארי ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה כד בבד ולא עוד כו'. רבינא אמר כל (האומר) [האוהב] ללמד בהמון (לא) [לן] תבואה. והיינו דאמר רבי הרבה הורה למדתי מרבותי ומחברי יותר מהן ומתלמידי יותר מכולן: עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם להיות עומדות רגלינו במלחמה שערי ירושלים שהיו מצוירים בהלכה. וכן אמר הקב"ה לדוד טוב לי יום שאתה מתעסק בתורה בחצריך מאלף

ז) מלות למלמלה למעלה ליתא בגמ' בכל הספרי': ח) לעיל. כך היא בגי' בעיון ערך לתועפה: ט) שיני מפר כתן יו"ל כמ"ש בגמ' וכתבן כו': י) כ"ה בגירסת ג"כ בע"י:

אלו הן הגולין פרק שני מכות

ואלא תניא רבי יוסי בר יהודה אומר וכו'. וא"ת ומאי לף מייתי ממלמיה דר' יוסי בר יהודה דמתני' וי"ל דמתני' מיכף למימר לף מייתים קמיה מלף מלישיה היו גולין בשביל שהיו טועים דקתני רבי הכף בשבייתא מלף בשבייתא מוכח שפיר דמייתין קמיה מדמייתי פסוק גבי מזיד מלבל דמתני' לף מייתי קרא גבי מזיד כן נראה למש"ה ועוד נראה דע"כ בשבייתא ליכא למימר דמתילין קמיה ד) דע"כ היינו רבי חד אמר מביאין עגלה ערופה. תימה להף תנן (סוטה דף מד:) עגלה ערופה אין מודדין מלף מעיר שיש בה ג"ד וי"ל להפס מיירי כגון דליכא עיירות טובפ ובמלא מיירייהו יש ג"ד כיון דמצי לאוקומי קרא דמקיימי ליה מלבל הכא מיירי כגון שאין שם ג"ד בכל העיירות הסמוכות הלכך למרינן דמ"מ מודדין מיירייהו אפילו

א מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם אמר ב) רב כהנא מאי קרא יתכין לך הדרך עשה [לך] הכנה לדרך רב חמא בר חנינא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך אם לחטאים יורה ק"ו לצדיקים ר"ש בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וגו' (ב) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע וגו' במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהרגו את הנפש אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד לזה אין עדים ולזה אין עדים הקב"ה מזמינן לפונדק אחד זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו והרגו ג זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ד בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו מן התורה דכתיב ה לא תלך עמהם וכתיב ו קום לך אתם מן הנביאים דכתיב ז אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך (זו) תלך מן הכתובים דכתיב ח אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן אמר רב הונא ט רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם והרגו פטור קסבר י ולו אין משפט מות בגואל הדם הוא דכתיב מיתיבי ולו אין משפט מות ברוצח הכתוב מדבר אתה אומר ברוצח או אינו אלא בגואל הדם כשהוא אומר (ג) יא והוא לא שונא לו ולא מתמול שלשום הוי אומר ברוצח הכתוב מדבר הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר אתה אומר בגואל הדם הכתוב מדבר או אינו אלא ברוצח כשהוא אומר יב כי לא שונא הוא לו מתמול שלשום הרי רוצח אמור הא מה אני מקיים ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר תנן מוסרין לו שני ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו מאי לאו דמתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא לא כדתניא וידברו אליו דברים הראוים לו יג אומרים לו אל תנהג בו מנהג שופכי דמים בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנאמר יד וזה דבר הרוצח אמרו לו הרבה שליחות עושה אמר מר בשגגה בא מעשה לידו פשיטא דאי במזיד בר גלות הוא אין והא תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר בתחלה אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט וב"ד שולחין ומביאין אותם משם מי שנתחייב מיתה הרגוהו שנאמר טו ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מי שלא נתחייב פטרוהו שנאמר טז והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם מי שנתחייב גלות מחזירין אותו למקומו שנא' יז והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה רבי אומר מעצמן הן גולין כסבורין הן אחד שוגג ואחד מזיד קולטות והן אינן יודעין שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות א"ר אלעזר יח עיר שרובה רוצחים אינה קולטת שנאמר יג ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהושוו דבריהן לדבריו וא"ר אלעזר יט עיר שאין בה זקנים אינה קולטת דבעינן זקני העיר וליכא איתמר עיר שאין בה זקנים רבי אמי ור' אסי חד אומר קולטת וחד אומר אינה קולטת למאן דאמר אינה קולטת בעינן זקני העיר וליכא למאן דאמר קולטת מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ורבי אסי חד אמר נעשה בה בן סורר ומורה וחד אמר אין נעשה בה בן סורר ומורה למ"ד אין נעשה בה בן סורר ומורה בעינן יד זקני עירו וליכא למ"ד נעשה בה בן סורר ומורה מצוה בעלמא ועיר שאין בה זקנים ר' אמי ור' אסי חד אמר מביאה עגלה ערופה וחד אמר אינה מביאה עגלה ערופה למ"ד אינה מביאה עגלה ערופה בעינן טו זקני העיר ההיא וליכא למאן דאמר מביאה עגלה ערופה מצוה בעלמא א"ר חמא בר חנינא מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון

גלוין הש"ס

גמ' זה שהרג בפזיד נהרג. עיין סוטה דף מ ע"ב תוס' ד"ה מי:

הגהות הב"ח

(ב) גמ' אלא לידו וגו' זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל: (ג) רש"י ד"ה נהליכתו. נ"ב כלומר דאילו כבר היה בעיר מקלט ויצא חוץ לתחום ומצאו הדם היה נקמן בתמני' דף יח ע"ב ובגמ' דף יב ע"ב:

מוסף רש"י

לזה אין עדים. לף היו עדים בלבד שיעידו, זה לף נהרג חוס לף גלה (שמות כא יג). ונפל עליו והרגו. ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות (שם).

רבינו חננאל

עדות שעתיד שלמה בנך להקריב על גבי המזבח תניא רבי אלעזר בן יעקב אומר מקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם שנאמר תכין לך דרך. עשה הכנה לדרך: מרשעים יצא רשע. כגון אחד שהרג בשוגג ואחד שהרג במזיד ואין בהן עדים דימנם הקב"ה למקום אחד זה שהרג במזיד ישב תחת הסולם וזה שהרג בשוגג ירד מן הסולם נפל עליו והרגו זה שהרג במזיד נהרג וזה שהרג בשוגג גולה: מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך שם מוליכין אותו. מן התורה דכתיב לא תלך עמהם כיון שרצה נאמר לו קום לך אתם. מן הנביאים אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן: ולו אין משפט מות בגואל (הדם) שמצא הרוצח והרגו הכתוב מדבר. (ודברו) (וידברו) אליו דברים הראויין לו אומרין להן אל תנהגו בו מנהג הרצחנים בשגגה בא לידו. א"ר אלעזר עיר שרובה רוצחין אינה קולטת שנאמר ודבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו ולא שהשוו דבריהם לדבריו. וכן עיר שאין בה זקנים אינה קולטת ואין נעשה בה בן סורר ומורה. וכן אינה מביאה עגלה ערופה דבעינא בה זקני העיר ההיא וליכא. מפני מה נאמר פרשת רצחנים

תורה אור השלם

1. תָּכִין לָךְ הַדָּרֶךְ
תְּשַׁלֵּשׁ אֶת גְּבוּל אַרְצֶךָ
אֲשֶׁר יַנְחִילְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ
וְהָיְתָה לְנוּס שָׁמָּה כָּל
רֹצֵחַ: דברים יט ג
2. טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן
יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ:
תהלים כה ח
3. וְאֹשֶׁר לֹא צָדָה
וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדִי
וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר
יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג
4. כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל
הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא
רֶשַׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּךְ:
שמואל א כד יג
5. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל
בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם
לֹא תָאֹר אֶת הָעָם כִּי
בָרוּךְ הוּא:
במדבר כב יב
6. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל
בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ
הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ אִתָּם
וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ
תַּעֲשֶׂה: במדבר כב כ
7. כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵךְ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ
אֱלֹהַיִךְ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל
מַדְרִיכֵךְ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ:
ישעיהו מח יז
8. אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ
וְלַעֲנָיִים יִתֵּן חֵן:
משלי ג לד
9. פֶּן יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם
אַחֲרֵי הָרֹצֵחַ כִּי יְחַם
לְבָבוֹ וְהִשִּׂיגוֹ כִּי יִרְבֶּה
הַדֶּרֶךְ וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ
אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת כִּי לֹא
שִׂנְאֵהוּ הוּא לוֹ מִתְּמוֹל
שִׁלְשׁוֹם: דברים יט ו
10. וְזֹה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר
יָנוּס שָׁמָּה וְחָי אֲשֶׁר יַכֶּה
אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת
וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמוֹל
שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד
11. וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ
וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ
אֹתוֹ בְיַד גֹּאֵל הַדָּם
וָמֵת: דברים יט יב
12. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת
הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם
וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל
עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס
שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח
אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה
13. וְנָס אֶל אַחַת
מֵהֶעָרִים הָאֵלֶּה וְעָמַד
פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וְדִבֶּר
בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא
אֶת דְּבָרָיו וְאָסְפוּ אֹתוֹ
הָעִירָה אֲלֵיהֶם וְנָתְנוּ לוֹ
מָקוֹם וְיָשַׁב עִמָּם:
יהושע כ ד
14. וְתִפְשׁוּ בוֹ אַבְיו וְאִמּוֹ
וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל זִקְנֵי
עִירוֹ וְאֶל שַׁעַר מְקוֹמוֹ:
דברים כא יט
15. וְהָיְתָה הָעִיר הַקְּרֹבָה
אֶל הֶחָלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי
הָעִיר הַהוּא עֶגְלַת בָּקָר
אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר
לֹא מָשְׁכָה בְעֹל:
דברים כא ג

מח א) מי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין עו:
מט ב) מי' פ"ה מהל' מחוסה הל' ג ופ"ו כל הפרק ע"ש:
נ ג) מי' פ"ה מהל' רוצח הלכה ט:
נא ד) מי' שם הל' ח:
נב ה) ו) מי' שם פ"ו הלכה ו:

ז) נ"ל רב הונא, ג) [נ"ל כי לא שונא הוא לו], ג) [ומתקבלים הרבה על ידי. רש"ש], ד) רש"ל דא"כ,

כלעון עוה. כלל יהושע כתיב ויאמר ה' וכלן נאמר וידבר ה' אל יהושע ודיבור לשון עז הוא: **מפני שהן של תורה.** אבל שאר מילות שנאמר לא תאמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה תן מזו: **ידבר עמיס.** יגהל עמיס תמתינו: **מפני שציפס.** שגם הפרישם לשמר שמלקו מיד עד שנאמר לו מפי הקב"ה: **פליגי בה.** בפירושם דהאי קרא מה כתב יהושע בס"ת: **מד אמר שמנה פסוקים.** מיומת שם משה ע) עד סיפא ומד אמר בפרשת ערי מקלט הוא מומר שכתובה בספר יהושע: **למען תהיה תורת ה' וגו'.** וריסיה דקרא משמעי בתפילין ומיתקא הכא תורה לתפילין: **כי ליקחתי למוסר בפיך.** דכתיב נהלי קרא בפיך מן המומר בפיך שלין נכתבין על עור בהמה טמאה: **להלכותיהן.** לדבר שלינו כתוב בתורה ובתפילין גופייהו לא גמרינן ליה מלא מהלכה למשה מסיני לא ילפי' בהיקשא: **דבי חזקיה.** דולי אמי מלא והוא רבי חייא: **מתני' אחד כהן משוח בשמן המשחה.** הס כהניס גדולים שהיו על ילמיהו: **ואחד המרובה בכגדים.** הס שלשמשו מילמיהו ואילך שגגו שמן המשחה דלמרינן בהוריות (דף יב.) ושוב לא נמשחו כהניס ולא היתה ניכרת כהונה גדולה בהם אלא בריבוי בגדיס שלמשמ בה' בגדים: **ואחד שעבר ממשיחתו.** שלירע פקול בכ"ג ושימש אחר מחתיו וכשנתרפא כהן מזר לעבודתו ועבר זה ממשיחתו: **מחזירין את הרוצח.** בחיתתן כמו שנאמר ע) ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח: **משוח מלחמה.** כהן המשוח לומר במלחמה לרבי המלחמה אל ירך לבבכם וכל הענין (דברים כ): **גמ' ויצא כה עד מות הכהן הגדול.** הא אך כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול הא תרי ואחרי מות הכהן הגדול יכול הרוצח יצא: **אחרי מות הכהן הגדול.** הלכך לאו קללת חנם היא: **ככח אחרי.** כגבל אומרין מגל זה על מגל שלוקה בשבעיל קרמון של אחרים: **טוביה חטא וויגוד מנגיד.** משום היא דאמרי' בערבי פסחים (קיג:) טוביה חטא וויגוד אקהיל ביה בישראי שלא היה על שני בדבר וגמרי' רב פפא לויגוד ח"ל טוביה חטא ויגוד מנגיד ומאן היתה למגל: **כפס אמרי.** בח"י אומרין מגל זה: **שכס נפיכ מבגאי גור.** שכס בן אמון לקח את דיגה בת יעקב והסגלה שלו ושאר בני העיר שלא נהגו מלו עלמן ונעטערו. מבגאי שם מיס מבני העיר: **שכרה דוד שיפין.** יסודות של בית המקדש. ובגמרת ירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ג) מלינו תימוליום של בית המקדש והוא יסוד בלעון יוני: **קפץ מסומא.** לף המסוס. בגמרת ירושלמי (שם) שמלא שם מרס שהגביה קולו ואמר לו אל תטלני מכאן שאני כפוס על המסוס מיום שמן תורה שרעדה כל הארץ ולא שמע דוד לדבריו ועטלו: **מי שרי למכתב שם.** פן ימחקוהו המים ועוכר משום ואלבאים את שמם (דברים יג) ולא מעשון כן וגו' (שם): **גשא מיחיפופל כו'.** יש מימה לדבר שהרי לא קנה דוד את הגורן מארוגה היבוסי עד מעשה להסמה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל ג' שנים ולפי דבריס הללו לריכין אנו לומר שעעי"פ שלא קנה הגורן יודע היה מנעוריו מיום [שנמשח] ושאנו הוא ושמואל נגוית הרמה ובלקו בספר יהושע ומלאו מקום לבית המקדש כדכתיב [מהלים קלב] עד אמלא מקום וגו' וכדרלשינן ליה בזוחרים בחיזהו מקומן (דף נד:) ושפר היסורות בראשונו: **ימסה על המיס.** דכתיב בשוטה (במדבר ה) ומסה אל מי המרים והרבה הזכרות בפרשה ולפ"ה כתיב ומסה ומסה כו'. ולללה זו בחנם היתה שלא היה מקללו אלא אם אין מוציא לומר: **אפי' על חנאי.** ולא נתקייס התנאי לעשה"כ היה בלה להם קללה על תנאי היתה אם תכחד ממני ולא נתקייס שלא כיחד ולעשה"כ נתקיימה הקללה דכתיב ולא הלכו בניו בדרכיו וגו' כתיב זוז קללה קללו עלי כה יעשה לך כמו שנעשה לי שאין בני מהוגנין:

בלשון עזה דכתיב [1]וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט אשר דברתי אליכם וגו' מפני שהן של תורה למימרא דכל דיבור לשון קשה אין כדכתיב [2]דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות והתניא [3]נדברו אין נדברו אלא לשון נחת וכן הוא אומר [4]ידבר עמים תחתינו דבר לחוד ידבר לחוד: (סימ"י רבנ"ן מהמנ"י וספר"י) פליגי בה רבי יהודה ורבנן חד אומר מפני ששיהם וחד אומר מפני שהן של תורה [5]ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים פליגי בה [6]ר' יהודה ור' נחמיה חד אומר שמנה פסוקים וחד אומר ערי מקלט בשלמא למ"ד ח' פסוקים היינו דכתיב בספר תורת אלהים אלא למ"ד ערי מקלט מאי בספר תורת אלהים ה"ק ויכתוב יהושע בספרו את הדברים האלה הכתובים בספר תורת אלהים [6]ספר שתפרו בפשתן פליגי בה ר' יהודה ור"מ חד אומר כשר וחד אומר [8]פסול למ"ד פסול דכתיב [9]למען תהיה תורת ה' בפיך [10]ואיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין [11]הלכה למשה מסיני לתופרן בגידין אף כל לתופרן בגידין ואידך כי איתקש [12]למוזתר בפיך להלכותיו לא איתקש אמר רב חזינן להו [13]לתפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה: **מתני'** [14]אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחותו [15]מחזירין את הרוצח [16]רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו: **גמ'** מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [17]וישב בה עד מות הכהן הגדול וכתיב [18]כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול ואחרי מות הכהן הגדול ור' יהודה כתיב קרא אחרינא [19]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן (וגו') ואידך מדלא כתיב הגדול חד מהנך הוא: לפיכך אימותיהן של כהנים וכו': טעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי והכתיב [20]כצפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא [21](א"ל) ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו ואיכא [22]דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו טעמא דמצלו הא לא מצלו מייתי מאי הוה ליה למעבד הכא [23]אמרינן טוביה חטא וויגוד מנגיד התם אמרי שכם נסיב [24]ומבגאי [25]גזיר אמר (ליה) ההוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו כי הא דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דר' יהושע בן לוי ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי [26]אמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפי' בחנם היא באה מגלן מאחיתופל [27]שבשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא בעא למישטפא לעלמא אמר [28]מהו לכתוב שם אחספא ומישדא בתהומא דליקו אדוכתיה ליכא דאמר ליה מידי אמר כל היודע דבר זה ואינו אומרו יחנק בגרונו נשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר [29]ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לכל העולם כולו לא כל שכן א"ל שרי כתב שם אחספא שרי אתהומא נחת וקם אדוכתיה ואפ"ה כתיב [30]ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וגו' א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי היא באה מגלן מעלי דקאמר ליה [עלי] לשמואל [31]כה יעשה לך אלהים וכה יוסיף אם תכחד ממני דבר ואף על גב דכתיב [32]ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו [ואפ"ה] כתיב [33]ולא הלכו בניו בדרכיו וגו' אמר

מסורת הש"ס

ע) שבת פג., כ) [קדושין לה.]. ג) [שבת קח: קט.]. ד) פ"ת לספרי, ה) [ירושלמי ג"ג], ו) [הוריות יג:]. ז) [ג"ל אמר ההוא]. ח) פ"י דאמרי', ט) פסחים קיג:. י) [מלכות בנת כלומר עובדי מדמה. ערוך], כ) [ניר. הערוך קטע]. ל) [סנהדרין כ:]; נכרות נו., מ) סוכה נג. נ) ב"ת מי איכא דיידע אי שרי כור', ס) [שבת קטו. סוכה נג: מולין קמח.]. ע) [דברים לד]. פ) [כמדבר לה].

גליון הש"ס

גמ' ר"י ור' נחמיה חד אמר. עי' ב"ב טו ע"ב: שם אבר שרצרו בשפתו. עיין מגילה דף ח ע"ב ולף יט ע"ת:

מוסף רש"י

ידבר עמים. יפפיל, וכל שפלות בגמח (שבת סג.: **שבשעה שכרה דוד שיתין.** ולא פבירא ליה שמשפע ימי ברלפים בגרלו (עי' סוכה מט.), ולי פבירא ליה שמא גמשלאו עפר מו גרוחות ולריך לכרותן (סוכה נג.). **קפא תהומא.** לף המסוס למעלה ילא, ר"לף הכניל (מ"ב ו) מגרמינן ולקף פרולא (שם). **מהו לכתוב שם בו'.** דוד לא היה מורה הלכה בפני רבו שמיתופל ויהוא היה שם (שם). **אחספא.** מפני שהמים גולל ויורד ואינו לף כלי שיכל ויעת על הנקב, ינגמרא דספר שמואל מפרש שמלאו דוד על פני נקב התהום וכתוב בו שהיה שם משפע ימי ברלפים (שם נג:). **לעשות שלום בין איש לאשתו.** לנדון אם הסוטה יפה טהורה היא יפת פלוס ביניהס (שם). **שמי שנכתב בקדושה.** שכתב במגילה יפן ס' תורתן וגו' לדכתיב (במדבר ה) וכתב את התלות הללה וגו' (שם).

רבינו חננאל

בלשון עז שנאמר וידבר ה' אל יהושע לאמר דבר אל בני ישראל לאמר תנו לכם את ערי המקלט וכו'. ומנא לן דכל דיבור לשון קשה הוא שנאמר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות וגו'. איני והתניא אז נדברו ואין נדברו אלא לשון נחת שנאמר ידבר עמים תחתינו. ושנינן דבר לחוד ידבר לחוד. כלומר דבר קשה ידבר ניחותא: מאי בספר תורת אלהים. הכי קאמר ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספרו הכתובין בספר תורת אלהים: ספר שתפרו בפשתן רבי יהודה ור' מאיר חד אמר פסול שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך ואיתקש כל התורה למשה מסיני לתפרן בגידין אף כל התורה כולה בגידין. וחד אמר כשר כי איתקשא תורה לתפילין להיכתב במותר בפיך להלכותיו לא איתקוש. אמר רב חזינא להו לתפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנא ולית הלכתא כוותיה: אחד משוח (מלחמה) בשמן המשחה ואחד מרובה בגדים כו' וישב בה עד מות הכהן הגדול לפיכך אימותיהן של כהנים גדולים היו מספקין לו בגדים לרצחנים כו' ואקשינן למימרא דאי מצלו צלותיה מתקבלא והכתיב כן קללת חנם לא תבא. ופרקינן היה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע כזה בימיהם. כההוא דאכליה אריא ברחוק ג' פרסי מאתריה דרבי יהושע בן לוי ולא אישתעי אליהו בהדיה ג' יומי: פי' טוביה חטא וויגוד מינגיד. העיד זיגוד על טוביה שחטא ומפני מלקות ונעשה כמו משל בפי הכל אחד חטא וזה לוקה. והוא כמו שכתב שביקש לישא דינה והעיר כולה נימולים. פי' מבגאי לשון באני. כן זה הדבר. כלומר זה הרג וכהן הגדול מתחייב. ופריק שהיה לו לבקש רחמים על דורו ולא ביקש: ירושלמי רבי יוסי בן חלפתא אומר עתים עתים הם להפלה. שנא' ואני תפלתי לך ה' עת רצון. שאלו לחכמה מהו ענשו של חוטא. אמרה להם חטאים תדרף רעה. והנכוראה אמרה הנפש החוטאת היא תמות. והתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר לו שנאמר ונרצה לו. והקב"ה אמר יעשה תשובה שנאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך כלומר יורה להן דרך תשובה. אמר רב קללת חכם אפילו בחנם מתקיימת. מנא לן מאחיתופל שקללו דוד ואמר כל היודע אם מותר לכתוב שם אחספא ולמשדייא בתהומא לאוקומיה ולא יאמר יחנק בגרונו. ואע"ג דבתר הכי אמר ליה אחיתופל שרי. נתקיימה בו הקללה שנאמר ויצו אל ביתו ויחנק. א"ר אבהו קללת חכם אפילו על תנאי באה מנא לן מעלי דאמר ליה לשמואל כה יעשה לך אלהים. יבעטו גם בניך. ואע"ג דכתיב ויגד לו שמואל את כל הדברים ולא כחד ממנו. הא כתיב ולא הלכו בניו בדרכיו:

ע) לעיל כ"ל מיון וכגדים:

נג א מיי' פ"ע מהל' סנהדרין הלכה יג סמג עשין כה טוש"ע י"ד סי' רעח סעיף ג:

נד ב מיי' פ"ג מהל' תפילין הלכה ט סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' לב סעיף טו:

ג ומיי' פ"ח מהל' תפילין הל"י טוש"ע שם סעיף יג טוש"ע י"ד סי' רע"ח סעיף ו):

נה ד מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ט סמג עשין עז:

תורה אור השלם

1. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם אֶת עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה: יהושע כ כ
2. דֹּבֵר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלִים אֶת הָאָרֶץ: בראשית מב ל
3. אָז נִדַּבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: מלאכי ג טז
4. יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ: תהלים מז ד
5. וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶבֶן גְּדוֹלָה וַיְקִימֵהוּ שָׁם תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר בְּמִקְדַּשׁ יְיָ: יהושע כד כו
6. וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְיָ בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצִיאֲךָ יְיָ מִמִּצְרָיִם: שמות יג ט
7. וְהַצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשְׁחוּ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
8. כִּי בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כה
9. וְלֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
10. כְּצִפּוֹר לָנוֹד כִּדְרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבֹא: משלי כו ב
11. וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֶּחְנָק וַיָּמָת וַיִּקָּבֵר בְּקֶבֶר אָבִיו: שמואל ב יז כג
12. וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ אַל נָא תְכַחֵד מִמֶּנִּי כֹּה יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם תְּכַחֵד מִמֶּנִּי דָּבָר מִכֹּל הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיךָ: שמואל א ג יז
13. וַיַּגֶּד לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים וְלֹא כִחֵד מִמֶּנּוּ מֵהֶם כָּל הַדָּבָר הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה: שמואל א ג יח
14. וְלֹא הָלְכוּ בָנָיו בְּדַרְכָּיו וַיֵּטוּ אַחֲרֵי הַבָּצַע וַיִּקְחוּ שֹׁחַד וַיַּטּוּ מִשְׁפָּט: שמואל א ח ג

אפילו על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה. יש מדקדקין מכאן לנידויים שלנו אפי' לומס להם זמן אין לנדות עלמן מספק (ג) שהרי הכא התנה בדבר שלא היה בידו לקיים דשמא מעכבו יוסף או יקראנו למלן בדרך ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על התנאי לפיכך שלא מנאים בידו לקיים כגון שמנדין את האדם שלא יעשה הדבר ולאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו (ה): **מי** גרם לראובן שהודה יהודה.

תימה להם אמרינן במדרש ויצא לראובן חל הכור מהיכן שב מצא תניו שיצא בתעניות על מעשה בלהה וזה היה קודם מעשה דיהודה וי"ל דמ"מ לא הודה בדיבים עד מעשה דיהודה: **מי** גרם לראובן שהודה. ולכל יש לנו למנך מן המקרא יהודה אתה יודוך אחיך ומתרגמינן אח הודית (ז) כך יודוך אחיך פירוש (ד) הודית ולא נזם כך יודוך אחיך שבשביל שהמחילה להודות לא לראובן והודה:

אמר אבי ק"ו ומה מי שגלה בו'.

תימה מהאי דיעל נילף נמי לנגמר דינו בלא כ"ג שלא יגלה כלל ומה מי שגלה כבר לפני מיתת כ"ג יוצא במיתתו של כ"ג מי שלא גלה לפני מותו אינו דין שלא יגלה אחר מותו דהכי אמרינן בערכין (דף כט: ושם) מכורה כבר יוצאה שלישה מכורה אינו דין שלא תמכר ונפקא לן מהאי דיעל למיכם נמכרת כלל אחר הנאת סימנין עד עולם ונראה לעל קשיא מידי דהא מיתת הכהן כפרה הוא כדאמר בסמוך וכפרה לא שייכא שלא למי שמתוך (ה) בגרים והלכך דוקא לפי שנגמר ונתחייב גלות ואח"כ מת כ"ג מכפרת מיתת כ"ג שלא יגלה כלל מק"ו דקאמר הש"ס אבל נגמר דינו שלא כ"ג שכבר מת כ"ג קודם גמר דין של זה ודאי ליכא למילף מק"ו דהילף מכפר מיתת כ"ג וליכא למימר דמתכפר לו מיתת כ"ג שמתוך שנגמר דינו הרא לא מיכפרא שלא נשמע מיתה (ו) ולאחר כך ונשמע מיתה לא היה זה חייב ולא דמי להיות דערכין דמכורה כבר יוצאה וכו' דהתם משמע הנאת סימנין מתחלת גדלותה ושוב לא יפסיק ממנה הגדלות לעולם ולכך שייך למילף שפיר שלא תמכר כלל אחר התחלת סימנין עד עולם כן נראה למ"ל: **מידי** גלות קא **מכפרא**. תימה מין ה"ג מדאמר בריש מכילתין (דף ג:) הם שלא עשו מעשה גלות כי היכי דתהוי להו כפרה אלמא גלות מכפרת וי"ל דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר דהא נעי למילף דמי שלא גלה עדיין דמיתת כ"ג תועיל לפטרו מגלות מק"ו הלכך שפיר מצי מידי גלות מכפרת מיתת כ"ג מכפרת פירוש (ה) מיפטרת מגלות שהרי אפילו לא גלה אלא יום אחד ומת הכ"ג הוא מוכר ואילו לא מת הכהן אפילו שהה שם זמן מרובה אילו יוצא על כרחך כפרה זו במיתת כהן תלויה כדפירשתי כן נראה למ"ל:

אמר רב יהודה אמר רב א'נידוי על תנאי צריך הפרה מנלן מיהודה דכתיב [1]אם לא הביאותיו אליך וגו' [2]וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [3]יחי ראובן ואל ימות וגו' וזאת ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר עצמותיו של יהודה היו מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה [4]וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה ואל איבריה לשפא לא הוה קא מעיילי ליה למתיבתא דרקיע ואל עמו תביאנו לא הוה קא ידע למישקל [5]ומיטרח בשמעתא בהדי רבנן ידיו רב לו לא הוה ידע לפרוקי קושיא ועזר מצריו תהיה איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר או דלמא [6]במיתת אחד מהן ת"ש נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ואם איתא ליהדר [7](ביה) בדהנך בדליכא: **מתני'** [8]משנגמר דינו מת כ"ג ה"ז אינו גולה אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני [9]נגמר דינו בלא כ"ג [10]וההורג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם [11]ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו ואפי' שר צבא ישראל כיואב בן צרויה אינו יוצא משם לעולם שנאמר [12]אשר נס שמה [13]שם [14]תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולט רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר [15]רשות ביד גואל הדם וכל אדם [16][17] חייבין עליו: **גמ'** מ"ט אמר אביי ק"ו ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה ודלמא האי דגלה איכפר ליה האי דלא גלה לא מידי גלות קא מכפרא מיתת כהן הוא דמכפרא: אם עד שלא נגמר דינו וכו': מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא [18]ויושב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקדש וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו מאי הוה ליה למעבד היה לו לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש אמר אביי [19]נקטינן [20]נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לשם דכתיב [21]לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ואיזהו ישיבה שהיא בארץ הוי אומר זו קבורה תנא [22]מת קודם שמת כ"ג מוליכין עצמותיו על קברי אבותיו דכתיב [23]ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו הוי אומר זו קבורה נגמר דינו ונעשה כהן בן גרושה או בן חלוצה פליגי בה רבי אמי ור' יצחק נפחא חד אומר מתה כהונה וחד אומר בטלה כהונה לימא בפלוגתא דר"א ורבי יהושע קא מיפלגי דתנן [24]היה עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א אומר כל קרבנות פסולין ורבי יהושע [25]מכשיר מאן דאמר מתה כר' יהושע ומאן דאמר בטלה כרבי אליעזר אליבא

וחטאתי לך. לשון נידוי הוא שיהא מנודה לאדוני: **מאי דכתיב יחי לאובן וגו' וזאת ליהודה.** מה ראה לומר יהודה ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון וזאת ליהודה אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלהן קיים ושל יהודה מגולגלין אמר לשון זה יחי לאובן כלומר לאובן שלהי קיימת כאילו הוא חי וזאת מהיכן ליהודה שכל השבטים יצאו מגולגלין. עצמות כל השבטים יצאו ממצריים ונשאום בניהם במדבר וזהו שאמר יוסף לאחיו (שמות יג) **והעליתם** (ו) עצמותי מזה אתכם עם עצמותיכם: **על איבריה נשפא.** נכנסו עצמותיו למקום חיבורם שנפסו משם כמו דשף מדוכתיה (חולין דף מב: נד.): **נשפא ואיטלוידו"ש:** **למשקל ולמטרח.** ליטא ולימן: **ידיו רב לו.** יפי בו כח לרוב ידיו לעצמו נגד תפיליו: **ליהדר בהנך.** בתיתת מרובה בנגדיס או בשעבר ממשיחותו אלא לאו ש"מ כולהו: **מתני' ה"ז אינו גולה.** מפרש טעמא בגמ' מק"ו: **חוזר למיפסו של שני.** ליף טעמא בגמ': **נגמר דינו בלא כ"ג.** שלא(ז) מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות: **גמ' שנמשח בימיו.** מסגעשה זה רומה: **מאי הוה ליה.** להאי כהן למיעבד מאחר שעליין לא היה כ"ג כשהרג זה למה הוא נענש: **פנה מק.** רומה בעגי מקלע ומת כ"ג אחר זמן: (ה) **נשפא נאחז.** בתוך הקרקע: **ונעשה כ"ג כן גרושה.** יש עליו עדות שהוא חלל: **מפה לחוגה.** הרי הוא כמת ואין הרומה גוזה: **בטלה לחוגה.** לישנא אחרינא מילתא למפרע שלא היה כ"ג והוה ליה להי רומה נגמר דינו שלא שהרג כהן גדול ואינו חוזר לעולם: תניא

תורה אור השלם

1. אִנְכִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים: בראשית מג ט
2. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: דברים לג ו
3. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: דברים לג ז
4. וְהַצִּילוֹ הֶעְזָרָה אֶת הָרִצְחָה מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשְׁחוּ אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
5. וְלֹא תַקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן: במדבר לה לב
6. כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח

לעזי רש"י

אישלוישידור"א. (מקום הזנקע.

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב נידוי על תנאי אפי' מעצמו (ו) צריך הפרה. מנא לן מיהודה שנאמר אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים ואשכחנן שהיו עצמותיו מגולגלין בארון עד שבקש עליהם רחמים מרע"ה שנאמר שמע ה' קול יהודה: נגמר דינו לגלות ומת הכהן הגדול אינו גולה. מיתת כהן גדול מכפרת לו. אמר אביי נקטינן נגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו של הורג בעיר מקלט. שנא' לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן הגדול ואיזו היא ישיבה בארץ הוי אומר זו קבורה. תנא מת הרוצח ומת כהן גדול (וכורי) בן גרושה או בן חלוצה. רבי אמי ורבי יצחק חד אמר מתה כהונה. וחד אמר בטלה כהונה. ובפלוגתא דתנן היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר אומר כל קרבנות שהקריב פסולין הן ורבי יהושע מכשיר. ואסיק:

ו) וכן הגיה הרש"ל וכ"כ בה"ג ועל"ט ס"ג דמ"ק:

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה מאי וכו' והעליתם את עצמותי וכו': (ז) ד"ה נשפא ל"ל קושי ד"ה תנא: (ח) תוס' ד"ה אפי' וכו' אין לנדות עלמן מספק ולאו מילתא הוא שהרי הלא התנה וכו' דמשמע המדיר: (ט) ד"ה מי גרם וכו' פירוש אתה יודוך ולא בושת כך פירוש למיפטרי וכו' אינו יוצא ואם כן על כרחך כפרה:

הגהות הגר"א

[א] משנה וכל מלם אין חייבין בל"ל (וכ"ה בדפו"י ובמתניתא ובירושלמי וכבל הלשונות ובילקלי שלפנינו הוצה ע"פ הרמ"ל ועי' תוי"ט):

מוסף רש"י

מאי דכתיב כר' ונאת ליהודה. אין לך בברכת כל השבטים מתחלת ואלך עצמותיו של יהודה. כל השבטים יצאו מלרים ונקברו בארץ ישראל, שנאמר והעליתם את עלמותי מזה אתכם, משמע שאף עלמותם הטעו, ולא נתנה יוסף אלא בושת שכן בדפוסי ישנו אל משה, אבל ישראל נתעסקו בהיות עסק במלוה (ב"ק צב. וכעי"ז סוטה ז:). **מגולגלין בארון.** לא היה שלהי קיימת ומתגלגלת מפני נדה, דקאמר ליה לעיבה (נדה"ש מג) אם לא הביאותיו אליך והתחאתי לך כל הימים, ופע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן קלת מכם שלפיכך לא נתקיים (ב"ק שם.), ויהי עלמות כל השבטים שלהן קיימת ויהודה מכריו מתפרקין ומתגלגלין מלרון, מפני שנידה את עלמו בעלכיו של נימין ותחאתי לך כל הימים, לפיכך נעשה בבל, ומהכא נפקא לן נדוי של תנאי על תנאי הוי נדוי (סוטה ז:). **מי גרם לראובן שיודה.** בתחלה במעשה תמר, וכן היה מקומות בידיהם, ומלכים מבגדה לר' מקומות בידיהם, ומלכות יהודה לקחה ממני עמד לראובן ואמר בלבבי יעלה מבי, ויבכיאו יתי לראובן, שלהי קיימת בלילו הוא מ', וזאת ליהודה. שהוא מתגלגל (שם). **לשפא.** למקום שנתנו משם (שם) נכנס כל עלם ומתחבר למקומו שלף משם. נשפא, אילוי"ש בלע"ז, כמו שף מדוכתיה (ב"ק צב.). **למתיבתא דרקיע.** ליטא ואיכא יתי לראובן שלהי קיימת בלילו הוא מ', וזאת ליהודה. שהוא מתגלגל (שם). נכנס כל עלם ומתחבר למקומו שלף משם. נשפא, אילוי"ש בלע"ז, כמו שף מדוכתיה (ב"ק צב.). **למתיבתא דרקיע.** ליטא ואיכא עם שאר התכמים (פסיקתא זוטרתי ז:). **ידיו רב לו.** יהא לו לעתון לריב רבים, ואמר בתיתך ידיו לשון מלחמה הוא, מלחמתה של תורה (שם). **לא הודה ידע לפרוקי קושיא.** בפוטה שם וב"ק שם: לא היה קץ מלקח ליה שמעתא לגיעל דהלכתא, לא היה יכול לומר לבר שמתקבל (סוטה שם). **והההורג כהן גדול.** בשוגג גולה לעיר מקלטו ואינו יולא משם לעולם, דכיון דאין כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג, כמיתת מי שוב, הא ליכא כהן גדול אחר שיעמוד תחתיו (שבועות יח:). **ובי הוא מושחו.** וכי הוא משמו לכהן, או הכהן משח לומו, אלא זה שנמשח בימיו. להכיל את הנמשח בימיו שמחזירו בתיתתו (במדבר לה כה). נקטינן. מפורש מלכיתיו, מנהג מרכותיו (שבועות ה:). **שהוא בן גרושה.** כהן מלל זר נשוי כזה, דכתיב בכהן הגדול בגרושה גרושה (ויקרא כא:) לן יהלל זרעו, שממלאי מדין כהונה (פסחים עב:).

אליבא דרבי אליעזר כ"ע לא פליגי. כלומר מאן דאמר מתה ולאו כרבי אליעזר דאליבא דרבי אליעזר ליכא למ"ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ולאו הין זה כהן: **כי פליגי אליבא דרבי יהושע.** כלומר הין אנו לריכין לומר מ"ד בטלה כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע דאליבא דרבי יהושע ליכא למימר דפליגי: **פועל ידיו חללה.** עבודותיו כשירות אבל לענין שאר דבריו הינו כהן: **טעה ויצא.** דלרבנן ג) למעט מזבחי מקמנו ד) ולא מעל מזבחי [ויומא פה.] וכשכור דהיינו מעל מזבחי: **מוצה כיס עולמים.** לכתיב מזבחי המיוחד לי: ה"ג **והוא הפס כמוצה של כמה.**

אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דר' יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתיב [1]ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה [2]אפי' חללין שבו אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה: נגמר דינו וכו': אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב [3]וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח טעה [4]שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה טעה [5]שאינו קולט אלא מזבח טעה [6]שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר היה אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות דכתיב [7]מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה טוענה שאינה קולטת אלא [8]בצר והוא גולה לבצרה טוענה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה טוענה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא אמר ר' אבהו [9]ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב [10]ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם נתנו ולא לקבורה מיתיבי [11]שמה [12]שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו רוצח שאני דגלי ביה רחמנא: כשם שהעיר קולטת וכו': ורמינהו [13]וישב בה [14]בה ולא בתחומה אמר אביי לא קשיא [15]כאן לקלוט כאן לדור לדור [16]תיפוק ליה [17]דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות: רוצח שיצא חוץ לתחום וכו': ת"ר [18]ורצח גואל הדם את הרוצח [19]מצוה ביד גואל הדם אין [20] גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם [א] חייבין עליו מאי מעמא דרבי יוסי הגלילי מי כתיב אם רצח ורבי עקיבא מי כתיב ירצח אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר [21]עד עמדו [22] לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט ורבי יוסי ורבי עקיבא האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא רבי עקיבא אומר [23]מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ר [24]אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מנין ת"ל אם יצא יצא מ"מ והתניא [ב] [25](וההורגו) במזיד נהרג [26]בשוגג גולה לא קשיא הא כמאן דאמר אמרינן [27]דברה תורה כלשון בני אדם הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אמר אביי [28]מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך [29]אין בנו נעשה לו גואל הדם לימא הא רבי יוסי הגלילי והא ר"ע ותסברא בין למ"ד מצוה בין למ"ד רשות מי שרי [30]והאמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל [31]לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללתו [32]חוץ ממסית שהרי אמרה תורה [33]לא תחמול ולא תכסה עליו אלא לא קשיא [34]הא בבנו והא בבן בנו: **מתני'** [35]אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף: **גמ'** ורמינהי [36]אילן שהוא עומד [ג] [37](בתוך התחום) ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מעשר אערי מקלט קא רמית מעשר בחומה תלה רחמנא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בנופו מתרר ליה בעיקרו לא מתרר ליה ורמי מעשר אמעשר [38]דתניא [39]בירושלים הלך אחר בעירי מקלט הלך אחר הנוף אמר רב כהנא לא קשיא הא ר' יהודה והא ר'

אילן שהוא [40]פנים מכנגד החומה ולפנים בלפנים. תימה דבסילהי כילד גולין (פסחים דף פה: ושם) אמרי' [ד] דגגות לא נתקדשו ומשם כן [ה](הו) מעשר שני אין חולקין על המזון וי"ל דמיירי שנפיחי מועטין שאין כהן מרגיש דלא מסיחי והוי כאילו עומדת בחוץ כנגד הקרקע עוד י"ל דלומר דמיירי [ו][אפי'] במזון שנפיחי מרובין ומויר ירושלים כירושלים: תימור

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן:
דברים לג יא
2. וְהִשְׁמַעְתָּ בְּאָזְנֵי עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אֶבְיָתָר אַל לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח
3. מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ:
ישעיהו סג א
4. וְהָיוּ הָעֲרִים לָהֶם לְשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וְלְכֹל חַיָּתָם: במדבר לה ג
5. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה
6. וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם:
במדבר לה כז
7. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט:
במדבר לה יב
8. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה:
במדבר לה כו
9. לֹא תְאַבֶּה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו:
דברים יג ט

מוסף רש"י

מובא בעמוד ב'

מסורת הש"ס

ג) קדושין סו:, כ) [עי' תוס' כע"ז נח: ד"ה נגלו], ג) [ועיל יח:], ד) ע"ב כד: ערכין לג: [תוספ' ערכין פ"ה], ה) [מהדרין מה:], ו) [עי' תוס' ר"ה כו. ד"ה דלממנ], ז) [ועלקוט ליתא וכן בכ"מ אית' והתניא במזיד וכו'], ח) [ברכות לח: קדושין יז: ומ"ו], ט) [עי' תוס' סוטה כד. כג"ה וכ' יונתן וכו' מה שמצוה בפוף דבריהם ומוס' מנחות יז: ד"ה מאי כו'], י) סנהדרין פה:, כ) מע"ש פ"נ מ"ו ג) [ע"ש בפנים כך מיהא במנחה דמע"ש פ"ג מ"ו], ל) [ע"ל דתנן], מ) פ"ג מ"ו דמעשרות], ס) [שמות כח], ע) [עי' הכ"מ פ"ו מהל' מלכים ה"ו], פ) [ע"ל בנגעים ומהן תמריק זמרים קיח: יומ שמת כו עלי נאמר כו ויעוש משכן שילה כך אית' בכ"מ בע"ז], צ) [בפ"ק קף רומי], ק) [ע"ל אח פאת קדמה מלפים נאמרו], ר) [ע"ל שבועות עומד וכו' ועוטה לפניט וכו'], ש) מהכ"ס פ"ו, ת) רס"ח,

גליון הש"ס

רש"י ד"ה טעה יואב וכו' יל"א בעל מזבח. עי' יומ' דף פה ע"ש ברש"י ד"ה ולא מעל מזבחי ול"ע: **בד"ה** ה"נ **אלא** יבו' ואינו מיוחד על בבורו. עי' בדלקות הלמ"מ פרשת תולדות:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אין לו גואל הדם: (כ) שם רבי אליעזר אומר עד עמדו: נ"ב ריטיה דקף עד עמדו וגו': (ג) רש"י ד"ה מגרש וכו' ומתוסס מתוך לעיר אלפים אמה וכתב מקוי: (ד) ד"ה אילן וכו' לענין כל"ל ותו' ו' נמחק: (ה) תוס' ד"ה אילן וכו' ממיהן דגגין לא נתקדשו ול"ב אי הוי מעשר שני וכו' וי"ל למיירי שנפיחי שבהן מועטין וכו' כלילי עומדין כחוץ וכו' ועוד י"ל וכו' ומויר ירושלים וגגה שוין לקרקע הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואל הדם אין חייבין כל"ל: [ב] שם והסוכרנו. נמחק (וכן ליתא בדפיסים ישנים): [ג] שם עומד בפנים כל"ל:

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרבי יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע כלומר קדבנותיו כשרין (בחי עכשיו) [בחי ועכשיו] מת ומאן דאמר בטלה אמר לך עד כאן לא מכשר רבי יהושע התם אלא משום דכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חוללין

שבו תרצה אבל הכא אפילו רבי יהושע מודה דבטלה כהונה: נגמר דינו בלא כהן גדול ואח"כ נתמנה כ"ג ומי שהרג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם ג) לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפילו כל ישראל צריכין לו כיואב כו': א"ר יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו': ירושלמי רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מילין אתין אמרין בשם רב (ולי) (ולית) איגון כן אתון אמרין בשם רב לא התירו ביפת תואר אלא בשילה ראשונה ואני אומר לא ראשונה ולא אחרונה אלא אחד כל המעשים שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה וחוזר בקרנות המזבח ואין הקרנות קולטות אלא גגו ולא גג שבשילה קולט אלא גג בית העולמים קולט ואני אומר לא הקרנות קולטות ולא הגג קולט לא של שילה ולא של בית העולמים ואין קולטות אלא ערי מקלט בלבד. ואפשר יואב התכמנוי ראש השלישים היה טועה בדבר זה אלא לסנהדרין כרח אמר מוטב יהרג בבית דתנן הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשיהן הרוגי מלכות נכסיהן לממך מיד אמר שלמה וכי לממונו אני צריך להסיר דמי חנם אני צריך ד) כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ואע"פ שאינו דר בתחומה ה) אם יש שם מחילה אבל קולטת אדם להורגו בתחומה. הריגת הרוצח מצוה ביד גואל הדם ובידי כל אדם רשות דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר גואל הדם רשות יכול אדם אין ז) חייבין עליו משום דרב אמרי רוצח שיצא חוץ לתחום ח) קודם שיגמר דינו לגלות ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. ומהמהנן כמאן אמר רב לשמעתיה לא כר' יוסי הגלילי דאמר מצוה ולא כר' עקיבא דאמר רשות מ"מ לתרוייהו פטור. ואמרינן רב דאמר כר' אליעזר כו': ת"ר ואם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד כו' אמר אביי מסתברא כמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במזיד נהרג בשוגג גולה שלא יהא סופו חמור מתחלתו שבשוגג גולה יהיה אחריתו בשוגג נהרג אלא בשוגג גולה: תני חדא אב שהרג בנו נעשה גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה גואל הדם. פרקינן אם עשו הרג תימן בן אליפז ט) אליפז נעשה גואל הדם של בנו שלו והורג עשו אביו אבל אם הרג עשו רעיאל בנו (שלו) [שלו אין] אליפז גואל דם אחיו מיד אביו: [מתני'] אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כו' עד הכל הולך אחר הנוף. ורמינן עלה הא דתנן במעשר שני פ"ג אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ופרקינן שאני מעשר דבחומה תלה רחמנא שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' פי' אין נאכלין חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון ואין נפדין לפנים מן החומה אלא נאכלין בתורת מעשר שני וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל במקומו לפיכך כל הפירות שהן חוץ לחומה משוברין בחוץ ומה שהן בפנים כלפנים אבל ערי מקלט ישיבה כתב בהו בנוף אפשר להיות ישיבה בעיקרו לא: ורמי מעשר אמעשר דהא תנן במעשרות סוף פ"ג [מ"י] בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף ובירושלים הכל הולך אחר הנוף. ופריק רב כהנא לא קשיא הא דתני אחר הנוף לר"י והא

ס) במסנה ליתא ואינו יונח לפ לפעלית מלוה וכו' ומשמע דקאי אמלוה דיוצאים בשמיטה כס"ב ואולי לריכינו היה לו גירסא אחרת לו לתחכך בדבריו ובל"ל ואינו יונח וכו': ב) עי' סנהדרין מח ע"ב ותוס' שם ד"ה בשלמא: ג) ר"ל לף יש שם ממילה מ"מ אינו רשאי לגזוז שם: ד) כ"ה בגירסת נגמי' בדפוס וונציאנין וכ"ה בהגהות הגרי"ז ז"ל כתן: ה) עי' לעיל דף י ע"ב בתחילה וכו': ו) פי' רבינו ל"ע ואולי ט"ס כתן: ז) עי' סנהדרין מח ע"ב ותוס' שם ד"ה בשלמא: ח) רבינו ל"ע ואולי יונח וכו':

עט א מיי' פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה טו ועי"ש כ"מ:

פ ב ג מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין מה מו:

פא ד מיי' שם הלכה ז:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר רבה קאי בעיקרו וכו' קטיל ליה קלי: (כ) שם בחיץ מקום במקומך אבר יגום וכו' ישראל גולין במדבר להיכן גולין למכנה לויה. ג"כ דדרש לך במדבר ולפניו ולאחריו לך מקום משמע מקום שהוא שלך בהיגיו מחנה לויה: (ג) שם שקלטתו ככר כיוצא בו הוא סוף גמרא ותמ"ל ממתיל המכנה רוצח: (ד) רש"י ד"ה עיקרו בפנים וכו' מקומם שבכנם. ג"כ עי' בתוי"ט בפירוש משניות סוף פ"ג במעשרות ותמצא מבואר מה שכוון רש"י בכתיבת שבכנם וכוי שם היטב: (ה) ד"ה אמר רבא וכו' ולמימר כי היכי דבנופו אלי וכי וכי הך קושא לית ליה לר' יהודה וכו' ולקמי קאי הס"ד: (ו) ד"ה מקום במקומך. ג"כ עי' בזבחים דף קיו ע"ש: (ז) ד"ה פלך מדינה. ג"כ פי' עיר: (ח) תוס' ד"ה אימור וכו' לר' יהודה גבי מעשר לחומרא: (ט) ד"ה מר סבר וכו' דפליגי אר' יהודה בתרתי וכו' בעבי מקום מדנקט ירושלים בבא באפי נפשיה הס"ד: (י) ד"ה רב אמי וכו' הגוף וכו' פי' רב אמי בא לתרץ הא דפריכין וכו' הכי גמי דנעיקרו: (כ) בא"ד היכי דהוי חומה בגון בעיקרו בחוץ וכו' הוא הדין כ"ל ואות ו' נמחק: (ל) בא"ד הוא הדין דהוה אלי למימר הלך כ"ל ותיבת הכל נמחק: (מ) בא"ד עיקר לחומרא בגון עיקרו בחוץ וכו' כי היכי דבנופו לא אלי וכו' מכל מקום בעיקר מבפנים: (נ) בא"ד פי' הכ"ם כ"ל ואות ל' נמחק:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נתלין ובריימתא דסוס קו על מלא ובריימתא (בלומר דמתניתין היא. אבל מצינו בה"ג בכ"מ ברש"י ותוס' ועי' שיטה מקובצת פ"ק עה ע"ב):

רבינו חננאל

דתני במקום שהוא נוטה לרבנן. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה דאזיל בתר הגוף לחומרא כו' כדמפרש ופשוטה היא: אמר רבא אי קאי בעיקרו ועיקרו לפנים מן התחום דברי הכל לא מצי קטיל ליה דקלטיה עיקרו קאי בגופו והוא חוץ לתחום ויכול להורגו בדבר דאחר הגוף אזלינן ורבנן סברי לא. רב אשי אמר מאי אחר הגוף ג):

ג) תוס' ד"ה דמזין מנה נוטה לפנים ולפי קולטו כן עיקר כן גוף ועוד מזלינן לחומרא לף אחר הגוף לפם הגוף בפנים לף העיקר שבחוץ קולטו. וכפי' הכ"ם בתום':

אימור דשמעת ליה לרבי יהודה (ח) לחומרא. ולריך עיון מנא ליה דלא מהדרינן גם להקל וי"ל דמסברא אית ליה דלא פליגי רבי יהודה ורבנן כולי האי כי אם בחומרא נעלמא: **גבי** מעשר לחומרא עיקרו בחוץ וגופו **בפנים** כי היכי דבנופו לא מצי פריק ליה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים וגופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (ט) **רבא** בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ויכול להורגו בחצים ובצרורות דב"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו מר סבר הוי עיקרו דרגא לנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר אמאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** בהרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** ת"ר [1] ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינום שמה מלמד שהיו (כ) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [2]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [3]ר"ביוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצה

מעלים

רבי יהודה. לענין מעשר אמרה למילתיה: **הלך אחר פסקה.** כולה בפנים ופתוחה לחוץ כלומר כולה בחוץ ופתוחה לפנים כלפנים: **כחילן הלך אחר נופו.** ומתניתין דהכא [א] (ובריימתא דרבי יהודה ומתני' דחילן שהוא עומד בפנים כו' דבנן ושיעור קמא ליתא): **אימור דשמעת ליה כו'.** כלומר היכי נעמ לחוקמא להא דתניא בירושלים הלך אחר הגוף וכו' אימור דשמעת ליה לר"י גבי מעשר לחומרא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק בעיקרו נמי מבפנים וגופו מבחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים וגופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (ט) **רבא** בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר אמאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** [2]הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** ת"ר [1] ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינום שמה מלמד שהיו (כ) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [2]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [3]ר"יוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצה

מעלים

ר' יהודה אומר במערה הולך אחר פתחה באילן הולך אחר נופו אימור דשמעת ליה לר"י גבי מעשר לחומרא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק בעיקרו מבפנים וגופו מבחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים וגופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (ט) **רבא** בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ויכול להורגו בחצים ובצרורות דב"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר אמאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** [2]הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** ת"ר [1] ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינום שמה מלמד שהיו (כ) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [2]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [3]ר"יוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצה

מעלים

עיקרו בחוץ וגופו בפנים דכולי עלמא לא מצי קטיל ליה בעיקרו ומשום דכולי עלמא לא מצי קטיל ליה בעיקרו ולא מצי קטיל ליה בגופו ומשום הכי **לא מצי אכיל בלא פדייה** ולא מצי מקלט זמנין דשדיין עיקר בתר גוף לחומרא: **מתני' הרג בפותח העיר.** רוצח שגלה לעיר מקלט ומזר והרג בפותח העיר בשוגג: **גולה משכונה לשכונה.** במוך העיר כי מן העיר לחינו דשמי לגמת מפני רציחה לשכונה: **ובן לוי.** שהוא מיוחסי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר שהוא דשמי לגמת מן העיר שלא גלה שם: **גמ' ושמתי לך בחייך.** כתן הבטיחו הקדוש ברוך הוא למשה שיזכה למנות זו בחייו שהבדיל שלש ערים: **מקום** (ו) **ממקומך.** שהוא מחנה לויה קולטת ופף ערי מקלט יהיו ערי לויה: **פלך.** מדינה(ז): **מאי קרא.** לפלכו קולטו ודמתני' נמי דקתני גולה משכונה לשכונה: **בעיר מקלטו.** קרא יתירא הוא דמלי למכתב כי שם יצב: **מתני' שם אמרו לו אעפ"כ.** אלו רוצים לכבדו בשבח שהיה מחנה לויה קולטת (שם).

רבי יהודה. לענין מעשר אמרה למילתיה: **הלך אחר פסקה.** כולה בפנים ופתוחה לחוץ כלומר כולה בחוץ ופתוחה לפנים כלפנים: **כחילן הלך אחר נופו.** ומתניתין דהכא [א] (ובריימתא דרבי יהודה ומתני' דחילן שהוא עומד בפנים כו' דבנן ושיעור קמא ליתא): **אימור דשמעת ליה כו'.** כלומר היכי נעמ לחוקמא להא דתניא בירושלים הלך אחר הגוף וכו' אימור דשמעת ליה לר"י גבי מעשר לחומרא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק בעיקרו מבפנים וגופו מבחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ וגופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים וגופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (ט) **רבא** בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ויכול להורגו בחצים ובצרורות דב"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר אמאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** [2]הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** ת"ר [1] ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינום שמה מלמד שהיו (כ) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [2]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [3]ר"יוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצה

מעלים

עיקרו בחוץ וגופו בפנים דכולי עלמא לא מצי קטיל ליה בעיקרו ומשום דכולי עלמא לא מצי קטיל ליה בעיקרו ולא מצי מקלט זמנין דשדיין עיקר בתר גוף לחומרא: **מתני' הרג בפותח העיר.** רוצח שגלה לעיר מקלט ומזר והרג בפותח העיר בשוגג: **גולה משכונה לשכונה.** במוך העיר כי מן העיר לחינו דשמי לגמת מפני רציחה לשכונה: **ובן לוי.** שהוא מיוחסי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר שהוא דשמי לגמת מן העיר שלא גלה שם: **גמ' ושמתי לך בחייך.** כתן הבטיחו הקדוש ברוך הוא למשה שיזכה למנות זו בחייו שהבדיל שלש ערים: **מקום** (ו) **ממקומך.** שהוא מחנה לויה קולטת ופף ערי מקלט יהיו ערי לויה: **פלך.** מדינה(ז): **מאי קרא.** לפלכו קולטו ודמתני' נמי דקתני גולה משכונה לשכונה: **בעיר מקלטו.** קרא יתירא הוא דמלי למכתב כי שם יצב: **מתני' שם אמרו לו אעפ"כ.** אלו רוצים לכבדו בשבח שהיה מחנה לויה קולטת (שם).

מוסף רש"י

שייך לעמוד הקודם

ברוך ד' חילו. בכבשים כתיב ישימו קטורה באפך וגו' ומסיק ליה כרב ס' מילו, חללים שבו (בפסחים עב:) חללים שבשבט לוי, דקרא בשבט לוי כתיב (קדושין סו:). **דאין עושין שדה מגרש.** מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר, מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר ואולה אלף אמה סביב, ואין לאותו אלף היה לסס לגויס אלף אמה לשדות וכרמים, כדכתיב (שם) ומגרשם ממון לעיר וגו', לא מסס אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותו אלא גוי הוא לעיר. אין עושין שדה מגרש, משום ישוב לכך יבואל, והיינו מוכן שממעט את הוציעה, ולא מגרש שדה. שממניע את גוי העיר (ערכין לג:). **לא מגרש עיר.** מגרש אין עושין עיר אעפ"י כן כתיב, שאין עיר נלמד אלא מגרש, וכל שכן שאין עושין עיר מגרש, שאין מחזירין את ישוב העיר (שם).

ע"כ שייך לעמוד הקודם

ושמתי לך בחייך. רמז לו הקב"ה ממתן תורה שיזכה למנוס זו, כדכתיב (דברים ד) לו יבדיל משה שלש ערים, כמוך תרבעים שנה (זבחים קיז:). **מקום ממקומך.** דהיינו מחנה לויה לף הוא נקלט (שם. לגירסת: לך מקום. המקום שלך). **מבאן אמרו בן לוי.** שהיה דר בערי מקלט, שכל תרבעים ושמנה עיירות של לויה ערי מקלט היו כדלמרינן במסכת מכות (יז.), ואם הרג בשוגג גולה לאחד מערי מבניו, דדרים היה נמי הכי ושמתי לך מקום, לף הלויה גולים (זבחים שם). **ואם גלה לפלכו.** עלמו כגון משכונה לשכונה, פלכו קולטו. דומיא דמדכר שהיתה מחנה לויה קולטת (שם).

תורה אור השלם

1. ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה:
שמות כא יג

2. כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדל ואחרי מות הכהן הגדל ישוב הרוצח אל ארץ אחזתו: במדבר לה כה

3. וזה דבר הרצח אשר ינוס שמה וחי אשר יכה את רעהו בבלי דעת והוא לא שנא לו מתמל שלשם: דברים יט ד

ו) וכמיס קיז. ע"ש, **ב)** שביעית פ"י מ"ח [עי' רש"ל ותוי"ט], **ג)** [קל"ע דהא מצנה היא], **ד)** [נעי"ק שהרי מצנה היא], **ה)** [עי' תוס' וכמיס קיז. ד"ה עיל].

מעלים היו. הערים שכר לנוים שרוממים שוכרים מהם את נתי הדירה: **מוזר לשררה שהיה בה.** אם היה נשיא או לתם בית דין[ג] מוזר לגדולתו כשישוב לעירו בזמיתה כה"ג: **גמ' מחלוקת בשם.** ערי מקלט: **לכם.** לרוממים נאמר והיו לכם הערים למקלט: **ושב אל משפחתו.** בעבד עברי כתיב כשיוצא מפני שנם או ניזוק: **למה שהחזיקו לאבותיו.** לשררה: **אל אחוזת אבותיו כאבותיו.** סיפא למילתיה דרבי מאיר היא ומצית לאיה לאדכרי מקום המקרא שמזר לגדולתו שנאמר ואל אחוזת אבותיו אל כל חזקת אבותיו: **וכן בגולה.** כשמלוקת בעבד עברי כך מחלוקת בגולה שגלה וחזר בזמיתה הכהן ומהכא ילוף דכשהוא אומר כאן ישוב וכא אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ולקמוך: **לרבות את הרוצח.** דמופנה לדון היכמו גזירה שוה נאמר כאן ישוב ונאמר בגולה ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו כדמפרש ואזיל מאי וכן בגולה ומפקנא נמר שיבה מהתם:

הדרן עלך אלו הן הגולין

אלו הן הגולין. אלו נאו דוקא תנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות ותנא חייבי מלקות בחייבי כריתות ותנא חייבי מלקות לאשמועינן דיש גרושה ואלמנה לאשמועינן (ג) אלמנה ואלמנה חייב עליה משום שני שמות וכו' ואלמנה ואלמנה משום שני שמות וכו' ותנא טבל ומעשר לאשמועינן שלא נטלה תרומתו אלא נטלה תרומתו ולא מפרש להו מי דיקנו ואי לא דיקנו בהדיה וכן ברוכון ים לכר חדש: (ה) **נשיגה.** מן הגבעונים היו ומלקות משום לא תתמתן נפ (דברים ז): **אלמנה וגרושה.** שנאלמנה משים אחד ומתגרשה משים אחר חייב עליה שני מלקות משום שני שמות משום שני חזקות שנאמרו מפורשות במקרא ואוכלה אתרוייהו קיימא: **גרושה וחלוצה.** גרושה והיא חלוצה אינו חייב עליה אלא משום גרושה מכדאיתא בקדושין (קף עא.) גרושה חלוצה מנין ת"ל ומפה: **טמא שאכל את הקודש.** מזכרנו מפרש בגמרא (ו): **נוהר.** כתיב ביה (שמות כט) ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא. ומזכרת פגול נמי מכלה מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קודש שנפסל למדנו מכאן כל שנקדש פסול בא למעשה על מכילתו והכי ממרינן לקמן ומזכרת טמא והכשר מצר יצא כל טמא לא יאכל (ויקרא ז): **והשותה.** קדשים נמוך לו המעלה קדשים נמוך. מזכרת מעלה הכמר לך פן תעלה וגו' (דברים יב) מזכרת שותה ילפינן בזבחים בפרק השותה והמעלה (קף קו.) מיכא דליף מלא יזבחו עוד וגו' (ויקרא יז) ומיכא דליף לה מגזירה שוה דהכאה כהכאה שותה ממעלה: **האוכל ביום הכפורים.** וליף מזכרתיה בפרק בתרא דיומא (קף פא.): **ממעט אם השמן.** העושה שמן בדוגמת שמן המשחה. ומזכרתיה ומתכונתו לא תעשו כמוהו (שמות ל) וכן בקטורת ומתכוונתה לא תעשו לכם (שם): **והפך בשמן המשחה.** מלותו שעשה משה במדבר לכתיב על בשר אדם לא ייסך: **אכל טבל.** מזכרתיה מולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו (ויקרא כב) בעתידין למרוס המוח מדבר והכי מפרש לה בסנהדרין נאלו הן הנסרפין (קף פג.): **ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** לף הוא טבל: **ומעשר שני שלא נפדה.** והוא אוכלו חוץ לירושלים וכתיב לא תוכל לאכול בשעריך וגו' (דברים יב): **הקדש שלא נפדה.** מזכרתו אינו מפורש כל כך ונראה בעיני דמהכא נפיק דתניא (סנהדרין שם) חזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באושרה ואמרי' מאי טעמיה דרבי אתיא אחת אחת ומחת מחת ורבנן מיעט לחמשת ומחת בו ולא במעילה מאחת הוא דמעטיה וגזילה שוה דקרייתה קרייתה וילפינן מזכרה מעילה מאושרה דכתיב בה וכל זר לא יאכל קדש ורוב הלכות מעילה היא למדה מ"מתרומה בתורת כהנים נ"נגזירה שוה זו: **האוכל נמלא גרסינן שהוא חייב.** משום צרת השוכח על האמרי: **גמ' חייבי כריתות קתני.** כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו בסנהדרין לענין מלקות ואחד מכל חייבי מיתות בית דין לא הוזכר בה לעקות אם התרו בו למלקות: ישנו

מעלים היו שכר לנוים. פי' רוממים הבאים ודריס שם לריכין להעלות שם ותרגום לנוים לנא תימת גזירת המלך על הנוים נעכב תותם נעיון: **לכם** לכל צרכיכם. לתין לריכים להעלות שום דבר לנוים: **גמר** שיבה שיבה. נראה להיינו דוקא לרבי מחיר דתנטרין נ"ם אבל לרבי יהודה הא מיכא קלא בהדיא גבי רוגא ות"כ הא דקתני לעיל וכן בגולה כו' ממילתא דר' מחיר הוא:

הדרן עלך אלו הן הגולין

ואלו הן הלוקין הבא **על אחותו**

כו'. תנא ושייר טמא שנאמר זר שאכל תרומה ובעל מום שנאמר תוכן מקריב מזיח מוכן מכבה נחלת על גבי מערכה אלא לא מציא לאוי גרידי אלא בתותן שיש בהן מידות והא דקא מציא כריתות לתין בהן מיתת ב"ד לאשמועינן דאע"ג דאיכא כרת לוקין ואין לריך למנות בהם חילוק בהבן כריתות דקתני ובקונטרס דאין למנות בהם חילוק אלא בתותן שבהן לכהן גדול נקט מהם דבעי למיתני אלמנה וגרושה מייב מהם שני שמות:

גרושה וחלוצה אינו חייב **אלא אחת.** פי' הקונט' מהם (ו) וחסה גרושה מסמע לפירושו דאלמנה לחודא איכא אלמנה לחודה וזה אינו להא ממרינן בפ' עשרה יוחסין (קדושין קף עא.) (אחות) אלמנה לאיש גרושה והא לעיל אלמנה ואלמנה אגב גרושה תניא אי נמי מכח מדות דרבנן והא כיון דהיא גם גרושה לוקה הא אלמנה דגרושה שהיא לחודייהו ולא נקי מכח מדות דרבנן:

רבי

מעלות ו) היו שכר ללוים מפני ששוכנין בהן: **חוזר לשררה שהיה בה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר לא היה חוזר לשררה:** אחד הרוצח שגלה ואחד הנמכר לעבד עברי כשחוזרין אין חוזרין לשררה שהיו בה דברי רבי יהודה:

הדרן עלך אלו הן הגולין

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו ועל אחות אביו כו'. דייקינן מדקתני חייבי כריתות במתניתין וחייבי מיתות לא קתני ש"מ מהתניתין ר' עקיבא היא דתני ר' עקיבא חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות ב"ד אינן בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן: ותניא אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות ב"ד ישנן בכלל מלקות ארבעים דברי ר' ישמעאל שנא' והפלא ה' הפלאה זו היא מלקות וכתיב אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת:

ו) כ"ה הגי' בירושלמי וכ"ל בכ"י ח"ם היו הערים כו':

אא א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה י:
אב ב מיי' שם פ"ו הלי"ב:
אג ג ד מיי' שם פ"ח הלי"ב:
אד [ה] מיי' פ"ג מהל' עבדים דין ח:
אה ו מיי' פי"ט מהל' מהלכות אישורי ביאה הלכה ג ז ומן סי' ג עד סי' ז] ופ"ל מהל' איסורי ביאה הלכה ג:
או ז מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הלכה ב:
אז ח מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל"ד [סי' קמז] ופט"ו מהל' ע"ז הל"ב:
אח ט מיי' פי"ו מהלכות איסורי ביאה הל' ט:
אט י מיי' שם הלכה ז:
בא יא מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל"ג [סי' קמז] ופט"ו מהל' ע"ז הל"ב:
בב יב מיי' פי"ט מהלכות סנהדרין הל"ג:
בג יג מיי' שם הלכה יא:
בד יד מיי' שם הלכה יב:

רבינו חננאל

מעלות ו) היו שכר ללוים מפני ששוכנין בהן: חוזר לשררה שהיה בה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר לא היה חוזר לשררה: אחד הרוצח שגלה ואחד הנמכר לעבד עברי כשחוזרין אין חוזרין לשררה שהיו בה דברי רבי יהודה:

הדרן עלך אלו הן הגולין

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו ועל אחות אביו כו'. דייקינן מדקתני חייבי כריתות במתניתין וחייבי מיתות לא קתני ש"מ מהתניתין ר' עקיבא היא דתני ר' עקיבא חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות ב"ד ישנן בכלל מלקות ארבעים דברי ר' ישמעאל שנא' והפלא ה' הפלאה זו היא מלקות וכתיב אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת:

ז) נ"ב גמ' לכם לכל נרכיכם. ג"כ ע"ל דף ט ע"ש דדכיקון ניה למשועי דוקא לכם ולא לגרים: (ב) בשנה משום שתי שמות וכו' והאוכל חלב: (ג) ר"ש ד"ה אלו וכו' לאשמועי דאלמנה וגרושה: (ד) שם בפ"ד מעבר שני בהדיה: (ה) ר"ה נתינים מן הגבעונים הן ומלקות: (ו) תוס' ד"ה גרושה וכו' דאלמה מייתי לה מדיי"ר ואמה גרושה משמע דבא לפרש דנאלמה לחודא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כשהוא אומר ג"ל שנאמר:

מוסף רש"י

ואלו הן הלוקין. אם תאמרו נהן (כתובות לא:). אלמנה וגרושה. כל על אלמנה שהיא גרושה, חייבין עליה משום שני שמות. משום אלמנה ומשום גרושה (קדושין עח:).

רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכ"ד היו. פי' נקוטרטם בכלל כל העריות דכתיב ונכרתו (כל) הנפשות ולמה ילפ' כרת בחמותו דכתיב ואיש אשר יקח את אשתו ואת אמה וקשה לרבי לפרש לחייבי כריתות בכלל מלקות (ד) הן להא גמרינן דבכל לאו ליכא מלקות מן והיה אם כן הכות הרשע ולמה ילפת כרת בחמותו שהרי מחותו כתובה היתה עם העריות בחתי מות ונכרתו הנפשות מלמד לכך ילפת בקדושים לדונו בכרת ולפ' בחמלקות לכלומר מן חייבי כריתות לוקין:

רבי יצחק אומר חייבי כריתות בו'. וקשה (ה) לרבי יצחק לאו ליכא בכריתות למה לי להא למיקין דקרבן לא בעי מזהיר ומתם יש לומר דנכתבו לעונש יתיר על הזהיר שבכללו ולאו שבכללות ולאו ליכא למיקם לעשה:

ורבי עקיבא מאי טעמא. נהי (ו) לחם חייבי מיתות חם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן ומה יש לומר דנכתבו לעונש יתיר על הזהיר שבכללו ולאו ליכא למיקם לעשה:

ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר. וטעמא דרבי עקיבא משום כלי דאמרי ולפי זה בחייבי מיתות ילפ' הכתוב בו למיתה בלבד ליכא מיתה והכתוב בו למלקות להחמת ליכא ילפ' רשעה למלקות לקי וקשה דבעלמא (שבת קנד.) פריך גבי לאו דממחר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו ולפ כי ליכא החם רשעה למיתה וי"ל דהחם היינו כרבא דמוקי למילתיה דרבי עקיבא בהתרו בו למלקות ולפילו הכי ג"כ לקי דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. ביח דין ואין לוקין עליו (ו):

מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף בו'. לאפוקי הכי דהוי קום ועשה וקשה דל"ב (ח) מה למד פרק בתרא דעירובין (דף נ"ו.) לר"ע דלמד כי כתיב ושמרת את המוקה לפסח ומי ליתא לר' מבין דלמד השמר לא תעשה הוא הא למד (כריתות דף ג.) פסח אין לו קרבן מפני שהוא קום ועשה ואם ליתא קום ועשה הוא ומי פריך הא מ"מ אינה דומיא דעבודת כוכבים דהוי שב ואל תעשה וחה מה שתעשה וי"ל דמכל מקום קשה רשעיות ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר **לא פליגי דאין לוקה ומת כי פליגי דאתרו ביה למלקות** (י) **לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ור"ע אי הכי חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ור"ע אי הכי חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אביימי מהגרוניא משמיה דרבא** (כ) **חייבי כריתות לא צריכי התראה** (ט) **שהרי פסח ומילה** (ל) **ענש אף על פי שלא הזהיר ודלמא אזהרה לקרבן** (מ) **דהא פסח ומילה דלית בהו אזהרה** (נ) **לא מיתי קרבן** (ס) **התם לאו הינו טעמא אלא משום** (ע) **דאיתקש כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף כל שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום עשה רבינא אמר לעולם כדאמרינן**

ישנו בכלל מלקות ארבעים דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר (פ) **חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן חייבי מיתות ב"ד אינו בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן** (צ) **ר' יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות מ"ט דר' ישמעאל דכתיב** [1] **אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת וכתיב** [2] **והפלא ה' את מכותך** [3] **הפלאה זו איני יודע מה היא כשהוא אומר** [3] **והפילו השופט והכהו לפניו הוי אומר הפלאה זו מלקות היא וכתיב אם לא תשמור לעשות את כל וגו' אי הכי חייבי עשה נמי אם לא תשמור כתיב וכדרבי אבין א"ר אילעי** (ק) **דאמר רבי אבין א"ר אילעי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה אי הכי לאו שאין בו מעשה נמי** [1] **לעשות כתיב לאו שניתק לעשה נמי דומיא** (ר) **דלאו דחסימה דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה ור"ע מאי טעמא** [3] **כדי רשעתו** (ש) **משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ור' ישמעאל הני מילי מיתה וממון או מלקות וממון אבל מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא ולרבי עקיבא אי הכי חייבי כריתות נמי מאי אמרת שאם עשו תשובה השתא מיהת לא עבדי אמר רבי אבהו** (ת) **בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות דגמר** [4] **לעיני** [5] **מלעיניך מתקיף לה ר' אבא בר ממל אי הכי חייבי מיתות ב"ד נמי נגמרם** [6] **מעיני מלעיניך דנין לעיני מלעיניך ואין דנין מעיני מלעיניך ומאי נפקא מינה והא** (א) **תנא דבי ר' ישמעאל** [7] **ושב הכהן** [8] **ובא הכהן זו היא שיבה וזו היא ביאה ועוד לגמור מעיני מלעיני דהא גמור לעיני מלעיניך קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר** (ב) **רבא אמר אתרו ביה לקטלא כ"ע לא פליגי דאין לוקה ומת כי פליגי דאתרו ביה למלקות** (ג) **רבי ישמעאל סבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ור"ע סבר** (ב) **לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ור"ע אי הכי חייבי כריתות נמי לאו שניתן לאזהרת כרת הוא א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמר אביימי מהגרוניא משמיה דרבא** (ג) **חייבי כריתות לא צריכי התראה** (ד) **שהרי פסח ומילה** (ה) **ענש אף על פי שלא הזהיר ודלמא אזהרה לקרבן** (ו) **דהא פסח ומילה דלית בהו אזהרה** (ז) **לא מיתי קרבן** (ח) **התם לאו הינו טעמא אלא משום** (ט) **דאיתקש כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה אף כל שב ואל תעשה לאפוקי הני דקום עשה רבינא אמר לעולם כדאמרינן**

למייבו מיתה: פסח ומילה. מין נהן לא תעשה ועבר (ג) להם כרת: **לקרבן.** שאם יעשה שוגג יביא קרבן: **פסח ומילה.** אין קרבן בשוגג שלהן כדלמרינן בכריתות בפ"ק (דף ג.) הפסח והמילה מצות עשה כלומר אינן בכלל שאר כריתות למעוטן עם שאר כריתות שנמנו עם כולם לומר שאם עשאום כולם כהלכה אחד מהיב קרבנות במפסר כריתות: **פסח לאו הינו טעמא.** מה שאין מביאין קרבן על הפסח ומילה אין הטעם בשביל שאין בהם אזהרה אלא בשביל שהם מצות עשה דהוקשה כל התורה כולה לעניין קרבן לעבודת כוכבים שנאמר בפרשת שלח לך אינשים אלא מילתא דאתיא בקל וחומר מעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה כאן הוקשו כל העבירות שבתורה בשגגתן לעבודת כוכבים לעניין קרבן מה עבודת כוכבים כרת אלו על דבר אחד אלא שב ולא תעשה כן והוא עמד ועשאו אף כל שב ואל תעשה אלא מכל מקום אלא מה עבודת כוכבים שב ואל תעשה

כדאמרינן מעיקרא. טעמייהו דר' עקיבא משום שתי כריתות הוא דקאמרת חייבי כריתות נמי שתי כריתות עליו לא פסיקא מילתא לכרת הואיל והוא בתשובה: **ורבנן.** רבי ישמעאל ור"ע: **לחלק.** לפי שכלל כל העריות נכרת תמת סייעי לומר שם עשאן כולם כהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לפי שכרת אחת נתמחתה לחלק לדור דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ילמד על עצמו שמתחייב עליה לעצמה שם (ג) עשאם עם חברותיה ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה לחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה לפ כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה: **מואל אשה.** דמצי למכתב ונגדה לא מקרבי: **לחייבו על אחותו ועל אחות אביו כו'.** שם נא על שכשתן בהעלם אחד: **רבי שמוס מוחלקין.** שים לזכרה בכל אחת והכי הן כשאר כל העריות: **כרשיעא בר רשיעא.** הבא על אמו והוליד בן וכא הבן על אחות אמו ואחות אביו: **כאטליז.** במקום שמוכרין הבשר במקולין: **מאחותו דסיפא.** ערות אחותו גלה (ויקרא כ): **אלין עונשין מן הדין.** שהרי ענש על בת אמו שגלה בת אביו ובת אביו שגלה בת אמו שגלה' (שם) בת אביו שו בת אמו ויש לומר כ"ש שענש על בת אביו ובת אמו שגלה שם אחת כך ענשת מן הדין לכך נאמר אחותו דסיפא: **גמר עונש מאזהרה.** ללעניו אזהרה כתיב באחותך היא יתירא להזהיר על אחותו בת אביו ובת אמו (ו) שנאמר (שם יח) ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא ומה אזהרה לא אלא בת אביו ובת אמו שגלה בת אביו ובת אמו שגלה בת אביו ובת אמו שגלה בת אביו: מאחותו

כדאמרינן מעיקרא שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן מאי אמרת הא לא עבוד תשובה לא פסיקא מילתא לכרת רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות ורבנן כרת באחותו למה לי לחלק וכדרבי יוחנן (ז)דאמר רבי יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם א"אחד חייב על כל אחת ואחת ורבי יצחק לחלק מנא ליה נפקא ליה (ב)מואל אשה בנדת טומאתה לחייב על כל אשה ואשה ורבנן נמי תיפוק (ג)ליה מהא אין הכי נמי ואלא כרת דאחותו למה לי לחייבו על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו פשיטא הרי גופין מוחלקין הרי שמות מוחלקין אלא (ד)לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו והיכי משכחת לה (ה)ברשיעא בר רשיעא ור' יצחק הא מנא ליה נפקא ליה מק"ו (ו) דתניא (ז)אמר ר"ע שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליז של עימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של ר"ג הבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו מהו (ח)[אינו] חייב על כולן אלא אחת או חייב על כל אחת ואחת אמרו לו זו לא שמענו אבל שמענו (ט)הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד שחייב על כל אחת ואחת ונראין דברים מק"ו ומה נדה שהיא שם אחד חייב על כל אחת ואחת כאן ששלשה שמות לא כל שכן ואידך ק"ו פריכא הוא מה לנדה שכן גופין מוחלקין (י) ולאידך נמי האי ודאי ק"ו פריכא הוא אלא נפקא ליה (ב)מאחותו דסיפא ואידך אחותו דסיפא למה לי לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו לומר (כ)שאין עונשין מן הדין ואידך איבעית אימא נפקא ליה מאחותו

(ס)קשה ליענין דקום עשה דמשמע לליכא בהן שום לאו הקשה הר"ר שלמה מדרוי"ש (ע)(דמ"מ קשה) נהי דקרבן לא נעי מזהרה מ"מ הכי לליכא אלא חד כרת כמו מפטם ושך דלא ידעינן לחלוקין לחטאות אלא משום שהם לאוין מוחלקין לרבי אלעזר דאמר רבי מושעיה ואלטריכו לחלק ק"כ לא לילקי עלייהו כי היכי דנעינן למימר מי קרבן נעי מזהרה דלא לקי אלא חד כריתות וי"ל דמ"מ נהי דאלטריכו לחלק בשביל זה לא נמנע מללמוד ממנו מלקות כיון דידעינן בהו מיהו קרבן בלא לאו נהי דחילוק לא ידעינן אלא מלאוין מ"מ יקלו:

(ד) **לאפוקי** הני. פסח ומילה קשה ל"ל היקשא לאפוקי פסח ומילה תיפוק ליה מדאמרינן בת"כ ועשה אחת יצא מפסח ומדים ומקבל אביו ואמו ועדיים זוממין שאין בהן מעשה לאין בהן קרבן וה"ה פסח ומילה לאי מיתנע ולא עדיך ליכא מעשה ושמע מ"ל דאלטריך לרשא דהכא משום דבת"כ אילא דרשא לאחותו בת אביו ובת אמו דהוי מפטם מפסח ומדים ומילה הוו בכרת והוה אמינא דהויין בקרבן מיהו ממילה קשה למה לי קרא דהא לא הוי בכרת דומיא דעבודה כוכבים דיש בו כרת ופסח ומילה הוו בכרת והוה אמינא דהויין בקרבן מיהו ממילה קשה למה לי קרא דהא לא הוי בכרת דומיא דעבודה כוכבים דיש לעולם לא יתחייב שהרי בכרת על שיעור לעולם יכול לומר עלמו וליפטר מכרת וי"ל לעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו: **ההוא** מיבעי ליה לחייבו על אחותו שהיא בת אביו ובת אמו. ות"ת ל"ל (ה) נקדושים תיפוק ליה גבי מזהרה כתיב באחותך היא יתירא לאחותו בת אביו ובת אמו וכתיב (ויקרא יח) ועכרתו הנפשות הנעשות וי"ל דוכרתו לא קאי אלא אעריות המפורשות בהדיא ונהי דכתיב ערות בת אשת אביך מולדת אביך היא ת"מ מייתי טפי מאחותו שהיא מאשת אביו ובת אביו אבל בת אביו ובת אמו (ומאונסים) לא ידעינן אלא מיתורא דקרא אאחותך היא:

ואידך. (ו) רבי יצחק גמר עונש מאזהרה. תימה דבכריתות פ"ק (דף ג.) ת"ר יצחק עונשין מן הדין דקאמר לר' יצחק כדאית ליה ולרבנן כדאית ליה ולומר דאין עונשין מן הדין וכן לקמן בפרקין (דף יז:) דקאמר אפי' למאן דאמר עונשין מן הדין כו' ופי' להייבו ר' יצחק ותימה דבכל מיני להכא משמע דאפי' אית ליה לר' יצחק דאין עונשין מן הדין וגרסה להכא מיניה דקאמר גמר עונש מאזהרה סבר ר' יצחק עונשין מן הדין להכי פירושא גמר עונש מאזהרה משום דאיכא קל ומומר להעניש וכיון דהשוה בהאזהרה הוא הדין נמי בעונש כיון דאיכא קל ומומר להעניש ומעתה אמר רבי יצחק בכל דוכתי נמי עונשין מן הדין להייבו היכא (ו) שאין לריך לענין מזהרה ומהאי טעמא היכא דגמיר עונש מאזהרה היינו דוקא דאיכא להעניש מן הדין אבל אין נמי ממזר עמוני נילף בהם עונש כרת מהאי טעמא דגמר עונש מאזהרה דכי היכי דהשוה לענין מזהרה הוא הדין לענין עונש אלא כדפי' דדוקא משום דאיכא להעניש מן הדין קאמר גמר (גמר) עונש מאזהרה כך נראה לפרש"י ז"ל ולריך עיון: (ז)**הכי** גרים רש"י ואידך סבר לה כר"ש דאמר שני לאוין וכרת אחד חלוקים לקרבן והלכך במפטם ושך דחלוקין בלאוין ידעינן שחלוקין לחטאות ות"מ כיון דלאוין מוחלקין ג"כ ל"ל לחותו דסיפא דדרים לחלק תיפוק ליה דלאוין מוחלקין ופי' בקונטרס דכיון דחתא להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא מלטריך ליה למדרש אל תאכל ולא דרים לחותו לחלק ואייתר ליה עיקר (ח)[קרא דכרת] בחותו לדונו בכרת ולא במלקות וחותו (ט)דסיפא לחותו שהיא בת אביו ובת אמו לומר עונשין (י) וחותו דרשא לא מלטריך ליה ולדרשא חתיתא מי נמי מורחיה דקרא הוא עוד יש מפרשים דשפיר מלטריך דרשא לאחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו דניהי דליכא לאוין מוחלקין מ"מ הואיל והם גוף אחד אימעט לא ליחייב אלא אחת דלא דמי למפטם ושך שהם עבודות מוחלקות ושפיר אתי (ט) מדבי אלעזר אבל בפרק קמא דכריתות (דף ג.) משמע בפירוש הקונטרס דשפיר אתי אלא אחד וכי אחד בחותו מוחלקין כמו מפטם ושך ומאי פריך והא לא דמי כדפירשתי לכן נראה בפירוש הקונטרס: הכות

כ) כריתות כ: יומא נה., ג) להו. יעב"ק, ג) כריתות עו., ד) רש"ל חייב א' על כולן, ה) [לעיל ה: מהדורין גד. וש"נ], ו) [יבמות כב:], ז) רש"ל [ועי' רש"ל], ח) רש"ל. שמעינן מלישנא, ט) רש"ל מ"ו, י) ל"ל פוף ע"ב, כ) רש"ל מ"ו, ל) זה שייך לע"ב, מ) רש"ל, נ) רש"ל. ל"ל דרשא,

תורה אור השלם

1. וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ:
ויקרא יח יט

2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ וְהִיא תִּרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא:
ויקרא כ יז

הגהות הב"ח

(א) גמ' דתנן תמר ר' עקיבא. נ"ב מסנה פ"ג דכריתות: (ב) שם ואידך נמי הכי ילמי: (ג) רש"י ד"ה לחלק וכו' אם עשאה עם: (ד) תוס' ד"ה לפוקי הני פסח ומילה דקום: (ה) ד"ה ההוא וכו' ות"ת ל"ל מקרא דבקדושים תיפוק ליה דגבי מזהרה: (ו) ד"ה ואידך פי' ר' יצחק וכו' וה"פ גמר עונש: (ז) בא"ד דהייגו היכא דשוין בענין מזהרה ומהאי טעמא דהבא דגמיר עונש מאזהרה דהייגו דוקא משום דאיכא להעניש מן הדין וכו' ממזר ועמוני: (ח) ד"ה הכי גרס וכו' אלין עונשין מן הדין ואחותו דריסק: (ט) בא"ד אחי מדרבי אלעזר:

מוסף רש"י

חייב על כל אחת ואחת. ואי לא כתב אלא אחד כרת אחולמו, הוי אמינא היכא דעבדינהו כאילו הכעלם אחד לא ממיעב אלא אחד, השתא הי דכר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו, דמה לאחותו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עלמה, אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עלמה (יבמות נה.). **באיטליז.** שוק של עימאום. שם העיר (כריתות טו.). **שאין עונשין מן הדין.** מדין קל ומומר, דיני ממונות ומלות עשה והלכות עבודה ופסולי קדשים אתה למד מק"ו אבל לא מזהרות ועונשין (חגיגה יא.).

כ) א מיי' פ"ד מהלכות סנהדרין ה"ו סמג עשין ריג:
יד ב ג מיי' שם הל"ה: **טו ד** מיי' שם פ"ה הל' ג סמג שם:

רבינו חננאל

[טעמא דרבי] עקיבא לעולם שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן מאי קושיא הא לא עשו תשובה לא פסיקא מילתא דכרת דכל אימת דעשה תשובה מוחלין לו אבל מיתות ב"ד אינו כן: ר' יצחק אמר חייבי כריתות בכלל היו. פי' אלו שפירשה בהן התורה כרת כגון אחותו וכיוצא בה הן בכלל כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם (ו) ולמה יצא כרת ונכתבה באחותו לדונו בכרת ולא במלקות. ורבנן כרת באחותו למה להו לחייבו על אחותו שהיא (היא) אחות אביו והיא אחות אמו. משכחת לה ברשיעא בן רשיעא אמר ר' אדא בר אהבה כגון שבא אביו על אמו והוליד שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד בן ובא אותו הבן על אחות אמו שהיא אחותו מאביו והיא אחות אביו מן האם והוו רשיעא בן רשיעא ומפורש בכריתות פ"ג (דף מו ע"א) אבל לחלק שאם שגג מביא קרבן על כל אחת מהן נפקא להו מואל אשה בנדת טומאתה לחלק על כל אשה ואשה:

(ו) כפירוש רש"י:

ההוא לתרומה הוא דאתא. ותימה דהיכן מצינו חומר בתרומה מבקדשים דבכל קדש לא תגע מוקי לה רבי יוחנן לנגיעת תרומה מלמה לקי ובנגיעה דקדש לא לקי ותירץ הר"ר שלמה מדרוי"ש נ"ע דהכי קאמר ההוא לנגיעת תרומה הוא דלחמלי לפסול תרומה עד מלאת ימי טהרה שהיא כטבול יום ולא קאמר דליכא מלקות בנגיעת תרומה אבל מכל מקום קשה דאין הכי אמר רבי יוחנן דקרא דכתיב ביה קדש דמיירי לתרומה וי"ל משום דגבי הלי קרא כתיב עד מלאת ימי טהרה ובקדשים עד למחר כפרה מי נמי על כרחך צריך לחוקמה בתרומה לקדשים נפקא לן מגזירה שוה דטומאתו טומאתו גמיר ליה: **כל** לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו. תימה דהא לגו דגזילה שקדמו עשה דוהשבת הגזלה אבל גזל ופ"ה אין לוקין עליו וי"ל דשאני גבי לגו דגזילה שאין לקיים העשה אלא לאחר שגזלה והלכך לגו שניתק [מעליו] הוא אבל קדמו אלא לגו דוקא קדמו אלא לגו היינו הא דשייך העשה קודם שעבר הלאו: תניא

מאחותו דרישא ואידך ההוא מיבעי ליה לחלק א"כרת למפטם ולסך ואידך סבר (ה) כר' אלעזר א"ר הושעיא ו)דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד חלוקין הן לקרבן ואי בעית אימא (ז) לא סבר לה כר' אלעזר ונפקא ליה [1]מואיש אשר ישכב את אשה דוה ואידך ההוא מיבעי ליה לכדרבי יוחנן [2]דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מנין שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה מדרך ערותה שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה וגו' [3]מלמד שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה: וטמא שאכל את הקדש: בשלמא הבא למקדש טמא כתיב עונש וכתיב אזהרה עונש דכתיב [2]את משכן ה' טמא ונכרתה אזהרה [3]ולא יטמאו את מחניהם אלא טמא שאכל את הקדש בשלמא עונש כתיב [4]והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה אלא [5]אזהרה מנין ריש לקיש אומר [5]בכל קדש לא תגע רבי יוחנן אומר תני ברדלא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא וטומאתו עליו ונכרתה וכתיב התם [2]טמא יהיה עוד טומאתו בו מה להלן עונש ואזהרה אף כאן עונש ואזהרה בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן [7]גזירה שוה לא גמיר אלא ר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כריש לקיש אמר לך ההוא [8]אזהרה לתרומה וריש לקיש אזהרה לתרומה מנא ליה נפקא ליה [6]מאיש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב [7]אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן הוי אומר זו תרומה ואידך ההוא לאכילה והא לנגיעה וריש לקיש האי בכל קדש לא תגע להכי הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לטמא שנגע בקדש דאיתמר [9]טמא שנגע בקדש ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר [10]אינו לוקה ריש לקיש אומר לוקה בכל קדש לא תגע רבי יוחנן אומר אין לוקה ההוא אזהרה לתרומה הוא דאתא טמא שנגע בקדש מדאפקיה רחמנא בלשון נגיעה (ג) [11]אזהרה (לאוכל) אתקוש קדש למקדש ואכתי להכי הוא דאתא ההוא מיבעי ליה לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים דאיתמר טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים ריש לקיש אומר לוקה רבי יוחנן אומר [12]אינו לוקה ריש לקיש אומר לוקה בכל קדש לא תגע לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה רבי יוחנן אומר אינו לוקה רבי יוחנן לטעמיה דאמר [13]קרא טומאתו טומאתו וכי כתיב טומאתו לאחר זריקה הוא דכתיב ההיא מבבכל קדש נפקא תניא כוותיה דריש לקיש [14]בכל קדש לא תגע אזהרה לאוכל אתה אומר אזהרה לאוכל או אינו אלא אזהרה לנוגע ת"ל בכל קדש לא תגע ואל המקדש וגו' מקיש קדש למקדש מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף [15]כל דבר שיש בו נטילת נשמה ואי בנגיעה מי איכא נטילת נשמה אלא באכילה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [9]כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו אמרו

תניא

תרומה: **טמא שנגע בקדש כו'**. תירוצא הוא דמתרץ ר"ל: **מדאיקפיד קרא בכל קדש לא תגע** ולא במקדש לא תגע ודרשינן לקמן מה מקדש ים בזאוכרתו נטילת נשמה שהכל מל המקדש טמא בכרת אף מזכרת קדש בכרת ים בו נטילת נשמה והיינו אכילה שנעוש עליה כרת דליכא בנגיעה ליכא כרת: **ר' יוחנן לטעמיה**. דלמר מזכרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא לן מטומאתו טומאתו והוה טומאתו עליו דכתיב בעוש כרת דליכא בנגיעה ליכא כרת ומייתינן לה במנחות נפ' **שניני** (דף כה:) יכול יהו מיחין עליו משום טומאה קודש וזריקה תלמוד לומר [ויקרא ז] כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' מיכיר לטהורים מיחין עליו משום טומאה שאין ניתר לטהורים אין מיחין עליו משום טומאה: **הוה מצינו** למיכר דריש לקיש אף לגבי זריקה: **תניא כריש לקיש**. דליף מזכרה לטמא שאכל את הקדש מבכל קדש לא תגע: **כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו**. הא אתא לאפוקי מהא דאמר לגו דגזילה שאין לקיים העשה אלא לאחר שגזלה הוא ולא לפני זריקה, דאין מזכירין מן הדין [ובחים לג:]. דאמר קרא טומאתו טומאתו. מזכרת טמא שלא יאכל קדש, שלמא מזכרתו מעונשו ליפא, ועונשו לאחר זריקה הוא ולא לפני זריקה, וכיון דכתיב כתיב לא ליפיון מלקות דקדש מיבה ומפילו לאחר זריקה. ומפילו בקיימ"ל מן הדין [ובחים לג:]. דאמר קרא טומאתו טומאתו. מזכרת טמא שלא יאכל קדש, שלמא מזכרתו מעונשו ליפא, ועונשו לאחר זריקה הוא ולא לפני זריקה, כלומר נגמ' דהקומץ רבה [מנחות כה:] יכול יהו מיחין עליו משום טומאה לפני זריקת דמים, תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו', הניתר לטהורים מיחין עליו משום טומאה, שאין ניתר לטהורים אין מיחין עליו משום טומאה [ובחים לד:]. **תניא כותיה דריש לקיש**. למזכרה לאוכל קדש מהכא [שם לג:]. אזהרה לאוכל. שלא תאכל בתרומה כל זמן שהיא טהולה יום אחרון [ובמות יב:]. **מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. הכא למקדש טמא בכרת שנאמר [במדבר יט] ונכרתה כי את מקדש ה' טמא, **אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. להיות מכילה בטומאה שהוא בגי כרת ואוכל תרומה בטומאה, דכתיב [ויקרא כב] ומתו בו כי יחללוהו [שם].

ז) כריתות ג., ב) נזיר מג:, ג) זבחים לג:, ד) מונב עפמ"ש תוס' שבת לו:. ה"ר ג"ש, ו) שבועות ז., ז) [ובמות עה.], ח) [ובמות עד.], ט) [ובמות עה.], י) [זבחים לג:], יא) רש"י קדש, יב) [ויקרא כב], יג) ל"ל מהילוי, יד) [לעיל ד:], טו) ל"ל מהילוי,

תורה אור השלם

1. ואיש אשר ישכב את אִשָּׁה דָּוָה וּגִלָּה את עֶרְוָתָהּ את מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִיא גִלְּתָה את מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם:
ויקרא כ יח

2. כל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא את מִשְׁכַּן יְיָ טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
במדבר יט יג

3. מִזְבַּח עֵד נִקְבָּה תִּשְׁלְחוּ אֵל מְחוּץ לְמַחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ את מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:
במדבר ה ג

4. והַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַייָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כ

5. וְשִׁשְּׁתֵּי יוֹם וְשִׁבְעַת יָמִים תִּשְׁבֹּ בְּרִבְיעִי וּבַחֲמִישִׁי יַזֶּה עָלָיו הַשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי יְחַטָּא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בַּעֶרֶב: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ יְיָ טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וְהַמַּזֶּה אֶת מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב: וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעָרֶב:
במדבר יט יג-כב

6. איש איש מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר וְהַנֹּגֵעַ בְּכָל טְמֵא נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע:
ויקרא כב ד

גליון הש"ס

גמ' בל לא העשה שקדמו עשה. עי' פסחים דף לה ע"ב תוס' ד"ה לא תוליא:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' סבר לה כר' אלעזר: **(ו)** שם ואיבעית אימא **נפקא** ליה מואיש כל"ל ותיבות לא סבר לה כר' אלעזר נמחק: **(ז)** שם **ואזהרה לאוכל איתקש** קדש וכו' לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקה. ע"כ פי' אי אמרת טמא שאכל קדש מקדש אחריני נפקא לן מיתור לן בכל קדש לא תגע ולקמן מיהא אף לפני זריקה דאי לגופא אתא לטמא שאכל קדש מבכל קדש מהכי מיתי ליף מיניה נמי לפני זריקה: **(ח)** רש"י ד"ה ת"ש וכו' יתן ממנו וגו' **אם כן** מילוק מטהות מיניהם: **(ט)** תוס' ד"ה כל וכו' לאו דוקא קדמו אלא היינו לומר דשייך העשה:

מחמתו דרישא. דמלי למכתב כי יקח את מבעי ליה את מחמתו: **למפטם וסך.** דהוו נמי שני לאוין וכרת אחד והולרך לנו לחלק ביניהם כמו שהולרך מילוק בערירות אם היו ענין כאן תנהו ענין לאו: **ת"ש לא יסך שיעשה הסוך מיבעי ליה לחלק כרת למפטם וסך ואידך סבר לה כר"ש ת"ר הושעיא הסוך כו' ואיבעית אימא נפקא ליה מואיש אשר ישכב את אשה דוה ואידך הסוך מיבעי ליה כו'.** והכי פירושא ואידך ס"ל כר"ש דאמר עלה שהלאוין מחלקין לחטאות ועל מפטם וסך אמרי' בסמ' כריתות (דף ג.) שהן שני לאוין על בשר מדם לא ייסך ובמתכוונתו לא תעשו כמוהו [שמות לו] וכרת אחד הוא מים תאכר יקרא כמוהו ואשר יתן ממנו וגו' (ד) מילוק חטאות ביניהם שהלאוין מחלקין לחטאות וכיון דאתו להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא מלטריך ליה למדרש אל תעש להעיל ואייתר ליה עיקר קרא לכרת בחמותו לדונו בכרת ולא במלקות ואחותו לסיפא לחייבו על אחותו ואחותו דריש לחייבו על אחותו מנא ליה נפקא ליה מילוק שהיא אחות אביו ואחות אמו ואחותו דריש לחייבו על אחותו את מביו ואת אמו לומר שאין עונשין מן הדין. ואיבעית אימא מי נמי לא סבר לה לדר' אלעזר נפקא ליה מילוק בעריות מן ואיש אשר יישכב את אשה דוה וגו' דכתיב ביה כרת יתירא לומר שאין עונשין אחייניך עליה לעלמה וממנה תלמד כל הכלל ומה מינו ענין לגופה דהא נפקא לן מוהל אשה בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן [ובמות עד.] דכתיב מזרע אהרן מהכן דבר הסוה בזרעו של אהרן ומוקמינן ליה [ובמות עד.] בתרומה שהיא הוה כאוכל קדש ונגיעה לא הוה אלא בחולין ושוק ולא בקדשים שהיא מוזהרת לאוכל ושוק מוזהרת לתרומה: **מכלל קדש לא תגע.** ודרשינן ליה לקמן מהכהן מוזהר לאוכל: **תני כרדלא.** שם מכם: **כתיב וטומאתו עליו.** בטמא שאכל את הקדש וכתיב עוד טומאתו בו בבא על המקדש טמא: **גזירה שוה לא גמר.** ולא למדה מהכא: **שטוה כורעו על אחרן.** בנאנסים ובנשים שאכל קדשים אינן נאכלין אלא לזכריס. וכי תימא היכא מזה ושוק ליתא בחזרת כגון שלמנה וגרושה וזרע אין לה לומר מר מוזרת לתרומה ואינה מוזרת לאוכל ושוק וכהי מפרשינן לה בגמרא (דף פז.): **ההוא מוהרה לתרומה.** לנגיעת תרומה: **טמא שנגע בקדש כו'.** תירוצא הוא דמתרץ ר"ל: **מדאיקפיד קרא בכל קדש לא תגע** ולא במקדש לא תגע ודרשינן לקמן מה מקדש ים בזאוכרתו נטילת נשמה שהכל מל המקדש טמא בכרת אף מזכרת קדש בכרת ים בו נטילת נשמה והיינו אכילה שנעוש עליה כרת דליכא בנגיעה ליכא כרת: **ר' יוחנן לטעמיה.** דלמר מזכרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא לן מטומאתו טומאתו והוה טומאתו עליו דכתיב בעוש כרת דליכא בנגיעה ליכא כרת ומייתינן לה במנחות נפ' **שניני** (דף כה:) יכול יהו מיחין עליו משום טומאה קודש וזריקה תלמוד לומר [ויקרא ז] כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' מיכיר לטהורים מיחין עליו משום טומאה שאין ניתר לטהורים אין מיחין עליו משום טומאה: **הוה מצינו** למיכר דריש לקיש אף לגבי זריקה: **תניא כריש לקיש**. דליף מזכרה לטמא שאכל את הקדש מבכל קדש לא תגע: **כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו**. הא אתא לאפוקי מהא דאמר לגו דגזילה שאין לקיים העשה אלא לאחר שגזלה הוא ולא לפני זריקה, דאין מזכירין מן הדין [ובחים לג:]. דאמר קרא טומאתו טומאתו. מזכרת טמא שלא יאכל קדש, שלמא מזכרתו מעונשו ליפא, ועונשו לאחר זריקה הוא ולא לפני זריקה, כלומר נגמ' דהקומץ רבה [מנחות כה:] יכול יהו מיחין עליו משום טומאה לפני זריקת דמים, תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו', הניתר לטהורים מיחין עליו משום טומאה, שאין ניתר לטהורים אין מיחין עליו משום טומאה [ובחים לד:]. **תניא כותיה דריש לקיש**. למזכרה לאוכל קדש מהכא [שם לג:]. אזהרה לאוכל. שלא תאכל בתרומה כל זמן שהיא טהולה יום אחרון [ובמות יב:]. **מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. הכא למקדש טמא בכרת שנאמר [במדבר יט] ונכרתה כי את מקדש ה' טמא, **אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. להיות מכילה בטומאה שהוא בגי כרת ואוכל תרומה בטומאה, דכתיב [ויקרא כב] ומתו בו כי יחללוהו [שם].

מוסף רש"י

אתיא טומאתו טומאתו. כתיב נאוכל קודש בטומאת הגוף וטומאתו עליו, וכתיב בניאת מקדש עוד טומאתו בו, מה ניאת מקדש מיכא נאוכל קודש אף טומאת הגוף לאוכל קודש מיפוק ליה מזכרה מבכל [ובחים לג:]. **אזהרה לתרומה.** למזרה בה כל ימי טהרה, שהיא טהולה יום אחרון לטומאת לידה [ויבמות עב.]. שאין לה הערב שמש עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה [שבועות ז:]. **שהוא שוה בזרעו של אהרן.** בזכרים ונקבות, למילו קדשי קדשים הניתנים לבניהם אין נאכלים אלא לזכרי כהונה [ובמות עד:]. **ההוא אזהרה לתרומה הוא דאתא.** כלומר אזהרה דקרא על מלאת ימי טהרה, שיעריב שמשה שהיא טהולה יום אחרון שטובלת בשביעי לנידתה וכל ימי טהרה שלה הרי היא כטהולה יום אחרון וביום מרביעי ואחר מביאה קינניה, ומלכתוב לה מגיע על מלאת, משמע אבל משמלאו ימיה מגיע ומפילו מטובלת בערב, ע"כ בתרומה כתיב, לענין קדש על שתביא בערבה, יכול מוקמינן להאי קרא בניאת בהערל וכיון דכתרומה כתיב לא ליפיון מלקות דקדש מיבה ומפילו בקיימ"ל, דאין מזכירין מן הדין [ובחים לג:]. דאמר קרא טומאתו טומאתו. מזכרת טמא שלא יאכל קדש, שלמא מזכרתו מעונשו ליפא, ועונשו לאחר זריקה הוא ולא לפני זריקה, כלומר נגמ' דהקומץ רבה [מנחות כה:] יכול יהו מיחין עליו משום טומאה לפני זריקת דמים, תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו', הניתר לטהורים מיחין עליו משום טומאה, שאין ניתר לטהורים אין מיחין עליו משום טומאה [ובחים לד:]. **תניא כותיה דריש לקיש**. למזכרה לאוכל קדש מהכא [שם לג:]. אזהרה לאוכל. שלא תאכל בתרומה כל זמן שהיא טהולה יום אחרון [ובמות יב:]. **מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. הכא למקדש טמא בכרת שנאמר [במדבר יט] ונכרתה כי את מקדש ה' טמא, **אף קדש דבר שיש בו נטילת נשמה**. להיות מכילה בטומאה שהוא בגי כרת ואוכל תרומה בטומאה, דכתיב [ויקרא כב] ומתו בו כי יחללוהו [שם].

אמרו לו. מחכים שמעשהו משמו ולא שמעשהו מפיו ממרת דבר זה: **אמר לפס לג.** מזר בן: **כתיבא וכניגא.** מצינו כתוב לא מעשה שקדמו עשה ותניון עליה לוקין ולא קרי ליה בקיום מעשה: **תניגא הכא לא המקדש עמא.** קל מסיב ליה בחלו הן הלוקין: **משום דקרייא ליה מוגם.** נעשה בתולה לחשכחן ביה לא מעשה שקדמו עשה דכתיב (דברים כב) ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה ותניא עליה שיקיים את העשה שם גירשה ויחזירנה ויפטור שלמת ולו שניתק לעשה משיב ליה: **מס ישראל הוא.** שיכול לקיים העשה ויחזירנה ממזיר ומינו לוקה: **ומס כהן הוא.** שאסור בגרושה לוקה ומינו מחזיר: **ומתני.** מס ישראל הוא מחזיר ומינו לוקה מס מיתת לדרבי יוחנן הא לא מעשה שקדמו עשה הוא: **אמר עולא.** הלי לאו שניתק לעשה הוא מיתת לחי לאו לגמוקי לאו אתא הלי עשה שם רע שלא עשה מעשה שם גירשה ויפטור מלטריך למכתביה לחי לאחלטו ולומר שיאשה לא יאמר לו תהיה לאשה וגמר ממוגים שם רע דכתיב ביה נמי ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה: **מס מינו ענין.** לפני הגירושין שיאשה תנהו ענין לאמר הגירושין לומר שם שלחה יחזירנה ותהיה לו לאשה ויפטור מן הלאו: **ואפילו.** הא אילטריך למיכתביה ויאנו ענין לפניו לחי לא כתביה לוגם ממוגים שם רע לא גמר לאחא אילא לאו שם רע דין הוא שיקנסוהו לכנסה שכן לוקה ומשלם בתחלתו כדכתיב ויכרו לוחו וענשו לוחו ומחרינן בכתובות (דף מו.) ויכרו זה מלקות: **מה לוגם שמינו לוקה.** בתחלתו אחר רחמנא לו תהיה לאשה מוגים שם רע לא כל שכן: **ולס מינו ענין לפניו.** שהרי בעלמו כתוב כן תנהו ענין לאחרין: **שהרי אשתו היא.** שכבר קידשה ונשאה: **וגמר מיניה.** לכי היכי דמוגים שם רע לא לקי בגירושין אס המזיר לוגם נמי לא לקי: **אי כך'.** מה מוגים שם רע שלוקה ומשלם בתחלתו מינו לוקה בגירושין לוגם לא כל שכן: **אלא אחר רבא.** הא לחנא לוגם מחזיר ומינו לוקה בעומד מסוס דעל כרחך לאו שניתק לעשה הוא לאחר קלי: **כל ימיו** הוא יכול למיכתב לחי לא יכול לשלחה אלא לאחר מיכתב לחי יכול לא יכול לשלחה אלא לאחר מיכתב לחי יכול לא יכול לשלחה אלא לאחר מיכתב לחי יכול

מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני בטלו חייב (ה) **ולא בטלו פטור דתני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קא אמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור תני** [א]**ביטלו ולא ביטלו ורבי שמעון בן לקיש אומר קיימו ולא קיימו במאי קא מיפלגי** [ב]**בהתראת ספק קא מיפלגי מר סבר התראת ספק** [ג]**שמה התראה ומר סבר התראת ספק** [ג]**לא שמה התראה ואזדו לטעמייהו** [ג]**דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה רבי יוחנן אומר** [ד]**אינו לוקה משום**

נלמיו מחזיר כלל:

מ)מידי הוא טעמא אלא לר' יוחנן הא אמר ליה רבי יוחנן לתנא תני ביטלו חייב לא ביטלו פטור. משמע מכל רבי שמעון בן לקיש דאיכא ליה קיימו ולא קיימו לית ליה תירוצא דבעמוד והמזר קאי דדרים כל ימיו תהיה לו לעשה ולא יבלקנה וס"ת גילקי גם כי המזירה להאי מינו נלמ הניתק לעשה הוא שקדמו עשה ללאו דלית ליה דרשה דעמוד והמזר קאי ופי' בקונטרס דלרים לקים נלמ שקדמו לעשה ולאו שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליו מלמ יקיים העשה מיד כשיחזירו לו בית דין להמזירה ועשה לרים לקים דקבירה ליה נלמ שניתק לעשה ונלמ שקדמו עשה שוין עומד שבא מל המקדם דמתני' מאלי לקי הכי הוא דניתק לעשה ויקיים העשה כשיחזירו לו ב"ד נלמלת מן המקדם כיון דלית ליה נלמ שקדמו עשה [ו] אין לוקין עליו ו"ל למיירי שמזהירין אותו לנמלת ואומר שלא יפא ומיד נקי לרים לקים דשכר קיימו ולא קיימו ופ"ת ה"ג מאי פריך נעיל כתיבא ותניא תניא טעמא שבא מל המקדם דלקי ואמאי לא דמי אותה דכי נמי נלמ שקדמו [ו] נעשה אין לוקין הכא לקי כשמזהירין לו ב"ד נלמלת והוא אומר שלא יפא ויש לומר דהאי לוקין דכא לקי כשמזהירין לו ב"ד נלמלת ואח"כ שחטה דהתם לא לקי משום דהוי התראת ספק דשמא לא יבעל העשה וכל אימת דלא ניעל עשה פטור ואי קשיא אמאי לא לקי הא משכחת ליה וכו' שמבטלו תי' רב"י: (כ) בא"ד ופ"ת כי לא קיים נמי שלוח הפס כשב"ד הזהירו לו אמאי נילקי וכו' וי"ל כיון דהשתא מיהא וכו' א"כ ים לנו לומר שלא יקיימנה אח"כ אלא הוא עושה לעולם וכו' והכי נמי מתרינן וכו' כל אחת ואחת הלא הוי התראת ספק דשמא יעשל על נזירתו משום דכיון דשעה שהוא עומד עכשיו הוא עכשיו יש לנו לומר שלעולם יעמוד כמו שהוא וכו' הכי נמי ים לנו לומר הכא דלעולם לא יקיים העשה: (ל) בא"ד אלא לרשב"ל אמתי: (מ) ד"ה ועבר וכו' וי"ל דמ"מ מיהו מתחייב ביון דסמוך להתראה עדיין לא עבר דזקוק נמי מיד שמא יעשה יין ועובר ממרינן ליה:

מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן האמר ליה רבי יוחנן לתנא תני בטלו חייב (ה) **ולא בטלו פטור דתני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל מאי קא אמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור תני** [א]**ביטלו ולא ביטלו ורבי שמעון בן לקיש אומר קיימו ולא קיימו במאי קא מיפלגי** [ב]**בהתראת ספק קא מיפלגי מר סבר התראת ספק** [ג]**שמה התראה ומר סבר התראת ספק** [ג]**לא שמה התראה ואזדו לטעמייהו** [ג]**דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה רבי יוחנן אומר** [ד]**אינו לוקה משום**

מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן. מי הולכך לדרוש כל ימיו בעמוד והמזר ר' יוחנן אמר לא תעשה עשה שקדמו עשה לוקין עליו ואין מניחין לו תוס' שגירש דקתני מינו לוקה והולכך לעשותו לאו שניתק לעשה: **האמר ליה רבי יוחנן לתנא.** נלמן תני בטלו חייב לא בטלו פטור. אבל ר"ל דתני קיימו ולא קיימו לא דרים ליה לעמוד והמזר נלמ לפני הגירושין לומר כל ימיו מהיה לו לעשה ולא ישלחנה ולגידיה נלאו שקדמו עשה ולאו שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליהן נלמ יקיים העשה מיד כשיחזירוהו ב"ד להמזיר: **ת"ל מאי קאמרת.** אי נקיים תיתני פטור נלמ קיים תיתני חייב ואע"פ שלמ ניטל ואי בניטל תיתני חייב ואע"פ שלמ ניטל כרתך תיתני פטורת נלמ ניטל ואע"פ שלמ קיים: ה"ג **תני בטלו ולא בטלו.** בטל עשה שבה חייב לא בטל עשה שבה פטור: **קיימו ולא קיימו.** קיימו פטור לא קיימו כשמוזרין לו קיים מלקין מתניתין לומר כל ימיו מהיה לו לעשה ולא ישלחנה ולגידיה נלאו שקדמו עשה שוין עומד שבא מל המקדם דמתני' מאלי לקי הכי הוא דניתק לעשה ויקיים העשה כשיחזירו לו ב"ד נלמלת מן המקדם כיון דלית ליה נלאו שקדמו עשה [ו] אין לוקין עליו ו"ל דמיירי שמזהירין אותו לנמלת ואומר שלא יפא ומיד נקי לרים לקים דשכר קיימו ולא קיימו ופ"ת מ"ש מאי פריך נעיל כתיבא ותניא תניא טעמא שבא מל המקדם דלקי ואמאי לא דמי אותה דכי נמי נלאו שקדמו [ו] נעשה אין לוקין הכא לקי כשמזהירין לו ב"ד נלמלת והוא אומר שלא יפא ויש לומר דהאי לוקין דכא לקי כשמזהירין לו ב"ד נלמלת ואח"כ שחטה דהתם לא לקי משום דהוי התראת ספק דשמא לא יבעל העשה וכל אימת דלא ניעל עשה פטור ואי קשיא אמאי לא לקי הא משכחת ליה וכו' שמבטלו תי' רב"י: (כ) בא"ד ופ"ת כי לא קיים נמי שלוח הפס כשב"ד הזהירו לו אמאי נילקי וכו' וי"ל כיון דהשתא מיהא וכו' א"כ ים לנו לומר שלא יקיימנה אח"כ אלא הוא עושה לעולם וכו' והכי נמי מתרינן וכו' כל אחת ואחת הלא הוי התראת ספק דשמא יעשל על נזירתו משום דכיון דשעה שהוא עומד עכשיו הוא עכשיו יש לנו לומר שלעולם יעמוד כמו שהוא וכו' הכי נמי ים לנו לומר הכא דלעולם לא יקיים העשה: (ל) בא"ד אלא לרשב"ל אמתי: (מ) ד"ה ועבר וכו' וי"ל דמ"מ מיהו מתחייב ביון דסמוך להתראה עדיין לא עבר דזקוק נמי מיד שמא יעשה יין ועובר ממרינן ליה:

מי שבועות כה., ב) [מולין פח.]. ג) פסחים סב: שבועות ג: כת. תמורה ג:, ד) [כלקמן קו.]. ה) לפי הרמ"ל הל"ת, ו) רמ"ה וה"ת הם מסכתת, ז) רמ"ה מתחיל,

גליון הש"ס

תום' ד"ה בסאי וכו' הה"נ אמרינן בנזיר. עי' שבת דף ד ע"ת תום' ד"ה קומה. ניטין דף לג ע"ת תום' ד"ה ומפקעינהו:

מוסף רש"י

דאמרי תרוייהו אינו לוקה. פטור ממלקות דלא מצות מעשה (פסחים סב:) ומכל מקום חולקין בטעמו של דבר, טעמא דיחיד מר לא יהיב טעמא למר, ולקמן מפרש פלוגתייהו (שבועות ג:).

רבינו חננאל

מאן תני כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו ר' יוחנן האמר ר' יוחנן לתנא תני קיימו ולא קיימו. ורישׁ לקיש אמר בטלו ולא בטלו במאי פליגי בהתראת ספק כגון שלקח האם על הבנים ומתרין בו לא תקחנה ריש לקיש אמר כגון זו התראת ספק היא שיתכן לו אחרי שיקחנה ישלחנה והיכי היא התראת ודאי כגון שבא לשחטה והתרו בו אם תשחט אותה תלקה ושחטה ור' יוחנן אמר אפילו התראה בלקיחה שמה התראה. ואזדו לטעמייהו דאיתמר שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלה ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה כו'.

משום דה"ל לאו שאין בו מעשה. מכל מקום התראת ספק שמה התראה מפני דהתראת ספק שמה התראה: **משום דהוי לה התראת ספק.** מכל מקום לאו שאין בו מעשה לית הוה מפטר דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו: **ורבוייהו מליכא דרבי יהודה.** דלמר גבי נותר מיעטיך למתוקי לאו לעשה ול"ג דהתראת ספק היא ולאו שאין בו מעשה הוא. ר' יוחנן דייק מינה מלמד התראת ספק שמה התראה ול"ל דייק מינה מלמד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולקמיה פריך דתרוייהו מיכא למידק מינה: **הא ודאי התראת ספק היא.** הך דנותר ומיכא למידק נמי מינה התראת ספק שמה התראה: **כי תידך פנא.** דלמר לית שמה התראה: **הכה זה כו'.** מי שגירש את אשתו וניסת ולבה ספק בין ר' לחכמים ספק זה ספק הכה זה ומזר והכה זה בשתי התראות דהוה להו כל חד התראת ספק: **בשם אחת.** דהתראה אחת נאמרה בשתי כתובות שנכתבו בשם אחת: **מוץ מנשבע וממיר ומקלל אם מכירו בשם.** של הקב"ה וטועה מפרש בתמורה בפ"ק[ג] ולי קשיא הא דלעיל נמי נשבע הוא ואמאי פטור ליה ר' יוחנן משום דלאו שאין בו מעשה בהדיא מוקמינן לה להא דקתני נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה בשבועה לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או אכל ולא אכלתי ואכל אכל נאוכל ולא אכל לו לא אכלתי ואכל אכל נאוכל ולא אכל לו לקי וטועמו מפרש[ד] בשבועות ובתמורה [ג:] מקלקי: **קסיק דרבי יהודה מדרבי יהודה.** לתרוייהו: **לר"ש.** דקסיק ליה התראת ספק תרי תנאי מליכא דר' יהודה: **לר' יוחנן.** דקסיק ליה לאו שאין בו מעשה: **הא דידיה והא דרביה.** לר' יהודה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והא דתניא אין לוקין עליו משום ר' יוסי הגלילי למר: **לוקה ואינו מצלת.** קסבר שלא ש[ה]מעיקרא משמע לן מקח האשה שלא שלמנה קודם לקיחה ומ"ג דכתיב בתר לן מקח לאו למימרא דאשה שלא לקחת שלא ומיהו לאו שניתק לעשה שלא שקדמו עשה הוא: **ומ"ש כו'.** קסבר שלא אחר לן מקח משמע דכתיב והוה ליה ניתק לעשה ואם לקחת שלא: **זה הכלל כל מלוה לא בעשה כו. אין לוקין עליה.** שלא יקיים העשה ויפטר: **מ"ל יוחנן אמו אין לנו כו'.** כלומר משלח ואינו לוקה הא לא שלח לוקה ורבי יוחנן ניטלו ולא ניטלו לית ליה ומשמע ליה משלח דקתני משלח לכשילכה ואינו לוקה ואימתי הוא לוקה כשיכלכנה ויבטל לת העשה נידים והיינו דקאמר אמו אין לנו כו' כלומר משע"ג דקתני מתני' זה הכלל כו' דמשמע כל מלות לא תעשה שיש בה קום עשה שוות לו אמו אין לנו בכולן שוה לזו שיהא פטור שלח המלות תלוי בקיום העשה שלח אין קיים פטור שלח זו ועוד מתרת דמשכחת בהו לכלי על ידי ניטול העשה דאילו בכולהו לא משכחת ניטלו שלח בהני תרי: **מחזיר ואינו לוקה.** לף כאן שלח פטורו של מלות בקיום העשה: **סניחה בשילוח קען מצטרף לה.** לא קיימו לוקה משכחת ליה בדרבה מיניה אמר רב שימי מחוזנאה כגון שקיבל לה קידושין מאחר אמר[ו] **רב אי שוויתיה שליח איהי קא מבטלא ליה אי לא שוויתיה שליח כל כמיניה ולא כלום היא אלא אמר רב שימי מנהרדעא** כגון שהדירה ברבים הניחא[ז] **למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה אלא למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר** דמדירה לה על דעת רבים דאמר[ח] **אמימר הלכתא** [ט]**נדר שהודר ברבים יש לו הפרה** [י]**על דעת רבים אין לו הפרה ותו ליכא והא איכא** (סימן גז"ל משכ"ן ופא"ה) גזל דרחמנא אמר[1] **לא תגזול** [2]**והשיב את הגזלה משכון דרחמנא אמר** [3]**לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו** [4]**השב תשיב לו** [5]**העבוט כבא השמש ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו התם כיון דחייב בתשלומין** [ו]**אין לוקה ומשלם מתקיף לה רבי זירא הא איכא משכונו של גר ומת הגר התם**

משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ר"ל אומר אינו לוקה משום דהוי התראת ספק וכל התראת ספק [ס]**לא שמה התראה ותרוייהו אליבא דרבי יהודה דתניא** [ס]**ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר וגו'** [א]**בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה ר' יוחנן דייק הכי טעמא דבא הכתוב לא בא הכתוב לוקה אלמא התראת ספק שמה התראה ור"ל דייק הכי טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ור"ש בן לקיש נמי הא ודאי התראת ספק הוא סבר לה כאידך תנא דר' יהודה דתניא** [ב]**הכה זה וחזר והכה זה קילל זה וחזר וקילל זה הכה שניהם בבת אחת או קילל שניהם בבת אחת חייב רבי יהודה אומר בבת אחת חייב בזה אחר זה פטור ורבי יוחנן נמי הא ודאי לאו שאין בו מעשה הוא סבר לה כי הא** [ד]**דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יצחק א"ר יוחנן** [ס] **ר' יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי** [ס]**כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו** [ז]**חוץ מן הנשבע** [ח]**ומימר והמקלל את חבירו בשם קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה אי לר"ש בן לקיש תרי תנאי אליבא דרבי יהודה אי לרבי יוחנן לא קשיא הא דידיה הא דרביה** [ט]**תנן התם הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח** [י]**משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה א"ר יוחנן** [ס] **אין לנו אלא זאת ועוד אחרת א"ל ר' אלעזר היכא א"ל לכי תשכח נפק דק ואשכח דתניא** [י]**אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר הניחא למאן דתני** [יא]**קיימו ולא קיימו אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו בשלמא גבי שילוח הקן משכחת לה אלא אונס ביטלו ולא ביטלו היכי משכחת לה** [ס]**אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה אמר רב שימי מחוזנאה** [יב]**כגון שקיבל לה קידושין מאחר אמר** [יג]**רב אי שוויתיה שליח איהי קא מבטלא ליה אי לא שוויתיה שליח כל כמיניה ולא כלום היא אלא אמר רב שימי מנהרדעא כגון שהדירה ברבים הניחא** [יד]**למ"ד נדר שהודר ברבים אין לו הפרה אלא למ"ד יש לו הפרה מאי איכא למימר** דמדירה לה על דעת רבים דאמר[טו] **אמימר הלכתא** [טז]**נדר שהודר ברבים יש לו הפרה** [יז]**על דעת רבים אין לו הפרה ותו ליכא והא איכא** (סימן גז"ל משכ"ן ופא"ה) גזל דרחמנא אמר[1] **לא תגזול** [2]**והשיב את הגזלה משכון דרחמנא אמר** [3]**לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו** [4]**השב תשיב לו** [5]**העבוט כבא השמש ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו התם כיון דחייב בתשלומין** [יח]**אין לוקה ומשלם מתקיף לה רבי זירא הא איכא משכונו של גר ומת הגר התם**

אי דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. ומשמע דמ"ד לית ליה נעלה מיהו ומשמע דמיירי דקטלה בשוגג (ד) ומ"ד לית ליה כמינו כמו מתה מעליה מיניה דמיירי שהרגה בשוגג ומ"ד לית ליה כמינו כמו מתה מעליה [ס] כיון דהרגה שלח בתכוין כך הקשה מש"ה ותירץ:

כגון שהדירה ברבים. פי' הקונט' שמצא לה עון שמקורה לו והדירה ולא נראה לר"ב אינו מצוה לקיימה שלח נראה שהדירה שלח שום עון ושפיר חל עליה כגון לומר קונם תשמיש עלי כדאיתא בנדרים (דף פח:): **והא איבא העבט תעבימנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו** ומשכחת לה בו'. ומ"ת והא הוי עשה שקדמו לאו דהשבת העבוט שייך קודם שיעבור לילך מל ניתו לעבוט עבוטו דמשמע[ו] ומ"ל דדרשינן בפרק השבת העבוט (ב"מ דף נ"ח:) מיתורא דהשב תשיב דקאי למשכנו שלח נרשות ר"ב על כרחך שייך עשה דהשב תשיב לו לאחר שעבר כדאמרינן לעיל מש אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו: **התם איתא בתשלומין.** כשמרפו ומייב ממון הלכך לא מיתת ליה מעכמת ליה נעלו דכל מימת ליה ו ממון לא יקום ויש מפרים דגרסי ואינו לוקה ומשלם כלומר הכא על כרחך אינו לוקה הואיל ומיפטר בתשלומין מכל ליכא לפרוכי דתרתי לא עבדינן ליה מלקות וממון משום כדי רשעתו והלכך משלם ואינו לוקה דזה אינו מדת ר"ב כדרבה ים לנו לומר יקום ולא ישלם דכפי שלח נצרות (כתובות דף נ:) אמר ר' יוחנן להיכא שאינו ממון והלכך לא מילקת לקי ממונת לא משלם ועוד ר"ש

תורה אור השלם

1. ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו:
שמות יב י
2. לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר:
ויקרא יט יג
3. והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא:
ויקרא ה כג
4. כי תשה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו:
דברים כד י
5. השב תשיב לו את העבוט כבא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני יי אלהיך:
דברים כד יג

גליון הש"ס

גמ' א' דקטלה קם ליה בדרבה מיניה. קשה לי הא משמע להיפך טריפה לילון חייב מיתה ומכל מקום בשבועות היה מחייב עליו ללא יוכל לשלמה ועשה לו מהיה לשמה יל"ע: תום' ד"ה א' וכו' ביון דהדרנה שלא בשיבורין. קשה לי דמ"מ משמע במיזד ולא אמרו ניה:

הגהות הב"ח

(ו) גמרא ת"ר יוחנן אומר היה ר' יהודה אומר רבי יוסי הגלילי: (ב) שם ת"ר יוחנן אנו אין לנו: (ג) רש"י ד"ה על דעת רבים שמלת בה עון. נ"ב דלמ עון לת מלי להדירה להת משובבד לה: (ד) תום' ד"ה לי דקטלה וכו' שהרגה בשוגג. נ"ב פי' ולעמ ק"ל מיבי מיתות שוגגין מיבין מלקות עיין פ' לולי נעורות סוף דף ל"ד:

מוסף רש"י

דהוי התראת ספק וכי מתריה ניה אלכלה היום קן תעבור על השבועה, שמא יעבור שמא לא יעבור על התרתתו, דעדיין יש שהות ביום (פסחים סג:) ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום כמון כדי דבור של התרה (שבועות כח.) דלמי אמרי ניה שהר בכך שמתחלת ההתראה ועד שיגמור ההתרה זו, שלמסי יש לו שהות, וכן כל היום כולו, ואפילו מי שבר היום יכול לומר אינו מוכתרני לה בשבועה ולא בהתרתה ואינו לוקה (תמורה ג:). **ליתן עשה אחר לא תעשה.** שם תומיר ועברת על לאו, נמה מצרפינן, מקו הכמוה בעשה זה מעונשן של שלר לאוין לומר זה עבור ומקבת עבירתו שיצרפנו (שבועות ג:). כל לאו שיקיב לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא מקבתו שם מעבור על הלאו עשה ואת ומיקבל, ועוד דלא דמי ללאו שאפשר להמקיים שהמלקות נמקל לו (פסחים פד:). **לומר שאין לוקין עליו.** שמשמע שזה עומדו של לאו, שאם תומירו ישרפנו (סנהדרין סג:) שהעשה המומר מהריי מקבתו וכפרתו על עבירת הלאו (ערכין ל"ד:). **הכה זה וחזר והכה זה.** מי שלא שהמה אחר גיטה שלשה מדשיש וילדה, שפק בן משעה ליתפלן שפק בן שעשה לתחרון, וכשגדל הכה לת אחת ומזר והכה לת מהריו (חולין פב:). **חייב.** שהרי אחד מהם מהני ידיו והכה זה בשאת הוה שאחת (ירמות קא.). **בבת אחת.** בהכאה אחת (מולין נא.) הרים שני ידיו והכה זה בשאת הוה שאחת (שם פב.). אי: שמבעון במקל בהכאה אחת (ירמות קא.). **חייב.** דהתראת ודאי היא (מולין פב:) דבהתראת ודאי אתרו בו על אכה שיהם, שבאכה זו אחה אחר זה פטור. לשיבה אחי התראות וכל אחת ואחת היה התראת ספק, ואע"פ שהתראת ספק שמה התראה כוודאי (שם). לוקה ואינו משלח. ולשיבה לעבד עבד (חולין קמא.) שקבר שלח מעיקרא משמע ואין כאן לאו שניתק לעשה, דאע"ג דכתיב שלח משלח אחר לן מקח, לאו למימרא דאם לקחת שלח, שלח לת מקח שלח שלחה קודם לקיחה (קדושין יז.). **משלח ואינו לוקה.** קסבר שלח אחר לקיחה משמע ולאו שניתק לעשה הוא (שם). **זה הכלל כו' אין חייבין עליה.** שלח אם כן לת קיימו תון כדי דבור לומר דאי קיימו ולא קיימו, שלח לת שלח לוקה ואין לוקה, ואם לת שלח לוקה ואין לוקין עליו כגון שלח אחר לקיחה משמע, ולומר דאני ביטלו ולא ביטלו בשלמא גבי שילוח הקן שלא יכה ושלא יקלל האחר ולא יתחייב וכל כי האי גוונא בהתראת ספק פטור. ואקשינן ולר' יוחנן לאו דנותר לאו שאין בו מעשה הוא אמאי תני ר' יהודה טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב חייב. ופריך ר' יוחנן דאמר כי האי דאמר ר' יהודה משום ר' יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו אין בו מעשה אין לוקין חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חבירו כשם. אי הכי קשיא דר' יהודה אדר' יהודה הכא תני טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה מכלל דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו והדר תני לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ופדקינן הא דדידיה לוקין עליו. הא דר' יוסי הגלילי רביה דאמר אין לוקין עליו. וכן פריך ריש לקיש בהתראת ספק תרי תנאי ואליבא דר' יהודה. תנן התם במסכת שחיטת חולין הנוטל אם על הבנים ר' יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכ"א משלח ואינו לוקה. זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה. א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. נפק ר' אלעזר דק ואשכח הא דתנן אונס שגירש את ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר. ואמרינן הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו נמצא אונס שגירש שוה לנוטל אם על הבנים. אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו בשלמא גבי שילוח הקן משכחת לה בביטלו כגון דשחטה לאם אלא גבי אונס היכי משכחת לה דביטלו אי קטלה לאיתתיה קם ליה (והשאר חסר):

כו **א** מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' יא ופי"ח מהל' מקדש"ה הלכה ט: **כז ב** מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ו וכרב אלפס שבועות סוף פ"ד דף שנ.): **כח ג** מיי' שם הלכה ב [וכרב אלפס שם]: **כט ד** מיי' פי"ג מהל' שחיטה הלכה ו סמג עשין סה טוש"ע י"ד סי' לכ סעיף ו: **ל ה** מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ז ועיין בכ"מ בפט"ז מהלכות סנהדרין הל' ד: **לא ו** מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ח סמג לאוין נ"ל טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף נב: **לב ז** מיי' שם טוש"ע שם סעיף נה: **לג ח** מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' יב ופי"ח הלכה ב ופ"ע מהל' גניבה הל' ו ופ"ח מהל' נערה הלכה יא ופ"י מהל' תמורות הלכה ו ופ"ד מהל' מוכל הל' ט טור מ"מ סי' שנ:

רבינו חננאל

ותרוייהו אליבא דר' יהודה דתניא ולא הותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו דברי ר' יהודה. ר' יוחנן דייק הכי טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב לוקה אלמא התראה ספק שמה התראה. וריש לקיש דייק לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ואקשינן לריש לקיש והא התראה ספק היא שמתרין בו לא תותירו ויתכן שלא יותיר ואם יותיר ישרפנו ולמה אמר טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב חייב. ופריך ריש לקיש דאמר (באידך דלא כר') [כאידך תנא דר'] יהודה דתנינן בעניין מי שגירש אשתו ולא שהתה ג' חדשים וניסת ולידה ואין ידוע אם בן ט' לראשון אם בן ז' לאחרון ועמד זה הילוד והכה זה וחזר והכה זה קילל זה וחזר וקילל זה כו' ר' יהודה אומר בבת אחת חייב שאחר מהן אביו. בזה אחר זה פטור שמפני כשמתרין בו כך אומרים לו אל תכה זה שאם תחזיר והכה האחר תתחייב נמצאת התראה זו בספק שיתכן שלא יכה ושלא יקלל האחד ולא יתחייב וכל כי האי גוונא בהתראת ספק פטור. ואקשינן ולר' יוחנן לאו דנותר לאו שאין בו מעשה הוא אמאי תני ר' יהודה טעמא דבא הכתוב הא לא בא הכתוב חייב. ופריך ר' יוחנן דאמר כי האי דאמר ר' יהודה משום ר' יוסי הגלילי כל לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו אין בו מעשה אין לוקין חוץ מן הנשבע ומימר והמקלל את חברו כשם. אי הכי קשיא דר' יהודה אדר' יהודה הכא תני טעמא דבא הכתוב הא לא בא

מ) [מולין פח.**], ב)** לעיל ד: פסחים פד. סנהדרין סב. מולין פב: **ג)** לח. קמ"ל: תמורה ד: שבועות ג.: **ג)** יבמות קא. [מולין פב: לח.], **ד)** תמורה ג. שבועות כא., **ס) [**תוספתא מכות פ"ד], ו) וממיר. יעב"ץ, ז) מולין קמא. [לקמן י.], **ח)** לעיל טו. תמורה ה.], **ט)** [לעיל טו. מולין קמא.], **י) [**ל"ל **רבא** יעב"ץ], **כ)** ניטין לה.: **ל)** [ניטין לו. כתובות מו. ערכין כג.], **מ)** לפניט נקרא את העבוט, **נ) [**דף ג.], **ס) [**דף כא.], **ם) [**דפרים כה:], **ע)** ל"ל דף טו:, **פ)** [עיין מהר"ם].

מסורת הש"ס

ו) [מולין פא.], **ב)** לעיל ד: פסחים פד. סנהדרין סב. מולין פב: **ג)** לח. קמ"ל: תמורה ד: שבועות ג.: **ג)** יבמות קא. [מולין פב: לח.], **ד)** תמורה ג. שבועות כא., **ס) [**תוספתא מכות פ"ד], ו) וממיר. יעב"ץ, ז) מולין קמא. [לקמן י.], **ח)** לעיל טו. תמורה ה.], **ט)** [לעיל טו. מולין קמא.], **י) [**ל"ל **רבא** יעב"ץ], **כ)** ניטין לה.: **ל)** [ניטין לו. כתובות מו. ערכין כג.], **מ)** לפניט נקרא את העבוט, **נ) [**דף ג.], **ס) [**דף כא.], **ם) [**דפרים כה:], **ע)** ל"ל דף טו:, **פ)** [עיין מהר"ם].

לד א מיי' פ"ח מהל' מתנות עניים הל' ג סמג לאוין רפד:
לה ב מיי' שם מהל' ג והלכה ה:
לו ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמח עושין ע"ד סי' רכח פעיף כח:
לז ד מיי' פ"ב מהל' מאכלות הל' יד סמג לאוין קלב עושין ל"ד סי' פט פעיף ו:
לח ה מיי' שם הל' כג וברכ"ה לפנפ מולין פוף פ"ג וביאור לאוין פוה דף רפג.):
לט ו מיי' שם:
מ ז מיי' שם פ"ו הל' ג"ו ופ"ד מהל' דעות הל' ו סמג לאוין קמח עושין ע"ב ס"ח סי' נ"ב פעיף ב בסג"ה ובפ' ג פעיף ח וברכ"ה לפנפ בלכות פרק ג דף טז.):
מא ח מיי' פ"ב מהל' מאכלות הל' כט סמג שם עושין ע"ד סי' קנו פעיף ו וברכ"ה לפנפ שם:
מב ט מיי' פ"י מהל' מאכלות אסורות הלכה כד:
מג י מיי' שם פ"י הל' כ:

תורה אור השלם

1. וּבְקַצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שְׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כג כב
2. וְכָל הָעֵרֶל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
3. וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ:
דברים יד יט
4. וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא תְשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: ויקרא כ כה
5. לֹא תֹאכַל לְאֹכֶל בְּשַׁעֲרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:
דברים יב יז
6. כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעְשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ
דברים כו יב

לעזי רש"י

צייל"א [קינל"א]. זחל.

חתם גברא בר תשלומין הוא ושיעבודא דגר הוא דקא פקע והא איכא פאה דרחמנא אמר [1]לא תכלה פאת וגו' לעני ולגר תעזוב אותם וגו' [ב] דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו [ג]דתנן [ד]מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח מירחו מעשר ונותן לו כדרבי ישמעאל דאמר [ה]אף מפריש מן העיסה ולר' ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה [2]אלא זאת ועוד אחרת אהא אבל אונם לא דהיכא אמרינן על דעת רבים אין לו הפרה לדבר הרשות [3]אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי הא [ו]דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי אדריה רב אחא ואהדריה רבינא דלא אשתכח דדייק כוותיה: והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכו': אמר רב יהודה [ז]האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא מלקינן ליה משום [2]שרץ השורץ על הארץ ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא ונגדיה רב יהודה [ז]אמר אביי [ח]אכל פוטיתא לוקה ארבעה נמלה לוקה חמש משום שרץ השורץ על הארץ [ט]צרעה לוקה שש משום [3]שרץ העוף אמר רב אחאי [י]המשהה את נקביו עובר משום [4]לא תשקצו אמר רב ביבי בר אביי [יא]האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו אמר [יב]רבא בר רב הונא [יג]ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו' ה' משום בריה ואחד משום כזית נבילה [יד]רבא א"ר יוחנן אפילו שנים והוא רב יוסף אמר [טו]אפילו אחד והוא ולא פליגי הא ברברבי והא בזוטרי: אכל טבל ומעשר ראשון כו': אמר רב [יז]אכל טבל של מעשר עני לוקה כמאן כי האי תנא דתניא [יח]אמר ר' יוסי יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון מעשר שני ואפי' מעשר עני מנין ת"ל [5]לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ולהלן הוא אומר [6]ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל [יט]אמר רב יוסף כתנאי [כ]ר"א אומר אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי וחכ"א

קורא

הסם גברא בר סמלומין הוא. כשנרפו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי לאו מסלם משום דשיעבודא דגר קא פקע ואמאי הסם גברא בר סמלומין הוא ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא הא כיון דלאו מסלם מ"מ ביטלו ולילקי וליכא נמי אמי דשעות לכן ל"ל כדפירשתי כיון דגברא בר סמלומין וכל מילתא דמסלם לא לקי הלכך לא מסכחת ליה ביטלו אבל קשה לר"ל מיהא מסכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להמזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמסכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זמת ועוד אחרת ומה לו ביטלו הוי דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו אבל לר"ל מסכחת לה שפיר [ב]והדירה [ג] והשתא הענוז אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר [ד]וקיימו נקט נמי גגד גרגר: **ביניתא דבי כרבא.** פי' הקונטר' תולעת הנמצאת בכרוב ונקר' ל"ל"ז [ה]וקשה דמתי קמ"ל פשיטא דאכל גמור הוי ופר"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במרזיבי' [ו]וקמ"ל דאע"ג [ז] דנמצא בים היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי נמיס טהור: **ריסק** [ט] נמלים **ואחד חי.** פי' אלא אבל ולאי הוה מת דאי ר"ל מי ממת ס"ל היאך מצלים לכזית נבילות וס"ת ול"ל שיאכל אלא כזית ממנו ליליקי משום לאו דשרצים ומר דלכך מחת מלילה דשרצים לומר דאי מיכל כזית הרבה ואכל חד [ד] זית מייב דליכל למימר דאחת לומר דבעינן שיהא אלא כזית ולעולם בעינן שיהא אלא כזית ולעולם בעינן שיהא אלא כזית ולעולם ב

קורא ואין נריך להפריש. דכיון שקרא עליו שם ילפ הכי ממורת טבל ושאר המעשרות הוא נריך להפריש על כרחך לפי שנריך להפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר ולימנה להכי שהיא נמיתה לזרים ומעשר שני נריך להעלותו לירושלים ולאכלו: **רבנן סברי ודאי טבילי.** לפיכך ספיקו נריך להוליטו מידי ספק טבל: **לא נאמרו.** לממונא הוא אין בו איסור אכילה אלא גזל עניים ואיהו לגזל עניים לא חיים: **אפרושי מפריש ליה.** לאפקועי טיבליה נהי דמעשר ראשון לא בעינא לאפרושי תרומת מעשר מיניה שהוא נמיתה ונותנה לכהן ומעשר שני נמי אי מפרישנא ליה בעינן לאוקיה ומילקיה בירושלים: **מחלוקת בשעה.** שהיא בכרייתה: **כך מחלוקת בזו.** דקסבר ר' שמעון בכל האיסורין כל שהוא לאכול ולא לעניין קרבן על מנת כרת והלכה למשה מסיני היא: **מתני' עד שלא קרא עליהן.** לרמי מוסד וגו') ובגמרא ילוף היכן הוזהר: **קדשי קדשים חוץ לקלעים.** או שאכל קדשי קדשים בזמן משכן חוץ לקלעים ובגמרא מפרש היכן מוזהר: **קדשים קלים חוץ לחומה.** מזהרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך וגו') וכן מעשר שני. ובגמרא פריך מעשר שני (ה) תנא ליה לעיל מעשר שני והקדש שלא נפדו והיינו שאכלו חוץ לחומה בלא פדיון: **המוסיר נעיבור אינו לוקה.** דלמר (עיל"ל) בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה כו': **השובר.** עשה בטעמא דלמרינן בפסחים (לף פג.) ועשה לא תעבדו בו') בכשר ולא בפסול: **לוקה ואינו משלם.** קסבר שלא (ה) מעיקרא משמע ואין כאן לאו שניתק לעשה דתע"ג דכתיב שלא תשלח אחר לא תקח לאו לא תקח שלא שלחנה קודם לקיחה: **וכמיס מומרים משלח ואינו לוקה.** קסבר שלא אחר משמע ולאו שניתק לעשה הוא: **גמ' ו"ו דברי ר' עקיבא.** מתניתין דקתני בכורים קריבי מעבדא נהו ר' עקיבא היא שהיה רגיל רבי לפתוס דבריו במשנה בפתס בכמה מקומות והכי שמיע ליה לר' יוחנן לחיא ליה לר' עקיבא קרייב מעבדא בכורים: **נמחה.** לפני המזבח מעבדא נהן דשנה בה קרא (דכריס כו) והיינו לפני וגו' (שס) והנחתו לפני וגו': **וגימא ו"ו דברי ר' שמעון.** דהוי ליה לאיתויי סייעתא למילתיה ג) ממתניתין דלקתן דשמעינן לר' שמעון בה לחיא ליה כי מתניתין דקרייב מעבדא נהו: **מאי ר' שמעון.** היכא שמענא ליה למאר הכי: **ופרומת ידך.** סיפיה דהאי קרא הוא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך ונדריך וכל נדבותיך אשר תדירו והנפת ידך. סיפיה דהאי קרא הוא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ונדבותיך ותרומת ידך. סיפיה דהאי קרא הוא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדור ונדבותיך ותרומת ידך ודרים ר' שמעון לקרא מסיפיה לרישיה דאי הוה דרים ליה מרישיה לסיפיה לא מדרים ליה כי הא גוונא ולקמיה מפרשינא ליה: **תרומת ידך אלו בכורים.** דכתיב (דכריס כו) ולקח הכהן הטנא מידך: **אם לאוכל.** בכורים חוץ לחומה לאכול כדמשמע קרא לא תוכל לאכול בשעריך וגו': **קל וחומר ממעשר הקל.** שהרי כתיב בתחלת המקרא מעשר דגנך. ולקמיה מפרש מאי מומר דבכורים ממעשר: **עד שלא קרא עליהן.** מרמי מוסד מאי לאס מינו עניו חוץ לחומה תנהו עניו לאיסור אחר הרחוי לאס: **לפני זריקה שהוא לוקה.** לאס מינו עניו חוץ לחומה תנהו עניו לאיסור החמור שאתה יכול לחתו לעניו לאו שאין בו מזהיר מפורשת במקום אחר אלא עשה בלבד ודס זכאין יפסף והדר והכשר מאכל (פסחים עז.): **קל וחומר מפסח ושלמים.** ולקמיה מפרש מאי מומרים דבכור מתודה ושלמים: **אפילו לאחר זריקה שהוא לוקה.** אס זר הוא שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא מזהרתו ובמקום אחר עשה הוא דאמרינן בה לך בכור שור וגו' וכשרס יהיה לך וגו' (במדבר יח): **אם לאוכל לאחר זריקה.** והוא זר קל וחומר מבכור. ולקמיה מפרש מאי מומרים דאחרת מבכור: **חוץ לקלעים.** ומזהרת עשה מלינו בה במקום אחר (ויקרא ו) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד: לאוכל

א) נאר ד. שבועות כא: כד. מעילה יח., **ב)** שבועות ג: פסחים פג. פד., **ג)** [חולין קמה. לעיל טו.], **ד)** [עי' מוספתא פ"ד], **ה)** לקמן יח:; פסחים לו: [יבמות עג. מעילה טו:], **ו)** [דכריס כו], **ז)** [דכריס יב], **ח)** [לף נח.], **ט)** [שמות יב], **י)** [דכריס כב], **יא)** ל"ל ממתניתא, **יב)** [וע"ע מוסף תוספ' חולין לו. סד"ה מ"ט דלכנן], **יג)** רש"י ס"ו ד"ה ר"ל.

מוסף רש"י

ואינו צריך להפריש. אלא נותן עיניו בכל זה ואומר מכאן אני נוטל ואוכלו הוא בעצמו, דהמוליא מחבירו עליו הראיה, דאמר ישראל לעני מיימי רמיה לך להפריש עם כתרך ויהיבנא לך וכמי דאמרינן בפרק במה דברים (מה.). מעשר לשאול ומעשר עני המע"ה (נדרים פד:). **כל שהוא.** כגל האיסורין. למכות. בהתראה, לא אמרו בזית. הלכה למשה מסיני, אלא לענין קרבן. דשגגת כרת (שבועות כא.) ובפלילה כל שהוא עונר עלמו (מעילה יח.). **המותיר בטהור.** בפסח טהור וכשר (שבועות ג:) בטמא אפילו בטהור וכל שכן בטמא (שם ופסחים פג. פד.). **והשובר בטמא אינו לוקה.** לא המותיר משום לא תותירו ולא שוכר בטמא משום לא תעבדו (פסחים פד:). **לוקה ואינו משלם.** לאיקורא דעבד משלח (חולין קמא.) קסבר עבד מעיקרא משמע, לא תקח הסס שלא שלחנה קודם לקיחה, ותע"ג דכתיב בתר לא תקח, לאו למימרא דאס לקחת שלא ושיהו לאו שניתק לעשה, אלא לאו שקדמו עשה הוא (לעיל טז). **משלח ואינו לוקה.** קסבר שלא אחר משמע, לא תקח משמע כדכתיב, והוה ליה ניתק לעשה ואס לקחו שלא (שם). זה הכלל כו' אין חייבין עליה. אלא יקיים העשה ויפטור (שם) אלא אס כן לא קיימו תוך כדי דבור למען תחני קיימו ולא קיימו, אלא משלח תוך כדי דבור ואינו לוקה, ואס לא שלח לוקה, ועכשיו לשלח אחר לקיחה משמע, ולמאן דאמר בטלי ולא בטלו, בעי עד שיאמוט אומה ואי לא לא לקי (חולין קמא.). **ותרומת ידך אלו בכורים.** דכתיב בהו יד ולקח הכהן הטנא מידך (פסחים לו:) דבעי הבאת מקום כדכתיב ושמת בטנא והלכת, ואס תאמרו שמעון עשה והכי שמעינן מיהכא דאי לאוכלן בגבולין, דאילו תרומה ממש קדשי הגבול היא ולא בעי אומה (יבמות עג.).

ורבנן בריית נשמה חשובה חטה לא חשובה. מימה דבפרק גיד הנשה (חולין קף לו. ועט: ושס) אמרינן שאני גיד דבריה הוא ולא בטיל ואע"ג דלית ביה נשמה וי"ל דהכי קאמר שאני גיד דבריה הוא וכיון דאתיא מבריית נשמה שפיר הויא בריה ולא נרמה להא דקא אתי מבריית נשמה ואע"ג דלא הויא בריה אלא על כרחך הטעם תלוי דכל שאוכל שמו כשנאסך הוי בריה וניחא מנגילה שאינו מוכיח שאם שלפעמים קף כשנאסכה קורין אותה נגילה ולכך לא הוי בריה אלא גיד אוכל שמו על ידי שנאסך אבל ק"ק לי (ה) מאי קאמר הכא בריית נשמה חשובה היא (ו) ליעמ לדבריו דר"ש (ז) אמרי לדידן אפילו נמי אית ביה נשמה לא הוי בריה אלא לדידך דבריה הוא אוכי לי מיהא דכיון דליכא נשמה דכטולה: ללמאי

א) קורא את השם ואינו צריך להפריש מאי לאו בהא קא מיפלגי דמר סבר ודאי טובלו ומר סבר ודאי אינו טובלו אמר ליה אביי אי הכי אדמיפלגי בספיקו ליפלגו בודאי אלא דכולי עלמא ודאי טובלו והכא בהא קא מיפלגי מר סבר לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני של דמאי כיון דממונא הוא אפרושי מפריש ורבנן סברי כיון [א] דטריחא ליה מילתא ב)לא מפריש: כמה יאכל מן הטבל וכו': אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש מחלוקת בחטה אבל בקמח דברי הכל בזית ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו תנן אמר להם ר' שמעון אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה אמר להן אף חטה אחת כברייתה חטה אין קמח לא לדבריהם קאמר להו לדידי אפילו קמח נמי אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה ורבנן ג)ברייתא נשמה חשובה חטה לא חשובה תניא כותיה דרבי ירמיה ד)רבי שמעון אומר כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לענין קרבן: **מתני'** האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם ה)קדשי קדשים חוץ לקלעים ו)קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה ז)השובר את העצם בפסח הטהור ה"ז לוקה ארבעים אבל ח)המותיר בטהור ט)והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים י)הנוטל אם על הבנים כ)רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה ל)זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה: **גמ'** אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה אבל חכמים אומרים מ)בכורים הנחה מעבדא בהן קריאה אין מעבדא בהן ולימא זו דברי רבי שמעון סתימתאה הא קא משמע לן דרבי עקיבא כרבי שמעון סבירא ליה מאי ר' שמעון נ)דתניא ס)ותרומת ידך אלו בכורים אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר הקל ומה מעשר הקל אוכלן חוץ לחומה לוקה בכורים לא כל שכן הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מבכורים עד שלא קרא עליהן שהוא לוקה ונדבותיך זו תודה ושלמים אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר הא לא בא הכתוב אלא ע)לאוכל בתודה ובשלמים לפני זריקה שהוא לוקה ובכורות זה הבכור אמר ר' שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים הא לא בא הכתוב אלא פ)לאוכל מן הבכור אפי' לאחר זריקה שהוא לוקה בקרך וצאנך זו חטאת ואשם אמר רבי שמעון מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה קל וחומר ממעשר אם לפני זריקה קל וחומר מתודה ושלמים אם לאחר זריקה קל וחומר מבכור הא לא בא הכתוב אלא צ)לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים שהוא לוקה נדריך זו עולה אמר ר"ש מה בא זה ללמדנו אם לאוכלן חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לפני זריקה קל וחומר מתודה ושלמים אם לאחר זריקה ק"ו מבכור אם חוץ לקלעים קל וחומר מחטאת ואשם הא לא בא הכתוב אלא

תורה אור השלם

ו. לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וְתִרוּמַת יָדֶךָ:

דברים יב יז

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה קדשים וכו' מעשר שני הא מנא: **(ו)** תוס' ד"ה ורבנן וכו' דלדבריו דר"ש קא אתמר וכו' אוכי לי מיהת:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דטריחת. ל"ל דסניף:

מד א מיי' פ"ט מהל' מעשר הלכה ג:
מה ב מיי' שם הל' ג:
מו ג מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כא סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' ק סעיף ג:
מז ד ה מיי' פי"ג מהל' מעשה קרבנות הל' ה סמג לאוין שכה:
מח ו מיי' פ"ב מהל' מעשר שני הל' ה סמג לאוין רסד:
מט ז מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' ו סמג לאוין שכו:
נ ח מיי' שם הל' יג:
נא ט מיי' שם הל' ה:
נב י מיי' פי"ג מהל' שחיטה הל' ו סמג לאוין רפה טוש"ע י"ד ס' רלב סעיף ו:
נג כ מיי' שם הל' ב ופט"ו מהל' מהלכות אלו ד הל' ד ופי"ח הל' ג ופ"ל מהל' מתנות עניים הל' ג:
נד ל מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' ג והל' ד סמג לאוין רם:
נה מ מיי' פי"ל מהל' מעשה קרבנות הל' ד סמג לאוין שכד:
נו נ מיי' פי"ל מהלכות בכורים הל' טז סמג לאוין שמב:
נז ס מיי' פי"ל מהל' מעשה קרבנות הל' ה סמג לאוין שכה:

יז: אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי' פי"ח מהל' מעשה קרבנות הל' ו סמג לאוין שכח:

נט ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל' ו:

ס ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ה סמג לאוין רסד:

סא ד מיי' פ"ד מהל' מעשר שני הל' ט:

אלא א לאוכל מן העולה לאחר זריקה אפילו בפנים שהוא לוקה אמר רבא דילידא אימיה כר"ש תיליד ואי לא לא תיליד ואע"ג דאית להו פירכא מאי חומרא דבכורים ממעשר שכן [2]אסורים לזרים אדרבה מעשר חמור שכן [3]אסור לאונן ומאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר שכן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח אדרבה מעשר חמור שכן [4]טעונין כסף צורה ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים שכן קדושתו מרחם אדרבה תודה ושלמים חמורים שכן טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור שכן קדשי קדשים אדרבה בכור חמור שכן קדושתו מרחם ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם שכן כליל אדרבה חטאת ואשם חמירי שכן מכפרי וכולהו חמירי מעולה דאית בהו שתי אכילות אלא מאי דילידא אימיה כרבי שמעון דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרס ליה לקרא ודריש ליה וכי מזהירין מן הדין הא [5]אפילו למאן דאמר עונשין מן הדין אין מזהירין מן הדין איסורא בעלמא והאמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לרבי שמעון לוקה חמש חמשה איסורין הוו והא אנן תנן אלו הן הלוקין אלא

דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרס ליה לקרא ודריש ליה. לימלו היה דורש המקרא כפשוטו לא היה נפקא ליה מקרא כדדרים השתא כדפ"ה ומ"מ תמה מכאן ואילך תמהי מאי מצית מפשט לר' שמעון נכון מדרשה קשה מנלן למדרש הכי ולמקרוסי לקרא ויש לומר דפשיר קדרים דעל כרחך נכון לא אתא למיכתב זריקה לקדש אלא לומר שאם נזרק הדם בכלי שרת מקדש את הבשר ואת העור שיהא נאכל לבעלים ולכהנים כדין שאר קדשים הנאכלים לבעלים ולכהנים ומיהו קשה לר' שמעון דאמר בזבחים (דף נג.) שאם נזרק הדם בכלי שרת ולא נקבל הבשר בכלי שרת שהבשר פסול ואינו מקדש את העור ואפשר לומר דלא פליג ר' שמעון אלא היכא שנזרק הדם בכלי שרת אבל הבשר לא נפסל בכך אלא שאינו נאכל לבעלים ולכהנים אבל היכא שנפסל הבשר בכלי שרת כגון שנשפך הדם בכלי שרת או שנטמא הבשר בטומאה ודאי גם העור נפסל ואינו מקדש את הראוי לו ומיהו קשה לר' שמעון דאמר בזבחים (דף פה.) דבשר בכלי שרת אינו נפסל אלא משום שאינו נאכל לבעלים ולכהנים ואם כן אפילו נזרק הדם בכלי שרת ולא נקבל הבשר בכלי שרת אלא נשרף על המזבח כמו שהוא אמאי לא מקדש את העור ואפשר לומר דלא פליג ר' שמעון אלא היכא שנזרק הדם בכלי שרת ולא נקבל הבשר בכלי שרת אבל היכא שנזרק הדם בכלי שרת ונקבל הבשר בכלי שרת אפילו לר' שמעון מקדש את העור ואפשר לומר דלר' שמעון אפילו נזרק הדם בכלי שרת ולא נקבל הבשר בכלי שרת

קרא יתירא הוא. כמי קרא ללא תוכל לנסות דקא מני לכולהו בגויה דמכדי כתיב לעיל מיניה והבאתם שמה וכולהו בהאי קרא כתיבי ליכתוב בתריה לך תוכל לנסותם אם על מנת למומה בך להזהיר. ולאו שבכללות לא הוי כיון דלכולה קאי הוי לאו אלא חד וחד והיכי דמי לאו שבכללות כגון לא תאכל כי אם גלי אם[ה] וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין וגו'[ו] (ח) למיהוי לאו בלאפיה נפשיה: **הכי גרסינן מיבדר פרושי ככל חד למה לי ת"מ לייהודי לאו לכל חד וחד.** כלומר חזר וכתב בכל חמר לאו דמוך למומה וכיון דלישנו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר (ג) הלכך בבכורים לאוכל עד שלא קרע עליהן אתא ואינך כל חד וחד למילתיה אתא. ות"מ בכל הקדשים הכתובים כאן לייך אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה בכולן מוך מבכורים אין הכי נמי ומתניתא[ז] דקתני לוקין באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים מובאר בשבח טרפה לא תאכלו נפשיה מוקמינן. ולא קשיא הא דקתני לוקין הא דקתני חייבין כרבי שמעון לוקה חמש ולילקי נמי משום דכתיב אלא קרא יתירא הוא מכדי כתיב[ט] והבאת שם[ב] ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' לכתוב רחמנא לא תוכל לאוכלם מיהדר מפרש בהו רחמנא למה לי אלא ליחודי להו לאוי לכל חד וחד גופא אמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לרבי שמעון לוקה חמש ולילקי נמי משום זר לא יאכל כי קדש הם[א] הני מילי היכא דלכהנים חזי הכא דלכהנים נמי לא חזי ולילקי נמי משום ובשר בשדה טרפה לא תאכלו[ב] כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר הני מילי היכא דבפנים חזי הכא דבפנים נמי לא חזי ולילקי נמי כדר' אליעזר[ג] דאמר ר' אליעזר לא יאכל כי קדש[ד] (הוא) כל תוכל לנסותם לאוכלם ושהיה מצינו כלקלקל דבר מדם חמאת ואשם שנתערב בשלמים שנפסלו בלינה ויצאו לחולין שאין לך דבר שנאכל לבעלים ואסור לזרים אלא זה בלבד ומכל מקום אמרה תורה לא תוכל לנסותם לאוכלם ואם אכלם אין לוקין עליו מפני שהוא כאוכל נבילה לחוץ לזמנו ולחוץ למקומו ואין לוקין על אכילת נבילה ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם הא אכלם לוקה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם לוקה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה ובמנחת מחבת הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה ובמנחת מחבת הכשרה ובמנחת מרחשת הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה ובמנחת מחבת הכשרה ובמנחת מרחשת הכשרה ובמנחת מנחת הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה ובמנחת מחבת הכשרה ובמנחת מרחשת הכשרה ובמנחת מנחת הכשרה ובמנחת מנחת הכשרה אין לוקין עליו ואם תאמר אם כן מה ת"ל לא תוכל לנסותם לאוכלם אפילו אכלם בשעת הכשר ובמקום הכשר ובזמן הכשר ובמחשבת הכשר ובכלי הכשר ובשחיטה הכשרה ובזריקה הכשרה ובקטורת הכשרה ובנסכים הכשרים ובלחם הפנים הכשר ובשתי הלחם הכשרים ובשיריים הכשרים ובמנחת חוטא הכשרה ובמנחת נסכים הכשרה ובמנחת חביתין הכשרה ובמנחת מאפה תנור הכשרה ובמנחת מחבת הכשרה ובמנחת מרחשת הכשרה ובמנחת מנח

כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן בו׳. ומה תלמר לומר לגבי מזבח ופסולין המוקדשים הקוטרם לגבי מזבח ומ״ש לגבי לפירוש הקומץ לפירש לוקה דקתמר לגבי לפירוש (ג) ר״י לגבי קשה לפירש ג״כ דלוקה דוקא קתמר הכא דוקא קתמר ולילקי דקתמר שבכללות כדפי׳ ומאי הלא הוי לגבי שבכללות כדפי׳ ים לומר לתן הכי נמי היה יכול לשנויי מגד עדיפא מיניה מזבח דלגבי מזבח מיירי כלל (ה) מזבח שמתח לפני זריקה דפטור והא תלמר לגבי ר״ש (דף יח.) אם לאוכל מתחת לפני זריקה קל ומומר ממזבח מיסור בעלמא ולא מלקות: **ואמר** ליה ראוין לקריאה משקרא עליהן. ומן דוקא מומר ומי לא לסורים מלמת קרילה מעכבת: **הנחה** אהנחה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן דתניא רבי יהודה אומר כו׳. ומדלוקי רבי יהודה והכמתו למנופה (ד) ואם כן אין כאן שנוי כתוב לעכב להכמה ומסתברא דלא מעכב וקשה הרי קרילה דלא שנה הכתוב לעכב ומעכב לרבי שמעון ומנא ליה לרבי יהודה דהכמה דלא שנה הכתוב לעכב דלא מעכב ומשי״ת מירץ דלא קשה דהא גם ר״ש לא שיתה קרילה מעכבת מי לא משום דגלי קרא מלא מוכל לאוכל בשעריך כדלעיל כך נראה למשי״ת: **ומאן** תנא דפליג ארבי יהודה רבי אליעזר ברבי יעקב הוא דתניא וכו׳. פירוש לפיכ תנופה מג״ש וש״כ והגיפו והכמתו מרוייהו להכמה (ס) מעכבת וקשה דנפקא מכ״ש (ס) פרש״י אין והגיפו אין והכמתו מייתי מתנופה ולמ״ד דהמה מוכח דבעי ג׳ תנופות ומוכח מן והגיפו והכמתו לכך פי׳ הר״ר מברכם בר יעקב ז״ל הכי דמי קרילה מעכבת מי לא משום דגלי קרא מייתי בתנופה ושמי תנופות היו ולא מייתי כלל בהכמה (ו) להכמה לא מעכבת והא ק׳ [דקתמר] מאן דפליג עליה דר׳ יהודה הכי קתמר דמפיק ליה לתנופה מקרא אחרינא ורבנן לחת להו הכמה מעכבת היינו תנא קמא בר פלוגתיה דר׳ יהודה דמסכת כתובות פ״ג (משנה ו) דתניא עודהו בפל קורא והגדת היום עד שהוא גומר כל הפרשה כולה ואת ליה לילה תנופה כלל ומרי קרא (ו) בהכמה מעכבת וקתמר ר׳ יהודה התם קומץ עד תרמי מוקד תני וגו׳ הגיע לתרמי מוריד הפל מעל כתפו ומומזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא כל הפרשה כולה וגומרה ובמילתיה דר׳ יהודה ים למתוה דבשמעתין מפיק תנופה מהכמתו שכתוב אחר כל הקרילה ואם כן מנליה דמתחלת הקרילה הוא מניף ומו מנליה לרבי יהודה דהכן היה מניף דבקרא והכמתו לא כתיב ביה כהן ובקרא קמא דכתיב ולקח הכהן הטנוף לא כתיב בהן תנופה: **בבורים** מאימתי חייבים עליהם. זר מיתה וכהן מלקות חוץ לחומה שמלוחו בפניס בעזרה: יכול

א כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו הני מילי היכא דקודם פסולו חזי הכא דקודם פסולו לא חזי ולילקי נמי כאידך דר׳ אליעזר דתניא [ב] רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה [ג] ליתן לא תעשה על אכילתו אין הכי נמי ורבא מהאי קרא קאמר אמר רב גידל אמר רב (סימן כוש״א) כהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה לוקה מאי טעמא דאמר קרא [1]ואכלו אותם אשר כופר בהם לאחר כפרה אין לפני כפרה לא לאו הבא מכלל עשה לאו הוא מתיב רבא [2]וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו אותה ואין בהמה אחרת תאכלו ואי כדקאמרת [3]את זה לא תאכלו למה לי אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב גידל אמר רב [2]זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור מאי טעמא דאמר קרא ואכלו אותם אשר כופר בהם כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם קרינן ביה זר לא יאכל [ד]קדש וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם לא קרינן ביה זר לא יאכל אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ הושעיא [ה]בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן ומי אמר ר׳ אלעזר הכי והא אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו מאי לאו משום דלא מצי למיקרי עליהן ואי ס״ד קרייה אין מעכבת בהן אמאי ירקבו כדרבי זירא [ו]דאמר ר׳ זירא [ז]כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו ר׳ אחא בר יעקב מתני לה כדרבי אסי אמר רבי יוחנן וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ומי אמר רבי יוחנן בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן בכורים מאימתי מותרין לכהנים ואמר ליה הראוין לקרייה משקרא עליהן ושאין ראוין לקרייה משראו פני הבית קשיא קרייה אקרייה קשיא הנחה אהנחה קרייה אקרייה לא קשיא הא רבי שמעון הא רבנן הנחה אהנחה נמי לא קשיא הא רבי יהודה והא רבנן מאי רבי יהודה דתניא [ח]ר׳ יהודה אומר [א] והנחתו זו תנופה אתה אומר זו תנופה או אינו אלא הנחה ממש כשהוא אומר [5]והניחו הרי הנחה אמור הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה ר׳ אליעזר בן יעקב היא [ט]דתניא [5]ולקח הכהן הטנא מידך [י]לימד על הבכורים שטעונין תנופה דברי רבי אליעזר בן יעקב מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב אתיא [יא]יד יד משלמים כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך וכתיב [ט][6]ידיו תביאינה את אשי ה׳ מה כאן כהן אף להלן כהן מה להלן בעלים אף כאן בעלים הא כיצד [יב]מניח כהן ידיו תחת ידי בעלים ומניף אמר רבא בר אדא אמר ר׳ יצחק בכורים מאימתי

מסורת הש״ס

עין משפט נר מצוה

סג א מיי׳ פי״א מהל׳ פסולי מוקדשין הל׳ ג:

סד ב מיי׳ פי״ג מהל׳ מעשה קרבנות הל׳ ח סמג לאוין שכו:

סה ג ד ה מיי׳ פ״ג מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ יב:

סו ו מיי׳ פ״ג מהל׳ מעשה הקרבנות הל׳ יב:

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם:
שמות כט לג

2. וְכָל בְּהֵמָה מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע שְׁתֵּי פְרָסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:
דברים יד ו

3. אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה אֶת הַגָּמָל וְאֶת הָאַרְנֶבֶת וְאֶת הַשָּׁפָן כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם:
דברים יד ז

4. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְיָ וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
דברים כו י

5. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
דברים כו ד

6. יָדָיו תְּבִיאֶינָּה אֶת אִשֵּׁי יְיָ אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֶת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ תְנוּפָה לִפְנֵי יְיָ:
ויקרא ז ל

מוסף רש״י

כל שבקדש פסול. מדכתיב כי קודש הוא יהיה לכהן על שאר פסולי קדשי קדשים נלמד, כגון פיגול ונותר ושפך למו (פסחים כד.). **הנחה.** לפני המזבח, מעכבת בהן. דשנה בה קרא (דברים כו) והניחו לפני וגו׳ והכמתו לפני וגו׳ (לעיל יז). **כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו.** כמ׳ מנחות שמרינן אין מעיינין בכלי אחד מהמה של שמש ואחד עשרונים, ומפרשינן טעמא מפני שאחמה מוכה הכא שנעלין בכלי אחד של שמש ואחד קיים להו לרבנן דאין יכולין ליכנס, והוינן בה וכי אין נעלין מאי הוי והתנן כל מנחת קמח כר פלוגתיה דר׳ יהודה דמסכת כתובות פ״ג (משנה ו) דתניא עודהו בפל קורא והגדת היום עד שהוא גומר כל הפרשה כולה ואת ליה לילה תנופה כלל ומרי קרא (ו) בהכמה מעכבת וקתמר ר׳ יהודה התם קומץ עד תרמי מוקד תני וגו׳ הגיע לתרמי מוריד הפל מעל כתפו ומומזו בשפתותיו וכהן מניח ידיו תחתיו ומניפו וקורא כל הפרשה כולה וגומרה ובמילתיה דר׳ יהודה ים למתוה דבשמעתין מפיק תנופה מהכמתו שכתוב אחר כל הקרילה ואם כן מנליה דמתחלת הקרילה הוא מניף ומו מנליה לרבי יהודה דהכן היה מניף דבקרא והכמתו לא כתיב ביה כהן ובקרא קמא דכתיב ולקח הכהן הטנוף לא כתיב בהן תנופה (חולין פד. וכערי יכמות ק: נדרים עג. קדושין כה. מנחות יח: שם קג: ועדה סו) כלומר מה שאי אפשר להעלות מעכבת בו, דכיון דכתיב ולקח הכהן הטנא כולו מיד ויניפו משמע שכולו מעכב, ש״מ שאני הקב״ה דהניח מנחה שיכול לקיים מנות בגילה, ובכאות מביא שמש ואחד, מנחה כזו לא נזה להניח, והכי הוא במנין מנחה מן הקטוניות לתיכה כלום, שכל דבר שאינו הקב״ה להניח

ים עיכוב בעיקר הנחתו להניח בחומו ענין שניה הכתוב ולא בענין אחר, אבל מנות המחוברות בחומה מנוה, כגון תנופה בקרבן, בגילה בחנחה, ים שמעכבין אם גילה הכתוב לעשות עליו לעכב, ויש שאין מעכבין (רשב״ם ב״ב פא:). **והנחתו זו תנופה.** דבקרא דפרשה נאמר ולקח הכהן הטנא מידך והניפו לפני ה׳ וגו׳, וכפיפיה נאמר והנחתו מכלל שמוד ונעלו ולמה נעלו לתנופה (סוכה מז:). **הנחה ממש.** שמניח לך שמנוה להניפו לפני המזבח ואמ״כ יעלוהו הכהנים ויקטירוהו (שם). **אתיא יד יד משלמים.** מתנופת חזה ושוק ואימורין דשלמים (סוטה יח.). **וכתיב ידיו תביאינה.** בבעלים דשלמים כתיב גבי תנופה, דכתיב בפיפיה להניף אותו תנופה וגו׳ (סוכה מז:).

מה כאן. בכורים, כהן. דכתיב ולקח הכהן (שם). **תחת ידי בעלים.** בעלים מוחזים בשפת הטנא וכהן מניח ידיו תחת שוליו, וכן מפרש במסכת בכורים (שם).

מסורת הש״ס

ב) [מנחות עד:], ג) [ל״ל זבח לא יאכל כי קדש הם], ד) [לעיל יז., ה) ב״ב פפ: חולין קג: קדושין כה. יכמות קד: כלה טו: מנחות יח: קב: נדרים עג., ו) סוכה מז: מנחות קפ:, ז) ג״ז שם, ח) ג״ז שם קדושין לו: [סוטה יט.], ט) [ל״ל וכתיב התם], י) [מנחות כט.], כ) בפ״ק: הללו הנו ולמו, ל) [ויקרא כג], מ) [יכמות עד.], נ) [דברים כו], ס) [וע׳ תוס׳ יומא לו: ד״ה לאו וכו׳ ותוס׳ שבועות כה. ד״ה הא], ע) רש״י [ל״ל וכתיב], ף) [ל״ל זר שאכל מחמאת], צ) [שם לח ממנה כלום רק בספרי ומן בפרש״י נמומם ועי׳ רש״י ומהר״ם], ק) רש״י,

הגהות הב״ח

(ג) גמ׳ בכליל תהיה לא תאכל ליתן לא מעשה: (ב) רש״י ד״ה בא הכתוב וכו׳ לכתיב בנותר. נ״ב בפ׳ המלוקין: (ג) תוס׳ ד״ה כל וכו׳ אבל לפירוש לעיל קשה דפרישתי לעיל דוקא קתמר כדפרש״י אם כן וכו׳ שבכללות כדפרש״י ול״ל למאן דמי דהוה יכול: (ד) ד״ה הנחה וכו׳ למנופה אם כן אין כאן כתוב שנוי בהנחה לעכב ומסתברא דלא: (ה) ד״ה ומאן וכו׳ להנחה דמעכבת וקשה דבספרי דרש פרשת כי תבא בין והגיפו בין: (ו) בא״ד והנחה לא מעכבת והא דקאמר הכא מאן תנא דפליג עליה דר׳ יהודה והניחו והנחתו תרוייהו להנחה דמעכבת וקאמר ר׳ יהודה וכו׳ לא כתיב ביה מנופה:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ כי״ל והניחו זו וכו׳ כהאי תומר והנחתו הרי כי׳ מקיים והניחו זו מנופה כפ״ג דכבורים):

מאימתי חייבין עליהן. מיתה זר המוכלן: **שנאמר דכריס.** זו אמת מהן וכולן שנויין בספרי ד)(ג): **יכול יעלה אדם כו'.** קסבר קדושת התרן לא בטלה וצריך להפרים מעשרות וקאמר יכול יעלנו ויאכלנו בירושלים בלא פדיון: **ת"ל כו'.** לפיכך טעון בית. ולקמיה פריך מאי שנא דכתיב יעלה אדם מעשר (ד) בידו בזמן הזה. ויאכלנו בלא פדיון דקדושה ו)(ירושלים) לא בטלה לענין מעשרות: **ולימא** מצוה כו'. פירוש שכן טעונין קריאה למנוה קודם שיאכל בכורים ומעשר שני מוכלין אותו בלא פדיון ז) קריאה ומה שקורין למעשר שנאמר שליטית היה ואין לה היה נוהג בלא מעשר שני: **מה** ה)הצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח. ויש למפרך שכן מקורים לזרים כדפריך רבה לעיל(ה) והא דאמר בברייתא בכורים יוכיחו ל"ל דאמר בברייתא בכורים שהופרשו בפני מורגן בבית דאם הופרשו אחר בבית אין קדושין כלל וחולין הן לתנן פרק שני ט)בכורים יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים שהתרומה והמעשר אומרין ויש להם שיעור ונוהגין בכל הפירות בפני הבית ובלא בפני הבית ובכורים אין בלא בפני הבית בשנעשה מינין ובפני הבית:

אפילו בכור נמי. ל"ל דמיירי דמו מליבא (ס) דקדושת בית לא בטלה דמקריבין מע"פ שאין בית הבלע מזבח פסיטח דבכור לא להא נעי מתנן דס ותימורים ואס תאמר ליתמ דבכור דבריית דקאמר מה בכור וכו' מיירי היכא דלא עשה מזבח וי"ל דלהכוח ודאי לא הוה מדמי בכור למעשר ולא דמי ליה מעשר: **ואי** סבר לא קדשה **אפילו** בבור נמי תיבעי. כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנאמחו וזרק דמו קודם מורגן להכוח הוי דומיא דמעשר כדפ"ה ות"ח מי לא קדשה מס כן לא מקמחת לה מעשר דקדושת התרן בטלה וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה מבל קדושת התרן לענין מעשרות מבל קמה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם ת"ב במות מותרות להא נהא תליא דתמוכח במגילה (דף י.). ואס כן יבית מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדתמרינן בזבחים (דף קיב:) נמו לגוד ולגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהוקק להביאו למקום ובהבי ניחא נמי קושיא קמייתא ומסיק לעולם לא קדשה כהאי גוונא מבל קמה לגירסא זו דאמרינן למסקנא דלא קדשה אס כן מאי מיבעי (ו) לעיל יכול יעלה בסיטה דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבכרו לדמו מיפוק ליה (ו) דבלאו היקשא דהיכא דאיכא למיגל דלא הוי להו כמוך למומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים במוך ועוד קשה דקאמר כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מאכל בכור בלא בית ולא הוי ממעטינן (ס) מהך היקשא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (זבחים ס.) דמזבח שנפגם אין מוכלין קדשים קלים ואמאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דאכל בלאו ליכא מזבח ושאני הכא דלא קדשה לכן צריך לומר דגרים לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי ואכי פירוסא בפליגי מעשר נמי לא יהא מאכל בירושלים כלל בלא פדיון דלא הוי בלל לפני ה' אלהיך ואין לאמוה אי לא קדשה אס כן לא מאכמת מעשר דקדושת התרן בטלה דודאי קדושת התרן קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא מאכל הכא מיירי שאין המזבח בלל בנוי וגרים לעולם קדושה לשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לאו משום קדושת (ס) התרן בלא בשרו לדמו בשעת אכילה בשרו לדמו בשעת אכילה בלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מאכל מעשר נמי לא מאכל בלא פדיון ואס תאמר בברייתא דאמרה בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מאכלי בשאין מזבח אס הזמנו מאכל ומבל דבעי למילף מעשר מיניה ויש לומר דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הוצאו בלל בפני הבית עד לאחר מורגן ובודאי היה להש"ס להביא דאס כן לא שייך בלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי לריבים הנאה ולריבים לבית גם בשביל הנאה ולא בשביל אכילה לאוד ומעשר לא צריך לבית בלא בשביל אכילה בלבד בלא בלל אלא בשביל אכילה בלבד בלא חייב ליה לפי שאינו נאבל במקנת ומה שזקוק הש"ס להעמיד בבכור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו בשהוצא לחל הבית כמו בכורים משום דתנא מסייע קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שהוא לחרי הבית שלא דמי בלל למעשר דהא ממוסר מתן דס ותימורין בדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא בשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשבשל התכילה לפני ה' והשתא הוה דומיא דמעשר דודאי במעשר ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נאבל במקנת ובכור נמי שבמחלת הבריית יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאי לא היה טועה דהא לא שייך בלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים: ריבא

מאימתי (ס) מחייבין עליהן א)משיראו פני הבית כמאן כי האי תנא דתניא רבי אליעזר אומר בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים ב)שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהם שבפנים הרי הן בהקדש לכל דבריהם אמר רב ששת בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן כמאן כי האי תנא ג)דתניא רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלנו ודין הוא בכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אינו אלא בפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח בכורים יוכיחו מה לבכורים שכן טעונים הנחה ת"ל [ד]ואכלת [שם] לפני ה' אלהיך וגו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא לפני הבית ד)אף מעשר אינו אלא לפני הבית ואם איתא ליפרוך מה לבכורים שכן ה)טעונין קרייה והנחה א"ר אשי נהי ו)דעיכובא ליכא מצוה מי ליכא ולימא מצוה וליפרוך אלא אמר רב אשי כיון (ס) דאיכא בכורי הגר דבעי למימר ז)אשר נשבע [ה'] לאבותינו ולא מצי אמר לא פסיקא ליה וליהדר דינא ותיתי במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח ומאי קסבר אי קסבר ח)קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אפי' בכור נמי אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אפילו בכור נמי תבעי אמר רבינא לעולם קסבר ט)קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא והבא בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ומקשינן בשרו לדמו מה דמו במזבח אף בשרו במזבח ומקיש מעשר לבכור וכי דבר הלמד בהקש י)מעשר דנן חולין הוא הניחא

יכול יעלה אדם מעשר (ד) בידו בזמן הזה. ויאכלנו בלא פדיון דקדושה ו)(ירושלים) לא בטלה לענין מעשרות:

ולימא מצוה כו'. פירוש שכן טעונין קריאה למנוה קודם שיאכל בכורים ומעשר שני מוכלין אותו בלא פדיון ז) קריאה ומה שקורין למעשר שנאמר שליטית היה ואין לה היה נוהג בלא מעשר שני:

מה ה)הצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח. ויש למפרך שכן מקורים לזרים כדפריך רבה לעיל(ה) והא דאמר בברייתא בכורים יוכיחו ל"ל דאמר בברייתא בכורים שהופרשו בפני מורגן בבית דאם הופרשו אחר בבית אין קדושין כלל וחולין הן לתנן פרק שני ט)בכורים יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים שהתרומה והמעשר אומרין ויש להם שיעור ונוהגין בכל הפירות בפני הבית ובלא בפני הבית ובכורים אין בלא בפני הבית בשנעשה מינין ובפני הבית:

אפילו בכור נמי. ל"ל דמיירי דמו מליבא (ס) דקדושת בית לא בטלה דמקריבין מע"פ שאין בית הבלע מזבח פסיטח דבכור לא להא נעי מתנן דס ותימורין בדפ"ל ולא שייך להכוח ודאי לא הוה מדמי בכור למעשר ולא דמי ליה מעשר: **ואי** סבר לא קדשה **אפילו** בבור נמי תיבעי. כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנאמחו וזרק דמו קודם מורגן להכוח הוי דומיא דמעשר כדפ"ה ות"ח מי לא קדשה מס כן לא מקמחת לה מעשר דקדושת התרן בטלה וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה מבל קדושת התרן לענין מעשרות מבל קמה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם ת"ב במות מותרות להא נהא תליא דתמוכח במגילה (דף י.). ואס כן יבית מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדתמרינן בזבחים (דף קיב:) נמו לגוד ולגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהוקק להביאו למקום ובהבי ניחא נמי קושיא קמייתא ומסיק לעולם לא קדשה כהאי גוונא מבל קמה לגירסא זו דאמרינן למסקנא דלא קדשה אס כן מאי מיבעי (ו) לעיל יכול יעלה בסיטה דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו גבי בכור נמי למה לי היקשא דבכרו לדמו מיפוק ליה (ו) דבלאו היקשא דהיכא דאיכא למיגל דלא הוי להו כמוך למומה כיון דלא קדשה והוי ליה כאוכל קדשים במוך ועוד קשה דקאמר כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מאכל בכור בלא בית ולא הוי ממעטינן (ס) מהך היקשא וקשה דהא מוכח הכא היכי דקדשה דאכל בלאו ליכא מזבח ושאני הכא דלא קדשה לכן צריך לומר דגרים לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי ואכי פירוסא בפליגי מעשר נמי לא יהא מאכל בירושלים בלל בלא פדיון דלא הוי בלל לפני ה' אלהיך ואין לאמוה אי לא קדשה אס כן לא מאכמת מעשר דקדושת התרן בטלה דודאי קדושת התרן קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות ולא תליא הא בהא מאכל הכא מיירי שאין המזבח בלל בנוי וגרים לעולם קדושה לשונה קדשה לעתיד לבא וטעמא דבכור לאו משום קדושת (ס) התרן בלא בשרו לדמו בשעת אכילה בשרו לדמו בשעת אכילה בלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מאכל מעשר נמי לא מאכל בלא פדיון ואס תאמר בברייתא דאמרה בכורים יוכיחו מנלן דבכורים לא מאכלי בשאין מזבח אס הזמנו מאכל ומבל דבעי למילף מעשר מיניה ויש לומר דודאי הא דאמרינן בברייתא בכורים יוכיחו מיירי בבכורים שלא הוצאו בלל בפני הבית עד לאחר מורגן ובודאי היה להש"ס להביא דאס כן לא שייך בלל לדמות מעשר לבכורים אלו שהרי לריבים הנאה ולריבים לבית גם בשביל הנאה ולא בשביל אכילה לאוד ומעשר לא צריך לבית בלא בשביל אכילה בלבד בלא חייב ליה לפי שאינו נאבל במקנת ומה שזקוק הש"ס להעמיד בבכור שנזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו בשהוצא לחל הבית כמו בכורים משום דתנא מסייע קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שהוא לחרי הבית בלא דמי בלל למעשר דהא ממוסר מתן דס ותימורין בדפ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא בשאין הבכור צריך לבית בלא דוקא בשבשל התכילה לפני ה' והשתא הוה דומיא דמעשר דודאי במעשר ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נאבל במקנת ובכור נמי שבמחלת הבריית יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאי לא היה טועה דהא לא שייך בלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים: ריבא

מאימתי (ס) מחייבין עליהן א)משיראו פני הבית כמאן כי האי תנא דתניא רבי אליעזר אומר בכורים מקצתן בחוץ ומקצתן בפנים ב)שבחוץ הרי הן כחולין לכל דבריהם שבפנים הרי הן בהקדש לכל דבריהם אמר רב ששת בכורים הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן כמאן כי האי תנא ג)דתניא רבי יוסי אומר שלשה דברים משום שלשה זקנים רבי ישמעאל אומר יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים ויאכלנו ודין הוא בכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אינו אלא בפני הבית אף מעשר אינו אלא בפני הבית מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח בכורים יוכיחו מה לבכורים שכן טעונים הנחה ת"ל [ד]ואכלת [שם] לפני ה' אלהיך וגו' מקיש מעשר לבכור מה בכור אינו אלא לפני הבית ד)אף מעשר אינו אלא לפני הבית ואם איתא ליפרוך מה לבכורים שכן ה)טעונין קרייה והנחה א"ר אשי נהי ו)דעיכובא ליכא מצוה מי ליכא ולימא מצוה וליפרוך אלא אמר רב אשי כיון (ס) דאיכא בכורי הגר דבעי למימר ז)אשר נשבע [ה'] לאבותינו ולא מצי אמר לא פסיקא ליה וליהדר דינא ותיתי במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח ומאי קסבר אי קסבר ח)קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא אפי' בכור נמי אי קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא אפילו בכור נמי תבעי אמר רבינא לעולם קסבר ט)קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא והבא בבכור שנזרק דמו קודם חורבן הבית וחרב הבית ועדיין בשרו קיים ומקשינן בשרו לדמו מה דמו במזבח אף בשרו במזבח ומקיש מעשר לבכור וכי דבר הלמד בהקש י)מעשר דנן חולין הוא הניחא

מסורת הש"ס

ס) זבחים ס. תמורה כח. [תוספתא סנהדרין פ"ג], כ) [מגיה ג: וש"נ], ג) [זבחים נ. ש:], ד) [ולפ"ל יד נג], ה) [מדבר יח], ו) רש"ל. [תמורה, ו] רש"ל. קרימה וכוידוי מעשר שני כאשה כו', ז) [לף ח: ולפנינו הגרסה רבנ], ח) [מגה ג].

תורה אור השלם

1. וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים: דברים יד כג

2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: דברים כו ג

הגהות הב"ח

(ס) גמ' מאימתי חייבין כ"ל ואות מ' נמחק: (ב) שם לאיכא בכורי הגר. נ"ב עיין בתוס' ר"פ הספינה דף פא ד"ה למעוטי לדמעת נכרי: (ג) רש"י ד"ה שלשה וכו' בספרי. נ"ב ובמסכת תמורה דף כ"ח: (ד) תוס' ד"ה יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן: (ס) ד"ה מאימתי וכו' מליבא דמ"ד לקדושת בית: (ו) ד"ה ואי וכו' מאי מיבעי ליה ל"ל: (ז) בא"ד מיפוק ליה בלאו היקשא דהיכא דאיכא למיגל הוי לאו וכו' קסבר דקדושת לעולם כ"ל ואות ו' נמחק: (ח) בא"ד ולא קדשה דקדושת בית לא קדשה מבל קדושת התרן אלא קדושת הבית לעולם ת"ב מבל קדושת התרן: (ט) בא"ד ותעמא דבכור לאו משום קדושת הבית אלא:

מוסף רש"י

שלשה דברים משום שלשה זקנים. ר' ישמעאל וי"ע וכן עזאי אומר. זו היא אחת מהן (שם). **דבר מצוה.** ר' ישמעאל אומר. זו היא אחת מהן (שם). **יכול יעלה אדם מעשר שני.** דקסבר קדושת התרן לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה (ל"נ מעשר שהופרש קודם שנטלה התרן קאמר, וקאמר יכול יעלנו ויאכל עכשיו. ס"ת) בירושלים בלא פדיון (שם). **בכור ומעשר ובכורים.** דטעונין הנחת מקום לכתיב (דברים יג) והבאתם שמה עולותיכם וגו' ותרומת ידכם אלו בכורים (תמורה כא.). **מה בכור אינו נאכל כו'.** כלומר הרי לקמיה דבעי מתן דמים וחימורין למזבח (שם). **שכן טעון מתן דמים.** הלכך צריך בית ומזבח (זבחים שם). **בכורים יוכיחו.** שאין טעונין מתן דמים ואינה צריכין בית כלכתיב ובאתם לפני מזבח (שם) בכורים אינן נאכלין אלא בפני הבית דכתיב ואכלתם לפני ה' אלהיך (תמורה שם). **שכן טעונים הנחה.** לפני המזבח לכתיב והנחתו לפני ה' אלהיך (שם) הלכך נעו בית דמזקקו למזבח לכך (זבחים שם). **וליהדר דינא.** למה לי קרא, ליהדר דינא ולימא בכור יוכיח ומזר הדין, הלד השוה שבהן שטעונין הנחת מקום ואינן נאכלין אלא בפני הבית, אף אני אומר מעשר (תמורה שם). **צד מזבח.** זה למתן דמים ואלו להנחה (זבחים שם). **ומאי קסבר.** דפשיטא ליה דבכור אינו נאכל ומעשר שני מספקא ליה (תמורה שם). **אפילו בכור נמי.** תרוייהו בכור ומעשר שני הנאה ניתנו ויקריבום, הואיל והשתא נמי קדושה היא ירושלים להקריב (שם). **אי קסבר כו' ולא קדשה לעתיד לבא.** ואפילו הכי מספקא ליה ממעשר, מיבעי ליה נמי בכור, ואמאי ילף מעשר שני מבכור (שם) לי קסבר קדושה בית בטלה ליה ומיבעי ליה במעשר הואיל ואינו לריך לבית מי מתאכל בירושלים ולפני ה' קריבא ליה או לא, אפילו בכור כה"ג נמי מיבעי ליה, כגון שקרבו דמיו ואימורין ומזבח הבית ובאו קיים מבו שיאכלוהו (זבחים שם). **לעולם קסבר כו' ולא קדשה לעתיד לבא.** ולקשיט מאי שנא בכור דפשיטא ליה שנזרק דמו

סז א מיי' פ"ג מהל' כלאים הל' ו סמג עשין קלט:

סח ב מיי' שם הל' ג:

סט ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ו סמג עשין קלו:

ד [מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ו]:

ה [מיי' שם הלכה ד]:

ע ו מיי' פ"ח מהל' תרומות הל' ה ופ"ו מהל' בית הבחירה הל' טו:

רישא במעשר שני טמא וגברא טמא. מ"מ לו קאמר דכמלא מיניהו לקי: **הוא** בפנים ומשאו מבחוץ מהו אמר ליה כי יחזק ממך המקום ממך ממלואך. כך גירסת הקונטרס וי"ג ממך למודיה כלומר ממך גופו והרי גופו בפנים וקשה על זה לפי כן היה לו לפרש בפנים בירושלים ופירוש מעשר שני שלו בעירו ק"ל לא יוכל למלוק כיון שגופו בירושלים וזה אינו עד כאן לא פירש כן אלא כיון שגופו בירושלים והוא עיקר ומיגעיא ליה לרב פפא דלא פליג אלא בנקניק קניא ומי לא (ו) קניא מודה ליכול לפדותה מע"ג דגופו בפנים כיון שהפירות חוץ לירושלים והוא עיקר טעם להא קרינן בו לא תוכל שאתו לף גופו בפנים ושמע מינה למימר דשקיה לקרא ממך דמשמע מגופך דליהו קל דחיק ומוקמי לפשיטה ליכא למ"ד לא ס"ד לא תוכל שאתו שאינו מחוסר טעינה כזה שהוא על כתפיו ורב פפא מיגעיא ליה בקניא כך נראה למפרש"ח אבל על גירסת הקונטרס קשה דממילא קשה דממילא ליכא למשני כלישנא קמא דהקונטרס (ו) וגבי מעשר כלישנא הקונטרס (ו) וגבי מעשר שאינו מחוסר מנחות וכיון שמעשר מנחות קרינן בי יחזק ממלואך וכ"ל דממלואך מגלה לנו להגוף והמעשר אחד והוה ליה כמקצת המעשר בפנים:

אמר רבי יוחנן מאימתי מעשר שני חייבים עליו משיראה פני הבית. וקשה לכיון לקודש שילמה פני הבית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ ל"ש למה החקק לעולם לפדות מעשר שני וי"ל דודאי ליכא למ"ד מגלה עשה ליכא לכתיב ולרבות הכסף נידך אבל גלח פדייה לף:

מיתיבי רבי יוסי אומר בו'. ס"ד דמצי לאומויי (ח) מתניתין לחוקי לעיל סיפא במעשר שני טהור לאכול חוץ לאומה גלח ולמ"ד מצי דעייליה ואפקיה אבל הכא קשיא מאי למימרא ומתני' ליכא למפרך להא קל (ט) מהני ליה למלקות גלח להשמיענו שום תיקום בהכסף בפנים קלטוהו מחיצות הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו [ד]תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי [5]כי ירחק ממך המקום ממילואך בעי רב פפא [ה]נקיט ליה בקניא מאי תיקו אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו [ו]משראה פני החומה מ"ט דאמר קרא [ז]לפני ה' אלהיך תאכלנו (שנה בשנה) וכתיב [ז](כי) לא תוכל לאכול בשעריך כל היכא דקרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך וכל היכא דלא קרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו לא קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך מיתיבי [ו]רבי יוסי אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל אמר תאנה זו תרומתה בעוקצה מעשר ראשון בצפונה ומעשר שני לדרומה והיא שנת מעשר שני והוא בירושלים או מעשר עני והוא בגבולין לוקה

הניחא למאן דאמר בתר למד אזלינן אלא למאן דאמר בתר מלמד אזלינן מאי איכא למימר דם ובשר חדא מילתא היא: קדשי קדשים וכו': תנינא חדא זימנא מעשר שני והקדש שלא נפדו אמר רבי יוסי בר חנינא סיפא במעשר שני טהור וגברא טהור (ח) דקא אביל חוץ לחומה רישא במעשר שני טמא וגברא טמא וקא אביל ליה בירושלים ומנ"ל דמחייב עליה משום טומאה [ט]דתניא ר"ש אומר [י]לא בערתי ממנו בטמא [א]בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכן מוזהר על אכילה איני יודע טומאת הגוף בהדיא כתיב [2]נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים וגו' אלא טומאת עצמו מנין [3]דכתיב [3]לא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר [4]בשעריך תאכלנו הטמא והטהור ותניא דבי רבי ישמעאל [ב]אפילו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת ואין חוששין וקאמר רחמנא היאך [ג] טמא דשרי לך גבי טהור התם הכא לא תיכול ומנ"ל דבר פדייה הוא [ד]דאמר ר"א [ד]מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל [5]כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר [6]וישא משאות מאת פניו א"ר ביבי א"ר אסי מנין למעשר שני טהור שפודין אותו אפילו בפסיעה אחת חוץ לחומה שנאמר כי לא תוכל שאתו האי מבעי ליה לכדרבי [ז]אליעזר א"כ לימא קרא לא תוכל לאוכלו מאי שאתו ואימא כולו להכי הוא דאתא א"כ לימא קרא לא תוכל ליטלו מאי שאתו ש"מ תרתי יתיב רב חנינא ורב הושעיא [ו] וקא מבעיא להו אפיתחא דירושלים מהו פשיטא הוא בחוץ ומשאו בפנים קלטוהו מחיצות הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו [ד]תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי [5]כי ירחק ממך המקום ממילואך בעי רב פפא [ה]נקיט ליה בקניא מאי תיקו אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מעשר שני מאימתי חייבין עליו [ו]משראה פני החומה מ"ט דאמר קרא [ז]לפני ה' אלהיך תאכלנו (שנה בשנה) וכתיב [ז](כי) לא תוכל לאכול בשעריך כל היכא דקרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך וכל היכא דלא קרינן ביה לפני ה' אלהיך תאכלנו לא קרינן ביה לא תוכל לאכול בשעריך מיתיבי [ו]רבי יוסי אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל אמר תאנה זו תרומתה בעוקצה מעשר ראשון בצפונה ומעשר שני לדרומה והיא שנת מעשר שני והוא בירושלים או מעשר עני והוא בגבולין לוקה

כפסיעה אחת. תע"ג דכתיב ירחק ממעמ טונפ ת"ל כי לא תוכל שאתו לנוסעו ולהניחו לפניס מן המומה דכתמוב לף תלה הדבר בריחוק גלף בנעילה דכל זמן דליכא למיעבד מכתי נעילה והכא לפניס מפיעה אחת פודה אותו: **לכדר' אלעזר.** למעשר שני שנטמא: **מאי שאתו.** שמע מינה לכדרב חסי: **יכיר רב חנינא מפיחתא דירושלים וקא מיבעי להו: ממלואך.** מכל מילוי שלך ומשא של אדם חשיב מלוחו דלא תימא ממך ממקמקך דכל זמן שרחק מקמתך יהא נפדה גלף כי ירחק ממלואך פדה מבל כשאתה בפניס או מאתך בפניס לף רחק המקום ממלואך ושוב לף תפדה גלף ואכלת שם: **בעי רב פפא.** הוא מבפניס ונקיט משאו בקניק מרוך מבאתך: **מהו.** כיון דלאו ממש על כתיפו הוא אין זה מלוחו והרי הוא כמוטל לאחרן ונפדה או דלמא כיון דנקיט ליה משאו קרינן ביה תיקו. כן נרשה בעיני רבי ועיקר: **מעירלה פני החומה.** ומוך לחומה דמתני' היינו דעייליה ואפקיה: **דלא קרינן ביה לפני ה' אלהיך.** דלא הכניסו לפניס: **כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואמר תאנה זו תרומתה בעוקצה.** בגד זנגה: **מעשר רשאין בלפופה.** בגד לפון שלה והוא לוחזה כגגד ומכן ובן מעשר שני בדרומה: **תרומה בעוקצים הן.** דבעי רחמים שיהא שריר ניכרין והלכך בעינן סיום והאי דתנן (דמאי פ"ז מ"ד) שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן בתרומה במקומן פליג אהא דלא בעי רחמים שיהא שריר ניכרין: **והיא שנת מעשר שני.** ואומה שנה שניה שרלוי ליתן בה מעשר שני: **והוא בירושלים.** כשקרא שמות הללו על לוחה תמנה: **מעשר עני בגבולין.** לו שהיא שנת מעשר שלישית ואמר מעשר עני בדרומה ולא אמר מעשר שני והוא אפי' בגבולין: לוקה

בדפי' הקונטרס וכיון שמשאו מבחוץ קרינן ביה כי ירחק ממילואך לגבי משאו מבפנים וגופו מבחוץ וע"ל כע"ל וע"ב ותין להקשות לעמ"ש דהשתא גופיה פשיט ליה דקרינן ביה כי ירחק] ד"ל דת"ב כ"ש בקניק דקרינן ביה כי ירחק ומאי קא מיבעי ליה לרב פפא: (ח) ר"ח מיתיבי וכו' לחומוי מתניתין וכו' אלא דאמתני' ודלי מצי וכו' ואמתניתין ליכא למיפרך מאי למימרא דהא קא מני לדהו למלקות:

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ו סמג לאוין רפד:

עב ב מיי' פע"ז מהל' טומאת אוכלין הל' יז סמג עשין רמו:

עג ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ח ופ"ג הל' ג סמג עשין קלו:

עד ד ה מיי' שם פ"ג הל' ח סמג שם:

עה ו מיי' שם הל' ו:

מוסף רש"י

לא בערתי ממנו בטמא. מכלל שנאמר בירודי מעשר לא בערתי ממנו בטמא, דמשמע בין שאני טמא כי הוא מטולה שלא בערו בפא ולא הלקיק בו לא כאן ולא כאן, וכל שכן בטהור, הלא ניתן אלא לאכילה ואכילה ושיכה, וממילא שמעינן מדלא הוצרך להזהירו על הטהור ש"מ הכי קאמר אפילו בשעת הטומאה שלא יטלנו לא ממעי להלקה, אלמא מיהו נאכל בטומאה, (ויבמות עג:). והיכן מוזהר על אכילה איני יודע. לאו מפורש, לכך נאמר לא תוכל, והשתא פריך הש"ס מקמי דליפלוק למילתיה, טומאת הגוף בהדיא כתיב. ומאי קאני ליה יודע (שם). ולא יאכל מן הקדשים. ומוקמינן הא קרא במעשר כדכתיב כי שם רמן בכרו במים ולא בעבד שתם (שם). בשעריך תאכלנו. בשפולי המקדשין קאי לאחר פדיון שתוכלן זר (שם). דשרי לך גבי טהור. הטוא בשעריך דכתם דקרי ליה לטהור לאוכלו לאחר שנגע טומא בקערה ונטמאה, קאמינא לך הכא במעשר שני לא תיכול (שם). שפודין אותו אפי' בירושלים. לאחר שנכנס ופע"ג דדקרינן כי ירחק ממך המקום ולא הכסף בידך, בהמוך מקום אחר פודה ולר ולא בקניק מקום (סנהדרין קיב:) שאין מעשר טהור נפדה אם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף ולא כשהיה בירושלים (ב"מ נג:). ואין שאת אלא אכילה. כשלא תוכל לאוכלו, כגון זה שנטמא, ונתת בכסף (פסחים לו:). והכי קאמר קרא כי ירחק ממך המקום ולא תוכל לאוכלו אז נתנהו בכסף בידך (סנהד' שם).

מסורת הש"ס

ת"ל, ג) פסחים לו: כ"מ נג. סנהדרין קיב:, ד) [ל"ל אלעזר], ה) [ל"ל כי אם לפני כר'], ו) [תוס' פ"ג ע"ב], ז) [דברים יב:], ח) [תוס' ב"ב כ"ו:], ט) [זבחים נ:], י) [ויקרא כב:], יא) [ע"ז:], יב) [ויקרא כב:], יג) [דברים יב:], יד) [דברים יג:], טו) [ובכ"מ נוסף: שנטמא], טז) [ובכ"מ יש], יז) רש"ל מהר"ש מ"ל בדרומה ושומה כו', יח) [ועיין תוס' ב"ק ע"ט ד"ה ואי], יט) כדפירש הקונטרס כאן בפסחים מנחות פ"ק קרינן כי ירחק ממלואך כו'. רש"ל, כ) רש"ל מני.

תורה אור השלם

1. לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: דברים כו יד
2. נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכֹל וְטֻמְאָה עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם:
ויקרא כב ו
3. לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:
דברים יב יז
4. בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו כַּיַּעֲלְ וְכַאַיָּל:
דברים טו כב
5. וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:
דברים יד כד
6. וַיִּשָּׂא מִשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וְחֶרֶב מִשְׂאֵת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֵת כֻּלָּם חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׂאוּ וַיִּשְׂבְּרוּ עִמּוֹ:
בראשית מג לד
7. כִּי אִם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאֲמָתֶךָ וְהַלֵּוִי אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ:
דברים יב יח

הגהות הב"ח

(ו) גמ' וקא מכיל ליה חון לחומה: (ז) שם ומע"ש דשרי לך (גבי טהור התם) תע"מ וע"כ ס"ע גבי בכור: (ח) שם רע מציע יבד סוטעיה (וקע מינעי להו פשיטא) תע"מ וע"כ ס"ע וכ' סוטעיה לפשיטא דירושלים וקע מינעי להו פשיטא הוא כו': (ט) רש"י ד"ה ס"ע והיכן וכו' ניכתוב בתעכר שני מדכתיב: (י) ד"ה אינו יודע בך הוא לשון וכו' היכן מוזהר על כך תלמוד לומר למילתיה אלא וכו' לאכל: (א) [תוס' ד"ה הוא כפניס וכו' ואי לא נקט קניק מודה וכו' כיון שהפירות חון לירושלים והוא נושא אותם לירושלים דהא קרינן בו לא תוכל: (ב) בא"ד קשה לתמילתך הייט המעור

לוקה אחת. ללמד הוצילה מידי טעל בקריאת שם זה וקמכיל מעבר רשמון הטבול לתרומת מעבר וקעבר ללמו לטעבל לכל מיסור תרומה דקמכיל ליכא דהא כהן הוא ונכי (ג) מי הוה אמר תרומת מעבר בחמעיסתה הוי מני לכיל כולה ולא לקי מידי דהוה(ד) תרומת מעבר לכהן והוא כהן וחמעבר רשמון וחמעבר שני לא לקי דהא חף לזריס שרי: הכי גרסינן **טעמא דמעבר שני בירושלים ומעבר שני בגבולין הא מעבר שני בגבולין לוקה שלש דעייליה.** לירושלים וקרא עליה שם והדר לפקיה מון לחוא מעבר שני פני החומה הלכך לוקה שלש: **מי הכי מאי למימרא.** דכשלמא מי אמרת מעבר שני בגבולין לוקה שלש מע"ג דלא חוא פני החומה משמעינן טוכא דחייבין עליו מע"פ שלא רחה פני חומה ואיכטריך למיתניה משום דיוקא דידה הא בגבולין שלא מי אמרת בעייליה ולחו דיוקא דידה להא פשיטא הכא מאי איכטריכא ולחו דיוקא דידה להא פשיטא להפיל חזר על התרומה ועל מעבר שני חון לחומה: **דעייליה טכיבלה.** להכיא תחנה בירושלים דקלטוטו מחיצות למעבר שני בעחיד ליתרם ממנה: **וקסבר מקנוס שלש הורמו כמי שהורמו דמיין.** ולמי כמאן דעייל מעבר שני בעיניה להוה ליה רחה פני החומה ולכך כי חפקה לוקה עליו וכגון דחפקה נמי בטיבלה: (ה) **שנגמרה מלאכתן.** למעבר דמפרש בזרעים (מעבדות פ"ל מ"ה) מלימתי גמר מלאכתן למעבר בחיטין משימרה ככרי בדילועין משיפקפקו כו': **שיפדה מעבר שני.** עדיין ים לו פדייה לכיון דלא נגמרה מלאכתן לא חמרינן כמי שהורמו דמיין ורחה פני החומה ואין לו פדייה: **יחזיר מעבר שני ויאכל בירושלים.** דקסבירי בית שמאי כמי שהורמו דמיין: **יפדה ויאכל בכל מקום.** מדמתני רבי יוסי חליכא בית הלל דבית שלא יפדה ע"מ דהכי קבירא ליה מכאן) דבית שמאי במקום בית הלל חינה מצנה) ומדקתמר יפדה ע"מ דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ולא רחה פני החומה ויש לו פדייה ומי ס"ד כו': **רבינא אמר.** הא דלייקינן לעיל הא בגבולין לוקה שלש וקא בעית מאי למימרא איצטריך כגון דנקיט ליה בקיא וקא משמע לן דכמאן דרחה פני החומה דמי ולוקה משום לא תוכל מי הדר מרחקיה ומכליה ומפשוט מינה בעית דרב פפא דבעא לעיל: **מתני' הקורח קרחה בראשו.** על המת כדמפרש בגמרא: **והמקיף פאת ראשו.** (ד) משום דבעי למיתר הי ניחו פאתי דלאו נקיט ליה: **שרט.** עושה תכורה בעלמו משום לער מתו: **השורט שריטה אחת על המת חייב.** הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת דלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה וכמדומה ללא גרסינן ליה: **שריטה אחת על ה' מתים או ה' שריטות על מת אחד.** בגמרא מרבי ליה לחייב על כל אחת ואחת: **חייב על הרחש.** על הקפת הרחש לחש, שתים. להא פחת כתיב ופחה לשון קוף וקלה הוא, כמו (שמות כח) לפחת יס, לפחת נגר, מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הלדעין (שבועות ב:). **על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן.** מכל לד ג' לדעים, לפי שהלחי רחב כנגד הלדעים יש לכל לד רחב קלה לשני לדדין ברחשו, ואחת מלמטה. כשנחר שהלחיים מחוברין עם השנחר שקורין מינטור"ן בלע"ז (שם ג). ואינו חייב. על הקפת הרחש, עד שילטטנו כשנר (נידה מ:). **בראשו.** ולאו דוקא בראש, לפי שנאמר. בישראל בין בעיניהם משמע שמוך לפדחתו (קדושין לו:), ומה להלן. בישראל, על מת. להא כתיב לעת (שם).

הא בגבולין לוקה. מדנקט והיא שנת מעבר שני והוא בירושלים שמע מינה דחילו היה בגבולין לוקה שלש: **אמר רבא** מחיצה לאבול מדאורייתא מחיצה לקלוט מדרבנן. הלכך לגבי דין פדייה לא חמרינן (ו) מחנה שלא הורמו כמי שהורמו דמיין לענין שקלטוהו ומסור לפדותו מכל לענין שלוקין בגבולין ממרינן כמי שהורמו דמיין והוי רלו פני הבית:

רבינא אמר בגון דנקיט ליה בקניא. הא לחמר בגבולין לוקה שלש מיירי כשהמים עומדים (ז) בין הקנים ונקיט ליה לקנה מבחוץ וחשמיענן ללוקה דבכך קנים ביה לחיים פני הבית ולוקה כשחוכלו במקומו דעדיין חינו נפנים לגמרי (ח) ולפשוט בעית לרב פפא:

לחייב על כל קרחה וקרחה היבי דמי אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות **פשיטא אלא בבת אחת ובהדא התראה.** זו גירסת הספרים והקונטרס לא גריס בבת אחת אלא נחדא התראה ופי' לעולם בזה אחר זה ושמע מינו טעמא משום דאי בבת אחת הכל קרחה חדא היא ואין לייחב בבת אחת ומייירי שעשה שיעור ה' קרחות והוא הדין דבזה אחר זה נמי היה יכול להקשות אלא הכי קאמר אילימא גם בבת אחת ובחדא התראה: לא

מתני' הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב שרט שריטה (ט) אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת (י) על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן (יא) על הזקן שתים מכאן ואחת מלמטה רבי אליעזר אומר אם ניטלו כולן כאחת אינו חייב אלא אחת (יב) ואינו חייב עד שיטלנו בתער רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב: **גמ'** תנו רבנן (יג) לא יקרחו יכול אפילו קרח ארבע וחמש קריחות לא יהא חייב אלא אחת תלמוד לומר קרחה (ל) לחייב על כל קרחה וקרחה בראשם מה תלמוד לומר לפי שנאמר (ב) לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים בלבד מנין לרבות כל הראש תלמוד לומר בראשם לרבות (ג) כל הראש ואין לי אלא (ד) בכהנים שריבה בהן הכתוב מצות יתירות ישראל מנין נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש בבין העינים אף כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש בבין העינים ומה להלן על מת יאף כאן על מת הני ד' וה' קריחות ה"ד אילימא בזה אחר זה ובחמש התראות פשיטא אלא

מוסף רש"י

מחיצה לאבול דאורייתא. מן התורה מלוה לאכול לפיכך מן התורה (סנהדרין קיג.) ממיכה שנמלאה בטורה לא חוכרה חלא לאכול בטוכה (ב"מ נג.) אבל מחיצה לקלוט. שיהו מחילות קולטות, אין לענין פדייה כן לכל ענין, מדרבנן הוא (סנהדרין שם) ומשמרו במשנה מחילות קולטות מחוס מלפדות עוד מס יצא, דרבנן הוא (ב"מ שם) דמשקלטוהו מחילות שיב ליו נפדה (פסחים לו.). על הראש. על הקפת רחש, שתים. להא פחת כתיב ופחה לשון קוף וקלה הוא, כמו (שמות כח) לפחת יס, לפחת נגר, מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הלדעין (שבועות ב:). על הזקן שתים מכאן ושתים מכאן. מכל לד ג' לדעים, לפי שהלחי רחב כנגד הלדעים יש לכל לד רחב קלה לשני לדדין ברחשו, ואחת מלמטה. כשנחר שהלחיים מחוברין עם השנחר שקורין מינטור"ן בלע"ז (שם ג). ואינו חייב. על הקפת הרחש, עד שילטטנו כשנר (נידה מ:). בראשו. ולאו דוקא בראש, לפי שנאמר. בישראל בין בעיניהם משמע שמוך לפדחתו (קדושין לו:), ומה להלן. בישראל, על מת. להא כתיב לעת (שם).

עו א מיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות הלכה י:

עו ב מיי' פ"ג מהל' מעבר שני הל' ה:

עח ג מיי' שם הל' ט:

עט ד מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל' ד וסמ"ג עשין קמג) ופי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ט:

פ ה מיי' פי"ט מהל' סנהדרין הל' ד וסמ"ג עשין קמז) ופי"ב מהל' ע"ז הל' ו סמג עשין סב טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ב:

פא ו מיי' שם פב"ה מהל' סנהדרין הל' ד וסמ"ג עשין קמז) ופי"ב מהל' ע"ז הל' ז סמג שם טוש"ע שם סעיף י:

פב ז מיי' שם הל' ה וסמ"ג עשין קמז) ופי"ב מהל' ע"ז הל' ח סמג שם טוש"ע שם סעיף ח:

פג ח מיי' שם הל' ו סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ג:

פד ט מיי' שם הל' ז סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ג:

פה י מיי' שם הל' ו סמג שם טוש"ע שם סעיף יא:

פו כ מיי' ופמג שם טוש"ע שם סעיף י:

פז ל מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף י:

פח מ נ מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

תורה אור השלם

1. לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת:
ויקרא כא ה

2. בָּנִים אַתֶּם לַיי אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תְשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:
דברים יד א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואע"ג דלמו רוחה וכו' דעיילה ואפקה וכו' כגון דעיילה בטיבלה וקסבר מקנוס שלש הורמו: (ב) שם בפשנה מריטה (תחת) תו"מ וע"ב ס"ל לוקה וכו' ונכי דאי: (ג) ד"ה לוקה והמקיף פאת לחלו משום. ר"ב כלומר לית ביה דבר חדש ע"ל בפרש"י ר"ם פירקין: (ד) ד"ה חייב וכו' למימינן מקרא למייב על כל קרחה וכו' ושכח רח"נ הכא לחכמ לא צריך וכו' חלא ממשמעות' ובדאמרי' לקמן בדף זה ריש ע"ב דסכיכנו וכו' חמס וגימגום סס"ד: (ו) ד"ה הכי גרסינן וכו' יחיכל חוא. ר"ב ס"ל כדחמרינן לקמן דסכיכנו לה' חנטנומיו נשל חתו"ג לליכל חלא מדל כתרלה מחייבין עלה חמס: (ז) תוס' ד"ה חמר וכו' לל חמרינן מחנות וכו' שקלטוהו מחיצות וחמור לפדותו חבל לענין שלוקים בגבולין על אכילתו חמרי' כמי: (ח) ד"ה רבינא וכו' לגמרי ותפשוט:

לעזי רש"י

טינופ"א. צדע, רקה. מנט"ן [מינטור"ן]. סנטר.

לא צריכא שפך ה' **אצבעותיו נשא.** ותימה לחכמי מאי תיקן כיון דליכא מלא מדא כתרלא למאי מחייב ה' ומאי משום דעשה בנא אחת מה בכך כיון דמד לאו ליכא ומי מדם מוכל ר' זעירי תלב בנא אחת ובמדא כתרלא מי מחייב שתי מלקיות משום דהוית ליה כתרלא אחל מדא ומדא ויש לומר דשתי הכא דגלי קרא (ג) אחל קרחה וקרחה דקרחות מחלקות כגון גופים מוחלקין מיהו קשה למה הוצרך לפרש בקרחה דעל ידי נשא לוקמי (ד) בקרחה בידו שיעור ה' קרחות בנא אחת ומ"מ לא קשה מהא דנזיר שוחה כו' דשתי הכא דגלי קרא דקרחות מחלקות כמו גופים מוחלקין ויש לומר דלא מחוקמא ליה בקרחה וקרחה בידו בנא אחת משום דקרחה בידו קרחה במקום אחד והכל אחד גלי הפסק שיעור[1] בינתים וכה"ג אמיר בכל קרחה אחת ואין כאן על כל קרחה וקרחה לחכי מוקי לה בה' מלאכותיו בנשא ואותבינהו בנא אחת ופי' בה' מקומות רחוקים קלא כדפי' ומיחוקק שפיר גם בקומה ומוכ בידו גלא נשא ובאחל התרלא משום דגלי קרא דקרחות מחלקות ומחוך פי' הקונט' משמע דש"כ לא היה מחייב כי אם אחרלא קמייתא שהיתה בידו בחוך כדי דיבור להתרלא דאחרינ לא מיחייב משום דאיכא בחוך כדי דיבור להתרלא ומני למימר מישחלפי וקשה כיון דהחחיל לעבור חוך כדי דיבור להתרלא לא מני למימר מישחלפי כדחוכח פרק י' יוחסין (קדושין דף עו: ושם) גבי ה' מלמנות זכה אחר זה דחחייב אחל אחל מדא ומדא ואפי' אחד התרלא משום דגופים מוחלקים אע"ג דליכא בחוך כדי דבור כ"ש בחלמנה קמייתא לכך נרלה לחין הכי נמי הוה מני לחוקומי זכה אחר זה כדפי' אלא נקט נשא אחת לרבותא דאפילו בחות דשקה ליה מיחייב ומחוקמא שפיר כך פירוש בשיטה ומיהו (ה) ניחא לפירוש דגרסינן בשא אחת וכו' אבל לגירסא דשמועה דגרס אלא אחת בחלא התרלא פירוש ומשום קרחה זה אחר זה מני ליכא למימר וי"ל דמ"מ קשיא בשא אחת לרבותא טפי דאפי' בשא אחת מצטרת לה בחמשה מקומות מוחלקין בהפסק שיעור[1] כגון דסך מצטעותיו בשתי ושל שכן בזה אחר זה דמיחוקמא אפי' בקומות אפי' בקורה בידו:

במלקט ו (שחורות מתוך לבנות) **שהוא חייב.** פרש"י לחחת דוקא כר' יהודה דאמר מלאכה שאינה לריכה לגופה חייב עליה: **על** ס"ג אלא אפי' בחד בחד מלאכות ולא גרסינן בשא אחת. אלא בחדא התראה מי מחייב והתנן ו)נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת [2]לא צריכא דסך חמש אצבעותיו [3]נשא ואותבינהו בבת אחת דהויא ליה התראה לכל חדא וחדא וכמה שיעור קרחה רב הונא אומר כדי שיראה מראשו רבי יוחנן אומר משום ר"א [4]ברבי שמעון [5]כגרים [7](כתנאי כמה שיעור קרחה (ו) כגרים) אחרים אומרים כדי שיראה מראשו אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלתא תנאי חד אומר כגרים וחד אומר כדי שיראה מראשו וחד אומר כשתי שערות ואיבא דמפיק שתי שערות ומעייל בבעדשה וסימנך [8]בהרת כגרים ומחיה בבעדשה [9]תנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג אמר רב יהודה שתים והתניא לקרחה שתים אימא וכן לקרחה שתים תניא נמי הכי [10]הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים רבי אליעזר אומר אחת ומודים חכמים לרבי אליעזר [11]במלקט לבנות מתוך שחורות אפילו אחת שהוא חייב [12]ודבר זה אפילו בחול אסור משום שנאמר [13]לא ילבש גבר שמלת אשה: והמקיף פאת ראשו וכו': ת"ר פאת ראשו סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו [14]זה המשוה צדעיו לאחוריו אזנו ולפדחתו תני תנא קמיה דרב חסדא [15]אחד המקיף ואחד הניקף לוקה [16]אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבילא לקי דאמר לך מני רבי יהודה היא דאמר [17]לאו שאין בו מעשה לוקין עליו רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל רב אשי אומר [18]במסייע ודברי הכל: והמשחית פאת זקנו: ת"ר [2]פאת זקנו סוף זקנו ואיזהו סוף זקנו שבולת זקנו: והמשרט שריטה אחת וכו': ת"ר [2]ושרט יכול אפילו שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל [2]לנפש [3]אינו חייב אלא על המת בלבד ומנין למשרט חמש שריטות על מת אחד שהוא חייב על כל אחת ואחת ת"ל [5]ושרט לחייב על כל שריטה ושריטה רבי יוסי אומר מנין למשרט שריטה אחת על ה' מתים שהוא חייב על כל [6] אחת ואחת ת"ל לנפש לחייב על כל נפש ונפש והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים

קסבר ס"ג **אלא כחדא התראה** ולא גרסינן בשא אחת. אלא לחתרו בית מדא כתרלא ואחת ליהו וקרא זה אחר זה מי מיחייב והתנן כו' אינו מייב אלא אחת מהא הוחיל ולא אחרו בו אלא מדא כתרלא ואע"ג דשמייתו זה אחר זה היא דשמייה בשא אחת כל היוס ליכא: **אל משמה אל משמה.** מתרין בו לכל שמייה ושמייה: **נשא.** פירוס שס שמשיר את השיער והשך ממנו אינו לומת שיער בגופו: **ואותבינהו בשא אחת.** בה' מקומות דהוו להו ה' קרימות ובמדא כתרלא לכיון דשמייה מהאי התרלא אלא מאי מעמא לא מלטרך לו אלא מוסף להתרלתו או לא: **שיראה מראשו.** שיראה מבשר הראש ערוס: **אמר רב יהודה בר מכיכא פליגי בה תלתא תנאי.** ליכא למפיק אחי שערות ומעייל בעדשה: **וסימנך.** דלא תימא מפיק בגרים ומעייל בעדשה משום זו בהרת בגרים ומחיה בעדשה דהכא נמי בשערי קרחה ליכא בגרים ובעדשה ומהשתא ידעינן דלא לפיקתא אלא אחי שערות דירחה מראשו לא הוו לריכים לאפוקי דשום הוא לדברי כולם לחין זה שיעור קלוב: **הכי גרסינן מנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת** ולא גרסינן חניא: **פי הזוג.** חוזן של מספרים: **לימא וכן לקרחה שתים.** ולפרושי אחא: **במלקט.** שערות לבנות מתוך שחורות דכיון דאסס מקפיד על שער לבן אחד שבין שערותיו שחורות כדי שלא ירחה זקן ממילין דכשהוא מלקט לוחו מבין השחורות מלחכה משוכה היא לו ומייב משום גוזז כיון דמייב לגזיזה זו. שחורות מתוך לבנות לא גרסינן: **לף כחול לסור.** שמתלה עלמו בנוי אשה: **ואיזהו סוף רחשו.** בחיזה ענין יהא מקיף סוף סוף הרחש שיהא מייב בכל תקיפו: **המשוה לדעיו לאחורי חוזו ולפדחתו.** אחוריו חוזו אין שיער כלוס וכך בחמלע אין שיער כלוס אבל בצדעיו שבחמלע יש שיער ואס הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחוריו חוזו ופדחתו זהו מקיף סוף הרחש: **דאכיל תמרי בארבילא.** המוכל תמרים בכברה יהא לוקה בחמיה. כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו אחין בו מעשה הוי ולא לאו אחין בו מעשה לילקי: **דאמר לך מני.** השוחל לך כמלן קאמרת ניקף לוקה אימא ליה ר' יהודה היא דאמר לעיל (דף ד: ושם.) לאו אחין בו מעשה לוקין והיינו לאו אחין בו מעשה דניקף הוא דקא עבר אלאו דלא מקיפו דשמעינן לקרא הכי לא מקיפו לא מניחו להקיף דמניח להקיף כמקיף ס"ג מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא מקיפו אלא מזכר רחמנא ניקף ומקיף: **רבא אמר.** לא צריכא לאוקומי כר' יהודה הך צריכא דאי מנא קמיה דרב חסדא דקיימא במקיף את עלמו ומ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף דסד"א לא ליקלי אלא אדא קמ"ל: **ודברי הכל.** דלא לריך לאוקומי ר' יהודה היא: **מסייע.** מזמין השערות למקיף: **שיבולת זקן.** כולהו ממא פאות דקא חשיב במתניתין בכלל שיבולת הס: **ס"ל ושרט.** דמאי למיכתב לגופא לא תשרטו במקום ושרט לגופא לא תתנו. לגון אמר ת"ל ושרט מריבוי דוי"ו: **ר' יוסי אומר כו'.** ר' יוסי מוסיף מיוכי: **הא אפיקתיה לגיפו שנפל.** והא ודאי ר' יוסי לא פליג בהחיא להילף יהא מוליא הפסוק מידי פשוטו:

קסבר

פח א מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב:

פט ב מיי' פ"ה מהל' נזירות הל' י סמג לאוין רכ:

צ ג מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' טו סמג לאוין סב:

צא ד מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ט:

צב ה ו מיי' פ"ט מהל' ע"ז שם הל' ט סמג לאוין סב טוש"ע יו"ד סי' קפב סעיף ו:

צג ז מיי' פי"ב מהל' ע"ז הל' י סמג לאוין ם טוש"ע שם וטוש"ע יו"ד סי' קפב סעיף ו:

צד ח מיי' שם הל' ט סמג לאוין נו טוש"ע יו"ד סי' קפו סעיף ג:

צה ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

צו י מיי' שם סמג לאוין סב טוש"ע יו"ד סי' קפו סעיף ד:

כ [מיי' שם הלכה טו טוש"ע יו"ד סי' ק"פ סעיף ו וכהגה]:

צז ל מיי' שם הל' יב טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ח:

א) נזיר כה.

ב) [ב"ק פו.], **ג)** [ניר' כ"ק ר"ח בן שמוע], **ד)** [ע' בחמרין], **ה)** נגעים פ"ו מ"ב, **ו)** שבת לד:, **ז)** [שם ומופסקת לשבת פ"י ע"ב], **ח)** [בחכדרין פט:], **ט)** [לעיל ד: וש"נ], **י)** [שיעור כ"ש], **כ)** [ל"ל נ"ן], **ל)** [ל"ל לבנות מתוך שחורות].

תורה אור השלם

1. לֹא תִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה וְלֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה: דברים כב ה
2. וְשֹׁרֶט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתֵּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְיָ: ויקרא יט כה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אלא כתני כמה שיעור קרחה רשב"א אומר כגרים תמרים לוחמים: (ו) שם על כל אחד ואחד ת"ל לגפה: (ז) תוס' ד"ה לא לריכא וכו' דגלי קרא דחייב בכל קרחה וקרחה דקרחות מחלקות כמו גופים מוחלקין: (ח) בא"ד לוקמי בקורח בידו וכו' ור"ל דלא מיחוקמא ליה בקורח בידו שיעור ה' קרחות בנא אחת משום דהקורח בידו קרחה במקום אחד והכל ביחד גלי הפסק שיעור בינתים כה"ג כל"ל ולאוח ו' נמחק: (ט) בא"ד ומיהו הא ניחא למאי דגרסינן בנא אחת:

מוסף רש"י

נשא. סס המשיר את השער ואינו מחר (ב"ק פו:). **מלא פי הזוג.** מלא לחם המספרים (שבת צד:). **והתניא.** בהיחיל בריימתא בקיפא, לקרחה. שהזהירה תורה לא תעשינה קרחה, שתים. הוי קרחה, מכלל דפי הזוג לאו כ' שערות ניכוי (שם). **תניא נמי הכי.** כר' יהודה (שם). **רבי אליעזר אומר אחת.** בחחת הוא מייב ולא בעינן מלא פי הזוג (שם). **אפילו אחת שהוא חייב.** שבחחת הוא מקפיד שלא יהא לרחה קוקן (שם). **שמלת אשה.** ודרך הגשיס להקפיד על כך ולהתגחות (שם). **תמרי בארבילא.** תמרים הגמוגים בכברה (סנהדרין פט:).

ס"ג **אלא כחדא התראה** ולא גרסינן בשא אחת. אלא לחתרו בית מדא כתרלא ואחת ליהו וקרא זה אחר זה מי מיחייב והתנן כו' אינו מייב אלא אחת מהא הוחיל ולא אחרו בו אלא מדא כתרלא ואע"ג דשמייתו זה אחר זה היא דשמייה בשא אחת כל היוס ליכא: **אל משמה אל משמה.** מתרין בו לכל שמייה ושמייה: **נשא.** פירוס שס שמשיר את השיער והשך ממנו אינו לומת שיער בגופו: **ואותבינהו בשא אחת.** בה' מקומות דהוו להו ה' קרימות ובמדא כתרלא לכיון דשמייה מהאי התרלא אלא מאי מעמא לא מלטרך לו אלא מוסף להתרלתו או לא: **שיראה מראשו.** שיראה מבשר הראש ערוס: **אמר רב יהודה בר מכיכא פליגי בה תלתא תנאי.** ליכא למפיק אחי שערות ומעייל בעדשה: **וסימנך.** דלא תימא מפיק בגרים ומעייל בעדשה משום זו בהרת בגרים ומחיה בעדשה דהכא נמי בשערי קרחה ליכא בגרים ובעדשה ומהשתא ידעינן דלא לפיקתא אלא אחי שערות דירחה מראשו לא הוו לריכים לאפוקי דשום הוא לדברי כולם לחין זה שיעור קלוב: **הכי גרסינן מנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת** ולא גרסינן חניא: **פי הזוג.** חוזן של מספרים: **לימא וכן לקרחה שתים.** ולפרושי אחא: **במלקט.** שערות לבנות מתוך שחורות דכיון דאסס מקפיד על שער לבן אחד שבין שערותיו שחורות כדי שלא ירחה זקן ממילין דכשהוא מלקט לוחו מבין השחורות מלחכה משוכה היא לו ומייב משום גוזז כיון דמייב לגזיזה זו. שחורות מתוך לבנות לא גרסינן: **לף כחול לסור.** שמתלה עלמו בנוי אשה: **ואיזהו סוף רחשו.** בחיזה ענין יהא מקיף סוף סוף הרחש שיהא מייב בכל תקיפו: **המשוה לדעיו לאחורי חוזו ולפדחתו.** אחוריו חוזו אין שיער כלוס וכך בחמלע אין שיער כלוס אבל בצדעיו שבחמלע יש שיער ואס הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחוריו חוזו ופדחתו זהו מקיף סוף הרחש: **דאכיל תמרי בארבילא.** המוכל תמרים בכברה יהא לוקה בחמיה. כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו אחין בו מעשה הוי ולא לאו אחין בו מעשה לילקי: **דאמר לך מני.** השוחל לך כמלן קאמרת ניקף לוקה אימא ליה ר' יהודה היא דאמר לעיל (דף ד: ושם.) לאו אחין בו מעשה לוקין והיינו לאו אחין בו מעשה דניקף הוא דקא עבר אלאו דלא מקיפו דשמעינן לקרא הכי לא מקיפו לא מניחו להקיף דמניח להקיף כמקיף ס"ג מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא מקיפו אלא מזכר רחמנא ניקף ומקיף: **רבא אמר.** לא צריכא לאוקומי כר' יהודה הך צריכא דאי מנא קמיה דרב חסדא דקיימא במקיף את עלמו ומ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף דסד"א לא ליקלי אלא אדא קמ"ל: **ודברי הכל.** דלא לריך לאוקומי ר' יהודה היא: **מסייע.** מזמין השערות למקיף: **שיבולת זקן.** כולהו ממא פאות דקא חשיב במתניתין בכלל שיבולת הס: **ס"ל ושרט.** דמאי למיכתב לגופא לא תשרטו במקום ושרט לגופא לא תתנו. לגון אמר ת"ל ושרט מריבוי דוי"ו: **ר' יוסי אומר כו'.** ר' יוסי מוסיף מיוכי: **הא אפיקתיה לגיפו שנפל.** והא ודאי ר' יוסי לא פליג בהחיא להילף יהא מוליא הפסוק מידי פשוטו:

קסבר

אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות כא.

קסבר רבי יוסי שריטה וגדידה אחת היא. לתרוייהו בין ביד בין בכלי וכתיב נגדידה למת [דכתיב יד] לא תתגודדו ולא תשימו קרחה וגו': **המשרט בכלי חייב.** הא ודאי פשיטא לכולי עלמא לעיקר גדידה מפני שהוא שריטה ועיקר שריטה מפני שהוא גדידה ולא קאמר חייב ולא קאמר המגדד בכלי דאפילו בשריטה שאין בכלי והעושה חבורה בעלמו בכלי על המת חייב שני לאחין מפני שהוא מגדד **דגדידה ושריטה אחת היא לתרוייהו בין ביד בין בכלי: מיתיבי גדידה ושריטה אחת היא.** כלומר בין שריטה בין גדידה ענין אחד הוא ושניהם על מת אלא שריטה ביד גדידה בכלי ועקיצת לשון לשון אחר תרוייהו בין ביד בין בכלי דמדקאמר המשרט בכלי ולא קאמר המגדד בכלי מכלל דשריטה שייכא בכלי כגדידה: **על המת בין ביד בין בכלי חייב.** דשריטה וגדידה כתיב לתרוייהו לאקריעה דממנה: **על עבודת כוכבים.** דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך שעושין בשרם חבורות ופצעות: **ביד חייב.** עבודתה בכך ואפי' עבודת כוכבים שאין עבודתה בכך חייב לעבודה גמורה היא ביד: **והא לאפוקי כלי.** דבכלי דרך עבודה הוא לעבודת כוכבים דכתיב ויתגודדו במשפטם עבו גדילה כדרך שהיו רגילין לעשות בחרבות וברמחים ולמה דרך עבודה בכלי: **כי פירקי דריסא.** מקום הפרקים שמתחברים שם פירקי העצמות והיינו בלדעיס. פרק יונע"ר: **כי פירקי דדיקנא.** פרק לאשון של זקן היינו תמת האוזן מקום שלמי המתמון יוצא משם ושם נקרא פאה נחודו של למי שבולט לחוץ ושתי השבולת שבשניטר מקום חבור שני הלחייים יש עשם קטן שמחבר הלחייים יחד שמכאן ומכאן נקרא פאה שכל אחד מהן לקוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין ג' השבולת שבשניטר ופרק הוא בפני עצמו: **ופאת זקנך לא יגלו.** גבי כהנים כתיב ולא תשחית את פאת זקנך ג"ש הא מהאי לפאה פאה והכי אמרי' ומהכי לפאה פאה הוא דלמדת לה יגלו הא שוטה: (ו) ר"ש ז"ל שפוד בפרק אין נדרין אמר שמואל שפוד שלנו וכו' ס"ל לחד בר אהבה שוטה: (ז) ר"ח שפחות וכו' ס"ל לחד בר אהבה ס"ל לא תשחית פאת זקנך: (ח) ר"ח גומות שמעתתא היא בפ' כל סימן לעניין מיתון אמר ר' מלכיו אמר ר' לחד בר אהבה שנאמר: (ט) ר"ח גלוחים שמעתא כל"ל ותות ו' נמחק: (י) ר"ח גבינה וכו' אמר ר' לחד בר אהבה מפני: (יא) ר"ח מתניתא מלמעלה וכו' שפחות ואפר מקלה דמשמע: (יב) תוס' ד"ה על וכו' מייב מיתה אף שלא כהלכתה ולקי:

מסורת הש"ס

ו) [גר' ר"ף ורמ"ם דרב נחמן], ב) קדושין לה: מיר מ: שם:, ג) רש"ל [רש"ל מוסף לא], ד) [ל' בדיין], ה) [כמדר המשנה ל"ג את], ו) ע"ז כט. ניקה כח: כתובות סא: נדה נב., ז) [ככל המקומות לעיל ר' חנינא], ח) קדושין עז: מולין פג: נזיר לח: מב., ט) נמ"י מעשו לפי כו', י) [סס נכ"ל לעיל מלביא, כ) רש"ל שמעתתא היא לענין שני שערות [לפיל בגומת אחת] נמס' נדה נב.: בלורית כו', יא) [רש"ל ממק מיכא אלא], יב) [כמ"ל שמקיד].

תורה אור השלם

1. וְיִקְרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל וְיִתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בְּחַרְבוֹת וּבְרֻמָחִים עַד שָׁפְכָ֥ךְ דָּם עֲלֵיהֶם:
מלכים א יח כח
2. לֹא יִקְרְחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת:
ויקרא כא ה
3. לֹא תַקִּפּוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ: ויקרא יט כז
4. וְשֶׂרֶט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט כח

הגהות הב"ח

(ו) גמ' בין פירקי דדישא: (ב) שם בין פירקי דדיקנא: (ג) שם כריש דרכת לרב מפי עד דיכמות. ר"ב פי' היה שוחלו אם כך הוא פי' המשנה: (ד) שם אמר רב חיננא כריש דרב מיקף ספרי: (ה) שם מכתו מוכחת עליו: (ו) רש"י ד"ה שפוד בפרק אין נדרין אמר שמואל שפוד שלנו וכו' ס"ל לחד בר אהבה שוטה: (ז) ד"ה שפחות וכו' ס"ל לחד בר אהבה הלכה כר"ש: (ח) ד"ה גומות שמעתתא היא בפ' כל סימן לעניין מיתון אמר ר' מלכיו אמר ר' לחד בר אהבה שנאמר: (ט) ד"ה גלוחים שמעתתא כל"ל ותות ו' נמחק: (י) ד"ה גבינה וכו' אמר ר' לחד בר אהבה מפני: (יא) ד"ה מתניתא מלמעלה וכו' שפחות ואפר מקלה דמשמע: (יב) תוס' ד"ה על וכו' מייב מיתה אף שלא כהלכתה ולקי:

לעזי רש"י

יונט"ר [ויונטור"א]. (מקום) חיבור. פויינטוורי"ר [פוינטורי"ר]. לעקרן עקיצות (לשם כתובת קעקע).
פליימ"א [פלימ"ה]. אימל (להקות דם).

על עבודת כוכבים ביד חייב. פי' הקונטרס מייב מיתה (מ) בכדרכה ולקי שלא כדרכה מלא תעבדם יתירא בכלי פטור דאינו בכלל עבודה דאינו (חייב) אלא ביד:

רב אשי אומר מכתו מוכחת עליו. וכן הלכה:

ומפילו

על קסבר רבי יוסי שריטה וגדידה אחת היא וכתיב התם למת אמר שמואל המשרט בכלי חייב מיתיבי שריטה וגדידה אחת היא אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי הוא דאמר כרבי יוסי תני תנא קמיה [ט]דרבי יוחנן א"על מת בין ביד בין בכלי חייב על עבודת כוכבים ביד חייב בכלי פטור והא איפכא כתיב [י]ויתגודדו במשפטם בחרבות וברמחים אלא אימא ביד פטור בכלי חייב: וחייב על הראש: מחוי רב ששת בין פירקי [ו] רישא: ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה: מחוי רב ששת בין פירקי [ב] דיקנא: רבי אליעזר אומר אם נטלן וכו': קסבר חד לאו הוא: ואינו חייב עד שיטלנו בתער: ת"ר [ב]ופאת זקנם לא יגלחו [ג]יכול אפי' גלחו במספרים יהא חייב ת"ל [ג]לא תשחית אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב תלמוד לומר לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהיטני (יהא) חייב: מה נפשך אי גמיר גזירה שוה ליבעי תער אי לא גמיר ג"ש מספרים נמי [ג][לא] לעולם גמיר ג"ש וקסבר הני נמי גילוח עבדי: **מתני'** הכותב כתובת קעקע [ב]כתב ולא קעקע קעקע ולא כתב אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע [ז]בידו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה משום ר' שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם [ח]את השם שנאמר [ד]וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה': **גמ'** אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי עד דיכתוב [ט] אני ה' ממש אמר ליה לא כדרתני בר קפרא אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' אני ה' ולא אחר: אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה אסור לו לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראית ככתובת קעקע [י]אמר רב [יא] [י]נחמן בריה דרב איקא שפוד שפחות וגומות רב מלכיו בלורית אפר מקלה וגבינה רב מלכיא רב פפא אמר מתניתין ומתניתא רב מלכיא שמעתתא רב מלכיו וסימניך מתניתא מלכתא מאי ביניהו איכא ביניהו שפחות רב ביבי בר אביי קפיד אפי' אריבדא דכוסילתא רב אשי אמר [ב]כל מקום שיש שם מכה מכתו [יב] מוכיח עליו: **מתני'** [ד]נזיר שהיה [ה]שותה יין כל היום אין חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת [ה]היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת [ו]היה מגלח כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת [ז]היה לבוש בכלאים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת

יש

ומספרים מגלחין ואין משמיתים: **אי גמיר גזירה שוה** דפאה פאה קאמר ובמסכת קדושין היא (שם): **מספרים מנא ליה.** דמותר לגלח בהם ללא קאמר אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה: **גילוח עבדי.** השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן: **מתני' כתובת קעקע.** כותב תחלה על נשרו בסם או בסיקרא וחוזר וחורץ בסכין כתיבה בעולם אפי' לר"ש ללא דחיוב מלקות ליכא: **אפר מקלה.** דוקא לאחר שנשרף ונכבה אבל מקלה שנשרפה ונכבית בתוך הבית לא מיקרי אפר מקלה: **שפוד.** בפ' אין נדרין (נידה דף כח:) (ו) שפוד שלנו הוא שהוא עשוי כמין שפוד שצולין בו בשר ומכניסין אותו בתוך הגחלים ומחזירין אותו כדי שיצלה: **שפחות.** משנה היא בפ' אין נדרין (כתובות דף נג:) ר' אליעזר אומר אפי' הכניסה לו מאה וכו' אמר רב מלכיו ג"ש לחד (ו) הלכה כרבי אליעזר (שם פח:) והיינו משנה דלהמתני' קאי ולא קאמר מילתא בפני עצמה: **גומות.** (ח) כגון שנשרו שתי שערות זו אצל זו ר' חלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו בירושלמי שיעקרן גומות רב מלכיו אמר רב לחד בר אהבה גומות ש"מ שאין זו שערות: **בלורית.** בפרק אין מעמידין בע"ז (דף כט.) מ"ר עובד כוכבים המתפאר מיבריחל כו' וכמה אמר רב לחד (ט) שלש שלשעות לכל רוח והיינו מתניתא: **אפר מקלה.** הכא (י) ושמעתא היא דלגלו אמתני' קאי ולא מילתא בפני עצמה דתנן מוכר לו לחדש כו': **גבינה.** נמי בפ' מעמידין דקתני במשנה [ע"ז דף כט:] וגבינות בית חוויירי ובני גמרא (שם לה:) מ"ט אמר רב מלכיא אמר רב לחד (כ) מפני שמחליקין כו' והיינו משנה דלהמתני' קאי: **מפני ומפנים'.** רב פפא לשמיענו דרב מלכיו קאי לגרועי מיניה שפחות דכולהו מתני' רב מלכיא אמרינהו כלומר משנה דשפחות דלוקמת כרב מלכיו רב מלכיא אמרה ומתניתא דקאמר לאו דוקא (כ) אלא דשמיענו דרב מלכיו ליכא מתני' ושמעתתא רב מלכיו ומה שנאמר מן השמעתות בסיומו של רב מלכיו דהיינו שפוד וגומות רב מלכיו אמרינהו והיינו דקאמר ליכא ביניהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרעינן ודרב מלכיו כדקאי קאי: **מתניתא מלכתא.** משניות ובריותות עיקר הן והיינו סימן מי שמו דומה לנקבה מוקמינן כולהו אמתניתא דהוו נמי לשון נקבה אלישיה והיינו רב מלכיא שמו דומה לנקבה ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות והיינו משניות ובריותות שהן עיקר ולא שמעתות. ואית דמפרש ליכא ביניהו שפחות (ל) ומקלה משמע שפחות ושכנגדה כך לשון מ"ר: **ריבדת.** מכה: **כוסילתא.** כלי שמכה (מ) וז. נלע"ז פלייט"ש: **מתני' היה לבוש כלאים.** אחד מן הסוק ולא נזיר:

ים

א [ממי' פי"ב מהלכ' ע"ז הל' יג טוש"ע י"ד סי' קפ סעיף ה]:
צח ב ממי' פי"ב מהלכות ע"ז הלכה יא סמג לאוין פח טוש"ע יו"ד סי' קפ סעיף ס"ג:
צט ג טוש"ע שם ס"ג:
ק ד ממי' פ"ב מהלכות נזירות הלכה י סמג לאוין רכ:
קא ה ממי' שם הל' טו ופ"ג מהל' מעל הל' ד סמג שם ומי' לעל:
קב ו ממי' פ"ב מהל' נזירות הל"ב סמג לאוין רכ:
קג ז ממי' פ"ו מהלכות כלאים הל' ל סמג לאוין רפג:

מוסף רש"י

במלקט. פלי"ש של מלמלמי מרכות שמלקיקים גם את מין הסריק, ורהיטני. פלי"ש של עוסי מרסין (קדושין לה:). הלמוד לומר לא יגלחו. המוד בכהנים ולין דרך גילוח בכך (שם). שפוד שפחות וגומות. אלו שלם הלכות רב מלכיו ממכן ולא רב מלכיא, מפני שמוסיפין דומין זה לזה ויש שמחליפין שמוסיפ של זה בשל זה, נתנו בהם סימן למדר המשונות (ביצה כח:). **רב פפא אמר.** לשמיענו דרב מלכיו קאי, דקאמר שפחות רב מלכיו ליתא, דהכל רב מלכיו, מפני דהכא רב מלכיו פרשינהו, אבל שמעתתא דאמר בכך מלכיו מוסיפו לך (כתובות סא:). **מתניתין ומתניתא.** הוך לשימתר שמעתתא לפירוש דמתניתין ובריית, רב מלכיו, שמעתתא. לשימתר שמעתתא בלשני נפשייהו ולא לפירוש דמתניתין, רב מלכיו (ע"ז כט:). **וכל פפא מחליף** שפחות לרב מלכיו ולפני מקלה לרב מלכיו (נדה נב.). **וסימנך.** שלש מחליף בגירסת, מתניתא מלכתא. לגבי שמעתת היות מתניתא מלכתא, להת מיהו מוכחינן מיוכחת לשמעתת, וסימנין מלכיו לשון נקבה, אבל מלכיו לשון זכר (כתובות סא:). איבא ביניהו שפחות. דמתניתין היא ומשום ליה כרב מלכיו לאו דוקיא היא, דבל מתניתין ומתניתא לשיש בהו רב מלכיא אמר פירוש, אבל שמעתתא דתנא בבך מלכיו כגון שפוד וגומות דליכא ביניהו (ביצה כח:).

כא: אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

ואפילו לא שהה אלא (ו) להפשיט מלבוש חבירו. ובלא שהה לא יש **מורם מלס אחד**. יש עובר בלא מחרים בשור ובממרם (ז) ובלקטים עליו מיקורים הרבה עם שומו בלאו בלבד. ובהא לא קא עסיק שיהא מורם בכמה שוריס וכמה חמוריס והרי נלקטים חיסורין הרבה עליו בלכל הפחות קחמר ובלאו בלכלים קאי בלקוטו עליו כל חיסורין שהוא יכול: **וכן מוקדשין.** בגמ' מוקי ליה בגכור (ו) בכור שור ופטר חמור וקעבר בהן משום לא תעבוד בבכור שורך (ז) ובלישנא דרבי יהודה לחמר בפ"ק דבכורות (דף ט:) פטר חמור משום בהנאה דבכלל לא תעבוד הוא ובע"ג דבקרקע כתיב בכור שורך מיהו דריש לי' בכור שורך למעוטי שומפות ובלא למעוטי פטר חמור מי נמי מתני' כמאן דממעט פטר חמור מהכא. שור וחמור דקתני בתמני' לאו דוקא דשור ושה קאמר והאי דנקט חמור משום ליפוא דקרא דגבי בלכלים כתיב (ז) שור וחמור והוא הדין לכל שני מינין. ומשום הנאה דמיתסרי מהקדש והוה ליה הזיד בתעלה לא נקי דבכור לאו בר מעילה הוא דהא ממון בהן הוא דאין מעילה בלא מעילה בלכלים דבכור ה' בתיב (ז) ואין מעילה בבכור בלא בהנה מן התימורים אחר זריקת דמים דהיינו בגבוה ניהו והוא הדין לכל קדשים קלים ובקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים דלגבוה ניהו בלבד מבשרן הדם זכו בהו בהנים משולחן גבוה והוה ליה ממון בהן ואין בו מעילה וכן מוכח בר"ה (דף כח.) בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מאי טעמא דר' עקיבא (ז) דתניא (ז) ישדך לא תזרע בלאים אין לי אלא זורע מקיים מנין ת"ל (ז) בהמתך לא תרביע) בלאים שדך לא (תזרע בלאים) אמר ליה עולא לרב נחמן (ז) ולילקי נמי משום זורע ביום טוב א"ל (ז) תנא ושייר א"ל (ז) קתני שמונה ואת אמרת תנא ושייר אמר (ז) רבא (ז) ריש חילוק מלאכות בשבת ואין חילוק מלאכות ביום טוב אמר ליה (ז) (ז) עדא תהא איתיביה אביי ואין חילוק מלאכות ביום טוב (ז) והתנן (ז) המבשל גיד (ז) בחלב ביו"ט ואכלו לוקה חמש לוקה משום אוכל גיד (ז) ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך ולוקה משום מבשל בחלב ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום

חף נזיר. נזיר וכהן קחמר ולא לייק: **תינו רסס.** אין לחו שלו בח עליו משום מריסה אלא משום כניסה שבנסן למקום טומחה: **גמ' אפילו מבנים ומוציא בית יד אונקלי שלו.** מבנים ומוליא ידו בבית יד אונקלי שלו (ז) בזוזי: **עיולי ואפוקי.** ממש: **בחבורה.** נראה לי יום אסיפה או יום וועד היה להם שקורין מבוהה: **דהלאי.** הגהמתי: **מי משכחת מרגניתא.** לאי לחו לחמרי לך הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לחו משום זורע (מקום) מקיים דשביק ולא עקר להו: **אי לחו דקלסך נטרא רבה.** רבי יוחנן (ז) הוה מוקימנא מתניתא דמחייבא חורש בכלאים דמשום מקיים הוא ובכרבי עקיבא ומחן דאית ליה מקיים בכלאים פטור פוטר נמי במחפה אבל רבי יוחנן קלסך והודה לך דמחפה משום זורע מיחייב לכולי עלמא דמדקאמר רבי יוחנן במחפה בכלאים לוקה ולא קאמר מקיים בכלאים לוקה ש"מ דעדיף ליה מחפה ממקיים דמחפה חורש חשיב ליה ומחייב לכולי עלמא וכי אמרת ליה לא משכחנן היפה אמרת ומאי לחו דקלסך הוה אימא טעמא דמתניתין משום מקיים דמקיים בכלאים לוקה לרבי עקיבא וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין ומחן דפטר במקיים פטר נמי במחפה: **מאי רבי עקיבא דתניא המנכש והמחפה.** ולא גרסינן דחנן דבריית היא ולא משנה: **המנכש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר לף המקיים.** כולה רבי עקיבא קאמר לה המנכש והמחפה בכלאים לוקה דמקיים הוא שר"ע כו' וכבי מנני ליה במועד קטן (ז:) ובנבן לפליגי עליה דרבי עקיבא סבירא להו משום מיהו לוקה דמחן דפטר במקיים פטר במחפה. והמנכש עוקר עשבים דעים כדי שיגדלו התמרים יותר לוקה דחשיב חורש בכלאים: **כהמחך לף תרביע בלאים שדך לף תזרע בלאים.** ומשעינן ליה הכי בלאים שדך לף דעקיבן ליה מפסטיה לדרשא (ו) דהוה מני למיכתב בהמתך בלאים לף תרביע ומדכתב בלאים בשדה שמע מינה להכי הוה לחתך: **ולילקי נמי משום זורע.** דהא נמנו וגמרו דחמחפה זורע הוא כדחמרן: **ואין חילוק מלאכות ביום טוב.** אם עשה שתים ושלש מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה אים בה (ב) שתים אינו חייב אלא אחת שתים ש"מ (שבת דף ע.) הבערה לאחן יצחק סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביו"ט דביו"ט לף יצחק הבערה ום"ד נמי הבערה הוי לחו יצחק ופפקא ליה חילוק מלאכות מועשה אחת מהנה הוי מילי לחיכוני דחית בהן חיוב חטאת בגון מלאכות דשבת דזדונן כרת ושגגתן חטאת דבהחיא פרשה דועשה אחת מהנה קמיירי בחטאת אבל יו"ט דחיוב מלאכות הוא ואין זדונו כרת אין בו חילוק מלאכות: **לוקה משום מבשל.** גיד ביום טוב ומשום מבשל בשר בחלב קבבר יש בגידין בטומן בטעם. מלחמא לף תבשל בחיבי (ו) אחד בלחיכה ואחד בלביטול בשחיטת חולין (דף קטו.): **משום**

(ו) פסחים מז., ב) [ע"ל אמר רב ביבי אמר רב אסי לא פירשה ולובשה ממש אלא אפי' וכו' כך הגיהמה בילקוט וכן מ' תוס' שבועות יח. ד"ה לו אין וכו'], ג) ע"ל ליה, ד) [יבמות נב: ד"ה לו אין], ה) [יבמות נב:], ו) ע"ז סו. ע"ש מ"ק ב: ע"ש [תוספ' כלאים פ"ו], ז) סם [ע"ב], ח) [קובה נד. ד"ה], ט) [ע' תוס' ב"מ יח: ד"ה לו אין], י) [יבמות נב:], יא) [פסחים מח.], יב) כמו זאת בהגה וכן פי' ב"י בהגהות (ביטין דף מה.) גבי עדע תמהה כמו ואת כו'. ב"ב ע"ב, יג) [קובה נד. ד"ה והתניא. יד) פסחים מז: ע"ש ביצה יב: ע"ש, טו) [דבריה כב], טז) [דבריה כב], יז) [דבריה כב], יח) [דבריה כב], יט) [ויקרא רבה], כ) [ף: ד"ה], כא) [ע"ל כיוצא בו שבת], כב) [ויקרא רבה], כג) [ב"מ נב. ד"ה], כד) [שבועות יח. ד"ה], כה) [ע"ל אמר רב ביבי אמר רב אסי לא פירשה ולובשה ממש אלא אפי' וכו' כך הגיהמה בילקוט וכן מ' תוס' שבועות יח. ד"ה לו אין וכו'], ג) ע"ל ליה, ד) [יבמות נב: ב"מ יח:], ה) ע' תוס' ב"מ יח: ד"ה לו אין], ו) [יבמות נב:], ז) ע"ז סו. ע"ש מ"ק ב: ע"ש [תוספ' כלאים פ"ו], ח) סם [ע"ב], ט) [קובה נד. ד"ה], י) [ע' תוס' ב"מ יח: ד"ה לו אין], יא) [יבמות נב:], יב) כמו זאת בהגה וכן פי' ב"י בהגהות (ביטין דף מה.) גבי עדע תמהה כמו ואת כו'. ב"ב ע"ב, יג) [קובה נד. ד"ה והתניא. יד) פסחים מז: ע"ש ביצה יב: ע"ש, טו) [דבריה כב], טז) [דבריה כב], יז) [דבריה כב], יח) [דבריה כב], יט) [ויקרא רבה], כ) [ף: ד"ה], כא) [ע"ל כיוצא בו שבת], כב) [ויקרא רבה], כג) [ב"מ נב. ד"ה], כד) [שבועות יח. ד"ה], כה) [ע"ל אמר רב ביבי אמר רב אסי לא פירשה ולובשה ממש אלא אפי' וכו' כך הגיהמה בילקוט וכן מ' תוס' שבועות יח. ד"ה לו אין וכו'],

מוסף רש"י

החורש בשור וחמור. משום לף מחרים וגו', ובהן מוקדשין. עוכר על השור שהוא קדשי מזבח משום לף תעבוד בבכור שורך, ועל וכל הקדשים בבכורו, ועל הממור שהוא קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד בתעלה, דתמרן בפרק כל שעה (לג.) הזיד בתעלה בהורה ונמור טעה בטעה מבהומה, הרי בלבה לאין מלוקין, ולא חציב בלא מלוקין (פסחים מז:). **ובשביעית.** דעובר משום שדך לף תזרע, ומורם מולבה דשורש, בגון מורם לבקוח את הזיעיבה (שם מז:). **ובכלאים בכרם.** דבהדי דקא מרבע מחפה בכלאים בלוקה, הרי מחפה. **ויום טוב.** הרי שבת, ושבח לף תגע משום דלאו בעינן לאוהרה אלא דבר שיש בו הנאה ממנו ולא בלבה ר"י פירוש הקונטרס דפירש דממור לקי מלאו דהזיד בתעלה דבגמ' קאמר מידי דחייבי בשבח לייחיב בשבלה דמתני' מיירי בבכור לייחיב בשבלה לכך מפרש ר"י דעל הממור אינו לוקה ויכול להיות שהוא מולין (ו) וכן מוקדשין בשור ומחור לאו דוקא דליכא מוקדשין בלא בשור וליכא בלא ג' לאין בשור ומחור בלי בכלי הכרס ליכא ג' מלקות דמיירי שהיה שורש בכרס חטה ושעורה ומרגן ומפה חותם במריסה דקא עבד תרתי מבא דזרע בלאי זרעים וועד דזרע בלאי בכרס ג':

בלא

הס"ד ואח"כ מ"ה הוה אוקימנא מתניתין למיקיבתא. כ"ב עיין בע"ז דף ס"ד ריש ע"ש לף פירש קך: (כ) ד"ה ואין חילוק וכו' שים בה שתי לאוין אינו חייב: (ל) תום' ד"ה ואפי' לף אבה בלא כדי להפטיר וללבוש חייב וכו' כדי השתחוואה הין הוא למחייב בלא. כ"ב במוכח וכו' ס"ה שור וכו' אסור בהנאה לחינו וכו' לפיהיה להחם להחם כיון דניהו וכו' כדי השתחוואה בלא נדאה לחינו דקאי אהוא מולין ולאו דוקא קאמר ואן מוקדשים תרוייהו השור וההחמור בליכא מוקדשים בלא בשור וליכא ג' לאין כ"ל ואינם בלא בשבת.

תורה אור השלם

1. אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ
בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ
כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע
כִּלְאַיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם
שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ:
ויקרא יט יט

גליון הש"ס

גמ' אר"י נאי בחבורה וכו'. כעין זה ירמות דף כב ע"ב: **שם** וילילקי נמי משום זורע. קשה לי דבלקמ"ה קשה לילקי נמי בחורש משום מחמר אחר בהמתו ואף שם אינה בהמתו מ"מ לחכי"ן מחמר אחר בהמה דעלמא חייב. ולכלהורה מוכח מזה דלבניחת בהמתו ודממחר אינו ביו"ט כמ"ש הרמ"ח פי' רמ"ו פ"ג ותפשר שאני הכי דמן המג"א שם ס"ק י"ב בלשונו הקלר ועי' מכות פ"ג: **שם** ולוקה משום שבשל. עי' קהלדין דף קג ע"ב תוס' ד"ה ע"ב: **שם** ולוקה משום מבשל. עי' קהלדין דף ד ע"ב ד"ה לבך משרש ר"י. ועי' טורי אבן ר"ה דף ד ע"ב ד"ה לקוקין:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' אמר ר' ביבי אמר ר' יוסי לא פוקמ' ולוקמ' ממש אלא אפילו מכנים: (ב) שם תנא קמני אחת. ג"כ עי' תוס' פ"ק דקדושין דף נו ע"ב ד"ה והא מרבעה וכתוס' דיבמות דף ג' ד"ה למעוטי: (ג) שם אמר ליה רבה יש חילוק: (ד) שם עדע תהא. ג"כ כמו זאת תהא בלומר זו היא סברת נכונה בלא קא מבעי ליה בילקי משום זורע ביו"ט ואינו מייב ג' אלא משום דקחמיב מוכח מלאכות ביו"ט כשעשאן בשת אחת: (ה) שם גיד הנשה בחלב וכו': (ו) ר"ש ד"ה וכן מוקדשין וכו' ובכור שור וכו' ופטר חמור קאמר וקעבר בהן וכו' ושור וחמור דקתני וכו' דשור ושה קאמר. ג"כ פי' ואינה ב' משום שור וג' משום שה: (ז) ד"ה כהמתך וכו' דהוה מני למיכתב. ג"כ עיין בע"ז דף ס"ד ריש ע"ש לף פירש קך: (ב) ד"ה ואין חילוק וכו' שים בה שתי לאוין אינו חייב: (ל) תום' ד"ה ואפי' לף אבה בלא כדי להפטיר וללבוש חייב וכו' כדי השתחוואה הין הוא למחייב בלא. כ"ב במוכח וכו' ס"ה שור וכו' אסור בהנאה לחינו וכו' לפיהיה להחם להחם כיון דניהו וכו' כדי השתחוואה הין הוא למחייב בלא נדאה לחינו דקאי אהוא מולין ולאו דוקא קאמר ואן מוקדשים תרוייהו השור וההחמור בליכא מוקדשים בלא בשור וליכא ג' לאין כ"ל ואינם בלא בשבת.

משום הבערה. לפי' הוה ליה מבעיר ומכירו מבעל הוו תרוייהו חייבין דמבעיר ומבעל חבות מלאכות מלמה מיחייב משום יו"ט שחים הבערה וביטול: **ה"ג** ומה מיתת (ג) מהבערה לא ליחייב להא מיחייב ליה משום מבעל: **גיד הנשה של נבילה.** לעולם לף מהום ליה מלכל: **שלש על בישולו.** ביטול בשר בחלב וביטול שלא לעורך יו"ט והבערה שלא לעורך ושחים על אכילתו מלילה גיד ומלילה בשר בחלב. ומה ליחת למפקת הבערה ומעיילת מלילה נבילה הוי ליסור ג' על מלילתו: **ואזהרת עלי הקדש מכסה.** ומשריחה מעריפן בחת לא תעשון כן לה' אלהיכם: **הממר בבגע הנרעת.** ומתרינן בהמוכת מדבר והממר בקונן בהרתו הכתוב מדבר והממר הוא לא תעשה: **וליקי נמי.** כגון שהיו כלי מחריסה מעלי מחיכה: **קונן לילנות עוכות.** בהליכתו: **מי קא מיילח עליה.** הא הוה ליה בשבע שלא יבטל המלוה ונפקא לן מלהרע לו להיטיב בשבועות (לף לה.) למין זו שבועה: **מינו דמיילח עליה שבועה כו'.** היינו ליסור כולל. ולימור מוסיף כגון שבחתיכה עלמה נוסף ליסור כגון לילו נוסף על היו"ט ליסור ע"י שבועה זו וה"ל מוסיף דומיא דחבת חים ונעשית חמותו למוסיף הוא למעיקרא קיימא ליה בחבת והבת קיימא ליה (ו) בבקילה ג"כ חלב דנותר מעיקרא קאי עליה ליסור חלב והבת חמותו לימוסף עליה ליסור נותר. וליסור כולל היינו שלין ליסור נוסף על החתיכה שלא כולל לחרים בליסורין כגון שבחת לחת חמותו למינו למיחסר בכולהו לחוותא ליחסר נמי בחמותו לחוס לחת חת חסה לי נמי כגון חמותו ונעשית לחת לים למיגו לכילה כולי עלמא בליסור לחת לים (ח) כללה נמי לגיליה לחייבו בחיים: **בגויר שמשון.** ע"י מלאך קיבל נזירות עליו להכוה לין לו בחלה לנזור שלמלה הוא: **נזיר שמשון בר טמויי למיים הוא.** כלום לסור הוא להיטמא למיים מלה שמקבל נזירתו ע"י מלאך הא מלרין בחמ' נזיר (לף ד:) שמשון הותר ליטמא למיים ובני לחפוקי מהאי קרא(ו) ויך מלה וחמשים (ז)וגו' ופריך ליה לימא דשמיהו גוסמין חלא גמרת. ולים למפרכי נזיר שמשון נזיר מן הבטן וקשיא לן הניח נמי בחלה לימיה שהיה חבין יכול ליטמא עליו ולפילו מת חבין בחלה מיהא הוה הניח שעתא: **המרבים שור פסולי המוקדשין.** שנפדה לפילו על מיגו לוקה שהרי גוף חמר (ג) ועשאו הכתוב שני גופין דתורת חולין ותורת קדשים ים עליו תורת חולין שמותר בחכילה מחון לפתח להל מועד כלילו לף הוקדש מעולם ותורת קדשים שחסור בגיזה ועבודה כלחמרינן בספרי (לוה יב טו) בכל חות נפשך חזבח וחכלת בשר (דברים יב) במה הכתוב מדבר לם בבשר חלוה הרי כבר לחמור כי ירחיב ה' חלילך לת גבולך וגו' כי חלוה נפשך וגו' לם בחכילת קדשים הרי כבר לחמור כי לם בחקום וגו' לם חעלה וגו' לח לין הכתוב מדבר חלח בפסולי המוקדשין שנפדו חזבח ולח גיזה לחסור בגיזה ועבודה בשר ולח חלב ותכלת ולכך לחסור להרגיעו לפי' עם חינו חשוב כלילים שחרבינו חולין על קדשים או קדשים על חולין וכן בחמניא לפילו חמניא עם חינו ולפילו חנכיו קדשים כלילים זה בזה ודבר חימה הוא: **מתני' שנאמר במספר ארבעים.** שהוא סחוך לארבעים בין כתפיו (ח)אין אומדין אותו אלא במכות ראויות להשתלש אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת ואמדו

אלא הבא במאי עסקינן שבישלו בעצי הקדש. ומה תאמר לילקי משום הזיד בשעילה בשוגגה וי"ל דלא חשיב אלא לגופו בחיתנהו בפחות משום פרוטה:

מתקיף לה רב **אושעיא** ולימחשוב **נמי משום זורע בנחל איתן.** קשה להשמת (ד) פריך טוכפ ט)(ונפריך דלא) מפני מידי ולריך לומר (ב) דע"כ לחמת חנת ושייר ולעיל קחמר חלא חני חנת שמונה ולח לחמרת חנת ושייר ולומר הר"ם ° דלא דמי לעיל דקחני שמונה ומני י"ע בחד ולח לימת לחיכת חו מלקות משום י"ע היה לו למנותן בשחים חבל הכא יכול להיות דלא מיירי חנת למימחב כל הני גווני דזורע בנחל לימן ומוכח לח השם: **אמר** ליה כגון דאמר שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט. וקשה דלחכתי לימת בלחו והן כדפרין פ"ג דשבועות (לף כה. ושם) גבי שלא חוכל בגילה ושמונה דפריך מי לימת בלחו והן ולומי י"ל דמשכחת לה בהן כגון שעבר תימום לנית בה מיובא מן העורה מהבערה לא איחייב ליה משום בשולו אפיק (ח) מחייב דהא איחייב ליה משום הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה והתני ר' חייא לוקה שחים על אכילתו ושלש על בשולו ואי איתא שלש על אכילתו הוא חייב אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה ואזהרתיה מהכא [1]ולא ידבק בידך וגו' א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ולילקי נמי משום [2]לא תביא תועבה אל ביתך אלא הכא במאי עסקינן כגון שבישלו בעצי הקדש ואזהרתיה מהכא [3]ואשריהם תשרפון באש [4]לא תעשון כן לה' אלהיכם: סימן שנבא"ש: מתקיף לה רב הושעיא וליחשוב נמי [5]הזורע בנחל איתן ואזהרתיה מהכא [6]אשר לא יעבד בו ולא יזרע מתקיף לה רב חנניא וליחשוב נמי [7]המוחק את השם בהליכתו [8]ואזהרתיה מהכא [9]ואבדתם את שמם וגו' (ו)לא תעשון כן לה' אלהיכם מתקיף לה ר' אבהו וליחשוב נמי [10]הקוצץ את בהרתו ואזהרתיה מהכא [11]השמר בנגע הצרעת מתקיף לה אביי וליחשוב נמי [12]המזיח החושן מעל האפוד [13]והמסיר בדי ארון ואזהרתיה מהכא [14](ו)לא יסורו [15]ולא יזח החושן מתקיף לה רב אשי וליחשוב נמי [16]החורש בעצי אשירה ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך מאומה וגו' מתקיף לה רבינא וליחשוב נמי [17]הקוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מהכא [18]כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות א"ל רבי זעירא לרבי מני וליחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביום טוב החם לא קא חלה שבועה מושבע ועומד מהר סיני הוא א"ל כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט דמגו דחלה עליה שבועה בחול חלה עליה נמי ביו"ט [19]מידי דאיתיה בשאילה לא קתני ולא [20]והרי הקדש בבכור והרי נזיר בנזיר שמשון נזיר שמשון בר איטמויי למתים הוא אלא האי תנא איסור כולל לית ליה אמר רבי הושעיא [21]המרבים שור פסולי המוקדשים לוקה שנים אמר רבי יצחק [22]המנהיג בשור פסולי המוקדשים לוקה שהרי גוף אחד הוא ועשאו הכתוב כשני גופים: **מתני'** [23]כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת **שנא'** [24]במספר ארבעים מנין [25]שהוא סמוך לארבעים ר' יהודה אומר ארבעים שלימות הוא לוקה והיכן הוא לוקה את היתירה בין כתפיו [26]אין אומדין אותו אלא במכות ראויות להשתלש אמדוהו לקבל ארבעים ולוקה מקצת

תורה אור השלם

1. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג יח
2. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: דברים ז כו
3. וּנְתַצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא: דברים יב ג
4. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיי אֱלֹהֵיכֶם: דברים יב ד
5. וְהוֹרִדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרַע וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל: דברים כא ד
6. הַשָּׁמֵר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: דברים כד ח
7. בְּטֶבַע הָאָרֶן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֵרוּ מִמֶּנּוּ: שמות כה טו
8. וּירִכְסוּ אֶת הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָו אֶל טַבַּעַת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיוֹת עַל חֹשֶׁב הָאֵפוֹד וְלֹא יִזּוֹחַ הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד: שמות כח כח
9. כִּי תְצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט
10. וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: דברים כה ב-ג

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מינו דהיללא וכו' כלילה נמי לחיידה. (לעיל [לחיכה]) כע"ל. חוס' ר"י מ"ת מי' ק"כ: חוס' ד"ה מתקיף וכו' ולא דמי. כעין זה ניל לף לח ע"ב חוס' ד"ה ולקי:

הגהות הב"ח

(א) נמ' חשום הבערה לף ליחייב דהא: (ב) רש"י ד"ה ה"ג ושם חיתת. ר"ב כלומר לע"ג להבערה לף ליחייב הואיל לחד ליה לגרכי דבגרם בספרים וכ"כ חלו ערוכין הוא דגרסינן ליה וע"ש בלף חז ע"ב: (ג) ד"ה המרבים וכו' גוף חמר הוא ועשאו: (ד) חוס' ד"ה מתקיף וכו' להשמת דפרק טוכפ נפרוך. ר"ב כלומר ס"ב קשה מלי לף משני וכו' ע"ל דחלמוחא לף ממיך חעשיתו דחנת ושייר כו': (ה) בא"ד ונריך לומר ע"ב וכו' ולעיל קחמר א"ל חני חנת שמונה וכו' ללא דמי דלעיל קחני שמונה ומני י"ע. ר"ב ול"ע בס"ם חסוס' רס"ק ביכמות לף ג ופ"ק דקדושין לף טו: (ו) ד"ה שהרי גוף ס' הוא ועשאו וכו' כגילפתו. ר"ב כלומר כפי שיעתו דעעמ דפסולי המוקדשין הם שני גופין דממקמו קדשים ומקדמו חולין כמו שפי' בחולין לף קטי ע"ב: (ז) בא"ד ניחל דהדור לך' יחתך:

מוסף רש"י

משום הבערה. שלא לנרוך, להבערה מלאכה לעלמה ביטול מלאכה לעלמו (פסחים מז:). **גיד הנשה של נבילה.** לוקה על חלילתו משום נבילה (שם). **שתים על אכילתו.** חוכל גיד וחוכל בשר בחלב, ושלש על בשולו. משום הבערה ד"ו"ט ומשום ביטול ד"ו"ט ומשום מבעל בשר בחלב לפולי בחול (שם). **דאיתיה בשאילה.** לחכם להתיר האיסור (שבועות כד:). **והרי הקדש.** שנפ ע"י נדר וכל נדרים ים להם שחלה (שם). ראויות להשתלש. כגון י"ח חו כ"ף חו כ"ד, שהיו מכין חותו שחי ידיות מחחריו וחחת מלפניו ומקבל ילפינן לה (בבריחות יא.).

קז א מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה ט סמג עשין עח:
קח ב ג מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ט:
קט ד מיי' פ"י מהלכות טומחת מרעת הל"ת סמג לחוין שפ:
קי ה מיי' פ"ט מהלכות כלי המקדש הל"י:
קיא ו מיי' שם פ"ב הלכה יג:
קיב ז מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הלכה ב:
קיג ח מיי' פ"ו מהלכות מלכים הלכה ח:
קיד ט י מיי' פ"ע מהל' כלאים הל"ח:
קטו כ מיי' פ"ז מהלכות סנהדרין הלכה ו סמג לחוין קלח:
קטז ל מיי' שם הל"ב:

ואמדו שאין יכול לקבל פטור. לכאין דנמצוה נבית דין ולקה קנת שגי ליה בהכי אבל לא לקה אלא אחד ואמדו שאין יכול לקבל כולם לא מיפטר דאין לגרוע המומד אלא לוקה אחד זמן. והכי נמי אם אמדוהו לשמונה עשר ומשלקה חזרו ואמדו שיכול עדיין לקבל מרבעים פטור משום דלקה אבל לא לקה דשאין להוסיף על אומד דשמון: **גמ' כמה טפשאי שאר לינצי.** כמה שוטים הללו רוב בני אדם: **ורמינהו אמדוהו לקבל מרבעים וחזרו (ג) ואמדו שאין יכול פוטרין אותו.** תע"ג אלא לקה אלא אחד אמדוהו לשמונה עשרה וחזרו

אין מוסמין. אין מגעירין בה שלא תאמר מי לפטרי בו: **אם המועדום.** תורו של מועד: **הג המלוס בשמור.** מפרש בגיטין (דף יח.) אם ברשעו ובשביעי הרי כבר נאמר הא לא בא להזהיר שלא על תורו של מועד שתסור בעשיית מלאכה: **אל תשא יד עם רשע להיות עד חמס** [ב] היינו מעיד עדות שקר: **לשקפא.** כמו מיבק לשיק [ג]: **בממפר.** שמי לשעיות מאחריו: **אפילו יפירי כח ואפילו חסירי מדע.** לאין להקפיד בכך: **מי אמרת בשלמא דאפילו חסירי מדע.** יכולין להעמיד בהן היינו לאיצטרוך כו' למזרז: **מכה מוטעם.** כגון שהמדוהו לפחות מכה בפיקדון אחד: **אין לי אלא מכה רבה כו'.** ריש"א דבריית הכי איתא בפיקדון [ד] אין לי אלא בזמן שהמוסיפין על מנין מרבעים על כל אומד ואומד שהמדוהו בית דין מנין מ"ל [ב] לא יוסיף מכל מקום מכה רבה אין לי אלא מכה רבה כו' אין לי דחייב על לא יוסיף אלא בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד מכות מועטות אפילו שתי מכות או אחת מנין לאסור להוסיף מ"ל לא יוסיף [ג] לא יוסיף להכותו על אלה על מנין האומד: **שכוח מכה רבה.** שיעלה להכותו [ה] בעל כורחו. כן נראה לרבי ובלשון אחר קיבל רבי: **ס"נ** ת"ר אחד החים ואחד האשה בריעי ואין ממיס דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר החים בריעי והאשה ממיס וחכמים אומרים אחד החים ואחד האשה אין בריעי אין ממיס רבי יהודה אומר אחד החים ואחד האשה בריעי ואין ממיס לעולם רבי יהודה אומר משום רבי מאי

כג: אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

עין משפט נר מצוה

קלה א מיי׳ פ״ח מהל׳ סנהדרין הל׳ ג סמג לאוין סה טוש״ע ח״מ סי׳ תכ״ה ס״ג:

תורה אור השלם

1. ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יי׳: ויקרא יח ה
2. רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר: דברים יב כג
3. יי׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: ישעיהו מב כא
4. קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה בכתבם וכזמנם בכל שנה ושנה: אסתר ט כז
5. והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יי׳ עמכם ויאמרו לו יברכך יי׳: רות ב ד
6. ויקרא אליו מלאך יי׳ ויאמר אליו יי׳ עמך גבור החיל: שופטים ו יב
7. הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר יי׳ צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די: מלאכי ג י
8. ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיך לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה: בראשית לח כו
9. הנני ענו בי נגד יי׳ ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומיד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב לכם:
10. ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה: שמואל א יב ג
11. ויאמר אליהם עד יי׳ בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד: שמואל א יב ה
12. ויען המלך ויאמר תנו לה את היולד החי והמת לא תמיתוהו (כי) היא אמו: מלכים א ג כז
13. ישראל נושע בייי תשועת עולמים לא תבושו ולא תכלמו עד עולמי עד: ישעיהו מה יז
14. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: דברים לג ד

לעזי רש״י

פרוביי״ר. לאמת.

והבאת מעשר. פירש הקונט׳ שקנם עזרא ללוים ותיקן שיביאוהו לכהנים כמו התרומה וכמדומה מלשונו שעוד פירש פירוש אחר שיפרשו מכל פירות לוים כמו שמתיקן מזוניהו וכלכמיכ וכפרון הדבר: נחמוייה

[1]אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הא כל [2]היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ר״ש בר רבי אומר הרי הוא אומר [3]רק חזק לבלתי אכול (את) הדם כי הדם הוא הנפש וגו׳ ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכר [4]גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורותיו דורותיו עד סוף כל הדורות ר׳ חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב״ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר [3]ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: **גמ׳** [5]א״ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על רבי חנניה בן גמליאל אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב תנינן [7]אין [8]בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בהכרת ואם איתא אידי ואידי בידי אדם הוא רב נחמן [9](בר יצחק) אומר הא מני רבי יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא [10]רבי יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו ולא במלקות רב אשי אמר אפילו תימא רבנן זה עיקר זדונו בידי אדם וזה עיקר זדונו בידי שמים אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכה כר׳ חנניה בן גמליאל אמר רב יוסף מאן סליק לעילא ואתא ואמר אמר ליה אבי אלא הא דאמר רבי יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב״ד של מטה והסכימו ב״ד של מעלה על ידם מאן סליק לעילא ואתא ואמר קראי קא דרשינן ה״נ קראי קא דרשינן גופא א״ר יהושע בן לוי שלשה דברים עשו ב״ד של מטה והסכימו ב״ד של מעלה על ידם [אלו הן] מקרא מגילה ושאילת שלום [בשם] והבאת מעשר מקרא מגילה דכתיב [4]קימו וקבלו היהודים [6]קיימו למעלה מה שקבלו למטה ושאילת שלום (ו) דכתיב [5]והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם ואומר [6]ה׳ עמך גבור החיל [7]מאי ואומר וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה ומשמיא לא אסכימו על ידו ת״ש ואומר ה׳ עמך גבור החיל הבאת מעשר דכתיב [7]הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה׳ צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די [8]מאי עד בלי די [9]אמר רמי בר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די א״ר אלעזר בג׳ מקומות הופיע רוח הקודש בבית דינו של שמואל הרמתי ובבית דינו של שלמה בבית דינו של שם דכתיב [8]ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני [9]מנא ידע דלמא כי היכי דאזל איהו לגבה אזל נמי אינש אחרינא [לגבה] יצאת בת קול ואמרה ממני יצאו בבושים: בבית דינו של שמואל דכתיב [9]הנני ענו בי נגד ה׳ ונגד משיחו את שור מי לקחתי [10]ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו [11]ויאמר עד ה׳ ועד משיחו כי לא מצאתם בידי מאומה ויאמר עד ויאמר ויאמרו מיבעי ליה יצאת בת קול ואמרה אני עד בדבר זה בבית דינו של שלמה דכתיב [12]ויען המלך ויאמר תנו לה את הילד החי והמת לא תמיתוהו (כי) היא אמו מנא ידע דלמא איערומא מיערמא יצאת בת קול ואמרה היא אמו אמר רבא ממאי דלמא יהודה כיון דחשיב ירחי ויומי ואיתרמי דחזינן מחזקינן דלא חזינן לא מחזקינן שמואל נמי בולהו ישראל קרי להו בלשון יחידי דכתיב [13]ישראל נושע בה׳ שלמה נמי מדהא קא מרחמתא והא לא קא מרחמתא אלא גמרא: דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם אמר רב המנונא מאי קרא [14]תורה צוה לנו משה מורשה תורה לגימטריא שית

מסורת הש״ס

מצר יעשה לופס כאדם ומי כתס. וסמיך ליה מים מים אל כל אשר בצרו דמשמע מי שעשה מוקומי מני נותן מיים לו ומלו הן מוקומי מים מים וגו׳ הא למדת כל היוצא ושינו עובר כו׳: **נוכות אם ישראל.** כדי שיהו מקבלין שכר כמה שמוצעין עצמן מן העבירות לפיכך הרבה להן שלא היה צריך לנוות כמה מצות וכמה מוהרות על שקניס ונבלות שאין לך אדם שאינו קן בהן שלא יקבלו שכר על שפורטין מהן: **גמ׳ תניא.** במסכת מגילה אין בין שבת כו׳: **כהכרת.** [6] לשון הכרת תכרת (במדבר טו) ושינו **אם דבר: הא.** מתני׳ דמגילה רבי יצחק היא ולהכי קתמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם אבל מתן דסבירא ליה למלקות אינה בחייבי כריתות מודי ליה רבי חנניה דנפטרו מידי כריתתן דזקא ממיתה וכרת בידי אדם הוא לא דמי דזה עיקר זדונו בידי אדם. עיקר עונש של שבת בידי אדם דקתי בפקילה ועיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים דתע״ג לחינא מיוד מלקות בחייבי כריתות הוא אינו עיקר המיוד דכרת תמור ממלקות ואי מזיד גלא מתראה הוא הוי בכרת ונמצא מיוד המתור בידי שמים ואין בתר עיקר המיוד אזלינן ובן עיקר. מורי. ואית דפרכי עיקר זדונו מתלתא בר כרת הוא ואילו לא נקי נכרת ולא נהירא להא תרוייהו בהדדי מיתנהו ניהו לרבנן דתמרי מלקות בחייבי כריתות אינה אלא **מקרא מגילה.** דחיידין על מקרא מגילה: **ושאילת שלום בשם.** דמותר לשאול בשלום מביהו בשם כגון יהיה ה׳ עליך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. מרבי. ל״ל שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום מביהו בשם ואנו נמי כי אילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב״ה דכתיב (שופטים ו) ויקרא לו ה׳ שלום (שם ה׳): **והבאת מעשר.** דתמרינן ביצמות (דף פו:) לעזרא הסופר קנסינהו ללוים לפי שלא עלו עמו ולוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה׳ והיו הכהנים והלוים שוים במעשר דאמרן בעזרא (נחמיה י) והיה הכהן בן אהרן עם הלוים ס) במעשר הלוים וגם חזקיהו עשה כמו כן הכין לשכות להביא כל המעשרות בהן כדי שלא יקנאו הלוים שהיו עכו״ס כדכתיב בדברי הימים (ב לא) ויאמר חזקיהו להכין לשכות בבית ה׳ ויכינו ויביאו את התרומה ס) ואת המעשר וגם הוא תיקן להעלות לירושלים מעשר ירק ומעשר מילן דכתיב (שם) וכפרון הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו׳ ומפרש בנדרים (דף נה.) מאי וכפרון הא כל הני דאורייתא ניהו ומאי מעשר ירק ומעשר מילן וכתיב בתרי עשרי דקאמר להו נביא ליגרמו את כל המעשר אל בית האוצר [וגו׳] ובחנוני נא בזאת וגו׳ אלמא דסכסיס: **ואומר ה׳ עמך גבור החיל.** מדקאמר ליה מלאך לגדעון שאילת שלום בשם אלמא דסכסיס: **הופיע.** נגלה והוכיח בשעת הצורך כלע״ז פרוביי״ר כך שמעתי. ל״ג הופיע נשמעה בקול גדול. בגימוקי רבני: **בניס דינו של שם.** לא היה שם מי בשותפי שעה שהרי את אלא בית דין של מטה מבניו ותלמידיו וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל: **ממאי יצאו כבושים.** דבריס נעלמים הללו מאחי יצאו שלפי שיהודה היה מלך והיה זכאי לשלח ממנה מלכים ס) ממון שהיתה נוטה בצית חמיה יצאתה גזילה זו מלפני שיצא זרע משניהם כך קיבל רבי מעיקרא. ליגמ׳ מחבירתה מאחי היתה שיצאו ממנה שני בניס הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לשלח ממנה: **בניס דינו של שמואל.** לעולם ישראל אומרו עד (ב) דהא דכתיב ויאמר בני ישראל מיקרו יחיד: **רמ״ח מלוס עשה.** דכל מצר ומצר יומר לו עשה מלוה: **שס״ה [מלוות] לא תעשה.** שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור: **מפי מעה**

סיית

ס) מנא ידע. שממנו היה מעוכרת, שמא לף מחבים כאן עליה (סוטה י:). יצאת בת קול ואמרה. ויאמר בת קול אמרה, ממני יצאו בבושים. דבריס עלומים שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים, ואי אפשר לשלח שלא מיהודה דכתיב (בראשית מט) גור אריה יהודה. כנוסים, דברי קהלת, גזירת המלך, כמו בהדי כבשי דקודשא בריך הוא לא תמה לך, (ברכות י.) גבי מזקיה (סוטה י:).

ב) [קדושין לט:], ג) [מגילה יא:], ד) שם, ה) [שם ליתא], ו) [ע״ז יג: וש״נ], ז) מגילה יז, ח) ברכות נה. [ולקמן קג.], ט) [תענית ט. וכך: ע״ש] שבת לג: וש״נ, י) ר״ח אמר רב, כ) [סיכה ד:], ל) [ל״ל ויאמר אליהם עד ה׳ בבם ועד משיחו היום הזה], מ) [ל״ל בעצרן], נ) [בס״ג: שהיו עוכרים ע״ז], ס) [ל״ל והמעשר], ע) מלאכי ג, ה) [מגילה יז:],

גליון הש״ס

רש״י ד״ה בהכרת. לשון הכרית. עי׳ תוי״ט פרק ו מסנה ג למלה:

הגהות הב״ח

(ו) גמ׳ ושאילת שלוס בשם לכתיב: (ב) רש״י ד״ה בית דינו וכו׳ עד והא דכתיב:

מוסף רש״י

אמרי בי רב תנינן. למלקין (מגילה יז:). זדונו בידי אדם. ים כה מיתה כ״ל (שס). ואם איתא. דנפטרו, אידי ואידי בידי אדם הוא. לף ניוס הכפורים יש מלקות על לאו שבו וכ״ל פיטרין אותו מכרת (שס). רב נחמן אומר. לעולם אין מלקין עליו מכיריו והא דקתני לאין זדונו בידי אדם, הא מני ר׳ יצחק היא. לעולם לאין מלקין בלאו הניתן להשכרת כרת אפילו התרו בו למלקות וילף מעמא מהלי קדש (שס). חייבי כריתות בכלל היו. כל חייבי כריתות אל עריות היו בכלל ובכרתו הנפשות העוסות וגו׳, שכתוב בפרשת עריות, ולמה יצאת כרת באחותו. לכתיב בקדושים תהיו יתים כי יקח את אחותו וגו׳. לדונה בכרת ולא במלקות. אס תתרו בהן (שס). לכך אמר בכרת שלהן לומר שאין בהן עוסה אלא כרת בלבד (לעיל יג.) והיה מלמד על הכלל כולו, לומר ניוס הכפורים שיש מיביו כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן (כריתות ב.). **אפילו תימא רבנן.** דלמלקות אלא כרת, ואפילו הכי ליכא למילף מיניה אלמלקות על ר׳ חנניה, והכי קאמר מתניתין שבת עיקר חומר זדונו בידי אדם וחב עיקר חומר זדונו בהכרת, ומיהו אס התרו בו ולקה מיפטר (שס). **ושאילת שלום בשם.** נאמרו אל הקב״ה ולא אמרינן מלוה הוא ככתוב אל מקום נשבע כבוד הכרויות להוציא אס שמים עליו, ילמדו מבעז שאמר ה׳ עמכם, ומן המלאך שאמר לגדעון ה׳ עמך גבור החיל (ברכות נד:). **וכי תימא בועז הוא דעביד מדעתיה.** ולא גמרינן מיניה, תא שמע. דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון (שם סה:). **עד שיבלו.** פיירנן, דילמא״ט בלע״ז (תענית

מסורת הש"ס

שית מאה וחד סרי הוי [6]אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעונום (סימן דמשמ"ק ס"ק): בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב [1]מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הולך תמים זה אברהם דכתיב [2]התהלך לפני והיה תמים [3]פועל צדק כגון אבא חלקיהו [4]ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו דכתיב [5]אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע לא עשה לרעהו רעה [6][7]שלא ירד לאומנות חבירו וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו [8]נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו המלך שגירד עצמות אביו במטה של חבלים ואת [9]יראי ה' יכבד זה יהושפט מלך יהודה [10]שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו [11](אבי אבי) רבי רבי מרי מרי נשבע להרע ולא ימיר כר' יוחנן [12]דא"ר יוחנן אהא בתענית עד שאבא לביתי כספו לא נתן בנשך [13]אפילו ברבית עובד כוכבים ושוחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל בר' יוסי כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם [14]כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר מאן דעביד להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חדא מיניהו ימוט [15]אמרו ליה מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפילו בחדא מיניהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא [16]אל תטמאו בכל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מיניהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו בא ישעיהו והעמידן על שש דכתיב [17]הולך צדקות ודובר מישרים מואם בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד ואטם אזנו משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע הולך צדקות זה אברהם אבינו דכתיב [18]כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' ודובר מישרים [19]זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים מואם בבצע מעשקות [20]כגון ר' ישמעאל בן אלישע נוער כפיו מתמוך בשוחד כגון [21]ר' ישמעאל בר' יוסי אוטם אזנו משמוע דמים [22] דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק כגון [23]ר"א ברבי שמעון ועוצם עיניו מראות ברע כדרבי חייא בר אבא [24]דאמר ר' חייא בר אבא [25]זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה וכתיב [26]הוא מרומים ישכון [וגו'] בא מיכה והעמידן על שלש [27]דכתיב [28]הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם (ה') אלהיך עשות משפט זה הדין אהבת חסד זה גמילות חסדים והצנע לכת זה הוצאת המת והכנסת כלה [29]והלא דברים קל וחומר ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה חזר ישעיהו והעמידן על שתים שנאמר [30]כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר [31]כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא דרשוני בכל התורה כולה אלא בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר [32]וצדיק באמונתו יחיה אמר ר' יוסי בר חנינא ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל באו ארבעה נביאים וביטלום משה אמר [33]וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב בא עמוס וביטלה [שנאמר] [34]חדל נא מי יקום יעקב וגו' וכתיב [35]ניחם ה' על זאת [וגו'] משה אמר [36]ובגוים ההם לא תרגיע בא ירמיה [37]ואמר [38]הלוך להרגיעו ישראל משה אמר [39]פוקר און אבות על בנים בא יחזקאל וביטלה [40]הנפש החוטאת היא תמות משה אמר [41]ואבדתם בגוים בא ישעיהו [42]ואמר [43]והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רב מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגוים מתקיף לה רב פפא [44]דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב [45]תעיתי כשה אובד בקש עבדך אלא מסיפא [דקרא] [46]ואכלה אתכם ארץ אויביכם מתקיף לה מר זוטרא [47]דלמא כאכילת קישואין ודילועין וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי [48]מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו [49]כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש

הלוך להרגיעו ישראל: ירמיהו לא א 17. נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים: שמות לד ז 18. הן כל הנפשות לי החנה כנפש האב וכנפש הבן לי החנה הנפש החוטאת היא תמות: יחזקאל יח ד 19. ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: ויקרא כו לח 20. והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האבדים בארץ ואשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו ליי בהר הקדש בירושלם: ישעיהו כז יג 21. תעיתי כשה אבד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: תהלים קיט קעו

שית מאה וחד סרי. והיינו דכתיב [1]מורה צוה לנו משה וגו' מפי הגבורה הרי שית מאה ותלתי: **מפי הגבורה שמעונום.** דכתיב [2]מחת דבר תלהיש וגו' [3]שמענו במכתלתא: **והעמידן על אחת עשרה.** שנאמרה היו יכולים לקבל עול מצות הרבה מכל דורות המתרוצים לא היו לדיקים כל כך ומה נעמו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה וגו' דוד והעמידן כו' כדי שיזכו מס יקיימו י"ח מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו: **רב ספרא.** בשלמות דרב אחא [4](שלמלת לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור וכא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש בשכור זה שלא היה רוצה ליתן בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנו לך: **(קף) לא רגל על לשונו [כו'].** לא רצה לשקר אמתלא אמר לו מוטי ימושני [אבי] שלא אמרו הכריחוהו ועל פי הדבור דכתיב [5]עלי קללתך בני ומתרגמינן עלי אתמר בנבואה [שלא ייתון לוטיות עלך בני]: **והרפה לא נשא על קרובו.** לא שכל מרפה קרובו: **נבזה בעיניו נמאס.** הנמאס להקב"ה נבזה הוא בעיניו של אדם זה מזקיהו שנבזה היה בעיניו אביו שנמאס בעבודת כוכבים: **שגירדו במטה של חבלים.** גמרא היא [6] ולא קרא: **(וקורא לו רבי רבי): ואפילו לעובד כוכבים.** כדי שלא ימשוך וידות להלוות לישראל בריבית: **שוחד על נקי לא לקח.** אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח: **כגון ר' ישמעאל ברבי יוסי.** שהיה מריקו מביא לו משלו [קודם זמנו] ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיין [7]: **כנגע משעקות.** שלא רצה ליטול לעצמו רשאית הגז שהניח לו אדם אחד שבא לדון לפניו [8]ע"ג דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע משום דדמי לליו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו: **לוטש עינו משמוע דמים.** לזנו [9]תמוהה ומתוהה נדבר זה שלא ישמע כה דבר גנאי ושותק והיינו דמיס לשון שמיקה: **כגון רבי אלעזר ברבי שמעון.** דהשוכר את הפועלים [10]ס"מ דף פד:) לנפק ריחשא מלולייה ואימחי לימחיה בחלמא ואמר לה הא דשמעית בזילותא דלורבא מרננן ולא מחאי כדמצעי לי אלמא בזמיין הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה: **זו הולמת ממש והכפפת הכלה.** דכתיב [11]כהו לכם עוד לנכת על בית אבל מלכת וגו' [12]: **כף יפעיה בן אמוץ.** כל שעה דורות של מטה היו ממעטין: **חדל נא.** אותה נרכה שאמר משה ויכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי יכון ישראל בטח כשיהיו לדיקים כעין יעקב: **מי יקום יעקב.** מי יוכל להיות תמיד כיעקב כי קטן הוא קטנים הם הטובים שיהיו לדיקים כיעקב:

מכאן ואילך מפירוש רבינו גרשום

הלוך להרגיעו ישראל. שיהא להם ממוחה בגלותן: **כשופר גדול וגו'.** ובמו שתוכידים בארן שתלמד שלא יהו אלוהים בין העובדי כוכבים: **כאבידה המתבקשת.** ונמלמת לאחר זמן: **כאכילת קשואין ודלועין.** שאוכלים מקלתם ומקלתם אין אוכלין: **מפלטיה.** בית של רומי: **ומה לעובדי כוכבים כך.** שמשתחוים לעצמות כוכבים שלהם יובנים בהשקט ושליה ישראל שעומדין לפניו על אחת כמה וכמה שילשם להם שכר טוב: **קרעו בגדיהם.** דהיו ליעבד הכי: **והלא מוריה במקדש ראשון היה.** ככתוב בספר מלכים ט): **וכריה.** מנביאים לאחרונים היה שהיה בתקדם שני: **שלא הכאוב נכותאו של זכריה כנכותאו של מוריה.** כלומר שפוערות שניהן אותיות שאחר ירושלים לעייס תהיה והר הבית לבמות יער [13]בתקיים כמו כן עתיד להתקיים דבכי ניתומים של זכריה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה:

הדרן עלך אלו הן הלוקין
ומליקא לה מסכת מכות

מסורת הש"ס

ו) [כוריות ח:], ב) [תענית כג.], ג) ב"ב פח., ד) [סנהדרין פח.], ה) סם מו., ו) [כתובות קג:], ז) [נע"י ל"ג], ח) [תענית יב.], ט) סנהדרין פח., י) כ"מ א"ל ר"ע אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה ובבולהו אין כו', כ) [כתובות קג:], ל) [ב"מ פד:], מ) כ"ב נז:, נ) [סוכה מט:], ס) [ג"ז שם], ע) [נע"י ובשלה], פ) [נע"י ואיתימא רב אשי], צ) כ"מ מפטילוס, ק) [סם"ג: גרוס], ר) [דברים לג], ש) [מלכים שם] ת) [ל"ל שמעתין], א) [דרשב"י יתרו כ] ב) [פרקא ויתן], ג) [ברכות לג] ד) [סנהדרין נו.], ה) [כתובות קג:], ו) ס"י תמוהה, ז) [קהלת יז] ח) [מכאן שייך לע"ב], ט) [נ טו] י) [מיכה ג]

גליון הש"ס

גמ' שלא ירד לאומנות חבירו. עיין ב"ב דף כ ע"ב וסנהדרין דף פט ע"ש: שם אפי' ברבית עובד כוכבים. כדאיתא בכתו מציעא דף ע ע"ב: שם דלמא כאבידה המתבקשת. סנהדרין דף קט ע"ב:

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ואמר מפמוע דמים כגון ר"א בר' שמעון דלא שמע בזילותא דלורבא מרבנן:

מוסף רש"י

במטה של חבלים. לכך נזיון, מפני שהיה מגיע רשע ויזיזנו לעיני כל כדי שיתייסרו התחתים, ולכבוד עלמו לא חש, ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש, דנעשית בעמך כמיב, בעובד מעשה עמך. נמה בעיניו, הוא עלמו נתנוה ומתחת בפני עלמו, אלא חש לכבודו במקום קדוש הסם (סנהדרין מז:). **אהא בתענית עד שאבא לביתי.** פעמים שהיה לומר להם בתענית כו' (תענית יב:). שאינו מסתכל. כשהוא הולך על שפת הנהר (רשב"ם ב"ב נז:). **הוצאת המת והכנסת כלה.** דכתיב הכו לכם, טוב ללכת אל בית מאבל מלכת אל בית משתה (קהלת ז) לף אם כדין הוא, לפעמיד (ל"ל לפפוד) במתה נאה ולשמוח במתה נאה ולא להטריח קלוח רבים בעלמו, ר"ל אם כדין לפוכו להוליאת מת עני אל יהא להכנסת כלה עשיר בגנעא, ולא ליתח קמי מתן לדע דעבדי כן, וכן מפרש בשמלקוחת דרך אחתי (סוכה מט:). **דברים שדרכן לעשותן בצנעא.** כגון לדקה ניתנת בסתר שאין כדרך לרוחיע לשום אדם, אם אתן כן בחת וכלה לפי שאתרים מתעכבין כאן ויודעין היציאה משל מי (שם).

א [ומיי' פ"ה מהל' דעות הלכה יג]:

קלו ב מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ה:

ג [ומיי' פ"ה מהל' מוכר הל"ב טוש"ע יו"ד סי' קנט סעיף ג]:

ד מיי' פ"ו מהל' דעות הל"ח טוש"ע חו"מ סי' מכ סעיף (טו):

קלו ה מיי' פכ"ח מהל' מלכים הלכה כא ממג לאוין קכו טוש"ע חו"מ סי' כא סעיף ג:

תורה אור השלם

1. (א) מזמור לדוד יי מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך: (ב) הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו: (ג) לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרבו: (ד) נבזה בעיניו נמאס ואת יראי יי יכבד נשבע להרע ולא ימר: (ה) כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם:
2. ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא יי אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: בראשית יז א
3. אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה: בראשית כז יב
4. אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם: ויקרא יח כד
5. הלך צדקות ודבר מישרים מאס בבצע מעשקות נער כפיו מהתמך בשחד אטם אזנו משמע דמים ועצם עיניו מראות ברע: ישעיהו לג טו
6. כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יי לעשות צדקה ומשפט למען הביא יי על אברהם את אשר דבר עליו: בראשית יח יט
7. הוא מרומים ישכן מצדות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים:
8. הגיד לך אדם מה טוב ומה יי דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך: מיכה ו ח
9. כה אמר יי שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות:
10. כי כה אמר יי לבית ישראל דרשוני וחיו: עמוס ה ד
11. הנה עפלה לא ישרה נפשו בו וצדיק באמונתו יחיה:

הבקוק ב ד

12. וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל: דברים לג כח
13. ואמר אדני יי חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא: עמוס ז ה
14. נחם יי על זאת לא תהיה אמר יי: עמוס ז ג
15. ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן יי לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש:

דברים כח סה

16. כה אמר יי מצא חן במדבר עם שרידי חרב

תורה אור

1. וּבְנִסְעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחָנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: במדבר א נא
2. וְאֶעִידָה לִי עֵדִים נֶאֱמָנִים אֶת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת זְכַרְיָהוּ בֶּן יְבֶרֶכְיָהוּ: ישעיהו ח ב
3. לָכֵן בְּגַלְלְכֶם צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַם עִיִּין תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר: מיכה ג יב
4. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: זכריה ח ד

מסורת הש"ס

באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש. וקשה להש כנ"ל
הסמקת לח מלינו פסוק זה מנבואתו של אוריה כי
אם מנבואתו של מיכה המורשתי ויש לומר דסמיך להש לסיפא
דספר ירמיה (לח) שמתנא ירמיה על פורענות ומתקבלו
הכהנים והנביאים להרגו מפני שהיה מדבר פורענות ואמרו להם
השרים אין אנו מסכימין שהרי מיכה היכר מפורענות ולא נהרג
וגם אוריה וגו' משמע שדבר אוריה כמו מיכה ומה פורענות דבר
מיכה הוא קרא זה והוי כמו שדבר אוריה אבל קשה מנלן דאותה
נבואה לכתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים (ו) קודם גלות ויי"ל דממה שהוא אומר בפסוק שני
למעט היא בעולם (ו) קודם גלות ויי"ל דממה שהוא אומר בפסוק שני
(פסחים דף סח.) ניחא דקאמר עתידים ס"(מתיס שיחיו) דכתיב עוד ישבו
זקנים וזקנות ברחובות וילכו על משענותם ועל מליעט שהחיה
המת כמיב משענתו וגמרינן משענת דהאי קרא ממשענת דמליעט
מה להלן המיה המת אף כאן מחייה המתים וי"ל ע"כ האי נבואה
לעתיד לבא שהרי עבר בית ראשון ובית שני שלא היתה מחייה
המתים ומיהת הכל והשם יזכנו לראות מקיים אמן:

באש ולא נבכה אמר להן לכך אני [ו]מצחק ומה [ז]לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה שוב פעם אחת היו עולין לירושלים ביון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע [ח]מצחק אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתוב בו [1]והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק דכתיב [2]ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה באוריה כתיב [3]לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'] בזכריה כתיב [4]עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלשון הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו [ז]:

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

הַדְרָן עָלָךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וְהַדְרָךְ עָלָן. דַּעְתָּן עָלָךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וַדַּעְתָּךְ עָלָן. לֹא נִתְנַשֵּׁי מִינָּךְ מַסֶּכֶת מַכּוֹת וְלֹא תִתְנַשֵּׁי מִינָּן
לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:
יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רַמֵּי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחְאִי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רְכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא
אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפְיוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאוֹיְבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן
לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשָּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים.
אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי כְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לִסְיֵם מַסֶּכֶת מַכּוֹת כֵּן תַּעְזְרֵנִי לְהַתְחִיל וּלְסַיֵּם מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וְלִסְיָמָם
לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וְזוּכוּת כָּל הַהַתָּנָאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלְּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ
בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְהָקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשִׂמְאֹלָהּ
עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחָיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסְקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קִרְתָּא דִּירוּשְׁלֶם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוָּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאָתְבָא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיִמְלִיךְ
קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וְיקָרֵיהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ). בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא
וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא
וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא,
וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל כָּל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי
בְּאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי
וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל,
וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

*)[פי' הגון על זה ממש"נ כפ' המיים שמיגר מתי הגמון מהר"ל מפרשג נפ' זכיות מ"ש פ"ג **)[נסיומא ופוף משומ סרמ"ש ז"ל וכן נסוף יש"ש נפ"ק כמוב רמזים על הוכרת שמות הללו]:

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה נתוריה וכו' נשולא הזה קודם גלולה וכו' דקאמר התם עתידין וכו' נרחובות ירושלים ולכו':

ו) [גילקוט פיתע משחק וכ"ה בע"י], ז) [מדרש כ:], ח) [ע"ז משחק, ד) [בע"י הגי' ה' יגחמנו אמן], ט) [ל"ל לעתיקים שימיו מתים]

ספר

פסקי הרא"ש

לרבינו אשר ז"ל

פלפולא חריפתא

אשר חיבר איש חמודות. מדובר בו נכבדות.

הלא הוא אב בית דין וראש הישיבה דק"ק פראג והוא בעל

תוספות יום טוב

שמו נודע בישראל וביהודה

הגאון הגדול מוהר"ר **יום טוב הנקרא ליפמאן** נר"ו

בן האלוף המרומם כהר"ר נתן זלה"ה

בן נודע בשערים שמו האלוף

מוהר"ר **משה וואלערשטיין לוי העלר** זלה"ה.

חתן הישיש המרומם כמוהר"ר **משה אהרן אשכנז** זצ"ל

ונוספו עליהם

ספר תפארת שמואל הגהות הב"ח והגהות הגר"א ז"ל

נוסח השער מדפו"י

א [דף ב ע"א] **כיצד** העדים נעשים זוממין מעידין אנו על שם פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה לין לומרים יעשה זה בן גרושה ובן חלוצה ממתינו חלף קופצ את המרבעים מעידין אנו את שם פלוני שמיד גלות אין אומרים יגלה זה ממתינו חלף לוקה את המרבעים: **גמ'** [דף ב ע"ב] אמר עולא [ב] רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מניין לכאיש והלדיקו את הלדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע משום דהלדיקו את הלדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. חלף עדים שהרשיעו את הלדיק ואמו עדים אחריני והלדיקו את הלדיק דמעיקרא ושוינהו להני רשעים והיה אם בן הכות הרשע. ותיפוק ליה משום לפ תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו [ג] א) וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו: מ"ר הרבעה דברים נאמרו בעדים זוממין. אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה. ואין גולין לערי מקלט. ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי. ר' עקיבא אומר אף אין משלמין ע"פ עצמן ע"ט ר"ש קסבר עדים זוממין קנסא הוא וקנסא אין משלמין ע"פ עצמם:

מתני' [דף ג ע"א] מעידין אנו את שם פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובה והלא אין היום ומחר קופו ליתן לה כתובה מומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו אם נתפתתה או נתגרשה ואם מתה ירשנה בעלה: **גמ'** כיצד אמין רב חסדא אמר בעדים זוממין בשעת מתן כתובה אמר רב פפא בשעת בעילה ובכתובה. פרש"י בעבור כי יש זכות קפק לאיש ולאשה בכתובתה זו. היה מצפה שמא ימות או יגרשנה ומגבה כולה. והוא מצפה שמא ממות בחייו וירשנה [ג] ואם בזו למכור לאחרים הוא זכות קפיקו והיא זכות קפיקה שלו נמכר ביותר משלה [ד] לפי שהוא חוכל פירות תמיד מקרקע המיוחד לכתובתה ועוד שהוא מוחזק ועומד והיא מיחסרא גוביינא ופבר רב חסדא שאמין בכמה היה יכול למכור זכות קפיקו וקפוק זה שלמו לו כי בזו להפסידו חושו קפוק כי מיבוהו לפרוע כתובתה מיד ורב נתן בר חושעיא סבר שילמו לו כל כתובתה חוץ ממה שהיתה יכולה היא למכור טובת הנאה שלה אם מתשלמן או מתגרש זה יבנו וכל השאר ישלמו. ורב פפא אמר בשעה וכתובתה סבר כרב נתן ובא להוסיף [ה] דלוקח כתובתה ישלמו ולא זכות שיש לו בנכסי מלוג שלה שהוא חוכל פירות בחייה ואם מתה ירשנה שבאו להפסידו שיכולין לומר לא ידענו שהיה לה נכסי מלוג. וילפה דגם תוספת כתובה ונכסי צאן ברזל אין משלמין לפי שלא ידעו בהם. [וקשה לי] [ו] דאין זכות לבעל במכירת כתובתה [ז] אם לא במכירת נכסי צאן ברזל שלה [ח] שהיה לו ליורשה אם תמות בחייו ואותו זכות ירושה יכול למכור. ופ"ל דרב חסדא סבר דמשלמין זכות שהיה לו בנכסי מלוג ובנכסי צאן ברזל מ"מ ליפוע דמתני' דקתני ולא נתן לה כתובתה חוששים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו משמע דבתשלום כתובה מיירי הלכך ס"ל לפרש המשנה כפשוטה על דרך בגא המסובה לה חוששים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו חלף זוז אין ליתנם מכאן ועד שלשים יום אין ליתנם [ט] מכאן ועד שנים עשר חדש הכא נמי אמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שהיתה בידו עד זמן שתתחלמן או תתגרש או שמא לא ילכתך לפורעה לעולם כי שמא תמות בחייו וירשנה [י] אין נכסי מלוג אין נכסי צאן ברזל ותוספת כתובה כל מה שבאו להפסידו. ובעי עלה בילד אמין בשלמין נגא דפיפא השומא ידוע אין שלשים יום ואין שנים עשר חדש מכל שומא זו היכך ישומו זמן מיתה וגירושין וקאמר רב חסדא דשמין בעבל אם הוא ילד או זקן או בריא או חלש דזה נותן הלוקח עיניו. וכן לענין גירושין [יא] אם הוא קפדן (בממונו או ווחרן) שאם תקניטנו ישרשנה או שכלן וחם לממונו ולא ישרשנה. ורב נתן שבר דבשאה נותן הלוקח עיניו אם היא ילדנית בעבר דבר מיתה מצוי בה. וגם אם היא קנתרנית אין הבעל יכול לגורשה. ורב פפא שבר כרב נתן דשמין בשאה ונותן הלוקח עיניו ומה שפירש רש"י שלא בעבל אינו נראה שהרי כתובתה אינה עדיית או זיבורית דמה נותן להיינו מתניתין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה מרובה או מועטת אין זה נכון להיינו דלא פירש רש"י אם כתובתה של זו היתה כבכתובתה של זו

היינו לפי גדולה וקוטנה והלכתא כרב פפא:

ב מתני' מעידין אנו בשים פלוני שמייב לחבירו חלף זוז ליתנם לו מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים והוזמו אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו חלף זוז אין ליתנם מכאן ועד עשר שנים יום אין ליתנם מכאן ועד שלשים יום:

ג גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו

[דף ג ע"ב] ואע"ג דהשתא לא קיימא ליה לא יגוש אמי ליבי לא יגוש. איכא לאמרי אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משמטתו אע"ג דאמי לידי לא יגוש השתא אמר רב חסדא מיהת לא קיימא ליה לא יגוש. ריב"ל פוסק בכל מקום הלכה כלשון הלשון רשמוך שכך היו שונים רוב התכמים אבל יש שאומר בלשון זה וכן כתב רבינו שליהו חזקן בחזרות זמן עשר כי יובלות בחלי ימיו יעזבנו. [ו] ור"ת פוסק כלשון אחרון וכן [כ] ולא במשפט בחלי ימיו יעזבנו והבית רואים מהחוש לפרק מי שמת (דף קמה.) ה' דברים נאמרו בשמיטין נוגעין בע"ד ואין שביעית משמטתה כיון דהשתא לא קיימא ליה לא יגוש אע"פ דלכי מטי זימניה אמי ליבי לא יגוש. ולאו דוקא היא כולי האי דאפי השתא נמי לעולם לא יגוש לידי פירעון דכמה דברים מעכבין לפרוע כדאיתא התם. ועוד הבית רואים מהחוש דפ' כל הגט (דף ל.) המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרים עליהם מפרים בחזקת שהן קיימין ואין שביעית משמטתו מ"ט [ל] דלא קיימא ליה לא יגוש [מ] ואע"ג דלחתא לכלל לא יגוש לחתר בו יגוש להכהן ולא יכול לחזור בו. וגם זו יש לדחות [נ] דשמא לא יבא לידי לא יגוש להכהן ולא יכול לחזור בו ולבעל המקח ומיהו נראה דהלכה כלישנא בתרא דפשטא דמתניתין משמע לישנא קמא ומיהו לישנא קמא אלא דרבא דמי ליה [ס] ועוד [ע] דשביעית בזמן הזה דרבנן ולזלין לקולא. וכן כתב הרמב"ם והרמב"ן ז"ל. אמר רב יהודה אמר שמואל המלוה את חבירו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית אין שביעית משמטת. ע"מ שאין שביעית משמטת שביעית משמטת [פ] ופלוגתא דרב ושמואל נתוארה בחומש פרק השכר את הפועלים (סי' יז):

ד תניא המלוה את חבירו סתם אין רשאי לתובעו פחות מלי יום אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה. ר"ת ז"ל היה אומר דה"ה דסתם שאלה שלשים יום והביא ראייה מהא דתניא (סוטין דף קי:) טלית שאולה עד שלשים יום פטורה מן הציצית שלמע סתם שאלה לי' יום מכאן ואילך מיחזי כדידיה וקריעא ביה כסומך. ולאו ראיה היא לענין זה שלא יוכל לתובעו בתוך שלשים יום שלא אורתא דמילתא היא שאין דרך להשאיל יותר משלשים יום ומפני מראית העין חייב מיהו כל שימת דעתי מיניה מצע ליה וראיה מהא דתמרינן בפ' שבת פרק השואל (דף קמה.) השאילני לי אתי למכתב הלויני אתי למכתב ופרש"י הלויני משמע לזמן מרובה דקי"ל בפ' מכות סתם הלואה לי' יום ה) ובפ' מצא המשאיל חלוק להבירו לילך להביא [פ] אין רשאי ו) למתעצו עד שילכו ימי החבל ובגיל עד שילכו ימי הרגל ובמשתה עד שילכו ימי המשתה משמע הא בפחות מפני קודם שילכו ימי הרגל והמשתה נוטלו:

ה מתני' [דף ד ע"א] מעידין אנו בשים פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ומצלו זוממין לוקין ומשלמין שלא הסב המעיקן לידי מכות מביאין לידי תשלומין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים כל המשלם לוקה אינו לוקה: **גמ'** מאי טעמא דרבנן כדי שלא יעמוד במספר כתיב משום רשעה תחת תחת מחייבו ואי תחת מחייבו משום שחי רשעיות: **מתני'** [דף ה ע"א] משלשין בממון ואין משלשין בנפשות. כיצד העידוהו שחייב לחבירו מאתים זוז ומצלו זוממין משלשין ביניהם. העידוהו שחייב מלקות ארבעים ומצלו זוממין כל אחד ואחד לוקה ארבעים:

ו אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו בעצמן. כיצד אמרו מעידים אנו בשים פלוני שהרג את הנפש אמרו להם היאך אתם מעידין והרי הנהרג הזה או ההורג הזה היה עמנו במקום פלוני בחותו היום אין אלו זוממין אבל אם אמרו היאך אתם מעידין שהרי אתם עמנו הייתם בחותו יום במקום פלוני הרי אלו זוממין וההרגין על פיהם: **גמ'** מה"מ אמר רבא לאמר קרא והנה עד שקר העד שקר ענה בחתו עד שתעקר גופה של עדות:

ז אמר רבא בחו אנו שנים ואמרו במזרח בירה הרג פלוני את הנפש ובחו אנו שנים ואמרו

[א] רמז לעדים זוממין שלוקין כו'. תע"ג חלא נ"מ התידנא לא נמנעו הכי"ק ודבינו להעתיקו הואיל ומפרשינן בה מתניתין: [ב] וכל לאו שניתן כו'. כ"כ הכי"ק ואיתא הכא בפרקין חלא בריש פרק הלוקין ותמיהני דלע"ג דאיכא למימר דאידי נקטיה ולא ד"מ התידנא הא קשיא דאמאי אידי אינך דאיתו לוקין ולא תנא להו אידי דהא אינא נמי בפרק מרבע מיתום דף סג דעל לאו שבכללות אין לוקין: [ג] ואם באו למכור כו'. ותע"ג לבעל מכירת הבעל הוי דשלב"ל ובפ"ק דמציעא דף ט"ז לא אתמר דמוכר חלא מה שהיתה מחבא היום ופירשוה מרוחלמי כשתבעו גופה ס"ל דהכא שאני שהוא מוחזק ועומד בכל ועי"ל דהכא לאו לענין דיני דמכירה מיירינן דאם הבעל אינו רוצה אע"ב במכירתו שיכול לחזור בו אבל אין קיימין בעומד בדבורו ואינו מוחר בו והכי אשיימינן וע"ג ס"ל שעושין שאר חיוב שהעמוד המכירה כמו בגדר ושבועה או קנסות ותיובין ועיין בפרק מי שהיה נשוי בני דזבנה לכתובה דלמיא בעובדא הגלה: [ד] לפי שהוא חוכל פירות תמיד מקרקע המיוחד לכתובתה וגם בחוש, כתוב בן ולא הכניתי מאי עדיפא מכאן בחא דמשום כך יתן הלוקח בזכות ספיקו יותר מאילו היה לוקח זכות ספקה דבשלמא דמחוסר גוביינא ניחא ודאי דעדיף לוקח שיקח דבר שא"צ גוביינא משיקח דבר שיצטרך לגוביינא אבל מכילת הפירות שאינו קונה הלוקח כלום כי אם לבשמתות ואז אין כאן אכילת פירות אלא הנוף של הקרקע קונה אזו היא זכות הבעל שהקנה לו אבל אכילת פירות שבחי חשאו אינו מוכר כלל ובפרש"י הנדפס בספר הכי"ק ליתא אלא מחוסר אחוזה והיא מתוקנת גוביינא: [ה] דאין זכות לבעל במכירת כתובה דבשלמא התם שיש לה שטר כתובה יש לה זכות למכור השטר ואי נמי במקום שאין כתובה הכי יכולה למכור מוכה אבל הבעל שהוא החייב אין מכירה שייך בה הא לה נמי אינא אמרת אלא מאי דפיני בינו מאי דעיין למיחב לעטריה ליה אלא לשלם התם דאפילו אסדי אלא לאחר זימנין ואבללה אהאי אינא נמי דלמא לא ליחי לידי תשלומין כלל ואי אתית לאכי אייני כאך מתניתין דלקמן והוא ניהו מאי דמסיק דבינו וכתב הלכך כ"ל לפרש כו': [ו] אם לא במכירת נצ"ב שלה. חלא מהרתי נקט ה"ה נכסי מלוג נמי וכדכתב בסמיך בדרב חסדא ה"ג במכירת נכסי מלוג וג"ש מכירה לבעל ס' השולח סי' ל"ט. (נלין) ב) ג"כ ג"ל דזוקא השולח על כתובתה. (מהרש"ג) ג) וכ"כ ג"ל ועד עשר שנים. (מהרש"ג) ד) עי' מהרי"ט מ"ב חלק יו"ד סי' מ' וחלק ג' סי' נ"ט, כתבנו דבריו בגליון הרמ"ם פ' השולח סי' ל"ט. (כ' מהרש"ל) ה) ועם לחתות פ' אלו נאמרין דף כ"ו וכשיעת לפיהו פחות מלי יום, אבל כשהשאילו ופירש לו שהיה השאילו אלא ליום אחד ה"מ שכיון שהלך ליום לצית הפעל ה"מ אבל אם אמר לו ג"כ אפי לפחות כשהשאילו לפחות מהני אפי השאילו אחר לחותו יום מחזיר לו מלוגי יע"ש ודו"ק. ושוב מצאתי בפמ"ג מגיהב דף כ"ב לתמרי' כתם דמיבי בהרמ"ם ז"ל, וכן מפקחי התחרוניים ז"ל ועיקר ודו"ק. (משי חיים) ו) [בטוש"ע י"ד סימן ם"מ סעיף ל"ב אחת ליטול ממנו עד ובי וכן בטור ח"מ סי' ם"ח ובסמ"ע ס"ק שם סעיף ב' והיוצ דבריהם הללו כשם תוספ' דכ"מ פרק ח' ע"ם בחוסי' פרק הזוכר]: (נמי"ש) ז) נם"י לשמלו. (נלין)

במערב בירה עמנו הייתם מזיגת מי קיימי במערב בירה מנו מזו למזרח בירה אין אלו אלו זוממין ואם לאו הרי אלו זוממין פסיטא מהו דתימא ליתום ניהדורא בריה קמ"ל דלא מיפשיין. ותמר רבא נאו שניים ותמרו בשפרע דמך בשבא בסורא הרא פלוני את הנפש ובאו שנים ותמרו בפניהן דמך בשבא בהנדעא עמנו הייתם מזיגת מי מפערא לפניא מנו אתו מסורא לגבהדעא לן הוו זוממין ואי לא הוו זוממין פסיטא מהו דתימא ניתום לגמלא פרתא קמ"ל:

ח נאו מתרים והזימום נאו מתרים והזימום לפני מאה יהרגו כולם:

ט [דף ה ע"ב] ההיא מיתמא דמתיא סהדי ומשתקור מתיא סהדי ומשתקור אזלה לייתי סהדי מתריני אמר ליה לקיים הוחזקה זאת מ"ל ר"ש אם היה הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו והלכה כרבי אלעזר דאמרה רבי יוחנן אמרה:

י מתני' אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין על פיהם הלדוקים מומרים עד שיהרג הנדון שנאמר נפש בנפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו [ק] קיים ות"ל נפש בנפש הא אין נהרגין עד שיגמר הדין:

יא על פי שנים עדים או ע"פ ג' עדים אם מתקיימת העדות בשנים אומה פרט לך בג' אלא להקים שנים לשלשה מה שלשה מזימין את השנים אף שנים מזימין את השנים וכן מנין לשנים שזממו את השלשה ת"ל על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר ולא יקום דבר אחד נאמן לבטל את כל העדות וכן מנין לשנים שזממו את השלשה ת"ל על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר ולא יקום דבר אחד נאמן לבטל את כל העדות וכן מנין לשנים שזממו את השלשה ת"ל על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר ולא יקום דבר אחד נאמן לבטל את כל העדות ת"ל על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר אין פחות משנים ואין יותר על שלשה

רבי יוחנן אמר פסול ופייסיה ר' אלעזר ממתני' נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה [ד] דכי היכי דהתם עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה הכי נמי הכא. ופסק רב אלפס הלכתא כר' יוחנן ולא פליגינן דבורא ובירושלמי גרס במסכת גיטין כתב כל הנכסיו לאנדו ליתמר היו גיטו ולא כלום מתנתו מה ליתעביד לה. כגט הוה וערעורו בטל או כמתנתו הוה וערעורו קיים. פירוש דקי"ל הכותב כל נכסיו לאנדו יש בן מורין וגם קנה כל הנכסים והיינו דקתמר היו גיטו היו מתנתו מה ליתעביד לה כגט הוה וערעורו בטל פירוש אע"ג שכלול בשטר עצמו ונכסים לענין עצמו משמיע ליה כגט והערעור שמערערין על הגט בטל כמו גט אשה דתנן (גיטין דף כג:) האשה עצמה מביאה גיטה או למאי כי היכי דלהנכסים לא מהימן דבעי קיום לעצמו נמי לא מהימן והיינו כפלוגתא דאבי ורבא דפ"ק דגיטין בגמ' דילן (דף ח:) דלגרסי' התם ר"ל עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך וכנסי קנוין לך עצמו קנה נכסים לא קנה. עצמו קנה מידי דהוה מגט אשה דתנן האשה עצמה מביאה גיטה נכסים לא קנה לריך לקיומי כשאר שטרות דעלמא. מיבעיא להו כל נכסי קנוין לך מהו למר אמר מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו ולא פליגין דיבורא ורבא למר אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה ופליגין דבורא וקאמר עלה בירושלמי מתיב כהדא כתב כל נכסיו לבני בני אדם כאחת והיו העדים כשירין לזה ופסולין לזה ר"ח אילעי בשם רבי יוסי מיפלגון רבי יוחנן ור"ל ר"י אמר מאחר שפסולים לזה פסולים לזה ר"ל אמר פסולין לזה וכשרים לזה ר"ח אלעזר אמרי מסייע לרבי יוחנן וכו' ר' יעקב בר אחא אמר מיפלגון מבריה דר אמר יהוא אמר רבי אלעזר ואחד אמר לא יהוא אמר ר"ש. מאן דאמר יהוא אמר ר"ש נעשה כעדות אחת בשים אחד ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומ"ד לא יהוא אמר ר"ש נעשה [ה] כשתי עדיים כשרים לזה ופסולין לזה. ופסק ר"ח ז"ל להלכה כר' יוחנן דאע"ג דאיכא למ"ד לאו יהוא אמר ר"ש מיהו ק"ל לגבי דר"ל כר"י והא דתנן (פיאה פ"ג מ"ח) הכותב כל נכסיו לעבדו יש בן מורין [ו] דמשמע שקנה גם הנכסים היינו בשטר מקוים. ורבינו חפרים פסק כר"ל וכן נמצא בתשובה לרב האי גאון ז"ל בשטר לוקח שאחד מן העדים קרוב לאחד מן היורשין והשיב ידוע הוא דרשותן לגבי קרוב דיליה כשאלו ליתיה דמי ואין לקרוב ההוא שלו עד אחד שאל הרשותן מן לשון יש להם שני עדים לשטר והשאר שעמו ומן העיקר הזה הוה ליה למר רבא פלוגי בה על אשתו הוא ואחר מלטרפין להורגו ולא להורגה ואמר דשאני גופי דברי הכל פליגינן דבורא וכן משמע בגמ' דילן דקי"ל כרבא דאמר עלמו קנה נכסים לא קנה דפליגינן דבורא היינו כר"ל לפי הירושלמי דמדמי להו אהדדי. ורבי יואל הלוי ז"ל פסק להלכה כרבי יוחנן וכתב דרבא ליתיה ההוא דירושלמי דמדמי להו אהדדי ומודה לרבי יוחנן בכותב נכסיו לשני בני אדם כאחד שפסולין לזה פסולין לזה ונעמא משום דאתי ליתלופי בשטרות דעלמא שלא יאמרו קרוב כשר להעיד אבל בגט שחרור לא חיישינן לאיתלופי הואיל וצריך לומר בפני נכתב ובפ"ע וכה"ג אמר בריש גיטין ובפ"ב דגיטין:

טו [ז] **אמר** שמואל נמצאים עד שיראו כדרך הנמצאים ולא בעין שיראו כמכתוב בשפופרת: [ח]

הדרן עלך ביצד העדים

אלו הן הלוקין פרק שלישי

א אלו הן הלוקין וכו' [דף יז ע"א] הנוטל השם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלם וחכמים אומרים משלם ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בהן קום עשה אין לוקין עליו: [דף טו ע"ב] מני מתני קמייה דר' יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור [ט] ביטל עשה שבה חייב אמר ליה רבי יוחנן מני מלקמרת מם קיים פטור לא קיים חייב מי ביטל חייב לא ביטל פטור [י] מתני קיימו ולא קיימו כלומר מע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה ורש"י גורס מני בטלו ולא בטלו וכל הסוגיא מפורשת ומתיישבת לפי גירסתו והיא עיקר:

ב ג מתני' [דף ב ע"א] הקורא קריאה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב שרט שריטה אחת על המשה מתים או ממת שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת הרי אלו מתני נמי בהדיא [ג] קרח ממת קרחות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת משום אלו מיתני ליה קרח קריאה אחת על המשה מתים משום דשריטה מרבי ליה מלנפש וקריאה ליכא ריבויא. וחייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה פי' ר"ח מקום חגור הלחי לנדעים הוי פיאה וכן מצד אחר ומני גבולי הספה אחת מימין הספה ואחת משמאלו ושטולת הזקן מאחת הרי ממש ורש"י פירש מקום חגור הסנטר לעצם ואחת מימין הסנטר ואחת משמאל שטולת זקן נאמנע הרי שלש

ואיזהו הנדעין מכאן ומכאן הרי ממש וי"מ שעצם הלחי המחובר לנדעין הוא רחב ויש לו שתי פיאות הרי ד' פיאות במקום מנורן ואחת בשטולת הזקן ובפ"י (מ"ט) דנגעים תנן לישהו הזקן [ד] מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת וירא שמיס יצא ידי כולם ולא יעביר תער על כל זקנו ולא כאותן המגיחין מוט בכל שהוא על הפיאות כי לפעמים הינו מכוון כנגד הפיאות: רבי אלעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אין מייב אלא אחת ואינו מייב עד שיטלנו באחת. פיאות זקן אקי אבל לפיאות רחש לא בעינן תער וכן משמע בגמרא דקתמר ואיזהו קוף רחשו זה המשוה נדעיו לאחורי אזנו ופדאתו ולא פירש בו גילוח של השחתה כמו בזקן אלא בהשוחה כל דהו משמע דמייב וכן מוכח בנזיר פ' ג' מיניו (דף מא.) גבי גילוח מצורע דכתיב וגילח את כל שערו למה לי למכתב רחצו ומפרש דאתי עשה דגילוח מצורע ודמי לא תעשה דהקפת הרחש זקנו מה ת"ל לומר לך דעשה דמצורע דמי לא תעשה דהשחתת פאת זקן ולגופיה לא מילטריך דכבר שמעינן מרחצו דעשה דוחה לא תעשה אלא לשמועינן דגילוח מצורע בתער מדמילטריך קרא למימר דעשה דוחה לא תעשה דאי הוי במספרים יכול לקייש עשה דגילוח מצורע אלא דחייש אלאו כי השחתת הזקן דוקא בתער ומדאלא שמעינן לה מרחצו אלמא הקפת הרחש אפילו במספרים אסור ואפילו אי מצורע מגלח במספרים אינה דחייא לאו והא דתניא בתוספתא גבי פאת הרחש ואין מייב עד שיטלנו בתער [ה] במספרים כעין תער אלעזר אומר אפילו לקטו במלקט והרוטני מייב. ת"ר לא יקרחו קרחה ברחצם יכול אפילו קרח ד' וה' קרחות לא יהא מייב אלא אחת ת"ל קרחה לחייב על כל אחת ואחת ברחצם מה ת"ל לפי שנאמר לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת יכול לא יהא חייב אלא על בין העיניים בלבד מנין לרבות כל הרחש ת"ל ברחצם לרבות כל הרחש אין לי אלא כשהיא שריפה בהן הכתוב מגות יתירות יצרכל מנין נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה מה להלן חייב על הרחש כאן בין העיניים וחייב על כל קרחה וקרחה אף כאן וכו' ומה כאן על מת אף להלן על מת: [דף ב ע"ב] וכמה שיעור קרחה רב הונא אמר כדי שירחה מרחצו רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כגרים כמנהגי כמה שיעור קרחה כגרים אחרים אומרים כדי שירחה מרחצו אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלמי מנהגי מד אמר כגרים ומד אמר כדי שירחה מרחצו ומד אמר שתי שערות: תניא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים וכן הלכה ורב אלפס ז"ל לא הביא שלא בשבת אלא דברי רב הונא ורבי יוחנן ונראה שפוסק הלכה כרבי יוחנן שהיה גדול מרב הונא ועוד שאמר דבריו משום תנא [א] מיהו נראה כיון דפליגי בה תנאי חזלינן לחומרא וגם סמכינן לפסק בריייתא שלא הוזכר בה מחלוקת: תניא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתים כרבי אלעזר אומר אחת חייב ומודים חכמים לר"ש במלקט לבנות ממוך שחורות שאפילו אחת חייב ודבר זה אפילו בחול לפור משום לא יגלח גבר שמלת אשה: המקיף פאת ראשו. ת"ר ראשו קוף ראשו. ואיזהו קוף ראשו זה המשוה נדעיו לאחורי אזנו ופדאתו: תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הגילוח לוקה ומוקמה (רב חסדא) [רב חסד] במתניא דה"ל כעושה מעשה ותניא בתוספתא (פ"ג) אחד המשחית ואחד הגשחת לוקה ומאן דמקיף ליה לקטן חייב דגרסינן בנזיר (דף נז:) לימתר המקיף את הקטן רב הונא אמר חייב [ז] (רב חסד בר אחבה אמר פטור) אמר ליה רב חסד לרב אחבה בר אחבה נך דידך מאן מקיף להו אמר ליה מוצה ת"ל מוצה תקבריהו לבנה כולהו שני דרב חסד אית להו דתקייס זרע לרב הונא מוצה [ח] והלכה כרב הונא דקיימא לן כידושין (דף לה:) אשה שהקיפה או שהוקפה פטורה דכתיב בה תקיפו פאת ראשכם וגו' כל שיכנו בהשחתת פיאות זקן ליתנהו בהקפת פיאות רחש ותניא נמי (שם דף כט.) כל מצות לא תעשה אין שהזמן גרמא אין שלא הזמן גרמא אחד מנשים ואחד נשים חייבין חוץ מבל תקיף ובל תשחית [ז] ובל תטמא למתים:

ד (נזיר דף נח:) **אמר** רב מיקל אדם כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה ר' שמעון אומר אינו לוקה אמר רב בשאר מבריס אבל בית השחי ובית הערוה לא ואמר מבריס מי שרי והתניא העבירת שער אינה אלא מדברי תורה אלא מדברי סופרים כי תניא ההיא בתער כי קאמר רב במספריים והא רב נמי בתער קאמר מאי תער כעין תער [מ] אלמא שאר מבריס [ט] שרי במספריים בית השחי ובית הערוה לפילו במספריס אסור: הוה [י] לתמחייך נגדל קמייה דרבי חמי ליגלי בית השחי דידיה חזייה ר' אמי דלא הוה מגלח אמר להו שבקיה דין מן מבריא הוא. בעא מיניה רב מר' חייא מהו לחוך פירוש לחוך בידו כדי להסיר השיער ת"ל לאסור ונגדו מאי ת"ל מותר אימא דאמרי הכי בעא מיניה בתפלה ונגדו מאי ת"ל לאסור ולית הלכתא כוותיה: המשחית פאת זקנו ת"ר פאת זקן

סוף הזקן ואיזהו סוף הזקן שטולת הזקן:

ה השורט שריטה אחת ת"ר ושרט יכול שרט על גופו שלפלה ועל ספיניתו שטבעה בים ת"ל לנפש חיה חייב חלא על המת בלבד: [דף בא ע"א] אמר שמואל המשרט

פלפולא חריפתא

[ד] **דכי היכי דהתם עדות שבטלה מקצתה בולי'**. להרמב"ד מפרש טעמא דנמצא לאחד קרוב או פסול עדותן שפסול גם לשני הוה משום דכי היכי דמכלים הוה טעמא משום שפיהיכם בשטר אחד דאיכא והעבד ופ"ה דלא לחייב להמ' ולפטור להשי ג"כ ליכא סייעתא כלל דלמא דוקא נמצא אחד קרוב או פסול עדותן אבל אם נמצאו שנים פסולים לגמרי אפילו להשי ג"כ מודה דלא מגלן לאחד דפסול גם לשני ואין לומר דהיינו פלוגתא דירושלמי דלקמן דאחד אמר לא יהוא דהא קתמר טעמא דעשה כשתי עדים כו' וכ"ש לא לריך לטעמא דעשה כו' אלא דליכא למימר שנמצא אחד קרוב כו' לנמצא קרוב לא' כו': [ה] ה"ג כשתי עדים: [ו] **דמשמע שקנה כו'** דמכוון שיצא בן מורין ודאי דקנה גם הנכסים דאל"כ היאך קנה עלמו: [ז] **אמר שמואל במנאפ"ו כו'** גם הרי"ף המיתו ואולי דנפקא מינה לחידוש לענין להוציא ממנו שיטו הגון ורבי לא כתבו דסתם להא דכתב מגלין רבו עמו וכו' ע"כ זולת מכאן שלא ישנה מדם לתלמיד שיטו הגון ורבי לא כתבו דסתמן להא דכתב בתוליו דפרק הזורע דאמר רב יהודה אמר רב השוחה לתלמיד שיטו הגון וכו': [א] **בטל עשה שבה חייב.** שהתירין: [ט] **שרי במספרים** אפילו בעין תער: [י] **דאתחייב** נגדע לו במלקות ממש אע"ג דכתוש שם

א) וע"ב לכאורה מסוה דמתי ר"ת בפסק הזה, הא מיקורא מיכא בפי' בשער אחד וכמו שכ' רבינו בעצמו בסוף מלקות וע"כ מאי שייך לומר כאן בתיוש לחזלינן לחומרא. ונראה דרבינו ר"ל לדעת רב אלפס לגיטתו דהביא למחלוקת דר"י והא דלא הביא אלמא דס"ל דפליגי בענין אחר, ועי"כ דס"ל דבפותח מבפיעור אפי' מיקורא ניכא, ובפי' הקשה, אלפי שיטתו ה"ל למפסק לחומרא דאסור אפי' בשתי שערות, כן נ"ל כוונת רבינו ז"ל. (תפ"י) ב) וע"ל ראיה לזה מפ"ק דמציעא דף י' ע"ב דפליגי אמוראי בשיש בע"א לאחד מקפי לי קטן אי מתייב או לא, מכלל דבשיש המקיף את הקטן מתייב [וכ"כ התוס' בנזיר דף נ"ז ע"ב ובשבועות דף ג' ע"ש]. (משי חייב)

ככלי חייב מיתתי שריטה וגדידה אחת היא אלא שהריטה ביד וגדידה בכלי הוא דאמר [כר' יוסי דסבר] שריטה וגדידה אחת היא. תני תנא קמיה דרב נחמן בין ביד בין בכלי על המת חייב לעבודת כוכבים ביד חייב בכלי פטור והא מיפכא כחיב ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמחים אלא לימא בכלי חייב וביד פטור וכן הלכה דמסקנא היא: וחייב על הרשם שהים מחוי רב ששת בין פירקי דריסח: וחייב על הזקן שהים מכאן ושהים מכאן מחוי רב ששת בין פירקי דדקנא: ואין חייב עד שיטלם כאחד מ"ר ופשת זקנם לא יגלחו יכול גלחו במספריים יהא חייב מ"ל לא תשחית יכול נקטו במלקט והרימוני יהא חייב מ"ל לא יגלחו הא כיצד גילוח אחת בו בשהתה הוי אומר זה תער:

ו הכותב כתובת קעקע קיעקע ולא כתב כתב ולא קיעקע אין חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו וכיוצא בהן שהוא רושם ר"ש אומר בשם ר' יהודה בר"ש אין חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם אני ה' מ"ל רב אחא בריה דרבא לרב חסדא (לימא) עד דיכתוב אני ה' ממש מ"ל לא כדתני בר קפרא אין חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם אני ה' ולא אחר כתוב מלקות לאו דוקא תדע דזמורי דרב ובכבל לא הנו מלקות ושוב היכי שכיקו: [ב] **לא פושט ולובש ממש** הוא ומולי דרבינו לא הם ליה מקום ללא ר"מ התידעת אע"ג דכולהו דיני מנזיר שהיה שותה כו' לא ר"מ התידעת ופשי"ה כתבם מ"מ לא הוצרך לתקדק כולי האי לכתוב גם לדרב חסדא: **סליקא לה מסכת מכות**

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

פלפולא חריפתא

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת מכות

כיצד העדים פרק ראשון

א עדים שבאו [א] לחייב מיתה או ממון והוזמו עושין להם כאשר זממו לעשות תחת מעדי בן גרושה [וכן תלושה] שהעידו על כהן שהוא בן גרושה או [בן] תלושה או שהעידו על אחד שחייב גלות או שהעידו שאור המועד שלו הרג פלוני ובאו לחייבו כופר או שהעידו שגנב ואין לו לשלם וגמר דינו ליתכר בגניבתו באחד מכל אלו אין עושין להם כאשר זמם אלא חייבים מלקות: עדים שהוזמו בג"ד ולא הספיקו להעמידם בדין עד שבראו ובאו לב"ד אחר והודו שהוזמו בג"ד פלוני [ב] פטורין: שניים שהעידו באחד שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והוזמו חומדין כמה פלוני היה נותן לה כתובתה אל זו אם היתה עומדת ליגבות מיד ורואין כמה היא [ג] שוה מי שהיה קונה אותה עמה [ד] לגבות אם תתאלמן או תתגרש ומאי דמיבי מיבי יתנו לבעל שזה נתו להספידו שרצו לחייבו ליתנה לה מיד. ושומא זו תהיה בשעה לפי מה שהיא [ה] זקנה או חולה שקרובה למות או אם היא קונטרנית שאין הבעל יכול לסובלה שבודאי יגרשנה וגם שמין לפי מה שהיא השתא שייחד לה בכתובתה אם היא עידית או בינונית או זבורית: **ב** ג' שהעידו בא' שחייב לחברו מנה ליתן לו מכאן ועד שלשים יום והוא אומר שחייב ליתן לו אלא מכאן ועד עשר שניים והוזמו חומדין כמה אדם רוצה ליתן וידיה בידו מנה [ו] אין ליתנו לו מיד אין ליתנו עד עשר שניים וכך יתנו לו: **ג** המלוה לחברו [ועיין בטושי"ע סימן ס"ו] אפי' למאה שניים אין שבועת משמעת המלוה לחברו ומהנה שלא משמיט שבועת משמעת על מנת שלא משמטנו שבועת אין שבועת משמעת: **ד** אחד הלוהו שלשים יום ואינו יכול לתובעו קודם אפי' מלוה על פה אבל שאלה יכול לתבוע מיד אבל השאילו חלוק לילך בו לצית האבל אינו יכול לתובעו עד שילכו ימי האבל [ז] ולמשתה בנו עד שילכו ימי המשתה וברגל עד שילכו ימי הרגל: **ה** שניים שהעידו בא' שחייב מנה ומצאו זוממין משלמין ואין נוקין: שניים שהעידו בג' שחייב מנה והוזמו כל אחד יפרע לו חלי מנה ואם העידו בו שחייב מלקות והוזמו כל אחד לוקה מלקות שלם: **ו** אין עדים נעשים זוממין עד שיאמרו להם עמנו הייתם במקום פלוני בחודש היום אבל אם לא אמרו המזימין ההורג או הגורש היה עמנו לא הוי הזמה: **ז** העידו פלוני הרג את פלוני במזרח החירה ובאו שנים ואמרו להם במערב החירה הייתם עמנו אם יכולין להכיר למזרח החירה העומדין במערבה אינן זוממין ואם לאו הם זוממין. וכן אם אמרו בשחד בשבת בסורא הרג את הנפש ואמרו להם בערב פ' בשבת הייתם עמנו בנהרדעא אם יכולים לילך מהבקר עד הערב מסורא לנהרדעא אינן זוממין ואם לאו הם זוממין: **ח** כת אחת המזממת אפילו מאה כתות שבאין כולם להעיד זה אחר זה על עדות [אחת] כולן נהרגין: **ט** מי שהעיד עדים והוכחשו אחר עדותן והעיד אחרים והוכחשו אפי' עד כמה מקבלין עדותן ולא אמרינן כבר הוזקו לה העיד עדים שקרים: י [ח] אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו כולם אפי' הם מאה והוא שהעיד כל אחד תוך כדי דיבור של חברו ואין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין על פיהם: **יא** היו העדים אפילו מאה והוזמו כולן מייניץ. היו העדים אפילו מאה ומצאו אחד מהם קרוב או פסול כל העדות בטלה והוא שכוון הפסול לרוצות כדי להעיד (לה) והעיד אבל לא כוון לרוצות כדי להעיד אפילו העיד [ט] או שכוון (שלא) לרוצות כדי להעיד ולא העיד אינו פסול. ואם הזמין המוצא עדים כשרים או פסולין אפילו כוונו להעיד והעידו לא נתבטל עדות הכשרים. והני מילי שעד פסול פוסל כל העדות על פה אבל שטר שאנו מוצאין בו קרובים או פסולין עם כשרים השטר כשר ע"כ נתברר שכתבו

פלפולא חריפתא

פרק ראשון [א] שחייב מיתה גמ': שבורין כר"ש דהא גמרא מפרש טעמיה ועוד מיתא בגמרא כמאן דלא כר"ש ומהדר לתוקמא מלידים ס"מ דהלכתא כווחיה וכ"כ הע"י סימן ל"ח: [ו] ה"ג אין ליתנו וכן נקמן וכן הלשון בטור: [ז] ופשוטה בנו אינו בטו"ד סימן ס"מ ובטח"מ סימן ס"ו ופסק כתב בשם הרמב"ם בלשון תחית דלמשתה סתם כל חותו היום דלמשתה שלו שלשים יום: [ח] אין העדים בו' בפיס סי' דלקמן: [ט] נ"ל דה"ג או שכוון לרוצות וכן הלשון בטור סימן ל"ו: [י] דאיבא למימר בו' מריעא קאי להסטור כשר: [כ] שאפשר שלא ידע בו' קאי על שעדות רחוק כשר:

פרק שלישי [ה] בהתראה אחת לא הש"ס דסך חמש אצבעות נשא וכו' כדמפרש בגמרא משום דהלידעת לא ר"מ ופע"ג דכתב בהתראה אחת דלא ר"מ נמי ועיין בסוף פירקין: [ב] ה"ג בסוף הזקן בגמרא הגרגרת וברש"י ראת מקום: [ג] נ"ל דה"ג בכלי חייב ביד פטור וכן מסיק בטור סימן ל"ד [ד] אלא שפשט בית יד שלו בו' וכ"ב תני בגמרא הוסיף לתפי' שהה לפשוט ולנטוע אבל גם בפניס לא הוצא וכבר כתבתי שם בזה ועיין בריש פירקין: **סליק**

פסקי תוספות ממסכת מכות

כיצד העדים פרק ראשון

א רבי לו שנה למלמידיו כסדר עלה היה לו רשב"ג כשיגיע ואחר כך מידלדל כסדר:

ב ושנה שהמרה בפעלה בירושלמי נראה לי דמפרש לה:

ג ר"ח [ה] פירש דכל היכא דאמרי טפל ללשון רשות:

ד ר"ח פסק המלוה לעשר שנים אין שניהם משמשתו: ד"ה איבא: ע"ב

ה שרי למכרו מיתמי בטרטיע א [ב]

ו בית שמאי מחמירין בהמפורי למלוק לפחמה: (ד"ז בשבת קמו ע"ש):

ז מקום שלא נהגו נפסל משום מיס שחוכין [ב]:

ח מטלטלין כלים שבת מימיו לטהרה: ד"ה חניא: דף ד

ט חצית מלילה ואין שיעלה ליס הגדול הטובל עם לילה שלה לו טבילה [ד]:

י מיני מיתות אין נפטרין בהודאתן ע): ד"ה דבדיוא: דף ה

יא נמצא קרוב או פסול אחד מהן עדותו בטל ודוקא בשבא להעיד אבל משום לחייב לחודיה לא מיפסיל: ד"ה שמואל: דף ו

יב המתרה מנרף שני עדיות אפילו אין רוחות זה את זה: ד"ה הוא: ע"ב

יג יש ליתר שלא יהיו העדים קרובים לו ליום ולא נמליה

ולא לערב: ד"ה אי: דף ז

יד העידו על הטריפה פטורין: ד"ה במחוור:

טו טריפה שהרג בפני ב"ד חייב: [ה]

(ד"ז בשהדרין דף ע"ח ע"א)

אלו הן הנולין פרק שני

טז המגילה שלא הפירות על גידין מטולטלת מתחילת הפירה עד סוף על גידין כמו עד שיהא על גידין ומצינו עד שלשים כמו מטלטלים עד סוף התפירה:

ד"ה משולשת: דף ס ע"ב

יז היו שם הרבה עירות ונפחתו יש בית דין מודיעין שם: ד"ה חד: דף ר ע"ב

יח תפילין הניפפרים בגידין ג) יתהליס הטווין בגידין דין ספר תורה ים להן [ו]:

יט כשהיו מנדין לאדם שלא יעשה זה הדבר אין נזרין הפרה אלא גדולי שלהן היו כעין יהודה נזרין הפרה:

ד"ה אפילו: דף יא ע"ב

כ גוזלי הדם נזרין לחזר אחר רוצח להוציאו אבל אין רשאי להוציאו מתוך שהוא שלהם [ז]

(ד"ז בגמ' לדברי ריה"ג): דף יב

כא גן לו שהרג שם גלה מעיר לעיר רשאי ללכת בכל העיר ואם גלה לפלטו לו יצא משנוה לכשובו

ד"ה פלטו: דף יב ע"ב

אלו הן הלוקין פרק שלישי

כב דג הנמלח נחרייסה לפילו יש לו קשקשים הוחכל כלאי:

ד"ה בירושא: דף סז ע"ב

כג רש"י פי' [ח] כל שקשור משעה שהוא קרוי כריש לפיל נעלה דכריש היינו כל שאוכר שהוא מרוקם ואין נקרא כשם לשעון:

ד"ה ורבנן: דף יז

כד גיד שלם נקרא גיד ומחיסה ממנו נקרא מחיסת גיד:

באר"ה:

כה יאו שבכללות היינו שהוא שני שמות זו ומצטרל וכל שבקדש פסול יוצא ומעמ לפל יוצא דמסה מינים [ט] יוצא הן בשר בשרה לו הוי יאו [שבכללות] וכן יותר קדשים קלים וקדשי קדשים לפ ג) סיינו יאו שבכללות:

כו מלקט לצנוע מתוך שחורות אינה ומיהו בחור שנשתא לו לצנוע. [דין זה כרש"י] ודוקא לרבי יהודה דמחייב מלקטה שחינה נראיה לניפסה: ד"ה בחלקה: דף כ ע"ב

כז פעמ רשם אינה מפפריים כעין מער השמחת וקן דוקא מפחנר לך נם מפפריים ד) ים לחוש מפני חזוק התחתון משמרת כשחנר [י]: (ד"ז בתוספות השנה פיטו רצה):

כח ר"ש יעקב מוסיף לשפר שלא יעוד זוג התחתון:

כט ריש"י היה מהר שלא לגלח כל הרשם [כ] אפילו נמספריים:

ל אחד המשמיע ואחד הנשחת אינה: [ל] (ד"ז בגמ'):

לא אינה על הזקן שאינ מכלן מקום חיטור פנטר לעשם אחד מימין ואחד משמאל ובטוח יהו שלשה הרי שלשה

אלו הן הלוקין פרק שלישי

לב הנמלח נחרייסה לפילו יש לו קשקשים הוחכל כלאי:

ד"ה בירושא: דף סז ע"ב

לג רש"י פי' [ח] כל שקשור משעה שהוא קרוי כריש לפיל נעלה דכריש היינו כל שאוכר שהוא מרוקם ואין נקרא כשם לשעון: ד"ה ורבנן: דף יז

לד גיד שלם נקרא גיד ומחיסה ממנו נקרא מחיסת גיד:

באר"ה:

לה יאו שבכללות היינו שהוא שני שמות זו ומצטרל וכל שבקדש פסול יוצא ומעמ לפל יוצא דמסה מינים [ט] יוצא הן בשר בשרה לו הוי יאו [שבכללות] וכן יותר קדשים קלים וקדשי קדשים לפ ג) סיינו יאו שבכללות:

לו מלקט לצנוע מתוך שחורות אינה ומיהו בחור שנשתא לו לצנוע. [דין זה כרש"י] ודוקא לרבי יהודה דמחייב מלקטה שחינה נראיה לניפסה: ד"ה בחלקה: דף כ ע"ב

לז פעמ רשם אינה מפפריים כעין מער השמחת וקן דוקא מפחנר לך נם מפפריים ד) ים לחוש מפני חזוק התחתון משמרת כשחנר [י]: (ד"ז בתוספות השנה פיטו רצה):

לח ר"ש יעקב מוסיף לשפר שלא יעוד זוג התחתון:

לט ריש"י היה מהר שלא לגלח כל הרשם [כ] אפילו נמספריים:

מ אחד המשמיע ואחד הנשחת אינה: [ל] (ד"ז בגמ'):

מא אינה על הזקן שאינ מכלן מקום חיטור פנטר לעשם אחד מימין ואחד משמאל ובטוח יהו שלשה הרי שלשה

ספר שדה צופים על מסכת מכות

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון וכו' מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל

פרק ראשון

דף ג ע"ב המלוה את חבירו לעבר שנים אין שניעת משמעתו. הרמ"ם נב"מ פ"ה סי' ל"ד:

שם המלוה את חבירו בשתי רשתי אינו רשתי לתובעו פחות מלי יום. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ט' ובחושן פ"ח סי' כ"ו:

דף ה ע"ב ומה שנים נאמן אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ב':

דף ו ע"א מכדי תוך כדי דבור ה"ד כדי שלוחי מלמיד לרב. הרמ"ם נב"ק פ"ו סי' ו':

שם מ"ל יקוס דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר. הרמ"ם נמכות פ"ת סי' י"ד: שם אמר רבא הכי אמרי' להו למיזמי מחיתו לא לשקודי מחיתו. הרמ"ם נסנהדרין פ"כ סי' ל"ב: שם אמר רבא הכי אמרי' להו לעדים זוממין לא תעשו כך שוה לא תעשו כך ממלא דעשו כך עשה לו ולא נמליה

פרק שני

דף ט ע"ב ולמלא שיהא משולשין. הרמ"ם נמגילה פ"ב סימן ה':

דף יא ע"א ומה נעשות שנוס בין שיש לשמו אחרה התורה שמי שנחבע בקדושה יחמה וכו'. הרמ"ם נגזלה פ"ג סי' ג': ע"ב מכדי תוך כדי דבור עלה על תנאי נזרין הפרה. הרמ"ם נמו"ק פ"ג סי' י"ג ובכחובות פ"ו סי' כ"ח:

דף יב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

פרק שלישי

דף יג ע"א כמה יתכל מן הטהל ויחל חייב וכו'. (עיין לקמן יז ע"ש) הרמ"ם נחושן פ"ז סי' ל"ג:

דף יט ע"א הלכתא גדר שהורה בדברים יש לו הפרה ע"ד רבים אין לו הפרה. הרמ"ם נגיעין פ"ד סי' י"ח: ע"ב תכל פוטיתא לוקה ד'. הרמ"ם נחושן פ"ג סי' ס"ו: ס"ט: שם המשהה את נקביו. הרמ"ם נברכות פ"ג סי' כ"ה: שם ריסק ט' נמלים והמית ג' מי והסלימן לכזית לוקה שם. הרמ"ם נברכות פ"ד סי' ל"ה ובחושן פ"ו סי' ל"ה:

דף כ ע"ב וכמה שיעור קדמה רה"ע כדי שילמה מי' ל':

פרק שלישי

דף כא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כב ע"א ומה ת"ל לדחיכא בחב אף לגידל דקו"ל בחב יצא לו אבי אלא משום דמכחו מוכיח ולכך כמ"ש בפ"ח סי' ל': שם אמר רבא הכי אמרי' להו לעדים זוממין לא תעשו כך שוה לא תעשו כך ממלא דעשו כך עשה לו ולא נמליה

דף כב ע"ב ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כג ע"א מנין לנפחת שנאמר ונתן לו אבי אלא משום דמכחו מוכיח ולכך כמ"ש בפ"ח סי' ל': שם אמר רבא הכי אמרי' להו לעדים זוממין לא תעשו כך שוה לא תעשו כך ממלא דעשו כך עשה לו ולא נמליה

דף כג ע"ב ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף כט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף ל ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף לט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף מט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף נט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף ס ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף סט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף ע ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף עט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף פט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף צט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף ק ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קי ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קטו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קטז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קיט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קכט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קל ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קלט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קמט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנ ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנב ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנג ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנד ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנה ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנו ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנז ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנח ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קנט ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קס ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"ח סי' ל':

דף קסא ע"א ר"ש אומר מניין לסנהדרין שרואו נפ' שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו וכו'. הרמ"ם נב"ב פ"

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת מכות

פרק ראשון

כיצד העדים נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני כו'.

מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו וכו'.

זהו שמנו העדים תלוים בפי שהם מעידים על זה שהוא חלל היינו פוסלים זרעם והתורה אמרה ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו וכן אין מיתין עדים זוממים גלות שנאמר הוא ינוס וגו' ולא זוממים אבל הם מיתין מלקות שנאמר והלכיקו את הלוקין והרציעו את הרצע ולמדנו מפי השמועה שפירוש פסוק זה שיש בזה רמז כי כשיעידו עדים והרציעו לדיק והלכיקו רצע וחס"כ כתו עדים שמרים והלכיקו לדיק והרציעו רצע שמלקין את הרצע שהרציעו את הלדיק והוא שנאמר אם כן הכות הרצע יהיה תוכו דבר שהרציעו כו שיהי דבר שיהיה ותהיה שלהם מה שנאמר לא תעשה ברעך עד שקר ולפיכך מלקין אותן וכן פירש הס"ק:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו כו'.

מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים כו'.

ומשלם מאמרם כל המשלם אינו לוקה ולא אמרו כל הלוקה אינו משלם ימצאך לך העיקר הקבוע שלגליו כי כשיעשה אדם מטח שהוא חייב עליו מלקות אלד מ' ומשלוש ממון אלד אחד מלבד ואינו לוקה וזה בעדים זוממין והמוכל בחבירו בלבד כמו שנתבאר בכתובות והלכה כחכמים:

מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות כו'.

משלשין בממון ואין משלשין במכות כו'.

משלשין שיחשבו בחשלומי אותו הממון כפי מניעם ואמרה מורה בחחוייבי מיתה אשר אבד הוא רצע לחות ונאמר בחחוייבי מלקות אם בן הכות הרשע הוא כי כמו שיהיה כל אחד מהן כמו כן לוקה המלקות השלם ואין הלכה כדבי מחיר:

אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן כו'.

אמרה מורה והיה עד אחד ולא נאמר עדות אחד עד שתהיה העדות על עסק העדים לא על הדבר שהעידו עליו והוא עדות מוכחש ונלמד דבריהם אל אלו וכאילו אין אם עדים כל עיקר: ואמרו ונהרגים על פיהם. ר"ל שיהרגו העדים ע"פ אלו שהזימו ואע"פ שהם אחרי ואחרי לפי שהעדות על עסקם של עדים ולא נהו לחעיד על עסקה של עדות לא לקיימה ולא לבטלה לפי שהם חומרים אנו אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאחם חומרים או שלא הרג ואין עלינו לדעת עדותם אבל אנו שאנו מעידים שאחם היחם מחקום פלוני ביום פלוני ולפיכך זוממין דבריהם ויהרגו העדים:

באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום כו'.

פירוש זה המאמר כי כשיעידו העדים שלחוכן הרג את שמעון אחר כן בא קהל ואומרים והזימו אותם עדים ואמר כך נהו עדים אחרים והעידו אותו העדות בעצמו שהעידו העדים הראשונים והוא שלחוכן הרג את שמעון והזימו ג"כ קהל ואומרים לאותם העדים הנניים וכן הלניים וכיניים ואפילו נהו אלף כאחת זו אחר זו ויעידו כולם עדות אחת ואני עדים עומדין ומזימין את כולם יהרגו על פי שנים הללו ורבי יהודה אומר כלילו הוא אחד מזה איסטטית היא זו גזור מן אחקטים והוא נאצ שלוצנים בו כעין אכלת ונקרא בערבי ג"כ פיזוח זה אחר כאילו עדות אלה המזימין יורה על נאצ שנעש בה נאצעב כמו שזה אומר אבל מי שיעיד אותו עדות יהרג ואין נהרגין אלא כת ראשונה בלבד ואין שומעין מאותן שנאין אחר כך ואין הלכה כר' יהודה לפי שלולו נתבררה עדות העדים הנניים ולא יתנה להם מזימין היה נהרג לאותן עם העדים הראשונים שהזימו וגם כן לולו נהו עדים ויזימו קהל ואומרים יהרג לאותן ונקבע ואומרים ויללו העדים הראשונים ועל זה אקיש:

אין העדים זוממים נהרגין עד שיגמור הדין כו'.

כשנהרג אותו שהעידו עליו ואחר אותו הוזמו העדים לא יהרגו כמ"ש כאשר זמם לעשות לאחיו ועליהן אחיו קיים (אבל האומרים מעידים שהרי הסמיכו עליו) [צריך תיקון רב ואפשר דל"ל אבל האומרים מעידים ר"ל האומרים דקאמרו לראשונה הללדוקים מעידים כלומר מורים ממון הפסוקים שהרגין משנגמר הדין ועל זה נתן טעם שהרי הסמיכו עליו ר"ל דקהדרין סמכו על עדותן של אלו דהשתא מתקיימת שפיר נפש נפש דמשנגמר דינו מקרי גברא קטילא כדאיתא בסנהדרין ע"ש: ותם משנגמר דינו]:

על פי שנים או שלשה עדים יומת המת כו'.

דבכי ר"ע פירושו כי העדות היא מתקיימת בשנים וכשנהו אליהם שיבי יהרג עמהם אם הזומו שנאמן ואלו הוזם הוא לבדו לא יהרג ולא נתחייב מיתה אלא על שנאמרף לעומתי עבירה ודבכי ר"ע ור' שמעון קיימין ואין עליהם מולק ואולם כל ל' מסם ענין נרור: וזה שאמרנו עד שיזומו כולם ובלבד שיעיד כל אחד מהם בחוך כדי דבור מבירו ויהיה הכל עדות אחת וכאילו כולם העידו עדות נבא אחת:

מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו'.

ענין דבכי רבי כי כשיבא קרוב ולא נא להעיד על החים ההוא אבל נא לגלות מה שיעשה ולא ידע אם יש אם קרוב ורלה מה שרלה מתקיים העדות כשנים כשרים מכלל הרואים ולא נשגיח לנשמרים: והלכה כדבי:

היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין כו'.

זה שהתיה בו כשרלה העדים יעטרף עמהם ואם לא רלה אותם לא יעטרף ולפיכך כשיהיה זה המתרה רואה שני העדים שנאלון זה ושני העדים שנאלון אחר וכמו כן הם כולם רואים את המתרה הרי זה מעטרפין ויחזור הכל עדות אחת. ואין הלכה כדבי יוסי: ואמרו שלא תהא שנהדרין שומע מפי התורגמן. הוא דבר ברור ולאוי למחוך עליה:

מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב"ד כו'.

כבר פירשנו בפרק לחמן [הלכה ג'] במסכת סנהדרין כי הסמיכה נאחר ישראל ויש להם רשות לדון בארץ ובחוצה לארץ דיני קנסות ודיני נפשות אבל אין דנין דיני נפשות בחוצה לארץ אלא בזמן שדנין דיני נפשות בפ"י כ"ס שאין דנין אלא בזמן שב"ד הגדול בלשכת הגזית כמו שג' לנלמי שמוע אל הכהן או אל השופט בזמן שיש כהן מקריב ע"ג המזבח יש דיני נפשות ובלבד שיהיו הסנהדרין בלשכת הגזית כלומר במקדש ממש: וזה שזכר ממיעוט המיתה לאוי שיכוונו הסנהדרין זה בהסבוננות ומתן בדינין ואם אינן יכולין ונתקייסה העדות על מי שחייב מיתה יש להם להמית אפילו אלף אים ביום אחד כשיזדמן זה שיהיה לאוי ע"פ התורה:

פרק שני

אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה היה מעגל כו'.

נשמט הברזל מקהו והרג כו'.

המעגל במעגלה הוא אבן אלנה שהנאלן אלגליו מחליקין וממשמטין בו השטחים עד שמחיקין: ואמרו כל שדרך יריחתו. ואפי' יריחה שהיא לנורך עליה כמו שנאמר ויפל עליו ויחות: ורבי אומר שזה שנאמר ונפל הכרול מן העץ המחפקע ומכאים מומרים מעלו: ופירוש קחו. העץ שמוחזין בידי:

הזורק אבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה כו'.

יעלה על הדעת שזה קרוב למוד לפי שזרק נרשות הרבים ולא יגלה לפיכך הודיענו שהוא גולה ובלבד שזרק למקום שאין דרך בני אדם לשבת שם נאותה שעה אלא על דרך זרות במקרה ולפיכך לא נחשב כמוד וגולה: ור' אליעזר בן יעקב אומר אפילו רלים ממה שנאמר ומלא את רשעו פרע למחניא את עמו: והלכה כר' אליעזר בן יעקב וכאחא שחול:

האב גולה על ידי הבן והבן גולה על ידי האב כו'.

הסומא אינו גולה דברי ר"י ר"מ אומר גולה כו'.

כשהאב מכה את הבן שלא נלמדנו תורה ולא מדה טובה ולא מלאכה שיחפרנסם בה והרגו הוא גולה ואם הכהו על דבר מלאכה אינו גולה וזו הסברא נעצמה נכא הרודה את תלמידו ושלים בית דין: ואמרו הכל גולין על ידי ישראל להניח כותי ועבד: ואמרו חוץ מגר תושב. ר"ל שגר תושב כשהרג את ישראל גולה אלא שהוא נהרג אבל אם יהרגהו ישראל לגר תושב יגלה ואמרה תורה בהורג בשגגה גלה ולאות רבי יהודה אומר מי שחפצר לו לרלות יגלה ר"מ אומר אפי' מי שעצר הרלות יגלה: והשונא. עוזו גדול משיוכל להחפכר בגלות ולפיכך לא יגלה: ואין הלכה לא כר"ס ולא כר"מ ולא כר' יוסי בר' יהודה:

להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן כו'.

וכן השמים ואחרעים עיר ערי הלוים כולם קולטות אלא שאלה השם כל מי שנכנס לשם אין נכוונה אין שלא נכוונה נגול ואותן שם הגיע נאחת מהן וידע שהיא קולטת חגילהו ואם אינו יודע שהיא קולטת אינו מגילהו אלא הורג אותו גואל הדם לשם:

ומכוונות להן דרכים מזו לזו שנאמר תכין לך כו'.

אמרו וידברו אליו רואה לומר שהם ידברו לגואל הדם שם נקם הרוצח ויאמרו לו נשגגה הרג ואסור להרגו בשלום ומה שאמרו לבדר לו כדי לשכך חמתו: ור"מ אומר אינם מייסם להטפל בזה אלא הוא יטעון להניל עלמו. ואין הלכה כר"מ:

רבי יוסי בר' יהודה אומר בתחלה אחד שוגג כו'.

אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים כו'.

משנגמר דינו מת כהן גדול הרי זה אינו גולה כו'.

כהן שעבר ממשיחתו הוא כשיתרע בו מום או שירע בו קרי בכהן גדול ביום הכפורים ומנו אחר מחתיו ובא בהורג נפש שגירת ב"ג ג' פעמים: ור' יהודה שאומר משוח מלחמה לפי שנאמר בהורג נפש בשוגג לשבת בתרך עד מות הכהן ומכמים אינם דורשים זה הפסוק לפי שלא אמר בו הכהן הגדול ובשיעות אחד מאלה מוזר ואע"פ שהאחד מי: ואין הלכה כר' יהודה:

נגמר דינו בלא כהן גדול וההורג כהן גדול כו'.

אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה כו'.

הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה כו'.

הלכה כרבי עקיבא בשיעת מעיר מקלטו במזיד אבל אם יצא בשוגג והוגע ויהרג ואע"פ שהוא מזיד מקום זה הלכון ופירשו אף אחר הגוף וזה כי כשיהיה עקרו בתוך התחום ונופו נוטה לחוץ התחום ביון שנכנס אחת נופו נקלט ביון שעיקרו בפנים אף נופו קולט וכן כשעקרו בחוץ ונופו בפנים קולט:

כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו [כו'] שהיה בה כו'.

מחלוקתם היא בחרצעים ושמים עיר אבל שם ערי מקלט אין בהם מחלוקת שאנו בהם בלא שכר והלכה כר' יהודה בשני המחמרים: ושררה מעלה וגדולה:

פרק שלישי

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו כו'.

רלוי לך שחלש אלה העקריים הרבים שחזכרו בזה המקום והם כי כל מחוייבי כרת בלבד או מיתה בידי שמים ויהיה אותו חיוב בלא מעשה כשיהיה זה בעדים והתרלה לוקה ואחר שנלקה ועשה תשובה נפטר מן הכרת וכל המחוייבים כרת כולם מפורשים בתורה ומחוייבי מיתה יש מהם מפורשים בתורה ויש מהם נרמזים וכבר הקדמנו זכרון כולם במסכת סנהדרין בפ"ט וי"ש ובכגון זה נאמר אין מייב אדם בב' דינין כי כשהלכו אותו לה תמול עליו עונש כרת ולא עונש מיתה בידי שמים וידוע הוא כי כל התורה לווי ואזהרה והלווי הוא מלות עשה ואזהרה היא מלות ל"ת והלכועות אחר בהו בתורה להורות על אזהרה ונאמר בהם שהמלוה הפלונית היא מלות לה מעשה הם תרבעה לה ולא והשמר ופן ואמרו חז"ל (עירובין ל"ו. וש"נ) כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא מלות לא תעשה. ואלה מלות ל"ת נחלקין (חלוק הרמבן) לחרבעה חלקים אחד מהם מחוייבי כריתות. והחלק השני מחוייבי מיתה בידי שמים וכבר זכרנו שאלו הב' הם חייבים מלקות. והחלק השלישי מחוייבי מיתת ב"ד [ואין בהם מלקות דקים ליה בדרבה מיניה].והחלק הרביעי הם מחוייבי לאוין והם אותם שבהו בהם אזהרה בלבד וזה החלק יש ממנו אזהרות יחחייב עליהם מלקות ומהם אזהרות אין חייב העובר עליהן מלקות ואע"פ שעבר ועשה מעשה שים בו לימור אבל הם ס"ל יעניעו על עברו בחה שהוא יודע הם"י. ויודע לך מה שחייב מלקות עליו ומה שאין חייבין עליו מלקות בחה שאומר לך שחלש ר"ל החזהרה אין חייבין עליה מלקות ומה שחייב מחלה לזהיר אין חייב עד שיהיה בענין ההוא לאו פעמי וזה מה שאמרו חכמים לא עשה כאותו לאו"ש הזהיר ולפיכך לא נענש עונש מן העונשין אלא אחר אחרלה: אלא הבי לאו שיחק להשלומין אין לוקין עליו כגון .מה שאמר לא תגנוב לא תעשוק אח רעך ולא תגזול וכי אחכרו אחכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך לא מוגו לפי שאין בו מעשה אין לוקין עליו אבל יש בחשלומי ממון: והחלק השלישי לאו שאין בו מעשה כגון לא חלך רכיל בעמך לא חקלל חרש ולא חגו אים את עמיתו שהוא לועגת לבריה וכל כיולא בהם כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אוך מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם ומקלל עלמו וזולת אלה השלשה אין לוקין עליו ובחוספחא דבכורות כל מלות ל"ת שים בה מעשה לוקין עליו אח החרבעים ושאר כל ל"ת שבחורה הרי אלו בחוהרה העובר עליו כעובר על גזירת המלך. הנה בחוהרה לך מזה המאמר שהפרט שים אין אמרם במקומות לוקה או קופא אח החרבעים ואין אמרם במקומות הרי אלו בחוהרה ודע זה ושמרהו: והחלק הרביעי לאו שניחק לעשה אין לוקין עליו אלא אם לא קיים העשה שבו כגון מה שאמרה תורה לא חקח אם על הבניס הוא לאו ואם עבר ולקח כאחד אמר נשלח חשלח את השם וזה מלות עשה וכשיחלח השם אינו חייב מלקות ולפיכך אינו חייב מלקות על לקיחתם כאחד לפי שיוכל לשלח השם ויקיים העשה ואם הוא חפס אותה עד שאמחה השם או שאמחה ואלחו ולא יכול לקיים המלות עשה אותה שעה הוא חייב מלקות כ"ש אם השית הוא את השם או שאמחה שבטל העשה שבה שהוא חייב אלא אפילו כאחד וכאן אמרו לך מכלל לעשה אין עשה דוחה לא תעשה ולפי כעוצם הדבר הוא שאין עשה דוחה לא תעשה אלא אם כן אמרו לך מכלה פלת שדך וכרמך לא תעשה ופרט כרמך לא חלקט ואם עבר ועשה אחר לעני שלקחם וכן ושכחת עומר בשדה לא חשוב לקחתו לגר ליחום ולאלמנה יהיה וכן לא חבא אל בימו לעטוח עטוחו השב חשיב לו את העטוח כבא השמש הדין בכל אלה כדין שלוח הקן: החלק החמישי לאו הבא מכלל עשה אין עשה דוחה שנאמר בהן גדול והוא לאה בשמוליה יקח מלמד שאמור לו ליקח בעולה כי לפי אלא נאמר בו לא יקח אם עבר ולקח בעולה אינו חייב מלקות כמו אם לקח אלמנה או גרושה או זונה או חללה וכן אמרו בשלוח הקן ואחומי נגים אבר יולדו להם דור שלישי יבא להם הודיע לנו שדור רחמון ודור שני לא יבא בקהל ואם עבר אינו חייב מלקות לפי שלא נאמר בו יבא בפירוש כמו שנאמר לא יבא ממזר לא יבא עמוני ומואבי: והחלק השמי לאו שבכללות אין לוקין עליו והוא לאו שלא נאמר בפירוש אלא שהוא נלמד מדבר אחר כמו שאמרו חכמים ז"ל בחוהרה לשמות או שיהיה חזהרה שהיא נאה מכלל עשה כמו שנבאר. החלק הרחמון מהם לאו שניחק לאוין הפשוטים מיתת ב"ד או מלקות ואין לוקין עליו כגון לא חשא לשוא ומותן אם לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא אין לוקין עליו אלא אם כן נשבע לשוא על דבר שהוא עתיד או על דבר שעבר ואמר בלבו שבועת שוא אבל אם אמר בפיו ולא בלבו אינו חייב עד שיהיה בענין שיוכל לקיים מה שנשבע לשוא ואם עבר ולא קיים אינו לוקה אלא אם כן עבר על שבועת שוא שנשבע בשם ואם עבר על שבועת שוא שנשבע בשם

תמרו לא תאכלו ממנו נא ובשל מבושל כתילו תמר לא תאכלו ממנו אלא לגי וכשאכלוהו נא תינו חייב אחת משום נא ואחת משום לא תאכלו אלא לגי לפי שזה הלאו השני מכלל לאו הוא יוצא לאו שבכללות ואפשר על נא ועל מבושל מלקות אחת ודע זה הענין והבן בו היטב לפי שהוא הקשה שכאלו ומזה התלק גם כן שיצא לאו אחד יכלול לשנים שלשה חיסורין כגון זה שנאמר לא תאכלו על הדם כי הלאו כלל לדברים רבים למדנו ממנו (סנהדרין סג:) לא תאכלו מבהמה קודם שתצא נפשה ולמדנו ממנה לא תאכלו מבשר זבח ועדיין דם במזרק כלומר קודם זריקת הדם על המזבח ולמדנו ממנה אין מבררין על הרובי ב"ד ולמדנו ממנו שב"ד אין חוכלין ביום שהוכרעו את הנפש ולשון הם"מ בהלכה החיסורין כולם אין לוקין על אחד מהם וזה הוא לאו שבכללות ר"ל שבכללו חיסורין הרבה ולא נתברר מהם אחד שיוכל לומר לוקין על אותו שנתבאר מלקות אחד שעשינו משל נחמד ונפסח וזה יותר מבואר וקל להבין מן המשלים שקדמנו. והחלק השביעי הוא לאו גרידא והוא שיין בו אחת מלוי הפעשה קטנה הנזכרות שלוקין עליו כגון שעטנז וכלאים וגבלה ובשר בחלב וכתובת קעקע ובשר בחלב שנתבאר לך שאותן שלוקין עליהן מלקות הם המתוייבין מיתה בידי שמים ומתווייבי כריתות על שעבר על מצות לא תעשה ומתווייבי לאו כשלא יהיה בהווה לאו אחת מהמצות שזכרנו מלבד נשבע ומיתר ומקלל תמיד בסי לוקין ופע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה וכן לאו שניתק לעשה כשלא יתקיים העשה שבו לוקה. הנה נתבאר לך כי כל מה שזכר בזה הפרק תמצא זכר מתווייבי מיתה או כרת או לאו מיוחד כמו שיתבאר ואין כוונתו בזה הפרק לזכור כל מי שהוא מתווייב מלקות אבל הוא זכר קצתם מהם מי שזכר כמו שבא המשל והדמיון ומהם מי שזכר אותם לדון בהווה הלאו שיהיו מצויר בפשט המקרא או למחלוקת שנפל בו ובעקריים שהקדמנו לך מדע (כי) כל מתווייבי מלקות אין שנזכר או לא זכר ועדיים זוממין תמצא להם דבריהם מעשה לפי שהם נלמדים להגיד עדותן בנ"ד:

הטמא שאכל את הקדש והבא אל המקדש כו'.

טבל ומעשר רשאן כשלא נטל תרומתו במיתה כמו שנאמר בתרומת מעשר ולא תעשה עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו ודין מעשר רשאן שלא נטלה תרומתו ג"כ ודין תרומה שלא נטל ממנה מעשר אחד הוא והוא טבל כמו שנאמר ומחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב: ומעשר שני והקדש שלא נפדו כגון להם גרידא והוא ממה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וגו' ודע כי הינו מחוייב מלקות על מעשר שלא נפדה שלא כשאכלו אחר שרחה פני ירושלים שנאמר בשעריך ולפיכך הינו חייב מי שאכל מעשר שני בגבולין מלקות עד שיכנס לירושלים כמו שנאמר מלאתי מיכין מעשיהם פני הבית ודין הלכה כר' שמעון כי לא נאמר בנבייאים שלא בריית נשמה בגלגל:

האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם וכו'.

כשאכל בכורים אחר שקרא עליהם הינו חייב שכמו שלוקה בשר בחלב כמו כן שנתברר במקומו שלוקה בשר בחלב כמו כן בכורים שאכל עד שלא קרא עליהם הינו חייב מלקות ואע"פ שלא נתחייב מיתה בידי שמים כמו שנתבאר בשר בחלב שהרי אין בו מעשה ואין בו חלב שיהא ראוי לקרבן ואע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה וכן לאו שניתק לעשה כשלא יתקיים העשה שבו לוקה. הנה נתבאר לך כי כל מה שזכר בזה הפרק תמצא זכר מתווייבי מיתה או כרת או לאו מיוחד כמו שיתבאר ואין כוונתו בזה הפרק לזכור כל מי שהוא מתווייב מלקות אבל הוא זכר קצתם מהם מי שזכר כמו שבא המשל והדמיון ומהם מי שזכר אותם לדון בהווה הלאו שיהיו מצויר בפשט המקרא או למחלוקת שנפל בו ובעקריים שהקדמנו לך מדע (כי) כל מתווייבי מלקות אין שנזכר או לא זכר ועדיים זוממין תמצא להם דבריהם מעשה לפי שהם נלמדים להגיד עדותן בנ"ד:

הנוטל אם על הבנים ר"י אומר לוקה כו'.

רבי יהודה סבר שלאו שניתק לעשה לוקין עליו ואין הלכה אבל העיקר מה שזכרתי לך שאין לוקין אלא אם לא קיים העשה שבו:

הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו כו'.

לא יקרחו קרחה לחייב על כל קרחה וקרחה וכשימרט משערו על מת אלא עד שיגלה מעור רחשו כגרים לוקה ואע"פ שלא פירש בכתוב קרחה במת למדנוהו בג"ש ממה שנאמר בישראל ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. ונאמר ושרט בנפש לא תתנו לחייב על כל שריטה ושריטה ועל כל נפש ונפש ואמרו בנפש לחייב על כל שרט ושרט ועל כל נפש ונפש. ואמרו על הזקן חמשה. על השער שבלחי העליון מלקות ועל הלחי התחתון מלקות אלא שתי מלקיות מלד ימין וכמו כן שתים מלד שמאל ועל מה שבאלצע מן השער מן הזקן אחד. ונראין לחלה לידע כי המגלח בידו הוא המחייב מלקות על הפאות ועל הזקן ואינו חייב המתגלח ע"י עזר למגלח אחרו ואו לוקין שניהם: ורהיטני כלי גזרו משרש השער ותולש אותו מעקרו. ומלקט כעין מלקחיים ואין הלכה כרבי אליעזר:

הכותב כתובת קעקע כתב ולא כו'.

רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים על בשרו כלילו אמר לא תעשה עמי שום דבר ולא תקרב עצמך לזולתי וזו היא כוונתו ואין הלכה כר' שמעון:

נזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא כו'.

וכשהתרו לו גם כן ואמרו לו זה שאתה שותה שיעורו כך וכך ועל כל שיעור כך ממנו אתה חייב מלקות לוקה כפי השיעורין. וכך פי' ירושלמי:

היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת כו'.

על כל שערה אחת יתחייב הגזיר מלקות בשקלין אותו בהתראה כמו שנתבאר במקומו: ואמרו פרושט ולובש אינו בכיסיר אותו מכל וכל אלא כיון שפשט רגלו והחזירו וכמו כן כשעמד עליו כדי לפשוט וללבוש חייב על כל התראה ותפילו אלא נפשט:

יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה כו'.

יהיה החמור הקדש כשהקדישו לצדק הבית וכבר ידעת לשון המקרא לא תעבוד בשור וגו' ולמדנו על כל הקדשים שהם לתורים בעבודה ולפיכך הוא חייב משום עבודה במוקדשין. ועל השורוהחמור אחד משום חורש בכלאי הכרם ומלקות אחת משום עובד במוקדשין: ואמרו כלאים בכרם יהיה חייב שתים משום זורע כלאים ומשום כלאי הכרם כמו שנתבאר בספרי ואחר הלאוין מנותרים אין בכל אלה לחיסור חל על חיסור אחד אלא הם לחיסורים הרבה נבפלו בזמן אחד ולפיכך אינו מן הגמגם שיעטרפו אל אלו הלאוין שנאמר הרבה בתורה הזמן בעצמו ומעקרנו המחפה בכלאים חייב ולפיכך כשהחזיר הספר בגלגל על הדבר בעצמו שזרע כשהוא מהלך חייב משום לא תזרע כרמך כלאים:

כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת כו'.

אילו אמר ארבעים במספר היה ראוי להיותם שלשים ולפי שהקדים במספר רוצה לומר שלא יקלה בלא שיעור אלא במין יודע כפי מה שיוכל לסבול כמו שנאמר כדי רשעתו במספר ללומר קוף ההלקאה ואמרו אחרי כן ארבעים יכול רוצה לומר עד ארבעים כמו שלמדנו מפי הקבלה בדברי חכמינו ז"ל הוחיל והתכלה הוא כפי מה שיוכל לסבול ולא יוסיף על ארבעים לא נכה ארבעים ונעית ההכאה זו דרך אחריה כמו שביאר שהאחריה במיעוט הכפלה בא. וכיי יהודה אין דעתו כן ואין הלכה כרבי יהודה:

ואין אומדין אותו אלא במכות הראויות כו'.

עבר עבירה שיש בה שני לאוין אמדוהו כו'.

וידוע שזה שנאמר ארבעים יכול רצונו לומר שילקה ארבעים לא יותר והוא שאמר לא יוסיף ויילקה למטה מן הארבעים כפי מה שיוכל לסבול כדי שלא ימות והוא שאמדו לו לפי כחו על רשעתו ויש להקל בזה כגון שאמדוהו היודעים במזגי בני אדם ואמרו שיוכל לסבול עשרים הלקות ומעקרנו שלא ילקה אלא שמונה עשרה ואע"פ שיוכל לסבול עשרים ועל זה הדרך תקיש. ואמרו אמדוהו לומד אחד שנתחייב שתי מלקיות או יותר ואמדוהו על דרך מכל שיסבול שניים וארבעים ויפטר מן הכל כיון שנתחלת האומד [לו] היה יכול לסבול הכל והסכ כך וכך הלקות ואם אמדוהו למלקות אחת שלבד יניח אותו עד שיבריא ממלקותו ולוקה פעם שנייה כפי מה שיסבול גם כן וכמעשה זה בעצמו יעשה כשעבר עבירה שיש בה שנים ונתחייב שתי מלקיות אחת בעד אחת ועל זה הדרך כשיתחייב שלש מלקיות ואפילו ארבע ואפילו חמש ואפילו מאה ואפילו אלף ואפילו רבבה ואפילו כמה שיכול לסבול הכל לוקה עד שיגמור כולם ואם מת בשעת מלקות פטור מכולם ואפילו מת בשעת מלקות האחרונה שהרי כבר נתחייב מיתה בידי שמים ונפטר מכולם:

כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתן כו'.

כבר הקדמנו כי המלקות עם העשוה יכפר הכתוב. ואמרו כל היוצא ולא עבר עבירה הוא רוצה לומר שאפשר לו לעשות ואין מועיל מעשותה בשום פנים ואלמי שמירת מצות התורה כגון יוסף הצדיק וכיוצא בו ואתה יודע לשון התורה והמנע מדם מלילת הדם והילך ייעל על זה למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך כל שכן בהמנעו מן התעוגים הגופניים הגדולים שהדם נועה עליהן בטבעו כמו שזכר והתורה היא שהזהירנו שלא לעשותן כדי להרגיל הנפש שלא להוסיף כל מה שהוא מדרך הטבע. ואין הלכה כרבי תניא:

רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את .ישראל כו'.

מעקרי החמונה בתורה כי בשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהוגן ולא יפחד עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים שלא שיעשה אותה לשמה מאהבה כמו שבארתי לך הנה זכה הוא לחיי העולם הבא ועל זה אמר רבי חנניא כי המצות נהייתם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכוונתה ושלמותה ועשותו אותה המצוה תחייה נפשו בעולם הבא ועל זה העיקר הזה מה שאמר ר' חנניא בן תרדיון מה לחי עוה"ב והשיגו המשיג כלום גם מעשה ליהך כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן השיגו כי נזדמנה לו מצות נדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העוה"ב ופירוש הפסוק (ישעי' מ"ב) ה' חפץ למען צדקו לגדל תת ישראל למען כי יגדיל תורה ויאדיר:

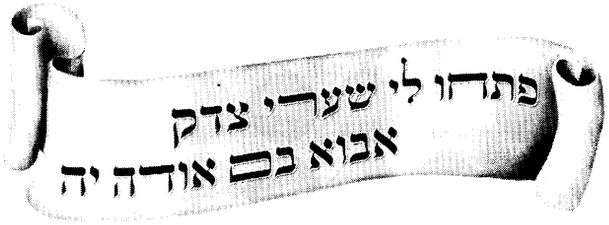

ספר

חידושי הלכות

הנקרא מהרש"א

שחיבר הגאון הגדול המופלא
בוצינא קדישא חסידא ופרישא
כבוד המנוח
מוהר"ר **שמואל אליעזר** זצוק"ל

ספר

חידושי אגדות

הנקרא מהרש"א

על כל שיטת התלמוד אף מה שהשמיט
בעל ה'עין יעקב', אמר איזן חקר ותקן האלוף
המרומם אשר שמו נודע בשערים החכם השלם הגאון
נ"י ע"ה כמהר"ר **שמואל אליעזר**
בן מהר"ר יודא סג"ל ש"י ר"מ אב"ד דק"ק אוסטרא יצ"ו
ואשר ברוב חריפותו ופלפולו קידש ותיקן
חידושים נפלאים על גפ"ת מכל שיטת התלמוד

ספר

חכמת שלמה

הנקרא מהרש"ל

אשר איזן ותיקן הגאון יחיד בדורו
מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה
כמוהר"ר **שלמה לוריא** זצ"ל
אשר ירד וצלל במים אדירים הוא ים התלמוד
ושר"ת בקודש בש"ס ורש"י ותוספות בהגהותיו
אשר בלעדיו לא מצאו ידינו ורגלינו בבית המדרש,
שְׁלֹמה שמו ושְׁלֹמה משנתו
בו מלאה הארץ דעה וכמים לים מכסים
בשארי חיבוריו אשר חיבר והפלא פלא לעשות
שם בארץ בים של שלמה ובאורי סמ"ג ושו"ת

ספר

מאיר עיני חכמים

הנקרא מהר"ם

להחכם הכולל והשלם: בכל חכמה ומדעים ועוקר הרים.
אדיר באדירים. גבור בגבורים. במלחמה של תורה דגל מרים.
המאיר לארץ ולדרים. בוצינא קדישא ויקירא. עמיה שריה
נהורא ארי שבחבורה. הוא המאור הגדול המושל ומאיר באור
תורתו על כל העולם ביום ובלילה.
מרנא ורבנא ר"ג ור"מ נ"י ע"ה אב"ד הישראלי
מופת הדור פרי עץ הגאון מוהר"ר מאיר זצ"ל
מק"ק לובלין הבירה במדינות פולין המעטירה
והוא חדושי נספ"ח אשר איזן ותיקן וחידש והמציא בשכלו הזך
בפלפולא חריפתא הוא גלי עסיקתא ומסחרתא.
כאשר עיני הרואה יחזו רוב חריפותו ובקיאותו
אשר הראה בחיבורו הלז ולא הניח דבר גדול ודבר קטן
ובא על כל מה שנעלם ונסתר בסוגית ושיטת
המסכתות הנוהגים ללמוד בדור הזה.
וה' יזכנו ויראנו מתורתו נפלאות אכי"ר:

נוסח השער מדפו"י

כיצד העדים פרק ראשון

דף ב תום' בד"ה מעידין כו' גבי נערה מאורסה ודאי כאשר זמם קאי נמי עליה דהא אם התרו בה מקטלי כו' עכ"ל. כל"ל והסמ"ק הכל נמחק:

בד"ה מעידין אנו כו' והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכילת חלב כו' עכ"ל. וקשה לדבריהם ומאי קושיא דהא מינו יכול לומר מזיד הייתי דמין מדם משום עצמו רצה כדאמר בפ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבעני לרצוני ולהטם גבי מכלאי חלב דלמאי' דיכול לומר מזיד הייתי כבר מילנו התום' בפ"ק דמציעא ובפ' אמרו לו דמינו משום עצמו רצה אלא שהוא עושה משובה ומינו רוצה להמית מוען לעזרה אבל הכא גבי גלות מי יאמר לומר כן ודו"ק: **בד"ה** כל הזוממין כו' בכל מיתה שנוכל כדתניא הכה תכה כו' עכ"ל. והיינו הך דרבא דלעיל מלישות גבי עיר הנדחת והטם גבי רוצח נמי דרבי הכי מדכתיב מות יומת ומדל מיניהו נקטו ומהכא"ל הגיה בתום' מות יומת ומין נורק וק"ל: **באו"ד** ובן קשה דכתום' תניא כל חייבי מיתות שאי אתה יכול להמיתם כו' עכ"ל. בתוספתא דסנהדרין פי"ג וכ"ל לפי הנוסחא שלפנינו תניא אבל הזוממין שאי אתה יכול להמיתם כו' לק"מ דלימא דדרבא דדריש מקרא דועברת הרע מקרבך דרבא גמוחה היא וגלי קרא בזוממין להמיתן בכל מיתה והוי שפיר רוצח וגוחל הסם. נ' כתובים לגבי שאר מיתי מיתות דה"נ גלי קרא בעיר הנדחת וכו"ק: **בד"ה** זוממי בת כהן כו' אלא למיתה אחרת בועלה דדרשי' היא ולא בועלה וזוממיה דכתיב לאחיו כו' מיעוטא דהיא אלא בבועלה ולא ממעטינן זוממין אבל כיון כו' והשתא ל"ל זוממי זוממין תיפוק ליה כו' עכ"ל. כל"ל: **בד"ה** ועוד מדקתני כו' ואת"ל דלשון הזמה הוא זה אינו דע"כ דין הזמה קאמר בדקתני כו' עכ"ל. כל"ל ר"ל ללשון הזמה הוא דדין הזמה הם לא מקיימים בהו וה"ל למתני מין העדים נעשין זוממין אלא למלשון הזמה קאמר הכא כיצד אלשון הזמה אלא לדין הזמה קאמר כיצד לשון הזמה וע"כ ע"כ הכא לא מיירי כיצד אלשון הזמה אלא לדין הזמה קאמר והדרך קושין לדוכתא דהא לא מקיימת בהו הזמה דהא כל העדים נעשין זוממין אלא בזה אחר זה כאשר זמם וליכא קשיא היכא שמעידין שהוא מצרי שני כו' א"כ נפסל כו' עכ"ל. ק"ק ומאי קושין לימא דקוסטא דהכי הוא דנפסל וק"ל:

ע"ב בד"ה ומה הסוקל כו' שמחויב שאר מיתות ב"ד שאינו בסקילה כו' האי ק"ו והיכי קאמר לעיל העבדינן ק"ו בכה"ג עכ"ל. כל"ל נלו דוקא כל שאר מיתות ב"ד שאינו בסקילה כו' אבל

דף ד ע"א - דף ו ע"א

דף ד בפרש"י בד"ה הטובל שם כו' שמא כל מים כו' ושמא בא זה ראשו ורובו כו' עכ"ל. לפ"ז דוקא כל מיס אלא סיכו כ"כ נמקום ל' שאפשר סיבואו כו לשמוע ורובו להיותו דקאמר למיסיען לג' לוגין כו' כלאיתא פ"ק דשבת ע"ש: **תוס'** בד"ה אמר רב יהודה כו' ולא מיערבי ובהשקה בעלמא כו' דאי ביין אדום נחזי כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** תנ"ה חבית כו' שנפל לשם טמאה והא אפילו בעיניהו כו' מקבלת טומאה דטהרו בהשקה כו' והכי תנן בביצה מטבילין כלי כו' עכ"ל. כ"ל הא דהכלי אינו מקבל טומאה לא הוכרכו לרמייה אלא משום דאפשיטוה דהא המים נטהרו בהשקה ועוד דע"כ זו הרמייה דמטבילין כלי ע"ג מימיו לית ליה לרש"י דל"ל בדרך יהודה נמי לא הוה גריס רש"י מים כמ"ש התוס' לעיל ומפשר שאין זו הרמייה של פרש"י רק מדברי התוס' ור"ל דמהכיעכא דלא עלתה לו טבילה נמי מוכח דל"ג מים דהא מטבילין כלי ע"ג כו' וכמ"ש לעיל וזו"ק: **בד"ה** לוקין ומשלמין כו' כ"א לתשלומין בדאמרינן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כו' עכ"ל. ולפי זרכי מאיר קיימינן הכא ולא הוי לאו דלא תעשה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כלתקנתן אלא לאזהרת מיתה ב"ד כמו דבעלמא אין לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אלא נכתב למלקות אלא לאזהרת מיתה ס"ל הכא מי הוה מתלומין נעי מזהרה לא הוי לוקין אלאו דלא תעשה לתתלומין נכתב וק"ל:

ע"ב גמרא דברי ר' יהודה ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין כו'. כ"ל: **תוס'** בד"ה בשלמא לרבנן כו' שאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות ולא ללוקין ולמיתה עכ"ל. קלנו קלת בדבריהס וכפי הל"ל שאין אתה מחייבו משום ב' רשעיות למלקות וממון ולא ללוקין כו' וק"ל: **בד"ה** סבר לה כר' עקיבא כו' ליכא חילוק בין ממון לקנס כו' אמר ר"מ בכל דוכתא דלוקה כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** אלא מה להצד כו' צד חמור זה א"צ התראה ואין זה לוקה ומשלם כו' עכ"ל. כ"ל הל' חמור משמע לל' ולהיפו לליכא בעדים זוממין דל"ל התראה אבל גירע התראה ואפ"ה מיגייהו נקטו בדבריהס ומהרש"ל הגיה בתוספות וזה לוקה ומשלם ואפ כן הוא גירך להגיה גם לקמן משוים משמר מלקיות שא"ל התראה ולוקה ומשלם משא"כ בשור כו' וזו"ק: **בד"ה** ורבנן האי כו' אבל בתר הגלי לן קרא דוהצדיקו כו' יש לנו לומר דלקי מלא תעשה ואת"ת דלא לקי משום לא תעשה משום כו' עכ"ל. כ"ל בע"ג דניחא להו בהאי תירוצא בתר דגלי לן קרא כו' לענין לאו שאין בו מעשה לא ניחא להו הכא לענין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד משום דלכתי לא מסקי מדעתייהו דלא לקי אאפ בן הכות הרבע אלא משום לא תעשה כו' כמו שכתבו לקמן דלא עדיף מאל"כ הזהיר וזו"ק: **בא"ד** מיהו י"ל דעדיפא משני דלגבי מלקות גופיה איצטריך לאזהרה כדפרישית כו' עכ"ל. דהיינו מה שפי' לקמן לאזהרת עדים זוממין דמעדיפין בהם פלוגי שמייב מלקות דלא הוי לקי מכאשר זמם ומס כו' אלא מ"ל הזהיר להשמיע לן לא מקרי לן תעשה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כיון דלקי מכאשר זמם ולא מקרי לא תעשה לא מקרי לן תעשה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כיון דלקי מכאשר זמם ולא מקרי לא תעשה

חכמת שלמה

דף ד ע"א רש"י בד"ה מ"ד כו' מחזקה והיא נמחזקת כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה אמר רב יהודה כו' כלי ע"ג מימיו כו' נ"ב פי' דבי"ט אסור לטעול כלי משום תיקון כלי אס לא ע"ג מימיו וק"ל:

דף ה ע"א גמ' מסורג לנהרדעי נ"ב פי' אפי' נסוסים ופפרדים וזו"ק: **שם** ואמר רבא נאו כו' כל"ל:

דף ה ע"ב גמ' ריס לקיס דאמר כר' יהודה ור' יומנן כו' נ"ב דבר תימה הוא אין מדמה פלוגתייהו להא דאמרינן דלא הוחזקה כלל בשקרות ואדרבה קנא אינסא משמע דר' יומנן דאמר כל ישראל מי הוחזקו מ"ס מ"ל כרבי יהודה דאמר כח קטיע היא ולא מחזיקין כל אינן שהדי נשקרי ומפשר דה"ק ריס לקיס כר' יהודה כלומר ריס לקיס דאמר הוחזקה כלומר

מהר"ם

דף ד ע"א בגמ' תניא נמי הכי חבית מלאה יין וכו' לא עלתה לו טבילה וכן כבר של תרומה וכו' כן"ב להגיה ולא גרסינן הכא אי אפשר לג' לוגין שאובין וכו' רק לעיל מזה בדברי רב יהודה היה כתוב לשון זה וכתב רש"י עלה דלא גרסינן א"א אלא חיישינן לג' לוגין שאובין וכו' וק"ל: **ברש"י** ד"ה הטובל שם וכו' ושמא בא זה ראשו ורובו כמים שאובים הכא בים הגדול לא שייך דין ג' לוגין מים שאובין שפוסלין המקוה אלא מטעם גזירה אחרת לא עלתה לו טבילה והוה הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו לאחר שטבל במקוה כשרה פוסל את התרומה והיא אחת מ"ח דברים השנויים בפ"ק דשבת: **תוס'** ד"ה לוקין ומשלמין וכו' דליכא אזהרה בשן ועין וכו' וכן בהנך לא תחסום וכו' לליכא למיטר דאזהרה אתא לממון וכו' ר"ל ואי תימא דבשלמא בשן ועין דסברא הוא שישלם ממון שהזיק את חברו לכך לא בעינן אזהרה אבל בלאו דלא תחסום ליכא למימר דין הוא שישלם מה שהיתה ראויה לאכול באותה שעה דהא אי לאו קרא דלא תחסום ה"א דמותר לחסום א"כ אין כאן נמי דינא שישלם אלא השתא לבתר דכתיב קרא דלא תחסום דאשמועינן דאינו רשאי לחסום אנן ידעינן נמי דדין הוא שישלם וא"כ איצטריך שפיר קרא דלא תחסום לתשלומין לכך קאמרו אם כן לכתוב קרא בלשון עשה וכו' וק"ל:

דף ד ע"ב בגמ' רבי עקיבא אומר לא מן השם הוא וה נ"ל דצ"ל ר' יעקב אומר לא מן השם הוא זה וכן הוא בשבועות דף ג' וכן משמע בתוס' דשמעתין ד"ה הא לא קשיא וכו' שלא היו גורסים בברייתא ר"ע דא"כ היה להם להקשות בפשיטות דר"ע אדר"ע דברייתא דאמר בהדיא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו בלא סוגיא דשמעתין דאמר הא לא קשיא רבי יהודה לא סבר לה כר"ע: **בתוס'** ד"ה אלא מה הצד השוה שבהן וכו' ור' יהודה צד חמור לא פריך לפ' הירושלמי משום דעדים זוממין בריונין איתעביד מעשה וכו' כצ"ל ור"ל דר' יהודה סבירא ליה דאין זה צד השוה דבעדים זוממין איקרי מעשה ולא דבור לחוד: ד"ה ורבנן האי לא תענה מאי עביד וכו' וי"ל דשאני הכא דגלי לן קרא וכו' והא דמשני בגמרא ההוא מבעי ליה לאזהרה וכו' ולא אמרינן הא גלי לן קרא דלקי אלאו דלא תענה דה"ק דהמקשה הקשה האי לא תענה מאי עביד ליה פי' ולילקי שתים כשמעידין באיש פלוני שחייב מלקות אחת משום כאשר זמם ואחת משום לאו דלא תענה ומשני ההמלקיות עצמן דלקי משום כאשר זמם הן בשביל אזהרת דלא תענה דאי לאו דלא תענה דאתי לאזהרה לא הוה מענשינן להו מלקות מכאשר זמם ולכך לא ס"ל לרבנן דללקי ב' וכן נמי מה שמקשין התוס' בדבור שאחר זה

שכתבו התוס' לעיל דבדיני נפשות ל"ק היכי דמרין כו' דניחזי מאן מס התרו בו כו' מ"מ הקרובים גם יאמרו שהתרו בו ומיהו בעיקר דבריהם שכתבו לעיל דניחזי מאן מס התרו בו יש לנגמג דהא לא נעי התראה לכל עד אלא לפלוגי שמע מפי עצמו ודו"ק: **בד"ה שמואל אומר בו' ואפילו אידע לאחר כדי דבור בו' אע"פ** דלענין הזמה בעינן תוך כדי דבור עכ"ל. לא ידענא מי הכריח לותם לזה דהא התם כשנתן להעיד מדבר הכתוב ולא קאי אהך דפרין הרוג יגיל דים לפרש בפשיטות כפ"ה דהא שהעידו תוך כדי דבור קאי אף לענין קרוב או פסול ודו"ק.

ע"ב בפרש"י בד"ה הרי אלו בו' הזמה א' מהם ולא הוזמו בו' עכ"ל. כ"ל: **תוס' בד"ה** היו שנים בו' בחלון וה הס"ד ואח"כ מ"ה וא' שמקצתן בו' עכ"ל. כ"ל ומתיתם אינו אלא לשיטת המתי"ם שכתבו לקמן אבל לדעת הי"מ דהמתרה בחבירו אינו אלא לשון מלטרף לשניהם אע"פ שהם ב' עדיות ניחא דסולק לומר וא' מתרה בו' ודו"ק: **בד"ה הוא והן** נהרגין הן בו' בת שניה כיון שהוזמו הן הוא נהרג משום בת שניה דלא בו' בת וכת רואה המתרה או המתרה רואה אותן או בו' עכ"ל. כ"ל: **בא"ד** שהוזם גם המתרה עמהם בו' ומ"מ הוו הב' כתות ב' עדיות בו' עכ"ל. ק"ק היון שהוזם המתרה כרי אין כאן מתרה והילך נהרג ע"פ כת שניה ויש לייעב דבשהן רואין את המתרה אילי נכה"ג אלא הכירו אותו כת שניה ואנו תולין שהיה שם אית אחר המתרה בו והוה שפיר מעלותן מי הוה גם לחייבו וכן כשהמתרה רואה אותם מיירי בשיש עדים שמעידים שהמתרה רואה אותם אך לא ראה המעשה כמ"ש התוספות לקמן ולא התירו את המתרה ואנו תולין שהיה שם אית אחר מתרה בו והוה שפיר מעלותן מי הוה גם להעיד למיעבו ודו"ק: **בד"ה בדיני נפשות הוא בו' דעד אחד מועיל לממון** דלשבועה מיהא איתיה עכ"ל. כ"ל:

דף ז תוספות בד"ה דילמא כמקום בו' דאמרינן זה אומר בליו שחורים וזה אומר בליו לבנים הרי זה נכון זה גרוע בו' מבחישין זה את זה ועוד אר"ת דאע"ג דאי לא שיילינן קטלינן ליה דסמכינן ארובא חיכא דלא אפשר חיכא דשייליגן להו ואמרי דלא ידעי פטור מידי דהוי אסיף ואריך דאי לא שיילינן להו חייב ואי שיילינן להו ואחד אומר בסיף ואחד אומר באריך פטור אע"ג דבסיף ואריך כשאמרו אין אנו יודעין חייב עד דמכחשי אהדדי היינו משום דסיף ואריך לא שייך בגוף העדות כמו במקום סיף נקב הוה דשייך לגוף העדות טפי אי אמרי אין אנו יודעין פטור ומיהו טעם זה אינו בו' עכ"ל. כ"ל עיין בתוספות פ"ק דמולין דכל זה מסר הכא מן התוס' ולהא שפיר כתבו ומיהו טעם זה כו' והגהת מהרש"ל אינו מספיק כלל ודו"ק: **בא"ד בלא טעם הוא שבשאינו שואלים** בו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה כמכחיש בו' ועי"ל דאיבא למימר ראיתם שמחלף אינו** שריפה בו' עכ"ל. ולפי זה לעיל גרוסה ונבועל הערוה המ"ל נמי הכא לחיתם שהרוסה או הנבועל אינו טריפה כו' ונ"ל דהתי מירוסה אינו [אלא] לפי ר"ת דהוה מוקמי ליה לקרבי דקטלינן להו ואזלינן בתר רובא היכא דלא שיילינן להו אבל אי שיילינן להו ואמרי לא ידעי פטור אבל אי אמרי אין יודעין אם שהוכיחו התוספות לעיל דאי אמרי אין אנו יודעים נמי חייב וקרבי דלא מייתינן ואזלינן בתר רובא נהכי נמי מוקמי ליה ליכא לתתי מירוסה והכא ליכא למימר שהיו שוחלין במכחישין זה את זה אם הוא טריפה שהרי המחלל והעובד עדיין מקרוב או פסול ומ"מ נראה לי לייחס אף לדברי התוס' לענין דין הזמה משנינן שאינם עדי אחת אבל לענין דין ביטול העדות משנינן בקרוב או פסול ודו"ק: **בא"ד** גם לא עדותם אלא שהעידו בע"ד כו' כ"ל: **בד"ה** לאקסוהי כו' ויאמרו לאקסוהי כו' נ"ב פי' ויאמרו נמי שהתרו בו ודו"ק: **בא"ד** עם הפסולים אחיתו אז כו' כ"ל:

דף ו ע"ב תוס' בד"ה הוא והן כו' מאי קאמר כו' נ"ב פי' אומו המפרש: **בד"ה** אמר רבא כו' דאיתלא נ"ב פי' אליבא דים מפרשים לעיל בד"ה בדיני נפשות כו' דעד ג' לממון לבעובה כו' כ"ל:

דף ז ע"א רש"י בד"ה לפני כו' בה"ד: **תוס' בד"ה** דילמא במקום כו' ומפיק ליה מקרא דלא כו' שומל להם שהם אמרו לא ידעי' יבטל העדות דאמרי' כו' כ"ל והשתא נמחק [עיין במהרש"ם]:

חכמת שלמה

אלו הן הגולין פרק שני

דף ז ע"ב גמ' אלא אמר רבא אימת פרט כו' פ"ל אמני מי אומר מומר כו' כ"ל ונ"ב כן מוכח מתוס' בפרק ד' מיומות דף ס"ו: **תוס' בד"ה** ומצ"מ כו' הוא ומייתי בתיהדק או כו' מיירי בירידה שיהא ניכר בעליה כל"ל ונ"ב פירוש ונלא מיהדק ודו"ק:

דף ח ע"א גמ' התם מעיינינן דקרא ומנא הכא מעיינינן דקרא ומנא כו' כ"ל: **שם** יפר נפי ויעיקר כו' נ"ב פירוש יפן לך מנוחה: **רש"י בד"ה** הא דר' יצחק בר יוסף כו' נ"ב פי' ומ"ה נקטינן רבי בריסא אף שהוא המאוחר כי לפי הסדר דסנהדרין הוא נאמר מקודם וק"ל: **תוס' בד"ה** היינו דקאמר כו' ונ"ב פי' אומם דאמרי יש אם למקרא אוזלין בתר מקרא לעולם אפי' אינו מיוחב שפיר אבל אומם לאוזלי בתר מסורת היינו היכי דמיוחב שפיר הקרא אליבא מסורת דאל"כ לא שנקי מקרא נכדי ודו"ק:

מהר"ם

לרצוני הוא ואחר מצטרפים להורגו מפני שאדם קרוב אצל עצמו וי"ל דהנ"מ וכו' וק"ל דבענין אחר נראין כל דברי התוס' כסותרין: **בא"ד** ועוד אמר ה"ר יוסף בכור שור וכו' פירושו של הרר"י אינו מחוור בעיני דאם כפירושו למה נקט בגמרא רובע ונרבע מכל העריות:

דף ו ע"ב תוס' ד"ה הוא והן נהרגין הן נהרגין **אע"פ** שלא הוזמו כת שניה והוא נהרג דלא כמלה כת שניה כן נ"ל להגיה וק"ל:

דף ז ע"א ד"ה דילמא במקום סיף נקב הוה וכו' ואומר ר"ת דוקא לא חיישינן אלא היה שואל להם שאם היו מכחישין זה את זה או אמרו לא ידעינן כשל העדות כדאמרינן זה אומר בסיף וכו' אין זה נכון וכו' וזה גרוע וכו' נ"ל להגיה ור"ל דוקאי לא חיישינן אם לא היו שואלין אותן אלא שהיה שואל וכו' והא דקאמר שאם היו מכחישים זה את זה קאי אהיכי ששאל טריפה הרג או שלם הרג והא או אם אמרו לא ידעינן וכו' קאי אדלמא במקום סיף נקב הוה דשם לא שייך הכחשה דהא א"א לשום אחד מהם לידע זה וכן מה שאמר אח"כ וזה גרוע וכו' ר"ל והואיל והדין כן בזה אומר בסיף וזה אומר באריך כ"ש הכא דגרוע טפי דהכחשה הוא בהרוג עצמו קאי ג"כ אטריפה הרג או שלם הרג וק"ל נ"ל:

אלו הן הגולין פרק שני

דף ז ע"א תוס' ד"ה היה עילה צ"ל היה יורד:

דף ז ע"ב ד"ה אשר לא צדה וכו' בכופני בראמרינן פ' כיצד הרגל צ"ל כדפירשנו פ' כיצד וכו': ד"ה או השליך וכו' טעות הוא וצ"ל בתחלת הדבור ואכ"א הא דאיתלא וכו' הכתוב אח"כ עד סופו: **בא"ד** א"כ קשיא בבייתא זו לבבייתא דלעיל דקתני או השליך להביא ירידה שהיא צורך עליה ונראה לפרש דה"ק דב"ע דעלייה הוי ומיירי במיהדק או בדלא איתלע ולא איירי בירידה שהיא

ומתמן ומד נפרשת שופטים נהך דף' שופטים כתבו שפיר שנתמדם הך דרשה דמיעד כשמעתי' ול"ל דהך דף' ומתמן נמי מיכא דגר שנתמדם דכתיב ביה מבלי דעת ימיתו כמ"ש התוס' לעיל וק"ל: **בא"ד אבל לא קשה מולא אויב דף' מסעי דאיצטריך ולא אויב לעדים ולדיינים בדאמרי' בפ' זה בורר כך בו' עב"ס.** וכל"ל ודו"ק:

ע"ב גמרא אף קצידה נמי ואי ס"ד מצוה מצא קצור בו' מה חריש רשות אף קציר רשות בו' גולין על ידיהן חוץ מגר תושב בו' הורג אביו בשוגג שגגת בו' עבד וכותי גולה ולזקה ע"י ישראל בו' גולה בו'. כל"ל: **בפרש"י בד"ה הנכנס לשביעית שלא יחדוש בששית בו' עב"ס.** כל"ל:

דף ט תוספות בד"ה אלמא גר תושב נכרי הוא מדקדק בו' ישראל שהרג גר תושב בו' ע"י בולין חוץ בו' אינו גולה על ידו וקא ס"ד דבין בו' ולא גר תושב על ידי בו' ובתוספות דחק בו' דכל היכא דקתני חוץ אתי למעוטי מכללא ואם נאמר דאתי למעוטי דלא הוי בו' והכל על ידו ונקשה דהא לא קתני בכללא גבי ישראל וחוץ משמע בו' ועוד דגר תושב לאו בכלל בו' עב"ס. כל"ל: **בד"ה** ורמינהו ל"ל דרך עלייה בו': **בד"ה** א"ל רבה בו' אמרינן בריש פ"ק ויש לומר בו' ביותר מירידה בו' עב"ס. כל"ל: **בד"ה** ואזדו בו' לא מקמל דאנום הוא ואומר מותר מקמל דהיה לו בו' עב"ס. כל"ל: **בד"ה** כסבור בהמה בו' אם בהמה וה"נ אמרינן אומר מותר בו' וצ"ל שנמצא אדם גר תושב וכן הא דקאמר [לעיל] נמי חייב אייר בגר תושב מדקאמר ונמצא גר בו' עב"ס. כל"ל ול"ל דנמצת מדם היינו גר תושב ולפ"ז אייר בגר שנולד מדם לפ"ז כן אמתי קאמר רבה דחייב משום דקרוב למזיד הוא הם לפי' בשוגג גמור חייב הגר תושב שהרג שנולד כדמסיק לעיל והכי ע"כ לייני שהרועה הוא גר תושב כמו שהוכיחו לפנינו ודו"ק: **בא"ד** חייב מיתה קאמר דאומר מותר הוא בו' מתבוון לבהמה והרג אדם ול"ל קרא תיפוק ליה משום רחשיב אומר מותר בו' עב"ס. כל"ל: **בד"ה** אלא דינו בו' מ"מ הוי דינו מסור לאדם פ' חייב בו' אף בדיני אדם משום דאין דינו היה בו' לפי שלא היו שם בו' עב"ס. כל"ל: **בד"ה** התם בו' האיש כי נביא בו' שהיא א"א קאמר ליה הכי ויש לומר מדנצרך לומר בן שהיה בו' כמו לפי' הקונטרס והא דמסיק דהיה בו' עב"ס. כל"ל:

ע"ב במשנה ר' יוסי אומר השונא נהרג בו' ושלא נתחייב פטרוהו בו'. כל"ל: **בגמ'** בגלעד שביחי רוצחים דכתיב בגלעד בו' אוהב בקף לא ישבע בקף ומי בו' כל האוהב ללמוד בהמון בו' נואלו שרי צוען נשאו רבינא בו'. כל"ל: **בפרש"י בד"ה** נפסק אנפסק בו' עד שישמט מחצלו מידו שאין נשאר בידו בלום דומיא דמן העיין המתבקע בו' עב"ס. ומיהו רבנן דפליגי עליה ע"כ ללא מדמו נשמט להכא דמחייבי נתוהב לעץ המתבקע דפטרי לעיל והיינו דנשמט מחצלו מידו כגר היה הכל גידו ודומה לנשמט הגרזל מקמו שהיה ג"כ גידו משא"כ העץ המתבקע שלא היה גידו אלא גגיעה ולו"ק: **תוס' בד"ה** נשמט בו' ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דר"ש דהוה רביה בו' עב"ס. ל"ע לרבנייהם דעליהן מקשי להו לר"ש מדר"ש דבנייתא קתני רש"י לעולם אימו גולה עד שישמט בו' ומ"ש כן ע"כ הגומא אימו גולה כלל ומתני' קתני רש"י יש גומא גולה בו' ומ"ש נמי דמתני' מתיא כרבנן אליבא דר"ש דגומא גולה נפסק פ"כ מאי קשיא להו דלית ליה לרבי דר"ש ניחא דלרבי לא קאמר ר"ש דבר זה מעולם אלא דגומא אימו גולה כלל וכמ"ש דמתני' ואולי דלא הוה גרסי בברייתא ר"ש אומר לעולם קתני רש"י גולה עד שישמט בו' ומ"ש כן ע"כ הגומא אימו גולה כלל ומתני' קתני רש"י יש גומא גולה בו' ומ"ש נמי דמתני' מתיא כרבנן אליבא דר"ש דגומא גולה נפסק פ"כ מאי קשיא להו דלית ליה לרבי דר"ש ניחא דלרבי לא קאמר ר"ש דבר זה מעולם אלא דגומא אימו גולה כלל וכמ"ש דמתני' ואולי דלא הוה גרסי בברייתא ר"ש אומר לעולם

דף יא ע"א - דף יא ע"ב

שנקרעת התורה ע"ג תורת משה אבל אמר בכאן במעלות המצוה שעל ידה מתמה על משה רבינו עליו השלום שהיה מתאוה לינשק למרן ולנשוק מפיהוראיה רק לקיים בה מצות התלויות בארץ שהרי כך היו המלות חביבות בעיניו שהיה יודע שעתיד ג' ערים כו' והוא שעיקר מצוה זו התלויה בכתוב הארץ שעתיד קולטות עד שנתרחבו גם הג' שנת"י ועפ"כ אמר מצוה שבא לידי היסורים מצות נתינת ג' הערים מיהם לקיימנה מחיי וק"ל: ומי **אוהב בהמון לו תבואה מי נאה ללמוד בהמון בו'**. לפי כל המדרשות שבמגילת בהאי קרא נראה דדרש לו תבואה טו"ו וכל הספרים כתוב לו תבואה בלמ"ד הקרא מפורש לא תבואה בלמ"ד וה"ק קרא לפי דרש הזה שמי שהוא חובב לדרוש בהמון היינו ברבים ולא תבואה שעיקר בקי במקרא במשנה ובהלכות שבהגדות בפרש"י גם זה הכל לדרוש ברבים אבל התלמוד לדרש ובקיא המכוון הדיוקי ממנו דמי נאה ללמוד בהמון ולדרוש ברבים מי שכל תבואה שלו שהוא בקי בכל אלה וכתב"ג יש לפרש לכל לימוד דרשות דבמקומן בהאי קרא למאי דדרש כל המוסר מ"ח לו התורה כו' קרא לא תבואה בלמ"ד הקרא מפורש לא תבואה עצמו שהוא חובב בהמון שהם מ"ח ולא תבואה שאין שהוא חובב בהמון הוא הכל בהמצו ואינה רק לפנים כדתמרי' פ' אלו עוברין גדולה שנאה שנאמרין ע"ה לת"ח יותר כו' ואמר ר' עקיבא כשהייתי ע"ה אמרתי מי יתן לי ת"ח ואנשכנו כו' ובהכי יתיישב הא דמייתי רש"י והיא בפ' ג"מ מתן דרשים רבנן ס"ל בגין רבנן ואמרו עוד שם ודבחזל מרבנן הוא גופיה דורש מרבנן דיש לדקדק מו להשבה גדולה מירושה בכל מקום וק"ל למה יהיה זכות דחזל מרבנן יותר גדול מזכות דרשים רבנן והיה לחוי הזכות בהיפוך זה דרשים רבנן יהיה גופיה לזכות מרבנן ודחזל מרבנן יהיה לו בגין רבנן אבל התירוץ הזה בכ"ם דכל ע"ה שונא ת"ח ומי שאוהבן ודאי כבר נעשה ת"ח ולא שייך למימר היה מתן דרשים רבנן שהיה שיהיה גופיה לזכות מרבנן דע"כ כבר הוא אחד מרבנן כיון שהוא אוהבן וע"כ ממרו בו שיהיה הזכות לו שגם בגיו יהיה רבנן ותלמוד דקמאר כל אוהב בהמון לו מצוה טו"ו ומן המקרא דכל אוהב בהמון ות"ח לפי הפשט לו מצוה שזוכה להיות בגיו ת"ח ברבים דרבה שהיה רבה אוהב ת"ח וזכה להיות בנו רבנו ת"ח וק"ק בדברי המפרשים הזה כל אוהב בהמון לו מצוה מאי משמע הך דדרש"י שהרי לפ הוספיא על דברי המקרא כלום רק מלא כל במקום מלא מי שנאמר בקרא מי אוהב וגו' ואפשר דסמך תלמודא עלמא בהך דדרשא אחא דמייתי יהבי ביה רבנן עיניהו בדרשא כדי ותוך עומק עיניהם לא יבא התלמוד על בוריה של תורה ועל אמיתתה רק ע"י פלפול והדוק עם מפרשים מצ"ע דתי העמדני כוכבים שב"א עושה לו דת לעצמו כפי רגונו ודעתו ואין לריך למפרשים ודלתמרינן בפרק הרואה שאין התורה נקנית אלא בתחלה ולזה אמר מי שעוסק בתורה בד בבד בימיהות הוא עוסק בה כעובד כוכבים העוסק בה שלמודו בימיהות ואמרי' בפ' ד' מיתות עובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה [בידי שמים] ואמרינן שם בכל מיתתו בקיוא שהוא מיתת מרע ועכ"ו זה העוסק בתורה כמדת העובד כוכבים בימיהות רלו לעונש מיתת מרע ופיק. ואמר **ולא עוד אלא שמטפשין בו'**. כי הטעות מלו בלמוד יתידי מצ"ע בגמ' של רבים שם יטעה ג' מהם יס שני להוליכו לו טעותו. ואמר **ולא עוד אלא שהוצאין בו'**. כך נראה הגירסא מפרש"י בפ"ק בתענית וכן ממה שהולכך רש"י הכא לפרש עוללו שרי נוען נשלו בלמ"ד המוסל נשל בעוות עכ"ל ואיירו ממי מטעם שאמרנו כי הטעות מלו ביחיד להחיר האיסור ולהטיר הטמא ואיירו שהוטעין וק"ל: **מ"ד עומדות היו רגליהן וגו' מי גרם רגליו שיעמדו בו'**. משום דהאי קרא אין לו חיבור לשלמעלה דכתיב שמחתי בומרים לי בית ה' נלך אהוא לשון עתיד למדברים ללוי לעוכא ועומדות היו הוא לשון עבר למדבר בעבד גם שכבל עלמו עמהם רגליהן ולזה דרשו לפי מ"ש בפסוק שמחתי בומרים לי בית ה' נלך מתי יעמוד כו' ושמחתי בדבריהם שאמרו שיבנה בהמ"ק יהיה להם הא' מג' עמודים כמ"ש ועגלה ערופה ג' דכתיב העולם עומד על התורה ועבודה וג"ח שע"י נעין בהמ"ק יהיה להם עמוד העבודה כמ"ש ועגלה ערופה ומאי דוד שמחתי בו אחל הקב"ה לו הסכים על ידם כללקמן ואמר משום דהיו עומדות רגליהן בשלמה שהיה לו ולכם זה עמוד ג' שהיה עמידת רגליהן היותר טוב והוא בשבילן יושלים עמוד של תורה שהיה לנו בשבילי יושלים בלמ"ד ומ"ת בגגד כלם. ודע דלפי דרש הלמוד שלנו נראה לפרש שלא אמרו כן דרך ליגות ולא שהיו מבקשים למיתתו של דוד אלא שהיו מתחלין בענין בהמ"ק בעבור העבודה כמ"ש ועגלה ערופה ואמרו יומת יומת זקן שבבר נחותה שעה דוד זקן ובא בימים ונתמנה בבר שלמה למלך תחתיו והבה בהמ"ק ע"י אבל בירושלמי פ"ב דבכורות אמרו שהיו פריטי הדור עושים כן היו הולכים אצל תלמידו של דוד ואל"ל אתי ינבה בית המקדש כו' ע"ז ואל"ל הקב"ה טוב יום בחלרך כי מקום המקדש כבר היה בית דוד שקנה מארונה ועוד לי יום בחלרך שעתידין המקום פנוי כמו אלר כלי בעין ואתה עומד בחורה כו' ויום אחד שאמר בפרק ב"מ מפורש שמותו יום אחד הוא יום ו' שקודם מיתתו שרלה דוד להיות את יום ו' וחזן מיתתו היה ביום ז' והיה מתבטל לחותו יום מד"ת:

ע"ב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים וגו' אם לחטאים יורה ק"ו בו'. לענין הפתחת להאי דרשתא הכי יתפרש האי קרא טוב וישר ה' ע"כ יורה חטאים בדרך לעשות לרוחים שכבר לדרך עליר מקלטו להליכו מיד גואל הדם וקרא השוגגים חטאים כדאמרינן פ' י"ה וכדלקמן שלא נזדמן השוגג רק למי שיש בידו חטא כבר ויוסיף בדבריו ק"ו לנדיקים שיורה להם הדרך להלילו מפגע רע ועוד יש לפרש שגם זה הק"ו פירושה דקרא ועפ"י מ"ש בפ"ק מד"מ כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקויו משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא מסקה מסקה כולו כשהוא עודר אינו עודר אלא הטובים שבהם שכל"ל הטובה שבא לפעמים לרשעים הוא ע"י לנדיקים וז"ש כתוב טוב וישר ה' לעשות טובה לנדיקים כמ"ש וע"כ יורה ג"כ גם החטאים בדרך כדי שיש ק"ו בעלמו אם כך טובה עושה לחטאים ק"ו לנדיקים וע"י זה יטוב ויהיה לדיק דהשתא עיקר הטובה שעשה לו הקב"ה מתחלה לנדיק היה כמ"ש כל חטאתיו אשר חטא לא תזכרנה עוד: **א' הרג שוגג ואי הרג מזיד כו'**. זה שהרג **במזיד יושב תחת הסולם** וזה שהרג **בשוגג יורד כו'**. אבל על זה שהרג בשוגג הרחוק לא קאמר שהרג במזיד שעולי חטא אחר היה כו שנתחייב דין מיתה בב"ד ע"פ עדים אבל זה שהרג ע"פ עדים היה חייב מיתה בדין אלא שהרג כאן במזיד ולעיל כתבנו בתירולו לכאות לפי דרך התוס' בהיות דבגלעד נפשיה רולחים להרגה מזידים נהרגו ע"י שוגג ג' ע"ם ומיהו בשוגג הרחוק ל"ל ע"כ כמ"ש הכא דגבי מזיד דע"י חטא אחר שזמן לו כן שוגג הרחוק וק"ק למשמע מזה שהרג בשוגג בלא עדים שהולכך ליגלות ולא יעבור על מה דהא הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם שיהרגנו ואם אין עדים בדבר היאך יהרגנו הגואל ואפשר לומר אם הוא מודה בדבר או שיתווסף הדבר ע"י קרובים ופסולים שפטור הגואל אם יהרגנו וזו"ק: **בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו בו'**. עיין זה במפרשים ואפשר גם מני מלני דלא קאמר שמוליך אותו הקב"ה אלא

דף יב ע"א - דף יד ע"ב

ידע למשקל בו'. דכמו דמרחקין בעוה"ז מן המעונה בלילה ומחיה וכמה שהר דבריה כן מרחיקין בעוה"ב מן המעונה בגלו הדבריה שסם בעוה"ב מחת מלילה ומחיה שבעוה"ז כמ"ש עוה"ב אין בו לא מלילה ומחיה ללא לדיקים יושבים בו' והנאין מזו הסביבה ומיהו בעוה"ז ולמי אין מרחיקין ממעונה בעניין למוד המורה כלומיכן דשוגין לו והוא שוגה לתמריס: ומ"ש לא ידע לפרוקי קושיא ועזר וגו'. בפרק המוכל תמרינן ליה בלשון אחר לא הוה שלים שמעתתיה מלינא דהלכתא ועזר מלניו וגו' ועיין בפרש"י שם:

דף יב גמרא של רומי לטעות דכתיב בו' ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר בו' ותסברא בין למ"ד רשות ובין למ"ד מצוה מי שרי בו' ולא תכסה עליו אלא לא קשיא בו'. כל"ל: **תוס'** בד"ה אילן שהוא בו' ע"כ דמירי אפילו באילן שענפיו מרובין ואויר בו' עכ"פ. כל"ל ור"ל דלא לחמרו דגנו לא נתקדש מלא נחויר עזרה דלא הוי בעזרה אלא הכא לחויר בירוסלים הוי בירוסלים ובספריס הגיהו בתוספות לחין ורוק ודו"ק:

ע"ב במשנה ביוצא בו רוצה שגלה בו' לשון המשנה הוא בסוף מסכת שביעית המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני א"ל אעפ"כ בו' ביוצא בו רוצה שגלה בו' א"ל רוצה אני א"ל אעפ"כ בו'. כל"ל: **בפרש"י** בד"ה באילן הלך בו' ומתני' דהכא וברייתא כרב יהודה בו' ושינויא קמא ליתא עכ"פ. דמי שינוי קמץ קלי ופיל למיל מתני' דהכא לפי כרבנן דלמר נעופו מיתדר ליה בו' ל"ק מלי פריך לימור דשמעת ליה לרב יהודה בו' והיינו משום דע"כ כיון דקתני ירושלים ועדי מקלט גבי הדדי דהולכין הנו לחר הנוף משמע דחד טעמא הית להו ומ"ס פריך ליפור דשמעת ליה לר"י בו' וק"ל: **תוס'** בד"ה אימור בו' דלא פליגי ר"י ורבנן בו' בד"ה גבי מעשר בו' דלא מצי פריך ליה מעיקרו ומשמע בו' עכ"פ. כל"ל: **בד"ה** מ"ם בו' דפליגי לר"י בתרתי בו' מדנקט ערי מקלט גבי ירושלים עכ"פ. כל"ל ור"ל מדתני להו גבי הדדי משמע דכמו דבמעשר פליגי בתרתי דהיינו בין בעיקרו בחוץ ובופו בפנים ובין בעיקרו מבפנים ובופו בחוץ הכא נמי בערי מקלט פליגי בתרתי בין בעיקרו בחוץ ובופו בפנים ובין בעיקרו בפנים ובופו בחוץ וע"כ לא פליגי בעיקרו בפנים ובופו בחוץ אלא בתיהוי עיקרו לרגל בו' וק"ל: **בד"ה** רב אשי בו' רב אשי בא לתרץ הא בו' ובופו לחוץ דאף בבופו לא קטלינן בו' בדפ"ל לכך ניחא פי' הר"ם עכ"פ. כל"ל: **בד"ה** פלבו קולטו בו' מפלך לפלך ועוד האמר בן לוי גולה מעיר לעיר י"ל דאם גולה מעיר לעיר יהיה בו' ובתחומיו ואם יגלה בו' שלא יצא משבונה לשבונה עכ"פ. כל"ל:

סליק פרק אלו הן הגולין

ח"א **דף יב ע"א** ג' טעיות עתיד שרו של רומי בו'. פרש"י הוא קמלך והוא מלמך ושרו של מדום כדמייתי קרא מי זה בא מאדום וגו' וכבר האריך בזה הר"י מגרונגל בס' מגמיע יסועה שמלכות רומי נקרא ע"ש מלכות מדום שהמלך הרשעון שמלך בו היה ספו בן אליפז ומאר שטעה בו' והוא גלה לצפרד דאל"כ מאי נעני בצפרד שהיא עיר מוחב שנאמר על קריות ועל בצרה ובפי' ר"י בספר יסעיה מאר רבומינו ז' טעיות בו' שבצרה הוא בלר וכו' וטועה שמין קולטה אלא שוגג והוא מוד הרג בו' ע"ל. ואפשר לכך היה גרסתו בשמעתין ומשום דהך טעותא שמיה קולטה אלא מדם והוא מלמך הוא בעלמו אלא מאי טעותא דשוגג ומוד למלמך מוד הוא ולא שייך בית שוגג ויש לקיים כל ספריס שלנו דמשב נמי טעותא דמדם והוא מלמך וה"ק שמיה קולטה אלא מדם שיגלו שם מפני גואל הדם ולא מלמך שהרג ישראל והרי גואל הדם שלשם הוא הקב"ה כדלמרי' במדרשות ואין מקום קולטו להגיל ממנו כי אלא כל המרע כגודו וק"ל:

סליק פרק אלו הן הגולין

אלו הן הלוקין פרק שלישי

דף יג בפרש"י בד"ה נותר כתיב בו' בא הכתוב ליתן לא תעשה על בו' עכ"פ. כל"ל: **תוס'** בד"ה ואלו הן בו' טמא ששימש זר שאכל קדש בו' ובקונט' דחק למצוא בהן חידוש עכ"פ. כל"ל וסס"ד ואין זה בקונטרס שלפנינו וק"ל: **בד"ה** גרושה בו' **פי'** הקונטרס משום דחלוצה מגרושה מייתי לה בו' משמע לפירושו

חכמת שלמה

דף יב ע"ב גמ' מתני' כיוצא בו ממחק מתני' קודם כיוצא בו וגרסת מחר כיוצא בו: **רש"י** בד"ה הרג בעומה כו' בשוגג הס"ד: **בד"ה** פלן מדינה נ"ב פי' עיר:

סליק פרק אלו הן הגולין

אלו הן הלוקין פרק שלישי

דף יג ע"א רש"י בד"ה גרושה ותלוצה כו' שלא מרישי מיימיון כו' נ"ב פירוש ושינו שלא שמקבת בעלמא כלמרינן בימות כלן שנה רבי תלוצה דרבנן:

דף יג ע"ב גמ' דלמו דחסימה כו' נ"ב ומ"מ מייבי כריתות ומייבי מיתות ב"ד לא ממעטינן מהיקשא למו דחסימה דלמו מגרע גרע כלקמן דף טו ע"ב ע"ש:

דף יד ע"א רש"י בד"ה גמר עושם מתוהרה בו' ולמחותו שהיא בת אחיו בו' נ"ב ים מוסיפין

מהר"ם

דף יב ע"א גמ' ורבי מעשר אמעשר דתניא וכו' בצ"ל: תוס' ד"ה אילן שהוא עומד וכו' ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים בצ"ל: **בא"ד** תימה דבשלהי ביצד צולין אמרי' דגגות לא נתקדשו וא"ב מעשר שני אין אוכלין על האילן בצ"ל ר"ל משום דעל דאילן דהוי כמו על גג הבית דאין בו קדושה ותירץ דאיירי דענפיו מועטין וכו' ר"ל ולא חשיב גג: **בא"ד** עוד י"ל דבריי בענפיו מרובים וכו' צ"ע על כוונת התוס' דמתחלה מאי מקשו ולבסוף מה תירצו דאם ר"ל דבקושיא הוה ס"ל דעל האילן כשענפיו מרובין הוי כמו על הגג וכשם שלא נתקדשו הגגות ה"נ לא נתקדשו על האילן א"ב מאי תירץ לבסוף במ"ש ואויר ירושלים כירושלים ויש ליישב דבתירוצא בתרא קאמר דעל האילן אפי' שענפיו מרובין נקרא אויר ירושלים ואויר ירושלים נתקדש כירושלים עצמו ודוקא על הגגות שעל גבי הבתים לא נתקדש אבל האויר שעל גבי האילן נתקדש אפילו עד לרקיע ודו"ק:

דף יג ע"א ד"ה נמר שיבה שיבה וכו' אבל לרבי יהודה הא איבא קרא ר"ל אבל א"ל דלר"י נמי איצטריך ג"ש למילף מינה רוצה דשב עבדי דרוצח מיהא למשפחתו שב כמו עבד עברי דהא איבא קרא בהדיא גבי רוצה דשב אל משפחתו דכתיב ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו דהוה פירושו לכל הפחות אל משפחתו:

אלו הן הלוקין פרק שלישי

דף יג ע"א תוס' ד"ה ואלו הן בו' ובקונטרס דחק למצוא בהן חדוש לא נמצא בפי' רש"י שלפנינו בפי' שדחק למצוא שום חדוש בהנך דכריתות אלא כתב ג"כ דתנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות כלשון התוס' וצ"ל דס"ל לתוס' דמדטרח רש"י לפרש בטמא שאכל את הקודש ודומיהם אזהרותיהם מהיכן משמע להו דרש"י ר"ל דמשום כך תנא להו במתני' משום דאזהרותיהם אינן מפורשים והיינו חידושייהו: ד"ה גרושה וחלוצה בו' **פירש** הקונטרס משום גרושה דחלוצה מייתי לה מואשה כצ"ל: **בא"ד** אי נמי מכות מרדות דרבנן כצ"ל:

דף יג ע"ב גמ' **רבא** אמר אתרו ביה לקטלא כ"ע לא פליגי וכו' יש להקשות כיון דפליגי בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד א"כ למה השיב ר"ע שאם עשו תשובה וכו' וצ"ל דבחייבי כריתות אפילו אתרו ביה לכריתות חייב מלקות לכולי עלמא מטעם דאם עשו תשובה וק"ל:

דף יד ע"א תוס' ד"ה ההוא מבעי ליה וכו' **וא"ת** למה לי קרא בקדושים וכו' כצ"ל:

דף יד ע"ב גמ' ד"ה הכי גרים רש"י וכו' ואיתיר ליה עיקר כרת בלאחותו לדונו בכרת ולא במלקות ואחותו דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו וכו' כצ"ל:

דטומאתו טומאתו לא ילף מלא מכילה ומתא נכל קדש לא תגע אפי' לנגיעה דקדשים ודו"ק: **בד"ה כל לא תעשה כו'** שניתק מאליו הוא אבל קדמו דקאמר הכא כו'. כל"ל:

דף טו גמרא אונם לא ב"ש אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו שאם נירש כו' דלא לקי אין הכי נמי ואתי אונם ונמר מיניה כו' אי בק"ו אי במה מצינו איכא למפרך מה למוציא כו'. כל"ל: **בפרש"י בד"ה** אמר עולא כו' דאי לתחילתו ולומר שישאנה לא יאמר ולו תהיה לאשה וניגמר כו' עכ"ל. כל"ל: **תוס' בד"ה** אם כהן הוא דהא אי אמרה לא בעינא ליה כו' עכ"ל. כל"ל: **בד"ה** הניחא כו' **אא"ב** הדירה דאו אינו כו' אשאנה אלא למאן כו' משכחת לה דכל ימיו בעמוד והחזיר כל כו' (בע"כ) [באינו] מחזיר כלל מידי הוא מעמא תני בטלו חייב לא בטלו כו' שוין טמא שבא למקדש כו' תנינא טמא שבא למקדש דלקי כו' מזהירין לצאת ולא יצא לא מחייב כו' ודוחק הוא האי פירושא ולכך פי' הר"ר שלמה כו' עכ"ל. כל"ל והל"ל וכ"ל דהאי פירושא שפירש הקונטרס דהא דקאמר הניחא כו' קאי לשנויא דכתא דכל ימיו כמזיר הוא דמוק כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

ע"ב בד"ה במאי קמפלגי כו' מעל הבנים ושחטה לא לקי משום כו' פטור ולא לקי וא"ת הא משכחת ליה כו' כשב"ד הוזהרו לא לילקי כו' דהא לא קמחוסר מעשה כו' דלוקה על כל אחד דלא הוי כו' עכ"ל. כל"ל הל לוקה על כל אחד מתני' היכ לקמן לוקה על כ"א בהתרו בו על תשתה ועגירת ניסנא דמתניתין נקטו וק"ל: **בא"ד** בביטול העשה ה"ל מחוסר מעשה כו' לא ביטל שום דבר כו' עכ"ל. כל"ל: **בא"ד** ופ"ה קשה להבין כו' עכ"ל. אין זה הפי' שלפנינו שהוא פרש"י שכתבו לעיל ומיהו רש"י כו' והוא מפיהם לפירושם ואין בו סתירה ודו"ק: **בא"ד** והשתא לא מפרש תלמודא כו' בטלו ולא בטלו מסתברא טפי כו' עכ"ל. נראה כוונתם משום דנשמעינן ק"ק מאי דקאמר לטעמיה לרבי יוחנן אינו מוכרח דל"ל דקאי אהתראה קפק שמא התראה מכל מקום אינו מוכרח שיקבור בטלו ולא בטלו ומצי נמי למפשר קיימו ולא קיימו ואהא כתבו והשתא ניחא דעיקר דקאמר תלמודא לא קאמר אלא לר"ל אבל לר"י מפשר טעמיה כמ"ש לעיל ודו"ק: **בד"ה** ועבר היום כו' וי"ל מ"מ אינו מתחיל עדיין כו' עכ"ל. כך מלאתי מוגה וק"ל:

דף טז תוס' בד"ה אי דקטליה כו' דמירי שהרגו בשוגג כו' עכ"ל. כתב מהרש"ל פירוש ונאמר למייתי מימות שוגגין מייתי מימות שוגגין ודו"ק ולכ"ע פטורין מיהו הכא לא שייך למימר הכי דהא לעולם הכא לאו אמה שהרגה דהא שוגג היה אלא כיון שהרגה ונתגלגל הענה חייב מלקות משום שגירעה ודו"ק: **בד"ה** והא איכא כו' השב תשיב לו ומשכחת כו' עכ"ל. כל"ל: **בד"ה** התם איתא כו' הואיל ולא מפטר אבל ליכא כו' דבפ' אלו נערות אמר ר"י כו' דלא משלם אם כן בטלו וליכא נמי ב' רשעיות ללקי כו' משכחת לה שפיר בלא הדירה והשבת כו' פריך שפיר לתרוייהו וקיימו נקט אגב גרדא עכ"ל. וכל"ל ול"ל דפריך שפיר אף למ"ד קיימו ומע"ג דלרבי יוחנן קיימין והוא סבר בטלו מ"מ מגב גרדא פריך אף למ"ד קיימו דמ"ד דהוה ס"ל לר"י קיימו וק"ק לי דטפי ועדיפא ה"ל להקשות לעיל דקאמר הניחא למ"ד קיימו כו' הוה הניחא למ"ד קיימו דקאמר זאת ועוד מאחת דמשמע דוקא נהגי מרתי לקי בלא קיוס ולמ"ד קיוס הא נכל לאו הניחא לעשה לקי בלא קיוס ודו"ק:

ע"ב גמ' ונותן לו כדרבי ישמעאל דאמר כו' משום שרץ השורץ על הארץ ההוא דאכל כו' ואפילו מעשר עני כו'. כל"ל: **תוס'** בד"ה ריסק ט' כו' חל על איסור בהמה טמאה כו' טמאה ותהורה אע"ג שאין איסור כולל כו' חל על איסור חלב עכ"ל. כל"ל ומ"ד נמי הסם לתין מיסור נבילה חל על מיסור טמאה מוהה לחל על מיסור חלב משום דהוי מיסור כולל ועיין על כל דנריסה להכא נמוס' נפ' גיד הנשה: **בד"ה** ואפילו שנים כו' כיון דבשנים והוא איכא כזית וי"ל כו' עכ"ל:

דף יז גמרא מעשר עני של דמאי דממונא הוא כו' ורבנן כו' ור' ירמיה אמר רבי שמעון כו' ובמשנה עד שלא קרא עליהן קדשי כו'. כל"ל: **בפרש"י בד"ה** ונימא זו דברי ר"ש כו' למלתיה ממתניתין דלקמן כו' עכ"ל. כל"ל: **תוס' בד"ה** ורבנן בריית כו' ולא נראה דהרי נבילה כו' בריית נשמה חשיבא ליה וי"ל לדבריו דר"ש כו' עכ"ל. כך נרלה להגיה מדנרי התוספות והרא"ש לפרק גיד הנשה ע"ש ומיהו יש לקיים לשון התוספות שלפנינו דה"ק דקמ"ל דאף דבריית נשמה חשיבא הא דקאמרי נריית נשמה לדנריו ואם כן נימא כנריית לדנריו ומי דחק לתלמודא למימר דקאמרי [נריית נשמה] לדנריו וכן הקשו התוספות שם נפ' גיד הנשה ודו"ק:

ע"ב גמרא דילדה אימיה כר"ש תיליד כו' ומאי חומרא דעולה מחטאת כו' מעולה דאית בהו שתי כו'. כל"ל: **תוס'** בד"ה דלמאי דמ"ל כו' אמאי משכח לר"ש כו' לכך פי' בתוספות כו' דליכא לאוקמי בזר אחר זריקה כו' לאוקמי תודה להכי כדפי' אע"ג דייחד הוא אצל עולה וא"כ ס"ם כו' עכ"ל. כל"ל ור"ל דכולהו דמסתבר אמו נמי ק"ו מתודה דע"כ תודה מע"ג דייחד ופרט התודה נסוף הפסוק אגל עולה לן אמי אגל לנקיט זריקה וס"כ נכור מע"ג שנכתב קודם תודה ס"ם מסתבר כן נכתוב להכי נכתב מק"ו תודה ודו"ק: **בד"ה** איסור בעלמא כו' דהא המרבה אזהרה בו' אבל עיקר דמלקות כו' חד וחד אתא לחוץ לחומה כו' ק"ו ממעשר אלא לא בא הכתוב כו' לפני זריקה לוקה לאו דוקא אלא כו' עכ"ל. כל"ל: **בא"ד** והא אנן כו' דתלמודא לא פריך אלא כו' מקדשים קלים לא פריך תלמודא כו' עכ"ל. כל"ל: **בא"ד** מכדי כתיב והבאתם כו' מפורשים בו הלכך כו' דכולן מפורשים בו ולכך לא הוי לאו כו' ענין לו תנהו ענין לדבר אחר כו' וא"ת בכל הקדשים כו' אם תתן הלאו ענין למלקות לפני כו' מן הדין דבשלמים ותודה ע"כ כו' דלא שייך בהו איסור בו' אחר זריקה איסורא הוא וחטאת ואשם כו' ואיצטריך ללקות לאוכל לפני זריקה דאין כו' עכ"ל. כל"ל ומהרש"ל הניה נכאן והא מיצטריך ללקות לאוכל חוץ לחומה לפי שאין עושין כו' עכ"ל וטעות הוא בידו דהא השתא דכולהו לייחודי לחוי הוא דאתא לן מיצטריך נכולהו לחוי קרא לחוץ לחומה לכנר מפורשים נקרא לעיל אגל נכולהו תתן הלאו ענין לאוכל לפני זריקה כפרש"י נהדיא ודו"ק: **בא"ד** דמק"ו דתודה לחודה כו' כמו שפפרש מנשר כו' כל"ל:

חכמת שלמה

דף טו ע"א גמ' אמרו לו אמרת כו' נ"ב נ"ל נרפה נר נר חנה ומה שנאמר אמ"כ אמר רפה הוא רפה נר נחמני ודו"ק: **רש"י** נד"ה משום דקטיל כו' אס גירעה ויחזירנה ויפטור אגאמ כו' כל"ל: **בד"ה** אמר עולא כו' דאי לתחלתו ולומר שישאנה לא יאמר ולו תהיה לאשה ונגמר ממועיא אס רע כו' כל"ל: **בד"ה** ואס אינו כו' לאחריו אס"ד אגל אמר רבא כו' לכל ימיו הכי כו' העברת הלאו כל"ל ואס"ד ואד"ה: **דף טו ע"ב תוס'** בד"ה הניחא כו' כלל מידי הוא כו' דאי אינו לאו הניתק לעשה כו' שאגאמ משום דדרשינן כו' כל"ל ואד"ה: **בד"ה** נמאי כו' מעל הגזיס דאי לקי כו' כל"ל: **דף טו ע"א רש"י** בד"ה מון הא לעיל נמי נשבע הוא כל"ל: **בד"ה** קשיא דר"י אדר"י לתרוייהו כל"ל: **תוס'**

מהר"ם

דף טו ע"א גמ' **אלא** מאי **טעמא** הדר ביה משום דקשיא ליה **אונם** וכו' נ"ל דלהאי מסקנא לאו לגמרי הדר ביה אלא ממאי דקאמר כל לא תעשה שקדמו עשה וכו' מהאי כללא הדר ביה דלאו כללא הוא דאשכחן אונס דאע"ג שקדמו עשה לא לקי וטעמא כדמפרש ואזיל אבל בעלמא לא תעשה שקדמו עשה לקי דאל"כ קשיא לר"י מתניתין דהכא מקדש טמא דלר"ל מתורץ שפיר כדתירצו התוס' לקמן דף זה ע"ב בד"ה הניחא וכו' אבל לר"י תקשי: **תוס'** ד"ה הניחא וכו' **עד**

[ע"ב] וכן ומשלחה **ואינו** לוקה וכו' פי' לענין שילוח הקן: ד"ה מידי **הוא טעמא** וכו' נ"ל דהכל הוא דבור אחד ושייך לדבור דלעיל מיניה ומפרש ואזיל שיטת ההלכה לפי פרש"י ולבסוף כתב שפי' הר"ר שלמה מדרש"ש פי' אחר: **בא"ד הא אמר** ליה ר"י **לתנא תני בטלו חייב לא בטלו פטור** וכו' כצ"ל: **בא"ד** וכל כמה **שלא בטלו** חשיב ניתק כל כמה שבידו לקיים כצ"ל:

דף טז ע"א גמ' **ורבי** שמעון בן לקיש נמי **הא** ודאי **התראת** ספק **הוא** סבר ליה כאידך תנא דר' יהודה וכו' צ"ע מאי משני מ"מ קשיא דמהיכי ליליף רשב"ל דלאו שאין בו מעשה לוקין מנותר דמדאצטריך הכתוב לכתוב עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו מכלל דשאר לאו שאין בו מעשה לוקין מהתם נמי נילף דהתראת ספק הויא ספק דאם לא כן למאי הצריך עשה אחר ל"ת בנותר לומר שאין ללקות עליו דבשלמא בלא רשב"ל אאידך תנא דר"י לחוד לא קשיא דאיכא למימר דהוא ס"ל דאין ה"נ דלא לקי אתרוייהו בין אהתראת ספק בין אלאו שאין בו מעשה ולא יליף מידי מנותר אבל לרשב"ל קשיא וכן קשה נמי לרבי יוחנן דיליף מנותר דהתראת ספק שמה התראה ולא יליף מיניה דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו ושמא י"ל דרשב"ל ס"ל דאידך תנא דר"י אית ליה שום דרשא דהתראת ספק לא שמיה התראה וא"כ ע"כ הא דכתב קרא עשה אחר ל"ת בנותר לא אתא אלא למילף מיניה דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו דאם לא כן אלא סבירא ליה לאידך תנא דרבי יהודה דאתרוייהו לא לקי אם כן האי עשה דכתביה רחמנא גבי נותר למאי אתא וכן יש לתרץ לר"י לענין לאו שאין בו מעשה וק"ל: **תוס' ד"ה והא איכא העבט תעבימנו** וכו' כל דברי התוס' בדבור זה תמוהים הם כי מלבד שלשון התחלת הדבור מגומגם כי גם בעצם כוונת הקושיא אינו יכול לישבו שאם כוונתם מאחר דבפרק המקבל מוקי האי קרא דוהאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך העבוט וגו' בשלית ב"ד וה"פ דקרא בחוץ תעמוד אתה ר"ל המלוה והאיש שהוא בעל חובך ר"ל יעמוד ג"כ בחוץ ואשר אתה נושה בו שהוא הלוה יוציא אליך העבוט ואם כן ממילא הא דכתיב אח"כ ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו השב תשיב לו את העבוט כבא השמש וגו' איירי ג"כ כשמשכנו ע"י שליח ב"ד ולא עבר הלאו דלא תבא אל ביתו מה זה דקאמר והא הוי עשה שקדמו לאו וכו' מאי קדימה שייך כאן הא הלאו דלא תבא שייך וכתיב קודם עשה דהשב תשיב והכי הל"ל והא הוי האי עשה כשלא עבר על הלאו כלל דהא איירי כשמשכנו בב"ד וכן מ"ש בסוף הדבור אם אינו ענין לפניו תנהו ענין לאחריו לא שייך בענין זה כלל ויש ליישבו דה"ק וכ"ת אף אי דרשינן ליה נמי למשכנו שלא ברשות בחייב נמי בהשבת העבוט מה ענין זה ללאו שניתק לעשה דהא עשה דהשבת העבוט לא אתא לתקן הלאו דהא אפי' במשכנו ברשות דלא עבר משום לאו אע"פ כן חייב במצות השבת עבוט זה אינו דע"כ דהא דדרשינן מיתורא דאתא למשכנו שלא ברשות ב"ד היינו לענין שיהא העשה תיקון הלאו ולומר שאם כבר עבר על הלאו דלא תבא ובא ומשכנו בביתו השב תשיב לו המשכון שלקחת מביתו ולנתוקי לעשה אתי דאי למצות השבת העבוט לכסות לילה בכל לילה לא איצטריך דלא גרע מהיכי דמשכנו ברשות ב"ד ואם אינו לענין מצות השבה תהנו לענין לאחריו כלומר שיהא לאו הניתק לעשה וק"ל ונ"ל ואם ר"ל הלאו דלא תשכב בעבוטו דעל זה שייך שפיר דהעשה קדמו ללאו דהא העשה דהשב תשיב שייך קודם שיעבור אלאו דלא תשכב אבל תחלת לשון התוס' וסופו אינו מתיישב על זה וצ"ע: **ד"ה** התם **איתא** בתשלומין וכו' **עד סופו אבל קשה** דמשמע דפרק גם **ל"ד** קיימו **ולא** קיימו דקאמר **ומשכחת לה** קיימו **ולא** קיימו בטלו וכו' וי"ל דקיימו **ולא** קיימו נקט **אגב גרדא** כצ"ל והספרים מוטעים וחסרים:

דף יז ע"א ד"ה ורבנן **בריית נשמה חשיבא אבל קצת קשה מאי** קאמר **בריית נשמה חשיב ליה לימא שאני חטה דאינה אובדת שמה כשנחתכה** וי"ל דלדבריו וכו' כצ"ל והספר חסר ה"פ ודרבנן לדברי ר"ש קאמרי וה"ק ליה לדידן אפילו הוה בו בריית נשמה לא הוה בריה כיון דאינה אובדת שמה אלא לדידך נהי דלית לך טעמא דאינה אובדת שמה במידי דאית ביה בריית נשמה אבל במידי דלית ביה בריית נשמה אודי לן מיהא דלא הוי בריה כיון דאינה אובדת שמה:

דף יז ע"ב גמ' **וכולהו חמירי מעולה דאית בהם שתי אכילות** כצ"ל ופירושו שתי אכילות א' אכילת אדם ואחת אכילת מזבח וכתיב ואם האכל יאכל וגו' מה שאין כן בעולה דאין בה כי אם אכילת מזבח לבד דהא הבשר וחלב ודם כולו כליל על המזבח: **תוס'** ד"ה דלמאי **דסבירא ליה** וכו'

ומלקות כו' אלא למלקות בכבורים עד שלא קראה ולשום איסור חדש לא אתי ותודה נמי לא אתי אלא כו' דבכל חד אימא דלא אתי אלא משום מלקות דלפני זריקה גרידא כו' דבגופיה כתיב דמצי כו' לא תוכל לאכלם כו' דבכל חד וחד נתנו לאיסור כרפ"ה לעיל במלתיה דר"ש בו' עב"י. כל"ל פי' בלאמר זריקה נעכור כתיב מיקור לזר אך נכור שור גו' ובשכם יהיה לך במוך לקלעים בחטעת כתיב במקום קדוש תאכל גו' בתוכל מן העולה כתיב כליל תהיה כפ"ה לעיל ומהרש"ל הגיה נכאן כדפריטים לעיל במלתיה כו' ולא הבנתי הגהתו ודו"ק:

דף יח **בא"ד** אבל מ"מ כו' איסור דחוץ לחומה ילפינן מק"ו כו'. כל"ל: **בא"ד** כיון דאיסורא שמעינן בכבר באובל חוץ לחומה טוב לי להעמיד לאו בד"א שיהיה בו חידוש כו' עב"י. מע"ג דנדבר שים בו מידוש נמי כבר שמעינן מיקורא כדפרש"י לעיל במילתיה דר"ש היינו מיקור עשה בתוכל מבל"ע [בתוכל] חוץ לחומה מק"ו שמעינן מיקור לאו וכה"ג כתבו המוספות לעיל ודו"ק: **בא"ד** דאיבא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי כו' עב"י. ק"ק דלא שייך הכא לומר דאי נמי לאו יתירא בתוכל חוץ לחומה כיון דאין עונשין מן הדין ויש לייסב ודו"ק: **בא"ד** עד שלא קרא שם דלוקה וכן כו' ללאו חדש כו' שבא לחדש בעולה כו' והתניא קדשים קלים ומעשר כו' אלמא בתודה ושלמים דחוץ כו' משתיהן ועולה משלשתן כו' ולא מהני היתור אלא כו' בסוגיא דרפרש"י עב"י. כל"ל פי' לדבריהם דעיקר קרא דהיינו מי הוה בתיב לא תוכל לאכלם אלא מדם דנדבר מדם בכל מד דאי היינו בתודה ובתיב זריקה ובבכור למאר זריקה ובחטאת חוץ לקלעים ובעולה למאר זריקה אפי' בפיס והיתור לייתודי לאו בכל מד אלא לללות בכולהו בחוץ לחומה אבל לפני זריקה נבכור ולפני זריקה ולמאר זריקה בחטאת ולפני זריקה ולמאר זריקה ותוץ לקלעים בעולה נלמד מק"ו ולא לקי ולכך לא הוו ה' מלקות אלא לאיסורא דרפרש"י גם לשיטתו בסוגיא וק"ל: **בא"ד** ועוד דע"כ הוה אמינא ליבא בשעשר כו' השתא לא תוכל לאובלם וכו' אעיקרא עב"י. כ"ל דעיקר הלאו בקרא מוקמינן בבל מד בנדבר מדם ומה להלר ופריס לייתודי לאו היינו לאוכל מוץ לחומה בשיטתם זו ו"ק מי הוה שייר מעשר לא הוה ילפינן מיה מוץ לחומה וק"ל: **בא"ד** ואת לפירושו שפירש מאי פריך והא תנן כו' חוץ לחומה והוה משמע כו' והיינו מקרא דלא תאכלו אפי' כו' מטעם שאדם האוכלו עומד חוץ לחומה אבל לא נאמרו והיינו מקרא דלא תוכל כו' עב"י. כל"ל ור"ל דה"ל למתני גבי ק"ק שיאכו מוץ לחומה ולא ה"ל למתני ק"ק גבי מעשר והוה משמע דנאסרו בייאחתם והיינו מקרא דבשדה טרפה לא תאכלו מבל משמע דנאסרו בשחיטה אבל בשר שנאסר בייאחתם ולא קתני גבי מעשר ולא קתני שיאכו משמע דלא נאסרו בשחיטה דומיא דמעשר שלא נאסר בייאחתם אלא שהאוכלם בחול לוקה והיינו מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך וק"ל: **בא"ד** למחיצה וחזרו דמותרין מדבתיב לא כו' הא יצאו חוץ למחיצתן מותרים כו' ואשם ה"ק קרא לא תוכל לאבול בשעריך ב"א תוך כו' עב"י. כל"ל ר"ל בחטאת ואשם לא מיירי לא מוכל גו' בלל בייאת וחזרו אלא רבו מעולם פני הבית ובבי מתייבב נמי קושיא קמייתא דמוקי ר"ש לאחר וחקרך לחוץ לקלעים דמיירי ר"ש בלא רבו מפני הבית אבל מבשדה טרפה לא תאכלו לא יליף אלא נרמה פני הבית ויש לחוץ וק"ק למה לי מאי פריך לרבא ולילקי נמי מעשר ובשר בשדה טרפה כו' למימר דרבא נמי מייתי בבי מתייבב נמי קושיא קמייתא דמוקי ר"ש לאחר וחקרך לחוץ לקלעים דמיירי ר"ש בלא רבו מפני הבית ויש לייבב דלפני זריקה דקאמר רבא לא מבעיא בבי מתייבב דר"ש אבל לרבא נמי מיבעיא ליה: **גמ'** משום וזר לא יאבל כי קודש הם ה"מ כו'. כל"ל: **תוס'** בד"ה ולילקי משום זר לא כו' אלא בשוה פרוטה וישנו בלא אבילה ורבא כו' עב"י. כל"ל ור"ל דלעניו מעילה ילפינן מטע מטמ מתרומה ומועלין בהקדש זוה פרוטה וק"ל **בד"ה** ולילקי משום בשר כו' עובר ידו חוץ ובין חוץ לחומה דמ"ש מואם צלי אש ו"ל דדרשינן לאו שבבללות כו' עב"י. כל"ל:

ע"ב **גמרא** ובל היבא דלא קרינן בהו ואבלו אותם אשר כופר בהם לא כו'. כל"ל: **תוס'** בד"ה בל שבקדש כו' וטמא ופסולים אחרים כו' אבל לפי' ר"י דלעיל כו' משני דלא שייריה בלל עב"י. כל"ל והסד"ה ומ"ש ומ"ה זר שאבל מטמא לפני כו' והך קושיא לפי' ר"י מיתא נמי לעיל בתוס' וק"ל: **בד"ה** זר שאבל חטאת לפני כו' **בעלמא** ולא מלקות עב"י. הסד"ה ומ"ש ומ"ה ול"ל דאיין לקרילה כו' עב"י. כל"ל: **בד"ה** ומאן תנא כו' תרוייהו להנחה מעבבת וקשה דבפרק חרש פרש"י כו' עב"י. לא מלתיו שם מבל נפסדי מיתא הכי דנעי ג' מנופות כמ"ש התוס' בפ' לולב וערבה ועיין בירמ"ש פרשה כי תבא וק"ל: **בא"ד** בהנחה דהנחה לא מעבבת והא דבאמר מאן כו' דאיתא להו הנחה מעבבת כו' ומקרא בתיב ולקח הבהן הטנא לא בתיב תנופה עב"י. והסד"ה וכל"ל דע"ב ר"י לא בייס מנופה מקרא קמת דל"ב היינו לתני"י וק"ל ומ"ה מ"ה בטוייס כו' מיתה וכהן מלקות כו' שמלוחו נפסיס נעזרה עב"י. כל"ל:

חכמת שלמה

דף יח ע"א רש"י בד"ה קרא ימיתו כו' למיתה לחו בחנפי נפשיה ג"ב ג"ל שחוזר חמה שלמעלה דלא תוכל לאכלם דכולל הכל וק"ל: **בא"ד** לחגב חיוב כתניה בדמתרינן דע"ב ה"ח ליכא כו' לא תוכל לאכלם לא קאי אעיקרא וי"ו כו' כל"ל ובד"ה: **בד"ה** כיון שיצא כו' ואפי' מעשו זר כו' ואפי' כמו שכילה כו' ג"ב בפי' לפי' ליבא כזית: **דף יח ע"ב** **תוס'** בד"ה בל שבקדש כו' וטמא ופסולין אחרים וי"ל כו' כל"ל וג"ב בפול בעיל בדבור המרוץ בד"ה ומאן תנא דפליג אר' יהודה כו' כל"ל:

מהר"ם

והלבך ליבא למימר דמוקמינן בבור שנכתב קודם לפני זריקה וכו' וביהמו מוקמינן למסתבר דהא מ"מ תודה לפני זריקה וכבור בור לאחר זריקה ועולה בבתן לאחר זריקה אע"ג דזר היא אצל עולה וא"ב כוף סוף מבבור משמע מ"מ לא אתי אלא להבי וכו' בן נ"ל להגיה ובאופן אחר א"א לישבו: ד"ה איסור בעלמא וכו' עד וכן הא דקתני בתודה וכו' לאו דוקא לוקה וכו' בצ"ל עד תוץ לחומה גרידא והוא סוף הדבור והא אנן תנן וכו' הוא דבור אחר עד בלא שום יתור ואח"ב מתחיל דבור אחר מבדי כתיב וכו' עד לאו שבבללות ואח"ב מתחיל דבור אחר מהדר פירושי בבל חד וכו': **בא"ד** וצ"ל **הבא כדפרישית** לעיל דמשמע ליה דלאו הבבור ובבולהו אתי לב' דברים וכו' בן"ל להגיה והשאר דברי מותר הוא:

דף יח ע"א **תוס'** בא"ד ל"ל ה"ל דבבל חד וחד נרמז איסור בדפרישית לעיל בצ"ל: **בא"ד** לבן נראה לפרש איסור בעלמא וכו' בלל העולה מדבריהם דאינהו מפרשים הא דקא משני איסורא בעלמא ר"ל דבחוץ מן החומה שמעינן על בל פנים איסור לאו מק"ו דמעשר אע"ג דלא נוכל למילף מק"ו דלילקי משום דאין מזהיריו מן הדין אבל מבל מקום איסור לאו שמעינן שפיר מק"ו ולבך מוקמינן האי לאו דבתיב בקרא דלא תוכל לאבול בשעריך גבי בבורים וגבי תודה וכן בולם לדבר חדש בבל אחד כגון בבבורים לקודם קרייה ובתודה ללפני זריקה ובבבור לאחר זריקה אבל לפני זריקה בבבור דאתי בק"ו דתודה לא לקי ולא הוי ביה בי אם איסור לאו וכן בל הדברים דאתו בק"ו אחד מחבירו עד שבעולה דאתו בולן בק"ו ולא אתי הלאו דגופיה בי אם לדבר חדש דהיינו לבהן האובל לאחר זריקה בפנים ולבך אין זה מלקות בי אם באותו הלאו שנתחדש בו ולבך פריך והאמר רבא וכו' ומשני קרא יתירא וכו' והוי באלו נבתבו ב' לאוין בבל אחד וגוף הלאו מוקמינן בבל אחד אדבר חדש בדהוה ס"ד מעיקרא והייתורים דהדר מפרש להו קרא לגלויי מחוץ לחומה דלהוי במלקות והוי בבל חד תרי מלקות בבבורים בחוץ לחומה ובקודם קרייה ובתודה בחוץ לחומה ובלפני זריקה ובבבור בחוץ לחומה ובלאחר זריקה אבל בלפני זריקה דאתי מק"ו דתודה אין בו מלקות וכן בבל הני דאתי בבל חד מק"ו לא לקי עד שבעולה ליבא מלקות בי"א בחוץ לחומה ובבהן שאובל לאחר זריקה בפנים ואין להקשות לפי זה א"ב למה ליה לר"ש בברייתא דנקיט ק"ו בחוץ לחומה בבל חד דקאמר אי לחוץ לחומה ק"ו ממעשר הקל הא חוץ לחומה ילפינן בבל חד מיניהו מיתורא דהדר מפרש להו קרא דאי לאו ק"ו מיתורא דקרא לא הוי אמרינן דלילקי בבל חד בחוץ מן החומה דלא הוה מרבינן מיתורא בי"א איסורא ולא מלקות אבל השתא דאיבא ק"ו ממעשר אתי יתורא דקרא לגלויי אק"ו דלהוי מלקות בבל חד בחוץ מן החומה: **בא"ד** דפריך פ"ק בל שעה ורלמא לייחודי לאו לנפשיה בצ"ל: **שם** ובק"ו **בסוגיא בדפרש"י: בא"ד** שהרי אין אריבות לשון במקרא ובו' ר"ל דאי לא בתיב מעשר אפילו את"ל דהוי באלו נבתב בהדיא לא תאבלום בשעריך והדר מפרש להו ליתורא לא הוו מוקמינן הלאו דלא תאבלום בי"א מחוץ לחומה והיתורין הוה מוקמינן בבל חד לאיסור החדש שייך בבל אחד אבל לא הוה מלקי באיסורים החדשים משום דאז לא היינו יבולים לומר דלא אצטריך הלאו דלא תאבלום בבל אחד לחוץ לחומה דאתיא מק"ו ממעשר דהא מעשר לא היה בתוב בפירוש אלא בולהו נבללו בתיבות דלא תאבלום מאי אמרת לא לבתוב לא תאבלום אלא לבתוב מעשר בפירוש ולילף בולהו מיניה דהא במאי דבללינהו בולהו בלא תאבלום לא הוי אריבות לשון יותר מאלו בתב מעשר לחוד בפירוש אבל השתא דבתיב בפירוש א"ש דאית לן ק"ו ממעשר לחוץ לחומה ואתו היתורים אקל וחומר וק"ו לגלויי מלקות בבל חד בחוץ לחומה וגוף הלאו דהוי באלו נבתוב בפירוש לא תאבלום ואתי לדבר חדש דאיתא בבל חד והדר מקשו וא"ב השתא נמי היאך יליף ק"ו מתודה ללפני זריקה וכן מבבור לענין לאחר זריקה הא הדברים החדשים נבללו בולם בלאו אחד דהיינו דהוי באלו נבתב בפירוש לא תאבלום ואי הוה בתיב בפירוש בתודה לפני זריקה והוה ילפינן אידך מיניה הוה אריבות לשון טפי מהשתא

דף יג ע"א - דף כב ע"א

דף יד תום' בד"ה יכול יעלה כו' דקדושה ראשונה לא בטלה לענין מעשרות עכ"ל. הס"ד וכ"ל: **בד"ה** ולימא כו' שכן מצינו קריאה למצוה קודם שיאבל בכורים אבל מעשר שני אובלים אותו בלא שום קריאה והוידוי מעשר שני בשנה כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** מה להצד כו' דמיירי בבכורים כו' ונותנין בבל הפירות כו' עכ"ל. כ"ל:

ע"ב גמ' ולא יאבל מן הקדש וגו' אלא טומאת עצמו מנין ת"ל לא תובל כו'. כ"ל: **בפירש"י** בד"ה יתיב רב חינגא כו' וקא מבעיא להו. כ"ל: **בד"ה** משיראה פני כו' ואפקיה עכ"ל. הס"ד ומ"ש מה"ד ללמ קריינ כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** תרומה בעוקציה כו' שיהו שיריה ניכרין עכ"ל. הס"ד ומ"ש מה"ד מעשר שני בדרומא ומומה שנה כו' מו שהיו שנה שלימים כו' עכ"ל. כ"ל: **תום' בד"ה** הוא בפנים כו' שאינו מחוסר מעינה כו' כדפי' בקונטרס כאן במשאו מבחוץ א"כ קריינ כי ירחק ממילואך כו' דהגוף והמשוי בחד כו' עכ"ל. כ"ל ול"ל דגבי משמו מצמון הוה מלואו כגופו מ"כ גבי משמו מנפנים וגופו מצמון הל"ל ומי מלואו כגופו וקריינ ביה כי ירחק ממילואך ומרלו דכלל גוונא ה"ל גופו ומשמו כחד ומשני מתרוייהו מקרא המשמו נפניס ודו"ק: **בד"ה** מיתיבי ר' יוסי כו' דהא קא מני ליה למלקות כו' עכ"ל. כ"ל:

דף כ **בפירש"י** בד"ה לוקה א' כו' ואי הוה אמר תרומת כו' ובד"ה שנגמרה מלאכתן כו' בדלועין משיפקפקו כו' עכ"ל. הס"ד וכד"ה מיב על הרמח כו' דההוא לאו מיתורא דקרא אמעינן ליה כולי האי וכ"ם הוא וגמגום כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה מה שהגיה ונלפה לקיים כל נוסחת פירושים שלנו וז"ל ללכך נקט תלמודא הך מילתא גבי שרט וקרמה לחייב על כל שרט ושרט וקרמה וקרמה משום דלא יליפי ליה מלא מיתורא דקרא אבל גבי פאה פאה לחייב על כל פאה ופאה לאו מיתורא אמעינן ליה כולי האי מלא ממעטותיה וכ"ש הוא ועוד קאמר דנקרמה ושריטה נמי לא נקט ליה מלא משום הך גמגום ומידומא דה' קרמות וה' שריטות דתיק תלמודא לאוקמי דסכיתו למתא כו' אבל נפאות הרמח לא תיק הך מידומא דלא שיך מלא ג' פאות ומיבא דאיכא תלתא פאיטות נעטלן נב"ל נב' ידיו ודו"ק: **תום' בד"ה** רבינא אומר כו' כשהאיש עומד בפנים כו' ולוקה בשאובלו במקומו כו' עכ"ל. ללעניו לאייב פני הבית ה"ל מלואו אבל לענין מכילה אם מיקרי חוץ למחומה ולא ייחם להו לפרש בפירש"י דמיירי בהדר מרחקי דכגון דנקט ליה נקניח הכי משמע למכלו אם ודו"ק: **בד"ה** לא בטלה לענין מעשרות עכ"ל. הס"ד וכ"ל: **בד"ה** לחייב על כל כו' והקונט' ל"ג בב"א אלא כו' עכ"ל.

ע"ב גמ' משום ראב"ש אמר בנרים א"ר יהודה בר חביבא פליגי כו' ואיבא דמפיק ב' שערות ומעיל בעדשה כו' והמקיף פאת ראשו כו' ת"ר פאת ראשו כו'. כ"ל: **בפרש"י** בד"ה ה"ג תנא הנוטל כו' ול"ג תניא עכ"ל. כ"ל והס"ד ועיין במהרש"ל: **תום'** בד"ה לא צריכא וכו' במקום אחד הכל אחד בלי כו' (ומשום) קרחה וא"ז כו' עכ"ל. כ"ל:

דף כא גמ' אי לא גמיר ג"ש מספרים נמי לעולם גמיר כו' ונומות רב מלכיו כו' וגבינה רב מלביא כו'. כ"ל: **בפירש"י** בד"ה שפחות כו' באנפי נפשיה עכ"ל. והס"ד ומ"ש ל"ל ד"ה גומות שמעתתא היא לענין שתי שערות לתין גומא אלא ג' ויש שה שער נמצ' נלה פ' בת סימן עכ"ל ומ"ש מה"ד נלוני כו'. כ"ל: **בד"ה** מתניתא כו' דקאמר לאו דוקא אלא דבסימנא דרב מלכיו כו' עכ"ל. כ"ל:

ע"ב גמ' מקיים מנין ת"ל כלאים שדך לא א"ל עולא כו' המכשל גיד בחלב בי"ט כו'. כ"ל: **בפירש"י** בד"ה יש חורש כו' ואלאו דכלאים קאי כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** אי לאו דקלסך כו' וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא כו' עכ"ל. ולעיל נמתני' פירש לשביעית נמי משום זורע מייב והיינו לפוס מאי דקאמר גבי כלאים נמי משום זורע מייב דמכסי בהדי לחזל אבל לפוס מאי דקיימין השתא דבכלאים נלו משום זורע מחייב ליה אלא משום מקייס ה"נ ג"ל בשביעית לאו משום זורע הוא אלא משום מורס מיהו ק"ק לחיכא למ"ד בפ"ק דמו"ק דלא מחייב בשביעית משום מורס ודו"ק: **תום' בד"ה** אפי' לא שהה כו' ולא דמי דין זה להך כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** החורש בשור כו' ולאו דוקא והן מוקדשין כו' איכא ב' מלקות דמיירי כו' עכ"ל. כ"ל:

דף כב **בפירש"י** בד"ה היינו איסור כו' דומיא דא"א ונעשית חמותו כו' והשתא קיימא ליה בשריפה א"נ כו' עכ"ל. כ"ל והס"ל: **תום' בד"ה** מתקיף לה כו' **תנא** ושייר ואומר הר"ם כו' ואי דאיתא דאיכא תו מלקות כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** שהרי גוף א' כו' הקונט' פי' בגירסתו ור"ת פי' בע"א כו' וחד לבדד' הושעיא כו' עכ"ל. כ"ל: **בד"ה** המנהיג כו' משום דמושך השור משוי כו' דאל"כ לא ללקי דאל"כ לעולם לא כו' עכ"ל. כ"ל:

חכמת שלמה

דף יט ע"ב גמ' שם לפיתמה דירושלים מהו פשיטא כו' כל"ל ונ"ב כך נרמה לפי גירסת ספריס שלנו ויותר נרמה בעיני מגרסת המפרש נ"ל: **רש"י** בד"ה רבינו גופיה כו' ר"י בר' נתן נ"ב הוא תמנו של רש"י והוא תמיו של רמב"ן שיסד ספר לפנת פעמת: **בד"ה** מעשר לתעון כו' כנגד מזרח וכן מעשר שני בדרומא תרומה בעוקלה כו' דבעו רחמים שיהו שיריה כו' רחמים שיהו שיריה ניכרין כל"ל הס"ד ומ"ש מה"ד והיינו שנה מעשר שני ומומה שנה כו' מומה תמנה מעשר עני בנטלין מו שהיו שנת מעשר כו' כל"ל: **דף כ ע"א רש"י** בד"ה דעייל כו' ממנה דקסבר כו' משיפקפקו כו' הס"ד והל"ת: **בד"ה** מיב על הרמח וכו' כדמתרי' לקמן כו'. נ"ב מוזר מהת דלעיל ומשום הכי כתב המגיה יש כאן גמגום ודו"ק:

דף כ ע"ב רש"י בד"ה ליכא דמפיק כו' כעדשה וסיימך כו' הל"ת: **בד"ה** ה"ג תנא הנוטל כו' **תנא** ושייר ואומר מגרסת המפרש נ"ל: **רש"י** בד"ה כך נרמה לפי גירסת ספריס שלנו ויותר נרמה בעיני מגרסת המפרש נ"ל: **רש"י** בד"ה כך נרמה לפי גירסת ספריס שלנו ויותר נרמה בעיני מגרסת המפרש נ"ל: **דף כא ע"ב גמ'** משום זורע מייב בי"ט. נ"ב פי' ויש כאן ג' מלאכות תריסה וזריעה ומייב שתים הלא מסקה מיס לזרעים מייב משום מורס ומשום זורע וק"ל: **אמר** ליה עדא תמא. נ"ב פי' זמא תמא וע"ב עול פ' המולח דף מ"ה פירש"י עדא תמרה כמו זמא תומרת: **שם** גיד נחלב ומלמה לוקה כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה נכוי נכוי נפקא לחולין כל"ל והס"ד: **בד"ה** המנכה כו' וכנון דפליגי כו' כל"ל. וע"ב פי' כך הוא מלינת דס"ד וק"ל: **תום'** בד"ה המוכס כו' שהוא מוקדשין מוליו נכוי ותמור לאו דוקא מליכא כו' כל"ל:

דף כב ע"א גמרא מיסור כולל ליה ליה כו'. נ"ב פי' ומש"ה ליכא למימר מגו דחייל אחול כו':

מהר"ם

דף יט ע"א תום' ד"ה ואי סבר לא קדשה וכו' כדאמרינן מזבחים כאו לנוב וגבעון הותרו הבמות וקדשים קלים ומעשר נאכלים בכל עיר כצ"ל: **בא"ד** לבן צריך לומר דברים אי סבר לא קדשה מעשר שני נמי וכו' וניים לעולם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא וכו' אין להקשות למה לא היה לתוס' לשנות הגירסא במלתיה דמקשה וגריס אי (דלא) סבר לא קידשה מעשר שני דהא אמקשן להו לתוס' לשנות הגירסא במלתיה דמקשה וגריס אי (דלא) סבר לא קידשה מעשר שני דהא אמקשן לא היה קשה לן מידי אלא אמסקנא דמסיק לעיל קסבר לא קידשה לעתיד לבא ואם כן לגרוס במסקנא לעולם קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבא ותו לא דאל"כ יקשה לן איפכא דהוה משמע דאי לא קידשה לעתיד לא היינו יכולין לאוקמי בכהאי גוונא כגון שזרק דמו לפני הבית וכו' וזה אינו ע"כ מוכרח לגרוס אי סבר לא קידשה מעשר שני נמי דהשתא לא מתוקמא מענין אחר אלא אי סבר קדושה ראשונה קידשה לעתיד: **בא"ד** בסופו דוראי בשעת משא ומתן יכול להיות דומה וכו' הלשון מגומגם ותמצית הענין הוא זה דוראי במשא ומתן דברייתא דקאמר ודין הוא וכו' יכול להיות שהיה רוצה לדמות בכור שאחר הבית וכן בכורים שהופרשו קודם הבית אבל לא הובאו כלל לפני הבית למעשר והיה עולה בדעתו למילף מעשר מיניהו ואי תקשה הא לא דמו למעשר דהא בכור צריך למתן דמים וכן בכורים להנהה היינו הא דמשיב לעיל מה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים וכו' מה לבכורים שכן טעונים הנחה אבל במסקנא דקאמר ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מקיש מעשר לבכור ע"כ צריך לאוקמא בבכור שלפני הבית דאל"כ לא דמי לבכור ולימא למילף מיניה מעשר בהיקש וק"ל:

דף יט ע"ב ד"ה הוא בפנים וכו' דע"כ לא מבעי ליה לרב אסא וכו' כיון שהפירות חוץ לירושלים והדין נותן דהא קריינ בו יכו': בא"ד ובין שמשאו מבחוץ קריינ ביה כי ירחק ממלואך וצ"ל דממלואך מגלה לנו וכו' כצ"ל והמותר צריך למוחקו:

דף כ ע"א גמ' ויזר שאכלה לוקה שתים שאפי' בתחלה אכלה וכו' נראה לי להגיה שאלו בתחלה אכלה וכו' וק"ל: בי"ש ד"ה והמקיף **פאת ראשו משום דבעי למיתר וכו'** נ"ל דהוצרך המפרש לכתוב כן משום דהוקשה לו מה חידוש אשמועינן מתניתין בלאו זה דכל הני לאוין דקא חשיב צריך למצוא בהן איזה דבר חדש כמו שפי' רש"י והתוס' ריש פרק: **בד"ה** חייב **על הראש וכו' ונהי דהכא לא צריך לאתויי מקרא דמסתמא כי היכי דאמרי' ושרט וכו'** הלשון מגומגם וראיתי מי שהגיה ונהי וכו' עד ה"נ אמרי' פאת לחייב על כל פאה ופאה גבי קרחה איצטריך לאתויי קרא דהתם לא שמעינן לה מיתורא דקרא דושרט כולי האי ר"ל דגבי פאת הראש נוכל שפיר ללמוד דחייב על כל פאה ופאה כמו שמצינו גבי שריטה אבל קרחה לא נוכל ללמוד כל כך משריטה כמו פאה: **בתום' ד"ה רבינא אומר וכו'** נ"ל להגיה כן דה"קאמר בגבולין לוקה ג' מיירי כשהאיש עומד מבפנים ונקט ליה לקנה מבחוץ וכו' ולוקה כשאובלן במקומן: ד"ה **לחייב על כל קרחה וקרחה וכו' והקונטרס לא גריס וכו' אלא בחדא התראה וכן פי' לעולם בזה אחר זה** הלשון מגומגם אלא שכוונתו לומר שאינו גורס אלא בחדא התראה ופי' אפי' בזה אחר זה ואפי' הכי פריך ומי מחייב ושמא היינו טעמא של הקונטרס דלא גריס בבת אחת משום דאי בבת אחת הכל קרחה אחת היא ובברייתא דלעיל אמרה על כל קרחה וקרחה א"כ פשיטא דלא איירי בבת אחת ולכך קאמר וי"ל הגירסא דמצי איירי בברייתא בבת אחת וכגון שעשה ה' שעורין אי לאו קושיין דפריך מנזיר:

דף כ ע"ב ד"ה לא צריכא שמך וכו' עד וי"ל דשאני הבא דגלי קרא וכו' פירוש התוס' בכל דבור זה הוא דחוק דלפי זה עיקר התירוץ חסר מן הספר דהמקשה הקשה דאפילו בזה אחר זה ליכא לאוקמא בחדא התראה כמו שכתבו בדבור שלפני זה דאפילו בזה אחר זה היה יכול להקשות והתרצן השיב לו דאיירי אפילו בבת אחת ואי משום דגלי קרא היה לו להשיב לו המקרא ואינו משיב לו כן אם לא צריכא וכו' ועוד וכי לא ידע המקשה דלעיל יליף ליה מקרא דקרחות מחלקות ואפ"ה פריך מנזיר אבל לפירוש המפרש יתיישב טפי דהתרצן השיב לו לא צריכא דסך ה' אצבעות וכו' והוי כאילו התרה על כל אצבע ואצבע ולא חדא התראה היא וק"ל:

דף כא ע"א גמ' אי נמיר ג"ש וכו' אי לא נמיר ג"ש מספרים נמי לא נ"ל דמכהנים פריך דגבי כהנים ליאסר אפילו במספרים דאי אישראל לא הוי פריך מידי דהא כתיב בהו לא תשחית ובמספרים לא הוה השחתה: **שם** (קסבר) **הני נמי גילוח עבדי** נ"ל לדידיה הא דכתב רחמנא לא יגלחו אתא למעוטי שאר כלים דאית בהו השחתה ולא עבדי גילוח אבל מלקט ורהטני ס"ל לר"א דלא אמעוט אלא יגלחו משום דעבדי נמי גילוח אלא אתי למעוטי שאר כלים וק"ל: **בתום' ד"ה** על **עבודת כוכבים וכו' פ"ה חייב מיתה בכריתה וכו'** הלשון מגומגם וצ"ל דר"ל דפ"ה ס"ל דאי הוה אותה עבודת כוכבים דרך עבודתה בשריטה חייב מיתה ואי לא הוי דרך עבודתה בכך דאז אינו חייב מיתה אבל מ"מ חייב מלקות מלאו דלא תעבדם כך הוא מפרש כוונת פ"ה אלא שפ"ה קיצר לשונו לפי': **בא"ד** האיני בכל"ל עבודה ואינו חייב **אלא ביד** כצ"ל:

דף כא ע"ב בגמרא **אמר רב ביבי א"ר יוסי לא פושט ולובש ממש אלא אפילו מכנים ומוציא וכו'** כצ"ל: **בתום' ד"ה** החורש וכו' **עד לכך** מפרש ר"י וכו' **אבל בכלאי הכרם איבא ב' מלקות** וכו' דקא **עבר ב' חדא** דזרע **בלאי זרעים ועוד** דזרע **בלאי הכרם** כצ"ל:

דף כב ע"א ד"ה מתקיף וכו' **ואומר הר"ם** דלא **דמי** וכו' ר"ל ולעיל הכי פריך תנא קתני שמנה ר"ל בהנך דקא חשיב לא משכחת כי אם שמנה לאוין מכלל דלא מנה ב"ט כי אם חד וזה אינו דהא משכחת ביה שתי' זהו עיקר קושיתו ואין עיקר קושיתו דליחשוב יותר אלא קושיתו היא דלא תני האמת וק"ל: ד"ה **אמר** ליה כגון **דאמר שלא אחרוש וכו' עד ואולי** ל' **דמשכחת** לה בחן כגון בעפר תיחוח אין ר"ל דהברייתא איירי בעפר תיחוח דא"כ לא היה חייב משום חורש בי"ט אלא ר"ל כיון דאשכחן הן כגון בעפר ולכך חלה בענין זה שבועת ביטוי דנשבע להרע ולהיטיב קיינן ויש לדקדק א"כ מאי קאמר נמי התם לא קא חלה שבועה דמושבע ועומד וכו' הא אשכחן שפיר דחלה כגון בעפר תיחוח דאינו מושבע ועומד דלית ביה חיובא מן התורה וצ"ל דלענין מושבע ועומד צריך להיות דבענין דאתינן לחייבי משום שבועה לא יהא בו איסור מקודם דאל"כ לא היה חייב עליה משום שבועה והואיל והברייתא ע"כ איירי בעפר שאינו תיחוח כדלעיל לא חייב עליה משום שבועה דלא חיילא עלה איסור שבועה כיון דכבר אסור משום מלאכת י"ט (לכך הוצרך לשנויי דחיילא מטעם איסור כולל וק"ל):

ע"ב גמ' מ"ט אי כתיב ארבעים במספר כו' למחר ולימא אוחרא. כל"ל: **בפירש"י בד"ה ורמינהו כו' אומד ראשון וקשיא בין מרישא כו' ובד"ה ובדייתא כו' או ליומא אוחרא כו'.** כל"ל:

ח"א **דף כב ע"ב כמה מפשאי כו'.** לכה לומר שאר מיני הס עמי הארץ שנוהג את התלמידי חכמים כדאמרינן פרק מלק בגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן מעולה לפ שרו לן עוכלא כו' ופירש רש"י שם לפ שאמרו לן שום מידות שלפי מעשיו נתורה שיהא קיומי מקצי ספר תורה ולפ שיהא קיומי מקצי גבלת רבה ואמר שהרי מפשאי מינו דשפיר אהנו לן רבנן דאילו בספר תורה כתיב מרבעים ואתו רבנן ואמרי חדא דאהני לן בהכי דאי לאו רבנן אפשר שיעות הנלקה ע"י מכות מרבעים והשתא מ"ש פרק קמא דקדושין מלומדיה עומדין מפניה לפ שכן הוא ודאי השתא שלפי שהכי אמרי מאי אהנו לן רבנן ואכר' ע"ז פירש רש"י ז"ל שכן הוא דרך לומר כשרואה שלמידו מתחכם ומשיב לפניו דברים שאינן הגונים ואומר לו שתוק ואל תדבר כאן ואל תאמר כאן אלא שלמד ושנה ואחר כך ידבר ואכר' ע"ש: **מה המכות האלה בין ידיך וגו'.** מפירוש הרע"ב היכן הוא לוקה את הימירה שהיה לריכה להשתלם ל"ט לחויות להשתלם שלש מלפניו ושני שלישים כו' וזו ל' מ' היכן הוא לוקה חומה בין כתיפיו ע"ל פירוש בין כתפיו היינו בין ידיך והא דקתני מכות האלה בלשון רבים אע"ג דאינו רבים אע"ג דאינו רבים הימירה היינו שלא מכה אחת יש לומר דמיירי בשמייב ג' מלקיות או יותר והוכה בכל פעם חומה הימירה בין כתפיו וז"ש שהלה הלקה מה המכות האלה בין כתפיו אם נתו ע"י מלקיות רבים אין היה יכול לסבול מכות ומלקיות כ"כ ואמר שאר כהיתי בית מהבי שהכוונה בדבר שלא שהכוונו להכותו מכת מוות רק להדהיבו בדרך יסרה ורבנן דאמרי הכוה בתנוקות של כו' ניחא טפי מכות בלשון רבים אבל הלהלה מה המכות האלה רצה לומר אשר הרוסס מהמכות רק בין ידיך דהיינו בין כתיפיו שהיו במקום סכנה ואמר שאר כהיתי בית מהבי שלא הכוני במקומות שיש בו סכנה כמו בראש וגבד אבריס הפנימיים רק בין כתפיים ולא מעשה ונתמוני רק לאוכמת מוסר ושאר יהבו ויכיו וק"ל: **והוא רחום יכפר עון וגו' והחזיר וכו'.** מדברי הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק ט"ו וסמ"ג עשין ק"ס נראה דל"ג כל זה שלא שמתכוון לגמור ב' הפסוקים דהיינו שם לא תשמור וגו' והפלו ה' את וגו' עם המלקיות ואם לא גמר תוזר לתחלת המקרא דהיינו שם לא תשמור וגו' ולא הזכירו כלל קרא דוהשמרתם את דברי וגו' וקרא דוהיה רשוע וגו' וגראה לפי גירסת תלמוד שלנו לומר שכוונו בקריאת שלו פסוקים לפי מנין מיכות שלהם דבפסוק והפלו ה' את וגו' יש בו י"ג מיכות נגד מכות השיעור אלפיו אך בקרא קמא שם לא תשמור לעשות וגו' אין בו רק כ"ג מיכות ואסר ה' מיכות מד' יהות שלמלמרין ואמר למלות השמ מיכות שלו לחזור לתחלת המקרא ושמרתם וגו' ר"ל בה' מיכות שתחלת מקרא זה שהיא ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' והיכה כל המיכות ל"ט ולפי שהתחיל לקרות בלשון רבים שם לא תשמור לעשות וגו' וע"ז והפלה ה' את מכותך וגו' יש לפייס בו בדבר עוד ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' ובזה בפסוק הזה יש בו י"ג מיכות ואסר רמוס והוא רמוס וגו' דגם בו יש י"ג מיכות ואפשר לפרש עוד בזה דפסוק ראשון שם לא תשמור וגו' אינו רק על ענין מה שהכות שלו אבל שלשה פסוקים דהיינו והפלה ה' וגו' ושמרתם את דברי וגו' והוא רמוס וגו' שכ"ל מהם יש בו י"ג מיכות וכולם יהיו ל"ט מיכות

והם נגד מכות המתחלפים ל"ג וכולם ל"ט וזו"ק:

דף כג גמרא שהיא מוכפלת שנאמר והפילו היא מבעי ליה לגופי' א"ב לכתוב קרא יהיהו מאי והפילו ש"מ תרתי. בילקוט וירושלמי מפורש אל תקרי והפילו אלא והכפילו: שם מכה בידו אחת כי היכי דתיתי מרזיא. גרסת ערוך וילקוט ופי' נכח: שם אמדוהו לבשילקה קלה אין מלקין אותו לבשיצא כו' שנאמר והכהו ונקלה ולא שנקלה כבר. כל"ל וכ"כ בילקוט ע"ש: בפירש"י בד"ה לבשילקה קלה כו' מלקין אותו. הס"ד ותמ"כ מה"ד קלה תהלה כו'. כל"ל: תום' בד"ה ר' יהודה אומר חמירי מדע כו' דבהא טעמא כו'. כל"ל: **בד"ה שניהם כו' במים קלה. הס"ד ותמ"כ מה"ד: בל התתקלקל כו' שלקה אחת ולא נפסקה בראשונה כו' עכ"ל.** כל"ל:

ע"ב בפירש"י בד"ה והבאת מעשר כו' ומשני מעשר ירק ומעשר איל כו' ובד"ה ב"ד של שמואל לעולם. הל"ל: ובד"ה שם"ה לא כו' שלא לעבור. הס"ד: ואח"כ מה"ד מפי משה שית כו'. כל"ל: **תום' בד"ה והבאת מעשר כו' שעוד פי' פירוש אחר כו' וכפרוץ הדבר. הס"ד** כל"ל **והסתר נסתר:**

ח"א **דף כג ע"א** בל **המבוה את המועדות כאלו עובד עבודת כוכבים כו'.** ביטול המועדות מזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים כמו שמלינו בירבעם שאמר אם יעלה העם להעלות זבחים וגו' ויעש שני עגלי זהב ויעש ירבעם גם בחג שבחג שהמיני וגו' אבר בדע מלבו והוא ע"ש שאמר אלהי מסכה לא תעשה מלינו בשאול שנוסף התפלה והוא מורה על מליאותו ויכולתו ברוך הוא וזה שאמר אלהי מסכה לא תעשה וגו' שהוא העגל המזכר לעיל מיניה בשומה פרשה את חג המלות תשמור וגו' כ"א במועדי שהם זכר ליליאת מלרים המורה על יכלתו כ"ש הפן יעשה עגל ואתר הכה אלהי אשר העלון מאר מלרים ובדע מה שכשמספר או מעיד הרי נשא בפיו שאע עוא עכ"ל אבל בכל נוסחות גמרות שלנו נהן דרשה ובפרק קמא דקהדרין ובפרק שבועת העדות מיתא כן קרי ביה לא תעשה משום דמשעה אינו מלשון עושה בפיו אלא מלשון קבלה וכן תרגומו בכל מקום תעשה מקבל ולהכי לריך למידרש על המספר ועל המעיד לא תעשה אלא מגרוס להתקבל עמך להי"ל וק"ל: **בא מי שמכיר אבום בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר כו' עכ"ל.** ועיעל לגבי דעושה של עגל לא קאמר הכי יפה מי שמכיר קונהו ויפרע ממי שאינו מכיר קונהו ויש לפרש בשונוא המקרא שלימה את ישראל והעובד כוכבים כמלפלף שור בחמור ומשך בעל החמור את השור והחמור עדיין בניח בעליו הרשעון ואוכל מאוצם בעל הרשעון ודימה את ישראל לשור שהוא בהמה טהורה ואת העובדי כוכבים לחמור שהוא בהמה טמאה ומשך הקב"ה את ישראל כמ"ש מעכשו אחריך וקנאתם לו אבל אלו שאמר שהם שהמלילפס ואלך אותם לנגח השמים מכל מקום הם נרשותו וגוזנים ממנו יתברך בדוק הוא העובדי כוכבים אף שהמלילפס ואלך אותם לנגח השמים מכל מקום הם נרשותו וגוזנים ממנו יתברך בדוק הוא שהוא אותם בעליו הרשעון וק"ו אלו יודע שור קונהו שקנאו במשיכה ותמור אותם בעליו להיינו נרשות בעליו הרשעון אבל ישראל שהם קנויים לו במשיכה כמה שאמר לעיל ועל כן נקראו ישראל שנתתי תמימתי אל הם כדרך כל קונה בהמה שאולה תמימתו הא לא ידע קונהו גם עמי לא התבונן ר"ל שלא התבוננו אפי' כעובדי כוכבים הללו שכולם עמי ניזונים ממני ולזה ניין שהמכות הללו לאותיות אתת שהכות שלהו לבא לו מן העובדי כוכבים כמו שקולין בגלקה והפלה ה' את מכותך וגו' כדלעיל אמר יבא מי שמכיר אותם בעליו כו' שהוא התמור הרמוז לעובד כוכבים ויפרע ממי שאינו מכיר כו' להיינו כאותה ביישראל וק"ל: **נפשו ניטלת לו וכו' העושה מצוה כו'.** מפירוש הרע"ב לית דמפרכי דעל מייבי כריתות שלקו קאמר דמי שקיבל עליו הדין ועשה מלוה כשלקה על אתת כמה וכמה שתגען לו נפשו ויפטר מידי כריתות שמדה כו' עכ"ל ולהאי פירושא רבי ישמעאל דקאמר ממקומו הוא למד וכו' אהך מלמא נמי קאמר ומכי קאמר ממקומו הוא למד אך מלמא שנשמר ונכרתו הנפשות העוסות וגו' היינו דעובר עבירה עוטל את נפשו עליה ומוסר נפשו קנאה שומם המדם ומי סהם ומחלת המקרא ושמרתם את מקומי וגו' ומסירתן הוא אב ואל מעשה וקאמר אפר יעשה וגו' אלא דהכי קאמר אף אם יעשה העבירות אלו יהיה מי סהם להיינו כשקיים מלות הלקאה על העבירה ומי סהם ודמפיים הא כל היוצא כו' הוא דרשה אתרת לפסוק זה ועיין פירש"י וכע"ב ועוד נראה לפסוק זה ושמרתם ודאי אכל מלות התורה קאי מדכתיב ומי סהם וכמ"ש התוספות בפרק ד' מיתות אלא דהכי קאמר מדכתיב בריתי דקרא ושמרתם דמשתמע במלות שהם אב ואל מעשה קא מיירי כדאמרינן השתא מן אלא דלא מעשה ומפיים בו אפר יעשה אותם המדם ומי וגו' הא למדת שהיוצא ועל עבר עבירה וכו' כדקאמר ושמרתם וגו' ומזנין לו שכר כעושה [מלות] כדאמרינן היה אפר יעשה וגו' ופא רבי שמעון בר רבי לומר דדבר זה מפורש בקרא שהרי ושמרתם ואל מעשה בעבירה הוא כעושה מלות ומזנין לו שכר כעושה מלות שהרי במלות דס כתיב רק חזק וגו' ומפיים בו לא מתלנלו למען ייטב לך ולבניך לתמיך וגו' אם כן מייבי כריתות שנפשו של אדם קלה בו' גזל ועריות בו' עריות הוא שפיר ק"ו שהם גם כן מייבי כריתות שנוטל נפשו עליה כמו בדם אבל גזל אינו מתייבי כריתות ואפשר דסמך לדמי קבלה דבגזל נוטל ג"כ נפשו עליה כדכתיב וקבע את קונביהם

ונפש נפשו של גזלן כדאמרינן בפוף בבא קמא:

ע"ב ומ"ש רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות בו'. הוסיף גם בענין זה דבהרבה להם תורה וכו' ומה הרבה להם הם לא תעשה שהם שם"ה לא תעשה ועשיין אינן רק רמ"ח הוא כדי לזכות למען נדקן שגם בשב ואל תעשה יוכה כמו בעובה תלוה ועוד נפרש בזה לקמן בפירוש הרמב"ם וק"ל: **ושאלת שלום בשם וכו'.** עי' פירש"י וכפי' שני משמע בפוף מסכת נדרות דמייתי עליה עת לעשות לה' הפרו תורתך דהיינו להפר תורה שהרבה להזהיר הם בשעה ע"ש ועי' ל"ה"ק דמותר לשאול שלום בשם דהיינו כי הך דלא הזהיר לו אלא רק ה' עמכם שהוא שלום בעצמו שלא השלום וכן ה' עמך גבור החיל וגו' שלא הזהיר לו שלום רק ה' עמך הוא היה השלום שלום ויש מיתה בדבר דהקמר שהמלך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וגו' שלא הזהיר לו שלום רק ה' עמך הוא היה השלום שלום ויש מיתה בדבר דהקמר שהמלאך שאמר לגדעון דבוזו שכן קדם שהרבה בהם יש בו ל"ג מיתות ואסר רמוס והוא רמוס וגו' דגם בו יש י"ג מיתות ואפשר לפרש עוד בזה דפסוק ראשון שם לא תשמור וגו' אינו רק על ענין מה שהכות שלו אבל שלשה פסוקים דהיינו והפלה ה' וגו' ושמרתם את דברי וגו' והוא רמוס וגו' שכ"ל מהם יש בו י"ג מיתות וכולם יהיו ל"ט מיתות

והם נגד מכות המתחלפים ל"ג וכולם ל"ט וזו"ק:

דף כג גמרא שהיא מוכפלת שנאמר והפילו היא מבעי ליה לגופי' א"ב לכתוב קרא יהיהו מאי והפילו ש"מ תרתי. בילקוט וירושלמי מפורש אל תקרי והפילו אלא והכפילו: שם מכה בידו אחת כי היכי דתיתי מרזיא. גרסת ערוך וילקוט ופי' נכח: שם אמדוהו לבשילקה קלה אין מלקין אותו לבשיצא כו' שנאמר והכהו ונקלה ולא שנקלה כבר. כל"ל וכ"כ בילקוט ע"ש: בפירש"י בד"ה לבשילקה קלה כו' מלקין אותו. הס"ד ותמ"כ מה"ד קלה תהלה כו'. כל"ל: תום' בד"ה ר' יהודה אומר חמירי מדע כו' דבהא טעמא כו'. כל"ל: **בד"ה שניהם כו' במים קלה. הס"ד ותמ"כ מה"ד: בל התתקלקל כו' שלקה אחת ולא נפסקה בראשונה כו' עכ"ל.** כל"ל:

ע"ב בפירש"י בד"ה והבאת מעשר כו' ומשני מעשר ירק ומעשר איל כו' ובד"ה ב"ד של שמואל לעולם. הל"ל: ובד"ה שם"ה לא כו' שלא לעבור. הס"ד: ואח"כ מה"ד מפי משה שית כו'. כל"ל: **תום' בד"ה והבאת מעשר כו' שעוד פי' פירוש אחר כו' וכפרוץ הדבר. הס"ד** כל"ל **והסתר נסתר:**

ח"א **דף כג ע"א** בל **המבוה את המועדות כאלו עובד עבודת כוכבים כו'.** ביטול המועדות מזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים כמו שמלינו בירבעם שאמר אם יעלה העם להעלות זבחים וגו' ויעש שני עגלי זהב ויעש ירבעם גם בחג שבחג שהמיני וגו' אבר בדע מלבו והוא ע"ש שאמר אלהי מסכה לא תעשה מלינו בשאול שנוסף התפלה והוא מורה על מליאותו ויכולתו ברוך הוא וזה שאמר אלהי מסכה לא תעשה וגו' שהוא העגל המזכר לעיל מיניה בשומה פרשה את חג המלות תשמור וגו' כ"א במועדי שהם זכר ליליאת מלרים המורה על יכלתו כ"ש הפן יעשה עגל ואתר הכה אלהי אשר העלון מאר מלרים ובדע מה שכשמספר או מעיד הרי נשא בפיו שאע עוא עכ"ל אבל בכל נוסחות גמרות שלנו נהן דרשה ובפרק קמא דקהדרין ובפרק שבועת העדות מיתא כן קרי ביה לא תעשה משום דמשעה אינו מלשון עושה בפיו אלא מלשון קבלה וכן תרגומו בכל מקום תעשה מקבל ולהכי לריך למידרש על המספר ועל המעיד לא תעשה אלא מגרוס להתקבל עמך להי"ל וק"ל: **בא מי שמכיר אבום בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר כו' עכ"ל.** ועיעל לגבי דעושה של עגל לא קאמר הכי יפה מי שמכיר קונהו ויפרע ממי שאינו מכיר קונהו ויש לפרש בשונוא המקרא שלימה את ישראל והעובד כוכבים כמלפלף שור בחמור ומשך בעל החמור את השור והחמור עדיין בניח בעליו הרשעון ואוכל מאוצם בעל הרשעון ודימה את ישראל לשור שהוא בהמה טהורה ואת העובדי כוכבים לחמור שהוא בהמה טמאה ומשך הקב"ה את ישראל כמ"ש מעכשו אחריך וקנאתם לו אבל אלו שאמר שהם שהמלילפס ואלך אותם לנגח השמים מכל מקום הם נרשותו וגוזנים ממנו יתברך בדוק הוא העובדי כוכבים אף שהמלילפס ואלך אותם לנגח השמים מכל מקום הם נרשותו וגוזנים ממנו יתברך בדוק הוא שהוא אותם בעליו הרשעון וק"ו אלו יודע שור קונהו שקנאו במשיכה ותמור אותם בעליו להיינו נרשות בעליו הרשעון אבל ישראל שהם קנויים לו במשיכה כמה שאמר לעיל ועל כן נקראו ישראל שנתתי תמימתי אל הם כדרך כל קונה בהמה שאולה תמימתו הא לא ידע קונהו גם עמי לא התבונן ר"ל שלא התבוננו אפי' כעובדי כוכבים הללו שכולם עמי ניזונים ממני ולזה ניין שהמכות הללו לאותיות אתת שהכות שלהו לבא לו מן העובדי כוכבים כמו שקולין בגלקה והפלה ה' את מכותך וגו' כדלעיל אמר יבא מי שמכיר אותם בעליו כו' שהוא התמור הרמוז לעובד כוכבים ויפרע ממי שאינו מכיר כו' להיינו כאותה ביישראל וק"ל: **נפשו ניטלת לו וכו' העושה מצוה כו'.** מפירוש הרע"ב לית דמפרכי דעל מייבי כריתות שלקו קאמר דמי שקיבל עליו הדין ועשה מלוה כשלקה על אתת כמה וכמה שתגען לו נפשו ויפטר מידי כריתות שמדה כו' עכ"ל ולהאי פירושא רבי ישמעאל דקאמר ממקומו הוא למד וכו' אהך מלמא נמי קאמר ומכי קאמר ממקומו הוא למד אך מלמא שנשמר ונכרתו הנפשות העוסות וגו' היינו דעובר עבירה עוטל את נפשו עליה ומוסר נפשו קנאה שומם המדם ומי סהם ומחלת המקרא ושמרתם את מקומי וגו' ומסירתן הוא אב ואל מעשה וקאמר אפר יעשה וגו' אלא דהכי קאמר אף אם יעשה העבירות אלו יהיה מי סהם להיינו כשקיים מלות הלקאה על העבירה ומי סהם ודמפיים הא כל היוצא כו' הוא דרשה אתרת לפסוק זה ועיין פירש"י וכע"ב ועוד נראה לפסוק זה ושמרתם ודאי אכל מלות התורה קאי מדכתיב ומי סהם וכמ"ש התוספות בפרק ד' מיתות אלא דהכי קאמר מדכתיב בריתי דקרא ושמרתם דמשתמע במלות שהם אב ואל מעשה קא מיירי כדאמרינן השתא מן אלא דלא מעשה ומפיים בו אפר יעשה אותם המדם ומי וגו' הא למדת שהיוצא ועל עבר עבירה וכו' כדקאמר ושמרתם וגו' ומזנין לו שכר כעושה [מלות] כדאמרינן היה אפר יעשה וגו' ופא רבי שמעון בר רבי לומר דדבר זה מפורש בקרא שהרי ושמרתם ואל מעשה בעבירה הוא כעושה מלות ומזנין לו שכר כעושה מלות שהרי במלות דס כתיב רק חזק וגו' ומפיים בו לא מתלנלו למען ייטב לך ולבניך לתמיך וגו' אם כן מייבי כריתות שנפשו של אדם קלה בו' גזל ועריות הוא שפיר ק"ו שהם גם כן מייבי כריתות שנוטל נפשו עליה כמו בדם אבל גזל אינו מתייבי כריתות ואפשר דסמך לדמי קבלה דבגזל נוטל ג"כ נפשו עליה כדכתיב וקבע את קונביהם

ונפש נפשו של גזלן כדאמרינן בפוף בבא קמא:

ע"ב ומ"ש רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות בו'. הוסיף גם בענין זה דבהרבה להם תורה וכו' ומה הרבה להם הם לא תעשה שהם שם"ה לא תעשה ועשיין אינן רק רמ"ח הוא כדי לזכות למען נדקן שגם בשב ואל תעשה יוכה כמו בעובה תלוה ועוד נפרש בזה לקמן בפירוש הרמב"ם וק"ל: **ושאלת שלום בשם וכו'.** עי' פירש"י וכפי' שני משמע בפוף מסכת נדרות דמייתי עליה עת לעשות לה' הפרו תורתך דהיינו להפר תורה שהרבה להזהיר הם בשעה ע"ש ועי' ל"ה"ק דמותר לשאול שלום בשם דהיינו כי הך דלא הזהיר לו אלא רק ה' עמכם שהוא שלום בעצמו שלא השלום וכן ה' עמך גבור החיל וגו' שלא הזהיר לו שלום רק ה' עמך הוא היה השלום שלום ויש מיתה בדבר דהקמר שהמלך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל וגו' שלא הזהיר לו שלום רק ה' עמך הוא היה השלום שלום ויש מיתה בדבר דהקמר שהמלאך שאמר לגדעון דבוזו שכן קדם שהרבה בהם יש בו ל"ג מיתות ואסר רמוס והוא רמוס וגו' דגם בו יש י"ג מיתות ואפשר לפרש עוד בזה דפסוק ראשון שם לא תשמור וגו' אינו רק על ענין מה שהכות שלו אבל שלשה פסוקים דהיינו והפלה ה' וגו' ושמרתם את דברי וגו' והוא רמוס וגו' שכ"ל מהם יש בו י"ג מיתות וכולם יהיו ל"ט מיתות

והם נגד מכות המתחלפים ל"ג וכולם ל"ט וזו"ק:

דף כג גמרא שהיא מוכפלת שנאמר והפילו היא מבעי ליה לגופי' א"ב לכתוב קרא יהיהו מאי והפילו ש"מ תרתי. בילקוט וירושלמי מפורש אל תקרי והפילו אלא והכפילו: שם מכה בידו אחת כי היכי דתיתי מרזיא. גרסת ערוך וילקוט ופי' נכח: שם אמדוהו לבשילקה קלה אין מלקין אותו לבשיצא כו' שנאמר והכהו ונקלה ולא שנקלה כבר. כל"ל וכ"כ בילקוט ע"ש: בפירש"י בד"ה לבשילקה קלה כו' מלקין אותו. הס"ד ותמ"כ מה"ד קלה תהלה כו'. כל"ל: תום' בד"ה ר' יהודה אומר חמירי מדע כו' דבהא טעמא כו'. כל"ל: **בד"ה שניהם כו' במים קלה. הס"ד ותמ"כ מה"ד: בל התתקלקל כו' שלקה אחת ולא נפסקה בראשונה כו' עכ"ל.** כל"ל:

ע"ב בפירש"י בד"ה והבאת מעשר כו' ומשני מעשר ירק ומעשר איל כו' ובד"ה ב"ד של שמואל לעולם. הל"ל: ובד"ה שם"ה לא כו' שלא לעבור. הס"ד: ואח"כ מה"ד מפי משה שית כו'. כל"ל: **תום' בד"ה והבאת מעשר כו' שעוד פי' פירוש אחר כו' וכפרוץ הדבר. הס"ד** כל"ל **והסתר נסתר:**

ח"א **דף כג ע"א** בל **המבוה את המועדות כאלו עובד עבודת כוכבים כו'.** ביטול המועדות מזמנם הוא גורם לעבודת כוכבים כמו שמלינו בירבעם שאמר אם יעלה העם להעלות זבחים וגו' ויעש שני עגלי זהב ויעש ירבעם גם בחג שבחג שהמיני וגו' אבר בדע מלבו והוא ע"ש שאמר אלהי מסכה לא תעשה מלינו בשאול שנוסף התפלה והוא מורה על מליאותו ויכולתו ברוך הוא וזה שאמר אלהי מסכה לא תעשה וגו' שהוא העגל המזכר לעיל מיניה בשומה פרשה את חג המלות תשמור וגו' כ"א במועדי שהם זכר ליליאת מלרים המורה על יכלתו כ"ש הפן יעשה עגל ואתר הכה אלהי אשר העלון מאר מלרים ובדע מה שכשמספר או מעיד הרי נשא בפיו שאע עוא עכ"ל אבל בכל נוסחות גמרות שלנו נהן דרשה ובפרק קמא דקהדרין ובפרק שבועת העדות מיתא כן קרי ביה לא תעשה משום דמשעה אינו מלשון עושה בפיו אלא מלשון קבלה וכן תרגומו בכל מקום תעשה מקבל ולהכי לריך למידרש על המספר ועל המעיד לא תעשה אלא מגרוס להתקבל עמך להי"ל וק"ל: **בא מי שמכיר אבום בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר כו' עכ"ל.** ועיעל לגבי דעושה של עגל לא קאמר הכי יפה מי שמכיר קונהו ויפרע ממי שאינו מכיר קונהו ויש לפרש בשונוא המקרא שלימה את ישראל והעובד כוכבים כמלפלף שור בחמור ומשך בעל החמור את השור והחמור עדיין בניח בעליו הרשעון ואוכל מאוצם בעל הרשעון ודימה את ישראל לשור שהוא בהמה טהורה ואת העובדי כוכבים לחמור שהוא בהמה טמאה ומשך הקב"ה את ישראל כמ"ש מעכשו אחריך וקנאתם לו אבל אלו שאמר שהם שהמלילפס ואלך אותם לנגח השמים מכל מקום הם נרשותו וגוזנים ממנו יתברך בדוק הוא

חכמת שלמה

דף כב ע"ב גמ' שם המכות האלה בין ידיך כו'. נ"ב פי' מלמע שדרך המכות להיות בין ידיך והיינו בין הכתפיים והיינו אותם מכה של מרבעים לר' יהודה ודו"ק: **ועוד** יש לפרש מאחר דשכבן בית מהבי ע"כ אין לפחות מארבעים שלימות וזו היא לעונתו ודו"ק: **שם** שלש מלפניו ושתי יתות מלאחריו כו' כל"ל וע"ל פירוש שלש על כתף ימין ושלש על כתף שמאל וכן להדיא בהרמב"ם: **רש"י** [בד"ה] כפולה אתת לשתים ועוד לרועה כו'. נ"ב נראה לי לפרש שהרועה רשאוה של עגל שהיא כפולה חוזר ומכפל בכל רועה אתת שהיא כפולה והיינו

מהר"ם

דף כג ע"א גמ' להשתלש פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל וברטנורא ז"ל מפרשי' שהיו לוקים אותו שליש דהיינו י"ג על כתף זה ושליש על כתף זה ושליש מלפניו ובזה יתיישב שאמר

ר"י והיכן לוקה את היתירה ואקאמר שלוקה את היתירה בין כתיפיו:

סליק מסכת מכות בס"ד

דף כד ע"א

על המצוה מ"ל נפ מבקוק להמעיר ונעל העקרים פי' כזה ו"ל שמין הכוונה לומר כי בעשיית אחד עשר מן ג' מצות מקנה לו השלמות המוגבל המדבר שמוצא מלד כל המצות שבמורה שלא יבא שכל אחד מן הנביאים היה מתכוין לעשות כללם כולם מצות רבות המצוה וכו' כדי שעל ידם יגיע האדם המדבר הגדולה מהשלמות כי למה שקשה על כל האדם להעשים על עצמו מצ"ג מצות ומצה דוד ו"ל שהם כוללים למצות טובות וכו' עכ"ל מיהו הא דקאמר כל העושה מצוה אחת בלילו קיים כולם לא משמע כפירושו והגרמה כפי מה שפירש הרמב"ם על מאמר ר"ש בן עקביא קוץ מצטה פרק זה ו"ל והוא מעיקרי התורה במורה כ"ע יקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות טוב ולא יבטל מלוה עמה כוונה מכוונת השלם כשום פנים אלא שיעשה לשמה מאהבה וכו' וכה לשי עולם הבא כי בהיות המצות הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו גם מהם על מהכוונה ושלמותה וכו' ע"ש וענין זה בפרק קמא דעירובין שנחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים טוב לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים טוב לו שנברא יותר מלא נברא ונמנו וגמרו טוב לו לאדם שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו וכו' הקושיות במלי פלינו ויותר לשון יותר משנברא ויותר מלא נברא. ועי"ק כיון שברא הקב"ה את האדם ע"כ טוב לו שנברא ונאמר בו כי טוב גם מ"ש יפשפש במעשיו שזו היא מצות המקום עליו. אבל הענין כמ"ש שנתן לנו הקב"ה תרי"ג מצות שם"ה לתוין ורמ"ח עשין ובא הרמוי מלד המקבל כי מלד הנותן ב"ה כולם סם במוה אחת וי"ש ולא שכוי ולא יהיה מפי הגבורה שמעתם ותמרו במדבר כל הדברים דבר ה' ומה מ"ל אלא לומר לך מלמד שאחד המקום עשרת הדברות בדבור אחד מה שא"א לב"י לומר כן והוא מצומר כי הוא אחד ומלומיו אחד ולא יקבלו רבוי מלדו יתי ב"ה והוא כי במצות אלכי שהיא תחילת הדיבור והפוכה לא יהיה לך שלא לשתף ב"ש ודבר אחר ובללו כל התוין ועשיין שלא אי"א לאדם לומר כן כי מלד שהוא מוטבע בטוחר ושומע בא לו הרבה וע"כ תמרו כי כל מצות התורה נללו בעשרת הדברים כמ"ש בפיו קעדי' וזה כלל כולם בתחלת תחילה בהורה ומקור לכולם הוא אלכי שהיא ראשונה לכל התוין ולמי שיבין הוא הפך זה שלא לא נברא ודאי לא היו מתקיימין ואפשר שנברא לפשר שיהיה ועשה ומצות שיהיה נשכר ואפשר פלינו מלד בריאתו מד אמר טוב לו שלא נברא מלד התוין לפשר שיהיה נפקד יותר משנברא ויקיים העשיים דנמלא יפה שכרו בשפסדו. ואד אמר טוב לו שנברא שאפשר שיקיים העשיין משלא נברא ויקיים התוין לפשר שכבר נברא ואי אפשר לומר כן בשעה טוב דשכיל כך נברא שהרי התוין יותר היו מקויימין בשלא נברא ואפשר כיון דאכלית בריאת האדם לא היה רק לכבודו יתי ב"ה הרי אין התוין מרוצין מהעשיין כי מלד העונה אין כאן רק מצוה אחת שהיא המצוה היא העשה אלכי ה' וגו' שהיא מוקדמת ללא יהיה לך שהיא מהרת האמוף וד"ל שלא נברא רק לכבודו יתי ב"ה וכל מצוה הן לאו הן עשה הרי הוא נכלל מלד הענין בלכבו ולא יהיה לך ובפפיקפא אני שנה ולבי אני עד זה הקב"ה אמר רבי חייא בר אבא מנין שהקב"ה נתן של ישראל שנאמר צור לבבי וחלקי אלהים וגו' הכוונה בזה כי כל רמ"ח אבריס בגד העשיים ואבר הלב נגד עשה של אלכי כמו שהלב הוא שורש של כל רמ"ח אבריס ותיוסם כן היא מצות המצוה היא כלל ומקור של רמ"ח העשיין שנאמרו מפי הגבורה וזה שאמר שנתת אלכי שהיא תמוצות ב"ה הוא עד וגבד נבן של ישראל והדמיון בזה שלאחר שהם אב"א ואמרו ביומא השט"ן הוא ש"ד בכל העשה הוא מסטין תוך מביום הכפורים הוא גבד לאו שלא יהיה לך שנאמרו מפי הגבורה הכולל כל התוין כי כולם באו לעבור מלד שתוף דבוות אחרים ויוכ"ש שאנו כמלאכים ואין בנו שום מעשה ואכילה ושתיה ושום שתוף ד"ל והוא מכפר על כל העבה כי הוא כולל כולם והוא אחר אחי שאם כי מלדי כשאני יושב והייתי סור מרע בכל השם"ה ימים כמו שלא נברא ולא הייתי בא לעבור התוין ויעשה כתיב תסר ונעי' שם"ה שאני יכול לומר לאל אי אפשר לי לעבור עלמו לעשות טוב ולקיים המצוה אלכי ה' וגו' שכל אחד לפי שר כי מלדו יתברך ב"ה נברא אי אפשר לו להעיר עלמו לעשות טוב ולקיים המצוה אלכי וגו' ר"ל שאמונתי שהוא הלור היא נרמ"ח עשיים כמו לבני נרמ"ח אבריס וע"פ הדברים ההלה דרש רבי שמלאי תרי"ג מצות שם"ה לתוין כנגד יומות התמה בס"ש ולא יהיה לך שהוא מקור לל התוין הוא נגד יו"ל שהוא מקור כל ימי השנה ורמ"ח עשיין ושורש לכולן המצוה מצות אלכי נגד רמ"ח אבריס שהמקור בידיהם הלא והאבריס לא נברא רק בשביל עשיים שהם לני העשיים לפל התוין יותר היו מתקיימין בשלא נברא התאבריס כלל אבל היו לתוין שם"ה כמ"ש כנגד יומות התמה שבכל זמן שהוא ימי השנה שהוא היקף היומי שייכים לקיים התוין ול"ל הוא מני קרא שיהא האדם במצוה אחת אם עשאה ע"ש המתכוונה שלמה ואמר מורה זה לנו מעשה שהם תרי"ג מלדינו המקבלים וזה שלקבל לומר לנו אבל מלד הנותן ב"ה אינו רק מצוה אחת והיא שהכפך לא יהיה לך שמעונו מפי הגבורה כי מלדו הם כוללים כל מצות התורה וכל מצות התורה כלאחד הם מסופים לו:

דף כד ע"א גמ' משמוע דמים כגון ראב"ש דלא שמע בו'. כל"ל: בפירש"י בד"ה והעמידן בו' לקבל עול מצות בו' ובר"ח בא ישעיה בן אמוץ כל בו' עב"ל. כל"ל:

ח"א **דף כד ע"א** ואמר דוד בא והעמידן בו'. לפי שיטתנו זו כיון דדוד מצות התורה מתרי"ג המצות אינן מצויים ביחד אם לאחי עולם הבא אלא במעט מעשים ובמעט מהשמים כי יש הרבה מצות שאם לכהן ולא לוי ולישראל וכן להפך יש לנשים ויש שהוגבין בזמן הבית ובלויות בארץ גם בלאחין ע"ש שיהא בהן אם לא בא אחד לידו והוא מאחר ממנה ומ"ש ואם יהא לאחי עולם הבא וע"ש נתנו הצדיקים כללים כוללים לכל תומה ישראלית בכל זמן מהשמים ושלא יהיהם או מאחד אהם שיהיה כ"א משראל יהא לאחי עולם הבא בקיומן ואמר אבא דוד והעמיד הבר זה על י"ג כללים שהם כוללים חלק גדול מהמורה בכל זמן מהשמים ולכל אים שבהם יהא לאחי עולם הבא. ואמר הולך תמים זה אברהם. הוא היה רמז המצוה וכמ"ש במדרש תשורי מרמז אמנה זה אברהם שהוא היה רמז המצוה שלא להאמין בזולתו וכשום שיתוף והיה הולך תמים שהיה עושה המצות בשלמות ובתמימות והתמיד דוד בכלל גדול הזה שקיים אמינו שהיה רמז תומה וכמ"ש בתמים תהיה עם ה' אלהיך ואמר ושמרת את משמרתי ואת חקותי אשר אנכי מצוך היום לעשותם וכתיב ושמרתם לעשות כאשר צוה ה' אלהיכם אתכם לא תסורו ימין ושמאל וגו' ואפרש"י אך היה מלוה לבניו שיבין לעשות צדקה ומשפט וגו' למען הביא ה' על אברהם וגו' ואפרש"י אך היה מלוה לבניו שיבין לעשות צדקה ומשפט וגו' למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו. ואמר אבא חלקיה. בתענית דיהבו ליה רבנן שלמא ולא אפסד להו. ויש לדקדק למה לו לה"א לומר שלום כלום כיון שאשלת שלום וכ"ש השבחה מלוה היא ואם אפשי שהיה מוצלח לרבי הרי פועל מוצר אפילו בחלי יום ואפשר שהיה עני דכמוכח אחם ס כריך ריפפא לו אמר להו לרבנן כרוכו ופלא ריפפא לינוקא כו' ע"ש וזהו הפועל לדק שהזירו בו כמ"ש עושה לדקה בכל עת זה הון בניו ובנותיו כשאם קטנים וה"ל פועלת לדק על מהכוונה היותר שלמה אף שהיה אפשר לו מזונותיו בדרך אחר ושאפשר שהפעולה ממש לדקה היה לפרנס אח בניו ובנותיו. ואמרו דובר אמת זה רב ספרא. כתב המרדכי פרק קמא דקידושין להיותו מעליותא דאף כל המצות שבתורה אלא שכל אחד מן הנביאים היה מתכוין לעשות כללם כולם מצות רבות המצוה וכו' כדי שעל ידם יגיע האדם המדבר הגדולה מהשלמות כי למה שקשה על כל האדם להעשים על עלמו מצ"ג מצות ומצה דוד ו"ל שהם כוללים למצות טובות וכו' עכ"ל מיהו הא דקאמר כל העושה מצוה אחת בלילו קיים כולם לא משמע כפירושו והגרמה כפי מה שפירש הרמב"ם על מאמר ר"ש בן עקביא קוץ מצטה פרק זה ו"ל והוא מעיקרי התורה במורה כ"ע יקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות טוב ולא יבטל מלוה עמה כוונה מכוונת השלם כשום פנים אלא שיעשה לשמה מאהבה וכו' וכה לשי עולם הבא כי בהיות המצות הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו גם מהם על מהכוונה ושלמותה וכו' ע"ש וענין זה בפרק קמא דעירובין שנחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים טוב לו שנברא יותר משנברא והללו אומרים טוב לו שנברא יותר מלא נברא ונמנו וגמרו טוב לו שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו וכו' הקושיות במלי פלינו ויותר לשון יותר משנברא ויותר מלא נברא. וע"ק כיון שברא הקב"ה את האדם ע"כ טוב לו שנברא ונאמר בו כי טוב גם מ"ש יפשפש במעשיו זו היא מצות המקום עליו. אבל הענין כמ"ש שנתן לנו הקב"ה תרי"ג מצות שם"ה לתוין ורמ"ח עשין ובא הרמוי מלד המקבל כי מלד הנותן ב"ה כולם סם במוה אחת וי"ש ולא שכוי ולא יהיה מפי הגבורה שמעתם ותמרו במדבר כל הדברים דבר ה' ומה מ"ל אלא לומר לך מלמד שאחד המקום עשרת הדברות בדבור אחד מה שא"א לב"י לומר כן והוא מצומר כי הוא אחד ומלומיו אחד ולא יקבלו רבוי מלדו יתי ב"ה והוא כי במצות אלכי שהיא תחילת הדיבור והפוכה לא יהיה לך שלא לשתף ב"ש ודבר אחר ובללו כל התוין ועשיין שלא אי"א לאדם לומר כן כי מלד שהוא מוטבע בטוחר ושומע בא לו הרבה וע"כ תמרו כי כל מצות התורה נללו בעשרת הדברים כמ"ש בפיו קעדי' וזה כלל כולם בתחלת תחילה בהורה ומקור לכולם הוא אלכי שהיא ראשונה לכל התוין ולמי שיבין הוא הפך זה שלא לא נברא ודאי לא היו מתקיימין בשלא נברא התאבריס כלל אבל היו לתוין שם"ה כמ"ש כנגד יומות התמה שבכל זמן שהוא ימי השנה שהוא היקף היומי שייכים לקיים התוין ול"ל הוא מני קרא שיהא האדם במצוה אחת אם עשאה ע"ש המתכוונה שלמה ואמר מורה זה לנו מעשה שהם תרי"ג מלדינו המקבלים וזה שלקבל לומר לנו אבל מלד הנותן ב"ה אינו רק מצוה אחת והיא שהכפך לא יהיה לך שמעונו מפי הגבורה כי מלדו הם כוללים כל מצות התורה וכל מצות התורה כלאחד הם מסופים לו:

דף כד ע"א גמ' משמוע דמים כגון ראב"ש דלא שמע בו'. כל"ל: בפירש"י בד"ה והעמידן בו' לקבל עול מצות בו' ובר"ח בא ישעיה בן אמוץ כל בו' עב"ל. כל"ל:

ח"א **דף כד ע"א** ואמר דוד בא והעמידן בו'. לפי שיטתנו זו כיון דדוד מצות התורה מתרי"ג המצות אינן מצויים ביחד אם לאחי עולם הבא אלא במעט מעשים ובמעט מהשמים כי יש הרבה מצות שאם לכהן ולא לוי ולישראל וכן להפך יש לנשים ויש שהוגבין בזמן הבית ובלויות בארץ גם בלאחין ע"ש שיהא בהן אם לא בא אחד לידו והוא מאחר ממנה ומ"ש ואם יהא לאחי עולם הבא וע"ש נתנו הצדיקים כללים כוללים לכל תומה ישראלית בכל זמן מהשמים ושלא יהיהם או מאחד אהם שיהיה כ"א משראל יהא לאחי עולם הבא בקיומן ואמר אבא דוד והעמיד הבר זה על י"ג כללים שהם כוללים חלק גדול מהמורה בכל זמן מהשמים ולכל אים שבהם יהא לאחי עולם הבא. ואמר הולך תמים זה אברהם. הוא היה רמז המצוה וכמ"ש במדרש תשורי מרמז אמנה זה אברהם שהוא היה רמז המצוה שלא להאמין בזולתו וכשום שיתוף והיה הולך תמים שהיה עושה המצות בשלמות ובתמימות והתמיד דוד בכלל גדול הזה שקיים אמינו שהיה רמז תומה וכמ"ש בתמים תהיה עם ה' אלהיך ואמר ושמרת את משמרתי ואת חקותי אשר אנכי מצוך היום לעשותם וכתיב ושמרתם לעשות כאשר צוה ה' אלהיכם אתכם לא תסורו ימין ושמאל וגו' למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו. ואמר נוער בפיו וגו'. כי דיין הלדיק נוער כפיו ופוצח יד וכפיו ומרלה שמין בידו כלום בפני בעלי דינין שלא יתקדוהו ממנו שהוא מכחיש כמ"ש בעיני ג' עבירות אלו למען אשר לא יוכל לשמוע בשר דמים וגו' ואפרש"י שלא יוכל לשמוע בשר דמים שיבא לשפוך דמים ע"י עדות שקר ואמרה שמין בידו כלום בפני בעלי דינין שלא יתקדוהו אמר מהן שקבל דבר מה שבידו מבעל דין מבערו חו דעת ר"י בר יוסי אף שלא הביא הראיה לטובת ר"י רק לטובת עלמו כמ"ש לעיל מ"מ לא רלה לזה שבידו אלא שמין בידו כלום בפני בעלי דינין שלא יתקדוהו

רק נמ"ם והוא שאמר **והצנע לכת עם** וכו'. שלא נדבר המפורסם וגלוי לפי' האדם כך וכך וזו המלוה עשיתי אתין זה רק ליהודה ולכבוד עצמו שהוא שמוח ד"ח ואין זו מלכותה שלמה שהיתה המלוה לשמה וא"כ ק"ו לדברים שדרכן לעשות בצנעה כגון הנדקה שמלבד זה לפחות לעשותה בגלוי כלפי קיצוניות שלמים שמניחים הם שהכשר של הקיצוניות הוא כלה בתרן אבל הזרע שבמוכו אינו כלה בתרן ולדרכה הוא נשרש בתרן ומלמיח ועוזא פרי שמגדל קיצוניות הדרכה כן מלכל אחכם תרן מוציכים שיהיה זרעכם לעתיד מפרה ומרבה בתוך תרן מוציכים זומן הגאולה כצ"י: **ובבר היה** ר"ג **בו**'. ר"ל כמו שאמר ריי"ם בענין ד' הנזירות שבאו הנעשים ובטלום כשר היה ר"ג בו', ואמר רע"ק דומה לענין זה שבא נעיו זכריה ובימל עזוחתו וגזירת טוריה שהיה לנרעה כמפורש לקמן ות"ם ושמעו קול המיוה של רומי כו' בע"י מפורש שאין זה קול המיוה ממש שהוא קול המיית ההללוחה הזמניות אלא הם שקטים ושלוים כו' ע"ש:

ומ"ש **ע"ב לכך אני משחק מה לעוברי בו**'. דוחלי גם רע"ק מודה דים להטעה על מורכן הבית כמ"ש כל המתחבל על יהושלים זוכה ורואה בשמחתה כו' אבל אמר מה שאתה מטעערים עתה על מורכן הבית מטעם בשביל שאתם רואים שהם עובדי עבודה כוכבים ויושבין בטח והשקט לכן אני משחק אם לעוברי רצונו כך כו' ות"ם ראו שועל הלכו על מבית ק"ק כו' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נכנה אמר להם לכן אני משחק לכאיה כו' יש לנקדק שהרי הבית היה מטעער ע"י שנאי על זה היה דוה לבנו וגו' על הר ציון שנחם שועלים הלכו בו ואם עניו ג' הנזואות של מוריה וזכריה זה לזה דהרבה נביאים נבאו זה בפורענות וזה בנחמות יהושלים ות להשיב דוחלי גם רע"ק היה מטעער בראותו מקום המקדש חרב ושל הסחלקות הבאיה שועלים הלכו בו שנחחלקה הבאיה מהם שהחקדש חרב כמ"ש בחחלת המקרא על עלמות החורבן בראותו שועלים הלכו בו ולולי היה משחחם בה בן חדם לו היו מטעערין כ"כ ע"ז אמר לכך אני משחק שהוא חרב ושהושלים הלכו בו ולא הבכו"ס שתין להם נחת רוח ממנו אבל בראותם מקום שכחוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים בי' דמזולת עלמות החורבן שנחחלקה הבאיה מהם היו מטעערין על שהמקום חרב מתין יושב ור"ל המקום מקודש כ"כ שהזר הקרב וגו' עכשיו יהיה בו חיה שלה שאתם עם שרידי חרב בגלותם וח' יחבחר במקום שהיו מטעערים על השפלות הגדולה שנחחחם בה ולולי היה משחחם בה בן חדם לו היו מטעערין כ"כ ע"ז אמר לכך אני משחק שהוא חרב והשועלים הלכו בו ולא הבכו"ס שתין להם נחת רוח ממנו אבל בראותם מקום שכחוב בו והזר הקרב יומת המקודש הזה להחייאב שם וכלחמיהן גפרית ומלח ארפה וגו' כומיים כמה שנים היו זורעין בה ולא היה עושה פירות כדי שלא יהיה להן נחת רוח ממנו יחבחר ב"כ בע"י וז"ש בחוריב חה כחוב בגלגלא יען עשיתם הרעה עלי מרב יהושלים ומדה מחרב ר"ל רק שדה יה ולא שדה זרע שלא יהיה לשום בעל מיה בה נחת רוח רק שיהיה שדה נחרב לו חמיחה ואחר רע"ק ובכאיה אחני רוחה נבוחתו של מוריה קיימת שעושלים הלכו בה ואין בה יושב עובדי כוכבים רק כשדה המחרושה ואינה זרושה כמ"ש שאין מעמיח בה כלום שלא יחיחבו בה העכו"ם ונקט שועל כדרך שאחרו בגדה עד"מ כדאחיק חעלח אבי כרכא שבשועל שיהא מוליא מעשה בקיצוניות כלום כפרש"י ועכוכ כן נהר ציון שהיא שדה החרושה ולא שועל בהן שיהא בהן נחת רוח כלל אפי' בקיצוניות שבהן כמ"ש בקיצוניות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב זנב (*). גם הצענו הרפון מהגמרא שששם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמדרש.

כיצד העדים נעשין זוממין. **תשבח** בחלמוד מפרש לה דקחי חלליעל פרק אלו הן הגולין ואלא לא חשלומין. כיצד בגון מעידין אנו בחיש פלוני שהוא בן גרושה בפנינו ומגרשה אמו קודם שעולה הרי הוא חלל ופסול אין אומרים אם הוזמו והם יהיו בחיי יעשו בן גרושה לקיים בם כאשר זמם ולא קפוגין ובגמרא מפרש טעמא: שהוא חייב גלות. שהרג את הנפש בשוגג: שגירש את אשתו בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גירשתיה ואיני חייב לתן לה כתובה והוזמו העדים. [לשון רי"ף]. חזינן לגאון דאמר ר"ת לעדות על פה אבל בשטר כו' וכן פר"ת דאם יש להסתפק שם דבר בשטר כגון שאתם קרוב בתחילה אין לומר לעדות אתם ופסול אלא אמר למלוי אתם וכשר כיון שהעדים כשרים נאמנו הרי כבר הגידו העדים האמומים על השטר נעשה כמי שנתקרע עדותן בבית דין והפסולין למלוי אתמו. ע"פ גט פשוט. ובספר חפץ נאמן דלא מכשרינן אלא היכא דאיכא עדים למלוי אתמו. וגרסי' בירוש' א) שטר שאתמו בו עדים ונמלאו רשעים פסולין כשר ואיתקיים העדות בשאר ומקשה ויעשה כהרתקת העדים ויפסל ולית יכיל דמ"ר אבא בשם רבי ירמיה עדים פסולין אין נעשים כהרתקת עדים שהרי לא נתו להכשיר השטר אלא על מלוי הן אתומים והוא שכתוב בשטר במלוי אתמו פי' שכך אתמו בו עדים ונמלאו רשעים פסולין אבל אם אתמו כל אחד אני פלוני אתמתי במלוי וכן פסק הרמב"ן מחיבור מורי רבינו חפרים וכן מלאתי בדברי רבינו יואל הלוי וכן פירש רשב"ם בפ"ק בט"ב גט פשוט **תשבח** על שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בשטרי וכן משמע פ"ק דעבודת כוכבים האי פסקא דוקנא הוא והכך ו' שניס למלכו בעילם לא חשיב. ער"פ אחד דיני ממונות בפ"י:

הדרן עלך כיצד העדים

ואלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה [פירש"י] טחין היו גרוחיהם בטיט והגגות לא היו מושפעין אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטיחי אותו בחחיכת עץ עבה ובה בית יד ודושפה לבד שיפוע ואוזר ומושכה אלין ואוזר ודושפה וטיט מחמרת ומחליק ובחיחפיה קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ושם העץ מעגילה: היה מסלשל החבית מן הגג היה יורד הסורג בקושט ונפל מן הסולם והרג בנופו את חברו הרי זה גולה לכל הני דרך ירידה שניהו וגני גלות דרך ירידה בעינן דכתיב ויפל עליו: **תשל** גידול לפניס ולפעילו על חנאי חפי' מעלמו לריך הפרה פירש ר"ח דוקא שהתנה בדבר אחין בידו לקיים כמו חנאי דיהודה ב) שהתנה על מריא וגנבי שהן בידי אחים אבל התנה בדבר שבידו לקיים וקיים ר"ל הפרה שהרי מעשים בכל יום שאבור היו מנדין ומחרימין על חנאי ואינן מפירין מאחר שנתקיים התנאי ונדוי ואחרם לפניס אינהן עד זמן כיון שעבר הזמן הרי מעלמו מופר ומותר וכן משמע היה לפרק מליחת התאה בשמחת יומיו מלן לעיל אמר ענן ענן ולא משכחן אחזר והחיר לאחר שאחר:

הדרן עלך אלו הן הגולין וסליקא לה מרדכי ממסכת מכות

הגהות וציונים ממס"י וכ"מ א) וגרסינן בירושלמי שטר שאתמו עדים כו'. כ"כ פרק קמא דגיטין ה"ד ע"ש. ועי' ש"ך חו"מ סי' מ"ה ס"ק כ"ג (בד"ה עוד מלאתי נו) שהעתיק בירושלמי הזה, ומהפך הגירסא ע"ש. וע' מה שהקשה בקרבן עדה על הירושלמי שם (וע' בתומים שם), ומדברי המרדכי נלע"ז וכן מדברי בעל העיטור אות ק' קריוסים שהעתיק הירושלמי הזה מבואר להדיא מהעתקת המרדכי והבעל העיטור שנוסחתם בירושלמי היה קוסקס ועיעשה כהרתקת עדים, מיקי אחר הבריית (ודלא כמו שהוא בפנינו שהפסיק בממחר ר' אלעזר בשם ר' יוסף) ומאחר הממורלים היה קודם הבריית. וכמו שכתב שם בשיטי קרבן עדה שים להגיה כן. ומיאור הירושלמי הוא פשוט לפי גירסתו זו, דלהכי דאמר ר' אבין על מתני' דאפילו שהתנה שיהא נאמן לנסוף בגיני ממוחלי ר' יוסי ור' אלעזר בשם ר' יוסי בר' יסף דר' יוסי (הוא תמוהא פירושלמי כידוע) ס"ל דאחר כמ"ד עדים מוזמים זה שלא בפני זה, הלכך דוקא כשהתנה שיהא נאמן לנסוף דאי לאו בידע שכאשר אחר לא היה מוזם אחריו. ולא מיבע ר' יוסי דלעולם רוזמת שבק אלא משמתת אחתו כשהיו, אבל במ"ד אין עדים מוזמין זה שלא בפני זה ע"כ ליה הישראל שכשהתנה שכאשר נודעו שאחתו נאמנה ואפילו אחר שכאשר נסוף בשר ועי' בתשובת הרשב"א ח"א סי' תתכ"ה ותתכ"ו ומהרי"ק שורש קי"ב ומהרי"ט ח"ב סי' ל"ב ומהרי"ל בשם מהרי"ו סי' קל"ו. ועי' בתשובת הרשב"ם סי' ת

הלכות

רב אלפס

הלכות פסוקות הנכללות בתלמוד בבלי אספן וקבצן וחברן בלשון התלמוד

רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל

עם

שערי שבועות

כולל עשרים שערים בדיני שבועות

מאת רבינו **יצחק בר ראובן** ז"ל

(בן בנו של הרי"ף)

(ונקראו גם בשם **שערים דרב אלפסי**)

הלכות רמב"ן

למסכת נדרים, יחד עם **הלכות הרי"ף**

(שנוספו למס' זו, אשר לא נדפסו בספרי הרי"ף דפוסים הראשונים)

גם **הלכות הרמב"ן לחלה ובכורות**

שהשמיטם הרי"ף מהלכותיו.

עם פסקי

רב מרדכי

כוללים כל דיני התלמוד ושיטות רש"י ותוספות מסודרים בקצור נמרץ בסברות וחדושי דינים על סדר הלכות האלפסי

מאת רבינו **מרדכי בר הלל אשכנזי** (רינוס) ז"ל

עם הגהות מרדכי, וציוני ההלכות על סדר ציוני הלכות רב אלפס.

ועל פניהם מסביב יאירו המאורות הגדולים המה:

א. פירוש רש"י ז"ל להלכות הרי"ף (לקוח מפירושו להתלמוד)

ב. רבינו יהונתן בר דוד הכהן ז"ל מחכמי לוניל, להלכות הרי"ף מסכת עירובין.

ג. רבינו יונה (החסיד) גירונדי ז"ל, למס' ברכות (חברם תלמיד מתלמידיו המובהקים, ויש אשר יזכרוהו בשם **תר"י**).

ד. רבינו נסים בר ראובן ז"ל (הר"ן), לסדר מועד, ולמס' כתובות, גיטין, קדושין, שבועות, ע"ז, מכות וחולין.

ה. נמוקי יוסף לרבינו **יוסף בר חביבא** ז"ל, למס' [בו"ק], יבמות, ב"ק, ב"מ, ב"ב וסנהדרין, ולהלכות קטנות של הרי"ף, ולהלכות נדרים להרמב"ן.

ו. ספר המאור לרבינו **זרחיהו הלוי בר יצחק** ז"ל (הרז"ה), כולל השגות על הרי"ף. (ולסדר נשים ונזיקין יקרא **המאור הגדול**, ולסדר מועד יקרא **המאור הקטן**).

ז. מלחמות ה' להרמב"ן ז"ל, על השגות בעל המאור הנ"ל.

ח. פירוש **רבינו יום טוב בר אברהם אשבילי** ז"ל (**הריטב"א**) על הלכות נדרים להרמב"ן.

ט. לקוטי הרא"ש להלכות קטנות של הרי"ף.

י. שלטי הגבורים (על הרי"ף והמרדכי) **להג"מ יהושע בעז לבית ברוך** ז"ל, כולל תוספות הלכות וחלוקי דעות והשגות על הרי"ף מגדולי הפוסקים, גם **חדושי הריא"ז** לרבינו **ישעיה די טראני האחרון** ז"ל.

יא. חדושי אנשי שם (להרי"ף והמרדכי ושערי שבועות) כוללים חדושי **מהר"ם טיקטין** ז"ל **ומהר"ן שפירא** ז"ל **שארית יוסף** להג"מ יוסף בר מרדכי גרשון כ"ץ ז"ל מקראקא, **ידך תמים** (מס' תמת ישרים) (כולל הגהות **מהרבה גאונים** ומכללם **הגהות רבינו בצלאל אשכנזי** בעל שט"ק **והאר"י ז"ל**) **וגדולת מרדכי** להג"מ ברוך בר דוד גענזן ז"ל.

יב. הלכות יום טוב להג"מ **יום טוב** (מהרי"ט) **אלגאזי** ז"ל, כולל באור עמוק על הלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל.

יג. מעשה אילפס הגהות על הרי"ף והמרדכי להג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל, וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יד. באור מרדכי (להלק"ט מהמרדכי) להג"מ מרדכי בנעט ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה.

טו. גליון מהרש"א הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

טז. פעולת שכיר הגהות הג"מ ישכר בער בהג"מ תנחום ז"ל, זקן ההוראה בווילנא.

גם נלוו עליהם **עין משפט, נר מצוה, ותורה אור, וציוני מראה מקומות בהר"ן ונ"ר,**

וכל סימני הדינים המצוינים ברב אלפס על סדר א"ב נסדרו (בקונטרס מיוחד בחלק האחרון של הרי"ף) על סדר הלכות המיימוני ז"ל, גם הדפסנו עמו

תוספתא

עם **הגהות הגר"א** מווילנא ז"ל, ופירוש **מנחת בכורים ומצפה שמואל** להג"מ שמואל אביגדור ז"ל אבד"ק קרלין.

הכל כמו שנדפס באלפס שי"ל בדפוסנו בשנת תרכ"א.

ועל כל אלה הוספנו **עשרים וחמש הוספות חדשות נכבדות** ומפורשות בשמותיהן מעל"ד

כוללות פירושים חדשים והגהות **מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו באלפס הזה על כל ספרי האלפסי זולתו (רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ולא שופתם עין הדפוס עוד):

א. העתקות פירוש הרי"ף לשלש הלכות המוזרות במסכת כתובות והלכה אחת במס' שבועות, שפירשן בלשון ערבי (והזכירן הרי"ף בהלכותיו בפ"י דכתובות ובפ"ז דשבועות) ונעתקו **בעברית** בכ' תמים דעים סי' רי"ח ריט ר"כ, ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ז קכ"ח קכ"ט.

ב. [כתב יד] ספר **מאה שערים** לרבינו **יצחק בר אבא מרי** ז"ל **ממארשיליא** (בעל העיטור) [ומכר בשה"ג ח"ב אות מ' סי' ב' לכ"י קדמון ישן נושן] כולל דעות וסברות לרבנא אלפס ז"ל בסדר נשים נזיקין.

ג. [כ"י] **שיטת ריב"ב** לרבינו **יהודה בר ברזיה** ז"ל (בן אחיו של הרז"ה בעל המאור) פירוש על הרי"ף למסכת ברכות, ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, מגילה, מו"ק ותענית.

ד. השגות הראב"ד ז"ל על הרי"ף והמאור (מספר תמים דעים ומספר כתוב שם מכ"י).

ה. ספר הזכות להרמב"ן ז"ל ליישב השגות הראב"ד על הרי"ף (ויש יכוחו בשם **מחסה** ומגן).

ו. הגהות הרמ"א ז"ל על המרדכי, נעתקו מכי"ק מעל גליון המרדכי, ונדפסו באלפס דפוס זיטאמיר.

ז. בגדי ישע לרבינו **ישעיה** ב"ר **אברהם הלוי הורוויץ** ז"ל (בעל השל"ה) על המרדכי לסדר מועד.

ח. [כ"י] **הגהות הב"ח** לרבינו **יואל** ב"ר **שמואל סירקש** ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש) על הרי"ף והמרדכי, גם בקצת מקומות בתוספתא. נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו אשר תקנו והגיהו וחידש בו חדושים רבים, ונדפסו גם חדושיו בתוך הגהותיו הנ"ל.

ט. [כ"י] **הגהות חות יאיר** להג"מ **יאיר חיים** ב"ר **משה שמשון בכרך** ז"ל (בעה"מ שו"ת חות יאיר). נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו, נוספות על אלה שנדפסו מהן באלפס דפוס זיטאמיר.

י. חדושי הג"מ **אפרים נבון** ז"ל (בעה"מ שו"ת מחנה אפרים) להרי"ף והמרדכי סדר נזיקין.

יא. קצור פסקי רבינו יונה ורבינו נסים וג"י נקרא **לוח הדינים אשר בר"ן. וקצור פסקי המרדכי** נקרא **לוח הדינים אשר במרדכי** חוברו ע"י הג"מ יוסף אוטילינג ז"ל (יקירי המציאות מאד, ולא נדפסו רק פ"א באלפס ובמרדכי ד' ריווא די טרינטו שי"ח-שי"ט).

יב. טל אורות להג"מ **יוסף ן' גויא** ז"ל נלקטו ממנו באורים על המרדכי.

יג. [כ"י] **הגהות אלפס ישן** נמצא בכ"י ישן על גליון האלפס ד' קושטנ' רס"ט וד' ריווא די טרינטו שי"ח והדפסנום על הגליון בשם **הגא"י**.

יד. [כ"י] **הגהות ממרדכי ישן** נמצאו בכ"י ישן על גליון מרדכי דפוס ריווא די טרינטו שנת שי"ט והדפסנום על הגליון בשם **הגהות מט"י**. גם הצגנו בתוכן הגהות מס' **גדולת מרדכי** (מלבד חדושיו שמובאים בחדושי אנשי שם).

טו. באורי מרדכי להג"מ **מרדכי בנעט** ז"ל הנ"ל. קיצור מבאורו הרחב למרדכי מסכת ברכות ופרק ערבי פסחים.

טז. הגהות הג"מ **אפרים זלמן מרגליות** ז"ל מבראדי.

יז. [כ"י] **הגהות** הג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

יח. חדושי מהרמ"ז לפי' רבינו יהונתן, מהג"מ **משה זאב** ב"ר **אליעזר** ז"ל אבד"ק ביאליסטאק (בעהמ"ס מראות הצובאות וכו').

יט. [כ"י] **קרני ראם** הגהות להג"מ **אהרן משה טויבש** ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם וכו') נוסף על הנדפס בלבוב.

כ. [כ"י] **מלאכת יום טוב** להג"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יו"ט) הגהות לסדר נשים נזיקין.

כא. [כ"י] **בן אריה** להג"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלא.

כב. [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** להג"מ **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיניו.

כג. [כ"י] **חדושים והגהות** מהג"מ **שמואל מרובזעויץ** ז"ל מ"ץ דמאהליב (העתיקם הרד"ל ז"ל בעצם כי"ק).

כד. כללי הרי"ף ורש"י והר"ן ומרדכי להג"מ **מלאכי** ב"ר **יעקב הכהן** ז"ל מספרו **יד מלאכי**.

כה. [כ"י] **גליון אלפס** כולל **מראה מקומות** לדברי הרי"ף ונושאי כליו, ושנויים בין גירסאות הרי"ף ונ"כ לני' תלמוד בבלי וירושלמי במקום שיש נ"מ גדול ביניהן, והגהות והערות בסוף האלפס, מאת הג"מ **שניאור זלמן** שליט"א אבד"ק גאלדינגען.

ולתוספת התועלת הדפסנו את ספר המאור, מלחמות ה', השגות הראב"ד, וספר הזכות להרמב"ן כ"א במקומו הראוי לו על הדף.

ואלה אשר הוספנו על התוספתא

כו. אור הגנוז כולל נוסחאות שונות ע"פ תוספתא שנכתבה בשנת ד"א תתנ"ו (ונדפס בש"ס ווין תר"כ).

כז. נוסחאות כתבי יד הרבה נוסחאות שונות וחלופי גרסאות מתוספתות **כתבי יד עתיקים** שנמצאו בבתי עקד הספרים.

כח. מגן אברהם באור לתוספתות **מסדר נזיקין** מאת הג"מ **אברהם אבלי הלוי** ז"ל **מקאליש** (בעהמ"ס מגן אברהם על או"ח).

כט. חסדי דוד באורים וחדושים מספר **חסדי דוד** להג"מ **דוד בר יעקב פארדו** ז"ל.

ולהגדיל תפארתה הדפסנוה **באותיות מרובעות.**

גם הדפסנוה **בחוברות מיוחדות**, באופן שתוכל להיות נלוה אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה, כי זה מקומה הראוי לה.

כל אלה נקבו בשער האלפס לחלקיו הראשונים בתוצאה הראשונה, אולם אח"כ הוספנו על כל אלה גם אלה ההוספות, ה"ה:

לאלפס

ל. [כ"י] **נוסחאות כ"י** מספר **נמוקי יוסף** למסכת יבמות (ע"פ כ"י שנכתב בשנת ר' לאלף הששי).

לא. הגהות מהר"ם טיקטין ז"ל על המרדכי.

לב. הגהות הגאונים למרדכי סדר מועד מאת הג"מ **ישראל** בהג"מ שכנא ז"ל, והג"מ **צבי הירש שור** ז"ל.

לג. [כ"י] **חשק שלמה** להג"מ **שלמה הכהן** שליט"א מו"ץ דווילנא.

לד. [כ"י] **מראה מקומות** במרדכי (מלבד המ"מ שכתב הרמ"א ז"ל).

לתוספתא

לה. [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה (נעתק ע"י **הרד"ל** ז"ל מכ"י תלמידו של הגר"א הג"מ **בונים** ז"ל משקלאוו).

לו. [כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל לתוספתא זבחים.

לז. הפירוש זר זהב נדפס **בשלמות** כמוש"נ בספר טהרת הקודש.

לח. [כ"י] **מארי דמתניתא** פירוש על תוספתא עירובין מהג"מ **יעקב כהנא** ז"ל מווילנא (בעהמ"ס גאון יעקב).

לט. [כ"י] **מראה כהן** לתוספתא סדר קדשים מהג"מ **בצלאל הכהן** זצ"ל מו"ץ דווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

מ. [כ"י] **פירוש לתוספתא פסחים** להג"מ **יונה ב"ר גרשון** ז"ל מווילנא.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדוייקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ **נוסחאות ישנות** וע"פ **ספרים מדויקים מדפוסים היותר קדמונים** ספרים יקרי המציאות, כמו: אלפס ומרדכי דפוס קושטנטינא רס"ט (ואברכ"ם) (הוא הראשון שנדפס בעולם) ודפוס סביונטה שי"ד (ועל גליונותיו כתב הב"ח ז"ל בכי"ק את הגהותיו וחדושיו הנ"ל) ודפוס ריווא די טרינטו שי"ח אשר הוגה ע"י הג"מ יוסף אוטילינג הנ"ל, ודפוס קראקא שנת משי"ה, אשר הוגה ע"י מהר"ם טיקטין ז"ל, ואלפס (בלי מרדכי) ד' אמשטרדם שנת תב"א (ועל גליונותיו כתב בעל חות יאיר ז"ל בכי"ק את הגהותיו) ועוד הרבה ספרים כאלה יקרי המציאות מאד.

כיצד העדים וכו' מפרש בגמ' [דף ג.] דהאי כיצד קאי אדלעיל דמיומא דסנהדרין דתנן בשלהי הנחנקין כל הזוממין מקדימין לזומתה מיתה פירוש שרצו לחייב הנדון תוך מזוממי בת כהן וזנועלה שתין נדונין במיתה שלה שהיא שריפה חלה במיתת הבועל וקתמר הכא עוד ים עדים זוממין אחרים שתין מקיימין בהם דין הזמה ממש חלה מלקות וכיצד כגון עדים שהעידו על מי שהומזק בבהן שהוא בן גרושה כלומר שנתגרשה ממו קודם שנולד והוא חלל: אין אומרים אם הזומו יעשה וה בן גרושה תחתיו. לקיים כאשר זמם ומפרש טעמא בגמרא דאם כן גם זרעו היה נפסל וכתיב ועשיתם לו ולא לזרעו חלה לוקה משום והיה אם כן הכות הרשע ומוכח בגמ' דבכי האי גוונא מיירי האי קרא היכא דלא שייך בעדותן בלאשר זמם נמ [ג] (או משום לה תענה כו') משמע שאם לא הזמו לה היה מועיל עדותם לעשותו חלל שאם לא כן לא היו לוקין: ובן הלוצה. חלל מדרבנן: הרג את הנפש בשוגג שהוא מייב גלות: אין אומרים. דבהאי עדות נמי לא שייך הזמה לומר יגלה זה ממתין כמו שהיה רוצה לחייבו גלות ומפרש טעמא בגמ' משום דכתיב הוא יגום ממנו מכה נפש הוא שיגום אבל לא זוממין חלה קופץ את המרגלים משום אם כן הכות הרשע: שגירש את אשתו. והניחתן האשה לחייב בעל בכתובתה והוזמו הא אומר לא תפסה בעל בכתובתה ואינה יוצאה בלא גט ואינה מייב בכתובתה: והלא בין היום וכו'. ללומר מי שפסל לחייבו בכל הכתובה דבלא עדותן אם יממת או יגרשנה קופו ניתן לה בתובתה חלה זומדים אם שהיה יכול לריך שיפרעה מעתה ובלא עדותן יכול הבעל למכור זכות שהיה לו בכתובה אם תמות בחייו ועתה שמעידין שגירשה אין לו זכות בה כלל ולפי זה אתומד יאלמו לו הטעים: **גמ'** משום דהצדיקו וכו'. מי והרשיעו והצדיקו קאי אדלעיל ולא אשתו: בעבלי דיינן למה לי למימר משום דהצדיקו כאן לפרש אם הזומו יעשה כאן לא יעשה אלא אם כן הרשיעו את הצדיק ואתו אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושווינהו להני רשעים והיה אם בן הכות ותיפוק ליה מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי משום רבי עקיבא אמרו אף אין משלמין [ה](את הכופר) על פי עצמן מאי טעמא דרבי עקיבא סבר קנס הוא וקנס אינו משלם על פי עצמו: [ו]מעידים אנו את איש פלוני שגירש את אשתו וכו' כיצד שמין רב חסדא אמר בבעל רב נתן בר אושעיה

א'להעדים נעשים זוממים מעידים אנו על איש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרין יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו את איש פלוני שהוא חייב גלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים מעידין אנו את איש פלוני שגירש את אשתו א ולא נתן לה כתובתה והלא בין היום בין למחר סופו ליתן לה כתובתה אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה: **גמ'** אמר עולא מניין לעדים זוממין שלוקין מן התורה דכתיב [ז]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושווינהו להני רשעים והיה אם בן הכות ותיפוק ליה מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי משום רבי עקיבא אמרו אף אין משלמין [ח](את הכופר) על פי עצמן מאי טעמא דרבי עקיבא סבר קנס הוא וקנס אינו משלם על פי עצמו: [ט]מעידים אנו את איש פלוני שגירש את אשתו וכו' כיצד שמין רב חסדא אמר בבעל רב נתן בר אושעיה

ביאור הלשון

כיצד העדים נעשים זוממין. כלומר לאותם עדים שתין יכולין לקיים בהן דין הזמה ועשיתם לו כאשר זמם כיצד נעשים זוממים: **אם יש כהן.** שהוא בן גרושה בפניהו גירש הבעל אמו קודם שנולד והרי הוא חלל ופסול: **אין זוממים.** אם הזומו והם בהנים יעשה זה בן גרושה לקיים כאשר זמם חלה קופץ את המרגלים: **שחייב גלות.** שהרג נפש בשוגג: **שגירש את אשתו.** ומפחיב לה בכתובתה וזה אומר לא גירשתי ולא נתחייבתי לה בכתובה ומעלתו זוממים בעמנו היחסם: **והלא בין היום ובין למחר.** כלומר מה ישלמו אלו ת"ח כל הכתובה והלא שמא ימות או יגרשנה היום או מחר וקופו ניתן לה בכתובה אפי' לא העידו דבר ומכל שכן שהיו מפקידין אומו כלום: **לומדים ממה שהיו רוצה ניתן בכתובתה של זו.** ממפקת שאם נתאלמנה או נתגרשה יעלנה לוקח ואם מתה יירשנה בעלה ויפסיד מעותיו שנתן וכגמ' מפרש מאי קא משמע לים תנא דמתני' לימן: **גמ' רמו נעדים זוממין שלוקין.** עדי בן גרושה או עדי גלות שפעבר הכתוב מדין הזמה כדילף תלמודא בגמ' מנין שלוקין: **משום דהצדיקו את הצדיק וכו'.** בתמיה מי שהצדיקו והרשיעו בדיינין קאמר ולדיק וכשב בבעלי דינים קאמר למה לי והצדיקו הצדיק [ו] וכו' אלא על כרחין בעדים קאמר כלומר עדים שקרים שהרשיעו לדיק וכאו עדים אחרים והזימום והצדיקו הנדון זה שהוא לדיק והרשיעו את העדים הרשעים: **ויהי אם בן הכות הרשע.** אם הזמה זו בת מלקות היא שתין יכולין לקיים בה דין הזמה גמורה כהך דממני' והפילו הסופט והכהו וגו': **ואין משלמין כופר.** אם העידו בשור מועד שהרג אדם והזמו: **ואין נמכרים.** אם העידו שגנב ואין לו מה לשלם דכתיב ואם אין לו ונמכר בגנבתו ומולהו מפרש טעמייהו בתלמודא בגמ': **ואין משלמין על פי עלמן** ואם הזומו בבית דין על הממן הספיקו ד"ח להעמידם בדין על הממן עד שבדמו ובאו לבית דין אחר והודו שהזומו בב"ד פלוני אין משלמין כדמפיק טעמא: **כיצד שמין.** לפי שים בו ג' לדלין כי לתים ונאמר ים בפפ בכתובתה היא מלפה שמא ימות או יגרשנה ומגבה כולה והוא מלפה שמא תמות (ה) ויירשנה ויפה כמו שהוא מוזק ועומד והיא מפקרה גופיה ואם [ז] בא למכור לאחר היא זכות שפיקה והוא זכות שלו נמכר טעמא בגמרא דאם כן גם זרעו היה נפסל וכתיב ועשיתם לו ולא לזרעו חלה לוקה משום והיה אם כן הכות הרשע ומוכח בגמ' דבכי האי גוונא מיירי האי קרא היכא דלא שייך בעדותן בלאשר זמם נמ [ג] (או משום לה תענה כו') משמע שאם לא הזמו לה היה מועיל עדותם לעשותו חלל שאם לא כן לא היו לוקין: ובן הלוצה. חלל מדרבנן: הרג את הנפש בשוגג שהוא מייב גלות: אין אומרים. דבהאי עדות נמי לא שייך הזמה לומר יגלה זה ממתין כמו שהיה רוצה ליתן לה בתובתה אומדים כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה: **גמ'** אמר עולא מניין לעדים זוממין שלוקין מן התורה דכתיב [ח]והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושווינהו להני רשעים והיה אם בן הכות ותיפוק ליה מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ת"ר ארבעה דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה בן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי משום רבי עקיבא אמרו אף אין משלמין [ט](את הכופר) על פי עצמן מאי טעמא דרבי עקיבא סבר קנס הוא וקנס אינו משלם על פי עצמו: [י]מעידים אנו את איש פלוני שגירש את אשתו וכו' כיצד שמין רב חסדא אמר בבעל רב נתן בר אושעיה

מקורות והערות

א מתניתין דעדים שהעידו בפיו פלוני שגירש את אשתו וכו' משמע דסמיך לחזיר בדבר שאפשר שיבא לו לעולם לידי מזיד ההוא ואפשר נמי שלא יבא לו לעולם לידי מזיד אבל אין לומדים מזה שאם לא הזמו לה כלום אבל אם הזמו לה אפילו לידי מזיד אין לומדין מזה שהוא מומדין

עין משפט נר מצוה

א׳ נו–א׳ נח

א מיי׳ פי״ג מהל׳ מלוה ולוה סמג עשין נג טוש״ע סי׳ עג: **ב** מיי׳ פי״ח מהל׳ עדות סמג עשין קי טור ש״ע סי׳ נח: **ג** מיי׳ פי״ע מהל׳ עדות סמג עשין קי טור ש״ע סי׳ נח:

מסורת הש״ס

ו) מכו״ס ג״ג ב) נד״ק ליתא ג) דבריס סה **ד)** נד״ק ליתא עד אמר רבא נמי שנים ואמרו בנפרא דמר כו׳ **ה)** דבריס יט ו) בדפו״י הג׳ בנקלי **ז)** כרש״י שבגמ׳ ליתא והיא ותלי ח) ג״כ בדק״ל:

קובץ הגהות

מא״ר [ו] ג״כ שמא מאור עיניהם של אלו גדול יותר ורואים למרחוק רש״י: **[ב]** ג״כ עד מנת:

חי״ר (א) הוא פי׳ שזכר בזמות ספיקה ונתן טעם למה נתפי׳ ניחא לומר זכו׳ ספיקו קם בלשון מצוה נתפי׳ מצוה זמת ספיקה ומ״מ ג״ע שהרי לא נקבל עד אלא בהזמ של זכות ספיקו קם מזות היכ נקבל להספידו רק גם שהיה מחויב לפרוש מיקם כל כמובה מפ״ש אחר שהזמו יכול למכור זכותו בכך מפורש בקבל מיקם וגם יפה שאר כך כמובה ניהו ולא יצא לכלל פירצון הכמובה עד כי אם יזמת הוא או היא ודו״ק:

שלטי הגבורים

א כתב מי׳ המלוה למכירו וקבע לו זמן לפורעו אע״פ שלא קבו מידו אין יכול למוצעו קודם זמנן כיו במלוה על מכמן כיו אמת לוה כיו על פי כן בשעה שיש במלוה על מכמן כיו אמת לוה כיו אמת מלוה ואפי׳ מלוה שזמנו ל׳ יום אם התנה שיתבע כל זמן שירצה יש לו לתובעו אפי׳ ביומו אבל אפי׳ שנמנון קיים טעו המלוה ואמר היום קוף זמנן שקבעתי לך ולוה אמר עד ו׳ ימים קבעם לי נשבע הלוה שבועת היסת ואם היה עם עד אחד שהיה קוף ומי נשבע שבועת היסת המורה כשאר טענות זה אמר ו׳ ימים נשבר מהזמן זה אומר ו׳ ימים לאומרים נלוה שיתבעו על קוף ו׳ ושבע היסת שנשבעו לו עוד ו׳ היסת המלוה בשעה שבעו לו על המכמן ושוטן הלוה זמן קבעם לי ושבע

בעל המוג שלח קבע לו זמן ויעול המלוה מיד ע״כ:

ב ופשוט ס׳ הגהל בהגה ד׳ ק״ח בהמלוה ניתבע ניתבע בכל מקום שפיעלה להוכו ניבוע יכול לתובעו במדבר ואינו יכול לאומרו ולומר לו אפכע לך עד שתגיע ניבוע אלא מיד לפרוע בכל מקום שיתבענו וכתב הטור מ״מ סי׳ ע״ד בשם הרמב״ן ז״ל ודלי כל זה מיירי שם נלוה במדבר שם ממון כדי פרעון מוכו אבל אם הלוהו ניבוע ואנלו במדבר אינו יכול לכופו שיפרענו שם כי אי יתיגיע לו שם מעות ואף ע״פ שמוכה שיש לו שם מעות אך לו אלא כדי שפיקו עד שיגיע ניבוע אינו מויב ניתבע לו שאף ניבוע מפדרים ומוכיע לו מזון הראוי לו וכל דמלוה נתבע ניתבע מעמע דיכול למוכעו אף במדבר הוי מיירי כגון שהמלוה אומר לו פרע לי כאן כי יודע אני שיש לך דבר המפסיק לפרעון ואמתיינך והלוה אומר אין לי כאן מה שיפסיק למוכך כי אם למחיתי עד שתגיע ניבוע ס״ו ושבע היסת שאין בידו פיפק לפרעון מוכו וע״מ אם יש לו פעמיו שילך לפורעו שם ומפוקפק אני אם מכא דאמרי׳ מלוה ניתבע ניתבע בכל מקום אינו אלא למעמע מייתי להמלוה שמוכע לוזה שלמחי שמויב שלוהו מקום הלוואה ואין מעות בידו אם שמויב הלוה להכיפס לשם במקום שהמצוה ואף אני למכלל בא עמי ואני אמר לך כי היכי דגבי פקדון דלא ניתבע אלא במקומו פרעצא דמחויב המפקיד לנכת לקחת פקדונו במקום שהפקידו הכי נמי הכא המלוה ניתבע בכל מקום שמויב לכוליה הכלוואה אחר המלוה במקום שתבע ול״ש. בא הלוה לפרעו במדבר הרואה כיל המלוה אם רצה מקבל ואם לאו יכול לומר אינו נפרע ממך אלא ניבוע כדרך שתמרי לך ניבוע ובתב הטור ח״מ סי׳ ע״ד ס״ל ומיהו בכל מקום יפוד יכול לכופו לקבל אפי׳ אינו מקום המלוה ולא מקום הלוה אם יש כמה מדבריה קדום שיגיע למקומו וכ״ש אם הלוה מצא למלוה מוך מעיהו במקום יפוד ורוצה לפרוע המלוה מחמת שאין יתענין בהוצאת הדרך בשאר במקום שרוצה לפרעו אם ירוץ בהלוהו בעיהו מטעם שאם בלי שום מנאי רק שיחמייב בשלו לו מטעם נלאה מדולאי ירוץ בקבלם כיון בשהותו מקום למלי לפרעו המטעם היות יתן להוצאתה וכן כל כיוצא בזה כד״ן. ובתב הת״מ ס״ג מהל׳ מלוה ולוה וכן הטור ח״מ סי׳ ע״ד בלכ״ע הלוהו במדבר ירוץ לפרעו במדבר אפי׳ הלוהו ניבוע לפרעו במדבר חציו שהלו יתנה עמו בפירוש בשלו לו במדבר והו כאילו הלוהו במדבר וירוץ הלוה לפרעו במדבר אפי׳ ואפשר שיש לו בהלוה אלו ניבוע ומיהו נראה דוודאי שנמצא שיש לו בהלוה אלו ניבוע יכול לכופו לפרעו במדבר ולא יוכל לומר אינו נפרע ממך אלא ניבוע כדרך שתמרי לך ניבוע ובתב הטור שם סי׳ ע״ד ח״ל ומיהו בכל מקום יפוד יכול לכופו לקבל אפי׳ אינו מקום המלוה ולא מקום הלוה ולא במקום שהלוהו יכול לכופו לקבל אפי׳ אם יש כמה מדבריה קדום שיגיע למקומו וכ״ש אם הלוה מצא למלוה מוך מעיהו במקום יפוד ורוצה לפרוע המלוה מחמת שאין יתענין בהוצאת הדרך בשאר במקום שרוצה לפרעו אם ירוץ בהלוהו בעיהו מטעם נלאה מדולאי כלי שום מנאי רק שיחמייב בשלו לו מטעם נלאה מדולאי ירוץ בקבלם כיון בשהותו מקום למלי לפרעו המטעם היות יתן להוצאתה וכן כל כיוצא בזה כד״ן. ובתב הת״מ ס״ג מהל׳ מלוה ולוה וכן הטור ח״מ סי׳ ע״ד בלכ״ע הלוהו במדבר ירוץ לפרעו במדבר אפי׳ הלוהו ניבוע לפרעו במדבר חציו שהלו יתנה עמו בפירוש בשלו לו במדבר והו כאילו הלוהו במדבר וירוץ הלוה לפרעו במדבר אפי׳ ואפשר שיש לו בהלוה אלו ניבוע ומיהו נראה דוודאי שנמצא שיש לו בהלוה אלו ניבוע יכול לכופו לפרעו במדבר ולא יוכל לומר אינו נפרע ממך אלא ניבוע כדרך שתמרי לך ניבוע ובתב הטור שם סי׳ ע״ד ס

(רבינו נסים) [נמוקי יוסף] כיצד העדים פרק ראשון מכות (ד:-ו:) ב

מתני' כמוב נהלכות הם מתני' מזיון נה פירושה לרבוותא דלא דייק דקקליק מדעמייהו דהם דקתני נלו לחריס והזימוס וכו' הרי למדנו דנלו לחריס והזימוס ר"ל זהם הכא המומחת את הרלשונה הזימה כל ניתוק העדים הנאים להעיד על עדות זו כולן יהרנו כל חותן הכחות יהרנו על פי חותן ב' המזיזין לותם: **איסטנים** היא זו. כלומר וכי יולה על חיסטין היא זו. שכל המוגע נה יטטע ומן הטטע וה"ל לית לפסר שכל חלו הכחות היו עמהן במקום פלוני וכי כ"ע נגייהו קיימי: **אלא אינה נהרגת** וכו'. כלומר לל נלמין לותה כה המומת חלא על כת רלשונה בלבד: **גמ'** **מתני'** אבאו אחרים והזימום וכו' א [אפי' מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטנים היא זו ואינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד: **גמ'**] הא מתני' קא חזינא בה לרבוותא פירושא דלא דאיק דקא סלקא דעתייהו דהאי דקתני באו אחרים והזימום כגון דאתו סהדי ואוזימו ב)(להני דאוזימו) לסהדי קמאי והדר אתו סהדי אחריני ואוזימו להני דאוזימו לסהדי קמאי וכן עד כמה זימני הני מוזמי להני והני מוזמי להני ולאו הכין פירושא דמתני' אלא הכין פירושא קתני ברישא אבל אמרו להן היאך אתם מעידין שהרי אתם היתם עמנו אותו היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהן באו אחרים והזימום כלומר אחר שהוזמו העדים הראשונים באו אחרים והעידו באותה עדות בעצמה והזימום השנים שהזימו לראשונים ועוד באה כת שלישית והעידו אותה עדות בעצמה והזימום אותם הב' שהזימו לכת הראשונה והשניה וכן כל כת שתבוא ותעיד על אותו פלוני שהרג את הנפש אותן הב' שהזימו לכת ראשונה עומדין בנגדם ומזימין אותם ואפילו ק' כיתות ואותן הב' מזימין אותן כולן יהרגו ע"פ אותן הב' ופליג רבי יהודה וקאמר איסטנים היא זו כלומר וכי זו עדות יורה של איסטנים היא שכל הנוגע בה יצטבע ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד וטעמא דר' יהודה כדמיברר לקמן ג)דייקינן ליה להאי פירושא מדאמרי' ההיא איתתא דאיתאי סהדי ואישתקור איתאי סהדי ואישתקור ד) וקאמר רשב"ל הוחזקה זו וא"ל רבי יוחנן אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו ואמרינן לימא ר"ש בן לקיש דאמר כר' יהודה ור' יוחנן דאמר כרבנן דכיון דקאמרי רבנן אפי' מאה יהרגו שמעינן מינה דסברי רבנן אע"ג דאיתזמא ראשונה אי אתיא כת שניה ומסהדא על אותו פלוני שהרג את הנפש מקבלין סהדותא וקטלינן אפומה וכן אי איתזמא לה כת שניה נמי ואתיא כת שלישית ומסהדא מקבלין סהדותה וקטלינן אפומה ומשום הכין כד מיתזמו כולן יהרגו כולן דכל כת וכת קרינא בה ה)ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והו"ל ר' יוחנן דאמר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו למימרא דמקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד בתר דאישתקור סהדי קמאי כדרבנן ור"ש בן לקיש דאמר כיון דאישתקור סהדי קמאי לא מקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד במאי דקא מסהדי הנך קמאי כר' יהודה דאמר אין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד דכיון דאיתזמא לה כת הראשונה לא מקבלינן סהדותא דכת שניה דאתיא למסהד בתרה ומשום הכין כד מסהדא ומיתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהא לא קטלינן אפומה ודייקינן נמי מדאמר ר' יוחנן אנא דאמרי אפילו לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא דאמרינן אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי כלומר דהא כל דאתי ומסהיד על ההוא פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני א"ל הני סהדי גבן הוית קאי וכי כ"ע גבייהו הוו קיימי ומש"ה לא מקבלינן סהדותייהו אלא בכת ראשונה בלבד אבל על כל כת וכת לא ושמעת מינה דלאו הני מוזמי להני והני מוזמי להני כדקא פירשו קמאי אלא שני עדים בלבד הוא דקא מוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על אותו האיש שהרג את הנפש ומתני' נמי דיקא דקתני אפילו ק' כולם יהרגו ואי סלקא דעתך דהני מוזמי להני והני מוזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עליה הזמה בלחוד ועוד ר' יהודה דקאמר אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד לההוא פירוש דקמאי היכי מתברר טעמא הלכך ליכא לפרושי אלא כדפרשינן: **(גמ')** ו)ההיא איתתא דאייתא סהדי ואישתקור אייתא סהדי אחריני אמר רשב"ל הוחזקה זו א"ל רבי אלעזר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו והילכתא כר' אלעזר: **מתני'** ז)אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג שנאמר ח)נפש תחת נפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר ט)ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים אם כן למה נאמר נפש תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו ת"ל נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: י)על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב ג' אלא להקיש ג' לשנים מה ג' מזימין את השנים אף שנים מזימין

ראתיא לאסהודי בתרה ומשום הכי כד מסהדא ומתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהא לא קטלינן אפומא זה הפי' אינו נכון בעינינו דעד כאן לא קאמר ר"ל החזקה זו אלא בתרי דימי דאתיא סהדי ואשתקור ואתיא סהדי אחריני ואשתקור אבל בחד זימנא בכת ראשונה לא אמר וא"כ הא דלא כרבי ודלא כרשב"ג דליכא מ"ד הויא חזקה בפחות מתרי זימני ועוד א"כ כמו שפי' על מה אמרי' בגמרא איסטניסה היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא ואוקימנא שקדמו והרגו הא לאו הכי אפי' כת ראשונה אינה נהרגת ואי טעמא של רבי יהודה כמו שפי' הרב אמאי כת ראשונה אינה נהרגת והא ודאי אי לא דאתזמא כת ראשונה הוה קטלינן אפומה אלא האי פירושא לא סליק והכין פירושה רבי יהודה אומר איסטנים היא זו זו הכת המזמת אין דם האדם חשוב אצלה אלא כצבע האיסטנים ואם אנו שומעין להם עכשיו יצבעו כל הארץ כדם כמו שאדם צובע הבגד באיסטנים והיינו דמקשי עלה אי איסטנים היא זו אפי' כת ראשונה נמי לא תהרג דהא מחזקת לה להא כת בשקריה שאין דם האדם חשוב אצלה ואוקימנא בשקדמו והרגו קודם שתבוא השניה והזימוה ודאמרינן לימא רבי יוחנן וריש לקיש בפלוגתא דר"י ורבנן קא מיפלגי וכו' הכי מיפרשא דר' יוחנן דלא אזיל בתר חזקה לאיפוקי עדות כרבנן דלא פסלי להו להני מזימין והלא אמרינן החזקה בשופכי דמים ור"ל דאזיל בתר חזקה לאיפוקי עדות כר' יהודה דאמר כיון שהזימה זו הכת המזמת שתי הכתות החזקו להיות מזימין לכל מי שיבא להעיד עדות זו ואין שפיכות דמים הנעשה על ידיהם אילו היינו שומעין לעדותן חשובה אצלם לכלום לפי' אין לסמוך עליהם ולא להאמין לדבריהם בכל מה שהעידו דהא עד זומם חדוש הוא שחדשה תורה דמאי חזית דסמכת אהני וכיון שהוחזק להיות מזימין ושתי כתות עומדות כנגדן בעדותן יש חשש שקר בעדותן כללו של דבר לימא רבנן דלא אזלי בתר חזקה לאיפוקי עדות כר' יוחנן ור' יהודה דאזיל בתר חזקה כריש לקיש ודחינא ר' יוחנן דאמר כרבנן הכל וריש לקיש דאמר כדברי הכל:

מלחמת ה'

ועוד נלו חריס והזימום הכי"ק ז"ל כתב פירושה נהלכות והסיק על פירוש הרלשונים שהיו מפרשים דהני מוזמי להני והני להני וכו' ומזולי שמין זה הפי' כלום וכו': **אמר** הכותב נחמת עיקר הפירוש כמו שפירשו הרלשונים ז"ל שכך מלינו מפורש נתוספתא וכבר קיימתי את דבריהם נפירוש השמועה ולא לכך נחתי כאן אלא לומר לך שדברי רבי הגדול ז"ל נמקומן הם עומדין ואין דבריו של נעל המאור ז"ל קושיא עליו נלל דומלי ר"ל לך פסק לעדות שניה כדאמרי' נגמ' שייתי סהדי ואשתקור ואייתי סהדי ואשתקור הדר מזלא ואתיא סהדי מחריגא ואמר ר"ל הוחזקה זו אלמא עדות שניה כשרה היא אלא שמע מינה כת שלישית לא הוחזקה לה פסלינן עדות אחרי' מאי מזית דקמיבה מהני אלמא ופי' להעיד כשרין כשקרנות משום דכשכתבה לה פסלינן עדות אחרי' מאי מזית דקמיבה מהני אלמא ופי' להעיד כשרין כדאמרינן זו נאה נפני עלמה ומעילה וזו נאה נפני עלמה ומעילה וכ"ש שאין שניה נכאה אחריה פסולה אלא מדאמרי כתי ואשתקור אחמזקה לה ואע"ג דלא אמזוש ולא אשתקור אלא כת אחת נלבד כדאמרי' נגמ' שייתי סהדי ואשתקור הדר מזלא ואתיא סהדי אחריני ואשתקור ואמרינן לימא ר"ש בן לקיש דאמר כר' יהודה ור' יוחנן דאמר כרבנן דכיון דקאמרי רבנן אפי' מאה יהרגו שמעינן מינה דסברי רבנן אע"ג דאיתזמא ראשונה אי אתיא כת שניה ומסהדא על אותו פלוני שהרג את הנפש מקבלין סהדותא וקטלינן אפומה ומשום הכין אי איתזמא לה כת שניה נמי ואתיא כת שלישית ומסהדא מקבלין סהדותה וקטלינן אפומה וכן אי איתזמא לה כת שניה ומסהדא על אותו פלוני שהרג את הנפש מקבלין סהדותא וקטלינן אפומה וכן כד מיתזמו כולן יהרגו כולן דכל כת וכת קרינא בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והו"ל ר' יוחנן דאמר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו למימרא דמקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד בתר דאישתקור סהדי קמאי כדרבנן ור"ש בן לקיש דאמר כיון דאישתקור סהדי קמאי לא מקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד במאי דקא מסהדי הנך קמאי כר' יהודה דאמר אין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד דכיון דאיתזמא לה כת הראשונה לא מקבלינן סהדותא דכת שניה דאתיא למסהד בתרה ומשום הכין כד מסהדא ומיתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהא לא קטלינן אפומה ודייקינן נמי מדאמר ר' יוחנן אנא דאמרי אפילו לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא דאמרינן אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי כלומר דהא כל דאתי ומסהיד על ההוא פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני א"ל הני סהדי גבן הוית קאי וכי כ"ע גבייהו הוו קיימי ומש"ה לא מקבלינן סהדותייהו אלא בכת ראשונה בלבד אבל על כל כת וכת לא ושמעת מינה דלאו הני מוזמי להני והני מוזמי להני כדקא פירשו קמאי אלא שני עדים בלבד הוא דקא מוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על אותו האיש שהרג את הנפש ומתני' נמי דיקא דקתני אפילו ק' כולם יהרגו ואי סלקא דעתך דהני מוזמי להני והני מוזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עליה הזמה בלחוד ועוד ר' יהודה דקאמר אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד לההוא פירוש דקמאי היכי מתברר טעמא הלכך ליכא לפרושי אלא כדפרשינן: **(גמ')** ההיא איתתא דאייתא סהדי ואישתקור אייתא סהדי אחריני אמר רשב"ל הוחזקה זו א"ל רבי אלעזר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו והילכתא כר' אלעזר: **מתני'** אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג שנאמר נפש תחת נפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים אם כן למה נאמר נפש תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו ת"ל נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב ג' אלא להקיש ג' לשנים מה ג' מזימין את השנים אף שנים מזימין

השגות הראב"ד

א) כתב הרב מלפס ז"ל ודייקינן לה להאי פירושא מדאמרי' ההיא איתתא דאייתא סהדי ואשתקור וכו' עד הכא לא קקליק מדעמייהו דהא כתב הה"מ ז"ל קשיא על הדין פירושא דאמתי לא מקבלינן סהדותא דכת שניה דמסהדא על אותו פלוני דלמקבלינן כת לחזותה ולחזותה ולהיכי תיזיל דתניא ר' יהודה אומר אין נהרגין אלא כת ראשונה בלבד וכו' עד הכא לא קאמר ר"ל החזקה זו אלא כת ראשונה בלבד ומשום הכי כד מסהדא ומתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהא לא קטלינן אפומה וכן אי איתזמא לה כת שניה נמי ואתיא כת שלישית ומסהדא מקבלין סהדותה וקטלינן אפומה וכן כד מיתזמו כולן יהרגו כולן דכל כת וכת קרינא בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והו"ל ר' יוחנן דאמר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו למימרא דמקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד בתר דאישתקור סהדי קמאי כדרבנן ור"ש בן לקיש דאמר כיון דאישתקור סהדי קמאי לא מקבלינן סהדותא דמאן דאתי ומסהיד במאי דקא מסהדי הנך קמאי כר' יהודה דאמר אין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד דכיון דאיתזמא לה כת הראשונה לא מקבלינן סהדותא דכת שניה דאתיא למסהד בתרה ומשום הכין כד מסהדא ומיתזמא לא קטלינן לה דלא קרינן בה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו דהא לא קטלינן אפומה ודייקינן נמי מדאמר ר' יוחנן אנא דאמרי אפילו לר' יהודה ע"כ לא קאמר ר' יהודה התם אלא דאמרינן אטו כ"ע גבי הני הוו קיימי כלומר דהא כל דאתי ומסהיד על ההוא פלוני שהרג את הנפש ביום פלוני א"ל הני סהדי גבן הוית קאי וכי כ"ע גבייהו הוו קיימי ומש"ה לא מקבלינן סהדותייהו אלא בכת ראשונה בלבד אבל על כל כת וכת לא ושמעת מינה דלאו הני מוזמי להני והני מוזמי להני כדקא פירשו קמאי אלא שני עדים בלבד הוא דקא מוזמי לכל מאן דאתי ומסהיד על אותו האיש שהרג את הנפש ומתני' נמי דיקא דקתני אפילו ק' כולם יהרגו ואי סלקא דעתך דהני מוזמי להני והני מוזמי להני אמאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עליה הזמה בלחוד ועוד ר' יהודה דקאמר אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד לההוא פירוש דקמאי היכי מתברר טעמא הלכך ליכא לפרושי אלא כדפרשינן: **(גמ')** ההיא איתתא דאייתא סהדי ואישתקור אייתא סהדי אחריני אמר רשב"ל הוחזקה זו א"ל רבי אלעזר אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו והילכתא כר' אלעזר: **מתני'** אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שהרי הצדוקין אומרים עד שיהרג שנאמר נפש תחת נפש אמרו להן חכמים והלא כבר נאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים אם כן למה נאמר נפש תחת נפש יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו ת"ל נפש תחת נפש הא אינן נהרגין עד שיגמר הדין: על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט הכתוב ג' אלא להקיש ג' לשנים מה ג' מזימין את השנים אף שנים מזימין

עין משפט נר מצוה

א' נט-א' סא

א מיי' פי"ע מהל' עדות סמ"ג עשין קי טור חו"מ סי' לח: **ב** מיי' פכ"ב מהל' עדות טור חו"מ סי' לח: **ג** מיי' פי"ח ופי"כ מהל' עדות סמ"ג לאוין ריג ועשין קי טור ח"מ סי' לח:

מסורת הש"ס

ו) כש"י מיט 3) דכריס יט ג) ויקרא כד:

קובץ הגהות

מא"ו [ג] נ"ב הלר נתי סהדי ואשתקור נתי סהדי ואשתקור ולא נמתקר:

שלטי הגבורים

הלוה גם מני צריך לומר דמשום דמחוסר נתילו התנה עמו נשיטות שיחזיר לו נמעבר הוה מלוה ל"ש ולהיפך מחוסר נתילו התנה עמו נשיטות שיחזיר לו נמעבר הוה מלוה ל"ש. ויש לומר דנמלוה ל"ש מחוסר נתילו ולא

א מיי׳ פרק ה מהל׳ עדות סמג לאוין ריג טור מ״מ סי׳ לו:

מסורת הש״ס

ע) בפ״י הגי׳ למתן לתמרי ב) בדפו״י הגי׳ לו בדיני ממונות ג) ועיין בתוס׳ ובמהר״ש:

קובץ הגהות

מא״ש מהר״ם [א] מגיה בתוספתא רבי אומר לף בדיני ממונות והוא לא ידע שים לסם קרוב או פסול מתקיים העדות בשאר והכי פירושא כולה עד וגמרי׳ מינה מה שפסול קרוב או פסול היינו טעמא דמטפלו לפסולין הלכך אם היו שוגגין ולא נעטרפו לדעת הכשרים בהכשרן ומחלקת מהן העדות וכי היכי דמלינן בדעת הפסולין לר׳ אומר למחוי אחיהן לי למקהודי ה״נ מלינן בדעת הכשרים אם לא היכירו בפסולין כל זה ל׳ הרמב״ן שהביא ראיה מזו התוספתא לאשונה רב אלפס ז״ל שהביא הר״ן ז״ל ח״ל רבי׳ אפר״י ולא מתפרב לי בלל דיון שהעיד בפסול בב״ד ונתבטל גם עדות הכשרין ותין תלוי במה שלא היכיר הכשר בקורבתן כי לא נמלא זה בתלמוד לחי אימא שמלוי בהכרת העדים הוי לתלמוד לומר דשיליק לה לכשרין אם היכירו בפסולין של אלו והכי פירושא דתוספתא והוא לף ידע המעיד שים ו׳ או לזה אם קרוב או פסול כי לא הזמינם לעדים אלא אם מעצמן באו לראות מתקיים העדות בשאר עדים וכן משמע מתוך לשון הלכות גדולות שכתב כהן קמחי רבנן דשטרא דתמיתי עליה שהדי ואשתכח חד מינייהו קרוב או פסול נהי דממונא לא מפקינן מפומיה מכל מקום לא ידע מפומיה דהאי על כשר והא דלא מיפסיל על כשר לא מרווח של פסול דתמרי רווחא שניק למתן דקדים מיניה ואתא פסול ואשכח תחום עם הפסול אבל אם העידו כשר כמה שנתבטלה עדות הכשר וידאי שאם יחד בב״ד ונתבטלה גם עדות הכשר ואיכא שאם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שאם קרובים או פסולים אפי׳ אם באו להעיד ונאו והעידו בב״ד ונתבטלה עדות הכשרים לכיון שיחד את עדיו נאו כל כמיניהו להפקיד בזה ממונו דהא דקאמר תלמודא דשיילינן להו אי למחוי אחו אי לאסהודי אחו היינו דבר שנעשה בפני רוב עם בלא הזמנת עדים ונאלן כולם להעיד: [ב] אבל המזמין כו׳ עד שלא היתה כוונתו אלא כדאיתיה להעיד בב״ק אבל זה היתה הג״ה בס׳ המאיר בשם אחד ולא מדברי המחבר ונשמטה ונכתבה תוך הספר: [ג] בת״מ סי׳ ל״ו מביאו ולא כתב חכוך לעדות ובס ק״ק אי זכור יעיד עוד בב״ד בלא לירוף דהכי בת״מ סי׳ מ״ה משמע הרמ״ם גם בעיטורו יוסף פרק זה בוכר מביאה ולא כתב שם חכוך לעדות:

4 (ו:–ז.) **(רבינו נסים) [נמוקי יוסף] כיצד העדים פרק ראשון מכות**

להם רובא גיטו: ומנין שאפי׳ ק׳. שמנים מזימין תותם: ת״ל עדים. לומר לפי׳ מין להם אלא דין ב׳ עדים: עד שיזומו שניהם. למין קרוי עדות בפחות מב׳: עד שיזומו שלשתן. דלא תימא כיון שהזומו השנים שהם עיקר העדות פני קמ״ל דלא: **גמ׳ אמר רבא.** הא למתניתן דלפי׳ מאה מזומנין כב׳ ועד שיזומו כולם דוקא שהעיד כל אחד בפני עצמו כדי שיהיו כל אחד ואחד בקיאין בדבר שהעיד ע

והעידו כשרים ופסולין לחיתי דנין שלא נתבטלה עדות הכשרים שלא היתה כוונתו אלא נראויים להעיד ע"כ וכן דעת הרמ"ם ז"ל: **הירושלמי** שבתבנו ר' יוחנן אמר פבו"ה. דס"ל לא פלגינן דבורה ולא נחמין אותם אפי' לגבי חומו מקבל מתנה שהוא רחוק להם: מה שנים נמצא אחד מהם קרוב וכו'. לגומר וכמו שאנו מחמירים בעדות על פה לפסול הכשרים אפי' היו במעמד אחד עם הפסולים ה"נ כיון שנתכוון לשמוע העדות לקרובו מקבל מתנה כמו לרחוק רחוי לפסול לכיון שנבטל מקנת העדות בטלה כולה ונראה כי הרב ז"ל פוסק כר' יוחנן דלא פלגינן דבורה וכן פסק כ"מ ז"ל. וכיצד לפי שלא מדעת חבירו: אירושלמי אכתב כל נכסיו לב' בני אדם והעדים כשרים לזה ופסולין לזה ר' יוחנן אמר פסול ורשב"ל אמר כשר אמר (רשב"א) [ר' אלעזר] מתניתא מסייעא ליה לר' יוחנן מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומנין אפי' מאה ת"ל עדים: והיכא דליכא בשטרא אלא תרי וחד מינייהו פסול אי נמי תרי קרובין להדדי אפילו מסרה ניהליה באפי סהדי אחרני דכשירי לא מהני מידי דה"ל מזוייף מתוכו כדגרסינן בפרק א' דיני ממונות[ב] בענין ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גיסי וא"ל רב יוסף זיל אייתי סהדי דמסריה ניהלך באנפי סהדי וא"ל אבי והא מודה ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול וא"ל רב יוסף להההוא זיל לא שבקי לי דאוקמה בידך: **מתני'** היו [ג]שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין והשניה פטורה: **גמ'** אמר רב יהודה עדות מיוחדת כשרה בדיני ממונות דכתיב [ד]לא יומת על פי עד אחד מאי עד אחד אילימא עד אחד ממש מרישא שמעת מינה על פי שנים עדים אלא מאי עד אחד אחד ובדיני נפשות הוא דלא אבל בדיני ממונות כשרה: **מתני'** ר' יוסי ברבי יהודה אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שנים מתרין בו שנאמר[ה] ע"פ שנים עדים וכו' [ו] עד דבר אחר שלא [ז]תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן: **גמ'** הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקים רבא תורגמן ביניהו והיכי עבד הכי והא תנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן רבא מידע הוה ידע מאי דהוו אמרי אהדורי הוא דלא הוה ידע ליה ואילעא[ח] וטוביה קריביה דערבא הוו סבר רב פפא למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזלינן אמר שמואל [ט]במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין: **גמ'** תנא [י]תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר [יא]וחי עביד ה"מ דבעינן רואין זה את זה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות קי"ל כר' יהושע בן קרחה לחפילו הלוואה אחת מטרפין כגון זה אומר בפני הלוהו מנה ואחד אומר בפני הלוהו מנה וזה לא ראה את זה ממ"מ מתחייבו מספקא לחייב ליה מד מנה כדאיתא בשבועות פרק זה בורר (דף ו.) כ"ש כשראו שניהם הלוואה ניחא זה אומר זה מחלון זה וזה מחלון זה וש"מ מהכא ילף לה ר' יהושע מדאחזינן בגמ' דהכשיר קרע עדות מיוחדת בממון: **גמ'** עדות מיוחדת. כגון שראו הלוואה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה והיו רואין זה את זה ובדיני נפשות הוא דלא. כלומר בדיני נפשות הוא שבראיכין כל העדים שיראו עושה העבירה כמ': אבל בדיני ממונות. מע"פ שראו זה אחר זה מטרפין: **מתני'** אינו נהרג. פליג אמתני קמא דאמר ואחד מתרה בו באמצע דמשמע דלא בעינן שיאמרו העדים בשעת התראה בו ילהרג: ע"פ שנים. יקום כלומר שיהא הדבר כולו שהוא בעדות והתראה קם על פי שנים העדים: ד"א מפי תורגמן. שמע יאליף התורגמן בלשון העדות ועוד כשיאמרו הם מפי העדים יתכן להם לאחר יומר: **גמ'** לעזי. לשון ענגיש מלשון עם לועז: ידע מאי דהוו אמרי. מבין היה לשונם ומכיון טעותיהם אבל לא היה מהיר בלשון כדי להשיבם והעמיד מלין להשיב להם מה שראה שוחק אותם: אלעא וטוביה. פי' רש"י ז"ל דעדי הלוואה היו והלוה והערב לא היו מודים בה: דחיקי נינהו. ויכולין לחייב הלוה בעדותן ויפרע למלוה: [יב]או בתר ערבא אזיל. כלומר וה"ל כאילו נכתב השטר על הלוה ועל הערב וכיון שפסולין לערב מפני קורבה פסולין גם ללוה והרמב"ם ז"ל כתב [יג]שטעותיהם על עסקי פרעון שהלוה והערב היו מודיים שהלוה או שים עדים אחרים בשריס על ההלוואה שלא שמעו לוה למלוה פרעתיך וכטעמא זו נפטר הערב והניח המלוה אלו העדים שהודה לו היום בפניהם שלא פרע ומעמ הערב מתחייב: משיראו במנאפים. משיראו אותם העדים דנוקים זע"ז כדרך כל נועל

הרי אלו נהרגין בראיה זו ואין זוקקין לראות שהעראה זה והכניס בתוכתו בשפופרת: **הדרן עלך כיצד העדים**

אלו הן הגולין. לגומר הגולין ממקומם לעיר מקלט כשהרג בשוגג: וחי. (לחיין) והתורה מיים היא לכתיב כי היא חייך ואורך ימיך כי למאן דקשיש מיניה ובא זה הקרוב וחתם שם שלא מדעת חבירו: אירושלמי אכתב כל נכסיו לב' בני אדם והעדים כשרים לזה ופסולין לזה ר' יוחנן אמר פסול ורשב"ל אמר כשר אמר (רשב"א) [ר' אלעזר] מתניתא מסייעא ליה לר' יוחנן מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומנין אפי' מאה ת"ל עדים: והיכא דליכא בשטרא אלא תרי וחד מינייהו פסול אי נמי תרי קרובין להדדי אפילו מסרה ניהליה באפי סהדי אחרני דכשירי לא מהני מידי דה"ל מזוייף מתוכו כדגרסינן בפרק א' דיני ממונות[ב] בענין ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גיסי וא"ל רב יוסף זיל אייתי סהדי דמסריה ניהלך באנפי סהדי וא"ל אבי והא מודה ר"א במזוייף מתוכו שהוא פסול וא"ל רב יוסף להההוא זיל לא שבקי לי דאוקמה בידך: **מתני'** היו [ג]שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין אותו מחלון זה ואחד מתרה בו באמצע בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת ואם לאו הרי אלו שתי עדיות לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין והשניה פטורה: **גמ'** אמר רב יהודה עדות מיוחדת כשרה בדיני ממונות דכתיב [ד]לא יומת על פי עד אחד מאי עד אחד אילימא עד אחד ממש מרישא שמעת מינה על פי שנים עדים אלא מאי עד אחד אחד ובדיני נפשות הוא דלא אבל בדיני ממונות כשרה: **מתני'** ר' יוסי ברבי יהודה אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שנים מתרין בו שנאמר[ה] ע"פ שנים עדים וכו' [ו] עד דבר אחר שלא [ז]תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן: **גמ'** הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקים רבא תורגמן ביניהו והיכי עבד הכי והא תנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן רבא מידע הוה ידע מאי דהוו אמרי אהדורי הוא דלא הוה ידע ליה ואילעא[ח] וטוביה קריביה דערבא הוו סבר רב פפא למימר גבי לוה ומלוה רחיקי נינהו אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזלינן אמר שמואל [ט]במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין: **גמ'** תנא [י]תלמיד שגלה מגלין רבו עמו שנאמר [יא]וחי עביד ה"מ דבעינן רואין זה את זה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות קי"ל כר' יהושע בן קרחה לחפילו הלוואה אחת מטרפין כגון זה אומר בפני הלוהו מנה ואחד אומר בפני הלוהו מנה וזה לא ראה את זה ממ"מ מתחייבו מספקא לחייב ליה מד מנה כדאיתא בשבועות פרק זה בורר (דף ו.) כ"ש כשראו שניהם הלוואה ניחא זה אומר זה מחלון זה וזה מחלון זה וש"מ מהכא ילף לה ר' יהושע מדאחזינן בגמ' דהכשיר קרע עדות מיוחדת בממון: **גמ'** עדות מיוחדת. כגון שראו הלוואה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה והיו רואין זה את זה ובדיני נפשות הוא דלא. כלומר בדיני נפשות הוא שבראיכין כל העדים שיראו עושה העבירה כמ': אבל בדיני ממונות. מע"פ שראו זה אחר זה מטרפין: **מתני'** אינו נהרג. פליג אמתני קמא דאמר ואחד מתרה בו באמצע דמשמע דלא בעינן שיאמרו העדים בשעת התראה בו ילהרג: ע"פ שנים. יקום כלומר שיהא הדבר כולו שהוא בעדות והתראה קם על פי שנים העדים: ד"א מפי תורגמן. שמע יאליף התורגמן בלשון העדות ועוד כשיאמרו הם מפי העדים יתכן להם לאחר יומר: **גמ'** לעזי. לשון ענגיש מלשון עם לועז: ידע מאי דהוו אמרי. מבין היה לשונם ומכיון טעותיהם אבל לא היה מהיר בלשון כדי להשיבם והעמיד מלין להשיב להם מה שראה שוחק אותם: אלעא וטוביה. פי' רש"י ז"ל דעדי הלוואה היו והלוה והערב לא היו מודים בה: דחיקי נינהו. ויכולין לחייב הלוה בעדותן ויפרע למלוה: [יב]או בתר ערבא אזיל. כלומר וה"ל כאילו נכתב השטר על הלוה ועל הערב וכיון שפסולין לערב מפני קורבה פסולין גם ללוה והרמב"ם ז"ל כתב [יג]שטעותיהם על עסקי פרעון שהלוה והערב היו מודיים שהלוה או שים עדים אחרים בשריס על ההלוואה שלא שמעו לוה למלוה פרעתיך וכטעמא זו נפטר הערב והניח המלוה אלו העדים שהודה לו היום בפניהם שלא פרע ומעמ הערב מתחייב: משיראו במנאפים. משיראו אותם העדים דנוקים זע"ז כדרך כל נועל

הרי אלו נהרגין בראיה זו ואין זוקקין לראות שהעראה זה והכניס בתוכתו בשפופרת: **הדרן עלך כיצד העדים**

אלו הן הגולין. לגומר הגולין ממקומם לעיר מקלט כשהרג בשוגג: וחי. (לחיין) והתורה מיים היא לכתיב כי היא חייך ואורך ימיך כי

מלחמת ה'

ועוד אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו וכו' ה"ר אברהם פירוש בשטעותיהם היו בפרעון החוב וכו' וכמדומה לי שזכרתו לרב ז"ל בפי' הזה וכו' משום דקי"ל דפלגי דבורה וכו' ואלו לא מקבלת לן כלי וכו': **אמר** הכותב לא זו כוונת הרב ז"ל שעדיין הדבר קשה למאי לן פלגי' דבורה ולימא דאי אלו לא ולא גבי ערב כדאמר רב פפא למימר וכבר הקשה כן הרב מ"ב ז"ל עצמו ותירלה בתשובותיו ולפי כמה שכתב בשטעותיהם בפרעון החוב נמי יפה כיון שאם טעותיהם בעיקר ההלוואה והיה הערב בטוח לן בעדאי מעולם שלמאי לן מהימני גבי לוה ולא לגבי ערב ולפילו למאן דלא פליג דבורה וכי העדים שלמדני מעידים אלו בראולן שהלוה למעמן מנה ולבני מנה ומעמלאי קרועים אלא לוי מי לא מהימני לגבי מעמן ויכיל למימר לאו בתר ערבא אזיל מי שהכניסו ערב לזה שילכו אחריו והא עדות אחת לוה ולמי אלא ולמי לין להעמידה בשטעותיהם ועדות העדים בעיקר ההלוואה כמו שפי' בעל המאור ז"ל דהתם בולמי פסולין לזה ולא בעיא מפלג דבורה כ"ש למאי דקי"ל דפלגינן כדברי הרב מ"ב ז"ד ז"ל אבל מה שפירש כגון שהעידו אלו העדים שלא פרע לפי דעתו אלוף הן הדברים להתם בשטעותיהן בפרעון החוב כגון שהיה למלוה שטר כשר עליהן והלוו טוענין פרעתי אלו העדים שפרע שאם נאמין אותם על הלוה לפטרו אף הערב פטור ואי אפשר לחייב זה ולפטור זה לעולם ושכר רב פפא למימר כיון דהשתא מלוה עליה ללוה קמאי ולדידיה תבעו וקמהדי למיקי מיניה פטריגן ליה ולא מתהני

השגות הראב"ד

א] בתב הרב אלפס ז"ל ירושלמי כתב כל נכסיו לב' בני אדם כו' עד ומנין תפילו ק' ת"ל עדיים: בתב הראב"ד ז"ל עובדא דהכא ערבא מידה בערבותיה אלא בהוה פער נפשיה בטעותא דלוה דהוה טוען פרעתי. ואתי לימנו ולפקידו דלא פרע יהום סבר רב פפא למימר מחיב ליה לפרוע בתר ערבא אזיל ואמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה בתר ערבא אזלינן אמר שמואל במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת: בתב הראב"ד ז"ל אלעזא וטוביה קריביה דערבא הוו סבר רב פפא למימר מחיב ליה לפרוע בתר ערבא אזיל ואמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה בתר ערבא אזלינן אמר שמואל במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת: בתב הראב"ד ז"ל אלעזא וטוביה קריביה דערבא הוו סבר רב פפא למימר מחיב ליה לפרוע בתר ערבא אזיל ואמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה בתר ערבא אזלינן אמר שמואל במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת: בתב הראב"ד ז"ל אלעזא וטוביה קריביה דערבא הוו סבר רב פפא למימר מחיב ליה לפרוע בתר ערבא אזיל ואמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ואי ליתיה ללוה בתר ערבא אזלינן אמר שמואל במנאפים משיראו מנאפים ולא בעינן כמכחול בשפופרת:

מסורת הש"ס

ג) דף כח: ב) דברים יז ג) שם יט ד) עיין סמ"ע סימן לג ס"ק כד ס"מ בין ג' הטעמים:

קובץ הגהות

מא"ר [ג] מי' עד לשוס לממוק:

המאור הגדול

אלעא וטוביה קרובי' דערבא הוו וכו' ה"ר אברהם ז"ל פירשה בשטעותיהן היו בפירעון החוב והעידו אלו העדים על הלוה שהודה בפניהם שלא פרע ומתוך כך היה הערב מתחייב אם לא היו פסולין מחמת קורבתן וכמדומה לי שדחקו לרב ז"ל בפי' הזה שלא רצה להעמידה בשטעותיהם היו לעיקר ההלואה משום דהא ק"ל דפלגי' דבורא ופשטא ליה בכה"ג שנאמנין היו ללוה ולמלוה ופסולין לערב כדרבא דאמר פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להדגו אבל לא להרגה ואנן לא אסתברא לן הכי דע"כ לא קאמר רבא דפלגי' דבורא אלא בתרי גופי אבל בחד גופא פלוגתא דרב מרי ורב זביד בפרק יש נוחלין לבעל שאמר גרשתי את אשתי ואפילו למ"ד התם פלגינן דבורא כגון אמר לפפרע מהו להימוניה בלהבא שהם שני זמנים אבל בזמן א' וגוף אחד ליכא מ"ד הלכך כיון דערב במקום לוה קאי דאי לית ליה אזיל מלוה בתר ערב והדר ערב עליה דלוה דתרוייהו כגוף אחד דמו ובזמן אחד תלה העדות על שניהם ובשכון פסולי' לערב כך הם פסולים ללוה אפילו בשיש לו נכסים ואפילו בשטעותיהם ועדות העדים בעיקר ההלואה ומה שכתב הרי"ף ז"ל ירושלמי כתב כל נכסיו לשני בני אדם והעדים כשרין לזה ופסולין לזה ר' יוחנן אמר פסול היינו טעמיה נמי דר' יוחנן דלא פלגי' חד שטרא ובשם שהשטר בטל מאצל זה כך בטל מאצל זה לפי שפסול הקורבה פושט בכל השטר כולו כשם שהוא פושט בכל העדים כולן אפי' הן מאה בשנמצא אחד מהן קרוב או פסול ובין שכן דין הוא שתפשוט קורבת הערב אף בלוה שהוא עומד תחתיו במקומו והא דאמרי' דלא פלגינן דבורא בחד שטרא ה"מ בקורבת העדים שפושטת בכל השטר כולו כשם שהיא פושטת בכל העדים כולן דגלי בה רחמנא בהיקש שלשה לשנים ואפי' הן מאה אבל במילתא אחריתי פלגינן דבורא אפי' בחד שטרא כדאמרי' בגיטין בעבד שהביא גטו וכתוב בו כל נכסי

קנוים לך עצמו קנה נכסים לא קנה:

[דף ט ע"ב] **נשמט** אנשמט ל"ק הא רבי הא רבנן. פירוש קמייתא דר"ש ברבנן דהא דאמר נשמט אינו גולה בשוגא לפי שקרוב למויד הוא הא באוהב גולה ובתרייתא דר"ש כר' דאמר נשמט הברזלא מקמו אינה גולה באוהב והיינו דקאמר לעולם אינו גולה כלומר בשנשמט מקמו עד שישמט מחצלו מידו דהיינו בשמיטת כל המחצל ולא כשישמט המחצל מקמו:

[דף יב ע"ב] **אימור** דשמעת ליה לר"ש גבי מעשר לחומרא פירוש עיקרו בחרץ ונופו בפנים שדרכן עיקרו בתר נופו לחומרא דכי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק מדרבנן לחומרא דשדינן עיקר בתר נוף ולא מצי אכיל נמי בעיקרו כדיניה מדאורייתא דהא בראי קאי אבל בנופו מפריק הוא דלא מצי פריק הא מיכל מצי אכיל כדיניה דהא בפנים קאי דעיקרו בתר נופו

א מי' פי"ד מהל' עדות טור מ"מ סי' נח: ב מי' פ"ד מהל' עדות ממג עשין קנ טור מ"מ סי' לח: ג מי' פכ"ח מהל' סנהדרי טור מ"מ סי' יז וכמ: ד מי' פט"ו מהל' עדות ממג לאוין רטו טור מ"מ סי' לח: ה מי' פ"ק מהל' מיסורי ביאה: ו מי' פ"ד מהל' מ"ח טור י"ד סימן רמז:

(רבינו נסים) [נמוקי יוסף] אלו הן הגולין פרק שני מכות

חייס הס למוצלמיסס ומע"פ שיס בעיר מקלט רב אחר שילמדנו אפ"ה אותו שרגיל עמו עדיף טפי לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד: **מבאן שלא** ישנה וכו'. שמא יזדמן לו שיכוחו כיון שאינו זהיר ויכטרך רבו לגלות עמו: **הדרן עלך אלו הן הגולין**

אלו הן הלוקין הבא על אחותו ועל אחות אמו ועל אחות אביו ועל אשת אחיו ועל אשת אחיו ועל הנדה ולמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה ליסראל בת יסראל לנתין וממזר לשמנה וגרושה חייבים משום ג' שמות גרושה וחלוצה חייבים שלש משום שם אחד בלבד:

גמ' תאני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל רבי יוחנן מאי קא אמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור תני קיימו ולא קיימו כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה: **מתני'** [ב]הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו א והשורט שריטה אחת על מת חייב שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת וחייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה ר' אלעזר אומר אם נטלו כולו כאחת חייב ואינו חייב אלא אחת ואינו חייב אלא עד שיטלנו בתער ר' אלעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב: **גמ'** ת"ר [ג]לא יקרחו יכול אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל [ד]קרחה לחייב על כל קרחה

להו מידי דתהוי ליה חיותא אמר ר' זירא מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון:

הדרן עלך אלו הן הגולין

אלו הן הלוקין הבא על אחותו וכו' [א]הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה:

גמ' תאני תנא קמיה דרבי יוחנן כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה קיים עשה שבה פטור ביטל עשה שבה חייב א"ל רבי יוחנן מאי קא אמרת קיים פטור לא קיים חייב ביטל חייב לא ביטל פטור תני קיימו ולא קיימו כלומר אע"פ שלא בטלו לעשה כיון שלא קיימו לוקה על לא תעשה: **מתני'** [ב]הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו א והשורט שריטה אחת על מת חייב שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת וחייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה ר' אלעזר אומר אם נטלו כולו כאחת חייב ואינו חייב אלא אחת ואינו חייב אלא עד שיטלנו בתער ר' אלעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב: **גמ'** ת"ר [ג]לא יקרחו יכול אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת ת"ל [ד]קרחה לחייב על כל קרחה וקרחה מיבעי ליה חיותא דמחוי ליה מחי ליה ומיבעי ליה לכדתניא ר' יוסי אומר מנין לקרחת בראשו שהוא לוקה ת"ל קרחה ק

(רבינו נסים)[נמוקי יוסף] אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות (י.–יא.) ד

זה לינו חייב מלמ [ו]תמת כיון דתיסס כולס תוך כדי דבור של התראה: לפי שנאמר. ניתגלל לך תגודלו: אלא בין העינים. היינו בהתחלת השער סמוך למנחת: מה בא חייב. כלומר גבי כהנים: מה להלן. גבי ישראל כתיב בין עיניכם למת: כדי שיראה מראשו. שיהא מגבר הרואש כל שהוא ערוס בלא שער: בגרים. של פול פנוי מלין שער ויש לומרים בגמ' ג' שערות וכן פסק הרמ"ס ז"ל ומיהו לימורת ליכא לפי' בשער אחד וכן לקוט ללקט שער אחד לכן מתוך שמור לו לגופו: זה המשוה צדעיו [ו]שבאחורי אזנו ופדחתו. שהוא המלא שלין סס שער ומשוה לדעיו שהן בחתלנן להן כמנהג הכותבים וכתב ה"ר יצחק שלינו חייב אלא בשער דומיא דפאת וקן דילפינן פאת פאת מזקן כדמניא בתוספתא וחייב על הרואש בראש אחד הלכה למשה מסיני ואחת בראש הלכה למשה מכלן ולינו חייב עד שיקיפנו בשער [א] וכן כתב הרמב"ס ז"ל: ואחד הניקף. משום דכתיב לו תקיפו משמע לו תניחו עלמיכם להיות ניקפין: בסמ"ק. מזמין ומטה עלמו אלו להקיפו: ומאן דמקיף לקטן חייב. אף על גב דניקף לאו בר חיובא הוא מיחייב משום מקיפו: מאן מקיף להו. שהיו רגילים להקיף רואש הקטנים לגמרי: חובה. שם משמע של לב הוא: תקבריהו לבנה. בתמיה וכי היה רואה לקבור את גויה ולדבריו הייב לו שאסור לגדול להקיף את הקטן והוא כשגדה היולאת וכולהו שני וכו' וכ"ש הוא לו אסר אלא לגים: והלכה כרב הונא. לשאר מותרת להקיף הקטן לכתחלה כיון דליכא בכלל הקפה כדאמר ואזיל לו שנא שם הוקפה או הקיפה פטורה ויש שהיו מתירים להקיף לגים ע"י עובד כוכבים משה וקטן כיון דמקיף לאו בר חיובא ולינה לכי היכי לגים המקיף את הקטן חייב אע"ג דניקף לאו בר חיובא ה"ג קטן ומשה המקיפין לגים חייב הניקף אע"ג דמקיף לאו בר חיובא ויש מסתפקין אם ישראל מוהר להקיף לעובד כוכבים לדעת רב הונא דומיא דקטן והרמ"ס ז"ל כתב דאע"ג דאסר לו הונא לגים להקיף קטן שאני התם משום דאתי לכלל חיוב אבל עובד כוכבים מותר להקיפו ולפי זה ה"ה להקיף משה דאמרי ועבדים כתב הרמ"ס ז"ל אע"ג דלענין מלות דינם כגוים הוחיל ויש להם זקן אסורים בהקפה ולמען ההלכות וקי"ל דמשה שהקיפה או שניקפה פטורה לכתיב לו תקיפו אפי' בשאר אומא כעין שהתחתת זקן ישנו בראש ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בהשחתת זקן ישנו בהקפת פאת ראש והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתת פאת זקן ליתנהו בהקפת פאת ראש ותנן נמי [ב]כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמה בין שלא הזמן גרמה אחד אנשים ואחד נשים חייבים חוץ מבל תקיף ומבל תשחית ובל תטמא למתים: [ו]אמר רב מקל אדם [ז]את כל גופו בתער מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה כי קאמר רב בשאר אברים אבל בית השחי ובית הערוה לא אמר ושאר אברים מי שרי והא תניא העברת שער א אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים כי קאמר רב במספרים וכי תניא ההיא בתער והא רב בתער אמר אימא בעין תער אמר רב חייא בר אבא א"ר יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה מאי לוקה מכת מרדות מדרבנן [ח]ההוא דאיתחייב נגדא קמיה דר' אמי איגלי בית השחי דידיה חזייה ר' אמי דלא הוה מגלח אמר להו שבקוה דין מן חבריא הוא בעי מיניה רב מר' חייא מהו להקל א"ל אסור והא קא גדיל וקא מצטער א"ל בר פחתי גבול יש לו בל זמן שהוא גדל נושר בעא מיניה רב מרבי מהו לחוך א"ל אסור בבגדו מאי א"ל מותר ואיבא דאמרי הכי בעא מיניה [ט]בתפלה בבגדו מהו א"ל אסור ולית הלכתא כותית: [י]המשחית פאת זקנו: ת"ר [יא]פאת זקן סוף זקנו שבולת הזקן: הסורט סריטה אחת על ה' מתים וכו' [ובמקומי לימתת: ושאר אברים מי שרי. בתער: [בי קאמר רב] במספרים. יש מפרשים בשאר מותר במספרים ובלמפרש בתער מער וכי תני גוונא בשני השאר הערוה לאסור ומלא כי קתמר רב וכו' [ב] ומחזר בו מתירוץ לשאון ובלל מקום התיר במספרים לפי' בתער ושאר בלומר לפילו בית השחי ובית הערוה מותר במספרים לפילו בתער שמגלח סמוך לבשר ובתער ממש לף בשאר מבדי סופרים ובית השחי ובית הערוה לסור מן התורה: מבת מרדות. לסבר ר' יוחנן שהיו לסור מלא מבדי סופרים ויש מפרשים דר' יוחנן לפי' במספרים בתין תער קלמר שהסור מדרבנן: ומנלת כתוב על סס הרי"ף ז"ל שכתב בשהוא ובשלמת על העברת בית השחי ובית הערוה לס הוא מותר לו לחיתי בזה שהוא לרבינו שריחל ללון ז"ל להסידנא יש בו לד היתר והטעם כי עתה רגילים להעביר בשיש ועשים ולינהו היה שהוא לף יבשת בשר בתער שמלת שהא מלינו לסור מד"ת [ח] בלא מבדי סופרים והמעבידו מבין לותו מעבירים לותו בלא עשים שלין יתקן עלמו בלא עשים אבל בשהוא [הנשים] והשנשים לס העביר לין מבין לותו ומותר להעביר שער [ב] לבנים בשמספרים בכ"מ ע"ב: אנלאי בית השחי. בשהפשיטוהו למלוס: דין מן חבריא הוא. שמהר מן השיסור: מהו להקל. בית השחי ובית הערוה בתער: והא קא גדל. ולין בלן תקון לסה שלינו עושה בלא להנלל מן הלער: בר פחתי. מלשון פחת יהודה: בל זמן שגדל. לשומר שגדל הרבה ושהר מלינו: מהו לחוך. בתפלה בבגדו מא. לשון בשמתפללו להסיר הבגיס מבשרו ולית הלבתא כוותיה. לבין לחינו נוגע בבשרו מותר: סוף זקנו. והם ה' פלות שיש בזקן בלהקמן: והשורט ובו' המשרט בבלי. על מת חייב ושמועינן דשריטה שייך בבלי: אחת היא. דשניהם שוים על מת בלא שהשרטת ביד לריך להתרות בו משום ושרטת לנפש ובבלי משום לא תתגודדו בשהוא בשרט בבלי לפי' ובסבר דשריטה וגדידה אחת היא ושניהם נין ביד נין בבלי: על עבודת בוכבים וכו'. ופירשו התוס' לאו בעובד עבודת בוכבים מיירי לשם דרכה בך מידי ומידי חייב בלא שורטו לעבודת בוכבים בתך העובדי בוכבים ואותו דרכו בבלי ולא ביד: מחוי רב ששת. מרלה לתלמידיו פרקי הרמב ובא פרקי הזקן: בי פירקי רישא. במקום הלמדים והוא מקום חיבור הגלגולת עם הלמי: בי פרקי דיקנא. פי' רש"י ז"ל בי פרקי דיקנא מקום חיבור הסנטר לעלם אחד מימיו הסנטר ואחד משמאל ושבולת הזקן באמלע הרי שלשה וחיבור הלדעים ללמי מלאן ומלאן הרי ממש ור"ת פירש מקום

ת"ר ושרט יכול אפי' שרט על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים ת"ל לנפש אינו חייב אלא על המת בלבד אמר שמואל המסרט על בשרו בבלי חייב מיתיבי שריטה וגדידה אחת היא אלא ששריטה ביד וגדידה בבלי הוא דאמר כר' יוסי דסבר שריטה וגדידה אחת היא [א]תני תנא קמיה דר"נ על מת בין ביד בין בבלי חייב על עבודת בוכבים ביד חייב בבלי פטור והא איפכא כתיב [ט]ויתגודדו במשפטם בחרבות וברמחים אלא אימא בבלי חייב וביד פטור וכן הלבתא דמסקנא היא [יא]וחייב על הראש שתים מחוי רב ששת בי פירקא רישא ועל הזקן שתים מבאן ושתים מבאן ואחת מלמטה מחוי רב ששת בי פירקי [ב] דיקנא: ואינו חייב עד שיטלנו בתער

עין משפט נר מצוה

א' נא–א' נח

א מיי' פי"ג מהל' עבודת בוכבים סמג לאוין ו טור י"ד סי' קפ: ב מיי' שם סמג לאוין שם: ג מיי' שם סמג לאוין ה טור י"ד סי' קפב: ד טור ש"ע סי' לג: ה מיי' פ"ה מהל' עבודת בוכבים סמג לאוין נח טור י"ד סי' קפו: ו מיי' פי"ב מהל' ע"ז סמג לאוין סב טור י"ד סי' קפ: ז מיי' שם סמג לאוין ו טור י"ד סי' קפו:

מסורת הש"ס

ט) דברים יד ג) במדבר לף נח. ג) שם לף מ: ד) קדושין לף לה: ה) שם כט. ו) מיר לף נח: ז) שם נט. ח) ויקרא יח ט) עיין תוס' ד"ה ל"ע יא) ל"ל לגמורי מוני:

קובץ הגהות

מא"ז [א] בתוספות ס"ק דבסוגיות והמל"ר בפיבקין בוכח דמסקנא בעין תער לסור

חו"י (א) נ"ב פי' הר"ן בתמיי וכי תלמה לקבלס שיעשו לבניהן ור"ה ס"ל דע"י לסה שרי: (ב) נ"ב פרש"י היינו תחת לסלון מקום שלמי התחתון יולא משם ושם נקרל פיאה בתולו של לפי שבולט לחון ושמי הסיבולת שבשטער מקום חיבור ב' הלפיים יש עשם קטן שממבר הלפיים יחד שממנו ומשלן נקרל פאה שכל ל' מהן לקוף הלחי הרי ג' מלבן וב' מלבן ולחד מלמטה הוי הסיער שבין שני השבולת שבשטער ופרק היל בפני עלמו ע"ל ובחומש פ' קדושים פי' בע"ל:

אנ"ש [א] התוספות ס"ק דבסוגיות והמל"ר בפיבקין בוכח דמסקנא בעין תער לסור בפלות בלסס: [ב] ושיעו בדבי יוחנן ופ"ל דפליגא לגמרי ומלין לדעיל דלא הוה לריך לגוקמי דבר במסקנא דהא בריישא דלא לריך להעברת שער מדברי סופרים מיבעי ליה לגוקמי בשאר בית השחי ולדברי הל שלמה שהביא שבשטער ובמיבעי ליה לגוקמי דבר חיוב דלא בעי הוה מלי לגוקי מבלי שיעור ומלין בר יוחנן אמר רבי יוחנן נ"ל דס"ל דלא פליגא ודבי יוחנן במסקנא דמדבריהן לא בעי שיעור ולא בעי מלמטה ולא בשאר מוקה לגיקה מדאוריימא דשיעור בבריימא שער מדברי סופרים מיבעי ליה בשאר בית השחי ובית הערוה דסיון ומיבעי ליה נמי בשאר מלמטה ומלמעלה ומלמעלה מכין לותו ומלמטה מעבירין השער [הנשים] והשנשים לס העביר לין מבין לותו ומותר להעביר שער [ב] לבנים בשמספרים בכ"מ ע"ב: אנלאי בית השחי. בשהפשיטוהו למלוס: דין מן חבריא הוא. שמהר מן השיסור: מהו להקל. בית השחי ובית הערוה בתער: והא קא גדל. ולין בלן תקון לסה שלינו עושה בלא להנלל מן הלער: בר פחתי. מלשון פחת יהודה: בל זמן שגדל. לשומר שגדל הרבה ושהר מלינו: מהו לחוך. בתפלה בבגדו מא. לשון בשמתפללו להסיר הבגיס מבשרו ולית הלבתא כוותיה. לבין לחינו נוגע בבשרו מותר: סוף זקנו. והם ה' פלות שיש בזקן בלהקמן: והשורט ובו' המשרט בבלי. על מת חייב ושמועינן דשריטה שייך בבלי: אחת היא. דשניהם שוים על מת בלא שהשרטת ביד לריך להתרות בו משום ושרטת לנפש ובבלי משום לא תתגודדו בשהוא בשרט בבלי לפי' ובסבר דשריטה וגדידה אחת היא ושניהם נין ביד נין בבלי: על עבודת בוכבים וכו'. ופירשו התוס' לאו בעובד עבודת בוכבים מיירי לשם דרכה בך מידי ומידי חייב בלא שורטו לעבודת בוכבים בתך העובדי בוכבים ואותו דרכו בבלי ולא ביד: מחוי רב ששת. מרלה לתלמידיו פרקי הרמב ובא פרקי הזקן: בי פירקי רישא. במקום הלמדים והוא מקום חיבור הגלגולת עם הלמי: בי פרקי דיקנא. פי' רש"י ז"ל בי פרקי דיקנא מקום חיבור הסנטר לעלם אחד מימיו הסנטר ואחד משמאל ושבולת הזקן באמלע הרי שלשה וחיבור הלדעים ללמי מלאן ומלאן הרי ממש ור"ת פירש מקום

השגות הראב"ד

א] בתב הבי הלכתא ז"ל מי מלי מלא קמיה דבב נחמן על מת בין ביד בין בבלי כי' עד וכן הלכתא למסקנת הוא:

בתב הרלב"ד ז"ל הל מתניתא לל פליגא מידי מדשמואל דעד באן לל אמרי' שריטה וגדידה אחת היא שהשרטת בין ביד בין בבלי חייב משום מצרע. אבל גדידה ידאי אינה אלא בבלי בדבתיב ויתגודדו בשפטם כי' ולבון גדידה הוא דרך תמוך בדבתיב נוהו אוזנך. והשריטה היא בעין עוף שמרטין ויהיו דרך קרינת הבשר שלא בתמוך. וזה שלריך התלמיד משום מרטנו ואם התרה עליו משום גדידה פטור. והמתמך בבלי לריך התלמיד משום גדידה. ואם התרה על זה משום מרטנו פטור. מיהו שמואל סבר לה כר' יוסי דאמר שריטה וגדידה אחת היא. והמרטנו בפי הסנטר בעין עוף המרטנו חייב משום שריטה. וקיימא לן כר' יוסי דסתם מתני' כוותיה:

עין משפט נר מצוה

א' נוח-א' פא

א מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים סמג לאוין קפ עור י"ד סר' קפ: ב מיי' פ"ה מהל' מזיקות סמג לאוין רכ: ג מיי' פ"י מהל' כלאים סמג לאוין רעג: ד מיי' פט"ו ופי"ז מהל' סנהדרין סמג עשין קה:

מסורת הש"ס

ה) ויקרא כה ב) שם יט ג) דכריס כט ד) ישעיה מב ה) סיומא דמתני' דף כג בגמ':

קובץ הגהות

ב"ח (ה) נ"ב עיין במ"ש הכ"ן ז"ל בפ' נערה שנתפתתה סימן רכט:

המאור הגדול

ה"ג אמדוהו לקבל מ' ולקה מקצת ואמרו אינו יכול לקבל מ' פטור אמדוהו לקבל י"ח ומשלקה פירוש משלקה כל הי"ח אמרו יכול לקבל מ' פטור וסיפא ודאי רבותא קמ"ל שאע"פ שלקה כל הי"ח שאמדוהו מחחלה ועמד בבריאותו ונתברר זה האומד השני בלא ספק אע"פ כן פטור אבל רישא דקתני לקה מקצת ההיא לאו רבותא היא אלא דוקא טעמא דלקה מקצת שנתגלית חלישותו ונתבררה טעותו של האומד הראשון אבל לא לקה אין מוציאין אותו לעולם מיד האומד הראשון והיינו דמקשי' עלה לקה אין לא לקה לא ורמינהי אמדוהו לקבל מ' וחזרו ואמרו אינו יכול לקבל מ' פטור והכא ל"ג משלקה אמדוהו לקבל י"ח ומשלקה אמרו יכול לקבל מ' פטור והכא גרסי' משלקה כדגרסי' במתני' ורבותא קמ"ל קתני מיהת רישא פטור אף ע"ג דלא לקה אמר רב ששת לא קשיא מתני' דאמדוהו ליומיה הלכך כל כמה דלא לקה אין מוציאין אותו מיד אומד ראשון בריית' דאמדוהו למחר וליומא אחרי שאפשר שנולדה בו חלישות ולפיכך הולכין אחר האומד האחרון:

אמר רבי יוחנן חלוקין עליו חבירין על ר' חנניא בן גמליאל וכו' ואם תאמר אמאי לא פשטוה מדר' עקיבא דאמר חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות מ' שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן טעמא דעשו תשובה הא לא עשו תשובה לא נפטרו מידי כריתתן אלמא ר' עקיבא חלוק על ר' חנניא דר' חנניא בשלא עשה תשובה קאמר דאי בשעשה תשובה תשובה פוטרתן ולא מלקות יש להשיב התם הכי קאמר שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להם אף ע"פ שלא לקה וכיון שכן אותה רשעה לא פסיקא ליה והרי היא כמו שאינה ולפיכך מחייבין אותו מלקות אף בשלא עשה תשובה ולא הוו כשתי רשעיות המלקות והכרת המוטלת עליו לקבל זו או זו ולעולם היכא דלקה מפטר מידי כריתות כר' חנניא בן גמליאל ולא פליג עליה ר"ע כלל:

השגות הראב"ד

א) כתב הרב מלפני ז"ל היה מטמא למתים כל היום וכו' עד חייב על כל אחת ואחת:

כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי מהיכן נתפרש נתפ' מזיד בגמרא אלא מתוך שהיה מטמא למתים כגון שהיה נוגע מת אחד והזיזתו לו מת אחר אינו חייב אלא על אחת. ואפי' התכי בו כל היום דמיכף ומכף גדול על נפש מת לא יצא ולא יחלל מי שאינו מחולל יצא זה שהוא מחולל ועומד ומתרין ביה מיכף מכהן גדול. ואפילו נטמא בשני מתים בבת אחת והתכי בו אינו חייב אלא אחת. אבל על בית הטומאה בבת אחת והתכי בו בשיהם חייב על שניהם. והכי איתא התם. ומיהו לע"פ שאינו לוקה שתים בתכוין לתיקונו מיהא איתא בירושלמי דלקתניה לתכוין אבל הכי הדיינו שהוא מטמא לקרוביו עד שהוא מתעסק בהתו מיתה בתכוין לתיקונו. פירש הרי זה בלא טומאה והכי איתא בתוך דבריו: סליק

השגות הראב"ד

ב) כתב הרב מלפני ז"ל היה מטמא למתים כל היום וכו' עד חייב על כל אחת ואחת:

כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי מהיכן נתפרש נתפ' מזיד בגמרא אלא מתוך שהיה מטמא למתים כגון שהיה נוגע מת אחד והזיזתו לו מת אחר אינו חייב אלא על אחת. ואפי' התכי בו כל היום דמיכף ומכף גדול על נפש מת לא יצא ולא יחלל מי שאינו מחולל יצא זה שהוא מחולל ועומד ומתרין ביה מיכף מכהן גדול. ואפילו נטמא בשני מתים בבת אחת והתכי בו אינו חייב אלא אחת. אבל על בית הטומאה בבת אחת והתכי בו בשיהם חייב על שניהם. והכי איתא התם. ומיהו לע"פ שאינו לוקה שתים בתכוין לתיקונו מיהא איתא בירושלמי דלקתניה לתכוין אבל הכי הדיינו שהוא מטמא לקרוביו עד שהוא מתעסק בהתו מיתה בתכוין לתיקונו. פירש הרי זה בלא טומאה והכי איתא בתוך דבריו: סליק

מיכור הלמי לנדעים הוי פלה אחת וכן מנד אחד הרי שניס ושני גבולי שפה אחת מימין הפה ואחת מהשמאל ובצולת הזקן י"מ שעשה הנדעים למעלה המחובר ללחי הוא נאמר וים לו ג' פתות הרי ד' פתות במקום מבורן ואחת למטה בצולת הזקן מקום מיכור שני הלחיים וכך פרש"י ז"ל בצבועות ובפירוש התורה וכתב הרמ"ם ז"ל וירא שמיס יגא מידי כולס ולא יעביר תער על זקנו ולא כאותם שמניחים מוט כל שהוא על הפאות כי לפעמים מינו מכוון על הפאות ע"כ כתב הרמב"ס ז"ל פלה זו שמניחי' על הלחי נתנו לה חכמיס שיעור ושמענו מזקנינו שלא יניח פחות מארבע שערות וכפר המצות שניה מוספתא יש מוסיף שני שערות ושייר משום שזיר ומשום מקיף וכן כתב מהי העזרי נראה דעל כל פלה מיחייב בשתי שערות כדתניא בתוספתא על ג' מקומות חייב בג' שערות בשתא ובפלה ובתולם שימני טומלה ע"כ: **מתני'** קעקע. לשון קריעה ומקיקה: עד שיכתוב ויקעקע. כלומר אחר שקרע עורו הניח דיו בתוכו שריטה וננכת שם זמן גדול ונעינן תרתי לחיובא שריטה וכתיבה ולישנא דקרע נקט דכתיב וכתובת קעקע שהרי מחלה הוא קורע העור ואח"כ כותב: עד שיכתוב שם השם. כלומר על תוספ שריטה שיכתוב את השם ומפרש בגמ' שם עבודת כוכבים וחזהרתיה מדכתיב אני ה' ולא אחר כתיב הכא לא תתנו בכם. ולמה לי תרי ה' ולית הלכתא כוותיה אלא אפי' אריבדא דכוסילתא רב אשי אמר כל מקום שכתבו אני ה' ממש. שתי התיבות: שנאמר וכתובת שם עבודת כוכבים לא תתנו בכם. ולמה לי תרי ה' ולא תעבוד אלהן אחר זולתי: **אפי' אריבדא דכוסילתא.** לפי' על מקום הקוזס קפיד אלא ליתן עליו דבר שחור שנראה ככתובת קעקע ולית הלכתא כוותיה ולא כרב מלכיו אלא כרב אלא לחוש לחומרת רב וכל מקום שכתב מותר: **מתני'** אינו חייב אלא אחת. על אותו כוס שנאמר שמוך להתראה אבל על המחריס לא נקי דיכול לומר שכשתי שהיה לפנו אבל אם התרו בו על כוס וכוס חייב על כל אחת ואחת וה"ה לכל איסורי גופה שנר שנתראת עליו ולא להיינו גופה שכולהו איסורים שכתובה כגון לביאת שעטנז וכן כהן מטמא למתים בעניין שיר: **גמ'** לא פושט ולובש ממש. כלומר לא תאמר עד שיפשוט וילבש אח"כ הוא דחייב מלקות על כל לביאה ולביאה שהרי עשה מעשה אלא אפילו מכניס ומוציא בית אונקלי שלו מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי רב אשי אמר אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב: **מתני'** כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר במספר ארבעים מנין שסמוך לארבעים ר' יהודה אומר ארבעים שלימות וכו': כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתתן שנאמר ונקלה אחיך לעיניך משלקה הרי הוא אחיך דברי ר' חנניא בן גמליאל וכו': **גמ'** אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכתא כרבי חנניא בן גמליאל: [משנה] רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

סליקא לה פרק ואלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו יכול גילחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית יכול אפילו לקטו במלקט או ברהיטני יהא חייב ת"ל לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער: **מתני'** והכותב כתובת קעקע קעקע ולא כתב כתב ולא קעקע אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אינו חייב עד שיכתוב שם השם שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה': **גמ'** א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי עד דכתב אני ה' ממש אמר ליה לא כדתני בר קפרא אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה' ולא אחר: אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה אסור לאדם שיתן אפר מקלה על גבי מכתו מפני שנראה ככתובת קעקע רב ביבי בר אביי קפיד אפי' אריבדא דכוסילתא רב אשי אמר כל מקום מכה מכתו מוכחת עליו: **מתני'** נזיר שהוא שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת א"היה מטמא למתים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תטמא אל תטמא והוא מטמא חייב על כל אחת ואחת היה לבוש כלאים כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תלבוש אל תלבוש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת היה מגלח כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תגלח אל תגלח והוא מגלח חייב על כל אחת ואחת: **גמ'** אמר רב ביבי אמר רב אסי לאו פושט ולובש ממש אלא אפילו מכנים ומוציא בית יד אונקלי שלו מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי רב אשי אמר אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש חייב: **מתני'** כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת שנאמר במספר ארבעים מנין שסמוך לארבעים ר' יהודה אומר ארבעים שלימות וכו': כל חייבי כריתות שלקו נפטרין מידי כריתתן שנאמר ונקלה אחיך לעיניך משלקה הרי הוא אחיך דברי ר' חנניא בן גמליאל וכו': **גמ'** אמר רב אדא בר אהבה אמר רב הלכתא כרבי חנניא בן גמליאל: [משנה] רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

סליקא לה פרק ואלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

רש"י

מתני' נזיר שהוא שותה יין כל היום. ומתכוין היה מעיקרא להתראה אחת: [**אל תגלח אחת**]. אמה שאומה מוך כדי לגלח מצי למימר מיסתלאי: **אל תטמא.** אל תבא בבית הטמא והוא מטמא ומחזר ונוגע בשתי: **גמ' אפילו מכנים ומוציא בית יד אונקלי שלו.** כלומר מכניס ומוציא ידו בבית כדתנא שלו: **עיולי ואפוקי.** ידו גדידא מיסיבו ידו מוך מבית יד ומחזר ומכניס: **כל שהו אמר אפילו לא שהה.** בין התראה להתראה אלא כדי לפשוט ולגלוח מייב מלקות דלכתחלה נוטה שייה שהי ליה: **מתני' כמה מלקין אותו.** מי שחייב מלקות: **שנאמר במספר ארבעים יכנו.** סמוכין לכם שנאמר כדי לשערו במספר ארבעים יכנו והאי במספר קרא יתיר הוא הילכך לכשיוכן ליה במנין שפחות לא' שבועה למעוט אמריו מ' להייבו ל"ט:

סליקא לה פרק ואלו הן הלוקין

וסליקא לה מסכת מכות

לוח הדינים אשר בהר"ן ממסכת שבועות

א אם החזיר שניס גם הראשוני ונעשה וומס: דף ב ע"ב ד"ה מתני' לא בא ב כתב נכפיו לשני מי מלס ונעשה קרובים לאחד כשר לשעיד להחזיר אבל עדיס קרובים זה לזה לא פסולים הוי מזיף מחזיר: דף ג ע"א ד"ה הירושלמי שכתבנו ג להקיף קטן דאחי לכלל חיוב אבל כבני הלא אחי לכלל חיוב לא: דף ד ע"א ד"ה והלכה כר"ה ד במקום שדרך האנשים להעביר הטבעת אין מכין אותו ואומר להעביר האחרים מהספרים בכל מקום: שם ד"ה ונחצא כתוב ה אים לאסור

תוספתא מכות פרק א

פרק א (פ) עד זומם אין נמכר בזממו ר"ע אומר אף אין משלם ע"פ עצמו מפני שהוא קנס וכל דבר שהוא קנס אין משלם ע"פ עצמו (ב) העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שלוה מפלוני אלף זוז ביום פלוני במקום פלוני ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידים שהרי המלוה או הלוה היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין אבל עדותן בטלה אבל אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו[א] היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ומשלמין על פיהם: **ב** (ג) היו חותמים על השטר [א] בא' בניסן בשמיטה ובאו אחרים ואמרו להם היאך אתם חתומין על השטר זה שהרי אתם הייתם עמנו[ב] היום במקום פלוני עדותן כשרה והשטר כשר שאני אומר שמא איחר זמנו של שטר וכתבו שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל א"ל ר' יהודה מעשה שבא לפניך[ג] והכשרת א"ל ר' יוסי אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי: **ג** (ד) העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני [ב] שסימא את עין עבדו ואח"כ הפיל את שינו שכן הרב אומר ואח"כ נמצאו זוממין (ה) משלמין לעבד הפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו (ו) שכן[ד] העבדים אומרים (ז) ונמצאו זוממין משלמין לרב סימא שתיהן כאחת והפיל[ג] שינו כאחת ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן זו אחר זו ונמצאו זוממין משלמין לעבד סימא שתיהן זו אחר זו והפיל שתיהן זו אחר זו ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן כא' ונמצאו זוממין משלמין (ח) דמי עבד הסומא לרב סימא את עין עבדו והרי הוא תחתיו ומשמשו ונמצאו זוממין משלמין דמי עבד הסומא לרב: **ד** העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה (ט) שכן האשה אמרה ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובתה לאיש גירש את אשתו ונתן לה כתובתה שכן האיש אומר ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובה לאשה גירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והרי היא (י) תחתיו ומשמשתו ונמצאו זוממין (כ) אין אומרין ישלמו לה כתובתה אלא טובת הנאת כתובה וכי מה היא טובת הנאת כתובה אין אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות בחיי בעלה בעלה יורשה לאחר מיתת בעלה[ד] יורשת כתובתה ואין יורשין אותה (ל) לפיכך הן משלמים: **ה** [ג] העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שגנב (מ) חלבו של חבירו ולא אכלו גנב נבלתו של חבירו ולא אכלה ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שעל מנת כן העידוהו ע"מ שילקה וישלם גנב חלבו של חבירו ואכלו גנב נבלתו של חבירו ואכלה הרי זה לוקה וחייב בתשלומין (נ) שבעסקי ממון הוא אומר (שמות כ) לא תענה ברעך עד שקר ושבעסקי מכות הוא אומר (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות דברי ר"מ וחכ"א (שם כה) כדי רשעתו מת אינו משלם לוקה אינו משלם מודים חכמים לר"מ שאם העידוהו שהוא בן גרושה או בן חלוצה נתין וממזר

אור הגנוז פ"א [א] לומר: [ב] לומו: [ג] נלפורי:

נוסחאות פ) העבד לומר: ב) מת שתיהן: ג) מירס:

מגן אברהם

[א] נתחד ניסן בשמיטה. ריש פ"ד דסנהדרין: [ב] שסימא את עין עבדו. ב"ק דף עג ע"ב: [ג] העדיס שמחרו וכו' שגנב מלבו של חבירו ואכלו כו' חבירו ואכלו כו' של חבירו ולא אכלו כו' חבירו ולא אכלה כלל:

חסדי דוד

פ"א העדים שאמרו וכו' ואמרו להם היאך אתם מעידים וכו' אבל אמרו להם וכו'.

כל"ל ומשנה פ"ק מיתת כה"ג גבי עדי נפשות ומקו"ל הכא דה"ה לעדי ממון. ולא תימא דוקא בד"ג משום והלילו מצל בד"מ בכל גוונא הוו זוממין. וכמו דמשכחת סקרא זו במשנה דר"י מחלק בשמעתא מקמן פסולין דבטלה העדות דוקא בד"ג משום והלילו מצל בד"מ מתקיים העדות בשאר ופד"מ דה"י יש לחלק קמ"ל. ובגמ' דף ה' תימא מנה"מ מ"ל דלא אמר קרא והנה עד שקר וגו' עד שתשקר גופה של עדות בתחילת תגא לענות בו קרא עד שתשקרה גופה של עדות ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות דלפי הזימו גופן של עדות אם נגע ג"כ בנדון כגון שמ"ל כיום זה ובמקום זה היינו עכשיו אין זו הזמה אלא הכחשה ולא נקראו זוממין אלא אם אמרו אתם הייתם עמנו לומר ואין אנו יודעים אם המעשה היה אתמ או שקר דוקא בכה"ג אם זוממין ועי"ש בדבריו ולאיתי להרל"מ שהמרין מזה וכתב דלא ידע הכרת לדבריו והיתם בל"ע ולענ"ד נראה דלאיכא למידק בסוגיא מאי איכא בין כ אלא למתניתא ונראה לאיכא בינייהו לרב אלא דקאמר עד שתשקר כו' ל"ק לפי' אמרו אתם והם הייתם עמנו ולהל"מ אפי"ה אם זוממין אבל למתניתא כה"ג אינם זוממין כיון שמ"ל שעיקר דבריהם שקר ובעינן דוקא שתשקרה גופה של עדות ולא שתשקר וגזירת הכתוב הוא וכמו שתמייס אם הרמב"ם ופסיטא דנקטינן כמתניתא דלאיתי דלא כרב אלא ס"ל להגמ' קבעה בתחרוכה. תמנק מדברי הטור סי' ל"ז משמע דפליג על הרמב"ם וע"ש בתוי"ט:

מצפה שמואל

(פ) עד זומם. ב. וירושל' פ"א וירושל' סוטה ספ"ג ועי' תוס' ב. ד"ה דמתקיים הזמה במלקות וכן בח"ג וכן כאן (ב) העדים שאמרו. ה. וירושלמי פ"א הל"ג ועי' ירושלמי שביעית פ"י (ג) היו חותמין על השטר. ב"ב קעא. ושם. ועי' ר"פ אד"מ ברש"י ותוס' שם ועי' ירושלמי סוף ב"ב ואתיא כר"י לקמן דמכשיר שטר מאוחר וכן משנה דשביעית פ"י כוותיה ועי' נ"י ר"פ אד"מ למה אמר בא' בניסן. ועי' ירושלמי שביעית פ"י. ועי' ירושלמי ב"ק פ"ח הל"ה (ד) העדים שאמרו. ב"ק עג. ועי' בירושל' פ"ז הל"ה וכפי שיטת התוס' שם רישא בשלשה כתות שהרי קתני שהרב אומר כן וע"כ דניחא ליה בזה יותר ע"ש היטב (ה) משלמים להעבד. עכ"מ פ' כ"א מהל' עדות אע"פ שהאדון אינו משלם אא"כ תפס מ"מ הלה גורם לממון דבקל יוכל לתפוס ועפ"ד מהל' חובל הל"א ובפ"ה מהל' עבדים הל"ד ועמ"ש בזה בתשובתי (ו) שהרי העבד אומר כן. עי' תוס' ב"ק עג. ורמב"ן במלחמות (ז) ונמצאו זוממים. כלומר ע"י אחרים או ע"י כת האחרת דאפכינהו ואזמינהו ונגמר הדין ע"פ הראשונים דאל"כ כולה עבד בעי לשלומי (ח) דמי עבד הסומא. עי' ירושלמי גיטין פ"ד הל"ד זו אחר זו נותן דמי שניהן ויוצא לחירות בראשונה וע"ש דלמ"ד דצריך גט שחרור אינו משלם דמי עין ועי' בבלי שם מ"ב ועי' רמב"ם פ"ד מהל' חובל ומזיק דהוה ספק ואם תפס לא מפקינן מיניה ועי' ירושלמי ב"ק ה"ד כתובות פ"ה מכילתא פ' משפטים והח"ב מפרש דמי כל העבד וכגון שלא עמד בדין דאכתי בשעה שהעידו הוה מצי להודות וליפטר ואם הבתראי מאחרין משלמים דמי עבד שלם רישא נמי אם לא עמד בדין משלם דמי כל העבד רק כאן ע"כ דבאו תחלה דאל"כ לא נגמר הדין על פיהם כדאמרינן בש"ס שם סיפא נמי בשלשה ודייק מסיפא כיון דאתי בי תרי ואמרו הפיל שינו וסימא עינו ופסקינן לדינא אפומייהו ע"ש ברש"י ותוס' ד"ה ונמצאו אבל בנמצא זוממין הני דאמרי דסימא שתיהן כאחת אפי' לא עמד בדין לא בעי לשלומי לרב אם לא עמד בדין עוד כתב הת"ב דה"ג משלמים דמי השניה לרב ומיירי בעמד בדין וכמ"ש בפנים וכן היה בכלל לא תענה וכן כאן פ"א הל"א:

מנחת בכורים

פ"א עד זומם אינו נמכר בזממו. כתטיע על תחד שגנב דנמכר בגנבתו והוסף תינו נמכר לכתיב בגנבתו ולא בזממו ובשאט קמיירי: **בטלה.** והוי כתרי ותרי: **ומשלמין.** דבעינן שתשקר גופה של עדות: **ב וכתבו.** מקודם על תומו הזמן ותיכף זוממין ור"י פוסל כל שטר מאוחר שמא בינו לבינו יפרע הלוה ויקח שובר הנכתב מקודם זמנו של שטר: **בזה הכשרתי.** בזמנו בשבת דמאוחר הוא ולא מייתינן לשובר תחד מאוחר שתינו מוכח מתוכו פסול: **ג הפיל את שינו.** ובגי הרב ליטול העבד דמי עין וכו' מתחלה תמרה שינו ותח"כ עינו ויתפ' לרב כפי שהעידו כת שניה: **לעבד.** דמי עין שרצו להפסידו תחד יוצא לחירות ממ"נ לו בעינו לו בשינו: **ואח"כ סימא.** זתח הכת לחשובה וגמר ע"פ עדותם ובת כת תחת ותמרה עינו ותח"כ שינו ותח"כ בוחנו תכת הרחשובה מחלמת דמי עין לרב תף שהתחתנו מתחלה בכת שניה שתמרה עינו ותח"כ שינו מ"מ הכחשה מתלמת הזמה היא ותל הזמה על כת רחשובה ותבי מוקים בפיפא בב' כתות לתפניהו ותזימיהו ותתרו הזוממים סימא ותח"כ הפיל וגמר דינו ותתם עתו היתם והעבד יוצא ממ"נ לחירות והזוממים מחלמין ההבדל שבין עין לשן שרצו להפסיד לרב [עיין ב"ק עג: ותוס' שם]: **כאחד.** נמלא דיוצא לחירות בין שניהם ותינו מחלם כלום: זוממין. הרחשובים והתחרוצים הזימום ותומרים שהיו שלח בע"פ וגמר הדין מקודם לכן תין מחלמין הרחשובים דמי

מנחת בכורים

כל העבד: **נמצאו זוממין.** כת הרחשובה: זא"ז. ולו לחייב לרב דמי עין: **עבד הסומא.** שהעידו על הרב שסימא עין עבד הסומא מכבר על עין אחת וכן מחלמין לרב ובת"ב מפרש דמיירי שלא נגמר הדין לכן לריכין לחלם כולו שהרי עדיין נחרת לאו בר חיובא להשתחרר ומ"ם נראה יותר: משלמין. כל דמי עבד הסומא לרב: **ד שכן האשה אמרה.** והוא אמר שנתן לה כתובה ונסתפק בהיפך ועיקר מתלמון על הכתובה אבל לא על הגירושין: משמשתו. ועדיין לא נתגרשה ולא אמרה כלל שתגרשה: ישלמו לו. גרסינן להרי סוף סוף יתן (יתן) לה הכתובה: **כתובה אומדין גרסינן:** והן יורשין אותה גרסינן. שהלקוחות יורשין ומותנין ממון ממתת זה יש לה גם עתה: **לפיכך** ל"ל. כפי שומת זו משלמין היינו שמנכין והמותר ישלם: **ה ברישא** גרסינן ותכלו ונסתפק ולא תכלו: לוקה וחייב בתשלומין. ס"ל דכל ע"ז לוקין ומשלמין דתינו בת מקלת אחד: **ה"ג** שבעסקי ממון הוא אומר כתשר זמם ונעסקי מכות נאמר לא תענה: **כדי רשעתו.** משום דשעה אחת מחייבו ולא משום ב' וכהא משלמין ותינו לוקה: מת. בעלמא לא ממרינן מיתה ומשלומין וכן מלקות ומשלומין ונעבודת כוכבים משלמין ותינם לוקין כדילפינן מיד בת דכר הניתן מיד ליד: וממזר. שאין כאן משלומין וגם לא שייך כתשר זמם דלו ולא לזרעו כמבואר מכות [ג.]:

שהם לוקין את הארבעים: **ו** מאימתי זוממין חייבין לשלם (ס) משתתפרש עדותן בב"ד נמצא חייב לו מן הדין לפיכך הוא משלם (ע) שנים (ע) נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה[ה] ומנין (פ) אפילו מאה ת"ל עדים: מעידים [אנו] באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור כת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השניה חייבת כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה אפי' הם מאה כולן פטורין[ה] ר' יהודה אומר (נ) איצטנסית[ב] היא זו (ק) ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר [עדים] ור'[ג] אומר אף בדיני ממונות כן (ר) והוא לא[ו] שיש להן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר עדים ור' דוסתאי בן יהודה אומר עדים זוממין שבאו אחרים (ס) והזימום זוממיהן פטורים (ת) עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' יהודה אמר ר' יוסי בד"א בזמן שהוזם לעדות נפשות אבל לא הוזם אלא לעדות ממון אין פסול אלא לאותו העדות בלבד:[ד]

פרק ב א (פ) שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן וכשבאו לארץ הפרישו עוד ג' ואעפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד שכבשו וחלקו משכבשו וחלקו נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית והיו אלו ואלו קולטות:
ב ג' ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד ג' שבעבר הירדן כשתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש (ס) בגליל כנגד גולן בבשן ואע"פ שהפריש שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפריש קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם ואע"פ שהפריש קדש בגליל לא היתה קולטת הפריש (ס) כמלא תחתיה עד שכבשו את קדש: ושלשת שיהיו משולשות שיהא מחברון לדרום כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש (ג) נפלה אחת מהן בונים אותה במקומה ומנין אף במקום אחר ת"ל שש ערים באותו השבט ומנין אף בשבט אחר ת"ל תהיינה שיהו מכוונות וקולטות כראשונות ר"א בן יעקב אומר (ד) כותבין מקלט מקלט על פרשת דרכים כדי שיהא רואה וגולה לערי מקלט: מוסרין לו שני ת"ח[ו] שמא יהרג בדרך וידברו אליו אל תנהוג באיש הזה מנהג שופכי דמים כי בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנא' (דברים יט) [וזה] דבר הרוצח. אמרו לו הרבה שליחות עושה ר"ש אומר (ס) משוח מלחמה אין מחזיר את הרוצח אפי' הוא (ו) נזיר אין הוא יוצא משם לעולם אלא מגלח כל שערו ומשלח תחת הדוד ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל (במדבר לה) שמה שמה (ז) ג"פ שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו (ח) ובונים לו בית ויושב בתוכו שנא' וישב בה ולא בתחומה (ט) מצאו גואל הדם בתחומה של עיר הרי הוא כאחד מכל האדם וחייב על מכתו ועל קללתו וחייב על נזקו בין איש ובין אשה וההורגו במזיד נהרג (י) בשוגג גולה לערי מקלט (כ) ר' יוסי אומר לעולם אין נהרגים עד שיעמוד לפני הדיינין שנאמר (שם) ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (ל) ר"ע אומר ראוהו בית דין שהרג הרי זה אינו גולה ראוהו ב"ד גדול[ז] שהרג אין ממיתים אותו מיד אלא מושיבין דיינים אחרים

אור הנגוז [ה] לף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה: [ה] רבי תומר מיסמיסים: [ו] לג ידע:
נוסחאות ב) מצלנס: מס שמיס וכו' לף שלשה נמצא ג' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה: ג) מיסמיסיות: ד) לפי הכ"י מסר כאן פרק שלש יהדפסותה בפוף המסכתא: ה) גמלא: ו) שלש יהרגו בדרך: ז) הגדול שהרג ה"ז אינו גולה ואין ממיתים כו':

חסדי דוד

מאימתי זוממין חייבים לשלם כו' מעידים **באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו** כו'. במשנה אינו אומרים והזימום נמי אומרים אפי' ק' כלם יהרגו ר"ע מסקנתים היא זו ואין נהרגת אלא כת ראשונה בלבד ופירש"י שאומרים שהזימו את כת הראשונה והזימו ג"כ כת האחרונה וגם הרי"ף הסכים לפירוש זה ודחה פי' הגמרא דמפרכי דכת ב' הזימה לראשונה וכת ג' הזימה לשניה וכת ד' הזימה לשלישית מדקתני כלן יהרגו ולפי' הגמרא לא יהרגו רק הכאות אשר עליהן קיימת הזמה ועוד לפירושם לא מתברר טעמת דר"י ע"ש. אמנם הרמב"ן מחדושיו למכלתין מתרץ פי' הגמרא בפשיטות דיקן. ולדבריו יש ט"ס כאן וצ"ל כלן מייחין ר"ע מסקנתים היא. וכלל דבריו לא מירץ רק קושית השניה של הרי"ף אבל קושיתו הראשונה קיימת דהא מהדיא קתני כלן יהרגו. אבל מדברי הרמב"ם נראה כי הכל מתוקן הוא. והמשנה והמוסף' המה שני דינים נפרדים ופסק כתרוייהו. ודברי ר"י כאן לא קאי על דין המוסף' וקאי רק על דין דמתני' ומע"ג דדוחק קצת לפרש כן מ"מ הדבר מוכרע אבל על דין המוסף' דמוסיפתא זו גם ר"י לא יחלוק. ומרן ז"ל כתב דהרמב"ם לא למד דין השני מק"ו ועצלמה ממנו מוסיפתא זו. ובדין ה' פסק לדמתני' ובדין ו' פסק לדין המוסיפתא. ועי' היטב:

פ"ב שלש ערים הפריש משה כו' **ואעפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד** כו'. כ"ה גם בירושלמי פ"ג ומוכח להדיא דיהושע הפריש הג' עריש מיד כשנכנסו לארץ מע"פ שלא היו קולטות עד אחר כיבוש וחילוק. והנה על משה שהפריש ג' העריש בעבר הירדן מע"פ שלא קלטו אמרינן בגמ' דף י' הטעם לאחר מיתה מיוה שלא יהיה קלקיימה הואיל והיה יודע שלא יכנס לארץ אבל על יהושע קשה למה הפריש קודם זמנו. אמנם נספרי פ' מסעי משמע להיפך דאיתא על פסוק כי אתם עוברים וגו' למה נאמרה פ' זו לפי שהוא אומר אז יבדיל משה תין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן מיון שהוא משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט ת"ל והקריבתם לכם עריש. אחר יהושע והיכא הכתוב מדבר אתה אומר אחר יהושע והיכא הו מיהו מדבר אלא מכאן שכניסתן לארץ ת"ל יהושע והיכא הכתוב מדבר אתה אומר אחר יהושע והיכא הו מיהו מדבר אלא מכאן שכניסתן לארץ ת"ל

מצפה שמואל

(ס) משתתפרש. ה: עמ"ש בפנים והת"ב הביא דברי הב"י דמספקא ליה אי בעינן דו"ח ועי' תוס' ב"ק עד. ד"ה ונמצאו (ע) נמצא א'. שם וירושלמי פ"א הל"ג (פ) אפי' מאה. ה. ועי' ירושלמי שם ובמה"פ ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות הל"כ ועי' רמב"ן בחידושיו שכתב יודע אני ומכיר שהצעה של שמועה זו בדברי האחרונים והסיוע להם מצאתי בתוס' והרטב"א כ' דעיקר דדברי התוספתא משבשתא היא (נ) איצטנסית. עי' רש"י ורי"ף ובבעה"מ פירושו (ק) אינה נהרגת. לפי הש"ס א"ש פירושא דאם אין שם אלא אותה כת נהרגת והיינו שכת אחת מזמת לכל הכתות. עי' רש"י ורי"ף ורמב"ן ובעה"מ אבל לפי התוס' קשה לפרש דברי ר"י והרמב"ן בחדושיו פירש כל הסוגיא בהתוס' (ר) והוא לא ידע. עי' רא"ש בשם תשובת הרי"ף ומ"ש בפנים וי"מ דהמלוה לא ידע א"כ הפסולין למחזי אתו חו"מ ס"ס לו ובש"ך שם ובחידושים ועי' ירושלמי סוטה ספ"ו כעין זה ועי' ירושלמי כתובות פי"א הל"ה וגיטין פ"א הל"א ומכות פי"א הלי"ב

מנחת בכורים

ו משתתפרש. גמר דין וגמלא מייב לו מן הדין והמ"ב מפרש שמתפרש בדיני ממונות לא בעינן דריסה ומקריבה ומיד כשמפרש גומרין דינו: **בטלה.** פסיטא הוא דלא נסתר אלא מ' ותו ילפינן מאה: **כולן חייבין.** כל הנזומין מייבין נרסינן: **איצטנסיות.** כמו סעיס דבר עלה והמוסיפתא היא כפי' הרמשון בלשון ובפי' האני שכת אחת מזמת כל הכתות לדילהו מוסיפתא זו משובשת: **בד"נ עדותן בטלה.** והוא לא ידע כלל. אם לא ידע כאן שלא נתכוונו לגרוף לכן לר"י דלא בעינן כוונה להעיד גם הכשרים אם לא ידעו פסולין [עמ"ש בזיר רפ"ג]: **זוממיהם פטורים.** אם חזרו ונזומו כר"י לתיטנסיות היא זו: לעדות ממון. תסוד לקל חיו תסוד לחמור:

פ"ב א שלש ערים. ערי מקלט: **הפרישו.** ההפרשה היה מיד ומסתה לא משמע כן [ועי' בירושל']: **אע"פ שהפריש.** כיון דעדיין לא כבשו ומהני הפרשה שיהו השמר קולטות:
ב לקדש. וכן מקדם לנפון נמלא שמתחלקה על ד' מלקים: **באותו השבט.** לכתחלה אם אפשר:

ומעידים בפניהם שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (מ) [א] אומר ברוצח שיצא חוץ לתחום מחוץ לגבול עיר מקלטו הכתוב מדבר שנא' (שם) ורצח גואל הדם את הרוצח (נ) אין לו דם ככל אדם. (ס) רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני לא יאמר את הדבר וישנה שנאמר וזה דבר הרוצח אין לך אלא דבר הראשון. ההורג באותה העיר גולה משכונה לשכונה (ע) ובן לוי גולה מעיר לעיר רבי אומר אומר אני שתהא מחצית העיר לו (פ) כעיר שלימה: **ג** (נ) [ב] עיירות הללו אין בונין אותן אלא במקום שיש בו מים אין להם מים כורין להם מים אין בונין אותן אלא במקום שיש שוק אין להן שוק עושין להם שוק אין בונין אותן אלא במקום שיש אוכלוסין נתמעטו אוכלוסין מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם נתמעטו דיוריהן מוסיף עליהן כהנים לוים וישראלים [ב-ג] עושין אותן בדין ויצירה דברי ר' נחמיה וחכמים מתירין. אין מפשילין בתוכם חבלים ואין עושין בתוכם כלי זכוכית שלא להרגיל רגל גואל הדם לשם. ג' ערים הפריש משה בעבר הירדן ומשבאו לארץ הפרישו עוד ג' אחרות (ק) ולעתיד לבא מפרישין עוד שלש על שלש [ג] שלש הרי תשע ר' נהוראי אומר ג' על ג' הרי שש עוד שלש הרי [ד] שתים עשרה האלה הרי ט"ו:

פרק ג א (פ) האוכל מן הפסח [ג] כזית נא כזית (ג) שלוק כזית מבושל חייב הוציא (ג) ממנו כזית מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב שנא' (שמות יב) לא תוציא מן הבית אם בשלו עובר עליו משום פסול קדש (ד) המפטם את הקטורת במתכונתה הרי זה חייב בין שפיטמה כולה בין שפיטמה [א] חציה אבל אם היה מתעסק להתלמד בה או למוסרה לרבים אם חיסר אחת מכל סמניה אינו חייב אלא משום מועל בלבד המפטם (פ) שמן המשחה הרי זה חייב והסך ממנו פטור אינו חייב אלא משום מועל [בלבד] הלכה (ו) הסך שמן המשחה שעשה משה במדבר הרי זה חייב כרת סכו בראשו בגופו באחד מכל אבריו אע"פ שלא שפשף הרי זה חייב וכמה יסוך ויהא חייב [ב] כרת א' הסך וא' (ז) הניסך במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור מזיד חייב: **ב** האוכל (ס) את הטבל אפילו אין מחוסר אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר שני ואפילו (ע) מעשר עני הרי זה חייב: **ג** ר"י אומר (י) כהן שהיתה בידו תאנה של טבל בשנת מעשר שני בירושלים בשנת מעשר עני בגבולין [ג] אומר תרומה בעוקצה ואכלה מעשר ראשון בדרומה ואכלה מעשר שני בצפונה ואכלה פטור ואם היה זר חייב על כל אחת ואחת שאילו מתחלה אכלה לא היה חייב אלא אחת (כ) זר שאכל בשר בכור אפילו לאחר זריקת דמיו הרי זה לוקה את הארבעים מעשר שני והבכורים מצטרפין חוץ לחומה (ל) לספוג עליהן את הארבעים דברי ר"מ וחכמים אומרים אין מצטרפין: **ד** (מ) המבשל בשר בחלב הרי זה חייב (נ) כמה יבשלו ויהא חייב כחצי זית בשר וכחצי זית חלב כדי שיהו זה וזה כזית וכשם שחייבין על בישולו כך חייבים (פ) על אכילתו כמה יתבשל ויהא חייב כדי שיהא נאכל משום בישול. האוכל (ע) מגיד הנשה כזית הרי זה חייב (פ) אכל כולו ואין בו כזית חייב ר' יהודה פוטר עד שיהא בו כזית אכל (ל) ב' גידים מב' בהמות סופג פ' ור' יהודה אומר אינו סופג אלא מ': **ה** (ק) השוחט אותו ואת בנו על הראשון פטור ועל השני חייב (ר) הבא על אחותו על אחות אביו על אחות אמו על אחות אשתו על אשת אחיו על אשת אחי אביו ועל הנדה הרי זה חייב כשם שהוא לוקה (ס) כך היא לוקה ועובר (ת) על כל שם ושם שיש שם (פ) ואם היתה לב"ג אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל אחת ואחת (ב) אלמנה מחמשה וגרושה מחמשה לא יהא חייב אלא על אחת: **ו** (ג) האוכל אבר מן החי מן הבהמה מן החיה מן העופות טהורים (ד) כל שהן וטמאים (ה) עד שיהא בו כזית אבל בהמה טהורה וחיה טהורה ועוף טהור בחייהן מצטרפין (ו) במיתתן אין מצטרפין (ז) וטמאים בין בחייהם בין

אור הגנוז פ"ב [א] כ' מלעזר מומר: [ב] אין עושין: [ג] ועוד שלש: [ד] משע על השלש הרי שתים עשרה: פ"ג [א] מקלקלה: [ב] כזית: [ג] או מרומה וכו':

נוסחאות ג) שלש עיירות הללו אין בונים אותן לא כרכים גדולים ולא מדינה קטנים אלא עיירות בינוניות: ב) עי' בגמ' דף י ע"ב: ג) כזית מי:

חסדי דוד

פ"ג האוכל מן הפסח כזית נא כזית שלוק כו'. במשנה לא קתני אלא חייבי כריתות וכמ"ש המוספ' שם ומנ' מוספ' מומר גם לאוין גרידי. ומע"ג דגם הוא לא מנה כל הלאוין משום דכבל לאו למנה מיכא מדומע וכמו בפסח בקרא כתיב גר ומבושל והוא מוסיף גם שלוק והבוזלי ממנו כזית בקרא לא כתב אלא לא תוציא מן הבית וזה מבית לבית והוא מוסיף גם מחבורה לחבורה ועי' בפסחים דף פ"ח. והא דקתני המפטם את הקטורת בא לפרש דברי המשנה וכן גבי מפטם שמן המשחה אבל גרמה כי יש כאן ט"ס וחסרון וכ"ל אבל אם היה מתעסק כו' או למוסרה לרבים או אם חסר א' מכל סמניה פטור והמרית אינו חייב אלא משום מועל בלבד. וכה"ג ים למנות מדום בכל הלאוין שנמנו פה וכן במבשל בשר בחלב החדום הוא דחייב גם על מכילתו דבקרא אינו מפורש רק לא מבשל וכן מחדש דחלי זית בשר וחלי זית אלא מלא מטרפין ועי' בחולין דף ק"ח וגם בהשמט אותו ואת בנו מוכרחין לפרש דקתי על הא דתנן בפ' אותו ואת בנו שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה קופג א' קומכום אומר קופג פ' ויתפרש כאן על הרחמן זה בת בתה פטור ועל השני זה בתה חייב מ' וכמ"ש בפסחים דף פ"ח. וכן מ"ש כ"ג שפרע או שפרש קמ"ל דעל בתה פטור ועל השני זה בתה חייב מ' וכמ"ש בפסחים דף פ"ח. וכן מ"ש כ"ג שפרע או שפרש קמ"ל דעל גידול מע"ג דאינו עושה מעשה היה אייך נו מלקות אם נכנס למקדש פרוע רגלים. אבל מיסורת מיכא גם אם לא נכנס למקדש. ובפרימה חייב מיד שהרי עשה מעשה:

מצפה שמואל

(מ) אומר ברוצח שיצא. הת"ב הגיה ר"א ופליג על ר"ע דדרש עד עמדו כר"י ועי' יב. דתניא ר"א אומר וכו' ר"ע מאי דריש ביה (נ) אין לו דם. עי' מ"ש בפנים ולהת"ב ענין בפ"ע הוא דמצוה ביד ג"ה אין ג"ה רשות ביד כל אדם כמבואר דף יב. וכ"כ הרמב"ם שם פ"י ע"ב (ס) רוצח שגלה. ירושלמי פ"ב הל"ו ועי' ירושלמי פ"י דשביעית (ע) ובן לוי. שם (פ) כעיר שלימה. עי' תוס' ובחיים קיו. ד"ה עיר (נ) עיירות הללו. יב: וירושלמי פ"ג הל"ו (ק) ולעתיד לבא. עי' מיי' פ"ח מהל' רוצח הל"ד והוא מכאן ועי' ירושלמי פ"ב הל"ו הגירסא שם ועי' גירסת הספרי פ' שופטים ר' נהוראי אומר ג' על ג' ועוד ג' הרי תשע ועוד ג' הרי י"ב האלה הרי ט"ו כך היא הגי' בספרי (פ) האוכל כזית. פסחים מא: וירושלמי שם פ"ב הל"ז (ג) שלוק. עי' מ"ש בתוס' דתרומות פ"ט הל"ד (ג) ממנו כזית. עי' תוס' פסחים פג. ד"ה למר וירושלמי שם ספ"ז ע"ש פלוגתא דת"ק ור"ש או אוכל בשני מקומות וכ' הת"ב עי' צה. דלא תוציא הוה ניתק לעשה ודלא נפסל באכילה ע"י הוצאה ע"ש פ"ה (ד) והמפטם. כריתות ה. (ה) שמן המשחה. שם ושם ג (ו) הסך בשמן המשחה. ו (ז) הניסך כמסייע. עי' מכות כ (ח) את הטבל. עי' יז. (ט) מעשר עני. יבמות פו. ותוס' שם דמיתה אין בו ועי' רמב"ם פ"י מהל' מ"א הל"כ (י) כהן שהיתה. יט: בנו"א ואולי להגיה כדרך הש"ס ועי' ירושל' פ"ג דמע"ש כרי שהוא טבל לראשון ולשני אם התרו בו משום שני לוקה (כ) זר שאכל. יז. (ל) לספוג עליהן. עי' מס' ע"ז סז. ועי' ירושל' ערלה פ"ב הל"י כל הענין מדין צירוף ולר"מ כל האסורין מצטרפין ועי' ספרי פ' נשא בפ' נזיר דמבואר שם בפיסקא כ"ד דילפינן כל איסורין מק"ו ואפילו נזיר זה חייב בכמה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור מזיד חייב: ב האוכל (ס) את הטבל אפילו אין מחוסר אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר שני ואפילו (ע) מעשר עני הרי זה חייב: ג ר"י אומר (י) כהן שהיתה בידו תאנה של טבל בשנת מעשר שני בירושלים בשנת מעשר עני בגבולין [ג] אומר תרומה בעוקצה ואכלה מעשר ראשון בדרומה ואכלה מעשר שני בצפונה ואכלה פטור ואם היה זר חייב על כל אחת ואחת שאילו מתחלה אכלה לא היה חייב אלא אחת (כ) זר שאכל בשר בכור אפילו לאחר זריקת דמיו הרי זה לוקה את הארבעים מעשר שני והבכורים מצטרפין חוץ לחומה (ל) לספוג עליהן את הארבעים דברי ר"מ וחכמים אומרים אין מצטרפין: ד (מ) המבשל בשר בחלב הרי זה חייב (נ) כמה יבשלו ויהא חייב כחצי זית בשר וכחצי זית חלב כדי שיהו זה וזה כזית וכשם שחייבין על בישולו כך חייבים (פ) על אכילתו כמה יתבשל ויהא חייב כדי שיהא נאכל משום בישול. האוכל (ע) מגיד הנשה כזית הרי זה חייב (פ) אכל כולו ואין בו כזית חייב ר' יהודה פוטר עד שיהא בו כזית אכל (ל) ב' גידים מב' בהמות סופג פ' ור' יהודה אומר אינו סופג אלא מ': ה (ק) השוחט אותו ואת בנו על הראשון פטור ועל השני חייב (ר) הבא על אחותו על אחות אביו על אחות אמו על אחות אשתו על אשת אחיו על אשת אחי אביו ועל הנדה הרי זה חייב כשם שהוא לוקה (ס) כך היא לוקה ועובר (ת) על כל שם ושם שיש שם (פ) ואם היתה לב"ג אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל אחת ואחת (ב) אלמנה מחמשה וגרושה מחמשה לא יהא חייב אלא על אחת: ו (ג) האוכל אבר מן החי מן הבהמה מן החיה מן העופות טהורים (ד) כל שהן וטמאים (ה) עד שיהא בו כזית אבל בהמה טהורה וחיה טהורה ועוף טהור בחייהן מצטרפין (ו) במיתתן אין מצטרפין (ז) וטמאים בין בחייהם בין

(ז) וטמאים בין בחייהם. עי' רמב"ם פ"ד מהל' מ"א הי"ז כ' דאין מצטרפין ועי' בפנים

מנחת בכורים

והסורגו נסרג וסכר כאן שם התנא: וישנה. כשמכבדין אומו ומכרו לו מעפ"כ יקבל מהם: ובן לוי שדר בערי מקלט. דשלהם היא: שלמה. וגולה לאלי הסני והיינו לפלוגו המתר בפ"ק: **ג** הללו. כשנפלו וי"מ דקאי על עיירות יהוסע בעת שנשתבו (פ"מ בירושלמי) ואינו נראה לכאר היו בעוון שלא נעפלו לבוניס בימ"ש אין בעוון שלא נמקום מים: אין להם. שנשתה המים שמכבר: שוק. למכור צורכי מזונות לאינו יכול לילך מסה: אוכלוסין. הרבה בני אדם שלא יכא גואל הדם ויהרגנו: ה"ג אין עושין בדין ובצירות. דד שמן ונגיר יין כדי שלא יהא מלוי שם ג"כ: עוד שלש. דכתיב כי ירחיב ויספת עוד שלש היינו שם דעוד מרכה ג' ושלש הרי שם ט"ו אין הכל י"ב וכאלה מרכה ג':

פ"ג א האוכל מן הפסח. קתניא הלוקין לחייבי כיה כמשנה פ"ג: מבית לבית. אין האוכל מוכל בב' מקומות ופלוגתא בשמקבל הקטורת שהיו מקדש: פסול. שהמיאו לבית הפסול ומקור לפסול קדשים שכל אין לוקין: במתכונתה. כמשקל הקטורת שהיו מקדש: חציו. להקטורת אשר עשה כתיב וחלו מפעשר דמקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים: לרבים פטור. גרסינן: מועל. בהקדש וה"ג להרית נה חייב והמרית אינו חייב אלא משום מועל. כריתות (י"ל): פטור. לחינו חייב על סיכה אלא שכל שמן המשחה שעשה משה: מועל בלבד. גרסינן ומשכר לעבור הוי הקדש

במיתתם הרי אלו מצטרפים בהמה טמאה וחיה טמאה ועופות טמאין בחייהן מצטרפים במיתתן אין מצטרפין: **ז** (מ) המלביש את חבירו כלאים (נ) והמטמא את הנזיר אע"פ שהמלביש מזיד והמטמא מזיד[ה] חייב היו שניהם שוגגים פטור (ס) המקיף פאת ראשו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים שהיו שניהם מזידים אבל אם היו שניהם שוגגים פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור[פ] מזיד חייב עליו שתים (צ) אחד בראש הצד[ק] מכאן ואחד בראש הצד מכאן אינו חייב עד שיקיפנו בתער המקיף את האשה (ר) ואת הקטן פטור (ש) המשחית פאת זקנו של [חבירו] שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין[ת] פטור אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב וחייב עליו[ה-ו] (נ) שנים מכאן ושנים מכאן ואחד מלמטה ר' אלעזר אומר (ס) אם נטלו כולו כאחד אינו חייב אלא אחת מגביה ונוטל[ז] חייב על כל אחת ואחת ואינו חייב עד (ע) שיטלנו בתער נוטלו ברהיטני ובמספריים פטור ר' שמעון בן גמליאל אומר משום ר' אלעזר לקטו במלקט הרי זה חייב: **ח** (פ) הקורח קרחה בראשו של חבירו שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהן שוגגין[ב] פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב הקורח קרחה[ג] על ה' מתים חייב על כל מת ומת ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת ה' קרחות על מת אחד חייב על כל קרחה וקרחה ואינו חייב עד שיקרח על מת (ק) וכמה יקרח ויהא חייב כדי שיראה משם קרחה. (ק) השורט שריטה בבשרו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב השורט שריטה[ד] על ה' מתים חייב על כל מת ומת (ר) ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת חמשה שריטות על מת אחד חייב על כל שריטה ושריטה ואינו חייב עד שישרוט על מת וכמה ישרוט ויהא חייב כדי שיראה משם שריטה: **ט** (ש) הכותב כתובת קעקע בבשר של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן ששניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב (ת) ואינו חייב עד[ט] שיקעקע בדיו בכחול לעבודת כוכבים קולפו באיזמל פטור הרושם על עבדו (א) שלא יברח פטור (ב) המתגודד על המתים ביד פטור ובכלי חייב על עבודת כוכבים בין ביד בין בכלי חייב: **י** כהן גדול (ג) שפרע או שפרם או שנטמא לאחד מכל הקרובים הרי זה חייב (ד) זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה לוקין עליה את הארבעים וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה את הארבעים אבל בכהן הדיוט שנטמא לשאר מתים (ה) או שנכנס לבית הקברות הרי זה חייב (ו) נכנס לשדה שאבד בה קבר בתוכה אינו חייב עד שיהלך את כולה נכנס לבית הפרס או לארץ העמים (ז) או שיצא לחוץ לארץ מכין אותו (ח) מכת מרדות. מכת תורה ארבעים חסר אחת אומדין אותו אם יש לו ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה. מכת מרדות אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו:

פרק ד א (ל) החוסם את הפרה והמזווג את הכלאים פטור אין לך שהוא חייב אלא הנוהג והמנהיג בלבד רבי אלעזר אומר נזיר שהניח פיו על פי חבית של יין (ב) ושתאה כולה בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ושותה[ב] חייב על כל אחת ואחת וכן היה ר"א אומר נוטל אשכול של ענבים אכלו כולו בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ואוכל מתרין בו ואוכל חייב על כל אחת ואחת (ג) אכל ממנו ענבים לחין ויבשים אכל ממנו שני חרצנים[ג] וזגין או שסחט ממנו כזית יין ושתה חייב על כל אחת ואחת: **ב** המעלה כזית משתי הלחם לעבודה או בחוץ הרי זה חייב שנא' (ויקרא ב) קרבן ראשית תקריבו וגו' (ד) אחד המזבח ואחד הכבש ולכך (ה) המעלה מבשר החטאת מבשר אשם מבשר קדשי קדשים מבשר קדשים קלים ממותר העומר משתי הלחם ומלחם הפנים משירי מנחות משאור ומדבש עובר בלא תעשה שנאמר (שם) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו רבי יוסי אומר (ו)[א] חטאת עולה שלמים אינו חייב אלא אחת אבל אמר חטאת עולה ושלמים חייב על כל אחת ואחת: **ג** (ז) המקדיש בעל מום למזבח עובר משם חמשה לאוין משם בל תשחט בל תקדיש בל תזרוק

אור הגנוז [ד] פטור אבל אם היה לוגם מזיד ומטמא מזיד חייב: [ה] ממשמ': פ"ד [א] מטמאתו מטמאת ועולה עולה ושלמים שלמים אינו חייב אלא אחת הקדשים שחטאו וזרק את דמו חייב על כל א' וא':

נוסחאות פ) ומזיד חייב וחייב עליו מו': ב) הלדעה וכן לקמן: ג) שניסס פטורין: ד) מגביה ונוטל: ה) שניסס: ו) אחת: ז) שיכתוב ויקעקע: ח) מתרין בו ושותה: ט) וזגין:

חסרי דוד

פ"ד רבי אלעזר אומר נזיר שהניח פיו ע"פ חבית של יין כו'. נלמו דוקא מציח אחת דהא אין כאן אלא אחד להיינו יין והא דקתני הכא שהניח פיו ע"פ חבית לרבותא דקיפא נקט כי אם היו המלאות שונות חייב על כל אחת ואחת פי' על כל רביעית ורביעית וקיפא קמ"ל דאפ היו שתות מחולקין חייב על כל א' וא"ת גם בהמלאה אחת:

מצפה שמואל

(מ) המלביש את חבירו. עי' מיי' סוף הל' כלאים ויו"ד סי' ש"ג ס"ד והוא משום לפני עור לשיטת הרא"ש ודלא כהרמב"ם שכ' דאם היה הנלבש שוגג המלביש חייב במזיד ועי' בלח"מ פ"ג מהל' אבל הל"ה ועי' באורי הגר"א סימן ש"ג שהגיה התוס' בזמן שהמלביש והמטמא מזיד המלביש חייב היה הנלבש והנטמא מזיד הנלבש והנטמא חייב שניהם שוגגין שניהם פטורין ועי' לקמן ד"ה המשחית (ט) שהמטמא את הנזיר. עי' נזיר מד: דפטור וכן הגירסא כאן ועי' רמב"ם פ"ה מהל' נזירות (י) המקיף. כ: וע"ש דכאן במסייע או כר"י דלאו שאב"מ לוקין: והנקיף. עי' מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים דבניקף בלא מסייע ליח בו איסור ולהר"א שם איסור איכא ועי' תשובת נו"ב מ"ת חא"ה ועי' מ"ש בזה בכריתות פ"א בארוכה בע"ב וכן מבואר בתוס' ב"מ י: ד"ה אקפי דאפילו אשה המקפת ולא מסייע עובר בלאו וכן משמע בשבועות ג. ד"ה ועל הזקן בסה"ד משמע דאם הניקף הוא גדול אפילו אינו מסייע בהקפה. ועי' תוס' נזיר נז: ד"ה ורבא שהוכיחו שם דאיכא איסורא אף ע"י עובד כוכבים ממצורע דדחי לל"ת וליקף ע"י עובד כוכבים ע"ש ועי' שעה"מ פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"א בזה בארוכה (כ) א' בראש הצד. כ. (ל) ואת הקטן. עי' בפנים והת"ב כ' דאתי כר"א ב"א נזיר נז. כל היכא דניקף חייב מקיף נמי חייב והאי קטן כו' מקיף נמי לא חייב וכ"ש אשה דלא אתי לעולם לכלל חיוב ועי' ב"מ י: דאמרינן דאמר לאשה אקפי לקטן משמע דגדול המקיף חייב אתיא כר"ה בנזיר ושמואל בנזיר נז: דמוקי באשה וקטן משמע דגדול המקיף פטור אתי כר"א ב"א עכ"ד (מ) המשחית. עי' תוס' שבועות ד"ה ועל הזקן ועל"ל במלביש ומטמא אינו מבואר והגר"א הגיה לעיל וכן כאן הגיה בס"ס ש"ג שניהם מזידים שניהם חייבים וכלאים וטומאה שאני שלא נצטוה אלא הלובש והנטמא ע"ש בבאורי הגר"א ועי' יו"ד סי' קפ"א ושניהם חייבים היינו במסייע כמ"ש שם ועי' בבאורי הגר"א שם (נ) ב' מכאן. כ. (ס) אם נטלו כא'. דחד לאו ובהגבהה דמו לנזיר במשנה אל תגלח אל תגלח (ע) שיטלנו בתער. עי' רא"ש פ"ג וסי' קפ"א ס"ג ב' דעות וי"א אף במספרים כעין תער אסור והכי מפרשים בתוס' דהכא ועי' נ"י בזה בשם הר"י וטור שם ועי' תוס' שבועות ב: ד"ה וחייב והביא ראיה מנזיר דאמר רב מיקל כל גופו בתער והוא כעין תער ע"ש (פ) הקורח קרחה. כ: ועי' מיי' סוף הל' ע"א ויו"ד סי' ק"פ ס"ו והוא נגד תוס' דקרחה ושריטה ועל ה'

מנחת בכורים

מצטרפין. למיסר טמאה כמו בממ"ה מטהורים ומעילה (טז.) מבואר לענין טומאה כ"ע לא פליגי דלף טמאים וטהורים מצטרפין ולענין אכילה פליגי רב ורבי בטמאים וטהורים אבל טהורים לעצמן וטמאים לעצמן לכ"ע מצטרפין והוא ללא כתוספתא זו: **ז** פטור. גרסינן אם הנלבש והנטמא שוגגין דעיקרא בדידהו תלו ומזידין מייבין: שוגגין. לאו דוקא דעיקרא בנלבש ונטמא תלוי. ולעת יחיד לאם הנלבש שוגג והמלביש מזיד המלביש מייב והשיגו עליו: חייבין. הניקף ג"כ מסייע מייב מלקות וכן בנלבש ונטמא לעניל מייבי במסייע: עליו שתים. למייב על כל אחה ואחת: ופטור: **בתער**. ופליג נמזיר (מ') מקרא דר"מ מחייב אף במלקט והיטיטי: **פטור**. נמזיר (מז:) אמר כ"ס קטן מייב ונאשה נמפקפו הסוסקים וכאן משונש וגראה דגרסינן קטן מייב ואשה פטורה (עי' יו"ד סי' קפא): **של חברו**. גרסינן מלמטה דה' פאות לזקן ומייב על כל אחת ואחת: **אלא**

תוספתא מכות פרק ד

דמו בל תקטיר חלבו בל תקטיר מקצתו שנא' (שם כב) תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו ר' יוסי בר"י אומר אף משום בל תקבל דמו הקדישו ולא שחטו אינו חייב אלא אחת הקדישו ושחטו וזרק את דמו חייב על כל אחת ואחת המקדיש (ח) רובע ונרבע ומוקצה ונעבד אתנן ומחיר עובר משום [כל] שמות הללו והרי הן כבעלי מומין שקדם הקדשן את מומן ואין יוצא לחולין אלא על מום קבוע בלבד: ד הממיר במוקדשים(ו) והנודר במקדש והעובד(ט) במקדש או (ט) ששחטן חוץ לזמנן או ששחטן חוץ למקומן עובר בלא תעשה יש תולש ב' שערות ועובר משם ארבעה דברים משם נזיר (י) משם מצורע (כ) משם י"ט (ל) ומשם המקיף. (מ) החובר את האדם ואת הבהמה את החיה ואת העופות בין גדולים ובין קטנים בין זכרים בין נקבות אחד חובר מרובה ואחד חובר מועט עובר בלא תעשה שנא' (דברים יח) וחובר חבר אחד חובר את הנחש ואחד חובר את העקרב (נ) המסרס את האדם ואת הבהמה (ס) ואת החיה ואת העוף בין גדולים בין קטנים בין זכרים ובין נקבות הרי זה חייב ר' יהודה אומר מסרס את הזכרים חייב ואת הנקבות פטור: ה (ע) העושה עבודת כוכבים המחתך המעמיד הסך המקנח והמגריד עובר בלא תעשה (פ) הנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח עובר בלא תעשה שנא' (שם יב) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם ר' ישמעאל אומר המוחק (צ) אות אחת מן השם עובר בלא תעשה שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' (ק) המאחר במוקדשין (ר) הממיר במוקדשים (ש) והמשייר חמץ בפסח (ת) והמקיים כלאים עובר בלא תעשה אבל אין לוקה עליהן את הארבעים לפי שאין בהם מעשה (ף) זה הכלל כל שיש בו מעשה לוקה וכל שאין בו מעשה אינו לוקה חוץ מן הממיר והנשבע והמקלל את חבירו בשם:

ו (ג) הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אם קיימו את מצות(ג) לא תעשה שבה פטורין ואם לאו חייבין עבר עבירה שיש בה ב' לאוין (ג) אין אומדין אותו אומד אחד על שניהם אלא לוקה מלקות ומתרפא וחוזר ולוקה אמדוהו שאין יכול (ד) לקבל אלא ארבעים אין מוסיפין לו אפילו אחד אבל גורעין ממנו(ד) אם אמדוהו שאין יכול לקבל (ה) אלא כ' אין מוסיפין אפילו א' אבל גורעין ממנו ב' אמדוהו שאין יכול לקבל אלא שלש אפילו (ו) עומד ומפריץ אין מוסיף לו אפילו אחד לפיכך אם הוסיף לו חזן רצועה אחת ומת (ז) גולה על ידו: ז אין אומדין אותו יותר ממ' דברי ר' יהודה א"ר יוסי במה דברים אמורים בעדות ובהתראה א' אבל בב' עדיות ובשתי התראות אומדין אותו (ח) אפילו בנ' ואפילו במאה (ט) לפיכך אם קלקל אחת מהן מלקין אותו אמדוהו שאם לוקה יקלקל(ד) הן מלקין אותו (י) שאם יצא מב"ד וקלקל הם מלקין אותו קלקל עד שלא לקה מלקין אותו שנאמר הכה תכה ונקלה אם משלקה קלקל אין מלקין אותו ובמה היא קלקלתן אחד האיש ואחד האשה ברעי (כ) דברי רבי(כ) יוסי ר' יהודה אומר האיש ברעי והאשה במים וחכ"א אחד האיש ואחד האשה בין ברעי בין במים(ו): ח מכות בג' אחד מכה ואחד מונה ואחד קורא לא יהו (ל) מתחלפין(ו) עליו. רצועה לא היתה ארוכה אלא קצרה שלא תגיע(ז) לצפור נפשו וימות אלו הן הלוקין כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה ואף על פי שחייבין מיתה בידי שמים (מ) כרת בידי שמים(ה) מלקין אותו (נ) מיתת בית דין(ו) אין מלקין שנאמר כדי רשעתו מת אינו לוקה משלם אינו לוקה: סליק

אור הגנוז [ב] והגוזז: [ג] פטור: [ד] לגורפי: [ה] אין מלקין מומו: [ו] מלקין מומו:

נוסחאות ט) במוקדשין: ו) ל"ל עשה: ג) אחת ממדומו וכו': ד) עי' נגמ' כה: משמע שלי"ל אין: ה) מפיר: ו) מתעלפין:

חסדי דוד

הממיר במוקדשין והגוזז במוקדשין והעובד המוקדשין וכו' כל"ל. וקמ"ל ממימר דלעע"ג דאין בו מעשה וכדלימת בפ"ק דממורה וגגוז ועובד קמ"ל דלעע"ג דבקרבן לא כתיב רק בכבוד לא בעבוד בכבוד שורך ולא תגוז בכור לגמך ה"מ בכל הקדשים וה"מ לאיפכא גיזה בשור ועבודה בגלמן. ודע דהאך מוקדשין דקמתני הוא קדשי מזבח דאילו קדשי בדק הבית ליכא בממורה כדלימת בפ"ק דממורה וגם גיזה ועבודה לא אסירי רק מדרבנן וכדלעי דקמ"ל דאפילו עומד במרדו אין מוסיפין אפי' א' ועי' בעה"מ בזה (ז) גולה ע"י. שם ועי' ב"ק כאן שטעה דיין במנין דאל"כ שוגג קרוב למזיד הוא וכ' הת"ב לפי התוס' כאן קאי על עומד ומפריץ ולכן טעה (מ) אפילו בנ' אפילו במאה. הת"ב מפרש דפליגי בב' עבירות וב' התראות לת"ק אין אומדיך יותר ממ' ולר"י אומדין אפי' בנ' ומאה לפי העבירות והרמב"ם פי"ז לא חילק בזה ע"כ (ט) לפיכך אם קלקל. עי' כג. דלא כתוס' זו ועי' רמב"ם שם הל"ה דאם קלקל בין בראשונה בין בשניה פוטרין אותו (י) שאם יצא מב"ד. לפי השי"ס צריכין להגיה ועי' מיי' פי"ז הל"ה ובלח"מ שם נראה דעתו שיצא מב"ד ללקות וקלקל חייב ופטור בקלקל רק משלקה ולרש"י אף משהגביה ידיו וקלקל פטור (כ) דר"י. עי' כג. דמסיק לר"י שניהם שוים ברעי (ל) מתחלפין. פירוש שאחד גומר כל ההכאות וכן בת"ב (מ) כרת בד"ש מלקין. עי' יג: דח"כ בכלל מלקות ארבעים וקי"ל משלם אינו לוקה ובכל תוספתא זו קי"ל וסבירא לה כחדא כר"ע ופליגא בחדא ועי' תוס' כתובות לב. ד"ה דאין דכתבו שם דאין שום תנא שיסבור לוקה ומשלם אלא ר"מ ועי' כתובות בסוגיא דעולא ס' כן אבל ר"י ס"ל דמלקא לקי ממונא לא משלם ועי' תוס' שם לב: ד"ה אלא מ"ש בזה ועי' ירושלמי רפ"ו דתרומות לענין מלקות וקרבן וב"ק פ"ז הל"ב והל"ד ועי' ירושלמי פ"ז דתרומות לענין לוקה ומשלם ועי' שבת ספי"א לענין לוקה וקרבן ועי' הסוגיא בירושלמי מגילה כ"א הל"ו ועי' ירושלמי מכות פ"א הל"א שני דברים מסורים לב"ד את תופס אחד מהן ועי' מ"ש הפ"י במכות פ"א בסוגיא זו ד"ה סבר לה כר"ע בזה (נ) מיתת בית דין. כתובות לה. וירושלמי כתובות פ"ג הל"א וב"ק בפ"ב הל"ה ופ"ז הל"א ותרומות פ"ז ועי' כאן ד::

מצפה שמואל

הל"א בהקדיש בע"מ עובר ואינו לוקה ע"ש במה"פ (ח) רובע. תמורה כח: ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"ה מן הצאן להוציא החלקים שבהן ירצה לפרש דשה גזיזה פסול ומוסיף דהיינו מה שחלקה תורה לאסור רובע ונרבע ועי' ירושלמי שקלים פ"ד הל"ח לענין תמורה ברובע ומבואר שם דעושין תמורה (ט) ששחטן חוץ לזמנן. זבחים כט: מלא יחשב (י) משום מצורע. עי' ת"כ בקרא ואת הנתק (כ) משום יו"ט. עי' שבת צד: ועי' ירושל' פ"ו הל"ג ונזיר מ. (ל) ומשום המקיף. עי' ב"ר יו"ד סי' קפ"א ושו"ע ס"ס ולהלכה מתוס' זו דכל הרוחב לא תגע בו יד ועד"מ שהקשה מתוס' זו על הרמב"ם פי"ב הל"ו ולפי הירושלמי בנזיר ב' שערות משום יו"ט הוא א"ש וכאן משמע דהקפה אפילו תלש חייב א"נ כר"א ובמלקט ורהיטני וכמ"ש התוס' בריש שבועות אפילו עם מספרים שרי מלקט ורהיטני חייב וכ"כ הת"ב (מ) החובר. סנהדרין סה. (נ) המסרס. תו"כ פ' אמור ועי' מיי' פי"ז מהל' א"ב דפסק דפטור ועי' הה"מ שם דפסק כר"י ועי' בבאורי הגר"א באה"ע סי' ה' ס"ק כ"ה שכתב דלת"ק פטור בנקבות וצ"ע מתוס' זו ועי' מ"ש ביבמות ספ"ח (ס) ואת החיה. חגיגה יד: לענין כלב וכן העיר בת"ב וכ' ת"ק סבר כריב"ב דאשה מצווה על פ"ו ולכן חייב ומ"מ בעקרה וזקנה מותר ועי' שבת קי: ותוס' שם (ע) העושה עבודת כוכבים. סנהדרין סה. ועי' מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים ובהשגות שם הל"ג ועי' בעה"מ בזה (ז) גולה ע"י. שם ועי' ב"ק כאן שטעה דיין במנין דאל"כ שוגג קרוב למזיד הוא וכ' הת"ב לפי התוס' כאן קאי על עומד ומפריץ ולכן טעה (מ) אפילו בנ' אפילו במאה. הת"ב מפרש דפליגי בב' עבירות וב' התראות לת"ק אין אומדיך יותר ממ' ולר"י אומדין אפי' בנ' ומאה לפי העבירות והרמב"ם פי"ז לא חילק בזה ע"כ (ט) לפיכך אם קלקל. עי' כג. דלא כתוס' זו ועי' רמב"ם שם הל"ה דאם קלקל בין בראשונה בין בשניה פוטרין אותו (י) שאם יצא מב"ד. לפי השי"ס צריכין להגיה ועי' מיי' פי"ז הל"ה ובלח"מ שם נראה דעתו שיצא מב"ד ללקות וקלקל חייב ופטור בקלקל רק משלקה ולרש"י אף משהגביה ידיו וקלקל פטור (כ) דר"י. עי' כג. דמסיק לר"י שניהם שוים ברעי (ל) מתחלפין. פירוש שאחד גומר כל ההכאות וכן בת"ב (מ) כרת בד"ש מלקין. עי' יג: דח"כ בכלל מלקות ארבעים וקי"ל משלם אינו לוקה ובכל תוספתא זו קי"ל וסבירא לה כחדא כר"ע ופליגא בחדא ועי' תוס' כתובות לב. ד"ה דאין דכתבו שם דאין שום תנא שיסבור לוקה ומשלם אלא ר"מ ועי' כתובות בסוגיא דעולא ס' כן אבל ר"י ס"ל דמלקא לקי ממונא לא משלם ועי' תוס' שם לב: ד"ה אלא מ"ש בזה ועי' ירושלמי רפ"ו דתרומות לענין מלקות וקרבן וב"ק פ"ז הל"ב והל"ד ועי' ירושלמי פ"ז דתרומות לענין לוקה ומשלם ועי' שבת ספי"א לענין לוקה וקרבן ועי' הסוגיא בירושלמי מגילה כ"א הל"ו ועי' ירושלמי מכות פ"א הל"א שני דברים מסורים לב"ד את תופס אחד מהן ועי' מ"ש הפ"י במכות פ"א בסוגיא זו ד"ה סבר לה כר"ע בזה (נ) מיתת בית דין. כתובות לה. וירושלמי

מנחת בכורים

לא יהיה בו. נפקא לן כולהו מתמורה (מ:): ר"י מחייב. אף קבלת הדם מצע"מ מקרא ומיד ג"ע לא מקריבו זה קבלת הדם (סס): שמות הללו. כמו בע"מ לכל שאינו ראוי למזבח לא יקדים מקרא דשור ושה שרוע וקלוט לגדר לא ילפה כל הפסולין שנכשור ושה הרי הוא בכל ילפה וכן בפ"כ: ג בשקדם הקדשן. בגמרא הגירסא מוס עובר להקדישו: ואינו יוצא לחולין. אם הקדישו: ד הנודר במקדש. אולי גרסינן הנודר בפס עבודת כוכבים ועבודת כוכבים דעובר בל"ת מנזירות (ס:): והעובד. זר ע"ז עבודה בקדשים וגרסינן הקדש והפ"ב גרס הגוזז במוקדשין והעובד במוקדשין: בל"ת. לפ"ז יפסבר: מצורע. דקאי במקום בהרת ומסור למום קיימי טומאה: משום יו"ט. מייב בפמים כמבואר בפבת (לד:): משום נזיר. בגזיר (מ.) מחרינן ללקות בפחת וכן במצורע מבואר בפבת (סס) המולם אחת מפמים מייב: המקיף. אם בפאר לו מ' שערות ומלם מהם שמים ע"ב לפ בפאר פיעור פאה (עי' רמב"ם פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"ו ועי' יו"ד סי' קפ"ו וכד"מ סס): חובר. מקבץ יחד והוא מובר מבר: ה והמגריד. שפהו עובר מפום לפ מעשה לך: מאחר. נדרו: והמימר. לפ גרסינן דמבואר לעיל וכן לקמן לגוקה: ו על מצות ל"ת. כלומר שקיימו עשה בגון שלח משלח ופליגי לי בעינן קיים לי ביטלו לוקה מייב כמבואר בסוגיא דמכות (יג.): אומד אחד. לפעיל מכות הרלוות להשמלם וכלן הוא רק ג' יותר מל"ט אפל ממדומו אימול לקבל מ"ב לוקין בפ"ג: אפילו אחד. להעיקר המלקות ל"ט הס ולא מ' וקמ"ל טעמא דל"ט לגרוע פן יוסיף יותר אפל מ' היו מעיקר דיעא רק התורה זוה לפחות אחד פן יוסיף ג' (עי' רמב"ם פי"ז מהל' סנהדרין שכ"כ בטעם ל"ט מלקות ויש רמיה מלגן): ב'. כדי שיהא רווי להשמלם: ומפריץ. שמזק אחר המומד אין מוסיפין: ז יותר ממ'. לגומר ל"ט ובעבירה אחת כמו שמסיים: בנ'. ומלקין מ"ח כדי שיהא רווי להשמלם: קלקול ברעי או במים פטור. דכתיב ונקלה ומ"מ מייב על השניה שהרי עדיין לא התחילו עד מ': אין מלקין גרסינן. ממדומו שאם יוסף שיקלקל אחר שיוסף מכ"ג: ח קורא. אם לא תשמע לעשות והוא רחוס וגרסינן ג' מומר הכהו וכן בגמרא: מתחלפין. בשמעין אלא כ"ג כפי מה שהתחיל והם"ב שאחתיל ומלפין את המונה רק ג' מומר כל הכאות: צפור נפשו. גבי הלנ: קום ועשה. לגומר בעבירה. ואולי שאין בה קום עשה גרסינן דלא הוי ניתק לעשה: משלם. כגון מוכל בחבירו ועובד כוכבים וכל חייבי מלקות ניקין ואין משלמין:

סליק תוספתא מסבת מכות

השמטה מנוסחאות כ"י

[**פרק ב א** אלו הן הגולין נתכוין להכות את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה גולה ניתזה בקעת מן העץ המתבקע הרי זה אינו גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה גולה: **ב** היה משלשל כלים מלמעלה למטה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה גולה היה דולה בחבית והכה דרך ירידתה גולה שלא כדרך ירידתה אינו גולה ר' יהודה אומר בין כך ובין כך אינו גולה עד שיפול כל החבל מידו: **ג** היה מעגל במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה ור' שמעון אומר אינו גולה עד שיפול כל המחצלין מידו: **ד** טבח שהיה מקצב והכה לאחריו והרג הרי זה גולה לא היה יודע שיש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו לא היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה: **ה** שליח בית דין שהכה ברשות בית דין הרי זה גולה רופא אומן שריפא ברשות בית דין הרי זה גולה המחתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והרג הרי זה גולה. הזורק את האבן ברה"ר והרג הרי זה גולה ר' אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאת האבן מידו הוציא את ראשו מן החלון הלה וקיבלה פטור שנא' (דברים יט) ומצא את רעהו ומת עד שיהא חבירו מצוי לו בשעה שהורגו: **ו** אלו שאינן גולין היה מכה את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה אינו גולה נשל הברזל מן העץ המתבקע הרי זה גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה אינו גולה היה מושך ממטה למעלה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה אינו גולה. היה מושך במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה היה מקצב והכה והרג הרי זה אינו גולה. היה יודע שיש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה. שליח בית דין שהכה שלא ברשות בין דין והרג הרי זה אינו גולה: **ז** הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ מעל ידי גר תושב גר תושב גולה ולוקה על ידי גר תושב חבירו ישראל גולה ולוקה על ידי עבד וכותי ועבד וכותי גולה ולוקה על ידי ישראל: **ח** עבד שגלה לעיר מקלט אין רבו חייב במזונותיו ולא עוד אלא שמעשה ידיו לרבו האשה שגלתה לעיר מקלט בעלה חייב במזונותיה ואם אמר צאו לה מעשה ידיה במזונותיה הרשות בידו: **ט** הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה פוטרו היה ר' יהודה מן המיתה ומן המכות וחכמים אומרים הרי הוא כפיקח לכל דבריו: **י** השונא אינו גולה ואינו נהרג אלא על פי עדים והתראה ר' יוסי בר' יהודה אומר יומת מיד וזו היא התראתו ר' שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה כשתמצא לומר לדעת הרג לוקה שלא לדעת הרג אינו לוקה נפסק החבל הרי זה גולה נשמט החבל הרי זה אינו גולה: **יא** נשמט הברזל מקתו או מתוך ידו אפילו שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לערי מקלטו והרג והרג הרי זה גולה כשתמצא לומר שני שוגגין ושני מזידין מזיד על פי עדים והתראה חייב שלא על פי עדים והתראה פטור: **יב** שוגג כדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לעיר מקלטו ובמדבר גולה למחנה לויה ובן לוי גולה לפלך אחר ואם גולה לפלכו הרי זה קולטו]:

הגהות וחידושים
על גפ"ת ומפרשים
שבסוף המסכת

במדור זה רוכזו וסודרו מחדש ברצף כסדר דפי המסכת, הרא"ש והרי"ף, כל ההגהות והמפרשים שנדפסו בסופי המסכתות בש"ס וילנא (מלבד אלו שבאו בארוכה כמו מהרש"א מהר"ם שיף וכו'), בצירוף כל ההשמטות וההוספות הקשורים לכל מסכת ומסכת שנדפסו שלא במקומם בסופי מסכתות אחרות, מבלי להוסיף עליהם עוד הגהות ומפרשים נחוצים אחרים שיש בהם כדי להרחיב את היריעה לכדי כרך שלם, והוספנו כאן רק השלמות למפרשים אשר רק חלקם נדפסו בש"ס הנ"ל (כ"מים חיים" "מלא הרועים" רבי ברוך פרנקל רא"מ הורביץ וכדו') וכן הס' "מאיר נתיב" שנדפס בסוף ש"ס זיטאמיר.

כל המפרשים הוגהו מחדש ע"פ דפוס הראשון בהם הופיעו. ועי"ז הושלמו בהם קטעים ודפי הגהות שלמים שנשמטו בש"ס וילנא, כן הוגה וסודר מחדש על פי כתב יד ספר מאה שערים לבעל העיטור על הרי"ף.

פנים חדשות באו כאן ל"הגהות היעב"ץ" הנדפסים בזה ע"פ הגהה והשוואה לעצם כי"ק בשולי גליון הש"ס שלמד בו, ומספרו בכי"ק "קולן של סופרים", אשר מלבד התוספת המרובה על העיקר שיש בהם, נתלבנו היטב גם ההגהות שנדפסו עד כה.

כן הוספנו "הגהות מהרש"ם" מכי"ק הגאון רבי שלום מרדכי הכהן מברזן בעמ"ח שו"ת מהרש"ם שנעתקו משולי גליון הש"ס שלו, וכן גם הגהות וחידושים מתוך ספר "עיני שמואל" מהגאון רבי שמואל אהרן ראבין זצ"ל אבד"ק קארטשין.

רשימת הספרים המובאים במדור הגהות וחידושים

(לפי סדר א-ב, כוכב מציין מפרשים לרי"ף בלבד)

ארץ צבי - על הגהות אשר"י, רבי יהודה צבי בעמח"ס מנחת יהודה (אר"צ)

רבי אורי שרגא פייביש טויבש - אב"ד יאסי (ראי"ש טויבש)

רבי אליהו גוטמכר - אב"ד גריידיץ (ראי"ג)

רבי אלעזר לנדא - אב"ד בראדי (ר"א לנדא)

רבי אפרים זלמן מרגליות - בעמ"ח בית אפרים (ראז"מ)

רבי אלעזר משה הלוי הורביץ - אבד"ק פינסק (ראמ"ה)

רבי גדליה ליפשיץ- בעמח"ס רגל ישרה ועוד (ר"ג ליפשיץ)

בן אריה - רבי זאב ב"ר אריה לפיקין אבד"ק טעלז (בנא"ר)

ברכת ראש- רבי אשר הכהן אבד"ק טיקטין [וסימנא מילתא היא כי אלה הגהות אשר יבאו בתוך חצאי לבנה כזה ( ) הנן אשר המחבר החסיר איזה תיבות לתועלת כל לומד ומבין, ואשר העדיף או החליף איזה תיבות יבאו בתוך חצאי מרובע [ ] כזה.]

רבי בצלאל רנשבורג - (ר"ב רנשבורג)

רבי ברוך פרנקל תאומים - בעמח"ס "ברוך טעם" ועוד (רב"פ)

גליון אלפס * - רבי שניאור זלמן הירשוביץ אב"ד נאלדנעז

גליון מהרש"א - רבי שלמה אייגר אבד"ק פוזן (ג' מהרש"א)

הגר"א - הגאון רבי אליהו מוילנא

דברי נחמיה - רבי נחמיה בירך הלוי אב"ד דובראוינא (דבנ"ה)

הגהות - על פסקי תוספות (נדפס בש"ס דפוס וילנא)

רבי זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ - בעמ"ח סדר משנה (רז"ו הלוי)

חדושי הרד"ל - רבי דוד לוריא מביהאוו-ישן (רד"ל)

חידושי אגדות מהרש"א- (ח"א מהרש"א)

חכמת מנוח - רבי מנוח הנדל מפרג (כדורו של המהרש"ל)

חלופי גרסאות - רבי אברהם אבא קליינרמן (נדפס בסוף ש"ס וילנא)

חתם סופר - רבי משה סופר אבד"ק פרעסבורג (הת"ס)

חק נתן - רבי נתן בורגיל מטוניס (ח"נ)

חשק שלמה - רבי שלמה הכהן מור"ץ ווילנא (הש"ל)

יעב"ץ - רבי יעקב עמדין

יפה עינים - רבי אריה לייב יעלין אבד"ק כילסק (יפ"ע)

רבי יוסף חנינא ליפא מייזליש - בעמ"ס שו"ת תפארת יוסף (ריחל"מ)

רבי יצחק אייזיק חבר - אבד"ק טיקטין (רי"א חבר)

רבי ישראל ליפשיץ - בעמ"ס תפארת ישראל על המשניות (ר"י ליפשיץ)

רבי יחזקאל לנדא - הנודע ביהודה (ר"י לנדא)

לבוש - רבי מרדכי יפה בעל הלבושים עם תקונים והוספות מבעלי מפרשי הים

מאה שערים * - לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל מסאראשיליא בעל העיטור

מאיר נתיב - רבי שבתאי ב"ר אליעזר זוסמן מאלטונא נכד הש"ך (מא"נ)

מהר"ם שיף- רבי מאיר שיף מפילדא

מהרש"ם - רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון אבד"ק בערזאן (מהרש"ם)

מהר"ץ - הגהות על המהרש"א - רבי צבי הירש אב"ד הלברשטאט

מהר"ץ חיות - רבי צבי הירש חיות אב"ד זאלקווא (מהרצ"ח)

מחנה אפרים * - רבי אפרים נבון (מחנ"א)

מים חיים - רבי חזקיהו די סילווה בעל הפרי חדש

מלאכת יו"ט * - רבי יום טוב ליפמאן אב"ד קאפולי (מליו"ט)

מלא הרועים - רבי יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב (מל"ה)

מעשה אילפס * - מבעלי מפרשי הים הג"ר מרדכי זאב איטינגא וגיסו רבי יוסף שאול נאטנזאן אבד"ק לבוב

מצפה איתן - רבי אברהם ב"ר אריה-ליב מטשכיל לאיתן מטיניסק (מצפ"א)

מראה כהן - רבי בצלאל הכהן מור"ץ וילנא (מרא"כ)

נמוקי הגרי"ב - רבי יהודה בברך אבד"ק סיניי

סדר הדורות - רבי יחיאל הלפרין אבד"ק מינסק (סה"ד)

עין יפה- רבי מלכיאל צבי טענבוים בעמ"ס דברי מלכיאל

עיני שמואל - רבי שמואל אהרן ראבין אבד"ק קארטשין

פורת יוסף - רבי יוסף ב"ר רפאל (מסקוביץ) מור"ץ וילנא (פיר"י)

פעולת שכיר * - רבי ישכר בער ב"ר תנחום מוילנא (פעול"ש)

רבי צבי הירש - אבד"ק ברלין (רצ"ה ברלין)

קרני ראם - רבי אהרן משה טויבש אבד"ק יאסי

רבי מרדכי מארדוש - אב"ד פאריצק בעל הבאיר על מהר"ם שיף (ר"מ מארדוש)

רבי אברהם אבא קליינרמן מביאליסטאק זצ"ל – הגהות על הגר"א על טס' תמורה

רבי שאול קצנלבוגן - אב"ד בריסק (ר"ש קצנלבוגן)

רבי שמואל שמעלקא טויבש - אב"ד יאסי (ר"ש טויבש)

רבי פייפל טויבש - אב"ד יאסי בן הרב רבי שמואל שמעלקא טויבש (ר"פ טויבש)

רש"ש - רבי שמואל שטראשון מוילנא

רבי מנחם דוד *- ב"ר יצחק איש טיקטין- פסק מהגאון הנ"ל

רבי שמחה מדסוי - בן הג"ר צבי חריף (ר"ש מדסוי)

רבי שמואל מרובזעוין * - מור"ץ דטאהליב (רשמ"ר)

שער הלקוטות - רבי ישכר בער בעמח"ס פתחי שערים (שעה"ל)

תיקונים וציונים - שנדפסו בש"ס ווילנא בסוף המסכתות

תפארת למשה - רבי משה ב"ר אברהם (מגזע צבי) אבד"ק הוראנא (תפל"מ)

תפארת שמואל - רבי אהרון שמואל קאידנוור (תפא"ש)

רשימת קיצורים לשמות הספרים המופיעים בסוף כל דיבור המתחיל

אר"צ - ארץ צבי	יעב"ץ - ר"י עמדין	מרא"כ - מראה כהן	רב"פ - ר"ב פרנקל
בנא"ר - בן אריה	יפ"ע - יפה עינים	סה"ד - סדר הדורות	ר"י ליפשיץ- ר' ישראל ליפשיץ
דבנ"ח - דברי נחמיה	מא"נ - מאיר נתיב	פור"י - פורת יוסף	ר"י לנדא- רבי יחזקאל לנדא
ג' מהרש"א - גליון מהרש"א	מהרצ"ח - מהר"ץ חיות	פעול"ש - פעולת שכיר	ריחל"מ - ריח"ל מייזליש
הגר"א - הגאון רבי אליהו מוילנא	מחנ"א - מחנה אפרים	ראז"מ - ר"א מרגליות	רמ"ש- ר' מתתיהו שטראשון
חל"ג - חלופי גרסאות	מל"ה - מלא הרועים	ר"ג ליפשיץ- רבי גדליה ליפשיץ	רשמ"ר - ר"ש מרובזעוין
ח"נ - חק נתן	מליו"ט - מלאכת יו"ט	ראג - רבי אליהו גוטמכר	שעה"ל - שער הלקוטות
חש"ל - חשק שלמה	מצפ"א - מצפה איתן	ראמ"ה - ר"א מהורביץ	תפא"ש - תפארת שמואל
חת"ס - חתם סופר			תפל"מ - תפארת למשה

הגהות וחידושים למסכת מכות

דף ב ע"א

מתני'. כיצד העדים נעשים זוממין. שכח קל ע"פ ד"ה בלמ, כתוס' יד ע"ב ד"ה מלל, ודף כ ע"א רש"י ד"ה נהי דהזמה וע"ש כב ע"ב ד"ה תרי ותרי, ודף כג ע"ב ד"ה עדי, וע"ש כד ע"ב ד"ה מכל, ודף כה ע"ב, וע"ש לג ע"ב ד"ה ר"ש, ודף לד ע"ב ד"ה וקימ"ל ד"ה שכן, וע"ש ע"ב ד"ה שלח השם, ודף לג ע"ב ד"ה שלח, וברש"י ד"ה דלמא, יבמות מז ע"ב ד"ה ותיו, פסחים עב ע"ב ד"ה כן גרושה, קדושין כה ע"ב ד"ה הקורח, ודף סו ע"ב ד"ה מאי מזית, וע"ש ע"ב ד"ה אמר, ודף עד ע"ב ד"ה כשם, ב"ק עד ע"ב ד"ה הוי ליה, ודף פ ע"ב ד"ה דכתיב, סוטה ה ע"ב ד"ה הא גופא, סנהדרין י ע"ב ד"ה משום, ודף כ ע"ב ד"ה קסבר, ודף עח ע"ב, לקמן יא ע"ב. (מא"ז)

מעידין אנו שהוא בן גרושה. פרש"י ז"ל בפיהו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא מלל ופסול. נ"ל דמשכחת לה בגוני אחריתי כגון שהעידו שבאותו יום אמר אביו שהוא בן גרושה, וקי"ל דלאביו נאמן לומר בני זה בן גרושה כדלקמיה יבמות (מז.), ואפ"ג הזימו אותם דנאותו יום עומנו הייתם. (פורי"ו)

ובן חלוצה. ע' בירושלמי ממ"פ ר"פ מ"ש בענין זה מה שקשה הא פסול מלוגה היא מדרבנן ואמאי נוקיו ע"ש. (יפ"ע)

אין אומרים יעשה זה כו'. יעשו הול"ל מלא לישנא דקרא נקט ועשיתם לו. (מים חיים)

יעשה זה ב"ג כו'. וכן בספיפ יגלה זה. הא דנקיט להו בג"י משום דכן בישנא דקרא נכה"פ. (רש"ש)

גמרא. תנא התם קאי. נ"ב מפני שנסדר המשנה מכות דטוק לסנהדרין ושבועות אחר מכות, וממיכאי על הרמב"ם אשר בהקדמתו לסדר המשנה מפש טעם למיכת מכות אחר סנהדרין מפני שמכות מטפש סנהדרין, ולפ נקט טעם הגמלא כאן. ולאיתי כי בסמיכת שבועות למכות נקט נאמת טעמיא דגמ' מפני שסיימה המשנה במכות ותייב על הרשם שתים. (מהרצ"ח)

מנה"מ. בירושלמי ר"פ שם לגי' הפ"מ תייב"ם את שאתה יכול לקיים בו כאשר ומס אתה מקיים בו לא תענה את שאין אתה יכול לקיים בו כאשר ומס אתה מקיים בו לא תענה דבר אחר ועשיתם לו ולא נזכרו, ואין מדוקדק לשון הדבר אחר, דהלא מקודם אמר טעם שנוקין והד"א הוא טעם לא"ש כאן כאשר ומס ושמיהם לריכים להדדי. וי' דתייב"ם ל"ל לשאת ל"ש שיעשה זה בן גרושה וכ"ת משום דהו"ל כ' דשעיות והיכי דהוה ממון ומלקות מתייבין לי' ממון ולא מלקות משום דממון מרוויח הבע"ד אין לנו להפסיד להבע"ד, תולם כאן בבן גרושה אין מועלת להבע"ד אמה שיעשו העד לב"ג, ולענין לעשות להעד מלקות עדיפא לליכא לקיומי כי כאשר ומס לטובת הבע"ד. וי"ם ל"ש לאין הטעם משום כ' דשעיות כ"ש משום מיעוט הקרא לו ולא לזרעו וכמאמר רייל כאן, וזה מבואר מב"ם אמ"כ רייל אמר שני דברים מקורים לב"ד כו' יכול דבר שהוא מקור לשמים שלכאורה אין זה משום שם, ולהל"ל י"ל שבא לחזות דברי רייב משום כ' דשעיות, ולהכי אין פסול בן גרושה אינו מקור לב"ד לאין בכתם לחייב הכשר שיהיה בן גרושה ואם היה זה הפסול בעד זומם גזרת הכתוב היה נקרא דיני שמים, וע"כ הטעם משום דגזה הכתוב לו ולא לזרעו ולכדברי רייב"ל כאן. (יפ"ע)

אמר ריב"ל אמר רשב"ל דא"ק ועשיתם לו. נ"ב הגאון מהרי"ב מתק מיכת אמר רשב"ל, יהדין עמו, לכל היכי דאמרינן אמר ר' פלוני ג"כ פלוני היינו דהיה תלמידו כמ"ש הרשב"ם (ב"ב ק"ד ב ד"ה משום, ומוס' ע"ז יט ב' ד"ה אמר, ומוס' מולין דף לד ע"ב ד"ה מאן) וריב"ל היה גדול מרשב"ל, דהרי אף לגביה ר' יוחנן דהיה גדול מרשב"ל הלכה כריב"ל, עי' מוס' (מגילה כ"ז ע"ב), וא"כ אין נופל כאן ריב"ל נמי רשב"ל, ומפ"ו מדין נמתק אמר רשב"ל, אולם הרב יד מלאכי סי' ע"ד הקשה על המוס' מהא דמלינו (שבת קו ע"ב) אמר ר"י אמר ר"ל, אף דר"י לא היה תלמידו, והספון דהיה ר' יוחנן גדול ממנו והניח בל"ע [עי' בד"ם נשבת שם]. (מהרצ"ח)

מנחני מילי א"ר יהושע בן לוי כו'. ע' תוסיס סי' ל"ח מהא דכתיב זמם ולא כתיב עשה, וע' בתו"ת ענף עץ חנות שנסוף ספר מקור מים חיים [על יו"ד] סי' י' בזה. (מהרש"ם)

בר פדא אמר ק"ו. ס"ג בירושלמי ה"ת, ושם לא פריך ע"ז כהכא ס"ל כטעלת כו'. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה שהוא בן גרושה. בפניו נתגרשה. למל"ה ל"ש עמנו הייתם. (ראמ"ה)

בא"ד. קודם שנולד. וכתב התוי"ט לומר קודם שהולידו אביו להיינו שעת ההריון, סוף דבריו מיש בדיוק ההריון יוכל להיות בסוף ג' ימים לנידתו. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מעידין (הא'). תיתמה. ע' לשון מוס' כתובות לג ע"ת ד"ה אלא. (רב"פ)

בא"ד. תיתמה וכו'. ל"ע מאי קושיא לתנוי כאי נשיען עדות, גלוי מילתא בעלמא הוא. וגראה לקושיתם למאי דקיי"ל כרבא בפרק האומר לחין דבר שבערוה פחות מב', והוי עדות גמורה כשממון, ועכ"פ מוכח דס"ל דבממון בעיון עדות שפ"י להזימה. (ראמ"ה)

בא"ד. תיתמה כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה כו'. עמוס' ריש ד"ק ר"פ המוכל פי' וז"ל הטלפה שהרג הוא הנוסס שלא מוכל להזימה מפני שאינו מיב עליה שהרי הוהרג בטרפה פטור, אבל אם מעידים שהוא בן גרושה אין זה שמעידין עליו גוסס שלא מוכל להזים אלא מפני שאי אפשר לעשותם בן גרושה ומשום הכי עדותן קיימת ע"ש, וע' שער המלך פ"ו מביאת מקדש מ"ש שם. (מהרש"ם)

בא"ד. ונקשה כו' ומ"ק והא מ"מ לוקין. ל"ע להא אם יהרו להלקותן יוכלו לומר למיבה נפש בעלמא, ואז אין לוקין להא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ואין לוקין עליו. וי"ל דס"ל לשוס' דלהאי מתוך לאו לוקין הממילא כיון שלא התרו בה יש עליה מיוב מלקות. (פורי"ו)

בא"ד. וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה כו' כ"ל. (רש"ש)

בא"ד. כאשר זמם במלקות. ע' תוס' כתובות ל"ג ביש ע"ת, ועי' תוס' מולין י"ת ב' ד"ה וכי תימא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דהא בהדיא כתיב נפש בנפש. ע' סנהדרין פ"ת ת' תד"ה וגמר. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל הכא כו' דליכא כי אם לאו בעלמא. נראה דר"ל אם יאמר נתכוונה לו יעבור עבודה. (רש"ש)

בא"ד. לא חיישינן כלל באתה יכול. עי' תו' ב"ק פ"ת ע"ת ד"ה זוממי. (רב"פ)

בא"ד. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר. נ"ל ד"ל דלהכי לא נקט ממזר דהא מלמה דפסיטא היא דלא נעשה ממזר, דאל"כ לא יוכל ליקח אוס אשה לא ישראלית ולא ממזרת, דהא מיהו מוכר להשוות מתיתת והמזימים הם המסקיים, ולגביה נפשיה הא מהיתן ל"כ הוא יותר מכאשר זמם, מאל"כ בבן גרושה הא לא הוזהרו כהנות ליעשה לפסולים. (פורי"ו)

בא"ד. ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר וכו'. וע"ב ע' בחידושי הגאון מו"ה יואל ז"ל מאמשטיפלאט שנדפס על המשניות בקידושין סוף"ג שכ' לישב קושית תוס' דהכא, ד"ל דאל"כ דקיימין בהו בכאשר זמם, דמה לא שייך מיעוטא דלו ולא לזרעו דהא מתרינן שם דיכולין לעוקרו, דממזר נוסף שאפשר והולך עבד ומוסף שאחרו אמ"כ הרי הוא בן מורין בשר ע"ש. ואלן לענ"ד אינו מירוץ כלל, דהא דהולך הוא בשר מלד שאמו שפחה ואינו מתייחס אחר אביו מהא דמלינו (שבת קו ע"ב) אמר ר"י אמר ר"ל, אלא אם יש שאמו ולא מקרי זרעו כלל, אבל אם יש לאמו שזרעו יהיה מיוחס אחריו בודאי יהיו ממזרים כמותו, ושפיר יש למעט מלו ולא לזרעו ודו"ק. (חש"ל)

בא"ד. ויש לדקדק אמאי וכו'. לע"ד דבריהם ל"ע, דודאי ל"ש כאשר זמם רק בעובדי הגוף או בממון, דמקרו משפט ושייך בהו עשייה, ולהכי אשמועינן בבן גרושה דלעו להפסידו מ"ש כל חיוו. אבל בחיתורת ל"ש כלל, אפו אם יעידו שנפל מלב לקדישתו מאשר קדישתם, או יעידו על אשה שנתקדשה לאיש של זה כדי לאוסרה בה יאמרו הם בה. ובזה סרה קושית התוס' ד"ה בעינן. ועי"ש אחישוסס דמוך דנאוסן שהיא פסולה מכבר מל"ש. (ראמ"ה)

בא"ד. שהוא ממזר כו'. נ"ב כדקתני אמוסנפתא סוף"פ. (מרא"כ)

ד"ה מעידין (הב'). וא"ת כו' והא יכול לומר מזיד הייתי כמו גבי חלב. נ"ל ד"ל דשם יאמר הכי ס"ל הא יכיגון אוסו לכיפה וגם הא גופל הכם יכול להורגו, משא"כ בם גבי חלב אם יאמר מזיד יפטור עלמו לגמרי וקמי' אמיש גליל משא"כ הכא, ול"ע לדיוק. (פורי"ו)

בא"ד. וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות כו'. ע' מי הר"פ כאן ומתי לכריתות, וע' פיש יפוש פ' שופטים וכבר קדמו מהרש"ם, וע' תוסיס בכללי מנו סוס"י ק"ד. (מהרש"ם)

בא"ד. י"ל מזיד הייתי וכו'. ל"ע במה יגלל מגופל הסם. (ראמ"ה)

בא"ד. בפ"ק דב"מ. נ"ב בריתות י"ב ע"ת. (רב"פ)

בא"ד. לאו כהא"ג דומיא דאוהב גולה. ר"ל דאל"כ מאי מרית שוא לפילו אוהב נמי וז"פ, ודברי התוי"ט זה ממוהים ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. ואמאי אינו גולה כיון כו' וי"ל כו'. הן לפ"ק דר"ם משמע שם לפילו שתין אנו יכולין לומר דלדעת הרגו בתעב"כ אינו גולה ומשמ"כ שם בפ"ד, וא"כ ע"כ לא מיירי בכאן אלא לר"ם. ועקה דבנרייתא שם משפט כילד כו' נשמע (היינו התנא) אינו גולה, מוכח דאוהב כה"ג גולה ומע"ש שתין זה רגלים לדבר. (רש"ש)

בא"ד. ומ"מ אוהב גולה וכו'. ר"ל בכ"מ שמתיתינן גלות אני מייתי הכי. אבל כאן ל"ש כתיוון לשתון, דאי משום שתיקתו ל"ש לחיוב העדים. (ראמ"ה)

בא"ד. ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיך כו'. ע' תי' הר"פ שם מהא דהוי כמולה בקנס, וע' תשו' בריח מבהיפ יו"ד סי' ג', ודעת מוהיב [יוז"ן] סי' ב' סק"ו.

בא"ד. כו' בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ. ועקה מוסף לשון קי"ל אין אדם משים עלמו רשע, ושאלמא גבי אכילת חלב כבר כתבו התוס' בפ"ק דחולין לפי שאינו רוצה להכיל חולין לעזרה אינו משים עלמו רשע קיימן היה, אבל הכא דליכא למימר הכי, משים עלמו רשע הוי, ול"ע ודו"ק. (מים חיים)

ד"ה כל הזוממין. ועקשה דמאי קמ"ל וכו'. נראה לישב פרש"י דה"ק לאין להם נם והמלטה ממיתה ממורה ע"י שהעידו נם על קלה, חון מ"ד דע"י הטועל ינלין מהממוטה. ולפ"ז נראה דס"ל לרש"י דדוקא כשמעידין על הטועל, ועי' בתו"ט שם. והפי' שבתוספות ג"ל לפ"ז משום זוממי זוממין נקטה, דגם הם משכימין ביום מיתת הנידון, משא"כ בנם כהן. ופפ"י ל"ע דמ"ם דתני מקדימין בזוממין יותר מבכל חייבי מיתות. (ראמ"ה)

בא"ד. וגם זה קשה דמאי קמ"ל פשיטא כו'. ע' מי הר"פ בכל דיבור זה. (מהרש"ם)

בא"ד. וכן קשה דבתוספתא תניא. נ"ב נתוספתא סנהדרין פי"ב, ושם מיתת כל חייבי מיתות שבתורה כמ"ם רש"ל ע"ש. (מרא"כ)

בא"ד. להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות. נ"ב עי' תוס' פ' נגמר הדין מ"ם ע"ב ד"ה משום, שתותרי למ"ם כאן ול"ע. (רי"א חבר)

ד"ה זוממי. דדרשינן היא. סנהדרין נ"ת. ויעו"ש בעמוד ב' תוס' ד"ה לאחיו. (רב"פ)

בא"ד. קמ"ל היא ולא זוממין. מזה נ"ע לנעת הרמב"ם ורש"י שהניח התוי"ט דבעי שיעידו נם על הטועל. ול"ל לישב לשיטת רמב"ם ורשב"ם ובכ"מ כ"כ שם רש"י דבמ"ר לף שנעלה בזוח אחר התופה נשקלת ע"י, והתם ולאי טועל בחנק, והמ"ל דבהכי מיירי קרא ללאחיו וכת כאן נם בועלה נאלף לישב משמעינן היא ולא בועלה. והשתא מתאבר לאוקמי נם קרא ללאחיו בכת כאן, כיון דכתיב בה היא דמשמע ולא זוממיה, אבל במ"ר עדיים בשקילה, להכי אמר נם שם ליעשה דמקדימין.

בא"ד. למעוטי זוממין בכל ענין כו'. וכ"ה בשטו' רשב"ם פ"ג סי' ק"ג, אבל דעת רש"י בסנהדרין אינו כן. וע' מי הר"פ מ"ם סוף סנהדרין. (מהרש"ם)

בא"ד (בשופו). וי"ל לפ"ד הרמב"ם ורש"י שהניח התוי"ט, דמ"מ מודו לשפילו בכך הרגו הטועל הן בחנק, שאי אתה יכול להחמיר עליהן יותר מבעת עדותן. (ראמ"ה)

ד"ה בעינן. קשיא מצרי שני וכו'. יש לדקדק הא אמאי ליכא למעוטי מלו ולא לאחיו, זה הקשה לי פ' מהמקיילוס. וי"ל דקוסי' התוס' כגון שהי' מומזן אביו לאנלי ב' וז"ב הוא ג' וכשר, ומלו הם ואמרו שאביו מלרי לשמון והוא שני, וז"ב לענין אביו לף נפקא מינה מידי, דהין כך והין כך פסול הוא ופיו ב"ב וב"ב כשרים ודוק היטב. לפי מה דקי"ל לשין הולכין בממון אחר הרוב, קשה היכי משכחת לה שלשים שקלים דבעד לשימוש שמא טריפה הוא, ואי לחולין [בתר רובא]. לף לפי רובא הא בממונא לף חולין [בתר רובא]. לף לפי דעת התוס' סנהדרין דף ג ע"ב ניחא, שכאשר דבהוא טוב חולין ב"ב אפי' בד"מ. ולפ"ד מתורת ג"כ קושית הרב שער המלך בה' טומאת מת פ"ט, מפדיון הבן יעו"ש, ולפ"ד נעלה מהרב הנ"ל תוס' זה שלא הזכירו כלל. מיהו לדברי התוס' ב"ק דף כו ע"ב ד"ה מאי קמ"ל, וכתובות ס"פ לשמון, לריך עיון ודו"ק. (רד"ל)

בא"ד. קשיא היכא שמעידין וכו'. ל"ע לין שיין בזה עמסס היו. (ראמ"ה)

בא"ד. מצרי שני. נ"ב עיין יבמות ס"ע תל"י מלרי שני ג', ועי"ע שם ע"ז פלוגתת רל"י ורמ"ל ודו"ק. (מרא"כ)

בא"ד. קשיא היכא שמעידין שהוא מצרי שני דאינן באין לפסול זרעו כו'. ע' פמ"ג ס"ת סי' קל"ה בפ"ת ס"ק י"ב, וע' פיש יפוש פ' שופטים [עה"פ ועשיתם לו כאשר זמם]. (מהרש"ם)

דף ב ע"ב

גמרא. ומה הסוקל. פסחים לב ע"ב ד"ה מעלה, קדושין עז ע"ת ד"ה רש"י ד"ה ואין, מנחות טו ע"ת ד"ה המפגל. (מא"ז)

ומה הסוקל. נ"ב עי' תוס' מנחות טו ע"ת ד"ה המפגל. (רב"פ)

אר"ל הוא ינוס כו' ולא זוממיו. ס"ג בירושלמי ע"ם בר פדא. (יפ"ע)

הן שלא עשו מעשה במזיד לגלו. לקמן ט ע"ת ד"ה ממר, ודף יח ע"ב ד"ה מידי גופא, כתוס' לו ע"ב ד"ה מיתות קלות, שבועות לז ע"ת ד"ה היין. (מא"ז)

רמז לעדים זוממין שלוקין מה"ת מנין. נ"ב הרמב"ם בס' המלות שורש ג' כ' דדין ממר למדו מדרך זה אינו רק מסמכתת, והרמב"ן השיג לוותו מס"ם דכאן דהוא דבר תורה מע"פ

שזכר לשון רמז, ועי' רש"י (סנהדרין פט:) ד"ה והיכי רמיזי, פרש"י ודלי הל"מ ומיהו היכי רמיזי מקרא, וגם הרמב"ם סובר כן דמ"מ הוא לשון רמיזה מהלמ"מ, רק להשיב על פה"ג שמונה גוזר את הקשה בכלל ל"ת, ובאב הרמב"ם כיון דהזכירו מז"ל ולשון רמז אינו בכלל ל"ת רק הל"מ ואינו לשון לכללו בתוך המצות, ועי' (ע"ז לו:) רמז ליעוד מה"ת, ועי' (זבחים יז.) רמז לעטוף יום שלם עבד מילל, ופעמים מצינו שהסכימו עניים דרבנן לגמרי בלשון זה לדברי תורה כמו רמז לשניות מה"ת (יבמות כא.). ועי' יד מלאכי סי' ר"ל בשם קצת סופרים דיש חילוק בין רמז ובין היכי רמיזי, ומיימי להקשות מניש מגילה לשמחו היכי רמיזי, וימים אלו לקבוע המגילה המה מעיקרי התקנה.

(מהרצ"ח)

לעדים זוממין שלוקין. עיין ע"מ ד"ה כיצד, לקמן ד ע"ב ד"ה ורבנן, ולף יג ע"ב ד"ה רבי יצחק, כתובות לב ע"מ ד"ה שכן, ולף מה ע"ב ד"ה ר"י, סנהדרין פו ע"ב.

(מאי"ב)

ושוינהו להני רשעים. ר"ב עיין לקמן ה' ע"ב ברש"י ד"ה מייבי.

(רב"פ)

רמז לעדים זוממין וכו' והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע וכו' אלא עדים שהצדיקו הצדיק מעיקרא ושוינהו להבהו רשעים. עיין פירש"י שפירש דוהרשיעו את הרשע קאי על העדים הניזמין, שהמזימין עשו הניזומין לרשעים. והא דלא קאמר הגמ' גם על העדים הרשעוים, שהרשיעו את הצדיק, והצדיקו את הרשע, ויהיה קאי על הצע"ד, די"ל דגבי הנמצע לף שכופר לף נקרא רשע, דהכופר במלוה כשר לעדות. ולפיטת התוס' בב"מ גם נפקותן לף נעשה רשע, דשייך משמועני. לך הרמב"ם פ"ג מהל' עדות מצית הפסוק על בעלי דינים, ע"ש.

(עיני שמואל)

ות"ל מלא תענה כו'. עי' לף ד ע"ב סוף תוס' ד"ה ורבנן.

(מים חיים, ג' מהדש"א)

ותיפוק ליה מלא תענה. ר"ב עי' תוס' לקמן ד' ע"ב ד"ה ורבנן ובפ"י ב"ק פ"ד ע"ב ד"ה לוקין.

(רב"פ)

ותיפוק ליה מלא תענה כו'. ע' פני יהושע, והגהת מפתחות חנני מילואים לפי'.

(מהרש"ם)

ואין משלמין את הכופר. הריטב"א ז"ל הקשה למאי דמספקא ליה להגמרא ב"ק (מ.) מייבי כופרין מי ממכנין תומם מי נמי, ג"כ שם אין ממכנין תומם הא בודאי בעלמו לף ישלם אחרי שנשתמש לף הרג שורו לשם ופטור מלשלם ידי שמים. ולף הכנסי דכריו דהא בכריתות (דף כד) לף אמרינן כה"ג אלף בשמתו שהוא בעלמו רצע שורו שיוצא בעלמו שפסק עדי שקר, אבל לף בשמתו שורו נרבע ע"ש. וגם שם היה מכחישן הרי מי ממכנין תומם גם מייבי מטלות ושמות ואין מילוק אלף קודם שעברו ג' רגלים ובשרופין שמפעלל ע"ש, וי"ל גם מייבי כופר שם עברו ג' רגלים עובר בבל תאחר וממכנין תומו וי"ש בזה למ"ד כפרה אי שייך בו ב"ת.

(פורי"ר)

ואין משלמין אה"כ קסברי כופרא כפרה כו'. בתוי"ט אות ב' מפיי בשם הריטב"א לפרש דכיון דכופרא כפרה אין ממכנין תומו ומילוי לף היה נותן כיון שיוצא שהוא שקר. וק"ל מדא דל"כ מדוע לף פשטינן מכאן בב"ק (מ.) לאין ממכנין על כופרא. שניש כיון להוא מכחישן ולאי ממכנין כמ"ש התוס' ביבמות (פז ב') ובכריתות (יב.) לענין חטאת.

(רש"ש)

קסברי. ר"ל רבנן דקאי אמתני רבנן.

(יעב"ץ)

קסברי כופרא כפרה. ע' פירוטו במיוחסי הריטב"א דכיון דכפרה הוא אין ממכנין אף לף כופין עד שילמה וא"כ לא רצו להפסידו דמקחמא לף יתן. ובשם רמב"ן דכפרה הוא על מיתה בי"ד"ם ועיקר עדותן שבאי לומר שחייב מביד"ם.

(ג' מהרש"א)

כופרא כפרה. ב"ק כו ע"ב ד"ה ויהא, וע"ש דף מ, סנהדרין טו ע"ב ד"ה לימא.

(מא"ן)

ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אמר דמי מזיק. במכלתא משפטים פ"א פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע, ור"ע ס"ל כרי"ב בנו של ריב"ב הכא, ובירושלמי ב"ק פ"ד ה"ו הפלוגתא היא ע"ם לית מני מני.

(יפ"ת)

ומ"ש כופרא כפרה. הכא בנגלי אין לפרש קנקנ, דהלף בב"ק מ"ש ע"ב פריך והא מוקי בקנס הוא ומצי לפרוך כופרא כפרה. ובירושלמי כתובות פ"ג ה"י ושטועות פ"ה מבואר דלמ"ד דמי מזיק הוי קנסא, ועי' מה"פ כתובות פפ"ג.

(יפ"ת)

בגניבתו ולא בזממו. ה"ג בירושלמי סוטה פפ"ב.

(יפ"ת)

ולא בזממו. קדושין יח ע"ש.

(מא"ב)

משום ר"ע כו' קסבר קנסא הוא כו'. ואין להקשות דמ"ל לאין לחדש משיש עמהו רצע, דמ"ה דרושה לעשות תשובה. וכה"ג כ' התוס' בב"מ (ג' ב') סד"ה מה.

(רש"ש)

ר"ע אומר קנסא. לקמן ד ע"ב ד"ה קסבר ולד"ה הא, ב"ק ד ע"ב ד"ה ועדים, ולף עה ע"ש.

(מא"ן)

קסבר קנסא הוא. ע' לקמן ד ע"ב.

(ג' מהרש"א)

תדע שהרי לא עשו מעשה ונהרגין ומשלמין ממון. ר"ב אע"ג דממון ס"ל להרמב"ם פי"ח מהלכות עדות (והתוס' ב"ק ד ע"ב) לף אם כבר נעשה מעשה יש"נ בדין הזמה, מ"מ כ"ע מודו לף אם לא עשו מעשה נמי יש"נ בדין הזמה וה"ה הוא הקנס.

(מהרצ"ח)

תדע שהרי ממון ביד בעלים ומשלמין. משמע לשם שילם על פיהם לא הוי קנסא, דהא אין ממון ביד בעלים, ול"ל דל"ב הוא כלשון עשה, וכן ג"כ המיוחס יוסף ב"ב פ' חזקת הבתים (דף נו) על משנה להיו שנים מעידים, וב"ב מאי מקשה הגמרא היינו דרבה.

(פורי"ר)

תוספות. ד"ה ומה. וקשה טובא כו'. ע' נודע ביהודה מהדורא קמא סי' ע"ב ע"ג ועי' מי הר"פ כאן בגורן.

(מהרש"ם)

בא"ד. דהכי קאמר לו. וב"ב תולי ל"ל דהכי קא מוכח לעיל ללא עבדינן ק"ו מכה"ג, ור"ל מהא דמנן כל הזוממין מקדימין לחותו מיתה כו'[ל].

(מרא"כ)

בא"ד. מש"כ המהרש"א ומהר"ם דגם במקח מיכל קל ומומר דמה המוכר חייב נמקח כו' ע"ש כוונתם לר"ש דמבירא ליה סייף קיל מכולם, ועמש"כ ע"ד המהרש"א דכאן בסנהדרין (מ' ב') נס"ל.

(רש"ש)

בא"ד. המהרש"א ז"ל כתב דגם גבי סריפה ומקח י"ם לומר מאי קל ומומר, ול"ע דהא מקח קיל מסייף וב"כ הא ליכא מאי ק"ו, ואפ"ל דקאי לר"ש דס"ל דסייף קיל.

(פורי"ר)

דף ג ע"א

גמרא. מאי משלם לפי חלקו כו'. ע' שו"ת עוף עץ חטות סי' י' מדברי ריב"ם שכתב"ך מו"מ סומ"ש ל"מ, וע' מי הר"פ כאן, וע' שער משפט סי' ל"ו סק"ל.

(מהרש"ם)

והא תניא אין עד זומם. ר"ב עי' לקמן ה' ע"ב.

(רב"פ)

עד זומם כו' והוזמנו בבית דין פלוני. לקמן ה ע"ב ועי"ב ד"ה וכן, כתובות יא ע"ב, ולף מב ע"ב, ב"מ ד ע"ב ד"ה עד אחד, סנהדרין כח ע"ב, ולף לב ע"ב ד"ה היכא, ב"ב לב ע"ב ד"ה עד אחד, שבועות לף לב, זבחים עח ע"ב ד"ה על פי.

(מא"ן)

כל כמיני כיון. ר"ב שבועות ל"ו ע"ב ממצה, רש"י ור"ן.

(רב"פ)

כל כמיניה כיון שהגיד. ע' קנות ריש סי' ל"ת, וע"ש בב"י אות ד' ה', וכ' במיגדים ר"ב כו', ובלח"מ פי"ח ה"ח מהל' עדות.

(ג' מהרש"א)

כל כמיניה כו'. ע' קנות החכם סי' ל"ח סק"ת, ועי' בר"ם פ"ז דתרומות שכתב דרבנ ס"ל כר"י ונדחו דבריו, וע' נתיבות המשפט בשם תחיו מ"ש בקונג"ז זו, וע' בהרב המגיד פ"ג מגניבה ה"ב ג"כ ללף בקנות החכם הנ"ל, וע' בשער משפט סי' ל"ח סק"ל וסק"ב.

(מהרש"ם)

מתני'. שגירש את אשתו כו' כיצד שמין. ב"מ עו ע"ל ד"ה דמי, סנהדרין ט ע"ב ד"ה עידי הטענל, ב"ק פח ע"ב ד"ה למר, ולף פט ע"ל.

(מא"ן)

ואם מתה יירשנה. ר"ב עי' תוס' ב"ק פ"ח ע"ב ד"ה למר.

(רב"פ)

גמרא. כיצד שמין אר"ח וכו'. עי' בחסר"י, וכל הפירושים דמוקים. ולעד"ז לפרש כשטוטו, דולמי בעל לף יתן עבור כתובתה כ"ב כפי שהיא תפחות כשימתו לה עתה, דהבדר תלוי בכוונו אם לף יגרשנה לף יתן לה כלל. אבל היא יגרשנה ולף תמכור בדבר מועט. דמי מזיק הוי בנקנס, וע' מה"פ כתובות פפ"ג. דמר אמר ובכתובתה, ר"ל שבכתובה הוא שמשין בחסה. לפי שלש"ם לחשיב בנעל לנכות עבור זכותה לחתר מומו שאין מחסון בעוה"ז לחתר מיתה. אבל בירושה שמין הפסד הבעל בירושתה ולף במה שהיתה נותנת עלף יירשנה מטעם הנ"ל. ובדברי הרמ"ך ל"ע דודאי צריך לנכות לכ"ע כפי הבעל והחסה, ול"ש מחלוקת בדבר.

(ראמ"ה)

מתני'. ועד עשר שנים. ב"מ סז ע"ב.

(מא"ן)

ויהיו בידו אלף זוז. ע' במל"מ פ"ז ממלוה ולוה הי"ח.

(ג' מהרש"א)

גמרא. לעשר שנים שביעית משמטתו. שכח קמח ע"ב רב"ח ד"ה ה"ג ולף לג, כתובות נה ע"ל ד"ה ולשביעית, ולף פט ע"ל ד"ה פרוזבול, ולף קי ע"ל, גיטין יח ע"ל ד"ה מאימתי, ולף ל ע"ל רב"ח ד"ה ללא, וע"ש לג ע"ל ד"ה ל"ש, ולף לו ע"ל, נדרים פו ע"ב, ב"מ סז ע"ב ד"ה ושביעית, שבועות מח ע"ב ד"ה לף תימא, סנהדרין לב ע"ל רב"ח ד"ה ומנו, ב"ב קמה ע"ב ד"ה ומין.

(מא"ן)

רש"י. ד"ה והלא כו'. והלא שמא ימות כו'. ע' מי הר"פ.

(מהרש"ם)

ד"ה כיצד שמין. שהוא אוכל פירות הקרקע כו'. ל"ל דהמעדים רצו להוציא את השדה מידו לפירות כתובתה, ועפה שהוזמו לא היה רוצה למכור זכותו היה מוכרה מיכף לנוקח לאכילת פירות ונופה לא ממות במיו וז"פ, ותימה על המע"מ שכ' שלא המין, ודע שנוכל עוד לומר טעם יפוי זכותו מזכותה דלרך נשיט על הרוב למות קודם בעליהן כמ"ש התוס' בכתובות (פג ב') ד"ה מיתה, וכן הרמב"ם בפיה"מ לנדה פ"ב מ"ו.

(רש"ש)

(ברש"י ותוספות). ד"ה כיצד. יש לעיין קלף למה לה לומר דע"ה דלמה שוה פחות ט"ה דבעל לפי' שויין נמי כגון שטוה"ב י' זהוזים והכמוה ק' זהוזים, ויש לדחוק דרוצים שמוקים בכל ענין ומיהו מירות ודוק ותפכח.

(רד"ל)

ד"ה רב נתן. (וכל השאר ישלמו). נדפס בגליון רס"ל מ"ז, ב"ב ופין למוקמי.

(ר"ש מדסור)

תוספות. ד"ה באומר. שוב הוזם. וב"ב לפירוש הרמ"ל ז"ל היה נראה ללף גרסינן הכא בלל ג' תיבות אלו, וכן נראה להוכיח רק לפי' התוס' דלהלן דשוב הוזם שניהן מייבי. ובדוחק יש להעמיד הגירסא דה"ק דע"ב ב"ל לפרש כן לפירוש רש"י ז"ל לף נראה. אבל יותר נ"ל למוקמי כלף. אמנם הגאון הב"ח ז"ל וכן המהר"ם שלונלין ז"ל היה להם הגירסא כמו לפנינו, וכל אחד יש לו דרך אחר בפי' התוס' ע"ש, ולף נלע"ד.

(מרא"כ)

בא"ד. לכאורה משמע כו'. ב"ב עי' נה"מ בפי' ל"ח שהגיהורים בסוף הסימן שפי' דברי התוס' בשם אחרי בטוב טעם. מ"ר.

(רד"א חבר)

בא"ד. דאם כן בקש להפסיד. ב"ב עי' רמ"ל והמהרש"ל ומהר"ם ובדמיסא סי' ל"ה מפרש דברי תוס' הללו כמהרש"ל. ולפי מ"ש תוס' בב"ב כב סוף ע"ב דדינא דגרמי הוי מדרבנן ניחא טפי.

(ר"ש מדסור)

בא"ד. מש"כ המהרש"ל בתוך דבריו בד' מהעדים לומר שקר העדתי דמשלם לפי מלקו משום דינא דגרמי ב"ע, ולכאורה לר' נתן בב"ק (נג.) דהל' כיותי דס"ל דמה ד"ל לשמאלומי מהאי ליתשלם מהאי חייב אותו העד לשלם כל התשלומין.

(ר"ש)

בא"ד. ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו וכו' לכך י"ל עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהם. דברי התוס' הללו אין לו שום ליתות לכאורה, ועי' במהרש"ל דכ' בכוונתם להתוס' דלו להכריח דמיירי דשוב הוזמו וע"ז כתבו לכאורה משמע כו' ע"ש. וכבר כ' המיוחס ע"ז בהל' עדות דגם פי' דמוק מאל, דלשון ושוב הוזם ליתו מדוקדק והוא מיותר ושייכו ואם כתבו אח"כ, לכך יש לפרש דשוב הוזמו שניהן ע"ש. גם אלי קשה לף גם מתחלה ומשכו לפירושם שכתבו אח"כ ע"ש מדוע כתבו בלשון ושוב הוזם דמשמע דלך אחד מהן ניזום דהרי אח"כ פיימו דמיירי דשוב הוזמו שניהן, גם אחיך היה יכול לומר בלל דמיירי לאומר עדות שקר העדתי בלבד ולף היה הזמה בלל, דל"ל מדוע קאמר בלשון עד שומם משלם לפי מלקו דמשמע דבהוזם מכח מאחרים מייתי, ומדוע הוצרכו להוכיח מכח דבכה"ג פטור הרי בלא"ה משלם לשון עד שומם גופא מוכרח דמייתי דשוב הוזם, גם לשון לר"ב קיקט להפסיד אין לו ביאור כלל. ע"ב נלע"ד דבאמת כך תנוח ושוב הוזם נמשך למצא לבאורה משמע כפשוטו, היינו דמתחלה למדו ג"כ דמייתי דשוב הוזם. וזק למדו דהוזם רק לא' מהן, וע"ז קאמרי לבאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו. ודחי זה והעלו אח"כ דמייתי דשוב הוזמו שניהן, והוא דמתחלה למדו דאם שוב הוזם לאותו שאמר שקר העדתי שפיר חייב לשלם חלקו, אף דבב"מ אין עשו וזוממין עד שיזומו לשניהן, דזהו רק בלא הודה בעלמו עדות שקר העדתי ע"כ לא נוכל לחייב לאחד מהוזמו אותו בלבד כיון דאחד מהם בקט לף שיכול להפסיד לחבירו בעדותו רק שניהם ביחד נחו לחייבו וא"כ רק בגירוף האחד בא להפסיד, וע"כ כ"ז שלא הוזמו גם לחשני לף הוי הזמה שיוכל לקיים בו ושפיכה לו כאחד זמם, דבעדותו בלבד לא זמם להפסיד רק בגירוף השני, והרי השני לא ניזום, וע"כ בתוקן דאחד העד גופא מתחלה עדות שקר העדתי והיינו למיירי דלא מכחיש גוף המעשה לומר דכל המעשה היה בשקר רק דאחד אנכי עדות שקר העדתי שאנכי לף דאיתי בעלמי המעשה, ואמירתו הי' ע"ע דומיא דהזמה ואח"כ הוזמו אותו שני עדים שאמרו ג"כ דהוזמו לף רצה המעשה אז שפיר משלם חלקו כיון דהודה בעלמו דרך הוא העיד שקר, אבל המעשה יכולה להיות אמת והאחר העיד בחמת. ב"כ הלא הודה דרך הוא בעלמו ניקט להפסיד בעדותו ממי שהעיד בשקר אף שלא היה אצל המעשה, אבל השני י"ל דהעיד באמת ולף ניקט להפסיד, וע"כ בהוזמו אלו ג"כ הלא הוזמו לאותו דים שניקט להפסיד דהרי הודה דרך הוא ניקט להפסיד. וזה כוונת התוס' במ"ש ושוב הוזם לפחות משמע דכי אמר הכי משלם חלקו ול"ל ניקט להפסיד ממון מהיכא דהוי ממון, ומדיימינן לף בשלמי דמדמיקים דניקט להפסיד בעדותו, וכוונתם במ"ש כיון דהודה מתחלה רק ע"ע דרך הוא העיד בשקר, ב"כ רק הוא ניקט להפסיד בעדותו בלבד ע"כ שפיר מועיל הזמה נגדו בלבד לחייבו, דל"ל לשקר עדים וזוממין ללף נתבטל בעדותו בלבד ניקט להפסיד די"ל דבשניהם ניקטו להפסיד ומתוך שגם הבני העיד בשקר ע"כ גם הוא לירוף עמו, אבל לולי מימרת הבני ג"כ בשקר לף היה מנקט הוא בלבד להפסיד ע"כ שפיר ל"מ הזמה נגד אחד בלבד. מש"כ הכא דהודה בעלמו הוא בלבד דלא להפסיד דהעיד בשקר ע"כ שפיר מועיל הזמה אף נגדו בלבד, אך דמי זאת וכאנו ולף נראה דהא ליתא מלן דמשלם ממון אף מש"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם, והיינו דכאנו לגיכא שום חופן שילם ג' ממון אף מש"כ הוזמו לומר עמנו הייתם, והיינו דכ"מ רק בהוזמו לשניהם משלמין אבל אחד ליכא חופן שילם הוא בלבד ע"כ כתבו ע"ז לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן ודוק כי נכון הוא בעה"י בכוונת התוס'. אבל מה שנלפע"ד לומר בביאור פי' הקונג' שמתמהו דממ"נ בממי מיירי אם עדיין לף שילם הבע"ד מ"ב האיך למד לפ"ד דיתחייב לשלם ע"י תמירתו שקר העדתי, ואם שקר חזרו כעת בממי שאומר שקר העדתי מ"ב למלוה רצה כעת להפסיד וע"כ מתייבינן לי' ע"י תמירתו דהשתא. תוס' הגמ' פריך ע"ז כל כמיני כיון שהגיד כו', והיינו דהגדתו דהשתא לף הוי בכלל קוג הגדת עדות כלל, דכיון דהדין כיון שהגיד שוב אתו"מ מ"ב אינו יוצא שום מועלת בעדותו דהשתא, ואז שפיר מף אם שקר בתמירתו דהשתא לף נעשה רשע ופטור מלשלם. עוד עלה על דעתי לומר בפי' הגמ' דהך נאומר עדות שקר העדתי, קאי על עד השני, היינו דאחד ניזום והשני אומר דשקר העדתי, ונמל הגמ' דבכה"ג הוי כהוזמו שניהם כיון דגם השני הודה דשקר העיד מ"ב דברי שניהם נטילין לגמרי, ואח"כ מצאתי בפ"י שכ' כן ונמצתי מאד שכוונתי לדעת הגדול. לך עדיין נוכן דעתי זה מ"ב מאי פריך ע"ז כל כמיני כיון שהגיד כו', דהרי י"ל דלאחר שהוזמו לאחד, אף דהשני היה רוצה להעלות עם אחר עכ"ז כיון דלעו"ע נתבטל

הגדתם דהשתא ולא הוי הגדה כלל, וגם הלא הוי כעמלא ג' מהן פסול לכל עדותן בטילה ג"כ ממילא שוב גם השני יכול לחזור ולהגיד. דלק"מ במקום שנתקבל הגדתן לעדות המועיל לו אמרי' כיון שהגיד שוב אחו"מ לבטל עדותן משא"כ במקום דנתבטל מקומס הגדתן, ופרט כיון דפסקינן עד זוממ למפרע הוי נפסל, ג"כ בהוזם לא' מהן ג"כ למפרע בטל כל העדות, ג"כ נתברר דלמפרע לא היה הגדה כלל, וה"ב שוב הול"ל דיועיל אם מוזמין ומגידין. ותו"ל דלמרי' כיון דבשעת הגדתן הי' מועיל עדותן והי' הגדה מעליא ע"כ שוב אין יכולים מעולם לחזור ולהגיד. ובהכי יתיישב היטב דברי הטור בהל' עדות סל"ח דכ' אם בשם הר"ח בתמרו העדים שקר העדנו ולא מיבעיא שאין מצטרפין על פי עצמן אלא אפי' העדות שהעידו כשוה מצטרפין ליה ומתקיימת שכיון שהגיד כו'. ומפה הב"י ללמוד כ' דין זה בשם הר"ח דאם ס"ס ערוכה הוא. ובעת יהיה נימא דבקוגי' הרי רצח מוקי לה שוקיימת בשוה עדות שקר העדאי ועלי' פרק הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו', ולרבא פריך הגמ' שפיר לרבי דסבר דבהזמה מכלן ולהבא נפסל ניחא שפיר קושי' הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד וכו', דהרי לק"מ מהשתא נתבטלו דבריהם. וע"כ לפ"ז היכא דלא נפסל מן הן ג"מ מה דהשני מוזם כיון דבשעת הגדה הי' טוענ, ומ"מ שפיר כיון שהגיד. משא"כ לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל, ג"כ ה"ג דבהוזם לא' מהן נפסל כולן ולא מהימני ליה כיון שהגיד כו'. וכן בהוזם לשניהם אח"כ, הו"ל דפטורין עוד מלשלם כיון דע"י הזמה נתגלה למפרע לא היה הגדתן הגדה כלל, וה"כ נתברר למפרע דהי' מועיל מה שהיו מוזמין ומגידין שקר העדנו, וה"ל משא"כ מתמ' למיימ שקר העדנו בטל עדותן וממילא תו ל"מ הזמה למיימ דבשעת מ"ע הזמה דהרי בשעת הגדתן לא היה עדות קודם שהוזמו ל"מ הזמה למיימ, וכמו בנמלא ג' מהם קט"פ דל"מ הזמה למיימ וע"כ שפיר ליה הטור לשמועינן דלא לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל עכ"ל ל"מ למ"ל שקר העדנו מעולם, דלא מהימן לומר דבשעת הגדה היה נגד למיימ דמשא"כ בנמלא ע"י מ"ע דהכא הן בהוזמו לג' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ, וכ' שפיר הטור בשם הר"ח בתמרו שקר העדנו ל"מ שאין מצטרפין עפ"י עצמם אלא אפי' העדות שהעידו כשוה מצטרפין ליה ומתקיימת כיון שהגיד כו'. והיינו לעולם מצטרפין להגדתן דאשה, וה"מ מעולם מה שמוזהרין ומגידין על ביטול עדותם, ולא בהוזמו ל"מ מאי שהו"מ הן נגד שיתבייבו ע"י למיימ ובגון בהוזמו אח"כ לג' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ ודוק. ובפשיטות נ"ל דה"ל כיון דבקוגי' מעולם רק נתומר אחד עדות שקר העדתי, דע"ז קאמר הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו', ונגד לבטל עדותו שפיר אמרי' כיון שהגיד כו', משא"כ בהזמו שניס שקר העדנו ל"כ כל אחד מעיד גם על חבירו דשקר העיד, הו"א דכ"א מהימן לבטל עדות חבירו דנגד חבירו ל"ש כיון שהגיד כו', וה"כ על כל דברי אד אינה יודע המעיד ששקר העיד ל"כ הו"א דמועיל לבטל העדות, ומשמועינן שפיר דלפ"ז אמרי' כיון שהגיד, וניחא נ"כ מה דקאמר ל"מ שאין מצטרפין עפ"י עצמם אלא אפי' כו' שהקשו הלא אחד"כ אפי' פשוט הוא בש"ס, וכעת ניחא דבכה"ג שפיר מצטרפין כ"ש הוא, דלפ אם מצטרפין לעדות מה דכולל ל"ש גם חבירו עמו עכ"ז אין למיימ ע"ז שמצטרפין דאין ע"ז קס לממון. אבל נגד ביטול העדות הו"ל דמועיל דהוי לגבי ל"ש כאד לגבי אד, ומשמועינן שפיר דגם העדות נכונה מצטרפין ליה ומתקיימת, דלאחר דכבר נתקיים עדות הראשונה שנצטרפו שניס לזה ע"כ ל"מ מאי שאו"מ, דכיון דכ"א לגבי עצמו מהימן כיון שהגיד, מאי תאמר דנשמוד לעדות מה שהעיד כ"א גם על חבירו דשקר העיד דשה הוי כאד לגבי שניס, ואד ל"מ לבטל עדות שניס ודוק. (ריטב"מ)

ד"ה מעידין. נ"ב שיך לעיל קודס ד"ה כיצד. (מרא"כ)

בא"ד. ואי"ת וניחייבו שאר כסות (ועונה) כו'. ע' מקר הלכה מקירה ס' מ"ס בזה, וע' מוספות רעק"א כאן מ"ס ע"ד מוס' כאן. (מהרש"ם)

בא"ד. שוין כשאר כסות ועונה. וע"ב ג"כ טעות. (מרא"כ)

בא"ד. ואע"ג כו'. נ"ב עי' בשו"ע אה"ע סי' יז ס"ב בהגהה. (ר"ש מדסורי)

דף ג ע"ב

גמרא. מתיב רב כהנא אומדים. בירושלמי שביעית פ"י ה"ח וכאן ה"ב מקיים ממתני' זו לרב דאמר ע"מ שלא תשמטנו שביעית לתיק שביעית משמטתו, דכיון לתיק עבר שניס נלא שמטה הו"ל כמתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית. ומשני כהכא במלוה על המשכון לו בפרוזבול, וע' קלונ"ח סי' סז. (י"פ"ע)

ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי. תוי"ט סי' ס"ו ס"ק יג הקשה ס"ס. וי"ל בפשיטות לפי דעת הרמ"ס וסיעתו דמנו במ"ע פטולין לא אמרי', וה"ב י"ל שמיירי שיש עדים פטולין שמכר בפירוש לא מהימני' ומ"מ ליכא [מגו]. ל"ע (כגון לפי מ' ריב"ס מנוס' ב"ב דף לד בשוגיא דנפלא, ועי' בתומים סי' נא ס"ק ל' ע"ב וזו"ק היטב) שהיה מקודס עד המסייע להלוה ולא המשכון ול"ל עד עכר שהם והמלוה עומה אמת נתתי לו משכון עד ל' יום, פקיקין על המלוה מתוך שאינו יכול לשבע משלם והיה נאמן הלוה, ועתה נאו אלו הב' והעידו על הל' יום ובעלה עדות הע"ש, לאין דבריו של ל' במקום שניס, וכיון שהומו ניהיין לשלם שהם פיקנו להפסיד לו שלולי לא כאו היה הוא נאמן ע"י הע"ש ולעולם עיקר ודו"ק. (רד"ל)

ואי אמרת שביעית משמטתו כולהו נמי בעי שלומי כו'. ע' תי' הר"פ. (מהרש"ם)

אמר רבא הב"ע במלוה על המשכון ובמוסר שטרותיו לב"ד. רש"י ז"ל פירש פרוזבול, ועיין בתום' שהשיגו עליו. נ"ל דהולכך לומר כן דהכא הא ע"כ מיירי בלא שטר, דאי בשטר הא ניחזי מאי כתיבא בי' וכדמשמע הגמרא ב"ב (מה:) מי כתיבא עדים ניחזי מאי דקאמרי, אלא ע"כ דמיירי בלא שטרא, (ומע"ג דלעולם ניחא אחד המלוה בשטר משמע שאין כאוב זמן בשטר מ"מ שטר כזה אינו יכול למוסרו בב"ד כיון שאין יכול לגבות בו), וה"ב שפיר פרש"י ז"ל דהיינו פרוזבול דשייך אף במלוה על פה כמבואר בגיטין (דף לו), וגם במלוה על המשכון לכאורה יכול המלוה לטעון המשכון הא ע"כ אינו יכול לתפסיק מנפשיה. ול"ל לתיירי שראו אלא מקודס בעדים, ועיין בשוגיא דהאומן ב"ב (מח.), והירושלמי ג"כ מוכי בפרוזבול כדש"י ז"ל. (פורי"ו)

המלוה על המשכון. עיין בערוך לנר שכתב דזה דבר פשוט שאין תילוק בין משכון מטלטלין למשכון דקרקע. ול"ע דהא ב"מ (דף סז) אימא האי מסכנתא נתתי לתתי למסלקי שביעית משמטתה, וכתבו רש"י ותוס' דלא דמי משכון דקרקע למשכון דמטלטלי ע"ש. (פורי"ו)

איכא דאמרי. עיין בספקי תוספות, ע"ז ז ע"ל בתום' ד"ה בשל תורה, ועיין ברמ"ם ב"ק סימן ו', גיטין פרק מי שאמר סי"ב (ועיין מה שכתבתי בכללים). (מא"ן)

אין שביעית משמטתו. ע' מהרי"ט מ"ב חלק יו"ד סי' מ' ומ"ל סי' כ"ט עלה מ' ע"ג. (ג' מהרש"א)

השתא מיהא לא קרינן לא יגוש. בירושלמי שביעית שם וכאן אימא ר' נא בר ממל רב שמרס ר' מתנה בשם רב המלוה את חברו ע"מ שלא למוכרו שביעית משמטתו. והטוע"י גרים אין שביעית משמטתו, והתניין השוחט את הפרה ואת בנה בי"ב ומר ר' לעזר ר' יהודה היא ולחזי לתוכנו בר"ה כיי דמר ר' נא בשם ר"ז כו' וכאן הוא ולחזי ליתן לו מעות ולא נתן הרמשונה נעשית מלוה, וע' פ"מ ונוע"י והגר"ש בשביעית מותר תיבות ר' יהודה היא, וגם מותר תיבת הרמשונה אלא נעשית מלוה, והפי' דהלה לפטוע מתחי' לפה שלא ע"ד לתבוע בר"ה ומ"מ משמע ודמי להתם ס"ל לתבוע רק ביום זה אבל ב"מ נתנה לתבוע וכמ"ש בשבת (קמא) דאי הלוהו יו"ט נתנה לתבוע ג"כ למשמע. ומיושב בזה פסק הרמב"ם בפ"ט מהל' שמטה בתילוק פרה למשמע מקושיא הראמ"ד מירושלמי למוקי לה כר' יהודה, דל"ל הרמב"ם בירושלמי היה כמ"ש הגר"ש, ועי' פ"ח שביעית שם ותמ"ל. (פ"י ע"ע)

ואי אמרת שביעית משמטתו. ע' ס"ך סי' ע"ג ס"ק ל"ד. (ג' מהרש"א)

ע"מ שלא תשמטני שביעית. כתוטות כו ע"ל ד"ה הרי זו, גיטין פג ע"ב, ולף פד ע"ב ד"ה ותיפוק, ב"מ נא ע"ב ד"ה אבל ובד"ה ע"מ שתין, ולף עט ע"ל, תוליו קלב ע"ל ד"ה תוך. (מא"ן)

ע"מ שלא תשמטני. ע' בס' החנוך מלוה סל"ט מ"ס בשם הרמב"ן. בע"ק בראב"ס ב"ב קכ"ו ב' ד"ה דבר שבממון משמע דבממון לתיק היה מלוה תין תנאו קיים. (ג' מהרש"א)

ע"מ שלא תשמטני. בירושלמי שביעית שם וכאן הכי מתני' ע"מ שלא תשמטנו שביעית משמטתו, דכיון לתין עבר שניס נלא שמטה הו"ל כמתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית. ומשני כהכא במלוה על המשכון לו בפרוזבול, וע' קלונ"ח סי' סז. (י"פ"ע)

ע"מ שלא תשמטני. ע' בס' החנוך מלוה סל"ט מ"ס בשם הרמב"ן. בע"ק בראב"ס ב"ב קכ"ו ב' ד"ה דבר שבממון משמע דבממון לתיק היה מלוה תין תנאו קיים. (ג' מהרש"א)

ע"מ שלא תשמטני. בירושלמי שביעית שם וכאן הכי מתני' ע"מ שלא תשמטנו שביעית משמטתו, דכיון לתין עבר שניס נלא שמטה הו"ל כמתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית. ומשני כהכא במלוה על המשכון לו בפרוזבול, וע' קלונ"ח סי' סז. (י"פ"ע)

ע"מ שלא תשמטני. בירושלמי שביעית שם וכאן הכי מתני' ע"מ שלא תשמטנו שביעית משמטתו, דכיון לתין עבר שניס נלא שמטה הו"ל כמתנה ע"מ שלא תשמטנו שביעית. ומשני כהכא במלוה על המשכון לו בפרוזבול, וע' קלונ"ח סי' סז. (י"פ"ע)

ע"מ שלא תשמטני. ע' בס' החנוך מלוה סל"ט מ"ס בשם הרמב"ן. בע"ק בראב"ס ב"ב קכ"ו ב' ד"ה דבר שבממון משמע דבממון לתיק היה מלוה תין תנאו קיים. (ג' מהרש"א

ניין למוד, וכן הגיה מר אחי הגאון ז"ל בהגהותיו כאן בשם גו' מוות יחיל ע"ש.
(חש"ל)

מתני'. מעידין כו' לוקין ומשלמים. לעיל ג ע"ש ד"ה נמוחר. (ועב"ס מעילה פ"ג, ועיין מע"כ בחידושי הרמב"ס).
(מא"ן)

שלא השם כו'. עי' רמ"י ותוס'. ודעת ר"מ מוזכר בכמה דוכתי דס"ל לוקה ומשלם, ועי' ירושלמי רפ"ג דכתובות ורפ"ז דתרומות שבועות פ"ד ה"ו דמוכח דלפעולו ממון ס"ל לר"מ לוקה ומשלם, ועי' תוס' כתובות ל"ה ריש ע"ב ולקמן ע"ב ד"ה פבר, ושע"ע תוס' ב"מ נ"ח ע"ש שהקשו לר"מ ממאי מפקת לה כדי רשעתו ממלקות וממון לגמרי, הא אפשר לאוקמי שקרעו שירטין של מגירס בשעת העלמתן, ומ"ד דמשמע ליה שמחי הרשעיות הם מעשות שקר. ולרמ"י יתכן דמזה הטעם הוזכיר ר"מ שלא השם כו' דהיינו דבכה"ג כ"ש שאין לאוקמי דהוי כמאני שמות ואין סברא לפטרם ע"כ מפקת קרא לגמרי ממלקות וממון.
(יפ"ע)

כל המשלם אינו לוקה. ע' שפרי תצא רפ"ו.
(יפ"ע)

רש"י. ד"ה לא פסלוהו (הכ'). **וגבי יין נמי כו' ונתנינהו בחדא כו'.** לכאורה י"ל דהשתא שפיר משמע מיהא דג' לוגין שלמים אפי' כמלא יין פסלוהו, משא"כ אילו ערביהו לה הוה משמע שפיר אלא שם היו כמלא מיס.
(רש"ש)

ד"ה לא עלתה. ושמא כו' וזה א' מן הפוסלין אה"ת. לפ"ז לא מ"ש ליגע ללא עלתה לו בטעילה, דהא עכ"פ לחולין עלתה לו, ומה לתרומה משום פיגול הוי"ר במיס שאוכין די לו בטעילה ללא הע"ש, כלשיטת הפ"מ דפרה מ"ה, וגם קשה לי שם שאוכין עדיין עליהו, לפ מהני ליה הטעילה כלל ואפי' לחולין, דהא אין טעילה בשאוכין, ומתוס' משמע דלפרש"י נשתת ל"ע הטעילה לכלום, ואולי גירסת אחרת היה לפניהם ברש"י, או דמפרשי לשמת ושמת שבדבריו לב' פירושים.
(רש"ש)

בא"ד. וזה אחד מן הפוסלין כו'. ע' משנה למלך פ"ט מהלכות הטומאה ה"ח.
(מהרש"ם)

בא"ד. ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובין. וי"ב לפי פירושו ז"ל קשה למה מושמין, הא אינו אלא משם טומאה דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, ונשלמת שם המשם הוא דשמא טובל בשאוכין ומשם שאין כאן טעילה כלל ניחא לדעת הסוברין דכולו שאוב מה"ת, והכא כיון דהמשם הוא דשמא עומד במקום אחד וטובל בשאוכין הוי כטובל במקום שכולו שאוב, אבל לפירש"י קשה. ועוד מלשון הגמ' נשמוך דשמא מהו דתימא מוקי גברא אחזקתיה משמע דמוקמינן לאחזקתו הראשונה והוי כאלו טבל בטהרה כלל. ובשו"ת מוות יחיל (סי' קז) כתב דמשו"ה טוכלא רש"י לפרש כן לפי משום משם טעילה בשאוכין הא טיהר בהשקה, וכמו שהקשו התוס'. ואפשר ל"ע דת"ל גם טומאה דרבנן להכא דשמא ורובו במים שאובין ליכא לכיון דטיהר בהשקה הרי אין כאן שאובין כלל. ושוב ראיתי בשו"ת מת"ם יו"ד סי' רי"ד שהאריך לישב דברי רש"י ז"ל אלו ע"ש ועיין ל"ע.
(חש"ל)

תוספות. ד"ה אמר. ולא נראה וכו'. וי"ב ביותר הו"ל להגיה ממשנה ערוכה דמקואות פ"ו מ"ג ג' מקואות וכו' והשלוח מן הלד וכו' המקואות שטהרו והטובלין שטיהרו, הרי להדיא דהמטי השקה לעניין טעילה נמי, וכן ראיה עוד ממשנה מ' שם דמטהרין את המקואות העליון מן התחתון ול"ע.
(חש"ל)

בא"ד. ולא נראה מדשויא להו השקה כמחוברים כו'. ע' תפו' נרכא יוסף יו"ד סי' נ"ח בכ"ז בגוכרך.
(מהרש"ם)

בא"ד. ועוד דאמרינן בביצה כו'. ולי קשה ממשנה ערוכה בפ"ו דמקואות מ"ג ע"ש.
(רש"ש)

בא"ד. ואיסור ניכר וטובל ביין. ל"ע לפ"ד אין יתיפא הא דמסיק תיישין לשלושה לוגין דלמא ל"ג לה (הכי). [ועי' במי' הריטב"א שיטבו].
(יעב"ץ)

ד"ה תנ"ה. והכי תניא בביצה כו' כל"ל.
(רש"ש)

ד"ה לוקין. לכך פירש. נ"ב עיין תוס' כתובות לב ע"ב ד"ה שלא.
(רב"פ)

בא"ד. כדאמרינן לקמן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין כו'. נשמלמי מסנהדרין ט' ריש ע"ח ותוס' ד"ה לתמרו וכו' והכא לר"מ קאי. וי"ל הכל כל קו' תוס' מכ"מ ל"ש רק לפי דמוקי לה כר"מ ומפי לפי דמשני בסנהדרין פע"ח ע"ש ותמיו.
(מהרש"ם)

בא"ד. דליכא אזהרה בשן ועין וכתיב ישלם בלא אזהרה. ול"ע דהא בפירוש רבתה תורה מוכל בתבילו למשלומין וכלשיטת כתובות (דף לח) וכרי מוכל בתבילו לליכא ממון ומלקות ממונא משלם מלקות לא לקי, והמלקות הוא מפן יוסיף דפן הוא ללאו.
(פורת"ו)

בא"ד. בשן ועין וכתיב שלם. נ"ב ל"ל כשור וכו'.
(מרא"כ)

בא"ד. דא"כ לכתוב קרא בלשון עשה האכיל שור בדישו כו'. ע' יבמות ד' מיין שאין מומפין על לאו, וע' תפ סופר תלק ו' סי' ע"ו.
(מהרש"ם)

דף ד ע"ב

גמרא. בשלמא לרבנן כדי רשעתו כו'. למהלוקת הב' ללא ליקי אמויש אין די בטעם הזה להא קי"ל בב"ד דעבירה שיש בה כמה לאוין לוקה כמיין הללאוין שבה, דשמי רשעיות לא מקרי אלא ב' עונשין נפרדין.
(רש"ש)

כדי רשעתו כו' עדים זוממין קנסא כו' אזהרה לעדים זוממין. לעיל ג ע"ב, ודף יג ע"ב, תענית יד ע"ב רמ"י ד"ה לא מן הסם, שבת קנד ע"א ד"ה בללו, ודף פט ע"ב תבלין, כתובות יח ע"ב ד"ה ובכולן, ודף לב ע"א ד"ה למין וד"ה שכן, ועי"ם ע"ב ד"ה שלא הסם, ודף מה ע"ב ד"ה ר"י ללקות, ב"ק כב ע"ב ד"ה בגלד, ודף קא ע"ב ד"ה מאי לאו, ועי"ם עה ע"א ד"ה והא קימ"ל, סנהדרין פו ע"ב, שבועות ד ע"א ד"ה ר"ע, ובמיס י ע"ב ד"ה מה.
(מא"ן)

אלא ר"מ מ"ט אמר עולא גמר ממוציא ש"ר כו'. מש"כ התוי"ט בד"ה משום דילף ממוליח ס"ר לחייב בלא מעשה דבני שגגה הן, דבנופייהו כתיבא מלקות והיה אם בן בכות הרשע ועי' לקמן בתד"ה ורבנן ובב"ק (עד ב') ד"ה ס"ל.
(רש"ש)

גמר ממוציא שם רע. לקמן טו ע"ח, עירובין יז ע"ב ד"ה אל תפנו, פסחים עז ע"א ד"ה שכן, קוטה כט ע"ב ד"ה לד, כתובות לב ע"א ועי"ש, ועיין לד ע"ב ד"ה וי"מ לוקה, קדושין עז ע"א רמ"ר ד"ה ר"ש, סנהדרין ט ע"א ד"ה לתמרו, ודף י ע"א ד"ה משום וד"ה וכל, ועי"ם סו ע"א רמ"ר ד"ה שכן מסוין, ודף סה ע"ב ד"ה ר"ל אמר, שבועות ד ע"א ד"ה ר"ע, ודף כא ע"א ד"ה תוך מנסבע וד"ה אמר, תמורה ג ע"א ד"ה והכי מיתמ, ב"ק עד ע"ב ד"ה הוה ליה, ודף פא, ב"מ לד ע"א ד"ה הא מני, ודף ל ע"ב ד"ה ר"ל אמר, ועי"ם י ע"ב ד"ה לקפיה, ירושלמי פ"ה דכלאים.
(מא"ן)

גמר ממוציא ש"ר. ה"ג אמר מירושלמי רפ"ז דתרומות, ובפ"ג דכתובות הל"ת, וטעמא דרבנן שם דלא ילפינן ממש"ר משום דמדום הוא מה שמיצתו תורה מדבורי, וע' בלעיל ירושלים בכתובות שם, ומ"ש בב"ק ה ע"ת. וסנהדרין שם ע"ת.
(יפ"ע)

אמר עולא גמר ממוציא שם רע כו'. ע' הגהת בית שמוי על המשניות פ"ג דערכין מ"ה מ"ם בזה מהא דלר"י בעינן שיכוון עדיים, וע' בצל קמא ס' ע"ת, וע' שומל ומשיב מהדורא ד' מ"ג סי' קכ"ט בתמלע התשובה ג"כ בזה, וע' מהרש"ל בתוספות מ"ה ע"ב, ועתפו' שבועות כ"ת ע"ת.
(מהרש"ם)

סבר לה כרבי עקיבא. לעיל קוף דף ב'.
(ג' מהרש"א)

סבר לה כרע"ק דאמר עדים זוממין קנסא. פירוש וילפינן ממוציא שם רע דהוה ג"כ קנסא. וי"ע למאן דס"ל ניטין (דף נג) גבי מטמא ומדמע דקנסא ומקנסא לא ילפינן מ"כ מאי תירוץ הוא, וי"ל דהתם דוקא דהוה קנסות דרבנן לא ילפינן אבל גבי קנסות לתורייתא דכו"ע ס"ל דילפינן מהדדי. עוד י"ל דהתם בעינן למימר דילף כולי דינא מהדדי, דהיינו כמו דקנסינן במטמא כמו כן נקנוס במדמע, וזה לא ילפינן, משא"כ הכא דעיקר דינא כתיב אלא דילפינן כמו התם לוקה ומשלם כן הכא לגבי זה ילפינן קנסא מקנסא.
(פורת"ו)

רבי עקיבא אומר. זהו דבר מידוש זכ מלמוד שיקדמו דברי ר"י לדברי ר"ע דבו, [ועיין תוס' ב"מ ד: סד"ה אין הכ']. ועוד שר"ע יסיב דבר על ר"י מלמידו, שמא ט"ס יש כאן, או ר"י אחר קדמון הוא זה (כגון ריב"ג) לא מוזכו ר"י שהוא בן אלעי [ז"ל כדמוכח לקמן טו. וב"מ לא. ותמורה ג. ובחולין פב: לא. קמ"ל: והשתא כגירסת הרא"ש והמהר"ם דלא"ל ר' יעקב, וכמ"ש בפסחים ובסנהדרין ומוזכו דף פ"ג ודף ל"ש ובשועות דף ג' ותיתא שם וממאי דר' יעקב הו' ובמורה דף ד' ותיתא שם ור' יעקב הלי וכו' ויש עוד רלמוים לזה].
(יעב"ץ)

לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ע' סנהדרין י' ע"ת תד"ה מטוס.
(ג' מהרש"א)

מה לעדים זוממין שאין צריכין התראה. ל"ע אמאי לא מצני לסבר לה כר' יוסי בר"י לקמן (ו:) דס"ל מבר אין לריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג ומזיד, והכא גבי עדים זוממין הא לכתורה לא צריך לומר שהם שוגגין דהא מתיימין עליהם בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות, וע"כ הא לא צריך לומר שהם שוגגין.
(פורת"ו)

שכן א"צ התראה. כיולמי כאן ה"ז ליכא מ"ד דס"ל דלריכין לקבל התראה.
(יפ"ע)

ורבנן האי לי"ת ברעך ע"ש מאי דרשי ביה. ר"ל לאיזו דרשה מוקי ליה אלא נעשורה ל"מ למילקי אמויש ג' משום דאתי אלא משום משום לוזרו, דאילו הא דמנעל"ע לאזהרת עדי ג"ג זאת לא יעמע שילקה גם הכא בעבורו, ומיושב הלע"ג הא' שבתור"ע גות ה'.
(רש"ש)

ורבנן האי לא תענה ברעך מאי דרשי ביה. וי"ב נראה לחסבר כאן הפיסקא גמ' ולריך לניין כאן על המשנה ואכ"מ אינו מופיע אלא מדברייתא, וע"ז מקשה ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה, אבל לא שייך כלל לעניין שקודם לזה כן נראה ברור.
(חש"ל)

ור' מאיר אזהרה לעדים זוממין מנא ליה כו'. נשמלמי לפמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות רפ"ג מהא דבעי אזהרה לפיקר לא בעינן בלא התראה, ופ"ב בעדים זוממין הרי לא בעי התראה ומ"ל מזהרה, ועי' לקמן י"ג ב' מייתי כריתות ל"ל התראה שהרי פסח ומילה עכ"פ בעי"פ שלא הזהיר. ועי' בינין שמועה כלל קפ"ג מ"ם בזה.
(מהרש"ם)

תוספות. ד"ה בשלמא. ואי"ת כו' והא בכתובות מוקי כו'. הוא שם ל"ו ב'.
(רש"ש)

ד"ה סבר. פי' ולהכי ליליף. ע' ס' מעין המכמה על מנת בקלר תערכ תוא ג' ד"ה ודע.
(ג' מהרש"א)

בא"ד (בסופו). דהא משמע שפיר כו' בין קנס. כאן קלרו ובכתובות (לב) ד"ה לאיז, בתרו יומר ע"ש.
(רש"ש)

ד"ה הא. משמע הכא דלר"ע. נ"ב עיין תוס' שבועות ד ע"א ד"ה ר"ש.
(רב"פ)

בא"ד. ופי' בערוך כו' בתוך שדהו כל"ל.
(רש"ש)

בא"ד. ופי' בערוך. עמ"ש בע"ז סד.
(יפ"ע)

בא"ד. דהיינו שמניח. נ"ב עיין ירושלמי רפ"ח בכלאים.
(רב"פ)

ד"ה אלא. בירושלמי לעיל. מיבא לעיל ט"ס, והירושלמי הוא בפ"ז דתרומות ה"ת, כתובות פ"ג ה"ת.
(יפ"ע)

בא"ד. לפי' דירושלמי. נ' דל"ל לפי הירושלמי ל"ל דעדים זוממין בדבוקן מתעביד מעשה, והייט משום דהירושלמי יהיב טעם לרבנן דלא גמרי ממש"ר משום דחדוש הוא דמתחייב בדבורם, ול"ל יקשה הא גם ע"ז מתחייבים בדבורם, ול"ל דעל"ז מקרי דבורם מעשה.
(יפ"ע)

בא"ד. דעדים זוממין בדיבורא אתעביד מעשה. נ"ב מע"ג דתמרין כן (תמורה ג:) לא מתני מימר משום דבדיבורא הבמה נתפסת, אבל כאן בעדים זוממין לא יבא לבללי מעשה דהרי אם נעשה מעשה שוב ל"ש דין זוממין דכאבר זמם ולא כאבר עשה. ועי' תוס' (סנהדרין סה:) ד"ה הואיל ושם תאבדמי.
(מהרצ"ח)

ד"ה ורבנן. ואי"ת דלא לילקי משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כו' וי"ל דעדיפא מינה משני. מה שהקשה בתוי"ע אות ה' בקונטרסו אבל דמ"מ יקשה בתמצ מדוע לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לתמצ"ד (ר"ל ולא עגם תל"ב כהזהיר כמ"ש התוס') וע"ש, לכאורה ה"מ להקשות ג"כ אין לקי מכאבר זמם כשמעידין שמיע מלקות הא בעינן אזהרה גם לזה. תוא יפלא שלא רמה מע"כ המהרש"ל דייקאו בטוב ע"ש.
(רש"ש)

בא"ד. נ"ב עיין תוס' ב"ק עד ע"ב ד"ה ה"ל.
(רב"פ)

ד"ה לאזהרה. וא"ת כו' ל"ל למימר. נ"ב עי' בב"ק עד ע"ב בתד"ה ה"ל ע"ש.
(ד"ש מדסוי)

בא"ד. וי"ל. נ"ב עיין תוס' סנהדרין י ע"ת ד"ה מטוס תהו.
(רב"פ)

דף ה ע"א

מתני'. משלשין בממון כו' רשע. יבמות מו ע"ב ד"ה אמר ליה, כתובות לה ע"ת ד"ה רבת, ודף קד ע"ת רמ"י ד"ה שמשלם, ב"ב קמו ע"ת ד"ה אינצי להו, סנהדרין ט ע"ת ד"ה לת נת, ודף לג ע"ת ד"ה לתיש, מנחות פב ע"ב ד"ה והשתת, נכורות ו ע"ת ד"ה ומה, ודף לט ע"ת ד"ה טיהו.
(מא"ן)

משלשין בממון. ע' לעיל (דד"ג) במש"כ רמ"י על ליטת המשלשין וכן המור"ט נלמק בזה. וע"ע דמיגרת ליטן הוא ממתיניתן דב"ב (נו.) ע"ש, ובכ"ג תמלת הרמב ומהן נשמש (מ.) בתד"ה הלכה, ובב"ק (קטו.) בד"ה הכרעה, וע' כתובות (קד.) מהו שמשלם ונפרט"י, ובב"ב (קמו.) ובמוס'.
(חש"ש)

משלשין בממון וכו'. וי"ב יש להסתפק אם טיהו מגיע ל"פ לכל אחד אם חייבין מלקות גם לרבנן, דהא ע"כ לא פטרי רבנן ממלקות אלא משום דהוי דבעיות, אבל אם טיהו מחויב רק קמוח מש"פ לא מקרי ב' דבעיות, דהרי בחובל בחבירו קמוח מש"פ חייב מלקות ולא פטרינן ליה מטעם ב' דבעיות. ומיהו י"ם לומר דהתם שאני דפטור לגמרי מממון דקמוח מש"פ הוי מחילה, אבל הכא הם מחויבין ביחד לשלם לו פרוטה רק ללכל אחד אינו מגיע ל"פ אפשר דמקרי ב' דבעיות ופטירי מלקות, ובמת בשנים שחבלו באחד כשיעור ל"פ ג"כ יש להסתפק אם חייבין מלקות מחמת הלאו אלא אם יוסיף, ובמק"א יבואר מזה מ"ש.
(חש"ל)

גמרא. אמר אביי נאמר. עי' יבמות מ"ו ריש ע"ב מחוס'.
(ג' מהרש"א)

אמר אביי כו' רבא אמר כו'. נ"ל דל"מ בייחסם אם הידון יכול לקבל מרבעים והעדים רק י"ת, יכן להיפך, דלהרא מוקין מתר הידון מצ"ל דלפני דאוקין מתר דינא דמלקות. עוד י"ל דל"מ לגבי עדות דבן גרושה דלאו מכאבר זמם מתרבי כמו שכתבו התוס' לעיל וכדאיתא בתוספות (דף לג) אלא מעתה עדות בן גרושה דלאו מכאבר זמם מיתרבי ע"ש.
(פורת"ו)

רבא אמר בעינן. ע' סנהדרין י' ע"ת רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת ומחדשי הר' בן חס.
(ג' מהרש"א)

כאשר זמם. ב"ב ג ד"ה לת, ודף עה, וע"ש עד ע"ב ד"ה הוה, (ועיין בס"ך ח"מ סי' ל"ג).
(מא"ן)

מתני'. אין העדים נעשין זוממין כו' עד שיזומו את עצמן כו' לעניין תשלומי קנס. [סנהדרין] לב ע"ב ד"ה והכי, ודף פת ע"ת ד"ה ונגמר, פסחים יח ע"ב בתי"ט ד"ה עדותן, יבמות לד ע"ת ד"ה בעדי, כתובות מב ע"ת, ב"ק לג ע"ת ד"ה ת"ל, ודף כד ע"ב ד"ה בגדי, ובחי עת ע"ת ד"ה ע"פ.
(מא"ן)

היאך אתם מעידים כו' אותו היום במקום פלוני כו'. לכאורה נ"פ אפשר הי' אותו מקום רחוק מהמקום שמעידין ד"מ ג' ימים ומתרו עמהו שיימים יום קודם או אחר יום שמעידין עליו במקום פלוני הרחוק כנ"ל שנהרגין (עי' לקמן בגמרא ד"ה בתו שנים ומתרו בסורת כו'), ולישנא דמותו היום שנמצנה, י"ל דלא קאי על מותו יום שמתרו העדים, אלא דר"ל אחיה יום שיהי' רק שהמקום רחוק כ"כ עד שע"ת לצות מזה לזה במשך זמן שבין מתירת אלו לאלו, ולכן תמיהני על לשון הרמב"ם בפי"ח מה' עדים ה"ב אבל אם אמר ע"ת ע"א יודעים אם הרג זה ביום זה בירושלים כו' שאתם עומכם שייתם עמהו ביום זה בבבל כו' ע"ש, והלא בין ירושלים לבבל מהלך כמה ימים, ותפ"ה כ' ביום זה.
(רש"ש)

גמרא. במזרח בירה הרג. ע' תומים ס"ל סק"י.
(ג' מהרש"א)

ואי לאו הוו זוממין. ע' מהרי"ט ח"ב חלק תה"ע סט"ו ד"ה ויש לי.
(ג' מהרש"א)

מה"ד ליחוש לגמלא פרחא. לפי הגוש"י

כה"ג מבעית ליה לר' חן בר חייא כה ע"ש. (י"פ ע"ב)

ליחוש לגמלא פרחא. לקמן ז ע"א ד"ה כמכחול, עירובין מג ע"ב, יומות קטז ע"ב ד"ה הכא. (מא ע"ב)

דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר קטלא הוא כו'. ע' נמו"ח מהר"ם מינץ החדש סי' ק' מדברי רמב"ן שהובא בכנסת הגדולה פ"כ מעדות, ונטעמא דכאחר זמם ולא כאחר עשה דמקשינן נמי"ד שלמעלה ומכל שכן כזה. וגם לשיטת רמב"ם דכתבה והזמה יחד ל"ה הזמה, מ"כ ה"ג הרי כאן נהרג מקודם והוי כהכאה ג"כ. ועי' שואל ומשיב (קמא) ח"ג סי' קי"ח קו' בשם מ"ח ליישב בזוממי זוממין, ועי"ש בסוס"י הנ"ל מהלכות בהכאה והזמה יחד ועי"ש עוד בס"ד בזה. ומעתה בשם מ"ח לדבק לעי' סנהדרין ע"ש ולפ"ז ל"ש דין זוממי זוממין, גם י"ל לפמ"ש תוס' סנהדרין פ"ח ודו"ק. (מהרש"ם)

הוא והן נהרגין. ע' ירושלמי שבועות פ"א ה"ג, וכאן ה"ו, ומ"ש בפ"ק עה ע"ב. (י"פ ע"ב)

אלא בע"ש נגמר דינו. נ"ב עיין תוספות סנהדרין פ"ח ע"א ד"ה וגמר. (רב"פ)

וכן לענין תשלומי קנס. נ"ב עי' תוס' ב"ק לג ד"ה מיכא מייתיה. (רב"פ)

רש"י. ד"ה וכן לענין. גוף המעשה לעדות של גמ"ד כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ה"ג באו כו' בהודאה כו'. נ"ב עי' מ"ש תוס' בב"ק עד ע"ח ד"ה לתכמי, דטעם זה לא יתכן למ"ד מודה בקנס ואח"כ בא עדים מייב, וא"ל דלעמ רש"י כיון דלא מחויב בהודאת פיו גמי עדים לא מקרי כר תשלומין משא"כ בממון דלמה קנסם. (ד"ש מדסו')

תוספות. ד"ה דבעידנא. פ"ה. נ"ב עיין תוס' זבחים עח ע"א ד"ה ע"פ ע"ח, ותוס' ב"ק מא ע"ב ד"ה ע"פ ע"ח.

בא"ד. פ"ה משום דאי הוו מודה מיפטר ולא נראה וכו'. וי"ב שמעתי מפי כבוד ידידי הגאון מוהר"ם מלייזר נ"י מ"ק דפ"ק ששמע בשם הגאון הגדול הממונה מוהר"ם לגאלנער זצ"ל שאחר שיש לפרש דגם רש"י לא כיון לומר דמקרי קנס ושם מודה מפטר ואפי' אם נתן עדים אח"כ, רק כוונתו לכל זמן דלא נתן עדים לא יתחייב ע"פ הודאתו משום דאין אדם מתחייב בעיתה או בגלוקות ע"פ הודאת פי' זה ואפשט לענ"ד אף לשלמותה יש להכריח פי' זה ברש"י לפי מה דקי"ל בב"ק ע"ד דהיכי דפוטר עצמו מכלום, לא מהניין דמודה בקנס פטור אם נתן עדים אח"כ, ובגד"ד הכי פוטר עצמו מכלום. ואכן לפזן רש"י ז"ל אכ' ואילו הוי אתי ומודה הוי מיפטר, אינו סובל פירושו כלל, דלפי דבריו הו"ל לומר דאפי' אתי ומודה לא היה מתחייב. ולענין מה שקשה דמזה רמיא לדעת המהרש"ל פ"ס פ"ז דב"ק סי' כ"ו דלא אמרינן כן רק היכי דאמר מתחילה לא גמרי ואח"כ כשבאו עדי גניבה הודה לטענת או מכר, דחזינן דעירומי קא מעריס ע"ש. ובזה נסתלק מה שהקשה המ"ל בפ"ג מהל' גניבה ה"ו מהסוגיא דשבועות דף ל"ג ע"ש ודו"ק. ובאמת דבטעם שאין אדם נאמן לחייב עצמו מיתת ב"ד או מלקות י"ל טעם אחר משום דאין אדם מסיח עצמו לרעה. ועי' ברמב"ם פפ"ו מ"י מהל' סנהדרין דכ' עוד טעם אחר בזה ע"ש היטב. (חש"ד)

בא"ד. דזה ל"מ דא"כ כל חייבי מיתות יכול להודות ולפטור עצמו. נ"ב הרמב"ם בפי"ח מהל' סנהדרין כ' ג"כ בזה"ל גזרת הכתוב שאין מחייבין לאדם ע"פ עצמו, אלא שאם מירצי לילכה עדים אבל בשאו עדים אח"כ זה לא שמענו. ועוד דגם במודה בקנס ואח"כ באו עדים דקי"ל דפטור דוקא בחייב עצמו ולא בקנס אבל בחייב עצמו ולא בלוס מייב (ב"ק עה.) וכאן אם הודה פטור לגמרי. וי"ל דגם לשיטת רש"י עכ"פ היכי דהודה ואח"כ באו עדים אח"כ מכניסין אותו לכיפה כמו בהורג בעדות מיוחדת (סנהדרין פג:) וחייב עצמו בעונש זה. ובעיקר קו' התוס' הנה בוודאי דין תורה מסכחת בלא הודה, והכי ע"כ אין חייב מיתה רק בהתרו בו וקבל התראה ואומר ע"מ כן אני עושה כדי שיתחייב מיתה (שם מ:), ובהכרע דלמאו לאדם יכפוף לחיוב מיתה, ואם אים כזה תופס אחר תופיס לפטור עלמו לא היה אומר ע"מ כן אני עושה דג' היה פטור. ובל"ז אמרו לקמן דאלו עושה שמענו. ה"ג שם [מ"כ קדושים פ"ן]. (יפ"ע)

ת"ל ערות בת אשת. נ"ב עיין יבמות כב ע"ב ובחידושי רמב"ן ורשב"ם. (רב"פ)

שאין מזהירין מן הדין. נ"ב זבחים קו ע"ב, ולקמן יז ע"ב. (רב"פ)

אין מזהירין מן הדין. ע' ירושלמי יבמות פי"ל ה"ב, ומ"ש בפסחים כד. (יפ"ע)

אמר יהודה. ה"ג גלי תוהר המעלה רבי, וכמו שנמנו הזוגות פ"ק לחגות, ובחגיגה [טו.]. (יעב"ץ)

אר"ש בן שטח. שמת יב ע"ב ד"ה רבי יהונתן, ולף עו ע"ש, גיטין ז ע"ב ד"ה השתח, חולין ה ע"ב ד"ה לדיקוס. (מא"ן)

אראה בנחמה. ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג בקולר תמריס. (יפ"ע)

אם לא שפכת דם נקי. תע"פ שריט"ו הוא לבדו לן הוליא תת זה להריגה לאין דנין דיני נפשות אלא בסנהדרין של כ"ג, אלא לפי שיט"ו נשיא היה (כמו שנמו בפ"ד [מגיגה עו:]) הקולר תלוי בו, ונראה שלא הוא היה תע"ד כשדנו דינו של זה, אלא מחמת מעשה ואילך מינוהו תב"ד. (יעב"ץ)

שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין. נ"ב עיין סנהדרין כ"ח ע"א ולעיל ג' ע"ש. (רב"פ)

שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין כו'. ע' תו"ח מנף עץ חנות שבסוף ספר מקור חיים סימ' י' מדברי הריב"ש שנדפ"ך חו"מ קומ"ו ל"ח. (מהרש"ם)

מתני'. על פי שני עדים כו' נמצא אחד קרוב. לעיל ג ע"ב, ולף ו ע"ב ד"ה לאסהודי שנת סג ע"ב רש"י ד"ה משמע, נרכות יח ע"ב, ר"ה כד ע"ב, יבמות קיו ע"ב ד"ה אתין, כתובות כ ע"ב ד"ה וכ"י, ולף כא ע"ב ד"ה לו על מנה, ו ע"ב ד"ה הנת, ולף כב ע"ב ד"ה תרי, קדושין מג ע"ב ד"ה והשתח, ולף סה ע"ב רש"י ד"ה מהו, גיטין יד ע"ב ד"ה אתי, ולף פו ע"ב ד"ה תייבי, ב"ק עג ע"ב ד"ה לתסהידו, ב"ב לא ע"ב ד"ה וזו נתה, ולף מז ע"ב ד"ה נתלקה, ועיין כו ע"ב ד"ה והן, ולף קם ע"ב, סנהדרין כו ע"ב ד"ה לתסהידו, ולף לו ע"ב, וע"ם ס ע"ב נרש"י, ולף ט ע"ב ד"ה לו בא, ועיין כח ע"ב רש"י ד"ה בעדות, ולף מא ע"ב ד"ה כתלן, שבועות ל ע"ב ד"ה כשלשה, ולף מז ע"ב, תמורה כו. (מא"ן)

ע"פ ב' או ע"פ ג' עדים אם מתקיימת בב'. ל"ע דהמ"ל להכי כתיב ג"כ שלשה משום סנהדרין כמאן דאמרי יד העדים להסהידו, ולף לא ע"ב סנהדרין כו ע"ב ד"ה לתסהידו, ולף לא ע"ב, וע"ם ס ע"ב נרש"י, ולף ט ע"ב ד"ה לו בא, ועיין כח ע"ב רש"י ד"ה בעדות, ולף מא ע"ב ד"ה כתלן, שבועות ל ע"ב ד"ה כשלשה, ולף מז ע"ב, תמורה כו. (מא"ן)

אף השנים יזומו את הג'. נלמה דנקיט קוף דיוק, ומשפטו בשלימות הכי הוא, לף שיש סנהדרין אחרים יד העדים מהיה בהסהמה וכדאיתא בסנהדרין (לף מה) אחד מן העדים דוחפו על מתניו ואם לאו השני נוטל את החנק ומניחו על נבו ואח"כ כל העם, ולכן כתיב בשלשה דגם השלישי קודם לכל העם. (פור"י)

אף השנים יזומו את הג'. נלמה דנקיט קוף דיוק, ומשפטו בשלימות הכי הוא, לף שיש סנהדרין אחרים יד העדים מהיה בהסהמה וכדאיתא בסנהדרין (לף מה) אחד מן העדים דוחפו על מתניו ואם לאו השני נוטל את החנק ומניחו על נבו ואח"כ כל העם, ולכן כתיב בשלשה דגם השלישי קודם לכל העם. (פור"י)

ת"ל עונש שמענו. ה"ג שם [מ"כ קדושים פ"ן]. (יפ"ע)

ת"ל ערות בת אשת. נ"ב עיין יבמות כב ע"ב ובחידושי רמב"ן ורשב"ם. (רב"פ)

שאין מזהירין מן הדין. נ"ב זבחים קו ע"ב, ולקמן יז ע"ב. (רב"פ)

אין מזהירין מן הדין. ע' ירושלמי יבמות פי"ל ה"ב, ומ"ש בפסחים כד. (יפ"ע)

אמר יהודה. ה"ג גלי תוהר המעלה רבי, וכמו שנמנו הזוגות פ"ק לחגות, ובחגיגה [טו.]. (יעב"ץ)

אר"ש בן שטח. שמת יב ע"ב ד"ה רבי יהונתן, ולף עו ע"ש, גיטין ז ע"ב ד"ה השתח, חולין ה ע"ב ד"ה לדיקוס. (מא"ן)

אראה בנחמה. ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג בקולר תמריס. (יפ"ע)

אם לא שפכת דם נקי. תע"פ שריט"ו הוא לבדו לן הוליא תת זה להריגה לאין דנין דיני נפשות אלא בסנהדרין של כ"ג, אלא לפי שיט"ו נשיא היה (כמו שנמנו בפ"ד [מגיגה עו:]) הקולר תלוי בו, ונראה שלא הוא היה תע"ד כשדנו דינו של זה, אלא מחמת מעשה ואילך מינוהו תב"ד. (יעב"ץ)

שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין. נ"ב עיין סנהדרין כ"ח ע"א ולעיל ג' ע"ש. (רב"פ)

שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממין כו'. ע' תו"ח מנף עץ חנות שבסוף ספר מקור חיים סימ' י' מדברי הריב"ש שנדפ"ך חו"מ קומ"ו ל"ח. (מהרש"ם)

מתני'. על פי שני עדים כו' נמצא אחד קרוב. לעיל ג ע"ב, ולף ו ע"ב ד"ה לאסהודי שנת סג ע"ב רש"י ד"ה משמע, נרכות יח ע"ב, ר"ה כד ע"ב, יבמות קיו ע"ב ד"ה אתין, כתובות כ ע"ב ד"ה וכ"י, ולף כא ע"ב ד"ה לו על מנה, ו ע"ב ד"ה הנת, ולף כב ע"ב ד"ה תרי, קדושין מג ע"ב ד"ה והשתח, ולף סה ע"ב רש"י ד"ה מהו, גיטין יד ע"ב ד"ה אתי, ולף פו ע"ב ד"ה תייבי, ב"ק עג ע"ב ד"ה לתסהידו, ב"ב לא ע"ב ד"ה וזו נתה, ולף מז ע"ב ד"ה נתלקה, ועיין כו ע"ב ד"ה והן, ולף קם ע"ב, סנהדרין כו ע"ב ד"ה לתסהידו, ולף לו ע"ב, וע"ם ס ע"ב נרש"י, ולף ט ע"ב ד"ה לו בא, ועיין כח ע"ב רש"י ד"ה בעדות, ולף מא ע"ב ד"ה כתלן, שבועות ל ע"ב ד"ה כשלשה, ולף מז ע"ב, תמורה כו. (מא"ן)

ע"פ ב' או ע"פ ג' עדים אם מתקיימת בב'. ל"ע דהמ"ל להכי כתיב ג"כ שלשה משום סנהדרין כמאן דאמרי יד העדים להסהידו, ולף לא ע"ב סנהדרין כו ע"ב ד"ה לתסהידו, ולף לא ע"ב, וע"ם ס ע"ב נרש"י, ולף ט ע"ב ד"ה לו בא, ועיין כח ע"ב רש"י ד"ה בעדות, ולף מא ע"ב ד"ה כתלן, שבועות ל ע"ב ד"ה כשלשה, ולף מז ע"ב, תמורה כו. (מא"ן)

רש"א מה שנים כו' רע"א כו' ומה שנים כו'. בגמ"ס הגי' כ' שמעשל מתת כ"ס וגי' זו יסהה מאד (ועשלמה מהמוי"ט), אך לא מצאתי לו חבר. וכ' הרמב"ם בפי' ודר"ע ור"ש קיימין ואין עליהם תולק, ומתיהי דבסנהדרין (מ"ש ג') תפיק רבא בפי' מתניתין דשם דאפי' בתקירות ג' תומרים יהענו וא' תמר ל"י עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע וע"ש פרש"י ותוס', הרי מזיון דשתמת דמתניתין פליגא עלי', ור"ל דהרמב"ם לא הוה גריס שם כמאן דלא כר"ע, וכ"ע מהא דפסק להא דרבא בפ"ב מהל' עדות ה"ג ופסק ג"כ להא דר"ע ור"ש והלמ"מ שם הניחו בצ"ע, וי"ל דהיה גריס ואפ"ה פסק כר"ע, ומפני דמתניתין פליגא עלי' דוקא כר"ע, ומשם מיתת ה"ל להגמ' למיפרך שתמת שתמת. (רש"ש)

אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן היה בסנהדרין לא היה הורגין אלא מעולם. ומ"מ דין התורה מתקיים בפנים רחוקים כגון שהיה קרוס של רחם מגולה (נחולין יח:), דדין של מכה אביו ואמו מתקיים בחצי ואמו מבוטים בבית המלוריס. וכן כל עניני מלקות אשר נאמרו בנדרים וזירות ושבועות והקדשות ג"כ משמתת דיפטור עלמו ע"י מה דיתחול על נדרו והקדשו, וכתב הרשב"ם (ב"ב קכ.) דשמטו קדשים בחוץ ואח"כ נשחל על הקדשו נפטר מכלת למפרע, ועי' טו"ז יו"ד סי' שכ"ג ס"ק ג', ועיין תוס' (ניטין לג.) ד"ה ואפקעינהו, דל"ב יפפה על בת אחותו וכ' דאם יעשה כן כדין יפפה ע"ש, וכן בכאן נאמת אם הודה נפטר מן המיתה, ודין תורה משמתת גלח הודה, וע"ז אמרו בגמרא ס"פ שבועת העדות ומוקים לקרא דדמיק ומוקים לתפשיה וז"ב. (מהרצ"ח)

ד"ה וכן. כל כמה דלא נגמר דינו בממון הוי ב"ח. כל"ל [וכ"ה בוזס הרס"ח רק לסגיה במקום הכל, כ"ל כל ובמקום נמי, כ"ל בממון. ללא כמ"ש בשמו בגליון, ואם היתה בוזסנו למחוק ממילא נמי עד מילא בממון ולהוסיף מילא הוי אחר מלא בממון הול"ל בממון הוי קרוב כו' עכ"ל כל"ל]. (יעב"ץ)

בא"ד. דבעינן דרישה וחקירה. עי' תוס' סנהדרין (נ.). (מצפ"א)

בא"ד. אז ודאי אמרי'. נ"ב עיין תוס' ע"ז סד ע"ב ד"ה מיזהו, גס דף כו ע"ב תוס' ד"ה ולא מורידין. (רב"פ)

דף ה ע"ב

גמרא. א"ר אבהו שקדמו. ה"ג מוקי בירושלמי ר' בא בר ממל ועי' מה"פ שם. (יפ"ע)

אם הוחזקה כו' לר"א בישות. פסחים גג ע"ב, יבמות קיט ע"ב ד"ה מחוורתא, כתובות כה ע"ב, ולף כו ע"ב ד"ה אמר, וע"ש לו ע"ב, ולף מד ע"ב ד"ה ה"ב, סנהדרין ח ע"ב נרש"י ד"ה והזימם, נלה כו ע"ב. (מא"ן)

א"ל שמעית מילי מבר נפחא. הריטב"א ז"ל הקשה למה נתמת לן אמר משמיה, וכה"ג בכתובות. ול"נ ד"ל משום דלא שמע בהדיא מר' יוחנן אלא בלשון תימה ע"כ לן אמר משמיה וכמו שמפרש ר"ח בתוס' (קמ:) ד"ה אלמען, דהא דקאמר וכי בשביל שאני זכר הפקדתי, לאו לפלוגתי אתי אלא תמוה קא תמתה. ולע"נ לכל המפרשים לן פירוש כן, י"ל משום דאמר ר"ג רוחה אני את דברי לאמון וע"ם שהקן ר"ת בזה. עוד נ"ל ד"ל דמ"ש הקדק ר"ל ואמר שמעת מילי דבר נפחא, פירוש אע"ג דלא שמעת אלא מילי ולא מפורש מ"מ הוה לך למימר משמיה כי אפילו דבריו בעלמא הם זקוקין לנורא, וכדאיתא ב"מ (פה:) גאמר זקוקין לנורא מאן שייל בר נפחא לאמון. (פור"י)

ולא אמרת לי משמיה. עמ"ס יבמות זו ע"ב. (יפ"ע)

מתני'. אין העדים זוממין נהרגין וכו' שהיו צדוקין אומרין וכו' אמרו להם חכמים כאשר זמם ולא כאשר עשה. יש לדקדק למאי תניישו אמת דהרגו ולא הרגו היו נהרגין, ואינטריך למיתנא תניישו דלא הרגו לן אמת מלא הרגו לאין עונשין מן הדין. תו קשיא לי למאי כאשר זמם כתיב לחמרי ב"מ דף לא ע"ב ד"ה לן היו יכולין להרגו במיתה כתובה היו הורגין אותו במיתה אחרת, וא"כ כאן מיירו כגון שהרגוהו במיתה שאינה כתובה בו, ומקמ"ל דאמנת כאשר זמם שהעדים היו נהרגין במיתה הכתובה בזומו לעשותו ולא כאשר עשה. (רד"ך)

עד שיגמור הדין כו' כאשר זמם. לעיל ג ע"ב ד"ה מעידין, ב"ק ה ע"ב ד"ה אמת, ולף כב ע"ב ד"ה בגדי לחר, ועי"ש עד ע"ב ד"ה ומנמנ זוממין, ב"ב כו ע"ב נרמב"ם ד"ה ומנמנ, סנהדרין סה ע"ב ד"ה יפלו, ועיין מ ע"ב ד"ה שכן בסייף, חולין קלו ע"ב ד"ה דכרי. (מא"ן)

לאחיו והרי אחיו קיים. עמ"ס בסנהדרין (י.) נס"ד. (רש"ש)

גמרא. תני בריבי כו' אין עונשין מ"ה. לעיל ג ע"ב ד"ה ומה הסוקל, ולף יז, פסחים יא ע"ב ד"ה עדותן, מגיגה יא ע"ב ד"ה לבמו, ר"ה טו ע"ב, יבמות ג ע"ב ד"ה נמו, ולף כב ע"ב ד"ה שלח תמכר, וע"ש לד ע"ב ד"ה נעידי, נדרים ד ע"ב ד"ה תיתי, קדושין כא ע"ב, ולף פ ע"ב, סוטה כט ע"ב, ב"ב כו ע"ב ד"ה משלמין, ע"ז מה ע"ב, ב"ק ב ע"ב ד"ה ולא זה, ולף ד ע"ב ד"ה ועדים, סנהדרין עג ע"ב, ולף עו ע"ב, וע"ש גג ע"ב ד"ה השתח, חולין קטו ע"ב ד"ה מה למחך, ולף קלו ע"ב רש"י ד"ה בריתי, זבחים י ע"ב, ולף יא, ועיין יד ע"ב רש"י ד"ה חוץ לזמנו, ולף לג ע"ב ד"ה בתמומה, וע"ש קו ע"ב רש"י ד"ה וכי, בכורות כד ע"ב, בריתות ג ע"ב, תהלות פ"ב מ"ה נר"ש, ועיין מה שכתבתי בכללים. (מא"ן)

הרגו אין נהרגין. עי' מ' תהל יעקב לר"י שמכירו סי' י"ו וע"ש עלה כ"ג ד"ה סוף ע"ב ד"ה הלא. (ג' מהרש"א)

הרגו אין נהרגין. יש להסתפק אם מת הנדון קודם שהרגו את הזוממין, אם נימא דבעינן לחיו קיים וכיון שמת פטורים, או לעמ דוקא משום שנהרג על ידם ועל יד בית דין אינם יכולים שוב להרוג העדים, משא"כ כשמת מעצמו אחר גמר דין ולא ע"י ב"ד, ולטעם הרמב"ם ז"ל שכתב דמשמת כיון שהרגוהו ע"פ ב"ד משמת היה חייב מיתה לפיז מניף מקלה על ידם, הכא לא שייך זה כיון שמת מעצמו, אבל אם נימא דגזירת הכתוב הוא דבעינן דוקא לחיו קיים י"ל דפטורין, ועיין (ו:) נמלא אחת מהן זוממת הוא והן נהרגין, וי"ל דמ"ה אמר הוא והן לאשמועינן דאע"ג דהוא נהרג אחלה מ"מ הן ג"כ נהרגין. (פור"י)

תנא בריבי אומר כו' הרגו אין נהרגין כו'. ע' תי' הר"ם בדין הרגו להשתא והטועל לא נהרג אם הוי בכלל אחר עשה, וע"ש לעיל ג ע"ש. (מהרש"ם)

למדתנו רבינו שאין עונשין מן הדין. נ"ב ע' פ"י שהשתורל דהכי גילוי מלתא ק"ל דעונשין ומזהירין מן הדין, ואולם כמו"ש בזמים רחם הגהות כסף השרשה לחיתי בלידין בלח"ה לאו דהכי ק"ו הוא דלא שני לנו לפי עיקר הדין בין הרגו בלא הרגו כיון דקי"ל אין ממיתין אח הגורס (סנהדרין עז.), ועדים זוממין נ"כ לא הרגו אותו בידים רק גרמו לו מיתה ע"י שמחייבם לנד, ובזר כ' תיבו הולך ע"פ שאר משפטי התורה, וכן זמים שהרגו אח ח' ק"ל דשטור רמב"ם פ"ד מהל' רוצח ה"ד דכ' נפש עד שיכה כל נפש, ואלו בשני עדים אחר העידו נהרג אע"ג דאחד אין יכול להמיתו ע"פ עדותו ומשיהם הרגוהו ובכל זאת גזה"כ שיהרג ע"פ לידוטו, וא"כ עונש הבא לאחר ע"י אחירת העדים אינו ע"פ מעשיהם דלף אם נהרג א"ח מיתה לפי משפטי התורה וע"כ גזה"כ הוא, וא"כ כיון דגלי קרא בחאב זמם דמחייבי על כוונתם אחרינן קרא בדכתיב וק"ו ליכא, לף אם נהרג לא נחאב מעשה ע"פ התורה שיהיה עליהם משפט מות, וזה הטעם דשני ליה להרמב"ם בין חיוב מיתה להרגו אין נהרגין. וכן מלקות וממון דשם יש ק"ו ושם ל"ש הדין דגורס ועונשין מן הדין בגילוי מלתא, אבל במיתה ליכא ק"ו לף הרגו אין חייבים מיתה ע"פ הדין, ועי' יד המלך פ"ק מהל' עדות שהאריך בזה. והטעם דהרגו אין נהרגין פרש"י בב"מ דכ' כאחר זמם ולא כאחר עשה, ומשמע נקטה הטעם דכ' כאחר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים, והיינו כאחר זמם מורה לף שלא נהרגו ג"כ יכול בכלל חיוב מיתה, ואולם יוכל להיות כ"ש נהרגו. וקרא לאחיו מורה דוקא אחיו קיים והרגו אין נהרגין, וגם מזה הוליא הרמב"ם לחלק בין מיתה למלקות משום דל"ל ללמוד חיוב מלקות מקרא לעשות לאחיו דגם זה עדיין קיים, ועי' ריטב"א כאן. (מהרצ"ח)

שאין עונשים מן הדין. נ"ב סנהדרין נד ע"ב, עג ע"ב, ע"ז ע"ב, ובמס' זו לקמן יד ע"ב, ובמתורה ט ע"ב, ובכריתות ג', ועי' סנהדרין ע"ד ובמס' ג עמ"ב ד"ה השתח. (רב"פ)

שאין עונשין מן הדין. ע' הס"מ פ"ב ממלכות תמורות, לף התם כ' רק לעניו אין מזהירים כו'. (ג' מהרש"א)

שאין עונשין מה"ד. ע' ירושלמי פ"ז פ"ה ה"ב דגם במה מצינו אין עונשין, וכ"כ התה"פ בזוזר פ"ו ה"ל בשם הרשב"ץ, והוא ללא כהטועי יבמות פ"ח ה"ל שכתב ללר' שמעלל במה מצינו עונשין, והא בע"ז שם ב"ב הוא לר' ישמעלל ומבואר שם לדידיה דגם במה מצינו אין עונשין. (יפ"ע)

איש אשר יקח. ת"כ קדושים פ"י. (יפ"ע)

זוממין כו'. ע' שו"מ דנרי מיים ס"ג בהסמוכות סי' ל"ג מ"ם בזה, וע"ש סוס"י ל"ת.

רע"א לא בא השלישי כו'. נ"ב עי' סנהדרין ט ע"ת בתוד"ה לת כו' ולף מת ע"ב בתד"ה כמלן.

רע"א לא בא השלישי להקל כו'. מלת להקל ליתת בתשניות וירושלמי ונמרת סנהדרין (ט.) ובכי"ף ורמ"ם וכ"י מפירש"י, תכן הכ"י ותסוס דסנהדרין שם נרסי ליה ע"ש. (רש"ש)

רע"א לא בא השלישי. ת"כ ויקרא תוכה פרק כ'.

וא"כ ענש הכתוב. ספרי תצא רפ"ו ע"ש. (יפ"ת)

שכר לנטפל. לקמן כג ע"ת ד"ה על אתת. נרכות נת ע"ת רש"י ד"ה יבתין. יומא עו ע"ת. תגוס דר"נ פ"ל.

ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב. ע' בהשגת הראב"ד פי"ת מהל' סנהדרין ה"ו, ועי' בהר"ן סוף פ"נ בתוספות כתובות דוחלו נתעניו להעיד בגולן, עי' תוס' סנהדרין לף ל"ת ד"ה שנים שתתי. (מא"ן)

ומה שנים נמצא א' מהן קרוב כו'. עי' בנ"י שכ' י"ל שהוא סיום ר"ע כו' תו שנאו תפני מתלוקת ר"י ורבי ותוס"ע כ"ע ול"י כו', ול"נ דר"ל תו זהה תינו תדר"ע תלף מסקנת התתניתין ולכאי שנאו בסוף כפ"ע, ולף כללו עם מסקנת דריסא הוא כדי להסמיך ליה פלוגתת דר"י ורבי דפליגי בים, תמנם תמיהני עליו דהכי בסנהדרין (ט.) תנוהר להדיא דזהו תדר"ע, וכן שם (ס' סע"ת) מסמת כר"ע דתקיש ג' לפי' הת"ה ע"ש בפירש"י ושם (מ"א ב') לפי' התד"ה כתלן. (רש"ש)

ומה ב' נמצא כו' עדותן בטלה. וכ' התוי"ט דל"ת ה"ז גת ללמד ותסלק למ כו', ותסו"ת כ"ע ותינו תונן כו'. וי"ל דכוותו דנטלה תשמע לדינה תועילה כלל לף לשנועה, וכ"מ תדברי הרי"ף בתשוב' שהביאו הרא"ש וי"ו ותני"ל הא ד"ה תר"י), לזה קתמר דה"ז נת ללמד על ג' לתע"ג שנשתרו ב' כשרים תפ"ה תינם תועילים למה שב' תועילים בעלמא דהיינו להוציא ממון ע"פ, והדר למדין לשנים דלף שנשתר תחד תינו תועיל למה שתועיל בעלמא דהיינו לשנועה, וכיון זה כתבתי בתגיהה (י' ב') נסי"ד. ותגב תוכחין למדנו לף שע"פ קם לשנועה, מ"מ ע"י קרוב תו פסול לת לתל"ך תדוע יפסול העד הכשר לשנועה כיון דגם הקרוב כשר לה ויסיענה להרמב"ם נפ"ה תהלכות עדות ה"ג תשר הכ"מ כ"ע של"י תקול לזה. (רש"ש)

נמצא א' מהם קא"פ. עי' ירושלמי שנועות פ"ד ה"ג דגם תם כפר ת' תעדים עדותו נעולה כל העדות למ"ד לל"ת תתקיים העדות נשתר, ועי' כתובות פי"ת ה"ה, ניטין פ"ת ה"ת, כתן ה"ז פלוגתת דר' יותן ור"ל תם כתוב נשטר תתנה תו תכר לשני ב"ת וקרובים העדים לת' תהם לכר' יותן פסולין גם לשנאי ולר"ל כשרים להשני, ועמ"ש בת"ק נשם הנ"ו שכתב להירושלמי גם טע"פ נשטל עדותם להשני תלר קרובתם לת', ושע"ל גם הירושלמי ל"ת כן כ"ת נשטר ולת נעדות טע"פ. (פ"ת)

מה שנים נמצא א' מהם קא"פ וכו'. לתיתי להזכיר זה תה שנתעורר תמורי הגאון ז"ל ניטוב קו' הגאון תפ"ת, שהקשה לפי תה לתמרינן נשנועות (מת.) לשם הלוה תמר לת לויתי והעדים תעידים שלוה ופרע תיב, דכל התומר לת לויתי כתומר לת פרעתי דמי, תלמת ללתוב עלמו נאמן, תף דעדים תעידים שפרע, מ"מ כיון דהוה הודה שלף פרע תולוין נתר הודאתו, ת"כ ה"נ כיון דהלוה טען שלף פרע, תרי תודה הלוה להפסול לת היה שם, ות"כ תמתי לת תיתיב ותתר זה דהנה לכתורה נריך להבין, דגם נתומר לת לויתי תמתי תינו נאמן נמיגו דלוה ופרע, תך הת לתינו נאמן, תשום דהוה תינו נתקום עדים, דהת העדים תומרים לוה. תך הגאון נעל הפלגה (על תוס' יט: ד"ה תימת) העלה דתף ד"ת תינו נתקום עדים, תבל תינו נעיקר עדים תמרינן. וכעין זה כתב תתרי"ט לענין תינו נגד חזקה. ולכך ת"ם כאן לענין קא"פ שפיר יש לו תיגו, דתי נעי הוה תמר תמת דנאן לי תנה, תבל לת נתורת טלוותה רק נדרך תתנה, וע"ז לת היה תהני שוב העדים, דהוה קא"פ, ודו"ק היטב. (עיני שמואל)

רש"י ד"ה ברייבי. כך היה שמו. ע' שו"ת תרי"ד סי' ל"ג מ"ם בתגי זכרון סי' י"ד מ"ם זה. (תהרש"ם)

ד"ה חייבי גליות מנלן. זוממין שהרשיעו הנדון. נ"ב לפסטיא דקרא. (ר"ש מדסוי)

בא"ד. (או למיתה). נלפס נגלו רס"ת מ"ז. נ"ב ועע"ד קשה לגנות הגרסת נרס"י ותוס' וה"ק תד למלקות ותד למיתה. (ר"ש מדסוי)

תוספות. ד"ה איסטטית. לשון סטיס. ר"ל גם סוף המילה נתמ"ך, שהוא לשון נצע נתשנה כמו ספיתי סטיס וקוסה, כלומר כת לצועה ומזויפת היא זו. [עיין נפיה"מ להרמב"ם שגם הוא פירש שסטיס תלשון נצע, תלא שביאר נתופן תתר שכל מי שמעיד נעדות זו גם הוא לצעג ונפגם]. (יעב"ץ)

בא"ד. ברב אלפס פי' לשון סטיס כל"ל נס' סוף, והתוס' קלרו נדנריהם ללפי' הרי"ף הגי' תיסטטית, וכל"ל נרי"ף, ונרע"ב גם כן ס"ת ללפי' הא' לריך להיות תיסטטית נב' תיתין], ופשוט שפי' הרע"ב נדר"י שב על הב' הגי' והפי' שנמלת תיסטי', והסו"ט ל"ד כלוונתו שם. (רש"ש)

ד"ה חייבי גליות (נסופו). אבל כשהרשיעו הנידון כו' כל"ל. (רש"ש)

דף ו ע"א

מתני'. בד"א בד"נ כו' תתקיים עדות בשאר. כתוסות טו ע"ת רש"י ד"ה וספק, סנהדרין ת ע"ב ד"ה נעדה, ודף ו ע"ת ד"ה נזתן, וע"ש ע"ב ד"ה יי"ת וד"ה לרלוטו, ודף לת ע"ת ד"ה שב"ם תומרים, ודף כג ע"ב ד"ה ורבנן, ועיין מ ע"ת ד"ה תקירות, ניטין יח ע"ב ד"ה תמרי, ב"ב קסד ע"ב ברב"ם.

א' ד"מ וא' ד"נ. ק"ק דסו"ל למיגקט תיפכא ע"פ הכלל דהפסוט גקט תחלה, ועי' סוכה כ. כתוסות כ: ובתוס' שם דהיכי דקאי תפלוגתת גקט תמיד הפשיטות תחלה, ותקשה מהכא, ויתכן דתסוס הדין דמסיים תבל נשלה תמרו בהן, דשם הוו הרבות' כד"נ דתתקיים העדות נשלה. ועי' בירושלמי ה"ה לעניד לריכות' מד"מ לד"נ ומד"נ לד"מ, ת"כ יתכן ג"כ לומר שכבר תיפכא דתלד תומרת דד"נ נתמיר לקייס העדות נשתר ות"ס. (פ"ת)

ואימתי בזמן שהתרו בהן. ע' סנהדרין ט' ע"ת ת"ה ותד"ה נזתן שהתרו. (ג' מהרש"א)

נמרא. שהעידו בתכ"ד. נזיר כ ע"ב ד"ה תמר, וע"ש כת ע"ת ד"ה נימת, כתוסות נב ע"ת ד"ה ותתרי, ב"ק עג ע"ב ד"ה כי ליח ליה, ב"ב קכט ע"ב בהגה"ס, וע"ש קלא ע"ת ד"ה נתו תילמת, סנהדרין נב ע"ב ד"ה היכי, שבועות נב ע"ת ד"ה ותיכא ותיכא. (תא"ן)

וכדי שאילת תלמיד לרב. עמ"ס ב"ק ע"ג ע"ב. (פ"ת)

הרוג יציל. ינמות כה ע"ת ד"ה הוא ותתר, סנהדרין ט ע"ת ד"ה נזתן, ועיין שם ע"ב ד"ה ר"ת, וד"ה לרלוטו. (תא"ן)

נרבע יציל כשרבעו מאחוריו. לכאורה תמוה תדוע לת תקשה תכל הטעיות דלשה היא וגם היא קרובה, ושם לת שייך התירוץ דמשכבי לשה כתיב, לכן נראה דבנמלת לשה ביניהם לת נפסלו תאחרים דבקרא כתיב עדים ותשה היינו נקרלת עד שמ"ש רפ"ד דסנועות, תולם תקה דשם תפקינן גם קרוב תעד, ותכא תתר נתלת ת' תהן קרוב, שוב תלאתי נתומים שכל"ו שהעיר קלת זה. (רש"ש)

במקיימי דבר הכתוב מדבר. ע' שו"ת רשק"ת סי' ר"י ס"ג תהת לניקח קרוב יגיל, ע' סנהדרין פ"ו, וע' תומים רס"י ל"ו, וע' ריב"ש סי' קנ"ה, וע' דנרי תיס ת"ב נהסמוטות סי' ל"ב. (מהרש"ם)

למיחזי אתיתו. נ"ב ע' רשב"ם ותוס' קיג ע"ב וקי"ל, ובתוס' ניטין י"ח ע"ב ד"ה תי נתי. (רב"פ)

למיחזי אתיתו. עי' ריטב"ת קדושין דף תג ע"ת ד"ה תתתר. (ג' מהרש"א)

לאסהודי אתו. כתוסות כת ע"ב ד"ה הנת, ניטין יח ע"ב רש"י ד"ה תי נתי ותסוס' ד"ה תתרי, ב"ק ל ע"ב ד"ה נגון, סנהדרין ט ע"ת ד"ה נזתן, וע"ש לד ע"ב נרש"ל, ב"ב קיד ע"ת ד"ה תבל וד"ה תין, וע"ש קסב ע"ב ד"ה נתלת. (תא"ן)

למיחזי אתו. נלפס נגליון עדותן תתקיימת. תהר"ס. ב"ב נתנל נתוס' סנהדרין דף ט תד"ה נזתן כתבו כגרסת דילן ופי' להתרו לתו דוקת ע"ש. (ר"ש מדסוי)

שני אחין שראו באחד. ב"ב כסנהדרין ט' ב' ניתת תה יעבו שני תחין ותחד שרתו נתחד כו' ופירש"י ותחד כשר עתהן ע"ש. (תרא"ם)

תוספות. ד"ה אמר רבי יוסי. וקשה לפי'. ב"ב עי' תוס' ב"ק ל' ע"ב ד"ה כנון, ועי' נתוס' ב"ב קמ"ד ע"ת ד"ה סד"ה ותין עד, ותוס' ר"ה כז ע"ת ד"ה דלתתנת.

וקשה לפירושו כו'. עי' תסם סופר מ"מ סי' י"ג.

בא"ד. דהא כתיב משפט א'. ב"ב עי' ריס פרק תתי דיני ממונות. (רב"פ)

בא"ד. דהא כתוב משפט כו'. ב"ב עי' תהרש"ת, עי' סנהדרין כת ע"ת. (ר"ש מדסוי)

בא"ד. ועוד דבד"מ נמי כתיב ע"פ שנים כו'. ולעד"ז דבד"נ לת כתיב ע"פ גמי ג' וע"ב ע"פ דכתיב נמי ב' תקי גם עלייהו לרבות דממתניתין דלקמן, וכן להת דיכמות (ל"ת ב') מפיהם ולת מפי כתבם, ות"ב תזיק דתרוייהו מתוכרין יתד להיות ע"פ עולה לכניהם תבל בד"מ תדרבה תזיק דתלקן תכתוב לכתוב ע"פ בב"ת בפ"ע. (רש"ש)

בא"ד. דבד"מ נמי כתיב כו'. תירוצתי ה"ה תמתני דתלויו כתב נמי בד"מ לת הוה דרתינן כלל תהקש שנים לשלשה לף בד"נ, דהו"ת תשתרין לחוות דשנים מוימין שלשה ולת תזיקין נתר רוצת, ועי' פ"מ. ות"ב ר"ל דר' יוסי ס"ל דהת בד"מ תצטרין להת שנים מזימין שלשה, והך בד"נ לתקש לנמצת ג' תהן קף"פ. (פ"ת)

בא"ד. ומעתה אינה מועלת וכו'. ל"ע תנ"ל דהת תפשר תמזי לתשטרופי, וע"ב דכדרך ה"ז בת ללמד ונמצת למד דיינין לה כמ"ש בתוי"ט, וה"ל בד"מ מ"ל תה ב' נמצת ג' וכו' לף ג' וכו', ותמילת למד דגם לשטועה לת מייתי. ולעד"ז דתתקיים העדות בשתר ר"ל יעידו עתה פעם תתרת, תבל בד"נ כיון שיצת וכתי שוב תין תתזירין. (תאמ"ה)

בא"ד. אינו בטל לגמרי וכו'. ל"ע לדבריהם דקנס תת"ל ותיכו נפטות קלתר, ולפמ"ל פירוש דתתקיים העדות בשתר ניתת. ועוד ת"ל נתופן תחר, תסוס דתתקיימת בידיעה כלת רתיה ל"ת למפסל תסוס הקרוב למתן לפסיל בעד פסול הרוחה בלתוד. ולרבי ל"ל דלת פסול עד שיעיד בב"ד ויתרו ב"ד בכולן שתם תחד פסול לת יעידו כולם. וז"ס בתשנה התרו בהן, וכ"מ לשון הגתרת. ובתכי ניתת התרתה בד"ת, ותמיהנן תוסיף טופת. (תאמ"ה)

ד"ה אמר רבא. וקשה דהא משמע. עי' ש"ך סי' ל"ו סק"ו ד"ה ותין. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל לענין נמצא. נ"ב עי' תוס' סנהדרין ל"ת ע"ת ד"ה שב"ם ונפסקי תוס' שם.

בא"ד. אבל לענין נמצא אחד קרוב. נתוס' פ' זה נורר דף ל ע"ת ד"ה שנים שתתי לת נתנו כן בתד תירוצת, ועי' לת"ם פ"ב ה"ג תעדות. (ג' מהרש"א)

בא"ד. עד סופו. תבל לפ"ד ר"י לקתן ד"ה שמואל, תין תקום לכל דבריס תלו. דלד"י נמי דוקת נתו להעיד, תלכך בעינן נמי תכ"ד [והקושיא הרוש יליל ליתת לרבת]. לך תסוס לת תסקי תכי לקתן, וטעמייהו תסוס דברי רבת תי למיתי תתיתו, תלמת דיכתן לתוד פוסלת. ול"ל דכשתומרין תתת פוסלין בניהה, תמת"כ בעדים זוממין בעי עדות ותכ"ד. תבל לפתמ"ל טעם תילוק בין ד"ו לד"מ, ע"כ דר"י תמר דבעי עדות ממש, ותמר רבת תליהה דתכ"ד בעי. ור' לתמר לף בד"מ ע"כ דבכהיא פסול, דתסוס העדות יכול להעיד פעם תתרת. וז"ס בזמן שהתרו וד"ה ותיכו נכוונת עדות ותכל נעת רתית תמעשה. ותכל נכון בס"ד. (תאמ"ה)

ד"ה אלא. א"נ מפני שהוא שונא. נ"ב עי' נרש"ל ורס"ת סנהדרין דף ט ע"ב. (ר"ש מדסוי)

בא"ד. אי נמי מפני שהוא שונא. תי נמי מפני שהוא טרוסה, תוס' סנהדרין דף ט' ע"ב ד"ה לרלוטו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ושונא פסול לעדות. נ"ב עי' סנהדרין כ"ו ע"ב.

בא"ד. ושונא פסול לעדות. עי' סנהדרין כז ע"ת סוף מתני' שם, וב"ע תו"מ רסי' ע"ג, ול"ל לפרוך לר' יהודה יליל הכוח. (ג' מהרש"א)

בא"ד. פסול לעדות. עי' תשובת מהרש"ל סי' ל"ג דף י' עמוד ד' פי' על זה, דשונא גמור שרוצה להמנקם הוי נוגע בדבר ע"ש. (חוה"ם)

ד"ה נרבע. מפני שהוא שונא של רובעו כו'. ע' שו"ת גור תרי יהודת מ"מ סי' קט"ז נתוכן זה. (מהרש"ם)

בא"ד. דכתיב שניהם מות יומתו דהיינו ברצון כל"ל. (ר"ש)

בא"ד. דפריך הכי נרבע כו'. נ"ב עי' תהר"ס, ונל' עיין בתוס' סנהדרין. (ר"ש מדסוי)

ד"ה לאסהודי. קשה דא"כ לא יהרג. עי' ש"ך סי' ל"ו סק"ה ונגליון, עי' ת' גן לב ריס ספר ד' נסתפק תס תליינים תומרים שתיום רוצים לקבל עדות תי, והוא תומר עדותו לפניהם על כרתן, תי הוי קבלה. ועי' ש"ך סי' ל"ו סק"ה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ופי' רבינו חיים כהן. נ"ב עי' תוס' שבועות ל"ה ע"ת ד"ה תו שהיה כו' ומתי תריטב"ת שם. (רב"פ)

בא"ד. עיין במהרש"ל שתסק. וי"ל דקושית תת תתקת תנכתה, דהתוס' הת לת כתבו דבעינן התראה תלת בה"ת לתימו יכול להקשות על דיני נפשות, תבל למתי דתמרי לתו לתקשותי תתימו גם בדיני נפשות כן ולת נריכי להתראה, וע"כ הת תקשו שפיר. (פורי")

ד"ה שמואל. קשה היאך מצינו ידינו ורגלינו כו'. ע' שבו' דברי תיים ס"ג השמטות סי' ל"ג, וע' שער משפט סי' ל"ו סק"ד ס"ק לייש קו' מהרש"ל. (מהרש"ם)

בא"ד. אבל בשביל ראיה לחודה לא. עי' בימוקי יוסף פרק ת' דיני ממונות בסוגיא שעל מתני' דיני ממונות דנין ביום, פירוש תתר על תלמוד תתימו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. שלא ידע זה בזה. עי' סמ"ע סל"ו סק"ה ונגליון. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואפילו אירע כו'. נ"ב מהרש"ל תמה בתוס על דברי תוס' דהת ותלי כיון לתתר תעיד שלא בפני תבירו הוא יותר מכלי דבור שהוא תועט תזעיר, וכן משמע לשון תוס' בסנהדרין דף ט ע"ת בד"ה ותין בזמן דס"ל סנגרת זו לפשוט. (ר"ש מדסוי)

בא"ד. ואפילו אירע לאחר כ"ד כו'. עי' מהרש"ל, ול"נ משום דעדיין קשה לפרש"י מהת דסדר הס"ם הך מיתרת דנכת הכ"מ.

דף ו ע"ב

מתני'. היו שנים רואין מחלון זה. כתוסות פת ע"ת, סנהדרין ל ע"ת, וע"ש פת ע"ב ד"ה נעדות, ב"ק עג ע"ת ד"ה לתסהידו, סוטה ג ע"ב ד"ה כל מקום, לעיל ה ע"ת ד"ה תתי קמ"ל, תסכת סופרים פ"י ה"ת. (תא"ן)

בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו כו'. לכאורה הל"ל זה לת זה, עי' בתד"ה הוא שכ' תלמת לת בעינן שיהת כל הנים כו' תלת נתד סגי, וי"ל דתנת תיקרך שריך בלישנת דתתניתין דנרכות (נ.), וי"ל עוד דסגי בת' רואה לת תברו תף שתין תבירו רואהו, וכן תתם להסנרפות זימון, וכתו לתמר רבת לקתן נרש"י תתיא התתרה לפי' התב"ח ולגירסתנו (לתפוקי תגי' הרתב"ם נרפ"ד תהל' עדות והתתרה רואה תותן כתו"ת הכ"מ שם). (ר"ש)

אין נהרגין וכו'. נ"ב תע"ג שעיקר דברי ר' יוסי לת קתי על העדים, ת"מ כיון דת"ק על העדים קתי ותקט תיכו נתי ליתני על העדים, כלומר שת"ל להם ליהרג בענין זה שהרי תינו נהרג עד שיהיו שני עדים תתרין בו, כך לריכין לדתוק לפי גרסת זו. תבל בתשנה שבירושלמי גרס תינו נהרג, והוא פשוט וכן הוא לשון התשנה זתת בתס' סנהדרין דף ט'. (רצ"ה ברלין)

מפי התורגמן. עי' ירושלמי פרק התשה נתרת ה"ו. (פ"ת)

גמרא. מנין לעדות מיוחדת. לפי' הנוע"י בירושלמי ה"ו תס"ת שיש רואים הת שלשה ושלשה לת, היינו שתם היה תין הכל שלשה ת' תכלן ותתד תכלן ותתלתי רואן תין תלטרפין ודתי תשום סיפא דהות והן נהרגין דלת תכחת, לה נכת ת'. ודוחק ל"ת תן לשון שלשה ושלשה, תם לת שתתוק תיכת ושלשה. ונעע"ד נ' דה"פ דתם תשני העניים הם שלשה שלשה ל"ת תה

שהמצעי רוחב לח ג' מכח זו ומחד מכח זו כיון שנאמרו שניהם בעדי הגרלה אינן מגורפין ע"י הגרלה להמלעי. ומ"ש מח"כ מניין הכא כו' הוא ענין אחר וקאי לפיפיה ע"ש. (יפ"ע)

ל"נ אלא לבועל את הערוה. נראה לה"ק דהכי מצין מדיוקא יחד, דגם נרחיק הרחקה כאן הערה. (ראמ"ה)

אם היו רואין את המתרה. לפי' הפ"מ נהמי שלשה ושלשה לא שמיושלמי [ה"ן] הנ"ל ס"ל להיושלמי דל"מ צירוף ע"י המתרה שפי' דהמתרה עם השנים מכל לד הו"ל שלשה, ודמוק ועמ"ל לפ"ז. (יפ"ע)

א"ר נחמן עדות המיוחדת כשירה בדיני ממונות. ל"ע דהא היא פלוגתא דריב"ק ורבנן סנהדרין (דף כט) אין עדותן מצטרפת עד שיהו שניהם כאחד ר"י בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה, ור"ל דר"נ קמ"ל דאפילו לרבנן דוקא בזמ"ז אבל בשניהם רוחין כאחד אע"פ שאין רוחין זמ"ז מצטרפין, אבל מה דאמר לעיל ולא עוד אפילו שניהם רוחין מתלין אחד בזמ"ז אין מצטרפין משמע מיפכח. (פור"י)

חבר א"צ התראה. סנהדרין ט, ודף מת, שנועות לד ע"ב ד"ה ע"ש. (מא"ן)

חבר א"צ התראה. ב"ר פי"ט ע"ס רכ. (יפ"ע)

שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. קשיא לי למה אמאתי ולמה לדעתיה, מ' שכור מ' ונערה דעתו בתוחה שמה, מחמת שכח עת ופנע אחר יקרה, מ' עוקר יהולל חכם וגו', גם הבא לכלל כעס בא לכלל טעות, ואם חכם הוא מכמתו מסתלקת ממנו [פסחים קו:], וכן המצטער ביותר, וחין אדם נתפס על ערעו [ב"ב טז: ועי' ביעב"ח שם], ומי שיסורים מושלים בגופו וכן הרבה שגם החבר חינו נחלט מהם, שמא י"ל שנאמת קובר ריב"י שנריך ע"ס שיהיו העדים שהיה בחותה שעה שפיי בדעתו, ושלא יגיע בו שום פגע בעת ההיא. (יעב"ץ)

מפי המתורגמן. שבועות ל ע"ח ברש"ס ד"ה כל, מנחות סה ע"ח ד"ה בעלי. (מא"ן)

רש"י. ד"ה לבועל. שיש די בראית כל אחד. כלומר דכל חד חזא בחותו מעשה. (יעב"ץ)

בא"ד. שיש די וכו'. ל"ע מ"מ מה שראה זה לא ראה זה. וגרע מעני מלוות, דגם הכא אין יודעין זה מזה וגם אין כל אחד ע"ח על כל מעשה. (ראמ"ה)

ד"ה בדיני. ואת הנדון. עי' תוס' ד"ה הרי אלו. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה ואחד. וי"מ כו' ומסתמא היינו ע"י המתרה כו'. לכאורה זה אינו עולה לפי' המש"ח דלקמן בד"ה הוא, רק לפי' ה"מ לסמ, ועי' מהרש"ל וע"ש. (רש"ש)

ד"ה לעדות. ומילתא באפי נפשיה היא כו'. ע' קנות המגן סי' ל"ו סק"ב. (מהדט"ם)

ד"ה אמר כו'. מכאן מייתי כו'. ל"ב ולכאן מצטרפים דקאמר רבא לפי זה היינו המתרה עם כל כת ולא ע"י צטרפו השני כחות וק"ל. (ד"ש מדפוי)

בא"ד. והעד שמכאן אע"פ שאין רואין זה את זה כנ"ל. (רש"ש)

ד"ה או מתרה. ל"ב והרמב"ם ז"ל לח גרס או, רק גרס והמתרה רואה חותן. ועי' בל"מ פ"ח מה' עדות ה"ל שב"ה גם גירסת הסמ"ג ז"ל, ומיושב בפשיטות קושית התוס' זה שהעדים הללו עלמן מעידין ע"ב, שהיה המתרה רואה את כל אחד מהם וכ"ל מהם היה רואה את המתרה שראה חותו ב"ב (וח"ל לפ"ז למ"ש התוס' דמיירי שיש עדים אחרים המעידין שהמתרה רואה כו'), ומוכרח מזה כני הרמב"ם והסמ"ג ז"ל הנ"ל, וכמש"כ. (מרא"כ)

בא"ד. וי"ל שיש עדים שראו בשהתרה. וי"ע לתמני הו"ל תני דבר, דהא לח מוקיל כלל עדותם, ולפילו לרבנן דפליגי על ר' עקיבא ב"ק (דף ע) ובב"ב (דף נו) וס"ל לתפילו תני דבר, מ"מ הא בכה"ג מודו דהוה כמו שנים אומרים אחד בכריסה לכיון דכל כת בפני עלמו לח מהני כלל הוי תני דבר, הא לכאורה כמו כן הכא, ועב"ה בפרש"י ותוס'. (פור"י)

ד"ה בדיני נפשות. הקשה ר' אברהם הא קרובים נפקא לן מלא יומתו ואעפ"כ גמרינן דיני ממונות ממשפט אחד. ל"ל ד"ל דמיתת שנת (דף ע) מות יומת ממון מ"ל הא לפשר דהמי לח יומתו קאי ג"כ על ממון מ"מ מי לאו משפט אחד לח הוה אמרינן כן משפ"כ הכא, ועיין זהה. (פור"י)

דף ו ע"א

גמרא. אילעא וטוביה קריביה. ב"מ יד ע"ח ד"ה דיגא הוא, ודף עח ע"ב ד"ה כגון, כתובות נב ע"ב ד"ה דיגא, ב"ק ח ע"ב ד"ה דיגא. (מא"ן)

מתני'. ופלוני ופלוני עדיו. וכתב המוי"ט דדילמא יש להזמם לו לכתחיסם, קיל"ד במקום שה"ל להמריך לחמר מהי בסנהדרין (מג.) על מעשה כיוצא בזו ול"ל כיוס פלוני כו' דילמא כו' ותתו ומזם להו ע"ש. (רש"ש)

סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל כו' זכותה דא"י. סנהדרין מט ע"ח ד"ה שהיו, ודף נ ע"ב ד"ה ושנה, וע"ש כו ע"ב ד"ה כל, ודף טז ע"ב ד"ה שופטים, ערכין לב ע"ב, תמורה כט ע"ח ד"ה נהמ. (מא"ן)

אילו היינו בסנהדרין כו' אף הן מרבין שופכי דמים בישראל. ל"ב לשיטת הרמב"ם פ"ב מהל' רוצח ה"ח דכל אלו הרלמנים שהיה ממיתים מיתת ב"ד היתה רשות לב"ד נזמן הסנהדרין להורגם נהורלת שנה כפי שיראו הב"ד, ועוד כ' ה"ה הרי שלח היה הורלת שנה וכו', הרי ב"ד היו חייבים להכותם מכה רבה הקרובה למיתה לייסרם במאור ומוסר ולפענין כדי להפחיד ולחייש ע"ש, וח"כ נהי דאין חייבת מיתת ב"ד מ"מ לח יהיו שופכי דמים להרי הוהלת שנה יכולים היו הב"ד להורגן. ולח קלח הורלת שנה מ"מ מותרין להם במאור ומוסר ולפענין והרמב"ם לחד זאת מקרי (סנהדרין פט:) דנעדות מיוחדת כוסנין אותו לכיפה ול"ע. והח לחמרו ר"ש ור"ט אילו היינו בסנהדרין, משום דר"ע מחורבן ביתר היה ל"ב שנה לחד החורבן, והרי"ט ס"ל כ' להקשות דר"ע ור"ט נזמן החורבן היה, ודבריו ל"ע. (מהדצ"ח)

אילו היינו בסנהדרין. עי' פרק שנועת השנועת דף לד ע"ח מד"ה ע"פ. (ג' מהדש"א)

לא היה נהרג אדם כו' במנאפין משיראו כמנאפין. כתובות ט ע"ח ד"ה מפני מה, ודף סג ע"ב ד"ה אבל, ב"מ עח ע"ב ד"ה כגון, וע"ש לח ע"ח ד"ה ופשיטי להו, סנהדרין יח ע"ב ד"ה ניחום וד"ה ולילמל, ודף מד ע"ב ד"ה ומאי, סנהדרין מג ע"ב ברש"י ד"ה דגנמי הדבר, ודף לב ע"ח ד"ה טעה בכותים כ ע"ב ד"ה חלב פוטר. (מא"ן)

גמרא. ר' יהודה בר' דוסתאי אומר משום רשב"ש. בירושלמי ה"ח דשב"ג אומר. (יפ"ע)

ובכל עיר ועיר. ה"ג בירושלמי שם. (יפ"ע)

ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר נמצא. לפי זה נני ישראל שנמנין לחרן גרועים מנני נח שנמנויס על כך בכל עיר כדחיתת נפרק בינ ממנות (סנהדרין י"ו ב') [ונחמת שבמ"ס ספ"ט מהלכות מלכים ליתת חלת בכל פלן ופלן, ונראה שכן היתה גרסתו בסנהדרין שם, ועיין רמב"ם רים הלכות סנהדרין ובכ"מ שם וק"ע]. (יעב"ץ)

טריפה הרג. ב"ב עיין תוס' שבועות ל"ד ע"ח ד"ה לי עריפה ובמיהוי הרשב"ל והר"ן והריטב"ל שם. (רב"פ)

מנאפים משיראו. ב"ב עיין תוס' יבמות כ"ד ע"ב ד"ה חמר. (רב"פ)

מתני'. אלו הן הגולין כו' במעגילה. מו"ק יח ע"ב ד"ה ר"י ד"ה ומעגילין, כתובות לג ע"ב ד"ה דילמל, ודף לה ע"ח ד"ה בין, וע"ש לח ע"ח ד"ה הני מילי, קוטה ח ע"ב ד"ה מי, סנהדרין עז ע"ח ד"ה קוף, ועיין ע"ב ד"ה שנועות ח ע"ח ד"ה ל"ב. (מא"ן)

ההורג נפש בשגגה. בירושלמי לימת דבינ שם יצא על המנה והרג המיעוך גולה ובעריסה אינו גולה וכלילה מיפכח. מזה משמע שדרך הסם ליצן עם המיעוך ולח כהסוחרים שקורוב למזיד הוא. (פור"י)

היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו כנ"ל. (דש"ש)

רש"י. ד"ה אילו היינו בסנהדרין. בימים שדנו דיני נפשות. ל"ל משום דק"ל לרש"י ז"ל דהא ל"ע היה בסנהדרין כדחיתת סנהדרין (יז:) ובינה מרנינה ר"ש ור"י ור' עקיבא, ע"כ פרש"י נזמן שדנו דיני נפשות לח היה, ודיני נפשות הא כבר נתבטלו מרבעים שנה קודם. (פור"י)

תוספות. ד"ה דילמא. ואומר ר"ת כו' הואיל ובהרוג גופא אין יודעים כו'. ע' טיב גיטין לגיטין כ"ת. (מהדש"ם)

בא"ד. אין זה נכון. עי' נכורות נמוס' ריש דף כ"ת. (ג' מהדש"א)

ד"ה כמכחול. תימה עובדי עבודת כוכבים. עי' פלחי סי' נ"ז ס"ק ת' ד"ה ולכן נ"ע. (ג' מהדש"א)

בא"ד. תימה עובדי ע"א ומחלל שבת כו'. ע' שנות יעקב מ"ח סי' קט"ז מ"ש זה. (מהדש"ם)

ד"ה משלשל. ולכך לא ר"ל נפסק דא"כ ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל למיקט נפיפיה ונפפק, ולעד"ב לתורתא למילתא נקיט דלרך המשלשל להרפות ידיו מעט מעט מהחבל כדי שיפמע ויבד מנה מנה לכן יקרה לפעמים שירפה ידיו הרבה ויפול בב"ח, מפ"ש כשמעלה מדרבה מחזיק לח החבל בחזקה יד בעזה שיפמע ידו לחתת מועיט ידו הנני מתחיה לתפשו בחזקה, ומיון דרך ליפול לגלי ע"י פסיקת החבל מחמת ג' כחות המתנגדות כוכד החניה מוכח למטה והוח מוכח למעלה, ונכון נעו"ה. (דש"ש)

דף ו ע"ב

גמרא. אמר שמואל ויפול עד שיפול דרך נפילה. ב"ק (דף נג) לית ליה לשמואל הלי דרשה. (פור"י)

בשגגה פרט למזיד. לקמן ט ע"ח ד"ה ור"ח תומר, וע"ב ע"ב ד"ה ור"י וד"ה נשמע, ב"ק כו ע"ב ד"ה פרט, וד"ה בשגגה, ודף לב ע"ב ד"ה מיתני, ועיין לה ע"ח ד"ה מיתני, ועיין פו ע"ח ד"ה לגבי, גיטין ט ע"ב ד"ה לגלי, סנהדרין עז ע"ב ד"ה חסם. (מא"ן)

פרט לאומר מותר. לקמן ט ע"ח, שבת עב ע"ב ד"ה נתומר, ודף סח ע"ב ד"ה לגבי, סנהדרין סב ע"ב, ודף עב ע"ח ד"ה ורבית, שבועות יח ע"ח ד"ה לכל שני זיתי וד"ה ומי, כריתות ג ע"ב, זבחים קו ע"ב ד"ה שוגג, ודף ל ע"ח רש"י ד"ה מדקתני, מנחות כה ע"ח, ודף מט ע"ח, וע"ש כג ע"ח ד"ה סבר, חוריות ג ע"ב רש"י ד"ה וקל טעו, יבמות פט ע"ח ד"ה מין. (מא"ן)

אומר מותר אנוס הוא. עי' מס"פ רפ"ח דתרומות, והוריות פ"ח ה"ח ד"ה מה בין, ומ"ש בפ"ד הוריות יח ע"ח. (יפ"ע)

הדפו שדהחפו בגופו. ב"ב עיין ברמב"ם שם דמפרש לכולה הך בריימא לפטור, וכן הדפו שדהפו בגופו מפרש פרט לשדהפו בגופו, ועי' בס"מ שמפרש משום דהכפו משמע שדהפו במחכוין פרט לדהפו בגופו שלח במחכוין ע"ב. והוח תמוה שהרי דברי הרמב"ם שם לדהפו בגופו תמיר טפי והוח קרוב למזיד ולהכי פטור מגלות. ולי נרחה לתולי דפקו"ל מדהני קרא בדיוהיה דבמזיד כתיב שם בפהה יהדפנו והכח כתיב הדפו ומהכי דפקו"ל לגופו תמיר טפי ולהכי לח כתיב הכח יהדפנו וק"ל. (מרא"כ)

להביא ירידה שהיא צורך עליו. לברמב"ם פ"י מרוצח ה"ב ג"ל פרט לירידה כו', וע' מה"פ ה"ח ד"ה היא, ובה"ד ד"ה לתחריו. (יפ"ע)

מה יער רשות. ספרי שופטים קפ"ב. (יפ"ע)

שלא בדרך ירידתו. וב"ב ג"ל לשיטת הרמב"ם ז"ל בירידה לצורך עליה לפטור ג"ל כתן כל שדרך ירידתו לתחרי תתי לרבוי שלח בדרך כו' כנ"ל. (מרא"כ)

ולטעמיך כל שבדרך ירידתו לאתויי מאי כו'. ב"ב וק' דל"ל דבדרך ירידתו תתי לרבוי ירידה שהיא לצורך עליה, ודוחק לומר כיון דל"ל כבר הגעת בירידה שהיא צורך עליה ל"ב ע"ב מדפקינן ליה ממנה ס"ל דמשנתנו פליגי תברייתא וס"ל לח בירידה שהיא צורך עליה פטור, דז"ל דוחקי טעמא דר"ש לחקשי ליה ממנה משום דס"ל דלח תמי בירידה שהיא צורך [עליה] דהתם בחמת ירידה היא מה לנו זה שהיא לצורך עלי, משנ"ב כתן חם נחמר בבבר בירידה מזיקן הוא עליה גמורה ולצורך עליה. ובחמת תימה לי על ר"י חין מדמה זו לירידה שהיא צורך עליה וק"ל דר"י מיפקע פטיעת ליה בבבר [השתר נחמק וכ"ל "שליבה מזיקן ומשו"ה ל"ל כבר הגעת כו'", ועי' ריטב"ח שכתב דמ"ש ולטעמיך כו' ר"ל בהאי ענייתא דשליבה דמשתא לן להכי תני כללי בחד סגנונא אית לן למוקמינהו כו' ע"ש]. (מל"ה)

תני חדא לפניו חייב. בירושלמי ה"ב טענת שהוח מקצב והכה לפניו למתן גולה למעלן אינו גולה לאחריו למעלן גולה כו' מוכח מזה דס"ל להירושלמי דעליה מלאחריו בשאר שהוא לצורך ירידה נאצב לירידה ויריכה שלאחריו שהיא נאר העליה שלפניו ומצב לעליה, והוא דלא כהבבלי ע"פ פרש"י ועי' מה"פ שם ד"ה לאחריו. (יפ"ע)

איבעית אימא הא והא לגלות. וע"ב בענין משפט השמיט מלייון כאן במיי פ"ו מה' מוכ מוכ ומזיק ה"ד וכפי גירסתו הא והא לניחקין. וע"ש במ"מ וה"ל לאה"ב דכ"ע ס"ל עליה היא שלא דמזקין לא שני לן בין ירידה לעלייה, ומיושב קושית התוס' ז"ל ולזה נתכוין סגר"ש ז"ל בהג"ה כאן ע"ש. (מרא"כ)

מתני'. נשמט הברזל מקתו. עי' מה שתמהו בתוס' סנהדרין סוף דף ע"ז. (ג' מהדש"א)

מן העץ. לעיל ג ע"ח ד"ה מעידין, סנהדרין עז ע"ב ד"ה חסם. (מא"ן)

מן העץ המתבקע. ספרי שופטים קפ"ג. (יפ"ע)

גמרא. ושניהם מקרא א' דרשו. בירושלמי מפרש פלוגתייהו דר' שבר נחמר כאן ונשל ונחמר להלן כי יפל ויזרק מה להלן נשירה אף כאן נשירה, מ"ט דרבנן נחמר כאן ונשל ונחמר להלן ונשל ה' אלהיך בו' מה להלן מכה אף כאן מכה. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה יש אם למסורת. מוסיף הברה של אלף. ב"ב עיין רש"י כתובות סט [ע"ב ד"ה יחסה]. (רב"פ)

בא"ד. ולפי המסורת ונישל כתיב. ב"ב ונשל ל"ל, וכן מוכח לשון רש"י בחילוקי ריטב"ח. ועיין רש"י קדושין יח ע"ב ד"ה למסורת, ונפ' נגין שלמה דף טז ע"ח. (רב"פ)

בא"ד. ופי' נישל שהשיל הברזל כו'. ל"ל שהוח מנגין פעל הגוזם נמשקל פקד ומ' מהולחותיו לחולית הפעלים העומדים בקל, והמו"ט נמתכ"ח שגה בהבנתו ועי' לה"ת בל"ד מפעלים. אבל קשה לפעל נשל מלינו יוחא גם בקל כמו ונשל כו' את הגויס, של נעלין, וח"כ לף אם רבי יהבור י"ל למקרא ד"ח בחרבה ממנו מפרש הכא דמן השן המתבקע קאמר מדל"כ מעלו. ולולי י"ל לכאן הוה כמו יוחא לשיטי מדל"כ ונשל הברזל עץ שלא מן העץ משמע להברזל עשה שישל העץ קיסם ממנו. (רש"ש)

בא"ד. לשון פעל שהברזל וכו'. אבל ל"ע להא קרא כתיב ונשל ה' והתם ודאי פעל יוחא הוא. ועי' בירושלמי נרחה לפליגי אם הוא מהקל כמו ונשל ה' או מהכבד כמו ישל זיתך. ולרבנן ה"פ ונשל הלתם את הברזל מהעץ. ולרבי הוא לשון הכבד, והוא מליעת ובירית דבר ממוכר מתולמדו. (דאמ"ה)

תוספות. ד"ה פשיטא. תימה אימא במזיד ולא אתרו. ל"ל דל"ל להא בסנהדרין (דף פא:) מיתת הסורר את הפפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומתלינין אותו לתת לר ומים לתך ושעורים עד שכריסו נבקעת, ומוכי לה התם שלא בהתראה וה"ל לא שייך כמו מייבי גלויות. (פור"י)

בא"ד. תימה אימא במזיד ולא התרו בו כו'. ע' תשו' מהר"י מקאל יו"ד סי' שכ"ו. (מהדש"ם)

בא"ד. דאיכא מבלי דעת יתירה. ב"ב ודקאמר בבלי דעת פרט למתכוין, ופריך מתכוין פשיטא ליפי דהייט שלא מתרו בה, ונחמת נפקא ליה מבלי דעת ואי משום דליכא עוד בבלי דעת הו"ל לאקשויי נחמת בבלי דעת דתניי לעיל מתת. אבל קו' זו שהקשה ל"ק ד"ל דבחמת לבחר לתסיק בשגגה חתי לאתויי פרט לאומר מותר דע"כ מיירי שלא התרו בה לפ"כ בבר התרו בו שיתחייב מיתה ונודע שחסור ב"ב לא מיקטרינן תו לרבויי מזיד ולא מתרו בה ונגידע להחמת משום דתיכא מרתי שלא מתרו בה ואומר מותר לא תשיב שוגג ב"ש לא מתרו בגידע (יש בזה כמה נפנומים וק"ל.) ומ' התוס' עוד י"ל דהא נמי פשיטא דע"כ קרא שלא מתכוין מיירי מדבמיד והוא לא שוגג, ק'. דא"כ היכי מצי בשומר מותר והא זה נמי מיעטו מוהות לא שוגג דעל כרחך עושה הדבר מחמת שנאה ומתכוין, דדוחק לומר דמיעו עושה כלל מחמת נפשות הא בבר נתבטלו מרבעים שנה קודם. (פור"י)

תוספות. ד"ה דילמא. ואומר ר"ת כו' הואיל ובהרוג גופא אין יודעים כו'. ע' טיב גיטין לגיטין כ"ת. (מהדש"ם)

בא"ד. אין זה נכון. עי' נכורות נמוס' ריש דף כ"ת. (ג' מהדש"א)

ד"ה כמכחול. תימה עובדי עבודת כוכבים. עי' פלחי סי' נ"ז ס"ק ת' ד"ה ולכן נ"ע. (ג' מהדש"א)

בא"ד. תימה עובדי ע"א ומחלל שבת כו'. ע' שנות יעקב מ"ח סי' קט"ז מ"ש זה. (מהדש"ם)

ד"ה משלשל. ולכך לא ר"ל נפסק דא"כ ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל למיקט נפיפיה ונפפק, ולעד"ב לתורתא למילתא נקיט דלרך המשלשל להרפות ידיו מעט מעט מהחבל כדי שיפמע ויבד מנה מנה לכן יקרה לפעמים שירפה ידיו הרבה ויפול בב"ח, מפ"ש כשמעלה מדרבה מחזיק לח החבל בחזקה יד בעזה שיפמע ידו לחתת מועיט ידו הנני מתחיה לתפשו בחזקה, ומין דרך ליפול לגלי ע"י פסיקת החבל מחמת ג' כחות המתנגדות כוכד החניה מוכח למטה והוא מוכח למעלה, ונכון נעו"ה. (דש"ש)

דף ו ע"ב

גמרא. אמר שמואל ויפול עד שיפול דרך נפילה. ב"ק (דף נג) לית ליה לשמואל הלי דרשה. (פור"י)

בשגגה פרט למזיד. לקמן ט ע"ח ד"ה ור"ח תומר, וע"ב ע"ב ד"ה ור"י וד"ה נשמע, ב"ק כו ע"ב ד"ה פרט, וד"ה בשגגה, ודף לב ע"ב ד"ה מיתני, ועיין לה ע"ח ד"ה מיתני, ועיין פו ע"ח ד"ה לגבי, גיטין ט ע"ב ד"ה לגלי, סנהדרין עז ע"ב ד"ה חסם. (מא"ן)

פרט לאומר מותר. לקמן ט ע"ח, שבת עב ע"ב ד"ה נתומר, ודף סח ע"ב ד"ה לגבי, סנהדרין סב ע"ב, ודף עב ע"ח ד"ה ורבית, שבועות יח ע"ח ד"ה לכל שני זיתי וד"ה ומי, כריתות ג ע"ב, זבחים קו ע"ב ד"ה שוגג, ודף ל ע"ח רש"י ד"ה מדקתני, מנחות כה ע"ח, ודף מט ע"ח, וע"ש כג ע"ח ד"ה סבר, חוריות ג ע"ב רש"י ד"ה וקל טעו, יבמות פט ע"ח ד"ה מין. (מא"ן)

אומר מותר אנוס הוא. עי' מס"פ רפ"ח דתרומות, והוריות פ"ח ה"ח ד"ה מה בין, ומ"ש בפ"ד הוריות יח ע"ח. (יפ"ע)

הדפו שדהחפו בגופו. ב"ב עיין ברמב"ם שם דמפרש לכולה הך בריימא לפטור, וכן הדפו שדהפו בגופו מפרש פרט לשדהפו בגופו, ועי' בס"מ שמפרש משום דהכפו משמע שדהפו במחכוין פרט לדהפו בגופו שלח במחכוין ע"ב. והוח תמוה שהרי דברי הרמב"ם שם לדהפו בגופו תמיר טפי והוח קרוב למזיד ולהכי פטור מגלות. ולי נרחה לתולי דפקו"ל מדהני קרא בדיוהיה דבמזיד כתיב שם בפהה יהדפנו והכח כתיב הדפו ומהכי דפקו"ל לגופו תמיר טפי ולהכי לח כתיב הכח יהדפנו וק"ל. (מרא"כ)

להביא ירידה שהיא צורך עליו. לברמב"ם פ"י מרוצח ה"ב ג"ל פרט לירידה כו', וע' מה"פ ה"ח ד"ה היא, ובה"ד ד"ה לתחריו. (יפ"ע)

מה יער רשות. ספרי שופטים קפ"ב. (יפ"ע)

שלא בדרך ירידתו. וב"ב ג"ל לשיטת הרמב"ם ז"ל בירידה לצורך עליה לפטור ג"ל כתן כל שדרך ירידתו לתחרי תתי לרבוי שלח בדרך כו' כנ"ל. (מרא"כ)

ולטעמיך כל שבדרך ירידתו לאתויי מאי כו'. ב"ב וק' דל"ל דבדרך ירידתו תתי לרבוי ירידה שהיא לצורך עליה, ודוחק לומר כיון דל"ל כבר הגעת בירידה שהיא צורך עליה ל"ב ע"ב מדפקינן ליה ממנה ס"ל דמשנתנו פליגי תברייתא וס"ל לח בירידה שהיא צורך עליה פטור, דז"ל דוחקי טעמא דר"ש לחקשי ליה ממנה משום דס"ל דלח תמי בירידה שהיא צורך [עליה] דהתם בחמת ירידה היא מה לנו זה שהיא לצורך עלי, משנ"ב כתן חם נחמר בבבר בירידה מזיקן הוא עליה גמורה ולצורך עליה. ובחמת תימה לי על ר"י חין מדמה זו לירידה שהיא צורך עליה וק"ל דר"י מיפקע פטיעת ליה בבבר [השתר נחמק וכ"ל "שליבה מזיקן ומשו"ה ל"ל כבר הגעת כו'", ועי' ריטב"ח שכתב דמ"ש ולטעמיך כו' ר"ל בהאי ענייתא דשליבה דמשתא לן להכי תני כללי בחד סגנונא אית לן למוקמינהו כו' ע"ש]. (מל"ה)

תני חדא לפניו חייב. בירושלמי ה"ב טענת שהוח מקצב והכה לפניו למתן גולה למעלן אינו גולה לאחריו למעלן גולה כו' מוכח מזה דס"ל להירושלמי דעליה מלאחריו בשאר שהוא לצורך ירידה נאצב לירידה ויריכה שלאחריו שהיא נאר העליה שלפניו ומצב לעליה, והוא דלא כהבבלי ע"פ פרש"י ועי' מה"פ שם ד"ה לאחריו. (יפ"ע)

איבעית אימא הא והא לגלות. וע"ב בענין משפט השמיט מלייון כאן במיי פ"ו מה' מוכ מוכ ומזיק ה"ד וכפי גירסתו הא והא לניחקין. וע"ש במ"מ וה"ל לאה"ב דכ"ע ס"ל עליה היא שלא דמזקינן לא שני לן בין ירידה לעלייה, ומיושב קושית התוס' ז"ל ולזה נתכוין סגר"ש ז"ל בהג"ה כאן ע"ש. (מרא"כ)

מתני'. נשמט הברזל מקתו. עי' מה שתמהו בתוס' סנהדרין סוף דף ע"ז. (ג' מהדש"א)

מן העץ. לעיל ג ע"ח ד"ה מעידין, סנהדרין עז ע"ב ד"ה חסם. (מא"ן)

מן העץ המתבקע. ספרי שופטים קפ"ג. (יפ"ע)

גמרא. ושניהם מקרא א' דרשו. בירושלמי מפרש פלוגתייהו דר' שבר נחמר כאן ונשל ונחמר להלן כי יפל ויזרק מה להלן נשירה אף כאן נשירה, מ"ט דרבנן נחמר כאן ונשל ונחמר להלן ונשל ה' אלהיך בו' מה להלן מכה אף כאן מכה. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה יש אם למסורת. מוסיף הברה של אלף. ב"ב עיין רש"י כתובות סט [ע"ב ד"ה יחסה]. (רב"פ)

בא"ד. ולפי המסורת ונישל כתיב. ב"ב ונשל ל"ל, וכן מוכח לשון רש"י בחילוקי ריטב"ח. ועיין רש"י קדושין יח ע"ב ד"ה למסורת, ונפ' נגין שלמה דף טז ע"ח. (רב"פ)

בא"ד. ופי' נישל שהשיל הברזל כו'. ל"ל שהוח מנגין פעל הגוזם נמשקל פקד ומ' מהולחותיו לחולית הפעלים העומדים בקל, והמו"ט נמתכ"ח שגה בהבנתו ועי' לה"ת בל"ד מפעלים. אבל קשה לפעל נשל מלינו יוחא גם בקל כמו ונשל כו' את הגויס, של נעלין, וח"כ לף אם רבי יהבור י"ל למקרא ד"ח בחרבה ממנו מפרש הכא דמן השן המתבקע קאמר מדל"כ מעלו. ולולי י"ל לכאן הוה כמו יוחא לשיטי מדל"כ ונשל הברזל עץ שלא מן העץ משמע להברזל עשה שישל העץ קיסם ממנו. (רש"ש)

בא"ד. לשון פעל שהברזל וכו'. אבל ל"ע להא קרא כתיב ונשל ה' והתם ודאי פעל יוחא הוא. ועי' בירושלמי נרחה לפליגי אם הוא מהקל כמו ונשל ה' או מהכבד כמו ישל זיתך. ולרבנן ה"פ ונשל הלתם את הברזל מהעץ. ולרבי הוא לשון הכבד, והוא מליעת ובירית דבר ממוכר מתולמדו. (דאמ"ה)

תוספות. ד"ה פשיטא. תימה אימא במזיד ולא אתרו. ל"ל דל"ל להא בסנהדרין (דף פא:) מיתת הסורר את הפפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומתלינין אותו לתת לר ומים לתך ושעורים עד שכריסו נבקעת, ומוכי לה התם שלא בהתראה וה"ל לא שייך כמו מייבי גלויות. (פור"י)

בא"ד. תימה אימא במזיד ולא התרו בו כו'. ע' תשו' מהר"י מקאל יו"ד סי' שכ"ו. (מהדש"ם)

בא"ד. דאיכא מבלי דעת יתירה. ב"ב ודקאמר בבלי דעת פרט למתכוין, ופריך מתכוין פשיטא ליפי דהייט שלא מתרו בה, ונחמת נפקא ליה מבלי דעת ואי משום דליכא עוד בבלי דעת הו"ל לאקשויי נחמת בבלי דעת דתניי לעיל מתת. אבל קו' זו שהקשה ל"ק ד"ל דבחמת לבחר לתסיק בשגגה חתי לאתויי פרט לאומר מותר דע"כ מיירי שלא התרו בה לפ"כ בבר התרו בו שיתחייב מיתה ונודע שחסור ב"ב לא מיקטרינן תו לרבויי מזיד ולא מתרו בה ונגידע להחמת משום דתיכא מרתי שלא מתרו בה ואומר מותר לא תשיב שוגג ב"ש לא מתרו בגידע (יש בזה כמה נפנומים וק"ל.) ומ' התוס' עוד י"ל דהא נמי פשיטא דע"כ קרא שלא מתכוין מיירי מדבמיד והוא לא שוגג, ק'. דא"כ היכי מצי בשומר מותר והא זה נמי מיעטו מוהות לא שוגג דעל כרחך עושה הדבר מחמת שנאה ומתכוין, דדוחק לומר דמיעו עושה כלל מחמת נפשות הא בבר נתבטלו מרבעים שנה קודם. (פור"י)

תוספות. ד"ה דילמא. ואומר ר"ת כו' הואיל ובהרוג גופא אין יודעים כו'. ע' טיב גיטין לגיטין כ"ת. (מהדש"ם)

בא"ד. אין זה נכון. עי' נכורות נמוס' ריש דף כ"ת. (ג' מהדש"א)

ד"ה כמכחול. תימה עובדי עבודת כוכבים. עי' פלחי סי' נ"ז ס"ק ת' ד"ה ולכן נ"ע. (ג' מהדש"א)

בא"ד. תימה עובדי ע"א ומחלל שבת כו'. ע' שנות יעקב מ"ח סי' קט"ז מ"ש זה. (מהדש"ם)

ד"ה משלשל. ולכך לא ר"ל נפסק דא"כ ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל למיקט נפיפיה ונפפק, ולעד"ב לתורתא למילתא נקיט דלרך המשלשל להרפות ידיו מעט מעט מהחבל כדי שיפמע ויבד מנה מנה לכן יקרה לפעמים שירפה ידיו הרבה ויפול בב"ח, מפ"ש כשמעלה מדרבה מחזיק לח החבל בחזקה יד בעזה שיפמע ידו לחתת מועיט ידו הנני מתחיה לתפשו בחזקה, ומין דרך ליפול לגלי ע"י פסיקת החבל מחמת ג' כחות המתנגדות כוכד החניה מוכח למטה והוא מוכח למעלה, ונכון נעו"ה. (דש"ש)

שנהה לתנו בשופטני עסקינן דהורג נפש לדם מבלי שנהה. ומיהו קשה לי על דבריהם דהו"ל לישב פשיטא מדמני לקמן בלא מיפה פרנו לשונא דשונה במוד ואף בלא לתנו ניה ס"מ למוד ולא לתנו ניה פטור מגלות. (מל"ה)

בא"ד. דאיכא בבלי דעת יתירה כל"ל, והוא נדברים ל'. (רש"ש, מרא"כ)

ד"ה אלא. דכתיב שגגה יתירה. וכ"כ בשגגה שם. (מרא"כ)

ד"ה מה יער. ויש רשות. וכ"כ כ"ל ים רשות. (מרא"כ)

בא"ד. דלא יליף מינה מקום ההכאה. כ"כ כ"ל דלא יליף מיני' בלא מקום ההכאה שים רשות כו'. (מרא"כ)

דף ח ע"א

גמרא. כח כחו. כ"ק יח ע"ת, ודף לב ע"ת, סנהדרין עז ע"ב ד"ה סמם, שבועות מא ע"ת רש"י ד"ה נקטיט. (מא"ז)

אלא כח כחו לר' המ"ל כו'. משמע דכח כחו לכ"ע פטור ועי' סנהדרין (ע"ז ב'), אך לענין נזקין כ' הרמ"ם בפ"ב דכ"ק פ' ב' דכבחו ממי, ועמ"כ שם בה"פ רליה לדבריו. (רש"ש)

מתני'. ראב"י אומר אם מכשיצאתה. ספרי שופטים קפ"ג. (יפ"ע)

הוציא הלה את ראשו כו'. במשניות הגי' הלו ומהתוי"ט נראה שגם במשנה שבגמרא היה לפניו כן, ומניח לו מבר מקרא מי האיש הלזה, יותר ה"ל להמיל קרא דמה הניון הלז (מלכים ב כ"ג) שהוא בלא ה' בסוף כלשון המשנה, או אל הסלע הלז (שופטים ו'), ואילו הוטב בעיניו להמיל קרא דנאמר בו לשון זה על מדם, ומגלי ג"כ אל הנער הלז (זכריה ג'). (רש"ש)

מה היער רשות לניזק. ספרי שם קפ"ב. (יפ"ע)

יצא האב המכה. מכלתא משפטים פ"ד. (יפ"ע)

ושליח ב"ד. כ"ב עיין לקמן כ"ב ע"ב בקונטרס ד"ה שם מת. (רב"פ)

ושליח ב"ד. בהלאד"ב קפ"ה מהל' רוצח ה"ו פי' דב"ל שהלקוהו יותר ממה שמחמדוהו ב"ד, ומימה דהמנן להדיא לקמן (כ"ב ב') הוסיף לו עוד לשועה אחת ומת ה"ז גולה ע"ת, ולשון הרמב"ם בספ"ו מהל' סנהדרין ואם הוסיף לשועה אחת על המומד ומת הרי המזן גולה, ועי' ב"ק (ל"ב ב'). (רש"ש)

גמרא. להרה"ר מזיד הוא. ה"ג מקשה בירושלמי ום לו רשות לזרוק את המבן לרה"ר, ת"ר יוסי בר' יהן תפתר שהיה כותלו גובה לרה"ר ועי' מה"פ ד"ה תפתר.

פושע הוא. עי' ירושלמי ה"ד. (יפ"ע)

לממציא א"ע. ה"ג בירושלמי ה"ג. (יפ"ע)

כיון דאם מצא חטוב אינו חוטב לאו מצוה היא. ב"ג עי' משנת הרמב"ם פי' יח לכל מלוה דתפשר למעקרי' מע"ג דלא עקרי' לה תשובה מלוה לנרך עליה. ובקה לפ"ז מה דלמרי' (מנחות מב.) למין מנרך לעשות סוכה משום דים מחריב גמר מלוה. ומשום שם מניחים בשם הירושלמי סוף בכרכות דמברכין בשעת לעשות סוכה לולב ותפילין, ומימה ג"כ כיון דשם מלת מוכן שוב לאו מלוה היא ואין נופל ע"ז עניו ברכה. ולפמ"ש התוס' כאן לשלק בין שליח ב"ד דמ"מ מלוה בשחלטו יש, שוב לק"מ. וכן ל"ק ג"כ מהך (שבת קלב.) ומי אימא שחר ליעבד ומשני לישא לחר, ולכאורה ניחא ג"כ כיון דמי אימא שחר לאו מלוה הוא השתא ג"כ לאו מלוה, דשמילה ועשיית סוכה ולולב יש עכ"פ מלוה, משא"כ תטיפת עניס לעורך סוכה לאו מלוה לפילו בשחלה. (מהרצ"ח)

א"ל כיון דאם מצא חטוב (אינו חוטב) לאו מצוה השתא נמי כו'. נשחלתי לפמ"ש ריטב"א דדוקא בהכשר מלוה אמריט כן, ג"כ הרי משכחת לה בשקיים בלאוים בלילו דעשה מלוה עדיפה בשטיפה, וכ"ל לכיון דלכאורי בהכרח בשרפה מה"ת ג"כ אינו נומר המלוה בשטיפה ואפשר שלא יחטוב ויהרפנו בעודו מחובר לכן ל"ש תטיפת מלוה, ועי' בס' שיח יצחק כלון מ"ש בזה. (מהרש"ם)

אמאי נימא כיון דאלו גמר לאו מצוה. ובקשה מזה על דבר שלמד בהכנסת ליאב לחטוב לעשים לנורך קובה לו מיקרי מלוה, דכיון דשם מלת חטוב לא היה נריך לחטוב, שוב לא הוי החטיבה מלוה, שלא עשיית הסוכה ע"ת. ומה נשמת זה ענין מחובת מחור, דיעמ דהכשירי מלוה לא הוה מלוה כלל, ולכאורה היה לפשר לישב בזה מהיכת התוס' דמת' שבת דף קלא ד"ה לא, דהא דקאמר ר"ת שם לא לכל מכשירי מלוה ס"ל נר"ת לדוחה שבת, וקאמר למעוטי ניצים ומזחה, דלי לאו הגי"ת הוה ילפינן ניצים ומזחה ממילה דדוחה שבת אף המכשירין, וע"ז תמהו התוס' דלין שיך למילף ניצים ומזחה ממילה, דמילה דין הוא דמכשירה ידחה שבת דהיינו עלמה דוחה שבת, אבל ניצים ומזחה אין במלוחן למיים שבת. למנם שם נימת דמכשירין גבי מילה, לכיון דשם היו מוכנים לא היה לריך לעשותן לא נקרא מלוה כלל, ואפ"כ ילפינן דמכשירין דוחה שבת, אף דנקרא רשות, שפיר הוה ילפינן מיניה ניצים ומזחה, דהוי עיקר מלוה, דלוחם טלית מדש מלוה לחטיל ניצים. אך נראת מעשעות הגמ' שם דמוהלי מכשירי מלוה הוה מלוה, ואף רבנן דפליגי שם אר"ש דמכשירין אינו דוחה שבת, היינו מכשירין שהיה אפשר לעשותן, אבל בלא היה אפשר דוחה כמו גוף המלוה. וי"ל דהא דהדר רבא מיניה בלן, היינו אף בבכה"ג שלם מלא הטוב וכו', אעפ"כ שם חוטב נקרא מלוה, והיינו דקאמר בנגד קו' האי מרבנן, דלמא בעלי קוכה מיירי, וע"ז אמר רבא מי סנית דלא עייל, דמשמע דמכשירין הוה מלוה. אך לשון רש"י שפיכת לליה טובה מזו היה לו להמיב וכו' ל"ע קלת, כיון דבעשה הדר היה מהיפוך אל היפוך, ל"ש לומר לליה טובה, ודו"ק. (עיני שמואל)

כל היכי דכתיב אשר דאיבעי הוא. ע' הוריות י' ע"א יכול גזירה ושע"ק. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ושליח בית דין. המלקה ארבעים לחייב מלקות. ע' במ"ב ורמ"ד ורמ"ה ס"ח מהלכות ס"ו, ובניון יהושלים על הירושלמי פ"ב ה"ד, ותמס סופר ס"ת סי' קע"ו, ובס' שיח יצחק לא ידע מזה. ושמעתי לכותח רש"י עפמ"ש רמב"ם פי"ו מסנהדרין ה"ת, אבל בלא"ת שם כתב דרש"י לא ס"ל כרמב"ם ע"ש, וע' הגהמ רש"ם כאן ולקמן כ"ב. (מהרש"ם)

ד"ה השתא. אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה. ע' העמק שאלה פ' בלרכה שאילתא קס"ט. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אף על גב. וכ"ב שיך לעיל ד"ז בגריימא. (מרא"כ)

ד"ה בלא איבה. איצטריך למימר אפילו. וכ"כ ט"ס. (מרא"כ)

בא"ד. אויב לו. וכ"ב ע"ם מלינא דרבנן. (מרא"כ)

בא"ד. כי לא שונא. וכ"כ שם נסדר שופטים כתב נמי הך קרא דכי לא שונא וגו' מלבד קרא דזוהה לא שונא וגו' קמ"ל דכתיב שם בשופטים ומלבד קרא דסדר ותמתן, וה"ל למחוק כ"כ. (מרא"כ)

דף ח ע"ב

גמרא. טומאתו בו לרבות מחו"כ. נזיר מה ע"ת ד"ה שער, וד"ה ולא, סנהדרין פג ע"ב ד"ה וטבול יום, זבחים יז ע"ת ד"ה טבול יום, וע"ם ע"ב ד"ה קסבר, ודף לג ע"ב ד"ה לענין, מנחות כז ע"ב ד"ה ענוש. (מא"ן)

בחריש. ר"ה ט ע"ת מה שכתבתי. (מא"ן)

חריש של ערב שביעית. עי' מכלתא משפטים פ"ב דמייתי לה מקראי אחריני ופלוגתא דר' יהושע ור' יוחנן שם, ועמ"ש ר"ה ט ע"ת. (יפ"ע)

ר' ישמעאל אומר. ירושלמי שביעית פ"ת ה"ג ושקלים פ"ד ה"ת ואחי' דר' ישמעאל כדעתי' לחין העומר בח מסורי'. (יפ"ע)

יצא האב המכה. לקמן כב ע"ב רש"י ד"ה הוסיף, מ"ק כו ע"ת, קוטיב ב ע"ב ד"ה מאי טעמא, ב"ק כו ע"ב, ודף לב ע"ב, סנהדרין י ע"ת ד"ה מלקות, ודף פו ע"ת ד"ה כמלוין. (מא"ן)

מתני'. וגר תושב אינו גולה אלא. ספרי מקעי קנו ע"פ הגהת הגר"ת, ועי' ספרי שפטים קפ"ת, וע' במשנה ירושלמי דשם איתא וגר תושב ע"י גר תושב, ור' לי"ל גולה ע"י גר תושב, וכ"ה לי' המופת בעמ' לקמן ט ע"ת, ומיושב יותר קו' הגמ' לקמן שם, והתי' דלהגירסי' אינו גולה אלא ע"י גר תושב, מבואר במתני' דע"י ישראל אינו גולה כ"ת נהרג, ועי' ירושלמי יומות פ"ת ה"ג דתמיה ליה בין הגי' דבריהם שמה ג"ת לישראל שגולה כישראל, ונאר במה"פ דהיינו ע"י גר תושב. (יפ"ע)

גמרא. מכה נפש. פרט למכה אביו. פירש"י דמשמע שהכאתו תלוי' בנפש כו' יל"ל מכה אביו כו' בתנויה בעלמא. ק"ל דבר"פ המקבץ [סנהדרין פד.] אמרי' דנפש לכתיב גבי מכה בהמה תל"ע לנהמה כו' תניא ענין לנפש מלם דהיינו אביו, ופרש"י דנפש משמע דם דהוה מנויה וע"ש, הרי לך בהדיא דתנויה נקראת ג"כ מכה נפש, וכן בחיב והכהו נפש ומת (דברים י"ט), מוכח דהכאת נפש שמה לאו מיפה היא ע"ש בגמרא לעיל דלייק הכ"ג. ולעד"ז לכוונת הברייתא על הכתוב וגם שמה רוצה מכה נפש בשגגה לכתיב שם ברים עניות (ולא כרש"י), ועיקר הדרשה הוא מרוצה דלא מיקרי נפש אם היתת ממש. שוב האיר ה' את עיני ומלאתי כן מפורש בספרי וז"ל שם אי מכה נפש שומע אני אף מכה אביו כו' ת"ל רוצח מכה נפש כו' ע"ש. והמפרש שם העתיק עליו הגמרא ופרש"י ולא מלי ולא הרגיש, והבריימא שלפניו היא מהספרי אלא שהש"ם קילרה. (רש"ש)

מכה נפש. ועיין ברש"י שהניא הפסוק לגוף שמה פסוק טו ולא הניא פסוק ח, וי"ל משום דשם כתיב רוצח ולא שייך דרשא למדרש שם. (פורי"ו)

גמרא. עבד וגרי לוקה (ל"ל בלי וי"ו) ע"י **ישראל כו'.** נראה מס' מידושי הלכות [מהרש"ל] דעבד וכותי גרסינן בכל הני הא ודשמון, ועדיין לל"ע. (יעב"ץ)

ישראל גולה ולוקה. ל"ב עיין ב"ק פ"ח ע"ת ברש"י ד"ה זוממי עבד. (רב"פ)

גולה ע"י ישראל ולוקה. ל"ב ל"ל גולה ולוקה ע"י ישראל גולה כו' וכן הגיה רש"ל. (מרא"כ)

אלא ישראל גולה ולוקה ע"י כותי כו' אמאי דלטיי' ונשיא בעמך כו'. מדמשיק לעבד משמע דשפיר קיימן היה עושה מעשה עמך ללת גרע מעשה (ועי' מנחות ק"ת ב' בתוס' סד"ה אין לי), והתוי"ט במתכ"ת ל"ד שכולל עבד עם כותי דל"ת על קללתו מטעם עושה מעשה עמך, ועי' בכ"מ שפטי"ז מהל' סנהדרין למוכח מדבריו שלא היה בגירסתו בספיפא ועבד, ול"ל נפל הדקדוק שלנו לך לפי הסוי"ט הי' הגי' שלפיניו. (רש"ש)

ונשיא בעמך. סנהדרין פה ע"ת ומע"כ. (מא"ן)

שהעיד בו והוזם דכוותיה וכו'. ל"ע ללת מקשה הגמ' מכותי גופיה להא מינו דאי לעדות, ועי' גיטין (דף טו) כל הסטרות שים עליו עד כותי פסול מון מניטי נשים, וי"ל דהו"מ לאוקומי בכותי הבר וכדלתית בקונדס דהתם, וגם הו"מ לאוקומי כרבא"ג ודבתחוק וכדלתית בקונדס דהתם, אבל ל"ע דאי ידעינן דאבר הוא גם על קללתו מייב וכ"ע. (פורי"ו)

עבד בר עדות הוא. ב"ק פח ע"ת ד"ה זוממי, גיטין ט ע"ב ד"ה אע"פ, ודף יב ע"ת ד"ה מאי שנת. (מא"ן)

הכא במאי עסקינן שהכהו הכאה שאין בו שוה פרוטה. ל"ע דבגי עבד הוה מלקות לעבד ותבטומין נתנין, ולחייב אפילו בהכאה שאוה פרוטה כמו בחיתה לזה ותבטומין זה. ועיין ב"ק (דף כב) וכתוטות (דף לח) וסנהדרין (ט:) ובחילוקי לב"ק (פז:) עש"ה.

רש"י. ד"ה הנכנס לשביעית. וחריש של שביעית. ב"ב מרים של ערב שביעית הנכנס לשביעית. (מרא"כ)

דף ט ע"א

גמרא. חוץ מעל ידי גר. ב"ב מון מגר מוסב לל"ל, ובהב"ח ולא בהכ"מ בפ"ה מרוצח הלכה ג' שהקשה מזה על הרמב"ם ז"ל ב"ת. ובחחת ליתא בלל בגרסתנו בחיבות על ידי, וכ"ה ג' הרמב"ם ז"ל ע' בפירושו, וכ"ה בחיו"ט ע"ש.

גר תושב כו' דרך ירידה דישראל. לעיל ג ע"ת ד"ה מעידין, ודף ז ע"ב, כתובות לח ע"ת ד"ה מי מילי, גיטין מז ע"ב ד"ה גר תושב, סנהדרין כז ע"ב, ודף עח ע"ב, וע"ש עם ע"ב, ימות המ ע"ב, ב"ק לג ע"ת. (מא"ן)

כאן בגר תושב שהרג ישראל. דעת הרמב"ם הוא דישראל שהרג גר תושב ע"י, ועמ"ש בהלכות רולח ושמירת נפש פ"ב ה"ג. ועפרש"י משמע דהם"ק לא ניחא ליה דישראל יהרג על הגר אלא ע"כ דס"ל דגר תושב אינו מחויב מיתה בב"ד, ולכן ישראל שהרגו אין ב"ד ממיתין אותו, אבל אם הרגו אחר ב"ד ממיתין אותו, ולכן ישראל שהרג גר תושב

סוכר דאפי' נכה"ג שפ"מ לומר לנדעת הרגו כגון דנפל מן הגג (ע' תד"ה נשמט) אינו גולה, ולא כמ"ש הרע"ב בטעם הפ"ק שמזקמו שהוא קרוב למזיד, והוא מהרמב"ם בפנוחו. ולכאורה קשה מ"ט, וע"ל דר"ש לטעמי' דדריש טעמיה דקרא ורבנן לטעמייהו דלא דריש, ועוד י"ל לטעמייהו דרבנן דלא הוה שב מידיעתו וכמו גבי קרבן תטאת. (רש"ש)

גמרא. ת"ר בלא ראות פרט לסומא וכו'. בירושלמי בפנ' הקורנס עומד ה"ז הגירסא שם בהיפך, דר"ש סבר בלא ראות לרבות הסומא ור"מ סבר פרט לסומא (וע"ש בק"ע שהגיה כנ' דיוק, אבל גם בירש הסוגיא שם בירושלמי גרסינן אלימא דר"ש בלא ראות לרבות הסומא, ומקה להגיה כ"כ). ויראה לי לתרץ גורך כלל להגיה בירושלמי רק להגי' דיוק וגי' הירושלמי להיפך ושניהם כאחד עומדים ועונים בדרך אחד, ע"פ הסוגיא דשלהי נדרים דף פ"ח, דפריך התם דר"ש אדר"י ור"מ אדר"מ ומפי פי' הר"ן ז"ל שם דר"ש אית ליה התם בממני' דנדרים פ"ו דיפר מטום דמקלת ידיעה בכל ידיעה, וה"נ בסומא גבי גזות אית לן למימר אליבא דר"י בלא ראות מסתברא לרבות אחת, משום דמקלת ידיעה דאית ליה לסומא כשבא אללו אדם שמרגיש בהוכחת אליבא ובקול הברה הוי ככל ידיעה, אע"ג שלא היה יכול לראותו. ולר"מ אית לן למימר איפכא, והיינו דאמר הכא דמ"ש דר"י בלא ראות פרט לסומא, ומפי' מטום דכאיש ואשר יצוה את רעהו ביער ג"כ ריבוי הוא, וא"כ קרא דבלא ראות הוי ריבוי אחר ריבוי אלא למעט. והא דקאמר ר"י בלא ראות פרט לסומא אין הכוונה דמקרא דבלא ראות ממעט סומא, דאדרבה דמקרא דבלא ראות משמע ריבוי לסומא לר"י לפי' ומק דשום הוה ריבוי אחר ריבוי ממילא נמעט סומא. ור"מ נמי לפי' ומעמו דמקלת ידיעה לאו בכל ידיעה, א"כ בלא ראות הוי ריבוי אחר ריבוי, ומלי למעט נמי מיעוטא לפי' ומעמו, וכל מיעוט אחר מיעוט הוי אלא לרבות. וזה עולה קונם דיקן והסוגיא דנדרים וגי' הירושלמי לכוונה אחת, ולא כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים דסוגיא דיקן מתלפא מהן דהתם ודו"ק. (מרא"כ)

לרבות את הסומא. ה"ג בירושלמי מגילה פ"ד ה"ג, וכפ' ה"ה, ושם משמע דגם ר' יהודה ס"ל לרבות רק דמרבה המה בגילה, ותחת מ"ש כאן לר' יהודה פרט לנחכוין אינה בגילה, וכאן המכה בגילה, ושם מקשה לר' יהודה אדר"י מהא דפוטרו מכל מלות ונמגילה אמר כל שלא רואה מחזורות כו' הא רואה פוסק ומוכח בסוף מגילה וכפ"ק, ושם מתרלים להכללי דמדרבנן עכ"פ מייב ומוליא. (יפ"ע)

מ"ט דר"י. וע"ב בפ"ק גרסינן אמר לך, ופ"ק ע"פ מה שכתבתי בתחילה לר"י לשיטתו אדרבה בלא רואה לרבות סומא ולכן הוכרך לומר דאמר לך ר"י, דמשו"ה ממעט סומא משום דאיכא תרי ריבוי. (מרא"כ)

ואין מעוט אחר מעוט. ע' ירושלמי פאה פ"ו ה"ז, ובריש הוריות. (יפ"ע)

השונא נהרג כר"י בר יהודה דחבר א"צ התראה. ג"כ קשה לפ' לר"י בר"י לריך עכ"פ התראה זו, דיסרשל הוא וכן בריש הוא, ע' (סנהדרין עב:), ור' יוסי בר"י ג"כ מודה דהתראה כזו נאומה, רק קבלת התראה והתיר עלמו למיתה אינו נחוץ לדעתו. ועי' (תוס' שם מ.) ד"ה נחשבה לע"ב ר"י בר"י התרת עלמו למיתה, ס"ל דבר כאילו התיר עלמו, אבל בשונא שהרג בשוגג לא היתה התראה לף לכוונה זו שיסרשל הוא. ומלאתי להריטב"א פ"ק שכ' דאבל מצר לריך לר"י בר"י לחודיעו שהנהרג ישרשל שם אינו מפורסם ע"ש, ומשמע ליה דבמפורסם שהוא ישרשל פ"ל התראה גם לזה. (מהרצ"ח)

חבר א"צ התראה. עמ"ש ל ו ע"ב. (יפ"ע)

נפסק. לעיל ז ע"ח ד"ה מצלצל. (מא"כ)

והתניא ר' שמעון אומר לעולם כו'. מוקפתת פ"ב ה"ג שנדפסה מכתב יד. (מהרש"ם)

עד שישמט מחצלו. בירושלמי רפ"ק גם ר' יהודה פ"ל כן, רק דהזכיר אבל ואמר עד שישמט דל"ג בגרייתא הסניה ר"ש. ומהר"ם דל"ג בגרייתא הסניה ר"ש. (יפ"ע)

מתני'. ומוסרין לו שני ת"ח. סוטה ז ע"ח ד"ה כי היכי. (מא"כ)

בתחלה אחד שוגג. שפרי מקעי ק"ם. (יפ"ע)

גמרא. וכנגדן הבדיל יהושע. שפרי שם קנ"ע. (יפ"ע)

ומכוונות היו. ה"ג בירושלמי ה"ו, ושם עד שלא כבשו שכם בהר אפרים הפריטו קריח יערים תמתים, עד שלא כבשו את קדש הפריטו גמלה תמתים. (יפ"ע)

ושלשת. מגילה יט ע"א ד"ה ובלבד, בכורות לט ע"א ד"ה שיהא. (מא"כ)

ושלשה. [ירושלמי ה"ו] וליתא שם מדרוש לחברון ולא כמקדש לנפון ולקמן קו' הגמ' לקמן י ע"א מ"ש מלינאה. (יפ"ע)

בגלעד שכיחי רוצחים. עי' שפרי מקעי ק"ם. (יפ"ע)

אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים. וכתבו התו' ולפיכך הוצרכו לעני המקלט, לפי שהורגים מזיד בלא עדים הקב"ה מזמינם לפונדק אחד. וכוונת דבריהם, דקשה מלי קאמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים, דהלא עני מקלט אינו אלא לשוגגים, ומ"ה תילו לאיקטרין למי שהרגו וכו'. ולאיתי בדרשות מהרי"ט מפני דרוש ג' דאמה על התו' לאכתי הקו' בחוכמה, דהרי אמרו במה הכתוב מדבר בשני בני אדם ג' הרג בשוגג וג' הרג במזיד, הרי שאינו גולה, אלא מי שנתחלתו הרג בשוגג, והרי לא שכיח בגלעד טפי מבמ"י. ולאיתי שם על הגליון כתוב בכתב ספרדים, לא אדע אל מי מקדושים, דאמה על המהרי"ט, דהלאת כוונת התו' שהשוגנין הם במ"י, והמזידין הם בגלעד, והקב"ה מזמין השוגגים לגלעד שיהרגו למזידין, ויגלו שם לערי המקלט. ולא אדע שום השגה בזה, דאלו מפיש שהקב"ה מזמינם לגלעד יותר מבמ"י. ופשיר כיון דרשעים הם אינם זוכים לקבוהת ג'. והמהרי"ט ז"ל הניח שם בשם מורו ז"ל לפרש הא דאמרינן הגמ' דגלעד שכיחי רוצחים, אגואל הדם קאי, לכיון שידיהם מחודים לשפוך דם, יש לחוש בהם כעניין שכתב פן ירדוף גואל הדם וכו', ע"כ אנוכי מלווך לאמר שלש עריס תבדיל לך, אבל בפ"י שאין מלומדים לרלוח אין לחוש לזה, והוא פירוש יפה לף נעים. (עיני שמואל)

רש"י. ד"ה הא רבי כו'. דלא חשיב דעביד מדעת. לריך לומר דלא חשיב כלל"ת. (פורד"י)

ד"ה נפסק אנפסק. עד שנשמט מאצלו מידו כו' דומיא דמן העץ המתבקע. עי' מהרש"ל שנדחק לחלק לרבנן. ולע"פ דטעם דפטרי בעץ המתבקע הוא דאמרי ליה כח כחו כדמוכח לעיל (דף"ח) אלא כח כחו לר' אמ"ל משמע דלרבנן שפיר מ"ל בעץ המתבקע. (רש"ש)

ד"ה עד שלא נבחרו. הבדילן יהושע כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ושלשת. שמתחלקת רחבה של א"י כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בגלעד. שנדמקו בו מאד ואינו נראה כלל מ"ש, ולי נראה שלי"ל לדחוק כלל, שהרי שניהו בתחילה אחד שוגג ואחד מזיד מקיימין לעני מקלט. (יעב"ץ)

בא"ד. הקב"ה מזמנם כו'. ג"כ ס"ל לכך הקב"ה מזמין לשם כל הומני שוגג שבכל העיירות. מהר"מ. (ר"א חבר)

בא"ד. מזמנן לפונדק א'. ג"כ עי' בתמנ"ן על התורה דפי' היה מזמנן לפונדק, היינו הקב"ה מזמן אותן שהרגו שוגג לף ממקומות אחרים ובאין לאותן שהרגו כלן בגלעד מזיד כדי להרוג אותן. (מל"ה)

דף י ע"א

גמרא. ככהנים הללו. ג"כ פ"ם, ושם לריש על שמעון ולוי שהרגו בשכם, וא"כ אין ראיה דשכשם שכיחי רוצחים. (יפ"ע)

ארבעים ושתים עיר כו' תרתי קדש הואי. פהנדרין קיל ע"ב רש"י ד"ה עריס, ערכין לב ע"ב. (מא"כ)

אמר אביי הללו קולטות בין לדעת כו'. וכתב התו"ט והמ"ל נמי דמ"ב פלוגתת ר"י ור"מ דם"פ, וג"ע ל"ת הכי מהרי טעמי, תדע, דמלשון המשנה משמע דמלוקין הן בעיקר דין קלימה, שניה, דלא ליהוי שפיר ומ"ש מחלוקת. (רש"ש)

ערים הללו. שפרי מקעי ק"פ וירושלמי ה"ו. (יפ"ע)

אין עושין אותן לא טירים קטנים. וע"ב נערכין שם הגירסא לף כפריס קטנים. (חש"ל)

אמר רב אשי כגון סליקום ואקרא דסליקום. ג"ל דל"ל רב אשי אמר, ופליג על ר' יוסף, ועיין ערכין (דף לב) דב אשי אמר לאו מי אמר רב יוסף, ועיין סוטה (דף י). (פורד"י)

במקום שווקים. ירושלמי ה"ו. (יפ"ע)

כהנים לוים וישראלים. שם. (יפ"ע)

דברי ר' נחמיה. בירושלמי [ה"ו] פלוגתת ר' נחמיה וכנן על עניו אחר, אין עושין בחוכן לף בית הבד ולא בית הבלירה דברי ר"ש וחכמים מתירין. ולהירושלמי יתכן דבכלי זיין נם רבנן מודו לחסור.

ואין מפשילין לתוכן. מגמות מל ע"ב ד"ה נם"ל. (מא"כ)

ואין מפשילין לתוכן חבלים. וע"ב בתוספתא נם"ב דמכילתין מפיים נה נמי ואין עושין בחוכה כלי זכוכית כדי שלא תהא רגל גואל הדם מלוי שם וכו'. (חש"ל)

חבלים. [ירושלמי ה"ו], ולאיתא שם ג"כ ואין עושין בחוכן כלי זכוכית. (יפ"ע)

תיעביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא. עירובין לב ע"ב, גיטין יב ע"ת ד"ה לערי מקלט. (מא"כ)

לתלמיד שאינו הגון כו' תורה בעידנא דעסיק כו' שתיק פומיה מגרסא. שבת ל ע"ב, סוטה כא ע"ת ד"ה מלות, ב"מ פו ע"ת. (מא"כ)

כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגריס. (מו"ק לף כח). (מצפ"א)

כי הא דרב חסדא וכו'. וע"ב ל"ע דטפי הו"ל להביא מדוד המלך בשבת ל ע"ב, לחמרינן שם דקס מלפך המות קמיה ולא יכיל ליה ללא הוי פסק פומיה מגירסא וכו'. (חש"ל)

דלא הוה שתיק פומי' מגירסא. שבת (לף ל:), ב"מ (לף פו:), מו"ק (לף כח:). (מצפ"א)

מפ"מ זכה ראובן. ב"ר פפ"ד אב"ם פ"ט. (יפ"ע)

דכתיב אז יבדיל משה. עי' רנח עלה קפ"ט ע"ד. (ג' מהרש"א)

אז יבדיל. ב"ב פד ע"ת ד"ה בלפרת, ולף קכ ע"ב רש"י ד"ה עיר, בכורות נח ע"ת ד"ה מגלת. (מא"כ)

דרש ר' סימאי מ"ד אוהב כסף. דב"ר פ"ב, קה"ר פ"ה. (יפ"ע)

מי שכל תבואה שלו והיינו דא"ר אליעזר מי שיכול להשמיע כל תהלתו. ב"ב ותולם גרס"י (מגילה יח.) פירש שהוא בלשון בחמיה, היינו שאין שום אים יכול להשמיע כל תהלתו לכן לף יתפלל רק במעמד שבעצו חכמים, וכן משמע בגמרא שבאמת יכול להשמיע כל תהלתו דומה לפרשה מי שכל תבואה שלו. (מהרצ"ח)

שיושבים בד בבד. וע"ב עי' רש"י קידושין לף ע"ב ד"ה ת"ח דומים למה"ם לנושו לבניס כמה"ם דכתיב נהו לנוס הבדיס ועפ"ז י"ל דתרתי ת"ח מאל הבדיס לת"ח שהם לנושי הבדיס וגם שעוסקין בד בבד כדדרים הכא בם"ם. (מרא"כ)

ולא עוד אלא שמטפשין כתיב הכא ונואלו וכו'. וע"ב ל"ל דבחמי וגואלו ולא עוד אלא שמוטעין כתיב הכא ונואלו וכו' וכ"ה בתענית ז' ע"ת. (מרא"כ)

אמר דוד לפני הקב"ה. מדרש שוח"ט פי' קכ"ג, ירושלמי ברכות פ"ב ה"ת, שקלים פ"ב ה"ו, מ"ק פ"ג ה"ו. (יפ"ע)

טוב לי יום א' שאתה עוסק. שם שאתה עושה מצפון ולדקה. (יפ"ע)

טוב לי יום אחד כו' בתורה. שבת ל ע"ת רש"י כי טוב. (מא"כ)

רש"י. ד"ה ועני מבצר. כרכים גדולים. עי' במל"מ פ"ת מהל' רוצח ה"ת. (מל"ה, מהרש"ם)

בא"ד. כרכים גדולים וכו'. וע"ב עי' במ"ל בפ"ת מהל' רוצח שאתה למטו לו מבאתם ערי מנגר ניעונים, וכתב לעלא פירש"י ים לפרש דעיקר הקושיא הוא מדכתיב ערי מנגר דמשמע דהיו מוקפות חומה, ואילו ערי מקלט לאמרים לעשות לחומם מוקפות חומה וכמו דמשמע בערכין ע"ם. ועע"ל נראה לרש"י ז"ל שוכר דוחקי לאו דוקא חומה תלית מילתא, רק בגדלות העיר תלית מילתא, וכמו שכ' רש"י בד"ה כרכים גדולים שבכל נקבלים שם תמיד ויכל רגל גואל הדם מלויה שם. והא דלתמרינן בערכין דערי מקלט לאמרים לעשות לחומן מוקפות חומה היינו משום דשאם מוקפות חומה הם כרכים גדולים ולאין דרך לעשות עייירות קטנות ערי מנגר, ומזה ס"ם הכל בענ"ב. ויתיבב מזה ג' מ"ם שעתד המ"ל שם על דקדוק לשון הברייתא והרמב"ם ע"ם ודו"ק. (חש"ל)

ד"ה ורבנן. התורה מחזרת עליו ועל זרעו כו'. משמע דמפרש הויין לו בנין רבנן וכ"כ הוא עלמו. והמהרש"ל שם בח"ל ולאן לף הרגיש בזה. (רש"ש)

ד"ה רב אשי כו'. בדרב אשי גרסינן ללמוד כו'. ע' בהקדמת סדר הלוטות כוונת רש"י בזה. (מהרש"ם)

ד"ה נואלו שרי צוען. נשאו שרי נוף. עי' רש"י תענית ז'. (מרא"כ)

דף י ע"ב

גמרא. מקלט היה כתוב. ה"ג בירושלמי [נרסות פ"ב ה"ת, שקלים פ"ב ה"ו, מו"ק פ"ג ה"ו]. (יפ"ע)

טוב וישר ה'. שם ע"ם ר"פ, ומפרש שמורה דרך למטובה. (יפ"ע)

כאשר יאמר משל. לעיל ט ע"ב ד"ה בגלעד, שבת לב ע"ת רש"י ד"ה ע"י מייב, תענית כט ע"ת, סוטה ת ע"ב ד"ה מי שמתמייב, סנהדרין ו ע"ב ד"ה מיום, כתובות ל ע"ת ד"ה מיום. (מא"כ)

וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו כו'. ב"ב הו"ל למימר ואפיל מרב על נוחרו בשוגג, דמיתת רוצח בקיעה ודין ד' מיתות לף נטלו. (מל"ה)

בדרך שאדם רוצה לילך. שבת פז ע"ת ד"ה ואתה, יומא לח ע"ב ד"ה ואם, יבמות סב ע"ת ד"ה דכתיב. (מא"כ)

בדרך שאדם רוצה. עי' במל"ר פ"כ, מכילתא בשלח ויסע פ"ת. (יפ"ע)

והוא לא שונא לו. ומ"ב ל"ל כי לף שונא הוא לו. (מרא"כ)

אמרו לו הרבה שליחות עושה. ב"ב רש"י פירש דדעת חכמים לחלוק על ר"מ ומוטב שידברו השלוחים ולא הרוצח, וע' ריטב"ת לדפ"ז ל"ג מאמינינו לף הוא מדבר ע"פ עלמו. ולדעתי נראה לחמרו לו היינו להשלוחים חומרים לגואל הדם דהיה שוגג ולי ספק היה שלית להם"ת למען יהרג, כמ"ש מרבעים יפ לרשע, שכאר הרג במזיד והוא בשוגג והקב"ה מזמינן לפונדק ת', וא"כ מהם"ת נסתבב זאת והוא שלומו זה. (מהרצ"ח)

בתחלה א' שוגג. שפרי מקעי ק"ם, שופטים קפ"ג. (יפ"ע)

עיר שאין בה זקנים אינה קולטת דבעינן זקני העיר וליכא. ומ"ב ל"ל זקני העיר ההיא וליכא, והנה מה לף מביא נמי דעיר שאין בה זקנים אין מושלין ליכמה דבעינן וקרלו לו זקני עירו וליכא, פשוט משום דחליכה אפי' זקני השוק כאר ולא בעינן רק שיהיו יודעין להקרות. וזה אינו מלוי כ"כ דיהיה עיר שאין בו ג' זקנים שאין יודעין להקרות, מיהו קצת מיהו לי לחמתי לף מביא נמי דעיר שאין בה זקנים אין נוהג בה דין מוליא שם רע שיהיה מייב לשלם מאה כספ, דהא שם נמי כתיב ולקחו זקני העיר ההיא ויכלו מותו, והדבר ל"ע. (חש"ל)

רבי אמי ורב אסי. ומ"ב עי' שו"ת חות יאיר סי' קס"ז שכתב דל"ל דחליא פלוגתת דידהו בתי בעינן קרא כדכתיב, ועי' סנהדרין מ"ה. (מרא"כ)

רש"י. ד"ה במה הכ"מ. אינה ליזו הס"ד ואח"כ מה"ד ונפל כו'. (רש"ש)

ד"ה ברוצח הכ"מ. כי לא שונא היה לנהרג כל"ל. (רש"ש)

ד"ה הרבה שליחות. ומתקבלים הרבה ע"י שלוחים כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה והא. וא"ת אמאי כו'. לעד"ז לכן מייתי הברייתא לומר דחמית אפילו כרבי דלף אם מעמך הן גולין אין שפיר לומר בשוגג כמ מעשה לידו. (רש"ש)

ד"ה חד. דהא תנן בפרק ע"ע (כל"ל) אין מודדין אלא מעיר שיש בה ב"ד. לכאורה יומר ד"ל להקשות מהא דתנן שם לפני זה גמלא תמון כו' לעיר שאין בה ב"ד לף היו עורפין. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל דהתם מיירי בגון כו'. כ"ה שם בגמרא להדיא בפיקחין. (רש"ש)

דף יא ע"א

גמרא. פרשת רוצחים בלשון עזה דכ' וידבר ה' אל יהושע מפני שהן של תורה. נ"ב היינו דבכל הנביאים לא מצינו ויאמר ה' אל יהושע או אל ירמיה לאמר, רק כאן וידבר ה' אל יהושע לאמר, ונועם מפני שהוא מוזהר פ' התורה נכתב בלשון התורה ממש. ועי' (סנהדרין פא.) ולעמ"ש יחזקאל מורה קא מהדר ס"כ הוה ליה לאהדורי כלהדי' משה, והיינו כמ"ש כאן ויהושע דגמר בלשון תורה. (מהרצ"ח)

דכל דבור לשון קשה. נ"ב פמ"ק, ויק"ר פ"ש, שהש"ר פ"א, תנ"ב פי"ד, תדר"ג פל"ד, פדר"א פכ"ז, ספרי בהעלתך נט, ועב"ר פל"ח וביהושלמי כאן כ"מ שנאמר דבור מדום מקרא שם, והכתיב וידבר אלהים אל משה ויאמר כו' גרמ"ה, ופי' הפ"מ גרסה כדגרסי' התם במדרש ע"ז, והוא בשמ"ר פ"ו, תנחומא ותרח ס.

דבר לחוד וידבר לחוד. פי' כי דבר הוא מבנין פָּעַל הנזכר (וכן וְיַדַּבֵּר) וַיְדַבֵּר הוא מהפעיל והוהותיהם מתחלפות והא דמייתי הכא"ת דלעיל מן יכבד על נדבהו שהוא מבנין נפעל, לפמ"ז נמצא קמייתי מאי שרש זה מובנו לפעמים נמצא, ולכן אפשר לפרש גם נדבהו על מובן זה, ולפמ"ז אין כו' אלא כו' במקום זה קאמר וכמ"ש המזרחי בכ"מ על לשון כיוצא בזה. (רש"ש)

סימן רבנ"ן מהמנ"י וספר"י. לא יכולתי לעמוד עליו אם לא בט"ס. (רש"ש)

סימני רבנן מהימנא ספרא. נ"ל דהוא סימן על מחלוקת ר' יהודה, דבקמייתא מחלק על רבנן, ובשניה רבי נחמיה, ובשלישית עם ר' מאיר, והוה ליה סופר כדלעיל עירובין (דף יג) שמלאכתי מלאכת שמים וכן ניטין (דף סו) ר' מאיר חכם וסופר. ותיבת מהימנא לא שכ"ל נחמיה או משום דמתחלף דהסם ממולח אחד. (פורי"ר)

ח"א מפני ששיהם. כ"ל, כלומר שנתעלם הסם (כמו שנתרשל גם בכתיבת הארך כי על כן נגרע משמו [בס' נחמיה ח, יז] כדלעיל בערכין [לב:] ולפ"ז היה יכול לכתוב המלה כמשה רבינו). (רעב"ץ)

שמנה פסוקים. ע' ב"ב טו ע"ב. (יפ"ש)

ס"ת שתפרו בפשתן. מגילה ח ע"ב ד"ה מופרין, ולפ"ז יש ע"ש ד"ה שאם. (מא"ן)

ח"א כשר. וביהושלמי מגילה פ"ש ה"ט נסתם לנריך למופרן בגידין. (יפ"ש)

ואידך כי איתקש למותר בפיך להלכותיהן לא איתקש. עיין מזר (נו:) ס"ב עקיבא דאמי לפני רבי אלעזר ומה עשה כשעורה כו' ס"ל יפה אמרת, אבל כן אמרו הלכה, ע"ש דמתולקין ס"ב ובו"י אם דינן ק"ו מהלכה, ועיין ביאור הגר"א ז"ל ידים (פ"ב). וי"ל דאפילו למאן ס"ל דאין דינין שאני הכא משום דאיכא למימר פירוש המלות. וים לומר כזה אף דאמר רב חזיק דאפילו דבי חביבי דהוה תפירי בניתנא דשייך למתי דאמר מעיקרא דאליגיי אם איתקש ס"ת לתפילין גם לתופרן בגידין, דהנה ל"ע אם שתין אם תפילין אלא תפורין הכ"ג אם ההלכתא אתא לפרושי דאל"ז אין שם תפילין עליהו אז לאפילו בל"ז אם תפילין שייהו, ע"כ אמר חזיק דרבי מייתי דהוה ליה תפילין דתפירי בניתנא, לא שהיה מניחם, דבוודאי לא פליג על הלכה שנאמרה לתופרן בגידין, אלא דכיון דהוה ס"ל דגם זה נקרא תפילין ע"כ הוה ליה תפילין וה"ה כזה להוהות שב"כ נקראן תפילין ולהודיע להלכה למעשה שאם יזדמן בחיה מקום שלא יהיו אם תפילין תור מלוי שיהא מניחם, וכה"ג ג"כ פיתח בברכות (דף כה). ובזה יש לתרץ דברי הרי"ף שאם חיים יכולין לתקן הקלף קרוב כך בלא תקון נהגי קטנות. (פורי"ר)

למותר בפיך. עמ"ש שבת כח ע"ש. (יפ"ש)

ואידך כי איתקש למותר בפיך להלכותיו לא איתקש כו'. ולפ"ז אין היקש למלה, י"ל לפמ"ש תוס' יבמות פ"ו ע"ש, וה"ק אין דומין בכל מילי כגון שלא כסדרן וכדומה, וע' שבת ע"ט. גם י"ל בעין מ"ש תוס' שבת שם ס"ט דהיקש רק במה דכתיב בתורה פרשה, וע' מנחות לו: ס"ת פי' י"ב ונחל אשכול שם בזה. (מהרש"ם)

דתפירי בכיתנא. נראה דשעת הדחק היה, שלא מצא לו גידין כשרים ולפ יכול לעשותם רצויים לתפירה, ובדיעבד ולפי כשרים לפ

בא"ד. וי"ל דהתם מיירי בגון כו'. כ"ה שם בגמרא להדיא בפיקחין. (רש"ש)

דף יא ע"א

גמרא. פרשת רוצחים בלשון עזה דכ' וידבר ה' אל יהושע מפני שהן של תורה. נ"ב היינו דבכל הנביאים לא מצינו ויאמר ה' אל יהושע או אל ירמיה לאמר, רק כאן וידבר ה' אל יהושע לאמר, ונועם מפני שהוא מוזהר פ' התורה נכתב בלשון התורה ממש. ועי' (סנהדרין פא.) ולעמ"ש יחזקאל מורה קא מהדר ס"כ הוה ליה לאהדורי כלהדי' משה, והיינו כמ"ש כאן ויהושע דגמר בלשון תורה. (מהרצ"ח)

דכל דבור לשון קשה. נ"ב פמ"ק, ויק"ר פ"ש, שהש"ר פ"א, תנ"ב פי"ד, תדר"ג פל"ד, פדר"א פכ"ז, ספרי בהעלתך נט, ועב"ר פל"ח וביהושלמי כאן כ"מ שנאמר דבור מדום מקרא שם, והכתיב וידבר אלהים אל משה ויאמר כו' גרמ"ה, ופי' הפ"מ גרסה כדגרסי' התם במדרש ע"ז, והוא בשמ"ר פ"ו, תנחומא ותרח ס.

דבר לחוד וידבר לחוד. פי' כי דבר הוא מבנין פָּעַל הנזכר (וכן וְיַדַּבֵּר) וַיְדַבֵּר הוא מהפעיל והוהותיהם מתחלפות והא דמייתי הכא"ת דלעיל מן יכבד על נדבהו שהוא מבנין נפעל, לפמ"ז נמצא קמייתי מאי שרש זה מובנו לפעמים נמצא, ולכן אפשר לפרש גם נדבהו על מובן זה, ולפמ"ז אין כו' אלא כו' במקום זה קאמר וכמ"ש המזרחי בכ"מ על לשון כיוצא בזה. (רש"ש)

סימן רבנ"ן מהמנ"י וספר"י. לא יכולתי לעמוד עליו אם לא בט"ס. (רש"ש)

סימני רבנן מהימנא ספרא. נ"ל דהוא סימן על מחלוקת ר' יהודה, דבקמייתא מחלק על רבנן, ובשניה רבי נחמיה, ובשלישית עם ר' מאיר, והוה ליה סופר כדלעיל עירובין (דף יג) שמלאכתי מלאכת שמים וכן ניטין (דף סו) ר' מאיר חכם וסופר. ותיבת מהימנא לא שכ"ל נחמיה או משום דמתחלף דהסם ממולח אחד. (פורי"ר)

ח"א מפני ששיהם. כ"ל, כלומר שנתעלם הסם (כמו שנתרשל גם בכתיבת הארך כי על כן נגרע משמו [בס' נחמיה ח, יז] כדלעיל בערכין [לב:] ולפ"ז היה יכול לכתוב המלה כמשה רבינו). (רעב"ץ)

שמנה פסוקים. ע' ב"ב טו ע"ב. (יפ"ש)

ס"ת שתפרו בפשתן. מגילה ח ע"ב ד"ה מופרין, ולפ"ז יש ע"ש ד"ה שאם. (מא"ן)

ח"א כשר. וביהושלמי מגילה פ"ש ה"ט נסתם לנריך למופרן בגידין. (יפ"ש)

ואידך כי איתקש למותר בפיך להלכותיהן לא איתקש. עיין מזר (נו:) ס"ב עקיבא דאמי לפני רבי אלעזר ומה עשה כשעורה כו' ס"ל יפה אמרת, אבל כן אמרו הלכה, ע"ש דמתולקין ס"ב ובו"י אם דינן ק"ו מהלכה, ועיין ביאור הגר"א ז"ל ידים (פ"ב). וי"ל דאפילו למאן ס"ל דאין דינין שאני הכא משום דאיכא למימר פירוש המלות. וים לומר כזה אף דאמר רב חזיק דאפילו דבי חביבי דהוה תפירי בניתנא דשייך למתי דאמר מעיקרא דאליגיי אם איתקש ס"ת לתפילין גם לתופרן בגידין, דהנה ל"ע אם שתין אם תפילין אלא תפורין הכ"ג אם ההלכתא אתא לפרושי דאל"ז אין שם תפילין עליהו אז לאפילו בל"ז אם תפילין שייהו, ע"כ אמר חזיק דרבי מייתי דהוה ליה תפילין דתפירי בניתנא, לא שהיה מניחם, דבוודאי לא פליג על הלכה שנאמרה לתופרן בגידין, אלא דכיון דהוה ס"ל דגם זה נקרא תפילין ע"כ הוה ליה תפילין וה"ה כזה להוהות שב"כ נקראן תפילין ולהודיע להלכה למעשה שאם יזדמן בחיה מקום שלא יהיו אם תפילין תור מלוי שיהא מניחם, וכה"ג ג"כ פיתח בברכות (דף כה). ובזה יש לתרץ דברי הרי"ף שאם חיים יכולין לתקן הקלף קרוב כך בלא תקון נהגי קטנות. (פורי"ר)

למותר בפיך. עמ"ש שבת כח ע"ש. (יפ"ש)

ואידך כי איתקש למותר בפיך להלכותיו לא איתקש כו'. ולפ"ז אין היקש למלה, י"ל לפמ"ש תוס' יבמות פ"ו ע"ש, וה"ק אין דומין בכל מילי כגון שלא כסדרן וכדומה, וע' שבת ע"ט. גם י"ל בעין מ"ש תוס' שבת שם ס"ט דהיקש רק במה דכתיב בתורה פרשה, וע' מנחות לו: ס"ת פי' י"ב ונחל אשכול שם בזה. (מהרש"ם)

דתפירי בכיתנא. נראה דשעת הדחק היה, שלא מצא לו גידין כשרים ולפ יכול לעשותם רצויים לתפירה, ובדיעבד ולפי כשרים לפ

בדכיתנא, אלא דלכתחילה לפ ס"ד אבל כדי שלא להתבטל מן המצוה מותר. (יעב"ץ)

מתני'. אחד משוח כו' מחזירין. יומא יב ע"ב, ולפ מז ע"ש ד"ה מי, ועי"ש נט ע"ש בס"ם שני כה ס"ב, ולפ עג ע"ש ד"ה וכולן, ניר מז ע"ש ד"ה וכן משוח. (מא"ן)

ואחד שעבר ממשיחתו. נ"י מדוע מני ממשיחתו דמשמע דוקא שהיה נמשח מתחלה, ונמצת נראה דגם במרובה נגדיש שעבר מזר, ואולי שיגרת ליכנס דרס"ג דסוריות נקט לו דכהן פירושו מגדולתו כמו דדרשינן למשחה לגדולה כו'. (רש"ש)

שעבר ממשיחתו מחזירין. נ"ב עיין תוס' יומא עג ע"ש ד"ה וכולן. (רב"פ)

גמרא. מנא ה"מ כו' וישב בה עד מות הכה"ג. בזבח"ק דף קיד ע"ג הניח בשם הסל"ה, דלפס הנהג קשה לנפשו להסתלק מן עוה"ז לעלות למעלה, לפי שנפשה מכנין גופו קודם בא עתו וזמנו ועדיין לא נשלם מוקן בעוה"ז, ע"כ לא מצאה נפשו מנוח ושיח משוטטת בעולם, ולכן לף הרוצח בשגגה הוא מיד גלות מכ"מ לפי שגוהט גלות לנפש המת, לכן גם הוא גולה לעיר מקלט ויש"כ שם עד מות הכה"ג, שבעלות נפשו למעלה נתמזיג בה כמה נפשות שהיה מתוקנים ועולים עמה בחבל עליון, ואז גם נפש הרוצח הוא בתוך הנפשות אל המוזהה העליונה, ומאז גם הרוצח בשגגה נפטר מגלותו, ע"ש שהאריך בזה. (עיני שמואל)

והכתיב כצפור לנוד. ה"נ מקשה ביהושלמי כאן ה"ו, ומשני לפעמים יש עת ועונה שמועיל גם תפלה כזו והכל משני בתופן אחר. (יפ"ש)

והכתיב כו' כן קללת חנם לא תבא כו'. ע' נפש בתרא ק"כ ע"ש. (מהרש"ם)

שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו. נ"ב שלא יתלע מהן תקלה כן פי' הרב ר"ע ז"ל. (ר"ש מדסוי)

שהיה להן לבקש רחמים על דורן. עיין תרגום יונתן מפעי [לה, כה]. (מצפ"א)

שכם נסיב ומבגאי גזר. נ"ר פ"פ. (יפ"ש)

ומבגאי גזר. עירובין סד ע"ב ד"ה שכיון ר"ג. (מא"ן)

ומבגאי גזר. עי' בגליון שם הערוך, תולם בעירובין (ס"ד ב') מוכח בפירש"י שהוא שם עלם. (רש"ש)

הכא אמרינן טוביה חטא וזיגוד מינגיד כו'. ע' נרמזים רמב פכ"ה. (מהרש"ם)

קללת חכם. נרכות נו ע"ש, שבת קח ע"ש, ניטין לה ע"ש ד"ה הפכו, נ"ב קנג ע"ש. (מא"ן)

אפילו בחנם. עי' יהושלמי סנהדרין פ"י ה"ב ע"ש ר' יוסי מתלא אמר נריך נ"ב למיתם על לוטית דרכה אפני על מגן. (יפ"ש)

קללת חכם אפילו בחנם היא באה כו'. ע' ליטע"ש סוכה נ"ג דהיינו כגון זה שלא הודיע לו מיד ויעיר אותו. (מהרש"ם)

מהו לכתוב שם אחספא. ביהושלמי סנהדרין פ"י ה"ב ניתא הכי ס"ל מתניתופל אמר מלה ואוקמיה לחהומת, וכ"ה בפע"ח פכ"ו שם תרס היה מותת בחרב לעצור התהום והזהירו לנדול שלא יזיז התרס ולא שמע ויהמל להרימו ועלה התהום לבטוף העולם. (יפ"ש)

ומה לעשות שלום. ע' ספרי נשא ט"ז, וביהושלמי סוטה פ"ז ה"ד. (יפ"ש)

לעשות שלום. נדרים סו ע"ב. (מא"ן)

ד"ה מי שרי. ואבדתם את שמם. המניין לנרנרים ז' שמצא כי פשוט שהכוונה הוא על ומחדתם ס"ם הכתוב לפני לא תעשון כן כו' (שם י"ג), וגם שם (ז') הלשון והאבדתם ס"ם ולקמן (כב.) בגמרא מצויין כהונן. (רש"ש)

רש"י. ד"ה שכרה דוד שיתין. יסודות וכו'. קמפרש שתין דהכא לשון השתות יהרסון [בהלים יא, ג], וכן בלשון המשנה [יומא נג:] שתין שתיה, ומתרגום שנעזרת [ד, יב] ושפיל יחיטו, משום דעל כרחך ליה שתין ממש היו משתת ימי בניתות, דפליגי בה שילהי פרק גולב וערבה [סוכה מט. וע"ש נרש"י ותוס' ורש"א נח"ל] ובהמלין [שם נג.] כתב רש"י עוד ד"ה. (יעב"ץ)

ד"ה ימחה. וקללה זו בחנם היתה שלא כו' אלא אם אינו אומר. ל"ל היא על מנאי כהלקמן, ולמש"כ רש"י בסוכה דדוד לא היה מורה הלכה בפני רבו כו' משמע משום דזה פשוט לכל שמותר שהוא פק"י דכה"ע ול"ל

בא"ד. שלא היה מקללו אלא אם אינו אומר כו'. עי' נס' מקום שמואל. (מצפ"א)

דף יא ע"ב

גמרא. נידוי ע"ת צריך הפרה. כתוכות לג ע"ב, ולף סט ע"ל ד"ה ובשמתל, סוטה ז ע"ב, יבמות כג ע"ל ד"ה בשעשה תשובה, סנהדרין לג ע"ב. (מא"ן)

נדוי אפי' על תנאי צריך הפרה וכו'. עיין מהרש"ל, ועיין במזרחי פ' מקץ דכתב דל"ל דעשטו של יהודה היה משום דכל תנאי דאינו כתנאי בני גד וכני לחוכן התנאי בטל והמעשה קיים, דמקחמת כפל לתנאו. לך מזאת לף ידע לפפי' על תנאי לניך הפרה ע"ש. ולפיתי בשעה"מ פ"ו מפיוהת שהניח התלנוי שהקשה על הרמ"ם דכתב דיהודה לא טעי בתנאי בני גד וכני לחוכן, דהרי טעה, דתנאי בנוב"ר לריך להיות בדבר שתפשר לקיימו, וא"כ מאלי' ומנגני מי יעב. ותמה עליו השעה"מ ועשתו כיוהה בדבר משנה, דהא דבעינן תנאי שתפשר לקיימו, היינו לתפוקי דבר הנמנע דת"ל לקיימו מלד עלמו של עולם, כגון על מנת שתעלה לרקיע, ומש"ה אין זה תנאי אלא כמפליגו בדברים, אבל תנאי דמלד עלמו של עולם לתפשר להתקיים, אע"ג דאין בידו לקיימו, תפשר לקיימו מקרי, כמו בתמר הרי זה ניטן ע"מ שירדו נשמים ש"ם בתוכך. ול"ל להלין בעד התלנוי ז"ל, דדוקא בתנאי ע"מ שירדו נשמים, דהניחן אינו תולה התנאי בידי המקבל, ובשעת שמיהה שניהם מסופקים בתנאי שם יתקיים או לאו, לכך כל שהותה בשעה מספקי התנאים שפיר מועיל, אבל היכא דתולה בדעת המקבל ותמר לה הכי זה ניטן ע"מ שתפיה לי מי נשמים בם יומן, בוודאי אינו מועיל והתנאי בטל. כיון שתלה התנאי בלבון שהוא בידו, והתנאי אינו בידו, בוודאי התנאי בטל, ולכך ל"ל כמו שתירן התלנוי דנ"ז היה בידו ע"ש, ויש לזה לתיה מפורשת מהא דתמרו בכתובות (ג.) אמו יעקב אתרי וגמי לף הזהיר ע"ש. ומוכח דדעת יהודה היה שנ"ז בידו מקרי, ע"ש ודו"ק. (עיני שמואל)

נידוי על תנאי צריך הפרה מנלן כו'. ע' לדב"ז מ"כ סי' תר"ם. (מהרש"ם)

מי גדם לראובן. יומא לה ע"ב ד"ה ניחום, ולף פו ע"ב, סוטה ז ע"ב, שבת נה ע"ב. (מא"ן)

איבעיא להו במיתת כולם הוא חוזר. עי' לחם שמים. (יעב"ץ)

ת"ש נגמר דינו בלא כהן גדול ואם איתא להדר בהנך בדליכא. לכאורה מה היה דעתו דהפסנון היין דקאמר נלא כה"ג מסתמא מיירי בלליכא, וי"ל משום דלכאורה קשה על מתניתין דהאיך נגמר דינו בלא כה"ג, דהא סנהדרין (נב:) ובמת מל הכהנים ואל השופט בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט ול"ל היאך נגמרו דינו בלא כה"ג, ע"כ הוה ס"ל להפסנון דמיירי שישנם כהנים נדולים אחריס וע"כ שחזר במיתת כולם דוקא. ולדעת המדחה ל"ל דס"ל דאיני תלוי בכה"ג אלא כהן ר"ל עבודה. (פורי"ר)

מתני'. כה"ג שהרג. יומא עג ע"ש ד"ה וכולן. (מא"ן)

ואינו יוצא לא לעדות. נ"ע היאך היו עושין בשפת לחיכה חיוב כרת, הא ניתא לרמב"ם ז"ל דס"ל דבדבר רשוקה פטור מכרת אף על הפני, אולם להרמב"ד ז"ל שם לריך עיון וגם בשתי רגלים נ"ע. (פורי"ר)

ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו'. וע"ב לשון התוספתא בפ"ב דמכילתין אפי' הוא נזיר אינו יולא משם לעולם אלא מנלת כל שערו ומשלח תחת הדוד ע"ב, ולכאורה הלבריס מתמיהים, דכיון דאינו יולא משם לעולם היאך משלח תחת הדוד הא שלמים נפסלין ביולא, ודוחק לומר דמיירי זמן דקדשים קלים נאכלין בכל ערי ישראל כגון בוב וגבעון, זה דוחק. ואולי, דמציתין השעירות לירושלים ושם משלחין אותם תחת הדוד, וס"ל להתוספתא לאף שם גילח במדינה ג"כ משלח תחת הדוד וכדעת ר"מ בזבוד לף מ"ב ע"ב. (חש"ל)

ואפילו ישראל צריכים לו כו'. ע' בית יעקב סי' י"ח הקשה לשיטת תוס' מ"ק י"ד דעשה דרבים דחי עשה דיחיד, וע' טורי אבן שילהי ראש השנה בתורן ע"ד תוס' בילה ה' ע"ש. (מהרש"ם)

נחמת על מנס קללו, דגם שם לא הי' תומר בעלמו הוה שרי ליה. (רש"ש)

בא"ד. שלא היה מקללו אלא אם אינו אומר כו'. עי' נס' מקום שמואל. (מצפ"א)

דף יא ע"ב

גמרא. נידוי ע"ת צריך הפרה. כתוכות לג ע"ב, ולף סט ע"ל ד"ה ובשמתל, סוטה ז ע"ב, יבמות כג ע"ל ד"ה בשעשה תשובה, סנהדרין לג ע"ב. (מא"ן)

נדוי אפי' על תנאי צריך הפרה וכו'. עיין מהרש"ל, ועיין במזרחי פ' מקץ דכתב דל"ל דעשטו של יהודה היה משום דכל תנאי דאינו כתנאי בני גד וכני לחוכן התנאי בטל והמעשה קיים, דמקחמת כפל לתנאו. לך מזאת לף ידע לפפי' על תנאי לניך הפרה ע"ש. ולפיתי בשעה"מ פ"ו מפיוהת שהניח התלנוי שהקשה על הרמ"ם דכתב דיהודה לא טעי בתנאי בני גד וכני לחוכן, דהרי טעה, דתנאי בנוב"ר לריך להיות בדבר שתפשר לקיימו, וא"כ מאלי' ומנגני מי יעב. ותמה עליו השעה"מ ועשתו כיוהה בדבר משנה, דהא דבעינן תנאי שתפשר לקיימו, היינו לתפוקי דבר הנמנע דת"ל לקיימו מלד עלמו של עולם, כגון על מנת שתעלה לרקיע, ומש"ה אין זה תנאי אלא כמפליגו בדברים, אבל תנאי דמלד עלמו של עולם לתפשר להתקיים, אע"ג דאין בידו לקיימו, תפשר לקיימו מקרי, כמו בתמר הרי זה ניטן ע"מ שירדו נשמים ש"ם בתוכך. ול"ל להלין בעד

באי"ד. שהרי הכא התנה בדבר. וי"ל עוד מצוה להכה לא כפל לתגמו. ועי' בפי' תוס"ח על התורה בפסוק זה, להקשה מדלעיל בסמוך גבי עלי דקללת מכם כו' והרי היה בידו שלא לכתך ממנו. (ג' מהרש"א)

באי"ד. שהרי הכא התנה וכו'. נ"ב ל"ל ולמו מילתא הוא שהרי. וכן הגיה הב"ח, וזה לשון המרדכי כאן בס"פ אלו הן הנזקין, גילוי ולפני על תנאי ולפני מעצמו לריך לפרש פי' ר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקיים כגון תנאי דיהודה כו' אבל התנה על דבר שבידו לקיים וקיים אין לריך לפרש וכו'. (מרא"כ)

ד"ה מי גרם. במדרש. ב"ר פפ"ד, מדרש משלי סי' ט'. (י"פ"ע)

באי"ד. מבית אביו כו'. ב' מיתות אלו ליתנייהו בתוס' דב"ק, וכ"ג דעי' פירש"י בפיה"מ ומלשה לזכו פי' אחר. (רש"ש)

ד"ה מי (הב'). עי' רש"ל וכוונתו להגיה וכו' אחת מיתת לכל. (רש"ש)

דף יב ע"א

גמרא. אבל הכא אפי' ר' יהושע מודה. וכן בכוונות שבפרי ממנו לריך לחזור לפרושו, עי' תוס יחיה סי' ק"י. (ג' מהרש"א)

אר"י אמר רב שתי טעיות. בירושלמי כאן ה"ו ובמ"ש פפ"ב ר' יוחנן שלח לרבנן כו' ואתון אמרין בשם רב סבור יוצא שקרנות המוצא קולטות, ואימו קולט שלא גנו כו', ואני אומר אין מוצא קולט ולא גנו כו', ולא של בית עולמים אין לך קולט שלא שם ערי מקלט בלבד. ועי' מלחמת משפטים פ"ד, במד"ר פכ"ג, ומנחומא מקעי יב, לחימת בכוונת יוצא משום הקטורה להקבר עם אבותיו, ועמ"ש בפהלדרן מת ע"ב, ועי' מה"פ כאן מ"ש בשם הרשב"ץ. (י"פ"ע)

שתי טעיות טעה. נ"ב עיין שו"ת רשב"ץ סי' מקנ"ד. (רב"פ)

שתי טעיות טעה יואב באותו שעה. וי"ב מה שקשה ע"ז מקרא דמלכים ג' ל' פסוק נ' גבי אדוניהו, עי' רמב"ם בפ"ה מהל' רוצח הי"ג ותמצא יוצא ע"ז. ועי' בס' זית רענן על המכילתא בפ' משפטים להגהות בעל מג"א ז"ל, ובשו"ת משואל"ק סי' כ, ובספר ערוך לנר כאן שהאריכו בזה הרבה. ותמהני מד' התוס' דסנהדרין דף מ"ט ד"ה מ"ט מוכח להדיא דמולקין על הרמב"ם ז"ל בזה ודו"ק. ומה שהקשה בס' זית רענן שם דלמאי לא תציב נמי עוד טעות דלימו קולט רק שוגג והוא היה מזיד, כבר קדמו בזה בשו"ת הרשב"ץ והוסיף בספר ערוך לנר שם, ובמידושי המרכבי בזה הרבה בעז"ה. (חש"ל)

טעה יואב כו' בצר. שנת כט ע"ב רש"י ד"ה דבלרה, יומא פה ע"ב, ע"ז נח ע"ב ד"ה בלר, סנהדרין מת ע"ב ד"ה בשלמא. (מא"נ)

שתי טעיות טעה יואב כו'. ע' מדרש רבה פ' משפט, ועי' תנו רבנן ב"מ פ' מקב"ד מי' מקב"ד הקשה ג"כ מהא דדוקא שוגג קולט, ועי' עקידה פ' משפטים העיר ג"כ בקושיא זו, ועי' מקוס שמואל סי' כ' בשם הגר"ל העפיל ק' מדוע לא מצא גם מדוניהו טעמא הזה, ע' מלכים ג' ב', ועי' תנו' מיים שלא ת"ת סי' ס"ו. (מהרש"ם)

אלא בצר. ונלר לאו דוקא כמ"ש בע"ז נח ע"ב ובירושלמי שביעית פ"ו ה"ט. (י"פ"ע)

לא נתנו לקבורה. ה"ל בירושלמי ס"פ, ובערוכין פ"ה סוטה פ"ט. (י"פ"ע)

ולכל חייתם. נדרים פט ע"ת. (מא"נ)

ורצח גואל הדם וכו' מצוה בגואל הדם וכו'. וי"ב דמפקפקי ברוצח שילא חוץ לגבול עיר מקלטו במזיד קודם שמת הכה"ג, ומיקף מת הכה"ג לאחר שילא שם ים לו דם לו לא [בזמן הבית אבל האידנא אינו נוהג דיעים אלו כלל רק דיעת המלכותא דיעת], מי נימא כיון דילא בחיסור והוצר דמו לגואל הדם מו לא מהני ליה מיתת הכה"ג, דמיתת הכה"ג לא מהני רק כשהוא יוצא מעיר מקלטו, אבל לא כשילא ממנו. ולא דמי לגמר דינו בלא כה"ג ואח"כ מת כה"ג דאינו לריך לגלות כלל, דשאני התם דלא עבד חיסורא כלל, או דילמא דאין חילוק. ולכאורה יש להביא ראיה למ"ד בניטין ל"ח לזמן מרובה מיעין למיתה, היאך יכול גואל הדם להרוג את הרוצח אם לא יצא חוץ לגבול עיר מקלטו והא לריך לחזור ולשמוע מת הכה"ג, ודוחק לומר דהכתוב מיירי דגואל הדם שמע דהיום היה מי הכה"ג ולמיתה דלמלחר נולדי לו מיעין [וכמ"ש התוס' שם] דזה לא דמוק. ושוב ראיתי בתוספתא דיבמות פ"ט דאיתא שם לא יצא הרוצח ממקום שכבה"ג קיים עכ"ל, ולפי פשטיות דברי התוספתא אינו מובן דפשיטא דהיאך נתוס למיתה לקולא שיהיה מותר ליצא לכתחילה, וע"כ ה"ק דגואל הדם מותר להורגו ות"ל לתוס דשמא מת הכה"ג, ות"ל שמעינן לכתורה דאם יש יעיון שמת הכה"ג נולדי מהני ליה מיתת הכה"ג, אף שילא בחיסור. ומיהו לאחר העיון אינו רשאי כלל מהתם, די"ל דה"ק דת"ל לתוס דשמא מת הכה"ג כבר קודם שילא, דמעמידין אותו על חזקת חיים, ודו"ק ובחידושי הארכתי בזה בעז"ה. (חש"ל)

מצוה ביד גואל הדם. ספרי שופטים קפ"ג וקפ', וע' ספרי מקעי ק"ם. (י"פ"ע)

רע"א רשות ביד גואל הדם. כעין זה סוטה דף ג' ע"ת ושם ליימתי. (ג' מהרש"א)

רשות ביד גואל הדם. סוטה ג ע"ת ד"ה ר"ת, סנהדרין לג ע"ב רש"י ד"ה מוכיחים דגואל, וע"ם מה ע"ב, מנות דר"ל פ"ל. (מא"נ)

מ"ט דריה"ג. בירושלמי שוף ה"ו טעמיה משום דכתיב כי יחם לבבו, ועפ"מ, והטעי"ו משיתו לעניין אחר.

דתניא ראי"א כו' יכול מיד ת"ל עד כו'. משמע בעכ"פ ג"ד דעין אותו להריגה ולכן מצ"כ הכ"מ בפ"ה מהל' רוצח הל"י לתני דלקמן לאחר משפטבת כו' ל"ל דר"ת אמוה, דהא שפיר מני לאחת כוותי' ופי' במיוחד נהרג היינו דצ"ד דעין אותו להריגה, בשוגג גולה ג"כ פירושו דצ"ד דעין אותו שילה, ואדרבה אם פי' ג"ד מדויק יותר הא דבשוגג גולה ומשון הרמב"ם שם הי"ת משמע דמפרש בשוגג גולה דר"ל ההורגו, וא"כ לא דמי לריפת, דהרג דמזיד קאי על הרוצח הרשעון וע' לקמן.

יכול מיד ת"ל עד עמדו כו'. נ"ב פי' שיהרו גו שאם יצא מכאן ואילך במזיד אוי יהיה רשות ביד גואל הדם להורגו, כ"כ הריטב"ת. (מל"ה)

יכול מיד. ספרי מקעי ק"ם.

מנין לסנהדרין שראו. ר"ה כו ע"ת ד"ה דרחמנא, ב"ק מה ע"ת בעלים, ולף ל ע"ב ד"ה כגון, ב"ב קיד ע"ת ד"ה ואין עד, לעיל ו ע"ת ד"ה מי שאמרו. (מא"נ)

מנין לסנהדרין. נ"ב ע' תוס' ר"ה כו ע"ת ד"ה דרחמנא, ונב"ק ל' ע"ב ד"ה כגון, וב"ב קי"ד ע"ת ד"ה ואין עד. (רב"פ)

מנין לסנהדרין וכו'. נעין משפט ציון ט' מי"ז פ"ת מהל' רוצח. נ"ב שם לא נזכר דין זה מנין לסנהדרין כו' יעו"ש. ולא כתב עד שיעמוד בב"ד אחר, וכל דיעו שם הוא שלא יומת רק אחר שיועמד למשפט ויוגמר דיעו. ועיין דברי הרמב"ם פ"ב מהל' רוצח ה"ט בטריפה שהרג נפני ג"ד. (רב"פ)

והתניא והחורגו במזיד כו'. ע' שהת הגרי"פ וכן המל"מ בפ"ו מהל' דעות העפוק בלא מלא והחורגו, ולגי' שלפניו יל"פ דקאי כולו על היוצא בשוגג (ולאולי כי כן הי' גם גירסת הרמב"ם אבל ל"ב מדוע השמיט הרי"ף דבמזיד נהרג) ובמזיד נהרג כו' לא יהיה דומה לכוונת לעון זה שבדברי אחיי. (רש"ש)

דברה תורה כלשון בני אדם. סוטה כד ע"ת ד"ה וי"ו, מנחות יז ע"ב ד"ה מאי.

ד"ת כלשון בנ"א. עמ"ש נרכות לג.

אב שהרג בנו. ע' ספרי שפטים קפ"ת.

הא בבנו הא בבן בנו. ע' מה"פ כאן ה"ה ד"ה תני, שמפרש דברי רבי"י שם בבן בנו שבאותו שם הא לר' שילה, ומ"מ בתחי הוי פלוגתא, ולר' שילה נעשה גואל הדם ולרבי"י אין נעשה, ול"ל דכשם דר' שילה קאי על בנו דוקא כן תחי קאי על כל הרוצח ע"ב נעשה גואל"ד ולתב"י כשם דקאי על בנו דוקא כן תחי קאי על כל נרצח שהוא בבן בנו דרוצח ע"ב אין נעשה גואל"ד, ות"ש לכ"ע כלל, ושמיטה לד"ת נתבוונו ות"ל לתקן הגירסא כמ"ש המה"פ למען להשותם, דגם לפי הכתוב יש לכוונם יפה. (רש"ש)

מתני'. אילן שהוא עומד כו' ונופו בחוץ. שם מה ע"ב, שבת ד ע"ב, נדרים כט ע"ב נרש"ם ד"ה ס"ת, ב"מ פת ע"ת ד"ה העומדת, ולף קז ע"ת ד"ה תילן, וע"ם קח ע"ת, ולף קיח ע"ב, שבועות יז ע"ת ד"ה תלה. (מא"נ)

גמרא. ערי מקלט בדידה תלה רחמנא כו'. עפיהם"י, וק"ק מהא לעיל לדור מינו דשמי נתחומה. (רש"ש)

דתניא בירושלים. ונרשם נלדו ל"ל דתנן. נ"ב בשפ"ג דשם מעשרות מ"י. (מרא"כ)

רש"י. ד"ה ה"ג. שהוא בן בנו של רוצח ואינו מוזהר על כיבודו. נ"ב לוטם ביו"ד סי' רמ"ב שעי' כ"ד מנוחר ברמ"ת דמייב מדם נכבוד אבי אביו, והט"ז כ' דנעלם מהמוליקים דברי רש"י במומם על קרא ויוצה לאלהי אביו יעקב, וכאן מפורש ברש"י דליכא מיוד כיוצד לאבי אביו ול"ע. (מהרצ"ח)

באי"ד. ואינו מוזהר על כבודו. עי' ע"ז יו"ד סי' ר"מ סעיף כ"ד.

תוספות. ד"ה אילן. וא"כ הוו. ל"ל ט"ם וע"ל ה"ה, ר"ת הוא הדין. (יעב"ץ)

באי"ד. עוד י"ל דמיירי באילן שענפיו מפורדים ואויר כו'. כ"ל, וכ"ה בתוס' שנ"ץ ע"ם, ובמנס דמקו מזה המפרשים. (חל"ג)

באי"ד. ואויר ירושלים כירושלים. עי' מהרש"ל, ועי' שנועות בתוס' ריש דף י"ו, ובמל"מ ריש פ' ר"ש משגגות. (ג' מהרש"א)

באי"ד. ואויר ירושלים כירושלים. עי' מהרש"ל ועי' מל"מ בפי"ל מהל' שגגות שהאיב עליו הרמב. (רש"ש, מהרש"ם)

דף יב ע"ב

גמרא. אחר פתחה. פסחים פו ע"ת. (מא"נ)

רב אשי אמר מאי אחר הנוף אף כו'. עי' ירושלמי פפ"ג דמעשרות דמוקי ר"ה והוא שעלה לרך הגוף אבל אם עלה לרך עקרו כבר קלטו הציקר, ממני' דצ"ם היא לאמר הכל לפניהם, ועפנ"ל נאורו, ועי' פ"ג דמע"ש פ"ד פלוגתא דצ"ם וב"ה בנמיס שפמחיהם לאוץ, והסוקימתא דשם מתחמר עם דרב אחי דכתב, דק להתם מוקי לה כב"ם ומשמע דלאו הילכתא היא רק דקמ"ל דפלוגתא דצ"ם וב"ה היא, ונזה הוא דלא כהנבלי. (י"פ"ע)

מתני'. ובן לוי גולה. סוטה כ ע"ת ד"ה עמו, ב"ב פד ע"ת ד"ה בשפרת, זמחים קיו ע"ת ד"ה עיר. (מא"נ)

גמרא. מכאן אמרו בן לוי שהרג כו'. נ"ב ע' פירש"י בזמחים דף קי"ז ע"ת, ועמ"ש בתוס'. (מל"ה)

מכאן אמרו בן לוי. ספרי מקעי קם. (י"פ"ע)

ואם גלה לפלכו פלכו קולטו כו'. עתוס' זמחים קי"ז ע"ת ד"ה עיר. (מהרש"ם)

מתני'. ורצו אנשי העיר לכבדו. ספרי שפטים קפ"ת, ובירושלמי ה"ו ממר ע"ז ב"ב דחכים מדא מילתא [היינו מכילתא] ומזיל לאחר דמוקרנין ליה כד הוה מכיס מרגן מילתא ל"ל לין מדא מיכל אלא מכיס. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה עיקרו בפנים. אלא א"כ פדאו מקודם שנכנס. המוי"ט פ"ג דמעשרות פי' מקודם שנכנס לנופו דבדינן נמי נופו בתר עיקרו. והנה במד"ה גבי, כתבו להדיא לענין מעשר דלא בדינן נוף בתר עיקרו אף לאומרת, ובד"ה ר"ת מוכח להדיא בדבריהם דאף לתירוצ דר"ת לפירש"י הוא כן. וכ"מ מפי' הרע"ב שם דבעבי מקלו תפס לחוקימתא דר"ת וכפירש"י (עי' נר"ם), ובירושלים לענין מעשר פי' הכל מוחר שדיית עיקר בתר נופו משמע דנוף בתר עיקר לא בדינן אף לאומרת. ועב דהמוי"ט בפ"ג דמע"ש מ"ו ל"ל בשכ"ם דתפס הרע"ב הכא מליבא דר"ת משמע דמעשרות לא פי' לדיבה, וי"ת אלא דגם שם הוא מליבה רק כפירוש הא' שבר"ם שם והוא כפירש"י בשם ובמע"ש הוא כפי' הב' שבר"ם בר"ת, עי' ותבין. (רש"ש)

ד"ה רב אשי אמר. שדינן נוף בתר עיקר. וב"ב שבת ד"ת, ב"מ דף קי"ח ועי"ש מליבא דר"י, ומעשרות סוף"ג לענין מו"מ ומתי ע"ת ומתי ע"ם.

דף יג ע"א

מתני'. מעלין שכר. נרכות כ ע"ב ד"ה נשים, ב"ב קכב ע"ת, מעשר שני פ"ה מ"ד.

לא היו מעלים להם שכר. ל"ע אם גם לגיה לירה לחמר.

רמ"א לא היו מעלים. בירושלמי ה"ו תני ר' יהודה לחומר למחלוקת נתנו [פי' למחלוקה היה מחוזחם], רבי אומר [ל"ל ר"מ אומר] לגיה דירה נתנו, ואחי' דר' יוסי כר' יהודה וה"מ כדעתי'. וגריס הפ"מ ואחי' דר' יוסי כר"מ וה"ה כדעתי' ובהגרייתא תמה ר' אומר גריס ר' יוסי אומר ופי' דר' יוסי כבריימתא ס"ל כר"מ נמתני' ור' יהודה כדעתיה בתמני'. והרואה בירושלמי ומתני' דמע"ש פ"ה ה"ב יראה שהוא טעות, דהלא ר' יוסי ס"ל שם לכהנים ולוים מחודים שיש להם חלק לחוזה, וה"מ ס"ל שם דלאין מחודים וא"כ אין לחוק כאן דר' יוסי כר"מ וע"כ ר"מ גרסי' בהגרייתא, ומ"ש ואחי' דר' יוסי היינו ר' יוסי דמתני' דמע"ש דהוא כר"י בבריימתא ודמתני' דהכא, וה"מ דמתני' דהתם כדעתיה בבריימתא ומתני' כאן, והפ"מ בעצמו במע"ש שם שינה מפירושו דהכא וגירסתו. (י"פ"ע)

וחוזר לשרירה. ספרי מקעי ק"ם. (י"פ"ע)

גמרא. ושב אל משפחתו. מ"ב נהר פ"ו. (י"פ"ע)

שב למה שהחזיקו. יומא יג ע"ת ועי"ב. (מא"נ)

מתני'. ואלו הן הולוקין. פסחים כד ע"ת ד"ה הא אין, יבמות עט ע"ת ד"ה ונתינים, ולף פה ע"ב ד"ה אינה דאמר, וע"ם לב ע"ת, ולף טז ע"ב ד"ה קסבר, כתובות כט ע"ת ד"ה אלו נערות ות"ה והנת, ולף לב ע"ת ד"ה אילימא, וע"ם ע"ב ד"ה ת"ה, קדושין מד ע"ב, ולף מה ע"ת ד"ה אלא, ב"ק לא ע"ב ד"ה על הנתינה, זבחים מה ע"ת ד"ה דומיא. (מא"נ)

ואלו הן הולוקין הבא על אחותו. וי"ב הקשה לי מכש מחד [והוא כעת הרב הגאב"ד דק"ק ניסק] דלשיטת הרמב"ם ז"ל דעל הקריבה דגילוי עריות ג"כ מיב מלקות מה"ת, מאי מקשה הש"ס בר"פ אלו נערות על הך מתני' דהיכי לקי כיון דמיב קום אינו לוקה ומשלם, הא י"ל דש"ל לתנא דכל היכי דמיכא ממונא ומלקות ממונא משלם מלקי לא לקי, וכמו לחמר עולה התם והלכך מיב קום מלד עשם הגיאה, והא דלקי היינו מלד הקריבה שקודם הגיאה דנזה ליכא ממון, כן הקשה החכם הנ"ל. ומחמם נחמת לק"מ דהא כבר כתב רש"י כאן דלאו לאו דוקא, דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא מייבי כריתות לאשמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות, וא"כ ג"ת לפרש כלל דהתנא מיירי בקריבה שקודם הגיאה, דהתם ליכא כרת, וכל עצמו לא בא אלא לאשמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות, וע"כ ל"ל דמיירי בעשם הגיאה. ועוד דבגמ' אמרינן דמשו"ה לא תציב נמי מיתות ב"ד דאמתי' ר"ע היא דס"ל דלאו שיעבו לאוהרת מיתת ב"ד אין לוקין, ואם נאמר דמייב מלקות מלד הקריבה הלרת הקושיא לדוכתיה, דלאמי נמי עריות של מיתות ב"ד דג"כ מיב מלקות מלד הקריבה דהא בלאו הלך מקרנו ליכא מיתות ב"ד, וע"כ דהתנא לא מיירי כלל אלא מלד מקרנו ופשוט הוא. (חש"ל)

הבא על אחותו. מוצ"ש בירושלמי תרומות פ"ו ה"ת, כתובות פ"ג ה"ת. (י"פ"ע)

ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו. המוי"ט תמה דכולהו נפנו כסדרן בפ' ת"ת מוך מלו דסמיס כו', ול"ד דגם שפת אחי אביו נפנה שלא כסדר הפרשה, דשם כתיבה קודם לאשת אחיו. אבל עיקר תמיהתו אינה כלום אם תעיין בגמרא ריש יבמות, והכיאה בעלמו שם בד"ה בתו. (רש"ש)

אלמנה וגרושה משום ב' שמות. לשון הרע"ב שנתלמנה כו' והיא גרושה משמע שהיתה גרושה מקודם שנתלמנה, וז"ל דבכה"ג לא תמיב אלא אחת כמניחה בקדושין (טו.), ולשון רש"י זה ברור יותר. (רש"ש)

והמפטם אה"ש. מש"כ המוי"ט ועוד מלינו כלי נקרא פיטום כו', נעות נזדקרה לפניו דעיקר הני' פיטום בם' וכ"ה בר"ם, והוא מלשון פיטום דבב"ב (ל"ג ב') במשנה [ובפ"ג דכלים מ"ו יבלה שטופלין בה הפטמין]. ופעטין דרפ"ב דמילה בגמרא וכן בעירוב הגיה כולם בערך פטם. (רש"ש)

שקצים. המוי"ט כתב דבהמה ושיה טמאה כללו ג"כ בשם שקלים כו' מיהו לא בכ"מ כו' ופ"ג דגדה התנן בהמה כו' ושיה כלולים בשקלים כו' דהתם טמאה נמי במשמע שם מיתת להלית בין טמחים, וש"כ מלרכה משמע דאי לא פרט לה ר"ת דגם השה נכללו בשקלים דתני לעיל ע"ם. ומש"כ עוד בניחוד רמשים הוא לקוח

מלמון הרמב"ם נמחנו פ"ב מהל' מ"ת הל"ג. (רש"ש)

והקדש שלא נפדו. נ"ב עי' תוס' סנהדרין פ"ד ע"ע ד"ה גמר, ותוס' תמורה ג' ע"ע ד"ה מה תרומה, ותוס' זבחים מ"ה ע"ע ד"ה דומיא. (רב"פ)

רש"א כ"ש. ירושלמי פסחים פ"ג ה"ח, שבועות פ"ג ה"ד, ועמ"ש שבועות כ ע"ב, פסחים מד ע"ב, מה ע"ע. (יפ"ע)

אי אתם מודים לי. ירושלמי שבועות שם. (יפ"ע)

באוכל נמלה כ"ש. עי' ירושלמי נזיר פ"ו ה"ח. (יפ"ע)

גמ' מתני' מני ר' עקיבא היא כו'. לפי הסלקא דעתך בחולין ק"ל ג' דר"ע ליח ליה מוסיף ובמת אחת אין מביאין אשם וגרוסה משום ג' שמות ובמלמי מזה. ול"ל דרבי פסח כר"ע מהך דינא דחייבי מיתות ג"ד אין נוקין, ובמאי דייקי לה ס"ל כר"ע וע' כה"ג שבועות ד' ע"ע וחולין פ"ד ע'. ולמסקנא הש"ס לחולין גליה"ב נק"מ. גם י"ל דלהס"ד הוי ס"ל לחיסור כהונה שהי כהסלקא דעתך קידושין עז ב'. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה לכם. לרוצחים נאמר והיו לכם הערים למקלט. נ"ב נ"ל ט"ס וע"ל והקריחם לכם ערים, ועי' לעיל דף ט' ע"ע ודו"ק, והנ"ה זו נעלם מהכ"מ ז"ל שם וכנ"ל. (מהרצ"ב)

ד"ה נותר כו'. למדנו מכאן כו'. נ"ב ועי' פסחים דף כד ע"ע נחוס' ד"ה הא. (ר"ש מדסרי)

ד"ה ומעשר שני כו'. והוא אוכלו חוץ לירושלים כו'. ע' נקמן י"ט רע"ב דכאן בחולכו בעומאה ואפי' בירושלים לוקה, שמעתי. וע"ל דרש"י מפרש לפי הס"ד דהש"ס דפרין תניא כמ"ש תוספות יו"ע ע"ש דשנח מ"ב ופ"ב דפאה מ"ב בה"ג דכן דרך של רש"י ז"ל. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה גרושה. משמע לפירושו דחלוצה לחודיה איכא מלקות כו'. ע' רע"ב פ"ט דיבמות [וע' תוספות יו"ט שם], דס"ל דלכהן גדול מלוה מה"ת, וע"ע תוספות יו"ט רפ"ד דסוטה, ופמ"ג פתיחה כוללת לפ"ת אות כ' בסופו, וע' תוספות יבמים שנדפוס ווילנא יבמות מ"ד דלר"מ מה"ת. (מהרש"ם)

בא"ד. ולא לקי מכת מרדות דרבנן. ע' מנחה למלך פי"ז מאיסורי ביאה, ופמ"ג או"ח שמ"ז במ"ז סק"ל בדין עבר על ב' לאוכי דרבנן אי לוקה ב' פעמים מכת מרדות, וע' רמב"ם פי"ח מהקדמת המוקדשין הי"ב ומנחה למלך שם, וע' ספר מנחת חינוך מלוה קמ"ה. (מהרש"ם)

דף יג ע"ב

גמ' חייבי כריתות כו' שאם עשו תשובה. שנח סנ ע"ע ד"ה אלא, כתוס' לד ע"ב ד"ה ואי כר"מ, וע"ש לה ע"ב ד"ה ואי כר"י, ולף לו ע"ב ד"ה ומדל, מגילה ז ע"ב ד"ה חייבי, יבמות ג ע"ע ד"ה ומשנה, קדושין מד ע"ב רש"י ד"ה ונראיה, ב"ב פו ע"ע ד"ה פטור, סנהדרין פע ע"ע ד"ה ומר סבר, חולין פג ע"ב ד"ה הזורע, ערכין ג ע"ע ד"ה למעוטי, תמורה ד ע"ב ד"ה ומקל. (מהר"ן)

חייבי מיתות ב"ד שנתנו עצמן למלקות לאוין הבאין בקום עשה. שנח סנ ע"ע ד"ה אלא, כתוס' לד ע"ב ד"ה ואי כר"מ, וע"ש לה ע"ב ד"ה ואי כר"י, ולף לו ע"ב ד"ה ומדל, מגילה ז ע"ב ד"ה חייבי, יבמות ג ע"ע ד"ה ומשנה, קדושין מד ע"ב רש"י ד"ה ונראיה, ב"ב פו ע"ע ד"ה פטור, סנהדרין פע ע"ע ד"ה ומר סבר, חולין פג ע"ב ד"ה הזורע, ערכין ג ע"ע ד"ה למעוטי, תמורה ד ע"ב ד"ה ומקל. (מהר"ן)

חייבי כריתות שנתנו עצמן למלקות לאוין הבאין בקום עשה אין מלקין עליהן משום דאתי עשה ודחי לא תעשה שבלאו. ע' מנחה למלך פי"ז מאיסורי ביאה, ופמ"ג או"ח שמ"ז במ"ז סק"ל בדין עבר על ב' לאוכי דרבנן אי לוקה ב' פעמים מכת מרדות, וע' רמב"ם פי"ח מהקדמת המוקדשין הי"ב ומנחה למלך שם, וע' ספר מנחת חינוך מלוה קמ"ה. (מהרש"ם)

חייבי כריתות כו' שאם עשו תשובה. שנח סנ ע"ע ד"ה אלא, כתוס' לד ע"ב ד"ה ואי כר"מ, וע"ש לה ע"ב ד"ה ואי כר"י, ולף לו ע"ב ד"ה ומדל, מגילה ז ע"ב ד"ה חייבי, יבמות ג ע"ע ד"ה ומשנה, קדושין מד ע"ב רש"י ד"ה ונראיה, ב"ב פו ע"ע ד"ה פטור, סנהדרין פע ע"ע ד"ה ומר סבר, חולין פג ע"ב ד"ה הזורע, ערכין ג ע"ע ד"ה למעוטי, תמורה ד ע"ב ד"ה ומקל. (מהר"ן)

חייבי כריתות שנתנו עצמן למלקות לאוין הבאין בקום עשה אין מלקין עליהן משום דאתי עשה ודחי לא תעשה שבלאו. ע' מנחה למלך פי"ז מאיסורי ביאה, ופמ"ג או"ח שמ"ז במ"ז סק"ל בדין עבר על ב' לאוכי דרבנן אי לוקה ב' פעמים מכת מרדות, וע' רמב"ם פי"ח מהקדמת המוקדשין הי"ב ומנחה למלך שם, וע' ספר מנחת חינוך מלוה קמ"ה. (מהרש"ם)

חייבי כריתות שנתנו עצמן למלקות ועשו תשובה. שנח סנ ע"ע ד"ה אלא, כתוס' לד ע"ב ד"ה ואי כר"מ, וע"ש לה ע"ב ד"ה ואי כר"י, ולף לו ע"ב ד"ה ומדל, מגילה ז ע"ב ד"ה חייבי, יבמות ג ע"ע ד"ה ומשנה, קדושין מד ע"ב רש"י ד"ה ונראיה, ב"ב פו ע"ע ד"ה פטור, סנהדרין פע ע"ע ד"ה ומר סבר, חולין פג ע"ב ד"ה הזורע, ערכין ג ע"ע ד"ה למעוטי, תמורה ד ע"ב ד"ה ומקל. (מהר"ן)

פן ואל. עי' ב"ר פכ"ט. (יפ"ע)

לאו שאין בו מעשה. שנח קכד ע"ב רש"י ד"ה לתמרי ביה, סנהדרין ע ע"ע ד"ה לתמרי ביה, וע"ש י ע"ע ד"ה וכל לאו, וד"ה מקום, שבועות ג ע"ב ד"ה מ' הכי, ולף יז ע"ע, ב"מ ל ע"ב ד"ה ר"ל, חולין ג ע"ע ד"ה התם, לעיל ג ע"ב, ולף ד ע"ב ד"ה ורבנן, תמורה ג ע"ב ד"ה ומקל. (מהר"ן)

דומיא דלאו דחסימה. נ"ב עי' תוס' ב"מ ל ע"ב ד"ה ר"ל. (רב"פ)

דומיא דלאו דחסימה. ספרי מצא רפ"ו. (יפ"ע)

השתא דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה. נ"ב פי' למעוטי לאו שאין בו מעשה ויתפ לעשה דקיל מלאו דתסימה, אבל חייבי מיתות ב"ד וכריתות דמהירי לא לימעוטו מהם, וכמ"ש לקמן עי"ש ל' משום דכתב ביה עשה יתירא מיגרע גרע נמתירי עי"ש. (מל"ה)

כדי רשעתו. ספרי [מצא רפ"ו] יכול יקלה ומת יקלה ויסלם ת"ל כדי רשעתו. (יפ"ע)

מיתה אריכתא. נ"ב עי' כתוטות לז ע"ב. (רב"פ)

השתא מיהת לא עבדי כו'. ע' נודע ביהודה מהד"ת ס"א סי' קכ"ח. (מהרש"ם)

ומאי נ"מ והא תדבר"י ושב כו' ועודד לגמור מעינ. לפמש"כ התוס' בנדה (כ"ב ב') ד"ה זו היא, דפעמים לא נתקבלה הג"ם מלא למילף מדלא, לכאורה ל"מ הנך פירכי ול"ע. (רש"ש)

אי הכי חייבי מיתות ב"ד נמי כו'. ע' תי הר"פ. (מהרש"ם)

זו שיבה. יומא נ ע"ב ת"י ד"ה אבל. (מאי"ן)

ברשעה המסורה לב"ד. ירושלמי מרומות [פ"ג סוף ה"ח], כתוטות [פ"ז סוף ה"ט], ולעיל פ"ח ה"ח, ב"ק פ"ו ה"ב. (יפ"ע)

רבא א' אתרו ביה לקטלא כ"ע ל"פ דאין לוקה ומת כו'. ע' מהרש"ח, ול"ל דלאו מטעם ב' דשעות אתי עלה, אלא דכ"ע מיתה ומלקות מיתה אריכתא היא, והכל ה"ט כיון דממיתין אותו מתחת לאו זה למיתה ב"ד אינהו בלא מזהיר הו לא מצינן למילף מתחת זה אלא עלמו, וכדאמרינן לעיל (סוף ד' ד') ורבנן כו' הסוח מצ"ל לאזהרה בעדים ווחמין, וכפי שפי' התוס' שם. וע"ש בסוגיא היטב ותתוס' ותכאה זה נכון נס"ד. (רש"ש)

רבא אמר אתרו ביה לקטלא כולי עלמא לא פליגי כו'. ע' תי הכ"ם מ"ש מישוב קו מהרש"ח. (מהרש"ם)

דאתרו ביה למלקות. עי' תוס' סנהדרין ריש דף ט'. (ג' מהרש"א)

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עירובין יז ע"ב, שנח קנד ע"ע ד"ה מייני ול"ה בלאו, יבמות נה ע"ב ד"ה וכרת, ב"ק עד ע"ב ד"ה הוי ליה, ולף פו ע"ב, סנהדרין ט ע"ע ד"ה לתמרי, ולף י ע"ע ד"ה משום, ועיין סג ע"ע ד"ה משום וע"ש ע"ב ד"ה אלא, ולף פו ע"ב, לעיל ב ע"ע ד"ה לוקין וד"ה ורבנן. (מאי"ן)

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עי' תוס' לעיל ד' ע"ע ד"ה לוקין, עי' בפירוש מצוות ריס פרקין ובגליון שם.

ח"כ ל"צ התראה. נ"ל דל"ל לזהרה.

מה ע"ז שב ואל תעשה. שנח סנ ע"ע ד"ה מה ע"ז, ולף קלב ע"ע ד"ה דכתיב, וע"ש קלג ע"ע ד"ה מילה, ולף קלו ע"ע רש"י ד"ה אלא, פסחים סג ע"ב ד"ה התי, יומא סג ע"ע ד"ה תשוקר, ולף פה ע"ב רש"י ד"ה ומה מילה וד"ה חוץ מפורק עול, יבמות ח ע"ב ד"ה אין חייבין, ולף ט ע"ע ד"ה מה ע"ז, ב"ק קה ע"ב ד"ה מאי לאו, סנהדרין סג ע"ע ד"ה אלא, שבועות ז ע"ע ד"ה ואתת, ולף יז ע"ב ד"ה אבל, וע"ש יח ע"ע רש"י ד"ה ומה"ת ועיין ע"ע ד"ה ל"ת מנלן, ולף יט ע"ע ד"ה הכי השתא, וע"ש כו ע"ב, ולף ד ע"ב ד"ה מרחות, זבחים לג ע"ע ד"ה תוניא. ולף קו ע"ע ד"ה תזהרה. (מאי"ן)

לאפוקי הני דקום עשה. עי' שבועות י"ז ע"ב תד"ה אבל. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה קבלה מיניה. מר' אבהו. נ"ב לחמר תחלה בפירוש ריפתה תורה כו' והשתח הלר ניה. (ר"ש מדסרי)

תוספות. ד"ה פסח. כלומר אינן בכלל כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ר' יצחק (הכ'). וקשה לרבי יצחק וכו' ושמא י"ל דנכתבו לעונש יתרא וכו'. דברי התוס' תמוהים דכתני דלמו שבכללות ולמו הגל"ע לא מינטריכו רק לעונש יתרא. דהנה בלקתי בכל למו הגל"ע ומלאתי שבכל אחד מינטריכו וגם למו שבכללות מינטריך לאיסורים להבמיעטו עיקר האיסור. ובגל"ה למו הגל"ע לרים לקרא מינטריך היכא דלא קיים, ולר' יוחנן הנך דמשכחת ביטול משכחת והנך דלא משכחת מינטריך לגופי. והלחו כל הלאוין הגל"ע למה הם לריכין: ו) שנוח הקן מינטריך דרבנן דר' יהודה, ולא משמע מדוכתא אחריכא יש בו ביטול. ז) לקט שכחה ופאה. ומשכח נמי היה ביטול דלחיתה בסוגיא טז ע"ב ע"ש היטב. ג) למו דטרפה הוו גל"ע לפי גי' התוס' יומא ע"ב ע"ב ד"ה למו דכלה, שלחו לכלב תשליכון לו ע"ב ד"ה למו דכלה, שלחו לכלב תשליכון לוקין עליו כיון לחיתו יכול לקיים העשה אחר עבירות הלחו וכמ"ש התוס' שם. ד) למו גזילה הוי ניתק לעשה ולהשבון ולא משמע מדוכתא אחריכא. ה) משכנו שלא נב"ד ג"כ ניתק להשבון ולא משמע מדוכתא אחריכא. ו) למו דבל יראה ובל יראה ניתק לעשה דשבימו, ומשכחת בי ביטול כגון קנה ממך של עובדי כוכבים בז' של פסח שחל בשבת כמ"ש במשנה למלך הל' ממך ומלה ס"ג ע"ש. ז) למו דעובר בליבת דר' יהודה, ולחיבי משכחת מלקות היא כגון שחכלו או החכילו לכלבים. ואם כיונת התוס' בלחו זה לחיבת דרבנן דפליגי עליו וס"ל למו שחב"ח אין לוקין והחלחת קפק לן שמיה החלחה ול"כ לן לקי עליו והיה להס לקולקו למו שחב"ח ולמו למו הגל"ע ומו ולל משמעי וכו'. ח) מוהם שגיהם משכחת בית ביטול, ואינטריך נמי למשם כהן ללקי לליה בית עשה. ט) למו דתמורה לוקין עליו, ועי' תמורה קף ד' ע"ב. י) מצורע שנכנס לפנים מחחילתו בפסחים פ' חלו דבריס ולא משמע למו ממקום אחר. יא) למו דלא חוניה מהבית ולא משמע מיניה ומיניה וכו'. יב) מקדיש תמורה לכהורים תמורה קף ד' ע"ב ואינטריך לאיסורא, ול"ל דבדי התוס' תמוהין לכאורה ואין להס פוחר כלל, ועי"ע ודו"ק. (ד"ל)

באי"ד. לאו דכל כריתות למה לי. עיין שנח (קף סט:). (מצפ"א)

באי"ד. ולאו הניחק לעשה. נ"ב לפמ"ש רש"י בתמורה ד' ב' בהא דתמני שתי שבועות כהניס הוחיל וריבה בהן מלות יתירות דבהו לקי חלמו הניחק לעשה ע"ש, ח"ל נ"ק מלמו הניחק לעשה דאינטריך לגלוחי לבהן. ומיהו בל"ז ק' להא אינטריך היכא דליבל העשה לזוקה לר"י ולר"ל בלא קיימו, [אך מ"מ קשה בלאוי הגל"ע היכא בלא מבשה ע"ל קף טז], שוב מצאתי בג"ו כלל נ"ח ובכל נ"ג שהרגים בזה. (מל"ה)

ד"ה מה עבודת כוכבים. דא"כ מה אמר. ונ"ב נ"ל דמ"ב מה פרוך. (מהרא"ב)

באי"ד. שהוא קום ועשה. ונ"ב מלוות עשה כנ"ל ונ"ב שם.

באי"ד. וי"ל דמ"מ קשה. ונ"ב ועי' תוס' זבחים ק"י ד"ה מזהרה. (מהרא"ב)

דף יד ע"א

גמ' והיכי משכחת לה ברשיעא בר רשיעא. ע' ריטב"ח כאן, ומ"ש בשם רש"י ותוס' כ"ה בגמ' דכריתות, ומ"ש לחיכא מ"ד לחמות הבא מן החם בני' מדברי סופרים הוח תמוה, לליבת שוס מלן לחמר בזה שיחמר כן רק בחשם שחי מניו ים מילוק בזה, וכבר תמה על דבריו בשו"ת מחיר נחיבים סי' ל"ח. (מהרש"ם)

אחותו כו' לומר שאין עונשין מן הדין. לעיל ה ע"ב, סנהדרין נג ע"ב ד"ה הבא, ולף עג ע"ב ד"ה רש"י ד"ה היקשא, סוכה לג ע"ב ד"ה ור"י, פסחים קף סז.

לחייבו על אחותו. ת"כ קדושים פ"י, ועי' מלכחת משפטים פי"ב גבי וטמחו לו מכרו לחיחת גם גבי ממון אין עונשין מה"ד, והגר"ש מוסקו שם, ועמש"ל ס"ס ע"ב בענין מעמה"ד. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה גמר כו'. כתב אחותך היא כו'. ינמות (כב:). (מצפ"א)

באי"ד. ומה אזהרה לא חילק כו' ובת אמו שלא בת אביו. זו היא גי' מהרש"ח, ומהרש"ל לא ניחא ליה גי' זו, ולפי הסוגיא דינמות ופרש"י שפיני נמסוק הדין עם המהרש"ח. (רש"ש)

תוספות. ד"ה לאפוקי. לא יתברר שיהא וכו'. נראה לחסבר בחחכה ערלתו מעלמה או החבר, או שחל בלילה. (ראמ"ה)

באי"ד. דלעולם כל זמן שלא מל עונש כרת עליו. נ"ב קשה לי חין מלינו קרבן כה"ג, הרי חס יחול עלמו לבסוף יגרום הבחת חולין לעזרה, ולבימת כהנים שבעזרה, והקרבן יהיה נפסל בלמרע, ועי' (זבחים קו:) לבשיטת התוס' לגוזו למילף מזהרה לפסח ולמילה לענין מלקות, וחין חפשרות ללקות דהרי הוי התרחת ספק חס יחול רגע ג' קודם מיתתו בפסח ומשכחת לה שפיר בגון בהזד בהשגון וגם בשני לחין לו מקנה, חבל מילה מל"ל, וג"ל דגם בחילה משכחת בחולה, בגון שחל קודם שחוזה או שחלו בלילה או ע"י עובד כוכבים, בחופנים חלו שוב נחבטלה מלוה זו בידים וחין חפשרות לחקנה עוד. (מהרצ"ח)

ד"ה ההוא. אבל בת אביו ובת אמו ומאנוסים כו'. עי' מהכמ"ל שחקשיס גי' ומחוכנים ע"פ פירש"י דיבמות (כ"ב ב'), דלא חיינטרך לרבות ב"ש וב"ה חלא מחוכנין, דבשוחין כחיב בה חשם חבין דמשמע בין שמו כו', ופירוחו מוכרע מדשמע שם ובירש"י ס"ב ליכחבי כו' בחיבן קרא ע"ש, חבל התוס' כבה שכ' מ"ש מירי בפי מחוכנו כו' חקרא דעבות בה חשם חבין דשמע בין בשוחין לא כחיב בהדיה ב"ה וב"ש וחינטריך לחוחך לרבויי. חבל קשה מה הכריחס לומר כן הלא שני שם שם חוכנין לא כחיב בהדיה ולכן צלרך קרא לקדושים משום חוכנין, ועי"ש ל"ל דלרווחה דמילחה כחבו, דלפ"ז נקרא בה חשם חבין לא כחיב כ"כ בהדיה, חבל זה מודו דשיקר רבוי לחחוך לא שמי חלא לחוכנין. לזחת מקויימת שפיר ג' ומחוכנים כהמהרש"ם. (רש"ש)

ד"ה ואידך. ותימה דבכל שינויי דהכא כו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. דהיינו היכא שאין צריך לענין אזהרה כו'. ע' שיר קרבן על הירושלמי פ"ל דיבמות ה"ל בד"ה ומין שוגעין כו' מ"ש בזה. (מהרש"ם)

באי"ד. ומהאי טעמא דגמר עונש מאזהרה והיינו דוקא היכא דאיכא כו' כל"ל. (רש"ש)

דף יד ע"ב

גמרא. דאר"א א"ר הושעי' כ"מ כו'. ה"ג ירושלמי על שמו בשבח פ"ו ה"ב, ובמות פי"ל ה"ל, סנהדרין פ"ו ה"ה, ושם בפ"ט ה"ל בלח שם חומרו. (יפה עינים)

כ"מ שאתה מוצא שני לאוין. סנהדרין נד ע"ל, וע"ש ע"ב ד"ה הבל, ולף סג ע"ע רש"י ד"ה לחין, ועי"ש שם ע"ע ד"ה הואיל ושניהם. (מאי"ן)

אלא אזהרה מנין. נ"ב עיין תוס' זבחים טו ע"ב ד"ה חלא. (רב"פ)

ריש לקיש אמר בכל קדש לא תגע ר' יוחנן אומר כו'. ע' מל"מ פ"ל מהל' טומחת לרעת ה"ב בכל סוגיא זו. (מהרש"ם)

ההוא אזהרה לתרומה. וכ"ה בפ"כ מזריע פ"ל לרבות חת התרומה מכל קדש לח תגע. ומשמע שם דעיקר קרל לקדש חתי ומהי בכל מלכה תרומה, וח"כ הוה ללמ"ד כר"י ולח כר"ל, דלר"ל חתי קרל לקדש ובכל מלכה לפני זריקה, ולר"י כולה לתרומה הוה לחתת. ובירושלמי שבח פט"ז ה"ג בכל קדש כו' לרבות חת התרומה. (יפ"ע)

טמא שנגע. פסחים נט ע"ל רש"י ד"ה ומחו"כ, ולף נב ע"ע ד"ה ט"י, מגיהה כח ע"ע ד"ה החוגן, נזיר מה ע"ע ד"ה חלא, יבמות לב ע"ב ד"ה חיסור, ולף עה ע"ע ד"ה נגיעה, שבועות ו ע"ב ד"ה לח, ולף ז ע"ע מקים וד"ה לף, זבחים טו ע"ב ד"ה חלא, ולף יז ע"ע ד"ה ט"י וד"ה קסבר, ולף לג ע"ב ד"ה תניח, כריחות ג ע"ב נרש"י. (מאי"ן)

מה מקדש שי"ב נטילת נשמה. בח"כ מזריע פ"ל דרים הקם זה למעוטי מעשה. (יפ"ע)

כל לא תעשה שקדמו עשה. עי' שעה"מ הל' ממן ומלה פ"ל עלה ב"ג ע"ד ד"ה ומעתה נמוח, עי' תוס' פסחים קף לה ע"ע ד"ה לח חוליח ובדף כט שם ע"ב תוס' סוף ד"ה לח חמר, ועי' מ' יעב"ץ סי' ט"ו. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה ה"ג. ולא איצטריך כו'. ומל

מצה ר"ל דלא מינטרינן למלק בעריות מבל ומלי מינטרינן למייב על ה' נדות למיגן מלא נמו מחד. (רש"ש)

ד"ה ששוה בזרעו. דאמר מר. (יבמות דף פז.) חזזרת כו' **ביבמות** (דף עד:) כל"ל.

תוספות. ד"ה ההוא. דאיכא מלקות בנגיעה. נ"ב עיין תוס' זבחים לג ע"ב ד"ה הניח. (דב"פ)

דף טו ע"א

גמרא. הבא למקדש טמא. ול"ד שנוח מקדש לשנות הקן לרבנן, דהא כ"ו שנוחה שם עובר בלאו דלא יטמאו, ולעולם הוי העשה קודם לשהיה שלמחרי. (ראמ"ה)

[אונס שגירש אם כו' ואם כהן כו'. מפורש בתוספתא וירושלמי פ"ג דכתובות אחד המוכח ואחד המוציא ס"ב שגירשו כופין אותן להחזיר, אם היו כהנים קופגים את הארוסים, וכ"פ הרמב"ם, ובחנם נראה כמה שערוך לעיל].

(המגיה בהג' יעב"ץ בשם"ם וילנא)

מחזיר ואינו לוקה. עי' רמב"ם פ"ש מתמורה ה"ש מ"ש. ועוד שלין הלאו שבה שוה לעשה כו'. (ג' מהרש"א)

כל ל"ת שקדמה עשה כו' כל ימיו בעמוד והחזיר. עירובין קה ע"ש ד"ה אמר, פסחים סז ע"ש ד"ה הכתוב, ולף לה ע"ש ד"ה לף תוניא, יומא לו ע"ב בת"י ד"ה נלאו, יבמות ז ע"ב רש"י ד"ה וידמה עשה, ולף פל ע"ב, כתובות ע"ב ד"ה שלא, ול"ה ל"ב בעלא, ולף לט ע"ש ד"ה שוה, ועי"ש ל ע"ש ד"ה בעולה, ולף מ ע"ש ד"ה מבור, ועי"ש נד ע"ש, ולף נט ע"ש ד"ה שמא, גיטין ג ע"ש ד"ה לף יוכל, שבועות טו ע"ב ד"ה מנה, חולין פ ע"ב ד"ה הנח, תמורה ג ע"ש ד"ה אמר, ול"ה וכל, ול"ה וכרי מימר, ולף ד ע"ש ד"ה אמר, ול"ה וכל, ול"ה וכרי מימר, ולף ה ע"ש ו ע"ש ד"ה שמע, ול"ה אמר, ול"ה ל"ה מימר, ול"ה ושמא, זבחים קיד ע"ש ד"ה אלמא, לקמן לף טו. (מא"ן)

וליגמר ממוציא שם רע כו'. נ"ב תימה דמה עניון למוליא ש"ר דהתם כבר היל אמנו רק שלי"ו לגרשה, אבל מהיכי תימי למילף מיניה דיהל מוכרח ליהל לוחה בחונם. (מל"ה)

מוציא שם רע שלא עשה מעשה. נ"ב (עי' ב"ק ה.) מוליל שם רע דיכולה לשלם בית מעשה, ועי' תוס' שם ולמ"ד מינו חייב על שיכול עדים וזה ל"ש בחונם וכלן ממרינן ג"כ מה לחונם שכן עשה מעשה. (מהרצ"ח)

שלא עשה מעשה. עי' מתני' ערכין טו ע"ש. (חת"ס)

לא יאמר במוציא שם רע ולגמר מאונס. נ"ל דלעי"ג דכבר אמר לחונם עשה מעשה ומוליל שם רע לל עשה מעשה מ"מ הוה שבר כיון שאינו שלם פירכא משבחל משכיחי לוחה בחונם הב"ע, וכמו שבחבו התוס' ב"ק (דף כה). ומ"מ המקשה ס"ל דגם זאת נקרלת פירכא כתובה דהל בכמה מקומות משכחל לעשה מעשה, אמיר שלם עשה מעשה, משל"כ שם בפירכא שכן הנאה להזיקו דלא משכחל בשום מקום ואת האומרל שלם משברא בעלמא, ועיין בזבחים. (פורי"ו)

במוש"ר שהרי אשתו היא. ולף לרבי לעבור בעשה על הגרושין, בכה"ג לל הוי קדמו עשה לל"ת דאתל, כיון דעבר עשה ול"ת בהדל. אבל למסקנא ע"כ בכה"ג נמי הוי קדמו עשה מדרבי כל ימיו בחונם"ר. (ראמ"ה)

שהרי אשתו היא למה נאמר. ה"ג קאמר עולא בירושלמי בתוספות פ"ג ה"ו, ומוכיח מזה דלם גירש יחזיר כדאמר עולא הכל, ומש ר' חייא ג"כ מדייק כן רק דדרים לאחה הראויה לו לג"ש לאונס, ומקבה שם אי מה אמ"ר אחה הראויה ומשלש קנס לף אונס אחה הראויה לו ומשלש קנס, ולא משני מידי, ופי' הק"ע ופ"מ דחוק ומוקשה ע"ש. ובעב"ד נ' לתיבת אי ע"ש וה"פ דמפחה אינו נותן קנס כ"א כשאינו כוחה ואונס גם כשכוחה, ע"כ במפחה אין שבחו עשה מלחה ל"ת דהלל הבריה בידו ליתן קנס ולא ליעשות ככלוחות מ ע"ש לו מלעתו, אבל בחונם שמוכרח ליעשות הוי"ל דהוי"ל בעשה, ושבחו דאי אמרה נ"ב לא ס"ל להירושלמי, ע"כ אמר דמנ"ש יעשי' לה דהתם ולאי הרחוי' שנשאה כלת, וס"ל לר' חייא דשם גירש יחזיר יעשי' מכל ימיו, ועולא ס"ל דלהכא ללא נאמי העשה ל"ת ל"ל קרא משום דאי אמרה לא בעינא העשה ל"ת דהוי"ל בעשה, ומשני דאי אמרה לא בעינא כלל כבכלי כתובות מ ע"ש ולו מהיה אית לזה דשם גירש יחזיר. ויש ליישב זה קו' המוס' בכתובות שם אי שבחו היה לל"ל קרא ולו מהיה אמי לשם גירש יחזיר וה"ש. (יפ"נ)

דכתב ביה רחמנא עשה יחזיר. נ"ב עיין יומל ל"ו ע"ב בחוס' ישנים ד"ה [בלאו] ושם ברש"י ומוס'. (רב"פ, רד"ו הלוי)

אלא למ"ד קיימו ולא קיימו מא"ל. פי' המפרשים דמוקים מלוי. ולו"ד הכ"ל למ"ד קיימו ולא קיימו ע"כ הל למחר קדמו לוקה אינו ל"ל שיהיה אפשר לקיים העשה מקודם, דכה"ג אפילו בניחא לוקה לל שהיה לו שהות לקיים, וע"כ ר"ל דקדמה העשה בקרא וקשה מלוחם. ולגירסת הרמב"ם דגרים להיפוך ניחל טובא, דה"ק הניחל למ"ד קיימו ולא קיימו דר"ל אפילו בחבטלה מלאיה לקי שפיר מ"ל ללא גרע מכל הלאוין רק העשה לגמוקי וכו', אבל למ"ד בעלו קיל ע"כ מלאו דחמיה. ולע"ל ל"ק בא למקדש טמא למחי מייב, דאפשר שה"ע דפטור, ומתניתין כחנא דסבר התרלת ספק שמה התרלה, וע"כ סבר קיימו וכו' ולא הוקל הלאו מחמת עשה. (ראמ"ה)

רש"י. ד"ה אלא אמר רבא. ה"ק וכו' וה"ק וכו'. עירוב פרשיות כלן, ול"ל דחד בחוס ודל בחוס"ר, דבחוס לל קלי לו שהיה הלא יוכל למפטיק קרל, ובחוס"ר קלי לשולש דכבר הוה משמו. ולולי לכלי שני קלא בחוליץ ס"ר וכחב לשלמה בלמ"ד. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה תנינא. וא"ת כו' ולא אתי חד עשה כו'. לכאורה הכל ג' עשין ושלשתן משלחוס, ולולי משום דבספרי דריש להו לכולהו. (רש"ש)

בא"ד. ולא יטמאו מקדשי. נ"ב ולל המקדש לל תנל, וכ"ה בחוס' חולין וזבחים. (רב"פ)

בא"ד. ועקר תרי לאוין. נ"ב עיין חולין דף פל חוספות ד"ה הנח למתו"ן, וזבחים קי"ל חוס' ד"ה חלמל, ובב"מ פ"ש ע"ש חוס' ד"ה לעבור. (רב"פ)

בא"ד. אבל הכא דאינן סמוכין. עי' פסחים לה סוף ע"ש, והחם ב' לאוי. ול"ל ג"כ כתי' בחוס', ועי' ת' יעב"ץ קט"ו, ועי' חוס' חולין ד"ש סוף ע"ב ד"ה הנח. (ג' מהרש"א)

ד"ה אם כהן. דאתי עשה וכו'. עי' חוס' יבמות פ"ד ע"ל ד"ה ולא תלי וכו' שסה כחוב ג"כ דגרוסה לכהן הוי עשה ול"ת, ועי' חוס' ב"מ ל' ע"ל ד"ה הל אין עשה וכו' מה שכחבו. (רד"ו הלוי)

בא"ד. אתי עשה ודחי ל"ת ועשה שאינו שוה בכל. נ"ב עי' (יבמות ה.) ותוס' שם ד"ה ואכתי דלמה שלשון שוה בכל אלים עשה עשה עמו (עי' כתובות מ.), למילמו שם בגמ' על קו' ביולא בזו, ועי' רשב"ל בחשובה סי' יח. (מהרצ"ח)

בא"ד. דאי אמרה לא בעינא כו'. הכי משני חלמודל בפ' חלו נערות דף מ' ע"ל ע"ש.

(מיט חיים, רש"ש)

ד"ה כל ימיו. פי' בקונטרס. נ"ב עיין ברש"י גיטין ל' ע"ל ד"ה לף יוכל, ובחוס' פסחים סז ע"ל ד"ה הכתוב, וברש"י שם ד"ה נתקו. (רב"פ)

בא"ד. שילוח שיהא כל ימיו כ"ב דל"ל. עי' בשה"ל דלקמן. (רש"ש)

בא"ד. פרק עשרה יוחסין. בפ' עשרה יוחסין ליתל בפירש"י שלפנינו, אבל בפסחים ס"ל ע"ל ברש"י ד"ה נתקו לעשה וכו' בסוף הדבור שם פירשו. (רד"ו הלוי)

דף טו ע"ב

גמרא. מידי הוא טעמא. עי' שבה"מ הל' תמן ומלה עלה נ"ב ע"ל ד"ה ומעתה נטוח מ"ש בשם הרמב"ן. (ג' מהרש"א)

א"ל מאי קאמרת קיים פטור (משמע) **לא קיים חייב** (והדר קלמרת) **ביטל חייב** (משמעו) **לא ביטל פטור** (שב"ש שלא קיים). ור"ל דשתרי דיוקים מהדדי, שה"ז דלימי שכן פי' הכ"ש ומפרש"י ס"ל כן. (רש"ש)

בטלו ולא בטלו. שנח ד ע"ש ד"ה קודם, מולן קמל ע"ב ד"ה מי כרבנן. (מא"ן)

תני בטלו ולא בטלו. והרמב"ם גרים הכל בהיפך, ושבר דהתרלה ל"ל בעשה עקירת העשה, כיון דנתלה הלאו בעשה. הלכך הוי שם' למ"ד מי לימל בעשה כלל כבכלי כתובות מ ע"ש ולו מהיה לית לזה דשם גירש יחזיר. ויש ליישב זה קו' המוס' בכתובות שם אי שבחו היה לל"ל קרא ולו מהיה אמי לשם גירש יחזיר וה"ש. (יפ"נ)

דכתב ביה רחמנא עשה יחזיר. נ"ב עיין יומל ל"ו ע"ב בחוס' ישנים ד"ה [בלאו] ושם ברש"י ומוס'. (רב"פ, רד"ו הלוי)

אלא למ"ד קיימו ולא קיימו מא"ל. פי' המפרשים דמוקים מלוי. ולו"ד הכ"ל למ"ד קיימו ולא קיימו ע"כ הל למחר קדמו לוקה אינו ל"ל שיהיה אפשר לקיים העשה מקודם, דכה"ג אפילו בניחא לוקה לל שהיה לו שהות לקיים, וע"כ ר"ל דקדמה העשה בקרא וקשה מלוחם. ולגירסת הרמב"ם דגרים להיפוך ניחל טובא, דה"ק הניחל למ"ד קיימו ולא קיימו דר"ל אפילו בחבטלה מלאיה לקי שפיר מ"ל ללא גרע מכל הלאוין רק העשה לגמוקי וכו', אבל למ"ד בעלו קיל ע"כ מלאו דחמיה. ולע"ל ל"ק בא למקדש טמא למחי מייב, דאפשר שה"ע דפטור, ומתניתין כחנא דסבר התרלת ספק שמה התרלה, וע"כ סבר קיימו וכו' ולא הוקל הלאו מחמת עשה. (ראמ"ה)

רש"י. ד"ה אלא אמר רבא. ה"ק וכו' וה"ק וכו'. עירוב פרשיות כלן, ול"ל דחד בחוס ודל בחוס"ר, דבחוס לל קלי לו שהיה הלא יוכל למפטיק קרל, ובחוס"ר קלי לשולש דכבר הוה משמו. ולולי לכלי שני קלא בחוליץ ס"ר וכחב לשלמה בלמ"ד. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה תנינא. וא"ת כו' ולא אתי חד עשה כו'. לכאורה הכל ג' עשין ושלשתן משלחוס, ולולי משום דבספרי דריש להו לכולהו. (רש"ש)

בא"ד. ולא יטמאו מקדשי. נ"ב ולל המקדש לל תנל, וכ"ה בחוס' חולין וזבחים. (רב"פ)

בא"ד. ועקר תרי לאוין. נ"ב עיין חולין דף פל חוספות ד"ה הנח למתו"ן, וזבחים קי"ל חוס' ד"ה חלמל, ובב"מ פ"ש ע"ש חוס' ד"ה לעבור. (רב"פ)

בא"ד. אבל הכא דאינן סמוכין. עי' פסחים לה סוף ע"ש, והחם ב' לאוי. ול"ל ג"כ כתי' בחוס', ועי' ת' יעב"ץ קט"ו, ועי' חוס' חולין ד"ש סוף ע"ב ד"ה הנח. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אתי עשה ודחי ל"ת ועשה שאינו שוה בכל. נ"ב עי' (יבמות ה.) ותוס' שם ד"ה ואכתי דלמה שלשון שוה בכל אלים עשה עשה עמו (עי' כתובות מ.), למילמו שם בגמ' על קו' ביולא בזו, ועי' רשב"ל בחשובה סי' יח. (מהרצ"ח)

בא"ד. דאי אמרה לא בעינא כו'. הכי משני חלמודל בפ' חלו נערות דף מ' ע"ש ע"ש.

(מיט חיים, רש"ש)

ד"ה כל ימיו. פי' בקונטרס. נ"ב עיין ברש"י גיטין ל' ע"ל ד"ה לף יוכל, ובחוס' פסחים סז ע"ל ד"ה הכתוב, וברש"י שם ד"ה נתקו. (רב"פ)

בא"ד. שילוח שיהא כל ימיו כ"ב דל"ל. עי' בשה"ל דלקמן. (רש"ש)

בא"ד. פרק עשרה יוחסין. בפ' עשרה יוחסין ליתל בפירש"י שלפנינו, אבל בפסחים ס"ל ע"ל ברש"י ד"ה נתקו לעשה וכו' בסוף הדבור שם פירשו. (רד"ו הלוי)

דף טו ע"ב

גמרא. מידי הוא טעמא. עי' שבה"מ הל' תמן ומלה עלה נ"ב ע"ל ד"ה ומעתה נטוח מ"ש בשם הרמב"ן. (ג' מהרש"א)

א"ל מאי קאמרת קיים פטור (משמע) **לא קיים חייב** (והדר קלמרת) **ביטל חייב** (משמעו) **לא ביטל פטור** (שב"ש שלא קיים). ור"ל דשתרי דיוקים מהדדי, שה"ז דלימי שכן פי' הכ"ש ומפרש"י ס"ל כן. (רש"ש)

בטלו ולא בטלו. שנח ד ע"ש ד"ה קודם, מולן קמל ע"ב ד"ה מי כרבנן. (מא"ן)

תני בטלו ולא בטלו. והרמב"ם גרים הכל בהיפך, ושבר דהתרלה ל"ל בעשה עקירת העשה, כיון דנתלה הלאו בעשה. הלכך הוי שם' למ"ד

קיימו. וגם שבר דלמ"ד קיימו יכול לקיים לעולם ולא מכ"ד דוקל. (ראמ"ה)

תני ביטלו ולא ביטלו כו'. ע' נודע ביהודה מהל"מ ס"ח סי' ל"ג דרוש לחרון בקונטרס זה. (מהרש"ם)

בהתראת ספק כו' שבועה שאוכל. לעיל ג ע"ב, שנח ד ע"ש ד"ה קודם, שבועות ג וע"ש ד ע"ל ד"ה מבל, ועי"ש לו ע"ל ד"ה הזיד, גיטין לג ע"ל ד"ה לתפקינהו, ב"ק מד ע"ב ד"ה הוה ליה, ועי"ש עד ע"ב ד"ה הוה ליה, ב"מ ל ע"ב ד"ה ר"ל, שבהדרין שה ע"ב ד"ה ר"ל, חולין ה ע"ל ד"ה המם, ולף פל ע"ל, ועי"ש ע"ב ד"ה שמועה וד"ה לכמה, ולף פב ע"ב ד"ה מ"ט, ועי"ש פג ע"ב, ולף יל ע"ב ד"ה וכי מימל, לקמן לף טז. (מא"ן)

בהתראת ספק קמיפלגי. עי' נב"מ פ"ג מהל' שבל ה"ו ד"ה ויש לדקדק. (ג' מהרש"א)

בהתראת ספק קא מיפלגי. ירושלמי שבועות פ"ג ה"ז המניפו ר"י ור"ל שהמן, לרש"י ל"ה התרלה ולר"ל הוה התרלה. וירושלמי פסחים פ"ב ה"ל ושם לל"ה הוה התרלה, ועי' ש"ל פ"ש ה"ב בשהמן הפסח על המנ"ק שם להתם בפ"ה ה"ד בשותו הפסח על הפסח לבבר ע"ב לין חילוק בין זה בפ"ע לבבר, ולף קבי' ג"ב מפסחים שהמה הס"ק שם להתם בפ"ה ה"ד בשותו הפסח על המנ"ק לין חילוק בין זה בפ"ע לבבר, ועוד נ' לתין שייך חלוקים הנ"ל

משכחת לה כו'. ע' תפארת לבי מיו"ד סי' מ"ז שהקשה דמשכחת לה שעשה את עצמו פלוני לכל, ועי' שואל ומשיב מהדורא תניינא ח"ד סי' ט"ו ק' דמשכחת לה בחתר קונס דמשיכך עלי שעה אחת שמוך למיתני לאיזו יכול לכפר, ותפ"ה אסור מדרבנן. ועי' טוב טעם ודעת מכלל"ת סי' ק"י, ועי' בית יצחק סי' מ"י ק' לשיטות הסוברים דגופא מין קידושין קידושין לוקמי בעשאה גופא והרגה אחר, ועתוס' סנהדרין ע"ח דעשאו גופא פטור. ע' ונודע ביהודה מהד"ת ח"מ סי' ל"ז שהוא דמשכחת לה בלאו דכל ירקה ל"ד אין ביעור ממן אלא שרפה ועבר וזרקו ליס ע"ש בתורך בסוגיין. (מהדש"ם)

אי דקטלה קלב"מ וכו'. לכאורה ק"ל כגון שהיתה רוצחת וילפה ממקלטה ובגוונא דרצחת לעיל י"ח במשנה, ואולי חלא מתרתי נקיט. אלא ל"ע בסוף הסוגיא דאמר לל"ש בתוש דהוא מ"ל כנ"ל. (ראמ"ה)

קם ליה בד"מ. ל"ע הא לר"י מיירינן ואיהו סבר (תוליו פ"ח) דהתרו בו למלקות לוקה. ומכאן נ"ל דלאיה לדעת וגרסת הרמב"ם דמשפך דר"י ור"ל. ור"ל גירסת היינה דרוצח רוקף רוקף הוא ומתחרתו הוא מהתלתו, ע' סנהדרין ע"ב ב' וכתוצות ל"ד ב'. ודברי התוס' שם ד"ה אבל תמוהין. ובהכי מיושבת קושית מצ"ח שבתוס' וקושית רע"ק ז"ל מטריפה. (ראמ"ה)

כגון שקבל לה קידושין מאחר. ל"ע דלמימר דס"ל ב"ג (דף מז) תלוסו וקדים קדושי קידושין, הא מני מסכתא לה שתנסה לקבל קידושין מאחר, וי"ל כיון דלריכה לומר רוצה אני הוה כמו מדעתה, ק"ל כר"ת שם. והנה מתלן רואה לפילו לר' יהושע אין קידושין תופסין בחייבי כריתות דלל"ב הא הוי מלי לאתסוהי כגון שקידש אחותה, ול"ע לפי"ז על התוס' יבמות (מז:). (פור"י)

אמר רב אי שויתיה שליח כו' אי לא שויתיה שליח כל כמינה כו'. ל"ע דמסכתא לה שנתנה לו רשות לקדשה לכל מי שירלה הוא דלאו שליחותה הוא ותפ"ה מהני, ע' ב"מ ל"ז ב' ותוס' ניטין ס"ו, ועי' טוב טעם ודעת מהד"ת סוס"י ק"ו קו' דמסכתא לה בחתר שאחת משה וגרשה וחזר ואחת שיהיה יותר מן מ"י נשים ע"ש מ"ש בזה. והנה לסוברים דסומא פטור מה"מ ממעוות עשה ומייב בלא מעשה מסכתא לה בסומא אי שעשה את עלמו לסומא, וע' יהושע יעקב יו"ד סי' קס"ח שהקשה בהא דמשני כיון דמייב בתשלומין הא מסכתא לה בהדיר בקונס. ועש"ם בשו"ת בית"י חלק ז' סי' ל"ד, ועי' בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ס"ח. (מהרש"ם)

שהדירה. כתוצות עת ע"ח ד"ה שנדרה, וע"ש עד ע"ב, קדושין מה ע"ב, ניטין נ"ה ע"ב, נדרים טו ע"ב, כריתות יג ע"ב ד"ה נדרה. (מא"ן)

נדר שהודר ברבים. פירושלמי נדרים פ"ה ה"ד סתים דאין לו התרה ע"ש. (פ"ש)

ומשכחת ליה בקיימו. עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב סק"ט ד"ה מיהו גלפענ"ד. (ג' מהרש"א)

התם כיון דחייב בתשלומין. עי' ס' מעין החכמה על מלות סדר תפר"ק לות זי"ן כד"ה ועל מ"ש הרמב"ם. ועי' שעה"מ פ"ש מהמת ומלה עלה נ"ד ד"ה ד"ה ובהיומי נצוך, ובדנזירים שאת"ל עד רים עלה נ"ה. (ג' מהרש"א)

כיון דחייב בתשלומין. נ"ב עיין תוס' תמורה ו ע"א ד"ה אתני, ותוס' ב"מ קט"ו ע"ב ד"ה ומייב. (ב"פ)

התם כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם. ע' מלחמות פ"ב דסנה מליעה, ולפ"ד י"ל בעל ע"מ לגזול ומייתם. ועי' שואל ומשיב מהדורא ג' מ"ב סי' קמ"ו, ועי' בית שלמה תפא"ע סי' כ"ג קו' לפי רמב"ד פ"ש מגזילה, ועי' עוד בשעירים מהד"ת מ"מ סי' ז' וסי' ע"ג. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אי. וא"ת כו'. נ"ב ק' דהו"ל לזוקמי בגזיד ולא אתרו בית ומו לא שייך מיבוסס. וע"ק לוקמא בשומד מוחר ומה לא שייך מיבוסס דמ"מ כיון להוהרו. וע"ק לוקמא כגון שהיה טריפה אז שהיה הוא טריפה דבכה"ג פטור ממיתה. עוד אלי לוקמא בעדות מיוחדת דלא קטלינן [וגלגה דגם למלקות פסול עדות מיוחדת ול"ם]. (מל"ה)

בא"ד. וא"ת דלמא מיירי דקטלה כו'. ע' גיטין ווהדים כלל כ"ג. (מהרש"ם)

בא"ד. וי"ל דא"כ היינו מתה מאליה. וע"ב לכאורה קשה דילמא מיירי דקטלה בחוזק ולא אתרו בית דלא הוי כאחה מתליה דהא היה אחכון, ומ"ש ממיתה פטור ולכן מייב מלקות אחמת דניעל להעשה, ומלה דהא בלא"ה קשה דאמר מקטו כגון שהרגה בשוגג, דהא קי"ל כחזקיה דלא מלקת אין שוגג למחר וע"כ ל"ל כאו שפירש גם עמק יהושע סי' י"ט דף מ"ז ע"ב, דהתוס' ס"ל דקושיא דחיוב מלקות בא אחמת עבירת הלאו ולא שייך קיס ליה בדרבה אינה דכבר נתחייב במלקות, ואחנס במקבלת הדרי התוס' מזה וס"ל דעיקר חיוב מלקות בא בשעת ביטול העשה, ובזה ס"ם ודו"ק. (ש"ל)

בא"ד. וי"ל דא"כ היינו כאו מתה מאליה כיון דהרגה כו'. ע' תשו' מהר"י אסאד יו"ד סי' ע"ג. (מהרש"ם)

בא"ד. כך הק' משי"ח ותירץ. ולי ל"ק מאוס לחייבי מיתות שונגין פטורין ממלקות כלחייבת גפ' אלו בעבות [שם ניחא לרבות אלא בחולין פ"ח ב ור"י פ"ל חייב והכא לר"י קיימינן]. (מים חיים)

בא"ד. ואפשי ל"ע לוקי כגון שהרגה בשוגג ולא אתרו בית בידים ואינו חייב אלא בחתרת בידים, ל"ב כגון שהלכה אצלו בחתרת בשוגג וגלחה ברגות, ל"ב כגון שהרגה קלוכו בשוגג וגלחה ולא אתן בעיר מקלטה ואחלה הנעל והרגה שהוא גואל הדם (והא לא קאי לוקי שהלכה לחחילה ולא היה יכול להעילה בא' מאחרי דרגות בידו להרגה והרגה, דיי"ל בדוחק שכיון שרגות בידו להורגה דמי לאחה אחליה אף זה הנעל דוק ותשכח). ל"ב כגון שנעשלה לעובד כוכבים דקי"ל קנאן פוגעין בה עי' בתרדפי פ' החולן גבי יאחה שעשלה לפני מומר לעבודת כוכבים בשם מיכר"ם, ובא הנעל והרגה ועל כל זה לריך עיון. ואחה שהקשה בשפר אחר לוקי כגון שהרגה בידים ואתרו אחותה, ול"ב אין יכול לקחחה, הוא הנל דאין קדושין תופסין בחחותה דהויא אחות גרושתו ובכרת אלחורי". יש לעי' לדברי הרב אחה שהלך לחלך פ"ח אחל' אחן שנעל הל"ג דלאחריו קניא אחתה בשעת ביטול העשה בידים גבי אחן בשפת ע"ש, ועבי נותר נמי לכאורה אשכחה ביטול כגון שאכלו הוה ביטול בידים. ויש לחלק בדוחק על אחן בשפת דלא דמי לשלוח הקן דבשעת עבירה הלאו היה בידו לקיים העשה אשא"כ הכא, אך אנותר עדיין ל"ע. ולדברי הרמב"ם פ"ש אחל' אחורה שכאחה בשעה שלקי בחמורה דהלאו שוה בכל והעשה אינו שוה בכל ע"ש (הגם שהוא נגד הגמ' אחורה ד ע"ב) וכדבריו אשמע ג"כ בחוס' יומא דף ו ד"ה לאו דנפלה. ול"ע גדול דל"ב גבי חוקע שניהם נמי העשה אינו שוה בכהנים ולילקי ודו"ק, ואפ"ב אלחחי כן בחוס' אחורה. אך קשה לי עוד אהכחת עבוד להעשה אינו שוה בעשיהים ואפ"ה לא לקי וכן גבי כלי אוכל נפש העשה אינו כשים לאכילה אחרים להשחמש בהם וכמ"ש הרמב"ם הובא בחו"מ והלאו כולל הכל ואפ"ה לא לקי אשה עשה להיחק לעשה. ועוד יש בזה לברים רבים. (ועי' אור שולין דף פב ע"ב ד"ה הזורע כלאים ודו"ק). (רד"ל)

ד"ה כגון. פירש הקונטרס שמצא לה. עי' אי מהר"ם הלוי סיי"ד סי' ד' עלה ב"ד ד"ה ע"ש ד"ה אלא יש עוד יש טעם להר"ן כך דייק מרש"י דלוקא בגונב לדבר מלוה עד"ר אין לו התרה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. פי' הקונטרס כגון שמצא בה עון ואינו נראה כו'. ל"ל דרש"י ז"ל הולרך לפרש כן דס"ל דלוקא לגבי מלוה שייך על דעת רבים, ועיין מר"ן ניטין פרק השולח בשם הראב"ד וגם כאן הא על דעת רבים נדל. (פור"י)

בא"ד. כגון כו' פי' הקונטרס שמצא לו עון כו'. ע' שער אפרים סי' ע"ד וסי' ע"ב. (מהרש"ם)

ד"ה התם. הואיל ומיפטר בתשלומין. עי' שב"ש פ' י"ח מסקנדרין ה"ב ד"ה כל לאו שניתן לתשלומין. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ממונא לא משלם וכו'. אבל ל"ד, דהכא המלקות אינן על הבריסה בעלמה. וקושיתם הנ' י"ל לכיון שבעת העבירה נתחייב ממון ולא מלקות ל"ש שיתחייב במיתת הגר מלקות למפרע. (ראמ"ה)

בא"ד. לא משכחת ליה בטלו וכו'. אבל ל"ע לדידהו מאי ס"ד דגמרת לריכי לאחויי בטלו בחת הגר. ועוד דלפמ"ש לעיל משכחת לה בקטלי לגר שהיה רוצה בשגגה וכו'. ולפי שדחו ניחא הכל. (ראמ"ה)

דף טז ע"ב

גמרא. התם גברא בר תשלומין. עי' פ"ג ממלוה ולוה ס"ד בהס"מ. (ג' מהרש"א)

מצות פאה. תוספחת פאה פ"ל, ומש ליחא מיהת דברי ר' ישמעאל, ועמ"ש בב"ק לד ע"ל. (פ"ש)

ע"ד רבים. ניטין לו ע"ל ד"ה אמר, כחוצות נב ע"ל, ודף סח ע"ב. (מא"ן)

אבל לדבר מצוה יש לה הפרה. נ"ב ליון דהמלוה אינה רק עליו אבל האשה חולל לומר לא בעינא, ובכה"ג ליון דמן הדין ע"ד רבים אין לו לפרה זוב יש חקנה לכוף את האשה שתאמר לא בעינא. (מהרצ"ח)

דאבל שרץ כו' דיסק ט' נמלים והביא אחד חי. בתרוחת כג, ודף ג ע"ל ד"ה חולים, וע"ש עח ע"ל בתל"ם, עירוצין כטו ע"ב ד"ה כלי שיתוצין, פסחים קח ע"ב ד"ה שתען, יומת קיל ע"ב ד"ה משום, מזיר נח ע"ב ד"ה טעמת, חולין סב ע"ב, ודף סד ע"ל, ועי"ש סז ע"ב בתל"ם ודף ק, ועי"ש לו ע"ב ד"ה וי"ו, ובאיש קו ע"ב ד"ה מה, שבת כז ע"ב, ודף ל ע"ב בתל"י, יומת מג ע"ב. (מא"ן)

האי מאן דאכל כו' כל"ל. (רש"ש)

אכל פוטיתא לוקה ד'. נ"ב עי' בתמ"ס שם המלות מל"ת קע"ט שהאריך הרבה לבאר דבר זה. ומ"ש בגמרא משמה נקטינן עוצר משום כל תשקלו, עי' בתמ"ס שם ושם היל שוף הל' מ"ת לאינו רק מדבנן, משום דפשטא דקרא רק בארבע המים כתיב. ועי' שו"ת חות יאיר סי' ט. ותוס הט"ו ניט"ד סי' קט"ז כ' דמשמה נקבו הוי לחוי"תא, רק לאינו לוקה משום דהוה לאו שבכללות. ולבאורו ל"ש מדברי הכ"מ פי"ח מהל' עבודת כוכבים לענין לאו בתקוחיהם לא תלכו. ועי' תוס' לקמן מ"י ע"ש ד"ה ולילקי משום ובאר בשמה.

נמלה לוקה חמש. עמ"ש פסחים כד ע"ש. (פ"ש)

חמש משום בריה ואחד משום כזית נבילה. ע' במגיד משנה פ"ד ממאכלות אסורות ה"ב שאחמה הא נטומאה ליכא איסור נבילה כדאיתא בחולין ק'.

אמר רב אכל טבל של מעשר עני לוקה. עי' במדרש מיכה בפסוק דנלמה יהודה ובמ"כ ובחוס' יבמות דף פ"ו ד"ה מי ודו"ק. (חש"ל)

יכול לא יהא חייב. ספרי רמה ע"ב. (פ"ש)

תוספות. ד"ה ריסק. לומר דאי איכא כזיתים הרבה כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. חל על איסור. "ועוד" דאיכא כל"ל. (ד"ש מדסוי)

בא"ד. דמצינו איסור נבילה חל. נ"ב עיין חולין קנ סוף עמוד ב'.

בא"ד. ואפילו למאן דל"ל כו'. נ"ב בעלמא, כ"כ חוס' שם דף טו ע"ב. (ד"ש מדסוי)

בא"ד. (בסופו) **מהאי טעמא.** נ"ב דשמעי בגילה כו' וע"ש בחוס' דהוכיחו זה שם.

ד"ה ואפי'. כיון דבשנים והוא כו'. תלת והוא הוא מהגבת מהכ"מ אלל ל"ב יותר להגי בניונם ואפי' אחד והוא והכאיה מדכתבו בשנים יותר מבעבר, שניס דומיא דעבר דהוו עם האי, וכן בחיוכם כתבו שאם היה מרוסק כמו האחר משמע שחינו חלא אחד.

בא"ד. וי"ל דקמ"ל רבותא כו'. הן גם כרבה ל"ל לאחמעינן הך רבותא ול"ב מאי אחמעינן מו רב יוסף, וי"ל דר"י אחר בי' דהכי חירוצ"ח ול"פ אלא בחיזה לשון אחר, וכה"ג אחלא הרבה, ועמ"ש בהגהת"ם פ"ק בעירובין. (רש"ש)

דף יז ע"א

גמרא. דמ"ס ודאי טובלו. פרש"י לרבנן שברי טובלו ע"ב ס"ל קולח שם, ובירושלמי דאאי פ"ד ה"ג אפרם לאיפכא דר"ת ס"ל דאמיאה ע"ב בולאי הפרים הע"ה, ובכן שברי דאיזו ב"ש אלאו ע"ב חיש לאחת לא הפרים. ועי' קדושין פ"ב ס"ח דשם נקטה דברי רב לחייב אפילו בשוגג לת"ע, ולקחה לשברת הירושלמי דל"ב ב"ש טבול לאחת"ע ואע"ר דהוי בחיזה אאחי צריך להפרישם, ועמ"ש בפנ"א דאחי שם. (פ"ש)

אמר להן אף חטה אחת כברייתה כו'. ע' ברחי ופלאי סי' ק' סק"ד מהא דאיזו חייב בטבול עד שיהלה פני הנין. (מהרש"ם)

תניא כוותיה דר"י רש"א ב"ש למכות. נ"ל הא דלא קאחר חיובחא דרב ביבי, משום דאחעילה (דף יח) איחא באשנה העלה והכלאים אלטרפין ר"ם אומר אין אלטרפין, ובריך האומרת ואי לריך לאלרופי והאחר ר"ם ב"ש למכות, אני אין לריך להלטרף, ות"ב פשטי דאחניחין הוא בכך ביבי, אלא לחין לריכין לדחוקי אחניחין אלידיה, ע"ב אין להקשות על רב ביבי. עוד י"ל דאחלית בסוגיא ב"א (דף נז) דאחר הגאנ"ח אי אחי אין להם חולאה, אינם בחורת חולאה, ואלינהי דר"ל חולא ע"ם. (פור"י)

רש"א כל שהוא למכות. לעיל טו ע"ב ד"ה ריסק וד"ה ולא פליגי, ברכות לט ע"ח ד"ה נגר ליה, שבת פט ע"ב ד"ה לאחורין, יומא נו ע"ב ד"ה ור"ם, ודף עד ע"ח ד"ה ואלינהו, וע"ש עט ע"ח ד"ה ולא ביבי, ודף ס ע"ב ד"ה ור"ם, ודף לח ע"ח ד"ה ור"ם, פסחים מה ע"ב, ע"ז סז ע"ב, ודף סח ע"ב ד"ה ר"ם, חולין לו ע"ח ד"ה אלאו וד"ה אאי אחי, ועי"ש עט ע"ב ד"ה ור"י, ודף פג ע"ח ד"ה לית, ועיין קב ע"ב ד"ה אכל, ודף קג ע"ח, ועיין קכ ע"ח ד"ה שכן טוחחה, שביעות כח ע"ב ברש"י ובחי' ד"ה ולא, מעילה יח ע"ח ד"ה אני, זבחים עב ע"ח ד"ה ולבטלו. (מא"ן)

רש"א כ"ש. עמ"ש פסחים מד ע"ב, מה ע"ח, שבועות כ ע"ב. (פ"ש)

מתני'. האוכל ביכורים כו' זו דברי ר"ע סתימתאה כו' הנחה מעכבת. ר"ה ד ע"ח ד"ה ומעכבת, פסחים כד ע"ח ד"ה דכתיב, וע"ש ע"ב ד"ה אלא, ודף לו ע"ח, ועיין ע"ב ד"ה מה תרומה, מגיהה יח ע"ב ברש"י, יבמות עג ע"ב ד"ה ור"ם, כתוצות קה ע"ב ד"ה וכי, ב"ק קי ע"ב ד"ה הכהורה, ב"מ נב ע"ב ד"ה ניכורים, ודף נה ע"ב ד"ה ר"י ד"ה מוסיף, ב"ב פא ע"ב ברמב"ם ד"ה ודף נפקא, ניטין מז ע"ב ד"ה נאמן, חולין קלג ע"ב ד"ה ניכורים, תמורה ד ע"ח ד"ה שהקדיש, ודף כח ע"ח ד"ה הכי גרים, מנחות עז ע"ב ד"ה הכורים, מגילה ג ע"ח.

אבל המותיר בטהור כו'. ע' תשו' מהר"י אסאד יו"ד סי' ס"ב ד"ה לכאורה, ועי' בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ל"ב אות ק'. (מהרש"ם)

גמרא. זו דברי ר"ע סתימתאה. בכחוצות ל' ע"ח ועש"ם ברש"י, ובמגילה ב' ע"ח וברש"י שם. (רד"ו הכהן)

זו דר"ע סתימתאה. בירושלמי בכורים פ"ח ה"ה מייתי בריימתא דתני הא רע"ח קרי מעכבת. (פ"ש)

ותרומת ידך אלו הבכורים. ספרי רמה ע"ב, ועמ"ש פסחים לו ע"ב. (פ"ש)

אר"ש כו' ונדבותיך זו תודה כו' זה חטאת. חולין קח ע"ב ד"ה יכול, שבועות כד ע"ב ד"ה יש, זבחים כו ע"ב ד"ה ונאכלין, ודף ס ע"ח ד"ה לחתי, מנחות עד ע"ח ד"ה מאי ולי"ה לאו. (מא"ן)

לפני זריקה. בירושלמי עלה ספ"ב פלוגתא דר' יוחנ ור' יוסי בזה, ור' יוחנ ס"ל לחין לוקה על קדשים קלים לפני זריקה, ור' יוסי ס"ל לוקה, ומפרש מבריימתא זו לר' יוסי, ועי' ספרי סס. (פ"ש)

וצאנך זו חטאת. ספרי רמה ע"ב. (פ"ש)

רש"י. ד"ה אפרושי מפריש. שהוא במיתה. ונ"ב אבל האמת דלא מפרש מעבר כלל שבחי שחינו במיתה על הטבל המחוחת מעבר כל זמן שלא הפרים מעבר לחמון, ועי' בנע"ב רפ"ד דחמאי. (מהאה כהן)

ד"ה כך מחלוקת. והלכה למשה מסיני הוא. ובריטב"א כ' דלמלוקות מ' הוא לחחמיה לב"ם אבל קרבן אינה על שוגג לא אחמיה, ול"ע להבין זה. (ג' מהרש"א)

ד"ה ונימא זו דר"ש. ממתניתא דלקמן כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ותרומת ידך. הטנא מידך כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לפני זריקה. ודם זבחיך ישפך כו'. עי' פסחים (דף עז:). (מצפ"א)

תוספות. ד"ה ורבנן. **ולא נראה דהא נבלה.** נ"ב עיין ברש"י חולין ק"ב ע"ב ד"ה טמאה כו'. (רב"פ)

דף יז ע"ב

גמרא. א"ר דילידא אימיה כר"ש וכו'. נ"ל דפרושו כמו יש שם למקרא וכדומה, ר"ל

מאן דמתי למילף נפרוסי דקרא כר"ש מתי למילף, ומאן דלא יהא למילף הכי לא ילמוד כלל שוס ילפותא. (ראמ"ה)

ואע"ג דאית להו. נ"ב לכל דבריו. (יעב"ץ)

מאי חומרא דכבורים ממעשר שכן אסורים לזרים. וא"ל תרומה מוכיח דכבורים כבר נתקרו בעשה דוהבתמה שמה כו'. (רש"ש)

אסור לאונן. יומא יב ע"ב ד"ה ואינו, יבמות עג ע"ב. (מא"ן)

כסף צורה. פסחים לה ע"ב, שבת כה ע"ב ד"ה הא ד"ה פיגול, יבמות ט ע"ב ד"ה שבמתו, קדושין נה ע"ב ד"ה אין נוקפין, זבחים קב ע"ב ד"ה ומה מעשר ד"ה ורמינהו. (מא"ן)

חטאת ואשם מכפרים. ר"ה ה ע"ב ד"ה קדשים, ולף ו ע"ב ד"ה יקריב, זבחים ו ע"ב. (מא"ן)

אפילו למ"ד עונשין מה"ד אין מזהירין מה"ד. מיהוסלמי יבמות פ"ח ה"ג אימא לר' ישמעאל מזהירין מה"ד ואין עונשין מה"ד, ויש ס' הפוכה ממ"ש כאן, ועפ"מ שם ומיהוסלמי ע"ז פ"ה ה"ב, ומ"ש פסחים כד ע"ב, ועיין ע"ש. (יפ"ע)

והא אפילו למ"ד עונשין מן הדין אין מזהירין כר'. ע' מהדרין ע"ד ג' לר' שמעון ס"ל עונשין מן הדין, וע' כרוך טעם שער הכולל דין ה'. (מהרש"ם)

אין מזהירין מן הדין. לעיל ה ע"ב, ולף יד ע"ב ד"ה ותירך, יומא עט ע"ב, פסחים כד ע"ב, ועי"ש ע"ב ד"ה הכל, ולף מג ע"ב ד"ה מ"ב, ועי"ש קב ע"ב ד"ה כל, יבמות כא ע"ב, ולף קמ ע"ב ד"ה וכי מזהירין, מגיגה יג ע"ב רמ"י ד"ה לבמו, ב"מ מח ע"ב ד"ה אמרי, סנהדרין פה ע"ב ד"ה הא, כריתות ג ע"ב ד"ה לומר, זבחים לד ע"ב ד"ה תותה, ולף קו ע"ב ד"ה מקום. (מא"ן)

אין מזהירין מן הדין. ע' תוס' ריש פ' לוקחו נשך דף קמ ע"ב ד"ה אמרי, ובגופי הלכות סי' ו', ומ"ש עליו בשעה"מ פ"ח ממעל ומלה קוף עלה נ"ד. (ג' מהרש"א)

זר שאכל. לקמן יח ע"ב (מס"כ), פסחים כד ע"ב ועי"ש ד"ה הא מין, ולף עז ע"ב ד"ה שמין, יבמות לג ע"ב ד"ה מלת, זבחים קי ע"ב ד"ה קומץ, כריתות כג ע"ב. (מא"ן)

תוספות. ד"ה דלמאי. דמ"מ אי להכי אתא. וב"ב תיובתא דמכל מקום מוקפיט, ול"ל מע"ם שנכתב קודם לתודה דמי להכי אתא וכו'. (מרא"כ)

בא"ד. דליכא לאוקמה בה. תימה מה מוקף. (מרא"כ)

בא"ד. וכולהו דמסתבר. ל"ל להכי מקמבר. (מרא"כ)

ד"ה איסורא. לכל חד וחד בדבר חדש כו' אבל עיקרא דכאו"א אתא למלקות לחוץ לחומה כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וא"ת ומנלן לר"ש וכו'. לפמ"ש במקום אחר דקרא לאתוחו גלי לן שכבוזה מילה הכתוב בין אחותו מלד ג' ומכ' לדדים לאוהרוי לן דפ"מ מה"ד, פ"כ פ"ל בשום מקום לדריך למלקות קרא דפ"מ מה"ד. דפ"כ ל"ל קרא לחלק בחחותו, ע"כ דהכא קראי ליתורי אחי ואחיך עלה, ומשיך דקרא יחיבא וכו', כ"ל דדרשינן ריבא דקרא לא תוכל אכולהו כפשטיה מון לאומה ללאו, והיתורים כל חד לדידיה. והא דלא מוקמינן להיתורים לאוהר, היינו משום דבמעבר ע"כ לאון לאומה אתו לא אתו כולהו בקרא לפסוקי לקרא לגמרי, ואי לא הוו אתו כולהו בקרא ממעבר הויא דרשא ליחורא רק חד דמסתבר טפי, ואיך כולהו מון לאומה. לכיון דפריט חד ע"כ צריך לפריט כולן, ללא ניחא דקאי רק אהאי דפריט. אבל השתא דאתו בקי"ו ליכא לאוקמי אתון לאומה לאוהר דפ"ח מוכח דפ"מ מה"ד וקרא לחתוחו ל"ל. דל"ש לומר דאתי קרא כי היכי דלא נטעי וגוקי להו איחורא, אלא ואתי כי היכי דאי לאו אתוחו הויא מוקי להו איחורא ה"ג השתא, אלא כיון לדריכין השתא גם לאוהרת מון לאומה דרשינן להו גם להא אכולהו לכאיהי מקמיה כיון דאפשר למסתבר הכי כנ"ל. (רא"מ)

בא"ד. והא דקתני בתודה ושלמים כו' לוקה לאו דוקא כו'. ל"א מדוע שנקי לוקה דבכורים דאתי בריש"ע (ולקמן כאתו והשתא ניחא דקתני כו' בכורים כו' לוקה), וע"ל משום דלמסקנא שפיר לוקה עלייהו הא גם תודה ושלמים לוקה עלייהו לפי זריקה למסקנא. (רש"ש)

בא"ד. דרמינן ליה לר"ש דאמר דבכור כו' כל"ל. (ד"ש מדסור)

בא"ד. והא איצטריך ללקות כו' לפי שאין מזהירין מה"ד כל"ל. (רש"ש)

דף יח ע"א

גמרא. מכדי כתיב והבאתם שמה וגו' ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם וגו' כל"ל ובהגרי"פ ע"ש. (רש"ש)

לא תוכל לאכלם כו' לאוי. עיין ע"ב ד"ה שבקודש, ב"מ קטו ע"ב ד"ה שנאמר. מנחות נח ע"ב ד"ה אין לוקין. (מא"ן)

לרבי שמעון לוקה חמש כו'. הא ללא תעשה לאו דכל יתל כדאיתא בגמ' מ"ו הקדים הוא ואכלו תחרים, וע' רמב"ם פ"ל מערכין ומשנה למלך שם, ומדקדם רבה פ' בחקותי, היינו דלר"ש לעיטתי בתעילה הא ב', ורב"י יש לו ידי קרבנו כשהוציא ליד גזבר וליכא משום בל יחל כן נ"ל. ועמש"ל כ"מ ב'. (מהרש"ם)

זר כו' לא יאכל. פסחים כב ע"ב, ולף פד ע"ב, וע"ש לו ע"ב ד"ה תעשיה, ולף לג ע"ב, יבמות לב ע"ב רמ"י ד"ה תיב, ולף שם ע"ב, שבת לא ע"ב ד"ה ותרי, מולין פא ע"ב ד"ה ולקי, זבחים לג ע"ב ד"ה הוסח, ד"ה תיב, מנחות עד ע"ב ד"ה לאו. (מא"ן)

בשר שיצא חוץ למחיצה. יומא לו ע"ב ד"ה נלאו, פסחים כד ע"ב ד"ה תמרת, ולף לח ע"ב ד"ה ותיפוק ליה, מולין מב ע"ב ד"ה ונשר, ומ"ש שם ע"ב ד"ה ונשר, וע"ש ע"ב ד"ה יאמר, ולף קב ע"ב ד"ה אכל. (מא"ן)

דאר"א לא יאכל. ע' הגרי"ב ועמ"ש פסחים כד ע"ב שם מין נכון גירסתו, וגם כאן יש להחליף ע"פ הס"ך הקלא ולגרסו נקדש לף תאכל בשם תשרף כל נקדש כו'. (פ"ע)

רש"י. ד"ה קרא כו'. כגון לא תאכל כו' וכגון מכל כו'. נ"ב פסחים מא ע"ב. (ד"ש מדסור)

תוספות. ד"ה איסורא (מעמ' הקודם). **ולדידך הא אוקימנא הלאו כו'.** נ"ב יש להקשות מאי פריך הא מין מקרא יוצא מידי פשוטו כדאיתא בשבת סג ע"ב, וע"ל דלכך לף פירש רש"י כן. (ד"ש מדסור)

בא"ד. ופי' ריב"א דודאי גבי חטאת ואשם וכו'. ל"ש מאי נ"מ דהא גם חטאת ואשם ע"כ מעיקרן בפיום הס, ואמר לף תוכל בשערים משמע ולאי לחזרו מותרין. ולע"ד הנ"ל דבשאת כולן היו בכלל ההיתר, רק משום קרא דבשר בשדה וכו' יצאו חטאת ואשם מכלל להן מין בשר, וכן שירי מנחות לחיתקני לחטאת ואשם. (ראמ"ה)

ד"ה ולילקי משום זר כו'. ליתי' אלא בש"פ. עמש"כ בפסחים (לג.) בד"ה לף עם"ד. (רש"ש)

בא"ד. ורבא לא מני אלא אכילת כזית כו'. י"ע דהא ל"ק כ"ש למנות, וע' ביח יעקב סי' ע' דבמעילה בבעינן דין ממון ל"ש מחצי כמ"ש הר"ן פ"ק דקידושין לענין קידושין וגם ר"ש מודה. (מהרש"ם)

ד"ה ולילקי משום בשר. דמ"ש מכי אם כל"ל, נ"ב פסחים לף מא ע"ב. (ד"ש מדסור)

בא"ד. וכן כל שבקודש פסול כו'. נ"ב פסחים כד ע"ב. (ד"ש מדסור)

בא"ד. אבל הכא שכולל כל יוצא לבד. ע' בתוס' יומא לו ד"ה ע"ב. (ג' מהרש"א)

דף יח ע"ב

גמרא. כל שבקודש כו' בכליל תהיה. עיין ע"ש בר"ש, שבת לא ע"ב רמ"י ד"ה ותמלי, נדרים טו ע"ב, פסחים כד ע"ב ד"ה אין לוקין, מנחות עד ע"ב. (מא"ן)

ואכלו אותם אשר כופר בהם. פסחים נו ע"ב, וע"ש מה שכתבתי. שבועות כד ע"ב ד"ה והרי, יבמות לג ע"ב ד"ה ללא. (מא"ן)

לאו הבא מכלל עשה. ע' יהוסלמי כלאים פ"ח ה"ב, בכורים פ"ב ה"ל, שבת פ"ז ה"ב, יבמות פ"ח ה"ב, קדושין פ"ד ה"ו, סנהדרין פ"ה ה"ג, פ"ו ה"ב שם מנחור דעשה הוא. (יפ"ע)

אותה תאכלו. זבחים לד ע"ב. (מא"ן)

זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור מ"ט כו'. משמע דלמאי זריקה אפי' לפני הקטרת אימורין מיהא, ואף ללף קרינן עדיין ואכלו כו' דלאיתא בפסחים (נט ב'), לכיון דלף נטמאו או שנדו שרי כדאיתא שם, וכה"ג כ' בתוס' בזבחים (מב.) ד"ה והלבונה, וכ"ש להכא כתיב אשר כופר בהם וכפי שדרשו בל"ק. (רש"ש)

א"ר אלעזר אר"ה בכורים הנחה כו' כל"ל בל"ע. (רש"ש)

ביכורים כו' הנחה מעכבת. לעיל יז ע"ב ע"ש מה שכתבתי, סוכה מז ע"ב ד"ה הכבורים, ר"ה ד ע"ב ד"ה ומעשרות, פסחים לח ע"ב ד"ה נאכלין, יבמות עג ע"ב ד"ה ומיירי, גיטין מז ע"ב ד"ה בלרן ד"ה מניא, זבחים קיט ע"ב ד"ה נאו ד"ה זו. (מא"ן)

ביכורים הנחה מעכבת. עי' יהוסלמי בכורים פ"ב ה"ה, ומ"ש מכי טעמי להשתה מעכבת, ל' פ"ה בהוסגת בכל [בכתבי יש במיתיין ולא קורין], והב' משום דשנה עליה לכתב השתה ב"ש, וקשתר לתלת כרבען ותלת דכר' יהודה, דלר' יהודה לעולם נשנית לדרשת התנופה ע"כ לדידיה טעם הא', ולרבנן מטעם השני. והוא משנה מהבנאי להכא לתר דלר' יהודה לף מעכבת השתה כלל. (יפ"ע)

א"ר הושעיא הפריש בכורים. נ"ב עיין תוס' גיטין מז ע"ב ד"ה מניא. (רב"פ)

כל הראויה לבילה כו' כהן מניח ידו. קדושין לו ע"ב ד"ה מכנים, גיטין כח ע"ב ד"ה והא בעי, ב"ב פא, מנחות יח ע"ב ד"ה ותמר, ועי"ש מש"כ. (מא"ן)

כל הראוי לבילה. עמ"ש ב"ב פנ ע"ב. (יפ"ע)

והנחתו זו תנופה. השנו"ת נבכורים פ"ב מ"י גריס והניחו זה תנופה, וסר עי"ז ממיהת התוס' כאן ד"ה ומאן. (יפ"ע)

ראב"י. מיהוסלמי פ"ב דבכורים ה"ג מוקי הא דתנופה כראב"י, וה"ק הומ"ל כר' יהודה דג"כ ס"ל לף דתנופה רק מדרשת מחריתא, ולפמ"ש התוס' כאן דלראב"י ב' תנופות היו י"ל לוחת כתב נראב"י. ובשנו"ת בכורים פ"ב מ"ו משמש להספרי [מצא ב'] שממנו מקור דברי התוס' דב' תנופות היו להבי' השתה בתקום השפה, ולפ"ז שפיר פליג ראב"י עם ר' יהודה בהשתה, דלראב"י דדריש לי' תנופה מיד יד לתיתר ליה השתה שני לעכוב בהשתה, ולר' יהודה השתה לף מעכב, והוא ללא כהיהוסלמי כנ"ל, ול' הגמ' מיושב לפי' הגר"ש מלהתוס' דפלוגתא דראב"י ור"י תיבו בעיקר הדבר למיירי בים בהשתה. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה הנחה. ומשי"ח תירץ וכו'. נ"ע דל"ב לר"י נמי ללמוד מעבכת השתה מבשעריך, ולו"ד נראה לר"י קלשר למעבכת השתה לכתיבת מקמי קריאה ומוקי עלה בשעריך. אבל לראב"י דתנופה כתיבת בריבת וילפינן לה משלמים ללא מעבכת, ל"ש למדרש בשעריך עלה. (ראמ"ה)

ד"ה ומאן תנא כו'. ולכך פירש ר' אברהם דראב"י ס"ל דשתי תנופות הוו. ל"ע דלפ"ז מאי פריך הגמרא מנחות (לף סא) מתמיתין דקתני והבכורים טעונים תנופה כדברי לראב"י ולימתי כדברי ר"י ע"ש, בשלמא לפרש"י ז"ל דס"ל דשניהם ס"ל חדא תנופה שפיר פריך ל"ל למתני כדברי ראב"י לתני כדברי ר"י, כיון ללא פליגי אהדדי בתנופה, אבל לפירוש התוס' לפליגי אהדדי מאי מקשה, ללמא ס"ל למתניתין כראב"י, וגם תירוץ רבא דמתרץ שם הוחיל ופתח בו בכתוב תחלה יותר הו"ל למימר הוחיל וס"ל שתי תנופות. (פור"י)

בא"ד. דתנן עודהו הסל על כתפו קורא כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וא"ב מנליה כו'. נ"ב עי' בסוכה מז ע"ב ישוב לקושיתם ברש"י ד"ה והשתה כו' ובתד"ה הכבורים. (ד"ש מדסור)

ד"ה בכורים. שמצותו בפנים הס"ד ומיגא בעזרה נראה למחוק ובפרט לפמ"ש הרמב"ם בפ"ג ה"ח וה"ג מש"כנו לפנים מן החומה וע"ש בכ"מ, רק מש"כ שם ד"ה שיכנסו כו' אז רואים פני הכתים שבעזר משמע דמפרש פני הבית דהכא דומיא דאין הטבל מחייב במעשר עד שיגיה פני הבית, זהו דוחק גדול. ולע שהמוס' העתיקו גם לקמן (יט ב') כמימרא דריו"ח לענין מע"ש משירתה פני הבית, והמס ולאי נלפנים מן החומה קגי, דבית מאי שייכא למע"ש, ע' בסמוך. (רש"ש)

בא"ד. "לחומה: מקצתן בפנים. בעזרה" כל"ל, (וכ"ה בתוס' שנ"ך, אך תסר שם הנקודות להספק בתתיים). וד"ה מקצתן בפנים שייך לף י"ט ע"ש (ונכון לומר לגרסתם גמ' מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וכ"ה ברמב"ם) וגילרף שלנו בתוס' הוגה ע"פ הרמ"ש ול"ע. ודע כי הרמב"ם מפרש מ"ש משירתה פני הבית ר"ל יהושלים, מכל התוס' מפרשים כפשטות הלשון. (חל"ג)

דף יט ע"א

גמרא. בכורים מקצתן בחוץ. לקמן כ ע"ב, לעיל יח ע"ב. (מא"ן)

בכורים יוכיחו. ע' ספרי תבא ס' דברים והניחו לפני מזבח כ"ז שים מזבח כו'. (יפ"ע)

ולימא מצוה ולפרוך כו'. ע' מי' הר"פ. (מהרש"ם)

בכורי הגר. נכתוב כ ע"ב בהגהת מאיר"י, ב"ב פא ע"ב ד"ה למעוטי, לעיל טו ע"ב. (מא"ן)

לא פסיקא ליה וכו'. וי"מ לף הדר ביה מרלשיתו, לכיון דלגר נמי בעו הנחה ע"כ הנחה מקמי הקריאה כתיבת וכמ"ל. (דאמ"ה)

קדשה לשעתה. מגילה י ע"ב, וע"ש מה שכתבתי. פסחים נט ע"ב רמ"י ד"ה כעין לתורייתא, מולין יז ע"ב ד"ה וכ"ש, תמורה כח ע"ב ד"ה מאי מיכא. (מא"ן)

וקדשה לע"ל. עמ"ש שבועות עז ע"ב, בדברי הירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ג דלף כהפ"מ שם ע"ש, ובמע"ש פ"ג ה"ג. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ה"ג. ומבע"ל במעשר הואיל וא"צ לבית. עמש"כ בשלחי מע"ש בפ"ד. (רש"ש)

תוספות. ד"ה יכול. דקדושת ירושלים. רמ"ם מניה לחשוגא, אמנם לדברי רמב"ד יש לקיים הגוסח שלפנינו. (יעב"ץ)

ד"ה מה להצד השוה. ויש למיפרך וכו'. נ"ל דל"ש למפרך הכא לולף דבריס השייכים לבית ומזבח. (דאמ"ה)

בא"ד. כדפריך רבא לעיל כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. דמיירי בבכורים שהופרשו לפני חורבן הבית כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. דאם הופרשו אחר הבית אינן קדושין כל כו'. ע' רע"ב פ"ח דשקלים מ"ח לשפי לת"ק קדשי. (מהרש"ג)

ד"ה ואי. כדאמרינן בזבחים כו' נאכלין בכל עיר. נ"ב ועי"ש קיט ע"ב בתד"ה נאו וגמ' שם. (ד"ש מדסור)

בא"ד. וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהוזקק כו'. ע"ל דל"ל שהופרשו לפני הבית, דהוסק לומר שנלך גם כזה אחר הכתת שלים כמו לענין מדם ויצן, אי לאייה הכנסת לשליחת. (רש"ש)

בא"ד. דלא יעלה בירושלים יותר וכו'. ומלשה שמבר כר"י למע"ש וכתוב קרבי בנמה גדולה. אך הני היהו מזי במקדש הן בעשה על מיתוכן עד היתר הבמה לתתנן בפי"ד דזבחים, ולריך קרא לפוסלן אח"כ משום תוכן מזבח. וכבורים לבו"ע בתין רק בבית הבחירה לכתיב בהו בית ה', ומשום בכורים שוכתב לומר דם"ל לף שבשר. וכיון שבתין רק בבית הוו אמוריו לאחר תורבן בכלל בעשרין. (דאמ"ה)

בא"ד. לכע"ל דגרס ואי סבר לא קדשה מעשר נמי. נ"ב עי' מהר"ם, ולעני"ד דגם על המקשן יש להקשות כן פשיטא שאינו נאכל לף מעשר ולף בכול. (ד"ש מדסור)

בא"ד (בסופו). שכן טעון מתן דמים כל"ל. (רש"ש)

דף יט ע"ב

גמרא. דם ובשר חדא מילתא. פסחים עז ע"ב. מע"ש והקדש שלא נפדו. פסחים לה ע"ב, וע"ש נב ע"ב בש"ם מגמ', וע"ש עה ע"ב ד"ה לפי שאין, סנהדרין פד ע"ב ד"ה גמר, זבחים מה ע"ב ד"ה דומיא, תמורה ג ע"ב ד"ה לף נהנין. (מא"ן)

ומנ"ל דמחייב עלה משום טומאה כו' לא בערתי ממנו בטמא כו' והיכן מוזהר כו' לא תוכל כו'. והרמב"ם נפי' כתב

דלמזרחי' מל"ג ממנו בטעמא, ותמה עליו התוי"ט ע"ש, הן הרמב"ם בעצמו מביא ג"כ קרא דלא מוכל כמו שהעתיקו התוי"ט בר"ד, אבל כשמעיין היטב בדבריו תבלה שהוא מפרש דעיקר חזהרה היא מלא בערתי (וג"ל לשיה שכן הביא הס"ק בפסחים (כד.) ורש"י נדמק שם) ושפלת והיכן הוזהר, פי' בסיפה מקום שם בירושלים או בסולה לה, והיתה המסורה מקרא דלא מוכל דבירושלים דוקא וכמו שכתבו הרמב"ם. שוב מלאתי שכבר השיגו הרמב"ן בספ"מ בסוף שורש הח', והמג"א יבאו ע"ד שכתבתי, ומה שמקשה לפי' זה בפרכת הגמרא טומאת הגוף בהדיא כתיב כו' ולעיל הרבה בזה ע"ש, ג"ל דלק"מ דמלכתיב ולא יבאל כו' כי אם רצון כו' מוכח דמיירי בירושלים שפיר דוקא מומר אחר הרחיקה. (דש"ש)

והיכן מוזהר על אכילה איני יודע. וג"כ ע' בהרמב"ם בפי' המשניות דמפרש דר"ל דבפיסה מקום הוא מוזהר שלא לאכול בטומאה, אי דוקא בירושלים או אפילו בגבולין, אבל עיקר הלשון שלא לאכול בטומאה נפק"ל מולא בערתי ממנו בטמא. ונפלגי בזה מה שמה הרמב"ן בספר המצות בשורש ח' על הרמב"ם ז"ל מהסוגיא דלהלן ע"ש, ובכר הרגיש בזה בס' מג"א שם. ומה שכ' שם דעדיין קשה מלישנא דגמ' דלאחר טומאת הגוף בהדיא כתיב ע"ש, נ"ל דהרמב"ם לא גרס ליה כלל, רק היה גורס והיכן היה מוזהר על אכילתו תיני יודע ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך וגו'. (חש"ל)

אפילו טמא וטהור. ספרי רפה ע"ש.

טמא וטהור אוכלין. מולין יז ע"א ד"ה לך, וע"ש קיג ע"ב ד"ה פרט, יבמות עב ע"ב, בכורות לג ע"א רש"י ד"ה ה"מ בכור שם. (מרא"כ)

מניין למע"ש שנטמא שפודין. פסחים לח ע"א ד"ה כי מצעי, וע"ש לד ע"ב ד"ה מה לחלן וד"ה לף כלן, קדושין נה ע"ב ד"ה לין, וע"ש כו ע"א ד"ה אבל, ב"מ נג ע"ב, וע"ש נה ע"ב ד"ה ויחזור, שבועות טו ע"ב ד"ה לממנו.

(מא"ן)

ואין שאת אלא אכילה. עמ"ש פסחים לו ע"ב. (יפ"ע)

מפתחא דירושלם. נפירוש ריב"ן גריס יתוב מפתחא דירושלם כו', והיא היא, שיצאו על פתחו של ירושלים, וקמיבעיא להו כה"ג כגון שלנו יוצים פה מהו, והיינו כדמפרש בפקיעיהו פשיטא כו'. (יעב"ץ)

בעי ר"פ כו' בקניא. לקמן כ ע"א, שבת לא ע"ב, ע"ז נג ע"א ד"ה מו (ועיין מה שכתבתי בפסחי ע"ש בכללי תיקון). (מא"ן)

משראה פני החומה. פרש"י ויצא, ובירושלמי מע"ש פ"ב ה"ח ע"ש ריב"ח אין מייבין על מע"ש אלא שיכנס לירושלים ויצא, וכ"ה בבכורים פ"ב ה"ג ע"ש שתמא לירושלמי. (יפ"ע)

מ"ט דא"ק לפני ה' אלהיך תאכלנו וכתיב לא תוכל כו'. ל"ל. ותיובתא שהם בשנה טעות וצריך למתקם, כי הכוונה על הכתוב שאמר קרא דלא מוכל בדברים (י"ב). וגם המציין שם ט"ו הוטעה, וגם לשון הרע"ב הזה אלא דיוק שכ' דכתיב לפני כו' ואמ"כ לא מוכל כו', דלמדנא קרא לאפני כתיב אחר לא מוכל.

(רש"ש)

תאנה של טבל. ר"ה יב ע"א ד"ה תנא, בכורות נד ע"א ד"ה ושני, יומא דף כו. (מא"ן)

תאנה של טבל אכלה לוקה. נ"ל דס"ל כר"ש דס"ל לעיל (דף יג) כמה יאכל מן הטבל ר"ש אומר כ"ש, ומשיק הגמרא (דף יז) דס"ל כ"ש למכות, וי"ל לפי"ז דמ"ש לא אמר מייב מיתה, דהא טבל במיתה, משום דלמיתה בודאי בעינן עיטור. ואפילו למאי דקאמר דטעמיה הוא משום דס"ל דבדי הוא, ואפ"ל דהכא ג"כ הטעם משום דבדי היא, ועצ"ע דלאו כולה אמורה, ולפי"ז קרא קושית הערוך לגר דמשה להאיך אפשר בתאינה כמה זיתים. (פור"י)

רש"י. ד"ה ולהלן. בבכור בע"מ שנפדה. תמוה דבכור אין לו פדיון, כדאיתא ספ"ג דתמורה במשנה אבל נאכל במומו במדינה כלא פדיון, וע"ל למחוק תיבת שנפדה. (רש"ש)

בא"ד. בעל מום שנפדה. וג"כ טס"ק. ועי' במשנה תמורה כ"ח, ועי' רש"י שם, ובימות ע"ג, ובתוי"ט שם בתמורה. (מרא"כ)

ד"ה תרומה כו'. והלכך בעינן סיום כו'. עי' מוס' יומא (נו.). (מצפ"א)

דף כ ע"א

גמרא. לוקה אחת כו'. נשמלתי דמתוספתא שלפנינו ליתא פטור. (מהרש"ם)

מתנות שלא הורמו. מולין קלח ע"א ד"ה דלמה. (מא"ן)

לא נחלקו ב"ש וב"ה. ע' ירושלמי מע"ש פ"ג ה"ב, דטעמת ב"ה דגם שגגתה מלאכתן בידו להפקירן ולפטרו ממעשרות. ועי' ר"ש ומה"פ שם, ומתוספתא הגירס' מפני שיכול לעשותן תרומה ומעשר על מקום אחר. ולפ"ז י"ל למאי דמשני כאן דבליתא בעיני לא קלטוהו מחיצות, דלא תקשה ק"ק למאי אמר ר' יוסי בהבריית דלוקה אף בעיילינהו בטבלייהו, דהתם בכר קלח שם וליכא למי הוחיל וידיו להפקירן או לעשותן תרומ"ע על מק"ח. (יפ"ע)

מחיצה לאכול כו' בקניא ותפשוט. לעיל יט ע"ב, פסחים לו ע"ב ד"ה אף מע"ש, ולף לח ע"א ד"ה אבל, סוכה מ ע"ב ד"ה על מיין, סנהדרין קיג, זבחים קיט ע"א ד"ה הוקדשו, ולף פח ע"א. (מא"ן)

מתני'. הקורח קרחה בראשו. והג"י הוסיף או זקנו. ומימה דמנ"ל הא, הא לא כתיב אלא בגילפס, וכן במשנה וגמרא ופוסקים לא נזכר אלא רפס. וגלפה דט"ס הוא. (רש"ש)

על הראש שתים כו'. נ"ב עי' שבועות ג' ע"א בתוס' ד"ה מדפ. (ר"ש מדסור)

על הראש שתים. מ"כ קדושים פ"ו. (יפ"ע)

גמרא. לא יקרחו. מ"כ לעמר פ"ג. (יפ"ע)

לחייב על כל קרחה. סנהדרין סח ע"א ד"ה היה, שבועות ג ע"א ד"ה חלא. (מא"ן)

רש"י. ד"ה שנגמרה מלאכתן. גלפה לע"ל שלא נגמרו כו'. (רש"ש)

ד"ה חייב על הראש. עי' כה"ד, והתוי"ט כ' דקרחה ושריטה נריכין ליתוד לחייב עבאחד"ג, משום דחיונן אינן רק על מת, משא"כ פאה דליכורה מחמת עלמה חייב ע"כ פאה ופאה מסבנת ע"ש דזה נרפה כוונתו. והנה הג"י מביא תוספתא דחייב בפאה בב' שערות, ושיעור פאה מביא בשם הרמב"ם שהיא חרבע שערות, ולפיזו איתא חרבעים שערות, וא"כ לפ"ד ליחייב על כל ב' שערות מלקות אחת. וכן לישורי נזיר הם מחמת עלמה ופפ"ה ד"ה אלא אחת. ושמא יאמר דשם ג"כ קבלת הנזירות גורמת לאיסוריו, מה יענה ללשיטת כלאים, ואכמ"ל.

(רש"ש)

דף כ ע"ב

גמרא. דסך חמש אצבעותיו נשא. נזיר מ ע"א ד"ה מ"ד, ולף נח ע"ב ד"ה וסכיא, ממנות נה ע"ב ד"ה לף לף אני. (מא"ן)

כגרים. ע' ירושלמי קדושין פ"ת ה"ז קרמה אית תני תני בגרים ואמ"ת כ"ש. (יפ"ע)

ומודים כו' במלקט. עי' ירושלמי שבת פ"ו ה"ת, ובמ"ש שבת קמט ע"ת.

אחד המקיף. נזיר מת ע"א ד"ה ורבנן, ב"מ י ע"א ד"ה למקפיה. (מא"ן)

אחד המקיף ואחד הניקף לוקה. עיין תוס' ב"מ י ע"ב ד"ה מקפי. (רב"פ)

א' המקיף. מ"כ קדושין פ"ו. (יפ"ע)

תמרי בארבילא. ב"מ כו ע"ב, סנהדרין פט ע"ב, מולין מט ע"א ד"ה מירבל. (מא"ן)

רבא אומר במקיף לעצמו. עי' בתוס' פרק שני מזיקין לף נז ע"ב ד"ה וכל מדם, ועי' סנהדרין נד ע"ב רש"י ד"ה חייב שתים ד"ה לדברי ר"ש. (ג' מהרש"א)

במסייע. נ"ב עי' ט"ז יו"ד סי' קל"ט ס"ק כ"ת. (מהרצ"ח)

יכול אפילו שרט. מ"כ שם [קדושין פ"ו]. (יפ"ע)

ומנין למשרט ה' שריטות כו' שהוא חייב עבאר"א ת"ל ושרט. ועפרש"י, וק"ל מדוע לא ילף מדכתיב לא יקרחו שרטת כדליף לעיל לענין קרחה מדכתיב לא יקרחו קרחה, ותע"ג דזה כתיב בכהנים, הא ע"כ ילפינן שריטה שריטה, דאל"כ מנלן דבכהנים ג"כ תיבה אלא מת. אח"ז מלאתי בפ"כ דבפאת יליף לה מן ל"י שרטת ויליף ג"כ שריטה שריטה, ורש"י נימוקיו הניחו במקומו, אבל גם דרשה דושרטו נמלאה בפ"כ, וע"ע מדרשי ל"ל.

(רש"ש)

ומנין למשרט חמש. שם [פ"כ קדושים פ"ו], ובמ"ש פ"ת ע"ש. (יפ"ע)

ריא מנין למשרט שריטה א' על ה' מתים כו' ת"ל לנפש כו' עד סופו. התוי"ט כ' דדייק מדכתיב לנפש ולא כתיב למת, ותימה דהרי מוכח כאן דדרים מיתורא דכתיב כתיב לף תתגודדו כו' למת, ושריטה וגדידה אחת היא, ואולי כתב זה מדנפשי' לרבנן דפליגי עלי' דר' יוסי דסברי דשריטה ביד וגדידה בכלי וקילר בדבריו. ודע דהקרבן מהכן שם בפסוק ושרט לנפש כ' מהגמרא שלפנינו דדרשת רבי יוסי היא מן למת דכתיב גבי לף תתגודדו למיותר, דכבר כתיב לנפש גבי ושרט. ויבויא סמוכין לזה מלשון ר' יוסי עלמו בת"כ ת"ל לנפש לחייב ע"כ מת ומת ול"ת ע"כ נפש ונפש ת"מ דמלמת קדרים, ודברי תימה הן, (ב) אינה מלא מסמעות מהגמרא דדרים מלמת ולא מלנפש. (ג) להרש"ם כתב להסבי לף תני במתני' חיוב דה' קרחות על מת אחד משום דלא מיתני ליה קרחה ל' על ה' ממים דסבריטה מרבי ליה מן לנפש ובקרחה ליכא רבויא, ואם אינא מלרבה למת ממיך טפי לקרחה מן לגדידה. (ג) למאי אינו מיותר לחייבתרי לקרחה אבל לנפש ולאי מיותר למת אב מהגמרא בדר"י לחייב ע"כ נפש ונפש. (רש"ש)

ר' יוסי אומר. מ"כ קדושים פ"ו.

תוספות. ד"ה ל"ע. בלי הפסק שיער ביניהם כל"ל בל"ו, וכן לקמן ב"פ עוד בדבריהם. (רש"ש)

בא"ד. ואפי' בחד התראה משום דגופים מחולקים. ב"ב ויש לייבא דשאני התם דהוי גופים ממולקים ממש, אבל הכא לגא הוי גופים ממולקים ממש אלא מבא דגלי קרא, אית לן לאוקמי טפי כפל ממש מאשעותיו נשא, ולא בזה אחר זה. (ר"ש מדסור)

בא"ד. ואפי' בחד התראה משום דגופים מחולקים כו'. ע' ירושלמי פ"ו דנזיר ה"ד, דגם בנזיר שעותה לנזיות יין והתרו בו תחלה משום שבעה זמים חייב שבעה מלקיות, וכן בטבלים ע"ש, וע' בפי' המשניות להרמב"ם כאן.

(מהרש"ם)

ד"ה במלקט. דווקא כרבי יודא כו'. כ"ה גם בריטב"א, אבל לשיטת הריב"ם שבמג"א סוס"י ס"ג אינו כן, ועי' מכש לפי סוס"י פ"ב.

(מהרש"ם)

דף כא ע"א

גמרא. וכתיב התם למת. נ"ב דבריס י"ד. (ר"ש מדסור)

הוא דאמר כרבי יוסי. נ"ב י"ל לפי דסמס רבי כוותיה בשאמנו. (ר"ש מדסור)

גילוח שיש בו השחתה. נזיר מ ע"ב ד"ה והאי וד"ה והשתא. נ"ק פו ע"ב. שבועות ג ע"ב ד"ה מיבי, וע"ש ג ע"א ד"ה מלא. (מא"ן)

ממ"נ אי גמיר כו' מספרים נמי לחייב כל"ל וכ"ה בילקוט פ' קדושים [ובדפוס ווינ'ציא נמי לא ניבעי, ומתק הרש"ל מלא לבעי, והרש"ל מתק גם מלא לא]. (ר"ש מדסור)

מתני'. כתובת קעקע. גיטין כ ע"ב ד"ה בכתיבת. (מא"ן)

כתב ולא קעקע. מ"כ קדושים פ"ו. (יפ"ע)

גמרא. אפר מקלה כו' רב מלביא. ביצה כח ע"ב ד"ה מ"ב, שיטה מ ע"ב, גיטין כ ע"ב, ע"ז לה ע"ב, נמנות ט ע"ב, ולף כב ע"א ד"ה דקל. (מא"ן)

מלביא. במקלע ישנו בה"ת. (יעב"ץ)

מתני'. נזיר שהיה שותה יין. לעיל טו ע"ב ד"ה במתי, גיטין לג ע"א ד"ה ולפקיעינהו, ב"מ קטו ע"א ד"ה ומיב, שבועות כב ע"א ד"ה ממון, מנחות נה ע"ב ד"ה לף לתי. (מא"ן)

נזיר כו' א"ח אלא א'. עי' ירושלמי נזיר פ"ג ה"ה ובפ"ק דף ע"ב מה שהקשה ופפ"א יבאתי בס"ד קושיתו ותכמ"ל. (יפ"ע)

היה לבוש כלאים. שבועות יז ע"א ד"ה אינו נריך וד"ה נזיר. (מא"ן)

רש"י. ד"ה כתובת. כותב תחלה. עי' מעיל נדקה סי' ל"ת אי בעי לותיות ממש. (ג' מהרש"א)

ד"ה מתניתין ומתניתא. ומתניתא דקאמר ל"ד דבסימנא דר"מ ליכא מתניתא כל"ל, ומלת אלא למחוק. (רש"ש)

דף כא ע"א

מתני'. יש חורש כו'. פסחים מז ע"ב ד"ה ומסוקדמין, ולף סו ע"ב ד"ה והא קא עביד, ומוקדמין ד"ה מוכח, מגילה יג ע"ב נרס"י, ב"ב ג ע"ב ד"ה נתייתם, בכורות נד ע"א ד"ה ב"מ לד ע"ב ד"ה יתדיו, סנהדרין סו ע"א ד"ה עד, מולין קטו ע"א ד"ה מוכח, תמורה ג ע"א ד"ה מאי, בכורות יא ע"א, מ"ק ג ע"א, ר"ה ד ע"א. (מא"ן)

יש חורש כו' ויו"ט. מוסכ בירושלמי שבת פ"ז ה"ב ופלה פ"א ה"ג לענין מריסה ביו"ט לגיעת מתון, ועמ"ש פסחים מז ע"ב, ובירושלמי סוטה פ"ט ה"ב מייתי לה להקשות ומיתני נמי מוכח בגמ' מיהן וכקושיות הגמ' לקמן כב ע"א, ועמש"ם.

יש חורש תלם אחד כהן ונזיר. בשלמת סריה (סי' ס) הקשה למאי למסיק הגמרא האי תנא מיסור כולל ל"ל מ"ב כהן ונזיר הא הוה מיסור כולל ע"כ. י"ל למאן דס"ל דמופלא הסמוך לאיש מדאוריימא מ"ב י"ל דנדל קודש שהניא שאי שעורת, למיכף שיניא שאי שעורת יחול עליו נזירות וא"ב חלו שניהם בבת אחת, וכדלקמיה יבמות (דף לג) דכשהניא ב' שעורת חלו שניהם בבת אחת ועיין היטב שם. (פור"י)

גמרא. יש חורש תלם אחד כו' וכלאים בכרם ובשביעית כו'. ע' רע"ב פ"ז מ"ב דכלאים, וע' בפו"ת נודע בשעריס מהד"ת סי' כ', וע' שער המלך פ"ד ממלכות תמורות שהקשה אמאי לא תניא נמיר גם לאחו דכל יחל וכל תאחר והוי עשרה ע"ש, וע' שבת אחרי סי' ס', וע' תתס קופר מ"מ ר"ב, ועמ"ש ל"ח ס'. וע' בס' מנ"ע שהקשה אמאי לא תניא מלקות מכלאים של מבטן, ותמהני הא מנני אמר לף הלוכש כלאים וס"ל אינו מן הסס וה"ג זה. וע' בס' מנחת חינוך מל' לי"ת עוד מכא דס"ז דכלאים הני"ש בסס הג' מהר"י ומ"ש לייבאי. וע' בנין ציון החדשות סי' ק"ד בסס ח"א דהא ללא תניא במוקדמין בל יחל, י"ל כשמרבו לגזור ל"ש בל יחל כמ"ש התתס קופר יו"ד רמ"ב. ובזה תי' קו' ריטב"א לקמן נוקי בהקדש ביד גזור דבקדשי מוצה גם בבת לגזור מהני שאלה כתוס' כריתות י"ג, אבל בחמור דבקד הניא י"ל כן ומיושב קו' תוס' שפסחים מ"ו לרש"י וע"ש עוד בזה. ובמש"ל בסס ס' מנחת חינוך ובודע בשעריס מ"ש בס' מ"ת דבכה"ג להקלקול רק ע"י תיסור ל"ה מקלקל, עתוס' סנהדרין דף פ"ד. ולענ"ד לפמ"ש התוס' פילה י"ב גבי מבטל גיד הנשה בחלב דכיון דבשע הוא ובדעתו לחלבו הוי זורק, ה"נ ל"ה מקלקל בכה"ג. וע' יוסף דעת ליו"ד סי' רל"ו ס"ד וסי' רל"ז ס"כ.

(מהרש"ם)

בבית הטומאה. עי' רמב"ם שפ"ה מזריס, ועי' ס' טורי אבן פ"ק דר"ה ד' ע"ת ותיק חל נזיר אכהונה, עי' שתגת תריס סי' ס'. (חת"ס)

א"ל אינו השם. כה"ג בכריתות (ר"ד י"ג) בשנה. (דש"ש)

א"ל אף הנזיר לא הוא השם. וכתב הרע"ב ומיהו ת"ק כו' לפי שתינו יכול לתרום בשוגיה תל"ש הולך עתסס ומנהיגם, תף לתריו"ח בב"מ (ל' ב') להכחיב בקול מייב וזה לפשט מרחוק, מ"מ תריסה ת"ש שלא ילך אתריסה להחזיק הקנקן כדתיתת שם (פ.). והשתא לתתינן להכי י"ל דמיירי שע"י התריסה הסיט עלם בשעורה. (רש"ש)

גמרא. אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט. כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה, תוס' שבועות יז ע"א ד"ה תו ת"ל, ועי' תל"מ פ"ג מהלכות מקדש הכ"ת דף ביהמ תחלתו בהיתר כמו לתינעי' לנזיר בקבר, שם בשבועות, דנכנס בשיהה כמ"ש רש"י דכניסתו בהיתר מ"מ הוי מעשה. עי' כ"מ פ"ג ה"ו מהלכ' תבל ד"ה ויש. (ג' מהרש"א)

א"ר ינאי בחבורה. ה"נ בירושלמי פ"ח דכלאים ה"ה בסוכה מחתני כאן, ומקשה שם ולימא ר"ע היא, ודחי דר"ע לא תמר כ"ש לאיסור ולא למלקות [ויש לייבא זה קו' התוס' לעיל ד ע"א ד"ה הא על הערוך דהעניך קאי בשיטת הירושלמי]. והנגלי ע"כ ס"ל דהוי מעשה כמ"ש התוס' ד ע"א ולוקה ג"כ לר"ע. עוד מדתה הירושלמי דל"ל ר"ע היא דהא תני שביעית ולר"ע לא לקי תתריסה דשביעית והנגלי ע"כ ס"ל דלקי לר"ע תתריסה. ועתו מ"ק ג' ע"א ד"ה שהרי, שכתב שם דלר"ע לוקה והיו יכולים להניח רגיה מכאן.

מרגניתא כו' המנכש בכלאים. לעיל ד ע"ב ד"ה הא, שבת קד ע"א ד"ה תרנגו, ולף פה ע"א ד"ה לא תניא, ב"ק קפ ע"א ד"ה אין, סוכה ל ע"א ד"ה ולקרקע, מגילה יג ע"א נרס"י, ב"ב ג ע"א ד"ה נתייתם, בכורות נד ע"א ד"ה

דגן, יכמות לח ע"ב, ב"מ יז ע"ב ד"ה מי לחו. (מא"ז)

מני רבי עקיבא היא דאמר המקיים כלאים כו'. ע' תשו' מהר"י מסקאט יו"ד סי' ס"ע, וע' לקמן כ"ב ע' תמוקי כמתן ללות ליה כולל ור"ע לית ליה בחולין ק"ח כולל, וע"ל דרים לקים לשיטתו שבועות כ"ד ע' בשיטה הבח מעשתו ליה ליה כולל. (מהרש"ם)

המקיים כלאים לוקה. עי' לעיל ד' ע"ב תד"ה הח לא קשיא. (ג' מהרש"א)

ר"ע אומר אף המקיים. נ"ב עי' תוס' לעיל ד' ע"ב ד"ה הח. (רב"פ)

מקיים מניין. עי' מ"ב קדושים פ"ד. (י"פ"ע)

ולילקי נמי משום זורע ביום טוב כו'. ע' שו"ת בית מפרים מח"ם סוס"י נ"ג. (מהרש"ם)

תנא ושייר. פסחים מח ע"ח ד"ה הח, ע"ז כח ע"ב ד"ה ביטוס, מנחות יח ע"ב ד"ה מנין, קדושין טו. (מא"ז)

אמר רבא יש חילוק. נ"ב מדבני רש"י בפסחים מח ע"ח בד"ה והח לח הוח, נרלה דהני כלן רבה. וכן נשמע מתירוצי ריטב"ח בים מס' מ"ק. (רב"פ)

אמר רבא כו' ואין חילוק מלאכות ביום טוב כו'. ע' שער המלך פ"ח משמטה ויובל, ונל"ח פסחים מ"ו, וע' רמ"ע מפלאו סי' קכ"ג שכתב דאין חילוק מלאכות ביום הכפורים, וע' ירושלמי פ"ג דשבועות ה"ד ופי' משה שם, אבל בשלוש ירושלים פ' שמושה שרלים פי' דברי הירושלמי בענין אחר. וע' שאול ומציב מהדורא ד' מ"ח סי' י"ט קו' לפמ"ש תוס' שבת ע' דאי אין חילוק מלאכות בשבת אינו חייב על שיעשה כל המלאכות, מ"ב לא יתחייב לא משום הצערה ולא ביטול. (מהרש"ם)

לוקה חמש. עי' במל"מ פ"ה מיסודי תורה, ובשעה"מ שם עלה ג' ד"ח ע"ב. (ג' מהרש"א)

ולוקה משום מבשל ביו"ט. ירושלמי שבת פ"ו ה"ב ומילה פ"ח ה"ג פליגי ר"י ור"ל במבשל בלה ביו"ט, ול"ל לר"י דהך בריימתא ב"ש היא ל"ל מתון. ותימה שלא הוזכר הבריימתא שם. (י"פ"ע)

רש"י. ד"ה והן מוקדשין. בכור שור וכו'. ונ"ב ובכור שור וש"מ קאמר. (מרא"כ)

בא"ד. שורך. ונ"ב עי' שם בבכורות. (מרא"כ)

בא"ד. שותפות. ונ"ב שותפות נכרי דשרי בעבודה. (מרא"כ)

ד"ה כהן. וחד משום נזיר כו'. נ"ב עי' בשעה"מ פי"ד מהמ"א מ"ם בזה. (מל"ה)

ד"ה ואין חילוק כו' בהעלם אחד כו'. נ"ב ולשון רש"י בפסחים דף מח בתוד' אינו שגיס, ויש לתני כאן בהתראה אחת דאי בשתי התראות ולמי מייב שגיס כמו נזיר בתמני', וכן פירש"י בשבועות כג ע"ב, וכ"כ תוס' בשבועות דף ג' ד"ה מדא ובנמ' דמבלתין כ ע"ב. (ר"ש מדסור)

תוספות. ד"ה החורש. ופ"ה. נ"ב הוא פי' רש"י בפסחים. (רב"פ)

בא"ד. משום דהזיד במעילה. נ"ב עיין תוס' שהדרין דף ע"ח ד"ה ובמה, ובמוכח ג' ע"ח ד"ה מה תרומה, ולעיל י"ב ע"ח בד"ה הקדש אבל בפדה, ובתוס' זבחים מ"ה ע"ח ד"ה דומיא. (רב"פ)

בא"ד. ולא נהירא כו' דליכא למ"ד דלקי אנהנה ממנו כו'. ע' תור תדש פסחים מ"ו ח' מ"ם בזה מבכורות טו'. (מהרש"ם)

בריב"ן ואלאו דכלאים קאי וכו'. ונ"ב לכאורה לפי דבריו תמוה, דלפ"ז לא משכחת לה בלאו דכלאים דהא הלאו דכלאים משכחת לה אף בבהמה אחת, וכמו לתמרינן לקמן ד' כ"ב דבמהיא בשור פקולי המוקדשין לוקה, ולמה הולרך התנא למיתני דמורם בשור ותמור. ואם דהולה לרבות שיקוריס הדבא קולשים הריב"ן לדוחיתיה דל"ב משכחת לה יותר משמונה כגון דמורם בשורים הרבה. ונראה דמזה רלית לדעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' כלאים דבבכור בע"מ אינו נוהג דין זה, וכמו שביאר המ"ל שם לדעתו ז"ל ומתני' הא שקולים בע"ב לקמן כ"ב דמייבי דווקא בבכור ע"ב, והלכך אף ע"ב לריך לתני דמורם בשור ותמור ודו"ק היטב. (חש"ל)

דף כב ע"א

גמרא. ולילקי נמי משום לא תביא תועבה אל ביתך כו'. עתוס' ע"ז כ"ח, ועי' שו"ת מהר"י מסקאט יו"ד סי' כ"ט. (מהרש"ם)

כגון שבישלו בעצי הקדש ואזהרתיה. נ"ב רמב"ם פ"ו מה' יסודי התורה ה"ז. (רב"פ)

ולחשוב נמי הזורע בנחל איתן. ה"ב משקה מירושלמי סוטה פ"ט ה"ח, ומתרץ דמשר לח יעבד היינו לשעבר קודם העריפה וח"ל כ"ם להבא ע"ש. (י"פ"ע)

ולחשוב נמי הזורע בנחל איתן כו'. ע' בם' מנחת חינוך מלוה תקל"ת, וע' שער המלך פ"י מרולח ה"ט, וע' שואל ומציב מהדורא ג' ח"ת שלי"ד. ולענ"ד לי הוי בעי שיעור, ותיקשי דיומת כתותי מיכמת שיעורי' דהת כלאי הכרם בעי שרפה, ועתוס' עירובין פ' ודוק. (מהרש"ם)

ולא ידבק כו' הקוצץ אילנות. נרכות לו ע"ב ד"ה לין, שבת עה ע"ב, ולף קלב ע"ת וע"ב, יומת עב ע"ת, סוכה כט ע"ת, פסחים כו ע"ב, ולף ג ע"ב, קדושין לב ע"ת ד"ה ר"ת, ב"ק לת ע"ב ד"ה המוכל, שבועות מו ע"ת ד"ה עציר, מנחות פת ע"ת רש"י ד"ה ולימת ומבו' ד"ה ע"ת, תמורה לג ע"ב ד"ה השקרפין, ב"ב כו ע"ת, קופרים פ"ב ה"ו, לעיל יג ע"ת ד"ה ואלו הן. (מא"ז)

ולחשוב נמי כגון דאמר. נ"ב עי' תוס' שבועות כ"ה ע"ת ד"ה תלת. (רב"פ)

שבועה שלא אחרוש. שבועות כ ע"ב ד"ה לכי, ולף כד ע"ב ד"ה תלת, וע"ב כה ע"ב. (מא"ז)

ולחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בי"ט כו'. ע' נודע ביהודה מהד"ת תת"ם סי' קי"ז בהג תלת מוקי בגדר. וע' ר"ן נדרים ח' לגם במוסגע ועומה תל בל יחל, וע' שואל ומציב מהדורא ג' ח"ב סי' קמ"ת מב"ם להבת, וע' בר"ן רפ"ג דשבועות מהת דנדר הע"ל בשם בעל המאור ומ"ש עליו, וע' תי' הר"פ בקונטרס זו. (מהרש"ם)

מושבע ועומד מהר סיני הוא. בהר"ן פ"ג דשבועות דף רל"ה ע"ת דמכלן מוכח דלת כרם"י שבועות ד"ה ולף ר"י, דת"כ מבתי ק' דאמר קונם שלא אתרוש ביו"ט. (ג' מהרש"א)

מידי דאיתא בשאלה כו' בנזיר שמשון. נרכות כ ע"ב ד"ה שב, מגילה ת ע"ת ד"ה תלת, פסחים מז ע"ת ד"ה ובמוקדשין, נזיר ד ע"ת ד"ה מה, ערכין ד ע"ת ד"ה והן, גיטין יב ע"ב, ולף לה ע"ב, סוגין ל ע"ת, כריתות יג ע"ב ד"ה מרנש. (מא"ז)

בנזיר שמשון. נ"ב עי' תוס' נזיר ד ע"ת ד"ה מה בין. (רב"פ)

בנזיר שמשון. עי' יו"ד סי' רכ"ת ס"ו בהגהת ב"ע, ועי' בינת ודביש ת"ת בתיו"ד כלל ב' ס"ב עלה ק"ט סוף ע"ג ושם ס"ג עלה ק"ג ד"ת ע"ת. (ג' מהרש"א)

נזיר שמשון בר איטמויי למתים הוא כו'. ע' שואל ומציב מהדורא ד' ח"ב סי' ע"ד ק' לפמ"ש משנה למלך פ"ג מהבל בשם ירלים בלר"ם גם במגע אין עכו"ם מטמא, אמאי לת מוקי בר"ם, ותי' בלר"ם נזיר ד' ל"ם בלל מזרות שמשון. (מהרש"ם)

אלא האי תנא איסור כולל לית ליה. נ"ב ונזיר איסור מוסיף הוא. (ר"ש מדסור)

אלא האי תנא איסור כולל לית ליה. ע' בלא אדי תולין מ' מ"ם בקונטיא זו. וע' שער המלך פ"ח מהמלכות תמורות מהא דבציעת ויו"ט וכהן ונזיר, דהא אין איסור תל על איסור ע"ש בזה. (מהרש"ם)

המרביע כו' המנהיג שור. פסחים מז ע"ת ד"ה ומוקדשין, ולף נד ע"ת, מו"ק יב ע"ת רש"י ד"ה אין מרביעין, שבת נד ע"ת ד"ה והתנן, תגיגה ב ע"ב ד"ה ליתא, ב"ק נה ע"ת, ב"מ ל ע"ב ד"ה והמניגה, תולין עט, ולף ס, וע"ם קטו ע"ב ד"ה כשני, בכורות טו ע"ת ד"ה מה לבי, ולף לג ע"ת ד"ה מי לכדר"י, ובפיס ח ע"ת רש"י ד"ה שלוה. (מא"ז)

המרביע שור פהמ"ק לוקה שנים. נ"ל דת"ה מקום בלאים, והב' הוא מקום עבודה, כדלילת בבכורות (עו ב') בין לאחר פדיון הגוזז והעובד בהם קופא תה"ת, וזה מקרי עבודה בלאילת במו"ק (יב.) אין מרביעין בבכור ולא בפהמ"ק, ופירש"י דקעביד בה מלאכה וכתיב ב"ת בבכור שורך. וזה ללא בהמל"מ פ"ט מהל' כלאים ופ"ת מהל' מעילה הל"ט דהבית דמו"ק אינו אלא מדרבנן, ומהב"מ שם נראה שלא היה תועבה אל ביתך כו'. עמוס' ע"ז כ"ת, ועי' שו"ת מהר"י מסקאט יו"ד סי' כ"ט. (מהרש"ם)

כגון שבישלו בעצי הקדש ואזהרתיה. נ"ב רמב"ם פ"ו מה' יסודי התורה ה"ז. (רב"פ)

ולחשוב נמי הזורע בנחל איתן כו'. ע' בם' מנחת חינוך מלוה תקל"ת, וע' שער המלך פ"י מרולח ה"ט, וע' שואל ומציב מהדורא ג' ח"ת שלי"ד. ולענ"ד לי הוי בעי שיעור, ותיקשי דיומת כתותי מיכמת שיעורי' דהת כלאי הכרם בעי שרפה, ועתוס' עירובין פ' ודוק. (מהרש"ם)

ולא ידבק כו' הקוצץ אילנות. נרכות לו ע"ב ד"ה לין, שבת עה ע"ב, ולף קלב ע"ת וע"ב, יומת עב ע"ת, סוכה כט ע"ת, פסחים כו ע"ב, ולף ג ע"ב, קדושין לב ע"ת ד"ה ר"ת, ב"ק לת ע"ב ד"ה המוכל, שבועות מו ע"ת ד"ה עציר, מנחות פת ע"ת רש"י ד"ה ולימת ומבו' ד"ה ע"ת, תמורה לג ע"ב ד"ה השקרפין, ב"ב כו ע"ת, קופרים פ"ב ה"ו, לעיל יג ע"ת ד"ה ואלו הן. (מא"ז)

ולחשוב נמי כגון דאמר. נ"ב עי' תוס' שבועות כ"ה ע"ת ד"ה תלת. (רב"פ)

שבועה שלא אחרוש. שבועות כ ע"ב ד"ה לכי, ולף כד ע"ב ד"ה תלת, וע"ב כה ע"ב. (מא"ז)

ולחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בי"ט כו'. ע' נודע ביהודה מהד"ת תת"ם סי' קי"ז בהג תלת מוקי בגדר. וע' ר"ן נדרים ח' לגם במוסגע ועומה תל בל יחל, וע' שואל ומציב מהדורא ג' ח"ב סי' קמ"ת מב"ם להבת, וע' בר"ן רפ"ג דשבועות מהת דנדר הע"ל בשם בעל המאור ומ"ש עליו, וע' תי' הר"פ בקונטרס זו. (מהרש"ם)

מושבע ועומד מהר סיני הוא. בהר"ן פ"ג דשבועות דף רל"ה ע"ת דמכלן מוכח דלת כרם"י שבועות ד"ה ולף ר"י, דת"כ מבתי ק' דאמר קונם שלא אתרוש ביו"ט. (ג' מהרש"א)

מידי דאיתא בשאלה כו' בנזיר שמשון. נרכות כ ע"ב ד"ה שב, מגילה ת ע"ת ד"ה תלת, פסחים מז ע"ת ד"ה ובמוקדשין, נזיר ד ע"ת ד"ה מה, ערכין ד ע"ת ד"ה והן, גיטין יב ע"ב, ולף לה ע"ב, סוגין ל ע"ת, כריתות יג ע"ב ד"ה מרנש. (מא"ז)

בנזיר שמשון. נ"ב עי' תוס' נזיר ד ע"ת ד"ה מה בין. (רב"פ)

בנזיר שמשון. עי' יו"ד סי' רכ"ת ס"ו בהגהת ב"ע, ועי' בינת ודביש ת"ת בתיו"ד כלל ב' ס"ב עלה ק"ט סוף ע"ג ושם ס"ג עלה ק"ג ד"ת ע"ת. (ג' מהרש"א)

נזיר שמשון בר איטמויי למתים הוא כו'. ע' שואל ומציב מהדורא ד' ח"ב סי' ע"ד ק' לפמ"ש משנה למלך פ"ג מהבל בשם ירלים בלר"ם גם במגע אין עכו"ם מטמא, אמאי לת מוקי בר"ם, ותי' בלר"ם נזיר ד' ל"ם בלל מזרות שמשון. (מהרש"ם)

אלא האי תנא איסור כולל לית ליה. נ"ב ונזיר איסור מוסיף הוא. (ר"ש מדסור)

אלא האי תנא איסור כולל לית ליה. ע' בלא אדי תולין מ' מ"ם בקונטיא זו. וע' שער המלך פ"ח מהמלכות תמורות מהא דבציעת ויו"ט וכהן ונזיר, דהא אין איסור תל על איסור ע"ש בזה. (מהרש"ם)

המרביע כו' המנהיג שור. פסחים מז ע"ת ד"ה ומוקדשין, ולף נד ע"ת, מו"ק יב ע"ת רש"י ד"ה אין מרביעין, שבת נד ע"ת ד"ה והתנן, תגיגה ב ע"ב ד"ה ליתא, ב"ק נה ע"ת, ב"מ ל ע"ב ד"ה והמניגה, תולין עט, ולף ס, וע"ם קטו ע"ב ד"ה כשני, בכורות טו ע"ת ד"ה מה לבי, ולף לג ע"ת ד"ה מי לכדר"י, ובפיס ח ע"ת רש"י ד"ה שלוה. (מא"ז)

המרביע שור פהמ"ק לוקה שנים. נ"ל דת"ה מקום בלאים, והב' הוא מקום עבודה, כדלילת בבכורות (עו ב') בין לאחר פדיון הגוזז והעובד בהם קופא תה"ת, וזה מקרי עבודה בלאילת במו"ק (יב.) אין מרביעין בבכור ולא בפהמ"ק, ופירש"י דקעביד בה מלאכה וכתיב ב"ת בבכור שורך. וזה ללא בהמל"מ פ"ט מהל' כלאים ופ"ת מהל' מעילה הל"ט דהבית דמו"ק אינו אלא מדרבנן, ומהב"מ שם נראה שלא היה לפינו הגי' לוקה אמיס אלא לוקה אמס. וכ"מ שהיה גי' התוס' בבכורות (לג.), ואולי אבן היה גם גי' המל"מ. (רש"ש)

המרביע שור פה"מ לוקה שנים. מלת שגיס, ליתת בכל הדפוסי' שמקובס דפוס פפד"מ, ועי' רש"ם. (חד"ג)

המרביע שור פסולי המוקדשים לוקה שנים. ע' שו"ת בית מפרים רמת ובסוף הרכבת סי' כ"ו התירץ מדוע לוקה שגיס, וע' תתם סופר יו"ד סי' ס"ה. (מהרש"ם)

ועשאו הכתוב כשני גופים. ע' שואל ומציב מהדורא ג' ח"ב סי' ט"ו הקשה מתמורה י"ת, ועי' ריטב"ח כאן. (מהרש"ם)

מתני'. כמה מלקין אותו. ר"ה כב ע"ב ד"ה ימתת, יומת טו ע"ת מ"ר ד"ה כמנגדת, ועיין בפ"י שם ע"ב ד"ה חזן, כתובות לג ע"ב ד"ה ולילמת, נזיר כ ע"ב ד"ה ר"י, סוכה לת ע"ת ד"ה כפות, סנהדרין י ע"ת ד"ה מלקות, וע"ב יז ע"ב רש"י ד"ה ושני חזיון. (מא"ז)

כמה מלקין אותו. ספרי תצא רפ"ו. (י"פ"ע)

אין אומדין. בירושלמי נזיר פ"ד ה"ג מכת מרדות עד שמ"ן ועמה"פ שם. (י"פ"ע)

אמדוהו לקבל ארבעים. וכתבו הרמ"ך והתיו"ט דלרבנים לאו דוקא, אלא מלקות ארבעים, וכ"ל דל"ל לחרבעים דוקא, דהא הרמב"ם ז"ל כתב והביאו התוי"ט שם דהתורה אמרה ארבעים, אבל כיון שארבעין מומד זהו מומד של התכמים לפחות אחת, ול"ב דוקא שאמדוהו לקבל ארבעים אז לוקה ל"ט, אבל כשאמדוהו לקבל ל"ט או ל"ל לחין מלקין אומו ל"ט. (פור"י)

רש"י. ד"ה מיגו דחיילא. דא"א ונעשית חמותו דמוסיף הוא כו'. תמוה דהא אמר ר' יוסי בימנות (לב.) גבי דיונין בע"ת, ולף שבמיקור מוסיף מוסיף כלחיתת שם. (רש"ש)

בא"ד. א"נ כגון חמותו. נ"ב עיין רש"י יבמות ל"ב ע"ב ד"ה אמר ר' אבהו. (רב"פ)

בא"ד. א"נ כגון חמותו. ונ"ב עי' סוגיא דיבמות דף לב וכריתות דף יד דמוכח להיפך, דאמותו ועשתית ב"ת מיסור מוסיף הוא. ועי' שו"ת נוב"י מה"ת אה"ע סי' ק"כ. (מהרש"ם)

ד"ה נזיר שמשון. אדם שמקבל נזירתו. ל"ע מה שפירש, דהא נזיר יד ע"ת וכן דף יט ע"ב מוכח דהאומר הריני נזיר כשמשון אין לו התרה. ומו מי ע"י מלאך ממש והוא לא ביטא בשפתיו, אמאי לקי. ועי' מזה בת' מהרי"ט ח"ב חלק יו"ד סי' כ"ד ד"ה אינגא. ועי' מהרי"ט ח"א סי' י"ט. (ג' מהרש"א)

בא"ד. שמקבל נזירתו ע"י מלאך כו'. ע' שירי קרבן אל ירושלמי פ"ת דנזיר ה"ב בסופה מ"ם בזה. (מהרש"ם)

ד"ה המרביע. ולא שמעתי ראיה מנלן דחולין וקדשים כלאים זה בזה. יש לי להעיר קלת לשיט, מאום דמולין בעלי מומין אקלו טומאים לגבי קדשים, כלאום ואם בבהמה הטמאה. אוב לשיטי שהרמב"ם עלמו (כלאים פ"ט הי"ת) נפמייע מזה לדעתו. (יעב"ץ)

תוספות. ד"ה אלא. וא"ת לילקי משום הזיד במעילה כו'. ע' מנחת חינוך מלו' תל"ז מ"ם בזה מפסחים כ"ז. (מהרש"ם)

ד"ה א"ל. וקשה דאכתי. נ"ב עי' תוס' שבועות כ"ד ע"ת ד"ה תלת דהכא כו' ול"ל למלקות מיירי דלא בעי לאו והן ע"כ. ועי' במל"מ. (רב"פ)

בא"ד. ליתא בלאו והן. נ"ב ולפמ"ש תוס' בשבועות כד ע"ת סד"ה תלת דהכא כו', דלא בעינן הן ולאו במלקות רק לענין קרבן, ניחת. גם לפי מ"ש רש"י שם דבשאמר שבועה שלא אוכל פתם חייל נמי על נבלה לפי' בהן שאוכל פתם, וכתבו תוס' דלפ"ז הא דאמר רבא שם שבועה שלא אוכל תלינים ואוזר ואמר שלא אוכל תלינים ועגבים, דהאי ליתנא לאו דוקא אלא שאמר שלא אוכל פתם ב"ח הכא נמי איכא למימר הכי. ולפמ"ש הר"ן שם דלפיכך אמר שבועה שלא אוכל שבועות וכבלות אל על נבלה דהוי בהן אם אמר שאוכל פתם ואכל נבלות פטור משבועתו ניחת טפי. (ר"ש מדסור)

בא"ד. אבתי ליתא בלאו והן. נ"ב ל"ש דהכי כתן למלקות מיירי, ותתום' (שבועות כד.) ד"ה אלא כדרבא, כ' בפוף דבריהם למלקות לת בעינן לאו והן. וכבר התעוררו בזה המפרשים והניחו בל"ע. (מהרצ"ח)

בא"ד. וקשה דאכתי ליתא בלאו והן כו'. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"ת ד"ה הן אמת. (רש"ש)

בא"ד. וקשה דאכתי ליתא בלאו והן כו'. ע' משנה למלך פ"ג מהל' שבועות שהביא בל"ע דזהו רק בקרבן ולא למלקות. וע' תועפות ראם ת"ת סוס"י ס"ז שמיכן לפמ"ש הר"ן שבועות המשמתת לה בכולל ומי' דמ"מ ליכא קרבן ת"כ במלקות שפיר משמתת לה בכה"ג. גם י"ל דקו' תוס' דהוי קל על תמור לתפשר בשאלה כיון דליכא קרבן עכ"פ ע"ש. וע' בטורי אבן מגיהה בתני שם דף י'. (מהרש"ם)

ד"ה המנהיג דאל"כ לעולם לא יוכלו להנהיג שור פסולי המוקדשים ליתי מדין זאת ההוכחה, דלמת אה"נ אמור להנהיגו ולהסיעו ממקום למקום, אלא יעמוד על מצומו ועל גבילו עד שיאמנו שם, ואם לך מעלמו לך למקום אחר, ואין בכך כלום מיהו ע"י אדם אחר ליתא לן דשרי. (יעב"ץ)

דף כב ע"ב

מתני'. אמדוהו. סנהדרין עת ע"ב. (מא"ז)

גמרא. השתא דכ' במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את ארבעים. נ"ב עי' רמ"ם פ"ב מערי פסחים, לענין פסיקה כ' תספרו תמשים, ומו מויס מ"ט משום דדרך המקרא הוא וכו' כיוצא בו בל הפפ לבית יעקב שבעים ע"ם. משמע דלדעתו מוצא פיסוק הלשון. ועי' רמב"ם פי"ו מהלכות סנהדרין ה"ת וכ"מ שם וריטב"א כאן. (מהרצ"ח)

מניין שהוא סוכם את הארבעים כו'. ע' רמב"ם פי"ו מסנהדרין ה"ת שזהו מדברי סופרים, וע"ם בכפף משנה. וטעמו שאם יטעה ויוסיף אמר יהיה מנין הרחוי, וכ"ה במדרש רבה פ' קרח כמ"ם בפ' תמות תכמים. (מהרש"ם)

כמה טפשאי שאר אינשי. נ"ב בר"ן מי הגירסא הנן. (רב"פ)

כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבא. בקונטרס (לב ע') יש כמו סברת הפוכה, ולק"מ, התם קבעי מלמודא למידע מהו דין ס"ת אם מיזב הוא לקום מפניו, לפי שלא נתפרש דינו בתורה, ומייתי לה בק"ו מלומדיה, דמפרש קרא. והכא משמר מבעי טפשאי קמיירי ללא ידעי לפרושי קרא והדרת פני זקן, זה שקנה תכמה, לת כמשמעו זקן ממש, ת"ל אף לשיטתם שאינו דבר מפורש, מ"מ טפשאי ניהו, דהא כתיב אדרבעים יכנו, ואמו דבנן ובנרי תד, ול"ל מדאדרבעים לאו דווקא, ולא בעינן קרא דלכתיב, אלא מזלזל בתר מסורת דרבנן, לפ"ז הוא הדין בתר שכתוב והדרת פני זקן אינו אלא לפי שפרטו לך תכמים, עפ"ז הק"ו מתהפך, אם מפניי עומדים כו' מתמת הק"ו מלומדיה, וכבוד ת"ת לעולם עדיף שהרי הס מפרשים התורה וגורעים מה שכתוב בה (מלבד שלמוד לזקן זה שקנה תכמה, שהוא מוכרח מיתורת דקרא [ולפי"ז] ליתן לן קרא) מ"מ הנהו אינשי אינהו טפשאי ניהו. (יעב"ץ)

כמה טפשאי שאר אינשי. ל"ע בקונטרס לג ע"ב קו"ת מפני לומדיה עומדי. ועי' ת' לי' סי"ד. (ג' מהרש"א)

כמה טפשאי. עי' רש"ל מה שהקשה מקונטרס ע"ש, וכ"ה בירושלמי רפ"ד דמגילה בבבלי שם. ויתבן דהטפשאי אינם מתמינים בדרשת חז"ל ומפרשים מפני שיבה תקום בפשוטו, וזקן כמשמעו. תכן בדרשה זו למעט המלקות להקל יתמינו ע"כ יש להם להוקיר רבנן ולהתמין בכל דרשותיהם. (י"פ"ע)

ואתו רבנן ובצרו חדא וכו'. לתימי להזכיר כאן דבר נפלא מ"ם בזה הגאון מיערות דבש ח"ב (דף נז) לתיץ בגרו תכמים ממ"ם בתורה, לך תמרו במדרש (במ"ר פ"ה ד) מרבעים יכנו, נגד מרבעים יום שהיה משה בהר לקבל התורה והוא עובר על התורה. והנה לפי דעת ר"ע בז' בניין ניתנה התורה, ולמתרא עלה משה בהר, דהיינו ת' סיון, ובנו"ז בתמוז כלה תמ' יום. דבי"ז בתמוז כלה ירד בהשכמה ונשתברו הלוחות, לת ותשוב כ"ג לסיון וע"ז דתמוז, הרי ל"ט יום. לך הת דהתורה ניתנה בז', משום דיום ת' הוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו. אבל וזלת זה הי לתוי' ליתן בשבה בסיון, והי' תרבעים יום שלימים. ולבך בתורה שהי' קודם הוספות משה מדעתו היה בתוב תרבעים יכנו. אבל רבנן תלמידי משה, שהסכימו שיתנו התורה בז' והסכים הקב"ה, ולת היה משה בהר רק ל"ט

לכן נכרי מדף, ודפח"ת וש"י. ועיין מ"ש בזה בחילוקינו בסמ' קידושין חות קלה, ע"ש.
(עיני שמואל)

דאמדוהו ליומי וכו'. לעד"ג נפרש דליומי ר"ל דלומד הפחות הוא שלי לקבל ביומו בב"ח יומר ולריך ללקות ולחזור וללקות עוד אחר שנתרפא ואין זה זכות גמור, לכן אם קודם המלקות רואין שיוכל לקבל יותר בב"ח מבטלין לומד לחשון, וכבר נקה פעמים. ואם אמדוהו לו היו רואה להמצות פעמים. ואם אמדוהו שיכול לקבל כולם ורואין שלי לקבל בב"ח מבטלין לומד לחשון, ואם כבר נתנה לדעתה לתרנגיס ולקה קלתן פטור לגמרי, ובריימא ליירי שלומד הפחות הוא שלי לעולם לקבל יותר, הלכך מלוין בתר תרוייהו לומדי להקל כבד"ד דכמיב נקי ונדיק אל תהרוג. (ראמ"ה)

מתני'. אם נפרמו. קדושין ט ע"א ד"ה כופתו, סוטה י ע"ב ד"ה והכהן. (מא"ן)

והפלה כו' הוסיף לו. כתובות לג ע"ב ועי"ש ד"ה דילמא, סוטה טז ע"א ד"ה המוכה, תמורה ג ע"ב, סנהדרין פה ע"ב ד"ה הא נמנו. (מא"ן)

הוסיף לו עוד רצועה א' ומת ה"ז גולה ע"י. וכ' הרע"ב כגון דעבה במגירא, והוא מהגמרא דבפרק המניח (ל"ב ב'), דאי לאו הכי הוי שוגג קרוב למזיד ע"ש. ומהתוי"ט נראה דלמתמיטתים הגמרא הלזו. (רש"ש)

נתקלקל. ספרי תצא רפ"ו. (יפ"ח)

רש"י. ד"ה ואמדו. וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם כו'. תוי"ט ל"ל כלום כלשונו לקמן גבמרא בד"ה ובריימתא, ועי' בסמוך. (רש"ש)

ד"ה ורמינהו אמדוהו וכו'. והכי נמי וכו'. וי"ב דהא הכי לא מזלין אלא בתר תומד לחשון. (מראי"כ)

ד"ה הא דאמדוהו ליומי'. הילכך כי אמדו תחלה למ' וחזרו ואמדו בו ביום שא"י לקבל כו'. ל"ל דר"ל שאין יכול לקבל כלום וכמ"ש לקמן בדבור הסמוך. דלשלמ"ה מה זה שמסיים ועכשיו הוא דמעיינו כו' וממתינין לו עד שיבריא, ל"ל לאחמוני, יכהו כפי שהומד דעכשיו. וזה דוחק לומר דאין תומדין אלא למי שנתנוו אלא, אבל למי שנאלם מחמת חולי יתמינו עד שיבריא בכדי שיולקה כל המ', וגם אין לומר דלהכי אין תומדין עתה ללקות כפי התומד כיון שכבר אמדוהו לקבל כל המ', שאין רשאין לגרוע את התומד ממנה דכיון שהתומד דלשלמ היה בעוות ס"ה כמו שאינו. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הא דאמדוהו ליומי וכו'. אזלינן בתר אומד. וי"ב דאזלינן. (מראי"כ)

בא"ד. וכן מדינא סיפא וכו'. וי"ב דהיינו דסיפא. (מראי"כ)

בא"ד. אם לא לקה כבר כל הי"ח ובריימתא לאמדוהו ביום אחרון. וי"ב דלשון מסורס וכל"ל כל הי"ח דתומד לחשון היה טעות, ואזלינן בתר בתרא, אבל בריימתא דתמדוהו למחר ולהכי אזלינן בתר רחשון ואינו לוקה אלא י"ח כל"ל. (מראי"כ)

דף כג ע"א

גמרא. אבקתא. שנין או לולחות, וה"פ בפכה"ג דסנהדרין (כ' ב'). (יעב"ץ)

כדי רשעתו. לעיל יג ע"ב. (מא"ן)

רשעיות. לשון חכמים הוא, אך ע"ד דקדוק לשון מקרא, הרשעי רשעות בפלס בכשות שמלות. (יעב"ץ)

מנין לרצועה שהיא מוכפלת שנאמר והפילו. ע' מהברמ"ח דל"ל דדרשינן והכפילו וע"ל דכפלין ג"כ הדלקה לברוס כפל הלטועות, פי' שתהיינה שתים וגם כפל כל לטועה לשתים, וכיוצא בזה בתנחי נסוכה (ל"ד ב') ע"ש. (רש"ש)

אין מעמידין חזנין וכו'. רמוז נרים דבריס (ג, יג) חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם. וידועים, הוא לשון יסורים, כמו ויודע בס את חנני הכוח (שופטים ח, טז). ולשבטיכם, היינו החכים בשבט כפירש"י שם להלן ע"פ ושוטרים לשבטיכם. (ראמ"ה)

ר"י אומר אפילו חסירי כו'. מלת אפילו ליתא בדפוס ווילנא, וגירסת התוס' היתה "ר"י לומר יתירי כח ותסירי מדע" [וכ"ה בבה"ג]. ומפרשים דבעינן דוקא יתירי כח משום מכה רבה אבל תסירי מדע נ"ל כו' וכ"ה להדיא בתוס' שנ"ך. (חל"ג)

אלא א"א יתירי מדע מי צריך לאזהורי. לכאורה תמוה הא הלי קרא דלא יוסיף לריך לאזהרה לאוקמי בתירי דאם אבל בתירי פחות מ"פ לוקה מכך קרא דלא יוסיף, וכן אמי לאזהרה לאכה אחיו ואמו, וכדלילחא במכילתא בפ' משפטים וכירושלמי בריש הנתנקין, ואולי דמקשה דקני בקרא דלא יוסיף לאודויה בן יוסיף למ"ל, ומיהו במק"א כתבנו לתילטריך הני תרי קראי חד לאזהרה לאוקי בתירי וחד למכה אחיו ואמו. וכזה יתפלק תמיהת התוס' בסנהדרין פ"ה ע"א ד"ה הכהו, דהקשו אם הייתי לקי אלמא דלא יוסיף הא הוי לאו שניתן לאזהרה מיתה ד"ת, דהא אמי נמי לאזהרה למכה אחיו ואמו ע"ש. ואכן לפי מש"כ דמכה אחיו ואמו נפק"ל מן יוסיף ניתא, ומזה נתייאש נמי מה שהקשה הלריטה על הטור בריש הל' חובל ע"ש.

אין מזרזין. שבת דף קיד. (מא"ן)

אין מזרזין אלא למזרז כו'. ע' ספרי ר"פ נשא. (מהרש"ם)

לימד על הראשונות שהן מכה רבה. וי"ב עי' רש"י ז"ל, ומפי מר אמי הגמון ז"ל שמעתי לפרש ע"פ דברי הרמב"ם ז"ל בפי"ט מהל' סנהדרין שאפי אם נפל הכותל למנין הלאחרון שמייניין עליהן מלקות הן שני מלות ושבע, ועפ"ז י"ל דלזה רמזו לנו מ"ל דמשו"ה כתיב מכה רבה ללמד על הראשונות היינו על הלאחרון שמייניין עליהם מלקות שהם כמנין רב"ה דהיינו ר"ן, ודפח"ת. ואכן לדעתי יש לפרש הפסוק ע"פ הא דלמדינן ברים הנתקין דמשו"ה לא תני אמי במתני' דומר דבמכה ממקלל וכו', משום דמקשין הכאה לקללה ומי שאינו עושה מעשה עמך כשם שאין אנו מנויין על קללתו כך אין אנו מנויין על הכאתו [וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' ממרים הכ"ב], ולפמש פשוט דהיינו דהללו לא יוסיף אינו נוהג בו לענין שייניע מלקות אם אבל בו אבלה שאין בה ס"פ לענין חיוב אבל בחבל בו אבלה שים בה ס"פ לענין חיוב ממון בוודאי שלריך לשלם לו ואף שאינו עושה מעשה עמך דהא לא גרע משורו, דמה לי אבל בגופו ומה לי אם אבל בממונו [וכן מלאתי להגהות מוהר"י ליטליט"ש בהגהות הסמ"ק בלאוין פ"ד שכ"ב]. ועפ"ז יש לפרש פי' הכתוב דהמורה הזהירה לתרנגיס יכנו אבל לא יוסיף ע"ז מחומה, ומפ' יאמר הדיין הלא רשע הוא ואינו עושה מעשה עמך ומותר להכותו, וע"ז נא הכתוב כמשיב דאפי אין יוסיף להכותו על אלה מכה רבה, והיינו הכאה גדולה שים בה חיוב ממון ואז יהיה לריך לשלם, ועוד דנקלה אחיך לעיניך, כיון שלקה הרי הוא כאחיך ואינו רשע כלל דאחר שקבל עליו דין ב"ד נחשב לגדיק ואסור להכותו כלל. (חש"ל)

מתני'. כל חייבי כריתות שלקו. לעיל דף ד, מגילה ז ע"ב ד"ה חייבי, שבועות יז ע"ב ד"ה אי דאמה, ולף ז ע"ב ד"ה בשוגג, וע"ב ד ע"ב ד"ה מרחות, ולף כח ע"ב ד"ה האם, מולין פ ע"ב ד"ה הרלאון חייב, גיטין עח ע"ב, ב"ב פח ע"ב ברשב"ם. (מא"ן)

כל חייבי כריתות שלקו נפטרו ידי כריתתם כו'. ע' הגהת מצנה למלך פי"ז מסנהדרין, וע' מגלה ז ע"ב, וע' תתם סופר ס"ח סי' קע"ה, וע' סנהדרין פ"ח דיש רמי להג"ל, וע' שואל ומשיב [קמא] ס"ח סי' רע"ג, וע' ס' מנחת חינוך מל' מ"ט מ"ם בזה, וע' לנב"ם בקונטרס הסמיכה לף ע"ה ע"ב בשם ר"י גיטלקילי"ר דס"ל דלא נפטרו אלא מעונש כרת אבל נריניס יסורים למרק העון ודלא כרש"י. (מהרש"ם)

הרי הוא כאחיך. בירושלמי סוטה פ"ב ה"ח יהיו טעמא למאס מלורע דטעון נסכים לף שהוא חוטא דהמלורע היינו מוצא ש"ר לף ביון שנתיסר ה"ה כאחיך. (יפ"ח)

רש"י. ד"ה אבקתא. כמו מיבק אביק. ל"ב מנחות לף מב ע"ב. (ר"ש מדסו')

ד"ה מכה. בידו אחת. (כל"ל) ונשמט ליזה לשון של פירוש על בידו אחת אמ"כ [ד"ה] אין לי אלא כו'. (יעב"ץ)

ד"ה מכה רבה. שניתן להכותו בכל כחו כל"ל (תוי"ט), [וכ"ה בס' שגא"ת].
(רש"ש, מרא"כ)

ד"ה יאכ"ו. דמדה טובה מרובה ממ"פ על אחד חמש מאות כל"ל. (רש"ש)

דף כג ע"ב

מתני'. היושב ולא עבר עבירה. קדושין מ ע"ב. (מא"ן)

כל היושב ולא עבר. ספרי תצא רפ"ו, שהש"ר פ"ד, ושם בשבת לידו דב"ע וביולו היתנה, וכן מולי בקדושין לט ע"ב ליבב הקושי מריטת פ"ם עשה מלוה דבעינן מעשה, וכירושלמי קדושין פ"ם ה"ט מולי שבשבר לפי' משפח עברה וב"ב בבדי ליבב הקושי הנ"ל ועפ"מ, והק"ע ממק בם מיבות ממן מניון בחשבו למיבת הא הוי דיוק הסיפא דמתני בם, ובאמת הוא ל' המתני' כלן והקושי היא מריטת בם וכנבלי בם. (יפ"ח)

היושב ולא עבר עבירה כאילו עשה מצוה. עיין במהרש"ם שהקשה למין מוכח זאת מכאן ע"ש. וגלאה זה עפ"י מה שמלינו כאן בהכותב בשם הרמב"ם, לפיירי בחותן בים בידו לעשותה, ונמנע מלעשות חותה בשביל המורה, זה נחשב לעשיית מלוה. ומעתה שפיר מוכיח ר"י מזה, דהשם בב"ק (נב.) קאמרה הגמ' במשמש עם חשמו, היכו קא עביד מעשה, והיא לא (ל, ופריך הגמ' והכתיב וכבדתו הנפשות העשוות מקרב עמם, ומשני הכאה לפרוויהו היכ להו, היכו מעשה קעביד. וכתבו התוס' שם דהא דנחשב לענין מיתה כאלו גם היא עבדה מעשה, דהא כתיב וכבדתו הנפשות העשות, הרי דנחשב עבירה אף בלא עשה מעשה מקרי מעשה, אלמא"כ במדה טובה שכובש בידו ואינו עושה העבירה, שהוא כאלו עשה מעשה מלוה, וה"ק. (עיני שמואל)

ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו כו'. ע' בבא מליעא ס"ב ב', מולין קנ"ז ב', ובכורות ל"ז ב', ועי' נודע ביהודה מהד"ת יו"ד סי' ק"מ, וי"י מינץ סי' ע"ו. (מהרש"ם)

רבי אומר כו' גזל ועריות שנפשו כו' שיזכה לו ולדורות. לעיל ה ע"ב ד"ה על אחת, מגילה לף ע"ב ד"ה ר"י קורין, יומא דף עו, ע"ז סט ע"ב ד"ה דהא, מניחה יח ע"ב, חולין ה ע"ב ד"ה מעם האחרן, וע"ם סו ע"ב ד"ה יגדיל, ולף לו ע"ב, וע"ם קלח ע"ב, בכורות לז ע"ב. (מא"ן)

ומה אם הדם. ספרי שם [תצא רפ"ו], ועי' ספרי תצא רל"ה ק"ו בענין זה. (יפ"ח)

רצה הקב"ה לזכות את ישראל כו'. ע' שבות יעקב ח"ב סי קפ"ב. (מהרש"ם)

גמרא. ר"נ אמר הא מני ר' יצחק. עמש"ל י"ג ע"ב. (יפ"ח)

מאן סליק לעילא ואתא. ב"ב לט"ב למהרינן (ב"ב עד). פליגי מרי מלאכי בקרוש מאי כדכוד, ופי' התוס' למיהו אמר לנו כמו (עירובין מג.) בהנהו בב שמעתתא. היינו כאן ב"מ לענין דינא דאם מייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן, ובכלל מלקות הם שוב פטור מתשלומין, למין לוקה ומשלם עיין לעיל ל"פ הלוקין. ובכה"ג איירי אין נניא דשאי לחדם דבר. וכן בהך דג' דברים עשו ב"ד של מטה ויקיימו ב"ד של מעלה בעיקרא דבר מה"ם שם דבקרילת המגילה דהוא הוספה ע"ד תורה, ופ"ה זקנים וכמה נביאים נלטערו על חידוש המגילה. משום דאין נניא דשאי לחדם. עי' ירושלמי פ"ק דמגילה. וכן בשמילה שנים בשם עקרו דבר מה"ת, דהכי שלום הוא משום המיוחדים, שאסור להזכיכם לבטלה. עי' רש"י כאן. וכן הכאת מעבר על מה דקניס עוזרת שלא יתנו לנויס, עי' רש"י, ובכלה נופל שפיר הקו' מאן סליק לעילא. משום דהבניאים אסורים לחדש ולהוסיף ע"ד תורה ומכ"ם לעקור. ועי' ירושלמי סוף ברכות ובמדבר רוח, דאוך משלשה אלו, שהסיפו תלמוד של עכן שהסכים הקב"ה על ידו של יהושע ע"ש.

שלשה דברים עשה ב"ד. שבת פח ע"ב. (מא"ן)

אריב"ל שלשה דברים. בירושלמי ברכות פ"ם הרומה מביב ר' יהושע מדרימית בין השלשה דבריס מרמה של יריחו [שיהושע גזר והקב"ה אמר תטיל ירחאל] מתת הבאת מעבד ור' אבין בשם ריב"ל אמר אף המעשרות, וא"כ הוא לריב"ל מרבעה דבריס, וכאן ל"ח לריב"ל כ"ם ג' דבריס. (יפ"ח)

עד שיבלו. ויק"ר פל"ה, במד"ר פי"ב, ירושלמי ברכות פ"ט שם, ותענית פ"ג ה"ט ושם הוא בשם רב. (יפ"ח)

א"ר אלעזר בג' מקומות הופיע רוה"ק כו'. ברבה קהלת (פ"י, טז) אימת רשב"י. (מצפ"א)

בג' מקומות הופיע. ב"ר פפ"ה, קה"ר פ' אי לך מרך, שוח"ט פי' י"ז וע"ב, תג"ם פי"ד. (יפ"ח)

בג' מקומות הופיע רוח הקדש כו'. ע' ירושלמי פ"ט דברכות ה"ג בסופה בשינוי קלת. (מהרש"ם)

ממני יצאו כבושים. ברכות י ע"ב רש"י ד"ה כבשי, תגיגה טו ע"ב רש"י ד"ה בשאול, סוטה י ע"ב ד"ה יצתת, ב"ק, נדריס דף נה, ה"ה יב ע"ב ועיין מה שכתבתי, ב"מ נט ע"ב, ב"ב לא ע"ב ד"ה עתיק. (מא"ן)

שלמה מנא ידע כי הוא אמת דלמא אערומי קא מערים. ב"ב עי' תוספת הרא"ש בלל ק"ן הביאו מהן הב"י טור תו"מ סי' טו, להסיק מזה היכי סמך שלמה לזון ע"פ תומנת, והעלה להיפך כי הרבות לב"ד לזון ע"פ תומנת כמ"ש ב"ב ס"פ חזקת הבתים, ולף זכר מדברי הש"ס כאן. (מהרצ"ח)

דחזינן מחזקינן דל"ח לא מחזקינן. הנה הגמון מהר"י ז"ל בינרות לבב ח"ב (לף פד) הקשה מכאן על שיטת הרמב"ם פ"ג מהל' מלילה ה"ד הבא על הפנוה וכו' תולש ולף מתכמת, דחיינן דכשם שזיכתה עם זה כך זיכתה עם אחר, והלא כאן אמרינן דלא מזיק לף מחזקינן, ע"ש מ"ש בזה. ולדעתי נראה לקיימ דנודע מ"ש הרמב"ן פ' ויצא, דדין יבום היה מוהב בב"ב, ולף היה נוהב גם בזה והיה היתה שומרת יבם כמו אשת אח, ועיין בזה בנוה"ש בתריבות. ולף אם נימא דיהודה לא ידע מזה כלמוכח מהכתוב, אבל אחר התכוונה לזה, ולכך שפיר גבי אחר בוודאי מוקמינן לותה בחזקת כשרות, כיון דלא אתבע חזקתה בניאה זו, דלדרכה קיימה מלות יבום, כיון דאחר ידעה שהוא יהודה, אבל בבא על הפנויה פסק הרמב"ם דאמרינן אחא זיבתה עם אחר, דהלא בשיר גבי אחר בוודאי מוקמינן לותה בחזקת כשרות, כיון דלא אתבע חזקתה בניאה זו, דלדרכה קיימה מלות יבום, כיון דאחר ידעה שהוא יהודה, אבל בבא על הפנויה פסק הרמב"ם דאמרינן אחא זיבתה עם אחר, דהלא לדעת הרמב"ם ס"פ מאיזהו בבא מליעא לוקה משום קדשה, ובאייבי לאוין גם היא מוזהרת, ואחרא חזקת כשרות לידה, לכך פוסק שפיר לענין יבום דאמרינן זיבתה עם אחר, וז"ב ודו"ק. (עיני שמואל)

דחזינן מחזקינן כו'. ע' יערות דבש ח"ב בדרוש בשבתא בפרשת, וע' תשו' רעק"א סי' ק"ד נאמלע התשו'. (מהרש"ם)

תרי"ג מצות שס"ה כנגד שנות החמה. יומא, סוטה ג ע"ב ד"ה רי"ם. (מא"ן)

שש מאות ושלש עשרה מצות. ב"ר פכ"ד, שמ"ר פל"ג, שוח"ט י"ז, פדר"א מ"ם מדרש כונן, שהש"ר פ"ם פ' יפקוי ושם פלוגתא דרי"ל ורבנן דריב"ל אמר ב' דברות שמעו ורבנן אמרי כל הדברות שמעו. (יפ"ח)

נאמרו לו למשה בסיני. ב"ב עי' רמב"ם פי' המשניות תולין ס"ם גיד הנשה דבכלל תרי"ג מלות נכללים ג"כ ז' מלות בני נח, וב"ר אינם ישראל לחוב רק מפני שנתמרו למשה בסיני אבל לא מתורת משה ע"ם. ועי' רמב"ן בהשגות לספר המלות שורש ג' כי דברי ר' שמלאי כאן, אינם מוסכמים מכל החכמים, ומבואר שיר השיריס נמלא פלוגתא שזה. (מהרצ"ח)

רש"י. ד"ה והבאת מעשר. וצוה להביא כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. כדכתיב בעזרא במעשר הלוים. בספוק אימא בשבר הלויס והא דקאמר בעזרא והוא בנחמיה, משום דספר נחמיה נקרא על שם עזרא, כדאיתא בבהדרין (לג:) מכדי כל מילי דעזרא נחמיה אמריהו. (פור"י)

ד"ה ממני יצאו כבושים. שיצאו ממנו ב' בנים כו' כל"ל. (רש"ש)

דף כד ע"א

גמרא. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה. יומא ד ע"א ד"ה ר"ע אומר, ולף פז ע"ב, בבהדרין לד ע"א, ולף לט ע"א רש"י ד"ה היינו דבר וד"ה ואלו, שבועות יג ע"א רש"י ד"ה בפורק. (מא"ן)

אנכי ולא יהיה. בשוח"ט י"ז משני עוד רב יהודה אילה ובשם קודם מ"ת, וזה יתכן גם לדעת רבנן דס"ל דכל הי' דברות מהגזירה. (יפ"ח)

כגון אבא חלקיה. מירושלמי מעניע פ"ק ה"ד עובדא דאבא חלקי' ע"ש מסיק' דכפר תימי. (יפ"ע)

ודובר אמת. נ"מ מט ע"ת, ודף נח ע"ב, וע"ש עת ע"ת ד"ה הת, ר"ה כו ע"ת ודף לב, כתובות קג ע"ב, תענית יב ע"ת, ב"ב פח ע"ת, הוריות ח ע"ת, חולין קלג ע"ת. (מא"נ)

כגון ר' ספרא. נ"ב רש"י פי' כאן ע"פ האגלמות. תוס' נגרייתות הנוספות על ספר רמזים חכמה, מוצא שמה דובר אמת בלבנו, כגון ר"ם שהיה הולך בדרך ופגעו בו חכמים ושבעו כי הולך לקרותם ע"ש, ועובדא זו נמצא אצלנו (חולין לד:). ועי' קה"ד דפי' ג"כ לכוונת הש"ס על עובדא דר"ס בחולין פג"ה הג"ל. (מהרצ"ח)

כגון רב ספרא. שוה"ט י"ז. (יפ"ע)

לא רגל על לשונו כגון יעקב דכ' אולי ימושני אבי. נ"ב שמעתי מהכה"ג ת"ל, דהנה כבר ידענו דפן מיוסד בלשוניו היכי שרוצה שלא יהיה הדבר כזה, וכבר גדלו חז"ל השמר פן ואל תאנו אלא ל"ת. אולם חולי הוא בלשוניו היכי שרוצה שיבא הדבר ההוא, ולכאן דרשו חז"ל חולי לא תאבה השמא לנפש, אלי כתיב, דבשמא לא היה רוצה אליעזר. וכן חולי חטאו בני היינו שהיה רוצה שיחטאו עכ"פ בשוגג. וכאן ללא היה רוצה יעקב שיכיר אותו אביו, היה לו לכאורה פן ימושני אבי. ונשמר חולי מוכח ללא רצה לנקר בשמא, כמ"ש ואפן שימים אותו אביו, אלא שמשו הכרייתו על פי הדבור, עיין רש"י כאן ובכוון. (מהרצ"ח)

זה חזקיה. שוה"ט ט"ו וי"ז. (יפ"ע)

שנידר. ה"נ בירושלמי פסחים פ"ט, נדרים פ"ו, סנהדרין פ"ת. (יפ"ע)

עד שאבא לביתי. בירושלמי נדרים פ"ח ה"ר יוחנן עד דנחסל פרקא עד דנחסל פרשתי. (יפ"ע)

עושה אלה כו'. ע' שוה"ט שם (טו, יז). (יפ"ע)

אל תטמאו בכל אלה התם נמי בכולהו אין בחדא מינייהו לא כל"ל, וכ"ה בסנהדרין כי מקרא זה בעריות הוא דכתיב. (רש"ש)

אל תטמאו בכל אלה וכו'. התם כל אלה כתיב, ונשמת התם משום דמניעה הוא שייך גם בכל שכולם בכלל האיסור. וע"ל בדרוי שט"ם הוא וע"ל "ונלמה תטמאו", והך קרא בנגיעה לחייבי כלמקיף הנוגע וכו' והקל לחל תעמאו בעריות כתיב. (ראמ"ה)

באחת מכל אלה. ע' ת"כ אחרי פ"ט. (יפ"ע)

כגון ר"א בר' שמעון. קה"ר פי"ת, פדר"כ י' בשלח. (יפ"ע)

שעומדות על הכביסה. עי' ירושלמי נדרים פ"ה ה"ת, וב"ב פ"ת ה"ה. (יפ"ע)

חזר ישעיה והעמידן. שוה"ט י"ז. (יפ"ע)

והעמידן על אחת. אמיתי כר"י מלך (סנהדרין קיז.) וכמ"ש שם בפ"ד ודו"ק. (יעב"ד)

ואבדתם בגוים. ע' מ"כ בחקתי רפ"ת. (יפ"ע)

אמר רב מסתפינא מאי קרא ואבדתם בגוים כו'. ע' סנהדרין ק"י ע"ב וכ"י ד"ה המודיעים, וי"ל דה"ק קמי על עשרה שבטיס שנקרקעו מודיעים. (מהרש"ם)

כאכילת קשואין, שקשים להתעכל. (יעב"ץ)

וכבר היה ר"ג וראב"ע. מיכ"ר פ"ה, ספרי עקב מג. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה מפי. במכילתא. יתבו פ"ד לחיתא שם לחנכי ולי"ל בדבור ג' נאמרו, אבל ליתא שם בכמוב אחת דבר אלהיס כו' כ"ת בפ"ז שם על זכור ושמור בדבור ג', ומשמעו המכלתא פ"ג שם דקרא דבר אחה עמנו היה לאחר כל הדברות כלי' רבנן בשבת"כ. (יפ"ע)

ד"ה שגיררו. גמרא היא. בפרק מקום שנהגו [פסחים נ"ו:]. (יעב"ץ)

דף כד ע"ב

גמרא. ומה לעוברי רצונו כך. כ"כ פס"ה. (יפ"ע)

א"ל לכך אני משחק אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו. ומתה בזה המהרש"ל על מ"ש כ"ע לכך אני מצחק, דאיך שייך לומר דבשביל שהם שלוים הוא משחק. אך הכוונה בזה נראה עפמ"ש (גיטין נו:) כל המילר ליארעל נעשה רשע. וי"ל הטעם דמוהע דבעת ישראל היו על אדמתן, עיקר השפעה היי ליארעל, ואו"ה לא היקרו רק מתמלים ישראל, ונעול הגלות עיקר השפעה לאו"ה, וישראל נהיים רק מתמלים או"ה. ולכך מחסדיו ית' דבאיזה מומה שישראל משתעבדין ת"י עיקר השפעה תבא לאומה זו, ועי"ז מגיע יותר ליארעל, ואם לא היי מספיע לאומה כ"כ הרבה, לא היה מגיע ליארעל רק מעט מן המעט. ולכך המילר ליארעל נעשה רשע, והוא לטובה ישראל. וי"ב כשראה טובות האומות המתמיל לבכות, מה שים בידם כל השפע אשר היה לתתנו, ות"ל ר"ע ללכך אני משחק, דמזה נראה כי מציאות ישראל אף בימי ענים ומרודם, אלם לעובדי רלונו כך, אשר הם משוללים בעניני ית', ע"כ לימען ישראל נותן להם רב טוב, כדי שיגיע ליארעל עכ"פ מעט, ועבור המעט הזה מצליך הרבה, עאכ"ו בזמן שיהיו ישראל עובדין רלונו של מקום ועיקר השפעה יבא לידם, בוודאי יספיע להם רב שפע וברכה מבריכה העליונה ב"ב. (עיני שמואל)

עקיבא ניחמתנו כו'. כה"ג נר"ה (כה.). (רש"ש)

הגהות וחידושים למפרשים שנדפסו בסוף המסכת

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"א מ"ט. אין העדים זוממין כו'. (נמוקגר) אבל החכמים מעידים שהרי הסמיכו עליו. ע' זו"ח שה יהושע סי' כ"ב. (מהרש"ם)

פ"ג מ"א. ולפיכך לא נעניש עונש מן העונשין אלא אחר התראה. עמ"ש לף ד' ע"ש עה"ג שה. (מהרש"ם)

שם. או לאזהרת כרת אין לוקין עליו. זה קושר למה שהמתיל ומאר מי כל מחוייבי כרת כו' לוקין עליו, ועמ"ש שה בלח"מ פ' י"ב פ"ב (פי"ח ה"ב) מהל' סנהדרין ד"ה וכל לאו שניתן להזהיר מיתת בית דין. (ג' מהרש"א)

מהרש"א

דף ב ע"ב

בד"ה ומה כו'. ולא ה"ל למשמט מלמתני ליה במתני' כדקתני כו'. ע' מי' הר"פ שמתה ע"ז. (מהרש"ם)

דף ג ע"א

תוס' בד"ה באומר כו'. אין זה דין עד זוממ דכתיב ביה כאשר זמם ולא כאשר עשה כו'. עתוס' כ"ק ד' ע"ב, וע' שו"ת ענף עץ חנת שבקוף ספר מקור מים חיים על יו"ד סי' י' מ"ם פיסוק ד' מהרש"ם. (מהרש"ם)

דף ז ע"ב

בד"ה נשמטה כו'. דבעינן דרך עלייה עכ"ל כל"ל. ל"ע". (מהרש"ם)

דף י ע"ב

בחי' אגדות. ד"ה אחד הרג שוגג כו'. וק"ק כו' דהא הגלות לערי מקלט אינו רק מפני גואל הדם כו'. נשלמי להת גלות מכפרת כלשיתת דף ג' ודף י"ת ומה דוכתי ומפי מת מוליכין עלמותיו לשם. (מהרש"ם)

דף בא ע"ב

ד"ה אי כו'. ק"ק. ובירושלמי כלשיס הקשה קושיא זו, ופתר לה כמלן דמתיב מושה מורש. ת"ד. (מהר"ץ)

רי"ף

דף א ע"א

שלמי הגבורים. ד"ה ומזיק שעבודו. וצ"ע שם לישב דברי הטור. נ"ב ע' נשה"ג פ' מי שמת ומ"ש שם בהגהותינו, ועי' נט"ז סי"ד ס' ר"מ סק"ג. (מעשה אילפס)

דף א ע"ב

נמוק"י. ד"ה גמ' שתי רשעיות וכו'. כדאיתא בכתובות (דף לב:). נ"ב ע"ש. (פעולי"ש)

ד"ה עמנו הייתם וכו' בגוף העדים ולא בענין המעשה כנ"ל. (פעולי"ש)

דף ב ע"א

רי"ף. יורה של איסטיס הוא. נ"ב ע' במום' במכות דף ה ע"ב, ועי' בשו"ת שתרגו בעל כנסת יחזקאל סי' ק"ג מ"ם בזה מה דנ"מ בין פירושו לפרש"י. (מעשה אילפס)

דף ב ע"ב

רי"ף. וחזינן לגאון כו' אם לא נודע בעדות ברורה שיש בו שלשתן להעיד כו'. נ"ב נ"ל שיטתו שלשתן כו'. ועי' נימוקי יוסף סנהדרין פרק שלישי (דף לס"ג ע"ב) ד"ה במזיק מפורש כו', אבל בתוספות רי"ף ז"ל [סי' קס"ז] חילק כו' ומשתברא היכא דליתיהו לקמהי קמן מכשרינן ליה דתמרי דלמת לא הוה ידע, היה ואפי' נודע שיש בו שלשתן להעיד עכ"ל. וכתב על זה בעית יוסף סי' נ"ת סעיף ה' ותע"ש שתמדברי הרי"ף עלמו בפ"ק דמכות (הס דברי הרי"ף כאן) משמע שאם נודע שיש בו שלשתן להעיד שפסול י"ל כו' עכ"ל. ויש לתרץ ע"פ מ"ש הרמב"ן בחידושיו למכות לפי דברי הרי"ף ז"ל, שאם ליתיהו לסהדי קמן ומשמע מ' מהן קרוב או פסול למוה או לזוה לא מפטלינן שטרא מספק, דתמרינן לא הוה ידע בקרובותיו דהאי כו' אבל בקרובין העדים זה לזה אם יזוע שתמתו זה בפני זה פסול שבודאי יוצע קורבת עלמו עכ"ל. ועפ"ז מיושב בפשיטות דכאן מפורש ושיש מהן קרובים זה לזה כו' לכן משמע דכיון לתתום כאחד פסול, ושם בדברי הרי"ף הכ"ל מפורש דחייבי שמעת מ' מהן קרוב או פסול לכן כתב שם דמספיקא תלינן שלא יעזו ע"ש. (ומה שמעיים שם בר"י ומשברא היכא דליתיהו כו' מיושב דברי הרי"ף בשמועה רק דברי בעל העיטור שם בשות ק' קרובים). ובהכ"ל מתורץ יפה קושית הלשם משנה פרק ה' מהלכות עדות ה"ו על הרמ"ם כאן, שהקשה על דברי הרי"ף בשמועה הנ"ל מדברי שה"ג ולא הקשה מדברי הי"ף הללו בעלמו ע"ש. [ומדברי הרי"ף שכאן למפורש דחייבי מקרובין זה לזה י"ל דבהכ"ג פסול כנ"ל לכן הקשה מהכה"ג שמפורש בו דחייבי שמעת מ' מהן קרוב או פסול וכנ"ל]. [ועי' בתומים סי' ל"ו סוף ס"ק טו]. (בנא"ר)

וחזינא לגאון וכו'. נ"ב דוקא ג' דחיכא שיש כשרים למרין מספיקא לא מבטלינן שטרא כיון דחיכא שיש מתקיים העדות בשתר, אבל היכא דליכא אלא שיש בלבד לא (מתב"ה). ועי' בתו"מ סי' נ"ת סעיף ג' ובך שם ועי' בריטב"א בחידושיו כאן ובספר המכריע לר"י הרלמזון סי' כ"ה. (מעשה אילפס)

נמוק"י. ד"ה זה לשון ההלכות וכו'. שלא מדעת חבירו ירושלמי ג"ל אחר ד"ה פי' ההלכה וכו' פסק כוותי'. (פעולי"ש)

ד"ה ירושלמי פי' ההלכה היכי אמרי וכו'. נ"ב כאן היה כתוב הירושלמי שהביא הרי"ף לקמן דף ג' ע"ת ירושלמי כתב כל נכסיו, ואח"ז מוחר לפרש ההלכה שבש"ם. (פעולי"ש)

דף ג ע"א

רי"ף. ירושלמי כתב כל נכסיו כו'. נ"ב כאן ובפרק קמא דגיטין ה"ת. (בנא"ר)

בפ' א' דיני ממונות. ל"ל בפ' זה כוחר. (פעולי"ש)

והא מודה ר"א במזוייף מתוכו וכו'. נ"ב היינו משום דהוו שנים לנד, אבל קשה לתפי' גר' מיכא למיתם במזוייף מתוכו דשמת מתקיים העדות בחד כשר ושד פסול או גזירה שלשה אלו שנים (מתב"ה). ועי' בירושלמי בגטין פ"ק ה"ת ובפ"ק שם ד"ה וחורנת. (מעשה אילפס)

נמוק"י. ד"ה ורבינו אפרים וכו' ד"ה ברייתא מי' בריימ' מוקף. (פעולי"ש)

ד"ה לאו בתר ערבא אזיל וכו'. והראב"ד ז"ל כתב. נ"ב ע' מידושי הרשב"ם ז"ל. (פעולי"ש)

דף ג ע"ב

נמוק"י. ד"ה מאי קאמרת וכו'. אפי' מתה מאליה חייב וכו'. נ"ב נ"ש למה לף כתב רבותא טפי, אפילו לף מתה כלל רק מיד כשהתרו בו ב"ד לקיימו ולף קיים מייב מלקות למ"ד קיימו ולף קיימו, וכמ"ש בעלמו לקמן, אבל לגרסת הרי"ף וכו'. ונשמת הס שני פירושים בקיימו ולף קיימו והוא מרכבים מתרי רבבי ול"ע. [למר נכל המחבר עין ר"ן מוליו דף ב"י ע"ש בד"ה וחכמים חומרים וכו' ודו"ק]. (מלי"ט)

דף ד ע"א

נמוק"י. ד"ה כתב הרמב"ם ז"ל כו'. פחות מארבע שערות כו'. נ"ב לפניט גרמב"ם פי"ב מה' ע"ז ה"ו אימ פחות מארבעים שערות, וע"ש בכסף משנה, ועי' בצית יוסף יו"ד סי' קפ"ת [ובצו"ע הס סעיף ט]. (בנא"ר)

שלמי הגבורים. ד"ה גבי העברת וקשה דדבר שאינו מתכוין הוא. נ"ב ע' ביו"ד סי' ס"ת ובצו"ז הס סק"ו ובצו"ת חות יאיר סי' קפ"ת. (מעשה אילפס)

דף ד ע"ב

נמוק"י. ד"ה בי פירקי וכו' (הנמעל"ד) וכן כתב אבי העזרי נראה דעל כל פאה וכו'. נ"ב ע' ב"י ד"מ וב"ח סי' קפ"ת מ"ש בזה. (פעולי"ש)

ד"ה מתניתין אינו חייב. יכול לומר שכחתי. נ"ב היינו כיון שאינו קרוב להתרמה יכול לומר שכחתי, וכמ"ש הר"ן בפ' כל הנפנעין על מתניתין דסנהגדו חשוד על השבועה, דכל שאינו קרוב כ"כ יכולין לומר משתלין לענין התרמה. והכל דברי למת בקונטרס מתיסי דף כז כתב שדברי הר"ן קומרין לתלדי, ולף יתענו למה. ובלח"ה כאן אינו רק מיומם להר"ן והוא מהגמוק"י כנודע וכמ"ש בלח"ו הת"ך זי"ל סי' נ"ב. (מעשה אילפס)

ד"ה לגאון ז"ל מלקות דאורייתא. בלא מספר ובלא אומד. נ"ב ע' בב"ם דף ק"ל ע"ב, ועי' מה שהערנו בהגהותינו בכתובות על הר"ן פרק רביעי. (מעשה אילפס)

תוספתא

פרק א

העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שגנב חלבו של חבירו כו'. ע' שומל ומציע מהדורת קמא מ"ב סי' קכ"ו בימור דברי מוספתא הלז. (מהרש"ם)

מסכת
שבועות
מן
תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, **והגהות אשר"י** מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, **ופירוש המשניות להרמב"ם** ז"ל. פירוש **רבינו שמשון משאנץ** ז"ל ופירוש **רבינו אשר** ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. **מבוא התלמוד** לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה **קצור כללי התלמוד** מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. **מסורת הש"ס, עין משפט** (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), **ונר מצוה** (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), **ותורה אור**, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. **חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט** להג"מ **יוסף שמואל** ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד-תפ"א), **והגהות ותוספות מראה מקומות** להג"מ **ישעיה** (פיק) **ברלין** ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו:

א) ספר **חכמת שלמה (מהרש"ל)** להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } **(מהרש"א)** } להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פילדא.

ועליו **באור והגהות** מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק.

ו) מעדני יום טוב בתה"ל נקרא **מעדני מלך**

ז) דברי חמודות בתה"ל נקרא **לחם חמודות** } על **הרא"ש** למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות וגדה

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. } להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד לאברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הנהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם **תקונים והגהות** מהג"מ מרדכי זאב הלוי הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהט"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כ"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רעשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ **שאול קאצענעלנבוגן** ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ **אלעזר לנדא** ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא.

עם הוספות מכי"ק. וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

כוללות **פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א. מסכת כלה רבתי – השלמה - מיוחסת בפרקים ובסוגיות ישנות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו **אברהם בר נתן** ז"ל בעל המנהיג. עם הגדת רבות ישראל מקהילות. יצאה לאור ע"י בעמח"ס **בית נתן**).

ב. מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה. תפילין, מזוזה. וציצית. (נמצאו בכ"י נדפסו בספד"ט בשנת תרי"א).

ג. חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנים.

ד. נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה. נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו. נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז. נוסחא חדתא למס' נידים מספר נוראות דעזי' להרחידא"א ז"ל עם פירושי עליה מספרו ההיא.

ח. פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט. רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ישרשותו של הרי"ף). למסכת ברכות, שבת, יעו"ריבין (ונראה בטעם מפתח מנעולי הלכתות).

י. רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא. רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רבה דהכי דרש"י) למס' התענית ובבא מתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב. רש"י למסכת אבות. ע"פ נוסחאות שונות.

יג. הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף ס"ו, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק כרפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפיסים נדפס בטעית פי' אחר בשעטו במ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד. רבינו ורחיהו הלוי ז"ל (תלמיד בעל המאור) למס' קנים.

טו. רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז. [כ"י] **תוספות ר"י הזקן** ז"ל, למס' קדושין (כ"י יחסום לו' וישיטו הספרים, אבל נראה כי שני נוסחי מקורם מטעות סופר בספר התרומה ובחברו הלכה היה התלמיד של ר"י הזקן).

יז. רבינו שמשון משאנץ (משאנצא) ז"ל, למס' עדיות להשלום מסכת במורים, ולפרק אנדרוגינוס. עליו נלוה גם פי' **הרוש"ע משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יח. (כ"י) **תוספות הר"ש משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יט. (כ"י) **תוספות ישנים** למסכת יבמות.

כ. (כ"י) פי' **ריב"ן השלם** למס' מיר. הפירוש נדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (בדומה תוך ד"כ שמצאתיו) אילם הנדפס משובש מאד. גם חסר מכמו הרבה. יצחה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומזדייק וההוספות והשינויים שנמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י. ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא. [כ"י] פי' **רבינו יצחק בר מלכי צדק** מינפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב. [כ"י] פי' **רבינו יהודה בר בנימין הריפא** ז"ל ממשפחת **העניס** (רבי של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג. [כ"י] פי' **רבינו מאיר** (מהרי"ם) **מרוטנבורג** ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד. קובץ פירושי **מהר"ם מרוטנבורג** לכבד מדרות, שרביאם התי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפיסונהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה. פי' **רבינו יונה החסיד מגירונדא** ז"ל, למס' אבות.

כו. [כ"י] **תוספות ר"ד** באות רבינו **ישעיה די טראני** (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז. [כ"י] **תוס' חד מקמאי** למס' יבמות, והוא יהי נכדו של **רבינו משלם** ז"ל. ובראש הספר כתוב בכתב יבח"י הרחידא"א ז"ל בזה"ל: "חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל. מזכיר לחרב אביו לעיבח. הוא היה מגון הראב"ד, וב מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט ע"ל".

כח. [כ"י] **פי' הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר. שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (הרחיד"א ז"ל רחם עליו בעמח כ"י קרקש).

כט. תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפיום ראי בפראג).

ל. פירוש הרא"ש ז"ל למסכת קנים תמיד ומדות.

לא. [כ"י] **תוספי הרא"ש** ז"ל למסכת נדה.

לב. [כ"י] **שיטה מקובצת** לרבינו **בצלאל אשכנזי** ז"ל, קבוצת ההגהות והחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (חסר רק למס' חולין) יבדרכה מקוטות מבויא **פי' רש"י האמתי** שמצא בכ"י תחת המפורש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (עיקר בכ"י מעלק הש"ס שיח שמצא בדרשלים דב"ב. והחחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מיכוין לטבח מזה"ל: "הגהות נפלאות אמתיות פיהן בפ"ח ב"י שהיו לו. וראו ובינו עדיין שיצאו לאור דפוס עכ"ל. למס' תמיד נעתק בעמנם בכ"י של תלמידו הנ"ל שלבת בר' ישועה עדני ע"ל (בעה"ס פי' מלאכת שלמה על מעשיית שבכ"י).

לג. חכמת שלמה (שהרש"ן) לפיקח חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בש"ס ד"ש תיצאה א' בשנת ישלו"ח.

לד. [כ"י] **חדושי מהרש"ל** על הרא"ש למס' שבת עיזבין ועיטין.

לה. פירש"י והנ"י וכ' שעל **הרא"ש**. הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו. [כ"י] **הגהות הב"ח** להרי"ק מהרא"ש.

לז. הגהות מס' **תמת ישרים**. על אדר"נ יעל מסכתות קטנות.

לח. הגהות מס' **ברכת הזבח** ומס' **צאן קדשים** למדר קדשים.

לט. תפארת שמואל, הגעות על מהרש"א להג"מ **אהרן שמואל קאידנוור** ז"ל (ע"ה"ק) (בעמח"ס ברכת הזבח) (כלבד הגהותיו על פ"ת שנאו בסוף המסכתות).

מ. [כ"י] **פסקי תוספות** למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא. [כ"י] **נוסחאות ישנות בפסקי תוס'** שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב. פי' **קרבן העדה** למס' שקלים, להג"מ **דוד** ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג. פי' הג"מ **חיים יוסף דוד אזולאי** ז"ל (ומפפרו נבא וחביכ) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד. [כ"י] **הוספות להגהות הגר"א** ז"ל. וביותר בסדרי זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה. הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אחדו שמיכר לקבן שנדפס בסוף).

מו. מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ **יהודה** ליב **הלוי** עדיל ז"ל מ"מ **מסלאנים** (בעמח"כ אפיקי יהודה).

מז. הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' **יציר קנו**.

מה. ספר **תקלין חדתין** על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי. מהג"י **ישראל בהר"ש** ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם תגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט. [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** הגהות על מהרש"א להג"מ **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיינ (בלבד חדושיו על פ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ. ספר **בנין יהושע** על אבית דבבו נתן, מאת הרב **יהושע פאלק** ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא. ספר **נחלת יעקב** למסכתית קטנות, מאת הרב **יעקב (יאקב)** ב"ר ברוך ניימבורג ז"ל.

נב. עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הום ז"ל.

נג. הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ **שמואל פרייד** ז"ל מדייני **פראג** (בעמח"ס ודע מודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד. [כ"י] **לב חכמים** למסכת שבועות:

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה. [כ"י] **פירוש קדמון** למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת בשם פירוש **לא נודע לפי**.

נו. אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ **חיים מנוואשטט** בן הריא"ז ז"ל בעמנ"ם אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון מכתי הרא"ש בש"ס דפוס ויניציאה).

נז. ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מהתנו הג"מ משה בר' יצחק בינש ז"ל אבד"ק לובלין.

נח. חכמת מנוח, חדושים מהג"מ **מנוח העניל** ז"ל (בידיו של מהרש"ל).

נט. מים חיים, חדושים מהג"מ **יחזקיה די סילוא** ז"ל (בעמח"ס פרי חדש).

ס. כללי התלמוד. להג"מ **חיים מנגשטיי** ז"ל (מספרי מנד"י ישיושי כנד"ג).

סא. [כ"י] **הגהות ישנות** למס' נדה שנכתבו כ"י מספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ויניציאה שנת רפ"ג.

סב. [כ"י] חדושי הג"מ **משה** ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעמח"ס תפארת למשה).

סג. הגהות הג"מ **נתן בורגיל** ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חצ נתן).

סד. [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל למס' ערכין יקרא **יד אליהו**.

סה. [כ"י] **הגהות חדשות** מהגר"א ז"ל למס' תמיד, מלבד אלה שנדפסו על הדף כנ"ל.

סו. [כ"י] **באור הגר"א** למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בימ"ז למשלאב ונתקב ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלי חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז. ספר **אורח מישור** למס' נזיר. מהג"מ **יחזקן** ב"ר **מאיר** ברבות ז"ל מקרעבניץ.

סח. הגהות הג"מ **יהיאל הייליפרין** ז"ל אבד"ק כינסק (בעמח"ס סדר הדרות).

סט. [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ **יעקב עמדין** (הרעיב"ז) ז"ל (בעעב כ"ק בעליון הש"ס שלו ובספר קונ"ס של סופרים).

ע. [כ"י] חדושים מהג"מ **גדליה ליפשיץ** ז"ל, על איזה מסכתות מכ"ק, ומספרו הגל ישרה לאדר"נ ובמ"ק.

עא. ישראל ליפשיץ ז"ל בעמח"ס **תפארת ישראל** על משניות.

עב. [כ"י] חדושים מהג"מ **צבי הירש ברלין** ז"ל (מכד לבעל חכם צבי ז"ל).

עג. חדושים מהג"מ **משה סופר** ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת דתם סופר וכ').

עד. שדה צופים על הרא"ש להג"מ **בצלאל נושבורג** ז"ל (בעמח"ס הזיה נכר).

עה. חדושים מהג"מ **זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ** ז"ל (בעמח"ס סדר מעשה).

עו. חדושים מהג"מ **מרוך פרענקיל תאומים** ז"ל (בעה"ס ספר ביוך מעם יכ').

עז. [כ"י] חדושים מהג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדזיבוב (בעמח"ס בלא הרועים וכו').

עח. [כ"י] **הגהות** למס' שבועות מהג"מ **ליב ברלין** ומהג"מ **נח חיים צבי** ז"ל (בעיב"ס בעין החכמה).

עט. (כ"י) **מצפה איתן** להג"מ **אבהם** ז"ל מסיינסק (בעמח"ס משכיל לאיתי וכו'). (עם תוספה מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס ויניאציר).

פ. [כ"י] חדושים מהג"מ **שלמה איגר** ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל).

פא. חדושים מהג"מ **צבי הירש חיות** ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"ס שו"ת מיהר"ן וכו').

פב. [כ"י] **קרני ראם** להג"מ **אהרן משה טויבש** ז"ל אבד"ק יאס' (בעה"ס שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי עפ"ת (נוסף עתה בכ"י על הרמב נמסכתות שנדפסו בלעדו).

פג. [כ"י] **הגהות** בנו הג"מ **שמואל שמעלקא טויבש** ז"ל אבד"ק יאסי.

פד. ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ **יהודה צבי** ז"ל (בעה"ס שו"ת מנחת יהודה).

פה. [כ"י] **שער הלקוטות** הגהות מהג"מ **ישכר** ז"ל (בעמח"ס פתחי שערים).

פו. [כ"י] **חדושי הרד"ל** מהג"מ **דוד לוריא** ז"ל מביהאוי ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופרי"א וכו').

פז. [כ"י] **הוספות לחדושי והגהות הריש"ש**, וחדושים מבנו הג"מ **מתתיהו שפראשין** ז"ל מווילנא.

פח. [כ"י] חדושים מהג"מ **יוסף חנינא ליפא מייזליש** ז"ל (בעה"ס שו"ת תפארת יוסף).

פט. [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ **אשר הכהן** ז"ל אבד"ק שערשב (בעמח"ס פרסת ראש).

צ. [כ"י] חדושים מהג"מ **שמחה** ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל)

צא. [כ"י] **מלאכת יום טוב** מהג"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפוליי (בעמח"ס קדושת יום טוב וכו').

צב. [כ"י] **בן אריה** מהג"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק טעלז.

צג. חדושים מהג"מ **אליהו גוטמאכר** ז"ל אבד"ק גרודיץ (בעמח"ס צפנת פענית).

צד. [כ"י] חדושים מהג"מ **יצחק אייזיק חבר** ז"ל אבד"ק מיקטין (בעה"ס שו"ת בנין עולם).

צה. [כ"י] חדושים מהג"מ **נחמיה בירך** הלוי ז"ל מדיבראוונא (בעה"ס ש"ת דברי נחמיה).

צו. [כ"י] **מראה כהן** להג"מ **בצלאל הכהן** ז"ל מד"א פ"ק ווילנא (בעמח"ס ראשית בכירים).

צז. [כ"י] חדושים מהג"מ **אלעזר משה הלוי הורוויץ** שליט"א אבד"ק פינסק.

צה. [כ"י] **פורת יוסף** להג"מ **יוסף** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

צט. הגהות אמנות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ **שמואל פרייד** ז"ל הנ"ל.

ק. [כ"י] **השק שלמה** להג"מ **שלמה הכהן** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

קא. [כ"י] **יפה עינים** להג"מ **אריה ליב יעלין** שליט"א אבד"ק בילסק (בעמח"ס קול אריה וכו'). כולל בי"מ לתלמוד ירושלמי. למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ד. עם הערות והדושים בהלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובדם הגהות יצ"ע בירושלמי למס' ברכות יעשת הנ"מ **ליב ברלין** ז"ל ויזכרם בשם הגר"ב).

קב. [כ"י] **המתרגם** כולל באיר מלית הלועזיות שבריש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג. פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשי מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התיהה.

קד. הגהות מהרש"ם מהרב הגאון רבי שלום מרדכי אב"ד ברזאן.

קה. עיני שמואל מהרב הגאון רבי שמואל אהרן רב ואב"ד קאדשטין.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר **שיח יצחק** על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפניב "עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דברי מפורשים בסמוכים. **ב) מראה מקומות** בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. **ג) ציוני הפרקים** של התוספתא בר"מ ובר"ש. **ד) שני נוספאות** בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערכי. **ה) ציוני המסכתות** בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו **ש"ס של הג"מ יעקב עמדין** ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, **הכל בעצם כתב ידו הקדושה** מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועת ביטוי שפתים הכתוב בוקבץ (ה) אלל קרבן עולה ויורד קאמר כדמפרש בפרק שלישי (דף כ.): **שתים.** כתיבי בקרא דכתיב (ויקרא ה) להרע או להיטיב ומפרש במסכת פרק שלישי (דף כה.) אוכל להרע שמעשה את עצמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו להבא[ה] להרע או להיטיב להבא משמע ובפ"ג (שם) מרבה מן המקרא לף דבריס שאין הן הרעה והטבה ומיהו שתים ניתנו ותו לא דבר וחילופו: **שהן ד'.** יש לרבות מריבוי הכתובים כדמפרש בפ"ג (שם) לף דבר וחילופו לשעבר כגון אכלתי והוה לא אכל או לא אכלתי ואכל: **ידיעות הטומאה.** מיוד קרבן עולה ויורד ממתת טומאת מקדש וקדשיו הכתובה אלל שבועת ביטוי או נפש כי[ו] תגע וגו' (ויקרא ה) וילפינן בפירקין [ז.] שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאתו זו או אחל כאר קודש: **שתים שהן ארבע.** שתים כתיבי לכתיב (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא יודע ואשם שנתעלמה ממנו טומאה וע"י תותו העלם אלל קודש הרי אחת או שנכנס למקדש הרי שתים. ולפי שאין מייד עליה אלא אם כן ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא משום הכי קרי לי' ידיעות: **שהן ארבע.** יש לרבות מן המקרא עוד שני מיוסים העלם קודש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: **ילפות הכתב שתים שהן ארבע.** הוסיף מרשות היחיד לרשות הרבים למדנו מן המקרא שחייב בפרק הזורק במסכת שבת (דף ע:) מויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו'[ט] ומתרגמינן לף תפיקו מרה"י לרה"ר. זהו שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים וטבל חפץ והוציאו לחוץ ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציאו בידו והניחו בחוץ: **שהן ארבע.** יש ללמוד מלו שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הן שתים אחת לעומד בפנים והושיט ידו לחוץ ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד מבחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו בפנים והניחו: **מרשות נגעים.** שהמוציא מביא עליהם קרבן לטהרתו שנים כתובין במקרא [ויקרא יד] שלח ובהרת והן תלוקין במליהן כדמפרש בגמ' [ח:]: **שהן ארבעה.** יש לרבות תולה זו ותולה זו כדמפרש בגמ' [שם]: **לא שיש כה ידיעה.** כוליה לטומאה קלי. ובגמרא [ג.] מפרש למאי מפרש מילי לטומאה בריאות וילפות ומרחות כל חלל וחלל מפרש במסכת דילה להכי לא פרשינהו בהאי מסכת ולאי למינהו הכא משום דדמו להדדי בשתים שהן לרבות: **ידיעה בחלה.** שידע שנטמא: **וידיעה בסוף.** משלחל את הקודש בהעלם או נכנס למקדש וילא ונודע לו שנטומאה לחל או בטומאה נכנס: **והעלם בינתים.** כשלחל את הקודש נעלמה ממנו טומאה או קודש וכן הנכנס למקדש נעלמה ממנו טומאה או מקדש: **הרי זה.** בקרבן המפורש בחומה פרשה [ויקרא ה] לעשיר חטאת בהמה ונעני עוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא החמורה בכל מקום וחזו לשון עולה ויורד לעשיר עולה ונעני יורד. ובגמרא [ד.] מפרש מנא ליה דבידיעה בחלה ובסוף והעלם בינתים כתיב: **שעיר הנעשה בפנים.** שלשה שעירים נעשין לכפר ביוה"כ אחד מתן למו לפנים וחביאו משחלא לעזאזל כמה שכתוב בחלקי מוסף[י] ואחד קרב במזבח החילון במוקטין והוא כתוב בפרשת פינחס[יא] עם שאר כל מוספי המועדות: **תולה.** להגיע עליו מן היסורין שחט"פ שחיטו יודע שחטוא יש לו לדאג שכל השוגגין צריכים כפרה לכשידעו חלמה קודם ידיעה עונשים הן: **עד שיודע לו.** שחלל קודש בטומאה: **אין לה ידיעה בחלה.** חלה ידע בטומאה מימיו זה לא יבא לכלל קרבן עוד לעולם שהרי אין קרבן בא חלה על שיש בו ידיעה בתחלה: **שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר.** ויום הכפורים הוא עלמו מועיל עם הקרבנות שנאמר (ויקרא טז) כי יום כפורים הוא: **שנאמר.** בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים הקישם לך הכתוב ללמד שעל מה שזה מכפר זה מכפר: **מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה.** כדאמר לעיל בהדיא בגמ' [לקמן ז:] לאינו תולה אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחלה: **אף חיצון אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה.** [י]מאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה לא אתא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תלייה. ולא"ת כיון שהוקבו שניהם על שיש בו ידיעה בתחלה וע"מ לטומאה שחידעה בין זה לזה הא פריך בגמ' (דף מ:) ומשני לה: **שעירי הרגלים נאמר**[כ] שעירי חטאת. ובגמ' [לקמן טו.] מפרש מנא ליה דלשתין הא ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מכפר: **ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרים.** עליה אלל לא שעירי רלשי חדשים:

על

שבועות. הא דלא פתח האי מסכתא כל כיוצא שבועות בשבועות כדפתח נדרים וזיר משום דתניא ממכות קא סליק כדמפרש בגמרא הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע והוחיל ולא מצי פתח בכיוצא בו לא תם לשנות תמ"כ ות"ת אמאי לא פתח בשבועות שבהן ידיעות בריבוי להא בקרא כתיב בריבוי או נפש אשר תגע וגו' והדר או נפש כי תשבע וגו' וי"ל דשבועות הוא עיקר המסכת דבסדר ישועות קאי ואגב שבועות אתי ידיעות משום דגבי הדדי כתיבן כדמפרש בגמרא ת"ק משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא בריבוי ונפש כי תחטא וגו' (ויקרא ה) והוה עד דהיינו שבועת העדות והאי ללא פתח בשבועת העדות משום לית בהו שתים שהן ארבע: **ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע.** תימה להעלמות הו"ל למיתני דהיא עיקר מילתא העלם טומאה דקודם ומקדש והעלם קודם ומקדש וי"ל דניחא ליה למינקט לשון ידיעה מטעמא דמפורש בפ"ג (דף י.): ידיעות קמייתא לגיתנהו בכל המורה כולה קא חשיב ת"ק לפיכך ליתנא לידיעות בתרייתא לתתיין לידי קרבן קא חשיב ולהך ליתנא הא ללא תני נמי ידיעות השבת משום דניחא ליה למינקט יציאות דבמלאכות גופייהו מיכא שתים שהן ארבע אבל הכא לא מצי למינקט הטומאות שתים שהן ד' לגיכא ללא תני טומאת מקדש: **יציאות השבת שתים שהן ארבע.**

בגמ' מפרש שתים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני ודבעל הבית ותימה לתתי תשיב דעני ודבעל הבית בתרתי דמה לי עני ומה לי בעל הבית ויש לומר דלתנטריך למתניהו משום דקסד"ל לא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברשות היחיד ונטל פירות ויצא לרשות הרבים או מיפכח לא הוי גוונא דגופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים או בהיפך דרך הוצאה היא ובכי האי גוונא אמר בפ"ק דשבת (דף ג:) ידו של אדם חשוב לא ברשות היחיד ולא ברשות הרבים ואינטריך למיתני תרוייהו דלי תנא אחד לא הוה שמעינן לידך ומהאי טעמא ניחא ליה לא תני הך הוצאה שלישית דפריטים ור"ת מפרש להוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי לא מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד ומה לי לרשות הרבים לכך הוצרך לפרט כל עניניה דעני ודעשיר ומדע דמלאכה גרועה היא מדאמר בריש חזורק (שבת דף לו: ושם) הוצאה גופא היכא כתיבא ודריש לה מויקהל משה מהכיא כו' וקאמר מאכסנית הוצאה הכנסה מנלן סברא היא מה לי מפוקי מה לי עיולי ולשאר מלות לא בעינן קרא אלא מחייבינן כל דהוו במשכן והוצאה היתה במשכן כדאמר בפרק במה טומנין (שם דף מו:) הס הוריזו קרשים מעגלה לקרקע ואתם אל תוציאו הס העלו קרשים לעגלה ואתם אל תכניסו ולשאר תולדות לא חייבינן לחוו במשכן אלא לחודה אבל תולדות דהוצאה בעי בפרק הזורק (שם דף לו:) או סברא הו דלהוו במשכן כגון מכניס חורק ומעביר ומוציא

והיינו משום דמלאכה גרועה היא ואין להחריך כאן יותר:

מראות נגעים שנים גרסינן ולא שתים דמרלה לשון זכר הוא כדכתיב (שמות ג) את המרלה הגדול הזה ותנן נמי בפ' נגעים (פ"ל משנה ד) ומייתי לה בהמוצא מקדש (ומיהו דף פח: ושם) מרלות נגעים רבי הוסף בן הרכינס אומר שבשים ושבשה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים והא דקתני התם טובא משום דחשיב נמי פתיכי אי נמי כייל נגעי בתים ובגדים[מ]:

מכדי

[ט] שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע [י]מראות נגעים שנים שהן ארבעה [יא]את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים הרי זה בעולה ויורד [יב]יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד [יג]אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר שנאמר [יד]מלבד חטאת הכפורים [טו]על מה שזה מכפר זה מכפר [טז]מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה [יז]ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין

על

א א מיי' פי"ל מהל' שגגות הלכה ו סמג לאוין ריש ועשין רטו:
ב ב ג ד מיי' שם הל' ט:

מכדי תנא ממכות סליק. מע"ג דקיימא לן (ע"ז דף ז.) דנכתבי מסכתות אין סדר למשנה ס"מ לענין מחלוקת ומאי כך שמנאן סדרן על מכונן כהוייתן זו מאי זו[א]: **חייב** על הראש שתים. נראה דמע"ג דעל הזקן ליכא מייב אלא בתער כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כא.) דכתי' גילוח שיש בו השחתה[ב] בהקפת הראש מייב אף במספריים כעין תער כדמוכח בפ' ג' מיניס (מיר דף מא: ושם) דקאמר מי כתיב לשון ולא זקנו הוה אמינא תרתי משמע לתתי עשה ודמי לא תעשה ומשמע להקפת כל הראש שמיט הקפה ואכתי בתער מנלן ולהכי כתיב זקנו ומי לא מתייב בהקפת הראש אלא בתער מ"ל שפיר שמעינן מלשון גילוח מגילוח בתער מדאמר רחמנא דעשה למגילוח דמי לאו להקפה והא דקתני בתוספתא דמכות גבי רחש לחייב מייב עד שיקיפנו בתער ליכא למימר מאי תער כעין תער כדמשכחת פרק ג' נזירים (שם דף מ:) דאמר רב מיקל מדם כל גופו בתער ומפרש התם כעין תער וליכא למימר דהקפת הראש שרי במספריים ונקט בתוספתא דוקא תער לאפוקי מספריים ומ"מ מלשון לא שמעינן דגילוח מגילוח בתער כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט והיטיבי דהא ולאי במלקט והיטיבי לא אפשר במגילוח דגילוח כתיב ביה ומ"ל מלשון ילעינן תער וכרבי אלעזר דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כא.) דמלקט והיטיבי נמי גילוח עבדי ליכא לאוקמי דמ"ל מזקנו נמי לא שמעינן תער דהא מלקט והיטיבי הוי גילוח אית בו השחתה ומיהו מתוכת כהנים דקתני ים בראש מה שאין בזקן שהראש אסור במספריים כשאינו תער אין רואין לחייבי דקתני התם מה מ"ל לשון אלא לפי שנאמר תער לא יעבור על לשון וכו' והא מסיק מה מ"ל לשון אלא מה מ"ל זקן מפני שיש בראש מה שאין בזקן כו': ועל

על הטהור שאכל את הטמא[ג] ר' מאיר אומר כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו היה ר"ש אומר שעירי ראשי חדשים מכפרים על הטהור שאכל את הטמא ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף ושל יום הכפורים מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף[ד] אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להן יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך קרבין זה בזה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא מוסיף עליהן של רגלים שמכפרין על טהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להם הן אמרו לו אם כן יהיו של יום הכפורים קרבין בראשי חדשים אבל היאך של ראשי חדשים קרבין ביום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו[ה] ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין[ו] על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות[ז] הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח מה בין ישראלים לכהנים ולכהן משוח אלא[ח] שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים: **גמ'** מכדי תנא ממכות סליק מאי שנא דתני שבועות משום דתני[ט] חייב על הראש שתים אחת מיכן ואחת

ועל

רבי שמעון אומר וכו'. למלוק בא על שאומר למעלה אחד כהנים ואחד ישראלים שוין בכפרת שאר עבירות בשעיר המשתלח ואין חלוקין בכפרתן אלא בטומאת מקדש וקדשיו וקאמר ר' שמעון כשם שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו אלא שוה וידוי אלא בכפרת הזיות הדם שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא במשתלח כך דם הפר מכפר אלא שוה וידוי על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו תאמר ליה וידויו של פר במקום וידויו של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח: **גמ' ממכות סליק**. כך סדר המשנה שבועות אחר מכות: **על הראש**. על הקפת רחש אמרת כתיב (ויקרא יט) ופאה זקנך לוה סוף וקלה הוא כמו (שמות כו) לפאת נגב מקום מיבור הגלגולת עם הלחי ואין מקום הלדעין:

ועל

ג א מיי' פי"ח מהל' שגגות הלכה ט ועמג עשין רנח:
ד ב מיי' פ"ח מהל' תמורה הלכה כ:
ה ג מיי' פי"ג מהל' שגגות הלכה ט:
ו ד מיי' פי"ב מהל' עכו"ם הלכה ז ומחין מ טוש"ע י"ד סי' קפ"ו סעיף ג:

מוסף רש"י

חייב על הראש שתים. על הקפת הראש חייב שתי מלקיות, דשתי פאות יש לו לרחש, שהראש כשתי מתיכות, מקום השיער מתיכה אחת ומקום הפנים והזקן מתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד החזון מלפניו, מקום שלועזין טעפ"ן ושם נקרא פאה שאם סוף הראש מקום חיבור הפרקים, ומאחר שיש לו שתי פאות, לידעת מכאן ולידעת מכאן, ומייב עליהן שתים (מכות כ: ע"ש).

רבינו חננאל

מכדי תנא ממכות סליק. כלומר מסכת מכות השלים. מ"ט פתח אחריה מס' שבועות. ופשטנא איידי דתנא במכות וחייב

הגהות הב"ח

(ג) במשנה מוסיף עליהן על יום הכפורים שהוא מכפר על הטהור:

גליון הש"ם

תום' ד"ה חייב ובו' בהקפת הראש חייב אף במספרים. לפ"ז נראה דגם במלקט והיטיבי מייב כיון דלא מקרי לאם נזקן בענין מספריים מע"ל לפעור בראש במלקט והיטיבי אף דתום' כתבו כן וליכא למימר דשרי במספריים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי ד"ל לענין מספריים אחקם אבל במלקט לא אחקם. ליישב לאחקם לא אחקם. לפ"ז נראה דענין המובא בקרא זו דלא משמיט דפע"י השחתה ומלקט לא אחקם. אבל במלקט לעולם לא אחקם. אבל בהיכך לומר למלקט אחקם ומספרים לא אחקם מה"ט דאין בהם השחתה כמו שכתבו תוס' ד"ה חייב אף במספרים ס"ק קב. ד"ה אין ותום' ריש ב"ק ב. ד"ה סנים ותום' ריש ב"ב ב.).

(ד) [לקמן ט.], ועי' תוס' ד"ה מהו], ג) [כריתות יח: כו.], ד) מכות כ., ה) [לקמן יג:], ו) [לקמן יג:], ז) [ויקרא טו], ח) [לקמן יג.], ט) [ועי' תוס' ד"ה מהו], ג) [לקמן ט.], כ) [ועי' תוס' ד"ה מהו], ג) [כריתות יח: כו.], ד) מכות כ., ה) [לקמן יג:], ו) [ויקרא טו], ח) [לקמן יג.], ט) [ועי' תוס' ד"ה מהו],

ועל הזקן שתים. מכל לד ב' למדים לפי שהלחי רחב כנגד הלמדים ויש לכל דבר רחב קצה לצדי צדדין ברלשון: **ו' מלמטה.** בסנטר שהלחיים מחוברין שם והעצם קצר מלמטה בסנטר שקורין מונטו"ן בלע"ז: **חדא.** מזהרה דמיחייב עליה תרתי היינו דומיא דשתים שהן תרתי לגבי **לכולהו.** כל ב' שהן ד' שמלא שנאמר כאן: **ודמיין להדדי בקרבן עולה ויורד.** בכל דמיין להדדי שמתיהן עולה ויורד: **ומפרש ידיעות.** דקתני לה שים בה ידיעה וכו' ופריש כולה מתני' מילי דידיעות טומאה ובקיאותו למלמד דשבועות: **דזוטרין מילייהו.** שני פרקים הלו הרשבועים: **שרי להו.** מתיר אותן. כלומר מתיר התנא עצמו מהן ופטור מהן מחלה: **שבועות שתים וכו'.** פריש לכוליה במתני': **ידיעות טומאה קדש.** שנעלמה ממנו טומאה ומכל קדש: **וידיעות טומאה דמקדש.** ידיעות שנעלמה ממנו ידיעת טומאה ובכלם למקדש: **ידיעת קדש.** שנעלמה ממנו ידיעת קדש ובכור שאין זה קדש ומחלה יש: **הולאה דעני.** העומד בתוך: **והולאה דבעל חובים.** העומד בפנים: **שמא ובכרת.** אפילו ספק אינו שם שגג הלא שם תולדה כדמפרש לקמן (דף י.) בפרקין: **אינו חייב.** קרבן: **אלא על העתיד.** דלייך להכי לו לטיטיב לקמן בפ"ג[ו]: **ואי רבי עקיבא הכמר כו'.** במתניתין בפרק שני ומתניתין קתני שהן מרובע:

א ועל הזקן שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטה חדא דמיחייב עלה תרתי תנא שבועות שתים שהן ארבע מאי שנא הבא דתני להו לכולהו ומאי שנא גבי יציאות שבת ומראות נגעים דלא קתני להו לכולהו אמרי שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואידי דתנא תרתי תנא כולהו פתח בשבועות ומפרש ידיעות הטומאה [ב] איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו והדר תני שבועות דנפישן מילייהו [ג] שבועות שתים שהן ארבע שתים שאוכל ושלא אוכל שהן ארבע אכלתי ושלא אכלתי [ד] ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע שתים ידיעת טומאת קדש וידיעת טומאת מקדש שהן ארבע קדש ומקדש: [ה] יציאות שבת שתים שהן ארבע שתים הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית מראות נגעים שנים שהן ארבעה שנים [ו] שאת ובהרת שהן ארבעה שאת ותולדתה בהרת ותולדתה מני מתניתין לא רבי ישמעאל ולא ר' עקיבא אי רבי ישמעאל [ז] האמר אינו חייב אלא על העתיד לבוא אי ר' עקיבא האמר [ח] על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל אי אינו חייב על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל מהן לחיוב ומהן לפטור ואיבעית אימא רבי עקיבא מהן לפטור ומהן לחיוב הא

מה

ועל הזקן שתים מכאן. נראה דמשמיה ומשמע שניהם חייבין כמו שהקשה הרשם לעיל ב' ב' מזירים (מזיר דף מז: ושם) משמה בפרק ב' מזירים (שם דף מח:) ובג"ם דפשה פשה יפיעו מהדדי בפ"ק דקדושין (דף לה: ושם) ובהדיא תניא בתוספתא [פ"ג] דמכות המשמיע לא פשה זקנו של חבירו שניהם חייבין ומשמע ליה לרבינא להניח לנכרי להקיף רשמו ולהשמיע זקנו להא לעיל רב הוגע בפ' ב' מזירים (מזיר דף מז:) המקיף את הקטן חייב וה"ה לחיפכא ללא מקיף מקיף לניקף[ט] ואע"ג דהשם פליג עליה רב ללא כר מהכה משום דכתיב לא תקיפו אחד המקיף ואחד הניקף משמע ואמקש מקיף לניקף כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב ומשמע השם ללרב ללא כר מהכה לפי' מיסורת לרבנן ליכא מדקאמר לפי' לרב הוגע בניף הקטנים ללידך מהן מגלח להו מ"ל תוכ משמע ללדידיה ניחא דשרי לפי' לחיים אין הלכה כרב ללא לשמיה להש"ם בפרק ג' דנזיר מציעא (דף י:) כרב הוגע דקאמר היכא דייעיה לים לשמר לשמה מקיף לי קטן ללינשת לשלי בבר מיוצא הכא לשה לאו בא מיוצא היא מיחייב שומה משמע לשי מקיף ליה גדול מיחייב ועוד נראה לפי' רב ללא מחייב היכא לניקף כר מיוצא ולא פטור מע"ג דמקיף לאו כר מיוצא הוא ללא פטור היכא לניקף לאו כר מיוצא הוא מללא קאמר לים לשמר לקטן או לנכרי לקיף לי גדול והוי נפקותא לרב

אלא על העתיד לבוא אי ר' עקיבא האמר [ח] על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל אי אינו חייב על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל מהן לחיוב ומהן לפטור ואיבעית אימא רבי עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור

וחדר תני שבועות. מע"ג ללא דמי לידיעות מפרש מילי לידיעות ברישא והדר תני שתים שהן ארבע ובשבועות מפרש שתים שהן ארבע ברישא: **שהן** ארבע **אכלתי ולא אכלתי.** ומ"ת ומה דוחקים לפרושי הכי להשתא קשיא ליה נשמוע מי ר' ישמעאל הא אמר אין חייב כו'. ומ"ת מקשי ליה נמי ידיעות דתניא בתחלה כדתנן כל שים בה ידיעה בתחלה כו' ור' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כדמוכח בפירקין (דף ט.) דקאמר לר' ישמעאל אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרנן הוא ואמר נמי בפ"ב (לקמן דף יט:) הא מני ר' ישמעאל היא ללא בעי ידיעה בתחלה וי"ל דמידיעות לא בעי למיפרך דהמ"ל דידיעה דמתני' היינו ידיעת בית רבו ור' ישמעאל סבר לה כרבי ללאר ידיעת בית רבו שמה ידיעה כללאר ר' ישמעאל כרבי ורבי כר' ישמעאל מע"ג דגמ' דיקן פליג מירושלמי וסבר ר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה לפי' ידיעת בית רבו מללא מוקי לקמן דמיון מכפר לאין בה ידיעה בתחלה לפי' ידיעת בית רבו משמע לעולם בר קרנן הוא לפי' אין בו ידיעה בתחלה כלל וכן משמע בפ"ב (לקמן דף יד: ושם) דבעי ר' ירמיה בן נגל שעלה לפ"י ועלם ממנו מקום מקדש מהו ומקאמר מי מליבא דר' ישמעאל הא לא בעי ידיעה בתחלה ומסיק דבעי מליבא דרבי דבעי ידיעת בית רבו משמע ר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כלל בתחלה מ"מ השתא מי הוי מלי מתיא מתניתין כר' ישמעאל נימא דוחלי בעי ר' ישמעאל ידיעת בית רבו מבל לפי התמת דמתניתין מתיא כרבי אמרי' דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כלל ללא מצינו תנא דפבר דהוי ידיעה בית רבו ידיעה ללא רבי ומיהו מתניתין דפ"ב (שם.) דקתי לפרושי פירקין משמע קצת דבעי ידיעה גמורה דקתני נטומת וידע משמע שהידיעה היא אחר שנטומת להיא הטומאה לאפוקי ידיעת בית רבו להיא קודם הטומאה ונראה דמידיעות לא מצי למיפרך שהיה יכול לחזור ולומר דקאמר התם[ט] מקראי ליה דאמר מגמרת אית ליה: **מהן** לחיוב מהן לפטור. תהמי איבעית ומאיבעית דמלקות ס"מ למיפרך מסיפא דמוכח דמתני' לעניין חיוב קרבן ומ"ת נשמע מינה כי מוקי לה כר' ישמעאל דאע"ג דאיבעית מייב ללא על העתיד מ"מ שפיר מני נהו שהן מרובע הואיל ומקשיב ליסורת בשוגג ומזיד אבל כי מוקי כר' עקיבא אפילו דאע"ג דאיבעית מייב ללא על העלם מקדש הוא ללא מייתי קרבן וי"ל דמ"מ מסיב להו שפיר שהן מרובע הואיל ומקשיב ליסורת בשוגג:

הא

א) [שבועות יג.], ב) [לקמן יט:], ג) [לקמן יט:], ד) [לקמן כח. כה. תמורה ג:], ה) [לקמן יד:], ו) [דף כה.], ז) [ל"ל וה"ה לאיפכא ואע"ג כו:], ח) [ועי"ש תוספות שבת ב. ד"ה שבועות], ט) [לקמן יט:].

לעזי רש"י

מינטר"ן. סנטר

מוסף רש"י

ועל הזקן שתים מיכן ושתים מיכן. משם פתח יש לו לזקן, אחד למטה מן החוטן, מקום שלחי התחתון יולא ומתפרד שם, ושם נקרא פתח כתודו של לחי שבועלו לחוץ שפם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הלידעה בכלל פתח הרשם היא, ושתי השיבולות כל אחד מהן לצוף שלחי נקרא פתח, ואחת מלמטה. שיער שבין השיבולות בחלבע הסנטר שלועזין מנטו"ן (תכות כ.). שתים שאוכל ושלא אוכל. הן שתים המפורשות, לכתיב להכא לו לחיוב, דמשמע לכבא, ולא אוכל להכא, אוכל לחיוב, שהן ארבע אכלתי ושלא אכלתי. הן שתים הנוספות ממדרש חכמים, כדילקי לה ר"ע לקמן (כה.) מניתי הכתוב (לקמן יט:).

רבינו חננאל

על הזקן שתים והן שתים שהן ארבע כדתני שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטה חדא ומיחייב עלה תרתי תנא נמי בתרה שבועות שתים שהן ארבע. ואיידי דתנא שבועות תנא נמי ידיעות הטומאה דבפרשה אחת כתיבי ותדדייהו בקרבן עולה ויורד נינהו. אם עשיר מביא כשבה או שעירה ואם הוא דל שתי תורים או שני בני יונה. ואיידי דתנא הני תנא נמי יציאות השבת ומראות נגעים דדמיין להו. ואיידי [דתנא] [דדיני] דידיעות הטומאה הוריין דידהו מעט פסיק שרי להו והדר חני שבועות: שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי. הנה שתים להכא ושתים לשעבר. ידיעות הטומאה ולא ידע הקדש ולא המקדש או ידע ידיעות הקדש והמקדש ולא ידע הטומאה הרי אלו שתים שהן ד'. וכן הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית הרי אלו יציאות שתים שהן ארבע. ומקשינן מני מתני' אי ר' ישמעאל קשיא שבועות. דתנן בפ"ג ר' ישמעאל אומר אינו [חייב] אלא על העתיד שנאמר להרע או להיטיב ואנן אוקימנא למתני' שאכלתי ושלא אכלתי שהוא לעבר. אי ר' עקיבא קשיא ידיעות. דתנן בסוף פ"ב ר' עקיבא אומר על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש. ואנן אוקימנ' למתני' על העלם זה וזה. ופרקינן איבעית תימא ר' ישמעאל. לעולם ארבע הן ומהן לחיוב והן שלא אוכל ושאוכל. ומהן לפטור שאכלתי ושלא אכלתי. ואיבעית תימא ר' עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור:

ז א מיי' פי"ג מהל' עכו"ם הלכה ז קמג סמ עטוש"ע י"ד סי' קפו סעיף יג:

ח ב מיי' פ"ח מהל' שבועות הלכה ג ד טוש"ע י"ד סי' לו סעיף ג:

ט ג מיי' פי"ח מהל' שבועות הלכה ג:

י ד מיי' פי"ב ופי"ג מהל' שבת קמג לאוין סה טוש"ע ח"מ סי' שמו:

יא ה מיי' פ"ח מהל' טומאת לרעת הלי ב:

הא דומיא דמראות נגעים קתני. הא דלא פריך מיליאות השבת משום דילמא גופייהו לא ידעינן דהוו בכולהו למיבעי מלא מדומית דמרלות נגעים לקמן בפירקין (דף ה.): **לעולם** בר' ישמעאל. לקמן (דף ד.) מפרש אמאי לא מוקמינן לה נמי כר' עקיבא: **אבל** לענין מלקות חיובי מיחייב

וכדרבא. סוגיא דהכא כרבנן דלמר המם (דף כא.) מלגלי ולא מלגלי שקר ומזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר מוכל ולא תוכל עובר בלא יחל ומיזהו שוא נשבע לשנות את הידוע ומלידיה מפקינן בפירוש ריבתה תורה מלא לחל רב דימי למר המם מלגלי ולא מלגלי שוא ולא נריכיא להאי ריבתה תורה ולדידיה לא מיתוקמא ג' שהן ד' דלא מפרכי טפי הני מהני למלקות ולפי זה למאי דמסיק קסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מימה לר"י למאי מיפרכי הני טפי מהני ונראה לפף על גב דלענין מלקות כולהו שוין מ"מ שייך שפיר למימני בהו ג' שהן ד' משום דנשמעינן לף מיילי בלא שוא בהו אע"ג דמתנימין לף מיילי בלא שוא בהו ורישא לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר [א]אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וריש לקיש אמר אינו לוקה התראת ספק היא והתראת ספק לא שמה התראה רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח הי סתמא אילימא האי סתמא דתנן[ב] [2]אבל המותיר בטהור [3]והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים בשלמא שובר בטמא דכתיב [1]ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול אבל המותיר בטהור מאי טעמא לאו משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וממאי דר' יעקב היא דאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הא לאו הכי לקי דתניא[ב] [2]לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו [3]בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו אלא האי סתמא אשכח [1]שבועה שלא אוכלה וכל שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו

הא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא אף הכא נמי כולהו לחיובא לעולם ר' ישמעאל וכי לא מחייב רבי ישמעאל לשעבר קרבן אבל מלקות חיובי מחייב וכדרבא [ו]דאמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר בשלמא אכלתי ולא אכלתי כדרבא שלא אוכל ואכל נמי לאו מעשה הוא אלא אוכל ולא אכל אמאי לאו שאין בו מעשה הוא קסבר רבי ישמעאל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אי הכי קשיא דר' יוחנן אדרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן [ג]הלכה כסתם משנה ואתמר [ג]שבועה שאוכל כבר זו היום ועבר היום ולא אכלה ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר [א]אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וריש לקיש אמר אינו לוקה התראת ספק היא והתראת ספק לא שמה התראה רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח הי סתמא אילימא האי סתמא דתנן[ב] [2]אבל המותיר בטהור [3]והשובר בטמא אינו לוקה את הארבעים בשלמא שובר בטמא דכתיב [1]ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול אבל המותיר בטהור מאי טעמא לאו משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וממאי דר' יעקב היא דאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הא לאו הכי לקי דתניא[ב] [2]לא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו [3]בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו אלא האי סתמא אשכח [1]שבועה שלא אוכלה וכל שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו

יומן ממתני' דתם המיר מומר ומופנ את המרנעים ומתני' ר"ל הת מני ר' יהודה היא דלומר ואינו אמרי דרבנן.

מכל

המותיר מטום לא מותירו ולא שוכר בטמא מטום לא תעבור (שם פד.). ליתן עשה אחר לא תעשה. כל לאו שניתק לעשה אין בו מעשה דקא פטר ליה למותיר דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הוא שאין לוקין עליו. אלא האי סתמא אשכח. דתנן שבועה אין לוקין עליה והא שבועה שאוכל ולא אכל (שבועה) [לאו] שאין (בה) [בו] מעשה (היא) [הוא] אמאי חייב. ופרקינן ר' ישמעאל סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והני מילי בנשבע מהיכא ר' ישמעאל בלאו שאין בו מעשה מלקות. דגרסינן בתחלת תמורה אמר ר' יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי כל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ישאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם. ג) דאי לא תימא הכי קשיא דר' ישמעאל אדר' ישמעאל הכא אמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ובתחלת מכות ג) קתני בהדיא ר' ישמעאל אומר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מאי טעמא לעשות את כל דברי התורה הוזאת כתיב. ואקשינן כיון דאוקימנא מתני' דהכא לר' ישמעאל והוא סתמא דמתני' לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ואמר ר' יוחנן כל סתם משנה הלכתא כוותיה היכי אמר ר' יוחנן בנשבע שיאכל ככך זה היום ועבר היום ולא אכלה אינו לוקה משום דהואי ליה לאו שאין בו מעשה ולכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. ופרקינן ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח. דתנן בפרק כיצד צולין את הפסח אבל המותיר בפסח הטהור אינו לוקה מ'. ואמרינן וממאי דהאי מתני' דר' יעקב היא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה דקא פטר ליה למותיר דלמא ר' יהודה היא ומשום דבא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה הוא שאין לוקין עליו. אלא האי סתמא אשכח. דתנן שבועה

ג) עי' כתוס' סד"ה בפירוש שבועת לדברי רבינו. ד) עי' כתוס' סד"ה וכדרבא ופד"ה בפירוש בפירוש ג"כ כדברי רבינו ג) [דף י"ג:]

מה הסם כולהו לחיובא. אף המולדות נגעים הן וכשיטהר מביא עליהן קרבן טהרה: **וכי לא מחייב ר' ישמעאל לשעבר קרבן.** קאמר ובשוגג אבל מלקות אם הזיד והתרו בו חייבי מיתה ומתניתין במזיד קמיירי ומלקות: **וכדרבא.** כלומר וא"ת אמאי לא מוקמינן לה נמי כר' עקיבא הוא ואין לוקין עליו על זה לוקין כדרבא דבג"ג [כא.] ממרינן שלוקין על שבועת שוא וליפין מכי לף ינקה ס"ו) ס' הוא דלף ינקה אבל ב"ד מלקין אותו ומנקין אותו ופרכינן עלה מאבמן שבועת שוא והוא נשבע לשנות את הידוע כגון על האיש שהוא יושב [לקמן כא.] לשוא ועל האבן שהוא זהב משמע דבר שאינו של כלום כמו (ישעיה ה) מוסכי העון בחבלי השוא שבועת שקר מנא לן שבועה שאינו ניכר אם אמת אם לאו ואמרי לשוא ג' פעמים אם אינו ענין לשבועה שוא ואמר רבא מפני מה אמרו תנוכו של שבת אסור שקר דקא משבח ליה לקב"ה ואמר רבא מפני מה אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ומפני מה אמרו לעולם יספר אדם בגדולתו של הקב"ה אפילו יש בידו גזל ועריות שמתוך שמספר בגדולתו של הקב"ה מיד הוא חוזר בתשובה ומפני מה אמרו לעולם יהא אדם רגיל

שבועות שתים פרק ראשון שבועות ד.

אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא דחייבין על זדונה מכות אבל אוכל ולא אכל לא לקי מכדי האי סתמא והאי סתמא מאי חזי דעביד כי האי סתמא לעביד כי האי סתמא ולטעמיך רבי גופיה היכי סתם לן הכא הכי והכא הכי אלא מעיקרא סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וסתמה והדר סבר אין לוקין עליו וסתמה [ו]ומשנה לא זזה ממקומה במאי אוקימתא כר' ישמעאל ולמלקות מראות נגעים מאי מלקות איכא בקוצין בהדרתו וכרבי אבין א"ר אילעא [ז]דא"ר אבין א"ר אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה יציאות שבת מאי מלקות איכא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא [ח]וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו משום הכי קא מוקמינא כר' ישמעאל [ט]דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו הא לאו הכי קיימא כר"ע קשיא ידיעות לאו אמרת רבי ישמעאל היא ולמלקות ר"ע נמי ולמלקות אי הכי ידיעות התראות מיבעי ליה הא לא קשיא תני ידיעות דהתראות אי הכי שתים שהן ארבע תרתי הוא דהויין ותו את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים העלמה למלקות מאי עבידתיה ותו הרי זה בעולה ויורד אלא אמר רב יוסף [י]רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי בידיעות נסיב לה כרבי ישמעאל בשבועות נסיב לה כר"ע אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמר לי לא תימא רבי נסיב לה אליבא דתנאי וליה לא ס"ל אלא רבי טעמיה דנפשיה מפרש [יא]דתניא מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ת"ל [יב]ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר"ע רבי אומר אינו צריך [יג]הרי הוא אומר ונעלם

אבל אוכל ולא אכל לא לקי. למעט מכלתי ולמ"ד מכלתי לא מי אמרי כדאמר בפ"ג (לקמן דף כח: ושם) דקתי בלהבדח וממעטינן להבדח ולמ"ד מזרוק וזרק חייב לכ"ע ולימא למימר נמי דאתי למעוטי נשבע לבטל המלוה דהא קתני לה התם (דף כז.) גבי שבועת הדין דמתני' ומ"ת היכי דייק מהכא דלמ"ד שתים שהן ארבע הוי לוקין עליו דלמא טעמא מעשה אין לוקין עליו דלמא טעמא משום דהוי התראת ספק וי"ל דמשמע ליה דפטור אפילו ספק ואפילו ספק ספק ואפילו ספק ספק ספק

ד: שבועות שתים פרק ראשון שבועות

ט) **ונעלם** ונעלם ב' **פעמים**. פי' נקוטנ' תרי ונעלם כתיבי גבי טומאה נקבען עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע קמא למיגמר מיניה על הנעלם טומאה הוא חייב ולא על הנעלם מקדש ואידך קרא ימירנו הוא לדרשה והוא והוא ידע בין שני ונעלם ודרוש ללמוד שהיתה לו ידיעה ונעלם ולמימר דנעשי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא נעשי קרא דאי לא ידע שחטאת ואחי מיתי קרבן ע"כ לשון הקונט' וקשה הרבה לפירושו ז' למאי מיתניתך ונעלם למימר למינו חייב על הנעלם מקדש דמהי מיתי למיתניך קרא למיפטריה מדע דהא נרבי מיתניתך ונעלם למיניו על הנעלם מקדש ועוד לפירש לידיעה מתרייתא לא צריך קרא דאי לא ידע שחטאת ואחי מיתי קרבן ע"כ כגון שחטאת ואחי מיתי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא נעשי

ריבוי ומיעוטי. וריבה הכל ומיעט סם הכי מפרש לה בקדושין (כפ:): **והכא.** גבי פדיון הבן להכי דריש ליה בריבוי ומיעוטי משום דמיון הפרט בין שני כללות: **דתנא דבי רבי ישמעאל.** בפלוגתא (סנהדרין סז.) למיכתב תנא דדרים אם זה מתכלה מכל שאר במים כלל בימים ובנחלים פרט במים מזר וכלל ופליג עליה תנא דבי רבי ישמעאל ואמר במים במים סמוכין זה לזה ואמ"כ כתיב בימים ובנחלים הלכך אין זה כלל ופרט אלא הטילהו ביניהם לדרשו בריבוי ומיעוטי: **ורבנן.** דפליגי עליה דרבי ודרשי ליה בכלל ופרט סבירא להו כדלמרי בגמרא: **אין מים מנוקה מטון.** שבא עליה אחר שנטמא: **דיעם יש רבו.** שלמד בנין רבו שהנוגע בטומאה טומאת [ה] והוא ידע שהרגיש בשנגע אבל לא התבונן לשום על לבו שנטמא [ו] (בטומאה בשנוגע בה) שמא ידיעה: **ד' בפנים.** שמים לחיוב שהנשמה דעני והכנסת לבעל הבית וז' לפטור כשזה עוקר וזה מניח לכתיב [ז] בעבותה העושה את כולה (שבת דף ג.): **דעיקר שבת.** שעיקר מסכת נזיקורי שבת: **מצות.** ילפות שהן מן התורה: **פולות.** הכנסת לגה מיפרשן בהדיא: **תרתי טויון.** וממעי' להכא ד' תנן: **שתים לחיוב.** הולמה דעני והולמה בעבל הבית: **ושתים לפטור.** אמת שהעני פושט ידו לפנים ונתן בעה"ב לתוכה והעני הולילה ועבד חיטו הנחה ולא עבד עקיר' ובעה"ב עקר ולא הניח ושניהם פטורין ואחת שבעה"ב פושט ידו מליאה לחוץ ונטל העני מתוכה והניח לעבד נמי בעל הבית עקילה והעני הנחה ושניהם פטורין בשתי הולמות הללו: **חיובי מאי ניהו ילפות.** להא ילפות קתני וילפות למיובא תרתי הוא דהויין מדת דעני ומדת דבעה"ב:

תנן

ריבוי ומיעוטי אין בעלמא כללי ופרטי דריש והכא היינו טעמא כדתנא דבי ר' ישמעאל [ח]דתנא דבי ר' ישמעאל [ט]במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט ורבנן אמר רבינא כראמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט השתא דאמרת רבי כללי ופרטי דריש בעל בורחיך קשיא שבועות אלא בשבועות נסיב אליבא דר' עקיבא וליה לא סבירא ליה: גופא מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ת"ל [י]ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר"ע רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל שידע והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות א"כ מה ת"ל ונעלם [יא] לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש: אמר מר ונעלם מכלל שידע מאי משמע אמר רבא מדלא כתיב והיא עלומה ממנו א"ל אביי אלא מעתה גבי סוטה דכתיב [יב]ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא אי הוה ידע מי ברקו לה מיא והא [יג]תניא [יד]ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה [טו]בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ותו גבי תורה דכתיב [טז]ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה מכלל דאיכא דהוה ידע [יז]ביה והכתיב [יח]לא ידע אנוש ערכה אלא אמר אביי קסבר רבי [יט]ידיעת בית רבו שמה ידיעה א"ל רב פפא לאביי אלא דקתני אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו שמה ידיעה. אף על פי שדבר זה לא נעלם ממנו שגם עתה יודע כן ולא מתי למעוטי לגה תיוק שנשבה וכן בסוטה יודע שאם נטמאה לסורה ובגי תורה נמי אף בשעת העלמה נמי יודע שהיא נעולה: **אמר** ליה **רב פפא לאביי והא תנן** בו' **מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו.** ה"ק הכ"מ למיפרך אהא דדרים מקרא דונעלם לידיעת בית רבו ומי מיכא לית ליה ידיעה בית רבו: **שתים** שהן ד' **בפנים.** הכא פי' בקונטרס בפנים היינו הכנסות ובמוך מדמיקטרין לקמן למימר וקמפרש הכנסה לאתלה ה"ל לאומטי מפנים שהן ד' בפנים דהוו כולהו בכנסה וגדלה כמו שפירש בקונטרס במסכת שבת (דף ג.) שאם הולמה והכנסה למיוב של בעל הבית העומד בפנים שהן מרבע הולמה והכנסה לפטור ובמוך לעני העומד במוך וריב"ח פירש שאם הולמה למיוב והולמה לפטור שהן ד' הכנסה למיוב ולפטור לבעל הבית העומד בפנים וכן לעני העומד במוך דהה"ד לעיל מתני' למכת לבעל הבית הולמה לעני ולבעל הבית שהן ד' הכנסה לעני ולבעל הבית ובירושלמי בעיא מי מיכא לפרושי מתני' כמו שפירש בקונטרס או כריב"ח ופין להקשות לפירוש ריב"ח הא למכת בעל הבית בכלל הקונטרס הכנסה והולמה לעני ולא מפכת הולמה והולמה הכנסה דניחא ליה למיעקנו הכי כדי לנקנ פשט עני ידו לפנים או שנטל כו' והולמה והולמה היה לריך להחריך ועו"ל שתים שהן ד' בפנים היינו חיוב שחייב ומניח קרנן עליהם בפנים בעזרה דהיינו ג' הולמות וב' הכנסות ושתים שהן ד' במוך היינו פטור: **ומאי שנא הכא דתני שתים שהן ד' לא.** וה"ת ולימא דהכא נמי ד' למיוב וד' למיפטר ומה פירש משום דדומיא דמרחות נגעים קתני כולהו למיוב וה"ל דשפיר הוה דומיא דמרחות נגעים דהוויין שתים שהן ד' למיוב ולא למיפטר ולהכי נקט שתים שהן ד' למיוב ולא למיפטר ומה פירש משום דדומיא דמרחות נגעים קתני כולהו למיוב ולא להניח מלפרש דיני שבת אבל בתר דמסיק דהכא נמי ד' למיוב ולא למיפטר ומה פירש משום דדומיא דמרחות נגעים אין לו

כא א מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה ו סמג לאוין קה:

כב ב מיי' פ"ו מהל' טוען"ונ' הלי' ג:

רבינו חננאל

תנן התם בתחלת מסכת נגעים מראות נגעים שנים שהן ד'. בהרת עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל. שאת כצמר לבן. שניה לה כקרום ביצה ואמרינן הא מתניתא דלא כר' עקיבא דאמר מראות נגעים זו למעלה מזו. דאם כן טיהרת סיד ההיכל מלצרף דבהדי מאן נצרפיה כלומר שיעור הבהרת. כדתנן (פרה ג) כגריס הקילקי מרובע מקום הגריס תשע עדשות. מקום עדשה ד' שערות נמצאו ל"ו שערות. עתה אם תהיה בהרת כחצי גריס וחציה כסיד ההיכל אינה מצטרפת לדברי ר' עקיבא דאמר זה למעלה מזה שהרי השאת למעלה מן הסיד של היכל הוא. תצטרף הסיד בהדי שאת לאו תולדה דשאת היא. ואקשינן אי הכי נימא כקרום ביצה נמי בהדי מאן נצרפיה כהדי שאת הרי סיד עדיף מיניה. בהדי סיד תרוייהו תולדות ניתנו.

מי לא עסקינן דמעייל בו'. ומה תאמר ומאי שנא דתני תולדה דהוספה משאר תולדות של חטות ועוד תימה דקתני סיפא הרי אלו מ' לחטות מלאכות חסר אחת משמע דלא תני סוס תולדה וי"ל דוודאי המוציא מרשות לרשות עיקרא לא תנא אלא הוספה אגב דכייל הכנסה דרך קלהה וכ"ת פי' משום להוספה והכנסה גרועות הן והוי מידום תנא לה להכנסה לחודה בהדה:

וקמפרש הבנסות לאלתר. ריב"ל לא גרים לאלתר דבנח לאלתר מוכח שפיל דלא מצינן לאשכוחי ג' שהן ד' בפיס וכן בחוץ בגת הכנסות ומיהו לפי מאי דפריטית לעיל גרס ליה שפיר: **רבא** אמר רשויות קתני. פי' בקונ' בפ"ק דשבת (דף ג:) יליפות השבת שתים כלומר שתי רשויות רשות הרבים ורה"י ועל ידיהם ים לך ד' חיסורים בפיס וד' בחוץ ולפירושו לא ס"ל למימרי וג' שהן מרבע בחוץ אלא ושהן ד' בחוץ לכך מפרש ר"י דה"ק ברשויות שבת ים ג' חיובים שהן ד' בפיס וג' חיובים שהן ד' בחוץ[ה]: **רבא** אמר. יש שמוסקים דב אשי במירושלמי לעיל דתנא הכנסה הולאה קרי לה דהס"ם לא היה קובע דברי רבא אחר רב אשי דפיוס שמא רצה עולה רב אשי[ו] ויתן למתקו בשביל כך דמילתא דרבא לא קאי אלא למתוני קושיות ורבא לא בא אלא לייצב דמתני' דקתני יליפות ולא קתני הוספות דיליפות משמע מוספות ומצות דהיינו רשויות והס"ם קבעה כאן משום דבכי מיתלפא פירכא דוחה יליפות קתני מדע לפי בא לתרץ מי דוחקו לומר כן הא ע"כ תנא הכנסה הולאה קרי ליה מהיכי המוציא מרשות לרשות: **שנים** שהן ד' בהרת בו'. סדר לבנויתן שלג לאמר לבן סיד ההיכל וקרוס ביצה והיה נראה לומר דכל למעלה משלג בכלל שלג ומאמר ועד שלג בכלל לאמר ומסיד ועד לאמר בכלל סיד ומקרוס ועד סיד בכלל קרוס והוה אמי שפיר הא דתנן במסכת נגעים (פ"ו משנה ד) ע"כ מראות דהדדה מראות נגעים יש אצל אין לחלקם לענין טירוף אלא לחדעה אצל קשה דהיכי פריך לקמן ויאמרו מקרוס ביצה ולמעלה טמא ומצטרף לזיב טהורים אותן לד' מראות הללו והיאך הייתי יודע סדר לירופן אם לא מנאם לכך נראה לחלק דהכא הנגע לבא אלא בד' מראות הללו ואין מראות אחרות בינתיים וכן פירש בקונטר' בסמוך וע"ב דתניב במסכת נגעים תניב פחיבי או נגעי בתים ובגדים כדפי' בתמני' ומיהו אפשר שבכל אחד ים כמה מראות שיש שלגים לבנים זה מזה וכולן מראה שלג וכן לאמר לבן נקי בן יומו דמפרש לקמן לבן מאמר אחר וכולן מראה לאמר וכן סיד וקרוס אצל לעולם לא יצא הנגע כ"ש בד' מראות הללו: **שאת** כצמר לבן. הס"ם מקלר ומלא דר"מ דאמר בריש מסכת נגעים שאת בקרוס ביצה שניה לה כלאמר לבן ונראה לאמר לבן דר"מ לא מיירי בנקי בן יומו כמו מכמים אלא לאמר שאינו נקי ומאחר מסיד לחין שבהרת לבשאת שהיא שחורה מכולן שהשיה תולדתה לבנה מתולדה דבהרת שהיא לבנה מכולן:

אם בן טיהרת סיד מלצרף. תימה מקשה נמי ליה טיהרת בהרת מלצרף לחי בהדי סיד ליכא למאי דעדיף מסיד ולא בהדי למאי דלאו מינה הוא ובקונטרס פירש דבהרת ושאת שמצטרפים כדדרשינן בת"כ והיה מלמד שמצטרפים זה עם זה וקשה דת"כ תולדות נמי יצטרפו וע"ק דבירושלמי גרים מכילתין אומר רבי יוסי ב"ר בון והיו אין כתוב כאן אלא והיה מלמד שאין מצטרפות זה עם זה תני חזקיה לנגעי נרעת אין כתוב כאן אלא לנגע מלמד שאין מצטרפות ומיהו ההיא גופה תימה למייתי לה להך דמסיק התם דמצטרפים ול"ע שם: **טיהרת** סיד ההיכל מלצרף. ותימה דמתני' דלא כר' עקיבא דמתני' קתני סיד כסיד ההיכל מאמר שאין מצטרפת עם השאר ולא עם השלג שגבוה ממנו ג' מעלות וי"ל דה"פ אם נאמר מתני' ר"ע היא והא דקתני סיד כסיד ההיכל לא להצטרף עמהם אלא לומר שמולדה היא ולא מצטרף עם השאר אלא עם השלג תע"ק שאין גבוה ממנו כ"א מעלה אחת ור' עקיבא דקתני זו למעלה מזו לא איצטרף הסיד עם השאר להא לומר אלא מולדה היא אלא לומר שלא יצטרף הסיד עם השלג תע"ג דתולדה היא הואיל וגבוה ממנו ג' מעלות ת"כ טיהרת סיד ההיכל: **אי** הכי קרוס של ביצה נמי. פירוש תע"ג דמתניתין דלא כר' עקיבא שפיר והכ"ת מסה מחייבי"ם פירש תע"ג דר' עקיבא דקאמר זו למעלה מזו מודה נמי לאב ותולדה דידיה מצטרפין והא דקאמר זו למעלה מזו אאב לאוסופי דאפילו סיד ואמר או סיד וקרוס מצטרפין אף על גב דלאו בר מיניה הוא ומתניתין נמי דקתני ושניה לה כו' סבירא לה נמי זו למעלה מזו אלא לאתא לאשמועינן דאפי' שלג וסיד או אמר וקרוס שגבוהות זו מזו אפי' מעלות מצטרפין הואיל ובר מיניה הוא אפי' דכולהו מצטרפין להדדי בר משלג וקרוס שאין מצטרפין זה עם זה יחד אלא לדידך דפרכת ת"כ טיהרת סיד ההיכל מאי שפיר

האי מאי בשלמא בלא סיד היכל קרום ביצה לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתאי דשאת רחמנא אמר [1]ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת אע"ג דמנחתא מיניה טובא אלא סיד היכל קשיא אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי עקיבא והיכא שמעינן לרבי עקיבא זו למעלה מזו אילימא מהא דתניא [2]אמר רבי יוסי שאל יהושע בנו של רבי עקיבא מרבי עקיבא מפני מה אמרו מראות נגעים שהן ארבעה אמר לו ואם לאו מה יאמרו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא אמר לו [3]לומר שמצטרפים זה עם זה אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה אמר לו [4]לומר לך כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים ואילו מסיד היכל ולמעלה לא קאמר מדלא אמר ליה ש"מ דשמיע ליה לר' עקיבא דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפין ודלמא שאת ותולדתה בהרת ותולדתה אלא מדרבי חנינא דאמר ר' חנינא משל דרבי עקיבא למה הדבר דומה [5]לארבעה כוסות של חלב אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו שמונה ואחד נפלו לתוכו שתים עשרה טיפין ואמרי לה [6]שש עשרה טיפין שכולן מראות לובן הן אלא שזה למעלה מזה וזה למעלה מזה אימור דשמעת ליה לרבי עקיבא בפתוך בחלוק מי שמעת ליה וכי תימא כי היכי דשמעת ליה בפתוך הכי שמעת ליה בחלוק ובפתוך גופיה מי שמעת ליה [7] והתניא רבי עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה ביין המזוג במים אלא של בהרת עזה כשלג ושל סיד דיהה הימנה ואם

אף על גב דמנחתא מינה טובא. פירש בקונטרס לר' עקיבא סיד וקרום הוו תרוייהו מולדה דשאת וספחת משאת קאי ולא מהכהת והא דקתני בסמוך טפילה לבהרת מגע ליה לרבנן קתני לרבי עקיבא אין לבהרת אוש טפילה וכן פירש לקמן וקשיא להו בקונטרס פירש בעלמו דשאת ג' שהן לר' עקיבא ג' שהן מרכע וכן נמי מוכח בסמוך דקאמר מפני מה אמרו מראות נגעים שיש שהן מרבעה כו' ושיש שהן מרבעה משמע שמכל אב יוצאה מולדה אחת כמו שיש שהן מרבע דשאת וידיעות ושבועות ועוד כיון דלספחת לא קאי אשאת אלא אסיד ההיכל קשיא. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' עקיבא. והיכא שמעינן לר' עקיבא דאמר זו למעלה מזו. אילימא כדשאיל ליה בריה מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ד' ולא אמרו מקרום ביצה ולמעלה בלבנות טמא והשיבו אביו לומר שמצטרפין זו עם זה. ואמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה ש"מ דשמיע ליה מאבוה דבהדי שאת מצטרפי דבעינן זו למעלה מזו. דלמא לא אמר הכי. אלא שאת ותולדתה דהוא קרום ביצה והוא הדין לבהרת ותולדתה דהוא סיד ההיכל אלא (מדתניא המוזג שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמר) [מדר"ח דאמר] ר' חנינא משל דר' עקיבא למה הדבר דומה לד' כוסות של חלב אחד נפל לתוכו שתי טיפות דם ואחד נפל לתוכו ד' טיפות דם כו' עד שכולן מראה לבן הן אלא שזו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו בפתוך. פי' במעורב. בחלוק. כלומר בשאינו מעורב מי שמעת ליה הכי. ואפי' בפתוך גופיה מי אית ליה האי סברא. והא תנן בתחלת מסכת נגעים ר' עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה.

כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן כו'. כמאן דאמר [8] מכס עמו דמי ישראל נקי עמו לפי' כהן שוטה תומר לו ישראל תמור טמא והוא תומר וישראל נקי היינו דמסגרו ליה וסגיר כדאמר בריש ערכין (דף ג. ושם) ואם תאמר ומה לנו לזה כישראל הואיל ויש שם ישראל אחר המסגירו ויש לומר כגון שהמסגיר עיניו כהות ואינו יכול לראות): **ואחד** נפל לתוכו כו'. כאן לא כפל טיפות משום דכבר נפלו הרבה ובדבר מועט שמוסיפין עליו ניכר: ואם

אף על גב דמנחתא מינה טובא. פירש בקונטרס לר' עקיבא סיד וקרום הוו תרוייהו מולדה דשאת וספחת משאת קאי ולא מהכהת והא דקתני בסמוך טפילה לבהרת מגע ליה לרבנן קתני לרבי עקיבא אין לבהרת אוש טפילה וכן פירש לקמן וקשיא להו בקונטרס פירש בעלמו דשאת ג' שהן לר' עקיבא ג' שהן מרבע וכן נמי מוכח בסמוך דקאמר מפני מה אמרו מראות נגעים שיש שהן מרבעה כו' ושיש שהן מרבעה משמע שמכל אב יוצאה מולדה אחת כמו שיש שהן מרבע דשאת וידיעות ושבועות ועוד כיון דלספחת לא קאי אשאת אלא אסיד ההיכל קשיא. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' עקיבא. והיכא שמעינן לר' עקיבא דאמר זו למעלה מזו. אילימא כדשאיל ליה בריה מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ד' ולא אמרו מקרום ביצה ולמעלה בלבנות טמא והשיבו אביו לומר שמצטרפין זו עם זה. ואמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה ש"מ דשמיע ליה מאבוה דבהדי שאת מצטרפי דבעינן זו למעלה מזו. דלמא לא אמר הכי. אלא שאת ותולדתה דהוא קרום ביצה והוא הדין לבהרת ותולדתה דהוא סיד ההיכל אלא (מדתניא המוזג שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמר) [מדר"ח דאמר] ר' חנינא משל דר' עקיבא למה הדבר דומה לד' כוסות של חלב אחד נפל לתוכו שתי טיפות דם ואחד נפל לתוכו ד' טיפות דם כו' עד שכולן מראה לבן הן אלא שזו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו בפתוך. פי' במעורב. בחלוק. כלומר בשאינו מעורב מי שמעת ליה הכי. ואפי' בפתוך גופיה מי אית ליה האי סברא. והא תנן בתחלת מסכת נגעים ר' עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה.

תורה אור השלם

1. וּשְׁאֵת וְלִסַּפַּחַת
וְלַבֶּהָרֶת: ויקרא יד נו

הגהות הב"ח

(ב) גמ' אמר ליה ורהטן ר' עקיבא: (ג) רש"י ד"ה ואם לאו וכו' היה שיפרש מה הוא שומע: (ד) ד"ה פתוך מעורב והוא: (ה) תוספות ד"ה כל וכו' כמאן ישראל בקי עמו דלפ:

רבינו חננאל

ודחינן הא לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתחתיו דסיד כלומר מכהייה מסיד ההיכל. רחמנא אמר ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת. אלא סיד ההיכל קשיא. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' עקיבא. והיכא שמעינן לר' עקיבא דאמר זו למעלה מזו. אילימא כדשאיל ליה בריה מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ד' ולא אמרו מקרום ביצה ולמעלה בלבנות טמא והשיבו אביו לומר שמצטרפין זו עם זה. ואמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה ש"מ דשמיע ליה מאבוה דבהדי שאת מצטרפי דבעינן זו למעלה מזו. דלמא לא אמר הכי. אלא שאת ותולדתה דהוא קרום ביצה והוא הדין לבהרת ותולדתה דהוא סיד ההיכל אלא (מדתניא המוזג שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמר) [מדר"ח דאמר] ר' חנינא משל דר' עקיבא למה הדבר דומה לד' כוסות של חלב אחד נפל לתוכו שתי טיפות דם ואחד נפל לתוכו ד' טיפות דם כו' עד שכולן מראה לבן הן אלא שזו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו בפתוך. פי' במעורב. בחלוק. כלומר בשאינו מעורב מי שמעת ליה הכי. ואפי' בפתוך גופיה מי אית ליה האי סברא. והא תנן בתחלת מסכת נגעים ר' עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה.

כג א ב מי' פ"ח מהל' טומאת צרעת הלכה ג סמג עשין לד ועיין בכ"מ ובסמגות:

כד ג ד מי' שם הל' ד:

ואם איתא לי"תני של צמר דיהה הימנו. תימה דע"כ צריך למיתני שלג וסיד דמת"ק קאי דקתני הפתוך שכשלג כיין המזוג כשלג הפתוך שכסיד כיין המזוג כחלב דבכי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כו' וי"ל דהיינו דקמשני אין כלומר לא נקט סיד דוקא אלא קאי אמ"ק או אמת רבי נתן מגיה נמי במילתיה דרבי ישמעאל שמת במקום סיד: **ואין אחרת לבנה.** והא דלכתיב (מהלים קמו) הנותן שלג כצמר אורמיה דקרא למיתני שמינו מצוי במצוי: **גלימא** רביתא ושחקיה. פי' בקונטרס דמצם יותר לבן ולא יתכן דכפ' כל היד (נדה דף יז.) משמע דמשקים לבנים יותר ומעלו טפי לבדיקה אלא לענין משיכות נקט ליה דומיא דכל הני דלעיל ומיהו בנדה י"ל דמעלו לבדיקה לפי שהם רכים יותר מכל הקונטרם פירש שם לפי שהם לבנים יותר(ג): **לא** אלא על טומאת מקדש וקדשיו. פירש בקונטרי מזהרת קדש דכתיב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר ותימה דכפרק בתרא דמכות (דף יד:) משמע דבין נרבי יותנן ובין נריש לקיש אמי אמי קרא לאזהרת תרומה ומזהרת קדש נפק' לן לר' יוחנן מג"ש דטומאתו טומאתו ממקדש ולר"ל מבכל קדש לא תגע ויתכן פירוש הקונטרס להוא תנא דאמר בפ' הערל (יבמות עה. ושם) גזר שעל ג' לשיש ומצורע מוחלט הכתוב מדבר ומפי אמר יטהר עד דמיתי כפרה והני מצורעי דמכות כרבי ישמעאל דפליג עליה התם ומוקי לה בתרומה ור' יוחנן גופיה מסיק לה בפרק הערל (שם דף עד.) משמיה דרבי ישמעאל לאזהרת דבר השוה בזרעו של אהרן הוי אומר זה תרומה. פירוש אימא נמי תרומה אבל אין לפרש אימא דוקא תרומה אבל מקדש וקדשי דלעיל כתם לא משכי בקרבן עולה ויורד להא בסמוך לא פריך הכי אלא משום דכתיב ביה מיעוטא וס"ל להוא מלי למיפרך אימא טמא שנטמא בשרצים ואלא אלא שהייה והפך בצורבא דרך הליכתו כדאמר בפ"ב נקמן (דף יז:) אלא משום להיא גופה גמר מתרומה נפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג:) להכי נקט תרומה ומטומאת כהנים לא אלי למיפרך אלא מהכא אלא על הטמא והכא כתב שרץ ונבלה:

לא אשכחן עון מיתה דמחייב עליה קרבן. תימה ה"ג לא משכחן עון כרת דמחייב עליה קרבן עולה ויורד ס ויש לומר להכוא טעמא עדיף ליה טפי:

עולה

ואם איתא של צמר דיהה הימנו מיבעי ליה אמרי אין הכי נמי והתניא רבי נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של צמר דיהה הימנה ומנלן דבהרת עזה היא אמר אביי אמר קרא [1]ואם בהרת לבנה היא היא לבנה ואין אחרת לבנה תנו רבנן [א]בהרת עמוקה וכן הוא אומר [2]ומראה עמוק מן העור [ב]כמראה חמה העמוקה מן הצל [3]שאת [ג]אין שאת אלא גבוה וכן הוא אומר [4]על כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ספחת אין ספחת אלא טפילה וכן הוא אומר [5]ואמר ספחני נא אשכחן טפילה לשאת טפילה לבהרת מנלן אמר רבי זירא נאמרה [6]לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת מה לבנה האמורה בשאת יש לה טפילה אף לבנה האמורה בבהרת יש לה טפילה במתניתא תנא הטיל הכתוב לספחת בין שאת לבהרת לומר לך כשם שטפילה לשאת כך טפילה לבהרת: שאת כצמר לבן: [ד]מאי צמר לבן אמר רב ביבי אמר רב אסי צמר נקי בן יומו שמכבנין בו למילת אמר רבי חנינא משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ולתרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ואיפרכו של זה למעלה מאיפרכו של זה האי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה הוא אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה רב אדא בר אבא אמר כגון מלכא ואלקפטא [7]רופילא וריש גלותא האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא רבא אמר כגון שבור מלכא וקיסר א"ל רב פפא לרבא הי מינייהו עדיף אמר ליה [ה]בחורשיא קא אכיל ליה פוק חזי טיבעא דמאן סגי בעלמא דכתיב [7]ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה [ו]א"ר יוחנן זו רומי חייבת שטיבעה יצא בכל העולם כולו רבינא אמר כגון גלימא דעמר ושחקיה סדינא דכיתנא ושחקיה: את שיש בה ידיעה בתחלה וכו': ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו ודין הוא הואיל והזהיר ועגש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר ועגש על הטומאה לא הזהיר ועגש אלא על טומאת מקדש וקדשיו [ז]אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו ואימא תרומה שהזהיר ועגש לא אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן אימא ה"מ קרבן קבוע אבל עולה **ומפ' לימא.** דלמר אמר שלג מני להו: **של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה.** דיהה פליג"ת בגע"ז: עמוקה וגבוה נלמ דוקא קאמר שלג נרמית כעמוקה: **ו)עפילה לכהרת מנלן.** לרבנן קבעי להו דלילו לרבי עקיבא ליח ליה ריבוי טפילה לבהרת: **ספחני.** תפפני: **כן יומו.** ניוס הולדו: **מכבנין.** לשון הרחלים יולאות כבונות (שבת דף נב:) וכמו (ניטין דף יד:) מנחן כבנתי לבתי פרמוי"ל לוהות(ד) בת נפש שקורין נוסק"ת שממבנין בה פתימות פי המלוך כך כשנולד הכבש והפך לוחכתו אין(ה) אמרו נקי ו)בלומו יוס והרולה להלניעו למילת עושה לכבש מעטה עור ומכבנו עליו שלא יתפרד ומפלת המר מכוסה כל הימים: **מלכו של זה.** בהרת שהוא מלכו של סיד למעלה משהת שהוא מלכו של קרוס ולכן הן מלטרפין בהבהרת והשאת ואיפרכו של מלך זה למעלה מאיפרכו של מלך זה סיד למעלה מקרוס וממילא שמעינן דסיד למטה משהת הוא: **אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה'.** כל איפרכוס הולך אחר מלכו כך כל תולדה מלטרפת לחביה: **סבי גרסינן ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה: מלכא ולקפטא.** שני מלכים הם ומלכא משיב מלקפטא: **רופילא.** איפרכוס של מלכא: **וריש גלותא.** איפרכוס של מלקפטא: **כגון מלכא ולקפטא.** כשמהלכין אניס שניהם הם לזה ג"כ קרא דמשכחת מלוקי' בתרומה ולא במקדש מכח הסברא דכל מי שאינו דעון כתם לטמני בעזרה ויוכל ת"ל אחר פרטי' ואימא גם למעוטי הקדש הם לזה ג"כ קרא דמשכחת מלוקי' בתרומה ולא במקדש ומוכח דכך למעט תרומה ול"ש:

ואם איתא של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה אמרי אין הכי נמי והתניא רבי נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של צמר דיהה הימנה ומנלן דבהרת עזה היא אמר אביי אמר קרא [1]ואם בהרת לבנה היא היא לבנה ואין אחרת לבנה תנו רבנן [א]בהרת עמוקה וכן הוא אומר [2]ומראה עמוק מן העור [ב]כמראה חמה העמוקה מן הצל [3]שאת [ג]אין שאת אלא גבוה וכן הוא אומר [4]על כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ספחת אין ספחת אלא טפילה וכן הוא אומר [5]ואמר ספחני נא אשכחן טפילה לשאת טפילה לבהרת מנלן אמר רבי זירא נאמרה [6]לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת מה לבנה האמורה בשאת יש לה טפילה אף לבנה האמורה בבהרת יש לה טפילה במתניתא תנא הטיל הכתוב לספחת בין שאת לבהרת לומר לך כשם שטפילה לשאת כך טפילה לבהרת: שאת כצמר לבן: [ד]מאי צמר לבן אמר רב ביבי אמר רב אסי צמר נקי בן יומו שמכבנין בו למילת אמר רבי חנינא משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ולתרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ואיפרכו של זה למעלה מאיפרכו של זה האי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה הוא אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה רב אדא בר אבא אמר כגון מלכא ואלקפטא [7]רופילא וריש גלותא האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא רבא אמר כגון שבור מלכא וקיסר א"ל רב פפא לרבא הי מינייהו עדיף אמר ליה [ה]בחורשיא קא אכיל ליה פוק חזי טיבעא דמאן סגי בעלמא דכתיב [7]ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה [ו]א"ר יוחנן זו רומי חייבת שטיבעה יצא בכל העולם כולו רבינא אמר כגון גלימא דעמר ושחקיה סדינא דכיתנא ושחקיה: את שיש בה ידיעה בתחלה וכו': ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו ודין הוא הואיל והזהיר ועגש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר ועגש על הטומאה לא הזהיר ועגש אלא על טומאת מקדש וקדשיו [ז]אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו ואימא תרומה שהזהיר ועגש לא אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן אימא ה"מ קרבן קבוע אבל עולה **ומפ' לימא.** דלמר אמר שלג מני להו: **של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה.** דיהה פליג"ת בגע"ז: עמוקה וגבוה נלמ דוקא קאמר שלג נרמית כעמוקה: **ו)עפילה לכהרת מנלן.** לרבנן קבעי להו דלילו לרבי עקיבא ליח ליה ריבוי טפילה לבהרת: **ספחני.** תפפני: **כן יומו.** ניוס הולדו: **מכבנין.** לשון הרחלים יולאות כבונות (שבת דף נב:) וכמו (ניטין דף יד:) מנחן כבנתי לבתי פרמוי"ל לוהות(ד) בת נפש שקורין נוסק"ת שממבנין בה פתימות פי המלוך כך כשנולד הכבש והפך לוחכתו אין(ה) אמרו נקי ו)בלומו יוס והרולה להלניעו למילת עושה לכבש מעטה עור ומכבנו עליו שלא יתפרד ומפלת המר מכוסה כל הימים: **מלכו של זה.** בהרת שהוא מלכו של סיד למעלה משהת שהוא מלכו של קרוס ולכן הן מלטרפין בהבהרת והשאת ואיפרכו של מלך זה למעלה מאיפרכו של מלך זה סיד למעלה מקרוס וממילא שמעינן דסיד למטה משהת הוא: **אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה'.** כל איפרכוס הולך אחר מלכו כך כל תולדה מלטרפת לחביה: **סבי גרסינן ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה: מלכא ולקפטא.** שני מלכים הם ומלכא משיב מלקפטא: **רופילא.** איפרכוס של מלכא: **וריש גלותא.** איפרכוס של מלקפטא: **כגון מלכא ולקפטא.** כשמהלכין אניס שניהם הם לזה ג"כ קרא דמשכחת מלוקי' בתרומה ולא במקדש מכח הסברא דכל מי שאינו דעון כתם לטמני בעזרה ויוכל ת"ל אחר פרטי' ואימא גם למעוטי הקדש הם לזה ג"כ קרא דמשכחת מלוקי' בתרומה ולא במקדש ומוכח דכך למעט תרומה ול"ש:

שבור מלכא. מלך פרס וקיסר מלך רומי וכל אחד ים לו איפרכוס: **מי מנייהו תקיף.** שבור לו קיסר: **כחורשיא קא אכיל ליה.** התים הזה מוטעין ניעריס כל ימיו שלא שמע בניעניעה של מלכות רומי והולרך לשאול זאת. ורב פפא משום דמקדים רבא שבור מלכא לקיסר הוא דקאילי ורבא מירלה עשה שהיה מחתיו במלכותו כדאמר בסמ' חגיגה (דף ה:) שבור מלכא וגדבוהו: **רומי מייתא.** תרגום של רשעה שנאמר (מלאכי ג) וקרלו להם גבול רשעה: **רבינא אמר.** משל דרבנן כגון גלימא דעמרא שהוא מלונן בשהוא מדם ולינונו מבהיק הרבה יותר משל טלית שנה: **וגלימא דכיתנא ושחקיה.** שהמדם נגן הרבה משל יען לשל המדשות של זו ושל זו קרוצות להיות שוות. כך הבהרת גבוהה הרבה מן הסיד שהוא מולדתו והשאת מן הקרוס והמדות קרוצים להיות שוים: **אמין הכתוב מדבר.** פרשת קרבן עולה ויורד [ויקרלה] שמייתמו קרבן על הטומאה מנין שאין מחייבו על מנע מלא מס כן מוכל בשומה טומאה קדש או נכנס למקדש: **ודין הוא.** הרי אתה דן מלניו: **קומיר והזהיר ועגש.** על הזדון טומאה

ואכל מבשר זבח השלמים ונכרתה וחייב קרבן על הטומאה שנאמר או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה וגו' מה זה שהזהיר ועגש לא הוא אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זו הטומאה שחייב בה קרבן אינו אלא בטומאת מקדש וקדשיו. ודחי' ואימא טומאת תרומת דהא איה בה הזהרה ועגש דכתיב ולא תשאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו. ופרקינן תרומה עון מיתה היא ולא אשכחן בעון מיתה דחייב קרבן. ואמרינן נהי דאינו חייב קרבן קבוע קרבן עולה ויורד ליחייב.

מידי

כה א מיי' פ"ל מהל' טומלת לרעת הל' ו:

כו ב עיין בהגהות שם ובכ"מ:

ג [מיי' פ"י מהל' שגגות הלכה ה]:

תורה אור השלם

1. ואם בְּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמְק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר וְשַׂעֲרָה לֹא הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: ויקרא יג ד

2. וְרָאָה אֹתָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ שֵׂעָר לָבָן בַּבֶּהָרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִּכְוָה פָּרְחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הוּא: ויקרא יג כה

3. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בַּהֶרֶת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: ויקרא יג ב

4. וְעַל כָּל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל הַגְּבָעוֹת הַנְּשֻׂאוֹת: ישעיהו ב יד

5. וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר בְּבֵיתְךָ יָבוֹא לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לְאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר לֶחֶם וְאָמַר סַפְּחֵנִי נָא אֶל אַחַת הַכְּהֻנּוֹת לְאָכֵל פַּת לָחֶם: שמואל א ב לו

6. וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בִּשְׂאֵת: ויקרא יג י

7. כֵּן אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְרַבִּיעִיָּה מִלְּבוֹ רַבִּיעָאָה תְּהֵוֵא בְאַרְעָא דִּי תִשְׁנָא מִן כָּל מַלְכְוָתָא וְתֵאכֵל כָּל אַרְעָא וְתִדּוּשִׁנַּהּ וְתַדְקִנַּהּ: דניאל ז כג

רבינו חננאל

ו) הוה ליה למימר דהא שאת עדיפא מסיד. אמרי אין דהא תניא הכי ר' נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של שאת דיהה הימנה. בהרת עזה כשלג שנאמר והנה מרים מצורעת כשלג. בהרת לבנה היא. אין לבנה למעלה הימנה. תנא הטיל הכתוב הספחת בין שאת לבהרת. כשם שטפילה לזו כך טפילה לזו. ומנא לן שהספחת טפילה היא שנאמר ספחני נא אל אחת הכהנות לאכל פת לחם. שאת אין שאת אלא גבוהה שנאמר על ההרים הגבוהים ועל הגבעות הנשאות. ומראה עמוק מן העור כמראה חמה העמוקה מן הצל. שאת כצמר לבן שהוא נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת. א"ר חנינא משל לדר' חנינא) [דרבנן] למה הדבר דומה לתרי מלכי ותרי איפרכי. מלכו של זה למעלה מאיפרכו (של זה) דנפשיה וכן מלכו של זה למעלה מאיפרכו דנפשיה והוא כגון מלכא ורופילא אלקפטא וריש גלותא. א"ל רב פפא לרבא שבור מלכא חשיב או קיסר. א"ל רבא בי חרשיא אכול ליה. פי' מכה אוכלת לך בעיניך. כלומר אינך רואה טיבעא דמאן סגי בעלמא אלא טיבעא דקיסר קאזלא כר' יוחנן דאמר מאי דכתיב ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה. זו רומי חייבת שטבעה יוצאה בכל העולם. ג) כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה שחקיה. פי' בלאותיהם: **מתני'** כל שיש בה ידיעה בתחלה כו' ת"ר בתורת כהנים מנין שאין חייב אלא בטומאת מקדש וקדשיו. הזהיר ועגש על הטומאה במקדש. הזהיר ולא

ו) גרסה ל"ל ואם איתא של שאת דיהה הימנה הוה ליה כו'. ב) גליון ל"ל ושחקיה פי' בלאותיהם כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה. ג) גליון ל"ל בתחלתו למיירי בתחלה לחיתקם קודם וכו'.

ד) [כ"ג פר. בכורות מג. מוגן סג.], **ה)** [שבוע ה:], **ו)** [בשגן סג.], **ז)** [שבת נד.], **ח)** [בשגן דומי טוח שר המיל. מוסף הערוך], **ט)** [עי' בערוך ערך מרש ג' מה שפירש כשם רב האי גאון], **י)** ע"ז ב:., **יא)** [ל"ל אחר ל"ת ספחני], **יב)** [כ"ם ממ"ן], **יג)** ל"ל כאחוי. יעב"ן וכ"ה כרש"ל בדפוס כרלשון], **יד)** ל"ל ולא יטמא אח מחניהם (במדבר ה:), **טו)** [ויקרא כה], **טז)** [ועי' תוס' נדה יז. ד"ה הא].

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה מכבנין וכו' והוא בית נפש:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא אשכחן וכו' ור"ל דה"ט שם שדרש שפי'. וקשה לי דמ"מ אחרי דלמדנו מידי דהוי אטמיעת קול ולגבי תרומה ליכא כלל סבכרת לא מלינו דעון מיתה מייב קרבן דמידי דהוי אטמיעת קול ונספר ממילא הסבכרת לאוקמי אתנוי' ולא במקדש מכח הסבכרת הקדש הא לזה ל"ל קרא דמשכחת מלוקי' בתרומה ולא במקדש ומוכח דכך למעט תרומה ול"ש:

לעזי רש"י

פליח"א [פלד"א]. היזור. פרמוי"ל [פירמ"ל]. סגר. נושק"א. סיכה, מכבנה.

מוסף רש"י

עמוק. דהיינו שפל, כמלאה אמה שנלאית עמוקה, שפל מן הגל (בכורות מא.). תמה אלל גל גדלים עמוקה, וכן כל לגן ושחור בגבר מלאה הלגן עמוק, כך בהכת לבנה היא (חולין סג.). **שמכבנין בו.** קוכרין בגד שניגו בימ שגולד שמהרו נקי ומשמר כאחרו שלא יטנף, למילת. לעשות מצוחו כלי מילת. מכבנין, על שעושין כמין קרסי מתכת לחבר הבגד, כמו תגמן כבישתי לבמי, מעק"ש בלע"ז (שבת נד. ועי' יחזקאל כד יח), **ואלקפטא.** דוכוס (בבחים צו:).

רבינו חננאל (המשך)

יטמאו את מחניהם. ועגש שנאמר כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא [את משכן ה' טמא] ונכרתה וגו' (במקדש) [ובקדש] הזהיר אמר ריש לקיש בכל קדש לא תגע וגו' ותניא כוותיה ומפורש בפרק אלו הן הלוקין בתחלתו ג) דאתקש קדש למקדש. ועוד מפורש ביבמות פרק הערל כי זו הנגיעה אכילה היא. ועגש ונפש כי תגע בכל טמא בטומאה אדם או בבהמה טמאה וגו'

ז) [ל"ל ומה], **ח)** [ל"ל ומה], **ט)** [ל"ל ומה], **י)** [ל"ל ומה], **יא)** [ל"ל ומה], **יב)** [ל"ל ומה], **יג)** [ל"ל ומה], **יד)** [ל"ל ומה], **טו)** [ל"ל ומה], **טז)** [ל"ל ומה], **יז)** [ל"ל ומה], **יח)** [ל"ל ומה], **יט)** [ל"ל ומה], **כ)** [ל"ל ומה], **כא)** [ל"ל ומה], **כב)** [ל"ל ומה], **כג)** [ל"ל ומה], **כד)** [ל"ל ומה], **כה)** [ל"ל ומה], **כו)** [ל"ל ומה], **כז)** [ל"ל ומה], **כח)** [ל"ל ומה], **כט)** [ל"ל ומה], **ל)** [ל"ל ומה], **לא)** [ל"ל ומה], **לב)** [ל"ל ומה], **לג)** [ל"ל ומה], **לד)** [ל"ל ומה], **לה)** [ל"ל ומה], **לו)** [ל"ל ומה], **לז)** [ל"ל ומה], **לח)** [ל"ל ומה], **לט)** [ל"ל ומה], **מ)** [ל"ל ומה], **מא)** [ל"ל ומה], **מב)** [ל"ל ומה], **מג)** [ל"ל ומה], **מד)** [ל"ל ומה], **מה)** [ל"ל ומה], **מו)** [ל"ל ומה], **מז)** [ל"ל ומה], **מח)** [ל"ל ומה], **מט)** [ל"ל ומה], **נ)** [ל"ל ומה], **נא)** [ל"ל ומה], **נב)** [ל"ל ומה], **נג)** [ל"ל ומה], **נד)** [ל"ל ומה], **נה)** [ל"ל ומה], **נו)** [ל"ל ומה], **נז)** [ל"ל ומה], **נח)** [ל"ל ומה], **נט)** [ל"ל ומה], **ס)** [ל"ל ומה], **סא)** [ל"ל ומה], **סב)** [ל"ל ומה], **סג)** [ל"ל ומה], **סד)** [ל"ל ומה], **סה)** [ל"ל ומה], **סו)** [ל"ל ומה], **סז)** [ל"ל ומה], **סח)** [ל"ל ומה], **סט)** [ל"ל ומה], **ע)** [ל"ל ומה], **עא)** [ל"ל ומה], **עב)** [ל"ל ומה], **עג)** [ל"ל ומה], **עד)** [ל"ל ומה], **עה)** [ל"ל ומה], **עו)** [ל"ל ומה], **עז)** [ל"ל ומה], **עח)** [ל"ל ומה], **עט)** [ל"ל ומה], **פ)** [ל"ל ומה], **פא)** [ל"ל ומה], **פב)** [ל"ל ומה], **פג)** [ל"ל ומה], **פד)** [ל"ל ומה], **פה)** [ל"ל ומה], **פו)** [ל"ל ומה], **פז)** [ל"ל ומה], **פח)** [ל"ל ומה], **פט)** [ל"ל ומה], **צ)** [ל"ל ומה], **צא)** [ל"ל ומה], **צב)** [ל"ל ומה], **צג)** [ל"ל ומה], **צד)** [ל"ל ומה], **צה)** [ל"ל ומה], **צו)** [ל"ל ומה], **צז)** [ל"ל ומה], **צח)** [ל"ל ומה], **צט)** [ל"ל ומה], **ק)** [ל"ל ומה], **קא)** [ל"ל ומה], **קב)** [ל"ל ומה], **קג)** [ל"ל ומה], **קד)** [ל"ל ומה], **קה)** [ל"ל ומה], **קו)** [ל"ל ומה], **קז)** [ל"ל ומה], **קח)** [ל"ל ומה], **קט)** [ל"ל ומה], **קי)** [ל"ל ומה], **קיא)** [ל"ל ומה], **קיב)** [ל"ל ומה], **קיג)** [ל"ל ומה], **קיד)** [ל"ל ומה], **קטו)** [ל"ל ומה], **קטז)** [ל"ל ומה], **קיז)** [ל"ל ומה], **קיח)** [ל"ל ומה], **קיט)** [ל"ל ומה], **קכ)** [ל"ל ומה], **קכא)** [ל"ל ומה], **קכב)** [ל"ל ומה], **קכג)** [ל"ל ומה], **קכד)** [ל"ל ומה], **קכה)** [ל"ל ומה], **קכו)** [ל"ל ומה], **קכז)** [ל"ל ומה], **קכח)** [ל"ל ומה], **קכט)** [ל"ל ומה], **קל)** [ל"ל ומה], **קלא)** [ל"ל ומה], **קלב)** [ל"ל ומה], **קלג)** [ל"ל ומה], **קלד)** [ל"ל ומה], **קלה)** [ל"ל ומה], **קלו)** [ל"ל ומה], **קלז)** [ל"ל ומה], **קלח)** [ל"ל ומה], **קלט)** [ל"ל ומה], **קמ)** [ל"ל ומה], **קמא)** [ל"ל ומה], **קמב)** [ל"ל ומה], **קמג)** [ל"ל ומה], **קמד)** [ל"ל ומה], **קמה)** [ל"ל ומה], **קמו)** [ל"ל ומה], **קמז)** [ל"ל ומה], **קמח)** [ל"ל ומה], **קמט)** [ל"ל ומה], **קנ)** [ל"ל ומה], **קנא)** [ל"ל ומה], **קנב)** [ל"ל ומה], **קנג)** [ל"ל ומה], **קנד)** [ל"ל ומה], **קנה)** [ל"ל ומה], **קנו)** [ל"ל ומה], **קנז)** [ל"ל ומה], **קנח)** [ל"ל ומה], **קנט)** [ל"ל ומה], **קס)** [ל"ל ומה], **קסא)** [ל"ל ומה], **קסב)** [ל"ל ומה], **קסג)** [ל"ל ומה], **קסד)** [ל"ל ומה], **קסה)** [ל"ל ומה], **קסו)** [ל"ל ומה], **קסז)** [ל"ל ומה], **קסח)** [ל"ל ומה], **קסט)** [ל"ל ומה], **קע)** [ל"ל ומה], **קעא)** [ל"ל ומה], **קעב)** [ל"ל ומה], **קעג)** [ל"ל ומה], **קעד)** [ל"ל ומה], **קעה)** [ל"ל ומה], **קעו)** [ל"ל ומה], **קעז)** [ל"ל ומה], **קעח)** [ל"ל ומה], **קעט)** [ל"ל ומה], **קפ)** [ל"ל ומה], **קפא)** [ל"ל ומה], **קפב)** [ל"ל ומה], **קפג)** [ל"ל ומה], **קפד)** [ל"ל ומה], **קפה)** [ל"ל ומה], **קפו)** [ל"ל ומה], **קפז)** [ל"ל ומה], **קפח)** [ל"ל ומה], **קפט)** [ל"ל ומה], **קצ)** [ל"ל ומה], **קצא)** [ל"ל ומה], **קצב)** [ל"ל ומה], **קצג)** [ל"ל ומה], **קצד)** [ל"ל ומה], **קצה)** [ל"ל ומה], **קצו)** [ל"ל ומה], **קצז)** [ל"ל ומה], **קצח)** [ל"ל ומה], **קצט)** [ל"ל ומה], **קק)** [ל"ל ומה], **קקא)** [ל"ל ומה], **קקב)** [ל"ל ומה], **קקג)** [ל"ל ומה], **קקד)** [ל"ל ומה], **קקה)** [ל"ל ומה], **קקו)** [ל"ל ומה], **קקז)** [ל"ל ומה], **קקח)** [ל"ל ומה], **קקט)** [ל"ל ומה], **קקי)** [ל"ל ומה], **קקיא)** [ל"ל ומה], **קקיב)** [ל"ל ומה], **קקיג)** [ל"ל ומה], **קקיד)** [ל"ל ומה], **קקטו)** [ל"ל ומה], **קקטז)** [ל"ל ומה], **קקיז)** [ל"ל ומה], **קקיח)** [ל"ל ומה], **קקיט)** [ל"ל ומה], **קקכ)** [ל"ל ומה], **קקכא)** [ל"ל ומה], **קקכב)** [ל"ל ומה], **קקכג)** [ל"ל ומה], **קקכד)** [ל"ל ומה], **קקכה)** [ל"ל ומה], **קקכו)** [ל"ל ומה], **קקכז)** [ל"ל ומה], **קקכח)** [ל"ל ומה], **קקכט)** [ל"ל ומה], **קקל)** [ל"ל ומה], **קקלא)** [ל"ל ומה], **קקלב)** [ל"ל ומה], **קקלג)** [ל"ל ומה], **קקלד)** [ל"ל ומה], **קקלה)** [ל"ל ומה], **קקלו)** [ל"ל ומה], **קקלז)** [ל"ל ומה], **קקלח)** [ל"ל ומה], **קקלט)** [ל"ל ומה], **קקמ)** [ל"ל ומה], **קקמא)** [ל"ל ומה], **קקמב)** [ל"ל ומה], **קקמג)** [ל"ל ומה], **קקמד)** [ל"ל ומה], **קקמה)** [ל"ל ומה], **קקמו)** [ל"ל ומה], **קקמז)** [ל"ל ומה], **קקמח)** [ל"ל ומה], **קקמט)** [ל"ל ומה], **קקנ)** [ל"ל ומה], **קקנא)** [ל"ל ומה], **קקנב)** [ל"ל ומה], **קקנג)** [ל"ל ומה], **קקנד)** [ל"ל ומה], **קקנה)** [ל"ל ומה], **קקנו)** [ל"ל ומה], **קקנז)** [ל"ל ומה], **קקנח)** [ל"ל ומה], **קקנט)** [ל"ל ומה], **קקס)** [ל"ל ומה], **קקסא)** [ל"ל ומה], **קקסב)** [ל"ל ומה], **קקסג)** [ל"ל ומה], **קקסד)** [ל"ל ומה], **קקסה)** [ל"ל ומה], **קקסו)** [ל"ל ומה], **קקסז)** [ל"ל ומה], **קקסח)** [ל"ל ומה], **קקסט)** [ל"ל ומה], **קקע)** [ל"ל ומה], **קקעא)** [ל"ל ומה], **קקעב)** [ל"ל ומה], **קקעג)** [ל"ל ומה], **קקעד)** [ל"ל ומה], **קקעה)** [ל"ל ומה], **קקעו)** [ל"ל ומה], **קקעז)** [ל"ל ומה], **קקעח)** [ל"ל ומה], **קקעט)** [ל"ל ומה], **קקפ)** [ל"ל ומה], **קקפא)** [ל"ל ומה], **קקפב)** [ל"ל ומה], **קקפג)** [ל"ל ומה], **קקפד)** [ל"ל ומה], **קקפה)** [ל"ל ומה], **קקפו)** [ל"ל ומה], **קקפז)** [ל"ל ומה], **קקפח)** [ל"ל ומה], **קקפט)** [ל"ל ומה], **קקצ)** [ל"ל ומה], **קקצא)** [ל"ל ומה], **קקצב)** [ל"ל ומה], **קקצג)** [ל"ל ומה], **קקצד)** [ל"ל ומה], **קקצה)** [ל"ל ומה], **קקצו)** [ל"ל ומה], **קקצז)** [ל"ל ומה], **קקצח)** [ל"ל ומה], **קקצט)** [ל"ל ומה], **קקק)** [ל"ל ומה], **קקקא)** [ל"ל ומה], **קקקב)** [ל"ל ומה], **קקקג)** [ל"ל ומה], **קקקד)** [ל"ל ומה], **קקקה)** [ל"ל ומה], **קקקו)** [ל"ל ומה], **קקקז)** [ל"ל ומה], **קקקח)** [ל"ל ומה], **קקקט)** [ל"ל ומה], **קקקי)** [ל"ל ומה], **קקקיא)** [ל"ל ומה], **קקקיב)** [ל"ל ומה], **קקקיג)** [ל"ל ומה], **קקקיד)** [ל"ל ומה], **קקקטו)** [ל"ל ומה], **קקקטז)** [ל"ל ומה], **קקקיז)** [ל"ל ומה], **קקקיח)** [ל"ל ומה], **קקקיט)** [ל"ל ומה], **קקקכ)** [ל"ל ומה], **קקקכא)** [ל"ל ומה], **קקקכב)** [ל"ל ומה], **קקקכג)** [ל"ל ומה], **קקקכד)** [ל"ל ומה], **קקקכה)** [ל"ל ומה], **קקקכו)** [ל"ל ומה], **קקקכז)** [ל"ל ומה], **קקקכח)** [ל"ל ומה], **קקקכט)** [ל"ל ומה], **קקקל)** [ל"ל ומה], **קקקלא)** [ל"ל ומה], **קקקלב)** [ל"ל ומה], **קקקלג)** [ל"ל ומה], **קקקלד)** [ל"ל ומה], **קקקלה)** [ל"ל ומה], **קקקלו)** [ל"ל ומה], **קקקלז)** [ל"ל ומה], **קקקלח)** [ל"ל ומה], **קקקלט)** [ל"ל ומה], **קקקמ)** [ל"ל ומה], **קקקמא)** [ל"ל ומה], **קקקמב)** [ל"ל ומה], **קקקמג)** [ל"ל ומה], **קקקמד)** [ל"ל ומה], **קקקמה)** [ל"ל ומה], **קקקמו)** [ל"ל ומה], **קקקמז)** [ל"ל ומה], **קקקמח)** [ל"ל ומה], **קקקמט)** [ל"ל ומה], **קקקנ)** [ל"ל ומה], **קקקנא)** [ל"ל ומה], **קקקנב)** [ל"ל ומה], **קקקנג)** [ל"ל ומה], **קקקנד)** [ל"ל ומה], **קקקנה)** [ל"ל ומה], **קקקנו)** [ל"ל ומה], **קקקנז)** [ל"ל ומה], **קקקנח)** [ל"ל ומה], **קקקנט)** [ל"ל ומה], **קקקס)** [ל"ל ומה], **קקקסא)** [ל"ל ומה], **קקקסב)** [ל"ל ומה], **קקקסג)** [ל"ל ומה], **קקקסד)** [ל"ל ומה], **קקקסה)** [ל"ל ומה], **קקקסו)** [ל"ל ומה], **קקקסז)** [ל"ל ומה], **קקקסח)** [ל"ל ומה], **קקקסט)** [ל"ל ומה], **קקקע)** [ל"ל ומה], **קקקעא)** [ל"ל ומה], **קקקעב)** [ל"

מידי דהוה מאמיעט קול. שבועת העדות ושבועת ניטוי לתיתנהו נמי בקרבן עולה ויורד ואין עונש על זדונן לא מיתה ולא כרת: **אמר קרא כה.** לכל טומאתו מאכל יטמא בה בעניינא דעולה ויורד כתיב: **ואימא.** מיעוטא בתרומה היא ובה למעוטי מקדש והואיל וזדונו כרת לא מצינו ליה בעולה ויורד אלא קבוע לעשיר ועעני שוה: **עליה דרבי.** משום דהוה יליף לה ספיר: **מקרא אני מיה.** בקרבן עולה ויורד כתיב (ויקרא ה) או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה ודי אם היתי קורא בנבלת חיה טמאה שבכתב ראשון ולא היה צריך לחזור ולכתוב בהמה שהרי בהמה בכלל חיה שנאמר (שם יא) זאת החיה אשר תאכלו ומפיק ליה כל בהמה מפרשת פרשה: **ואמר להלן.** בחוקל קדשים בטומאת הגוף גבי את להרן (ויקרא ו) או נפש כי תגע בכל טומאת בטומאת אדם או בבהמה טמאה ומכל מבשר זבח השלמים: **לימא מרומה נמי.** מתרגמי למיתי נמי ליתקע לקודש דכתיב בכל קדש ולרבות תרומה (ויקרא ז) בכל לרבות תרומה שתטמא לטבול יום כגון יולדת בימי טוהר שלה שהיא טבולת יום אחרון שאין לה הערב שמש עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה: **מקדש לא ממעטינן.** מדין קודש שכן גיתאו בכרת כתיכלת קודש: **שכן אכילה.** וחיובו ע"י אכילה הוא: **שלש כריתות בשלמים.** בחוקן בטומאה אחת נתמוד אל הבהמים (ויקרא כב) כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו' ואחרינן בזבחים כפי רביעי (דף מה:) דהא יקרב אכילה הוא ומכו יקרב ברשות להקרבה שהוקדש בכלי ושמים בו את אהרן[ו] והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים ומסיק ליי והנפש כי תגע בכל טומא ובתרוייהו כתיב וכרתה: **אחת לכלל.** ההיא דאל הקדשים שכלל את הכל ואחת מן השמים לפרט ומדה זו נדרשת בתורת כהנים שכלל את הספר דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' כיצד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמים וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים שכלל את הכל ואחת מן השמים לפרט ומדה זו נדרשת בתורת כהנים שנאמר נפש אחת כי תקריב וגו' אחת לכלל ואחת לפרט. לרבות דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים, והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (שם מה:). **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עפים ולבונה שאינן ראויים לאכילה, אם תאכל מהם בטומאת הגוף חייב (שם). **כל שאינו קרב על מזבח החצון כשלמים.** שפגול כתיב בהו (זבחים מג.) שלמדנו מהם פגול לכל הזבחים (שם יד.).

עולה ויורד ניתי. ומ"ת קרבן קבוע נמי ס"ל למיפרך דנייתי מידי דהוה מאפאה מרופה דלית בה כרת ומייתי קרבן קבוע וי"ל דהתם מאפה הוא דמייתי ולא מטמא **מקריש** מקדש לקודש. ונאפילה דקודש מייתי קרבן קבוע נמי ס"ל למיפרך דנייתי **ואימא** אף תרומה. דכתיב בכל קודש מאמע לפי פוגיע דאמעתין דהאי קרא לחייבי כין בתרומה כין בקודש ותימה דפוגיע דמכות (שם) מוכחת דלא מייתי בתרוייהו דל"ל מוקי ליה בקודש גמירא ורבי יוחנן בתרומה גמירא וי"ל דפוגיע דהכא כבריימתא דת"כ דתניא התם בכל קדש לא תגע יכול אף במעשר ת"ל ואל המקדש לא תבא מה מקדש לכל שיש בו נטילת נשמה אף כל כו' יצא מעשר שי מה מקדש הנכנס בו בטומאה עונש כרת אף קודש האוכלו בטומאה עונש כרת יצאת תרומה ת"ל בכל קדש לרבות את התרומה מאמע בהדיא מוקי קרא בתרוייהו וה"ה דהוה מצי למיפרך דפוגיע דמכות לא מצי מוקי בקודש ורבי יוחנן דמוקי לה בתרומה מת"ל: **אחת לכלל ואחת לפרט.** פירש בקונטרס וה"ת בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ומגד הייטיא לא דק דה"ל להקשות פרט וכלל הוא ועשה כלל מוסיף על הפרט להפרט בא וכלל בתמור ומה שפי' בתמורת אדם וגו'. **אחת לכלל ואחת לפרט.** לדרוש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים, והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (שם מה:). **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עפים ולבונה שאינן ראויים לאכילה, אם תאכל מהם בטומאת הגוף חייב (שם). **כל שאינו קרב על מזבח החצון כשלמים.** שפגול כתיב בהו (זבחים מג.) שלמדנו מהם פגול לכל הזבחים (שם יד.).

רבינו חננאל (המשך)

ולא במקדש כו'. קדש ומקדש עולה ויורד, אי בנבלת חיה טומאה אי בנבלת בהמה טומאה, ודי היה לי בקרא אחד מיה ויודע אני שהבהמה בכלל חיה, בהמה למה נאמרה (חולין עא:). **ונאמר להלן.** בטומאת מאכל את הקדש בפרשת לו ונפש כי תגע בכל טומאת אדם או בטומאת בהמה טמאה (שם). מה להלן טומאת קודש. כלומר בטומאת שאכל את הקודש, אף קדש עולה ויורד, דכתיב או נפש כי תגע וגו', ומשמע דבנגיעת טומאה מחייב ליה קרבן עולה ויורד, דילפינן בהא גזירה שוה ללא מיחייב עד שיאכל קודש או יקדש לשם הקדש (שם). לרבות את התרומה. לשמעה בה כל ימי טהור שהיו טבולת יום אחרון לטומאת לידה (ויקרא יב:). **שלש כריתות בשלמים.** אמור אלהים לאהרון וגו' (ויקרא כב) והנפש אשר תאכל בשר וגו' (שם ז) נפש כי תגע בכל טומא בטומאת אדם וגו' (שם. זבחים מה:). **אחת לכלל ואחת לפרט.** לדרוש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים, והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (שם מה:). **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עפים ולבונה שאינן ראויים לאכילה, אם תאכל מהם בטומאת הגוף חייב (שם). **כל שאינו קרב על מזבח החצון כשלמים.** שפגול כתיב בהו (זבחים מג.) שלמדנו מהם פגול לכל הזבחים (שם יד.).

רבינו חננאל (המשך)

ולא במקדש כו'. קדש ומקדש עולה ויורד, אי בנבלת חיה טומאה אי בנבלת בהמה טמאה, ודי היה לי בקרא אחד מיה ויודע אני שהבהמה בכלל חיה, בהמה למה נאמרה (חולין עא:). **ונאמר להלן.** בטומאת מאכל את הקדש בפרשת לו ונפש כי תגע בכל טומאת אדם או בטומאת בהמה טמאה (שם). מה להלן טומאת קודש. כלומר בטומאת שאכל את הקודש, אף קדש עולה ויורד, דכתיב או נפש כי תגע וגו', ומשמע דבנגיעת טומאה מחייב ליה קרבן עולה ויורד, דילפינן בהא גזירה שוה ללא מיחייב עד שיאכל קודש או יקדש לשם הקדש (שם). לרבות את התרומה. לשמעה בה כל ימי טהור שהיו טבולת יום אחרון לטומאת לידה (ויקרא יב:). **שלש כריתות בשלמים.** אמור אלהים לאהרון וגו' (ויקרא כב) והנפש אשר תאכל בשר וגו' (שם ז) נפש כי תגע בכל טומא בטומאת אדם וגו' (שם. זבחים מה:). **אחת לכלל ואחת לפרט.** לדרוש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים, והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (שם מה:). **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עפים ולבונה שאינן ראויים לאכילה, אם תאכל מהם בטומאת הגוף חייב (שם). **כל שאינו קרב על מזבח החצון כשלמים.** שפגול כתיב בהו (זבחים מג.) שלמדנו מהם פגול לכל הזבחים (שם יד.).

מוסף רש"י

אקרא אני חיה. לגבי קרבן עולה ויורד, אי בנבלת חיה טומאה אי בנבלת בהמה טמאה, ודי היה לי בקרא אחד מיה ויודע אני שהבהמה בכלל חיה, בהמה למה נאמרה (חולין עא:). **ונאמר להלן.** בטומאת מאכל את הקדש בפרשת לו ונפש כי תגע בכל טומאת אדם או בטומאת בהמה טמאה (שם). מה להלן טומאת קודש. כלומר בטומאת שאכל את הקודש, אף קדש עולה ויורד, דכתיב או נפש כי תגע וגו', ומשמע דבנגיעת טומאה מחייב ליה קרבן עולה ויורד, דילפינן בהא גזירה שוה ללא מיחייב עד שיאכל קודש או יקדש לשם הקדש (שם). לרבות את התרומה. לשמעה בה כל ימי טהור שהיו טבולת יום אחרון לטומאת לידה (ויקרא יב:). **שלש כריתות בשלמים.** אמור אלהים לאהרון וגו' (ויקרא כב) והנפש אשר תאכל בשר וגו' (שם ז) נפש כי תגע בכל טומא בטומאת אדם וגו' (שם. זבחים מה:). **אחת לכלל ואחת לפרט.** לדרוש דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, כיצד והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים, והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם ולומר לך מה שלמים מיוחדים קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח (שם מה:). **לדברים שאינן נאכלין.** כגון עפים ולבונה שאינן ראויים לאכילה, אם תאכל מהם בטומאת הגוף חייב (שם). **כל שאינו קרב על מזבח החצון כשלמים.** שפגול כתיב בהו (זבחים מג.) שלמדנו מהם פגול לכל הזבחים (שם יד.).

תורה אור השלם

1. או כי יגע בטמאת אדם לכל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:
ויקרא ה ג

2. או נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בִנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם:
ויקרא ה ב

3. וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טֻמְאַת אָדָם אוֹ בִבְהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְכָל שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כא

4. ושלשים יום ושלשת יָמִים תשב בדמי טָהֳרָהּ בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ:
ויקרא יב ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואחת וכו' ולמה וכו' להרן ונפש כי:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אחת לכלל וכו' הבערה בכלל חייבת. שבת דף ע ע"ש:

רבינו חננאל

מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים. שהרא"ם שבועה ואין בה כרת חייבין בה קרבן עולה ויורד. אמר קרא בה וגו'. ואתא רב למיפשטיה מהא דרבי. דתניא רבי אומר אקרא אני. פי' כיון שריבתה התורה בהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה כו'. פירשנו זו בפרק אלו טרפות. מאחר דכתב קרא או בנבלת חיה טמאה. למה לי למכתב או בנבלת בהמה טמאה. אלא נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן בשלמים ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים וגו' מה להלן בטומאת קדש אף כאן זה שכתב[ג] בטומאת בהמה טמאה אכילת טומאת קדש ואחקש מקדש לקדש דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא. ואימא הרומה דכתיב בכל קדש ואמרינן לרבות את התרומה: אמר קרא אשר יטמא בה. בה ולא בתרומה. אימא בה

ו) תוס' ד"ה שהוא חיפוי לאו ולחן נמי כתיב וכו'.
ג) ר"ל אף כאן זה שכתב בנבלת בהמה טמאה מייתי בחילת קודש בטומאה

עולה ויורד ניתי מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים אמר קרא [י]בה בה למעוטי תרומה. אימא בה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עולה ויורד עד דמייתי קרבן קבוע קרי רבא עליה דרבי דולה מים מבורות עמוקים דתניא [ס]רבי אומר אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה נאמר כאן [ב]בהמה טמאה ונאמר להלן [ג]בהמה טמאה מה להלן טומאת קודש אף כאן טומאת קודש אשכחן טומאת קודש טומאת מקדש מנלן אמר קרא [ד]בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא איתקש מקדש לקודש אי הכי תרומה נמי [ה]דאמר מר בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה הא מיעט רחמנא בה אימא בה למעוטי מקדש מסתברא מקדש לא ממעטינן שכן בכרת כמותה אדרבה תרומה לא ממעטינן שכן אכילה כמותה אלא אמר רבא שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי מיבעי ליה לכדרבי אבהו דאמר רבי אבהו [ו]שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לדברים שאינן נאכלין ולר"ש [ז]דאמר [א]דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן כרת משום טומאה לאיתויי חטאת הפנימית דס"ד אמינא הואיל [ט]ואמר ר"ש כל שאינו קרב על מזבח החיצון בשלמים אין חייבין עליו משום פיגול משום טומאה נמי לא קמ"ל דמיחייב אלא אמרי נהרדעי משמי' דרבא שלש טומאות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי נמי מיבעי ליה [י]אידי דבעי למכתב כרת לכדר' אבהו כתב נמי טמאות דלא סגי לה בלאו הכי אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא [ו]לכל טומאתו וכתיב

לתרומה ליכא למימר דכרת בתרומה ליכא ומיהו בפמנין נאות מטומאתו קשה לנוקמה בתרומה וכ"ת משום דכתיב גבי כרת הכי נמי כתיב גבי אכילה ומיהו עדיפא מינה פריך: **ואחת לדברים שאינן נאכלין.** ולהכי מוהכשר מאכל יצא כגון טמא דלרבי שמעון כפרק רביעי דזבחים (דף מו:) לרבות עפים ולבונה מי נמי כרת לא בעי מאכל מידי דהוה מאפאה ומייתי **אתיא** טומאתו טומאתו. ולע"ג דגבי תרומה נמי כתיב טומאה בפרשת תמור אל הכהנים שמא תאי לדרשה מאחריתי ות"ת ולר"ל דלא גמר ג"ש דטומאה כדאמר בפרק בתרא דמכות (דף יד:) מנליה ור"ל דלמאי ליה מהיקשא דלעיל מאכל קדש לא תגע דלא מוקי ליה בתרומה כלל כדמוכח התם ות"ת ולמה לן השתא בנין אב דהואיל וענש והזהיר בבריימתא דלעיל ור"ל דבריימתא נמי סמיך להך ג"ש ונקט בנין אב לאפוקי מאמר עבירות ולילפינן

ולר"ש דאמר כו'. במסכת זבחים בפרק ג"ש (דף מה:): **הואיל ואמר ר' שמעון כו'.** מטעות הפנימית כגון פר ושעיר של יום הכפורים ופר כהן משיח ופר העלם דבר שטעונין הזיה בפניהם על הפרוכת ועל מזבח הזהב: **כשלמים.** משום דפיגול בשלמים כתיב יליף ר"ש מינה שהיה נוהגת בחטאות הפנימיות: **שלש טומאות.** בהנך שלש כריתות כתיב בכל חדא וטומאתו עליו: **כתיב הכא.** בעולה ויורד: וכתיב

כו א מיי' פי"ח מהל' פסולי מוקדשין הל' כד ועיין בהשגות ובכ"מ:

וכתיב במקדש טמא יהיה עוד טומאתו בו. מה להלן (קרבן) [טומאת מקדש] אף כאן קרבן בטומאת מקדש וקדשיו. אשר יטמא בה לרבות נבלת עוף טהור דלא מטמא במגע אלא בבית הבליעה: ת"ר וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל. יש לי בענין זה להביא ג' טומאות. שנאמר לכל טומאתם בכל חטאתם טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים. טומאת ע"ז שנאמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. בג"ע כתיב כו'. עד ומנין שעל שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר ויוה"כ תולה. שנאמר לכל חטאתם במשמע. תייבי חטאות במשמע. אוקמוה [טומאת ע"ז] יש לומר לך אם הוא במזיד ולא אתרו ביה דלאו בר קטלא הוא. או בשוגג ולא אתיידע ליה דלאו בר קרבן הוא שעיר זה תולה והוא הדין בטומאת גלוי עריות וטומאת שפיכות דמים כו'.

וכתיב התם [1]**טמא יהיה עוד טומאתו בו מה להלן טומאת מקדש אף כאן טומאת מקדש ואלא בה למה לי לרבות נבלת עוף טהור הא אמרת בה מיעוטא הוא משום דמיעוטא הוא איתיר כתיב** [2]**או כי יגע דבר נגיעה אין דלאו בר נגיעה לא וכתיב בה מיעוטא הוה מיעוט אחר מיעוט** [ו]**ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבו':**

יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים וכו': ת"ר [3]**וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' יש לי בענין זה להביא שלש טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים בע"ז הוא אומר** [4]**למען טמא את מקדשי בגילוי עריות הוא אומר** [5]**ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבות וגו' ולא תטמאו בהם בשפיכות דמים הוא אומר** [6]**ולא תטמא את הארץ יכול על ג' טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל** [3]**מטומאות בני ישראל ולא כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל טומאות הוי אומר טומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי ר' יהוד' ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר** [3]**וכפר על הקדש מטומאות מטומאות של קודש יכול על כל טומאה שבקודש יהא שעיר זה מכפר תלמוד לומר** [3]**ומפשעיהם לכל חטאתם** [ו]**חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינם בני קרבן אף חטאים שאינם בני קרבן ומנין ליש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ששעיר זה תולה ת"ל לכל חטאתם חייבי חטאות במשמע אמר מר יש לי בענין זה להביא ג' טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים האי ע"ז היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתיידע ליה**

גילוי

ומיטהר ג"ם לחפוקי תרומה ופ"ת דמאי מיטהר ג"ם דרבי כיון דידעינן מקדש מג"ם דטומאה נילף קודש מדמיתקא למקדש ולימא למימר תרומה נמי דמאי קרי בה ולא בתרומה דהשתא ליכא למיפרך ולימא בה ולא קודש הוא ולא נכנס כמו מקדש לכל תרומה לא דמי למקדש וי"ל דמיטהר ג"ם לחיתורי בה לרבות נבלת עוף טהור דלמעט תרומה לא מיטהר דמהיכא דמיתי דמיקדשא למקדש לא דמי מדמיטהר ג"ם דרבי לכל לי לאו ג"ם דרבי לא הוה מרבינן נבלת עוף ולא מלרבות הוה ממעטינן ליה מכי יגע ובה תתם למעוטי תרומה ומיהו תימה למה לי ג"ם דרבי חיפוק מג"ם דטומאה לענין קודש נמי דרשינן ליה בפרק בתרא דמכות (דף יד:): **יש לי בענין זה להביא ג' טומאות.** אמתי ליכא טובא כגון מוכל תרומה בטומאת וטמא שרצים אלא נקט הכי לרבותא דיש להביא ע"פ שהן חמורות וכי ממעט להו ממעט נמי מחבירי ת"ק נקט הכי אע"ג דלאו טומאה ממש הוינהו אלא שלשון טומאה נכתבו ופ"ת לית ליכפר על כולן הא אמר לקמן (דף ח:) כפרה אחת מכפר ואינו מכפר ג' כפרות וליכא למימר דה"ק יש להביא אחת מג' טומאות ד)דע"כ דמאי מיטהר מטומאה ולא כל טומאה דלא מכפר אלא אחת חיפוק ליה מאחת דדרשינן מינה לקמן דמכפר ג' כפרות וע"כ אית לן לאוקמה בטומאת מקדש וקדשיו לפי שאלך הכתוב וי"ל דלא חשיב ג' כפרות אלא אחת דאמר מה שקרבן אחר מכפר וכן משמע לשון הקונטרס לקמן מדע להא מכפר על הקודש ועל המקדש ולא מיקרי ג' כפרות כיון שאין קרבן אחר מכפר כענין זה: **בע"ז הוא אומר למען טמא את מקדשי.** פירוש קרוסת שמי והאי קרא גמולך כתיב וקסבר האי תנא מולך הייט ע"ז ופלוגתא היא בפרק מרובע מיתות (סנהדרין ד' סב.): **וכפר** [ה]**על הקדש.** אע"ג דמקדש מיירי כדמוכח לקמן בשמעתין מ"מ מלפפקיה רחמנא בלשון קודש שמעינן טומאת קודש ומדאיתקש ליכא למימר דאם כן תרומה נמי: **אי בשוגג בר קרבן הוא.** הכא אמי שפיר דפשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן אבל לקמן כדרשינן בפיפא דבריית חטאים דומיא דפשעים דלאו בני קרבן הוא דאין לך בפרין אפיפא דבריית גופה דקאמר דקרבן יכול על כל טומאה של קודש וכו' אלא בר קרבן הוא משמע דבעלו הך דרשה דחטאים דומיא דפשעים פשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן ונראה דפשיטא ליה משום דאמי מקל וחומר משעיר המשתלח דמכפר על (ו) כמה עבירות ומרובה כפרתו אפ"ה אינו מכפר אבר קרבן כדרשינן הכא התם חטאים דומיא דפשעים וכ"ש אבר קטלא ואבר מלקות דלא מכפר כדמוכח התם דאמר תייבי שבעת מלקיות שבעבר עליהן יום הכפורים מיבעי ופריך פשיטא מ"ם מתייבי חטאות ומשמות ודאין ע"ת ונוקי כגון דאתיידע ליה קמיעא התמה וי"ל דהאי (ב) נמי נפקא לן מפיפא דבריית דלא תני ליה: **במזיד ולא אתרו ביה.** ואם תאמר והא לא אתיא לכלל חטאת וי"ל דהשתא דמוקי ליה במזיד לא הוי חטאים דלא פשעים ופשעים לא בעינן לאתויי לכלל חטאת דכולהו לאו בני חטאת ניינהו אבל גבי שפיכות דמים קשיא ליה דהא מוקי ליה בשוגג ולא אתיידע ליה והא לא אתי לכלל חטאת ואין לומר הואיל ואתי לכלל גלות אתי לכלל חטאת קרינא ליה דהא מוקי להו נמי בהבך דלאו בני גלות ניינהו ויש לומר אף על גב דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דאתי נמי לחטאת מקדש וקדשיו דאתי לכלל חטאת וכן משמע לקמן דפריך וליכפר פנימי מדידיה ואחזיון ואע"ג דכפרת מיתון לא אתי לכלל חטאת וא"ת והיאך אפשר לאוקמה במזיד והא לא מכחש ביה כפרת מיתון דהיינו אין בה ויש בה וי"ל דאין לחוש דמוקמה כפרת מיתון לחטאת מקדש וקדשיו גרידא וא"ת והיכי מצי לאוקמה במזיד ולא אתרו ביה הלא בנדי כהונה מכפרין על אלו ג' עבירות ה)אפוד על ע"ז כתונת על שפיכות דמים ומכנסים על גילוי עריות וי"ל דבעי למימר שעיר הפנימי יכפר עמהם וזה בלא זה לא יועיל ואע"ג דלקמן פריך וליכפר פנימי מדידיה ואחזיון ולא בעי למיפרך וליכפרו תרוייהו אחד דשמי קרבנות ואפי אין אבר אחד יכול לכפר על דבר אחד אבל זה אחד דבגדי כהונה יכפרו עם קרבן דבר אחד: **בשוגג ולא אתיידע ליה.** ואם תאמר והמקשה מה היה סבור להה כי מוקמינן ליה בטומאת מקדש וקודש מיירי נמי בשוגג ולא אתיידע ליה להיכא דאתיידע ליה בר קרבן הוא ויש לומר דטומאת מקדש וקדשיו אתי שפיר דליכא לאוקמה במזיד ואפילו אתרו ביה ליכא (ו)כרת ומשום הכי פריך טפי מהנך ג' טומאות דליכא למיפרך בין בשוגג בין במזיד אבל קשיא לטומאת מקדש וקדשיו נמי מיכא למיפרך ממזיד מי במזיד בר מלקות הוא דחייבי כריתות אלקו נפטרו מידי כריתתן:

גילוי

ו) [יומא מג. וש"ן], ב) כריתות כה:, ג) [תמני פרק יכן], ד) [לשון ת"כ מנומגס וים להגיה לתמני במקוש דת"כ. ה"ם], ה) [ובמיס פח:], ו) [ל"ל תלת כרתן],

תורה אור השלם

1. כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכַּן יְיָ טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: במדבר יט יג
2. אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם: ויקרא ה ג
3. וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם: ויקרא טז טז
4. וְאֵנִי אֲתֶן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי: ויקרא כ ג
5. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מִחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יח ל
6. וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְיָ שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר לה לד

הגהות הב"ח

(ה) תוספות ד"ה לו וכו' דמכפר על עבירות ידועות ומיהא וכו' כדדרשינן ביה התם. נ"ב נפ' נמגל דכריתו': (ו) בא"ד וי"ל דהאי מיהא נפקא:

מוסף רש"י

מה פשעים שאינם בני קרבן. דפשעים היינו מלרון, שמולך בגיהנם, וכן הוא אומר (מ"ב ג) מלך מואב פשע בי (כריתות כה:).

גילוי עריות נמי היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה שפיכות דמים נמי ה"ד אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר גלות הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה אי נמי בהנך דלאו בני גלות נינהו אמר מר יכול על שלש טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל [1]מטומאות ולא כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטומאות בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה מאי חלק דמייתי בעולה ויורד אימא ע"ז ומאי חלק (סימן ע"ז יולדת מצורע נזיר (וכו'))

דמייתי שעירה ולא כשבה אמר רב בהנא אנן חלק להקל קאמרינן והאי חלק להחמיר הוא

(ו) **אימא יולדת דחלק דמייתא עולה ויורד אמר רב הושעיא [1]לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמעון בן יוחאי דאמר יולדת נמי חוטאת היא מאי איכא למימר רבי שמעון לטעמיה דאמר ממקומו הוא מוכרע** (ב) **אימא מצורע ו)אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמואל בר נחמני [2]דאמר על שבעה דברים נגעים באין מאי איכא למימר התם נגעיה דאכפר ליה וקרבן לאישתרויי [3]בקהל ואימא נזיר טמא דחלק דמייתי תורים ובני יונה אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' אלעזר הקפר [7]דאמר נזיר נמי חוטא הוא מאי איכא למימר סבר לה כר' שמעון דאמר ממקומו הוא מוכרע אמר מר ר' שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר [1]וכפר על הקדש מטומאות מטומאתו של קודש כו' שפיר קאמר רבי שמעון ורבי יהודה אמר לך ההוא מיבעי ליה כי היכי דעביד לפני ולפנים הכי נעביד בהיכל ורבי שמעון ההוא [1]מוכן יעשה נפקא ורבי יהודה אי מההיא הוה אמינא ניתי פר ושעיר אחריני ונעביד קמ"ל ור' שמעון וכן יעשה לאהל מועד מיניה משמע אמר מר יכול על כל טומאות שבקודש יהא שעיר זה מכפר ת"ל מפשעיהם לכל חטאתם וגו' מאי ניהו יש בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף האי בר קרבן הוא לא צריכא דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה ס"ד אמינא אדמייתי**

ניתלי

מי נמי כהנך דלאו בני גלות. הרבה שנויין במסכת מכות (פ"ג) כגון שהרגו דרך עלייה או מי שילמה תחת ידו והוציא הלה לחבשו וקבלה: **מה חלק.** בטומאת מקדש משאר טומאות: **דמייתי עולה ויורד.** ומאי שנגעת עבירה בקרבן קטנים: **דמייתי שעירה ולא כשבה.** וכשאר כריתות או כשבה או שעירה: **חלק להקל קאמרינן.** הלי מה מצינו שחלק מילוק שהוא להקל מיבעי לן לחסכומי דומיא דשעיר הפנימי דקולא הוא שיהיד מתכפר בקרבן נשור שלא חסר בו ממון משלו: **והאי חלוק להחמיר.** שאם לא ימלא שעירה שלא נדמים יקריב יחידה בעל כרחו: **ואימא יולדת.** שאם עבר עליה יום הכפורים אוכלת בקדשים בלא קרבן: **ולא לכל טומאתם.** וקרבן יולדת אינו בא לכפרה שלא לטהרה מטומאתה לאכול בקדשים: **ולרבי שמעון דאמר כו'.** במסכת נדה בפרק המפלת (דף לח.): **יולדת טומאתם היא.** שכשהרעת ליל ג שנעשת שלא מזקק לבעלה: **ממקומו הוא מוכרע.** ואינו לא צריך להן דאשה לחלק: **מה חלק דמייתי לפרים לא** גרסינן שאין זה להקל שהפרים אינן קריבין ונבד הקרבן שם בחין ז' ימים לפני הקרבן והכי גרסינן אימא מצורע. ואלק דיליה לא מיבעיד ליה דפשוט להה פרים גבי קושיא דיולדת ומאי חילוק דמייתי בעולה ויורד והיא גופה אימא במצורע: **ז' דברים.** מפרש בתסכת ערכין בפרק יש בערכין. שלמה על חטאת אחי קרבן דיליה: **האם מנגעיה לאיכפר ליה.** בנגעי נגעו בתכפר לו בעון: **ואימא נזיר טמא.** דכתיב (במדבר ו) וביום השמיני יביא שתי תורים: **ולא לכל טומאתם.** וכי מייתי נזיר קרבן למיחל עליה נזילות טהרה מייתי דכתיב' (שם) והזיר לה' את ימי נזרו והימים הראשונים יפלו ונזרת הכתוב הוא שלא תיחלו נזירות עד דמייתי קרבן: דרבי אלעזר הקפר בתסכת תענית (דף יח.): **חוטא הוא.** שניבר עלמו מן היין: **כי היכי דעביד לפני ולפנים.** דתפרש לעיל בתניתא אחת למעלה ז' למעו' מדם הפר וכן מדם השעיר ואחת אחי וכפר על הקדש לאיתוי היכל שיעשה כמו כן על הפרוכת מבחוץ: **נייתי פר ושעיר אחריני קמ"ל.** וכפר מההוא גופיה והדר כתיב וכן יעשה לפרוטי מה היה כפרה שהכתוב מלוה עליו שיהא כלל אשר עשה לפניס: **מיניה משמע.** ואייתר ליה וכפר על הקדש לדרשה: ס"ג **אחי ניחו יש בה ידיעה כו'** ולא גרסינן טומאה בתקדש אחי ניחו. והכי פירושא קאחי מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים ואחי ניחו טומאה דממעטו מהאי קרא להיות בדת קרבן ואיחו זו שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף: **הלי בר קרבן.** עולה ויורד הוא ולמה לי למימר דלא ניכפר הלי שעיר עלה: **סמוך לשקיעת החמה.** ערב יום הכפורים ולא היה שהות להניח קרבנו: ניתלי

ולרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא בו'. ואם תאמר הא דתנן בפרק יש בערכין (ערכין כו.), **ג)** ערכין טו. ע"ש [סוטה טו. ע"ש כריתות כו. ע"ש], **ג)** [סוטה טו. וכריתות כו. איחו לאחטרויי בקדשים אבל מלא בקבל להכפ גנמרא וכן בחוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' אין לו מיבן. שוב מצאתי בס' כ"ש שכתב בסוגיא דכריתות אפי עלמו ומפי עדות ל"ל הכא כמו לאיתוי בכריתות ומלא הוא בקבל להכפ טעות הוא עכ"ל ויאולם מילוס לתוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' ונקשה לריב"ן וכו' הזכירו ונקטו בלאוגם לאחטרויי בקבל אבי פעמים ונאין בפרק לנריכין תיקון וס"ל גם כתוס' על נכון לאחטרויי בקדשים), **ד)** מיר יט. כב. תענית יח. כ"ק לח: נדרים י., **ה)** [בחמורה לב. ובמיר כט.],

תורה אור השלם

ו. וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם וכן יעשה לאהל מועד השכן אתם בתוך טמאתם:

ויקרא טז טז

הגהות הב"ח

(ו) גמ' הוא ואימא יולדת: **(ב)** שם מוכרע ואימא מצורע:

מוסף רש"י

נגעיה דאכפר ליה. יסורים וכפרו לו על נגע כפרו לו על אותו חטא (סוטה טו:). לאישתרויי (בקהל) בקדשים. שיש טומאות שהקריבן בכתוב כפרה לטהרתן, זב וחבה יולדת ומצורע ונזיר שנטמא (שם).

מאי היא חלוקת טומאת מקדש וקדשיו מכל חייבי קרבן דאינון בעולה ויורד. ואימא ע"ד דחלוקה טומאתה דהיא בשעירה. ודחינן אנן חלק להקל קאמרינן. וחלוקה דטומאת ע"ז להחמיר עליה היא. מפורשת בספרי. ואימא יולדת ואליבא דר' שמעון דאמר יולדת חוטאת היא. כי בשעה שכורעת לילד נשבעת שלא תזקק לבעלה. ודחינן ר' שמעון לטעמיה דאמר מקומו הוא מוכרע. ואימא טומאת מצורע שהוא חוטא. דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן על שבעה דברים נגעים באים. על לשון הרע. ועל שפיכות דמים. ועל שבועת שוא. ועל גילוי עריות. ועל גסות הרוח. [ועל הגזל]. ועל צרות העין. על לשון הרע שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אשמית. ואין צמיתות אלא צרעת דמתרגם לצמיתות לחלוטין. ואמרינן מצורע מוחלט. זו השמועה מפורשת בסוף כריתות. ואמר שאני נגעים דהתם כפר ליה נגעיה. ואימא נזיר וכר' אלעזר הקפר דאמר במסכת תענית כי כל נזיר חוטא הוא. ושנינן סבר לה כר'

ומאי נינהו אין בה יש בה. ולפ"ז צריך למימר אין בה ואין בה ומי מסוק להו שעירי הרגלים ושעירי רבים מכפרים ס"ד נפיק מיפך כתיב התם לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה' ואפי' לר' שמעון אלא דריש לה' לפ"ם למינקט מאי נינהו אין בה ואין בה מסוק ליה דמתניתין על מה שזה מכפר זה מכפר:

ונכפר בפרה גמורה. ופ"ת ומי עדיף מעשיר המשתלח דאיכא אלא תולה כדאמר בפרק בתרא דכריתות (דף כה.) דחייבי חטאות ואשמות ודאין חייבים להביא אחר יוה"כ וי"ל דהכא ממשמעות דקרא קא פריך דוכפר לכל חטאתם משמע שמכפר לגמרי כל החטא אבל גבי שעיר המשתלח לא כתיב לכל חטאתם אלא אלא אלא לכל חטאת. תימה דפריך בפרק בתרא דכריתות (דף כו.) גבי שעיר המשתלח אימא כי מתיידע אחר יוה"כ נמי לא מיתי חטאת ואמאי הא כדידיה כתיב נמי לכל חטאתם וי"ל דהתם נמי כיון שנודע לו קודם יוה"כ שהיה נספק והיה לו להביא אשם תלוי אלא שעיר המשתלח מכפר אפי' כשנודע לו אחר יוה"כ ידיעה ודאית לא יצטרך להביא חטאת דשפיר מיקרי אחי לכלל חטאת הואיל ואחת לכלל אשם אבל פשיטא היכא דלא נודע לו כלל אפי' ידיעת ספק קודם יוה"כ שיביא חטאת כשיודע לו מדרשה (ב) דכל חטאתם כדדרים הכא מי נמי גבי שעיר המשתלח ליתן למידרש דוקא הנך דאתו לכלל חטאת שהרי מכפר על כמה עבירות שאינן כלל בני קרבן על עשה ועל לא תעשה ושאר עבירות מי נמי שעיר המשתלח עדיף שהוא כי מתיידע ליה קמן לצקיעת החמה כדפרישית:

ג)**מה** פנימי אין מכפר אלא על דבר שיש לו ידיעה אף חיצון וכו'. ואם תאמר התינח לר' שמעון דלית ליה חטאת שאין מכיר בו אלא ה' לשיטתיך היקשא דלא מכפר חיצון (ג) מרגלים אלא לר' יהודה אמאי שיטתיך היקשא הא ע"כ חיצון מכפר אחין הא ויש הא דאמאי מוקמת ליה לשיטתיך למיפרך דנפיק מיפך חיצון מרגלים דהא כתיב לה' חטאת שאין מכיר הא ה' ואין לומר לשיטתיך היקשא דלא מכפר משאר עבירות אלא אי לאו היקשא הוה מוקמינן כפרת חיצון אחין הא ואין הא לטומאת מקדש וקדשיו דאי לאו היקשא דלא מכפר משאר עבירות אלא לטומאת מקדש וקדשיו וכפרת ר"ח ומרגלים אחין הא ואין הא משאר עבירות ושאר עבירות אלא לטומאת מקדש וקדשיו כו' כמדרים תנא דבי ר' ישמעאל אלא הוי דרשינן מה זה מכפר אחין הא ואין הא אף זה כו' אבל השתא דאיכא היקשא לחיצון מפנימי על כרחך דרשינן כמדרים תנא דבי ר' ישמעאל: **ניכפר** פנימי אדידיה ואדחיצון. פע"ג אלא אמי אי לאו היקשא לחיצון אבל השתא דאיכא היקשא לחיצון אפילו לטומאת מקדש וקדשיו לא מכפר אחין הא ואין הא:

ונפקא מינה היכא דלא עבד חיצון. ואם תאמר אמאי לא מכפר חיצון למה לי היקשא לטומאת מקדש וקדשיו ואין לומר דאי לאו היקשא הוה אמינא חיצון מכפר אחין הא ואין הא לטומאת מקדש וקדשיו אבל לטומאת שאירה אין מכפר קמ"ל היקשא דלא מכפר אחין הא ואין הא לטומאת שאירה אין מכפר אחין הא ואין הא לטומאת מקדש וקדשיו אבל לטומאת שאירה מכפר קמ"ל היקשא: **כפרה** אחת מכפר ואין מכפר שתי כפרות. ואם תאמר אמאי לא מכפר שתי כפרות הא כתיב לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה' ואין לומר דאי לאו היקשא דלא מכפר אחין הא ואין הא לטומאת מקדש וקדשיו אבל לטומאת שאירה מכפר קמ"ל היקשא: **ונכפר** חיצון אדידיה ואמאי העביד פנימי. ואם תאמר המקשה אלא יש לומר דלכך עשה פנימי לפי שהוא מרוויחו ומה לי ליתן מרוויחו לפנימי ומה לי ל"ל להכי קושיא ולאי

כפרתן שוה. ונפקא מינה לטומאה שמירעה כיון דזה: **אלא** לאו **למאי הלכתא מיפקא. הואיל ולאו לידיעה מיתקום כדתנן במתני' [ב.]: אינו מכפר בשאר עבירות. אלא** בטומאת מקדש וקדשיו כדלקמיין לעיל [ז:]: **מאי טעמא דרבי יהודה.** דלמר כל החתרים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מון משל יוה"כ: **לחטאת לה'.** בשל רשם מדש כתיב: **הביאו כפרה.** להפיס דעתה של גבוה: **ג"כ.** דלכדר"ש בן לקיש למודים הוא לחתת: **וכפר נמי משאר עבירות.** כל חטא שלא נודע להן קרן שתמת כתיב: **וזה בא בזמן קבוע.** שעיר יוה"כ דחילון: **מה זה אינו מכפר כו'.** להא מיתקם לפנימי: **הא נמי דחמנא דבי רבי ישמעאל.** הואיל וזה בא כו' וליף להו מי מדרשם חדש מי מדיוס הכפורים: **מרובה כפרתו.** של יוה"כ שהוא מכפר על כל עבירות שבתורה ברגלים ומע"ג דכתיב בהו לכפר[ם] אימא לא מכפרי חמידי דעון כרת:

המס

מיבעי ליה לכדר"ל [ג]דאמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה [ד]על [ה]שמיעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' מאי לה' לכדאמרן ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא חטאת ה' מאי לה' שמעת מינה תרתי ונכפר נמי אפי' בשאר עבירות תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע מה זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אף זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אשכחן שעירי ראשי חדשים שעירי הרגלים מנלן וכי תימא הא נמי כדרתנא דבי ר' ישמעאל איכא למיפרך אי מדראש חדש שכן תדיר אי מדיום הכפורים שכן מרובה כפרתו וכי תימא

אלא אחת בשנה: ולר' ישמעאל דאמר אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרבן הוא שעיר הנעשה בחוץ אמאי מכפר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף האי שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין סבר לה כר"מ [ו]כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו אלא למאי הלכתא איתקש חיצון לפנימי מה פנימי אינו מכפר בשאר עבירות אף חיצון אינו מכפר בשאר עבירות: על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה: א"ר יהודה אמר שמואל מ"ט דר' יהודה אמר קרא [ז]ושעיר עזים אחד לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר והאי

מתי לכלל חטאת נרבי ישמעאל ור"ל דמ"מ טפי מתי לכלל חטאת ים בה ואין בה דבר שיש בה ידיעה מעיקרו נקל יכול ליזכר מדבר שלא היתה לו ידיעה מעולם ולפי המסקנא דרבי ישמעאל סבר לה כר"מ דכל השעירים כפרתן שוה מתי שפיר דלא מ"ל נפיק מיפך להא דר"מ כתיב בו שלא ס' ות"ת נרבי ישמעאל למאי מיעטיה לכל חטאתם ור"ל כי היכי דלא ניתמ דנכפר כפרה גמורה: **סבר** לה בר"מ. ולאו דוקא כר"מ דר"מ נעי ידיעה בתחלה דקתני לקמן מכפרין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף ותילו לר' ישמעאל מאי בר קרבן הוא: **מאי טעמא** דר' יהודה. ות"ת מאי קנעי הא ע"כ ליכא לאוקומה לכפרה דרגלים ודר"ח דאין בהן דאין בה ידיעה בתחלה או בסוף פנימי ומיתון מכפרין ור"ל דנעי מאי טעמא דמכפרי מטומאת מקדש וקדשיו אימא בשאר עבירות מי משוס נענן אב דתני דבי ר' ישמעאל הא ליכא למיפרך כדפריך בסמוך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ומשני לחטאת לה' חטאת שאין מכיר אלא ה' וכיון דמכפר אאין בה ואין בה לא שייך למיפרך מה ליוה"כ כו' דגילוי מילתא נעלמא הוא לחטאת דקרא היינו טומאת מקדש וקדשיו כדאמר בסמוך: **שעיר** זה יהא **כפרה** עלי. פירש בערוך שעיר זה כפרה ליעראל ועלי לקבוע זמן כפרה זו וקנעתי בר"ח להפיס דעתה של ירח: **הואיל** וזה **בא בזמן קבוע.** פ"ה שעיר חילון וכן ל"ל דאי מפנימי גמר בסמוך דפריך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ה"ל למיפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ועוד מדילף מפנימי נילף מעשיר המשתלח דמכפר אשאר עבירות ומע"ג דשעיר המשתלח אין קרבן פנימי נמי לאו קרבן גמור הוא דנשרף חוץ למחנה ואית לן למילף טפי מעשיר המשתלח דהוי חוץ ממחן אבל השתא דגמר מחילון ניחא דשוו דמו מהדדי טפי מעשיר המשתלח וניחא נמי למיעטיך לעיל היקישא דחילון מכפר מפנימי דחין ללמוד מפנימי מבנין אב דחוץ מפנים לא ילפינן ות"ת אי מחילון גמר תפשוט מהכא דדבר הלמד בהיקש מוחר ומלמד בבנין אב דחילון גופיה לא ידעינן דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו מילתא נעלמא כדמוכח בסמוך והשתא נמי ל"ש דקאמר ובעיא היא בפרק ליזהו מקומן (זבחים דף כ.) וי"ל דהאי לא חשיב בנין אב אלא גילוי מילתא נעלמא כדמוכח בסמוך והשתא נמי ל"ש דקאמר ואיתקוש שעירי רגלים לכל ר"ח ומע"ג דכל ר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב דחילון ומיתון מהיקשא דפנים ובקונטרס פירש בסמוך דדבר הלמד בבנין אב מוחר ומלמד בהיקש ולפיכך שעירי רגלים מר"ח מע"ג דר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב מיוה"כ וא"א לומר כך דהא בעיא היא בפרק ליזהו מקומן (זבח דף ס.) מי דבר הלמד בבנין אב מוחר ומלמד בהיקש מי לא ועוד דהכא גרע מדבר הלמד בהיקש

לחינו מוחר ומלמד בהיקש כל"ש גופיה בסמוך דהכא שעירי ראשי חדשים גמרינן משעיר החילון דגמר בהיקש מפנימי[ו]:

אף זה **אינו מכפר** כו'. ואין להקשות ונילף מהאי בנין אב דליכפר נמי ר"ח מכפרה דחילון דהא מיתקש חילון לפנימי אלא תהא כפרתו פעמים בשנה ועוד דלענין זה ליכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהשתא ליכא למימר גילוי מילתא הוא דקרא דר"ח לא משמע אלא לחלן מהו דחלן מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דשוו דמו ומע"ג דלא מסתבר לעיל מדר"ח דל"ל מאי פריך בסמוך שכן מדיר שכן מרובה כפרתו אלרבה כ"ש דנילף מהתם לתע"ג דחמירי לא מכפרי נמי משאר עבירות אלא יש לפרש מנלן דמכפרי אטומאת מקדש וקדשיו דליכא כרת אימא אלא משאר עבירות דליכא כרת כיון דחין כפרתו מפורשת ואלא דמי לדר"ח שמפורשת דחטא שחין מכיר בו משמע כל חטאים שאינם ידועים כדפירש הקונטרס בסמוך ולהכי נעי מנלן אלא מאשר עבירות ולהכי נמי חשיב לה בסמוך גילוי מילתא נעלמא: **שכן** מרובה **כפרתו**. פ"ה מרובה כפרה של יום והדין עמו דחין לפרש שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו דחית בהן כרת דהא היא גופה בעינן למילף ות"ת והיכי נעי למילף מדיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש חינו מוחר ומלמד בבנין אב ומה לריך פירכא דבבן כפרה מרובה וי"ל דחיכא למימר תוכיח ות"ת ונילף נמה נילף מדר"ח דמי פרכת מה לדר"ח שכן תדיר ניתמ יוה"כ יוכיח אבל השתא דחיכא פירכא ליכא למימר תוכיח ות"ת ונילף נמה שלא מתרוייהו וי"ל דחיכא למיפרך שכן מרובה כפרתו דר"ח הואיל ותדיר חשיב קלת מרובה כפרה:

ג) [לעיל ב:], כ) מולין ס:, ג) זכו סוד מפורות הקבלה ותין להבינו כמשמעו מ"ו כי כל כבודה בת מלך פנימה, ד) [נכ"ל: עין], ה) [במדבר כח], ו) [ע"ע תוספות זבחים ב. ד"ה לה ניכמוכ].

תורה אור השלם

1. ושעיר עזים אחד לְחַטָּאת לְיְיָ עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: במדבר כח טו

מוסף רש"י

כל השעירים. כל שעירי מוספין, כין שעיר הנעשה כתוך דיים הכפורים, כין של רגלים כין של ראשי חדשים, כפרתן שוה. כולן מכפרים על כל, כין על שאין בה ידיעה לכפול, כין יש בה ידיעה לכפול, כין על כתחלה ולא כסוף, כין על טהור שאכל את הטמא, ונפקא מינה לטמאה שעירה כין זה לזה. אבל שעיר הנעשה כפנים לא נתלקו עליו שאינו מכפר עם אלו ולא אלו תולין את חלייהו כשיש בה ידיעה כתחלה ואין בה ידיעה כסוף כדאמר בגמ' (לעיל ב.). חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר. ושאר השעירים למדים ממנו (במדבר כח טו). שנאמר בו לה'. כשולהו רגלים כתיב ושעיר חעשת אחד ולא כתיב כהו לה' (חולין ס:).

אסיקנא דשני השעירים הנעשה בחוץ והנעשה בפנים אינן מכפרים בשאר עבירות. אלא בטומאת מקדש וקדשיו בלבד: **מחני'** על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כו'. מאי טעמא דכתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה'. חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שעיר זה מכפר. ז) ואחריתי יהא כפרה לפני שמיעטתי את הירח. ואקשי' [ויכפר] שעיר ר"ח אשאר עבירות. ודחינן תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע ושעיר יום הכפורים אין מכפר אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זה כן.

ז) חולי ל"ל ואמרינן מו.

הא גמרינן ר"ח מיהו"כ **ולא פרכינן**. הכא לא גרסינן שכן מרובה כפרה דר"מ מיהו"כ קולא נעשין למילף שלא יכפרו נמי כשאר עבירות ולא שייכא האי פירכא דמוקמינן הלא גרסינן ולא פרכינן ומו לא והיינו פירכא שכן חינו מדיל: **כדאמר** רב **חמא שעיר ושעיר בו'**. תימה ועצרת הלא כתיב ביה ושעיר מנ"ל אי נמנין הא דאמר דגליס תפשוט מהכא[1] דכר הלמד בהיקש מוזר ומלמד בנמנין אב ועוד דאי נמנין אב אתי למילף בקמא דנמר ר"מ ונכתוב ושעיר ואינך ניתי בנמנין אב ושמע ים לפרש הלא דריש הכא הלא בהוה שעיר דכתיב נמר ר"מ ואינך ושעיר לשום דרשה וממילא אתו אמר דגליס דכיון דגלי בחד הוו אחריני למד מתוס מן המפורש ופפילו נמנין אב לא צריך ולקמן דפריך מעצרת ויוה"כ עיקר קושייתו מיוה"כ ופריך דוקא לר"מ משום דאמר כל השעירים כפרתן שוה ופפילו ליוה"כ ור"מ פי' הר"ש שמיך בהיקשא דרבי יוסה כדמסיק לקמן ולא נקט הלא אתלת סוגיא דלקמן[2] דהוי כמו וכו' ומע"ג דר' יהודה אית ליה היקשא דמעועדיכם וכר"מ מ"מ לא משמעי ליה כל השעירים כפרתן שוה כמו שאומר ר"מ משום דעדיפא ליה היקשא דחילון לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ג' כפרות וגם שלא תהא כפרתו פעמים בשנה ולר' מאיר עדיפא היקשא דמועדות:

אבל חטא שפופו ליודע כמי שיש בה ידיעה לכפוף דמי. ופ"ת ולפ"ז אמאי הולרך לשנויי לעיל דר' ישמעאל סבר לה כר"מ נימא דאין מכפר אלא אחד מהן ואין זה שפופו ליודע דלא מכפר רגליס ור"מ דכיון שפופו ליודע לא קריבן ביה מעת שאינו מכיר בו שלא ה' לומר כיון דהאמת דלר' יהודה מעת שפופו ליודע מכפריס רגליס ור"מ לא משמבר ליה להש"ס שיחלוק עליה רבי ישמעאל בדבר זה:

אי מה **להלן עולין בו' ונפקא מינה היכא דנשבר הציץ בו' וציץ נפקא מינה לטומאה שאידעה בין זה לזה**. ופס תאמר אמאי לא משני כדמשני בפמוך דאין אחר נושא עון ופומו עון ו"ל דציץ לא מקרי אחר לגבי ר"מ כיון דעולין לא כתב ר"מ שלא דיליף מציץ אבל מעון העדה דכתיב נר"מ משני שפיר בפמוך דאין אחר נושא עון ומהר"ל שמועל מפרש מה להלן עולין כלומר ציץ מכפר לקרבן עד שיהא מרולה ור"מ מכפר על עון המקריב שהקריבו בטומאה והשתא אין לנו לריכין לנפקותא דנשבר הציץ ומשני עון שלא שייך שלא נעשה ועולין שייך אף בקרבן אי נמי עון העדה ולא עון הכהן: **וניכפר** ר"ח אדידיה וארלייך. פירוש קרבן שקרב בטומאה בשעה שקרב ר"מ דקרבנות שקרבו בטומאה קודס ר"מ אין קברת שיכפר דהיאך יכפר למפרע מה שכבר קרב בטומאה: **וניכפר** ליין אדידיה וארר"ת. ופ"ת ואמאי לא משני דעון אחד הוא נושא ולא ג' עונות ויל דגבי ליץ כתיב עון הקדשים וטומאת בשר ועולין הוו תרוייהו עון הקדשים ועוד עון הקדשים משמע שפיר ג' עונות דקדשים משמע קדשים הרבה: **אמר** קרא אותה. אפילכא קמייתא לא אתי לשנויי הכי דאותה הקדשים משמע שפיר ג' עונות דקדשים משמע קדשים הרבה: **רב** אשי **אמר** העדה כו'. נראה לפי פליגי ועיכ אינטריך דכשה דאותה משום פירכא דלקמן דרגליס אמאי לא מכפרי אדר"ח ודכשה דרב אשי אתי אינטריך לר"ש כר' יהודה דלא משמע ליה אותה הכפרה. נגופיה כתיב (במדבר כח) לחטאת לה' פירש לך הכתוב כו כפרה על חטא שאינו ידוע ומשמע דכל חטאים שאינם ידועים במשמע: **גלוי מילתא בעלמא הוא**. דגמרי מיוה"כ שלא יכפר אלא (ג) טומאת מקדש וקדשיו הלכך ליכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהא לא גמרינן מיניה כפרה (ד) ופ"ת מיפרשא כפרה דידהו לכפר הוא דכתיב בהו ולא פירש על מה (ה) ופ"ת נא ללמוד מכל יוה"כ שיכפר על טומאת מקדש שהוא עון כרת פרכינן מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו **שעיר ושעיר**. שעיר הוא מני למיכתב נכולהו וכתיב ושעיר ופ"ו מוסיף על ענין לחשון להקיש ומהו להיקש לאתקוש שעירי הרגלים לשאר ב"ח דלא בעי כפרה ולא בסוף אף שעירי הרגלים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: **איבעיא להו** כי אמר ר' יהודה על שאין בה ידיעה לא בתחל

ניכפרו מדיוס הכפורים. על כפרת שעיר הנעשה בחוץ שמין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: **הא ממרינן.** לקמן מחת בשנה וחע"ג דהמי בשעיר הפנימי כתיב כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה ומע"ג דהמי בשעיר הפנימי כתיב הא מיתקום להדדי כדאמר במתני' [ג.]: **קס"ד כל חד וחד מחבריה גמר.** ואיתקוש שעירי הרגלים לשעירי ר"ח. ואם תאמר ס"ל דבר הלמד בג"ש דר"מ מנין ומוכר ומלמד מדרגלים דהיקש ופלוגתא היא דרב פפא ומר זוטרא בחיהו מקומן (זבחים דף נ.) ומי הוה אמר דפנימי נמי מיתקום בהאי היקשא דמועדות שהוזכר בקדר קרבן מוספין דכתיב מלבד חטאת הכפורים הוה אחי שפיר דהשתא מיתקש רגלים לפנימי דמכפר חטומאת מקדש וקדשיו אבל קשה ר"ש ורגלים דחטומאת מקדש וקדשיו לפנימי דמכפר חטומאת מקדש ומלמד דהשתא מיתקש רגלים לפנימי דמכפר חטומאת מקדש וקדשיו אבל קשה ר"ש ורגלים דחטומאת מקדש וקדשיו

אותה לא משמע ליה. וע"ת מ"ל מנלן דמכפר אחין נה ואין נה דלמא לא מכפר אלא אחת מהן ואין נה כלום דהא כתיב אחת מכל אחת ואחת מכל אחת

דקדושת דמים. אין בה מלא קדושת דמים שלקחה מתרומת הלשכה אלא בכלי לא קדשה דמקדש קדושת הגוף דמכתפת שנשתמש בה לאו כלי שרת היא: **בטבול יום.** אם נגע בה: **המנחות.** מנחת יחיד: **מועלין בהן משהוקדשו כלי.** הבית לעזרה ומנה בכלי שרת: **הוכשרו.** נגמרה קדושתה ליפסל בטבול יום. וכל לשון הכשר לשון תיקון שמתקנו ומזמינו לכך: **הקומץ.** של מנחת יחיד: **והלבונה.** של מנחת יחיד: **ומנחת כהנים.** שהיתה כליל ואינה נקמלת: **ומנחת כהן משוח.** תביעתי כהן גדול שבכל יום מתניתה בבוקר ומתניתה בערב: **ומנחת נסכים.** הנלוה עם הכבשה שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש והן כולן כליל: **קדשו בכלי כו'.** והך דפליג לה בתרתי נגי הך והך לעיל דהמנחות מועלין בהן כו' משום דבסיפא יש חילוק ביניהם במילי לחמריהם במנחת מעילה דבהיתה לעיל לא קתני ואיצטריך עליה משום פיגול ונותר וטמא בקדושת כלי עד שיקרב הקומץ והבזך שכולן כליל קתני בקדושת כלי בידהו ואיצטריך עליהם משום נותר ומשום טמא. קתני מיהת קטורת וקתני קדשו בכלי וע"כ [ו] מתניתין לעיל נגי קדושת מכתפת תנא נפסלת בטבול יום ולא תנא ליה והכא לאו מכתפת היא אלא כלי שנשתמש בה הקטרה דומיא דקומץ ולבונה ושאר הנעשים כאן עמה לשמה מכתפת לא מקדשא ליה קדושת הגוף: **כוחל ומרקחת.** [ז] אינה משנה את מראיתה הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלה בלינה ומיטו משקדשה בכלי ליקרב גזור כה רבנן פסול ליה דלמא אתי לאמשוכי בשאר המתקדשים בכלי: **מכל מקום קנית קדושה שכהן להיכן הלכה.** בין בתמידין בין בקטורת: **לב כ"ד מפנה עליהם.** בשעת לקיחה ללא ליקדשו קדושת הגוף אלא להקריבן לשנה וכל מידי דליכוב נותנין ד"ד לב: **והא מר הוא דאמר.** במסכת תמורה: **הקדש זכר לדמיו.** הקדיש לזכר לדמיו: **קדוש קדושת הגוף.** ואינו נמכר מאחר שהקדישו והוא עלמו רלוי להקריבה אינו יוצא מידי מזבח [תמורה לג:]. והכא נמי למאי מהני תנאה דלב ד"ד כי אמרי' נמי יהו לדמיהן קדשי להו לגופייהו: הא

הכשרו ליפסל בטבול יום. ומ"מ כי לא קדשו בכלי נמי ליפסל בטבול יום מידי דהוה אחולין שנעשו על טהרת הקודש דמיפסל בטבול יום כדמוכח בסוף מדה (דף עח: ושם) דתנן היוצא על פי טהור מערה מים לפסח ולייקינן מערה מין נוגעת לא לחולין שנעשו על טהרת קודש כקודש דמו וי"ל דתנא דהכא סבר לה כקודש דמו כחזרו לומר דהתם דהרי הוא כמגע טומאת מת בקדשים ולא לחולין ת"ק הכא מיירי מדאוריימתא וה"ה דמקודש לכן מיפסלי מדרבנן ומשנה לחשוב להתם דהכא דכקודש דמו וי"ל דלי מטעם דכקודש דמו מיפסלא בטבול יום ת"ק אפילו לא נתנה במכתפת נמי דכיון דמדרבנן מיפסלא אפי' מיהא רמויה להקריב נמי לו שמא קטרת לא מיפסלא משום חולין שנעשו על טהרת קדש שייך בה כלי טעמא כיון דלאו בת מכילה היא אבל לעיל קאמר שפיר וכ"ת כל קדושת דמים מיפסלא בטבול יום ולא קאמר לה אפי' נתנה במכתפת נמי לא מיפסלא קדושת דמים כל זמן שמתוסר מעשה בגופו דהיינו כתיבה והשתא נמי ניחא מה שהקשה לחמי לא פריך מריש לעיל מהך דהמנחות כו' דמייתי הכא ובפ"ב דמעילה (דף ט.) אמי הלחם ולחם הפנים מועלין בהם משהוקדשו קומצו נתנו הוכשרו ליפסל בטבול יום קומצו אין לו לא קמיצה ולא לבונה אלא מאי הקטרת קדש הגוף היא אי הכי אפילו בלינה כמו הזבחים. אלמה תנן במעילה פ"ב הקומץ והלבונה והקטורת אם קדשו בכלי הוכשרו להיפסל בלינה. ודחי רבה שאני קטורת דאע"ג דקדושת הגוף היא כיון דצורתה בכל השנה. כלומר הואיל והיא נעשית מתחלת השנה אין הלינה פוסלת בה אלא עד שתקדש בכלי. ויש מי שאומר כיון שהקטורת כך צורתה לא גמרינן מינה דלא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה. כמו שאין אומרים בקטורת קדושה שבה להיכן הלכה אלא מחללין אותה. כך [אין] אומרים בתמידין קדושה שבהן להיכן הלכה אלא נפדין תמימים. אלא אמרינן שאני קטורת והקושיא בתמידין עומדת. ור"א כיון שהן קדושת הגוף שניהן שוין. והא דאמר מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אהרוייהו מקשינן. ורבא מפרק אתרוייהו לב ב"ד מתנה עליהן. כלומר בעת קנייתם ובעת עשייתם לב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו לצבור הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן. א"ל אביי לרבא לו והא את הוא דאמרת הקדישו זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. א"ל כי קאמינא היכא דא"ל לדמי עולה קדוש הוא עצמו לעולה. אבל המקדיש לדמי נסכין לא קידש אלא לדמיו. ומותיב עליה אביי מפר ושעיר יום הכפורים שאבדו

דקדושת דמים הוא אלא מעתה לא תפסל בטבול יום אלמה תניא נתנה במכתשת נפסלת בטבול יום וכי תימא כל קדושת דמים מיפסלי בטבול יום והתנן [ח] המנחות מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אלא מאי קדושת הגוף היא אלא מעתה תיפסל בלינה אלמה [ט] תנן הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים מועלים בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אמר ליה לינה קאמרת שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אמר רבה [י] לב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן א"ל אביי [יא] והא מר הוא דאמר [יב] הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף לא קשיא הא דאמר לדמי עולה הא דאמר לדמי [יג] נסכים איתיביה אביי [יד] פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן

דכשעת הקטרה אין לה קדשו לה וי"ל דהא דוה קשה ליה כולי האי דמעי למימר דנקטרת אפילו לה קדשו בכלי נפסלת בטבול יום והא דנקט קדשו בכלי לענין טבול יום לה נקט אלא מאחר שהנויים הכתובים כאן [אצל] לעיל דייק שפיר לה קדשו לה אטבול יום דקדשו בכלי קאי אטבול יום ומשום הכי נקט ע"כ בתמ דאי מדע דהא קומץ נמי מפיגול ונותר ושמא קתני ליה לה מלי למיפרך דאיכא למימר תנא טבול יום וה"ה ליה ור"ת ומקשה ליה מעבול יום גופיה דבעריתא קתני דמכי נתנה במכתשת נפסלה בטבול יום ואילו הכא תנן קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום דהיינו כלי שהוא מדרבנן ולפי' אי אפשר לה ליפסל אלא מדרבנן וקשה דבפרק הוציאו (יומא דף מח. ושם) נעי רב פפא מיבד בחפיסת קטורת מהו ופשיט לה מהא דאמר ר"ע המלח והלבונה והגחלים והקטורת שהם נגע בטבול יום במקלתן פסל את כולן ומדפסיל טבול יום פסלה נמי ליה ומדפסלה ליה פסלה נמי מחשבה והקשה בקונטרס אם לאמתי לא מייתי רחיה מהכא דפסיל ליה ולכאורה ה"ל לפרש שהוא מדאורייתא כשאר קרבנות ועוד כיון דיש שיעור להקרבת קטורת פרש שחרית ופרס ערבית אין כלי שרת מקדשה (ד) שלא מדעת כדמשמע בפ"ק דזבל ובערבה (סוכה דף ג.) מי נמי אין כלי שרת מקדשים אלא בזמן דליפסל כדמוכח בפ"ק שחי תלחם (מנחות דף ק.) תע"ג דבפ"ק דזבל ובערבה גריך למימר דלמילוי ערב שבת מקדיש בזמן לפי שלא ל"ת למלאות בשבת גבי מכתשת מקדיש לפסר והשתא אתי שפיר דלא מצי למיתק מהכא דפסלה ליה מדאורייתא אבל מהכא אי מדאורייתא מיהו הוה מצי למיתק דיום דפסל מדאורייתא מדפסל אפילו ע"י לינוף כלי ותע"ג דטבול יום ממיר דפסיל מצמתה למכתשת דבשלמא בטבול יום וע"י ל דלמא מדפסל טבול יום דייק פסול ליה אלא כלומר מדפסל ע"י לינוף כלי אלמא קרי הקטרה לכלי שרך לכלי אין כלי מגרפו ואפי' הוי לינוף כלי מדרבנן לא תקון אלא בגרך לכלי מדאורייתא וכיון דבעי כלי ת"כ פסלה ליה כדאיי' בפרק התכלת (שם דף נ.) על מחבת מלמד שטעונה כלי דאי אפי לה מתמעל מיפסלא ליה אבל קשה דתפשוט מפיפ דהכא דפסלה לאורייתא דקתני ומיינן עליהן מהום נותר דמשמע דקאי נמי אקטורת ועוד דקתני ופיגול אין בהן כדי שאין להם מתירין ואי לא מיפסלא מחשבה מיפוק ליה דלא פסלה מחשבה: **מכל** מקום קשיא. מימה לי מכתשת מיקדשא קדושת הגוף ת"כ היכי ממר בערכין (דף י:) גבי מכתשת שניקבה (ה) ונשברה ושלחו חומיין מאלכסנדריא של מנריס ומקטיר המור בזבחים (דף פא.) כלי שרת שנשברו אין מתקנין אותן ושניקבה אין מתיכין לתוכה אבר דאין עמיות במקום עשירות וי"ל דמכתשת של משה שהיו שהיתה מפטמת ביותר וי"מ דוקא כלי שרת אלא שקדושת הגוף מחל עליה דמכתשת שהיתה רחוי להקטיר כמו הבמה שהיא קדושה כשאומר יהא זה לעולה יהא זה לשלמים וכי מצני לעיל שאני קטורת דקדושת דמים היא ה"ק דכשאומר יהא זה לקטורת לא חייל עלה קדושת הגוף: **פר** ושעיר של יום **הכפורים.** פי' בקונטרס דלכך ימותו דלא מזי לשנה הבאה משום מרומה ישנה ובפ' שני שעירים (יומא דף סה:) ניחא למסקנא דכי אמרינן דלא מזי לשנה הבאה משום מרומה ישנה אלא משום דאין שעיר של יום הכפורים ראוי לכפר אלא בזמנו ולא מזי לשנה הבאה ולא מזי לעולם ולא מזי לשלמים ולא מזי לקרבן אחר ולא מזי לכלום ולא מזי לאכילה לכהנים ולא מזי לכלום אלא לשריפה ולא מזי לכלום אלא לשריפה ולא מזי לכלום אלא לשריפה

לג א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ג ופ"ה מהל' ערכין ותמורין הלכה טז:

לד ב ג מיי' פ"ג מהל' פרה אדומה הל' ח:

לה ד מיי' שם הל' יט:

לו ה מיי' שם הל' יז:

לז ו מיי' שם הל' יט:

ז [מיי' שם הל"ז ופ"ב מהל' מעילה הל"ה]:

ח [מיי' פ"ג מהל' טומאת מוכלין הל' כה]:

לח ט מיי' פ"ג מהל' פרה אדומה הל' ח:

הגהות הב"ח

(א) גמ' קרינן זה בזה תמר:

מוסף רש"י

וכן שעירי ע"ז. לגבור שהעלו בע"ז כהוראת פ"ד, מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת (יומא סה:). והפריש אחרים תחתיהן. ונמצאו כרתמשים (שם). כולן יתומרו. דהוי לה חטאת שכפרו בעלים, ותמש חטאות מתות ולד חטאת ותמורת חטאת חטאת שנתו בעליה ושכפרו בעליה ושעברה שנתה (שם ב). לנקין. המוצה והיל קרוים נדבת לבור ונפלה מן המותרות של כל הרשעות התמורות בכל מקום (שם). שאין חטאת צבור מתה. וכי גמירי חמש חטאות מתות ביחיד גמירי (שם). דקדשי בדק הבית היא. לא קבלה למזבח, ולהכי קרי ליה בדק הבית, כלומר דלין בדק הבית אית לה (חמורה ב:) כלומר אין בה קדושת המזבח אלא קדושת דמים בעלמא, שהרי שחיטתה בהר המשחה (יומא סב:). הא בעינן העמדה והערכה. אין פוירן את הקדשים לגחר מיתה אפי שהמוה בהן והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך לתוכה הכהן, ולגחר מיתה אינה יכולה לעמוד (חולין פד:). פרה חטאה טומאה אוכלין. פרה אמומה דתנא ת"ע דתמורה דהמה מוקה ר"ש דטומאה טומאת מוכלין (נזקות קא:). לתנ"ע דתמר ר"ש בפ"ק דבכורות (ט:) לחיטורי הגאה גבון שור הנסקל ופטר חמור אין מטמאין טומאת אוכלין, ופסקה ליה מכל האוכל אשר יאכל, אוכל שאתה יכול להטילו לאחרים קרוי אוכל, מוציא הוא דפרה אדומה מקבל טומאת אוכלין לטמא אחרים (חולין פא:). ולר' קשיא לתה לי קבלת טומאה, היל נוסה טמאה אדם ובגדים, מפרשינן בס"ג בכריתות בפרק דם שחיטה (נה:) בגון בשר שחפאו בשחוט מבעיה מלטרף מי שהיה לו אוכל מלטרף להדי בשר אוכל ומקבל טומאה, אי בשר בשר אוכל הוא יצא בטומאה ומטמא אחר אוכלין, ואי לאו אוכל הוא לא מקבל אבי בשר טומאה. אלא ליה מיהו טומאה, ואלו גנבו טומאה ליה מיהו אוכלין מהניני טהורים ואין בהן בשר טומאה (חולין פב:). הואיל והיתה לה שעת הכושר. להסילה לף לעלמו משמטמה (שם פא:) ויליה ר"ש פרה נפדית אפילו נשחטה על גבי מערכתה כמשפט, אם אין אתרת יפה ממנה, וזהו שעת הכושר שלה, ואע"פ ללת נפדית אפילו הכי מצוי לה לוכלה אוכל ולוקיה לפדות (נזקות קא: וחולין פב:). תמידין שלא הוצרכו לצבור. שניקחו מהרומה יפנה והניע לאחד נניחן שמוה להניח מן המחד כלאמרינן בכ"ה (ז' זבחים ו:) שכבל שנה היו נשחטים אחרים תחתיהן, לפי שאנלן אין מניחין אלא אחד זה, לאחרינן בפרק החלבת אין פוחתין מלשה הטעלים, כי בכל יום היו עוטלין שנים ואחרים ומעלים שנים אחרים ועוטנים אחתיהן ולדברי ר"ש לית ליה לב ב"ד מתנה עלייהו לא הוצרכו ואם לא יפדו אין נפדין תמידים נמע ר"ש אחרה מהרומה מלשה, ונפתרו אלא הוקרבו, ולדברי ר"ש לית ליה לב ב"ד מתנה עלייהו, אם הוצרכו הוקרבו ואם לא יפדו אין נפדין תמידים אלא יבואו על שיהקבלו ואח"כ יכמרו (תנחות עם: מכות"י).

גליון הש"ס

גמ' **מצא אחרת נאה** מפנה. עיין לקמן דף טו ע"ש תוס' ד"ה למלתך:

רבינו חננאל

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו בין למאן דאמר ימותו כין למאן דאמר יראו עד שיסתאבו אמאי לא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ונפדין תמימין. ופריך שאני אבודין. כלומר כיון דלא שכיחי דכל מאן דפריש קרבן מהדר והיר בית. לפיכך אין לב ב"ד מתנה עליהן. ואקשינן והדי פרה דלא שכיחא ותניא פרה נפדית על כל פסול שבה. מתה או נשחטה או מצא אחרת נאה הימנה חפדה לאו משום דאמרינן לב ב"ד מתנה עליהם. ואע"ג דלא שכיחא. שחטה ע"ג מערכתה אין לה פדיה עולמית. ופריך שאני פרה דקדשי בדק הבית היא דלעולם לפדייה קיימי: הא ר' שמעון היא דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה אבל קדשי בדק הבית אינן בכלל העמדה והערכה כלומר אפילו בלא העמדה אלא נשחטו נערכין ונפדין ומפורש בסוף המזבח. ואסיקנא והא לר' שמעון פרה נפדית על גבי מערכתה אמאי תני אין לה פדיה עולמית. אלא שאני פרה שנפדית על כל פסול שבה הואיל ודמיה יקרים. ואסיקנא לעולם אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים והאי דקתני מתה תפדה משום עורה. וכדאמרי אנשי מגמלא אונא. ומיתבינן לדבה ממתני' אמרו לו הואיל יאין קרבין. אמר להן קרבין שוה היאך הן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא ב"ד מתנה עליהם. אמר להן כאחר שהכל מביאין אחד מהן ומתכפר בו ואין מתכפרין בשנים. ופריך ר' שמעון ל"ל לב ב"ד מתנה עליהן. דאמרי משמיה דר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימים לדברי חכמים נפדין תמימין.

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים [א]ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ואמאי לימא לב בית דין מתנה עליהן אבודין קאמרת שאני אבודין דלא שכיחי הרי פרה דלא שכיחא ותניא [ב]פרה נפדית על כל פסול שבה [ג]מתה תפדה [ד]נשחטה תפדה [ה]מצא אחרת נאה הימנה תפדה [ו]שחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית [ז]דקדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה אי רבי שמעון אימא סיפא שחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית [ח]והתניא ר"ש אומר [ט]פרה מטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר ואמר ר"ל אומר היה ר' שמעון פרה נפדית על גב מערכתה אלא שאני פרה הואיל ודמיה יקרין אמר מר מתה תפדה [י]וכי פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אמר רב משרשיא [כ]משום עורה וקיימי ב"ד ומתנו אדעתא דעורה אמר רב כהנא אמרי אינשי מגמלא אונה איתיביה אמרו לו לר' שמעון מהו שיקרבו זה בזה אמר להו יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הן קריבין (ל) אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא לב ב"ד מתנה עליהן ר' שמעון קאמרת ר"ש [מ]ליתיליה לב ב"ד מתנה עליהן דאמר [נ]רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי רבי שמעון אין נפדין תמימים לדברי חכמים נפדין תמימים ורבנן דפליגי עליה דרבי שמעון מאן נינהו אי נימא רבנן דקטורת שאני

[ס]פרה דאמר לדמי עולה. כי אמרי מנא קדוש קדושת הגוף היכא דאמר יהא להבית בדמיו עולה דכיון דאיכא חזי להכי לא מזבינן ליה אבל אמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח וקדושתייהו דמיין להדדי כיון דלא להכי חזי מודבן וכל שכן היכא דאמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח דמתנו ב"ד שיהו לדמי מותר תרומה שהיא לרקועי פתיש: **פר ושעיר של יוה"כ.** שהן חטאות הפנימיות (ו): **וכן שעירי ע"ז.** לגבור שהעלו בע"ז כהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך [במדבר טו] וחטאו שעיר אחד לחטאת ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב כדאמר בזבחים בפרק ב"מ (דף לט.): **כולן ימותו.** ללת דמו לשעירי הרגלים תנן התם במתניתין [ב:] לת קרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר אבל אלו אינן לתויין עד יום הכפורים לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה והוו להו מתרומה ישנה ולהכך ימותו כדין חטאת שנפדו בעליה שהלכה למשה מסיני ממש חטאות מתות ולת אחת מהם(ס): **שאין חטאת נאכר מפה.** לת נאמרה הלכה לחמש חטאות ללת נידחי. וטעמת דר"ש מפרש בהוריות (דף ו:) ובתמורה (דף טו:): **לימא לב ב"ד מפנה עליהן.** שילחו לת חטאת ב"ד להתנות עליהן: **והכי פרה.** לתומה: **דלא שכיחא.** בכל ימי בית לחטן וכית אני לת עשו ללת שבעה(מ): **על כל פסול שבה.** אם לירע בה טוס פסול תפדה: **נשחטה בפדה.** נשחטה חוץ למקומה: **ע"ג מערכתה.** בהכשר בהר המשחה ובמקום שבדוק לה מקבר התהום כלאמרינן בפרק שתי מדות (דף קיג.): **אין לה פדייה עולמית.** מאחר שנעשית בהכשר גופי הוא לאוכלה לחולין: **דקדושת בדק הבית היא.** כלומר אינה מקדשי מזבח ליקדש קדושת הגוף לפיכך נפדית בלת טוס ואינה נאכלת לב ב"ד: **העמדה והערכה.** שתעמוד על רגליה ויעריכוה הכהן כלאמרינן (ויקרא כז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן וגו': ר"ש במסקנא תמורה בפרק בתרא (דף לב:): **פרה מטמאה טומאת אוכלין.** לע"ג לתית ליה לר"ש לישורי הגאה מין מטמאין טומאת אוכלין וליף ליה מכל האוכל אשר יאכל [ויקרא יא] לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים קרוי אוכל ומאן אתה יכול להטילו לאחרים מין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קי.): ופרה לישורי הגאה היא: **מטמאה טומאת אוכלין.** אם נגע בשר בשרה ומזר ונגע בשרה בלוכלין טימאתן: **הואיל ויש לה שעת הכושר.** לכך: **ואמר ריש לקיש.** מהו שעת הכושר שלה: **אומר היה ר' שמעון פרה.** שנשחטה בהלכתה על גב מערכתה: **נפדית.** אם מצא אחרת תימנה. וקשיא ליה לר"ש העומד לפדות כפדוי דמי [ב"ק עו:] והרת ליה לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים: **ללת.** לת בוקמה כר"ש והאי דקתני מתה תפדה משום עורה לע"ג ללת שבעה עליה תיילי דדמיה יקרין מקרי לדעתייהו לאתנויי: **האי מאן דאמר פדויי לית ליה וכו' עד כאין מעמידין.** לת גרסינן: **וכי קיימו ב"ד ומתנו.** משום הלכה פוסקת דדמי עורה: **נימא.** להו ר"ש לב ב"ד מתנה שאם לת יקריב בגרגל זה יקרב בגרגל זה ולמה ליה לגטויי שינוי לאחיקת כוהן בפיך לכפר כו': **[ע]דלית תקנתא כרעייה.** הלכך מתנו עלה לאבל תמידין ללת להו תקנתא כרעייה [פ]ולבשימותו יפדה לת קיימי בית דין ומתנו: **[צ]הא דאמר נאה אחרת נאה מפה.** כי אמרי מנא קדוש קדושת הגוף היכא דאמר יהא להבית בדמיו עולה דכיון דאיכא חזי להכי לא מזבינן ליה אבל אמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח וקדושתייהו דמיין להדדי כיון דלא להכי חזי מודבן וכל שכן היכא דמתנו ב"ד שיהו לדמי מותר תרומה שהיא לרקועי פתיש: **פר ושעיר של יוה"כ.** שהן חטאות הפנימיות (ו): **וכן שעירי ע"ז.** לגבור שהעלו בע"ז כהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך [במדבר טו] וחטאו שעיר אחד לחטאת ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב כדאמר בזבחים בפרק ב"מ (דף לט.): **כולן ימותו.** ללת דמו לשעירי הרגלים תנן התם במתניתין [ב:] לת קרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר אבל אלו אינן לתויין עד יום הכפורים לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה והוו להו מתרומה ישנה ולהכך ימותו כדין חטאת שנפדו בעליה שהלכה למשה מסיני ממש חטאות מתות ולת אחת מהם(ס): **שאין חטאת נאכר מפה.** לת נאמרה הלכה לחמש חטאות ללת נידחי. וטעמת דר"ש מפרש בהוריות (דף ו:) ובתמורה (דף טו:): **לימא לב ב"ד מפנה עליהן.** שילחו לת חטאת ב"ד להתנות עליהן: **והכי פרה.** לתומה: **דלא שכיחא.** בכל ימי בית לחטן וכית אני לת עשו ללת שבעה(מ): **על כל פסול שבה.** אם לירע בה טוס פסול תפדה: **נשחטה בפדה.** נשחטה חוץ למקומה: **ע"ג מערכתה.** בהכשר בהר המשחה ובמקום שבדוק לה מקבר התהום כלאמרינן בפרק שתי מדות (דף קיג.): **אין לה פדייה עולמית.** מאחר שנעשית בהכשר גופי הוא לאוכלה לחולין: **דקדושת בדק הבית היא.** כלומר אינה מקדשי מזבח ליקדש קדושת הגוף לפיכך נפדית בלת טוס ואינה נאכלת לב ב"ד: **העמדה והערכה.** שתעמוד על רגליה ויעריכוה הכהן כלאמרינן (ויקרא כז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן וגו': ר"ש במסקנא תמורה בפרק בתרא (דף לב:): **פרה מטמאה טומאת אוכלין.** לע"ג לתית ליה לר"ש לישורי הגאה מין מטמאין טומאת אוכלין וליף ליה מכל האוכל אשר יאכל [ויקרא יא] לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים קרוי אוכל ומאן אתה יכול להטילו לאחרים מין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קי.): ופרה לישורי הגאה היא: **מטמאה טומאת אוכלין.** אם נגע בשר בשרה ומזר ונגע בשרה בלוכלין טימאתן: **הואיל ויש לה שעת הכושר.** לכך: **ואמר ריש לקיש.** מהו שעת הכושר שלה: **אומר היה ר' שמעון פרה.** שנשחטה בהלכתה על גב מערכתה: **נפדית.** אם מצא אחרת תימנה. וקשיא ליה לר"ש העומד לפדות כפדוי דמי [ב"ק עו:] והרת ליה לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים: **ללת.** לת בוקמה כר"ש והאי דקתני מתה תפדה משום עורה לע"ג ללת שבעה עליה תיילי דדמיה יקרין מקרי לדעתייהו לאתנויי: **האי מאן דאמר פדויי לית ליה וכו' עד כאין מעמידין.** לת גרסינן: **וכי קיימו ב"ד ומתנו.** משום הלכה פוסקת דדמי עורה: **נימא.** להו ר"ש לב ב"ד מתנה שאם לת יקריב בגרגל זה יקרב בגרגל זה ולמה ליה לגטויי שינוי לאחיקת כוהן בפיך לכפר כו': **[ע]דלית תקנתא כרעייה.** הלכך מתנו עלה לאבל תמידין ללת להו תקנתא כרעייה [פ]ולבשימותו יפדה לת קיימי בית דין ומתנו: **[צ]הא דאמר נאה אחרת נאה מפה.** כי אמרי מנא קדוש קדושת הגוף היכא דאמר יהא להבית בדמיו עולה דכיון דאיכא חזי להכי לא מזבינן ליה אבל אמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח וקדושתייהו דמיין להדדי כיון דלא להכי חזי מודבן וכל שכן היכא דמתנו ב"ד שיהו לדמי מותר תרומה שהיא לרקועי פתיש: **פר ושעיר של יוה"כ.** שהן חטאות הפנימיות (ו): **וכן שעירי ע"ז.** לגבור שהעלו בע"ז כהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך [במדבר טו] וחטאו שעיר אחד לחטאת ועל הפרוכת ועל מזבח הזהב כדאמר בזבחים בפרק ב"מ (דף לט.): **כולן ימותו.** ללת דמו לשעירי הרגלים תנן התם במתניתין [ב:] לת קרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר אבל אלו אינן לתויין עד יום הכפורים לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה והוו להו מתרומה ישנה ולהכך ימותו כדין חטאת שנפדו בעליה שהלכה למשה מסיני ממש חטאות מתות ולת אחת מהם(ס): **שאין חטאת נאכר מפה.** לת נאמרה הלכה לחמש חטאות ללת נידחי. וטעמת דר"ש מפרש בהוריות (דף ו:) ובתמורה (דף טו:): **לימא לב ב"ד מפנה עליהן.** שילחו לת חטאת ב"ד להתנות עליהן: **והכי פרה.** לתומה: **דלא שכיחא.** בכל ימי בית לחטן וכית אני לת עשו ללת שבעה(מ): **על כל פסול שבה.** אם לירע בה טוס פסול תפדה: **נשחטה בפדה.** נשחטה חוץ למקומה: **ע"ג מערכתה.** בהכשר בהר המשחה ובמקום שבדוק לה מקבר התהום כלאמרינן בפרק שתי מדות (דף קיג.): **אין לה פדייה עולמית.** מאחר שנעשית בהכשר גופי הוא לאוכלה לחולין: **דקדושת בדק הבית היא.** כלומר אינה מקדשי מזבח ליקדש קדושת הגוף לפיכך נפדית בלת טוס ואינה נאכלת לב ב"ד: **העמדה והערכה.** שתעמוד על רגליה ויעריכוה הכהן כלאמרינן (ויקרא כז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן וגו': ר"ש במסקנא תמורה בפרק בתרא (דף לב:): **פרה מטמאה טומאת אוכלין.** לע"ג לתית ליה לר"ש לישורי הגאה מין מטמאין טומאת אוכלין וליף ליה מכל האוכל אשר יאכל [ויקרא יא] לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים קרוי אוכל ומאן אתה יכול להטילו לאחרים מין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קי.): ופרה לישורי הגאה היא: **מטמאה טומאת אוכלין.** אם נגע בשר בשרה ומזר ונגע בשרה בלוכלין טימאתן: **הואיל ויש לה שעת הכושר.** לכך: **ואמר ריש לקיש.** מהו שעת הכושר שלה: **אומר היה ר' שמעון פרה.** שנשחטה בהלכתה על גב מערכתה: **נפדית.** אם מצא אחרת תימנה. וקשיא ליה לר"ש העומד לפדות כפדוי דמי [ב"ק עו:] והרת ליה לוכל שאתה יכול להטילו לאחרים: **ללת.** לת בוקמה כר"ש והאי דקתני מתה תפדה משום עורה לע"ג ללת שבעה עליה תיילי דדמיה יקרין מקרי לדעתייהו לאתנויי: **האי מאן דאמר פדויי לית ליה וכו' עד כאין מעמידין.** לת גרסינן: **וכי קיימו ב"ד ומתנו.** משום הלכה פוסקת דדמי עורה: **נימא.** להו ר"ש לב ב"ד מתנה שאם לת יקריב בגרגל זה יקרב בגרגל זה ולמה ליה לגטויי שינוי לאחיקת כוהן בפיך לכפר כו': **[ע]דלית תקנתא כרעייה.** הלכך מתנו עלה לאבל תמידין ללת להו תקנתא כרעייה [פ]ולבשימותו יפדה לת קיימי בית דין ומתנו: **רבי** שמעון לית ליה לב ב"ד מתנה עליהם. ולת מני לשנויי אבודין אמי לאבודין לעולם ולאי לת שכיחי דמזבחים לשקודתן מרובה שהמן נכנס לפני ולפנים ע"ג אינהו גופייהו לת שכיחי דפר ושעיר של יום הכפורים מכל מקום שעירי חיון ללת פעם אחת בשנה וכן שעירי ע"ז לת שכיחי כלל אבל הכא ללת ע"ג למיירי נמי בשעיר החיצון של יום הכפורים מכל מקום שעירי מיצוים שכיחי טובא ואבודין דילהו שכיחי ומקרי בית דין לעתויי להתנות עליהן:

שאני

אלא רבנן דאמרו לו. בגמרא והכי תמרי ליה הוחיל ומין כפרתן שוה ולית לך לב ב"ד מתנה שמא מצד זה יקריב זה לכפרה מחרת היכך הן קריבין: **ממאי דר' יהודה.** קשיא ליה דילמא ליה נמי מין כפרתן שוה כר"ש ומשום לב ב"ד מתנה הוא דקא מותיב ליה והכי קאמר ליה כשלמא כו': **דלמא ר"מ.** קאמר לה דילמא ליה כפרתן שוה והכי קאמר ליה כו': **מאי עכיד להו.** לתמידין שלא הוקרבו לעבור: **מקיזין כהן את המזבח.** כשהמזבח בטל מקריבין חומו עולה לנדבת עבור כדשמעינן ליה לר"ש דאמר בפרתני[1] גבי שעיר שלא קרב זה יקרב זה יקרב על מזבח טעמא דכולן מין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. ולמאן דע"ג דלאו מיינו דהשיא כפרה גופה כיון דשייכא במקצתה קרב לה ר"ש שלו שלוקחו לעורך תמידין ולא הוקרבו יקרבו לקיץ המזבח שהרי נשם עולה הופרשו וקיץ נמי עולה הוא. ולקמן [ע"ב] מפרש מהו לעון קיץ: **מודה ר"ש בשעירי חטאות.** שנקנו מתרומת הלשכה של שנה זו וניחומרו כגון שעיר של ר"ח אדר שחל ומצא גניסן שמיו רחוי ליקרב עוד למוצאי עבור והרי הוא לקיץ המזבח מולה הוא עולה שלא בזמיו שיעשה ולכשיומס יקחו בזמיו עולה לקיץ המזבח: **השם.** הוא גבי תמידים שלא הוקרבו קאמר ר"ש דמקיים בגופן דמעיקרא לשם עולה נלקחו והשתא נמי לעולה קרבי: **אבל הכא גזירה לאחר כפרה אטו קודם כפרה.** מי מכשרת חטאת עבור ליקרב עולה לאחר שנתכפרו עבור בחמר וניחן זה לקיץ המזבח אחי לאכשורי נמי לעולה קודם כפרה שמתמו לשם חטאת עומד: **אף אנן נמי סניגא.** לר"ש לחין מקיים בגופי חטאות שניתומרו ואף שמקיים בזמיו: **והשני ירעה.** בחמכת יומא (דף סב.) גבי שני שעירי יום"כ שמת השמלא והוקרבו להניח שני שעירים אחרים ולהגריל עליהם ושמלא אחד ושמלאו שנים לשם אחד מוג לשון ואחד מוג שני אחד יקרב לשעיר הנעשה בפיס והשני ירעה ויפלו בזמיו לנדבה שאין חטאת עבור מחה שמתכפרו עבור בחמר אחי שמתמו אחי חטאת עבור ליקרב עולה לאחר שנתכפרו עבור בחמר ואין זה לקיץ המזבח אחי לאכשורי נמי לעולה קודם כפרה שמתמו לשם חטאת עומד: **אף אנן נמי סניגא.** לר"ש לחין מקיים בגופי חטאות שניתומרו ואף שמקיים בזמיו: **והשני ירעה.** בחמכת יומא (דף סב.) גבי שני שעירי יום"כ שמת השמלא והוקרבו להניח שני שעירים אחרים ולהגריל עליהם ושמלא אחד ושמלאו שנים לשם אחד מוג לשון ואחד מוג שני אחד יקרב לשעיר הנעשה בפיס והשני ירעה ויפלו בזמיו לנדבה שאין חטאת עבור מחה שמתכפרו עבור בחמר אחי

כבנות שוח לאדם. משמע שהן טוענות ובקיאות נמי כתיב (בראשית ג) כי טוב הענ למאכל והיינו בנות שוח כדמשמע בגרמשת דכה כי גרמו שוחה לאדם ס"נ בנות שבע שגרמו ז' ימי אבילות וקשה לר"ת דבפ"ק דע"ז (דף יד. ושם) משמע דלא חזו לאכילה כל כך דקתני גבי שביעית הוסיפו עליהן מלכוסין ומיטרוזלין מוכסוסין ובנות שוח מכל מעיקרא לא הוה בהו שביעית משמע דגריעי ותירץ ר"ת דלאו משום דגריעי לגמ שבעינו בשמ' שביעית (פ"ה מ"ח) בנות שוח שביעית שלהן שניס שעוסין לג' שניס וכשהפרי נאכל שביעית היינו נגמר על שנה שניה של שמיט' והשתא מעיקרא בכור לחזלין בתר לקיטה ובסוף בכור לחזלין בתר מנטה ועוד תירץ ר"ת דגרס בפ"ק דע"ז (שם) מוכסוסין בנות שוח בלא וי"ו ופרי לחת הוא והוא גרוע ואינו אותו שבשמו בנות שוח גרידא וכן משמע בפ"ק דכבורות (דף ח. ושם) דשניס הם דהא אמר הזאב והאדרי לג' שניס וכגדן בבנות שוח נחש לו' שניס ולאותו דשע לא מצינו שוס מבר וי"ו מוכסוסין בנות שוח ומיהו בפרק בילד מבדכין (בכורות דף מ:) משמע דבנות שוח הן גרועין שלא נחשדו עליהן עמי הארץ דאמר בפ"ק דכבורות (ג) גבי קלין שבאמתי ושמא פרי הוא שגדל בשביעית כמו עוהדלין דאמר בפהלייהו ולפי שאנו להן מן הספקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל בגנותיהן ובפרלסוסיהן ולא מפני שהוא גרוע: **האי** בורבא. תימה היכי ס"ד דאמרינן בעוף דאמר (ד) זה מדרש דרש יהוידע שכהן שמומר מטמא ומומר לשם יהא לנדבת עולה משום דכתיב (ויקרא ה) לה' לכהן לימהו דבר שהוא לה' ולכהן הוי אומר זה עולה שבשר עולה כולה לה' והגיזה והעור לכהן ובעוף אין לכהן חלק כו וי"ל דהשם במומר מעות כגון ספרים מעות לחטאת ואשם דכתיב (מלכים ג יג) כסף אשם כסף חטאת והכא בשנתומר גוף אשם: **ואין** עוף בצבור. (ה) משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד דוקא וי"ת ושמא בפ' טרף בקלפי (יומא דף מג: ושם) לי זבן פרידה לחת לי עולה זבן עולה חולה לנדבה וי"ל לעין לקנות עוף במעות שנתומרו לך אם כבר נח עוף לפניו מקיים **קין בכנות שוח למוכה.** כלאם שמביא בקינוח מעוה מיני מתיקה והוה לשון קין כדכתיב (בראשית ג טז) הלחם והקין לאכול לנעריהם: **וכל דבש.** וכל מיני פירות האילן בכלל: **אין מקיזין בשולח העוף.** אין לוקחין בדמי הנדבה עולת העוף: **הא בורכא.** דבר הבלוי מן הלב למנה לך הא: **לנדבת נבור חולה.** כדרבנן דפליגי עליה דר"ש: **ואין עולת העוף בצבור.** דתניא בת"כ (ו) והקריב מן התורים (ז) מיהיחיד מביא עוף ואין בצבור מביאין עוף: **להא דר' יוחנן.** דאמר לעיל (ח) תמידין שלא הולרכו לר"ם לילים ליה לא ד"ת מתנה מקיזין בהן לת ממזבח בגופן ואין לריכין לעיכ: **סבין מוסבתן למה שהן.** סבין המוסבתן אתם מוסבתן לקבן שהופרש מתמלה לכך ואפילו אין זה לוחו קבן עלמו וכגון עולת תמיד עולה לקין אם אינו לאוי לתמיד: **מודה ר"ש בו'.** ומסקנא דטעמא דמתמלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון אלמא הוה לקפדינן שיקבע על מזבח החיצון לכפר מקלא דבר שהוקדש לו טהא לכפר על מזבח החיצון): ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים כו': מנהני מילי דת"ר (ב) וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' (ז) פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר (ג) מלך מואב פשע בי ואומר (ד) אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאות אלו השגגות וכן הוא אומר (ה) נפש כי תחטא בשגגה: על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות כו': היינו קלות היינו עשה ולא תעשה חמורות היינו כריתות ומיתות ב"ד הודע היינו מזיד לא הודע היינו שוגג אמר רב יהודה (ו) ה"ק על שאר עבירות שבתורה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן (ז) ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד האי עשה ולא תעשה ה"ד אי דלא עבד תשובה (ח) זבח רשעים תועבה אי ה"דעבד תשובה כל יומא נמי דתניא (ט) עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו אמר רבי זירא

בעומד

יוה"כ פטורין ויליף לה הסם מקרא: **הכי עשה.** דמכפר עליה יוה"כ: **ה"ד מי לא עשה עשוכה.** שאינו תוהה על מעשיו: **הא כתיב וכח רשעים תועבה.** והיכי מכפר עליה קרבן יוה"כ: **ומי דעבד תשובה.** למה לי יוה"כ כל יומא נמי תשובה מכפרא עליה דתניא לא זז משם עד שמוחלין לו:

בעומד

יוה"כ מכפרת ואמר נמי בסם' חגיגה (דף ה.) כל העושה דבר ומתחרט מוחלין לו מיד אפי' בשעה עבירות הינה מחילה גמורה לגא שמקילין לו הדין אבל במעות עשה מוחלין לגמרי:

בעומד

קין בכנות שוח למוכה והכתיב [1]כי כל שאור וכל דבש וגו' תני רב חנינא בכנות שוח לאדם דרש ר"נ בר רב חסדא [2]אין מקיזין בעולת העוף אמר רבא [3]הא בורכא א"ל ר"נ בר יצחק לרבא מאי בורכתא אנא אמריתה ניהליה ומשמיה דרב שימי מנהרדעא אמריתה ניהליה דאמר רב שימי מנהרדעא מותרות לנדבת צבור אזלי [4]ואין עולת עוף בצבור ואף שמואל סבר להא דר' יוחנן [5]דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סבין מושכתן למה שהן תניא נמי הכי ומודה ר"ש בשעיר שאם לא קרב ברגל יקרב בר"ח ואם לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ ואם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל ואם לא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון [6](תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון): ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים כו': מנהני מילי דת"ר [7]וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' [8]פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר [9]מלך מואב פשע בי ואומר [10]אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאות אלו השגגות וכן הוא אומר [11]נפש כי תחטא בשגגה: על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות כו': היינו קלות היינו עשה ולא תעשה חמורות היינו כריתות ומיתות ב"ד הודע היינו מזיד לא הודע היינו שוגג אמר רב יהודה [12]ה"ק על שאר עבירות שבתורה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן [13]ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד האי עשה ולא תעשה ה"ד אי דלא עבד תשובה [14]זבח רשעים תועבה אי [15]דעבד תשובה כל יומא נמי דתניא [16]עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו אמר רבי זירא

בעומד

מד א ב מיי' פ"ד מהל' שקלים הל' ט ופ"ז מהל' כלי המקדש הל' יג:

מה ג ד ה מיי' פ"ו מהל' מעשה הקרבן ג: מו ו מיי' שם הל' ד:

תורה אור השלם

1. כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיי לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיי: ויקרא ב יא
2. וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:

ויקרא טז טז

3. וַיֵּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי הֲתֵלֵךְ אִתִּי אֶל מוֹאָב לַמִּלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה כָּמוֹנִי כָּמוֹךָ כְּעַמִּי כָּעַמֶּךָ כְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ:

מלכים ב ג ז

4. וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא: מלכים ב ח כב
5. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת ייָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

ויקרא ד ב

6. וְגַם רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה אַף כִּי בְזִמָּה יְבִיאֶנּוּ:

משלי כא כז

רבינו חננאל

קין למוכה כבנות שבע שהן תאני חיורתא לאדם שאוכלין אותן בקינוח סעודה: דרש רב נחמן ב"ר חסדא אין מקיזין בעולת העוף כדבר שימי דאמר מותרות לעולת נדבת צבור אזלי. ואין עוף בקרבנות צבור: ואף שמואל סבר להא דאמר ר' יוחנן דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן, כלומר לב ב"ד מתנה עליהן ואין נקבעין בזבח ידוע אלא בשעת שחיטתן. שעד זמן השחיטה אע"פ שאמרו עליהן כי הם תמידין ראשון לשחטן לשום זבח אחר שכך מתנה עליהם לב ב"ד שאם ירצו להקריבם לשם זבח אחר ראשון. תניא נמי הכי כר' יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימין. דתניא מודה [ר"ש] בשעיר שלא קרב ברא"ח יקרב ברגל ושלא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון: **מתני'** על שאר עבירות שבתורה כו'. תירצה רב יהודה למתני' הכי עבירות הקלות עשה ולא תעשה. והחמורות שהן כריתות ומיתות ב"ד בין שעשאן בשגגה בין שעשאן במזיד. ואותן שעשאן בשגגה. בין שנודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן שעיר

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ועל כו' כלפ"ל. ג"כ בלף ז ע"ב בל"ב יש לו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואין וכו' דמה שעשה שמנו. עיין מיל לף כז ע"ל תוס' ד"ה וכ"ת:

מוסף רש"י

בורבא. לבר שאינו בגון (בתובות סג:) לו: אינו עיקר, לשון כור (חולין פח:). אלו המרדים. העושה להכעיס (יומא לו:). מלך מואב פשע בי. מלך בי (שם). אז תפשע לבנה. מרדו יושבי לבנה על מלך יהודה (שם).

בעומד במרדו. ללמ עגב תשובה. ולקשיא לך זכה לשעיס תועבה מתני' רבי היא דתמר יוה"כ מכפר על שאינן שבין אדם למקום אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינן מתכפרין עד שיפייס את חבירו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' לכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טז:) (סנהדרין דף נט:) מנשה שהיה יושב ודורש בגדולת של דופי לא היה למשה לכתוב ללמ ומתעצל היתה פלגש[ב] והלך לחוכן בימי קליר מטים (בראשית ל:) **ברית.** בשר מילה: **דכר ה' בזה זה ספורק עול.** שביזה דיבור לשון שנאמור בפיני מנכי ה' אלהיך (שמות כ) שלא שמעו לומר ללמ מפי הגבורה[ג] **ומגלה פנים.** מדלפקיה קרא בלשון בזיון וזה בזה דברי תורה הוא: **זה ממיפר ברית בבשר.** שהיא מצוה יחידית: **לא לחמרי ללמ בזמן שעונה בה.** ללמת בשלימו שב קאי קרא. ובכך ללמ הוא דגלי לן קף לאחר יוה"כ הא דגלי לן קף לאחר יוה"כ הא בשאר ללמ עיפ שלימו שב יום הכפורים מכפר: **ורבנן.** לחית להו נמי בשאר עבירות לחין יוה"כ מכפר על שלימו שבין אדם לחבירו עד שיפייס את חבירו דגלי לן קרא בהכי ללמת לאו יוה"כ מחילי ללמ הכרת תכרת לקאמר תכרת לעולם הבא עונה בה דיוה"כ מחילי ללמ שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומי מצית מוקמת לה כרבי והא מדסיפא רבי יהודה היא רישא נמי ר' יהודה היא דקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ומאן אית ליה האי סבראי רבי יהודה מכלל דרישא ר' יהודה אמר רב יוסף רבי היא וסבר לה כר' יהודה א"ל אביי דוקא קאמר מר רבי סבר לה כר' יהודה אבל רבי יהודה לא סבר לה כרבי או דלמא מדרבי סבר לה כרבי יהודה אף רבי יהודה סבר לה נמי כרבי מיהו אורחא דמילתא קתני למימר דתלמיד סבר לה כרביה א"ל אין דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי דתניא יכול יהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים ודין הוא הואיל וחטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר מה חטאת ואשם [ג]אין מכפרין אלא על השבים [ד]אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבים מה לחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג תאמר ליוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג הואיל ומכפר על המזיד כשוגג יכפר על שבים ועל שאינן שבים תלמוד לומר [ב]אך חלק סתם סיפרא [ג]מני ר' יהודה וקאמר שבים אין לא שבים ורמי סתם סיפרא אסתם סיפרא דתניא [ד]יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו [ב]וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל [ב]יום כפורים הוא מ"מ אמר אביי לא קשיא הא רבי והא רבי יהודה רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא דאי לא תימא הכי כרת דיום הכפורים לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה בגון דעבד בליליא ומית דלא אתא יממא לכפורי ליה אלא אימא כרת בעומד במרדו. הקשה הר"ר שלמה מדריו"ם דבפרק נתעלם דיומא (דף פה: ושם) אמרינן אימה ויום הכפורים מכפרים עם התשובה עם התשובה אין בפני עצמו לא הא מני ללמ כרבי והא לא אתית לפייס לחבירו ללמ תשובה מכפרת בשאר עבירות ללמו הכי שלשה הוי כמי שאין לו לחבירו ולא לרבנן דמימר ממרקת ללמ עם היסורין והדיינין שדנין אותו לשאר מיתה וע"י כך לינו נכרת לעולם הבא ללמ עם התשובה מיתה ממרקת לגמרי שאין נדון עוד ביסורין לשאר מיתה ללמ לרבי מיתה ויוה"כ ללמ תשובה ממרקת לגמרי בשאר עבירות והשתא לחי שפיר כרבנן:

שאין מכפרין על המזיד. פירש בקונטרס רוב חטאות ואשמות אין מכפרין על המזיד ללמ שפתה מרופה ומשם שגוגה ללמ שפתה מרופה ומשם שגועת הפקדון ומשם שגועת העדות ול"ת דלמעיל מידי דהוה לחטאת ומשם ול"ל דקרא דיוה"כ הוא לחיכא למ"ד דמשמע לפי' לינם שבים וכ"ע מודו דמרבינן במזיד ועוד דלמדרכה נילף מטעיר הנעשה בפנים שמכפר על המזיד: **לא** קראו מקרא קודש. פירש בקונטרס שלא קיבלו עליו בברכותיו ואין נראה ללמ משמען ברכות ביום הכפורים לליהוו דלחוייתא ונראה לר"ת קראו מקרא קודש שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולפ קראו מקרא קדש שלינו שובת משמע קדושת היום ללמ מקמת שמתעלל בעשות מלאכה: **תלמוד** לומר **יום כפורים הוא מכל מקום.** תימה ללמת בעשה תשובה חייבי ועלעולם סבר מנא לחינו מכפר ללמ על השבין: **דאי** [ה]**לא תימא הכי.** ומש תמהר למה לו לך מלק למאי דס"ד השתא לידעינן מסברא לכתוב ביום הכפורים נרבי לית ליה וי"ל דהמ"ל ולטעמיך מו שמא מיקטיריך לך מפני מזר בו מעבירה ללמ שמבעט בשפרה שלינו רוצה ביום הכפורים יכפר: **דעבד** [ו]**כמוך לשקיעת החמה.** אבל לאחר שילוח שעיר לא מצי לאוקומה שהוא מכפר כל היום ולפ על גב דמשמע לעיל (דף ח:) שלין קרבנות מכפרין על עבירות של יוה"כ מפילו בו ביום ללמר נפקא מינה לטומאה שלירעה בין זה לזה שאי שעיר המשתלח לכתיב ביה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר מתכם מכל מטתמיכם מגמע דכל היום יכפר מי נמי כיון שמפה מרופה ומשם שגועת הפקדון ומטתת דשגועת העדות: **לך חלק.** לך נעשור למדם השביעי הזה יום הכפורים הוא וכל מכין ורקין מיעוטין ללמדך שפעמים שלין יוה"כ מכפר: **סמס סיפרא.** תוית כהנים ר' יהודה היא דתניא בהמלרין נגלו הן הגמנקין (דף פו.): **לא קרלו מקרא קודש.** לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישרמל ויוה"כ: **ומודה רבי בכרת דיומא.** הא קמיינא דמיגו מכפר על שלימו שבין אדם לחבירו ללמת כמיב ביה ביום הזה יכפר עליכם לטהר מתכם מכל מטתמיכם מגמע דכל היום יכפר מי נמי כיון שמפה מרופה ומשם שגועת הפקדון ומטתת דשגועת העדות: **דמי לא תימא הכי.** דבכרת גמור וכ"ג מגמען בפרק קמא דזבמים (דף ו. ושם) דעולה מכפרת על היורם [ו]מקופיח ולא מקיבעא כלומר לגמרי והשתא מתי

כעומד במרדו. ללמ עגב תשובה. ולקשיא לך זכה לשעיס תועבה מתני' רבי היא דתמר יוה"כ מכפר על שאינן שבין אדם למקום אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינן מתכפרין עד שיפייס את חבירו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר מתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טז:) (סנהדרין דף נט:) מנשה שהיה יושב ודורש בגדולת של דופי לא היה למשה לכתוב ללמ ומתעצל היתה פלגש[ב] והלך לחוכן בימי קליר מטים (בראשית ל:) **ברית.** בשר מילה: **דכר ה' בזה זה ספורק עול.** שביזה דיבור לשון שנאמור בפיני מנכי ה' אלהיך (שמות כ) שלא שמעו לומר ללמ מפי הגבורה[ג] **ומגלה פנים.** מדלפקיה קרא בלשון בזיון וזה בזה דברי תורה הוא: **זה ממיפר ברית בבשר.** שהיא מצוה יחידית: **לא לחמרי ללמ בזמן שעונה בה.** ללמת בשלימו שב קאי קרא. ובכך ללמ הוא דגלי לן קף לאחר יוה"כ הא דגלי לן קף לאחר יוה"כ הא בשאר ללמ עיפ שלימו שב יום הכפורים מכפר: **ורבנן.** לחית להו נמי בשאר עבירות לחין יוה"כ מכפר על שלימו שבין אדם לחבירו עד שיפייס את חבירו דגלי לן קרא בהכי ללמת לאו יוה"כ מחילי ללמ הכרת תכרת לקאמר תכרת לעולם הבא עונה בה דיוה"כ מחילי ללמ שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומי מצית מוקמת לה כרבי והא מדסיפא רבי יהודה היא רישא נמי ר' יהודה היא דקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ומאן אית ליה האי סבראי רבי יהודה מכלל דרישא ר' יהודה אמר רב יוסף רבי היא וסבר לה כר' יהודה א"ל אביי דוקא קאמר מר רבי סבר לה כר' יהודה אבל רבי יהודה לא סבר לה כרבי או דלמא מדרבי סבר לה כרבי יהודה אף רבי יהודה סבר לה נמי כרבי מיהו אורחא דמילתא קתני למימר דתלמיד סבר לה כרביה א"ל אין דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי דתניא יכול יהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים ודין הוא הואיל וחטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר מה חטאת ואשם [ג]אין מכפרין אלא על השבים [ד]אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבים מה לחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג תאמר ליוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג הואיל ומכפר על המזיד כשוגג יכפר על שבים ועל שאינן שבים תלמוד לומר [ב]אך חלק סתם סיפרא [ג]מני ר' יהודה וקאמר שבים אין לא שבים ורמי סתם סיפרא אסתם סיפרא דתניא [ד]יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו [ב]וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל [ב]יום כפורים הוא מ"מ אמר אביי לא קשיא הא רבי והא רבי יהודה רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא דאי לא תימא הכי כרת דיום הכפורים לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה בגון דעבד בליליא ומית דלא אתא יממא לכפורי ליה אלא אימא כרת

בעומד במרדו. הקשה הר"ר שלמה מדריו"ם דבפרק נתעלם דיומא (דף פה: ושם) אמרינן אימה ויום הכפורים מכפרים עם התשובה עם התשובה אין בפני עצמו לא הא מני ללמ כרבי והא לא אתית לפייס לחבירו ללמ תשובה מכפרת בשאר עבירות והשתא ללמו הכי שלשה הוי כמי שאין לו לחבירו ולא לרבנן דמימר ממרקת ללמ עם היסורין והדיינין שדנין אותו לשאר מיתה וע"י כך לינו נכרת לעולם הבא ללמ עם התשובה מיתה ממרקת לגמרי שאין נדון עוד ביסורין לשאר מיתה ללמ לרבי מיתה ויוה"כ ללמ תשובה ממרקת לגמרי בשאר עבירות והשתא ללמו הכי שלשה הוי כמי שאין לו לחבירו ולא לרבנן דמימר ממרקת ללמ עם היסורין והדיינין שדנין אותו לשאר מיתה וע"י כך לינו נכרת לעולם הבא ללמ עם התשובה מית

נא א מיי' פ"ח מהל' מטוענה הלכה ב:
נב ב מיי' פ"ה מהל' ענוחת יומ"כ הל' יד:

מוסף רש"י

וכפר את מקדש הקדש. לחר שנמר כל ההזחות והיה עוטל מלח ספר ומלח השעיר הנעשה בפנים ומכפר על טומחת מקדש וקדשיו שהיחה נה יתירה בחמלה ואין נה יתירה בקוף, בין לפני ולפנים בין בהיכל בין בעזרות ומכפר הם השעיר על יהמ"ל ולח הפר על הכהנים (מנחות צב.). זה לפני ולפנים. מכפרת עבודה זו על הטומחה שלחירה בפנים, דפר ושעיר של יוהכ"פ מכפרים על טומחת מקדש וקדשיו (חולין קלא.). כפר בדמים הללו על טומחה שלחירה לפני ולפנים הם נכנס הלם הם בטומחה ואין נה יתירה בקוף חבל הוה ליה יתירה בחמלה ולפניו מקלחי כפ"ק (ז:) שעיר זה מולה עליה להנין מן היטורין עד שיודע לו ויבין בעולה ויורד (יומא סא.). זה היכל. על טומחה שלירעה בהיכל (שם). מזבח כמשמעו. על טומחה שלירעה לחלם במזבח ובסה כלי משמחיה, שזהו ירוע שהיה למי בטומחת בשרה (שם) מו: על מי שעבד בטומחה במזבח בלח חיוב מקדש, כגון בטומח במקדש דעבד בלח שהיה לחין כלח טומחת מקדש, דהיכח דבטומח בעזרה בלבד מקרי בלח מחייב עד שיהא כלי השמחתה (חולין קלא.) מו: שמכפרים על טומחה שבעזרה במזבח וכגון שהיתה לו יתירה בחמלה דבטומחת ועשם ממנו טומחה זו מו העלם קודש ונגע בו ושעיר הנעשה בפנים מכפר על שיודע לו ויבין קרבן עולה ויורד (מנחות צב. מכת"י). יכפר אלו עזרות. על טומחה שלירעה בעזרה (שם). כהנים כמשמעו כו'. על הכהנים שבגבו ובנכסו טמחים לעזרה וכן ניסי וישרחלים ועבדים, קלחי יתירי קדשים (שם). הושעו כולן. כלומ כפר כפרת, כהנים ניסי וישרחלים, ובטומחת מקדש וקדשיו מי חפשר להשוחן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה בפנים על שבועת שוא, ומפרש כפרה הושעו, מלמד שהיה מתכפרים בזידו של שעיר המשתלח בשאר עזרות (יומא סא. וכע"ז מנחות שם). ר' שמעון אומר. מין דומלי בהם למינן כוותך לכשם שמתכפרין בשעיר הנעשה בפנים וכו', אבל בהם לח למינן כוותך לכשם שזידו כו' (מנחות צב.). **כשם שדם שעיר** כו'. ומין עמו ודות, כך **דם הפר**. גלח ודו מכפר על הכהנים בטומחת מקדש וקדשיו (יומא סא.). ולר' שמעון. דלמר לחין הכהנים מתכפרין בשעיר המשתלח, הל קחני כריישח דלהושעו כולם שמתכפרים בשעיר (מנחות צב.). **כל חד וחד מכפר בדנפשיה**. ישרחל בזידו השעיר והכהנים בזידו של שעיר (שם). **שיהיו שוים במראה**. שיהין לכניס לו חמוריס לו חמופיס (יומא סב. ובהגהות הב"ח: שחומים).

מתני' שעיר שנשתלח לאזאזל **מקדש ועזרות** מכפר **ואיתקש** לשעיר הנעשה בפנים. תימה דנפ"ש לכריתות (דף כה:) גבי חטחת דומית דפעיס פריך הח' בשעיר הנעשה בפנים הוח לכתיב והשתח לגמר מיניה שעיר המשתלח להח מיתקש:

כולן

גא א) ג"ז חתום, נע"ש דעבד וכן כתוב לכרחיכם גירסתי דעבד]. ב) יומח סב. מוליו קלא: מנחות צב., ג) [יומח סב.]. ד) יומח סו.]. ה) [יתכן להיות רבים]. ו) רש"ל וקחמר מפילו.

תורה אור השלם

1. וכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר:
ויקרא טז לג
2. וְלָקַח אֶת שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְיָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ויקרא טז ז
3. וְשִׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת:
ויקרא טז טו
4. וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:
ויקרא טז ו
5. (יט) בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: (כ) בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: תהלים קלה יט-כ

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה זה היכל וכו' בהיכל הס"ד ותמ"ל מ"ה מזבח זה מזבח הזהב כנ"ל:

רבינו חננאל

וביממא נמי כגון דעבד סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות ביום לכפורי ליה אי נמי דעד דהוה אכיל חנקתיה אומצא ומית: תנא ג) חומר בשעיר מיוה"כ. שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך. חומר ביוה"כ שיוה"כ מכפר בלא קרבן. והוא דהוה שהות ביום לכפוריי ליה מה שאין כן בשעיר: **מתני'** אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו'. ותירצה רב יהודה הכי אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרין בשעיר המשתלח. ואין חלוקה בהן. מה בין ישראל לכהנים לכהן משוח אלא ג) שדם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. ומני ר' יהודה היא. דתניא. וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים כו' ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים כו'. מאי טעמא דר' שמעון דכתיב ולקח את שני השעירים וגו' אתקש שעיר הנעשה בפנים לשעיר המשתלח. מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלא על ישראל בלבד. שנאמר וישחט את שעיר החטאת אשר לעם. לעם ישראל ולא לכהנים. אף שעיר

כרת דיממא לרבי ליה היה אלמה לא משכחת לה דאכל אומצא וחנקיה ומית אי נמי ו)דאכל סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות לכפורי ליה: **אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח**: הא גופא קשיא קתני אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח והדר תני מה בין ישראל לכהנים ולכהן משוח אלא שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכו' ומני רבי יהודה היא ז)דתניא ו[1]וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים את אהל מועד זה היכל מזבח כמשמעו יכפר אלו עזרות כהנים כמשמעו עם הקהל אלו ישראל יכפר אלו הלוים הושעו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר כשם שדם שעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו כך דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידויו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות ולרבי שמעון הא ודאי הושעו מאי הושעו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד וחד מכפר בדנפשיה מאי טעמיה דרבי שמעון דכתיב [2]ולקח את שני השעירים איתקש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה [3]אשר לעם אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות ורבי יהודה אמר לך להכי איתקוש ז)[4]שיהו שוים במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם שאין הכהנים מתכפרין בו ובמה מתכפרין בפרו של אהרן יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר [4]אשר לו מעתה אין להן כפרה כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו להן כפרה במה הן מתכפרין מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי הותר מכללו אצל ביתו ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שלא הותר מכללו אצל ביתו ואם נפשך לומר הרי הוא אומר [5]בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את ה' מאן תנא אמר ר' ירמיה דלא כר' יהודה ז)[5]דאי ר' יהודה האמר כהנים יש להן כפרה בשעיר המשתלח ומני ח)[6]רבא אמר ר' שמעון היא דאמר כהנים אין להם כפרה בשעיר המשתלח אביי אמר אפי' תימא ר' יהודה הכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות וכמו דמצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות כך יש להן כפרה בטומאת

ומקשינן **וכרת דיממא לרבי ליה**. נתמיה. והל נהליה כתיב כרת דיממת דכתיב בין בעיניני בין במלוכה בעלם היום הזה (ויקרל כג): **וחנקתיה**. שלח עבר עליו רגע מן היום לחבר עבירתו: **סמוך לשקיעת החמה**. עם לחת היום שלח עבר רגע ניום לחבר העבירה: **דתניא תומר בשעיר כו'** לח גרסינן לה: **וכפר לחת מקדש הקדש**. בעבודת פר ושעיר של יום הכפורים כתיב המכפרת על טומאת מקדש וקדשיו: **זה לפני ולפנים**. על טומאה שלירעה לפני ולפנים כגון טומאת לפני ולפנים ושהה כדי השתחוה דתמיינת ליה על שהייתו כדתפרש בפ' שני (לקמן דף טו:): **זה היכל**. לח נטמת בהיכל: (ו) **זה מזבח**. מזבח החזב לח הקטיר קטורת בטומאה ובשהייה: **אלו העזרות**. נכנס לעזרה בטומאה: **הושעו כולן בכפרה לחת**. הל יכפר בחת הזה כהנים ניש וישרחלים מלמד שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דלילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכל למימר להושעו שהרי הפר מכפר על הכהנים ושעיר הפנימי על ישרחל: **ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר**. לנדו מכפר על ישרחל בטומאת מקדש הלח שם וידוי בשעיר הפנימי כך דם הפר לנדו הלח וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש ולימיר ליה וידוי הפר לשאר עבירות: **מה ודאי הושעו**. בכפרה לחת ולי בשאר עבירות לח הושעו כמו ודאי: **מיהו כל חד בדנפשיה**. הלח בפר ושלו בשעיר: **אשר לעם**. ולח להכהנים: **הומר מכללו**. מכלל שלחמר לחשר לו דמשמע לו ולח לאחרים הומרו: **אצל ביתו**. דכתיב (ויקרל טז) וכפר בעדו ובעד ביתו: **ואם נפשך לומר**. להקשות כלום על המדרש הזה. ולקמיה [יד.] מפרש מה יש לו להקשות: **הרי הוא אומר כו'**. ע"כ המקרל שלמדך שמתכפרים נפרו של חהרן שנחמר בית חהרן ברכו חת ה' הרי כל הכהנים קרויין ניתו הרי הם בכלל ועבד ניתו: **מאן תנא**. להל מתניתל דקתני מעתה חין להן כפרה דמשמע דחם לח נפר יתכפרו חין להם כפרה כלל: **דלא כרבי יהודה**. הלח כר"ש דחמר כל כפלותיהן נפר חלויות דהי רבי יהודה ס"ל לח מכפרי נפר חית להו כפרה מיהם בשעיר המשתלח בשאר עבירות: **אביי אמר כו' והכי קאמר מעתה אין להם כפרה** בטומאת

המשתלח אינו מכפר (אלא) על הכהנים בשאר עבירות. ור' יהודה אמר לך האי קרא דכתיב שני השעירים שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא. מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם. שאין הכהנים מתכפרין בו. ובמה מתכפרין בפרו של אהרן יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר [4]אשר לו מעתה אין להן כפרה כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות וכמו דמצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות כך יש להן כפרה בטומאת

יהודה האמר כהנים יש להם כפרה בשעיר המשתלח שהוא של עם. רבא אמר האי תנא ר' שמעון היא. אביי אמר אפילו תימא ר' יהודה היא והכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו וכו' ופשוטה היא. ואקשינן ולר' שמעון הא ודאי אשוינהו קרא לכהנים ללוים ולישראלים. שנאמר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר. ופרקי' ודאי השוו דבני כפרה נינהו וכל חד וחד בדידיה קמיכפר. הני כפר והני בשעיר.

ו) כ"ה גירסת רבינו כאן נגמ' דמכיון דה כריתת שנטופפת ויכולמי קוף יומת וניל הגירסת שמחקה רש"י ועי' בשב"ת. ז) עי' רש"י לעיל ג' ע"ב ד"ה הלא שהפר.

ו) **בטומאת מקדש וקדשיו כשהוא טמא.** על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר ולימד שהשוו כולם לכפרה אחת בשעיר המשתלח לרבי יהודה מניין שיש להם כפרה בשאר עבירות כי היכא דחסר רחמנא למיכתב עלייהו כפרה בשאר עבירות היכא דיתיב להו נמי כפרה בטומאת מקדש וכמה הן מתכפרים כו': **מאי מס נפשך לומר.** מה היה לו להקשות שהוזקק להביא מקרא זה: **וכי תימא כיון דכתיב.** ולא שאר כהנים: **לכהני הוא דאתא.** שלא יתכפרו בו כהנים: **מדעם ליהוי.** משל צבור ולא משל(ג) כהן גדול לפי שהפר בא משלו הוקרן לומר בשעיר משל צבור: **לכהני הוא דאתא.** שלא יתכפרו בו אחרים שהוזקק להביא מקרא שיתכפרו בו כהנים: **פ"ל אשר לו.** שלא כתיבי כפר: **אשר לו.** מיותר: **פלמוד לומר אשר לו.** השליכי לעכו: **שכי קשיא ליה.** דקאמר יכול לא יתכפרו כפרו של אהרן שהוא מביא בא ואינו מביא משל צבור יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים שאחיו הכהנים מתכפרין בו ס"ת"ל אשר לו יכול לא יביא ואם הביא כשר ת"ל שוב אשר לו הכתוב שנה עליו לעכב תנא הכי קא קשיא ליה מאי שנא בדעם דלא מכפר דלא קא חסרי ביה ממונא דכתיב אשר לעם בדאהרן נמי לא קא חסרי ביה ממונא וקאמר כולן קרויין ביתו בשלמא לר"ש היינו דכתיב תרי וידוין ודם הפר חד כנגד שעיר הנעשה בפנים וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ וחד כנגד שעיר המשתלח אלא לר' יהודה תרי וידוין ודם הפר ל"ל בחד וידוי ודמו סגיא אחד לו ואחד לביתו כדתנא דבי רבי ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה ונכנם למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: אחד הנכנם לעזרה ואחד הנכנם לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהם:

הפנימית

(ה) גמ' וגו' מאי שם פ"ל ופוס' ו' ומתק: (ו) שם ניס למהן נרכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' ירמי ה': (ז) רש"י ד"ה מדעם כו' מכל ישראל. ד"ה בטומאת מקדש וקדשיו כשהוא טמא. על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר ולימד שהשוו כולם לכפרה אחת בשעיר המשתלח לרבי יהודה מניין שיש להם כפרה בשאר עבירות כי היכא דחסר רחמנא למיכתב עלייהו כפרה בשאר עבירות היכא דיתיב להו נמי כפרה בטומאת מקדש וכמה הן מתכפרים כו': **מאי שם נפשך לומר.** מה היה לו להקשות שהוזקק להביא מקרא זה: **וכי תימא כיון דכתיב.** ולא שאר כהנים: **לכהני הוא דאתא.** שלא יתכפרו בו כהנים: **מדעם ליהוי.** משל צבור ולא משל כהן גדול לפי שהפר בא משלו הוקרן לומר בשעיר משל צבור: **לכהני הוא דאתא.** שלא יתכפרו בו אחרים שהוזקק להביא מקרא שיתכפרו בו כהנים: **פ"ל אשר לו.** מיותר: **אשר לו.** מיותר: **פלמוד לומר אשר לו.** השליכי לעכו: **שכי קשיא ליה.** דקאמר יכול לא יתכפרו כפרו של אהרן שהוא מביא בא ואינו מביא משל צבור יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים שאחיו הכהנים מתכפרין בו ס"ת"ל אשר לו יכול לא יביא ואם הביא כשר ת"ל שוב אשר לו הכתוב שנה עליו לעכב תנא הכי קא קשיא ליה מאי שנא בדעם דלא מכפר דלא קא חסרי ביה ממונא דכתיב אשר לעם בדאהרן נמי לא קא חסרי ביה ממונא וקאמר כולן קרויין ביתו בשלמא לר"ש היינו דכתיב תרי וידוין ודם הפר חד כנגד שעיר הנעשה בפנים וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ וחד כנגד שעיר המשתלח אלא לר' יהודה תרי וידוין ודם הפר ל"ל בחד וידוי ודמו סגיא אחד לו ואחד לביתו כדתנא דבי רבי ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה ונכנם למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: אחד הנכנם לעזרה ואחד הנכנם לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהם:

הפנימית

1. (יט) בית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ: (כ) בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרְכוּ אֶת יְיָ: תהלים קלה יט-כ

2. וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעַדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:

ויקרא טז ו

3. וְשָׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת דָּמוֹ אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת:

ויקרא טז טו

4. וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:

ויקרא טז ה

5. וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְכִפֶּר בְּעַדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ:

ויקרא טז יא

גמ' ת"ל אשר לו. עי' מגילה דף ט ע"ב ופוס' ד"ה אין:

והאי אשר לו כו'. אשר לו כתב ביה שלמה זימנין, למעוטי צבור ומחוי הכהנים שלא מדילהו אחת, שלמה אשר לו כתיבי ביה כמה קרא, והקריב מניינו להכהן וגו' והקריב מניינו ושמט את פר החטאת אשר לו (יומא נא:).

הדרן עלך שבועות שתים

על העיר. על ירושלים (סנהדרין ב. יד: סוטה מה.) ולריך לקדש המוספת בשתי תודות וכשיר (סנהדרין יד:).

בשלמא לר' שמעון היינו דבעינן שני וידוין ודם הפר. פי' ודם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. כנגד דם השעיר הנעשה בפנים שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו על ישראל. וידוי אחד מכפר על הכהנים כמו שמכפר שעיר הנעשה בחוץ על ישראל. וידוי שני מכפר בשאר עבירות על הכהנים כמו שמכפר שעיר המשתלח בשאר עבירות על ישראל. אלא לר' יהודה דאמר בשאר עבירות הכל מתכפרין בשעיר המשתלח. וידוי שני בפר כהן גדול למה בחד וידוי ודם הפר סגי ליה. ופריק לר' יהודה שני וידוין כנגד שעיר הנעשה בחוץ. וידוי הראשון לו לכהן גדול להתכפר בו. והשני להתכפר בו כהנים שנקראו ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה' כדתנא דבי ר' ישמעאל יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב שכך מדת הדין נוהגת:

פ"ב מתני' ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקודש כו'.

נג א מיי' פ"ח מהל' עבודת יוה"כ הל' יג:

א ב מיי' פי"ח מהל' שגגות הלכה ו:

ב ג מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יג סמג לאוין רמ:

ג ד מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יא ופ"ח מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קפג:

ד ה מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יב יג:

ארבעי קמייתא דלא מייתי ליה לידי קרבן כו'. זמת הגירסא עיקר וכן נראה לקוטטרס מע"פ שפ"ס בריש מסכת שבת (דף ג. ושם) שנהו דלמתו לידי חיוב חטאת קאמיר דהיינו העקירות לא קאמיר מידי דהמתם מייתי בזה עוקר וזה מניח ובהנחה אין המניח יכול לבא לידי חיוב חטאת אבל העוקר יכול לבא לידי חיוב חטאת אם היה גומר הולאה אבל בכא בידיעה לחמרונה נמחייב:

זיל קרי בי רב הוא. והוי כמו שים כאן ידיעה שהיה לו לשאול כיון שדבר זה ידוע למיעוטין אבל ברוב העולם נעלם ממנו שהוא קדש ואכלו ואח"כ נודע לו שהיה קדש הרי שתי ידיעות. ושתים בטומאה ידע שזה שרץ או מת או נבלה וכיוצא בהן ונעלם ממנו הטמאה ונכנס למקדש או אכל בשר (שרץ) [קדש] ואחרי כן נודעה לו הטומאה הרי שש ידיעות. אמאי תני שתים שהן ארבע. ואמרי ליה ולטעמיך תמני הוויין. שתים בטומאת קדש ושתים בטומאת מקדש. ופרקי' שם טומאה אחת היא. כלומר בין בקדש בין במקדש ידיעות שרץ ומת ונבילה וכיוצא בהן היא הטומאה הראשונה בזה ובזה אחת היא. לפיכך לא צריך. מכל מקום שית הויין אמאי תני ארבע. והדר ביה רב פפא ואמר לעולם תמני הויין וארבע ידיעתא קמייתי' דליתנהו בכל התורה קא חשיב. דלא אשכחנן ידיעה דכתיבא בתורה אלא אחרי החטא בדכתיב ונודעה החטאת אשר חטא עליה וגו' וכתיב נמי או הודע אליו חטאתו אשר חטא. והני ידיעות דבתר החטא כיון דמפרשי באורייתא לא אצטריך למתנינהו. כי אצטריך להני קמייתא דלא כתיבי אי נמי ידיעתא בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן. כדכתיב ונודעה החטאת והקריבו הקהל פר בן בקר. או הודע אליו חטאתו והביא ק) את קרבנו שעירת עזים קא חשיב. אבל ידיעתא קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן דהא לא ידע ליה דחטא אמאי מייתי הלכך לא חשיב להו: בעי רב פפא ידע דשרץ ודאי מטמא [ולא ידע] דבשרץ מן השרץ מטמא אי לא. ונגע בו נעלם ממנו אי מטמא בכעדשה אי לא: ונכנס למקדש או אכל קדש ואח"כ נודע לו דכעדשה מטמא מאי. ונעלם קרינא ביה וחייב אי לא. ועלתה בתיקו: בעיא דר' ירמיה במי שנעלם ממנו המקדש אליבא דר' ישמעאל ור' עקיבא מפורשת חלוקתם בהעלם מקדש בסוף זה

הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה: ג)ד**נטמא** בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם הימנו מקדש וזכור הטומאה נעלם ממנו זה וזה והשתחוה או ששהה בכדי השתחואה או בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה ה)ב**היה** משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני ו שיציאתו הנאה לו כביאתו: ז)רבי אליעזר אומר ח)השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש ט)רבי עקיבא אומר י)ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש כ)ר' ישמעאל אומר א)ונעלם ב)שתי פעמים ג)לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש: **גמ'** ד)אמר רב פפא לאביי שתים שהן ארבע שתים שהן שש הויין ידיעות הטומאה תחלה וסוף ידיעות הקודש תחלה וסוף ידיעות מקדש תחלה וסוף ולטעמיך תמני הויין דהא איכא טומאה דקודש וטומאה דמקדש תחלה וסוף הא לא קשיא שם טומאה אחת היא מכל מקום שית הויין אמר רב פפא לעולם תמני הויין ארבעי קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן לא קא חשיב קא חשיב בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב ואיכא דאמרי אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב ארבעי בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה לא קא חשיב בעי רב פפא נעלמו ממנו הלכות טומאה מהו היכי דמי אילימא דלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא זיל קרי בי רב הוא לעולם דידע בטומאת שרץ וכגון דנגע בכעדשה ולא ידע כעדשה אי מטמא אי לא מטמא מאי כיון דידע דמטמא שרץ בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דכעדשה לא ידע אי מטמא אי לא מטמא העלמה היא ר)תיקו בעי רבי ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש מהו אליבא דמאן אי אליבא דרבי עקיבא דבעי ידיעה בתחלה הא לא מחייב על העלם מקדש אי אליבא דרבי ישמעאל דמחייב על העלם מקדש הא לא בעי ידיעה בתחלה לא צריכא ס)אליבא דרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש ואמר ס)ידיעת בית רבו שמה ידיעה מאי כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא ר)תיקו: אחד הנכנס לעזרה וכו': מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא 3)ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכל כלי וכן

כאן ידיעה בתחלה: **בן נכל.** שיודע שים מקדש בירושלים אבל אין יודע מקומו מהו מיכא ידיעה בתחלה או דלמא הא דתנן נעלם ממנו מקדש כמי שהכיר בו כבר קתמר: **הא לא בעי ידיעה בתחלה.** כדאמרינן בשילהי פירקין (דף יט.): **אליבא דרבי.** דאמר בשמעתא קמייתא בפרקין קמא (דף ד.) דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש: **ידיעה היא.** למיהוי ידיעה בתחלה: **או דלמא כיון דמקומו לא נודע לו.** מעולם אין כאן ידיעה בתחלה. ולא דמי לידיעת בית רבו דטומאה דאילו התם למד שהנרע בשרץ טמא מטמא וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אבל לא נזכר לו להכיר שהוא טמא נגיעה זו התם קאמרינן כיון שלמד שהנוגע בשרץ טמא וזה ידע כשנגע אין זה העלם אבל זה לא ידע מקום מקדש מימיו אין כאן ידיעת בית רבו: **מה"מ.** דבעינן כל הני לתוספת עזרה

וכן

ה א מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כא כב כג ופי"ל מהלכות שגגות הלכה (ב) ג:

ו ב מיי' פ"ד מהל' מיאומי ביאה הלכה יא סמג לאוין קיג ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפה סעיף ד:

ז ג מיי' פי"ל מהל' שגגות הל' ג והל' ב:

ח ד ה מיי' שם הל' ב:

רבינו חננאל

ומקשי רב פפא והא שש ידיעות הן. ידיעת מקדש ונעלם ממנו שהוא מקדש וכא בתוכו ואח"כ נודע לו הרי שתי ידיעות. וכן ידע שזה בשר קדש ונעלם ממנו שהוא קדש ואכלו ואח"כ נודע לו שהיה קדש הרי שתי ידיעות. ושתים בטומאה ידע שזה שרץ או מת או נבלה וכיוצא בהן ונעלם בהן ונעלם ממנו הטמאה ונכנס למקדש או אכל בשר (שרץ) [קדש] ואחרי כן נודעה לו הטומאה הרי שש ידיעות. אמאי תני שתים שהן ארבע. ואמרי ליה ולטעמיך תמני הוויין. שתים בטומאת קדש ושתים בטומאת מקדש. ופרקי' שם טומאה אחת היא. כלומר בין בקדש בין במקדש ידיעות שרץ ומת ונבילה וכיוצא בהן היא הטומאה הראשונה בזה ובזה אחת היא. לפיכך לא צריך. מכל מקום שית הויין אמאי תני ארבע. והדר ביה רב פפא ואמר לעולם תמני הויין וארבע ידיעתא קמייתי' דליתנהו בכל התורה קא חשיב. דלא אשכחנן ידיעה דכתיבא בתורה אלא אחרי החטא בדכתיב ונודעה החטאת אשר חטא עליה וגו' וכתיב נמי או הודע אליו חטאתו אשר חטא. והני ידיעות דבתר החטא כיון דמפרשי באורייתא לא אצטריך למתנינהו. כי אצטריך להני קמייתא דלא כתיבי אי נמי ידיעתא בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן. כדכתיב ונודעה החטאת והקריבו הקהל פר בן בקר. או הודע אליו חטאתו והביא ק) את קרבנו שעירת עזים קא חשיב. אבל ידיעתא קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן דהא לא ידע ליה דחטא אמאי מייתי הלכך לא חשיב להו: בעי רב פפא ידע דשרץ ודאי מטמא [ולא ידע] דבשרץ מן השרץ מטמא אי לא. ונגע בו נעלם ממנו אי מטמא בכעדשה אי לא: ונכנס למקדש או אכל קדש ואח"כ נודע לו דכעדשה מטמא מאי. ונעלם קרינא ביה וחייב אי לא. ועלתה בתיקו: בעיא דר' ירמיה במי שנעלם ממנו המקדש אליבא דר' ישמעאל ור' עקיבא מפורשת חלוקתם בהעלם מקדש בסוף זה

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם:
ויקרא ה ב

2. אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:
ויקרא ה ג

3. ככל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: שמות כה ט

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה לו וכו' וכשנגע ידע שנגע בשרץ ולא נזכר:

גליון הש"ס

גמ' שיציאתו הנאה לו כביאתו. עיין במ' ספר כתובה לכתובות דף נ ע"ב ד"ה ופליגא דרבה:

מוסף רש"י

על העלם שרץ. שנטמא וידע ושכח שנכנס נעלם ממנו טומאה, מייב (נדה כח:). **ואינו חייב על העלם מקדש.** מס כשנכנס למקדש זכור לטומאה ונעלם ממנו מקדש ונכנס, שאינו קבור שזה מקדש וכשיצא נזכר, פטור (שם). **ידיעה בית רבו.** שלמד בבית רבו (לעיל ה.).

רבינו חננאל (המשך)

הפרק ראמר לא צריכא לרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש כמו שפירשנו למעלה. ועלתה בתיקו. הא דר' ישמעאל ור' עקיבא ודרבי מפורש בראש הפרק הראשון: **מתני'** אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ובנביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ושיר וכו': מנהני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך וגו'

ק) מנא לת מיתכת ומולי תפר כאן ע"ל גם המקבל דמתיב נגי נשיא.

ט) [עי' תוס' לקמן עז: ד"ה נטמאת], ל) [לקמן יח.], ג) נזיר מה.:, ד) לעיל ג., ה) [כריתות יט.], ו) [ע"ל ממר ליה רב פפא], ז) [לעיל ד.], ח) [לעיל ה.], ט) [לקמן יח.:], י) [לקמן יח.:],

וכן תעשו לדורות. קרא יתירא למידרש לדורות. **וכימי** משה דהוה[1] מלך וכיתי וחמיו כהן גדול וחוריס ותומיס ומצניס זקניס: [2]**שפי פוזות.** מנחמיה בן חכליה גמרינן: **מזיחתן.** כשמן המשחה מקדשתן קדושה הבוף לכלי שרת ולקדש את הנכנס לתוכו: **מכאן ואילך.** כלי הדורות לא נמשחו אלא התחלת עבודתן מחנכתן לקדושה ומיוף לשון התחלה: **לימא תוסס כמשיחה.** ולא כעבודה. לדורות מי נעי כמשיחה מי נעי כעבודה: **תלמן כשירות.**

(ה) מדכפל קרא בלשניה כלי השרת אשר ישרתו שמעטו כלי שרת ע"י שירות: ה"ג **מי לאו כיני תוסס הוה אמינא לדורות כמשיחה וכעבודה דתא כתב וכן תעשו כמשיחה וכיני וכן שרתו לשירות ולבני תרתי קמ"ל למעטינהו ממשיחה.** דמי לאו להכי אתא למאי אתא מי למימרא לדורות לא מיקדשי כמשיחה למודה ליתסוק קרא מיניה ונפקא לן מאשר ישרתו: **כלחמן ולא כנסכין.** הלחם היו נוסקין שני לחמי תודה: **מנא ה"מ.** דבלחמן קאמר: **ואעמידה שתי תודות.** נחמיה קאמר בספר עזרא[ה] כשבניתם חומת ירושלים ואנ לקדם את העיר ואעמידה שתי תודות גדולות אל הומת העיר[ו] מכאן ומהלוכות ניימן מעל החומה להקיף את העיר בהלוכות שהלכו דרך ימין כשפניהם להלן העיר הלכו תמיד לנד ימיגם עד שהקיפו את כולה: **ממין גדול.** ונבשר קאמר קרא וגדולות דקאמר ממין גדול של בקר ולא של צאן: **גדולות כמינן.** מלמוד מין שהיו שהניפו גדולות ולא קטנות: **אלא גדולות שבמודס.** ועל כרחך בלחם קאמר ואעמיטן דבל חמץ היו שהן גדולות שבלחמי תודה: **דתנן.** שחלות החמץ גדולות משל מלה: **שהן שם מדבריות.** שהניפו על המדות שתות מלבר שהבניפו שם חלקים לשאוני בחמץ ושניפו חלק שני מבחוץ: **שהן שני חיפות.** שהחיפה שלש שתין ושם עשרים עשרונות שהחיפה עשר עשרונות בלחמיך (שמות טו) והעומר עשירית החיפה וגו': **עשרה לחמץ ועשרה למלה.** ליף מקרא ממכת מנחות (עו:) והקריב על זבח התודה חלות מלות בלולות בשמן [ויקרא ז] הרי שין לחמ ורקיקי מלות משומיס בשמן [שם] הרי שני מינין של מלה שלש מרבבת חלות בלולות בשמן [שם] הרי שלשה מינין של מלה וכתיב בתריה על חלות לחם חמץ יקריב וגו' בנגד מלה הבא חמץ שיהא שלש מינין החמץ בנגד שלשה מינין שבמלה: **וכמלה שלשה מינין.** כדפריטנא ולילפין התם מהקריב שיש בכל מין עשר חלות. חלמא חלות החמץ גדולות בשלש של מלה: **בשירי מנחה.** בחלות של שירי מנחה הנאכלת לכהנים והלי קידום דנחמיה ועזרא בקידום העיר כתיב אבל עזרה שהניפו עליה מקיפים אותה בשירי מנחה: **אלו לחמי תודה בעזרה מי לא מהאכלי.** הם רלו לכהנים[ט] לאכול בקדשים מי מעכב עליהם: בחנחה כתיב (ויקרא ו) בחלר אהל מועד יאכלוה ואם יאמה לאוון בחלר בפלה ותודה ולחמה נאכלין בכל העיר ואם יאמו אוון לחומה בפלנין הלכך ירושלים בחקדשה בלחמי תודה בחלכתן בה ואם יאמו ממנה בפלנין ועזרה בחקדשה בשירי מנחה בחלכתן בה ואם יאמו ממנה בפלנין: ה"ג **ומפגרת מנחת חמץ מי איכא.** ולא בלרסין וכי תימא ה"ג מנחת חמץ מי איכא להאי ומפגרת שיעור הוא למימר דעל כרחך בחנחה בחקדשה לחמץ בשירי מנחה לא בחנחה בחקדשה בשירי מנחה בחלכתן: **מנחת חמץ מי איכא.** הא כתיב (שם ג) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא[י] תאפה חמץ: וכי

(לעיל יד.) **שאין** מוסיפין על העיר ועל העזרות. ומה תאמר בנפ"ק דסנהדרין (דף ג.) לא תשיב אלא ע"מ ול"ל דהתם לא תשיב אלא בלי מילי דסנהדרין ותדע דתנן נמי התם מין מוליפין למלחמת הרשות אלא בג"ד של ע"מ ולא תני מלך ויועץ וחוריס ותומיס מע"ג דבעינן להו כדמסיק התם בגמרא (דף טז.) מקרא ומה תאמר הדתנן התם אין דנין לא את השבט כו' ומוקי לה עולא בגמ' (שם) בבעין על עסקי נחלות בתחלתו מה תחלתו בע"מ כו' אי מה תחלתו בקלפי וחוריס ותומיס וכל ישראל וכו' ומתי קושיא לה"ג דניבני חוריס ותומיס וכל ישראל והא אלא תשיב להו התם בתחלתו (דף ג.) משום דלא מיירי אלא בחילי דסנהדרין ים לומר מדכייל להו בהדי נביא השקר וכהן גדול משמע ליה דלא בעינן אלא ע"מ דומיא דחוריס ותומיס משום דלא מיירי אלא בחילי דסנהדרין אם כן ליתניהו בהפי נפשייהו דלא תתו למיטעי לשונינהו בנביא השקר:

וכן תעשו לדורות. פירש בקונטרס וכימי משה דהוה מלך ונביא וחמיו כהן גדול וחוריס ותומיס ומיתה אם כן בע"ק דסנהדרין (דף טז:) בהעמדת סנהדרין לשנטוס דילפינן ממשה דמקום ע"א הוה קלי לניבני נמי מלך ונביא ועוד תע"ג דלהרן היה בנגין משכן וכי נשאלו בחוריס ותומיס לעשות משכן הלא קודש שנתכהן להרן על ידי המלוחים נעשה המשכן וקושיא לחשובה ים לתרץ להכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו דמשמע לחתא לרבוי כל הנך ות"א כלים נמי ניבעו ע"א וכי תימא הכתוב תלמן בשירות לחין צריך תלא שירות הא בסמוך משמע לחי לא לומר הוה אמינא לבעי מיתה ועבודה ומה לה בסמוך לכתב למעוטי מיתה ע"א מיהא לא נימעוט וי"ל לחתא לומר לגלויי דוכן תעשו לא קלי אלא נעין בהן לדורות דומיא דמשה: **מתיב** רבא **בל הכלים** שעשה משה. תימה ממשכן גופיה ה"ל למיפרך שיהא צריך משיחה לדורות כמו שנמשח בימי משה דכתיב בקרא[כ] לקמן ומקדש: **לדורות אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה.** הכא לא בעי למיפרך לדורות במשיחה ובעבודה בקשתה בסמוך בשמעטו למעוטי מיתה לדורות: **ללמדך שאחד המרבה כו'.** תע"ג לחמר (יומא דף לד:) שחחד המיוחד שנעשרו ובני פרה לדומה נמי לחמרינן (לעיל דף י:) שחם חלה נחה היחידה מלוה לפדות מ"מ לא היה לו להתפחל בכך כיון שמלוה בזה כמו בזה חם מתכוין לשם משיס: **אין** עזרה מתקדשת **אלא בשירי מנחה.** תימה למחן לחמר בפ"ב (זבחים) (דף קיג. ושם) לחין מנחה בשמה היחך מתקדשת בשלמת בימי עזרא חיכא למימר בשכר מ"ד קדושה לשעתה קידשה לשעתיד לבח ועזרא זכר בעלמא הוא לעבד שבל בימי שלמה ויהושע קשיא ת"ק לקדשה במנחת העומר והא בשוכות היה הקידוש בימי שלמה בחמר במועד קטן (דף ט.). וכחמוכחי קרחי ים לומר כיון שהכל בח בעת אחת הקידוש ועשיית מנחה לא חשבינן מנחה בשמה ובקמיצה ובהקטרה היתה מקומה מתקדש וכל העבודה היתה מחנכתה ומתקדש מקומה ת"ש כיון שלא הפשר לא נריך והא דקחמר הכא לחין מתקדשת **ויוצא** ממנה נפש. ותם תאמר הר הבית היכי קדיש שחין בבר נאכל בו שיוצא ממנו נפשל ים לו קדושה בפני עלמו שהוא מחנה לויה וכן בחי עירי חומה למוכת לקמן (דף טז.) שמתקדשו והא חין בבר שנפשל ניוצא ים לומר היכא דלא הפשר לא הפשר כדמוכח בשמעתא: [שייך לע"ב] **בשחיטת** בבשים הוא דקדשי. ולמאן דחמר תנור מקדש נמי לא מלי לחפי להו שיפשלו בלינה ופלוגתא היא בפרק שתי הלחם (מנחות דף נה:):

(ה) סנהדרין טז: יומא יב:, כ) [תוספ' סנהד' פרק ג], ג) [ל"ל והתנן], ד) [מנחות קי.], ה) שם עו:, ו) בפ"ק: הוא היה, ז) [ויכול זה שייך לעיל במשנה יד.], ח) [נחמיה יט], ט) [ועל למומה. רש"ל] [והריעב"ץ הגיה לחלן בקונטרס], י) [ל"ל מעשה], ל) [ל"ל וכדחמר. רש"ל].

תורה אור השלם

1. כֹּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: שמות כה ט
2. וַיְהִי בְּיוֹם כְּלוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם:
במדבר ז א
3. וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׂרָת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בְּקֹדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בִּמְכַסֵּה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט: במדבר ד יב
4. וְאַעֲלֶה אֶת שְׂרֵי יְהוּדָה מֵעַל לְחוֹמָה וְאַעֲמִידָה שְׁתֵּי תוֹדוֹת גְּדוֹלוֹת מִנֶּגֶד הַחוֹמָה: נחמיה יב לא
5. וְקִרְבוּ וּבְרָעָיו יִרְחָץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיְיָ: ויקרא א ט
6. וְשָׁפַט אֹתוֹ בְּכַפָּיו לֹא יְבַדֵּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיְיָ: ויקרא א יז
7. וְהַבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַיְיָ: ויקרא ב ב

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה תלמן בשירות מדכפל. נ"ב ע"ש בסנהדרין דף טז ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' **אותם** בשמיחה ולא לדורות. עיין מנחות דף מ ע"ב תוס' ד"ה אין וכו' הניטו הי"בא **ראשון**. עיין טורי מבן כ"ה דף ז ע"ב ד"ה מילי דמלין בשמעתה:

רבינו חננאל

וכן תעשו לדורות. משה רבינו מלך ונביא. אהרן באורים ותומים. וע"א זקנים ובשחי תודות אלו המלואים ה) וכתיב וכן תעשו. כל שלא נעשית בכל אלה. הנכנס לשם אין חייבין עליה. תנא שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן: ואוקימנא בחמץ שבתודה שהוא מין גדול שבהן מד' מינין לחם בתודה הן חלות ורקיקין ורבוכה. וכנגדן חלות חמץ עשרה עשרונות. ואלו השלשה מינין חלות ורקיקין ורבוכה עשרה עשרונות

מין

ה) עי' רשב"ם.
ו) עי' יהושלמי כאן ופ"ק דסנהדרין.

מוסף רש"י

וכן תעשו לדורות. מה משכן על פי משה, והוא במקום סנהדרי גדולה, אף לדורות על פי סנהדרי גדולה (סנהדרין טז:). **משיחתן מקדשתן.** כדכתיב (במדבר ז) וימשחם ויקדש אותם, ממשחו כלים מקדשים שנמשחים שם, כדאמרינן (יומא יב:) כלים שנעשו אחרי כן עבודתן מחנכתן. משנה שממחכים בעבודה מתקדשין (סנהדרין טז:). **אותם במשיחה.** אותם מיעוטא הוא (שם). **שאחד המרבה.** להניח קרבנות (מנחות קי:). **שהן שש מדבריות.** דלילו שמה יתירה יהושלמית היתה יתירה על של מדבר שתות, ואומן שם מדכריות הן שתי איפות. שהחיפה ג' סלין, שהן כ' עשרונות, לכתיב (שמות טז) והעומר עשירית החיפה, דעומר הוא עשרון ומנלן י' עשרונים בחיפה וג' לחיפות הן כ' עשרונות (מנחות עו:). **עשרה לחמץ ועשרה למצה.** דו' חלות היו ממן ומנלן ג' מינין וכל אחד היה של י' חלות, ממנה במנה שלשים חלות של י' עשרונות, ממנלן שלש עשרונות ושלש עשרון לכל מין ומין, וג' חלות לעשרון, שמכל עשרון היה עושה ג' חלות של מנה, דשלשים חלות לג היו של י' עשרון (שם עז.).

רבינו חננאל (המשך)

נמצא החמץ בנגד ג' מינין הללו. והוא הגדול שבארבעתם. אבל חשיבותא בקרבנות קמי שמיא ליכא דתנן בסוף מנחות נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובעולת העוף ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה ואחד המעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים: **ירושלמי** רב אמר בתחלה ויעל דוד בדבר גד. דוד זה המלך. בדבר גד זה נביא. ויחל שלמה לבנות את בית ה' ג) מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה להכבש משם: אמר רמי בר חמא אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחות כירושלמי: מה ירושלים דבר הנאכל בה כגון תודה ואם יוצא חוץ לירושלים נפסל כך העזרה מתקדשת בדבר הנאכל בו והוא שירי מנחות. ואם יוצאות חוץ לעזרה נפסלות. אי מה תודה בחמץ מתקדשת אף שירי מנחות בחמץ מתקדשות. וכי משכחת בשירי מנחות חמץ.

ג) עי' יומא יב:

טז א ב מיי' פ"ג מהל' כלי המקדש הל' יג:
יא ג ד מיי' פ"י מהל' בית הבחירה הל' יב:
יא ה מיי' פ"ט מהל' מעשה הקרבנות הל' יז:
יב ו מיי' שם הל' יח:
יג ז ח מיי' פ"י מהל' בית הבחירה הל' יג:

אין בנין בית המקדש בלילה. וכן מינו דומה יום טוב ושם תאמר גר"ה פרק יום טוב (דף ג.) גבי הדתנן יום הכפורים שחל להיות בשבת קאמר התם דתיבני בלילה דתיבני בחמיסר ויש לומר דהיינו בית המקדש לעתיד שהוא עתיד מתניו בידי שמים כדכתיב (שמות טו) מקדש ה' כוננו ידיך וכן מפרש במדרש תנחומא[מ]: **עד** כי **אתה** ה' מחסי. דכתיב לעיל מיניה ובגומת רשעים תרועה דמשמעי נחויצים שהיו מצירין להם בשעת הבנין אבל משם ואילך לא משמעי נהכי: **אשור** להתרפאות בדברי תורה. והדלמר במסכת שבת (דף סז.) למיתמא[ז] בת יומא ליתמא הכי וירא מלאך ה' מליו וגו' מכתת שמיי: **אמטו** להכי פנימית נאכלת. לעיל פירש בקונטרס ותעמידה שמי תודות גדולות אבל התומה מבחוץ וקשיא שם כן פנימית למאי נהכלת והא נפקלה ביוצא דלא מציו שיהא קדוש חוץ לחומה וכפרק בתרא דמכות (דף יט:) נמי אמר במעשר שני טהור שפודין אותו בספיעה אחת חוץ לחומה ונראה דבספיס היו מהלכין ותע"ג דקרי פנימה להך דלהדי חומה ולפי זה היא יותר מילוזה שהיא כלפי חוץ לעיר מכל מקום קרי לה פנימה לפי שיש דבר אלגה והדתנן בפ' כילד לוקין (פסחים פה: ושם) התלוזות ועוכי החומה נלפניס מע"פ שהלכו מבפנים היה מתקדש כל מה שהיה בלגס לקדש דלא אפשר לילך בעגין אחר ועוד דמסקינן התם דוקא בשוה לקדש ולגס היה אפשר להלן: **דקדשה** לה ראשונה. ושם תאמר מדרבה לחשונה נמי תאכל דכל זמן שלא קידשה העיר אף על פי שקדשה העזרה נאכלין קדשים בכל הרוחה כדתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) בשילה וגוב וגבעון שנאכלין בכל הרוחה לפי שאין חומת העיר קדושה ויש לומר דמיון שהלכה החומה כל שהוא הוא לה יוצא במקום שהלכת.

תני

וכי תימא דמחמיץ להו לשירים ומקדש בהו והכתיב [ל]לא תאפה חמץ חלקם [מ]ואמר ריש לקיש [נ]אפילו חלקם לא תאפה חמץ אלמה לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת משום דלא אפשר היכי ניעביד נבנייה מאתמול וניקדשיה מאתמול שתי הלחם בשחיטת כבשים הוא דקדשי נבנייה מאתמול וניקדשיה האידנא בעינן קידוש בשעת הבנין נבניה ביום טוב ונקדשיה ביום טוב [ס]אין בנין מקדש דוחה יום טוב נשבקה לבתר הכי ונבנייה וניקדשיה איפסילא ליה בלינה נבנייה ממעלי יומא ונשייר ביה פורתא דעד דקדיש יומא לאלתר נגמריה וניקדשיה [ע]אין בנין בית המקדש בלילה דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה שנאמר [ף]וביום הקים את המשכן ביום מקימו בלילה אין מקימו הלכך לא אפשר: ובשיר: ת"ר שיר [ק]של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר [ר]ארוממך ה' כי דליתני וגו' ושיר של פגעים ויש אומרין שיר של נגעים מאן דאמר דנגעים דכתיב [ש]ונגע לא יקרב באהלך ומאן דאמר פגעים דכתיב [ת]יפול מצדך אלף ואומר [א]יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד [ב]כי אתה ה' מחסי [ג]עליון שמת מעונך [ד]לא תאנה אליך רעה ונגף לא יקרב באהלך. [ה]מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה [ו]על עמך ברכתך סלה: רבי יהושע בן לוי [ז]אמר להו להני קראי וגאני היכי עביד הכי [ח]והאמר ר' יהושע בן לוי [ט]אסור להתרפאות בדברי תורה [י]להגן שאני ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אי דאיכא מכה אסור ותו לא והתנן [כ]הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה א"ר יוחנן [ל]ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב"ד מהלכין ושתי תודות [מ] אחריהן וכו': למימרא דבית דין קמי תודה אזלי והכתיב [נ]וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה הכי קאמר בית דין מהלכין ושתי תודות מהלכות [ס] [ע]ובית דין אחריהם כיצד מהלכות רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד אמר זו בנגד זו וחד אמר [פ]זו אחר זו מאן דאמר זו בנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה מאן דאמר זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב"ד תנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת בשלמא למאן דאמר זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת משום דאתיא חיצונה קמה וקדשה לה אלא למאן דאמר זו בנגד זו תרוייהו בהדי הדדי קא מיקדשי וליטעמיך למאן דאמר זו אחר זו חדא מי מיקדשא הא כל שלא נעשית בכל אלו תנן ואפי' למ"ד [צ]באחת מכל אלו הני תרוייהו חדא מצוה היא אלא א"ר יוחנן על

שרופות ואומר (שם) גם [וגו'] אם יעלה שועל ופרץ חומת חגיניהם: **להני קראי.** שיר של פגעים: **וגני.** כשהוא חולק ליתן גלילה: **דמיכא מכה.** ולוחם עליה מקלקות של מורה להתרפאות. ומקשין ומי מיכא מכה אסור הוא דקאמר הא רבי יהושע בן לוי ותו לא: **אין לו חלק.** לוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במלרים וגו' (שמות טו): **ברוקק שנו.** ברוקק ואחר כך לוחש: **אין מזכירין שם שמים בו'.** והכל קאמר [שם] כי אתי ר' יוסף: **זו בנגד זו.** שני כהנים עומדין זה אצל זה: **הך דמקרבא לחומה.** שהיא פנימית ממועטת בין העם[ס] לחומה: **הך דמקרבא לב"ד תנן.** ההולכת מחרוגה: **וקדשה לה.** לחשונה קידשה את המקום וכשנכנסה מחרוגה לגס לא נפקלה ביוצא שלא עברה במקום חול אלא במקום מקודש: **כי הדדי ניכסו.** שחיין מקדשות יחד או שחיין יכולו או שחיין יכרפו: **חדא מי מקדשא.** את המקום הא אין תנן כל שלא נעשית בכל אלו שהכנסת לגס אין חייבין עליה אלא אחת: **אפילו למאן דאמר.** לקמן דכל אלו דאמרי' אחת מכולן קאמר או מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או שבי תודות הני שבי תודות מיבא תרוייהו בעינן דתרוייהו חדא מילתא היא:

על

יד א מי' פי"ב מהל' מעשה קרבנות הל' יד:
טז ב מי' פ"ל מהל' בית הבחירה הל' יב:
יז ג מי' שם שם:
יח ד מי' שם פ"ו הל' יב:
יט ה מי' פי"ל מהל' עכו"ם הלכה יב ממע עשיון ד טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף יב:
כ ו מי' שם ושו"ע שם סעיף ח ופעי' יב:
כא ז מי' שם טוש"ע שם סי"ת [עי' כש"מ]:
כב ח ט מי' שם שו"ע סעיף ג:
כג י כ מי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יב ממע עשין קפג:

מוסף רש"י

אפילו חלקם. שיריס, לא **תאפה חמץ.** דלדעתן ליה בהי מלקט דקרא נמי לפניו מלא תאפה (פוסחים טו.) להכי ממיך מלקט מלא תאפה ממך לומר לפילו שיהי מעמה שהם מלקט של כהנים לא תאפה ממך ומהמם נפקא (בפוסחים מ:). **ברוקק שנו.** שמן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ולפטור להזכיר פסוק על הלחש, ויש לחשים שדרכן לרקק לחריהם ולומר לותן בלשון לעז ומוכירין להם שם בלשון לעז, ואמר לי רבי דמותר דלין לפטר מלא לוחש לחש על הרקיקה, דגרלה שמזכיר שם שמים על הרקיקה: ב"ד מהלכין. ושוה לא נפקד בלשון הקדש אבל בלשון לע (סנהדרין קא.).

רבינו חננאל

והכתיב לא תאפה חמץ חלקם. ואמר ריש לקיש אפילו חלקם והן שיריי מנחות לא תאפה חמץ. ואתינן למימר בשתי הלחם שבעצרת שהן חמץ בהן יושב כסתר עליון בצל שדי תתקדש העזרה. ודחינן דאין בנין בה"מ [דוחה יו"ט ואין בנין בה"מ] בלילה: ובשיר. ת"ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים שנא' ארוממך ה' כי דליתני וגו'. שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים. ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה' מחסי ואומר מזמור לדוד ה' מה רבו צרי עד לה'. הישועה הזה שיר של פגעים עוד מפורש בסוף עירובין בתלמוד ארץ ישראל. ר' יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגאני והני מילי להגן בהן אבל יש לו מכה ומתירין להתרפאות כהן בדברי תורה אסור. ואם לוחש על המכה ורוקק אין לו חלק לעוה"ב. דתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעוה"ב. ואמ"ר יוחנן עלה ברוקק שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב"ד מהלכין אחרי התודות. למאן דאמר זו אחר זו הראשונה מתקדשת לפיכך נשרפת אבל האחרונה הסמוכה לב"ד נאכלת דכבר קדשה הראשונה. אלא למאן דאמר התודות זו בנגד זו מהלכות תרוייהו בהדי הדדי קא

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נְתַתִּי אֹתָהּ מַאֲכָלִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: ויקרא ו י
2. וְכִיּוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה אֵשׁ עַד בֹּקֶר: במדבר ט טו
3. אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי:
4. לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: תהלים צא י
5. יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: תהלים צא ז
6. יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: תהלים צא א
7. כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: תהלים צא ט
8. מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ:

תהלים ג א

9. וְיֶלֶךְ אַחֲרֵיהֶם הוֹשַׁעְיָה וַחֲצִי שָׂרֵי יְהוּדָה:

נחמיה יב לב

הגהות הב"ח

(ל) רש"י ד"ה וכי כו' דקרא כי כל: (מ) ד"ה ושיר של פגעים וכו' והכי גרסינן ומימה לפ"ז לא היה לו לומר יושב כסתר עליון ויש מיושבים: (נ) ד"ה ואומר כו' מצלמלים (בכרי מו"מ וע"ב ס"ע צרי: (ד) תוס' ד"ה לפסוק וכו' לפיכך צמירתא ליתא הכי:

הגהות הגר"א

[א] גם' עליון שמת מעוכך. נמחק [וכן ליתא בע"א ובכ"ף ורמ"ק ס"ל דבכלכת ועי"ש בע"ע]: [ב] שם מזמור לדוד בכתבו מפני אבשלום בנו. נמחק: [ג] שם על שמך בכתבך שלא. נמחק: [ד] שם אחריהן. נמחק [וכתה דגם במתני' ל"ג לה]: [ה] שם וכ"ד נמחק ונ"ב וכל ישראל:

רבינו חננאל (המשך)

מקדשי. אמאי זו נאכלת זו נשרפת. ולמאן דאמר זו אחר זו מי ניתא כל שלא נעשית בכל אלו תנן. כלומר אינה מתקדשת ירושלים ליכל בה קדשים קלים עד שיעשו בה כל הדברים. הנה עדיין לא נתקדשה למה נאכלת. ואפילו למאן דאמר באחת מכל אלו תרוייהו חדא מצוה ניתנו. ודחינן הא אמר ר' יוחנן זו שנאכלת

ס) יומא מ. סוטה טו. [מנחות נה.], ע) [סנהדרין נא.], פ) סנהדרין ל"ב, צ) סם קנ"ג, ק) [ע"ז כה.], ר) [ויקרא רבה ז, ה) [ויקרא טו.], ש) [ויקרא רבה ז], ת) [מכילתא ל"ג], א) [מכילתא ל"ג], ב) [מכילתא ל"ג], ג) [מכילתא ל"ג], ד) [מכילתא ל"ג], ה) [מכילתא ל"ג], ו) [מכילתא ל"ג], ז) [מכילתא ל"ג], ח) [מכילתא ל"ג], ט) [מכילתא ל"ג], י) [מכילתא ל"ג], כ) [מכילתא ל"ג], ל) [מכילתא ל"ג], מ) [מכילתא ל"ג], נ) [מכילתא ל"ג], ס) [מכילתא ל"ג], ע) [מכילתא ל"ג], פ) [מכילתא ל"ג], צ) [מכילתא ל"ג], ק) [מכילתא ל"ג], ר) [מכילתא ל"ג], ש) [מכילתא ל"ג

על פי נביא. מגי זכריה ומלאכי היו שם ועל פיהם נרות הקודש עשו ואין טעם בדבר: **רב הונא אמר כבל אלו מנן קסבר כו'.** כלומר ולי משום קידוש עזרא דהואי בצית שני בלא מלך ובלא חורים ותומים דלמרינן במסכת יומא (דף כא:) ממשה דבריהם מקדש שני מש ושכינה וארון וחורים ותומים ורוח הקודש קסבר קדושה דעתיד ושלמה לא בטלה ולא הוצרך עזרא לקדש [ב]כלומר שהוא לא הוסיף כלום בתוכן ורוחב ומתי דקדים כדכתיב (נחמיה יג) ואעמידה שתי תודות לזכר בעלמא עבד: **שני בעניש.** [ג]מדישק"ת אלעז"ר: **כהרהמשחה.** הכי הזיתים: **תחתונה ועליונה.** בשיפוע הכתר היו ותחת למעלה בגבהו ותחת בשפולו: **תחתונה נתקדשה בכל אלו.** שמימי בית דשמון הכניסוה ומיבורה לעיר ע"י תומה מחתת: **אלא בעולי גולה.** שהוסיפו על העיר ובנו היקף תומה מחדש למתן: ס"ג לה בתוספתא דסנהדרין (ו) **תחתונה שהיתה קדושתה גמורה ומולכלים שם קדשים קלים אבל לא לקדשים קלים שהיה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא לקדשים קלים שהיה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא לקדשים קלים ומכריס מעשר שני ומכריס מעשר שני וקדשים קלים עליונה אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני.** ויש לפרש דעמי הארץ המפריסין מעשרות היו זריזים לעשות כן מלוה מן המובחר לפי שהיו שומעין דכתיב (דברים יב) ושמת שמעכר ושם תביאו (דברים יב) ושיל שמעשר כסל אשר נותיתי (דברים יב) ושיו שומעים את המתרגמים ואוכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך מירוסך ויצהרך (דברים יב) לכך היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים לפני ה' אלהיך אכל נקדשים לא היו מטריחין עלמן ואוכלים אותם לפנים מחומה חילונה כשהין מולמים אכסניא בפנים וכשהיו חומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעין להו לפי שחומרים זו חומה וזו חומה מה לי חחומה מה לי עליונה: **שפורפה של ירושלים.** גלויה וערוחה מקום שהיא נוחה ליכנס: **חגי היא.** דפליגי בקדושה דחומה לשעתה ולעתיד לבוא למ"ד לא קידשה לעתיד לבוא ולימעריך עזרא לקדשה וקידשה בלא מלך ותורים ותומים ואית ליה חחת מכל אלו חנן ולמ"ד קידשה לעתיד לבוא לא קידשה לעתיד לבוא ולא הוצרך עזרא לקדש כלום בלא זכר בעלמא ולא גמרינן מיניה: **שמעתי.** מרבותי: **כשהיו בונין בהיכל.** בימי עזרא: **עושים קלעים.** בחקוס החומה וכויעס את כתלי החומה אצל הקלעים וכן לעזרות: **אלא שבהיכל.** נחנו הקלעים לפנים ממקום החומה וכויעס את החומה מבחוץ שלא יוצו עיניהם חן ההיכל. וקס"ד להנך קלעים דרבי אליעזר כדי להכניס העזרות להקריב קרבן דמס אין אית חן קרבן דקדושה דחומה בטלה לה: **ואע"פ שאין חומה.** בירושלים קודם שנבנית החומה: **ומאי דשמיע ליה כו'.** ולא נא דרבי יהושע לחלוק על דרבי אליעזר ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קידשה: **למה מנו כו'.** עיירות מנו מכמים בפרק בחרת לערכין [נב.] שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מלות בתי ערי חומה והיה להם למנות עוד הרבה שלא מנאום: **וקידשום.** לא פורש לי במה מקודשים ערי חרן ישראל: **קסבר לא קידשה ורמינהי כו'.** היינו תנאי: **וכי אלו בלבד היו.** מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: [ד] **אלעז אלו.** דרך ביחתם: **הא אמרינן לקמן.** בפיומת להן בריימת מסיים ואזיל לא אלו בלבד: **כל המלות האלו.** מלות בתי ערי חומה ושילות מלוערים ושאין עושים מגרשיהן שדה: טומאה

תני באחת מכל אלו. תימה דמה לחקו להגיה לכמה סחם משניות משכחן דאית להו קדושה לעתיד לבא בפ"ק דמגילה (דף ג. ושם) ובפרק בחלת לוכמים (דף קיב: ושם) דקדושה ירושלים אין לחריה היחר: **אלא בבני גולה.** אע"פ שהיה הדבר בא לידי חקלה הכניסוה כדי שיחקרו עלמה עליהם יותר כשיש בה שם קדושה: **דכולי עלמא קידשה לעתיד לבא.**

ומ"ת דבפ"ק דמגילה (דף ג: ושם) אית ליה לרבי אליעזר בלא קידשה לעתיד לבוא ומתוך כך אין מעשרין מעשר שני בשביעית ובריש מסכת בילה (דף ג:) נמי אית ליה לרבי אליעזר דעיגול בעיגולין עולה בגריעתא דליטרא קיעות ומתן דאית ליה הכי הכנסת כלומכת בפרק הערל (יבמות דף פא.) וי"ל דקדושת הארץ לגבי תרומה ומעשרות בטלה והכא לחייבי בקדושת מחילה דאפשר לא בטלה מחוי ליקרבי נחלה נמי ערי חומה דמייתי בסמוך נמי הוא קדושת מחילה ואף על גב דקדושת הארץ בטלה מ"מ בפ"ק דבילה (דף ה: ושם) ביקש ר' אליעזר להפקיר כרם לבעני לעניים דמדבנן היה לריך להוליכו לירושלים ות"ת מי בקדושת מחילה נמי לא קידשה לעתיד לבא לרבי אליעזר מה יהויחו עניים כיון שלא יוכלו לאכלו בירושלים ואם יפדו הפירות מה יהויחו וי"ל לפי שיכולין לפדותו בשוה פרוטה אע"פ שאין הדבה ואפי' לכחלה כדרי כשלין הפסד להקדש כשלין בית המקדש קייס כדמוכח פ"ק דערכין (דף כט. ושם) גבי הוחו גבוה לחמרינהו לנכסי מ"ל מודה רבי אליעזר דעזרא קידש לעתיד לבא קדושת מחילה:

נטמא

תנאי היא. [ה]דתניא [ו]א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא [ז]שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים אמר רבי יהושע שמעתי [ח]שמקריבין אף על פי שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומר ממאי דשמיע ליה קאמר ומר ממאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי לצניעותא בעלמא אלא הני תנאי דתניא [ט]א"ר ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה [י]ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי [יא]אמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר [יב]ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום השתא הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי אלא מצאו אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי איבעית אימא תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי איבעית אימא חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא [יג]ר' אלעזר בר יוסי אומר [יד]אשר לוא חומה [טו]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם [טז] לכן:

נטמא

[א]על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת: כל שלא נעשית בכל אלו כו': איתמר רב הונא אמר [ב]בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר [ג]קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא [ד]זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים איתיביה רבא לרב נחמן כל שלא נעשית בכל אלו תני באחת מכל אלו תא שמע [ה]אבא שאול אומר שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קידשוה [ו]שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר ולמה קידשוה למה קידשוה הא אמרת לא קידשוה אלא למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם תנאי היא [ז]דתניא [ח]א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא [ט]שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים אמר רבי יהושע שמעתי [י]שמקריבין אף על פי שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומר ממאי דשמיע ליה קאמר ומר ממאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי לצניעותא בעלמא אלא הני תנאי דתניא [יא]א"ר ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה [יב]ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי [יג]אמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר [יד]ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום השתא הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי אלא מצאו אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי איבעית אימא תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי איבעית אימא חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא [טו]ר' אלעזר בר יוסי אומר [טז]אשר לוא חומה [יז]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם [יח] לכן:

נטמא

הגהות הב"ח

(א) גמ' קולס לכן. נ"ב ובסמ שלמעלה חומה כך ה"ה לענין קדושה ג"כ אע"פ שלא קידשה עכשיו רק קולס לכן קידשה גם לעתיד לבוא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שצאו אלו. עיין מה שהמה כזה בטוהי לכן מגילה לף י ע"ב ד"ה כל המלות:

לעזי רש"י

מרישק"א [מרישק"ן]. ביצה. מקוה מים רדודים.

רבינו חננאל

על פי נביא נאכלת. כלומר נביא מהיות וכן זו נשרפת על פי נביא: אחמר רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד והא דקדיש עזרא בלא מלך ובלא אורים ותומים. ואמרינן עזרא זכר קידוש בעלמא עבד דלא הוה צריך ליה. רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן דקדושה ראשונה אינה קדושה לעתיד לבא. ועזרא דקדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים שפיר עבד דבאחת מכל אלו תנן. ומותבינן עליה דרב נחמן מהא אבא שאול אומר שני בצעין היו בהר המשחה. תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה קדושה בני גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים. תחתונה שהיתה קדושה גמורה חברים [ב] ועמי הארץ נכנסים שם כו' עליונה שלא היתה קדושה גמורה חברין אין נכנסין לשם כו' ופריק תנאי היא. דתנן א"ר אליעזר כשהיו בונין בהיכל היו עושין קלעים בהיכל וקלעים לעזרות כו'. א"ר יהושע [שמעתי] שמקריבין אע"פ שאין (ב"ד) [בית] כו'. מאי לאו בהא קמפלגי דר' אליעזר סבר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבא. ור' יהושע סבר קדושה לשעתה ולעתיד לבא. ודתנן ודלמא תרוייהו קדשה לעתיד לבא סבירא להו וכל חד וחד מאי דשמיע ליה קאמר. אלא מהא דתניא א"ר ישמעאל ב"ר יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקדשום ופשוטה הוא. ופרשוה עוד במס' מגילה:

ב) נלמה ניהסת רבינו כמ"ש במי ר"ן מיגס ע"ש.

ג) [תניגה ג: מגילה י. מטות יט. זבחים ס: קו: חולין ו. תמורה כל. ערכין לב:], ד) [תוספתא סנהדרין פ"ג], ה) [ועיל יד. ומ"ו] סנהדרין כ., ד) [ל"ל דתנן], ו) מגילה י. זבחים קו: עדיות פ"ח מ"ו, ז) סס [וזבחים כב.], ח) [מגילה י. ערכין לב:], ט) [סס תוספ' ערכין פ"ה], י) מגילה ג: י: ערכין לב., י) נדפו"י נלוס, ב) והוא ו"ו בל' תסמה ומתניתה בפתו פרש"י מרישק"א בלע"ז], ג) [פ"ג ה"ג], ד) [סס], ה) [דברים יד], ו) [סס], ז) ל"ל נפ"ח, ח) [וע"ע תוס' ביצה ה: ד"ה וקמ"ל ר"ח וכו'],

(א) על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת: כל שלא נעשית בכל אלו כו': איתמר רב הונא אמר [ב]בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר [ג]קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא [ד]זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים איתיביה רבא לרב נחמן כל שלא נעשית בכל אלו תני באחת מכל אלו תא שמע [ה]אבא שאול אומר שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קידשוה [ו]שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר ולמה קידשוה למה קידשוה הא אמרת לא קידשוה אלא למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם תנאי היא [ז]דתניא [ח]א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא [ט]שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים אמר רבי יהושע שמעתי [י]שמקריבין אף על פי שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומר ממאי דשמיע ליה קאמר ומר ממאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי לצניעותא בעלמא אלא הני תנאי דתניא [יא]א"ר ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה [יב]ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי [יג]אמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר [יד]ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום השתא הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי אלא מצאו אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי איבעית אימא תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי איבעית אימא חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא [טו]ר' אלעזר בר יוסי אומר [טז]אשר לוא חומה [יז]אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם [יח] לכן:

נטמא

תורה אור השלם

1. (ד) וְנָלַבְתָּ אֶת כָּל עָרֶיהָ בְּעֵת הַהוּא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן: (ה) כָּל אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרוֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד:
דברים ג ד-ה

2. ואם לא יִגְאַל עַד מְלֹאת לוֹ שְׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לְצָמִיתִת לִקְנָה אתו לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיּוֹבֵל:
ויקרא כה ל

מוסף רש"י

קדושה ראשונה. שנתקדשה יהושע (מגילה י:). לשתיד לבא. כלומר משתמצו (שם). על העיר. על יהושע (שנהדרין ב. יד סוטה מה.). **עשו קלעים להיכל.** קס"ד לקמלר חומת היכל, שיהא מזבח הנחוי נעזרה קלוי לשר פתח אהל מועד, שתלמיד כן לא היו מקריבין על שיעמד הנבין, והס המחילו להקריב קרבנות משכחו שם בימי כורש, כמו שכתוב בספר עזרא, ועד עשרים ושנים שנה אחרי כן נגמר הבית, בשנת שלש לדריוש המלכן (מגילה י:). בונין מבחוץ. שהיו הקלעים פרוסים לפנים מעוני החומה, שלא יכנסו הבונין למוך ההיכל (שם). קדושה ראשונה. של בית (מכות יט: זבחים ס. סב.). **לאו מכלל דר' אליעזר.** דנעי קלעים, **סבר לא קידשה.** לשחר מוכן, לפיכך פירסו קלעים במקום בנין ותזרו וקידשו בתוחות וכשיר (מגילה י:). **מאי דשמיע ליה קאמר.** ולא משום שוכן קדושה (שם). **למה מנו חכמים את אלו.** עיירות שמנו בפרק בחרת לערכין לענין בני ערי חומה לומר שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון ואין שם יותר ממחשבה, ולמה מנאום, והלא כרכה היו שם והחם נמי מנו וכל מיוחל בהן (שם). **מצאו אלו וקידשום.** שקידשה יהושע (שם). ורמינהי. מפרק במסכת שבועות דמקדשי לה כשתי תודות וכשיר וכ"ל מהלכין ושתי תודות לחמריהן וכו' (ערכין לב:). **אבל הראשונות בטלו.** שאין קדושה מחרת נוהגת בהן ואין בהן דין ערי חומה, משבטלה הארץ. כשוכן לחשון (שם). **קדושה ראשונה.** שקידשה יהושע (שם). ורמינהי. מפרקת דמילתיה הוא לחמר לעיל הני תנאי פליגי בקידשה ולא קידשה (מגילה י:). **הא אמרינן לקמן.** בפיומת להן בריימת מסיים ואזיל לא אלו בלבד: **כל המלות האלו.** מלות בתי ערי חומה, שילות מלוערים וקריאת מגילה בחמשה עשר והבית מלוע בה לקוף שנה (שם). **חדא** עכשיו והיה לו חומה קודם לכן, הוה נמי בית מלוע בהו (שם לב. ועי' תוס' שם) שלמה שכיבת ליה קדושה קמייתה לא בטלה מחמת מוכרן, והיינו חנאי (מגילה י:).

כג א מיי' פ"י מהל' בית הבחירה הלכה יג סמג עשין קמב:
כד ב ג ד מיי' שם הל' יד וכבית המקדש דוקא ועיין בהלכה טז:
כה ה מיי' שם פ"י הל' כג ושגיאת תמיהת הכ"מ ע"ש:
כו ו מיי' שם פ"ח מהל' תרומות הל' ה ופ"י מהל' בית הבחירה הלכה יב ועיין שאר מ"י ועיין בכ"מ בפ"ג מהל' שמיטין הלכה טו:
כח ח מיי' פ"ח מהל' מגילה הל' ד ופ"ב מהל' שמיטין הלכה טו ועי"ש בהגהות וכ"מ:

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וכו':
טומאה בעזרה מנלן א"ר אלעזר כתוב אחד
אומר [1]את משכן ה' טמא וכתוב אחד אומר
[2]כי את מקדש ה' טמא [ו](אם אינו ענין
לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה
שבפנים) וקראי מיתרי הא מיצרך צריכי
דתניא ר' אלעזר אומר אם נאמר משכן למה
נאמר מקדש ואם נאמר מקדש למה נאמר
משכן אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש
הייתי אומר על משכן יהא חייב שהרי
משוח בשמן המשחה ועל מקדש לא יהא
חייב ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן
הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי
קדושתו קדושת עולם ועל משכן לא יהא
חייב לכך נאמר משכן לכך נאמר מקדש
רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה [ו] מכדי [3]משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי
משכן נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן ומקדש
למה לי שמע מינה תרתי בשלמא מקדש איקרי משכן דכתיב [3]ונתתי
משכני בתוככם אלא משכן דאיקרי מקדש מנלן אילימא מדכתיב [4]ונסעו
הקהתים נושאי המקדש ההוא בארון כתיב אלא מהכא [5]ועשו לי מקדש
ושכנתי בתוכם וכתיב [6]ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן:
והשתחוה או ששהה כדי השתחואה: אמר רבא לא שנו אלא שהשתחוה
כלפי פנים אבל השתחוה כלפי חוץ שהה אין לא שהה לא איכא דמתני
לה אסיפא או ששהה בכדי השתחואה מכלל דהשתחואה גופה בעיא
שהייה אמר רבא [ז]לא שנו אלא שהשתחוה כלפי חוץ אבל כלפי פנים
אע"ג דלא שהה והכי קאמר השתחוה כלפי פנים או ששהה כדי
השתחואה בהך השתחואה דכלפי חוץ חייב היכי דמי השתחואה דאית
בה שהייה והיכי דמי השתחואה דלית בה שהייה דלית בה שהייה זו
כריעה בעלמא היא דאית בה שהייה פישוט ידים ורגלים וכמה שיעור
שהייה פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי
ואמרי לה ר"ש בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני ואמרי לה ר"ש
בר נחמני חד אמר כמימריה דהאי פסוקא [ח] וחד אמר [9]כמויכרעו לסיפא [7]וכל
בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה
על הרצפה וישתחוו והודות להי' כי טוב כי לעולם חסדו [ט]ת"ר [2]קידה על
אפים וכן הוא אומר [8]ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא
אומר [9]מכרוע על ברכיו [10]השתחואה זו פישוט ידים ורגלים וכן [ג] אומר
נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה: [11]צריך שהייה למלכות
או אין צריך שהייה למלכות לקרבן גמירי שהייה למלכות לא גמירי שהייה
או

ה) **נטמא** בעזרה. תימה למאי לא קתני סתם שהן שם דהא מלרכינן קרא בגמרא לטומאה שבפנים ויש לומר דמתני' לא חיירי אלא בטומאה שבחוץ: **מה"מ.** מהא דגמירי לקמן שיעור שהייה לא שמעינן לא מלקות ולא כרת ה"ג לימוקא נעלמא הוא לחיכא: **תנהו ענין לטומאה שבפנים.** ול"ת עוקא שמעינן מזהרה מנין ויש לומר מולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה) דמשמע לפי' טומאת כפנים ולא כמו שפירש בקונטרס דולא יטמאו משמע שנטמא בחוץ ולא בטומאה בעזרה לאותו כבר טימת ומיהו מעיקרא דעבי מנהני מילי מקוס דכיון דלכתי לא מייתר הני קרא ליה לן לאוקומה לא יטמאו אלא בטומאה שבחוץ מנהון לחכמן דהזהיר בו הכתוב במקום אחר דכתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבא ועוד נראה דמעיקרא לא בעי כלל אלא לענין כרת אבל אזהרה בעינן ליה לחיכא דלא יטמאו משמע דנטמא בפנים דהא כתיב (במדבר ה) ושלחו מן המחנה אבל קרא דכרת משמע לחיירי באותו שרשוי להחמיא קודש שיטמא משכן: **קדושתו** קדושת עולם. פירש בקונטרס שאין לחכירה היתר בעות ונקבה לע"כ תפשוט מהכא דסבר רבי אלעזר דקידשה לעתיד לבא ולפסיקא דגרסי נמי רבי אלעזר מקשה בפרק קמא דחולין (דף ז.) אמר מישמעיטיה דאמר ר' שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן שמוע קדושה לשעה וכו' ולא קידשה לעתיד לבא ויש לפרש קדושת עולם שהאריכו בקדושה יותר ע"כ לפי שאין לאוי לחזור ולקדש אלא בחותו מקום שרי ליה קדושת עולם: **או** אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן. משמע הכא דלא על גב דמקדש אליקי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיבי קראי יתירי וכן בסוטה בפרק היה מביא (דף טו. וסם) למאריך התם קרא לרבות שילה וביא עולמיה וכן בפרק שני שעירים (יומא סו:) מדבר המדבר לרבות נוב וגבעון ושילה וביא עולמיה ובפרק טרף בקלפי (שם דף מד. וסם) גבי וכל מלם לא יהיה בהמל מועד ובפרק הוליחו לו (שם דף נג.) גבי מעלה עשן ומיתה דבפרק קמא דחולין (דף כד. וסם) גבי לויס בשנים דלעיל יכול לף שילה וביא עולמיה כך תלמוד לומר לעבוד עבודת עבודה וגו' לא אמרינן אלא בזמן שהעבודה בכתף אלמא אי לאו קרא הוה גמרינן מהדדי ובריש עירובין (דף ג. וסם) גבי שלמיס שמחנו קודש פתיחת דלחות ההיכל פסולין שנאמר ושמחו פתח אהל מועד נפקא לן היכל מדאיקרי משכן מקדש ומקדש משכן ושמא קיס ליה להש"ס בעירובין ובחולין שיש אהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט שילה וביא עולמיה מוקמינן ליה לדרשה אחריתא ומיהו קשה כיון דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש אמאי לא ילעינן שפיר בכל דוכתא תרוייהו מחד קרא כמו מיה ובהמה שזו בכלל זו ורבינו מייס כהן היה מחלק דדבר שמיהו תלוי בקדושת מקוס בהיות בעירובין ובחולין התם סגי בחד קרא לשניהם אבל בשמעתין דתלוי בקדושת מקוס לא גמרי מהדדי מטעמא דמפרש ר' אלעזר וכן בהנהו דיומא דנעשים בפנים הוי בקדושת מקוס ושילוח שעיר המדבר נמ מכלל חבירו שנעשה בפנים וכן בהיה לסוטה לעריך קרקע המשכן ואית לי"ג הכא ליכתב נמ מידי ואידי מקדש וכו' אלא גרסי מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש מקדש ומשכן למה לי וקשה לת"כ ר' אלעזר אמוחו מוקן על רבי אלעזר קשה לת"כ ר' אלעזר קשה לרבי אלעזר מהדדי ואמר ר' אלעזר שלמה מדרוי"ם דלר' אלעזר נמי אית ליה דגמירי מהדדי משוס דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן וה"פ דמילתא אס נאמר מקדש למה נאמר משכן כלומר כיון דאיעטריך למיכתב תרוייהו משוס טומאה שבפנים דכתמר ר' אלעזר אמאי שני קרא בדיבורא ליכתיב אי תרוייהו משכן אי תרוייהו מקדש ומשני אילו נאמר מקדש ומשני אילו נאמר משכן אי תרוייהו משכן הלא נימא משכן איקרי מקדש וחייב ולא לטומאה שבפנים וכן אי הוה כתיב משכן אי תרוייהו ה"א לחתא למעוטי מקדש להכי כתוב משכן ומקדש והשתא אחד קרא סגי והוה ידעינן תרוייהו מדמקדש איקרי משכן אלא ע"כ אחד קרא לטומאה שבפנים וקשה מכל הנהו שהשתאי שאעריך תרי קראי והכהיא דסוטה ל"ג בקונטרס נוב וגבעון לפי שלא היו סוטות שתות שם כדמוכח בפרק בתרא דזבחים (דף קיג.) ול"ת מ"ם דגבי המדבר המדבר מצריך לרבות נוב וגבעון טפי מבנהך [ו] ו"ל משום דבההוא עניינא כתיב כפרת וכלאה לו דגבי שילוח שעיר המדבר כתיב שילוח מחנה ולכך אילטריך ריבוי לאפשר לאין קדושת מחנות בנוב וגבעון כיון שהותרו הבמות: **קידה על אפים.** תימה השתחואה נמי משכחן על אפים דכתיב (בראשית מח) ויולף יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארלה (ישעיה מט) אפיס ארן ישתחוו לך (במדבר כב) ויקוד וישתחו לאפיו ו"ל דמגמרת אית לן קידה על אפים ומייתי דתשכחן נמי בקרא הכי:

כט א מיי' פ"ג מהל' כיאת מקדש הל' כב:
ל ב מיי' שם הל' כג:
לא ג מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה יג:
לב ד מיי' שם הל' יג ופ"ו מהל' עבודת הלכה ו:
לג ה מיי' פ"ג מהל' כיאת מקדש הל' כד:

מוסף רש"י

ונתתי משכני בתוככם. וכשנאמר מקדש זה כנד הוקס המשכן, שהרי כתורת כהנים נלמד וכל שותו הספר נלמד מהל מועד נאמר כאמיר (ויקרא כו) וירבר ה' אלו מהל מועד, ועל ליהו משכן היה מבטיחן עוד שם לא על המקדש (שרובין ב:). **קידה.** המשורה בכל מקוס חיכה שלא על אפים (מגילה כב:). **ארצה.** משמע טולו שעוה מלמה (שם) לשון משמעה משמע (ברכות ל"ד:).

רבינו חננאל

מתני' נטמא בעזרה ונעלמה ממנו הטומאה כו'. מנה"מ כי המיטמא בעזרה ושהה שם חייב מדכתיב את מקדש ה' טמא וכתיב נמי את משכן ה' טמא. אם אינו ענין האי קרא דכתיב את (משכן) [מקדש] ה' טמא כשנטמא בחוץ דהא כתיב את משכן ה' טמא. תנהו ענין לטומאה שבפנים. דהא תרוייהו משכן ומקדש אקרו. משכן שנאמר ונתתי משכני בתוככם. ותרוייהו אקרו מקדש שנאמר ועשו לי מקדש וכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן שמעת מינה תרתי. ש"מ דאע"ג דמשכן נמשח ומקדש לא נמשח. ומקדש קדושתו קדושה עולם ומשכן לאו קדושתו קדושת עולם לענין טומאה שניהן שוין. וש"מ כשם שחייבין בטומאה בחוץ כך חייבין בטומאה שבפנים. וארון נמי אקרי מקדש שנאמר ונסעו הקהתים נושאי המקדש: **פיסקא** השתחוה או שהה כדי השתחויה. אמר רבא לא שנו אלא בהשתחויה כלפי חוץ אבל בהשתחויה כלפי פנים אע"ג דלא שהה חייב. השתחויה שאין בה שהייה זו היא כריעה בלבד. אבל פישוט ידים ורגלים זו היא השתחויה שיש בה שהייה. וכמה שיעור זו השהייה חד אמר כשיעור קריאת זה הפסוק כולו וכל בני ישראל רואין ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו. וחד אמר כשיעור קריאתו מן ויכרעו אפים ארצה עד סוף הפסוק. ת"ר קידה על אפים. כריעה על ברכים. והשתחויה זו פישוט ידים ורגלים

ו) עולי ג"ל כולהו ליפסיטו מקרלי

תורה אור השלם

1. כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת מִשְׁכַּן יְיָ טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ:
במדבר יט יג
2. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ יְיָ טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:
במדבר יט כ
3. וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:
ויקרא כו יא
4. וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נְשָׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בֹּאָם:
במדבר י כא
5. וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם:
שמות כה ח
6. כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תַּבְנִית כָּל כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: שמות כה ט
7. וְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רֹאִים בִּרְדֶת הָאֵשׁ וְכָבוֹד יְיָ עַל הַבַּיִת וַיִּכְרְעוּ אַפַּיִם אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְהוֹדוֹת לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
דברי הימים ב ז ג
8. וַתִּקַּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרְצָה וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וְתֹאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:
מלכים א א לא
9. וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְיָ אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְיָ מִכְּרֹעַ עַל בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: מלכים א ח נד
10. וַיִּסַּפֵּר אֶל אֲבִיו וְאֶל אֶחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:
בראשית לז י

הגהות הב"ח

(ה) גב' מכדי משכן. נ"ב ס"ל מכדי משכן מיקרי מקדש ומקדש מיקרי משכן תרי קראי למה לי אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים כגמ' כו': (ב) שם פסוקא וכל בני ישראל וכו' לעולם חסדו ומה ת"ל כמו שמיכרעו לסיפ': (ג) שם וכן הוא אומר:

ה) רש"ל מ"ז, ב) שילוחין ב", ג) נזכרות לד: מגילה כב:, ד) [נעירובין פרש"י בחופן תמר סיומר מנומר], ה) [שיין לעיל במסנה יד:], ו) כמו חלה י"ל. רש"ל,

או דלמא בפנים גמירי שהייה. בטומאה שאירעה לו בתוך העזרה: **שלא עצמו באויר עזרה.** כדי שהייה: **עימע עצמו כמויר.** ואם תמצי לומר צריך שהייה למלקות בטומאת חוצה ושהיית מזיד טומאת מזיד מי בעינן שהייה או לא: **גזיר נקבר.** מזיר שנטמא בחוצה נמוך בית הקברות דומיא דנטמא בעזרה שלא נתחייב (בפנים) בכניסתו כגון שנכנס בבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא תכילו ופרע עליו את מעזיבת גג האהל ונטמא בחוצה בית הקברות והתרו בו לא ולא ילא ומיהו לא שהה כדי השתחוה: **צריך שהייה למלקות או לא.** קרבן לא שייך הכא כלל אחין כרת בנזיר שנטמא וקרבן נזיר טמא לאו משום טומאה אחי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כשאר מחוסרי כפרה ובענין זה מפורש שהייה זו בתמ' נזיר [יח:]: **כפנים גמירי שהייה.** בטומאת עזרה לשייכא בה השתחויה: **אפי' כל היום כולו.** שהה בהליכתו שהיה הולך ויוצא בשמת פטור: **מהו שילטרפו.** היה יולא בקלירה ושהה מעט ומזר והלך דרך ילימתו ושהה מעט מהו שילטרפו לכשיעור: **שפשוט ליה מדידיה.** דלא מצטרפי דהא מיהו הוא דאמר אפי' כל היום כולו: **הפס בדלא שפה.** בלא הילוך כלל: **בעא מיניה אביי מרבה.** בר נחמני שהיה רבו. וכל היכא דאיכא בעא מיניה רבה הוא ולא רבא: **בא לו בארוכה כשיעור קלירה.** שילא בדרך הארוכה אבל רך במהופה עד שלא שהה כיליתו שלא כשיעור דרך קלירה בהילוך בינוני מהו: **שיעור.** ארוכה גמירי לחיוב וליכא: **או דלמא דוקא גמירי בארוכה מייב.** לא שנא רך לא שנא לא רך: **לא ניחנה ארוכה לידחות אללו.** להחיר אפילו במהופה: **תקיימא לן.** בשהדרין גחלו הן הנשרפין (דף פג.) כהן טומא שנשתם בעזרה בשתיה שתים: **היכי משכחת לה.** לחין בה כרת על כרחך בנטמא בעזרה הוא דמשכחת לה דאי בנטמא בחוץ ונכנס מחייב ליה כרת בכניסתו: **אי לא שהה.** בעבודתו כדי השתחויה: **היכי עביד עבודה.** חיזו עבודה קטנה תיעשה בפחות מכדי שהייה השתחויה: **אי אמרת בשלמא.** בכל שיעורי דאמרי לחיוב בין ביליאת ארוכה שיעורא גמירי לחיוב בגון שיעור שהייה ביליאת קלירה או שיעור יליאת ארוכה בלא שהייה: **משכחת לה.** שהייה בלא חיוב כרת: **בגון דאתנ נשתיה בקלירה.** לאחר שנשתם ושהה בשיעור כדי שהייה יצא לו בקלירה ואתם עמהן במרוצה עד שלא שהה שיעור עכבתו [ד] ומשנטמא שיעור שהייה ויליאת קלירה בהילוך בינוני בלא כלום: **טימא** עצמו במויד **מא.** לריך לומר דנשעה שטומאת עצמו לא ידע שהיה במקדש דאי ידע וטומאת עצמו במויד לפי שכת אחי"כ לא שב מידיעתו הוה ואי למלקות בעי לריך לומר דלא התרו בו בלא לאחר שטומאת עצמו לאחי שהייה כדפי' לעיל: **נזיר** בקבר **צריך שהייה למלקות או לא.** וא"ת והאמר בפ' ג' מיעין (נזיר דף מב. ושם) גבי נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל ולא יטמא למי שיהו מחולל יכול אף זה שמחולל ועומד ופרוע מדתנן היה מטמא ואחרו לו אל מטמא חייב על כל אחת ואחת ואפי' כאן מחייבורן כאן בלא פירש מן המת אינו חייב כאשר הושיטו לו מת אחר ואפי' כאן מחייבורן משום כל זמן שלא פירש מן המת אינו חייב כאשר הושיטו לו מת אחר ואפי' כאן מחייבורן כאן בלא פירש מן המת אינו חייב כאשר הושיטו לו מת אחר ואפי' כאן מחייבורן משום טומאה (ג) וכל זמן שמונח בטומאה על כתיפו אי אנוגע בו טמא טומאת ז' ולא מיחייב אלא שלא בחייבורן שכבר פירש מן הרשעון שהיה אי נוגע בו לא היה טמא אלא טמא טומאת ערב לכך כשחוזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו יהיה טמא טומאת ז' וא"כ הכא אמאי יליקה על השהייה כל זמן שלא פירש ויש"ל דהא דפטור ליה כשהושיטו לו מת אחר היינו משלא הספיק להשליך מת הרשעון מעליו לפיכך היו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שכבר שעה הוא מחזר על פרוש מן הקבר וא"ת מפרש דהכא מיירי בשנטמא קמוך למחיכה דשלא פירש נמי מוסיף לו יום אחר ע"י שהייה ונראה דהשהי דנזיר דמיפלג בין מחיבורין בין שלא מחיבורין אחי כמ"ד בפסחים שמחות (פ"ד) דאפי' בחותו יום שנטמא היו יכול לחזר ולטמא אפי מוסיף טומאה בחיבורין כדפרי' אבל למאן דאמר הסס ליטמא בחותו יום עצמו דלא מוסיף טומאה כיון שהיו מוסיף ימים לא אחיא: **אי** דשהה בר ברית הוא. הק' ר"ת מה בכך אם הוא בר ברית מ"מ אינה נפקותא טובא דהא קיימא לן (מכות דף כג.) חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ואם שלו כרת נשאר עליו מיתה ועוד נפקא מינה למיתה בגון שהזיד בשיעור טומאת מקדש: **תלה** עצמו באויר עזרה מהו. אית ספרים דגרסי אויר עזרה כעזרה דמי או לא ולקא דנפקא [כל הפסולין] (זבחים דף נב.) אמר טומאת שהכניס ידו לפנים חייב דשיאה במקצת שמה שיאה וכפרק כל הפסולין (שם דף נב:) נמי אמר ואי אמרת שיאה במקצת שמה שיאה היכי מעייל ידיה בשהוותא משמע דאויר נמי נתקדש ועוד מי לאו כעזרה דמי מ"ש כשמולין דם ומיבריס למזבח יפסל ביולא[ה] ונראה כגירסת הספרים דגרסי כי גמירי שהייה היכא דבר השמחוה היא: **צריך** שהייה **למלקות.** עלמו בשוגג מיירי אבל אם היה ערך במקדש והתרו בו שלא יטמא עלמו שלא שהייה נמי מילקא לקי כדמוכח בפרק מי שאמר הריני נזיר (נזיר יח. ושם) דקאמר התם נעי רבא נזיר והוא בבית הקברות מי נעי שהייה או לא ומקאמר ה"ל מילימא[ו] דקאמר לא מנזור מי נעי שהייה כו' ואין לחמוה להתם נעי רבא מי גמירי שהייה אבל מי גמירי שהייה בפנים למלקות פשיטא ליה דגמירי שהייה להתם נעי אע"ג דבפנים גמירי שהייה למלקות בחוץ מהו וא"ת גרם התם רב אבל רבא אמר: [ז]**או** אין צריך. שהייה למלקות הכא משמע דלקי משהייה שלא קמיבעיא ליה אלא מי צריך שהייה כשיעור השתחוה או לא ושאם בפרק בתרא דמכות (דף כא. ושם:) תנן גבי היה לובש כלאים ומעטו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושטו ולובש חייב על כל אחת ואחת ואמר רב ביבי בגמרא לא פושטו ולובש ממש אלא מכנים ומוליא ידו בבית תוקלי שלו רב אבי אמר אפי' לא שהה כדי לפשוט וללבוש אלא שהה כדי לפשוט ולללבוש מכלל דבר ביבי לא מחייב כשהייה וא"ל דבר ביבי לא פליג אדבר אבי אלא אמת אמרי לפשוט ולללבוש מידום של שהייה אלא לפשוטין דבהכנסת בית אלא לפשוט ולללבוש על פי שאינו לובש כל המלבוש ת"ל דבר ביבי לא לקי משהייה משום דהוי לאו שאין בו מעשה והכא אייבי למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ת"ל אייבי לענין חיוב מלקות אלא לענין חיוב ובר אבי דפליג עליה התם ומשכ שהייה כמעשה כיון דמחילת הלביסה ע"י מעשה והכא אפי' אי לא בעינן שהייה כדי השתחוה מ"מ בעינן כדי יליאה וכיסה אבל בפחות מיכן לא כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה ונראה לאפי' את"ל דגמירי שהייה כדי השתחוה למלקות בתקדש ונזיר היינו משום דדמו לשהייה דקרבן דגבי מקדש אבל גבי כלאים פשיטא לא גמירי שאין השהייה בכלל: **טימא** עצמו במויד **מא.** לריך לומר דנשעה שטומאת עצמו לא ידע שהיה במקדש דאי ידע וטומאת עצמו במויד אפי' אם התרו בו שלא יטמא עלמו לא קודם לא בעי שהייה כדפי' לעיל: **נזיר** בקבר **צריך שהייה למלקות או לא.** וא"ת והאמר בפ' ג' מיעין (נזיר דף מב. ושם) גבי נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל ולא יטמא למי שיהו מחולל יכול אף זה שמחולל ועומד ופרוע מדתנן היה מטמא ואחרו לו אל מטמא חייב על כל אחת ואחת ואפי' כאן מחייבורן כאן בלא פירש מן המת אינו חייב כאשר הושיטו לו מת אחר ואפי' כאן מחייבורן משום טומאה (ג) וכל זמן שמונח בטומאה על כתיפו אי אנוגע בו טמא טומאת ז' ולא מיחייב אלא שלא בחייבורן שכבר פירש מן הרשעון שהיה אי נוגע בו לא היה טמא אלא טמא טומאת ערב לכך כשחוזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו יהיה טמא טומאת ז' וא"כ הכא אמאי יליקה על השהייה כל זמן שלא פירש ויש"ל דהא דפטור ליה כשהושיטו לו מת אחר היינו משלא הספיק להשליך מת הרשעון מעליו לפיכך היו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שכבר שעה הוא מחזר על פרוש מן הקבר וא"ת מפרש דהכא מיירי בשנטמא קמוך למחיכה דשלא פירש נמי מוסיף לו יום אחר ע"י שהייה ונראה דהשהי דנזיר דמיפלג בין מחיבורין בין שלא מחיבורין אחי כמ"ד בפסחים שמחות (פ"ד) דאפי' בחותו יום שנטמא היו יכול לחזר ולטמא אפי מוסיף טומאה בחיבורין כדפרי' אבל למאן דאמר הסס ליטמא בחותו יום עצמו דלא מוסיף טומאה כיון שהיו מוסיף ימים לא אחיא: **אי** דשהה בר ברית הוא. הק' ר"ת מה בכך אם הוא בר ברית מ"מ אינה נפקותא טובא דהא קיימא לן (מכות דף כג.) חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ואם שלו כרת נשאר עליו מיתה ועוד נפקא מינה למיתה בגון שהזיד בשיעור טומאת מקדש: **או דלמא בפנים גמירי שהייה לא שנא לקרבן ולא שנא למלקות תיקו בעי רבא תלה עצמו באויר עזרה מהו כי גמירי שהייה שהייה דבת השתחואה דלאו בת השתחואה לא גמירי או דלמא בפנים שהייה גמירי ל"ש דבת השתחואה ול"ש דלאו בת השתחואה [א]תיקו בעי רב אשי טימא עצמו במויד מהו באונם גמירי שהייה במזיד לא גמירי שהייה או דלמא בפנים גמירי שהייה ל"ש באונם ול"ש במזיד [ב]תיקו [ג]בעי רב אשי נזיר בקבר בעי שהייה למלקות או אינו צריך בפנים גמירי שהייה בחוץ לא גמירי שהייה או דלמא באונם גמירי שהייה לא שנא בפנים ול"ש בחוץ [ד]תיקו: בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור וכו': אמר רבא קצרה שאמרו [ה]אפי' עקב בצד גודל ואפי' כל היום כולו [ה]בעי רבא שהיות מהו שיצטרפו ותיפשוט ליה מדידיה התם בדלא שהה בעא מיניה אביי מרבה בא לו בארוכה שיעור קצרה מהו שיעור גמירי וכי בא לו בארוכה שיעור קצרה פטור או דלמא דוקא גמירי בארוכה חייב בקצרה פטור א"ל [ו]לא נתנה ארוכה להדחות אצלו מתקיף לה ר' זירא אלא דקיימא לן [ז]טמא ששימש במיתה [ח]היכי משכחת לה אי דלא שהה היכי עביד עבודה אי דשהה בר כרת הוא אי אמרת בשלמא שיעורא גמירי משכחת לה דאנים נפשיה בקצרה ועבד עבודה אלא**

לד א מיי' פי"ח מהל' שגגות הלכה ד:

לה ב מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כו ופי"ח מהל' שגגות שם:

לו ג מיי' פ"ו מהל' מיאות הלכה ח ט ופ"ט הל' יט) סמג לאוין רנ ועי"ש:

לז ד ה ו מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה כד סמג לאוין רצ:

לח ז מיי' שם פ"ד הל' ו סמג לאוין שם:

רבינו חננאל

אדם טמא שתלה עצמו באויר עזרה אם חייב משום מטמא מקדש או דלמא כיון דלא נגע לאו. ועלתה בתיקו: [ח] וכן בעיא דרבא דבעא להתחייב קרבן ודאי גמירי לה דצריך שהייה אבל מזיד למלקות צריך שהייה או לא: וכן בעיות דרב אשי טימא עצמו במזיד ונעלמה ממנו עכשיו צריך שהייה או לא: וכן נזיר בקבר צריך שהייה למלקות או לא. אלו הבעיות כולן עלו בתיקו. וקיימא לן כל תיקו דאיסורא לחומרא. וכיוצא בנזיר כהן בזמן הזה הנכנס לבית הקברות: **ירושלמי** עד כמה היא השתחויה משום ר' יהושע בן לוי אמרו כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו. משום ר' יוחנן אמרו כדי שאילת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. נטמא בעזרה וצריך לצאת ויש שם שני דרכים אחת ארוכה כ' אמה ואחת קצרה עשר אמות. יצא בארוכה חייב שהיה לו לצאת בקצרה. אבל אם יצא בקצרה פטור. אמר רבא ואפי' עקב בצד גודל פטור. והוא דלא שהה כלום אלא מהלך עד שיצא לחוץ: בעא מיניה אביי מרבי בא בארוכה דרך קצרה מהו. כגון שרץ בארוכה ויצא כשיעור יציאתו בקצרה מהו. א"ל חייב לא נתנה ארוכה לדחות אצלו. כלומר כולי עלמא חייב בה הוה פטור. ואתקיף לה ר' זירא אי הכי דלא צריכי שיעור אלא לעולם בארוכה חייב בקצרה פטור. הא דתניא טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה. אי שהה אי לא שהה היכי שימש.

ז) [נ"ל דגרסי' כל הפסולין דף נב:].

ח) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ט) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

י) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

כ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ל) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

מ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

נ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ס) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ע) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

פ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

צ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ק) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ר) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ש) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ת) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

א) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ב) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ג) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ד) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ה) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ו) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ז) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ח) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ט) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

י) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

כ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ל) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

מ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

נ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ס) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ע) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

פ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

צ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ק) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ר) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ש) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ת) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

א) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ב) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ג) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ד) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ה) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ו) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ז) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ח) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ט) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

י) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

כ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ל) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

מ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

נ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ס) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ע) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

פ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

צ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ק) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ר) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ש) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ת) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

א) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ב) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ג) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ד) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ה) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ו) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ז) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ח) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ט) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

י) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

כ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ל) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

מ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

נ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ס) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ע) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

פ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

צ) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ק) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ר) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ש) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

ת) [נ"ל דגרסי' אפי' אם].

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה לריך וכו' מילימא דקאמרי ליה לא: (ו) בא"ד לא הכי נמסון: (ז) ד"ה מיר וכו' טומאה דכל זמן:

גליון הש"ס

גמ' היבי משכחת לה. עיין סנהדרין דף פג ע"ג תוס' ד"ה ולא:

מוסף רש"י

בעי שהייה למלקות. דלא ליקני עד לישהי כיה כדי שיעור השתחויה (נזיר יז.).

ג) נזיר יז. ע"ש, ד) סנהדרין פג., ה) [נ"ל דגרסי'], ו) [נ"ל דגרסי'], ז) [ועי' מנחה למלך ול"מ], ח) [ועי' לעיל נח:], ט) ג"ז שייך לעיל נח:, י) [ע"ש הלכה נח פלינו ר"ש ור' עקיבא ר"ש מחייב ור"ע פוטר אבל דברי הכחלה ליכא למ"ד והכדיא דקתני התם בריפא היה עומד וקוכר וכו' פירש רבי זה לא נטמא ולא קפליג ר"ש ועי' בהגה"ש בה"ק הלכות טומאה סי' ז'].

לם א מיי' פ"ל מהל' גירושין הלכה ג:
מ ב מיי' שם פ"ט הל' ד סמג לאוין פט:
מא ג ד מיי' שם ופ"ל שם הל' ג סמג שם:
מב ה מיי' פט"ו מהל' טומאת צרעת הלכה ה סמג עשין לעט:
מג ו מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ז סמג עשין קמג:
מד ז מיי' פ"ג מהל' כלי יקר:
מה ח מיי' פ"א מהל' שגגות הלכה ז ופ"ב שם הלכה ג:
מו ט מיי' פ"א שם הלכה ה:
מז י מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ז:

רבינו חננאל

ופריך אביי כגון שבא בקצרה שהוא פטור מכרת ובהליכתו הפך בצינורא. וכדרב הונא דאמר זר שהפך בצינורא חייב מיתה אלמא עבודה היא. פי' צינורא עצי נורא. כגון שהפך בעצי המערכה שהחלבים נתונים בהם וגרם להם להתעכל מהרה. ואשמעינן רב הונא דכל קרובי עבודה עבודה גמורה היא וחייבין עליה: **ירושלמי** שיעור שהייה עשר אמות היך עבידא היה בארוכה עשרין ובקצרה עשר הילך חמש אין יודל בדא חמש ואין יודל בדא ט"ו. א"ר יוסי לעולם אינו חייב עד שתהא ארוכה מרובה על קצרה עשר כר': א"ר הושעיא טהור שנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו אפילו נכנס כולו חוץ מכדי שיהא כנגד פתח האהל ויצא בדרך שנכנס. שנאמר והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה. אבל אם נכנס כולו אפילו דרך אחוריו נטמא דלא גרע מכלים דכתיב ולא ישמא כל אשר בבית. תניא נמי הכי בתוספתא תחלת סדר טהרות גגין הללו [אין] אוכלין שם קדשי קדשים. ואין שוחטין שם קדשים קלים. וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר ואל המקדש לא תבא. ואפילו דרך בית המנוגע. ואפילו דרך אחוריו. ואפילו דרך פתח עזרה. ואפילו דרך פתח שער המזרח. ואפילו דרך פתח שער ניקנור. ואפילו דרך פתח שער נשים. ואפילו דרך פתח שער הר הבית. ואפילו דרך פתח שער העליון. ואפילו דרך פתח שער הר הבית שבמזרח. ואפילו דרך פתח שער הר הבית שבדרום. ואפילו דרך פתח שער הר הבית שבמערב. ואפילו דרך פתח שער הר הבית שבצפ

ואי בעם הארץ. שהוא שוגג על שמיהן: **אכל שני זיתי חלב כאחד אחד הוא.** שלא נודע לו בין זה לזה ואינו מייב אלא אחת על זה לא נודע לו בין כזית לפרישה אחרת שבשמרה לו נטומאתי אינו יודע שנתחייב על הכזית כשבור לחוש שמי עליה שהרי לא למד שמוזהרין ישראל לפרוש מן שטופיהן שמוך לוסתן (ב) ואין זה חוזש אלא שוגג וכיון דלא למד נמצא שלא ידע בין כזית לפרישה שאחת והוה ליה כמי על נזה שתי בעילות בהעלם אחד: **אלא כאלו אכל שמוך לוסתה.** זה חוזש על הכזית הוא שלא היה לו לבעולת בדעתו: **ואי כאלמיד חכם ואי מדאי לא מייחייב.** לתכזית חוזש ואפרישה מוזד: **ואי כעם הארץ מדאי הוא דמיחייב אפרישה.** לאומר מותר אחל לכזית חוזש: **וכאלמיד חכם נמי.** כלומר יודע שישראל מוזהרין לפרוש מטטומתיהן שמוך לוסתן כדאמר לקמן מוזהרתם ואין: (ב) ד"ה אלא כאלו אכל שמוך לוסתה ואפרישה. זה חוזש על הכזית הוא שלא היה לו לבעולת בדעתו: **ואי כאלמיד חכם ואי מדלא מייחייב.** לתכזית חוזש ואפרישה מוזד: **ואי כעם הארץ מדאי הוא דמיחייב אפרישה.** לאומר מותר אחל לכזית חוזש: **וכאלמיד חכם נמי.** כלומר יודע שישראל מוזהרין לפרוש מטטומתיהן שמוך לוסתן כדאמר לקמן מוזהרתם ואין יודע שהשמש עם הטהורה ואמרה נטומאתי לריך לפרוש אחר מי שיראל מטומאתם שלא ידע שהשמש עם הטהורה ואמרה נטומאתי לריך לפרוש אחר מי שיראל מטומאתם ולא ידע שהשמש עם הטהורה ואמרה נטומאתי לריך לפרוש אחר מי שיראל מטומאתם ולאו משום דחזי ליה לאחר

נד א ב מיי' פ"ד מהל' מקוואות הלכה יב סמג לאוין קיג טוש"ע י"ד סי' קפד סעיף ב:

נה ג מיי' פי"ט מהל' שגגות הלכה ב:

נו ד מיי' שם פ"ב הלכה ג ופ"ח הל' ה:

תורה אור השלם

1. וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: ויקרא יח יט
2. וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: ויקרא טו כד
3. הָאֹמְרִים קָרֵב אֵלַיִךְ אַל תִּגַּשׁ בִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךְ אִלֶּה עֶשֶׂן בְּאַפִּי אֵשׁ יֹקֶדֶת כָּל הַיּוֹם: ישעיהו סה ה
4. וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם: ויקרא טו לא
5. וְהִנְדָּה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה: ויקרא טו לג
6. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי יְיָ וַיָּמֻתוּ: ויקרא טז א
7. לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: ויקרא יא מז
8. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא: ויקרא יב ב
9. (י) וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר: (יא) וְלַהוֹרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אֲלֵיהֶם בְּיַד מֹשֶׁה: ויקרא י י-יא
10. כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: ויקרא יא מד
11. אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתּוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: ויקרא ד כג
12. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא אוֹ בִנְבֵלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִנְבֵלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם: ויקרא ה ב

מוסף רש"י

שקל קלא. פיסם רגניס, מוט"ע נלע"ז (ר"ה כה.). והזדהם את בני ישראל. ומיהו ליה והדוה בנדתה (נדה סג:). ענונה. שם רגילה לרחוץ ביום תמורה כל היום ושם רגילה לרחוץ בתמורה כל הלילה (יבמות סב:). שרץ ונבלה. נפניו ידעו שנגע בחמד מהם ואינו יודע בחזה מהם שנגע וכשבא למקדש שכח לומו ומצינן מזר (נדה כח:). ר' אליעזר סבר כר'. ר"ש למיכר שם שרץ שכך לדעתן עד דידע שם בשרץ אימורי כר' (שם).

דבעי למיכתב בהמה וחיה [ב]לכדרבי כתיב
נמי שרץ כדתנא [ג]דבי רבי ישמעאל כל
פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא
בשביל דבר שנתחדש בה [ד]ורבי אליעזר
האי [1]בה מאי עביד ליה פרט [ה] למתעסק
ורבי יוחנן אמר משמעות דורשין איכא
בינייהו וכן אמר רב ששת משמעות
דורשין איכא בינייהו דרב ששת מחליף
דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא
לרבי אליעזר [ו]בעא מיניה רבא מרב נחמן
העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי
העלם טומאה בידו [ז]וחייב אדרבה הרי
העלם מקדש בידו ופטור אמר רב אשי
חזינן אי מטומאה קא פריש הרי העלם
טומאה בידו וחייב אי ממקדש קא פריש
הרי העלם מקדש בידו ופטור אמר ליה
רבינא לרב אשי בלום פריש ממקדש אלא
משום טומאה בלום פריש מטומאה אלא
משום מקדש אלא לא שנא [ח]תנו רבנן [2]שני
שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך בראשון
ולא נכנם בשני ונכנם חייב הלך בראשון
ונכנם הזה ושנה וטבל ואח"כ הלך בשני
ונכנם [ט]חייב ר"ש פוטר ורבי שמעון בן
יהודה פוטר בכולן משום ר' שמעון: בכולן
ואפילו

מדבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרבי. נלמד מיה נמי מני למדרש הכי מקרא מני כל דבר טמא שלא נאו בוקע מיה וחיה נמי לא נכתבה שלא נשניל דבר שנתחדש בה כדתניא דבי רבי ישמעאל ומשום דרבי נקט מיה במילתיה נקט נמי הכא בהמה וחיה כדרבי ותימה דנפרק בהמה המקשה (חולין דף עח.) משמע דלא נאו קרא לבהמה טמאה נכלל מיה בהמה דרים דהא גמרינן מינה ומה לטמא שאינו חייב בה טמא שאינו חייב בה מאי דריש ליה. ואמרינן פרט למתעסק בחטא שאינו חייב מאי טעמא דבעינן בה כוון לכך יחתייב אבל דלא קא מיכוון למעשה כלל פטור. בין לר' עקיבא על העלם טומאה חייב על העלם מקדש אינו חייב: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם טומאה והעלם מקדש מהו. כגון שנעלם ממנו שנטמא. וגם נעלם ממנו שזה הבית בית המקדש הוא. א"ל הרי העלם טומאה בידו וחייב. וא"ל רבא אדרבה הרי העלם מקדש בידו ופטור. ובא רב אשי ואמר חזינן אי מטומאה פריש כו'. ודחה רבינא דברי רב אשי וא"ל לא שנא: ת"ר שני שבילים אחד טמא ואחד טהור הלך בראשון ולא נכנס במקדש בשני ונכנס חייב כו' עד ור' שמעון בן יהודהפוטרבכולם[משו]ר' שמעון. ואקשינן פוטר

לכדרבי. כפ' קמא (לעיל דף ז.) מקרא מני מיה בהמה למה נאמרה כו': **פרט למתעסק.** נלמד היתר ונא לידו איסור ולא נתכוין לגופה של זו כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר נתכוין לעשות והרי מחותו עמה במטה ונשחטה עשתו ונאה לחותו ממתים ואיזהו חייב נתכוין למחוך בסכוכר תלוש ונמלא מחובר או בסכוכר היום מוך או בסכוכר מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוין וכן גח על לחותו ונתכוין לגוף זה בסכוכר היה לעשה: **דרב ששת מחליף כו'.** בסהיה שוה משמעתו פעמים מחליף לדברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ניחסה חיוב ופטור: **העלם זה וזה.** טומאה ומקדש מהו לרבי אליעזר ור"ע לפטורי על העלם מקדש: **מי מטומאה פריש.** מי ממעת טומאה שהודע לו פירש מן העניבה [1](ומניח קרבן) שמתרו לו טמא לאה: **הרי העלם טומאה בידו.** מיגלגי מילתא שניאמו למקדש בשביל העלם טומאה היה: **ואי ממקדש קפריש.** שמתרו לו מקדש הוא זה ואחמת כן תוכה על ניאמו ולא הזכירו לו טומאה מיגלגי מילתא למשום העלם מקדש נכנס לו: **כלום פריש ממקדש כו'.** כשהודיעוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה בכך ומתוך כך מזכר על השני ומ"מ העלם שניהם היה בידו: **אלא לא שנא.** ופטור: **אחד טמא.** מת קבור בו ומ"ש להלן אלא יהיה: **והלך בראשון.** ואינו יודע אם בטמא אם בטהור ולא נכנס למקדש: **בשני ונכנס.** ומזר והלך בשני וידע שהלך בשניהם והרי הוא טמא ולאי ונכנס למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו טומאה: **חייב.** קרבן עולה ויורד שיש בשתי בתולה ידיעה ולאית: **הלך בראשון ונכנס.** וידע שהוא שפק טמא: **ונכנס.** למקדש בהעלם טומאה שנכנס הילוכו בשביל זה: **ושנה.** הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל: **וחזר והלך בשני שהוא שפק טמא: ונכנס.** למקדש בהעלם טומאה: **חייב.** אף ממעת ניאה לתשובה אף ממעת ניאה שניה דמה נפשך אף ניאה לתשובה אף ניאה שניה בטומאה היתה: **ור"ש פוטר.** לעין כאן בתולה מכוון ידיעה ולאית בתולה שלף ידיעה מחלה של שניל שני ספיקה היא שהרי עיבר לו מטומאה לתשובה שם הרשתון הוא הטמא: **פוטר בכולן.** אף בלתשובה ולקמן [ע"ב] מפרש לה: ואפילו

שמואל בתתעסק דמיפטר משום דה לר' אליעזר אלא שלא תשם לפרש אלא טעם דתלתא מחשבת אלא לאיבי דה לרבי אליעזר ובתלב נמי אילא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לתכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב אלא טעמא דנהנה אלא שייך למיפטריה מטעם מלתכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון שכוב שהוא שומן או רוק ובלעו לכיוצא בו מיפטר לענין שבת מלכתיב בה והכא ליתא לן למעוטי משום דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלתכת מחשבת לא אילא תרי גווני מתעסק כגון מתעסק היינו נתכוין לתתוך את התלוש ואתך את המחובר ואיזהו חייב נתכוין לתתוך את זה ואתך זה וכסכוכר שהוא תלוש ונמלא מחובר אין נראה לפרש אלא נראה כלפרשים: **הרי העלם טומאה בידו וחייב.** תימה להכא ולקמן בפרק שלישי (דף כו.) גבי העלם שבועה והעלם אפן פשיטא לא נחתן למיוצא ובפרק כלל גדול (שבת דף ע: ושם) גבי העלם שבת [1]והעלם מלאכה פשיטא לפטור וי"ל אלא דמי להכא שבת הוא לחייב ביון לתיכא נמי העלם טומאה אבל אסם אין שבת אחת ואחת לחייבו על כל אחת ואחת לחיון לבשבת שבת וחזון מלאכות לא מיחייב אלא אחת אלמא נמי דשבת מלאכה הרי יש כאן נמי שבת שבת: **הרי העלם מקדש בידו ופטור.** תימה לרבינו אם אלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב דהא גמרינן מע"ז דכל שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת והא דאמר בפ"ק (לעיל דף כ.) דעל שאין בה ידיעה בתאלה שעשיר החיון מכפר אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה אלא הוה ליה חטאת קבועה לא הוה חיון מכפר אחידי דבר קרבן הוא אסם ואלא מיפטר לגמרי אלא יהא אמור אין בה אם אין בה ויש בה מכפר ואיזהו קשיא לרבינא דקאמר הכא לפטור מאמע ועוד לקמן פרק שלישי (דף כה:) גבי יש אוכל מאלה אחת דחיק לאשכומי חטאת קבועה בטמא שאכל בשבת ואלא לידון בדבר המעם כלאמרינן לקמן בפרק שלישי (דף כה:) גבי שבועת העלום: **אמר** רב **אשי חזינן אי מטומאה קפריש כו'.** תימה מנא ידענן מי מעם טמא אחת ופירש אלמא מי הוו ס"ל טמא אחת ופירש אלמא דס"ל מעיקרא מקדש הוא ולא פירש אלמא מי הוו ס"ל נמי טמא אחת לא הוה פרש אלא אחמת דס"ל תרוייהו פרש ונראה דרב אשי לא בא לפשוט הנעיא אלא לא לפרש שפעמים יש לברר חיזה שכוח ממנו יותר כגון דניסיליה מי אחמת טומאה הוה מידכר אחמת מקדש ואחמת מקדש לא הוה מידכר אחמת טומאה ס"כ הוי העלם טומאה בידו ואם לאפך הוי [העלם] מקדש בידו ואם שניהם שכוחין בשוה נהא ולאי מבעיא לן ולגבי שבת בפרק כלל גדול (דף ע:) י"ם שכחוב כהן במילתיה דרב אסי מי אחמת קפריש העלם שבת בידו ואי כי מודעי ליה אחמת אלמי לריך לאודועיה אחמלכות העלם אלמה ואלן גיר' זו נכונה דאלמי לריך לפרש וכי מודעי ליה אחמלכה לא לריך לאודועיה אחמת אלמי לפרש אלא מה שפירשנו אלא גר' מי אחמת קפריש מי אחמת אחמלכה קפריש ועוד נראה לפרש בענין אחר מי אחמת טומאה קפריש אלמי מי אחודעיה טומאה אחמלכה לתע"ג דאלולי אודעיה אחמלכה לא אחה פריש אחיב אחמת טומאה כיון דקבען ע"י אחבריחא קאמי ואי ס"ל אחמת קוה ופריש ידיעה אחבריחא דאחמת קוה ופטור וכענין זה יש לפרש הסיא דלקמן (דף כו.) גבי העלם שבועה והעלם אפן והסיא דאחמת: **הלך בראשון ונכנם כו'.** מי נראה"י אחיי נאחד נמי אחיב דאפיקו טומאה נראה"י אפיקו טמא אחת אחיי נראה"י דאמוקמינא ליה אחזקת טהרה:

לבדרבי. כפ' קמא (לעיל דף ז.) מקרא מני מיה בהמה למה נאמרה כו': **פרט למתעסק.** נלמד היתר ונא לידו איסור ולא נתכוין לגופה של זו כגון נתכוין לתתוך את התלוש ותתך את המחובר נתכוין לעשות והרי מחותו עמה במטה ונשחטה עשתו ונאה לחותו ממתים ואיזהו חייב נתכוין למחוך בסכוכר תלוש ונמלא מחובר או בסכוכר היום מוך או בסכוכר מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוין וכן גח על לחותו ונתכוין לגוף זה בסכוכר היה לעשה: **דרב ששת מחליף כו'.** בסהיה שוה משמעתו פעמים מחליף לדברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ניחסה חיוב ופטור: **העלם זה וזה.** טומאה ומקדש מהו לרבי אליעזר ור"ע לפטורי על העלם מקדש: **מי מטומאה פריש.** מי ממעת טומאה שהודע לו פירש מן העניבה [1](ומניח קרבן) שמתרו לו טמא לאה: **הרי העלם טומאה בידו.** מיגלגי מילתא שניאמו למקדש בשביל העלם טומאה היה: **ואי ממקדש קפריש.** שמתרו לו מקדש הוא זה ואחמת כן תוכה על ניאמו ולא הזכירו לו טומאה מיגלגי מילתא למשום העלם מקדש נכנס לו: **כלום פריש ממקדש כו'.** כשהודיעוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה בכך ומתוך כך מזכר על השני ומ"מ העלם שניהם היה בידו: **אלא לא שנא.** ופטור: **אחד טמא.** מת קבור בו ומ"ש להלן אלא יהיה: **והלך בראשון.** ואינו יודע אם בטמא אם בטהור ולא נכנס למקדש: **בשני ונכנס.** ומזר והלך בשני וידע שהלך בשניהם והרי הוא טמא ולאי ונכנס למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו טומאה: **חייב.** קרבן עולה ויורד שיש בשתי בתולה ידיעה ולאית: **הלך בראשון ונכנס.** וידע שהוא שפק טמא: **ונכנס.** למקדש בהעלם טומאה שנכנס הילוכו בשביל זה: **ושנה.** הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל: **וחזר והלך בשני שהוא שפק טמא: ונכנס.** למקדש בהעלם טומאה: **חייב.** אף ממעת ניאה לתשובה אף ניאה שניה דמה נפשך אף ניאה לתשובה אף ניאה שניה בטומאה היתה: **ור"ש פוטר.** לעין כאן בתולה מכוון ידיעה ולאית בתולה שלף ידיעה מחלה של שניל שני ספיקה היא שהרי עיבר לו מטומאה לתשובה שם הרשתון הוא הטמא: **פוטר בכולן.** אף בלתשובה ולקמן [ע"ב] מפרש לה: ואפילו

שמואל בתתעסק דמיפטר משום דה לר' אליעזר אלא שלא תשם לפרש אלא טעם דתלתא מחשבת אלא לאיבי דה לרבי אליעזר ובתלב נמי אילא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לתכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב אלא טעמא דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלתכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון שכוב שהוא שומן או רוק ובלעו לכיוצא בו מיפטר לענין שבת מלכתיב בה והכא ליתא לן למעוטי משום דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלתכת מחשבת לא אילא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לתתוך את התלוש ואתך את המחובר ואיזהו חייב נתכוין לתתוך את זה ואתך זה וכסכוכר שהוא תלוש ונמלא מחובר אין נראה לפרש אלא נראה כלפרשים: **הרי העלם טומאה בידו וחייב.** תימה להכא ולקמן בפרק שלישי (דף כו.) גבי העלם שבועה והעלם אפן פשיטא לא נחתן למיוצא ובפרק כלל גדול (שבת דף ע: ושם) גבי העלם שבת [1]והעלם מלאכה פשיטא לפטור וי"ל אלא דמי להכא שבת הוא לחייב ביון לתיכא נמי העלם טומאה אבל אסם אין שבת אחת ואחת לחייבו על כל אחת ואחת לחיון לבשבת שבת וחזון מלאכות לא מיחייב אלא אחת אלמא נמי דשבת מלאכה הרי יש כאן נמי שבת שבת: **הרי העלם מקדש בידו ופטור.** תימה לרבינו אם אלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב דהא גמרינן מע"ז דכל שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת והא דאמר בפ"ק (לעיל דף כ.) דעל שאין בה ידיעה בתאלה שעשיר החיון מכפר אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה אלא הוה ליה חטאת קבועה לא הוה חיון מכפר אחידי דבר קרבן הוא אסם ואלא מיפטר לגמרי אלא יהא אמור אין בה אם אין בה ויש בה מכפר ואיזהו קשיא לרבינא דקאמר הכא לפטור מאמע ועוד לקמן פרק שלישי (דף כה:) גבי יש אוכל מאלה אחת דחיק לאשכומי חטאת קבועה בטמא שאכל בשבת ואלא לידון בדבר המעם כלאמרינן לקמן בפרק שלישי (דף כה:) גבי שבועת העלום: **אמר** רב **אשי חזינן אי מטומאה קפריש כו'.** תימה מנא ידענן מי מעם טמא אחת ופירש אלמא מי הוו ס"ל טמא אחת ופירש אלמא דס"ל מעיקרא מקדש הוא ולא פירש אלמא מי הוו ס"ל נמי טמא אחת לא הוה פרש אלא אחמת דס"ל תרוייהו פרש ונראה דרב אשי לא בא לפשוט הנעיא אלא לא לפרש שפעמים יש לברר חיזה שכוח ממנו יותר כגון דניסיליה מי אחמת טומאה הוה מידכר אחמת מקדש ואחמת מקדש לא הוה מידכר אחמת טומאה ס"כ הוי העלם טומאה בידו ואם לאפך הוי [העלם] מקדש בידו ואם שניהם שכוחין בשוה נהא ולאי מבעיא לן ולגבי שבת בפרק כלל גדול (דף ע:) י"ם שכחוב כהן במילתיה דרב אסי מי אחמת קפריש העלם שבת בידו ואי כי מודעי ליה אחמת אלמי לריך לאודועיה אחמלכות העלם אלמה ואלן גיר' זו נכונה דאלמי לריך לפרש וכי מודעי ליה אחמלכה לא לריך לאודועיה אחמת אלמי לפרש אלא מה שפירשנו אלא גר' מי אחמת קפריש מי אחמת אחמלכה קפריש ועוד נראה לפרש בענין אחר מי אחמת טומאה קפריש אלמי מי אחודעיה טומאה אחמלכה לתע"ג דאלולי אודעיה אחמלכה לא אחה פריש אחיב אחמת טומאה קפריש אלמי אחודעיה טומאה אחמלכה לתע"ג דאלולי אודעיה אחמלכה לא אחה פריש אחיב אחמת טומאה קפריש אלמי מ

עשו ספק ידיעה כידיעה. לא דמי לנגע בכעדשה דריש פירקא (דף ז:) ולא ידע אי כזית מטמא אי בכעדשה מטמא דהתם הוה מקופק אי שייכא כלל בטומאה כמה שנגע אבל הכא פשיטא ליה דשייכא בטומאה הלכך הוי ליה ידיעה טפי: **כאן** שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. תימה לר"ל מיקשה דר"ש בן יהודה מדרבי שמעון בן יהודה מהכא לא פליג אדרבי אלא לענין מאכ מלוי אבל בהא דממלקות לחטאות מודה ועל פטור גבי מקדש לא משכח ליה ידיעה ומ"ש דגבי מקדש בענין ידיעה מעלייתא טפי משום דבענין ידיעה בתחלה ולחית דומיא דידיעה בתרייתא ל"ק היכי פריך מר"ל מר"ל ובדוחק י"ל דהכי פריך לממאי מוקי לה כרבי ישמעאל דוקמה כרבי ולימא דספיקא ליה לחלק בין ידיעה למחלקת לחטאת ובין ידיעה למקדש ופליג אדרבי שמעון בן יהודה: **נוקמה כרבי.** תימה דנלא ההיא דידיעת ספק מחלקת מקשה ליה נוקמה כרבי לתמרי[1] ידיעת בית רבו שמה ידיעה ועוד דמטעמא ספק ידיעה לא מצי לאוקומה כרבי דהא מיהו לא בעי ידיעה כלל וי"ל זה לא היה מידום אי הוה מוקי לה כרבי דלא בעי לחלק בין ידיעת בית רבו לא נלחלק כמלן דבעי ידיעה גמורה מצי לאוקומה וכרבי לתמר ידיעות ספק מחלקות:

הדרך עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתים. ורמינהי שבועה היא שאוכל לך. מקשה בפרק ג' נדרים (דף טו.) לף ע"ג דהתם קתני[1] השבועה שאוכל לך והכא קתני שבועה דלך הגמרא לקמן התם שבועה שהניח ואין חילוק בין שבועה להשבועה דלהלן מתני' דהתם נמי פריך ממתני' דהכא[2] ול"ג בסמוך בריית' דמתרצין בו לעיל דאין לומר שהניח בריית' משום דלא קתני השבועה דלא ה"ל למיפרך מבריית' כיון דמצי למיפרך ממתני' אלא גר' התם דמתרצין: **לא** שבועה לא אוכל לך אבור. דמשמע הא מה שאוכל לך יהא בחיסור שבועה ומ"ג דבפ"ג דנדרים (שם) מוקי ריש"ל דהך מקשה כר"מ ור"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן גבי נדרים דלהלן ספ"ק דנדרים (דף יג:) יש חילוק בין שבועה לנדרים כמו שפירש בפ"פ שבועת העדות (דף לו: ד"ה ה"נ) בע"ה: שלי

היכן מצינו[3] במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: **גמ'** למימרא דשאוכל דאכילנא משמע ורמינהי[4] השבועה לא אוכל לך שבועה שאוכל לך לא שבועה שלא אוכל לך אסור אמר אביי[5] לעולם דאכילנא משמע לא קשיא כאן במסרבין בו לאכול כאן בשאין מסרבין

נמצינן ניטול ניזורו וכיון דמשום ניטול ניזורו הוא אף זה ניטול ניזורו שהאומר לא אוכל לחעמו לא אוכל לחעמו הוא: **גמ'** שבועה לא אוכל לך כו'. אמר אמר מר הלך בראשון לך שבועה עלי שלא אוכל לך שבועה שלא אוכל לך לאכול מכל מזונו הלכך הכי קאמר לו לאכול מכל מזונו הלכך הכי קאמר לו לאכול מכל מזונו הלכך הכי קאמר לו

מסרבין. מפקירין: **מתני' כמאן מסרבין כו'.** הלכך שמוכל דקא מכילנא הוא: **רב חסדא אמר מתני'.** בגריימא שבועה שאי אתה מוכל לך: **דלישקל.** ונכסל ולא נתכוין לומר שאי: **ליסר שבועה.** מפרש לקמיה: **ליסור ליסר.** ליקרעתו של יסר מה הוא: **אם אתה אומר כו'.** מאי קאמרת והא אמרת ליסר לשון שבועה הוא והדר תני אם אתה אומר: **ה"ק מבטא שבועה.** האומר מבטא בכך וזו עלי כלומר שבועה שלא אוכל ואם אוכלנו ואם אכלו ה"ז בעולה ויורד: **ליסר מיפים בשבועה.** ליסר עלי בכך וזו הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר ה"ז כזה שהתפיס את השני בראשון: **ליסור ליסר.** ומהו ליסורו של ליסר זה: **אם אתה אומר כו'.** אם תמלי לומר שהתפיס בשבועה כמוניא שבועה מפיו למי ואם אכלו מייב קרבן אף זה כאומר ליסר ככר זה עלי מייב קרבן אם אכלו שהליסר לשון התפסת שבועה הוא: **ואם לאו.** שהתפיס בשבועה שיהו משועבד לשבועה מפיו למי שנשבע קרבן ומלקות אף הליסר אין בו לא קרבן ולא מלקות: **או אסרה אסר בשבועה.** משמע שהשרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו ככר: **או מבטא שפיקיה אסר אסרה וגו'.** ולא כתיב בשבועה כמה שהרי את נפשה בלשון מבטא: **רבא אמר.** לא שהתפיק ליה לתנא למימר כהא אם אתה אומר בתפיסת ליה דמיתפיס בשבועה לאו כמוניא שבועה מפיו הוא: **והכי קאמר מבטא שבועה ליסר נמי.** לשון שבועה הוא: **ליסר זה הטילו הכתוב כו'.** היינו פירוש דליסור ליסר אם אתה אומר והכי קאמר ליסור של ליסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות זו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה שבועה אין נדר בלשון שבועה אף בשבועה אם אמירתו בלשון שבועה כגון ליסר שלא אוכל ככר זה כן לשון הנשבעין אומרים שלא אוכל לך ליסר שהוליאו בלשון זה שבועה הוא ומייב קרבן ואם לאו שלא הוליאו בלשון נדר אף זו שאמר ליסר ככר זו עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי לך זה נדר ופטור מקרבן: **כיוס שמת בו אביו.** כאשר אמרתי עלי נשר כיוס שמת בו אביו לעולם: **והוא שנדור וכא מאותו היום.** שקיבל עליו ככר נדר שלא יאכל ככר כיום שמת בו אביו ואכלו ביום שמת בו פלוני וכן כיום שנהרג בו גדליה. וקשקלא דעתא דהיינו מתפיס בנדר ואיהו ליסור ליסר המוה כמוהו שהוא

כ: שבועות שתים פרק שלישי שבועות

אלא לרבא קשיא. לע"ג דרבא נמי מודה דמתפיס בנדר נדר דמשנה שלימה היא מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר כ:) וכן בנדרים קאמר דבקרבן הוי נדר מ"מ פריך לרבא ממאי דמיפר מיפר דקרבן מתפיס ורבא מתני לה קמי לחיסר דקרבן: **דבי** לא נדר. פירש בקונטרס דלא גרסינן כיון דמדרבנן הוא לחסור כי נדר מיהל עליה חיסור כל יחל דהא ל"ג הוי לחורייתא הא לחמרינן לקמן (דף כה.) בנדרים מלין על דבר מצוה בדבר הרשות מיהו נראה לרבי יצחק דגרסי' ליה שפיר לע"ג דאי הוי לחורייתא נמי חיהל עליה נדר מ"מ דבר אחר אחר שמולה הוא לא מיקרי נדר בדבר הנדור כיון דאי לא נדר מיכא עליה חיסור לחורייתא ועוד דהא בנדרים מלין על דבר מלוה בציטול מלוה חיירי כדאמרינן בפ"ב בנדרים (דף כז.) כילד אחר קוסם שאיני נוטל לולב שאיני מניח תפילין כדמסקינן התם גבי מי יהיר נדר לה' אפי' בדבר של אחר שהוא מלוה חיהל עליה אבל אם נדר לקייס מלוה כגון שאמר קונם שלא לוכל ביוה"כ או שלא לוכל נבילות וטריפות לא חיהל לחיל חיסור חל על חיסור ולהכי מיצטריך לע"ג דמדרבנן ומיהו לר' יהודה בן בתירא ליה לקמן בפירקין (דף מ. ושם) דנאמר לקייס את המלוה חיהל ב"ש בנדרים שאלין לנאמר חיחולו לקייס:

קונמות עובר משום בל יחל. בשבועה נמי עובר משום בל יחל דהכתיב (במדבר ל) לו השבע וגו' ולא יחל דברו ובפ"ג בנדרים (דף טו:) תניא בהדיא בשבועה בלא יחל גרידא:

נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. משמע דקידוש לחורייתא וכן משמע בהדיא בריש מי שאמתו (ברכות כ:) ותימה דבריש מסכת נזיר (דף ד.) אמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מלוה יין כיון דרשות ופריך מאי ניהו קידוש ואמלמת מושבע ועומד מהר סיני הוא ומפ' ר"ת בשמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא למיטרך קרא למעוטי מלמת דמדרבנן הוא דנימוחת מין לפרש למדרשה משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא מיצטריך קרא לאסור כדמשני התם מלא כי יחל דאמר רבא שבועה שאמתה יין ואמר הריני נזיר למיטרך קרא למיחל עליה נזירות לפי שהוא מושבע ועומד וי"ל דקידוש ודאי מדלחורייתא אבל על היין אינו אלא מדרבנן והלמד בערבי פסחים (דף קו.) זכרהו על היין מלמת מקידוש ועומד וי"ל דרשה גמורה הוא ממדרך ניך שיטעות היינו מדרבנן: **בל** שישנו בשמירה שבזכירה. ליפכא ליכא למימר דלמומרת מקשין (יומא מ:) ובסוף פ"ק דקדושין (לה: ושם) דרשינן לה מקיפו פתח לחסכם ולא תסמיכו את פתח זקנן כל שישנו בהסמתה יצאו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהסמתה כו' הא דדרשינן לקולא מסוס לחיפכא לא שייך למידרש דנשי לית להו זקן וכן הלמד בערכין (דף ג.) גבי הלמיית הכל חייבין בציצית בהנים ליט וישראלים כו' ומקיק והני כהני הואיל ואישתרי בלאים גבייהו לא ליחייבו התם נמי ס"ל לומר ליפכא אבל בפ' אלו עוברין (פסחים דף מג: ושם) קשה דמשמע דלי נאו לחיתרבו נשים לאילת מאך הוה דרשינן לקולא כל שאינו בקום לאכול מלה אינו בבל תאכל מאך וי"ל דהתם מסוס לחיח (ג) למילף מהמה עשר ממא מאת הסוכות ומסוכה נשים פטורות כדילפינן בפרק היכן (סוכה כח.) מהסוחרת ס"ל קרא למדרש קרא מפיפיה לריפיה אבל קשה דלמ"ד (מנחות דף מג.) ציצית מלות עשה שאזמן גרמא ונשים פטורות לשאתו נשים בבלאים ה) דבל שאינן בגדילים אינן בבל תבצם שעטנז דהיינו מפיפיה לריפיה וכ"ת הכי נמי מס בן בפפ"ק דבילה (דף יד: ושם) גבי מצלמין בגדים בין תפורין בין שאינן תפורין ופריך בלחיח למאי חזו ס ליומא מתני' כמ"ד נשים פטורות מן הציצית וחזו לנשים ולמאי דפריסית מן הציצית מקשין מחמה לחייבו בציצית לכולי עלמא(ו):

קמ"ל

אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ ואימא הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו פלוני ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום מאי טעמא אמר קרא [1]איש כי ידור נדר לה' [א]עד שידור בדבר הנדור כיום שמת בו אביו פשיטא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה סלקא דעתך אמינא כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור והאי לאו מיתפים בנדר הוא קמ"ל ואף ר' יוחנן סבר לה להא דרבא דכי אתא רבין א"ר יוחנן מבטא לא אוכל לך איסר לא אוכל לך שבועה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן [2]אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה מהבא [2]לא תשבעו בשמי לשקר אבלתי ולא אבלתי שוא ואזהרתיה מהכא [3]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא [3]קונמות עובר [1]בלא יחל דברו מיתיבי שוא ושקר אחד הן מאי לאו מדשוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר אלמא [4]אכלתי ולא אכלתי שקר הוא מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ומאי דבר אחד הן דבדיבור אחד נאמרו כדתניא [ב]ג[4]זכור [5]ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין [ג] יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע בשלמא התם בדיבור אחד נאמרו כדרב אדא בר אהבה [3]דאמר רב אדא בר אהבה [4]נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא [ג]זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה אלא הבא למאי הלכתא מיבעי ליה אלא כשם שלוקה על שוא כך לוקה נמי על שקר [ד]כשם שלוקה על שקר כך לוקה נמי על שוא פשיטא האי לאו והאי לאו מהו דתימא כדאמר ליה [ד]רב פפא לאביי לא ינקה כלל קמ"ל

מתני' [ה]כל שבועות שבתורה בשוגג חייב קרבן חטאת במזיד לוקה חוץ מן השבועה שעל הכפירה ועל הבצע בממון ועל שבועת העדות ועל שבועת הפיקדון ועל שבועת ברי ושוא בין במזיד בין בשוגג ועל שבועת ביטוי במזיד אינו לוקה ובשוגג חייב קרבן חטאת:

גמ' [ו]מנא הני מילי אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא דאמר קרא [ז]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא ושבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת ביטוי שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו אשר חטא עליה ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים [ח]להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא ושבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת ביטוי שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [ט]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו אשר חטא עליה ואין לי אלא שבועת ביטוי מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [י]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יא]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או הודע אליו חטאתו אשר חטא עליה ואין לי אלא שבועת ביטוי מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יב]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יג]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יד]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [טו]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [טז]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יז]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יח]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [יט]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כ]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כא]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כב]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כג]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כד]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כה]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כו]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כז]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כח]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [כט]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [ל]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לא]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לב]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לג]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לד]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לה]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לו]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לז]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לח]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [לט]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [מ]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר [מא]ונעלם ממנו ידע ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא ואין אחר יכול להוכיח אותו אלו הן שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא שבועת ביטוי ואין לי אלא שבועת העדות ושבועת הפיקדון ושבועת ברי ושוא מנין תלמוד לומר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו והיה כי יודע לו ואשם הוא ונשא את עונו מי שהוא יודע בעצמו שחטא

שבועות שתים פרק שלישי שבועות — כא.

קמ"ל כדשני ליה. לקמן: **ואיבעית אימא**. הא דקתני שוא ושקר אחת הן לומר לך כשם שמצית קרבן על שבועת שקר כך מציא קרבן על שוא דלכלתי ולא לכלתי ור"ע היא דאמר בפרק שבועת העדות (יט:) לעשה לא תעשה. **נשבע להניף**. לנשוא את החתום בשבועתו היינו לעשות כגון לכלתי ולא לכל לא לכלתי ולכל: **אימת נשבע ומהניף**. נשבע לעשות ואחר כך החליף את דבריו ולא עשה או שלא לעשות ועשה: **ואוסרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר**. ומכאי משמע בשעת שבועה לא תהא שקר דהיינו לשעבר: לא יחל להבא הוא דאינו לשעבר כבר חל משנשבע: **לשוא פא הידוע**. על הפיס שהוא חשבון: **והא דרכי אכהו**. הא דלא"ר ירמיה לעיל ס"ר אכהו דאמר משמיה דר' יוחנן לכלתי ולא לכלתי שקר לאו בפירוש חתם כו' אכהו כמאי דאמר ר' אכהו נהמי ליפגע בלא מכללא איתמר דאמר ר' ירמיה אמר ר' אכהו נהמי ליפגע בלא לכלתי ולא לכלתי שקר ואוקמה רבי אכהו בלכלתי ולא לכלתי מהאוס כללא ס"ר ירמיה משום ר' אכהו ס"ר יוחנן לכלתי ולא לכלתי שקר: **ומפי כללא דאמר רב אידי כו'**. ומסקנא מיפא דאמעתא ופ"ר אכהו אהא דלכלתי ולא לכלתי: **חוץ מנשבע ומימר ומימר ומקלל אפ תכירו בשם**. למיומד. והא מילתא עיקרא בפ"ק דתמורה (ג:) ומשם מפורש טעמא דמימר ומקלל והכא נשבע לחודיה מפרש משום גרירה דמכללא איתמר דר' אכהו: **אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרינן והוי בה** גרסינן: **ה"ד**. לתילטרין למילף מלשון לשוא: **סתרא ספק**. ספק אם יעבור על הסתרא אם לאו שיכול לומר עדיין יש שהות ביום ואין הסתרה יכול לכוין שיעבור היום כתוך כדי דבור של התראה: **ופ"ר אכהו ספק**. הן שבועת שקר דפ"ר יוחנן לתיתרצי מלשון לשוא תנהו ענין לכלתי: **ומאי שנא**. הן מאוכל ואין אכל לכל הא כגוללו לאו שאין בו מעשה ניינו: **בפירוש ריבתה תורה כו'**. מדמפקינן מלשון שוא: **מה שוא לשעבר**. נשבע לשנות את הידוע לאדם שקר לשעבר אף שקר נמי לשעבר. **איתמר**. שאוכל ולא אכל. שם. **האי מי לוקה**. כתמיה. שם. **דאמרי תרוייהו אינו לוקה**. פעול ממלקות ולא מעשה (פסחים סג:) ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר (מכות טו: ובעי"ז לעיל ג:). **משום דהוה לאו שאין בו מעשה**. אבל משום התראת ספק לא הוה משום התראת ספק (שם טז:). **דהוה התראת ספק**. ומי מתכיה כיה מלכלתו היום פן תעבור על השבועה, שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתו, דעדיין יש שהות כיום (פסחים סג:) דלי אמרו כיה האיר נכך שמאכל הכלכי שנשבעה עליו יכול יומר אין לי כיח יש מיומו בהתראה זו, ולהכי יש לי שהות, וכן כל היום כולו, ולפיכך כי עבר היום יכול יומר שוא שהוא שייתי ולא נזכרתי לא בשבועה ולא בהתראה ומיהו לוקה (תמורה ג:). **תהא באכלתי ולא אכלתי**. לומר מהא שבועת שקר נשבע שלא אוכל ואכל, או שאכל ולא אכל, דהכא ליכא שום מעשה, דהא לשעבר נשבע (שם). **ומאי שנא**. לומר מאי מינית דקא ממעט אוכל ולא אוכל ממלקות, טפי מאכלתי ולא לכלתי, הא מתרוייהו ליכא שום מעשה (שם). **שבועת שקר דומה לשוא**. כדמפקת לעיל בשוא שאי פעמים (שם) הן שבועת שקר דקא מרבינן מרבוי לשוא לא רבתה תורה אלא לשקר לשעבר, כגון אכלתי או לא אכלתי, שמשבעה שנשבע עתה לשקר, דומיא דשוא שנשבע לשעבר, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון שנשבע עתה לשקר לשעבר, לא רבתה תורה, דלא דמיין לשוא (שם). **מה שוא לשעבר**. נשבע לשנות את הידוע אבר את שנשבע עתה לשקר, דומיא דשוא לשעבר, לשעבר קודם שנשבע הוא אבן כמו שהוא עכשיו, אף שקר נמי לשעבר. היינו אכלתי ולא לכלתי, לאתוקי אוכל ולא אוכל שהוא להבא (תמורה ג:). **שבועה שלא אוכל כבר זו כו'**. להא נשבע מלא זימני שלא יאכל לאותו יום ככר, אינו חייב אלא אחת. לתן שבועה מלה על שבועה (שם וקמן כז:) דתמהר שנשבע שלא יאכל ככר זה היום ואכלה בסוף היום ה"ל נשבע לקיים את המצוה ואינו קיים את שבועתו (ע"ז ד: וצ"ע מקרבן שבועה). **זו היא שבועת בטוי**. דקתמר קרא לנטות נשפתים להרע או להטיב וגו', וזו היא שבועת בטוי שמוציא בשפתיו שלא יאכל אותו ככר, אבל לא גזל מידי לאחריני, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון מביא על הזדון כשנבא מפס (תמורה ג:). **למעוטי מאי**. לתן מיתין קרבן, משום דלהרע או להטיב גבי קרבן קאי, אבל מ"מ חייב עליה מלקות, דומיא דשבועת שוא (שם). **אלא על העתיד לבא**. דייק להרע או להטיב לקמן בפ"ג (לעיל ג.).

שבועת שקר היכי דמי (שם). **אבל אכלתי ולא אכלתי לא**. לא מייתי קרבן, משום דלהרע או להטיב גבי קרבן קאי, אבל מ"מ חייב עליה מלקות, דומיא דשבועת שוא (שם). **אלא על העתיד לבא**. דייק להרע או להטיב לקמן בפ"ג (לעיל ג.).

קמ"ל כדשני ליה ואיבעית אימא כשם שמביא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא מיתיבי אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף אימא נשבע ומחליף כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה [1]מלא תשבעו בשמי לשקר [2]בלא יחל דברו [3]ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר רב פפא הא דרבי אבהו [4]לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר [5]דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק א"ר יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי [6]כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו [7]ושאין בו מעשה אין לוקין עליו [8]חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם נשבע מנלן א"ר יוחנן משום [9]רשב"י אמר קרא [10]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו [11]א"ל רב פפא לאביי דלמא הכי קאמר רחמנא לא ינקה כלל אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרת השתא דכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו אשכחן שבועת שוא שבועת שקר מנלן ר' יוחנן דידיה אמר לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר והוי בה ר' אבהו האי שבועת שקר ה"ד אילימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל האי מי לוקה והא [12]איתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ל אמר אינו לוקה משום דהוה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה [13]וא"ר אבהו [14]תהא באכלתי ולא אכלתי ומאי שנא [15]אמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומה לשוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו [16]שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד אבל אכלתי ולא אכלתי לא ור' ישמעאל היא [17]דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אבל מילקא לקי אימא

[1] ויקרא יט יב. [2] במדבר ל ג. [3] שמות כ ז. [4] ויקרא ה ד. [5] שבועות כו: [6] כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם נשבע מנלן א"ר יוחנן משום רשב"י אמר קרא לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו א"ל רב פפא לאביי דלמא הכי קאמר רחמנא לא ינקה כלל אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרת השתא דכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו אשכחן שבועת שוא שבועת שקר מנלן ר' יוחנן דידיה אמר לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר והוי בה ר' אבהו האי שבועת שקר ה"ד אילימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל האי מי לוקה והא איתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ל אמר אינו לוקה משום דהוה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה וא"ר אבהו תהא באכלתי ולא אכלתי ומאי שנא אמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומה לשוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד אבל אכלתי ולא אכלתי לא ור' ישמעאל היא דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אבל מילקא לקי אימא

[7] שבועות כא. [8] שבועות כו: [9] שבועות כו: [10] שבועות כו: [11] שבועות כו: [12] שבועות כו: [13] שבועות כו: [14] שבועות כו: [15] שבועות כו: [16] שבועות כו: [17] שבועות כו:

תורה אור השלם

1. לֹא תִשָּׂבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ׳ (ויקרא יט יב)
2. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַיְיָ׳ אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה׃ (במדבר ל ג)
3. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ׳ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא׃ (שמות כ ז)

מוסף רש"י

בשם. נשמע מל' הקב"ה (תמורה ג:). **נשבע מנלן.** לוקה (שם). **אין מנקין אותו.** לכמיב כי לא ינקה ה' (שם ג:) ה' הוא לא ינקה אבל ב"ד כן' (לעיל ג:). **אשכחן שבועת שוא.** לכתיב לשבר ישא את שמו לשוא, והייט שבועת שוא כגון נשבע לשנות את הידוע לאדם (שם) כגון על הפיס שהוא אבן ועל הלבן שהוא חלב, דשוא משמע דבר שאינו של כלום כמו (ישעיה ה) מושכי העון בחבלי השוא (לעיל ג:). **שבועת שקר.** שבועה שאינו ניכר אם אמת או לשקר (לעיל ג:) מפרש לקמן היכי דמי, מגלן. ללקי עלה (תמורה ג:). **לאו שיש בו מעשה הוא.** ובניין הוא ללילך אחרי מלכ ועשה מעשה (שם). **שאוכל ולא אכל.** ללאו היינו מעשה (שם). **האי מי לוקה.** כתמיה. (שם). **דאמרי תרוייהו אינו לוקה.** פעול ממלקות ולא מעשה (פסחים סג:) ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר (מכות טו: ובעי"ז לעיל ג:). **משום דהוה לאו שאין בו מעשה.** אבל משום התראת ספק לא הוה משום התראת ספק (שם טז:). **דהוה התראת ספק.** ומי מתכיה כיה מלכלתו היום פן תעבור על השבועה, שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתו, דעדיין יש שהות כיום (פסחים סג:) דלי אמרו כיה האיר נכך שמאכל הכלכי שנשבעה עליו יכול יומר אין לי כיח יש מיומו בהתראה זו, ולהכי יש לי שהות, וכן כל היום כולו, ולפיכך כי עבר היום יכול יומר שוא שהוא שייתי ולא נזכרתי לא בשבועה ולא בהתראה ומיהו לוקה (תמורה ג:). **תהא באכלתי ולא אכלתי.** לומר מהא שבועת שקר נשבע שלא אוכל ואכל, או שאכל ולא אכל, דהכא ליכא שום מעשה, דהא לשעבר נשבע (שם). **ומאי שנא.** לומר מאי מינית דקא ממעט אוכל ולא אוכל ממלקות, טפי מאכלתי ולא לכלתי, הא מתרוייהו ליכא שום מעשה (שם). **שבועת שקר דומה לשוא.** כדמפקת לעיל בשוא שאי פעמים (שם) הן שבועת שקר דקא מרבינן מרבוי לשוא לא רבתה תורה אלא לשקר לשעבר, כגון אכלתי או לא אכלתי, שמשבעה שנשבע עתה לשקר, דומיא דשוא שנשבע לשעבר, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון שנשבע עתה לשקר לשעבר, לא רבתה תורה, דלא דמיין לשוא (שם). **מה שוא לשעבר.** נשבע לשנות את הידוע אבר את שנשבע עתה לשקר, דומיא דשוא לשעבר, לשעבר קודם שנשבע הוא אבן כמו שהוא עכשיו, אף שקר נמי לשעבר. היינו אכלתי ולא לכלתי, לאתוקי אוכל ולא אוכל שהוא להבא (תמורה ג:). **שבועה שלא אוכל ככר זו כו'.** להא נשבע מלא זימני שלא יאכל לאותו יום ככר, אינו חייב אלא אחת. לתן שבועה מלה על שבועה (שם וקמן כז:) דתמהר שנשבע שלא יאכל ככר זה היום ואכלה בסוף היום ה"ל נשבע לקיים את המצוה ואינו קיים את שבועתו (ע"ז ד: וצ"ע מקרבן שבועה). **זו היא שבועת בטוי.** דקתמר קרא לנטות נשפתים להרע או להטיב וגו', וזו היא שבועת בטוי שמוציא בשפתיו שלא יאכל אותו ככר, אבל לא גזל מידי לאחריני, אבל שבועת העדות ושבועת הפקדון מביא על הזדון כשנבא מפס (תמורה ג:). **למעוטי מאי.** לתן מיתין קרבן, משום דלהרע או להטיב גבי קרבן קאי, אבל מ"מ חייב עליה מלקות, דומיא דשבועת שוא (שם). **אלא על העתיד לבא.** דייק להרע או להטיב לקמן בפ"ג (לעיל ג.).

יד א מי' פ"ש מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רמח טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ד:

טז ב מי' פ"ש מהל' סנהדרין הל' ו סמג לאוין רמח (ובכך שלפנ סוף פרק ד' דמכילתין דף טג.):

מז ג ד מי' שם הל' ג (וס"ש בהלכה ח):

יז ה מי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כח:

רבינו חננאל

איבעית אימא שוא ושקר אחד הוא כשם שמביא קרבן על שקר שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו לה' כך מביא על שוא. ור' עקיבא הוא דמחייב קרבן לשעבר כלהבא: ומחבינן עליה וכי שקר להבא הוא והתניא בשבועת שוא לשנות ובשבועת שקר נשבע להחליף מכלל דתרוייהו לשעבר. ופריק אימא נשבע ומחליף להבא. ור' אבהו משמיה דר' יוחנן אמר אכלתי ולא אכלתי שקר. ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר: אוכל ולא אוכל עובר בכל יחל דברו. ואיזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. והא דאמר ר' אבהו לאו בפירוש שמיעא ליה מיניה דר' יוחנן אלא מכללא שמיע ליה הכי דשמע לר' יוחנן דאמר כל לאו שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם שאע"פ שאין בהן מעשה לוקין עליהן. ומפורש בתחלת מסכת תמורה כי המימר דבורו עושה מעשה הוא. דהא הקדישו ונאסר לכל: מקלל אם לא חבירו בשם שנאמר אם לא תשמור לעשות וגו' עד ליראה את השם הנכבד והנורא והפלא ה'. והפלא זו מכות כלומר לא נתירא אלא קילל חבירו והזכיר השם הנכבד והנורא דלקי: שבועה מנא לן דלקי. אמר ר' יוחנן מלא ינקה דברים פשוטין הן: דרייש ר' יוחנן מדכתיב תרי זמני לשוא בהאי קרא דלא תשא אחד לשבועת שוא ואחד לשבועת שקר דלקי וקשיא ליה לר' אבהו האי שבועת שקר דלית ביה מעשה ולקי דמרבי ליה לר' יוחנן מהאי קרא. היכי דמי אי נימא דנשבע שלא יאכל ואכל הרי עשה מעשה אלא כשנשבע שיאכל ולא אכל האי בין ר' יוחנן ובין ריש לקיש לא לקי: אלא אמר ר' אבהו לא משכחת לה אלא בנשבע שאכלתי ולא אכל או בנשבע שלא אכלתי ואכל דלקי. הנה מהאי כללא שמיעא ליה לר' אבהו: ואקשינן עליה מכדי האי לית ביה מעשה והאי לית ביה מעשה ומאי שנא

ומה ראית מסתברא כו'. פי' נקוטני' למלת למתא נמי למעוטי מלכלתי ולא מלכלתי ואין ומה ראית פירוש דטפי הוה לן לאוקמה כולה כר' ישמעאל ותיסוי ריבה דומיא דסיפא דתרוייהו למעוטי מלכלתי ולא מלכלתי וריבה למעוטי מקרבן וסיפא ממלקות ת"ש סיפא למעוטי מוכל ולא מכל ממלקות וריבה למעוטי מלכלתי ולא מלכלתי מקרבן ומתי כולה כר' ישמעאל ולמ"ד מלרבי יוחנן קשיין וזה הפירוש נראה יותר דמסברא אין לנו למעט מלכלתי ולא מלכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן ומשני מסתברא כו' והוה סדין דה"מ לשנויי דניחא ליה לאוקומה כר"ע דכולהו סתמי כוותיה ב): **היכן** מצינו באוכל כל שהוא כו'. ועג"ג דמפרש כל שהוא חייב כדאמר בגמרא סתמא דמילתא דעתו למתם למילות שבמורה: **היכן** מצינו במדבר ומביא קרבן כו'. הלכך ניין דמתיר דעתו מלכל שהוא: **כרבי** שמעון סבירא ליה. ר' יוחנן דלית ליה נפרק גיד הנשה (חולין דף עד.) דאפי' טיעור אסור מן התורה אפי' בפיר כרבנן דאפי' טיעור ליכא מלקות אלא איסור בעלמא ונפוק פרק גיד הנשה (חולין נח.) מוכח דהלכה כרבנן סבירא ליה ונפרק אלו עוברין (פסחים מג:) קאמר רבי יוחנן דבכל התורה אין איתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואפי כל שהוא למכות למה לי לימוף ג): **ולא** אמרו כזית אלא לענין קרבן. ודוקא בשאר איסור בעינן כזית לקרבן שהקרבן אלוי בכרת וחזרנו בכרת לא הוי אלא בכזית אבל בשבועת בטוי לאין בו כרת אלא ללוקין והקרבן אלוי בלאו כי היכי דלוקין אבל שהוא מביא קרבן אבל שהוא: **ואי** ס"ד כרבי שמעון סבירא ליה למה לי צירוף. תימה ללמ"ד שאפי' הכא לגבי קלא כדלקמיין בלאו עוברין (פסחים דף מג: ושם) ובפ' ג' מיניס (נזיר לה:) ממצרת וכל מצרת וי"ל דאי סבירא ליה כר"ש הוה מוקי ליה לקרא למילתא אחריתי: **והרי** אימא סיפא זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור זו היא למעוטי מאי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן אבל אכלתי ולא אכלתי על שגגתה חייב קרבן ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא הא אמרת רישא ר' ישמעאל היא רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא כולה ר"ע ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות אבל קרבן מיחייב ומאי שנא מסתברא קאי בלהבא ממעט להבא קאי בלהבא ממעט לשעבר: שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב כו': אביעא להו ר"ע בכל התורה כולה כר"ש ס"ל דמחייב במשהו ד) דתניא ר"ש אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ובדין הוא דבעי איפלוגי בעלמא והאי דקא מיפלגי הכא להודיעך כוחן דרבנן דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב קא משמע לן דפטרי או דלמא בעלמא כרבנן סבירא ליה והכא היינו טעמא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ת"ש דאמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב ואם איתא לימא להו אנא בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדידכו אודו לי מיהא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע ג) ר"ע אומר ה) נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן ו) שבועה שלא אוכל ואכל גבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והונין בה ז) אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי תרוייהו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא ואי ס"ד בעלמא כר' שמעון סבירא ליה כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני מינה בעלמא כרבנן סבירא ליה שמע מינה: אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': **ולא** והרי נמלה ח) בריה שאני ט) והרי הקדש ו) הא בעינן שוה פרוטה והרי מפרש י) מפרש נמי בבריה דמי והרי עפר אלא תיפשוט

אימא סיפא זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור זו היא למעוטי מאי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן אבל אכלתי ולא אכלתי על שגגתה חייב קרבן ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא הא אמרת רישא ר' ישמעאל היא רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא כולה ר"ע ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות אבל קרבן מיחייב ומאי שנא מסתברא קאי בלהבא ממעט להבא קאי בלהבא ממעט לשעבר: שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב כו': אביעא להו ר"ע בכל התורה כולה כר"ש ס"ל דמחייב במשהו ד) דתניא ר"ש אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ובדין הוא דבעי איפלוגי בעלמא והאי דקא מיפלגי הכא להודיעך כוחן דרבנן דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב קא משמע לן דפטרי או דלמא בעלמא כרבנן סבירא ליה והכא היינו טעמא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ת"ש דאמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב ואם איתא לימא להו אנא בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדידכו אודו לי מיהא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע ג) ר"ע אומר ה) נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן ו) שבועה שלא אוכל ואכל גבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והונין בה ז) אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי תרוייהו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא ואי ס"ד בעלמא כר' שמעון סבירא ליה כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני מינה בעלמא כרבנן סבירא ליה שמע מינה: אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': ולא והרי נמלה ח) בריה שאני ט) והרי הקדש ו) הא בעינן שוה פרוטה והרי מפרש י) מפרש נמי בבריה דמי והרי עפר אלא תיפשוט

מיתה סיפא. דקתני בתר דהך מיזו היא שבועת שוא נשבע לשמוע את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו' זו היא שבועת שוא שחייבין כו': **לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי.** דלשון למוד משמע לשון עתיד: **ור"ע היא דמחייב.** קרבן על שעבר ומיהו בשבועת שוא מודה לית ליה דה קרבן אף ע"ג דדרים ריבוי ומיעוטי ומתרצינן שבועת ביטוי לשעבר אהני מיעוטא לשבועת שוא שהוא ניכר דכר שאי אפשר כדאמרינן לקמן (דף כו.) ומאי מיעט מיעט מלהוות שבועת שוא שהוא דבמתני' קאי ותני נשבע לבטל את המצוה שבשבועת שוא: **אלא למעוטי מוכל ולא מכל ממלקות.** והכי קאמר זו היא לא מוכל ומכל דחייבין על זדונה מכות דהוה ליה לאו שיש בו מעשה מכל מוכל ולא מכל לא לקי: **ומאי שנא.** לומר היכי משמע מהניתין למעוטי מוכל ולא מכל ד) ללמד למעוטי נמי מלכלתי ולא מלכלתי ותיקשי לך: **ממעט לשעבר.** בתמיה: **לימעוטי להו ר' עקיבא.** דלמר במתניתין ה) סתם מלילה דשבועה מכל שהוא: **דתניא ר"ש אומר כל שהוא.** מכל שאר מיסורין נמי כר"ש סבירא ליה דלמר סתם מלילה שבכל התורה כל שהוא: **דתניא ר"ש אומר כל שהוא.** בכל המיסורין: **למכות.** בהתראה: **ולא לחמרו בכזיות.** הלכה למשה מסיני ולא לענין קרבן דשגגת כרת הלכך הכא לפי' לקרבן דקרבן שבועה על חילוף שבועה בא וכיון דמלילה בכל שהוא היא הכי לפי' עלמו בשבועתו בכל שהוא ובשאכל כל שהוא מחליף את שבועתו: **ובדין הוא דליפלגו בעלמא.** בשאר מיסורין ולמלקות בפלוגתיה דר"ש ורבנן: **והאי דפיפלגו הכא להודיעך כוחן דרבנן דלף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע** ג) **ר"ע אומר** א) **נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן** ו) **שבועה שלא אוכל ואכל גבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והונין בה** ז) **אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי** תרוייהו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא ואי ס"ד בעלמא כר' שמעון סבירא ליה כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני מינה בעלמא כרבנן סבירא ליה שמע מינה: אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': ולא והרי נמלה ח) בריה שאני ט) והרי הקדש ו) הא בעינן שוה פרוטה והרי מפרש י) מפרש נמי בבריה דמי והרי עפר אלא תיפשוט

מיתה סיפא. דקתני בתר דהך מיזו היא שבועת שוא נשבע לשמוע את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו' זו היא שבועת שוא שחייבין כו': **לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי.** דלשון למוד משמע לשון עתיד: **ור"ע היא דמחייב.** קרבן על שעבר ומיהו בשבועת שוא מודה לית ליה דה קרבן אף ע"ג דדרים ריבוי ומיעוטי ומתרצינן שבועת ביטוי לשעבר אהני מיעוטא לשבועת שוא שהוא ניכר דכר שאי אפשר כדאמרינן לקמן (דף כו.) ומאי מיעט מיעט מלהוות שבועת שוא שהוא דבמתני' קאי ותני נשבע לבטל את המצוה שבשבועת שוא: **אלא למעוטי מוכל ולא מכל ממלקות.** והכי קאמר זו היא לא מוכל ומכל דחייבין על זדונה מכות דהוה ליה לאו שיש בו מעשה מכל מוכל ולא מכל לא לקי: **ומאי שנא.** לומר היכי משמע מהניתין למעוטי מוכל ולא מכל ד) ללמד למעוטי נמי מלכלתי ולא מלכלתי ותיקשי לך: **ממעט לשעבר.** בתמיה: **לימעוטי להו ר' עקיבא.** דלמר במתניתין ה) סתם מלילה דשבועה מכל שהוא: **דתניא ר"ש אומר כל שהוא.** מכל שאר מיסורין נמי כר"ש סבירא ליה דלמר סתם מלילה שבכל התורה כל שהוא: **דתניא ר"ש אומר כל שהוא.** בכל המיסורין: **למכות.** בהתראה: **ולא לחמרו בכזיות.** הלכה למשה מסיני ולא לענין קרבן דשגגת כרת הלכך הכא לפי' לקרבן דקרבן שבועה על חילוף שבועה בא וכיון דמלילה בכל שהוא היא הכי לפי' עלמו בשבועתו בכל שהוא ובשאכל כל שהוא מחליף את שבועתו: **ובדין הוא דליפלגו בעלמא.** בשאר מיסורין ולמלקות בפלוגתיה דר"ש ורבנן: **והאי דפיפלגו הכא להודיעך כוחן דרבנן דלף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע** ג) **ר"ע אומר** א) **נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן** ו) **שבועה שלא אוכל ואכל גבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והונין בה** ז) **אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי**

תיפשוט

נזיר דילפינן לה ממצרת וכל מצרת [במדבר ו] במסכת פסחים (דף מג:): **חייב.** קרבן שבועה: **ור"ש פוטר.** שהרי מושבע ועומד מהר סיני על הגבולות ואין שבועה חלה על מנוה כדלקמן [דף כו.]: **כשולל דבריס המותרין כו'.** לגומר מס היה נשבע על הגבולות לבדן לא היתה שבועה חלה אבל זה שאמר לא אוכל סתם כולל דבריס המותרין והאסורין יחד ומיגו דחילה שבועה על המותרין חילה נמי אדבריס האסורין באיסור שבועה ור"ש לית ליה איסור חל על איסור אפי' ע"י כולל: **ורים לקיש אמר.** טעמא דרבנן לאו משום כולל הוא דלא אמרינן כולל באיסורי שבועה כדמפרש ריש לקיש טעמא לקמן [כד.]: **מי אמר מולה.** שיתחייב אלא נחלי טיעור שאינו מושבע עליו מהר סיני ומשום שבועה מיחייב אי במפרש אבל אינו מושבע על טיעור אבל אי בסתם: **מי בסתם.** מצית מוקמת לה אליבא דר"ע דאמר אדם הנשבע אבל אינו מושבע על שהוא אוכל ואכל כזית. ואחתין לפפשטא מהא דתני אמרו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב כו' ודחתין ר' עקיבא לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידכו אודו לי אלא לדידכו אודו לי מיהא הכא הואיל ומפרש בכל שהוא חייב בכל שהוא. ואמרו ליה רבנן לא. ופשטנא מדתני ר' עקיבא נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב. פי' אם יש יין בלוע בפת שאכל שיעור כזית חייב. ש"מ מדבעי צירוף כזית לית ליה לר' עקיבא כל שהוא חייב. ותוב מדקתני שלא אוכל ואכל גבילות וטריפות כו' ואסיקנא אלא לאו ש"מ ר' עקיבא בעלמא כרבנן סבירא ליה דלא מחייב ליה אפילו מלקות אלא בכזית ש"מ: **פיסקא** אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שחייב שזה חייב. ואקשינן ולא. והרי אוכל נמלה דלוקה משום שרץ השורץ. ודחתינן בריה שאני כלומר נמלה בריה שלמה היא. והרי הנחנה מן ההקדש דאפילו בפחות מכזית חייב. ודחתינן בהקדש בעינן שוה פרוטה דחיובו משום הנאה היא. והרי מפרש כלומר הנשבע בפירוש לוכל פחות מכזית שחייב: ודחי' מפרש נמי כי בריה דמי דבריה מ"ט דהיא חשובה האי נמי אע"ג דהוא פחות מכשיעור כיון דפריש אחשביה. והרי עפר דבכל שהוא. א"ת עד דאיכא כזית שאין אכילה בפחות מכזית

ז) נקלה דמסקר כאן וע"ל מיניעת לאו ר"ש כר"ש סבירא ליה וכו'.

יח א מיי' פ"ב מהל' מיזות הלכה ה:

יט ב מיי' פ"ג מהל' מלכות איסורות הל' כה סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' ק סעיף ה:

כ ג מיי' פ"ל מהל' מעילה הלכה ה:

מוסף רש"י

ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי. דלמלתי ולא מלכלתי ודלמ"ד מייב על שגגתה קרבן (תמורה ג:). ומאי שנא. דממעט מוכל ולא מוכל מקרבן וקא מרבי מלכלתי ולא מלכלתי מסיפא לחייב קרבן (שם) ומאי מסתברא. ריבה למעוטי מוכל ולא מוכל, קאי בלהבא. דקתני שבועה שלא מוכלנה, ממעט להבא. כגון מוכל ולא מוכל, מכל קאי בלהבא ממעט לשעבר. בתמיה כגון מלכלתי ולא מלכלתי (שם). כל שהוא למכות. מלילה כל שהוא עובר בלאו (מעילה יח:). ויש בה כדי לצרף כזית. יש יין מובלע בתוך הפת כדי זית (נזיר לד:). ואכל נבלות כר' חייב. דלשון הן למלילה ותניא הוא דרבנן עליהו (לקמן כב:). ור' שמעון פוטר. מקרבן שבועה (יומא עג:). מושבע מהר סיני הוא. והוה ליה נשבע לקיים את המלוה (שם). בכולל דברים המותרין כר'. שבועה שלא מוכל לא כשר שמוכה ולא כשר נבילה, דמגו דחייליה חייל נמי אחאיסורא, וה"ק מיפוך לית ליה לימוך כולל ולא מתרגין מיגו (שם). אי אתה מוצא. ש"מ חייב קרבן שבועה על הגבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני שלא נאוכל אם אכל שיעור שאינו מושבע עליו מסיני וכשנועתו נאסר עליו (שם). אלא אי במפרש. שלא אוכל אפילו חצי שיעור, ואליבא דרבנן. דאמרי דהנשבע שלא אוכל אפילו אוכל שהוא מושבע עליו מסיני ואי בסתם. אינו מושבע עליו אלא על שיעור שנאכל בפעם אחת, ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור ועל ידי שבועה חצי שיעור מסיני ועל ידי שבועה שלא אוכל אפילו אוכל שהוא מושבע עליו מסיני וכשנועתו נאסר עליו (שם). אלא אי במפרש. שלא אוכל אפילו חצי שיעור, ואליבא דרבנן. דאמרי דהנשבע שלא אוכל אפילו אוכל שהוא מושבע עליו מסיני

תיפשוט דבעי רבא (ו) שבועה שלא אוכל (ו) ואכל עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית כי קאמרינן במידי דבר אכילה קאמרינן והרי קונמות קונמות נמי כמפרש דמי: אמר להן היכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: ולא והרי מגדף מדבר ואוסר קאמרינן והאי מדבר וחוטא הוא והרי נזיר מביא קרבנו על דבורו קאמרינן והאי מביא קרבן לאשתרויי ליה חמרא הוא דקא מייתי והרי הקדש אוסר לעצמו קאמרינן והאי אוסר על כל העולם כולו הוא הרי קונמות קסבר (ז)אין מעילה בקונמות אמר רבא מחלוקת בסתם (א)אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא (ב)מפרש נמי כבריה דמי ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל (ג)אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא (ד)ליטעום נמי כדאמרי אינשי קמ"ל אמר רב פפא מחלוקת בשבועות (ה)אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא קונמות נמי כיון דלא קא מדכר שמא דאכילה כדמפרש דמי מיתיבי (ו)שני קונמות מצטרפין (ז)שתי שבועות אין מצטרפות ר' מאיר אומר קונמות כשבועות ואי סלקא דעתך חייב בכל שהוא למה לי לצרף (ח)דאמר אכילה מזו עלי קונם אכילה מזו עלי קונם אי הכי אמאי מצטרפות סוף סוף זיל להכא ליכא שיעורא וזיל להכא ליכא שיעורא דאמר אכילה משתיהן עלי קונם דכוותה גבי שבועות דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין אמר רב פנחם (ט)שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות אי הכי ר' מאיר אומר קונמות כשבועות בשלמא שבועות הואיל וחלוקות לחטאות אלא קונמות אמאי לא איפוך רבי מאיר אומר שבועות בקונמות ולית ליה לדרב פנחם רבינא אמר כי קאמר רב פפא לענין מלקות כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה למימרא דסבר רבנן (י)יש מעילה בקונמות (כ)והתניא (כא)כבר זו הקדש ואכלה בין הוא בין חבירו מעל לפיכך יש לה פדיון כבר זו עלי הקדש (הרי) הוא מעל חבירו לא מעל לפיכך אין לה פדיון דברי ר"מ וחכמים

וחרי מגדף. ס"ג הוה מצי למפרך מנזועת העדות והא דפריך ממגדף משום דלפני' מטעמא קנוסה מייתי: **וחרי הקדש.** תימה מאי פריך דניימא דמתני' הכי קאמר היכן מצינו מדבר ומביא קרבן על דבורו נלמד שזה מעשה זה מדבר ומביא קרבן נלמד שזה מעשה כגון שנשבע שאוכל ולמ לאכל הקדש מביא קרבן על מה שאכל שעשה מעשה: **אבל** בקונמות דברי הכל בכל שהוא. תימה לחמיר קונם מהקדש (כ) ומיהו גופיה לא אמיר אלא משום דהוי כהקדש והקדש נעי שזה פרוטה: **מתוך** שחלוקות לחטאות אין מצטרפין. פי' בקונטרס אין מצטרפין לענין שיהא חייב על כל קונמות שם נהנה וחוזר ונהנה נהנעלם אחד מהן הוא דמחייב דכולה חדא מעילה היא כדמתני לקמן גירף את המעילה לזמן מרובה ומיון נראה להביא ראיה משם דהסם לחומרא תנן ליה שם נהנה מתני פרוטה וחוזר ונהנה לזמן מרובה חני פרוטה מצטרף כלילו נהנה כל הפרוטה בצבת אחת ולא היה ניכר לפרש אלא לענין מטעת חלוקה משום דכתיב (ויקרא ה) לאחת מאלה אבל גבי מעילה לא כתיב הכי: **רבינא** אמר כי קאמר רב **פפא** למלקות בו'. לרבינא נמי טעמא דרבנן כדרב פנחם כדמסיק בסמוך ובא רבינא למדם דאין ניכר לומר לפיכך יכין דר"מ לאו טעמא דנפשיה קאמר אלא לדבריהם דרבנן קאמר להו כדקאמר בסמוך וטפי נימא ליה לאפוקי דרבי מאיר דרבנן דהיא נתרייתא דמייתי מלהגיה ולהפך דר"מ משום דאין שבועות לקונמות ואין קונמות לשבועות לא טעי תנא:

וחכמים פנחם. רבינא אמר כי איתמר דלרב פפא קונמות בכל שהוא למלקות. וכי מצטרפין מי שיהנה מהן בפרוטה חייב קרבן מעילה: ואקשינן וסברי רבנן יש

סיפשוט כו'. מדקתני מתני' [יט:] היכן מצינו כו' נלמד נעפר נמי נכזית נעינן: **כי קאמרינן.** היכן מצינו כו' במידי דבר אכילה קאמרינן: **והרי קונמות.** המומר קונם ככר זו עלי אוסר עצמו בכל שהוא כדלקמן: **למפרע דמי.** לפי שאינו מזכיר בה שם אכילה כל שהוא קאמר: **והרי מגדף.** מנרך את השם לפניג רבי עקיבא מלרבנן בכריתות (דף ז.) ואמר מגדף מניח קרבן: **והרי נזיר.** שמדבר ואוסר בדבורו ומניח קרבן ניוס מנלמתו: **על דבורו.** שהחליף דבורו: **והרי הקדש.** שמדבר ואוסר בדבורו את שהוא מקדיש ואם החליף דבורו והנה ממנו מניח קרבן מעילה: **והרי קונמות.** שלא הקדיש כלא עליו ואם אכל ממנו קס"ד למניח קרבן מעילה שהקונס לשון הקדש הוא: **אין מעילה בקונמות.** כלא קרינן ביה מקדשי ס' (ויקרא ה) שהרי חולין הוא כלל כל לשם: **מהו דתימא למעטם נמי.** לשון תכילה הוא כלתמרי לימני נטעטם מידי: **קונמות כיון דלא מדכר שום תכילה כדמפרש דמי** גרסינן: **שני קונמות.** שתי ככרות שהקדן עליו בקונס: **מצטרפין.** מזה ומעט מזה לכזית: **שתי שבועות.** שתי ככרות שנשבע עליהן: **אין מצטרפות.** ולקמן מפרש טעמא. והשתא סלקא דעתיה לפי שהזכיר שם תכילה על זו ושם תכילה על זו: **למאי אין מצטרפות.** היי על שתיהן הזכיר שם תכילה לחתי: **מתוך שחלוקות לחטאות.** מתוך שחתי ככרות הללו חטאות שתים לענין חטאת נשבועה זו שם לחתי שבועה שלא לוכל לזה ולזו ולכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם לחד חייב שתים כדתנן [לקמן][1] שבועה שלא לוכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין ולכל חייב על כל לחת ולחת ומייתינן לה בתורת כהנים[2] מוהיה כי יאשם לחתי מהלהם[3] לחייבו על כל לחת ולחת וגו' וכי לחתי נמי מזו ומזו שתי שבועות חשיבי הלכך כי לכל מזו חלי שיעור ומזו חלי שיעור אין מצטרפות לכל קונמות אין חלוקות לשתים למתן לחתי ים מעילה בקונמות [נדרים לה.] לשם נהנה ומזו נהנה כגון שנשבע שאוכל ולמ לאכל הקדש מניח קרבן על מה שאכל שעשה מעשה: **אבל** בקונמות דברי הכל בכל שהוא. תימה לחמיר קונם מהקדש (כ) ומיהו גופיה לא אמיר אלא משום דהוי כהקדש והקדש נעי שזה פרוטה: **מתוך** שחלוקות לחטאות אין מצטרפין. פי' בקונטרס אין מצטרפין לענין שיהא חייב על כל קונמות שם נהנה וחוזר ונהנה נהנעלם אחד מהן הוא דמחייב דכולה חדא מעילה היא כדמתני לקמן גירף את המעילה לזמן מרובה ומיון נראה להביא ראיה משם דהסם לחומרא תנן ליה שם נהנה מתני פרוטה וחוזר ונהנה לזמן מרובה חני פרוטה מצטרף כלילו נהנה כל הפרוטה בצבת אחת ולא היה ניכר לפרש אלא לענין מטעת חלוקה משום דכתיב (ויקרא ה) לאחת מאלה אבל גבי מעילה לא כתיב הכי: **רבינא** אמר כי קאמר רב **פפא** למלקות בו'. לרבינא נמי טעמא דרבנן כדרב פנחם כדמסיק בסמוך ובא רבינא למדם דאין ניכר לומר לפיכך יכין דר"מ לאו טעמא דנפשיה קאמר אלא לדבריהם דרבנן קאמר להו כדקאמר בסמוך וטפי נימא ליה לאפוקי דרבי מאיר דרבנן דהיא נתרייתא דמייתי מלהגיה ולהפך דר"מ משום דאין שבועות לקונמות ואין קונמות לשבועות לא טעי תנא:

וחכמים פנחם. רבינא אמר כי איתמר דלרב פפא קונמות בכל שהוא למלקות. וכי מצטרפין מי שיהנה מהן בפרוטה חייב קרבן מעילה: ואקשינן וסברי רבנן יש

הגהות הב"ח

(ו) גמ' שלא לוכל עפר ואכל כמה תפשוט עד (ז) תוס' ד"ה אלא וכו' דאיהו גופיה:

רבינו חננאל

תפשוט בעיא דרבא דהוה בעי בנשבע שלא אוכל עפר. ודחי כי קא אמרינן דליכא אכילה בפחות מכזית במידי דבר אכילה הוא עפר לאו בר אכילה הוא: אמר להן ר' עקיבא היכן מצינו במדבר מביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. ואקשינן והרי מגדף לדברי ר' עקיבא דתני בתחלת כריתות בתוספתא המגדף ר' עקיבא מחייב קרבן שנאמר בו כרת כו'. ודחי שאני מגדף דמדבר וחוטא הוא. כי קאמרי מדבר ואוסר עצמו: ואקשינן והרי נזיר כיון דאמר הריני נזיר נאסר ביין ובטומאה ובתגלחת ומביא קרבן. ודחי' שאני נזיר דלא מייתי קרבן אלא לאשתרויי ליה איסוריה. כי קאמר דמייתי קרבן אדבוריה קאמרינן: ולא והרי הקדש דאדיבורא נאסר והנהנה ממנו חייב קרבן. ודחי' שאני הקדש דלכולי עלמא איסוריה שוה מה שאין כן בשבועות: והרי קונמות פי' האומר קונם ככר זה עלי. ודחי' קסברי רבנן אין מעילה בקונמות כלומר המדעל בקונמות לא מייתי קרבן: אמר רבא מחלוקת ר' עקיבא וחכמים בסתם. אבל במפרש שבועתו דברי הכל כל שהוא. והני מילי בנשבע באכילה אבל נשבע שלא אטעום דברי הכל בכל שהוא חייב. אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה דברי הכל בכל שהוא דכבריה דמי: ואוחבינן עליה. והתני שני קונמות מצטרפין שתי שבועות אין מצטרפין. ר' מאיר אומר קונמות כשבועות. פי' האומר קונם בשר זה עלי ופת זה עלי כזית משניהם מצטרף והאוכל חייב. אבל נשבע עליהן אין מצטרפין. ואקשינן אם הקונמות חייבין עליהן בכל שהוא צירוף למה להו. ומשני כגון דאמר אכילה מבשר זה ומפת זו עלי קונם. דכיון דאדכר בהו אכילה משום הכי בעינן צירוף לכזית. ואקשינן אי הכי גבי שבועות

מוסף רש"י

מפרש נמי כבריה דמי. מפרש לשבועה כבריה כשאר איסורין דמי, כריה טעמא מלי משום דתחזיא, מפרש נמי מיהו מחשבה לתקריב עליה (לעיל כא:). כבר זו הקדש. שאמר בלשון הקדש ובלשון קונם והוא הדין נמי לא אמרה אלא בלשון קונם (נדרים לה. לגירסא שם: קונם ככר זה הקדש). **בין הוא בין חבירו מעל.** שהרי הקדישה פתח לחולי עלמא (שם). **לפיכך.** הואיל ויש בה מעילה, יש לה פדיון. ויכולה לחולין, דהוי כשאר הקדש (שם). **כבר זו עלי הקדש.** כיון לאמר עלי, עליה דידיה שויה הקדש, הוא מעל. אם אכל חייב לשלומי, חבירו לא מעל. אלא אמרה אלו עלי עלמו וגבי מכירו הוי כחולין (שם). לפיכך אין לה פדיון. שהוא עלמו אין יכול לפדותה לעולם שהרי אמר עלי, ולא על אחר, ואחר אין יכול למעול בה (שם).

רבינו חננאל (המשך)

נמי כגון דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין. ופריק רב פינחס שאני שבועות הואיל וחלוקות הן לחטאות. פי' שחמא בכזית ובמפרש בכל שהוא מה שאין כן בקונמות לפיכך אין מצטרפין: ואקשינן אי הכי ר' מאיר חינח שבועות משום דחלוקות הן לחטאות לפיכך אין מצטרפות. אלא בקונמות אמאי פוטר ר"מ. ואמרינן איפוך ואימא שבועות בקונמות כלומר מצטרפין אלו ואלו וליה לרב תניא הא שני קונמות מעילה בקונמות והתניא

כא א ב מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ג ד סמג לאחין רמח טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ג:

כב ג מיי' פ"ד מהל' נדרים הל' ה סמג לאחין רמב טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ג:

כג ד מיי' שם הלכה ו סמג שם:

כד ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח:

כה ו מיי' פ"ד מהל' נדרים הלכה ו סמג שם ועיין בהגהות וכ"מ:

כו ז מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' ח סמג לאחין רמח:

כז ח ט מיי' פ"ד מהל' מעילה הלכה ט:

עין משפט נר מצוה

כח א ב ג מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ח וכל' ט סמג לאוין רמח עוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ט:

כט ד מיי' שם הל' ח: ל ה מיי' פ"ד שם הלכה ג סמג שם:

לא ו מיי' שם הל' ו: לב ז מיי' שם הל' ה: לג ח מיי' שם הל' ז: לד ט מיי' שם הל' ה: לה י מיי' שם הל' ח: לו כ מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' ה סמג לאוין רמח עוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ג:

לז ל מיי' שם הל' ה: לח מ עוש"ע שם ס"ז: לט נ מיי' פ"ד שם הל' ג סמג שם עוש"ע שם סעיף ג:

מוסף רש"י

בין הוא ובין חבירו לא מעל. בין אמר שמא בין הוא אמר עלי לא מעל בין הוא ובין חבירו, אע"פ שאמר הקדש, כיון דאמר נמי קונס אין מעילה בקונסות (נדרים יה.). שבועה שלא אוכל ואכל נבילות כו'. רמה רש"י ומוסף רש"י לעיל כח.

תורה אור השלם

1. וְאָבַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים: דברים יד כג

רבינו חננאל

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה לא מעל שאין מעילה בקונסות. ופרקינן איפוך ואימא ר' מאיר אומר אחד זה ואחד זה לא מעל כו': אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל [רבא] שבועה שלא אוכל עפר בכמה כו'. ותוב הוי בעי שבועה שלא אוכל חרצן בכמה ועלו תרוייהו בתיקו: בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. כיון דכזית מושבע מהר סיני הוא דכתיב מחרצנים ועד זג דעתיה אמשהו. או דלמא כיון דאדכר אכילה דעתיה אכזית: ת"ש שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב בשבועתו. והוינן בה אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא ואין שבועה חלה על שבועה. ואוקמה ריש לקיש במפרש חצי שיעור כלומר נשבע שלא יאכל נבלה חצי שיעור שחייב לרבנן וכ"ש לר"ע והא נבלה דמושבע עליה מהר סיני הוא. וטעמא דפריש חצי זית דהוא פחות מכשיעור הא לא פריש דעתיה אכזית. ש"מ לא מיחייב נזיר שנשבע בחרצן אלא בכזית ש"מ. אי הכי חפשוט הא דבעי רבא עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית דהא נבלה כמו עפר הוא. וטעמא דפריש חצי זית הא לא פריש הא אמרת דעתיה אכזית. ודחי לא דמי לנבלה דנבלה בת אכילה היא. ואריא הוא דרביע עליה כלומר ארי רובץ עליה ואין כח לאדם לאכול ממנה. אבל עפר לאו בר אכילה הוא כלל: **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת כו'. א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב. איבעי תימא סברא כו' איבעי תימא קרא דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך וגו' ותירוש

וחכמים אומרים בין הוא ובין חבירו לא מעל לפי שאין מעילה בקונסות איפוך אחד זה ואחד זה לא מעל לפי שאין מעילה בקונסות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הוא מעל וחבירו לא מעל אי הכי רבי מאיר אומר קונסות בשבועות אלא קונסות אצטרופי הוא דלא מצטרפי הא מעילה אית בהו והאמר ר' מאיר אין מעילה בקונסות כלל לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי אין מעילה בקונסות כלל לדידכו אודו לי מיהת דקונסות כשבועות ורבנן שבועות איכא דרב פנחס קונסות ליכא דרב פנחס [ב]אמר רבא [א]שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור [ב]בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא בכל שהוא [ג]תיקו: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דמתאכיל על ידי תערובת דעתיה אכזית או דלמא כיון דלא בעיניה אכלי ליה אינשי דעתיה אמשהו [ג]תיקו בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה דכיון דכזית איסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהתירא קא משתבע ודעתיה אמשהו או דלמא כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית תא שמע [ג]שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן בה [ד]אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא [ה]רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא והא נבילה דמושבע ועומד מהר סיני הוא דכי חרצן לגבי נזיר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש [ו]דעתיה אכזית שמע מינה אלא תפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה תפשוט דעד דאיכא כזית דהא נבילה כעפר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית לא עפר לאו בר אכילה הוא כלל נבילה בת אכילה ואריא הוא דרביע עילווה: **מתני'** [ח]שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת [ט]שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים [י]שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת [יא]שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת [יב]שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת [יג]שבועה שלא אשתה ואכל ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת [יד]שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת [טו]שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור [טז]שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון [יז]פוטר [יח]אמר [יט]קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה: **גמ'** אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב [כ]איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא איבעית אימא סברא דאמר ליה אינש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלי ושתו ואיבעית אימא קרא [כא]שתיה בכלל אכילה [כב]דאמר ריש לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר [כג]ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים (דברים יד כג). **ואכל עפר פטור.** דלמא כר מכילה היא: **ע"י שערוכה.** עם העגינים: **דעתו ממשכו.** מ"ל עפר כמשכון: **נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן כאכה.** מס תמצא לומר בשאר כל מאכל נזכיר נזיר מאי מי מתרצין כיון דכזית מאסר עליה ויודע הוא שחין שבועה חלה עליו: **כי משתבע מהיתירא משתבע.** על פחות מכזית שלא היה מושבע עליו מעיקרו: **דעתיה אכזית.** ואין כאן שבועה: **אי אפה מונח.** שיתחייב אע"פ שאסר בשבועתו מאחי שיעור שאינו מושבע עליו מעיקרו והיכי משכחת לה אי בעפרים ואליבא דרבנן אי בסתם לר' עקיבא: **והא נבילה.** דכי חרצן לנזיר דמיא וקאמר ריש לקיש דאי אפה מונח אליבא דרבנן אע"פ שאסר בעפרים ולא אמרי' אע"פ שאסר נמי דעתיה אמשהו כי משתבע מהיתירא משתבע: **דלעפר דמיא.** לאו מזיא לאכילה ליתרלג: **נבילה נמי אכילה היא.** ושייך בה שיעורא: **דרביע עליה.** דרבון עליה אריא מזכרת המקום: **מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.** אע"ג דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמר בגמרא אינו מייב אלא אחת דהוה ליה כאכל ואכל כהעלם אחד: **שלא אוכל ושלא אשתה.** הוו להו שתי שבועות. ובגמרא [כג.] פריך הויא לה שבועה על שבועה: **שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין כו'.** דכיון דפרים לדעתא דמיחל שבועה אכל מדא ומדא נאכפי נפשיה קאמר. ובגמרא [שם] פריך דלמא האי דפרים להו לדעתא למיפטר ממינא אחריני דאי אמר שלא אוכל אחת מהן הוה אמינא דלא נאסר אלא אחת שהוא מושבע עליה ולעולם אד שבועה היא: **ואכל נבילות כו' חייב.** דלעולם הן לאכילה ואיידי הוא דרביע עלייהו: **ור"ש פוטר.** דסבר אכל מוכלין. ואפי' לר"ש דפטר נקמייתא טעמא לאו משום דלאו בני אכילה אלא לפי שאין שבועה חלה על דבר מלוה כדלקמן [מ.]: **גמ' ולמה**

וחכמים אומרים בין הוא ובין חבירו [א]לא מעל כו'. משמע דכ"ע מודו בקונסות דלאין להן פדיון לאפי' לרבי מאיר דאמר יש מעילה בקונסות מודה דאין לו פדיון והקשה הר' יצחק בן רבינו מאיר דברים המסה רבה (יבמות פח. וסס) אמר מי קסבר יש מעילה בקונסות משום דבידו לפדותו הוא ומיהו ר"מ דקונסות דאמר אכ"ע יש להן פדיון לר"מ כיון דאמר להקדש מדע מדנקט ככר זו עלי הקדש ואע"ג וניפלוג בקונס גופיה וי"ל דאמר"ר בקונס גופיה מפליג ורישא נמי ליכי בקונס וככר זו הקדש היינו כהקדש דהא לר"מ לא שכי ליה בין קרבן לבקרבן בין לימרא לבאימרא כדאיתא בספ"ק דנדרים (דף יג.) ס"ה בין הקדש להקדש כיון דלעעמיה לקונס ג"כ ליכי בפירש בהדיא כהקדש ואיידי דנקט בסיפא ככר זו עלי הקדש דלא ליצטריך לפרש להקדש כיון דאמר עלי תנא נמי רישא ככר זו הקדש וחכמים דאמרי בין הוא בין חבירו לא מעל פליגי נמי בריש"ג וכרוב ספרים גרס בר"פ בין בין המודר (שם לה.) בין כך ובין כך לא מעל ואית ספרים דגרסי אמר זה ואמר זה לא מעל וגרסי נמי התם בריש"ג קונס ככר זו הקדש: **נזיר שאמר** שבועה ש[א]אוכל חרצן. פירוי דקאי בחרצן נקט חרצן ור"ה דמני למיכלי נחלב ונגילה בכל מאי דבעי אין לפרש דנקט חרצן משום דליתי בה תרתי שמושבע ועומד ולא מכלי ליה בעיניה ואיכא למימר טפי דלעעמיה אכל שהוא דהא מנגילה וטריפה פשיט ליה: **אהתירא** קמשתבע. תפילו לרבי יוחנן דאמר (יומא דף עג:) מלי שיעור לאסור מן התורה אתיא בעיא דלא אלי למשמע כר' יוחנן סגילה ליה דקיימא לן כוותיה והיינו טעמא דכיון דליכא אלא איסורא נעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד ג"ע לרבי יוחנן נפרש מהיתירא קמשתבע כגון ליהנות אלא כדרך הנאתו דקיימא לן (פסחים דף כד:) כל איסורים שבתורה אין נוקין עליהן אלא כדרך הנאתן ואפילו איסור נעלמא ליכא מדאוריי'תא אלא מדרבנן: **תא** ונטעום מידי ואוקי ואכלי ושתו. ואי שתיה לאו נבילה הוא היה להן להזכיר גם השתיה ולפי הספרים לר"ג אלא מזלי ושמו ניחא טפי ומ"ש מה ענין טעימה אלא מכילה ויש לומר שמא גלגום הוו קרו לאכילה טעימה: **איבעית אימא קרא כו'.** בספ"ק דקדושין (דף לה:) גבי כל שיצאו בהשתה אמר הכי וכן בכמה מקומות ותימה היון לאוקי סברא לר"ל קרא להכי פריך בפ"ב דכתובות (דף כג.) גבי הא דאמר רב הונא מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר נמה לי קרא סברא הוא הוא לאסרה הוא שרי לה ויש לאלק דיש דגרים שאין הסברא פשוטה כל כך וצריך הפסוק להשמיענו הסברא: והא

ואכל עפר פטור. דלמו בר מכילה היא: **ע"י שערוכה.** עם העגינים: **דעתו ממשכו.** מ"ל עפר כמשכון: **נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן כאכה.** מס תמצא לומר בשאר כל מאכל נזכיר נזיר מאי מי מתרצין כיון דכזית מאסר עליה ויודע הוא שאין שבועה חלה עליו: **כי משתבע מהיתירא משתבע.** על פחות מכזית שלא היה מושבע עליו מעיקרו: **דעתיה אכזית.** ואין כאן שבועה: **אי אפה מונח.** שיתחייב אע"פ שאסר בשבועתו מאחי שיעור שאינו מושבע עליו מעיקרו והיכי משכחת לה אי בעפרים ואליבא דרבנן אי בסתם לר' עקיבא: **והא נבילה.** דכי חרצן לנזיר דמיא וקאמר ריש לקיש דאי אפה מונח אליבא דרבנן אע"פ שאסר בעפרים ולא אמרי' אע"פ שאסר נמי דעתיה אמשהו כי משתבע מהיתירא משתבע: **דלעפר דמיא.** לאו מזיא לאכילה ליתרלג: **נבילה נמי אכילה היא.** ושייך בה שיעורא: **דרביע עליה.** דרבון עליה אריא מזכרת המקום: **מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.** אע"ג דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמר בגמרא אינו מייב אלא אחת דהוה ליה כאכל ואכל כהעלם אחד: **שלא אוכל ושלא אשתה.** הוו להו שתי שבועות. ובגמרא [כג.] פריך הויא לה שבועה על שבועה: **שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין כו'.** דכיון דפרים לדעתא דמיחל שבועה אכל מדא ומדא נאכפי נפשיה קאמר. ובגמרא [שם] פריך דלמא האי דפרים להו לדעתא למיפטר ממינא אחריני דאי אמר שלא אוכל אחת מהן הוה אמינא דלא נאסר אלא אחת שהוא מושבע עליה ולעולם אד שבועה היא: **ואכל נבילות כו' חייב.** דלעולם הן לאכילה ואיידי הוא דרביע עלייהו: **ור"ש פוטר.** דסבר אכל מוכלין. ואפי' לר"ש דפטר נקמייתא טעמא לאו משום דלאו בני אכילה אלא לפי שאין שבועה חלה על דבר מלוה כדלקמן [מ.]: **גמ' ולמה**

ג) [לקמן כד.], ד) [לעיל עמוד ב' ע"ב], ג) יומא עג:, ד) לעיל כח: [לקמן כג.], ה) ר"ש"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו, ו) [לקמן כג.], ז) [לעיל כח: לקמן כג: יומא עג:], ח) [לקמן כד.], ט) [לקמן כד.], י) יומא עג.

ותירוש חמרא הוא וכתיב ואכלת ודלמא על ידי אניגרון [ב]דאמר רבה בר שמואל אניגרון מיא דסילקי אכסיגרון מיא דכולהו [ג]סילקי אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא [1]ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן ובין ובשכר יין חמרא הוא וכתיב [1]ואכלת ודלמא ה"נ על ידי אניגרון שכר כתיב מידי דמשכר ודלמא דבילה קעילית דתניא [ג]א אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנם למקדש [ב]ועבד חייב אלא גמר שכר [2]שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין אמר רבא אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה חייב שתים כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתיה כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מיחייב תרתי אמר ליה התם דאמר שלא אשתה והדר אמר שלא אוכל דשתיה בכלל אכילה איתא אכילה בכלל שתיה ליתא אבל אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה מאי אינו חייב אלא אחת אי הכי אדתני רישא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת ליתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת וכל שכן שלא אוכל לחודיה אלא לעולם כדקתני ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא היא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור הא ראוין חייב ואמאי הא שבועה שלא אוכל קאמר דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין כו': ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי הוה ליה למימר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכום דהוה ליה למימר פת חטין ושעורין וכוסמין ודלמא

[ד]ודלמא על ידי אניגרון. שהוא מין מאכל כדתניא בתוספתא דכילאים[ד] הניתנו לפניו לאניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקים ורגילין לתת לתוכן יין כדתניא בתוספתא דדמאי או תרומת יין לתוך אניגרון ואכסיגרון: **מיא דסילקי.** תבשיל של תרדין: **מיא דכולהו סלקי.** שלקות של ירק: **מידי דמשכר.** כלומר דרך שכרות: (ג) **דלמא.** ושכר דקרקע לאו מין קמי שלא דבילה קעילית קאמר שהיא משכרת. קעילית על שם מקומה: **לף אין נמי אניגרון.** דשמיה בכלל אכילה: **מתני' נמי דיקא.** דשמיה בכלל אכילה: **ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאמר.** אמאי קאמר מיד על כל אחת ואחת דלמא הכי הדרים להו לאו לאפוסי בשבועות קאמי שלא למיפטר נפשיה בשבועה מדברים אחרים דאי אמר לא אוכל פתם היה נאסר בכל המוכלים: **פל"ל.** שלא אוכל חטין ושעורים וכוסמין וכי אמר פת פת לאחר: **ודלמא לכום.** כלומר אי אמר הכי הוה משמע שלא יהא כוסס חטין כמות שהן אבל הפת היה מותר: (ג) **ר"ל למימר פת חטין ושל שעורין.** לכיון דאמר ושל אחת קאי ולא ולמה אלא אחת א"ל אבי אלא מאי שתיה בכלל אכילה אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתיה כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מיחייב תרתי אמר ליה התם דאמר שלא אשתה והדר אמר שלא אוכל דשתיה בכלל אכילה איתא אכילה בכלל שתיה ליתא אבל אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה מאי אינו חייב אלא אחת אי הכי אדתני רישא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת ליתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת וכל שכן שלא אוכל לחודיה אלא לעולם כדקתני ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא היא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור הא ראוין חייב ואמאי הא שבועה שלא אוכל קאמר דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין כו': ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי הוה ליה למימר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכום דהוה ליה למימר פת חטין ושעורין וכוסמין ודלמא שעורין וכוסמין לכום דהוה ליה למימר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין ודלמא

הש"מ הוא ומ"ש לכיון דאמר שלא אוכל פת חטין הוא הדין לשעורין וכוסמין וכ"ש לכיון דאמר שלא אוכל פת חטין ושל שעורין הוא הדין לכוסמין. ועיין בתוס' ד"ה ודלמא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתיה כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מיחייב תרתי אמר ליה התם דאמר שלא אשתה והדר אמר שלא אוכל דשתיה בכלל אכילה איתא אכילה בכלל שתיה ליתא אבל אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה מאי אינו חייב אלא אחת אי הכי אדתני רישא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת ליתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת וכל שכן שלא אוכל לחודיה אלא לעולם כדקתני ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא היא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור הא ראוין חייב ואמאי הא שבועה שלא אוכל קאמר דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין כו': ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי הוה ליה למימר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכום דהוה ליה למימר פת חטין ושעורין וכוסמין ודלמא שעורין וכוסמין לכום דהוה ליה למימר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין ודלמא

הש"מ למיכתב נקר ונמלן יין ושכר ומדכתב ד' פרטי שמע מינה שום דגר יש ללמוד הוה מגי נב' פרטי והכא דרים שכר גופיה למילטרך [ו]למתי לפרט ללמוד הוה דגילה קעילית ומה תמר למדרש כי"ת דנשכר לדגילה קעילית ומה נרין ריבוי מיפוק ליה מכלל ופרט וכלל דהוי פרטי מפרטי וגידולי קרקע ועוד היכי מ"ל דהיינו דגילה קעילית הא משמע הכא דמי שלא אכל שכר שכר הוה דרשינן שכר גופיה לדגילה קעילית וי"ל דהתם מיירי בדגילה מעורבת במים ומפ"ה מצינ טפי מתמד שהמתין והכא בדגילה שתיה מעורבת ומ"מ למה לי הכא ג"ם דשכר שכר מיפוק ליה דשתיה בכלל אכילה מדמרבינן התם תמד משהמתין ומתר רחמנא ואכלת וי"ל דכיון דמריבוי דיתיר"ן נפקא מ"ל דאכל ליה ע"י אניגרון ללא בעינן מידי דמשכר מי נמי ואכלת לא קאי אריבוי מדע ללא אכל קאי לקנקן ועור וגיזות ומ"מ ללמת מיירי בינן קרוש ולכתי כתב ואכלת ים לומר דללמת לא חזי לאכילה אלא שורין אותו במים ושותין: **מי איצטריך לאשמועינן אכל ועשה מלאכה כו'.** ומ"מ ודלמת היא גופה אתת לאשמועינן דשתיה לאו בכלל אכילה וי"ל דת"ש ל"למיתני שבועה שלא אוכל ושתה פטור אבל השתא ליכא למידק מינה דאין שתיה בכלל אכילה לתפוי' הוה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת כמו אבל ואכלת אחד: **כגון דאמר שלא אשתה ושלא אוכל.** ומ"ש מ"כ מאי איריא שתה אבל אכל נמי הכי הוה משמע ליה דכיון דאכל אוכל ושתה אוכל ושתה אינו חייב אלא אחת ומ"ש לא אשתה ושלא אוכל ה"ק כגון שאמר שלא אשתה ושלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין כו' ולא עמדה: שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. ואקשינן ודלמא האי דפריש פת חטים פת שעורין ופת כוסמין למיפטר נפשיה מפת דוחן ופת שיפון ופת שבולת שועל וכיוצא בו. ותי' א"כ הוה ליה (לתנא) לומר פת חטים ושעורין וכוסמין פת פת למה לי. ודחי אי לא תנא בכל אתר ואתר הוה אניגרון. מין מאכל שומשין כו' יין וכמה מקומות שנינו בתוספתא מיגרון ואכסיגרון שומשין כו' יין ושמן (יומא עו:). **מיא דסילקי.** מים שנלקו בהן תרדין (שם ובכורות לה:). **מיא דכולהו סלקי.** כל מיני ירק שלוק (ברכות לו:). **מידי דמשכר.** יין שכרות לרן (יומא שם). **אכל דבילה קעילית.** הגדילה בגומו מקום ומשכרת ביין (בכורות מה:). **קעילית,** שם מקום (יומא שם). **חייב.** משום שכר אל תשת (שם עו:). **מיידי מלקות,** כר' יהודה מוקמינן לה בפרק תמרו לו בכריתות (יג:) **למימר** התם על שתי משכרין בתוכה דאל תשת (בכורות מה:) וכהן **משקין** (סנהדרין עא.).

רבינו חננאל (המשך)

באכילה ושתיה כי הדר אמר שלא אשתה אחריתי חיילא שבועה אחריתי עליה. אילו אמר שלא אשתה שלא אשתה ושתה מי חייב תרתי. ופריק רבא מתני' כגון דאמר שלא אשתה (שלא אשתה) והדר אמר לא אוכל דכיון דאקדמיה לשתיה קמי אכילה לא אמרי' אכילה בכלל שתיה היא כו'. ואפיקנא אלא לעולם כדקתני' ו) וסיפא כגון דאמר שבועה שלא אוכל והדר אמר שבועה שלא אשתה דכיון דהדר אמר שלא אשתה גלי דעתיה דהא לא אוכל דנשבע עליה אכילה גרידא היא: א"ר אשי אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין כו' ולא עמדה: שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. ואקשינן ודלמא האי דפריש פת חטים פת שעורין ופת כוסמין למיפטר נפשיה מפת דוחן ופת שיפון ופת שבולת שועל וכיוצא בו. ותי' א"כ הוה ליה (לתנא) לומר פת חטים ושעורין וכוסמין פת פת למה לי. ודחי אי לא תנא בכל אתר ואתר הוה

תורה אור השלם

1. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיַּיִן וּבַשֵּׁכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאָלְךָ נַפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׁם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ: דברים יד כו
2. מַיִן וְשֵׁכָר יָזִיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא תֵשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא תֵשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא תֹאכֵל:

במדבר ו ג

מוסף רש"י

אמינא היכא דתני פת הוא פת ממש. והיכא דלא תני פת פת אינו אסור אלא לכוס אבל הוא עשרי פת שרי כו'. ואסיקנא

ו) נגלה דל"ל כדקתני סיפא דאמר שבועה שלא אוכל וכו'.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מיא דכולהו שילקי: (ג) רש"י ד"ה ודלמא שכר: (ד) ד"ה דה"ל למימר:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה נמי וכו' והתניא דם שקרוש. עי' מוגן דף קכ ע"ש ומנחות דף כא ע"ש דהקפה דם וחלבו חיב. ועי"ש. תוי"ט רלמיתי דניחוסלמי פריך עלה כן והמניח הקפה את הדם וחלבו חם יש בו כזית חייב (מה עניך ליה ר' יונה היינו בהניח לחינו לא אוכל ולא משקה) אינו אוכל לעמת עומתת אוכלין אינו משקה לעמת ע"ש (וחי"ב אינו רלוה דשתיה בכלל אכילה) חזר ר' יונה ופתר מהכא ומתמה בכל מצר תשוב וכו'. הרי סיוסלמי עלמו חזר מזה הרלוה דנחמת יש לתוקמי בקרש וע"ש: ד"ה בגון וכו' אפ' שתה תרי זימני. לא ידעתי דלמ"ל דשתה כ' זימני לף כשתה חד זימנא לחייב כ' להה עבר מנזיר דכתיב שבועות וע"ש. גם לניטמיהו לף כד ע"ש ד"ה ללא לדוקא במפרש מתנים ועניים אבל בלא אוכל משם אין מתנים בכלל כיון דמסורים לו מבכר מקרו אוכלין אחין לחים וכמו לחין נזיקות בכלל ללא במפרש. שם כן ניחא לקושיתם דהכל דנמי דשתיה בכלל אכילה מ"מ כיון דבבר נאמר בשתיה מכח שבועתו הרלשונה מקרי אין לחוץ. ובהכרח לדחוק דקושיתם לניטמת לקמן. לף כו ע"ב. ועי' בתוס' שם ד"ה גמר:

רבינו חננאל

והא תירוש חמרא הוא וקרי ליה אכילה. מיכן ששתיה בכלל אכילה. ודחינן ודלמא זו האכילה אכילה ע"י אניגרון כלומר בתבשיל כגון ציקי קדירה. אניגרון מיא דסילקא. אכסיגרון מיא דכולהו סילקי. והיין מתבשל עמהן. ואתינן למיפשטה מהא דכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואימא דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש ועבר חייב. אלא אתיא שכר שכר מנזיר דכתיב ביה מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מה להלן שתיית יין אף כאן שתיית יין. ואתא רבא לפרושה הא דר' חייא מתתי' ודחי ליה אביי מסיפא דקתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים. (איתא) [כיון דאמר שלא אוכל אתסר] ליה

במסרהב בו חבירו. ומינו מוסר עצמו מלא נמלו: **הכא** מי מחית נפשיה **לפחות מכשיעור**. נקונטרס פי' דל"ג ליה ומיכוח הוא מלא ה"ג מי מיחייב מלכללי ופרטי ונראה דיש לייגשו מי מחית כו' וה"פ כלומר מי מיכא למימר הכא גבי שבועת ביטוי דעוקי שבועה מכללא דפא מטין ושעורין וכוסמין לענין פחות מכשיעור דמס מכל מכל מין ומין פחות מכשיעור שיטטרפו דמסיק מדעתא דאי מכל שיעור מכולה מכולן שיתחייב לתיכוין לגירוף ואחשבה לתיכולה פחות מכשיעור מכל מין ומין ומסיק הכי השתא התם דאמי למימל מכללי ופרטי (ב) דכי מיחתבע והדר מיחתבע מייל נמי פחות מכשיעור מכל מין ומין מכל שבועה ביטוי דלא מצי למימל מכללי ופרטי כשיעור שלא מין לנו לומר דיתכוין מכללי גם לענין לירוף: **רישא** בסתם **וסיפא** במפרש. קשה תימה כיון דרישא וסיפא שוין בגילה וטריפה מ"ש דברישא נקט מוכלין שתין רמוין ובסיפא נקט גגילה וטריפה:

בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין. מין להקשות לתוקי כולה במפרש ורישא בשתינו כולן דברים המסורים עם דברים המותרים דהא משמע דוקא מכל מוכלין שתין רמוין פחות מכל רמוין מייב: **דמוקי** לה כרבי הכ"ל. תף על גב דמיכא תנאי בלית להו מיסור כולן בהא לא מייתינן כיון דלא מיתנו בתנאי ועוד דתין למוס בתמי דמיכא תנאי בלית להו מיסור כולן כיון דבהדיא פליג ר"ש מהאי טעמא בלית ליה מיסור כולן ול"ת ולוקמי במפרש וד"ה ול"ל דתי במפרש לא משמע הא תסס פחות ול"ת לימא דהיינו טעמא דלא אמר כר"ל מסוס דר' יוחנן סבר (יומא עג:) תני שיעור מחזר מן התורה וכל שהוא נמי מוסבע ועומד הוא ול"ל כיון דליכא בלא מיסור בעלמא לאו מוסבע ועומד מחייב ליה כדפ"ג (ד) תע"ג דתין מיסור לאו מייל על מיסור עשה דהא לקמן (דף כה.) פריך לימא מתנה לעני מוסבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתן מתן לו ואמר נמי בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג.) מנין לנהן טעמא שאכל תרומה טמאה שתינו בתיקה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזה שמחוללת ועומדת ומפרש בפרק כל הנשר (חולין דף קיג:) דטעמא מסוס דתין מיסור חל על מיסור תע"ג דבתרומה טמאה אין כה בלא מיסור עשה אלא מצי שיעור בליכא אלא עשה בלא מיסור נעלמא לא מחייב מוסבע ועומד ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דתין מסור בלא מדרבנן כמו מצי שיעור לר"ל וזה הפירוש נראה יותר דלפירוש קמא קשיא דמ"מ (ג) הכי המ"ל בלא אמר כר"ל כיון דסבר דתני שיעור לא מחייב מוסבע עליו מהר סיני הוא: נתיסור

ודלמא ע"י תערובת אימא וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי שמע מיניה לחלק: **שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת כו'**: בשלמא התם דאמרת מייתרא ליה פת פת לחיובא אלא הכא מאי הוה למימר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחריני קאתי אמר רב פפא הכא במונחין לפניו עסקינן שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו ודלמא אלו הוא דלא שתינא אחריני שתינא אלא דאמר שבועה דלא שתינא כגון אלו דלמא כגון אלו דלא שתינא בציר מהכי וטפי מהכי שתינא אלא כגון דאמר שבועה שלא אשתה ממין אלו ודלמא מין אלו הוא דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא אימא שלא אשתה אלו ומינייהו רב אחא בריה דרב איקא אמר [א]במסרהב בו חבירו עסקינן דאמר לו בוא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחת ואחת [ב]תנן התם תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלום אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת ואי"ר יוחנן [ג]אפי' פרוטה מכולם מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב וחד אמר אכללי נמי מיחייב הכא מאי אמר רבא הכי השתא התם מיחייב אכללא ומיחייב אפרטא דהא אי משתבע והדר משתבע מיחייב תרתי הכא אי סלקא דעתך איתא בכללא אפרטי אמאי מיחייב מושבע ועומד הוא: שבועה שלא אוכל וכו': הא גופא קשיא אמרת שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור והדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב מאי שנא רישא דפטור ומאי שנא סיפא דחייב הא לא קשיא רישא בסתם וסיפא במפרש מפרש נמי גופיה תיקשי [ד]אמאי מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי [ה]בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי [ו]במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם אליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא בשלמא רבי יוחנן לא אמר כריש לקיש דמוקים לה למתניתין כדברי הכל אלא ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן איסור כולל באיסור

ומלמא ע"י תערובת. מי אמר הכי הוה משמע לא יאכל פת שים בה כל המינין הללו בערבובית אבל אל כל מין ומין בפני עצמו יאכל: **הא אחריני שתינא.** ממין זה: **כגון אלו.** משמע ממין אלו: **דלמא.** מי אמר הכי הוי משמע כגון אלו כשיעור הזה: **הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה עמך.** ולא צריך לפרש דכי תימצע ממאי דמסרהבין בו תימצע: **תנן התם.** גבי שבועת הפקדון: **פרועה מכולן מצטרפת.** לחייבו על שבועה ולא על כל אחת ואחת לחייבו על כל אחת: **פליגי רב אחא ורבינא.** בחייב על כל אחת ואחת דמתני' וכדרבי יוחנן. תד אמר מיחייב אפרטי ולא מיחייב אכללי כלומר על כל אחת ואחת תתן כמתני' [לו:]: **שלש** משמות הן ולא תרבע דלא תמריצן שבועה שאין לך בידי תדע שבועה היא וכי הדר פירש חטים ושעורים וכוסמין לאלם כרי תרבעה הא לא תמרי' תלת שבועה שאין לך בידי אפרטי קאי וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת תריש דתימר דקתני חיבו חייב תלת אבל פיפא נפשה היא מי ליכא בכל מין שום פרוטה לא מייתיב: **וחד אמר מייתיב אכללות ומיחייב אפרטי.** על כל אחת דקתני במתניתין תרבע משמות הן כי אמר שבועה שאין לך בידי כלו כולן יחד וכי הדר פרש להו נשבע על כל מין ומין נמדו יש כאן ד' שבועות ומילתא דר' יוחנן קיימא בין תריסר דקתני חייב חייב תלת אחת בין אפיסא דקתני חייב על כל מין ומין ומשבועתא דכללא דלילו תר' שבועות אפרטי ליכא לאוקומה שהרי אין במין ממד שום פרוטה ואמן כפירת ממון בעינן: **הכא מאי.** פליגי הא נמי רב אחת ורבינא במתני' לחייבה ד' תלת אחת ורבינא דאמרי לחייבה ד' תלת אחת ותלתא אפירושא דפרטא: **מי מחית אינש נפשיה לפחות מכשיעור** לא גרסינן לה ומיכוח הוא: **דהא מי מישתבע והדר מישתבע מיחייב תרתי.** דכל שבועה ושבועה ממונה קא כפר ליה כדתנן נפ' שבועת הפקדון (לקמן לו:) הטביע עליו ס' פעמים וכפר חייב על כל אחד ואחד הילכך כי נמי אמרי' שבועתא דכללא שבועתא נפשה נפקא היא ליכא למיזל לשבועתא דפרטא אבל גבי שלא אוכל לי ס"ד ליתא בכללא למיזל שבועה נפשה ואסר עצמו בכל המינין אפרטי מו מי מיחייב הרי כבר מושבע ועומד הוא עליהן ואין שבועה חלה על שבועה: **מאי שנא רישא כו'.** קס"ד גגילה וטריפה נמי אוכלין שאין לאדון הן: **הא לא קשיא.** כלומר שם קושיא אחמת אין כאן זו יש לה תירוץ. וכן כל דוכתא דליכא הא לא קשיא יש קושיא גדולה מזו: **בכולל.** שפירש ואמר שבועה שלא אוכל נבילות וחמוטות: נתיסור

אכללי לא מיחייב: **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראויין (שהוא) פטור כו'. אקשי' מאי שנא רישא באוכלין ומשקין שאינן ראויין שהוא פטור ומאי שנא סיפא גבי נבילות וטריפות שחייב. ואוקימנא רישא בסתם דדעתיה אמידי דראוי לאכילה. סיפא במפרש שבועתו שלא יאכל נבילות וטריפות. ואקשינן אמאי חייב אנבילות וכיוצא בהן מושבע הוא עליהן מהר סיני. ואין שבועה חלה על שבועה. ופריך ר' יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין. כגון מי שנשבע שלא יאכל תמרים ונבילות וטריפות וכיוצא בהן. ומוקים לה למתני' כדברי הכל. וריש לקיש אמר אי אתה מוצא להעמיד משנתנו אלא אי במפרש פחות מכזית ואליבא דרבנן. אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא. אבל בכולל לא. דכי אמרינן איסור כולל לגבי יהו"ל שאוסר בכולל כל מאכל מותר ואסור.

מא א מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמה:

מב ב מיי' פ"ה שם הלכה י סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלח סעיף ו:

מג ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם ס"ד:

מוסף רש"י

במסרהב. מפליג (סוסה ג: ע"ש). **אפילו פרוטה מכולם מצטרפת.** שם אין לו עליו מכולן אלא שוה פרוטה, מצטרפין למיכי (לקמן לח.). **פליגי בה רב אחא ורבינא.** בגמתני' ובגמלמיה לר' יוחנן, **חד אמר אפרטי מיחייב.** מייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' מייב שכן קאמר, מלא אחתין ואלא אחתין ואחתין ואלא אחתין, מרבעה לא מחייבין ליה למימר שבועה שאין לך בידי אלא שבועה נאחי שבועה היא, שכלל בה אין לך בידי כלום ומזר ופרט לא תטין ולא כוסמין ולא שעורין, אלא פרוט שבועה דשבועה שאין לך בידי הוא, וכי אמר ר' יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת, לאו למיפטר דמתני' דמייב ליה על כל אחת ואחת קאי, דכיון דכל אלא ואלא נשבעי נפקא הוא לא מצטרפי, אלא פרוט, אמר שבועה שאין לך בידי אינו מייב אלא אחת, פרוטה מכולן מצטרפת להא אלא אכללי נמי מיחייבי. מייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' ד' ניגוני, אלא מכללא ואלא דפרטא, ור' יוחנן למיפא נמי קיימא ולמשנתא דכללא ומייב מיהא אלא (שם). **אמאי מושבע מהר סיני הוא.** והוה ליה נשבע לקיים את המצוה (יומא עג:). **בכולל דברים המותרין כו'.** שבועה שלא אוכל לא כשר שהוא, ולא כשר גגילה, דמנו דמילא מילא מיהא, ור"ש פוטר אלא ליה לאיסור כולל ולא מחייבין ליה (שם). **כלומר** אם היה נשבע על הנבלות נגלן לא היתה שבועה חלה, אבל זה שאמר לא אוכל סתם כלל דברים המותרין והאסורין יחד, ומינו למילה שבועה על המותרין מילה נמי מדברים אסורין נאיסור שבועה, ור"ש ליה לאיסור אל על איסור אפילו על ידי כולל (לעיל כא:). **אי אתה מוצא.** שיהא מייב קרבן שבועה על הנבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני, אלא נאכול אלי שיעור אשיעו מושבע עליו מפני ובשבועתו נאמר עליו (יומא שם וכעי' לעיל שם). **אלא אי במפרש חצי שיעור.** לא אוכל אפילו אלי שיעור, **ואליבא דרבנן.** לאמרי דאשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא, אלא אי בסתם אוכל אלי שיעור, אי נמי דאשבע שלא אוכל אלי שיעור, אי בסתם. מלין לאוקמה ומיהו כשאכל לא אכל אלא אלי שיעור, שאין מושבע עליו מפני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאמר כו. אליבא דר' עקיבא. דאמר אדם האוסר עצמו בכל שהוא, הלכך הא דקתני חייב, מי נדקני קניגיל ליה מוקמינן ליה במפרש ולא כר"ש קניגיל ליה מוקמינן ליה אפילו בסתם, וכ"ש לעיל פוטר, כ"ש לעיל שאין מושבע מפני הוא (יומא עד:).

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הכא וכו' אכללי ופרטי כי כל"ל ומות ד' נמחק: (ב) ד"ה למוקי וכו' דמכל מקום היכי הוה מצי למימר כר"ל כיון כל"ל:

רבינו חננאל

פת פת למה לי לחייבי נפשיה אכל חדא: שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת. בשלמא התם אייתר ליה פת פת לחייבי אכל חדא וחדא [כו']. ופריק רב הכא במונחין לפניו עסקינן. ואסיקנא הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה אלו ומינייהו יין ושמן ודבש למה לי לחייבו אכל חדא וחדא אי נמי כמרב בו חברו ואומר לו בא שתה עמי יין ושמן ודבש הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה [עמך] יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחד ואחד. תנן בפירקין דלקמן תן לי חטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי חטים ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת. וא"ר יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת. פי' אפילו אין לו בידו מן חטין שעורין וכוסמין מכולן [אלא] שוה פרוטה מצטרפין וחייב. ופליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב. פי' חייב ג' חטאות אחת על החיטין ואחת על השעורין ואחת על כוסמין. וחד אמר אכללי נמי מיחייב. פי' אהא נמי דתנן שבועה שאין לך בידי והוא כלל ואח"כ פרט חטין ושעורין וכוסמין הרי ארבע חדא דכללא וחלתא דפרטי. הכא מאי מי מחית אינש נפשיה לפחות מכשיעור ומחייב אשבועה דכללא נמי בהני דפרטי אי לא. ומשני רבא הכי השתא התם גבי טוען בחברו איתא לשבועה בכללי. ומגו דיכול להודות אפילו אחר שבועתו איתא נמי לשבועתו כתר הכי בפרטי. ומשום הכי מיחייב אכללי ואפרטי. אבל הכא גבי אוסר עצמו בשבועה אי ס"ד איתא לשבועתו בכללי וכיון דאמר שבועה שלא אוכל איתסר באכילה דכל פת הויא ליה כנבילה. כי הדר פריט פת חטין פת שעורין פת כוסמין אמאי חייב. מי חיילא עליה שבועה מושבע ועומד הוא. אלא הכא ודאי אפרטי מיחייב

ב) נקמן לו:, ג) ג"ז שם לח., ד) [נעיל כח. כט:], ה) [כ: ד"ה למוקי].

באיסור הבא מאליו עצמו לא אמרינן בשלמא לריש לקיש משום הכי קא פטר רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן אלא לרבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון דפטר מידי הוא טעמא אלא משום איסור כולל רבי שמעון לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור בשלמא לריש לקיש משכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה לו הכי השתא התם כיון דמעיקרא אכל והדר אשתבע ליה חשובי

באיסור הבא מעצמו לא אמר. וא"ת והא נמי ליתא בהדיא במשנה למיימי לקמן יש לומר ומייתי עליה ד' מטעמים ואפס אחד וקתני מוקדמין מע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא וכן המוכל גיד הנשה של עוף נמי פ"פ גיד הנשה (מולין דף קנ.) וי"ש לומר דהכא באיסור הבא מעצמו על עצמו קאמר דלא אמרינן אבל מוקדמין שאסורין על כל העולם אמרי' ומ"מ פריך לקמן שפיר והכי הקדם לאיסור הבא מעצמו דכיון דלא מייתי מנא באיסור הבא מעצמו לא ס"ל למיתקו הקדם לאיסור על כל העולם:

האוכל נבילה ביום הכפורים פטור. מתוך פ"ק מסמע דלמיימי אפי' בנתנבלה ביוה"כ וקשיא דלמ"ד פ"פ גיד הנשה (שם דף קנ.) נהמה נמייה ליה לאתויי נמי מתני' דלמ"ד חל איסור יוה"כ ממייס ואפי' למ"ד לאתויי עומדת כי מתה פקע איסור אבר מן החי ואלו איסור נבילה ואיסור יוה"כ נשא עון וי"פ מודה באיסור נא לאתויי יש לומר דלמ"ד איסור יוה"כ לא מייל מחייס ולא לאתויי מיתה משום דלית ליה איסור עשה שאינה זוכה דכתיב (דברים יב) וזבחת ואכלת מה שאתה זוכה אתה אוכל אבל מה שאי אתה זוכה לא ולריצ"ג ל"ק דלמ"ד איסור יוה"כ ממייס ואפי' למ"ד חל איסור יוה"כ לא ממייס

ומאן דפטר דלית ליה איסור כו'. לפי מדבר שמעון קמי דשמעיון ליה בהדיא לרבי שמעון דלית ליה איסור מוסיף כפ' ד' מחים (יבמות דף לב. ושם) גבי נשא מי ומח"כ נשא מת דקתמר רבי שמעון היינו מלא מצות לאחות משא בלבד ולא חייל עליה איסור מוסיף אלא הכא מי אחשביה מר' מתיב רבא מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל מידי דהוה אאיסור מוסיף ומאן דפטר דלית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה בשתי חתיכות לא אמרי' ואמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים [א]מיגו דחייל אענבים חייל נמי אתאנים פשיטא מהו דתימא איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: מתיב רבא בריה דרבה [ב]יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד ואלו הן טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו [ג] חייב אמרו לו אינו מן השם ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני [ד]והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני [ה]מידי דלית ליה שאלה [ו]שבועה דאית ליה שאלה לא קתני [ז]הרי [ח]הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא [ט]דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני [י]הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני

בחטאת

חשובי אחשביה אלא הכא מי אחשביה אמר רבא מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל מידי דהוה אאיסור מוסיף ומאן דפטר דלית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה בשתי חתיכות לא אמרי' ואמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים [א]מיגו דחייל אענבים חייל נמי אתאנים פשיטא מהו דתימא איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: מתיב רבא בריה דרבה [ב]יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד ואלו הן טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו [ג] חייב אמרו לו אינו מן השם ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני [ד]והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני [ה]מידי דלית ליה שאלה [ו]שבועה דאית ליה שאלה לא קתני [ז]הרי [ח]הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא [ט]דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני [י]הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני

בחטאת

מי אחשביה. בתחילתו וגילה על עצמו שחינו קץ בהן. לפ שמעמידה כן מכן הוא עיקר בעיני. וקוגיית דעלמא גרם מסכתא לה כדרבא ומפרש לה בגבלה מוסרחת ואי אפשי בה מכמה קושיות חדא דמסרחת לפו גבלה מקרייא ואין כאן שבועה אן ועוד דרבא מאי בעי הכא הוה ליה למימר מסכתא לה בגבלה מסרחת ועוד אף אן נמי מגיעא לפ אמתי שפיר: **מידי דהוה לאיסור מוסיף.** דמאן דלית ליה לאיסור אל על איסור בשאיסור כולל אית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה דמסרחין בימות פרק מרבעה אחים (דף לב:) מודה רבי יוסי בלאיסור מוסיף. איסור כולל קרי ליכא למאן דאמר איסור מוסיף על החתיכה כלום אבל מרבה הוא לאיסור על החלב בדבריס אחריס כגון שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני [ג]והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני [ד]מידי דלית ליה שאלה [ה]שבועה דאית ליה שאלה לא קתני [ו]הרי [ז]הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא [ח]דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני [ט]הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני בחטאת

מי אחשביה. בתחילתו וגילה על עצמו שחינו קץ בהן. לפ שמעמידה כן מכן הוא עיקר בעיני. וקוגיית דעלמא גרם מסכתא לה כדרבא ומפרש לה בגבלה מוסרחת ואי אפשי בה מכמה קושיות חדא דמסרחת לפו גבלה מקרייא ואין כאן שבועה אן ועוד דרבא מאי בעי הכא הוה ליה למימר מסכתא לה בגבלה מסרחת ועוד אף אן נמי מגיעא לפ אמתי שפיר: **מידי דהוה לאיסור מוסיף.** דמאן דלית ליה לאיסור אל על איסור בשאיסור כולל אית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה דמסרחין בימות פרק מרבעה אחים (דף לב:) מודה רבי יוסי בלאיסור מוסיף. איסור כולל קרי ליכא למאן דאמר איסור מוסיף על החתיכה כלום אבל מרבה הוא לאיסור על החלב בדבריס אחריס כגון שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני [ג]והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני [ד]מידי דלית ליה שאלה [ה]שבועה דאית ליה שאלה לא קתני [ו]הרי [ז]הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא [ח]דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני [ט]הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני

בחטאת

**מי אחשביה אלא הכא

בחטאת קאמרינן. הא לחמרי דכר שזדונו לחו לא קתני בחטאת הוא לחמר ושבועת ביטוי חטאת היא: **דלית ביה משפא.** שאינן ואלא לישן שהשינה אין בה משפא: **שאורוך ארוך ליס** לא גרסי הכא: **מתני' אחד דברים של אחרים.** כדמפרש שאחן לפלוגי כו': **שאין בהן ממש.** תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאורוך ארוך ליס: **ג"ש.** דדייקת להרע לו להיטיב אין לי כו': **מריבוי הכאוב.** לכל לאכר יכעוס [ויקרא ה]: **גמ' הנדרים חלים על דבר מצוה.** קונס קוכה שאני עושה לולא שאני נוטל לאכור ושנדרים מפרש טעמא בפרק ולולי מוצרין (דף עח.): **מה שאין כן בשבועות.** לקמן [כה.]: **מתני' כמאני** [כה.] וליף לה (דף כז.) מקראי: נדר אינו אל על השינה כגון קונס שאני יכן דקונס לגון הקדש הוא ואמאי ליאול הקדש אבל קונס עיני בשינה אל אמין: **מלקין אותו.** משום שבועת שוא דאכר את"ל הוא ומשבשע יאמה לשקר. אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דקתני ויכן לאלתר: **ליתיה בלהבא.** יזכור פלוני או לא יזכור אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני בכשותו לזכור ולא לזכור: **רב כר"ש.** דאמייב בלשעבר: **ושמואל כרבי ישמעאל.** דאמרי ליה [כק] להכא: **אליבא דר' ישמעאל כ"ע לא פליגי.** כלומר דרב ולאי אלא אי היל אלא אמייב ליה רב אליבא דרבי ישמעאל ולישא אליבא דשמואל דרב ושמואל אליבא דשמעאל ולחזל: **כי פליגי אליבא דר"ע.** כלומר אבל כ"ע פליגי ולאו דשמואל כאלאי לאפוי לר"ע פעור ליה שמואל וכל שכן לר' ישמעאל: **דר'**

שאישן ושלא אישן: אינו [ה]**והא"ר יוחנן** [ו]**האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר התם דאמר ג' הכא דלא אמר ג': שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק: איתמר** [ז]**שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר** [ח]**חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קא מיפלגי דתנן ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך רב דאמר כר"ע ושמואל דאמר כר' ישמעאל אליבא דר' ישמעאל כולי עלמא לא פליגי השתא מילתא דאיתא בלהבא לא מחייב עלה רבי ישמעאל לשעבר מילתא דליתא בלהבא מיבעיא כי פליגי אליבא דר"ע רב כר"ע ושמואל אמר עד כאן לא מחייב ר"ע התם לשעבר אלא מלתא דאיתא בלהבא מחייב ר"ע לשעבר אבל מידי דליתיה בלהבא לא לימא בפלוגתא דרבי**

בחטאת קאמרינן רבינא אמר כי קתני מידי דחייל אמידי דבר אכילה הוא שבועה דחיילא אמידי דלאו בר אכילה הוא לא קתני והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים אלא כי קתני (מידי) דחייל אמידי דאית בה מששא שבועה דחיילא אמידי דלית ביה מששא כגון שאישן ושלא אישן לא קתני: **מתני'** [ט]**אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים ואחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי שלא זרקתי** [י]**ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר** [יא]**להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך: גמ'** [יב]**ת"ר חומר בנדרים מבשבועות חומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים** [יג]**שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות** [יד]**מה שאין כן בשבועות** [טו]**שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש** [טז]**מה שאין כן בנדרים: כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן: מאי אתן אילימא צדקה לעני** [יז]**מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר** [יח]**נתון תתן לו אלא מתנה לעשיר:**

אלא כי קתני מידי דחייל אמידי דבר משששא כו'. תימה לנקוף (דף כב. ושם) דקאמר וליתני נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ניו"ט ודמיק למימר הא מני לית ליה מיקור כולי ולישני כי הכא דלא קתני מידי דחייל אמידי דלאו בר משששא וי"ל **דעדיפא מיניה מצי אמר:**

חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. בפ"ג דנדרים (דף טו:) נפקא לן מדכתיב לה' וברים מקבת נזיר (דף ה. ושם) דרשינן מיין ושכר יזיר לאקור יין מלוה היין הרשות ותימה תרי קראי למה לי הא אימקוש נדרים וזירות להדדי ברים מקבת נדרים (דף ג.) וי"ל לרבי דנזירות אוקר כל יין עליו הלכך חיל היין מלוה היין הרשות שאינו אוקר עליו אלא המלוה כגון קונס ושופר ולולב ותפילין ליאמ אלא חיל ולאי כתיב נדרים ה"א לפי שאוקר המלות עליו אבל בנזיר שאוקר עלמו על היין לא חיל בנדרים [יא] גופייהו בשאוקר עלמו הקונס לא חיל:

מה שאין כן בשבועות. בפרק ג' דנדרים (דף טו:) פריך מ"ש נדר דכתיב כי יחול נדר לה' שבועה שבועה נמי הכתיב או הבשא שבועה לה' ומשני הא לאמר אלא אבשא קונס עלי הא לאמר אלא אבשא בקונס אוקר עלמו על הקונס אין בשבועה אלא שאוקר עלמו על עלמו כקרבן וקונס אינה מלוה לעשות מלוה אבל שבועה שאוקר עלמו אלא בקונס אוקר עלמו לאקור עלמו על עלמו ומשני הא לאמר אלא אבשא בקונס אוקר עלמו לאקור עלמו על עלמו כקרבן וקונס אינה מלוה לעשות מלוה אבל שבועה שאוקר עלמו אל

מי איתא בלא אניח. ולוכח לתוקומה כשבת ויו"ט דלמאי קמני לה הכמתי מי לתו לתשמועינן תע"ג דליתיה בלה תניח מי נמי מצני לפני (למ"ד ו) (מנחות דף לו:) שבת זמן תפילין הוא: **הוא** מותיב לה והוא מפרק לה. ה"מ לתוקומה כר' יהודה בן בתירא דלמ"ד לה והן לה לה ניחא ליה לתוקומה כר"ע: **ואמר** עולא והוא שניבר בו'. תימה תקשה ליה מנופש דמתני' דקתני (לקמן דף כט.) מיזמו שבועת שוא נשבע לבטוח את הילוע הה מינו מבנה את הילוע מייב משום שבועת ביטוי תע"ג דליתיה בלהבא וכן נמי מדתנן (שם) אם לא רציתי נתם בקורת בית הבד משום דמי לפשבר להיות הה לפשבר להיות מייב משום שבועת ביטוי תע"ג דליתיה בלהבא בקורת בית הבד ומיהו לפי מה שמפרש רבא דה"ק בתומר יפשרו כל פירות שבעולם עלי אם לא רציתי כו' ניחא דלא מצי דייק מהכיא דשבועה היא מלכילת פירות ת"ק אם לפשבר שיטרח על שילהה נתם בקורת בית הבד הוחל והוא בעולם: **ידעתי** ולא ידעתי מחלוקת. למו מיינו שבועת העדות דמיירי כגון שלינו שלריך עכשיו למותה עדות: **אחת** אתה מחייבי כו'. תימה דבמ"כ דריש מלמחת בשבועה שלא לוכל פת מטין ושעורין וכוסמין לחייב על כל מחת ומחת והכא דריש מיניה דמיינו חייב ללא מחת ויש לומר דבמ"כ מפיק מלמחת והכא דריש מלה דמשמע מקלת ללה הכתוניס בפרשה לתה מחייבו ולא על כל ללה לי נמי מלמ"ד מלמחת קא דריש וחמוחל דריש כוליה לדרשה דמ"כ: **לחייבו** ע"ה המיזד בשוגג. המ"ל למחייבו לפי' מוטבע מפי מחריס בלא עניית לתן מבמ"כ בשבועת ביטוי:

מדע

שבועת שוא לא ניכר עובר משום שבועת שקר אמר אביי (ו)ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ליה דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ידעתי ולא ידעתי מחלוקת (ז)העדתי ולא העדתי מחלוקת בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מחייב עליה להכי אפקה רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא אמרוה רבנן קמיה דאביי לאיחיובי עליה תרתי אמר להו תרתי לא מציתו אמריתו דתניא (ב)לאחת מאלה לאחת אתה מחייבו (ח)ואי אתה מחייבו שתים ולאביי למאי הלכתא אפקיה רחמנא לכדתניא (ט)בכולן נאמר ונעלם ובאן לא נאמר ונעלם (י)לחייב על המזיד כשוגג אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד מיחייב חדא בשוגג מיחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי (ו) לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי רבא אמר (מ)משום דהוה דבר שבכלל ויצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו בלבד מכלל דאביי סבר איתה לשבועה בעולם והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות הדר ביה אביי מההיא ואיבעית אימא

חדא

מיכא תרתי: **רבא אמר כו'.** כלומר לא לריך למעוטיה מלמחת וכי מתא לאתת למעוטיה מחייב שתים לאו לעדות וביטוי מתא חלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל פת מטין ואכל פת מטין ושעורין ופת כוסמין היו חייב חלא אתת מבל עדות וביטוי לא לריך מיעוטא דהוית לה עדות דבר שהיה בכלל ביטוי וילא בפני עלמו לידון בדבר החדש ובמ"ד הלכך אין לך בו חלא חידושו ומשום עדות חייב חלא מיפטרי כל שבן בשוגג: **סבר ליתה בשבועה בעולם.** כלומר ליתה בשבועה ביטוי בחיי יודע לך עדות והאי לא חלא מיחייב תרתי משום מיעוטא לאין לתה מחייבו שתים הוא וה"מ היכא דליתיה בביטוי וליתיה בעדות כגון בספולין בעדות אי חלא מ"ב דליכא למיפטריה מלאתת מיחייב משום ביטוי: **והאמר אביי.** לעיל כו' דליתיה בשם שבועה בשבועת העדות ואם ליתה הרי ישנה בחיי יודע לך עדות בספולין חלא מ"ב: שמין

דר' יהודה בן בתירא. מנשבע לקיים את המצוה פליג ולא מנשבע חלא לקיים: **שכן לא עשה בה כו'.** לליתיה בהן ולליתיה בלאו: **נימא רב כר' יהודה בן בתירא.** לחלא בעי לאו הכי ה"ל לא בעינן להבא ולשבועה: **אליבא דר' יהודה כולי עלמא לא פליגי.** כלומר דשמואל ולאי מנחי היא חלא מנשבע לקיים את המצוה פליג ולא מנשבע חלא לקיים: **שכן לא עשה בה כו'.** לליתיה בהן ולליתיה בלאו: **נימא רב כר' יהודה בן בתירא.** ח

שמין כאן הרעה והטבה. שמזרוק לרוח ליס: **ס"ל כי משמע לנעמ.** מכל מקום: **ר' ישמעאל שמימם כו'.** הכי שמיע ליה לרבי יוחנן **שר' ישמעאל שימש את רבי נחוניא: מאי מיעט מיעט מלוה.** דלבר שמי מפשר הוא וה"ה למשמה את הילוע לאחם: **לא יחל דברו.** לא משמע אלא כדבר שמפשר לו לקיים שבועתו והיינו להבא: **לא משקרו.** בשעה שמשבעו לא תלא לשקר: **המדש בשבועה.** שיהא אחם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: **פרע לאוס.** כלאפרש לקמיה כגון בשבועה לשעבר וכשבור שנשבע בשמת. ולקמיה [ע"כ] בעי אם כן כגון שבועה לשעבר היכי משכחת לה: **בשבועה ועלם.** שנעלמה ממנו שבועה: **העלם ממך.** אלא שבועה. לקמן מפרש לה: **לכך אמרך.** כשבור היית ליתנע בשמת: **ליעני.** שכח: **אחם היה.** מי אחה מולא העלם ממך אלא העלם שבועה וזו היא מינה משנה: **אמנם לא.** אין אחה מולא זו אלא זו בחמיה והא משכחת לה כו': **עלה דהאי פא.** שאלכל וגבי דהאי פא העלם שבועה היא כשבור שלא נשבע עליה שהרי שבור שהיא של שעורים: **חזינן כו'.** כשר פירשתי אלא העלם טומאה ומקדש בשאילתי ידיעות הטומאה[ט]: **לא אמא.** ופטור: לחזו

[ט] חדא מינייהו רב פפא אמרה: ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה [י]שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר [א] [יא]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים אין לי אלא להבא לשעבר מנין תלמוד לומר [יב]לכל אשר יבטא האדם בדברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע או להיטיב להבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הטבה והרעה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מרבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך שפיר קא"ל רבי עקיבא לר' ישמעאל א"ר יוחנן ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה [יג]דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא [יד]ששימש את נחום איש גם זו שהיה [טו]דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט מאי [טז]ר' עקיבא ההריש ריבויי ומיעוטי דתניא או נפש כי תשבע ריבה להרע או להיטיב מיעט לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ור' ישמעאל הריש כלל ופרט או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה הן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא אהני כללא לאתויי אפי' דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר איפוך אנא א"ר יצחק דומיא דלהרע או להיטיב מי שאיסורו משום [ב]בל יחל דברו יצאתה זו שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו רב יצחק בר אבין אמר אמר קרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה שהשבועה קודמת לביטוי ולא אכלתי ולא אכלתי שהמעשה קודם לשבועה ת"ר [ג]האדם בשבועה [ב]פרט לאנוס ונעלם פרט [ג]למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה ונעלם [ד]על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: אמר מר האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דמי [ה]כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי אמר ליה לבך אנסך ונעלם ממנו שנתעלם ממנו שבועה יכול שנתעלם ממנו חפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: [ו]מחכו עלי' במערבא בשלמא שבועה משכחת לה בלא חפץ כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור שאוכל קאמר דשבועתיה אינשי חפצא דכיר אלא חפץ בלא שבועה ה"ד כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור של שעורים קאמר דשבועתיה דכיר ליה חפצא אינשי כיון דחפצא אינשי [ז]להו היינו העלם שבועה אלא אמר רבי אלעזר דא ודא אחת היא מתקיף לה רב יוסף אלמא חפץ בלא שבועה לא משכחת לה והא משכחת לה [ח]כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור שעורים היא ואכלה דשבועתיה דכיר ליה חפצא הוא דלא ידע ליה אמר ליה אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דתפיס בידיה העלם שבועה הוא לישנא אחרינא אמר ליה אביי לרב יוסף סוף סוף קרבן דקא מייתי עלה דהאי פת מיהת העלם שבועה הוא ורב יוסף אמר לך כיון דכי ידע ליה דחטין הוא פריש מיניה העלם חפץ הוא [ט]בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם שבועה בידו וחייב אדרבה הרי העלם חפץ בידו [י]ופטור אמר רב אשי חזינן אי מחמת שבועה קא פריש הרי העלם שבועה בידו וחייב אי מחמת חפץ קא פריש הרי העלם חפץ בידו ופטור א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבועה אלא משום חפץ כלום פריש מחפץ אלא משום שבועה אלא לא שנא בעא מיניה רבא מרב נחמן איזו

חדא מינייהו רב **פפא אמרה.** למלך בתר מלבי ורבא כלמוכח בפרק [ט](בתרא דמסכת מועד קטן (דף כו)) ולא היו יודעים התלמידים מם מדעתו ממרה או מטוס רבו:

מיעט דבר מצוה. המ"ל מיעט דבר לילתיה בלמו והן ולשמועל מילתא לילתיה בלהבא ול"ל דשקולים הן למלן דדרים ריבה ומיעט ורימה ליך לן למעוטי מלא מדא מילתא: **ולא** שקדמה ביטוי **לשבועה.** ותמא הא קרא לגלויי על להרע או להיטיב דממעט לשעבר מלל בהאי לשמועל לא מלי: **את** לבך **אנסך.** נרמה דלמו למפטריה מקרבן גרידא קאמר שלא יעטרך לכתוב על פנקסו שיבית מטעת שמינה לכשיבנה בית המקדש שלא שילו עונש נמי ליכא כדמוכח בפרק מרבעה נדרים (נדרים דף כה:) דאמר התם כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ומפרש היכי דמי שבועות שגגות כדרב כהנא ורב אסי דאמרי תרוייהו אמר קרא לכל מד ומד מדעתיה שפיר משמע ולא דמי להיות להשולה (גיטין דף נה. וש"נ) שאמרה יהנה שם השות נאסר מנייה שנעשה דגבי ממון שמיי דמעיקרא הוה לה למידק שסופה לבא לידי שבועה שם תאכלנו ומיהו תימה לאמלי לא מיבעיא מדי קלאי מד לפטור מקרבן ומד לפטור מעונש דלמשכחין בפ"ב דנדרים (דף י.) גבי נשבע לבטל את המלוה דמיבעי לן מדי קלאי מד לפטור מקרבן ומד לפטור ממלקות ויש לומר דלא דמי כלל דהתם שפיר מיבעי לן מדי קלאי מד למיפטר שוגג מקרבן ומד למיפטר מזיד ממלקות אבל הכא כשפטר שוגג פטרו לגמרי מקרבן ומעונש והשתא דס"ד ד' אמין (יבמות דף נב. ע"ש) דקאמר לרבי מייא בר קפרא שקורי מסקר לא לענין קפרא רבי מייא שקורי מסקר לא לענין עונש שבועה קמיבעיא ליה היאך מילוי מילתא מקלה על ידי שלא נאמה היה טועה לומר שנשמע מדבי כדבריו: ולאי

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:
ויקרא ה ד

2. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַיי אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה:
במדבר ל ג

3. לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ:
ויקרא יט יא

הגהות הגר"א

[א] גמ' לו נפש כי משבע לגנוב בשפתים. נמחק ונ"ב לשבר יבטא:

מוסף רש"י

שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט. יש שמוסיפין את התורה בכלל ופרט וים שלומדים ממנה כמדת רבי ומיעוט, לדומיה בכלל ופרט מסמע ליה פרט הכא למה לי כלל פירושו של כלל, הלכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ומפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו לפי שהוא פירושו מהו כלל הכלול למעלה זה שאמי לומר לך עכשיו ולא יותר, וכי אמי כלל אני אחר הפרט בא להוסיף עליו ודיין אם מוסיף עליו את הדומים לו, הלכך אי אתה דן ע"י כלל מאמיון אלא דברים הדומין לפרט אלא שתרבה מתרבה מתמילה, והדומיה בריבוי ומיעוט לא מסמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל דיינא אין בכלל אלא מה שבפרט, אלא מסום דבכלל קמא מתרבה הכל מסמע, אחי פרטא מתרבה למעוטי מסמעותיה וכי הדר אחי ריבוי אחריני בהדיא אהני לרבויי כל מילי, דאילו דברים שאין בהן הרעה והטבה לא אימעיטו להו ממיעוטא, וכסי אמר בהדיא בפרק נגמר הדין (סנהדרין מב:) גבי כל המקללין מתלין, דאחן דדרים ריבוי ומיעוטי מסמע ליה בריבוי ומיעוטי לחודיה בלא ריבוי אחרן כל הדומין לפרט (סוכה ב:).

עמך: לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו. מדסמיך ליה לשבועה לונעלם ש"מ דבהעלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ ואמרינן בשלמא אי אמר שבועה שלא אוכל פת חטים ושכח היאך נשבע הוא וכסבור שאוכל נשבע דהיינו העלם שבועה בלא העלם חפץ. כי פת חטין זכור הוא אלא שכח שנשבע שלא לאכלה. אלא העלם חפץ בלא העלם שבועה היכי דמי אי נימא כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטים וכסבור פת של שעורים קאמר היינו העלם שבועה דא ודא אחת היא. כלומר לא משכחת העלם חפץ בלא העלם שבועה. ופרי' רב יוסף אי נשבע שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטין וכסבור פת שעורים היא ואכלה פטור. היינו העלם חפץ בלא העלם שבועה. דשבועתיה דכיר ליה. חפצא הוא דאינשי ליה ואע"ג דאמר אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא ממאי דתפיס בידיה כי האי גוונא העלם שבועה היא. הא דחי לה רב יוסף הכי כיון דאילו מדכר דפת חטים היא פריש העלם חפץ הוא: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם שבועה והעלם חפץ בידו מהו. א"ל הרי העלם שבועה בידו וחייב כר. וקיימא לן כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר: בעא מיניה רבא מרב נחמן

רבינו חננאל

מתני' ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד שנאמ' להרע או להיטיב. אמר לו ר' עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך. פירוש אם ריבה הכתוב הזה דכתב לכל אשר יבטא האדם אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה נמי אפי' דברים שאינן להבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה כר'. ואסיקנא ר' עקיבא דריש התורה ברבויי ומיעוטי כנחום איש גם זו. או נפש כי תשבע לבטא. ריבה כל מה שיבטא. להרע או להיטיב מיעט כל דבר שאין בו הרעה והטבה. לכל אשר יבטא האדם בשבועה חזר וריבה כל מה שיבטא האדם בשבועה חייב משום שבועת ביטוי. מאי רבי רבי כל מילי. בין להבא בין לשעבר. ואפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. אי הכי המיעוט למה בא. ואמרינן מיעט דבר מצוה. כלומר הנשבע לבטל את המצוה פטור. ר' ישמעאל דריש הכי בכלל ופרט כנחוניא בן הקנה רבו וריבה אפי' דברים שאין בהם הרעה והטבה. ומיעט אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר ואינן להבא פטור. ואקשינן עליה ומה ראית לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולמעט דברים שהן לשעבר. ופריק ר' יצחק מדויקא דקרא דכתיב לא יחל דברו אלא קיימו. והנשבע בדבר שכבר עבר היאך יכול לקיימו. מאי דהוה הוה. אינו עובר בדבר שעבר אלא משום לא חשקרו. ועוד מדכתיב או נפש כי תשבע לבטא. מי שקדמה שבועה לביטוי ולא מי שקדם ביטוי לשבועה: ת"ר לכל אשר יבטא האדם בשבועה פרט לאנוס כגון רב כהנא ורב אסי דהוו משבעי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב ואשתכח כחד מינייהו. א"ל רב לאידך כי האי גוונא לא הוי שבועת שקר מאי טעמא לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת

ואי דלא ידע אנום הוא. תימה מדקתני ליה בגריעותא תקשה ליה לממני' דפ' שבועת העדות (לקמן דף כ.) דתנן על (ב) שגגתו עם זדון העדות וי"ל דשמא פשיטא ליה להש"ס בשבועת העדות דשגגת קרבן שמה שגגה דלפי' מזיד חייב גו מכל שבועת ביטוי ס"ד ללמ שמה שגגה לכיון דלמ מיחייב ממזיד בעינן שגגה מעליותא והא דפשיטא ליה לקמן בשבועת העדות לחומ פטור נלמה דפשיטא ליה משבועת ביטוי דלמ"ג דלמיחייב ביה ונעלם פטור ליה חומ כ"ש שבועת העדות דלמ כתב ליה ונעלם דפטור:

אפילו תימא רבנן כו'. גר"פ כלל גדול (שבת דף פט:

ופס) גבי הא דאמר מניין שכל מוסיף מבועת ביטוי שמין מחייבין עליה קרבן על שגגות נלמו שבה ופריך מהא דתניא מיזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר דאמר יודע אני שששבועה זו אסורה שמא יודע אני שבועה זו מקורה אבל איני יודע מי שמחייבין עליה קרבן אם חייבין עליה קרבן אם לאו. ולא תימא כמונבז דמחייב קרבן בשוגג על מאן דידע בשעת מעשה האיסור ששעה ולא ידע שהעושה הוא מביא קרבן אלא אפ' לרבנן דאמרי שגגת קרבן לא שמה שגגה. וכי האי מדיד הוא ולאו בר קרבן הוא הכא מודו רבנן דבין דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו גרידתא דמייתי קרבן דילפינן מע"ז שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשוגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכתיב התם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשוגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' אשכחן דהוקשה התורה כולה לע"ז. מה ע"ז דבר שחייבין עליה זדונו כרת ועל שגגתה חטאת. הכא בשבועה כיון דחדוש הוא דחייבין בה על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן לאו גרידתא אפילו רבנן מודו. והא דמונבז ורבנן מפורשה בשבת פרק כלל גדול: בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר שלא יאכלנה ומצטער עליה. כלומר הרעב מצערו ואין שם זולתה ואכלה בשוגג מהו. א"ל תניתוה או הודע אליו חטאתו השב מידיעתו. כלומר מי שיעשה בשגגה כיון שאתה מודיעו שאסור הוא פריש דהו שמביא קרבן על שגגתו. והאי נמי שב מידיעתו הוא וחייב קרבן. וי"א כיון שמצטער עליה אע"ג שאתה מודיעו לא פריש. אפי' אם אכלו בשוגג כמו מזיד חשיב: אבל הנשבע על ככר ומפתכן אם לא יאכלנה שרינן ליה למיכלה: אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים. ומוחבינן עליה מהא דתניא בשפתים ולא בלב כו'. ופריך רב ששת ונדחה. ופריך ה) רבא בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים שפטור בפת חטין שהרי לא הוציא בשפתיו פת חטין ופטור בפת שעורים שהרי לא גמר בלבו. אלא גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא שחייב ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה. ואדחי' הא חיובתא משמואל: מיתיבי מוצא שפתיך תשמור. אין לי אלא המוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב. ופרקינן לשמואל שאני התם דפריש בה קרא כל נדיב לב. ומשום דהוו שני כתובים הבאים כאחד. קדשים הא דאמרן. ותרומה דכתיב בה ונחשב לכם תרומתכם מלמד שהתרומה ניטלת באומד ובמחשבה. לא גמרינן מיניה. ומ"ד מלמדין הוו להו שבועות כגון הא דשמואל חולין ותרומה וקדשים קדש וחולין מקדשים לא ילפי קדשים חמירי לפיקר אחנהו אפילו גמר בלבו. וגרסינן בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סג.) ר' מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין. ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין. איתיביה אביי המחכרין לומר תרומה ואמר מעשר כו' עד שאני נכנס לבית זה ואמר לזה. שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין. וכיון דמותבינן מהא שמע מינה דהלכתא היא:

ו) גי' רבינו אמר רבא מתרץ כו' וכ"ה בריב"ף ובפ' ריין מיגש.

סז א מי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ז:
סח ב מי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ב:
סט ג מי' פ"ג מהל' שבועות הלכה יא:
ע ד ה מי' פ"ב מהל' שבועות הל' י ופ"ב מהל' נדרים הלכה ב ממג לפיין רמת טוס"ע י"ד סי' כי סעיף ו ומי' ולט ס"ק:
עא ו מי' פי"ד מהל' מעשה קרבנות הל' יב:

רבינו חננאל

איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר. אי דידע מזיד הוא אי לא ידע ונשבע אנום הוא כרב כהנא ורב אסי א"ל באומר יודע אני ששבועה זו אסורה. אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו. ולא תימא כמונבז דמחייב קרבן בשוגג על מאן דידע בשעת מעשה האיסור ששעה ולא ידע שהעושה הוא מביא קרבן אלא אפי' לרבנן דאמרי שגגת קרבן לא שמה שגגה. וכי האי מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא הכא מודו רבנן דבין דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו גרידתא דמייתי קרבן דילפינן מע"ז שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשוגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכתיב התם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשוגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' אשכחן דהוקשה התורה כולה לע"ז. מה ע"ז דבר שחייבין עליה זדונו כרת ועל שגגתה חטאת. הכא בשבועה כיון דחדוש הוא דחייבין בה על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן לאו גרידתא אפילו רבנן מודו. והא דמונבז ורבנן מפורשה בשבת פרק כלל גדול: בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר שלא יאכלנה ומצטער עליה. כלומר הרעב מצערו ואין שם זולתה ואכלה בשוגג מהו. א"ל תניתוה או הודע אליו חטאתו השב מידיעתו. כלומר מי שיעשה בשגגה כיון שאתה מודיעו שאסור הוא פריש דהו שמביא קרבן על שגגתו. והאי נמי שב מידיעתו הוא וחייב קרבן. וי"א כיון שמצטער עליה אע"ג שאתה מודיעו לא פריש. אפי' אם אכלו בשוגג כמו מזיד חשיב: אבל הנשבע על ככר ומפתכן אם לא יאכלנה שרינן ליה למיכלה: אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים. ומוחבינן עליה מהא דתניא בשפתים ולא בלב כו'. ופריך רב ששת ונדחה. ופריך ה) רבא בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים שפטור בפת חטין שהרי לא הוציא בשפתיו פת חטין ופטור בפת שעורים שהרי לא גמר בלבו. אלא גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא שחייב ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה. ואדחי' הא חיובתא משמואל: מיתיבי מוצא שפתיך תשמור. אין לי אלא המוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב. ופרקינן לשמואל שאני התם דפריש בה קרא כל נדיב לב. ומשום דהוו שני כתובים הבאים כאחד. קדשים הא דאמרן. ותרומה דכתיב בה ונחשב לכם תרומתכם מלמד שהתרומה ניטלת באומד ובמחשבה. לא גמרינן מיניה. ומ"ד מלמדין הוו להו שבועות כגון הא דשמואל חולין ותרומה וקדשים קדש וחולין מקדשים לא ילפי קדשים חמירי לפיקר אחנהו אפילו גמר בלבו. וגרסינן בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סג.) ר' מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין. ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין. איתיביה אביי המחכרין לומר תרומה ואמר מעשר כו' עד שאני נכנס לבית זה ואמר לזה. שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין. וכיון דמותבינן מהא שמע מינה דהלכתא היא:

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:
ויקרא ה ד
2. מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיי אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ:
דברים כג כד
3. וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חַח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַיי: שמות לה כב
וַיַּעַן יְחִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר עַתָּה מִלְּאתֶם יֶדְכֶם לַיי גְּשׁוּ וְהָבִיאוּ זְבָחִים וְתוֹדוֹת לְבֵית יי וַיָּבִיאוּ הַקָּהָל זְבָחִים וְתוֹדוֹת וְכָל נְדִיב לֵב עֹלוֹת:
דברי הימים ב כט לא

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה ואי כו' עד שגגתה עם: (ג) ד"ה ואפי' כו' מונבז פשיטא ליה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום וכו' וגבי תרומה כתיב ונחשב. עיין גיטין דף לג ע"ש תום' ד"ה במתניתא:

מוסף רש"י

איזוהי שגגת שבועת ביטוי לשעבר. כשלמ להנך, כגון שלא חוכל, משמתא ליה כגון שנתעלמה השבועה ואכל, שלא לשעבר אין כאן שוגג, דלמ כשנזכר שאכל בשעה שנשבע אינו מיב קרבן, דתניא התלם בשבועה פרט לשוגג, כלומר התלם בשבועה שיהא התלם בשבועה, שהתלם בשעת שבועה, ופרקינן לה לאפוקי כי התי גווגל, ומהשתא לא משמתא שגגה (שבת שם:). **יודע אני ששבועה זו אסורה.** ומהכתי עול קן, אבל איני יודע כו'. דלמ בשעלמה ממנו מחזרת שבועה אין לך שוגם בשעת שבועה כזה (שם). **שב מידיעתו.** הפוסק ונכנל משלה ואין עוכר אם היה יודע שהוא אסור, ומ"ש גרם היזכר, אפס היה יודע שהוא אסור שלא היה יוצא ומבטל מעבירה זו (חולין ה:). **גמר בלבו.** שבועה או נדר או הקדש (חגיגה י:). אין מלמדין. מהדר בתניה לאיתויי ולא ילפא מחבריה שמע מינה דוקא הני קמאי (פסחים מה:). מלמד כתיב אמת וגמגום כולהו מינהי (קדושין כד:).

ז) שבת שם: (ע"ש היטיב), ג) [נקמן לג:], ג) [שבת שם: שם.], ד) [שבת שם. יומא פ. הוריות ב. יח. מולין ה:], ה) חגיגה י.], ו) [קדושין כה. ז"ש"ן], ו) [פסחים מה. מיר ג:], ח) [ויקרא ה:], ט) [ל"ל כדכתי לע"ל. ר"ש"ל], י) [ל"ל נשמואל],

---

ח) איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנום הוא א"ל ג) באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו כמאן ד) כמונבז דאמר שגגת קרבן שמה שגגה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא ה) בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן דילפינן מע"ז והכא מייתי אפילו רבנן מודו בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומפתכן עליה מהו מפתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי א"ל תנינא ו) שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו ז) אמר שמואל ח) גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר ט) לבטא בשפתים מיתיבי בשפתים ולא בלב מנין ת"ל י) לכל אשר יבטא האדם בשבועה הא גופה קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אמר רב ששת הא לא קשיא הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא אלא לשמואל קשיא אמר רב ששת תריץ ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם מיתיבי כ) מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל ל) כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב וניגמר מינה משום דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד מ) וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הוו חולין וקדשים נ) וחולין מקדשים לא גמרינן:

מתני'

מיזו היא שגגת [שבועת] ביטוי לשעבר. כיון דנעינן מדם בשבועה היכי משכחת לה שוגג: **מי דידע.** בשעת שבועה שהוא נשבע שקר: **מזיד הוא.** וקרלן כתב ס) ונעלם. בשלמא להכא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולמחר זמן נתעלמה ממנו שבועה: **כמונבז.** דמשכחת שבת בפלק כלל גדול: ה"ג **דכלל הפורה לא תשכחן לאו דמייתי קרבן.** בלא כרת: **ליתרי ליה מר.** וכיון דלמ' אתא לקמן מרינן ליה לכתלה כי אתיל ליה בהעלם שבועה לא עבר על שבועתו: **מלטער.** ס) בלעב ואי נמי לא נעלמה ממנו היה מולה ומלה בשוגג בהעלם שבועה: **לא שב מידיעתו כו'.** והאי נמי לא שב מידיעתו הוא: **נריך שיוליא.** ואם לא הוליאה בשפתיו היינו שבועה: **ולא שנמר בלבו להוליא.** אלא נתכוין שתהא שבועה על שיולאתה בשפתיו: **נמר בלבו סתם.** שתהא שבועה בגמר לבו מנין כו': **מולא בשפתיו.** גבי נודר להביא קרבן כתיב: **תרומה וקדשים.** תרומת מלאכת המשכן כתיב בה כל נדיב לב הביאו וגו' וגבי קדשים כתיב במחזיקין בספר דברי הימים (ג כט) וכל נדיב לב עולות:

מתני'

ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל ו) לכל אשר יבטא האדם בשבועה הא גופה קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אמר רב ששת הא לא קשיא הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא אלא לשמואל קשיא אמר רב ששת תריץ ואימא הכי בשפתים ה) ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם מיתיבי ז) מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו ח) גמר בלבו מנין ת"ל ט) כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב וניגמר מינה משום דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד י) וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הוו חולין וקדשים כ) וחולין מקדשים לא גמרינן:

מתני'

לו דשב"ס דה"פ הא מני מונבז היא דאמר נדבן מסכתא לה בעניו אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אקורה אבל איני יודע אם יש בה לאו לו לא וסבור שים בה עשה וקשיא לר"ש דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאמרי' מסכתא לו לא וסבור שים בה עשה וקשיא לר"ש דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאמרי' מסכתא להו דרבנן כדפרישית ולפי זה מתיבי' דמסכת שמעתא דבריית' אמרי' לשמועין דשגגת קרבן שמה שגגה אלא לשמועין היכי משכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר וכשמעתא דחיק נמי לשכוחי דקאמר היכי דמי כו' וגרס הקונטי הא מני מונבז היא ופירש אבל לרבנן לית להו שבועת ביטוי לשעבר והקשה הרב רבי אליעזר ממגנ"ש לפירוטו דמשן התי תנא דפליג עליה דמונבז התם רבי עקיבא ואיהו אית ליה שבועת ביטוי לשעבר כדאמרי' לעיל והשיב לו דשב"ס דה"פ הא מני מונבז היא דאמר נדבן מסכתא לה בעניו אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אקורה אבל איני יודע אם יש בה לאו לו לא וסבור שים בה עשה וקשיא לר"ש דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאמרי' מסכתא להו דרבנן כדפרישית ולפי זה מתיבי' דמסכת שמעתא דבריית' אמרי' לשמועין דשגגת קרבן שמה שגגה אלא לשמועין היכי משכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר וכשמעתא דחיק נמי לשכוחי דקאמר היכי דמי כו' וגרס הקונטי הא מני מונבז היא ופירש אבל לרבנן לית להו שבועת ביטוי לשעבר והקשה הרב רבי אליעזר ממגנ"ש לפירוטו דמשן התי תנא דפליג עליה דמונבז התם רבי עקיבא ואיהו אית ליה שבועת ביטוי לשעבר כדאמרי' לעיל והשיב

נקייס

משום דהוו תרומה וקדשים כו'. גבי קדשים כתיב שהניפו בעזרה (דה"ב כט) כל נדיב לב עולות ◆ וגבי תרומה כתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ופ"ג דתרומה חול אבל קדשים כדאמר בריש התם מקדש (קדושין דף מג:) ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה הלכך הוו שני כתובים הבאים כאחד ובקונטי פי' דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב וכל נדיב לב הניאו:

מתני' נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור:

גמ' ת"ר יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא קיים שהוא פטור יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יכול יהא פטור ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אוציא אף הרעה רשות נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להיטיב ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי לא ס"ד דבעינן הטבה דומיא דהרעה והרעה דומיא דהטבה דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה אף הרעה אינה בביטול מצוה הרעה גופה הטבה היא ואקיש הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה הטבה גופה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ש"מ בדבר הרשות כתיבי דאי ס"ד בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים מיבעיא והאי או מיבעי ליה לחלק לחלק לא צריך קרא הניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר דתניא איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו ולא אמו אמו ולא אביו מנין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר משמע שניהם באחד ומשמע אחד בפני עצמו לקיים המצוה פטור שהיה בדין שהוא חייב דברי ר' יהודה בן בתירא. נקוטרטם גורס כדברי ר' יהודה ולפ"ז גרס דברי משום דבמתני' קתני פטור ולר' יהודה בן בתירא הוי חייב כדלקמן לקמן במתניתין ולריב"ז היה גרסת הספרים דמודה ר' יהודה בנשבע שלא לאכול ונגילה ואכל דפטור דמין חיסור חל על חיסור ועיין (ד' כג.) נמי פריך גבי נגילה מושבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כגון ליצב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר' יהודה ונטעמא כדאמר בגדרים (ד' ח.) מניין שמצטערין לקיים המצות שלא' נשבעתי ואקיימה וס"ע מחייב עליה קרבן [2] והכי איתא בירושל' דנשלח חוכל בגילה ואכל מודה ר' יהודה דפטור דמי חיסור חל על חיסור ולעיל

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. ור' יהושע למיכתב יחדיו במורם מזה ובמוגר שלא יתחייב אפי' אינם קשורים יחד כשאמר בישמעאלי למיכתב במעוטי קושר מחורי הקרון וגם בלבישת צמר ופשתים אינטריך שלא לחסר אפי' אינן מלבושים אחד של צמר ואחד של פשתים:

אלא אי אמרת בדבר מצוה מאי מיעט. וה"מ אימא למיעט לשנות את הידוע ומילתא לישמע מינה להבא לשמועה ומילתא לישמע מינה והן אלישע דרב ור"ל דקקויים הן כדפרישית לעיל ולפי מדרגיון הכי מרגיון אמי מאי קא ממעט: א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות כו': ורבנן שפיר קאמרי ליה לר' יהודה בן בתירא ור"י בן בתירא אמר לך אטו הטבת אחרים לאו אע"ג דליתא בכלל הרעת אחרים ורבי רחמנא הכא נמי בקיום מצוה אע"ג דליתיה בביטול מצוה רבייה רחמנא ורבנן התם איתיה בלא איטיב הכא מי איתיה בלא אקיום: **מתני'** [ג] שבועה שלא אוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי [ב] שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד [ג] שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה דלא מיחייב אלא חדא אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל [ד] מיחייב תרתי כדרבא דאמר רבא [ה] שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה: שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת כו': הא תו למה לי הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא [ו] דאמר רבא [ז] שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה [ח] מי שנדר ב' נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכי השתא התם נזירות מיהא איתא דכי מני לראשונה בעי מיהדר מימנא לשניה בלא שאלה הכא שבועה שניה מי איתא כלל אמר רבא נשבע על הכר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה אכולה כולה אין נשאל עליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה מאי אירא כזית אפי'

ומשני ר' ישמעאל מייתר ליה לו נפקא ליה דקרא ללמד במשנה לחייבי מלקות דסבר לה כר"ע דדריש רבוי ומיעוטי כו' מאי מיעט אין לך דבר הרשות למעט כשנשבע לבטל את המצוה ואם זה חייב כ"ש כל שאר שבועות שלא ולאי ניעוט מצוה ואם זה חייב כ"ש כל שאר שבועות שלא ולאי ניעוט מצוה מיעטיה קרא ללמד שלא יתחייב אלא על שבועה שנשבע לבטל את המ

אפי' כל שהוא נמי אי בעית אימא שלא אוכל אי בעית אימא שלא אוכלנה איבעית אימא שלא אוכל מיגו דמהניא ליה שאלה אבזית בתרא מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא ואיבעית אימא שלא אוכלנה אי שייר כזית חשיב לאיתשולי עליה ואי לא לא חשיב לאיתשולי עליה מיתיבי [ו]מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכא במאי עסקינן בשלא כיפר והתניא [א]כיפר בשלא גלח ור"א היא דאמר תגלחת מעכבא והתניא [ב]גלח אמר רב אשי נזירות קא רמית מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה ואינה אמימר אמר [ג]אפילו אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות אבל בפתוחו על העמוד לא כדשמואל דאמר שמואל [ד]כפתוחו על העמוד ורי"ן מב"ד פטור [ה]ולא היא התם רי"ן הכא לא רי"ן [ו]אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור [ז]ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב [ח]שתיהן שתיהן

אפי' כל שהוא. שיור נמי מעכב שלא יעבר על שבועתו ולחוי ליה לגמליה: **מינו דמהניא שאלה כו'.** דהא כי אכליה לכזית קמא עדיין כל זימים שבה לתורין עליו ומהניא להו שאלה וכיון דנשאל וקיי"ל[ג] תכס עוקר נדר מעיקרו ומשתכח דלא הוה אם שבועה כלל הלכך כזית קמא משתכח דלא בתיקורא אכליה: **ואחר כך נשאל על הראשונה.** תלמוד לע"ג לחזולה לה כולה נשאל עליה: **שלח גלח.** פתח להכל מועד את לשם נזרו כדכתיב[ד]: **דר' אליעזר.** במסכת נזירות (דף סג.): **מגלחת מעכבת.** לשתות יין וליטמא למתים הלכך הוי שיור: **ג"ל שתי נזירות קא רמית כו'.** לעולם משעבר על שבועתו לא חזיא לנשאלה ולא מהניא לה שאלה. ודקשיא לך נזירות לאו קושיא היא: **מי גרם לשניה שלא תחול.** כלומר מי גרם לך לומר שהימים המנויס לה לשניה נמנו מלא לראשונה למימת חזלה לה לראשונה ותקשי לך לראשונה היתה גורמת לך לומר כן: **ואינה.** והרי גלה המכס לך שחרטתו של זה תרטה ועקר את הראשונה מעיקרא ומעלה מינן המנוי של שניה נמנה וכולה לראשונה מכאי הוה קיימא כשנשאל. אבל ככר שנשבע עליה ואכלה על כרחך עבר לה שבועתו וזוב אין לה שאלה: **ה"ג אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות אבל בפתוחו על העמוד לא: מחוסר קרבן.** וקרבן הוא ליה שיור וכן מלקות למזיד אבל בפתוחו לילקות זוב אין לכן שיור שהרי הוא כאילו לוקה ככר כדשמואל: **כפתוחו על העמוד לא: כפתוחו על העמוד ורי"ן מב"ד פטור.** ונתנזה במנוסה זו ואיכא ונקלה אחיך[ה] כיון שנקלה הרי הוא אחיך (מכות דף כג.): **אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו.** נמלמת החתת חיסור והחתת תנאי זו שנשבע עליה הוי חיסור וזו שיאלה בה הוי תנאי. ושמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין חיסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הרשות הלכך היה שעתא שעת שבועה היא ואם בתותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה בהדם בשבועה[ו] וחלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג אין שאכל התנאי לשון אין שאכל החיסור לשון ובלבד שתהא שגגה[ז] בהכילת החיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה בהכילת החיסור ואם ככר שכח שבועתו בשעת מעשה לשון לא קרינן ביה בהדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן [ע"כ] ממתניתין דנדרים: **אכל מא הרשות כו'.** ההיא דתנאי קרי לרשות שכך היתה סדר שבועתו מס אוכל זו לא אוכל זו. ואם דנקט אכילת התנאי בריבוי לאו משום דאי עביד ליפכח לא מיילא דודאי מיילא ומתחייב למפרע אלא משום דאי למימר לשתות במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן. ודוקא דכך שניה לאיסור הוא דהוה לה שגגה בהכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעליין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה מחרוטה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בשעין: **אכל מא הרשות בשוגג ושניה במזיד פטור.** בשעת אכילה לרשות ככר שכח[ח] בשבועתו ובשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא הלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה לרשות שהיתה שבועה לרווחי לאכול ככר שכחה היה ולא קיימא היה בהדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: **רשות במזיד ושניה בשוגג חייב.** כשאכל התנאי לשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה לרשות במזיד ובשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ואכילה לרשות זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו אוסר עליו את השניה בהדם בשבועה קיימא ביה והלה עליו שבועה ובשאכל שניה בשוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן: **שתיהן בשוגג פטור.** אין שאכל התנאי לשון אין שאכל החיסור לשון פטור כדפרישית שהרי בהכילה לרשות היתה שבועה לאוי לגמל ובשוגג שעבר היה שכוח והלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו:

שתיהן

במזיד במזיד החיסור ומ"ש התנאי בשוגג חייב לא בעינן שגגה בהכילת החיסור אלא שעבר על השבועה ונרין לחזוק לפירושו הא דקאמר זו בזזון עלמה ושגגת חברתה כו' פטור דהיינו טעמא דפטור על הרשות אף על גב דהיינו לרשות במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזזון עלמה לגמרי שהיה דעתו לאכול בתותה שעה גם התנאי ללאו אי מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזזון עלמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה לו מיילא השבועה מיילי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה בהדם בשבועה ובשון זזון עלמה משמע מתכוון לאוכלו בחיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו אי מידיעתו הוא ודוחק:

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. נקוטרס אין שבועה חלה עלה בשעת מעשה הרשות הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם בתותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה בהדם בשבועה וחלה עליה השבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי לשון ובלבד שתהא שגגה בהכילת החיסור זה הפי' מגומגם דבהכילת החיסור לשון לא משכחת מיזך קרבן דלי אכלו בשוגג לא קרינן ביה בהדם בשבועה ולא חלה עליו שבועה ולי אכלו במזיד הא דעינן שגגה בהכילת החיסור לפירוש הקונטרס ולי אפשר לייצבו עלה בדוחק דמשכחת לה כגון שבשעה שאוכל חיסור לשון לא שכח שבועתו ואי יודע שבועתו והוי בהדם בשבועה אבל בשוגג הוא שאינו יודע זזה שככר שנשבע עליו ואע"פ שמותר לאוכלו משוב שגגה הוזיל וברלוו לא היה אוכלו לפי שמתאוה לאכול של תנאי או בשום עין שבריך לאוכלו כגון שנשבע לאוכלו או שמסתכן עליו וכל זה דוחק ומה שפי' נמי בשמוך גבי אכל את לשון כו' אי דנקט בהכילת התנאי לשון לא מיבעיא דודאי מיילא עביד ליפכח לא מיילא דודאי מיילא ומתחייב למפרע הינו ר"ל ליפכח מצנא דקאי בה דהיינו שאכל איסור בתחלה בשוגג ממש שבשכח שבועתו דל"ל לא מיילא כלל דלא הוי בהדם בשבועה ולא בעי נמי למימר שאכל איסור במזיד לגמרי תחלה לתן כאן שגגה בשעת אכילת איסור ואין ר"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות לתן שבשל שיתחייב מלקות כיון שנתקלה הרי הוא אחיך[ה] כיון שנקלה אחיך[ה] (מכות דף כג.):

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. נמלמת החתת חיסור והחתת תנאי זו שנשבע עליה הוי חיסור וזו שיאלה בה הוי תנאי. ושמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין חיסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הרשות הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם בתותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה בהדם בשבועה[ו] וחלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג אין שאכל התנאי לשון ובלבד שתהא שגגה[ז] בהכילת החיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה בהכילת החיסור ואם ככר שכח שבועתו בשעת מעשה לשון לא קרינן ביה בהדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן [ע"כ] ממתניתין דנדרים: **אכל מא הרשות כו'.** ההיא דתנאי קרי לרשות שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו. ואם דנקט אכילת התנאי בריבוי לאו משום דאי עביד ליפכח לא מיילא דודאי מיילא ומתחייב למפרע אלא משום דבעי למימר לשתות במזיד ושניה בשוגג מייב קרבן. ודוקא דכך שניה לאיסור הוא דהוה לה שגגה בהכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעליין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה מחרוטה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בשעין: **אכל מא הרשות בשוגג ושניה במזיד פטור.** בשעת אכילה לרשות ככר שכח[ח] בשבועתו ובשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא הלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה לרשות שהיתה שבועה לרווחי לאכול ככר שכחה היה ולא קיימא היה בהדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: **רשות במזיד ושניה בשוגג חייב.** כשאכל התנאי לשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה לרשות במזיד ובשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ואכילה לרשות זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו אוסר עליו את השניה בהדם בשבועה קיימא ביה והלה עליו שבועה ובשאכל שניה בשוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן: **שתיהן בשוגג פטור.** אין שאכל התנאי לשון אין שאכל החיסור לשון פטור כדפרישית שהרי בהכילה לרשות היתה שבועה לאוי לגמל ובשוגג שעבר היה שכוח והלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו:

שתיהן

במזיד במזיד החיסור ומ"ש התנאי בשוגג חייב לא בעינן שגגה בהכילת החיסור אלא שעבר על השבועה ונרין לחזוק לפירושו הא דקאמר זו בזזון עלמה ושגגת חברתה כו' פטור על הרשות אף על גב דהיינו לרשות במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזזון עלמה לגמרי שהיה דעתו לאכול בתותה שעה גם התנאי ללאו אי מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזזון עלמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה לו מיילא השבועה מיילי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה בהדם בשבועה ובשון זזון עלמה משמע מתכוון לאוכלו בחיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו אי מידיעתו הוא ודוחק:

אפי' כל שהוא. שיור נמי מעכב שלא יעבר על שבועתו ולחוי ליה לגמליה: **מינו דמהניא שאלה כו'.** דהא כי אכליה לכזית קמא עדיין כל זימים שבה לתורין עליו ומהניא להו שאלה וכיון דנשאל וקיי"ל[ג] תכס עוקר נדר מעיקרו ומשתכח דלא הוה אם שבועה כלל הלכך כזית קמא משתכח דלא בתיקורא אכליה: **ואחר כך נשאל על הראשונה.** תלמוד לע"ג לחזולה לה כולה נשאל עליה: **שלח גלח.** פתח להכל מועד את לשם נזרו כדכתיב[ד]: **דר' אליעזר.** במסכת נזירות (דף סג.): **מגלחת מעכבת.** לשתות יין וליטמא למתים הלכך הוי שיור: **ג"ל שתי נזירות קא רמית כו'.** לעולם משעבר על שבועתו לא חזיא לנשאלה ולא מהניא לה שאלה. ודקשיא לך נזירות לאו קושיא היא: **מי גרם לשניה שלא תחול.** כלומר מי גרם לך לומר שהימים המנויס לה לשניה נמנו מלא לראשונה למימת חזלה לה לראשונה ותקשי לך לראשונה היתה גורמת לך לומר כן: **ואינה.** והרי גלה המכס לך שחרטתו של זה תרטה ועקר את הראשונה מעיקרא ומעלה מינן המנוי של שניה נמנה וכולה לראשונה מכאי הוה קיימא כשנשאל. אבל ככר שנשבע עליה ואכלה על כרחך עבר לה שבועתו וזוב אין לה שאלה: **ה"ג אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות אבל בפתוחו על העמוד לא: מחוסר קרבן.** וקרבן הוא ליה שיור וכן מלקות למזיד אבל בפתוחו לילקות זוב אין לכן שיור שהרי הוא כאילו לוקה ככר כדשמואל: **כפתוחו על העמוד לא: כפתוחו על העמוד ורי"ן מב"ד פטור.** ונתנזה במנוסה זו ואיכא ונקלה אחיך[ה] כיון שנקלה הרי הוא אחיך (מכות דף כג.):

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. נמלמת החתת חיסור והחתת תנאי זו שנשבע עליה הוי חיסור וזו שיאלה בה הוי תנאי. ושמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין חיסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הרשות הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם בתותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה בהדם בשבועה[ו] וחלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג אין שאכל התנאי לשון ובלבד שתהא שגגה[ז] בהכילת החיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה בהכילת החיסור ואם ככר שכח שבועתו בשעת מעשה לשון לא קרינן ביה בהדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן [ע"כ] ממתניתין דנדרים: **אכל מא הרשות כו'.** ההיא דתנאי קרי לרשות שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו. ואם דנקט אכילת התנאי בריבוי לאו משום דאי עביד ליפכח לא מיילא דודאי מיילא ומתחייב למפרע אלא משום דבעי למימר לשתות במזיד ושניה בשוגג מייב קרבן. ודוקא דכך שניה לאיסור הוא דהוה לה שגגה בהכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעליין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה מחרוטה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בשעין: **אכל מא הרשות בשוגג ושניה במזיד פטור.** בשעת אכילה לרשות ככר שכח[ח] בשבועתו ובשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא הלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה לרשות שהיתה שבועה לרווחי לאכול ככר שכחה היה ולא קיימא היה בהדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: **רשות במזיד ושניה בשוגג חייב.** כשאכל התנאי לשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה לרשות במזיד ובשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ואכילה לרשות זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו אוסר עליו את השניה בהדם בשבועה קיימא ביה והלה עליו שבועה ובשאכל שניה בשוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן: **שתיהן בשוגג פטור.** אין שאכל התנאי לשון אין שאכל החיסור לשון פטור כדפרישית שהרי בהכילה לרשות היתה שבועה לאוי לגמל ובשוגג שעבר היה שכוח והלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו:

שתיהן

במזיד במזיד החיסור ומ"ש התנאי בשוגג חייב לא בעינן שגגה בהכילת החיסור אלא שעבר על השבועה ונרין לחזוק לפירושו הא דקאמר זו בזזון עלמה ושגגת חברתה כו' פטור על הרשות אף על גב דהיינו לרשות במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזזון עלמה לגמרי שהיה דעתו לאכול בתותה שעה גם התנאי ללאו אי מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזזון עלמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה לו מיילא השבועה מיילי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה בהדם בשבועה ובשון זזון עלמה משמע מתכוון לאוכלו בחיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו אי מידיעתו הוא ודוחק:

מסורת הש"ס

ו) נדרים יח: תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש], ב) מכות כג., ג) [במכות עד:], ד) [במדבר ו], ה) [ויקרא ה], ו) רש"ל פי' לעניין קרבן, ז) נדפו"י הגירס' שבועתו וכ"ה הריעב"ץ,

הגהות הב"ח

(ו) תום' ד"ה ממר כו' וכפי שיטה זו יש לפרש כל המוגיא:

גליון הש"ם

גמ' אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו. עיין תוספות מהרשד"ם חלק י"ד סי' רמז:

רבינו חננאל

עליה ופריך איבעי תימא כשנשבע שלא איכל ככר זו ואע"ג דכיון דאכל כזית ממנה עבר בשבועתו אמרי מגר דמהניא שאלה למשרא ליה כזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא למפטרי למפרע: איבעי תימא כשנשבע שלא אוכלנה ולא מחייב עד דאכיל לה כולה מיהו אי שייר ממנה כזית חשוב לאחשולי עליה ואי לא לא: ואקשינן וכי אם אכלה כולה אינו נשאל עליה והא גבי נזירות דמנה הראשונה ושלמה והפריש עליה קרבן ונתני נשאל על הראשונה עלתה השניה בראשונה. ודחי בשלא כיפר דכיון דלא כיפר עדיין לא השלימה והתניא כיפר כו'. ופריך רב אשי נזירות קא רמית מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה מי גרם לראשונה שלא תחול השניה הלא המקום שהיא בחזקת נזירות כיון שבטלה נמצאת מנינו לשניה: אמימר אמר אפי' אכלה כולה כיון דמחוסר מעשה נשאל עליה מגו דמהניא שאלה למלקות אם היה מזיד מהניא נמי אכלה בשוגג לקרבן אבל בפתוחו על העמוד אינו נשאל עליה כדשמואל דאמר כפתוחו על העמוד ורין מב"ד פטור. והא שנייה דאמימר לענין כפתוחו ליתא ולא דמיא לדשמואל דהתם רין ונפטר בדינו אחרי כפיתה ודמי כמי שלקה. אבל האי לא רין ועומד להלקותו ויש לו להשאל עד שילקה וקמייתא דאמימר איתא ושמעתא דבתרא ברורה היא לענין מלקות: אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל הראשונה בשוגג והשניה במזיד חייב. ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור. שתיהן

ז) עי' נתוס' כתן נד"ה אמר פירוש דבני רבינו וגירסתו.

פד א ב מיי' פ"ג מהל' מזיזות הל' י:

פה ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח [שו"ע יו"ד סי' רח סעי' ה]:

פו ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הלכה ו:

פז ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח:

פח ו מיי' שם פ"ד הל' יז וגירסתו מייב ועיין נכ"מ סמג שם טוש"ע י"ד סי' לטן סעי' נח:

פט ז מיי' שם הל' ח וגירסתו פטור ועיין נכ"מ סמג שם טוש"ע שם:

צ ח מיי' שם:

בשם שנדרי שגגות מותרים כן שבועות כו'. תימה דתלי כתיבא בדלמ כתיבא שבועה וכתיבא שבועה דנדרי שגגות מותרים כו' נמצא שבועה פרט לנתנו ויש לומר משום דהויא

ואכל פחדים. כהעלם שבועה מחבורה והפרים קרבן וחזר ואכל עגבים כהעלם שבועה לשוטה וכיון שהפרים קרבן על החפצים הוי לה מיקצרפי עגבים כהדייהו לחיתויי לשבועתא קמייתא. הכא נמי שבועה שלא לוכל עשר וחזר ואמר שלא לוכל תשע ואכל תשע והפרישׁ קרבן ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב: **מתני' שבועה שלא נעידך.** ביטול מלוה הוא היינו דבר שיש לפצר: **והפניה שבועה שוא.** שהרי נשבע לבטל את המלוה: **גמ' ושוא שניכר.** העומד לשלשה בני אדם הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הוא שבועת שקר: **ורבי אמר כשומר יפסרו פירות שבעולם.** נשבועה עלי אם לא ראיתי גמל פורח. תימה להכא קתני גמל פורח ולא קתני כעולי מלריס ובפרק לרבעה נלריס (נדרים ד' כד:): גבי נדר הכא תני עולי מלריס ולא קתני גמל פורח: **באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו'.** פירוש בשבועה ובפרק לרבעה נדרי (שם) גרסׁ ליה בהדיא והיינו שבועת שוא לפי שיש לפצר לו לעמוד בשיקור בכל פירות שבעולם ואע"פ דבנדר לא מיחייב כה"ג אם לפצר לו לקיים לו אם יעשה כדבר זה כיון שיש לפצר לו לקיים לו אם לפצר כל פירות שבעולם עליו נלא שוא תנאי דשבועת שוא מיירי שאם לפצר הכתוב אבל נדרי שוא לא מיירי ורמיה דבפ' לרבעה נדרים (שם) תני שבועות הבאי לפקורין נדרי הבאי מותרין והיינו משום דהבאי הוי משום שוא אבל קשיא מפ"ב דנדרים (ד' טו.) דפריך גבי קונם עיני בשיבה ומי לא יהיב שיעורא למלתא מי שבקינן ליה עד דעבר בשיקור כל יחל והאמר ר' יוחנן שבועה שלא לאכול ג' ימים מכין אותו ויש לומר למלתא דלא גבי נדרים מיירי כשאין יכול לקיים ועובר למלתא ונדרי הבאי דשרו לא הוו טעמא לפי שאסר עלמו במה שאינו יכול לקיים דאפי' יכול לקיים שלא לאסר עליו לא מד פירש"י שרי בנדרי הבאי וטעמא לפי שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד שלא יאכל מה שהוא ערוך (מלא קרוב) לגבו ומשום משאר נמי קורת בית הבד וחיל גדול מאד שרחמ קרא עולי מלריס ואינו אומר כן שלא להחזיק ולמחת דבריו וגבי שבועה החמירו משום דכתיב לא יעקה והא דתני בתוספתא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין היינו מלתורייתא: **כשהשביע** משה **את ישראל.** קלת קשה מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה יכל שיעמדו עבודת כוכבים כמו כן היה:(ב)

לירח פן יעברו השבועה:

דעבודת כוכבים איקרי אלוה. לפילו יזכירו שם המיוחד בהאי נקוף שבועת העדות (לקמן ד' לה.): השמות החמורות במיכה חול אפי' שבועת שוא. אלא שבועת שקר: שבועת הבאי שנשבע על דבר שאי אפשר כר'. אביי אוקמה באומר שבועה שראיתי גמל פורח באויר ג). ואקשינן ודלמא ציפרא רבא הוא ואסיק שמיה גמל ועל מה [שבעתו] נשבע. הלא ואכל תאנים והפריש קרבן ואח"כ אכל עגבים לחודייהו הויא להו עגבים חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב קרבן הבא נמי [א]כגון דאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן ואח"כ אכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב: **מתני'** [ב]איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו [ג]אם לא ראיתי גמל שפורח באויר ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד [ד]אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך [ה]נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא [ו]שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור [ז]שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** [ח]אמר עולא [ט]והוא שניכר לג' בני אדם: נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי גמל פורח באויר: שבועה שראיתי לא קאמר מאי אם לא ראיתי אביי אמר תני שבועה שראיתי רבא אמר באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר ליה רבינא לרב אשי ודלמא האי גברא ציפורא רבא חזי ואסיק ליה שמא גמלא וכי קא משתבע אדעתיה דידיה אישתבע וכי תימא בתר פומיה אזלינן ולא אזלינן בתר דעתיה והא [י]תניא כשמשביעין אותו [יא]אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על [יב]דעתנו ועל דעת ב"ד מאי טעמא לאו משום דאמרינן דלמא איסקונדרי יהיב ליה ואסיק להו (ו) זוזי דכי קא משתבע אדעתיה דידיה קא משתבע לא [יג]התם משום [יד]קניא דרבא [טו]ת"ש וכן מצינו בשהשביע משה את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי ואמאי לימא להו קיימו מאי דאמר אלוה לאו משום דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים לא משום דעבודת כוכבים נמי איקרי אלוה דכתיב [יו]אלהי כסף ואלהי זהב ולימא להו קיימו תורה חדא תורה ולימא קיימו שתי תורות תורת חטאת אשם קיימו כל התורה כולה עבודת כוכבים [יח]דאמר מר חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה ולימא להו קיימו מצוה חדא מצוה קיימו מצות תרתי כל המצות כולן מצות ציצית [יט]דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כולן ולימא להו קיימו שש מאות ושלש עשרה מצות ולטעמיך [כ]לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי אלא

מגו דמימלא שבועה לעגבים נמי לחתנים ולי בחלי שיעור מזה שיעור מזה ועומד מיהו הוה מלי לפרושי בנשבע על חלי שיעור מזה וחלי שיעור מזה מגלל מי לפצר לומר כן דהן מילתא דרבה מיתא בפ"ב דנדרים (ד' יח:) ומוכח כולה קונית כמו שבאמת בפפרים ולא כגי' הקונטרס ומשמע נמי דלחיובי בנשבע שלא יאכל שליש מכל אחד שיעור שלם דמפרש טעמא

(תראה) [ח"ר] כשמשביעין אותו אומר לו הוי יודע שלא על מה שבדעתך אנו משביעין אותך. אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. מאי לאו משום דאמרי' דלמא סקונדרי יהב ליה ואסיק להו וזוזי וכי קא משתבע אדעתיה קא משתבע. ודחינן משום קניא דרבא כמפורש בנדרים. ת"ש וכן מצינו כשהשביע

ג) מכר כאן לוקימתא דרבה ונשמט בכ"י מן כאחיר עד כאחיר

ו) [לעיל כה: ע"פ]. ז) [לעיל כז:]. ח) [לקמן מ.]. ט) [לעיל כה:]. י) נדרים כה. [כל הקונטרס ע"פ כמה וכמה שיטות] [לקמן לט., ו] [ל"ל דעת המקום וכך גירסת לקמן לט.]. יא) [נר' תוס' לקמן ע"ב ד"ה משום], יב) נדרים כה., יג) [לקמן לט. נדרים כה.]. יד) [קדושין מ.]. טו) [נמוקי מנ: נדרים כה.]. טז) [לפי פרש"י לא גרסי' להאי מכן כרב אלפס גירסת רש"י ותוס' בהוריות ג' ב' ד"ה מה שאין כן], ס) [ור' היטב תוס' לעיל כה. ד"ה מה שאין כן].

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ כ

הגהות הב"ח

(א) גמ' לה"נ שמא זוזי: (ב) תוס' ד"ה כשהשביע וכו' היה לו לירח:

מוסף רש"י

ואכל תאנים והפריש קרבן. (לגירסת:) שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ועגבים) על שבועה ראשונה שעבר ואכל תאנים (נדרים יז:). ואח"כ אכל עגבים. ולא תאנים (שם). הויא להו עגבים. שאכל חצי שיעור של שבועה שניה, לפי שהוא נשבע בשבועה שניה על תאנים ועגבים ועבריו שלא אכל אלא עגבים לבד ניטל חלי שיעור, והיינו חלי שבועה, ואין מביא קרבן על חצי שיעור (שם). והוא שניכר לג' בני אדם. שכבר ידעו שלשה בחותו עמוד שהוא של כהן, הוא לדיוקא שבועת שוא, דמילי דידעו ניה מלמא כני אדם הוי (שבועות כט:) [לעיל כה:]. כי מפורסם (לעיל כה:). מאי טעמא. אמרי ליה הכי דשלח על דעתך אנו מבשיעין אותך (נדרים כה:). **דלמא איסקונדרי יהיב ליה.** פיספסים מבפקים כהן וקרע לחון זוזי וכך רוצה לפעור עלמו מן השבועה (שם). לא. איסקונדרי לאו מילתא היא וכבר לא מיפטר לגמרי נפשיה ומשום הכי נשבע לא היו יודע כי (שם). **משום קניא דרבא.** דזוזי ממש יהב וכעי למיפטר בהכי ובשאר מילי לא עבד מיגס דנשבע לדעתא דנפשיה (שם). **דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים.** דאי לאקיוה לה שמא לעבודת כוכבים אלוה ופלחו לה ועבו למיפטר נפשייהו דאמרי לפלחו (שם). **ולימא להו קיימו תורה.** אם כן אמאי משבע ליהנות מקרימיהו תורה (שם).

ואכל פחדים. כהעלם שבועה מחבורה והפרים קרבן וחזר ואכל עגבים כהעלם שבועה לשוטה וכיון שהפרים קרבן על החפצים הוי לה מיקצרפי עגבים כהדייהו לחיתויי לשבועתא קמייתא. הכא נמי שבועה שלא לוכל עשר וחזר ואמר שלא לוכל תשע ואכל תשע והפרישׁ קרבן ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב: **מתני' שבועה שלא נעידך.** ביטול מלוה הוא היינו דבר שיש לפצר: **והפניה שבועה שוא.** שהרי נשבע לבטל את המלוה: **גמ' ושוא שניכר.** העומד לשלשה בני אדם הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הוא שבועת שקר: **ורבי אמר כשומר יפסרו פירות שבעולם.** נשבועה עלי אם לא ראיתי גמל פורח. תימה להכא קתני גמל פורח ולא קתני כעולי מלריס ובפרק לרבעה נלריס (נדרים ד' כד:): גבי נדר הכא תני עולי מלריס ולא קתני גמל פורח: **באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו'.** פירוש בשבועה ובפרק לרבעה נדרי (שם) גרסׁ ליה בהדיא והיינו שבועת שוא לפי שיש לפצר לו לעמוד בשיקור בכל פירות שבעולם ואע"פ דבנדר לא מיחייב כה"ג אם לפצר לו לקיים לו אם יעשה כדבר זה כיון שיש לפצר לו לקיים לו אם לפצר כל פירות שבעולם עליו נלא שוא תנאי דשבועת שוא מיירי שאם לפצר הכתוב אבל נדרי שוא לא מיירי ורמיה דבפ' לרבעה נדרים (שם) תני שבועות הבאי לפקורין נדרי הבאי מותרין והיינו משום דהבאי הוי משום שוא אבל קשיא מפ"ב דנדרים (ד' טו.) דפריך גבי קונם עיני בשיבה ומי לא יהיב שיעורא למלתא מי שבקינן ליה עד דעבר בשיקור כל יחל והאמר ר' יוחנן שבועה שלא לאכול ג' ימים מכין אותו ויש לומר למלתא דלא גבי נדרים מיירי כשאין יכול לקיים ועובר למלתא ונדרי הבאי דשרו לא הוו טעמא לפי שאסר עלמו במה שאינו יכול לקיים דאפי' יכול לקיים שלא לאסר עליו לא מד פירש"י שרי בנדרי הבאי וטעמא לפי שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד שלא יאכל מה שהוא ערוך (מלא קרוב) לגבו ומשום משאר נמי קורת בית הבד וחיל גדול מאד שרחמ קרא עולי מלריס ואינו אומר כן שלא להחזיק ולמחת דבריו וגבי שבועה החמירו משום דכתיב לא יעקה והא דתני בתוספתא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין היינו מלתורייתא: **כשהשביע** משה **את ישראל.** קלת קשה מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה יכל שיעמדו עבודת כוכבים כמו כן היה:(ב)

לירח פן יעברו השבועה:

דעבודת כוכבים איקרי אלוה. לפילו יזכירו שם המיוחד בהאי נקוף שבועת העדות (לקמן ד' לה.): השמות החמורות במיכה חול אפי' שבועת שוא. אלא שבועת שקר: שבועת הבאי שנשבע על דבר שאי אפשר כר'. אביי אוקמה באומר שבועה שראיתי גמל פורח באויר ג). ואקשינן ודלמא ציפרא רבא הוא ואסיק שמיה גמל ועל מה [שבעתו] נשבע. הלא

קד א מי' פ"ד מהל' שבועות הל' ט ומנ לחתן רמנ:

קה ב מי' פ"ח מהל' שבועות הל' ד ומנ לחתן רלח רמז טוש"ע י"ד סי' רלו פ"ד:

קו ג מי' פ"ה מהל' שבועות הל' כח ומנ שם טוש"ע שם פעיף ה:

קז ד מי' שם פ"ח הל' ו ופ"ה הל' יד והל' טו ומנ שם:

קח ה מי' שם פ"ה הל' יד טו ומנ שם טוש"ע י"ד סי' רלח פעיף טז:

קט ו מי' שם הל' יג:

קי ז מי' שם הל' כב ומנ שם (טוש"ע י"ד סי' רלו פעיף ז):

קיא ח מי' פ"ב מהל' שבועות הל' טז ופי"ח הל' יח ומנ עשין קכו טוש"ע ח"מ סי' פז פעיף כ:

קיב ט מי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הל' ד ופ"ל מהלכות שבת הל' טו:

קיג י מי' פ"ג מהל' ציצית הל' יב:

רבינו חננאל

תאנים והפריש קרבן וחזר ואכל עגבים לחודייהו הויא להו עגבים חצי שיעור ואין מביא קרבן על חצי שיעור. הכא נמי (כיון) [כגון] שאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר ותשע והפריש קרבן וחזר ואכל העשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואין מביאין קרבן על חצי שיעור: **ירושלמי** בעי חיפא (מרכ) [מבדקינית] היו לפנין חמש כדרי ואמר שבועה (שאוכל) ככר זו [שלא אוכל] ככר זו [וחזר] ואמר ב' אלו. וחזר ואמר שלש אלו. וחזר ואמר ארבע אלו. וחזר ואמר חמש אלו ואכל הראשונה. א"ל אין חייב עליה אלא אחת מכיון שהזכיר עליה שבועה נאסרה עליו ונעשית לו ככבלה מיכן ואילך נעשה כמיחל על האיסורין. ואין שבועות חלות על האיסורין. חזר חיפא ובדקיה היו לפנינו ה' ככרות ואמר שבועה שלא אוכל אלו ה' ככרות וחזר ואמר אלו הד' וחזר ואמר אלו הג' וחזר ואמר אלו שתים וחזר ואמר זו א"ל חייב על כל אחת ואחת. אילו מי שנשבע שלא יאכל ה' ואכל ד' שמא אינו פטור לפיכך שבועה חלה על כל אחת ואחת: **מתני'** שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור כר'. אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: ירושלמי בשם ר' יוחנן אמרו. הידוע לשנים שבועת שוא. הידוע לג' שבועת שקר: נשבע על דבר שאי אפשר כר'. אביי אוקמה באומר שבועה שראיתי גמל פורח באויר ג). מאי לאו משום דאמרי' דלמא סקונדרי יהב ליה ואסיק להו וזוזי וכי קא משתבע אדעתיה קא משתבע. ודחינן משום קניא דרבא כמפורש בנדרים. ת"ש וכן מצינו כשהשביע

כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו. הש דלמדנין (גיטין דף לו.) נדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה אין להיינו שמיה למודים דלמא דעת הקב"ה שמתי ואם תאמר ומותן מדמות שמנו גוזרין על דעת הקב"ה ועל דעת הקהל היאך יש להן היתר לחפצי' על דעת הקהל גרידא הוה על דעת רבים ועוד היכי מיפתרי נמי מרטה וי"ל דדעת הקהל כך הוא שיתירו כשירצו ואפי' בלא מרטה ומה שמקטימים דעת הקב"ה מקנו הגאונים לחומרא בעלמא ולא דמי למה שהשניע משה שהקב"ה זוה להשניע לנו מדמות שמנו גוזרים הכל תלוי בדעת הקהל לחוד: **גבו** טרוף קאמר. נמסכת נדרים (ד' כה.) פרין ולימני טרוף ומשני מילתא לגב מורמיה קמ"ל דקורת בית הבד טרוף ופקק מינה למקח וממכר:

(לעיל ע"ש) **משום** קניא דרבא. נלמה דקקן וגשבע דמסתמא רבא היה יודע הבריית' והיה משביע לומו על דעת המקום ועל דעת ב"ד: **שבועה** שאוכל אוכל זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. (ב) תימה דשניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל דאמר רבא לעיל (ד' מ:) דמיד שם אכל כזית ושלא אוכלנה היינו שלא אוכלנה כולה כדאמר רבא נמי לעיל ושמא יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל: **שבועת** העדות נוהגת **באנשים אבל לא בנשים.** בריש פרק שבועה העדות נפקא לן מועמדו שני האנשים אם כן אמה פסולה לדון דהא תנן פ' בא סימן (נדה ד' מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל אינה למימר שהיתה מלמדת להם הדיוט ג"כ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים ממנה עליהם וכן יש בירושלמי מעמה שלין האמה מעידה אינה דנה מיהו תימה דספ"ק דשבועות (ד' טו. ושם) ובקדושין (ד' לה.) דרשינן מאשר תשים לפניהם דהשוה הכתוב אמה לאיש לכל הדיוט ולי אמה פסולה לדון הא לא מיירי לפניהם אלא בנכרים לדון כדדרים פרק המגרש (גיטין ד' פח: ושם) לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים לפניהם ולא לפני הדיוטות וי"ל דקמ"ל מירי בתרוייהו בדיינים ובידועים וממעטו עובדי כוכבים והדיוטות משום דלפניהם קלי מלהלים דמשמע מומחין וקלי נמי לתידונין וכל ישראל המנויים ונשים בכלל זה:

הדרן עלך שבועות שתים

ואלא שמואל מאי קא משמע לן דוקיא דמתניתין קא משמע לן:

הדרן עלך שבועות שתים

אלא כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו: ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד: ולא (ג) והא ההוא דהוה בשני שבור מלכא הוה חד דאחזיק תליסר אורוותא תיבנא אמר שמואל בטרוף כולהו נמי מיטרף טריפין בשבו טרוף: שבועה שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה כו': השתא משום שבועת ביטוי מיחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצתה שבועה לשוא אמר ר' ירמיה תני א"אף על שבועת ביטוי: **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים בקרובים וברחוקים בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני בית דין מפי עצמו (ב)וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד ומפי עצמו (ב)וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור [2]אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב **גמ'** אמר שמואל [3]כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה בפיו דמי דכתיב [4]ואמרה האשה אמן אמן אמר רב פפא משמיה דרבא **מתני'** ובריית' נמי דיקא דקתני (ב)שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד ובפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי רבי מאיר ותניא בברייתא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו (לו) אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני בית דין בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפרו בהם חייבין דברי רבי מאיר קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ש"מ אמר רבינא משמיה דרבא מתניתין דהכא נמי דיקא דקא תני שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו אין מפי אחרים לא וקתני סיפא זה וזה מושבע מפי אחרים חייב קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים כו'. מקשה דבעי למיתני בשבועת העדות (לקמן ד' ג.) בנשים ולא בנכסים ברחוקים ולא בקרובים וכו' תני נהגת נוהגת כל אלו: **ברחוקים.** כגון שאמן לפלוני רחוק או קרוב: **בכשרין.** לעדות או בפסולין: **מפי עצמו.** מוקים הוא שבועה מפיו כדכתיב קרא והוא הדין נמי למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא ואמת זו ואמת זו המושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון מצניעי עלך אם אכלתי אם לא אכלתי ואמר לו אכלתי או לא אכלתי: **שבועה שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא.** אמר שמואל כל שבועה שאוכל כבר שבועת ביטוי שבועת שוא שאוכל כבר זו שבועה שלא אוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי. והשניה שבועת שוא: **ירושלמי** כיצד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. אמר שלא אוכל כבר זו. שבועה שאוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אומרים לו שלא יאכלנה. מוטב לו לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. על שבועת ביטוי אין מוסיפין על שבועת שוא אין מוסיפין על שבועת ביטוי. **מתני'** נוהגת בנשים וכנשים כו'. מאי

שבועת העדות נוהגת בנמנעים ולא בנעשים. דכתיב (ויקרא ה) והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. ומפרש בגמרא (לו.) מה ראיה לנמנעים שהרי אין בידם להעיד אלא בנעשים שיכולים להעיד ולא יעידו. אלא לומר לך מה נעשים שיכולים להעיד ולא העידו חייבין אף נמנעים שאין בידם להעיד ולא העידו חייבין. ומנלן דנעשים יכולים להעיד דכתיב (שמות כג) לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. גמרא גמירא לה מהכא דכתיב (ויקרא ה) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. ומנלן דנמנעים נמי חייבין דכתיב (שמות כג) לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. גמרא גמירא לה מהכא דכתיב (ויקרא ה) ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו. ומנלן דנעש

אי נמי לשודא. לפר"ת דמפרש דשודא למי שילמה הדיין ליתן ימין צריך לומר דהכא היה בעל דין שכנגדו ת"ח והיה ירא שמא יתן לו כדאמר (כתובות פה:) תלמיד חכם קודם גבי נכסי לטוביה ולכך שלח ליה שגם זה מ"ח ויעשה שודא למי שילמה:

הכל מודים בעדות דכתיב ועמדו. שמכאן לבני מגשים ולא כתיב ובני מגשים אמר להם הריב יעמדו ועי"ל דקאי נמי אמאמר להם ריב להיינו בעלי דינין ובגמר דין כדאמרינן בסמוך לחיא בן לקוסמה דומיא דעדים דהוי בגמר דין:

אפרח עלי בר אווזא. לעיל בדעתין קימא שים גם הידור כדאמרינן פ"ק דקדושין (דף נ.) מ"מ מן מיסור שהרי עומד היה ועי"ל דהיה היתה יודעת שבפניה עמד ושלא עשה שלא מפני שפניה טועות בעל דינה ובלוחו הכי לא דמי לעומד מ) מפניו בצית הכפא ובצית המרחץ דהתם ליכא הידור כלל:

והאמר מר בשעת גמר דין כו'. לעיל ג היה יכול להוסיפה כדאמר בסמוך דעשה דכבוד תורה עדיף וה"ג עשה דכבוד תורה שהיתה עשה מבי מיכא דאמר טועות בעל דינה אפי' בשעת גמר דין לעיל פ שגמר טעויות אי שמא אין בהשה מבי לאמר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף:

אבל איסורא אין חכמה. בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יח:) דפריך גבי כ"ג מעיד מוהמעלמא לא אמי לגבוי הא דאמיד היינו בחיסורא דא"כ אפי' מלך גמי דגבי חיסורא לא אמרן שהשה אימתו עליך משום דאין מכמה כו' מיהו תימה להכא שב ואל תעשה הוא ובפרק אי שמעו בנכרכות (דף יט:) מוכח דשרי אפי' בחיסור דפריך גבי המוצא כלאים בנגדו פושטו אפי' בשוק מהולך לשחוט את פשהו ולמול את בנו שמטמא למת מלוה משום בזיון המת ומשני שב ואל תעשה שאני ו"ל דהתם גמי גדול הוא למת מלוה שאין לו קוברים לכך שב ואל תעשה שרי מדע דבקרובים לא אמי כבוד דילהו פשה ומילה וכן לפשוט כלאים בשוק גמי גדול כגמי מת מלוה להכי פריך מינה אבל הכא גבי עדות ליכא גמי כל כך ולא שרי בחיסורא אפי' בשב ואל תעשה ומי ליה גמי למיגא שק או קופה והתם גמי לפריך ממיגא שק וקופה מכ"ש פריך וה"מ לבני שב ואל תעשה כדאמרי מבני בתר הכי מיגא דשפיר מבני שאני ממון דאיכא למיחלה או שאני אכמי לא אפשי לאדם לעשות הכי משום בזיון המת ועי"ל דבשעת חיסור על ידו לא מיקרי שב ואל תעשה והכא כדפירש בקונטרס כגון שבאה אשה לפני מכם להתירה לינשא ואנמיך זה יודע שבאה מי וממנו שרי אפי' מוליאין ממון על ידו מבעליו אלא כדין ומיגא שק או קופה דמייתי לאיה מיניה כגון שרוצה אחר ליטלו והשתא גמי ניחא הא דאיצטריך לבני התם שאני ממוגא לאיתיבה לגמרי אי נמי לשודא דדייני אמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה דכתיב [1]ועמדו שני האנשים אמר [ב]רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן [2]אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דכתיב [2]וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על ל"א מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא עדים בגמר דין דמו וכתיב בהו ועמדו שני האנשים דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי נעביד אי איקום מקמה מסתתמן מטענתיה דבעל דינא לא איקום מקמה [ג]אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה צא ואפרח עלי בר אווזא ושדי עלווארי ואיקום והאמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה [ד]דיתיב כמאן דשרי מסאניה ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אמר רבה בר רב הונא [ה]האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי [ו]מותבינן ליה לצורבא מרבנן ולעם הארץ נמי אמרינן ליה תיב ואי קאי לית לן בה רב בר שרביא הוה ליה דינא קמיה דרב פפא אותביה ואותיב נמי לבעל דיניה אתא שליחא דבי דינא בטש ביה ואוקמיה לעם הארץ ולא אמר ליה רב פפא תיב היכי עביד הכי והא מסתתמן טענתיה אמר רב פפא מימר אמר איהו הא אותבן שליחא הוא דלא מפיים מינאי ואמר רבה בר רב הונא [ז]האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא ליקדום צורבא מרבנן וליתיב [ח] משום דמיחזי כמאן דסדר ליה לדיניה ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידניה [ט]אבל קביע ליה עידניה ליה לן בה מימר אמר בעידניה טריד ואמר רבה בר רב הונא [י]האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא ליזיל אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא [יא]מצא שק או קופה ואין דרכו ליטול הרי זה לא יטול הני מילי בממונא [יב]אבל באיסורא [3]אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [יג][כל מקום שיש בו חלול ה' אין חולקין כבוד לרב: רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר [יד]אותבינהו לכולהו אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל א"ל האי עשה והאי עשה [יה]עשה דכבוד תורה עדיף (סימן סניגרון בור גזלת מרמה) ת"ר [טו]מנין לדיין שלא יעשה [טז]סניגרון לדבריו תלמוד לומר [4]מדבר שקר תרחק [יז]ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק (ס) [סמ]מנין לדיין שיודע לחבירו שהוא גולן [יח]וכן עד שיודע בחבירו שהוא גולן מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק [יט]מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אחחכנו ויהא קולר

מי נמי לשודא דדייני. יש דין שמיגו מלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא במה שב הדייניס עוסה לזכות ולחייב כגון הנך דבכתובות (דף פה:) ההוא דאמר להו נכסי לטוביה ואמו שני עוסיה ואמרינן התם שודא דדייני למי שהדיין רוצה שהוא לתת לו מתנה מי נמי לבני שטרות של מכר שנכתבו ביום אחד ואין יודע למי מכר המוכר שטרו מחלה ממרינן [סם לד.] שודא דדייני לף כלן כך שלא לי מם הדין מלוי בשודא דדייני זה לאוי לזכותו שמכם ולדיק הוא. שודא לשון השלכה כדמתרגמינן ילה ביס שדי בימא (שמות טו): **מחלוקת.** ר' יהודה ומכמיס: **דיסיפו דרב הונא.** משמת רב הונא: **אפרח עלי בר אווזא.** ואעמוד ולא יצין זה שבשלילה עמדתי ולא מפני המוזג הפורח ושא עלי: ט) [**דיינים.** ס"א לגומר תמיה על זה מה לזה עניד רב נחמן ואומר זה לא דבר]: **דיינין ביסיבה.** והכא למחוק כבוד היכי עניד דקתיס: ומשני **דיסיב וכו'.** כלומר לא עומד ולא יושב אלא כאדם שיתיר הרצועה מן הסנדל: **נטע.** בעטו: **דלא מיפיים מינאי.** לא עשיתי לו טובה ואינו מוכיני: **לא ליקדום וליתיב.** לפני הדיין קודם שיבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק: **דמיחזי כמאן דמסדר ליה.** טענתיה וגורס בשיטה דזה ממטעים דבריו לדיין ועוכר בלא תעשה שמע מינה כלקמן: **קבע עידניה.** שהדיין רגיל ויש לו קביעות לגמוד: **שלח דרכו ליטול.** שם היה שלו: **קרי זה לא יטול.** אינו מוחזר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר ט) והתעלמת פעמים שאתה מתעלם (ב"מ דף ל.): **אבל באיסורא.** כגון שאם הבאה לפני מכם להתירה ליעשת ותמיד זה יודע שבעלה מי אין מכמה מסוג לנגד ה': **אפי' עשה.** ועמדו: **ואפי' עשה.** אית ס' מלהין תילתא) לרבות תלמידי מכמיס (ב"ק דף מג.): **לא יעשה סניגרון לדבריו.** אם לן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם שהוא טוס לחזור בלא לכל לדיים יחזור להוציא דין לתמיתו: **שלא יצא תלמיד בור לפניו.** ליתא ולימן בדין עמו שלא יטעהו: **שלא יצטרף עמו.** ואע"פ שהעדות אמת: **מדבר שקר.** שגורס לפסוק דין על פי שנים עדיס ואין כאן אלא עד אחד: **שהוא מרומה.** שלמד מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת:

קולר

ט א ב מיי' פכ"ח מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ו ג ופי' כח סעיף ה ו ופעיף כו:

ג ומיי' פ"י מהל' מעבר הל"ב ופ"י מהל' מעמלי מכמ הל"ג]:

ד ע עיין נכ"מ שם הל' ג:

יא ה מיי' שם הל' ד סמג עשין קמ טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ב:

יב ו ז מיי' שם טוש"ע שם ס"ב:

יג ח מיי' פ"ו מהל' עדות הלכה כ סמג עשין כח טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה:

יד ט מיי' פ"ח מהל' מכנה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רמב סעיף ג:

טו י מיי' פ"ו מהל' עדות הלכה ב סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה:

טז כ מיי' שם הל' ג ופ"ו מהל' מ"ת הל' ג סמג שם ופי' יב טוש"ע ח"מ סי' רמב סעיף ה:

יז ל טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה:

יח מ מיי' פכ"ח מהל' סנהדרין הל' י סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יח סעיף ח:

יט נ מיי' פכ"ג שם הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ו:

כ ס מיי' שם הל' י ופ"ב שם הל' י"ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ז ס"ו:

כא ע מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף ג:

כב פ מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' טו סעיף ג:

רבינו חננאל

אי נמי לשודא דדייני: אמר עולא אמר רב הנא מחלוקת בבעלי דינין בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין דברי הכל בעמידה. ודיינין בישיבה כדכתיב (ויעמד העם על משה וגו' וכתיב) וישב משה לשפוט את העם [ויעמד העם על משה וגו'] אימת הוא גמר דין כדבעי דיינא למימר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב. ג) פי' ערוקא דמסני. תרגום שרוך נעל: אמר רבה בר רב הונא צורבא מרבנן דידע בשהדותא וזילא ביה מילתא למיזל ומיסהדי קמי דיינא דבציר מיניה לא ליזיל. דתנן מצא שק או קופה וכל דבר שאינו דרכו ליטול הרי זה לא יטול. והיינו דכתיב והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם. כיצד זקן ואינה לפי כבודו. והני מילי בעדות ממון. אבל איסורא אין חכמה ואין תבונה וגו' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. עמידת הצדים עשה הוא שנאמר ועמדו שני האנשים וכבוד תורה עשה הוא שנאמר והדרת פני זקן קיום עשה דכבוד תורה עדיף: פי' סניגרון כמו מליץ יושר הוא. כלומר מראה לבעל דין היאך יטענן. וכן שלא ישב תלמיד בור לפני הדיין. וכן אם יודע אדם בחברו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו לא לדין ולא לעדות. וכן היודע בדין שהוא מרומה שלא יחתכנו.

ג) גירסת רבינו כלן בגמ' כמלן דשרי ערקתא דמסני וכ"ה בר"ן.

תורה אור השלם

1. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי הַכ�ֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם:
דברים יט יז

2. וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב:
שמות יח יג

3. אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְיָ:
משלי כא ל

4. מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע:
שמות כג ז

הגהות הב"ח

(ס) גמ' ולימיב קמיה דיינא מסוס. כ"כ גי' הכ"מ אלא הכי"ף גורס קמיה רביה וכן גורס הכמב"ס עיין פכ"ח מה"ס: (ע) שם ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא:

מוסף רש"י

בטש. הפליג (עי' חולין ז:). ואין דרכו ליטול. דכר שגנוב הוא לו, שאדם קופה שלו להכניסה מן המוך לבית אמור, הרי זה לא יטול. ופעור מהשנא מתיה, דילמיון מוהמעלמא (ב"מ כט:). אין חכמה כנד ה' (משלי כא ל). מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב (ברכות יט:). אין תורה מכמה וכבוד ותבונה מועל עומדת כנגד חילול השם (ערובין סג:).

קולר. שנטלת העון: **ורופא וכות.** וכן המלוה: **מיני מכדה.** משקר: **וקום פסס.** ושיהא שכור נעל דין שמתה בא להעיד ויוכה לחמת: **ואגלגל עליו שבועה.** שמינו מוכה לי במקלת ומשביעו על ידי גלגול או שבועת קרקעות שמין נשבעין עליהן מלא על ידי גלגול: **שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים.** והשם בעלי דין: **לבוש כמותו.** שלא תגרום לנו ליפא לך פניה או יפתחתו דברי שבנגדך מפני משיבותך ואמר לית ילמינו בי בית דין על מדם מסוג כוה: **מדכר שקר תרחק.** וכיון שהים מרינו מקומם מעמיד זה את שקרו: **פווומוקייהו.** כמין מנפיליות משוניס קלונ"ם בלע"ז: **לא מסא.** מזהרה למקבל: **קרי ביה לא מסיא.** מזהרה לבעל דין: **שמע שוא.** שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו ליט בוא מדברי שקר: **ואסר לא עוב עסא.** פקום זה בספר יחזקאל: **זה הכא בהרשאה.** ומתעבר על ריב לא לו ושמע הרשמון נוח לו ונוח לפסרה יותר מזה שמינו יכול לעשות פסרה בממון אחרים: **שים עליה עסיקין.** עוללין כמו (בראשית כו) כי התעשקו עמו שמערערין על המחזיק בה וזה בא ובונה אומה ונוטה על מזקו שהוא הים זרוע: **למעוטי מלך.** דתנן סנהדרין (דף יח.) לא מעיד ולא מעידין אותו: **משמך בקוביא.** בעירכין ט) והמרמה שקורין פרמייל"ש: **כל שכן מלך.** דמדאוריימא לא חזי דכתיב (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא לימתו עליך[ב] והכא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין כדאמרן לעיל (דף ג.) ודכך ניזון הוא לו: **אבל משמך בקוביא מדאוריימא חזי.** שלא פסלה תורה אלא עד ממש שנוטל בחזקה כמו (שופטים ט) ויגזלו את כל העובר[ג] לבעלי שכם וכיון גזרו ביה ועשוהו גזלן מדבריהם ואמרו לממכמת היא ולא קניא וכיון דמדאוריימא חזי מיילא עליה שבועה. וכ"ש אמת שכר הוגיל וקוף קוף לי מסהיד לא מקבלין ליה לא קריבן ביה והוא עד: **דדון מינה ומינה כדון מינה ואוקי באתרה פליגי.** פרשה שלמדה דבר מחדיתה בגזירה שוה שם תעמיד אותו דבר בזו בתורת מה שהיה עומד במקום שלמדתו משם להוציא ולמדתו ממנו על כרחך ממנו תחזור ותלמדנו לכל משפטו. או דון מינה ואוקי באתרה כלומר לאחר שלמדתו משם והבאתו לכאן העמידהו כאן בתורת שאר דברים המפורשים כאן. והשתא מפרש לה ואזיל: **ר' מאיר סבר דון מינה ומינה.** לנקטן (דף לב.) ילפינן שבועת העדות בגזירה שוה דתחטא (ויקרא ה) משבועת הפקדון למושבע מפי עצמו דכתיב בשבועת הפקדון ולא כתיב בשבועת העדות: **דון מינה.** מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון מפי' שלא בב"ד להא ונשבע על שקר בין בבית דין שלא בבית דין משמע: **אף בעדות.** מע"ג דמושבע מפי מחבירו משבועת העדות אינו שלא בב"ד כלומרין לקמן בשמעתין מפי עצמו דילפינן מפקדון אפילו שלא בבית דין ומייתינן ליה הכא כי התם: **ורבנן סברי דון מינה.** מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב: **ואוקי באתרה.** כלומר לאחר שהשתא לכלל שבועת העדות העמידהו במשפט המפורש בשבועת העדות מה מושבע מפי אחרים החמור בשבועת העדות אינו שלא בבית דין אף מפי עצמו שהשתא לה ממקום אחר אינו שלא בבית דין:

אמר

שיקנה מריבות לעצמו: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד למעוטי מאי. רב פפא אמר למעוטי מלך. אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי. ורבנן הוא דפסלוהו. רב אחא בר יעקב אמר למעוטי משחק בקוביא וכל שכן מלך: וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד ואמרו (רבי) [רבנן] ר' מאיר סבר דון מינה ומינה. כלומר למידין שבועת העדות ונפש כי תחטא משבועת הפקדון. מה פקדון מפי עצמו חייב שנאמר וכחש בעמתו בפקדון. אף עדות נשבע מפי עצמו חייב. ומינה מה פקדון בין בב"ד בין שלא בב"ד אם כחש בעמיתו חייב אף שבועת העדות כן. והני מילי בנשבע מפי עצמו. אבל בנשבע מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד. ותכמים סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב שנאמר וכחש. אף שבועת העדות נשבע מפי עצמו [חייב] ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בשבועת העדות אינו חייב אלא בב"ד שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד אם לא יגיד. ו) (אלא) כפר בו במקום שמתקיימת ההגדה חייב אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא.

ו) ל"ל מלמת דדוקא אם כפר בו במקום וכו'.

קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר שקר תרחק (סימן תלת"א תלמי"ד ותל"ת בעל"י חו"ב סמרטו"ט שומ"ע ומטעי"ם) ו)א[מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר מנין שלא ישתוק תלמוד לומר [1]מדבר שקר תרחק [ב]מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק [ג]מנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני מבדה מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק האי מדבר שקר תרחק נפקא הא ודאי שקורי קא משקר ורחמנא אמר [2]לא תענה ברעך עד שקר אלא [ד]כגון דאמר ליה ודאי חד סהדא אית לי ותא אתה קום התם ולא תימא ולא מידי דהא לא מפקת מפומך שקרא אפי' הכי אסור משום שנאמר מדבר שקר תרחק [ה]מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטענו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק [ו]מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים אחר שלא יאמר אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק [ז]מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים שנושין שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק [ח]מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי הוו אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר להו שלופו פוזמוקייכו וחותו לדינא [ט]מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין (חבירו) קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק [י]מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני [3]מלא תשא לא תשיא [4]ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר [5]זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה [ז]עסיקין: אינה נוהגת אלא בראוין להעיד כו': [ח]לאפוקי מאי אמר רב פפא לאפוקי מלך ורב אחא בר יעקב אמר [ל]לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא [מ]כל שכן מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו: בפני בית דין ושלא בפני ב"ד כו': במאי קמיפלגי אמרוה רבנן קמיה דרב פפא [נ]בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי ר' מאיר סבר דון מינה ומינה מפקדון מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון בין בבית דין ובין שלא בבית דין אף עדות בין בבית דין ובין שלא בבית דין סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בבית דין אין שלא בבית דין לא אף מושבע מפי עצמו בבית דין אין שלא בבית דין לא

שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר. ומס תאמר למה ילפ מגלגול שבועה יותר משבועה זאת שעתה מוכנו ו"ל כגון שמין לו כדי לפרוע כל מה שיגלגל עליו כגון שמייב לו הרבה ממקום אחר וכשבר מכפור גם זה ומשמיטנא עד דליהוו לי זוזי ככנד כל המוב ופרענא ליה: **שלא** ישמע דברי בעל דין. כפ"ק דסנהדרין (דף ז:) מפיק ליה מדמשמע דין מהיכס: **זה הבא בהרשאה.** כשעושה בשביל שהוא מלס ונעל טענות שמתעבר על ריב לא לו אבל כשעושה להניח לחבירו מעותיו שמין חבירו יכול לטעות מלוה קעביד: **ורבנן הוא דפסלוהו.** ולף על גב דאמר לקמן (דף לב:) הכל מודים בעד מיתה דחייב משום דרבנן מכשרוה ומזלינן בתר דרבנן בתר מרוייהו מזלינן למיימו להתם כיון דמדרבנן מועלת עדותו הכי נמי כאן הפסד ממון כמה שלא העיד וכתיב מע"ג דמדרבנן לא מהני עדותו מידי כיון דמדאוריימא מהני מיתייב:

לעזי רש"י

קלצונ"ש. נעלים קלות. פרמייל"ה [פירמלי"א]. הימור.

רבינו חננאל

וכן תלמיד שראה זכות לעני (או) חובה לעשיר שלא ישתוק. וכן תלמיד שראה רבו שטועה בדין שלא יניחנו עד שיגמר הדין ואח"כ יחזירנו על שמו. וכן תלמיד שאמר לו רבו הלא ברי לך שאיני משקר ועכשיו אני נושה לפלוני מנה וכופר בו בוא עמי כדי שתראה כי להעיד באתה ולא האמר כלום שאסור לעשות כן. וכן ג' שנושים באחד מנה שלא יעשו שנים מהן עדים ואחד בעל דין. וכן הנושה בחבירו מנה שלא יטעננו מאתים כדי שיודה לו במנה ויגלגל עליו שבועה. וכן לשנים שבאו לפני הדיין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה שאין דנין ביניהן עד שיהיה מלבושן שוה. וכן הדיין שאינו רשאי לשמוע דברי בעל דין עד שיבא חברו. הני כולהו אסמכינהו רבנן כל חד וחד מיניהו אהאי קרא מדבר שקר תרחק: מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא חברו ת"ל מדבר שקר תרחק. רב כהנא מתני בדיין לא תשא שמע שוא. ובגידון מלא תשיא: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין

מוסף רש"י

לתלמיד שיושב לפני רבו. וכן דין לפני רבו ולא לפניו ולפה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר וכן טועה בדין, מנין שלא ימלוך כגוד לרבו ויסמוך (סנהדרין ו: ע"ש). שלא ישמע דברי בעל דין כו'. שמקבל דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישן, ומכיון שלב הדיין טועה לו לוטות שוב אין נוטו מהפך זכות הפני כל כך (שם. ע"ש). לאפוקי מאי. שלא תגן במתני' בהדיא, הא תנא ליה ריפא עוהגת בפקים ולא בקוביא, ברמוקים ולא בקוביים, בכעכין ולא בפוליון (יומא עד). משחק בקוביא. בעירכין, דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות (שם). מדאורייתא מחזא חזי. שלא שנול מידו, כמו (ב"ב כג) ויגזול את התנים מיד המלכי כך מפרש בע"ק (שם: יומא שם). דון מינה ומינה. כל דבר שלמד מהכיוו בגזירה שוה מו בהיקש, הרי למד ממנו בכל דבריו (זבחים צא. וכעי"ז יבמות עח: ב"ק כה: סנהדרין עה: וחולין קכ:). דון מינה ואוקי באתרה. למלי דלריכי גמרינן, למלי דלא לריכי מוקמינן בפקדון (ובמות עח:) דין עיקר הדבר ללמדו מחבירו אבל לשלר שבועת העדות שלמה דינו מפורש בו ואתה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך לריך ללמד מחבירו, העמידנו במקומו ואל תשווהו לחבירו (סנהדרין עה: וכעי"ז זבחים צא. וחולין קכ:).

כג א מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ז:
כד ב מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ח:
כה ג ד מיי' פי"ז מהל' עדות הל' ה והלכה ו סמג לאוין קז טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ו ופגה:
כו ה ז ח מיי' פט"ז מהל' טוען הל' ט והלכה י סמג עשין קז:
כז ח מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' כ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ג:
כח ט י מיי' שם הל' ז סמג לאוין לח טוש"ע שם ס"ה:
כט כ מיי' פ"ג מהל' שלוחין ושוערין הל' ה ועיין בכ"מ טוש"ע ח"מ סי' קכג סעיף טו:
ל ל מ מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ו סמג לאוין רמח:

לא א מיי' פ"ל מהל' שבועות הל' יב סמג לאתין רמח:
לב ב ג מיי' שם הל' יג: **לג** ד מיי' שם הל' יב סמג שם:
לד ה ו מיי' שם פ"ט הל' ג ופ"י שם הל' טז סמג שם:
לה ז ח מיי' שם הל' יח:
לו ט מיי' שם הל' יג:
לז י מיי' שם הל' יד:
לח כ מיי' שם הל' טו:
לט ל מ מיי' שם פ"ט הלכה ז:

רבינו חננאל

ודחי רב פפא ואמר רבנן בק"ו מיתו לה למושבע מפי עצמו. ומה מושבע מפי אחרים חייב כדכתיב ושמעה קול אלה מושבע מפי עצמו לא כל שכן: ואמרו ליה רבנן לרב פפא אי הכי מושבע גבי פקדון מפי אחרים לרבנן דאמרי בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. מנא להו שבועה מפי אחרים בפקדון והא וכחש בחיב מפי עצמו לאו דגמרי לה מעדות ובדון מינה [ומינה] פליגי. אמר להו אין. מההיא מתניתי' שמעינן לה אבל מהא מתני' לא: **מתני'** וחייבין על זדון השבועה כו'. פי' וחייבין קרבן בשבועת העדות במזיד כשוגג מדלא כתיב בשבועת העדות ונעלם. וחייבן על שגגת השבועה כגון שנעלם ממנו שהמועל בשבועת העדות חייב קרבן. אבל זכור העדות וכופר בה בזדון. ומה הן חייבין בזדון שבועת העדות קרבן עולה ויורד ואין חייבין על שגגתה. כלומר כיון שנעלמה ממנו עיקר העדות. אע"פ שיודע כי הנשבע לשקר חייב בכאן פשוט הוא מפני כי אנוס הוא לפיכך אינו חייב: לימא תנינא לרבי כהנא ורב אסי שנעלמה מאחד מהן שמעתא דרב ונשבע ונמצא חילוף מה שאמר. ואמר לו רב אנוס אתה לבך אנוסך שעמד בדעתך כי האמת עמך: ודחינן לא דמי דלמא הכא בשבועת [הנעדות] הוא דפטר האנוס דלא כתיב בה חיוב בנעלם אבל בשבועת בטוי דכתיב בה חיוב קרבן בנעלם אימא אפילו כי האי גוונא אע"ג דהוא אנוס מיחייב קמ"ל: ירושלמי. תני חזקיה כל מקום שנאמר חטא בתורה סתם אתה תופס הזדון כשגגה עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה: **מתני'** שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אני יודעין לך עדות או השבועים התובע ואמרו אמן חייבין בשבועה ואחד מהן יודעים פטורין עד שישמעו מפיו אני עליכם שאתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורים

רבינו חננאל

דמייתי ליה בק"ו כו'. ומפקדון לא נעי למילף דמי מנה מלינו מיכח למיפרך שכן נוהג בנשים ובנכסים וכ"מ גמר לה מג"ם דתחטא מחטא כרבי שמעון לקמן בפירקין (דף לד.): **מההיא** אין. פי' יש להוכיח מההיא דלהכנן מית להו דון ומינה ולוקי בשתהא אחל לר' מאיר דמית ליה דון מינה ומינה מין להוכיח מההיא מלא מהך דהכא דהכיא מיכח למימר דטעמא דר"מ משום דליף פקדון בק"ו מעדות שלא עשה בו נשים כלנשים ומייב בו בין מפי עצמו בין מפי אחרים פקדון לכ"ם ודיו לבא מן הדין להיות כנדון מה עדות מפי אחרים דוקא בב"ד אף פקדון כך וליכא למימר שבועת בטוי מוכיח שעשה בו נשים כלנשים ופטר בו מושבע מפי אחרים דמה לשבועת בטוי שכן לא עשה בו מויד כשוגג דכתיב ביה ועלם ואי לא הוה ניה פירכא הוה ממינה דשבועת בטוי גופיה נילף מקל וחומר מעדות

למייבו מושבע מפי אחרים:

ואין חייבין על שגגתה גרידתא.

פי' בקונטרס ברים פירקין שכתבו העדות ומס תמצא מיפוק ליה דבקושטא קמסהדעי וי"ל כגון לחמרי שבועה שלא ידעתי אי לא לחייבו לך שום עדות וא"ת מכמי מה שייך הא לרבך בהגה ורב אחי אחא הכא היינו טעמא לפי שאין רואים להעיד והוו להו כקרובים או פסולים וי"ל שלא למי לחייבו נפקי מוהוא עד כדפירש בקונטרס ברים פרקא דמסמע והוא רואי להעיד אבל הכא קרינן בהו והוא עד לחתון להעיד אם לס היו זוכרין והוא יש לומר שגגתה גרידתא שבשבועים שאומרים לגמרי ליתנא לעקר:

משביע אני עליכם ואמרו אמן. מלישנא דר"מ אחי דמייב מון לב"ד במושבע מפי עצמו ולכך מיצטריך למיתני ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו ותנא כל עניני מושבע מפי עצמו דאי לרבנן מיירי בב"ד למה לי ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו ותנא ליה דאפי' מפי אחרים מייב ק"ו אחי אפי' כרבנן ונקט ואמרו אמן כדי לקבל ור"מ אם אמרו אמ"כ אין אנו יודעים לך עדות וסיפא נמי דקתני משביע עליהם ה' פעמים כו' אחי נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא שלא להפירה דאפילו דוקא קפיד קרא דלהוי נמקום הראוי להגדה והשתא ניחא דבעי' משמע להו דלרבנן מלאחת למייב על כל אחת ואחת דע"כ מיבעי ליה למילרשה ואחי נמי לרבנן ומי

רין אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו מאי קא משמע לן תנינא [ב]משילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורים עד

אמר להו רב פפא אי מפקדון גמרי לה רבנן דכולי עלמא לא פליגי דדון מינה ומינה אלא היינו טעמא דרבנן [ג]דמייתו לה בקל וחומר ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן ומדמייתו לה מקל וחומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא אמרו ליה רבנן לרב פפא מי מצית אמרת דלאו בדון מינה ומינה פליגי [ד]והתנן גבי פקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקין ובקרובין בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ וחכ"א בין מפי עצמו ובין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב מושבע מפי אחרים בפקדון מנא להו לרבנן דחייב לאו דגמרי לה מעדות ושמע מינה בדון מינה ומינה פליגי מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה: וחייבין על זדון השבועה: מנהני מילי [ה]דתנו רבנן בכולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בה ונעלם [ו]לחייב על המזיד בשוגג: ועל שגגתה עם זדון העדות: ה"ד שגגתה עם זדון העדות א"ר יהודה אמר רב [ז]באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לא: [ח]ואין חייבין על שגגתה גרידתא: לימא תנינא [ט]לדרב כהנא ודרב אסי לא אע"ג דתנן איצטריך ס"ד אמינא הכא הוא דלא כתיב ונעלם דבעינן שוגג דומיא דמזיד אבל התם דכתיב [י]ונעלם אפילו שגגתה כל דהו קמ"ל: **מתני'** [כ]שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין [ל]השביע עליהם חמש פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין [מ]כפרו חייבין על כל אחת ואחת [נ]השביע עליהן ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן חייבין אלא אחת אר"ש מה טעם [ס]הואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות [ע]כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור [פ]כפר אחד והודה אחד הכופר חייב [צ]היו שתי כיתי עדים [ק]כפרה הראשונה ואח"כ בפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ'** אמר שמואל [ר]ראוהו שרץ אחריהן אמרו לו מה אתה מאי קא משמע לן תנינא [ש]שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורים

עד

היה לחוד למחוד ולהשניען: **כפרו שניהן כאחת.** כמוך כדי לבוד: **כראשון חייב.** לפי שהני פטור שניהן שכפר כראשון שוב אין עד יחידי לחוד להגיד: **גמ' עד שישמעו מפיו.** נוחו והעילוני: **שילח ביד עבדו.** המוכע השניען ביד עבדו: **שאם אתם יודעין לו עדות.** לנעל דינו:

גליון הש"ס

גמ' דמייתי לה בק"ו. עי' מכות דף יד ע"ל נמי' הריטב"א ד"ה והלא דכריס ק"ו:

מוסף רש"י

ובקרובין. שכשל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו (לקמן לו.). **ושלא בפני ב"ד.** אם מפיו נשבע שהוציא שבועה מפיו, לו שמעה אלן אלא שבועה ואתי מיפטר כל דהו (שם). **ומפי אחרים.** שלא שמע אלן, כגון שמביניעו עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי, אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד. משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב, ומשבועת העדות גמרינן ליה, וכפירת ליה ל"ת דון מינה ומינה, ותכס בב"ד (שם). **וחכ"א בין מפי עצמו כו'.** דכתיבי להו דון מינה ומוקי לחכמים בפרשה, כגון שנשבעו העדות (בריתות ס. וכעי"ז לעיל כה:).

מאי דגמרי לה מעדות. דהא בפקדון לאלן דגמרי לה מעדות. דהא בפקדון (שם) אלן דגמרי לה מעדות. דהא בפקדון (שם) אלן דגמרי לה מעדות. דהא בפקדון (שם) א

עד שישמעו מפי התובע רץ אחריהן איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כיון דרץ אחריהן כמאן דאמר להו דמי קמ"ל והא נמי תנינא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה כו' אמר אין לא אמר לא אמר לאו דוקא דאי לא תימא הכי גבי פקדון דקתני [ו]שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדון שיש לי בידך ה"נ אמר אין לא אמר לא הא [ז]וכחש בעמיתו כל דהו אלא אמר לאו דוקא הכא נמי לאו דוקא האי מאי אי אמרת בשלמא אמר דהכא דוקא תנא התם אטו הכא אלא אי אמרת לא אמר דהתם דוקא ולא אמר דהכא דוקא אמר אמר למה לי למיתנייה דלמא אורחא דמילתא קא משמע לן תניא כוותיה דשמואל ראוהו שבא אחריהן אמרו לו מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין [א]ואם בפקדון חייבים: השביע עליהן חמשה פעמים כו': מנלן דאכפירה בב"ד הוא דמחייבי אחוץ לב"ד לא מחייבי אמר אביי אמר קרא [2]אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון א"ל רב פפא לאביי אי הכי אימא שבועה גופא בב"ד אין ושלא בבית דין לא לא ס"ד דתניא [3]לאחת לחייב על כל אחת ואחת ואי ס"ד בב"ד מי מחייב על כל אחת ואחת [ג]והתנן השביע עליהן חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אמר ר' שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות אלא לאו שמע מינה שבועה חוץ לב"ד בכפירה בב"ד: כפרו שניהן כאחת חייבין: הא אי אפשר לצמצם אמר רב חסדא הא מני [ד]ר' יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן [5]כגון שכפרו שניהן בתוך כדי דיבור [6]ותוך כדי דיבור כדיבור דמי [ה]א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור כמה הוי [ו]כדי שאילת תלמיד לרב [ז](איכא דאמרי כדי שאילת הרב לתלמיד) עד דאמרי שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי א"ל [ח]כל אחד ואחד תוך דיבורו של חבירו: בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור: מתני' דלא כי האי תנא [ט]דתניא [י]משביע עד אחד ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב לימא בהא קמיפלגי דמר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומר סבר עד אחד כי אתא לממונא קא אתא ותיסברא האמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבועה אלא [יא]דכ"ע עד אחד כי אתי לשבועה קא אתי והכא בהא קמיפלגי [יב]מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי ומ"ם [יג]לאו כממון דמי גופא אמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבועה [יד]הכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה דרחמנא הימניה דכתיב [טו]ועד אין בה כל שיש בה [יז]והכל מודים בעדי סוטה שפטור בעדי קינוי דהוה גורם דגורם ומחלוקת

עד שישמעו מפי הסוכנו. כולו והעידוני. ולקמן [לה.] יליף לה מקרא: **ממך נמו תשמע.** מלא מורמת דמילתא נקט ומי לא שמועה היא שמעינן לה ממתניתין: **הכא נמי.** הוה ממינה לאו דוקא מי לא דמשמועין שמועה: **מנא הפס.** נפקדון ממר מעו דתנייה הכא: **פטורין.** דיליף לה לקמן (דף לה.) מפס לוא יגיד [י] שכתוב מלא למדכם פס ו לא יגיד ונפא עונו שמשמע שהוא תוכעם: **לא ממרפי כו'.** דכיון דלהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הרשוי להגדה קאי: **ופא מי אפשר לממנס.** וקס"ד דכאמת דקתני מתניתין מוממנין ממר: **רבי יוסי הגלילי.** במסכת כבורות (דף ח.) דמל מלא ביכרה וילדה שני זכרים רבי יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן ולאפשר לממנס שיוליאו שניהם ביחד ולאפס וחכ"ס מי אפשר שלא יצא ראשון של אחד מהם תחלה והאחר אינו נכור ושניהם קפק וירעו עד שיאמתאו והאחר לו והאחר לכהן: **תלמיד לרב.** שלוס עליך רבי: **רב לתלמיד.** שלוס עליך: **טובא הוי.** אין שניהם יכולין לומר שם תיבות הללו בשיעור זה: **כל אחד כאוך כדי דיבור של חבירו.** כשגמר זה לפירמו התחיל זה לדבר באוך כדי שאילת שלוס: **דלא כי האי תנא.** דלא כר' אלעזר ברבי שמעון: **המשביע עד אחד.** וכפר פטור העד מקרבן שבועת העדות: **מר סבר.** תנא קמא: **עד אחד כי אתי לשבועה אתי.** לס מעיד עליו שהוא חייב מנה אינו מחייבו ממון אלא לשבועה לפיכך אין הנדמו משוה: **ומ"ם לממונא אתא.** ולריס קשה לכל עון ולכל חטאת[כ] דהייבו למכות ועונשין הוא לאיבו אלא קס אבל קס הוא לממון: **ותיסברא.** דמחייב ר' אלעזר בר' שמעון ממון על פי עד אחד ושעמא משום הכי הוא: **והאמר מכיי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה כו'.** ומפרש לה לקמן הכי ים עדות בסוטה שהכל מודים בה שהמשביע עד אחד חייב ים עדות בסוטה שאף מס המשביע שניהן ובפרו פטורין ומחלוקת בעדי סוטה ים עדות בסוטה שנחלקו בה חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע את שניהן ובפרו במחלוקתן שנחלקו במשביע עד אחד ממון. ומפירושא דמילתא לתני לקמן שמעינן דשעמא דרבי אלעזר משום דקסבר דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם לממון הוא שהיה מחייבו שבועה ורוב בני מדס אין נשבעין לשקר והיה משלס: **בעד טומאה.** מס הניא שני עדי קינוי שהתרה בה אל תסתרי עס פלוני ושני עדי שהיתה שנסתרה עמו אחרי כן ויש עד אחד שנטמאת בסתירה זו והמשביע הטעל את העד להעיד ויפטר מכתובתה וכפר עדותו חייב להם מפקידו ממון ממש: **דרחמנא הימניה.** כדאמר במסכת סוטה (דף לו.) ומס העיד היה פוטרו מכתובתה והוולל וכפר עדותו חייב: **ועד אין בה.** ודלקמן במסכת סוטה (שם:) כל מקום שנאמר עד שיפרוט לך הכתוב אחד ונקאמר רחמנא ועד אין בה [במדבר ה] תרי אלא אחד והיא לא נתפשה בסוטה לעל כרחך היא לא נתפשה להחמיר עליה בא ולאוסרה: **והכל מודים בעדי סוטה.** שאפילו המשביע שניהם וכפרו פטורין: **בעדי קינוי דגורם דגורם סוא.** אף מס העדנוך עדיין אחה לריך לעדי אחירה וכשיבואו עדי אחירה אף הס אין מחייבין אותה להפקידה אלא גורמים הס שמחייבין אותה לידי שאיית מיס המחרגיס ושמא מילתא אחת היא שנטמאת ומפקיד כתובתה: ומחלוקת

ואי ס"ד בב"ד מי מחייב. תימה למאי הקדא כי אתא לשבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי. דס"ד לעיל שמין אתו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני תיעין ושעורין וכוסמין דאתא לקמן (דף לג.) דמייבין על כל אחת ואחת: **שבועה**

הוה ליה בגוזלן. משום דכל דבר ממזיקין ליה בחזקת מי שהיה בידו ואם היו שני עדים לו הוה מהימן למימר לידי חטפי השתא נמי כיון דמודה הוה ליה כגוזלן ומ"מ ומיהמניה בשבועה דדידיה חטף ומיגו דמי נעבי למר לו חטפי והוה מהימן דכהמ"ג למר נקוף המוכר את הבית (ב"ב דף ע:) גבי מפקיד אגל מבידו בשבועה דנטר דנאמן לומר בשבועה המוציא מחבירו עליו הראיה (ב) ויש לומר דילמא לשקר נדבר שהעד מכחישו כלשכתן מחזקת הבתים (שם דף לב: ושם) גבי רבא בר שרשום דקאמר לקום בידי לא מנית אמרת להא נפק עלה קלא לתרעא דיתמי היא ואין לדמי עוטין בגלון דבר שהקול מכחישו מיהו לריכא לטעמא דממזיב שבועה ואיגו יכול ליטבע דמשבח דגלא שבועה לא היה חושש להכחיש את העד ואיכא מיגו אגל ליטבע נדבר שהעד מכחישו זה ולמי קשה לו כמו נדבר שהקול מכחישו: **ואמר** מר חזרה **שבועה למחויב לה**. מימה להוה ליה למימר (ג) ולמר יאגלוקו להכי הלכתא דאמר לקמן פרק כל הנשבעין (דף מז. ושם) עבד רב נאמן עובדא יאגלוקו ועוד תימה דר' אגא הוא דאומר מזהה שבועה למחויב לה כדאמרינן התם מנקבל להכא ות"ק הוה ליה למימר הכל מודיס בעד אחד וכשנגדו משום דמיב כר' אגא:

שמע מינה **משבית עדי קרקע חייב.** קאי נמי אהכל מודיס בעד אחד:

אבל כפירה והודאה אימא לא. (ג) קשה תימה להר"ר יעקב דאורליינ"ש דכפירה והודאה שמעינן נמי מריש' דטעמא דכשכפר תוך כדי דיבור אף אני חייב משום דרשאין נמי יכול לחזור ולומר דילמא לא נאו דיבור אחר זה דתרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהן וחזר אחד מהן והודה בתוך כדי דיבור והא קא משמע לן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי בשלמא לרב חסדא דמוקי לה להודאה כרבי יוסי הגלילי רישא אפשר לצמצם וסיפא איצטריך לאשמועינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי אלא לרבי יוחנן רישא תוך כדי דיבור סיפא תוך כדי דיבור תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ כפירה וכפירה אבל כפירה והודאה אימא לא קמ"ל: היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה: (ד) בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה אלא ראשונה אמאי

ומחלוקת בעדי סותה בעדי סתירה מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי וחייב ומר סבר אלאו כממון דמי ופטור הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה הכל מודים בעד אחד דר' אבא בהכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה דחשיד מאן אילימא דחשיד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית אסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא ולימא ליה מי יימר דמשתבעת אלא כגון ששניהן חשודין (ו) דאמר מר חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם הכל מודים בעד אחד דר' אבא (ז) דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי הוה (ח) יתיב ר' אבא קמיה אזל אייתי חד סהדא דמיחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי דייני דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה הא איכא חד סהדא דמחטף חטף לישתבע כיון דאמר אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגוזלן א"ל ר' אבא יהוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבית דין (ט) דתנן יהאשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב (ח) דלא אמר לדידה ולא אמר להו לבית דין שמע מינה משביע עדי קרקע חייב (ט) דלמא דתפישא מטלטלי: כפר אחד והודה אחד כו': השתא בזה אחר זה דתרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהן וחזר אחד מהן והודה בתוך כדי דיבור כדיבור דמי בשלמא לרב חסדא דמוקי לה להודאה כרבי יוסי הגלילי רישא אפשר לצמצם וסיפא איצטריך לאשמועינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי אלא לרבי יוחנן רישא תוך כדי דיבור סיפא תוך כדי דיבור תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ כפירה וכפירה אבל כפירה והודאה אימא לא קמ"ל: היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה: (ד) בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה אלא ראשונה אמאי

מוקי לה: **הוה ליה מחויב שבועה.** על כרחו אם בא להחזיק בה הוא עליו ליטבע אגלא חטף אחיו נאמן לומר אלי חטפתי חזו היא השבועה שהעד מחייבו ליטבע על מה שהעד מעיד ואינו יכול ליטבע שהרי מוקי לה בגוזלין: **בעד מיפס.** בעד אחד יודע בשאר עבלה והמציעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובתה מן היורשים: **שהוא פטור.** ותע"ג שעד אחד נאמן בעדות זו והפסידה ממון בכפיתו: **כגון דאמר לה לדידה.** מון ב"ד מת בעליך ולא אמר עדותו בב"ד כשהמציעתו לפי שהיא יכולה ליגך ב"ד ולומר מת בעלי ולא מהא לריכה לשוס עד דאמר האשה שאמרה נאמנת: **ת"מ מחייב עדי קרקע חייב.** לשון שאילה היא. מהכא נשמע דכפירה ליה לרב פפא שהמחייב עדים על עדות קרקע וכפרו שחייבים ולקמן (דף נ:) פליגי תנאי ואמוראי ועד אחד (ו) על קרקע הוא שהכחותה אינה נגבית אגלא מן הקרקע. ומשני לעולם לא דרב פפא דהוי תפסה מטלטלי דבעל ממיים ואם העיד זה עדותו היתה מופסקת בכחותה: **השתא כזה אחר זה דתרוייהו כפרי.** דמלי למימר לראשון מה מועיל לך אם העלתיך אלא כפר השני אפי' הכי אמרת הראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני: **כפר באחד והודה אחד מיבעיא.** להכופר חייב: **הא קמ"ל דתוך כדי דיבור כדיבור דמי.** ויכול לחזור וכי מיצטריך מתני' אלא לאשמועינן מיוחד דכופר אגלא לאשמועינן שהשני פטור: **בשלמא לרב חסדא דמוקי לה.** דכפרו שניהן כאחת כשאומנין וכר' יוסי הגלילי אבל לפי שאומנין לתוך כדי דיבור כדיבור דמי מיצטריך לאשמועינן הכא פטורה דשני לאגמורי לן דכדיבור דמי: **כפירה וכפירה.** כפר השני בתוך כדי דיבורו של הראשון אשמועינן ריש' דהוי כאחת לחייבו בשני ובפיפא לאשמועינן כפר וחזר והודה בתוך כדי דיבור לחזור בו ועדות האחרונה עדות: **דכפרה לה ראשונה.** ואין לו עדים אגלא אלו ואגמ"ה שהפסידוהו בכפירתן:

כתי עדים בפרה הראשונה ואח"כ בפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן ואקשינן בשלמא שניה חייבין דכבר כפרה לה הראשונה אלא ראשונה אמאי חייבין

רבינו חננאל

ומחלוקת בעדי סתירה. לאמר דאמר דבר הגורם לממון כממון כו'. נמצא עד אחד בחביעת ממון כעדי סתירה בסוטה: הכל מודים במשביע בעד אחד כגון ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה קמי חד סהדא ואמר אין חטפי ודידי חטפי. דעדות ממון היא כר' אבא דאמר הוה ליה מחויב שבועה דאוריית' ואינו יכול לישבע דהא איכא חד סהדא דחטפיה והוא לא כפר אלא מודה בחטף. וכל המחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם: והכל מודים בנושה בחברו מנה בעד אחד והיו שניהן חשודין והשביע העד וכפר בו שחייב דעדות ממון הוא. דאמר מר אם שניהן חשודין חזרה שבועה למחויב לה ואינו יכול לישבע ומשלם: אמר רב פפא הכל מודין במשביע עד מיתה וכפר בו דפטור בדלא אסהיד בבי דינא. אבל אחוי לה לדידה דהא יכולה היא לילך לב"ד ולומר מת בעלי ותטול כתובתה על פיה דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתייבם כר'. בית שמאי אומרים תנשא ותטול כתובתה וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי (יבמות קיז) והכל מודים במשבעת עד שראה מיתת בעלה וכפר בו שחייב. בדלא אמר לא לה ולא (לחברתה) לב"ד דהא מפסידה כתובתה. ואקשינן והא כתובת אשה ממקרקעי היא. והמשביע עדי קרקע לא אפשטיה שחייבין. ודחינן דלמא דתפיסא לה מטלטלי מחיים. וקי"ל דאי תפשה מטלטלי נפרעת מהן: כפר א' והודה אחד הכופר חייב ואוקמה רב חסדא בשכפרו שתיהן וחזר אחד מהן בתוך כדי דבור והודה ומוקים לה לרישא באפשר לצמצם וסיפא בתוך כדי דבור. ור' יוחנן מוקים לרישא ולסיפא בתוך כדי דבור ורישא כפירה וכפירה וסיפא כפירה והודאה. מהו דתימא כפירה והודאה לא קמ"ל: **מתני'** היו לו שתי

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה הוה ליה וכו' וי"ל דיבה. נ"ב נחזקת הבתים דף לד מבואר בתוס' דמפקי דשפיר ממריע מיגו בכה"ג והכי משמע בפפר תרומת הדשן סי' ס"ה דדברי התוס' שמי להדדי: (ג) ד"ה אבל ואמר וכו' דהוה ליה למימר יחלוקו כ"ש ותיבת ואמר נמחק: (ד) ד"ה אבל וכו' קשה תימה. נ"ב והר"ן תירן קושיא זו ע"ש:

מוסף רש"י

היכי לדייני דייני להאי דינא. שאילו היו שנים מעידים אותו שחטף, היינו מחייבין אותו לשלם, שאין אדם נאמן לחטוף דבר מיד חבירו ולומר שלי הי חוטף אגלא אם כן יש לו עדים, להשמד ממון על חזקתו וזה המוחזק בו אין אדם יכול להוציאו ממנו בלא ראיה, והמוטף ממנו גוזלן גמור הוי אמי לא היה כאן עד אחד שחטף, כי אמר אמי חטפי ודידי חטפי מהימן, מינו דאי הוה בעי הוה אמר לא אגלא חטפי, שהרי אנו רואים אותו מוחזק בממון, אי נמי כי אינלו אד מעד אחד שחטף היה זה מכחישו לומר לא אגלא חטפתי היה נשבע אגלא שלו הוא, ועד אחד קם הוא נשבועה, וגבי דכיסים הגלו היה הדין פשוט, אבל הכא דאינלו על אחד שחטף וזה לא אינו מכחישו אגלא מודה שולמי חטף ודידיה חטף, היכי לדייני דייני להאי דינא (רשב"ם ב"ב לד.).

לישלם. הכא מודה לחטף אגלא כל אינשי שלי הוא שלי חטפתי, ליכא תרי סהדי. ומינו דאי נעי לאמור לא חטפי, מהימן נמי למימר לידי חטפי לקמן מז.). **ליפטריה.** משום דאי מינו, הא איכא חד סהדא. ואי אמר לא חטפתי הוה נעי לשבועתי להכחיש את העד (שם). **לישתבע.** את השבועה שהעד מחייבו אינו יכול, דכל מודה לחטף והעד מחייבו ליטבע אגלא חטף, וגבי הך שבועה המוטלת עליו (שם). **מת בעלי תנשא.** אם אין כאן יבמה (יבמות צג:).

הא קיימא שניה. ומה הפסידוהו הלשטונים: **קרובים בנשותיהם.** נשמע שמי מחיות ואינן כשיניו נעדות אחת נמצא שלא היה לו עדות כשכפרה לשטונה אלא סם לנפש. וכי תימא למה לי למתניה לישנטרין כגון שנמי המחיות הללו גופסות: **למיפה.** הוו להו כמילו מתו ומפטר כת לשטונה להו קיימא כת שניה:

קמ"ל דשמא מיפה הא לא שכיב. ולימדך שהגופס הרי הוא כמי לכל דבריו[ה] ואף על פי שרוצן למיתה: **מתני' תשומת יד.** הלוואה שמה בידו ממון: **ואכידה.** שמצא לחבירו: **תטין ושעורין וכוסמין וכו'.** ריבוי משמועינן מין לחד ותביעות חלוקות ופיפא משמועינן תביעה לחת כולה פקדון ומיעין חלוקין: **ושכחני בני.** שכחה שמין בה מבורה שמיו מייב עליו מיתה שהמכה מבני ביו מייב לשיית עשה בו מבורה[ו] וכיון לליבא מיתה ליבא ממון בגופה: **ושמבו בי מיבורי.** משום יוה"ב נקט ליה לשיית דעגנים כגמרא נקט משום מני נזק כדמפרש בגמרא ש"ג לשמועינן דהמשביע עדי קנס מייבים. ושהכני בני נקט לשמועינן דהוואל ומין בה מבורה אין בה מיתה ומייב ממון: **גמ' דר' אלעזר בר"ש.** בפרק מרובה (ב"ק דף עה.): **יבואו עדים ויעידוהו.** ויתחייב ומיהו נפטר בהודאה דשמא דכי אמרי' מודה בקנס פטור דנפקא לן ב"ק (דף מד:) מאשר יבשיעון אלהים[ז] פרט למשביע לת עלמו ה"מ היכא דלא אתו עדים לא משלם קנס אפומיה דיליה אבל אתו עדים משלם: **לא שכיבי אלא מפי עדים.** ואין לשון זה מדוייק דהא אפילו מפי עדים נמי לא שכיב אלא מפי עדים דמיעקרי ומיכא למימר נמי כל כמה דלא אודי ממון הוא: **ורבנן דתפס כמאן סבירא להו.** הש"ס פריך עלה דהא בעיא ורבנן דתפס דפליגי בשודה בקנס דבעי להא בעיא מליבייהו למאן סבירא להו בחילך פלוגתא לחיפלגו לעיל רבנן ור' אלעזר בר"ש דמשביע עד אחד: **אי כר"א בר"ש.** סבירא להו בהא דדבר הגורם לממון כממון דמי מאי מספקא לן דמשביע עדי קנס ש"מ לאו ממונא הוא בעיר מגורם לממון לא הוי דהא כי לא מודה משלם ממון ותפשוט לך דמיחייבי קרבן שבועה משום גורם לממון: **אלא כרבנן דהכא כו'.** הכי מבעיא לן אי רבנן דתפס דפטרי בשודה בקנס ואח"ב נאו עדים סבירא להו כרבנן דהכא דגורם לממון לאו כממון דמי קנס קודם שודאה מאי מדמית ליה לממון או גורם לממון מי אמרינן כיון דאי הוה מודה קודם עדים מיפטר מיפה הא דלא. ומיהו לישנא דקתני **מיפה** משמע דמיפטר ולא מיחייב כלל ולא משלם כלום ולא מיחייב אפילו בשבועת הפקדון כדמוכח בגמרא דלקמן ולא מיחייב אלא בקרבן בעלמא

שהוציא איש פלוני שם רע על בתי חייבין הודה מפי עצמו פטור הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר [ב]יבואו עדים ויעידו אימא סיפא הודה מעצמו פטור אתאן לרבנן כולה ר' אלעזר בר' שמעון היא וה"ק לא משבחת לה הודה מפי עצמו דפטור אלא היכא עדים כלל והודה מעצמו: **מתני'** [א]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו אשני כהן אשני לוי אשני בן גרושה אשיני בן חלוצה אשיש פלוני כהן אשיש פלוני לוי אשאינו בן גרושה אשאינו בן חלוצה [ב]שאנס איש פלוני את בתו ופתה את בתו ושחבל בי בני ושחבל בי חבירי [ג]שהדליק גדישי בשבת הרי אלו פטורין: **גמ'** טעמא דאיש פלוני כהן דאיש פלוני לוי הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין הא קתני סיפא [ג]עד שישמעו מפי התובע אמר שמואל בבא בהרשאה [ד]והאמרי נהרדעי [ג]לא כתבינן אורכתא אמטלטלי [ה]ה"מ היכא דכפריה אבל לא כפריה כתבינן ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון ר' אליעזר אומר נאמר כאן [1]אואין ונאמר להלן [2]אואין מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן [ה]אינו מדבר אלא בתביעת ממון [3]אואין דרוצה יוכיחו שהן אואין ומדברים שלא בתביעת ממון דנין אואין שיש עמהן שבועה מאואין שיש עמהן שבועה ואל יוכיחו אואין דרוצה שאין עמהן שבועה [4]אואין דסוטה יוכיחו שהן אואין ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון דנין אואין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן מאואין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן ואל יוכיחו אואין דרוצה שאין עמהן שבועה ואל יוכיחו אואין דסוטה שאע"פ שיש עמהן שבועה יש עמהן כהן ר"ע אומר [5]והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב ד"א פטור ר' יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר [6]והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר ראיה בלא ידיעה כיצד מניתי לך בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ראיה בלא ידיעה בלא ראיה כיצד מנה הודיתה לי בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראיה ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון ועוד ק"ו מה פקדון שעשה בו נשים באנשים קרובים כרחוקים פסולים בכשרים וחייב על כל

שהוציא פלוני שם רע על בתי. ומאי בי"ד בתי חייבין דמעצמן נמי מיחייבי אלא לאו בתי חייבין דמחייבי בנפשייהו מיהו הא דקתני הכא דאי פתה לא נתנו לו אלא שפיר שהרי מחלה לו ומשמע דאיכא לאוקמה בקטנה דלאו בת מחילה היא וכרבנן דלמרי התם קטנה יש לה קנס ולפי' הקונטרס אין להקשות למה לן למיתנייה בפרק שני דשמעינן מפי המובא כיון דכבר משמעי' הכא (ג) דסיפא דשמעי' מסוס שלא ביד עבדו דתע"ק דשלוחו הוא לא מיתייב: **כבא** בהרשאה. תע"ק דפקדון במרובה (ב"ק דף ע. ושם) דשליח שויה ותנן (לקמן דף לה.) שילח ביד בנו ביד עבדו פטור הכא עדיף שם לו כח להוציא ממון כמו לנעלים עלמן ות"ת אלמי תקבי הא מנה לפלוני ביד פלוני ובא פלוני להשבעה חייבין דומיא דהכן דלא שייך להשבעה ומ"י דיתור מסנה אתא לאשמועינן דוקא בכה"ג פטור בכל ענין דלא מסכמת מיוסף אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמסכמת מיוסף כמו בכה בהשבעה: **היכא** דלא כפריה בתבינן. ומיהו שמחר שכתב לו הרשאה כפר לו ולמ"ד במרובה (ב"ק דף ע.) לפילו לא כפר ליה לא כתבינן מוקמינן מתני' דהכא בפקדון דהא טעמא דלא כתבינן מפרש התם מסוס דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדים ופקדון יכול להקדים כדמוכח התם דמייתי עלה לעיל (דף פט:) דשייעתא מהא דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ובפקדון משלם כדתנן בפ' המפקיד (ב"מ דף לג:) וכן מוכח בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פח.) גבי הסוס גבכא דלמייתי קמאי לפוס נהרא אמו כ"ע אקול מדא מדא ומאי הרי הס מקודשים לשמיס ומסקינן דאי לאו דקיל למייתו קדשי דכרשומת דמרייהו קיימי מ"ל איכא לאוקומה במקרקעי דולמאי כתבינן ליה [ה]דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד לקמן פרק שבועת הפקדון (דף לז:) המפקיד עדי קרקע חייב והא דלא מצי הס"ם הכי דהוה ניחא לאולהו ליאמי מסוס דלא חיים לשנויי מלא לפי לשון שמופס עיקר מיהו קשה בפרק יש בכור (בכורות דף מה:) גבי ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים מת אחד מהן כתוך ל' יום מם לכהן אחד נתנו יחזור להן ה' סלעים ומיקי לה בגא בהרשאה והתם לא שייך לא בפקדון ולא בקרקע דאין פודין בקרקעות מיהו התם נמי איכא לשנויי בגא בשמעתן שלשתן ור"ת פוסק לכתבינן לפילו לאמטלטלי דכפריה דטעמא דלא כתבינן מפרש (בכתובות דף פח ושם) מסוס למיחזי כסיקרא (גיטין דף כו: ושם) (ובפרק כל הגט (כתובות דף פה. ושם) מסקינן דלמיחזי לשיקרא לא מייתנן ואין להאריך כאן בדבר) [ו]: **ונאמר** להלן אואין. תימה היאך דגמרי' מפקדון מיבעי בהלוסה ובעוסק ייחוד כלי כדלמרינן גבי שבועת הפקדון בהזהב (ב"מ דף מח.):

אואין סוסה יוכיחו. דעיקר לא מתי להפסידה כתובתה מלא להסקותה: מוסבע

המתקיימת כו'. ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון כדמפרש ואזיל: **מנה מיניתי לך בפני פלוני ופלוני.** הס לאו שמניתים לך אבל לא הודעתים אם הס מתנה או הלוסה או פרעון ואמר לו הלה יבואו פלוני ופלוני ויעידו שמנית לי בפניהם ואני פורע לך: ואינו

סו א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ג:

סז ב מיי' שם הל' ד:

סח ג ד מיי' פ"ג מהל' שלוחין הל' ו סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קכג סעיף ג:

סט ה מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ג:

מוסף רש"י

לא כתבינן אורכתא אמטלטלי. דהוחיל ואינן בעין מיחזי כשיקרא, שמא אין בידי מצל זה כלום ותמימי דקרי אשיקרא (בכורות מח:).

רבינו חננאל

שהוציא פלוני שם רע על בתי חייב אם הודה מעצמו פטור. ופרקינן הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר יבואו עדים ויעידו והכי קאמר לא משבחת לה דהודה מעצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל: **מתני'** משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה כו'. **גמ'** ואקשינן טעמא דמשביעין דאיש פלוני כהן הא המשביע עדים להעיד כי מנה לפלוני ביד פלוני חייבין והתני עד שישמעו מפי התובע. ואוקימה שמואל בבא בהרשאה: איני והאמרי נהרדעאי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי. ופרקינן הני מילי דכפריה. אבל היכא דלא כפריה כתבינן וזו השמועה עוד במרובה: ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר שחייבין קרבן על שבועת העדות אלא בתביעת ממון. נאמר כאן אויים שנאמר והוא עד או ראה או ידע ונאמר להלן בשבועת הפקדון אויים. או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו. מה להלן בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויים שבשבועת העדות אינו אלא בתביעת ממון אויי רוצה יוכיחו דתני' או באיבה הכהו רימות או השליך עליו כל כלי וגו' או בכל אבן וגו' שהן בלא תביעת ממון ודחינן אויי רוצה אין בהם שבועה אבל אויי העדות ואויי הפקדון יש בהן שבועה: והא סוטה דכתיב בה אויין שנאמר או עבר עליו רוח קנאה כו' ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון כו'

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יגיד [יַגִּיד] וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ:
ויקרא ה א

2. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֹת יָד אוֹ בְגֵזֶל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא

3. (כ) וְאִם בְּשִׁגְאָה יְחַדְּפֶנּוּ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו בְּצִדִּיָּה וְיָמוּת: (כא) אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וָיָמוּת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפגְעוֹ בוֹ:
במדבר לה כ-כא

4. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה: במדבר ה יד

5. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְיָ וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת: במדבר ה ל

6. וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: ויקרא ה ה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה היכא וכו' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עד קרקע חייב. תמיהני הא מדמציאר לעמ"ד אין קרקע נגזלת לדרים כללי ופרטי ס"ל בולמי דהמשביע עדי קרקע פטור ועש"ג:

(ב) [ב"ק עה.], ג) [ל"ל נמצאנו נמצניות], ג) [לקמן לה.], ד) כ"ק דף ע. בכורות דף מט., ה) [כתובות מג:], ו) [ל"ל לר' עקיבא], ז) [ל"ל נכ"ק ע.], ח) רש"ל מ"ו, ט) [וכ"ק ע. תמיהני מוס' בזה].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה היכא וכו' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עדי קרקע חייב. תמיהני הא מדמציאר לעמ"ד אין קרקע נגזלת לדרים כללי ופרטי ס"ל בולמי דהמשביע עדי קרקע פטור ועש"ג.

כל אחת ואחת בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אינו מדבר אלא בתביעת ממון עדות שלא עשה בה נשים באנשים קרובים כרחוקים פסולין בכשרים ואינו חייב אלא אחת בפני ב"ד אינו דין שלא יהא מדבר אלא בתביעת ממון מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד בשוגג תאמר בעדות שכן עשה בה מושבע כנשבע ומזיד בשוגג ת"ל [ו]תחטא תחטא לגזירה שוה נאמר כאן [1]תחטא ונאמר להלן [2]תחטא מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון מתקיף לה רבה בר עולא [3]או או ביטוי יוכיחו שהן אואין ויש עמהן שבועה ואין עמהן כהן ומדברים שלא בתביעת ממון מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא אדרבה מביטוי ה"ל למילף שכן חטאת מחטאת אלא מסתברא מפקדון ה"ל למילף שכן חטא במזיד תביעה וכפריה ועבריה אדרבה מביטוי הוה ליה למילף שכן חטאת שירדה לחומש הנך נפישן: ר"ע אומר [4]והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב תבעו ד"א פטור איפוך אנא ר"ע אואין דר"א סמיך מאי ביניהו בין ר"א ובין ר"ע איכא ביניהו משביע עדי קרקע לר"א חייבין לר"ע פטורין [5]ולר' יוחנן דאמר התם משביע עדי קרקע אפי' לר"א פטורין הכא מאי איכא בין ר"א לר"ע איכא בינייהו עדי קנס ר' יוסי הגלילי אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר א"ל רב פפא לאביי לימא ר' יוסי הגלילי [א]ליט ליה דר' אחא [ב]דתניא ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו דאי איט ליה דר' אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה כר"ש בן שטח [ג]דתניא אר"ש בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו ומצאתי סייף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר אמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה [5]על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אלא המקום יפרע ממך אמרו לא זו משם עד שנשכו נחש ומת אפי' תימא איט ליה דרבי אחא בשלמא בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה מי לא בעי מידע אם עובר כוכבים הרג או ישראל הרג אם אדם טרפה הרג או שלם הרג ש"מ קסבר רבי יוסי הגלילי משביע עדי קנס פטור דאי ס"ד חייב נהי דידיעה בלא ראיה אשכחן לה ראיה בלא ידיעה מי לא בעי מידע נכרית בעל בת ישראל בעל בתולה בעל בעולה בעל יתיב רב המנונא קמיה דרב יהודה ויתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה מיניתיך בפני פלוני ופלוני

ועדים

חייב בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה. מי לא בעי ידע אי נכרית בעל או בת ישראל בעל: מנה מיניתי לך בפני פלוני ופלוני

ואינו חייב אלא אחת בפני ב"ד שנאמר **אלה** אחת כנגד **אלה** אחת. מה להלן בפני ב"ד **כו מושבע**. מפי מחריס כנשבע עלמו. ולקמן מפרש לה לקולה: **או** או **ביטוי**. או נפש כי **תשבע** לבטא להרע או להיטיב: **שכן מחטא מחטאת**. כשמיכה כתיב ° מחטא ג"ש: **חטאת חטאת** עדות וביטוי **מחטאת** אבל שבועת הפקדון נמשה: **שכן חט"א כמו"ד מכפי"ר וכפרי"ה [ועכרי"ה]**. סימן הוא. שכן חטא מחטאת מחטאת ושמיכן מייב על המזיד אבל ביטוי כתיב בה ונעלם: **מכפיר וכפריה**. עדות ופקדון נאין ע"י טענה וכפירה מה שאין כן בשבועת ביטוי: **ועכריה**. עדות ופקדון שמיכן השבועות לשעבר אבל ביטוי עיקרה להבא: **חטא"ת שירד"ה לחומ"ש**. סימן הוא. עדות וביטוי שניהן בחטאת ובעולה ויורד ואין בהם חומש לאפוקי פקדון שהוא בחטאת ובקרבן קנוא ומוסיף עליו חומש כדכתיב (ויקרא ה) ושילם לאותו בחטאתו וחמשתיו יוסף עליו: **לאומ"ן דר"ש סמיך**. לאיזו אבל בחביעת ממון וחחטאת מביעו גופה קאמר יש מהן שהוא חייב ויש מהן שהוא פטור: **מאי ביניייהו**. כי ניחו חביעת ממון דפטור ר"ע וחמייב הכא ר"ש: **לר"ש חייבין**. דבני השבת גזילה שמעי' ליה לקמן (דף ל:) דמחייב השבה על גזילה קרקע וקס"ד הוחו הדין לשבועת הפקדון או לשבועת העדות: **ולר' יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטור אפי' לר"ש**. וכן לשבועת הפקדון לקמן היא בפ' שבועת הפקדון (שם): **אילא ביניייהו עדי קנס**. לר"ש חייבין וכן לשבועת הפקדון דשמעינן ליה [שם] דלריך פרשת שבועת הפקדון בריבוי ומיעוטי גבי והשיב את הגזלה[ס]. והא דאמרינן בכתובות (דף מב.) גבי פקדון יגאו אלו שהם קנס דלא כר"ש: **לימא ר' יוסי הגלילי**. דאמר אין עדות מתקיימת אלא בראיה וידיעה חוץ מעדות ממון: **ליט ליה דרבי אחא**. דלעיל ומחייב בדאמי כגון גמל שמחר בין הגמלים דמחייב ליה בלא ראיה בדאמר: **דאמר**. כוונו ברבוני. ולי נראה בשבע ליזקק לנקיבה הוא נלחם ומכה ברבוני גמלים שבביוחיו ולשון אומר נופל בשמים גמלים דחניא בבכורות (דף ח.) גמל אמור בנגד אמור: **דאי איט ליה דר' אחא**. דלעיל בדאמי: **דיני נפשות נמי משכחת לה**. דחחקיימת בלא ראיה כגון הא דאמרינן בן שטח דאי איט ליה דיינת ליה בדיני ממונות גבי גמל משום דבידוע שזה הרגו ס"ג בידוע שזה הרגו: **אלא רא"ל בלא ידיעה היכי משכחת לה**. אם ראה שהרג אדם ואינו יודע מי הוא ההרוג מי מני מפהיד עליה מי לא בעי ידע[ו]למידק כו': **קסבר ר' יוסי הגלילי**. מילחא בפני נפשה היא והכי קאמר [ו]מדקאמר ר' יוסי הגלילי אין שבועת העדות אלא בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה ואיה בלא ידיעה ס"מ דס"ל משביע עדי קנס לחונס ומפחה וכפרו פטורין:

ועדים

מיבעיא ליה מנה מיניתיך בפני פלוני ופלוני

[ס] [סוטה לב. כריתות טו.], [לקמן לז:]. [ג] כ"ב לב. סנהדרין לז: [תוספחא דב"ק פ"ג], [ד] [סנהדרין לג: ע"ש], [ה] [ויקרא ה], [ו] [בדפוסי' למיתני], [ז] הל' דקחמר. כל"ל רש"ל, [ח] ל"ל חמיתין. [ט] [וע"ע חום' יבמות קכ: ד"ה אלא ומיי' פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הל' ה' ומיי' פ"ג מהל' שגיחת נפש הל' ח' ומיי' פ"ד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"י מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"טו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"טז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"יט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"כט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ל מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"לט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"מט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"נט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ס מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"סט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ע מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"עט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"פט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"צט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"ק מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קי מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קטו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קטז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קיט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קכט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קל מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קלט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קמט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קנט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קס מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קסט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קע מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קעט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קפט מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצ מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצא מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצב מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצג מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצד מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצה מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצו מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצז מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצח מהל' שבועות הל' ב' ומיי' פ"קצ

ועדים רואין אותו מבחוץ. שמא היו מבפנים היו יודעים שם היה פרעון או הלוואה ובקונטרס פירש שמא שהסכים נמוך לא הכיר בהם הנתבע: **אתו** שהדי ואמרו דהשתין מים בצד עמוד זה **אמר** ר"ל הוחזק **כפרן**. ות"ת בריש ב"מ (דף ג.) למאי מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שמיד לו כ' יצלם לו הנ' ושבע על השמר והשתא יהא הוחזק כפרן ויפרע הכל דלמא גרע עדות שהעידו שמיד כ' מדהשתין להכא וי"ל דהכא דקאמר לא עבדתי נגד עמוד זה מי מיד ולכך הוי כפרן כלל כשהעידו עדים שהשתין נגד עמוד זה אבל הכא שהשתין מים בצד עמוד זה אתו תרי שהדי אשהידו ביה דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"ל הוחזק כפרן מתקיף לה ר"נ האי דינא פרסאה הוא מי קאמר מעולם בעסק זה קא"ל איכא דאמרי ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה מעולם נפקו ביה סהדי דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"נ הוחזק כפרן א"ל רבא לר"נ [ו]כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה: ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון כו': [ז][ח]מחכו עלה במערבא מאי חוכא דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג מכדי מושבע מפי עצמו בעדות לר"ש מנא ליה דגמר מפקדון פקדון נמי מושבע מפי אחרים נגמר מעדות ומאי חוכא דלמא ר"ש בק"ו מיתי לה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן אלא חוכא אמזיד כשוגג דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג מכדי מזיד גבי עדות מנא ליה דלא כתיב ביה ונעלם ה"נ לא כתיב ביה ונעלם אמר להו רב הונא ומאי חוכא דלמא מזיד דלאו כשוגג בפקדון ממעילה ר"ש גמר לה והיינו חוכא אדגמר לה ממעילה נגמר לה מעדות מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה ממעילה אדרבה מעדות הוה ליה למילף שכן [1]תחטא [2]מתחטא מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם אדרבה מעדות ה"ל למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואויאן הנך נפישין אלא מאי חוכא כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי היינו חוכא מכדי ר"ש ג"ש גמיר למה ליה דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג ומאי חוכא דלמא כי פריך מקמי דתיקום ליה ג"ש בתר דקמא ליה ג"ש לא פריך ולא [ט]והאמר להו רבא בר איתי לרבנן מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא דלמא מזיד כשוגג פריך דגמר לה ממעילה דהנך נפישין אבל מושבע כנשבע לא פריך ותהדר עדות ותגמר לה מפקדון [י]מזיד דלאו כשוגג מה פקדון שוגג אין מזיד לא אף עדות שוגג אין מזיד לא כי היכי דילוף פקדון ממעילה להכי מסיפין עליה. ומסני למא כי פריך מזיד כשוגג פריך נמזיד כשוגג הוא דס"ל כי פירכיה קמייתא ומפי נתר ג"ש מסוס דגמר לה ממעילה דלא עשה בה מזיד כשוגג ונימא ליה לגמרה ממעילה לפטורא ולא מעדות למיחב מסוס להנך נפישין דלמרינן לעיל שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם מכל מוסבע כנשבע מילף יליף פקדון מעדות ולא ס"ל כפירכיה מדקתמא ליה ג"ש ולימא מוכח: ופרכינן **ומיהדר עדות כו'**. כלומר היינו חוכא לנתר דגמר פקדון ממעילה למזיד דלאו כשוגג היכי פריך תאמר בעדות שעשה בו מזיד כשוגג נתר דקתמא ליה ג"ש דתחטא תחטא ליהדר עדות וליליף מפקדון למזיד דלא כשוגג דהא יליף פקדון ממעילה:

ומסני

עא א ב מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען הלכה ב סמג עשין 5 טוש"ע חו"מ סימן עט סעיף ד:

עב ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף יא ופסי' ע סעיף ב):

רבינו חננאל

והלה אומר לא היו דברים מעולם. הוחזק כפרן וחייב. אין שקלי ודידי שקלי. ואפילו [באו] עדים שראוהו שנתן לו פטור: ההוא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עמדתי בצד עמוד זה ולמה ביה סהדי דאשתין מיא בצד עמוד זה. אמר ר' שמעון בן לקיש הוחזק כפרן. אמר רב נחמן האי דינא דפרסאי הוא. מי קאמר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם. בעסק זה קאמר פי' לא עמדתי בצד עמוד זה עמך ואתה מנית לי מנה. וסבר רב נחמן דאי טען ואמר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם ואתו סהדי דעמד בצד עמוד זה והשתין הוחזק כפרן. וא"ל רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וקי"ל כרבא: ר' שמעון אומר חייב כאן בעדות קרבן. וחייב בפקדון. מה פקדון בתביעת ממון הכתוב מדבר. אף בשבועת העדות כן: מחייבו עלה במערבא משום דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע דלא כתיב ביה אלא וכחש. כלומר מפי עצמו חייב מפי אחרים לא. ואמאי והלא בעדות לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. מושבע מפי אחרים. ויליף מן הפקדון מושבע מפי עצמו. פקדון תילף מעדות מושבע מפי אחרים בגדידה שוה. ואפיקנא אלא אמאי מחכו עלה משום דגמר מזיד לאו כשוגג בפקדון ממעילה לפטור הנשבע במזיד בפקדון מקרבן ליגמר מעדות דחייב המזיד כשוגג. ופרקינן ממעילה הוה ליה למילף. שכן מעל מעל כתיב בתרוייהו. ז) (סימן דמעילה בכל מעילה נהנה קבוע חומש

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא
2. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ויקרא ה א

גליון הש"ס

גמ' מחכו עלה כמערבא. עי' תוספות רשב"ם מיו"ד סימן רמח:

רבינו חננאל (המשך)

אשם. סימן העדות תחטא הדיוט שבועה אוראין חביעה). ודחי' אדרבה פקדון מעדות הוה ליה למילף דכתיב תחטא תחטא בתרוייהו. ואמרינן ממעילה אית ליה למילף שכן תרוייהו כתיב בהו מעל ונהגין בכל אדם באנשים ובנשים ויש להן הנאה המעילה שכן נהנה מן ההקדש ופקדון כמשמעו שכפר בחבירו ולקחו ונהנה בו והן בקרבן קבוע ויש בהן חומש ואשם מה שאין אחד מאלו בשבועת העדות אדרבה מעדות הוה ליה למילף דכתיב בתרוייהו תחטא ויש בהן אוראין ויש בהן חביעה והן שניהן הדיוט ויש בשניהן שבועה למעוטי מעילה שהיא קדש בלומר אכל דבר קדש ונהנה חייב קרבן מעילה. ודחי' הנך מדות דשוה הפקדון למעילה נפישין שהן שש ושל עדות חמש. ואמרינן מאי הוי עלה דחוכא כו'. ופשוטה היא. ואסיקנא דילוף רבי שמעון בג"ש בפקדון [מעדות] דמושבע חייב כנשבע. ויליף ממעילה דמזיד בפקדון לאו כשוגג הוא. ואקשינן ותילף עדות מפקדון לר' שמעון דמזיד בעדות לאו כשוגג. ופרקינן

ז) כל הסוגר שייך לקמן אצל ומתרגין ממעילה אית כו'.

ועדים רואין מוסו מבחוץ. ועוד הכיר הנתבע בהם: **סוחק בפרן.** שהרי לפי הלוה שמנה לו ומע"פ שמעין יודעין אם הלוהו אם מתנה עשה כפרן נמצר שהרי אמר לו לא היו דברים מעולם **המנוגע אם עול.** אתה רואי ליכנס לבית המדרש שמא מחכים את רבך: **כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש.** כי הכא שמין לאדם לעשות אל לבו כל המקומות שהוא מסתין שם מים להיות זכור עליהן: **מחכו עלה במערבא.** פהא דר"ש דגמר מפקדון בג"ש דתחטא תחטא: **בק"ו מייתי לה.** מיניה וביה ולית ליה ג"ש: **ממעילה גמר לה.** נאמר כאן (ויקרא ה) ומעלה מעל ונאמר להלן (שם) כי תמעול מעל: **נגמרה מעדות.** למיזבח בג"ש דתחטא תחטא: **שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ושגגה.** בשניהם נאמר מעילה ובשניהם נוהגים בכל אדם בכל עדות שיש לו מעיד להעיד ובשניהם נהנו בעבירה שבידם זה נהנה מן ההקדש וזה כפר ממון לחפוקי עדות שלא נהנה ובשניהם בקרבן קבוע ועדות בשוגג ויוכל ובשניהם בחומש ועדות בחטאת ומין שם חומש: **שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ומוחין.** בשניהם נאמר תחטא ומינו עם ההדיוט אצל מעילה מינו עם ההקדש ובשניהם בשבועה וע"י תביעה וכפירה הן נתין ובשניהם נאמר מוחין מה נתין כן בשניהם: **מה נפישין.** למבעיה וכפירה מצד: **מכדי ר"ש ג"ש.** דתחטא תחטא גמיר דקתני סיפא דמילתיה ת"ל תחטא תחטא לג"ש אמאי פריך מיהא לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג כי היכי דגמר עדות מפקדון לענין שמינו מדבר אלא מתניעת ממון נגמר נמי פקדון מעדות למושבע כנשבע ומזיד כשוגג: **דלמא כי פריך.** שכן לא עשה כו': **מקמי דתיקום ליה ג"ש.** נתחלת משנתו כשהיה לא למדה בנין אב למיב ומין ומייב בפקדון אצל לנתר דקתמ ליה ג"ש דתחטא תחטא לא שמעינן ליה דפרכה ומהי דפרכה בריתא לאו מסוס דס"ל (הא דהוה) גמיר ג"ש מרבו אלא להודיעך כח שהוקרן ג"ש לכתוב אלא תאמר למה הוקרכה והלא ים ללמד כמה מינו לפיכך התחיל למדה בנין אב ומייב בפקדון ומפרי ומפרש: **ולא.** פריך בתמיה. כלומר ונתר דקתמ לא הוה פריך כלומר דילוף הא נמי בג"ש שעשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג: **והא אמר להו רבא בר איתי כו'.** בפרק שבועת הפקדון[ט]: **ר"ש היא.** דאמר לא עשה בו מזיד כשוגג אלמא ס"ל כי פירכיה והא דלא פרכה ג"ש דתחטא תחטא ליה ג"ש דתחטא נתר דקתמ ליה מסוס דג"ש מופנה היא ומין

ומשני להכי כתבה כו': **מתני'** אלא על **פטיעה** ממון כפקדון. שאילו העידוהו היו מחייבין לומר ממון אבל זה אם העידוהו לא היה ממוד שהיה יכול לומר מוחזקני בי: **משביע אני עליכם.** כולה **מתני'** מפרש בגמרא: **גמ' ויש לו.** שיש ממון עליו: **והוא עד.** שהיה עד בחותה שעה: **פטיעה.** דאי לא עדיס ביניהן מאי מיצטריך למיתני בתמיניתן פטורין: **לא לריכא דקתי עלייהו.** שעומד בגד עדיו: **מהו דימחי.** ולאי להכך דקיימי גביה קאמר והכי ייחד עדיו קמ"ל: **פטיח נמי הכי.** לחף על גב דגבייהו קאי פטורין: **רשה פיעה של בני אדם ועדיו ביניהן.** ע"כ בדקאי גבייהו קאמר מדקאמר פיעת כו'[ח] אפי' כל העומדין כאן ת"ל והוא עד: **הרי ייחד עדיו.** לכיון דאמר עומדין כאן אומן העומדין אלו ייחד וחייבין ואי לא פיעת הכי בהדיא תנא ליה פטורין: **אם לוא יגיד.** כתיב אלא למדרש דיה לו לא: **מתני' מנה אני עליכם.** בגמרא מפרש: **בחל"ף דל"ת.** סם הכתוב בחל"ף דל"ת. **כיו"ד ה"י.** סם הכתוב בהיע"ד ה"י: **המקלל כבולן.** מנרך את הסם בחמד מסם כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא מיזו כמקלל סם בסם: **חייב.** מיתה: **המקלל עלמו כו'.** מפרש בגמרא [לו.]: **יכבה ה' אלהיס** (ב) **וכן יכבה אלהיס** בגרם בחתני' וכן בכתוב ובקוד בחדר מוגסת ולווקיות: **זו היא אלה.** סם אתה לעדיס אתה מן המקרואות שבחללות יכבה הסם בחחפת וגו' אם לא תעידוני וכן (ג) יכבה הסם כגון שהיה אתה קורא קללות שבתורה ואתה לעדיס כן[ד] יכבה אם לא תעידוני זו היא אלה להא כתיב בסם[ה] כל אלות הבריח: **אל יהי.** אם תעידוני אל יברכך אם תעידוני: **וכפר: ר' מאיר אתיא.** (ד) מבלל לאו אתה שומע בן אל יכבה אם תעידוני ואם לא תעידוני יהי: **גמ' בלוותה בתורה אלה** (ה) המלות (ו) בתב בפרשת נדרים (ויקרא ה:): **כוללה.** לשון אסירה בבללי נדרל (תהלים קמט): **אומרכם אני בשבועה.** מזהיר את הסם בחתד מכל הלשונות הללו: כמי

דברי ר"מ וחכמים[ב] פוטרין המקלל[ו] עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה[ז] יכבה ה' [א] אלהים וכן (ה) יכבה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה אל יכך ויברכך וייטיב לך ר"מ אתיב וחכמים[ט] פוטרין: **גמ'** משביעני עליכם מאי קאמר אמר רב יהודה הכי קאמר משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה מצוה אני עליכם בצוואה האמורה בתורה אומרכם אני באיסור האמור בתורה אמר ליה אביי אלא הא דתני רבי חייא כובלכם אני הרי אלו חייבין כובל באורייתא מי כתיב אלא אמר אביי ה"ק[י] משביע אני עליכם בשבועה מצוה אני עליכם בשבועה אומרכם אני בשבועה כובלכם אני בשבועה: באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד: למימרא דחנון ורחום שמות נינהו ורמינהי יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין[כ] אלו הן שמות שאין נמחקין כגון אל [ב] אלהיך אלהים אלהיכם אהיה אשר אהיה אלף דלת ויוד הי שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין[ל] אבל הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמיץ העזוז חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין אמר אביי[מ] מתניתין כמי שהוא חנון

במי

להכי כתבה רחמנא לעדות גבי שבועת ביטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו[ס] דכבולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בהן ונעלם לחייב על המזיד כשוגג: **מתני'** [א]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורים שאין חייבין אלא על תביעת ממון בפקדון [ב]משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורים מפני [ג]שקדמה שבועה לעדות [ד]עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין [ה](עד שיהא מתכוין להם) אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני שאין אנו יודעין לך עדות והם יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול [ו]הרי אלו פטורין [ז]שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל [ח]ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע מי שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם: אמר שמואל [ט]אפילו עדיו ביניהן פשיטא לא צריכא דקאי עילויהו מהו דתימא כמאן דאמר להו דמי קמ"ל תניא נמי הכי [י]ראה סיעה של בני אדם עומדין ועדיו ביניהן ואמר להן משביעני עליכם אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן תלמוד לומר והוא עד והרי ייחד עדיו: אמר לשנים משביע אני עליכם: ת"ר אמר לשנים משביע אני עליכם פלוני ופלוני אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני והן יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול יכול יהו חייבין ת"ל [ב]אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגדה הכתוב מדבר: שלח ביד עבדו וכו': ת"ר שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו יכול יהו חייבין ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו מאי תלמודא אמר ר"א אם לוא יגיד כתיב אם לו לא יגיד ונשא עונו ואם לאחר לא יגיד פטור: **מתני'** [ג]משביעני (אני) עליכם מצוה אני עליכם אומרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד ובכל הכנויין הרי אלו חייבין המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים [ו]פוטרין [ז]המקלל אביו ואמו בכולן חייב **או** שהיה אחד מהן קרוב **או פסול הרי אלו פטורין.** לף על גב דכבר שמעגו לתין נוהגת אלא נרחוץ להעיד אילטריך למיתני הכא לתפוי אם יש שלשה עדים והשניס כשריס פטורין דעדות שבועה מקלמה בטלה בולה. מתוספות ה"ר משה: **באלף דלת ביוד ה'.** אע"ג דהסוגה את הסם בחותיותיו אין לו אלא כו'[ח] שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר.

גם זה מתוספות רבינו משה:

בפר"ח (ו) גרס ח"ל מן הסם אינו נמחק ותימה דמאי שנא מל"ג מבבאות וס"ד מאדי דנמחקין לפי שאין שם בפני עלמו ושמא מאוס דשם המיומד הוא יש להמחיל בו יותר: **ה"ג** אין הלכה כרבי יוסי ואילטריך לאת מימא נימוקו עמו וכן [גרסן] ר"ח:

בחמכוונה

או שהיה אחד מהן קרוב **או פסול הרי אלו פטורין.** לף על גב דכבר שמעגו לתין נוהגת אלא נרחוץ להעיד אילטריך למיתני הכא לתפוי אם יש שלשה עדים והשניס כשריס פטורין דעדות שבועה מקלמה בטלה בולה. מתוספות ה"ר משה: **באלף דלת ביוד ה'.** אע"ג דהסוגה את הסם בחותיותיו אין לו אלא כו'[ח] שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר.

גם זה מתוספות רבינו משה:

בפר"ח (ו) גרס ח"ל מן הסם אינו נמחק ותימה דמאי שנא מל"ג מבבאות וס"ד מאדי דנמחקין לפי שאין שם בפני עלמו ושמא מאוס דשם המיומד הוא יש להמחיל בו יותר: **ה"ג** אין הלכה כרבי יוסי ואילטריך לאת מימא נימוקו עמו וכן [גרסן] ר"ח:

בחמכוונה

מוסף רש"י

דבכולן נאמר בהן ונעלם. בכל הכתובין נקטינן עולה ויורד, שבועת בטוי וטומאת מקדש וקדשיו, נאמר ונעלם, וכאן, בשבועת עדות, לא נאמר ונעלם (לעיל כה: לא: וכעי"ז בריתות ט.). **שלח ביד עבדו.** המוסיף השמיטן ביד עבדו (לעיל לא:). **שאם אתם יודעין לו עדות.** לגבל לינו (שס). **יכול יהו חייבין.** העדים קרבן שבועת העדות אם לא השיקוהו (ערכין יח.). **והרי לא ייחד עדיו.** שהרי השביע את כולן (שס, ועי"ש בגרסא אחרת בגמ'). **אם לוא יגיד כתיב.** שכתוב מלא למדכם אם לו לא יגיד ונשא עונו, שמשמע שהוא מוסיף (לעיל לב.).

רבינו חננאל (המשך)

כל העומדין כאן ייחד עדיו וחייבין. אמר לשנים [כו'] שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני, והן יודעין לו עדות עד מפי עד. יכול יהו חייבין. ת"ל אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגיד הכתוב מדבר: **מתני'** שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם כו' הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. ופרשה ר' אלעזר מדכתיב אם לוא יגיד כלומר אם לו לא יגיד ונשא עונו. הא לאחר אם לא יגיד

תורה אור השלם

1. וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהִוא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ויקרא ה א
2. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מָעַל בֵּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמַת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא
3. יְבָרְכָה יְיָ בְּשִׂחְפָּת וּבְקַדַּחַת וּבְדַלֶּקֶת וּבְחַרְחֻר וּבְשִׁדָּפוֹן וּבְיֵרָקוֹן וּרְדָפוּךָ עַד אֲבָדֶךָ: דברים כח כב

הגהות הב"ח

(א) במשנה יכבה ה' וכן יכבם אלהיס: (ב) רש"י ד"ה יכבה ה' וכן יכבם אלהיס גרסי: (ג) ד"ה זו היא וכו' וכן יכבם הסם וכו' וכן יכבם אם לא: (ד) ד"ה רבי מאיר מתיב דמכלל וכו' אל יכבם וכו' יכבם הם"ד: (ה) ד"ה בגמוקה אלמה כתוב אלה החקים אשר צוה ה' אלה המלות: (ו) תום' ד"ה אלה בפרש"ת. ג"כ עיין בע"ז קף י"ח ע"ג בתוס' ד"ה הוצה הסם [וכ"כ הגרע"מ]:

הגהות הגר"א

[א] במשנה אלקים. בממק: [ב] גמ' שאין בממקין כגון אל אלה כל"ל (ועמ"ש רבינו ניי"ז פ"ק סימן רע"ו ס"ק י"ט):

רבינו חננאל

להכי כתב רחמנא לעדות גבי שבועת בטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו דכבולהו כתיב ונעלם ובעדות לא כתיב ונעלם ללמד שחייב המזיד כשוגג: **מתני'** משביע אני עליכם שתעידו לי שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן. וכפרו פטורין. דילף מחטא תחטא מפקדון. מה פקדון הבישא ממון (כלו) [ויש לו] אף בעדות תביעת ממון ויש לו עליו ממון של תובע. משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות תעידו לי. וידעו לו עדות אח"כ. וכפרו בהן פטורין. שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד. כלומר מקודם האלה. בזמן שקדמה עדות לאלה ולא שקדמה האלה לעדות. עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו' עד פטורין. וכן אם יודעין לו עדות עד מפי עד. או שהיו קרובין או פסולין פטורין: ת"ר עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם שתבואו ותעידו לי יכול יהו חייבין. ת"ל ושמעה קול אלה והוא עד. עד שיהא מתכוין להם פי' והוא מתכוין לעד אמר שמואל ואפילו עדים ביניהן. וחזי להו ודעתיה עלייהו. מהו דתימא כמה דמתכוין ואמר להו דמי קמ"ל. תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן כו' עד יכול אפי' אמר כל העומדין כאן. ת"ל והוא עד יכיון שאומר

ע) [נעיל כה: לח: כריתות ט.], ב) [ירושלמי ל"ג], ג) [נעיל לח:], ד) [שם לג:], ה) [ערכין יח.], ו) [בתובות סו.], ז) [ל"ל יכבם וכן הוא בפיקבא לנקמן לו. ותוספות בכ"מ שם ד"ה ויתיב וקאמר כו' וכן יכבם וכד"ה אמר ליה כו' יכבם כו' ע"ש מוכח להדיא דל"ל יכבם וכ"ע בתוי"ט וכ"ל ע"ש בתוי"ט ד"ה יכבה], ח) [ל"ל וכו'], ט) [וכן. כ"ל], י) [בנרים כט.], כ) [ל"ל וכפרו. כ"ל], ל) [ל"ל בתביע. כ"ל], מ) [בתובות ל.], נ) [ל"ל לג: ע"ש], ס) [בתובות ל.], ע) [ל"ל ויש לו]. ב) [ל"ל וכן. כ"ל], ג) [בנרים כט.], ד) [ל"ל בתביע. כ"ל], ה) [ל"ל ושמעה קול אלה והוא עד. כ"ל], ו) [ל"ל בתביע. כ"ל], ז) [ל"ל ויש לו], ח) [ל"ל בתביע. כ"ל], ט) [ל"ל וכן. כ"ל], י) [בנרים כט.], כ) [ל"ל וכפרו. כ"ל], ל) [ל"ל בתביע. כ"ל], מ) [בתובות ל.], נ) [ל"ל לג: ע"ש], ס) [בתובות ל.], ע) [ל"ל ויש לו].

ע) לולי דל"ל הלמוך כמו שהוא בבריימא לפניט.

ט)**כמי שהוא חנון.** ולמו דמנון שם הוא אלא כשם מי שהוא חנון: **כתב אלף למד מהלכים.** שהמתיל לכתוב מלכים וכתב אלף למד אין נמחקין ואע"פ אלא גמר את השם שהרי ג' אותיות הללו שם נעלמו: **חוץ מזה כו'.** למלאך הממנוי קרא לחדון שכך ג)בתו לפניו מיכאל (ד) נתמנעו גבריאל מימינו דפלא משמאלו: **אף זה קדש.** דכתיב נעיל מינה וירא אליו י' והדר כתיב והנה שלשה אנשים ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך הממן לי כאן עד שאכניס האורחין: **מי שיש בידו כו'.** וה"ק ואימר לוט אליהם אל נא תעבור אלא עבדך הממן לי אכניסם אצלי ואחר כך תעבור: **נכנסו.** כתיב (מלכים ג כא) בדרך עגלת אלהים: **כמיכה.** כגון (שופטים יז) לו בית אלהים וכגון (שם) ה)הקדש הקדשתי [את] הכסף לה' מידי לבני וגו' (ה) הרי הוא אמור עלי להקדש ו)(גמורים שהן) לשם עד שתמנו מידי לבני לעשות פסל ומסכה וכן (שם יח) נכח ה' דלכבכם כלפי שמיכה אמר: **אלף למד מוז.** כגון (שם יז) לו בית אלהים (שם יח) את אלהי אשר עשיתי לקחתם: **שמות האמורין בנביא.** ויבלבו בני ישראל את ה': **וכי מבטיח.** שילילתו ואינו עושה: **הס לא ניחנו.** הס לא שמנו אלא (ו)ה)הלך ולא אמרו התמנהו בידי: **כאחרונה שביחנו.** בשורים ותומים כי ממך אתמנו בידך הסכימו לדבריהם: **ומחזיק לנוגעים בו'.** לדבנן הניחם ויעסקו בתורה אחד משלא שבשם: **הנה מטתו.** חול שהיה נגעת מלשמלתי כדאמר במסכת גיטין (דף סח:): **דקטלא חד משיחא.** בתגבית לעבודת המלך: **כל מלכיא האמורים בדניאל.** כל מקום שנאמר שם מלך: **חוץ מזה.** מלך מלכיא דלילו לנעבוכד נצר לא הוה קרי ליה דניאל מלך אלא נבוכדנצר מלך מלכיא דהוה אלהא דשמיא מלכות ותקפא יהב לך: **והלא כבר נאמר בשבועה האלה.** מהכא משמע מיהו נאלה ולשבועה ותו לא הוה ליה למיכתב אלא יתן ה' את ירכך נופלת: **מה ז)להלן שבועה.** דכתיב והשביע: **ומה ז)להלן בשם.** דכתיב יתן ה' וגו': **בשבע.** שבועת ה' תהיה וגו' (שמות כב): **[ולא בשבע].** לא תשבעו [בשמי] לשקר (ויקרא יט): **קלל.** יתן ה' קומך לאלה: **לא תקלל.** בין קללת השם בין קללת חבירו לא תקלל מרע (שם): **מה בשבע בשם כו'.** ובדייתא רבי חניגא ותנינתין דבנן: **ג"ש.** דנאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה: (ו) **דשבועה היא מנא להו.** ושמעה קול אלה מנא להו דבשבועה משמעי: **נפקא להו מדחניא.** מגופיה דמשמעות דקרא שכן משמע: **וכן הוא אומר.** אלמא אלה היא שבועה כו'. ופרכינן התם שבועת האלה כתיב שבועה שהיא נקללה אבל שבועה שהיא נקללה לא משמע מהכא:

ס"ג

באחרונה שביחנו. שכבולן לא כתב שם אחדל אלא באחרונה דכתיב התופיע לנעמת למלחמה עם בני בנימין אחי שם אחדל: **דקטלא** חד משיחא בעלמא כו'. בהוצאת למלחמת הרשות קאמר: (ח) **מה** כאן שבועה. תימה ותיפוק ליה משבועת הפקדון מג"ש דתמטח וכ"ת דעיקר לאיקטרין למילף מה כאן בשם כו' אכתי לקמן דפריך לרבנן אלה דשבועה היא מנ"ל ליגמר מפקדון:

והוא

במי שהוא רחום קאמר א"ל רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהשמים והארץ שלו קאמר הכי השתא התם כיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא א)כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ת"ר ב)כתב אלף למד מאלהים יה מיי' ה"ז אינו נמחק [2]שין דלת משדי (ח) אלף דלת מאדני צדי בית מצבאות ה"ז נמחק [3]רבי יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר [1]והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים

אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ת"ר כל המפל לשם בין מלפניו ובין מלאחריו ה"ז נמחק [4]לפניו כיצד ליי' ל' נמחק ביי' ב' נמחק ויי' ו' נמחק מיי' מ' נמחק [2]שיי' ש' נמחק היי' ה' נמחק כיי' כ' נמחק לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק אלהיהם ה"ם נמחק אלהיכם כ"ם נמחק אחרים אומרים [5]לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים (אברהם דלטיא לנבות בגבעת בנימן שלמה דניאל סימן) [6]כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש חוץ מזה שהוא חול שנאמר ויאמר [3](ג) יי' אם נא מצאתי חן בעיניך חננא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו [7]אף זה קדש כמאן אזלא הא [6]דאמר רב יהודה אמר רב [7]גדולה הכנסת אורחין יותר מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג [8]כל שמות האמורים בלוט חול חוץ מזה שהוא קדש שנאמר [4]ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך וגו' מי שיש בידו להמית ולהחיות זה הקדוש ברוך הוא [5]כל שמות האמורים בנבות קדש [6]במיכה חול ר"א אומר בנבות קדש במיכה יש מהן חול ויש מהן קדש אלף למד חול יוד הי קדש חוץ מזה שאלף למד והוא קדש [5]כל ימי היות בית האלהים בשילה כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר"א אומר חול רבי יהושע אומר [7]קדש אמר לו ר"א וכי מבטיח ואינו עושה אמר לו ר' יהושע מה שהבטיח עשה [7]והם לא ביחנו אם לנצוח אם לנצח באחרונה שביחנו הסכימו על ידן שנאמר [6]ופנחס בן אלעזר בן אהרן (ט) (הכהן) עומד לפניו בימים ההם לאמר האוסיף עוד לצאת למלחמה עם [בני] בנימין אחי אם אחדל וגו' [7]כל שלמה האמורין בשה"ש קדש שיר למי שהשלום שלו חוץ מזה [7]כרמי שלי לפני האלף לך שלמה שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן ו"א אף זה חול [8]הנה מטתו שלשלמה [9]ששים אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיחא בעלמא לא מיענשא שנאמר כרמי שלי לפני האלף לך שלמה למלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל לא כת"ק ולא כי"א אלא ה"ק ו"א זה קדש וזה הוא חול דמטתו ושמואל דאמר כי"א [8]כל מלכיא האמורים בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש [9]אנת מלכא [מלך] מלכיא די אלה שמיא מלכנא ותקפא ויקרא יהב לך ו"א אף זה קדש שנאמר [10]מרי חלמא לשנאך ופשרה לערך מלכא מה נינהו ישראל מילט קא לייט להו לישראל ות"ק סבר שונאי ישראל איכא שונאי עובדי כוכבים ליכא: ובכל כנויין הרי אלו חייבין כו': ורמינהי [11]יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה לפי שנא' [12]ושמעה קול אלה נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה [13]מה להלן שבועה אף [14]כאן שבועה מה [13]להלן בשם אף [14]כאן בשם אמר אביי לא קשיא הא רבי חנינא בר אידי הא רבנן דתניא רבי חנינא בר אידי אומר [15]הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע קלל ואל תקלל מה השבע בשם אף לא תשבע בשם מה קלל בשם אף לא תקלל בשם ורבנן אי גמירי גזירה שוה אלה דשבועה היא מנא להו דמתניא אלה [3]אין אלה אלא המיוחד אי לא גמירי גזירה שוה אלה דשבועה היא מנא להו נפקא להו מדתניא אלה [3]אין אלה אלא לשון שבועה וכן הוא אומר [11]והשביע הכהן את האשה בשבועה האלה התם שבועת האלה כתיב הכי קאמר אלה אין אלה אלא בשבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה

ומנין

חנין מזה ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'. חנניה בן אחי ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה אומר' אף זה קדש. וקיימא לן כוותייהו. דהא רב אמר כותייהו דאמר גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה. שהניח השכינה ואמר אל נא תעבור מעל עבדך והלך להכניס אורחין: כל שמות האמורין בלוט כגון הנה נא אדני חול. חוץ מזה ויאמר לוט אליהם וגו' דכתיב ביה להחיות את נפשי. מי שיכול להמית ולהחיות: כל שמות האמורין בנבות קדש. במיכה חול. ר' אליעזר אומר כל האמורין בא"ל חול ב"ה קדש. חוץ מזה שאע"פ שאמור בא"ל שהוא קדש כל ימי היות בית האלהים בשילה: כל שמות האמורין בגבעת בנימין ר' אליעזר אומר חול. ר' יהושע אומר קדש. א"ל ר' אליעזר וכי הקדיש מבטיח ואינו עושה. תן שלא ביחנו אם לנצח אם לינצח. באחרונה שביחנו הסכימו כו': כל שלמה האמור בשיר השירים קדש למי שהשלום שלו. חוץ מזו האלף לך שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן. ו"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה. אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיחא לא מיענשא דכתיב האלף לך שלמה מלכותא דרקיע. ומאתים לנוטרים את פריו מלכותא דארעא. כמאן לא כתנא קמא ולא כיש אומרים. אלא אימא ו"א אף זה האלף לך שלמה קדש. הנה מטתו שלשלמה חול. ושמואל דאמר כי"א: כל מלכיא האמורין בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש אנת מלכא מלך מלכיא די אלה שמיא וגו'. ו"א אף זה קדש מרי חלמא לשנאך דשנאתיה דנבוכדנצר מאי ניהו ישראל ודניאל לייט להו לישראל אלא לסנותיה דהקב"ה: (וכן) [תנן] המשביע בכל הכנויין חייב ורמינן עלה הא דתניא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל ולהלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. לפי שנאמר ושמעה קול אלה. מה אלה האמורה בסוטה שבועה בשם. אף אלה האמורה בעדות שבועה בשם המיוחד ג) דתניא ר' חנינא בר אידי דבעי שבועה בשם המיוחד. דתניא ר' חנינא בר אידי [אומר] נאמר השבע והשביע הכהן את האשה ונאמר לא תשבעו בשמי לשקר. נאמר קלל ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וי"א ושמעה קול אלה. וי"א יתן ה' אותך לאלה ולשבועה. ונאמר אלהים לא תקלל. מה השבע בשם אף לא תשבע בשם ומה קלל בשם אף לא תקלל בשם. ורבנן דמתניתין אי גמירי אלה אלה בג"ש. ליבעו שם המיוחד אמאי ג) בכל הכנויים. ואי לא גמירי ג"ש. אלה דהיא שבועה מנא להו. נפקא להו מדתניא אלה. אין אלה אלא לשון שבועה. וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה וגו'.

ז) נאמרו כיצד כו'. כ) מולי ל"ל ופרקינן הא דאמרי רבנן והא דתניא דבעי שבועה בשם המיוחד ר"ת כך מיהו היא דתניא כו'. ג) נראה ל"ל מאלו אמרי דהמשביע בכל הכנויים מייב.

עם א מיי' פי"ב מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ו:

צ ב ג מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הלכה ד סמג לאוין יט טוש"ע י"ד סי' רעו סעיף י:

צא ד מיי' שם הלכה ג סמג שם:

צב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

צג ו ז ח ט י כ ל מ מיי' שם הלכה ט:

[ז] [מיי' פי"ד מהל' מגלה הלכה ד]:

צד נ מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה ג [טוש"ע יו"ד סי' רלו סעי' ג]:

תורה אור השלם

1. ולא ישמע אלהם
פרעה ונתתי את ידי במצרים והוצאתי את צבאתי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדלים:
שמות ז ד

2. אשרי העם שכבה לו
אשרי העם שיי אלהיו:
תהלים קמד טו

3. ויאמר אדני אם נא
מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך:
בראשית יח ג

4. (יח) ויאמר לוט
אלהם אל נא אדני:
(יט) הנה נא מצא עבדך
חן בעיניך ותגדל חסדך
אשר עשית עמדי
להחיות את נפשי ואנכי
לא אוכל להמלט ההרה
פן תדבקני הרעה ומתי:
בראשית יט יח-יט

5. וישמחו להם את פסל
מיכה אשר עשה כל ימי
היות בית האלהים
בשלה: שופטים יח לא

6. ופינחס בן אלעזר בן
אהרן עמד לפניו בימים
ההם לאמר האוסף עוד
לצאת למלחמה עם בני
בנימן אחי אם אחדל
ויאמר יי עלה כי מחר
אתננו בידך:
שופטים כ כח

7. כרמי שלי לפני
האלף לך שלמה
ומאתים לנוטרים את
פריו: שיר השירים ח יב

8. הנה מטתו שלשלמה
ששים גברים סביב לה
מגברי ישראל:
שיר השירים ג ז

9. אנת מלכא מלך
מלכיא די אלה שמיא
מלכותא חסנא ותקפא
ויקרא יהב לך:
דניאל ב לז

10. אדין דניאל די שמה
בלטשאצר אשתומם
כשעה חדה ורעיונהי
יבהלונה ענה מלכא
ואמר בלטשאצר חלמא
ופשרא אל יבהלך ענה
בלטשאצר ואמר מרי
חלמא לשנאך ופשרה
לערך: דניאל ד טז

11. והשביע הכהן את
האשה בשבעת האלה
ואמר הכהן לאשה יתן
יי אותך לאלה ולשבעה
בתוך עמך בתת יי את
ירכך נפלת ואת בטנך
צבה: במדבר ה כא

12. ונפש כי תחטא
ושמעה קול אלה והוא
עד או ראה או ידע אם
לוא יגיד ונשא עונו:
ויקרא ה א

מוסף רש"י

שנאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי כו'. לגדול שבהם אמר וקל"ח כולם מלוטים, ולגדול אמר אל נא תעבור וכיון שלא יעבור הוא יעמדו מכניו עמו (בראשית יח ג). והם לא ביחנו. מורים ותומים לא פיכסו בשני ימים הראשונים על הנלוים, אלא עלו אלו אם לנצח אם לנצח (יהושע ט). באחרונה שביחנו. פיכסו להם כי ממך אתמנו בידך (שם). מרי חלמך לשנאך. מרי מלוני קודש הוא, אלה עיניו להקב"ה ומתי מלוט זה יתקיים על שנאך זה (דניאל ד טז).

רבינו חננאל

דהא אשכחנן דאיקרי רחום ואיקרי חנון: תנו רבנן כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו נמחק. ו) הה"ר א"א נמחק. לאחריו כיצד אלהינו כ"ש נמחק. אלהיכם כ"ם נמחקים כו'. אחרים אומרים שלאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם. אמר רב הונא הלכה כאחרים: ת"ר כתב א"ד מאדני. אל מאלהים. יה מיהוה. אין נמחקין. ש"ד משדי. צ"ב מצבאות נמחקין. ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק. אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי: כל שמות הכתובים באברהם קדש. כגון הנה נא הואלתי לדבר אל ה'. ויאמר אל נא יחר לה'.

שבועת העדות פרק רביעי שבועות לו.

ומנין לעשות [ו](אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה) ושבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה תלמוד לומר [1]ושמעה קול אלה ושמעה אלה קול אמר רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר [2]ויבא אתו באלה וגו' וכתיב [3]וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תנא [4]ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב [4]ארו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור יושביה [5]ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז בו קללה דכתיב [5]ואלה יעמדו על הקללה וכתיב [6]ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' שבועה [7]דכתיב [7]וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' וגו' ודלמא תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטיטינהו אלא מהכא [8]ואיש ישראל נגש ביום ההוא ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל וגו' וכתיב [9]ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם ודלמא הכא נמי תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטיטינהו מי כתיב וארור השתא דאתית להכי התם נמי לא כתיב וארור אמר רבי יוסי ברבי חנינא [2]אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים בו שבועה דכתיב [10]ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב [11]ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן בו האמנת דברים דכתיב [12]ויאמר ירמיה [הנביא] (אל חנניהו) אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך אמר רבי אלעזר [2]לאו שבועה [7]הן שבועה בשלמא לאו שבועה דכתיב [13]ולא יהיה עוד המים למבול וכתיב [14]כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי אלא הן שבועה מנא לן סברא הוא מדלאו שבועה הן נמי שבועה אמר רבא [7]והוא דאמר לאו לאו תרי זימני והוא דאמר הן הן תרי זימני דכתיב [15]ולא [8]יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד [8] המים למבול ומדלאו תרי זימני הן נמי תרי זימני: המקלל בבולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין: [17]תנו רבנן [16]איש [איש] כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה ת"ל והלא כבר נאמר [17]ונקב שם ה' מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד מנין לרבות את הכינויין תלמוד לומר איש איש כי יקלל אלהיו וגו' מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [9]על שם מיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה: והמקלל אביו ואמו וכו': [10]מאן חכמים רבי מנחם בר יוסי דתניא רבי מנחם בר יוסי אומר [17]בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על [11]המקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם: והמקלל עצמו וחבירו כו': אמר רבי ינאי ודברי הכל עצמו דכתיב [18]רק השמר לך ושמור נפשך מאד (ג) [12]כדרבי אבין אמר רבי אילעא דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וחבירו דכתיב [19]לא תקלל חרש: יכך ה' (ג) אלהים וכן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה: יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן א"ל כנה יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר [20]גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה א"ל כנה תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ מתניתין אבל בקראי אימא לא מבנינן קמ"ל: אל יכך ויברכך וייטיב לך רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין: [9]והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן איפוך כי אתא רבי יצחק תנא כדתנן אמר רב יוסף השתא דאנן תנן הכי וכי אתא רבי יצחק תני הכי ש"מ דוקא תנן אלא קשיא כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה הרי סומה דאיסורא הוא [9]ואמר ר' תנחום בר חנינאי [21]הנקי כתיב טעמא דכתיב הנקי הא לאו הכי מכלל לאו אתה שומע הן לא אמרינן אלא [ו]הוא דאמר לאו לאו. ולאו דשבועה ממש היא אלא יש להזהר וקלת יש עונש בדבר: יכך וכן יככם זו היא אלה שנאמרה בתורה. תימה לרעיל לא גמרינן אלא שבועה שאין עמה אלה שהיא כשבועה יש עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנ"ל:

ועל הכנויין באזהרה. וא"ת למ"ד בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) אלהיכם לא מקלל קדש אים כי יקלל למה לי וי"ל למ"ד כתיב והא למ"ד לא כתיב לכתוב אזהרה למעוטי מיתה אתא ולא למעוטי כרת: בנקבו שם יומת מה ת"ל. תימה הא מיעטיה לכדדרשינן בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) דלמיעוט חייב עד שיכתוב שם בשם. תימה בקללה ושמור נפשך מאד. תימה בקללה ד"ה חייב ובמחובל עצמו מיפוק ליה מהאי קרא דלא מוהמרו מאד לנפשותיכם ועוד תימה בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) למיק לגמכותי מזהרה למקלל עצמו מנלע"ד ואתא ודיין ליגמר ממקלל עצמו וי"ל דאי לאו דלמ"ד מגיו (ד) לא הוה גמרינן בעלמו מה שלא מצינו שמקור בחבירו(ה):

מקלל חבירו דכתיב לא תקלל חרש. ממקל ומגיו אתי שלא שלח יד בעצמו ולא בחבירו ולא למיפרך שכן מסוגיא דפרק בפ' ד' מיתות (שם דף סו. ושם) על דיין ומרע וגזים דמגיו אינו מסוגיא: ה"ג

תורה אור השלם

1. וְנָפַשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: ויקרא ה א
2. וַיִּקַּח מְזֹרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיְבִאֵהוּ בְּאָלָה וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח: יחזקאל יז יג
3. וְגַם בְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מָרַד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים וַיְקַשׁ אֶת עָרְפּוֹ וַיְאַמֵּץ אֶת לִבּוֹ מִשּׁוּב אֶל יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: דברי הימים ב לו יג
4. אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְיָ אֹרוֹ אֹרוּ יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת יְיָ לְעֶזְרַת יְיָ בַּגִּבּוֹרִים: שופטים ה כג
5. וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלֻן דָּן וְנַפְתָּלִי: דברים כז יג
6. אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת יְיָ מַעֲשֵׂה יְדֵי חָרָשׁ וְשָׂם בַּסָּתֶר וְעָנוּ כָל הָעָם וְאָמְרוּ אָמֵן: דברים כז טו
7. וַיִּשָּׁבַע יְהוֹשֻׁעַ בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר יָקוּם וּבָנָה אֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶת יְרִיחוֹ בִּבְכֹרוֹ יְיַסְּדֶנָּה וּבִצְעִירִו יַצִּיב דַּלְתֶיהָ: יהושע ו כו
8. וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נָגַשׁ בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאל שָׁאוּל אֶת הָעָם לֵאמֹר אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יֹאכַל לֶחֶם עַד הָעֶרֶב וְנִקַּמְתִּי מֵאֹיְבַי וְלֹא טָעַם כָּל הָעָם לָחֶם:
שמואל א יד כד
9. וְיוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּיו וַתִּאֹרְנָה עֵינָיו:
שמואל א יד כז
10. וּבָאוּ הַיָּמִים הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעִיר לְצִבְעוֹת בְּטֶן וְלִנְפֹּל יֶרֶךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן: במדבר ה כב
11. אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: דברים כז כו
12. וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ יָקֵם יְיָ אֶת דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבָּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית יְיָ וְכָל הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה:
ירמיהו כח ו
13. וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר:
בראשית ט טו
14. כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעֹר בָּךְ:
ישעיהו נד ט
15. וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ:
בראשית ט יא
16. וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: ויקרא כד טו
17. וְנֹקֵב שֵׁם יְיָ מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ בוֹ כָּל הָעֵדָה כַּגֵּר כְּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: ויקרא כד טז
18. רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וְשָׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לִבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: דברים ד ט
19. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד
20. גַּם אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתֹּךְ וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשָׁרְשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה: תהלים נב ז
21. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָה הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: במדבר ה יט

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ולא יכתוב כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחית הארץ וכתיב ולא יהיה עוד המים: (ב) שם וכדרבי אבין: (ג) שם בפיפקף יכבה ה' וכן יככם אלהים כל"ל: (ד) תוס' ד"ה ומגיו וכו' וי"ל דאי לאו למ"ד מגיו מצינו למ"ד דגמרינן מיניה חבירו לא הוה גמרינן:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב וישבע. וכן כי נשבעו ב"י לאמר מרוע נותן אשה לנעמן (שופטים כא): רש"י ד"ה בו קבלת דברים ובו' וחייב לקיים הנאה. לא ידעתי מה ליכל מיוב לעשות התנאי אלא דאם לא יקיים התנאי בטל המעשה ומכר ומתנה מתלה וכלומה. וכזה למאי נריך למאן דאיכא קבלה ומה זוכר לקבלתו הא הניחן לו מאן רק ע"מ ואם לא יקיים התנאי ממילא בטל המתיבה ול"ע:

מוסף רש"י

מרוז. נבלת מיכאל הוה ושמתיה מסום ללא תמי. שיפורא. שיפרות (מו"ק טז מכת"י). לאו לאו תרי זימני. לא לומיף וגו' ולא לומיף, כפל הדבר לשבועה (בראשית ח בא. וגראה שנגרס בגירסת הרא"ש פ' כה). אלא על שם המיוחד. דהא כתיב ה' והייט שם מיוחד, דכתיב (שמות ג) זה שמי לעולם (שהדדין נ:). כי יקלל אלהיו. להייט כגון ללאו שם המיוחד, ופשיל ליה מיתה ונוקב שם ה' מות יומת, וקאי נמי אכי יקלל אלהיו (שם). על שם מיוחד במיתה. כדכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי ונשא חטאו לאו לאו מיתה. אלא נשא חטאו לאו מיתה. דכתיב לעיל מיניה (ויקרא כד) על המקלל עצמו וחבירו אלא לוקה קאמר רבי מנחם לרבות מקלל אביו שהוא כשקילה כמגדף את השם אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא הוא לא מילף מהכא: לא תקלל חרש. ומרבינן מיניה (שם דף סו.) כל שהוא נעשה: ויתיב וקאמר מפניכן דדמען. דכ כהנא היה שוגה משנתנו כמות שהיא שגויה יככה וכן יככם: אמר ליה. כך יהודה כנה הפוך דבריך כנגד אחריס אמור יכהו וכן יכהם אלא מקללני: ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח. את המקרא הזה היה דורש שנאמר נדושג נספך מהלים כנה. ואמור יתלהו: והא ליה לרבי מאיר הו'. דתנן במסכת קדושין (דף סא.) ר"מ אומר כל תנאי שבתוך כתנאי דבתי גד [וכני לאוכן] אינו תנאי ואי לא כפליה לא אמרינן מכלל זה אתה שומע את זה: ורבי סומעה דאיסורא. ופרכינן מינה לר"מ הו' דתנן(ו) במסכת קדושין (שם.) מדכתיב [ה] אם לא שטית הנקי ופשיטא לן דלא הוכרכינן לנרך את הסוטות ולא נאמר אלא לאמוע לאו מכלל הן קללה מכלל ברכה אם שטית לא תנקי אלמא לא בעינן כפילה ומאני ר' תנחום הנקי כתיב בלא יו"ד כמו תנקי וקאי אקרא דכתיב דכתיב ואת כי שטית למאמע הכי תנקי ממים המתרירים האלה ואת כי שטית אלמא אי לא הנקי מכלל הן אתה שומע אלא לא אמרינן שמוי

א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנא' ויבא אותו באלה. ואומר וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים. תניא ארור בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה וגו' וכתיב ארור אשר יעשה פסל ומסכה. ארור בו נדוי שנאמר ארו מרוז אמר מלאך ה' וגו' איכא דאמרי מרוז גברא הוא. איכא דאמרי כוכבא הוה. דכתיב מן שמים נלחמו הכוכבים וגו' (ש"ב כב). ואמר [עולא] בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. ארור בו שבועה שנא' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש אשר וגו'. ולא אמרינן תירתי עבד בהו אשבעינהו ולייטיטינהו. א"ר יוסי בר' חנינא אמן בו שבועה דכתיב והשביע הכהן את האשה וגו' וכתיב ואמרה האשה אמן אמן. וקי"ל (לעיל כט:) העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. אמן בו קבלת דברים שנאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן. אמן בו האמנת דברים שנאמר ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך: א"ר אלעזר לאו לאו תרי זימני שבועה היא. וכן הן הן תרי זימני שבועה היא. ופשוטה היא: המקלל בכל הכנויים חייב דברי ר' מאיר. וחכמים פוטרין בכנויין ממיתה שנאמר ונקב שם ה' מות יומת אלא על שם המיוחד במיתה. ועל הכנויים [בכ"ל] עובר בלא תעשה. א"ר ינאי ודברי הכל.

ה"ג נקונטרס ור"מ גלגל לעולם לחיוב ובמיקורא לית ליה וממונא לית ליה ושמי סוטה למיקורא לחית ליה הוא ובספרים היה כתוב לה תיפוך והקשה נקונטרס לדבנן דפטרי מי לית להו דשתוי יין במיתה ונראה למרן דהא דפטרי משום דבעינן שם המיוחד ותיבהו מחלהים קמי (ג) מע"ג דכבר חיפליגו לחידי דתנן ר' מאיר מחייב תנח נמי ותכמים פוטרין ושם תמר המיתה סוטה לחים ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן משום דחית ליה ממונא מכל מכמי תיקשה מכל הנהו קראי דמייתי פ"ג דקדושין (דף סח:) בשלמא לר"מ היינו דכתיב ושם במקומי וגו' וכן שם מעיד ושם מלמד שאם לא יחמעת ממש דמצינן ר"מ כפילה שם על גב דליכא מאן מיקורא גרידא וי"ל דשם במקומי כמה מצות לחית בהו ממונא והוא יחמעת נמי שייך בענין ממון כגון מטמא תרומה מכל קשיא לר"מ דבפ"ק דנדרים (דף יג.) גבי נדר (ג) ליה ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן מע"ג דליכא מאן מיקורא ואומר הר"ר י"ט דוקא בחיסור חמור הוא דחית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כגון שתוי יין ופרועי לשם דבמיתה וכן נמי גבי (ד) שבועה שאין מוכל לך בפ"ב דנדרים (דף טז.) משמע דחית ליה משום לחיסור חמור הוא דחמיר בפרק בתרא דיומא (דף פו.) חייבי כריתות ואף חשא עמהן ולקמן גרים שבועת הדיינים (דף לט.) נמי חמרינן נזדעזע כל העולם כשאמר הקב"ה לא חשא ור"מ והא בקדושין (שם) גבי רבי מאיר חנאי הוא דאמר לא חשא אלא אפילו באיסורא לית ליה מתקוף ליה רבינא ובאיסורא לית ליה אלא מעתה שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה הכי נמי דלית ליה לר"מ והתנן אלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אלא לעולם תיפוך כי לית ליה בממונא באיסורא אית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפרנו בב"ד דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה גרידתא ומה חייב על זדונה אשם בכסף שקלים שבועת הפקדון ביצד אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי או שאמר לו אין לך בידי משבעך אני ואמר אמן הרי זה חייב השביע עליו חמש פעמים בין בפני בית דין ובין שלא בפני ב"ד וכפר וחייב על כל אחת ואחת אמר רבי שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות היו חמשה תובעים אותו אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בשת ופגם על פי עצמו גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי משביעך אני ואמר אמן פטור המית שורך את שורי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור אמר לו חבלת בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי בך חבורה משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לו עברו הפלת את שיני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור: **גמ'** רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה ורב יצחק בריה דרב יהודה תנו שבועות בי רבה פגע בהו רב כהנא אמר להו

שתויי יין. דכמיתה לא אמעיטן לה אלא הן מכלל לאו (סנהדרין פג:) דכתיב (ויקרא י) יין ושכר אל תשת ולא תמותו הא אם תשתו בנוחכם אל תהל מועד תמותו: **פרועי ראש.** נקרא לן (סנהדרין שם) מדאיתקש לשתויי יין בסמיכה ונראה למרן דהא דפטרי יחזקאל (מד): **והכתן אלו שבמיתה.** ולא פליג אים עליה: ה"ג **אלא לעולם לחיוב וכי לית ליה בממונא.** כלומר אלא מכל מפכת לה לא תימא לפילו בחיסורא לית ליה אלא ולחי אית ליה ומשום הכי ליכא פלוגתא גבי שתויי יין: **ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא.** גבייתא כתובתה ושבועה דמתני' נמי ע"י ממון נתה הלכך ר"מ פוטר כלפניכן ובלאו חיפוך ליכא למכוחה לא"כ לר"מ שבועה דמתניתין חיסורא גרידתא היא לע"כ בכהי חיסורא לן למוקמיה מ) (והוא הטבעת על אחד שחינו בא לממון) ואי רבנן פטרי הא חלמא לית להו מכלל לאו אתה שומע הן לחיסורא גרידתא א"כ שתויי יין דבמיתה לרבנן מנא להו וכן מנאתי לשון נבלי בספרים ישנים (ג) לא תיתמר לא חיפוך משום קושיא דשתויי יין לרבנן:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון. נאנסים ונגנסים כו'. תידי דתנח בשבועה העדות (לעיל ג.) נאנסים ולא נגנסים כו' תנגנו נמי לכולהו: **נקרוכים.** שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון חלוי: **בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד**). לם מפיו נשבע שהוחיל שבועה מפיו לו שבעה חמן חאר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמיתו כל דהו: **ומפי אחרים.** שלא עשה חמן כגון שבעיני עלין שחחזיר לי פקדוני ואמר חין לך בידי חינו חייב עד שיכפור בב"ד משום דמשבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה ובפירקא ליה לר"מ דון מינה ומינה והא בב"ד כדפרישנא בפירקין לעיל (דף לא.): **וחכ"א כו'.** דסבירי להו דין מינה ואוקי בחחרה כדפרישנן בפרקין לעיל (שם): **וחייב על זדון שבועה.** דלא כתיב בהו ועשלם. זדון השבועה שזכור על הפקדון ויודע שמחחייב על כפירתו קרבן: **ועל שגגתה עם זדון הפקדון.** שגגה בקרבן ויודע בפקדון דיודע בהזיד בפקדון וכפר לחבל חינו יודע שם חייב עליו קרבן וכו': **ואינו חייב על שגגתה גרידתא.** שם שבור ליטבע בחמת משום לחנוס הוא: **בכסף שקלים.** הקיוי בגני שלשים דהכי כתיב גבי חיל המקם (ויקרא ה) בערכך כסף שקלים: **מפני שיכול לחזור ולהודות.** לחר כפירה נמלא שבכל שבועה הוא כופרו ממון: **שבועה בחחרונה.** חין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה להשבעה קיימה שבועה חכולהו: **חפילו חמר חטה ושעורה וכוסמת.** בגמרא (לקמן לח.) מפרש לה: **שאינו משלם קנס על פי עלמו.** וכיון דחי חודי לא מיחייב לשלומי כי כפר נמי לאו מחוסרי קא כפר ליה: **אבל משלם כופס ופגם** כו'. הילכך ממונא כפריה. וכגמרא (שם:) מפרש פלוגחייהו: **המית שורך את עבדי.** קנסא הוא דמשלם שלשים סלעים חפילו חינו שוה חלא דינר: **אמר לו עבדו הפלת את שיני.** קנסא הוא שיוליא את עבדו לחרות בשביל חבר והרי הוא כבהמתו: **גמ'** הזיל

צב א מיי' פ"ח מהל' כילות מקדש הל' ג סמג לחין סימן ג:
ק ב מיי' שם הל' ח:
א ג מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' ג סמג לחין רמח:
כ ד מיי' שם פ"ח הלכה ט:
ג ה מיי' שם ופ"ט מהל' שבועות הל' ז ופ"ד מהל' פרט"מ הל' כב:
ד ו מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה ה:
ה ז מיי' שם הלכה ט:
ו ח ט מיי' שם הל' י:
ז י מיי' שם הל' יח:
ח כ מיי' שם הל' יב:
ט ל מ מיי' שם הל' יג:
י נ ס ע מיי' שם פ"ט הלכה ג:
יא פ מיי' שם הל' ו:
יב צ מיי' שם הל' ד:
יג ק מיי' שם הל' ג:
יד ר מיי' שם הל' ד:
טו ש מיי' שם הל' ג:
טז ת מיי' שם הל' ו:

רבינו חננאל

כלומר לא חלק בזה ה) ר' מאיר. עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד ואמרינן כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. חברו דכתיב לא תקלל חרש: המקלל אביו ואמו ר' מאיר מחייב אפילו בכבוניין. וד' מאיר בר' יוסי פליג עליה ואמר בנקבו שם מה ת"ל לימד על אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם: יתיב רב כהנא וקאתי יכבה ה' (אלהים). וכן יכבה אלהים זו היא האלה האמורה בתורה. א"ל רב יהודה כנה כלומר אל תאמר יכבה אלהים אלא כך שנה יכהו אלהים. וכן הואי קרא לא תקרא גם אל יתצך לנצח. אלא גם אל יתצהו לנצח: אל יכך יברכך וייטיב לך ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. פירוש כך מפורש בירושלמי. אמר להם אל יכבם אם תבואנו ותעידוני מכלל שיכבם אם לא תעידוני וכן אם תעידוני יברככם מכלל שאם לא תעידוני יקללכם. ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. ומקשינן והא ר' מאיר ליח ליה מכלל לאו אתה שומע הן. דתנן בקדושין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. ופרקינן איפוך אימא ר' מאיר פוטר וחכמים מחייבין כו'. ואסיקנא לענין איסורא כי הא. וכגון פרועי ראש ושתויי יין דכתיב בהו שלא ישתו יין בבאם אל אהל מועד ולא ימותו. מכלל שאם ישתו ויבואו אל אהל מועד ימותו. כי האי גוונא דהיא איסורא. א"ר מאיר מכלל לאו אתה שומע הן. אבל לענין ממונא כגון תנאי בני גד ובני ראובן לא אמר ושאני סוטה דאע"ג דאיסורא היא (כגון) [כיון] דאית ביה ממונא דצריכה להפקיעה כתובתה לא אמר מכלל לאו אתה שומע הן: ירושלמי הא דתנן עובר

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושאני וכו' דלא אמעט בלא חיפוך וכו':
(ב) תוס' ד"ה ה"ג וכו' ואע"ג דלכבר: (ג) **בא"ד** גבי נדר דלית ליה:
(ד) בא"ד וכן נמי גבי לא שבועה לא חוכל לך:

גליון הש"ס

גמ' דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. עי' לעיל דף לג ע"ג ותוס' שם ד"ה תוחין:

מוסף רש"י

אלו שבמיתה. בידי שמים כתפכת סנהדרין נאלו הן הנשרפין (תענית יז:). **שתויי יין.** במיתה דכתיב יין ושכר אל תשת בנוחכם אל תהל מועד ולא תמותו, דהיינו מיתה בידי שמים מדלא כתיב יומת (שם). **ופרועי ראש.** שנשתמו פרועי ראש, שנענו עליהם יותר משלשים יום שלא גלחו (שם סנהדרין פג:).

הדרן עלך שבועת העדות

חייב על כל אחת ואחת. חומש ואשם (ב"ק קו:). **עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד.** לעולם חינו חייב עד שיחמר לכל חחד ואחד שבועה לך על מנת כן ומנלת כסוף לנקר, חבל חמר שבועה לך על מנת כן חינו חייב חלא חחת (נדרים סו:). **אנסת ופיתית.** פיתים (כתובות חב:). **ואמר אמן חייב.** קרן וחומש ואשם שם הוחה ממרי כן, וחכו ואשם גזילות (שם). **שאינו משלם קנס על פי עלמו.** חלא על פי עדים, וכיון לחילו מודי ליה קרן כשמבעו הוה מיפטר, כי כפריה נמי חין זו שבועה כפירת ממון (שם). **משלם בושת ופגם.** דממונא הוא ואשמעינן דממונא כפריה, ולקמן מפרש טעמא דדבנן דקא סברי שאם שוטן בושת ופגם לא חבעו חלא בושת ופגם ולא נשבע זה על כפירת קנס (שם).

ו) [ג"ל והמעמן]. **ז)** [ג"ל לא]. **ח)** סנהדרין כב: פג. [תענית יז:]. **ג)** לעיל לח:. **ד)** [כמדר המשנה ל"ג]. **ה)** [לעיל נב.]. **ו)** ב"ק קו:, **ז)** ומחרו לו כל"ל, **ח)** ולקמן לח.]. **ט)** [נדרים סו. פז: קדושין מד. מו.]. **י)** לעיל כג.]. **כ)** כחובות מב. [עי' חוספות לקמן לח. ד"ה חשמעי]. **ל)** [לעיל כח:]. **מ)** רש"ל גי רש"ל ללא חיתמר בלא חיפוך. **ם)** כמ"ש לוסף: מפי עלמו. **ע)** [רש"ם מח"ז].

ה) לולי מפרש דבינו ללא בפרש"י שלא קמ"ל דלפ ר"מ מודה כזה ולפו דבנן לחולייהו מפיימי למלתייהו הכי: ג) עי' מילוחי גידלפוח ועי' לעיל כח ע"ח. ד) לולי דמיירי דקיבל הטבעת עלוחה עליו דלא"כ פשיטא ומחני' היא כרש פירקין ועי' בחוי"ט בפירקין בהטבעה יח בשם הרמב"ן.

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. מיהו קרבן לו מלקות לו שניהן. וגבי שבועת העדות לעיל גמי מזיד כשוגג ליכא למיבעי ליה כיון דבעית מסוס לתין התרתת ולתי נשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויכול להתרות בו: **לא משכחן מזיד דמייתי קרבן.** לתו דוקא כל התורה קתמר שהרי ד' מביתין על הזדון כשגגה הבא על השפחה (ב) ומזיד שנטמא ושבועת העדות ושבועת הפקדון(ו): **ה"ג** אמרו ליה תמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקתמר על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקתמר מכות תין קרבן לא ומתי תומרת דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי תמר להו רבא בר איתי (ג)מאן תנא זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה ר"ש אבל לרבנן קרבן נמי מייתי אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה דלמא דלא אתרו ביה ל"א ת"ש אין חייבין על שגגתה מה הן חייבין על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו בראתרו ביה ה"נ דלא אתרו ביה ת"ש לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מדקאמר לוקה מכלל דאתרו ביה וקאמר תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה אבל קרבן מייתי מאי אינו לוקה דאינו נפטר במלקות מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הא קרבן כתיב ביה התם דמייתי קרבן כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה אמרוה רבנן קמיה דרבה אמר להו מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מיחייב כפירת דברים בעלמא הוא אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור א"ל רב חנינא לרבה תניא דמסייע לך [1]וכחש בה [2]פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין [1]ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים אמר ליה אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בעדים לויתי ולא לויתי בשטר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאמרי ליה מתרוינן יפת [1]ואמר להו לא מחד מינייכו יפי דהויא ליה כפירת דברים בעלמא ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים (סימן חובה כיתות דבעל הבית חומר נזירא) ת"ש אינו חייב על שגגתה ומהו חייב על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו זדון עדים לא זדון עצמו ת"ש [ד]היו שתי כתי עדים בפרה הראשונה ואחר כך בפרה השניה שתיהן חייבות מפני שיכולה עדות להתקיים בשתיהן [ה]בשלמא שניה [ו] תחייב דהא כפרה לה כת ראשונה אלא ראשונה אמאי מיחייבא הא

להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי קרבן [א]לא שנא אתרו ביה ולא שנא לא אתרו ביה או דלמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מילקא לקי קרבן לא מייתי או דלמא הא והא עבדינא א"ל תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר [ו]ליה על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי [ג]אמר להו רבא בר איתי מאן תנא זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה ר"ש אבל לרבנן קרבן נמי מייתי אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה דלמא דלא אתרו ביה ל"א ת"ש אין חייבין על שגגתה מה הן חייבין על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו בראתרו ביה ה"נ דלא אתרו ביה ת"ש לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מדקאמר לוקה מכלל דאתרו ביה וקאמר תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה אבל קרבן מייתי מאי אינו לוקה דאינו נפטר במלקות מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הא קרבן כתיב ביה התם דמייתי קרבן כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה אמרוה רבנן קמיה דרבה אמר להו מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מיחייב כפירת דברים בעלמא הוא אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור א"ל רב חנינא לרבה תניא דמסייע לך [1]וכחש בה [2]פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין [1]ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים אמר ליה אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בעדים לויתי ולא לויתי בשטר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאמרי ליה מתרוינן יפת [1]ואמר להו לא מחד מינייכו יפי דהויא ליה כפירת דברים בעלמא ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים (סימן חובה כיתות דבעל הבית חומר נזירא) ת"ש אינו חייב על שגגתה ומהו חייב על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו זדון עדים לא זדון עצמו ת"ש [ד]היו שתי כתי עדים בפרה הראשונה ואחר כך בפרה השניה שתיהן חייבות מפני שיכולה עדות להתקיים בשתיהן [ה]בשלמא שניה [ו] תחייב דהא כפרה לה כת ראשונה אלא ראשונה אמאי מיחייבא הא

הזיד בשבועת הפקדון מהו. פירש בקונטרס דבשבועת העדות ליכא למבעי הך בעית מסוס לתין התרתת ולתי נשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה לפי שהמתרים בהם אין יודעין אם הם מזידין או שוגגין והך בעית מסוס לתין התרתת ולתי נשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה לפי שהמתרה הוה מתרינן בהו אף על גב דמסתברא בהם אין יודעין אם הם מזידין או שוגגין והך בעי הך נשבועת העדות מסוס דמי לפי שהם יודעים לעולם אם הם מזידין שיכולין לומר שכחנו: **כיון** דחידוש הוא כו'. לתו מידוש גמור הוא דהא ליכא למיבעי הך בעית בקונטרס בקונטרס דלמא כיון דלמומרה אין קפק להם בעדים זוממין מי הוו לריכי התראה הוה מתרינן בהו אף על גב דמסתברא בהם אין יודעין אם הם מזידין או שוגגין והך בעי הך נשבועת העדות מסוס דמי לפי שהם יודעים לעולם אם הם מזידין שיכולין לומר שכחנו: **כיון** דחידוש הוא כו'. לתו מידוש גמור הוא דהא ליכא למבעי הך בעית בקונטרס בקונטרס דלמא כיון דלמומרה אין קפק להם בעדים זוממין מי הוו לריכי התראה הוה מתרינן בהו אף על גב דמסתברא בהם אין יודעין אם הם מזידין או שוגגין והך בעי הך נשבועת העדות מסוס דמי לפי שהם יודעים לעולם אם הם מזידין שיכולין לומר שכחנו: **כיון** דחידוש הוא כו'. לתו מידוש גמור הוא דהא ליכא למבעי הך בעית בקונטרס

מילקא לקי קרבן לא מייתי.

ותף על גב דגבי שפחה כתיב (ויקרא יט) בקורת תהיה והניח תת שמתו הא אמרינן בפוף ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יח.) להיל לוקה והוא מביא קרבן: **מאי** אינו לוקה **דלא מיפשר במלקות.** תימה דמעיקרא ס"ד דגבי למילף מינה מומרת דדין הוא שנאמיר בנזיר שכן לוקה ולמתי דמסיק השתא ל"ל דמיתניא לענין קולא דדין הוא שנקל בנזיר שכן מיפטר במלקות ונרתה לתת ידע גבי מת מיתניא לי נמי מעיקרא ס"ד דה"פ לת תם תמרת בנזיר שהוא טמא שכן כפרתו תלויה במלקות הקל ולת בקרבן תמרת בשבועת הפקדון שאין כפרתו תלויה במלקות תת בקרבן דחמור ולתת כמ"ד לעיל ניחא ליה לאיניש דליתי קרבן ולת לילקי ומיהו בסיפרי מיתניא הך גרייתא ומיתניא תיפכא ומכי תיתא התם בפרשת נפת גבי גבי נזיר בפתע להניא את המוגם פתחום להניא את השוגג והדין נותן ומה במקום שלת חייב את המזיד חייב בו את השוגג כתן שחייב את המזיד לתו אינו דין שנחייב את המזיד לת תם תמרת בשבועת העדות שכן אינו לוקה תאמר בנזיר שלוקה והואיל ולוקה לת יציא קרבן ת"ל וכפר מאשר חטא בה הנפש דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר בפתע זה שוגג. פתאום זה אונס. מדקתני בנזיר שלוקה. מכלל דאתרו ביה ותתני לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה. ש"מ דאע"ג דאתרו ביה בשבועת הפקדון לא לקי. ודחי' מאי אינו לוקה דקתני דלא מיפטר במלקות אלא צריך קרבן. ואקשינן אי הכי האי דקתני תאמר בנזיר שלוקה מכלל דנזיר שנטמא מיפטר במלקות. והא בהדיא כתיב ביה וביום השמיני יביא שתי תורים וגו'. ושנינן האי קרבן דמייתי נזיר זה למיחל עליה נזירות בטהרה הוא ולא משום דהוזיר בשוגמה: אמרוה להא שמעתא קמי דרבא אמר להו לדידכו דאמריתו דלא מיפטר במלקות היכא דאתרו ביה אלא צריך נמי קרבן אי לא אתרו ביה מילקא הוא דלא לקי הא קרבן חייב. ואע"ג דאיכא שהדי דהאי פקדון בהאי שעתא דמישתבע איתיה גביה אמאי כפירת דברים בעלמא ניתהו. דהא הני שהדי מחייבי ליה בפקדון וליכא הכא כפירת ממון. וכל הנשבע כי האי גוונא היכא דאיכא שהדי פטור הוא: א"ל רב חנניה לרבה תניא דמסייעא לך ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים. אמר ליה הא איכא לאוקומא בטוען לויתי ולא ליתי ממך לא בשטר ולא בעדים דבממון מודה ואינו כופר אלא בעדים. דהא ודאי לאו כפירת ממון היא. ורישא דהא מתניתא מוכחא הכי דקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן השותפין או לאחד מן האחים כו' ופשוטה היא: ת"ש אין חייבין על שגגת הפקדון. ומה הן חייבין על זדונו אשם בכסף שקלים. מאי לאו זדון עדים כגון דאיכא שהדי דהאי פקדון איתיה לגביה וקתני חייב אשם. ודחינן לא בזדון עצמו. פירוש כגון שהוזדה כי הזיד בשבועתו. דאמרי' לא מיכפר לך עד דמיתית אשם: ת"ש היו [ב'] כתי עדים כפרה הראשונה כו'

דפריך והא קרבן כתיב ביה פירוש הא בשוגג כתיב קרבן ולמתי קתני תם לת לכפר ות"ל מצוטע הפקדון דבמזיד לת יפטר במלקות תלת יעטיד קרבן ומשני כו': **פרט** לשוה בשטר ולשוה בעדים. כגון דתמר לת לויתי דכתומר לת פרעתי דמי: הכת

פרט למודה לאחד מן האחין. שים לו חלק בממון זה וכשתבעו התם השני כפר: **פרט לנוה בשטר.** קס"ד לכופר ממון שים לו עליו שטר תו עדים: **לת תפייען.** להת מתניתי לתו בכופר ממון קתמר תלת במודה בממון וכופר שלת תסר לו שטר עליו ולת היו עדים בדבר: **מהרוינן יוסף.** משנינו לויה: **מיכך יוסי.** ממך לויתי כל המנה ולת היה למחילך חלק בו: (ג) **לתו זדון עדים.** שהתרו בו: הת

ב) ויק"ר מתק מ"ו, ג) לעיל לד., ג) [שם], ד) לעיל לת., ה) [שם לב:], ו) [כלתיתא כריתות ט.].

תורה אור השלם

1. אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר עַל אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֲטֹא בָּהֶנָּה:

ויקרא ה כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא שניה תתחייב וכו' תלת דלמעוה ממאי תתחייב הת: (ב) רש"י ד"ה לת תשכחן וכו' על השפחה חרופה וזיר: (ג) ד"ה מאי לתו זדון עדים שהתרו בו. ק"ע ה"ם בלת התרו בו ומ קשיא לרבה תלת זדון עדים לת מכחת לה תלת בהתרו בו ולתי לת התרו בו ליכא למימר שכח וליכא זדון:

מוסף רש"י

מאן תנא כו' ר"ש. לתמר לת עשה בו מזיד כשוגג (לעיל לד:). **דהא כפרה לה כת ראשונה.** ותין לו עדים תלת תלו ומתלת שהפמידוהו בבפימתן. (לעיל לב.).

רבינו חננאל

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. כיון [דמייתי] קרבן על המזיד כשוגג לא לקי [או דלמא כו'] או דלמא תרוייהו מיחייב. א"ל מדתנינן תמורה ממנו. פירוש משבועת העדות שבועת הפקדון שחייב על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים ש"מ שאם הזיד לוקה ואין מביא קרבן. ואוקמוה להא לרבי שמעון דסבר לא ניתנה זדון שבועת הפקדון לכפרה בקרבן. ומאי תומרא דשבועת הפקדון משבועת העדות דניחא ליה לאיניש דניתי קרבן ולא לילקי. אי נמי בשבועת העדות כתיב נקבה מן הצאן כשבה וגו' אפילו תימא בת דנקא. ובפקדון אשם בכסף שקלים. ואמר להו רב כהנא הא מתניתא לאו הכי שנויה שבועת הפקדון אחד זדונה אשם בכסף שקלים. ונפשוט מינה דלא לקי ואפי' בזדונה. ואמרינן דלמא מתניתא בדלא אתרו ביה. ואתינן למפשטה מהא דתניא בספרי דבי רב לא [אם]

יז א מיי' פ"ו מהלכות שבועות הלכה מ ופיה"מ הלכה כ):

יח ב ג מיי' שם פ"ח הלכה יג:

רבינו חננאל (המשך)

אמרת בשבועת הפקדון דאינו לוקה תאמר בנזיר שנטמא שלוקה הואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר בפתע זה שוגג. פתאום זה אונס. מדקתני בנזיר שלוקה. מכלל דאתרו ביה ותתני לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה. ש"מ דאע"ג דאתרו ביה בשבועת הפקדון לא לקי. ודחי' מאי אינו לוקה דקתני דלא מיפטר במלקות אלא צריך קרבן. ואקשינן אי הכי האי דקתני תאמר בנזיר שלוקה מכלל דנזיר שנטמא מיפטר במלקות. והא בהדיא כתיב ביה וביום השמיני יביא שתי תורים וגו'. ושנינן האי קרבן דמייתי נזיר זה למיחל עליה נזירות בטהרה הוא ולא משום דהוזיר בשוגמה: אמרוה להא שמעתא קמי דרבא אמר להו לדידכו דאמריתו דלא מיפטר במלקות היכא דאתרו ביה אלא צריך נמי קרבן אי לא אתרו ביה מילקא הוא דלא לקי הא קרבן חייב. ואע"ג דאיכא שהדי דהאי פקדון בהאי שעתא דמישתבע איתיה גביה אמאי כפירת דברים בעלמא ניתהו. דהא הני שהדי מחייבי ליה בפקדון וליכא הכא כפירת ממון. וכל הנשבע כי האי גוונא היכא דאיכא שהדי פטור הוא: א"ל רב חנניה לרבה תניא דמסייעא לך ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים. אמר ליה הא איכא לאוקומא בטוען לויתי ולא ליתי ממך לא בשטר ולא בעדים דבממון מודה ואינו כופר אלא בעדים. דהא ודאי לאו כפירת ממון היא. ורישא דהא מתניתא מוכחא הכי דקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן השותפין או לאחד מן האחים כו' ופשוטה היא: ת"ש אין חייבין על שגגת הפקדון. ומה הן חייבין על זדונו אשם בכסף שקלים. מאי לאו זדון עדים כגון דאיכא שהדי דהאי פקדון איתיה לגביה וקתני חייב אשם. ודחינן לא בזדון עצמו. פירוש כגון שהוזדה כי הזיד בשבועתו. דאמרי' לא מיכפר לך עד דמיתית אשם: ת"ש היו [ב'] כתי עדים כפרה הראשונה כו'

הבא נמי בדרבינא. שהיו קרובין בנשותיהן מצד נשותיהן גוססות לפי שהיו נזהרין למימר להא הכא ליכא למיקטוי פשיטא להא קמ"ל דאפילו ומ"מ נמי עדים ממש קרן ומומס וכי נמי עדים ומ"מ הוה ממש גוססת משלומי כפל:

ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות. תימה והא רבי יוחנן גופיה אית ליה נפוק מינה מתרץ (לקמן דף קעה:) דשעבוד דאוריימתא ומ"מ לפילו נעל פה היכי משכחת לה לשבועת העדות ולשבועת הפקדון וכי נמי קשה מהשולח (גיטין דף לז.) דאמר רבי יוחנן שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט ואם כן לפילו נעל פה לפי משכחת לה לדידיה וכן בפרק קמא דב"מ (דף ד: ושם) גבי מודה מקצת ובפרק הכותב (כתובות דף פז: ושם) ואימא נמי התם גבי עד אחד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ומ"ד שעבוד דאוריימתא נעולם לפי משכחת שבועה ול"ל (ב) דאיצטי משכחת כשמחל השעבוד (ב): **מיעט** שטרות. לפילו מאן לית ליה דינא דגרמי כהגוזל קמא (ב"ק דף נא.) ופטור שורף שטרותיו של חבירו מכל מקום כיון דכי מימנהו בעלמייהו מחייב ליה להדליונינהו ה"ל כי כפר חייב ומיהו נכסוף דמסיק לעניין השבה דוקא פליגי לי אומר לו כשנפתנו הרי שלך לפניך ולא לענין שבועה קשיא מה שייך למעוטי שטרות הא לפילו שרפן פטור כ"ש נפתנו ואיך לומר לקמן כרבי מאיר דאמר דינא דגרמי מי נמי כי פטרינן היינו כי קלינהו נמתנייהו אבל נטלן ושרפן חייב: **מתניתין** נמי דיקא. מע"ג דמאן דמחייב נמי מודה לרבנן פטור מ"מ מייתי דסתם מתניתין דיקא כמאן דפטור ומיהו קשה מימה דמייתי ממתניתין דדמי לה לייתי ממתניתין דשבועת הדיינין (לקמן דף לח:) דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אם כן אין כאן קרקע אלא

הא קיימא שניה. אלא לאו ס"מ כפירת ממון שים עליו עדים ואפילו הכי אית ליה נשבע. **קרובין בנשותיהן.** נשואי שני מחיות דהכי שמעת לה מזו לשמקוטי. ומה תאמר למה לי למימנא לישטרין כגון שהיו גוססות בשעה שנתנו: **מפני מה קיימא.** קיימא לן רוב גוססות למיתה והוו להו כמחוסר והוה ליה ממון שים עליו עדים דלא תתחייב לשבועה קמ"ל הסמא מיהא לא שכיחי ואף על גב דרוב גוססין למיתה כל זמן שלא מת מי הוי לכל דכריס (ב): **טעמא גנב.** פטור עצמו על ידי גניבה שטען נגנב הימני ושומר חנם פטור מגניבה וקיימא לן בב"ק (דף סג:) שמא נשבע ונפטר עדיים ממנו שבועה כפל כגנב עצמו מבל שם הודה אמ"כ אין כאן כפל דמודה בקנס פטור מבל מומם ומשם ים משום שבועת הפקדון: **ונשבע והודה ונפטר עדים** גרסי' ולא גרסינן אחרי כן: **משלם תשלומי כפל.** משום עדים: **ומשם.** משום שבועה מבל מומם לא משלם וילפינן לה בנבנה קמא (שם:) מהתי קרא ומשלם אותו גרסינן וממימיהו יוסף עליו') ממון המשתלם גרסינן מוסיף מומם ומשיעו משתלם גרסינן כגון זה שישלם עליו בפל אין מוסיף מומם: **כדרבינא.** שהיו עדים קרובים בנשותיהן בשעת שבועה לפיכך חייב קרבן כמאן דליתניהו: **כר' מינה דהכיא.** אין ללמוד היממה ללא ליירי בחכמות כלל ולמאן דאמר נזדון עצמו קאמר ולא נזדון עדים: **אי דליכא עדים.** לאחרו בגזיר אחתי לוקה: **עבידי דמייפי.** הלכך מהכא ליכ כפיתמו אם ימותו העדים: **משום דסוה.** ליה אחי שטר ממון שהקרקעות משועבדים לו והכופר בו ככופר בקרקעות וקיימא לן לקמן (דף מב:) דאין נשבעין על הקרקעות הלכך כי אישתבע נמי אין לה דין חיוב שבועה להניח עליה קרבן: **וכדרב הונא בריה דרב יהושע.** לפרש טעמא דרבי יוחנן משום דאין נשבעין על כפירת [שעבוד] קרקעות: **חייב להעמיד לו עדה.** דלקמן קרקע נגזלת וקיימא לה בגרסת גזלן וקניין ניה והשיב את הגזלה (ויקרא ה): **הרי שלך לפניך.** קסבר קרקע אינה נגזלת וכי שטפה נהר בגרסותיה דמרע קמא היא קיימא: **מיעט שטרות.** אחין גופן ממון אחין אלא לרמיה שבחן: **מאן דמחייב.** עלייהו דין קרבן שבועה כרבי אליעזר כי היכי דמרבה להו לענין הבאה מרבה להו נמי לכל המחוור בענין וקרבן בהאי עניינא כתיב: **אפילו רבי אליעזר מודה.** דלמך על גב דליתניה בענין הבאה לא ליתניה לענין מומם ומשם דכי מהדר קרא ונקט ענין מומם ומשם כתיב [שם] לו מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וממימיה יוסף עליו את חמשיתו יתיב מכל ולא הכל ומימיעט להו דבר אחיו דומה לפרט: **מפניין נמי דיקא.** כרבי יוחנן דאין חיוב קרבן שבועה בקרקעות: **דעבד מיקם לקרקעות.** והתנחלתם לחומס [וגו'] לרבות ממוזה (שם כה) כלומר: כלא

ולכדרב הונא בריה דרב יהושע תסתיים א"ל רבי ירמיה לר' אבהו לימא רבי יוחנן ורבי אלעזר בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קא מיפלגי [ד]דתנן [ו]הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי רבי אליעזר וחכ"א [ה]אומר לו הרי שלך לפניך ואמרינן במאי קמיפלגי רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד מיעט [ז]או מכל אשר ישבע חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד או בגזל פרט או מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל בלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט [ח]מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון [ט]אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטל יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר כרבנן אמר ליה לא מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר אמר לך בהא [י]אפילו רבי אליעזר מודה דרחמנא אמר מכל ולא הכל אמר רב פפא משמיה דרבא מתניתין נמי דיקא דקתני גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב ואילו גנבת את עבדי לא קתני מ"ט לאו משום דעבד איתקש לקרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות אמר רב פפי משמיה דרבא אימא סיפא זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור זה הכלל לאתויי מאי לאו לאתויי גנבת את עבדי אלא

ב) [נעיין לג.], ג) ס"ק סה. ניעין כה. ערכין יח. [קדושין עח:], ד) [ב"מ ד: כתובות פז:], ה) [ב"ק דף קיז.], ו) [לקמן מב:], ז) [נעיין לד.], ח) [ויקרא ה:], ט) [ויק' ה"ל], י) [ויקרא ה:], כ) [ועי' היטב מוס' ב"מ ד: ד"ה מאן].

תורה אור השלם

1. נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיי וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ: ויקרא ה כא

2. אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָּיו יֹסֵף עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: ויקרא ה כד

הגהות הב"ח

(א) גמ' פליגי בה רבי יוחנן וכו' ול"ת: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' וכ"ה לומר דכולהו מפכחת כשמחל:

גליון הש"ס

גמרא ה"ג בדרבינא. מנוסר לף להכפל כת על שעת הכפירה ובאותה שעה היו העדים קרובים בנשותיהם מ"מ לף מקרי מתחלה בשעת ת"מ עתה שנתקרבו מעדיים על המפקד שהוא פקדון ומעמילה חייב כפל ע"י העדים אחרים שנעמדו לו דמשבע ומעדים עתה שנשבע נשקר. ותמוה לי דל"ל גם לענין התחו כי לחייב מלקות משכחת לה בכה"ג דהעדים שהתחו בו לף ידעו שהוא פקדון (דמ"מ מקרי התראת ולפי כיון לדידע להמוחרה כמ"ש תוס') יהו עדים קרובים בנשותיהן שידעו שהוא פקדון ומ"מ נתקרבו ונעמדים להעיד עתה זה פקדון ומעילת חייב מלקות על העדים שהתרו שנעמדים שכפר ונשבע ואין מקום לחלק בין קרבן למלקות. ולומר דהוי התראת ספק דהמוחרה מכופק שמא לף ימותו העדים ולף יהיו עדים כשרים להעיד עליו דבשלה כיון דהעבירה ולפי הספק רק אם הב"ד יענשו עליו לף מקרי התראת ספק. ועיין יבמות דף פ ע"ל בתוס' ד"ה ונעשה ומ"ש בזה ול"ע:

מוסף רש"י

הא קיימא שניה. ומה הפפירתו כרקמוסים (לעיל לג.). קרובין בנשותיהן. נשאו שני מחיות ואינן כשוחיות אחד, נמלא שלא היה לו עדות כשכפרה לאחרונה אלא שלא היה קיים כת שניה, דהיינו כת הראשונה כת שניה, ומשום הכי חייב. **משלם קרן וחומש ואשם.** משום שבועה ואין כאן כפל למודה בקנס פטור (ב"ק סה.) לאין משלם קנס על פי עלמו (שם קו:). **ושטפה נהר.** שהיתה על שפת נהר והבניה שפתו והמים שוחקים וכורין מתת הספה ומתפשטת בתוך השדה (שם קי:). **ריבה כל** מילי. ואפילו קרקעות בשבועה ולהשבון (שם). **מיעט שטרות.** אחין גופן ממון דמיהיב ליה נימיל בעלמא (שם).

קמ"ל השתא מיהת חיי נינהו. ולימדך שהגוסס הרי הוא כמי לכל דבריו ואף על פי שרובן למיתה (שם). **משלם קרן וחומש ואשם.** משום שבועה ואין כאן כפל למודה בקנס פטור (ב"ק סה.) לאין משלם קנס על פי עלמו (שם קו:). **ושטפה נהר.** שהיתה על שפת נהר והבניה שפתו והמים שוחקים וכורין מתת הספה ומתפשטת בתוך השדה (שם קי:). **ריבה כל** מילי. ואפילו קרקעות בשבועה ולהשבון (שם). **מיעט שטרות.** אחין גופן ממון דמיהיב ליה נימיל בעלמא (שם).

קרקעות דקי"ל מלוה בשטר גובה מן הקרקע ואפילו ממשעבדי. ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות: המשביע עבי קרקע. אסיקנא ר' יוחנן פוטר ור' אלעזר מחייב נימא בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן פליגי דתניא הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי ר' אליעזר וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך. ואמרינן במאי פליגי ר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי. ר' יוחנן כרבנן ור' אלעזר כר' אליעזר. ודחי' ר' אלעזר ודאי כר' אליעזר. אבל ר' יוחנן אמר לך [בהא] אפילו רבי אליעזר מודה דפטור. שנאמר או מכל אשר ישבע עליו לשקר. ולא כל למעוטי קרקעות. אמר רב פפא מתני' נמי דיקא דקתני שורי והוא [אומר] לא גנבתי כו' ופשוטה היא:

ו) לכאורה ק"ל אמר לעיל דלף קשיא לרבנן דלמאי מייתי הכא הרמצוה וכו' בשאי שהבועתו דפקדון למיירי בגון וכו' אבל הכניה בידאי מייתי מיון וכו'.

כללו לינו חייב ללא תחת. לקמיה מפרש מאי כללו ומאי פרטו: **ולא לך גרסינן בכולהו ולא גרסינן ללך:** **כללו של ר' מאיר זהו פרטו של רבי יהודה.** מאי שמעת ר' יהודה שהיה עושה ר' מאיר כללו והיינו ולא לך ולא לך עשתן ר' יהודה פרטו. וממילא שמעינן דפרטו של רבי מאיר היינו לא לך לא לך דמי לא מאי הוי פרטא לרבי מאיר והוי כללו של רבי יהודה דהי לא לך לרבי יהודה נמי פרטא ולא תשיבא כלל ללא שתין לכם מאי שנא ולא לך דנקט: **הכל מודיס כולא לך שהוא פרט.** רבי מאיר ללא פליג אדר' יהודה כולא לך והכי קאמר רבי יהודה ולא לך הוא דהוה פרטא אבל לא לך כללא ללא תשיבא קאי. ולקמיה מפרש מהיכא דייק ר' יוחנן דתרוייהו לרבי מאיר פרטי הוו: **ושמואל אמר לך אדמודי ליה אודויי ליפלוג עליה ליפלוגי.** לכאורה מי ס"ד דשמואל אתרוייהו לרבי יהודה פרטא לא הוה ליה למינקט מילתא בולא לך דמודי ליה בגויה ללא הכי הוה ליה למתני רבי יהודה אומר לא לך חייב. תסס גזלות (קדושין מד.). לא לך ולא לך ולא לך שבועה. דנקיט שבועה בתמרוקה אבל תם הוכיר שבועה תחלה לא תשיבו ולכללו הוי (שם. והוספה: לא לך לא לך. דוקא בלא ו"ו אבל ולא לך ועיין עי"ש ובהגהות). **פרוטה** מכולם מצטרפת. לחייבו על שבועה ולא על כל אחת ואחת ללא לחייבו תסס אחד (לעיל כג.). פליגי בה רב אחא ורבינא. בחייב על כל אחת ואחת דתמרי ובדר' יוחנן, חד אמר אפרטי מיחייבי. לכאורה על כל אחת ואחת דתנן בתמרי, שלש תשמיש הן ולא תרנגן, ללא תמרינן שבועה שתין לך בידי תלא שבועה היא וכי הלל פיקח תעיס ושעורים וכוסמין לתלק הרי תרנגה, הא לא תמרינן, ללא שבועה שתין לך בידי אפרטי קתי, וכי תימר ר' יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת, תירצה דתמרי שיתמר, דקתני תינו חייב ללא אחת, אבל פיקח מכל מין ומין תלא שבועה בתמרי שיתמר, מי ליכא כלל מין שוה פרוטה לא מיחייב (לעיל כג.). אבללי נמי מיחייבי. על כל אחת דקתני בתמרי תרנגא תשמות הן, כי תמר שבועה שתין לך בידי כלל טוען יתר, וכי הדר פרים להו נשבע על כל מין ומין לבדו יש כאן ד' שבועות, ומילתא דר' יוחנן קיימא בין תירצה דקתני חייב ללא אחת, בין תירצה דקתני חייב על כל מין ומין ושבועותא דכללא, דאילו תני שבועות דפרטא ליכא לאוקומה, שהרי מין במין אחד שוה פרוטה, ואין כפירת ממון בעניו (שם).

הדרן עלך שבועת הפקדון

כח א ב מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' י [ופ"ט מהל' מלוה ולוה הל"ז] ועיי' כ"מ בפ"ד מהל' מלוה ולוה הל"ה:
כט ג מיי' פ"ו מהלכות שבועות הלכה י"ח:

רבינו חננאל

מתני' שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו'. ת"ר זה הכלל. כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר' מאיר ר' יהודה [אומר] שבועה לא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר' אליעזר אומר כו'. אמר רב יהודה אמר שמואל פרטו של ר' יהודה שהוא לא לך ולא לך הוא כלל של ר' מאיר. כלומר בולא לך ולא לך שמחייב ר' יהודה על כל אחת ואחת אינו מחייב ר' מאיר אלא אחת על כולן. ואיזהו פרטו של ר' מאיר שמחייב על כל אחת ואחת באומר אין לך בידי לא לך (ולא) [אלא] לך ור' יהודה סבר זהו כלל ואין חייב אלא אחת על הכל. מזו הברייתא דייק שמואל הכי ואמר מדקא מפרש ר' יהודה ואמר (לא) [ולא] לך פרטא הוא מכלל דשמעיה לר' מאיר דאמר כללא הוא ופליג עליה ואמר כי האי גוונא פרטא הוא לא לך לא לך לא לך הוא דהוי כללא. ור' יוחנן [אמר] ר' מאיר ור' יהודה תרוייהו מודו דולא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך לא לך (ולא) [אלא] לך שר' מאיר אומר זה פרט הוא וחייב על כל אחת ואחת. ור' יהודה אומר זה כלל הוא. ואיזהו כללו של ר' מאיר באומר כולכם. ור' יוחנן האי דוקיא דייק לה מהתם. דתנן שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת וקסבר סתם משנה ר' מאיר. וכיון דאמר שמצאנו ל

לח: שבועת הפקדון פרק חמישי שבועות

שבועת הדיינין. הא דלא נקט נוהגת בנמשים ובנגיסים כדמנן לעיל (דף לו:) גבי פקדון משום דמילתא דפשיטא היא **לאתפושי חפצא** בידיה. תימה דנשבועת העדות וביטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי מחריס דהוי דומיא דשבועת הדיינין ליעבי נהו מנקוטי מפלגי[ב]:

האי דיינא דאשבע בתפ"ן כו'. ותע"ג שהשביע מנכרים את מליעזר כמילה הא מהריין נמסון דתלמיד חכם לכתחלה כמתלין מי נמי כיון דעדיין לא נעטוו יותר הוי כספר תורה לגבייהו:

או דלמא אכל חדא וחדא מיחייב תא שמע דתני רבי חייא [א]הרי כאן עשרים חטאות היכי דמי אי דפריש רבי חייא מנינא אתא לאשמועינן אלא לאו [ב]דלא פריש ושמע מינה פרטא הוי: אנסת ופתית את בתי כו': אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון הואיל ועיקר קנס הוא תובע אמר רבא משל דרבי שמעון למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין ואשתכח דחטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דפטור דכי אשתבע אחטין אקושטא משתבע אמר ליה אביי מי דמי התם בחטין קא כפר ליה בשעורין וכוסמין לא קא כפר ליה הכא בכולה מילתא הוא דקא כפר ליה הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלל ואשתכח חטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דמיחייב אלא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן לדברי רבן שמעון קנס הוא תובע ולא בושת ופגם לדברי חכמים אף בושת ופגם הוא תובע [ג]במאי קא מיפלגי אמר רב פפא ר"ש סבר לא שביק איניש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ ורבנן סברי לא שביק מידי דכי מודה ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין [ג]הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה [ד]ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור כיצד [ה]שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור [ו]שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב [ז]מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב [ח]מנה לאבא בידך אין [ט]לך בידי אלא נ' דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה [י]מנה [יא]לי בידך אמר לו [יב]הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור [יג]אין לך בידי חייב [יד]מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו בעדים [טו]ליטרא זהב יש לי בידך [טז]אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור [יז]דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף [יח]וטרוסית [יט]ופונדיות ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחת [כ]כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור [כא]כור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית שהקטנית בכלל פירות [כב]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב [כג]הטוען לחבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו מקצת הטענה ישבע וחכמים אומרים [כד]אין ההודאה ממין הטענה אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון [כה]טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב [כו]שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן [כז]אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן [כח]ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **גמ'** היכי משבעינן ליה אמר רב יהודה אמר רב משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב [א]ואשבעיך בה' אלהי השמים אמר ליה רבינא לרב אשי כמאן [ב]כרבי חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד אמר ליה אפי' תימא רבנן [ג]דאמרי בכינוי ונפקא מינה [ד]צריך לאתפושי חפצא בידיה וכדרבא דאמר רבא [ה]האי דיינא דאשבע בה' אלהי השמים נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפלין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט חפצא בידיה [א]ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה [ב]שבועה מעומד [ג]תלמיד חכם מיושב [ד]שבועה בספר תורה [ה]תלמיד חכם לכתחלה בתפלין ת"ר [ו]שבועת הדיינין [ז]אף היא בלשונה נאמרה אומרים לו הויי יודע שכל

[ב] כתובות מג., ג) כ"מ נה. קדושין יג: [כתובות נ:], ד) [כתובות נ:], ה) ב"מ ה.], ו) ס"ל לו וכן הגיה הגרע"ב"ק, ז) [פירוש רש"י על המשנה זו ממלא נקמן מב. ד"ה שנמסתי מלפרש וכו'], ח) כ"ב ו., ט) [ניתוסף מדב המשנה וכמ"ש לו בפני עדים הן], י) [עי' תוס' נקמן מג. ד"ה אין לך], יא) [כלומר לו עורכים או פוגדים לו פרוטה כך פי"ש רש"י דף מ.], יב) [פי' ופונדין וכן הגיה הגרע"ב"ק], יג) [כ"ק לה: נקמן מ. כ"מ ה. עי' תוס' ד"ה והוסף], יד) כתובות קג:, טו) כ"מ ד:, טז) קדושין כו. [ניתוסף נמ"ש], יז) [ניתוסף נמ"ש], יח) [נעיל לה:], יט) [תוספ' פוטה פ"ו], כ) [כ"ק קו:], כא) [נעיל לו.], כב) [דף לט.], כג) [עי' כהגה"ש ס"ס פ' מירון על זה],

תורה אור השלם

א. וְאַשְׁבִּיעֵךְ בַּיְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:
בראשית כד ג

גליון הש"ס

גמ' אין לך בידי חייב. עי' ניטון דף יד ע"ל תוס' ד"ה ולא:

מוסף רש"י

שבועת הדיינין. הכלה ממתמ הודלמא מקלת הטענה, הטענה שתי כסף. היו נשבע אלא אם כן טענו שתי כסף, ושתי כסף היינו שתי מעות שהן שוים דינר, לפי דיינין, שני כסף מינני ליה למיתני (בכורות ג: ושס"מ שם) שאין שבועת הדיינין על הטענה פחותה משתי מעות כשף שיטענו שזה שתי כסף יש לי בידך וזה יודה לו מהם שזה פרוטה ויכפור השאר, או יודה הכל ויכפור פרוטה (ב"מ נה:). מנה לי בידך אמר לו הן. ונפני עדים ואמר להם אתם עדי (נקמן מב. וב"ב ו:). נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה לתורתך (נקמן מב.). אין לך בידי. לא היו דברים מעולם, חייב. לשלם, ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק בכפרן (שם). אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה (שם). ורוסיית. מעה קטנה, ופונדיון ופרוטה. או אי קתני (לקמן מ:). אלא לתך. מני כור (לקמן מב.). טענו חטין והודה לו בשעורין פטור. דלמא ממין הטענה הוא (שם) דכעין הודאה ממין הטענה עלמה (ב"מ ק:) ופטור אף מדמי שעורין דהא אמר ליה מונע לו ואחולי מחיל גניה (ב"ק לה:). ורבן גמליאל מחייב. דלא נעי הודאה ממין הטענה (לקמן מ. מב.). בכדי שמן. כדים מלאים שמן, והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי כלא שמן (לקמן מב.). ריקים כלא שמן (בתוספות קח:). הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה. והוי ליה טענו חטין ומעורין והודה לו מאחד מהן (לקמן מב.). טענו כלים וקרקעות כו' פטור. משבועה לתורתך דלא על הקרקעות ולא על הכלים, שאין הודאת קרקעות מגיעה לידי שבועה, שאין דין שבועה בקרקעות (שם) דלא כפירתו ולא הודאתו מגיעה לידי שבועה (ב"מ ד:). במקצת הכלים. הודה במקלת כלים, לתיכת הודאה וכפירה בגללו קרקעות, חייב. ליטבע אף על הקרקעות על ידי גלגול שבועה, דלעיל לה כפ"ק דקדושין (מ:) מקלי (לקמן מב.). זוקקין. גוללין (שם) המטלטלין זוקקין הקרקעות ליטבע על ידי גלגול (ב"מ ד: ק: וכעי"ז לקמן מ:) שאי זוקקין מנכסים קלי שאין להם מחיות ולאו מגיע דין (קדושין כו:). אין נשבעין על טענת חרש. כגון טענוני ברמיזה, לתכס שהכרו מכמיס בכל מקום לא מלבר ולא שומע (לקמן מב.). אבל נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא (שם).

ס"ו שבועת הדיינין הטענה שתי כסף. וההודאה שוה פרוטה פירוש שתי כסף שני מעין. (פרושה חצי חבה). היכי משבעינן ליה א"ר יהודה משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה שנאמר ואשביעך בה' אלהי השמים. ואקשינן כמאן כר' חנינא בר אידי דאמר בשם המיוחד. ואמר רב אשי אפילו תימא רבנן דאמרי אפילו בכנוי חייב. ומאי בשבועה האמורה בתורה דצריך לאתפושי לנשבע חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם שנאמר וישם העבד את ידו וגו' וכדכתיב (בראשית מז) ויאמר השבע לי וישבע לו ואמר מקודם לכן אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך וגו'. וכן אמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל. פירוש ולא אתפשיה חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומשביעו בתפישת חפצא בידיה וכן הלכתא. והא דאמר רב פפא דדיינא דאתפיס תפלין לנשבע ואשבעיה הכי טעה לית הלכתא כותיה. אלא כי הא שבועה בתפיסת ס"ת

שכל העולם נזדעזע. לקמיה בעי ליה: **מה פיך.** שבועת שקר: **לחטיא את בשרך.** את קרובך: **פוטרין זוטו מיד.** ואין משהין לזוטו כאן שלא יחזור בו וע"כ יפלו [ב] מיד שקיבל עליו בג"ד: **כרשעים.** מפרש לקמיה [ע"כ]: **אלא על דעתנו.** הא פרישנא טעמא משום קניא דרבנא בפרק ג' (לעיל דף כט.ב): **לא אפשר.** כלומר לא כשאתכם כשמתקשטות לבעליכם: **פרשת סוטה.** כשמשביעין סוטה [ג]: **ולא אתכם עמהן.** שמא לא ממילא מכריעות ומיתות ג"כ: **מנלן.** הא דרשינן בפרק ד' (שבועות כח.) דכתיב [ד] **מפני אלה אבלה הארץ.** ועל כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות ובאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר [ז]הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין איש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה [ח]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' [ט]וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר [י]ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל [יא]ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל [יב]קימו וקבלו [ג]קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן [ז]אלו נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]וידוי מעשר [ג]קריאת שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא [ח]והתנן [ט]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא בדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב [יב]ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא [ט]רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן מנקה בראינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני ביכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו [י]אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו [יא](שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב [יב]וכשלו איש באחיו [יג]איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה התם

[ועיין תוספות יבמות פ"ד: ד"ה גלח ותוספות כתובות כט. ד"ה ועל ותוספות זבחים פד. ד"ה הלן ועי' תוספות שבת עה: ד"ה מקר מחת]:

שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני [1]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה ובאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו ובאן ממנו וממשפחתו שנאמר [2]אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר [3]ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו ובאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר [4]אלה ובחש [א] [ב]ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב [5]מפני אלה אבלה הארץ וכתיב [6]על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות ובאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר [7]הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין איש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה [8]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' [ג]וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר [9]ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל [10]ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל [11]קימו וקבלו [ג]קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן [ז]אלו נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]וידוי מעשר [ג]קריאת שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא [ח]והתנן [ט]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא בדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב [12]ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא [ט]רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן מנקה בראינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני ביכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו [י]אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו [יא](שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב [יב]וכשלו איש באחיו [יג]איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה התם

ואין בשרך אלא קרובים. ולעיל דף כט.): **לא תתן את פיך לשטן.** לקמיה בעי ליה: **מה פיך.** שבועת שקר: **לחטיא את בשרך.** את קרובך: **פוטרין זוטו מיד.** ואין משהין לזוטו כאן שלא יחזור בו וע"כ [ב] יפלו מיד שקיבל עליו בג"ד: **כרשעים.** מפרש לקמיה [ע"כ]: **אלא על דעתנו.** הא פרישנא טעמא משום קניא דרבנא בפרק ג' (לעיל דף כט.ב): **לא אפשר.** כלומר לא כשאתכם כשמתקשטות לבעליכם: **פרשת סוטה.** כשמשביעין סוטה [ג]: **ולא אתכם עמהן.** שמא לא ממילא מכריעות ומיתות ג"כ: **מנלן.** הא דרשינן בפרק ד' (שבועות כח.) דכתיב [ד] **מפני אלה אבלה הארץ.** ועל כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות ובאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר [7]הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין איש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה [8]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' [ג]וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר [9]ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל [10]ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל [11]קימו וקבלו [ג]קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן [ז]אלו נאמרין בכל לשון [א]פרשת סוטה [ב]וידוי מעשר [ג]קריאת שמע [ד]ותפלה [ה]וברכת המזון [ו]ושבועת העדות [ז]ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא [ח]והתנן [ט]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא בדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב [12]ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא [ט]רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן מנקה בראינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני ביכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו [י]אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו [יא](שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב [יב]וכשלו איש באחיו [יג]איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה התם**

שנאמר אלה וכחש וגו'. כל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר [2]אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר [3]ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר [4]אלה ובחש ואין בחש אלא גנבה שנאמר [יד]הגנוב רצח ונאף ומשבע לשקר וגו' [טו]ואומר ארור גונב וגו' [טז]ואומר ארור מסיג גבול רעהו. ואין לי אלא שבועת שקר שבועת שוא מנין ת"ל [יז]לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. ואין לי אלא שבועת ביטוי מנין ת"ל [יח]או לבטא בשפתים. ואין לי אלא שבועת ביטוי בדבר הרע בדבר טוב מנין ת"ל [יט]לרע או להיטיב. ואין לי אלא שבועת ביטוי בדבר הרע בדבר טוב בדבר שיש בו מעשה מנין ת"ל [כ]לכל אשר יבטא אדם בשבועה. ואין לי אלא שבועת ביטוי בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה מנין ת"ל [כא]ונעלם ממנו והוא ידע ואשם. ואין לי אלא שבועת ביטוי בדבר שאין בו מעשה בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה בשבועת העדות בשבועת הפקדון מנין ת"ל [כב]ונשבע על שקר. ואין לי אלא שבועת העדות בשבועת הפקדון בשבועת ביטוי בדבר שאין בו מעשה בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה בשבועת שוא בשבועת שקר בשבועת ביטוי בדבר שאין בו מעשה בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה בשבועת בטוי בדבר שאין בו מעשה בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה בשבועת שוא בשבועת שקר בשבועת ביטוי בדבר שאין בו מעשה בדבר שיש בו מעשה בדבר שאין בו מעשה בשבועת בי

התם שהיה בידם למחות ולא מיחו. לפ"ז הוה ליה לשנויי מלא סיפא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות בדיניה ורשעים דמשפחה בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהכא והכא פטורי גבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה כדיניה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא והכא בדין הקל: [א]אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה [ב]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההוא דקא משתבע קאי [ג] באיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי [ד](ההוא מיבעי ליה ל)כדתניא [ה]ר"ש בן טרפון אומר [ו]שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי [ז]משום קניא דרבא: הטענה שתי בכף: אמר רב [ח]כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דיקא מתניתין כותיה דרב וקראי כותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואילו כפירת טענה פרוטה לא קתני [ט]ותנן נמי [י]ההודאה בפרוטה ואילו בכפירה בפרוטה לא קתני וקראי כותיה דשמואל דכתיב [יא]כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור [יב]מה כלים שנים אף כסף דבר חשוב שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאמר רחמנא [יג]כי הוא זה ורב ההוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצת חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעת מיניה דחסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"כ לכתוב רחמנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו ענין לכפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מאי כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל [יד]האמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תיהוי תיובתא דרב אמר לך רב כולה מתני' שוה [טו]וליטרא זהב שאני

תדע

התם שיש בידם למחות ולא מיחו מאי איכא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות בדיניה ורשעים דמשפחה בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהכא והכא פטורי גבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה כדיניה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא והכא בדין הקל: [א]אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה [ב]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההוא דקא משתבע קאי [ג] באיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי [ד](ההוא מיבעי ליה ל)כדתניא [ה]ר"ש בן טרפון אומר [ו]שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי [ז]משום קניא דרבא: הטענה שתי בכף: אמר רב [ח]כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דיקא מתניתין כותיה דרב וקראי כותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואילו כפירת טענה פרוטה לא קתני [ט]ותנן נמי [י]ההודאה בפרוטה ואילו בכפירה בפרוטה לא קתני וקראי כותיה דשמואל דכתיב [יא]כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור [יב]מה כלים שנים אף כסף דבר חשוב שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאמר רחמנא [יג]כי הוא זה ורב ההוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצת חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעת מיניה דחסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"כ לכתוב רחמנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו ענין לכפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מאי כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל [יד]האמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור דמשום דהודה לו מה שלא טענו הוא דפטור. הא אילו הודה לו כסף מכללן היה חייב. נימא תהרי תיובתא דרב דבעי כפירה שתי כסף. ופריק רב ואמר מתניתין כולה מלה על מיחו. לפ"ז הוה ליה לשנויי מלא סיפא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות בדיניה ורשעים דמשפחה בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהכא והכא פטורי גבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה כדיניה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא והכא בדין הקל: [א]אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה [ב]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההוא דקא משתבע קאי [ג] באיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי [ד](ההוא מיבעי ליה ל)כדתניא [ה]ר"ש בן טרפון אומר [ו]שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי [ז]משום קניא דרבא: הטענה שתי בכף: אמר רב [ח]כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דיקא מתניתין כותיה דרב וקראי כותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואילו כפירת טענה פרוטה לא קתני [ט]ותנן נמי [י]ההודאה בפרוטה ואילו בכפירה בפרוטה לא קתני וקראי כותיה דשמואל דכתיב [יא]כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור [יב]מה כלים שנים אף כסף דבר חשוב שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאמר רחמנא [יג]כי הוא זה ורב ההוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצת חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעת מיניה דחסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"כ לכתוב רחמנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו ענין לכפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מאי כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל [יד]האמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תיהוי תיובתא דרב אמר לך רב כולה מתני' שוה [טו]וליטרא זהב שאני

תדע

מלה על מיחו. שמיחו נעניין זה שלא לדקדק למסור ממונו ביד נאמן (ג) וכאן לידי מלוה הסמ: **כפירת טענה שתי כסף.** טענה דמנן במתני' לאו למחלת הטענה קאי אלא לכפירה שהוא כופר בטענת מכירו לגבי הודאת הפרוטה דבעינן שתהא מחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: ר"ג **ואילו כפירת פרוטה לא קתני: כי יתן איש.** מחלת נתינה ג' כסף ועלה קאי כי הוה זה דבר חשוב ומיערו מכמים שמעה כסף דבר חשוב הוא: **מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב** נרסינן. ולא נרסינן אף כלים שנים דבר חשוב דלאילו נכלים מתניתן לקמן (דף מ:) לחפילו נכפירת מחנוך מייב והמי אף כל נמידי דלאו כלי קאמר וקאמר דחמנא כי הוא זה על זה נאה הסבועה כשיאמר כי הוא זה כמשמעו: **מלמת הודאה מתוך** טענת שתי כסף היא: **פטור.** זה מיבעי ליה דאין שבועה אלא בהודאה במקצת כלומר אע"ג זה אני מודה ולא לאחרון דאטענת ג' כסף קאי ולעולם הודאה לגד מכפירת שתי כסף קאמר: **ולאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה.** לרב פרכינן נהי נמי דלמקנת הטענה וממין הטענה אתו מיהו לאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה דאחזוה ואין כאן עוד כפירה משתי כסף: **מלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה אתא.** ולאו לאתחלת טענה: **ואנא אמינא אף כל שנים.** והו"ל כסף נמי בהאי כללא: **אבל דבר חשוב לא בעינן.** ה"פ כי היכי דגבי כלים אפי' טענו ג' ממנין והודה לו נאחד מהן חייב דלמקנת (דף מ:) כל מידי נמי טעין ליה תרי ומודי ליה נאחד למייב ואפי' ליכא טענה קמייתא שתי כסף להכי אצטריך כסף למילף מיניה מידי דלאו כלים נעינן דבר חשוב: **שתי כסף יש לי בידך.** קס"ד דשוה כסף טעין ליה וקמ"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דסויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה כפירת טענה משתי כסף: **דוקא קתני.** זה עוטן כסף וזה הודה לו נאחת דליכא הודאה ממין הטענה: **מידי הוא טעמא אלא לשמואל.** כלום אתה מציא תשובה זו אלא לשמואל כלומר אילו אמר מכח אחר דוקא קתני היינו יכולים להציא תשובה זו אבל לשמואל אינו תשובה דשמואל הודאה ממין הטענה אתיא ליה מאחר שטענו נחושת עם הכסף ומכר לו בחאר: **הכי נמי מסתברא.** דאמרי' דוקא קתני: **טובא הוי.** כפירה והודאה: **אלא מדסיפא דוקא כו'.** לשון קושיא הוא. ניחא תהוי תיובתא דרב מדיעא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב ואף על גב דטענה קמייתא לא הוה אלא שתי כסף: **ליטרא זהב.** לכיון דטענו למקנת ולאחי דוקא קתני אבל כל מטענות דאמתני' שוה קאמר שהרי טענו נעשותו דמיס לכל דבריס:

מדע

א) ומיי' פי"ל מהלי שבועות הל' יח:

לב ב) מיי' פ"ג מהלכות טוען הלכה ו סמג עשין נה טוש"ע ח"מ סי' פח סעיף ו:

לג ג) טוש"ע שם ס"ו:

רבינו חננאל

דראשי ביה: הטענה שתי כסף כו'. פירוש שהן ב' מעין מכ"ד מעין לפלע: אמר רב כפירת טענה שתי כסף. כלומר אינו חייב עד שיתכענו יותר משתי כסף ויכפור בשתי כסף וירדה בשאר ואם תהיה הכפירה פחות משתי כסף אינו חייב שבועה. ושמואל אמר הטענה לא תהיה פחות משתי כסף אבל אם טענו בשתי כסף ולא אפילו כפר בכל ולא הודה לו אלא בפרוטה (שהיא חצי חבה) או הודי בכל וכפר בפרוטה: אמר רבא דיקא מתניתין כרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה. ואילו כפירה בפרוטה לא קתני. ודייקי קראי כשמואל שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. מה כלים שנים אף כסף שנים. וכתיב כי הוא זה. פי' כי הוא שאתה תובעני בשתי כסף זה בלבד יש לך אצלי. הנה נמצאת כל הטענה שתי כסף ומכללא ההודאה. ומוקים רב להאי קרא כוליה שתי כסף לכפירה הוא דאתא. אבל להודאה מקצת הטענה ולהודאה ממין הטענה מדכתיב הוא וכתיב זה: ומקשינן על שמואל שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור. מאי לאו משום דלית כסף משר"ה פטור. ודחי' שמואל לאו משום דלית בכפירה שתי כסף הוא דפטור אלא משום דטענו בכסף והודה לו בנחשת והיא פרוטה. שאין ההודאה ממין הטענה. ואקשינן עליה מסיפא. ומשני דשני סיפא דהא טענו שתי כסף ופרוטה דכיון דאית בכלל הטענה פרוטה מודה במקצת הטענה הואי. ושמואל לטעמיה דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב. ואמרינן ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור ש"מ דוקא קתני. ולא שוה ליטרא כסף יש לך בידי וזהב קתני: ואקשינן אי הכי הא דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור דמשום דהודה לו מה שלא טענו הוא דפטור. הא אילו הודה לו כסף מכללן היה חייב. נימא תהרי תיובתא דרב דבעי כפירה שתי כסף. ופריק רב ואמר מתניתין כולה

תורה אור השלם

1. וְיָדַבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסָּפּוּ בְּכָל חַטֹּאתָם: במדבר טז כו
2. שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלִקַּח בְּעָלֶיהָ וְלֹא יִשָּׁלֵם: שמות כב י
3. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו
4. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ: שמות כב ח

הגהות הב"ח

(א) גמ' נמלמת ההוא דקא משמע לן בפרוטה מלא: (ב) רש"י ד"ה מלה וכו' יבא לקמן. ע"ע ע"ל דף מז ע"ג גמ"ש התום' בד"ה מלה:

מוסף רש"י

משום קניא דרבא. דאיכא ליה קנה ומנן המעות קונות לתוכו והפקידו אלא ושמע שהמחזיר לו מעותיו ולאחר שנושה יחזור ויטענו, ועובדא הוה קמיה דרבא ס' כלי (לעיל כט. ועי' נדרים כה.). **ההודאה בפרוטה.** להיות הודאה במקצת ויתחייב שבועה **שנים.** כל הזה, אפילו אין שוין דינר, אף כסף שנים (בכורות ג: ע"ש). **מה כסף דבר חשוב.** למעה כסף הוי משוב, אף כלים **דבר חשוב.** ולא כל הזה ממש (שם) שיהו שוים שתי כסף, ולפיפוך ממ"ל טענו שני מחנין חייב בהודאת אחת מהן לכך יפלו כלים למה שהן (קדושין יא.).

א) ס"ל (ג"ג, ב) [לקמן מז.]. ג) [לעיל כט. ולקמן כה.]. ד) ותנן נמי ס' פרוטות הן המודה בפרוטה והודאה בפרוטה ס"ל (ס"ג ס"ל), ה) [ב"מ נה.]. ו) קדושין יג: בכורות כ:. ז) כתובות קה: [לקמן מ.]. ח) ועוד מרובות בזה כתבו תוס' בכורות נ: ד"ה כל,

תדע. דשמא מתניתין זו קתני: **טריסים.** מעה קטנה: **דינר כסף טריסים פונדיון ופרוטה.** או אי קתני: **דינר מטבעות.** טרוטה במטבע צורה ולא טעגו משקל וחה הולה לו מטבע ומע"פ שזו כסף וזו נמשת ממין הטענה היא לכולהו מטבע ניהו: **דיקא נמי כו'.** אלמא טענת משום דכל מטבע חד הוא ודוקא קתני: **ורכ.** דבעי למימר שזה קתני הכי מפרש סיפא דקתמר שהכל מין מטבע אחד הוא כל מטבעות האמורות כאן דין אחד להם שאף הקטנה שבהן יש בה כדי הולאה לחייבו שבועה: **נימא כשמואל סבירא ליה.** לכולה מתני' דוקא קתני ומשום הכי תנן בריפא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הולה לו אבל אי שה טעין ליה הוה מיחייב ומע"ג דתחלת טענה שתי כסף ומו לג: ה"ג במוספתא[ב] **דינר וכ' וזוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב.** ופי' דינר זהוב היינו טבוע וטענת משום דהכל מין מטבע אחד והוה ליה ממין הטענה. ומיהו סיפא דקתני הוא דמדשטעין לפרושי זהב זהוב מכלל דתתני דתנן דינר זהב סתמא שה קאמר והכל אין מטבע אחד קתני ומדסיפא שה ריפא נמי שה וקתני ריפא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וע"כ משום דליכא בפירא שתי כסף הוא: **ה"ק כל האומר דינר וכ' לאומר וכ' [וזוב] דמי.** וברייתא לא שהטוען מפרש זהב זהוב קאמר אלא ה"ק הטוען דינר זהב סתם דמסתמא זהב זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף דהיינו נמי דינר מטבע ויש הולאה ממין הטענה מייב: **חסר מעה פטור.** אלמא בפירא שתי כסף בעין: **לא שנו.** דבעי טענת שתי כסף אלא בשטוענה הלאה בטענת מלוה והולאת מקצת מלוה אבל שטוענה בעדות על אחד שהלוה כפר הכל ועד אחד מעידו שהוא מייב ומקצת מחייבו (ב) אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר מייב הוא שאם היו מחייבין אותו ממון לפרוע להם שזה פרוטה ממונא הוא היאיך מחייבו שבועה: **ייבר וכן ג' יוחנן** גר' ול"ג תו ייבר: **מכלל דפליג עליה ר"ל.** בעיא הוא דקא בעי גמרא ליתא מדקאמר וכן אמר ר' יוחנן מכלל דפליג עליה בר פלוגתיה: **ג"ד מישהא הוה שתי ליה ושתיק ליה.** כך היה דרכו של ריש לקיש כשהיה ר' יוחנן אומר דבר בבית המדרש היה שוהה מלהשיב עד שיגמר רבי יוחנן כל דבריו וכל טעם דבריו ואח"כ היה חולק עליו ומשום כך יש לו לומר זה מבתמ"ד ולא שמע שם נחלק עליו: **מיבא דאמרי מישתי הוה ליה.** ריש לקיש היה שוהה מלהשיב עד שיגמור ר' יוחנן דבריו ואח"כ היה חולק עליו ומשום כך יש לו לומר כן ולא שמע שם נחלק עליו: **ור"ג מחייב.** ר"ג סבר דכל שטוענין לו טענה אחת אפילו טענה קלה שהיא מחייבת בשבועה ואפילו טענה שאינה הולאה כלל כגון שאומר לו מנה שהלויתני לי ופרעתיך ואין לי עליך כלום ועד אחד מעידו שיש לו, חייב לישבע לו (דברים יט טו). **כל מקום ששנים כו' אחד מחייבו שבועה.** על ממון שאילו היו שנים היה מחלט. עכשיו ישבע שהעד מכחש (כתובות פו:). **יישר וכן אמר ר' יוחנן.** יפה אמרת וכן שמעתי מר' יוחנן (שבת מג:) שפיר קאמרת (פסחים נג: חולין עה:). **מישהה הוה שהי ליה.** מנהגו של ריש לקיש כשאומר ר' יוחנן שמועה שאינו מודה לו, שהה ריש לקיש שעה או שתים קודם שיתחלת עליו, לומי יחזור בו, וכתוך כך יגיד כל מה שאמר עליו שאם נחלק עליו (חולין עה:). **מישתא הוה שתי ליה.** שותה היה כשאומר ר' יוחנן וכתוך כך יגיד כל מה שאמר (שם). **טענו חטין והודה לו בשעורין פטור.** ללאו ממין הטענה הוא (לקמן מב:) דבעינן הולאה ממין הטענה עלמה (ב"מ ק:) ופטור אף מדמי שעורין, דהא אמר ליה מוכע לאו שעורין יהבי לך ואתולי מחיל בגיה (ב"ק לה:).

בטוענו בדינר מטבעות. פי' בקונטרס טוען במטבע צורה ולא טענו משקל וחה הולה לו מטבע ומע"פ שזה כסף וזה נמשת ממין הטענה היא לכולהו מטבע ניהו: **דיקא נמי כו'.** אלמא טענת משום דכל מטבע חד הוא ודוקא קתני: **ורכ.** דבעי למימר שזה קתני הכי מפרש סיפא דקתמר שהכל מין מטבע אחד הוא כל מטבעות האמורות כאן דין אחד להם שאף הקטנה שבהן יש בה כדי הולאה לחייבו שבועה: **נימא כשמואל סבירא ליה.** לכולה מתני' דוקא קתני ומשום הכי תנן בריפא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הולה לו אבל אי שה טעין ליה הוה מיחייב ומע"ג דתחלת טענה שתי כסף ומו לג: ה"ג במוספתא[ב] **דינר וכ' וזוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב.** ופי' דינר זהוב היינו טבוע וטענת משום דהכל מין מטבע אחד והוה ליה ממין הטענה. ומיהו סיפא דקתני הוא דמדשטעין לפרושי זהב זהוב מכלל דתתני דתנן דינר זהב סתמא שה קאמר והכל אין מטבע אחד קתני ומדסיפא שה ריפא נמי שה וקתני ריפא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וע"כ משום דליכא בפירא שתי כסף הוא: **ה"ק כל האומר דינר וכ' לאומר וכ' [וזוב] דמי.** וברייתא לא שהטוען מפרש זהב זהוב קאמר אלא ה"ק הטוען דינר זהב סתם דמסתמא זהב זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף דהיינו נמי דינר מטבע ויש הולאה ממין הטענה מייב: **חסר מעה פטור.** אלמא בפירא שתי כסף בעין: **לא שנו.** דבעי טענת שתי כסף אלא בשטוענה הלאה בטענת מלוה והולאת מקצת מלוה אבל שטוענה בעדות על אחד שהלוה כפר הכל ועד אחד מעידו שהוא מייב ומקצת מחייבו (ב) אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר מייב הוא שאם היו מחייבין אותו ממון לפרוע להם שזה פרוטה ממונא הוא היאיך מחייבו שבועה: **ייבר וכן ג' יוחנן** גר' ול"ג תו ייבר: **מכלל דפליג עליה ר"ל.** בעיא הוא דקא בעי גמרא ליתא מדקאמר וכן אמר ר' יוחנן מכלל דפליג עליה בר פלוגתיה: **ג"ד מישהא הוה שתי ליה ושתיק ליה.** כך היה דרכו של ריש לקיש כשהיה ר' יוחנן אומר דבר בבית המדרש היה שוהה מלהשיב עד שיגמר רבי יוחנן כל דבריו וכל טעם דבריו ואח"כ היה חולק עליו ומשום כך יש לו לומר זה מבתמ"ד ולא שמע שם נחלק עליו: **מיבא דאמרי מישתי הוה ליה.** ריש לקיש היה שוהה מלהשיב עד שיגמור ר' יוחנן דבריו ואח"כ היה חולק עליו ומשום כך יש לו לומר כן ולא שמע שם נחלק עליו: **ור"ג מחייב.** ר"ג סבר דכל שטוענין לו טענה אחת אפילו טענה קלה שהיא מחייבת בשבועה ואפילו טענה שאינה הולאה כלל כגון שאומר לו מנה שהלויתני לי ופרעתיך ואין לי עליך כלום ועד אחד מעידו שיש לו, חייב לישבע לו (דברים יט טו). **כל מקום ששנים כו' אחד מחייבו שבועה.** על ממון שאילו היו שנים היה מחלט. עכשיו ישבע שהעד מכחש (כתובות פו:). **יישר וכן אמר ר' יוחנן.** יפה אמרת וכן שמעתי מר' יוחנן (שבת מג:) שפיר קאמרת (פסחים נג. חולין עה:). **מישהה הוה שהי ליה.** מנהגו של ריש לקיש כשאומר ר' יוחנן שמועה שאינו מודה לו, שהה ריש לקיש שעה או שתים קודם שיתחלת עליו, לומי יחזור בו, וכתוך כך יגיד כל מה שאמר עליו שאם נחלק עליו (חולין עה:). **מישתא הוה שתי ליה.** שותה היה כשאומר ר' יוחנן וכתוך כך יגיד כל מה שאמר (שם). **טענו חטין והודה לו בשעורין פטור.** ללאו ממין הטענה הוא (לקמן מב:) דבעינן הולאה ממין הטענה עלמה (ב"מ ק:) ופטור אף מדמי שעורין, דהא אמר ליה מוכע לאו שעורין יהבי לך ואתולי מחיל בגיה (ב"ק לה:).

תדע דקא תני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטרסיות ופונדיון ופרוטה חייב שהכל מין מטבע [אחת] הן א"א בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב אמר רבי אלעזר א**בשטענו בדינר מטבעות וקא משמע לן דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת ורב שהכל דין מטבע אחת ורבי אלעזר לימא מדסיפא כשמואל מתרץ רישא נמי כשמואל סבירא ליה לא סיפא דוקא דקתני שהכל מין מטבע אחת ורישא כרב או כשמואל תא שמע** [ב]**דינר זהב זהוב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב טענמא דאמר ליה זהב זהוב הא סתמא שוה קאמר ליה אמר רב אשי הכי קאמר כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי** [ג]**תני רבי חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר ב' כסף חייב חסר מעה פטור אמר רב** [ג]**נחמן בר יצחק אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה** [ד]**אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב מאי טעמא דכתיב** [ו]**לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת** [ז]**לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ותניא** [ד]**כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה** [ז]**ואמר רב נחמן אמר שמואל** [ח]**טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב** [ט]**אמר לו רבי יצחק יישר וכן א"ר יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל** [י]**מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה איבא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה לימא מסייע ליה** [י]**טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב טענמא דטענו חטין והודה לו בשעורין הא חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב לא הוא הדין דאפי' חטין ושעורין נמי פטור והאי דקמיפלגי בחטין להודיעך כחו דר"ג ת"ש** [י]**טענו כלים וקרקעות הודה בכלים וכפר בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה**

סדע. דשמא מתניתין זו קתני: **טריסים.** מעה קטנה: **דינר כסף טריסים פונדיון ופרוטה.** או אי קתני: **דינר מטבעות.** טרוטה במטבע צורה ולא טענו משקל וחה הולה לו מטבע ומע"פ שזו כסף וזו נמשת ממין הטענה היא לכולהו מטבע ניהו: **דיקא**

ממ"ל הא דהא לר"ג מייב כדאמר שעורין דאי לאו הכי אין כאן הולאה כלל ואם כן מ"ל לרבנן פטור ופליגי אף כדאמר שעורין למאי לף פליגי אלא אם מייב שבועה על החטין למאי יש שבועה ולא יש הולאה ממין הטענה ואמר לא יש הולאה כר נתן לגון פטור דפטור מדמי שעורין אף לר"ג דמיפטר אף ר"ג מפ"ה מחייב לה הולאה:

ו) **ור"ג מחייב.** תימה דבפרק בתרא דכתובות (דף קח: ושם) גבי פלוגתא דאמוראי ורבנן קאמר ר"ג רואה אני את דברי אלמון דמחייב בטוענו (ג) כדי יין וכדי שמן וקאמר ליה אידך שמן דהא"מ קנקנים נמי חמשה הית לך חמשה הית לך משום דים בגלגון הזה לגון קנקנים והשתא לר"ג אפי' הין בגלגון הזה לגון קנקנים מייב דלפילו בטוענו חטים והודה לו בשעורים מחייב וי"ל דלדידיה נמי נפקא מינה אם טענו עשרה כדי שמן ואמר ליה אידך הין לך אלא חמשה אית לך בקנקנים דים בגלגון הזה לגון קנקנים: **להודיעך** כחו דר"ג. דכמו עדיף למילתא דרבנן הוי כח דפטור:

ז) [לקמן מב:], ג) [בהגהות מיי' הניכקפ"ג ה"ל יהודה פ"ם ובמ"מ שמר שמואל], ג) כתובות פז: ע"ש, ד) [לעיל לט: כתובות קח:], ה) לקמן מה: [שבת נג. ו"ב:], ו) [לקמן מה: תולין עה:], ז) ב"ק לה: ב"מ ה. [לעיל לח:], ח) כ"מ ד: [לעיל לח:], ט) [ב"ב ה"ד], י) [ובכתובות הלריכו ע"ש], כ) [ליין לעיל במשנה לח:], ל) [ג"ז שייך שם].

תורה אור השלם

1. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה לף שנו וכו' ומע"ה מחייבו שבועה הס"ד: (ג) תוס' ד"ה ור"ג מחייב וכו' טעונין תביעה עשרה כדי שמן כ"ל ומיהו כדי יין נמחק:

גליון הש"ס

גמרא טענו חטים ושעורים. עי' לשב"ש ס"ל דף פד ע"ב ד"ה מין ת"ש:

מוסף רש"י

לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם. להיות מכחו נעשם על עדותו, לא עומם נוף ולא עומם ממון, אבל קם הוא לשבועה. אמר לתביהו תן לי מנה שהלויתיך, אמר לו אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שים לו, חייב לישבע לו (דברים יט טו). **כל מקום ששנים כו' אחד מחייבו שבועה.** על ממון שאילו היו שנים היה מחלט. עכשיו ישבע שהעד מכחש (כתובות פו:). **יישר וכן אמר ר' יוחנן.** יפה אמרת וכן שמעתי מר' יוחנן (שבת מג:) שפיר קאמרת (פסחים נג. חולין עה:). **מישהה הוה שהי ליה.** מנהגו של ריש לקיש כשאומר ר' יוחנן שמועה שאינו מודה לו, שהה ריש לקיש שעה או שתים קודם שיתחלת עליו, לומי יחזור בו, וכתוך כך יגיד כל מה שאמר עליו שאם נחלק עליו (חולין עה:). **מישתא הוה שתי ליה.** שותה היה כשאומר ר' יוחנן וכתוך כך יגיד כל מה שאמר (שם). **טענו חטין והודה לו בשעורין פטור.** ללאו ממין הטענה הוא (לקמן מב:) דבעינן הולאה ממין הטענה עלמה (ב"מ ק:) ופטור אף מדמי שעורין, דהא אמר ליה מוכע לאו שעורין יהבי לך ואתולי מחיל בגיה (ב"ק לה:).

רבינו חננאל

שוה קתני. מדקתני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטרסיות ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחד. ואי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו אלא ש"מ שוה קתני וליטרא זהב שאני. ודחי ר' אלעזר ואמר מתניתין בטוענו בדינר מטבעות וקמ"ל דפרוטה בכלל מטבע היא ושאר השמועה פשוטה היא. וקי"ל בהא כרב דתני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף שהן שתי מעין חייב. חסר אחד פטור ש"מ כפירת טענה שתי כסף בעינן ש"מ: **פ"סקא** שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה שהיא חצי חבה חייב: אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה. אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב שבועה בפרוטה שאילו היה עד אחר עם זה היה חייב לשלם פרוטה. עכשיו בעד אחד חייב שבועה שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון וגו' ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. וא"ר נחמן אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב. א"ר יצחק וכן א"ר יוחנן: פירוש מישהא שהי יגע היה ולפיכך לא השיב. וי"א שותה היה: לימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ורבן גמליאל מחייב. טעמא דטענו חטים והודה לו בשעורים כר': ת"ש טענו כלים וקרקעות הודה באחד מהן וכפר

הודה במקצת קרקע **פטור**. מלטרין ללע תימא טעמא דפטור בגירסת מסוס דהוי כטענו מטים והודה לו בשטוריס: **ליתוד עריך הוא בפיו של רבי יוחנן הא מני אדמון היא.** מימה דר' מיר נר מצה גופיה מוקי מילתא דאדמון כוותיה כפ' כתרא דכתובות (דף קח:) דמסיק לאדמון יש בלשון הזה לשון קנקנים ומיגו דמשתבע לקנקנים משתבע נמי על שמן ממחת גלגול וי"ל דמשום רבנן הוא דאטרינן לאסוקי לחייבי שהודה במקצת קנקנים ופטי"ר פטרי רבנן משום דלא מקשי ליה ממילתייהו דרבנן דקאמר מעיקרא טעמא דשין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש בלשון הזה לשון קנקנים חייב אבל אדמון לעולם מחייב אפי' הודה בכל הקנקנים דאמרי פליגי בטענו חטין ושעורין והודה לו בחטין או בשעורין אבל בחטין ושעורין לא פליגי דכולי עלמא פטור דכיון דאי בעי אמר לא הודה לי כלום ומי יכיל למיפרך ליה מידי ומיהו בשטוריס ודאי פליגי

שבועה דלורייתא. הכא במקנת הטענה. שבועה דרבנן הא דרב נחמן: **מיפך שבועה.** פי׳ אמר המגיע למופע השבע וטוען: **מיפך לנגמיה.** פי׳ אמר מיני נשבע ומיני משלם יוכדין לנקטיו ונותנין לזה: **שכנגדו תשוד.** המגיע משוד על השבועה ותנן לקמן (דף מד:) שתקנו חכמים שישבע המופע ויטול: **תקנתא היא.** שבועה עצמה של היסת תקנתא היא ותקנתא שיפוע תופע נשבע ונוטל לתקנתא היסת שבועה שלא נתה עליו אלא בתקנת חכמים כי עבדינן ויפסיד המופע בלא שום שבועה: **דפליגי עליה דרבי יוסי.** גבי מציאת חרש שוטה וקטן: **נקטיה לבוכסיה דשבקיה לגלימיה הוא.** לוחזו בציליו התלוים בו עד שיתן לו טלית שעליו כלומר כיון דמשמתינן ליה לעולם עד לדיפיד ליה לית לך למיתב לנכסיה עדיף מהאי. כל דבר התלוי בתחובר קרי ליה כוכסא כדאמר לחזל גרמא ומחיה לכוכסא ואתר תמרי נגלו הן הגולין (מכות דף ח.): **עד דמטי זמן נגדיה.** לבתר תלתין יומין כדאמרינן לב מנגיד ממלן דמסתי שמתיה לדבנן עליה תלתין יומין בהשמה נקניט (קדושין ע"ח תוס' ד"ה תשמה נקניט דף יב:): **משמתינן לי.** הלח פרעתיך: **וכי מה כין זה.** הלח פגם שטרו לפוגמא שטרו תמן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובתה לח תפרע הלח בשבועה כילד היתה כתובתה הלף זוז והוה אמר התקבלת כתובתיך והיא לומרת לח התקבלתי הלח מנה טוחל ומודית במנה פוגמת את שטר כתובתה ולח תפרע השתר הלח בשבועה לדיכא למיסמך תו משטרא לדיכא למימר טפי קינלה והשתא לחמרת משבינין לו מה יפה כחו משמ פגם את שטרו: **פשט.** גבי פגם את שטרו תע"ג הלח טעין ליה משתבע לי הלח לומר לבעל השטר דיסול ליה מן ואמרינן לבעל השטר השבע: **משלם.** משטיט: **לח מודקקינן ליה.** להשבע דמיחזי השתדין ליה ולח לגבות לו להח אמר ליה משתבע לי הלח פרעתיך: **נשקיו לך פטור.** לף משבועה ומיהו שבועת היסת מיכח: **והח הכח כיון דשבעיה בעדים.** והוה לו כשניסס כמלן לחופיה בעדים דמי: נתמי

ומאן דתני **אסיפא** כו׳. פי׳ם השתח הלח לימתר הלכתח כמ"ד מהנך ליתני היכח דליכח דרכח דממונח לח משבעינן ליה משפיק דהמע"ה ומעפ"כ לח היה מוחה בדיינים המשבינין וקלת נרחה להשביע דלימרי טפל לגלון רחשון כמו שחומר ריב"ח מיהו תו"ת לחזלינן בתר המיקל (ו) וכן משמע בפ"ק דב"מ (דף ה.) גבי סהוח דעיל דמיימי התם מילתח דר"ע לריפיפ דמתני' ור"מ דוחה לימיה למימר דהתם ריפיפ דמילתח נקט ומשיפיפ פרין דמשבינין ליה היכח לימיה דרכח דממונח דהתם נמי מיכח דרכח דממונח מחמר שהיו רגילין למסור לו בכל יום ועוד דהח מיכח סהדי דלחכל תרי מיניהו וכי תפי גמון פירש דלח משבינין ליה משום דבדאוריימא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן (ז) מציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור (ח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור (ט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (י) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (טו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (טז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (יט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כ) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (כט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (ל) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (לט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מ) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (מט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נ) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (נט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (ס) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (סט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (ע) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עח) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (עט) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פ) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פא) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פב) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פג) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פד) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פה) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פו) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מציאת חש"ו יש בהם גזל גמור (פז) ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא ביניהו מיחח לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לח נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה דתנן מצי

תיובתא דרב אסי. תניא דמשמיה דרבי קמ"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ולמחר דמפרשינן לקמיה דלמא נתתיו לך בפני פלוני ופלוני ואין לומר פרעתיך ביני ובין עצמך כמגו דלמי נעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואין שפיר טפי:

תיובתא דשמואל. תימה מאי קושיא דלמא נתתיו לך בעדים קאמר ולהכי חייב ור"ל דשמואל הכי קאמר מתוך שיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים כי אמר נמי פרעתיך ביני ובין עצמך נתתי כמגו ומיהו רב פפא נמחוך ודמי ליה להי מגו דהם קאמר נמחוך ורוצה לחחוך בעדים צריך לפורעו דרב פפא ושמואל נדברי רבי יהודה בן בתירא אומר יכול להם למדינת הים תנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר אמר לו אל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים: **ורב פפא משמיה דרבא אמר אין צריך לפורעו בעדים.** מ"ת כן הלכה להם אמר רבי אחא ממאי דבשעת הלואה קאי דלמא בשעת תביעה קאי והכי קאמר ליה לאו בעדים הלויתיך בעדים היה לך לפורעני אבל בשעת הלואה דברי הכל חייב אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים ורב פפא משמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן: סימן ראוב"ן ושמעו"ן דתנ"ו הלכת"א יפ"י ופר"ע פלוני ופלוני עפצ"י סטרא"י בהימנות"א כבי תרי: ההוא דא"ל לחבריה כי פרעתין פרעין לי באפי ראובן ושמעון אזל ופריעה באפי תרי מעלמא אמר אביי באפי בי תרי אמר ליה באפי בי תרי פרעיה אמר ליה רבא להכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פריעה בין דיליה לדיליה איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה דרך פקדון ואמינא ליהוי גבאי פקדון עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל כיון דקא מודית דודאי שקלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי אי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא גמרא ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופריעה אמר אביי מאי ניעבוד אינהו אמרי אוזפיה אינהו אמרי פריעה רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו אמרי לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן אמר ליה רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש ולאו אדעתיה ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי

תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אנא כי אמרי היכא דמעיקרא אוזפיה בעדים דלא לדידיה הימניה הכא הא הימניה רב יוסף מתני הכי אמר רב יהודה אמר רב אסי [א] המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפורעו בעדים [ב] ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי [ג] יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים תנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים הלויתיך בעדים פרע לי או יתן או יביא ראיה שנתן רבי יהודה בן בתירא אומר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים [ג] פריך רב אחא ממאי דבשעת הלואה קאי דלמא בשעת תביעה קאי והכי קאמר ליה לאו בעדים הלויתיך בעדים היה לך לפורעני אבל בשעת הלואה דברי הכל חייב אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים ורב פפא משמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים [ג] נאמן: סימן ראוב"ן ושמעו"ן דתנ"ו הלכת"א יפ"י ופר"ע פלוני ופלוני עפצ"י סטרא"י בהימנות"א כבי תרי: ההוא דא"ל לחבריה כי פרעתין פרעין לי באפי ראובן ושמעון אזל ופריעה באפי תרי מעלמא אמר אביי באפי בי תרי אמר ליה באפי בי תרי פרעיה אמר ליה רבא [ד] להכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פריעה בין דיליה לדיליה איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה דרך פקדון ואמינא ליהוי גבאי פקדון עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל [ה] כיון דקא מודית דודאי שקלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי אי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא גמרא ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופריעה אמר אביי מאי ניעבוד אינהו אמרי אוזפיה אינהו אמרי פריעה רבא אמר [ו] כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו אמרי לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן אמר ליה רבא [ז] כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש ולאו אדעתיה ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי

נתתיו לך חייב. לפרוע: **בעדים הלויתיך.** קס"ד בשעת הלוואה קמ"ל ואמר ליה רואה שבעדים הלויתיך ואף אתה אל תפרעני אלא בעדים: **דלמא בשעת תביעה קאמר.** כשתבעו בב"ד וזה לומר פרעתיך אמר לו והלא בעדים הלויתיך בעדים הוה לך לפורעני ולא אמר לו כן בשעת הלוואה ומשום הכי פטר ליה ר' יהודה בן בתירא: **אזל פרעיה בפני מהריני.** וזה לומר עדי שקר הם: **ומיפטרו.** מיד המלוה: **להוי פקדון בידו.** ומיני עליהן אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון: **כיון דקא מודית.** דקבלתינהו וזה לא בתורת פקדון שהרי זה לא יתן לו פרעון [ח] ודבריה מהיכא דבריה: **דיוזף ופרע.** אותה הלוואה שזה כופר ואלו לוה אותה בחומו היום אבל לאחר זמן פרעיה: **לאומר לא פרעתי דמי.** לכיון שלא לוה לפי שהרבו לו פרע ואכיר יש עדים שלוה ונאמנין הם על הלוואה ואין נאמנין על הפרעון דהולאת בעל דין כמאה עדים: **דמסיקנא כך.** שאני נוסח כך: **לא היו דברים מעולם.** לא פרע לפניהם וזה לומר אי בפניהם אי שלא בפניהם פרעתיך: **הוחזק כפרן.** ואינו נאמן לפילו בשבועה לומר פרעתיך שלא בפניהם שהרי אמר פרעתיך בפניהם ומפיהם אנו חולין: **כל מלתא דלא רמיא עליה דאינש.** כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו זה בשעת הלוואה בעדים פרע לי הלוך לא עם שלא לזכות אם בעדים פרע אם שלא בעדים ואמר בעדים פרעתיך ולאו מדעתיה ואינו הוחזק כפרן כך: עפצי

נא א מיי' פי"ו מהלי' מלוה הל"ו סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' ע ס"ח:

נב ב ג מיי' שם פט"ו הל"ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

נג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

נד ה טוש"ע שם ס"ה:

נה ו מיי' פ"ו מהלכות טוען הל"ג סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' עט סעיף ה:

נו ז מיי' שם הל"ו סמג שם טוש"ע שם סי"ח ומי' קמי סעיף ג:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ושמואל אמר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים כי אמר נמי פרעתיך ביני ובין עצמך נתתי כמגו ומיהו רב פפא נמחוך ודמי ליה להי מגו דהם קאמר נמחוך ורוצה לחחוך בעדים צריך לפורעו דרב פפא ושמואל נדברי רבי יהודה בן בתירא דתנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים: ופריך תניא היא דתניא בעדים פרעני אין צריך לפורעני בעדים. כך. ואסיקנא משמיה דרבא המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן: ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין בפני ראובן ושמעון טען דפרעי בפני אחרינא. אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי דלא ליידחיה. משחברא כך טען פרעתיך באנפי סהדי אחריני והלכו למדינת הים אבל אי איתנהו ומסהדי דפריעה. [לא] אמר רבא דלא מהימני: **ירושלמי** מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני א"ל נתתיו לך בפני פלוני. אתא עובדא קמי רבי אמר יבואו פלוני ופלוני ויעידו. הבא לידון בשטר ובחזקה רבי אומר ידון בשטר רשב"ג אומר בחזקה: מעשה בא לפני ר' חייא והורה כרשב"ג ג) קשיא ד"ר אדר' לא קשיא לא רצה רבי אלא לעמוד על אמתת הדבר: המחזיק מחמת אונו ונמצא פסול בטלה החזקה: ההוא דאתה קמיה דרב וטען על חבירה חטין ושערין וכוסמין. ואמר ליה המתן עד דיגלגל עלך כל מאי דבעי. ובסיפא את

ג) כן היתה ג"כ גירסת רשב"ם נדפי רבינו אבל הרא"ש כתב דגרסה מדפי רבינו בקמן קמא דגמרא נאמן וע"ש. ג) עי' תוס' כלן פ"ה ב מלתא:

ה) כתובות יח. ב"ב קנ. [קדושין מג.]: ו) [קדושין יג. וש"נ], ג) עי' מי' פט"ו מהלכות מלוה הל"ב דגרים מיגו נאמן, ד) כתובות פח. ב"ב ו., ה) [ועיל לד: וש"נ].

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כיון דקא מודית וכו' והברים שהיו בלבה. וכ"כ הרמב"ן ס"ק לו אבל בעגי אין מוכן לי דלמ"ד אם הוו דברים מ"מ כיון דזה נותן לו פרעון הוי פרעון ואין נכנס המלוה לומר שלא יהיה פרעון רק פקדון:

מוסף רש"י

כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. לכיון דאמר לא לוה מודה הוא שלא פרע, והכי פטר מוכיח עליו שלוה (כתובות פח.).

רבינו חננאל (המשך)

משתבע ליה: ההיא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין באנפי סהדי דתנו הלכתא פריעה ואיתניסו זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבלתינהו ולאו בתורת פרעון אלא בתורת פקדון עד דפרעין באנפי דתנו הלכתא: א"ל רב נחמן כיון דקא מודית פרעון הוי מאי בעית לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינן הלכתא וכוליה תלמודא דלפרעך קמן: ההוא דא"ל לחבריה הב לי זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם. אתו סהדי דאוזפיה ופריעה אמר רבא כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וחייב: ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך. א"ל ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא פרעו בפנינו אמר רב ששת הוחזק כפרן. כלומר אם יטענו אח"כ שפרעתי אינו נאמן: רבא אמר כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש ולאו אדעתיה. פירוש העדים כיון דלא רמיא עליהו לאו אדעתיהו. והן ששכחו וטענתיהו דלוה טענה היא: ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך. א"ל ולאו פרעתיך ק' קבי

יב) גבי לא נטמאתי דמתרגינן דבוריה לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי ומומר ריב"ח דהכא לא קאמר לא ליתי אלא להד"מ דלא שייך למתרגיי לימיניה אבל בפרק הכותב (כתובות דף פח.) קאמר דקאמר אבל אמרי יתמי אמר לנו אבא לא ליתי נפרעין מהם שלא בשבועה דכל המודה לא ליתי כו' ואם לומר דהאבא היה יכול לטעון ולתרץ דבריו אבל ליתומים לא טענינן מילתא דלא שכיחא ועוד יש לחלק דהכא כשטוענין עליו בבית דין יש לו להשיב בעניין שיפטור ואין לנו לתרץ דבריו: **כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש ולאו אדעתיה.** תימה בגט פשוט (ב"ב דף קנ.) גבי עובדא דרב יפתך כר יוסף דהוה מסיק זוזי ברבי אבא מסיק אף על גב דהמלוה מבירו בעדים אין כו' כי טענין ואמר פרעתי בפני פלוני ופלוני צריך לברר ויבוחו פלוני ופלוני ויעידו ואמאי הא אמרינן לאו מדעתיה ור"ל דרבא סבר ליה כמ"ד

עפצי. גל"ם בגע"ז ומעבדין בהן עורות: **מייפי.** מלוה סהדי דמרכבה מרבעה קיימי ומוגע מתמיס וזה מומר פרעתיך מ"מ מס לא בעפנים פרעתיך במעות: **דלא רמיא עליה דמינים.** והאי נמי לא רמיא עליה לומר בחיה ענין פרעם אלא פרעתי׳ קתמה הלכך לא מזכי וסבור שכך הסער ולא הוזקן כפרן ונשבע שפרעם מכל מקום: **מדכר דכיר.** והוזקן כפרן: **סיטרתי נינהו.** מלד אחר היים חייב לי: **לימרע שערת.** הוזיל ומודה שקיבלם ולאו כל כמיניה לומר סיטרתי נינהו: **לאו אמורי יכבה לי.** לקנות מהן שוורים לחמיטה למחניס שכר: **לממחפת.** מקום שמקנין הכשר ומוכרין: **ולא מידכר ליה שערת.** שיטול הסער מידו: **מינו דיכול למימר ליה.** לא פרעתי׳) יכול למימר ליה נמי סיטרתי מינהו: **וכדאמימי בריה דרבי אבהו** גרסינן. והוא במסקנא כתוספ׳ בפרק הכותב (דף פה.) למעוט כי האי מעשה לידיה: (ס) **הכוח.** ליה לאמר למלוה נפני עדים נשעת הלוחה נאמן אמה עלי כל זמן שאמר לא התקבלתי ולא אוכל לומר לך פרעתיך: **לימור לאמרי ויל בתר רוב דעות הכי מילי לענין אומדנא.** לשומת כלאמר במסכת ע"ז בפרק הסוכר (דף עב.) ס"ל כרשיימי (ג) בתלמ׳ אפי׳ תרי מגו תלתא כלאמרי בי תלתא עד לאמרי בתלתא כרשיימי בי ד׳ עד לאמרי בד׳ וכ"ם כלאמרי בתרעבה: **כיון דנחים לרעות.** מתחלה ירד לענין שהוא יתר מכדי עדות ולפי שלעות קפיד בתלתא הימיני בתרעבה לא הימיני: שכאמ"י מלפר"ש שהמשנ"ה)והגמ"ימפר"ש שכא"ן: **מנה לי בידך אמר לו הן.** וכפני עדים ואמר להס אתם עדי: **נפקיו לך פעור.** מלשלם ומשבועה לחוריתא: **אין לך בידי.** לא היו דבריס מעולס: **חייב.** לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוזקק כפרן: **אין לך בידי אלא ליערת כתף פעור.** שאין כאן הודאה ממין הטענה: **לאך.** מלי כור: **פעור.** דלאו ממין הטענה היא: **ורבן גמליאל מחייב.** דלא נעי הודאה ממין הטענה: **כדי שמן.** כדיס מלאים שמן: **והודה לו בקנקנים.** הכדיס יש לך בידי אלא שמן: **הוזיל והודה מקלא הטענה.** והוס ליה טענו אתון ואשוריו והודה לו בחלה מהן: (ג) **או שהודה במקלא קרקעות פעור.** משבועה לחוריתא לא על הקרקעות ולא על הכלים שאין הודאת קרקעות מביאה לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות כדאמרינן (בכל הנשבעין) (לקמן ע"ב): **הודה במקלא כלים.** לחיכא הודאה וכפירה אלאו קרקעות: **חייב.** ליטבע אף על הקרקעות על ידי גלגול שבועה דילפינן לה בפרק קמא דקדושין (דף כז:) מקראי: **ווקקין.** גורכין: **אין נשבעין על טענת מרס שוטה וקטן.** כגון שטענו בראייה למרס שליבכו חכמים בכל מקום לא מדכר ולא שומע(ס): **אבל נשבעין לקטן ולהקדש.** מפרש בגמרא: **גמ׳ וכי יתן אים.** ועלה קאמ׳ ונקרא נעל הבית לשבועה כלאמרינן בנמרא קמא (דף מג.): **אין נשמיס קטן כלום.** להא אים כתיב והמרס והשוטה כקטנים הס בלא דעת: **ככח בטענת אביו.** הא דקתני נשבעין בנחיתת אים שהקטן טוענו אבי מקרו לידך: **והאלמנתי פרס.** והמזרתי לו אבי והמציו בידי חייב ליטבע על הסער וקטן הבא בטענת אביו לא גרע מטענת עלמו דהכא: **בטוענו קטן.** יתום קטן תובע: כולהו

שאחה חייב לאבי כך וכך ולא קטן ממש הוא אלא גדול הוא. ואמאי קרו ליה קטן. דלגבי מילי דאבוה קטן הוא. והוזה לו [במקצת]. ומתני׳ ר׳ אליעזר בן יעקב הוא דאמר כי האי גוונא לאו משיב אבדה הוא. אבל משיב אבדה דברי הכל פטור

ע) [נעיל ל:: וש"נ], ב) כתוכות פה., ג) [כאן מלמת מ׳ נתמוכה כו: כאם רב פפנא ע"ם ועוד ביומא פג. ע"ם], ד) ר"ח מקשי, ה) [נ"ל תכש שוטה], ו) כתוכות יח. [ניתין נא:], ז) כפ"ל: פרעתני, ח) [נעיל ל:], ט) מרוחות פ"ם מ"כ וש"נ.

תורה אור השלם

1. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכוח ליה לאמר למלוה. נ"ב כוונתו לנאר למע"ם דמלוה כפי לאחנויי והכח ליה קא מתנה אפ"ה לא אמרי׳ פטומי מילי נעלמא ניתנו משום דכיון דקא מתנה ליה נשנת הלוחה ולא לאמרת לאחרים דיכי הלוה ל. ועיין נפ׳ פ"ב דף סו כלאמר ונפ"ם התום׳: (ב) ד"ה אימור וכו׳ כדאיימי בי תלתא וכו׳ כדאיימי בי ארבעה וכו׳ וכ"ם היכא דא"ל כלאמרי בי ארבעה: (ג) ד"ה כוחיל וכו׳ מהן] הס"ד ומפ"כ מ"ם הודה ותיכף לו נמקק:

לעזי רש"י

גלי"ש. עפצים (גירודים טפילים בעלה האלן)

רבינו חננאל

עפצי דקיימי שיתא זוזי כל קבא. א"ל לאו בד' ד' הוו מזדבני כל קבא. אתו קמיה דרבא וחייביה ללוה למפרעיה ר' זוזי. א"ל רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כיון דלא רמיא עליהו דשבודי אינשי ולאו אדעתייהו וטענתיה דלוה טענא. א"ל רבא קיצותא דתרצא מידכר דכירי אינשי. ובמקום עדים לא אמרינן טענא דלוה טענה: ההוא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דמסיקנא בך והא שטרא. א"ל לוה ולאו פרעתיך. א"ל מלוה הנהו סיטראי נינהו. פי׳ מצד אחר היו לי עליך ופרעת אותי. אבל מזה השטר לא פרעתני כלום. אמר רב נחמן אירתע שטרא. כלומר אפי׳ כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה. דדייקי׳ מדקתני אירתע שטרא ולא קתני אימטיל שטרא ש"מ כדאמרינן. ואסיקנא והלכתא אירתע שטרא. והני מילי דפרעיה באפי שהדי ולא אדכר ליה שטרא. אבל היכא דפרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיכול למימר המלוה לא היו דברים מעולם יכול נמי [למימר] סיטראי נינהו כאשר מפורש בכתובות פרק הכותב

מוסף רש"י

ור' אליעזר בן יעקב ליח ליה משיב אבידה פטור. מן הטעונה, נתמיה הא תקנתא לרבנן היא המצוה מציאה לא שבש מפני תיקון העולם (ע"ז ניסין מח:) וכיון דכי לאו מוטעו נמי מחייב ליה שבועה, הכי אין לך משיב אבדה גדולה מזו ומייב (כתובות יח.) כמו והיינן כה, וכ"ש לית ליה משבח לתיקון העולם דמשיב אבדה פטור משבועה דל"ב שביק ליה ואזל, והאי נמי כיון דלא מבעו (ניסין כמשיב אבדה הוא (נ"ב). **אי הכי.** לטעונו גדול.**טענת עצמו.** קרי לה, טענת אחרים היא (שם) ומפי פעמים דקאמר ומפי טענת עצמו (כתובות יח.). **טענת אחרים והודאת עצמו.** על שהודה לו שלמת כלבריו ומודה לו שעדיין חייב לו פרט הוא נשבע (ניסין (א:).

רבינו חננאל (המשך)

אבי׳ ורבא דאמרי תרוייהו הא היכמה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי משהדי לא הימניה וקי"ל כרב פפא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא. אזל פרעיה באפי תלתא. ואסקה רב הונא כי אזלינן בתר רוב דעות לענין אומדנא דכמה דנפישי דפרעיה קמי ארבעה ודאי לדעות נחת. ושהדותא דשהדי מבטלה להימנותא דידיה: **מתני׳** אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת קטן אמר רב בבא בטענת אביו ור' אליעזר בן יעקב היא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור' אליעזר בן יעקב ליח ליה משיב אבידה פטור אמר רב בשטענו קטן קטן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן לעולם גדול ואמאי קרו ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא אי הכי טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו

עפצי דקיימי בשיתא שיתא א"ל לאו בארבעה ארבעה הוו קיימי אתו תרי סהדי ואמרו אין בארבעה ארבעה הוו קיימי אמר רבא הוחזק כפרן אמר רמי בר חמא הא אמרת (ס) כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא (א)קצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו אמר רב נחמן (ב)אירתע שטרא רב פפא אמר לא אירתע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל לאו אתורי יהבת לי ואתית ואיתיבת אמסחתא וקבילת עלך ואמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא (ג)אירתע שטרא התם כיון דקאמר אתורי יהבת לי ומתורי שקלת אירתע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב פפי אמר לא אירתע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר אירתע שטרא והלכתא אירתע שטרא (ד)והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכול למימר סיטראי נינהו (ה)וכדאבימי בריה דר' אבהו ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא (ו)אימור דאמרי רבנן דאזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי (ז)בקיאי טפי אבל לענין עדות (ח)מאה כתרי ותרי כמאה לישנא אחרינא ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל ופרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע תרי כמאה ומאה כתרי ואי א"ל כבי תלתא ואזל פרעיה באפי בי ארבעה (ט)כיון דנחית לדעות נחית לדעות: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא (י)כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת (כ)שוטה וקטן אמר רב בבא בטענת אביו ור' אליעזר בן יעקב היא דתניא (ל)רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו וחכ"א (מ)אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור' אליעזר בן יעקב ליח ליה משיב אבידה פטור אמר רב בשטענו קטן קטן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן לעולם גדול ואמאי קרו ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא אי הכי טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו

שמעון בן גמליאל אומר נידון בחזקה כמ"ד אין לריך לברר מי נמי כמו שפירש רבינו תם לריך לברר לחיוחא דהדנרים כמו שיכול ומכל מקום מי לא מכחא להו מי לחמו ואמרו להד"ם לא מפסיד וכן מוכח בירושלמי שהביא ר"ח דגרסי׳ התם הכא לידון בשטר ומזקה רבי אומר בידון נשטר פירוש שלריך לברר רבן

עפצי דקיימי בשיתא שיתא א"ל לאו בארבעה ארבעה הוו קיימי אתו תרי סהדי ואמרו אין בארבעה ארבעה הוו קיימי אמר רבא הוחזק כפרן אמר רמי בר חמא הא אמרת (ס) כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא (א)קצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו אמר רב נחמן (ב)אירתע שטרא רב פפא אמר לא אירתע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל לאו אתורי יהבת לי ואתית ואיתיבת אמסחתא וקבילת עלך ואמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא (ג)אירתע שטרא התם כיון דקאמר אתורי יהבת לי ומתורי שקלת אירתע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב פפי אמר לא אירתע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר אירתע שטרא והלכתא אירתע שטרא (ד)והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכול למימר סיטראי נינהו (ה)וכדאבימי בריה דר' אבהו ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא (ו)אימור דאמרי רבנן דאזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי (ז)בקיאי טפי אבל לענין עדות (ח)מאה כתרי ותרי כמאה לישנא אחרינא ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל ופרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע תרי כמאה ומאה כתרי ואי א"ל כבי תלתא ואזל פרעיה באפי בי ארבעה (ט)כיון דנחית לדעות נחית לדעות: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא (י)כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת (כ)שוטה וקטן אמר רב בבא בטענת אביו ור' אליעזר בן יעקב היא דתניא (ל)רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו וחכ"א (מ)אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור' אליעזר בן יעקב ליח ליה משיב אבידה פטור אמר רב בשטענו קטן קטן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן לעולם גדול ואמאי קרו ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא אי הכי טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו

ס) [נעיל ל:: וש"נ], ב) כתוכות פה., ג) [כאן מלמת מ׳ נתמוכה כו: כאם רב פפנא ע"ם ועוד ביומא פג. ע"ם], ד) ר"ח מקשי, ה) [נ"ל תכש שוטה], ו) כתוכות יח. [ניתין נא:], ז) כפ"ל: פרעתני, ח) [נעיל ל:], ט) מרוחות פ"ם מ"כ וש"נ.

תורה אור השלם

1. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם: שמות כב ו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הכוח ליה לאמר למלוה. נ"ב כוונתו לנאר למע"ם דמלוה כפי לאחנויי והכח ליה קא מתנה אפ"ה לא אמרי׳ פטומי מילי נעלמא ניתנו משום דכיון דקא מתנה ליה נשנת הלוחה ולא לאמרת לאחרים דיכי הלוה ל. ועיין נפ׳ פ"ב דף סו כלאמר ונפ"ם התום׳: (ב) ד"ה אימור וכו׳ כדאיימי בי תלתא וכו׳ כדאיימי בי ארבעה וכו׳ וכ"ם היכא דא"ל כלאמרי בי ארבעה: (ג) ד"ה כוחיל וכו׳ מהן] הס"ד ומפ"כ מ"ם הודה ותיכף לו נמקק:

לעזי רש"י

גלי"ש. עפצים (גירודים טפילים בעלה האלן)

רבינו חננאל

עפצי דקיימי שיתא זוזי כל קבא. א"ל לאו בד' ד' הוו מזדבני כל קבא. אתו קמיה דרבא וחייביה ללוה למפרעיה ר' זוזי. א"ל רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כיון דלא רמיא עליהו דשבודי אינשי ולאו אדעתייהו וטענתיה דלוה טענא. א"ל רבא קיצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי. ובמקום עדים לא אמרינן טענא דלוה טענה: ההוא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דמסיקנא בך והא שטרא. א"ל לוה ולאו פרעתיך. א"ל מלוה הנהו סיטראי נינהו. פי׳ מצד אחר היו לי עליך ופרעת אותי. אבל מזה השטר לא פרעתני כלום. אמר רב נחמן אירתע שטרא. כלומר אפי׳ כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה. דדייקי׳ מדקתני אירתע שטרא ולא קתני אימטיל שטרא ש"מ כדאמרינן. ואסיקנא והלכתא אירתע שטרא. והני מילי דפרעיה באפי שהדי ולא אדכר ליה שטרא. אבל היכא דפרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיכול למימר המלוה לא היו דברים מעולם יכול נמי [למימר] סיטראי נינהו כאשר מפורש בכתובות פרק הכותב

מוסף רש"י

ור' אליעזר בן יעקב ליח ליה משיב אבידה פטור. מן הטעונה, נתמיה הא תקנתא לרבנן היא המצוה מציאה לא שבש מפני תיקון העולם (ע"ז ניסין מח:) וכיון דכי לאו מוטעו נמי מחייב ליה שבועה, הכי אין לך משיב אבידה גדולה מזו ומייב (כתובות יח.) כמו והיינן כה, וכ"ש לית ליה משבח לתיקון העולם דמשיב אבידה פטור משבועה דל"ב שביק ליה ואזל, והאי נמי כיון דלא מבעו (ניסין כמשיב אבידה הוא (נ"ב). **אי הכי.** לטעונו גדול.**טענת עצמו.** קרי לה, טענת אחרים היא (שם) ומפי פעמים דקאמר ומפי טענת עצמו (כתובות יח.). **טענת אחרים והודאת עצמו.** על שהודה לו שלמת כלבריו ומודה לו שעדיין חייב לו פרט הוא נשבע (ניסין (א:).

רבינו חננאל (המשך)

אבי׳ ורבא דאמרי תרוייהו הא היכמה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי משהדי לא הימניה וקי"ל כרב פפא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא. אזל פרעיה באפי תלתא. ואסקה רב הונא כי אזלינן בתר רוב דעות לענין אומדנא דכמה דנפישי דפרעיה קמי ארבעה ודאי לדעות נחת. ושהדותא דשהדי מבטלה להימנותא דידיה: **מתני׳** אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. מדכתיב כי יתן איש ש"מ אין נתינת קטן כלום: **ירושלמי** כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. פרט לקטן. עד כדון שנתן לו כשהוא קטן וחבעו כשהוא קטן. נתן לו כשהוא קטן וחבעו כשהוא גדול מנין ת"ל

ס) רעהו. עד שתהא נתינה וחביעה שוין: אבל נשבעין לקטן. אוקמה רב בבן שטוענו לחבירו

ע) מי׳ כ"ק קו ע"כ.

כולהו נמי טענת אחרים והודאת עצמו. ולכך נשבעין עליה וכי תאי גווני מי פליגי רבנן עליה ומי הוה קאמר פעמים שאדם נשבע, כל שעתא כי תאי גווני משתבע (גיטין נא:). **אלא.** לפ מימא בטוענו גדול אגל בטוענו קטן, ודקשיא לך אין נשבעין על טענת קטן, הני מילי בטוענו הפקדתי לך, דגבי שבועה כתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלי לשמור, אבל בי נשבעין אפילו לקטן, ולרבנן אפילו לגדול אין נשבעין, כדתנן (לעיל נח:) מה נאמר בדין הוא נידי אין לו נידי אלא ממש דיבר הכתוב, (גיטין נא: וב"ר כתובות יח.) ורבנן אליבא דרבי עליה אפילו בטוענו גדול ודקיי ליה מיגיע אנדה, ובדברה קא מיפלגי (כתובות שם). **מפני מה.** אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע. ולא תשנו במתני' אנדה לפטרו אלא כפר בכולו (ב"מ ג:). אין אדם מניח מעות בפני בעל חובו. לו אדם מעיז פניו בפני זה שטוענו לו טוענה, הלכך היכא דכפר בכל פטור משבועה, דלי לאו קושטא הוא דהדיא לא הוה מני למכפר ביה, והיכי דמודה מקצת בכולה בעי למכפריה והא לא כפריה משום דלא תפיס

כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו'. פרשת שומר חנם היא דתניא בהשואל (ג"מ דף ל"ד:) פרשה לשומה בשומר חנם ושניה בשומר שכר ושלישית בשואל וגבי שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה כדכתיב (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו: ד) **אינו מצלם.** גניבה ואבידה הכתובה בו ליתייב דכתיב (שם) אם גנב יגנב מעמו: **ידיעת טענתיה.** דכיון דאמר ליה בית זה מלא חזה מחזירה לו מקירה נראה מקרוצה והרי הוא כמה תומר עד שהמלון וזה עד הזית: ה) **וז"ן.** קורה של עלייה הכולטת בתוך הבית: **אלא מעורב קטנה פטור.** לפי שהודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו: **אין לך בידי אלא כח חמש חייב.** נקמן מפרש לה: **מזורה נמי ליתני.** מזורה נמי עשר תמות יש לי בידך והלה תומר אין לך בידי אלא כח חמש חייב ומזורה נמי ליתני למימר חמך חימנה שהרי לשמיה ניכרין: **מתני' שקל.** תני סלע: **מי נשבע.** כמה היתה שוה: **שהפקדון אללו.** המלוה. ובגמרא (ע"ג) מפרש להיש מקי: **ויוציא הלה את הפקדון.** ושמע לה דקדק זה בשומע ויפקלנו לעדות ולשבועה:

גמ'

ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בבית מלא אבל בית זה מלא חייב אלא אמר רבא לעולם אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור מנורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור אזורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא אזורה קטנה פטור אבל אמר לו כור תבואה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא לתך חייב מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב כללו של דבר לעולם אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי בית זה מלא ומאי שנא מנורה גדולה ומנורה קטנה מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי בת עשר בת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר ר' שמואל בר רב יצחק הכא במנורה של חליות עסקינן דקא מודה ליה מינה אי הכי אזורה נמי ניתני ולוקמי בדלייפי אלא דלייפי לא קתני הכא נמי בשל חליות לא קתני אלא אמר ר' אבא בר ממל שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין: **מתני'** המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון אמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרים היה שוה חייב ומי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון:

גמ'

אף על גב דהודה לו מה שטענו דבעינן דכר שבמדה והשתא ניחא נמי דמייתי מזה הכלל דבית מתם לא מיקטיר דמרישא שמעינן לה כיון דלא הוי דכר שבמדה: **ויוציא הלה את הפקדון.** פירש בקונטרס שמא לא דקדק זה בשומע ויפקלנו לעדות ולשבועה וכן פר"ח כתן מכל נרים המפקיד (ג"מ דף ל"ד:) הקשה לדברי המפרש כן וכי עבדינן תקנה לרשיעי מלא טענת שמא יוציא הלה הפקדון ומלא שבועת זוה לבטלה [וע"ע תוס' ב"מ ד: ד"ה שמא]:

ומ"מ

אי הכי אזור נמי נימא חייב ונוקמה בדלייפי והוא דאזר באזור קטן מקצת ממנו אלא מדלא קתני אזור בדלייפי. הכא נמי מנורה של חליות לא קתני. ושאני מנורה הואיל ויכול למנורה של עשר ליטרין לגוררה ולהעמידה אותה בעצמה בה' ליטרין ונמצאת הטענה וההודאה בדבר אחד: והני קרקעות ועבדים ושטרות ששנינו אין נשבעין עליהן שבועת דאורייתא. אבל שבועה דרבנן נשבעין עליהן. דגרסי' בכתובות פרק הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך (דף 19:) בענין הפוגמת כתובתה סבר רמי בר חמא שבועתא דאורייתא כר'. ואסיקנא. אלא אמר רבא שבועה מדרבנן ג) אלא להפיס דעתו של בעל (הבית): **מתני'** המלוה את חבירו על המשכון ואבד ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור כי לא הודה לו הלוה שנשאר לו כלום עליו. אלא [אמר] לו ההלואה היתה כנגד המשכון כיון דקיימא לן שהמלוה על המשכון שומר שכר ושומר שכר חייב בנגיבה ואבידה חייב המלוה בדמי המשכון. לפיכך יצאה המלוה בדמי המשכון כו'. עד מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון.

ד) ב"ק סב. ב"מ מ:, ג) [ב"מ ק: סנהדרין טו:, גיטין דף לט:], ה) ב"מ דף ל"ד, ד) [דכור זה שייך לעיל מב: במשנה], ה) [ג"ז שייך לעיל במשנה], ו) [שייך לעיל במשנה מג:], ז) [וע"ע בתוס' ב"ק קג. ד"ה דבר וכו' מבואר טפי], ח) [ג"ז שייך לעיל במשנה].

גליון הש"ס

גמרא ש"מ שמורה גדולה. לשון זה מוקשה לה לזה פשוט לפטור דלא הוי דכר שבמדה וכמ"ש תוס' ומש כן לקמן שייך ומ"ש וכ"ל למפרך מפקרא מנורה נמי י' ליטרין הא לא הוי ממין הטענה (ונראמת ליכל פרכא דלעמ' מתי כר"ג) עכ"פ ליתנו ומ"ש תמוה: **תוס'** ד"ה לאו וכו'. ולאאי דפוקי לה בפנורה של חליות ניחא. משמע לרמפקר' ישאר הקושיא. וקשה לי הא גם למפקרא ניחא ד"ל דהכריחא נקט פפקי דינים מה שאם כבל גוונו דכריחא מנורה גדולה פטור אף בחליות ומשום דכר שבמדה. ומיפק דפשיה מיב אף בחליות משלם דיכול לגוררה. אבל חזור לא נקט דלא הוי ככל גוונו רק גלייפי:

מוסף רש"י

וסלע היה שוה פטור. הלוה מן הפנועה, שאין כאן הודאה במקצת (ב"מ לד:). **ושלשה דינרים היה שוה חייב.** ליטעון שכך היה שוה ומשלם לו דינר שהודה לו (שם). **ושתים היה שוה.** והלוה מוציא את המלוה את יתר דמיו, וקא סבר הלי תנא המלוה על המשכון שומר שכר הוא (שם). **פטור.** מן השבועה שאין לתן הודאה שחייב לו כלום (שם).

רבינו חננאל

אין נשבעין עליהם. דת"ר על כל [דבר] פשע כלל. על שור על חמור על שה על שלמה פרט. על כל אבדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל כיוצא בו. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים דכתיב בהו לרשת אחוזה והוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאין גופן [ממון] דלראיה בעלמא עבידי. יצאו הקדשות דעבוד כתיב ולא הקדש. ואין בקרקעות ולא בעבדים ולא בשטרות ולא בהקדשות תשלומי ד' וה'. דכל היכא דאיכא כפל כגון הגונב שה ונמצא בידו כמות שהוא ולא מכרו משלם [כפל] כשמכרו ד' והוא הדין בקר ה'. אבל אלו שאין כפל דמעטינהו מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. וכתיב בהן בכולם ומצא הגנב ישלם שנים ודיינינן להו בכולל ופרט וכלל. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל. כסף או כלים פרט. וגונב מבית האיש חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון. יצאו אלו כולן. הנה נתברר שאין להן כפל. מה יש לומר כשימכרם יוסיף על הקרן שנים כדין הצאן. או ג' כדין הבקר. דבר שגורמתו המכירה. אבל הכפל הגניבה מחייבתו ולא המכירה. ואלו כיון שנתמעטו מן הכפל של הגניבה פשו להו שנים או שלשה חיוב המכירה כשתוסיף אותן על הקרן יביאו ג' או ד'. והיינו דאמרי' תשלומי ד' וה' אמרה תורה ולא תשלומי ג' וד'. שומר חנם אינו נשבע בהם מהאי טעמא ממעטי להו משום שאין מטלטלין ו) ואין גופו ממון כו' לפי שאין נשבעין אלא על דבר המיטלטל וגופו ממון כו' נושא שכר אינו משלם. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה חזר וכלל כלל ופרט כו': **מתני'** ר' מאיר אומר יש דברים שהן בקרקע ואינן בקרקע כיצד עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר אינן אלא ה' ר' [מאיר] מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא בקרקע: ואקשינן מכלל דרבי מאיר סבר מחובר אינו בקרקע. אדמפלגי בטעונות ובענבים ליפלוג

ו) תוס' ב"ק יגתו שטרות מש"ס שמטלטלין אין גופן ממון וכו'. ז) תוס' ב"ק דפרש"י כי וכן בע"פ מעידה שהיא פרוצה השפוצה תינה מלא וכו'.

עא א ב מי' פ"ש מהל' טוען מהלכות שכירות הלכה ד ופ"ע מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט לה טוש"ע חו"מ סימן לה סעיף ג ועיין בסמ"ע: **עב** ג מי' פ"ד מהל' טוען הלכה ו סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כד: **עג** ד מי' שם פ"ג הלכה ט סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כה: **עד** ה מי' שם טוש"ע שם סעיף כו: **עה** ו מי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף כג: **עו** ז ח מי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף כה: **עז** ט מי' שם סמג שם: **עח** י מי' פי"ג מהלכות מלוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן עב סעיף ט וסעיף טו וע"ש: **עט** כ מי' שם טוש"ע שם סעיף י: **פ** ל מ מי' שם טוש"ע שם סעיף יב:

תורה אור השלם

1. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם:
שמות כב ו
2. כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וְכָל בְּהֵמָה לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה:
שמות כב ט

רבינו חננאל (המשך)

בסרוקות בגופן של גפנים: ואוקמה ר' יוסי בר' חנינא דברי הכל מחובר לקרקע העומדות ליבצר פליגי. ר' מאיר סבר כבצורות דמיין: **מתני'** אין נשבעין אלא על דבר שבמדה כו'. כיצד אמר ליה בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע. אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור: זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון היה בית זה מלא תבואה חייב. אוקמה רבא דאינו חייב עד שיטען בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין. תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב: מנורה גדולה לי בידך אין לך בידי אלא קטנה פטור. מנורה בת עשר ליטרין לי בידך אין לך בידי אלא בת ה' ליטרין חייב: אזור גדול לי בידך. אין לך בידי אלא קטן פטור. כללו של דבר אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה ושבמשקל כו': ואקשינן מ"ש בשטענו מנורה גדולה והודה לו בקטנה דפטור דאמרי' מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. בשטענו מנורה בת עשר ליטרין והודה לו במנורה בת ה' ליטרין נמי נימא מה שטענו לא הודה לו כו'. ופרקינן בשטענו במנורה של חליות בת י' ליטרין והודה לו במקצת הטענה ממנה בה' ליטרין. ודחינן

ואמרו רבנן שישבע המלוה ויטול. ולקמן נפרש טעמ"ה
לימאי לא תנא להו לקמן בהדי נשבעין ונוטלין:
והשתא דאמר רב אשי. משמע הכא דקאי אינוש
ומ"מ דכרים המפקיד (ב"מ דף לה.) משמע להדר ביה רב

גמ' [ו]אהייא אילימא אסיפא ותיפוק ליה
דשבועה גבי מלוה [ח] אמר שמואל אריסא
וכן אמר רבי חייא בר רב אריסא וכן א"ר
יוחנן אריסא מאי ריסא סיפא דרישא סלע
הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר
לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה
דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה
היא ושקלוה רבנן מלוה ושדיוה אמלוה
והשתא [ז]דאמר רב אשי [א]דקיימא לן זה
נשבע שאינה ברשותו וזה נשבע כמה שוה
הכי קאמר [ב]מי נשבע תחלה מי שהפקדון
אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את
הפקדון [ג]אמר שמואל [ד]האי מאן דאוסיפה
אלפא זוזי לחבריה ומשכן ליה קתא דמגלא
אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אבל
תרתי קתאתי לא ורב נחמן אמר אפי' תרתי
קתאתי אבד חדא אבד חמש מאה אבד אידך
אבד כוליה אבל קתא ונסכא לא נהרדעי אמרי
אפילו קתא ונסכא אבד נסכא אבד פלגא
אבד קתא אבד כוליה תנן סלע הלויתיך
עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי
אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה
שוה חייב לימא ליה הא קבילתיה מתניתין
בדפריש שמואל בדלא פריש [ט] לימא כתנאי
[י]המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון
ישבע ויטול את מעותיו דברי רבי אליעזר
רבי עקיבא אומר יכול הוא שיאמר לו כלום
הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון
אבדו מעותיך אבל המלוה אלף זוז בשטר
והניח משכון בידו דברי הכל אבד המשכון
אבדו מעותיו היכי דמי אי [ג] דשוי שיעור זוזי
מאי

גמ' דשמא דאמר רב אסי זה נשבע וזה נשבע הכי קאמר מי נשבע
תחלה כו'. [ד] והא דרב אסי נשבע מציעא הוא בפ' המפקיד [לה.]
דאמר רב הונא התם [לד:] גבי שומר שכר שטען נגנבה וחייב עלמו
ומ"מ דכרים המפקיד (ב"מ דף לה.) משמע להדר ביה רב
אסי מהך שיעורא דכי הדר פריך התם
לרב הונא מריש לסיפא דקתני סלע
הלויתני עליו ושמים היה שוה והלה
אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו
דשמעינן מינה דאי אמר מי נשבע
ויפסיד: **הכי** קאמר מי נשבע
תחלה. מה שכתוב בקונטרס ולעולם
אסיפא קאי דשבועה במלוה גרמה
טעות סופר אלא מריש קאי דשבועה
גבי לוה היא: **אבל** קתא ונסכא
לא. פירש בקונטרס דכיון דנסכא
בת פרעון היא לא קבלו עליה אלא
בדמי שויה וקאי דנשמוך פריך
ממתני' דאמר מייב ליתא ליה הא
קבילתיה ומתי קושית שמואל מודה
במידי דבר פרעון וליכא למימר
דלהרדעי פריך מדאמרי כי קאמר
שמואל כו' ובדוחק יש לחלק דמודי
רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכא
אבל נסכא בהדי קתא מוכחא מילתא
דקתא למשכון ונסכא לפרעון ונראה
לפרש דה"ק אבל קתא ונסכא לא
אלא אבד כל חד לפי מאי דשויה
דאם הנסכא שויה עשר קתי אבד
נסכא אבד עשר אלקים אבד קתא
אבד חלק אחד עשר וע"ג לפרש
קתא ונסכא לא ומי אבד קתא לא
אבד פלגא אלא מאי דשוי דעיקר
סתימת המלוה על הנסכא אבד נסכא
אבד כולהו ומי אבד נסכא בריש
אבד פלגא אבד קתא אבד כולה
נהרדעי אמרי אפילו אבד קתא בריש אבד נסכא בסוף אבד פלגא וגרם בריש
דמילתייהו אבד קתא אבד פלגא: **מתני'** בדפריש כי קאמר שמואל
בדלא פריש. ר"ח גרים ליפכא וכן רבינו מס ומוקי שמואל בדפריש
לתין שבחא להפקיד למלוה כל חודו לגמרי היכא דלא פריש ואם תאמר כי מוקי שמואל בדפריש דרבי אליעזר ורבי עקיבא דשמואל
אי בדפריש מאי טעמא דר' אליעזר ורש לומר דקסבר ר' אליעזר דאפילו דאמרינן בעלמא היא ואפי' כגוני המפקיד דלאשכחן
נאך (ב"מ דף סו: ושם) דקאמר דשמואל בעלמא לא הוי אפי' אפותיקי למיגבא מייתי ור' עקיבא לא חזיא אשמעתא אלא כגון [ו]אם
מוכיר ולא תעניד שאין בדעתו להחזיר להלוה ולהשמיט על דבריו שימחינהו אבל הכא דעתו לך ולכך חומר כדי לקיים
ואפי' מאן דחזיא בקונטרס אשמעתא בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד: ושם) התם שאני אלא הפקיד אבל הכא שהפקיד משכונו
גמר בדעתו להפקיד כל החוב וכל שכן אי שמואל מיירי בדלא פירש אלא בריסים לטעם זה ועוד יש לומר דבלאו אשמעתא פליגי ופריס
לאו היינו שפירש בהדיא שיפקיד כל החוב אלא כמו שפר"ח דפריש ואמר מע"ג אלא שוי אלפא זוזי קבלתיה דרבי אליעזר שכר לעניין
זה קיבלה שיעכבנו בידו עד שיפרע כל חובו ורבי עקיבא שכר לבהמי קבלו אם אבד המשכון אבדו מעותיו ואם תאמר בפרק החומץ
(ב"מ דף פג:) אמאי לא מוקי מתני' דהמלוה על המשכון שומר שכר אפי' כר' אליעזר ולימא בדפריש מודה רבי אליעזר דשמואל ורש
לומר אי מודה בדפריש ופלוגתא בדלא פירש אמאי לא יפקיד כגבי המשכון לר' אליעזר דיטבע ויטול מעותיו משמע אפי' מה שכנגד
המשכון דמה שכנגד המשכון מציע כמפקיד והשתא גמי ניחא הא דקאמר דכ"ע לית להו דשמואל דהוה ליה למימר דכ"ע לית להו
דשמואל דנשמוך לפי גירסת הספרים והקונטרס דשמואל מיירי בדלא פירש לא מ"ל כ"ע לית להו דשמואל דכיון דאפי' לא פירש מפקיד
כל החוב אם כן בדפירש נמי נהי שלא יפקיד כנגד כל החוב מכל מקום כנגד המשכון יפקיד ואמאי לר' אליעזר יטול מעותיו דמשמע
אפילו כנגד המשכון אבל לפירוש רבינו חננאל דשמואל דמוקי שמואל בדפירש הוה ליה למימר דכ"ע לית להו דשמואל ולר' אליעזר יטבע ויטול
כיון דלא פירש וטעמא דרבי עקיבא משום דר' יאחז כדמפרש התם אבל לפי מה שפירש דכנגד המשכון מציע כמפורש ניחא דודאי
ר' אליעזר לית ליה דשמואל מדיטול אפי' מה שכנגד המשכון דלא שייך למימר לזכרון בדברים בעלמא מפיס ליה לעניין מה שכנגד
המשכון והא דקאמר לקמן למאי מפיס ליה לזכרון בדברים בעלמא היינו אי כולי עלמא לית להו דשמואל ואי הוה אמר לעיל הלכה
כשמואל הוה ניחא דאי לא קאמר דכולי עלמא לית להו דשמואל ומעטים הן פסק רבינו חננאל לעיל הלכה כשמואל וכן ה"ג ועיין
נראה דאמר בערכין כנגד כולו הוא קושה מ"כ ר' יוחנן כשמואל ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ומדשמואל אין ראיה לפף על גב דלעניין
דינא מיתניא והלכתא כוותיה בדיני ההיא בערכין לענין מיסור מיתניא ולפי פר"ח דלעיל שמואל בדפרים ההיא בערכין מיירי נמי בדפרים:

מאי

א) ב"מ לה: ע"ש, **ב)** [ב"מ לה.], **ג)** שם פב., **ד)** שם פג., **ה)** [ב"מ לה.], **ו)** ב"מ לה: ע"ש, **ז)** [ב"מ לה.], **ח)** שם לה., **ט)** [ב"מ לה.], **י)** ב"מ מי: ע"ש, **כ)** [ב"מ מה.], **ל)** שם פג., **מ)** [ב"מ קד.], **נ)** שם פב., **ס)** [ב"מ קד.], **ע)** ב"מ לה: ע"ש, **פ)** [ב"מ לה.], **צ)** שם פב., **ק)** [ב"מ לה.], **ר)** שם פג., **ש)** [ב"מ קד.],

מוסף רש"י

אהייא. קאי מי נשבע לקתני נה (ב"מ לד:). **אילימא אסיפא.** לפיפוק (שם). **ותיפוק ליה** כו'. ולמה ליה למתני טעמא דשמא יוציא הפקדון ויפסלנו לעדות ונשבועה (שם). **מאי ריסא.** של ריסא פטור קתני, **סיפא** דרישא. **מחייב דקתני** בריסא קאי (שם). **ושדיוה אמלוה.** לשמעה מינה שלא היתה שוה אלא סלע ויטול שקל, לכן דחיקה שבועה על הלוה מן התורה כי אמה יכול לפוטרו בלא כלום ומשום תיקון עולם שמא יפסל ישראל שקלה לשבועה מיניה וחייבוה אמלוה (שם). **ואבד נשבע.** הלוה שהשבועה עליו נשבע כמה שוה (שם לה:). **מי נשבע תחלה כו'.** מלוה נשבע תחלה שהיה נרשותו (שם). **ואבד המשכון ישבע.** שלא פשע, דשומר חנם הוא עליו לתן לבעל טוטל משכונו לגוביינא שלא ליהנות בטוח במעותיו שלא יוכל לכפור ולעולם שומר חנם הוא עליו שאם אבד יגבה ממקום אחר (שם פא:). **אבד המשכון אבדו מעותיך.** דהא משכון ודאי לגוביינא שקל לגבות היזמה, דאפשר שטר ים כו שעבוד קרקעות ים לו מהיכן לגבות ובטוח הוא וגם לכפור אין יכול דהא קאי שטרא, הלכך ליתו לזכרון דבריהם נקטיה (שם).

רבינו חננאל

ואמרינן מכדי ד' בבי קתני במתני' על איזו מהן שנינו זו המשנה מי נשבע מי שהפקדון אצלו. ואוקמה שמואל ור' יוחנן וחייא בר רב אתא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. פירוש הסלע יש בו שני שקלים נתפרע השקל דמי המשכון נשאר לו שקל שהוא חצי סלע על הלוה והלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה נשאר לך בידי דינר נמצא המלוה טוענו בב' דינרין והלוה מודה לו בדינר חייב הלוה שבועה כי ג' דינרין היה שוה ויוציא המלוה המשכון ויכחישנו ונמצא חשוד על השבועה לפיכך רמו עליה שבועה על מי שהפקדון אצלו **ג)** כי אינה ברשותו ונמצאו שניהן נשבעין והכי קתני מאחר שזה וזה נשבעין מי נשבע תחלה ואמרינן מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון אבל סיפא דקתני סלע הלויתיך עליו רשתים היה שוה והלה אומר לא כי סלע הלויתני עליו וה' דינרין היה שוה שנמצא הלוה טוענו בסלע והודה לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' גבי מלוה הוא לאמר שמואל: **(ב)** שם לימא מתנתא: ר"ח מי: **(ג)** שם מה ישבע ד"ה והשתא וכו' **הא** דכר מאי כ"ל ותו ו' נמחק: **(ד)** שם ד"ה ישבע וכו'. ישבע שאבד כ"ל ותו ו' נמחק:

רבינו חננאל (המשך)

המלוה בדינר שהשבועה על המלוה היא **ג)** אינו חייב לישבע שאינה ברשותו אלא כמה היה שוה: הא דאמר שמואל מאן דאוסיפה חבריה אלפא זוזי ואנח קתא דמגלא משכון עילויהו כו'. ורב נחמן אוסיף אהא דשמואל ונהרדעאי אוסיפו אהא דרב נחמן. וקיימא לן דכל הני כולהו לית להלכתא כוותייהו מיהו אנן מפרשינן טעמייהו: ואקשינן עלייהו וכי מאן דיהיב משכון לחבירו ודמי המשכון פחות מן המלוה ואבד המשכון אבדו המעות כולם. והתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה [שוה] חייב. אמאי חייב הלוה נימא ליה למלוה הא קבילתיה למשכון בסלע: ופרקינן מתניתין בדלא פריש ואמר אע"ג דלא פריש משכון אבדו אבדו מעותיך אנא קבילתיה בסלע אלא בסתם לפיכך חייב כי אמר שמואל ורב נחמן ונהרדעאי בדפריש ואמר אע"ג דלא שוה הני דמי קבילתיה: נימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי ר' אליעזר. ר' עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון כו'. ואמרינן היכי דמי או דשוה האי משכון שיעור זוזי ואבד

ו) נראה למחק כאן ו"ל והשתא דקיי"ל דזה נשבע שאינה ברשותו ומגלה שניהם נשבעין. הכי קאמר כו'. **ז)** דכבי לביעו ל"ע קלת ומלוה ליתבה.

כדלא שוי שיעור זוזי. ודשמואל קמיפלגי. רבי אליעזר ליית ליה דשמואל דמסכתן שאינו שוה כל החוב אין מדם מקבלו אלא לזכרון דבריס בעלמא ושמא אם שוה כל החוב מודה רבי אליעזר שאם פרע מקצתו ויטול כל מעותיו ור' עקיבא דשמואל סבירא ליה שאם מסכתן קבלו אבל הלווהו אלף זוז בסטר לפילו רבי אליעזר מודה שהמסכתן שקיבל מחבי כן אם מסכתן קבלו שהרי אינו צריך לו לזכרון דבריס שהסטר לו לרמיה: ס"ג **אי דלא שוי שיעור זוזי דס"ל ליה להו דשמואל ודברבי יצחק קמיפלגי.** רבי אליעזר ליית ליה דרבי יצחק ואינו עליו אלא שומר חנס ואף על פי שהוא מסכתן גמור: **לימור דאמר רבי יצחק שמסכנו אלא בשעת הלואתו.** כגון על ידי ס"ד דבהבי משמעי קרא דכתיב לעיל מיניה במתן תעמוד והתים וגו' ואמר מר[ג] זה אלים ס"ד: כשומר

מאי לאו בדלא שוי. פירש בקונטרס דרבי אליעזר ליית ליה דשמואל דמסכתן שאינו שוה כל החוב אין מדם מקבלו אלא לזכרון דבריס בעלמא משמע אבל אם שוה כל החוב מודה רבי אליעזר לחנדו מעותיו ור"ת שכתוב היכי דמי בדשוי טעמא דרבי אליעזר ומקשה לרבי אליעזר ליית ליה דשמואל דהתם בהמומנין (ב"מ דף פב. ושם) מסיק מתניתין דהתם דלא כרבי אליעזר ולוקמה כר"ע ובדשוי וי"ל דהתם לפי המסקנא דלא אליבא דרבי אליעזר ס"ל דשומר חנס אינו חייב אלא בשוה כסף ולא יותר ולא מהני ליה שבועה דהא מודה ליה רבי אליעזר דאין נשבעין על הפקדון יותר על שוויו ומיהו לרבי אליעזר ניחא דלא קאמר אלא בדלא שוי כלום אבל שוי אפילו פחות משוה פרוטה חייב ומיהו קשה לרבי אליעזר דאמר בפרק הגוזל קמא (ב"ק דף קיז:) גבי שור שנגח שלשה ימים ונעשה מועד ומת ביום הרביעי משלם חצי נזק ואי לא שוה אלא חצי נזק אמאי משלם נזק שלם הא לא שוה אלא חצי נזק ויש לומר דהתם מיירי שהיה שוה נזק שלם ביום הרביעי ומת ביום החמישי ולא שוה אלא חצי נזק

ורב יוסף אמר בשומר שכר. וא"ת לתמרין בר"ה (דף כמ.) המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעת מלוה והמודר הנאה מן המעין מותר לטבול בו טבילה של מלוה ומאי לא מיתסרי לרב יוסף דמשיב ליה בהכי כשומר שכר ויש לומר דשומר שכר מציידה ומשכון דכמה פעמים שימעסק בה לשומטה לגרמה ולהנציעה יפטר מליתן לו אבל אם אסר יכול לכוון לתקוע ולטבול במקום שלא יכוין לו מן המוב דמי שכירות המשכון. רבי אליעזר סבר כיון לגרך למשכון אין כאן מלוה ולהנאתו מתכוין והוי כשומר חנם ורבי עקיבא סבר כיון דפומחת עליו והולך מלוה היא ולא הוי עליו שלא כשומר שכר: **לימא כי הני תנאי.** דא דשמואל: **המלוה על המשכון.** אין שמיטה משמטתו דאין כאן משום לא יגוש[ב] שהרי אינו נוגעו: **אינו משמט.** לקמן מפרש מי ששנוי פלוגתא קאמר מי כשוליה מוך קאמר: **מי לימא כרבי נגדו.** הוא דאינו משמט להשוות פלוגתא מיהא הוי משכון: **מכלל דרבי יהודה.** דפליג עליה לאמר אם אין משכון כנגד חובו משמט מכנגדו נמי משמט דאפי' השוה פלוגתא לכנגדו לא תשיב משכון ומשמטת ליה שביעית: **אלא משכון.** דמשמע למאי מפשיט מי לא למשכון מיהא השוה פלוגתא: **אלא לאו כנגד חובו.** קאמר תנא קמא אינו משמט כלום אלא משכון כנגד חובו ואינו משמט כלום מן החוב והייט דשמואל ואתא רבי יהודה הנשיא למימר לאם אין משכון כנגד חובו אינו משמט כולו אלא כנגדו: **לא לעולם כנגדו.** קאמר רבי שמעון לאינו משמט להשוות פלוגתא מיהא הוי משכון ולית ליה דשמואל ולהשוות פלוגתא גופיה פליג ר' יהודה הנשיא למימר אלא הוי משכון: **כנגדו נמי משמט.** אלא הוי משכון אלא לזכרון דבריה מפקיה:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. כל הממונין שנועה מן התורה נשבעין ולא משלמין כלומר לא מייבה תורה שבועה ליטבע וליטול אלא הנתבע יבבע לתובע ולא ישלם. וגבי מרמה[מה.] ילפי לה: **ונוטלין.** שתיקנו להם חכמים ליטבע וליטול: **השכיר והנגזל כו'.** כולהו מפרש להו בגמ': **ושכנגדו תשוד על השבועה.** התובע שהנתבע שכנגדו חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה בטלה בטענת התובע ונוטל: **ואנוסי על פנקסו.** על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליה הקפות שהוא מקיף. ולקמן) מפרש היכי דמי: **הרי זה נשבע ונוטל.** וגבי מרמה[מה.] מפרש מאי שנא שכיר דמיקרו ליה רבנן: **עד שתהא מקלף קודמה.** לרבי יהודה לא מיקרו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע והפקדון חכמים על התובע נאלו הטענות כאן: **הרי זה נשבע ונוטל.** שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים שמשכנו אלא נרשות: **כשומר שכר דמי.** שכר מלוה ומלוה על המשכון נמי מלוה עבד: **לימא דרב יוסף פנאי היא.** דמילתא דרבה ולאי תנאי היא דרבי עקיבא ליה דרבה אלא דרב יוסף מי לימא תנאי הוא מי מני לאוקמה לרבי אליעזר כיוותיה: **לריך למשכון.** להשתמש בו ומנכה לו מן המוב דמי שכירות המשכון. רבי אליעזר סבר כיון לגריך למשכון אין כאן מלוה ולהנאתו מתכוין והוי כשומר חנם ורבי עקיבא סבר כיון דפומחת עליו והולך מלוה היא ולא הוי עליו אלא כשומר שכר: **לימא כי הני תנאי.** הא דשמואל: **המלוה על המשכון.** אין שמיטה משמטתו דאין כאן משום לא יגוש[ב] שהרי אינו נוגעו: **אינו משמט.** לקמן מפרש מי ששנוי פלוגתא קאמר מי כשוליה מוך קאמר: **מי לימא כרבי נגדו.** הוא דאינו משמט להשוות פלוגתא מיהא הוי משכון: **מכלל דרבי יהודה.** דפליג עליה לאמר אם אין משכון כנגד חובו משמט מכנגדו נמי משמט דאפי' השוה פלוגתא לכנגדו לא תשיב משכון ומשמטת ליה שביעית: **אלא משכון.** דמשמע למאי מפשיט מי לא למשכון מיהא השוה פלוגתא: **אלא לאו כנגד חובו.** קאמר תנא קמא אינו משמט כלום מן החוב והייט דשמואל ואתא רבי יהודה הנשיא למימר לאם אין משכון כנגד חובו אינו משמט כולו אלא כנגדו: **לא לעולם כנגדו.** קאמר רבי שמעון לאינו משמט להשוות פלוגתא מיהא הוי משכון ולית ליה דשמואל ולהשוות פלוגתא גופיה פליג ר' יהודה הנשיא למימר אלא הוי משכון: **כנגדו נמי משמט.** אלא הוי משכון אלא לזכרון דבריה מפקיה:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. כל הממונין שנועה מן התורה נשבעין ולא משלמין כלומר לא מייבה תורה שבועה ליטבע וליטול אלא הנתבע יבבע לתובע ולא ישלם. וגבי מרמה[מה.] ילפי לה: **ונוטלין.** שתיקנו להם חכמים ליטבע וליטול: **השכיר והנגזל כו'.** כולהו מפרש להו בגמ': **ושכנגדו תשוד על השבועה.** התובע שהנתבע שכנגדו חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה בטלה בטענת התובע ונוטל: **ואנוסי על פנקסו.** על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליה הקפות שהוא מקיף. ולקמן) מפרש היכי דמי: **הרי זה נשבע ונוטל.** וגבי מרמה[מה.] מפרש מאי שנא שכיר דמיקרו ליה רבנן: **עד שתהא מקלף קודמה.** לרבי יהודה לא מיקרו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע והפקדון חכמים על התובע נאלו הטענות כאן: **הרי זה נשבע ונוטל.** שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים שמשכנו אלא נרשות:

ורב יוסף אמר [א]כשומר שכר דמי לימא דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה דכולי עלמא איתי להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד לימא כתנאי [ב]המלוה את חבירו על המשכון ונבנסה שמיטה [ג]אף על פי שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט דברי רבן שמעון בן גמליאל רבי יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו בנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט מאי אינו משמט דקאמר תנא קמא אילימא בנגדו מכלל דרבי יהודה הנשיא סבר בנגדו נמי משמט אלא אמאי תפיס משכון אלא לאו בנגד כולו ובדשמואל קא מיפלגי לא לעולם בנגדו ובהא קמיפלגי [ד]תנא קמא סבר כנגדו ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט ודקא אמרת למאי תפיס ליה משכון לזכרון דברים בעלמא:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל [ה]הנשבעין שבתורה [ו]נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו [ז]השכיר [ח]כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי [ט] הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלת [י]דינר זהב [יא]נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות הוא אומר כליי נטלת והוא אומר לא נטלתי הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד [יב]נחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול ואמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והלה אומר לא חבלתי בך אלא אחת [יג]שכנגדו [יד]חשוד על השבועה כיצד אחת

כל הנשבעין. אלו נשבעין ונוטלין בו'. תימה ללא מציא להיא דתנן לעיל (דף מג.) מי שנבע מי שהפקדון בלגו למאי דמוקי לה לקמיה דהיינו ולא הני דתנן לקמן בפירקין (דף מה.) הפוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה כו' וליכא למימר דתנא ושייר כיון דמני ותלו בתמרין בפ"ק דקדושין (דף טז: ושם) ויש לומר דלא מציא מלא תנאו שלין כנגדן דלאיין ליטבע[ט]: **התקבלת** מהן דינר זהב. משמע שהוא כ"ה דינר כסף וה"ג מוכח שהדיא בריש הזהב (ב"מ דף מד:) ובקצה לר"ת לתיק נשתנה כל כך דעכשיו אין זקוק של זהב יותר מי' זקוקים של כסף ומוסר ר"ת דדינר זהב עב משל כסף והיה שוקל כפליים וכן משמע בגמ' ערכיפות (מוגין דף נה:) שהיה משוה בעניו מדנקט שם נשתייר כעובי דינר זהב גבי ניקב הטמול לפיכך שוה כ"ה שהזהב שוה י"ב של כסף כדמוכח בשמעתין שמואל דפריך קרקי להדדי דנספר שמואל (ב כל) כתב גבי גורן מלוכה כסף חמשים שקלים ובדברי הימים (ו כא) כתיב שקלי זהב שם מלות ונפ' בתרא דזבחים (דף קטו: ושם) משני עלה שגבה מכל שבט ר' אבל במדרש משני שנתן לו שם מלות שקלי כסף שהם ר' של זהב וקרי לשמואל ה"פ כסף כל כך שהם ר' של זהב ודברי הימים שם מלות משקף שהן ר' שקלים זהב דהיינו י"ב חלקים ודינר היתר חור"ת שהיו נותנין לותו להכרע כדמוכח בפרק יש נכוח (נכוחות דף ג. ושם) גבי פדיון הבן דקאמר יכיל ליה דינר למזבן בכ"ה זוזי לא זחא ושמותא והנך לפדיון הבן והשתא אמאי לא קאמר לה מומחא דזוזא ושמותא הייט מומחא אלא משום דהוה זחא אלא היה אלא להכרע מזכיר לותו בפני עלמו וכן מוכיח בפ"ק דשקלים (דף ג.) דהכרע אחד מכ"ה דמפרש במתני' כמה הוא קולבון חכמים מומרים מני מעה ומחלית השקל הוא י"ג מעות דשקל דקרא הוא שלש ומה שאמרו חכמים ליתן שלש ופודין לכל שנה לפודה ניח זבע מומר שעורים שהוא פודין יותר על ג' שקלים הכתוב בקרא למ"ד שניה לותו פודין לה בה להכרע אלא נקט שלש ופודין משום דאי אפשר לשמשם ולומר שלש ופודין חסר משהו אלא היה עולה לותו אחרון יותר פחות משלשים פרוטה[י]:

גדולות

ירושלמי א"ר יוחנן נאמן המלוה לומר עד כדי המשכון הלוייתך עליו. ומתניתא אמרה אף הלוה נאמן. דתנן שלש הלוייתך עליו ושקל היה שוה כו'. חד בר נש קם חבריה בשוקא אריס סבינתיה [אמר] ליית הדין סבינתא נפקא מתותי ידי עד דאת יהיב לי מה דאית לי בידך. אתו קמי שמואל א"ל זיל הב ליה סבינתיה ואזל דון עימיה מה שמואל כדייני נהרדעי אמרי תמן הוחזק המשכון בידו הכא לא הוחזק המשכון בידו. ובהא דתנן הלוהו על המשכון שומר שכר כו' ק"ל לא שנא משכנו בשעת הלואה. ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואה. ולא שנא הלוהו מעות ולא שנא הלוהו פירות בכולהו שומר שכר הוי. ואם נגנב או אבד ההוה המשכון שוה יתיר מחובו מגרע דמי החוב והתוספת משלם המלוה ללוה ואם אבד המשכון בלסטים מזויין או בשביה וכיוצא בהן שהשומר שכר פטור בהן גם המלוה פטור בהן וחוזר חובו על הלוה ואם אין לו ראיה נשבע המלוה על זה ופורע הלוה למלוה חובו: **הדרן עלך שבועת הדיינין**

ג) נראה דל"ל לאינו משמט כלל ומאי לאו משמט דקתני לשבו"ע וכו'. ב) כ"ה הגי' לפני רביעו וכ"ה הגי' במי' הריטב"ח ז"ל כתן ופ"ש היטב פי' גי' זו.

א) כ"מ דף מח: [כל הסוגיא], ב) כתוכות פז: ב"ק נו: קו., ג) כ"מ קג., ד) ב"ק קה:, ה) [דניס טו], ו) [דף מה. במשנה], ז) [עי' תוס' ב"מ לד: ד"ה שמע וכו' ביאור יותר], ח) [וע"ע מוספות כתוכות פט. ד"ה נתן ועמ"ש על גילו].

הגהות הב"ח

(א) משנה לא נטלתי ה"ז נשבע ונוטל כל"ל וכן נשמעון: (ב) רש"י ד"ה הרי זה וכו' שמשכנו שלא כרצונו. נ"ב הכי משמע בגמ' מו ע"א: (ג) תוס' ד"ה כמלוה וכו'. כי הא דתנן בפרק המומחין:

רבינו חננאל

רב יוסף אמר כשומר שכר. ואסיקנא לא כולי עלמא אית להו דרב יוסף דאמר כשומר שכר [דמי] דקיימא לן המתעסק במצוה פטור מן המצוה. זו היא פרושה דרב יוסף. ומפורש בנדרים פרק [אין בין המודר] ובמלוה צריך למשכון פליגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד: לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה אע"פ שאינו שוה אלא פלג. פירוש חצי המלוה אינו משמט דברי רשב"ג. ר' יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט: מאי אינו משמט דקתני רשב"ג אבולה מלוה וכדשמואל. רשב"ג אית ליה דשמואל. דאע"ג דלא שוה משכון שיעור זוזי קא מקבל ליה לפיקר תני אינו משמט. ור' יהודה נשיאה ליה דשמואל: ודחינן לא לעולם כולי עלמא ליה להו דשמואל ובהא פליגי. רשב"ג סבר כנגד כולו הוא קנה ג) מיהו מסר לו מקצת ונשאר לו מקצת לחת לו ונסתלקה תורת הלוואה כיון שנכנס ביניהו תורת המשכון וחלה עליו תורת משא ומתן לפיקר אין בהן דין השטר. ור' יהודה הנשיא סבר משכון כנגדו קונה. פירוש שיעור דמי המשכון קנהו בחובו והשאר עליו במלוה לפיקר משמט הנשאר: איבעי תימא בנשאר מדמי המשכון כולי עלמא לא פליגי דמשמט. כי פליגי בדמי המשכון. רשב"ג סבר קנאו ואינו משמט וזכה המלוה במשכון שבידו אבל השאר משמט. ור' יהודה הנשיא סבר משמט הכל ומחזיר המשכון ללוה דהא לא קנאו. ואי לא קני ליה למשכון אמאי נקיט ליה לזכרון דברים בעלמא:

מוסף רש"י

כשומר שכר דמי. ותייב בנגיניה ואבידה, דשומר שכר מצוה הוא, להשוסק במלוה פטור מן המלוה תו: שכר מלוה (שם פב.). **לימא דרב יוסף תנאי היא.** דהא רבה ולאי תנאי היא, דהא ר' עקיבא ליה לרבה ולית ליה לרבה ולית ליה לשקומי פלוגתייהו בטעמא דאריבא, דהא דאהדון בכמה טעמי ולא אשקומי, אלא לרב יוסף מי מיבעיא למימר תנאי, דר' אליעזר ליה לרב יוסף (שם). בשומר אבידה דכולי עלמא איית להו דרב יוסף. כלומר רבה כתנאי, אבל רב יוסף אמר לך ר' אליעזר נמי קאי כוותי דיומי היכא דאיכא מלוה, כגון שומר שכיר, והכא היינו טעמא דפטור דקא סבר אין כאן משכון מלוה (שם). **במלוה צריך למשכון.** להשתמש בו ולפקוח עליו לחיות פותח מן המוב והולך, קמיפלגי, ור' עקיבא סבר אפילו הכי אינה מלוה (פב.). **המלוה את חבירו על המשכון.** אין שביעית משמטת אלא קרקע ביה לא יגוש שהרי אינו מוציאו מיד לוה (ב"מ מח:). **אלא פלגא.** מלי המוב (שם). **אינו משמט.** לקמן מפרש לה (שם). **אילימא כנגדו.** דאינו משמט, כנגד מאי המוב שהוא מוסף משכון עליו אינו משמט, אבל משמט הוא השמר (שם). **מכלל דר' יהודה הנשיא.** אתא למימר דכיון דאינו משכונו כנגד הלוואתו משמט כל המוב, כתמיה (שם). **אלא אמאי תפיס משכון.** למאי תפיס אם לא לחיות משכון מחת זויו ובהסיל מיהא לא קניא ביה לא יגוש (שם מח:). **אלא לאו כנגד כולו.** כלומר אינו משמט כלל (שם).

הדרן עלך שבועת הדיינין

נשבעין ולא משלמין. מי שמוציאים אותו יבבע ויפטר דכתיב (שמות כב) ולקח בעליו ולא יחלם, מי שבעליו לבלם הוא נשבע ולא נשבע המוציא

אחת שבועה העדום כו'. כין שנאמר על שבועת העדות כין שנאמר על שבועת הפקדון שכפר ונשבע על שקר: **ואפי'.** נאמר על שבועת שוא שהוא רע לשמים עליה ולא לבריות לעפ"כ הוא נפטל על ידה לשבועה: **תורה שבועה למקומה.** גמ' (מו.) מפרש לה: **כילד אלו ואלו כאין.** לכ"ד ליכא שבועה שוא מדניסיס לית כהו לחינו משקר: **ונאמו כאלהילי.** תיק העמוד למעות: **ישבע בעל הבית.** (ב) ס שבועת היסת: **כל שהפירות בידו על העליונה.** לריש"א פליג ס"דלקתני ישבע בעל הבית שנתן לו את הדינר ואת"ל רבי יהודה למימר אין לריך שבועה שאין דרך תגוני המוכר שלא נהקפה ליתן את הפירות עד שיקבל את הדינר: **מעות.** פרוטות של נחושת: **כשם שאמרו.** משנה היא נמסכת כתובות (דף פז.) (ג) כמולילה שטר כתובה ומולה שקבלי מקלתה ונמלא שאין לסמוך על שטר כתובתה ואם טוענ בעל דנתקבלה כולה לא תפרע אלא כשבועה: **עד אחד מעידה כו' ומנכסים משועבדים ונפרעת אלא כפניו.** כולהו מכשם קיימי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא כשבועה כך היתומין לא יפרעו כו' וכגמרא [לקמן מח.] מוקי ליתומים מן היתומים: **נפרעת אלא כפניו.** שלא נגו ממדיניס היס: **אלא מקדנו אבא.** שלא נעשות מיתה: **כשטר זה פרוע.** אלא אמר לנו קודס לכן: **אלא מלאנו כין שטרותיו.** שוכר על שטר זה: **כרי זה נשבע.** אלא אלא שוכר: **גמ' ולקח בעליו.** ליישב דלקח שבועת ס' מהיה בין שניהס ולקח בעליו את השבועה ולא יאלס המפקיד שוב לנוס: **הני הלכתא נינהו.** בתמיה וכי הלכה למשה מסיני הס: **ומשום כדי חייו כו'.** בתמיה: **כי היכי דליתגרו ליה פועלים.** שאס ישבע הוא ויפקידו פועלים לו ימלא עוד פועלים למלאכתו שיגורו ממנו שהוא כופר בשכר פועליו: **כי היכי דליגריה בעל הבית.** שלא יתשדוהו בתוצע שכרו אחר שקבלו: **בעה"ב על כרחיה אגר.** פועלים כשהוא לריך להס: **שכיר גמי על כרחיה מיקגר.** שהוא לריך למזונות: **טרוד בפועליו הוא.** שוגע שכר לכמה פועלים וכשכור שתגן שכר זה: **וליתיב ליה בעדים.** תקנו תכמים שלא יתן אדם שכר לפועל אלא בעדים ולא יאמר לו שכרך עמי בידך: **וליתיב ליה מעיקרא.** ליתקון רבנן שיתן אדם לפועליו שכרן משלים עד שלא יתאלו במלאכה ואס תבע לערב לא יעול לגוס ולא יהא אס שבועה: **שניהם רוצים בהקפה.** בעה"ב רוצים שאין מלויות לו מעות אחרים ופועל שלא יוליכ המעות עד הלילה לפרנסתו:

מי

אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון (ג)**ואפילו שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל** (א)**היו שניהן חשודין חזרה השבועה למקומה דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר יחלוקו והחנוני על פנקסו כיצד** (ב)**לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז אלא** (ג)**אומר לו תן לבני מאתים חטין תן לפועלי** (ד) **סלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין** (ה)**אמר בן גנם כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל** (ו)**שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי אותו דינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי** (ז)**:ישבע בעל הבית** (ח)**שנתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך** (ט)**:ישבע חנוני** (י)**רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתתו באונפלי** (יא)**:ישבע בעל הבית שנתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך כיסך** (יב)**:ישבע שולחני רבי יהודה אומר אין דרך שולחני ליתן אסר עד שיטול דינר כשם שאמרו** (יג)**הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה** (יד)**ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה** (טו)**:מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה** (טז)**והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה** (יז)**וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה** (יח)**שבועה שלא פקדנו אבא ולא אמר לנו אבא שלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע ר' יוחנן בן ברוקה אומר אפי' גולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל** (יט)**א"ר שמעון בן גמליאל** (כ)**:אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע הוא נוטל שלא בשבועה** (כא)**ואלו** (כב)**נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב** (כג)**חלקן השותפין והאריסין אין יכול להשביעו** (כד)**נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל** (כה)**והשביעית משמטת את השבועה: גמ'** (כו)**מנלן דאמר קרא** (כז)**ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה: ואלו נשבעין ונוטלין כו': מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל** (כח)**אמר רב יהודה אמר שמואל הלכות גדולות שנו כאן הלכות הני הלכתא נינהו אלא אימא תקנות גדולות שנו כאן גדולות מכלל דאיכא קטנות אלא אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל כי היכי דאיתגרן ליה פועלין אדרבה שכיר ניחא ליה דלשתבע בעל הבית ונפקע כי היכי דליגריה בעל הבית בעה"ב על כורחיה אגר שכיר נמי על כורחיה מיתגר אלא בעה"ב טרוד בפועליו הוא וליתב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב וליתב ליה בעדים טריחא ליה מילתא וליתב ליה מעיקרא שניהן רוצין בהקפה אי**

גדולות מכ"ף **דאיכא** קטנות. תימה ללא דייק הכי כפרק השולח (גיטין דף לו.) דלמר לשמ"ג תקנה גדולה התקינו שיהיו העדים מפרסין שמותיהן בגיטין כו' ובכתובל קמא (ב"ק דף קג:) ג"ל אליעזר בר לדוק תקנה גדולה התקינו שלא היתה היליחה יתירה על הקרן כו' וי"ל להתם קרי ליה גדולות לפי שהיה בה טורח גדול ובכא דייק מדלמר שנו כאן: **עקרוה רבנן** שבועה מבעל הבית. לף על גב דכופר הכל פטור ללא נתקנה שבועת היסת עד בימי רב נחמן מ"מ על בעל הבית שייכא טפי ועוד דלפילו בגמולה במקנת שדיוה לשכיר:

בעל הבית מרוד **בפועליו.** ולא פוגע כין פועל לאל ליס לו פועלים הרבה וכיון דלא עבדי לאל ליס לו עסקקי מרוכין: **וניתב ליה בלא שבועה.** ול"ת ולא יהא כרי של בעל הבית שבועה. ול"ל דלא כמי שיודע כמה יש כרי שלו והיכא דלא ידע כמה יש כרי שלו ואפילו הכי לא מלינו שנשבעין לו: **יא** ט מיי' פכ"ו מהלכות שכירות הלכה יד ופי"ל מהל' מלוה הלכה ג' סמג עשין מה ומיימן לא טוש"ע חו"מ סימן פד סעיף ה:

יב ו מיי' פכ"ו מהל' מלוה הלכה יט סמג עשין מה טוש"ע חו"מ סימן פד סעיף ו:

יג כ מיי' פכ"ו מהל' מלוה הלכה יח סמג עשין מה טוש"ע חו"מ סימן פד סעיף ז:

יד ל מ מיי' פ"ז מהל' מלוה הלכה ג ס סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן קח סעיף ה:

טו נ מיי' פ"ע מהלכות שופטין הלכה ג סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן נ סעיף ג ובכ"מ ללפף עוד בכתובות פ"ט דף קיג:):

טז ס ע מיי' שם הלכה ז סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף ו:

יז פ מיי' פ"ט מהלכות שמיטין הלכה ו"ו ז סמג עשין קמט טוש"ע חו"מ סימן פז סעיף ו:

מוסף רש"י

ויטול (ב"ק צו:). **ואלו נשבעין ונוטלין.** שמיקנו תכמים ליתב ויטול (כתובות פו:). **ושכנגדו חשוד על השבועה.** מי שהיה לו תביעה מיד שבועה והוא חשוד על השבועה, שנאמר שקרן בשבועתו, שכנגדו נשבע ונוטל (ב"ק קו:). **וחנוני על פנקסו.** שכותב בו הקפותיו, כך נוהג פלוני לתת לפועליו ונתתי להם והם אומרים לא נטלנו, שניהם נשבעין ונוטלין תימנו (כתובות פו:). **והוא אומר לא נטלתי.** והעדים לא שיפא תכלים שתת כנפי עליהן ולא ידעו מה (שם). **לא שיאמר לו כתוב על פנקסי כו'.** אלא נזמן שיש רגלים לדבר, שבעל הבית מודה שאמר לו תן כרי (לקמן מז:). **תן לבני מאתים חטין.** ועני לשלם (ב"מ ב:). **תן לפועלי בסלע מעות.** שאני מיד בשכרם ועני ליתן סלע (שם). **הוא אומר נתתי כרי.** ושניהם מוכיעים את בעל הבית (שם). **הוא נשבע ונוטל כרי.** שניהם נשבעים ונוטלים מבעל הבית (שם) לאמר ליה (מעוני) פועלים לך מהימנינן לי בשבועה את האמנתינהו, ללא אמרת לי בשבועה אמרי ליה לא מהימן לן מעוני

ו א מיי' פ"ע מהלכות טוען הלכה ד סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף ז:

ז ב מיי' פע"ז מהלכות מלוה הלכה ה סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף ג:

ח ג ד ה ו מיי' פ"כ מהל' מכירה הלכה ח ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף ט:

יט ז מיי' פע"ז מהלכות מלוה הלכה יד ופי"ל מהל' מלוה הלכה ג' סמג עשין מה ומיימן לה טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף ג ובמ"ע סי' לו סעיף ו וטוש"ע חו"מ סימן פד סעיף ג:

כ ח מיי' פי"ל מהל' מלוה הלכה ו ופט"ז מהלכות מיטות הלכה טו סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף ח וטוש"ע חו"מ שם סעיף ה:

כא ט מיי' שם מלוה שם הלכה ה ובהלכות מיטות שם הלכה כ סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף ט וטור קיד סעיף ד:

כב י מיי' שם מלוה שם הלכה יב ובהל' מיטות שם הלכה יט סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף ו וטור שו"ע חו"מ סימן קח סעיף יז:

כג כ מיי' שם מלוה שם הלכה יב ובהל' מיטות שם הלכה טז סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף י וטוש"ע חו"מ סימן קו סעיף ג:

כד ל מיי' שם הלכה יג סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף יא:

כה מ מיי' שם הלכה יד סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף יב:

כו נ מיי' פ"ע מהלכות שופטין הלכה ו"ו ז סמג עשין קמט טוש"ע חו"מ סימן פז סעיף ו:

כז ס מיי' פ"ע מהלכות שמיטין הלכה ו"ו ז סמג עשין קמט טוש"ע חו"מ סימן פז סעיף ו:

כח ע מיי' שם הלכה ח סמג שם טור שו"ע חו"מ שם סעיף ז:

כשבועה (לקמן מז:). **כיצד אלו ואלו כו'.** אלו ואלו נאים לב"ד על מנת ליטבע אחד מהם לשוא, אלא שניהם נוטלין בלא שבועה (ב"מ ב:). **הפוגמת כתובתה.** כדמפרש ואזיל בתמיניתן גופה (כתובות פו.) ושם: **הפוגמת כתובתה כיצד,** היתה כתובתה מלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע אלא כשבועה. **מנכסים משועבדים כו'.** לא תפרע אלא כשבועה. משום דאי אמר מן הלוה נופיא והוה טעין ליה משתבע לי ללא פרעתיך, אתרין בשבועין (מ"מ). דמשבעינן ליה ואי לא טעין לי טעינן לי הוללו אלא טעין לי ללמא אי הוה משתבע לי ללא פרעתיך ועניא ומיפטרינן, דשתח אין לאלם הוא, ומיכתי יתומים ופרעת אלא כפניו (ב"מ כ:). **ואלו נשבעין שלא בטענה.** משמע שאין אדם תובעו כלום, ובגמ' פריך אנו בשופטני עסקינן (לקמן מח.). **והאפוטרופין.** שנתמנפקו בנתמון אדם להכנים ולהוליא ולישח ולימן, אבל בנכסי יתומין פלוגתא דתנאי היא בשבועת גיטין בהזיקין (שם). **והאשה הנושאת כו'.** שכותיבה בעלה תנועת אי שניבה לפוטרופוס לעסוק בנכסיו (שם). **ובן הבית.** אחד מן הלתין שנתעסק בנכסים משמת אביהם (שם). **חלקו השותפין כו'.** ולא השביעו בשעת מלוקה (שם). **נתגלגל לו שבועה.** עליהן אחרי כן מנלגלין גם אל זו עליו (שם). **והשביעית משמטת את השבועה.** לפי אלך שבועה לשופטות אלא שביעית משמטת ולא שביעית, אלא מלוה שבועה (שם). **הלכות גדולות שנו כאן.** כלומר שמנו תכמים בשבועין ושטרין דבכי שביעין ומנגל ואתבל ואמינו על פנקסו (ב"מ קיב:). **הני הלכתא נינהו.** בתמיה, וכי הלכות למשה מסיני הס והלל אינס אלא תקנות קבועות (שם). **תקנות קבועות.** כלומר לעשותן קבע לעקור עליהם דבר מן התורה, דמלמליינהו מי אינם עליו ללשם הוא שבועה, לכתיב ולקח בעליו ולא ישלם, והכל שלוה לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר (שם). **ונפקע.** יפסיל אכרו, כי היכי דליגריה (שם). **בעה"ב על כורחיה אגר.** כשהוא לריך לפועליו על כרחו אוכרם (שם). **טרוד בפועליו.** וכאן שנתן לו ולא נתן (שם) וכשכור שנתן לזה כשנתן לאחרים (שם קג.). **וליתיב ליה בעדים.** ויתן לו בלא שבועה, ומקנו להן לכל שוכרי פועלין שיתנו שכרם בעדים ואם יאמרו פרעתיו שלא בעדים יתן בלא שבועה (שם). **טריחא ליה מילתא.** לחזר אחר עדים כל היום (שם). **וליתיב ליה מעיקרא.** לתקון לבעל הבית לתיבי דגבייה לפגבייה מתקני שבידתייהו לפי אחי שכיר לו מהימן (שם). **שניהם רוצים בהקפה.** בעל הבית פעמים שאין לו פועל שמא יפלו פועלים אחרים לו ופועל שמא יפלו ממנו (שם).

אי הכי אפילו עבר זמנו נמי. מע"ג דאין שייך כאן מי שמתו בשלמא אין לומר (ה) שעדיין לא פירש טוס וטעם שפירש רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא דאי הכי: **כי** **מטא זמן חיובי'א רמי אנפשיה ומדכר.** ול"ת ימתינו לעולם עד למחר ומי לא מדכר יהא שוכר זה צריך להניח רמיה ועוד למאי עקרוה לענן לשבועה מטעה"כ הא כיון דמיחייב שבועה רמי אנפשיה וי"ל כיון שהתחיל לכפור שוב לא יודה ואין נותן לב להיות נזכר פן יהא מוחזק שקרן ועי"ל דהא חזקה לאין בעה"ב עובר על כל תלין לא מהניא אלא כי אינא חזקה בהדה חזקה לאין שכיר משהא שכרו וכשמוצאו בע"ד והלכיכוהו להמתין עד למחר הכי לא שהא: **ובי** **שכיר עובר משום בל תגזול.** מע"ג הכי חזקה מיהא נמי גבי בעה"ב תמיר ליה לאינים חד לאו כתרי לאו ועוד דבלאו הכי מצי שפיר ומ"ת דמה לך לאין שכיר עובר בבל תגזול מ"מ כיון דבעה"ב רמי לנפשיה ומדכר ה"ל כרי וברי ופטור כיון דכופר הכל ויש לומר דטעמא דרמי לנפשיה ומדכר לא מציא חזקה דשכיר וכי מצי הכא תרי חזקי לא נמי לומר דעדיפי מדשכיר אלא אחת שקולות נינהו: **מתוך שיכול לומר לא שברתיך מעולם.** תימה מה מועיל כאן מגו דאין שייך מגו אלא לענין שלא לחזקו שמקר במוזיל אבל הכא שפיר מהימנינן ליה דוחלי הוא שכור שפיע אלא שמנו מוקי שכחה לפי שהוא טרוד בפועליו לתלוי משום מגו יהא מזכר יותר ואין שייך כאן מגו כלל והכי מוכח בריש השואל שהלכה (ימות דף קיד: ושם) אלא מהימנת לומר מת במלחמה במגו דאי בעית אמרת מת על מטתו משום דאמרה בדלמי ושכורה לומר שמת ואין לנו להאמינה במה שהיא שמת טועה מתוך שהיתה יכולה לשקר ומע"ג דבהאי שמעתא גופה מיבעיא לן במחזיקה היא מלחמה בעולם מי מהימנינן מה לה לשקר מגו דאי בעית אמרה שלום בעולם הכא דוקא מיבעיא לן כיון דלייקא כולי האי שמחזק מלחמה וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמת אלא מגו ודאי אומר שכח אין לנו להחזיקו כמשקר כיון דאית ליה מגו אבל כאן דאין לו מגו אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא שכור בפועליו ומחמת שמצטער שפיע טוען בדי לף על פי שמסופק [ועיין תוספות כתובות פו: ד"ה דמיקרעינן]: **מתוך שיכול לומר לאחר** **שכבר נפרעתי.** ואם תאמר אמאי לא אמרינן מתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך ונראה לפרש דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך לא מהני אלא כשהוא בעין אבל אחר שנאבד אין יכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך דאין אדם מוציא ממון מידו בלא ראיה ואפילו הכי נאמן בשבועה דאין אדם חשוד על שבועת שוא ושקר ואין לומר דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך לא מהני אלא כשהוא בעין אבל אחר שנאבד אין יכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך אפילו הכי נאמן בשבועה דאין אדם חשוד על שבועת שוא ושקר ואין לומר דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך לא מהני אלא כשהוא בעין אבל אחר שנאבד אין יכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך אפילו הכי נאמן בשבועה דאין אדם חשוד על שבועת שוא ושקר

אי הכי אפילו קצץ נמי אלמה תניא (ו)אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה קצצה ודאי מידכר דכיר ליה **אי הכי אפי' עבר זמנו נמי אלמה** (ז)**תניא** (ח)**עבר זמנו ולא נתן לו הרי זה אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר בבל תלין והאמרת בעל הבית טרוד בפועליו הוא הני מילי מקמי דלימטי זמן חיובא הוא כי מטי זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר וכי שכיר עובר משום** (ו)**בל תגזול גבי בעל הבית איכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר** (ט)**בבל תלין וחדא דאין שכיר משהא שכרו אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים** (י)**אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך** (כ)**א"ל רבי יצחק** (ל)**יישר וכן אמר רבי יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ואיכא דאמרי מישתא הוה שהי ליה ושתיק ליה איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא אמר ליה רבא מאי מעליותא א"כ** (מ)**שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו** (נ)**דאפקיד ליה בעדים מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו** (ס)**דאפקיד ליה בשטרא מכלל דתרוייהו סבירא להו** (ע)**המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים** (פ)**בשטר צריך להחזיר לו בעדים קרי רמי בר חמא עליה דרב ששת** (צ)**וישם דוד את הדברים האלה** (ק)**בלבו דאשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמר ליה תני מר מידי בשכיר אמר ליה אין תנינא** (ר)**שכיר בזמנו נשבע ונוטל כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי והלה אומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אבל אמר לו שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה הא מדסיפא בראיה הוי רישא בלא ראיה אמר רב נחמן בר יצחק**

ריש"א

אי הכי. דמשום טרדת הבית שקלוה לשבועה מיניה: **אפילו קצץ נמי.** אפילו נתלקו על הקנייה ליהמנות לשכיר בשבועה: **המוציא מחבירו.** היינו תובע: **עליו הראיה.** לריך להביא עדים ולא יהא נאמן בשבועה: **אי הכי.** דבעה"ג טרוד ושמא שכח אפי' מתינו לו למחר שבעה ומדכר ושמא גנייתו המפורש בג"מ בפרק המקבל (דף קי:) שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום ליטבע נמי שכיר ולשקול: **וכי שכיר עובר על בל תגזול.** לקבל שכרו כ' פעמים: **לא שנו.** דנשבע ונוטל: **שכרו בעדים.** שים עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו: **יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך.** ונאמן בלא שבועה: **שבועת שומרין דחייב רחמנא.** לשומר שכר ליטבע על שבורה וממה כדלמיפ (שמות כב) ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' מהיה בין שניהם: **היכי משכחת לה.** שיהא לריך שבועה: **דאפקיד גביה בשטרא.** שאם יאמר המוזרתיו לך יאמר לו היה לך ליטול את השטר מידי: **קרי רמי בר חמא וכו'.** שאם על לב לדעת שם אומנ להא דשמואל ורב דלעיל אי לא: **דאשכחיה רב ששת** גרסינן: **בזמנו.** שם תגבו בתוך זמן גנייתו: **מדסיפא בראיה.** מכלל דנשבע ונוטל דריש בלא שום ראיה אינו לריך להביא עדים ואפילו אין עמו ולישתוק ולדרב ושמואל לדעיל דלוקמוה למתניתין בשאכרו בעדים: ריש"א

מי הכי אפילו עבר זמנו נמי. מע"ג דאין שייך כאן מי שמתו בשלמא אין לומר (ה) שעדיין לא פירש טוס וטעם שפירש רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא דאי הכי: **כי מטא זמן חיובי'א רמי אנפשיה ומדכר.** ול"ת ימתינו לעולם עד למחר ומי לא מדכר יהא שוכר זה צריך להניח רמיה ועוד למאי עקרוה לענן לשבועה מטעה"כ הא כיון דמיחייב שבועה רמי אנפשיה וי"ל כיון שהתחיל לכפור שוב לא יודה ואין נותן לב להיות נזכר פן יהא מוחזק שקרן ועי"ל דהא חזקה לאין בעה"ב עובר על כל תלין לא מהניא אלא כי אינא חזקה בהדה חזקה לאין שכיר משהא שכרו וכשמוצאו בע"ד והלכיכוהו להמתין עד למחר הכי לא שהא: **ובי שכיר עובר משום בל תגזול.** מע"ג דהך חזקה מיהא נמי גבי בעה"ב תמיר ליה לאינים חד לאו כתרי לאו ועוד דבלאו הכי מצי שפיר ומ"ת דמה לך לאין שכיר עובר בבל תגזול מ"מ כיון דבעה"ב רמי לנפשיה ומדכר ה"ל כרי וברי ופטור כיון דכופר הכל ויש לומר דטעמא דרמי לנפשיה ומדכר לא מציא חזקה דשכיר וכי מצי הכא תרי חזקי לא נמי לומר דעדיפי מדשכיר אלא אחת שקולות נינהו: **מתוך שיכול לומר לא שברתיך מעולם.** תימה מה מועיל כאן מגו דאין שייך מגו אלא לענין שלא לחזקו שמקר במוזיל אבל הכא שפיר מהימנינן ליה דוחלי הוא שכור שפיע אלא שמנו מוקי שכחה לפי שהוא טרוד בפועליו לתלוי משום מגו יהא מזכר יותר ואין שייך כאן מגו כלל והכי מוכח בריש השואל שהלכה (ימות דף קיד: ושם) אלא מהימנת לומר מת במלחמה במגו דאי בעית אמרת מת על מטתו משום דאמרה בדלמי ושכורה לומר שמת ואין לנו להאמינה במה שהיא שמת טועה מתוך שהיתה יכולה לשקר ומע"ג דבהאי שמעתא גופה מיבעיא לן במחזיקה היא מלחמה בעולם מי מהימנינן מה לה לשקר מגו דאי בעית אמרה שלום בעולם הכא דוקא מיבעיא לן כיון דלייקא כולי האי שמחזק מלחמה וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמת אלא מגו ודאי אומר שכח אין לנו להחזיקו כמשקר כיון דאית ליה מגו אבל כאן דאין לו מגו אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא שכור בפועליו ומחמת שמצטער שפיע טוען בדי לף על פי שמסופק [ועיין תוספות כתובות פו: ד"ה דמיקרעינן]: **מתוך שיכול לומר לאחר** **שכבר נפרעתי.** ואם תאמר אמאי לא אמרינן מתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך אפילו הכי נאמן בשבועה דאין אדם חשוד על שבועת שוא ושקר ואין לומר דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך לא מהני אלא כשהוא בעין אבל אחר שנאבד אין יכול לומר לא שכרתיך ונתתי לך שכרך אפילו הכי נאמן בשבועה דאין אדם חשוד על שבועת שוא ושקר

אי הכי אפילו קצץ נמי אלמה תניא (ו)אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה קצצה ודאי מידכר דכיר ליה **אי הכי אפי' עבר זמנו נמי אלמה** (ז)**תניא** (ח)**עבר זמנו ולא נתן לו הרי זה אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר בבל תלין והאמרת בעל הבית טרוד בפועליו הוא הני מילי מקמי דלימטי זמן חיובא הוא כי מטי זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר וכי שכיר עובר משום** (ו)**בל תגזול גבי בעל הבית איכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר** (ט)**בבל תלין וחדא דאין שכיר משהא שכרו אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים** (י)**אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך** (כ)**א"ל רבי יצחק** (ל)**יישר וכן אמר רבי יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ואיכא דאמרי מישתא הוה שהי ליה ושתיק ליה איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא אמר ליה רבא מאי מעליותא א"כ** (מ)**שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו** (נ)**דאפקיד ליה בעדים מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו** (ס)**דאפקיד ליה בשטרא מכלל דתרוייהו סבירא להו** (ע)**המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים** (פ)**בשטר צריך להחזיר לו בעדים קרי רמי בר חמא עליה דרב ששת** (צ)**וישם דוד את הדברים האלה** (ק)**בלבו דאשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמר ליה תני מר מידי בשכיר אמר ליה אין תנינא** (ר)**שכיר בזמנו נשבע ונוטל כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי והלה אומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אבל אמר לו שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה הא מדסיפא בראיה הוי רישא בלא ראיה אמר רב נחמן בר יצחק**

ריש"א

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשֹׂק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: ויקרא יט יג
2. וְיָשֶׂם דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּלְבָבוֹ וַיִּרָא מְאֹד מִפְּנֵי אֲכִישׁ מֶלֶךְ גַּת:

שמואל א כא יג

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה מי הכי וכו'. אין לומר כיון שעדיין:

מוסף רש"י

גבי בעל הבית. כלומר כוכותא דנעל הבית, איבא תרי חזקי. לכאורה (ב"מ קיב.): יישר וכן אמר ר' יוחנן. יפה אמרת וכן שמעתי מר' יוחנן (שבת נג.: שפיר קאמרת (פסחים נג. חולין עה.)). **מישתא הוה שתי ליה.** שותה מים היה כשאמר ר' יוחנן וכתוך כך יצא רב ממי (חולין שם וכע"ז לעיל ט.). **מישהא הוה שהי ליה.** מנהגו של רב היה לקוץ כשאומר ר' יוחנן שמועה שאינו מודה לו, שהה היה לוקח שעה או שתים קודם שילוק עליו, שלא יחזור בו וכתוך כך יצא רב ממי ולא שמע מה נחלק עליו (שם ושם). **שכיר בזמנו נשבע ונוטל.** אם היה שוכר ממלאכתו תבעו, ואמר שלא קיבל ונוטל, שזה אחד מן הנשבעים ונוטלין שתקנו לו חכמים דשקלוה בשבועה מבעל הבית ושייה לשכיר משום דבעל הבית טרוד בפועליו וכשכר שנתן לוה כשנתן לאחירו (ב"מ קיב.).

רבינו חננאל (המשך)

נאנסו נאמן ואין עליו אלא שבועת השומרים כי נאנסו כן זה אינו חייב אלא שבועה שהחזרתיו לך ודיו. ורבא הוא עצמו אמר בפרק חזקת הבתים ג) כי המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים. וחזר בו וכן הלכתא: **ירושלמי.** א"ר בון בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו שבועה לשכיר. ודכוותה תקנו לבעל הבית שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל. תני ר' חייא לפיעיד אם יש עדים שחבער בזמנו אפילו אחר שנה נשבע ונוטל. א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי ד) ואתינן למפשט דנשבע השכיר ונוטל הנית טרוד בפועליו וכפקר שנתן לוה כשנתן לאחירו

אפילו בששכרו שלא בעדים מהא דתניא שכיר בזמנו נשבע ונוטל. כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי. והוא אומר נתתי לך הרי זה נשבע ונוטל. אבל אם אמר לו שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה. ורבינו מדסיפא בראיה רישא בדליכא ראיה ואפילו הכי נשבע השכיר ונוטל. ופריק רב נחמן בר יצחק

ג) ומכ"ש בגמ' דיקן ב"מ קיג ע"ב: ד) עיין רשב"ם ותוס"ש מ"ש ע"ד רבינו מאי: ה) דף מה ע"ב ורבינו מסיק רבה ועי"ש בגמ' מתיב רבה לעיל ופ"ש:

ריש"א וסיפא כרשי"ה. ריש"א ב)נהי דקתני נשבע ונוטל ליתיה לגבי שיבית מחלה עדיים שמכרו: **רש"י דלמא קמני.** רש"י המתייבת מת בעה"ב לשלם קתני: **רש"י דלמשנה.** שמיה נמי לגבי גבי מת השנויה על השכיר לו קתני: **והא מני רבה בר שמואל הוא.** הך ג)מתניתין דלעיל: **כל זמן שהטליה ביד אומן.** דבעל הבית הוי המוציא מחבירו עליו הראיה להבית עדיים שלא קנן לגבי מחת: **רבי יהודה היא הוי.** והכא נמי שבועה שלא בעל הבית היא מן התורה שהרי מודה במקצת: **לחמורי מחמיר.** על השכיר למקבל שבועה מייניה ושדיוה על בעל הבית: **לגבי קנין ר' יהודה היא ולא רבנן.** בתמיה. הא דקתני דהקניה נשבע שכיר רבי יהודה קאמר לה ולא רבנן דהתם היכא דמחמיר ר' יהודה משכיר כגון בשלין מקצת הודאה שלא בעל הבית מקילין רבנן משכיר והימנוהו בשבועה: **לגבי נכסי פליגי בו.** ולעולם קנן ר' יהודה ולא רבנן והא דתני רבה בר שמואל רבנן היא ודקשיא לך התם היכא דמחמיר ר' יהודה בו מין ובהא פליגי רבי יהודה סבר דאורייתא עבדו רבנן תקנתא לשכיר לחומרא לבעל הבית שלא בעל הבית שבועה עליה לגבי מדרבנן תקנה היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן היכא דאין בהקנה עדיים אם תקנת הודאה דרבנן היא לגבי בעל הבית שלא בעל הבית שבועה היכא דאין בהקנה עדיים אם תקנת הודאה דרבנן היא לגבי

ואמר לקוחין הן בידי א**אינו נאמן ולא אמרן אלא בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו נאמן ושאין עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא דברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא איניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה. ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל בגנובין לאו כל כמיני' לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אמרן לקוחין הן בידי אינו נאמן מי הא דרבא ג**אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אמר רבא ד**אפילו שומר נשבע אפ' אשתו של שומר נשבעת בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי ה**תיקו ג)**אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו בכסא דכספא מאי ו**חזינא אי אייניש דאמיד הוא או אייניש דמהימן הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא: נחבל כיצד: אמר רב יהודה אמר שמואל ז**לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעצמו ח)**אבל במקום שאינו יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה וניחוש דלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא ח**שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ט**ודלמא אחר עביד ליה ט)דליכא אחר: וכשנגדו חשוד [וכו'] ואפ' שבועת שוא: מאי אפילו שבועת שוא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא הנך דאית בהו כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן וליתני נמי שבועת בטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קא משתבע אבל שבועת בטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא

וכל

דמיכא למיפרך מה להנך השוה שבהן שכן מין בתורת הזמה ור' חייא תורת הזמה לא פריך כדאמרי' התם וכן לריך לומר לר' יוחנן דפליג אדר' חייא בירושלמי דפרק קמא דבבא מליעא אע"ג דפטר בטענו מטין והודה בשבועה לעיל וע"כ לריך לומר דפריך מורת הזמה ב): בקונטרס גרסי' ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר פי' הא דאינו נאמן וקשיא לרבינו מה דקאמר בסמוך דרבא מפיק זוגא דסרבלא ופספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר משמע דמההוא טעמא לחוד מפיק וכן בפרק המקבל (ב"מ דף קטו.) ושם לא מדכר אלא ההוא טעמא לחוד ונראה לר"ת כגי' ד"ס ושעריס דרב הסי דגרסי וכבולתו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן וה"פ וכבולתו לא אמרן דנאמן לומר לקוחין הן בידי אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר וכגון דהוי חיים לגיע אי דבריס שדרכן להטמין אז בעה"ב עשוי למכור את כליו אבל בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפי' אומר בעה"ב גנובין הן להא גוזרות אין להם חזקה אפילו זה אומר גנובין דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר נינהו וכשאומר לקוחין הן בידי לית דין ולית דיין ללא מהימן ור"מ עלמו פי' בפירוש הקונטרס ואין נראה לפוגיע לא מוכח הכי בפרי' ועוד דגר"מ גופיה מוכח לאין לפרש כן מדאמיה הכא לומר וכבולתו לא אמרן משמע ללא לאיידי כדאמיה

לגעיל דקיימת לאינו נאמן:

וספרא דאגדתא. נראה דכ"ש שאר ספריס שדרך להשאילן יותר כדאמרי' בפרק נערה בכתובות (דף נ.) ולדקתני עומדת לעד זה הכותב ספריס ומשאילן לאחרים ומיהו היינו דקאמר דספריס עשוין להשאיל ולהשכיר הא לתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיד:) המשכיר כליו וספריו ביד אחר יש בשבע כמה הוליא ויטול ופריך נגמ' ולמא אינו מפקיה לקלא ומשיב כגון שלנו בני מדם בניתו ועומד והפגין בלילה וכגון שהיתה מחברת מחוברת וכני מדם שלנו יגמו והכל אומרים נגנבו כליו וספריו של פלוני ומאחי בעי כולי האי ניתמני' בתמו לאי בעי אחר שאולין הס בידי לאין בהאחד נאמר לקוחין הן בידי כיון דעשוין להשאיל ולהשכיר בהוא טעמא כולהו טעמא כדי' לעיל ולילא למימר התם טעמא לאחזוקי אינשי בגנבי גמי הא לאינו נאמן לא מחזקינן להו אלא משום דהוי עשוין להשאיל ולהשכיר ולא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אפילו בעה"ב נאמן כי הא דרבא דאפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אמר רבא אפילו שומר נשבע אפ' אשתו של שומר נשבעת בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי תיקו אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו בכסא דכספא מאי חזינא אי אייניש דאמיד הוא או אייניש דמהימן הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא: נחבל כיצד: אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעצמו אבל במקום שאינו יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה וניחוש דלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ודלמא אחר עביד ליה דליכא אחר: וכשנגדו חשוד [וכו'] ואפ' שבועת שוא: מאי אפילו שבועת שוא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא הנך דאית בהו כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן וליתני נמי שבועת בטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קא משתבע אבל שבועת בטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא

וכל

ואמר לקוחין הן בידי. וכעין הנית אומר השלוחים לו כדמפרש לקמן: **אינו נאמן.** אפילו בשבועה: **אלא דברים שאין דרכן להטמין.** שאין אדם נוהג ליטלן בידו בשוק בפרהסיא לכך אינו נאמן אדם לומר זה עשוי למכור את כליו ועוד מדלטמינהו איכא למימר נוהג הוא להודיעו שהוא לריך לשאול כלים מכאיני לאי לקוחין הוו לא מטמינן: **נאמן.** ואע"פ שאין עשוי למכור כלים זימנין דמיעכבי ליה זוזי ומזבין: **היינו אורחיה.** להטמין אפילו (ב) שאר בני אדם מוליאין בפרהסיא: **ולא אמרן.** אלא זה אומר לקוחין הן בידי אלא אומר לא אמרן אלא זה אומר לקוחין וזה אומר שאולין אבל אם אמר לו גנבת אומס לאו כל כמיניה ויש"נ זה שלקוחין הן: ה"ג **ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר.** כהנהו הוא דאמרי'

וכל דדמי ליה. כל שבועה לשעבר: **משחק בקוביא.** גוזלן דרבנן הוא דאמרינן[ה] אסמכתא לא קניא אבל מדאורייתא לאו גוזלן הוא: **היכי קתני.** ר' יוסי אומר יחלוקו או ר' מאיר אומר יחלוקו: **לפיני.** לשבועת הסיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לתכירו אבל ג"ד אין נזקקין לה לשבועה ולא לפרעון: **למחויב לה.** על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע שהרי תפוח הוא יפלו: **וכן היתומים כו'.** מתני' היא דפירקין: **אי נימא מן הלוה.** הם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועה שנא' פקדנו אבל כו': **לא אמרן.** דבשבועה מיהא יפרעו ימתי מלוה שהוציאו שטר על ימתי לוה: **לכך נתחייב מלוה לבני לוה שבועה.** (ו) משעה שמת לוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה דקי"ל [גיטין לד:] אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה: **ואין אדם מוריש.** לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה אלמא הואיל והוא מחויב שבועה אלא התקבלמי מוב ה ויתומין אין יכולין לישבע כן אלא שנא' פקדנו אבל ואין זו השבועה המוטלת על אביהם וגם ימתי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן קאמר רב ושמואל שנא' יפרעו. אלמא המחויב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה פקידת רב ושמואל מזרה שבועה אלא לבני לוה כאן לא שבועה ולא פרעון: **ליתא.** דהא מודה למטף ולא כל הימנו אל כל חוטף לומר אלי חטפתי: **ליתא תרי מהדי.** ומיגו דאי בעי למימר לא חטפי מהימן נמי למימר דידי חטפי: **לפערי.** מסוס האי מיגו: **ליתא תד מהדי.** ואי אמר לא חטפתי הוה בעי למישבעינהו להכחיש את העד: **לישבע.** את השבועה שהעד מחייבו אינו יכול להא מודה למטף והעד מחייבו לישבע שנא' מטף וגבי הך שבועה הוא פסול כגזלן אבל כל שבועות. והא ליכא למימר לישבע דלידיה חטף אחין זו שבועה המוטלת עליו: **כין שניסס.** הם בעלי הדין קיימין: **מה לי הוא ומה לי אבוה.** מאחר שהוא טוען טוענת ברי למה אינו יכול לישבע

מגיו

ליתא ליה [ו]מה לי הוא ומה לי אבוהא אלא לאו [ז]דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך אמר ליה חמשין ידענא וחמשין לא ידענא

[א]וכל דדמי ליה: היה אחד מהן משחק בקוביא: הא תו למה לי תנא פסולא דאוריית' וקתני פסולא דרבנן: היו שניהן חשודין: א"ל רבא לרב נחמן [ב]היכי תנן א"ל לא ידענא [ג]הלכתא מאי א"ל לא ידענא איתמר אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו וכן תני רב זביד בר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו איבא דאמרי תני רב זביד א"ר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו [ג]אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו: חזרה שבועה למקומה: להיכן חזרה א"ר אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני רבותינו שבארץ ישראל אמרו [ד]חזרה שבועה למחויב לה אמר רב פפא [ה]רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא רבותינו שבבבל רב ושמואל [ו]דתנן וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה [ז]והוינן בה ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה אלא [ח]הכי קאמר [ט]וכן היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה ורב ושמואל דאמרי תרוייהו [י]לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא [יא]דהוא גברא דחטף נסבא מחבריה אתא לקמיה דרב אמי יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדא דמחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרי סהדי נפטריה איכא חד סהדא נימא ליה זיל אישתבע כיון דאמר מיחטף חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא הוה מחויב שבועה ואין יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא דתני רבי אמי [ט]שבועת ה' תהיה בין שניהם [י]ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין

א

דכתובות (דף יב: ושם) דהא דרב יהודה דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע מי' דשמואל סיל דהא לא מני מוקמי מתני' דהשומל הגון שים עסק שבועה ביניהן וכדרבא דהא פליג הכא אדר' אבא והשתא ניחא דשמואל מוקי מתניתין כתנא דבמסורו ומסייע ליה לר' אבא מיהו סבר כר' שמעון בר' טרפון דדריש לקרא למילתא אחריתי ופליג אדר' אבא ע"ק ר"י דבמחזקת הבתים (ב"ב דף נג: ושם) משמע דהלכה כר' אבא דקאמר סברוה רבנן קמיה דאביי דאמר למימר דיינו נשבה דר' אבא מעובדא דהתם ומסיק נמי אלא מי דמי הא דר' אבא כו' ואילו לקמן (דף מח:) אמרינן המי דיינה דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר עבד ור' אלעזר סבר כר' אבא דטוענין היתומין ואלו מפקידין משמע דמילתא דרב ושמואל עיקר כמו ר' אבא ועוד תימה דבכל מקום קיימא לן כרב נחמן בדיני ולקמן קאמר דעבד כרב ושמואל עבד כר' אלעזר עבד ורב נחמן דאמר יחלוקו לא מדכר כלל משמע דליית הלכתא כוותיה ודבינו מס פירש בספר היכר דהלכתא כרב נחמן דאמר יחלוקו כשניהם מסודים דקיימא לן כוותיה בדיני וכר' אבא דאמר כאן בשבועת היסת (שם) וכן במחזקת הבתים (שם) דהשומל (ב"מ דף צא. ושם) ורב נחמן נמי סבירא ליה כר' אבא דאמר כאן בשבועת היסת ורב נחמן דאמר כאן בשבועת הפקדון (ב"ב דף מ: ושם) דהשומל את הפרה אינה חלה אלא אם כן אמר לו לימא מיהו מיומבת הר' יוחנן ורב נחמן דאמרי תרוייהו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומשני כגון שיש עסק שבועה ביניהן כדרבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים וחמשים איני יודע מתון אינו יכול לישבע משלם ואינו נשבע כר' אבא דר' אבא אמר ר' אלעזר סבר כר' אבא ואלו מפקידין דתנן המפקיד אצל חבירו ובא אחר ואמר לו מת המפקיד אצל חבירו ואמר לו הרי הוא שלך אם נתן לו נתן ואם לאו אינו נותן ואמר ר' אלעזר אם נתן לו נתן ואם לאו אינו נותן ואמר ר' אבא אמרו חזרה שבועה למחויב לה. ואינו יכול לישבע משלם. דהתוא גברא דחטף נסבא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי והוה ר' אבא יתיב קמיה אייתי חד שהדא דחטפה מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי. א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה שלים ליכא שהדי דחטפה ליפטר הא איכא חד שהדא דחטפה ניחייביה שבועה כיון דבחטיפה משהיד עליה והוא אינו (מכחישו) אלא

טוען אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן. א"ל ר' אבא הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול ליכשבע ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם: אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא שכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם. דתני ר' אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם. ולא בין היורשין היכי דמי זו השבועה שחייב האב וכיוצא בה היורש פטור. אי נימא דא"ל מנה לאבי ביד אביך וא"ל נ' איתי ליה ואנא פרענא לך נ' ליית ליה מה לי הוא מה לי אבוה בטענת ברי קאתו. תרוייהו מחייבי. אלא לא בדטעין מנה לאבא ביד אביך וא"ל נ' ידענא נ' לא ידענא:

ה) [שבת סו.], ג) [סנהדרין כז:], ד) [לעיל לב:], ה) סנהדרין יז:, ו) לעיל מה., ז) [כתובות פח. לקמן מח.], ח) כתובות פח., ט) ב"ב נג: לעיל לב:, י) [סנהדרין כז:], כ) [ע"ש תוס' ב"ב לד. ד"ה הוה],

תורה אור השלם

1. שבעת ימי תחיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:

שמות כב י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ככר וכו' דמשעה שמת: (ב) תי"ט ד"ה מתון וכו' אותו שחייב שבועה משלם הנתבע תימה:

רבינו חננאל

ואכל. או שאכלתי ולא אכל הרי הוא כחשוד על שבועת כפירת ממון ונשבע שכנגדו ונוטל: אם היה משתק בקוביא ומלוה ברבית כו'. אסיקנא תנא חשוד בשבועות ומלוה ברבית פסולי דאורייתא. ורקתני נמי מפרידי יונים וסוחרי שביעית פסולי דרבנן: ירושלמי החשוד על השבועה מאימתי מקבלין אותו משיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להן חשוד אני: היו שניהן החובע והנתבע חשודין אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו. ועבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו: חזרה שבועה למקומה: ירושלמי רב הושעיה אמר קומי ר' אמי בשם רבנן דחמן חזרה שבועה לבעלין ממה דחשיד ולא יכיל למישתבע ליה קום שלם לי: אמר ר' אמי רבותינו שבבבל ומאן ניהו רב ושמואל אמרי חזרה שבועה לסיני. כדתרצי למתניתין. האי דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא דמת מלוה בחיי לוה שנשבעין יורשי מלוה ונפרעין מיורשי לוה. אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואח"כ יפרע מהן. כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה. וכיון שנתחייב שבועה ומת. אין אדם מוריש שבועה לבניו דהו"ל כאילו חזרה שבועה לסיני אין כאן דין שבועה. ולכל כי האי גוונא פקעה מלוה. רבותינו שבא"י ומאן אינון ר' אבא אמרו חזרה שבועה למחויב לה. ואינו יכול לישבע משלם. דההוא גברא דחטף נסבא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי והוה ר' אבא יתיב קמיה אייתי חד שהדא דחטפה מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי. א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה שלים ליכא שהדי דחטפה ליפטר הא איכא חד שהדא דחטפה ניחייביה שבועה כיון דבחטיפה משהיד עליה והוא אינו (מכחישו) אלא

ו) ב"ב מ. ושם, ז) [ב"ב לב.], ח) [ב"ב לג.], ט) [ב"ב לד.], י) [ב"ב לד:], יא) [ב"ב לד.], יב) [ב"ב לד:], יג) [ב"ב לד.], יד) [ב"ב לד:], טו) [ב"ב לד.], טז) [ב"ב לד:], יז) [ב"ב לד.], יח) [ב"ב לד:], יט) [ב"ב לד.], כ) [ב"ב לד:], כא) [ב"ב לד.], כב) [ב"ב לד:], כג) [ב"ב לד.], כד) [ב"ב לד:], כה) [ב"ב לד.], כו) [ב"ב לד:], כז) [ב"ב לד.], כח) [ב"ב לד:], כט) [ב"ב לד.], ל) [ב"ב לד:], לא) [ב"ב לד.], לב) [ב"ב לד:], לג) [ב"ב לד.], לד) [ב"ב לד:], לה) [ב"ב לד.], לו) [ב"ב לד:], לז) [ב"ב לד.], לח) [ב"ב לד:], לט) [ב"ב לד.], מ) [ב"ב לד:], מא) [ב"ב לד.], מב) [ב"ב לד:], מג) [ב"ב לד.], מד) [ב"ב לד:], מה) [ב"ב לד.], מו) [ב"ב לד:], מז) [ב"ב לד.], מח) [ב"ב לד:], מט) [ב"ב לד.], נ) [ב"ב לד:], נא) [ב"ב לד.], נב) [ב"ב לד:], נג) [ב"ב לד.], נד) [ב"ב לד:], נה) [ב"ב לד.], נו) [ב"ב לד:], נז) [ב"ב לד.], נח) [ב"ב לד:], נט) [ב"ב לד.], ס) [ב"ב לד:], סא) [ב"ב לד.], סב) [ב"ב לד:], סג) [ב"ב לד.], סד) [ב"ב לד:], סה) [ב"ב לד.], סו) [ב"ב לד:], סז) [ב"ב לד.], סח) [ב"ב לד:], סט) [ב"ב לד.], ע) [ב"ב לד:], עא) [ב"ב לד.], עב) [ב"ב לד:], עג) [ב"ב לד.], עד) [ב"ב לד:], עה) [ב"ב לד.], עו) [ב"ב לד:], עז) [ב"ב לד.], עח) [ב"ב לד:], עט) [ב"ב לד.], פ) [ב"ב לד:], פא) [ב"ב לד.], פב) [ב"ב לד:], פג) [ב"ב לד.], פד) [ב"ב לד:], פה) [ב"ב לד.], פו) [ב"ב לד:], פז) [ב"ב לד.], פח) [ב"ב לד:], פט) [ב"ב לד.], צ) [ב"ב לד:], צא) [ב"ב לד.], צב) [ב"ב לד:], צג) [ב"ב לד.], צד) [ב"ב לד:], צה) [ב"ב לד.], צו) [ב"ב לד:], צז) [ב"ב לד.], צח) [ב"ב לד:], צט) [ב"ב לד.], ק) [ב"ב לד:], קא) [ב"ב לד.], קב) [ב"ב לד:], קג) [ב"ב לד.], קד) [ב"ב לד:], קה) [ב"ב לד.], קו) [ב"ב לד:], קז) [ב"ב לד.], קח) [ב"ב לד:], קט) [ב"ב לד.], קי) [ב"ב לד:], קיא) [ב"ב לד.], קיב) [ב"ב לד:], קיג) [ב"ב לד.], קיד) [ב"ב לד:], קטו) [ב"ב לד.], קטז) [ב"ב לד:], קיז) [ב"ב לד.], קיח) [ב"ב לד:], קיט) [ב"ב לד.], קכ) [ב"ב לד:], קכא) [ב"ב לד.], קכב) [ב"ב לד:], קכג) [ב"ב לד.], קכד) [ב"ב לד:], קכה) [ב"ב לד.], קכו) [ב"ב לד:], קכז) [ב"ב לד.], קכח) [ב"ב לד:], קכט) [ב"ב לד.], קל) [ב"ב לד:], קלא) [ב"ב לד.], קלב) [ב"ב לד:], קלג) [ב"ב לד.], קלד) [ב"ב לד:], קלה) [ב"ב לד.], קלו) [ב"ב לד:], קלז) [ב"ב לד.], קלח) [ב"ב לד:], קלט) [ב"ב לד.], קמ) [ב"ב לד:], קמא) [ב"ב לד.], קמב) [ב"ב לד:], קמג) [ב"ב לד.], קמד) [ב"ב לד:], קמה) [ב"ב לד.], קמו) [ב"ב לד:], קמז) [ב"ב לד.], קמח) [ב"ב לד:], קמט) [ב"ב לד.], קנ) [ב"ב לד:], קנא) [ב"ב לד.], קנב) [ב"ב לד:], קנג) [ב"ב לד.], קנד) [ב"ב לד:], קנה) [ב"ב לד.], קנו) [ב"ב לד:], קנז) [ב"ב לד.], קנח) [ב"ב לד:], קנט) [ב"ב לד.], קס) [ב"ב לד:], קסא) [ב"ב לד.], קסב) [ב"ב לד:], קסג) [ב"ב לד.], קסד) [ב"ב לד:], קסה) [ב"ב לד.], קסו) [ב"ב לד:], קסז) [ב"ב לד.], קסח) [ב"ב לד:], קסט) [ב"ב לד.], קע) [ב"ב לד:], קעא) [ב"ב לד.], קעב) [ב"ב לד:], קעג) [ב"ב לד.], קעד) [ב"ב לד:], קעה) [ב"ב לד.], קעו) [ב"ב לד:], קעז) [ב"ב לד.], קעח) [ב"ב לד:], קעט) [ב"ב לד.], קפ) [ב"ב לד:], קפא) [ב"ב לד.], קפב) [ב"ב לד:], קפג) [ב"ב לד.], קפד) [ב"ב לד:], קפה) [ב"ב לד.], קפו) [ב"ב לד:], קפז) [ב"ב לד.], קפח) [ב"ב לד:], קפט) [ב"ב לד.], קצ) [ב"ב לד:], קצא) [ב"ב לד.], קצב) [ב"ב לד:], קצג) [ב"ב לד.], קצד) [ב"ב לד:], קצה) [ב"ב לד.], קצו) [ב"ב לד:], קצז) [ב"ב לד.], קצח) [ב"ב לד:], קצט) [ב"ב לד.], ר) [ב"ב לד:], רא) [ב"ב לד.], רב) [ב"ב לד:], רג) [ב"ב לד.], רד) [ב"ב לד:], רה) [ב"ב לד.], רו) [ב"ב לד:], רז) [ב"ב לד.], רח) [ב"ב לד:], רט) [ב"ב לד.], רי) [ב"ב לד:], ריא) [ב"ב לד.], ריב) [ב"ב לד:], ריג) [ב"ב לד.], ריד) [ב"ב לד:], רטו) [ב"ב לד.], רטז) [ב"ב לד:], ריז) [ב"ב לד.], ריח) [ב"ב לד:], ריט) [ב"ב לד.], רכ) [ב"ב לד:], רכא) [ב"ב לד.], רכב) [ב"ב לד:], רכג) [ב"ב לד.], רכד) [ב"ב לד:], רכה) [ב"ב לד.], רכו) [ב"ב לד:], רכז) [ב"ב לד.], רכח) [ב"ב לד:], רכט) [ב"ב לד.], רל) [ב"ב לד:], רלא) [ב"ב לד.], רלב) [ב"ב לד:], רלג) [ב"ב לד.], רלד) [ב"ב לד:], רלה) [ב"ב לד.], רלו) [ב"ב לד:], רלז) [ב"ב לד.], רלח) [ב"ב לד:], רלט) [ב"ב לד.], רמ) [ב"ב לד:], רמא) [ב"ב לד.], רמב) [ב"ב לד:], רמג) [ב"ב לד.], רמד) [ב"ב לד:], רמה) [ב"ב לד.], רמו) [ב"ב לד:], רמז) [ב"ב לד.], רמח) [ב"ב לד:], רמט) [ב"ב לד.], רנ) [ב"ב לד:], רנא) [ב"ב לד.], רנב) [ב"ב לד:], רנג) [ב"ב לד.], רנד) [ב"ב לד:], רנה) [ב"ב לד.], רנו) [ב"ב לד:], רנז) [ב"ב לד.], רנח) [ב"ב לד:], רנט) [ב"ב לד.], רס) [ב"ב לד:], רסא) [ב"ב לד.], רסב) [ב"ב לד:], רסג) [ב"ב לד.], רסד) [ב"ב לד:], רסה) [ב"ב לד.], רסו) [ב"ב לד:], רסז) [ב"ב לד.], רסח) [ב"ב לד:], רסט) [ב"ב לד.], רע) [ב"ב לד:], רעא) [ב"ב לד.], רעב) [ב"ב לד:], רעג) [ב"ב לד.], רעד) [ב"ב לד:], רעה) [ב"ב לד.], רעו) [ב"ב לד:], רעז) [ב"ב לד.], רעח) [ב"ב לד:], רעט) [ב"ב לד.], רפ) [ב"ב לד:], רפא) [ב"ב לד.], רפב) [ב"ב לד:], רפג) [ב"ב לד.], רפד) [ב"ב לד:], רפה) [ב"ב לד.], רפו) [ב"ב לד:], רפז) [ב"ב לד.], רפח) [ב"ב לד:], רפט) [ב"ב לד.], רצ) [ב"ב לד:], רצא) [ב"ב לד.], רצב) [ב"ב לד:], רצג) [ב"ב לד.], רצד) [ב"ב לד:], רצה) [ב"ב לד.], רצו) [ב"ב לד:], רצז) [ב"ב לד.], רצח) [ב"ב לד:], רצט) [ב"ב לד.], ש) [ב"ב לד:], שא) [ב"ב לד.], שב) [ב"ב לד:], שג) [ב"ב לד.], שד) [ב"ב לד:], שה) [ב"ב לד.], שו) [ב"ב לד:], שז) [ב"ב לד.], שח) [ב"ב לד:], שט) [ב"ב לד.], שי) [ב"ב לד:], שיא) [ב"ב לד.], שיב) [ב"ב לד:], שיג) [ב"ב לד.], שיד) [ב"ב לד:], שטו) [ב"ב לד.], שטז) [ב"ב לד:], שיז) [ב"ב לד.], שיח) [ב"ב לד:], שיט) [ב"ב לד.], שכ) [ב"ב לד:], שכא) [ב"ב לד.], שכב) [ב"ב לד:], שכג) [ב"ב לד.], שכד) [ב"ב לד:], שכה) [ב"ב לד.], שכו) [ב"ב לד:], שכז) [ב"ב לד.], שכח) [ב"ב לד:], שכט) [ב"ב לד.], של) [ב"ב לד:], שלא) [ב"ב לד.], שלב) [ב"ב לד:], שלג) [ב"ב לד.], שלד) [ב"ב לד:], שלה) [ב"ב לד.], שלו) [ב"ב לד:], שלז) [ב"ב לד.], שלח) [ב"ב לד:], שלט) [ב"ב לד.], שמ) [ב"ב לד:], שמא) [ב"ב לד.], שמב) [ב"ב לד:], שמג) [ב"ב לד.], שמד) [ב"ב לד:], שמה) [ב"ב לד.], שמו) [ב"ב לד:], שמז) [ב"ב לד.], שמח) [ב"ב לד:], שמט) [ב"ב לד.], שנ) [ב"ב לד:], שנא) [ב"ב לד.], שנב) [ב"ב לד:], שנג) [ב"ב לד.], שנד) [ב"ב לד:], שנה) [ב"ב לד.], שנו) [ב"ב לד:], שנז) [ב"ב לד.], שנח) [ב"ב לד:], שנט) [ב"ב לד.], שס) [ב"ב לד:], שסא) [ב"ב לד.], שסב) [ב"ב לד:], שסג) [ב"ב לד.], שסד) [ב"ב לד:], שסה) [ב"ב לד.], שסו) [ב"ב לד:], שסז) [ב"ב לד.], שסח) [ב"ב לד:], שסט) [ב"ב לד.], שע) [ב"ב לד:], שעא) [ב"ב לד.], שעב) [ב"ב לד:], שעג) [ב"ב לד.], שעד) [ב"ב לד:], שעה) [ב"ב לד.], שעו) [ב"ב לד:], שעז) [ב"ב לד.], שעח) [ב"ב לד:], שעט) [ב"ב לד.], שפ) [ב"ב לד:], שפא) [ב"ב לד.], שפב) [ב"ב לד:], שפג) [ב"ב לד.], שפד) [ב"ב לד:], שפה) [ב"ב לד.], שפו) [ב"ב לד:], שפז) [ב"ב לד.], שפח) [ב"ב לד:], שפט) [ב"ב לד.], שצ) [ב"ב לד:], שצא) [ב"ב לד.], שצב) [ב"ב לד:], שצג) [ב"ב לד.], שצד) [ב"ב לד:], שצה) [ב"ב לד.], שצו) [ב"ב לד:], שצז) [ב"ב לד.], שצח) [ב"ב לד:], שצט) [ב"ב לד.], ת) [ב"ב לד:], תא) [ב"ב לד.], תב) [ב"ב לד:], תג) [ב"ב לד.], תד) [ב"ב לד:], תה) [ב"ב לד.], תו) [ב"ב לד:], תז) [ב"ב לד.], תח) [ב"ב לד:], תט) [ב"ב לד.], תי) [ב"ב לד:], תיא) [ב"ב לד.], תיב) [ב"ב לד:], תיג) [ב"ב לד.], תיד) [ב"ב לד:], תטו) [ב"ב לד.], תטז) [ב"ב לד:], תיז) [ב"ב לד.], תיח) [ב"ב לד:], תיט) [ב"ב לד.], תכ) [ב"ב לד:], תכא) [ב"ב לד.], תכב) [ב"ב לד:], תכג) [ב"ב לד.], תכד) [ב"ב לד:], תכה) [ב"ב לד.], תכו) [ב"ב לד:], תכז) [ב"ב לד.], תכח) [ב"ב לד:], תכט) [ב"ב לד.], תל) [ב"ב לד:], תלא) [ב"ב לד.], תלב) [ב"ב לד:], תלג) [ב"ב לד.], תלד) [ב"ב לד:], תלה) [ב"ב לד.], תלו) [ב"ב לד:], תלז) [ב"ב לד.], תלח) [ב"ב לד:], תלט) [ב"ב לד.], תמ) [ב"ב לד:], תמא) [ב"ב לד.], תמב) [ב"ב לד:], תמג) [ב"ב לד.], תמד) [ב"ב לד:], תמה) [ב"ב לד.], תמו) [ב"ב לד:], תמז) [ב"ב לד.], תמח) [ב"ב לד:], תמט) [ב"ב לד.], תנ) [ב"ב לד:], תנא) [ב"ב לד.], תנב) [ב"ב לד:], תנג) [ב"ב לד.], תנד) [ב"ב לד:], תנה) [ב"ב לד.], תנו) [ב"ב לד:], תנז) [ב"ב לד.], תנח) [ב"ב לד:], תנט) [ב"ב לד.], תס) [ב"ב לד:], תסא) [ב"ב לד.], תסב) [ב"ב לד:], תסג) [ב"ב לד.], תסד) [ב"ב לד:], תסה) [ב"ב לד.], תסו) [ב"ב לד:], תסז) [ב"ב לד.], תסח) [ב"ב לד:], תסט) [ב"ב לד.], תע) [ב"ב לד:], תעא) [ב"ב לד.], תעב) [ב"ב לד:], תעג) [ב"ב לד.], תעד) [ב"ב לד:], תעה) [ב"ב לד.], תעו) [ב"ב לד:], תעז) [ב"ב לד.], תעח) [ב"ב לד:], תעט) [ב"ב לד.], תפ) [ב"ב לד:], תפא) [ב"ב לד.], תפב) [ב"ב לד:], תפג) [ב"ב לד.], תפד) [ב"ב לד:], תפה) [ב"ב לד.], תפו) [ב"ב לד:], תפז) [ב"ב לד.], תפח) [ב"ב לד:], תפט) [ב"ב לד.], תצ) [ב"ב לד:], תצא) [ב"ב לד.], תצב) [ב"ב לד:], תצג) [ב"ב לד.], תצד) [ב"ב לד:], תצה) [ב"ב לד.], תצו) [ב"ב לד:], תצז) [ב"ב לד.], תצח) [ב"ב לד:], תצט) [ב"ב לד.], תק) [ב"ב לד:], תקא) [ב"ב לד.], תקב) [ב"ב לד:], תקג) [ב"ב לד.], תקד) [ב"ב לד:], תקה) [ב"ב לד.], תקו) [ב"ב לד:], תקז) [ב"ב לד.], תקח) [ב"ב לד:], תקט) [ב"ב לד.], תקי) [ב"ב לד:], תקיא) [ב"ב לד.], תקיב) [ב"ב לד:], תקיג) [ב"ב לד.], תקיד) [ב"ב לד:], תקטו) [ב"ב לד.], תקטז) [ב"ב לד:], תקיז) [ב"ב לד.], תקיח) [ב"ב לד:], תקיט) [ב"ב לד.], תקכ) [ב"ב לד:], תקכא) [ב"ב לד.], תקכב) [ב"ב לד:], תקכג) [ב"ב לד.], תקכד) [ב"ב לד:], תקכה) [ב"ב לד.], תקכו) [ב"ב לד:], תקכז) [ב"ב לד.], תקכח) [ב"ב לד:], תקכט) [ב"ב לד.], תקל) [ב"ב לד:], תקלא) [ב"ב לד.], תקלב) [ב"ב לד:], תקלג) [ב"ב לד.], תקלד) [ב"ב לד:], תקלה) [ב"ב לד.], תקלו) [ב"ב לד:], תקלז) [ב"ב לד.], תקלח) [ב"ב לד:], תקלט) [ב"ב לד.], תקמ) [ב"ב לד:], תקמא) [ב"ב לד.], תקמב) [ב"ב לד:], תקמג) [ב"ב לד.], תקמד) [ב"ב לד:], תקמה) [ב"ב לד.], תקמו) [ב"ב לד:], תקמז) [ב"ב לד.], תקמח) [ב"ב לד:], תקמט) [ב"ב לד.], תקנ) [ב"ב לד:], תקנא) [ב"ב לד.], תקנב) [ב"ב לד:], תקנג) [ב"ב לד.], תקנד) [ב"ב לד:], תקנה) [ב"ב לד.], תקנו) [ב"ב לד:], תקנז) [ב"ב לד.], תקנח) [ב"ב לד:], תקנט) [ב"ב לד.], תקס) [ב"ב לד:], תקסא) [ב"ב לד.], תקסב) [ב"ב לד:], תקסג) [ב"ב לד.], תקסד) [ב"ב לד:], תקסה) [ב"ב לד.], תקסו) [ב"ב לד:], תקסז) [ב"ב לד.], תקסח) [ב"ב לד:], תקסט) [ב"ב לד.], תקע) [ב"ב לד:], תקעא) [ב"ב לד.], תקעב) [ב"ב לד:], תקעג) [ב"ב לד.], תקעד) [ב"ב לד:], תקעה) [ב"ב לד.], תקעו) [ב"ב לד:], תקעז) [ב"ב לד.], תקעח) [ב"ב לד:], תקעט) [ב"ב לד.], תקפ) [ב"ב לד:], תקפא) [ב"ב לד.], תקפב) [ב"ב לד:], תקפג) [ב"ב לד.], תקפד) [ב"ב לד:], תקפה) [ב"ב לד.], תקפו) [ב"ב לד:], תקפז) [ב"ב לד.], תקפח) [ב"ב לד:], תקפט) [ב"ב לד.], תקצ) [ב"ב לד:], תקצא) [ב"ב לד.], תקצב) [ב"ב לד:], תקצג) [ב"ב לד.], תקצד) [ב"ב לד:], תקצה) [ב"ב לד.], תקצו) [ב"ב לד:], תקצז) [ב"ב לד.], תקצח) [ב"ב לד:], תקצט) [ב"ב לד.], תר) [ב"ב לד:], תרא) [ב"ב לד.], תרב) [ב"ב לד:], תרג) [ב"ב לד.], תרד) [ב"ב לד:], תרה) [ב"ב לד.], תרו) [ב"ב לד:], תרז) [ב"ב לד.], תרח) [ב"ב לד:], תרט) [ב"ב לד.], תרי) [ב"ב לד:], תריא) [ב"ב לד.], תריב) [ב"ב לד:], תריג) [ב"ב לד.], תריד) [ב"ב לד:], תרטו) [ב"ב לד.], תרטז) [ב"ב לד:], תריז) [ב"ב לד.], תריח) [ב"ב לד:], תריט) [ב"ב לד.], תרכ) [ב"ב לד:], תרכא) [ב"ב לד.], תרכב) [ב"ב לד:], תרכג) [ב"ב לד.], תרכד) [ב"ב לד:], תרכה) [ב"ב לד.], תרכו) [ב"ב לד:], תרכז) [ב"ב לד.], תרכח) [ב"ב לד:], תרכט) [ב"ב לד.], תרל) [ב"ב לד:], תרלא) [ב"ב לד.], תרלב) [ב"ב לד:], תרלג) [ב"ב לד.], תרלד) [ב"ב לד:], תרלה) [ב"ב לד.], תרלו) [ב"ב לד:], תרלז) [ב"ב לד.], תרלח) [ב"ב לד:], תרלט) [ב"ב לד.], תרמ) [ב"ב לד:], תרמא) [ב"ב לד.], תרמב) [ב"ב לד:], תרמג) [ב"ב לד.], תרמד) [ב"ב לד:], תרמה) [ב"ב לד.], תרמו) [ב"ב לד:], תרמז) [ב"ב לד.], תרמח) [ב"ב לד:], תרמט) [ב"ב לד.], תרנ) [ב"ב לד:], תרנא) [ב"ב לד.], תרנב) [ב"ב לד:], תרנג) [ב"ב לד.], תרנד) [ב"ב לד:], תרנה) [ב"ב לד.], תרנו) [ב"ב לד:], תרנז) [ב"ב לד.], תרנח) [ב"ב לד:], תרנט) [ב"ב לד.], תרס) [ב"ב לד:], תרסא) [ב"ב לד.], תרסב) [ב"ב לד:], תרסג) [ב"ב לד.], תרסד) [ב"ב לד:], תרסה) [ב"ב לד.], תרסו) [ב"ב לד:], תרסז) [ב"ב לד.], תרסח) [ב"ב לד:], תרסט) [ב"ב לד.], תרע) [ב"ב לד:], תרעא) [ב"ב לד.], תרעב) [ב"ב לד:], תרעג) [ב"ב לד.], תרעד) [ב"ב לד:], תרעה) [ב"ב לד.], תרעו) [ב"ב לד:], תרעז) [ב"ב לד.], תרעח) [ב"ב לד:], תרעט) [ב"ב לד.], תרפ) [ב"ב לד:], תרפא) [ב"ב לד.], תרפב) [ב"ב לד:], תרפג) [ב"ב לד.], תרפד) [ב"ב לד:], תרפה) [ב"ב לד.], תרפו) [ב"ב לד:], תרפז) [ב"ב לד.], תרפח) [ב"ב לד:], תרפט) [ב"ב לד.], תרצ) [ב"ב לד:], תרצא) [ב"ב לד.], תרצב) [ב"ב לד:], תרצג) [ב"ב לד.], תרצד) [ב"ב לד:], תרצה) [ב"ב לד.], תרצו) [ב"ב לד:], תרצז) [ב"ב לד.], תרצח) [ב"ב לד:], תרצט) [ב"ב לד.], תרק) [ב"ב לד:], תרקא) [ב"ב לד.], תרקב) [ב"ב לד:], תרקג) [ב"ב לד.], תרקד) [ב"ב לד:], תרקה) [ב"ב לד.], תרקו) [ב"ב לד:], תרקז) [ב"ב לד.], תרקח) [ב"ב לד:], תרקט) [ב"ב לד.], תרקי) [ב"ב לד:], תרקיא) [ב"ב לד.], תרקיב) [ב"ב לד:], תרקיג) [ב"ב לד.], תרקיד) [ב"ב לד:], תרקטו) [ב"ב לד.], תרקטז) [ב"ב לד:], תרקיז) [ב"ב לד.], תרקיח) [ב"ב לד:], תרקיט) [ב"ב לד.], תרכ) [ב"ב לד:], תרכא) [ב"ב לד.], תרכב) [ב"ב לד:], תרכג) [ב"ב לד.], תרכד) [ב"ב לד:], תרכה) [ב"ב לד.], תרכו) [ב"ב לד:], תרכז) [ב"ב לד.], תרכח) [ב"ב לד:], תרכט) [ב"ב לד.], תרל) [ב"ב לד:], תרלא) [ב"ב לד.], תרלב) [ב"ב לד:], תרלג) [ב"ב לד.], תרלד) [ב"ב לד:], תרלה) [ב"ב לד.], תרלו) [ב"ב לד:], תרלז) [ב"ב לד.], תרלח) [ב"ב לד:], תרלט) [ב"ב לד.], תרמ) [ב"ב לד:], תרמא) [ב"ב לד.], תרמב) [ב"ב לד:], תרמג) [ב"ב לד.], תרמד) [ב"ב לד:], תרמה) [ב"ב לד.], תרמו) [ב"ב לד:], תרמז) [ב"ב לד.], תרמח) [ב"ב לד:], תרמט) [ב"ב לד.], תרנ) [ב"ב לד:], תרנא) [ב"ב לד.], תרנב) [ב"ב לד:], תרנג) [ב"ב לד.], תרנד) [ב"ב לד:], תרנה) [ב"ב לד.], תרנו) [ב"ב לד:], תרנז) [ב"ב לד.], תרנח) [ב"ב לד:], תרנט) [

מז: כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין אלא אי אמרת אביו כי האי גוונא נמי פטור קרא גבי יורשין למה לי ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי קא דרשי ביה מיבעי ליה [ו]לכדתניא שמעון בן טרפון אומר [ז]שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם שמעון בן טרפון אומר [א]אזהרה לעוקב אחר נואף מנין ת"ל לא תנאף [ב]לא תנאף [ג]ותרגנו באהליכם שמעון בן טרפון אומר תרתם וגיניתם באהלו של מקום [ד]עד הנהר הגדול נהר פרת שמעון בן טרפון אומר [ה]קרב הגבעוני לגבי דהנא ואידהן דבי רבי ישמעאל תנא עבד מלך כמלך: והחנוני על פינקסו כו': תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה א"ל ר' חייא (בר אבא) תנינא [ט]שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה ת"ש דתניא רבי אומר פועלים נשבעין לחנוני ואם איתא לבעל הבית מיבעי ליה אמר רבא [י]פועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליכספו מיניה [יא]איתמר שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא [יב]זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה רב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי שני מלוין ושני לווין ושני שטרות היינו פלוגתייהו מלוה ולוה ושני שטרות [יג]יד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד ושני [יד]היינו מתניתין ב' לווין ומלוה אחד ושני שטרות מאי [טו]תיקו מתיב רב הונא בר יהודה אחד

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב. תימה למ"ד בפ' השואל (ב"מ דף נ:) ומשם מנה לי בידך והלה אומר מיני יודע מייב דברי עדיף היכי מוקי לה התם קרא לפי מי נג' ידענא ונג' לא ידענא בהא ליכא מיחייב שבועה ועיקר הענין כמו שם ול"ל דהא דלא מחייב שבועה בין המיוחס מלוה היינו משום דכתיב לא תנאף ול"ל דלא מחייב בין המיוחס מלוה משום דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו ב"א ומשום דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו בעמיתו ולא בשאר בני אדם ומיהו קשה לר"י דבפ' השואל (ב"מ דף נג:) גבי שבועת הדיינין מוקי לה בשבועת התורה ולא מייתי לה מהאי קרא דלא תשקרו בעמיתו ומיהו יש לומר דהתם לא מייתי לה מהאי קרא משום דאין לו לדיין לישבע על ידי אחר ולא מייתי לה מלא תשקרו משום דכתיב בסמוך ונשבעת בשמי לשקר ומשמע שבועה שיש בה שקר ולא שבועה שאין בה שקר ולא מייתי לה מלא תכחשו משום דכתיב בסמוך וכחשו ושקרו ומשמע שבועה שיש בה כחשו ושקרו ולא שבועה שאין בה כחשו ושקרו ולא מייתי לה מלא תגנובו משום דכתיב בסמוך וגנבו וכחשו ושקרו ומשמע שבועה שיש בה גניבה וכחשו ושקרו ולא שבועה שאין בה גניבה וכחשו ושקרו ולא מייתי לה מלא תנאפו משום דכתיב בסמוך ונאפו בשמי לשקר ומשמע שבועה שיש בה נאוף ושקר ולא שבועה שאין בה נאוף ושקר ולא מייתי לה מלא תשבעו בשמי לשקר משום דכתיב בסמוך ולא תחללו את שם אלהיך ומשמע שבועה שיש בה חילול השם ושבועה שאין בה חילול השם ולא מייתי לה מלא תשבעו לשקר משום דכתיב בסמוך ולא תחללו את שם אלהיך ומשמע שבועה שיש בה חילול השם ושבועה שאין בה חילול השם ולא מייתי לה מלא תשבעו בשמי

אחד אומר נגוח שתי מרדעות. גבי עדות ממש תניא שהיו נודקין זותם כמה היתה גבוה מן הקרקע למעלה עיניו בחומד בשיפולו של רקיע: **מרדעת.** מלמד הנקר: **מפי נאו.** מלטרפין לעדות ממון כל אחד מהן כאלו בעדות ממון ואע"פ שידענו שאחד פסול וקשיא לרב תמלא: **אמר רבא.** הכי קאמר אחד מאלו מלטרף עם עד אחד מם יאמר כאומו בעדות זה והיינו עדות אחרת שנעשית כת זו המלטרפת עדות אחרת לעלמה בחדש זה למיגלגי מילתא דקושטא תקיד שהרי זה מפייעו והוי ליה תרי ותרי: **אימתי בזמן שהפירות כו'.** אימתי צריך בעל הבית בזמן שהפירות לבורין כו': **דפירי עבדי דמרקבו.** וממהר מנוני להשליכם לתוך כליו של נוקח קודם שנלת הדינר שלא יאחוז: **לא שנו.** דבשבועה מיהת שקלי יתומין מן היתומין שלא שמת מלוה כו': **נאחייב מלוה שבועה.** שלא התקבל כלום שהנפרע מן היתומין אפי' בשטר צריך שבועה ואין אדם מוריש ממון שהוא מחוב עליו שבועה לבניו לפי שאין הבנים יכולים ליפטר שבועה זו שנתחייב לאביהם: **מה טיבה.** להפקיע ממונם (ג) אם אין יכולין ליפטר אותה שבועה ממש ישבעו שבועת יורשין כנגן שבועה שלא פקדנו אצל ונוטלין: **עמד בדין.** שהוציא שטר זה על יתמי לוה ונתמרו לו ב"ד שבעה וטול: **אם איתא לדרב ושמואל.** דאין אדם מוריש שבועה לבניו אימיה דין עמד בדין דין שלא עמד בדין: **יחלוקו.** גבי שניהם תחודין דדמיא להא שאין אחד מהן יכול ליפטר מלמא ליתא להא דרב ושמואל: **אלימא ב"מ.** אמר תוקימנה לעיל [מז.] לאחר מוכה שבועה למקומה וכן נתמן עבד כר' יוסי: **מפה.** מלמה שלא גבתה כתובתה: **יורשיה מוכירין.** ותובעין וגובין כתובתה: **עד עשרים וחמש שנים.** משמע בעלה ואם עברו כ"ה שנים ולא תבעוה הפקידוה דהכי תנן בכתובות בהנושא (דף קי.) כל זמן שהיא בבית אביה שלא נטלה מזונות מן היתומין גובה כתובתה עד כ"ה שנים ואם לא תבעה מחלתה. קמני מיהת יורשין גובין כתובתה ועל כרחך בשבועת יורשין יגבוה מן היתומין אע"ג דמית לוה בחיי מלוה שהוא מת בחייה ונתחייבה שבועה ליורשין **ה"ג אחד יורשי משביעין אותה ואחד יורשי משביעין אותה.** אם תבעה בחיי בעלה ומת בעלה ולא תבעה ואחד יורשי בעלה ואחד יורשי אשתו משביעין אותה שלא נטלה כלום מנכסי בעלה ולא נפרעה כלום מנכסי אשתו: **

שהכן גובה. בשטר מן התימומין בשבועת יורשין כשמין לו עדיס שאמר התם בשעת מיתתו שטר זה לוין פרוע ושלח בשבועה כשיש עדיס שאמר התם בשעת מיתתו כו': **כרכן שמעון בן גמליאל.** דתניתין והתם לוה קייס לא היה נאמן שלח בשבועה ומדקתני והתם לוין גובה שלח בשבועה על כרחך היכי דמי למיה מלוה וקתני הכן גובה בשבועה למימ שלח מדס מורים שבועה: **כיצ שמאי היא.** בשמכת סוטה פרק לרוסה ושומרת יבם דקתני מת בעלה עד שלא שמתה טוטלת כתובתה ולא שומה דבעינן הכיצ התיס את שמתו וגו' [במדבר ה] וליכא מ"ג דשמע זיכמה גובה משפק דקשבר מי שהכנסים משועבדיס לו ילו על העליונה והנכסים מחוקת בעל השטר עומדין כמילו הוא גבוי ועומד לפיכך הוא גובה משפק שאינה בתה להוציא מסס שהתה הרמיה עליה להניא שלח הס בתיס להוליא ממנה ולכוותה גבי מת לוה בחיי מלוה גמי ומ"ג דתקון רבנן שלח יפרע שלח בשבועה ממון גמור הוא להוריס לבניו: **מיכפלי ואתאי כל הני פרסי.** טרחתי ובאתי לבת ממקומיי לכאן לעקור לדרב ושמואל: **הכו דלא לוסיף עלה.** הזמינו עלמכס שלא ללמוד ממנה בשקוס אחר הס שהרוה בשבועה הבת ליפרע מנכסיי יתומיס שאינו מוריס לוותה לבניו אס מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה שהמוציא שבועה מחבת ומפרש הש"ס כגון הס לשמר רב פפא הפוגס שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קלת ותבן לא יפרע את השטר שלא בשבועה ואס מת יורשין שבעין שבועה יורשין ואין עבדינן בה כרב ושמואל שאינו מוריס לוותה לבניו אס מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה שהמוציא שבועה מחבת ומפרש הש"ס כגון הס לשמר רב פפא הפוגס שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קלת ותבן לא יפרע את השטר שלא בשבועה ואס מת יורשין שבעין שבועה יורשין ואין עבדינן בה כרב ושמואל שאינו מוריס לוותה לבניו אס מת לוה בחיי מלוה ומחייב יתומים שבועה שלא ידעו שאין לאביהס בה כלום: **הלכך דמיכיב ומבק ערבא.** לאוכן הלוה לשמעון על ידי ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ומחייב יתומים שבועה ואחר כך מת מלוה ובאו יתומין ליפרע מן הערב: **דלא לוסיף עלה הוא.** שהס שמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים ובאן נפרעין מן הערב: **כאר יתמי.** לוה חזיל ושוה ליה ביתומין מיתומין: **הכוא.** דמת לוה בחיי מלוה ומ"ש מת מלוה שלא בשס ובאן אחיו ליוכלו ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה: **דלא לוסיף עלה הוא.** שמרוה ביתומין מן היתומין וזה לא יתום הוא: **הלי שטרא דיתמי.** דמת לוה בחיי מלוה: **לא מקרע קרעינן ליה.** שמא יבאו לפני דיין שידין כך' אלעזר לעיל [ע"ש] יורשין נשבעין ונוטלין: **מתני' שלא בטענה.** משמע שאין לוס מוכעו כלום. בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן: **השותפין והאריסין. והשותפין והשפוטרופין.** שאעפ"כ בממון לוס להכניס ולהוציא ולישא ולימן אבל בנכסי יתומין פלוגתא דתנאי היא במכת גיטין בהניזקין (דף נג.): **והשאה בנושאת בעוך הכיס.** שהוציאה בעלה מנוותת או שמיתה לשפוטרופי לעשות בנכסיו: **וכן הכיס.** אלא מן התאין שאעפ"כ בנכסים משמת לאיכסה: **תלקו.** ולא הבניו בשעת מלוקה: **בגבולה לו שבועה.** עליהן אלחי כן מבולבלין גס לא זו עליו: **והשביעי משמיע לא השבועה.** לאו אלא שבועה דשותפות קאי דאין שביעית משמיע שותפות ולא שבועה שלא מלוה ושבועתה: **בגמ' בטענה שמא.** שטועו שמא עבכא מבלי: **מאי שנא הכי.** שהטילו עליהס שבועה בטענת שמא: **משום דמורו כה הירמ.** לעלמס לפי שטרמו בנכסיס: **שיש טענה ביניהס שאי לפף.** שזה טוענ שמא עבכא מבלי שאי לפף וזה מודה לו בתקצת דקלובה היא לשבועה לחוליאה שלא בטענת שמא היא: **והאני רבי חייא לשיועה נרב.** בפרק שבועת הדיינין (לעיל ד' מ.) לאאר בפירת טענה שאי לפף לבד פרוטה של הודאה: **מהו לגלגל.** שבועת האריסין שאלקו על ידי שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או שבועת הדיינין: **ולמולאי שביעית נעשה לו שותף.** אין מגלגלין עליו שבועת הלוואה דערב שביעית אס בפר הכל דשביעית שעברה עליו שמטתה: **הא אאר שי שבוע מגלגלין.** שבועת הלוואה שאין [בה] הודאה אלא שבועת השותפין אלאת מגלגלין דשבועת השותפין אין שביעית שמטת שבועת השותפין ולא שבועת הלוואה דכלכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: לכל

ג) **שאמר** האב כו'. ות"ק סבר לאאי בשבועה לשמת להשביע את בניו אמר כן כדי לאמשועינהו: **דמורו** בה התירא. פסק ר"ת דשמלוה לאמצית שבר אין יכול להשביעו לכיון לוקח שבר עמלו לא מוכי התיכא: לכל

שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי דמת לוה בחיי מלוה וקתני שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה בשבועה שבועת יורשין שלא בשבועה כרשב"ג אמר רב יוסף הא מני ד[ב]בית שמאי היא דאמרי ה)שטר העומד לגבות כגבוי דמי איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא

אמרו ליה ליתי מר נעקרא להא דרב ושמואל אמר להו איכפלי ואתאי כל הני פרסי למעקרא להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא א)הפוגס את שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ההוא דשכיב ושבק ערבא סבר רב פפא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא ב)אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא סבר רמי בר חמא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רבא ג)מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי אמר רב חמא ד)השתא דלא איתמר להכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר ה)האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כרבי אלעזר עבד אמר רב פפא ו)האי שטרא דיתמי לא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינן ביה אגבויי לא מגבינן ביה דלמא סבירא לן כרב ושמואל ומקרע לא קרעינן ליה דהאי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד ההוא דיינא דעבד כרבי אלעזר הוה צורבא מרבנן במתיתה אמר ליה ז)אייתינה איגרתא ממערבא דלית הלכתא כרבי אלעזר אמר ליה ח)לכי תייתי אתא לקמיה דרב חמא א"ל האי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד: ואלו נשבעין: אטו ט)בשופטני עסקינן הכי קאמר י)ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין והאריסין יתנא בן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות ומאי שנא הני משום דמורו בה התירא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן כוהוא שיש טענה ביניהו שתי כסף כמאן כשמואל והתני רבי חייא לכיעויה לרב אימא כבפירת טענה ברב: חלקן השותפין והאריסין: איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או ארים אין מגלגלין טעמא דלוה הימנו ערב שביעית דאתיא שביעית אפקעתיה הא שאר שני שבוע מגלגלין לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין אלא אימא נעשה לו שותף או ארים ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין הא בהדיא קתני לה נעשה לו שותף או ארים ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין ש"מ ימגלגלין בדרבנן ש"מ אמר רב הונא לכל

ו)**מתני' שלא בטענה.** משמע שאין לוס מוכעו כלום. בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן: **השותפין והאריסין. והשפוטרופין.** שאעפ"כ בממון לוס להכניס ולהוציא ולישא ולימן אבל בנכסי יתומין פלוגתא דתנאי היא במכת גיטין בהניזקין (דף נג.): **והשאה בנושאת בעוך הכיס.** שהוציאה בעלה מנוותת או שמיתה לשפוטרופי לעשות בנכסיו: **וכן הכיס.** אלא מן התאין שאעפ"כ בנכסים משמת לאיכסה: **תלקו.** ולא הבניו בשעת מלוקה: **בגבולה לו שבועה.** עליהן אלחי כן מבולבלין גס לא זו עליו: **והשביעי משמיע לא השבועה.** לאו אלא שבועה דשותפות קאי דאין שביעית משמיע שותפות ולא שבועה שלא מלוה ושבועתה: **בגמ' בטענה שמא.** שטועו שמא עבכא מבלי: **מאי שנא הכי.** שהטילו עליהס שבועה בטענת שמא: **משום דמורו כה הירמ.** לעלמס לפי שטרמו בנכסיס: **שיש טענה ביניהס שאי לפף.** שזה טוענ שמא עבכא מבלי שאי לפף וזה מודה לו בתקצת דקלובה היא לשבועה לחוליאה שלא בטענת שמא היא: **והאני רבי חייא לשיועה נרב.** בפרק שבועת הדיינין (לעיל ד' מ.) לאאר בפירת טענה שאי לפף לבד פרוטה של הודאה: **מהו לגלגל.** שבועת האריסין שאלקו על ידי שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או שבועת הדיינין: **ולמולאי שביעית נעשה לו שותף.** אין מגלגלין עליו שבועת הלוואה דערב שביעית אס בפר הכל דשביעית שעברה עליו שמטתה: **הא אאר שי שבוע מגלגלין.** שבועת הלוואה שאין [בה] הודאה אלא שבועת השותפין אלאת מגלגלין דשבועת השותפין אין שביעית שמטת שבועת השותפין ולא שבועת הלוואה דכלכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: לכל

ביתמי לוה ומלוה בלבד אבל אי ירתי ליה אחי למלוה או ללוה או איכא ערבא לא. ונדחו דברי רב פפא ואיתוקמא דברי רב ושמואל בשמת לוה בחיי מלוה לא שנא ירתי ליה בני ולא שנא ירתי ליה אחי הדין אחד. ואסיקנא כיון דלא אמאי הלכתא בהדיא כרב ושמואל ולא כר' אלעזר דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דיינא דעבד כר' אלעזר עבד: כתב רבינו האי גאון זצ"ל מנהג הראשונים מאחרי סתימת התלמוד לדון כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועתו לבניו ופירש בהלכות פסוק דינא דאיפסיק במעמד רבנן כסדר הזה ואנחנו ככה מנהגנו לדון כרב ושמואל ואע"ג דאמר רב חמא דיינא דעבד כר' אלעזר עבד לא משנחינן בהאי סבירא אלא שדעתנו כדעת ראשונים לעשות כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועה לבניו: אמר רב פפא שטרא דיתמי לא קרעי ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן ליה משום הא דרב ושמואל. ההוא דיינא דעבד כר' אלעזר א"ל ההוא צורבא מרבנן אנא אזלינא ומייתינא אינרתא ממערבא דלית הלכתא כר' אלעזר א"ל לכי תייתי: **ירושלמי** רב אמר מת הלוה והמלוה נשבע ליורשיו ואפילו מת מלוה יורשי

לו פירות ומוציא לו פירות א"ל מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב. ואם חלקו הללו כולן לא. ומאי שנא הני דרמו רבנן שבועה עלייהו משום דמורו היתירא לנפשיהו. כלומר כיון שאנו נושאין ונותנין ומשתעין לו מותר לנו לייהנות מממונו הלכך רמו עליהו שבועה כי היכי דלירחקו: אמר רב נחמן והוא שיש ביניהן כפירת טענה שתי כסף כרב דקי"ל כותיה דרב. ג) ולא קשיא שבועת יורשים דהיא טענת שמא. דהא משום שבאין ליפרע מן היתומין נשבעין שבועת יורשין ונפרעין מן היתומין היא: חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו. נתגלגלה לו שבועה במקום אחר מגלגלין עליו את הכל: איבעיא להו מהו לגלגל שבועה דרבנן. ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ובצו בו (ונתחייב שבועה דרבנן) ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס (ונתחייב שבועה דרבנן) אין מגלגלין. ודייקינן מינה טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתאי שביעית אפקעתה לשבועה. כדתנן ורשביעית משמטת את השבועה הא שאר שני שבוע מגלגלין ש"מ מגלגלין שבועה דרבנן. ודחינן לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין דמגלגלין שבועה דרבנן בשבועה אלא אימא נעשה לו שותף כו'. ואמרינן הא בהדיא קתני לה נעשה לו

ז) עין בי"ף וכ"מ סי' י"ט. ח) ר"ן וה"ר אלחי עוד שבועה מחריתא דנשבעין ע"י טענת שמא.

ט) כתוספות פח. סוטה כה. יבמות לח: [ניטין לו. ב"מ סב.]. י) [ב"ב מג: מהדרין כט.]. יא) [ב"ב נה ב]. יב) [ב"ק פה. ושם כתבתי פי' הערוך] [ועיש שם לפניו, ולפיה עיין ע' שפע ח"ו, ה] [לעיל מ.]. יג) [ל"ל היא]. יד) עיין למתני' דף מה., ה) עיין למתני' דף מה. רש"ל.

גליון הש"ס

גמ' ב"ש **היא דאמרי** שטר העומד לגבות. עיין תו"מ סי' ערה ס"ד: **שם השתא דלא אשמר הלכתא.** עיין ב"ב דף סב ע"ב תוס' ד"ה תימר:

מוסף רש"י

שטר העומד לגבות כגבוי דמי. מי שים לו שטר חוב על חבירו ושיעבד לו גו נכסיו, מחזק בעל שטר בנכסים יותר מן הלוה (שטה כה וכנ"ל כתובות פא.: כלומר גדול כח השטר יכמו שמחזק בנכסים (יבמות לח.).

הדרן עלך כל הנשבעין

רבינו חננאל (המשך)

מלוה נשבעין ללוה אבל מת לוה תחלה ואח"כ מת מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שמע ר' יוחנן ואמר ראבל הלה לחדי: חד בר נש אזל בעי מידן קומי ר' זעירא ותייבו שבועה על תרין דיינרין א"ל לאו תרין אנא חייב לך הא טרפין לך. א"ל ומלת פלן ופלן. א"ל ר' זעירא או הב ליה כל התבע מינך. או אישתבע ליה על כל מה דמגלגל עלך. ובקשיא לן ג) הא דגרסינן בפרק המפקיד בתחלתו בתלמוד ארץ ישראל. אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם חרשין. א"ר יוסי [א] חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו. אלא להקל עליו דאם רצה לשלם ישלם. ואם אינו רוצה לשלם ישבע. ושנינן כי א"ר יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דר' זעירא דחייביה לאישתבועי על [כל] מה דמגלגל עליה: **מתני'** ואלו נשבעין בלא טענה השותפין כו'. אוקימנא ואלו נשבעין ולא משלמין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא. השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאה ונותנת בתוך הבית ובן הבית והוא שמכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין ומכנים

ומתה לא מציא אמרת. דהא משביעין את יורשיה קתני. ואי בשנשבעה היא שבועה על יורשיה למה. אלא לאו בשלא נשבעה. ותקני שנשבעין היורשין ונפרעין. ופריק רב שמעיה הכי מתניתין לצדדין קתני משביעין אותה באלמנה ומשביעין את יורשיה ואת הבאים ברשותה בגרושה שמתה בחיי הבעל שגירשה ומותיב עליה הא דתני יפה כח הבן מכח האב ושלא בשבועה. והאב אינו גובה אלא בשבועה הא דתני האב אינו גובה אלא בשבועה דמי. כגון שמת לוה בחיי מלוה. כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה וקתני בה שהבן גובה בשבועה זו שבועת יורשין. כדתנן שבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששטר זה פרוע. העיד ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת אביו הרי זה נשבע ונוטל ופעמים גובה הבן שלא בשבועה כגון שיש עדים שאמר האב כי שטר זה אינו פרוע. כרשב"ג דאמר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע גובה הבן שלא בשבועה ופריק רב יוסף הא מתניתא בית שמאי היא דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי. ואסקה רב נחמן דהא דרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש [שבועה] לבניו בהא בלחוד. וכאן אמר הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגס שטרו ומת לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין: ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק ערבא. אתו בני מלוה תבעי לערבא וכן ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק אחא ירית ליה למלוה ואתא אחוה דמלוה ותבע לפרועי מיתמי דלוה סבר רב פפא למימר הבו ליה דלא לוסיף עלה. כלומר כי אתמר דרב ושמואל

לכל מגלגלין. על ידי כל שבועה דרכן מגלגלין חוץ מעל יד שבועת שכיר שאין מגלגלין עליו ע"י שבועה אחרת לפי שהיא עלמה היתה מן הדין גלגל להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר בכל הנשבעין (לעיל דף מה.): **לכל אין מקילין.** גלגל מגלגלין והיא היא: **לפתוח לו.** פס לא טען המוכר שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למען לאמר מגלגלין ומ"ד אין מקילין אם טען גלגול אין מקילין עליו גלגל מגלגלין ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין. נושא שכר. שומר נשכר: נשבע על הכל. גלגל פשע: **מפני מה הכל.** כל הנך למיתנו נמתני' שכר שבייה ומתה וגניבה ואבידה אבל מתה ממתם מלמכה פטור ללמוד לאומקה בכילתא שילה: **נושא שכר והשוכר כו'.** וכולהו מקראי ילפי' בהשואל בנשבע מציעא [לד:]. והמשנה הזאת כשר שנויה בהשוכר את הפועלים [שם נה.] כל כי האי גוונא והאי להדר רבי ותנייה הכא משום דשבי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה לידהו תנא נריש חיובי ופטורי לממון לידהו לפי שקרבן השבועה לחיובי ופטורי תלוי בך שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו מפני הודה ובשבועתו פטר עלמו מלשלם נמלא שבועתו ממון וחייב קרבן שבועה הפקדון ומומם ואפס ואם נשבע על שקר על תנס כגון שאם הודה לה היה משלם אינו חייב קרבן שבועה אלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל לאמר לשומר חנס כו' עד פטור שאילו הודה לה היה משלם נמלא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה: ס"ג **היכן שורי לאמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאבלו משלם קרן וחומש ואשם** [ד"ה הקרן הודה מעלמו משלם קרן וחומש ואפס ליכא למימר משביעך אני ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם קרן וחומש ואשם] **אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה** [ד"ה ראה] **עדים שממשמשין ובאין אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו** מת

א לכל מגלגלין ב חוץ משכיר שאין מגלגלין רב חסדא אמר ג לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו: והשביעית משמטת כו': מנה"מ אמר רב גידל אמר רב דאמר קרא ד וזה דבר השמטה ואפילו דיבור משמטת:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה ה) שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר ו שומר חנם נשבע על הכל ז והשואל משלם את הכל ח נושא שכר ט והשוכר נושבע ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבדה ואת הגניבה י אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור כ) היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאבלו משלם את הקרן ל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם מ) היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו נ משלם תשלומי כפל ס הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ע) אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו פ משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה צ) ראה עדים שממשמשין ובאין אבל לא טבחתי ולא מכרתי ק) אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו

מת

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל. מ"ג דתנו שכר כתיב נתר שומר מנס הכא מציב החמור יותר מחר הקל יותר: **והעדים מעידים שאבלו.** ל"ג שגנבו ול"ג נמי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' דתנהוחל קמע (ב"ק דף קו:) פריך מינה ר) לרב דאמר הטוען טוענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ד' וה' והכא קתני שאבלו משלם תשלומי כפל אבל תשלומי ד' וה' לא מ"ג דת"ל לכתוב כאן גלה שחיטה ממעט שאבלו גרסי' ולימא למימר להסם בריעתא הוא דפריך מינה מדלמיק הסם לאוקומיה כר' מאיר והיינו ש) משום דקסם מתני' ר' מאיר היא ותנ"ה הא גלה תנא טבח ומכר משלם ד' וה' אף על גב דתמם הוא משום דנקרא לא כתיב ד' וה' גלה בגנב עלמו: **אמר לאחד שבשוק בו'.** בקונטרס ל"ג הכא מציבך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו נמי ליכא כפל בגנב עלמו ולפ"ז ל"ג הודה מעלמו משלם קרן וחומש ואפס דמומם ואפס ליכא גלה בשבועה ובהגוחל קמע (ב"ק דף קו.) משמע דהדיא דגר' ליה דדיק הודה מפי עלמו אין אחר עדים לא ומומם מינה דממון המחייבו כפל פוטרו מן המומם: ונקט מציבך משום סיפא:

ראה עדים שממשמשין ובאין בו'. לשמואל דאמר במרובה (שם דף עה. ושם) מודה בקנס ואמר כך נמו עדים מציב לריך לאוקומי מתני' כגון שאמרו לאמוריהם וכ"ג מצני החם: מתן

לכל מגלגלין חוץ משכיר. פרי"נ"ל דקתני נקט וה"ה כל הנהו דמתי כהדיא כיון שהשבועה לעומתו אין לגלגל עליהם ואין נראה דשבועת שכיר אינה לעומתו דמן הדין היה עוטל בלא שבועה ואין נשבע אלא להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר ר"י דדוקא נקט שכיר משום דשבועתו אינה אלא להפיס לו מייבוהו כל כך שיכול לגלגל עליו ומ"ג דעד אחד מעידה שהיא פרועה אמר בהכותב (כתובות דף פז:) דאינה אלא להפיס דעתו של בעל (הבית) מ"מ שייך גלגול שבועה דאינה פטורה אלא מגזירת הכתוב דאין נשבעין על הקרקעות וגם שכל הנשבעין נשבעין ואין משלמין:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל. מ"ג דתנו שכר כתיב נתר שומר מנס הכא מציב החמור יותר מחר הקל יותר: **והעדים מעידים שאבלו.** ל"ג שגנבו ול"ג נמי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' דתנהוחל קמע (ב"ק דף קו:) פריך מינה ר) לרב דאמר הטוען טוענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ד' וה' והכא קתני שאבלו משלם תשלומי כפל אבל תשלומי ד' וה' לא מ"ג דת"ל לכתוב כאן גלה שחיטה ממעט שאבלו גרסי' ולימא למימר להסם בריעתא הוא דפריך מינה מדלמיק הסם לאוקומיה כר' מאיר והיינו ש) משום דקסם מתני' ר' מאיר היא ותנ"ה הא גלה תנא טבח ומכר משלם ד' וה' אף על גב דתמם הוא משום דנקרא לא כתיב ד' וה' גלה בגנב עלמו: **אמר לאחד שבשוק בו'.** בקונטרס ל"ג הכא מציבך אני ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו נמי ליכא כפל בגנב עלמו ולפ"ז ל"ג הודה מעלמו משלם קרן וחומש ואפס דמומם ואפס ליכא גלה בשבועה ובהגוחל קמע (ב"ק דף קו.) משמע דהדיא דגר' ליה דדיק הודה מפי עלמו אין אחר עדים לא ומומם מינה דממון המחייבו כפל פוטרו מן המומם: ונקט מציבך משום סיפא:

ראה עדים שממשמשין ובאין בו'. לשמואל דאמר במרובה (שם דף עה. ושם) מודה בקנס ואמר כך נמו עדים מציב לריך לאוקומי מתני' כגון שאמרו לאמוריהם וכ"ג מצני החם: מתן

לכל מגלגלין. על ידי כל שבועה דרכן מגלגלין חוץ מעל יד שבועת שכיר שאין מגלגלין עליו ע"י שבועה אחרת לפי שהיא עלמה היתה מן הדין גלגל להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר בכל הנשבעין (לעיל דף מה.): **לכל אין מקילין.** גלגל מגלגלין והיא היא: **לפתוח לו.** פס לא טען המוכר שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למען לאמר מגלגלין ומ"ד אין מקילין אם טען גלגול אין מקילין עליו גלגל מגלגלין ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין. נושא שכר. שומר נשכר: **נשבע על הכל.** גלגל פשע: **מפני מה הכל.** כל הנך למיתנו נמתני' שכר שבייה ומתה וגניבה ואבידה אבל מתה ממתם מלמכה פטור ללמוד לאומקה בכילתא שילה: **נושא שכר והשוכר כו'.** וכולהו מקראי ילפי' בהשואל בנשבע מציעא [לד:]. והמשנה הזאת כשר שנויה בהשוכר את הפועלים [שם נה.] כל כי האי גוונא והאי להדר רבי ותנייה הכא משום דשבי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה לידהו תנא נריש חיובי ופטורי לממון לידהו לפי שקרבן השבועה לחיובי ופטורי תלוי בך שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו מפני הודה ובשבועתו פטר עלמו מלשלם נמלא שבועתו ממון וחייב קרבן שבועה הפקדון ומומם ואפס ואם נשבע על שקר על תנס כגון שאם הודה לה היה משלם אינו חייב קרבן שבועה אלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל לאמר לשומר חנס כו' עד פטור שאילו הודה לה היה משלם נמלא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה: ס"ג **היכן שורי לאמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאבלו משלם קרן וחומש ואשם** [ד"ה הקרן הודה מעלמו משלם קרן וחומש ואפס ליכא למימר משביעך אני ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם קרן וחומש ואפס] **אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה** [ד"ה ראה] **עדים שממשמשין ובאין אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו** מת

א לכל מגלגלין ב חוץ משכיר שאין מגלגלין רב חסדא אמר ג לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו: והשביעית משמטת כו': מנה"מ אמר רב גידל אמר רב דאמר קרא ד וזה דבר השמטה ואפילו דיבור משמטת:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה ה) שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר ו שומר חנם נשבע על הכל ז והשואל ח נושא שכר ט והשוכר נושבע ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבדה ואת הגניבה י אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור כ) היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאבלו משלם את הקרן ל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם מ) היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו נ משלם תשלומי כפל ס הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם ע) אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו פ משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה צ) ראה עדים שממשמשין ובאין אבל לא טבחתי ולא מכרתי ק) אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו

מת

לכל מגלגלין. על ידי כל שבועה דרכן מגלגלין חוץ מעל יד שבועת שכיר שאין מגלגלין עליו ע"י שבועה אחרת לפי שהיא עלמה היתה מן הדין גלגל להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר בכל הנשבעין (לעיל דף מה.): **לכל אין מקילין.** גלגל מגלגלין והיא היא: **לפתוח לו.** פס לא טען המוכר שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למען לאמר מגלגלין ומ"ד אין מקילין אם טען גלגול אין מקילין עליו גלגל מגלגלין ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין. נושא שכר. שומר נשכר: **נשבע על הכל.** גלגל פשע: **מפני מה הכל.** כל הנך למיתנו נמתני' שכר שבייה ומתה וגניבה ואבידה אבל מתה ממתם מלמכה פטור ללמוד לאומקה בכילתא שילה: **נושא שכר והשוכר כו'.** וכולהו מקראי ילפי' בהשואל בנשבע מציעא [לד:]. והמשנה הזאת כשר שנויה בהשוכר את הפועלים [שם נה.] כל כי האי גוונא והאי להדר רבי ותנייה הכא משום דשבי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה לידהו תנא נריש חיובי ופטורי לממון לידהו לפי שקרבן השבועה לחיובי ופטורי תלוי בך שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו מפני הודה ובשבועתו פטר עלמו מלשלם נמלא שבועתו ממון וחייב קרבן שבועה הפקדון ומומם ואפס ואם נשבע על שקר על תנס כגון שאם הודה לה היה משלם אינו חייב קרבן שבועה אלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל לאמר לשומר חנס כו' עד פטור שאילו הודה לה היה משלם נמלא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה: ס"ג **היכן שורי לאמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאבלו משלם קרן וחומש ואשם** [ד"ה הקרן הודה מעלמו משלם קרן וחומש ואפס ליכא למימר משביעך אני ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם קרן וחומש ואשם] **אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה** [ד"ה ראה] **עדים שממשמשין ובאין אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו** מת

ה) כ"מ פ"ג מהל' טוען ונטען הל' יב ומ"ש עמ"ש שם ו) מ"ש מהל' שכירות הלכה ט ומ"ש עמ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' שמ ושם ופ"ו: ז) נח ג מיי' פי"ו מהל' שכירות שם ומ"ש עמ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' פט סעיף ו: ח) א ד מיי' שם פ"ו הל' ג ומ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ה: ט) ב ה מיי' שם ומ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ה: י) ג ו מיי' שם ומ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ג: כ) ד ז מיי' שם ומ"ש שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף ה: ל) ה ח מיי' פ"ח מהל' שכירות הל' ה: מ) ו ט מיי' פ"ו מהל' גזילה הל' ג ופ"ח מהל' שכירות הל' ח ט: נ) ז י מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה ה: ס) ח כ מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה ג ופ"ח מהל' שכירות הל' ח ט: ע) ט ל מיי' פ"ח מהל' גניבה הלכה ד: פ) י מ מיי' שם הלכה ו: צ) יא נ מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ט:

רבינו חננאל

שומר חנם נשבע על הכל. על כל המומעות הכתובות בפ"ק שומרים למיתי, הוא נשבע שכך עלמה לו ופטור (ב"מ צג:). משלם את הכל. גניבה ואבידה ואונסין (שם). נשבעין על השבורה כו'. שכן הוא גלגל פשעו כה וגלגל שלמו כה יד (שם צד:). משלם את הקרן. וכפל לא, לחין כפל גלגל נשומן נגנב, ומומם ואפס נמי לא שייכי גלגל בשבועה, דכתיב בגזל הגר ויכחדו (ב"ק קו. וכ"ג ש"ם שם קח:). **הודה מעצמו.** לאחר שבועה (שם קו:). משלם קרן וחומש ואשם. דכתיב (ויקרא ה) או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וחכו אפס גזילות, ואינו בא על גלגל על הודאת פיו, דלפ"ש גלגל כתב בהיפוך פרשה הודאה, כתב רחמנא בפשה גזל הגר בפרשת נפש והתודו את חטאתם וגו', ומומם נמי אינו בא כלא אפס (ב"ק סב:). **אמר לאחד בשוק.** אחין שומר על שורי (ב"ק קח:). **אמר גנבתי.** ומייב עלמו בקרן, **אבל לא טבחתי ולא מכרתי.** דומיא דאמעיון כלמעיון לקמן דלפ"ג לפטוכיתה לא הודה ומגלגל שהוא מכר דבעו עדים פעור, דכיון דמכפל ליפטור ליה בהולמה דגנבתי, מי לא מחייב מרובה ומשלם, דכיון דמגלגל כפל מעייהו הוי ליה כמשלומי שלשה ומרובה, והכי לא כתיבי (ב"ק עה.).

ר) כ"ה ביהושלמי כאן ובגמ' דיין קדושין כח. ליתא למר רכ יהודה למר רכ:

מם והוא נשכר כו' פטור. שמא הודה לו היה משלם וכן נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב פטור שהרי אינה מחזקה למחזה ולא כפר ממון בשבועה זו: **אמר לו אבד או שנגנב והוא שמא או נשכר כו' פטור.** שזה אינה מפטור למחזה והפסיד בשבועתו: **גמ' מאן תנא ארבעה שומרין.** לקמן מפרש לה: **רבי מאיר היא.** לקמן מפרש מי אילימא דלית ליה ארבעה שומרין בתמיה על כרחינו ארבעה הם זה מחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר: **סבי ג' הוי גרסינן** ול"ג מי הכי. ודין לר' מאיר ודין לר' יהודה פליגין לה: **כולן.** כל הני פטורי דמתניתין פטורין משבועת שומרין כלומר מלשלם דשבועת הפקדון ומחייבין משום שבועת ביטוי ויורד הוא גזל בקרקע עולה ויורד הוא בקרקע כדין שבועה בשעבר כגומר יודע מי שבשבועה זו מפורש אבל ליוי יודע שמחייבין עליה קרקע: **בלאו והן.** נגנב ולא נגנב: **ליפה בלהבא.** יפות ולא יפות זזו שבועת שוא היא נמחין בידו לקייס: ס"ג **גריפא דמי לשמעיון בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה ליפשבעב אבל בהא בהא לימא מודי ליה לשמואל כדר' למי כו'.** טעמא דר' למי מפרש לקמן: **כי שבעב מעלמו.** משמע לדריש לקיש והמי כי משבע בלשון מי דרשינן לה הא משבע דייניו מעלמו ולא שבועת דיינין שהיא בעל כרחו. וכן דריש ליה בלשון דהא שהרי משבע הרבה ישבעו על פי בית דין ועלה נמי כתיב קרקן עולה ויורד בשמין הא כפירת ממון שמחייבינו משם: **רבי אלעזר אומר כולן.** הכן פטורין משבועת שומרין ומחייבין משום שבועת ביטוי דרבי אלעזר סבירא ליה כרבי: **תוך מאיני יודע מה אתה סח דשואל ונגיבה ואבידה דשומר שכר והשוכר.** דקתני בהו במתני' חייב דהוה חייב בשבועת שומרין שהרי כפרו ממון ונהנית השומר שהרי לא כפרו ממון. וחייבין בשבועת ביטוי. ושמואל אמר אף פטורין משבועת ביטוי. במאי פליגי רב סבר כיון דאיתא בלאו והן חייבין. ושמואל סבר כיון דליתא בלהבא [פטורין] והא איפליגו בהאי סברא חדא זמנא. דאיתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק. רב אמר חייב כו'. ואמרינן צריכא. דאי איתמר בהאי הוה אמינא בההיא מחייב רב משום דמנפשיה קא מישתבע אבל הכא דבי דינא קמשתבעי ליה אימא מודה רב כדר' אמי דאמר כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי כו'. וקי"ל כרב חדא דהילכתא כרב באיסורי. ועוד דר' אלעזר קאי כוותיה. דא"ר [אלעזר] כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי. חוץ מאיני יודע מה שאתה שח שבשואל וגניבה ואבידה שבנושא שכר ושבשוכר שהרי כפרו ממון: גופא א"ר אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי. שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. תשבע מעצמה. וכריש לקיש דאמר כי משמש בד' לשונות. אי דלמא אלא דהא. אי כי יקרא קן ציפור לפניך. דלמא כי תאמר בלבבך. אלא כי פתוח תפתח את ידך לו. דהא ויראו כל העדה כי גוע אהרן: **ירושלמי** א"ר יוחנן ד' שומרין הן (ואין) חייבין אלא דרך קנין. ר' יעקב בשם ר' אלעזר אוף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קנין. שומר חנם נשבע שלא פשע היו עדין יודעין שלא פשע. מאי. נשמעינה מהדא הרי שנמצא הגנב ואין עמו לשלם. מהו לומר לו השבע לי שלא נתת עיניך לגזולה כתיב ואם לא ימצא הגנב. הא אם ימצא הגנב פטור. **מתני'** אמר לאחד מן השוק היכן שורי שגנבת ואמר לא גזלתי ובאו עדים שגנב כו': **הדרן עלך ארבעה שומרין**

מאן תנא שיכר כנושא שכר דמי. משמע דהכי הלכתא: **וחייבין** משום שבועת ביטוי. תימה דניחא ליה לילון כדכר המקח ומיהו לך כו אלא מידוחו כדאמרינן בפרק שליחי גבי שבועת העדות (לעיל דף כה:) ובכלאה לי אלא דמי דהמקח יפה לנקבל הילכך הוי מידוח אבל הכא דילמא להמזיר לפי שכופר ממון אין זה מידוח:

הדרן עלך ארבעה שומרין

מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן [א]פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או נאבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או נשבה או נשבה והוא שמת נשבר והוא שמת או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אבד או נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה משביעך אני ואמר אמן פטור [ב]זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור: **גמ'** מאן תנא ארבעה שומרין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ר' מאיר היא אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה [ג]דתנן [ד]שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר בשומר חנם ר' יהודה אומר [ה]כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה: אמר לשומר חנם כו': היכן שורי כו': אמר לאחד בשוק כו': אמר לשומר כו': היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו': אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין [ו]וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר [ז]שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי [ח]דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר [ט]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל [י]כי משתמש בארבע לשונות אי דלמא אלא [יא]דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר דשומר והשוכר היכן שורי אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה [ג]דתנן [ד]שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר בשומר חנם ר' יהודה אומר [ה]כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה: אמר לשומר חנם כו': היכן שורי כו': אמר לאחד בשוק כו': אמר לשומר כו': היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו': אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין [ו]וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר [ז]שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי [ח]דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר [ט]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל [י]כי משתמש בארבע לשונות אי דלמא אלא [יא]דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר ושבשוכר היכן שורי אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה [ג]דתנן [ד]שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר בשומר חנם ר' יהודה אומר [ה]כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה: אמר לשומר חנם כו': היכן שורי כו': אמר לאחד בשוק כו': אמר לשומר כו': היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו': אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין [ו]וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר [ז]שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי [ח]דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר [ט]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל [י]כי משתמש בארבע לשונות אי דלמא אלא [יא]דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר וכ

פסקי תוספות ממסכת שבועות

פרק שבועות שתים

א מקח מין מיא מלא בתבר. בריש מיא מלא מקח ממכרים [מ] : ד"ה חייב: דף ב ע"ב

ב מצמית ונשמא שניהן מיינין. לקור ליכתיל להנים העובד כוכבים להקיף מז להשמים ו. ה) המקיף את הקטן מיינ: ד"ה ועל הזקן: דף ג

ג אין פורעין בכור בקרקעות: ד"ה בכל פורעין: דף ד ע"ב

ד לפילו כאן שבועה דוחה [את] הנגע ואומר לו אינהל אמור טמא ואומר טמא: ד"ה כל: דף ו

ה ליינ ב) גזירות ומניעי ספרים נוטלין שכר מתרומת הלשכה: ד"ה קדושה: דף י ע"ב

ו זכה מתנה לאחר לא יכול להלקיפה שלא מדעתו: ד"ה מפרישין:

ז בכור שנטרף קוברין אותו בעזרה: ד"ה משום: דף יא ע"ב

ח עשה ולא תעשה תבוה מכפרת: כל העובר דבר וממהרתו מוחלין לו מיד. תנא עשה מוחלין לו בעמדי. בשאר עבירות ג) אין מחילה נמוכה אלא מקילין לו [את] הדין: ד"ה לא זז: דף יב ע"ב

פרק ידיעות הטומאה

ט אחת המרבה ואחת הממעיט לא יביאו לנו לשמים ומכל מקום אין לו להתפאר שהוא מרבה: ד"ה ללמדנו: דף סו

י לקור להתרפות מדברי תורה אלא במקום שכנסו: ד"ה אשור: שם ע"ב

יא ממן הוה יכול לאכל הקדש שוה מנה על שוה פרוטה: ד"ה דכולי: דף סז

יב נבש כלאים ושבה כדי לשבוש ולנטע מיינ שתים ופעילו הכנים בית מוקצי בכלאים: ד"ה או אין: דף יז

יג נזיר שהיה [לו] מת על כתיפו ולא הספיק להסלילו מעליו והשיגה לו מת אחר פעור ד) כשטומאה על כתיפו הוגעג בו לו טמא טומאת ז' הסלילו מעליו ונגע בו טמא טומאת ערב: ד"ה נזיר:

יד שגג בתפילת ביתה ובזיק בפוסקה הוי שב מדיעתו: ד"ה אי בת"ח: שם ע"ב

טו משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ירבוש בתכר תת: ד"ה אלמא: דף יח ע"ב

פרק שבועות שתים

טז אחר קונס שלא אוכל מצ"ב כשיצא שלריך לומר קונס עיני בשיבה: ד"ה שלא אוכל: דף כ

יז מתפיש בגדר נדר מי שאמר הריני נזיר ואחר מכירו וגם אני: ד"ה אלא: שם ע"ב

יח נדרים תלין על דבר מצוה בחומר קונס שהיני נועל לוקב אבל שלא לוכל נבילה לא: ד"ה דכי לא:

יט קדושי היום לתוריית אבל על יין או המבדל לריך שיעשוס הוי דרכן: ד"ה נשים:

כ נשים פטורות מסוכה [ב] ומציצית ותפיונות בכללותי: ד"ה כל:

כא מני שיעור לאסור מן התורה ואין ניזקין על מיקורי הגוף אלא כדרך האחרון: ד"ה אהתירא: דף כב ע"ב

כב דברים שבלב אינן דברים היכא שבועה שאסור אמרי פיו אבל אמר שבועה שלא לוכל פתם ואחר בלבו מין פלוני אין נאסר אלא בה: ד"ה דתמא: דף כג

כג לשון שבועה לא שייך אלא על עצמו אפי' אמר דבר פלוני עלי ולשון קונס על התפק: ד"ה מה שאין כן: דף כה

כד טעה בלשון שבועתו אפילו עונש ליכא מלבד גבי ממון תפילו לילי ליה למידק: ד"ה את לבך: דף כו

כה נודלין למרמין כו' למעוט פונס שרי ולא בע"א לע"ה. גמר בלבו אם תעיין והוילית אם פתם שרי פונס אפי' מדילו על דעתו שרי: ד"ה גמר: שם ע"ב

כו הנהיג שור ושמור אין מייב אלא בקשורין וכן גמר ופשמים: ד"ה עד: דף כז

כז נשבע על הכתב כולו ואכלו לא משכח מייב: ד"ה אם:

כח נדר אינו אל על דבר שאין יכול להיות אם אמר כל פירות שבעולם עלי ואין נראה לי"ר:

ד"ה באומר: דף כח

כט על דעת רבים היינו [נ] בנים: תרומת שנחזיקין על דעת המקום ועל דעת הקהל יש להן היתר:

ד"ה כי היכי: שם ע"ב

ל שבועה שאוכל ככר זו לא משמע ליה אלא שיאכל כולה: ד"ה שבועה:

לא אבל אינה מעידה ואינה דנה: ד"ה שבועות:

פרק שבועת העדות

לב מצוה בבעלי דינין בעמידה קריעה מעומד מליבה מעומד: ד"ה מצוה: דף ל

לג בשעת גמר דין אין יכול להוציא בעלי דינין: ד"ה שאם רצה:

לד כי אתא לורמה מרבנן לדינא מהפיכת מכוחותיה: ד"ה למא:

לה יש להקדים דין של תלמיד חכם לדונו: ד"ה למשרי:

לו שולא ו) סלינין יתן למי שילכה: ד"ה אי נמי: שם ע"ב

לז בשיא הכשא ובשיא המרתן לא שייך היזוד כלל אבל העומדים מפניו אלא לכבודו יצא: ד"ה אפרה:

לח עשה לכבוד תורה נשאת מבר ו) שמא אין שייך לומר מיקה: ד"ה והאמר:

לט לימתו עליך לא שייך במקום מלוה לתן תכמה וגו'. אשה שנתה לינשא ותלמיד חכם יודע שבעלה מי יוצא בעלמו וילך ויעיד מצ"ב בממון מ) : ד"ה אבל:

מ במקום אחין חכם מוחל על כבודו תמור כבודו מבטל הסנין: ד"ה עשה:

מא אלם ונעל שעשוע לא יתעבר לעשון בשביל תבדו אבל שבועה לוכיא לו מעותיו מלוה: ד"ה זה הבא: דף לא

מב אין ס) רגילות להעיד שני עדים בחתת: ד"ה שבועה: דף לב

מג העידו הרבה עדים בל אחד תוך כדי דבור של חבירו אפי' הרבתן יכול לחזור בהו אחרון: ד"ה בתוך:

מד אין אדם טוען בללון וגם ליבשע בדבר שעד אחד מבחישו: ד"ה הוה: שם ע"ב

מה היו שניהן חשודין על השבועה יחלוקו: ד"ה ואמר:

מו אין לריך תחילתן ושופן בבת אחת גבי נוגע בעדות לבתי יכולין ליפלגו כי תרי מיניהו ולישבעי:

ד"ה קרובים: דף לג

מז הרשאה שויא עלים: ד"ה בבא: שם ע"ב

מח אדם יכול להקדיש בקלון שבל אחר. בותבין הרשאה תחילתלה דבפרי ולאיתיר בשיקול לו מיהיגין:

ד"ה היכא:

מט שלשה שניעת אחד מהן קרוב או פסול כולן פטורים אם בבשו עדותן: ד"ה או: דף לה

נ הוצה הסם בחוחיותיו ואין מכרין לבסם י) מוכר. ע"ל מן הסם אינו נתמך ב"ד [מבדי] ב"ל [מבלאות] נתמקים: ד"ה באלפי:

נא בל שלמה שבשיר השיריס [ד] ב) אין נתמקין: (ד"ז בגמרא): [שם ע"ב]

נב נבלות אינו נתמך [ב] : (ג"ז שם בגמרא) :

נג הן הן לאו יש ליזהר בשבועה זו ועוגם יש בדבר ולא תיוב: ד"ה והנא: דף לו

נד נתנכך ה' בעי שם המיומד: (ד"ז בגמרא):

פרק שבועת הפקדון

נה נעול שטרות תביהו בידו וברבון לבולי עלמא תייב: ד"ה מיעוט: דף לז ע"ב

פרק שבועת הדיינין

נו בעון נדריס בניס מתים קטנים ולא גדולים אבל בעון שבועה אפי' משפחתו ונעשים: ד"ה ואין: דף לס

נז ע"ל דוד לי מתי רבשך אתר גמר גמר דין אין יכול לחזור ט ודוקא נדר בבר: ד"ה אם:

נח בפירא שעונה אתי בפף [נ] : (ד"ז בגמרא): ע"ב

נט שעון תטון והוזה לו בשעורין פטור אף מדמי שעורין: ד"ה והודה: דף מ

ס שעון תטון ושעורין והוזה לו בחתם מהן תייב: ד"ה וחדא: שם ע"ב

סא בופר הבל וליבא דרבא דמחוסר אין משביעין אותו אף היה משמתין ליה אם תייב ואינו מודה: ד"ה ומאן: דף מא

סב [ז] שני התובע אף עשיר ולא אתיל ואין נלקה לשייעם שתייב לו אין בגלגל השבועה אלא בשתלת. המשביע תביהו התרימו אתלה אלא להשביעו בתנס:

סג שבועה דרבנן אתי לרוץ אתקוטי אפילא: ד"ה מאי:

סד פלוגתא דרבותה אי אפשרין שיאתר הנתבע לתובע הבעל ועול ואם הלבה בתר בר רב אבי אפילו אתיל ואמירי ולי אתר ליה תשבועה הלא פרעתיך והשני אומר השבע אף ותיפטר: ד"ה ולמה:

סה טעניון ליתומין תה שאין אתיהן יכול לטעון: [ח] ד"ה וכי תה:

סו כתב לאשתו נקי אתה ובשועה לא תיפרע מן היתומים אלא בשבועה: ד"ה וכי:

סז המלוה תביהו בעדים אין לריך לפרעו בעדים ב) : ד"ה ורב ספא: שם ע"ב

סח ס"ל אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו בפני אחרים פטור: ד"ה אזל:

סט בשטוענין עליו בב"ד יש לו להשיב בעניו שיפטור ולא שיתרך בביו. מלמד הלא שכיחא לו טוענין ליתמי: ד"ה בתר האומר:

ע מה שאתה אומר בביא דין יש לו לברר ואם לא ביהל הפקיד: ד"ה כל מילתא: דף מב

עא שטר ריע לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה: ד"ה איתרע:

עב קרקעות והקדשות אין שומרין בשבועין שלהן ולא משלמין אפי' בשעה. שאל בית ושכרו פטור: ד"ה שומר: שם ע"ב

עג ענשים השומרין ליבבר לעניו [ט] מ) פוסק תשיב בשומר ולעניו ב"ח בתלוס: ד"ה בבצורות: דף מ"ב

עד אין לעשות שבועה במקום שיכול לבבר ע"י ב"ד: ד"ה והשתא: שם ע"ב

עה הלוהו אלף זוז ואקנה דמגלע ואבדו אבד משותין. עיינין [י] בשגגו טוב קונס: ד"ה מתני:

עו כ"ש קונס שמשכון בשגיבה ואבידה ולא בשומרין: ד"ה מכאן: דף מד

עז שומר אבידה הוי שומר חנס. המפקיד אצל שולחני מומר להשמעם בהן ן) ואם נאנסו פטור. קבל עליו אחריות מן השומר פוסק ממך מיב לבעל: ד"ה שומר:

עח המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו ומן המעיין טועל בו: ד"ה ורב: שם ע"ב

עט שוכר אדם משכונו אל יגי ומנבה בחוזו: ד"ה בחלוה:

פרק כל הנשבעין

פ קולבון מלי מעה: ד"ה התקבלת: שם

פא מנה לי בידך והלה אומר אינו יודע אם אתה לך אתה מייב: [יא] ד"ה וניחא: דף מה

פב אין להחמין נמנו בדבר שאינו ברור לו: ד"ה מתוך: שם ע"ב

פג לרש"י קופר הבל מייב בפקדון לר"ת לעולם בעי הודאה אף בכפירה והודאה בלא נתנו אתה מייב לריב"ן אפילו אתה אומר [שיבול לומר להד"ם]: ד"ה בבופר הבל:

פד השניח שהעיד שנתן משות הלוה לחלוה אינו נתנן [יב] :

פה שטר בית אוצרו על היתומין נבנע וגוזה אתלה המפקיד בעדים שבא אתחזיק לו [יג] :

פו שבנגדו תשוד על השטרה [יד] לא אתפיש השטרה: ד"ה ורבנן: דף מו

פז אתה הרגיל להזיק ם) אביר לנזיק ואתה אומר לי אל תזיק לי אלא אם אתה מזיק לי אלא אם אתה מזיק לי אלא אם אתה מ

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שבועות

פרק ראשון

שבועות שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה כו'.

שבועות שתים כי יפצע מדם על מה שעבר ועל מה שעתיד לבא ואלה הם שני מינים ויתחלק שבועתו על שעבר שני מלקים שעשה או שלא יעשה וכן בעתיד שיעשה או שלא יעשה: וידיעות הטומאה. הוא מבואר מותם בפרק שלחה זה. ותמר יציאות השבת. הוא ר"ל ככלל רשויות השבת שהם שים הי"ג והי"ר והכל מחד מהן הכנסה והוצאה וכבר נתבארו דיני היסיות על תשלומן בפ"ק ממסכת שבת ולא זכר בהם בכלל אלא מה שהייב בה קטילה בלבד אבל בשבת זכר חיוב ופטורי כמו שביארנו בשם: ומראות נגעים. שלח ובהרת. והם העיקרים ולבהרת שייב לה ולשלח שייב לה ועוד אבאר זה בתלית השיעור ובחיי לחויתיהם בפ"ק מנגעים.

כל שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף כו'.

המחיל ביאור ידיעות הטומאה בראשונה כדי שישלם המאמר בדבר שאינו מענין המסכת וימהר לענין המסכת והיא שבועות אבל שבת ונגעים כבר יאמר לכל אחד מהם מסכת בפני עצמה. וממה שאתה צריך לידע שעונש טומאת מקדש וקדשיו במיתה כרת ובשוגג קרבן אמר רחמנא והביא את חטאתו לה' וגו' ואם לא הפשר לו קרבן מן הצאן אמר ואם לא תגיע ידו וגו' ואם לא מגיע ידו וזהו קרבן עולה ויורד. ואינו מייב קרבן על שתהיה לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים. והלחיים על זה דאמר רחמנא בעניין הסוח ועלם ממנו והוא ידע ונשם אמרו ועלם ממנו מורה שקדם לו ידיעה לפני זה ואמרו והוא ידע ליתי ידיע מה שנעלם ממנו תחלה. הנה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף ועלם בינתים. ואמנם ענין לחויתיהם על שעיר יום הכיפורים שנקרב כולו ילחך ספורו ויוצה ולאו להפרש בהם ס"ם מלפרשו בפיטורו זה.

אין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה בסוף כו'.

זה לפשר במיעוט שנשנה לנו העכו"ם ולא קדמה לו ידיעה שהוא לימור על בני ישראל ביחה בתקדש והוא טומת ועלמה ממנו טומחה ונכנס לתקדש ואח"כ ידע שהוא טמא כשנכנס וכי הוא לשור ליכנס לתקדש טמא כי אין לו ידיעה בתחילה ועביר הנעשה בתוך ביום"כ הוא חטאת ויאכל למולאי יום"כ וכבר נתבאר זה בתקומו [מנחות פי"ג הל"ו]:

ועל שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף כו'.

כל השעירים ר"ל שעירי רגלים ושעירי רשתי מדשים ושעיר הנעשה בתוך ביום"כ ומתלוקת זה לא נאמר בו הלכה כדברי פלוני לפי שהוא דבר חוזר אל הם"י ואמנם הם מולקים בהיקש ורלויות מהספוקים אין זה מקום לזכור ענייני ההיקש בהם וכבר ביארנו שכל מבנה מן הקבוצות שהינה נאה לידי מעשה מן המעשים שיפול בו מחלוקת אין התכמים לא נאמר בו הלכה כפלוני. וענין מאמרו שיקדבו זה בזה. שיקריב שעיר לשם חדש כשנתחבר הקרבתו בגרגל מן הרגלים ויהיה שעיר הרגל ושעיר הרגל כשנתחבר הקרבתו יקריבנו בלשם מועד ויהיה הוא בעצמו שעיר ר"ח. לפי שכל אחד מהשניהם מטעם הנעשים בחוץ הוא:

ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים כו'.

לפי שכבר אמר מוסף עליהם של יום"כ שהוא מכפר על אחין בה ידיעה בתחילה אבל לא בם ידיעה בסוף.

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו כו'.

אמר רחמנא על שעיר הנעשה בפנים וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' וקלות. נקרא מלות עשה ומלות לא תעשה זולתי לא תעשה וחמורות. הם כריתות ומיתות ב"ד ולא תעשה לפי שהוא מן החמורות אע"פ שהיא לא תעשה בלבד, וכפל מותם לפי שבא לנאר מותם נאומרו השגגות והזדונות [כו']. ר"ל אין שעשה שום דבר מהם ושגג בה או לא הודע שעיר המשתלח מכפר ואפילו לא עשה שבועה מן הקלות אבל הממורות שעיר עם התשובה מכפרין.

אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו'.

אמר כי כולם שוים בכפרת שעיר המשתלח ואין בין הכהנים לישראל וכהן משוח הפרש זולתי שטומאת מקדש וקדשיו ור' שמעון אומר כי הם

א) ס"ל גיטו ב) [שנלה] ג) ס"א

פרק שני

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע כו'.

כשהתעון הידיעות תמלת שמוצה. הרשוצה שידע שהוא טמא ואח"כ נעלם ממנו וננכם למקדש אחר כך ידע ידיעה שנייה כי היה טמא כשנכנס לעזרה הנה אלו שתי ידיעות והשלישי שידע שזה מקדש ונעלם ממנו ונכנס למקדש אחר כך ידע שהיה טמא שנכנס והנה זו ידיעה רביעית והחמישית שידע שזה קדש ונעלם ממנו זה ואכלו והוא טמא אחר כך ידע שמה שאכל הוא קדש הנה זו ידיעה ששית והשביעית שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ואכל קדש ואחר כך ידע שטמא היה כשאכל זו ידיעה השמינית ואלה שמנה מיני ידיעות מסס שתי ידיעות בטומאת גופו וזה שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ועשה מה שעשה אחר כך ידע שהוא טמא ומסס שתי ידיעות במקדש והוא שידע שהוא מקדש ונעלם ממנו ונכנס ואח"כ ידע שהוא מקדש ומסס שתי ידיעות בשאר קדש והוא שידע שהוא קדש ונעלם ממנו ואכל ואחר כך ידע שקדש אכל ואמנם אמר שהן מרבעה ואע"פ שהם שמנה כמו שמיינו לפי שלא מנה זולתי ידיעה ראשונה בלבד שאחר נאוחה ידיעה יתכן שיתחייב קרבן כשנודע לו בסוף אבל ידיעות שבסוף לא מנה אותם בשום פנים לפי שכ"ו שלא קדמה לו ידיעה אינו מייב קרבן ואע"פ שידע בסוף וכאילו אמר ידיעות הטומאה שבתחילה שהם שהן ד' אמנם היותם שהים לפי שהם כולם תלויות בטומאת מקדש ובטומאת קדשיו והיותם מרבע ידיעות טומאת גופו אמילה לענין מקדש וקדשיו וידיעה המקדש תחילה וידיעת בשר קודש תחילה וידיעת טומאת גופו תחילה ולענין בשר קודש. ואמרו נעלם ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות אבל הוא מגיד הדין שהוא מייב קרבן אף ע"פ שלא היתה אלו ידיעה בשעת המעשה בשום פנים לא בטומאה ולא בקדש וכבר ידעת שענין קרבן עולה ויורד כי הוא העולה עם העשיר ויורד עם העני הוא לשון המקרא ואם לא תשיג ידו וגו' והנה הוסיפו בפי' זה ההלכה לפי שהוא קשה מאד בהס"ם ומה שזכרנו מפאת למה שנזכר לעם:

אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת כו'.

אמר רחמנא למעט ככל אשר יגיע מרפה מותך וגו' וכן מעשה ר"ל שכל מקדש שיעשו כגון זה יהיו מעשהו. וכבר ידעת שמעה מלך היה ומפלל המלכים מנו מותו מוסיף על העזרה ועליו נאמר (דברים לג) ויהי בישורון מלך והקהלהון הם שנעשים זקנים וכן החורים והתומים והניח ראיה על השתי תורות ממה שנאמר בעזרא (נחמיה יב) ומעמידה שתי תורות גדולות והשיר שתומרים הוא מרוממך ה' כי לעיתי וגו' אמר כן ילמו השתי תורות זו אחר זו עד המקום שילמו וכשמגיעין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשניה שוקרבו זה בזה. שיקריב שעיר לשם חדש כשנתאחר הקרבתו בגרגל מן הרגלים ויהיה שעיר הרגל ושעיר הרגל כשנתאחר הקרבתו יקריבנו בלשם מועד ויהיה הוא בעצמו שעיר ר"ח. לפי שכל אחד משניהם מטעם הנעשים בחוץ הוא:

ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים כו'.

לפי שכבר אמר מוסף עליהם של יום"כ שהוא מכפר על אחין בה ידיעה בתחילה אבל לא בם ידיעה בסוף.

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו כו'.

אמר רחמנא על שעיר הנעשה בפנים וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' וקלות. נקרא מלות עשה ומלות לא תעשה זולתי לא תעשה וחמורות. הם כריתות ומיתות ב"ד ולא תעשה לפי שהוא מן החמורות אע"פ שהיא לא תעשה בלבד, וכפל מותם לפי שבא לנאר מותם נאומרו השגגות והזדונות [כו']. ר"ל אין שעשה שום דבר מהם ושגג בה או לא הודע שעיר המשתלח מכפר ואפילו לא עשה שבועה מן הקלות אבל הממורות שעיר עם התשובה מכפרין.

אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו'.

אמר כי כולם שוים בכפרת שעיר המשתלח ואין בין הכהנים לישראל וכהן משוח הפרש זולתי שטומאת מקדש וקדשיו ור' שמעון אומר כי הם

גם כן מלוקין בכפרת שעיר המשתלח ואמנם יכפר על בני ישראל בלבד.

פרק שני

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע כו'.

כשהתעון הידיעות תמלת שמוצה. הרשוצה שידע שהוא טמא ואח"כ נעלם ממנו ונכנס למקדש אחר כך ידע ידיעה שנייה כי היה טמא כשנכנס לעזרה הנה אלו שתי ידיעות והשלישי שידע שזה מקדש ונעלם ממנו ונכנס למקדש אחר כך ידע שהיה טמא שנכנס והנה זו ידיעה רביעית והחמישית שידע שזה קדש ונעלם ממנו זה ואכלו והוא טמא אחר כך ידע שמה שאכל הוא קדש הנה זו ידיעה ששית והשביעית שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ואכל קדש ואחר כך ידע שטמא היה כשאכל זו ידיעה השמינית ואלה שמנה מיני ידיעות מסס שתי ידיעות בטומאת גופו וזה שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ועשה מה שעשה אחר כך ידע שהוא טמא ומסס שתי ידיעות במקדש והוא שידע שהוא מקדש ונעלם ממנו ונכנס ואח"כ ידע שהוא מקדש ומסס שתי ידיעות בשאר קדש והוא שידע שהוא קדש ונעלם ממנו ואכל ואחר כך ידע שקדש אכל ואמנם אמר שהן מרבעה ואע"פ שהם שמנה כמו שמיינו לפי שלא מנה זולתי ידיעה ראשונה בלבד שאחר נאוחה ידיעה יתכן שיתחייב קרבן כשנודע לו בסוף אבל ידיעות שבסוף לא מנה אותם בשום פנים לפי שכ"ו שלא קדמה לו ידיעה אינו מייב קרבן ואע"פ שידע בסוף וכאילו אמר ידיעות הטומאה שבתחילה שהם שהן ד' אמנם היותם שהים לפי שהם כולם תלויות בטומאת מקדש ובטומאת קדשיו והיותם מרבע ידיעות טומאת גופו אמילה לענין מקדש וקדשיו וידיעה המקדש תחילה וידיעת בשר קודש תחילה וידיעת טומאת גופו תחילה ולענין בשר קודש. ואמרו נעלם ממנו זה וזה. אינו ממנין הידיעות אבל הוא מגיד הדין שהוא מייב קרבן אף ע"פ שלא היתה אלו ידיעה בשעת המעשה בשום פנים לא בטומאה ולא בקדש וכבר ידעת שענין קרבן עולה ויורד כי הוא העולה עם העשיר ויורד עם העני הוא לשון המקרא ואם לא תשיג ידו וגו' והנה הוסיפו בפי' זה ההלכה לפי שהוא קשה מאד בהס"ם ומה שזכרנו מפאת למה שנזכר לעם:

אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת כו'.

אמר רחמנא למעט ככל אשר יגיע מרפה מותך וגו' וכן מעשה ר"ל שכל מקדש שיעשו כגון זה יהיו מעשהו. וכבר ידעת שמעה מלך היה ומפלל המלכים מנו מותו מוסיף על העזרה ועליו נאמר (דברים לג) ויהי בישורון מלך והקהלהון הם שנעשים זקנים וכן החורים והתומים והניח ראיה על השתי תורות ממה שנאמר בעזרא (נחמיה יב) ומעמידה שתי תורות גדולות והשיר שתומרים הוא מרוממך ה' כי לעיתי וגו' אמר כן ילמו השתי תורות זו אחר זו עד המקום שילמו וכשמגיעין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשניה שוקרבו זה בזה. שיקריב שעיר לשם חדש כשנתאחר הקרבתו בגרגל מן הרגלים ויהיה שעיר הרגל ושעיר הרגל כשנתאחר הקרבתו יקריבנו בלשם מועד ויהיה הוא בעצמו שעיר ר"ח. לפי שכל אחד משניהם מטעם הנעשים בחוץ הוא:

ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים כו'.

לפי שכבר אמר מוסף עליהם של יום"כ שהוא מכפר על אחין בה ידיעה בתחילה אבל לא בם ידיעה בסוף.

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו כו'.

אמר רחמנא על שעיר הנעשה בפנים וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' וקלות. נקרא מלות עשה ומלות לא תעשה זולתי לא תעשה וחמורות. הם כריתות ומיתות ב"ד ולא תעשה לפי שהוא מן החמורות אע"פ שהיא לא תעשה בלבד, וכפל מותם לפי שבא לנאר מותם נאומרו השגגות והזדונות [כו']. ר"ל אין שעשה שום דבר מהם ושגג בה או לא הודע שעיר המשתלח מכפר ואפילו לא עשה שבועה מן הקלות אבל הממורות שעיר עם התשובה מכפרין.

אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו'.

אמר כי כולם שוים בכפרת שעיר המשתלח ואין בין הכהנים לישראל וכהן משוח הפרש זולתי שטומאת מקדש וקדשיו ור' שמעון אומר כי הם

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שבועות

משביע אני עליכם אם לא תבואו כו'.
הודיעו שאין הפרש בין שיזוי מיני הטענות או בין שיזוי מיני הדברים שטוענין אותן ואפילו טענן זה ממין אחד כמשמ ומתן כגון שיאמר להם יש לי אלפיים עדות שיש לי אצל זה מתין ועשורין וכוממין בתורת פקדון או שאמר להם יש לי אלפיים עדות שיש לי אלפי כך וכך מתין מהם אפילו הדין בשני מיני הלוה מכפירת העדות אחד כמו שזכר.

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי כו'.
אלו הדברים כולן אם העידו לו בשום דבר שיגבה אותו בעדותם ולפיכך אם כפרו הם מייבים אותם יצא להם החיוב על עדות ממון לא על עדות הקנס. ומה שהן נכתן מיידן על עדות חצי נזק. כ"ל מפני נזק לרוחות שהוא ממון וכן תשלומי כפל ותשלומי תרכעה ומשפה מתמת הקרן ושתים שים פלוני ופפה אם נתו מצד הגופת והפגם וכבר נתבארו בסנהדרין כי מכה תבין ואתו אינו מייב מיתה אלא אם עשה תגובה ולפיכך כשהכה אותו גנו ולא תצל בו הוא מייב ממון בלבד כגון נוטע ועבר כמו שביארנו בפ"ח מן ב"ק:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן כו'.
אלו הדברים כולם אם העידו לו בשום דבר מהם לא יקח ממון בשום פנים לפי שמעיקרנו אין לדם מת ומשלם וכבר שמעת זה פעמים (והדבר ברור מי שהכהו אינו שלו אצל הוא לגנו) ולפיכך אם כפרו פטורים לפי שהם שתמרה התורה והוא עד או רשה או ידע וגו' מפי קבלה למדנו מהגיעת ממון הכתוב מדבר, ואמרו שפתה פלוני בתו. הוא כגון שאמרו שהכה גנו [והדבר ברור לגנו על מי שהכהו אינו שלו אצל הוא לגנו] שהיא תגיעה שאין לו בו ממון [לפי] שלא יבגיע אלא בשביל זולתו ולפיכך פטורין ופפ' יהיה זה המבגיע לותם מורשה לזותו [כהן] אצל מורשה תגיעת ממון אם כפרו הם מייבין לפי שמעיקרי הדין גם כן שהעדים כשמבגיעם המורשה וכפרו מייבין ואף על פי שהעדות אינה לו אלא למי שהרשהו:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז כו'.
אמר רחמנא ונפק מי מתטא ושמעה קול אלה והוא עד או רשה או ידע ואמר עוד בכפירת פקדון נפק מי מתטא וכמו שהפקדון תגיעת ממון שים לו כמו כן גם (כן) העדות לריך שיהי' בממון שים לו והוא בכאן הוא תוגעם שיעידו לו בממון שאין לו בו זכות ואפי' שיעידו לו כמו שהוא אומר לפי שאין מייב בעל דינו אייתן לו ממון כשאמר לו אתן לו ולפיכך כשכפרו פטורים ועל זה תקיש כל עדות ותצא אומה בעל דין אם אינה מועלת לו בתגיעתו כשיעידו הא העדים אין הדיינין מייבין לשמוע את העדים אומה עדות בשום פנים:

משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו כו'.
לפי שאמר ושמעה קול אלה והוא עד לריך שתהיה העדות קודמת לשבועה ולכפירה:

עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו'.
לריך שייחד אותם לפי שאמר והוא עד עד שייחד את עדיו:

אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני כו'.
אם מצות לפי שאם הגידו לא תועיל עדותם ולפיכך פטורים כשכפרו:

שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע כו'.
אמר יתברך אם לוט יגיד ונשא עוגו והוא כתוב בי"ו ואל"ף ולמדנו מפי השמועה שזה נעורר על שני העניינים הקיימן והשלילה כאילו אמר אם לו לא יגיד ונשא עוגו לנושא לותם אבל לנשבע אם לא יגיד לפטור אותו פטור:

משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם כו'.
אמרו מצוה אני עליכם וכו'.
הוא שיאמר להם מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה שזה נעורר על ב"מ נכונין לבד ונאמנין ורחוס שזכר אחריהם אבל נאל"ף לל"ת וין"ד ה"ת ושי"ן לל"ת ונשתות אין לריך לומר כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלהים. ומה שאמר ר"מ המקלל בכולם חייב. רלונו לומר שאפילו את השם בלחת מהם מייב מקילה:וזכ"ל. על שם המיוחד בשיתה ועל הכנויין בזהירה. והטעם שלא נתלקו בשבועת העדות. ואמרו כי היא מייבת בכל הכינויים ממה שאמר הכתוב ושמעה קול אלה. ואסור לאדם לקלל את עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד ובבר ביארנו בפוף מכות שתלת השמר מורה על לא תעשה וכן תסור לו לקלל חבירו שנאמר לא תקלל חרש ולמדנו מפי הקבלה שר"ל לא תקלל מי שאינו עושה מעשה שהיה רשוי לקללו בשבילו אבל הוא חרש בחותו דבר: ואמרו יכהו יבבו. כנוי על קללת אדם עצמו או חבירו ור"מ סבר בכאן שאין הפרש בין שיאמר לא יבבהו אלהים או יקללוהו. ואמרו בכאן אל יבבה. למעם רצה להפריש בין לא יבבה ובין יברבך ויטיב לך כדי שלא יהיה בו לחשוש בשאר זה קללה ובבר ביארנו בפ' אחרון של מכות שהמקלל לעצמו ולחבירו לוקה ואע"פ שהוא לוו שאין בו מעשה וזכרנו העיקר שהוא כל לוו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם ודין מקלל חבירו ועצמו אחד ואמנם עדים שיומרין בא מקבל בתורה ועשיתם לו בשאר זמם לעשות לאחיו וכבר ביארנו זה והלכה בחמשים בכל דבריהם:

פרק חמישי

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו'.
שגגתה על דרך שנאמר בשבועת העדות והוא שידע שהשבועה אסורה ולא ידע שחייב עליה קרבן ושגגת הפקדון מצוחר והוא שלא נזכר שים לו אלו פקדון ואמרה תורה ונפש בעשיתו בפקדון וגו' והביא את אשמו לה' איל תמים וגו' הנה שאמרו ונפש בעשיתו מורה שהוא יודע בפקדון בשעת השבועה והלכה בחמשים:

שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו'.
זה מצוחר ועשה ר"ש כרור כי בשעה שיודה תועיל הודאתו ואע"פ שקדמה בפירתו בב"ד לפי שהוא נותן מה שהורה בו:

היו חמשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו כו'.
ר"מ לומר שאומרו חטה ושעורה רלונו לומר מיניהם וחכמים סברי שבפירתו בזרע אחד מן מטה ואין הלכה כר"מ ולא כר"ש ולא כר' אליעזר:

אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא כו'.
ר"ש סבר כי עיקר תביעתו קנס שהוא דבר קלוב וידוע ומ"ל עיקר תביעתו הוא הבושת והפגם שיודע שאם הודה בהם ישלם אומם ואין הלכה כר"ש:

גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי כו'.
עיקר כל זה מודה בקנס פטור וכל מה שאומר בזו הלכה פטור הוא בשבועת קנס לפי שאע"פי הודה בו לא ימייב לשלם כמו שהוא עיקר:

פרק ששי

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף כו'.
שתי כסף הוא משקל שתים ושלשים שעורות מכסף או מה שהוה בה השיעור ופירושה תלי שעורה מכסף: וכשמודה ממה שתבועהו בפחות מזה פרוטה פטור וכן בכסף מאתר תבועהו בפחות משתי כסף פטור וכן אמרו ז"ל בפירת טענה שתי כסף, ופירוש אמרו פטור. משבועת התורה אבל הוא מייב בשבועת היסת וכבל מקום שיאמר במשנה בשבועת הממונות מייב לרומו לומר בשבועת התורה כי השבועות גם כן שיקבלו מדרבנן הנזכרות במשנה הם בנקיטת חפץ וכל דתקון רבנן בעין דתוריית תקון ואין הפרש ביניהן אלתי בדין בלבד והוא שהשבועה הממוייבת מן התורה אם הוא מסרב ואיהו רולה ליפבע ב"ד יורדין לנכסיו ופורעין מן הגמלא אלו השיעור שכפר ולא רלה ליפבע עליו והשבועה הממוייבת מדרבנן אע"פ שהיא נזכרת במשנה אם לא רלה ליפבע לו נתחייב לנכסיו אבל משתחייב ליה עד שיפרע או שפרע לו שבעה ואם עמד על כפירתו ורבנאותו מליפבע אחר שהלקהו יתירו לו גדויו וילך לו. ודע כי השבועות המחוייבות מן התורה שלשה מינין והם שבועת מודה במקלת ושבועת מי שים עליו עד אחד ושבועת השומרים וכל השבועות הנזכרות במשנה בלבד אלו הם בתקנת החכמים אבל הם בנקיטת חפץ בעין לתוריית כמו שביארנו: ומה שאמר מנה לאבא בידך וכו' פטור. וזהו כשאמר הבן שמא יש לאבי בידך מנה אבל אם אמר לו בבי לי שים לאבי בידך מנה ואמר הוא ממשים מייב ואינו כמשיב אבידה ומילד היא שבועת התורה שתהיה בידו הנשבע א) [ס"מ] כשהוא נשבע בתורה וזו היא בקיטת חפץ ושבועת היסת שתהיה התורה בידו משביעו: **מנה לי בידך אמר לו [בפני עדים] הן כו'.**
בבר ביארנו לך כי בכל מקום שיאמר פעור שהוא נשבע שבועת היסת. ומבואר הוא זה שאומרין במשנה זו חייב. לרומו לומר מייב לשלם ואין בעל דינו מייב שבועה לפי שהוחזק בפרן ולריך שיבפור בב"ד ואז נאמר בו הוחזק בפרן ולכה הדיינים מלייעו שיבפור מעיקרי הדיינים מלייעו והוא המלוה את חבירו בעדים אין לריך לפורעו בעדים אלא אם אמרה עמו ג"כ כמו שביארנו בכאן וכן המפקיד אצל חבירו בעדים אינו לריך להמזיר לו בעדים אלא ג"כ אמנה עמו ג"כ אבל אם טען הלוה שפרעו יפבע שבועת היסת וכן הוא דין המפקיד אבל המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו המזמרני לך הוא גם כן נאמן אבל יפבע בנקיטת חפץ שהמזיר וזה אין אנו מחייבים אותו לשלם מגו דיכול לומר נאמת הפקדון ויהיה נאמן יכול למימר שבועת השומרים לך וידוע הוא שאם אמר נאמת יפבע שבועת השומרים ולפיכך כשיאמר המזמרני לך יפבע אותה שבועה עלמה לפי שלא יהיה מיגו גרוע ממנו שהוא מייב לפי שהמגי במיגו שנטען מה לו לבקר:

ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא כו'.
בבר ידעת כי לתך תמש עשרה סלה וכור שלשים סלה ושיקרי אלה ההלבות כולם בבר בארנום בתלית הפיאות ופירשנוה בפרק לשאין מקידושין ובפרק תחרון מכתובות ואמרנו לשם שלא נחזור לפרק אותם הטיקרים כדי שלא יהרך התמה ב) ואין ממתין אלשם לעיין אותם שם כשהם מזכרין במשנה. ולשם ג"כ ביארנו שאין הלכה כר"ג והלכה כאחרון:

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן וכו'.
נשבעין לקטן ונפרעין מנכסיו כמו שנתבאר בבתובות הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה ובשבועה לתוריית אלבד הוא שנאמר אין נשבעין על טענת קטן אבל שבועת היסת נשבעין בטענת קטן וכמו כן נשבע לע"ד שבועת השומרין ושבועה ג) השומרין שלא בטענת הקטן לפי שאין הקטן טוען אותם בטענת בבי וכן נשבעין להקדש ופרעין ממנו כגון שהיה לריכין בית שמעון ממון בתחילה כשהקדיש שמעון כל נכסיו יבבע לאותן שבועת התורה ויפרע ממנו על הדרך הנזכר בפרק שני (ה"ב) מערכין:

ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים כו'.
כשהתנונן בפסוקי התורה מתלת הדברים שזכרה (מה בהם) [הנה הם] בשבועות לו נתחוורו לי כפל ומרבעה וממשה וזכרה דיני השומרים בה הם ממון ושוה ואם ואם ולא בהמה ושלמה וכפף ולכים והעולה בידינו מלאה המקרואות כולם בהמה ולכים וכפף וכל אלה הם כל דבר המיטלטל וגופו ממון ולכים ים בהם אותם הדיינים הנה יצאו קרקעות לפי שאין דבר המטלטל. ועבדים. הוקשו לקרקעות כמו שביארנו בפרק לשאין מקידושין. והשטרות. מלד שאין גופן ממון אבל הוזרלו לרשיי שבהן וכשנודע ביזוי הרשיי היה מליאות השטר או העדרו שזה לפי שאמרה התורה בשבועות והכפל והשומרים רשהו פי' רשהו לחר רחמנא ולא הקדשות שהן לגבוה ומלד שלא שייב בהם תשלומי כפל לא נפל בהם תשלומי תרבעה ותמשה כי זה לא ישמע אלא אחר שיוב תשלומי כפל כמו שביארנו בשיטי מבבא קמא ולא זכר אלא תרבעה שומרין והם שומל ושוכר לפי שאין לזכרם שהקרקעות אין בהן כח השבועה ואין נשבעין עליהם היסת אלא בשבועת הדיינין שהם נשבעין עליהם היסת:

ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע כו'.
מחלוקת תכמים ור"מ הוא בענינים העומדים ליגבר והלכה כתכמים אבל כשיתפרקו לו בתורת שמירה לעניו מקח וממכר ודיני התוגתה והוסייפה מתקנת כשהיה עיקר התביעה אלא מהו שיהא כמטלטלין אבל העומד ליגבר כבוגר דמי ושמור זה הלשון והוא אומרם אינו מייב עד שיטענו **דבר** שבמדה ושבמשקל ושבמנין. כלומר שהוא מודה בתקנת הממיין אם תבעו דבר שבמנין או בתקנת המשקל אם תבעו דבר שבמשקל או בתקנת המדה אם תבעו דבר שבמדה:

המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון כו'.
מעיקרנו להודיע על המשכון נעשה עליו שומר שכר ועוד יתבארו דיני שומר שכר ולפיכך אם אבד המשכון בתוגם יפבע אותו שים בידו המשכון שבועת התורה ויפרע בעל המשכון ממה שהוזה לו משלם. ויש לאותו שהמשכון בידו בכל אלה התלוקים על כל פנים ליפבע שבועת התורה שאבד ואפי' לא נפל בידיהם מחלוקת כמה שהיה שזה אלא אפי' אמר לבעל המשכון אמור לי ביומר ממה שאתה טוען שהיה שזה לפי שאמר שמא עיניו נתן בו אבל אם נשתלק זה שהצד כגון שהיה המשכון לנגן זהב או מתיבת כסף וכיולא בהן שאין שזה לך לומר שמא עיניו נתן בו ואמר לו טול כל מה שהיה שזה וקח בו מתיבת זהב או כסף כאותה שהיה לך כיון שאין שיוי ביניהן ממינן ואינם כלים ולא בגדים שים בהם מיני רקמות שתוכל לומר אני לא תמלא כאותה כלומר וכשיפבע מן המשכון שבידו יכלול בשבועתו שלא היה שזה יותר מפלא או שקל או השיעור שיאמר על ידי גילגול וכמו כן תהיה שבועת בעל המשכון כשיהיו תלוקין בדמי המשכון כי לא היה שזה משכון פחות מפלא או שקל או מה שטוען שהיה שזה וכך וכך ראיתי אצל מרי ז"ל משביע אותם פעמים הרבה על זה הלשון כמו שראה לרבינו יוסף הלוי ז"ל משביע תמיד. ואמרו בתלק הראשון מזה המשנה פטור. ונשבע שבועת היסת ובבר בארתי זה. ואמרו מי נשבע מי שהפקדון אצלו. הוא תוזר אל התלק השני ממשנה זו. הוא מה שאמר לא כי. פי' אינו כן או אינו אמת אלא שלא הוזיתני עליו וג' דיינין היה שזה שיתחייב בעל המשכון שבועה ושלם דינר לפי שהוא מודה במקלת ולא יפבע שבועה עד שיטענ קודם מי שהפקדון אללו שבועת התורה שתוזר הפקדון אבל לא יפבע זה לאותו טעם שזכר לפי שזה הטעם כולל כל המשכון אבל טעם שמא נתן עיניו בו אינו כולל כל המשכון כמו שביארנו ולפיכך לא אם התנה כוותו זה התילוק אבל אם כוותו שזכר שמא ישבע הלה ויוציא הלה את הפקדון. ובבר נתבאר לך פעמים שהשלא תרבעה דיינין:

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו'.
אמרה רחמנא בתחויב ליפבע ולקח בעליו ולא ישלם למדנו מזה שמי שלא ישלם יפבע ואין לשם שוטל דבר בשבועתו אבל מדרבנן תקנו שבועה כשבועת התורה על אלה ואע"פ שהן מוגעין נשבעין ונוטלין וזה נעניים עוד יתבארו. אמנם השביר הוא נשבע ונוטל לפי שבע"ה ערוב בעקבין והשביר ילקבל הדבר יותר וזה שני מנגין האחד שיהיה מוגעו בזמנו והשני שבבבו בעדים אבל כשבבבו שלא בעדים מתוך שהיה יכול לומר לא שבבתיך נתן לומר פרעתי או בתחוגעו שלא בזמנו ואמר בע"ה פרעתי נשבע בע"ה שבועת היסת וכמו כן אם היתה עיקר הכפירה בעיקר השבירות יפבע בע"ה שבועת התורה שבך וכך התנה עמו ויתן לו מה שיאמר ואין הלכה כר' יהודה:

הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו כו'.
זה הדין ג"כ הוא בשני מנגים ע' מהם שיהיו שם שני עדים ולהודו שמבבנו והוליא כלים מביתו תחת כנפיו ולא ידעו הדבר שלקח מה הוא וזהו בשלהודו שבבנס לבית תבירו ואין בידו כלום ויצא והוא מתבא דבריס תחת כנפיו ונע"ם אינו מנוי והתנאי השני שיטענו נע"ם על תודו הגזלן בדבר שהוא תמוד אלל בני אדם שהוא יודע בבגון זה אבל אם תבעו שלקח ממנו תוט מרגליות ותניים

א) גי' יעב"ץ ב) בדפו"י הגי' ואנו אין ממתין ג) ל"ל השותפין

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שבועות

טוטות והוא מפורסם שאין אלו בגון אלה הדברים אינו נאמן ואין נוחנים בזה שבועה בשום פנים אבל יש בשבועה זו היסת או אל תורה כפי מה שהודה ואין הלכה כר' יהודה:

הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס תחת ידו כו'.

כשהיה החבלה במקום שאי אפשר בו שאבל בעצמו והחבלה שבגופו מורה שהיתה ממעשה זולתו ולפי היה בייחסם שניהי שנאמר שמא אמר לו הנחבל הכני פצעני כדי להעניש לזה החמר ונוטל שלם בשבועה ואמנם הטיל השבועה על הנחבל או הנגזל קנס למוכל ולגזלן כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם ואין הלכה כר' יהודה:

ושבנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת כו'.

אמרם אין שאלה שבועת העדות או שבועת הפקדון ואפי' לפ פירש לו שלא שאבע שבועת שוא שאין בה כפירת ממון הנה הוא חשוד על השבועה ואין נותנין לו שבועה וממשנה זו יתבאר לך שכל פסול לעדות אין מלתורייתא אין מדרבנן שהוא חשוד על השבועה וזה הדין הוא בשבועת התורה בלבד כלומר השלשה מיוחן מן השבועות שעיקר מיוחן מלתורייתא כמו שביארנו בפ' שלפני זה אבל השבועות שהם נתקנת מכמים אין נשבע שכנגדו ונוטל לפי שתקנה זו היא לפי שהוא מסרב ונשבע לשקר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וכמו כן שבועת היסת לא ישבע שכנגדו כשנתחייב בה. וענין דברי ר"מ חזרה שבועה למקומה. מזה למחוייב לה ויש שלם מה שנשבע בו בלי שבועה שהוא מחוייב לישבע ואינו יכול להשבע וכל המחוייב שבועה ואין יכול לישבע משלם ואין לו על מותו שנשבעו זולתי מרם קמם והלכה כר"מ ולא כר' יוסי למאר ימלוקו:

והחנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב כו'.

הטעם להטיל השבועה על החנוני מבואר לפי שהוא לזה לו שיתן ולשלו שישבעו הפועלים שלו נגו כמעמד החנוני שמא יתביישו קלתם מקלתם ואין הלכה כבן גמח:

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו'.

אונפלי. שם כלי שנותנין בו הכספים והדינרים. ושלשו ישבע בע"ה. שהיא שבועת התורה כמו שביארנו ממנם יתחייב זה כשהיו פירות לבורין בר"ה וכל אחד משניהם טוען טענתו אבל כשהפירות בית בע"ה אינו חייב אלא שבועת היסת על העיקר הילוש המוציא מחבירו עליו הראיה: ושלשו ג"כ ישבע החנוני. שהיא שבועת התורה אמנם יתחייב זה כשהיו פירות ג"כ לבורין בדה"ר ובע"ה שלשו לך לקחתים והחנוני לומר לו זה הדינר שנתתי לך לקחתים לך אבל אלה הפירות הלבורין לא מכרתים לך מעולם אלא אני הנחתים בבתן עד שתמכרם ואם היו הפירות בחנות המוכר אינו חייב כלום אלא שבועת היסת על העיקר המוציא מחבירו עליו הראיה ואם אין שם ראיה הוא פטור וישבע שבועת היסת וזה שאלא שלשו אלה הפירות שהם ממון המוטל בספק לפי שבתביעה הראשונה הודה לו שהוא מכר לו ובתביעה השניה הודה המוכר הנה הודאתו נמכר והיות הפירות חון לחנות חייב בע"ה וישבע ויקבל הפירות והודאת הלוקח בחקח וכפירת החנוני בחכר חייב החנוני וישבע ויטול ורבי יהודה חולק על ההלכה השניה ואמר שאין העניים בע"ה נשבע כיון שהפירות לבורין ואינן ביד המוציי והם לבע"ה יותר קרובים וזהו פירוש מאמרו כל שהפירות בידו. והדין בשולחני ג"כ על הדרך שביארנו בחנוני והפירות בחותן החנותן בעצמן אבל חזר לותם לענין שזכרו בש"ס והוא שיעלה על דעתנו שחנן קנה חודה לר' יהודה בשולחני כי אין דרכו להיות נותן חיסר עד שיטול את דינרו ולפיכך ישבע בעל הבית בשני העניים ואילו משמיענו הדין בשולחני היינו חומרים שר' יהודה לא היה חולק אלא בשולחני שאינו נותן החיסרים עד שיקח הדינר אבל מוכר הפירות לחבירתו על המכר הוא נותן הפירות קודם שיקח הדמים ולפיכך חודה לחכמים שהחנוני נשבע והשמיענו שהן חולקין בשני הדיינים. ואין הלכה כר' יהודה בשני המחמרים:

כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע כו'.

אלו הדיינין שבכתובה כבר הקדמנו וביארנו החמת פ' חשיעי של מסכת כתובות. ואמרו בכאן וכן היתומים. ר"ל יתומים הנפרעין מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה וזה בחנאי שיאמרו היתומים שנפרעים מהם לא נדע אם פרע אבינו זה החוב ולא נחבבר עליהם ממנו דבר אבל אם אמרו אמר לנו אבינו אלא נחחייב לעולם מה החוב ולא לזה אותו יחפרע מנכסיהם אותו ממון בלי שבועה לפי שמעיקרו החומר לא ניחי כאומר לא פרעתי דמי כי אין להכחים העדים בשביל דברו וזה כשחת אבי היתומים שעליו לקבל החוב [קודם] אבל אם הדבר הפך והוא שחת אותו שהיה חייב קודם לא יחפרע הממון ההוא לעולם אבל אבד מכל וכל שחאחר שמי שעליו החוב היה היתומים אין הבעל חוב יכול ליפרע מממונם אלא שישבע שבועת התורה כמו שנזכר וכשחת אחר כך קודם שישבע אין נניו יכולים לישבע במקומו לפי שאין אדם מוריש שבועה לבניו ואם כן הדיין שישבעו הבעיס אלא פקדנו אבל כמו שאמרה המשנה ויחפרעו ממונם מה שעשה עשוי והלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכרבן יוחנן בן זכאי:

ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין כו'.

אמרו שלא בטענה. ר"ל שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא כי הוא לא הוסה לומו במה שהיה ביניהם ובלבד שיפול לו בספק שהוסה לומו בשחי כסף או יותר אבל אם היה ספק הפוחה פחות משחי כסף אינו חייב שבועה וכבר נחבאר בפרק חמישי מגיטין שאפוטרופוס שמינוהו ב"ד הוא שחייב שבועה והוי יודע כי כמו שיחגלגל בשבועת התורה כמו כן יחגלגל בשבועת היסת: אמר רחמנא וזה דבר השמטה שמוטו אפילו ביוצר משמטת ולפיכך משמטת השבועה:

פרק שמיני

ד' שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר כו'.

דיני מרובה שומרין ג' לפי שדין נושא שכר והשוכר אחד והדיינין הנזכרים בהן הוא לשון התורה ויוקש עליהם כי נושא שכר והשוכר נשבעין על החוסם ואינם חייבים לשלם כי שנורה ומחה חוסם הוא והשואל חייב בחוסם אלא אם אמרו בשבועת מלאכה כמו שביארנו בפ' שמיני מן בצא מציעא ושבועת השומרין הוא שבועת התורה ואע"פ שהשואל משלם את הכל ישבע קודם לכן שבועת התורה שאותו הדבר נחבד שיש לומר שמא עיניו נתן בה ועל הדרך שביארנו בפ' שמי מזו המקבלת. [אמר לשומר חנם כו'.] זה מבואר לפי שכפר בדבר שאפילו הודה בו לא יחחייב לשלם ממון לפי שהשבועה היא שהוא חייב בחיוב ענין שיהיה מזה ועל זה חקים כל אלה ההלכות וזולחם כי מי שנשבע על דבר שקר שאילו אמר בו אמת לא יחחייב לשלם ממון הוא פטור ואע"פ שנשבע אלא כהוגן כיון שלא הועיל לו שקרו וכל מי שנשבע על דבר שאילו היה מודה בחחלת הדבר היה חייב לשלם הממון הוא חייב על שכפר החחת עד שיפער עלמו מן הממון וכמו כן הדיין אין רשוי להשביע שום אדם על כפירתו בדבר שאילו הודה לא יחחייב לשלם: [היכן שורי כו'.] שומר חנם כשנגלח ידו בפקדון ונשבע הוא חייב קרן ומומם ואפשר כשהודה מאליו אבל אם העידו עליו שהוא כופר אינו חייב חומש ולא אפשר כן כשטען נגנבה והיה הוא עלמו שגנבה יחחייב חשלומי כפל כמו שנאמר אם לא ימלא הגנב וגו' כלומר אם ימלא שהוא הגנב ישלם שנים אם לא ימלא אם יש עדים ואם הודה מאליו משלם קרן וחומש ואפשר וכבר קדם פי' ההלכה ועקריו בפרק חשיעי מב"ק: [אמר לאחד כו'.] כבר ביארנו פעמים הרבה שחשלומי כפל וחשלומי חרבעה וחמשה הוא קנס ומן העקרים שהמודה בקנס פטור וכפי' חמרו שאין אדם משלם קנס על פי עלמו: [אמר לשואל כו'.] זה גם כן מבואר לפי שלא פטר עלמו בטענה זו מכלום אבל חייב הוא לשלם על כל פנים ולפיכך הוא פטור על השבועה: [היכן שורי כו'.] כל זה מבואר לפי שאילו הודה היה חייב לשלם, [אמר לנושא כו'.] כל זה מבואר וכבר הקדמנו עיקרו וכל מה שאמר בזה הפרק חייב ופטור. ר"ל חייב משום שבועת הפקדון שחייב על מה שיכחים בה קרן וחומש ואפשר כמו שקדם בימורו ופטור משבועת הפקדון אבל הוא חייב משום שבועה בטוי לפי שנשבע לשקר וכבר התבאר שבועת ביטוי חייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד.

ספר
פסקי הרא"ש
לרבינו אשר ז"ל

פלפולא חריפתא

אשר חיבר איש חמודות. מדובר בו נכבדות.
הלא הוא אב בית דין וראש הישיבה דק"ק פראג והוא בעל

תוספות יום טוב

שמו נודע בישראל וביהודה
הגאון הגדול מוהר"ר **יום טוב הנקרא ליפמאן** נר"ו
בן האלוף המרומם כהר"ר נתן זלה"ה
בן נודע בשערים שמו האלוף
מוהר"ר **משה וואלערשטיין לוי העלר** זלה"ה.
חתן הישיש המרומם כמוהר"ר **משה אהרן אשכנז** זצ"ל

ונוספו עליהם
ספר תפארת שמואל הגהות הב"ח והגהות הגר"א ז"ל

נוסח השער מדפו"י

א **שבועות** שתים שהן מרובע. שבועה שתוכל ושלא תוכל. שבועה שתכלה [דף יט ע"ב] ושלא תכלה: [דף ב ע"א] **גמ'** ת"ר מצטער שבועה. תיסר שבועה. תיסור תיסר תם אתה תומר תיסר שבועה תייב ואם לאו פטור. מאי קאמר. אמר מצני ה"ק מצטער שבועה. תיסר מיתפים בשבועה. תיסור תיסר תם אתה תומר המתפים בשבועה כמוניו שבועה מפיו דמי תייב ואם לאו פטור. רבא אמר ה"ק מצטער שבועה. תיסר נמי שבועה. תיסוריה דתיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה דכתיב ואם בית תיסר נדרה או תאסרה תיסר על נפשה בשבועה. הוניחו בלשון נדר נדר. בלשון שבועה שבועה [א] פירוש מצטער שבועה תם אתה מצטער שלא תוכל ככר זה הוי שבועה ותיסר נמי תם אתה אתר תיסר שלא תוכל ככר זה שבועה. ועוד יש דבר אחד בתיסר שתם הוניחו בלשון נדר כגון שאתה אתר תיסר ככר זה עלי הוי נדר. אבל מתפים בשבועה ליכא. ותזדו לטעמייהו. דתיתתר מתפים בשבועה אבני אתה אתר כמוניו שבועה מפיו דמי. [ב] ורבא אתר לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וקי"ל כרבא. היכי דמי מתפים בשבועה. כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה ואתה"כ אתר ככר זה עלי בשבר זה. או שנשבע שבניו נשבע שלא יאכל בשר זה ואתר הוא ואני כמוך א. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאתר הריני נזיר ושתע תבירו ואתר ואני ושתע תבירו ואתר ואני כולם נזירין. ותניא נמי אידהו תיסור ב האתור בתורה האומר הרי עלי שלא תוכל בשר ושלא תאתה יין היום שתת בו אבא היום שנהרג בו גדליה בן אתיקם היום שרתיתי ירושלים בתורבנה אתור. ואתר שתואל והוא שנדור ובא תאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] ויש כי יהור נדר לה' עד שידור בדבר הגדור. תימה הוא בעיני היאך הניח רב אלפס ז"ל הך בריימא על מתפים בנדר ללכאורה משתע דלאיבא דרבא לא תייבי במתפים בנדר. דאבי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו תיסור נדר האתור בתורה. אלמא לדרבא לא תייבי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאבי משתע ליה תיסור האתור בתורה אלתיסר דקרא קלי. ומפ' דתיסר תינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שתוסר ומתפים בדבר אתר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא תיסור האתור בתורה לאו תיסור דקרא קלי דהוה לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק תיסור תיסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ותינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי יהור נדר או שידור בדבר הגדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ורבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל תיסורא מיהא תיכא. וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי מן השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' תיסורא ליכא:

ב **הא** דקאמר הרי עלי שלא לאכול בשר לאו דווקא אתה אתור בזה הלשון תינו נדר דאלא אוכל בשר שתין בו ממש הוא [ח] ואין הנדרים תלין על בשר שתין בו ממש כמו (נדרים דף טו.) קונם שתיני יין דלא אתר כלום אם לא אתר קונם עיני בשיבה. והכא נמי צריך שיאתר תיכלת בשר עלי וכן בפ' אע"פ (דף נט.) קונם שתיני עושה לפין לפין לאו כלום הוא אלא מה שתיני עושה לפין לומר מה שתיני עושה יהא לפין [ט] בקונם ג:

ג [ו] **קמ"ל** כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר תייל עליה תיסור דאוריימא וכי מתפים קלי עליה בבל יחל דבר. וכן כתוב בספרים. ורש"י לא גרס ליה. דאי נמי דאוריימא הוי אתרינן לקמן (דף כה.) דנדרים תלים על דבר מצוה וגרשה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים תלים על דבר מצוה להתתייב שתים משום תיסור הרשאון ומשום בל יחל תיהו [ב] כי מיתפים ביה ד מעיקרא קמיתפים [ל] ולא מיקרי דבר הגדור. אבל אי מעיקרא לא הוי ביה אלא תיסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הגדור:

ד [דף יט ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא תייב דברי רבי עקיבא. אתרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא תייב שזה תייב. אתר להן ר"ע היכן מצינו באתד שנשבע שבניו שלא יאכל בשר זה שהוא תייב. [דף כב ע"א] **גמ'** אתר רבא מחלוקת בשתם [מ] אבל בתפרש כל שהו ד"ה תייב ואתר רבא אתר מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום כל שהו ד"ה תייב. פשיטא. מהו דתימא אטעום נמי כלאתרי אינשי תא לטעום. קמ"ל. אתר רב פפא אחלוקת בשבועות אבל בקונמות ד"ה כל שהוא. מאי טעמא קונמות כיון דלא אדכר שתם דאכילה כבריה דמי. ודוקא לאחלוקת אבל לקרבן מעילה שוה פרוטה בעינן:

ה [דף כב ע"ב] **אמר** רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. דעפר לאו בר אכילה הוא. בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בבבל. נהי דעפר לאו בר אכילה הוא אכל מקום כיון שהזכיר עפר בשבועתו אתייב עליו. ומיבעיא ליה בבבל. כיון דאתר שלא אוכל דעתיה אבזית. או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא כל שהוא הוי. ובספרי ספרד גר' אתר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. וכן בפי' ר"ח פי' תע"פ שלא אכל דבר אחר ידי שבועה דאכילת עפר נמי כיון דאתצה שבועה שאכלה לגמת אכלו שתם אכילה לגמת ידי שבועתו כיון שאכלו כדי לקיים שבועתו אבל אם נשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור: בעי רבא שבועה שלא אוכל תרלן בבבל. ת"ש דתניא ה"ק מצטער שבועה. תיסור תיסר תם אתה תומר המתפים בשבועה כמוניו שבועה מפיו דמי תייב ואם לאו פטור. מאי קאמר. אמר מצני ה"ק מצטער שבועה. תיסור תיסר תם אתה תומר המתפים בשבועה כמוניו שבועה מפיו דמי. ותזדו לטעמייהו. דתיתתר מתפים בשבועה אבני אתה אתר כמוניו שבועה מפיו דמי. [ב] ורבא אתר לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וקי"ל כרבא. היכי דמי מתפים בשבועה. כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה ואתה"כ אתר ככר זה עלי בשבר זה. או שנשבע שבניו נשבע שלא יאכל בשר זה ואתר הוא ואני כמוך א. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאתר הריני נזיר ושתע תבירו ואתר ואני ושתע תבירו ואתר ואני כולם נזירין. ותניא נמי אידהו תיסור ב האתור בתורה האומר הרי עלי שלא תוכל בשר ושלא תאתה יין היום שתת בו אבא היום שנהרג בו גדליה בן אתיקם היום שרתיתי ירושלים בתורבנה אתור. ואתר שתואל והוא שנדור ובא תאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] ויש כי יהור נדר לה' עד שידור בדבר הגדור. תימה הוא בעיני היאך הניח רב אלפס ז"ל הך בריימא על מתפים בנדר ללכאורה משתע דלאיבא דרבא לא תייבי במתפים בנדר. דאבי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו תיסור נדר האתור בתורה. אלמא לדרבא לא תייבי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאבי משתע ליה תיסור האתור בתורה אלתיסר דקרא קלי. ומפ' דתיסר תינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שתוסר ומתפים בדבר אתר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא תיסור האתור בתורה לאו תיסור דקרא קלי דהוה לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק תיסור תיסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ותינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי יהור נדר או שידור בדבר הגדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ורבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל תיסורא מיהא תיכא. וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי מן השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' תיסורא ליכא:

ב **הא** דקאמר הרי עלי שלא לאכול בשר לאו דווקא אתה אתור בזה הלשון תינו נדר דאלא אוכל בשר שתין בו ממש הוא [ח] ואין הנדרים תלין על בשר שתין בו ממש כמו (נדרים דף טו.) קונם שתיני יין דלא אתר כלום אם לא אתר קונם עיני בשיבה. והכא נמי צריך שיאתר תיכלת בשר עלי וכן בפ' אע"פ (דף נט.) קונם שתיני עושה לפין לפין לאו כלום הוא אלא מה שתיני עושה לפין לומר מה שתיני עושה יהא לפין [ט] בקונם ג:

ג [ו] **קמ"ל** כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר תייל עליה תיסור דאוריימא וכי מתפים קלי עליה בבל יחל דבר. וכן כתוב בספרים. ורש"י לא גרס ליה. דאי נמי דאוריימא הוי אתרינן לקמן (דף כה.) דנדרים תלים על דבר מצוה וגרשה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים תלים על דבר מצוה להתתייב שתים משום תיסור הרשאון ומשום בל יחל תיהו [ב] כי מיתפים ביה ד מעיקרא קמיתפים [ל] ולא מיקרי דבר הגדור. אבל אי מעיקרא לא הוי ביה אלא תיסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הגדור:

ד [דף יט ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא תייב דברי רבי עקיבא. אתרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא תייב שזה תייב. אתר להן ר"ע היכן מצינו באתד שנשבע שבניו שלא יאכל בשר זה ואתה"כ אתר ככר זה עלי בשבר זה. או שנשבע שבניו נשבע שלא יאכל בשר זה ואתר הוא ואני כמוך א. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאתר הריני נזיר ושתע תבירו ואתר ואני ושתע תבירו ואתר ואני כולם נזירין. ותניא נמי אידהו תיסור ב האתור בתורה האומר הרי עלי שלא תוכל בשר ושלא תאתה יין היום שתת בו אבא היום שנהרג בו גדליה בן אתיקם היום שרתיתי ירושלים בתורבנה אתור. ואתר שתואל והוא שנדור ובא תאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] ויש כי יהור נדר לה' עד שידור בדבר הגדור. תימה הוא בעיני היאך הניח רב אלפס ז"ל הך בריימא על מתפים בנדר ללכאורה משתע דלאיבא דרבא לא תייבי במתפים בנדר. דאבי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו תיסור נדר האתור בתורה. אלמא לדרבא לא תייבי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאבי משתע ליה תיסור האתור בתורה אלתיסר דקרא קלי. ומפ' דתיסר תינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שתוסר ומתפים בדבר אתר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא תיסור האתור בתורה לאו תיסור דקרא קלי דהוה לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק תיסור תיסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ותינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי יהור נדר או שידור בדבר הגדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ורבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל תיסורא מיהא תיכא. וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי מן השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' תיסורא ליכא:

ב **הא** דקאמר הרי עלי שלא לאכול בשר לאו דווקא אתה אתור בזה הלשון תינו נדר דאלא אוכל בשר שתין בו ממש הוא [ח] ואין הנדרים תלין על בשר שתין בו ממש כמו (נדרים דף טו.) קונם שתיני יין דלא אתר כלום אם לא אתר קונם עיני בשיבה. והכא נמי צריך שיאתר תיכלת בשר עלי וכן בפ' אע"פ (דף נט.) קונם שתיני עושה לפין לפין לאו כלום הוא אלא מה שתיני עושה לפין לומר מה שתיני עושה יהא לפין [ט] בקונם ג:

ג [ו] **קמ"ל** כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר תייל עליה תיסור דאוריימא וכי מתפים קלי עליה בבל יחל דבר. וכן כתוב בספרים. ורש"י לא גרס ליה. דאי נמי דאוריימא הוי אתרינן לקמן (דף כה.) דנדרים תלים על דבר מצוה וגרשה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים תלים על דבר מצוה להתתייב שתים משום תיסור הרשאון ומשום בל יחל תיהו [ב] כי מיתפים ביה ד מעיקרא קמיתפים [ל] ולא מיקרי דבר הגדור. אבל אי מעיקרא לא הוי ביה אלא תיסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הגדור:

ד [דף יט ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא תייב דברי רבי עקיבא. אתרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא תייב שזה תייב. אתר להן ר"ע היכן מצינו באתד שנשבע שבניו שלא יאכל בשר זה ואתה"כ אתר ככר זה עלי בשבר זה. או שנשבע שבניו נשבע שלא יאכל בשר זה ואתר הוא ואני כמוך א. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאתר הריני נזיר ושתע תבירו ואתר ואני ושתע תבירו ואתר ואני כולם נזירין. ותניא נמי אידהו תיסור ב האתור בתורה האומר הרי עלי שלא תוכל בשר ושלא תאתה יין היום שתת בו אבא היום שנהרג בו גדליה בן אתיקם היום שרתיתי ירושלים בתורבנה אתור. ואתר שתואל והוא שנדור ובא תאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] ויש כי יהור נדר לה' עד שידור בדבר הגדור. תימה הוא בעיני היאך הניח רב אלפס ז"ל הך בריימא על מתפים בנדר ללכאורה משתע דלאיבא דרבא לא תייבי במתפים בנדר. דאבי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו תיסור נדר האתור בתורה. אלמא לדרבא לא תייבי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאבי משתע ליה תיסור האתור בתורה אלתיסר דקרא קלי. ומפ' דתיסר תינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שתוסר ומתפים בדבר אתר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא תיסור האתור בתורה לאו תיסור דקרא קלי דהוה לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק תיסור תיסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ותינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי יהור נדר או שידור בדבר הגדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ורבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל תיסורא מיהא תיכא. וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי מן השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' תיסורא ליכא:

ז **שבועה** שלא תשתה ושתה משקין הרבה הינו חייב אלא אתת. שבועה שלא תשתה יין ושתן ודבש ושתה חייב על כל אתת ואתת: [דף כג ע"ב] **גמ'** ומוקי לה רב פפא בגונתן בתוותין לפניו וה"ל למיתר שבועה שלא תשתה אלו ותינייהו. ומהזכיר שם המשקין ש"מ לחלק. ורב אתת [ב] בר יעקב מוקי לה בתסרב בו תבירו ואתר ליה בא ושתה עמי יין ושתן ודבש והוה ליה למיתר שבועה שלא תשתה עתך ותו לא. יין ושתן ודבש למה לי. ש"מ לחלק. ובע"א לא מיחייב אלא אתת אלא אי בדרב פפא אי בדרב אתת:

ח **שבועה** שלא תוכל ואכל תוכלין שתין רתוין לתכילה ושתה משקין שתין רתוין לשתיה לפתיה פטור. שבועה שלא תוכל ואכל גדולות וטריפות שקנים ורמשים תייב. ורבי שתעון פוטר. והא דפטור בריבץ בתולין שתין רתוין לתכילה דהיינו גדולות וטריפות ובקיפת מחייב מוקי לה בגמרא ריבץ בשתם וקיפת בשתם. מפרש מושבע ועומד מהר סיני הוא. ת"ר יוחנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין דמיגו דחייבו בחייבו על דבריס המותרים חייבו נמי [ג] על דבריס האסורין. [דף כד ע"א] ת"ר ריבץ וקיפת דאתר שלא תוכל שתם ואכל תוכלין שתינם רתוין דריבץ הינו עפר דלאו בר תכילה הוא כלל. אבל גדולות וטריפות תוכלין רתוין הן אלא תרין הוא דרבינ עלוייהו: [דף כד ע"ב] ואתר רבא שבועה שלא תוכל תתינם ותזר ואתר שבועה שלא תוכל תתינם ועגבים תינו בחייבו לענבים חייבו נמי בתתינם. וקמ"ל דאפי' בתרי תיסורי [ם] הבתינם תעגמן אתרי תיסור כולו:

ט **מתני'** קונם שאתי נהנית לי אם אוכלתי ושתיתי היום והוא אוכל גדולות וטריפות שקנים ורמשים הרי אלמו תסורה [דף כה ע"א] אתד דבריס של עלמו ואתד דבריס של אתריס אתד דבריס שיש בהן ממש ואתד דבריס [ע] שאין בהס ממש. כיצד שאתן לפלוני ואלא אתן לפלוני שנאתי ואלא נאתי שאיתן ואלא תיתן ושיאשתי ואלא יאשתי שאזרוק לרוב ליס ואלא אזרוק אזרקתי ואלא זרקתי. ר' יאשעאל אומר אין תייב אלא על העאיד לבא שנאתר להרע או להטיב. א"ל ר"ע אין לי אלא דבריס שיש בהן הרעה והטבה שאין בהס הרעה והטבה מנין. אתר ליה מריבוי הכתוב. א"ל אס ריבה הכתוב לכך ריבה גס לכך:

י **גמ'** מנו רבנן אומר בגדרים מבשבועות ואומר בשבועות מבגדרים. אומר בגדרים מבשבועות שהנדרים תלין על דבר אלוה כדבר הרשות משא"כ בשבועות. אומר בשבועות שהשבועות אלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש משא"כ בגדרים. הא דגדרים תלין על דבר אלוה נפקא לן בפ"ג דגדרים (דף טז:) מדכתיב לה'. ופריך אתם מ"ש נדר דכתיב כי יהור נדר לה'. שבועה נמי הא כתיב או השבע שבועה לה'. ומשני הא לאתר יישבת סוכה עלי הא לאתר שבועה שלא אשב בסוכה. כלומר היינו טעמא לפי שבנדר תינו אוסר עלמו על האוכל אלא אוסר עלמו על האוכל את האוכל תין האוכל ממויב שיעשה האיש בו אלוה. אבל שבועה שאוסר עלמו על הסוכה תין השבועה אלא לפי שגופו ממויב לעשות האלוה. ג)ואקשה לת"ל מאי אומר בגדרים מבשבועות שבועה נמי תיילא בבבל"ג אי אתר ישיבת סוכה עלי בשבועה וכב"ג מיקריי שבועה ה כדאתרי' (לעיל) בפירקין (דף כט.) בשומר יאשבו על כלי פירות שבעולם עלי בשבועה. וי"ל דהיינו אומר שבבל לשון שהנדר אל על דבר הרשות באוסר האוכל אוכל [ם] בקונם. ג"ל שע"ל בקונם וכן הוא בפ' תע"פ ובקונר הספקים סי' ע"ו ועיין עוד שם ובפניס דהתם: [י] קמ"ל היון דבדרבנן בו'. מלמד בתפי עפיניה: [ב] ה"ג כי מתפים ביה לדמעיקרא קל מתפים: [ל] ולא מקרי דבר הגדור. היון דאי לא נדר תיכא עליה תיסור לאוריימא תוספות: [מ] **אבל במפ"ש** כל שהוא ד"ה חייב. למאי דמסיק לקמן דאתי שיעור אסור מן התורה לא היה מן הדוקר לכתוב להך דהכי"ק דשמיע לכל זו הסוגיא מהמשנה דשבועה שלא תוכל כו' כל שהוא וכו' עד המשנה דשבועה כו' ואכל פת חטין וכו': [נ] ה"ג על דבריס האסורים אלא רישא ושיפא: [ס] הבאים מעצמו. כלומר מהמדם עלמו ע"י דבוקו שנדר: [ע] שאין בהן ממש. תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שיאה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאזרוק לרוח ליס רש"י: [פ] בשאומר קונם בו'.

פ"ג [א] פי' מבטא שבועה בו'.דברי הרי"ף: [ב] ורבא אתר לאו כמוניו שבועה מפיו דמי. ועטעמא פי' רבינו לקמן גבי תומר שנדרים מבשבועות דהתם תיסר בקרא (מהרי) הטילו הכתוב בין נדר ושבועה. דמתפים דת"כ הוה קאתי לאתעת תף מתפים בשבועה דהתם תיסר בקרא אלא שלא אוכל בשר בין נדר ושבועה. אלא בריימא בתיסור עלמו מיירי ומפרש דהיינו שאומר הרי עלי שלא אוכל בשר היום כו' ומתפים שאומר הרי עלי יום זה היום כו' כדפירש"י ומיהו קרא לאו בהכי מיירי אלא דמתפים בנדר הוה נדר וכי הא דתנן בנזיר: [ד] ואם בשבועה שבועה. דקרא אתרוייהו קאי: [ה] בדבר האסור. פירוש שאסור בשר מן התורה: [ו] ורבא מפיק נמי מהתם כו' לדוקא נדר אבל שבועה לא. [ז] משמע דאפי' לא ניתי למיטעי גם אין דרכו לפסוק הלכה ה"ל לפסוק הלכה כרבא אם לא שהיה מפרש לענין קרבן מיירי דלא ניתי למיטעי דאין דרכו לפסוק הלכה

א) עי' תבו' מהר"י אלקאב וז"ל קי"ס. (מהרש"ם) ב) בגמ' תיתא בריה דרב תיקא. (גרי"פ) ג) תום' ד"ה מה. (גליון)

החפץ חלה על המלה שנשבע עליה לעשות דבר זה. ולא שייך לשון שבועה חלה על המלה שנשבע עליה לעשות דבר פלוני וה"פ דבריו יתקרו פירות שבעולם עלי [צ] נשבועה שלי נשבע עליה לאוכלו אם לא רציתי גמל פורח בחויר. והיינו נמי טעמא דשבועות חלין על דבר שלין בו ממש לפי שאוסר את גופו מלעשות דבר זה ונגופו יש בו ממש. אבל בנדרים שאוסר הדבר עליו אם אין בו ממש אין נתפס עליו המיקור. והיינו נמי טעמא דמתפיס בנדר נדר ומתפיס בשבועה לאו שבועה הוי. דאם אסר על עצמו ככר אחד ואמר על ככר אחר ה"ז כזה נאסר גם השני. אבל אם נשבע על ככר ג' שלא יאכלנו ואמר על ככר אחר זה כזה לא אמר כלום שאין אוסר אלא איסור על הככר שלא שבועו מושבע שלא יאכלנו. אבל אם אמר הני נשבע על זה כמו שנשבעתי על זה אסור לאוכלו ואין זה מתפיס בשבועה שלא לגמרי שבועה אחרת כיון שאחר ואמר הני נשבע על זה. ולא מהני הזכרת ככר הראשון שלא לענין זה שאין צריך להזכיר עליו אכילה. והא דלא תניא הכא תומר בנדרים שהמתפיס בנדר נדר משל"ה בשבועות. משום דלא תניא שלא תומרות שבעיקרי נדרים: כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני כו'. אמי אתן ואמי לא אתן אילימא לדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא שלא אתננה לעשיר. א) ב"ה ה"מ ל' אחר שנתן כדי השגת ידו [ק] דאין אדם מחויב ליתן כל אשר לו לצדקה שלא הוי בכלל אתננה לעשיר:

יא שאישן ושלא איכל היני והאמר ר' יוחנן שבועה שלא איכל שלשה ימים מלקין מותו ויש לומר. התם דאמר שלשה [ר] הכא לא אמר שלשה:

יב שאזרוק לרור וכו'. פיתמר שבועה שזרק פלוני לרור ליס שבועה שלא זרק רב אחא מייב ושמואל אמר פטור. רב אחא מייב דאיתיה בגלגו והן. ושמואל אמר פטור דליתיה בלהבת [דף כה ע"ב] אחא אחני ומודה רב בחומר שבועה שאני יודע לך עדות ואיתתא דלא ידע ליה לפטור הואיל וליתא א בשאין יודע לך עדות:

יג [דף כו ע"א] **תנו** רבנן המלה בשבועה פרט לאונס. [ש] ה"ד אונס כדרב כהנא ורב אסי דכי הוו קיימי מקמי' דרב אחא אמר שבועתא דהכי אחא אמר רב ואמר שבועתא דהכי אחא אמר רב. כי אתו לקמיה דרב אחא אמר כחד מיניייהו. אחא ליה אידך ואנא לשקרא איסתבעי. אחא ליה את [ת] לבך אנסך. ועובדא דגיטין פרק השולח (דף לה.) בחותם לבה שאחרה יהנה עם המות [בחלב] מבניה ועשנה אע"ג דלאונסא היתה שהיתה סוברת ליסנא נאחת. שאני התם שפשעה מתחלה דהוה לה למידק בשאירתה לפי שסופה לבוגדת לילדי שבועה אם מתאבדנו:

יד [דף כו ע"ב] **אמר** שמואל גמר בלבו לריך להוליא בשפתיו שנאחר לבטל בשפתיו ה"ה שבועה עד שיוליא מחשבתו בשפתיו וה"ה לנדר. ואם גמר בלבו להוליא את מיטים והוליא את שעורין אינו אסור לא בחיטין ולא בשעורין. אין אסור אלא בחיטין שהרי לא הוליא בשפתיו. ולא בשעורין שהרי לא נתכוון לומר שעורין. לבעיון שיהא פיו ולבו שוין. אבל גמר בלבו להוליא את חיטין והוליא את שעורין אסור בחיטין ומותר בשעורין. אין אסור אלא בחיטין שהרי את שמיה והרי פיו ולבו שוין. דתניא בשפתים ולא בלב. גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם. ומהרי' הא גופא קשיא אחרת בשפתים ולא בלב והדר אחרת גמר בלבו מנין. ותירלה רב אחא ה"ק בשפתים ולא שגמר בלבו להוליא את חיטין והוליא את שעורין. גמר בלבו להוליא את חיטין והוליא את שעורין מנין תלמוד לומר לכל אשר יבטא האדם. ותנן נמי בתמני' (תרומות פ"ג מ"ח) המתכוון לומר עולה ואחר שלמים שלמים ואחר עולה שחיי נכנס לבית זה ואחר לזה שחיי נהנה לזה ואחר לזה לא אחר לכלום עד שיהא פיו ולבו שוין והא דתנן בפרק שני דנדרים (דף כז:) נודרים לחרמי' והלרגין ולמנסין שהן של תרומה ושהן של בית המלך ומפרש בגמרא בתומר יחסרו יחסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינו של בית מלך ומסיק התם בתומר בלבו היום ומוליא בפיו אתם ואע"ג דקי"ל בנדרים שבלב אינם בנדרים לגבי תונסין שרי. הלמא שלא במקום תונס מיתסר לעולם אע"פ שאחר בלבו היום ה"ג ליתסר בכל אתם אף ע"פ שאחר בלבו תטרון. ומיהו הרמב"ן דשאני התם שאין טעות בדבריו [א] שהרי בלבו לומר בפיו לעולם הלא שאחר בלבו היום הילכך פיו עדיף דבנדרים שבלב אינם בנדרים אבל הכא דהוליא פיו הוא טעות דבלבו היה לומר את חיטין הלכך הוליא פיו אינה כלום. דמן הדין גם אחר בלבו אחר טעות (א) כיון שלא הוליא אחר בשפתיו הלא דרבינן מקרא דלחזלינן אחר אחר בשאירתי לפי שסופה אינו מכחים את אחר בלבו אחר בפיו אחר אחר:

טו [דף כז ע"א] **מתני'** נשבע לבטל את המלוה ולא בטל פטור. לקיים המלוה ולא קיים פטור שהיה נדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא דת"ר יהודה בן בתירא ומה אם הרשות שאין מושבע עליה מהר סיני הוא חייב עליה מלוה שמושבע עליה מהר סיני אין דין שיהא חייב עליה. תמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה את לבו כהן. תאמר בשבועת מלוה שלא עשה את לבו כהן: **גמ'** ת"ר יכול נשבע לבטל המלוה ולא בטל יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. תוניא נשבע לבטל המלוה ולא בטל שהוא פטור. יכול נשבע לקיים את המלוה ולא קיים יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות לקיים את המלוה ולא קיים שהוא פטור. יכול נשבע להרע לעלמו ולא הרע יהא פטור. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. תניא נשבע להרע לעלמו שהרשות בידו. יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות [ב] אף הרעה רשות. תוניא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו. מנין לרבות הטבת אחרים. ת"ל או להטיב. ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מומו. ומקשינן מדאטרוך אי לרבות הטבת אחרים אלמא בדבר הרשות כתיבי דאי בדבר מלוה כתיבי ת"ל להרע היינו לבטל את המלוה ות"ל אמאי איצטרוך אי לרבות הטבת אחרים

הסתם הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים לכ"ש:

טז [דף כז ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת ביטוי שמייחין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד: **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל ואכלה אבל אמר שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת. כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב. שלא אוכלנה אין חייב עד שיאכל את כולה. הלכך כיון שאכל ממנה כזית חייב דמקצתה נמי במשמעות השבועה. ב ומיהו כולה נמי בכלל השבועה היא ואכל אכילה ואכילה דידי' נשבע דלמתרינן בשמעתין מינו דמהניא שלה לכזית בתרא וכו'. ה"ק שבועה שלא אוכל כולו שוה פלוני ממנה וכן הדין בשאומר שבועה שאוכל ככר זו מקצתה נמי במשמע [ג] וחייב לאכול את כולה. [ד] ואם נשרף מקצתה חייב ג)לאכול את השאר כדי לקיים שבועתו. אבל אם אמר שאוכלנה ונשרף מקצתה אין ג)חייב לאכול את השאר דעל אכילת כולה נשבע [ה] ואין אכילת מקצתה מוליאתו מידי איסור שבועה: אין חייב אלא אחת. מיתיבי הוא לילכך הא שבועה מיהא איתא. דאי משכחת רווחא מיילא כדרבא. דאמר רבא אם נשאל על הראשונה אלה שניה מתחיל. ואמר אמי אי אמרת שאי נזירות ואנה אחת שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה אינו חייב אלא אחת. ואי אמרת שאי נזירות ואנה אחת שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת. אלא א

תוכל תמיס שבועה שלא תוכל תמיס ועבדים דתמרי (לעיל דף כד:) מיגו דמיילא שבועה תעבדים מיילא נמי תמיסים. שבועה שלא תוכל עשר ותשע מייב שתים. כשתוכל תשע עשר על שבועה שניה וכשתוכל העשיריה עשר על הרשעה:

כ [דף כט ע"א] **מתני'** שבועת שוא מייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. חיזהו שבועת שוא נשבע לשנות את [ב] הידוע למדם על עמוד של תבן שהוא של זהב ועל המים שהוא משה ועל משה שהיה חיים. נשבע על דבר שמי שפשר לו אם לא רציתי נתם כקורות בית הבד אם לא רציתי גמל פורח באויר. אמר לעדים בוא והעידוני. שבועה שלא נעידך נשבע לשנות את המזוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שמייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה פטור: **גמ'** מ"ל רבינא לרב חסי ולמה ליפרע רבא מזח ותסיק ליה שמיה גמלא וכי קמשתבע לדעתא דידיה קמשתבע:

כא **וסוגיא** דשמעתין [ו] דלא חזלינן בתר דעתיה כיון דכ"ע לא קרו ליה גמלא נטלה דעתו מלא כל מדם והוה ליה שבועת שוא רבא אמר בחומר יתקרו כל פירות עלי [ב] פירות נשבועה ושבועת ביטוי היא ואלה אותה בדבר שהיו יכול להיות לפיכך אל עליו השבועה כי לא רצה גמל פורח באויר. והאי דקרי ליה שבועת שוא לפי שאסר עליו כל פירות שבעולם [ג] ומי אפשר לו להיות בלא אכילה. כדר' יותנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו ואין לאלמר. ותע"פ שאסר עליו כל פירות בפתם ולא הזכיר לעולם כיון שלא קבע זמן ממילא נאסרו עליו לעולם. דאיזה זמן תתן לו. לא משתבר שלא יאסר אלא לרגע אחד. הלכך גרסינן לעיל על מתני' דשמיעין התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה. כלומר שלא אמר יום אחד או יומים. ולא גרס הכא נשתמת דמ"ל היה נאסר לעולם:

כב [דף כט ע"ב] **כי** היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו. יש רוצים לדקדק מכאן דנדר על דעת רבים היינו על דעת שנים. כי הכא על דעת הקב"ה ומשה. ולישתי דרבים בכל מקום הם שלשה. א) כדאמרי' ימים שנים רבים ג'. ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפרק השולח (דף מו.) ומהרינן בפרק שני מזירים (דף נז.) לישנו תרי והאי דקאי גבייהו הוו להו תלתא ב) והוה ליה דעת הרבים חלמא לא הוי דעת הרבים אלא תלתא. אלא על דעת המקום שהוי [ד] דמלות המקום להשביע [ג] על דעתו כדי שלא תהיה להם התרה:

כג **הלכך** תרתי שתו מתרימים ג) אע"פ שאנו אומרים על דעת המקום יש להם התרה ואין אנו אומרים על דעת המקום אלא כדי שיהנו בה תומר יותר. ות"ת היאך מתירין תרומות אלא פתם א ומתרה והתרת מומחה או שלשה הדיוטות שאינם מגוחלי התרם. י"ל דתרומות שמטילין על הגבור אין להם דין נדרים ותרומים [ה] להכריכם תרטה והתרת תכם. אלא כעין גזירה וידוי שמנדין על מי שיעבור על גזירתם הלכך מנדין ומתירין הם בעלמם:

כד **מתני'** שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. הרשאונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אלא עובר על שבועת שוא. פי' ודוקא על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. אבל על שבועת שוא עובר אפילו קיים שבועתו ולא אלא עבר על שבועת בטוי. פי' אף על שבועת ביטוי ירושלמי כילד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועה שוא ועל שבועת בטוי: אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה. הרשאונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אומרים לו שלא יאכלנה מוטב שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי:

כה [ע] **אמר** חזקיה אהיין דמשתבע על תרין דאינון תרי לוקה משום שבועת שוא. ר' שמעון בן לקיש אמר ההוא דאמר מיטרא נחית [ה] ואמר קירי פירות ברכסין לוקה משום שבועת שוא. ועוד אמרי' (שם) עשרים ואחד עיירות ב הן בדרום וכולן חרבו משום שבועת שוא ופ"ה שהוא אמת שנאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו [ז] וכתיב אבדה האמונה ונכרתה מפיהם:

כו **שבועה** שלא אוכל מלה לאכול מלה גלילי פסח. שבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח לוקה ואוכל מלה גלילי פסח. שבועה שלא אשב בגל אשב בגל סוכה. שבועה שלא אשב בגל סוכה לוקה ויושב בגל סוכה:

כז **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת בנאנסים ובנשגגים ברחוקין ובקרובין בכשירין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד בפני עצמו. ומייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן

עולה ויורד. שבועת שוא נוהגת בנאנסים וכו' אחת זו ואחת זו מושבע מפי מחריס מייב. לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום משבתני אני ואתר אחן תחין: **גמ'** אתר שמואל כל העושה אחן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי לכאיב ואמרה אשה אחן אחן:

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות פרק רביעי

א [דף ל ע"א] **שבועת** העדות נוהגת בנאנסים ושלא בנאנסים ברחוקין ושלא ברחוקין בכשירין ושלא בפסולין* ואינה נוהגת שלא ברחוין להעיד בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי מחריס אינם מייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר"מ. וחכ"א אין מפי עצמו אין מפי מחריס אינם מייבין עד שיכפרו בהן בב"ד. ומייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות. ואין מייבין על שגגתה ומה הם מייבין על זדונה קרבן עולה ויורד:

ב **גמ'** מנה"מ דעדות בנאנסים ולא בנאנסים. דתניא ועמדו שני האנשים בעלים הכתוב מדבר וכו'. וכיון דפסולות להעיד פסולות נמי לדון כדתנן (נדה דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד. והכי אית' בירושלמי דפירקין נאמר כאן שני ונאמר להלן אנשים שני אנשים בשתנה מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים. הכי למדנו שאין השאה מעידה מעשה אין השאה דנה. והא דכתיב בדבורה והיא שופטת את ישראל. פי' מלמדת דייני ישראל. אי נמי משום הגדולה [א] קבלוה עליהם: **ובי** תימא כל כבודה בת מלך פנימה. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמהכא שמעינן דנשים יקרות לחיות להו דיינ לא מזלזלין בהו לבזותן ב"ד ע"י שליח ב"ד. [ב] ודייתהו דרב הונא שליח ושלו לשאה הרשות בידה. ואמר שכן היה דן רבנו רב אלפס ז"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל אין זו ראיה לדין זה דלא קיימא כמסקנת ועוד דדילמא ה"ק אין דרך הנשים לבוא לב"ד משום דאין כבודן לכתוב כל כבודה בת מלך פנימה. אלא שכבר הורה בקבלה מרבו. ואזינא פלוגתא בין רבוותא חזינא למ"ד מי אימא אינש דלא בעי למימי בדיינא מני למנויי בשאלו שלים בעדים בב"ד. ואית ליה לרבינו מדקאמר בירושלמי דסנהדרין גבי כ"ג דן ודנין אותו דפריך וימנה מנטלר הגע עצמך נתחייב שבועה וכי מנטלר נשבע אלמא מני למנויי שלים. וכן כתב בעל הערוך דמהא שמעינן דיכול למנות שלים. וכ"כ ר"ח ז"ל. ואיכא דפליג ואמר דאין רשאי [ג] שלא תהא סנהדרין שומעים מפי המתורגמן טענות של שקר. ואתם משום יקרא דכ"ג שלא לבזותו דכתיב וקדשתו וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה [ד] שאין נותנ רשאי למנות שלים וכן נמצא בתשובה לרב סעדיה גאון. וכן נשים אפי' יקרות ד לא ויתר להם אדון זה רב אלפס ז"ל שלא לשגר להם סופרי הדיינין ולטעון לפניהם אלא למסור טענות לאחרים לא. וכן נלמה בת"ח שמותרו חומנתו וחילא היא מילתא למיזל לבי דיינ ולעשרר בהדי עם הארץ שרשאין ב"ד

הנה"ה

*דהומיל ואם היו מעידים לא היה מועיל ממון על פיהם שהמה נמי שנשבעו אין עונש שבועה אלא עליהם להתחייב בקרבן הלכך השתעין מינה בשבועין דרש ד) בשת הכנסת עבור עדות אם יש קרובים הפסולים לעדות ויודעים אין מרש אל עליהם ואין מייבין להגיד אפי' אמר על הרחוק ועל הקרוב אין מייבין להגיד שהרי אומר על דעת המקום ואין זה דעת המקום שהקרוב יעיד. מ"ו. אלא לאו"ם כתב ז"ל כל בר ישראל להעיד שהמרש אין מל על מי שאין רואי להעיד כדאמן הכא בקרובים ולא בקרובים ה) ולא היא אלא פשר לה הכא אלא מקרבן שבועת העדות דכתיב והוא עד דמשמע דאין להעיד אבל שבועה מייל עליה ואם הזיד ליקה כדאמרינן גבי נשבע לבטל המצוה תע"ג דפטור מקרבן על שגגתו מייב מלקות על זדונו ושוב לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת מרש ואפי' לאוין להעיד כשהשביעו כדתנן במתניתין עמד בשכה"נ ואמר מצטער אני עליכם פטור והכא כל תרמות שלנו כך הם ועוד תנן במתני' שלא היל עבדו כו' פטור על שיממנו מפי התובע ולא מפי שלוחו ואתן שלא לבור להכחילה משבע להו ואפ"ה מייל שבועה עלייהו אלא ו) ודאי כל פעוריי דמתניתין לענין קרבן אבל שבועה מייל ואם לא יגיד עובר על ולא תשבעו בשמי לשקר ונקרא עבריין דלא ב"ד מתנה כך כדי לחקור אחר האמת ולהתרחק מעונש שבועת שקר מיהו ממון לא מפקינן אלא בשבירים להעיד וכן שמעתי בשם ריב"ץ הלוי ז"ל והיהודי שגנב לעכו"ם קופים ותיבורו לישבע במעמד שלר היהודי ויודעים שנשבע לשקר יאמרו אין אנו מפילים לשמוע שבועה זו ומלוה רבה להתפשר במקצת עם העכו"ם ויטלו ממנו בע"כ ז) אלא נראה מיש לו ואין רוצה להתפרנס דנותנים לו דרך הלואה וחוזרים ונוטלים ממנו ואפילו מחייב היה רשאי לגבות היימנו מי לא דמ"כ מו לא שקל והיינו משום דלא שקל לא מייכת הכא וגדולה מזו אמר בפ"ק דקידושין גבי אמה העבריה דמפקין בע"כ דאב וכן עבד עברי הוה כפינן לבני משפחתו לפדותו מי לאו משום דמ"כ כל יומא חזיל ומזבן ומפקיה כ"ש הכא דכפינן ליה לגופיה כיון דיש לו שלא יתחלל ש"ש על ידו ח) ואין מקיפין בחילול השם אין עוד קלף להתרין עוד לשר המלך ואתה שלים ומותרך כנפש סר למשמעתך מחיר בדיינו בדון ולה"ה:

גליון הגהות הב"ח א פתם מרטה בהתרת מומחה: ב שיירות היו בדרום: ג משדרינן להו ע"י שלים ב"ד ודייתהו דרב הונא דאתיא לדיינא קמיה דרב נחמן לא רצתה וכו' הרשות היתה בידה: ד אפילו יקרות לא התיר להם בדין זה רב אלפס:

פלפולא חריפתא

כשוגג: [ב] **את** הידוע לאדם. בגמרא אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם והכי"ק ג"כ השמיטו ומסיק כ"י סי' כ"ו לפרש"י ועכשיו מיהו קרבן אחרה ולא ר"מ המיזנים: [ו] **דלא** אזלינן בתר דעתיה גרסינן. ועיין בפרק שבועות הדיינים גבי ואם אמר הריני נשבע. ובפרק הנושא נדרים (לקמן כ"ד) גרס ליה בהדיא מוספות ועיין מסיק דניהו דפירש בשבועה שאני נשבע וכו': [ג] **וא"א** לו להיות בלא אכילה. ופ"ק ב"ק אמתי אשתכח לה תנא בעולה בשם לא רציתי בידי לא אמר יאסרו כל פירות ב"א אבי"לה. ופ"ק ב"ק אמתי אשתכח לה תנא בעולה בשם לא רציתי בידי לא אמר יאסרו כל פירות ב"ק לו להיות בלא אכילה והוי שבועת שוא הם מלמא מקצה שבועה נדרים ומתרן לה שפיר. ומ"ש לו להיות בלא אכילה דכמה דברים יש לאלות שהם בכלל פירות שבעולם ופ"ג דלמרינן בהנודר מן הירק (לקמן כ"ה) דנדר מפירות הארה אסור בכל פירות הארה ומותר בגדיים וטלאים וביצים ושם אמר גידולי הארה אסור בכולם מ"מ כשאמר כל פירות שבעולם עלי נראה שאסרו בכולם כ"ש הגהות מיימוני שבסוף ספר הפלאה והיינו לאיות לנדר וכתב עוד ליכול להיות בכל דבר הגדל בעולם הוו בכלל פירות העולם כגון דגים

א) כ"כ נדה דף עג ע"ב. (הגהל"פ ב) כ"כ בשבועה שמת דעת ל"ל רשות. (מעין המפלה ג) כ"ו מיירי בזמן או במקום שהמשלה נותנת רשות להחריש ד) עי' לעיל בהערה בפר' כ"ג. (גליון ה) ולא הבנתי לפיימו, שהביא לראיה הגם דלא אלא השבועה לקרבן מ"מ אלה למלקות, הא אלברה נשבע לבטל את המצוה לגוקה והשבועה לא אלה בלבד, כמבואר בירושלמי בשבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח. בשבועה שניה דמתניתין הנ"ל, בשבע לקיים המצוה פטור ואינו לקרבן אבל מלקות מייב, וכמבואר הר"ן בנדרים מ גבי מעין שבשבועין לקיים את המצוה וכו'. תמצא בתירוצי ליישב דעה הקדמוני הקושיא במבוא. ולישבוא שבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח לוקה משום שבועת שוא אף שהמרה לוקה משום שבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח. אבל לא אלה שלא אוכל מלה גלילי פסח לוקה משום שבועת שוא אף שהמרה לוקה משום שבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח. אבל לא אלה שלא אוכל מלה גלילי פסח לוקה משום שבועת שוא אף שהמרה לוקה משום שבועה שלא אוכל מלה גלילי פסח. (הגהל"פ ז) כ"כ בתוספות דף קו. (הגהל"פ ח) כ"כ קידושין דף מ ע"ב. (הגהל"פ)

לשגר לו הדברים ע"י שלומי ד"ד דכשוד תורה עדיף. אבל כהן גדול אפילו זה גנאי לו [ה] ולפיכך ממנה מנטלר הרמב"ן ז"ל:

ג ת"ר ועמדו שני האנשים מנוח בנדונין שיעמדו. פ"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין. ואין לשאול שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל גרכו ור' אומר לו קצר דבריך: מ"ר בגדק תשפוט שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל גרכו ואחד אומר לו קצר דבריך. דבר אחר בגדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבירך לכף זכות:

ד תני רב יוסף בגדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השמדל לדונו יפה. רב עוקא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא מבריונו עמיא בתורה ובמצות [ו] הוה אמר מאי שלח לי לתנופי ליה. הדר אמר למיסרי ליה מיגריה [דף ל ע"ב] ע"כ [ז] לשורא דדיינא. ה"מ נמי למימר להפוכי בזכותיה. כדאמר רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתא לורבא מרבנן לדינא קמאי לא מזיגנא ריבא מני קדיא עד דמספיכנא בזכותיה. והא דקאמר למיסרי ליה מיגריה היינו כשבאים שניהם כאחד. ואם תא ע' תחילה צריך להקדימו כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף ח.) בקטן כגדול תשמעון. [ח] לי נמי עשה לכבוד תורה עדיף:

ה אמר עולא מחלוקת בשעלו דיינין אבל בעדים ד"ה בעמידה שנאמר ועמדו. אמר רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין ד"ה דיינין בישיבה ובעלי דיינין בעמידה. דכתיב ויצא משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה. ויש שרוצים לומר לשם שעידו בישיבה אין עדותן עדות. מדאמרי' פרק שני דזבחים (דף טז.) מה ליוצא שכן פסול לעבודה. מיושב מ"ת. ומדקאמר פסול משמע דיעבד. וכן הדיינין שקבלו העדות כשהן עומדין. ולימא מדאמר בירושלמי דפ"ד מיתות ר' שמעון בן לקיש הוסר מכאן לדיינים שקבלו עדותן כשהן עומדין על רגליהן שדינן דין פי' מדמתן (סנהדרין ע.) והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין [ט] והא דאמרי' גבי דיתהו דרב הונא והאמר מר בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ועלאי דיינין בעמידה לאו למימרא דאינו רשאי להושיבה שהרי עד ת"ח מושיבין אומו כ"ש בעל דין בשעת גמר דין אלא לעשות מצר [י] א) אינו כאבר מדברי תורה ועוד לעלאר מיתא ר"ש הוא כדפרש"י. ה"ד בגמר דין אים פלוני אתה זכאי אים פלוני אתה חייב: אמר רבה בר רב הונא האי לורבא מרבנן אי אמרי לים פלוני אתה זכאי אים פלוני אתה חייב: אמר רבה בר רב הונא האי לורבא מרבנן ועם הארץ דאים ליה דינא בהדי הדדי מותבינן ליה לעורבא מרבנן ולעם הארץ מרגילין מיד ואי קאי ליה לן בה:

ו אמר רבה בר רב הונא האי לורבא מרבנן ועם הארץ דאים ליה דינא בהדי הדדי לא לקדיש לורבא מרבנן ולימא קאי דיינא דמיחזי כמאן דמסדר ליה טענתיה ולא אמרן אלא לורבא מרבנן דידע בהדותא וזילא בית מילתא למיזל קאיה דיינא דזוטר מיניה לא ניזיל ע"ר שאף בריה דרב אידי קף [מנן] נמי תניא אלא קף או קופה או כל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול וה"מ בממונא אבל באיסורא אין אכמה ואין תבואה ואין עלה לנגד ה' כל מקום שים מילול השם אין חולקין כבוד לרב: רב יימר הוה ידע ליה בהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו ע"ל רב אחי עשה והאי והאמר עולא מחלוקת בשעלו דיינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה ע"ל האי עשה והאי עשה ועשה לכבוד תורה עדיף:

ז ת"ר מנין לדיין שלא יעשה סניגורין לבריו ת"ל מדבר שקר תרחק [ב] ומנין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק [ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יאמר הואיל ואני יודע בו שהוא גזלן אחתכנו ואחר כך אעידנו ת"ל מדבר שקר תרחק] ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ואחר כך אעידנו ת"ל מדבר שקר תרחק:

ח ומנין אתלמיד שיושב לפני רבו [ל] וראוה זכות לעני ואומה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק ומניין לתלמיד שרואה את רבו [מ] שטעה בדין שלא יאמר אחתין לאחתין

א עד שיאחכנו ואפארנו ואגנזנו משלי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק:

ט ומנין לתלמיד שת"ל רבו יודע אתה בי שאם נותנים לי מאה מנה איני משקר מנה יש לי אבל פלוני ואין לי אלא עד אחד בא ועמוד עמו כאילו אתה רואה להעיד ת"ל מדבר שקר תרחק:

י ומנין לנושא בחבירו מנה שלא יאמר אטענעו מאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ב ומניין לנושא בחבירו מנה שלא יאמר אטענעו מאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ג תלמיד שבא לפני רבו ואמר לו רבי סברא יש לי לומר כך וכך ראיה לדבר הלכה כך וכך אמרו לי פלוני ופלוני אמרו לי כך וכך אמרו לי פלוני ופלוני אמרו לי כך וכך אין שומעין לו עד שיאמר לו ברי לי שכך שמעתי ממך ואפילו אמר לו רבו טעית בדבר זה אין שומעין לו עד שיאמר לו ברי לי שכך שמעתי ממך:

יא ומנין לשלשה שנושין מנה בחד שלא יהא אחד נעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ממנו ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק:

יב ומנין לשנים שבאו לדין לחד לנוש ממרטוטין וחד לנוש לילטלע בת מאה מנה שאומר לו לנוש כמותו או הלנש לו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר שלוף פזמקך וקום בדינא:

יג ומנין לדיין [ם] שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין [קודם שיבא בעל דין חבירו] ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא אמאי לה מלא משא לא תשא:

יד ואשר לא טוב עשה בעמיו רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שים עליה עסיקין* [ע] ואין נוהגת אלא ברחוץ להעיד לאפוקי מלך. רב אמר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא. מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאוריימא מחזי כזי:

טו [דף לא ע"ב] **מתני'** שבועת העדות כילד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות אם אמרו אין אנו יודעין לך עדות אבל אומרים אנו עליכם שבועה שאתם יודעים לנו עדות ואנו אין יודעין לנו עדות אם אמרו יודעין אנו לו אבל אין אנו יודעין לו עדות ואנו אין יודעין לנו עדות אם אמרו אנו יודעין לו עדות ואנו אין יודעין לו עדות אין אנו יודעין לו עדות ואנו אין יודעין לו עדות אם אמרו יודעין אנו לו אבל אין

דבור כדבור דמי ופי' [דתוך כדי דיבור] כדי שמילת שלום תלמיד לרב [ר] שלום עליך רבי:

יז הכל מודיס בעד מיתה דפטור. דלמר לה לדידה פרס"י דכגון דלמר לה לדידה מוך לבים דין מת בעליך ולא למר עדותו בב"ד כשהשביעתו. לפי שהיא יכולה לילך לב"ד לומר מת בעלי ולא תהא לריכה לשום עד כי היכי דאמנת לומר מת בעלי. ולא שתהא נאמנת מכאן ולהבא כיון דאמרה שלא למר לה כלום והוא לומר שאין יודע שם מת דודתי הוא נאמן יותר מן הבא בטענתו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שקבל כך לכל עד מפי עד שם הרשות כפר אין הבני המומר בשמו נאמן. והביא ראיה מהסוא א) דאמרינן בשבועות (דף עב.) דאמרה פלוני מכס טיהר לי את הכתם ואזול ושיילוהו ואשתכח שיקרא. אלמא אע"ג דהיא מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושיילוהו ואמר דשיקרא הוא [ש] לא מהימנא. וכן משמעי. ואע"ג דאפשר בשבועה. דשם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא. מ"מ כיון (א) דבשעת שהשביעתו לא היתה לריכה לעדותו לא מיקייב:

יח יתיב רב יהודה וקמיבעיא ליה מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני [דף לד ע"ב] ועדיס רוחין לומו מבחוץ מהו ת"ל רב המנוסא והלה מה טוען. מי אמר לד"מ הוחזק בפרן ובעי לשלומי. ואפילו מי הדר ואמר מתנה הוחי או פרעון חוב שהייח מייב לי כיון שבפר והוחזק בפרן בעדים מו לא מהימן לומר טענה אחרת ואי אמר מתנה הוחי כי אמו עדים מאי הוי גם הוא מודה שמנה לו מנה והעדים אינם יודעים אי הלוואה הוחי אי מתנה. אמר ליה המנוסא את עול את. וכן הלכתא: ההוא דת"ל מנה מניתי לך בגד עמוד זה אמר לו לא עברתי בגד עמוד זה משולם אמו אמרי אקדיו ואקדיתו ליה להשתעי מיס בגד אחוח עמוד אמר ר"ל הוחזק בפרן ת"ר נחמן כל מילתא דלא שכיח ואקדיו לא אמרי אלא לדמיגים ולא לדמיגים:

יט [דף לה ע"א] **מתני'** [ת] משביע אני עליכם אם לא אמרתי לכם ותעידוני כו' וכן כל הני פטורים דמתני' פטור אף מקרבן שבועת ביטוי כדאמרינן לעיל (דף כה:) דהוי שבועת העדות דבר שהיה בכלל ויש לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא מדושו. ואף היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות פטור משום שבועת ביטוי ומיהו מלקות מיחייב משום שנשבע לשקר. ואע"ג דלא שייך מלקות בשבועת העדות דלא שייך בהו התראה דשמא שכחו העדות. מכל מקום עונש מיכף:

כ מתני' משביע אני עליכם מנהה אני עליכם תוסרכם אני הרי אלו מייצין. בשמים ובארץ הרי אלו פטורין בחלף דליח ביו"ד ה' בשדי בנצוות בחנון ורחום בארך אפים גרב חסד בכל הכוונין הרי אלו מייצין:

כא המקלל בכולן מייב דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין. המקלל אביו ואמו [בכולן מייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל עלמו ואחיהו] בכולן עובר בלא תעשה:

כב ב) **יכהו** ה' וכן יכהו אלהים זו היא אלה האמורה בתורה אל יקו יברכך ויטיב לך ר"מ מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** מ"ר יש שמות נמחקין ויש שמות אין נמחקין [א] אלהים אלהיכם אלהי האלהים אהיה אשר אהיה אלהי אברהם אלהי יוד"ד ה' שדי צבאות. ונגמרא נמי ל"ג אלהי האלהים ותנא ג"ש טו"ד פי' רש"י ולקמיה דמני אשמות האלו כשהם מסוכים שניהם קדש ללינה אלא הרשבון קדש והשני חול כדאיתא במ' סופרים וטועמא דהאלהים נחלת קלי משופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רם ה' ע"כ כ"ם דאהיה אשר אהיה אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ה' זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר. ולפי שהם נאמנים לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא. מ"מ כיון (א) דבשעת שהשביעתו לא היתה לריכה לעדותו בשעת שהשביעתו וק"ל: (ב) והרמב"ן ז"ל וכו' ות"ת. לשון רש"י נראה בעיני לשון פלוגי על הרמב"ן. וה"ק מה שאמר הרמב"ן אע"ג אם וכנוי לאו לעניו חיוב אלא ורקבון אלא לעניו לימור קאמר. והטעם משום דאשבינן כיולות אאל לעניו שבועה ממש בעניו אם וכנוי. אאל מ"מ היכא שאוכיר שם או כנוי ג"כ לשון שבועה כמו אלהי ישראל לא מגלינא לאפוקי דעת הרמב"ם ופמ"ג דס"ל דבעי שם או כנוי וג"כ לשון שבועה ואלה. ומה שפירש דדעת הרמב"ן דמודה לעניו קרבן שבועה ואינו מביא רחייה אלא לעניו איסור כ"ם להביא בהמה ומה שפירשתי שיהות בשבועה אינם לקרבן ומלקות אלא לאיסור פירשתי שאם וכנוי לא הוי שבועה כלל שאילו לאפוקת ואכי אייני אשוכיר השם ואומר לא אוכל תרי זמני וכמו שפירש הרמב"ם והסמ"ג. ומה שקשה ת"ל למה לי לאו וכו' ע"ז קאמר לעולם אלא שבועה אאילו מזכיר השם אינו אלא יהות בהקפל שלא הוכיר לשון שבועה אאל בלא שהזכירת השם או כנוי ליכא שבועה ככ. אאל מה שעשה שבועה ואינו ד"ל לא משמע כן אלא קאי אהיכא שלא הזכיר שם וכנוי והוי יהות ע"כ לשון רש"ל ז"ל:

כג [דף לה ע"ב] **ת"ר** כתב אלף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מיי' הרי זה אין נמחקים. [שי"ן ל"ת מגדי] א גדי"ק בי"ת מלבושות ה"ז נמחק. ר' יוסי אומר לבושות כולו נמחק. לפי שלא נקרא הקב"ה בלבושות אלא על שם לבושות ישראל. אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ורבינו מנחם ז"ל גרס אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ב) ומשום ד) דרבי יוסי ימיוקו עמו אינטריך למיפסק דלא כוותיה. ומתניתין נמי דקתני לבושות ב ס"ל הוי שם ואין נמחק דליכא למיחי מלבושות כדשני אחנון ורחום דליכא מידי דמיקרי לבושות כמו לבושות ישראל (מלכים ג ג) וכן השבעתי אתכם בלבושות (שיר ג). מ"ר כל הנעטף שם אין מלפניו בין מלאחריו ה"ז נמחק. לפניו כילד. לה' למ"ד נמחק. בה' בי"ת נמחק. כה' כ"ף נמחק. והי' וי"ו נמחק. לאחריו כילד. מלהיכם כ"ם נמחק. אלהיכם תחריו אינו נמחק שכבר קדשם השם. ג"ר הוחזק הלכה כאחרים. כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש. לאו לעניו שאין נמחק קאמר. ה) אלא לידע פירושו שבהם:

[ב] דומיא דכל מלבית האמורים בדניאל:

כד ובכל הכוונין הרי אלו וכו'. מ"ר אין אלה אלא שבועה שנאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. אמר [דף לו ע"א] רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא לומו באלה וכתיב ובשבועה בכתיב אשר אתה בשביעו באלהים וכתיב נמי לא תשבעו בשמי לשקר ואלמא אע"פ שם אלהיך אלמא שאין מוזהר אלא שלא ישבע בשם והא דלא אמר דבשמי הוי שם המיוחד דוקא כדאמר (שבועות דף לח.) גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל (במדבר ו) שמי המיוחד. ו) משום דסיפא דקרא מוכיח ואלמא אע"פ שם אלהיך משמע אפילו על הכינויין הוא מוזהר וכ"כ לא תשבע את שם אלהיך [ג] (ב) והרמב"ן ז"ל דקדק דשבועת ביטוי לא בעינן שם ולא כנוי מדקאמר בשמעתין ו) [ד] דלא הוי שבועה. ואי אפשר לפרש שאמר לא תוכל היום (היום) באלהים. דע"כ ל"ל ה) ולמו היינו עיקר שבועה כדאמר פרק אין מעמידין (דף כח.). דע"ר יומנן באלהים ישראל לא מגלינא אע"פ שלא הזכיר שבועה ואמרי' נמי בסמ' נדרים (דף כב.) [ה] מרי אלהיה לא מיכלינא אלא ע"כ בשאומר לא תוכל קאמר שהוא כמוציא שבועה מפיו. אלמא דשבועת ביטוי לא בעי לפולי כמו. ואפשר שידות הן [ו] כדאמרינן בפרק שני נדרים (דף טו.) דהא שבועה שלא תוכל היו שבועה אע"פ שלא הוציא שם מפיו והיינו ידות והרמב"ם ז"ל כתב שאין שבועה ביטוי לריכה שם וכנוי לקרבן ובכל יחל. אבל לשעבר לעניו מלקות לריך כנוי לכתיב לה תשבעו בשמי וכתיב לה תשא את שם אלהיך וגו':

כה תניא אחור בו קללה בו נדוי בו שבועה. פי' אם אמר אחכם בלשון נדוי פלוני וקבלו עליו שבועה היא. ואם קבל חבירו ואמר אחור הוא לה' מייב המקבל. בו נדוי לכתיב אחור מרוו אמר מלאך ה'. ואמר עולא בתרבעה מקה שיפורי שמתיא ברק למרוו [ז] ליכא לאמרי גברא רבה הוה וליכא לאמרי כוכבא הוה לכתיב מן השמים נלחמו הכוכבים. [בו] קללה לכתיב וליכא יעמדו על הקללה בהר עיבל וכתיב אחור אחיים. בו שבועה לכתיב ויואמן שאול את העם לאמר אחור האיש ויכתיב ויואמן לו שמע בהשביע שאול את העם:

כו אמר ר' יוסי בר מנינא אמן בו שבועה בו קבלת דבריס בו אמנת דבריס. בו שבועה לכתיב ואומרה האשה אמן אמן. בו קבלת דבריס לכתיב אחור האיש ויקם האיש ויכתוב את הדברים האלה בספר התורה לאחר שכתב ולא יהיה עוד מבול לשחת התרן וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וכו'. (גר"ש)

כז אמר ר"ל נאמר הכא שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו אמרי אמר זמני הן אמרי זמני. לכתיב לא תוסיף עוד להכות כל מי ולא יהיה עוד המים למבול. וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי מלבלבו לאו שבועה הן הן נמי שבועה. והוא שמתכוון לשם שבועה כמו שהקב"ה אמר לשם שבועה. שני פסוקים הללו הביא רב אלפס ט) ורלימי גמרות מרי קרלי מחריני דלא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד המים למבול. ואין נראה לי לא כגירסת הספרים ולא כני' רב אלפס אלא מרי קרלי שאמר הקב"ה לנח כשנצא מזבח והקריב קרבן וערבה עליו מנחתו והבטיחו שלא ישחית עוד עולמו לכתיב וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל [את] האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי והנך מרי לאוין אמר הקב"ה לנח לשם שבועה בו קבלת דבריס בו אמנת דבריס. בו שבועה לכתיב ואומרה האשה אמן אמן. בו קבלת דבריס לכתיב אחור האיש ויקם האיש ויכתוב את הדברים האלה בספר התורה לאחר שכתב ולא יהיה עוד מבול לשחת התרן וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וכו'. (גר"ש)

כח א) כ"כ יעו"ש בספקי הרא"ש, ובטו"ז יו"ד סימן קפ"ה ס"ק ג ובב"ח שם, ובפ"ת שם בפי' קטו ס"ק ט. (הכ"ת) ב) בגמרא ובכל מלבם הגירסא יכבה. (גר"ש) ג) וכ"ג הרי"ף. (גליון) ד) כ"ב עירובין דף יד ע"ב. (הגה"ט ה) כ"ב והרא"ש והריטב"א [והר"ן פי'] לענין שאם השביע העד נהן מייב. [והרא"ש] שאפשר ס"ל דלאו מייב כיון דליכא מידי דמיקרי שלמה, וכמ"ש בשבועות ובמקרן. (מל"ש ו) עי' מזה בהגהת ר"פ נח בתורה כזה. (מהרש"א ז) ל"ל לאו דלאו כן העתיק בכ"מ מלשון הרמב"ן. (גר"ש ח) ל"ל לאו לאו. (גר"ש ט) ע"ש שכתב דכתיב ולא יהיה עוד המים למבול לשחת התרן וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וכו'. (גר"ש)

הגהות הב"ח א שי"ן ל"ת מגדי מל"ך דל"ת מאלהי לד"י כ"ת מלבושות: ב ומתניתין נמי דקתני לבושות משמע דהוי שם:

פלפולא חריפתא

[ר] שלום עליך רבי. עיין פרק מרובה גבי אמנך עד זומם: [ש] לא מהימנא. וכן משם בפרק הניזקין ולכך עיין בדברי רבינו פ' המדיר דהשם לא פשק כך ובטו"ם סימן קט"ז פשק כהמדיר וכ"י לא העיר כלום: [ת] משביע אני עליכם. וכן כולהו מפקינן הכא בגמרא דמפיים הכא בשבועה: [א] ה"ג אלהי האלהים ואלהי אלהיכם אלהי אלה"ם דל"ת יו"ד ה"י שרי צבאות. ובגמרא נמי ל"ג אלהי האלהים ובתב ב"י טור ש"ע סי' רע"ו לפשפר רבינו שכתוב בו אלהי האלהים (ובקונט כ"י גרסינן נמי אלהי האלהים) דלאו למימרא דשני השמות האלו כשהם מסוכים שניהם קדש ללינה אלא הרשבון קדש והשני חול כדאיתא במ' סופרים ובועמא דהאלהים נחלת קלי משופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רם ה' ע"כ כ"ם דאהיה אשר אהיה אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ה' זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר. ולפי שהם נאמנים לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא. מ"מ כיון (א) דבשעת שהשביעתו לא היתה לריכה לעדותו בשעת שהשביעתו וק"ל: (ב) והרמב"ן ז"ל וכו' ות"ת. לשון רש"י נראה בעיני לשון פלוגי על הרמב"ן. וה"ק מה שאמר הרמב"ן אע"ג אם וכנוי לאו לעניו חיוב אלא ורקבון אלא לעניו לימור קאמר. והטעם משום דאשבינן כיולות אאל לעניו שבועה ממש בעניו אם וכנוי. אאל מ"מ היכא שאוכיר שם או כנוי ג"כ לשון שבועה כמו אלהי ישראל לא מגלינא לאפוקי דעת הרמב"ם ופמ"ג דס"ל דבעי שם או כנוי וג"כ לשון שבועה ואלה. ומה שפירש דדעת הרמב"ן דמודה לעניו קרבן שבועה ואינו מביא רחייה אלא לעניו איסור כ"ם להביא בהמה ומה שפירשתי שיהות בשבועה אינם לקרבן ומלקות אלא לאיסור פירשתי שאם וכנוי לא הוי שבועה כלל שאילו לאפוקת ואכי אייני אשוכיר השם ואומר לא אוכל תרי זמני וכמו שפירש הרמב"ם והסמ"ג. ומה שקשה ת"ל למה לי לאו וכו' ע"ז קאמר לעולם אלא שבועה אאילו מזכיר השם אינו אלא יהות בהקפל שלא הוכיר לשון שבועה אאל בלא שהזכירת השם או כנוי ליכא שבועה ככ. אאל מה שעשה שבועה ואינו ד"ל לא משמע כן אלא קאי אהיכא שלא הזכיר שם וכנוי והוי יהות ע"כ לשון רש"ל ז"ל:

הדרן עלך שבועות העדות

תפארת שמואל

נמחוכל תנאי כמ"ש גם"פ לעיל גבי נשבע לבטל המצוה כו': **סליק פרק רביעי**

תמרין אין לוקה. א) ג"ר יוסי מקום דהוי לאו שאין בו מעשה. וחזינן ליה לגאון דאמר לוקה. דאמרינן (לעיל דף כח.) ג"ר יוחנן מקום ר' יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו. אין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפיקדון פרק חמישי

א [דף לו ע"ב] **שבועת** הפקדון נוהגת בנאנסים ובגנבים ברמוקים ובקרובים. בכשירין ובפסולין. בפני ג"ד ושלא בפני ג"ד מפי עצמו. ומפי אחרים אין חייב עד שיכפור בו בג"ד. ב) ובאומרים אומרים אין מפי עצמו אין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. וחייב על זדון שבועה [א] ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה גרידתא ומה חייב על זדונה משם בכפל שקליס:

ב ירושלמי וכמה בעמימו לכשיגיע בדין בשבועה פרט למכחש בפ' מן המוסתפין. פרט למכחש בעדים ובשטר. ג"ר יוסי הדא דתימר שניים שלוו מאחד אע"פ שלא כתבו [זה זה] אחרינן ועדיין זה לזה. ולא עבדין כך. שניים שהפקידו כאן, ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו עשה ככופר על חלקו וחייב חייב. אחד שהפקיד לשניים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב. הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על מני פרוטה. תמן כל שבועה חלה על פרוטה. הכא שבועה חלה על חצי פרוטה. ופירש הרמב"ן ז"ל וכיוצא בעמימו לכשיגיע בדין בשבועה כלומר שיגע ונפטר מהודאתו נאותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחש באחד מן המוסתפין כגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו ונתבע והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ואין רשאי ליתן לאחד מהן חצי מן הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהם כדמפרש ואזיל ומנלע שלא היתה הודאתו מחייבתו ליתן לו כלום עד שיבא עמו חבירו הלכך לא נתחייב בשבועתו. ג"ר יוסי הדא דתימר שניים שלוו מאחד אע"פ שאין כותבין אלא פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה חייב כל אחד לשלם הכל. פירוש הדא דתימר דכי היכי דתמרי בשניים שהפקידו אצל אחד שאם בא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו ולא יכול למימר לזה כל ז' ממנו נתחייב בחלקו אלא יכול לומר לה נתחייבתי אלא לשניכם. אף שניים שלוו מאחד יכול לומר לשניכם הלויתי ואין אחד מכם נפטר בחלקו אלא כל אחד מכם חייב לשלם הכל ולא עבדין כן פירוש לא נהגו לעשות כן אלא כולן כותבין אחרינן וערבין זה לזה לשופרא דשטרא והדר מפרש לבריית שניים שהפקידו כאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו אם היה חייב כמו ז'. יכול לומר אינו חייב אלא כשבא חבירו ואמר לי אף אני הפקדתי לו כמותך. ת"ל אחד מהן אחד מהן פורע הכל. ומינו מחוור לי [ו] שאין הירושלמי מתפרש לו יפה ועוד דולמי אם אחד מהן יכול לתבוע הכל כיון שקדם זה ותבע נפטר הלה מלשניהם בשבועה כיון שתבע זה ונשבע שלא הפקדתה אצלי [ז] אין חבירו יכול לתבוע אלא חלקו. ואפילו בחלקו נמי אם תבעו ותחייב לו שבועה להאמינה אין מוזר ונשבע אלא נפטר בשבועה דשבועה דאמר שבועה לאחד שבועה לשנים כדאיתא פרק מי שהיה נשוי (דף נ.). כל זה רוצה מדברי הרמב"ן ז"ל. וכן כתב רבינו אפי העזרי אלא שכתב שנתחייב לאחד בכל מדין ערב ולא יגבה מן אחד הכל אלא ג"כ לא ימלא לגבות מחבירו חלקו. אבל לפי דברי הרמב"ן יגבה ממי שירצה וכן נראה הלכה למעשה:

ג [דף לו ע"ב] **אמר** רבי יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור ומסיק טעמא משום דהוה ליה שטר שיעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות. הקשו התוס' מ"ש שטר מעדים דעדים נמי שעבוד קרקעות הוא דהא ר' יוחנן הוא דאמר בפרק גט פשוט (דף קעה:) דמלוה על פה גובה מן היורשין ומן הלקוחות משום דשיעבודא דאורייתא ועוד קשה דלמ"ד שיעבודא דאורייתא מודה מקנת דחייב רחמנא שבועה וכן ע"י עד אחד היכי משכחת לה הא הוה ליה כפירת שיעבוד קרקעות ותירץ כגון שמחל לו השיעבוד [ח] או כגון שאין לו קרקע ג) והרמב"ן ז"ל כתב [ט] דהא בורכתא דכל מודה מקנת שאין בו עדים כאן חייב דאפי' תבעו נמי מנה לי בידך בשטר ואבד ממני השטר והלה אומר אין לך בידי אלא מאתים בשטר חייב הוא שבועה דאורייתא ד) כיון דאמר לאין השטר כאן ואין יכול לגבות בו מן המשועבדין לו שעבוד קרקעות מקרי. ואין דבריו נראין לי דכיון דשיעבודא דאורייתא [י] אפי' מלוה על פה נמי נשתעבדו נכסיו והא דלא גבי מיתמי ומלקוחות משום דאין המלוה יודע כיון שאין עדים בדבר ואפילו הלוה מודה דחייבינן לקנויי (א) ואם היה הלוקח מודה בהלואה היה גובה ממנו הלכך אין שיעבוד קרקעות תלוי לא בעדים ולא בשטר למאן דאית ליה שיעבודא דאורייתא אלא [על] כל הלואה נשתעבדו נכסי הלוה:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין פרק ששי

א [דף לח ע"ב] **שבועת** הדיינין הטוענה שמי כסף והטולטה שוה פרוטה. ואם אין הולטה ממין הטוענה פטור כיצד שמי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שמי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב. האי שמי כסף [א] מפרש בירושלמי שמי מעין דגרסי' התם תני הטוענה ב"ש אומרים מעה כסף וב"ה אומרים שמי מעה כסף ומפרש טעמא דב"ה דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף אם ללמד שאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה כגר כתב לנשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה. מכאן (עד) שיש כאן יותר מכסף. וכמה הוא שמי מעין. אי כסף פרוטה יותר מכסף שמי פרוטות קוף מטבע כסף מעה פי' שאין מטבע כסף בשקל צורי פחות ממעה והוא גרה המוזכר בתורה ותהא מעה או כליס מה כליס שיש לף כסף שיש. והפרוטה כחצי ר"ח ורב אלפס ז"ל שהיא חצי שעורה ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף יב.) דקל"ב פרוטות יש בדינר נמצא בשמי מעין ס"ד פרוטות שהן ממשקל ל"ג שעורות של כסף נקי ובפחות מכאן לא מחייב שבועה: **גמ'** היכי משבעינן ליה [ב] אמר רב חסדא משבעינן ליה בשבועה החמורה בתורה דכתיב ומשביעך בה' אלהי השמים. ג"ל רבינא לרב חסדא כמאן כר' מניגא בר מילי דאמר בעינן שם המיוחד ג"ל לפילו תימא רבנן דאמרי לפילו בכינוי חייב ומאי שבועה החמורה בתורה לכתיב ומשביעך בה' אלהי השמים. ג"ל רבינא לרב חסדא כמאן כר' מניגא בר מילי דאמר בעינן שם המיוחד ג"ל לפילו תימא רבנן דאמרי לפילו בכינוי חייב ומאי שבועה החמורה בתורה לכתיב ומשביעך בה' אלהי השמים. ג"ל רבינא לרב חסדא כמאן כר' מניגא בר מילי דאמר בעינן שם המיוחד ג"ל לפילו תימא רבנן דאמרי לפילו בכינוי חייב ומאי שבועה החמורה בתורה ד

גה' אלהי השמים ולא תאמר' לנחש תפלת בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר וש"מ דרבנן יצפי מהתם לתלמין וי"ל דרבנן סברי כיון דכתיב אלהי השמים [ד] היינו נמי כנוי ורבי מניעא בר חידי סבר כיון דכתיב ה' אלהי השמים הוי אם המיוחד כלומר ה' שהוא אלהי השמים אי נמי הא דצערי מנקוטי תפלת [ה] ולא דילפינן מהתם אלא לסמכתא בעלמא היא ותקנת חכמים להטיל חיתה על הנשבע לכן נותנין לו בספר תורה או תפך של מלוה מזרזו ושליח ב"ד מצניעו בשם או בכנוי ולהאי טיעותי' ניחא דלא נצי מנקוטיה תפלת בשבועת עדות וביטוי ופקדון [ו] כשהוא מוצא מחברים:

ב וכתב רב אלפס ז"ל בתשובה כופר הכל שהמעיזהו שבועת היסת בלא מנקוטי תפלת וחכ"ש מצא המובע עד אחד מצניעו חומו שנית שבועה לתוריית במנקוטי תפלת ורש"י כתב ובדורותינו נהגו הרשעים שבועה לפי שעושה גדול ותקנו לגזור עליו תרור בשבועה *להא דמרינן (לעיל דף לו.) תרור בו שבועה: ותמר רב פפא הלי דיינין דמצבע בחפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא. הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט מדעם בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט מדעם בידיה. שבועה מעומד דכמאר דין דמיא וח"מ מיושב דכתוב תורה עדיף. שבועה בח"ת וח"מ לכתחלה בחפילין: ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה פירוש בכל לשון שהוא מבין ואומר לו הוי יודע [דף לט ע"א] שכל העולם כולו מזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובין שנאמר ומבשרך לא תתעלם. כל עבירות נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו שנאמר הלה וכחש וגנוב וגנוב וגאוף וכתיב בתריה על כן תאבל הארץ תומלל כל יושב בה. כל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שיש ושלמה דורות וכאן נפרעין ממנו למלחר שנאמר והוצאתיה נאם ה' והוצאתיה למלחר ואלה אל הגוב זה הגוב דעת הבריות שאין לו ממון אלא תבירו וטועמו ומשביעו ואל ית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולמה נאמר לפי שהוא מכלה חומו:

עליו ואת תניא הא למדת דברים שאין אם ומים מכלים חומו שבועה מכלה חומו:

ג ואם חומר מיני נשבע פוטרין חומו מיד פרש"י שלא יחזור בו קודם שילא מב"ד והא דתמרינן בפרק המפקיד (דף לד.) חמר הריני משלם ואזר ואמר מיני משלם מהו מיהדר קהדר בה היינו קודם שילא מב"ד מי נמי אפי' אחר שילא מי דעתו למיהדר מע"ג דלא מצי לא מקני ליה כפילא כיון דבעי אטרוחיה לבי דינא כההוא עובדא דהתם דאפקיד כיפי וכן מוכח התם דאי מצי למיהדר בה אמאי אית לן למימר דלמחר קמיכון דעומד ונוח מיני משלם אלא ודאי כיון דלא מצי למיהדר בה אנו תולין דלמחר קמיכון ולא כר"ת שפירש שיכול לחזור ולמחק נכתן לפרש פוטרין חומו מיד כלומר ומהכרין חומו לפרוע כדי שלא יחזור בו והיינו דפרק יש נוחלין (דף קכח.) עבדי גבעת והוא חומר לא גבעתי לגוף השבע לי וטול ונשבע אין יכול לחזור משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור לעולם דאי לאחר שילא מן ב"ד אין יכול לחזור למשמועינן רבותא טפי דאפי' קודם שבועה אחר שילא מב"ד אין יכול לחזור בו אלא כספרים דגרסי נשבע אין יכול לחזור בו ומיירי אחר שילא מב"ד ואם אמר הריני נשבע העומדים אם אומרים קורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכאמצעיון אומו אומרים לו [ז] הוי יודע שלא על דעתך אני משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד*:

ד [דף לט ע"ב] **המענה** שבי כפף אמר רב כפירת טענה שבי כפף ושמואל אמר כפירת קנה אין מתירין לו אלא בפני המשביעו ואמדינו וכ"ת מפרש דבדבר שעשה לו טובה כדי שישבע או יחזיר לו אין לו מתירין אלא בפניו. ג) הגודר בחורה או נקט לה בידיה ואמר הא דבריו קיימים אפילו לא אמר כמה שכתוב בה ואי אמרינן אלא אמר כלום ואינך שלא נאמרו בחכם מדבדנן שלא יקולו בנדרים ושם ת"ח הוא אינו צריך שלמה ד) מיהו לכתחלה אין מתירין לתלמיד ובדיעבד אם התירוהו מותר מעשה אחד שפתח לפניו ואמר משמי תורה ונשבע ואמר כך יעשה לי ה) דיעה והמורה הוראת שקריים אלו התלמיד וביעבד ריצ"ג דלין נשבע בש"ת אין כאן כיון דאמתחא מחרעא כ"ש לאחר ליגע דנדרים לאפי' נקיט לה בידיה בעינן לומר שכתוב בה ובשביעה בשם יש כאן ע"ש שלא הזכיר שלא בלשון זעז מידי דהוה אמר כולה שבועה ועדל מועלין בלשון זעז ואסרון אם שאין מזכיר בשבועה אין מגרע שבועתו כך וכ"ש אם מזכיר ה' שאר בלשון זעז ואפי' לא הזכיר בחתילת דבריו לשון שבועה שמועיל. מפ"ו:

פלפולא חריפתא

כתוב לכתיב שים נא יך וכתיב ויסם העבד וגו' ולפי זה רב יהודה דנקט ושמעינן מדקתניה ומדאתריה ממיך: [ד] היינו נמי בני. שכל השמות מלבד השם המיוחד כולהו מקרו כיניהן כדאיתא בפרק שבועה העדות אפיסקא דכלל הכיעון כו': [ה] **ואו** דיצ"ג מהתם. והשתא דנקו לא יאפי כלל מהתם: [ו] **בשהוא מושבע מאחרים.** דהשתא הוי דומיא דשבועת הדיינין מוס': [ז] הוי יודע שלא על דעתך וכו'. לא משום דלא מהניק בלא הכי פומיה אלא כתב דעתיה דהא מקרא דגמרא שפ"ק דבתר פומיה אזלינן אלא דעתיה מהיכינן משום קניא דרבא כלאיתא התם אע"ג דכשאומרים על דעתנו אנו ליכא למימר דקניא דרבא דל"ל אימא הא אומרים לו על דעתנו מ"מ כשילאה לדיין לד רשאות מפרש ליה כשנשבעו בהדיא כמ"ש רשיי בריש ג"מ: [ח] **ואע"פ** שאין שוות **פרושה**. ולדבריו הא דתמרינן (פרק הזהב דף כ"ה) דתין ב"ד נזקקים בשאות שהוא פרושה דוקא בממון אבל בכלים נזקקים כ"ש ג"ש סימן פ"ח ונקט קשה לי דלמשמיע רבא לרב קטינא דתמר נזקקים

א) כ"ל התמרוטה. (גליון) ב) עי' בהערה ס"ם שלימי. ג) כ"ג נדרים דף יד ע"ש, (הגה"ל) ד) ולא הנחי דנשבוע מבואר בחילוק דמ"ח ס"ל שלא ועי"ה צריך שלמה לחכם, ומשמע דמתירין לו לכתחילה. ותפסר דכוותא הג"ש הוא לגבי המבואר בסוגי דנדרים יד דתין פומחין בחרבא יעו"ש, וע"ז כתב הג"ש דבדיעבד אף אם יפחתו לו בחרטה והתירוהו מותר גם לע"ה, ולשון לתלמיד שכתב הג"ש לא הנחני ולא"ש כוותה, ותפסר דבדבי הג"ש לקי מלתלמיד להשבע וכו'. ותפ"י. ה) כ"ג הוא השם פלעו לעי"ן. (רשב"ן)

ה יש מדקדקין מדקתמר אפי' טענת מלוה וקתמר נמי אפילו לך טענו וכו' אלמא אין נשבעין בעד ג' אלא בטענה וכפירה כלומר בטענת ברי אבל לא בטענת שמא. כגון שתמר לו עד אחד תמר לי שטולת מאלי מנה והלה כופר והכיח את העד פטור משבועה הואיל ולא טענו טענת ברי וכן היה אומר ה"ר אפריים ז"ל תלמידו של רב אלפס ז"ל. והכיח רחייה מדתמרינן ברים נפא מציעא (דף ד.) הלד השוה שבהן שע"י טענה וכפירה הן נתין אלמא בטולת בטוענו ברי דוקא ולא בטוענו שמא. ולאו רחייה היא דטענה וכפירה [ס] פרש"י שזה מוצא וזה כופר [ע] ואפי' בטענת שמא מ"מ מוצא הוא. והר"ר יוסף הלוי גם הוא כתב כן שאין נשבעין ע"פ עד אחד אלא בטענת ברי. [פ] וכן אלפס לא פסיקא ליה הכי כי הכיא מעשה אחת לקמן בפרק כל הנשבעין בעסק חד גברא דאמר ליה לחבריה אית לי מד סהדא דאמית לביתאי ופמתא ליה דלא בחנפי ובקלא מיניה חד טוענא דביתנא ופ"ל אין פמתיא ובקלית ודידי בקלית דאת אמרת למיבקליה מחוצנת דאית לך גבאי ופסק דהוה ליה מחויב שבועה שאין יכול ליפטר ומבלט. ואע"ג דטענת שמא הוא הואיל דלאו בפפי' בקליה ולא ידע אלא ע"פ העד וקרא ומתני' דייקי הכי קרא דכתיב לכל עון ולכל חטאת הוא דאין קם אצל קם אלא לשבועה ומשמע בכל ענין דומיא דשנים. מתני' דתניא בהדיא כל מקום שנים מחייבין אותו ממון עד ג' מחייבו שבועה ושנים מחייבין ממון [צ] אפי' בטוען טענת שמא כגון שתמר גזלתני אלא בפני מי נמי בטוענו קטן מנה לאבי בידך הלכך גם אתד מחייב שבועה [א] ומה שתומר אין למידין מן הכללות אין דבריו נכונים אלא תמר אין למידין אלא היכא דמוכח מילתא בתתני' או בגמרא אצל אתן לית לן לשבועי כלל גדול שתמרו לנו רבותינו ז"ל דא"כ אין לדבר סוף ולא נסמוך על הס"ם הערוך בידינו שהרי רובו כללות ובידוצלמי מקשה אתה כללא והרי ב' מחייבין אותו קרקע אינייך היא שאין נשבעין על הקרקעות. והרי מחייבים אותו קנס אינייך היא שאין נשבעין בקנס. פי' רבינו שמואל ה"ק בכל דבר שנשבעין עליו עד ג' מחייבו שבועה אצל דבר שאין נשבעין עליו כגון קרקעות וקנס [ק] שאם תפילו יודה פטור אין עד ג' מחייבו שבועה ואם תימא הוה ליה לתקשויי והרי שנים מחייבין אותו בשמא אלא ודאי כלל זה אמת תוך מאותן שני דברים שהקשה בירושלמי קרקעות וקנס. הרמב"ן:

ו ושבועת שומרין תיכא פלוגתא בין רבותינו תיכא מ"ד לא מחייב אלא בכפירת שתי כתף תיכא מ"ד לא בעינן כפירה שתי כתף אלא כמודה מקצת ואע"ג דכתיב כתף תיכא מ"ד לא בעינן כפירה אלא כתב כתף או כלים שבועת שומרין כפירה ואיכא מ"ד לא בעינן כתף או כלים אלא כתב כתף או כלים שבועת שומרין כתיב ואיכא מ"ד לא בעינן כפירה אלא כתב כתף או כלים מדכתיב שמואל אצל טענת מלוה ואטלתא עד אחד לא לשמועינן נמי בשבועת שומרין דהוי רבותא טפי דהא כתף או כלים גבי שומרין כתיב ותו דהא כתף או כלים מדכתיב בכלל ופרט לענין שבועת שומרין דאיתא לקמן בפירקין (דף מג.) ואמאי לא נדרש נמי [ר] למה לי כלים שנים תף כתף שנים בשבועת שומרין ומה שתמרו עירוב פרשיות כתוב כאן ואין כלום הוא דלא תמרינן עיקור פרשיות כתוב כאן אלא עירוב פרשיות שאנו מערבין הפרשיות יחד לומר שהכתב בפרשה זו קאי נמי אפרשה אחרת דכי הוה זה הכתוב בפרשת שומרין קאי נמי אפרשה תם כתף תלוה את עמי [ב] ולא שאנו עוקרין תומו ממקומו [ש] דהא בפקדון נמי כופר הכל פטור הלכך כתף או כלים נמי לא בעקרין משבועת שומרין. ועוד רחייה מהא דתמר לקמן בשילהי כל הנשבעין (דף מח:) גבי שותפין ותריסין והוא שים ביניהם כפירת טענה שאי כתף אי כתף והנהו תמי לשומרין ומשום הכי תקנו להו רבנן שבועה בעין לתוריית בכפירת שאי כתף אי כתף אלא סלקא דעתך בשומרין גופייהו לא בעינן שאי כתף תמאי אינרכוה בהני שאי כתף הרמב"ן ז"ל וכן נעל המתור:

ז [דף מ ע"א] **אמר** רב נחמן אמר שמואל טענו מיטין ושטורין והודה לו בשאר מהן תייב ת"ל ר' ישמעאל ור' יוחנן. וכן הלכה דהא רב פפא דהוא מתרוה קאמר לקמן טענו כלים ופרוטה כפר בכלים והודה בפרוטה תייב כפר בפרוטה והודה בכלים פטור אלא כרב דאמר כפירת הטענה שאי כתף ואלא כשמואל דאמר טענו מטין ושטורין והודה לו בא' מהן תייב. וגרסינן בפ' שנים אומנין (דף ה.) ושמ"ד הילך פטור קרקע תמאי אינטריך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אינטריך קרא להכיא דאפר בה בורות שיחין ומערות אי נמי דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות. אי אמרת בשלמא כפ"ג תייב היינו דאינטריך קרא למעוטי אלא אי אמרת פטור תמאי אינטריך למעוטי הא כל טענת מיטין ושטורין והודה לו בשאר מהן פטור אלא אי ס"מ [ש] [ג] [מדקתני מטינן] הכי גבי קרקע ס"מ דהיכא דטענו מיטין ושטורין

הגהות הב"ח א אין לו בידו:

פלפולא חריפתא

[ס] פרש"י שזה תובע. לא נמלא כן בפירושו פ"ק דב"מ דף ד' ע"ב אלא כתב שזה טוען ואף הר"ן לא כתב כך כפי רש"י ולכך נראה דבגרסינן פירוש זה תובע: [ע] **ואפי'** בטענת שמא. עיין פרק כל הנשבעין ממתני' דאלו נשבעין אלא בטענה ממש כשופטים כו': [פ] ורב **אלפס** ז"ל ס"ל הכי. ולענין להחזיק ממון שבידו בשמא על ידי עד אחד עיין בריש כ"מ גבי ויש מקשים הכל כו': [צ] **אפי'** בטוען טענת שמא. עיין בפרק כל הנשבעין גבי גלגול: [ק] **שאם אפי'** יודה. פי' בתקלה: [ר] למה לי"ם. קריאת שלא למה בשוא וכפשוטו: [ש] דהא **בפקדון** נמי בויפר הכל פטור. בטענה שהיא דומיא דשמלה כמו שכתב רבינו בס"פ הנחל קמא ומיהו לקמיה בתרייתא הא קתני הדיא דכי הוה זה שבתוב שאני אלא ודאי דאפקדון אינו אלא אלא בשבועת שומרין ומשלומין ועכשיו כשנתפסו פה בפרשת אלא שבועת שומרין ומשלומין ועכשיו כשנתפסו פה בפרשת מפיקרת עיניס למהר"ר ווילק כהן זלה"ה השמיט מהעתיק ומהשלומין ועכשיו כשנתפסו פה בפרשת אלא שבועת שומרין ומשלומין ועכשיו כשנתפסו פה בפרשת מפיקרת עיניס למהר"ר ווילק כהן זלה"ה השמיט מהעתיק ומהשלומין ותמיהני מאד שעל הרשתוניס שכתב בטור אני מוצא ואין יודעים להשיב ואינו הוסיף כן בס"ע ול"ע: [א] **והוא** שיהיו שוין שתי פרוטות. כדמסיק לעיל גבי הטענה אתי כתף: [ב] מנה **לאבא** בידך כו'. ומפורש גבי אין נשבעין בטענת אם"ו דהכא דוקא בטוענו אמת: [ג] **אבר** לי הן גרסינן. ובפ"ק דב"ב ע"ש: [ד] **אין** לך בידי חייב. והוא דאמר לעיל אתם עדים אתם עדי בדאיתא בפרק זה בורר גבי כילד היו בוקעין כו' משיע ליה לרב וכו': [ה] ומתרץ דיבורייה הוי. עיין בפרק חזקת גבי הני מילי שהרי דתכתבתם הוה והני מילי שהרי דתכתבתם הוה: [ו] **בפ"ק** דב"מ כו'. פירוש יפה וכן

א) כ"כ עירובין דף כו ע"ש. (הגר"ש ב) כ"כ רש"ל מה שתלוי בסברא, מזה תמרינן דגם משמרים קל דרבון בטענה דשייכא במלוה דמעיד נגדו או לענין כפירה כ' כסף, דבכה"ג לא שייך לפלוגי בין מלוה לפקדון, דהתורה לא חייבה שבועה פחות מב' כסף, אבל לענין טענת נאנסה ודאי לא בעי מודה במקצת דהלכה כר"ח בר יוסף. וזה מתורץ ללא יקשה דברי הרמ"ה כאן למ"ש לקמן סי' כו בשם הר' יוסף, לענין טענת קטן דנשבעים לו בשטרא שומרים, דכתב דעירוב פרשיות כתוב כאן ולא קאי על שומרים ודו"ק היטב. ועי' תוס' ב"ק פ' הגוזל קו ע"ש. (הר"ש חבר) ג) כ"ה לשון הרי"ף. (הגלי)

נתמינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר מציאת חש"ו גזל גמור מדבריהם ואמר רב מקדש להוציאו בדיינין מלמד בדרבנן נמי נתמינן לנכסיה מיכא ביניייהו אם הנתבע מסוד על השבועה בדאוריימא יצבע שכנגדו ויטול: [ו] בדרבנן מקנתא הוא ומקנתא לקנתא לא עבדינן ולרבנן דסברי מציאת חש"ו יש בהן גזל מפני דרכי שלום אין מוציאין בדיינין דבדרבנן לא נתמינן לנכסיה מאי עבדי' ליה משמתינן ליה ועטרינן תלתין יומין עד דמרמז זמן א) [נגדיה] [ח] ומנגדינן ליה ובקינן ליה:

י אמר רב ספא האי מאן דלפיק שטרא מחבריה וא"ל שטרא פריעה הוא אמרי' ליה לאו כל כמיניך זיל שליח ואי אמר ליסתבע לי אמרינן ליה [זיל] ליסתבע ליה. ג"ל רב אחא בריה דרבינא לרב מסי מה בין זה לפוגם שטרו. ג"ל התם שע"ג שלא טען טענינן ליה הכא זיל שליח אמרי' ליה ואי אמר ליסתבע לי אמרי' ליה זיל ליסתבע ואי לא טרחא מרבנן הוא בעל השטר לא מזדקקינן להסבירו לאודועי שהוא פוגע שטר פרוע [ט] *ואי אפשי מעל הלוה שבקינן ליה בידיה בלא שבועה ואי לא אפשי ואמר לפני ב"ד נשבע לי כדי שלא יפסיד מוכי משבעינן ליה מיכא מ"ד האי שבועה דרבנן היא ומיכא מ"ד כעין שבועה דאוריימא היא ופסירא לן בש"ד לכעין שבועה לאוריימא היא [י] דלמיל לפוגם שטרו ולא מפסינן לה ובעא מנקוטי מפתא:

הגה"ה
*ונפ"מ אם מנגדינן ליה דהא אמר ליה ליסתבע לי בלא פרעתא וכתב כרבינו ברוך מתרן יון ג) ה"מ בשטר שאין בו נתמנות אבל בשטר שיש בו נתמנות גבי בלא שבועה אפי' פוגם ואינו יודע מה הוא שטר שיש בו נתמנות וכתב הרמב"ן ז"ל פוגם את שטרו שהיה תשוב שטרו בלוה שפרעו ואמר ליסתבע לי בהסבא נשבע שבועת היסת ויפטר מן השטר. מ"ז:

יא [מתני'] מנה לי בידך אמר לו הן ג"ל אל תתנהו לי בלא עדים למחר ג"ל תניהו לי נתתיו לך [ב] חייב מפני שנראין ליתנו לו בעדים. ובלבד שיקבל עליו תגלי זה כי יכול הוא לומר לאי רוצה לקבל תגלי זה עלי כי מוסיף לי שמא משכח תגלי זה ולפרע לך שלא בעדים ותגבה ממני ושמא לכך אמר מתכוין וירלה שם בשעת הלוואה אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים לפי' שתק וקבל המעות ושתיקה הויא קבלה לשלשתה דהכי קבל מעותיו. אבל שלא בשעת הלוואה כההיא דשמעי' צריך לקבל עליו בפירוש. ושתיקתו לא הויא קבלה כיון דמתחלה הימניה לן משום זה להשיב. אבל אם נתחייב מדם לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בעדים אפילו אמר אי מיני מקבל עלי תגלי זה לאו כל כמיניה כיון דהוזרך להימיל בפני בית דין בשביל ממון זה והתרה בו בפני בית דין הויא התראתו התראה:

יב ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דיבר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דיבר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. [ל] שהכל מין מטבע אחד. כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית פטור. טענו מיטין והודה לו בשטרין פטור ור"ג מחייב. [מ] הטוען את חבירו כדי יין וכדי שמן והודה בקנקנים חלמון אומר הואיל והודה ממין הטענה יצבע. וחכ"א אין זו הודאה ממין הטענה. אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי חלמון. טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות הודה בקרקעות וכפר בכלים כפר בכלים והודה במקצת קרקעות פטור כפר בקרקעות והודה במקצת כלים חייב שהנכסים שאין להן תחריות זוקקין את הנכסים שיש להן תחריות ליטבע עליהן:

יג [דף מא ע"ב] **גמ'** אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים. ורב ספא משמיה דרבא אמר ג"ל לפורעו בעדים. והלכתא כרב ספא דהאמר רבי אלא בפרק גט פשוט (דף קע.) והא ק"ל המלוה את חבירו בעדים ג"ל לפורעו בעדים ורבא ורמי בר חמא נמי סבירא להו הכי בפ' כל הנשבעין (דף מה:). ואם ג"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים *ואם אמר פרעתיך שלא בעדים חפי' שהוא פוגע שטר הימיני בדיעבד כל זמן שלא יביא עדים ואם ג"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו להם למדינת הים וכן בפ"ח בעל התוספות ז"ל. [נ] והרמב"ם ז"ל כתב שהקל בזה מחר גמרות ישנות ומלא בספרים שנכתבו לפני חתם משה שנה והיה כתוב בהן נאמן ומי תקשה לך כיון דנאמן לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו להם למדינת הים או מתו יהא נאמן לומר פרעתיך ביני לביני במיגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו וי"ל דאין זה מיגו טוב דיותר נוח לומר פרעתיך ביני לביני ושכחתי התראה שהתרית בי לפורעך בעדים ממה שיאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו כי יאמרו העולם הרואה לשקר עדיו ותימה לעיל דפריך לשמואל ממתני' אמאי לא שני מתניתין לייר בשומר נתתי לך ביני לביניך משום הכי לא מהימן ועלעולם אימא לך לי טעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו למדינת הים נאמן ויש לומר דמשמע ליה ליטבע דמתניתין מפני שצריך ליתן לו בעדים שצריך לברר ע"י העדים שנתנו לו ושמואל

הגה"ה
*ואם אפשי מעל הלוה שבקינן ליה בידיה בלא שבועה ואי לא אפשי ואמר לפני ב"ד נשבע לי כדי שלא יפסיד מוכי משבעינן ליה מיכא מ"ד האי שבועה דרבנן היא ומיכא מ"ד כעין שבועה דאוריימא היא ופסירא לן בש"ד לכעין שבועה לאוריימא היא [י] דלמיל לפוגם שטרו ולא מפסינן לה ובעא מנקוטי מפתא:

יא [מתני'] מנה לי בידך אמר לו הן ג"ל אל תתנהו לי בלא עדים למחר ג"ל תניהו לי נתתיו לך [ב] חייב מפני שנראין ליתנו לו בעדים. ובלבד שיקבל עליו תגלי זה כי יכול הוא לומר לאי רוצה לקבל תגלי זה עלי כי מוסיף לי שמא משכח תגלי זה ולפרע לך שלא בעדים ותגבה ממני ושמא לכך אמר מתכוין וירלה שם בשעת הלוואה אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים לפי' שתק וקבל המעות ושתיקה הויא קבלה לשלשתה דהכי קבל מעותיו. אבל שלא בשעת הלוואה כההיא דשמעי' צריך לקבל עליו בפירוש. ושתיקתו לא הויא קבלה כיון דמתחלה הימניה לן משום זה להשיב. אבל אם נתחייב מדם לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בעדים אפילו אמר אי מיני מקבל עלי תגלי זה לאו כל כמיניה כיון דהוזרך להימיל בפני בית דין בשביל ממון זה והתרה בו בפני בית דין הויא התראתו התראה:

יב ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דיבר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דיבר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. [ל] שהכל מין מטבע אחד. כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית פטור. טענו מיטין והודה לו בשטרין פטור ור"ג מחייב. [מ] הטוען את חבירו כדי יין וכדי שמן והודה בקנקנים חלמון אומר הואיל והודה ממין הטענה יצבע. וחכ"א אין זו הודאה ממין הטענה. אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי חלמון. טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות הודה בקרקעות וכפר בכלים כפר בכלים והודה במקצת קרקעות פטור כפר בקרקעות והודה במקצת כלים חייב שהנכסים שאין להן תחריות זוקקין את הנכסים שיש להן תחריות ליטבע עליהן:

יג [דף מא ע"ב] **גמ'** אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים. ורב ספא משמיה דרבא אמר ג"ל לפורעו בעדים. והלכתא כרב ספא דהאמר רבי אלא בפרק גט פשוט (דף קע.) והא ק"ל המלוה את חבירו בעדים ג"ל לפורעו בעדים ורבא ורמי בר חמא נמי סבירא להו הכי בפ' כל הנשבעין (דף מה:). ואם ג"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים *ואם אמר פרעתיך שלא בעדים חפי' שהוא פוגע שטר הימיני בדיעבד כל זמן שלא יביא עדים ואם ג"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו להם למדינת הים וכן בפ"ח בעל התוספות ז"ל. [נ] והרמב"ם ז"ל כתב שהקל בזה מחר גמרות ישנות ומלא בספרים שנכתבו לפני חתם משה שנה והיה כתוב בהן נאמן ומי תקשה לך כיון דנאמן לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו להם למדינת הים או מתו יהא נאמן לומר פרעתיך ביני לביניך במיגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו וי"ל דאין זה מיגו טוב דיותר נוח לומר פרעתיך ביני לביני ושכחתי התראה שהתרית בי לפורעך בעדים ממה שיאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו כי יאמרו העולם הרואה לשקר עדיו ותימה לעיל דפריך לשמואל ממתני' אמאי לא שני מתניתין לייר בשומר נתתי לך ביני לביניך משום הכי לא מהימן ועלעולם אימא לך לי טעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו למדינת הים נאמן ויש לומר דמשמע ליה ליטבע דמתניתין מפני שצריך ליתן לו בעדים שצריך לברר ע"י העדים שנתנו לו ושמואל

הגה"ה
*כיון שלא היה חייב לפורעו בעדים שלא אמר בשעת הלוואה אל תפרעני אלא בעדים אם היה אומר ולאי בפניכם פרעתי ולא ניתי לצריך הוזקה כפרן ורבינו ברוך מתרן יון ז"ל אומר דגם כאה לא הוזקה כפרן כי אמר העדים שכאו כיון שלא היה צריך לעדותם. מ"ז:

יד טו ההוא דאמר ליה לחבריה [ם] כי פרעת לי פרע לי בנוכחי רחוקן ושמעון פרעיה בנוכחי קהדי מחבריה אמר ליה אפי' קהדי ג"ל בנוכחי פרעיה. רבא אמר להכי ג"ל רחוקן ושמעון כי היכי דלא לידמיה. שקרי ניהו וקסבר לאו כל כמיניה למיפסל קהדי. וגריך לומר לפירושו דכיון דקבל תגלי נעשה כאומר לו מהיומנא לי כל זימנא דאמרת דלא פרעתי עד שיעידו רחוקן ושמעון ולישנא דהכי"ת לא משמע הכי אמר מדקאמר להכי קאמר רחוקן ושמעון כי היכי דלא לידמיה ומה לומר שייך להזכיר כאן כיון דמייתי קהדי דפרעיה הוה ליה למימר להכי אמר רחוקן ושמעון כי היכי דלא להימני שאר קהדי. על כן נראה לפרש דאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים וכן פי"ש ונראה מתוך פי' [ו] דגרסינן לקמ אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים נאמן והאי דינא אלים טפי דכיון דייחד לו עדים נתכוין שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל אם פרעו בפני עדים אחרים והם בפנינו מהימני' ורב אלפס כתב דאם פרעו בפני עדים אחרים לא מהימני' לפי שקבל עליו שכל עדים יהיו פסולים להעיד בפרעון זו מוך מרחוקן ושמעון *והניח דאיה מהאי עובדא דבסמוך

הגה"ה
*וכן הלכתא כרב אלפס ופרס"י ודלא כמיימוני: בתפי תרי דתנו הלכתא ופרעיה בתפי קהדי

אחריני וקאמר ליה רב נחמן כיון דקמודית דשקלתינהו מיניה הוי פרעון משמע הא לא מודה אע"ג דפרעיה בתפי קהדי לא מהימני' כיון דלא תנו הלכתא. ולאו דאייה היא דר"ח לא גריס בההוא עובדא פרעיה בתפי קהדי אלא פרעיה סתם וכן כתב הרמב"ן ז"ל שמלא בספרים [ה] ישנים וה"ג פרעיה בינייהו נגיע דליה אבל אם נאו עדים שפרע נאמנים. וכן מסתברא שלא פסל שאר עדים ולא דמי להא דלמרינן לקמן מהיומנא לי כדי תרי להתם ג"ל בפירוש שיהא נאמן יותר משאר עדים אבל הכא יחוד העדים אינו אלא כדי שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל לא פסל עדים המעידים לפנינו: ההוא דג"ל לחבריה כי פרעית לי פרע בתפי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה [צ] בתפי קהדי ואתניסו אתא לקמייה דרב נחמן ג"ל אין קבולי קבלתינהו ואמינא ליהוו פקדון בידי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא ג"ל כיון דקמודית דקבלתינהו הא פרעת מי אמרת לקיומי תנאים זיל מיימינהו להא מגא ורב ששת לגמרי הלכתא סיפרא וסיפרי [ותוספתא] וכולה הש"ס האי ג"ל הא מגא ורב ששת לבדיומתא בעלמא הוא דקאמר ולא שהיה צריך לכך כי כבר פרעו ונסתלק הימנו:

טז ההוא ג"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דלחופיתך אמר ליה להד"מ אמר מהדי קהדי דלחוזף ופרע מוהה הלוואה עלמה שתבעו אמר אניי הא מקהדי קהדי דפרע רבא אמר כל האומר לא ליתי כאילו אומר לא פרעתי דמי. ואע"ג דמקהדי קהדי דפרע ליהו מהימן טפי למייב עלמו ודוקא לתקהידו לבד אם טען מתחלה לא ליתי דאמר ונוב אמר פרעתי נאמן [צ] דעל פיו לא הוחזק כפרן:

יז ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אמר פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב שאת הוחזק כפרן [ק] אמר רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דמיניה לאו מדעתיה*:

יח [דף מב ע"א] **ההוא** דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דלחופיתך. ג"ל ולא פרעתיך מאה קני עפלי דקיימא בשיתא שיתא. ג"ל לאו בהדבא מרבא הוו קיימי אתו מהדי ואמרי אין בהדבא מרבא הוו קיימי אתו קיימי אתא אמר לקמיה דרבא מייתיב. אמר ליה רמי בר חמא והא אתו מהדי להמרת כל מילתא דלא רמיא עליה דמיניה לאו מדעתיה ג"ל ולא פרעתיך מאה קני עפלי דקיימא בשיתא שיתא. מכאן משמע שהאומר לחבירו פרעתיך אין צריך לברר כמה פרעו והיינך דהכא אע"ג דאכחישו יתיה עדים בפרעון סבר רמי בר חמא למימר כל מילתא דלא רמיא עליה לחיובי לאו מדעתיה ורבא סבר מי חמא למימר כל מילתא דלא רמיא עליה לחיובי לאו מדעתיה: **יט ההוא** דג"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא אטרח אמר ליה פרעתיך ג"ל [והנה] סיטרתי ניהו. אמר רב נחמן מיתבא אטרח רב פפא אמר לא מיתבא אטרח. ולרב פפא מ"ם מההוא דג"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא אטרח ג"ל ולא מתורי יהבת לי ותיתי ויתבא אמתחתא וקבילת זוזי ג"ל הנהו סיטרתי ניהו

פלפולא חריפתא

נסוף פרק בתרא דב"ק גבי האומר למחירו גזלתי טו': [ז] בדרבנן תקנתא היא כו'. עיין בפרק הכותב גבי פוגמת כסא הר"ף דדוקא בשטרא היכא ולא בשטרא המשכנה: [ח] ומנגדינן. עיין מה שכתבתי בזה ביבמות ר"פ רבן גמליאל: [ט] ואי תפיס משל"ה שבקינן ליה בו'. ופ"ת בתיבת מחבירו לי ספיס מי שפקדון מיניה והא שבועה דלעיל מיירי בשומר נתתי לך ביני לביניך משום הכי לא מהימן ועלעולם אימא לך לי טעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני ולכלו למדינת הים נאמן ויש לומר דמשמע ליה ליטבע דמתניתין מפני שצריך ליתן לו בעדים שצריך לברר ע"י העדים שנתנו לו ושמואל

א) כ"ב נגדיה, (הגה"ה ב) ג' מע"ש. (נלקו) ג) ויש לעיין מה ראיתו מזה שכתב דפ"י וכו', דהא הוא נסוגיית דאי אמר יפרעו פוגם בחיה שטר שיש בו נתמנות הוא דבעינן דאפילו פוגם, דהא ל"מ שום תילוק בה"ג בין נתמנות, ונם דכ"מ הוא דיש לו מיגו ג"כ דבה"ג אין בו שבועה, ול"ע כוונתו מזה. (נלקו)

ואמר רב פפא לימרע שטרא. הכי השתא התם כיון דקא מודה למחורי יהיב ומחורי שקיל לימרע שטרא הכא לימר סיטרתי ניהו. מאי הוי עלה רב פפא אמר לך לימרע שטרא ורב שימא בריה דרב חידי אמר לימרע שטרא והלכתא לימרע שטרא הלי לימרע א) פר"ת וגרים נעל השטר שבועה. והא דאמר בפרק גלו נערות (דף לו:) הלי שטרא ריעיא לך מגבינן ביה דוקא כי הלי ריעותא דהתם דהוה מהדר מזיופ לימר זיופי זייף וכתב. וקשה לר"ת והא אמרינן בפרק הכותב (דף פה.) כגון שבא מר ברי דקיים לי בגויה מרעגא שטרא לפומיה ואי ריעותא דשטרא כגב דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רעותא דהכא מר דקיים ליה בגויה [ר] כל עד שהיה מעיד שהוא פרוע היה מזקיקו ליפרע. ותירץ ר"ת דהתם [ש] מיירי בשומר [ת] שטר אומנה ושטר פסיס הוא ואפילו תרי סהדי לא מהימני דהכי כתיבת בפרק השתא שנתפרסמה (דף יט.) ומיהו קשה [ב] מהניא שטרא דהתם לקמיה דרבא אמר רב פפא ידענא בית דפריע ס"ל מיכל מינים אחריני נהדי דמר וקאמר התם לא יהא רב פפא כנתא רב מתדף להא מרע שטרא לפומיה ואי בשטרא ריעיא לא אמר אלא שיקרא ליישבא אמאי נעי אחריני נהדי ואקרעו לא קאמר כדקאמר התם קרענא ס"ד על כן נראה דבשטרא ריעיא לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא מגבינן ביה כדאמרינן בפרק הלו נערות. [ג] ורב אלפסי ז"ל כתב הלי אימרע שטרא מיכל מ"ד דלא מיבטיל ליה לגמרי אבל אי אית ביה נאמנות אימרע נאמנות ולא גבי אלא בשבועה ודייק מדקאמר אימרע שטרא ולא קאמר מיבטל שטרא לגמרי ומשמע שבועת היסת ליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והכי ראיה לדבריהם מהא דאמרינן לאו מחורי יהבת לי ומחורי שקלת ואמר רב פפא לימרע שטרא והתם כיון דאחורי יהב ומחורי שקל ודלמי פרעון השטר הוא ומחמל שיעבודו וליכא למימר בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודלמי מיבטל לגמרי ואימרע שטרא דרב נחמן נמי הכי הוה מדפריך מיניה. ונראה דלאו דוקיה היא דאחורי יהיב ומחורי שקיל אפשר שהלוה לו מעות לקנות לו שוורים וכתב שטר עליהם כדי שיפרע לו מדמי השוורים מלוה על פה שהיה לו עליו ודמי השוורים ישתעבד עליו בשטר והוכחה לדבר שהרי השטר בידו ועוד הרבה רואיה מהא דקאמר ה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר שטרא דמיגו דלא יכול למימר להד"מ לא יכול למימר סיטרתי ניהו ויכון דלא יכול למימר סיטרתי ניהו ולאי מיבטיל שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעה הלכך משתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גבי כלום ומיפטר גם זו אינה רואיה דלפי ע"ג דלא יכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו ולא מיבטיל שטרא. ודתיקצי לך מאי לריכין להאי מיגו מאי אינו נאמן לומר סיטרתי בלא מיגו כמו להד"מ [ד] דמה לי טעמא דסיטרתי ומה לי טעמא דלהד"מ וי"ל דטעמא דסיטרתי ניהו אינה כלום כל כך טענה ברורה ומתוורת. [ה] דחזקה לא שביק אינש מלוה בשטר עליו ופרע מלוה על פה הלכך כשיש עמו מיגו דלהד"מ טענה ברורה הוא ומגבינן בהאי שטרא אבל פרעיה בפי סהדי דליכא מיגו לאו טענה ברורה הוא לגבות בו וגם לא מיבטיל שטרא אלא מיפרע שטרא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן וכן עיקר. [ו] וה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר ליה שטרא. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל ודוקא דמסהדי סהדי דבתורת פרעון יהבה ניהליה ולא ידעי אי מהאי שטרא אי מאחריני דהשתא אלאי אמרי אימרע שטרא דליכא מיגו אבל אי מסהדי דיהבי ליה זוזי ולא ידעי אי בתורת פרעון או פקדון או מתנה לא אימרע שטרא ויכול למימר סיטרתי ניהו במיגו דאי נעי אמר במתנה יהבינא ניהליה כדאמר בפרק שבועת העדות (דף לד:) מנה נמתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלא מה טוען אי דקאמר להד"מ הוחזק בפרעון אי מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן עדים רואין אותו מאי הוי עלמא ע"ג דליכא עדים דיהיב דמי קמייהו כיון דלא ידעינן אי לשם מתנה אי לשם הלוואה מהימן למימר לשם מתנה נתנם וכי תימא לא דמי התם נאמן במיגו להחזיק מה שבידו א) אבל הכא מיגו להוציא הוא דלא כי דייקת ביה שפיר לאו להוציא הוא דהני סהדי לאו בחופת דשטרא דקסהדי דפריע הוא דלא במקומו השטר עומד ולדמי דיהב בתפיהו קסהדי ולא ידעי לשום מה קיבל ולהו הלכך השטר במקומו עומד לגבות ועל המעות מהימן במיגו להחזיק המעות בידו והרמב"ן ז"ל לא הודה לו למגלן דמהימן למימר במתנה נתנם לי עד דמהימנינן ליה למימר סיטרתי במיגו דמתנה נתנם לי מדרבה יותר גריעה טענת מתנה מטענת סיטרתי לדלמא יותר ברצון פורע מוכוחיו ממה שיחן שלו במתנה ולא דמי להיתי דפרק שבועת העדות דהתם לא היה חייב לו תחילה כלום ועל המעות שנתן לו בפני עדים זה לומר לשם הלוואה וזה לומר לשם מתנה נאמן שהמוציא מחבירו עליו הראייה אבל הכא שהיה חייב לו מעות ויהיב ליה מעות בשתא בפני עדים כיון דלא מהימנא ליה למימר סיטרתי ניהו כ"ש דלא מהימן למימר במתנה נתנם ליה דודאי לשם פרעון השטר נתנם ונראין דבריו דמתנה לא שכיחא וגריעא טענת מתנה מטענת סיטרתי אבל פרעיהו בין דיליה לדיליה מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו וכדאמרי בריה דרבי אבהו כדמפרש בשמועות בפרק הכותב (דף פה:):

כ ההוא דאמר ליה לחבריה [ז] מהיימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא מזל פרעיה בתפי' סהדי אמר ורבנן דאמרי תרוייהו הא היימנה מתקיף לה רב פפא אמר לא אימרע שטרא ורב שימא בריה דרב חידי אמר לימרע שטרא והלכתא לימרע שטרא הלי לימרע א פר"ת וגרים נעל השטר שבועה. והא דאמר בפרק גלו נערות (דף לו:) הלי שטרא ריעיא לך מגבינן ביה דוקא כי הלי ריעותא דהתם דהוה מהדר מזיופ לימר זיופי זייף וכתב. וקשה לר"ת והא אמרינן בפרק הכותב (דף פה.) כגון שבא מר ברי דקיים לי בגויה מרעגא שטרא לפומיה ואי ריעותא דשטרא כגב דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רעותא דשטרא כגב דוכתא לימרע שטרא לפומיה ואי ריעותא דשטרא כגב דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רעותא דהכא מר דקיים ליה בגויה [ר] כל עד שהיה מעיד שהוא פרוע היה מזקיקו ליפרע. ותירץ ר"ת דהתם [ש] מיירי בשומר [ת] שטר אומנה ושטר פסיס הוא ואפילו תרי סהדי לא מהימני דהכי כתיבת בפרק השתא שנתפרסמה (דף יט.) ומיהו קשה [ב] מהניא שטרא דהתם לקמיה דרבא אמר רב פפא ידענא בית דפריע ס"ל מיכל מינים אחריני נהדי דמר וקאמר התם לא יהא רב פפא כנתא רב מתדף להא מרע שטרא לפומיה ואי בשטרא ריעיא לא אמר אלא שיקרא ליישבא אמאי נעי אחריני נהדי ואקרעו לא קאמר כדקאמר התם קרענא ס"ד על כן נראה דבשטרא ריעיא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן ביה כדאמרינן בפרק הלו נערות. [ג] ורב אלפסי ז"ל כתב הלי אימרע שטרא מיכל מ"ד דלא מיבטיל ליה לגמרי אבל אי אית ביה נאמנות אימרע נאמנות ולא גבי אלא בשבועה ודייק מדקאמר אימרע שטרא ולא קאמר מיבטל שטרא לגמרי ומשמע שבועת היסת ליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והכי ראיה לדבריהם מהא דאמרינן לאו מחורי יהבת לי ומחורי שקלת ואמר רב פפא לימרע שטרא והתם כיון דאחורי יהב ומחורי שקיל ודלמי פרעון השטר הוא ומחמל שיעבודו וליכא למימר בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודלמי מיבטיל לגמרי ואימרע שטרא דרב נחמן נמי הכי הוה מדפריך מיניה. ונראה דלאו דוקיה היא דאחורי יהיב ומחורי שקיל אפשר שהלוה לו מעות לקנות לו שוורים וכתב שטר עליהם כדי שיפרע לו מדמי השוורים מלוה על פה שהיה לו עליו ודמי השוורים ישתעבד עליו בשטר והוכחה לדבר שהרי השטר בידו ועוד הרבה רואיה מהא דקאמר ה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר שטרא דמיגו דלא יכול למימר להד"מ לא יכול למימר סיטרתי ניהו ויכון דלא יכול למימר סיטרתי ניהו ולאי מיבטיל שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעה הלכך משתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גבי כלום ומיפטר גם זו אינה רואיה דלפי ע"ג דלא יכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו ולא מיבטיל שטרא. ודתיקצי לך מאי לריכין להאי מיגו מאי אינו נאמן לומר סיטרתי בלא מיגו כמו להד"מ [ד] דמה לי טעמא דסיטרתי ומה לי טעמא דלהד"מ וי"ל דטעמא דסיטרתי ניהו אינה כלום כל כך טענה ברורה ומתוורת. [ה] דחזקה לא שביק אינש מלוה בשטר עליו ופרע מלוה על פה הלכך כשיש עמו מיגו דלהד"מ טענה ברורה הוא ומגבינן בהאי שטרא אבל פרעיה בפי סהדי דליכא מיגו לאו טענה ברורה הוא לגבות בו וגם לא מיבטיל שטרא אלא מיפרע שטרא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן וכן עיקר. [ו] וה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר ליה שטרא. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל ודוקא דמסהדי סהדי דבתורת פרעון יהבה ניהליה ולא ידעי אי מהאי שטרא אי מאחריני דהשתא אלאי אמרי אימרע שטרא דליכא מיגו אבל אי מסהדי דיהבי ליה זוזי ולא ידעי אי בתורת פרעון או פקדון או מתנה לא אימרע שטרא ויכול למימר סיטרתי ניהו במיגו דאי נעי אמר במתנה יהבינא ניהליה כדאמר בפרק שבועת העדות (דף לד:) מנה נמתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלא מה טוען אי דקאמר להד"מ הוחזק בפרעון אי מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן עדים רואין אותו מאי הוי עלמא ע"ג דליכא עדים דיהיב דמי קמייהו כיון דלא ידעינן אי לשם מתנה אי לשם הלוואה מהימן למימר לשם מתנה נתנם וכי תימא לא דמי התם נאמן במיגו להחזיק מה שבידו א) אבל הכא מיגו להוציא הוא דלא כי דייקת ביה שפיר לאו להוציא הוא דהני סהדי לאו בחופת דשטרא דקסהדי דפריע הוא דלא במקומו השטר עומד ולדמי דיהב בתפיהו קסהדי ולא ידעי לשום מה קיבל ולהו הלכך השטר במקומו עומד לגבות ועל המעות מהימן במיגו להחזיק המעות בידו והרמב"ן ז"ל לא הודה לו למגלן דמהימן למימר במתנה נתנם לי עד דמהימנינן ליה למימר סיטרתי במיגו דמתנה נתנם לי מדרבה יותר גריעה טענת מתנה מטענת סיטרתי לדלמא יותר ברצון פורע מוכוחיו ממה שיחן שלו במתנה ולא דמי להיתי דפרק שבועת העדות דהתם לא היה חייב לו תחילה כלום ועל המעות שנתן לו בפני עדים זה לומר לשם הלוואה וזה לומר לשם מתנה נאמן שהמוציא מחבירו עליו הראייה אבל הכא שהיה חייב לו מעות ויהיב ליה מעות בשתא בפני עדים כיון דלא מהימנא ליה למימר סיטרתי ניהו כ"ש דלא מהימן למימר במתנה נתנם ליה דודאי לשם פרעון השטר נתנם ונראין דבריו דמתנה לא שכיחא וגריעא טענת מתנה מטענת סיטרתי אבל פרעיהו בין דיליה לדיליה מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו וכדאמרי בריה דרבי אבהו כדמפרש בשמועות בפרק הכותב (דף פה:):

נתפי' סהדי אמר ורבנן דאמרי תרוייהו הא היימנה מתקיף לה רב פפא אמר לא אימרע שטרא ורב שימא בריה דרב חידי אמר לימרע שטרא והלכתא לימרע שטרא הלי לימרע א פר"ת וגרים נעל השטר שבועה. והא דאמר בפרק גלו נערות (דף לו:) הלי שטרא ריעיא לך מגבינן ביה דוקא כי הלי ריעותא דהתם דהוה מהדר מזיופ לימר זיופי זייף וכתב. וקשה לר"ת והא אמרינן בפרק הכותב (דף פה.) כגון שבא מר ברי דקיים לי בגויה מרעגא שטרא לפומיה ואי ריעותא דשטרא כגב דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רעותא דשטרא כגב דוכתא לימרע שטרא לפומיה ואי ריעותא דשטרא כגב דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רעותא דהכא מר דקיים ליה בגויה [ר] כל עד שהיה מעיד שהוא פרוע היה מזקיקו ליפרע. ותירץ ר"ת דהתם [ש] מיירי בשומר [ת] שטר אומנה ושטר פסיס הוא ואפילו תרי סהדי לא מהימני דהכי כתיבת בפרק השתא שנתפרסמה (דף יט.) ומיהו קשה [ב] מהניא שטרא דהתם לקמיה דרבא אמר רב פפא ידענא בית דפריע ס"ל מיכל מינים אחריני נהדי דמר וקאמר התם לא יהא רב פפא כנתא רב מתדף להא מרע שטרא לפומיה ואי בשטרא ריעיא לא אמר אלא שיקרא ליישבא אמאי נעי אחריני נהדי ואקרעו לא קאמר כדקאמר התם קרענא ס"ד על כן נראה דבשטרא ריעיא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן ביה כדאמרינן בפרק הלו נערות. [ג] ורב אלפסי ז"ל כתב הלי אימרע שטרא מיכל מ"ד דלא מיבטיל ליה לגמרי אבל אי אית ביה נאמנות אימרע נאמנות ולא גבי אלא בשבועה ודייק מדקאמר אימרע שטרא ולא קאמר מיבטל שטרא לגמרי ומשמע שבועת היסת ליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והכי ראיה לדבריהם מהא דאמרינן לאו מחורי יהבת לי ומחורי שקלת ואמר רב פפא לימרע שטרא והתם כיון דאחורי יהב ומחורי שקיל ודלמי פרעון השטר הוא ומחמל שיעבודו וליכא למימר בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודלמי מיבטיל לגמרי ואימרע שטרא דרב נחמן נמי הכי הוה מדפריך מיניה. ונראה דלאו דוקיה היא דאחורי יהיב ומחורי שקיל אפשר שהלוה לו מעות לקנות לו שוורים וכתב שטר עליהם כדי שיפרע לו מדמי השוורים מלוה על פה שהיה לו עליו ודמי השוורים ישתעבד עליו בשטר והוכחה לדבר שהרי השטר בידו ועוד הרבה רואיה מהא דקאמר ה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר שטרא דמיגו דלא יכול למימר להד"מ לא יכול למימר סיטרתי ניהו ויכון דלא יכול למימר סיטרתי ניהו ולאי מיבטיל שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעה הלכך משתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גבי כלום ומיפטר גם זו אינה רואיה דלפי ע"ג דלא יכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו ולא מיבטיל שטרא. ודתיקצי לך מאי לריכין להאי מיגו מאי אינו נאמן לומר סיטרתי בלא מיגו כמו להד"מ [ד] דמה לי טעמא דסיטרתי ומה לי טעמא דלהד"מ וי"ל דטעמא דסיטרתי ניהו אינה כלום כל כך טענה ברורה ומתוורת. [ה] דחזקה לא שביק אינש מלוה בשטר עליו ופרע מלוה על פה הלכך כשיש עמו מיגו דלהד"מ טענה ברורה הוא ומגבינן בהאי שטרא אבל פרעיה בפי סהדי דליכא מיגו לאו טענה ברורה הוא לגבות בו וגם לא מיבטיל שטרא אלא מיפרע שטרא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן וכן עיקר. [ו] וה"מ דפריעה בפי סהדי ולא מילכר ליה שטרא. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל ודוקא דמסהדי סהדי דבתורת פרעון יהבה ניהליה ולא ידעי אי מהאי שטרא אי מאחריני דהשתא אלאי אמרי אימרע שטרא דליכא מיגו אבל אי מסהדי דיהבי ליה זוזי ולא ידעי אי בתורת פרעון או פקדון או מתנה לא אימרע שטרא ויכול למימר סיטרתי ניהו במיגו דאי נעי אמר במתנה יהבינא ניהליה כדאמר בפרק שבועת העדות (דף לד:) מנה נמתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלא מה טוען אי דקאמר להד"מ הוחזק בפרעון אי מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן עדים רואין אותו מאי הוי עלמא ע"ג דליכא עדים דיהיב דמי קמייהו כיון דלא ידעינן אי לשם מתנה אי לשם הלוואה מהימן למימר לשם מתנה נתנם וכי תימא לא דמי התם נאמן במיגו להחזיק מה שבידו א) אבל הכא מיגו להוציא הוא דלא כי דייקת ביה שפיר לאו להוציא הוא דהני סהדי לאו בחופת דשטרא דקסהדי דפריע הוא דלא במקומו השטר עומד ולדמי דיהב בתפיהו קסהדי ולא ידעי לשום מה קיבל ולהו הלכך השטר במקומו עומד לגבות ועל המעות מהימן במיגו להחזיק המעות בידו והרמב"ן ז"ל לא הודה לו למגלן דמהימן למימר במתנה נתנם לי עד דמהימנינן ליה למימר סיטרתי במיגו דמתנה נתנם לי מדרבה יותר גריעה טענת מתנה מטענת סיטרתי לדלמא יותר ברצון פורע מוכוחיו ממה שיחן שלו במתנה ולא דמי להיתי דפרק שבועת העדות דהתם לא היה חייב לו תחילה כלום ועל המעות שנתן לו בפני עדים זה לומר לשם הלוואה וזה לומר לשם מתנה נאמן שהמוציא מחבירו עליו הראייה אבל הכא שהיה חייב לו מעות ויהיב ליה מעות בשתא בפני עדים כיון דלא מהימנא ליה למימר סיטרתי ניהו כ"ש דלא מהימן למימר במתנה נתנם ליה דודאי לשם פרעון השטר נתנם ונראין דבריו דמתנה לא שכיחא וגריעא טענת מתנה מטענת סיטרתי אבל פרעיהו בין דיליה לדיליה מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרתי ניהו וכדאמרי בריה דרבי אבהו כדמפרש בשמועות בפרק הכותב (דף פה:):

הגהות הב"ח א הלי אימרע פי' רבינו מגמגל ולריך נעל השטר שבועה:

פלפולא חריפתא

[ר] כל עד כו'. כדתנן פרק השבועין כשם שאמרו כו' וכן עד וכו': [ש] מיירי באומר כו'. אבל בכתובת מפורש בשם רבינו תם בע"מ ע"ש: [ת] שטר אמנה ושטר פסים. פרשב"ם בפרק מי שמת דף קנ"ד שטר אמנה למשוך לך שטר מכירה קודם שקבלתי הדמים שטר פסים שפיסת ממני לכתוב לך שטר מכירה להחזיקך בעשיר ליקח קרקעות ע"כ. ובפ' השואל שגלו דף ע"ט פרש"י שטר פסים שמפייסו לקבל מתנה זו להפקיע זכות בעלה קודם גיטותיו ולא שיכה מקבל זה בשם ובפ"ב דגיטין דף י"ט מפרש שטר פסים שאומר למחילו אוהבו ומחילו שיכתוב לו על עלמו שטר חוב כדי שיראה עשיר ושטר אמנה שכתב לעולם ולא ליה כו': [א] ומיהו קשיא בו'. בפרק הכותב כתב רבינו מירוח לקושיא זו בשם רבינו תם עלמו: [ב] ה"ג מההיא דהכותב דהתוא שטרא. וכן הלשון מתוקפות: [ג] ר"ב אלפס ז"ל כתב כו'. ממיה בפ' הכותב לא הזכיר גם שני הפי' דבקלן וכתב פי' אמר לגמרי ע"ש: [ד] ה"ג דמה לי טענה דסיטרתי ומה לי טענה דלהד"מ ופ"ל דטענה דסיטרתי: [ה] דחזקה לא שביק כו'. ע' מ"ש בזה בפ' הכותב: [ו] וה"מ דפריע' כו'. פיסקא: [ז] מהימנית לי כל אימת כו'. [ח] ובן הבבה. גרי"ף כתב בקלן הטוען כדי שמן וכו' בשר כתבינהו בפרק שני דייני תם בע"ח ע"ש: [ח

אין משלם. הא דתנן שומר חנם אין נשבע משום דקרע כי יתן דכתיב בשומר חנם מייתי בשבועה וה"ה דאין משלם החיוב דידיה דהיינו פשיעה כי היכי דשומר שכר פטור ממיזד דידיה דהיינו גניבה ואבידה וכן מוכח בהדיא בשילהי המוכר (דף נג.) גבי הוכח גברא דאפקידו גניבה מרנקי של נזקה פשע היא מייבא רב יוסף לשלומי ומעיקרא בעי למיפטר משום דכתיב לשמור ולא לחלק לעניים חלמא כל הני דמימעטין מהאי קרא לפילו מפשיעה ממעטי. ופילו שומר שכר נראה לפטור לפילו מפשיעה להכוא דאפקידו גניבה מרנקי של נזקה שומר שכר הוה בהיא הנאה דרב יוסף דאמר לקמן דשומר מפידה שומר שכר הוי בהיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעני והוי מצי למימר שומר שכר אין נשבע שמתה או שנגנבה חלא נקט פטור שבועה בשומר חנם ופטור משלומין בשומר שכר משום דבהאי ליצנא כתיבי בקרא וה"ה כולם פטורין משבועה ומשלומין. והוה מצי למימר שומר שכר משלם חונפין וגניבה ואבידה דליתקש לשומר שכר דכתיב וכי ישלח איש ו"ו מוסיף על ענין ראשון כדדרש' פרק השואל (דף קה.) חלא כיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור משלומין בשומר שכר ה"ה נכולן ועוד משום הכי לא תני שואל משום דלא שייך בהקדש. אבל הרמב"ן והרשב"ץ ז"ל כתבו דשומר שכר מייב בשבועה בכל חלו. אבל רב חלפס ז"ל כתב בשבועה המפקיד שטרות אבל מציר ומודה שפשע בהו ונאבדו פטור משלם והדברים נראים דכיון דהויא הפסוק חלו מכלל פרשה שומרין אין למייבו אלא משום חלש המוקד ופושע בדבר ונאבד לא מצינו חלש המוקד שהרי פשיעה [ם] נבעלים פטור אלא ודאי לא מיקרי חלש המוקד כיון דלא אפקידיה בידים אלא שבשמיעה אלא שמרו כראוי נפשד אלא שמדין שומר מייבינן תורה הלכך נבעלים פטור וכיון שהוציאה תורה את אלו מדין שומרין פטורין אף משבועה והא דתנן נשבעין על אלו ה"מ בפני עצמן אבל ע"י גלגול נשבעין דתנן (קדושין דף כו.) נשבעין שאין להם תחריות זוקקין את הנשבעים שיש להן תחריות לישבע עליהן ופני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא שבועה דאורייתא אבל מדרבנן נשבעין עליהן ה"ג בפרק הכותב (דף פז:) בענין הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר תמא למימר שבועה דאורייתא וכו' אמר רבא אמי תשובות נדבר תלה דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעה ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידלג: רבי מאיר אומר יש דברים שהן בקרקע ואינן בקרקע ואין חכמים מודיעים לו כילד עבר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא ממש ר' מאיר מחייב שבועה וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע [ע] ואוקימנה דבענבים העומדות ליגבר קמיפלגי דר' מאיר סבר כבשורות דמיין [פ] ורבנן סברי לאו כבשורות דמיין:

כה אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין. כילד ע"ל בית אלא פירות מסרתי לך כים אלא מעות מסרתי לך והלה אומר אינו יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור:

כו זה אומר עד חזי [צ] וזה אומר עד החלון חייב. הא אין נשבעין אלא על דבר שבמדה אפילו שהוא דבר מסויים שמי משוח להא לרב משמע לעיל לחייבך כאן לפרש ופי' ריב"ח דנפקא לן מהאוח דרשת דברים מרובה שלמה למעוטי דבר שאין מסויים והיינו אלא במדה ובמשקל ומנין ובמכילתא מפרש ליה מכאן אי כלים מה כאן שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאין במדה וכו': [דף מג ע"א] **גמ'** אמר אביי לא שנו אלא דאמר בית אבל ע"ל בית זה ידיע טענתיה רבא אמר אפילו בית זה פטור ואין חייב עד שיטענו דבר שבמדה ומשקל ומנין ומודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. תניא כוותיה דרבא כור מצואה יש לי בידך אין לך בידי פטור מטורא גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא חזר קטן פטור כור מצואה יש לי בידך אין לך בידי אלא חזר גדול יש לי בידך אין לך בידי אלא חזר קטן פטור כור מצואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לאחר שהוא בית סאתים יש לי בידך אין לך בידי אלא בית סאתים ליטרין חייב. כללו של דבר אין חייב עד שיטענו דבר שבמדה ושבמשקל ומנין ויודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. כללו של דבר לאחוויי מאי לאחוויי בית זה דלא מ"מ מטורא גדולה ומטורא קטנה לפטור מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בית אלא אפילו בית זה ומשם נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר רבי אבא בר ממל שאני מטורא הואיל ויכול לגורר ולהעמידה על מתם ליטרין:

כז מתני' המלוה את חבירו על המכסן ואמר שלם שלותיתך עליו ושקל היה שוה להלה אומר לא כי אלא שלם שלותיתי עליו ושלם היה שוה פטור שלם שלותיתך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא שלם שלותיתי עליו וג' דינרין היה שוה חייב שלם שלותיתי עליו ושמים היה שוה והלה אומר לא כי אלא שלם שלותיתך עליו ושלם היה שוה פטור שלם שלותיתי עליו ושמים היה שוה והלה אומר לא כי אלא שלם שלותיתך עליו וה' דינרין היה שוה חייב מי נשבע מי שהפקדון אלא שמא יבא זה ויוציא הלה את הפקדון. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל היכא דאמר מלוה אינו לו ידענא כמה היה שוה אבל ידענא שהיה שוה יותר ממה שהיה לי עליו ואין יודע כמה הוה ליה מחויב שבועה ואין יכול ליפטר אלא בשבועה ומשלם כדאמר בפרק לקמן (דף מז:) אינו לי בידך והלה אומר אין לך בידי אבל אומר אינו יודע אם נתחייב לי אם לאו חייב לישבע ואם נשבע משלם אבל אם אמר אינו יודע אם נתחייב לי אם לאו פטור ואם נשבע ואח"כ נודע לו שנתחייב לו אינו משלם אבל אם אמר אינו יודע אם נתחייב לי אם לאו חייב לישבע ואם נשבע ואח"כ נודע לו שנתחייב לו משלם וא

נחמן דהוי מצכון כמו חד קתא לו תרי קתי דמלי"כ [ג] מאי פריך ממתניתין לשמואל תליצא דרב נחמן. אי נמי ה"פ אבל קתא ונסכא לא תמרינן אבל קתא אבל פלגא תליצא כל חד לפי שוויו אם הנסכא שוין עשר קתי אבל נסכא תשעה חלקים אבל קתא אבל חלק חמד עשר. תנן סלע הלויתיך עליו ונקל היה שוה והלה חומר לו כי תלע סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה מייב ואמאי ליתא הא קתילתיה מתניתין דתפירים כי קתמר שמואל בדלא פירש זו היא גירסת רוב הספרים וכן גרס רש"י. ור"ת ור"ח גרסי מיפכא ומוקי לשמואל בדפירש שאם יפסיד המצכון יפסיד המוב ואפי' הכי מרי קתי לא כי לא היה התנאי תלוי אם כן אם הפסיד כל המצכון וכי תימא מאי שנא שמואל לשמואלין בפשיטא דכל תנאי שבממון קיים ויש לומר דשמא לשמואלין דלא חוי תסמכתא דלא דמי לאם תופיר ולא תיעביד תסלם תלפא זוזי ב"מ (דף קד.) ושאר תסמכתות שקורם את עלמו כדי להבטיח את חבירו והסמיכו על דבריו ולא כוון משולם להקנות תלא כדי שיתמיהו חבירו תומר כך אבל הכא מה לו לחנאי זה אם אין בדעתו לקיים ור"ח פירש הא לחוקימתא דשמואל בדפירש לא שפירש בהדיא שיפסיד כל המוב תלא בדאומר תע"פ שאין שוה כל המוב קבלתיה ושמואלין דבכה"ג הוי קבלה כנגד כל המוב ור"ח פסק דלא כשמואל מדקאמר בשמעתין בדלא שוי שיעור זוזי כ"ע ל"פ דלית להו דשמואל וכן כתב הר"ג ולישנא דלשמואל ואין נראה לר"י הזקן [א] דקיימא לן הלכה כשמואל [ב] וכרב נחמן בדיני ונהלדעי מצרי כוותיה ולא נחלק עליהם אלא. ובקיצור מתניתין מירי לה [ג] שפיר בדפירש ועוד דלרבה דפליג עליה דרב יוסף בשומר תניהה דקיימא לן הלכתא כוותיה ובקצת מהרליות כתבתי (בפ"ב דב"מ סי' יז) ולפוסף לכתוב בפ' הלו מציאות (דף כט.) תמריגן לרבה דאמר שומר תניהה שומר חנם בהגלת שימושה שהתירו לו להשתמש בדמי תניהה נעשה שומר שכר ולרב יוסף הוי שומר שכר בהגלת שימוש נעשה שואל ומייב בחומנין ובפרק המפקיד (דף מב.) גבי המפקיד מעות אצל שולחני מוקרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו מייב בתחריותן מוכח דסבירא ליה לרב נחמן נחנחו לן מיפייב בחומנין והלכתא כרב נחמן בדיני. ויש רוצים לומר דגבי נפקד שדינו להיות שומר חנם בשכר הגלת שימוש תעלילו מעלה אחת ויהיה שומר שכר דהוה"ל ונהה מהנה אבל בהיזקה שהיה מחמלה שומר שכר בשכר הגלת שימוש תעלילו מעלה אחת דהוה"ל ונהנה מהנה ומחמייב בחומנין ולאו דיחוי הוי דכל הגלת שימוש שוה בזה כמו בזה ואם בהיזקה נחומפת לו פרוטה דרב יוסף וכי בשביל חוספת שכר יחמייב בחומנין [ד] אין חילוק בשומר שכר בין שכרו מרובה בין שכרו מועט. ויש שמציאין לחייב להלכה כרב יוסף מדקאמר בשמעתין לא ס"ע ליח להו דרב יוסף ולרבה בחנאי וכי מוקי נמי מילתיה בחנאי מוקי לה כרבי אליעזר [ה] ג) וקיימא לן דר' אליעזר שמותי הוא ולאו דחייב היה דמסקנא דשמעתין לפוס הפי דקאמר ס"ע ליח להו לשמואל ורבה קאמר דבשמואל קמיפלגי ולא שייכא מילתייהו אמילתיה דרבה. ורבה ס"ע וכי תימא מ"מ קונין דשמעתין מוקי מילתיה דרב יוסף ס"ע ולרבה בחנאי וכרבי אליעזר אע"ג דרבה אלי לאוקמיה דבשמואל קא מיפלגי אכל מקום שחמת הדס"ם לא משמע ליה לאוקמי פלוגתייהו בהכי הא לאו מילתא היא דכל קונין זו עיקר נניחה על יסוד זה דקאמר לימא בדלא שוי שיעור זוזי קמיפלגי ואורחא דהס"ם בכל דוכחא לחומי מאי דבעי למימר ואי הוה מצי למימר לא בדלא שוי שיעור זוזי דס"ע ליח להו לשמואל הוה אמר הכי הלא זה לא אי אפשר דאי בדלא שוי אבאי מעותיו ס"ם בדשוי הלכך הוצרך לומר ס"ע ליח להו לשמואל כדי לחמות הא דבעי למימר דבשמואל קמיפלגי ולפי זה הלחוי הוצרך לומר ולהעמיד פלוגחייהו בדרבה ורב יוסף ומילחא דרב יוסף ס"ע ורבה בחנאי אבל רבה להלכה [ו] כוותיה מוקי פלוגחייהו בשמואל ורבי עקיבא בשמואל והלכחא כשמואל ועוד מדקחמהדר גמרא לאוקמי אחם מחניחין בשילהי השוכר חשומנים (דף פב.) הלמא להלכחא כוותיה ועוד דחייב דמדמי בשמעחין ההוא לחע"פ שאינו שוה הלא פלוגא לשמואל ובפרק הזהב (דף מח:) מדמי לה לדרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה ואם כן ר' יוחנן אית ליה לשמואל והלכחא כרבי יוחנן דהחם דרב הוא דפליג עליה [ז] ורב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דחייב לא עוכל לפרש מילחיה בחנאי

ובשבר [ח] כר' אליעזר אבל לר' עקיבא מודה רבה דכשומר שכר דמי להא בפ' הלו מציאות (דף כט.) גבי פלוגחא דרבי עקיבא ורבי טרפון דמי אבידה קאמר אבאי דחניא אבידה דרבה פליגי רבי עקיבא ורבי טרפון בגניבה ואבידה דלרבי טרפון מיחייב ולר' עקיבא פטור ופ"ק לר' עקיבא נמי שומר חנם הוי אליבא דרבה ועוד דחייב דהלכה כרבה בפ' השומנין (דף פד.) דמוקי מחניחין דלא כרבי אליעזר ואליבא דרב יוסף הוה מצי לאוקמי מחניחין כדבדי הכל ומלוה שאין צריך למסכון אלא מסוח דלית דהלכחא כרב יוסף לא בעי לאוקמי הכי ומכל מקו הרחיחות נרחות נראה דהלכה כרבה ודשמואל בדפירש כדבדי ר"ח [ח] כי כל דבריו דבדי קבלה ומ"מ המלוה על המסכון [ט] לא אמר מסכנו בשעת הלוחתו ול"ש הלוהו פירוש שומר שכר הוי מסכנו אלא בשעת הלוחתו ול"ש הלוהו מעות [י] (א) ול"ש הלוהו פירות שומר שכר הוי אפי' אבד או נגנב [יא] והיה המסכון כנגד המוב אין לוה על המלוה ולא למלוה על הלוה כלום אלא אי אמר מסכנו במוזו ואם המוב יותר על המסכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המסכנות יתיירים על המוב (ב) אין המלוה נותן ללוה היתרון ואם אבד בחנם נשבע המלוה כדין שבועת שומרין וגופה כל מוכו:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין פרק שביעי

א [דף מד ע"ב] **כל** הנשבעין שבמורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנאנס ושכנגדו משוה על השבועה ומנוני על פנקסו השכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נחתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא עם מקנת הולחה כיצד אמר לו תן לי שכרי ממשים דינרין שיש לי בידך והוא אומר נחתי נחקבלת מהן דינר זהב: כל הני נשבעין ונוטלין מקנת חכמים הן ואפילו הכי צעי לישחטוני כעין לחוליימא בנקיעת חפץ ולא מפכינן לה כך הורו הגחונים:

גמ' [דף מה ע"א] נשבעין ולא משלמין מנלן דס"ד בעד אחד לא אחמר תורה שיבוא הנאבע להכחיש העד ילא יבוא החובע ותהיה השבועה במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים וכן במודה מקלת כיון דממונא היא ליה גביה ואידך עביד ליה שמשמוטי אימא יבוא החובע ויטול [א] דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם [ב] ולקח יתיירה הוא דכיון דכחיב שם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא ידעינן דשומר מישבע ולקח בעליו ולא ישלם למה לי לומר על כל הנשבעין שבמורה שמי בעליו לשלם הוא נשבע: השכיר מאי שנא שכיר דמקטינו ליה רבנן למישבע ונקיל אמר רב נחמן אמר שמואל מקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דבעל הבית עדיף ברוחו בפועליו ובדיוה משכיר משום מיוחיה דשכיר וליחיב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעחו אל בעל הבית. [דף מה ע"ב] ס"ם אפילו קלילה נמי ליחבע שכיר דהכי קן ליה ולשקול מלמה מנן חומן חומן אמאי קאמר לי והלה חומר לא קאמחי לך אלא אחת המע"ה קלילה ודאי מידכר דכירי אינשי אי הכי עבד זמנו נמי מלמה מנן עבד זמנו אין נשבע ונוטל מזקה אין בעל הבית עומד משום בל חלין והא אמרת בעל הבית עדיף ברוח בפועליו ה"מ מקמי דיימטי זמן חיובים אבל מכי מטי זמן חיובים רמי אנפשיה [ג] ומידכר: אמר רב נחמן אמר שמואל לא אמו אלא שכברו בעדים אבל שכברו אלא בעדים מחוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונחחי לך שכרך ת"ל כי ימחק יישר וכן ת"כ יומנן (יישר) ליחמר נמי ת"כ מנשיה בר זבידי אמר רב לא אמו אלא שכברו בעדים אבל שכברו אלא בעדים מחוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונחחי לך שכרך וכן הלכה. ואע"ג דרמי בר חמא אבאי להא אמעמחא ופריך ליה רבא אם כן אבועת שומרין לחייב רחמנא אומר ליחי מסכחא לה ולחיכ למימר לחפקיד ליה בשבר [ד] ואמן קי"ל דבשועת שומרין ליחי במפקיד אפילו אלא בעדים בין בשבר ואלא בשבר למיגו דלהד"מ הוי מיגו להשבעה ואלא למרין מיגו ואשחא ההיא דשכיר נמי הוי מיגו להשבעה וי"ל דהך דפריך רבא [ה] מעיקרא לאו פירכא היא דשמאי שבועה שכיר לחקנת מכמים היא ובמיגו כל דהו אוקמיה מדיניה:

[ג] מאי פריך. ליחני ליה נסכחא: אליבא דרב נחמן דאמר לא נחמן אבל בר' משמע ס"ם לשמואל הכי חוסי: [ג] ה"ג שפיר בדפירש ועוד: [ד] אין היקוש בשומר שבר. ובפ"ק המפקיד כחב היחוי אחר בשם הרא"ד: בר' אליעזר גרסינן וכן לקמן: [ה] וקיימא לן דר"א שמותי הוא. לפ"ק ר"ה לאו אמרינן דר"ע הוה וכמ"ש בפוף השומנים וכן הוא בפרק היכא: [ו] כוותיה. פי' כוותיה לר' עקיבא ועכ"ם: [ז] בר' אליעזר. גרם וכן לקמן: [ח] כי כל דבריו דברי קבלה. נ"ל דר"ל דבריו בגירסות אבל בפסק הלכה סברא דנפשיה הוא שהרי בכמה מקומות מלינו שפוסקים לגי כוותיה אבל בפפ"ק דגיטה כתב דלינו ג"כ לעניו פסק שלא מלאו לנו לחלוק עליו שדבריו דברי קבלה: [ט] ל"ש משכנו בשעת הלואתו וכו'. עיין בפ"ק דקידושין גבי מנה מן כאן מסכון אין כאן: [י] ול"ש הלוהו פירות. עיין ס"פ השומנים: [יא] והיה המשכון בנגד ההוב. לכנגד המוב הוי כלומר פי' עור פי' ע"ג וכ"כ בשום אבל אי אפשר בעור שמקבלו בשורת פירעון

לאו ממש לפרעון דל"ל אפי' בשומנים מיבי: **הדרן עלך שבועת הדיינין**

פרק שביעי [א] דבחיב ולקח בו'. פירוש הוא: [ב] וקרא יחירא בו'. דאי לאו קרא יחיכל לא הוה אמינא בשלמא בע"ש ומודה מקלת דהוה מוקמינן קרא דוקא בשומרים דמי כחיב: [ג] ומידבר. ועוד דאין שכיר משהה שכרו גמ' ומהמקבל נחני רבינו ומשך אחר הר"ף שגם הוא השמיטו בכאן ואחר כך בפ"ב דב"מ בהמקבל: [ד] ואנן ק"ל רשבועות שומרים איהא בשפיקד אפי' שלא בעדים בו'. אין כאן הכרע מהגמרא משום דנשום דוקא בשלא בדבי הרשבועות כמ"ש הר"ן ודחה לפחך בי המ"ן מהגמ' ולפי שדבריו נראין ביאור קשה לכך נעחיקהו ונפרחהו פ"ד וז"ל והרמב"ן הביא פעל דשבועות השומרים בפולהו גווני מדלחרי' בשבת קחני

א) כ"א בכורות דף מט ע"ב. (הגהל"נ) ב) כ"א כחובות דף יג ע"ב. (הגהל"נ) ג) כ"א שבת דף קל ע"ב. (הגהל"נ) ד) כ"א בילה דף ד ע"ב. (הגהל"נ)

ב מכלל דמרוייהו סבירא להו דהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים. א) פר"ת ולית להלכתא הכי אלא כרב חסדא דף' המוכר את הבית (דף ע.) דהמפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים ומי טעין ואמר החזרתי לך ונאמן ובשטעה דלא יכול למימר שטרך בידי מאי נעי מיגו דאי אמר נגנבו ואיתיימו בשטעה. [ו] ולפר"ת גם הכא נמי ס"ד צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה ליפטר מן השטעה וכן כתב ר"י יוסף הלוי ז"ל דלית הלכתא הכי:

ג ועוד כתב דלא אמרינן מיגו לפטורי משטעה אלא לפטורי ממנו דהא שטעה שומרין לחיכא למימר מיגו וכן מודה מקצת ועד אחד מיכא למימר א דהא מיגו ואפי' הכי מישטעי הלכך האי מאן דאמר ליה לחבריה לקמן לדינא וא"ל דשתפת בידי הוית [ו] ופליגנא בהדך ואמינא עלך מקמי דנפלוג בהדך דמשטעי לי על שמא וקמודי ליה חבריה דשומפת בידיה הוה מיהו קאמר דלא חזי ליה בשום פרוטה מעולם אע"ג דליכא שהדי בהיות שומפת ואיכא למימר מיגו לא מיפטר מההיא שטעה אלא משטעין ליה ודבריו אינן מוכיחים לי [ח] כיון דמיגו דחורייתא הוא מה לי ממון מה לי שטעה אטו שטעה לאו ממון הוא דזימנין דלא נעי מישטעי וקיימי ממונא ומה שאמר דמשטעית שומרין היכא מיגו הא כבר כתבינן לעיל דמיגו דהעזה הוי ב ומה שכתב דמשומה מקצת מיכא מיגו הא ממרינן מזקה אין מדם מעיז פניו בפני בע"מ ומיכא מיגו ג) וגם נעד אחד לא ידענא מאי מיגו מיכא:

ד ומקצת הגהות כתבו שמלוה על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במיגו דלקוח הוא בידי דלא אקיל בלא שטעה ממורה ומי ליה בהדי שטעין וטוטלין דמתני' דמוקיא מתבירו הוא ולית ליה בלא שטעה ממורה וזה נוטה קצת לדברי ר"י יוסף ז"ל דלא אמר מיגו לפטורי משטעה ועוד אמרו הגהות טעם אחר כיון דלאו מגופיה דמשכון קטעין בלא נעי לפקוקי ממונא מרשות לחבריה ליה בלא שטעה ממורה. והשתא רמייה ממה שהיה שנינו (ב"ק דף קיד:) המכיר כלי ופקדון בית אחר ישבע כמה הוליא ויטול ואילו טעין ממך לקמאי' נאמן בשטעה היכא ושכחו נשבע ונוטל כעין שטעה דחורייתא וכן במשכון. וכן נמצא במשנה שלוה לרב חלפס שלו מקמיה בעסק שמעון דטעין ליה לחבריה אית לך בגבאי ספר מקרא והוה ממוכחן לי ביומר מדמיו ורחמנן אמר שלוה היא בידך והשיב [ט] שפיר אין דרך המקום להשאיל אותה מקרא וכיוצא בה יהיה שמעון נאמן עד כדי דמיהן ולא יותר אחר שישבע שטעה ממורה שאין עליה פחות ממה שהיה שוה אלמא צריך לישבע שטעה ממורה [י] תע"פ שהוא נאמן לומר לקוחה היא בידי וכ"כ רב האי גאון ז"ל: [דף מו ע"א] ת"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו מומן לומר שמיס קנסת לי ובעל הבית ויפסיד לומן. ופפ' אי טעין לך אלא אחת מי נאמן ואמר להם זה ישבע בעל הבית ויפסיד לומן. ופפ' אי טעין לך קנסתי לך אלא אחת ואומה פרעתי לך להשתא הוי כופר הכל קאמר שמואל דישבע בעל הבית דמשום טירדא דבעל הבית רחו מכמיס שרחוי לתקן כאן שטעה ורחויה להטיל על בעל הבית והיכא דחולקין בפרעון דבעל הבית הוא בודאי שוכא עקרוה ממקומה והטילוה על השכיר אבל כשחולקין בקנינה דבעל הבית בקנינה זכור הניחו שטעה במקומה על בעל הבית. תדע שכך הוא מדפריך אימי והא תני רבא בר שמואל קבץ המוציא מחבירו עליו הראייה ואי לא מייתי ראייה פקע ממאי ישבע בעל הבית ויפסיד לומן ונמה טעה הש"ס לפטור בעל הבית והלא מודה מקצת הוא אלא מילתא דשמואל דישבע [ב] ואפילו הכי קאמר שמואל דישבע:

ה מתני' הגזבר כיצד היו מעידין לוחו שנכנס לתוך ביתו למשכנו אלא ברשות וא"ל תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם הודאה במקצת כיצד יאמר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא ג' ג) למשכנו: **גמ'** ולמאי לא משכן מי לא ת"ר נאמן האי מאן דנקיט גרגא ואמר אחיל [ל] ואיקטליה לדיקלא דפלניא ואשכחיה דקטיל ואזי לא אמרינן לאיהו קטליה דעבד לייט דגזים ולא עביד ליומא ומשכנו. ולימוד מאי משכנו אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן בטוענו כלים הניטלין מתח כנפיו וכגון שרחו שהעדים שהטמין כלים שאין יכול לכפור ולומר שלא הטמין כלים אי נמי ידעו במקצת כלים שהטמין והוא טוען שהטמין [מ] יותר ממה שידעו העדים דא"ר יהודה רחומו שהטמין כלים מתח כנפיו ויצא [דף מו ע"ב] ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ולא אמרן אלא בבעל הבית שאין עשוי למכור נמי לא אמרן אלא בזבין בבעל הבית העשוי למכור נאמן ובעל הבית שאין עשוי למכור נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן דאמרינן לאמת דמי לינטורין ליה וזכין ואפילו הכי אין נאמן דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא בזיעים דלא נזיע אבל בזיעים דנזיע ואיכא למימר הוה אבל בזיעים דלא נזיע נמי לא אמרן אלא בזיעים דלא נזיע ואין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן אפילו בזיעים דנזיע ואפילו הכי אין נאמן אלא בשאין עשוי למכור כלי

דמידי מחריגא דלית ליה כי האי טעמא לא מהימן והאי מילתא דפשיטא היא ולית בה ספיקא והאי דתיקטריכא לן לפרושי משום דמזיגא משומא דגחון דשחיל מקמיה טעסק חד גברא דע"ל לחברייה אית לי חד סהדא דחתית לביתי ופתחת ליה לגלו נאפי שקלת מייתי חד טוגא דכיתנא אמר ליה אין פתאי ושקלי ואת אמרת ליסקליה בחושבנא דחית לך גבאי והשיב גחון [ש] דליכא עליה אלא שבועת היסת דלא שקיל אלא דיליה ומקמר לא מיבעיא היכא דליכא אלא עד אחד אלא אפי' איכא ב' עדים נמי הכי דייניה ומשתבע שבועת היסת דלא שקיל אלא דיליה ומיפטר דאמר רב יהודה רחומו שהטומין כליס תחת כנפיו וילין ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ואין אמרן אלא ע"י שמין עשוי למכור כליו וכו' והאי טוגא דכיתנא הואיל ואית בה כל הלין אפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גחון ודאי שבועה דאורייתא הוא דרב יהודה דאמר מעמתא דרב יוסף דאמר פי' לבעל הבית בביתו ממורה ואיהו קמסר ליה כדכתיבנא. והאי עובדא טעמא מחריגא אית ביה דהא לאו בפאי שקליה ודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דחיים בחזקתיה קאי ולא מצי חיים לאפוקי מיניה אלא ברשיה ומאן דשקיל מיניה בפאי שהדי ואית ליה רשיה דדייקי הוא ממתוי לאהדורי ליה והאי לית אלא אלא מה שהדא מתייהו שבועה דאמר מר לעיל (דף מ.) כל מקום שבעים מחייבין זה את זה שבועה וכיון דאודי דשקליה מציתיה הוה ליה מתוי שבועה ואין יכול ליפטר ומשלם ודמי לההיא דר' חנינא: [ת] כדשלח רב הונא בר חנין דבריס העשוין להשחיל והשכיר ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן כי הא דתניא בריס העשוין להשחיל וספרא דחגדתא מיתמי בדבריס העשוין להשחיל והשכיר פי' רש"י בשם רבו דוקא ספרא דחגדתא שאין מלא עשוי ללמוד בו תמיד אבל שאר ספריס אינן עשוין להשחיל והשכיר ופירש כן דלא תקשה לך מהא דתמרינן בפרק הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו בית אחר אם יגע בו אינה צועה יגבע הלה כמה הוצאה ויטול ופריך עלה למאי הוא ניהו דתפיק לקלא ושקיל וטרי בה טובא ומסיק כגון שאבדו בני מלא ונו במוך ביתו ועמד והפגין בלילה ומצאו מחתרת חמורה במוך ביתו והן יצאו והכל תומרים שהוא שנגנבו ממנו וכמה גובי אינה בעלמא. לכך נדחק לפרש דספריס אין עשוין להשחיל והשכיר ואין נראה לר"ת לחלק בספריס דתמרינן בפ' נערה שנתפתתה (דף נ.) ודקאמר עומדת לעד זה בכותב ספריס ומשתלין ובספרא דחגדתא שאין רגילין לקרות בו אלא התירו לכותבו אלא משום עת לעשות אמת לתשמישן דתפילין הכי נמי עשוין להשחיל ופר"ת שהדבר תלוי ברחות הדיינין [כ] בתבת שיש שם רעהו ולפי מנהג המקום ולפי הספריס כי יש ספריס נחמדים שאין דרכן להשחיל וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה שכתבתי לעיל על מקרא אחד [ג] ולא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שמתחלתן נעשו לכך שישחילום ויכריכום: [ד] והוא אמר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רב ספא אמר תפילין אומר של בעל הבית נאמן ונשבע ונוטל ותפילין תשמו של אומר נשבעתי ונוטלת וכגון שהיו שם בתים שנטלן ולא היה שם הנגזל ולפי שאין הנגזל יכול לישבע אלו עומדין ונשבעין במקומו. ועוד רב ספא שכירו ולקיטו של בעה"ב נשבע ונוטל כמו שומר או לא מיקו ל"ל רב יימר לרב אחי טעמו כספא לכספא מאי ל"ל חזינא מי מיניס דאמיד הוא או לא מיניס מהימן דמפקדי אינשי גבייה משתבע ונקיל ומי לא לא:

ז מתני' ובשנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואחד שבועת שוא *היה אחד מהן משתק בקונדי ומלוה ברבית ומפריחי יונים וקוחרי שביעית שבשנגדו נשבע ונוטל *היו שניהם חשודים על השבועה חזרה השבועה למקומה דברי ר"מ ר' יוסי אומר יחלוקו: **גמ'** ולימני נמי שבועת היסת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קמשתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קמשתבע מקיים לה לגא קתני התינח אוכל ולא מוכל מלוה מי איכא למימר תנא שבועת שוא [דף מז ע"א] וכל דדמי ליה. ים רוצים לומר אם הלווה גזרו חרם העובר עליה אינו פטול לשבועה או אם עבר על שבועה דאוכל ולא מוכל [ה] וכן דעת רב אלפס. ור"ת היה אומר שהוא פטול והא דקאמר לא קתני לא בשבאל שהוא כאב אלא הכי קאמר לא קתני לפי שאין דומה לאחריס כי אין מוכה במשנה אלא אותם שבשעת שבועה נשבעין לשקר וכה"ג ליתא [חיית] תני [לשעבר] תני י"ג אבות ור' [לשעבר] [חיית] דר' נפ"ק דשבועות דף ד:) כ"ד אבות ומפרש מר מ"ט לא תני הני ואע"ג דלכ"ע כל העשריס ואחרנא אבות הן: [ו] היו שניהם חשודין ג"ל רבא לרב נחמן היכי תנן ג"ל לא ידענא הלכתא מאי ג"ל לא ידענא תני רב זביד בר לוסעיא רבי יוסי אומר יחלוקו אמר רב יוסף בר מניומי [ז] עבד רב נחמן עובדא יחלוקו כר' יוסי: חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה אמר רבי אמי רבותינו שבבבל אמרין חזרה שבועה לפיני ורבותינו שבארץ ישראל אמרו חזרה שבועה למחויב א בה אמר רב פפא רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומין (מן היתומין) לא יפרעו אלא בשבועה ויהוין בה יתומין ממאן וכו' כלקמן. רבותינו שבא"י רבי אבא דההוא גברא דחטף ונקט מחבריה אמר לקמיה דרבי אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה שייתי אד סהדי דימחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי אמר רבי אמי היכי נידייני דייני להאי דינא נימא ליה זיל אתיס ליכא תרי סהדא ניפטריה אילא אד סהדא ליתשבע יטול ליתשבע ואין יכול ליתשבע יטול ואין יכול ליתשבע משלם. ושכנגדו טוטל אלא שבועה כדמוכח לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:) גבי הכל מודיס בעד אחד כרבי אבא ומה שתקנו בשבנגדו חשוד על השבועה שהלה יגבע ויטול ולא אמרינן כיון שהמחויב אין יכול ליתשבע יטול הלה אלא שבועה משום מיומיה דאשוד תקנו כך אבל אדם רע יגלגל עליו שבועה ויטול כל מאי דבעי לו. ובקצה המשמש הכא דרב נחמן דעשה עובדא יחלוקו ליה דרבי אבא דאמר חזרה שבועה למחויב ואין יודע מתוך שאין יכול ליתשבע משלם והיינו דרבי אבא. ושוב ראיתי להלכתא דקי"ל הלכתא כרב נחמן בדיני. ועוד דמעשה רב ואיהו עבד עובדא יחלוקו. וגם קי"ל הלכתא כהך [ז] דר' אבא דאמר שבועה למחויב ואין יכול ליתשבע משלם והיינו דרבי אבא. ועו"ק לקמן קאמר לימא מתוי חיובתיה דרב נחמן דיניי. ועוד דמעשה רב ואיהו עבד עובדא יחלוקו. עבד ורבי אלעזר היינו דרבי אבא ולא מדכר הא דרב נחמן כלל וכיון דרב נחמן הוה ליה למימר דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר דעת אליבא דלדידיה ביתומין מן היתומין יחלוקו הוה ליה למימר דעבד כרב ושמואל דתנן שבועה משלם שם כן בעת לוה בחיי עבד. וע"ק מעיקרא טעמא דמעמתין דהיכי מוכח מדאמר רב ושמואל לחין מן הדין לגבות שטרס אלא שבועה לבעל חוב אבל מלוה יש להס שטר על היתומין רחוק מן הדין לגבות שטרס אלא שבכמיס תקנו שבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים קברא היא ליגבו אלא שבועה ממרין מזרה שבועה למחויב לה ואם אין יכול ליתשבע יפסיד אלא העיקר הממון תלוי בשבועה כגון החשוד על השבועה שהיה לו ליפטר בשבועה ויכיון שאין יכול ליתשבע דין הוא שישלם אבל בני המלוה שעיקר הממון תלוי בשטר שבידם והשבועה אינה כי אם תקנת חכמים לתקנת בני הלוה לא שייך למימר בשבועה זו חזרה שבועה [למחויב לה] ויפסידו אלא בני הלוה אינם יכולין להכחיש השטר שבידם בני מלוה ויפטר מהן אלא בפרעון וכגון שישבעו שפרע לחביהן ואותה שבועה אינם יכולין ליתשבע ואי אית להו דרבי אבא ורבי אבא פליג עלייהו. [ט] ורב נחמן אית ליה שפיר דר' אבא ואמר הבו דלא לשקול מינייהו אלא אי נמי אמר ליה אין יכול ליתשבע משלם. ג וכן בימומים מן היתומים סבר לה כרבי אבא אלא אלא רבה לעקור דברי רבותיה דגמרי [י] ואמר הבו דלא להוסיף עלה. ורבי אבא אית ליה דרב נחמן דאמר חזרה שבועה למחויב ואין יכול ליתשבע משלם אינו מפרש למילתיה דרבי אחיר חזרה שבועה אבל אם הלווה אינו יכול ליתשבע משלם אינו יודע מתוך שאינו יכול ליתשבע משלם אלא רבה לעקור דברי רבותיה דרבי אבא ורבי אבא פליג עלה דרב נחמן דאמר חזרה שבועה למחויב ואין יכול ליתשבע משלם אינו מפרש למילתיה דרבי אחיר חזרה שבועה דאמר ר"ת רבי אבא לא נצא למימר דרבי אבא סבר כרבי אחיר אלא ה"ק רבי אבא למחויב אין יכול ליתשבע משלם אינו יודע מתוך שאינו יכול ליתשבע משלם אלא רבה לעקור דברי רבותיה דרבי אבא ורבי אבא פליג עלה דרב נחמן דאמר חזרה שבועה למחויב וא

למחויב לה ויפטר דאפילו לפרש דברי רבי מאיר מזרזה שבועה לפיני ויפטר [ב] דע"כ פליגי ר"מ ורבי יוסי עליה א דרבי יוסי נמי סבר מזרזה שבועה למחויב לה מלא דרבי יוסי קניס ליה למחצא כיון שגם הוא מסוד יפקיד אצי ורבי אצא סבר כרבי נחמן דעבד עובדא כר' יוסי ומטעם קנסא כדפרישית. ורב אלפס ז"ל כתב דהלכתא כרבי אצא ומזרזה שבועה למחויב לה ולית הלכה כרב נחמן דאמר יחלוקו דאיכא פליג אדרבי אצא ודאמר מה שכתב רב האי גאון בשערי שבועות דליתא לדרבי אצא וקי"ל [ל] כרב נחמן. ולמאי דפרישית ניחא דקי"ל כתרוייהו דלא פליגי אהדדי. ומה שהניא רב אלפס דאיכא דשמיעיס מזרזה מזרזה שבועה למחויב לה מהא דאמרינן לעיל בפרק שבועה העדות (דף לב:) אמר אביי הכל מודים בכנגדו מסוד על השבועה ומוקי לה בשמיעיס מזרזה דאמר מר מזרזה שבועה למחויב לה ומתוך שאין יכול ליפטר מלא לאו דאיכא היא דהא"ס ליתא קלילא נקט לקלר דאף [מ] לרב נחמן מחויב העד לשלם הכתי. ועוד ב דפריך לאף רבי יוסי סבר מזרזה שבועה למחויב לה. אמר רבא כוותיה דרבי אצא מקמברא דאמי רבי אמי שבועת ה' תהיה אין שמיסס ולא אין היוכסין היכי דמי לילימא דאמר ליה מנה לפלוני ביד אבוך ואמר ליה מחשין אית ליה ואמשין ליה לא ידוע מה לי אומר לו אבוה אלא לאו דאמר ליה מנה לי ביד אבוך ואמר ליה מחשין ידעינא ואמשין לא ידעינא [דף מז ע"ב] אע"ג אבוה [ג] כה"ג מחייב היינו דאמטרוך קרא למפטר גבי יורשין אע"ג אבוה [ד] ושורפין אומו אבל לרב הונא יכול הוא להוליא שטר הגדול ולומר אין לי שטר אבל ובפני בית דין אבוך ידע שהוא שלי [ה] ואפילו הכי אין לו עליו אלא שבועה היסת [ו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שהלוהו בפני בית דין [ז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [י] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [טו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [טז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [יט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [כט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ל] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [לט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [מט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [נט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ס] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [סט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ע] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [עט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [פט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [צט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ק] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קי] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קטו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קטז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קיט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קכט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קל] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קלט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קמט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קנט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קס] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קסט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קע] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קעט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קפט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [קצט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [ר] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רי] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכ] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רכט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רל] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלא] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלב] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלג] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלד] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלה] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלו] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלז] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלח] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שחתום בו בלבד [רלט] ואפילו לשמואל דאמר יוצא בשטר שאחר חתום בו כיון דלא אתחזק ביה אלא כשטר שח

מת לוה נחיי מלוה וגבי לפי מה שפרש"י במשנה בפרק הכותב (דף פו:) שנשבע כעין שבועת היורשין שלא יאמר לו א ושלא ידע שפטר זה פרוע והוא שמת מוכר [ה] אבל נחייו לוה הוא נשבע ומיהו אין לומר כזה כגר נתמייב המוכר שבועה כשמת הלוה דכיון שמכרו אין עליו עיקר חיוב שלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרוע במיגו שיכול למחול ואם קודם שלקחו כגר מת לוה כגר נתמייב מלוה המוכר לגבי לוה שבועה ואין לדמות מוכר שבועה לאחר ושע"ג [ה] דלא מוקמינן לדרב ושמואל כל שבא לגבות מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל היא והרמב"ם ז"ל נמי משמע שסובר כן שכתב בספר נשים (פי"ו הי"ו מהל' אישות) שאם מתה האשה קודם שנשבעה אין לוקח כלום:

טו וכך אמר שהמשנה הבא ליפרע מנכסי יתומין שאין לו כלום והיינו דרב ושמואל ובטענת למלוה דלמא מלמה רבנן למקנת היתומין [ו] והחמירו בשבועתו יותר מכל הנוטלין ומשום הכי א) משבעין לה ולא מוספינן עלה אבל בכל מי שבא ליפרע מנכסי יתומים דיינינן הכי ומיהו קשה דקס"ד יתומים מן היתומים הוא דאין לחדם מורים שבועה לבניו אבל לאחיו מורים ולא מוספינן כלל עלה הדר קאמר מה לי שלא פקדני אחי שלא פקדני אחי לומר דמתניתין יורשין מן היורשין קתני ורב ושמואל נמי יורשין אין לחדם מורים שבועה ליורשיו ומדבעינן למימר דאין להוסיף אפילו אחת שלא דמסיק שאין תלוק לפי שגם הוא יורש משמע דלוקח והשוה הבי דלא לוסיף עלה הוא ושמע י"ל דכ"ש הוא וה"ק כי שלא פקדנו אבא אין גובה ושלא פקדני אחי גובה מן היורשין כ"ש שלא פקדנו מוכר והמשוה דומיי דזה לא גבי מיניהו כיון דהיורשין אינן גובין חוב מוריהן כ"ש אחרים דכל שבא ליפרע מנכסי יתומים מהם לאחרינן שבועה ממש נעי ויש מפיקין רחייה לפי מה שאמר בחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים מהם לאחרינן בפרק השואל (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא לפי שהיתה נעיניו חשודה:

טז והרב הברצלוני ז"ל כתב דהסכימו כל רבוותא שאם מתו היתומים שהיה להם ליגבות שלא פקדנו אבא אין גובין משבעין והפסידו כרב ושמואל ודבר תימה הוא דנהי לאחרי רב ושמואל דאין לחדם מורים שבועה לבניו היינו שבועת בני אבל בעל שבועת יורשין ויורשי יורשין כולה שבועת שמא הוא ולאו מה לומר הכי ללא לוסיף עלה דמה לא דברו רב ושמואל כלל:

יז מתני' הלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והפועלין והשאה השואלת והנותנת בחוך הבית ובן הבית אמר ליה מה אתה טוענני לשומי שאשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו ומגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה: **גמ'** הלו נשבעין שלא בטענת בני אלא בטענת אבא עסקינן ה"ק הלו נשבעין שלא בטענת בני אלא בטענת אבא: תניא בן הבית אומרו לו שנכנס ויוצא ברגלו אלא מכניס לו פועלין ומוציא לו פועלין מכניס לו פירות ומוציא לו פירות מ"ש הני משום דמורו להו היתירא והוא שיש ביניהם כפירת טענה אחי כתף אחותו [ז] שעיכב משלו אחי כתף אבל אם מוחזק בפחות לא תקנו זה שבועה: חלקו השותפין והשותפין וה"ה לאיזה אם נתחלקו כבר ולא אישתייר גבייהו ולא מידי ואם אמר הנתבע כבר חלקנו ולא אישתייר לך נגחי ולא מידי והלה אומר לא חלקנו ואכתי אית לי נגחי כך וכך [ח] משבעינן ליה [ט] על טענת אמת. אם הוא טוען אני קטן היית לי גבך כך וכך אין משבעין על טענת אמת ולא מגלגלין על השאר ואם אחר שחלקו תבע ליה נאמת על השותפות שלא עבד אלו כלום מתרימין לו מרם קמח על מנת לגזול מידי מההוא שותפותא או מההוא אפוטרופותא:

יח איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ומסיקנא דמגלגלין בדרבנן שבועה דרבנן על שבועה דרבנן. אמר רב הונא [דף מט ע"א] לכל מגלגלין חוץ מאכיר שאכיר אין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ מאכיר שאקילין מאי מייתיה לפתוח לו כלומר אפילו אלא טען טוענין לו ובדרבנן פליגי דבדאורייתא עיקר גלגול אסבועה לפיכך אין לו לחייב שבועה אלא תביעת הבעל ע"פ שלא קיבל לה אלא אפילו הכהן מגלגל ומשביעה אפילו מאים אחר והלכתא כרב הונא דרבו של רב חסדא הוה [י] כדאיתא בפרק הדר (דף סב:): והשביעית משמטת מה"מ דאמר רב גידל אמר רב אמר קרא וזה דבר השמיטה אפילו דיבור משמע: גרסינן בפ"ק דקדושין (דף כז:) אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ואנא [כ] תונא אמן שלא שטיתי לרוקה ואנא [כ] תונא אמן שלא שטיתי לרוקה וכשהיא לה כשהיא לרוקה וכשהיא לרוקה ה"ד לילימא דקני לה כשהיא לרוקה ומשקה לה כשהיא לרוקה ומי שותות והתנן לרוקה ושומרת יבם לא שותות ולא טוללת כתובה מ"ט אמה אימך אמר רחמנא פרט לרוקה ושומרת יבם ולילא דקני לה כשהיא לרוקה ומשקי לה כשהיא נשואה ומי נדקי לה מיא והכתיב ונקה האיש מעון מעון מהאיש מנוקה מעון המיש נודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המיש נודקין את אשתו דלא קני לה כשהיא לרוקה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ומשקה וקמשקי לה והאמר רבי חושעיא מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעלה לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אלא שמע מינה על ידי גלגול שבועה אשאה לבועל לאיסורא ממונא מגלגל מנת שאי רבי ישמעאל ק"ו ומה שוטה שלא ניתנה ליתבע בעד אחד מגלגלין עליה שבועה ממון שניתן ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין עליו שבועה אשאה [ל] שמא מגלל תניא ר"ש בן יוחאי אומר נאמרה שבועה בפיים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפיים עשה בה שפך כוחלי לא שבועה האמורה בחוץ עשה בה שפך כוחלי ובבא מציעא [מ] פרק השואל (דף לח:) אימא לאין מגלגלין שלא על טענת ולאי של הנאבע דומיא דשטוה שהיא טוענת ולאי שלא נטמאה אבל על טענת שמא של הנאבע אין מגלגלין וכן אין מגלגלין ליאבע על שמא [של תובע] שלא בשמע היש רגליס בדבר כגון שטוה שהרי קיבל לה ונאמרה הלכך אינה למימר שמא גם מאחר זינתה וכגון הנך דהכא דמורו היתירא:

יט ואדם שנאמיינ שבועה ורמה שמגלגלין עליו ורמה לשלם תביעה דשבועה כדי שלא ישבע על שמא [של תובע] שלא בשמע לים רגליס בדבר כגון שטוה שהרי קיבל לה ונאמרה הלכך אינה למימר שמא גם מאחר זינתה וכגון הנך דהכא דמורו היתירא:

יט ואדם שנאמיינ שבועה ורמה שמגלגלין עליו ורמה לשלם תביעה דשבועה כדי שלא ישבע על כל מה שמגלגל עליו ומביא ראיה מהא דאמרינן בירושלמי חד בר נש חזל למידן קומי ר' זירא ומייתיב שבועה על תרין דיינין אמר ליה לאו תרין דיינין אני מייב לך קא פרעין לך אמר ליה ומלמא פלן ופלן לחיים לי עלך אמר ליה רבי זירא לו הב ליה כמה דתבעת לך לו אישתבע כל מה דמגלגל עלך. ונראה דמתחלה תבעו מילתא פלן ופלן לחיולי אמר מחילה הא פרעת לך קודם שנשבעו דבריס אחריס נראה דשוב לא יוכל לגלגל כיון שכבר הודה לפרוע קודם שידע שירלה לגלגל עליו דבריס אחריס. ומנסם נהא אינה לאישתפוקי אם אחר שמייבו הדיין לפרוע הכל או ליפטר על הכל אם יוכל לחזור בו מתרין דיינין כי מלמעלה ליפטר מן השבועה רלה לימנס [נ] ואפילו יהא מלפני ז"ל יכול לחזור בו או למלמ כיון דאודי ואדע והדעת מכרעת שיוכל לחזור. והקשה רב אלפס ז"ל מירושלמי דפרק המפקיד אמר אני נשבע ורלה שמגלגלין עליו שבועה אחרת ואמר הריני משלם מוסיין אמר רבי יוסי לא חייבה תורה שבועה להשמיר עליו אלא להקל עליו [ס] ומיהו דרבי יוסי פליג אמ"ק ורבי זירא סבר כמ"ק דאמר מוסיין שליפטר מן השבועה אמר הריני משלם ואריך למלם הכל או ליפטר על הכל ועייתי ירושלמי דפרק המפקיד ואין ענינו לכאן כלום אלא חייבי בענין שבועה כלל דגרסי' התם על מתני' דריס פרק המפקיד דקתני שילם ולא רלה ליפטר ונמלא הגזל למי משלם למי שהפקדון אצלו. לא קוץ דבר שילם אלא מכיון שקיבל עליו לשלם כמו ששילם. אמר משלם אני מוסיין אנו שמא שלא בו או יד פי' ומשביעין אותו שבועה שאין ברשותו. אמר נשבע אני ורלה שמגלגל עליו שבועות אחרות וחזר ואמר משלם אני מוסיין פי' מוסיין שמא ליפטר מן השבועות אמר הריני משלם ולא לעשות נחת רוח למפקיד ולא מקני ליה כפילא וקאמר רבי יוסי לא חייבה תורה שבועה להשמיר עליו אלא להקל עליו וכיון דאמר הריני משלם הוי כאילו אמר מתחלה איני נשבע ומקני ליה כפילא ונימא [ע] להאי פרושא דאילו לרב אלפס ז"ל יוכל לומר שהירושלמי פליג אגמרא דידן דסבר דאין מגלגלין בדרבנן דכי אמר נמי הריני משלם אכתי מחויב שבועה דרבנן שאין ברשותו. כדאיתא בפרק ג' דשבועות (דף ו.) משמע דשבועה שאין ברשותו שבועה דאורייתא היא דקאמר התם ג' שבועות משביעין אותו שלא פשע בה ושלא שלח יד בה [צ] ושאינו ברשותו דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו וכן שלא פשע בה [ק] והיינו שבועה שומרין [ר] שנתן נמצא שאינו ברשותו אבל כשהוא משלם ואנו מודין אותו שאין עיניו נתן בה ומשביעין אותו שבועה שאין ברשותו הך שבועה דרבנן היא:

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

פלפולא חריפתא

הגהות הב"ח א שלא אמר לו המוכר כלום ושלא ידע:

נשבועה וכן היתומים: [ה] אבל בחייו אף הוא נשבע. ומטעם שהכ"ד טוענין נעד היורשין מה שהיה יכול לטעון ואילו היה הוא יכול לטעון שפרעו להמוכר או להלוקח מ"ה יצאנו שהיום מספק מספק מש"ה אם הלוה מי דמ"ל נשבע שלא החזר שאומר בבני שפרעו לו להמוכר או להלוקח דהרי לא לשהיסם פרע כ"ש מהכ"ו כ"ך נפי' ס"ו: [ה] ה"ג שלא מוספינן: [ו] והחמירו בשבועתו. פי' של הטוען מן היתומים: [ז] שעיכב משלו שתי בסף. על כרחין לאו דוקא שלא וגם פרוטה קאמר דהא אמרו בפירת טענה אחי כסף ס"מ דכפירה היא אחי כסף אלמד ההוא נמלאת אומר שהטענה היא יותר וכדאיתא בר"פ הדיינים וכבר נמלאנו אני מקומות בחומו הפרק לכתב אחי כסף ולאו דוקא כמ"ש שם בס"ד: [ח] ה"ג משביעינן ליה בגזירה על טענת שמא. שלא מצשביעין ליה על טענת בני שבועת היסת ומצבע על טענת שמא בגלגול שבועה וכן הלשון בריב"ף ועתה אפרש מ"ש על טענת שמא פי' שטענו לו שלקחו ויכולני להשביעך בשמא שלא מצשביעין ליה על טענת בני פירוש שטענו ג"כ בבני אים לי בגבך כך וכך ומצבע על טענת שמא בגלגול שבועה פי' שמגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו שלא שלקחו כמו שהוא בחמור: [ט] על טענת שמא. שלא גזלו מעולם ואע"פ שטוענו שהוצרך לו שלקחו וטענת כתב הרמב"ם בפרק עשירי מהל' שותפין לפי שאין משביעין היסת ואין מגלגלין שלא שם טענו לבר שאם יודה בה יהיה חייב לשלם ממון אבל בבר שאפי' הודה בו אינו חייב שלא שבועה אינו נשבע עליו ואפי' ע"י גלגול: [י] כדאיתא פרק הדר. דף ס"ב ולעיל מייתי לה: [כ] תונא. כמו אבועה שמקום אחר מגלגלין עליו את הכל. רש"י דקידושין ומצאו החום, שמקום השותפים כו' נתגלגל לו שבועה שמקום אחר מגלגלין עליו את הכל. רש"י דקידושין ומצאו החום, דמשמע ליכא למילף דכל שבועה שמקום אחר מגלגלין עליו את הכל אבל שבועה ממון דעיקרא אינה נטענת אפשר אימא דלא:

א) נשפוש ווינציאה מייסיין. (גליון) ב) ר"ב יעוין במ"מ רפ"ד מהלכות שלוה ופקדון. (הכ"פ)

פלפולא חריפתא

[מ] פרק השואל. גבי זה אומר שפולה וזה אומר שכורה: [נ] ואפ' יצא מלפני ב"ד. לחין יכול לחזור ממה שנתחלה בלחיתא ריש פרק לדיינים: [ס] דר"י פליג את"ק. כלומר לעיפוס הקושיא שכריהן להא דאמר מוסיין ולאו מ"ק ופליג אלא שאמר דבריהם נלטון שאלה היא אי מוסיין והיינו דקתני אלו ר"י כו' לאי הוה פלוגתיה ר"ל למיתני ר"י אומר כו' ותיכף לישתא אלא ר"י פליג ודקתני מוסיין דברי מ"ק הן ובניחותא דס"ל לאסר"י מוסיין ופ"ת אמאי לא קתני ר' יוסי אומר בלשון פלוגתא אין זו קושיא כי הכיא מצינוע בלישנא דאמר ר"פ ופליג כמו שהוכחתי הרבה בספר מוספות י"ט פרק ג' דשבועות: [ע] ה"ג בדפוס ישן וניחא לי האי פירוש דאבר דאין מגלגלין בדרבנן. פירוש הירושלמי אבר כו' לפי' הר"ף דמוסיין היינו אמת אמר לשלם כדי שלא לגלגל ולפיכך מגלגלין דהא אפי' כי לא נחוש לבבר אמר לשלם אפ"ה מגלגלין עליו השבועה לשון ר"ש להירושלמי נמי דמגלגלין בדרבנן והא דקאמר מוסיין הא אמרן לעיפוס ס"ל להירושלמי נמי דמגלגלין בדרבנן והא דקאמר מוסיין הא אמרן לעיפוס זה היינו לענין קניית הכפל הוא וקאמר מוסיין היינו דאמת הוא היה סובר שאין מגלגלין בדרבנן ואמר הריני משלם כדי לפוטרו מהגלגולים ולא נתכוין לעשות נחת רוח להמפקיד ולא מקני ליה כפילא ותע"ג דאפ"ג דמגלגלים אפי' בדרבנן מ"מ מוסיין אמת הוא ושבר לאין מגלגלין בדרבנן וכן נמי לפי האמת מגלגלין בדרבנן אפ"ה לא מקני ליה כפילא כיון שלא היה דעתו לעשות נחת רוח וכי הא דתנייתי ליה דניני בפ' הדיינים גבי ואם אמר אינו נשבע פוטרין אומו מיד: [פ] ואע"ג בר'. מלנפשיה קא מקשה: [צ] ה"ג דה"ג ושאינו ברשותו היינו כשנשבע שלא שלח בה יד לכתיכ: [ק] ואגבן נשבע נמי בי'. והשתא הוה לאוריי"ת דגלגול שבועה לאוריי"ת מפוטרה

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת שבועות

שבועות שתים פרק שלישי

א האומר מבטח עלי שלא אוכל כך וכך או אי איקור עלי שלא אוכלנו הוי שבועה כאילו אומר שבועה שלא אוכלנו: ואם אמר איקר ככר זה עלי הוי נדר כאילו אמר קונם ככר זה עלי. והמתפיס בנדר שאמר קונם ככר זה עלי ואמר על אחר הרי זה כזה דין השני כדין הראשון אבל המתפיס בשבועה שאמר שבועה שלא אוכל ככר זה ואמר על אחר זה כזה לרב אלפס מותר גו ולהרב רבי יוסף הלוי אסור גו אלא שפטור מקרבן אם אכלו: **ב** האומר הרי עלי שלא אוכל בשר או קונם שלא אישן אישן נדר אע"ג דאמר קונם אכילת בשר עלי קונם עיני בשיניה: **ג** דבר האסור מן התורה ואסרו עליו עוד בנדר אל עליו הנדר ואיהו אם אמר אע"ג על דבר אחר זה כזה אינו נדר אבל בשבועה על דבר האסור מדרבנן ואמר אע"ג על דבר אחר זה כזה הוי נדר: **ד** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא פטור [אבל אסור]. ואם פירש בהדיא כל שהוא או אמר שלא אטעום מייב אפילו על כל שהוא ועל קיומות מייב בכל שהוא אלקום אבל קרבן אינו מייב עד שייהנה בשוה פרוטה: **ה** שבועה שאוכל ואכל עפר יצא ידי (אכילה) שבועה. שלא אוכל ואכל עפר פטור. ואם פירש שבועה שלא אוכל עפר ואכל מייב בכזית ובפחות מכזית פטור אבל אסור וכן שבועה שלא אוכל מרגן פטור אבל אסור על פחות מכזית: **ו** שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו מייב אלא אחת. שלא אוכל ואלא אשתה ואכל ושתה מייב על כל אחת ואחת. שלא אוכל ושתה מייב: שבועה שלא אוכל ואכל פת מטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו מייב אלא אחת: שלא אוכל פת מטין ופת שעורים ופת כוסמין ואכלן מייב על כל אחת ואחת: **ז** שבועה שלא אשתה או אפילו פירש שלא אשתה יין שמן ודבש ושמאן אינו מייב אלא אחת. היו מונחין לפניו ופרט אותם או שהפליגו מבירו לשתות [עמו יין ושמן ודבש] ואמר שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש מייב על כל אחת ואחת: **ח** שבועה שלא אוכל ואכל מאכלים מרים שאינם ראויים לאכילה ושתה [א] משקים [רעים] שאינם ראויין לשתיה פטור. שבועה שלא אוכל נבלות וטרפות אינה שבועה. שלא אוכל שקוצה ונבלה [ב] הוי שבועה וכן אם אמר שבועה שלא אוכל מתים וחזר ואמר שבועה [ג] שלא אוכל מתים ועכשיו הוי שבועה: **ט** [ד] אמר קונם אשתי נהנית לי אם אלכלי היום ואכל נבלות וטרפות אשתו מקורבת: **י** [ה] שבועה בטוי הוי אין נשבע בעצמו על דבר [ו] לעשותו [שלא] ע"י אחר אין נשבע לעשותו ע"י אחר אין להפיג ואין להפר ואין אוכל ולא אוכל שהוא נהנה בו אין אוכל אזרוק לרוח ליס ולא אזרוק שהוא דבר [ח] שאינו נהנה. [ט] נשבע שלא לקיים המצוה כגון שנשבע שלא יתן צדקה לעני או שלא אשב בסוכה או שאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה לא הוי שבועה: אמר בלשון נדר [י] כגון ישיבת סוכה עלי אסורה הוי נדר: **יא** אמר שבועה שלא אישן אישן [כ] סתם או שלשה ימים הוי שבועת שוא ומלקין אותו ואין מיד. שבועה שלא אישן יום או יומיים הוי שבועת בטוי: **יב** שבועה שזרק פלוני לנהר ליס או שלא זרק מייב: **יג** נשבע על דבר שאכל אינו נשבע עליו [י] וכן אם אמר על ככר שלקי בשבועה אם לא אמר פלוני כך ונמצא שלא אמר כך אינה שבועה ומותר לאכלו: **יד** גמר בלבו לישבע או לידור על דבר אינו נדר ולא שבועה עד שיוציאנו בשפתיו. ואם גמר בלבו לומר פת מטין ואמר פת שעורין מותר בשניהם. אבל גמר בלבו לומר פת מטים ואמר פת סתם אינו אסור שלא בפת מטים: **טו** נשבע לבטל המצוה ולא ביטל. לקיימה ולא קיים פטור: נשבע להרע לאחרים ולא הרע פטור. להיטיב לאחרים ולא הטיב מייב: **טז** [ב] שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו מייב אלא אחת: שלא אוכלנה שלא אוכל ככר זו ואכלה מייב אחים: שבועה שלא אוכל ככר זו מייב על כל כזית וכזית ממנה. שלא אוכלנה אינו מייב עד שיאכל כולה. שבועה שאוכל ככר זו מייב לאכול כולה ואם נפרך מקצתה מייב לאכול השאר כמי שאכלו בשעתו ויוצא [בו] ידי שבועה. שבועה שאוכלנה ונפרך מקצתה אין אכילת השאר מוציאתו מידי שבועה. הילכך אינו מייב לאכול השאר: אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכל חותה ונשתל על הרשעה השניה אלה: **יז** נשבע שלא לאכול ככר זה ואכלו חפילו כולו נשתל עליו ונפטר חפי' כפחותו על העמוד ללקות כל זמן שלא לקה [ולא רק] נשתל לקה או רק אינו יכול עוד לשתול: **יח** כל שבועה שנשבע על מנהגי כגון שאלה אכילת ככר זה נאכילת ככר אחר לרש"י השבועה אלה עליו בשעת מעשה הרשתון אין אוכל התיקור אלה אין אוכל התנאי אלה ומשום הכי בעינן שיהא זכור (חפילו) לשבועתו בשעת מעשה הרשתון [נ] ולר"י הכל אלו בשעת אכילת התנאי דאז בעינן שיהא זכור (או) חפי' אם אלכלה בשחכחה לפיכך אמר שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל הרשתון פי' של התנאי בשוגג והשניה פירוש של התיקור במזיד [פטור. לשבועה במזיד] ושניה בשוגג מייב. שניהם בשוגג פטור שניהם במזיד אי זה שיאכל אלה מייב אמר לא אוכל זו אם אוכל זו [ולא אוכל זו אם אוכל זו] ואכל זו בזדון עלמה ובשגגת אברתה וזו בזדון עלמה ובשגגת אברתה פטור זו בשגגת עלמה ובזדון אברתה וזו בשגגת עלמה ובזדון אברתה מייב. שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד מייב על שתיהן: **יט** שבועה שלא אוכלני ואכל אוכלני מייב על שתיהן: שבועה שלא אוכל אוכל אוכלני [שבועה] שלא אוכל עשר ואכל עשר הוי אלא אחת [שבועה שלא אוכל אוכל אלו שבועה שלא אוכל עשר ואכל אוכל אלו ועוד אחד מייב אחים וכן] שבועה שלא אוכל אלים [ג] ועבדים ואכלן [אלים] מייב אחים: שבועה שלא אוכל עשר שבועה שלא אוכל אלים עשר ואכל עשר מייב אחים: **כ** שבועת שוא מייב על זדונה אלקות ועל שגגתה

שבועות העדות פרק רביעי

א שבועת העדות שנשבע שאינו יודע לו עדות והוא יודע הוי נוסג אלא בחמשים רחוקים הכשרים להעיד אין אומר שבועה שאיני יודע לך עדות אלא אומר זה אני משביעכם שתבואו ותעידוני [א] ואומרו אין אני יודעין לך עדות מייבין והוא שכפרו בפני ג'ד: **ב** אפי' פסולה להעיד ולדון: פסק ר"ת שהנשבע יכול למנות אלים לעשות בשבילו. ולרב אלפס אינו יכול ואפי' אפי' אם יש לה דין ואינה כשודה לבוא בפני ג'ד הינה עושה אלים אלא אלא משגרין לה סופרי הדיינין וטוענת בפניהם וכן עושין לתלמיד חכם שיש לו דין עם עם הארץ וגנאי [ב] הוא לבא ולדון עמו: **ג** לריך הדיין שלא לכבד לתלמיד חכם יותר מלאברהו ושלא לגעור בו ושלא לומר לו קלר דבריך ובשוש דבר כיולא בזה: לריך לדון כל האדם לכף זכות: **ד** דיין שבא לפניו תלמיד חכם לדין לריך להקדימו לדון אף אם היו לפניו דינין אחרים תחלה ואם הדין אלו בשודא דדייני לריך להעותו לזכות התלמיד חכם: **ה** דיין בשעת משא ומתן יכול להושיב בעלי הדין ובלבד שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אבל בשעת גמר דין אהוא אים פלוני זכאי אים פלוני חייב לריך שיהא דיין בישיבה ובעלי דינין בעמידה והעדים לריך שיעידו בעמידה: ומיהו אם יצאו לא נפסל הדין בכך ותלמיד חכם יכול להעיד מיושב וכן דינין אותו כשהוא יושב ואם יש לו דין עם עם הארץ אומרים לשניהם לישב ואם עם הארץ עומד ותלמיד חכם יושב אין לומוק: **ו** מ"ח אים לו דין עם עם הארץ לא יקדים לבא לפני הדיין [ג] אפי' יושב ושותק ואם הוא רבו ורגיל לפניו בהוראה שעה שפיר דמי: ת"ח שיודע עדות בעניו ממון אינו לריך לבוא להעיד לפני הדיין שקטן ממנו אבל אם הוא בעניו איסור לריך לבא: **ז** דיין שדן דין ונראה לו שטעה אל יבוא לחזור בו: דיין אל יעמ ויתן [בדין] עם בור כדי שלא יטעהו: דיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן לא יצטרף עמו: דיין שנראה לו [ד] שהמובא מרומה יסתלק ממנו: **ח** תלמיד שיושב לפני הרב ורואה שרולה למייב השני והוא יודע לו זכות לריך שיאמר לו אי אם רולה שהדיין טועה [ה] לריך שיאמר לו מיד ולא יאמר ממתין עד שיחתכו ואסתרנו ואבגנו ויקרע על שמי: **ט** מי שאינו יודע עדות אסור לו לבא לבית דין ולעשות כאילו יודע עדות כדי שיודה הבעל דין: **י** מי שנושא בחבירו מנה אסור לתובעו מאחים אל יאמר אכפרנו בניח דין ואודה ויגלגל עליו שבועה: מי שחייב מנה ותבעוהו מאחים אל יאמר אכפרנו בניח דין ואודה לו מוך לבית דין כדי שלא יחחייב לו שבועה שלא יודה לו מיד על החמת: **יא** שנשבעו בחחד מנה לא יהיו שנים מעידים עליו ואחד מוציא: **יב** עני (רש) ועשיר הבאים לדין לריך שילבש העשיר כמו העני או ילבשהו כמותו: **יג** אסור לדיין שישמע חחד מבעלי דינים קודם לחבירו ואסור ג"כ לבעל דין שישמיע לו דבריו אחלה: **יד** אין לו לאדם לבא בהרשאה לטעון בשביל אחר ולא ליקח שדה שיש עליה עוררין: **טו** שבועת העדות שאמרו שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות אינו אומר מעכשיו אני שהוא אומר אמת ואומר ממן מייבין ואינן מייבין עד שיתבעם שיעידו לו אפי' חוץ לב"ד והן יכפרו לו בבית דין: השביע עליהם אחם פעמים חוץ לב"ד ובאו לבית דין והודו פטורין כפרו מייבין על כל אחת ואחת השביע עליהם אחם פעמים בפני ג"ד [ו] וכפרו לבסוף אינן מייבין אלא אחת. רב אחריהם ואמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שיתבעם. כפרו שניהם כאחד כדי לבוד שניהם מייבין: היה הפסק ביניהם יותר הרשאון מייב והשני פטור: היו שאי כאי עדים וכפרו זה אחר זה שאיהן חייבות: **טז** חוץ כדי לבוד כלישבו חוץ מן מגדף [ועבודת כוכבים] ומקדש ומגרש: **יז** עד שאמר לאחם אמת בעלה והשביעתו אינה לבית דין ויעיד לה והוא כופר פטור. כל עד אפי עד אם הרשאון כופר [ז] אין השני האומר בשמו נאמן: **יח** אמר לאחרי אני מעיד לך בפני פלוני ופלוני והן מעידין שראו שאמנה לו ואינן יודעין אם הלוהה היא או אחנה אם אומר לא היו דבריו מעולם הומזק כפרן ואינך לשלם ואפילו אם חזר

פלפולא חריפתא

פרק ג [א] ג"ל דה"ג משקים רעים שאינם. וכן הלשון בטור"ד סימן רל"ת: [ב] הוי שבועה. פי' גם על הנבילה וכני אפיס בטור שם: [ג] שלא אוכל תאנים וענבים הוי שבועה. פי' גם שבועה שיש אלה על התאנים והרי כאן ג' שבועות ובטור כתב אלו ג' השבועות על התאנים. [ד] אמר קונם בו'. נדפוס ישן זה הסימן כולו וכלל נפסיק ח': [ה] שבועת ביטוי בו' עד שאינו נהנה הוא בסימן ט' בדפוס ישן: [ו] נ"ל דה"ג לעשותו שלא ע"י אחר בין. ובקלור כ"י ל"ג שלא ע"י אחר: [ז] לעשותו ע"י אחר. עיין בפי' י"ב: [ח] שאינו נהנה. ושיטה סמוך לדלקמן סימן י"ח: [ט] נשבע שלא לקיים בו'. מכאן ולהלן הוא בדפוס ישן סי' י': [י] ה"ג נקטור כ"י כגון קונם שיצית סוכה עלי הוי נדר. וכן הלשון בטור סי' רט"ו ומיהו לשון נוסחאותינו נמי ניחא כלעיל בסימן ל' דנכאן"ג נמי הוי נדר: [כ] סתם. בפנים סימן כ"ח: [ל] ובן אם אמר על כבר בו'. להא נדרי שגגות כיולא בה תנא בכה"ג בתומר קונם שם כו' בפי' מרדכי נדרים סימן ז': [מ] שבועה שלא אוכל בו'. נ"ל דמכאן הוא סימן ט"ז שכן הוא בפנים: [נ] ולר"י.

פרק ד [א] ואמרו אין אנו בו'. רש"י: [ב] ה"ג ונגאי לו לבוא ולדון עמו: [ג] אפילו יושב ושותק. רש"י: [ד] שהתובע מרומה. הכי משמע בפנים בפנהדרין ר"פ דיני ממונות תניין: [ה] צריך שיאמר לו מיד. ועיין בפ"ק דסנהדרין סימן ו': [ו] וכפרו לבסוף. דעל כל אחד ואחד פשיטא מכי כפר אוב הוא בלא יגיד ואינו רשאי להעיד: [ז] אין השני כו'. ולא פסק כן בפ' המדיר סי' ז' ובפרק הנזקין סי' ט' כתב כמו בכאן ול"ע כמו כן בפנים ובטוש"ע סימן קט"ו כתב כמו בהמדיר:

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת שבועות

ואמר מתנה היו [ואם אמר מתחילה מתנה היו] נאמן: ההוא דאמר לחברייהו מנה מניתי לך בלא עמוד פלוני ואמר לא עברתי בלדו מעולם [ח] לא הוחזק כפרן בשביל זה [לפילו אמר עדים והעידו שראוהו שעבר בלדו]: **יט** כל היכא דלא מחייבי משום שבועת העדות פטורין נמי מקרבן שבועת בטוי אבל עונש מלקות איכא על שבועת שקר: **ב** אמר לעדים מנוה אני עליכם בשבועה או תוקרכם אני [ט] בשבועה שתעידוני הוי שבועה. משביעכם בשמים ובתרך פטורין בפ"ד די"ס בשדי בנפלות ברחום בחנון בתרך תפיס ובכל הכתוין חייבין: **כא** [י] המפרך את השם או חציו וחמו בתחד מכותן פטור המקלל עצמו או את חבירו בתחד מכותן עובר בלאו: **כב** אמר יכהו אלהים [כ] בשתפת אם לא יבא ויעיד או שאמר קרע הפסוק ואמר כן יכהו אם לא יבא ויעיד הוי שבועה. אל יכך או יברכך [כ] אם תעיד לא הוי שבועה: **כג** אל אלוה אלהיך [כ] אלהים אלהי האלהים אלהיכם אלהיכם תיהם תשר תהיה ל"ד י"ס שדי נצחות אינן נמחקין: הגדול הגבור והנורא והאדיר והממיך והחזק תנון ורחום ארך תפיס ורב חסד נמחקין: כתב אל מלהים וי"ד ה"ל מה' אינו נמחק אד מסדי אב מלבות נמחק: כל תיבה שלפני השם כגון [ל' מן לה'] וכיוצא בו נמחק לחבירו כגון כם מלהיכם וכיוצא בו אינו נמחק: כל שמות המתוארים בשלמה חף על פי דקדש הן נמחקין: **כד** אמר לחבירו בחלה בשם או לחתד מן הכנויים שתשבה דבר פלוני כאילו אמר בשבועה. [נ] אבל שבועת בטוי כתב הרמב"ן שתיבה לשון שבועה על התובע שיטול ואין לוה כאן. והרא"ש כתב שאינה נראית לו שם ואין כאן לקבל עליו שבועה על כל יחל אבל למלקות נשבר נראית כאן: **כה** אמר התכס על אתד תרוב יהא לו יעשה דבר פלוני כאילו נשבע עליו ואם אמר אדם לחבירו תרוב הוא לשם כאילו קללו בשם: **כו** המשביע את חבירו ואמר אמן כאילו נשבע הוא בעצמו אמר לו תברו על מנת שתקיים תנאי זה ואמר אמן צריך לקיימו: וטוב לעשותו על דבר תחנה ותפלה: **כז** [ם] המומר על דבר אחד פעמים [זה אמר זה תעשו] או לא תעשו הוי שבועה והוא שמכוון לשם שבועה. אבל אם מבקשים ממנו עליו ואמר לא תעשו ובקשוהו עוד ואמר לא תעשו לא הוי שבועה:

שבועת הפקדון פרק חמישי

א שבועת הפקדון שמשביעו שימן לו פקדונו וטהגת בין בקרובין בין בפסולין בין שנשבע מעצמו ואמר שבועה שלא הפקדת בידי כלום [א] בין שאמר השביעו ואמר לו משביעך מי שתחזיר לי פקדוני [ב] ואמר אין לך בידי דבר: **ב** שיש שהפקידו אצל אחד או הלוו לו ובא אחד ליטול חלקו [ג] אין שומעין לו עד שיהא תברו עמו וה"מ שאין תברו בעיר אבל אם הוא בעיר ושמע ולא בא אם זה מודה יתן לזה שבא הכל והכל ואם כופר ידין עמו על הכל: ואחד שהפקיד לשנים או הלוה להם כל אחד תייב בכל ויכול לגבות מאיזה שירצה ואפילו אם מוצא מן האחר לגבות: **ג** הכופר בממון שיש עליו עדים ונשבע תייב עליו קרבן שבועה ואם יש עליו שטר פטור:

שבועת הדיינין פרק ששי

א שבועת הדיינין שמשביעין מי שמודה מקצת טרף [א] שתהיה מעומד ושיקח ס"ת בידו. ומיהו אם לא נקח ספר תורה בידו אלא תפילין אינו צריך לחזור וליטבע אבל אם לא נקח בידו אפילו תפילין צריך לחזור וליטבע: ותלמיד חכם די לו לכתחלה בתפילין ומייחב: [ב] וצריך ליטבע על דעת המשביעין אותו ומשביעין אותו בכל לשון שיבין ומחיימין עליו למאר הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא יוקה. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו לעד וכאן ממנו וממשפחתו ומכל העולם ואין זכות תולה לו אלא נפרעין ממנו מיד: **ב** מי שכפר בכל ונשבע בלא נקיטת תפץ ותא"כ היא המובע עד אתד צריך לחזור וליטבע אבל אם שבועה לתוריית תפץ: **ג** מי שנתחייב שבועה בפיו אין לו ואמר אני משלם ואיני נשבע יכול לחזור בו [ג] כל זמן שלא יצא מב"ד. יצא משם אינו יכול לחזור בו: **ד** מודה מקצת אינו נשבע אא"כ כופר בשני מעין הילכך לא משכחת שבועה דמודה מקצת אא"כ טוענו שני מעין ופרוטה שיודה לו בפרוטה אבל אם טוענו בשני כלים והודה לו בתתד מהן תייב אפילו אינן שוין שני מעין ובלבד שיהו שני פרוטות: מודה מקצת אינו נשבע אא"כ מודה לו ממין הטענה הילכך אם התובע טוען שהו מנה יש לי בידך ואין פירש ממה הודה לו בשום אלו אינו נשבע אא"כ מודה לו שהו מודה ממין הטענה [אבל אם פירש טענתו ונשבע אינו כלום או דיינר וזה לא כלום אלו טענו שהו דיינר כלום או זה וזה שפיר ממין הטענה] ואם תבעו דיינר כלום או דיינר וזה לא כלום אלו טענו שהו דיינר כלום או זה וזה שפיר ממין הטענה כגון מה שיודה ודוקא שתבעו דיינר וזה שהודה לו בלומה אבל אם תבעו פקדון ואלו לו שהו דיינר אלא דוקא קאמר דיינר וזה ונהלוהה נמי דוקא שתבעו מטבע היוצא בהולאה שתלה עדים עשו לשום כל דבר במטבע אבל תבעו ליטרא וזה לו מטבע שאינה יוצאה בהולאה כגון שנפסל

א) כ"ה בטור מו"מ סי' פ"ג (בגליון)

פלפולא חריפתא

[ח] לא הוחזק בפרן בשביל זה. פי' אפילו בתו עדים והעידו שראוהו שעבר בלדו והמגיה כך לא הפסיד שכ"כ בטור סוף סימן ע"ט: [ט] בשבועה. גמ': [י] המברך. רש"י: [כ] בשבתפת. רש"י: [ל] אם תעיד. רש"י: [מ] אלהים אלהי האלהים אלהיכם: [נ] אבל שבועת בטוי כתב הרמב"ן. נראין לי עיון לדיוקא נמי שבועת בטוי היא והלשון שבפיהם הוא כך אבל הרמב"ן כתב דשבועת בטוי תיהא נראיה כו' וכן נ"ל להגיה בהאן וכך מוכח בטור כ"ם רל"ז ועיין עוד בר"פ דנדרים: [ם] ה"ג על דבר אתד פעמים זה אתר זה תעשו או לא תעשו. כך הל' בקצור כ"י ומזה ל"ק מה שהקשה ב"י בטור סי' רל"ז דשם כתוב בטור כמו בקצור שלפנינו וכתב עליו הב"י וז"ל אבל אינו מדוקדק כך היה לו לומר בד"א בשמתרצ זה אתר זה תעשו או לא תעשו אבל אם מבקשים ממנו עליו כו' לא כו':

פרק ה [א] ה"ג אין שתור השביעו שמתר: [ב] **ואמר אין לך בו'**. רש"י: [ג] אין שומעין לו. וכפ' המפקיד סי' ג' פסק כדברי הרא"ש דס"ל דכל ג' יכול לתבוע הכל אבל הך דהכא עיקר שכן פסק בטור סימן רל"ט:

פרק ו [א] **שתהיה מעומד**. מכאן ולהלן רוב הדברים בפרט סי' לקמן: [ב] **וצריך לישבע**. בפרט נפסיק ג': [ג] **ב"ו שלא יצא מב"ד יצא משם בו'**. גי' תתרת הגתתי בפרק זה בורר סימן ו' אבל בכאן שבועה ואם יש עליו שטר פטור:

שהיה לי עליך מלד מאר והשטר עדיין במקומו עומד [ע] אם לא נתן נעדים נאמן והשטר קיים וגובין בו ואם נתנם לו בעדים אפילו אינם יודעין אם בתורת פקדון נתנו לו או בתורת מתנה אינו נאמן ולא מגבת גבינו בית ולא מיקרא קרעינן ליה: **כ** לוה שאמר למלוה תהא נאמן עלי לומר לא נפרעתי והבית עדים שפרעו שוב אינו נאמן אבל אם אמר תהא נאמן עלי בשני עדים נאמן אפילו הביא זה ג' עדים ואפילו אם העדים מעידים [פ] על שתי הפרעונות אינו יכול להוציא מידו [צ] ודוקא שמעידין שפרעו אבל אם אמרו בפנינו הודה לו שפרעו זה לא המתינו יותר מן העדים. ואם אמר תהא נאמן עלי כשלשה והביא ארבעה עדים שפרעו שוב אינו נאמן: **כא** אין נשבעין שבועה לתורייתא על טענת ארס שוטה וקטן לא שנת מודה מקנת או שיש לו עד אחד ולא שנת שבועת שומרים. אבל שבועת היסת של כופר הכל או שבועת שומרין ואריסין נשבעים על טענתם ואינם יכולין להפך השבועה עליו שאינו בר שבועה והוא שהגיע לכלל פעוטות: והמוציא הקטן אינו יכול להשביעו אם הוא דבר א) שאין לו בו הנאה כגון משא ומתן אם הוא מודה מייב לפרוע ואם אינו מודה יממין עד שיגדל ויתבענו ואם הוא דבר שאין לו בו הנאה כגון חבלות אפילו אם הוא מודה פטור: **כב** הבא ליפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא מן הזיבורית ובשבועה (אם) [אפילו] אם גדולים: **כג** אמר לחבירו ברי לי שאתה לחבי בידך והודה לו בחבי חייב שבועה לתורייתא לא טענו ברי [ל] אלא שמא [ק] פטור משבועה לתורייתא: **כד** אין נשבעין שבועה לתורייתא על העדים ושטרות וקרקעות ולא על המסובר לקרקע [ר] אפילו אם עומד ליקנן כגון שטענו עשר גפנים טעונות והודה בחמש אבל על ידי גלגול נשבעין עליהם ושבועה דרבנן נשבעין עליהם אפילו אלא גלגול ואין בהם תשלומי כפל ולא חיוב שבועת שומרין ולא חיוב תשלומין שלהם ואפילו אם פשעו בהן ונאבדו פטורין מלשלם לו שנת שומר חנם ושומר שכר ושואל: **כה** אין חיוב שבועה לתורייתא אלא בטוען דבר שבמדה ובמשקל ובמנין ויודה לו דבר שבמדה ובמשקל ובמנין הילכך טענו בית זה מלא פירות מסרתי לך וזה השיב מה שהנחת אתה נוטל פטור: **כו** זה טענו על הזית וזה השיבו על העבור חייב. טענו מנורה גדולה וזה הודה לו בקטנה פטור. טענו מנורה של עבר ליטרות וזה הודה לו בשל חמש ליטרות חייב: **כז** המלוה את חבירו על המשכון ואבד ואמר לו אלא הלויתיך ושקל היה זהב וזה השיב אלא הלויתני עליו ואלא היה זהב פטור. השיבו אלא הלויתני עליו וג' דינרין היה זהב צריך שישבע שכך היה זהב [ש] לאחר שישבע המלוה תחלה שאבד לו: אמר הלוה אלא הלויתני עליו ושמים היה זהב ושואל אלא [ת] וכגון שאבד בפשיעה והמלוה השיבו אלא הלויתיך עליו ואלא היה זהב פטור. השיבו ה' דינרין היה זהב חייב ואם אמר לו יודע אני שהיה זהב יותר ממה שהלויתיך עליו ואיני יודע כמה חייב לשלם אלא אמר לו יודע אני שמי כסף ופרוטה ושנפקד לאומר יודע אני שיש פרוטה ואיני יודע כמה יותר חייב לשלם אבל אם הודה לו פירות פחם ולא פירש [פחם] (אפילו מצאו אלא פרוטה פטור [אפילו מצאו בית זה מלא פירות]: **כט** המלוה על המשכון שומר חנם והני מילי קמחת אבל פירש אפילו לא אמר שאם יפקיד המשכון יפקיד כל המוב אלא אמר אע"פ שאינו זהב כנגד כל המוב קבלתי אפי' אם הלוה על קמח דמגלת אלפא זוזי ואבדה הפקיד כל המוב או הלוה על שמי קמות אלף זוז ואבד אחד הפקיד ה' מאות זוזים ואם הלוה לו על קמח עם משכון אחר אבד המשכון לא הפקיד מן המוב אלא כדי שווי המשכון [ב] אבד הקמח הפקיד הכל: והאי דהוי שומר חנם בקמחת היינו דוקא כמה שווה המשכון יותר על המוב אבל כנגד המוב הוי שומר שכר אפילו קמחת הילכך [ג] לא שנת משכנו [בשעת הלואתו ל"ש הלוהו מעות] ולא שנת הלוהו פירות שומר שכר הוי כנגד המוב ואם אבד המשכון או נגנב בחובו ואם המוב יותר על המשכון הלוה נותן כלום ולא למלוה עליו אלא יפ משכונו בחובו ואם המוב יותר על המשכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המשכון יתרים על המוב אין המלוה נותן לווה היתרון ואם אבד נחנום [ע] נשבע עליו כדין שבועת השומרים וגובה כל חובו:

כל הנשבעין פרק שביעי

א כל הנשבעין שבועה לתורייתא נשבעין ואינן נוטלין ואלו נשבעין ונוטלין [א] שכיר שאומר לא נפרעתי ובעל הבית אומר פרעתי נשבע שכיר כעין שבועה לתורייתא בנקיטת אבל ונוטל ואין מהפכין אותה ודוקא שאכלו בעדים ואבעו בחנם אבל אם אין עדים או שאבעו אחר [שעבר] ואמר בעל הבית נשבע ונפטר. ודוקא כשחלוקין על הפרעון אבל אם חלוקין על הקציבה שכיר אומר שתים קצצת לי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת ישבע בעל הבית ויפטר [ב] ואפי' כופר הכל שאומר פרעתיו לך: **ב** המפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי לך בשבועה: **ג** אמרי מינו ליפטר משבועה הילכך מי שאמר לחבירו שופתי היית ומלקנו והמניתי עמך קודם תלוקה להשביעך וזה מודה לו בשופתות ואומר אלא עכב משלו אם אין עדים בשופתות [נ] פטור במינו אלא לקוח ואם אבד המלוה לחבירו על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במינו אלא לקוח הוא מעולם: **ד** המלוה לחבירו על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במינו אלא לקוח הוא בידי לא שקיל אלא שבועה ממורה: **ה** נגזל נשבע כעין שבועה לתורייתא ונוטל כגון שבאו עדים שמשכנו ואין יודעין מה כגון שהטמינו מחת כנפיו וזה טוענו שמשכנו כליס או שרצו עדים מקנת הכליס וזה טוענו יותר וזה כופר בהן אז נשבע הוא ונוטל על כל מה שאפשר שיהיו לו חפיים בחלו ואפי' השומר נשבעין נשבע נעל הבית אם רצו שמשכנו ובעה"ב לא היה אם אבל שכירו ולקיטו אין יכולין לישבע בשבילו. אבל אם לא רצו עדים שום דבר מחת כנפיו אפילו שמעו שהיה חומר שרוצה למשכנו אינו נשבע ונוטל. רצוהו שהטמין כליס מחת כנפיו ויצא מביח פלוני ואמר לקוחין הן בידי ובעל הבית חומר שאולין הן אם הם דבריס שאינם עשויין להשאיל והשביר נאמן במה שאומר לקוחין הן בידי אם לא שהטמינן ויצא ובעל הבית אינו עשוי למכור כליו ואין דרך להטמין כליס כאלו והוא אלם שאינו בוש להולין כליו בגלוי וזה חומר שאולין וזה חומר לקוחין ואם אבד אחד מאלו הלדדין שהוציאן בגלוי או שבעל הבית עשוי למכור כליו או שדרכן להטמין או שהוא בוש להולין כליו בגלוי או שבעל הבית [ד] טוען שבנבן נאמן היוצא. ואם יש עדים שבאו לידו בחורת אלמה ורצו חוקן עמה בידו אפי' יש בו כל הלדדים לטיחות אינו נאמן: ובדברים העשויין להשאיל ולהשביר אינו נאמן אפילו נשבעל הבית העשוי למכור את כליו וכליס שדרכן להטמין והוא בוש להוציא כליו בגלוי ואפי' הוציאן בגלוי וכגון שיש עדים שהיו שלו ורצו חוקן עמה בית זה ושוטן שהשאילם לו אבל אם אין לו עדים שהיו שלו או לא רצו חוקן עמה בית זה [ה] בית זה אפי' יש לו עדים ורצו ושוטן שבנבן נאמן היוצא: והא דאמרי' דאמאן דוקא כשנטלן בפני בעל הבית וילא אבל רצוהו עדים שנטל מרשות מבירו שלא בפניו אינו נאמן אפילו הוציאן בגלוי והבית עשוי למכור כליו אלא אם נטלן בפני שני עדים צריך להחזיר ובפני עד אחד יבצע ויפטר ואם מודה שנטלן אלא שאומר מייב לי כל כך צריך להחזיר ודברים העשויין להשאיל ולהשביר תלוי בלחות הדיינין בהבצת היא שהיה דרכו להשאיל ולהשביר כליס כאלו ולפי המנהג [ו] וכל ספריס הם בכלל דברים העשויין להשאיל ולהשביר: ז נאבל נשבע ונוטל כגון שיש עדים שנכנס [ז] לתוך ביתו אלא ילא ורצו חבול ואם יש הוכחה שזה חבל בו כגון שיש לו נשיכה בגבו ודין אלילי ידיו ודין אמר עמו אז נוטל אלא שבועה: ז חשוד על השבועה ונתחייב שבועה ליפטר שכנגדו נשבע ונוטל אין שהוא חשוד על שבועת העדות או שבועת הפקדון או שבועת ביטוי או שבועת שוא וכן מי שעובר על מרס של קהל פסול לשבועה: [ח] היה הנשבע וגס המובע שניהם משודין יחלוקו ובעלמא נחמוך שבועה ואינו יכול ליפטע קיימת לן דיכלס כגון מנה לי בידך ואמר לו מחשים אני יודע ומחשים אינו יודע או שהבית עד אחד שתפס מפץ מידו ואמר כן תפסתי ואלי תפסתי יכלס: **ח** תנוני שאמר בתוב בפנקסי שאתה חייב לי כך אינו נאמן ליטול בשבועה אבל אם אמר בעל הבית לתנוני תן לפועלי בכלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית ופועלים צריכים ליפבע לפני התנוני והתנוני לפניהם: **ט** שני בתי עדים המכחישות זו את זו אין זו אחד מכח זו ואחד מכח זו יכולין להלטרף לעדות אחת אבל כל בת וכת יכולה להעיד על עדות אחרת הילכך שני מלוין ושני לוין ושני שטרות שכל אחד מאלו הכחות מחומין על שטר אחד שניהם כשרים: י מלוה ולוה ושני שטרות שאלו הכחות מחומין בהם אחד של מאה ואחד של מאתים אם הולילן כאחד יגבו לו בקנון ושורפין הגדול ואם הוא פקח יולילן הגדול ובפני ב"ד אחד יולילן הבני ויגבה בו [ט] ומיהו זה שבישו אחין לו עליו שטר אחר שחחום בו בת אחת מאותם שני בחות [וכן הלשון בעוה"ב שם. לפיכך טוב לו שיקרוס הקטן ויגבה הגדול]: לוה אחד ושני מלוין שכל אחד מאלו הכחות חחום על שטר אחד שניהם נשבעין ונוטלין. שני לוין ומלוה אחד אם הולילן שניהם כאחד יבצע כל אחד ויפטר ואם הולילן זה אחר זה אחד הדיבר אמר לו נתתיו לך אם הפירות מונחים לפניהם [י] יבצע בעל הבית ויפטר ואם הפשילן בקופתו לאחוריו [ב] פטור בלא שבועה נתן לו הדיבר ואמר לו תן לי פירות ו"ל נתחים לך יבצע התנוני ויפטר: **יב** הפונס שטרו אינו נפרע אלא בשבועה וכן עד אחד מעיד שהוא פרוע וכן מנכסים משועבדים והנפרעת כחובתה אלא בפני בעלה אין נפרעת אלא בשבועה ואם אמרו יורשיה נשבעין שבועת היסת שלא שנה שבועה אלא נשבעת מוחו ואלא אמר לנו קודם לכן שטר זה פרוע ואלא מצאנו שובר שהוא פרוע ונוטלין: **יג** מלוה שבא ליפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה ואם אמר קודם שנשבע אין יורשיו נוטלין בשבועת יורשין לו שנת בנים או שאר יורשין לו שנת בחים ליפרע מיורשי הלוה ולא שנת בחים ליפרע מערב שנתן הלוה בשמואל לאמר אין לאדם מורים שבועה לבניו. ומיהו היין שדן כרבי אלעזר לאמר נשבעין שבועת יורשין ונוטלין הדין דין. הילכך ב"ד או אפוטרופוס של יתומים אין להם לקרוע השטר חולי יאמר היין שידין להם כרבי אלעזר ואם אמר המלוה [י] ואמ"כ אמ הלוה אין נשבעין יורשי המלוה שבועת יורשין ונוטלין אם אומרין יורשי הלוה אמר לנו אבינו שפרעו אבל אם אמר לנו אלא שלא לוה אז נוטלין בלא שבועה: **יד** לוקח שלקח שטר חוב ואת הלוה אם אחר שלקחו אח נשבע שלא אמר לו מוכר ושאינו יודע שאשטר זה פרוע וגובה והוא שאת המוכר אבל אחיו שניהם נאיכים ליבבע ואם קודם שלקחו אח אינו גובה אפילו בשבועה:

פלפולא חריפתא

[ק] או ארוסה חייב. ועיין סימן ל': [ם] טענו כרי יין בו'. עיין בפ' בתרא דכתובות סי' י': [נ] נ"ל דה"ג וכפר בכליס כפר בכליס והודה במקצת קרקעות פטור. וכן הלשון בפניס וכטור סימן נ"ה אבל בקנור כ"א כתוב אז שהודה בכליס וכפר במקצת קרקעות: [ס] או בפניהם. רש"י: [ע] ה"ג אם לא נתנם לו בעדים: [פ] על שתי הפרעונות. תמיהני לפפרעון שני עדים למה לי הא אמן בהדי ובטור סי' ע"ח כתב ז"ה דוקא ספרא לתנצחת ולא בשם הר"י מגי"ש ולא הזכיר אלא פרעון לחצון: [צ] והיכא שמעידין בו'. טור סי' ע"ח בשם ר"ח ורמב"ם: [ק] משור משבועה דאורייתא. כגר כתבתי שם בסימן ז' לענין לאפילו שבועה דרבנן נמי ליכא: [ר] אפי' אם עומד בו'. כגר הקשתי ע"ז בפניס: [ש] אחר שישבע. בפניס סי' לנקמן: [ת] וכגון שאבד בפשיעה. בפניס סי' כ"ט: [א] נ"ל דה"ג שאר פרוטה פטור אפי' מצאו בית זה מלא פירות. וכן הלשון בטור סי' פ"ח ועיין לעיל סי' כ"ז: [ב] אבד הקחא. פי' שאבד גם הקמח: [ג] ה"ג לא שנת משכנו בשעת הלואתו ל"ש הלוהו מעות ול"ש הלוהו פירות. ובטור סי' ע"ג גרסי' נמי אז אלא בשעת הלואתו וכן

א) ל"ל שיש (גליון)

קיצור פסקי הרא"ש ממסכת שבועות

טז החשוד על השבועה שנא ליפרע מנכסי יתומים מפסיד כיון שחייבו שבועה דרבנן (על מי שנתחייב שבועה דרבנן): אין מגלגלין חלף כשנתבע טוען ולאי ונתחייב שבועה [אבל חס טוען שמא ונתחייב שבועה אין מגלגלין עליו תחלת] אבל על שמא של תובע מגלגלין לישבע ובלבד שיהא רגיל לדבר שהוא טוען תמיד: יט מי שנתחייב שבועה ורצה שמגלגלין עליו ולצה לשלם תביעה רשאוה כדי שלא יגלגלו עליו צריך לשלם הכל או יפטר אבל אם תבעו התובע כדי שלא יגלגלו עליו ויפטר אין שמייכוהו לפרוע או ליפטר עליו רצה לפרוע תביעה רשאוה נשבע על הכל ונפטר [כן כ' בעור סי' לד. אבל חס הודה קודם שידע שרצה לגלגל עליו העניים החחריס אינו משלם אלא מה שהודה]:

פלפולא חריפתא

[ם] ה"ג שמא שאומר: [נ] ואחד מן האחין. כך פירש"י לקן הנמי: [ם] בשובו טענו עדיין שומפי לחתה ונשאר לי מצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום נשבע שחין לו בידו כלום ומגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו מגלגל שכבר חלקו כן כתב בעור סי' ל"ג ועיין לעיל סי' נ"ו:

הדרן עלך כל הנשבעין ולריכא לה מסכת שבועות

ספר שדה צופים על מסכת שבועות

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומן

מאת הרב הגאון וכו' מו"ה בצלאל רנשבורג וצ"ל

פרק שני

דף טו ע"ב שיר של תודה בכורות. הרמ"ם בפרוש פ"ל סי' ו': שם רייצ"ל אמר להו להני קראי וכו'. הרמ"ם בפהדרין פ"י סי' ד':

דף יח ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד'. ע"ב מוהיה לפני ישראל שיפרשו מנשומיהן שמוך לוופתן. הרמ"ם בגזלה פ"ל סי' ג' וסימן כ' וסימן ד':

פרק שלישי

דף כ ע"א דתימר מתפיס בשבועה אבני אמר כמוניא שבועה מפיו אמי. הרמ"ם בגדרים פ"ב סימן ג':

דף בא ע"א כל ל' שבאורה לאו אינם בו מעבה לוקין עליו. הרמ"ם בשבועות פ"ד סי' כ"ו: ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בחולין פ"ו סימן ל"ג:

דף כב ע"ב דא"ל אינש לחבריה נטעוש מידי וכו'. הרמ"ם בתפתים פ"י סי' ה':

דף בד ע"ב אמר שבועה שלא אוכל מתנים ואזר ואמר שלא אוכל מתנים ועגנים. הרמ"ם בשבועות פ"ג סימן י"ט:

דף כה ע"א אומר בגדרים שהגדרים תלין ע"ד מנוה כדבר הרגיל. הרמ"ם בשבועות פ"ג סימן ג': שם המומר שבועה שלא אוכל ג' ימים מלקין אותו ויש לפלפל. הרמ"ם בגדרים פ"ג סימן ו'. ובשבועות פ"ג סי' כ"ג: ע"ב רבא אמר משום דהוי דבר שבכלל כו'. אין לך בו אלא מיהושו בלבד. הרמ"ם בשבועות פ"ד סימן י"ט:

דף כז ע"ב אמר שמואל גמר בלבו נדרי אינו נפתחין. הרמ"ם בשבועות פ"ל סי' י"ג:

דף כה ע"א אמימר אמר לפילו אכלה כולה נשחל עליה. הרמ"ם בגדרים פ"ג סימן ג:

דף כט ע"א נשבע על דבר שאי אפשר לו. הרמ"ם בגדרים פ"ג אינו ו': שם רבא אמר נאומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד': ע"ב הכל מודים בעד ג' וכו'. הרמ"ם בשבועות פ"ו סימן ו':

דף לג ע"א הכ"ע כגון שהיתה שני נשבע בפירש נאשונה קרובין בנשומין. הרמ"ם בתו"ק פ"ג סימן ג"ז: ע"ב טעמא דאיש פלוני הרי פלוני לוי. הרמ"ם בנ"ק פ"ז סימן ד':

דף לד ע"א מנה מניחין בפני פלוני ופלוני ועדיו רואין אותו מנחון אותי. הרמ"ם בשבועות פ"ו סימן י"ט:

דף לה ע"א יש שמות שנמחקים ויש שמות שאינם נמחקים. הרמ"ם בהלי ס"ח סי' י"ח: ע"ב ומניהני יתן ה' אותך לחלה ולשבועה מה ת"ל וכו'. הרמ"ם בגדרים פ"ל סי' י':

דף לו ע"א מנה אחרו בו נדוי בו קללה בו שבועה וכו'. הרמ"ם בתו"ק פ"ג סי' ה' וסי' ח'. ובשבועות פיו סימן ג': שם והא ליח ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. הרמ"ם בנ"ב פ"ח סי' מ"ח:

שם אלא קשיא כי ליח ליה בממונות אבל באיסורין אית ליה. הרמ"ם בגדרים פ"ח סי' יו"ד:

פרק ששי

דף לח ע"ב מנה לי בידך אין לך בידי אלא ג' דינר חייב. הרמ"ם בתפוחות פ"ב סי' י':

שם טעמו תפוח והודה לו בשעורים פטור. הרמ"ם בנ"ק פ"ו סי' ט"ז: שם מנה לי בידך ת"ל הן למחר אמר מנחו לי נתתיו לך פטור. אין לך בידי חייב. הרמ"ם בגיטין פ"ח סי' י"ז: שם כמאן דכתב"ח דאמר בעין אם המיוחד. הרמ"ם בגדרים פ"ח סי' י':

שם האי דיינא דאשבע בתפילין בעשה כמי שבועה בדבר משנה ואחור. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סי' ה':

דף לט ע"א ת"ל דעו אלא על דעמיכם אני מבשיע אתכם וכו'. הרמ"ם בגיטין פ"ד סי' מ"ז: ע"ב אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. הרמ"ם בנ"מ פ"ג סי' כ'. ובסנהדרין פ"ג סי' ה'. ובסי' ו': שם מה כלים שאים אף בסף אינם. הרמ"ם בנ"מ פ"ד סי' כ': שם וכן אד להודאה במקצת הטענה ואד להודאה ממין שיודע בדין שהוא מרומה וכו' ת"ל מדבר שקר תרחק. הרמ"ם בסנהדרין פ"ד סימן ת':

דף מ ע"א והא אי אפשר לעמלם. הרמ"ם בבכורות פ"ב סי' ד': שם מכדי מון כדי דבור כמה הוי כדי שאילת תלמיד לרב. הרמ"ם בנ"ק פ"ז סימן ו': ע"ב הכל מודים בעד ג' וכו'. הרמ"ם בשבועות פ"ו סימן ו':

דף מ ע"א הכ"ע כגון שהיתה שני נשבעת בפירת רשאוה קרובין בנשומין. הרמ"ם בתו"ק פ"ג סימן ל"ז: ע"ב טעמא דאיש פלוני הרי פלוני לוי. הרמ"ם בנ"ק פ"ז סימן ד':

דף מא ע"א מנה מניחין בפני פלוני ופלוני ועדיו רואין אותו מנחון אותי. הרמ"ם בשבועות פ"ו סימן י"ט:

דף מה ע"א יש שמות שנמחקים ויש שמות שאינם נמחקים. הרמ"ם בהלי ס"ח סי' י"ח: ע"ב ומניהני יתן ה' אותך לחלה ולשבועה מה ת"ל וכו'. הרמ"ם בגדרים פ"ל סי' י':

דף מו ע"א מנה מרחו בו נדוי בו קללה בו שבועה וכו'. הרמ"ם בתו"ק פ"ג סי' ה' וסי' ח'. ובשבועות פיו סימן ג': שם והא ליח ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. הרמ"ם בנ"ב פ"ח סי' מ"ח:

שם אלא קשיא כי ליח ליה בממונות אבל באיסורין אית ליה. הרמ"ם בגדרים פ"ח סי' יו"ד:

פרק שביעי

דף מה ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד': ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בחולין פ"ז סימן ל"ג:

דף מב ע"א דא"ל אינש לחבריה נטעוש מידי וכו'. הרמ"ם בתפתים פ"י סי' ה':

דף מג ע"א כל ל' שבאורה לאו אינם בו מעבה לוקין עליו. הרמ"ם בשבועות פ"ד סי' כ"ו: ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בנ"מ פ"ג סי' כ'. ובסנהדרין פ"ד סימן ד':

דף מד ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד': ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בנ"מ פ"ג סי' כ'. ובסנהדרין פ"ד סימן ד':

דף מה ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד': ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בנ"מ פ"ג סי' כ'. ובסנהדרין פ"ד סימן ד':

דף מו ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור. הרמ"ם בייסודות פ"ו סי' ג' וסי' ד': ע"ב והרי מפרש. מפרש אמי בבריה דמי. הרמ"ם בנ"מ פ"ג סי' כ'. ובסנהדרין פ"ד סימן ד':

דף מז ע"א רבומיו שבח"י ר' חנא. הרמ"ם בייסודות פ"ד סי' י': שם להחזיר נגזלו לחנוף נקבה מחבריה. הרמ"ם בנ"ק פ"ט סי' ב':

שם ג"ל ר"ש היה מחייב שבועה וא"י לישבע כו' משלם. הרמ"ם בשבועות פ"ט סי' כ"ה: שם שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין. הרמ"ם בנ"ק פ"א סי' ט"ו. ובנ"מ פ"ח סי' י'. ובשבועות פ"ו סי' כ"ג: ע"ב אלא"ה זו גלה בפני עלמה ומעידה וזו גלה וכו'. הרמ"ם בשבועות פ"ב סי' כ"ח:

דף מח ע"ב האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד וכו'. הרמ"ם בשבועות פ"ו סי' ו':

שם ומ"ם הני משום דמורי נה התירא. הרמ"ם בנ"מ פ"ח סי' י': שם אמר ריב"ח אר"י והוא שיש טענה בייניהו ב' בצף. הרמ"ם בשבועות פ"ט סי' כ"ז ובשבועות פ"ו סי' ו':

פרק שמיני

דף מט ע"א נוסף שכר והשוכר נשבעין על השבורה וכו'. הרמ"ם בנ"ק פ"ו סי' ה':

סליק שדה צופים ממסכת שבועות

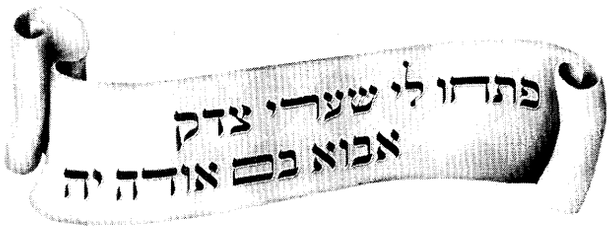

ספר

חידושי הלכות

הנקרא **מהרש"א**

שחיבר הגאון הגדול המופלא
בוצינא קדישא חסידא ופרישא
כבוד המנוח
מוהר"ר **שמואל אליעזר** זצוק"ל

ספר

חידושי אגדות

הנקרא **מהרש"א**

על כל שיטת התלמוד אף מה שהשמיט
בעל ה'עין יעקב', אמר איזן חקר ותקן האלוף
המרומם אשר שמו נודע בשערים החכם השלם הגאון
נ"י ע"ה כמהר"ר **שמואל אליעזר**
בן מהר"ר יודא סג"ל ש"י ר"מ אב"ד דק"ק אוסטרא יצ"ו
ואשר ברוב חריפותו ופלפולו קידש ותיקן
חידושים נפלאים על גפ"ת מכל שיטת התלמוד

ספר

חכמת שלמה

הנקרא **מהרש"ל**

אשר איזן ותיקן הגאון יחיד בדורו
מופת הדור נ"י ע"ה פ"ה
כמוהר"ר **שלמה לוריא** זצ"ל
אשר ירד וצלל במים אדירים הוא ים התלמוד
ושר"ת בקודש בש"ס ורש"י ותוספות בהגהותיו
אשר בלעדיו לא מצאו ידינו ורגלינו בבית המדרש,
שְׁלֹמה שמו ושְׁלֵמה משנתו
בו מלאה הארץ דעה וכמים לים מכסים
בשארי חיבוריו אשר חיבר והפלא פלא לעשות
שם בארץ בים של שלמה ובאורי סמ"ג ושו"ת

נוסח השער מדפו"י

דף ב בפרש"י בד"ה שהן ד' יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו וכו' כנ"ל: **תום'** בד"ה שבועות הא דלא כו' שהן ד' והוא"ל ולא מצי כו' כנ"ל: **בד"ה** ידיעות כו' דלא תני נמי ידיעות השבת משום כו' עכ"ל ובמוס' פ"ק דשבת דקדקו נמי מהא דלא תני נמי ידיעות שבועות ונראה דהמוס' דהכא לא נראה להם לדקדק כן להתירץ ולמתני ידיעות שבועות דמאי דתני שבועות בקלרה ניחא טפי דשמע מיניה העלמות ובין הידיעות דשבועות לבד בידיעות השבת לא הוה מצריך טפי מי הוה תני ידיעות השבת כדקתני ידיעות הטומאה ובהכי ניחא דמעיקרא דקאי להו בידיעות הטומאה העלמות הוה ליה למתני כו' דלא קאי להו הכי גריעא גבי שבועות משום דניחא ליה למתני בקלרה שבועות דמשמע בין העלמות ובין ידיעות וק"ל: **בד"ה** יציאות השבת כו' הכנסה מנלן סברא הוא כו' ואתם אל תכניסו כו' עכ"ל נראה מדכריסם שהוא ע"פ מ"ש גריס שבת דהכנסה בעי לגיהוי במקום והא דבעי סברא היינו משום מאי דהוה הכנסה במקום לא נפקא לגמ הכנסה דעני ולהכי בעי סברא להכנסה דשבת ע"ש וז"ש אבל מולדות דהוספה בעי בפ' הזורק או סברא או לגיהוי במקום כגון מכניס כו' דהיינו הכנסת העני מדהוה במקום וסברא להכנסה דשבת ע"ב אבל במוספות דפ' הזורק כתבו דבעי תרתי דהוה במקום וסברא ע"ש וז"ק:

ע"ב בפרש"י בד"ה היאך יקריבו כו' וד"מ דקאמר להא כו' עכ"ל פי' ולפ"ז יהודה לדידיה נמי קשה מיהת היאך נקריב שעיר של יום הכפורים בנגלים ורמז מובח מיהו ניחא ליה לר' מאיר להקשות לר"ש הכי מתרמי בשעיר יום"כ ובשעירי רגלים דלר' יהודה לא קשה לפ"ז מאיר בשעיר יום"כ וק"ל: **תום' בד"ה** חייב כו' כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט כראשכחן בפ' ב' נזירים כו' כנ"ל: **בא"ד** כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ובו' עכ"ל מיהו בהשתא זקן מלקט והיטיטי נמי שרי כרבנן דר' אליעזר דאל"כ מקשי מזקנו נמי לא הוה שמעינן מעה וכמו שכתבו לקמן לר"מ וז"ק: **בא"ד** שיש בו השחתה ומיהו מת"כ דקתני בו' הל"מ:

דף ג תום' בד"ה ועל הזקן כו' בפ' ב' נזירים א' בו' כנ"ל: **בא"ד** המקיף את הקטן חייב דלא מקיש מקיף לניקף וה"ה איפכא בו' דסתמא דתלמודא בפ"ק דב"מ הונא כו' כנ"ל: **בא"ד** דאפילו רב אדא מחייב היכא דניקף בר חיובא בו' ולא פטר אלא היכא דניקף כו' עכ"ל והיינו משום דעיקר חיובא בקלר מיהא בניקף כמיב לא תקיפו כו' עיין בתוספות פ' ב' נזירים וק"ל: **בא"ד** מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנברי אקיף לי גדול כו' עכ"ל נקטו קטן מן נכרי ולא ניחא להו למנקט מהא כדנקט התם בפ"ק דמציעא משום דלרב מלא קיימין וגם מהא עוברת גלמו מס הקיפה לגדול לעיטת רש"י ומוס' אם לגלח קטן מן נכרי הוה ליה למנקט התם לרב מלא מס נאמר דהיכא דמקיף לגלח בר מיצה דגם הניקף פטור אבל מס הניקף חייב ניחא דלא יניח הגדול להקיף עצמו וע"ז כתבו דיש לדחות דלפ"ז מס נאמר לר' מלא דניקף פטור ע"י הקפת נכרי ובקטן מ"מ כיון דלרב הוא חייב לא מצי למנקט התם מהכא"ג וניחא ליה למנקט מהא המקפת קטן מליצת דרב הונא דהלכתא כוותיה ומוב מלאתי מדברי מבן לב שפי' דברי התוספות בכ"ז קרוב לדבריו שכתבנו ע"פ מך התום' לקמן בתיבור זה וגם אין להניח רליה כו' לכולי עלמא מודו דאסור ע"י מהא ובכרי כו' ויש לדחות כו' היכא דאין מס מהא ובכרי ואין לומר יתמין עד שימלא מהא או נכרי כו' כל דבריהם אלו מוקמין דבריהם [דפ' ב'] נזירים דהכא מוכח מדבריהם לרב מלא מס מותר לגדול להקיף ע"י נכרי ה"נ מותר להקיף ע"י מהא ואינה עוברת בלמו מס הקיפה לגדול ול"ל לשיטתם דהכא הא דקאמר התם לרב מלא כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב היינו כשמקיף יפני בהקפה ולא יאמר לגלח מהא כל היכא דניקף לא מיחייב כגון קטן מפי מיתיב המקיף בהקפה לא מיחייב ורב מלא מית ליה נמי דרשה דכל שיטנו בהשתחה כו' והכי נמי כו' ולפי שיטה זו ל"ל הא דנקטו התום' קטן ונכרי ולא נקטו מהא כדנקט בפ"ק דמציעא היינו משום דמהא נמלא בניקף לגדול מפילו בלמו ליסור הקפה לא שכיחא משום לאסור להשתחם בהא ולכך נקטו קטן ונכרי בהיקף גדול וד"ק: **בא"ד** אבתי תקשי ליה ולוקמא בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהא כו' עכ"ל לכאורה ומאי קושיא לימא דהכי קאמר שמוטל בהשחה וקטן ובהיינו שהמקיף מהא וקטן והניקף גדול וע"ק ומאי מולמיה ליה לאוקמא במקיף לאו בר חיובא ממה לאוקמא להניקף לאו בר חיובא ולפי שיטת התום' דפ' ב' נזירים כמו שכתבנו לעיל דלרב מלא מסור לנהא להקיף את הגדול יתייבב קלת דע"כ הא דקאמר שמוטל בהשחה וקטן היינו ע"כ בהשחה וקטן הניקף בהשחה המקיף לגדול מסור לרב מלא והשתא מקשי להו לרב מלא מס נימא דבנכרי וקטן שרי לגדול להקיף לוקמא בכל מלורע לפילו בגדול הניקף מיקיפנו לאו בר חיובא דהיינו נכרי וקטן אבל לשיטת התום' דהכא דסבירא ליה דההא מותרת להקיף הגדול כמו נכרי לא יתייבב כזה ונריך לומר כמו שכתבנו לעיל דע"כ לא מיירי בהשחה המקיף דטפי הוה ליה לוקומא בנכרי המקיף דלא שכיחא בהשחה להקיף גדול משום דמסור להשתחם בהשחה מלא דמיירי בהשחה דמייך בהו מלורע דלא מני למימר נכרי דלא שייך במלורע ואהא קשיא להו לוקומא בכל מלורע לפי גדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהיינו קטן ונכרי וד"ק: **בד"ה** אי ר' ישמעאל כו' ומיהו מתניתין דפ"ב דקאי כו' משמע קצת דבעי ידיעה גמורה כו' עכ"ל ל"ע לדבריהם דהכא דמאי קשיא להו הכא לפי תירוצם דר"י ניח ליה ידיעה רבו מהמיניתן דבעי לוקומא כר"י ומשמע מינה דפטור אם תומיר ועברת על לאו כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה כדרבא כו' דממלתיה דר' יוחנן כו' וכ"כ

דף ב ע"א רש"י בד"ה שתים כמיבי כו' הן ולאו ולהבא להרע כו' כנ"ל: **בד"ה** וידיעה נפוף כו' ויש ועודם לו כו' כנ"ל: **בד"ה** לף מילון כו' ידיעה ומאי ניהו כו' כנ"ל:

דף ג ע"ב רש"י בד"ה וכדרבא כלומר כו' כדרבא דבפ"ג אמרינן כו' השוא שבועות שקר כו' לשבעה נשבעה לשוא כו' כנ"ל והל"ת: **בד"ה** קשיא הך כו' לף תשמור לעשות את כל דברי וגו' כו' כנ"ל: **בד"ה** המומיר בעוכו כו' האכלעים המומיר כו' כנ"ל: **בד"ה** אחר לף תעשה אם תומיר ועברת על לאו כו' כנ"ל: **תום'** בד"ה כדרבא כו' דממילתא דר' יוחנן כו' וכ"ג

דף ד ע"א רש"י גמ' אלא רבי טעמא דבפ"ג אמרינן כו' השוא שבועות דבפ"ק דשבועות דמניא כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה ומשני כו' לן לר"ע כו' הל"ת: **בד"ה** ת"ח כו' ונעלמו מכי מנן כו' הל"ת: **בד"ה** לא תעלה אחר וכו' ולקיבא דמנחי ות"ג כו' הל"ת:

חכמת שלמה

התוספות לקמן פ"ג דרב דימי ליתי ליה הני דרשות מיהו י"ל דודאי רב דימי ע"כ ללא מצי למימר הכי דכשם שלוקין על זוג דהיינו מלבני ולא מלבני כך לוקין על שקר שאוכל ולא שאוכל ולא מכל מקום מצמיח דר' יוחנן קאמר לה ור' יוחנן סבר כהדיא לקין לוקין על שאוכל ולא מכל ועוד יתפרש זה לקמן מכל לר' עקיבא שפיר מצינן למימר כרב דימי ולוקה גמי בשאוכל ולא מכל מהך דרשה דכלישנא קמא נשמרו וכשם שלוקה על זוג מלבני ולא מלבני כך לוקה על שקר שאוכל ולא מכל ועוד נראה לדרב דימי כשהן לוקין בלאו הא דשוא ושקר חד הן לוקה בשוגג ולא מכל דלמה יגרע מאכלני ולא מלבני דכולהו לאו שתין בו מעשה הוא ועוד דמאכלני ולא מלבני וממונית אם רע ליבא למילף בגמ' שוגג ולא מכל דשבועת שקר דומיא דשוא מה שוא לשעבר כו' ודו"ק:

דשוא מה שוא לשעבר כו':

ע"ב **בפירוש רש"י בד"ה ונעלם ונעלם תרי כו' וידיעה בסוף לא צריך קרא כו'**

עב"ל כל"ל והא דקאמר ליה רבי ג"ל דלא לומר דלימא לרך לרבות מידיעה ידיעה בתרייתא כשאינו ידוע ממשמעותיה להטילו בין מרי ונעלם אלא והוא ידע היינו ידיעה בתרייתא כשאינו ידיעה קמייתא מיבא מיבא ממגופיה ונעלם ונעלם מכלל דידע ומהכא"ל דחק הוא לומר ע"ש ודו"ק: **תום' בד"ה ונעלם ונעלם כו'** וקשה הרבה לפירושו **א' דמאי איצטריך כו'** ועוד דפ' **עב"ל כו'** ע"ש ומלשון רש"י שכתב ואידך קרא יתירה הוא לדרשה הטל כו' נראה לכאורה דהיינו מידך ונעלם קרא יתירה הוא למדרש להטיל והוא ידע בין מרי ונעלם כו' כפרש"י דהשתא יתישבו כל קושיות התום' דונעלם קמ"ל לגופיה וממילא מימעוט מצייתו העלם מקדם דמתי מיתי למיבו ולידיעה בתרייתא ולאי מורחת דקרא הוא בעלמא אלא דהכא ע"כ לאתי לידיעה קמייתא מיתורת דונעלם להטיל והוא ידע כו' והשתא הך דספ"ג גמי דמשמע דר' עקיבא דבעי ידיעה בתחלה מונעלם יתירה הוא ניחא אלא התוספות לא הניחו פרש"י כך דמשמע להו מפירושו דונעלם קמ"ל יתירה למעט העלם מקדם אלא ונעלם בתרא לגופיה ומה שכתב רש"י ואידך קרא יתירה הוא לא קאי אונעלם אלא והוא ידע קרא יתירה הוא משום דידיעה בתרייתא לא צריך קרא ולכך הקשו התום' שפיר מה שהקשו ודו"ק: **בד"ה דתניא מרצע כו' של עין ושל אבר ושל גימטרון רבי פוסי וד"ו כו'** עב"ל הקושיא התם ליתא הכי דלימא בתרייתא התם דפליגי בשל בעץ ואבר וגימטרון וכולי עלמא סיק להו כללי ופרט דמ"מ מה הפרט מפורש דבר מתכות כו' ומ"מ מה הפרט מפורש דבר משוש אלא בשל בעץ עץ הכולי עלמא פוסל ומסיק דסמי הך בתרייתא מקמי הך דתניא דבשל בעץ ואבר וגימטרון כולי עלמא מודו דכשר ולא פליגי בשל עץ ומר דרש כללי ופרט ומר דריש רבוי ומיעוט ודו"ק:

דף ה תום' בד"ה ונעלם מעיני כו' אבל מ"מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה

אם לא בא כו' עב"ל ר"ל דלאיך שייכיה הפירוש מכל מקום אכתי קשה אמאי חשיב ליה אין [מנוקה] משום שהיתה העלמה אחר הידיעה לאימא שלא נא עליה בעלה משמתרה ואהא מילתיה כיון שכתב מוכח שלא הקפיד כו' וק"ל: **בד"ה שתים שהן ד' כו' וריב"א פי' שתים כו'** כתב מהרש"ל לאו משום קושיא שהקשו התום' לעיל להא דייק"ל ג"ג לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו בפירוש וק"ל עכ"ל והוא דוחק בדברי התום' ואין להאריך בזה ל"ג דייק"ל לקמן לאלתר משום קושיא אלא הכין דברי התום' כדרך אחר אבל הנראה לו מדבריהם להא ל"ג דייק"ל לקמן לאלתר היינו משום קושיא אלא מלטרוך ליה לתלמודא לאתויי הא דמפרש ליה התם הכי לאלתר בתחני' דמיירי נמי בהכנסה אלא דע"כ מיירי נמי בהכנסה אלא מצינו לאשכוחי שיש שהן מרבע אלא בהכנסה וכתבו התום' עליו דגרסינן אלא לאלתר שפיר לפי' מה שפירשו דמשכחת כל הח' בהוצאות ליכא לאוכחי דמיירי נמי בהכנסה אלא מדמפרש התם בתחני' הכנסה לאלתר אבל הכא מה שהקשו לעיל לפירוש הקונטרס להכא היינו לפי' ג"ג לאלתר כפריב"ח לקמן לא מילטרוך ליה לתלמודא כלל לקמן לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מצינו לאשכוחי ב' שהן כפריב"ח לקמן אלא בפשיטות טפי הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מצינו דפשיטא ליה דמיירי בהכנסה וזה ל"ל בגוד בדברי התוספות ואין להאריך בראיות ודו"ק: **בא"ד וע"ש ב' שהן ארבע בפנים הילכו חיוב שחייב ומביא קרבן כו' עב"ל** גם כאן כתב מהרש"ל פירוש לפי פרש"י של כאן אלא אם לקושיא לעיל אם כן מגופא דמתניתין כו' ולא הוה לריך לאתן לאלתר וקמפרש לעיל לפירוש רש"י של כאן לאו מדהוצרך לאתן דקמפרש לאלתר דאי נמי לא גרסי' לאלתר

תפארת שמואל דף ה ע"ב [א] במום' ד"ה ג"ה כו' כתב הרב מהרש"ל ז"ל אין זה ממש כשאר ג"ה שבתלמוד ולא ידעתי מה דקאי לומר ללאזהן זה לא הוי כשאר ג"ה שבתלמוד. וע"ל ד"ה להתום' ומשכיון ע"פ פירושם שלמעלה שהקשו דיומא בפשיטות מתני' ללא כר"ע וכו' ועפ"ז כתבו בכאן ע"ש דבדברי רבי כר"ע ג"כ טיהרת פיד וכו' ה"ג דכוותם הוא ללא כר"ע משום פיד וקרוס ויבעין מ"ם לעיל אבל השתא דפרשת טוינהו להא לתתיא ללא כר"ע הוא משום דע"כ קשה קרוס בילה גמי לן פירשת דתקשי לן וק"ל:

חכמת שלמה

דף ד ע"ב גמ' ל"ש עד שנרע הוא כל זה נמחק וג"כ ס"ל אינו: **שם** ומיעוטי רבנן דרשי כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה ונעלם ונעלם שני כו' וידיעה בסוף לא צריכה כו' הד"ה וג"כ עד כאן שייך להיפוך הדף ונכתב עוד בגלוי ים מקשים לפרש"י מהו אינו צריך דקאמר ר' אלא ר"ע גמי לא דריש שניהם לידיעה קמייתא ולידיעה בתרייתא ומאד ונעלם והוא ידע ליף ומדרבה רבי יותר לריך מר"ע שהרי ר' צריך ונעלם וגם והוא ידע מש"ה לר"ע דונעלם אתא לגופיה ושיקרא מוהוא ידע ליף כדפרישית בהגה' תום' וג"ל דהכי פריך רבי אומר לא צריך קרא כוליה לגופיה כמו שדרש ר"ע ואף אר"ע גמי דריש מיתורא למעוטי טומאת מקדש כו' מ"מ מאחר שכ' והוא טמא להדיא נקרא נראה כאילו דריש לגופיה ומ"מ אינו אלא לריך קרא לגופיה מלא מדרבה לרבוי אתא טומאת מקדש ודו"ק [עיין במהרש"ל]: **תום' בד"ה ונעלם ונעלם כו'** דמהי מיתי לאטריך קרא למיפטריה ומדא דהא כו' כל"ל וע"כ פי' דע"כ לר"ע הפי ונעלם בתרא לגופיה אתא טומאת מקדש להא מוקמינן לה בשומעין ידיעה אלא לר' דדרים ונעלם מכלל שידע ור"ע לא דריש אלא ונעלם והוא ידע ושיקרו מוהוא ידע קדרים כו' לדידיעה בתרייתא לא לריכא קרא ולא כתבה התורה ונעלם בתרא אלא לגופיה וממילא אתי ונעלם קמ"ל מיותר ואתא לדרשא למעוטי העלם מקדם כו' וק"ל: **בד"ה** לר"ע כו' בפרט פרט וכלל וע"ע ג"כ פירש פרט וכלל ופרט הוי כמו כפריב"ל דלקמן קשה להו לפירוש רש"י כאן דבפשיטות מליטנא דבפנים הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה כמו שכתבו לעיל והך קושיא לפירוש זה דבפנים היינו חיוב קרבן בפנים לא קשה דלא מצי לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מדלא מצי לאוכחי ב' שהן כפריב"ל בפנים הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מצינו דבפשיטות מליטנא דבפנים היינו חיוב קרבן בפנים לא לקמן קשה להו לפירוש רש"י דלקמן קשה להו לפירוש רש"י כאן דבפשיטות מליטנא דבפנים הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה כמו שכתבו לעיל והך קושיא לפירוש זה דבפנים היינו חיוב קרבן בפנים לא קשה דלא מצי לאוכחי ב' שהן כפריב"ל בפנים היינו חיוב קרבן בפנים לא לקמן קשה להו ודלמי הא דקאמר דמיעוטא דלא ליקני בשוגג ולא מכל דשבועת שקר דומיא דשוא מה שוא לשעבר כו' ודו"ק:

ע"ב **בפירוש רש"י בד"ה ונעלם ונעלם תרי כו' וידיעה בסוף לא צריך קרא כו'**

עב"ל כל"ל והא דקאמר ליה רבי ג"ל דלא לומר דלימא לרך לרבות מידיעה ידיעה בתרייתא כשאינו ידוע ממשמעותיה להטילו בין מרי ונעלם אלא והוא ידע היינו ידיעה בתרייתא כשאינו ידיעה קמייתא מיבא מיבא ממגופיה ונעלם ונעלם מכלל דידע ומהכא"ל דחק הוא לומר ע"ש ודו"ק: **תום' בד"ה ונעלם ונעלם כו'** וקשה הרבה לפירושו **א' דמאי איצטריך כו'** ועוד דפ' **עב"ל כו'** ע"ש ומלשון רש"י שכתב ואידך קרא יתירה הוא לדרשה הטל כו' נראה לכאורה דהיינו מידך ונעלם קרא יתירה הוא למדרש להטיל והוא ידע בין מרי ונעלם כו' כפרש"י דהשתא יתישבו כל קושיות התום' דונעלם קמ"ל לגופיה וממילא מימעוט מצייתו העלם מקדם דמתי מיתי למיבו ולידיעה בתרייתא ולאי מורחת דקרא הוא בעלמא אלא דהכא ע"כ לאתי לידיעה קמייתא מיתורת דונעלם להטיל והוא ידע כו' והשתא הך דספ"ג גמי דמשמע דר' עקיבא דבעי ידיעה בתחלה מונעלם יתירה הוא ניחא אלא התוספות לא הניחו פרש"י כך דמשמע להו מפירושו דונעלם קמ"ל יתירה למעט העלם מקדם אלא ונעלם בתרא לגופיה ומה שכתב רש"י ואידך קרא יתירה הוא לא קאי אונעלם אלא והוא ידע קרא יתירה הוא משום דידיעה בתרייתא לא לריך קרא ולכך הקשו התום' שפיר מה שהקשו ודו"ק: **בד"ה דתניא מרצע כו' של עין ושל אבר ושל גימטרון רבי פוסי וד"ו כו'** עב"ל הקושיא התם ליתא הכי דלימא בתרייתא התם דפליגי בשל בעץ ואבר וגימטרון וכולי עלמא סיק להו כללי ופרט דמ"מ מה הפרט מפורש דבר מתכות כו' ומ"מ מה הפרט מפורש דבר משוש אלא בשל בעץ עץ הכולי עלמא פוסל ומסיק דסמי הך בתרייתא מקמי הך דתניא דבשל בעץ ואבר וגימטרון כולי עלמא מודו דכשר ולא פליגי בשל עץ ומר דרש כללי ופרט ומר דריש רבוי ומיעוט ודו"ק:

דף ה תום' בד"ה ונעלם מעיני כו' אבל מ"מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה

אם לא בא כו' עב"ל ר"ל דלאיך שייכיה הפירוש מכל מקום אכתי קשה אמאי חשיב ליה אין [מנוקה] משום שהיתה העלמה אחר הידיעה לאימא שלא נא עליה בעלה משמתרה ואהא מילתיה כיון שכתב מוכח שלא הקפיד כו' וק"ל: **בד"ה שתים שהן ד' כו' וריב"א פי' שתים כו'** כתב מהרש"ל לאו משום קושיא שהקשו התום' לעיל להא דייק"ל ג"ג לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו בפירוש וק"ל עכ"ל והוא דוחק בדברי התום' ואין להאריך בזה ל"ג דייק"ל לקמן לאלתר משום קושיא אלא הכין דברי התום' כדרך אחר אבל הנראה לו מדבריהם להא ל"ג דייק"ל לקמן לאלתר היינו משום קושיא אלא מלטרוך ליה לתלמודא לאתויי הא דמפרש ליה התם הכי לאלתר בתחני' דמיירי נמי בהכנסה אלא דע"כ מיירי נמי בהכנסה אלא מצינו לאשכוחי שיש שהן מרבע אלא בהכנסה וכתבו התום' עליו דגרסינן אלא לאלתר שפיר לפי' מה שפירשו דמשכחת כל הח' בהוצאות ליכא לאוכחי דמיירי נמי בהכנסה אלא מדמפרש התם בתחני' הכנסה לאלתר אבל הכא מה שהקשו לעיל לפירוש הקונטרס להכא היינו לפי' ג"ג לאלתר כפריב"ח לקמן לא מילטרוך ליה לתלמודא כלל לקמן לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מצינו לאשכוחי ב' שהן כפריב"ח לקמן אלא בפשיטות טפי הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה אלא מצינו דפשיטא ליה דמיירי בהכנסה וזה ל"ל בגוד בדברי התוספות ואין להאריך בראיות ודו"ק: **בא"ד וע"ש ב' שהן ארבע בפנים הילכו חיוב שחייב ומביא קרבן כו' עב"ל** גם כאן כתב מהרש"ל פירוש לפי פרש"י של כאן אלא אם לקושיא לעיל אם כן מגופא דמתניתין כו' ולא הוה לריך לאתן וקמפרש לאלתר וקמפרש לעיל לפירוש רש"י של כאן לאו מדהוצרך לאתן דקמפרש לאלתר דאי נמי לא גרסי' לאלתר

תפארת שמואל דף ה ע"ב [א] במום' ד"ה ג"ה כו' כתב הרב מהרש"ל ז"ל אין זה ממש כשאר ג"ה שבתלמוד ולא ידעתי מה דקאי לומר ללאזהן זה לא הוי כשאר ג"ה שבתלמוד. וע"ל ד"ה להתום' ומשכיון ע"פ פירושם שלמעלה שהקשו דיומא בפשיטות מתני' ללא כר"ע וכו' ועפ"ז כתבו בכאן ע"ש דבדברי רבי כר"ע ג"כ טיהרת פיד וכו' ה"ג דכוותם הוא ללא כר"ע משום פיד וקרוס ויבעין מ"ם לעיל אבל השתא דפרשת טוינהו להא לתתיא ללא כר"ע הוא משום דע"כ קשה קרוס בילה גמי לן פירשת דתקשי לן וק"ל:

דף ו ע"א - דף ח ע"א

הוכחת סברתך נמי מקרוס ע"כ דמית לך נמי דר"ע אמי לסופרי כו' אם כן מסיד נמי לא תוכיח מידי ומתרת האי מאי כו' ועוד יש לומר לפירוש הרר"ס הכי קאמר לדידיך דסבירא לך דלרבי עקיבא לעולם לא מצטרפין אלא עם הסמוכה תקשי לך קרוס אי נמי דמתני' דלא כר' עקיבא דהכדי מאן קרוס לימצרפי דאפשר דאיכא סיד הרי לאו בת מינה הוא ואף אם סמוכה לה לא מצטרף אף לרבי עקיבא דאינה הסמוכים שני מינים מצטרפים מרבוית דוחיה וכן סיד מצטרף לאפשר אם סמוכה לה ומרבינן טפילה לאפשר דהיינו סיד הסמוכה לה אבל המולדות ב' מינים ודאי דלא יצטרפו דלרבוי ומתרת האי מאי כו' והאפשר הוי האי מי הכי כלל אתר מי הכי שאלמוד ודברי מהר"ר יוסף אבן לב אינן מצורפין לי כזה וק"ל:

דף ו בפירוש רש"י בד"ה ש"מ שמיע ליה כו' דהא ליכא למימר דשמיע ליה מינה דשתיהם תולדה לשתיהם כו' עב"י ר"ל דע"כ לא שמיע ליה הכי אלין זה כסדר מעלות ולא מן המקרא מריבוי דספפת לרבות שיהן לעניין וק"ל: בד"ה שבועה ושבועה כו' פתיכת אדם שבהם נכרת במקום אחד כגון טיפת חלב כו' עב"י נקט כגון טיפת חלב משום דר"מ קאמר משל דרבי עקיבא לפי שחלב להיינו בהמה ועוף מקום אחד מן הגוף שהוא פחות הוא כטיפת דם בחלב שאינו לא לאדם ולא לגן אלא ליין המזוג כלנקט ר"ע בחלתיה חלב שבישולו של הגוף במקום שאינו פחות הוא לגן להם קרא ליה בהרת לאדמדם להיינו במקום שאינו פחות הוי בהרת וק"ל: בד"ה אלא שאדמימותו כו' ומדקתני הכא בם"פא שמעינן לרישא דשבועה ושבועה כו' עב"י משמע ליה טפי להוכיח מריבוי דכל סדר משנתן לפילו בפחות פירוש כו כהאי לישנא דשבועה וכזה דסיד אחר שלא וק"ל: תום' בד"ה אע"ג דמינחתא כו' והא דקאמר האי לאו בת מינה הוא היינו אם מתניתין כו' עב"י רצה לומר דלא תקשי לן לעיל האי לאו בת מינה הוא ולא מצטרף סיד עם השאת משום דלאו מולדה דידיה הוא אלא מסתמא מתני' אתי כרבי עקיבא וסדר משנתן שלא וסיד אבל לפוס סברת להשאת דמתני' לא אתיא כר' עקיבא וסדר משנתו דלעולם מולדה דידיה הוא כפירוש המוס' ודברי מהר"ר יוסף אבן לב וזה וגם בשאר סוגיא דשמעתין אינן מצורכין ואין להאריך בהם וק"ל:

ע"ב בד"ה לא הזהיר כו' ויתבן פ"ה להוא תנא כו' אשר יטהר עד דמייתי כפרה כו' עב"י מיהו רש"י גופיה לקמן נקט ליה האי קרא דלא יאכל בקדשים דהוי נמי לאו לתרומה ותרומה בכלל קודש הוא ומע"ג דעד אשר יטהר עד דמייתי כפרה משמע לענין קדשים מ"מ לענין תרומה לא מייתי בהכי ומיהו קלת קשה לפירוש רש"י דמשמע לקמן דסוגיא דשמעתין סבירא ליה דבין מזהרת קודם ובין מזהרת תרומה מכלל קודם לא תגע יליף לה כמ"ש התוס' לקמן ע"פ מ"כ וק"ק:

ח"א **דף ו ע"ב** רבתיב ואבל בכל ארצא וגו' אר"י זו רומי כו'. דאמרי מלכא מלך פרס היה שנתמה בנבוכת דניאל ובתיב ביה אבלי בשר שגיא אבל בחומה שהוא ממלכות וכו' כתיב ואבלכל כל מרעך וגו' והוא רמז שנתמה לחזיר העיר שנוכר בתרך כאילו מוכל התרך כמ"ש יכרסמנה חזיר וגו' ות"י יפוציניה. ואמר כל מרעך ע"ם שלא טבעה בכל העולם ועיין במה שכתבנו בפרק ד' דע"ק וק"ל:

דף ז גמרא אי הכי תרומה נמי כו' הא מיעט רחמנא בה כו' יש מקשים וזה לעיל להיפך נעי למימר תרומה נמי לפוס כן ג"ם דרבי ל"ל ללא לכתיב ומכן יליפינן כולה מהא מיהו ע"כ מדאלטריך ג"ם דר' ע"כ למיעט תרומה או מקדש ומה ל"ל ויש לומר דמדאלטריך ג"ם דרבי לא הוה ממעטינן אלא טומא שאינם בכל מקדש ותרומה הוה ילפינן בהיקש מי לאו מיעוטא הוא ועיין עוד לקמן וזה וק"ל: תום' בד"ה אתיא טומאה כו' וא"ת אמאי אצטריך גזירה שוה דרבי כו' עב"י קושיתם לפי סוגיא דשמעתין דסבירא ליה כת"ק דמוקי קרא דבכל קודש לא תגע ולא מקדש גו' אין בקודש אבל בתרומה אבל לר' יוחנן דמוקי ליה בתרומה גלידא לא קשיא להו מידי דודאי אלטריך גזירה שוה דרבי ולר"י הא דקאמר תלמודא הא ל"ל כפרש"י דמסיכי מיתי לחיובא בתרומה דמהני לא אתי בכל כרת עכ"ל מיהו ק"ק לתימא דאלטריך לאפוקי היקשא דתרומה למקדש וזו"ק:

ע"ב בא"ד אבל אי לאו ג"ש דרבי כו' אלא אדרבה הוה ממעטינן ליה מבי יניע ובה אתא למעוטי תרומה לאו עב"י גם בכאן מקשה אבל לא דמלאלטריך ג"ם טומאתו ומנו גילף טומאתו נמי הוה ממעטינן תרומה לאו לא אלטריך ג"ם כולהו מהא מציעא ול"ק לא אלטריך הא אלטריך ג"ם טומאתו אלא לאפוקי גזירה שוה וכבר כתבנו זה דמלאלטריך ג"ם לא הוה ממעטינן אלא טומא שאינם בכל מקדש גילף טומא דלא כייל ליה נמי מהא מציעא ולא הוה ממעטינן תרומה לחיקשא ולכך אלטריך הא למעט תרומה אבל השאת לאלטריך גזירה שוה דרבי ע"כ לליא לן למילף מהיקשא ולמיעט תרומה ולא אלטריך הא אלא לרבות גלגל עוף טהור ועוף טמא לגרשה לי זה דודאי אין ג"ם למהלה ואבל גזירה שוה דטומאתו ידע תלמודא דאשאת נמי למילף מהאי ומדאלטריך ליה לן למעוטי תרומה אלא מבה ודקאמרי התוספות ואלטריך ג"ם לאפוקי תרומה הייגו דהתלמוד שהביאה הייגו לאפוקי תרומה אבל דבי דנקט הך ג"ם דהשאת טמאה להך מלאת דהכא ע"כ דידע דלא אתא גלגל עוף ושלף מיניה שפיר מדאלטריך למעט תרומה וה"ה לרבות גלגל עוף טהור וזו"ק: בא"ד ומיהו תימה לי"ל ג"ש דרבי תיפוק ליה מג"ש דטומאה דלענין תרומה דלא כתיב בה אבל כתיב בה שריפה בטומאה ושריפה בתרומה כתיב ביה ותרומתכם כדגן ומלאה וגו' ואי לא כתיב בה שריפה בטומאה הוה אמינא דלא בעי שריפה כיון דלא כתיב בה ומה לי ללמד על הטומאה ומה לי ללמד על התרומה ומה לי ללמד על שניהם ומה לי ללמד על אחד מהם ומה לי ללמד על הכל ומה לי ללמד על הקדשים ומה לי ללמד על התרומה ומה לי ללמד על הטהרות ומה לי ללמד על הטמאות ומה לי ללמד על הכלים ומה לי ללמד על האדם ומה לי ללמד על הבגדים ומה לי ללמד על העורות ומה לי ללמד על הבשר ומה לי ללמד על הבית ומה לי ללמד על הבית ומה לי ללמד על הבית

דף ח ע"ב ע"א - דף ט ע"ב ע"א

בפשיטות דהוקרן לתוויי כדי לשתתרויי בקדשים אפי' הכא דפריך דלימא דהשתיר מולה על מנת עד שמשלה הקרבן הוקרן לצנויי דאין כאן מנת למנעיה מכפר ליה ואין השתיר מולה לו ולא הקרבן מכפר עליו ולפירוש רבינו תם ס"ל דליית ליה הך סברא שפירש רש"י התם גבי יולדת דמצער לידה מיכפר לה וכן גבי זיר דמתכפר ליה שנתגוול בגידול שיער כו' עיין שם דשם כן הוה משני נמי ביולדת וזיר הכא כדמשני גבי מצורע דמצער לידה וגיוול מתכפרו וקרבן לשתתרויי לקהל ואפילו ס"ל כן ועל ס"י פירשו שם ואין דבריהם ברורים ואין להאריך ודו"ק: **בד"ה ה' אלעזר הכפר בו' והשתיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה בו' עכ"ל** הם דלא קשיא להו הכי גבי יולדת ומצורע דחטאת שהם היו הטומאה והשתיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה יש לומר דביולדת חטאה בטומאתה היא וכן מצורע טומאתו על ידי חטאו ומקרי שפיר לכפר על הטומאה כמו יכול בשלמה טומאות הללו כו' דקתני בברייתא אפי' נזיר אין חטאו שניער עצמו אלא עצמו מן היין בטומאה שנזיר טהור נמי ניער עצמו מן היין ומילתו שנה בחטאת לגער עצמו מן היין להיינו זיר טמא וק"ל:

ע"ב בד"ה מה פנימי בו' אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי ע"כ בו' עכ"ל להשתא ליכא למימר דמוקמינן כפרת ר"מ ורבנים נמי בחין בה ויש בה ובשאר עבירות ולא דרשינן הואיל וזה בא בזמן קבוע בו' אלא להוה דרשינן מה חיצון בה ויש בה ר"מ ורבנים בחין בה ויש בה אף כל ר"מ ורבנים בחין בה ויש בה דבשאר עבירות אין בה ויש בה הוי קרבן אבל אין לחתך דע"כ רשם מודם ורבנים חייבי בחין בה ואין בה מלכתיב חטאת לה' כללקמן דאם כן לא יתכן דברי התום' לקמן אהא דקאמר מ"ט דר"י ור"מ מאי קבעי ליה ע"כ בו' לאו הוה קשיא מידי ודו"ק: **בד"ה ונכפר חיצון בו' אמאי לא פריך דליכפרו או דלימלו תרוייהו אפנימי בו' עכ"ל** ל"ל דומה דלאו לכפרו תרוייהו דאמאי לא פריך דליכפרו קאמרי אלא אפילו תאמר אחר כך דהא בפנימי בעינן דאתי לכל חטאת אלא רצה לומר לכפרו שאם תאמר אלא עון כרבי וזרע לו ליתלו כרבנן מן היקורין והא לאו קשיא להו הכי לעיל גבי וכפר עדיהם ולחמיון בו' אמאי לא פריך לכפרו תרוייהו מדחיון היינו משום דהא בפנימי בעינן דאתי לכל חטאת ובעל ס"י הקשה על המוספות דאמאי קשיא להו לפריך דליתלו תרוייהו אפנימי לפוסט הך סברא ל"ל קרא דכפרה אחת מכפר ואין מכפר ב' כפרות כיון דחיון מכפר אדידיה מהיכי תיתי דפנימי יכפר עליו הא לא פריך ליה אלא משום דהיקש כך מוכן דבריו והניח הדבר בצ"ע ונראה לי לומר דאי לאו מיעוטא דאין מכפר שתי כפרות ליכא למימר מסברא דחיון מכפר על החיון ומהיקשא דפנימי נמי מכפר עליה אבל השתא דליכא מיעוטא בפנימי דאינו מכפר אדחיון אדברא מהיקשא אית לן למימר דחיון נמי אינו מכפר אלא אפנימי וק"ל: **בא"ד ואין סברא לומר שיועיל ולא בא חיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה בו' עכ"ל** כתב התם ל"ג ליכא דדברי התום' אלו סותרים מ"ש לעיל ופ"ת חיון למה לא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה בו' ופ"ת לעיון דבריהם אלא ודאי דהמוספות דלעיל הם כפי שיטה הראשונה שהיו סבורים שפנימי מכפר אחיון אע"ג דליכא חיון בו' עכ"ל ועוד אהריך ע"ש וכ"כ מהרש"ל ובעל ס"י ודבריהם דמוקים הם בדברי התום' אבל הנראה לפ"ז אם נאמר דהיכא דאבד החיון לגמ' יכפר הפנימי כו' כמ"ש כאן שפיר כתבו לעיל לגמ' בחיון אלא משום טומאה שאירעה בין זה שהרי אם לא הניח החיון היה הפנימי מכפר וק"ל ע"כ החיון לא הוקרב להניחו אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה כמ"ש לעיל אלא שכתבו כאן אחר שהוקרבו להניח החיון משום טומאה שאירעה בין זה לזה אין סברת אלא על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא יכפר על כולו אלא משהוקרבו להניח החיון משום טומאה שאירעה בין זה לזה החיון מכפר הכל והפנימי לא יכפר כלל אלא היכא דלא אבד החיון ולהכי לא קאמר לעיל וע"מ להגן בינ בינ דהא משהוקרבו להניח החיון משום טומאה שאירעה בין זה לזה לא יכפר הפנימי כלום אלא החיון וזה ברור בלין גמגום ודו"ק: **בא"ד והשתא אתי שפיר דקאמר לעיל ונפקא מינה בו' ולא קאמר ונ"מ להגן ביני ביני בו' עכ"ל** גם זה הקשה מהר"י מגן ל"ג ליך אחי שפיר דהוה אפשר למימר דהפנימי יתלה על שם גו וידיעה בתחלה ואין גו וידיעה בסוף דאתי לכלל חטאת ויתלה נמי להגן בינ בינ על שם גה ואין גה והחיון יכפר כפרה גמורה ותע"ג כו' עכ"ל עיין שם גם זה נראה לאין מקום קושיא דלא שייך לתלות אלא בפנימי דאתי לכלל חטאת אבל בחיון דלא אתי לכלל חטאת לא שייך בינ בינ לתלות ולהגן בינ ובינ דקאמר לא שייך למימר בחיון להגן לתלות אלא להגן על כל מה שנעשה כל השנה עד הקרבת הפנימי חון ממה שאירע בין זה לזה כמו שמוכח מדבריהם וכן ל"ל למאי דקאמר וכפר חיון מדידיה ומאי דעדיף פנימי ול"מ לטומאה דאירעה כו' ות"כ פנימי לא נא אלא להגן בינ בינ דהוא דומיא דכל מה שאירע כל השנה עד הפנימי והדברים ברורים למבין וק"ל:

דף ט בד"ה חיצון אמאי מכפר וליבא למימר שיתלה על שיש בה בו' עכ"ל לה גופא דקיימינן הא הוה מצי למנקט אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שיתלה בזה היכא דתחילתו אמור בשעת התחה אלא משום דמה שבתבו לקמן בשתחלה אתי שפיר לרבי [שמעון] דלא שייך לתקשוי אלא אין בה ויש בה נקטו הכי וק"ל: **בד"ה הואיל וזה בא בו' הוה ליה למפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים בו' עכ"ל** להך פירכא עדיפא דנקרבן פנים גופיה הוא ואין לומר דלאיקטרך להך פירכא שכן בפרתו מרובה משום דלא שייך במה הלך מתרוייהו מר"ח ומשעיר הפנימי דליכא למפרך מה להלך השתא שהכן בפרתן מרובה דר"מ כו' כמו שבתבו התום' לקמן אלא אי קשיא לך מה שייך לומר דלאיקטרך להך פירכא הוא ואין לומר דלאיקטרך שכן בפרתו מרובה אלא אי קשיא לך מה שייך לומר דלאיקטרך להך פירכא למפרך מה להלך השתא שהכן בפרתן מרובה דר"מ כו' כמו שבתבו התום' לקמן

אחר כו' דהא ס"ל כל השעירים כפרתן שוין ויש לישב דר"מ מני סבר דרשה לחותה ודרשה לעון ע' כו' הכא לגבי נין ור"מ אזיל לגבי ר"ח ורבנים ויוה"כ לית ליה הך דרשה משום דהיקשא דמועדיכם לכל השעירים כפרתן שוה מפקא ליה מהך דרשה אבל ר"ש נן יהודה אית ליה דרשה לחותה למעט בשתיו נושא אזיל אחותה עון אחר מכפר נמי מדר"מ כמו שכתבו התוס' לקמן ופ"ק הכא גבי נין דנושא עון אחר על עולין ע"ש

לפ אימעיט מחותה ואקטירן לדרשה דרב אחי ודו"ק:

ח"א **דף ט ע"א** אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה כו'. מפורש פ' אלו טריפות:

דף י בד"ה ואיתקש כו' **אבל** קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין

מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מצינו למימר לנין שפיר עבודה היא מיהו האי מיבעיא לנין לגלו עבודה היא והוי היקשא גמור ע"כ אינא לר"ש וכיון דמוזר ומלמד בהיקשא מנין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ לנין לגלו עבודה ומוזר ומלמד בהיקשא גמור ומיהא עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בשתיות לענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקשא גמור כמו שנפרש

לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשה דחטא שאין מכיר בו כו' ודו"ק:

ע"ב בד"ה אותה לא משמע כו' ויש לומר דלענין זה ודאי דרש אותה כיון

דלרבנים אין להם בפרה כו' דהיינו אין בה ואין בה כו' עכ"ל ויש לדקדק

מי הכריח לתוס' לעיל לפרש לר"מ דאית ליה דרשה דחטאת לה' מי שאין מכיר כו' דמיירי בשין בה ואין בה אימא דאית ליה הך דרשה דמי שאין מכיר כו' והיקש הגמור דאית ליה מחותה היינו מלין כמו לר"ש ולר"ש בן יהודה ומשמע ליה דרבנים מיירי בשין בה ואין בה דדרים אותה כמו שכתבו הכא התוס' לר"ש בן יהודה דאיכא לרבנים כפרה אחרת דהיינו שין בה ואין בה לחותה בה למעט בשתיו נושא אזיל אחותו עון אבל בשנושא עון אחר דהיינו שין בה ואין בה מכפר נמי אחר"ש וי"ל דר"מ כיון דאית ליה מהיקשא דמועדיכם דרבנים מכפרין נמי מחחילין דהיינו שין בה ואין בה מ"מ מדיוקא דחותה ליכא לאוקומי דרבנים מכפרין בשין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון אזיל ע"כ דאית ליה [דרשה] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרבי' אין מכפרין אחין בה ואין בה מדרשה דחטאת ה' ע"כ מדיוקא דחותה ליכא למגמר דרבנים מכפרין אחין בה ואין בה דע"י דלר"ש בן יהודה איתקש רבים לשעיר החיצון כו' אע"ג דהך היקשא דרבנים לשעיר החילון הוי היקש הלמד מן היקש מ"מ כיון דלענין היקשא דרבנים מר"ח בטהור שאכל הטמא הוי היקש גמור לדין לגלו עבודה היא עבדינן היקשא דמועדות לכולה מלתא כמו שכתב ר"ת בספר הישר וכל"ל לר"ש כמ"ש לעיל ולר"מ נמי ה"מ לפרש כן לעיל אלא דניחא להו לתוס' לפרש בפשיטות דהיקשא מר"ח דכתיב לה' מחטאת שאין מכיר כו' ע"כ הוי היקש גמור לר"מ כמ"ש לעיל ולו"ק: ויש מדקדקין בסוגיא דשמעתין דפסיקא ליה דרשה לחחת בשנה מהיקשא דחילון לפנימי למעט דרבנים לא מכפרי אחילון דיוה"כ למה לא נאמר כן גבי דרשה דעון ע' מהיקשא דר"ח דרבנים ויוה"כ ולמעט דרבנים דיוה"כ ודיוה"כ אדרבנים ואלו קושיא היא כלל דבכ"מ בהנהו היקשא מזילין בתר דוכתא דמפורש ביה טפי ולהכי ודאי בהנהו היקשא דחחת בשנה דאינן אלא פנימי לחילון דבפנימי הוא דכתיב אחת בשנה ליה לן למעוטי שלא יכפר החילון על הפנימי אלא למעוטי פנימי על החילון ולענין כפרת חילון לרבנים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף החילון כמ"ש התוס' לעיל אבל אהאי היקשא דמועדות לענין דרשה דחותה ועון ע' כו' ודאי בר"ח דכתיב ביה בגופיה דרשינן להו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל ברבנים ויוה"כ דתרוייהו אתו מהיקשא מר"ח ואין מפורש באחד מהם טפי מבחבירו ודאי לאדרוש מהיקשא למעט מאחד לחבירו כיון דהמיעוט אינו מפורש באחד טפי מבחבירו ודו"ק: **בד"ה** מותר הקטורת כו' **נמצא לע"ב** שנה ק"פ **מנים** ועוד חסר ד' **מנים** לפלגא דשם"ח ולא דק כו' **עכ"ל** ויש לפרש דדק שמה שאמר שהיה בו חצאים היינו מה שנריך לחצי שנה דרוב שנים פשוטות הן דהיינו שנ"ד ימים ולא החצי מהם שהיו מפטימין שם"ה כדי למלאות המעוברות והשתא חצי שנ"ד הוא קע"ז ועוד ג' מנים שהיו לריכים נחצי שנה שבו יוה"כ הרי ק"פ מנים כמו שנאמרו בע"ב שנה וק"ל:

דף יא בד"ה אלא מעתה כו' **וא"ת** תקשי ליה מטבול יום גופיה דבבריית

קתני כו' **עכ"ל** לכאורה לפי מה שפרש"י דהכי פריך דגבי מכתחת לא מני ליה והכא מני ליה ש"מ דכלי להכא לאו מכתחת כו' אין מקום לקושייתם דהקשה ליה מט"י גופיה כו' דהא לאו קושיא היא לתימא דכלי להכא מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מדתני הכא ליה כו' בפרש"י ויש לישב דבריהם דהכי קאמר כיון דע"כ מדתני הכא ליה דאיירי בכלי שרת ולא מכתחת ש"כ למאי דתמרת נמי שאני קטורת כו' אכתי מקשי ליה מטבול יום גופי' דבריית' קתני דמכתחת ומפלגא בע"י ואילו הכא תנן קדשו בכלי כו' דע"כ היינו כלי שרת ולא מכתחת מדתני הכא ליה כך נראה ניחוש דבריהם אבל לשונם אינו משמע כן גם יש לדקדק בדבריהם לקמן שכתבו אבל מלינה פריך שפיר כו' דל"ש אמאי מני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא גלאו הכי ליכא למימר הה"ט לא אמאי קדשו כו' מדקתני הכא ליה ש"מ דקדושת כלי להכא לאו מכתחת היא כפרש"י וע"כ נראה לן דזה דמשמע להו מלשון התלמוד דבפשיטות פריך קדשו בכלי אין לו קדשו לא משום דכלי לגבי נין ור"מ אזיל לגבי ר"ח ורבנים ויוה"כ לית ליה הך דרשה משום היקשא דמועדיכם דכל השעירים כפרתן שוה מפקא ליה מהך דרשה אבל ר"ש נן יהודה אית ליה דרשה לחותה למעט בשתיו נושא אזיל אחותה עון אחר מכפר נמי מדר"מ ור"ל דר"מ כיון דאית ליה מהיקשא דמועדיכם דרבנים מכפרין נמי מחחילין דהיינו שין בה ואין בה מ"כ מדיוקא דחותה ליכא לאוקומי דרבנים מכפרין בשין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון אזיל ע"כ דאית ליה [דרשה] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרבי' אין מכפרין אחין בה ואין בה מדרשה דחטאת ה' ע"כ מדיוקא דחותה ליכא למגמר דרבנים מכפרין אחין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון אזיל ע"כ דאית ליה [דרשה] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרבי' אין מכפרין אחין בה ואין בה מדרשה דחטאת ה' ע"כ מדיוקא דחותה ליכא למגמר דרבנים מכפרין אחין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון **בא"ד** ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקש רבים לשעיר החיצון כו' אע"ג דהך היקשא דרבנים לשעיר החילון הוי היקש הלמד מן היקש מ"מ כיון דלענין היקשא דרבנים מר"ח בטהור שאכל הטמא הוי היקש גמור לדין לגלו עבודה היא עבדינן היקשא דמועדות לכולה מלתא כמו שכתב ר"ת בספר הישר וכל"ל לר"ש כמ"ש לעיל ולר"מ נמי ה"מ לפרש כן לעיל אלא דניחא להו לתוס' לפרש בפשיטות דהיקשא מר"ח דכתיב לה' מחטאת שאין מכיר כו' ע"כ הוי היקש גמור לר"מ כמ"ש לעיל ולו"ק: ויש מדקדקין בסוגיא דשמעתין דפסיקא ליה דרשה לחחת בשנה מהיקשא דחילון לפנימי למעט דרבנים לא מכפרי אחילון דיוה"כ למה לא נאמר כן גבי דרשה דעון ע' מהיקשא דר"ח דרבנים ויוה"כ ולמעט דרבנים דיוה"כ ודיוה"כ אדרבנים ואלו קושיא היא כלל דבכ"מ בהנהו היקשא מזילין בתר דוכתא דמפורש ביה טפי ולהכי ודאי בהנהו היקשא דחחת בשנה דאינן אלא פנימי לחילון דבפנימי הוא דכתיב אחת בשנה ליה לן למעוטי שלא יכפר החילון על הפנימי אלא למעוטי פנימי על החילון ולענין כפרת חילון לרבנים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף החילון כמ"ש התוס' לעיל אבל אהאי היקשא דמועדות לענין דרשה דחותה ועון ע' כו' ודאי בר"ח דכתיב ביה בגופיה דרשינן להו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל ברבנים ויוה"כ דתרוייהו אתו מהיקשא מר"ח ואין מפורש באחד מהם טפי מבחבירו ודאי לאדרוש מהיקשא למעט מאחד לחבירו כיון דהמיעוט אינו מפורש באחד טפי מבחבירו ודו"ק: **בד"ה** מותר הקטורת כו' **נמצא לע"ב** שנה ק"פ **מנים** ועוד חסר ד' **מנים** לפלגא דשם"ח ולא דק כו' **עכ"ל** ויש לפרש דדק שמה שאמר שהיה בו חצאים היינו מה שנריך לחצי שנה דרוב שנים פשוטות הן דהיינו שנ"ד ימים ולא החצי מהם שהיו מפטימין שם"ה כדי למלאות המעוברות והשתא חצי שנ"ד הוא קע"ז ועוד ג' מנים שהיו לריכים נחצי שנה שבו יוה"כ הרי ק"פ מנים כמו שנאמרו בע"ב שנה וק"ל:

דף יא בד"ה אלא מעתה כו' **וא"ת** תקשי ליה מטבול יום גופיה דבבריית

קתני כו' **עכ"ל** לכאורה לפי מה שפרש"י דהכי פריך דגבי מכתחת לא מני ליה והכא מני ליה ש"מ דכלי להכא לאו מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מט"י גופיה כו' דהא לאו קושיא היא לתימא דכלי להכא מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מדתני הכא ליה כו' בפרש"י ויש לישב דבריהם דהכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך לתמני' ולמאי ליתני לנ ב"ד מתנה כו' איכא למימר דלגלו מדלגלו אין מקריבין עליה כלום ולא ר"ש הכי פריך לאיכא למימר דלגלו אלגלו מדקתני לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו נ ב"ד מתנה ולהכי קשיא להו הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא אמאי מני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא

חכמת שלמה

דף י ע"א גמ' מיבעי רבים מיבעי מועד כדאמר מצי מיקרי מועד כדאמר מצי דאמר ממנו להחות

שמא מלוי מליוה דכתיב קרא כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה ניכפרו מדיוס כפורים על

כפרת כו' הד"ה כולהו מר"ח כו' ור"ח מנייהו כשאין בה ידיעה כלל וכולהו מדיוס הכפורים כו' כנ"ל וע"ב מדברי רש"י יראה דרבנים פשיטא ליה דאיירי בשין בה ידיעה לא בחלה ולא בפוף ומימה ממה ילף התוס' מרבנים לקמן דילפינן מר"ח דכתיב ביה לה' כו' ומדברי רש"י משמע דלף ר"ח מרבנים אחת ע"ל דס"ל דר"מ אבר ממש כמו ר' יהודה וע"כ בחלה ילפינן דרבנים אינם מכפרין אלא באין בה ידיעה כלל ודרשינן חותה ואחת כמו שדרש ר' יהודה אלא דס"ל לר' מאיר שאת האיקש כולם לומר אפי' בזה ואחת לריכא ליה למיעוטא דחותה ואחת ואף להקיש ודו"ק:

דף י ע"א אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה כו'. מפורש פ' אלו טריפות:

דף י בד"ה ואיתקש כו' **אבל** קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין

מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מצינו למימר לנין שפיר עבודה היא מיהו האי מיבעיא לנין לגלו עבודה היא והוי היקש גמור ע"כ אינא לר"ש וכיון דמוזר ומלמד בהיקשא מנין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ לנין לגלו עבודה ומוזר ומלמד בהיקש גמור ומיהא עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בשתיות לענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקש גמור כמו שנפרש

לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשה דחטאת שאין מכיר בו כו' ודו"ק:

ע"ב בד"ה אותה לא משמע כו' ויש לומר דלענין זה ודאי דרש אותה כיון

דלרבנים אין להם בפרה כו' דהיינו אין בה ואין בה כו' עכ"ל ויש לדקדק

מי הכריח לתוס' לעיל לפרש לר"מ דאית ליה דרשה דחטאת לה' מי שאין מכיר כו' דמיירי בשין בה ואין בה אימא דאית ליה הך דרשה דמי שאין מכיר כו' והיקש הגמור דאית ליה מחותה היינו מלין כמו לר"ש ולר"ש בן יהודה ומשמע ליה דרבנים מיירי בשין בה ואין בה דדרים אותה כמו שכתבו הכא התוס' לר"ש בן יהודה דאיכא לרבנים כפרה אחרת דהיינו שין בה ואין בה לחותה בה למעט בשתיו נושא אזיל אחותו עון אבל בשנושא עון אחר דהיינו שין בה ואין בה מכפר נמי אחר"ש וי"ל דר"מ כיון דאית ליה מהיקשא דמועדיכם דרבנים מכפרין נמי מחחילין דהיינו שין בה ואין בה מ"כ מדיוקא דחותה ליכא לאוקומי דרבנים מכפרין בשין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון אזיל ע"כ דאית ליה [דרשה] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרבי' אין מכפרין אחין בה ואין בה מדרשה דחטאת ה' ע"כ מדיוקא דחותה ליכא למגמר דרבנים מכפרין בשין בה ואין בה אזיל מדיוקא ליכא למימר דמכפר אחין בה ואין בה כמו בחילון **בא"ד** ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקש רבים לשעיר החיצון כו' אע"ג דהך היקשא דרבנים לשעיר החילון הוי היקש הלמד מן היקש מ"מ כיון דלענין היקשא דרבנים מר"ח בטהור שאכל הטמא הוי היקש גמור לדין לגלו עבודה היא עבדינן היקשא דמועדות לכולה מלתא כמו שכתב ר"ת בספר הישר וכל"ל לר"ש כמ"ש לעיל ולר"מ נמי ה"מ לפרש כן לעיל אלא דניחא להו לתוס' לפרש בפשיטות דהיקשא מר"ח דכתיב לה' מחטאת שאין מכיר כו' ע"כ הוי היקש גמור לר"מ כמ"ש לעיל ולו"ק: ויש מדקדקין בסוגיא דשמעתין דפסיקא ליה דרשה לחחת בשנה מהיקשא דחילון לפנימי למעט דרבנים לא מכפרי אחילון דיוה"כ למה לא נאמר כן גבי דרשה דעון ע' מהיקשא דר"ח דרבנים ויוה"כ ולמעט דרבנים דיוה"כ ודיוה"כ אדרבנים ואלו קושיא היא כלל דבכ"מ בהנהו היקשא מזילין בתר דוכתא דמפורש ביה טפי ולהכי ודאי בהנהו היקשא דחחת בשנה דאינן אלא פנימי לחילון דבפנימי הוא דכתיב אחת בשנה ליה לן למעוטי שלא יכפר החילון על הפנימי אלא למעוטי פנימי על החילון ולענין כפרת חילון לרבנים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף החילון כמ"ש התוס' לעיל אבל אהאי היקשא דמועדות לענין דרשה דחותה ועון ע' כו' ודאי בר"ח דכתיב ביה בגופיה דרשינן להו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל ברבנים ויוה"כ דתרוייהו אתו מהיקשא מר"ח ואין מפורש באחד מהם טפי מבחבירו ודאי לאדרוש מהיקשא למעט מאחד לחבירו כיון דהמיעוט אינו מפורש באחד טפי מבחבירו ודו"ק: **בד"ה** מותר הקטורת כו' **נמצא לע"ב** שנה ק"פ **מנים** ועוד חסר ד' **מנים** לפלגא דשם"ח ולא דק כו' **עכ"ל** ויש לפרש דדק שמה שאמר שהיה בו חצאים היינו מה שנריך לחצי שנה דרוב שנים פשוטות הן דהיינו שנ"ד ימים ולא החצי מהם שהיו מפטימין שם"ה כדי למלאות המעוברות והשתא חצי שנ"ד הוא קע"ז ועוד ג' מנים שהיו לריכים נחצי שנה שבו יוה"כ הרי ק"פ מנים כמו שנאמרו בע"ב שנה וק"ל:

דף יב בד"ה אלא מעתה כו' **וא"ת** תקשי ליה מטבול יום גופיה דבבריית

קתני כו' **עכ"ל** לכאורה לפי מה שפרש"י דהכי פריך דגבי מכתחת לא מני ליה והכא מני ליה ש"מ דכלי להכא לאו מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מט"י גופיה כו' דהא לאו קושיא היא לתימא דכלי להכא מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מדתני הכא ליה כו' בפרש"י ויש לישב דבריהם דהכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך לתימא דלגלו אלגלו מדלגלו אין מקריבין עליה כלום ולא ר"ש הכי פריך לאיכא למימר דלגלו אלגלו מדקתני לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו נ ב"ד מתנה ולהכי קשיא להו הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא אמאי מני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא

דף י ע"ב בד"ה ואיתקש כו' **אבל** קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין

מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מצינו למימר לנין שפיר עבודה היא מיהו האי מיבעיא לנין לגלו עבודה היא והוי היקש גמור ע"כ אינא לר"ש וכיון דמוזר ומלמד בהיקשא מנין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ לנין לגלו עבודה ומוזר ומלמד בהיקש גמור ומיהא עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בשתיות לענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקש גמור כמו שנפרש

לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשה דחטאת שאין מכיר כו' דהא לאו קושיא היא לתימא דכלי להכא לאו מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מדתני הכא ליה כו' בפרש"י ויש לישב דבריהם דהכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך לתימא דלגלו אלגלו מדלגלו אין מקריבין עליה כלום ולא ר"ש הכי פריך לאיכא למימר דלגלו אלגלו מדקתני לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו נ ב"ד מתנה ולהכי קשיא להו הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא אמאי מני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא

דף יא ע"ב בד"ה ואיתקש כו' **אבל** קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין

מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מצינו למימר לנין שפיר עבודה היא מיהו האי מיבעיא לנין לגלו עבודה היא והוי היקש גמור ע"כ אינא לר"ש וכיון דמוזר ומלמד בהיקשא מנין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ לנין לגלו עבודה ומוזר ומלמד בהיקש גמור ומיהא עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בשתיות לענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקש גמור כמו שנפרש

לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשה דחטאת שאין מכיר כו' דהא לאו קושיא היא לתימא דכלי להכא לאו מכתחת היא ולהכי הוצרך לאקשויי מדתני הכא ליה כו' בפרש"י ויש לישב דבריהם דהכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך לתימא דלגלו אלגלו מדלגלו אין מקריבין עליה כלום ולא ר"ש הכי פריך לאיכא למימר דלגלו אלגלו מדקתני לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו נ ב"ד מתנה ולהכי קשיא להו הא גלאו הכי ליכא למימר דה"ט לא

ע"ב בפרש"י בד"ה לנדבת צבור אלא ברבנן דפליגי עליה דר"א עכ"ל סמ"ל לעיל ימותו ור' יהושע סבר לעיל דאזלי לנדבת יחיד היינו במותר מסם של יחיד שמתו בעליו או כו' אבל הכא במותרות של צבור ר"י נמי מודה דאזיל לנדבת צבור וים לדקדק לעיל דמפרש מה דין דברי ר"י לדברי חכמים כו' תמהי לי קשיא דאיכא בינייהו לדברי חכמים הכל נהנה לנדבת צבור ואין מקיפין בעולת עוף לאין עולת עוף בצבור ולר"י מותר מסם יחיד לנדבת יחיד אזלה ומצי לאתויי עולת עוף ו"ל דאפי' לר' יהושע נדבת יחיד מ"מ לא מצי לאתויי עולת העוף לאין לכהן חלק בו מדשנע דיהוידע הכהן כמ"ש התוס' וד"ק: **תוס' בד"ה הא בורכא בו'** דרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ומותר אשם בו' עכ"ל מותר חטאת היינו לר"ש אבל לר"י אין לך מותר חטאת הבא לנדבה אלא מותר מסם מדשנע דיהוידע ועיין בתמורה פ' ולד חטאת וק"ל:

דף יג בפרש"י בד"ה ורבנן דאית בו' מיתה ממרקת אחר יוה"כ אבל יוה"כ בו' עכ"ל מפירושו נראה לרבנן נמי בשאר עבירות נמי מיתה אינה ממרקת בלא יוה"כ וכן נראה להוכיח דאל"כ היאך קאמרת רבי ורבנן הפוכים לרבי מוכח לקמן גבי עגיל בלילה ותמ"ל ואכל תומצא כו' דלמ"ד אם יוה"כ מכפר בלא מיתה בשאר עבירות מיתה בלא יוה"כ אינו מכפר וק"ל: **תוס' בד"ה בעומד במרדו בו'** והא לא אתיא אפי' ברבנן דאית להו דמיתה בו' עכ"ל ולא ניחא להו לאוקמא כרבנן ובשלמא עבירות דשמעת מקמי דלמא מיתה גמי עבירות כדמוכח בשמעתין דהיה דקתני דיוה"כ אינו מכפר על שאינן בזדון אבל לא מצינן לומר דמיתה מכפרת אפילו בזדון ובשאר עבירות משום דשמעת מקמי מיירי ועוד נראה לפי' דמוקמא דתם כרבנן וגבי עבירות ס"ל אינה לאוקמא כרבי וגבי עבירות ואי משום דקתני מיתה דיוה"כ ומשמה משמע ס"ל מקשי לך לרבנן ממאי דקתני יוה"כ דהא במיתה ומשמה משמע לא מצי לאוקמא אלא בעבירות שאין בהן כרת ואפילו הכי קתני יוה"כ ומשמה משמע דאפילו בעבירות שאין בהן כרת אין מכפרין על שאינן בזדון אבל בזדון מכפרין ואפילו הכי קתני יוה"כ ומשמה משמע דאפילו בעבירות שאין בהן כרת מכפרין ואי משום דקתני מיתה ומשמה משמע דאפילו בעבירות שאין בהן כרת אין מכפרין אלא בשאר עבירות שאין בהן כרת ומיתה

ידיעות הטומאה פרק שני

ע"ב בד"ה וי"ל קרי בו' ובתינוק שנשבה ליכא לאוקמא כיון בו' עכ"ל שיעור דבריהם דהא ודאי בתינוק שנשבה ולא ידע מאומה (לעיל) [לעיל] קמבעיא ליה כדקאמרי' בפ"ק בכ"ג גבי שלא נכה"ג שלא ידע מי שרץ טמא מי נפרדע ובכה"ג ליכא לאוקמא בתינוק שנשבה דלא שייך בית דינו שידע בחד מנייהו דנטמא וק"ל: **בד"ה** או דלמא בו' ולעיל בפ"ק בו' ה"מ לשנויי בגון שלא ידע בשעת נגיעה בו' עכ"ל דהך מלתא ע"כ בשיטת ליה דהעלמה היא ולא מיבעיא ליה וגרע מלא ידע מקום מקדש דלא"כ בפשיטות טפי ה"ל למבעי בלא ידע משעת נגיעה בו' וק"ל:

דף טו בד"ה וכן תעשו בו' ותימה בו' בהעמדת סנהדרין בו' ליבעי נמי מלך ובגיא בו' עכ"ל ס"ל לדקדק לתימה דקושטא הוא דבעי בהעמדת סנהדרין נמי מלך וגבית בו' והא דלא תניא התם בלא דבעי ע"ש דלא תניא מילי דסנהדרין כמ"ש התוס' גבי דתין מוסיפין על העיר בו' וגבי מוליכין למלחמת הרשות דלא תניא מילי דסנהדרין וי"ל דודאי גבי תין מוסיפין על העיר בו' וגבי מוליכין למלחמת בו' ניחא דעיקר מלתייהו ליתא התם בלא משום מילי דסנהדרין דבעינן דהו ע"ש אבל העמדת סנהדרין עיקר מלתיה התם וה"ל למתני התם כל מה דבעי בהעמדתן ועיין עוד בזה ישוב יותר נחידושינו בפ"ק דסנהדרין וק"ל: **בד"ה** מתיב רבא בו' תימה ממשכן גופיה ה"ל למפרך שיחא צריך משיחה בו' בראמר לקמן גבי משכן ומקדש עכ"ל נראה עיקר קושייתם מהיכי לקמן דקאמרינן במשכן הוה דבעי משיחה ולא בעי משיחה במקדש ומאי לא תקשי ליה שיחא צריך משיחה לדורות מדכתיב וכן תעשו מיהו ממתניתין דהכא נמי יש לדקדק קצת דלא בעי משיחה במקדש מדלא תני ליה בכל הנהו דתני להו דבעי במקדש ונראה נמי דה"ל דהא למימר הכי דמ"ד התם לתין מנחה בעמה יקטיר דוקא כמ"ד הכא בפ' מכל מלו דקדושה רשותה לא קדשה לעתיד דמ"כ לקמן דדחיק תלמודא למשכוחי מ"ד לא קדשה כו' אמאי לא מייתי מההוא דמ"ד לתין מנחה בעמה מיהו לעון התוספות מגומגם קצת שכתבו בשלמא בימי עזרא ליכא למימר דסבר כמ"ד קדושה רשותה קדשה כו' עכ"ל דהא למ"ד לא קדשה ניחא טפי ואפי' בימי שלמה ויהושע דהא ע"כ ס"ל בפ' מכל מלו ודו"ק: **באי"ד** אבל בימי שלמה ויהושע קשיא בו' עכ"ל ל"ל דממשה לא קשיא דהא לפי שכל מלו דבמתני' ממשה למדנו תוך מ' תודות דלמדנו מנחמיה והיינו משום דבמשה לא היה למשכן שום קניעות מקום ולא הוה צריך לקדש המקום בהיקף ג' תודות ובימי מנחה שלא שהמשכן נתקדש במשיחה אבל בימי יהושע שנתקדש משכן שילה שהוא מקרי מנוחה בקניעות מקום והיה אבניס מלמטה כו' כדאיתא פ"ב דזבחים ע"כ הוה צריך לקדש המקום ואהא קשיא להו כיון דקודם שנכנה משכן שילה הותרו הבמות בגלגל מאין היה להם שירי מנחה לקדש משכן שילה כיון דתין מנחה בעמה וכן בשלמה בנין בהמ"ק שנקרא נחלה נצי לקדושי המקום מאין היה להם שירי מנחה בעמה כיון דקודם זה נמי הותרו הבמות בגוב וגבעון ואין מנחה בעמה ודו"ק:

ע"ב גמרא אלמא לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת בו'. יש לדקדק לתמי לא דמי ליה דמ"ל שלמה לתמי מקדש בקוכות ולא המתין עד עצרת בחמץ גם יש לדקדק לעיל שכתבו התוס' בחד תירוצא דשלמה לא קדשה כלל בשירי מנחה משום דלא חפשר ולתמי שהרי חפשר לו להמתין עד העומר כי הכא דפריך להמתין משום חמץ עד עצרת וי"ל דודאי שהחלת בנין הבית כיון דנגמר בקוכות בימי שלמה מקרי לא חפשר להמתין עד העומר או עד ג' הלחם ליכטל מעבודת בהמ"ק כ"כ אבל הכא גבי הוספת העזרה דבהמתנה מצי שנה לא מכטל עבודת בהמ"ק מקרי שפיר חפשר להמתין עד עצרת משום חמץ וכן נראה קצת מלשון התוספות לעיל ודו"ק:

ח"א **דף טו ע"א** נאמר בעולת בהמה אשה ריח וגו' מפורש סוף מנחות:

ע"ב שיר של תורה בו' ארוממך ה' כי דליתני גו' שנו רבנו מלוקה לה' בנגיע בית שני שלמדנו מרוממך ה' כי דליתני. ממך היה שלא שמחת חויבי לי הם לרי יהודה כגון שנטלע המורני וטוביה העמוני שרצו לבטל בניינו. ה' העליח מן שחול נפשי וגו' היא העליה מבבל שנקרעת שחול דלתמרינן בפפחים פרק התחה מיד שחול חפדם זו בבל שהיא עמוקה כשחול גם שהמזמור הזה נחייחד לדוד שנאמר בו מזמור שיר חנכת הבית לדוד על בנין בית שני יפלו וק"ל: שיר של פגעים בו' ו"א שיר של נגעים בו'. אין שיהיה ענינו להעביר רוח הטומאה מאותו מקום שנתקדש דפגעים הם בעצמם המזיקים ורוחות הטומאה הטלוטות במקומות שלא נתקדשו וכן הנגעים בתים מהם שע"כ כל מלורע ממון למתנה מוצנו ונעמ טמע יקרא דהיינו שהטמא שהוא המלורע יקרא טמא שרוחות הטומאה שרויה עליו ובהקיפס בלמתי תודה המקום ההוא שרצו לקדשו ולהוסיפו על העזרה היו חומרים זה המזמור להעביר ממקום ההוא רוחות הטומאה וע"כ היה בשיר ובכלי שירים שזכר כמו שמצינו בשחול ובפלוגתא שהשיר בת להם לבטל רוח רעה וז"ש למ"ד נגעים וגגע לא יקרא בתהלך בהיינו בעזרה שהוסיף. ולמ"ד פגעים יובא בפתר עליון על ידי העברת רוח הטומאה בלא שרי יתלוגן שיהיה שהיתו במקום שנתקדש כמו שרצו שנתקדש בין שרי ילין בין ג' בני אהרן: **ואומר** מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום מפרש"י נראה שלא ממרו הני קרא דלא שייך בנגין בית שני שלא מה' רבו נרי וגו' על קופו לה' הישועה על וגו' היו חומרים וק"ל: הלוחש על המכה אין לו חלק בו'. מפורש פ' חלק:

דף טו גמ' ורמינהי אר"י בר יוסי ובי אלו בו' מדר' יהושע לעיל ומכמה מצניות פתם ה"מ לתמויי לתית להו קדושה לעתיד לבא אבל לא לתיתת ליה לתמויי בהך מלתא דבתי ערי חומה גופיה לתיכא למאן לתמר דלא קדשה לעתיד ואיכא למ"ד קדשה וק"ל: **תוס' בד"ה** אלא בבני גולה אע"פ שהיה הדבר בא לידי תקלה הבניסוה בו' עכ"ל מה שהבניסוה ואפי' לא קדשה אבל לא להקריב קאמר הא אמרת ולא קדשוה אבל לא למה הבניסוה מפני שחורפה בו' אבל לא למשמע להו אף שבאמת לא קדשוה דבכל אלו מנן מ"מ משמע מהא דקתני לא מקדשה בכל אלו אבל בעולי גולה שבא בחלך בו' שעשו בו כל מה שיוכל לעשות לקדש להיינו בנגיעה וע"פ ובב' תודות ובשיר וע"ז קשה להו כיון דבאמת לא קדשוה מפני שלא היו כל אלו ל"ב לא היה להם לעשות שאר בניהם שמקדשין בו שזה היה מניא ע"ה לידי תקלה שיסברו וילמדו שהיא מקודשת בכך ואהא כתבו שעשו כן כדי שימסרו בו' וד"ק:

ע"ב בד"ה או אידי בו' ושמא קים ליה להש"ם בערובין ובחולין שיש אוהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט בו' עכ"ל קרנו במקום שהיה להם להחזיק דבהיא דמולין נמי ליכא שום יתור לחיטרין למעטינהו מזבח ובאר דמעטינהו הוה יתורא לחמי לדרשה אחריתא וכ"ה בתוספות בפ' טרף בקלפי ע"ש: **באי"ד** ואומר ר"ש מדרוי"ש דלר"א נמי אית ליה דגמירי בו' עכ"ל ואין זה נוח לי לכיון להמקשה ע"כ הנן הכרייתא דר"ש בפשטה ללא גמירי מהדדי היכך ובמה הציב לו המתרץ כל זה וכולו מתר מן הספר אבל מי גרסינן ליה ניחא להמתרץ הציב לו דר"ש דכרייתא לא קאמר ללא גמירי מהדדי אלא דה"ק לכתוב לידי ולידי מסכן לו לידי ולידי מקדש ומשני אלו נאמר מקדש בתרוייהו כו' כמ"ש התוס' ומו לא מידי ודו"ק:

דף יז בפרש"י בד"ה היכי משכחת בו' דאי בנטמא בחוץ ונכנס איחייב ליה ברת בבניסתו עכ"ל ואין זה מוכרח לתימת דנכנס דרך גגין למקדש ללא חוי דרך בימה ולא מיתייב אכניסה כלקמן מיהו אי שהה ודאי דחייב אפי' נכנס דרך גגין וק"ל: **תוס' בד"ה** צריך שהייה בו' בשוגג איירי אבל בו' עכ"ל ק"ק לדבריהם לתימת לתיירי נמי במזיד ולא התרו בו עד לאחר שטימת וכמו שרצו התוס' לפרש התם בתנעת לקמן טימת עלמו במזיד ולא התרו בו עד לאחר שטימת וכמו שרצו התוס' לפרש הך מיבעיא לקמן טימת עלמו במזיד לענין מלקות דמיירי בלא התרו בו עד לאחר שנגע אבל בהכנסת גזיר ליתא הקברות מסתמא יוכלו להתרות בו אבניסה אי לאו שנכנס בשידה בו' וק"ל: **בד"ה** או אין צריך בו' א"נ איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב ורב אשי בו' עכ"ל ר"ל להאי תירוצא דכ"ע הכא והתם היא להו דלאו אחין בו מעשה אין ליקון עליו אלא דרב אשי התם תניא שהייה כמעשה וקאמרי להכא אפי' אי גמירי לא בעינן שהייה לאיסור מלקות כדי שהתחוזה מ"מ ע"כ דבלא שהייה כלל ודאי לליכא איסורא כלל דאי קעביד כיון שנטמא בשוגג אלא דבעינן שהייה קצת לאיסורא ואיתא לן למימר הכא דכדי שיראה וכניסה דומיא דכדי פשיטה ולביאה דהתם לענין מלקות לרב אשי דשיעור אחר לא מצכחן וק"ל:

חכמת שלמה

ידיעות הטומאה פרק שני

דף יד ע"ב רש"י בד"ה ופי' מיד בקושי האבר הס"ד:

דף טו ע"א רש"י בד"ה מכאן ואילך כו' התחלת עבודתם מתכתן כו' כל"ל: **בד"ה** שהן שם מדבריות כו' נ"ב פי' תמא יושלמיות הוי כמו שם מדבריות שהיו בימי משה תלמא שהוסיפו על המדה יושלמי שמות מלבר שהרי ממשה שלהם יהיו שם מדבריות ומזה דייק תלמודא במנחות שתין להוסיף על המדה יותר משמות ומ"מ לתודה לא היו עוטלים יותר ממשה יושלמיות דהיינו שם מדבריות כפי המדה רשותה שהן שתי חיפות תכן התוס' פירשו לשם שהוסיפו נמי על החיפות שמות ולפי פירושם היו עוטלין שם יושלמית וכן בסמ"ג וה"ר מתני' הכי פירושה התודה היתה בתה מן המדות הגדולים שחמש היו שם רשותות אבל נעולם לא פותתין מן שחם מדות ודו"ק: **בד"ה** אלו לתמי לתודה כו' לתטול בה קדשים מי מעכב עליהם כל"ל: **בד"ה** ה"ג כו' מי ליכא דהאי תפקרא כו' כל"ל: **תוס' בד"ה** וכן תעשו כו' לעשות משכן הלא קודם כו' כל"ל: **בד"ה** מתיב רבא כו' בקרא ובדלתמר לקמן כו' כל"ל:

דף טו ע"ב גמ' ותומר מרוממך ה' גו' יפול מלדך חלף ותומר יובא בשתר עליון בלל שדי יתלונן עד כי תתה כו' כל"ל וז"ב וזה לשון ר' יונה בפי' נר"ף בפ"ק דברכות שיר של פגעים בנטורות ובנגלים כו' פי' כשקידש עזרת את ירושלים היו הולכים סביבות העיר ומודדים אותה בחבל כדי שלא יבנו חוץ לחבל ויהיו מקולקלים ולא יוכלו לבנות בתוכה בתים ומשום הכי קרי לה שיר של פגעים שהיו פוגעים בחבל ומודדים אותה ומשום הכי קרי לה שיר של נגעים שהיו מביאים נגעים בבתים שבתוכה ע"כ ולפי זה אין לנו לומר שהיה שיר של פגעים בשעת חנכת הבית דהא לא היו מודדים אותה אלא בימי עזרא ולא בימי שלמה ולא בימי זרובבל ולא בימי חשמונאי ולא בימי הורדוס ולא בימי אגריפס ולא בימי אדריינוס ולא בימי אנטונינוס ולא בימי רבי יהודה הנשיא ולא בימי רבי חייא ורבי אושעיא ולא בימי רבי יוחנן ולא בימי רבי אלעזר ולא בימי רבי אבהו ולא בימי רבי אמי ורבי אסי ולא בימי רבי אבא בר כהנא ולא בימי רבי ירמיה ולא בימי רבי זירא ולא בימי רבי מנא ולא בימי רבי יוסי בר אבין ולא בימי רבי יוסי בר זבדא ולא בימי רבי אבין ולא בימי רבי אבא בר ממל ולא בימי רבי אבא בר זבדא ולא בימי רבי אבא בר מני ולא בימי רבי אבא בר בר חנה ולא בימי רבי אבא בר יודן ולא בימי רבי אבא בר יעקב ולא בימי רבי אבא בר יודן בר חנינא ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אבא ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחא ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אידי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אבא ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחא ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי בר אחי ולא בימי רבי אבא בר יעקב בר אחי

ע"ב בד"ה אפי' נבנם בו' ולי"א למימר דאיצטריך לומר דהכא טעון בכום בו' דכל' ענין כתיב (וכו') והאוכל בבית יכבס בגדיו עכ"ל כ"ל מלאתי מוגה וק"ל: **בד"ה** אבל חייבין בו' **דלא תפרוש בהנאה מרוכה עכ"ל** נקטי הלי יאמר לפי שיצא לפניו דלקמן דמחייב המשמש מת בערוית אבל לרבא דס"ל דהמשמש מת בערוית פטור ניחא נפשיטות טפי דלא תפרוש בהנאה כלל קאמר ודו"ק:

דף יח גמרא לעולם אימא לך בשלא **שמוך לוסתה ואפרישה בו'** נראה דומיא דלעיל מתני' דהוריות דמייתי לעיל עשה ועל לא תעשה שבגדה דל"ת שבגדה היינו לחייב על הכניסה בספק משם תלוי ובודאי מטמא ועוד עיקר קרא דלא תקרב לחייב על הכניסה בא כדמוכח לקמן בשמעתין אלא דהכא דמיחייבי ב' מדא לכניסה ומדא לפריסה לא מצינן למכתב בשוגג גמור מוכר דמאי קמ"ל נטמאתי כיון דלא ידעי מיסור נדה כלל ולא ס"ל ידיעה ניתניים וה"ל כמו אכל ב' זיתים אלא בהעלם ג' ולכך מהדר רבא למכתב דמייחב ב' בסמוך לוסתה ובמ"ש לזו ולא לזו ומייתי מגמרא על שלו דע"כ לא מיירי בגמור מוכר ומחייב ליה על כניסה וע"כ דהיינו בסמוך לוסתה ובהא פליג רב מדא עליה דאפי' בסמוך לוסתה לא מיחייב לכניסה מי משום דהוי נמי מוגם דקסבר יכולני לבעול דוהזדמם לפרוש מן הנדה סמוך לוסתה מיהו רק מלמכתא בעלמא כמ"ש בעל המאור ומי כפי' בעל מלחמות דלע"ג דלאו מלמכתא היא לרב מדא פטור הוא משום דמגום הוא דלע"ג לחזכר רחמנא לא מייתי ליה לידי קרבן כו' וי"ל יכולני לבעול לרב מדא קרוב למיזל הוא כו' ע"ש ועוד התריבו כפי' סוגיא זו בגורך המשועה ומה שיש לדקדק בזה עיין בדבריהם ואין להאריך: **תוס' בד"ה א"כ מצינו בו' שהפטור אינו ע"י שהיא בעילה קצרה בו' פירוש בארוכה דהיינו הנאה מרובה בו' עכ"ל** לא ניחא להו דפרש"י לדברי המקשה נמי מרוכה כמשמעו שהאריך ושהה פטור וקלרה כמשמעו שפירש מיד מייד משום דל"ל לה הוה פריך מידי דלאו היינו קלרה ומרוכה דגבי מקדש דמסיק המתרץ ופשיט שהוצרכו זה לפי דרכם שכתבו דהמקשה נמי ידע למימר כיון דלא דמי למקדש לא מצי ליה למפרש ולא פריך ליה דלא מלאתי [מכל] נרבא למשמש מת פטור לא מצי ליה מרוכה וקלרה כמשמעו כמו במקדש שיש בטיהרן טומאת מקדש ואי הוה קשיא ליה כיון דלאו היינו מרוכה וקלרה דגבי כפרש"י ג"כ ודלי לאפוקי נמי לא הוה קשיא ליה כיון דלאו היינו מרוכה וקלרה דגבי מקדש ודו"ק:

ע"ב בד"ה אלמא שלא כו' וי"ל דהא דאוקי בת"ח בו' משום דסבר משמש מת **פטור בו' עכ"ל** ר"ל רבא דמוקים לה הכי לגירסא דלפי לומר חייב ג' היינו משום דסבר לה נהא כרבא דמשמש מת פטור אבל לפי גופיה קושטא הוא דמוקים למלתיה דחייב ג' בת"ח וכגון שפירש מת ולא ניחא להו למימר נמי דרבא נקט הכי לעיל משום פירש נקושי כמ"ש התוספות על פרש"י הכא דמשמע להו דהוי בה ג' נמלי כו' ומסיק בת"ח לזו ואין ת"ח לזו דהיינו דלא מצי לאסכומי בע"ל ודו"ק: **בא"ד** דאי בסמוך בו' **ולא מיפטר אלא משום דהדא שגגה היא שהכל בא ע"י כו' עכ"ל** נראה דל"ל כיון שאין אתה יכול למיימי רק על שפשע בשעת כניסה ס"ל כב' זיתים בהעלם ג' וכן מפורש דבריה הללו בדברי בעל מלחמות ה' לפי שיטת ר"ת ע"ש שהם בעלמם דברי התום' דהכל אבל קשה מה הועלנו לזה הא לפי מה שהניחו התוספות מהניא לפי' הזורק דבעי מחלתן וקופן בשוגג אפי' בדבר שאין בידו לא להחזיר ל"ל הכי ואי נמי פטור לאפריסה כיון שאין קופו שוגג אע"ג שאין בידו להחזיר ועוד דדבריה הללו כתוספות לפי מה שהניחו התוספות לפום מזכר לאחר שיצאה מידו פטור והך ידיעה שבינתים מהניא ליה לפוטרו אפילו אין בידו להחזיר והבעל מלחמות הניח מהך דפרק הזורק היפך זה דידיעה שבינתים לא מהניא ליה מפני שאין בידו והיינו כדברי התום' שכתבו הכא דאדע שגגה היא ואחר העיון אם נמוגים דס"ל הזורק גרמא שזה שכתב בעל המלחמות ללא הוה ידיעה כיון שאין בידו כדברי התוספות הכא בסוף דבריהם מעיקרא הוה נעי למימר התם הכי אבל לא קאי אמתניתין דהתם דבר שאין בידו ואפשר דבעי מחלתן וקופן בשוגג אפילו בדבר שאין בידו לא הוה שייך למקרייה קופו ולא מיפטר אלא משום דאין קופו שוגג כיון דהוה ידע אלא שכתבו דאפי' למאי דנעי למימר התם מעיקרא דידיעה שבינתיים לא מהניא ליה מכל מקום אין בידו להחזיר והבעל מלחמות הניח דפרק הזורק היפך זה דידיעה שבינתים לא מהניא ליה מפני שאין בידו והיינו כדברי התום' שכתבו הכא דאדע שגגה היא ואחר העיון אם נמוגים דס"ל הזורק גרמא שזה שכתב בעל המלחמות ללא הוה ידיעה כיון שאין בידו כדברי התוספות הכא בסוף דבריהם מעיקרא הוה נעי למימר התם הכי אבל לא קאי אמתניתין דהתם דבר שאין בידו והשתא ים לייתב דבריהם דודאי לפי המסקנא דהתם דבעי מחלתן וקופן בשוגג אפי'

שבועות שתים פרק שלישי

דף כ בפירוש רש"י בד"ה ה"ק מבטא כו' מבטא כבר זו עלי כאומר שבועה כו' עכ"ל צ"ע למאן נדר הוא מכל מקום נקמן דכי מחמת רבין מר"י קאמר מנטעת שלא לוכל וכו' כי דרך הנשבעים ועיין מזה בר"ן וק"ל: **תום' בד"ה לישנא אית"ק ליה** כו' דזו אף זו קתני כו' עכ"ל ובמתניתין דהכא לקתני שלא לוכל ולא קתני רבותא שלי לוכל משום דלא נחית הכא להכי רק לפרש להרע לו להיטיב דקתני ודו"ק: **בא"ד** וי"ל בגון שאמר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו כו' עכ"ל ר"ל שהוא לפי הוה ידע משמעות שלוכל לך ונהכוין כפי משמעות ליצנא לחיובי וכיון דכשלוכל דהכילנא משמע הרי נתכוין לכך אלא לחתקיל בליצנים ואמר שלי לוכל ע"י ר"ל שהיה בדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו דהיינו לו שיאמר שלוכל לו שלי לוכל מיהו ליצנא לחיתקיל לא משמע הכי דהא היה בדעתו נמי משלי לוכל ואיך שיהיה ל"ק אמאי לא בעי לאוקמי תרוייהו בשלוכל לך אלא להכא לומר היה בדעתו לחכילנא והשם חייבי שהומר שהיה בדעתו לשלא לחכילנא לנמרדים אין הולכין אחר דעתו אל אדם אלא אחר לשונו וכפי משמעות ליצנא לחיובי ושלוכל ודלי אלא משמע תרתי אלא לחכילנא לו שלא לכילנא וק"ל: **בד"ה** איסר מתפס כו' **א"נ** ה"פ כו' **שהתפיסו בלשון שבועה שהזכיר לשון אבילה** כו' **ואם לאו** כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה האמר לפי זה לפרושי הכריחא כמו לרבא וה"ק איסר היינו התפסא שבועה והטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה היכן הטילו כו' כמו לרבא ודו"ק: **בא"ד** וע"ל כו' **מיהו הא פשיטא ליה** כו' **אבל תימה דאכתי מספקא** כו' עכ"ל עיין בר"ן בשם ר"ח לפי דרך זה אלא מספקא ליה מידי ודו"ק: **בד"ה** ואלו שבועה כו' וי"ל ביון דלא כתיב או י"ל דאגדר כו' עכ"ל קשה דבאיסר נמי כתיב או דכתיב והקים כל נדריה או את כל אסריה אסר גו' וים לייסב ודו"ק: **בד"ה** שלא אוכל כו' דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש כו' עכ"ל היינו גבי נדר דקיימין הכא לאוסר אפצע עליה ה"ל שלא לוכל דבר שאין בו ממש ולא חל הנדר אבל גבי שבועה לאוסר עצמו אחפצע ולמי אלא קשיא להו ממתני' דהכא דקתני שלא לוכל אע"ג שאין בו ממש וחלה השבועה וק"ל:

ע"ב גמרא ואף ר"י סבר לה להא דרבא כו' איסר לא אוכל לך שבועה כו' ק"ק לפי' רש"י לעיל למאי לחש לומר איסר ככר זה עלי היינו איסר דקרא ודינו כמתפיס בשבועה אמר מאי דכמולינן שבועה מפיו דמי וק"ל נאומר איסר לא אוכל לך גמי כמולינן שבועה מפיו הוא ושפיר אחיא מלחת דרבין אר"י גמי כאילו לילכא למימר למאי הוא דרבין אר"י למנקט רבותא דאפילו בשאוסר ככר עלי בלשון נדר הוא שבועה דע"כ בשבועה גמי דנקט רבין אר"י איסר לא אוכל לך שבועה אמאי לא נקט רבותא דלפי' מנטעת ככר זה עלי הוא שבועה כפרש"י לעיל בשמעתין וכמ"ש הר"ן לפרש"י ודוחק לומר דקאמר אר"י סבר לה כרבא ולא כאילו מלא נקט גמי ר"י מתפיס בשבועה ודו"ק: **שם בלפי לייא אלא אימא כו'** ולא צעי למימר כשם שלוקה על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקה על שקר דהיינו שלוכל ולא אכל דהא רב דימי משמיה דר"י קאמר לה ור"י הא ס"ל בהדיא דאין לוקין בשוא ולא אכל והא רב דימי משמיה דר"י קאמר לה ור"י הא ס"ל בהדיא דאין לוקין בשוא ולא אכל והתוס' לעיל בפ"ק שכתבו לשוקמא דלוקה גם בשלוכל ולא אכל משום שלוקה על שוא כך לוקה וכרב דימי היינו לוקה גם בשלוכל ולא אכל מהאי טעמא דכשם שלוקה על שוא כך לוקה על שקר אלא אכל רב דימי גופיה לר"י ע"כ ליח ליה האי היקשא דהא ר"י סבירא ליה דאין לוקין בשוא ולא אכל וכמו שכתבו התוספות דהדר ביה לרב דימי ממה דאמר בדיבור אחד נאמרו והיינו משום דלדידיה לא אילטריך דרשא דלשוא שוא שתי פעמים דהא שוא גופיה משמעות אכלתי ולא אכלתי ולא אילטריך לדידיה נמי בפירוש ריבתה תורה למעט שלוכל ולא אכל דממילא אימעיט דמהיכי תיתי לחייבו כיון שאין בו מעשה ור"י ס"ל דלאו שאין בו מעשה בכל התורה אין לוקין מה שאין כן לרבין כיון דע"כ מרבויא לשוא שוא אילטריך לרבות אכלתי ולא אכלתי דהשתא תקשי ליה ומ"ם ומש"ה אילטריך בפירוש ריבתה תורה למעט שלוכל ולא אכל ודו"ק: **תום' אלא לרבא קשיא כו' מ"מ פריך לרבא אמאי דמפרש איסר דקרא מתפיס ורבא משני כו' עכ"ל** מיהו לכאורה לפ"ז הוה צריך לשנויי דקאי אעיקר נדר דקרא אלא כמו שהצין המקשה דקאי אהתפסא נדר אלא לאיסר דקאמר לאו היינו איסר דקרא אלא אפילו איסר התפסא נדר ובדברי הרמ"ם והר"ן יתיישבו דברי הרי"ף שהיא כשיטת התוס' דרבא נמי מודה במתפיס בנדר עיין בדבריהם וק"ל: **בד"ה** כל ששנו כו' **א"נ** סברא למדרש קרא מסיפיה לרישיה כו' וכ"ת כו' עכ"ל ולגבי כהנים נרים ערכין התם ש"מ לומר מרישיה לסיפיה וק"ל:

ח"א **דף כ ע"ב** וכור ושמור בדבור אחד נאמרו כו'. פי' הרמב"ן שזכור הוא מלות עשה ושמור הוא ל"ת כמ"ש בלו מקום שנאמר השמר פן ואל תינו אלא ל"ת ועיין בתוך בפירושו וכן מוכיח פוגיע דשמעתין דקאמר כל שינוי בשמירה ישנו בזכירה והני נמי הואיל ואיתנהו בשמירה כו' ומה שהקשה בעל עקרים לפירושו שהרי החכירה ל"ת גם בזכרות רשעות לא תעשה כל שכן בזכירה כו' ומה שהקשה הרמ"ם לדברי הרמב"ן הא דמ"מ אלא זכור שהוא דבוק למלא לקדשו משמע שעשה וכהרמ לקדשו דהיינו בזכירה על היין ושמור שהוא דבוק ללקדשו בדברות שחרותות יפחרם לקדשו בשמירה מלעשות מלאכה גם מה שהקשה הרמ"ם לדברי הרמב"ן הא קמ"ל דהשתא דעשה עשה הוא לאו קושיא היא כלל אלא קאמרי' הכי דהשתא דעשה עשה הוא אלא היכא דלא שייך במלוה להיות ל"ת אבל הכא במלות שבת כיון דאיכא ל"ת מלות עשה ל"ת במפורש מהאי קרא לא תעשה כל מלאכה אית לן למיזל בתר כללין דהשתא אינו אלא ל"ת והוה ל"ל כדרב לפי סוגיין דשמעתין לקיים פי' הרמב"ן ומשום דמלא לקדשו השתא יפחרם לא תעשה לשמור יפחרם על ב' פניס פעם לזכור מלות עשה ופעם לשמור ל"ת הוכיחו לומר דבזיבור אחד נאמרו וק"ל:

דף כא תום' בד"ה חוץ מנשבע כו' מ"מ חשיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות כו' עכ"ל לעניו עדיס זוממין לא הוו הולרכו לאתויי מפ"ק דמכות דנההיא דף ד' מיתות שכתבו לעיל אמרינן נהדיא דתניא יכלו עדים זוממין שאין בהן מעשה ומקיק הוחיל וזכן בלחייה אלא מעשה מוציא שם רע הולרך לאתויי מפ"ק דמכות וק"ל: **בד"ה** אמר קרא כו' **ואת אמאי לא נפקא** לן ברישי כו' **אין** לוקין עליו **מדאיצטריך** קרא בנשבע כו' עכ"ל ולר"י ליתא לפי' הכל התורה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו לילף מינה מעשים זוממין ומוציא שם רע לא מקשי להו לר"ל הני קרבי נשבע ומקבל כדאמרינן בתורה דר"י ודלי מוקי להו להני קרבי לשום דרשא אחרת אבל מ"ד דאאו שאין בו מעשה אין לוקין מון מנשבע ומקבל ע"כ דרים להו כדאמר בתורה לוקין על נשבע ומקבל ופ"כ ל"ל קרא בלאו הן הלוקין דבכל התורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין אילף מדאינטריך קרא בנשבע ומקבל ואהא מילטי דוחקי לפי התמת דרשינן להני קרבי לוקין בנשבע ומקבל אבל אי לאו קרא לאין לוקין אלאו שאין בו מעשה לא הוה דרשינן הני קרבי דנשבע ומקבל להכי הלא מינטריך ליה דבכל התורה נמי ה"ת לוקין וק"ל:

ע"ב בד"ה ומאי ראית בו' ונראה לפרש ומה ראית פי' דמפי ה"ל לאוקמא בולה בר' ישמעאל ותהוי רישא דומיא בו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דבריהם דמפ"ה פריך ומה ראית ללמאי לפוקמא כולה כר"ע לא הוי ריעא דומיא דסיפא דהא ריעא למעוטי חוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי אבל בקרבן טפי אית לן לפוקמא כולה כר' ישמעאל דהוי ריעא דומיא דסיפא דתרוייהו למעוטי אכלתי כו' והא לא קשיא לן דנוקמה כולה כר"ע וריעא למעוטי חוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן ולא מקשי לר' יוחנן דומה דזו היא דעל דעת שגגתה פטור אתא לחייב קרבן נחוכל ולא אכל דהא פשיטא דחייב קרבן דהיינו להיטיב דקרא מיהו קשיא לחימא דלר' עקיבא נמי הכי פריך ומה ראית לפוקמא ריעא למעט חוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן טפי הוה ליה לפוקמא ריעא נמי דומיא דסיפא למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות ומקשי לר' יוחנן ויש לייסב בזה לר"ע אין זה דומה ממש לריעא למעט ולפטור ממלקות אכלתי ולא אכלתי אבל סיפא לחייב קרבן באכלתי ולא אכלתי קאתי אבל כולה כר' ישמעאל הוי דומיא ממש לריעא לפטור מקרבן באכלתי ולא אכלתי וסיפא לפטור ממלקות אכלתי ולא אכלתי אך קשה נמה שכתבו וזה הפי' נראה יותר דמסברא אין לנו למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן כו' דהא לחיובי קמע נמי לאו מסברא נעלמא קפריך אלא מכח דומיא קפריך לפוקמא טפי כר' ישמעאל כדי להקשות לר' יוחנן וזו"ק:

דף כב בפי' רש"י בד"ה שבועות בקונמות כו' **ובלא איפוך לא מיתרצא** כו' עכ"ל משום דהוה אפשר לפרושי הא דפריך לכוותה גבי דאמר שבועה שלא אוכל משמיהן אמאי אין מנטרפין ר"ל מ"ם דגבי קונם ממרינן ביה דמנטרפין דהשתא לר"מ דאמר קונמות בשבועות ואין מנטרפין לא תקשי מ"ם ובלא איפוך נמי מיתרצא שפיר ולית ליה לרב פנחס ואהא כתב רש"י דאיכו כן אלא דבלאו מ"ם שבועות מקונם מסברא נמי פריך מ"ט אין מנטרפין בשבועות כיון דלא הזכיר רק אכילה אחת לשמיהן אי ליח ליה דרב פנחס וה"ה ע"כ בלא איפוך לא מיתרצא כו' ואבן ל"ב האריך בזה לאין לוכך וק"ל: **תום' בד"ה** מתוך שחלוקה כו' **דהתם לחומרא** (תני) [תנן] **ליה שאם נהנה מחצי** כו' עכ"ל כ"ל הא דבקונמות אין מלוקות לשמות היינו לקולא אין רואין מהתם אלא דלחומרא תנן התם דמנטרפין ג' אנשי פרוטה והך מלתא אין לריך רואין דה"ת הכא תנא דמנטרפין ואבן בעינן למימר לאתויי דהא תנא ואיכן דבשבועות מלוקות לשמות לחומרא ה"ל דחלוקות ואין מנטרפין לקולא בקונמות אין לאין מלוקות לשמות לקולא ה"ל דאין מלוקות ומנטרפין לחומרא ק"ל: **בד"ה** רבינא אמר כו' **דאין** צריך לומר איפוך דבין דר"מ לאו טעמא דנפשיה כו' עכ"ל דהשתא לא תקשי לא מאי קאמר ר"מ לדבריהם דרבנן קונמות בשבועות דנשלמא שבועות הואיל ומלוקות לשתות אלא קונמות כו' לאיכא למימר דר"מ לא הוה ידע טעמא דרבנן לאיח לרבנן בשבועות אלא דרב פנחס ולכך קאמר להו שפיר לדידהו לאין מנטרפין בשבועות ה"ל לאדו לי מיהא דקונמות בשבועות ורבנן ס"ל שבועות אינם בדרב פנחס כו' כדמסיק אבל לעיל דר"מ טעמא דנפשיה קאמר בשבועות דאין מנטרפין וע"כ דליכא טעמא אלא בדרב פנחס ואהא קשיא להלמודא אלא קונמות אמאי לא כיון דבקונמות ליכא דרב פנחס ואבן ל"ב האריך בזה לאין לוכך וע"ש: **בא"ד** ונחא ליה לאפוכי דר"מ לרבנן כו' עכ"ל אבל לאוקמתא קמייתא דנשמעתין לא אילטריך לאפוכי דר"מ לרבנן אהך בריישא אתרייתא דמייתי אלא דבקמייתא לא פליגי אלא לענין מלוקות דלרבנן אמון דבשבועות מלוקות לאטלות ה"ל אלוקות ואין מנטרפין לענין מלוקות ובקונמות אין מלוקות לאשמות ה"ל דאין מלוקות ומנטרפין למלוקות וכ"מ לית ליה לרב פנחס ושבועות בקונמות ומנטרפין וק"ל ומה שהקשה אבן ל"ב ל"ל לאלמודא למימר לרבינא לאמן לרבנן בשבועות אילא בדרב פנחס כו' דכיון דאמר רבינא כי אתיא ההיא לענין קבלן לא אילטריך ליה למימר דמייתי נאומר מנטרפין וכ"ש דמקשה מיתיבי כו' קונמות כו' ואיכו גופיה קאמר אי הכי אכילה אהיינו בקונמות ומ"ה מנטרפין ניחא ובודאי דהוי טעמא דהוי מחלק בין לא הזכיר אכילה להיינו בקונמות ומ"ה מנטרפין ובשבועות דהזכיר אכילה בכ"ע מהם אין מנטרפין ורמ"ש קונמות בשבועות ס"ל דבקונמות נמי בעינן כזית מע"ג דלא הזכיר אכילה בכ"ע מהן ה"ל כאלו הזכיר אכילה ואין מנטרפין וכיון דהכי ס"ל למקשה רבינא דקאמר כי אתיא ההיא לענין קבלן אנו לא הוה אילטריך ליה ורבנן שבועות אילא בדרב פנחס כו' וי"ל בדוחק כו' עכ"ל ע"ם ונראה לק"מ דודאי למאי

דף כא ע"א רש"י בד"ה אלא מכללא כו' סיפא דשמעתא ופ"ר אהכי כו' כל"ל: **בד"ה** לא למעוטי כו' קאי זו היא כו' הד"ח:

דף כא ע"ב גמ' פיטוי שחייבין על כו' כל"ל: **דף כב ע"א** גמ' מהו דתימא אטעוס נמי כו' וכי תניא ההיא כו' כל"ל: **רש"י בד"ה** והרי עפר כו' דקא ס"ד דכיון כו' נ"ב

דס"ד דמקשה לתירוצי לעניין מלקות ונפיש שיעור מכילה דהיינו כזית גם בקונמות מיכא לפלוגי בהכי דבקונמות נמי כיון דנפיש נמי כזית שהוא שיעור מכילה ולא הזכיר מכילה ה"ז מצטרף וכשבועות שאמר מכילה על זו ומכילה על זו אין מצטרפין לחוקמתא דרבינא דלא נפיש כלל שיעור מכילה בקונמות ומגי במשהו למלקות אלא לעניין קרבן נפיש כזה פרוטה כדין הקדש ס"כ ס"ל דלא הזכיר מכילה בקונמות מ"מ כיון דב' קונמות הן שאמר קונם על זו וקונם על זו ושיעור כ"א הוה פרוטה זיל להכא (א) ליכא ס"פ וזיל להכא ליכא ס"פ ואין מצטרפין וכו"ק:

ע"ב בפרש"י בד"ה דעתו כו' נזיר שאמר כו' את"ל בשאר כל אדם בבזית בנזיר מאי כו' עכ"ל כ"ל בתרלן בתמ"ל בשאר כל אדם נפי כזית כמו בתלב ונכילה מיבעיא ליה בנזיר אין בתרלן אין בתלב ונכילה לליפוס אמ"ל דהשתא אין מילוק ביניהם וכמו שכתבו התוספות דלא נקט הך מיבעיא בתמ"ל בתרלן אלא משום דקאי בתרלן והך מיבעיא לבעיל בתרלן בכל אדם לפ שיפשיעא דכיון דלאו בעייתא לכלי ליה מיבעי דעתיה למשהו ומקלקל בתיקו ולא שיפשיעא תרלן הכא בנזיר מנכילה וטריפה אלא לפוס סברא דהשתא בתמ"ל מי שיפשיעא כל אדם נפי כזית ואל תביאני מסוגית התלמוד דהיכא דמיבעיא ליה בתמ"ל מי שיפשיעא מיבעיא בתרייתא דפשיטא נמי קמייתא כיון דמתמרמר בתמ"ל היינו היכא דהצעיות אזלי בתמ"ל מכח סברא מהקמייתא לפ שלקל בתיקו אבל הכא אלא אזלי הך מצעיות בתמ"ל מכח סברא דבקמייתא היכא טעמא משום כיון אלא בעיניה ובתרייתא היכא טעמא מחרינה כיון דכזית לחיסורא כו' אי נמי דשפשיעא ונ"מ לענין נכילה וחלב לפ שפשיעא קמייתא בתרלן ולהכי שלקל בתיקו אלא הוה מיבעיא ליה למנקט להך בתרייתא בתרלן ובתמ"ל דהא בתלב ונכילה ה"מ למיבעיא אלא משום דקאי בתרלן נקט בתרלן כמ"ש התוספות ומכן ל"ב תתריך בקושיות זה בגמרא ובכדברי התוס' ומין לזרך וק"ל:

דף כג תום' בד"ה גמר שבר כו' והשתא נמי לא תקשי אדגמר שבר שבר מנזיר ליליף ממקדש כו' עכ"ל ים לדקדק בדבריהם לעיל שכתבו וא"ת לר"י כו' ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה כו' ניחא דהכי קא קשיא להו כיון דלית ליה ג"ם ג"ש שכר מטמא שפיר דכילה קעילית ואהי לדגבי מקדש מטמא נמי שאר מטקים המשכרים היינו דכתיב תשא כמ"ש התום' לקמן אבל גבי מעשר דכתיב ואכלת אימא מטמא אלא דכילה קעילית ולא יין המשכר דשתיה לאו בכלל אכילה היא אבל הכא מאי קשיא להו אדגמר ג"ם מנזיר ניליף ממקדש אם נפרש נמי כדלעיל דהיינו דיליף ממקדש דמשכר מטמא דכילה קעילית ואהי דמקדש שאר מטקים נמי בכלל מדכתיב תשא אבל במעשר דכתיב ואכלת אימא דלא מטמא אלא דכילה קעילית ולא יין המשכר אם כן הוה מאי קאמרי אבל אין לפרש למומרא מקשינן כו' ר"ל דאין לפרש למומרא ניליף מנזיר להתיר דיין דאי ניליף ממקדש במעשר אף לפי סברת זו הא אדרבה איכא קולא לגילף מנזיר להתיר דיין דאי ניליף ממקדש לא הוי מטמא ואכלת דמעשר אלא דכילה קעילית ויש לומר דהכי קאמרי דיליף ממקדש וכמו דמקדש שכר מטמא נמי שאר מטקים המשכרים הכי נמי אימא במעשר כל שאר מטקים מטמאות דשכר ומיהו לא תליף מיניה בעלמא דשתיה בכלל אכילה הוא אלא הא דכתיב ואכלת אלמא מטמא דכילה קעילית כתיב הכ"ג גבי מקדש שכר דכתיב ביה מטמא נמי דכתיב ואכלת קעילית וכתב תשא שאר מטקים כמ"ש התום' לקמן דמש"ה לא גילף מהתם דכילה בכלל שתיה אבל אם תלף ג"ם מנזיר דשכר לא מטמא רק יין המשכר ומ"ש ע"כ שתיה בכלל אכילה ומו לא מידי ודו"ק: **בד"ה** שכר מנזיר כו' **וא"ת** והיכי הוה בעי התם למדרש בי"ת בו' ת"ל מכלל ופרט ובכלל דהוה פרי בו' עכ"ל אבל אהל להך דהכא דנעי לאוקמא שכר גופיה לדכילה קעילית ל"ק כיון דאיהו גופיה הוה הפרט ובעינן כל הד' פרטי לשום דרשא כמ"ש מהרש"ל דאגוף הפרט דהכא לא קשה הא כ"ש הוא מיין ע"ג קנקן ודו"ק: **באד"ה** ועוד היכי מצי למימר דהיינו דביכה קעילית הא משמע הבא דאי לאו בו' עכ"ל וכ"ג הקשו התום' בפרק בכל מערבין ע"ש וכתב תכן ל"ב בכוונת דברי התום' דהכא ותם בכלל שיטת מדלגיטרין והכא הקשו התום' דלא אלגיטרין יין אבל קנקנו דומיא דבית דכשכר לחמד שהממין אחי דמדלגיטרין ג"ם דשכר שכר כי היכי דלא נימא דשכר גופיה דדכילה קעילית משמע דבי"ת בשכר לחמד שהממין קאתי ואם כן מו לא אלגיטרין יין אבל קנקן והתם הקשו התום' דלא אלגיטרין ג"ם דשכר שכר כו' ולכאורה נראה דיש להקשות ע"ז הכלל ולומר דנימא לגבי שכתב קרא יין אבל קנקן ובי"ת בשכר לחמד שהממין שכר גופיה דכילה קעילית ומש"ה אלגיטרין ג"ם וכן נמי כו' דלחמד שהממין שכר גופיה דפשר היו דכילה קעילית ומש"ה אלגיטרין ג"ם וכן נמי כו' ומיהו לא ידעינן אי שכר גופיה דכילה קעילית משמע דבי"ת בשכר לחמד שהממין קאתי ואם כן מו לא אלגיטרין יין אבל קנקן והתם הקשו התום' דלא אלגיטרין ג"ם דשכר שכר כו' ולכאורה נראה דיש להקשות ע"ז הכלל ולומר דנימא לגבי שכתב קרא יין אבל קנקן ובי"ת בשכר לחמד שהממין שכר גופיה

וקשיא לפי' כו' **אמאי נקט בלא כולל בכולל נמי שאר לילות עם לילי פסח כו'** עב"י ולמיהך גיסא שם נאמר בכולל מפורש דמייב לן מקצי לה למאי נקט בריבוי כולל סתם שלא תוכל מלה דמייב קרבן הא לפי' בכולל מפורש דמייב ד"ל דכולל קתמת משמע נמי כולל מפורש כי מתני' דהכא דקתמת קתני ור"י מוקי לה בכולל מפורש אבל בסיפא דקתני שבועה שלא תוכל מלה בלילי פסח לית לן משמע להו לכתורה דכולל נמי היתרא דהיינו שאר לילות וק"ל: **בד"ה אלא בדרבא כו'** דשייך לישון **אביילה גבי נביילה סרוחה דבמה שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאביילה טפי מנביילה סרוחה כו' עב"י** נראה דהך שקצים ורמשים דריבוי ע"כ נמי במוסרתין ממש דאל"כ בשקצים ורמשים דריבוי מקצי להו ליתא בהן לבטל שבועות הר סיני ומע"ג דבלאו מוסרתין נמי לית לן חזו לאביילה כדמייתי מסיפא מ"מ בלאו מוסרתין מיסורא הוא דרביע עלייהו וליתנהו בהן קשה דמשקצים ורמשים דריבוי נמי היה יכול לדקדק כן דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקצים ורמשים ליכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה וי"ל בדוחק דבריבוי כיון דמייתי במפורש דקאמר לן [* אוכל שקצים ורמשים הא ע"כ תמצי בדיבורא בלשון אכילה] מה שייך כן בנבילה ע"ג דבמפורש קאמר נמי לן אוכל נבילה אימא לן מתמצים לנבילה מוסרתת בלשון אכילה כיון דאיכא לפרושי דבנבילה שהיא מוסרתת קאמר ואהא מייתי שפיר מסיפא דקאמר סתם אם אכלתי היום ואיכא לפרושי היא מידי דבר אכילה ממש ואפי' הכי קתני במשמעות דאכלתי נמי שקצים ורמשים וכיון דאיכא בהו דלא חזו לאכילה טפי מנבילה מוסרתת אם כן נבילה מוסרתת נמי ע"כ יצאו במשמעות דלא אוכל נבילה דקאמר ומה שהקשה ר"י לקמן מאי מייתי לף חזן נמי מנינא כו' אדרבה תקצי ליה מינה כו' ר"ל דבסיפא לף בסתם לן אוכל מלא משמע נמי שקצים ורמשים והכא בנבילה לא משמע מוסרתת אלא נאמר לן אוכל נבילה ולא נאמר סתם לן אוכל ומיהו לפי זה הא דמייתי כדרבא שלא אוכל עפר דמייב דמיירי במפורש ואמאי בדבורו לינו רואה לנבילה מוסרתת אלא לשון אכילה בכה"ג והך מלתא מצי לאתויי נמי משקצים ורמשים דריבוי וע"ש: **בד"ה אלא בדרבא כו' אלמא אפי' באין סרוחה אלא שבועה לרבנן ע"י בולל כו' עב"י** ר"ל ובקשה לאומרו פירוש לתירוץ הוקי בנבילה מוסרתת ותירוץ במפורש לא בעינן מוסרתת אלא שבועה ע"י סתם כולל והכא במוספתא מני לפי' לבטל מלוה אלא שבועה לרבנן ע"י כולל בעינן מוסרתת מיהת בסתם כולל וכתב מהן ל"ב ובקשה לר"ל מהן ברייתא דמוכח לרבנן דאית להו ליסור כולל בליסור הבא ע"י עצמו ואפשר לומר דר"ל ס"ל דברייתא מיירי במפרש אלי שיעור וכדאוקי למתניתין עכ"ל אבל קשה לתלמי דקאמר לר"ל מהן ברייתא דהניחו המוס' לעיל בירושלמי שבועה שלא תוכל מלה ותכל מלה בלילי פסח חייב דאלמא דבליסור כולל חייבי ר"ת ולא הוצרכו להזכירו אם אבל הגרסה אלא חייבי אלא שבועה אדברים האסורים בו' עב"י הקשה מהן ל"ב דמאי אלטריך ליה לקוטרס לפרש דמשכחת הן אליבא דר"ש והלא ר"ש פוטר משום לילית ליה ליסור כולל לן מיילף שבועה לן בלאו ולא נהן עכ"ל אין מקום לקושייתו דלר"ש נמי בלאו מיילף השבועה מיהת אדברים האוסרים וכן נהן אלא משום דמתני' לן הוזכר פלוגתייהו אלא בלאו אבל נהן לן הוזכר פלוגתייהו במתניתין הכא כמו שהוזכר בתוספתא נקט רש"י מלתא דפסיקא לכ"ע דחיילא השבועה אדברים האוסרים נהן אפי' לר"ש וה"ה במתני' בלאו מועה ר"ש דחיילא מיהת אדברים האוסרים וק"ל: **בא"ד ומיהו י"ל דמשבחת הן בתאנים השוערים אבל בלא בולל כו' עב"י** ר"ל דמעיקרא שנשבע שלא תוכל תאנים לן היו תאנים השוערים בכלל ולא חלה השבועה עליהם והשתא שנשבע הן שתוכל תאנים וענבים שבולל התאנים וענבים שהוא דבר מותר גלי לדעתיה שרצה להמיר עצמו בדבר המותר והוה בכלל תאנים נמי תאנים השוערים וכש"ג לעיל בה"ג גבי נבילה מוסרתת מיהו לשיטת הקונטרס לא קיש לן בהך סברא ומזה יתיישב מה שהקשה מהן ל"ב מהאי לן מירצו כן לקושי' קמייתא דמש"ה נקט שבועה שלא תוכל תאנים ולא נקט סתמא לשמעינן דאפי' דקאמר תאנים וענבים דנראה לכתורה דלא משכחת הן משכחין ליה להן בתאנים השוערים עכ"ל דרש"י ליתי הא סברא ולא תצטרך לומר כש"ס לפי שיטת תירוצא אלא שכאן כן לפי שיטתם דלעיל ד"ל הכי ולא תצטרך לומר כש"ס לפי שיטת הקונטרס דלאו דוקא נקט תאנים וענבים אלא אפי' תוכל סתם ודו"ק:

ע"ב בד"ה יש אוכל כו' דאיתוסף בה איסור הנאה כו' התם נמי איסור כולל כו' עב"י אבל הא דקאמר איסור הנאה לן יתכן דהוה ליה למימר תמוסף איסור אבל מתוסף הוה איסור הנאה היינו מתוך דגופיה איסור הנאה היינו מוסיף וכפירוש רש"י אם בהדיא איסור הנאה היינו מוסיף לתוספת איסורא מתפיגא ע"ל והיינו קונגיא דהתם דקאמר לקדשים מגו דתוספת איסור הנאה היינו מוסיף לתוספת איסורא מתפיגא ע"ל ואפשר דלעולם אימא לך

מצוה מצל בידעתי ולא ידעתי דהיינו מדע ולא מדע ליתיה כלל בלהבא ויש ליישב דולמי נמצא שלא יהיה יודע לו עדות ליתיה בלהבא דאין זה בידו כדפריך בסלמא לשמואל כו' וכמ"ש הר"ן מצל לא מדע לא מפשר לפרש דדבר שאני יודע לך עמה לא מדע לך ולא מגיד לך והיינו לבטל את המצוה ודו"ק: **בד"ה רבא אמר כו' בלומר לא צריך למעוטי מלאחת וכי כו' עכ"ל** הוה מני לפרש דרבא קאי נמי אהא דפריך מעיקרא אלא לרב למאי הלכתא אפקיה כו' קאמר רבא להכי אפקיה להוי דבר שהיה בכלל ויצא כו' אין לך בו אלא מדומה בלבך דהיינו מדלא קאמר מצי לעיל להכי אפקיה לידון בדבר החדש ואין לך בו כו' וע"ש בגורן לחמה פירוש הרי"ף בזה ועיין בספר מלחמות לייצב דברי הרי"ף שהוא מסכים לפירוש רש"י ועיין ע"ז בר"ן וק"ל: **תוס' בד"ה ואמר עולא בו' אם לא ראיתי נחש כו' הא אפשר להיות חייב בו' אע"ג דלית ליה בראה בו' עכ"ל** ומריעה בגמל הפורת בחוור לן קשיא להו כהאי גוונא דולמי מי הוה אפשר היה חייב משום דהוה ממי ליתיה בחלה דגמל שכיח ביותר אבל נחש לא שכיח בקורת כו' אי נמי דהוה אפשר ליתיה בחלה שלימו דבר המצוי ביותר (ועוד) [וע"ז] תירלו דאפשר שיטרח כו' וק"ל: **בד"ה אחת אתה מחייבו כו' שלא אוכל פת חטין ושעורין ובוסמין כו' עכ"ל** לין זה מדוקדק דבמ"כ ליתיה פת אכל מצל בלא נכה"ג דאמר מד פת אכולן לן הוה חייב על כל אחד ואחד כדאמרי בהדיא לעיל ולמאי פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס אבל בשאמר פת בכ"ע חייב דפת ופת ל"ל ס"מ למלק ול"ל שמשום מלקו אלו ואכל פת חטין ושעורין וכוסמין לחוד חייב אלא **בא"ד ושמואל דריש בולה דרשא דת"ב עכ"ל** ר"ל דבין הביטוי ובין המיעוט דדריש להך דרשא דת"כ דהיינו סריבוי דחייב על כל אחת בלחוד פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין והמיעוט דהיינו חייב אלא אחת כדבריהם היינו כשלחוד לן אוכל שתים או שלשה פת חטין ושעורין וכוסמין דהיינו חייב אלא אחת בלחוד דהיינו אחת מהיתה בת"כ וכפרש"י לקמן לרבא דמיעוטא דאחת אלא שתים דמיבעי בבריתא מוקי ליה בהכי וע"כ שמואל נמי מוקי בריתא בהכי מיהו קשה לכאורה את"כ גופיה ס"ל לחוס' לקמן מעיקרא דדריש מאחת לחייב על כל אחת ואחת ושוב דריש שם שתים ולא שתים ושוב רבויי בת"כ להך דאחת ולא שתים אינו מפורש שם דדריש ליה מאחת אלא מאי דחטין בחטין ושעורין בשעורין וכן הקשו אבריתא דהכא דדריש ליה מלאחת ודו"ק:

דף כו ע"ב גמרא תריץ ואימא הכי בשפתים ולא שנאמר בלבו להוציא את כו' לכאורה לא הוה הולרך לאוקמא דהכי הוה אפשר לה מעיקרא כדאמר הא גופה קשיא ויש לומר כיון דגמר בלבו דסיפא ע"כ לאו ממש הוא אלא שגמר בלבו להוציא זה והוציא דבר אחר ע"כ דולא בלב דהיינו בכה"ג מיירי שהוציא ולא הוציא מה שגמר בלבו וק"ל: **תוס' בד"ה ואי דלא ידע בו' בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן בו' עכ"ל** ר"ל לפי תירוצם שהמקשה ידע דשגגת קרבן הוי שגגה בשגגת עדות אלא דס"ד בשגגת ביטוי דשגגת קרבן לא שכיח שגגה דבעינן שגגה מעלייתא דהיינו תוכם פטור כיון דליכא מיעוטא שגגה ע"כ הכי משמע מקצי להו לקמן בשגגת עדות מגלן לחוס פטור כיון דליכא מיעוטא כי הכא אבל בלאו הכי תירוצא דלרבה ליכא למימר לחוס לאו היינו שגגה מעלייתא והיינו טעמא שאם לחוס פטור דבעינן שגגה דומיא דמזיד אבל הכא צריך קרא לפטור חוס דשגגה לפי' כל הזו משמע מלכתיב ועלם והכי משמע בהדיא לקמן בפרק שבועת העדות סד"ה הכא אלא כתיב ועלם בעינן שוגג דומיא דמזיד כו' ובזה יתיישב לך מה שתמה אבן ל"ב בלן בדברי התוס' ע"ש ודו"ק: **בד"ה אפי' תימא בו' אלא לאשמועינן היכן אשכחן שגגת ביטוי לשעבר ובשמעתא דחיק נמי בו' עכ"ל** דל"ל משום דבכל התורה שגגת לאו נמי שגגה היא לשמועינן בשגגה דבשבועת ביטוי דלאו שגגה היא אלא שגגה קרבן ולהיינו נמי דדחיק לשאכוחי בשמעתין כדקאמר מי אלא שחוס חוס הוא משום"כ בכל התורה לעיקר שגגה היא אלא ידע ואין מקום לתמיהת אבן ל"ב בזה ע"ש וק"ל: **תוס' בד"ה גמר בלבו בו' אבל הבא סתם את הוי דחטין עכ"ל** ליתו לתירוצם בתרא ולתירוצם קמא ודלי לק"מ מהך דזיר לחייבי נמי בע"ה אלא מהימנין ליה בשלמא לרבא דגמר בלבו אהא נזיר מי לאו לזיר עובר לפניו (א) וק"ל: **בד"ה משום דהוי תרומה בו' ואע"ג דתרומה חול בו' ולא יצאין מקדשים מבל מקום בו' עכ"ל** להך סברא דחולין מקדשים לא גמרי כולי עלמא אין להו ולילא מאן דפליג בה אלא למ"ד בל' כתובין אין מלמדין לא הוה לריך לשנויי הכי ועי"ל דלמ"ד ג' כתובים אין מלמדין מיהו למיימר דתרומה הוה חול וגמרינן שפיר חול ממש מיהא מי לאו ג' כתובים וק"ל:

דף כו גמרא אלא מדאצטריך או לרבות הטבת אחרים בו' הטבת אחרים מבעיא בו' יש מקשים דהא ס"ל אלא כתיב מי מהני דיעל ע"כ לילא למיימר דדבר מצוה כתיבי להשתא הרעה אחרים ובטול מצה כתיב הטעת אחרים וקיום מצוה מצעית וכו' ל"ב פי' שבועה שאיני יודע לך עדות שהוא חון לב"ד כדפרש"י אבל מה שמציעין בפיה דין בפני הב"ד וקבל עליו הוי שפיר בכלל שבועת בטוי לרב כדפרי' לקמן ודו"ק: **שם** מלמא לילא מלהבא דאיתיה בהדיא כו' ל"ב פי' ולפ"ז אומה שבועה שמציעין הב"ד אינה בכלל ביטוי משום לילא מלהבא דס"ל שמשבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו ודו"ק וכן מלאתי שוב בפירוש הר"ן: רש"י בד"ה ה"ג כו' לך ומוזה כו' הל"ק:

דף כו ע"א גמ' מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יש זה כו' כל"ל: תוס' בד"ה את לבך כו' וחד לפטור ממלקות כו' ל"ב גגא' לא גאמר פטור ממלקות אלא לפטור מלאו דשבועה ופי' לשם התוס' להדיא דוקא משבועת לא יאכל דהיינו הוא ולא"ל דהכא להטבה והטבה להרעה משום פרכא דפריך מי הכא בדבר הרשות גמי כו' ליכא למימר שפיר דהרעה בדבר מצוה גמי מיירי ומצטרף להיטיב משום לגבי רשות לא מתיא הטבה מק"ו מהרעה ולעיל דקאמר הרעה גופה הטבה היא והטבה גופה הרעה היא ול"ל דכתבה לא בעי למימר דכתבה משום רשות להא כיון דחדא מנייהו לא כתיבה אלא משום רשות אית לן למימר דלחיך נמי דוקא מרשות מיירי מהיקשא דהרעה להטבה והטבה להרעה וכמ"ש לעיל מיהו למאי דמסיק מדאצטריך או כו' קיימא היקשא דבריתא כמ"ש הר"ן דלאו מהאי טעמא לחוד הוא דלמרינן כו' דאז מוכחא דכי פרכא ס"ה בדבר רשות גמי כו' לאו פרכא כו' עכ"ל ע"ש ומה שכתבנו יתיישב מה שהקשה מהר"י אבן ל"ב בשמעתין השתא הרעת אחרים אחריס אחרבי הטבת אחרים מבעיא ומי קרלי בדבר מצוה ג"כ להיטיב הוה ע"כ מוכן דבריו דלדבריהם לאו קושיא הוא דולמי להיטיב לא מיירי אלא ברשות ולא בעי למימר השתא דדבר מצוה כמיב אלא להרע מיהו ק"ק לקמן דמוכח דר"י בן בתירא גמי אית ליה הך דרשא דאו לרבות הטבת אחרים הא כיון דקים ליה דאלה שבועה בקיום מצוה מק"ו הטבת אחרים גמי הוה בכלל קיום מצוה כפרש"י ול"ל למכתב או לרבות הטבת אחרים ונראה להטבת אחרים לאו קיום מצוה ממש הוא כנראה מפרש"י ולא אתיא מק"ו מהיכא לאתויי קיום מצוה מיהו בכלל רשות גמי ליתא מדאצטריך קרא לרבויי ואתא להטבה לא מיירי בקיום מצוה ממש כפרש"י וכגון שנותן ממנה לעני וילאת מכלל לכל שאר קיום מצוה דמהדיא קאמרי לעיל מאי לאן אילימא לדקה לעני מושבע ועומד כו' ולא אלה השבועה ועוד הקשה מהר"י אבן ל"ב גמה שכתבו התוס' דלמא בדבר מצוה כתיב כו' הרעה גמורה שמרע לגופו ולגופאו ולהיטיב כו' ע"ל ונראה מדבריהם כו' ול"ב קשיא מאי דאמר לקמן ג"ל בדבר רשות ג"ל בדבר מצוה כתיבי כו' ומאי קושיא נימא בדבר הרשות לחוד כו' ע"ל ע"ש ואין מקום לקושייתו דולמי בדבר הרשות גמי מיירי קרלי דהיינו להרע ולהיטיב לגופו לחוד כמ"ש התוס' לעיל אלא שכתו התוס' הכא לומר למאי דבעי למימר בדבר מצוה כתיבי קרלי דהיינו לגופאו מיירי גמי כפשטיה דקרא לגופו להרע ולהיטיב אלא שכתו התוס' דהכא כגון שלא אוכל מצה ולא מיירי להרע שאוכל ממך דהוי טוב לגופו ולהיטיב שלא יאכל ממך דהוי רע לגופו וכולה שמעתא סלקא כהוגן מכל מה שגמגמו בה רבים מן המחרוצים: **בפרש"י בד"ה מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינו בביטול כו' אף הרעה דלא אוכל כו'** א"ב למה ליה דכתבה הך הרעה הטבה בו' עכ"ל יש לדקדק בסוגיא זו טובא מדא דמי הכריחו לפרש בגרייתא להך קושיא הרעה גופיה הטבה היא דסיפר אחיא בגרייתא בפשיטות דמוכח מהיקשא דהרעה להטבה אלא מיירי הרעה בביטול מצוה ומדהרעה הטבה קושיא דהרעה גופיה הטבה היא ע"כ דהאי היקשא ליתא ואימא מכאי דנשבע לקיים מצוה אחיב ע"ק כיון דהיקשא דהרעה להטבה הוכיח כגר דנשבע לבטל אינו אחיב היאך גא להקים שום הטבה להרעה דאינו בקיום מצוה אלא בטל מצוה ועוד קשה ומאי קושיא להרעה זו הטבה היא ולמה ליה לכתבה הא אילטריך ליה למכתב תרוייהו להרע ולהיטיב לשמועינן מלאת לילא בלאו ליתא נהן ולילא נהן ליתא בלאו ועוד קשה ומאי קושיא למה ליה לכתבה דנהי דמשום הכי מצוה לן לבטל מצוה ומאי קושיא למה אילטריך למכתב תרוייהו כמו שכתבו התוס' דקרלי להרע אף להיטיב ברשות ודלי דנמי מיירי ונראה לפרש דולמי להרע אף להיטיב אינו יולא מפשטיה דהיינו להרע אף להיטיב לגוף ולהרע היינו לא אוכל ולהיטיב היינו אוכל אלא דבעי למימר להרע ולהיטיב לגופא נמי משמע כמו שכתבו התוס' דהיינו להרע לבטל מצוה גלא אוכל מצה דהוי הרעה גוף וגופא ולהיטיב לקיום מצוה גאוכל מצה דהוי גוף וגופא וקשה דלמאי הכי הנהו היקשא ע"כ לליכא למימר הכי אפי' תדא מנייהו וקאמר דהרעה ליכא למימר לבטל מצוה משום היקשא דהרעה להטבה שאינו בביטול מצוה והוסיף תלמודא למימר דקושטא כי האי היקשא דמיעטו ליה לא מיירי בקיום מצוה אלא בביטול מצוה ועל"ג דבכולה שמעתין קאמרי דמקשינן טפי למימר דאין בהשבועה אלא בביטול מצוה מבקיום מצוה מכל מקום נימא דגזירת הכתוב מכח האי היקשא וקאמר דליתא דאם כן הטבה למה ליה דהיינו הרעה דכתיב בביטול מצוה היא עיקרו של דבר ומ"ל לא ול"ל דכתיב להטיב וי"ל דהשתא לא קים לן היקשא הרעה להטבה והטבה להרעה משום פרכא דפריך מי הכא בדבר הרשות גמי כו' ליכא למימר שפיר דהרעה בדבר מצוה גמי מיירי ומצטרף להיטיב משום לגבי רשות לא מתיא הטבה מק"ו מהרעה ולעיל דקאמר הרעה גופה הטבה היא והטבה גופה הרעה היא ול"ל דכתבה לא בעי למימר דכתבה משום רשות להא כיון דחדא מנייהו לא כתיבה אלא משום רשות אית לן למימר דלחיך נמי דוקא מרשות מיירי מהיקשא דהרעה להטבה והטבה להרעה וכמ"ש לעיל מיהו למאי דמסיק מדאצטריך או כו' קיימא היקשא דבריתא כמ"ש הר"ן דלאו מהאי טעמא לחוד הוא דלמרינן כו' דאז מוכחא דכי פרכא ס"ה בדבר רשות גמי כו' לאו פרכא כו' עכ"ל ע"ש ומה שכתבנו יתיישב מה שהקשה מהר"י אבן ל"ב בשמעתין השתא הרעת אחרים אחריס בתרבי הטבת אחרים מבעיא ומי קרלי בדבר מצוה ג"כ להיטיב הוה ע"כ מוכן דבריו דלדבריהם לאו קושיא הוא דולמי להיטיב לא מיירי אלא ברשות ולא בעי למימר השתא דדבר מצוה כת

מוכל מלה מו מוכל ממן ובקיום מנוה הוח לגיתח בין בשוכל ובין בלח מוכל ק"ק להח מי לשו כתיב הטבה ס"ל לחתח קיום מנוה מק"ו מביטול מנוה ולהכי כתיב הטבה להקיצע להרעה בלח חיירי בלח בביטול מנוה ים לייטב ודו"ק:

ע"ב **תוספות בד"ה הא תו למה לי וחע"ג דהכא לא מצי למתני אלא אחת דאיצטריך כו' עכ"ל** לפי לח הוה מני מייב לח הוה ליתקין דבשמר שלח מוכלנה והדר שלח מוכל למייב מרתי שלח להכח הוה שבועה ל' ורוותה לח שבקה לשבועה דשלח מוכלנה לפילו בשמשל על הרשטוה משל"ב בשמר שלח מוכל להוסיף בשבועה שניה על כל כזית ורוותה הוה דשבקה לה בשמשל על הרשטוה לבל בלח בשמשל על הרשטוה לף בשמר שלח מוכלנה והדר שלח מוכל לח הוה מיתייב מרתי לי לח דקתני לשון חייב שלח דה"מ למתני חייב ל' ועיין בחגן ל"ב: **בד"ה אם נשתייר כו' נראה דבי לא שייר אלא פחות מבזית דחייב כו' עכ"ל** היינו לשנויא דמסיק לי שייר כזית חשיב לחשולי ליה כו' חבל לפי דברי המקשה דקחמר מלי לריש כזית לפילו כל שהוא נמי וולחי להוה ס"ל דמיטו מייב ולח לחו השבועה בדיבורל בעלמל ליבל קיבול ולח היו נעשים חס יעברו עליה וכן מוכיח המקרע דבסיב לעברך בבריח ה' חלהיך ומחלתו וגו' והרבה כיולהו וק"ל: **לא על דעתכם כו'** בפ' ד' דנדרים גרסי' בשמר ולח לחכם לבדכם וגו' למלך לבדכם מיותר למדרש הכי בפרש"י הבח ועי"ש פירוש הר"ן: **קיימו מצות בפ' ד' דנדרים משני משמע מצות המלך עכ"ל** ופירבו התוס' הבח פרשת המלך כו' ובפרש"י שם והוח דחוק לחולי נקטיה עפי משלר פרשיות שיש בה מלות ולולי פירושם יש לפרש מלות מלך ממש מלך המובל מן ומנוה לעמו וק"ל:

ע"ב **בתוס' בד"ה כי היכי דלא כו' אין ללמוד מבאן דהיינו שנים לחוד דדלמא דעת הקב"ה שאני כו' עכ"ל** וחע"ג דלמר משם על דעתי לח חלטרינן לכן חמר משם כו' עכ"ל ע"ש וק"ל:

סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל **תוס' בד"ה מצוה בבעלי כו' והא דאמר לה בתי עמוד כו' ועוד דא"ב** הוה עיבובא כו' עכ"ל לפי שהיה חפשר לפרש להשיל דבין עומד ובין יושב מינו סומר הל דקחמר בתי עמוד להיינו לכתחלה כמ"ש התוס' בפ' מ"ח דהשתח ליבל למימר נמי דועמד ומחר נמי מיבם לכתחלה משמע לבל התוס' הבח לל משמע להו בלל דועמד ומחר עמידה היל כמו עמדו וקדשו כו' ולזה קשיל להו מהל דלמר בתי עמוד וכתבו דלל משום דכתיב ועמד ומחר דמשמע עמידה לכתחלה דלפירש' דלל משמע בלל עמידה כמו עמדו וקדשו כו' ועוד לפי הוה משמע ועמד ומחר עמידה ממש הוה עיבובא מדכתיב בפ' זו בכה ושם כן לל יתייבב לך הל לחמר בין עומד ובין יושב שלל חמר לה לעמוד כו' זהו הנרחה לנו מדבריהם וקרוב לזה דברי חבן ל"ב וק"ל:

ע"ב **בד"ה א"נ לשודא כו' שבנגדו ת"ח כו' ולכך שלח ליה שגם זה ת"ח כו'** עכ"ל כתב מהרש"ל דלר"ת דמפרש שודא על הדיין כו' חייבי בשניהם מ"ח כו' בשלמא לפרש"י הל דייבינן לת"ח ולל לע"ה זהו נקרל שודא ול"כ שפיר קחמר ת"ל לשודא עכ"ל לבל בפרק הכותב מוכח בהדיל דלל מיקרי שודא בת"ח וע"ה חלל בפ' מ"ח להכי לישח שם שכן ות"ח ת"ח קודם כו' שניהם קרובים שניהם שכניס שניהם מ"ח שודא דדייני וכן הקשה חבן ל"ב על דברי התוס' דהכח ונרחה לייבב דבריהם דוולחי לפרש"י נמי שודא דקחמר הכח חייבי בפ' מ"ח חלל משום לדפרש"י חשיב בפשיטות הל דשלח לו הכי וסיפר בו [כל] המעלות עולל חבייבינו כו' שלח לם גם חבירו מ"ח היה יכביע רב נחמן דעת הנותן שלזה נחנוון ליתן חבל לפי' ר"ת בפ' מ"ח חין חומדין דעת הנותן למי נחנוון שהדיין יתנו למי שירלה ז"ל נמי הכח דלל שלח ליה הכי כדי שיתנו לו חלל כיון שגם זה מ"ח יתנו רב נחמן למי שירלה וזה ברור בדברי התוס' וחו"ק: **בד"ה והאמר מר כו' איבא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום כו' עכ"ל** מיהו חבבי קשה חלי קשיל לי מהל דליינין בישיבה היכל הוה קלים הל חיבל למימר דעשה לבטול תורה עדיף ולהכי היה עומד חפייה שהיתה חשת חבר ויש לייבב דלל ניחל דעשה לבטול תורה עדיף בכה"ג ללקמן בח"ת דב' העשין בגופיה לטוב לו לעבור בעשה להעמדה כדי לקיים עשה לבטול תורה ולייבב חבל עשה דליינין בישיבה לל נידחית חפני עשה לבטול תורה של חבר ועוד מקשים לתירוסס שלל רלה להושיבה שלל לסתום טעמל בעל דינה כו' חבבי חמלי לל הושיבה ותוחיב נמי לבעל דינה כדחמרינן בהבי עובדי ללקמן ול"ל דהני עובדי ללקמן מלינן לשוקמיה בחבלה דין ולכך הניחו בקושייתם מהבית לחמרינן בסמוך דעשה לבטול תורה עדיף לחייבי בעדיס דומיח דגמר דין חבל מהנהו עובדי ללקמן דהושיבו ת"ח מלינן לשוקמיה שפיר דוקל בחבלה דין וק"ל:

ח"א **דף כט ע"א** **שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד כו' כ"ל וכ"ה פרק שבועת הדיינין ול"ג על דעתינו וע"ד ב"ד להיינו על דעתינו היינו על** דעת ב"ד להל בב"ד משבינין חותו וק"ק למלי דמסיק לפריך לקמן בשבועת משה על דעת המקום ול"ל וקחמר משום לליטוי נדר ע"ד רבים ללא הוי ליה הפרה הכח מלי חיבל לחימר להל ע"ד ב"ד נמי הוי ע"ד רבים שפיר בלל דעת המקום ים לייטב דע"ד המקום הכח הוי משום קניל דרבים לף לפי המסקנל דע"ד ב"ד לל חיימינן קניל דרבים ודו"ק: **כשהשביע משה את ישראל.** כתבו התוס' ק"ק מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה יבל שיעבדו חת ע"ז כו' עכ"ל ונרחה לקמ"ל דהשבועה עלמה היל קבלת התורה ולי לחו השבועה בליבורל בעלמל ליבל קיבול ולל היו נענשים חס יעברו עליה וכן מוכיח המקרע דבסיב לעברך בבריח ה' חלהיך ומחלתו וגו' והרבה כיולהו וק"ל: **לא על דעתכם כו'** בפ' ד' דנדרים גרסי' בשמר ולח לחכם לבדכם וגו' למלך לבדכם מיותר למדרש הכי בפרש"י הבח ועי"ש פירוש הר"ן: **קיימו מצות בפ' ד' דנדרים משני משמע מצות המלך עכ"ל** ופירבו התוס' הבח פרשת המלך כו' ובפרש"י שם והוח דחוק לחולי נקטיה עפי משלר פרשיות שיש בה מלות ולולי פירושם יש לפרש מלות מלך ממש מלך המובל מן ומנוה לעמו וק"ל:

ע"ב **בתוס' בד"ה כי היכי דלא כו' אין ללמוד מבאן דהיינו שנים לחוד דדלמא דעת הקב"ה** שאני כו' עכ"ל והל דחמר משם על דעתי לל חלטרינן לכן חמר משם כו' עכ"ל ע"ש וק"ל:

סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל **תוס' בד"ה מצוה בבעלי כו' והא דאמר לה בתי עמוד כו' ועוד דא"ב** הוה עיבובא כו' עכ"ל לפי שהיה חפשר לפרש להשיל דבין עומד ובין יושב מינו סומר הל דקחמר בתי עמוד להיינו לכתחלה כמ"ש התוס' בפ' מ"ח דהשתח ליבל למימר נמי דועמד ומחר נמי מיבם לכתחלה משמע לבל התוס' הבח לל משמע להו בלל דועמד ומחר עמידה היל כמו עמדו וקדשו כו' ולזה קשיל להו מהל דלמר בתי עמוד וכתבו דלל משום דכתיב ועמד ומחר דמשמע עמידה לכתחלה דלפירש' דלל משמע בלל עמידה כמו עמדו וקדשו כו' ועוד לפי הוה משמע ועמד ומחר עמידה ממש הוה עיבובא מדכתיב בפ' זו בכה ושם כן לל יתייבב לך הל לחמר בין עומד ובין יושב שלל חמר לה לעמוד כו' זהו הנרחה לנו מדבריהם וקרוב לזה דברי חבן ל"ב וק"ל:

ע"ב **בד"ה א"נ לשודא כו' שבנגדו ת"ח כו' ולכך שלח ליה שגם זה ת"ח כו'** עכ"ל כתב מהרש"ל דלר"ת דמפרש שודא על הדיין כו' חייבי בשניהם מ"ח כו' בשלמא לפרש"י הל דייבינן לת"ח ולל לע"ה זהו נקרל שודא ול"כ שפיר קחמר ת"ל לשודא עכ"ל לבל בפרק הכותב מוכח בהדיל דלל מיקרי שודא בת"ח וע"ה חלל בפ' מ"ח להכי לישח שם שכן ות"ח ת"ח קודם כו' שניהם קרובים שניהם שכניס שניהם מ"ח שודא דדייני וכן הקשה חבן ל"ב על דברי התוס' דהכח ונרחה לייבב דבריהם דוולחי לפרש"י נמי שודא דקחמר הכח חייבי בפ' מ"ח חלל משום לדפרש"י חשיב בפשיטות הל דשלח לו הכי וסיפר בו [כל] המעלות עולל חבייבינו כו' שלח לם גם חבירו מ"ח היה יכביע רב נחמן דעת הנותן שלזה נחנוון ליתן חבל לפי' ר"ת בפ' מ"ח חין חומדין דעת הנותן למי נחנוון שהדיין יתנו למי שירלה ז"ל נמי הכח דלל שלח ליה הכי כדי שיתנו לו חלל כיון שגם זה מ"ח יתנו רב נחמן למי שירלה וזה ברור בדברי התוס' וחו"ק: **בד"ה והאמר מר כו' איבא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום כו' עכ"ל** מיהו חבבי קשה חלי קשיל לי מהל דליינין בישיבה היכל הוה קלים הל חיבל למימר דעשה לבטול תורה עדיף ולהכי היה עומד חפייה שהיתה חשת חבר ויש לייבב דלל ניחל דעשה לבטול תורה עדיף בכה"ג ללקמן בח"ת דב' העשין בגופיה לטוב לו לעבור בעשה להעמדה כדי לקיים עשה לבטול תורה ולייבב חבל עשה דליינין בישיבה לל נידחית חפני עשה לבטול תורה של חבר ועוד מקשים לתירוסס שלל רלה להושיבה שלל לסתום טעמל בעל דינה כו' חבבי חמלי לל הושיבה ותוחיב נמי לבעל דינה כדחמרינן בהבי עובדי ללקמן ול"ל דהני עובדי ללקמן מלינן לשוקמיה בחבלה דין ולכך הניחו בקושייתם מהבית לחמרינן בסמוך דעשה לבטול תורה עדיף לחייבי בעדיס דומיח דגמר דין חבל מהנהו עובדי ללקמן דהושיבו ת"ח מלינן לשוקמיה שפיר דוקל בחבלה דין וק"ל:

ח"א **דף ל ע"א** **ת"ר בצדק השפוט עמיתך שלא יהא א' יושב כו' דרשו כן למ"ד בפ"ק** דסנהדרין לחסור לנטוע וח"כ לל שייך לשון לדק בגי גוף הדין כדקחמר חסם ודוד עושה משפט ולדקה וגו' חם יש לדקה לין משפט כו' ע"ש ולל חוקמל הכח כי חסם כשרחה דוד שנחחייב העני ממון שלם מביחו הכי לדקה לזה ומשפט לזה לשון זה חלל מדרך משמיות כדוד דולחי לל נוחה התורה שישלם הליין מביחו ולכך דרשו הכח לללו לענין גוף הדין קחמר בצדק תצפוט וגו' חלל שלא יהא חחד יושב כו' להיינו בצדק שיהיו שניהם שוין וח"ש נמי לף חייבי כלל לענין הדין חלל שפוט ודן חת חבירך בכל מעשיו לכף זכות וק"ל:

חכמת שלמה

דף כז ע"ב **תום'** בד"ה הל חו כו' דחיובח הוה לליבח כו' זו היח כו' כ"ל:

דף כח ע"א **גמ'** מכזית קחל וחפ"ל כו' כ"ל: **רש"י** בד"ה חמר רבח כו' חין שחכל החנחי בשוגג ברחשון כו' וע"ב פירוש לעולם בענין שיבח הלדם בשבועה חבל בשהוח בשוגג חינו חל כלל חפי' כשיבח מזיד חל"ב בחנחי חבל מ"מ בענין חיוב קרבן לעולם בענין שהבח שגגה בחלילת חיסור וכן לענין מלקות ודו"ק: **בא"ד** בחלילת החיסור ע"ב פי' לענין קרבן: **בד"ה** וחכל חת הכח"שוה כו' דוולחי חלילת כו' ע"ב פי' הכשוטה חלילת לענין עונש שבועה חלל לף חפכח ביה קרבן לחפוקי היכח דהוי שגגה מחמלה לף חלילת כלל ומוחר ודו"ק לף נרחה לפרש דעת רש"י ולף כפי' התוס' ע"ל:

דף כח ע"ב **גמ'** שם שגגות מוחרות עיפה חני שבועות כו' כ"ל והשחר נחחק: **רש"י** בד"ה ותני עלה כו' מוחרין כו' והיינו כדרבח ולף יפכן כו' כ"ל: **תום'** בד"ה כשם כו' ולחו פירכח הוה כדפריטים לעיל כו' כ"ל וע"ב לף ב"ה בד"ה חשח"כ בשבועות:

דף כט ע"א **גמ'** על זדוכה מכוח כו' ע"ב פי' משום שבועה שוח לחוד חבל לף משום לף יחל כדפריטים לעיל לף כ"ו: **תום'** בד"ה שבועה שלל חוכל כו' שבועה בכל ט' וכל ט' שיחבל מהנך כו' כ"ל [עיין במהרש"ל]:

דף כט ע"ב **גמ'** עליכם ונחמרו חמן כו' כ"ל: **רש"י** בד"ה חלף ה"ק כו' על דעת רבים חין

דף לא ע"א - דף לד ע"א

עמיתך עם שאתך בתורה כו' לשון עמית הוא כמו מבר כמו וכתם בעמיתו וגו' ולא תעשו עמיתך וגו' והרבה כמותו אלא להכיח לגבי שנקרבו אלהים ע"ם משיעותו לה ס"ל למקרי לנעבל דין עמיתו ואפילו אלא בעמו אם שאתך כו' וכדמסיק למאי ליה מיגרע פרישה וק"ל:

ע"ב שלא **יעשה** סניגורן **לדבריו** כו' פרש"י אם דן ואלו נוקפו כו' לא יחזיק דבריו כו' ע"ם ויהיה לפיכוסו כיצד לדבריו קאי אדיין אבל הטמ"מ סימן י"ז כתב אלא יעשה מלין לדבריו של בעל דין כו' ע"ם וי"ם לדקדק לפרש"י אם דעתו נוטה לחזור ואינו חוזר ומחזיק דבריו הרי הוא בכלל לא תעמד מעשה וי"ל דמירי בשמתפק בדין ואינו בודאי שיחזור אם יש ויש בזה עם הדיינים מבירו דהשתא לא קעבר אלא אמדבר שקר תרתק וק"ל: **מגן** כו' **שהוא** גזלן **ובן עד** כו'. וי"ם לדקדק דבשלמא בדיין דאפשר לאם היה יושב עם דיין כשר ע"י משא ומתן בדין לא היו דנין כך והגזלן הדיין שעמו הטעהו לאפוקי אלא בדין אבל בעד כיון שהוא יודע שהאמת כך הוא למה לא יעיד אלא בזה שעד הגזלן הטעהו להעיד כן דהא אין שומעין העדים זה בפני זה ועוד דאדרבה נימא האיך לא יעיד לו והרי גם בעדותו יתחייב שבועה ושמא לא יפצע ויאלם י"ל דע"י לירופי יהיה מחייב את האמד בדבר שאינו חייב ואינו אמת כגון שטוענו במאתים והוא אינו יודע להעיד לו אלא על מנה יגלף את הגזלן גם להעיד על מנה דבעדותו מחייבו שבועה על מנה שניה מדר"מ בגמ"ק דצ"מ וד"ק: **מגן** כו' **שהוא מרומה** כו' ת"ל מדבר שקר תרחק וגו' מהכא מסתמא ליפלוג עצמו מדין מרומה ולא ידין בו כלל ומה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' וכת"ס פרק ד"מ בפנהדרין:

דף לא ב"ה שלא **אתחייב** כו' **וא"ת למה ירא מגלגול שבועה יותר כו' עכ"ל** משמע להו דלא חיישי כמי שטוען כן ורוצה לגזול ולעכב ממון חבירו אלא משום מלתא דמדבר שקר תרחק נגעו בה הכא ולכך לא קשה להו בריש גבי תובע דמיירי שהשבועה יודע שטוענת הגלגול הוא אמת ולא יפצע לו בשקר ויודה לו בגלגול אבל הכא גבי נפצע אם הוא ירא מגלגול אלא יפצע אפי' באמת למה לא ירא כן משבועה זאת אף שהיא באמת שאינו חייב לו רק מנה וק"ל:

ע"ב בד"ה **משביע אני עליכם** כו' **ואמר אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו** כו' עכ"ל יש לדקדק לשיל בפ"פ שבועות שתים דמייתי מרומית דמתניתין ובריית דהדדי לשמועל דאמר דעונה ממן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי אמאי לא מייתי בפשיטות ממתניתין דהכא כמ"ש התוס' גם בבריית דמייתי דמייתי התם מיירי דהשבועה שבועה מפיו דמי ויש לייפש דבמתניתין דהכא ובריית דמייתי התם מיירי דהשבועה יוצאת אפי המשביע אבל הכפירה יוצאת אפילו אם אפיכם עד"ל אין אנו יודעין לך עדות ולכך הוי עונה ממן כמוציא גם השבועה אפילו אבל שמועל מיירי במוצא אפי אחרים והכפירה נמי אינו יוצאה אפילו של העדים אלא העניית ממן לחוד ואפ"ה משמעינן שמועל דהוי כמוציא שבועה מפיו ולהכי הוצרך לגמוי מרומית דמתניתין ובריית דהדדי דבמתניתין קתני דאפי אחרים אינן מייפיס עד שיכפרו בב"ד ובריית קתני אין אלא בפני ב"ד אין מפי עצמו ואין מפי אחרים כו' דאפי אחרים היינו דכולה יוצאה אפי אחרים וע"כ מוקמת לה בריית בעונה ממן ודו"ק: **בא"ד א"נ אתי אפילו ברבנן** כו' **ופיפא נמי דקתני השביע** כו' **אתיא נמי ברבנן** כו' עכ"ל הא ודאי דבאפי אחרים לא פליגי רבנן ור"מ ולכ"ע לא בעינן אפי האחרים שבועה בב"ד אלא הכפירה דמקרבי יליפינן ליה בגמרא והיכי קרבי באפי אחרים כתיבי אבל אפי עצמו לא כתיב כלל בשבועה עדות אלא דמג"מ יליפינן להו מפקדון ובהא ר"מ ורבנן פליגי דלר"מ דון מינה ומינה ולכך אפי עצמו אפילו גם הכפירה אלא בב"ד מייתי כמו בפקדון ולרבנן דון מינה ואוקי בחתרה ואפי עצמו נמי אין מייתי אלא כי אם שהכפירה בב"ד כמו באפי אחרים וכ"כ הרא"ש בשבועות הלכות שבועות פ"י וכן נראה מדברי הר"ן דבהא פליגי והשתא מה שכתבו התוספות לרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה כו' אין זה דבר שנתחדש לתירוצם בתרא דוחלי לפי תירוצם קשה נמי ל"ל הכי אלא תרוצם קשה דריש הכי מתניתין אתיא דריש דוקא כר"מ דריכין לדחוקי דהשביע עליהן ממשה פעמים כו' לא מייתי דומיא דריש דוקא כר"מ דריש דב' עניינים אפי עצמו והשיפא מייתי דוקא אפי אחרים דבעי הכפירה בב"ד הא אפי עצמו לר"מ לא בעינן אפילו הכפירה בב"ד אבל להאי תירוצא בתרא דריש אתיא כרבנן ניחא דשיפא נמי אתיא כרבנן כו' ושיפא אלי אלי עצמו דומיא דריש דוקא אפי אחרים דבעי הכפירה בב"ד הא אפי עצמו

פרכום ובלבול רוח כו' עב"ל רצה לומר שהיה כאן פרכוס לכיון שלא היה רצי שמעון בן שטח נמורפא כשהרגו היה נאנח לפרכוס או לבלבול רוח דאל מנייהו סגי לפוטרו כדאמרינן פ"ב דיבמות אבל לא ידענא מה תירלו כגון דאמייה בציחא דשיפא ולא פרכס כו' לכיון דלא רצה בהריגה היכך ידע דלא פרכס כקושיא וק"ל:

ע"ב גמרא ותיהדר עדות ותיגמור לה מפקדון מיזד דלאו בשוגג כו' דאין לומר דנאמר ג"כ דקושטא דהכי הוא דלא נשמיטו נאוש ואין להקשות דלפי סברת המקשה דתיהדר עדות ליגמר מפקדון דמיזד לאו כשוגג ג"כ ל"ל ג"כ דאמטו כלל דהא כולה הך מלתא מצינן למילף מבנין אב דליכא שום פירכא לא מפקדון לעדות ולא מעדות לפקדון די"ל דמ"מ פריך שפיר דהג"כ ודאי דלא מגרע מלמדות עדות לפקדון וע"כ מיפטרינן הג"כ למלתא אחריתא דאין ג"כ למתני ודו"ק: **ועוד** מקשים בשמעתין לר"ת דנאמר דקמה ג"כ נמי אית ליה דפקדון דמיזד לאו כשוגג גילף ניווי במה מצינו מפקדון למייב בו מוסגא מפי אחרים דמעדות כאמו שהוא לעיל דלא מצינו למילף ניווי דליכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מיזד כשוגג אבל הכא מפקדון ליכא הך פירכא לר"ת דס"ל דפקדון נמי לא עשה בו מיזד כשוגג ולא לישמעינן כשום דוכתא למימר לר"ת דס"ל בניווי דמייב מוסגא וי"ל דאי למ"ד דפקדון טפי מרוצה דאמי לפקדון נאותין שים עמהן שבועה ואמי לרוצה נאותין אין עמהן תביעת ממון וכה"ג כתבו התוס' דליכא למילף עדות ממעילה ודו"ק: **תוס' בד"ה** כי היכי בו' **כל כמה** דלא קים ליה ג"ש ע"ב כמה מצינו לא מצי כו' עב"ל דלא ניחא להו כפרש"י דפריך כי היכי דגמר מפקדון היינו נג"ש דאמטו אמטו עכ"ל דהא בריש דבריתא דבריתא לא מסיק מדעתיה למילף נג"ש עד דנסוף אלא דבריש דבריתא אמרינן דקשיא להו כיון דכמה מצינו נמי ליכא למילף נשבע בעדות מפקדון דליכא למפרך מה לפקדון שכן עשה בו נשים כתיבים ע"כ לחיא לן למימר דהפירכא היא ממושבע דהוי בעדות ולא בפקדון ולא נקט ר"ת במלתיה נשבע עדות אלא לרווחא דמלתא כיון שכן הוא לפי המתת לנתר דקים לן גזירה שוה ואם כן מאי קשיא ליה כי היכא דילפת כו' לתימא דר"ת לא יליף כלל נשבע בעדות כמה מצינו מפקדון וק"ל: **ואיך** שיהיה ק"ק דנהי דשבועות עדות לא יליף כמה מצינו מפקדון אמאי לא תקשי ליה דנילף מושבע כנשבע ומזיד כשוגג בפקדון מעדות ולמאי דמשני נמי בעדות מפקדון לא יליף מבמה מצינו אלא מגופה מפי אחרים חייב מפי עצמו לכ"ם מ"מ מאכי תקשי לן דנילף פקדון מעדות במה מצינו כיון דליכא שום פירכא בנילף תרוייהו כמ"ש התוס' לקמן דמתרוייהו קפריך וכה"ג כתבו התוס' לעיל דהיכא דאין הק"ו סותר את הנדון אב נילף נמי מהנדון אב ויש ליישב דוחקי ה"מ למפרך הכי אלא דלמימא ליה לתקשויי מכח ג"ם כדפריך מעיקרא כי היכי כו' וכן נמי הכי מכדי מזיד בעדות מגליה אלא כתיב ביה ונעלם כו' ולמאי דמסיק דמזיד לאו כשוגג ממעילה יליף לה ניחא דה"ג מושבע כנשבע בפקדון ליכא למילף במה מצינו דליכא למפרך מה לנשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג ודו"ק:

דף לה תוס' בד"ה באלף כו' בפר"ח גרס אלף כו' **ושמא** משום דשם המיוחד הוא כו' עב"ל ר"ל דקריון שם המיוחד בפ' ד' כמ"ש לא כשאני נכתב ני"ה ונקרא בפ' ד' וק"ל:

ע"ב גמרא התם שבועת האלה כתיב וה"ק כו' ק"ק ללמ"ד נמי דגמרי ג"ש מקשה ליה דשבועה גלאו אלה לא משמע בג"ש מהתם ומפשר דעבר עד הכא ולמתרוייהו פריך וק"ל: **בפרש"י בד"ה** השבע שבועת ה' תהיה גו' עב"ל לולי פירושו היה נראה לפרש השבע היינו הכהן דשוטה דמכא ילף ליה אלה אלה בג"ש ומפשר דהשבע ולא תשבע לא משמע ליה השבע דשוטה ולא תשבע דעדות דהיינו נמי השבע הוא כמו בשוטה אלא במלתא אחריתא קמיירי השבע דפקדון ולא תשבע דשקר ומיהו מייתי שפיר מר' חייא בר אחי ליתיה בעדות ג"ם משוטה דאי לאו ג"ש הכא לא הוה אמרי' התם לא תשבע כמו תשבע אלא לסמוך התם ג"ש דהכא ודו"ק: **תוס' בד"ה** דקטלא חד בו' בהוצאת דמלחמת הרשות קאמר עב"ל [דלשון דקטלא] לא משמע להו כמגרית כפרש"י אלא [דקטלא ממש] ומשמע להו דמלבי ישראל מיירי קרא בהוצאה למלחמת הרשות דמלחמת מלוה כתיב לא תמיה כל נשמה וק"ל:

ח"א **דף לה ע"ב** בל שמות בו' **שנאמר** ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו' ופרש"י למלאך המלמני קראו אדון כו' והייט מדכתיב כל העניו בלשון יחיד וג' מלמים היו אלא שעם הגדול שבהם היה מדבר וכפרש"י בחומש לך ממה שפי' כאן למלאך המלמני קראו אדון כו' נראה דנכתב אדני בחיריק כמו מ' אדני המשפרש בלשון יחיד אבל אלא עם בחומש פרש"י לכלם קרא אדוניס ונגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' ולפי זה לא נשתנה כאן ונכתב אדני בקמץ כמו שמות קדושים דמשתברנו לשון רבים ע"ש רוב יכולתו ומדעתו והכא שהוא מול כתיב לשון רבים ע"ש ג' מלמיים ק"ק לפירושו דהכא ממלי מלעריך ליה למימר דהוא מול דהא ודאי כיון דכתיב בחיריק ג"כ יש מכלל שאר שמות הקדושים והוא מול כמו בי אדוני ו"ל שלא מצינו שהוא נוקד בקמץ כשהרגו היה נאנח לפרכוס או לבלבול רוח דאל מנייהו סגי לפוטרו כדאמרינן פ"ב דיבמות אבל לא ידענא מה תירלו כגון דאמייה בציחא דשיפא ולא פרכס כקושיא וק"ל:

לכיון דלא רצה בהריגה היכך ידע דלא פרכס כקושיא וק"ל:

ע"ב גמרא ותיהדר עדות ותיגמור לה מפקדון מיזד דלאו בשוגג כו' דאין לומר דנאמר ג"כ ל"ל ג"כ דאמטו כלל דהא כולה הך מלתא מצינן למילף מבנין אב דליכא שום פירכא לא מפקדון לעדות ולא מעדות לפקדון די"ל דמ"מ פריך שפיר דהג"כ ודאי דלא מגרע מלמדות עדות לפקדון וע"כ מיפטרינן הג"כ למלתא אחריתא דאין ג"כ למתני ודו"ק: **ועוד** מקשים בשמעתין לר"ת דנאמר דקמה ג"כ נמי אית ליה דפקדון דמיזד לאו כשוגג גילף ניווי במה מצינו מפקדון למייב בו מוסגא מפי אחרים דמעדות כאמו שהוא לעיל דלא מצינו למילף ניווי דליכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מיזד כשוגג אבל הכא מפקדון ליכא הך פירכא לר"ת דס"ל דפקדון נמי לא עשה בו מיזד כשוגג ולא לישמעינן כשום דוכתא למימר לר"ת דס"ל בניווי דמייב מוסגא וי"ל דאי למ"ד דפקדון טפי מרוצה דאמי לפקדון נאותין שים עמהן שבועה ואמי לרוצה נאותין אין עמהן תביעת ממון וכה"ג כתבו התוס' דליכא למילף עדות ממעילה ודו"ק: **תוס' בד"ה** כי היכי בו' **כל כמה** דלא קים ליה ג"ש ע"ב כמה מצינו לא מצי כו' עב"ל דלא ניחא להו כפרש"י דפריך כי היכי דגמר מפקדון היינו נג"ם דאמטו אמטו עכ"ל דהא בריש דבריתא דבריתא לא מסיק מדעתיה למילף נג"ם עד דנסוף אלא דבריש דבריתא אמרינן דקשיא להו כיון דכמה מצינו נמי ליכא למילף נשבע בעדות מפקדון דליכא למפרך מה לפקדון שכן עשה בו נשים כתיבים ע"כ לחיא לן למימר דהפירכא היא ממושבע דהוי בעדות ולא בפקדון ולא נקט ר"ם במלתיה נשבע עדות אלא לרווחא דמלתא כיון שכן הוא לפי המתת לנתר דקים לן גזירה שוה ואם כן מאי קשיא ליה כי היכא דילפת כו' לתימא דר"ת לא יליף כלל נשבע בעדות כמה מצינו מפקדון וק"ל: **ואיך** שיהיה ק"ק דנהי דשבועות עדות לא יליף כמה מצינו מפקדון אמאי לא תקשי ליה דנילף מושבע כנשבע ומזיד כשוגג בפקדון מעדות ולמאי דמשני נמי בעדות מפקדון לא יליף מבמה מצינו אלא מגופה מפי אחרים חייב מפי עצמו לכ"ם מ"מ מאכי תקשי לן דנילף פקדון מעדות במה מצינו כיון דליכא שום פירכא בנילף תרוייהו כמ"ש התוס' לקמן דמתרוייהו קפריך וכה"ג כתבו התוס' לעיל דהיכא דאין הק"ו סותר את הנדון אב נילף נמי מהנדון אב ויש ליישב דוחקי ה"מ למפרך הכי אלא דלמימא ליה לתקשויי מכח ג"ם כדפריך מעיקרא כי היכי כו' וכן נמי הכי מכדי מזיד בעדות מגליה אלא כתיב ביה ונעלם כו' ולמאי דמסיק דמזיד לאו כשוגג ממעילה יליף לה ניחא דה"ג מושבע כנשבע בפקדון ליכא למילף במה מצינו דליכא למפרך מה לנשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג ודו"ק:

דף לה תוס' בד"ה באלף כו' בפר"ח גרס אלף כו' **ושמא** משום דשם המיוחד הוא כו' עב"ל ר"ל דקריון שם המיוחד בפ' ד' כמ"ש לא כשאני נכתב ני"ה ונקרא בפ' ד' וק"ל:

ע"ב גמרא התם שבועת האלה כתיב וה"ק כו' ק"ק ללמ"ד נמי דגמרי ג"ש מקשה ליה דשבועה גלאו אלה לא משמע בג"ש מהתם ומפשר דעבר עד הכא ולמתרוייהו פריך וק"ל: **בפרש"י בד"ה** השבע שבועת ה' תהיה גו' עב"ל לולי פירושו היה נראה לפרש השבע היינו הכהן דשוטה דמכא ילף ליה אלה אלה בג"ש ומפשר דהשבע ולא תשבע לא משמע ליה השבע דשוטה ולא תשבע דעדות דהיינו נמי השבע הוא כמו בשוטה אלא במלתא אחריתא קמיירי השבע דפקדון ולא תשבע דשקר ומיהו מייתי שפיר מר' חייא בר אחי ליתיה בעדות ג"ם משוטה דאי לאו ג"ש הכא לא הוה אמרי' התם לא תשבע כמו תשבע אלא לסמוך התם ג"ש דהכא ודו"ק: **תוס' בד"ה** דקטלא חד בו' בהוצאת דמלחמת הרשות קאמר עב"ל [דלשון דקטלא] לא משמע להו כמגרית כפרש"י אלא [דקטלא ממש] ומשמע להו דמלבי ישראל מיירי קרא בהוצאה למלחמת הרשות דמלחמת מלוה כתיב לא תמיה כל נשמה וק"ל:

הרשות דמלחמת מלוה כתיב לא תמיה כל נשמה וק"ל:

ח"א **דף לה ע"ב** בל שמות בו' **שנאמר** ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו' ופרש"י למלאך המלמני קראו אדון כו' והייט מדכתיב כל העניו בלשון יחיד וג' מלמים היו אלא שעם הגדול שבהם היה מדבר וכפרש"י בחומש לך ממה שפי' כאן למלאך המלמני קראו אדון כו' נראה דנכתב אדני בחיריק כמו מ' אדני המשפרש בלשון יחיד אבל אלא עם בחומש פרש"י לכלם קרא אדוניס ונגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' ולפי זה לא נשתנה כאן ונכתב אדני בקמץ כמו שמות קדושים דמשתברנו לשון רבים ע"ש רוב יכולתו ומדעתו והכא שהוא מול כתיב לשון רבים ע"ש ג' מלמיים ק"ק לפירושו דהכא ממלי מלעריך ליה למימר

חכמת שלמה

דף לד ע"ב רש"י בד"ה מכדי כו' נריסק לא עשה כו' הד"ה: **בד"ה** מקמי כו' דס"ל להא הוה גמיר כו' כנ"ל: **תוס' בד"ה** כי היכי כו' היינו משום לכתב כו' נ"ב פי' עיקר פירכא דהכא גבי שבועת עדות היינו הכתוב במושבע משב"כ בפקדון ללא חייבו במושבע אלא דוקא בנשבע מפי עצמו ואף שים לבם נמי מומרא שחייב בנשבע משב"כ בשבועת העדות לפי ס"ד דהשתא מ"מ מיכא פירכא כי היכי דמכרעינן בין המזורות וק"ל ג"כ שפיר קפריך ר"ת אלא דלא הוה ליה למימרא פה שעשה בו מושבע כנשבע דלמא לפי כתר דקיס ליה כו' נקטיה דבע"כ לא ממעט בשבועת העדות נשבע כי אם כתר ג"ם ודו"ק: **בד"ה** הנך כו' עדיפא דמעילה ממעילה לאו כו' כנ"ל:

דף לה ע"א גמ' מפקדון דמזיד דלאו כשוגג כו' כנ"ל: **שם** במתני' וכן יכנה מלהים כו' נ"ב בר"ף גרס בתרוייהו שם י"ה ולא מלהים אבן גם גירסת זו יפה וקמ"ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם אל י"ד ה"א והוא אומר וכן יכנה מלהים אפי' הכי הוי אלה וק"ל: **רש"י** בד"ה זו היא כו' לעדים וכן כנ"ל: **בד"ה** אל יכנה כו' תעידוני וכפרו כנ"ל: **בד"ה** ר"מ מחייב דמכלל כו' אם תעידוני ואם לא תעידוני יכנה כנ"ל: **בד"ה** נגואה כו' דכתיב נפ' נדרים כנ"ל:

דף לה ע"א גמ' מפקדון דמזיד דלאו כשוגג כו' כנ"ל: **שם** במתני' וכן יכנה מלהים כו' נ"ב בר"ף גרס בתרוייהו שם י"ה ולא מלהים אבן גם גירסת זו יפה וקמ"ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם אל י"ד ה"א והוא אומר וכן יכנה מלהים אפי' הכי הוי אלה וק"ל: **רש"י** בד"ה זו היא כו' לעדים וכן כנ"ל: **בד"ה** אל יכנה כו' תעידוני וכפרו כנ"ל: **בד"ה** ר"מ מחייב דמכלל כו' אם תעידוני ואם לא תעידוני יכנה כנ"ל: **בד"ה** נגואה כו' דכתיב נפ' נדרים כנ"ל:

דף לה ע"ב גמ' בשוף עמוד ה"ק ומניין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ת"ל ושמעה קול אלה ושמעה אלה ושמעה קול ת"ר אינהו כו' כנ"ל והשתא ממק: **רש"י** בד"ה כתב אלף כו' להשמיענו קרא אחרן כו' נ"ב ותימה להא נקט בקרא שבשה אמר אל פי מעצור וגו' וכן פי' בחומש: **בד"ה** במיכה כו' לעני וגו' הס"ד ואפ"ג לניך להמתיל הדבור י"ה קודם וה"ק הקדש הקדשתי הכסף וגו' והס"ד. ואפ"ג מ"ה הרי הוא אמור כו': **בד"ה** הס לא כו' אלא אלף והא התנהגו בידי כנ"ל: **בד"ה** ומתניס כו' הניחוס ויעסקו כו' כנ"ל וע"ב פי' תניחם מלגרית של מלך וק"ל: **בד"ה** מה כאן נ"ל מה להלן ד"ה ומה כאן נ"ל ומה להלן: **בד"ה** דשבועה נ"ל אלה דשבועה כו' קול אלה דשמע כו' נ"ב ומשמעי כנ"ל:

דף לו ע"א גמ' וכדר' חנין אמר כו' כנ"ל: **שם** בפיסקא יכנה אלהים נ"ל יכנה ה': **רש"י** בד"ה ושמעה אלה כו' דהיה שבועה שים בה כו' כנ"ל: **בד"ה** ומתרה בהשם כו' מסס דכופרים אחר כו' כנ"ל: **תוס' בד"ה** דבד"ה והוא דאמר כו' ולאו דשבועה כו' נ"ב פי' למלקות ולקרבן וכן דעת הרמב"ם והסמ"ג:

מול לג הוי אמי קרע לאוזהרת כעוין במכרך דסס דלא מציגו עומדו אלא לאזהרת סס המיומד דמציגו עומדו בסקילה ולכך אינטריך לים כי יקלל אלהיו דהסתם כיון דשמעינן מטת בכעוין מוקמינן נמי בית אזהרת אלהים לג מקלל אבל למ"ד קודם שמעינן מיניה שפיר אזהרת כעוין דאלהים כעוין הוא ולא אינטריך כי יקלל אלהיו ודו"ק: **בד"ה** ושמור נפשך כו' וי"ל דאי לאו דאשכחן אביו דגמרי' מיניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו כו' כ"ה לשון המוס' פ' ד' מיתות וכלן קלרו בדבריהם ודו"ק:

ע"ב בד"ה ה"ג בקונטרס כו' ונראה לתרץ כו' דבעינן שם המיוחד ואינהו אלהים קאי אע"ג דכבר כו' עכ"ל יש לדקדק מזה דהא גבי שבועה בריאה דמתני' לג פליגי חכמים דמתני' ומתיירין בכיוני וכן במקלל חבירו ועצמו נמי לג פליגי ומתיירין בכיוני אלא בדמנדך הסס ומקלל חבירו הוא דפליגי למפטר בכיוני ממיתה ואם כן בסיפא גבי אלה וקללה בעדות מהיכא מיתי להו לחכמים למפטר בכיוני וי"ל מזה להאי תירוצא לפוס הך גירסא דגרסינן לג מיפוך דלית ליה לתלמודא הא דקאמר רבי יהלי לעיל גבי מקלל עצמו ואחרו ואבירו הכל אלא לר' מנחם בר יוסי קרא יתירא אתא לרבות כל המקוללים אפי' עצמו ואחרו נמי אינו אלא בסס ואכמים דפליגי ופוטרין בכיוני במתני' במקלל אחרו ה"ג דפוטרים גבי מקלל עצמו ואחרו דהוה קרא יתירא לכל המקוללים אתי לאוזהרו אייב אלא בסס וזה שכאבו המוס' לע"ג דכבר מיפליגו דהיינו בריאה גבי מקלל אחרו ואכמו אכמים עצמן גבי מקלל עצמו ואחרו אמאי דפליגי כבר גבי מקלל אחרו ג"כ לג ה"ל למפלג נמי גבי אלה ומקלל דעדות דה"ל למסמך אמאי דפליגי בריאה וע"ז תירלו דפטורא דאכמים לג הוה אינטריך למתני הכא אלא מסוס מיוסד דר"מ לע"ג דבעלמא בעי מנאי כפול גבי ממונא הכא אסורא גרידתא הוא לגבי עדים ולא בעי תנאי כפול אלא לאו אמה שומע הן כן נראה לי לייאב דבריהם ודו"ק:

סליק פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון פרק חמישי

בפרש"י בד"ה בפני ב"ד ושלא כו' ואח"כ הודה חייב קרבן כו' עכ"ל הולרך לפרש ואח"כ הודה לרבה דבעדים לג מיחייב דהוי כפירת דבריס אלא למאי דמסיק תלמודא דבים לו נמי עדים לג הוי כפירת דבריס וחייב מלינן לאוקמא מתניתין נמי בהכי וק"ל: **בא"ד** דכתיב וכחש בעמיתו בל דהו עכ"ל מפי' מהרש"ל וע"ל דרש"י בא לפרש דחייב מפי עלמו אף אלא טעמא מוצא כו' וזהו שמעינן מוכחא בעמיתו כל דהו כלעיל דף ל"ג אבל אין זה מקום כאן ועוד נראה לפרש מסוס דגבי שבועת עדות קאתי דבעי כפירה בב"ד והכא בשבועת הפקדון לג קאתי ליה וקאמר דהיינו מדכתיב וכחש כל דהו כפירה אפי' אלא בב"ד ודו"ק:

ח"א **דף לו ע"א** וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו וגו' מפורש במדרש פ"ט: בו נידוי כדכתיב אורו מרוז וגו' בד' מאות שיפורי כו' מפורש מ"ק פ"ג: אר"א לאו שבועה כו' דכתיב לא יהיה עוד המים למבול וגו' נראה הא דמייתי הכא קרא בתרא ולא מייתי קרא לעיל מיניה ולא יכרת וגו' כדמייתי ליה רבא לקמן מסוס למאי דמסיק לעיל דף ל"ג. ואם על פי עלמו לאו אלא מכח ואינה לאו אלא בני ע"כ מהאי קרא בתרא ולא יהיה וגו' ליף דכתיב ביה לאו אחד אבל למאי דמסיק רבא דבעי תרי לאוי ורבא לפרש דברי ר"ש בא לפרש"י ע"כ דמקרא קמא ליף ליה לכתיב בההוא קרא תרי לאוי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד וגו' שוב ראיתי בדברי הרמ"ם שהביא גרסת הספרים דה"ג ויאמר ה' אל נבו וגו' ולא תוסיף עוד להכות וגו' אבל הכי קאי תרי קראי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד דבפ' קמא לג פסק שבועה נאמר אלא סיפור דברים כו' אלא לך לתלתא לאוי כתיב כו' ועוד הארין ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים אלא אדרבה הני תרי קראי לג מוסיף אינן עיקר שבועה לגא אלא תחלת המתאבה כדכתיב ויאמר ה' אל נבו וגו' והנה קרא ולא יכרת וגו' דאיירי ביה תרי לאוי הוא עיקר השבועה דהמקום כדכתיב ויאמר ה' לגא נבו וגו' והקומתי את בריתי וגו' דהיינו ברית היינו שבועה ומה שהקשה הרמ"ם לגירסתו כל הספרים דף"ל אלמא לאוי כתיב לאו אחד הוא ולא תעיב אלא אחד אבל קרא ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד גו' אבל דכתיב בקרא בתרא ולא יהיה עוד וגו' כגר הספיק הענין ולא שייך לשבועה ואינו אלא סיפור דברים שיזכור הקב"ה ע"י הקשה את השבועה שלא יהיה עוד וגו' והדברים ברורים הם לייאב כל גירסת הספרים ודו"ק: **ויתיב** וקאמר גם אל יחצך לנצח וגו' פרש"י המקרא הזה היה דומם כו' ע"ש נראה מלשונו דאילו בקולא בהאלים כדברו לג הוה ס"ל כמה דהא בקולא בסותמות לג אמרו אלא ולכך פי' לאירי הכא דהיה דומם זה המקרא וס"ל כמה והיינו הך דרשה דפ' אלה ניתי לדיוק בעלמא דאחי גם אל אתך לימרו שמעתתי בי מדרש יחתך ויסתך מסוסל ליהוי ליה בנין דנגן ומרכך מחרך חיים וק"ל:

סליק פרק שבועות העדות

דף לז תום' בד"ה הוזד כו' דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה כו' עכ"ל הקשה מהר"י מגן ל"ג דאמי קאמרי מי יודע שהם יודעים לו עדות מכאת לה כגון דהוי עדי אמריני בהדייהו כשהעידו על אותו עדות וס"ת ס"כ אינן מייבים קרבן כפירת דברים כו' הא ליתא דרב כהגא ס"ל כו' דהוי כפירה כו' עכ"ל ע"ם וי"ל כמ"ש המוס' לעיל בפרק שבועת העדות דאמינהו הנהו סהדי קמן לכ"ע הוי כפירת דברים ולא פליגי הכא ר"כ ורבה אלא בליתנהו קמן ומ"כ הנהו דאמרו הנהו אינם יודעים שהם יודעים לו עדות גם מה שהקשה מהרש"ל לפרש"י שאל המתרים שמעו מהם שיודעים לו עדות ס"ל כו' אלא שהם קרובים כו' עכ"ל לאו קושיא היא דהא לעניין מלקות קאמר הכא ועל פיהם שמעו מהם ולא ע"פ קרובים אין מלקין אותם אלא ע"כ דאיכא סהדי אחריני כשרים שיודעים שהם יודעים לו עדות שהיו עמהם כשהעידו על אותו עדות כמ"ש אבל ל"ג אלא שליתנהו קמן ומש"ה הוה אתרוכא ספק אך קשה לפ"ל דכ"ש תקשי ליה לבפקדון נמי כיון דע"כ ליתנהו להני סהדי הכשרים קמן לפ"ל הוה כפירת דברים ול"ל ס"ל אתרוכא ספק דמי יודע שים לו פקדון אלא ויש לייאב ודו"ק: **בד"ה** מיקמא לקי קרבן לא מיירי ואע"ג דגבי שפחה כתיב בקורת כו' עכ"ל ומה שכאבו המוס' לע"ל ומה שכאבו דהסס לג עבדינן היה תרתי אלא הוא מצית קרבן והיא לוקה לג קשיא להו הכי לפי הסברא ל"ל הא והא עבדינן להו דהסס גלי קרא דלא עבדינן היה הני תרתי קרבן ומלקות אבל הכא מהיכא תיתי דלא ליעביד היה הני תרתי אלא דלפוס הך סברא מילקא לקי קרבן לג מייתי מהיכי תיתי למימר הכי אי לאו משום דלא מלינו לליעביד היה הני תרתי קרבן ומלקות ואהא קשיא להו ואע"ג דגבי שפחה כו' ודו"ק: **בד"ה** מאי אינו לוקה כו' דה"פ כו' שבן כפרתו תלוי במלקות הקל ולא בקרבן כו' עכ"ל ודפרין מכלל דמיד טמא נפטר במלקות הקל הא קרבן כתיב היה כו' מדברי המקשה נמי פרין ודו"ק: **בא"ד** שלא חייב את השוגג פי' שגגתה גרידתא חייב כו' עכ"ל והיינו תוס פאבל פתוס להניח את השוגג והדין נותן כו' לאו דהאי שוגג גרידתא קמיירי אלא בשגגת קרבן עם זדון העבירה וכי תימא בהניח בספרי בפתע להניח את התוס להיינו שוגג גרידתא ובתר הכי תני פתוס להניח את השוגג והדין נותן כו' דהיינו שגגתה בקרבן עם זדון העבירה וכן הבין מהרש"ל שמועה זו ואין מקום למתיבתא מהר"י מגן ל"ג במקום זה שכאב יש לתמוה דאם שוגג למדין ממיד היכי מהדרינן ללמוד מזיד משוגג כו' עכ"ל ע"ש דשפיר אלו למדין שוגג ממיד היינו שגגת קרבן עם זדון העבירה מזיד גופיה למדין משוגג היינו משוגג גרידתא דהיינו תוס אבל אם ס"ת מהרש"ל אפשיפא דבריית וכפר עליו משכר אשם ואין לזה דוקא דמכפר יליפינן אלא מפתוס רק שמניח הא קרא מלכתיב ביה קרבן ואפתוס קשיין ע"כ נראה דשוגג דשגגת קרבן לג אתיא מק"ו אלא מהאי קרא אבל קשה דא"כ לג ה"ל למנקט ק"ו מהריגת גבי שוגג אלא הא ק"ו דעדות הוה נמי מצי למנקט גבי שוגג דהיינו שגגת קרבן עם זדון העבירה וה"ל נמי לדחויי נהך פרכא מה לשבועת עדות שאינו לוקה וע"כ אי אומר דהאי ק"ו דבריית קלי גבי שוגג ומצטריך קרא בפיפא וכפר עליו משכר אשם למזיד ושוב למדין שוגג מק"ו למזיד וה"ק בריית אפתוס להניח שוגג ואלא קרא נמי הדין נותן ומה במקום כו' וזו"ק: **גמ'** ת"ש אינו חייב על שגגתה כו' **מאי** לאו זדון עדים כו' ק"ק מאי קא קשיא להא ע"כ גבי שבועת עדות דתני נמי כה"ג ומה הן חייבין על זדון השבועה קרבן עולה ויורד והיינו זדון עלמן דזדון עדות ליכא נהו כמ"ש המוס' לעיל דף"ח לעולם לידע אם הס מזידים שיכולין לומר שכאנו וים לייאב:

ע"ב שם אימא סיפא זה הכלל כו' אלא מהא ליבא למשמע מינה הקשה מהר"י מגן ל"ג יש לתמוה לתמאי קאמר ליכא למשמע מינה והלא מורחא הכי הוא דבריית קאמר גשגת שוגי וזה הכלל אתי לרבויי אפי' בשגת עבדי והוי כעין לך זו אף זו מקיש זו אלא כאן קושיא דרב פפי נמי הוה ידע דליכא נמי מלתא אחריתא לרבויי בזה הכלל וליכא למשמע מסיפא לרבויי עבדי בשגת אלא דליכא למשמע נמי מריבא מידי כיון דליכא למימר דהתנא סמך אפיפא לרבות עבדי בשגת וכעין לך זו אף זו וק"ל:

דף לח תום' בד"ה אלא מהא כו' אבל גבי עדות מאן דפטר בעדי קרקע יחייב בעדי קנס כו' עכ"ל מיהו לפי מה שפרש"י לעיל בפרק שבועת העדות דמ"כ עדי קנס לר"מ חייבין וכן בשבועת הפקדון כו' עכ"ל אין זה מספיק ולא יחייבת קושייתם דהא התם לר"מ בעל פלוגתיה דר"ע הוא לן למימר דבשבועת הפקדון נמי בקרקע פטור ובקנס חייב ואפשר דלית להו לתוס' כפרש"י אם אלא לעניין עדים דוקא קאמר דבקרקע פטורים ובקנס חייבין לר"מ אבל בשבועת הפקדון לכ"ע בקנס פטור כיון שלא היה מתחייב בהולאתו ולא כפר ליה ממונא כמ"ש הכא וק"ל: **בד"ה** ה"ג לא לך לא ולא

חכמת שלמה

דף לו ע"ב רש"י בד"ה וגמני סוטה כו' בספרים ישנים דלא אמאר אלא תיפוך כו' כל"ל:
תום' בד"ה ה"ג כו' ואיהו מהלהים קאי ואע"ג כו' גבי נדר דלית ליה כו' כל"ל:

סליק פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון פרק חמישי

דף לו ע"ב גמ' מוצעין אותו ואמרו לו כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה בפני ב"ד כו' וכאב בעמיתו כל דהו כ"ג לג ידענא למאי הזכיר רש"י קרא זה אי לגמועין מינה אין בפני ב"ד אין אלא בפני ב"ד אלא מוצאנו על שקר אמעי' כדפרש"י כלעיל דף ל"ת. ואם על פני עלמו קאי לג אייך לומר כל שהוא דהא עדיף ממוצאנו אפי אחריס כדליף לעיל בפ' שבועת העדות ק"ו כו' ועוד קרא דאמר יאבע אליו היינו אפי עלמו וכ"ל דרש"י בא לפרש דחייב אפי עלמו אף אלא טעמא המוצא ואמר לו תן לו פקדוני כו' לאו דוקא קאמר וזהו דאמעי' מוכאב בעמיתו כל דהו כלעיל דף ל"ג [עיין במהרש"ל]:

דף לז ע"א גמ' והכא מיירי קרבן לג אמת כו' כל"ל: **רש"י** בד"ה לג אם אמרת כו' קאי לג אם אמרת כל"ל: **בד"ה** פרטו למודה כו' והאי כפר ל"ג היינו כמו אמפרש

לך ול"ג וי"ו בכולהו **אלא בבתרא** כו' **עכ"ל** ר"ל במתניתין גרסינן הכי וכן בכל הנהו דמייתי מתניתין ל"ג וי"ו ולא גרסינן להסתם מוכח ממתניתין דמרוייהו משיב פרטא בין בוי"ו ובין בלא וי"ו למלך לך מגיינא מוכח דבלא וי"ו הוי פרטא ומולא לך בתרא מוכח דבוי"ו נמי הוי פרטא אבל בגריעתא בדברי רבי יהודה ולאפי גרסינן כולהו בוי"ו ולא משיב פרטא בלא וי"ו ולכך מתני' לא מצי אמית כוותיה אבל אי הוה גרסינן נמי במתניתין כולהו בוי"ו מצי דוחקים לאוקמי במסקנא דע"כ כרבי דסתמא דמתני' דלא כר"מ נוקמיה בפשיטות טפי כר' יהודה כן הוא כוונת דברי התוס' וניחא נמי לפי דבריהם דלפי תוהא הגירסא דגרסינן במתניתין נמי כולהו בוי"ו מלפרין ממתני' לשמואל דאמר לר"מ דכולהו בוי"ו כללי הוי תקשי נמי לר' יוחנן דאמי לא מצי במתניתין רבותא טפי דלפי בלא וי"ו לר"מ הוי פרטא דבוי"ו לפילו ר"י מודה ליה דהוה פרטי ולגירסת התוס' ניחא לר"י דמרוייהו מצי במתני' דהוי פרטי מיהו הך קושיא לפרין גבי מטה ושעורה וכוסמת מלי לפי ע"כ הוה קשיא נמי לרבי יוחנן כיון דמרוייהו פרטי הוי לר"מ ומצי למרוייהו במתני' מלי לפי' דקתני וה"ק: **בפרש"י בד"ה הרי כאן עשרים ש"מ ד' שבועות הן ובקטייתא לא חשיב דכללי עכ"ל** הקשה מהר"י חגן ל"ג מי הכריחו לפרש דפריך למאן דלא מחייב אכללא ואמאי לא פירש דפריך נמי הכי למאן דמחייב אכללא והכי פריך לשם שיטת דפרטי קמשיב וכללי לא קא משיב אמאי מצי רבי מייתי הרי כאן עשרים כו' ומשני דהיינו מיירי בפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה ומרוייהו לא קמשיב כללי ע"כ ע"ש ואין מקום לקושייתו לאין דרך למלמוד להקשות לאמוראים כיון דבגרייתות גופייהו לא מיתרצי להדדי אלא ע"כ דבגרייתות מיתרצי ליה דסתמא דהדדי למאן דמחייב אכללי אלא למאן דמחייב אכללא וקי"ל:

ע"ב גמרא ה"ד אי דפריש רבי חייא מנינא אתא כו' הקשה מהר"י חגן ל"ג לעולם לימא לך דפרים ואתא לשמועינן דהרי כאן כ' תטוות ולא כ"ה דלפרטי מחייב ולא אכללי עכ"ל ואין כאן קושיא דהך מלתא ליכא למשמע מינה דלימא אדרבה דמחייב אכללי ומיירי בחטין ושעורין וכוסמין דלא הוי רק ג' פרטי אלא ע"כ דאין שייכיה לן אמי לשמועינן אלא מע"ג דלא פרים מיחייב אכל אחד ואחד וק"ל: **שם ורבנן סברי לא שביק אינש מידי דבי מודה ביה לא משטר כו'** כ"ל דקסבר נמי הא לן שביק כו' מיהו דקסבר נמי הא לן שביק לימים מידי דקין כו' כדאמר ר"ם אין זה לחוק להא לר"ן שמוקי קיפא במטבעות קאמר הכי דריפא מי כרב כו' אלא דניחא ליה למימר דהאי מדא מסיפא דקאמר תלמודא קאי לרב דקיפא ליירי בשוה ולא במטבעות וק"ל: **תום' בד"ה בטוענו בדינר כו' ועוד דמשמע כו' ושתם ב' כסף מטבעים הם כו' עכ"ל** ול"ע כיון דמשמע להו סתם ג' כסף טבועים הם אמאי לא תקשי להו בפשיטות מריפא דקתני ג' כסף סתם דהיינו טבועים ואמאי פטור לשמואל וזו"ק: **בא"ד אפילו אין בלשון הזה לשון קנקנים חייב כו' עכ"ל** לליכא למימר כיון דע"כ הלי מוקמת לרבי מיית בר מצא דפטור לפילו בחטין ושעורין והודה לו בפ' מהן דלא כרבן גמליאל דסבר דלפילו בחטין והודה לו בשעורין מיית אימת דר"ג מוקי פלוגתייהו דלמדמן ותכמים בפשיטות בכדי שתן דלכ"ע אין בלכ"ק ולמדמן מחייב כר"ג דמחייב בחטין והודה בשעורין ולכך קאמר ר"ג שפיר רואה אני את דברי למדמן די"ל (דכפי) [דבפי'] פלוגתייהו למדמן ותכמים ולאי דלא פליג רבי מיית ב"א שהוא אמוכח אר"ג שהוא תנא ויכין דע"כ לר' מיית ב"ה פליגי למדמן ותכמים אית להו בלהל"ק וכמ"ש התוס' לקמן שלקלן רבי מיית ב"ה כן מלשון המשנה ושמואל נמי דמחייב בחטין ושעורין והודה לו בפ' מהן נמי מוקי פלוגתייהו אית להו בלהל"ק כדאמר התם וה"ק לר"ג נמי פליגי בהא והא קשיא להו שפיר והשתא לר"ג מאי ר"מ והלא אפי' [אין] בלהל"ק מחייב ועוד נכתוב זה לקמן וזו"ק: **בא"ד** וי"ל דלדידיה נמי ר"מ בו' **אין לך אלא** ה' **חייב כו' דיש בלשון הזה לשון קנקנים עכ"ל** ר"ל שלא הזכיר בהודאתו קנקנים אלא התם משום דליכא ר"מ בהודה ר"מ אבל אי בהודה בחטין ושעורין ואמר לי מנה חטים ושעורים אי אפשר דלא בעי לפרושי דחטים ושעורים הן דכיון דאמר חטים ושעורים ולא א

דף מ ע"ב ע"א - דף מד ע"א

ע"ב **בד"ה** לימוד ערוך בו' בדקאמר מעיקרא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש בו' **עכ"ל** לעיל למימר דלרבנן נמי יש בלהל"ק ופטורי ליה משום דטעמו מטין ומעורין והודה לו בשעורין דפטור כר' מיי ג"פ דמשמע ליה למקשה דפליגי נמי ביש בלהל"ק כמ"ש התוס' בסמוך מדלא נקט בפלוגתייהו בחטין ושעורין אי שור ושה כו' וק"ל: **באה"ד** ומדקאמר נמי רבן גמליאל רואה אני דברי בו' ואי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' בו' **עכ"ל** לכאורה נלפע"ד שזו הוכחה מחרת דבלאו הוכחה לעיל שכאשר מדלא נקט פלוגתייהו בחטין ושעורין לו בשור ושה בו' דמשמע דפליגי בין בלהל"ק יש להוכיח כן מדקאמר ר"ג רואה אני כו' ואי דוקא בחטין ושעורין בו' וקשה מאי הוכחה מיכא הכא לימא דקאטעת הוא דפליגי בטענו חטין והודה לו בשעורין ואהא קאמר שפיר ר"ג רואה אני דברי בו' וי"ל דר"ל דגם אם נאמר במאי דנקט שמן ליכא הוכחה דפליגי בין בלהל"ק משום דמשמע דנקט כדי שמן דמצעו מרוייחו שמן וקנקנים דאל"כ לא ה"ל למינקט כה"ג אלא ה"ל למינקט שמצעו חטין והודה לו בשעורין ואהא קאמרי דאם כן מאי קאמר ר"ג רואה אני כו' בטענו כדי שמן דמשמע שמן וקנקנים דהא אפילו בטענו חטין למוד והודה לו בשעורין מחייב ר"ג וק"ל: **באה"ד** ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט בו' **עכ"ל** דעד השתא ליכא הוכחה אלא דע"כ רבנן פטורי נמי בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן מדלא נקטי בהדיא אין בלהל"ק ואהא קאמרי דאדמון מודה זה לפטור ולא פליג אלא במודה מקצת קנקנים ובין בלהל"ק ואהא קאמרי ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט בו' ולא מוקי לה במקצת כו' אלא משמע מלתייהו דאין בלהל"ק אלא בכה"ג כו' דבמודה בכל הקנקנים בלאו הכי פטור לרבנן דטענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן פטור לרבנן ודו"ק:

דף מא **בד"ה** ומאן דתני בו' מיהו אור"ת דאזלינן בתר המיקל וכן משמע בו' **עכ"ל** הוא מגומגם לכאורה דוכן משמע קאי אלעיל כמ"ש מהרש"ל ויש לומ"ל דשעור דבריהם כן הוא לפוס לריטב"א היה משמע כן בפ"ק דב"מ כו' אבל ר"ת (מחייב) [מקיים] סברתו דבכל ג' לשונות מזלינן בתר המיקל ודוחק לומ"ל למימר דהתם כו' וק"ל: **בד"ה** ולמר בר רב אשי בו' ולומר אשתבע לי את ותפטר ואם יבוא אין ראייה לרב האי בו' **עכ"ל** דהתם לכך יכול להפוך על המוצע שטוענ שאינו מייב כי מדינא כיון דתם המוצע לא ירצה לישבע ואינו יכול להפך השטוענ על הנמצע וליפטר משל"ב כשטוענ לחוריינא שהיא על הנמצע שאינו יכול להפוך על המוצע שטוענ שאינו מייב כי כיון שאינו יכול להפוך שוב השטוענ על הנמצע דתם היה יכול להפוך שוב לומר שטוענ על הנמצע ג"כ אין כאן היפוך שטוענ מעיקרא וק"ל: **בד"ה** וכי מה בין זה בו' וטעמא משום דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר אשתבע בו' **עכ"ל** ודוחק להו למימר דמיירי תם דוקא נפוגם שטרו וק"ל:

ע"ב **בד"ה** תיובתא דשמואל בו' מיהו רב פפא בסמוך ודאי ליה לאי מגו בו' **עכ"ל** דמגו גרוע הוה כמ"ש הרמ"ם ולפוס הך גירסא לגרסינן בדרב פפא דתם אמר פרעתיך בפני פלוני כו' דנאמן אבל לגרסת הרי"ף לאינו נאמן ליכא מגו כלל וק"ל: **באה"ד** משמע שצריך לברר שפרעו בעדים וקצת משמע כן בכל הסוגיא **עכ"ל** לפי זה לרב פפא נמי קשיא מתני' אלא דס"ל כר' יהודה ג"כ מיהו מה שכתבו דכן משמע בכל הסוגיא היינו בדרב אחי בר זב דלשטוענ הא דקאמר לצריך לפורעו בעדים היינו לצריך לברר בעדים שפרעו לבל"כ מאי פליג שמואל עליה וכן הא דקאמר רב אחי דהמלוה מצידו בעדים ג"ל לפורעו בעדים היינו דל"ל לברר שפרעו בעדים אבל בעי מיהת עדים שהלכו למדינת הים ואתיא מלתיה דרב אחי שפיר כר"י ג"כ למאי דפריך רב אחי ממאי דלמא גרייתא בשעת מציעה קאמר דאי לא בעי עדים כלל קאמר רב אחי ג"כ מי מייתי גרייתא בשעת מציעה אתיא נמי דרב אחי דאפילו בעי עדים היינו ע"כ לצריך לפורעו בעדים דקאמר צריך לברר בעדים כלל ולגירסת הרי"ף דגרס בדרב פפא דתם ג"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דאינו נאמן ניחא לצריך דקאמר בדתם גבי המלוה מצידו בעדים ג"ל לפורעו בעדים היינו ע"כ דל"ל עדים כלל ולגירסת הרי"ף דגרס בדרב פפא דתם ג"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דאינו נאמן ניחא לצריך לפורעו בעדים כדרב פפא דתם אפילו בעי ג"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דאינו נאמן ואין צריך לברר בעדים **בד"ה** כל האומר כו' ולהבי אביי גופיה איתי ליה בפ"ק דב"ב דכל האומר כו' **עכ"ל** ליתא התם דכי מפורש אלא ממאי דס"ל לגאוני ורבינו התם דעדיף מינים דפרע גבו זימניה ע"כ דמוקמי טעמא דמתני' דהכא משום דכל האומר לא כו' אבל לר"ל התם מוקמי מתני' שפיר דל"ל פרעתיך בתוך זמני ולא אמרינן מה לי לשקר במקום מוקח: **באה"ד** ואת"ת אמאי לא מתרצינן הכא דיבוריה כו' דהכא לא קאמר לא לויתי אלא להד"ם כו' **עכ"ל** מיהו מכאי קאמר ממתניתין דהכא אין לך בידי לחייב למה נאמר דהיינו להד"ם כלאמרינן בפ"ק דב"מ אמאי לא אמרינן דיבוריה הוא אלא ודאי דלא אמרינן אלא בדבר שאין בידי לפי שפרעתי לך וליכא למימר דלמא קשיא ליה הכא משום דלא אמרינן דיבוריה אלא במקום שאפשר לומר דלא קשיא ליה אלא משום דליכא למימר פרע והכי נמי דלא קשיא ליה הכא לתרץ דיבוריה אלא משום דליכא עד המסייע ליה שאמר פרע והכי נמי מקשי ליה לאמתני' דהכא דל"ל מאי קשיא ליה מהך דפרק הכותב דליכא התם עד המסייע שפרע ודו"ק:

דף מב **ע"ב** **בפרש"י** **בד"ה** אלא בדרכה קמפלגי ולעולם בטוענו קטן כו' דהא איכא נתינת איש בו' **עכ"ל** וה"ה דפליגי נמי בגדול הבא בטוענ שגיאו ורבנן פטורי ליה מה"ט דטענו מעיז וכן פירש רש"י בהדיא בפרק ב' דכתובות ובפרק הניזקין והא דמוקי ליה בפוגמייהו בקטן משום דליכא בטוענ עלמא משמע בקטן דבגדול לא מיקרי טוענ עלמא מיהו ק"ק לפירושו דהא לא קאמר ליה להלמודא לעיל אלא ואסמרת אין נשבעין על טוענ ברט שוטה וקטן והוי ליה לשנויי הכי כיון דמכח נתינת הפת הוא לא מקרי שפיר טוענ קטן טוענ גם התוס' בפ"ב דכתובות ובפרק הניזקין הקשו לפירושו דעיקר הלי תירוצא חסר מן הספר ופרשו הם דלמאי דלוקמי פלוגתייהו דבדרבה קמפלגי נמי דוקא בגדול פליגי ע"ש: **תוס'** **בד"ה** עלי כל דבר בו' **אבל** קשה דאמאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל בו' וי"ל דלמסקנא בו' ליכא אלא חד כלל ופרט בו' **עכ"ל** נקטי תרתי רעהו כתיבי בהנהו קראי ואהא ל"ק להו למה לי תרתי רעהו בקראי לאיצטריכו לגלי דאפילו בדרייתא קאי להו ל"ל למנקט הך דרעהו למעט הקדש מכפל מדכתיב רעהו כיון דכבר מיימיט הקדש משטוענ ואהא תרצו ללמסקנא דרים מרובה בו' וה"ה דאחד רעהו קמשיך ת"ל מוגומג מצית הים גו' אחנג דבדרייתא קי קאי להו ל"ל למנקט מיעוטא דכפל מרעהו וק"ל:

דף מג **בד"ה** אלא אמר רבא בו' א"נ בעינן שיוכיר מדה בהודאתו בו' **עכ"ל** וק"ק לפי תירוץ זה לאכתי למאי לן תני מתני' בכה"ג שזה חומר ביה מלא וזה חומר על המלוה ויש לייישב ודו"ק: **בד"ה** לאו לאתויי בו' ולמאי דמוקי לה במגודה של חוליות ניחא בו' והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל בו' **עכ"ל** אבל למסקנא דקאמר שאני [מנוחה] הואיל ויכול לגוררה בו' ממנוחה גדולה וקטנה טוענת דפטורה נמי משום דמה טוענו לא הודה לו וכ"ה בפרש"י בדפוס לונדון דגדולה וקטנה ליכא למימר הואיל ויכול לגוררה דגדולה וקטנה בקומה משמע ואי עבד מגדולה קטנה תו לא חזיא למנוחה אי לא הדר עבד מינה אחריתא וה"ל טוענו בחטין והודה לו בשעורין כו' ע"ש ודו"ק:

ע"ב **בד"ה** והשתא דאמר בו' וי"ל דבריש לאו אורחיה דלהמני' ואז לא יכול לישבע בו' **עכ"ל** דבריהם מנוחרים יותר בפ' המפקיד ע"ש: **בד"ה** אבל קתא בו' דמודה רב נחמן בחד נסבא או בתרי נסבי בו' **עכ"ל** נלפה דר"ל ושמואל מודה במאן נסכא אבל במתרי נסכי ולפי דשמואל אינו מודה לגמ' אפילו בתרי נסכי ומתני' במאן נסכא משמע ופריך שפיר לשמואל ודו"ק: **בד"ה** מתני' בדפריש בו' **ואת"ת** בפרק האומנין ובו' ונימא בדפריש מודה ר"א בדשמואל בו' **עכ"ל** ויש לדקדק למאי לא מקשי להו הכי לגירסת הקונטרס למאי לא מוקי להוא מתני' דפ' המוכרין להמלוה על המשכון ס"ם לפילו כר"ש ולימא להיא מתני' בלמ פרים ומודה ביה ר"ש דהוה כמ"ם ולא פליגי אלא בדפריש דהשתא ליכא לתרוצי כמ"ש התוס' לקמן דאי אפילו כר"ש כשמואל כיון דבלמ פרים מפקיד כל המוב ש"כ בדפריש בו' מ"ש כנגד המשכון יפקיד בו' דהכא אימא דקושטא דבלמ פרים לא ס"ל לר"ש כשמואל דמפקיד כל המוב אלא כנגד המשכון ובדקתני התם דהוי ס"ם בפרים פליג ר"ש ובבר לתינו מפקיד כלום אף מה שכנגד המשכון דליכא למימר דמש"ה לא מקשי להו לפ"ה דלא פליגי אלא בדפריש ומתני' דפרק האומנין בדלמ פרים משום דש"כ לא היה מולק ר' עקיבא אלא ע"כ דניחא להו לתוס' דהכא דשפיר מולק ר"ע אפילו בדפריש לפ"ה ואינו מפקיד כנגד המשכון ואבדו מעותיו דקאמר ר"ע היינו כאבדו מעותיו דקתני בפ"ה ואינו מפקיד כנגד המשכון כמ"ש התוס' לקמן ומיהו התוס' (א) בפ' האומנין כתבו דקושטא דכי הוא לפ"ה דליכא לאוקמא פלוגתייהו בדפריש דש"כ לא היה מולק ר"ע ובבר כתבנו שם שדבריהם דמוקים הם דשפיר ליכא למימר להפסיד כנגד המשכון * ואבדו מעותיו דסיפא וכן ל"ל לרבי יאמר ולרב יוסף דפליגי נמי בלמ שור המשכון בפרש ודו"ק:

וכנגד המשכון כמ"ש שם וכן מוכיחין דברי התוס' בשמעתין כמ"ש וליך עיון:

דף מד **בד"ה** לא בדשור וקמפלגי בדר"י תימה דלימא דהא דמ"ם ביון דשור בו' ולפר"ח דמוקי שמואל בדפריש ניחא בו' **עכ"ל** ר"ל לימא דבהך סברא גופיה דשמואל פליגי ודוקא בכנגד המשכון אי מפיק ליה בחוזו דאז המשכון מבל בחוזו היתר על דמי המשכון כ"ע ליה להו דשמואל ור' עקיבא נמי מודה ביה

קרני ראם **(א)** נ"ב עיין מ"ש בהגה"ה בפ' האומנין:

חכמת שלמה

דף מ ע"ב גמ' הא קמ"ל דכי הודה בו' שמי מתטין והודה בו' כל"ל:

דף מא ע"א רש"י בד"ה ובקטיה לכופפיה ל"ל בקטיה בו' לו טליה שעליו בו' מוזל גרמא ומחייה לכופפ ומתר תמרי בו' בגלו הן הגולין כל"ל: **תוס'** בד"ה מלן דתני בו' וכן משמע בו' נ"ב מוזר מקלת נראה להשניע וק"ל [ועיין במהרש"ל]:

דף מא ע"ב **תוס'** בד"ה כל האומר בו' גבי לא נטמאתי למתרגינן בו' כל"ל:

דף מב ע"א גמ' ותימה ותימיה מפסחים בו' מיירע שטרא התם בו' רב פפי אמר לא בו' כל"ל: **שם** והשתרא אין נשבעין על טוענת בו' נ"ב פי' מאחר שאין נשבעין לקטן על טוענת עלמו אם לא שבא טוענת קטן ג"כ טוענתו כשלו ליכא דמי והוי כטוענת עלמו והוי מציא לגדולה ודו"ק: **רש"י** בד"ה ההוא לוה לחמר בלי פרעתיך חד כלל ופרט בו' עשה רמייה עליו בו' כל"ל: **תוס'** בד"ה מלם שהוא בלי פרעתיך הם"ד:

דף מב ע"ב גמ' הכא ללא אמר נרי בו' כל"ל: **רש"י** בד"ה מלם עשה בו' עשה רמייה בו' כל"ל: **תוס'** בד"ה על כל בו' חד כלל ופרט בו' נ"ב ללו דוקא כלל

* ל"ל כשבדו

דלמ"ה יפסיד חומו היתר על המסכון דלמ"ה ליה נמצינו חוב היתר על המסכון ומיהו ק"ק לי תחילוסי שכתבו לעני' ר"ח דמוקי שמואל בדפרים ניחא כו' סברא הוא דכשור נתפס לו תפים כו' דאין זה מספיק לתכתי ליתא לפי' ר"ח דלמ"ה פליגי נתפס דלמ"ה בדפרים פליגי בהן סברא גופיה דשמואל ודוקא בנגד המסכון אבל נחומו היתר על המסכון כ"ע ליתא להו דשמואל ור"ע נמי מודה ליה דלמ"ה יפסיד וק"ל: **בד"ה שומר אבידה בו' ועי"ש דרבה** לא קבלה בו' וה"פ אי דמנטרא בו' עב"י מה שכתב מהרש"ל בזה הכא ופ' אלו מציאות ע"ש אינן מבוררין לי אבל תניא על כוונת דברי התוס' בתירוציו בפ' אלו מציאות ע"ש: **בא"ד ובדשמואל קמפלגי ור' עקיבא מודה דשו"ח בו' אבל בנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל אפילו לינדסת ר"ח אע"ג דלא פריש בו' עב"י דבריהם מגומגמים דמטעמא דשמואל מפסיד גם מה שהחוב יתר על המסכון ולפי ר"ח נמי אף שנתפס פליגי נמי ע"כ דלמ"ה פריש לדברי עקיבא מפסיד מיהת כנגד המסכון ולר"ח אינו מפסיד כלום כמ"ש התוס' לעיל דלמ"ה פריש כמפרש דמי לגבי מה שכנגד המסכון מ"מ לפ"ז הוו לריכי לכל זה דלמ"ה ל"פרש בפשיטות וכר"ח דפליגי בדשמואל ובדפרים ולרבי עקיבא מפסיד אף מה שהחוב יתר על המסכון וכן הוא לשון התוספות וזה נפרק הכותב ונפרק אלו מציאות ויש ליישב דבריהם** להכא בדוחק ודו"ק:

סליק פרק שבועת הדיינין

כל הנשבעין פרק שביעי

דף מה תוספות בד"ה קציצה ודאי כו' וי"ל דשאני הכא דמודה במקצת לא היה יכול להעיד כו' עב"י כגר כתבנו בחידושינו בפ' המקבל לפי מה שכתבו התוספות שם דמפשטא משמע שלא פרע האחד שהודה ניחא דה"ל מודה מקלא אבל לפי התירוץ שכתבו התוס' שם דמני' חייבי שפרע הא' שהודה קשה ג"כ מ"ש הוה חייבי שפרע האחד שהודה כמו שהקדק הרמ"ם לקמן בשמעתין דאפילו בפרע הא' דהוי כופר הכל קאמר שמואל דיצטרע בעל הבית כו' תדע שכן הוא מדפריך חיני והא תני רבא בר שמואל קלן המע"ה ומ"ל לכ' ומאי טעמא התלמוד לפטור בעה"כ והלא מודה מקלא הוא מלתא דשמואל והבריי"תא חייבי נכופר הכל כו' עב"י ולפ"ז ולפי קשה מ' חייבי הבריי"תא בשכרו שלא בעדים ליכא מגו לכ"ע ולי"ל העזה ומתוך שמעתין נראה נמי דמני' חייבי שפרע האחד שהודה כמו שהקדק הרמ"ם לקמן בשמעתין דאפילו בפרע הא' דהוי כופר הכל קאמר שמואל דיצטרע בעל הבית כו' תדע שכן הוא מדפריך חיני והא תני רבא בר שמואל קלן המע"ה ומ"ל לכ' ומאי טעמא התלמוד לפטור בעה"כ והלא מודה מקלא הוא מלתא דשמואל והבריי"תא חייבי נכופר הכל כו' עב"י ולפ"ז ולפי קשה מ' חייבי הבריי"תא בשכרו שלא בעדים ליכא מגו לכ"ע ול"ע:

ע"ב בד"ה אי הכי אפי' כו' לא משמע דקאי אהא אי הכי עב"י ללא גרלה להו לחלק בין עבר זמנו בין לא עבר זמנו לטעמא דמשום כדי תייו כמ"ש הר"ן בחל לעיל גבי פירכא מי הכי אפי' קלן נמי כו' ודלמ"ה לסם לחלק בין מילוקין בתלומין ובין מילוקין בקליפה לטעמא דמשום כדי תייו כמ"ש הר"ן בחל דתנן ל"ב הנין בדברי התוס' דר"ל ללא משמע דקאי אהא מי הכי משום דהוי קשיא ליה למה ליפסיק תלמודא בהך קושיין וליתיב ליה בעדים וליתיב ליה מעיקרא כו' משמע לאי הכי לא קאי אהאי טעמא דכדי תייו כו' עב"ל ועוד ה"ק ול"ל לומר כן דל"ק מקלא להו נמי הכי לעיל גבי מי הכי אפילו קלן כו' להפסיק הכא נמי בכל הנהו קושיין וק"ל: **בד"ה מתוך כו' וי"ש דהכא** ביון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי כו' עב"י אבל התם הטוען ולאי נמי דמת במלחמה דקאמר בדלמי הוא ודו"ק: **בד"ה מתוך שיכול לשמואל דאית ליה** כי האי מגו דנוח לו לומר טפי נתתי לך כו' עב"י כגר כתבנו לעיל לתין זה מגו טוב אבל משמע להו לפרש כן משום דנוח לו לומר טפי כו' כעין מגו דנתנסו לפריך מיניה וק"ל: **בד"ה בעדים אין צריך כו' ועוד אור"י דלמאי דתקון רבנן שבועת היסת לא כו'** עב"י ומשום נפ' מ"ה דמו מירון זה להא לממני' קלי התם ועדיין לא נתקנה שבועת היסת וק"ל: **בד"ה בשטר צריך כו' אבל התם דאירי בעסקא דפלגא מלוה כו'** עב"י היינו נמלי דפסק רבא הלכתא כדייני גולה לחייבי לעסקא אבל נהך דהמפקיד אצל מגיו וק"ל:

מביאו בשטר כו' לא פסק רבא כרב מקלא ופ"ל לתינו נחמן וק"ל:

דף מו בד"ה לא קצצתי כו' דאי פרע בכר ה"ל כופר הבל ובשמוד מוקמי לה בר"י כו' עב"י אבל הך גרייתא דרבה בר שמואל מלי חייבי נפרע לחניא נרבנן וכן דקדק הרמ"ם דלהניא דרבה בר שמואל חייבי נפרע לאבל כמה טעה התלמוד לפטור בעה"כ משמע דלמ"ה מודה מקלא ע"כ ברמ"ם אבל ק"ל דמ"מ מלי פריך מהך דרבה בר שמואל למלתא דשמואל משמע דשמואל חייבי נלא פרע אלא בעה"כ דה"ל מודה מקלא ול"ל:

ע"ב בד"ה בקונטרס גרסינן כו' דהא גורדות אין להם חזקה אפי' זה אומר גנובים דדברים העשוים כו' עב"י הא ולאי לגורדות נלו מטעמא דעשוין להשתלח מבעל טעמא מלריכ ליכא נהו דאבל המהלך בדרכים יכול לומר מעלמו נכנס לרשותך כדמוכח בפ' ח"ה אלא דה"ק להא גורדות אפי' אם לומר גנובים הם שגנבום מתוך ביתי נמני בעה"ב ולא נימא לתחזוקי מינסי בגנבי לא מחזקינן כיון דתיא נהו לומר למעלמו נכנס לרשותך ובהיתר בא לידך והיה נחמן ס"ל הכא נחמן בעה"ב לומר אפי' לומר לא נגנבו ממך אלא שהלוך ברשותך ובהיתר בא לידך אלא פרע בדרכים ומלי למימר

עיקר כמו ר' מנא וזה שדקדקו בתירוצם לומר ויתומים מן היתומים דוקא דעבד כרב ושמואל כו' מנא הנכון בדברי התוס' שלא הוצרכו לפרש זו בתירוצם דהוי פרי להו בתירוצם דבשניהם תשודין יתלוקו משום קנסא כמ"ש התוס' פרק מ"ה גלה שר"ת בספר הישר פ' כן מכח סברת דודאי כ"ש הוא מה משום שבועה דאינו יכול ליפטר משלם ומוציאין ממנו ממון כ"ש דאית לן למימר דמפקיד מטעם זה להחזיק ממון ביד מי שהוא לפטרו גרועה היא דכל מי שאינו יכול ליפטר אין התובע נותן שיפטר משלם הנתבע דמה משלם לר' מנא כשאינו יכול ליפטר כ"ש שהתובע יפקיד כשאינו יכול ליפטר וזו"ק:

ע"ב **בא"ד אבל ק"ק רמנא ליה לתלמודא בסמוך דרב ושמואל ליה להו דר' אבא בנסבא בו' לא ידענא בו' עכ"ל** ר"ל דלימא דכמו דרב ושמואל ס"ל דאינו יכול ליפטר מפקיד לף בשבועה דרבנן אימא דמודו נמי בנסבא ומנא ידענא דאינו יכול ליפטר משלם מנא הא לן לקשיא להו דמנ"ל לתלמודא דרבי מנא ליה ליה דרב ושמואל בתיתומים מן היתומים אימא דמודה רבי מנא דלף בשבועה דרבנן מ"מ אינו יכול ליפטר מפקיד די"ל דהא רבי אלעזר לקמן דס"ל כרבי מנא אמר בהדיא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין וע"כ היינו משום דרבי מנא לן קאמר אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן אפי' מפקיד לא אמרינן לרבי מנא ועוד כתבנו בזה בפ' ח"ה ע"ש:

ח"א **דף מז ע"ב** הלה על שניהם בו' עיין בפרש"י לעיל ובתוס' דהכא: **אזהרה לעוקב אחר בו'** עיין פרש"י ובערוך פי' מי שמרדף ויהולך על עקביו ומזמן לחבירו ליתוף עוד פי' מלשון מרמה ויעקבני זה פעמים כו' ע"ש ובמכילתא אמרו כתוב אחד אומר לא תתמוד וכתוב אחד אומר לא תתוה כיצד כו' ר"ד אזהרה לעוקב אחר המעלף ע"ש ופשטא דהכא דריש לה מלא תעלף מלעלות כמיצ לא תסבב אחת רעך וגו' כדמיצ גבי עוגם ומיצ אשר יסבב את אחת רעהו וגו' וכה"ג דריש מינה פ' כל היד לא תעלף ביד ודו"ק: **ותרגנו באהליכם בו' באהלו של מקום בו'** היינו אהל ומסכן שעשו לעצמן שביעה שם לפי שהליכם ממש הם כתיב וילונו וגו' ויפול משה ואהרן על פניהם לפני כל עדת ישראל וגו' דמשמע שלא היו בשעת התלונה בציתה אלא ממנה כנגד המשכן כמפורש וכבוד ה' נראה בענן וגו' ודו"ק: **עד הנהר הגדול נהר פרת וכו' קרב לגבי דהינא וכו'** והתוס' פ' מעשר בהמה הקשו דלהכא דמשמע שהוא קטן מנ' ונהרות בפרש"י והתם אמרינן דג' נהרות למטה מפרת והוא פרת דמעיקרא ולולי פרש"י נראה דס"ל הכא ס"ל דפרת גדול מכולם הוא מדקורהו הכא גדול ולא קורהו גדול בפ' בראשית שהוכרו שם הר' נהרות וקאמר משום דהכא לגבי פ"י החוכר לכן קורהו גדול ע"ש קרב לגבי כו' וק"ל:

סליק פרק כל הנשבעין וסליקא לה מסכתא שבועות

סליק פרק ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות בסיעתא דשמיא

חכמת שלמה

דף מז ע"ב תוס' ד"ה מתוך כו' כדמסכמן דסבר ר' מנא בעלמא כו' נ"ב הג"ה ועוד י"ל דטעמא דרב נמנן בשמיטת משודים משום כיון דמחויב המובא נמי שבועה מדרבנן ואין יכול ליפטר מפקיד התם וזה התי' אין נראה לפ"ב דיתומים מן היתומים נמי יפטור דב נמנן ור' מנא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה ליפטר מ"מ לא יפקידו וכגולי שמעתין משמע דפליגי ואם בני הלוה נמי משבי לאין יכולים ליפטר מפקיד דר"ש הוי כר' מנא ורב נחמן ע"כ הג"ה:

דף מח תוד"ה נשבע ב"ה בו' וי"ל דמיירי כגון שלא נתן לו עתה בלום ואומר כבר נתתיו לך קודם בו' עכ"ל כ"ל לף זו מתקנת תכמים היא כלא שבועת היסת כיון שאומר שכבר נתן לו מקודם שנתן הפירות ואין דרך לתת קודם רמו רבנן שבועה עליה ורבי יהודה פליג משום דמפסר דנתן קודם ולא נתקנה זה שבועה וק"ל: **בא"ד** וכן בנתן לו דינר בסיפא **אמר ר' יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו בו' עכ"ל** ור' יהודה דקאמר כל מי שהפירות בידו יש על העליונה ודאי דלא קאי אסיפא דעדיין הפירות אינן בידו וצריך ליתן לו אלא מריעא קאי אסיפא דאע"ג דמה"ט גופיה דפליג בריש משום דאמוני מקבל דיבר קודם שנותן הפירות שמעינן דפליג נמי בסיפא שהדיבר מונח בחנות ולא נטלו האמוני עדיין שצריך ליתן לו הפירות דאילו כבר נתן לו הפירות לא היה הדיבר עדיין מונח בחנות ודו"ק:

ע"ב **בד"ה אם אמר בו' דשמא להשביע את בניו אמר בן בו' עכ"ל** ר"ל שאמר כן בפני עדים שאינו פרוע כדי להחזיקהו את בניו בפני הבריות ושמא כשגדה אמר האמת שהוא פרוע ולכך צריכין ליפטר שלא פקדנו בו' וק"ל:

דף מט תוס' בד"ה לכל מגלגלין בו' פי' ריצב"א דקאמר בו' ואין נראה דשבועת בו' אלא אור"י דוקא נקט בו' עכ"ל כל"ל וכ"ה בתלכי ודו"ק:

ארבעה שומרין פרק שמיני

תוספות בד"ה והעדים וכו' ואר"י הא דלא תנא טבח ומכר משלם ד' וה' בו' עכ"ל בע"ג הא דלא תני בהך מתני' דהכא טבח ומכר משלם ד' וה' מתני לה התם הב"ע כגון שאכלו ונמלה מ"מ לא ליטמטיט בשום דוכתא דלא למיתני בכה"ג ולמתני בטוען טענת גנב מכר או טבח שחיטה לחויב לתייב ד' וה' ואהא מירץ הא דלא תנא בו' משום דבקרא לא כתיב בו' ודו"ק: **בד"ה ראה עדים בו' לשמואל בו' צריך לאוקמא מתני' בו' ובה"ג משני בו' עכ"ל** הלשון מגומגם דכל זה תלמוד ערוך הוא התם מהך מתני' הקושיא והתירוץ ודו"ק:

הלכות

רב אלפס

הלכות פסוקות הנכללות בתלמוד בבלי אספן וקבצן וחברן בלשון התלמוד

רבינו יצחק בר יעקב אלפסי ז"ל

עם

שערי שבועות

כולל עשרים שערים בדיני שבועות

מאת רבינו **יצחק** בר **ראובן** ז"ל

(בן בנו של הרי"ף)

(ונקראו גם בשם שערים דרב אלפסי)

הלכות רמב"ן

למסכת נדרים, יחד עם **הלכות הרי"ף**

(שנוספו למס' זו, אשר לא נדפסו בספרי הרי"ף דפוסים הראשונים)

גם **הלכות הרמב"ן לחלה ובכורות**

שהשמיטם הרי"ף מהלכותיו.

עם פסקי

רב מרדכי

כוללים כל דיני התלמוד ושיטות רש"י ותוספות מסודרים בקצור נמרץ בסברות וחדושי דינים על סדר הלכות האלפסי

מאת רבינו **מרדכי בר הלל אשכנזי** (רינוס) ז"ל

עם הגהות מרדכי, וציוני ההלכות על סדר ציוני הלכות רב אלפס.

ועל פניהם מסביב יאירו המאורות הגדולים המה:

א. פירוש רש"י ז"ל להלכות הרי"ף (לקוח מפירושו להתלמוד)

ב. רבינו יהונתן בר **דוד הכהן** ז"ל מחכמי לוניל, להלכות הרי"ף מסכת עירובין.

ג. רבינו יונה (החסיד) גירונדי ז"ל, למס' ברכות (חברם תלמיד מתלמידיו המובהקים, ויש אשר יזכרוהו בשם **תר"י**).

ד. רבינו נסים בר **ראובן** ז"ל (הר"ן), לסדר מועד, ולמס' כתובות, גיטין, קדושין, שבועות, ע"ז, מכות וחולין.

ה. נמוקי יוסף לרבינו **יוסף** בר **חביבא** ז"ל, למס' [מו"ק], יבמות, ב"ק, ב"מ, ב"ב וסנהדרין, ולהלכות קטנות של הרי"ף, ולהלכות נדרים להרמב"ן.

ו. ספר המאור לרבינו **זרחיהו הלוי** בר **יצחק** ז"ל (הרז"ה), כולל השגות על הרי"ף. (ולסדר נשים ונזיקין יקרא **המאור הגדול**, ולסדר מועד יקרא **המאור הקטן**).

ז. מלחמות ה' להרמב"ן ז"ל, על השגות בעל המאור הנ"ל.

ח. פירוש **רבינו יום טוב** בר **אברהם אשבילי** ז"ל **(הריטב"א)** על הלכות נדרים להרמב"ן.

ט. לקוטי הרא"ש להלכות קטנות של הרי"ף.

י. שלטי הגבורים (על הרי"ף והמרדכי) **להג"מ יהושע בעו לבית ברוך ז"ל**, כולל תוספות הלכות וחלוקי דעות והשגות על הרי"ף מגדולי הפוסקים, גם **חדושי הריא"ז** לרבינו **ישעיה די טראני האחרון ז"ל**.

יא. חדושי אנשי שם (להרי"ף והמרדכי ושערי שבועות) כוללים חדושי **מהר"ם טיקטין** ז"ל ו**מהר"ן שפירא** ז"ל **שארית יוסף** להג"מ יוסף בר מרדכי גרשון כ"ץ ז"ל מקראקא, **ודרך תמים** (מס' תמת ישרים) (כולל הגהות **מהרבה גאונים** ומכללם **הגהות רבינו בצלאל אשכנזי** בעל שט"ק **והאר"י ז"ל**) **וגדולת מרדכי** להג"מ ברוך בר דוד גנעזן ז"ל.

יב. הלכות יום טוב להג"ט **יום טוב** (מהרי"ט) **אלגאזי** ז"ל, כולל באור עמוק על הלכות חלה ובכורות להרמב"ן ז"ל.

יג. מעשה אילפס הגהות על הרי"ף והמרדכי להג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל, וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יד. באור מרדכי (להלק"ט מהמרדכי) להג"מ מרדכי בנעט ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ניקלשבורג והמדינה.

טו. גליון מהרש"א הגהות הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

טז. פעולת שביר הגהות הג"מ ישכר בער בהג"מ תנחום ז"ל, זקן ההוראה בווילנא.

גם נלוו עליהם **עין משפט, נר מצוה, ותורה אור, וציוני מראה מקומות בהר"ן ונ"ר**,

וכל סימני הדינים המצוינים ברב אלפס על סדר א"ב נסדרו (בקומפרס מיוחד בחלק האחרון של הרי"ף) על סדר הלכות המיימוני ז"ל, גם הדפסנו עמו

תוספתא

עם **הגהות הגר"א** מווילנא ז"ל, ופירוש **מנחת בכורים ומצפה שמואל** להג"מ שמואל אביגדור ז"ל אבד"ק קרלין.

הכל כמו שנדפס באלפס שי"ל בדפוסנו בשנת תרכ"א.

ועל כל אלה הוספנו **עשרים וחמש הוספות חדשות נכבדות** ומפורשות בשמותיהן מעל"ד

כוללות פירושים חדושים והגהות **מרבנן גאוני קדמאי ובתראי** רובם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ועין הדפוס לא שזפתם עוד.

ואלה ההוספות החדשות

אשר הוספנו באלפס הזה על כל ספרי האלפסי זולתו (רוכם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד** ולא שופתם עין הדפוס עוד):

א. העתקות פירוש הרי"ף לשלש הלכות חמורות במסכת כתובות והלכה אחת במס' שבועות, שפירשן בלשון ערבי (והזכירן הרי"ף בהלכותיו בפ"י דכתובות ובפ"ז דשבועות) ונעתקו בעברית בס' תמים דעים סי' ריי"ח ור"ט ור"כ. ובשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' קכ"ז קכ"ח קכ"ט.

ב. [כתב יד] ספר **מאה שערים** לרבינו **יצחק בר אבא מרי** ז"ל **ממארשיליא** (בעל העיטור) [ונזכר בשה"ג ח"ב אות מ' סי' ב' לכ"י קדמון ישן נושן] כולל דעות וסברות לרבנא אלפס ז"ל בסדר נשים נזיקין.

ג. [כ"י] **שיטת ריב"ב** לרבינו **יהודה בר ברכיה** ז"ל (בן אחיו של הרז"ה בעל המאור) פירוש על הרי"ף למסכת ברכות, ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, מגילה, מו"ק ותענית.

ד. השגות הראב"ד ז"ל על הרי"ף והמאור (מספר תמים דעים ומספר כתוב שם מכ"י).

ה. ספר הזכות להרמב"ן ז"ל ליישב השגות הראב"ד על הרי"ף (ויש יכולהו בשם **מחסה ומגן**).

ו. הגהות הרמ"א ז"ל על המרדכי, נעתקו מכי"ק מעל גליון המרדכי, ונדפסו באלפס דפוס זיטאמיר.

ז. כגדי ישע לרבינו **ישעיה** ב"ר **אברהם הלוי הורוויץ** ז"ל (בעל השל"ה) על המרדכי לסדר מועד.

ח. [כ"י] **הגהות הב"ח** לרבינו **יואל** ב"ר **שמואל סירקש** ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש) על הרי"ף והמרדכי, גם בקצת מקומות בתוספתא. נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו אשר תקנו והגיהו וחידש בו חדושים רבים, ונדפסו גם חדושיו בתוך הגהותיו הנ"ל.

ט. [כ"י] **הגהות חות יאיר** להג"מ **יאיר חיים** ב"ר **משה שמשון בכרך** ז"ל (בעה"מ שו"ת חות יאיר). נעתקו מכי"ק מגליון האלפס שלו, נוספות על אלה שנדפסו מהן באלפס דפוס זיטאמיר.

י. חדושי הג"מ **אפרים נבון** ז"ל (בעה"מ שו"ת מחנה אפרים) להרי"ף והמרדכי סדר נזיקין.

יא. קצור פסקי רבינו יונה ורבינו נסים וג"י נקרא **לוח הדינים אשר בר"ן**. **וקצור פסקי המרדכי** נקרא **לוח הדינים אשר במרדכי** חוברו ע"י הג"מ יוסף אוטולינג ז"ל (יקרי המציאות מאד, ולא נדפסו רק פ"א באלפס ובמרדכי ד' רייוא די טרינטו שי"ח-שי"ט).

יב. טל אורות להג"מ **יוסף ן' גויא** ז"ל נלקטו ממנו באורים על המרדכי.

יג. [כ"י] **הגהות אלפס ישן** נמצא בכ"י ישן על גליון האלפס ד' קושט' רס"ט וד' רייוא די טרינטו שי"ח והדפסנום על הגליון בשם **הגא"י**.

יד. [כ"י] **הגהות ממרדכי ישן** נמצאו בכ"י ישן על גליון מרדכי דפוס רייוא די טרינטו שנת שי"ט והדפסנום על הגליון בשם **הגהות ממ"י**. גם הצגנו בתוכן הגהות מס' **גדולת מרדכי** (מלבד חדושיו שמובאים בחדושי אנשי שם).

טו. באורי מרדכי להג"מ **מרדכי בנעט** ז"ל הנ"ל. קיצור מבאורו הרחב למרדכי מסכת ברכות ופרק ערבי פסחים.

טז. הגהות הג"מ **אפרים זלמן מרגליות** ז"ל מבראדי.

יז. [כ"י] **הגהות** הג"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

יח. חדושי מהרמ"ז לפי' רבינו יהונתן, מהג"מ **משה זאב** ב"ר **אליעזר** ז"ל אבד"ק ביאליסטאק (בעהמ"ס מראות הצובאות וכו').

יט. [כ"י] **קרני ראם** הגהות להג"מ **אהרן משה טויבש** ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם וכו') נוסף על הנדפס בלבוב.

כ. [כ"י] **מלאכת יום טוב** להג"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יו"ט) הגהות לסדר נשים נזיקין.

כא. [כ"י] **בן אריה** להג"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

כב. [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** להג"מ **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיניי.

כג. [כ"י] **חדושים והגהות** מהג"מ **שמואל מרובזעויץ** ז"ל מ"ץ דמאהליב (העתיקם הרד"ל ז"ל בעצם כי"ק).

כד. כללי הרי"ף ורש"י והר"ן ומרדכי להג"מ **מלאכי** ב"ר **יעקב הכהן** ז"ל מספרו **יד מלאכי**.

כה. [כ"י] **גליון אלפס** כולל **מראה מקומות** לדברי הרי"ף ונושאי כליו, ושנויים בין גירסאות הרי"ף ונו"כ לגי' תלמוד בבלי וירושלמי במקום שיש נ"מ גדול ביניהן, והגהות והערות בסוף האלפס, מאת הג"מ **שניאור זלמן** שליט"א אבד"ק גאלדינגען.

ולתוספת התועלת הדפסנו את ספר המאור, מלחמות ה', השגות הראב"ד, וספר הזכות להרמב"ן כ"א במקומו הראוי לו על הדף.

ואלה אשר הוספנו על התוספתא

כו. אור הגנוז כולל נוסחאות שונות ע"פ תוספתא שנכתבה בשנת ד"א תתנ"ו (ונדפס בש"ס ווין תר"כ).

כז. נוסחאות כתבי יד הרבה נוסחאות שונות וחלופי גרסאות מתוספתות **כתבי יד עתיקים** שנמצאו בבתי עקד הספרים.

כח. מגן אברהם באור לתוספתות **מסדר נזיקין** מאת הג"מ **אברהם אבלי הלוי** ז"ל **מקאליש** (בעהמ"ס מגן אברהם על או"ח).

כט. חסדי דוד באורים וחדושים מספר **חסדי דוד** להג"מ **דוד בר יעקב פארדו** ז"ל.

ולהגדיל תפארתה הדפסנוה **באותיות מרובעות**.

גם הדפסנוה **בחוברות מיוחדות**, באופן שתוכל להיות נלוה אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה, כי זה מקומה הראוי לה.

כל אלה נקבו בשער האלפס לחלקיו הראשונים בתוצאה הראשונה, אולם אח"כ הוספנו על כל אלה גם אלה ההוספות, ה"ה:

לאלפס

ל. [כ"י] **נוסחאות כ"י** מספר **נמוקי יוסף** למסכת יבמות (ע"פ כ"י שנכתב בשנת ר' לאלף הששי).

לא. הגהות מהר"ם טיקטין ז"ל על המרדכי.

לב. הגהות הגאונים למרדכי סדר מועד מאת הג"מ **ישראל** בהג"מ שכנא ז"ל, והג"מ **צבי הירש שור** ז"ל.

לג. [כ"י] **חשק שלמה** להג"מ **שלמה הכהן** שליט"א מו"ץ דווילנא.

לד. [כ"י] **מראה מקומות** במרדכי (מלבד המ"מ שכתב הרמ"א ז"ל).

לתוספתא

לה. [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה (נעתק ע"י **הרד"ל** ז"ל מכ"י תלמידו של הגר"א הג"מ **בונים** ז"ל מטשקלאוון).

לו. [כ"י] **הגהות הגר"א** ז"ל לתוספתא זבחים.

לז. הפירוש זר זהב נדפס **בשלמות** כמש"נ בספר טהרת הקודש.

לח. [כ"י] **מארי דמתניתא** פירוש על תוספתא עירובין מהג"מ **יעקב כהנא** ז"ל מווילנא (בעהמ"ס גאון יעקב).

לט. [כ"י] **מראה כהן** לתוספתא סדר קדשים מהג"מ **בצלאל הכהן** זצ"ל מו"ץ דווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

מ. [כ"י] **פירוש לתוספתא פסחים** להג"מ **יונה ב"ר גרשון** ז"ל מווילנא.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה בפולה ומכופלת מדוייקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ **נוסחאות ישנות** וע"פ **ספרים מדויקים מדפוסים היותר קדמונים** ספרים יקרי המציאות, כמו: אלפס ומרדכי דפוס קושטנטינא רמ"ט (ואברב"ם) (הוא הראשון שנדפס בעולם) ודפוס סביוניטה שי"ד (ועל גליונותיו כתב הב"ח ז"ל בכי"ק את הגהותיו וחדושיו הנ"ל) ודפוס רייוא די טרינטו שי"ח אשר הוגה ע"י הג"מ יוסף אוטילינג הנ"ל, ודפוס קראקא שנת מש"ח, אשר הוגה ע"י מהר"ם טיקטין ז"ל, ואלפס (בלי מרדכי) ד' אמשטרדם שנת תב"א (ועל גליונותיו כתב בעל חות יאיר ז"ל בכי"ק את הגהותיו) ועוד הרבה ספרים כאלה יקרי המציאות מאד.

שבועות

שבועות שתים שהן ארבע. כשבועות ביטוי (כ) הכתוב (מדבר) בוקרקן אלא קרקן עולה ויורד כדמפרש בפ"ג (דף יט:): שתים. כמיני בקרא דכתיב להרע או להיטיב (נ) כדמפרש במשנה פ"ג אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו ולהבא להרע או להיטיב [להבא] משמע ובפ"ג (דף כו.) מרבינן מן המקרא לף דבריה שהן כהן הרעה והטבה ומיהו ג' ניעה ותו לא: שהן ד'. ים (מ) לפרש מניני הכתוב כדמפרש בפ"ג לף דבר ומלופו לעבור כמו שלבעי ולא לבטל או לא לבטל ואכל:

רש"י

שבועות שתים שהן ארבע. שבועת ביטוי שפתים הטמורה בתורה בוקרקן אלא קרקן עולה ויורד שתים כמיני בקרא דכתיב להרע או להיטיב כגון אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו (ו) הוא הדין לכל דבר בכל"ג שהוא הן ולאו ולהבא להרע או להיטיב להבא משמע ובפ"ג מרבה מן הפסוק לף דבריה שהן כהן לא הרעה ולא הטבה כגון אוכל ושותה ומיהו שתים מיהו ותו לא דבר ומלופיו **שהן ארבע.** ים לרבות מרבוי המקראות לף דבר ומלופיו לעבור כגון אוכלני ולא אוכל או לא לבטלני ואכל: **ידיעות טומאה.** מיהו קרקן עולה ויורד ממשמע טומאת מקדש וקדשיו: **ד'.** כגון אם נתעלמה ממנו טומאה וע"י אותה נעלמה אל קדש הרי אחד או נכנס למקדש הרי ב' דכתיב ונעלם ממנו והוה טמא ומשמע שנתעלמה ממנו טומאה חוכר למקדש ולקדש: **שהן ארבע.** ים לרבות מן המקרא עוד שני מיניין הטעם לקדש והטעם מקדש חוכר את הטומאה: **יליחות שבת ב'.** (א) היינו הולאה לעני שעומד בחוץ וגעל חפץ בפניס והוליאו ואחד לבעל הבית העומד בפנים וגעל חפץ ממקומו והניחו בחוץ שהם כתובים כדמפקת לן מילו משה ויעבירו קול במחנה לף תפיקו מרים"ע להי"ר: **שהן ד'.** היינו תולדה הכשלה לעני והכשלה לבעל הבית מרים"ר להי"ר דנפקא לן מכח קברת: **מרחוק נגעים.** שהמוכה מביא עליהן קרבן לטהרה שנים כתובים אחת ובהרת: **שהן ארבע.** דמרבה מפפחת שאינו שם נגע אלא לשון תוספת ותיבור דפפחת כמו שפחני נא אל אחת שבהמות בלומר תולדה לשאת ותולדה לבהרת ותאמרינן בהרת בשלג שניה לה בקיל היכול שאת בלמר לבן שניה לה בקרום ביצה: **אף שיש בה ידיעה.** לטומאה קלי ויליחות שבת ומרחוק נגעים של אחד מבואר שלשתן בדיליה: **ידיעה בתחלה.** שידע בטומאת שלבת קדש בהעלם או נכנס למקדש (ו) ונזכר לו שבטומאה לבל או נכנס: **ובשעה נגמיים.** היינו בשעה שלבת קדש או נכנס למקדש נעלם ממנו הטומאה או נעלם ממנו שזה היה קדש או מקדש: **בדי זה בקרבן עולה ויורד.** לטמורים בפקוק לעשיר בהמה לעני עוף לגל שבלים עשירים לפיפה: **שעיר הנעשה בפניס ויום הכפורים וכו'.** שלשה שעירים נעשו ביום הכפורים אחד היה קרב על גבי מזבח הפנימי ואחד משולח לעזאזל ואחד מתקרב על המזבח החילון: **סוף.** מגין מן היסורין עליו עד שבר יודע לו ויביא לפרה גמורה (ושכל יליף בגמרא בתלמוד מקרא): **על טהור שאכל דם טמאת.** שלומר שלבת קדש טמא ושכל יליף בגמ' מקראי בתלמוד: **כל השעירים כפרתן שוה.** כל שעירי המוספין בין שעיר (ה) שעירים הנעשים בחוץ ביום כפור בין של רגלים בין של רלש חדש לפרתן שוה וכולן מכפרין (ע) בין על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף בין (י) שאין בה ידיעה בתחלה ובסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין זה לזה ובגמ' יליף לה: **גמ' לחטאת לה.** שאל רלש חדש כתיב: **חטא שאין מביר בו אלא ה'.** שאל בין ידיעה כלל ובגמרא יליף לשעירי רגלים: **שעיר זה יהא וכו'.** כדמפרש ומוזל: **את שני המאורות הגדולים.** דמשמע שניהם גדולים וכתיב וכקטן: **למשול המאור הגדול**

תנן התם מראות נגעים וכו' מאן תנא מראות נגעים שנים שהן ד' כתב רש"י ז"ל לא גרסי' הבא ב' שהם ד' דהא ר"ש נמי אית ליה אלא ה"ג מאן תנא ואני אומר שודאי גרסי' לה ונקט רישא משום סיפא כדאשכחן בכמה דוכתא בגמרא כגון ההיא דאמרי' בריש סנהדרין אלא הא דתנן שנים אומרים וכאי ואחד אומר חייב וכאי ה"נ משום סיפא נקיט לה לרישא וה"ק מאן תנא מראות נגעים ב' שהן ד' בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל דאלמא אית לה תולדה לבהרת והיא שוה במראה לבן שלה לשאת מדלא קתני שלישית ורביעית אמר רבא דלא כר"ע דאי ר"ע הא אמר זו למעלה מזו זו ואין אחת מהן שוה לחברתה ושאת למעלה מסיד ואי"כ שיהא סיד תולדה לבהרת טהרת סיד ההיכל מלשטרף שאין שני מראות מצטרפין זה לזה בזמן שהם רחוקים זה מזה שיש מראה אחר מפסיק ביניהם בלובן והשתא סיד ההיכל בהדי מאן ניצרפיה ניצרפיה בהדי בהרת איכא שאת דעדיף מיניה ניצרפיה בהדי שאת דאי ר"ע הא איכא שלישית ורביעית מדקאמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו ובמתני' לא קתני אלא שניה לה

מלחמת ה'

בתוב נספר המלחמות מרלות נגעים כו' מאן תנא מרלות נגעים ב' שהם ד' עד כאן לא פליגי דלמ"ד נגעים שבהדרין אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב וכו':

אמר הכותב עד שקר הניא דהתם לאו משום סיפא נקט לה אלא משום דאי ליתא ד"ד ונוקה ניין לתלמודא דלמא נגעים ונעילן מאן תנא מרלות נגעים שהם שבע ד' בכלל שבעתיים כלומר נתנות ותולדות דומיא דשבועות ויליאות שבת אלא לר"ע דאמר ניעה לא הוה ליה למתנא מרלות נגעים כלל ואע"פ שהניאו משמעות נגעים בתוספות ניעור ממתני' לה"מ דלא קתני ניעה ואי"ת אלא לר"ע קשיא מרלות נגעים משום אלא פשיטא ליה ולא קתני ליה:

ומה שכתב עוד מאן תנא מרלות נגעים שהם שבע ד' בהרת עזה כשלג כו' עד ואין אחת מהן שוה לחברתה ואע"פ שאין מביר בו אלא ה' יהא שעיר זה כמפרה למה לי למיתני דכשהן שוה אין מביר בו אלא ה' אלא למעלה מזו למעלה מזו כמרלה זו"ג דלמא מרלה סיד ההיכל לבהרת שאת שהיא מצטרפין זה עם זה ואין מביר בו אלא ה' ומשום הכי קתני שלישית ורביעית דאי לא קתני שלישית ורביעית הוה אמינא דלא מצטרפי אלא שאת ובהרת אבל בהרת ובהרת לא מצטרפי קמ"ל דמצטרפי

א מיי' פ"ג מהל' תפלה ממג עשין כט טוש"ע או"ח סי' קכד טוש"ע סי' כד:

מסורת הש"ס

ל) ברכות ג ב) דף מ: ג) [עקדע טו ד] שם ה) שם ו) שם ז) נדרים כ:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) ל"ל עלי ותיבת לפני נמחק: (ב) תיבת עוד נמחק: (ג) כ"ג ליתא: (ד) כ"ג ליתא: (ה) ל"ל מקדש: (ו) כלן ל"ל לעיון גמ': (ז) דפטורין כל"ל: (ח) כתוספתן כל"ל:

אנ"ש מהר"ם [א] פי' שנתפייס עליה הקב"ה שהרי קבועה לומן כפרה על עוונותיהם של ישראל לדורות על דרך מנלגליין זכות ע"י זכות: [ב] נ"ל דכולהו בחדא מחתא מתחיל ואל תעש לחין צריך להזכיר של ר"ח שלא להזכיר קטרוגם ועוונותיהם של ישראל שנמצאו בה ונקראו על שמה זהו ואל יבא מיד ויכפר על החייב ונקבע לו הפ"י זכרון בפני עצמו זכרון תרועה יהיה לכם. זכרון השובר עוונותיהם של ישראל שנאמר בכפה ליום מגנו וכמו שאחר לשרי נשוי פעם כשני כפוי מטלה והו שפי' דוד ע"ה בתותו מזמור שאכלוך ואוכך בדבק זו תלך עדיו לנצוח בל קרוב לנוך וגו':

שלטי הגבורים

א ומפשט לשר כמה ימים לשחר ליעקה שאחה מטמא מחזוק טהור' ואיך לשחר שחשמיש מלשה שם הבא מן המקוה טהור ואלבה שחר שחקריבה ומשלה מי שחלוק שהשמיש מעלים קודם שחשמיש היה מלא שם שלין שפק שהלכי שאחה נלה ע"ל מאחר שהי' מוך ס"ד שדם לילדת הולד שאינה לריכה בדיקה דחמיא משולקין ממנה אפי' את הולד או נמלנו בדיקתן פ"ק דנדה ויכי שפקו שפקי לכלות מיי' פ"ד מהל' מטמאי משכב ומושב ועיין בעור ס"ד סימן קפ"ד ופימן קפ"ט שהאיך בזה לשחר דכל ס"ד שדם אינה לריכה בדיקה פ"ק דנדה ס"ב ע"ש הרמוחים מן הוספת דקי"ל דבבבה"ג כל שחאחה שלא בימי וסחה שאינה לריכה בדיקה אפי' אינה שבשוגג שאחה נדה בה"ג כמו נדון דיקן פטורה היא ואינה לריכה בפרה כמו שחחה המלכי בשנועת בחמלו בשם מהר"ם ובשנועת כ"י ומהוה הוספ לומר בשם מהר"ם ז"ל דלפוח לומר שהיא לריכה בדיקה דמ"ל יהא נבו מוקפו ולא דמי להיתיל שכחב המלכי פ' הניעת הטומחה בשם מהר"ם ז"ל שכ' כיון שחשאה מוחיעתו בשעת חשמיש שהשם יפ"ח מן המקוה ולא פירש שאינה לריכה בדיקה אפי' מיי' להיתיל פרק ה' מהלכות שגגות (ו) פטורין בכה"ג תוס שה שחמרת שם לריכה להמתין ג' חדשים להמתין בין זרע לזרע לדעת שם נתעברה והוה יש בי חשש פנס שם נתעברה שהוה בן נדה אי לא ע"ל לשם"ג פנס להמירו שחמי חכמים לחקנה זו כדחיתא פ' המוליך ופרק לף על פי שנראים להלריכה שלשה חדשים להמתין הזרע וכן נבי נב וגיוהב שים ושאחו שחשנישו שלריכים ג' חדשים להמתין הזרע להמתין בין זרע שחרע בקדושה לזרע שחרע בקדושה וכיי נמי היה קשה מפני לומר שלריכה להמתין ג' חדשים להשתין בין זרע שחרע בטומחה לזרע שחרע בטהרה מ"ת ע"ל דשה דחסם כגל דוחק דחלריכי' לכו להמתין ג' חדשים היינו משום דבולחי שם היחה שאינה מעוברת היחה מעוברת מחוכו שהרע בהשתין חו מעשה שהיה בעוד שהיחה בטחיות אבל הבא שאינה מעוברת מניחה ז' הטחמה בשמה ביחות בטהרה קחמו לה ואין לחוש שחמ גם היחה עחמה קודם ביחה זו דבא בחוקת טהורה היל למפרע ס"ד דלמא שחמה בטומחה בשעת השמיש ומ"מ כל שאר הביחות חי לה ומוכח מזה שהקדושה היא לו נחלות בחוקת הביחות

רבינו נסים שבועות שתים פרק ראשון שבועות

2 (ט.–יח:)

ביום ובלילה. נחמה היא: דשרגא בטיהרא וכו'. גר בלהריס אינו מחיר: לדידיה נמי. לחמה נמי נמנין החקופות ועל החקופה מעברין את השנה כלחיתא בסנהדרין (דף יג.): יעקב הקטן. לכחיב מי יקום יעקב כי קטן הוא: דוד הוא הקטן. מקרא הוא בדברי הימים: נבולהו רגלים כחיב ושעיר חטאת אחד ולא כחיב הכא ושני אחד לכאן ולכאן. לכשאומר את יום הזכרון הזה שליח נמי לר"מ דגר"מ חשכחן נמי זכרון לכחיב וברחמי חדשכם ומזכרתם לפני כ' אלהיכם והתרכחי עוד בפוף הלכות רחש השנה: יבא זכאי ויכפר על החייב. בפוף פירקין מייחי לה לומר שאפילו חמוחה כ"ג שני פעמים על פרו כדי שיחודה וידוו רחשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה זכאי בזוכוי חמוחה עליו ועל אחיו הכהנים:

ביום ובלילה אמרה ליה מאי רבותא דשרגא בטיהרא מאי מהניא א"ל לך וימנו בך ישראל ימים ושנים לדידיה נמי לא סגיא דלא מנו ביה דכתיב [ל] והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים א"ל צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן לא הוה מיתבה דעתה אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה [מ] לפני שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ריש לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח כלומר כיון שאמר לה הקב"ה ולמשול ביום ובלילה ולא נתישבה דעתה אמר לה [ג] עוד לך וימנו בך ישראל ימים ושנים ולא נתישבה דעתה אמר לה לך צדיקים יקראו על שמך ועוד לא נתישבה דעתה אמר לה הקב"ה הנני עושה לך כבוד שמישב דעתך תחת שמיעטתיך ומאי ניהו שיהו ישראל בכל ר"ח מקריבין קרבן [א] לפני לכפר עונותיהם לפיכך אמר הקב"ה [ג] הביאו כפרה לפני בר"ח לכפר עליכם כדי שתשלימו עלי בקרבן כפרה זה את הכבוד שאמרתי לעשות לירח בשביל שמיעטתיו וזה הוא פירוש הביאו כפרה עלי שמיעטתי וכו': ירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה אין צריך להזכיר של ר"ח בר אבי עבר קומי תבותא ולא אידכר דירחא וקלסוניה וה"נ אסיקנא בגמרא דילן בעירובין[ד] שאומר [ה]זכרון אחד עולה לכאן ולכאן תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא [ז] חייב ויכפר על החייב:

רש"י

יבוא בתחלה ויש לה יבוא בסוף בין על הטהור שאכל את הטמא ובפקע מינה לטומאה שאחיבה בין זה לזה: (ו) **אין לריך להזכיר של ר"ח.** דזכרון רחש השנה עולה גם לר"ח: **יבא זכאי ויכפר על החייב.** לכך כ"ג הוא מחוחה ביום הכפורים וידוי ונלחבר שנעשה זכאי בזידוי מחוחה עליו ועל אחיו:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות [ב]הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקדש נעלם ממנו הקדש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד היה משמש עם הטהורה א ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו: **גמ'** אלא היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרב נועץ [ד] צפרניו בארץ עד שימות הגיד ת"ר [ג]והזרתם את בני ישראל מטומאתם מיכן א"ר יאשיה אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן [ד]סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה וכמה עונה או יום או לילה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים שנאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם וגו' וכתיב [ה]והדוה בנדתה וגו' וסמיך ליה אחרי מות א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים שנאמר [ו]ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר ר' יהושע בן לוי אמר הויין לו בנים שראוים להוראה שנאמר ולהבדיל ולהורות א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר [ז]והתקדשתם והייתם קדושים וכתיב בתריה אשה כי תזריע וגו' פירוש [ח] יקדש עצמו בשעת תשמיש כגון הא דאמרינן[ט] שאלו את אימא שלום אשתו של רבי אליעזר מפני מה בניך יפיפין ביותר אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצי הלילה וכשהוא מספר עמי מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד אמרתי לו מה טעם אמר לי מפני שלא אתן עיני באשה אחרת ונמצאו בני באין לידי ממזרות וכגון

בעניעת דמעויי יין כתוב בין החול ובין הקדש ובין הטהור ולהורות את בני ישראל: המקדש עצמו. דרך לניעות: **לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה.** כדי שלא ישמע נשיס הסולכות בשוק ויתן דעתו עליהן: **ובשהוא מספר עמי.** כשהוא משמש מטתו: **מגלה טפח ומכסה טפח.** בפרק מי שמתו (דף סג.) ממיינן להסתיר לו לגלות טפחיים לקטנים והוא היה מגלה טפח ומכסה טפח ומחזן טפחיים לגדולים לטפח שני היה נצחר מכוסה: ודומה כמי שכפאו שד. כ"כ היה ממהר ביחתו דומה כאלו שנטרד מחמת שד שכופהו:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע. נטמא או בטעמא טומאתה או בחר כך: הרי זה בעולה ויורד. המפורש בוירקיע לעשיר מטעם בהמה ולעני מטעם העוף ולגל שבגדים עשירים המיפה והיא מנחת חוטא המעורה בכל מקום וזה הוא לעון עולה ויורד לעשיר עולה ולגל יורד: **היה** משמש עם הטהורה. ותני לה הכא מעוס דהוי דומיא דמאי דתנן לעיל מינה נטמא נעזרה שחיבא לו טומאה מעכבתו בהיתה: ואמרה לו נטמאתי. עכשיו: **ופירש מיד.** בקונטרס חייב שיעמוד בגלי הסגר ויפרום בגלי קונסי: **גמ'** נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עלמו בגלי הסגר עד שימות הסגר ולפיכך בגמ' [ד] שנאמר לפרום מיד מדכתיב ולא תעשה בגדת טומאתה לו תקרב ומפרשים דהמי לו תקרב לו תפרום הוא דכתיב המומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך כלומר ליכי הדור היו חומרים לנגיע עמוד בעלמך אל תגש בי כדי שלא תטמאך שחתה קדוש ואני טמא: קדשתיך. טומחיך כמו הן יש חים נשר קדש היקדש:

הלכות נדה: **והזרתם.** כמו **והפרשתם** כמו ויזנו: **אזהרה לישראל.** דסמיך ליה והדוה בנדתה בהוה בעניע: **או יום או לילה.** אם ותחה ביום יפרוש ביום ואם ותחה בלילה יפרוש כל הלילה וכי מפרש לה בסמכת נדה בפרק השלה (דף סג.): **וכל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים שנאמר והזרתם את בני ישראל ולא ימותו בעונם.** דסמיך ליה קרא ל' דוסמות דרבנן וכדמוכח בפ' כל היד (דף עז.) ועוד שהם המיכו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה כדחיתא בפ' הנח על יבמתו (דף סב:) ומי מלחוריימא היכי שריין לה ודלי כדכתיב: **ולהבדיל.** דממדיל בין טומאה לטהרה תלד לשמו זכר: **לחבדיל ולהורות.**

המאור הגדול

ואין למטה הימנה אבל בשאת וסיד ההיכל פליגי תנא דידן ס"ל סיד שוה לשאת במראה לבן שבה והריא תולדה דבהרת והיינו דלא קחני שלישית ורביעית ור"ע ס"ל שאת למעלה מסיד נמלאו שתי תולדות לשאת וכולן מלטרפין זו לזו כלומר שתי התולדות ראביהן ואפי' קרום ביצה לשאת דטפלה רבי רחמנא לשאת ואף ע"ג דמינחתא מינה טובה וב' התולדות זו לזו אבל בהרת אין לה תולדה כלל אבל היא מלטרפת לשאת מרבוי הכתוב דכתיב בסיפרא והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת והיה מלמד שמלטרפין זה עם זה וכתם ספרא ר' יהודה אליבא דר"ע והיינו דאמרי בגמרא לקמן דשמיע ליה לר' יהושע מיניה דאבוה דכולהו בהרי שאת מלטרפי ואם תשאל לתנא דמתני' דס"ל דהסיד והשאת שוין במראה לבן שבהן א"כ במה הן חלוקין זה מזה ומה ראה שעשה הסיד טפלה לבהרת והחזיק אותו מן השאת שהיא שוה לו במראה יש להשיב אף על פי שמראה לבן של הסיד והשאת שוין זה לזה לתנא דמתני' הן חלוקין זה מזה (ח) בממשן כי משכש הסיד חלוק ממשמש הצמר אע"פ שמראיהן שוין ותנא דידן גמיר גזירה שוה דרבי זירא נאמרה לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת כשם שטפלה לזו כך טפלה לזו לכך עשה הסיד תולדה לבהרת שהיא שניה לה במראה שלא נשאר לנו לתת לה תולדה אחרת אבל רבי עקיבא לא נמי גזירה שוה דר' זירא והיכא שפעת ליה לר"ע זו למעלה מזו אי נימא מדתניא וכו' עד ואילו מסי' ההיכל למעלה ומקרום ביצה ולמעלה לא קאמר ליה אלמא שמיע ליה מיניה דאבוה שכל התולדות מצטרפות לשאת כדאמרי' ואין אחד מהן מצטרפות לבהרת כדסבירא ליה לתנא דמתני' שהסיד והבהרת מצטרפות זו לזו דילמא שאת ותולדתה כבהרת ותולדתה כלומר דלמא ה"נ קאמר ליה ואיאמר קרום ביצה לאביה ולאביה ולשון קצר הוא אלא שהתחיל מלמטה שבמראות ולא חשש לפרש למעלה וכאילו אמר מצטרפין כל אחד ואחד מן התולדות לאביה דהיינו שאת ותולדתה ובהרת

מלחמת ה'

כתוב נספר המאור מי דלמ יפא מי שרק מטמא מי לפרדע מטמא המי זל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה:

ותפילו לרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה:

אמר הכותב כל היכא דאמרינן זל קרי בי רב הוא פירושו דבר ידוע לכל הוא בי היכא דאמרי בפרק שמני עז יצא שרק מטמא ולפרדע אינו מטמא שאמרי יין מוריס בשם וכו' עד שבי אתם משום דזל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה אפילו לר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה הרי זה מחוסר ידיעת בית רבו:

אמר רבא תרוייהו הנמני פרישה תנינא וכו' כניסה תנינא נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן פירוש וכיון שבדקה עצמה בעד שלפני תשמיש והוא עדן של צנועות כמו שמפורש שם במקומו ואחד תשמיש נמצא דם בעד שלו בידוע שבתוך התשמיש נטמאה קמ"ל שאפי' פירש כשהוא מת שאין לחייבו על הפרישה הרי הוא חייב על הכניסה אע"פ שהיתה טהורה לפני התשמיש וכגון שבעל בסמוך לוסתה ושגג בפשיעתו דקסבר יכולני למעוד ולא נעמוד ולפיכך חייב:

גרסינן בנדה בסוף פרק קמא (דף יג:) כל אשה שאין לה ותת אסורה לשמש. שמע מינה מרגלה בעלמא תשמיש. שאינו חייב להחזיר לה פירות נכסי מלוג ולא חמרין כיון דאין לה כתובה ממנו לעמתה ללמוד ממנו היה ויהיה לה פירי למכל מינה וטעמא דמילתא (א) דמחילה בטעות [כי האין] הויא מחילה כדאי' בפרק מיכאו נשך (דף סו.) ע"ש [א]: ולא מזונות. שם הלך בעלה למדינת הים קודם שיגרשנה אין ב"ד פוסקין לה מזונות מנכסיו: ולא בלאות. בגדים שבכיסה בגדותיה וכתבן בכתובתה שאינן קיימין אינו חייב לפרוע לה כיון שהוא מקבלן בחכירות על עצמו וכתבן בכתובתה ה"ל כמי שכתובה דלמי לכתובה אבל בלאות קיימין ולאי אית לה ללה גרעה [ממונה] לתמרין עלה בפ' אלמנה ניזונת (דף קפ:) שם היה זינתה כליה מי זנו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב כאן שעש"פ שעדיין קנת בלאות קיימין אין מחזירין לה וגרסה שהזקיקו לומר כן מדקתני ולא בלאות ואי בשאין קיימין מאי בלאות אילימא דזקא בלאות קיימין אבל לא קיימי ומהא לא אירית דהכי קתני שאינו חייב לשלם לה מה שבלה מבגדיה: ויוציא ולא יחזיר עולמית. בגמרא פרכינן פשיטא דלא יחזיר ומהדרינן לה לריבא דהדר אימקן כלומר שקבעה וסח מהו דתימא ליהדרה קמ"ל דזימנין דאזלה ומינסבא ומתקנה ואמר אילו הייתי יודע שכן הפי' היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גיטו בטל ובניה ממזרים [הילכך] תמרין ליה [ב] הוי יודע שהמגרש את אשתו ושם ושם לא יחזיר ואפי' היא מוחלת וקונעת ושם ותו לא מצי לומר אילו הייתי יודע שכן שהרי התרו בו וגמר בדעתו וגרשה וה"ל תמרין גבי מוציא לשמו משום נדר או משום שם רע בפ' השולח (דף מו.) [ב]: **ומיהו** כי תמרין לא יחזיר עולמית דוקא בלאמר לה הוי יודעת למשוט לתין לך ושם אני מגרשך ואי לא לא הייתי מגרשך וכגון שלא יכלו להתהדורי מני לקלקולה הא לא אמר הכי לא מני לקלקולה ל"מ דבעי מצי לקלקולה לר"מ דבעי מצי כפול לתנן התם בפרק השולח (דף מו:) המוציא שלא משום מילוסין ר"י אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר ואמרינן עלה בגמרא מאן חכמים ר"מ וטעמא משום דכיון דלא כפליה לתנאיה לא מני לקלקולה ולרבנן נמי לא בעו תנאי כפול הכא דוקא בשאמר לה משום כך אני מוציאך אבל גירש סתם יכול הוא להחזיר דהא לא מני לקלקולה וכעין שאמר שם גבי מילוסין ואמרים אומרים להכא אפילו לא אמר לה מני לקלקולה לפי שהדבר יודע שאין אדם מגרשה אלא שהיא מסורה לשמש הילכך שלא כפירושו אבל התם כל שלא פירש אין הדבר מוכיח שמפני כך גרשה ותמהני הכא היכי מני לקלקולה דכיון דמדינא תמרין יוציא הא לא אמר לה מני לא הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך שהרי מחויב הוה לגרשה ונימא לי דמאי תמרין יוציא לא שיכפוהו ב"ד בכך אלא שכיון שאינו יכול לשמש עמה מעול עליו להוציא הלכך מני לקלקולה ונומר אילו הייתי יודע שאתה לה תקנה הייתי שוהה מלגרש ומחזר שאתה מתוקנת והתרכתי בזה מע"ג אלא קי"ל כר"מ משום דנפקא מיניה לר' חנינא בן אנטיגנוס לפי שיטתו של הרב ז"ל שהוא סובר דלר' חנינא נמי היכא שגדקה ג' פעמים ומאה טמא יוציא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **משמשת** בשני עדים. אחד לפני תשמים ואחד לאחר תשמים: עדים. סלינין: עיוותיה. אי מזיק: תיקוניה. אי לא מזיק: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס: תמרין עלה בגמרא (נדה דף יג:) ובמאי אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל מדלא זינתה אי בשאינה עסוקה [ג] הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה לאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ותוקימנא בעסוקה בטהרות מאן דאמרי הא לא זינתה כלל מותיב ואזל מדר"ז אמר רבה בר ירמיה למיזנה שמעינן דמ"ל שמואל מדלא בדקה בעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה ושאינה עסוקה בטהרות לא [ד] בעיא בדיקה ומפרקינן מאן דאמרי הא לא מתני לה כלומר לעולם בעסוקה בטהרות ודקא קשיא לך תרתי למה לי רב יהודה דאמרי הא דשמואל לא מתני הא דר' זירא אמר רבה בר ירמיה ור' זירא לא אמרי הא מתני הא דרב יהודה ועלועם כל לבעלה לא בעיא בדיקה. ומתימהני היאך ליפשר לומר דר' חנינא בן אנטיגנוס בעסוקה בטהרות היא להא ולהי ר"מ דאמר לשמש ואין לה כתובה ויוליא ולא יחזיר עולמית מדינא קאמר ולא מפני מעלת הטהרות שאינו נדין להחמיר בשבילן כ"כ וכיון דר"מ מדינא קאמר רבי חנינא בן אנטיגנוס היא דפליג ומיקל טפי מיניה מדינא קאמר לריבא ומיקל טפי מיניה בשכרן בנים וכגון הא דאמר רב חמא [ג]ישראל קדושים הן ואין משמשין מטותיהם ביום וכו' וכגון הא דתנו רבנן [ד]הבא מבית הכסא אל ישמש מטתו עד שישהא שיעור חצי מיל מפני ששד של בית הכסא מלוהו ואם שמש הויין לו בנים נכפין וכגון הא דאמרינן הכא[ה] והזורתם את בני ישראל מטומאתם אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן: גרסינן בגדה[ו] ת"ר כל יאשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי רבי מאיר רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן עיוותיה ותיקוניה וכבר פירשנוה בבתובות שילהי פרק אלמנה ניזונית אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

ההיא דאמרינן [ו]הנה נחלת ה' בנים וגו' א"ר חמא בר חנינא בשכר שמשהין עצמן על הבטן בשעת ביאה כדי שיזרעו נשותיהן תחלה הקב"ה נותן להן בשכרן בנים וכגון הא דאמר רב חמא [ז]ישראל קדושים הן ואין משמשין מטותיהם ביום וכו' וכגון הא דתנו רבנן [ח]הבא מבית הכסא אל ישמש מטתו עד שישהא שיעור חצי מיל מפני ששד של בית הכסא מלוהו ואם שמש הויין לו בנים נכפין וכגון הא דאמרינן הכא[ט] והזורתם את בני ישראל מטומאתם אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן: גרסינן בגדה[י] ת"ר כל יאשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי רבי מאיר רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן עיוותיה ותיקוניה וכבר פירשנוה בבתובות שילהי פרק אלמנה ניזונית אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

עין משפט נר מצוה

א' פה

א מיי' פ"ד מהלכות אישות טושו"ע אה"ע סי' קכ:

מסורת הש"ס

ו) תהלים קכז ג) נדה דף עג. ז) שם דף ח. ד) גיטין דף ע. ה) דף יא: ו) דף יב:

קובץ הנהות

ב"ח (א) ג"ב פירוש בכה"ג דזקא דידעה וחמלה לבעל סיכת ללת יעבה לה טוב ממילה כמבואר בפ' מוקת הבתים בעובדא דרב ענן שקל בידקא כו' (עיל סי' תשיח):

מא"י [א] מי' הא וכו' לבעלה ממקר: [ב] בטהרות לג. מתן כו' והשתר ממקר: [ג] פ' כל"ג:

אנ"ש בהר"ם [א] גם דין תשמשת כתוב בסי' בל"ה שם שזיני הכא הלשה וכפי' הר"ן לשלפ גם בתוספות שילפי פ"ק דנדה כתוב טעמא דמחילה זו משום דיעתן לה לתיפוק עלה שמל לתיפוק: [ב] הכי מוקי לה בתוס' כאן ובפ' השולח: [ג] עי' בל"ל:

שלטי הגבורים

אפי' היה שמשמרה ישוד החזקה שאין הפקה מתעברת אלא שמוך ליפסח או בגיל שיעלתה אבל לא בעת שהיא ובן הדבה לאמר בעלמא אינו ב"ל שמשמרה בעת שמשמרת דם אלא כל שמשמרה בעת שעילה ומתעברה קרוי בן הדבה הלכך נראה לומר דבכי ס"ג אינה בריכה להמתין כלל. עוד מלאתי שנשאל להר"ם למה אין מזכרין בתעבר ובשאה שהיתה טהורה בפרישים שכבר כה בעלה דלעולם מתעבר מתוכו הזרע ואינו יכול להיות בן הבדה כמו שמוכחין שלא תשכב בפרישים שכבר כהם אחר כך בתעבר בטיפת זרע שהטיל בתוכה שהרי אין בן הבדה הוא כבר לכל דבר אין מוכחין לה ואפי' שהוא פגום ס"כ הכא נמי אין לחוש גם מלתי בהשובות הרמ"ם שנשאל על זה ובשיב לקבל עיון שם בתשובותיו. וכל שאם שאין לה וסת קבוע בריכה בדיקה גם לבעלה קודם תשמיש ואע"ג דהוי פלוגתא דרבוותא גבי הא דאמר בפ"ק דנדה דף י"ב כמו שכתבנו הרמ"ם והכי"ן ומהדבי כי היכי מלעשות הכא דעת רבינו הבא ובפ"ק מלעתה ניזונה הוא דגם לבעלה בעיא בדיקה וכן כתב מיי' פ"ד מהלכות אישות ביאה ע"ש והרמ"ם ועור ספר תרומת הדשן סי' רמ"ז ומ"מ אם שאין לה וסת קבוע כ' לפעמים רואה בכ"ג בחדש ולפעמים בכ"ה וכ"ש אך לבועלה אינה רואה עד י"ד ימים אחר הטבילה נר' דודאי לבועלה ס"ל בדיקה כל אותן י"ד ימים שאחר הטבילה אפי' בשאין לה וסת קבוע כלל אחר ימי הנדה כיון דאינה בקיאה בשעת הבדה ואפי' בשאין לה וסת קבוע כלל אחר ימי הנדה כיון דאינה בקיאה בשעת הבדה א

א מיי׳ פ״י מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפז: ב מיי׳ פ״ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפד ופי׳ קנ:

מסורת הש״ס

ו) נדה לף סו. ב) גי׳ ד״ה (וב״ח) ג), גי׳ ד״ה (וב״ח) ד) ל״ל רצה בר ירמיה ה) בד״ק ליתא ו) מהר״ם:

קובץ הגהות

ב״ח (ו) נ״ב ג׳׳ל: (ב) נ״ב ולא דמי דהתם לפי שהיה לה ספרים ההיא דרב יהודה דלעיל מותרת היינו לף בלא הזמנה ג׳ פעמים ולא קשיא דרב יהודה ומתוולדי ניהו ולהיפך דרב יהודה ומתוולדי ניהו דלעיל דהתם כשפרש לפי דעת שפירש לעיל דהא הרמב״ם כך נפרש לפי דעת הרי״ף ולא קשיא מידי: (ג) ל״ל תנא: (ד) נ״ב עיין לקמן אלף פט מנופר ג״כ בירושלמי שהביא הרי״ף לייתר מתחבר לתלות במכה מלכתיב לבעול בעילה שניה וכתבתיו הרשב״ג: (ה) והיינו ל״ל:

מא״י (ז) נ״ב וכו׳: (ח) מי׳ ועוד ממתק: (ט) נ״ב תון לכבודו לף יד״ה לפוף דעת המלכדי ועי׳ בג״א סי׳ קפז דמשמע שאין פי׳ המלכדי כפי הר״ן וה״ה פשוט:

אנ״ש מהר״ם [א] וכמלכדי גם הוא כתב פי׳ זה ומשמע שם לפי׳ שהיו שמוך לוסתה שכתב ז״ל שם יש לה וסת ומן קבוע שהיא רואה דם מלה בוסתה שיכולה לומר זה הלם שהיא רואה עכשיו הוא שעדיין לה הגיע וסתה [ג]:

שלטי הגבורים

א ואפילו אמר עבלה ושני ימים אחר עבילתה מלאה כתם על התולה כנגד הטבור וגמפקה האשה בכתם זה יש לי היא מהנשים אבר יש לה וסת קבוע ומתוך מורת מזמנו בא וגם דרכה להרבות בשעת השעוה מתוך והחדות לה הרגישה גם נפתפקת שמא מותו הכתם היא יושבת על נקוי דרור כי לן מלאה כמה פעמים בחדר שלה על נקיבי יושבת לפוך דרור שעושין הלן מהלכת שלומות לפי שעתו כך רגילה למנות על הכתמים שאחר הכתם משעתיון אותם לשמא נתלר ויה התלוך שמצאו עליו הכתם ביום שלפני לביאתה אותו הלילה היה שעות נתלר ידועה כתם זה שבתלות לכתם אחר מהיכיותת מלפוך דרור ומלא מכוון גם בדרכקה על הכתם תלף ואלך לו מת גם לף היה לוען שביבו כיהוב בכתמים האלומים. ולזה בעיני שהאשה רואה מותרת לבעלה בפשיטא היא שהיא שהיא נתוקה טהורה בעון זאת דיכולה היא לתלות הכתם בדבר אחר כלאחריון פרק הרואה בגדה וכן פסקו פוסקי הלכות ואפי׳ בימי לבושה לא ראתה כתם יכולה לתלות שם שפרה ג׳ ימים מלבושה כמ״ש מהרי״ק ז״ל בהגה״ת שבש״ך יו״ד ואת אשה ביכולה לתלות ויהיו שהאשה נאמנת לומר בנדי מלוכלים ממקום אחר דהמורה לטמיה כדמוכח בהם בגידה וכפ׳ המדיר לף עב אמר להדיא בני דמשמעתי בידה דהיא נאמנת דסומכים עליה כל שלא הוחזקה בידה בשכיחותיה וע״ש בפוס, וכן יהיו שהכתמים דבדגן הם ותולין בהו לקולא כל שלא מלאה דם ממש על בשרה כמו שפסקו כל פוסקי הלכות ותולין לקל לאפילו בשכיח בגי כתבים תע״ג דהיכא דמלאה דם מיהא נאמנת לומר מכה היתה לי בחותו מקום שממנה יצאה דם ף״ל יודעת בהלו שיצא דם מן המכה אבל מפקפ מיהא מולה כמ״ש המדפיר בהלכות נידה היינו דוקא בגי דם אבל בגי כתם אפי׳ מפקפ תלינן לקל שבתמים דבדגן כלאחריון במלכדי ומיהו משום שמלאה בגבד הטבור אין נראה לקל דהא למטה מן התבורה הוא ותלן התם פ׳ הרואה למעלה מן התבורה בגבד בית התורפה היא ור״ל שכל למטה מן התבורה הוי בכלל בגבד בית התורפה אבל מיני ר״ל שבירום למטה מן התבורה היא בית התורפה ולמיקך מיהא הא למעלה מיד מבית התורפה שרי דמ״ל דלמטה מן התבורה ר״ל ממש בגבד בית התורפה הא מני ליה רישא ועוד דליכא בית שפוקפ דמפרש לה הכי אלא ודאי מחוורתא דכל שלמטה מן התבורה הוי בכלל בית התורפה ועוד כי הני מלוקי דיהן הן פוחתים בזולתיהן ועבידו דחהרות למעלה ולמטה ולפיכך הן מלוצות לפעמים תהיה מקום שממוך לוולר בגבד בית התורפה הילכך אין לסמוך על זה ולולם הסימנים המפורין בית הנשים לבדוק הכתמים ומלאו שפיר בדיקה אינן מן הכתמין המפורין על זה ודאי יש לסמוך ולהתיר ואם הכתם היה פחות מכגרים שהוא ו׳ שעורות לפי קנה שהפוסקים כמו שהביאם המלכדי בהלכות נידה אות ע׳ עדשה לפי דברי הטור י״ד סימן ק״ל ומיי׳ ומ״ג אפי׳ אין לה וסת לתלות אין מוסתין לו כלאחריון הכתם פרק הרואה כתם וכן פסק שם״ע סימן רפ״ו וכפי מוכח בשמ״ג לתלות ק״ל אפי׳ הכתם גדול אם יש לתלות מולין ואם הוא פחות מכגרים אין מוסתין לו לאפילו אין לו לתלות ולא כפפר התוספות שכתב שאין מולין הכתם אלא פחות מכגרים וכן משמע מדברי ספר ת״ה סי׳ רמ״ט דשיעור כגרים ועוד צריך לתלותו ומולין אם יש לתלות ופחות מכגרים אין צורך לתלותו ומולין אותו מולין מתלוצלת בכתם. ומיהו כמה שיפ הקול שכיחה נדה אם האומנה כך בשכוחותיה נראה לתלן לה תקנה דק״ל בפרק המדיר

א׳ מיי׳ פ״י מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפז: ב מיי׳ פ״ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפד ופי׳ קנ:

מסורת הש״ס

ו) נדה לף סו. ב) גי׳ ד״ה (וב״ח) ג), גי׳ ד״ה (וב״ח) ד) ל״ל רצה בר ירמיה ה) בד״ק ליתא ו) מהר״ם:

קובץ הגהות

ב״ח (ו) נ״ב ג׳׳ל: (ב) נ״ב ולא דמי דהתם לפי שהיה לה ספרים ההיא דרב יהודה דלעיל מותרת היינו לף בלא הזמנה ג׳ פעמים ולא קשיא דרב יהודה ומתוולדי ניהו ולהיפך דרב יהודה ומתוולדי ניהו דלעיל דהתם כשפרש לפי דעת שפירש לעיל דהא הרמב״ם כך נפרש לפי דעת הרי״ף ולא קשיא מידי: (ג) ל״ל תנא: (ד) נ״ב עיין לקמן אלף פט מנופר ג״כ בירושלמי שהביא הרי״ף לייתר מתחבר לתלות במכה מלכתיב לבעול בעילה שניה וכתבתיו הרשב״ג: (ה) והיינו ל״ל:

מא״י (ז) נ״ב וכו׳: (ח) מי׳ ועוד ממתק: (ט) נ״ב תון לכבודו לף יד״ה לפוף דעת המלכדי ועי׳ בג״א סי׳ קפז דמשמע שאין פי׳ המלכדי כפי הר״ן וה״ה פשוט:

אנ״ש מהר״ם [א] וכמלכדי גם הוא כתב פי׳ זה ומשמע שם לפי׳ שהיו שמוך לוסתה שכתב ז״ל שם יש לה וסת ומן קבוע שהיא רואה דם מלה בוסתה שיכולה לומר זה הלם שהיא רואה עכשיו הוא שעדיין לה הגיע וסתה [ג]:

שלטי הגבורים

א ואפילו אמר עבלה ושני ימים אחר עבילתה מלאה כתם על התולה כנגד הטבור וגמפקה האשה בכתם זה יש לי היא מהנשים אבר יש לה וסת קבוע ומתוך מורת מזמנו בא וגם דרכה להרבות בשעת השעוה מתוך והחדות לה הרגישה גם נפתפקת שמא מותו הכתם היא יושבת על נקוי דרור כי לן מלאה כמה פעמים בחדר שלה על נקיבי יושבת לפוך דרור שעושין הלן מהלכת שלומות לפי שעתו כך רגילה למנות על הכתמים שאחר הכתם משעתיון אותם לשמא נתלר ויה התלוך שמצאו עליו הכתם ביום שלפני לביאתה אותו הלילה היה שעות נתלר ידועה כתם זה שבתלות לכתם אחר מהיכיותת מלפוך דרור ומלא מכוון גם בדרכקה על הכתם תלף ואלך לו מת גם לף היה לוען שביבו כיהוב בכתמים האלומים. ולזה בעיני שהאשה רואה מותרת לבעלה בפשיטא היא שהיא נתוקה טהורה בעון זאת דיכולה היא לתלות הכתם בדבר אחר כלאחריון פרק הרואה בגדה וכן פסקו פוסקי הלכות ואפי׳ בימי לבושה לא ראתה כתם יכולה לתלות שם שפרה ג׳ ימים מלבושה כמ״ש מהרי״ק ז״ל בהגה״ת שבש״ך יו״ד ואת אשה ביכולה לתלות ויהיו שהאשה נאמנת לומר בנדי מלוכלים ממקום אחר דהמורה לטמיה כדמוכח בהם בגידה וכפ׳ המדיר לף עב אמר להדיא בני דמשמעתי בידה דהיא נאמנת דסומכים עליה כל שלא הוחזקה בידה בשכיחותיה וע״ש בפוס, וכן יהיו שהכתמים דבדגן הם ותולין בהו לקולא כל שלא מלאה דם ממש על בשרה כמו שפסקו כל פוסקי הלכות ותולין לקל לאפילו בשכיח בגי כתבים תע״ג דהיכא דמלאה דם מיהא נאמנת לומר מכה היתה לי בחותו מקום שממנה יצאה דם ף״ל יודעת בהלו שיצא דם מן המכה אבל מפקפ מיהא מולה כמ״ש המדפיר בהלכות נידה היינו דוקא בגי דם אבל בגי כתם אפי׳ מפקפ תלינן לקל שבתמים דבדגן כלאחריון במלכדי ומיהו משום שמלאה בגבד הטבור אין נראה לקל דהא למטה מן התבורה הוא ותלן התם פ׳ הרואה למעלה מן התבורה בגבד בית התורפה היא ור״ל שכל למטה מן התבורה הוי בכלל בגבד בית התורפה אבל מיני ר״ל שבירום למטה מן התבורה היא בית התורפה ולמיקך מיהא הא למעלה מיד מבית התורפה שרי דמ״ל דלמטה מן התבורה ר״ל ממש בגבד בית התורפה הא מני ליה רישא ועוד דליכא בית שפוקפ דמפרש לה הכי אלא ודאי מחוורתא דכל שלמטה מן התבורה הוי בכלל בית התורפה ועוד כי הני מלוקי דיהן הן פוחתים בזולתיהן ועבידו דחהרות למעלה ולמטה ולפיכך הן מלוצות לפעמים תהיה מקום שממוך לוולר בגבד בית התורפה הילכך אין לסמוך על זה ולולם הסימנים המפורין בית הנשים לבדוק הכתמים ומלאו שפיר בדיקה אינן מן הכתמין המפורין על זה ודאי יש לסמוך ולהתיר ואם הכתם היה פחות מכגרים שהוא ו׳ שעורות לפי קנה שהפוסקים כמו שהביאם המלכדי בהלכות נידה אות ע׳ עדשה לפי דברי הטור י״ד סימן ק״ל ומיי׳ ומ״ג אפי׳ אין לה וסת לתלות אין מוסתין לו כלאחריון הכתם פרק הרואה כתם וכן פסק שם״ע סימן רפ״ו וכפי מוכח בשמ״ג לתלות ק״ל אפי׳ הכתם גדול אם יש לתלות מולין ואם הוא פחות מכגרים אין מוסתין לו לאפילו אין לו לתלות ולא כפפר התוספות שכתב שאין מולין הכתם אלא פחות מכגרים וכן משמע מדברי ספר ת״ה סי׳ רמ״ט דשיעור כגרים ועוד צריך לתלותו ומולין אם יש לתלות ופחות מכגרים אין צורך לתלותו ומולין אותו מולין מתלוצלת בכתם. ומיהו כמה שיפ הקול שכיחה נדה אם האומנה כך בשכוחותיה נראה לתלן לה תקנה דק״ל בפרק המדיר

א מיי׳ פ״י מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפז: ב מיי׳ פ״ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיג טוש״ע סי׳ קפד ופי׳ קנ:

מסורת הש״ס

ו) נדה לף סו. ב) גי׳ ד״ה (וב״ח) ג), גי׳ ד״ה (וב״ח) ד) ל״ל רצה בר ירמיה ה) בד״ק ליתא ו) מהר״ם:

קובץ הגהות

ב״ח (ו) נ״ב ג׳׳ל: (ב) נ״ב ולא דמי דהתם לפי שהיה לה ספרים ההיא דרב יהודה דלעיל מותרת היינו לף בלא הזמנה ג׳ פעמים ולא קשיא דרב יהודה ומתוולדי ניהו ולהיפך דרב יהודה ומתוולדי ניהו דלעיל דהתם כשפרש לפי דעת שפירש לעיל דהא הרמב״ם כך נפרש לפי דעת הרי״ף ולא קשיא מידי: (ג) ל״ל תנא: (ד) נ״ב עיין לקמן אלף פט מנופר ג״כ בירושלמי שהביא הרי״ף לייתר מתחבר לתלות במכה מלכתיב לבעול בעילה שניה וכתבתיו הרשב״ג: (ה) והיינו ל״ל:

מא״י (ז) נ״ב וכו׳: (ח) מי׳ ועוד ממתק: (ט) נ״ב תון לכבודו לף יד״ה לפוף דעת המלכדי ועי׳ בג״א סי׳ קפז דמשמע שאין פי׳ המלכדי כפי הר״ן וה״ה פשוט:

אנ״ש מהר״ם [א] וכמלכדי גם הוא כתב פי׳ זה ומשמע שם לפי׳ שהיו שמוך לוסתה שכתב ז״ל שם יש לה וסת ומן קבוע שהיא רואה דם מלה בוסתה שיכולה לומר זה הלם שהיא רואה עכשיו הוא שעדיין לה הגיע וסתה [ג]:

שלטי הגבורים

א ואפילו אמר עבלה ושני ימים אחר עבילתה מלאה כתם על התולה כנגד הטבור וגמפקה האשה בכתם זה יש לי היא מהנשים אבר יש לה וסת קבוע ומתוך מורת מזמנו בא וגם דרכה להרבות בשעת השעוה מתוך והחדות לה הרגישה גם נפתפקת שמא מותו הכתם היא יושבת על נקוי דרור כי לן מלאה כמה פעמים בחדר שלה על נקיבי יושבת לפוך דרור שעושין הלן מהלכת שלומות לפי שעתו כך רגילה למנות על הכתמים שאחר הכתם משעתיון אותם לשמא נתלר ויה התלוך שמצאו עליו הכתם ביום שלפני לביאתה אותו הלילה היה שעות נתלר ידועה כתם זה שבתלות לכתם אחר מהיכיותת מלפוך דרור ומלא מכוון גם בדרכקה על הכתם תלף ואלך לו מת גם לף היה לוען שביבו כיהוב בכתמים האלומים. ולזה בעיני שהאשה רואה מותרת לבעלה בפשיטא היא שהיא נתוקה טהורה בעון זאת דיכולה היא לתלות הכתם בדבר אחר כלאחריון פרק הרואה בגדה וכן פסקו פוסקי הלכות ואפי׳ בימי לבושה לא ראתה כתם יכולה לתלות שם שפרה ג׳ ימים מלבושה כמ״ש מהרי״ק ז״ל בהגה״ת שבש״ך יו״ד ואת אשה ביכולה לתלות ויהיו שהאשה נאמנת לומר בנדי מלוכלים ממקום אחר דהמורה לטמיה כדמוכח בהם בגידה וכפ׳ המדיר לף עב אמר להדיא בני דמשמעתי בידה דהיא נאמנת דסומכים עליה כל שלא הוחזקה בידה בשכיחותיה וע״ש בפוס, וכן יהיו שהכתמים דבדגן הם ותולין בהו לקולא כל שלא מלאה דם ממש על בשרה כמו שפסקו כל פוסקי הלכות ותולין לקל לאפילו בשכיח בגי כתבים תע״ג דהיכא דמלאה דם מיהא נאמנת לומר מכה היתה לי בחותו מקום שממנה יצאה דם ף״ל יודעת בהלו שיצא דם מן המכה אבל מפקפ מיהא מולה כמ״ש המדפיר בהלכות נידה היינו דוקא בגי דם אבל בגי כתם אפי׳ מפקפ תלינן לקל שבתמים דבדגן כלאחריון במלכדי ומיהו משום שמלאה בגבד הטבור אין נראה לקל דהא למטה מן התבורה הוא ותלן התם פ׳ הרואה למעלה מן התבורה בגבד בית התורפה היא ור״ל שכל למטה מן התבורה הוי בכלל בגבד בית התורפה אבל מיני ר״ל שבירום למטה מן התבורה היא בית התורפה ולמיקך מיהא הא למעלה מיד מבית התורפה שרי דמ״ל דלמטה מן התבורה ר״ל ממש בגבד בית התורפה הא מני ליה רישא ועוד דליכא בית שפוקפ דמפרש לה הכי אלא ודאי מחוורתא דכל שלמטה מן התבורה הוי בכלל בית התורפה ועוד כי הני מלוקי דיהן הן פוחתים בזולתיהן ועבידו דחהרות למעלה ולמטה ולפיכך הן מלוצות לפעמים תהיה מקום שממוך לוולר בגבד בית התורפה הילכך אין לסמוך על זה ולולם הסימנים המפורין בית הנשים לבדוק הכתמים ומלאו שפיר בדיקה אינן מן הכתמין המפורין על זה ודאי יש לסמוך ולהתיר ואם הכתם היה פחות מכגרים שהוא ו׳ שעורות לפי קנה שהפוסקים כמו שהביאם המלכדי בהלכות נידה אות ע׳ עדשה לפי דברי הטור י״ד סימן ק״ל ומיי׳ ומ״ג אפי׳ אין לה וסת לתלות אין מוסתין לו כלאחריון הכתם פרק הרואה כתם וכן פסק שם״ע סימן רפ״ו וכפי מוכח בשמ״ג לתלות ק״ל אפי׳ הכתם גדול אם יש לתלות מולין ואם הוא פחות מכגרים אין מוסתין לו לאפילו אין לו לתלות ולא כפפר התוספות שכתב שאין מולין הכתם אלא פחות מכגרים וכן משמע מדברי ספר ת״ה סי׳ רמ״ט דשיעור כגרים ועוד צריך לתלותו ומולין אם יש לתלות ופחות מכגרים אין צורך לתלותו ומולין אותו מולין מתלוצלת בכתם. ומיהו כמה שיפ הקול שכיחה נדה אם האומנה כך בשכוחותיה נראה לתלן לה תקנה דק״ל בפרק המדיר

ת״ר אנשאת וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש [ו]ותנשא לאחר [ז][נשאת לאחר והיתה רואה דם בשעת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר] עד כמה מותרת לינשא עד שלשה יתר מכן לא תנשא עד שתבדוק עצמה כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול ומוך מונח לו על ראשו נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדין ואם יש לה א [ב]וסת תולה בוסתה ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא שפופרת אבגורי מבגר לה אמר שמואל שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה אמר [ג][ליה] ר״ש [ב״ל לר׳ יוחנן] ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון [א״ל] לפי שאין כל אצבעות שוות [ד] ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי [ה] לפי דרכ יהודה לף קשיא עליה. והרב אלפס ז״ל גרסה שהוא סובר כדברי רש״י ז״ל בשאשה אינם לה וסת שאינה לריכה בדיקה אלא [ד]עד שתראה שלשה ימים רלופין ואז תשמש [ה]ותנשא לאחר. ולמדנו מכאן שאם ראתה דם בשעת תשמיש אפי׳ פעם אחת אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ב׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ג׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ד׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ה׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ו׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ז׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ח׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ט׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ט״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ט״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה י״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה כ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ל״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה מ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה נ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ס״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ע״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה פ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה צ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קט״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קט״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קי״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כא ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה ק״כט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קל״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קמ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קנ״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ד ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ה ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ו ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ז ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ח ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קס״ט ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קע׳ ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קע״א ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קע״ב ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קע״ג ימים רלופין אינה תולה אלא תשמש מיד ואפי׳ ראתה קע״ד

שאין כל הכחות שוות. **ת"ר** [ו]ואשה כי תהיה זבה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה ת"ל ואשה מכאן אמרו בת יום אחד לנדה בת עשרה ימים לזיבה פי' כיון דלא הויא זבה אלא עד שתראה ג' ימים אחר ז' ימי נדה לא משכחת לה למהוי זבה פחות מבת עשרה ימים כי תהיה זבה יכול אפילו זבה מ"מ תהא טמאה ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם אי דם יכול אין לי אלא מראה אחד כשהוא אומר דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים בה (א) האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין פירוש ב"ה דרשי והיא גלתה את מקור דמיה הרי כאן שנים וטהרה ממקור דמיה הרי כאן שנים הרי ארבעה והא אנן חמשה תנן אמר ר' חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה וב"ש סברי הני תרתי אחריני נמי מילקי לקו [ז]ומנא לן דאיכא דם טהור באשה דילמא כל דם דאתי מינה טמא א"ר חמא בר יוסף א"ר הושעיא דאמר קרא [ח]כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וגו' בין דם טמא לדם טהור: [ט]בבשרה מלמד שהיא מיטמאה מבפנים בבחוץ והלא דין הוא ומה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים אין מטמא בפנים בבחוץ נדה שאינה טעונה ביאת מים חיים אינו דין שלא תטמא בפנים בבחוץ ת"ל בבשרה מלמד שהיא מטמאה בפנים בבחוץ אין לי אלא נדה זבה מנין ת"ל זובה שבעת ימים תהיה שבעת ימים תהיה בנדתה ולא בויבתה כל שבעה יכול עד שתהא רואה דם כל שבעה ת"ל תהיה אע"פ שאינה רואה ומנין שאינה טובלת מבעוד יום ת"ל שבעת ימים תהיה בנדתה תהיה בנדתה כל ז': ואשה כי יזוב זוב דמה בין גיורת בין שפחה בין משוחררת בין בת ישראל ימים שנים יכול ימים הרבה אר"ע כל ששמועו מרובה ושמועו מועט תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת [כולה][י] א"ר נחמיה וכי מה בא הכתוב לפתוח או לנעול והלא לא בא לנעול אלא לפתוח אם אתה אומר ימים ו' אינן אלא מאה אלא מאתים מימתו מ"ל לנטו מזור כך נד' דברים שהייתי מומר ומדמ מיניהו הלי דמ ירוק ומטמא למיטמא לגבי ר' יוסי מזר בו ולא למטות כת"ק דמתני' דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא מכמים דהיינו ר' יוסי ומטמא לגבי מתן דפליג עליה התם הלר ניה ועוד דקוגיין בריש המפלת (לף כח.) הכי מוכחא דכולהו כר' יוסי סבירא להו דלא מטמא אלא מחיכה של מרגע מיני דמים אבל מחיכה ירוקה ולבנה מטהרין וכן דעת הרמב"ם ז"ל ולא עוד אלא שפסק כדברי בית הלל דכמימי בשר צלי מטהרין שכן כתב בפ"ה מהלכות איסורי ביאה שאפילו בשר צלי כל שיש בו מראה אדמומית ולא נקיים. וכן כתב מראה אדמומית כלל יוצאת עליו ז' נקיים. וכן כתב מראה אדמומית כל שבפרק כל הים [לף כ.] וכן לפי' דיהה ממנו ולפי' כיהה מן הדיהה ועל"ג דתנן התם דיהה מכלן טהור כלומר שאינו אחור כ"כ אבל נדם דירוק ואין צריך לומר הלבן ואפי' מראות מינה יוצאת (ג) כלומר שלא גזרו כלל אלא על דם ותולדותיו אבל אלו אין בכלל [כיון] דקי"ל כר"י בירוק וכתבו בתוספות דירוק היינו גלגלי ולא ויר"ט שהוא ככרתי להוה אינו טוהר לגמרי מהלכות כלל וטהור לפילו לעקביה נן מהלכות דלא אסרה תורה אלא דם שהוא לחוד ומכי מוכח [גמלני] כדאמרן דאמרינן התם וירק אין מניחין שהוסיקן בוהב וכן הוא לומר ומגרומיה שהוא כירקרק חרוץ אלמא דירוק היינו מראה הזהב שהוא גלגל"י וירוק ככרתי טהור ומסי' נגעים נמי תנן [ירקרק כעפרוני] ובפ' לוקד הגזל (ד' לד:) נמי תנן ירוק ככרתי אלמא דמתם ירוק לאו כה"ג הוא: **בבשרה** מלמד שמטמא בבפנים בבחוץ. דמשמע מע"ג דהוי הדם בבשרה דהיינו [בפרוזדור] בפנים ולא יצא לחוץ לפרוזדור מהאי טעמא נדה: [י]הזב שהוא טעון ביאת מים חיים. לכתיב ביה ולחן בבשרו במים חיים: **זב אינו מטמא בפנים בבחוץ.** כדתניא התם מנלנו עד שתצא טומאתו לחוץ: ת"ל זובה בבשרה. מהאי דזובה מטמא בבשרה דהיינו בפנים ועל"ג דלא יצא לחוץ: **ז' ימים תהיה בנדתה ולא בויבתה כל ז'.** כלומר לפילו היתה כל ז' ימים בנדתה טובלת לערב והיא טהורה: **ולא בויבתה כל שבעה.** לפי הויא זבה כל ז' לא תהא טובלת לערב ותהא טהורה אלא בריבה ז' נקיים לאחר שהדם נפסק: יכול כיון דכתיב שבעת ימים תהא בנדתה עד שתהא רואה דם כל ז' לא תהא טמאה נדה ת"ל תהיה. להוה מלי למכתב ז' ימים בנדתה והשתא דכתב תהיה משמעינן שע"פ שאין רואה כל שבעה היא טמאה נדה: כל ששמועו מרובה ושמועו ממועט. כל מידי דמשמע מועט כי הלי ימים למשמע מיעוט ימים כ' ומשמע ימים דכתיב: **תפשת מרובה לא תפשת.** ומה תאמר מיומ ו' ימים לימת מלך ויותר מהמה מבל פחות מב' ת"ל:

מסורת הש"ס

א) ויקרא טו ג) נדה יט. ג) דברים ח ד) תוספ' כתובות פרקא מצורע פרק ד' מוכים ה) מדפו"י ו) נדה כתיב בפרקא מצורע ובתרא ותאמר כי זוב דמה זוב דמה משמעי ובפרק בנות כותים בתמלמו מניהלה. מהכ"ם ז) מפורש בתוס' יבמות יבמות שבירקות כשעור אלמא דבע"ל הוא עיקר ירוק וכ"ה במרדכי. מהכ"ם ח) עיקר של הלכה זו בפ' יוצא דופן:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ל"ל טמאים: (ב) לף היה במרחב מימי בשר כל"ל: (ג) ל"ל בלוס: (ד) ל"ב אבל אם: (ה) ד"ה ת"ש תוספות וכו' כל"ל: (ו) ל"ב נמי אינה תוס' שנאמר: (ז) ל"ב גם התוס' הקשו על פירש רש"י מהכא דזהורק ופי' בפי' בהשמטת שלו: (ח) שתני כל"ל: (ט) הבא כל"ל: (י) ושני כל"ל: חו"י (א) ל"ב נדה לף יט:

שלטי הגבורים

ובפרק י' יוחסין הזהוקה נדה בשמועתיה בשלה לוקה עליה ופ"ש ז"ל כגון שלבשה בגדי נדות והכי פסק מי' בהל' איסורי ביאה ופירש הר"ן ז"ל פ"ב דשמועות לשם שהזהוקה נדה אפילו נוגעה בתמלמ"ת אפ"ש לדבריה אינה נאמנת וכן כתב בשם הרמב"ן ז"ל ומניד מצינה נמי פ"ב מהלכות איסורי ביאה פסק הכי בשם הרמב"ן ובשם הרשב"ם ז"ל וכתב שכן הוא דעת מרי ב"ב ומשמע להדיא ואע"ג דעור י"ב סימן קפ"ב הביא דעת הרמב"ן ז"ל והפלוגא על דבריו מ"מ אין נראה שכלה לנו למנוק עליו שכתב כן עליו דרך מיעוט ועוד כיון דכתים ס"ל הכי הסיינו הלמעיל והרשב"ם ומניד משמה והר"ן ז"ל נראה לפין דזוהין דבריהם שלו מפני הסיעה של הטור:

המאור הגדול

ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד כי אתמר דאביי בעלמא איתמר פירוש לעולם מחניתא שלא בסמוך לוסתה ולא מיחייב אלא חדא אפרישה בהנאה מרובה (ד) ואם פירש בהנאה מועטת לא מיחייב ולא חדא דאנוס הוא דאף ע"ג דס"ל בעלמא משמש מת חייב הכא פטור דאנוס הוא וכי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מועטת לעולם חייב שתים וכגון שהיתה לו ידיעה בניתים לפי שהוא ח"ח ואפי' בת"ח לשתיהן לא אמרינן דמזיד הוא בפרישתו בהנאה מרובה שהרי המרובה והמועטת שוות הן אצלו לחייב מאחר שפשע בתחלתו וסבר יכולני לבעול וס"ל משמש מת חייב נמצא זה מתחייב בין בארוכה בין בקצרה שבנדה ואע"פ שיש לו ידיעה בפרישתו שהוא חוטא שגגת פרישתו תלויה לו בשעת כניסתו לפי שמאותה שעה פשע ונעשה שוגג בשתיהם שהרי א"א לו בלא פרישה והא מחייב על המועטת כמו שמחחייב על המרובה שלא נחנה אפי' המועטת לדחות אצלו כל זמן שאינו אנוס בכניסתו הלכך דא ודא אחת היא ושגגת הסוף תלויה בשגגת התחלה ואף על פי כן מתחייב שתים הואיל והיתה לו ידיעה בניתים דת"ח לזו ולזו עסקינן ואין לנו כיוצא בזה בכל האיסורין והא דאוקימנא לעיל בת"ח לזו ואין ת"ח לזו לרווחא דמילתא קא משנינן דאע"ג דסבירא לן בעלמא משמש מת פטור איבא לאוקמא בת"ח לזו ואין ת"ח לזו משום דאכתי לא קאמר לן הא דאביי דמשמש מת בעלמא חייב א"נ י"ל רבא הוא דאוקמא הכי לטעמי' דס"ל משמש מת בעריות פטור אבל לאביי איבא לאוקמא אפילו בתלמיד חכם לשתיהן והוצרכתי לכתוב פירוש שמועה זו מפני שראיתי בעלי הפירושים שהעמידוה אפילו במסקנא דשמעתא לאביי בת"ח לזו ואין תלמיד חכם לזו כדמעיקרא ולי לא נראה הדבר כן:

א מיי' פ"ו ופי"ל מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קי"ל עוד ל"ד סי' קפג וקלד:

מלחמת ה'

ועוד ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד כי אתמר דאביי בעלמא איתמר פירוש לעולם מחניתא שלא בסמוך לוסתה ולא מחייב אלא חדא אפרישה בהנאה מרובה ואם פירש בהנאה מועטת לא מיחייב ולא חדא דאנוס הוא דאף ע"ג דס"ל משמש מת חייב הכא פטור דאנוס הוא וכי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מועטת לעולם חייב שתים וכגון שהיתה לו ידיעה בניתים לפי שהוא ח"ח ואפי' בת"ח לשתיהן לא אמרינן דמזיד הוא בפרישתו בהנאה מרובה שהרי המרובה והמועטת שוות הן אצלו לחייב מאחר שפשע בתחלתו וסבר יכולני לבעול וס"ל משמש מת חייב נמצא זה מתחייב בין בארוכה בין בקצרה שבנדה ואע"פ שיש לו ידיעה בפרישתו שהוא חוטא שגגת פרישתו תלויה לו בשעת כניסתו לפי שמאותה שעה פשע ונעשה שוגג בשתיהם שהרי א"א לו בלא פרישה והא מחייב על המועטת כמו שמחחייב על המרובה שלא נחנה אפי' המועטת לדחות אצלו כל זמן שאינו אנוס בכניסתו הלכך דא ודא אחת היא ושגגת הסוף תלויה בשגגת התחלה ואף על פי כן מתחייב שתים הואיל והיתה לו ידיעה בניתים דת"ח לזו ולזו עסקינן ואין לנו כיוצא בזה בכל האיסורין והא דאוקימנא לעיל בת"ח לזו ואין ת"ח לזו לרווחא דמילתא קא משנינן דאע"ג דסבירא לן בעלמא משמש מת פטור איבא לאוקמא בת"ח לזו ואין ת"ח לזו משום דאכתי לא קאמר לן הא דאביי דמשמש מת בעלמא חייב א"נ י"ל רבא הוא דאוקמא הכי לטעמי' דס"ל משמש מת בעריות פטור אבל לאביי איבא לאוקמא אפילו בתלמיד חכם לשתיהן והוצרכתי לכתוב פירוש שמועה זו מפני שראיתי בעלי הפירושים שהעמידוה אפילו במסקנא דשמעתא לאביי בת"ח לזו ואין תלמיד חכם לזו כדמעיקרא ולי לא נראה הדבר כן: איסורי ביאה הוא דאוקמא הכי לטעמי' דס"ל משמש מת בעריות פטור אבל לאביי איבא לאוקמא אפילו בתלמיד חכם לשתיהן והוצרכתי לכתוב פירוש שמועה זו מפני שראיתי בעלי הפירושים שהעמידוה אפילו במסקנא דשמעתא לאביי בת"ח לזו ואין תלמיד חכם לזו כדמעיקרא ולי לא נראה הדבר כן:

מסורת הש"ס

ח) נכ"מ נלהי נדה ב) ויקרא טו ג) ע"כ נפסיק מלומ' פרשת זכים נפרק ד' ונפרק ה' ד) נדה דף כ: ה) זהו פירש"י וכ"ה בילמ"ש נמוד דפירוש ר"ח מולק נפקיר נלשון ונמרלי נמוד דפירוש ר"ח מולק נפרש"י. מהר"ם:

קובץ הגהות

ב"ח (ח) נ"ב ימים: (ב) נ"ב ימי: (ג) נהו נל"ל: (ד) זוכה כמשכב נל"ל וכן נסמוך ומיבא טומלתה נמקח: (ה) היכ קומבת מניעה ומשלמה ז"ש נל"ל:

מא"י (ח) מחר מחד וכ"ה נר"ן: [ב] מוב נל"ל: **חז"י** (א) נ"ב נח מחנכר כוותו כי עיקר פירושו שחחד עשר לחוי נפסיקת חו כי תוב ר"ל שכבר ליתניה מיניה חם הפסיק יום חחד מחר נדמה ולחתה יום ב' ג' ד' ופפרה חמריהם ז' נקיים ויום ר"ל הוח המחיון שכחם. ומ"ש רבינו פירוש פירוש חינו פירוש רק דיעל ומיהי ביום ע' יו"ד ר"ל שבי"ל יום שנין נדה לנדה. ועי' הגה' נר"ן: (ב) נ"ב פי' נלל שיין שומרת יום נגד יום שפי' נל' לחתה רק פעם ב' ביום ר"ל חו ב"פ יום יו"ד ר"ל:

המאור הגדול

הרי"ף ז"ל הביא הלכות נדה בפרק זה וכתב בריימא דיכול הרואה שלשה בתחלה תהא זבה וכו'. ומכלל בריימא זו מרבה אני את אחד עשר שהוא ראוי לספירה או כי תזוב ופי' זה כתוב בהלכות ואינו מתוקן וכבר השיב עליו ה"ר יוסף הלוי תלמידו במגילת סתרים שלו ובספר סלע המחלקות יש לנו דברים רבורים על אופניהם בהל' נדה:

מרובים הם והלא כבר נאמר רבים. ופ"ה היינו ימים היינו רציס שלש ולמי לא דבר הכתוב שלש בימים מועטים: יכול הרואה כו'. בת"כ היל ומייתינן לה בסוף נדה [דף עג.]: יכול הרואה ג' ימים בתחלת נדה רצופים תהא זבה. לספירת ז' נקיים ולקרבן כלמיצ ימים רציס וקל מלריך לה ספירה וקרבן: ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה. הלמור נפרלה לשמוה שלש הלריכה ספירת נקיים וקרבן: ברומה יום חחד מכל לחתה ג' מהש זבה: ת"ל. נפרלה שניה: על נדתה. לימי לומר לך שלש ברומה ג' ימים חחר ימי נדות: סמוך לנדתה. דעל משמע סמוך: ואין לי אלא שראתה יום ראשון אחר שבעת ימי נדתה וראתה שמיני תשיעי עשירי [תשיעי ועשירי ואחד עשר מנין] ת"ל או כי תזוב אין לי אלא מופלג מנדתה יום א'. כגון שלחתה תשיעי עשירי וחמד עשר: מנין לרבות שנים וג' וכו'. שכולן דין ג' להם לזיבה: מה מצינו ברביעי. לימים שחמר הנלה: שהוא ראוי לספירת נקיים שם לחתה לשמון ג' וג', ופקקה: וראוי לזיבה. להלטרף עם שני ושלישי שם שלש לחתה ברשמון דהא מחרני מופלג יום א' מחר מקרא דמו כי [ב] יזוב דהיינו ג' ג' וד': אף אני ארבה לבל אלו. על עשירי ועשירי בכלל: שהם ראוים לספירה. שאם לחתה ג' לשמוים מכאן ז' נקיים עד עשירי היכו נמי לחויים לזיבה כלי זה מהן שחרחה שלשה לטופים: ומנין לרבות את אחד עשר. שיכטרף עם לשמוים לזיבה לשלשה לטופים ותע"ג שמינו לחוי לספירת נקיים של זיבת שלשה לשמוים: יכול שאני מרבה את שנים עשר. דשלש עם נדתה לפילו מופלג יומים רציס משמע: מרבה אני י"א שראוי לספירת זיבה כלומר [ג]לכיון דזיבת רביעי מיתרבי מתו כי [ב] יזוב לאותה זיבה משכה יומי ספירה עד י"ל ותו לא ולפיכך מוקים לה מי שת י"ב ת"ל ימי כל ימי זוב טומלתה: ומנין ששומרת יום כנגד יום. כלומר מנין

אלא אלף אלא ריבוא וכשאתה אומר ימים שנים פתחת א"ר מונא משום ר' יהודה ימים שנים יכול ימים הרבה אם מרובים הם והלא כבר נאמר (ימים) רבים הא לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים וכמה הן הוי אומר שנים רבים שלשה יכול רבים עשרה אמר ימים ואמר רבים מה ימים מיעוט ימים שנים אף רבים מיעוט רבים שלשה יכול שנים ושלשה הרי חמשה וכי נאמר ימים ורבים והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד הרבים הללו יהו מרובים על השנים וכמה הן הוי אומר שלשה: [ג]יכול הרואה שלשה [ימים רצופים] בתחלת [נדה] תהא זבה ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה ברואה יום אחד אבל ברואה שלשה [ד] בתחלה תהא זבה ת"ל על נדתה אחר נדתה היא מיטמא ואינה מיטמא בתחלה אין לי אלא סמוך לנדתה מופלג מנדתה מנין ת"ל [ה]או כי תזוב על נדתה אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד מנין שנים וג' וד' חמשה ששה שבעה שמונה תשעה עשרה [אמרת] מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא אלו שהן ראוין לספירה שיהו ראוין לזיבה פי' מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה שאם ראתה ג' ימים אחר נדתה הוחזקה זבה ומתחלת לספור מיום רביעי ואם לא ראתה ביום ראשון הסמוך לנדתה אלא שראתה דם ביום שני ובשלישי וברביעי נעשית זבה וספורת מיום חמישי הנה הרביעי ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא את הששה שהן תשלום י' שיהו ראוין לזיבה ומנין לרבות את י"א ת"ל בלא עת נדתה או יכול שאני מרבה את י"ב אמרת לאו מאי ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את שנים עשר מרבה אני את אחד עשר שראוי לספירת

או כי תזוב ומוציא אני שנים עשר שאין ראוי לספירת או כי תזוב (א) פירוש אם ראתה תשיעי ועשירי ואחד עשר הרי היא זבה גמורה וצריכה ספירת שבעה כענין שנאמר או כי תזוב וגו' אבל אם לא ראתה אלא עשירי ואחד עשר ושנים עשר אינה זבה גמורה ואינה צריכה ספירת שבעה ששנים עשר אינו מצטרף לאחד עשר לפי שאינו מימי זיבה אלא תחלת נדה הוא ולפיכך אינו מצטרף עמהן להיותן שלשה אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה גדולה מנין לרואה שנים שתהא זבה קטנה ת"ל ימי ומנין אפי' יום אחד ת"ל כל (ב) ומנין ששומרת יום כנגד יום תלמוד לומר טמאה היא יכול כשם ששומרת אחד לאחד כך תשמור שנים לשנים ודין הוא ומה הזב שאינו סופר אחר לאחד סופר שבעה לשני ראיות זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו דין שתספור שנים לשנים ת"ל יהיה לה אין לה אלא יום אחד ואם טהרה מזובה כשתפסוק מזובה וספרה לה לעצמה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל [ו]אחר תטהר ר"ש אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כיון שטבלה מהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק[ג]: והאי דמרבינן להני י"א יום שבין דם נדה לדם נדה מקראי לאו דברי הכל הוא דקי"ל י"א יום שבין דם נדה לדם נדה הלכה למשה מסיני כללא דנקטינן מהני מתניאתא דנדה דאורייתא היכא דאתחילא וחזיא דמא חד יומא ההוא יומא קמא דחזיא ביה תחלת נדה ומשלמת עליה שבעה יומי לא שנא חזיא דם בכולהו שבעה ול"ש לא חזיא אלא חד יומא וכד נפקן שבעה יומי טבלה ליל שמיני ומשתריא לבעלה ואי חזיא דם יום ח' הרי עיילא לה בתוך י"א יום שבין דם נדה לדם נדה שהן ימי זיבות וכיון דחזיא בהו חד יומא הויא לה זבה קטנה וחיישינן דלמא אתיא למיחזי למחר הלכך בעיא שימור יום תשיעי ואי לא חזיא יום ט' טבלה לערב [ליל י'] ומשתריא ואי חזיא [גם] ביום ט' בעיא שימור יום עשירי ועדיין זבה קטנה היא ואי לא חזיא ביום י' טבלה לאורתא ומשתריא ואי חזיא גם ביום י' הויא לה זבה גמורה דהא חזיא תלתא יומין רצופין ובעיא למיתב ז' נקיים הכין דינא בהלין יומי זיבות אי חזיא דם חד יומא [משמרת כנגדו חד יומא] ואי חזיא תרי יומי משמרת להו [נמי] חד יומא לבר מיומא דחד עשר דלא בעי שימור (ב) הואיל ונפקן יומי זיבות וה"ל יום י"ב תחלת נדה ואי חזיא ביה מידי הויא לה נדה כל הדין הוא דינא דאורייתא דהוו עבדן בנות ישראל כל זמן דהוו רבנן בקיאי בחזותא דדמא וכיון דאימעוט רבנן דהוו בקיאי בהכי וקלשא (ג) לה דעתייהו ולא הוו יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור כדאמרי' [ד]א"ר יוחנן חוכמתיה דר' חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא [דכי] ממטאנא מטהר מטהרנא מטמא: וא"ר זירא טיבעא דבבל גרם לי דלא אחזי דמא ומה רבא דידע בטיבעא לא חזי אנא אחזי וחזו נמי דלא ידעי נשי תיקון וסתות חשו רבנן דלמא

כללא דנקטינן כו'. ולפ שנת לנ מזיל מנ מכל יומא כלילפינן לעיל: שבלה ליל שמיני. דנדה בילמה נלילה לנד מיום מחד עשר לנ שנת בעי שמור הכי מקקינן נסוף נדה:

סופר אחד לאחר. למכתיב ואת מורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע ילפי' [נספרת סוף פרשה מלורע] דזב שרחה לחייב לחת חינו מצטרף כשעל קרי וטובל ואוכל פסחו לערב: סופר שבעה לשתים. דהכי מצי המס: אינו דין שתספור שנים לב'. ובסוף נדה [דף עג.] גרסינן שבעה לב': ת"ל בל ימי זוב (ד) טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה. לנכתוב כל ימי זוב [טומלתה] כמשכב נדתה יהיה לה למה לנ לנכי כתב יהיה לה למעט מיעוטת לחין לה לנ יום אחד: יכול בין סמוכים בין מפוזרים. לחע"ג לרחתה ביומים (ה) מני מסלמת שבעת נקיים חע"ג שאם מבחון: אחר אחר לבולן. ללומר שלש יהא לנקיים שלה לנ לחתר אחד נלנד ואילו לחתה ביומים ומשלמה בתר הכי שבעה נקיים הוו להו תרי לחתר (אחד) הלכך יליפינן דלמי לחתה ביומים קומבת מניעה ואחר כך מוכה שבעה לנוסיף כדי שלש תהיה להן לנ שלש אחר אחר אחד: אחר מעשה התהרה. אחר שטבלה ביום שביעי היל טהורה לנלמר לטהרות ולביתה לכל חייבי טבילות טבילתן ביום מון מנדה ויולדת: שלא תבא לידי ספק. שמע מרחה לנחר תשמים ואיבעי מילתא למפרע שלש נטהרה ונמלא שמשמ עם הזבה: לאו דברי הכל היא דקי"ל כו'. הכי מפקינן נסוף נדה דקרא לרבי עקיבא והלכתא לר' אלעזר בן עזריה:

התקין רבי בסוודית. מקום שאין בני תורה ואין יודעות למנות פתח נדותן מתי הן בימי נדה ומתי הן בימי זיבה ואין מכירות בין דם טמא לדם טהור: **ראתה יום אחד תשב ששה והוא.** כדין תורה שמא בימי נדתה היא: **שנים תשב ששה והן.** זו עיקר הגרסא ומ"ה יושבת ששה והן משום דמיישינן שמא יום לשמן ראתה דם טהור ושני דם טמא והוי מתלת נדה מ"ש דיום לשמן שראתה הוי קוף זיבה ויום שני מתלת נדה ושמה דקממרינן נקייס בעינן דכיון דטועות משוינן להו מי זה יום שראתה מספקינן ליה בתלת נדה. ונקייס דקממרינן לנפוף מכולי יומא קאי מלא דיש ליתן [פי' הרגל לשון כמו היה דם בעילוי] היה ז' ימים נקייס: **ואע"ג דהאי תקנתא דרבי בסוודית וכו'** (ג) (דרבי) מוציאה [כל] ספק, תמיה למה הניחו מכמיס (ד) מילתא [יתירה] היון דתקנתא [דרבי מגין מומר בנות ישראל [למה לי] ים שלתלו כלי שלא טעו בדבר שלפעמים תהא זבה גדולה ותהא מכורה שלא ראתה שלא שניס כגון שראתה שתי ראיות ותחת מהן בין השמשות ולא תספור שלא שמה והן ולכלי שלא יבא לטעות בכיוצא בזה השוו מדותם שלפילו דם טהה כתרדל יהו יושבות ז' נקייס ועדיין אין זה מספיק שלא י"ל שכיון שלפעמים בטהה כתרדל יושבת ז' נקייס להיינו בזיבה הסותרת התמירו בנות ישראל על עצמן לעשות כל דם שתראה כלילו היה סותרת ורבותא דטהה דם כתרדל היינו משום דהוה מני למימר דכלם מרובה דוקא הוה שראוי להתמיר בו דשמא יצא מן המקור בשלשה ימים זה אחר זה ושמה נפרוזדור שהוא כמו שיצא לחוץ כדלרשינן לעיל ולריכה מ"ש שבעת ימים נקייס אם הוא בימי זיבה ולכלי נקט טהה כתרדל אע"ג דודאי מיהא שלא רליה אחת:

והכי נמי עברינן בימי טוהר דיולדת. זהו דעת הרב אלפס ז"ל [שפילו] בימי טוהר לריכה ליתב שבעה נקייס כיון דאיכא יולדת בזוב שבעה שלריכה שבעה נקייס ועוד דעבדינן כל הנשים הרי הן כיולדות בזוב דהא קי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובנות ישראל הן התמירו על עלמן שיהו סופרות שבעה לדם טיהר כתרדל ובפרק בנות כותים (דף לו.) תיפליגו אתני בימי לידה שאינה רואה בהן דם אם עולין לה לספירת זיבתה ופסקו הגאונים ז"ל כרבא דאמר עולין לה לספירת זיבתה אבל ר' יעקב ז"ל פסק כאתני דאמר [דמ"מ] אין עולין משום דס"ל [דהאי] שמעתא היא למ"ד דיש"ל קג"ס ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו שהוא למי העומד מלליו דנפוף פ"ק דעירובין (דף טו.) וכן עיקר מדלא דהא לימותב רבא הא דאלמא לית הלכתא כותים ועוד דימי לידה אמרינן (ה) היכי נקיטינן בסימנא למ"ד ועוד דנפרק בא סימן (דף נד:) תסיקנא בהדיא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין: ולענין דם טוהר הגאונים ז"ל התמירו שלא לנהוג בו היתר לפילו ספרה שבעה נקייס אחר לידתה וכתב הרמב"ן ז"ל שהדברים נראין כן לפי משלמי דם טמא לדם טהור ושבלין ואתו לידי איסורא דכרת דהא אפשר למהוי כל דם דחזיא בשיתא יומי טהור וליכא טמא אלא הך דחזיא בשביעי בלחוד דצריכא (ו) דמישלם עליה ז' יומי וכיון דסבירא להו דדם דכולהו ז' טמא הוא אמרי [כד] שלימו לן ז' יומי ושבלן לאורתא ואתו לידי איסורא הלכך חשו רבנן למילתא ועבדו הרחקה יתירה לסלוקי כל ספיקי ואלריכו למיתב שבעה נקייס על כל דם דלא ליגע (ז) לאיסורא דאוריי' והיינו דאמרינן [בריש פרק התינוקות] אמר רב יהודה אמר שמואל התקין רבי (א) בסוודית ראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא שנים תשב (ח) חמשה והן שלשה תשב שבעה נקיים אמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עלמן שאפי' רואות טיפת דם בחרדל יושבת עליה שבעה נקיים ואע"ג דהאי תקנתא [דרבי] בסוודית ליכא למיחש בה למילתא דאיסורא כלל עבדו רבנן הרחקה יתירה והנהגו בנות ישראל למיעבד כרבי זירא דהא אמרינן דהא דרבי זירא הלכה פסוקה היא כדאמרינן התם (ט) אין עומדין להתפלל מתוך דין או הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה היכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דאמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עלמן שאפילו רואות טיפת דם בחרדל יושבת עליה שבעה נקיים והכין נמי עבדינן בימי טוהר דיולדת ואע"ג דקי"ל כרב דאמר (י) מעין אחד הוא והתורה טימאתו והתורה טיהרתו כיון דאיכא יולדת בזוב דלריכה שבעה נקיים בימי טוהר עבדינן נמי הרחקה יתירה כר' זירא (א) וכל דם דחזיא בימי טוהר יתבה עליה שבעה נקיים ובתר הכי טבלה במי מקוה ומשתריא לבעלה ואע"ג דלא נפקן ימי טוהר כיון דיתבה שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא: **מתני'** (ב) אי תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרי' נותנין לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחזיה המכה הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה אומרים עד מוצאי שבת ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה בית שמאי אומרים נותנין לה בעילת מצוה ובית הלל אומרים כל הלילה (ג) שלה: **גמ'** עד שתחזיה המכה אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה (ד) ממאי מדקתני סיפא ראתה ועודה בבית אביה ופליג בין ראתה ולא ראתה מכלל דרישא בין ראתה בין לא ראתה תניא נמי הכי בית הלל אומרים עד שתחזיה המכה בין ראתה בין לא ראתה עד שתחזיה המכה עד כמה אמר רב שמואל בר יצחק לדידי מיפרשא ליה מיניה דרב עומדת ורואה יושבת ואינה רואה ע"ג קרקע ורואה ע"ג כרים וכסתות ואינה רואה בידוע שלא חיתה המכה ע"ג כולם ורואה ע"ג כולם ואינה רואה בידוע שחיתה המכה וזה דם נדה הוא משמשת וראתה דם מחמת תשמיש הוא אינה משמשת וראתה דם מחמת נדה הוא ואמרינן על הדין פיסקא דמתני' בפירקא קמא (י) א"ר גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם (כ) שלא מחמת תשמיש אבל פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם שלא [כ] מחמת תשמיש טמאה עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה נשתנו מראה דמים שלה טמאה: הגיע זמנה לראות ונישאת וכו' (ל) איתמר שימשה בימים רב אמר לא הפסידה לילות ולוי אמר הפסידה לילות רב אמר שימשה בימים לא הפסידה לילות עד מוצ"ש תנן ולוי אמר שימשה בימים הפסידה לילות מאי ד' לילות דקתני ד' עונות ולרב ל"ל למיתנא ד' לילות ולוי נמי ניתני ד' עונות אורח ארעא קמ"ל (מ) בלילא [ולוי נמי] ניתני ד' לילות ותו לא עד מוצ"ש ל"ל הא קמ"ל דשרי למיבעל בתחלה בשבת

א מיי' פ"ה מה"א מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיל עור י"ד סי' קנב:

מסורת הש"ס

ה) פ"ק דשבת [וכ"ה הג"ה] ב) ברכות דף לח. ג) דף לה: ד) דף סד: ה) נ"ל כולה ו) נ"ל מדפליג בפיפא בין לראתה לנא לראתה מכלל וכו' ד"ה ו) דף יח: ח) דף סד: ט) [דדרכה דביאה] י) כן פרש"י:

קובץ הגהות

ב"ח (א) למשלם כל"ל: (ב) בתיקונא כל"ל: (ג) נ"ב תמיה מלמה ניין דתקנתא דרבי מוציאה מכל ספק למה הניחו מכמיס כתומר בנות ישראל כל"ל ותיבות תמיה מלמה ניין דתקנתא נמחק: (ד) והיכי כל"ל: (ה) נ"ב לראות ונישאת ב"ש תנינן הכי: תומרים: (ו) נ"ל ותנינן: (ז) נ"ב תנינן הכי:

מא"י [ח] נ"ל ולמה הניחו מכמי המלמוד מלמה וכו':

חו"י (א) נ"ב בגמרא גרסי' בשבת ראתה יום אחד מצא שבה ימים והוא שמים מצא שבה והן ועו"ש בפרש"י: (ב) נ"ב פירש"י אפילו ראתה שלא ממתין משמים:

אנ"ש מהר"ם [א] לשון מרדכי ואפי' הייתי סבור לר"י ב"ח כח דמשולם לא שנה על דעת הר"י ב"ח לסבור דם טיהר אלא דם שלא ראתה כלל דבזמיה טיהרה ומשום כלתלמידין פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה לריכה לחזור ולספור ז' ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוי דם טיהר ואינו סותר עכ"ל הלבן מה שכתב הר"ש בל דם מחוור כו' כולה מילתא דרב בשלה הספיקה בטבילה ובתר הכי גרס ותע"ג דלא נפקה ימי טוהר כיון דיתבי שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא ופירוש שריא לנין הגמ' מי לאו דתשבינן להו יולדות בזב משום מומחת דר' זירא ש"ל שריא לאחר שטבלה ר"ל: [ב] נ"ל ליה גרסי' ותוס' בפ"ק ממון לפופו ומיהו במרדכי גרס ליה:

כדשמואל דאמר שמואל פרצה רחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות: איתמר בעל ולא מצא דם [וחזר] ובעל ומצא דם ר' חנינא אמר טמאה ורב אסי אמר טהורה ר' חנינא אמר טמאה אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי רב אסי אמר טהורה דלמא איתרמי ליה כדשמואל דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם ואידך שאני שמואל דרב גובריה והלכתא כר' חנינא דספק איסור לחומרא אמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון וה"מ דלא ראתה אבל ראתה אין נותנין לה אלא בעילת מצוה ותו לא: ראתה ועודה בבית אביה ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה וב"ה אומרים כל הלילה שלה [ו]רב ושמואל דאמרי תרוייהו הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש דתניא רבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש: אמר עולא כי הוו בה ר' יוחנן ורי"ש לקיש בתינוקות לא הוו מסקי מינה תעלא [אלא] כדמסיק תעלא מבי כרבא ומסיימו [ו] הכי בועל בעילת מצוה ופורש ירושלמי שמואל אמר כל ההיא הלכתא דרישא דפירקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' יצחק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת בעון קומי רבי יוחנן מהו לתלות בדם [א] המכה ולא [ב] הורה מהו לבעול בעילה שניה אמרין לתלות בדם המכה [ג] ולא הורה לבעול [ד] בעילה שניה הוא מורי וכו': יאמר רבא[ה] תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ל"ש גדולה דשביחי בה רמים ול"ש קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי מחמדא: תנו רבנן [ז]החמרין והפועלין והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשיהן להן בחזקת טהרה ובאין ושוהין עמהן ומתפייסה לריכה שתשב ז' ימים נקיים ש"ל אימר דאמר רבא בגדולה דשביחי בה רמים אימר דאמר רבא בקטנה מי אמר ש"ל בפי' אמר רבא לא שנא גדולה ולא שנא קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי [ח] דמחמדא. והני ז' ימים נקיים אינה בפקק טהרה ובדיקה בימי ספירה כשאר הרואה דם אבל הלכתא והרמב"ן ז"ל כתבו דאינה לריכה הפקק טהרה משום דרואה ממחת ממוך מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעינן לריכה בדיקה [ט]מתחלתן ובסופן והכי מוכח ההוא עובדא דבעינן דאיעסק לבריה בי רב חביצא ואיעכב שבעה יומין ובודאי דכיון שלא היתה היא קבורה למשוש הפיל [ט] אינהו לא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא חשבינן ליה לרבינא דאלריכה ז' ימים אחרים אלא דקתה בסופן ואע"פ שלא הפסיקה בטהרה סגי ואין זה ראיה לאפשר דז' אחריני אלריכה אלא תלמודא לא מסתבר ליה מה שפירש"י ז' ימים הללו מונין [י] לומו משעה שהיל קומלת בדעתה ומכינה עלמה למופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין והכי משמע ביבמות בפ' החולץ (דף לו:) דלמרינן התם רב כי אקלע לגירדיכי אמר מלן היל ליומא ורב נחמן כי אקלע לשכניף אמר מלן היל ליומא והא אמר רבא תבעוה ונתפייסה לריכה ליבעל ז' נקיים ופרקינן שאני רבנן דלומדוני מודעי להו אלמא משעה שהיל קומלת שנתפייסה נותנת דעתה וממהרה: ת"ר החמרים והפועלים וכו' בפוף פרקא קמא דנדה (דף יב.) ומוקמינן לה התם בשים לה ופת משום דס"ל דנעשקין בטהרות היל ומנו דשעי [בדיקה לטהרות בעיל] נמי בדיקה לבעלה ואפ"ה [הכל] אריל בלא בדיקה דלמרינן התם לכיון שנתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו כלומר דפתם הבא מן הדרך דרכו לפייס ולרלות ולכי מרלה קמה ומבע רמיא אנפשא ולי היל חזיל [מרגשא] וכי אמרינן דבעיל בדיקה ביומא ושוהה עמה שלינו לריך לומר כ"ש הלכך אלרכוה בדיקה דילמא השתא חזיל מנו דבעיל

רבינו נסים הלכות נדה פרק שני שבועות ה

שלא תראה לעולם ומיהו אם הגיע עונתה ולא הגיע ואפה אינה מקורה לפני ל"ד ופתות [ב]דרבנן מסולקת דמיס היא עד שתגיע ועד"פ שהגיע עונתה בינתים שאין העונה קובעת לה זמן רחיה שלא הוסת מדע שהרי אמרו היה שעתה בוסתות ולא אמרו כן בעונות ומשמע להלכתא כרבה בר בר חנה דאמר מקקין אתם כל' כל היד דוקאו' דרבנן ופ"א והתניא אתם לפני למען דאמר ופתות דרבנן גריכה בדיקה [דף טו.] דתניא רמ"ח טמאה נדה וחכ"ל תבדק כלומר אפה שהגיע עונת ואפה ולא בדקה וכיון דבעיא בדיקה משמע דבטומאה מחזקין לה עד שתבדק וכיון שכן היכי אמר רבינ"א לפני' אתם הגיע עת ואפה מותרת והא אמרי' אתם דבעיא בדיקה י"ל בנא מן הדרך הקילו בכיון דאיכא תביעה אין לך בדיקה גדולה מזו ומהניא לאפשא דוסתות דאמהני' לבדיקה דטהרות כדאי' בפוף פ' קמא דנדה [דף יב.] וכמו שכתבתי דתרוייהו הן דרבנן: **וגרסי'** תו אתם בעלה ג"ר יומן אפה שים לה ואפ בעלה מאפה ימי ואפה וצא עליה כלומר אפה [שהה] בדרך ז' ימים אחר ואפה שבעבשיו יכולה ליטהר לפני' הגיע זמן ואפה ביניתים אמרינן דטבלה ואין צריך לשאול לה מאום דם"ס היא ספק רואה ספק לא רואה ואת"ל רואה אימת טבלה והא דר' יומן אפשר דלא פליגא אדרבה בב"ח בלא ר' יומן מיירי בשאינה בעיל לליכא תביעה ומ"ה בעי מאפה ג"ל הא דר' יומן בצא מן הדרך גמי היא [ומאום מאום עונה אחר הוסת וכפי' הרמב"ן ז"ל] וה"ה שלפעמים תולה להקל שרואה בשעת ואפה ולא בעונה שאחר הוסת כגון שזמן ואפה רחוק לחפשר שטבלה לאחר מכאן וזמן עונתה קרוב עד שת"ל שטבל' בינתים ואחר שבעלה מאפה ימי ואפה כלומר שמולה להקל שרואה בוסתה וטבלה לאחר מכאן ולא רואה בעונתה דאמי לתלי רבה בר בר חנה בעונה שאחר הוסת היינו לקולא וכל היכא דאיכא קולא לתלות בוסת תולין אבל הרמב"ד ז"ל כתב הא דרבה פליגי אדר' יוחנן דלרבי יוחנן אע"ג דוסתות דרבנן בעי אפוש ימים לטבילה ואפי' בצא מן הדרך שאין הוסת יוצא אפוש עד שתבדוק וכדאמרי' לקמן תבדק ואפק הלכה כר' יוחנן ואע"ג שאפוש בוסת בשים לה ואפ ואפוש גמי בעונה בשאין לה ואפ אבל אפוש בוסת בשים לה אין לנו והרב אלפסי ז"ל כתב זו שגיונו בפוף פרקין (דף יב.) התמרים והפועלים בשיהם להם בחזקת טהרה ולא חלק בין הגיעו ימי עונתה ושעת ואפה ללא הגיעו ואף הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות איסורי ביאה שאפה שים לה ואפ בעלה למדינה אחרת והגיעה עונתה בשיצא מן צריך לשאול מאפה יאנה מותר לבא עליה שלא בעונת ואפה ואינו אופש ואפה יאנה מדבריו שת"ל לאפ בעונת הוסת עאפה ולא לאחר מכאן כלל ונראה שהם ז"ל מפרשים דאוך ימי עונתה דקאמרי' היינו עונת הוסת ולפפוקי יום העונה עצמו שלא תאמר דבצא מן הדרך הקילו שלא לאפוש אף לעונת הוסת עצמה קמ"ל דבעינן שיאפש שלא תהא עומדת עכשיו באוך עונת הוסת וקבורים הם ז"ל דר' יוחנן לאחר שאפש קפבר ואפות לתוריית ופליג אדרבה בר בר חנה ואין קי"ל כרבה להא פוגיא שלקא דוסתות דרבנן ולאמרינן לקמן תבדק בשאה בעיר עפקין אבל בצא מן הדרך לא לכיון דאפשה אין לך בדיקה גדולה מזו וכמו שכתבתי לפעלה ואפהני דאיכא ערה אבל יאנה מאי איכא למימר הא בישנה ליכא תביעה ולא אנית אחרת לאפילו בישנה איכא [תביעה] דאי אכי הך גריעתא דאמרינן הוא שלא לוקמוקא האם בפוף פ"ק דנדה אפילו אאין לה ואפ ולאי ליכא [ו]ומ"ה אוקמוה דוקא בשים לה ואפ כמו שכתבתי לפעלה וכיון שכן קשיא יאנה לפיכך נ"ל לתיבו ז"ל סבדי דאמרי' [ז]לעפלוגי אתם"ק דידהו [ח] [הוא לאחר] לאמר כל שלא בדקה בשעת ואפה טמאה נדה אפוש דוסתות דאוריית' ואמרי' לה שלא אבדק כלומר שאין לך אומר אחר בוסתות שלא בצריך בדיקה בשעת הוסת והוא אומר אל דבריהם אבל כל שעבר הוסת לאו אתה צריך לבדוק והכי כל אשה שים לה ואפ שלא בשעת ואפה אפוקמת דמיס היא דמ"ה אמרו היא שעתה ולאה נאוש שיהו אפה מוסקת דמיס היא שעתה ואפה בדקה בשעת הוסת אפני שלא בשעת הוסת אבל אם בדקה ואפה טמאה טמא טהור טהור כלומר אפוש דוסתות הם דרבנן לאו למימרא שצריכה לבדוק אאר הוסת ואע"ג דאמרי' התם אי בדקה אאר הוסת

עין משפט נר מצוה

א' צד–א' צו

א מי' פ"ט מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור יו"ד סי' רפ: **ב** מי' פ"ד מהלכות רמח טור י"ד סימן רמ: **ג** מי' פ"ד מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רפ: **ד** מי' פרק ו מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רפ:

מסורת הש"ס

ו) מקוואות פ"ה מ"ב **ז)** עדיות פרק ו מ"ג **ח)** מקוואות פ"ו מ"ח ע"ש **ד)** תמורה דף יב: **ט)** כ"ה נפ"י:

קובץ הגהות

כ"ח (ו) נ"ב תכמיס: **(ז)** נ"ב תע"ג ללית ביה תרגיעים שהה: **(ח)** ובתוספי כל"ל: **(ד)** נ"ב שהכהן היה המדה הגדולה: **(ט)** נ"ב אין במדרשי כתב ח"ל ובלשה דעתא המלפני כך דתניא המשכה ורבייה כו' ונתמה אבן גרשה מלבוזו שכתב והיכי לית ביה מ' שהה כו' דמשמע שאינו שלמים והיינו דאית ביה רובן אלא מפני שהכ"ן ל"ל היה גורס בגדרי הכ"ף כפוף דביניו תע"ג ללית ביה ט' שהה כבר פירש בתוס' שהתר לומר שאינו' אלא מדברים שהה אלא מהמשכתו כולה היה בו כלום מהדברים שהה אלא מהמשכתו כולה וחכו שאמר תע"ג אבל המדבר לא היה גורס כן וק"ל: **(ו)** כמעט כל"ל: **(ו)** פוסקן כל"ל: **(ה)** נ"ב דהיינו טורך הלישנא הוא כן ורוחב הלישנא הוא טפח ובם גובה הלישנא הוא טפח עולה הכל מ"ש אלא הכל היה תע"ב גודלן. עי' ב"י סימן ר"ח ד"ה ב"י:

אנ"ש שהר"ם [א] בפרק ב' דמקוואות והמפר"י מביאו בר"ח ברוכב ובתב ע"ז בפוסק דביניו וכן כתב ר"ת בספר הישר דג' לוגין מים שהינן פוסקין את המקוה הלכה למשה מסיני ופ"ע דביניו שמצוו לא מיירי אלא בכולו שהו אלא בר"מ ולפי הבי ליח ליה ועדיף מיניה לפפי' בב' לוגין בתחלתו קודב דפוסקין הלכה למשה מסיני: **[ב]** ומיהו ליח ליה בזיון כ"ב כיון דאיכא תומת"ם אבל לישנא בתוספתא משמיעי מוטעיון שאין מטהר בזוחלין כדפירשו תוספות בפ"ק דעירבי דנדה בד"ה מעבירה שהן טוענת לה:

שלטי הגבורים

א כתין שם מוסר לעטו בשם שאיט מפוסר רבי' שמריה מפפיר"ם הסיר לאחס שאיט מאמו להטעיל בשם שאיט מפוסר ואמר דעלמה לה עבילה והר"ר אליעזר מפיר"ם אפר אם לא הוסבר השלב ורבי' שמחה הכפים גם כן לאמור ובתין מה שאמפה ועבילה דאיתא פ"ב דזוחלין אינה פלוגתא אי' פ"ש אבל מקוואות ואמר עשין רמ"ח שפקו לאין הטובל לזוחלין צריך כוונה והלבך עלמה לה עבילה וכן פוסק ר"י והר"ן והרשב"ם והבהת אשר"י בשם מהרי"ח שפקו הלא עלמה לה עבילה מיהו אם אינה מבוונה ומעלה כוונת מבוונה כוונה מעליתא הוא ובבר זכרנו מחלוקת שיש בתוות לריכות כוונה והקושי שיש על מיימ' מהבריו אלו לדבריו שבפ"ב מהלכות ק"ש ובהלכות מגילה ובהלכות תמן ומלה וכן לשאר הפוסקים והמילון שיש בתוות שריכות מעשה לתוות שהלין בתמירה בלבד ואין בלן מקוה להאריך: ובדין אם מותר לטובל בהרות ר"ת תתיר לטובל בכל ההרות כל השנה כולה להרות מביאיה מתברך הלא מיבש' שתא יבני הטובלין על הזוחלין ומהר"ם אוסר לטובל בהרות ובדין האריך בזה בפרק בתה אשה עש"ב:

ב והלכך אשר עליו אפשר לדעת מדיות המקוה הוא בזה האופן כי שיער המקוה שהוא אמה על אמה ברוחו ג' והם תרמ"ח טפחים שהם אלפים ואמה מאות ושבעים וחמש גודלן. ובזה האופן כי כשתגיע מקוה שהוא אמה על אמה יהיה ו' טפחים לכל צד כי האמה כלן היא מ' טפחים ולכשתחלק אותה לו' לוחות טפח לכל לוחה יעלה ביתך ל"א טפחים כל טפח מהם גובהו י"ח טפחים שהם תרמ"ח טפחים שלמים וטפח הוא ד' גודלי' ונמלא שתרמ"ח טפחים הם שני אלפים (ה) ותקנ"ב גודלן ל"ב כשיהיה ביתך בשעת מדידה תרמ"ח טפחים ולו שני אלפים תקנ"ב גודלן הרי זה שיעור מקוה שהם ממ' שהה הלבך בשתוות למדוד מקוה קו אחת גובה הפיים ואחת רוחב הפיים לכל צד ואפשה מהם לוחות לשאר מחדתי ותבלה אם יש שם תרמ"ח טפחים והשאר לא תחת תלי אמה להיינו ג' טפחים ואחרו ב' אמות גובה ב' אמות גם זה יש שיעור מקוה כי כשתחלקהו לשלש לוחות לארכו טפח לכל לוחה וכן לרחבו טפח לכל לוחה בדומות הזה יעלה ביתך י"ו טפחים כל טפח מהם גובהו ג' אמות ו"י טפחים שהם תרמ"ח טפחים ועל דרך הטפחים שהמחדי תדע אימתי הוא שיש במקוה כ"ש אלף מים שהוחר להרגיל בתוכו מים:

ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בבידי שמים אי מה מעין ᵃמטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעין המעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר זוחלין ת"ל אך המעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשבורן ותנן נמי [ו]במתני' הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן א כשרין: [ז]הלל אומר מלא [ח]הין מים שאובין פוסלין את המקוה שאדם חייב לומר בלשון רבו שמאי אומר תשעה קבין וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו [ט] את דבריהם. הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ב אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן [י]היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי [כ]אתא רב דימי אמר אשובה שהמשיכוה טהורה [ג]; ת"ר יצנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את

וכור מקוה יהיה טהור הויתן ע"י טהרה תהא פירוש הא קלא גבי מקוה כתיב ומייתי מיניה לאיה למים חיים אל כלי דכתיב גבי פרה מקוה דמיהיה משמע לכל הויות יהו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה אלמא לכלל הפסולת כולה שאובה כדבר המקבל [טומאה] לחוריתא אבל שאובה על ידי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דפסולה כדמוכח בפ"ק דשבת (דף טו:) משמע שאפי' כולו שאוב אינו לחוריתא אלא מדרבנן להא הויתן על ידי טהרה הוו לאין מקבלין טומאה ועוד הניח רואה לדבריו מדתניא במוספתא בפ"ג דמקוואות ג' מקוואות של מרגעים שהה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות ואי כולו שאוב מדרבנן להא הויתן על ידי טהרה לן למימר טהרות וכדשרינן בפק מים שאובין למקוה אלא מדרבנן אלא כדאמרן והשם שאובין שאדם חייב לומר בלשון רבו שמאי אומר תשעה קבין וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו [ט] את דבריהם. הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ב אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן [י]היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי [כ]אתא רב דימי אמר אשובה שהמשיכוה טהורה [ג]; ת"ר יצנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את

אי מה מעין מטהר בכל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי מרבנים שהה [קמ"ל] ואמר שאינו צריך [מ' שהה] במקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בתלתין אלא דכיון דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אבי דבמעיין ליכא יתורא לאפוקי מהני מש"כ במקוה דאפילו גוץ שכל גופו עולה בעשרים שהה אלא עד שיטבול במקוה של מ' שהה מדכתיב ורחץ כל בשרו במים דדרשינן מים שכל גופו עולה בהן להיות מרבעים שהה: המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. כלומר שהמקוה אינו מטהר אלא בתשבורן אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין בתשבורן דאי אתמר דאין מעין מטהר אלא בזוחלין היכי עביד להו לחבוה דשמואל [שבת דף סה.] לבתמים מקוואות ניתוי ניתן והיה ממקין לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ה"ל למיתם שמא יבאו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי כדאמרן ועוד דתנן [מקוואות פ"ה מ"ד] כל הימים במקוה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ובודאי ר' יוסי לא פליג אלא בזוחלין קאמר דאי לא ה"ל למימר אין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי משום דס"ל דימים דיניהן כמעין אמר דמטהרין בכל ענין ועוד דתנן במסכת פרה בפרק שני המפנה מעיין לתוך הגת או לתוך הגבים פסולין לזבים ולמוטרעים ולמי חטאת אלמא לשאר כל אדם כשר ואע"פ שהיא משבורן ועוד ראיה מדתנן בפ"ק דמקוואות למעלה מהן מקוה שיש בו מ' שהה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמוציא מועטין שרבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר בתשבורן [לא בזוחלין] ומעיין להטביל בו בכל שהן. למעלה מהן מים מוכין [שהן] מטהרין בזוחלין ומים מוכין היינו [מי] מעין שהן מלוחין או פושרין והכי תנן התם בפ"ח דפרה אלו הן המוכין המלוחין והפושרין (ג) בודאי דכי קתני שהן מטהרין בזוחלין לף בזוחלין קאמר דאי לא מאי למעלה מהן הכא בשאר בזוחלין מטהרין [והכא בשאר בזוחלין מטהרין] אלא ודאי כדאמרן [ב]: ותנן נמי בתתני' בפ"ו מ"ג] בזוחלין כגון נהרות שהן זוחלין בתעין הן לטהר בכל שהוא וכזוחלה והנוטפין כמו מי בשמים בתקוה הן לטהר בתשבורן דוקא ולהגריך מ' שהה והיינו טעמא דאמרה דשמואל דעביד לבתתיה מקוואות ביומי ניסן שאי יהבו נוטפין על הזוחלין ואין הנוטפין מטהרין בזוחלה: שהן בשרין. כלומר בזוחלה הואיל ונוטפין מועטין ואינטריך לבשמועינן לפילו בתקוה שאין בו כדי עבילה זוחלין אלא ב"כ נוטפין מצטיינין להן דאי אפשר דאי לא תיימא הכי מאי קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל ההרות לפי' למ"ד נהרת מכיפה מבריך: **מלא** הין. דהיינו שיעור עבר לוגין פוסלין את המקוה אם נפלו לתוכו קודם שיעלה ולפי' המעיין לתוכו אחריהן אלף שהה: שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון מצוה אלא לשון תורה אלא כך שמעה מרבותיו שמעיה ואבטליון והרמב"ם ז"ל גורס הין בלא אלף. ופי' שכבותיו שהיו גריס מפני שלא הורגלו להויות היה"ן מפיהם היו מתליפין אותם בא"ף ואף הלל היה אומר הין בלשון רבותיו: שני גרדיים משער האשפות. בתוכת עדיות מפרש לה למה הוזכר אם תומנותם ואם מקומם לומר אלא יעבב אחד עלמו מבהמ"ד שהין לך תומנות פחותה מן הגרדיים שהין מעמידין ממנה לא אלף ולא כה"ג כדאתרינן בקידושין [דף פב.] והין שער בירושלים פתוח מעבר הלשפות והכריעו בעדותם כל תכמי שבאלל ופי' הרמב"ם ז"ל דטעמא דהלל מפני שהיא [המלה] הגדולה שבאותה בתורה [בלא] כלכתיב ושמן זית הין ואע"פ שבאתרה בתורה מדות קטנות [מוצק] כיון דמיק שהיו לפסול את המקו' מדברנן חזלין לקולא ולא מיפסל אלא בשיעורא רבה ולפיכך שנה לו רבו הין לגלות לו שמפני [ד] שבאתרה בתורה הוא פוסל המקוה ושמאי סבר ט' קבין לפי שהן רחוין לבטיפת כל הגוף ועזכל תקנם לבעלי קריין הלבך מצינ להו כמקוה פסול ופוסלין וחכ"א ג' לוגין מפני שהם מצויים שבאתה תורה [שיעור נסכי] קרבן לבור שהוא רביעית ההין וחזלין בתר שיעורא זוטא אע"ג דלאכתן [נמי] הא לוג שמן. בלישור מיהא לא לאכתן פחות מג' לוגין ועוד לא לאכתן לוג אלא לשמן אבל יין אין פחות מרביעית שהין להוא ג' לוגין. [וחיכתן] דשמן יין מ' שהה מדברי הכא אלפם ז"ל נרשה [ה] דשהוא שהמשיכוה לפילו נתמלא כל המקוה ממנה כשרה ואתרים חולקין ומחלוקתן תלויה בתתי דתנן בפרק שני דמקוואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"ש אתר אם עוות גשמים הוא אם יש בו [ו] מעט מים ישבור ואם לאו לא ישבור ר' יהושע אומר אין כך ואין כך ישבור או ישפה אבל לא יערה ואכי פירושו אם עוות גשמים הוא נידונין משום שחוזין כל עוד שהניחן בעת קשור עבים כלאתיא בפ"ק דשבת (דף טו:) וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים ומ"ש לר"ש אם יש במקוה כמעט מים כלומר שיש קלת מים כשרים ישבור וכמעט דקאמר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"ש שהין בו עשרים ואחד שהה מי גשמים ממלא בכתף י"ט שהין [ו] ופותקן במקוה כלומר ממשיכן והן טהורין שהשאובה מטהרת בריבוי והמשכה ומ"ש נמי ל"ל אליעזר לשם יש בו מעט מים כלומר כ"ש שהין יבאור ואחר מן הקנקנים השבורים למקוה וכיון שהין בו מ' שהה קרי ליה מעט מפני שהין בו שיעור מקוה דקסבר ר"ש דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר או' יהושע הלכה כר' יהושע אמר הין כך וכין כך כלומר אפילו הין או רובה פסולה ור' יהושע אמר הין כך וכין כך כלומר אפילו הין במקוה מים יבאור או ישפה ובלבד שלא יערה למקוה כלא המשכה דקסבר ר' יהושע דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר או' יהושע הלכה כר' יהושע דר"ש אמותי הוא. ובלפסיקתא בפ"ק דנדה (דף יב:) לית הלכתא כר"ש אלא כאתרנא הין בשלר בין בשאר מדרים ובפ"ק דתמורה (דף יב:) נמי אמרינן כי אתא רב דימי ס"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה טהורה ומלכל שיהיו בשיעורא ס"מ דלפי' כולה ואיכא נוסחי נמי דגרסי התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכן גרסה בעת הרב אלפס ז"ל וכן בעת רבינו שמשון ז"ל אבל רב אחת משבחת פסק כר"ש בן יעקב דמשמע קב ונקי וכן פסקו הרשב"ם ז"ל והר"י הלוי ז"ל ולאתר להחמיר: **ת"ר** צנור שחקקו וכו'. בפרק המוכר את הבית (דף סה:) הוא: צנור. של עץ או של מתן ועשוי בעין פילון ויורדין ממנו מים למקוה: חקקו. בתלוש ואחר כן קבעו בקרקע: **פוסל את המקוה.** למים שאובין פוסלין אותו דכיון שהיה שם כלי עליו קודם שקבעו לף מבטיל תו שם כלי מיניה ומשוי להו כאובים למים שבתוכו אבל קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל אלא אם כן היה בו רוב מקוה כשר מפני שזה בפק מים שאובין למקוה אלמא בשל קבעו לף בזוקף לאיכא לאקשויי לאיך

מקוה לקבל בו טרופות שכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל לתנן בפרק רבינו למקואות פוסלין שהוא כר מכאן וכחב מכאן אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. כלומר מע"פ שהוא כר מכאן וכחב מכאן כשבא רשאי וכחב מכאן אפי' הכי לא מצינו לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל טרופות שכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל לתנן בפרק רבינו למקואות פוסלין שהוא כר מכאן וכחב מכאן אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. כלומר מע"פ שהוא כר מכאן וכחב מכאן כשבא רשאי וכחב מכאן אפי' הכי לא מצינו לקבל בו

עין משפט נר מצוה

א׳ קא–א׳ קג

א מיי׳ פ״ק מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור י״ד סימן קצ״ח: **ב** מיי׳ פ״ק מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור י״ד סי׳ קצ״ח: **ג** מיי׳ פ״ב מהלכות מקוואות סמג עשין רמח טור י״ד סי׳ קצ״ח:

מסורת הש״ס

ה) רפ״ט דמקוואות **ו)** תהלים מ ג׳ נדה סו: **ז)** שם סו. **ח)** ובעיומי לא הגהתי שינוי הגירסאות ודיוקן של דברים כלפי לית. מהר״ם **ט)** ומיהו נראה לן מדנכרי הרמ״ם גבי מעיין שהעבירו ע״ג ספסל. מהר״ם **י)** ער׳ רש״י:

קובץ הגהות

ב״ח (ה) תי׳ וגלד שחוץ לעין נמחק: **(ו)** שעל כל״ל: **(ז)** ל״ריכה כל״ל: **(ד)** לעבד תכוה דשמואל מפני כל״ל: **(ס)** ומאי כל״ל: **(ו)** קילקה כל״ל: **(ו)** כעורכת לענין בית הסתרים כל״ל:

חו״א (א) ל״ג עי׳ דף סו פרש״י ותוס׳ ד״ה פתחה עיניה וברי״ן והגהת מהר״ם:

כדי שיבואו בהן המים בית הסתרים ובית הקמטין אינן צריכין שיבואו בהן המים: [ה]אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות קילקי הלב והזקן ובית הסתרים באשה לפלוף שחוץ לעין [ו] וגלד שחוץ לעין וגלד שחוץ למכה והרטיה שעליה ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן והמלמולין וטיט היון וטיט היוצרין וגץ יוני אי זה הוא טיט היון זה טיט הבורות שנאמר [ז]ויעלני מבור שאון מטיט היון: ואלו שאינן חוצצין קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש לפלוף שבעין וגלד שעל המכה ושרף הלח ולכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן וצפורן המדולדלת: [ח]אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ על בשרה אם אותו היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול איבא דאמרי אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול מאי בינייהו איבא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה אמר רב שמואל בר׳ יצחק אשה לא [י]תטבול [כ]בגמל פי׳ מפני שמתביישת מבני אדם ואינה טובלת כהוגן אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה [ל]וטבלה לא עלתה לה טבילה אמר רמי בר אבא האי ריבדא דכוסלתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ ואימתי נקרא יבש משעה שמתחיל ליירק אמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ שעל גב העין חוצץ ואם היו עיניה פורחות [ג] על גב העין נמי אינו חוצץ ורבי יוחנן אמר פתחה עיניה ביותר או שעיצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה (א) ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר״ל אשה לא [י]תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן האיש נראה כאורגת וכמניקה את בנה אמר רבה נראית כאורגת וכמניקה את בנה אמר רבה כדי שיבואו בהן המים בית הסתרים ובית הקמטין אינן צריכין שיבואו בהן המים: [ו]אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שבראשי הבנות קילקי הלב והזקן ובית הסתרים באשה לפלוף שחוץ לעין [ו] וגלד שחוץ לעין וגלד שחוץ למכה והרטיה שעליה ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן והמלמולין וטיט היון וטיט היוצרין וגץ יוני אי זה הוא טיט היון זה טיט הבורות שנאמר [ז]ויעלני מבור שאון מטיט היון: ואלו שאינן חוצצין קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש לפלוף שבעין וגלד שעל המכה ושרף הלח ולכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן וצפורן המדולדלת: [ח]אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ על בשרה אם אותו היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול איבא דאמרי אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול מאי בינייהו איבא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה אמר רב שמואל בר׳ יצחק אשה לא [י]תטבול [כ]בגמל פי׳ מפני שמתביישת מבני אדם ואינה טובלת כהוגן אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה [ל]וטבלה לא עלתה לה טבילה אמר רמי בר אבא האי ריבדא דכוסלתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ ואימתי נקרא יבש משעה שמתחיל ליירק אמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ שעל גב העין חוצץ ואם היו עיניה פורחות [ג] על גב העין נמי אינו חוצץ ורבי יוחנן אמר פתחה עיניה ביותר או שעיצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה (א) ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר״ל אשה לא [י]תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן האיש נראה כאורגת וכמניקה את בנה אמר רבה נראית כאורגת וכמניקה את בנה

מחיזתו טהורין לפי שמסקה שעל ידו מתחבר למי המקוה ואין כאן תגילה: **אין צריכין שיבואו בהן מים.** מיהו לריכה מעה להביא קמטים במים כדי שיהא רחוי לביאת איש כדלמרינן לעיל ותניא בתוספתא ר״ש אזורי לומר בית הסתרים בנשואה מוך בפניה אינו מוך פי׳ נשואה מקפדת שלא יהא דבר מוך במקום מטמים ט״ר לפי׳ בשאר בית הסתרים מקפדת שלא תתגנה על בעלה ושפחתו של רבי שמעון עשה בין שיניה שמא נשואה היתה ט״ר מעשה בין שיניה כ״ע קפדי: **אלו חוצצין באדם.** משום דנסיפא קתני אלו מוקין בכליס תנא נמי גבי טבילת אדם אלו מוקין באדם: **שבראשי הבנות.** נרים פרק במה אשה (דף ו.) למרינן דאכולהו קאי דברשם מוקין אבל בגוהר אין מוקין לפי שאין אשה מוקה עלמה: **קילקי הלב ובית הסתרים באשה.** שמלגלך השער של מקומות הסתרים ניעה עד שנעשו עגה כעין לֹמר מסובך: **לפלוף.** לוחת העין: **גלד שחוץ למכה.** ליל היולא מן המכה מתיבש ונעשה גליד: **שרף היבש.** כגון שרף היולא מפרי האילן: **גלדי צואה שעל בשרו.** כשיש זיעה מרובה בבשרו מתייבשת ונעשת גליד: **והמלמולין.** פיוש בערוך אשה שיליו מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה ומולל ידו אחת על חברתה ונעשה על ידו כמין גרגרים של שעורי והעיקר מן וקטפת מלילות: **טיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני.** מיני טיט הם אלא שזה חזק מזה: **קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש.** וביח השחי נחנס תנייה דה״ל בכלל בית הסתרים [ובית הסתרים נחים. למים אינו מקפיד אבל אשה מקפדת ודוקא נשואה כדי שלא תתגנה על בעלה כדמפרש לעיל כל זה פירוש רבינו שמשון ז״ל. ולמרינן בתוספתא נוהה שאחת הלפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שאחת הלפורן לפילו כנגד הבשר הרי אלו מוקין ומ״ש ונהגו נשי לילן לגזוז לפרליסם בשעת טבילה ולהסיר הלכלוך משם כדי שלא מבאנה [לידי ספק] מה הוא כנגד הבשר ומה הוא אינו כנגד הבשר ומה היא נוהה ומה טיט וכלי: **ואם [סמוך כו׳] אינה צריכה לחוף ולטבול.** דוחלי לאמר שטבלה בא עליה: **איבא ביניהו סמוך לחפיפה טבילה.** זו היא גרסת הרב אלפסי דלליטנא קמא לא בעינן ולליטנא בתרא בעינן וקי״ל כליטנא בתרא דאחמיקנא הלכתא בסמוך לדרך לחוף בלילה כלומר סמוך לטבילה ומ״מ שמעינן מהכא דאע״ג דלא אחפפה סמוך לטבילה [כגון שאחפפה ביום וטבלה בלילה] דוקא נמלא עליה דבר חוץ הוא דלא עלתה לה טבילה הא לא נמלא עליה עלתה לה לכיון דלדיעבד הוא ה״ל כלא אחפפה דפסקינן לקמן דאחפפה ביום וטובלה בלילה לא מהיירי כאחפיה סמוך לטבילה לאי לא היינו מקילין לדיעבד לעיון דבר תוכה הוא ואיכא דגרסי איכא ביניהו מיחף ניממא ומעביל בלילה כלומר [ודוקא] לליטנא [קמא] דלמרינן אם נאומו יום שאחפפה טבלה אם אחפפה ביום וטבלה בלילה [כשלא נמלא עליה דבר חוץ] אינה לריכה לאוף ולטבול דהא למרינן ואם לאו לריך לאוף ולטבול כלומר מפני שנמלא עליה דבר חוץ משמע דהא לאו דכי אינה לריכה לאוף ולטבול אלא משום דלריך לאוף ולטבול אבל אם אחפפה בלילה וטבלה ביום [ז]לפי גירסת הר״ם מהלכות מקוואות אם ביום אחפפה בלילה וטבלה ביום לא לריך לאוף ולטבול ואע״ג דבלא נמלא עליה דבר חוץ הוא דלא עלתה לה טבילה ה

רבינו נסים הלכות נדה פרק שני שבועות

(יט: כב:-כג.) ז

נימא אחת. מיהדקת שפיר ומוכחת מחת קתמר מלה רוב שערו קשור נימת נימת או שנימת מחת משלמת לרוב הגוף: **אנו אין לנו.** שימוך מלה נימת מחת קשורה בנדה: דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצין. פירש״י ז״ל רוב שערו קשור מחת מחת וכן פירש בפירקין קמת דסוכה משמע דס״ל לדוקת בשערו הוא דמפלגינן בהכי אבל בנשרו לפילו מיעוט שאינו מקפיד חוזן ונראה שהזקיקו ז״ל לפרש כן משום דהמס בפ״ק דסוכה (דף ה:) ממרינן שיעורין מנינן ומחינן הלכה למשה מסיני ופרכינן מנינן דלוריימא מינהו דכתיב וכו׳ ופרקינן כי מחתי הלכתא לשערו ופרכינן שערו נמי דלוריימא היא מלה כי מחתי הלכתא לרובו ומיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד דת״ר יחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוזן ונראה שהוא ז״ל לא היה גורס מלה הלכתא משמע לי שנינן כי מחתי הלכתא לרובו ולמיעוטו לשאינו קמח קיימינן דשנינן כי מחתי הלכתא לשערו מבל נבנשרו בל גוונא הוא מנילה ור״ת ז״ל הקשה עליו מדגרסי׳ בפ׳ הערל (דף עח.) כותית מעוברת שנתגיירה בנה תינו לריך טבילה ותמרינן עלה (ף) מאי מינעמ מדכתי יחק הא תמר [רב כהנא] לא שנתו מלה רובו מבל [ותע״פ שתינו רוב שערו תו] רוב נבנו [ותע״פ שתינו רוב שערו ותע״פ שתינו רוב גופו חוזן. והוה ז״ל סובר שם דשערו ונבנו חד גופא הוא ותפי׳ כל שערו קשור נימת נימת תינו חוזן מלה ת״כ ים בגופו דבר חוזן שהוא מטלים לרוב גופו והרמב״ד ז״ל מסכים בהשגות לדברי הגלוזים וכתב ז״ל דמקפיד דתמרינן דחוזן היינו כל שמקפיד בו בשעת מעילה ולפעמים תע״פ שתינו מקפיד בו בשעת טבילה והיינו טעמא דטבעת מהודקת מוללת תע״ג דבשעת טבילה מיעוטו שתינו מקפיד הוא מפני שהמסה מקפדת בה בשעת ליסה וכיולא בה: **אשה לא תחוק בע״ש ותטבול במוצאי שבת.** בשבת תינה יכולה לחוץ מפוס הטרת השערות (ג) קתמר דלא מתוץ בע״ש ותטבול במוצ״ש מפני שהמסה המפיפה דחוקה מן הטבילה: **ותמה על עצמך אשה היבי חופפת ביום וטובלת בלילה.** כלומר ועוד תלת תפי׳ [נחוץ] לחוץ ביום וטבול בלילה הסמוכה לה לחמר (ד) דתמה עלמך היאך תשא שמדמנה לה בלילה בשבת שלריכה לחוץ מבעוד יום היאך התירו לה שתהא מופפת ביום וטובלת בלילה כלומר שלא על היתר זה יש לתמוה ובקושי התירו מפוס דלא תפסר כגון שמדמנה לה בלילה בחול לא תחוץ בלילה [כגון] שהבלילה היא בחול מופפת בלילה היכא דלא תפסר כגון שמדמנה לה בלילה בשבת או ביו״ט מופפת ביום וטובלת בלילה הלכך פס שמדמנה לה בלילה בשבת מופפת בע״ש וטובלת בלילה במוצאי שבת ומוכח נמי בגמרא שבת תל יו״ט של רפש השנה להיות בע׳ בשבת ומדמנה לה בלילה בליל שני בשבת שמופפת בע״ש וטובלת בליל שני בשבת שהוא י״ט שני של רפש השנה אבל בשנה שהבלילה היא בחול מופפת בלילה וטובלת בלילה זה הוא דרך הרב אלפסי ז״ל [והוא על דרך השאלתות] אבל רש״י ז״ל סובר לעולם בל בחול לא תחוץ בלילה ותבבול בלילה לתיישנן ממוך שהמוסה לביתה לא תחוץ יפה ולפיכך מופפת ביום וטובלת בלילה וכמוחלי שבת שבת שתי תפסר לחוץ ביום קודם ליל בלילה מופפת [ה] [בלילן] שבת: ותפ תל י״ט לחר השבת מופפת בערב שבת וטובלת ליל שני בשבת וכל זה כדי שלא תחוץ בליל הטבילה עלמה לתיישנן שמא לא תחוץ יפה ומיהו תם תלו שני ימים טוביס של רפש השנה לחר השבת תם שדמנה לה בלילה כמוחלי יו״ט שני מופפת בלילה עלמה כדי שלא תרחיק בי״כ תפיפה מן הבלילה וכל זה תלוי בפירוש סוגיות הגמרא ולכולהו פירושים בתפיפה שהיא תקנת עזרא בנדה הוא דמקילינן תבל בעיוטי מי תיכא מידי דחיין בגופא דהוא מדלוריימא לן מקילינן:

סליקו הלכות נדה

שבועות שתים בתרא: שבועה שאוכל ושלא אוכל. הן השמים המפורשות דכתיב להבא או להיטיב ומשמע להבא לן תוכל לחרא ומשמע להבא לן תוכל להיטיב: **שאכלתי ושלא אכלתי.** הן השמים הנוספות ממדרש חכמים כדילף זהו רבי עקיבא דקמן בפרקין מריבוי הכתוב: (ב) מדבר ומניף קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא לף זה ביטל דבורו שהשומר לן תוכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא: **שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.** תע״ג דשבועה דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדלתרינן בגמרא תינו חייב תלת דה״ל בתל ותכל אתי פעמים בהעלם אחד: **שלא אוכל ושלא אשתה.** הוו להו אתי שבועות ולא הוה לה בתריתא שבועה על שבועה [גמ׳ דף כג.] דכיון דאמר שלא תוכל והדר אמר שלא תשתה גלי לדעתיה דמעיקרא אתילה גרידתא אחיכון: **גמ׳ ואי בעית אימא סברא.** כתב בה״ג (ו) וכי מאחר דקרא סברת לטה לי מהו דתימא לף על גב דמדאוריימא שתיה בכלל אכילה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם שפיר הכי קאמר: **גרסינן בגמרא (דף יט:) עלה דאמתני׳ קמייתא דאמרינן דשאכל ראכילנא משמע ורמינהו שבועה שאוכל לך שבועה שלא אוכל לך שבועה לא אוכל לך אסור כלומר אמר אחד משלשה לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה שאוכל לך בשיטה שבועה יהא עלי אם שאוכל משלך שבועה לף שבועה עלי שלא אוכל משלך לשבועה לף אוכל לך לשבועה יהא לפיכך לף אוכל לך ואמתי׳ היא בפ״ב דנדרים (דף טו.) ושם פרשתיה בס״ד. ומפרקינן אמר לתני ל״ק כאן במסרבין זו לאכול כאן (דף כ.) בשאין מסרבין זו לאכול. אמתי׳ דהכא בשאין מסרבין זו לאכול. כלומר מפניהן ומ״ה אמר שאוכל דלתילנא משמע ואמתי׳ דהתם במסרבין זו לאכול וקאמר לף אלילנא לף אכילה דכי קא משמע ליה ס״ק שבועה שלא אוכל לך משל אחר אמר [דף טו.] ואמתם לף משמע הכי אמר שבועה שאוכל לאכילה משמע דלתילנא משמע ואין צריך הוכחה. ובפ״ב דנדרים יש סוגיא ביוצא בזה דמתני׳ דהכא בשאין מסרבין זו לאכול משמע דמשמע שאוכל לאכילה

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות

שם יין חמרא וכתיב ואכלת שם תנו רבנן מכמא אישבועה איסר שבועה איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר מכמא שבועה איסר מתפים בשבועה איסור איסר אם אתה אומר (א) מתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור רבא אמר הכי קאמר מכמא שבועה איסר נמי שבועה איסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה שנאמר [ב]ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה הוציאו בלשון נדר נדר בלשון

רש"י

מבמא שבועה. פתחון מבמא ככר זו עלי הרי זה מחוג שבועה ואם אכלה הרי זה נשואה ויוכד: **איסר מתפים בשבועה.** כלומר כשאומר איסר ככר זה עלי (ג) הוא כמו שנשבע על הככר ומזר ואומר על ככר אחר הרי זה כמו זה שמתפים השני בלשון: **איסור איסר.** פירוש מזו איסורו על איסר זה: **אם אתה אומר.** פירוש אתי"ל שהמתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ואם אכלו פטור אייב קרבן אף זה שאומר איסר ככר זה עלי אייב קרבן אם אכלו שאיסר הוא לשון התפסת שבועה ואם נאו שהמתפים בשבועה ואכלו פטור הכי מפרש מתני' לעיל (עיתן) כל שבועות שבתורה איסר נמי שבועה ואיסרו על איסר זה שאמרתי לך (עיתן) כל שבועות שוות בו אלא הוציאו בלשון נדר וכו'. לשון שבועה שאמר איסר שלא אוכל ככר זה כדרך כל הנשבעים שאומר שבועה אלא לאכול. בלשון נדר שאומר איסר ככר זה עלי כדרך כל נודר שאומר קונם ככר זה עלי הרי נדר ופטור מקרבן:

עין משפט נר מצוה

א מיי' פי"ב מהלכות שבועות ופ"ג מהלכות נדרים סמג לאחין רמג עוי"ד סי' רלט:

מסורת הש"ס

(א) במדבר ל:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ג"ב הכי: (ב) ואף כ"ל: (ג) דכשומע כ"ל: (ד) תוספתא כ"ל: (ה) ג"ב מתפים: (ו) כיום כ"ל:

מא"י (א) תי' ומ"ש ממתק: (ב) מתי' לא עד בדבר הגמור ממתק וע"ב ס"ק שלא יהא היה כיוצא רש"י ליתר שאם פרשו ולא תלאו שלא יהא נדר אלא שבות כו'. וצ"ע הוא בפ"ק:

חז"י (א) ג"ב ממה הר"ן שהרי תניי ס"ל דכמוציא שבועה מפיו דמי ע"ש וע"ל ל"ק דמ"מ ס"ל לתניי דבעלי בריית' נפתקינו שגם בהן ר"מ הן וי"ל לתי':

שלטי הגבורים

דיפתח נמי היה בו פגירה ומזוה ותפע"ב היו מתירין לו. עיין להיות דספר המקלועות דמדכי היינו טעמא

המאור הגדול

אלא אמר אביי כגבא שבועה מהבא או כבגא שפתיה וכו' אבל איסור אינו שבועה ואף על גב דכתיב ואפרי אשר אסרה על נפשה לאו למימרא שאסרה על עצמה באיסר אלא ההוא כמ"ד ואסריה והם האסורין שאסרה על עצמה בנדר ולא באיסר מדלא כתב ואיסוריה:

רבא אמר וכו' איזה איסר נדר האמור בתורה פירוש הנדר שפתח בו הכתוב תחלה לאיסור כשאמר לא יחל דברו והוא הרי עלי שלא אוכל כשר (ו) ביום שפת בו פלוני כגון שאמר בפירוש שלא אוכל בשר דהיינו נדר ולא שיאמר סתם זה היום כאותו היום דההוא כתפים הוא ומעיקרא קס"ד שאין לחלק בין מפרש לסתם תרוייהו מתפים נינהו ומנא לן שבזה הנדר פתח הכתוב תחלה לאיסור דכתיב איש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור: כשכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כך קבלנו פירושה מרבותינו זכרונם לברכה משנתינו כשאמר סתם שאוכל וכי משתבע כי ה"ג תלה שבועתו אפי' אדברים האסורים ומשכחת לה בלאו והן דכי אמר נמי שבועה שאוכל סתם אפשר לקיומי שבועתיה כדרבא דהא עפר אינו ראוי לאכילה ואלו כשתבע שלא אוכל ואכל עפר פטור מאחר שאינו ראוי לאכילה והיינו דתנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה פטור ואפ"ה כי אמר שבועה שאוכל סתם ואכל עפר פטור דאפשר לקיומי דשבועתיה אפי' בדבר שאינו ראוי לאכילה ה"ג אע"ג דכי אמר שבועה שלא אוכל נבילות או כל דבר האסור לא חלה עליה שבועה שאין נשבעין לבטל את המצות וליתא בלאו והן אפ"ה משכחת לה כה"ג כגון דאמר סתם שבועה שאוכל דאפשר לקיומיה לשבועתיה כדרבא דמסבר סבירא לן אפילו אוכלין שאינן ראויין לאכילה שאין השבועה חלה עליהם בשלא אוכל אפשר ליפטר מהם משבועתו בשאוכל סתם כשת"ל אם אמר שבועה שאוכל היום אע"פ שאין אנו אומרים לו קום אכול נבלות או כל דבר האסור לקיים שבועתך אע"פ כן אם עבר ועשה הוא כן מיעצמו קיים שבועתו ופטור שאם לא אכל כלום היה חייב ומכאן אתה למד מאחר שיכול לפטור עצמו בדבר האסור נמצא שהשבועה חלה עליו שאלמלא לא חלה עליו אותה שבועה שהוציא מפיו כשאמר שבועה שאוכל סתם היאך היה נפטר באותה אכילה אלא ודאי שחלה עליו השבועה וכה"ג משכחת לה בלאו והן וה"ד שלמה ז"ל גריס אלא משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור ופירוש זה לדבריו חוזר לתחלת השמועה להפריש בין אוכלין שאינן ראוין לאכילה כגון עפר והדומה לו ובין נבילות וטרפות דארי הוא דרביע עיליהו ולדברי הרב ז"ל נמצאה זאת הקושי שהקשינו לרבי יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה קושיא הוא ולא יתחייב קרבן באיסור כולל כל זמן שיפרש בשבועתו דברים המותרים עם הדברים האסורין אא"כ נשבע סתם שבועה שלא אוכל דכי ה"ג משכחת ליה בלאו והן

אמר רבא וכו' ומעיקרא קס"ד שאין לחלק בין מפרש לסתם ומכוייהו מתפים נינהו וכו': **אמר** הכותב טוב מזה הפירוש שפירש רבינו הגדול ז"ל בהלכותיו ויותר הוא נכון ומתוור שהמתפים בנדר לפיעלו בסתם אסור הוא כמוציא

מלחמת ה'

נדר מפיו בגלויות גמורות וכבר פירשנו דברי רבינו הגדול ובירורו כל הענין יפה בסגלות ההלכות שהבאנו בסתכת נדרים ואין אנו מטריחים את עצמנו לחזור ולשנות הענין בכאן ולא הזכירו בעל המאור זה ז"ל:

השגות הראב"ד

בא"ב הכי מלפם ז"ל. ת"ד מבטא שבועה כי' עד וקו"ל כרבא: **בא"ב** הראב"ד ז"ל הא פיקא לאו דקמתא, דתניי וכיצד לא פליגי אלא נעשין קרבן, דלתניי דאמר מתפים שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ומחייב עליה קרבן ה"ל כעובר על שבועת בטוי, וכרבא לא מחייב קרבן, אבל נעשין לאיקרב מידו דמתפים בשבועה לאיסור בל יחל לית ליה. דהא מודה רבא במתפים בנדר לפיעל בל יחל, מ"ט דכתיב כי ידור נדר משמע ידור בדבר הנדור, דהיינו

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות (ב.) ח

שבועה שבועה כלומר איסר יש בו לשון נדר ויש בו לשון שבועה אם [ע] הוציא מפיו בלשון נדר זה הוא איסר שהוא נדר ואם הוציאו מפיו [בלשון] שבועה זה הוא איסר שהיא שבועה אבל מתפים בשבועה ואזדו לטעמייהו דאיתמר מתפים בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וקי"ל כרבא והיכי דמי מתפים בשבועה דמשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכין אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר א"נ כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך לאו כמוציא שבועה מפיו דמי אבל ימתפים בנדר חייל נדרא עליה כדרתנן [ע]הריני נזיר ושמע חברו ואמר ואני [ב] הרי כולן נזירין

אבל לאחר כדי דבור לא ומי מתפים בנדר נדר לפילו לאחר כדי דבור נמי לאו קושיא היא דלמ' אמר ואני כמוך ה"ג אלא אם לא אמר אלא לאחר כדי דבור לא משמע מידי וכ"ת וכיון דממון כדי דבור מיתוקמא מנא לן דמשום דמתפים הוא דלמא טעמא דכולן נזירים משום דכל חד מינייהו אמר ואני נזיר לאו מילתא היא דקתני סיפא הותר הכתוב הותרו כולן ופילו אלא קאמר אמאי הותרו כולן אלא ודאי אני כמוך וש"מ דמתפים בנדר נדר ותנן נמי [נזיר דף ל.] הריני כמשון הריני כשעל לילה הרי זה נזיר כ"ש היכא דאמר הריני נזיר כפלוני נזיר שהוא בימיו ומכלתין במסכת נדרים הכי מוכחא דמתפים בנדר נדר דאמרינן [נדרים דף יג.] דמחית בשר זבח שלמים קמיה ואמר זה כזה ותנן נמי [שם י:] כאומרת כדירים כעליס וכל זה סיוע לדברי הרב אלפסי ז"ל אלא דקשיא עליה דהא משוין בגמ' מתפים בנדר למתפים בשבועה דאמרינן בשלמא לתניי מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה אבל לרבא קשיא לאימא מתפים בנדר נדר מתפים בשבועה לא להוי שבועה.

ועוד שהוא קשה לרבינו יונה במתפים בנדר הוי נדר מדאמרינן במתפים בשבועה לא להוי שבועה. ועוד שהוא קשה לרבינו יונה במתפים בנדר הוי נדר מדתניא אי זה הוא איסר שהוא נדר בעיקר נדר וכו' ואלימא דרבא הך ברייתא דלאו במתפים מיירי אלא בעיקר נדר וכמו שפירשה רש"י ולפי פירוש השמועה כך לדעתו דמעיקרא הכי מקשינן הכא קתני אי זה הוא איסר וכו' אלמא איסר בהפסקת לשון הוא ובשלמא לתניי ניחא דתניא גבי נדר וה"ה גבי שבועה הכין דקתני לאיסר מתפים הא ולאי עיקר הפסקתו גבי שבועה היא דהפסק כתיבה או מסרה איסר על נפשה בשבועה ואילו גבי נדר לא משכחן ותנא דמני לה גבי נדר לרבותא נקטי דהכי לומר לאפי' מתפים בנדר הוי נדר וכ"ש גבי שבועה הלכך לתניי ניחא אלא לרבא קשיא לתיהוי אמר איסר לאו היינו מתפים והכא קתני לאיסר היינו מתפים וקשיא נמי דכיון שהוא מתפים אף מתפים בשבועה שבועה לאי איסר מתפים הוא משבועה גמרינן ליה מדכתיב או מסרה איסר על נפשה בשבועה וכמו שכתבתי ואמר לך רבא תרין כי חיזהו איסר נדר התמר בתורה לומר הכא לאו באיסר [דקרקן] עסקינן לאיסר לאו היינו מתפים אלא ס"ק אי זה הוא דבר שהוא אסור בנדר ואינו נדר התמר הרי עלי אלא אוכל לומר שהוא אסור מתפים בנדר אע"פ שפירשו כיון (ד) (שכתב) שהתפיסו בדבר הנדור מתפים הוא לפי שיטה זו אלא כדברי רש"י ז"ל שכתב למעלה ומתפים בנדר נדר דהמתפים בנדר גמרינן מאיס כי יהיר נדר לה' עד שיהיר בדבר הנדור לאסור בהכ האסור וברבא נמי מפיק דבר המוסגא שהמתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ולא הוי אלא כאומרת הריני כעליס בתורה לאיסר לאו היינו מתפים אלא הוציאו בלשון נדר בלשון שבועה הלכך אע"ג דקי"ל דמתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי [דוקא] הוי נדר להא לריכינן לרבוי שהתפיסו בדבר הנדור [ה] [דוקא] התפסה בנדרים דשבועות לגית לן דבוי גית לן בהתפסה דאע"ג דמאי טעמא מדאמוקי לקי אפ"ה לרבוי התפסה בנדרים צריך קרא דמסברא גית לן (ו) בדלית לן בשבועה ועוד כיון שרגמה תורה התפסה בנדרים למה לי גלמוד מהם לשבועות להה יודת לי מתרבי בשבועות ומנדרים ילפינן להו דע"כ לי מיבעיא לן התם בנדרים [דף ו:] אלא אם כן יש לפלה ולהכך אתריבי כדלתיא התם אבל בשבועות לי מיבעיא לן משום דליתקש לנדרים דכתיב כי יודר נדר או השבע שבועה ומשכחן בשבועה כדתנן בנדרים [דף ט.] שלא יאכל פלוני לחבירו כלום ולחבירו

ותניא נמי אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה אמר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדר ובא מאותו היום דכתיב [ט]איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור:

רש"י

כיום שמת בו וכו'. כשם שמקרתי עלי כשר כיום שמת בו מכח לעולם: **והוא שנדור ובא מאותו יום.** שקבל עליו כשר נדר שלא יאכל כשר כיום שמת בו מכיו לעולם אבל לא היה נדור בו כשר אין נדר זה נתפס בשותו יום:

נדר ומתפיס בשבועה לאו שבועה משום דמשכחת לה בתפיסה בשבועה בגברא אגברא ואם לא כן נעמוד לומר דלא תני אלא הדברים שהנדרים חלים עליהם ולא השבועות אבל שאר דיינין לא תני כלל או מפני שאין להתפיסה ענין לשבועות שאיסור קדושה הוא שנדר שנאמר ואתפס ולא איסור גרידא וכמו שכתבתי למעלה ופשיטא ג"כ דמהאי טעמא ממעטינן מתפיס נדבר לתקוע: **ואמר** שמואל והוא שנדור ובא באותו היום. פי' לעון ובא שכל אותן הימים שהם כיום שמת בו תניו עליו שהם היה לו מחותן הימים מותרים ניחמים כי אמר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו תניו לו חייל נדרע [לומר] דבאותם ימים אסורים מתפיס מדברה בימים מותרים הסמוכים לו מתפיס והכי מוכח פירושא דלעלא דסוף פירקא קמע דנדרים דלמרינן התם [דף יג:] בעי רמי בר חמא הרי עלי בכשר ובמי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אי דקאמר בהדין ליעבד בהיתרא קא מתפיס דלא כגון דמחית בשר ובמי שלמים גבייה ומחית דהיתירא גביה ואמר זה כזה בעיקרו קא מתפיס דלומר באיסור שהיה בו קודם זריקת דמים או בהיתירא מתפיס ואתי למפשטה [דף יב.] מהא דתניא אי זהו איסר האמור בתורה ואמר שמואל והוא שנדר באותו היום היכי דמי [לאו כגון] דקאמר מה נעשה דמית היה חבוה ותע"ג לאיכא חד נעשה להיתירא טובא וקתני חסוך ס"מ בעיקרו מתפיס ומפרקינן [ג] דשמואל הכי קאמר והוא שנדור ובא מאותו היום ובעיין התם לא מיפשיטא ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב כאן והוא שנדור ובא משמע דס"ל דדוקא משום דנדור ובא הוא אלו הוא הכי אבי הדהיתרא קא מתפיס דתע"ג דהתם לא מיפשיטא כיון דבסוגיין להכא אמרי' ובא ולאו לא מכרעת להכא אמרי' לרווחא דמלתא הכי לאפוקי נפשין מספקא אבל לעולם אימא לך לאפוקי נלאו ובא בעיקרו קא מתפיס ואסור והרמב"ם ז"ל פסק בפרק לפנון מהל' נדרים דבעיקרו קא מתפיס ותע"ג דבעין התם לא מיפשיטא ס"ל דהכי הרב היתה משום דבסוגיא דהתם הנהו שמעתא דידהו לא בחינן מאי דפשיטא להו בהנהו דמיתתה ועוד דבפרק [ב] שליחי דנזיר עליהון ותע"ג דדחי תלמודא דהתם הנהו שמעתא דידהו לא בחינן מאי דפשיטא להו בהנהו דמיתתה ועוד דבפרק [ב] שליחי דנזיר מיבעיא לן בעל מעקר עקר או מיגו גייז ולמאי נפקא מינה לעשה שנדרה בנזיר ושמעה מבנתה ומחרה ואתי ושמע בעלה אל רשמועה והכי לה אי אמרת מעקר עקר התיא נמי דעשה מתפרתי ואי אמרת מיגו גייז היא דעשה מתפרתי וחברתה מסורה ומייתינן עליה בגמרא [דף כב.] ת"ש מדמניא בהדיא העשה שנדרה בנזיר ושמעה מבנתה ואחרה ואתי ובא בעלה אל רשמועה אל היא מותרת ומבנתה מסורה לעומר לעולם דלמא מיגו גייז ואמרינן עלה מר זוטרא בריה דרב מרי אמר [לאו] היינו דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זמני שלמים מהו כי מתפתי מגזי בעיקרא מתפתי או דלמא בסופא מתפתי כלומר ומפשטו [ג] דהכא דבעיקרא דחסורא מתפתי דהם מיחא דזה כזה ממש קאמר כי מתפתי דמשמע דמתפתי ה"ל לבתרייתא לאתחוויי דאמר ר"ש התם אם אמרה מבנתה הריני כמותך שמיהן מותרות דתע"ג לחן מזירות פחות משלשים יום הכי קאמרה כשאמרה מותרת אף אני אהא מותרת ובינטל המזירות למפרע מעלי מי [א] משום דלא אפשר בלאו הכי מי נמי כמותך שאני ומעיקרא למיזן ליה התם בגמרא ובתר הכי אמרינן מיבא ליה דאמר רמי בר חמא ובודאי ס"ל דהתם שנדרה בנזיר ובעיא דרמי בר חמא לא שיו לגמרי אהדדי להא בפ"ק דנדרים אמרינן לפפי' היכא דמחית גביה בשר זמני שלמים לאחר זריקת דמים ואיתפיס [כבר] פשיטא ליה אמרינן מעקר ות"ש לא קשיא דבשר זמני שלמים לאחר זריקת דמים מפני שעדיין דין שלמים עליו שיהא למימר שפיר בעיקרו מתפיס אבל בשאר לאחר שהפר לה בעלה כבר נתבטל לגמרי כל רושם נדר שעליה ואפי' נימא דבעיקרא מתפיס מן כאן התפסה כלל. ובריכין לומר עוד דתע"ג דהתם בנדרים מדכרינן בבעיא דרמי בר חמא לאחר זריקת דמים לרווחא דמרינן הכי לומר דאי בעיקרו מתפיס אפי' היכא דמתפיס בשבר זמנים לאחר זריקת דמים מיתסר אבל אין ה"נ דמתפקע ליה לרמי בר חמא מי מתפיס בשבר זמני שלמים קודם זריקת דמים מי משמרי ההוא מידי דמתפיס ביה [ד] לאחר זריקת דמים של שלמים דעיקר קפיקים בהא תליא מי מצן דאמר זה כזה בעיקרו בלבד קא מתפיס ולא שרצה להשוותם שיהיה השני ניתר לאחר התירו של רשון אלא ה"ל כאומר בשלמים או למען להשוותם מכון ולומר זה כזה והלכך מיפשטא שפיר בעיא מאשה שנדרה בנזיר ואתפיסה בחבירתה קודם שהפר בעלה של רשונה דאמרינן דאפי' נתר הפרה חבירתה לסורה ועוד דהתם בגמרא מעיקרא הוא דמדכרינן הכי עלי כבשר זמני שלמים לאחר זריקת דמים מהו אבל בתר דאמרינן ליה אלא מדכרינן ליה לדמי בר חמא כגון דמחית זמני שלמים קמיה ומחית דהיתרא גביה ולפיכך אפשר דמאי דאמרינן מעיקרא לאחר זריקת דמים מהו היינו אף לומר מהו דילמא לאחר זריקת דמים של שני לאחר זריקת דמים של רשון [ה] דאמרינן מי בהיתרא מתפיס היינו לומר דבהיתרא אבל נמי מתפיס או שמא מפשו זה הלשון לשמועינן דאפי' היכא דמחית זמני שלמים קמיה לאחר זריקת דמים תע"ג לליכא לאתפוסי אבל בהיתרא דמלתא דמלתא דבעיקרו מתפיס זה דעתי אבל בהרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים לתע"ג דבעין לן למיפשט מינה בעיא דקושטא דמלתא דבעיקרו מתפיס זה דעתי אבל בהרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים לתע"ג דבעין לן לאיפשוטי בדוכתא דמקרע במכתא מזיר דנסופה מתפיס וגלגה כן מדאיצטריך לן התם בפרק (ג') [ד' דף כח.] דמזיר במי שאמר הריני מזיר ושמעו מבירו זה אמר זה ואמרו ואני ואני מי כל חד בחבריה קא מתפיס או דלמא בקמץ מתפיס והוין הם טובא ואתר הכי פשטינן דכל חד בחבריה קא מתפיס ולא בקמץ מדמניא הותר בהמלצי הימנו ולמעלה מסור הימנו ולמטה מותר ומי כולהו בקמץ מתפיס אין ההיתר נמשך כלל לאותן של אחריו אלא ודאי דמרינן דנסופה מתפיס דהיינו בהיתרא. וגלגה שדעת הרב ז"ל היינו דלא מכרינן להכי קושיא דרמי בר חמא מפני שהיה נראה לו ז"ל שהיא קושיא מתחלפת עם זו שבנדרים [דף יג: ודף יב.] (ו) בשותן הטעמים שכתבתי ולפיכך לא קתך עליה ושתך על קושיא זו לתיתר לעיל מינה לתיפשט מינה לתיכת דנסופה קא מתפיס ותתהני לס לדכרו למה לא הניחו הני שמעתין למייתי' התם למיפשט ההיא בעיא [בפ"ד דנזיר] הכא בתכת נדרים למפשט בעיא דרמי בר חמא ולהיאך אפשר שפ בפ"ד דנזיר למיפשטא מהתם בעיא דרמי בר חמא להתירא ולא מדכרינן ליה לדרמי בר חמא כלל ובקושיא הסמוכה לה מתחריה [דף כב:] מסקינן התם היינו דרמי בר חמא ומיפשטא לאיסורא זה ולאי אי אפשר לפיכך נראה דרמי בר חמא מיפשטא לאיסורא בתסקנא דהתם ומה דמסקינן בבעיא קמייתא דכל חד דחבריה מתפיס מינו ענין לרמי בר חמא דהתם שאני דנופין מחולקים ניהו ומשום הכי מצן לאמר ואני מההוא דסמיך ליה משמע ותע"ג דבשום שמת בו תניו ליכא ימים מוחלקים שאני התם דדמיונו על יום כלל ועוד שהוא מזכיר בפירושו יום שמת בו תניו ומשמע דבעיקרו מתפיס ואין דבר שמפסק על פסק זה אלא מאי דמייתינן הכא דנדור ובא ותע"פ שכבר כתבתי לליכא למימר לדווחא דמלתא נקטינן לה הכי לאפוקי נפשיה מספיקא לן דייקא כולי האי דה"ל למימר ואתר שמואל והוא שנדור נאותו היום אבל לישנא דהוה שנדור ובא משמע דבדוקא מיבעי ולאפוקי כולהו גווני אחריני ואפשי לן עדיף האי דייקא כולי האי למידחי מיניה קושיא לתיתמרא דהיכא דהא ליכא למחוי לישנא דוהוא לאפוקי דבר האסור אתמר ע"כ נדר כאחד מהדיוקא בלא התפסה על הדרך שכתבתי למעלה ומ"ה מחוורתא דפירקא דבעיקרו מתפיס וכדעת הרב רבינו משה בר מיי': **גרסינן** בגמרא ביום שמת בו אביו פשיטא כלומר הכין לומר דטעמא משום דנדור ובא ומי מיתת אביו למה הוזכרה כאן וכי משום דמת אביו מגרע גרע איסורו ומפרקינן ביום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אינטריך ליה הא נמי פשיטא מהו דתימא הואיל דכי לא נדר נמי אסור לן מתפיס בנדר הוא קמ"ל דכיון דמדכרנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי בלא יחל דכיון כך היא גירסת הספרים ורש"י ז"ל כתב ללא גרסינן אלא קמ"ל ומו לן מידי משום דאפי' מיתסר מדאורייתא נדרים אלים ע"ד מלוה כדבר הרשות ויש לקיים הגירסא דכי אמרינן נדרים חלין ע"ד מלוה ה"מ בניטול מלות עשה אבל בקיום מלות לא"ת לן מה ונטעמא דמלתא דכי נדר לבטל מלוה הרי נדרו חדש עליו איסור שנתחלה היתה מלות מוטלת עליו ועכשיו אסורה והנדרים יש להם כח לחול על דבר מלוה כדאיתא לקמן [נדרים דף טז.] אבל נדר לקיים מלות ל"ת אין זה איסור חדש עליו [מחמת] נדרו שיחול על דבר תורה ותע"פ שהשבועות חלות לדעת ר' יהודה בן בתירא אף בקיום מלות ל"ת כדאיתא בפרקין [דף כז.] התם היינו טעמא מפני שחדשו חיוב קרבן משא"כ בנדרים הלכך דוקא משום דכיון דמדכרנן הוא לא אלו מדאורייתא אין הנדר חל עליו וכן דעת הרמ"ה ז"ל והכי קאמר לבבר דמקשינן בפוף מכות גבי הא דתנן [דף כח:] יש מוכת לוקה ולא מחייב עליו משום דאמרינן לאיתן ואתשוב נמי דאמר שבועה שלא אוכל היום דאיכא איסור חדש עליו ואפ"ה אין זה איסור חדש דהא בנדרים חלים בקיום מלות ל"ת כדאיתא בפרקין [דף כז.] התם היינו טעמא מפני שהשבועות חלות לדעת ר' יהודה בן בתירא אף בקיום מלות ל"ת ומפרקינן התם הי מיחא דמחייב משום דאיכא איסור חדש ואי לא לא מחייב משום דאיכא איסור חדש ואי לא לא מחייב משום דאיכא איסור חדש ואי לא לא מ

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות (כב:-כג:) ט

מתני' ישבועה שלא אוכל (א) ואכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין א אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין ואכל פת חטין ושעורין וכוסמין ואחת: **גמ'** (ע) בגמ' גרסי' ודלמא למפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין (ב) היה לו לומר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכום היה לו לומר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין ודלמא על ידי תערובות היה לו לומר וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחיובי נפשיה אכל חדא וחדא (ג): **מתני'** (ד) (ה) שלא אשתה יין ושמן ודבש ה"נ פריך בגמ' ודלמא למיפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין במונחין לפניו והיה לו לומר שלא אשתה אלו ומיניהן רב (ה) אמר הכא במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש ל"ל ש"מ לחייבו על כל חדא וחדא (ו): **מתני'** שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת

רש"י

גמ' ודלמא. הא דפריש (מתני') מינין ושעורין וכוסמין לא לפטורי מעשות מכוין אלא למיפטר נפשיה מדברי' אחרים לפי אמר שבועה שלא אוכל פת אסור היה לפטור כל מיני הנאכלים ואפילו קטני מיא על כל אחת ואחת. **ודילמא נכום.** כלומר מי הוה אמר הכי היה משמע שלא יהא כוסס המינין כמו שהן אבל פת היה אוכל: **ודילמא ע"י תערובות.** מי הוה אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש כל המינים הללו בו אבל כל מין ומין בפני עצמו היה אוכל: **נמסרהב בו.** שמפליג בו שיאכל עמו וה"ל למימר שלא תאכה עמך ולא הוה ליה לפרש הכי משמע דמשמע [למתני' דמסרבין] בו קמשמע לן:

ה"נ פריך בגמ' ודלמא למיפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין במונחין לפניו והיה לו לומר שלא אשתה אלו ומיניהן רב (ה) אמר הכא במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש ל"ל ש"מ לחייבו על כל חדא וחדא (ו): **מתני'** שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת

זה מדברי רב הלי גמון ז"ל כמשמעו וכן דעת הרמב"ן ז"ל. ומשמעין מסמעתין שהעודר מגזינה של כותים וסתם יינם ושמנו של גוי והתפיס נהן מתפיס בדבר הנדור מיקרי ולא בדבר האסור: גרסינן בגמרא עלה דמתני' דפליגי רבנן ור"ע בשבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא [דף כג.] **אמר רבא** מחלוקת **בסתם אבל במפרש** דברי הכל **בכל שהוא.** ואע"ג דתנן במתני' אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו בשבועה כל שהוא שהוא חייב הא תניא הא דתניא תמי ואפילו תימא כדאמרי' מיהו דמי שבועה דברי הכל בכל שהוא **אמר רב פפא** מחלוקת **בשבועה אבל** בקונמות דברי הכל **בכל שהוא** מ"ט קונמות נמי כיון דלא מדבר שמא **דאכילה** (בבריה) [**במפרש**] דמי. הא דאמר בקונמות דברי הכל בכל שהוא למלקות קאמר דמי ולקרבן ולחי בעינן שיעורא דלמ"ד יש מעילה בקונמות מנא ליה מהקדש דיו נבא מן הדין להיות כמותו ומהקדש הא בעינא שוה פרוטה. ולענין פסק הלכה קי"ל כרבנן דבשבועות בעינן שיעורא לבא מאי פטור ויש מי שאומרים דלפילו לחיובא נמי ליכא ומי [שנשבע] שלא יאכל מותר לו לכתחלה לאכול פחות מכשיעור ללא דמי לשאר לחיובין שבתורה וכיון דלא מסוס דמי לשבועת מי שנשבע שלא יאכל פחות מכזית פטור ואפי' ר"ל דפליג עליה מודה לחסור מדרבנן כדאיתא התם ה"מ לחיובא דאורייתא אבל הכא מעצמו הוא וכיון שלא נתכוון אלא לכזית פחות מכזית היתר גמור הוא וכך הדין בקונמות היכא דהזכיר נהן לחלה כגון לחמר חלילה מזו עליו קונם שמותר לו לאכול פחות מן השיעורין מן הטעם שאמרנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב נהלכות שבועות מי שנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית פטור והכי הוא כאוכל חלי שיעור מנבלות וטרפות וכיוצא בהן וכן בפרק ראשון מהלכות נדרים לחר לחילות פירות ממדינה פלונית עלי אינו לוקה עד שיאכל כזית דמשמע לאיסורא מיהא איכא ובדבריו נ"ל תע"ם שלא כתבתי כן בחבושי מדאחמרינן בפרק יום הכיפורים [שם] חלי שיעור רבי יוחנן אחר לסור מן התורה ורש"י נקים לחר מותר רבי יוחנן אחר לסור לכיון לחזי לאינטרופי לאיסורא קא חכיל אלמא חלי שיעור שלא לאכילה לאינטרופי תורה לא מיתסר אלא משום לחזי לאינטרופי ובשבועות נמי תע"ם שאין שיעור שלם ה"מ למלקות ולקרבן אבל כיון לחזי לאינטרופי ולאשלומי לכזית איסורא מיהא איכא דאע"ג דלהם ביומא מרבינא דכל חלב מיתסרי חלי שיעור הא ודאי ההוא ריבוא לא כתיב אלא לחייב יליפינן מיניה לכל איסורין משום דסשיטא לן דלא לאסריה רחמנא אלא משום לחזי לאינטרופי ולמה לן יהא בין שבועות כדין שאר איסורין: **גרסינן** תו בגמרא [דף כג:] **אמר רבא** שבועה **שלא אוכל** ואכל **אפר פטור** משום דלאו מידי לחלי אינשי בכל שהוא תיקו: בעי רבא שבועה **שלא אוכל** חרצן בבבה. כלומר אע"ל אפר במה שהוא משום דלא אלחי ליה אינשי כלל אבל במקלן איכא לספוקי לכיון דע"י מערובות אלחי ליה אינשי דעפיה אכזיח או דלמא כיון דלאו אינשי בכל שהוא תיקו. וכיון דלא אפקיטו הכך בעיין נקטינן הוה לחומרא ואיכא נקמי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שאוכל ואכל אפר פטור. כלומר דילמא אע"ג דאינשי לא אלחי ליה אינשי בכל שהוא אבל במקלן אלחי ליה אינשי ואפילו נקמי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין אחיון לאוכלין דאפר פטור והא תנן בפירקין שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין אחיון לאחיון ואפר לאו אוכלין הוא ה"נ לא נשבע אלא שלא יאכל [משמע] דבריס הרשוים דבריס אחיון לאחיון ב"ש לישבע עליהן אבל כי נשבע שיאכל אפר לא קיים שבועתו י"ל דלא דמי (ו) שהשבע שלא יאכל [משמע] דבריס הרשוים דבריס אחיון לאחיון ב"ש לישבע עליהן אבל כי נשבע שיאכל מפיק לדעתיה דכל מאי (ח) דאכל ליה אי אפשר דלא אכיל אפר ואפילו הכי לא נשבע אלא שלא יאכל פת חטים ושעורים וכוסמין **אבל** חייב **על כל** אחת ואחת. דכיון דפריס להו לדעתיה דמיחל שבועה אכל אחת ואחת קא נשבע ואפילו הכי לא נשבע אלא שלא יאכל פת חטים ושעורים וכוסמין ופרכינן תו דלמא עד שיאכל פת חטים ושעורים וכוסמין לכום ומפרקינן הכי לא נשבע אלא שלא יאכל פת חטים ושעורים וכוסמין כלומר דכיון דלא נשבע אלא שלא יאכל פת חטים ושעורים וכוסמין ביחד לא נשבע אלא על אכילה אחת ואחת ואפילו

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פ"ג שבועות

עין משפט נר מצוה

א' קנ–א' קי

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמח עור י"ד סי' רלח: **ב** מיי' פ"ק ופ"ה מהלכות שבועות עור י"ד סי' רלח:

מסורת הש"ס

ג) ד"ה מ"ו **ב)** ר"ח בקונטרוס **ג)** ר"ח יש לומר:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) ר"ב בגליון וטריפות: **(ב)** ר"ב הג"ה: **(ג)** ר"ב ע"ש:

מא"ה (ה) תוכר כל"ל: **(ב)** ר"ב נמי:

אנ"ש מהר"ם **(א)** ובקונטרוס זה פי' התוספות בשם ה"ר אלחנן שפי' בשם ר"י דבשבועה לפני חבירו יש"כ סוכה עלי שבועה לפני עפ"ה מן הפקפת הוא ופירש"י התם"פ דבריו יתקרבו פירות שבועלם עלי בשבועה שתני נשבע שלא ליתלוש וכו':

שלטי הגבורים

אחר יכול להתעטות לפ"ה אם פירש שביום אחד נשבע הוא שעניה זו ולא ידי חיוב דרבנן שחייבוהו לחיתך תענית זה ולא ידי חיוב דרבנן שחייבוהו להתענות ביום אחר בשביל ביטול עונג שבת לא יהיה זה התענית ידי חיובו דאמרת כן גבי נדר שקבל עליו ב' מיני ביטול לעשותה זה אחר זה וכן גבי הפל בשמעו ל' ב' מתים שיכול לעשות ז' ימי אבלות ב' פעמים למה תמרו שיעיל לו שבעת ימי לשני המתים וכן מיניות אחד לב' הקבלות אלא ולפי ל"ש אלא שיש קלת להתפקח בדבר אם היעיל לו לעשה לי בפרה או לא. ומיהו אם לא היה זה התענית מתחייב גו ביום לחשון אלא ביום אחר וזה אינו מפן להתענות ביום לחשון בשביל פרפ תלוי שבת אלא שחפץ להתענות ביום שיבא גם התענית שמחמיר בו בלחו הכי ומתכוין לעשה לי שניהם בתענית ג' אינו ל"ל שיכול לעשות ז' ימי אבלות ג' אחד מהני יום לאיבל ד"ל יש לו להתענות בשביל ביטול עונג שבת ביום אחד אם הוא חוק וכיון דכן הדין עליו מוטל להתענות בחותו יום לכפרת מלוי שבת מהני אבל המתכוין להתחלה לעשות כן זה ולפי אינו מועיל דכיון שלא התענה ביום לחשון שהיה לו להתענות מלינו ל"ל מה ראית להתענות ביום זה ש"מ בו גם תענית אחר וכן מתנה גבי מי שקבל עליו ב' מיניות שאחרי שאם הי' מוציא שהיה מחמיר שיהא לו להתענות בחותו יום לכפרת מלוי אחד ושיועיל מיניות אחד לב' להתחלה אלא דוקא היכא שהאחרת מיניות אחד ואיכא אלא שלאחר שהאחרת המיניות הי' בא עליו מיניות הב' כגון ביום לחשון שהאחרת המיניות שלו עולה לו בן זו ביום ל"ש שהאחרת מיניותו עולה לו בן זו מיניות אחד לב' אבל אם קבל עליו מיניות אחד בעודו ועולה הבן קודם שהאחרת זוס מיניות ואומר תעשה מיניות בני ומזיותיו יחד ואלעזם יה זוה לא מלינו שיועיל בהי"ג דאלת"ה אלא שיועיל ל"ש מי שקבל עליו להתענות מ' יום ועדי מ' יום ועשה פעם אחד מ' יום להתחלה לאה קבל עליו ב' פעמים מ' יום תעניתא אחד היכא דאחרת מיניות אחרים בפותם הני' יום אחר שהאחרת נעשות קבלתו שלריך להיות לו מיניות אלו נדרו ועשות אותם התעניות זו ודאי אם מוכלעין בתוכו מועילין גם לקבלתו כמו שכתבנו לעיל ל"ש אם הימים מהתעניות שיאלרעו בימי קבלה תעניותיו הם תעניות דאורייתא זו דרבנן ל"ש אם הם ימים שקבלה עליו בנדר אחר כגון יום שחת בו מביו שכתבנו לעיל דאע"פ שגם אלו התעניות הם ימים שקבל עליו בנדר אחר מ"מ מועילין גם בזה הנדר ולא אחרי ל"ל למה לה שיש כן בשעת נדרו ולמה קבל עליו ב' נדרים לפי שאנו מיחדין דעתו שהיה כך שאם לא יאריך בתוך מ' יום זוס בדבר תענית אחרים שכתבנו לעיל בתוך מ' יום אחרים ואח"ל לעשות הנדר האחר לבל מ"מ אם יאריך שבתוך מ' יום יהיו מועילין גם אחי הנדר כאחר דעתו שיועיל לו כמו שכתבנו התוס' גם בסוגיי דף י"ג בדבור התחחיל אלו דלמא וכו' ואם הדבריס כן הדבר תלוי בדעתו של אדם ובקבלתו דלמלא אחי ובמעט בע"ב דהתם מועיל ואיכא אחי לתלבות ואיכא נדון דידן וכן במלא שאם יאריך ט' נאם שבת הוא יום אלבות בתוך שבעה ימי אבלות ולזה אע"ג דבלאו הכי היה מתחלל אלא יום זה מהני לזה שבת אלא שאין לחומרים לחותו יום לא מהני לזה ד"ם מלי קושיא נעשתה לחני לחמר לחיניה לשבועה ביטול בחני יודע, משום דכתיב אחת הוא, דאי לא כתיב אחת הו"א חייב שתים, ומ"ה אמר שבועה אחני יודע פטור, אלא הכי פירושא ולאחני לקמיה אם שבועה היא ואחיב עליה אם מבטלה ואעפה זה נמי מתפיס בנדר נתפס שהרי החיפור הוא על החפץ כשמוסר את ככר ג' יהא כמוהו הרי הוא כאילו נתן חיפור על הככר לפיכך אם אמר על אחד יהא כמוהו אינו כלום ומיהו ר"י יוסף ן' מגאש פי' דוקא לענין פטור מלקות וקרבן שאינו חייב על השניה אבל לענין חיפור אם נשבע שבועה אחת אפי' שבועה גמורה אבל הרמב"ם השוה שבועה מתפיס בחבירו שנשבע נכסי שנאסר נשבועה וכתב שבשניהם חייב שבועה למיר אלא נאמר אם נשבע על ככר זה כמו שנשבעתי עד זה לאסור ולא מטעם מתפיס בשבועה אחרת הוא:

מאה שערים

שחזוק לרור ליס ומי אמר אחני יודע לך עדות ואשבעה לך ידע דשבור כוחיל ולאי באיני יודע הדר ביה קושיא וחס וכו' כדכתב בהלכות. ופירוש, דרבנן מדקתני אחני יודע לך מלינו אחריני דאחני יודע לך עדות חייב הכא לא כתיב אחת אחיני יודע הדר ביה קושיא וחס וכו' כדכתב בהלכות. חייב משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. וחס אמר שבועה אחני יודע לך עדות חייב הכא לאחיני יודע הדר ביה קושיא וחס וכו' כדכתב בהלכות. חייב משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. וחס אמר שבועה אחני יודע לך עדות חייב הכא לאחיני יודע ב"מ שבועה שבועת ביטוי לאחיני באיני יודע משום שבועת ביטוי. לאחיני באיני יודע חייב הכא לאחיני יודע ולאחמר אחני יודע לך עדות משום שבועת ביטוי. לאחיני באיני יודע חייב הכא לאחיני יודע משום שבועת ביטוי. לאחיני באיני יודע חייב הכא לאחיני יודע משום שבועת ביטוי.

שבועה שלא אוכל ואוכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ר"ש פוטר אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל (ה) שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה עליו: גמ' שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וכו' האי מושבע מהר סיני הוא א"ר יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים דמגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי על האסורין (ג) (בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא הב"ע כגון שאמר שבועה שלא אוכל סתם) (ג): מתני' אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך אף ריבה הכתוב לכך: גמ' ת"ר א חומר בנדרים מבשבועות וחומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים שהנדרים חלין על דבר מצוה ב כדבר הרשות מה שאין כן בשבועות חומר בשבועות שיאמר על דבר מצוה לפי שהוא חופר על עצמו ישיבת סוכה שלשון נדר כך הוא ואין מחכילין לו לאדם דבר האסור לו אבל לשון שבועה שלא אוכל סוכה וכל כל שיתנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה ג' ולכך אין שבועה חלה ע"ד מצוה ואפי' אתרה בלשון שיאמר על דבר מצוה לפי שהוא חופר על עצמו ישיבת סוכה שלשון נדר כך הוא ואין מחכילין לו לאדם דבר האסור לו אבל לשון שבועה שלא אוכל סוכה וכל כל שיתנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה ג' ולכך אין שבועה חלה ע"ד מצוה ואפי' אתרה בלשון

מתני' ואבל אוכלין שאינן ראוין. כגון עפר: **גמ' אלא מן היכי משכחת לה.** שיאכל שבועה שיאכל נבלות וטריפות [מן] משכחת לה לתיתול לבטל שבועה הר סיני ואתו הן ולאו בעינן דכתיב להדא אוכל סתם. דהשתא אם אכל נבלות מייב שהרי כולל בכתם דברים המותרים עם דברים האסורין והמקורין מתחריס ע"י כולל. ואין משכחת לה אם לא תומר שאוכל סתם חילת שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל אחיני בדברים האסורים: **מתני' דברים של אחרים.** כגון אתתן לפלוני כדמפרש: **אחין בני ממש.** כגון אחיה: **אחין בשם קרוב והבנס.** כגון מזרוק ולא מזרוק: **אמר לו מריבוי הכתוב.** לכל אחר יבטל החתם: **גמ' על דבר מצוה.** כגון קונם שאני עושה סוכה לולב שאני מטיל. נדר אינו חל על השניה כגון קונם שאני יאן דקונם לשון קונם הוא ועל מה יחול אבל קונם עיני

רש"י

מתני' ואבל אוכלין שאינן ראוין. כגון עפר. **גמ' אלא מן היכי משכחת לה.** שיאכל שבועה שיאכל נבלות וטריפות [מן] משכחת לה לתיתול לבטל שבועה הר סיני ואתו הן ולאו: **[שבועה] שלא אוכל סתם.** דהשתא אם אכל נבלות מייב שהרי כולל בכתם דברים המותרים עם דברים האסורין והמקורין מתחריס ע"י כולל. ואין משכחת לה אם לא תומר שאוכל סתם חילת שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל אחיני בדברים האסורים: **מתני' דברים של אחרים.** כגון אתתן לפלוני כדמפרש: **אחין בני ממש.** כגון אחיה: **אחין בשם קרוב והבנס.** כגון מזרוק ולא מזרוק: **אמר לו מריבוי הכתוב.** לכל אחר יבטל החתם: **גמ' על דבר מצוה.** כגון קונם שאני עושה סוכה לולב שאני מטיל. נדר אינו חל על השניה כגון קונם שאני יאן דקונם לשון קונם הוא ועל מה יחול אבל קונם עיני

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות (כה.–כה:) י

נדר כגון שנמר יפיצת סוכה עלי שבועה ג)דשבועה שנמרה בלשון נדר מנד הלשון שנאמרו בו ויהי כלום דשבועות מיסר נפשיה [מן] חפצא גינהו כדאמרינן בריש פ"ק דנדרים (לף ג:) תיידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי תרתים מידי דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועות דקא חסר נפשיה מחפצא ואע"ג דשבועה [שבועה] דאפילו בלשון מיסר חפצא מנפשיה מהניא כדאמרינן בפירקין[ב] אכילה משתיין עלי שבועה ואמרינן נמי [שבועות דף כט. ונגדרים דף כד:] יאסרו פירות עולם עלי בשבועה ואלו לא מהניא אלא לזה מפני שהוא יד [וטפלה] ללשון גמור של שבועה דהיינו שבועה שלא תאכל בסוכה הלכך [לא] מהניא טפי מיניה לחול על דבר אלוה והרמב"ן ז"ל סמך על זה הפירוש בהלכות נדרים שלו וכן שאלו אתן לפלוני ושלא אתן מאי אתן ושלא אתן אילימא צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא ולא חיילא עליה שבועה אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן אישן אינו והא אמר ר' יוחנן האומר שבועה שלא אישן ב שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק וכו': איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא: ו)(גרסינן בגמרא מתיב רב המנונא לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אבל לא הנחתי מי איתא בלא אניח ז) והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות) אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתבח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע (ב) ג)(ידעתי ולא ידעתי העדותי ולא העדותי מחלוקת) בשלמא לשמואל דאמר [מלתא] דליתא בלהבא לא מחייב עלה לשעבר להכי אפיק רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקיה אמר אביי לכדתניא בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים כיצד אמר שבועה א שאתן לפלוני ושלא אתן מאי אתן ושלא אתן אילימא צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא ולא חיילא עליה שבועה אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן אישן אינו והא אמר ר' יוחנן האומר שבועה שלא אישן ב שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק וכו': איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא: ו)(גרסינן בגמרא מתיב רב המנונא לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אבל לא הנחתי מי איתא בלא אניח ז) והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות) אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתבח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע (ב) ג)(ידעתי ולא ידעתי העדותי ולא העדותי מחלוקת) בשלמא לשמואל דאמר [מלתא] דליתא בלהבא לא מחייב עלה לשעבר להכי אפיק רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקיה אמר אביי לכדתניא בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים כיצד אמר שבועה א שאתן לפלוני ושלא אתן מאי אתן ושלא אתן אילימא צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא ולא חיילא עליה שבועה אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן אישן אינו והא אמר ר' יוחנן האומר שבועה שלא אישן ב שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק וכו': איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא: ו)(גרסינן בגמרא מתיב רב המנונא לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אבל לא הנחתי מי איתא בלא אניח ז) והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות) אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתבח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע (ב) ג)(ידעתי ולא ידעתי העדותי ולא העדותי מחלוקת) בשלמא לשמואל דאמר [מלתא] דליתא בלהבא לא מחייב עלה לשעבר להכי אפיק רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקיה אמר אביי לכדתניא בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד חזרוק וכמו שכתבתי כי אמרינן הכא משי"כ בנדרים ודאי לא קאי אלא אלישן ואי חזרוק ואי אישן ואי אזרוק ולא אישן ולא אזרוק ולא אכלתי ולא הנחתי ולא אכלתי ולא הנחתי אבל אכלתי והנחתי לא קאי אלא אלישן

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות

ביטוי הוא כיון דלא נעי שיהא בלהבא: אמרו רבנן קמיה דאביי לחיובי עלי' תרתי. כלומר שמא רצוי להעיד וכפר בו נב"ד חייב שתים משום שבועה עדות ומשום שבועת ביטוי. ממר להו מני מתני לי מניתו ממריתו דתניא והיה כי יחטא ונאשם מלה מחת מתה מחייבו ואי מתה מחייבו שתים. כלומר דסתי קרא בהסוח עניכת כתיב ופרכינן לתני למי הלכתא כתניה דתמנא כלומר תליגא דרב ומהדרינן לכדתניא בכולן כלומר בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד דהייבו שבועת ביטוי וטומחת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם וכאן בשבועת העדות לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג [א] (א) ומי אמר אביי הכי האמר אביי במזיד ניחייב חדא. כלומר במזיד דליתיה לשבועת ביטוי ניחייב חדא משום שבועת העדות ובשוגג לחיכא לחיובי נמי משום ביטוי ניחייב תרתי. ממר להו לאו היינו דממרי לכו לחתת מחת מתה מחייבו ואי מתה מחייבו שתים ואי במזיד מי ליכא תרתי. כלומר על כרחין מיעוטא לשוגג אילטריך דאי במזיד למה ליה למעוטי והלא אין חיוב ביטוי במזיד: **רבא אמר משום הדוה דבר שהיה בבל** ויצא לרון בדבר חדש ואין לך בו אלא חדושו בבבל. כלומר לא צריך למעוטי מלחמת וכי מתה לחמת למעוטי מחיוב ר' לא בעדות וביטוי מתה אלא לביטוי לחודיה שמא ממר שבועה שלא לוכל ולכל פת מתים ופת כוסמין ופת שעורים אינו חייב אלא אחת אלא לעדות וביטוי לא צריך מיעוטא ה"ל עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ואלא נפקי מרבוי להעיד ונב"ד הלכך אין בו אלא חדושו ומשום עדות הוא חייב ולא משום ביטוי ופרכינן מכלל דאצי סבר ליתא לשבועת ביטוי [בעולם] כלומר מכלל דאצי דאטרינן קרא למעוטי סבר ליתא לשבועת ביטוי נאיני יודע לך עדות והאי אלא לאו מיבעי ליה בהאי דשבועת ביטוי משום דלאו דאיני יודע לך עדות לאו לשבועת [ביטוי] הוא אלא לשבועת העדות הוא ומשום שבועת העדות הוא חייב ולא משום שבועת ביטוי והיכי הוה סליק אדעתין לחיובא תרתי חדא משום שבועת ביטוי [ז] ואין לשבועות ביטוי באיני יודע לך עדות שום שבועה בעולם ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תהוי תרתי עם שבועת העדות ועמדה הקושיא ופרקינן הדר ביה [ג] ואי בעי תימא חדא מיניהו רב פפא אמרה ולא מקשינן מאמורא על חבריה הדין הוא פירושא דהאי קושיא בביאור בלא ספק והרוחנו בה יותר מדאי אע"פ שאין דרכנו להרויח על כך: ת"ר [ד]לכל אשר יבטא האדם בשבועה [ה]פרט לאנוס ה"ד כדרב כהנא ורב אסי דרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמיה דרב מר אמר שבועתא הכי אמר רב ומר אמר שבועתא הכי אמר רב כי אתו לקמיה אמר כחד מינייהו א"ל אידך ואנא בשיקרא אישתבעי א"ל אנת לבך אנסך: אמר שמואל [ח]גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו א שנאמר לבטא בשפתים וכן אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחטים ולא בשעורים אינו אסור בחטים שהרי לא הוציא בשפתיו ואינו אסור בשעורים שהרי לא נתכוין

רש"י

נמוזד. לליתיה בשבועת ביטוי: **ניחייב חדא.** משום עדות: **כשוגג.** לחיכא נמי [משום שבועת ביטוי] ניחייב מרתי: **ואי אתה מחייבו שתים.** וע"כ כי אתי מיעוטא למעוטי שוגג קאתי דלמזיד לא אצטריך והיינו הוא דאצי לעיל מי אמר מצי אמי: **ומהאטריך קרא למעוטי.** אלא יתמייב מרתי סבר ליתיה לשבועת ביטוי בעולם וע"מ היכא דליתיה לביטוי וליתיה לעדות אי נפקולין לה להעיד או אלא נב"ד: **והאמר אביי כו'.** הואיל וליתיה בהאי יודע לך עדות ואם אתי מיתה הכי יסבר בהאי יודע לך עדות [ח] וכן מפרש בהלפס בפנים: **נתך אנסך.** והיית סבור שנשבעת בעמת: **צריך להוציא בשפתיו.** ואם לא הוציא אינו שבועה: **אינו אסור בחיטין.** שהרי לא הוציא בשפתיו הכא שמותרים ודבריה שבלב אינן דבריה היכא שאוסרים

האדם בשבועה. שיהא לבו עליו: **פרט לאנוס.** כדמפרש ואזיל כגון שנשבעה לשעבר ונשכוב שנשבע בשעת: **לבך אנסך.** שבור לבך שנאנסת בשעת שבועה ואינו יודע מי שיחייב עליה קרבן אם גמר בלבו: **גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו.** ואם לא הוציא בשפתיו אינה שבועה ואינו אסור בשעורין שהרי לא נתכוין זה להוציא שעורים ואע"פ שהוציא בשפתיו כיון שלא גמר בלבו לא חייל עליה כלום ולבו ליון כדמוכח מתני' דתנן בפ"ג דתרומות המתכוין לומר עולה ואמר שלמים וכו' שהניח כרי"ף ז"ל בשמוך רבא אמר מי אמרינן ולא שנאמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת חטים ולפיכך כתב כרי"ף ז"ל מאי לאמרינן גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים ולא גמר בלבו להוציא פת חטים אלא שאמרו עליו אבל בשאר מיני פת אע"פ שאמעות דבריו שהוא אסור בכולן מ"מ לא נתכוין אלא לפת חטים ומקשו הכא מדתנן בפ"ד נדרים (דף מ:) נודרין להרגין ולחרמין וכו' שהן של בית הסר אע"פ שאינן של בית הסר ומוקמינן להא בהא כגון דאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינן של בית הסר ומקשינן והא מיפרקין לה ומפרקינן לאמר בשלא גמר בלבו להוציא אלא פירות שבית הסר ומקשינן והא מיפרקין לה ומפרקינן לאמר מר דבריה שבלב אינן דבריה הכא אלא מגב אוסקא מי אסקא לה עקר ליה לנדריה אלמא דדוקא משום אוסקא הא לאו הכי הוו מיאסרו עליו פירות נעולם ואמאי הא לא גמר בלבו שיהא אסורין עליו אלא הכא כיון שיהא אסור בחטים כי היכי דהכא לא גמר בלבו אלא שיהא אסור בחטים אלא דלא אסקא אוסקא הוו מיאסרו עליה בעולם ר"מ בשם אחרן לומר לא מהימן לומר לא גמרתי בלבי אלא חיטים אבל בח"מ דמהימן אפי' דלאו אוסקא לא מיתסר אלא אוסקא ור"נ בשם אחרן אפי' בלא אוסקא אסור בחטים ומדמו לה להא

עין משפט נר מצוה

א' קיא–א' קיב

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמג טור י"ד סי' לנ: **ב** מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמג טור י"ד סי' לנ:

מסורת הש"ס

ג) ר"ש נאמי **ב)** נמדבר ל:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) ר"ב כיון דאין כ"ל: **(ב)** ר"ב אמרי כ"ל: **(ג)** מהכיל: **(ג)** שאמר כ"ל: **(ד)** מדכתב לגאחת כ"ל: **(ה)** לגאחת כ"ל: **(ו)** נאיני כ"ל:

מא"ה [ח] ולא כן מפרש כו' כ"ל:

הגו"ה (א) ר"ב בגמ' ת"ל רבנן לאחרי ומיתה במזיד וכו' ת"ל לאו היינו דאמרי לכו וכו' כדמיתי הכי"ק בסמוך רבא אמר וכו' מכלל דאחרי סבר ליתא לשבועת ביטוי אלא אמר וכו' ר"ל דמכלל וכו' ר"ב הכי"ק וכו' ר"ל הקשה על הכי"ק דלעולם הא דאמר אחרי הואיל ליתא בהאי יודע לך עדות היינו בתר דגלי לן קרא לאחת ודו"ק ולכאורה נס על רש"י קשה בכה"ג דהא ע"כ מיעוטא דלאחת קאי על עדות כאר וכ"ל דאי ה"ל לאחייב תרתי ועל בכה"ג ר"ל דאחרי אמר למודה כל דבחר דגלי קרא לאת מחייב משום שבועת ביטוי לכן יומר שבועה שאני יודע וכו' פעור ליתא בלאו וא"כ מכלל ר"ק משום דהוי בעולם ולפי מיעוטיא דלאחת משמע דהא דפעור משום שבועת ביטוי היינו משום דחייב משום שבועת עדות משא"כ חון בב"ד או עדות פסולין מייב משום ביטוי וא"כ יתחייב ג"כ בשבועה שאני יודע הואיל ואמינו בשום ענין חיוב בלאו בקרבנים ומון בב"ד ע"ש בתוס' וצ"ע:

אנ"ש מהר"ם (א) בגמ' פרק הו אחרי ליה רבנן לאחרי [במזיד מחייב תתי בשוגג] מחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי לכם אחת מהה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי ליכא תרתי ופרק הו מכלל דאחרי סבר ליתא לשבועת בטוי ומי אמר אחרי הכי כו':

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז וכן הם נתכוון ליזול מרתוכן והואיל ומפיו שלא יהנה משמעון הכי זה אין נלבון כלי ומלה בעיני שאחרי עם הארץ אין מחמירין עליו בנדר זה הואיל ונשבע בלשונו והואיל דבריו בלא כוונה:

המאור הגדול

ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות וכו' הרי"ף ז"ל פירשה בהלכות ועיקר פירושו שאמר היכי הוה ס"ד לחייבו תרתי באיני יודע לך עדות חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות והא אין לשבועת בטוי שום שבועה בעולם באיני יודע ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תיהוי תרתי עם שבועת העדות זהו תורף פירושו ואינו נכון ודוחק כהוגן דקא מקשה ממסקנא למאי דסליק אדעתין מעיקרא ואין זה דרך קושיא ובהדיא חזינן דאיצטריך קרא למעוטא דהא אנן אי לאו דמטיה קרא לשבועת בטוי מאיני יודע דכתיב לאחת אפי' מאיני יודע לא הוה ממעטינן לה דהכי קאמרינן מעיקרא ומודה רב באני יודע שפטור משום דליתיה באיני יודע מדמעטיה קרא מלאחת ואנן בעי' בשבועת בטוי לאו והן הילכך פ' זה שפי' הרב ז"ל אינו נכון ואנו כך קבלנו פירוש' מרבותינו ז"ל לאחרי דאמר לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו ב' חיוב' הוא דליכא דלא מחייב נמי משום שבועת בטוי הא איסורא מיהא איכא וכיון דאיכא איסורא דשבועת בטוי אף באיני יודע אלמא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' וגם זה הפ' לא נתיישב' בו דעתי והכין איסתבר לי פירושא דכי אקשי' ומי אמר אביי הכי אעיקר קמיה דאביי בשלמא לשמואל דאמרה מילתא דליתיה בלהבא לא מיחייב עלה לשעבר משום הכי אפקה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת בטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא הא קושיא אקשו רבנן קמיה דאביי וסברא אביי וקבלה ופרקה דלהכי אפקא רחמנא לחייבו על המזיד בשוגג דאלמא אי לאו דמחייב מזיד היה קשיא לרב למאי הלכתא אפקא רחמנא ומי אמר אביי הכי והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' וכיון שכן הוא הא משכחת לה אנפא אחרינא דאיצטריך קרא לאפוקה לשבועת העדות כי היכי דלא ניחייב קרבן באומר שבועה שאני יודע לך עדות משום דליתא בהן אלא בלאו ולהכי אפקה רחמנא ושניהן הדר ביה אביי מההיא כלו' כיון דחיובי מחייב (ו) באני יודע לא איכפת לן אם הוא חייב משום שבועת העדות או משום שבועת בטוי אלא כיון דמ"מ חיובי מחייב בשבועת בטוי אלא דהא ת"מ איתא בלאו והן ואי בעית אימא הכא חדא מיניהו רב פפא אמר והוי יודע דכד סלקא דעתין לחיוביה בשבועת בטוי אני יודע ואשתכח דלא ידע ליה לאו בשוגג בשבועתו אלא באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו:

מלחמת ה'

ועוד ומי אמר אביי הכי והאמר אביי מודה רב נאומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות וכו' **אמר** כסותב הקפני תשובות שאין נכון ממש לתלמידיה היינו עיקר קושיין דכי אמר אביי ליתיה הכי"ף ז"ל פרשה בהלכות ועיקר פירושו שאמר היכי סד"א לחייבו תרתי נאיני יודע לך עדות וכו': בשבועת ביטוי (ה) אתת מההוא מסתם אמרינן דלתמר אתת מתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי ליכא תרתי ופרק הו מכלל דאחרי סבר ליתא לשבועת בטוי ומי אמר אחרי הכי כו':

השגות הראב"ד

כתב הרב אלפס ז"ל. אמר שמואל גמר בלבו לנדר וכו' עד והוציא פת אתה אתור בפת חטים: **כתב** הראב"ד ז"ל לאתר הוא בכל פת שבעולם, דהכי אמרינן בנדרים בענין נדרי חוסמין דאמר בלבו היום, ופע"ג דקי"ל דבדרים שבלב אינם דבריה, הכא מיגר חוסמי דאמר ולא אמבעל ליה, שמעמ מינה דבעלמא היכא דמתבטאו מיתא בכלל פיו אע"ג דפיו אינו בכלל מתבטאו בתר פיו מזלינן:

רבינו נסים שבועות שתים בתרא פרק שלישי שבועות (כו:-כז:) יא

תתן כפרק ג' דנדרים (לף כ.) סתם נדרים להחמיר ופירוסן להקל כיצד נדר בחרם ואמר לא נדרתי חלה בחרמו של יס נדר בקרבן (ע) וכו' ועל כולן אין נשאלין ואם נשאלו פותחין להם פתח היתר ממקום אחר ומפרשינן לה התם בגמרא דהכי [קאמר] על כולן אין נוכיחין שחלה לחכם בד"ת בת"ח חכל בעת החרן שבא ליטול פותחין לו פתח ממקום אחר אלמא ת"ח דמהימן מדבוריה מהימנינן ליה כשאמר לכך נתכוונתי והלכך ת"ח [הכא] אינו מקור חלה בפת מטים והתם [גמי] מפילו בלא מוסקו אינו מקור חלה לוחו יום ועם המרן הכא למקור בכל פת והתם היכא דליכא לוסקא למקור לעולם ואין הנדון דומה לראיה דהתם גבי מרס דמרמו של יס ומרס גבוה שני דבריס מלוקין הן ואין שייסה בנת אחת בכלל משמעות הלשון לפי שאינם ממין אחד חלה זו אחי זו אחי לו אחי הלכך כי אמר לכך נתכוונתי הולכין אחר כוונתו אבל בחומר יאמרו כל פירות שבעולם עלי כיון דמשמעות לשונו משמע לעולם אפילו בת"ח החומר להיות מכוונתי אי לאו משום לוסקא הוי להו דבריס שבלב ואינם דבריס וכן גמי גבי פת דכולן במשמע כי אמר לפת חטים נתכוונתי דבריס שבלב ניסהו והדרת קושיא לדוכתא לפיכך עיקרן של דבריס דהתם בנדריס בחומר יאמרו כל פירות שבעולם עלי דיעת הוא לאחר בלבו היום שיהו אסורים עליו לעולם אי נאו משום טעמא לחומרא משום דהתם גמר בלבו לומר לשון שיהא משמעותו שיהו הפירות אסורין עליו לעולם הלכך אע"ג דבלבו לא ניחא ליה אלא בהיום הוו לאחר שבלב ואינם דבריס אי נאו משום טעמא לחומרא אבל הכא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא לומר שעורים דבעינן עד שיהא פיו ולבו שוין אבל אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם אסור בפת חטים דפת חטים פת שמה והנה פיו ולבו שוין דתניא בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא בשפתים ואומרינן הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין ותירצה רבא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא

רש"י

מה שמוליא מפיו: **מה הטעה רשום.** פירום שלוא בביטול מלום דמי שנשבע לבטל המלוה אין זה הטעה לנפש [ב] ולמלוה אף הרעה כן לא מהא בביטול מלוה: **מה הרעה רשום.** שלוא בקיום מלוה לאם נשבע לקיים המלוה אין זה הרעה לנפש אף הטעה לא מהא כלל בקיום מלוה: **גמ' נמה ליה למתני שבועה שלא לוכל שלא לוכלנה.** למנקט תרי ליטני ליתני שלא לוכל שלא לוכל: **תנא אמר שלא לוכלנה והדר אמר שלא לוכל.** ולמלה כולה חייב שניים דמיילף מבועה שניה דמקמייתא לא היה חייב אלא אחת ואידך מלה כולה ומשניה שלא האדם ותנן נמי במתניתין [ג]המתכוין לומר עולה ואמר שלמים שלמים ואמר עולה וכו' שאני נכנס לבית הזה ואמר לזה שאני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין: **מתני'** ינשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור לקיים את המצוה ולא קיים פטור וכו': **גמ'** ת"ר יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להטיב ואי זו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו: **מתני'** ישבועה שלא אוכל ככר זו א שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** למה לי למיתנא שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר שלא אוכל

מייב הכשבע לקיים ולא קייס כדברי ר' יהודה נן בתירא: שלא עשה בה לאו כהן. (ג) וקרא כתיב להרע לו להיטיב לא מיתייב עד דמיתת בלשון והן: **גמ'** יכול נשבע לבטל את המצוה וכו'. ותקשה זו הרעה שמעה לעשות את המצוה: מה הטבה רשות כמו שמפרש לפניס: יכול נשבע לקיים וכו' ותסא זו קשיה הטבה שהוא מטיב לקיים את המצוה: מה הרעה רשות. לקמן מפרש מנ"ל: **אביא** נשבע **להרע לעצמו** [ד] **ולא הרע** שהרשות בידו. דלא"ג דבפרק החובל (לף נא:) מתרינן דתין מדם רשאי לחבל בעצמו מדרשת תתיל לן וכל דליתא תן התורה מפורש לן מקרי מוסבע ועומד לעניו שלא שבועה עליו כמו שפירשתי: **אוציא נשבע להרע לאחרים שאין** הרשות בידו. למקרא מלא הוא וגמ' פרכינן ממאי דקאי בדבר הרשות כמיבי למתרינן מה הטבה רשות אף הרעה רשות לדבר מצוה כמיבי ומשני לף ס"ד דבעינן הרעה דומיא דהטבה מה הטבה שהיה בעוד מצוה אף הרעה שהיה בעוד מצוה אלא לישנא דלאו עדיף לן משום שבו פתח הכתוב תחלה והכי נקיטינן פירושה מרבותינו ז"ל כל הרעה לשון לאו שהוא אפיס הדבר וכל הטבה לשון הן וההטבה הגמורה בדבר מצוה היא שבועה שאקיים את המצוה שהיא לשון הן והרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה גופה הטבה היא שהעניו אחד הוא לקיים את המצוה אע"פ שהשבועות חלוקות הן במלותיהם ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקיום המצוה שהרי ההרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה אף הטבה שאינה בקיום מצוה כגון שאמר שבועה שאבטל את המצוה שהוא לשון הן והוא דומיא דהרעה בעקרו את המצוה והיינו דאמרי הטבה גופיה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי הטבה גמורה שאוכל והרעה גמורה שלא אוכל ואי מקשינן הרעה להטבה מה הטבה שאינה בכל תאכל אף הרעה שאינה בכל תאכל כגון שאמר שבועה שלא אתענה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה גופה הטבה הוא ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקום אכול אף הטבה שאינה בקום אכול כגון שאמר שבועה שאתענה שהוא לשון הן והיינו דאמרי

עין משפט נר מצוה

א' קיג-א' קיד

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמג טור י"ד סי' לט: ב מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רמג טור י"ד סי' רלח:

מסורת הש"ס

(ע) תרומות פ"ג מ"ח:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ר"ג ותמר לא נדרתי חלה בקרבנות של מלכים: (ב) קרא כל"ל: (ג) ל"ל שתיה: (ד) ר"ג בפסח: (ה) ל"ל דפרכת: (ו) לאחת כל"ל: (ז) חלה לנופש כל"ל: (ח) חיט כל"ל: **מא"י** [א] תי' דמלוה רשום למחוק: [ב] לנפשו שהרשות להרע בידו כל"ל ותי' לה מוקף: **אנ"ש** מהר"ם [א] גם האמר"י לף כתב חלה מיניך זה בשם הרמב"ן ובמרדכי פתח בשבועון זה בשם רתב"ה:

שלטי הגבורים

א רלוון נשבע שלא יהוי במקום פלוני ומוי ונשבע שלא יהוי שם ומוי ונשבע כמה פעמים ומתר כך מתחרט ובא לשאול על שבועתו נראה דבהיתר לו שלא ייחד עליו שתייר כל עוד שיאמר ויפרט לחכם בתחלה כל השבועות שנשבע ד"ל כי מה שכתבו הפוסקים מהניא לפרק לני מוחרין וס"ב דשבועות מי שאמר עליו שאסר ככר ב' פעמים אע"פ שנשאל עליו והיתירו אסור עד שישאל לו פעם אחת היינו דוקא כי לא פירט לחכם כל השבועות שנשבע בתחלה אבל בשפורט לחכם כל השבועות נמי אמר בהיתר דניכא שהשאלה על כל הנדרים רבו ולא מיבעי לנשבע שהוא יודע בהם אלא אפילו חכם אחר שבא לשאול עליהם אי אפשר שיזכור כל הנדרים ואפילו אם יזכיר לו כל הנדרים לא יוכל לומר שהתיר כולם שהרי אפשר שנדר ושכח ולא נזכר בשעת ההתרה ולא עוד אלא אפילו אם יזכיר לו כל הנדרים ויתיר לו כולם

ב"ח (ה) ס"ב ותכלה: (ב) תוסר כ"ל: (ג) ס"ל היתה: (ד) ס"ב כדי לקיים שבועתו: **(ה)** ס"ב תם: (ו) ותף כ"ל: (ז) תחרי כ"ל: **(ח)** ס"ב על העמוד וכן מ"ד פעור: (ט) ס"ל שאכל: (י) לפניה כ"ל: (כ) כשבועות כ"ל: (ל) לא כ"ל: (מ) זו כ"ל:

מא"י [ה] שלא וכו' אחת המרובעין ס"ל מוקף:

[ו] ס"ב פי': [ז] ס"ב פי':

אנ"ש מהר"ם [א] לשון מקרא ומיב ומיב לאכול את כולה ואם נשרף מקצתה מיב לאכול את השאר כדי לקיים את שבועתו ולשון י"ל שהרי יוצא בו ידי שבועתו: [ב] והכל מי הוי אפי' ככרות ידועות לפניו הרי לא על כל אכילה ואכילה בפני עצמה נשבע אלא שלא יאכל עשר יחד וכהאוה דכיה כשאוכל שלא יאכל תלתים ועוברים לתשיב עוברים תני שיעור: [ג] ומיהו לגירסת התוס' והשאר"י לא ה"ל מעשה שבשיש שלשת מה"ל למתני מיב אחת:

המאור הגדול

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו וכו' פי' אתה יודע שכל שבועה שהיא כזו אין עון השבועה נגמר אלא באחרונה כלומר באכילת השניה לפי שהראשונה מותר בה לכתחלה בין שהיא אסור בין שהיא תנאי נמצא עיקר עון השבועה באכילת השניה בין שהיא אסור בין שהיא תנאי וכיון שכן הוא בא רבא ופירש לנו כי כל הנשבע שבועה כזו הרי הוא כאילו אמר בפירוש לא תחול השבועה עלי בשניה שהוא מקום גמר עון השבועה עד שאוכל את הראשונה במזיד כלומר במתכוין בלא שום טעות בין שהאיסור בראשונה והתנאי באחרונה בין שהתנאי בראשונה והאיסור באחרונה שכל זמן שהראשונה בשוגג הרי היא כשבועות שגגות שהתירו חכמים שלא היתה דעתו על השבועה שתחול אלא בזמן שהראשונה במזיד משום דבעי' אדם בשבועה הילכך ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור בין מקרבן בין ממלקות ל"ש איסור בראשונה ותנאי באחרונה ול"ש תנאי בראשונה ואיסור באחרונה ובדין הוא דלכתחלה מותר בשניה אחר שאכל את הראשונה בשוגג דהא (ס) בשבועות שגגות היא וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר חייב אמר פטור ואיידי דאמר שוגג אמר דון שאין כאן דון אלא כונה כההיא דגרסינן בפרק הבא על יבמתו כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד שהוא כמו במתכוין ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן כל דהוא ראשונה במזיד וכל דהיא שניה בשוגג לא מיבעי שגג באיסור באחרונה שהוא חייב קרבן אלא אפילו שגג בתנאי באחרונה כיון שעון השבועה נגמר באחרונה עלתה לו שגגתו זו להתחייב קרבן על איסור הראשונה אע"פ שהיתה במזיד מפני שאין כונה של הראשונה נגמר אלא באחרונה לפי' עלתה שגגתו זו שבאחרונה להתחייב קרבן על הראשונה שתיהן בשוגג פטור ולא איצטריכא לן דהא מכיון ששגג בראשונה פטור והוא מותר לכתחלה באכילת השניה וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר שתיהן במזיד אמר נמי שתיהן בשוגג: שתיהן במזיד עכשיו יש לחייבו מלקות כשהתרו בו ואין התראה נופלת אלא באכילת האיסור בלבד הלכך אכילה לתנאיה והדר אכילה לאיסוריה דברי הכל חייב מלקות התראה ודאי היא אכילה לאיסוריה והדר אכילה לתנאיה הויא ליה התראתו באיסור התראת ספק והויא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל לר' יוחנן חייב ולריש לקיש פטור: **תלאן** זו בזו (נ) ולא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו עליו איסור ותנאי אכל זו בזדון עצמה שהיא האיסור ושגגת חברתה שהיא התנאי ששכח התנאי כולו ולא היה זכור שהיא תנאי לחברתה ולא שחברתה תנאי לה וכן אכל את השניה בזדון עצמה ושגגת חברתה הרי הוא מזיד

והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי וכדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל בכר זו כיון שאוכל כזית ממנה חייב שבועה שלא אוכל את כולה אמר רבא נשבע על בכר (פ) ושייר ממנה עד כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות והלכתא כאמימר ואפילו כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה ואע"ג דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ

רש"י

נשאל עליה. מהניא ליה שאלה להאי כזית ממנה: לפתוח על העמוד. לגלקותו:

שבועה שיש בשלא אוכלנה משמע כולה אבל מקצתה לא אסר עליה וכי הדר משמע שלא אוכל [ב] אסר בעצמו ממנה וכי אכל כזית קמא מיב משום שבועה שיש וכי גמר ואכלה מיב [משום] שבועה הראשונה אבל כזית ממנה כלך שיש לא מיבעי דבכולל לשבועה היא דכיון דאיתסר נכזית כ"ש דאיתסר נכולה [ג] שלא אוכל שלא אוכל מקצתה לא אסר עליה וכי הדר משמע שלא אוכל [ד] אבל כיון שאכל כזית ממנה כולה נשבע שלא יאכל כל זית וזית שבה נשבע שלא יאכל מדאמר רבא לקמן בשמוך נשבע על ככר ואכלה אם נשבע שלא יאכל ממנה כזית נשאל עליה ונעשין עלה בגמ' היכי דאמי אי אמאי שלא אוכל מחוסר כזית קמא עבדי לאיסוריה ומפרקינן מגו דמהניא שאלה לכזית מחוסר מהניא נמי לכזית קמא שלא אוכל מחוסר כזית ממנה נמי בכולל שבועה דשלא אוכל היא שלא אוכלנה לכבר זו כיון שאמר שבועה שלא אוכלנה גרידא דכיון שהזכיר כעוה"ב כבר כולה משמע ולא מקצתה הלכך היכא דאמר שבועה שאוכל ככר זה אכל מהילה שבה נשבע [א] [ולפיכך אם נשרף מקצתה מיב לאכול את השאר (ד) אבל היכא שאמר שבועה שאוכלנה לאוכלה] נשבע [ולא על מקצתה כלל] ולפיכך אם נשרף מקצתה אינו מיב לאכול את השאר שהרי לא חלה שבועה שלא על כולה ואין לאכילת מקצתה מוציאו מידי איסור שבועה כלל וכ"ת ת"ל היכי מקשינן גמ' [דף כח:] בשמעתא דעיפה ואכימי שבועה שלא אוכל בשר ועשר ואכלן אינו מיב אלא אחת משום דכיון דאיתסר בחצי שבועה לאכול כ"ש דאיתסר בעשר ובשבועה שלא אוכל עשר ואכל עשר ומצינן (כלומר) אלמן מיב שתים משום דמשבועה קמייתא לא מיתסר אלא לאכול עשר ובשבועה בתרייתא איתסר ליה לפילו בחצי חיפכא הוה לן למימר דבשלא אוכל עשר ועשר מיב ג' לפי שאחת נאסר ככר עשירי כלל [ג] [ה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] ומעכשיו אמור להו ממרין דמי אחמר שלא אוכל על כל אכילה ואכילה נחצע [פי' והוברר האיסור לעצמו והשיתר לעצמן] ובשבועה שלא אוכל עשר ועשר הוה לן למימר אינו מיב אלא אחת [ג] [ה"ל לא אוכל והדר לא אוכלנה] שהרי בשבועה לשבועה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם י"ל אי בככרות ידועות נשבע ה"ל בככרות ידועות מיירי אלא נשבע סתם על מנין ככרות הלכך בשומר שבועה שלא אוכל עשר ועשר מיב ג' לפי שאחת נאסר לפי שאין עשר אלא תשעה ותלתא הוי עשר ועשר מיב ב' ותלתא הוי עשר ועשר מיב ג' לפי שאחת נאסר לא אוכל עשר ועשר ולפי זה לא אוכל עשר ולפי זה לא אוכל ומשום הכי אינו מיב אלא אחת ובשומר שבועה שלא אוכל עשר ועשר מיב ב' לפי שאחת נאסר לא אוכל עשר ועשר ולפי זה לא אוכל ומשום הכי מיב ג' לפי שאחת נאסר ל

תלמיד שהרי נשבעת עליו ונפטרה: אבליה לאסוריה והדר אבליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש לר' יוחנן דאמר התראת ספק שמה התראה חייב לריש לקיש דאמר לא שמה התראה פטור. פי' דהא נמי התראת ספק היא דהתראה בשעת אכילת איסור נעיין ואין כאן ללמוד ספק על תלמיד את הרב ומצאת עונר עליה למפרע ואם תתרו בו בשעת אכילת השניה אל תלמיד שהרי אתה עונר על הרחשונה למפרע מע"פ שהתראת ודאי היא [פ"ה] אינה התראה שאין המלקות נא על אכילה זו ותמהני אכילה לאיסורה ואדר אכילה לתנאיה היכא אכיל איסורא כלל דהא משמע דכל שאין מי שאוסר עצמו בדבר פלוני אם יעשה כך אין התיסר מתחיל ללקות לאחר שיעשה אותה דבר אחד כגון קודם לכן אין התיסור חל עליו כלל אפי' נתקיים התנאי אח"כ ולריש לקיש מדתמרינן בפרק בתרא דנדרים (דף עט:) היכי קאמרה אילימא לתמרה קונם פירות עולם עלי אם ראיתי גמל פורח באויר אמר לעדים בואו ואעידכם שלא נעידך זו היא שבועת שוא: **גמ'** מאי קאמר (ג) (אמר אביי תני שראיתי רבא אמר [באומר] יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח) (ג): א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ציפורא רבא חזא ואסיק ליה שמא גמלא דכי קא משתבע אדעתא דידיה קא משתבע (ד) (וכי תימא בתר פומא (ה) אזלינן בתר דעתא לא אזלינן והתניא כשהשביע משה את ישראל אמר להן שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל א דעתי ואמאי ולימא להן קיימו תרי"ג מצות וליטעמך ולימא להן על דעתי (ה) ועל דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא ב תיהוי להו הפרה כלל לשבועתייהו) (ו) ומוגיא דשמעתא ג)(דאפי' הכי) דלא אזלינן בתר דעתיה דכיון דכולי עלמא לא קארו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והויא לה

רש"י

ספס רן. ונתבזה במרומה זו וקרינן ביה ונקלה תמיך כיון שנקלה הרי הוא כתמיך: **מתני' שבועה שלא נעידך.** כיצוא מזה הוא והרי שבועת שוא שלי תפטר לו לקיימו: **גמ' נאומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי.** כשבועה: **ומסיק ליה שמא גמל.** מתמת גודלו: **אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה.** ולכך השביעם על דעת תמרים דנדר על דעת רבים אין לו הפרה:

מב"ד פטור (ו) אלמא כמו שלקה דאמי התם רן הכא לא רן: **מתני'** אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך זו היא שבועת שוא: **גמ'** מאי קאמר (ג) (אמר אביי תני שראיתי רבא אמר [באומר] יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח) (ג): א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ציפורא רבא חזא ואסיק ליה שמא גמלא דכי קא משתבע אדעתא דידיה קא משתבע (ד) (וכי תימא בתר פומא (ה) אזלינן בתר דעתא לא אזלינן והתניא כשהשביע משה את ישראל אמר להן שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל א דעתי ואמאי ולימא להן קיימו תרי"ג מצות וליטעמך ולימא להן על דעתי (ה) ועל דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא ב תיהוי להו הפרה כלל לשבועתייהו) (ו) ומוגיא דשמעתא ג)(דאפי' הכי) דלא אזלינן בתר דעתיה דכיון דכולי עלמא לא קארו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והויא לה

מינו תופר על עצמו כלום אלא מזמן שיעבור על התנאי ואילך וכך פירשוה שם והיינו נמי דתנן בנזיר פרק מי שאמרו (דף עו:) הרי זה נזיר אם יתקיים התנאי ועד י"ג חדש ומת בתוך י"ג חדש גמר ומינו גמר לתלמה כל מי שתולה דבר בתם אין משמעותו שיהול הדבר אלא לאחר תשר יתקיים התנאי לתי לא הוה ליה כמעכשיו תם לא נתני ומת בתוך י"ג חדש דהרי זה גמר וכיון שכן זה שנשבע שלא תוכל זו תם תוכל זו מינו כמשמע שיהא תשוב כו אלא"כ יהכל התנאי לתשון תכל תיסור לתשון ותא"כ התנאי ותפי' שתיהן נמוזך לא עשה תיסור כלל כדתמרי' בהשיה דנדרים להיכא דתמרה קונם פירות עולם עלי תם לא תרתן ותכלה פירות ותא"כ רתשה לא עשתה תיסור ודותק הוא לומר להכא [מיירי] בתומר בפירות שבועה שלא תוכל זו מעכשיו שא"כ לא היה לו לרבנא לומר תתם שתין דרכן של תמורתן לתפוס תלא לפרש וכ"ל דכי תמרי' הכי ד)[דתכילת תיסור קודם לתנאי שרי] ה"מ בדבר הנעשה קודם התנאי ותתר התנאי כגון הניה דנדרים דתמרי' דלא כוותה לתשוב לתסור תלא פירות שתאכל לאחר שתרתן תתר התנאי נפירות קודם לתיפה מ"מ [עדיין] יש תקום לנדרה לתול שתהא תסורה בפירות תתר שתרתן תבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד תם תתמר שלא תאכל לאחר שיתקיים תנאו ונמצא שיהיה תפסר שיתקיים תנאו ולא יתול נדרו כלל להיינו תם נאכל תיסור רתשון תלכך תמדינן ליה לדעתיה דלא שבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' נסוף יתול נדרו וגבי גט מפני שכל מי שמגרש נקושי מגרש תמדינן ליה לדעתיה דלא לשה שיחול הגט עד שיתקיים התנאי: **מתני'** איזהו שבועת שוא אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב [תמרינן] בגמרא דדוקא בשניכר העמוד ג' ד"א הוא דהוי שוא תכל לא ניכר הוא שבועת שקר: **אם לא ראיתי נחש** בקורת בית הבד. תפרש בגמרא דלאו בעובי קאמר אלא אפי' שמואל בטרוף לעומר שהוא טרוף בקורת בית הבד ופרכינן כולהו נמי תטרף טריפי ותפרכינן כשגבו טרוף. ופרש"י ז"ל דטרוף היינו תעומר בקורת בית הבד שיש בה תריסים תריסים והיינו דתמרינן כולהו נמי תטרף טריפי שכולן עשויין תבריכות ותעני שגבו טרוף ופרש"י ז"ל דטרוף היינו שיין נתם עשוי תבריכות תלא בגרונו ותמרים פי' דטרוף היינו תרוצע והיינו דתרין שתואל גופיה בירושלמי בתרוצע פריך תפי' קאמר כלומר כי אמר אם לא ראיתי תפי' קאמר ואמר תניי תני ארתיתי ורבא אמר בתומר יפקנו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי. וכ"ת ל"ב יהו הפירות נאסרין ולא יהא לוקה משום שוא ל"ל דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך היה לו לאסור בלא שום תפי שהרי עכשיו ג"כ פירות תאסורין עליו ותמה תלה נדרו בדבר שאינו תלא לאסור הפירות נתכוין תלא לקיים שהרה אותו דבר נמנע ומ"ה לוקה משום שבועת שוא: שבועה שלא נעידך. כיצוא מזה היא והיינו דבר שאי אפשר: ומשקשו הבא אמאי לא תנא נמי אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים כדתנן בפ' תרבעה נדרים (דף כד:) בנדרי הבאי דתמורתן תמור קונם אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים דבכ"ג אינו לוקה משום שוא דלמא תאי גברא אינשי טובא חזי וגזים ותמר כעולי מצרים אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים דבכותא אינשי טובא חזי ולא חשיב ליה כעולי מצרים אלא כשיעור שבני אדם נוהגין בכיוצא בזה ותתם תנא תרי גווני נקט תד דשייך ביה גזמת תיינו כעולי מצרים וחד תד וחד טעמיה למוד דגזמת דשייך ביה גזמת כעולי מצרים בדין הוא תלא ליתפרו עליה דקושטא קאמר על דרך גזמת וכי תמר מידי תלא שייך ביה גזמת תיינו נתם כקורת בית הבד ותפ"ה לא תנא נדרים למתני גמל הפורח באויר דתרי גווני דנעו למתני תיינו מידי דשייך ביה גזמת ותלא שייך ביה גזמת תה תנינן וכ"ל שתתולה תיסור פירות בדבר שיש בו גזמת כגון דתמר יתסר פירות עולם עלי בשבועה או בקונם אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים ותא כ"ש תנשים שיהא רתוי לומר מהם דרך גזמת כעולי מצרים פירות תאורין עליו וכי תנן התם בנדרים דנדרי הבאי מותרין נאומר אם לא ראיתי בדרך זה כעולי מצרים דוקא בשלתה מנין רב של תנשים שתפשר לומר עליהם דרך גזמת כעולי מצרים דתי לאו הכי לאו קונטא קאמר ולאו שיהו הפירות תאורין ורבטינן התם בנדרים תנא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועת הבאי מותרות כלומר שהפירות מותרין מיהו משום שבועת שוא לוקה מה שאין זה ענין לנדרים(ו):

גמ' ודלמא ציפורא רבא חזא וכו'. בגמרא מהדרינן למימר הכי מדתניא וכן מציגו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי אלמא חיים משה מי לא אמר להו הכי כלישתבעו על דעתייהו ולטעמיך ליתמי להו על דעתי על דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו ומ"ש דתדקדקו מכאן דנדר שהודר על דעת נביא על דעת רבים תקרי ותין לו הפרה כי הכא דתמרינן על דעת משה ועל דעת המקום תין לו הפרה ותין זה נכון דלא תקרי רבים בפחות משלשה דתמרינן בעלמא ימים שניים רבים ג' ותתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפ' השולח (דף לה:)

עין משפט נר מצוה

א' קטז–א' קטז

א מיי' פ"ק ופ"ב מהל' שבועות סתג לתון לא טור י"ד סי' לט: ב מיי' פ"ה מהלכות שבועות סתג לתון לא טור י"ד סי' לט:

מסורת הש"ס

ה) ד"מ מ"ז ג) ד"מ מ"ז ג) ס"ל מ"ז ד) גי' מהר"ם ה) גי' מהר"ם ו) זולת הגירסא תיינה נמצאת בספרים שלנו רק ע' במיוחדים שם גי"ה. ד"ת:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) דלמא כ"ל: (ב) כ"ב הג"ה: (ג) נ"ב עכ"ה: (ד) נ"ב הגה"ה: (ה) נ"ל עכ"ה: (ו) נ"ב עכ"ה:

שלטי הגבורים

א שלא תמדיר תניהו ע"ד רבים וכיון תכנסת בניה תמדיר ותין תנין בעיר תפילו עם תתודר תשובה דבר תה תלוה להתירו תתחר שקבלו שם תפלתם:

ב ומי שנשבע שלא יפלו תתקום פלוני שלא נכשלתו תעיקר כמו שפירש רבינו תם ז"ל שאין לו היתר כל שנשבע תתמת עובה שקדמו תביהו כתשבעה לקיים ויתבו ותיהו תם לא היה נהנה לנשבע נשבעו שלא נעשה תלה לתשניעין קיומו, תתירו לו שלא תע"פ שיש תלה לתשניעין קיומו, תתירו לו שלא כרצונו וכלכך שיתיעוהו וכהלים מ"ש בפ' השולח שנדר שתודר נרבים אין לו להפר תלא בכלונו הוא שהרי יש לתם תלה נקיומו, דשבועה שלא ע"מ שאפר בשיש נהנה לתשביע יון שלא קבל תלה תשבע נשבעו שבועתו יש לו היתר לפר שלא נכלונו זהו העיקר ותתפרשים לתלכה ע"כ: תלשה שנדרה בנדרים שתבעל תפר ותקום לה בו ביום כאלו מלטוות תקמה ובכאור היה שהיה נשון תקמה וכו ביום ספר לה תפרה דמיית תלי מלמא ליודע תני שיש תפירין תכל ותמ"כ נתע לו שהוא נשון תקמה מי שהרי תפירין תספר תיני יודע שיש נדרים דקתני ר"מ אומר לא יפר ותכמים תומרים יפר וקי"ל כרבנן תו דלמא לא היתה תפרה דהתם כמוטעה בנופו של נדר ושתק תין שתקתו מעכבת לשפרש דשב ואל תעשה היא. תשובה תפתבכת ותתקמה תקמה ותין זה דומה כלל לתני יודע שיש נדרים להתם טעמא דיתין שתין יודע שזה תן הנדרים שהבעל תפר מע"פ שנשמע בנדר תין זה שתועה לא קיימן היא ביום שמעו ר' תאיר סבר לתמרי כיון שיודע שיש נדרים שהבעל יכול להפר מע"פ שלא ידע שזה תפתח שהוא רשאי להפר ביום שמעו קיימן היא שתל הכא הל ידע שיש נדרים ויש תפירין ויום שמעו תיכף לכ"ע ותם טעה בהקמתו תין נכך כלום הגע עצמך תם שמעו ויודע שיש נדרים ויש תפירין תכל תיו יודע שנדרין להפר ביום שמעו תי תמרי שיכול להפר ביום שמעו תיכף תם יודע שיש נדרים ויש תפירין תלא שיכול להפר ביום שמעו ותפ"ה יכול להפר תלא שכל זה בכלל שוסק קצם שנשמרו בשלתי נעבה תפוסקה ונעשית כתתרים שהוא נדר ויודע שיש נדרים ויש תפירים מע"פ שטועה בפניהם תתרים תיו יכול להפר חוס ע"ל כדין:

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמג טור י"ד סי' קי"ז ולו: ב מיי' שם סמג לאוין שם טור י"ד סי' רלח:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) זו כ"ל: (ב) ל"ל נמי: **אנ"ש** מהר"ם [א] הוסיף ויוכל לפרש כל מה שתופש פירושו במשמע בין דבריה המתחרים:

המאור הגדול

כתב הרי"ף ז"ל בהלכות ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו' כדכתבינא בהלכות ומסתברא שאין הלכה כירושל' במקום הזה שהוא סותר גמרא דילן דקי"ל שאין שבועה חלה באיסור כולל לבטל את המצוה דהכין אמרינן לעיל בגמרא בשלמא לריש לקיש היינו דמשכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן וכו' בשלמא לאו משכחת לה בי' מאחר שהוא מקיים את המצוה אפשר שתחול שבועתו באיסור כולל אלא הן היכי משכחת לה כלומר מאחר שהוא לבטל את המצוה היאך תחול שבועתו ואוקימנא כדרבא דאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור וכבר פרישנא לעיל שאין אנו אומרים לו לכתחלה קום ועבור את המצוה כדי שיתקיים שבועתך ותנן נמי חומר בנדרים משבועות כיצד אמר קונם סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה בין שבועה שלא אעשה סוכה ושלא אטול לולב לשבועה שלא אוכל מצה מפני מה זה מותר וזה אסור הלכך איני יודע טעמו של ירושלמי הזה ואין לנו ללמוד ממנו אבל הירושלמי האחר שכתב כיצד עושין אומר לו שיאכלנה וכו' דבר נכון וברור הוא ונקיטינן מיניה ובגמרא דילן ומתני' דתנן נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה וכו' שאין שבועה חלה לעולם בנשבע לבטל את המצוה בין במצות עשה בין במצות לא תעשה אלא שנתחייב מלקות משום שבועת שוא משעת שבועתו בין שקיים את המצוה ועבר על שבועתו אבל בין שקיים את המצוה ועבר על המצות בשעת עבירת המצות או קיומן אין עליו מעונש השבועה מחמת אותו מעשה כלום לא קרבן ולא מלקות וכן בנשבע לקיים מצות ל"ת אין עליו שום עונש שבועה בין כשקיימה בין בשבטלה שאין עליו בבטול המצות מחמת השבועה לא קרבן ולא מלקות והיינו דאמרי' בסוף מכות ונחשוב נמי שבועה שלא אחרוש ביו"ט התם מי קא חיילא שבועה עליה מושבע ועומד מהר סיני הוא כלומר ואין איסור השבועה חל על איסור המצוה לפי שאין איסור חל על איסור ובנשבע לקיים מצות עשה השבועה והנדר חלין עליו למלקות אבל לא לקרבן לפי שאינה בלאו והן לא מעטה הכתוב אלא מקרבן דכתיב ביה להרע או להיטיב ושפיר דמי לכתחלה למעבד הכי בין בשבועה בין בנדר ולקיומא מאי דאמר כדאמרינן התם מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה וכו' וכולה כדאיתא התם והנדרים חלים בבטול מצות עשה כגון קונם סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל וה"ה לשבועה שהיא דומיא דנדר דאמר ישיבת סוכה עלי וכדאיתא במס' נדרים אבל במצות לא תעשה אין הנדר חל עליה כלל בביטולה אף לא בקיומא:

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל בהלכות ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה לאסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו' סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל נמי נדרים לאסור בשבועות מיהו וכי מה כין שבועה שלא אעשה סוכה לשבועה שלא אוכל מצה: **אמר** הכותב זו טעות שיש"כ אף הירושלמי עצמו יקשה עלי שאמרו מפורש שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה ובגי מצה אמר שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה ואין סוכה אפס בלשון ואין סוכה אפס אלא סוכה מצוה [גבי שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח] בשבועות הולכין אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה אפס ואין סוכה אפס אלא סוכה מצוה וכן נוהג (ו) וכן היה שמעינו בשבועות שזו סוכה שלא נעשתה לוקה שלא נטל ז"ל דמה זה הירושלמי מדלמרינן לעיל בגמרא [גבי שלא אוכל מצה וכבר כתבתי למעלה דמהא לא קרינן דודאי אין חומרים לו לאדם עמוד ומטה בידים כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל אבל בשב ואל תעשה חילי וכי תימא והא אמרינן לעיל בגמרא [אלא] לא נתמתי אפילו נמי אימיה אלא אימי ואמאי והא מצמכת לה בלא אוכל מצה שוס דבר על דאמר ים לומר דלהכא דומיא דשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח מפילין והוא נמצא לבטל את המצות אלא חייל אפילו בשב ואל תעשה: והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן בשלוכל בתמיה מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא תוכל ובלות ושתותו ובדאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהיינו להבא או להיטיב מלהבא ולשעבר לשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח שום דבר על דאמר ים לומר דלהכא דומיא דשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח מפילין והוא נמצא לבטל את המצות אלא חייל אפילו בשב ואל תעשה: והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן בשלוכל בתמיה מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא תוכל ובלות ושתותו ובדאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהיינו להבא או להיטיב מלהבא ולשעבר לשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח

רש"י

שבועת שוא: **מתני'** נשבע ^לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה שלא לעשות תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור שבועה שאוכל כיכר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** נשבע לבטל את המצוה וכו' ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה: אכלה ^עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי:

לא אלא עובר משום שבועת ביטוי. משבועת שוא לא מיחייב כמיהו וכי הנשבע לבטל המצוה וקיים אינו עובר משום שבועת שוא והלא כשיצתה שבועה מפיו יצתה לבקר ומשומה שעה עובר

מתני' נשבע לבטל את המצוה: **גמ'** תנו רבנן נשבע לבטל את המצוה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה: **לא אכלה עבר** על שבועת שוא ולא אכלה עבר על שבועת ביטוי. תימה מכלל מנהגם מזר אומו מרם לדינו וכל שהומרם או שהודר על דעת רבים אין לו הפרה: **מתני'** נשבע לבטל את המצוה: **לא** [אכלה] **עבר** ^על שבועת ביטוי. בגמרא מפרש לף על שבועת ביטוי כמו שיתבאר בסמוך גם"ל: **גמ'** ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח. משום דשבועה שלא לבטל לת המצות בכולל בשב ואל תעשה מגו דחייליה לכל יומות השנה חייליה נמי בלילי הפסח: שבועה שלא אשב בגל סוכה לוקה ויושב בגל סוכה לתע"ג דגבי מצה מיקרי כולל כי אמר שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח אבל אמר שלא אשב בצל סוכה אסור אפילו בשאר ימות השנה אין בני אדם קורין אכילה בסוכה ואין סוכה אפס אלא סוכה מצוה [גבי שלא אוכל מצה וכבר כתבתי למעלה דמהא לא קרינן דודאי אין חומרים לו לאדם עמוד ומטה בידים כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל אבל בשב ואל תעשה חילי וכי תימא והא אמרינן לעיל בגמרא [אלא] לא נתמתי אפילו נמי אימיה אלא אימי ואמאי והא מצמכת לה בלא אוכל מצה שוס דבר על דאמר ים לומר דלהכא דומיא דשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח שום דבר על דאמר ים לומר דלהכא דומיא דשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח מפילין והוא נמצא לבטל את המצות אלא חייל אפילו בשב ואל תעשה: והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן בשלוכל בתמיה מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא תוכל ובלות ושתותו ובדאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהיינו להבא או להיטיב מלהבא ולשעבר לשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהיינו לא נתמתי אפילו אף להבא בפרט דהיינו לא אניח

על שבועת ביטוי [ופרכינן] השתא משום שבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב כתמיה וכי הנשבע לבטל את המצוה וקיים את שבועתו הוי עובר משום שבועת שוא והכי קאמר אשבועת שוא מפיו יפתח לשקר כלומר על דבר שאי אפשר לו ומשותה שעה הוא עובר ותפילו קיים את שבועתו: תני אף על שבועת ביטוי וכו' קא מכלה עבר על שבועת שוא לחודה נמי מכלה עבר על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא שלא קיימה: ירושלמי ההוא דאמי מיטרא נחית ערוותא שהגשם יורד ואמר קירי פירי ברכסון:

קירי. תדורי: ברכסון בווי"ו. כלומר שהוא נשבע בשם שהוא תדורו שהפירות יהיו בזול: לוקה משום שבועת שוא. שהרבה יהיו לכל לחד שהוא קל: **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו'. משום דבעי למיתני בשבועת העדות נתנה' ולא בגשם (ו) תנא הכא דנוהגת בכל אלו: ברחוקים ובקרובים. כגון שאמן לפלוני רחוק או קרוב: בכשרים. לעדות או בפסולים: **מפי עצמו.** שהוציא שבועה מפיו כלכאורה קשה והא"ס למוסגא מפי מחריס ואמר אמן כדקתני סיפא וזו וזו מוסגא מפי מחריס מייב אבל לא אמר אמן פטור כגון מצאתיני עליך אם אכלת ואם לא אכלת ואמר לא אכלתי או אכלתי: **שבועת שוא נוהגת ברחוקים.** אמר על מיי שהוא אסה אין בין רחוק לקרוב: **גמ'** כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. לכל דבר אין להתחייב משום ביטוי דבעינן ציוליי נפשייהו אין לענין שבועת העדות דמחייב ר' מאיר במוסגא מפי עצמו אף שלא בפניו דמי כדאיתא בחילק פירקין: דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. ולי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מצדקה לפילו מוסגא מפי מחריס אין כאן שהרי לא אמרה כלום אאר שבועה ללא דמי למשביע עליה שהרי הם כופרים אאר שבועה ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות שלא ולאי כמוציא שבועה מפיו דמי ומאי דתנן במתני' זו זו מוסגא מפי מחריס מייב בכי האי גוונא עסקי' וכמו שכתבתי אם במשנתנו בסיעתא דשמיא:

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. לכתוב והוא עד ברשויו להעיד לכתוב הכתוב מדבר ואסה אינה ראויה להעיד בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין (וכו'):

פסולה להעיד כדליף בגמ' מועמדו שי המגשים: קרובים פסולים לעדות בסנהדרין (דף מ:) ילפינן לה והי אינהו קרוב אסם מפרש: **ולא בפסולין** כגון גזלן שהוא פסול מן התורה שנ"א לא תשת עד וגו' להיות עד אסם: **אלא בראויין להעיד.** בגמ' מפרש למעוטי מלך לי נמי למעוטי משחק בקוביא. ולי תימא ולמה לי למתני כל הני ליתני אינה נוהגת אלא ברשויו להעיד וממעט כולהו י"ל דלמאן דאמר בגמ' לאינו נוהגת אלא ברשויו להעיד אסא למעוטי משחק בקוביא לא הוה מצי למתני הכי אלילו כן הייסי לומר דוקא פסולין לאוריימא ממעט הא בפסולין לדבעי נוהגת ולכאי פרט אסולין לאוריימא כי היכי דנשמע מינה לאינה נוהגת [אלא] ברשויו להעיד אפי' פסולין [דבעבן לאילו פסולין] לאוריימא הא מנא להו ולמאן דאמר למעוטי מלך אלטריך נמי למיתני הכי לאי אינה נוהגת אלא ברשויו להעיד בלאוד הוה אימינא במלך דכל אים רשות וכשר שבועת העדות נוהגת בו להכי פרט לכולהו פסולין והדר אני אינה נוהגת אלא ברשויו להעיד לפשמועינן לאפילו במלך אינה נוהגת: ומדאמן ולא נגשים שמעינן שהגשים פסולות לדין שאילו היו דנות היאך יהו פסולות להעיד והא אמן בפרק בא סימן (דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב גבי דבורה והיא שופטה את ישראל לאו שופטת ממש אלא שהיו בעלי דינים בפיה ואע"ג דאמרינן בפיפרא שום אנשים עליך אלא מלך ולא מלכה אסם לא אמו אותה אלא נוהגין היו על פיה וא"ש שופטה ודנה היאה שהיו מקבלין אותה כדרך אחד מן הקרובים: **בפני ב"ד אם מפי עצמו.** נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות: **ומפי אחרים.** כגון משביע אני עליכם שאמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם: **אין חייבין עד שיכפרו בה בב"ד.** שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו מגיד היה מועיל וקרא במוסגא מפי מחריס כתיב אלא מפי עצמו ליף ר"מ מפקדון כדמפרש בגמ' [דף נ:]. ואפי' חון לב"ד דם"ל דון מינה ומינה: **וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד.** דס"ל דנהי דמוסגא מפי עצמו מפקדון ילפינן ליה מפ"ה דון מינה וחוקי בהאיהו מה מוסגא מפי מחריס בג"ד אין שלא בג"ד לא אסא מוסגא מפי עצמו בג"ד אין שלא בג"ד לא: [ו]חייבין קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שכתב שנאמר עם זדון העדות. שמזידין הן בשעה שנשבעין ויודעין לו עדות אלא שוגגין הן על הקרבן שכתב שוגגין שבועת ביטוי לשעבר לפוקימתא בפיקרקי לעיל (דף כו:) בשומר יודע מי שנשבעה זו אסורה אבל מיני יודע שחייבין עליה קרבן: **ואין** חייבין על שגגתה. פרש"י ז"ל אס שוגגין הן לגמרי כשכורין הן אין יודעין לו עדות ואס"כ [מזכרו] פטורין שהרי מנוסין הן ולא קרי בהו נשבעין לשקר והקשו עליו מי הכי פשיטא זו שבועת אמת דעכשיו אין יודעין לו [עדות] והיכי אמרינן [בגמ'] (דף נ:) לימא תניא לדבר כהנא ורבי אסי אמר שבועה הכי אמר רב כלאיסא בפיקרקי לעיל ואסתרסין לאסוי דילמא הכא לאו כאיב ועלא אבל אסם לכאיב אבל אי אסם יודעין לו שהוא שבועת שוא ואינו חייב עליה אלא אסא דאמרינן

רבינו נסים שבועת העדות פרק רביעי שבועות

עין משפט נר מצוה

א' קכג–א' קכה

א מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין סמג עשין קו טור ח"מ סי' ב: **ב** מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין סמג עשין קו טור ח"מ סי' ג: **ג** מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין סמג עשין קו טור ח"מ סי' ח:

מסורת הש"ס

ה) דברים יט **ו)** ויקרא יט **ג)** ל"ל למימן [הכא דף לג] **ד)** נ"ל ומענה ליה מנטלר:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) נ"ב גירסת הלפס יפן. שמעון מינה דהיכא דאמת מ"ש לדידה לקמן ואמת נמי מי שאינו מ"ש לקמן לדידה שרינן מיגרע למ"ש ברישא והדר שרינן מיגרע דמי שאינו מ"ש והיכא נמי דאמת נגבית לקמן לדידה ואמת אימת לדידה שרינן מיגרע דאמת ברישא והדר שרינן מיגרע דנגבית דנגסינן בפרק נשמין על המוכה ועל המפותה מ"ר העבד והשפה אין מוקין להן תרומה בבית הגרנות ובמקום שמוקין נותנין חלק לשפה תמלה ופוטרין אותה מלי קאמר אמר רבא ס"ד ומעשר עני המתחלק בתוך הבית נותנין לשפה תמלה ופוטרין אותה אמר רבא מרים כי הוה אמי נגבית ואיתמי לדידה לקמן הוה שרינן מיגרע דנגבית ברישא לדידה לקמן ואמת השתא דאמרת אמת שרינן מיגרע דאמת כרישא מלי טעמא משום ולותה ע"כ: **(ג)** ולמ"ל כל"ל: **(ד)** הדברים כל"ל:

חו"י (א) נ"ב פי' הכי' כשבאו אני דיינין בבא אמת ול"ע בטור ושו"ע רים סי' טו והוה מלי למימר פה להפוך בזכותו:

פלוגתייהו דרב ושמואל בשבועה שורק פלוגי ליה כלומר מי נעשין דמיתיה בלהבת או לא ידעתי לך עדות ולא ידעתי ממלוקת כלומר דמלית בפלוגתייהו משום דמיתיה בלהבת והיכי [ג]אמרינן בגמרא דילמא הכא הוה דלא כתיב ונעלם מאל העם דכתיב ונעלם אפי' שגגה כל דהו קא משמע לן פי' דאי ממתניתין הוה אמינא דדוקא בעדות פטור על השוגג מאל בציטוי חייב להא שבועה דמתני' שבועת ביטוי נמי היא ואפ"ה תנן דפטור ות"ש תניא ודאי לדרב כהנא ורב אסי ור"ת הכא משום הכי פטור מציטוי לפי שבשבועת העדות נכללה וכיון דהעדות פטור מציטוי [דידה] נמי פטור דהא גבי רחמנא דבשבועות העדות לא מיחייב משום ציטוי [דף כה:] אלא לגבי כלמית ליה ולרבא כלמית ליה לא מצית אמרת הכי דהא לגבי דמפיק לה מלגאי אמת אמה מחייבו ואי אמה מחייבו אמת לא פטר הכתוב משום ציטוי אלא היכא שיש לחייבו משום עדות מאל זה שפטור משום עדות אמת אמה מחייבו ומשום ציטוי דהא מקשינן לעיל ואימת במזיד ליחייב מדת בשוגג ליחייב תרתי והיינו דקאמרי כן מי לאו טעמא דלגאי דקאמר ואי במזיד [מי מיכא תרתי לחיין בטור חייב במזיד דכתיב ונעלם וע"כ מיעוטא לאמת בשוגג] דעלמא לא מפקינן שבועת ביטוי מכלל שבועת העדות לגמרי אלא מפני הכתם המיעוט שהרי אילו היינו מוציאים מקום למיעוט של אמת במזיד ואילו היה כתוב לפטור מעדות משום דלא כתיב ונעלם היה לנו לחייב מבטוי [דידיה] מי לאו מדרב כהנא ורב אסי ור"ת תניא לדרב כהנא ורב אסי מעלם [עדות] דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד כלומר משום עדות אלא משום ביטוי אפי' הכי במתני' אף על פי שפטור משום עדות היה לנו לחייבו משום ביטוי מי [ד]לא תניא לרב כהנא ורב אסי אילמלא לידון בדבר חדש היינו שבועה לחייבו יודע אתה בדבר שהוא בכלל ויצא לידון בדבר חדש לא תהא בכלל אלא בדבר שהוא כעין הפרט ורב אסי אמר תיפוק לי דאתי בגמרא דלא תניא לרב כהנא ורב אסי סבירא ליה דאי מפקינן לה מקל וחומר מה שבועת ביטוי חייב משום דכתיב ונעלם ואפ"ג דכתיב ונעלם אמת ואפ"ג דכתיב קושיין לדוכתא שהרי אין אמה פוטרו לפי דבריך אלא על אומו לד של שבועת עדות שבכלל דבריו דהיינו שהיו יודע לו עכשיו והכא בשבועת בתמת ואינה ענין לרב כהנא ורב אסי כלל ועל הלד האחר שהוא נשבע לשקר דהיינו שאומר שלא ידע עדות זו מעולם הרי אמה מחייבו לפי דבריך משום ביטוי לפיכך אינו מתחוור בזה כדברי הרשותים אלא על כרחנו ים לפרש לנו כדברי רש"י ז"ל ומה שהקשו עליו מי הכי בשבועת שהרי על האמת הם נשבעין שבאומה שעה אינם יודעים ומה ענין לדרב כהנא ורב אסי אלא לפי שהיה קושיא לרש"י ז"ל כך הוא לומר שאילו באומה שעה שנשבעו אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת שאילו היו יודעים היו מתבוננים לשוב לב אבל לא היו נזהרים ידיעה אחרת ומעלה שמה שנשבעו אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת שאילו היו שמים לב באומה שעה יודעין היו שהרי מיד כשנזכרו נלא שום מדום ידיעה ואפ"ה כיון שהיו סבורים לישבע על האמת פטורים משום לתוספין היו וכדרב כהנא ורב אסי: **גמ'** מנא ה"מ. בעדים הכתוב מדבר. מסיימינן הכי בגמ' אי אימא אלא נבעלי דיינין אמרת וכי מגשים אתם לדין ומשם נפשך אומר נאמר כאן אין נאמר להלן עדים. כלומר מה היה לך להביא לדרשה: וכי תימא כל בבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים. וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמלמדרינן כל כבודה בת מלך פנימה שמעינן דנשים יקרות אתם לן דיעה לא מזלזלין בהו למיתי לבי דיעה אלא מדרשין להו ע"י שלומי ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתא לדיעה קמיה דרב נחמן דלמיתא בסמוך בגמ' לא רצתה שימנו לה אליה שאילו רצתה הרשות היתה בידה ואמר שכן היה דן רבו הרב אלפסי וגם הוא נהג כן אחריו ורצוי לנהוג כן אחר שהם ז"ל נהגו בכך אבל משום הא לא מיריא דדילמא ס"ק דמה שכתוב אנשים לא למימרא דוקא אנשים ולא נשים אלא שדבר הכתוב בהווה שאין דרכן של נשים לצאת דין משום כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה: **ואיתיגיו** קמאי ז"ל מי אלי נאבא לשויה אליה לטעון בשבילו ב"ד למיכא מלן דאמר דמלי משום והביאו לדיה ממה שאמרו בירושלמי בפרק הלן גדול (דף יח) גבי הא דתנן דכהן גדול דיין אומו ר[ו]ומנה אליה הגע עלמך שנתחייב שבועה ומנטלר מי נאבא פירוש בתמיהה אלמא מי לאו משום עסק שבועה מלי למעוי אליה וכן כתוב בעל הערוך ור"ח ז"ל ולפי דבריהם הא דאמרינן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו:) הנהו לעזי דאתו לקמיה דרבא לוקי רבא מתורגמנא בינייהו ולקשיון היכי עביד היכי והתנן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו:) הנהו לעזי דאתו לקמיה דרבא לוקי רבא מתורגמנא בינייהו ולקשיון היכי עביד היכי והתנן אלא מעתה אין בעלי דין שומעין אפילו מפי הבאים אלא מפי הדב אלפסי ז"ל כתב בשבועה שאין הנאבא אליה וכן דנין אלא יאמר בית דין מפי המורגמן טעות של פלוי ופעמים שהנאבא אינו מעיז פניו מפני בעל דינו שיודע האמת כמותו והבאים מעיז וכן דעת רבינו קעדיה ז"ל וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול ומנה מנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו לכל דבר שנקדושה אבל אדם אחר אינו רשאי ואפילו נשים יקרות הדין כן אלא התיר להן הרב אלפסי ז"ל למנות אליה אלא אב"ד שולחין לה אלופי ב"ד כגון קופרי הדיינין ולטעון מפיהם אבל לא למקום טעותיהם לאחרים. וכתב הרמב"ן ז"ל אבל נראה בת"ח שמורתו תומנותו וזילא ביה מילתא למיזל גבי בי דינא ולערער בהדי עם האדץ אלא מעתה אין בעלי דין לשגר לו [ג] דבריהם ע"י אליה ב"ד לבבוד תורה עדיף אבל כהן גדול אפילו זה גנאי הוא לו ולפיכך ממנה מנטלר וכן רואין לו לר"מ ז"ל שהיה סובר כן להא דתנן סוף פ"ק דמכות ע"פ שנים עדים יקום דבר אלא מהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן גמרינן לף טעותיהן של בעלי דינין אבל כתב בפ' כ"ף מהלכות סנהדרין ומשמע ליה לתע"ג דהיכא דמכות מעל פי שנים עדים דבעינן ליה ס"ל ז"ל הכי מעובדא דהנהו לעזי דאתו לקמי דרבא מתורגמנא בינייהו ולקשיון היכי עביד הכי והתנן אלא מהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן והנהו משמע דבעלי דין הוו מדאמרינן לתתו לקמיה דרבא ואמר נמי בינייהו:

תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה [בבעלי דינין] שיעמדו. לתע"ג דהתי קרא בעדים מוקימנא לה לעיל בבעלי דינין נמי מייתי לכתיב מבר להם הריב: שלא יהא אחד יושב ואחד עומד. אלא יהיו מביאין את מכיבדין זה את זה שיהא כל אחד ואחד יכול לבקש רחמים על חבירו שיצליח בדבריו: **ואחד יושב.** אלא יהיה מביאו מכובדין זה יותר ממנו מפתמין טעותיו: **הוי דן אם חבירך לכף זכות.** ולא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לכף זכות ולכף עבירה הכריעו לכף זכות: **כשבדל לדונו יפה.** לקמן מפרש מה כ"ל: **למישרי ליה פיגרא.** אם שני דיינין לפניו (א) ואחד מהן של ת"ח פסק את של תלמיד חכם תמלה: **לחנופי ליה.** בתמיה וכי להחניפו אלא לי כך: **למישרי פיגרא.** כדפרישית: **לשודא דדייני.** יש דין שאינו תולה אלא במה שלב דייניס עושה למי שראוה הדיין

רש"י

בגמרא: **גמ' בעדות הכתוב מדבר.** כדילפינן בגמרא בג"ש שנים שנים מעל פי שנים עדים יקום דבר: **מלוה בגידונין שיעמדו.** ולקמן נמי בגידונין משמעי כדכתיב מבר להן הריב: **ואחד יושב.** אלא יהא מבינו שמכבדין זה יותר ממנו מפתמין טעותיו: **הוי דן אם חבירך לכף זכות.** ולא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לכף זכות ולכף עבירה הכריעו לכף זכות: **כשבדל לדונו יפה.** לקמן מפרש מה כ"ל: **למישרי ליה פיגרא.** אם שני דיינין לפניו (א) ואחד מהן של ת"ח פסק את של תלמיד חכם תמלה: **לחנופי ליה.** בתמיה וכי להחניפו אלא לי כך: **למישרי פיגרא.** כדפרישית: **לשודא דדייני.** יש דין שאינו תולה אלא במה שלב דייניס עושה למי שראוה הדיין

רבינו נסים שבועת העדות פרק רביעי שבועות (ל:–לא.) יד

רבינו נסים שבועת העדות פרק רביעי שבועות (ל:–לא.) יד

רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתי לזכות מדרבנן לדינא קמאי לא מזגו ריפתי אלא סדי עד דמהפכינא זכותיה: מחלוקת. רבי יהודה ורבנן. בגמרא: ורמינן עלה בגמרא (דף ל:) דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי אעביד אקום מקמה מסתתמן מעניתי דאידך לא אקום מקמה אשת חבר הרי היא בחבר א"ל אקום מקמה אשת חבר הרי היא בחבר א"ל לשמעיה אפרח בר אווזא ושדי עלאי. כלומר ומעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי לגמ מפני חוש הפורת וכו' עלמי: והא דאמר מר מחלוקת בשעת מעשה ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין כיסיבה ובעלי דינין בעמידה דיתיב כמאן דאמר ערקתא דמסתננא ואומר אים פלוני אתה מייב ואים פלוני אתה זכאי: ולמאריכין דעדים דברי הכל בעמידה מיכא מאן דאמר דלמא לכתחלה נלגד גלגל מפילו דיעבד אם העידו כיסיבה אין עדותן עדות ולפיה לדבר מדאמרינן בפרק שני דזכמים (דף פח.) מה ליושב שכן פסול לעדות [מיושב ת"מ] מדקתמר פסול משמע לפי' דדיעבד ולא מיתוור להא מוכח לקמן בעובדא דרב יימר דתלמיד חכם מעיד מיושב ובשלמא לי אמרת דבכולהו מיכא דדיעבד עדותן עדות אלא לכתחלה מצוה בעמידה מלכתיב ועמדו דייגו דתלמיד חכם מפילו לכתחלה מיושב דכנוד תורה עדיף מ) ולי אמרת בשלמא מפילו בדיעבד עדותן בטלה תלמיד חכם היקן מושיבין לומו וכי מכשירים עדות פסול מפני כבוד תורה הוא לן למימר דלא ליפסיד כלל וכדאמרינן בגמלך (פנהדרין דף יח.) אלא לאו ת"ש דדיעבד כשר והכתנ"ל ז"ל הניח לדין זה ממלי דאמרי' בפרק מי שאחזו (דף עח.) בוקעין לומו למשפות ולמתנות ולעדיות וגרסי' בירושלמי אמר ר"ל זאת אומרת מעידין מיושב אלמא בדיעבד כשר וכיון שכן בשעלי דיינין יושבין בשעת גמר דין [נמי] בדיעבד כשר להא עדיים כגמר דין דאמי כדאיתא בגמ' וכן נמי דיינין שקבלו עדותן בשסס עומדים מס שעשו עשוי והכי איתא בירושלמי פרק ד' מימות נ"ד דתנן גבי מגדף והדיינין עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאמין וגרסינן עלה בירושלמי ר' שמעון בן לקיש אמר מכאן לדיינין שקבלו עדותן בשהן עומדין בדיעבד דיינין כשהן עומדין כשר והיכן שהן מושיבין אין בדיעבד כשר ר"ש אומר לדיינין שגמרו דיין שמת אין מעמידין אחר תחתיו אלא מעמידין אחר תחתיו בשעת מעשה ומתן דכתיב (ויקרא כה) ושב איש אל משפחתו ושב איש אל נחלתו ואין נחלה אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמואל ב יד) כי כן נדבר כל המת ולא נשוב כמים הגולכים לארץ אשר לא ישובו ואין מים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (בראשית כו) ויכרו עבדי יצחק בנחל ויכרו שם באר מים חיים ואין חיים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואין חיים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמואל ב א) כי שם נזרק מגן גבורים מגן שאול בלתי משיח בשמן אין משיח אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כט) וקדשת את בגדיו ואין בגדים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך ואין קדש אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כט) וקדשת את אהרן ואת בגדיו ואין קדושה אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כט) וקדשת את אהרן ואת בניו ואין כהונה אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כט) והיתה להם לחוקת עולם ואין עולם אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (ויקרא כה) ושב איש אל משפחתו ושב איש אל נחלתו ואין נחלה אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמואל ב יד) כי כן נדבר כל המת ולא נשוב כמים הגולכים לארץ אשר לא ישובו ואין מים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (בראשית כו) ויכרו עבדי יצחק בנחל ויכרו שם באר מים חיים ואין חיים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (ויקרא יח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואין חיים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמואל ב א) כי שם נזרק מגן גבורים מגן שאול בלתי משיח בשמן אין משיח אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כט) וקדשת את בגדיו ואין בגדים אלא בשעת מעשה ומתן דכתיב (שמות כח) ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך ואין קדש

וקום התם. כדי שיהא סבור בעל דין שתתה כח להעיד ויודה על התמת: ואגלגל עליו שבועה. לפי [שיהא] מודה במקצת ומצטיענו על ידי גלגול לו שבועות קרקעות שתין נשבעין עליהם [ג] ע"י גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידין. ועוד"פ שהוא תמת מייב להם: מדבר שקר תרחק. שנתין בתורת עדים והן בעלי דין: לבוש במותו. שלא תגרום לנו לשתת פנים לו יסתמו דברי שבשנדך מפני תציעותך שימאר לין יתמינו לי ב"ד על תסם תשוב כזה ומתון כך יעמיד זה את שקרו: פומקייבו. כעין תמפלוחת תשוכין: לא תשא. תזהרה למקבל קרי ביה לא תעשה. תזהרה לבעלי דין: שמע שוא שתטעטים את דבריו שקר: ואשר לא טוב עשה. פסוק הוא בישמעאל: זה הבא בהרשאה. מתעבר על ריב לא לו שתת הרשתון נוא לו ונא לפשרה יותר תוב שתינו יכול לעשות פשרה בתתון תחרים: שיש עליה עסיקין. עורכין כתו התעסקו עתו שתעורכין על התתזיק בה וזה בא בזרוע ובוטח שהוא לית זכות: לאפוקי מלך. לתנן (סנהדרין דף יח.) לא תעיד ולא תעידין לו: משחק בקוביא. בעבודה ותמלאכה: אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי. שלא פשלה תורה שלא עד תתם שנוטל בתזקה כתו ויגזול את [תת] כל תשר יעבור בבעלי שכם ורבנן גזרו בית ועשתוהו גזלן תדבריהם ותתרו לשתכתת היה ולא קניל [וכיון] דתלתוריית תזיל חייל עליה שבועה וכ תתן שבר הוזיל וסוף סוף לי תפחיד לא תקבל תיניה לא קריגן בית והוה עד: כ"ש תלה. דתלתוריית לא תזי לכתיב שוס תשים עליך תלך שתהא לימתו עליך והבא להעיד לריך לעמוד לפני הדיינין כדתתרינן לעיל ולרך זיון הוא לו: **מתני'** שבועת העדות כיצד וכו' או שאמרו לו. שלא שבועה: אין אנו יודעין לך עדות ואמר [ג] משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבין. אבל אם אתתו אתת שאמרתם אמן הרי אלו פטורין. אבל אם אתתו אתת כתו שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבין. אבל אם אתתו אתת כתו שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו

רבינו נסים שבועת העדות פרק רביעי שבועות (לב.–לד.) טו

שתבעוהו ותעידו הרי הלו פטורין עד שישמעו מפי התובע וילפינן לה לקמן מיסת יוגיד דכתיב מלה דמשמע פס לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לו יגיד פטור ומפרקינן רב [מחייסם] מלטורין ליה סד״ק כיון דכך מחייסם כמאן דאמר להו דמי קמ״ל: (לד לב.) **מנא** לן דאכפירה רב״ד הוא רמחייבין ובו׳ **לא אמרתי** וכו׳. לכיון דלהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הרלוי להגדה קאי: **מתני׳ בפרו** שניהם באחת חייבים. גגמ׳ פרכינן והא מי מפשר לגמלם ומפרקינן כל אחד בתוך כדי דבור של חבירו. כלומר דכשגמר זה בפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי דבור דהיינו שלא תלמיד לרב: בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. שמכיון שכפר הרשון שוב לא היה מתחייב בעדותו של שני דעד אחד אינו קם לממון: **הבופר חייב.** בגמרא מפרש לה: **בפרה הראשונה** ואח״ב בפרה השניה שתיהן חייבות. בגמ׳ (לד לב.) פרכינן עלה בשלמא שניה מתחייב דכפירה לה רשבועה כלומר ואין לו עדים עוד הלא הלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן הלא רשבועה לאחר שניה היה לו עדות כשכפרה הרשבועה הלא הס לבדם וכי תימא למה לי למיתני זה אילטריך כגון שהיו שני אחים הלו גוססות דמהו דתימא כיון דקי״ל דרוב גוססות למיתה הוו להו כהלו מתו ופקטר כת [ו]רשבועה להא קיימא שניה קמ״ל דהשתא מיהא הא לא שכיחה. ולמדנו שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ועי״פ שרוצין למיתה: גרסי׳ עלה בגמרא (לד לב.) מתני׳ כלומר דקתני דבוס אחר זה השני פטור הלא כהאי תנא דתניא משביע על אחד פטור (ב) ור״ל בר״ם מחייב ואמרינן עלה דנהא קא מפלגי דמ״ם דהייהו ר״ל בר״ם דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם הוא לממון שהלו העיד היה מחייב שבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם ומר דהייהו רבנן סבירי דבבר הגורם לממון הלו כממון דמי ואמרינן עלה (לד לב.) להכל מודים שכשגדו חשוד על השבועה כלומר דאפילו רבנן דסבירא להו דמשביע על אחד פטור מודים שאם בעל דיו חשוד על השבועה וכפר ו׳ ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שישלם שהלו חייב העיד ותייב את המשוד שבועה כיון שהיו יכול לישבע הרי זה נוטל ואמרינן עלה דחשוד מלן מילימא דחשוד לוה דאמר ליה מלוה לי אתיא ומקשה לי הוה משתבעא ושקילנא. פירוש דהכי תנן לקמן בפרק כל הנשבעין (לד מו:) ולימא ליה מי יימר דמשתבעא כלומר ולמה ליתיה הלא גורם לממון ולרבנן פטור הלא כגון שנשים חשודין דאמר מר לקמן בפרק כל הנשבעין (לד מו.) חזרה שבועה למחויב לה ומחוך שהיו יכול לישבע משלם ומשלא עד אחד ככ״ג מחייב ממון ואמרינן נמי והכל מודים בעד (ג) דרבי אלא בהוה גבוה למקוה נקמ״ל מחבריה וכו׳ ואמר רבי אלא הלא הלי ממויב שבועה ואינו יכול לישבע והכל מודים שבועה משלם הלכך לה [גורם] ממון בלבד הוא הלא מחייב ממון ואפילו הלי עומדת לקמן בפרק כל הנשבעין. וכתב הרשב״ץ ז״ל (ד) מהא לאמרינן גבי משוד לוה דפטור משום דאמר ליה מי יימר דמשתבעת ושקלת לממ לא משתבעת ואפ״ה מחייינן עד אחד נשקיל מיניה שבועה ולא אמרי׳ (ה) שכשגדו [נשבע ונוטל הלא בחשוד לאי אמרת שכשגדו] נוטל הלא שבועה לא שבקת מיה לחשוד והוברחי לכמוב זה לפי שלרשיתי לאחד מגדולי המחברים שכתב שכשגדו נשבע ונוטל בחשוד וזו כמלומה שאי שהיא שגגה דמהא יש לרשי מכרעת עד כאן: **וגרסינן** תו בגמרא [הב״ל מודים] בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב״ד דתנן (פיבמות דף קיד:) האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תיבם. כלומר עד אחד היולע בשמה שמת בעלה והשביעוה שישלים כדי שתטול כתובתה מן היורשין שהוא פטור ואע״פ שעד אחד נאמן בעדות זה לא הפסידה ממון בכפירתו כיון לאחר לה לדידה חוץ לב״ד מת בעליך שקיל מוצא הלא היתה יכולה לעגון הלא לב״ד ולומר מת בעלי ולהו לממרא שהשה נאמנת לה [אם חזר בו] העד שאמרה בשמו מת ואמר הלא אמר מת דודקא בכי האי גוונא לא מהימנת שכך הדין בכל עד מפי עד אם הרשבון כפר אין השני שבא לומר בשמו נאמן ולאיש לדבר מדאמרינן בפרק המדיר (לד עב.) לאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם וחזר ושיליה ואשכח שיקרא [לא מהימנת] אלמא אע״ג דאי לא שיליה ממיך עלה כיון דשיליה ומשכח שיקרא לא מהימנת וכ״ת א״כ הכא אמאי פטור היינו טעמא משום דאיכי גרמה לנפשה שהביאתו לב״ד שלולו לאמה לומר מת בעלי אבל אם [היתה מודעת] מלי למימר הכי ע״פ דבריו של עד: ומסיימין בה והב״ל מודים בעד מיתה שהוא חייב **דלא אמר לה לדידה ולא לב״ד.** כלומר להאי עד לאו גורם לבד הוא הלא מפסידה כתובתה [שלולו] היה מעיד שמת בעלה היתה גובה כתובתה: **ואמרי׳** עלה מינה משביע עידי קרקע חייב. פירוש לפי שהכתובה מן הדין היתה נגבית הלא מן הקרקע (ו) ומפרש למאי דלתפסה מטלטלי והכי קי״ל דמשביע עלי קרקע פטור כרבי יוחנן דאמר הכי בפרק הפקדון (לד ו:) וכתב הרשב״ץ ז״ל בשם קצת מרבותינו הנרפתים ז״ל שמכאן יש ללמוד שלכל מלם להשביע את חבירו מן הספק שם יודע לו שום עדות שם לאו להה הכא שהיי לו ידעה דמית ולא ידעה להאי ידע לשם אחת שהיי נמי ידעה ואפ״ה כיי משביעתו: **השתא** בוה אחר זה דתדוייהו **בפרי.** למלי למימר רלשון מה מועיל לך שם העלתין הוצרך לומר שהרלשון שייב הוצרך ועדיין לא כפר לשני אחד והודה אחד מיבעיא להו **לא צריכא שכפרו שניהם.** כלומר להא קמשמע לן דכיון שקדם אחד והודה בחוך כדי דבור פטור וה״ק הכופר שעמד בכפירתו גלגד הוא שחייב הלא אחד אחד והודה פטור הלא״ג דמריבת שמעיון שיכול לחזור ולהודות חוך כדי דבור לכפירתו להא חנן כפרו שניהם כאחת חייבין ואוקימנא לה בגמרא כגון שכפר שני חוך כדי דבור של רשבון ועל כרחין חיובו של הרשבון לחזור ולהודות עכשיו בשעת כפירת השני שאם לא יכול השני לפטור את עלמו ולומר מפני שהרשבון כפר בפרתי גם אני וכפירת עד אחד כפירת דברים בעלמה היא אפ״ה אינה רשוחת טפי דאילו מריבא לן שמעיון הלא חוך כדי דבור כדבור דמי כפירה ובכפירה דתרי גברי ובכפירה והודאה אחד גברא והכא קא משמע לן טפי כגון שכפרו שניהם [כאחד] דזה אחר זה וחזר הרשבון והודה חוך כדי דבור של כפירת השני וקמ״ל דכפירה והודאה אפילו בשני עדים חלה הלא היא ולזה נתכוון הרי״ף ז״ל שכתב בחוך כדי דבור של חביבין: **חוץ** ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש. הכי גירסת בפרק בתרא דנדרים (לד פו.) ובפרק יש נוחלין (לד קכט:) לא חשיב הלא חרי בר מעבודת כוכבים וקדושין ולא פליגי דמגדף בכלל עבודת כוכבים הוא ומגרש בכלל מקדש דתקדש דויא ליגיאה: מגדף. הייט שאם גידף וחזר בו חוך כדי דבור לא הויא חזרה: ועבודת כוכבים. שאם אמר לעבודת כוכבים אלי אתה וחזר בו לא הויא חזרה: מקדש ומגרש. שאם קדש או

רש״י

עדות וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד הלכך אין כאן רק כפירה אחת אבל כשהשניים חוץ לב״ד וכפרו בניהם אין שהשבועות לאחרות שם ליחלק שהרי אפי׳ כפרו במקום שהשביעוס בהשבועה היו רלאין לחזור [ו]ו והלוחות והשניים לכך נפקא לן מלשחת למיימ על כל אחת: **גמ׳ לא אמרתי זו.** כיון דלהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הרלוי להגיד קאמר: **מתני׳ בפרו שניהם באחת.** כתוך כדי דיבור: **בהשתא חייב.** אבל הכי פטור כיון שכפר הרשבון שוב אין עד אחד יכול לחזור ולהודות: **[גמ׳] השתא שוב אחד זה דתרוייהו קא בפרי.** להרשבון הוה ליה למימר מה מועיל לך שם העלתין הוצרך לומר שוב פוך כפר שני: **אמרת רשבון חייב.** הוצרך לאוקימנא לא כפר אחד שני: **בפר אחד והודה אחד מינעית.** לכופר מיימ: **הא** קמ״ל דפוך כדי דבור דדבור דמי. ויכול לחזור ולהודות ואחת לשמועינן שבני

גמ׳ מנא לן דאכפירה בב״ד הוא דמיחייבי ואכפירה חוץ לב״ד לא מיחייבי אמר אביי אמר קרא [ז]אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון אבל שבועה בין בב״ד בין שלא בב״ד חייב אלא שאם השביע עליו חמשה פעמים חוץ לב״ד וכפר בבית דין חייב על כל אחת ואחת ואם השביע עליו חמשה פעמים בב״ד וכפר אינו חייב אלא אחת מפני שאינו יכול לחזור ולהודות: **מתני׳** אפרפו שניהן כאחת שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב (ו) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח״כ כפרה שניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: **גמ׳** כפר אחד והודה אחד הכופר חייב השתא בזה אחר זה תרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד מהן בתוך כדי דבור של חבירו והא קמ״ל דתוך כדי דבור כדבור דמי וכן הלכתא דקי״ל א כל תוך כדי דבור כדבור דמי (א) חוץ ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש והא דאמר ר״ש מה טעם מפני שאינו יכולין לחזור ולהודות ופי׳ לאחר תוך כדי דבור הוא אבל בתוך כדי דבור יכולין לחזור ולהודות ופי׳ תוך כדי דבור כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי: והיכא דמנה זוזי [ב]לחבריה באפי סהדי ולא ידעי הנך סהדי אי הלואה יהבינן ניהליה או פרעון פרעינהו ניהליה או מתנה יהבינן ליה ואמר ליה [ג](לחבריה) הב לי מנה דילי דיהבית לך ואמר ליה אידך לא היו דברים מעולם הוחזק בפרן ומחייב לשלומי ואי אמר הנהו זוזי דהוה מסיקנא בך גינהו אי נמי מתנה יהבתינון לי אפי׳ עדים רואין אותו כיון דלא ידעי דהלואה יהבינן ליה פטור מלשלם אבל נשבע שבועת היסת דלית ליה גביה ולא מידי דאמרינן יתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה לו מנה בפני פלוני ופלוני ועדים רואין

מסורת הש״ס

ע) ויקלא ה ג) ד״ת מ״ו ג) [וכ״ה הכ״מ]:

קובץ הגהות

ב״ח (א) נ״ב והסמ פטור: **(ב)** ר״ל בר״ם כ״ל: **(ג)** נ״ב אחד: **(ד)** דמהא כ״ל: **(ה)** [אין] שכשגדו נוטל בלא שבועה אלא בחשוד משום דלא שבקת מיה ל״ל: **(ו)** נ״ל ומפרקינן:

מא״ י (א) מי׳ ולהודות רשום למחוק:

חו״י (א) ע״י ב״ב דף קכט ע״ב: **(ב)** נ״ב אע״פ דמייתי ליה לידי שבועה ע״י גגמ׳ וק״ל דגם אחד מחייב להגיד כמ״ש עוד סי׳ כח:

שלטי הגבורים

א רלוחן מבא לשמעון בדין על שיתוף שהיה ביניהם ולא אינה עמו לחבבון כמה שאר בידו מלוחו עפה ואפה שמעון ומעה לפי מפבוחו שיפאר לרלוחן ביני מממון לוחו העפה ס׳ מלות שהיחים ומחון כדי דבור של הילמא שמעון אמר אילו רלוחן לוחם ס״ק שהיחים שים לי בידך אל מחים לי בלא כפני ב״ד ומחון כדי דבור זה של רלוחן בשיב שמעון בום בפה שים לי בידך מנהו לי ומחון לך הת״ק שהיחים בשיב רלוחן אחה הולים לי בת״ק שהיחים ואני אינו מודה לך בלוחו הסום שלחרב לי ולהב״מ בדין עם מי בישכל שמעון לחזור מאר הולחלחו ולטעון שים ביד רלוחן בום בפה ביון שבשיב בן חוך כדי דבור של רלוחן ובלוחו של רלוחן בים חוך כדי דבור של שמעון לו נאמר דבלוחו של רלוחן היה מפקיד בין הולחלחו לחזרתי ואין כדי דבור של רלוחן אינו בחוך כדי דבור אלו ואע״פ שהיה דבור בל בדי דבור [בלא] חוך כדי דבור אלו ולא חוך בל בדי דבור שהיה בשיב בל׳ שהיחים בפ׳ שבועת העדות בם בפרי שהיחים בל׳ שהיחים ואפלו אליה ואם אי אפשר לאמלם ואפילו אמר רב אסי אי ר׳ יוחנן אמר בל בדי דבור בהולחלחו. פשוטה לי אמרי בל בדי דבור [בלא] חוך כדי דבור אלו ולא חוך בל בדי דבור

עין משפט נר מצוה

א' קלט

א מיי' פכ"ו מהל' שבועות:

מסורת הש"ס

ו) נ"ל רב נחמן **ב)** ויקרא ה ג) עי' במיכושיו זאת המקבת כי שם פירשה נ"כ. ד"ת:

קובץ הגהות

ב"ח (ה) נ"ב את כתו: **(ב)** נ"ל מלן: **(ג)** נ"ב אים פלוני את: **(ד)** נ"ל דבעדיו: **(ה)** הסי בשבועה כנ"ל: **(ו)** הסי לתמרינן כנ"ל: **(ו)** מה לחלן שבועה אף כאן שבועה ומה להלן בשם אף כאן בשם. כנ"ל: **חו"י (א)** נ"ב עי' בגמ' הגי' ופי' רש"י:

אנ"ש מהר"ם [א] כלומר הלא מתוי לזו הוי כיון שדעתו על הכלל היודעים והכלתי יודעים וכשאמר כל העומדים כאן משמע שכולם אלא כפפק יודעים וקרינן בית שפיר מתוי לזו יפפי' אינן עומדים בלוי:

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז ומ"ה לומר שכל שבועה שנשבע בלא הזכרת ה' אין שבועה העדות כין שבועת הפקדון אלא כל השבועות הולכ' וכיוצ' לזון שבועה שהם הרי כמוכח ה' בשבועתו הולכ' אם נשבע בשמים ובארץ או שנשבע בכל דבר שהיו משמות הקב"ה אינה שבועה אלא ככורת ה' וכך היא שעת המורה ושאר המפרשים וכך היא שעת מו"ה בשבועה הרמשונה שאם לעבור בכל יום אין לוכל הזכרת השם שאם אמר נשבע אני שלא אעשה כך וכך או שאעשה שהיא שבועה להבא ולא הזכיר ה' הרי זה בלא עלי לעשות כך וכך הרי כל אלה בכלל יהות נדרים והרי היא בבל יחל:

גרם וחזר בו תוך כדי דבור לא מלי למדם ביה ולא ידענא מ"ש הכי ומנא להו לרבנן הכי ורלתה בעיני דבשאר מילי דלא תמירי כולי האי כשלמדם עושה אותם לא נגמר דעתו הוא עושה אותם אלא דעתו שיוכל לחזור בו תוך כדי דבור אבל הכי כיון דתמירי כולי האי אין מדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה מזכה בהכי אפי' תוך כדי דבור לא מהניא ופי' תוך כדי דבור כדי שאלא תלמיד לרב שלוש עליך רבי הכי לימא בפ"ג דמזיר (לף כ:): **תנן** בפרקין (לף ג:) **משביע אני עליכם אם לא** [ה] **תבואו ותעידוני שאנם איש פלוני** (ו) **ופתה את בתו** וכתב רש"י ז"ל יש מי שפירש שהאב בא על בתו פטור ופעמא דפטור משום לחיכא חיוב מיתה ואי ליפשר להעמידה לחפילו בלא חיוב מיתה (ב) מאי קא תנצ [השתא] אם לנסה אחר ק"ל דבשאר ופגמה ונקנסה לאביה נסה אביה קנס בעי לשלומי לה בתמיה אלא שאנס [ה]פלוני לעיל מיהא קאי כהן לעיל מיהא שאים פלוני כהן ועלה קאי אי שהשביען שאנס אים פלוני את בתו של אותו פלוני לחייריין ביה עד השתא פטורין ואילטרין לאשמועינן משום לחוקמה להא בצא בהרשאה כלחיתא בגמרא ואפילו הכי אינו בעל דינו כזו בשאר ממון דמידי דלא מטו הנאה לידיה מעולה לא מצי למכתב הרשאה עליה ע"כ ודין זה שמעו מדבריו ז"ל שאין כותבין הרשאה בשאר ופגם וכן בגזקין ומיהו אפשר לפרש כפירוש הרשאון שכתב בשם אחרים ומה שהקשה הוא ז"ל לא קושיא הוא להא דקנסה לעצמה ביתומה בחיי האב דקנסה לעצמה וכגון [שערה] שנתארכה ונתגרשה דים לה קנס וקנסה לעצמה כדברי ר"ע בלחיתא [בגמ'] (ג)בפרק הלו נערות ופס תאמר מפותה מדעתה עבד י"ל משכחת לה בקטנה דפתויה לוקנסה היא ומאי דמייתינן עלה בגמ' אמרי נהרדעי לא כתבינן אלרכתא אמטלטלי אלא בשבנה במרובה בפ"ד: **גמ'** ועדים ראין אותו מבהזין מהו. ולא הכיר בהן הנתבע: הוחזק בפרן. שהרי רלו אלו שנקנה ואע"פ שאין יודעים שם אלוה או מתנה נעשה כפרן נדבר בשאר לא היו דברים מעולם אותו אמר אי דאמר במתנה נתתם לי כי אתו עדים מאי הוה אלמא יכול למימר מתנה נתתם לי ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה והוא אומר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואסהידו ביה דאשתין מים בצד אותו עמוד אמר ר"ש בן לקיש הוחזק בפרן אמר ליה רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וכן הלכתא: **מתני'** ימשביע אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין מפני שקדמה שבועה לעדות: **גמ'** ת"ר משביע אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל [ג]והוא עד או ראה או ידע שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: **מתני'** עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין עד שיהא מתכוין להם: **גמ'** אמר שמואל אפילו עדיו עומדין לו בצדו פשיטא לא צריכא (א) דמחוי עילויה מהו דתימא כמאן דיחדינהו דמי קמ"ל תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם אמר להם משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו: **מתני'** אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והם יודעים לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע **א** משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכינויין הרי אלו חייבין

רש"י

אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלה מה טוען אי דאמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן ואי דאמר במתנה נתתם לי כי אתו עדים מאי הוה אלמא יכול למימר מתנה נתתם לי ההוא גברא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה והוא אומר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואסהידו ביה דאשתין מים בצד אותו עמוד אמר ר"ש בן לקיש הוחזק כפרן אמר ליה רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וכן הלכתא: **מתני'** ימשביע אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין מפני שקדמה שבועה לעדות: **גמ'** ת"ר משביע אני עליכם לכשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל [ג]והוא עד או ראה או ידע שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: **מתני'** עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין עד שיהא מתכוין להם: **גמ'** אמר שמואל אפילו עדיו עומדין לו בצדו פשיטא לא צריכא (א) דמחוי עילויה מהו דתימא כמאן דיחדינהו דמי קמ"ל תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם אמר להם משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו: **מתני'** אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני והם יודעים לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע **א** משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה"א בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ורב חסד ובכל הכינויין הרי אלו חייבין

פטור: **כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש.** כי הכא שאין לאדם לשום על לבו כל מקום שנשבעין אם אים להיות זכור עליהן לא מלכור: **רואה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם.** ועל כרחך בדקאי גבייהו מיירי מדקתני סיפא יכול יהו חייבין ת"ל והוא עד יכול אפילו אמר כל העומדים כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו וכיון דאמר כל העומדים כאן אומם אנם מעידין ואין לוכל הזכרת השם אם לא בשבועה ולא בנקיטת חפץ ואפילו הכי קתני אפילו עדיו עומדין לו בצדו ואפילו הכי לא מהני אלא בשבועה וב

רש"י

ה"ג: **המקנ נכוון.** שמבדך את השם בשמח מהן כגון יכה פלוני את פלוני והוו מיזמו כשמקלל את השם [ת] ומייב מיתה: **וחכמים פוטרין.** כדתנן בתוספתא וחכמים תומרים על שם המיוחד במיתה ועל כל הכינוים בתוהרה: **המקלל עצמו.** חייב מלקות כדכתיב השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל תינו אלא לא תעשה. וחכרו נפקא לן מלא תקלל חרש ומפיני בקדושין: **יכלה אלהים וכן יכבה אלהים.** ה"ג פי' אמר לעדים אחד מן המקלמות שהלו יכבה אלהים בשחפת וכדקתם שם לא תעידוני וכן יכבה אלהים שניה אחד קורא בתורה אלו הקללות ואמר וכן יכבה שם לא תעידוני אלו אל יכך או יבראך שם תעידוני ומכלל הן אתה שומע לאו ולכך חייב: **זו היא שלה.** הכתובה בתורה דכתיב בכל אלות הברית הכתובה על ספר התורה הזאת: **[נמ'] נשב אלף ומ"ד מאלהים.** שהתחיל לכתוב אלהים וכתב אלף ומ"ד אין נשתקים אע"פ שאלא גמר את השם שהרי שתי אותיות הללו שם לעצמן: **וגירסה** דגינו מנגיל אלף אלא מן השם (א) אינו נמחק אע"פ שהיה שם בפני עצמו מ"מ אתרי שהוא מן השם המיוחד יש לנו להתמיד בו טפי מבשאקש

המקלל בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה א (ב) יכבה אלהים וכן יכבה האלהים זו היא האלה האמורה בתורה אל יכבה יברכך וייטיב לך ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** תנו רבנן יש אישמות שנשמחקין ויש שמות שאין נמחקין ב אלו שמות שאין נמחקין י"ה אל אלוה אלהים אלהיך אלהיכם אהיה אל"ף דל"ת יו"ד ה"א שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין אבל הגדול הגבור והנורא האדיר החזק האמיץ חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין ת"ר כתב אל"ף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מה' הרי זה אינו נמחק שי"ן דל"ת משד"י צד"י בית מצבאות הרי זה נמחק ר' יוסי אומר צבאות אלא על שם שלא נקרא הקב"ה צבאות כולו נמחק לפי צבאות ישראל אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ת"ר כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו ה"ז נמחק לפניו כיצד להי' ל' נמחק בה' ב' נמחק וה' ואו נמחק לאחריו כיצד אלהינו ג"ו נמחק אלהיכם כ"ם נמחק אלהיהם ה"ם נמחק אחרים

אמר בשבועה אלא שאמר מלוה לי עליכם בשם או בכנוי מיימן וכן הדין בכל השבועות וכי תנא ובכל הכנויין הרי אלו מייבים לאו דבעינן שם או כנוי אלא לומר למשביע בכנוי לא הוי כמשביע בשמים ובאלהן ופטורין ובענין זה כתבתיב ברים נדלים: **המקלל בבולן.** מנהך את השם באחד מהן בגון יכה פלוני זה את פלוני זה את השם: **חייב מיתה.** ובגמרא מפרש טעמייהו דר"מ ורבנן וכן במקלל תניא ותמו: **המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה.** והכא כולי עלמא מודו ומפקינן עלמו בגמרא [לה ו.] מדכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וחבירו מדכתיב לא תקלל חרש: **יכהו אלהים ובן יכהו אלהים כגון** [שהיה] אחד קורא לקללות שבתורה ואתר נעל דין לעדים (ג) כן יכהו אלהים אם לא תעידוני זו היא אלה דהא כתיב והו כל אלות הברית ובגמרא מפקינן [לה ו.]

דמשביע עדים בין באלה בין בשבועה חייב מדכתיב ושמעה קול אלה דדרשינן מינה ושמעה אלה ושמעה קול:

אל יכבה. אם לא תעידני או יברכך אם תעידני לחיים ליה הכא מכלל לאו אתה שומע בן אל יכבה אם תעידני בגמרא ס"מ בממונות אבל בקיסורית אית ליה. וכ"ת והא אתם בנדרים [לה ע.] גבי לא תוכל לך אתמרין לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע בן והא אתם אקיסורית הוא אינא למימר דאתם שמי אקיסורית הוא לחיים ליה ממונא [הוא] דהא אסר אפיה עליה ובקיסורית לחיים ליה ממונא אתמרין בגמרא לחיים ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע בן וכן שמי בגיטין וקדושין אית בהו ממונא דהייטו כתובה ותנאיה ומש"ה [גיטין לה עה:] אתקין שמואל בגיטין דשביב מרע אם מתי אם לא מתי: **וחכמים פוטרין.** פירש הרמב"ן ז"ל דאע"ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא לחיים להו מכלל לאו אתה שומע בן הכא אם"ם פטרינן דבעינן קרא כדכתיב ושמעה קול אלה אבל לא שמעה ברכה ושמעת מתוכה קללה: **ובתב הרי"ף ז"ל** [ת] בשבועה דכי בעינן מנאי בפול ה"מ בגיטין וקדושין אבל בדיני ממונות לא בעינן והקשו עליו דאדרבה [עיקר] מנאי בני גד ובני לחונן דמיניה ילף רבי מאיר בממונא הוא ושמעתין נמי אתמרין דרבי מאיר בקיסורית מודה ובממונא הוא לחיים ליה ולאו קושיא היא שהרב ז"ל כך הוא סובר לחנן לן קי"ל כרבי מאיר בכל לחיים בממונא אלא בשמואל לאתקנתן בגיטין אם לא אתי משם שמא יבא [בית דין] וידון כר"מ ולפיכך התקין מנאי בפול לרווחת דמילתא וכמו שמשם רב גם כן בשחתקין בגיטין מיומא דנן ולעלם לפפוקי מדברי יוסי דאתמר זמנו של שטר מוכיח עליו תע"ג דאיהו כרבי יוסי סבירא ליה שהרי פסק כמותו בפ' יש נוחלין (דף קלו.) אלא שמשם ותקן לאתל לחיים ליה כר' יוסי וכן דעת רבינו שמואל ובני מפקפק במה שכתב רש"י ז"ל ויברכך או יבראך דבפרק האומר לקידושין (דף פה:) מוכח דלחיים אתל לאו אתה שומע בן בכה"ג לא משמע קללה לאתמרין אתם ס"ד אתינא אם תתנו טובה ואם תמחנו לא טובה אלא קללה וה"נ יברכך אם תעיד ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך ואם תעיד לסבירא ליה ז"ל דהני מילי לאתל לחיים ליה [אבל בעלמא] מכלל לאו אתה שומע בן אתל לר"מ [דבעלמא לית ליה] הכא קרא דכפטוייהו משמע ליה לת"ג דמשמע הא אם לא תתנו רעה ברך היה לאתרו אם תמחנו משום לחיים ליה מכלל לאו אתה שומע בן ומינה דבקיסורית לחיים ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע בן רעה משמעה מכלל טובה ומשום הכי ויברכך דאתני' או יברכך הוא ועיקר לאם לא ס"ד לאתינן אם תתנו טובה ואם תמחנו לא טובה אלא קללה וה"נ יברכך אם תעיד ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך ואם תעיד לסבירא ליה ז"ל דהני מילי לאתל לחיים ליה [אבל בעלמא] מכלל לאו אתה שומע בן אתל לר"מ [דבעלמא לית ליה] הכא קרא דכפטוייהו משמע ליה לת"ג דמשמע הא אם לא תתנו רעה ברך היה לאתרו אם תמחנו משום לחיים ליה מכלל לאו אתה שומע בן ומינה דבקיסורית לחיים ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע בן רעה משמעה מכלל טובה ומשום הכי ויברכך דאתני' או יברכך הוא ועיקר לאם לא ס"ד לאתינן אם תתנו טובה ואם תמחנו לא טובה אלא קללה וה"נ יברכך אם תעיד ואם לא תעיד לא יברכך ולא יקללך ואם תעיד לסבירא ליה ז"ל דהני מילי לאתל לחיים ליה [אבל בעלמא] מכלל לאו אתה שומע בן אתל לר"מ [דבעלמא לית ליה] הכא קרא דכפטוייהו משמע

(ג) כגון ככה"ג **גמ'** יש שמות שנמחקים וכו' הרי אלו נמחקים. ואף על גב דאמר וככל הכינויין הרי אלו חייבין אתם היינו טעמא משום דאתי אתם אלא שמואל אמר הלכה כרבי יוסי. זו היא גרסת הרי"ף ז"ל ואינטריך שמואל לאפקת לאל כרבי יוסי אף על פי דאיתי הוא לגבי רבנן אפקת אתם ואתי וכן אפקת הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות יסודי התורה לדגרות אינו נאתל אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' ואתם למלאך אתעני קורא אתי שכך כתו לפניו האמורים באברהם קדש חוץ מזה אדני אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' שהוא הוא. דאתם למלאך אתעני קורא אתי שכך כתו לפניו אתיכל באתם בגבריאל בימיהו דפפל באתם: חנניה בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה אמרו אף זה קדש פירוש דכתיב לעיל מיניה ויירא אליו ה' והדר כתיב והנה שלשה אנשים נצבים עליו ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך. כלומר אתמן לי עד שאכנים אלו האורחים ואתרין עלה כאתן אוזל הוא אתר לי אמר רב יהודה אמר רב גדול הכנסת אורחין אתר לי אמר רב מלא אתם אתרין עלה כאתן אוזל הוא אתר לי אמר רב גדול הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינ

עין משפט נר מצוה

א' קנמא–א' קמד

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות ופ"ו מהלכות מ"א סמג לאוין רמא טוש"ע סי' שלו: ב מיי' פ"ג מהל' ע"ז ופכ"ו מהלכות מהדרין סמג לאוין ריב וריג טוש"ע סי' כז: ג מיי' פ"ו ופ"ח מהל' שבועות: ד מיי' פכ"ג מהל' מלוה ולוה סמג עשין לד טוש"ע סי' עז:

מסורת הש"ס

ה) במדבר ה ג) יחזקאל יח ג) שם ד) שופטים ה ה) שם ו) דברים כו ו) יהושע ו ח) שמ"ש יד ע) שם ט) ד"ה ויבא כח יב) ד"ה ויגד יג) בראשית ט יד) שם טו) ישעיה נד טו) דברים ד יו) ויקרא יט יח) שם ה:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ל"ל לכרשי: (ב) נ"ב ומיבעו: (ג) נ"ב עלמו: (ד) נ"ב גרידת: (ה) ל"ל ומתנה: (ו) ז"ל ומוכחין דבו:

שלטי הגבורים

להטיל מום בעבל מום מודה לתפוי לחתך אחר ממתן ולפרש אחר מפרש דלתתר הם להכל מודים ממתן אחר ממתן ומפרש אחר מפרש דחייב אפי' מדאוריימא. ואיו נראה להוכיח מכאן דהכותב שם בכוונת שם בעינוי שהיא מותר למותקו כיון שאינו מכוון אלא לתקן דעד כאן לא שמענו שהיא מותר למחוק כיון שהיה מתוקן מתחילה כגון שכתב עליו נייפא דיו ולבוסחא דשבעות פרה מלוחה מותר לנוחן מפני שהם שחורות ופושלות מותה וגבינה זה מתקנן אבל היכא שהדבר הוחה מתקנו חה בא למוחקו כדי לתקן דבר אחר נראה לא שרי וכן נראה מהא"ס ומיהו דבריו סתור ר"ל סימן ע"ה ויש מתיר לתקן הפרשות פתוחות וסתומות שכאלו בשעות אפני שיעשוך למחוק מחוחות שנכתבים וחייבין הן יפגע בחותיות שהם מיהו לתקן חותו שהם עלמו אפשר דבדי לממוק מחותיות שכתבו לשם קדושת השם כלחתר נמק' פוסקים ס"ה וכהגהת מיימ' כשם רבינו שמחה פ"ג מהל' תפילין שאם היה נרוך לכתוב השם וכתב יהוחה שהעיל בו לינ עושה מלינה ה"ל ומותר ה"ל החתרונה וכיוצ עושת משום שמתקן אותו ואפי' בשאר ענינים ואף גם זאת החתרונים מתמיהים ועי' בכתבי הר"י ישרחל ז"ל נאורך ופוסק שעוה וכתב ג' הלכות שנרינן ליהות חול ואינו מתנן לשם קדושה השם נראה להכל אלו בכוונת הכותב כמו שכתב פ"ע נאחן ג' יהוסים מהניח לפ' הבוזה וס' הקונח לכל שנתנוון לשם קדש אע"פ שבעשות היה אחינן כתר שעשוה ואח קדוש. וכן יש לוהוכיח מתם' פוסקים פ"ה לחיתת השם היה נרוך לכתוב יהוחה ועושה וכתב השם אע"פ שהעיל בו ד' מעכבו וכותב יהוחה אחר ואע"ג דהשם בשאר פעמים אחינן ס"ת מיהו מכל מקום למדנו משם לחתיכת כתר כוונת הכותב הכי נמי חוחו בלבוש שכתב בכוונת קדש אע"פ שכתוב לעיות חול מיהו עליה קדושה לענין מחיקה ולענין פיסול ס"ת. כל"ל: **א** ולענין נדוי ושמחת שכתב הר"י פרק הנוחל נחנה בשם רב אלעי נראה ומפסר פחיחת אחה לומד כי מי שהוא בשמחת גם אין לומדין את ניהו תורה דשם כתיב ביה והולילתו ניהו מנים בספר ותשחו מביא הכנסת ולענין מקלו ומכוה תניהו כבר כתבנו קלת הכלבים פ"ק דקדושין וב' החומל. ובהגהות מרדכי ב' החומל כתוב יש מרם ס"ג ז"ל שלא להוסיף ביהוחל שנעשע בכפיה ומעשה בע' שחיקף תניהו והזכירו שנעשע בכפיה והיה שם יהודי אחד וס"ל הם מהזיר שהרי נגוד על זה ולא הזכיר מי שנהוג ושלו לרש"י ז"ל שם לחיפת מרם ס"ג מו שלמת כיון דלא יש לומר שהוא בכפיה כך נדול הוא שאחר בשעה שהזכיר לשם משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לנאון דאמר לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ולא שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה (ז) ומה הוא חייב על זדונו אשם בכסף שקלים (כו'): **גמ'** ירושלמי (ח)וכחש בעמיתו פרט למכחש אומרים אינו נמחק שכבר קידשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים: ובכל הכינויין הרי אלו חייבין: ת"ר אין אלה יאלא שבועה וכן הוא אומר (ט)והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה: א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב (י)ויבא אותו באלה וכתיב (א)וגם במלך גבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תניא ארור בו א נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב (ב)אורו מרוז אמר מלאך ה' ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז איבא דאמרי גברא רבא הוה ואיבא דאמרי כוכבא הוה דכתיב (ג)מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם בו קללה דכתיב (ד)ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ארור האיש בו שבועה דכתיב (ה)וישבע יהושע בעת ההיא לאמר וגו' ודלמא תרתי עביד בהו אשבעינהו ולייטינהו אלא מהכא (ו)ויואל שאול את העם בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' ואומר (ז)ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וגו' (אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמן [יש] בו שבועה כשעונה אמן אחר השבועה בו קבלת דברים אי אמר לו תקיים לי תנאי כך וכך ועונה אמן קבל דבריו לחייב לקיים התנאי בו אמונה (ח) דבריו שהוא לשון תפלה כמו יהי רצון בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב ואמר כל העם אמן בו אמונת דברים דכתיב (ט)ויאמר ירמיה אמן כן יעשה) אמר ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני (י)[הן הן תרי זימני] דכתיב (יא)ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב (יב)ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר וכתיב (יג)כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' ומדלאו לאו שבועה הין הין נמי שבועה ²המקלל עצמו (כ) בבולן עובר בלא תעשה (ג) דכתיב (יד)השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה חברו דכתיב (טו)לא תקלל חרש: ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות חבריא אמרי אינו לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לנאון דאמר לוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע

ומימר ומקלל את חבירו בשם: **הדרן עלך פרק שבועת העדות**

שבועת ³הפקדון נוהגת באנשים ובנשים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי ר"מ וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה (ד) ומה הוא חייב על זדונו אשם בכסף שקלים (כו'): **גמ'** ירושלמי (ה)וכחש בעמיתו פרט למכחש

רש"י

מחר: **ויבא אותו באלה.** נבוכדנצר את לדקיהו: **ארור בו גדוי בו קללה בו שבועה.** כל אלו הלשונות הוא משמש אם אמר מכם לנים אחד ארור הוא והמקבל הוא נידוי לפרוש ממנו כדין מנודה לדין לה' קללה הוא ומייב המקבל ואם אמרו לאדם לחבירו נשם שבועה וקבלו עליו שבועה הין: **גרסינן** בגמ' אמן בו שבועה. כלומר שהעונה אמן אחר שבועה כמותו שבועה מפיו: בו קבלת דברים. כלומר האומר לחבירו ע"מ שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל את דבריו ומייב לקיים תנאו: בו האמנת דברים כלומר שרואים לעשות אמן על דבר תפלה (ה) ותקנה שהוא לשון [רצון שיהא] אמת. (ו) ומוכחין בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן ומי לא דמיא כשבועה אמאי שבועה הוא שהרי כולם אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחין דבו קבלת דבריה מדכתיב ואמר כל העם אמן. וכו האמנת דבריה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואמר כל העם אמן. (ז) ומוכחין בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן כמוליה שבועה אמאי מיבעיא. לפילו מוסבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרו כלום אחר שבועה ועל דמי למשביע אני עליכם שהם כופרים אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחין דבו קבלת דבריה מדכתיב ואמר כל העם אמן. וכו האמנת דבריה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואמר ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני כמו שנאמר מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' ומדלאו לאו שבועה הין הין נמי שבועה ²המקלל עצמו (ג) בבולן עובר בלא תעשה (ד) דכתיב (ה)השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה חברו דכתיב (ו)לא תקלל חרש: ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות חבריא אמרי אינו לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לנאון דאמר לוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם: **הדרן עלך פרק שבועת העדות**

שבועת ³הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. מיידי דתנא בשבועת העדות נחנשים ולא בנשים כו' תנינהו לכולהו: בקדושים. שבעל הפקדון קדוש לזה שהפקיד אללו: **בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו.** נשבע שהוליח שבועה מפיו או שענה אחר שבועה אחן אומ"ל הודה מייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו [ואפילו] כל דהו: **מפי אחרים.** ולא ענה אחן כלום משביע אני עליך שתחזיר לי פקדוני ואחר אין לך בידי: **אינו חייב עד שיכפור בב"ד.** משום דמוסבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות נמרינן ליה וס"ל לר"מ דין מינה ומינה ותסם נב"ד כתיב בלחיתת בפרקין [דף נ.] דלעיל: וחכ"א וכו'. דסבירא להו דין מינה ואוקי בחתרה כלומר דנמר דנמרינן מוסבע מפי אחרים בפקדון מעמות אין משרינן אותו למוסבע מפי עלמו בפקדון: וחייב על זדון השבועה. ללא כתיב ביה ועשה: זדון השבועה היינו שזוכר על הפקדון ויודע שחייב על כפיכתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שנגג בקרבן והזיד בפקדון: **ואינו חייב על שגגתה.** אם הוא סבור ליבעל נחמת [שחינו זוכר בפקדון] משום דחמום הוא: **בכסף שקלים** הקלוי בשני שקלים דכסחיות פרק בם שחיטה (דף נב:) ילפינן לה מכל האמור בה בכסף שקלים מחשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם ואף אשם מלוי ילפינן שהוא בכסף שקלים אף על גב דוהאי לינו ללא חטאת נת דנקט: **גרסי'** בגמרא [דף נ.] **אלמא** קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים **פטור.** פירוש משום דכיון שהעדים יודעין בדבר אינה ללא כפירת הדברים ולפיכך פטור מקרבן ות"ל רב חנניא לרבה תניא דחמציא לך ובחם פרט למודה לחמד מן החתין [מן] לחמד מן השופתין ובחמוך מפרש לה ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר ולוחי בעדים. ולוחר דהך מתניתין לאו בכופר ממון אלא במודה בממון וכופר שלא תסיימן בחומר לוחי ולא לוחי בשטר לוחי ולא לוחי בעדים. כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא

תו כל מלבא האמור בדניאל חוץ מזה אנת מלבא מלך מלבא ומסתבר למאי דלמרינן דשלמה החמור בשיר השירים קדש ומלך מלכיא החמור בדניאל לאו לענין מחק קאמר אלא לענין עדיפי מכוונין אלא לענין שבועה קאמר אלא שהשביע עדיף בשלמה בשיר השירים או במלך מלכיא שבדניאל וכפרו חייבים אבל לענין מחק ודאי נמחקים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר:

מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב ויבא אותו באלה. נבוכדנצר [לצדקיהו]: ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה. כל אלו הלשונות הוא משמש אם אמר מכם לנים אחד ארור הוא והמקבל הוא נידוי לפרוש ממנו כדין מנודה לדין לה' קללה הוא ומייב המקבל ואם אמרו לאדם לחבירו נשם שבועה וקבלו עליו שבועה הין: **גרסינן** בגמ' אמן בו שבועה. כלומר שהעונה אמן אחר שבועה כמותו שבועה מפיו: בו קבלת דברים. כלומר האומר לחבירו ע"מ שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל את דבריו ומייב לקיים תנאו: בו האמנת דברים כלומר שרואים לעשות אמן על דבר תפלה (ה) ותקנה שהוא לשון [רצון שיהא] אמת. (ו) ומוכחין בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן ומי לא דמיא כשבועה אמאי שבועה הוא שהרי כולם אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחין דבו קבלת דבריה מדכתיב ואמר כל העם אמן. וכו האמנת דבריה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואמר ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני כמו שנאמר מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' ומדלאו לאו שבועה הין הין נמי שבועה ²המקלל עצמו (ג) בבולן עובר בלא תעשה (ד) דכתיב (ה)השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה חברו דכתיב (ו)לא תקלל חרש: ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות חבריא אמרי אינו לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לנאון דאמר לוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם: **הדרן עלך פרק שבועת העדות**

שבועת ³הפקדון נוהגת באנשים ובנשים. מיידי דתנא בשבועת העדות בחנשים ולא בנשים כו' תנינהו לכולהו: בקדושים. שבעל הפקדון קדוש לזה שהפקיד אללו: **בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו.** נשבע שהוליח שבועה מפיו או שענה אחר שבועה אחן אומ"ל הודה מייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו [ואפילו] כל דהו: **מפי אחרים.** ולא ענה אחן כלום משביע אני עליך שתחזיר לי פקדוני ואחר אין לך בידי: **אינו חייב עד שיכפור בב"ד.** משום דמוסבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות נמרינן ליה וס"ל לר"מ דין מינה ומינה ותסם נב"ד כתיב בלחיתת בפרקין [דף נ.] דלעיל: וחכ"א וכו'. דסבירא להו דין מינה ואוקי בחתרה כלומר דנמר דנמרינן מוסבע מפי אחרים בפקדון מעמות אין משרינן אותו למוסבע מפי עלמו בפקדון: וחייב על זדון השבועה. ללא כתיב ביה ועשה: זדון השבועה היינו שזוכר על הפקדון ויודע שחייב על כפיכתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שנגג בקרבן והזיד בפקדון: **ואינו חייב על שגגתה.** אם הוא סבור ליבעל נחמת [שחינו זוכר בפקדון] משום דחמום הוא: **בכסף שקלים** הקלוי בשני שקלים דכסחיות פרק בם שחיטה (דף נב:) ילפינן לה מכל האמור בה בכסף שקלים מחשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם ואף אשם מלוי ילפינן שהוא בכסף שקלים אף על גב דוהאי לינו ללא חטאת נת דנקט: **גרסי'** בגמרא [דף נ.] **אלמא** קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים **פטור.** פירוש משום דכיון שהעדים יודעין בדבר אינה ללא כפירת הדברים ולפיכך פטור מקרבן ות"ל רב חנניא לרבה תניא דחמציא לך ובחם פרט למודה לחמד מן החתין [מן] לחמד מן השופתין ובחמוך מפרש לה ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר ולוחי בעדים. כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא תסיימן בחומר לוחי ולא לוחי בשטר לוחי ולא לוחי בעדים. כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא

השגות הראב"ד

כתב הרב אלפס ז"ל. נאו שבועה הין שבועה: כתב הראב"ד ז"ל מקשה לזה אמאי הכי אלא נגבי הקנ"ע דלאו דידיה שבועה הוא, אבל נגבי בדיוט לא אימאי, לגבי הדיוט דוקא בדאמר להו בשבועה שבועה. וכן נמי בראוי כי אית ביה שבועה דוקא הכא אמאי לא אמר לה לשבועה שבועה:

כתב הרב אלפס ז"ל. וחזינן לגאון דאמר נוקא וכו' עד ומקלל את חבירו בשם: כתב הראב"ד ז"ל מי פקיים דברי שניהם, דהא מתרינן חוץ מנשבע וממר ומקלל חבירו בשם, דוקא בשם המיוחד בלבד כדכתיב קרא והפלה ה' את מכותך וכו' אם לא נעשה בשמות הנרדפים אלהיכם וכיוצא בהם ה' אלהיך, דמהאי קרא נפקא לן מלקות למקלל חבירו בשם, וכתיב ביה בה ה' אלהיך. אבל בכתוב אלה ד

רש"י

נערכך כסף שקלים: **גמ'** נאחד מן **השותפין**. ומודה לאחד: **פרט למכחש בעדים ובשטר.** שלא הלוהו: **וערבין ואחרין.** דכיון שלוה בפחות מעדי שלימותא דהדדי (ופס) אין לאחד לגבות מן יחלוס שני הכל. עיין בפרק מי שהיה נשוי:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לאחד מן השותפין (א) פרט למכחש בעדים ובשטר א"ר יוסי הדא אמרת שנים שלוו א מאחד אע"ג דלא כתבין ערבאין ואחראין זה לזה ערבאין ואחראין זה לזה הם:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לכשיגמ' [לוידוי] כשבועה פרט למכחש נאחד מן השותפין פרט למכחש בעדים ובשטר ג"ר יוסי הדא אמרת ג' שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין אחרין וערבין זה לזה אחרין וערבין זה לזה ולא עבדין כן שיש שהפקידו לאחד וכא אחד אע"ג שלוו אין שלוו אין שלוו שלוו לו נעשה כשופר על חלקו והא חייב אחד שהפקיד לג' כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב הפקיד להם שזה פרוטה לא נמצא מניח קרקע על חני פרוטה [ומה נא אילו נשבע ונשבע שמא אין מניחין קרקע על חני פרוטה] תמן כל שבועה חלה על פרוטה והכא שבועה חלה על חני פרוטה. והכי פירושה וכחש בעמיתו לכשיגמ' [ב]וודה בשבועה לומר שיגא ונפטר מהודאתו בשומה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחש נאחד מן השותפין וכגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו כאחד ונשבע והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לג' מהם חני המונן עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהן ג"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שלא כתבו שיהו אחרלין וערבין זה לזה אלא כתבו אנו אילו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אע"פ אחרלין וערבין זה לזה וחייב כל אחד לשלם הכל דכי היכי דאחרלין דשנים שהפקידו אצל אחד שיגן אחד מהם יכול לומר לנפקד נתחייבת לי במחצית המונן אצל אחד לומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם אף שנים שלוו מאחד אין אחד מהם יכול לומר לא נתחייבתי אלא במחצית המונן אצל המפקיד או המלוה יכול לומר לשניכם הפקדתי או הלויתי וכל אחד חייב בכל ונתבי הכי קאמר ולא עבדינן כן כלומר לא נהגו כן אלא כולן כותבין אחרלין וערבין זה [לזה] על דרך שופרא דשטרא והדר מפרש שנים שהפקידו לאחד נא ג' ליטול את שלו אין שלוו אין שלוו לו אין גרסינן בחירק תחת הלמ"ד ופירושו שם שומעין לו שנעשה כשופר על חלקו של זה והא חייב כגבר יגא מי ידי אחד שבועה מזה וכשיבא חבירו או יוכה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא מוגע ואין לזה בחלק זה דין ודברים שהרי אחד שלוו מאחד מכיר את שלו ונוטל אצלו מדקא פטר ליה בבריית ג"מ שאין שומעין לו: ונתבי הכי אמר אחד שהפקיד לשנים [כפר בו זה חייב] כפר בו זה חייב פי' לפי שכל אחד מהם חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא [א] ומקשינן הפקיד להם שזה פרוטה וכו' כלומר שאם תאמר שחייב כל אחד שבועה על הכל נמצא אומר שאם הפקיד להם פרוטה השניע את זה וחזר והשניע את זה כל אחד חייב ונמצאת מחייב קרקע על פחות משוה פרוטה והתורה אמרה לשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה דתימא גירושלמי בפרק שבועת הדיינין ומפרקינן תמן כל שבועה חלה על פרוטה שכרי כל אחד מהם חייב על הכל אבל במפקיד חני פרוטה שבועה חלה על פחות משוה פרוטה בתמיה והכי"ף ז"ל פסק כרבי יוסי דאע"ג דלא כתבין אחרלין וערבין זה לזה [אחרלין וערבין זה לזה]: ואיכא למידק דהא בפ' המפקיד (דף נג:) תנן המפקיד אצל מבירו בהמה או כלים ונגנבו או אתבדו ושלם הנפקד ולא רצה ליטבע ואח"כ נמצא הגנב משלם משלומי כפל לנפקד משום דמפקיד מקני ליה כפילה בהמה דשלם ולא רצה ליטבע ואיבעית לן עלה [נדף לד:] אם שלם מחמה מי מקנו ליה פלגא דכפילה או לאו ובתר הכי איבעית לן שומפין שנשלו ושלם אחד מהם מהו למימר אם שהיה חייב עליו מאי ומשמע מיהא דשנים שלוו אין כל אחד חייב אלא כמחצה דשם אינה אלא קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו למימר דכשלם מחצה לחייבינן לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילה מפני שלא שלם כל המחצה או הכא שלם כל מה שהיה חייב עליו מאי ומשמע מיהא דשנים שלוו אין כל אחד חייב אלא כמחצה דשם אינה אלא קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו למימר דכשלם מחצה לחייבינן לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילה מפני שלא שלם כל המחצה דשם אינה אלא קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו למימר דכשלם מחצה לחייבינן לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילה ומשום הכי [נדף לד:] [וכשלם] לפילה הכא פרעו משלם מחצה לחומדן דעתא הוא שהרי פרע כל מה שהוא חייב לפרוע משלו ההוא פלגא מחריגא חוזר וגובהו. ויש לתרץ עוד ולומר דשנים שלוו מאחד או שהפקיד אחד מהם חייב לפרוע הכל אלא מדין ערב שאם אין נכסים לשותפו יגבה ממנו אבל זומן שיש לו נכסים לא יתבע ערב אלמא גבי אחד מהם פלגא דמרי עלויה ומשום הכי איבעית לן כיון דשלם כל מאי דמרי עלויה כדין נעל מוב מקני ליה כפילה או אלמא גבי אחד מהם פלגא דמרי עלויה כדין נעל מוב מקני ליה כפילה והיינו נמי דתניא בתוספתא בפרק קמא דמציעא שנים שלוו נשטר אחד ופרע אחד מהם את שלו השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך משמע דלא משמע מיהא דש

שבועת הדיינין הטענה שתי בכף פרש"י ז"ל שבועה שהדיינין מסכימין חומה ע"י כפירה והודאה שלמדנוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עליה ונקרע נעל הבית על ההלטים דהיינו [ת] שבועת מודה מקנת הטענה שתי כפף וכו' פי' לפי' אתע"פ שבשועת הפקדון [ג] [שבועת הדיינין] היא בטוען נאמנו או נאמנו וכן שבועות עד אחד שבועת הדיינין נמי היא הכא הכי קתני שבועת הדיינין של מודה מקנת לריך שתהא הטענה שתי כפף וההודאה שוה פרוטה ולאו כל שבועת הדיינין קתני מי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקייל לפי שבשועת הפקדון כולהו כל עיקר שבועה שעל ידי פקדון ושבועת על אחד נמי כיון דלא [כתיבא] בהדיא ליתא בכללי שבועת הדיינין:

שבועת יהדיינין הטענה שתי כפף וההודיה שוה פרוטה ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כפף אין לך בידך אלא פרוטה פטור שתי כפף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב א מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **גמ'** גרסינן בשנים אוחזין בטלית[ב] תני ר' חייא ²מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים משלם חמשים ונשבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו וכו' וכן הלכתא ותאני [ג]רבי חייא ²מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ב והילך חייב ורב ששת אמר הילך פטור וסוגיין כרב ששת דמוקי לה בשלא כתב לו שטר ומחלוקתן בשכתב לו שטר ומחלוקתן בשכתב לו שטר ומחלוקתן בשכ

יוסף הלוי ז"ל לומר דכיכה"ג לא מיקרי היכל והניח רליה מדאמרינן בפ"ק דקדושין [דף ח.] אמר רבא אמר רב נחמן המקדשני לי בזנמה והניח לה מכאן עליה חיכה מקודשת מכה חין כאן מכאן חין כאן ואמרינן נמי התם [דף ח:] בני י"ר זכין לחמותם בפריטי חומיכו נכנה עליהו חתו לקמיה דרבי חמי ח"ל פריטי חין כאן נכנה חין כאן לף כאן מנה חין כאן מכאן חין כאן ואחריס דומיס רליה זו ואומריס אחין הגדון דומה לרליה דהתס שלא נחמייב במנה לף המכאן חינו כלום דכיון דאין כאן חוב במנה יהא נחפס מכאן זה מכל כאן שכבר נחמייב לה והניח מכאן עליו חיכה מכאן יש כאן וכאן ליה. ולפי דעתי יפה לומר ר' יוסף הלוי ז"ל ואלו שלחו רליה"ל לא ירדו לסוף דעתו דכיון דקי"ל דמלוה חינה קונה [בחכר] כדחמרי' בפ' הזהב מקדש (דף מז.) גבי ושוין בחכר שזה קנאו ואם מלוה להוליכה ניתנה בחה קנאו נחנה שחכחון זה חינו נקנה נחותה מלוה דכי חמרינן בב"ח דקונה מכחון ס"מ [חו] בשחכחנו בשעת הלוחתו מכוס דקני ליה [חעותין] וכלחוכה דחיינה דחמרינן בפ' השולח (דף לו.) גבי מלוה על המכחון דחיכה מכחון ים כחן וקנו

שנאמר אלה וכחש ופרכין בגמ' ואימר עד דעציד לגולהו ופרקינן לא סלקא דעתך דכתיב כי מפני אלה תאבל הארץ [והיכי הדין נמי] דנשמר עבירות דכתיבי בהדיה קרא נפרעין מכל העולם כולו והכי מוכח בהדיא בפ"ק דקדושין ואמרינן [נמי] בגמרא דנשמר עבירות שבתורה נמי נפרעין ממשפחתו כדכתיב ושמתי אני את פני באיש ההוא וכמשפחתו לפי שכולן מחפים עליו ופרעין נמי מכל העולם כולו כדכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו כל שבידם למחות אלא היינו דאיכא דין שאר עבירות לגומר הממחפים עליו בדין חמור מיהו לא מתדני בדיניה דדרשינן מיעוטא יכול כל המשפחה כולה בהכרת ת"ל לומו אומו בהכרת ואין משפחתו בהכרת ורשעים דעלמא דהייני שיש בידם למחות דין הקל אבל לא בדין חמור דל"כ ומשפחתו למה לי ולדיקים להכי והכי פטורים כלומר כיון שאין בידם למחות אלא שבועה שנאמר [ב]אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף וגו' וכתיב [ג]על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה בכל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר [ד]הוצאתיה נאום ה' וגו' הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שוא מכלה אותן ואם אמר איני נשבע אותן העומדין שם אומרים זה לזה [ה]סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו ועל דעת [ו]ב"ד: הטענה שתי כסף: אמר רב [ז]כפירת הטענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה או לא הודה אלא בפרוטה [ח] חייב והלכתא כוותיה דרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף דהא תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי ביד אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור שתי

נראה בעיני טעמים הללו: ומ"ש חומרי לאיתנהו בלא מצא טפי מצאר עבירות מזדעזע כל העולם כמעה שנאמרה ומיהו הנהו עבירות דכתיבי דלאלה וכחש שוו בהדי לא מצא לגוונא דנפרעין מכל העולם כולו ברבעים ולדיקים אבל לגוונא דרבעים ממשפחתו לא מצאנן: **אם אמר אני נשבע פוטרין אותו מיד.** פרש"י ז"ל ואין מסהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כרחיים יעלם מקיבל עליו בב"ד שוא שבועה דגזרות הכתוב דכל זמן שעסוקים בותו ענין יכול לחזור בו אבל בתר הכי לא מהימנן ליה שוב אינו יכול לחזור בו ולפי זה תם כפ' ים נוחלין (דף קכח.) דלמרינן שורי גנבת הטבח וטול נשבע ואינו יכול לחזור בו גרסינן בלא ו"ו ומיהו דוקא בשאמר כך עליו הלה שוב אינו יכול לחזור בו וכאילו גמרו את דינו בב"ד ואמרו כן ומיהו דוקא בשאמר כן בפני ב"ד אבל כ"ת ז"ל גורס ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל קודם לכן אע"פ שקיבל עליו בב"ד יכול לחזור בו ולפי זה מ"ש אמרי' הכא פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו אבל לגמרי לחזור בו מוכח ובפרק ים נוחלין לכתוב יותר מזה בסייעתא דשמיא: **העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה.** פרכינן עלה בגמרא בשלמא הלי דקא מצטנע בשקרא קאי בחיסורא אלא הלי דקא מצטנע ליה בחמלי ומפרקינן כדתניא ר' טרפון בר' שמעון לומר מה תלמוד לומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד ששבועה חלה על שניהם כלומר לף על המשביע מפני שלא לקדק ליתן ממונו ליד חיוב ונמצין לידי חיוב הסם: **ובשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת בית דין.** מקשין בסוף שבועות שתים בתרא (דף כט.) ופרק ד' נדרים (דף כה.) דתע"ג דמן דמצטנע לא מהמנן דנפשיה מצטנע כל שאינו במשמעות הלשון הפ"ה מצרכינן למימר [ליה] על דעתנו לאפוקי מקניא דרבא והכא בפ' ד' נדרים (דף כה.) מפרשינן הך עובדא דהכי הוה ההוא גברא דאתא לקמיה דרבא ע"ל לאו פרע ע"ל לא פרעתיך ע"ל רבא מצטנע לי דפרעת ליה חייתי קניא מליא זוזי ומסתמיך ואתא עלה ע"ל למלוה נקוט דין קניא ואינסיב ספרא לחורייתא ואיצטנע דייהבת לך זוזך ההוא מלוה רתח תברת לקניא ואיסתמיכו הניהו זוזי לגרעא ואצטכח דנקוטא מיצטנע: **אמר רב בפירת הטענה שתי כסף.** טענה דתנן במתני' לאו דאתלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חבירו לגד הודאת פרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: **ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף.** ופרכינן בגמרא עליה דשמואל ממתני' דתנן שתי כסף יש לי בידך תן לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דמחסרא טענה ואיבעית לשמואל פי' משום דקס"ד דשור [שתי] כסף קל טען ליה והאי ע"ל אין לך בידי אלא שור פרוטה להויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור משום דמחסרא לה כפירת טענה מאתי כסף ולפי זה כי תנן במתני' כיצד שתי כסף יש לי בידך וכו' מריש דמתני' קאי דקתני הטענה שתי כסף להויין כפירת הטענה ואליבא דרב ומפרקינן אמר לך שמואל מי סברת שור קתני דוקא קתני מה טענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כלומר שור טען כסף וזה נחשת דליכא הודאה ממין הטענה וכיצד דקתני מאתי דקתני ליה קלי דאם אין ההודאה ממין הטענה פטור ופרכינן מו ע"ה מימא שיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה מייב מי אמרת בשלמא שור קתני מ"ש מייב אלא מי אמרת דוקא קתני מאתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה מייב מי אמרת בשלמא דוקא קתני מ"ש פטור

פטור היינו משום דמסתמא ליה כפירה משמי כסף וקשיא לשמואל ואהדרינן אמר רב חגי ה"ק כל האומר דיינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי כלומר מכי קתני דינר זהב זהוב לא שהתובעו מפרש כך אלא ה"ק הטוען דינר זהב משמתא זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף פטור משום שמה שטענו לא הודה לו ואמרינן נמי הכי תני ר' חייא לקמיעה לרב אלא יש לי בידך אין לך בידי אלא מאה מנה אתי כסף חייב אמר מעה פטור כלומר משום דכפירת אתי כסף בעינן וכרב כך היא הלעה של שמועה: ושמעינן מינה דרב ושמואל בתרתי פליגי מדלרב לריכה שתהא הטענה אתי כסף [ופרוטה] והכפירה אתי כסף ולשמואל די לו שתהא הטענה אתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב ועוד לרב הטוען אם תניהו דינר יש לי בידך שוה פרוטה ממש ולא דינר דוקא וכן המשיב פרוטה יש לך בידי שוה פרוטה משמע והוה ליה הודאה ממין הטענה וחייב ולשמואל כל מד וחד דוקא קאמר

רש"י

אתי כסף בעינן: **לא אנו.** דבעינן טענה אתי כסף אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה: **והודאת לוה.** שמודה מקלת אבל שבועה הבאה בעדות [עד] אחד שהלוה כופר בכל ועד אחד מעיד שחייב לו ונמלא מחייבו שבועה: **אפי' לא טענו אלא פרוטה וכפר בה חייב.** הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון להם שוה פרוטה

כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אמר רב נחמן אמר שמואל לא שאנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל טענות מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב [ט]לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד

ולא היא הודאה ממין הטענה ופטור והיינו דאמרי' מי סברת שוה קתני דוקא וכמו שפירשתים וליכא לפרושי דרב נמי מודה בטוען דינר כסף דדוקא קאמר ולא נחלקו ולא מי מתניתין בטוען כסף או בטוען דינר זהב להכי קאקשינן עליה דשמואל מדקתני דינר זהב זהוב ים לי בידך הא סתמא שוה משמע ליומר הא לרב ניחא ואם תימא לרב נמי קשיא להא דאמרת לרב נמי סתמא דוקא קאמר ועוד מדתנן אתי כסף [ופרוטה] ים לי בידך וקא מפרש רב שוה ב' כסף ואי בטוען בפירוש שוה עסקינן הא בסתמא דוקא היכי תני נמתני' סתם ב' כסף ים לי בידך שאילו אמר בלשונו הלשון היה הדין בהפך לרב [ח] ג)[דהיכי קתני סיפא אתי כסף ופרוטה ים לי בידך חייב הא"ל תטען ואטורין והודה לו בחמד מהן דהיינו חייב לרב] ולא ידעי בטוען סתם הוא דפליגי דרב סובר שוה קאמר ושמואל סבר דדוקא קאמר: ועוד ליכא בפלוגתייהו דרב ושמואל פסק הרב אלפסי ז"ל כרב דבסירת טענה אתי כסף מדתני ר' חייא לקמיעה וכי תימא מדרבה הלכתא כשמואל מדמתרת רב אתי אליבא דר' יוחנן הוה ודע"י הוה גמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ופ"ה מתרת סיפא כשמואל אלמא דייקינן הכי משום דתלמידיה דר' יוחנן הוה ודע"י הוה גמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ופ"ה מתרת סיפא כשמואל אלמא דכשמואל ס"ל וכיון דבפלוגתא דבסירת טענה קי"ל כרב [מסתברא] דפלוגתא דשוה ודוקא נמי קי"ל כוותיה דבהדי תליין וכדתניא הלכך ס"מ דהטוען את חבירו כך וכך דינרין ים לי בידך הלוהה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפי' אמר אין לך בידי אלא כך וכך שהלויתני חייב דשוה קא טעין ליה והויא ליה הודאה ממין הטענה מיהו ה"מ בטוענו מטבע לפי שהמטבע נעשה תמיד בחזר הא דבר אחר שאין דרכן של בני אדם לשום זו לפילו לרב נמי מסתמא דוקא קאמר וכדאמרי' הכא אפי' לרב בלישנא זהב לישנא שאני כלומר שאין דרכן של בני אדם לעשות תמיד בחזר וכן בתבואה אין אדם שם כה [ט] ודוקא קא אמר חו היא שאנינו כור חבואה ים לי בידך אין לך בידי אלא אלא לפי שאין דרך קטנית פטור ומטבע נמי לא אמרן אלא במטבע היוצא בחותו מקום אבל במטבע של מלכים אחרים לא שאין דרכן של בע"ג לשום בחותו מטבע הלכך דוקא קאמר ומ"מ היכא שהודה לו במטבע אע"ג דכל חד דוקא קאמר מפני שחותו מטבע אינו יוצא לעפ"כ לפי דברי רב"י ז"ל חייב שהוא סובר שכל מטבע טבועה מין ז' וכמ"ש למעלה בהוא דטוענו דינר מטבועת אבל לפי גירסת ר"ח ז"ל ופירושו אין הדין כן שאין לנו רואין אלא מה שאנו אומרין דשוה קאמר ה"מ בשאומר אתי כסף ים לי בידך הלוהה להלוהה נתנה ומשתלמת בכל דבר אבל בטוענו פקדון דוקא קא מצא לפקדון לא ניחא להוציאה אלא לחזירה בעינו כך כתב הרמב"ן ז"ל ואינו נ"ל לי דמתניתין קתני ואדרבה ים לי בידך טפי משמע פקדון והלכתא כוותיה: והיכא דטענו דוקא והלה מודה לו שוה אין ההודאה ממין הטענה ופטור ובריתא דדינר זהב זהוב הכי מוכחת דהא סתם הטוען לחבר דוקא קאמר זהב זהוב והמודה משיב שוה דקאמר אין לך בידי אלא דינר כסף ולרב שוה קאמר וכדמתיבנא לעיל וקתני פטור ומיהו היכא דקא טעין מיניה שוה והלה מודה בדוקא חייב דים בכלל תביעה הודאה ופיפא דמתניתין הכי מוכחת דקתני כור פירות ים לי בידך אין לך בידי אלא אתך קטנית חייב והא טענה דפירות דומיא דשוה היא ואיהו חודי בדוקא וקתני חייב. ויש לרבינו ז"ל דרך אחרת שהוא חומר אע"ג דקי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דבסירת טענה היינו משום דתני רבי חייא לקמיעה לרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא ונקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני ולאו הא דהא תליא ואע"ג דקי"ל כרב בבסירת טענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא ופטור דריש משום דמה טענו לו הודה לו ומה שהודה לו לא טענו וכי תימא כיון דקי"ל כרב אם תימא דדוקא קתני לא הוה ליה למתני אתי כסף אלא אפשר לאחויבי ג)[נהו ואפילו בחודה במין הטענה] בהודאת מקלת דהא תסברא לה טענה אלא הוה ליה למתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולמימר אין הכי נמי אלא משום דבעי למיתני בסיפא אתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולשמועינן דטענו חטים ושעורים והודה לו בחמד מהם חייב כשמואל נקט נמי בריש אתי כסף והודאה בפרוטה ואע"פ שאין זה נח לי לשנויי דרב"י ז"ל דיקא לי הכי שפירשה למשנתינו מלידא דשמואל וכתב עוד [הרשב"ץ] לאפילו לרב נמי כי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלוהה אלא משום דאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש אלא לוה פורע לו שוויו הלכך ליכא למימר דמובע דמיכר מקום אחר ואוקמא דוקא אלא אפילו מנכסים [הרשב"ץ] לאפילו לרב נמי כי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלוהה אלא משום דאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש אלא לוה פורע לו שוויו הלכך ליכא למימר דמובע דמיכר מקום אחר ואוקמא דוקא אלא מנכסים בר מהכי משמיה דרב מנכסים בעבדים ומזמנין וכשיש מרע וכאידך דרב לאמר שיש מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי [מנה זה] רב שמואל בר מהכי משמיה דרב מנכסים בעבדים ומזמנין וכשיש מרע וכאידך דרב לאמר שיש מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי [מנה זה] נותנים מנה סתם אין נותנין אמת מנה קבור קאמר ואם תימא דשוה מנה אמר מאי קאמר דמייתין למנה קבור הא מיהו לא ייחד לו דבר מיוחד מנכסיו אלא שוה קאמר ואין שם לו מנה קבור אין שאין לו אחר לוה ניתן לו שוה מנה ואפי' לא אמר מנכסי יתנו לו שוה מנה אלא ולאי אפילו לרב נותנין לו מנה קבור קאמר ומשום הכי אמרינן דאמרן הלכך שיש מרע שאמר תנו מנה לפלוני חזינן מי ליה נעין יהבינן ליה ואי לא לא יהבינן ליה מידי [דשוה מנה] דמייתין למימר מנה קבור קאמר ואע"ג דלפסיקא הלכתא הסם בפרק קמא דגיטין דלמנה קבור לא מייתין הסם בדאיכא מנה שאינו קבור דאע"ג דלא אמר מנה זה לא מייתין למנה אחר קבור ויהבינן ליה הכי מנה מגולה הא אם ליכא אחר נעין לא יהבינן ליה מידי דמנה קבור קאמר ולאו דבריו ז"ל ולפי הטעם שהוא ז"ל אומר דדוקא בהלוהה אמרינן שוה לפי שאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש נראה שהוא ז"ל סובר דתובע פקדון דינו כנותן דדוקא קאמר ואין זה נח לי משום דאמרי' סתמא מיתניא ולא משמע דהלוהה בלחוד היא ולא פקדון וכמו שכתבתי למעלה לפיכך אני אומר דבין במלוה בין בפקדון שוה קאמר ולפ על פי שאין הדין כן בנותן וטעמא דמילתא דמסתמא טוען תובע בעינו עצר יתמיה בו הטבע שבועה וכבר כתבתי למעלה דתובע שוה לפילו נתבע תביע דוקא חייב שבועה [לבד] תובע דוקא אע"פ שהנתבע מביע שוה פטור ומש"ה אמרינן דתובע בין בפקדון בין בהלוה לעולם שוה קאמר כדי שיתחייב נתבע בחיה דבר שיודה מה שאין לומר כן בנותן: **לא שאנו.** דבעינן שתהא הטענה אתי כסף: **אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת הלוה אבל טענת מלוה בעדות עד אחד.** שהלוה כפר את הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב לו: **אפילו לא** [טענו] **אלא פרוטה חייב.** הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו לפרוע להם שוה פרוטה ממון הוא יחיד מחייבו שבועה: ודקדקו רבינו אפרים ור"ל יוסף הלוי בן מיג"ש ז"ל לאין שבועה עד אחד אלא בטענת אתי כגון שטוענו בני מנה יש לי בידך ועד אחד מעיד כן אבל אם אין טוענו בבני אלא בעד אחד ועד ג' מעיד בדבר אינו נשבע והיינו דאמרינן בטענת מלוה ואמרינן נמי אפילו לא טענו דאמרינן בבני בעינן ובריים בבא מציעא [דף ז.] נמי אמרינן הלא השוה שבהן כלומר דמודה במקלת ועד אחד אע"ג טענה וכפירה הן אחין אלא מודה במקלת ודידי אקלית ואת אמרת לי למקל במותבינן לית לך ואין אלו רבותיי דאמרי טענה תביעה כלומר שהוא תובע ואין ז"ל אין פתחת ואקלית ודידי אקלית ואת אמרת לי למקל במותבינן לית לך וגבאי ופסק דהוי"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשם אע"ג דטענת שמא הוא דלאו בפיפא אקלית ולא ידע אלא ע"פ עד אחד ד)וכן נראה עיקר להא דאמרינן כל מקום ששנים

קובץ הגהות

מא"י [ח] דהיכי וכו' לרב מייב כו' כ"ז מוקף: **[ט]** נ"ב דמי:

ח) דבריס יט ב) גי' מהר"ם ג) גי' ד"ם ד) עי' נמוק' בב"מ דף ג בד"ה מפני מה אמרו. ד"ם:

רבינו נסים שבועת הדיינין פרק ששי שבועות

עין משפט נר מצוה

א' קנא

א מיי' פ"ק ופ"ג מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טוש"ע סי' פז:

מסורת הש"ס

ו) דף ה, ב) דף לה: ג) ר"ן מהי קמ"ל מגיעה ד) גי' ד"ת ה) גי' ד"ת:

שלטי הגבורים

א וגבי אומר מנה לי בידך אין לך בידי ונשבע היסת התוספות פ' שבועת נתפרש והרי"ן והגהות מיימ' פ"ק מהל' טוען ונטען וסמג עשין ל"ה ותשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ו כתבו בשם רב האי ור"ת דאמנה לך הדין אין להשביע היסת רק היכא דליכא לדרך דאמנה כגון דאמר מנה לי בידך ות"ל אין לאמר ל"ל מנהו לי נתתי לך להשתא איכא לדרך דאמנה ביניהו אי משביעינן אותו אבל אם אומר מנה לי בידך אין לך בידי אז ס"ל אין לך בידי בכה"ג לא משביעינן ליה כלל שבועת היסת מ"מ אומר רב האי הלוי דאע"פ דאין לדרך דאמנה מיהו היו משמתינן ליה אם לא יודה אותה ביה בשתמת ויפיון גם לעיל בסמוך ור"ת לא היה מודה ביד הדיינים אם היו משבועין היסת היכא דליכא לדרך דאמנה אלא שהוא לא היה רוצה לעשות מעשה להשביע ומתוך הנהגה פ"ק מהלכות טוען ונטען ח"ל שוב ראיתי בתשובות מוהר"י קורקוס ז"ל ארי"ח חזר בו בסוף ימיו ובתשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ו כתב בשם ריב"ח דהכל תלוי לפי ראות עיני הדיינים כן נחזיק הן לפטור והלכך שם עדים או ר"ה יעשיה כתב דבשבועת היסת צריך כפירת שני מעין דכל דתקון רבנן בתורה לחייבא תקון אבל רב האי כתב דמשביעין אותו אפי' על שוה פרוטה וכן כתב העור והלי דלמיימ דהשומר לחבירו מנה לי בידך ות"ל הן למאי ס"ל מנהו לי ואמר ליה נמחי לך דמיא שבועת היסת לא הוי ב"ש רק היכא דבהאלה דלמאמ' שומר היה שם עדים או שהודה דאמנה שחייב והשתא טוען פרעתי ולא היה שם עדים בהודאה אינה פוטרתו ואם כתב האי הנ"ל דאמנה לך אמנה לא הוי ב"ש ואפי' לר"ת דלא ס"ל כהאי דאמנה לך אמנה לא הוי ב"ש מ"מ היכא דליכא לדרך דאמנה ור"י כתב מדמיה דלפי פשט ההלכה לא חשיב לדרך דאמנה אלא אם כן היו עדים בשעת ההודאה דלמאמ' לתן יכול להשתא לכפור לא הלייתני מעולם ולריך שיטעון פרעתי והלמ' למבויו למיימ' מנה והלה אומר מיני יודע שם שיאו יודע שהלוה מעולם ללא עדים מנהי להא דמשביעים אותו היכא דמי שהוא כפר בכל ואפי' בדבר שאינו יודע שם הלוה אבל אם יודע שם הלוה ואפי' אם כפר בכל אינו נשבע ואפי' אם אומר מיני

עין משפט נר מצוה
א' קנב-א' קנד

רש"י

להוה ליה עליה: שבועה דאורייתא. הכתב בהודאת מקצת: **לשבועה דרבנן.** הך דרב נחמן: **מקצתא היא.** שבועת היסת עצמה היא מקצתא ומקצתא הא דלהוי תובע נשבע וטוטל למקצתא למחוד על השבועה שמחויב הוא בתקנת חכמים לא עדיין ויפקיד התובע בלא סוף שבועה: **דאיתון עידן ניגודיה.** כדלמר רב מנגיד למתן דשבח שמתא דרבנן עליה תלתין יומין:

אריסא וכבר ביררוה בתחילת בבא מציעא מאי איכא א בין ישבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו למיפך שבועה בדאורי' אם אמר הנתבע ישבע הוא ויטול ואמר התובע איני זז מדין תורה לא אפכינן שבועה בדרבנן אפכינן שבועה ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא אפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו למיחת לנכסיה בדאורייתא אי לא בעי לאשתבועי נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ואם המחויב שבועה חשוד על השבועה מדאורייתא נשבע שכנגדו ונוטל בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולית הלכתא כמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי אפכינן שבועה: מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום רבי יוסי אומר גזל גמור ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם נ"מ להוציאו בדיינין דאי לא מהדר קסבר רבי יוסי דנחתינן לנכסיה ולדרבנן דסברי לא נחתינן לנכסיה מאי עבדינן ליה ימשמתינן ליה ונטרינן ליה תלתין יומין דאינון עידן ניגודיה ואי לא אתי לבתר

הלכתא כליצנא קמא ודכוותה כתב הרי"ף ז"ל בפ' ערבי פסחים וזהו לשונו מתניתין לן דליצנא קמא ליצנא דגמרא ולישנא בתרא ליצנא דמר זוטרא הלכך עבדינן כליצנא קמא דהא דגמרא היא ע"כ: **מאי איכא בין שבועה דאורייתא.** הכתב בהודאת מקצת: **לשבועה דרב נחמן.** יש שלמדו מכאן דשבועת היסת בנקיטת חפץ היא דאי לא ליימא הכי ניייחו למנקט חפצא דמלוה דאורייתא מנקטינן חפצא ודרבנן לא מנקטינן חפצא ועוד ראיה מדאמרינן בפרק מרובה נדרים (דף כה.) בעובדא דקניא דרבא דאמר לו מלוה פרע לי זוזי ואמר ליה פרעתיך אמר לו חפצא דאמר ליה לפרעתא ליה ואמר לוה למלוה נקוט הדין קניא ותנסיב ספרא דלווייתא ואיכתבא ליכי זוזך והא הכא כופר בכל הוא ואפ"ה אמרינן לאיכתבא נקיטת חפץ ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דשבועת התורה ושבועת המסגה במנקט חפצא ושבועת היסת בלא נקיטת חפץ וכי תימא ליימא הכי ניייחו נקיטת חפץ היכא דאמר למיתב לאו בטכסיסי שבועות עסקינן אלא בדיני שבועה נעיין מתי ניייחו והיכי דנדרים נמי לאו דאיכא היא דאי לא תימא הכי לא ליימין להא דאמר המה לי חיימין ההיא עובדא אלא לאשמועינן [דלאו על דעת עצמו משביעין אותו אלא] על דעת בית דין משביעין אותו ולפיכך לא הקפידו שם לומר לך היה המעשה ולמה מודה מקצת הוא ואין לזוז מדברי הגאונים ז"ל שקבלתם תורה היא: **איכא בינייהו למיפך שבועה.** מי אמר נתבע למודע השבע וטול: **דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן.** כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב כי מפכינן דוקא מנתבע למודע אבל בשבועת היסתניות וטולין השניות אם ובפרקא לקמן שהם מוטלות על המודע תמר"ם אם מדבריהם לא מפכינן שבועה מתובע לנתבע וכתב הרב ז"ל אם לטענתו דמלתא משום דמנתבע למודע מפכינן ובשבועה לתמר ליה אמת אינו אלא מדי ואינו אלא מדי אמת אי ניחא לך אשבעך ואקול אבל מתובע עליה לנתבע יכול למימר ליה לי ניחא לך אשבעך ואקול ואי לא ניחא לך ואינש להפוכי עלי שבועה תע"ג לטענת לי לדידי לאשתבועי ומפטר אינש לא ניחא לי בהך מקנתא דומיא דמתי לתמרינן (כתובות דף פג.) התומר אי חיפצי נתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ובתלתי דכי תמרינן הכא מתי חיכא בין שבועה דרבנן לשבועת היסת דרב נחמן קא בעיין וכך פירש רש"י ז"ל דלילו לשבועת המסגה לא בעינן מתי ניייחו להא כל הנשבעין נשבועה נשבעין ואין משלמין ואלו השניין במסגה נשבעין ונוטלין ומעתה לא למדנו משבועה זו לשבועת המסגה היפוך כלל ובתלתי שלחותן השניין אם שהיה מן הדין שלא יטלו אפי' בשבועה כגון השכיר והנגזל והנאבל אין ללמוד משבועת היסת דמהפכינן אדרבה יש ללמוד תומה משבועת התורה שאין מהפכין דטענת דבדאורייתא לא מהפכינן אי משום דבדאורייתא חיוב הנתבע מרובה דמכיון שהוטל עליו שבועה הוו ממחוייב גמור אי נשלם אי לשבע ומעתה לאו כל הימנו שיהפך תומה על התובע מה שאין כן בשבועה דרבנן שאין החיוב עליו כל כך להא לא נחתינן לנכסי כדלקמן ותותן נשבעין ונוטלין שאין נוטלים אפילו בשבועה אלא מן התקנה ולא מן הדין לשבועה דאורייתא דמו שהרי כשם שבמודה מקצת הדין כרוך שישלם אם לא רצה לישבע ומ"ה לא מפכינן כך נאלו הדין כרוך מן התורה שאין להן ליטול ואפילו בשבועה ומעתה היאך [ג]נפרש כאן שיוכלו להפך שבועת תקנה זו על הנתבע אבל נאותן השניין שם שהיה מן הדין שיטלו אף בלא שבועה כגון עד אחד מעידו שהוא פרוע ופוגם שטרו והבא ליפרע מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים נאלו הוא שאפשר לדון ולומר דכיון דמדאורייתא שקלי בלא שבועה נמלאת שבועה זו שהוטלה עליהן מומרת בעלמא בשבועת הנתבע הכופר בכל וכשם שהכופר בכל יכול להפך שבועתו מפני שהיא תלוי תומרת יתירא כך היה אפשר לדון נאלו וחה נראה שהוא דעת רש"י שכתב שם (דף פח. ע"ש רש"י שם) גבי הא דתמרינן התם ולי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דנפקא מינה לענין מיפך שבועה דכרך הכותב להיות כי הלי גוונא היה שמן הדין נוטלת בלא שבועה ואפ"כ דעתו של הרי"ף ז"ל שאף נאלו מפכינן וכני ואלי מסתברא מכאן דשניות חוקמי (א) ממונא מאפוקי ממונא ועוד דכיון דאפוקי שבועה מכוח קולא דשבועה היא לי אמרו בשבועת היסת דקילא טפי דמפכינן אין לנו בשבועת המסגה דחמירא טפי מינה: **ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן.** כתב הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר (נסי' אלף מ) דכל היכא דלא אימתר דהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר הכך נדן ע"כ. ודבר זה קבלה הוא בידי הגאונים ז"ל ופירוש מיורי דתמרינן בפרק בהמה המקשה (דף עו:) בענין נומא הגידין כיון דזיגי אלף על גב דלא מיורי הלכך קיימין לן דבדאורייתא לא מפכינן אבל בשבועת היסת דקילא טפי מ

יומין: **ואי אמר משתבע לי'.** דלמ"ד פרעתיך: **ובי מה בין זה** [שלא **פנם** שטרו] **לפוגם שטרו.** דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובה לא תפרע אלא בשבועה כילד היתה כתובתה אלף זוז הוה אומר התקבלתי אלף מנה הוחיל והודתה במנה פגמה שטר כתובתה ולא תפרע אלא בשבועה וליכא למפסק תו מדשטרא דליכא למימר התקבלת טפי והשתא דאמרינן דאפילו אלא פוגם משבעינן ליה מה יפה כאן משאר פוגם שטרו: **התם.** גבי פוגם שטרו: **אע"ג דלא** טעין ליה. משמע דלא פרעתיך: **אנן** טעינן ליה. ואמרינן נמעל השטר השבע:

רש"י

ובי מה בין זה לפוגם שטרו. דתנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כילד היתה כתובתה אלף מנה ואמר לה התקבלת אלף מנה הוחיל והודתה במנה כתובתך והיא אומרת לא קבלתי אלא אלף מנה הוחיל והודית במנה ליכא תו למפסק משטרא דליכא למימר התקבלת טפי ולכך לא תפרע אלא בשבועה: **והשתא דאמרינן הכא משבעינן.** מה יפה כאן משאר פוגם שטרו: **דאפ' אע"ג דלא טעין.** משמע לי דלא פרעתיך טעינן ליה ואמרי לעמל השטר ליטבע: **לא מזדקקינן ליה.** לא להשבע כי מיחזי דמסדינן ליה ולא לגבות לו כיון דאמר משתבע לי דלא פרעתיך: **מתני' נתפיו לך פטור.** אף משבועה מיהו שבועת היסת נעו ליטבע: **אין לך בידי חייב.** דכל דאומר לא ליתי כלומר לא פרעתי דמי וכבר הודה שלוה ולכך

תלתין יומין ותבע למישרייה מנגדינן ליה ושרינן ליה ושבקינן ליה אמר רב פפא האי מאן דמפיק ישטרא אחבריה ואמר ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כמינה אלא אמרי' ליה זיל שלים ואי אמר לישתבע לי א אמרינן ליה אישתבע ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם שטרו אמר ליה התם אע"ג דלא טעין טענינן ליה הכא זיל שלים אמרינן ליה ואי אמר אשתבע לי אמרי' ליה אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא מזדקקינן ליה איכא מ"ד דהאי שבועה שבועת היסת היא ואיכא מ"ד בעין שבועת התורה היא ואנן סבירא לן כמ"ד בעין שבועת התורה דומיא דפוגם שטרו: **מתני'** כמנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מנה לי בידך אמר א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שהוא צריך ליתנו לו בפני עדים: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב אסי ג המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים אסיקנא

מיכא ניידייהו וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל: **מתני'** מנה לי בידך אמר לו הן. ונפני עדים אמר להם מחם עדי: נתתיו לך **פטור.** מלשלם ומשבועה לתורייתא: **אין לך בידי.** לא היו דברים מעולם: **חייב** לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק **כפרן מפני שצריך ליתן** לו **בעדים** כיון **שאמר** ליה **אל תתנהו אלא בעדים.** מיהא שמעינן לפאפילו לאחר הלוואה יכול המלוה לומר לוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני' לאחר הלוואה היא ולקתני מנה לי בידך אמר לו הן אל תפרעני אלא בעדים וקתני ליה חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאומר לו לאחר הלוואה אם לא קבל עליו אלא אמר לו לא כי אלא אפרע חוקך שלא נעדים כדי שלא אהא צריך להניח עמי עדים שהדין עמו וע"ל דפרעו בעדים אבל ממה שכתבנו הרב בן מיגא"ש והרמב"ם ז"ל [פט"ו מהלכות מלוה ולוה] נראה שאם סוברים שאין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא שהתרה בו המלוה צריך לפרעו בעדים ויש שתמהו וכי לאחר הלוואה כמה נשתעבד בשלמא נשעת הלוואה בקבלת המעות נשתעבד אבל לאחר מכן מעות במה נתחייב וע"ז שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד אלא מפני שכל שהלוהו בעדים למכן לאחר צריך לפרעו בעדים אי נמי שאחר לו אל תפרעני אלא בעדים וכדאיתא בגמרא אין הלוה עשוי לפרעו אלא עשוי ואי טעין ואמר פרעתיו אבל אחר אמרי' שקוראי מסקר שכיון שהמלוה יכול לגבות הלוואתו בעדים אף אם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים כדי שלא יחזיקנו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם ובהכי ניחא דלא קשיא הא דסוגין וכמו שאכתוב לפניהם בס"ד ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה ואמר לו אל תפרעני אלא בעדים אם טען הלוה אלא עדים פרעתיו אין מהדי דשקולי מסקר: ותמן תו נהא מתני' **ליטרא** וזהב יש לי בידך **אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור.** פי' שאין כאן הודאה ממין הטענה: דינר זהב יש לי בידך **אלא** דינר בסף טרסית **ופונדיון ופרוטות חייב שהכל** מין **משבע אחת.** תוקמא ר' אלעזר לעיל בגמרא בטענו בדינר מטבעות כלומר משום הכי חייב הודאה ממין הטענה וכבר פירשתיו למעלה: כור **תבואה** יש לי בידך **אין לך בידי אלא** לתך קטנית **פטור.** פירוש לתך היינו חצי כור ופטור דלמא ממין הטענה הוא: כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית נכלל פירות: טענו חטים והודה לו בשעורים פטור רבי גמליאל מחייב פירוש דלמא נעני הודאה ממין הטענה: **גמ'** (אמר רבה) [א"ר יהודה] **א"ר אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים** כי ממריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה [א] תנן אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא ומסקינן לאמר רב פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים פטור ופלוני ופלוני והלכו להם למד"ה נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל ועיקר והרב אלפאסי ז"ל גורס ואפילו אמר לו פרעתיך בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אסיקנא טעמא דרב אפי' בעדים קמא מפני שאמו מכמיס דעתם של בריות שכל הלוה בעדים אינו פורע אלא בעדים שכיון שהוא רוצה לפרוע אלא מהיכן [ג] למלוה שהרי אינו מלוהו אלא בעדים לוה אי נמי לא מהיכן ליה וירא שמא יתבעינו פעם אחרת אע"פ שאין הדין יכול לומר לו פרעתי דהמוציא מחבירו עליו הראיה אפ"ה אין לו עשוי לפרעו אלא בעדים שמכיון שהמלוה יכול לגבר הלוואתו בעדים אף הלוה חוסם שמא יוציא לעז עליו ואינו פורע אלא בעדים הלכך כי אמר פרעתי בלא עדים שקורי מסקר ושמואל פליג עליה דבר אחר ואמר אע"ג דהיכא דטעין פרעתיך בלא עדים ריש טענתיה משום טענת דבר אחר אפי' מ"מ יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים להשבע לו ריש טענתיה להא בעדים פרעו וכיון דיכול לומר לו כן אף בשומר פרעתיך בלא עדים אפי' אמר רב אחר המלוה מבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים משום דס"ל שאין הלוה מעיירא שאם יפרענו בלא בעדים שיכפור לו מלוה פרעונו ויוציא לעז עליו שהכל יודעים שדרך בני אדם לפרוע בלא עדים ואע"פ שלוה בעדים אבל כשהתרה בו המלוה אל תפרעני בלא בעדים אפילו התרהו לאחר הלוואה צריך לפרעו בעדים אבל כיוצא בזה אין הלוה עשוי לפרוע בלא עדים ואם אמר הכי יכיר דבריו שבעדים אלא בפני עדים ריש טענתיה הלכך אפילו בשומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ואע"פ שאפשר שרב אחר שומר בשומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן בשומר פרעתיך בלא עדים ה"ל בלא עדים ה"ל בלא מי שאמר לך פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו או נמי פרעתיך בפני עדים והלכו להם למדינת הים או בשומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ומפרקים אחרים שבשומרים דדוקא בשמיכד עדים שהם עתידים לחזור נאמן משום דמרתת ולא משקר אבל כשאינו מיכד עדים ע"כ שמיכד עדים שמתו הלא מירתת ליכו נאמן מין דבריהם מחוורים בעיני לפי שכל דיעים הללו אינן תלויין בשעבודו של לוה כדי שנאמר על ענין כן נשתעבד הלא הכל תלוי בטענתו של לוה אי ריע או לא וכל היכא שהתרה בו מלוה לומר לא תפרעני בלא עדים והוא טוען שלא בעדים פרעתיך אין מהדי דמסקר [לרב אסי] אבל כל שהוא לומר בעדים פרעתיך אפילו לא ייחדן או שיחדן ומתו לא ריע טענתיה ומהימן וכן הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ז מהלכות [מלוה ולוה] ופרכינן עליה דשמואל מדתנן מנה לי בידך וכו' נתתיו לך חייב מפני שצריך לפרעו בעדים תיובתא דשמואל דלומר לשמואל לאפילו אמר לא נתתיו לך בלא עדים פטור משום מגו וכמו שכתבתי למעלה ואיכא נמי דגרסי היכי דמי אילימא בלא אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריכא למימר דחייב אלא לאו דאמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וקתני חייב תיובתא דשמואל ולפי גירסא זו כל היכא דריע טענתיה אפילו לשמואל לא מהימן משום מגו ורב אסי אמר שמואל נאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים פליגי ואפשר שזו היא גרסתו של הריי"ף ז"ל אבל אינה בעיקר הנסמאות ואמרינן אמר לך שמואל תנאי היא ולדידהי ליה: ומסקינן שמעתין ג"ר בפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים ג"כ לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ו מהלכות

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין לד טוש"ע סי' פב סד: **ב** מיי' פט"ו מהל' מלוה ולוה סמג עשין לד טור ש"ע סי' ע:

קובץ הגהות

מא"ז [ג] נלוה כ"ל:
אנ"ש מהר"ם [א] תנן מנה לי בידך אמר לו הן למחר ל"ל תנהו לי נתתיו לך פטור ונ"ל הכא כיון דתבעיה בעדים בתחלן לתחויבי בעדים דמי וקתני פטור מיבעיא דבא אפי' אמר לך לא כל שכן אפי' כי אמר לך לא מחייב לשלם ואפי' אמר לך הן אפי' הכי פטור דמשקרא בתחויבי בעדים ולא לדידיה היימיני הכא הא היימיני. כך יוסף מתני הכא אמר רב יהודה אמר רב אפי' אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמרינן אין צריך לפרעו בעדים כי אמרינן דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים:

שלטי הגבורים

א תמוה לכ"ע אפילפי בתוס' אם המקבל מוצה שהוציאו עליו בשעתו התנאין או המלוהו ומתוהו בדבר ולמה לפטול מהם על כל מי שרמה והוסיף ויש לו בכלום יעשה ואין מוציאין מהו והמוצא אומו מעיד על עצמו בזיופו אבל הניחוהו לפטול מהם לו יכולו מהם שעליו מעליו וכל מי שדן אומו הוא דיין מומחה והבון ואם הוא מורה לקבל הדין ואפשר שיעמור הדין עליו דיין עובדי כוכבים שעובדי כוכבים נומכין ובזה אתרו ובעובדי כוכבים מוציאים אומו ואומרים לו עשה מה שיאמרו אומרים לך:

ב והמלוה את מבירו בפני עדים ס"ל לפרעו בעדים אלא נאמן לומר פרעתיך טען ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים הבה אומם ויעידו שלריך לגבר דבריו ומיהו אם ס"ל לו לגבר בגון שאמר בעדים או שהלכו למדינת הים יגבע היכא ויפטר ואם נאו בעדים ואתרו להר"ם כתב הרמ"ך שהומזק בפרן ואינו נאמן שוב לומר פרעתי והא דאמרי' פ' שבועת הדיינין מלתא דלא רמי עליה לתיניס לאו מדעתיה ולא הומזק בפרן בשאומר פרעתיך בפני עדים והכאמיהו היון אלא היה לריך לפרעו בעדים היינו דוקא כשאומר בלך מיתה ואומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אי לריך לגבר דבריו והומזק בפרן אם ימיתוהו אבל כשלא מומיתים לעבדות ס"ל לגבר דבריו וכ"ש כתב שאין לריך אלא כשבועת הדיינין כל מלמא דלא רמי עליה לאו מדעתיה ול"ל לגבר דבריו וכן יראה מדעת רבי' וכן כתב מיימ' הלומר מנה לי בידך ואומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים לו הביאם ותפטר מהו אי הלכו למדינת הים יבגע היכא אפרעו אין לי אלא מה שאני מוליכין להניחן אלא לגבר דבריו להפטר לך ע"כ: ואם אמר לו אל תפרעני בעדים ס"ל לפרעו בעדים בעדים פרעו אלא בעדים אינו נאמן ואפילו נוהג ממנו אפי' אלא שבועה וכתב מיימ' אין שומעין לו בשעת הלוואה אל תפרעני אלא בעדים אין שומעין לו כן לאחר הלוואה אין חיוב לריך לפרעו בעדים והרמ"ך כתב אם נאמר לו אל תפרעני אלא בעדים קבל דבריו אי אין חיוב בין בשעת הלוואה בין לאחר הלוואה אבל אם לא שתקו אחיקתו הלוואה דלמדעתא דהכי קבל המעות אבל אלא בשעת הלוואה לריך לקבל עליו בפי' ואלא הוי אחיקתו הלוואה היון דהיימיני מעיקרא לא משא אמתא להשיבו אבל אם נתחייב לחבירו בס"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בעדים ואמר לא יחול אלא אם יאמר אחי מקבל עלי אנאי זה אלא כל שהיניס היון שהוכרך להניחו בב"ד בשביל ממון זה והתרה בו בפני ב"ד הוי התחלתו התחלה:

השגות הראב"ד

כתב הרב אלפס ז"ל. אמר רב יהודה אמר רב אפי' המלוה את חבירו בעדים וכו' עד אחיקתא מאמיה דרבא דאפילו נאמן וכו' ואלכתא: כתב הרמב"ד יש בספרים שכתב בהם נאמן. ואפשר לקיים דברי שניהם, שאם אמר לו בפני עדים אל תפרעני אלא בעדים דווקא הלכה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וכו' אינו נאמן, אבל אם לא אמר לו בפני עדים אלא סתם אחר מודה לו בתחלה זה ופרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן, מגו דהי בעי אמר ליה לא התניא עמי, מיהו אם אמר פרעתיך סתם אלא בפני עדים לאו כלום הוא משום דהוה ליה מגו דמגו, והא אמרי בהדיא אלא פרעתיו אלא בעדים. ואי אמר אחולי אחלא לי מנאך וקבלתיהו מנאי לשום פרעון אחיקתא נאמן משום מגו הוחיל והיכא דאמר

רש"י

מייב לפרעו: **גמ' גול פרעיה נפקי סהדי אחריני.** וזה אמר עדי שקר הם (לשון רש"י): **תיקניסו ווזי.** המלוה הפסידן בדרך גחונם: **ליהוו פקדון גבאי.** ולפי שייתי עליהם שלא שומר חנם שלח קנלתי בחזקת פרעון כיון דקא מודה דקנלתינהו וזה לא מסרן לך בחזקת פקדון הוו פרעון

משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הלכתא ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרען אלא באפי ראובן ושמעון אזיל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרע ליה רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא ליידחייה איכא

מאן דמוקים לה הכי כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן דלא נטרינן להו עד דאתו ומסהדי אלא הואיל ואמר ליה לא תפרען אלא א בפני פלוני ופלוני ופרעיה איהו באנפי אחריני אמרינן ליה זיל השתא פרעיה ואי אתו פלוני ופלוני ומסהדי דפרע לך מיחייב לאהדורי לך ואנן לא סבירא לן הכי דהאי דינא היכא דאמר ליה לחבריה אל תפרעני אלא בעדים סתם הוא דאיתמר כדכתבינן לעיל אבל האי מעשה תניינא לא אתא לאשמועינן אלא דינא אחרינא דהוא אלים מההוא דינא קמא דכי אמר ליה לא תפרען אלא באנפי ראובן ושמעון הא איפסילו להו שאר אינשי לגבי ההוא פורענא וכיון דקביל על נפשיה הדין תנאה תנאי ממון הוא וקיים דהא בהדייא אמרינן ב דאי א"ל מהימנת לי כבי תרי ואתו בי תרי ומסהדי דלא משגחינן בהו משום דפסלי' בתנאה דקביל עליה והאי דינא נמי הכין הוא והדין הוא סבירא דילן ודייקינן להא סבירא מהא דאסיקנא משמא דרבא דמאן דא"ל לחבריה אל תפרעני אלא בעדים שצריך לפורעו בעדים ואם אמר לו כבר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת ג הים אינו נאמן ואי האי דינא אחרינא הכין הוא היכי אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא ליידחייה דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא א"ל ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה אלא ש"מ האי דאמר רבא להכי אמר ליה ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה אע"ג דאיתינהו לסהדי גבן ומסהדי דפרעיה הוא דלא מקבלינן מיניהו כלל אלא אמרי' ליה זיל פרעיה דכמאן דפסיל להו דמי ועוד דייקינן נמי מההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי בי תרי דתנו הלכתא אול פרעיה באפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה וכו' א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי טעמא דקא מודי הא לא קא מודי אע"ג דאיכא סהדי דפרע לא מהימן דכיון דלא תנו הלכתא כמאן דפסיל להו דמי ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי סהדי דתנו הלכתא אול פרעיה באנפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה ואנא אמינא ליהוו פקדון גבאי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דגמרי הלכתא וסיפרי וכוליה תלמודא ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם

להס למדינת הים מ"ט אמתו דנאמן דלמא הרב הלמפסי ז"ל סובר שאפי' נאמ שהעידו שפרעו אינו נאמן לפי שנפסלו לעדות זו כל עדיס שנעולם חוץ מרלוונן ושמעון והניח רחיה מדלמרינן דלהכי ס"ל דלוונן ושמעון כי היכי דלא לדחייה וחס איתיה דדוקא נדלא אמו שהפדי ומפסדי אפילו לא אמר ליה לרלוונן ושמעון ולא אמר לו אפי' שהפדי אפילו לא אמר ליה לרלוונן ושמעון ולא אמר לו אפי' שהפדי אפילו לא אמר ליה לרלוונן ושמעון אלא שהלך לו ולא אמר לו כלום אפי' הכי נאמן שהרי הוא עצמו מעיד שפרעו ואפי'

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין נד טוש"ע סי' נח:

מסורת הש"ס

ו) דף פה ב) ג"י ד"ח ג) ג"י מהכ"ס:

קובץ הגהות

ג"א ו) כתוספתא פ"ב דכ"ב ועי' ירושלמי פ"ו דשבועות ה"ב:

מא"י [ב] פפי כל"ל:

חו"י (א) מתי' ניעבוד אינהו כו' כל"ל: (ב) וכדלקמיה בריה כל"ל:

שלטי הגבורים

א כתב רבינו בתשובה דשבר שיש בו נתמעט היה חייב בשל השבר לשמוע מרם על מי שגזלו וגזבה ממנו שלא כדין ועוד מ"מ כתב בשי' ס"ל דנתמעט אינו מועיל שלא להחסיר מהם אפי' אם פירטו בפירוש וכן כתב רב האי בתשובה דחסר מהם והדרם רשם לא מהניא בנתמעט ואין מכירו יכול לעכב עליו וטעמו פלוגתא מן הכלל שלא נתמעט בגזול וכו' עיין במרדכי בשלהי פרע ופסל כל הפעים שיתמרו שפירטו אם שלא מהם ותמרו בפניהם הודה מלתא מתמיהי היא ובזה לא נפלגו לפרעון בשל הודאה מלתא מתמיהי היא וכן כתב מי' פט"ו מהלכות מלוה ולוה וכדבינו בתשובה וכן מסיקה בשי' ס"ל התבוונות דמלתא מתמיהי היא ולא אתו אהדי דמסקינן מלוה ולוה נתמעט בשבועה אם ב' בו נתמעט והמדקדק מוצא שאני מכמינת ידו על מלוה על שטר שיש בו נתמעט ותו ליכא למימר דמידי וגם במלוה בשטר שיך בו נתמעט ופ"ש שיש לו שטר כיון דישבע ואם התמינו עליו נוכח שלא שבועה אפי' לא התמינו שלא בפהם ולא מי' כל' עדים ואף אם לא פירש בהדיא שיהיה פטור מהשבועה שלא כתב מהימנת לי לשיטת ר"ת דפרעתי כתב בעל התרומות אם שכחנו לכתוב בשובפני דשבועה שלא שזה שבועה קלה ותמורה לעולם ומה נרין כיון שהתמינו כל' עדים הכל בכלל שלא נפקף מינה שלא יוכל להשביעו בי בשלמא הפרעון ולא כשוף הפרעון אפילו לאחר הפרעון אם לאחר לו השבע שלא לקבל ממון זה שלא כדין זה יכול לומר משבע לך מכל ממון שבעולם חוץ ממחון זה ס"ל שלא תשבע לך עליו שפטרתיך ממנו מכל שבועה שבעולם משי"כ בשלא כתב לו שלא שהתמינו עלי כל' עדים ופ"פ שהוא מחויב בממון ולא יועיל לו הפרעה שמא דין שפרע כיון שהתמינו מ"מ יכול הוא לתובעו לאחר כן ולומר כשר לאחר שיצא שלקבל ממני ממון שלא כדין ופרע ליה והדר מייתי ליה לידי שבועה היסת וכן כתב מי' ז' שפרעו ב' פעמים מפני הנתמעת הלוה אחר ותובע למלוה כדין ולומר לו כך וכך לאחר מיכ ב' מפני שפרעתיך ג' פעמים מי יודיע לו שלא יפשם ולא לו שהלה וכפר ישבע לו היסת שלא נפרעתי שלא פעם מ' ע"כ. לפיכך אם כתב לו בנתמעת שיהא נתון בלא שבועה קלה ותמורה וגלגול לא בתחלת הפרעון ולא בסוף הפרעון פעור וכן כתב הרמב"ד ואין פעור מועיל שלא לענין שלא נפרע לו אם שטר שיפעות הוא פעור משבועת השומרים אבל לא בכל דבר כמו שכתב הרמ"ס בשבועה שאלת שטר שיש בו נתמעת וכתב בשטר שחייב עצמו בהנאות ושומן הלוה שאין בנתמעת שלא קלה ותמורה וגלגול לא בתחלת הפרעון ולא בסוף הפרעון פעור וכן כתב הרמב"ד ואין פעור מועיל שלא לענין שלא נפרע לו אם שטר שיפעות הוא פעור משבועת השומרים אבל לא בכל דבר כמו שכתב הרמ"ס בשבועה שאלת שטר שיש בו נתמעת וכתב בשטר שחייב עצמו בהנאות ושומן הלוה שאין בנתמעת שלא כנגד השטר לפניו ושומן הלוה כי לא נכתב בנתמעת נגזל כי דבר הפוסקים לכתוב מעצמם שוברא דשטרי אינו נאמן כיון דכתוב בו וקניגא מיניה על כל מה דכתב לגבלי אינו יכול לנגבות אבל אם העדים לפניו ומעידים שלא כתבוהו לגזלו אי לית שלא מפני שוברא דשטרי כמו שנרגילן הפוסקים לכתוב בכל השטרות שע"ב דכתיב ביה וקניגא מיניה על כל מה דכתיב לעיל אין קונסין על הנתמעת ואין כאן מגיד ומחוי ומגיד לפיכך למימר משאר מלוה דשטרא מהימני מלתיה בירושלמי נתמעת בעדים לומר על זה שלא נתמעת ואי"כ אמרו לא שמעו שלא נתמעת ממנו על הנתמעת ואי"כ אמרו לא שמעו שלא נתמעת אינו נתמעת ואל כן כתב הרב יהודה בירושלמי שהוא מנכה טוב לכתוב בשטרות קנין על הנתמעת מפורש ושוב אין לפקפק ופ"ש שנהגו לכתוב וקניגא מיניה על כל הכתוב לעיל: כתב בעל התרומות לפעון הנתמעת פ"ל קנין ומקנה שנכתב שלא נמחקו שלא נהוי הלוה כשמלוה הלוה מועיל אפי' בלא קנין: תשובה הרב מלפש שטרא דמחיב ביה כתב הרמב"ד ז"ל מצלה קלמר הוסקן כפרן, פלגא נמי מייבינא בשלמין בלגוזו קלמר. ותניא נמי הכי מנה לי ביד והלה אומר אין לך בידי והעדים מעידים שחתם שים לו ממשים יכנע על השטר, פלגא אין מחזקין אותן בכפרן פלגא על פי העדים יוציאם כלום לא בהלוה ולא בפרעון פלגא שהמחזיקו בשטר החפיצים:

והוא הטעם שאם שבעו עדי הודאה אין נתמעין וזו דעת הר"ז הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל דמי דמילתא דעלמא הוא דלמר ליה מי [בעית] לקיומיה הוה מנחה דניחא לך נכתי זיל לימיניה נתפתי ונפתי רב שבח והוא ז"ל אומר דכל היכא דל"ל לא פרעתיך אלא נתפתי לאומן ושמעון ובאו עדים והעידוהו שהמלוה הודה בפניהם שהלוה פרעו נתמעים שכיון שפיסוק עדים הללו שלא כדין הוא אין לך בו אלא מנחה ונפרעון הוא לאין נתמעים אבל בהודאה נתמעין אבל בהשבת אבידה לנקמן דלמר ליה מהימנת לי כל חימת דלמרת לי פרעתי אפי' בלא עדים והעידו שהודה בפניהם אין נתמעין שמנאו מפיק לכל דהא למר לי פרעתיך ויש לומרים שאף על פי שהעדים אין נתמעין [וכופין את] הלוה שיפרע למלוה אפי"ה אחר שפרעו מחזר וגובה ממנו על פי אומן עדים שהרי לא נפקלו שלא לעדות של אומן פרעון וכן [בעת] הרב אלפ"ס ז"ל שהוא כתב שזה שהנהגו בנתמעות ותמה נתמן עלי כאני עדים לעולם מטעם זה כותבין דאי לא אמי לעולם ואין בדברים הללו ממוורים דמ"ל הפוסי מטרתא למה לי שלא שעיקרן של דברים הם כדברי ר' יוסף הלוי ז"ל דכיון דמסהדי דמתורת פרעון דהכי הלוה יהבינהו ויהליהו שהדומיהו לאו שהדומא הוא דלפרעון דהכי הלוה כשפולין דמו הלכך משמע דשמע המלוה שבועת היסת לליכא נגיה מהנהו זוזי דקא טעין מעיקרא ולא מידי ומפטר וכן דעת הרמב"ם ז"ל נפט"ו מהל' מלוה ולוה: אתו סהדי אמרי אוסיפה ופרעיה. לומה הלוה שזה כופר ודאי לוה לומה נאומו היום אבל לאחר זמן פרעיה: באומר לא פרעתי דמי. לכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי ים עדים שלוה ונתמעים על ההלוה ולא על הפרעון דהודאת נעל דין דק' עדים דמי: דמסיקנא בך. שנאמיתי כן: לא היו דברים מעולם. לו פרע נפניהו וזה לומר בפניהם לו שלא נפניהם פרעתיך: הוחזק בפרן. ומינו נתתן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם שהרי לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ונמצא שקרן: כל מילתא דלא רמיא עליה לחייבי כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו בשעת הלוואה אין לו בשעת הלכך לו שם לכו לזכור אם בעדים אם שלא בעדים ואמר נעדים לא נתמעט אלא בשבועה אבל בלא שבועה אפי' בעדים אין נתמעט ואי"כ אמרו לא שמעו שלא נתמעט ממנו ממון שלא כדין ואם התמינו עליו שבועה שלא כדין ישבע ואם התמינו לא נתמעט ולא נתמעט אלא בשבועה

רש"י

הזכיר לו שיטול השטר מידו: **הוה**
ליה למימר למלוה כשעת הלוואה מהימנת לי כל זמן שתאמר לי לא פרעתיך תהיה נאמן ולא תוכל לומר פרעתיך: **ס"מ נעניין תומדנא.** שלא שומא כדלמדינן פרק השוכר: **כיון דנחים לדעות.** ממהלה ירד למען שהוא יתר מכדי עדות ולפי מדעות קפיד

מהאי דאמר ליה לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמר רב פפא איתרע שטרא דכיון דאתורי יהב ומתורי שקל הא ודאי פרעון דשטרא נינהו וכבר נמחל ליה שעבודא דשטרא וליכא למימר בהא דשטרא כדקאי קאי אלא ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי ומדהאי איתרע שטרא דרב פפא לגמרי איתרע שטרא דרב נחמן נמי ביטול שטרא לגמרי הוא ועוד מדאמרי' וה"מ דפריעה באנפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא דמגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו שמעינן דאיבטיל ליה שטרא לגמרי דכיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא הלכך משתבע לוה שבועת היסת דלית ליה למלוה גביה ולא מידי ומיפטר שטרא לגמרי הוא דאמרת לא פרענא אזל פריעה באפי סהדי אבי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה וקי"ל כרב פפא ההוא דאמר ליה חבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פריעה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי אבל א"ל כתלתא ואזיל ופריעה באנפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית וכן הלכתא: **מתני'** ²הטוען את חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו ממין הטענה ישבע וחכ"א אין הודאה ממין הטענה א אמר ר"ג רואה אני את דברי

ודייק מדאמרינן איתרע שטרא ולא אמרינן איבטיל שטרא ואיכא מאן דאמר דאיבטיל ליה שטרא לגמרי ומישתבע לוה בשבועת היסת דליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והדין הוא סברא דרבינו האי ורב שרירא גאונים ז"ל ומסתייע האי סברא

דקיס ליה גבויה קרענא שטרא (כג מסי) תפומיה קרענא ס"ד אלא אימא מרענא ומהני מצמע לכל היכא דליכא למימר דשטרא ריעא הוא לא מגבינן ליה ולא קרעינן ליה וכיון דלא קרעינן לשטרא לא אמרינן לוה לישתבע היסת כמו שכתב הרי"ף ז"ל שאינו נדין שבועה היסת אלא כשיש לו על חבירו מעות שהוא מודה לו ומכחישו בטענתו אבל אם אין לו עליו כלום אינו נשבע שבועה זו ואין מחייבין אותו לישבע שבועה זו שאין לו עליו כלום ואין לך שבועה שהיא יותר קלה משבועה זו שאין אדם נשבע אלא על ודאי ואפילו הכי אמרינן שאם רצה לישבע ונשבע נוטל ממנו ואין יכול לחזור ולומר לו לא נשבעתי לך שכבר נשבעת לי ואין לו עליך כלום אלא

רבינו נסים שבועת הדיינין פרק ששי שבועות

(דף קח:): אין נשבעין על טענת חרש. כגון שטענו כרמיזה דמרם שמעו מכמים מינו מדבר ואינו שומע: **אבל** נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא: **גמ'** מאי **שמא אמר** קרא כי יתן איש אל רעהו. ועליה כתיב ונקבו בעל הבית אל האלהים לשבועה דלמעין נשבע קמל [דף פג:] ואין נתינת קטן כלום דהא אים כתיב ביה וחרם ושוטה וקטנים הס בלא דעת ול"ש נתן לו כשהוא קטן ומבעו כשהוא קטן או נתן לו כשהוא קטן ומובעו כשהוא גדול מדלמרי' בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שנימס עד שהא נתינה כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול ת"ל עד האלהים יבא דבר שנימס עד שהא נתינה ומבעיה שיון כאחד ואם איתא תהוי כאחד ופריק רב חסדא קטן אין אתיא מכח בן דעת משמע מהא דמדין שומרין מעטיה דחמנת לקטן הלכך לא מחייבין שבועה בנתינתו כלל אבל מחייבין בה כשל לאחר לחייבו לחייבין שבועה בטענתו אחמי לא מחייבין בה נמי כפילא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב קרוב אני לומר שאינו מחייב בדין השומרין אלא שזה צריך תלמוד. (והר"ן) [והרשב"ם] ז"ל אומר שאינו מחייב בדין השומרים ואפילו בפשיעה שכיון שפטורה אותו תורה [מדין שומרים] ואפילו מדין פשיעה פטורה אותו והניח רלייה מדלמרינן בסוף פרק המוכר [דף נב.] ההוא לרנקי דאתא לפומבדיתא לפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשא ביה ואתי גנבי וגנבוה חייביה רב יוסף [ל"ל אבני והא תניא לשמור ולא לגנוב] אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקן קיין להו ולשמור הוא דלמא כל שפטר בכתוב מדין השומרים פטור אפי' מדין פשיעה וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה שקרקעות ועבדים ושטרות שנתמעטו מבשועת השומרים דלמרינן לקמן אפילו מחייב פשיעה מיעטן בכתוב ועניין ערוב פרשיות יתבאר בסמוך בס"ד ומ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטרה תורה קטן לאו משום דלא משבינן טענתו ברית אלא משום דכתוב בתורה ברית היא הלכך אע"ג דאין נשבעין היסת אלא בטענת ברית מחייבינן היסת בטענת קטן נשבעין ומשמעתין נמי מוכח דטענת קטן בטענת ברית היסת על טענתו והוא שיגיע לעונת הפעוטות וכ"ם שנשבעין לקטן מותן שנשבעין בשמת מדרבנן כגון השותפין והמריסין וכן הניח: ורשב"ם אין נשבעין וכו': **והאבלתיו פרס.** והחזקתי לו תניו ותניו בידי: ור' **אליעזר** ליה **משיב אבדה פטור.** דמשמע לן דרבי אליעזר בן יעקב מחייב שבועה אף על פי שאין שום אדם טוענו ומשום הכי תמיהינן היכי אפשר דהא משיב אבדה הוא וכי ליה לרבי אליעזר בן יעקב מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור אלא שהרי התורה פטרתו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר לא יצבע מפני תיקון העולם ליה ליה משיב אבדה פטור והא דתניא בתוספתא היכי דמי פרוש"ת ז"ל בפרק המפקיד [דף נה.] דמשיב אבדה פטור ילפינן מדתנן התם [דף מח:] המוצא מציאה ולכתחלה מרבי אליעזר ליה ליה משיב אבדה פטור ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור אלא שהרי התורה פטרתו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ומדלמרינן בפרק המפקיד [דף נה.] מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את נתי נתתי לשים הזה הפה שהתיר פירוש"ת ז"ל ליה משיב אבדה פטור והא משיב אבדה מדאוריימא הוא ולכתחילה הוא דלתנן המוצא מציאה לא יצבע מפני תיקון העולם כשטענו הלה שאינו פטור מן התורה אלא מפני תקון העולם: **אלא** בדרבה **קא מפלגי.** לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"ת בן יעקב ליה ליה משיב אבידה ומחרינן אמר רב טעונו קטן שהקטן טוענו אבל מאכל מדלמרינן לטעונת קטן מידי משקח ליה ליה והא תנן נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן ופרכינן לטעונת קטן מידי משקח ליה ליה והא תנן נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן לגבי מילי דאבוה קטן הוא ר"ת טענת עלמו אחרים היא טענת אחרים והולאת עלמו ואחרים היא טענת עלמו ניהו אלא בדרבה קא מיפלגי כך היא גירסת רבינו גמ' ומתמהי על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דטוטענו גדול עסקינן ומחרינן דתמני' ר"ש בן יעקב היא דתניא בהוה גוונא מיירי [ומי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא: ולמחרינן אלא בדרבה קא מיפלגי פירש רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ומשום לחין טענת קטן חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום ואפילו הכי ליה טענת עלמו ומיהו הכא טענת עלמו היא דהא נתינת איש שכתב בתורה נתינת איש הוא ואיירינן דקאמר פעמים וכ"ת דנתן אחמי פליגי עליה בדרבה קמפלגי דלר"ת ב"י לא שנא נבנו ולא שנא נבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן נו הוא דלית להו מעיז אלא נבנו מעיז וכדמסיים ואזיל וכתב רש"י בפרק המפה שנאמרלמה [דף יח.] דלרבנן אפילו בגדול מעיז וכן נראה דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בסמוך כר"ת בן יעקב והניח ראיה מדתני רבי חייא בפרק כל הנשבעין שבועת ה' מהיה בין שנימס ולא בין היוצרים ומחרינן התם היכי דמי אלימא דאמר מנה לחבי ביד חבוה ואמר הרב ז"ל לכאן אם לי אתה מנה ר"ת ז"ל לכאן לא כראב"י אתיא ולא כרבנן הלכה כראב"י אלמא ס"ל ז"ל לרבנן אפילו בגדול מעיז אלא לא כן מנין להשוה לקמן כראב"י אתיא דאמר ובטוענו גדול אלא ודאי ס"ל כרב ז"ל דלרבנן אפילו בנבנו גדול מעיז ור"ת ז"ל הקשה על פרש"י ז"ל שעיקר המיעוט חסר מן הספר לפי פירושו ועוד קשה מהניחא דתניא בפרק הגוזל קמא [דף קו:] כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שנימס עד שתהא נתינה ומבעיה שיון כאחד ומשמע דש"מ דממעטין נתינה דגדולת כגון שנתן לו אביו התביעה כשהוא קטן דתרוייהו בגדלות בעיא לפיכך פירש הש"ק אלא לא תימא דקרי ליה טענת עלמו משום דכשהוא קטן אחרים והולאת עלמו היא אלא בדרבה קמיפלגי ולרבנן טענת עלמו היא דסברי דמעיז נבנו וה"ק רבא"י אומר פעמים שאדם נשבע על מה שתהא מוציא טענת עלמו אבל לגדילי דסבירא לי דמעיז טענת אחרים היא [ולעולם בטוענו גדול כדקאמרי עד השתא] ור"ת ז"ל לא גריס אלא אלא בדרבה קמיפלגי דה"ק לעולם בגדול הכא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דכשהוא קטן ולא אלא בדרבה קמיפלגי דלר"ת אפילו בגדול מעיז ולפ"ז בקטן אפילו כ"ש מודה דמעיז:

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת השבועה שבע. תע"ג ללא דרשו רבנן טעמיה דקרא כדמוכח בפלוגתייהו לרבנן ור"ם [ב"מ דף קטו.] בגלמאה עשירה מי ממסכנין אותה או לא הכא נעיל משום דקשיא לן למאי לא ממרין ליה שיהא נאמן בלא שבועה דהא משיב אבידה הוא מגו דלאי נעי כפר בכולה או גילף מהכא בעלמא דלא ניימא מגו ומהא שמעינן למשיב אבידה פטור מן התורה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שפטור מן התקנה כמו שנינו המוצא מציאה לא יצבע מפני תקון העולם ול"ת ומנה ליה לכופר בכל פטור שבתורה הוה לן למימר דמדמודה מקצת חייב לאי כופר בכל פטור היאך לפטור בלא מודה מקצת דהא מיכפר מגו ר"ל דילפינן הכי מדאיצטריך רחמנא למיכ שבועה בעד אחד דלמודה מקצת לא איצטריך דבלא עד אחד נמי חייב וה"ה כופר בכל נמי חייב חיוב שבועה בעד אחד למה לן לגלח ולאי משום כופר בכל פטור איצטריך לחיובא בעד אחד ולא מיחוור דלחכמי חיכא למימר דאיצטריך למודה מקצת נשמין לחייב שבועה אחר כשף דאי משום מודה מקצת פטור ובעד אחד חייב וכדמסרינן לעיל ג"ל איצטריך היכא דאין התובע טוען כרי לאי משום מודה מקצת פטור ומשום העלמת עד אחד חייב לדעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ואחרים תירלו דכופר בכל פטור שמעינן לה מדכתב רחמנא חיובא במודה מקצת דאם תאמר דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא בכופר בכל

עין משפט נר מצוה

א' קסא–א' קסב

א מיי' פ"ה מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ש"ע סי' ע: **ב** מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ש"ע סי' עה:

מסורת הש"ס

ג) שמות כב **ב)** ג' ד"ת **ג)** מהכ"ס:

קובץ הגהות

חו"י (א) נ"ב דכרי הכי"ף פה נכונים ומגומגמים והיה לו גירסא אחרת ע' גמ' וכ"ן ולקמן קרי ליפילו בעטנת גדול כרשי מנה לגבי כיולא וחה מציע ומודה מקצת קרי טענת עלמו ולחכמים ס"ל מציע לגבי כולה וזה זכ מלבד:

שלטי הגבורים

א והא דאין נשבעין על טענת קטן פרש"י אבל אם היה הנתינה בגלוסה כגון שנתן לבי הקטן ומת והקטן מובעו נשבעין לו אבל ר"י פי' לעיל בכה"ג אין נשבעין לו וכן עיקר אבל גדול שבא בטענת אביו כשהוא קטן ואומר בבי לי אמנה לגבי כיולא חה מודה במקצת ברין ליעבע כדפירש לעיל ומ"ש שאין נשבעין לקטן שבועה לחוליית בשבועה לו שבועת היסת וכמ"ש ה"ר יוסף הלוי ומפ' שבועה לחוליית דוקא מודה מקצת ועד ג' מכחישו אבל שבועת שומרים נשבעין ומפ' לקטן וכן כתב מיימ' והרמב"ן ולזה הסכים הרמ"ך ושבועת השותפין וכיולא בהם שנתו בטענת שמא נשבעין לקטן אפי' ים עדים שהיה שותפו או לפטורפוס אלו ב"ד מעמידין לו לפטורפוס ומשבעין אותו בטענת שמא ובשהקטן משבע שבועת היסת אין המבע יכול להפכה על הקטן שאין משבעין לקטן ואפי' אמר מהם שיו מקבל שאינו יודע עוגש השבועה וכמ"ש ה"ר יוסף הלוי אפי' היו ערים שהיה שותפו ומעין משם ומתן נשבעין על טענתו היסת אין נמודים בהקטן בין כופר בכל שהוא מחייב שבועה בטענתו אחמי לא מחייבין בה נמי כפילא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב קרוב אני לומר שאינו מחייב בדין השומרים אלא שזה צריך תלמוד. (והר"ן) [והרשב"ם] ז"ל אומר שאינו מחייב בדין השומרים ואפילו בפשיעה שכיון שפטורה אותו תורה [מדין שומרים] ואפילו מדין פשיעה פטורה אותו והניח רלייה מדלמרינן בסוף פרק המוכר [דף נב.] ההוא לרנקי דאתא לפומבדיתא לפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשא ביה ואתי גנבי וגנבוה חייביה רב יוסף [ל"ל אבני והא תניא לשמור ולא לגנוב] אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקן קיין להו ולשמור הוא דלמא כל שפטר בכתוב מדין השומרים פטור אפי' מדין פשיעה וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה שקרקעות ועבדים ושטרות שנתמעטו מבשועת השומרים דלמרינן לקמן אפילו מחייב פשיעה מיעטן בכתוב ועניין ערוב פרשיות יתבאר בסמוך בס"ד ומ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטרה תורה קטן לאו משום דלא משבינן טענתו ברית אלא משום דכתוב בתורה ברית היא הלכך אע"ג דאין נשבעין היסת אלא בטענת ברית מחייבינן היסת בטענת קטן נשבעין ומשמעתין נמי מוכח דטענת קטן בטענת ברית היסת על טענתו והוא שיגיע לעונת הפעוטות וכ"ם שנשבעין לקטן מותן שנשבעין בשמת מדרבנן כגון השותפין והמריסין וכן הניח: ורשב"ם אין נשבעין וכו': **והאבלתיו פרס.** והחזקתי לו תניו ותניו בידי: ור' **אליעזר** ליה **משיב אבדה פטור.** דמשמע לן דרבי אליעזר בן יעקב מחייב שבועה אף על פי שאין שום אדם טוענו ומשום הכי תמיהינן היכי אפשר דהא משיב אבדה הוא וכי ליה לרבי אליעזר בן יעקב מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור אלא שהרי התורה פטרתו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר לא יצבע מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור אלא שהרי התורה פטרתו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ומדלמרינן בפרק המפקיד [דף נה.] מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את נתי נתתי לשים הזה הפה שהתיר פירוש"ת ז"ל ליה משיב אבדה פטור והא משיב אבדה מדאוריימא הוא ולכתחילה הוא דלתנן המוצא מציאה לא יצבע מפני תקון העולם כשטענו הלה שאינו פטור מן התורה אלא מפני תקון העולם: **אלא** בדרבה **קא מפלגי.** לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"ת בן יעקב ליה ליה משיב אבידה ומחרינן אמר רב טעונו קטן שהקטן טוענו אבל מאכל מדלמרינן לטעונת קטן מידי משקח ליה ליה והא תנן נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן ופרכינן לטעונת קטן מידי משקח ליה ליה והא תנן נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן לגבי מילי דאבוה קטן הוא ר"ת טענת עלמו אחרים היא טענת אחרים והולאת עלמו ואחרים היא טענת עלמו ניהו אלא בדרבה קא מיפלגי כך היא גירסת רבינו גמ' ומתמהי על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דטוטענו גדול עסקינן ומחרינן דתמני' ר"ש בן יעקב היא דתניא בהוה גוונא מיירי [ומי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא: ולמחרינן אלא בדרבה קא מיפלגי פירש רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ומשום לחין טענת קטן חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום ואפילו הכי ליה טענת עלמו ומיהו הכא טענת עלמו היא דהא נתינת איש שכתב בתורה נתינת איש הוא ואיירינן דקאמר פעמים וכ"ת דנתן אחמי פליגי עליה בדרבה קמפלגי דלר"ת ב"י לא שנא נבנו ולא שנא נבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן נו הוא דלית להו מעיז אלא נבנו מעיז וכדמסיים ואזיל וכתב רש"י בפרק המפה שנאמרלמה [דף יח.] דלרבנן אפילו בגדול מעיז וכן נראה דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בסמוך כר"ת בן יעקב והניח ראיה מדתני רבי חייא בפרק כל הנשבעין שבועת ה' מהיה בין שנימס ולא בין היוצרים ומחרינן התם היכי דמי אלימא דאמר מנה לחבי ביד חבוה ואמר הרב ז"ל לכאן אם לי אתה מנה ר"ת ז"ל לכאן לא כראב"י אתיא ולא כרבנן הלכה כראב"י אלמא ס"ל ז"ל לרבנן אפילו בגדול מעיז אלא לא כן מנין להשוה לקמן כראב"י אתיא דאמר ובטוענו גדול אלא ודאי ס"ל כרב ז"ל דלרבנן אפילו בנבנו גדול מעיז ור"ת ז"ל הקשה על פרש"י ז"ל שעיקר המיעוט חסר מן הספר לפי פירושו ועוד קשה מהניחא דתניא בפרק הגוזל קמא [דף קו:] כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שנימס עד שתהא נתינה ומבעיה שיון כאחד ומשמע דש"מ דממעטין נתינה דגדולת כגון שנתן לו אביו התביעה כשהוא קטן דתרוייהו בגדלות בעיא לפיכך פירש הש"ק אלא לא תימא דקרי ליה טענת עלמו משום דכשהוא קטן אחרים והולאת עלמו היא אלא בדרבה קמיפלגי ולרבנן טענת עלמו היא דסברי דמעיז נבנו וה"ק רבא"י אומר פעמים שאדם נשבע על מה שתהא מוציא טענת עלמו אבל לגדילי דסבירא לי דמעיז טענת אחרים היא [ולעולם בטוענו גדול כדקאמרי עד השתא] ור"ת ז"ל לא גריס אלא אלא בדרבה קמיפלגי דה"ק לעולם בגדול הכא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דכשהוא קטן ולא אלא בדרבה קמיפלגי דלר"ת אפילו בגדול מעיז ולפ"ז בקטן אפילו כ"ש מודה דמעיז:

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת השבועה שבע. תע"ג ללא דרשו רבנן טעמיה דקרא כדמוכח בפלוגתייהו לרבנן ור"ם [ב"מ דף קטו.] בגלמאה עשירה מי ממסכנין אותה או לא הכא נעיל משום דקשיא לן למאי לא ממרין ליה שיהא נאמן בלא שבועה דהא משיב אבידה הוא מגו דלאי נעי כפר בכולה או גילף מהכא בעלמא דלא ניימא מגו ומהא שמעינן למשיב אבידה פטור מן התורה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שפטור מן התקנה כמו שנינו המוצא מציאה לא יצבע מפני תקון העולם ול"ת ומנה ליה לכופר בכל פטור שבתורה הוה לן למימר דמדמודה מקצת חייב לאי כופר בכל פטור היאך לפטור בלא מודה מקצת דהא מיכפר מגו ר"ל דילפינן הכי מדאיצטריך רחמנא למיכ שבועה בעד אחד דלמודה מקצת לא איצטריך דבלא עד אחד נמי חייב וה"ה כופר בכל נמי חייב חיוב שבועה בעד אחד למה לן לגלח ולאי משום כופר בכל פטור איצטריך לחיובא בעד אחד ולא מיחוור דלחכמי חיכא למימר דאיצטריך למודה מקצת נשמין לחייב שבועה אחר כשף דאי משום מודה מקצת פטור ובעד אחד חייב וכדמסרינן לעיל ג"ל איצטריך היכא דאין התובע טוען כרי לאי משום מודה מקצת פטור ומשום העלמת עד אחד חייב לדעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ואחרים תירלו דכופר בכל פטור שמעינן לה מדכתב רחמנא חיובא במודה מקצת דאם תאמר דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא בכופר בכל

מאה שערים

**אבל נשבעין לקטן וכו' אחמי לא מחייבין בה נמי כפילא. ר"ת ז"ל נשבעין אמר כ"ג נגדול הבא בטענת אביו כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול ולא אמרינן הכא בטענת אביו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ומבעו כשהוא גדול דל

רש"י

אים קמאי דהיינו הפא שמכמו בפ: **אבל לא אמר גרי לי.** פירוש כגון שאמר לי הפא שמנה לו בידך והלה אמר אין לו אלא

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דנכפריה והא דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו

ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה הלכך אמר רחמנא רמו שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ר"א בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי והלכה כר' אליעזר בן יעקב כדאמרינן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב וגקי ועוד דסוגיין כוותיה דאמרינן בפירקא דלקמן [ו]תני ר' אמי [ז]שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים היכי דמי אילימא דאמר לו מנה לאבא ביד אבוך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה כלומר מאי שנא הוא ומאי שנא אבוה כשם שאם אמר מנה לאבא בידך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב שבועה כך אם א"ל מנה לאבא ביד אבוך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב והאי סברא לא מסתברא אלא אליבא דר' אליעזר בן יעקב דאמר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז ובדאוקימנא אליבא דרב בדאמר ברי לי הלכך לאו משיב אבדה הוא ושמעינן מהא דהלכתא כרבי אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה כדאמרינן התם [ח]היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא כחד מינייהו וסוגיין בעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבר כאידך היינו טעה בשיקול הדעת והאי פלוגתא דהכא בשיקול הדעת ניהו דכל חד מינייהו סברא דידיה קאמרי הלכך אי אמר ברי לי שיש לאבא ביד מנה וא"ל אידך חמשין את ליה וחמשין לית ליה חייב אבל אי לא אמר ברי לי פטור והיינו דתנן מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשין דינר פטור ואוקמה רב להאי מתני' בדלא אמר ברי לי ואע"ג דחזינן לקמאי דפסקו הלכתא כרבנן דאמרי משיב אבדה הוי אנן כתבינן מאי דסבירא לן בהני טעמא דפרשינן וטעמי

חתי מינים מודה מקצת ה"נ כי כתב רמחנת מודה מקצת חתי גמי כופר בכל דחי כופר בכל פטור ועדיין אין זה מחוור בעיני כי היכי דאמרת דחי כתב רחמנת כופר בכל דחי מייב תורה מודה מקצת והת מייב אבידה הוא וכיון דכל חד וחד מחבריה גמר מאי מולמית דהאי מהאי ואכתי מנת ליה לרבה דכופר בכל פטור ול"ש כך לאו לומר שאפי' נחמר בכופר בכל מיי אין לנו לחייבו בפחות משתי כפף דמנת תיתי ואלו אתרנו לתם מיתת דכופר בכל מייב לכתוב רחמנת מיוחד בכופר בכל וממילא ידעינן דה"ם למודה מקצת ואלתי כך רוצים לומר אתל"ב הת לינטרין מודה מקצת אלא לחייב בפחות משתי כפף ומעתה אם אימת דכופר בכל ומודה מקצת אויש היה לאוי לכתוב חיוב שבועה אפי' בפחות משתי כפף ומעתה אין בכופר בכל

רבינו נסים שבועת הדיינין פרק ששי שבועות

עין משפט נר מצוה

א קסג-א׳ קסה

א מיי׳ פי״ו מהל׳ מלוה ולוה יפ״ו מהל׳ ערכין סמג עשין לד טור מ״מ סי׳ קח: **ב** מיי׳ פ״ב מהלכות טוען ונטען טור מ״מ סי׳ לו: **ג** מיי׳ פי״ג מהלכות טוען ונטען סמג עשין לה טוש״ע סי׳ לו:

מכורת הש״ס

ו) דף פו:

שלטי הגבורים

א כתב ריש״ז ופ״ש שאין נשבעין על ההקדשות מן התורה נשבעין עליהם מדברי סופרים שבועה כעין של תורה כדי שלא יהיו בהקדשות כמו שמצוי בפ׳ שואב בד״ה נתנו הנשבע על ההקדש שגזלו או שבפר בו אבל הגוזר שממונה על ההקדשות לא שאין מתכוין בגזרה עם גבאי לגזלה ולא בהקדש עם הגזברים שנאמר לך לא יהיה להם את הכסף וגו׳ כי בתמונה הם עושים לך אם הם יהודים מעניין אינן ומשנינן אינו שבועה היתה בספרי תורה של צבור או שאר תשמישי קדושה או תשמישי בית הכנסת ומה שמקדישין בזמן הזה מועיל או ס״ת או ירושלמי מועיל לקנות בהם קרקע לצית הקבורות הרי הן כשאר ממון הדיוט ונשבעין עליהן כמו שביאר מז״ב:

ב כתב ריש״ז כשם שאין נשבעין על העבדים והקרקעות מן התורה על ידי הזולת כמקנת ועי״ש שבועת השותפים כך אין נשבעין עליהם מן התורה ע״י עד אחד כמבואר בקונטרס הלשונות:

דברירין אינון וליתי בהו ספקא ושמואל אמר לעולם מתני׳ רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי אקטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים וא״צ לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית וכן הלכתא: **מתני׳** ב׳אלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות א וההקדשות אין להם לא תשלומי כפל ולא תשלומי ד׳ וה׳ שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו׳: **גמ׳** והני מילי בפני עצמן אבל על ידי גלגול ב נשבעין דתנן נכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דגרסינן בפרק הכותב בענין הפוגמת כתובתה ג[לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי תשובות יש בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דאיק דמיפרע לא דאיק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידק: **מתני׳** ר״מ אומר יש ד׳דברים שהן בקרקע ואינן בכרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים מטעונות מסרתי לך והלה אומר

רש״י

ממיס פטור דמסיב מציה הוא: **בין לזיבורית.** דתנן בהניזקין אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מזיבורית: **וזקקין.**

לו לומר נשבע יורשים אבל נברי ולמי מייתינן: **מתני׳** אלו דברים שאין נשבעין עליהם. בגמרא מוכחין כל הני דתנן במתניתין מקראי: קדשים שחייב באחריותן. כגון שאמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לגדרו והפקידה לזה נשבע עליה להקדשות מדעתיין להו כדאיתא בגמרא ואפי׳ דעתו קדיעא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב שומר חנם אינו נשבע אינה מ״ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק להא פשיעה בנעלים דפטור ומזיק וכן כתב הרמב״ם ז״ל בפ״ג מהלכות שכירות אבל הרא״ש ז״ל הסיג עליו שהפושע אינו כמזיק להא פשיעה בנעלים דפטור ומזיק בנעלים אין בפק שהוא חייב ודעת הרי״ף ז״ל כן שכתב בתשובה שאם הודה שמעון שהפקיד אצלו השטר ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא נשלם ולא ליגבע שהרי התורה פטרתו וכן דעת ר״י יוסף הלוי ז״ל והכי מוכחא בהיא דבסוף פרק החובל (דף נג.) בהיא דאיבעי להו אי

וכמו שכתבתי למעלה וכן דעת הרמב״ם ז״ל בפ״ה מהלכות טוען ונטען ומ״מ הורה הרב ז״ל שאם טענו שכירות קרקע כגון שאמר לו שני מדשים עמדת בחצי והוא תומר לו עמדתי חלק חחד הרי זה מודה מקצת שאין הטענה בגוף הקרקע חלק בשכרה שהוא מטלטלין אבל הרמב״ם ז״ל כתב דמציעת משלומי עניים שבללן היה מציעת קרקע ומשבעין עליה ופ״ת משמיטין משכחת לה כגון שבאר חמש מהן וחמש מחרות טעונות עדיין זה תומר עשרה נפנים חלו לי בידך [ו]ועניים שבללת מחמש מהן והלה תומר חמש בצורות חלו מקרע בידי טענה שבועה ומקלת הקרקעות והמטלטלין שהיינו העניים שכבר בצר להלוו הילך הוא וכופר במקלת קרקעות ומקלת מטלטלין דהיינו חמש חלו שאין בצורות דמיין אין בקרקעות ומקלת המטלטלין ד

ויוציא הלה את הפקדון: **גמ'** אהייא אילימא אסיפא תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה היא אלא אמר שמואל אדישא וכן אמר חייא בר רב אדישא וכן א"ר יוחנן אדישא מאי דישא סיפא דרישא דתנן **א** סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא דקא מודה במקצת הטענה וכיון דלוה נשבע שג' דינרין היה שוה והמלוה נשבע שאינה ברשותו אמרינן מי נשבע

רש"י

ויוציא הלה את הפקדון. ושמע לא דקדק הלה בשומת ויפקלנו לעדות ולשבועה:

לותו שבועה לומר כיון שהמוציא נאמן עליו בשבועה הרי הוא כאילו הודה במקצת כגון שטען עליו מנה לי בידך חמשין מחמת הלוואה וחמשין מחמת מכירה חבלה שחבלת בי ונתבע כפר בכל ע"פ שהמוציא נאמן בשבועה בחמשין דהבלה כדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) לנחבל נשבע ונוטל ע"פ [נתבע] ולאו מודה מקצת הוא ואינו **ג)**[נשבע על החמשין דמחמת הלוואה ואינו משלם לחייבה] דומיא למשנתנו לפי שאין אנו מחייבין הלוה מפני שהמלוה נאמן בשבועה שאנו המשכון אלא מפני שהלוה עצמו מודה מקצת הלוואה ומיהו ממשין ליה לך וחמשין לויתי ואיני יודע אם פרעתיך מודה מקצת הוא ע"פ שהוא הודה כלום בבירור מ"מ ממון משובח נתחייב הוא במקצת אלו דכריו ז"ל: ואינם נרוצין אלא לפי מיתת דמשכון ללא שום לוה לו מיחייב למלוה מידי עד דמהדר ליה משכוניה כשהלוה מוד' ואומ' שג' דינרין היה שוה למה חייב והרי אינו מודה בממון ללא בגורס לממון [ופטור] דהא אמרי' בפ' שבועת העדות (דף לב.) דמשבינא ע"פ אפי' בשכנגדו חשוד על השבועה שהלה נשבע ונוטל פטור משום דע"ל מי יימר דמשבעינא ומינא ללא כגון עדות ממון ללא גורס לממון וה"נ כי מודה לה מיחייב אלא מפני שהלוה נאמן [א] ולא עוד אלא אפי' נשבע מאחר כן שאינה ברשותו לוה נאמן [מני] שקל שהוא יתר **ב)**על ההלוואה אין כאן הודאת ממון ללא גורס לממון [א] ולא עוד אלא אפי' נשבע שהוא עומד בהודאתו להא כי אמר מה שנאמר אתה נוטל כי חזית פירות שבידך שהן מגיעין עד החלון והוא עומד בהודאתו שמודה הרי היא כדבר שבמדה ואפ"ה כיון דכשיאתה הודאתו מפיו לא הודה לו בדבר שבמדה פטור וה"ג דכותיה ועוד אלפי דבריו לדרב הונא ומינא לוה אומר מיני יודע אם אתה מייב לך אני כלום וע"ג אינך לדרב הונא לאמר שהוא שבועה שאינה ברשותו ולא דמי דאמרי' בפ"ק דמציעא ליה מצוים אלא מקצה התם בפרק המפקיד (דף לה.) עליה דרב הונא דאמר ליפות לדרב הונא ומינא לוה אומר מיני יודע אם אתה מייב לך אני כלום וע"ג אינך לדרב הונא לאמר שהוא שבועה שאינה ברשותו ולא דמי ליפות כאן של מלוה ללא מפני חשש שמא עיניו נתן בה ומינא לוה לפי הודאתו פטור מן הדין כל כמה דלא מהדר ליה מצוים ולמה נאמן המלוה בשבועה כדי לחייב הלוה שהוא פטור מן הדין אם אינה להכי הוא ועע"ג דבאמת המשכון מלוה הרי הוא שמא ה"ל כאומר מנה לי בידך והלה אומר מיני יודע דקי"ל כרב נחמן ורבי יוחנן דפטורי דאינה בפרק קמא דכתובות (דף יב:) לפיכך אני אומר דמשכון דלא שהא אפי' יודעין בודאי דאינה [דמלוה] מעפ"י אתי לוה למפרע העודף שעפ"י שהמלוה עובר בלא מחמוד אפ"ה ממונא הוא ליה גבייה דלוה [דהיינו] חותו עודף ואע"פ שאפשר שאין ב"ד מזקקין לכוף את הלוה כ"ז שהמלוה עובר בלא מחמוד היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם [כתובות דף פו.] שהיו מכין חותו על שאלא נפשו בחומר קוכה מיני עושה אבל אין הלוה נפטר מחיובו בכך וחייב בצא ללאת ידי שמים לפרעו את העודף דכיון דלא ק"ל כשמואל דאמר בפמוך בגמרא (ב) דאמלך לחוטיפה לחבריה זוזי וזמנה ליה עלייהו משכון דלא שוה לאם אבל המשכון אבדו מעותיו אין חייב ההלוואה [מלוי] במשכון כלל אלא בכגבדו [ושוויו] ואפילו ליתיה למשכון נמי ה"ה והוא הטעם ואפי' למי שפוקה כשמואל וכמו שהכתוב לפנינו פ"ד הא חוקימנא מתני' בגמרא בדפרים שאמר לו אינו מקבלו עלי אלא בחמישים דמיו וחיוויו ומעמה במשנתנו אין חיוב ההלוואה תלוי במשכון ואפי' ליתיה בידא דמלוה אלא בכגבדו. ולענין מוצא ואומר מנה לי בידך ממשין הלוואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ועדיין לא נשבע נחבל על חבלתו ונתבע כופר בכל ע"פ שהמוצא נאמן בשבועה בחמשין דחבלה וכדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) מודיעין דודאי דינתבע פטור מפני הטעם שכתבתי לפי שעדיין אין לתובע אצלו ממון ללא גורס לממון דמי יימר דמשתבע אבל לאחר שנשבע על חבלתו ועדיין עומד בתביעתו בחמשין הלוואה ונתבע כופר בכל מקפבת לי דחייב דהיינו דר' חייא קמייתא (ב"מ דף ג.) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו בידו חמשים וכמו שכתבתי למעלה והכא נמי אין סהדי דחמשין דחבלה אית ליה גבייה כיון שכבר נשבע ע"פ שאחר כך הוא חייב ללא עדים במקצת וחזינן לעיל שכל שיצאתה הודאה מפי הנתבע בפטור ע"פ שאחר כך הוא לא חייב אינו מתחייב עליה נראה לי שאין למידין ממנה לגדון זה דשאני התם שעל הודאתו אתה מחייבו וכבר יצאה מפיו לפטור אבל בדבר חייב קמייתא על העלאת עדים אתה מחייבו ומה יעשה זה שנתחלה לא היו לו עדים וחע"כ גלו עדים ונחבל נמי כשנשבע הרי אלו עדיין. ומעתיק ממתניתין דכל שומר שכר שאבד אותו דבר המופקד בידו והמפקיד טוען כך וכך היה שם ופקד מודה מקצת מחייב כדין כל מודה מקצת ונתבע ר"י יוסף הלוי ז"ל לכיון שכן שמעינן ממילא דהיכא שאמר אומר אינה לא יועבד כמה היה שם ונעבד הפקדון אומר כך וכך היה שם הוה ליה [ליה] שומר מחויב שבועה שאינו יכול ליגבע ומשלם כמו שטוען המוצא ואין המוצא חייב שבועה כלל אבל אם רצה השומר להחריס שמם על מי שנטל ממנו מה שלא היה לו ליטול אין מועילין אותו מכך וכן דעת הר"מ בזמ"ל בפ"ה מהל' שלוה ופקדון והקשה ר"י יוסף הלוי ז"ל על דבריו מדגרסינן בירושלמי בפרק הכותב לאין לדיר אב בר נש לפקיד גבי חבריה אד שק לרוב מירעו [ג] אומם הדין הוא אמר סיגון הוא מלא אתא עובדא קמיה ר' אמי אמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ והתם ודאי בטוען שמא סיגון הוא מלא עסקינן דאי בטוען ברי סיגון הוא מלא פטור היה לגמרי דמה שהודה לו לא טענו וה"ל לטוען חטים והודה לו בשעורין סיגון הוא מלא עסקינן שמא סיגון הוא מלא עסקינן וכיון שכן הרי הודה במקצת החיוב ואיני יודע כמה והוה ליה למפקיד ליטול כלא אלא על כרחין הוא ז"ל דלא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול ליגבע משלם ללא גזמן שאם היה טוען בדי מה שהוא טוען שאינו יודע היה מתחייב שבועה כגון ממשין ידעינן ומחשין לא ידעינן אבל הכא [דאילו] טוען בדי סיגון הוא מלא לא הוה מחויב שבועה דמה שטוענו לא הודה לו כי אמר נמי בשמא נאמו מחויב שבועה שאינו יכול ליגבע ומשלם כמו שטוען המוצא ואין המוצא חייב שבועה כלל אבל אם רצה תובע ונוטל הוה ליה כאומר מנה לי בידך והלה אומר מיני יודע דפטור ואמרינן דכרע ממונא דידע ונוטל והרמב"ן ז"ל חלק עליו בדין זה ואמר דאפי' הכי פטור דכללא הוא כל מיני יודע בחיוב שבוזה והרשב"א ז"ל דחה קושיא זו דהתם שאני לפי שאין הנתבע מודה בשום חיוב אלא בשעה שהיתה שכורה מתה אינו חייב כלום אבל הכא ודאי מיכא דרע ממונא שאפי' היה מלא סיגון כמו שהוא טוען מ"מ הרי הוא חייב לשלם דמי חותן סיגון ולפ"ז יש להעמיד הירושלמי שכתבנו על דרך רבינו יוסף הלוי ז"ל אבל עיקרן של דבריו שאין לירושלמי עסק בדין זה כלל להתם מפני תקנת גזל נשתו גזלו כה [ב] דגבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן בטומן בתם מייתו לה דר' יהודה סבר להמליך את הגדים והיו בתוכו כלים ונדלקו משלם כל מה שבתוכו כדאיתא בפרק הכותם (דף פא:) ומסיקין התם בגמרא (דף פב.) דבעל הגדים נשבע ונוטל דעשו תקנת גזל בשלו כלומר דמשתבע ושקיל כדתנן ואלו נשבעין ונוטלין וחד מינייהו גזל ועל עניו זה הכיולו רב אלפסי ז"ל שם בפרק הכותם והכי איתא התם גבי פלוגתא דטמון מ"ר חוטעין בשאין שם עדיים אבל יש שם עדיים כ"ע מודו על הדא דר' יהודה ותני כן על גדיש של חטים וכו' כהדא חד בר נש פירוש דר"י סבר לפי פירוש זה שאין שם עדיים אלא מותו דבר שהוא טוען חייב והלה נשבע ונוטל כעובדא דהתי גברא דאפקיד גבי חבריה שק צרור ואירעו חוקם ואמר רב נשבע ונוטל משום דס"ל כר' יהודה דאמר עשו תקנת גזל בשלו כדאמרי בגמרא דילן ואפילו בכופר ואומר לא היה שם מטבעין אלא סיגון שכך שמעתי לי בשעת הפקדון או אני ראיתי או הכרתי בו אע"פ שהיה צרור בכל זה נשבע ונוטל מטעם תקנת גזל ולא מדין שבועה ואין לדין זה עסק בשמועה זו כמו שלא הניח כאן דין תקנת גזל וגזל בשלו ואין זה מענין שמועה זו כלל. ומ"מ יש לדקדק בדינו של ר"י יוסף הלוי שומר שאבד אותו דבר שהפקיד בידו ואמר מיני יודע כמה היה שום לומה אנו דנין אותו כמחויב שבועה שאינו יכול ליגבע הרי אינו מודה בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין וה"ל כאומר מיני יודע אלא כל מה שהנאת אתה נוטל לפטור ועוד שאיני כופר בשאי הוא אומר שאינו יודע כמה שהרי הוא חייב שבועה שאינו יודע כמה שום ואיך הרמב"ן ז"ל הלא דמי אמר מיני יודע אלא כל מה שהנאת אתה נוטל כיון שהודה לו בכל מה שבידית והוא דבר שאפשר [עליו][ג] לאו דבר שבמנין הוא ופטור אבל שומר שאמר אינו יודע כמה כיון שאי אתה יכול לחייבו אלא בפחות אלא אם כן פרוטה ועל כל השאר הרי הוא ככופר גמור [ב] [והרי מין הטענה] כיון שאי אפשר לחייבו מתוך טענתו שהרי הוא דבר שאפ"ש לעמוד עליו וה"ל כאומר מחשין ידעינן ומחשין לא ידעינן דדיינינן ליה כמחויב שבועה שאינו יכול ליגבע ה"ל כרי הוא כאומר פרוטה ידעינן שהוא שום ואידך לא ידעינן ומ"מ דוקא בשאומר יודע אני שהיה שום ממון אבל אינו יודע כמה אבל בשאומר מיני יודע אם היה שום כלום פטור לחין כאן הודאה כלל וזו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתוב בפ"ה מהל' שלוה ופקדון בשם רבותיו ה"ר יוסף הלוי ז"ל ורבינו יצחק הלחן שלפני מהל הרמב"ד ז"ל חלק עליהם בהשגות מן הקושיא שנתפרש למעלה: **גמ'** אהייא אילימא אסיפא וכו'

ב) גי' ד"ת **ג)** כ"א על שיווי המשכון **ג)** גי' מהר"ם בעמוד כו דכר שבמנין הוא **[ג]** ואינו ממין הטענה ופטור:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ע"ב ד"ה מ"ט. **ג"א (ב)** ע"ד מ"ש ס"ק ג בינאור ע"ז: **מא"ה (ג)** ב"ב לאו דוקא סוגם אלא פשיטא: **[ב]** מי' והרי ממין הטענה מוקפים: **[ג]** מי' ואינו ממין הטענה מוקפים:

אנ"ש מהר"ם (א) מיני כלומי לחכרי' אלא בעניומי לומה דומה למשביע על אחד שלא היה עדין שום ממון בעולם אלא שהנחתו היתה לחייב להניח את זה שיבוע ויטול ממון אבל כאן לוה זה שמודה אלא היה שוה אלא ג' דינרין הרי חייב עלמו בדיבר בכוח לפי טענתו ויש כאן ממון גמור מה תאמר שמא יפטר ממנו עד דמהדר ליה משכוניה ולמאי לא משתבע אין קפק מינית מידי ולא הוי הודה לו ולא בדיבר חב אינו מודה לו במשכון בהסיגת לחמרי' בירושלמי דקדושין את אוחזת ליה בדיבר והוא לא אוחזי לך. בהגהת מהרלבי נכ"מ ושמא כיון הרמב"ן לזה בתירוץ: מהר"ם [ב] ולא מיירי בטוענו מפץ מכוכר וגלוי אלא בטוענו טמון: מהר"ם [ג] כך בהגהתי לפי יסוד הדברים והמעיין יראה כמה ז"ל והרמב"ן ז"ל תירץ ודבריו אינם מוכנים ע"כ ותירץ הוא ז"ל שם בענין אחר:

שלטי הגבורים

א גבי משכון כתוב בתשוב' המלוה את מביאו על משכון ומוטן כך וכך ים לי עליו אם צריך לפרש כמה יש לו ביזו או אם לי לו שיאמר כך וכך ים לו עליו. תשובה המלוה את מביאו על משכון ומוטן כך וכך ים לי עליו אמר' כי הכ"ם כמו"ל כתב שצריך לפרש וכל שאינו מודה כן אינו אלא טוענה וגורס לישבע שבועת שקר וכ"כ רבינו הגי גאון ז"ל בתשובה הטעם כי לפעמים יש שהמופקד הוא סוכר שהוא חייב לו מן הגנב שהפקיד בידו ואנב והוא שהוא סבור שחייב לשלם לו או אנב בעצמו או שכר מלוה יפצה לו עליו הוא יכולינו שכבר פרעו או אם הוא אפקר בידו ענגע וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכן הורו רבותינו ואין לפקפק בדבר ולא סוף דבר בדבר שבועה אלא אפי' בטוענה גדיתיה אין לאדם לקבל טענה שטומה אלא צריך לבאר שעמדו בניו דין כדאמרי' בגמרא רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר אינש אחא לקמייה דר' יצחק נפחא ז"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני ז"ל יאמרו פלוני ופלוני ויעידו ז"ל ואי לא לא מהימנת והא ק"ו המלוה את מביאו בעדים ז"ל לפרעו ז"ל כאילך בעדים ליה ומקיקנא דר' לא אמר אלא לבדר ואף אנא לא אמרי אלא לבדר ס"ת דם"ל מי שטוען צריך לבדר טענתו כדי שיצא הדין לאמתו ואע"פ שאם לא יכיר לו הפקפד כדאיתא בשבועות גבי פרעתיך בפני פלוני ופלוני והעידו שלא פרעו בפניהם ואמר בדיבר לחרים ואמר רבא נאמן ומתרצי לצריך כדי שיצא הדין לאמתו ומפיק מינה שאם לא יאמור ויטענו שפרעו בפני אחרים שיבא מוכחת או שאם יחרים בנגדן שיבא נאמן חה ליה בבירור:

מאי רישא פיאה דרישא וכו' והמלוה נשבע שאינו ברשותו. משום דלעיל מתני' בממשעבדין לפירעון כיון שנתחייב לו המשועה מצטיין את המלוה תחלה שמא ימצא זה ויוציא הלה את הפקדון ומעלה עם שמים מתחלל על ידו וכמו שכתבתי למעלה: **גרסינן** בגמרא אמר שמואל מאן דאוסי אלפא ווי לחבריה ואנה ליה קתא דמגלא עלייהו אבד קתא דמגלא אבד אלפא ווי. מוכח בגמרא דס"ה נמי במשכון דנפקא ליה מדכתיב לא תעמוד על דם רעך ומדלא כתיב לא תעמוד על דם חבירך ש"מ דוקא בדבר שיש לו תקנה כגון זה שיכול לפדות את המשכון אבל בדבר שאין לו תקנה כגון זה שהרי אבד את שלו ואין לו על מה לתבוע את חבירו אין לנו לומר לו לך ופדה את שלך ואם לא תפדה אבד את שלך ואין לך לבוא עלי בדין אלא אדרבה אנו אומרים לו לך ופדה את שלו ואם לא תפדה אבד את שלך ואין לך לבוא עלי בדין ומדלא אמרינן הכי אלא בדבר שיש לו תקנה ש"מ:

רש"י

גמ' קתא. גית יד: **אלפא** ווי. דסבר ויקיבל מכל כל ומן שסם קיימים על כרחו יגבה מזו כשהגיע זמנו ללא מצי למימר סבורת וקבלית דלמא משכון קבליה נמי פרעון לך קבליה ויכין דקבליה נמי משכון כל כמה דלא אדר משכוניה לך גבי ולא מצי מלוה למפטר נפשיה כדמי שויו מכל מרתי לך מאריי קניל ליה כל חד וחד בחתם מסה ומי אמר מכל חד מכל ה' מאה להה לך פרים חדא בפלגא ותדא בפלגא אלא מרוייהו בחד משכון קבליהו ולא בפרעון ולא פטר ליה נ[ג] אלא בחתלומי שויו כיון דחסר רק מקצת משכוניה: **ורב נחמן אמר אפילו פרעו.** דסבר פחמא חד בפלגא וחד בפלגא קניל: **קתא ונסכא נא.** דחמשמת נפקא לפרעון קניל כדמי שויה כיון דנם פרעון היא: **נדפירש.** לימי מקבל אלא כדמי שויה: **ודשמואל קא מיפלגי.** ור' אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון אמינו שוה כל דמי החוב אינו מקבל אלא נזכרון דבריס בעלמא הלכך אומר חנם הוא ויצטע אלא פצע ויטול מעותיו וגם יצטע שאינו ברשותו וריבי עקיבא דשמואל דלמא משכון קבלו אבל הלוהו בשטר אפי' רבי אליעזר מודה שהמשכון שלוקח לאחר כך נשם המשכון קבל שהרי אינו ברשותו ולא נזכרון דבריס שהשטר הוא לו לגבותו: **ורבנן יאחר קמיפלגי.** רבי אליעזר לית ליה דרבי יאחר והוי עליה אומר חנם אף ע"פ שהוא משכון גמור: **שמצאנו אלא בשעת הלואה.** ע"י שליח כ"ד: **אומר אינידה.** רב יוסף אומר כש"ה דמי שכר מלוה ומלוה על המשכון נמי מלוה קעביד: **ליתא דרב יוסף אנאי.** דדבה ודאי אנאי היא דרבי עקיבא לית ליה דרבה אלא דרב יוסף מי ליתא נמי אנאי היא: **צריך למשכון להשתמש בו.** ומנכה לו מן החוב דמי השכירות: **רבי אליעזר סבר.** כיון דצריך למשכון אין כאן מלוה: **ור' עקיבא סבר.** כיון דפותח והולך עליו מלוה הוא:

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

תחלה מלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו ואחר כך ישבע הלוה כמה היה שוה שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל אמר שמואל האי מאן דאוסיף אלפי זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא אבד קתא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתא לא ורב נחמן אומר אפילו תרתי קתא אבד חד אבד חמש מאה אבד אידך אבד חמש מאה אבד קתא ונסכא לא נהדרעי אמרי אפילו קתא ונסכא אבד קתא אבד פלגא אבד נסכא אבד פלגא תנן סלע הלוויתיך עליו ושקל כסף היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני ושלשה דינרין היה שוה חייב [ט] מאי חייב לימא הא את קבלתיה מתניתין בדפירש (א) כי אמר שמואל בדלא פירש לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול את מעותיו דברי ר' אליעזר רבי עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד משכון אבד מעותיך אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח עליהם משכון דברי הכל אבד משכון אבדו מעותיו מאי לאו בדלא שוה שיעור זוזי ובדשמואל קמיפלגי לא בדלא שוה כולי עלמא לית להו דשמואל והכא בדשוה וקא מיפלגי בדרבי יצחק דא"ר יצחק מנין לבעל חוב שקנה משכון ת"ל [ט]ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין לימא דר' יצחק תנאי היא ותסברא כי אמר ר' יצחק במשכון שלא בשעת הלואה בשעת הלואה מי אמר אלא במשכנו בשעת הלואה וקמיפלגי בשומר אבידה דאיתמר [כ] [כ]רבי אבהו אמר בשומר חנם דמי ורב יוסף אמר בשומר שכר דמי א למימרא דרב יוסף תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד והלכתא המלוה את חבירו יעל המשכון שומר שכר הוי לא שנא במשכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו לא שנא הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות בכולהו ש"ש הוי שאם נאבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב אין למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכונו בחובו ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון ואם היה המשכון יתר על החוב משלם המלוה ללוה היתר על החוב ואם אבד באונס ששומר שכר פטור גם המלוה על המשכון פטור וגובה חובו מן הלוה עד גמירא וצריך שבועה כשבועת השומרים:

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

לא שנא משכנו בשעת הלואתו **לא שנא** משכנו **שלא** בשעת הלואתו. בשעת הלואתו פשיטא מילתא דהוי שומר שכר ותו לא ממתני' דבפרק השומרין אבל מה שכתב עוד הרב אלפסי ז"ל דבשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא מחלוקת יאנה היא ברש"י ז"ל קובר דקי"ל כרבי יאחר לחלר בעל חוב קונה משכון ורמיריז הכא בגמרא ובפרק השומרין (דף פב.) אימר לחלר רבי יאחר משכנו שלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר משכנו בשעת הלואתו מי אמר נקיטינן דשלא בשעת הלואתו קני ליה קנין גמור אפילו להתחייב בתונסין ובשעת הלואתו הוי שומר שכר וצריך עיון בדבריו אם מיתת דקושטא דמלתא דהא דרבי יאחר אינו אלא בשעת הלואתו מיהו אימר' בפרק השואל (דף ו:) דמלוה על המשכון אינו משמש מדר' יאחר ובפרק כל שעה (דף לה.) נמי אמרינן דישראל שהלוה את העובד כוכבים על חמלו עובד מזוה דקני ליה כדר' יאחר והא מלוה על המשכון ודישראל שהלוה בשעת הלואתו משמע דהא בפרק השומרין כי בעינן לאוקמי אמתני' דהלוהו על המשכון שלא בשעת הלואתו פליגין והא דתנן בשעת הלואתו משום דשמואל [דאמרין] דרך המייה אימתי דלא שמעי' ליה לר' יאחר דאפילו בפרק השומרין דר' יאחר לא אמר אלא בשעת הלואתו אבל בשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא כדברי הרי"ף ז"ל ובפרק השומרין אכתוב כל הני דכתיבנא ובין במשכנו בשעת הלואתו ובין משכנו שלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא כדברי הרי"ף ז"ל ובפרק השומרין אכתוב עוד זה בסייעתא דשמיא ועל כרחך אי אפשר לומר דבשלא בשעת הלואתו הוי שומר חנם דהא בשעת הלואתו אפילו בשומר חנם פטור ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון. כתב זה הרי"ף ז"ל משום דסבירא ליה לרבינו דשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שכתב ז"ל בפירוש שם אבל מחריס פפקו כשמואל ויתבאר עוד בפרק השומרין בס"ד:

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

להוציא דבר שקר מפיו אלא ש"מ שומר שכר הוה וכ"כ רבינו מנמואל ז"ל ומה שאמר שהוסיף לנאר בפרק השואל ויוסיף לנאר בפסחים לא נאר ולא יתבאר כן לעולם ואותה השמועה שנמצ' נתון על דעתי מסייעת לדברי רבינו הגדול ז"ל לפי שאני אומר דמאי דאמרי' בגמרא הכא משכנו בשעת הלואתו מי אמר לא על דרך הביאור נאמר אלא על דרך ספק לומר לך שלא שמענו ממנו דבר זה בפירוש ופשטר שלא אמרו אלא משכנו בשעת הלואתו ובדבריו קלו ולא מוקמא בתנאי אלא שפשר גם כן לומר לשפילו במשכנו בשעת הלואתו נמי כך דינו וכשהגיעו שם במסכת נתון ושנו שם בברייתא שהמלוה על המשכון חייו משמנו אמרו לשלוח לבי' יאחר אחי משכנו בשעת הלואתו ומשום שנשמרו ב"ד בכמה מקומות בכלל נשים הם ניחא לרבי יאחר אי לא לשפוקי מתעמא דרבי שימאי שקמי שלא מי שיעמא דנשפיי קאמר שלי שיכול למימר ושוה הפרק עלמו כיוצא בזו גבי הא דתנן אלמון שומר הוא ליאול ושולה מקלת הטענה יאבד ומכחים חומרים וכו' ואוקמוה בגמ' בפרק שני דייני גזרות דיש בלשון הזה לשון קנקנים ודבולי עלמא אית להו דר' חייא בר אבא

השגות הראב"ד

בתב הרב אלפס ז"ל. והלכתא המלוה את חבירו על המשכון וכו' עד ולא שנא לו משכנו וכו': בתב הראב"ד ז"ל אין לו הכי, דהיכא דמשכנו שלא בשעת הלואתו כיון דקי"ל כר' יאחר דאמר קונה משכון לגמרי משמע, ואפי' בשומרין נמי מחייב עליה, אבל אם משכנו בשעת הלואתו הוי עליה שומר שכר לחמיזיה עליה בנזיקה ואבידה, אבל מחומרין פטור:

עין משפט נר מצוה

א' קסח

א מיי' פי"ג מהל' מלוה ופי"ח ופי"י מהל' שכירות סמג עשין לד טור מ"מ סי' עב:

מסורת הש"ס

ט) דנדרים כד ב) בגמ' הני רבה ג) ני' ד"ה ים למדים ממנה:

קובץ הגהות

מא"י [ט] ממתי כ"ל: **[כ]** נ"ב שומר מבדה: **[ג]** מיבמ לזה לשום לממוק: **[ד]** נ"ל וכיון שכן:

חו"י (א) נ"ב גם רש"י פי' כן ור"מ מיפכח ומפרשי נדפירש שמקבלו בעד כלי ער"ן:

אנ"ש מהר"ם [א] וכשלמא כי מוקמה בתמיני הוא שהמת דיבר כדי למיזנו דהא מוקמא לה נדפירש שיהו מקבל המשכון אלא בתמיות שויו אבל אם כשלינו מתמינו ולריך המלוה שבועה שהיה כרצונו שמקל אלא פרים דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה על דבר משכונו עד שיפרע:

שלטי הגבורים

א שאלת המלוה את מניהו על המשכון דקי"ל דהוי שומר שכר משום דיבא יופף. אם פרעו ואבד המשכון מהו אפשוטה דע שאפי' בעוד שהמשכון ניהו אינו פטור מליהן פרוטה לעני שאם כן מי שהלוהו מי יהי שומר שכר משום דאבה יפטר לעולם ומי שיש לו תפילין בראשו יהיה פטור מליהן לעני ומכל המלות ש"ל תמרו בתוספתא שאינו פטור אלא בשעה שהוא משתמש בשמיהו לעמרו וכיוצא בזה:

המאור הגדול

כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו וכולי כדכתיבנה בהלכות ומשמע דמסתברא ליה לרב ז"ל דכי הוה שליק אדעתין לאוקמא לפלוגתייהו דר' אלעזר ור' עקיבא בדר' יצחק כשאבד המשכון שלא באונס ולא היא כיון דב"ח קונה משכון אפי' באונס נמי חיובי מחייב ליה וכדאוקימנא לפלוגתייהו בדר' יצחק כשאבד באונס וכדאוקימנא דדבה ורב יוסף כשאבד שלא באונס הלכך מחוורתא דפסקא משכנו שלא בשעת הלואתו אפי' כשאבד באונס חייב המלוה בתשלומיו דלדידי' הוא דאתניס כיון דב"ח קונה משכון כר' יצחק ואם משכנו בשעת הלואתו ל"ש הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות ולא שנא הלוהו פירות ולא שנא משכנו בשעת הלואתו ל"ש מלוה צריך למשכון ול"ש אינו צריך בכולהו שומר שכר הוי ואם נגנב או אבד והיה המשכון כנגד חובו וכולי כדמסיק לה בהלכות ובגיטין בפרק השולח הוספנו ביאור בדבר זה ועוד נוסיף לבאר בפסחים בענין עכו"ם שהלוה את ישראל על חמצו בס"ד:

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו וכו' ולא היא כיון דב"ח קונה משכון לפני' כגונא נמי מיזבי מחייב וכו':

אמר מכותב לין דתה הדבר שהסקימנו עליו כל הגאונים לתמ"ג דקני ליה כלר' יאחק לין כל הגאה אלו ותלרכה ים ממנו הגאה גדולה נאביהו שהוא מחזירו לאלו ועוד שאינו משמש בו ומעותיו אל זה בעלות אלאו ולא מינו שוחל חוזר בשמשמש בו מעלה שכר לזוה ושפ"ם שקנה בשמשמש בו לחזר למקח דברים שהיו נעשה מעלטלין אלל כיון כיון שאין כל ההנאה אלו היו נעשה עליו אלא שומר שכר והם לתמרו לומן קונה כשבא כלי ומקדשין בו את האשה ואינו אלא שומר שכר לאין כל המומנין שומרי שכר ויש לחיב לדבריהם ממה שאמרו בפרק מרובה ומשמה בגון שהפסו ניזק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר לגזקין והם משכנו אלא בשעת הלואתו הוא ולקמר דשומר שכר הוי ולא ממיב בשעת הלואתו היא מיתת להם מילתא בעלמא קאמר משום דבשכר בני ליה לחייבי לניזק בגזקין ומאי לשלין ליה קאמר דבשמירת שומר שכר מחמיב בגזקין דאי לאו הכי לימא שומר חנם אי נמי שומר שכר הוי אלא בשעת הלואתו ולא בשעת הלואתו ומאי לשלין ליה קאמר דבשמירת שומר חנם לא מחמיב אלא בשעת הלואתו ולא בשעת הלואתו אבל בשומר שכר מחמיב אפי' בשלא בשעת הלואתו ולא בשעת הלואתו ומאי לשלין ליה קאמר דבשמירת שומר חנם לא מחמיב אלא בשעת הלואתו ולא בשל

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבים שבועה מן התורה: נשבעין ולא משלמין. כלומר לא מייבה תורה שבועה ליפטר וליטול אלא המפקיד אצל חבירו ונגנבו או אבדו: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להם חכמים ליפטר וליטול: השביר והנגזל. כולה מפרש במתניתין: שבנגדו חשוד על השבועה. המודע שהמפקיד אצלו חשוד ומתייבי המפקיד שבועה מן התורה על ידי הודאה במקצת נשבע המודע ונוטל: וחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש היכי דמי: הרי זה נשבע ונוטל. וגמרא מפרש מ"ש שכיר לתקינו ליה רבנן: עד שתהא שם קצת הודאה. לר' יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על המפקיד הפכו חכמים על המודע גמלו השניים כאן. ומקשו הכא להא נשבעין ונוטלין טפי ניחו להו ליכא פוגמת כמודעה ועד אחד מעידה שהיה פרועה ומנכסי יתומים ומנכסי משועבדים ונפרעת אלא נפיו וכדקתני להו לקמן בפרקין כשם שאמרו וכו' ותנן נמי בפ' הגוזל בתרא (דף קיב:) המכיר כליו ופסריו ביד אחר אם יש לו שם גנבה בעיר יפסיד כמה נתן ויטול ותנן נמי בפרק המפקיד שנפלו לה נכסים (דף עט.) המוצא הולאות על נכסי חמאו יפסיד כמה הוציא ויטול ואחמי לא תנינהו לכולהו הכי ים לומר כי קתניא הני דמדינא לא הוו להו למתניתין אלא אחכמים אלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליהם ליפסיד ויטול לא קא חשיב ליהו לתנן בפרקין ככשם שאמרו ולא קתני להו בפרק נשבעין ונוטלין הכי (נמי:) [ניהו] דמדינא שקלי בלא שבועה ומכיר כליו ופסריו ביד אחר נמי מדינא נוטל בלא שבועה והכי אימא בירושלמי דגרסי' עלה דהאיי אמר ר' חנא כר ממל דאין הוא אלא שבועה ולמה אמרו יפסיד בעלי בתים שלא יהו מעלפין עם הגנבים ואני [ג] מפסיק בזו אם אימא לפוס גמרא דילן ואפרש לפניהו בפ"ד: ומוציא הולאות על נכסי חמאו נמי מדינא שקלי בלא שבועה אלא אחכמים החמירו עליו ליפסיד בלא שבועה ומכיר כליו ופסריו ביד אחר נמי מדינא נוטל בלא שבועה והכי אימא בירושלמי דגרסי' עלה דהאיי אמר ר' חנא כר ממל דאין הוא אלא שבועה ולמה אמרו יפסיד בעלי בתים שלא יהו מעלפין עם הגנבים ואני [ג] מפסיק בזו אם אימא לפוס גמרא דילן ואפרש לפניהו בפ"ד: ומוציא הולאות על נכסי חמאו נמי מדינא שקלי בלא שבועה ומשקל בלא שבועה דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה משום דהוה ליה כמוחזק ואינו יכול ליפטר בלא שבועה ומשלם לר' חנא כדאיתא לקמן בפירקין אלא אחכמים החמירו עליו לומר משום דרבי יוסי קתני לה להא דרבי יוסי קאמר בפניהם יתלוקו ואית ליה מחויב שבועה אפילו יכול ליפטר בלא שבועה משלם ואי לאו דתקנו רבנן שיהא נשבע ונוטל אפילו המחזיק בשטר שבועה מן התורה ואפילו הכי אמרו חכמים שלא יהא נפרע אלא בשבוע

מחבירו עליו הראיה א קציצה מידכר דכירי לה אינשי אי הכי אפילו עבר זמנו נמי נשבע ונוטל אלמה תניא עבר זמנו אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין והא אמרת בעה"ב טרוד בפועליו הוא ה"מ מקמי דלימטי זמן חיוביה כי מטי זמן חיוביה רמי אנפשיה ומידכר ירושלמי א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקו מרובין תקינו שבועה לשכיר ודכוותה תקינו לבעה"ב שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל תני רבי חייא [ל]לסיועי אם יש עדים שתובעו בזמנו אפילו לאחר שנה ישבע ונוטל א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו שהשכיר נשבע ונוטל אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי

רש"י

שנחלקו בקציצה נמי להימניה לשכיר: **המוליך מחבירו עליו הראיה.** היינו תומן צריך להביא ראיה בעדים (א) ואינו נתמן בשבועה: **ואפילו פועלו אחר זמנו.** אפילו מצאו שכיר אחר זמן גבייתו מפרש בגמרא מציעא שכיר יום גובה כל הלילה שכיר [ל] ונוטל גובה כל היום ולישתבע שכיר ולא יטול וכי שכיר עובד בבל תגזול לקבל את שכרו שמי פעמים: **על שעסקו מרובין.** ואפי' אין לו פועלים הרבה: **תנא לשכרו יום.** שאחר התציעה: **תנא בשכרו בעדים.** שיש עדים שאמר ליה עשה עמי מלאכה היום בשכר: **יכול לומר.** שכרתיך ונתתי

ירושלמי א"ר בון בעה"ב עַל ידי שעסקו הן מרובין וכו'. לטרוד בפועליו דאמרי' בגמ' דילן נמי הוקמ וכמו שכתבתי למעלה ס"ו אין לו אלא אותו היום בלבד. ס"ג אמרי בגמ' דילן בפ' המקבל (דף קיג.) עלה דאמתני' דתנן התם אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל דנמי למימרא דלעולם נשבע ונוטל אלא דאם יש עדים שתבעו כל זמנו לליכא למימר דפרעיה כמאי דכי לומר בזמנו לאחר שתבעו שנשבע ונוטל כגון אותו יום של מציעה ומדברי רמ"י ז"ל נראה שם דאין לו נאמנות כלל אלא יום אחר אחר זמנו אבל אחרים פירכו שלעולם יש לו נאמנות יום אחד אחר שתבעו שאם תבעו בזמנו נשבע למחרתו ונוטל וכן אם תבעו למחרתו נשבע מחרת אותו יום ונוטל וכן לעולם וטעמא דמלתא דכל שהוא מתמיד בתביעתו מידק דייק אבל בשתרשל בדבר ליכא למימר נמי דפועל טרוד בעסקיו הילכך אינו נשבע ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"ו מהל' שכירות אלא שהוא ז"ל לא נתן לפועל כל יום מחרתו אלא יום יום הם יום לילה ולפון ירושלמי מוכיח כן: לא שנו אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו: יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שברך. ונאמן בלא שבועה המשנה ומיהו היסת מיהא משתבע [וכן כתוב בשתדכין] ואם תאמר והיכי אמרי' מיגו בכי האי גוונא דהא אין לו חייסין דבעל הבית משקר אלא דהכי קאמרי' דמתוך שהוא טרוד בפועליו אלא שבור שברעו ולא פרעו וכיון שכן כי ליכא מגו אלי הוי וכי משום דליכא מגו אזלא לה טרדת פועליו י"ל הכי קאמרינן ולאי כי טעין שפרעו ולאי קושטא קאמר ובכי גמור הוא לאי מסתפקא ליה והעמן בדאמי לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי בה רבנן משום טרדת והוה טעין לא שכרו כלל: **וגרסינן** עלה בגמרא אמר רמי בר חמא כמה מעלייתא הא שמעתתא אמר ליה רבא מאי מעלייתא איכא א"ב שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משבחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאמן לתפקיד בעדים בעדים נמי מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאמן לתפקיד לא היו בעדים [בעדים]. זו סוגיית הגמ'. ואיכא למידק עלה טובא מאי קא פריך מהיכא בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו [בעדים]. ס"ל דמספקא ליה בשטר מכלל דתרוייהו ס"ל המפקיד אצל רבא עליה דרמי בר חמא וכי לית ליה [לרבא בעלמא] מיגו ומי קשיא ליה שבועת השומרים היכי משכחת לה ליפרך הכי בעלמא ולא משמע דמיגו כ"ע מודי ליה מיבץ ס"ר יהוסף הלוי ודאי לרבא לית ליה מיגו אלא דס"ל דלא אמרי' מיגו לפטורי מממונא אבל לא לפטורי משבועתא ומשום הכי פריך ואמר מאי מעלייתא דנהי משום מגו לית לן למימר אלא יאבע שכיר ויטול מ"מ יאבע בעל הבית ולא יאלם שהרי שבועה של תקנה מוטלת עליו וכדאמר לעיל עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו ודאיה יאבע שכיר והכא לאיכא מיגו לא מצינן למימר דיאבע שכיר ויטול דמגו לפטורי ממונא אמרי' בכ"מ יאבע בעל הבית לליכא לפטוריה משום מיגו דמיגו לפטוריה משבועה לא אמרינן דאם כן אמרי' מיגו אפי' לפטוריה משבועה שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה ולפי זה ליכא למימר דקושטא דמלתא הכי איתא אלא שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר משמע דאפילו בעלמא היא לאו אמיגו שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא וכן כתבו כל המפרשים ז"ל דאי לאו הכי קשיא לא ליפטרי משבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא לא אימא שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא אלא מיגו לפטורי משבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא אלא מיגו לאיפטורי משבועה ואע"ג דמקשינן [דשמעתין] הכא דשבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר משמע דאפילו בעלמא היא לאו אמיגו שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא ואכן כתבו כל המפרשים ז"ל דאי לאו הכי קשיא ליה לא ליפטרי משבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו אלא אלא אלא לא אימא ש

שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו' עד ואי לא מייתי ראיה פקע דאי קס"ד דלא מחייב שבועה מודה במקצת אשכירות אלא אמלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וסבירא לן עירובי פרשיות כתוב כאן בהדי פרשתא דאם כסף תלוה ואוקימנא לצדדין קתני וכו' ולעולם מחייב נמי אפי' אשכירות כדין מודה מקצת ורמינן עלה מדתניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על [בעל] הבית להביא ראיה כדין מוציא מחבירו אי מייתי ראיה יהיב דקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובבבא בתרא אוקימנא בשלא מסר לו בעדים ולא ראה אבל שבועת היסת ודאי איכא עליה דאומן: **ומינה** שמעינן למאי דכתב הרי"ף ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל רבא אמר לא צריך למיקם עליה בדינא יכול למישען עד כדי דמיה ונשבע ונוטל לאו שבועה חמורה היא אלא קלה כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם דאם איתא דשבועה חמורה כדין כל נשבע ונוטל לא הוה תני הכא על הבעל הבית להביא ראיה דמרתני מצינתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל מכלל דרישא ליכא נשבע ונוטל אלא שבועת היסת בלחוד הוא דאיכא ואינה שנויה במשנה ובברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל הא אוקימנא כר' יהודה דאמר כל זמן שהשבועה נוטה אצל בעל הבית שכיר נשבע ונוטל ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן דאמרי קציצה מידכר דכירי אינשי כדשלחו ליה מבי רב לשמואל וכדאתי רבה בר שמואל ואוקימנא לצדדין קתני הלכך ישבע בעל הבית ויפסיד האומן והוא דלא אמר ליה הילך ואי אמר ליה הילך פטור עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דברי הכל הוא ולצדדין קתני או יביא ראיה האומן או ישבע בעל הבית ויפסיד ששבועת התורה היא ולא איצטריכא ליה לפרושי וראיתי לרב רבי יוסף הלוי ז"ל שהארין בפירושו בענין הזה ואוקמה לכולה שמעתא כדא"ל הילך ואין דבריו נכונים וברורים ואנו כתבנו מה שנראה לנו גם מה שכתב הרב זה בדין דברים העשוים להשאיל ולהשכיר אינם דברים מחוורים ונראין דברי הרי"ף ז"ל מדבריו והם כתובים בבבא מציעא בפרק המקבל:

דגבי שכיר ליכא מיגו מעליא לפי שכשהוא אומר פרעתיך אפי' יודע שהוא משקר אינו מעיז שהוא סובר כבר יודע שאני טרוד בפועלים וידיעני לכך זכות שאני סבור שפרעתני מה שאין כן אם יאמר לו לא שכרתיך מעולם אז העזה גמורה היא ועוד לכיון דבעל הבית טרוד בפועליו אפי' ליכא מיגו להימניה לכיון דמייתינן שהוא סבור לומר אמת וטועה בדבר כי ליכא מיגו מאי הוי הלכך ודאי הכי מיגו לגלו מעליא הוא ואפי' הכי כיון שכשנועתו של שכיר אינה אלא מן הדין גלא מפני התקנה אפילו מיגו גרוע כזה דומה לזה טענו של רב ושמואל לדעתו של רבא ואע"פ שדרך פשרה היא זו מודה רבא בה שכאפי הן רב ושמואל לסמוך עליהן אבל נרמי בר חמא לאחר כמה מעליא הן שמעתא פריך ואמר מ"ש שבועת השומרים דמייב רחמנא היכי משכחת לה משום דממאי לאיפלגי רמי בר חמא לשבועי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מיגו מיגו גמור הוא שאם לא כן גלא שהוא דרך פשרה כמו שכשנצו ליכא למימר בה כמה מעליא הן שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבא לדידך לחמרת אמרינן מיגו אפי' היכא דליכא למיחש דטעי בדמי ועוד שהוא ממעיז לפלוגי מעיז שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא לדידי לחמינא לאו [מגן מעליא הוא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהני אבל בשומרין היא של תורה לא להא מיגו של שומרים גרוע הוא וכמו שכשנצו למעלה גלא לדידך לחשבת ליה מיגו גמור מיבי משכחת לה ורמי בר חמא לחיק נפשיה ואמר לחפקיד ניחליט בשטר אבל רבא לא ניחא ליה בהכי גלא שבועת השומרים לדידיה בכל ענין הוא דאמינו כי אתי לא מהני גלא גבי שכיר דוקא: **הלכך לענין הלכה ק"ל [כרבא] דאמר שבועת השומרים בכל ענין חייבת רחמנא דרמי בר חמא גופיה לא קבע נפשיה בשמעתין להא נאדי מעדיס לשטר ועוד דבגמ' משמע דרמי בר חמא גופיה לא מבריחא ליה שפיר מאי דאמר כמה מעליא הוי שמעתא דקרי עליה דרב ששת ויסב דוד את הדברים האלה בלבו משום דנפק ודק ומשכח מתניתא דמשמע מינה לישתא לדרב ושמואל ואע"ג דלחמת רב נחמן בר יצחק ותרין לה רמי בר חמא מייתי לחמוך לחמוך נפשיה בשבועת השומרים מהדר ומייתי מתניתא לחמוי שמעתייהו דרב ושמואל דהוה מעלי לה מעיקרא הלכך נקטינן דשבועת השומרים כגולגו גווני חייבת רחמנא וק"ל נמי כרב ושמואל משום דרבא נמי מודה בה ולא פליג גלא לפקדיה דרמי בר חמא והרמב"ן ז"ל כתב שמך דשבועת השומרים כגולגו גווני חייבת רחמנא מדלמרינן בפ' קמא דשבועות (דף קו:) הטוען טענת גנב בפנדה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשינן מינה ומפרקינן דתלמוד לומר לכל דבר פשע וכו' משמע דשבועת הדיינין כדלחיתה התם בדוכתה והתם ליכא שטר שחלמה מנלה וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לו גלא בעדים כרי זה שומר של בעלים ויצא לו מכלל שומר חנם שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי לין זו מכרעת שכשר כתבתי למעלה דכל שאמר לו אל תחזיר לו גלא בעדים ש"מ שיודה בכך נפקד או שהוא נאמן בכל ומקשינן מינה ומפרקינן דתלמוד לומר לכל אבדה וכו' משמע מלא שאמר לו אל תחזיר לו גלא בעדים גלא נעשה שומר של בעלים כדי שיצלו ממנו אל תחזיר גלא בעדים גלא נעשה שומר חנם ובדולחי שפטרו שמועה זו מראה דאם חיתה לדרב ושמואל שבועת השומרים ניחא גלא בדלחפקיד ניחליט בשטר ולי חייבי רחמנא בשבועת השומרים בגולגו גווני ניחא לדרב ושמואל גלא שהדין עצמו לחמוך את עצמנו כדי להעמיד דברי הרשבוניים ז"ל שהפקידו לחע"ג דשבועת השומרים בגולגו גווני היא חיתה לדרב ושמואל משום דלחפילו מיגו גרוע כי הלי מהני למעקר תקנתא דשכיר ומ"מ הכי גלא לוסיף עלה לומר דשבועת השותפין שנשנעין בטענת שמא וכמו שנשנעו במשנתנו דוקא נשים לו עדים שנשתתף עמו הא גלו הכי מתון שיכול לומר לו לא נשתתפתי עמך מעולם יכול לומר נשתתפתי אבל לא נהניתי משלך כלום לליכא למימר [הכין דכיון דהאי מגו גרוע הוא וכמו שכשבעי לא מהני ליה שע"פ שמעינן דבעל הבית מפטר מיניה דשכיר במיגו גרוע מפני שאינו מחייב לו גלא מפני התקנה ושבועת השותפין נמי לית מורה גלא מקנה בעלמא אפ"ה אין לך גלא מה שמנו חכמים אבל בשבועת השותפין ע"פ שאינה גלא מדברים כעין שבועת השומרין של תורה תקנוה וכי היכי גלא מיפטר בדלוייתא משום מגו גרוע ה"ג לא מפטר בשטוח ממה שאמרו ז"ל ועדיין קשה לי רבא מאי פריך לרמי בר חמא אפי' ס"ל לרמי בר חמא מדיינה קאמר הכי להא דאמרן למיגו גרוע כי האי מהני לגוקומיה ממונא ולא מהני ליה לאפטורי משבועה להא נפ' חזקת הבתים (דף ו.) מסקינן בהניהו עיזי דאכלי חוצלא בנהרדעא דנחמן לטעון עד כדי דמיסם ע"ג דהאי מיגו גרוע הוא ממעיז לאיגו מעיז דכי אמר אכלי מידי לא מעיז כלל דמריה לא ידע ואי אמר לקוחין הן בידי מעיז ואפ"ה מהני לגוקומי ממונא ואילו לאפטורי משבועה לא מהני כלרבה דאמר דמס"ה אמרה תורה אמת [משום] מיגו דלי נעי כפר בכוליה משום דאין חלם מעיז פניו אלמא מגו גרוע מהני לגוקומי ממונא ומ"ה דין הוא דלהני ליה לנעל הבית גלא יצבע שכיר ויטול ובשבועת השומרים דיעל הוא גלא ליהני למיגו גרוע לאפטורי משבועה לא אמר ור"ל דהכי פריך היכי אמרי רב ושמואל דאמון לומר לא שכרתיך נאמן לומר שכרתיך ופרעתיך דמשמע דאמון היכי אמרי לאפטורי משבועה אבל לגוקומי ממונא לא מהני ליה לגלא מהני לאפטורי משבועה ומקלופיה דאמר בר חמא מאמר זיכוי לומר לא שכרתיך אבל לגוקומי ממונא לא מהני ליה לגלא מהני לאפטורי משבועה ומ"ש

ה) ד"ם ב) ד"ם ג) ד"ם מ"ז:

קובץ הגהות

חו"י (א) נ"ב בריימ"ת לעיל דהמוציא מחבירו עליו הראיה מנלי היא עי' גמרא דף מו ע"ב:

רש"י

לך שכך ונתן בלא שבועה: **על זמן שהטלית ביד האומן.** על בעל הבית להביא ראיה בעדים אבל לא בשבועה: נשבע שלח להו בזו (א) ישבע בעל הבית קציצה ודאי רכיר תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר אחת כל זמן שהטלית ביד אומן על בעל הבית להביא ראיה:

השכירות ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקא ליה למיתיה אל שכיר לגמרי אבל כי פליגי בקציפה אי לפסר שיהו חולקים אלא נדבר מועט שהרי שכירות אל פועלים ידוע הוא ולכך נההוה כפירה כדי חייו דשכיר ולפיכך לא תקנו שבועה אלא בשב"ב וח"ת ה"ג דמודה מקצת עסקינן היכי פרכינן עלה בגמרא אימי והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה ופסקינן אומן ומסתפקא ליה אי יש בעל הבית ויפסיד אומן ומפרקינן אמר ר"נ לעולם אי יש בעל הבית ויפסיד אומן ואם אינו יכול להביא ראיה פקע ממאי יש בעל הבית ויפסיד אומן ומפרקינן אמר ר"נ לעולם אי יש בעל הבית ויפסיד אומן א

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

לא הוכרך תנא למנות דין זה דמסתמא בעל הבית יגלה טליתו ויפרענו ומפסיד עוד שחפי' בא לומן לגבות אינו צריך ליכנס להא בעל נסמוך ממילא ואינן ליה בגלא שבועה ופרקינן כדי להפיס דעתו אל בעל הבית דאלמא מי לאו הכי היה נוטל בלא שבועה ודוקא בפועל הוא שצריך להפיס דעתו אל בעה"ב שבא ליטול ואינו תופס כלום אבל לומן כיון שהטלית בידו בעל הבית כוליה מגריה דקתאמר תע"פ שאם בא לגבות טוטל בלא שבועה אין לו לחוש משום פיוס בעל הבית שכבר הוא מפויים ועומד כשמחזיר לו טליתו ולא עוד אלא שפיוסי תאמר שמלוה על המסמן [שפי'] בא לשמוק ולהחזיק במשכנו צריך ליכנס לדעת הגמוסים זכרוסה לברכה תעפ"כ פועל שמי דכיון דחזינן דגמרת דיכינן ליה מגריה בלא שבועה מי לאו משום פיוס בעל הבית כשתופס משכון אין בעל הבית צריך פיוס דכיון דלא מהימן ליה שהרי הן תולקין בקיליה כבר הוא מפויים כשהאומן מחזיר לו טליתו שמתירא הוא שמא יאמר המחזרתי ולפיכך אינו רואה קושיא מזו לדעת הגמוסים ז"ל אבל ה"ר חפציס כתב דכל מי שטוען על המשכון טוטל בשבועה היכא דנכד ודוקאי שכך נרגלין הדברים בלא שאין לחלוק על הרמבוסים ז"ל מפני שדבריהם דברי קבלה הם ומיהו כשהוא עיזי דאכלן חוששין שהוא נשהרלעת (כ"ב דף ו:). דאמרי' שיכול לטעון עד כדי דמיהן משום דמלי למימר לקוחין הן בידי דכולהו מודו לאינו טוטל בלא בשבועה כעין לחולייתא משום לליכא מגו גמור דאי אמר לקוחין הן בידי היה מעיז ועכשיו אינו מעיז דמרייהו לעיזי לא ידע כמה חוספי מכלי הלכך אינו נאמן בלא בשבועה דאשכמן במוהה במקלת בלא אמרי' היה מגו דאי בעי כפר בכוליה לאפטוורי משבועה משום דהוי ממעיז לשאינו מעיז ומיהו הכא [בחוספי] תע"ג דמגו גדוע הוא כיון דתפיס הוא נאמן בשבועה:

מתני' הנגזל כיצד וכו' הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עליס מעידים שלא בכשות משכנו: **גמ'** ואשתכח דגזור שגזל הלקו: דגזים. בו לעשות דבר גחמא [שגזם] ואינו עושה: ולימא מאי משכנו. תופס שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: **בטוענו כלים שפחת כנפיו.** בעל הבית טוען שגנל כלים אחדס יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהן העדים: **אבי גרסינן אמר רב יהודה.** ולא גרס דאמר: **ואמר לקוחין הן בידי.** ובעל הבית אמר שהשלוחים לו כדאמרס לקמן: **אינו נאמן.** ולפיכך בשבועה: (ב) **אלא אמרן בשאין דרכן להטמין.** שאין אדם בוס ליטלו בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן אדא לאין זה עשוי למכור כליו ועוד מדשתעמין תופס אינ לן למימר בוס היה להודיע שצריך לשמול כלים משכניו אל לקוחין הוו לא היה מטמינו: **היינו תורחייהו.** להטמין אפילו דברים שאחר בני אדם מוליאין בפרהסיא: **ולא אמרן.** בשאר בעיוני דלא אם טוען אחר נוגע בו תופס שאולין אבל אם טוען אחר נוגע בו (ג) שאשולין הן: **ולא אמרן אלא בדברים העשוין להטמין ולהשביר.** בהנהו אמרינן כי [אחר] לקוחין הן בידי לאינו נאמן בדברים שאין דרכו להטמין: **ובאינים דלא לגיע.** כי אם בעוני אבל דברים שאין דרכן להטמין אינו נאמן ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשביר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשביר אינו נאמן דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשביר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשביר: שמועה זו למדנו ממנה כמה שערים. השער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנם לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וכו' שהעדים מעידין אותו שנכנם למשכן את חבירו ולא היה תחת כנפיו כלום ויצא וכלים מוטלין תחת כנפיו והלך לו לביתו ולא ידעו מה הן כלים שנטל ואח"כ תבעו זה ואמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה אמר לו תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: **גמ'** למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל ואגזור דיקלא דפלניא ואשתכח דגזור לא אמרינן דהאי גזריה (א) עביד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין א כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאין עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב שעשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין אבל דברים שאין דרכן להטמין אינו נאמן ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשביר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשביר אינו נאמן דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשביר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשביר: שמועה זו למדנו ממנה כמה שערים. השער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנם לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וכו' שהעדים מעידין אותו שנכנם למשכן את חבירו ולא היה תחת כנפיו כלום ויצא וכלים מוטלין תחת כנפיו והלך לו לביתו ולא ידעו מה הן כלים שנטל ואח"כ תבעו זה ואמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת והוא אומר לא נטלתי ישבע בעה"ב שכך וכך נטל מביתו ונוטל ובלבד שיטעון דבר שהוא אמוד בו כדבעינן למימר קמן ומפני מה אין חבירו נשבע שלא נטל כלום מביתו של חבירו ונפטר חדא מפני שהוא גזלן ועוד לפי שאין מקבלין שבועה להכחיש את העדים שהרי העדים מעידין עליו שנטל ואילו היו העדים יודעים מה הוא שנטל היה חייב להחזיר לבעה"ב בלא שבועה אלא כיון שמעידין שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי כלום הרי זה נשבע ונוטל: והשער השני אם ראוהו העדים שיצא וחפץ מוטל לו תחת כנפיו ולא ידעו מה הוא והלה אומר תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד אע"פ שאינו מכחיש את העדים שהרי העדים אינן יודעין כמה נטל ואפשר שלא נטל אלא אחד כמה שאמר כיון שנכנם לביתו של חבירו ונטל כלי שלא ברשותו הוי ליה גזלן וישבע הנגזל ששנים נטל מביתו ויטול ולא תימא הא אליבא דר"י בלחוד היא אלא אפי' לרבנן. דר"י דאמר עד שיהא שם מקצת הודיה אחמורי קא מחמיר ואמר אין הנגזל נשבע ונוטל עד שיהא שם מקצת הודיה ורבנן ל"ש הכי ול"ש הכי נשבע ונוטל: והשער הג' אם ראוהו שנכנם למשכן את חבירו ויצא ולא ראוהו בשעה שיצא והלה אומר תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום אינו נשבע ונוטל ואע"פ שראוהו שנכנם ליטול כיון שלא ראוהו שנטל ישבע שבועת היסת שלא נטל כלום ונפטר דעביד איניש דגזים ולא עביד אלו ג' שערים בחקי הממשכן את חבירו שלא ברשות: והשער הרביעי הא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן שאינו בעסק הממשכן את חברו שלא ברשות אלא טעם בפני עצמו הוא כיון שנכנם לביתו של חבירו בפני חבירו וראוהו עדים שיצא וכלים טמונין תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי ואמר לו חבירו לא כי אלא שאולין הן בידך ולא מכרתי לך כלום אם בעה"ב אינו

מתני' אהנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנם לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה אמר לו תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: **גמ'** למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל ואגזור דיקלא דפלניא ואשתכח דגזור לא אמרינן דהאי גזריה (א) עביד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין א כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאין עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב שעשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין אבל דברים שאין דרכן להטמין אינו נאמן ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשביר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשביר אינו נאמן דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשביר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשביר: שמועה זו למדנו ממנה כמה שערים. השער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנם לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה אמר לו תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת והוא אומר לא נטלתי ישבע בעה"ב שכך וכך נטל מביתו ונוטל ובלבד שיטעון דבר שהוא אמוד בו כדבעינן למימר קמן ומפני מה אין חבירו נשבע שלא נטל כלום מביתו של חבירו ונפטר חדא מפני שהוא גזלן ועוד לפי שאין מקבלין שבועה להכחיש את העדים שהרי העדים מעידין עליו שנטל ואילו היו העדים יודעים מה הוא שנטל היה חייב להחזיר לבעה"ב בלא שבועה אלא כיון שמעידין שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי כלום הרי זה נשבע ונוטל: והשער השני אם ראוהו העדים שיצא וחפץ מוטל לו תחת כנפיו ולא ידעו מה הוא והלה אומר תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד אע"פ שאינו מכחיש את העדים שהרי העדים אינן יודעין כמה נטל ואפשר שלא נטל אלא אחד כמה שאמר כיון שנכנם לביתו של חבירו ונטל כלי שלא ברשותו הוי ליה גזלן וישבע הנגזל ששנים נטל מביתו ויטול ולא תימא הא אליבא דר"י בלחוד היא אלא אפי' לרבנן. דר"י דאמר עד שיהא שם מקצת הודיה אחמורי קא מחמיר ואמר אין הנגזל נשבע ונוטל עד שיהא שם מקצת הודיה ורבנן ל"ש הכי ול"ש הכי נשבע ונוטל: והשער הג' אם ראוהו שנכנם למשכן את חבירו ויצא ולא ראוהו בשעה שיצא והלה אומר תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום אינו נשבע ונוטל ואע"פ שראוהו שנכנם ליטול כיון שלא ראוהו שנטל ישבע שבועת היסת שלא נטל כלום ונפטר דעביד איניש דגזים ולא עביד אלו ג' שערים בחקי הממשכן את חבירו שלא ברשות: והשער הרביעי הא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן שאינו בעסק הממשכן את חברו שלא ברשות אלא טעם בפני עצמו הוא כיון שנכנם לביתו של חבירו בפני חבירו וראוהו עדים שיצא וכלים טמונין תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי ואמר לו חבירו לא כי אלא שאולין הן בידך ולא מכרתי לך כלום אם בעה"ב אינו

עין משפט נר מצוה

א קצא

א מיי' פ"ד מהל' גזילה ואבידה הלכה ט"ו ומיי' פ"ג מהל' שכירות הלכה ט"ו סמ"ג עשין עג טור ח"מ סי' ש:

קובץ הגהות

חו"מ (א) ג"כ עי' בר"ן ומ"ש ס"פ המוכר עה"ג: (ב) ג"כ ועמהרי"ט ז"ל גי' אחתת ועי' בגמ' דף מ"ו ע"ב: (ג) ויעוש"ב שלקוחין הן כל"ל וכ"כ בא"ר:

שלטי הגבורים

א פשוט פרק הגחל קמא דהמפקיר כליו ופקרו בית אחר והוא אינו עשוי למכור כליו אינא לו שם גניבה בעיר כגון שבאו בני אחם ונטו כמוך ביתו ובלילה עמד ונוסס כלים ננגנו ועדים רלו לומן בני אחם ואמרו בקיר אינא ומצוים על בקפיסן אלא שאינן יודעים מה היה בתוך לומן המצוים אז הרי זה מוציא כליו מיד הלקוחות ואין לו כמו שאומר שהוציאה עליהן אחרי שיצא הגנב ואין הוצאה עליהן (תע"ב שאין עדים) שהן הכלים שננגנו הגנבים אין כאן כלום כיון שאינו עשוי למכור כליו רק שיעידו שהן מכיהן שאלו הן כליו אל פלוני זה הסוכע כן נראה בעיני שהפרשים מיימ' בפ"ה מהלכות גניבה וסמ"ג עשין ע"א ושור ת"מ הכי מפרש דברי מיימ' לפי דעתי יאם הבעל בעיר אינו נאמן לומר כליו אל אפי' יאל לו שם גניבה עד שיעידו העדים בפיהום שהן לומם הכלים שלהו שנוסלוהו לומן הגנבים שהחזיר בקיר מפיס זה וזה נוהן בהן סימנים ואם יש חלוק בדין זה בין שיהיו הכלים שהביר בית אחר כלים העשויין להשאיל אל להבעיר אפי' היה עשוי למכור כליו ואל יאל לו שם גניבה בעיר נאמן לומר שהוא שלו ושבע המחזיק בהם כמה הוצ"ל ושעל ידחוור לזה כליו ואני בעניותי לא ידעתי מעל מה לית לעור בזר זה לפרש דברי מיימ' כך ואלהרבה נראה מדברי מיימ' לאפי' הן כלים העשויין להשאיל ולהבעיר צריך שיאל לו שם גניבה דהא מצא מיי' להאי פסקא בהסיא בפ"ח מהל' טוען ונוטל דבדברים מסויגים להדיא בפ"ה מהל' טוען ונוטל דבדברים העשויין להשאיל ולהבעיר מחזיקין בית אלוקח אם טוענין שגנבו ממנו אם לא שיאל לו שם גניבה בעיר והכי פי' לדבריו מגיד משנה שם בכל המקומות וכך הוא בהמת פ"ב ל"ע מעל ליה האי מלתא הלכך נראה דלעת מיימ' הוא כך שאם הכלים שהביר זה בית אחר וטוענן שגנבו ממנו ושזה קנאה מן הגנב אם יאל לו שם גניבה בעיר נאמן אם הם דברים העשויין להשאיל ולהבעיר ומסמ ע"א כתב מיימ' והגהות מיי' פ"ה מהלכות גניבה ומרדכי שם בתבו פי' על דבר שמצא דברים העשויין להשאיל ולהבעיר לא נדע לה כדין כולי האי ודי לו בזה שיאל לו שם גניבה בעיר דמגו דיכול לומר שלו הוא נאמן לומר שהוא שאלו ושהבירו לו ואפילו הכי אין נראה כן דהא מצינו בהמת פ"ב ל"ע מעל ליה האי מלתא דאפקה בהסיא בפ"ח מהל' טוען ונוטל דבדברים מסויגים להדיא בפ"ה מהל' טוען ונוטל דבדברים העשויין להשאיל ולהבעיר מחזיקין בית אלוקח אם טוענין שגנבו ממנו אם לא שיאל לו שם גניבה בעיר נאמן לומר שהוא שאלו ושהבירו לו ואפילו הכי אין נראה כן דהא מצינו בהמת פ"ב ל"ע מעל ליה האי מלתא הלכך נראה דלעת מיימ' הוא כך שאם הכלים שהביר זה בית אחר וטוענן שגנבו ממנו ושזה קנאה מן הגנב אם יאל לו שם גניבה בעיר נאמן אם הם דברים העשויין להשאיל ולהבעיר וסמ"ג עשין

אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן. ויש"ע זה שהם לקוחים בידו ורבינו מנחם ורש"י גורס כך. ולא למרן אלא בנשל הבית שלזו עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב העשוי למכור כליו נאמן ובנשל"ב אלזו עשוי למכור את כליו נמי לא למרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ואין דרכן להטמין לא למרן אלא בחיטים דלא ניע אבל בחיטים דניע היינו תורמוס ובחיטים דלא ניע נמי לא למרן אלא זה ומה שאומר זה תומר לקוחין אבל גנובין [לא מחזקינן] לא מחזוקי מיחזי בגנבי [לא מחזקינן] וגירסת ר"ח ז"ל וכללא למילתא דדברים שאין עשוין להטמין ולהשכיר לעולם נאמן המוכר לקוחין הם בידי עד דמיקח כל הני מנאי [בגירעונות] שהטמין ושנעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ושהם דברים שאין דרכן להטמין ושהוא חיטים דלא ניע ושנעל הבית שהולין ומי חיטה כל הני מנאי [ו] [אין] המוכר נאמן אבל אם מכר אחד מהם [ב] [נאמן] [וה"ג] וכגולהו נמי לא למרן אלא בדברים שאין עשוין להטמין ולהשכיר אבל דברים העשוין להטמין ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. כלומר אפי' ליכא מד מהני מנאי [בגירעונות] דכתבינן וכלבד שיטעון בעל הבית שהולין אבל טוען גנובים אינו נאמן [בעל הבית] לכיון שהוא טוען גנובים אזלה לה מזקת הלי דעשוין להטמין ולהשכיר אזלה לה מזקת הלי דלא עשוין להטמין ולהשכיר ואפי' אמר שהרי בעל הבית מגו דמודה אלא גזו לידו נתורת שלוה וכי תימא להימניה לבעל הבית מגו דלי נעי אמר שהולין הן אינה טוענה שאם כן לקי בכלים שאין עשוין להטמין ולהשכיר ואיכא כולהו מנאי [למעליותא גבי תופס] ובעה"ב טוען גנובים להימניה מגו דלי נעי טעין שהולין אלא כלל גדול היא דאחזוקי מיחזי בגנבי לא מחזקינן אפי' ליכא מגו ומיהו היכא דמוחזק תופס בגנב בעל הבית נאמן ואפילו טוען גנובים אלא מחזקינן קאמרי אבל במוחזק לן כבר נאמן וכן דקדק מכאן הרי"ף ז"ל וכמו שכתב נשער השמיני: ויש כאן גירסא אחרת לרש"י ז"ל שהוא גורס ואין אומרין אלא שהם לקוחים בידו כלומר שהגנבו אותי' אבל אמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ובדברים שאין דרכן להטמין ואידך מנאי אלזיי שדברים שאין עשוין להטמין שהמקלקלים נאמן ליטבע להטמיל שהנעלים אפין עליהם לפי שאלקוחים הם ואין דבריו של זה מחוורים שהמלתם לו ואין גירסתו ז"ל מחוורת מדאמרי' עלה בגמרא כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא. כלומר מספרים של סורקי בגדים וספרא לתגדתא מיתמי דדברים העשוין להטמיל ולהשכיר כלומר ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ ס"ל דאי הוה שהולין קיים ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן כשנעזבו אלא מהיכן אנו יודעין שבידי יתמי שהולין לקחם ממך ולפי גירסת רש"י ז"ל נמצאת לומר דזוקא כשנמצו אלא אפי' איכא דברי ראובן שהולין הם שלו ואמר שלקחם ממנו ולפי גירסתו אין לחלק בין דברים שאין עשוין להטמיל לדברים שעשוין להטמיל שהרי אפי' בדברים שעשוין להטמיל ולהשכיר אמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ואפי' בדברים שאין עשוין להטמיל ולהשכיר אמר לקוחין הן בידי נאמן ואפי' בדברים שאין ע

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

א מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען ופ"ד מהלכות גזילה סמג עשין עג לה טור מ"מ סי' עה: ב מיי' פ"ה מהל' מוכר ומזיק סמג עשין לה טור מ"מ סי' ל: ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור מ"מ סי' לב:

מסורת הש"ס

ב) נדפו"י הגי' מיניה ג) שבועות דף מ. ג) ב"ב (ג: ד) ד"ה פ) ד"ה:

קובץ הגהות

ב"ח (ג) וולמי לע"ל:
מא"ו [ג] נ"ב לעצמה:

שלטי הגבורים

א נדין ב' שבועתם על התלה זה סומר מבלא כי וזה סומר לה מבלאי לו זה סומר ביאתי וזה סומר לה ביאתיך לחתא בפרק המוכר דף ל"ח תיכא פלוגתא מרדכי פרק המוכל כתב לתקה הטוען על תים שכתף סומר ואמר נפקת בלא ולתן עדים בדבר והוא כופר פטור תף בלא שבועה דשבועת היסת לא נתקנה על דיני קנסות כלומ אלא על תביעת ממון ובפס רב עמרם מלאתי דלתתון שרקק בפני ב"ד

השגות הראב"ד

ולתיכה מריה דבימה בקרקע, אבל לו עייל בתוכה בגב דרך גגות וקרפיפות לו אמלאתו טעון ושבר אם התפתח לו אם הלכה דבכותה גזלן ומחבל בכתב כב"ג ולתי לה לתתיכן, משום דלמי לתפיתה שבכל רב' אבא. ולו מימא לתך רב' יהודה בדיקלא לאחר הוא, דהא לתפיתן מיה בבבא בתרא פרק מזוקת הבתים בתלכה פיכות של שדה תביכו לאחר כך יביא אם טען ואחר לתפיתה ידאי נאמן, מי לו אמר רב יהודה הלי אלן דבקיטו מגלה כו', הלכך הא אלמא דבימתא נמי להא דמיק בביכור, ושביפת נמי מיכא דבל כיכתא אבא תביכו שלא בפני תביכו מוקפא יתיכה היא ושתפת עליו בגבב ואע"ג דלא שקיל מידי, וכ"ש כדשיל ושקיל מידי ושפת, ואו לא מידי. והך נמי אלמא דנאדרות דקא מיימי הכא ז"ל לאיי מיכה לאו לאיי היא כלל, ש"מ לאחרי אינהו מנפקיהו אוזל לאחרי. אי נמי לאחכתינהו בדבי ואקלינהו לביכה לאחר התם לא תליף אינש, אבל בכא ואלי בבור הייט דרב יהודה כדפריכנא. ועוד לאיי לדבי נחון ז"ל מדאחרינן לעיל אבל זה סומר לקומים הה ואחר נגזלים אמוזקן אינש אבל אי לא בעבב אבא תביכו אבא דבקא אחר אבא בבא בתרא, אלא דקא אחר אבא תביכו אבא בתרא, אלא דקא אחר אבא תביכו אבא בתרא, אלא דקא אחר אבא תביכו א

ס"ל לרב ושמואל לחזרה שבועה לפיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: רבותינו שבא"י ר' **אבא** וכו'. וז"ל ושלם. להא מודה הוא לחטף ולאו כל כמיניה שלא כל מוקף לומר שלי חטפתי: **ליבא תרי סהדי.** לחטף ומגו לחי נעי אמר לא חטפתי מהימן נמי למימר לידי חטפתי: **ליפטרייה.** משום הפי חגו: **איבא חד בהדא.** ואי אמר לא חטפתי הוה נעי לאיחנבועי להכחים העד: **לישתבע.** שבועה שהעד מחייבו אין יכול להא מודה לחטף והעד מחייבו לשבועה שלא חטף והא ליכא למימר לישתבע לידיה חטף שאין שבועה המוטלת עליו זהו לשון רש"י ז"ל:

ומקשו הכא ואמאי לא ליתבע לידיה חטף ויהא נאמן בשבועה מגו דלא נעי אמר לא חטפתי דמהימן בשבועה וכ"ת מגו בשבועה לא אמרי' ליתא להא אמרי' בפרק המוכר את הבית (דף ע.) להמפקיד אצל חבירו בפטר ואמר החזרתי נאמן מגו דלא נעי אמר לא נתנו לו ופרכינן ואי אמר נתנו לו שבועה נעי ומפרקינן מתי נאמן בשבועה תילגו בתוספות ללא אמרי' מגו לאחוסי שהלא ת"ש הא אמר לא נתנו לו שבועה נעי ומפרקינן מתי נאמן בשבועה תילגו בתוספות ללא אמרי' מגו לאחוסי ות"ת הא אמרי' בפרק הכותב (דף פה.) לאחיני בריה דר' אבוה הוו מסקי בית זוזי כי מחוי שלריניהו בידא דרב ממא בריה דרבא ובפוף אמרו ואמו לקמיה דרבא ואמר להו דמגו דיכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר סטרתי ניהו והא אתם לחי מהו דמי הוו אמרי לא היו דברים מעולם אלא מכאן ואילך ממא שהיה שליח ועליח עשאה עד ולכאורה בפרק הפיח מקדש (דף מג.) הן הן עדיו הן הן שניהן שלוחי י"ל דהיינו דפ' הכותב לגבי דרבן שבועה היכא דאין שליח נעשה עד כלאיתא בפרק הפיח מקדש [דף מג.] וה"ל בעל דבר עוד י"ל דהיינו טעמא דלא מהימן בשבועה למימר בידי חטפי מגו דלא נעי אמר לא חטפתי אלא לפי שהתורה האמינה ע"פ לענין שבועה כב' עדים לענין ממון וכדתניא בפ' שבועת הדיינין [דף מ.] כל מקום שבעים מחייבים אותו ממון על אחד מחייבו שבועה וכיון שיש לו נאמנות לענין שבועה כשנים לענין ממון ים לגבל הדין לשלם או ליפטר להכחיש העד אבל כל שלא הכחישו לא אלי למימר בידי חטפי לענין שבועה כי היכי דלא אלי למימר הכי בשנים לענין ממון: ה"ל **מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם.** ואי תימא אמאי ליהמניה נמגו דלא נעי אמר החזרתי ים מי שמיכך דגזלן הינו נאמן לומר החזרתי ללאו להאהדורי קאי ולא דמי למלוה את מבירו ומפקיד את מבדו דאין לריך להחזיר לו בעדים להתם שנאמרלה קאי אבל רבינו מאיר ז"ל הסיב להרמב"ן ז"ל דאפילו גזלן נאמן לומר החזרתי והניח רחיה מסוגיא דפ' השואל שנאמרלה (דף יח.) דתנן התם ומודה רבי יהושע בשומר לחבדו שהא זו אל מבין היתה והוינן בה טובא ואיתני הכי ומקשינן ואיתני מודה ר' יהושע בשומר לחבדו מגה לומר נאמן ומפרקינן משום דבעי למיתני סיפא ואם יש עדים שלוה ממנו והוא לומר פרעתיך הינו נאמן והא ק"ל המלוה את מבדו בעדים ס"ל לפרעו בעדים ואם [מיתא] דגזלן לריך להחזיר לו בעדים ליתני ומודה ר' יהושע בשומר לחבירו מגה גזלתיך ומהזחרתי לך שהפה הוא הפה שהחזיר ואם יש עדים שגזל והוא לומר החזרתי לך הינו נאמן מדלא תקלי שהם הכי ס"ת דלפילו גזלן הלומר החזרתי נאמן ות"ת אל"כ הדרת קושיא לדוכתה י"ל להכא כשהנפקא יוצאה עכשיו בפיני מתחת ידו עסקינן לליבא מגו: **אמר רבא בוותיה דר' אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה'** תהיה בין שניהם. אם נעלי הדין קיימין: **מה לי הוא מה לי אבוה.** מלחר שטוען טענת ברי [למה] אין יכול ליפטר: **מי לחמרת** בשלמא הכי אניו הכ"ג מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול ליפטר יודע משלם: היינו **דאיצטריך קרא למיפטר** יורשין. הטוענין טענה זו: **מלמד** שהשבועה חלה **על** שניהם. שניהם נעשין כמ [כלומר לף המפקיע] שלא לדקדק למסור ממונו ליד נאמן. ולחמרינן הכא מה לי הוא מה לי אבוה היינו כגון שטוענו ברי מנה ליפטר שהודה אניך שמור ליתני סיפא כגון שטוענו ברי מה לי הוא מה לי אבוה וליכא לאחויי [מוכח] טוען ברי לי שהוא יודע ומש"ה פטורים ואפילו הכי אינו יכול לישבע דאפילו הוא יודע למה לי להא מודה מקלת בעלמא שהוא חייב היינו משום שאינו יודע אניך בעל חובו שהוא יודע [למחת] וכי מסקינן נמי שלא לגלו דת"ל מנה ליפטר ליד אניך היינו נמי כשהוא טוען לו בברי שהוא יודע שהיה אם בשהודה אניך לאחי והלה אומר על הני אחי זוכר ועל השאר אחיי יודע דכה"ג יורשים פטורין שלא [עבידי] למירמי אנפשייהו כולי האי ות"ת ל"ל דנאחיי יודע פטורין והיכא דאמר בברי אחיי יודע דכה"ג יורשים פטורין שלא לשלם ות"ת ל"ל דנאחיי יודע פטורין והיכא דאמר אין לך חייבין להימינהו כי אמרי אחסין אית לך ואחסין ליה לך מגו דלא נעו אמרי אין לנו יודעין י"ל דת"ל אמרי אין לנו יודעין שבועה נעו אלינן שלא לשלם כה"ג משלם ואיניו פטורי בשבועה עוד י"ל דמגו דלא נעי אמרי אחיי יודע לאו מגו הוא ולאיה לדבר מדאמרינן בריש פ' הכיח אלין שבועה כגון שנשבע לו אחד מהן. ולאמרינן הכא מה לי הוא מה לי אבוה היינו כגון שטוענו ברי מנה ליפטר שהודה אניך שמור ליתני סיפא כגון שטוענו ברי מה לי הוא מה לי אבוה וליכא לאחויי [מוכח] טוען ברי לי שהוא יודע ומש"ה פטורים ואפילו הכי אינו יכול לישבע משלם ה"מ היכא דאין שנשבעו כאן ונשבע לו. ולה

ומסתברא לן דהלכתא כר' אבא דאמר כל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם הלכך אם א היו שניהן חשודין חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם והכין דיינינן בכל דוכתא כר' אבא דכל דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם כגון הא דאמרינן בחזקת הבתים [ב]אי דמיא לדר' אבא להא דמיא לחד סהדא ולתרתי שני ולפירי וכדאמרינן נמי בענין ההוא גברא דחטף נסכא מחברייה וכדאמרי' נמי בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה כדרבא [ג]דאמר רבא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דאמרינן הכא אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא אבל לענין וכן היתומים מן היתומים בלחוד עבדינן כרב ושמואל כדבעינן למימר קמן וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודין דהלכתא כר' יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה ולאו מלתא היא חדא דהא רבא דהוא בתרא קאמר כוותיה דר' אבא מסתברא מדתני רבי אמי [ג]שבועת ה' תהיה וכו' וקמא לה דרבא ולא איפריכא ועוד דהא אמרינן בפרק שבועת העדות [ד]אמר אביי הכל מודים בשבנגדו חשוד על השבועה ופרשינן לה כגון שהיו שניהם חשודין דאמר מר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ושמעינן מהא דאביי דהכין היא הלכתא בהיו שניהם חשודין שחזרה שבועה למחוייב לה ולא שחזרה שבועה לסיני הלכך ליתא לדרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וקמא לה דר'

לתמרי חזרה שבועה לסיני רב ושמואל דיניהו מסוס מאי דשמעינן להו לתמרי כגר נתמייב מלוה וכו' והא תמרת ללוה הוא כרב ושמואל דהא ר' אבא סבר לה כהניא דכגר נתמייב מלוה כרב ושמואל דנתמני סנדיקא ליה ומסוס טעמא דכתיבנא ר"ל אין הכי נמי לאי מהא לא אירייא אלא לתנן לן לריכינן רמיה דרבותינו שבנגד רב ושמואל דמלתא פשיטא היא לכל היכי דתמרי רבותינו שבנגד רב ושמואל ניהו והכי אימא לך מ"ש דקתני [ה]ר' יוחנן פשיטא לן דרב ושמואל אמרי חזרה לסיני משום דלית להו לר' אבא אלא מיימינן לידך [דרב] ושמואל משום דשייכא בטעמייהו אלא תאמר מע"ג דרב ושמואל לא סבירא להו דרבי אבא מ"מ כיון שסייעם מיימינן ליישב ונתבע שבועה לתורי' ותובע שבועה דרבנן שתקנו לו מכמים לישבע ולישלם הוה לן למימר דנשתין יפסיד לגמרי אלא נימא יחלוקו קא משמע לן כדרב ושמואל דתמרי נמי משלם ליישב ולישלם הוה לן למימר דנשתין יפסיד לגמרי אלא נימא יחלוקו קא משמע לן כדרב ושמואל דתמרי חזרה לסיני ומשום הכי אמרינן נמי בענין ההוא גברא דחטף נסכא מחברייה וכדאמרי' נמי בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה כדרבא [ג]דאמר רבא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דאמרינן הכא אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא אבל לענין וכן היתומים מן היתומים בלחוד עבדינן כרב ושמואל כדבעינן למימר קמן וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודין דהלכתא כר' יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה ולאו מלתא היא חדא דהא רבא דהוא בתרא קאמר כוותיה דר' אבא מסתברא מדתני רבי אמי [ג]שבועת ה' תהיה וכו' וקמא לה דרבא ולא איפריכא ועוד דהא אמרינן בפרק שבועת העדות [ד]אמר אביי הכל מודים בשבנגדו חשוד על השבועה ופרשינן לה כגון שהיו שניהם חשודין דאמר מר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ושמעינן מהא דאביי דהכין היא הלכתא בהיו שניהם חשודין שחזרה שבועה למחוייב לה ולא שחזרה שבועה לסיני הלכך ליתא לדרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וקמא לה דר'

קובץ הנהות

אנ"ש (א) מהר"ם מע"ש שים לתלק בין שבועת הנמצע שהיא לתורייתא ובין שיפסיד החשוד כנגדה ושבועת המוסג אינה אלא תקנה ואין נדין שיפסיד החשוד כנגדה כדפרישית לעיל מ"מ היכן רמה בעל התלמוד לתלק כן ולא דוחקיה לפוקמה כר' אבא דאמתן שלין יכול לישבע לשלם שמא גם רבי אבא מודה שחזרה שבועה לסיני כזה: [ב] מהר"ם בלומר בעיקר מיוצא ומקום מושלומין שלהם דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם: [ג] מהר"ם בלומר שלין מוסב למקום שהמשלומין ומקום מיוצא אלא למקום שהיא שעבודא שם שבועה מוסב להיפוכו סיני:

שלטי הגבורים

א לפעה"נ ומ"ר והרמ"ה וכ"כ העוכר על החתם שהיו נוחנין הנכור אינו נקנע משה בשבועה אבל רבי שם כתב העוכר על החתם שהיו נוחנין הנכור נקנע משה וכן דעת הרמ"ם ז"ל כתב מיימ' אין משם עשה חשוד על שבועת עבירה שבפשל כה אבל המודה מעלמו שהוא משה ושעבר עבירה שבפשל כה נם מע"ש שהושבין לה ואין לאחר לשבועתו על לשמלה אם נתחייב שבועה משבינין אותו שהרי אומרים לו אם אתה אומר אמת הנשבע אבל אתה מפני שעברת עבירה אתר לישבע לך בשמת ואם אתה אומר הוא שקר אתה אומר הוא לנבל ניהל וכתב הרמ"ה אבל אי אינה ליה לאוקמי לישבע ואיטול כי אמר נתבע משה אבל אני נשבע ואיטול והני מילי ללא מהימנן לומר משה אני בשבועה נשבע ואפטר אבל בשבועת ואיטול ואתחלת נעל דין כשאה עליה דמי: ומיימ' כתב כרבי' לכיכול שבינים חשודים מתון שלינו יכול לישבע משלם ורב אלי כתב שיתלוקו וכ"כ הרמ"ם ולא אמרי' שמי שחשוד שבנגדו נשבע ואיטול אבל בשבועה לאורי' אבל בשל דבריהם לו ובתב הרמב"ם שומר שהוא חשוד ואיטול שהרי אינו שומע ואלו אשלמה לשיכך אם עמד בעל הפקדון לפני אלא יד בפקדוני אי אשלם נשבע המוסג שבועת מקנה חכמים ואיטול והרי יפסיד כתב נלאה לפרש דבין שהוא חשוד אינה שבועה לאורי"תא ואינו יכול לישבע מפני שחשוד הוא משלם שאם היה המוסג נוטל ואלו אלא בו יד הוינן מסנשינן ליה ואבשיו שנמצא ואינו יכול לישבע ומשלם וכן דעת הרמ"ה: שאלה לאונן שהיה מיוחס בשר שהוא חשוד על השבועה ושוב הלוהו שמעון ובשר אם שמעון ישבע ויטול או נאמר היאך לפשפק שהפשיעה שבלוהו אחרי כן: דע אם לאונן בשר שבל פטור אלא שבועה אלא רמינן עליה שבועה מין המשוד הוא ושמעון נמי לא ישבע ויטול דמקנחת לה עבדינן כדאמרי' בפ"ק דב"מ גבי הוא דשיל בשל יומא הוה מפרי ליה מיוחס בפרי ליה מיוחס בפרי ליה מיוחס ב

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

(מז:) ל

עין משפט נר מצוה

א׳ קנט–א׳ קעח

לפיכך הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה:

תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה ש״מ מדלא קא אמר שבועות הללו למה או שבועה זו למה ואקמא טורח שבועה זו למה שמע מינה דעל בן נגס קאי והכי קאמר ליה מה לנו אצל שבועה שהיא מטרחת לשני תשלומין והיא שבועת התנוני שמחייב בעל הבית בשני תשלומין מוטב שנשביע את הפועלים שטענתם יותר בריאה ולשקלו מבעל הבית וליפקע תנוני בשבועתם של הפועלים וליפוק בכדי שטענתו אינה בריאה כל כך נמצאו שלש מחלוקות בדין התנוני ר״ק ובן נגס ורבי אמר ליה ר׳ חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר הדבר הקשה עליך בשני התשלומין שמשלם בעל הבית כך הוא הדין לפי שבעל הבית גורם לעצמו זה ההפסד כדאמרי׳ התם דיכול למימר ליה תנוני לבעל הבית אנא מאי אית לי לגבי פועלים אע״ג דמשתבעי לי׳ לא אנת הוא דהימנתינהו דלא אמרת לי הב להו בעדים וכיון שכן אין בדין להפקיע התנוני ולהוציאו בשבועת הפועלים וזהו הטעם שנתן ר׳ חייא לדבריו כשאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר בעל הבית הוא שגרם לעצמו כך ולפי שפירש טעם משנתנו ונתכוונו דבריו לדברי ת״ק דתנינו זכה ר׳ חייא ונקראת משנתנו זו על שמו כדאמרי׳ בעלמא ותו הא דתני ר׳ חייא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית והיינן בגמרא קבלה מיניה רבי מר׳ חייא או לא ואתינן למפשטה מדתניא ר׳ אומר פועלים נשבעין לחנוני אלמא בשבועת פועלים פקע ליה חנוני כטעמיה דרבי מעיקרא ולא קבלה לדר׳ חייא וזה הת״ש מוכיח שלש מחלוקות בדין התנוני ר״ק ובן נגס ורבי אמר ליה ר׳ חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כך הוא הדין לפי שבעל הבית גורם לעצמו זה ההפסד כדאמרי׳ התם דיכול למימר ליה תנוני לבעל הבית אנא מאי אית לי לגבי פועלים אע״ג דמשתבעי לי׳ לא אנת הוא דהימנתינהו דלא אמרת לי׳ הב להו בעדים וכיון שכן אין בדין להפקיע החנוני ולהוציאו בשבועת הפועלים וזהו הטעם שנתן ר׳ חייא לדבריו כשאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעל

המאור הגדול

מתני׳ התנוני על פנקסו וכו׳ אמר בן נגס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועה שוא אלא הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה וכך היא הגירסא המדוקדקת וטעמא דמילתא לפי שטענת הפועלים בריאה וחזקה יותר מטענת התנוני שהפועלים החוב שלהם ודאי והפרעון ספק אצלנו והתנוני החוב מעקרו ספק אצלנו

מלחמת ה׳

ועוד אמר רבי טורח שבועה זו למה וכו׳ עד סיפא חתם המשובה מוכיח על מה שפירשנו ולפקופי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר ואוקמא רבא ופירשה להא בריייתא ה״ק פועלים נשבעין לבעל הבית כשמעד חנוני כי היכי דנכספו מיניה ולעולם קבלה רבי מיניה דרבי חייא והוא הדין לחנוני שנשבע במעמד פועלים אלא פועלים איצטריכא ליה לאפוקי מדבן נגס דאמר הן נוטלין שלא בשבועה:

איתמר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו וכו׳ דכ״ע שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו מלוה אחד ולוה אחד ושני שטרות יד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד היינו מתני׳ ושניהם נשבעין אפילו לרב הונא ושניהם נוטלין אפילו לרב חסדא שני לוין ומלוה אחד מאי לרב הונא מבעיא ולא לרב חסדא דלדידיה קל וחומר משני מלוין ושני לוין שהם פסולין להעיד להם אבל לא חש התלמוד לפרש משום דקיימא לן כרב הונא דרבי׳ דרב חסדא הוא:

מאה שערים

שתי כתי עדים שמכחישות זו את זו רב הונא אמר זו נאה כפני עצמה ומעידה וזו נאה כפני עצמה וכו׳ דרשב״ג בפלוגתא

שני מלוין ולוה אחד היינו מתני׳ ופי׳ רבינו שניהם נשבעין ונוטלין. וכן פירש הגאון מהרי״ן, וכ״ש פי׳ שני מלוין ולוה אחד היינו מתני׳, לרב הונא דאמר זו נאה כפני עצמה ומעידה קאמר, וכי היכי דשני מלוין ושני לוין נמי בעי למיתב שטרא מיירשו פסול הכי נמי בשני מלוין ולוה אחד, ופרשתי בעטור פוסקים. והשם יקיאם לי לחתלי לה פיקר מחתני׳

לחיתא אלא דבדרב ושמואל מפני שאין שם פשיעה לנתבע מפקיד תובע הכל ובמתני׳ מפני שהוא פושע בחשד ואחר דיחלוקו ומש״ה מחוורתא דפסקה לדידי כדברי ר״ח ור״ל דר״מ ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ועוד דרב נחמן דקי״ל כותיה בדיני עבד עובדת כותיה ומני סבר לה כר׳ אלא ובדכתיבנא ורבותינו שבבבל ובאחרת ישראל בפירושה דמזהר שבועה למקומה הוא דפליגי אבל בהרמב״ם ז״ל פסק בפ״ג מהלכות טוען ונוטען כדברי הרב אלפסי ז״ל: **מתני׳** החנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו׳. אלא נזמן שיש רגלים לדבר כדמפרש ואזיל החנוני אחר פועלים אלא מהיכא דליכא למימר הכי אפילו בזמן שיש רגלים לדבר אין פועלים נשבעין לו ואין החנוני נוטל כלום ואפילו הכי לא מצינו לרבי יוחנן שהוא אחד מן הגדולים שאמר כן אלא בפנקסי ולא בפנקסו ומיהו אפשר דלא פליג אלא בפנקסו שכתב בו שלא בפני עדים אבל בפנקסו שכתב בפני עדים אפילו רבי יוחנן מודה דנשבעין ונוטלין ומיהו לא ידענא אי הלכתא הכי אי לא ומיהו נראה דהלכתא הכי דהא רבי אבהו ורבי אלעזר אמרי הלכה כבן נגס ורבי יוחנן ורבי אבהו בתרי אתרי הוא דקיימי ועוד דרבי אלעזר תלמידו של רבי יוחנן הוא ורבי יוחנן ורבי אלעזר בתרי אתרי הוא דקיימי ועוד דרבי אלעזר בתראה הוא ועוד דרבי אלעזר ורבי אבהו בתרי אתרי הוא דקיימי

א מיי' פכ"ג מהלכות מכירה סמג עשין פג טור מ"מ סי' נח:

מסורת הש"ס

ג) ד"מ מ"ו ב) עירובין סב: ג) דף לג. ד) סם ע"ב ה) ד"מ ו) מכר"ס ז) ד"מ ח) מכר"ס ט) ג"י ד"מ:

קובץ הגהות

ב"ח (א) ממ"י כ"ל:

שלטי הגבורים

גרי חם משום כתוני דיש רגלים לדבר ועוד יהוע הוא שרגיל לכתוב מיד בשעת הסלוקה המסמן בפנקסו והמפקד במעמנו וכן הוא עושה תמיד ושובד וכיצים המוציא ממנו משכון ומוחר שמשכנו לו והוא אינו מוקפד בדשמוחו וגם אין כותב בפנקסו ואינו זכור שם הלוהו שם לא שם יכול לישבע שלא משכנו לו שף כי אינש לו פעם אחת שמשכן משכנו בפנקסו שלא היה כותב בתוך פנקסו מ"מ לא נמלא שמשכן זה נגיחו ולא בפנקסו אי אי יש לומר שמא הלוהו ונגוב מידו או מניחו קודם שכתבו ומחוך זה שכחו. תשובה ילפה שלשם שכותב כל דבריו בפנקס בשקלים כדאי שיהא זכור מהם כי אי אפשר לומר כל עסקיו בפה יכול לישבע על זה ושבועה מלויה שלא כיון שלבו לומר לו שהוא אחת בהשלת דבר כהגיה וכי אמי לומר לה רב אחי לך לשלח ישבע ופירש ר"י שלף עוגם שבועה ליכל והבית ילפה מפרק ג' דגיטין דקאמר כשם שגדרי שוחרים כך כהגיה וכרי אמי וכל מד ואד מדעתיה שפיר קא משמע לן והיא דגיטין פרק השולח דקאמר יהגה שם אחת מאחד מניה ונעגשה האם פשעה ליתן מה שהוקפד לו בכך על קמה כי יפשה שפוקפ ליבשע ונגיון זה נמי אין שום פשיעה ואין שום חוקם שף אם היו נמלא אחד"כ כדברי העובד כוכבים כי מה יוכל אדם לעשות אם לא יאמון על כתבו ג"ש לו לזכור כל עסקיו על פה וה"ל אמרי' נגי עדות בש"ב לכתובות כותב אדם עדותו ומעיד עליו לפי' לאחר כמה שנים וכיי יוחנן אמר ע"י כתב יד אע"פ שאינו זוכר מעצמו ע"י כתב יד מדכר דכיר גוף העדות ה"ג אם על פי פנקסו אומר לו נמי שהוא כן היינו דיעה נאמרה ואף אם הוא רפוי בידו יראה שיכל לישבע על פנקסו להחזיק מה שביד ואין כאן עוגש שבועה וכן ראיה מהגיה דאמוראי על פנקסו מוכח שים לאמון על הפנקס כמו שאמרתי ע"כ לשונו:

מאה שערים

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות וכתן לו. ג"ל תן לי אם בדינר ג"ל נתפי לך ונפסי לאוקלי ישבע בעבי"ב וכו' פגיה אמר ר' יהודה אימתי כומן שפשיעות לכורים ותומנים כיב"ר אבל בפשיעין בקופסו לאחוריו במוצע מחבירו עליו הראיה. מה ראל"י אימתי נאו אלימא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אלימא דידיה בין אלימא דרבנן לדבקב בפלגות עד דקאמר ר' יהודה בתרי בני ישבע בעבי"ב. ד"ה אימתי שאמר ר"י לפרש דבריו מכמים אלא מוכח על מכמים ולא אימתי לפרש דברי מכמים אלא במקום שאינו מוכח, אבל במקום שמוכח בפירוש על דברי מכמים נם נא אלא לפרש דברי עלמו שאמר בי שפשיעות ביתו ידו על העליונה, ואיכא למימר אין למדין מן הכללות דשם בשמעה המקשה משמע לאימתי למוכח, דגרסי' התם אימתי כומן שאין ביוח שבל יש ביוח אין לריך להודיע, ומתקתני מהא ר"י בשמוכר את הבית לחבין ע"מ לאימתי לחוכח, וכן בשבועות כרים גמ' דף כ' בל הנשבעין, והכי ליתא לאחריני לא כומן שפשיעות לכורים ומוכחין בריב"ר הוא, וחכו שאמר ר"י אימתי שישבע בעבי"ב על הדינר ומוכחין בריב"ר, אבל בפשיעין בקופסו לאחוריו אע"פ שלא הכניסן לתוך ביתו אלא מחוץ לביתו הוא המוציא מחבירו עליו הראיה, וחכו שאמר ר"י שפשיעות ביתו ידו על העליונה, וכיון שפשיעין לאחוריו כאילו הכניסן לתוך ביתו ובעבי"ב נתפן לו שבועה, אבל חכמים אומרים אפילו בפשיעין לאחוריו יש שלא הכניסן לתוך ביתו הרי הן כאילו עומדים בריב"ר, ואלולא יש בעבי"ב נתפן לו שבועה ובשבועה שבועה תמורה, דמן הנשבעין ולא משלמין הוא, מדלא תשבה בהך דנשבעין ונוטלין, ונקט מחוני על פנקסו ולא נקט מחוני לפירות, ואיידי דאיירי בחחוני על פנקסו לפקך מילי לחחוני. וכ"ה, דמתני' הוא דפליג ר' יהודה, ופיפא דברי הכל הוא, ובגמ' דשלחי נמי דפליג ר"י אין דרך שלחי לנחת לפי המאמר עד שיטול דינרו ולריכא פליג, וכ"ה בי' להלכתא ופי' דלדינר שאמר כל שפשיעות בידו אין נאמנין על מנוע מן הפירות אבל כשמוכר שלא בהקפה טעמו ושעם שהלחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו פירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפי' רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני בין לשולחני אע"פ שהוציא ר' יהודה בבריהם לשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה ולמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פירוש הבריימא האמורה על זו המשנה תניא אמר ר' יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות צבורין ומונחין בקרקע ושניהם עוררין עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופסו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם המצא בפרק זה דתניא שכיר כל זמן שלא עבר זמנו וכו' אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר ליה תן לי שכרי וכו' מכאן תשובה למי שאמר שכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וצריכא דאי אשמועי' גבי חנוני בהא קא אמרי רבנן ישבע בעל הבית שדרך החנוני להקדים לו פירות משום דפירי עבידי דמרקבי אבל בשולחני אימא מודה ליה לר' יהודה שאין דרך שולחני להקדים ולימן וכולה פשוטה היא על הדרך שפירשנו וראיתי פירוש הרי"ף ז"ל ופירוש חכמי צרפת בהלכה זו ולא ישרו בעיני ופירוש שכתבתי בקבלתיו מאבא מורי ואבא מורי מרב גדול ומובהק בדורו זכר שניהם לברכה ולחיי העולם הבא:

פסולה לכל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין נעדות אחת דמה נפסך אחת מהן פסול והיינו דנקט כי היכי ליפטר זו בשה נפני עלמה ומעידה: **בהדי סהדי שקרי ל"ל.** הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות: **מלוה** ולוה ושתי שטרות. לעיל מהא אמרינן בגמרא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו. כלומר היכא שאחת מב' כתות אלו מחומה על זה ושניה על זה היינו פלוגתייהו דלרב אחדא שני השטרות פסולין ולרב הונא שניהם כשרים ונתר כי אמרינן מלוה ולוה ב' שטרות יד בעל השטר על המחמות. ועין לרב הונא ועין לרב אחדא אין מולקין בזה שהרי זה בת עליו מכת ב' כתות אחת כשרה ואחת פסולה ואי אתה יכול לפסול את שניהן ולא להכשיר את שניהן הלכך שטר הקנין גוכה הימנו והגדול יפסיד לפי שאמר לו זו היא שפסולה למפקפק לא מפקינן ממונא ממונא אבל ממה נפשך הקנין גוכה דים בכלל מאמים מנה. ומה שכתב הרי"ף ז"ל ונשבע זה על המאתים ונפטר נ"ל לשבועת היסת קאמר ליכא למימר לשבועת המורה היא מפני שזה מוציא[ה] [מנה] ומאתים וזה לי אפשר לכפור לו [אלא] מנה להא כיון שים עליו שטר שהוא שעבוד קרקעות ה"ל כטוענו כליס וקרקעות ח)[השטר הא' שכתב שמנו מוחזקין ה"ל שעבוד קרקעות והפסול ה"ל מלוה על פה לסוי כפירת כליס] והוה בקרקעות וכפר בכליס לפטור ומהאי טעמא אמרינן לעיל בפרק הפקדון לכופר בממון שים עליו שטר לפטור: **שני** מלוין ולוה אחד היינו מתני'. כתב רש"י ז"ל שני מלוין שהוליאו לים שטרו על לוה אחד ואחת מכ' כתות אלו תמוחה זה ואחת זה לא מיבעיא לן מאי קאמר רב הונא דה דהיינו מתני' דתני שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואע"פ שאחד מהן נשבע ונטל שהרי שטרו של מנה ונשבע זה על המאתים ונפטר: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' כגון שהלוה מכחיש את שני המלוין ואומר אין לא' מהם עלי כלום ואנו יודעין שכת אחת מהן נאמנת וכת אחת שקרנית ואין אנו יודעים איזו היא ידו על התחתונה ונוטל שטר של מנה ונשבע זה על המאתים ונפטר: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' כגון שהלוה לדרב חסדא מלוה ולוה ושני שטרות שטר אחד במאה ושטר ב' במאתים ט)[וכת אחת מהן מעידה על זה וכת אחת מהן חתומה על זה] יד בעל השטר על התחתונה שכיון שכת אחת מהן שקרנית ואין אנו יודעים איזו היא ידו על התחתונה ונוטל שטר של מנה ונשבע זה על המאתים ונפטר: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' כגון שהלוה לדרב חסדא מלוה ולוה ושני שטרות שטר אחד במאה ושטר ב' במאתים ט)[וכת אחת מהן מעידה על זה וכת אחת מהן חתומה על זה] יד בעל השטר

לוקמיס הטעמה היפה ומניחים הטעמה הגרועה ובתר הכי אמר נתן לו את הדינר ז"ל תן לי את הפירות ואמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך פי' תנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעה"ב ואין בידו דינר ואז"ל תן לי בדינר פירות ועכשיו תביא לך את הדינר ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואחר כך חזר אליו ופרע לו את הדינר ובעה"ב טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא נקנתי פירות מעולם ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן מונחים בהרס"ר ותקשה ת"ק דישבע חנוני שלא נתן בעה"ב הדינר אלא בשביל הפירות שלקח כבר והוליכם לתוך ביתו וטוען שחנוני אלו הפירות שהרי בהרס"ר משום דטענתיה דחנוני מעלית ליה טפי לפי שלדבריו אין בעה"ב העליונה: **גמ'** [תניא] א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עומדין עליהן אבל הפשילן בקופתו

רש"י

כל שהפירות בידו עד העליונה. מרישא דלעיל דקתני ישבע בעל הבית שנתן לו הדינר ואמת דברי יהודה למימר לתן לך שבועה שאין דרך החנוני למוכר בלא הקפה ליתן הפירות עד שיקבל הדינר: **גמ' אימתי.** לרבן בעל הבית לישבע לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דאמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עומדין עליהן אבל אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה ובין אליבא דרבנן האי דינא דאיפליגו ביה בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דאיפליגו ביה אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה לדברי הכל בין לר"י בין לרבנן דקי"ל דכל היכא דאמר ר"י אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וה"ה בענין השולחני ובעל הבית הדין בשתיהן אחד הוא ולפום הדין פירושא הא דאמר ר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה אבעל הבית [קאי] דקסבר ר"י דבתרי בבי ישבע בעה"ב כדקא סבר בשולחני וכבר פירשנו הלכה זו פירוש מבואר בלשון [ו]ערבי ואנו כותבין בסוף מסכת בס שייעתא דשמיא:

לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה: **גמ'** [תניא] א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דאמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דאיפליגו ביה אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה לדברי הכל בין לר"י בין לרבנן דקי"ל דכל היכא דאמר ר"י אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וה"ה בענין השולחני ובעל הבית הדין בשתיהן אחד הוא ולפום הדין פירושא הא דאמר ר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה אבעל הבית [קאי] דקסבר ר"י דבתרי בבי ישבע בעה"ב כדקא סבר בשולחני וכבר פירשנו הלכה זו פירוש מבואר בלשון [ו]ערבי ואנו כותבין בסוף מסכת בס שייעתא דשמיא:

לתוך ביתו ועוטל מחנוני שלו הפירות שהרי בהרס"ר משום דטענתיה דחנוני מעלית ליה טפי לפי שלדבריו אין בעה"ב העליונה: **גמ'** א"ר

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

מסורת הש"ס
ו) ד"ת מ"ז ג) דף פח. ג) מהכ"ס:

קובץ הגהות
תו"ט (א) עד שטול לא דיליכו כסם שאמרו כו' כ"ל ותיבת גמ' כאן נמחק ו"ל לקמן אמר שלא בשבועה:

שלטי הגבורים
א כתבו הגאונים מת שמלוה ויורשים באין בגבות מיורשי הלוה מלוה על פה אם היא על אחת מלוי ג' דברים או שהודה שפיכם בפני עומו שיש לפלוני חוב זה עליו או שהיתה ההלואה בזמן ועדיין לא הגיע זמנה או שהיה נזהנו על שלא לפה לפרוע ומת בגיליון ול נוכין מהן בלא שבועה אע"פ שאת בית בחי מלוה שהיי שפיכם לא היה צריך ליפבע ואם תימה על אחת מג' דברים הללו אם עשעו יורשי הלוה שפיכי אמר לנו ליתי ופרעתי או שאמר אחת מהן שפיכי אין יורשי המלוה נוהנין כלל אבל אם שותפין ואין נוענין כלל נוטלין יורשי המלוה אפי' בלא שבועה לפי שאין נוטלין ליורשי הלוה לחוב ליורשי המלוה והכי"ת כתב אפי' לא נשבע אבל אם נשבע וכי אמי מסתברא. כתב רב אלפס בתשובה אע"פ שיורשים נשבעין שבועת היסת ונוטלין ה"מ יורשים בעלמא אבל אם ממו יורשין שהיה להם ליפבע שבועת היורשין אין יורשין שלהן נשבעין ונוטלין ו"כ הרב ר' יהודה בר' יהללו ומיושב נוה הטיב הרמב"ד בתשובה היכא שמת מלוה בחיי הלוה שהיה להם ליפבע שבועת היורשין ולטול ומת אחד מהם קודם שנשבע אין אחיהן נוכין מלבו בשבועתן שמא להם לא נוה ולו נוה וסם אינם יכולים ליפבע שלא נפרק אחיהם המת מחציו לפי נשבעין ונוכין מלבם ומפקיע מלבו והב"ח כתב ודבר תימה הוא ומי לאין מהם מורים שבועה בפני היינו שבועת בני אבל בני יורשין ויורשי יורשין טוב שבועת שמא היא ונשבעין שלא אמר זה מורישו שפטר זה פרוע ו"כ בעל העיטור: ואם יש בשבר נאמנים שהאחין גם יורשי אחיהם ולפי זה פשיטא ליפבע שלא פקדנו אלא המלוה עליו ואינם יכולים ליפבע שלא פקדנו מהמשבועה זו פשטה לפלוי היה היורם קטן בשעת מיתת אביו או אפי' גולה אחרי מות אביו כשגדיל יפבע שבועת יורשין ונוטל ומיהו כשהיה קטן ומיהו אין לריך ליפבע שלא פקדנו אלא מלאחי אבל לא שלא פקדנו אחיו ולא אמר לי ילמו כי ניחא היא: כתב הרמב"ד בתשובה אם יש לקטן אפטרופא שאחזו אחיו ומפקח מיבותיו של קטן לריך ליפבע שלא ניהו אחי יתומים ולא מלא בין שטרותיו שאטר זה היא פריע ואם יגדיל ומיהו כשהיה קטן כשגדיל יפבע שלא פקדנו אחי היתומים ולא מלא בין שטרותיו שאטר זה היא פריע ואם יגדיל ומיהו כשהיה קטן כשגדיל יפבע שבועת היורשין ונוטל ומיהו כשהיה קטן כשאחי אבין לריך ליפבע שלא פקדנו אלא מלאחי אבל לא שלא פקדנו אחיו ולא אמר לי ילמו כי ניחא היא: כתב הרמב"ד בתשובה אם יש לקטן אפטרופא שאחזו אחיו ומפקח מיבותיו של קטן לריך ליפבע שלא ניהו אחי יתומים ולא מלא בין שטרותיו שאטר זה היא פריע ואם מגיעו ב"ש לן לריך ליפבע שלא פקדנו אחי היתומים אלא של

שטרו שהודה בב"ד שקבל קלת ותנן לא יפרע השתא מלא בשבועה ואם את יורשין בשבועה היורשין ונוטלין ולא עבדינן כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו: ודיינא דעבד בר"א עבד. ונראה דה"ה אלא קדמו היתומים ותפשו אין מוציאין מהם [א] וכן כתבו קלת מרבותינו הצרפתים ז"ל אבל ס"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב בשם רבינו אחיי גאון ז"ל שמנהג לשבועים לדון כרב ושמואל והא דאמר התי דיינא דעבד כר"ת עבד ליתא ולא סמכינן עלה ולא ידעתי למה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"ז מהלכות מלוה ולוה מאן דעבד כר"ת עבד

רש"י

אמרו להיכא דמית ליה נמי מלוה לאין אדם מוריש שבועה לבניו ולא תלמדו ממנו שהמוריש שבועה לאחרת ומפ' תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בבית דין מקלת ותנן לא יפרע השתא מלא בשבועה: **ואם מת.** יורשין הם נשבעין שבועת יורשין ולא כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו: **דמוח.** ליה נמי מלוה ואמר כך מת מלוה בלא בנים ושביק אחיו ליורשו ואחי אח והוליך שטר על ימי ליה: **לא לא נוסיף עלה הוא.** שאומר בימומים מן היתומים והאי לאו ימוס הוא:

ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין וגובים מדאמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ואשכחן לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע ולרמי בר חמא ולרבא דכולהו בתראי נינהו וסברי הכין דלא לוסיף עלה שמעינן דבהא מילתא כרב ושמואל דיינין ואע"ג דאמר רב חמא השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כר"א האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד כר"א עבד לא עבדינן לכתחלה אלא כרב ושמואל ודיינא דעבד כר"א עבד ולא מהדרינן לעובדא מיניה דמאי דעבד עבד אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא קרעינא ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן

ביה משום דרב ושמואל ההוא דשכיב ושבק ערבא אתו בני מלוה וקא תבעי ליה לערבא סבר רב פפא למימר האי נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אמו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא אתא ההוא אחא וקא תבע לשטרא דאחוה מיתמי סבר רמי בר חמא למימר האי נמי דלא לוסיף עלה הוא כלומר דהאי דינא אחרינא הוא ולא גמרינן ליה מדרב ושמואל משום דאתינן לאוסופי עלה דרב ושמואל א"ל רבא זה הדין בעצמו דין יתומים הוא ולא הוספנו כלום דמה לי שלא פקדנו אבא מה לי שלא פקדנו אחי כשם שאין היתומים נשבעין שלא פקדנו אבא וגובין מן היתומים כך אין האח נשבע שלא

דין הלקוחות כדין הערב וכדין היתומים לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין האח כדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקדנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמעי' אלו דברי הרב ז"ל. ונראין הם ודעתו של הרב הזה היתה כדין היו שניהם חשודין כרבי יוסי וכרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וכן תוכל להבין מתוך דבריו בפירושו שכתבנו למעלה ואיתא לדרב נחמן ולדרב ושמואל ולדר' אבא כל חדא וחדא בדוכתא ואע"פ שחלקו רב ושמואל ור' אבא בפ' משנתנו בחזרה שבועה למקומה היכן היא מקום עיקר השבועה מר אלימא ליה שבועתא דרבנן עם חזקה דממונא ומר אלימא ליה שבועתא דאורייתא מר אזיל לטעמיה דרבנן קאמרי ולעולם הלכה כר' יוסי וכי היכי דאיתיה לדרב ושמואל בדוכתא ולדרבי אבא בדוכתא הה"נ איתא לדרב נחמן בדוכתא ולזו הסברא דעתינו נוטה מפני שנהגו ראשונינו לסמוך על הרי"ף ז"ל אין בנו כח לזוז מדבריו:

המאור הגדול

ערב לחובת אביהן ועשה עמו חסד איכא למימר ערבא בתר יתמי אזיל והיינו דרב ושמואל אבל לקוחות לא מבעיא בחיי לוה דמחייבי ולא גמרינן להו מדין יתומים שהרי מצינו מקום שחמור בו דין היתומים מדין הלוקח בשטר שיש בו נאמנות וכדאבא שאול בן אימא מרים אלא אפי' לאחר מיתת לוה חייבי מחייבי ולא אמרי' בהו אטו לקוחות לאו בתר יתמי אולינן מאחר דלית להו נכסי ליתמי שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש שם נכסים בני חורין ולא גמרינן לקוחות מדין ערב דאינהו אדעתא דארעא נחית ועבד אינש דזבין ארעא ליומיה וכשם שמצינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כך בזו אין למדין דין לוקח מדין ערב מן הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ואלמלא היה דין הלקוחות כדין ערב וכדין היתומין

מלחמת ה'

שאין הנאמנות מפורש לגבות מן היורשין ולא סמך רבינו ז"ל בדבריו מפני שכל עיקר הנאמנות אין ממנו כלום מן היורשין משום גניבת מתנה עשאוהו מתחלה כלתמרי' התם דמקחא מדעתא דלמא מעטריכא ווי ומקילנא מידי מכמונתאי וזה רמוז שם בהלכות ולפי זה אפשר עוד לפרש דלי פלקא דעתי' דלניי דלתא שוא פליג אתמני' שכך לה דפטורה על תפטורה היא וכיון דלישתא פוקמתיה לתניי ותפוקה פטורה דתמני' דמשום פוגמא היא דמשכחא דלא פליג עליה אבל שוא שוא דלמיהו ולפי זה לא קאמר אלא שאין מקנאה של יתומים נעקרת כשם עד שיפרע ועשוי לו דמי' פתחא משום דהוי דמקח בכה"ג ומה שכתב ה"ר משה ז"ל שכרי מצינו מקום שחמור דין היתומין מדין הלקוחות כשטר שיש בו נאמנות וכדאמר לעיל מיתיבי יתומים שהודו בשטר חוב שיש בו נאמנות ואין גובין מנכסים משועבדים לא יפרע אלא מבני חורין ואין מדה מוריש שבועה ואין מדה מוריש שבועתא יורשין וכו' כדמפרש ומיהו מיפטרו היכי ה"ר משה ז"ל דגבו בני מלוה מלוקח [ב] פי' דנימא ה"ה אם מכר לוה נחי מלוה כבר נתחייב מלוה לגוקח שבועה כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו וכו' דלמיפטרן ומיהו מיפטרו היכי ה"ר משה ז"ל דגבו בני מלוה מלוקח בשבועת יורשין וכו' כדמפרש אלא מדאמר לוה נחי מלוה כבר לוקח מדין ערב ועבד אינש דזבין ארעא ליומיה

רבינו נסים כל הנשבעין פרק שביעי שבועות

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהלכות שופטים סמג עשין פב טור מ"מ סי' נג: ב מיי' פ"ח מהל' טוען ונטען ופי"ז מהל' שכירות סמג עשין נה טור מ"מ סי' פט:

מסורת הש"ס

ג) מהר"ם:

קובץ הגהות

חו"י (א) רשום קו על מיתת נבזוזה: (ב) ר"ג אם טען נגלגל אין מקילין:

שלטי הגבורים

א והפוטרופסין פירש רש"י אפטרופוס שמינה אדם בניו להתעסק בשלו ואילו אפטרופוס של יתומים קי"ל מנוהו ב"ד יש בעל מנהו אבי יתומים לא יש בעל וכתב הרמ"ה כאן למיירי נמי בפוטרופוס שמנהו אבי יתומים ומפ' דהאי דיש לא יש בעל היינו דוקא היכא דליכא האלמה במקצת אבל היכא האלמה במקצת יש בעל מנוהו ב"ד אפי' ליכא האלמה במקצת יש בעל ומיהו אין נשבעין בטענת פקדון עד שיתחייבו המוכר בב' מעין כפל ופרש"י שטענו אני פטור שכבר פרעתיך ובן כתב הרמ"ה. ור"ת כופר אני בספים ומודה בפרוטה וכן כתב הרמ"ה. וה"ר יצחיה כתב שנשבעין אפי' הכופר בכל שהוא ורשלום עיקר כתב מיימון' ומכאן הורו רבותיי שאם אמר השותף האחד שליח היורש יכול להשביע שותף של מניו בטענת שמא שהרי מיו יודה שמוכרו מניו בב' כפי אם ימי שהורה שגם היורש משביע בטענת שמא וכמו ראי לפוטרופוס כמי בעלה וכל אלו אפי' אין עדים שהיו שותפי או אריסו אלא שמודה שעמדו אותם שהיו אותם או אריסו אלא שאומר לא נפטרתי לך גזלתי כלום אפי' נשבע נקיטינן מכל שאומר לא נפטרתי לך ואפי' אומר גזלתי אפי' כפל שלין אומר מגו דיפטר משבועה וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ולא ניחוש להכל"ם שלין אילך כזה כי ממון לשבועה תחת לכלל ממון דשמא לא נשבע ומפלת ממון: המקבל ביד חברו אפן למוכרו או שלקח כידו מעות לקנות לו פטורה אפי' אם שלין נתן לו שכר ולין לו שום הנאה בשליחות זה כוחל ונפל ומתן בממון חברו הרי הוא כאחד מן האחין שאמתפקד נבנסים ויכול להשביע משפך שלא עכב אותו מלוס: השותפים שנושאים ונותנין ביחד או שהיה אחד מהם נושא ונותן ומפקיד הסחורה או שלקחה או המעות ביד השני בלא משקל ולא מנין ובלא מדה הרי שניהם נבנסים לפקח ויכול כל אחד להשביע את חבירו אפי' אם היה האחד נושא ונותן ואינו יודע כלל אין נשבע אלא ב' שבועות שנאמר ומתן: חלקו השותפין אין מושביעין עוד זה את זה טענת שמא אלא היו מחרימין אדם שלין נשבע לו אפי' כל מי שנושא ומפקיד אצל חבירו לוסח רב אלפס ז"ל שלין לו שבועה כלל אבל אם נשבע אלא זה שלין לו שבועה כלל אבל אם נשבע אלא זה שלין לו שבועה כלל אבל אם נשבע אלא זה

מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אנו אין לנו לפטור לו כך פרש"י ז"ל ולפ"ז ל"ל דעת הרי"ף כן אלא אית ליה לה"ק למכתב לגרך מקלת לכיון דפליג נהדיה רב הונא ליה לה קי"ל כוותיה ולפיכך נ"ל דאיכו סבר אלא פליגי וכל מד ומד מילתיה קאמר רב הונא

משמועינן שאין מגלגלין על השביר מפני שאסו מכמיס עליו וכך מקלת משמועינן קולא מהריתי שפומתין לו השבע וטול ומע"ג לניסנא דמאי פיניהו לה מ"ם כך מצאתיה לרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מהל' שכירות שכתב שכיר שבא לישבע אין מחמירין עליו ואין מגלגלין עליו [שבועה] אלא כשבע אלא טעל ויטול ולכל הפשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופומתין לו אחלה לא תצער עצמך השבע וטול: מנין לגלגול שבועה מן התורה. הרי"ף ז"ל מע"פ שכתבה בפ"ק דקידושין מזר וכתבה כאן ולפיכך מע"פ שפירשתים אם לאחזר ואפרשה כמו שכתבתי שם: אמן אמן. יתירא למדרש ניה גלגול כדמסיק ואזיל: אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ולא לפשר לאוקמה אלא בשבועה בגלגול: בנוסה. שיך לגבי יבמה: שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו שמר את הדבר: אילימא וכו' לקנא לה לא תפתני עם פלוני ומשקה לה כסהיא מרוסה ומילי מילי קתני ולא אתשבע על כולן כאחד אלא ה"ק בין כשהיא מרוסה בין כשהיא נשואה בפני עצמן: ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליטבע בעל אחד. כלאמרינן התם לגרך אני עשים. אפתרה דילפינן דבר דבר מממון: ממון שניתן ליטבע. להשביע בעד אחד. אם טענו אנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו בשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש בכל עון ובכל חטאת בכל חטאת ובכל עון הוא למינו קם אבל קם הוא לשבועה: אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול: אשכחן ואי. שמגלגלין טענת ולמי נדבר (המקור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או אלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: פשיט מנא לן. טענת שמא כגון שבועת הפומתין והמרימין אלמלא לתנן הכא בפירקין אלמלא הפומתין והמרימין אינו יכול להשביען מגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא אפשר נמי מגלגלין מג"ל מי מק"ו לא דמי לסוטה כל שבועה אפשר ומגלגולה אפשר אי שבועתו אינו אלא טענת ברי לכתיב כי יתן איש ושבועת הפומתין מקנגת לכנגן הוא משום דמוכו התירא ויכין לעיקר שבועת ממון אינה אלא טענת ברי נימא נמי דגלגול ליכה טענת ברי

טענינן ליה (א) גרסינן בקידושין בפ' ראשון[ב] אמר עולא אמנין לגלגול שבועה מה"ת שנאמר [ג]ואמרה האשה אמן אמן ותנא תונא אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה היכי דמי אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ולקא משקי לה כשהיא ארוסה ומי שתיא והא תנן ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט [ד]תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה ושומרת יבם ואלא דקני לה כשהיא ארוסה ולקא משקי לה כשהיא נשואה מי בדקי לה מיא והא כתיב [ה]ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון מים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין מים בודקין את אשתו והכא אין איש מנוקה מעון דהא איתסרא (ב) עליה כשהיא ארוסה ונשואה ואלא דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ונסתרה ולקא משקי לה והא אמר רב הושעיא [ו]מבלעדי אישך מלמד שקדמה שכיבת בעל ולא שקדמה שכיבת בועל אלא שמע מינה ע"י גלגול שמע מינה אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנא לן תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה ליטבע[ז] בעד אחד מגלגלין ממון שניתן ליטבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן בודאי שמא מגלן תני ר"ש בן יוחאי אומר

אלא ש"מ ע"י גלגול. אלא קשיא לה כסהיא מרוסה אלא כשהיא נשואה ומגלגל עליה שבועה על מירוסיה ומע"פ אלא היו לאוין לשבועה בפני עצמן: ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליטבע בעד אחד. כלאמרינן התם לגרך אני עשים. אפתרה דילפינן דבר דבר מממון: ממון שניתן ליטבע. להשביע בעד אחד. אם טענו אנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו בשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש בכל עון ובכל חטאת בכל חטאת ובכל עון הוא למינו קם אבל קם הוא לשבועה: אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול: אשכחן ואי. שמגלגלין טענת ולמי נדבר (המקור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או אלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: פשיט מנא לן. טענת שמא כגון שבועת הפומתין והמרימין אלמלא לתנן הכא בפירקין אלמלא הפומתין והמרימין אינו יכול להשביען מגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא אפשר נמי מגלגלין מג"ל מי מק"ו לא דמי לסוטה כל שבועה אפשר ומגלגולה אפשר אי שבועתו אינו אלא טענת ברי לכתיב כי יתן איש ושבועת הפומתין מקנגת לכנגן הוא משום דמוכו התירא ויכין לעיקר שבועת ממון אינה אלא טענת ברי נימא נמי דגלגול ליכה טענת ברי

על פי כן שמא הוא ומשום הכי טעמא פרכינן מסכמן כרי שמא מנא לן ועוד אמ"כ מניכו שמא על כרי כרי על שמא מגלן וכ"מ מין מגלגלין והא אמרי' בפרק השואל (דף מח:) ליתסבע לי מיסת דכדרכה מתה ומיכו לחיסבע דכדרכה מתה חיסבע נמי דכסורה מתה ועוד לאמרי' בפ' המפקיד (דף לד:) גבי הא דתנן סלע שלויתני עליו וסלע היה זוה פטור ואם חיתה לדבר הוא לומר לאמר דמשניען מותו שבועה שחינה נרשותו מיגו לחישבע שחינה נרשותו ליסבע כמה היתה זוה אלמא מגלגלין כרי על שמא ועוד דבעיון לחיבעיה לן הכא בפירקין מהו לגלגל בדרבן פשטינן לה מדתניא בגמרא לוה חימנו ערב שניעית ובמולאי שניעית נעשה לו שותף או חרים חין מגלגלין טענת לוה ממנו ערב שניעית ואפקעתיה לשבועה הא אחר שי שבוע מגלגלין [אלמא מגלגלין] על שבועת השותפים שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין כרי על שמא ואי ס"ד סוטה מפני שנסתרה כנרית דמיא מנ"ל שמגלגלין על שמא [כלום] אלא ש"מ שמא היא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה וכן כתב הרי"ף ז"ל בשמועה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין שחלקו על שבועת השותפין מכלן וה"ק מוכח בפרק השואל (דף לח:) גבי מתני' דשכורה מתה והלה אומר מיני יודע פטור לחמרין מגו דמשבע לדשכורה מתה

מאכל לא טענת שמא ופשטינן לה מניא דר"ש אומר נאמרה שבועה בפנים. דהיינו שבועה דשוטה שמשניען אותה בעזרה. ואיכא למידק אמאי אילטריכא להאי דהא משכחן שבועה בממון שבאה על הספק דהיינו שבועת השומרים הלכך שפיר איכא למיגמר מסוטה וכ"ת

המס נמי כרי הוא שהרי יודע נוהאי שהפקיד אללו ליתא להא אין מיוצא על שומר חל עד שעת תונסין כלאמרינן בפרק הגוזל (דף קיב.) וכפ' אלו נערות (דף לד:) ס"ד אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה ליתייב במזונותיה בשעת משיכה ליתייב בפונסיה קמ"ל אלמא עיקר מיוצו של שומרים הפקפ הוא ר"ל אה"נ ולאמרינן הפקפ מגלן לאו בשומרים קאמר לכיון לעיקרא הפקפ גלגולא נמי הפקפ כפוסה אלא ה"ק אף כשניך שבועות אלמא עיקרן הפקפ גלגולא נמי מי שפוכר כן מנ"ל למגלגלין בשמא והא אינא [גמ'] שמא למימר לכיון לעיקרא אינה אלא מגלגלין בשמא על שמא היא אלמא מפני שנסתרה כנרית דמיא מנ"ל אלא ש"מ מגלגלין בשמא על שמא היא ומע"ג דממונא מליכורא לא יליפין הכא כיון לעיקר גלגול אמי בק"ו אפיר מניכו למילף ומשעיכן משמעתא דכולהו שבועות מגלגלין כרי על כרי וברי על שמא ושמא על כרי ואפילו שמא על שמא להא פוסה שמא על שמא היא ומגלגלין ומע"פ אים מוקלין ואומרים דשמא על שמא אין מגלגלין ופוסה שמא אפילו לכרי שרגלים לדבר שהי לכשברי אמי שרגלים לדבר שהי קנא לה ונסתרה אינו ממוור אלא

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען סמג עשין נה טור מ"מ סי' נד:

מסורת הש"ס
ג) דף מ: ב) במדבר ה ג) שם ד) שם ה) שם ו) בפ"ע הגירסא בסיומם ליתנם:

קובץ הגהות
חו"י (א) נ"ב פי' לפיר שמומרים לו אל תצער עצמך השבע וטול ולא כפירש"י ז"ל:
(ב) דהא מיתסר עליה כו'. נ"ב נ"ע מתח אלא למה לי:

המאור הגדול

והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה כל חשוד שהוא מן הנשבעין ונוטלין אם הוא מאותן שהיה דינן מן התורה ליטול בלא שבועה ורבנן רמו עלייהו שבועה להחמיר עליהם כגון פוגם את שטרו ועד אחד מעידו שהוא פורע והנפרע שלא בפניו ומנכסים משועבדים כיון דאיכא בידיה שטרא דמקרוס נוטל בלא שבועה והוא הדין לחנוני על פנקסו וכל מאי דמאי ליה שדינו היה מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע כולן נוטלין בלא שבועה כיון דלא מוסיפין על דרב ושמואל חוץ מחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים דפקע שטרא כדרב ושמואל והיא היא ולא מוסיפין עלה ולא מידי אבל אם זה החשוד הוא מאותן שלא היה דינן מן התורה ליטול כלום וחכמים הקילו עליו ליטול בשבועה אי משום כדי חייו כגון שכיר או משום שרגלים לדבר כגון הנגזל והנחבל ומאי דאמי להו הרי זה לא נשבע ולא נוטל כלום והולך לו בפחי נפש ומי שהוא מן הנשבעין ולא משלמין ושבועתו דרבנן כגון אמר לחנוני תן לי בדינר פירות אם הוא חשוד לא נשבע ולא משלם וה"ה בשבועת היסת ולא מפכינן לה אשכנגדו וחשוד שהוא מן הנשבעין מן התורה אי במודה מקצת ועד אחד הרי דינו מפורש במשנה ובגמרא בדין שכנגדו חשוד על השבועה ואם הוא מד' שומרין כיון שאין כנגדו יכול לישבע לפי שאינו בא עליו בשעת ברי הרי הוא בדין היו שניהם חשודים זהו מה שנראה לנו בדין חשוד אע"פ שראינו לרי"ף ז"ל שכתב בתשובותיו שהפוגם את שטרו הוא חשוד תחזור שבועתו להיסת לכשנגדו לא נראו לנו הדבריו וכתבנו מה שנראה לנו והוא הנכון:

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד בשל המאור ז"ל והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה עד וה"ה למחני על פנקסו וכל מאי דמתו ליה שדינו מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע ונוטל שבועה טעה בחוני על פנקסו שדינו מן התורה שילך לו בפחי נפש שכרי דינו מה לי בידך ומה לא תומר מיני יודע הוא ומ"ל דפטור ולהוא טעמא דפרישו הגאונים ז"ל דמשני הכי ליה בשבתי הכי ליה טעמא דמקנתא הוא ולאו דינא דמ"מ פטור לפ"ג בלא תמר ליה בשבתי הכי ליה לתקוני ולא לעוותי ואם תמצא לומר נמי פשע נהא לפי' הכי פטור ואף ה"ה לאכרסם כרי דוד ז"ל כן השיב עליו אחנוני תשוב מיגו טוען וכן כמה שכתב בשביר תשוב שפיגו בשבע ואיגו טוען בלוס אינו מועיל לו לפי שאלמלא פיגוא"ל אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא אפשר נמי מגלגלין מג"ל מי מק"ו לא דמי לסוטה כל שבועה אפשר ומגלגולה אפשר אי שבועתו אינו אלא טענת ברי לכתיב כי יתן איש ושבועת השותפין מקנגת לכנגן הוא משום דמוכו התירא ויכין לעיקר שבועת ממון עיקר מיגו אלא טענת ברי נימא נמי דגלגול ליכה טענת ברי אלא מגלגלין על השביר מפני שאסו מכמיס עליו וכך מקלת משמועינן קולא מהריתי שפומתין לו השבע וטול ומע"ג לניסנא דמאי פיניהו לה מ"ם כך מצאתיה לרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מהל' שכירות שכתב שכיר שבא לישבע אין מחמירין עליו [שבועה] אלא כשבע אלא טעל ויטול ולכל הפשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופומתין לו אחלה לא תצער עצמך השבע וטול: מנין לגלגול שבועה מן התורה. הרי"ף ז"ל מע"פ שכתבה בפ"ק דקידושין מזר וכתבה כאן ולפיכך מע"פ שפירשתים אם לאחזר ואפרשה כמו שכתבתי שם: אמן אמן. יתירא למדרש ניה גלגול כדמסיק ואזיל: אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ולא לפשר לאוקמה אלא בשבועה בגלגול: בנוסה. שיך לגבי יבמה: שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו שמר את הדבר: אילימא וכו' לקנא לה לא תפתני עם פלוני ומשקה לה כסהיא מרוסה ומילי מילי קתני ולא אתשבע על כולן כאחד אלא ה"ק בין כשהיא מרוסה בין כשהיא נשואה בפני עצמן: ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליטבע בעד אחד. כלאמרינן התם לגרך אני עשים. אפתרה דילפינן דבר דבר מממון: ממון שניתן ליטבע. להשביע בעד אחד. אם טענו אנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו בשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש בכל עון ובכל חטאת בכל חטאת ובכל עון הוא למינו קם אבל קם הוא לשבועה: אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול: אשכחן ואי. שמגלגלין טענת ולמי נדבר (המקור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או אלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: פשיט מנא לן. טענת שמא כגון שבועת הפומתין והמרימין אלמלא לתנן הכא בפירקין אלמלא הפומתין והמרימין אינו יכול להשביען מגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא אפשר נמי מגלגלין מג"ל מי מק"ו לא דמי לסוטה כל שבועה אפשר ומגלגולה אפשר אי שבועתו אינו אלא טענת ברי לכתיב כי יתן איש ושבועת הפומתין מקנגת לכנגן הוא משום דמוכו התירא ויכין לעיקר שבועת ממון עיקר מיגו אלא טענת ברי נימא נמי דגלגול ליכה טענת ברי

העתקת פירוש הרי"ף

שישבע בעל הבית ויטול ובבבא השניה שישבע החנוני ויטול להתחלפות הטענות. ויהיה דעת ר' יהודה בב' הבבות שישבע בעה"ב אם ברישא להיותו שוה עם רבנן אף בבבא הראשונה ותהיה סברו לומר דאיהו שתיק להו לרבנן עד דאסיק להו לכלהו מלתיהו והדר פליג עלייהו בכולה מלתא באומרו כל שהפירות בידו ידו על העליונה הנני מבטל לך סברא זו ונאמר כי כאשר היה אצל ר' יהודה שהפירות של בעל הבית בבבא האחרונה ושהוא יותר ראוי שיקח הפירות עם שבועתו אף שהחנוני אינו מודה לו במכירתם ק"ו שהחיה לו סברא זאת בבבא ראשונה מצד שהחנוני מודה לו במכירתם וזאת ראיה גדולה וחזקה שאין לזוז ממנה. ועוד יש לנו ראיה אחרת על זה והוא שההלכה השניה שהיא אומר לשלחני תן לי בדינר מעות וכו' הלא ידעת שהיא הולכת ע"ד הראשונה ואין שום הפרש ביניהם ולא תמצא שהיה ר' יהודה חולק עם רבני זולתי בחלק האחרון ממנה וזה תמצא שם מפורש בדברי ר' יהודה שאמר אין דרך שולחני להיות נותן את האיסרין עד שיטול את דינרו נראה מינה שדעת ר' יהודה נוטה שבעל הבית יותר ראוי שיקח עם שבועתו בשתי הבבות כמו שזכרנו בבבא הראשונה. והסיבה בזה אם בבבא הראשונה ממנה להשתוות עם רבנן בטעם אשר קדם זכרו בבבא הראשונה מההלכה הראשונה. ובשער השני לטעמו אשר הוא נותן באמרו אין דרך שולחני ליתן איסר עד שיתנו את דינרו וכמו כן ג"כ על זה הדרך בעצמו הוא ראוי שיהיה דעתו בבבא האחרונה מההלכה הראשונה לומר שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ולכך הוא מעמיד אותם ברשות בעה"ב ולפי שאינם ברשותו של בעל הבית לגמרי אך לריחוק הנותן ברשות החנוני יותר מרחוק מבעל הבית אמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ולא אמר אין דרך החנוני להניח פירותיו ברשות הרבים לפי שהוא מנע עצמו מהזכיר יסוד ועקר הטעם וזכר מה שהוא נמשך ממנה אשר הוא הדבר המבוקש וזה לפי שהוא רחוק ענינו שיהיה החנוני מניח פירותיו ברשות הרבים הוא מן הראוי שיעמדו ברשות בעל הבית לפי שאין דרך כו' נמצא בזה ושמא יטענו טוענן עליו ויאמר יתחייב על זה הדרך שיהיה טעמו כמשפט הראשון שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ויאמר שאין ההשתוות זולתי שיאמר שאין הטעם דרך החנוני להיותו נותן הפירות עד שיטול את דינרו. ואנחנו מודיעים אותו שאינו כן כמו שהוא חושב דאין ראוי לומר בכה אע"פ שהוא אז השתוות אחר וירצה שהטעם הוא בעצמו אחד. וזה לפי שהחנוני לפעמים דרכו ליתן את הפירות אע"פ שלא נטל את דינרו לפי שהן עשוים ליריקב מה שאין כן במעות שאין עשוים ליריקב והואיל והוא כן כמו שאמרנו ראוי הוא לו שיניח אותו המשקולו ר"ל אותו טעם ויקח משקלות אחר וטעם יותר נכון ויותר מאומת כמו שהזכרנו. ויש לנו עוד ראיה שלישית על מה שאמרנו כי ר' יהודה לא נחלק על רבנן כי אם בבבא האחרונה מהשתי משניות לבד והוא מ"ש בגמרא וצריכה דאי אשמועינן קמייתא ה"א בהך קאמרי רבנן משום דפירות עבידי דריקבי אבל מעות דלא אימא מודה ליה לר' יהודה כלומר אף לפי שתי המשניות דרכם אחד והנגלה מהם אחד אי אפשר שלא לכתבו שאין באחד מהם כל הצורך וזה שאם לא זכרה המשנה זולתי בדין הפירות לבד לא היינו יכולים ללמד ממנו דין המעות לפי שהיינו אומרים לא נחלקו רבנן על רבי יהודה כי אם בפירות לפי שטענת החנוני מקובלת כשיאמר לבעל הבית נתתיו לך והולכת לביתך לפי שהחנוני רוצה למכור פירותיו באשראי קודם שיבואו לידי רקבון ולכך אמרו רבנן שהוא ראוי שיטול עם שבועתו אבל המעות שאינן באין לידי רקבון לא נקבל טענתו בהם שהוא נתן קודם שיקבל דמיהן ולכך הם מודים לר' יהודה שיקבל בעל הבית עם

משמע נמי דשכורה ממה והיינו משום דסוטה שמא על שמא הוא וכדמפרש: עד היכן בחה של גלגול שבועה. לגלגל עליו דבר שאין נשבעין עליו: רא"ל עבדי אתה. לפילו זו מגלגלין עליו אם יתחייב לו שבועה ממקום לחבר: ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא הקורא לחברו עבד בנעני יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו לפי שזלזל ביקרא"ל כ"כ אף הס יזלזלו אותו ומכאן למד ר"ת ז"ל דאותי דאמרינן בפ' כל היד (דף יג.) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי ללמד למימרא שיהא מנודה מאליו בנדוי של רבותינו אלא שרצו לגדלו והא ה"ג אמרינן הקורא לחבירו עבד כנעני יהא בנדוי ומוכחת מלתא שאינו בנדוי מאליו מדאמרינן התם שמותי משמתינן ליה ללמד אותי שאותי משמע: ממזר סופג את הארבעים. קנסא מכח מרדות ועיקר ליה מנדוי ואחרים פירשו יהא בנדוי מדה כנגד מדה דאיהו מוקי לה בחרור כנען מוקמינן ליה אלן בחרור דאמרינן בשבועת העדות אחרור בו נדוי בו קללה: ממזר סופג את הארבעים. דאיהו מוקי ליה בלא יבא ממזר ואם יבא על בת ישראל מיתייב מלקות הלכך אלן נמי מלקינן ליה: רשע יורד עמו עד לחייו. כלומר לזו אין ב"ד מזקקין לו אלא הוא מוסר עצמו ולמעט פרנסתו ולילך בחומנותו: רא"ל השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי וכגמ' מסכת קדושין (דף כח.) פרכינן עליה הא טעמא מעליתא היא ולא גלגול נמי מי הוה מודה מקצת או היה לו על אחד היה חייב בשבועה טעונת מטלטלין היא שחובעו פעולתו או גרעונו ואתי רבותא דהאי מאחר גלגול שבועה ומפרקינן רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מוסר בשפחה כנענית ואינה טעונת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף אלא דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאתקש לקרקע כדאמרי' [במלפנין דף יג:] יאלו עבדים דאיתקשו לקרקעות אלא הכא היינו טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא בחובעו ממון דשבועה דקרא נתביעת ממון היא ולא בחובעו גופו אלא עבד כנעני אין השבועה נעבד אלא לזה המוסף בו וממונא קא מבע מיניה ופרכינן עלה התם בגמרא פ"ק היינו קרקע ולאו למימרא דעבד עברי הוי כקרקע דהא לא איתקש לקרקע אלא עבד כנעני אלא ה"ק אמי קמ"ל רב יהודה הא ולאי פשיטא דכיון דעל קרקע נשבעין בגלגול כדאמרן התם זוקקין וכו' ואע"ג דלא שייך נה שבועה כלל הוא הדין בהאי דכיון תיקם לדעתין למגרע מיניה ופרקין מהו דתימא קרקע הוא דעבידי לינשי דמזבני בגינעא אבל אמי אם איתא דזבין קלא איתי ליה קמ"ל: ירושלמי הד בר נש הא טריפן לך. מלתאי לאחד מתלמידי הרמב"ם ז"ל שהוא כתב דאמי דקאמרינן הא טריפין לך הרי הוא כטריפין לך קאמר שאתמנ לך או בעינן לשומי לך דאי לא הא ק"ל הילך פטור ואיכו לאו למימרא דלאחר שטועטו דבר אחד והודה בו ואחר כך טוענו עוד וכפר בו שגלגל בכי הא להא אמרי' בפירקין ללעיל טענו אחיס [וקדם] ואם [שלח] באמצוין פטור לומר דאין זה מודה מקצת כיון שזו כתביעה אחרת וכיון שכן אף לגבי גלגול אין מגלגלין עליו ג"כ דלא עדיף גלגול מעיקר הטענה ואין ביניהם אלא שמודה מקצת בטוענו הכל בברי וגלגול אפי' על המקצת שאינו טוען כרי אלא הכא מיירי בשטוענו כבר אומן תרין דינרין בברי וג"כ מילת פלן ופלן בשמת ג"כ בשקדם והודה כמעירים ע"כ ואמיהיכי אם הרב ז"ל כתב כן שאין הנדון דומה לראיה כלל דבשעה שבועה כל שקדם והודה בשעועים אלא כמעירים אין כאן מודה מקצת ולא אלא שבועה נתחייב מיד על כל מה שילה לגלגל עליו:

הדרן עלך כל הנשבעין

נושא שבר. שומר בשכר: נשבע על הבל. אלא פשט: משלם את הבל. כל הנך דאמרי' שבועה ושבויה ומתה וגניבה ואבדה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא אחילה: נושא שבר והשובר. כולהו מקראי ילפינן בהשואל במציעא (דף נד:) מאחר זו בשר שניה בהשוכר את הפועלים (דף קג.) כל הי"ג והאי דהדר ותניא הכא משום דבעי למיתני מיומי ופטורי דקרבן שבועה דילהו מתני דמתני' ואזיל תנא בריפא מיומי ופטורי בממון דילהו לפי שקרבן שבועה בחיובו ופטורו תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה חייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון ומומחז ואפס ואם נשבע לשקר על חנם כגון שאילו הודה לא היה משלם ממנו שאין כאן כפירת ממון וכולהו גווני מתני' בפירקין ובשר הכי תני זה בכלל כל המשנה מחובה למוכה ומפטור לפטור מפטור למוכה פטור ממוכה לפטור חייב ובהאי פטור לתנן ליפלגיו אמולאי בגמ' דלא אמר פטור מבשועת השומרים כלומר מבשועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כלומר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועת בטוי לשבער בחומר יודע אני שבשועה זו אסורה אבל אילי יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו וכדלקמן בפ' שבועות שתים בתרא (דף כו:) ושמואל אמר דאף פטורין מבשועת בטוי וטעמיה מפרש בגמ':

הדרן עלך ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי: עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב רא"ל עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא "הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ממזר סופג את ארבעים רשע יורד עמו לחייו אמר רבא דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי כו': ירושלמי חד בר נש אזל בעי למידן קומי ר' זעירא [1]וחייבו שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אנא חייב לך קא (א) טרפין לך א"ל ומילת פלן ופלן א"ל רבי זעירא או הב ליה כל מה דתבע לך או אשתבע ליה על כל מה דהוא מגלגל עלך וחזינן מאן דקשי' ליה האי עובדא משום ההיא דגרסי' נמי בגמרא דבני מערבא בתחלת פרק המפקיד אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם (ב) א"ר יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רצה לשלם ישלם ואם אינו רוצה לשלם ישבע ופריק כי אמר רבי יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועות השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דרבי זעירא דחייביניה לאשתבועי על כל מה דמגלגלין עליה ואנן לא סבירא לן הכי דגלגול שבועה דאורייתא הוא וכל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון ואי לא דמחייבינן בשבועה דאורייתא כי האי גוונא לא הוה מחייב רבי זעירא בשבועה דרבנן הכי אלא האי מילתא פלוגתא דתנא קמא ורבי יוסי היא ור' זעירא כתנא קמא ס"ל כדקיימא לן בכל פלוגתא דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיה דהלכתא כתנא קמא: גרסינן בפרק הגוזל[ה] אמר רב הונא אמר רב [3]מנה לי ביודך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ובאו עדים פטור שנא' [3]ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו [הבעלים] שבועה שוב אין משלמין להן ממון ולית הלכתא הכין אלא אם באו עדים אחר שבועה חייב לשלם דקאמרינן אמר ליה רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך א"ל לאפרושה לדרב בעלמא והא רב קרא קאמר קרא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא:

הדרן עלך כל הנשבעין

ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: **גמ'** הני ארבעה תלתא הוו ש"ח חד והשואל חד ונושא שכר והשוכר חד דתרוייהו חד דינא נינהו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין הן ודיניהן שלשה וכן הלכתא: (אמר לשומר חנם וכו'):

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות

מסורת הש"ס

ב) דף קו. 3) שמות כב:

קובץ הגהות

חו"י (א) נ"ב דבני הכ"ן כזה בענין הילך לגיכין נגד כך נגד להלמן. (ב) נ"ב אמו מוסיף. פי' מוסיף שמא ליפטר מן השבועה אמר:

השגות הראב"ד

בתב הרב אלפס ז"ל, ואין לה סבירא לן הכי בגלגול שבועה לתוריית הוא עד דכל פלוגתא דלא איפסיקא הלכתא בהדיא הכי כתיק: בתב הרמב"ד ז"ל לא הכרכי זה ולא הכרכי זה, לא הכרכי הרמשון להתמיר בשבועה שיהיה מקצת מכמי יותר משבועת התורה, כשם שהשבועה קלה משל תורה כך הגלגול שלה קלה משל תורה. ועוד מנא ליה דהך שבועה דתמרין דינרין שבועה דרבנן הוא דלמא שבועה דתוריית הוא, ולא הכרכי השני דמוקי למלתא כתמי, ור' יוחנן קאי כתיק. דעקרא דמלתא הכי הוא בירושלמי, אמר הריני משלם מוסיף אמר שלא בא יד ואמר אני אמת עיניו נתן בה קל בעי למימר והכי איתא בגמרא דילן, אמר בשבע אני רואה מומן מגלגלין עליו אחר ואמר משלם אני מוסיף אמר ר' יוסי לא מייתינן התורה שבועה להתמיר וכו', שמעינן השתא דלא"ג דמשמע שבועה שהיה נרשומו, יכיון דלוכל עליה שבועה היכי אלי פטר נפשיה מן הגלגולים. מעתה היאך יכול לפרש הרב ז"ל ור' יוסי בגלגולין פליגי, ומאי מוסיף מוסיף בגלגולים קאמר, כלומר אי ישלם הכל אי יפטר על הכל, והלא אי אפשר שלא יפטר אלא יפלם אלא מקצת ואי מוסיף דקאמר מנא אמת עיניו נתן בה, קאמר בריפא דלא מיתמי כיון דמעיקרא הוה בעי לשתבועי בתומין כי אחר ואמר הריני משלם אי ליכא למיתב אמת עיניו נתן בה, קמ"ל מוסיפים ומשביעים אותו שהיה נרשומו ומגלגל עליו כל מה שילה. ואמת ר' יוסי למימר בין אריפא בין אמיפא כיון דאמר הריני משלם זוא אין מייצינן אותו שהיה נרשומו ולא מייצינן התורה שבועה להתמיר וכו', והשתא דלאי פירוסא לא קשיא ולא מידי דר' יוסי דעקר הגלגול לא קא מיירי ולא מידי, ואפשר שמתיינן אותו אי שבועה או שילה, אלא ר' יוסי הכי קאמר אם יילה לשלם הקרן והגלגול זוא אין מייצינן אותו שבועה שהיה נרשומו: סליק

העתקת פירוש הרי"ף

שבועתו ולכך הוצרך לנו ללמוד דין זה כדי שנודע שרבנן חולקין עליו גם בזה. וכן גם כן אילו לא זכר לנו כי אם דין המעות לא היינו למדים ממנו היאך דין הפירות אצל ר' יהודה לפי שהיה לנו לומר שלא נחלק ר' יהודה עם רבנן כי אם במעות מפני שאינן נוקבין כשהן משתהין אצלו ולכך טענתו חלושה כשהוא נתנם בלא לקיחת הדמים ויהיה בעל הבית יותר ראוי ממנו בנטילתן עם השבועה אבל הפירות שאם נשתיירו אצלו נפסדו טענתו עליהם שמוכרם בלא לקיחת המעות טענה מקובלת והודה ר' יהודה לרבנן שהוא ראוי ליטלם עם שבועתו ולכך הוצרך להזכיר לנו אף זה הדין של פירות כדי שלא נחשוב שר' יהודה שוה עם רבנן: **הנה** כבר נתבאר לך מזה ביאור שלם שר' יהודה לא נחלק עם רבנן כי אם בשתי הבבות האחרונות מהשתי משניות לבד לפי מה שאמר לפי דפירות עבידי דרקיבי ומעות לא מרקבי לא יתכן להיות כי אם בב' בבות האחרונות בלבד ואפילו אם נניח כל אלה הפנים למי שהוא תושב כי ר' יהודה חולק עם רבנן בב' הבבות לא ירויח שום דבר ולא יתיישב לו שום פירוש למה שאמר נחלק ר' יהודה עם רבנן כי אם במעות מפני שאינן נוקבין כשהן משתהין אצלו ולכך טענתו חלושה כשהוא נתנם בלא לקיחת הדמים ויהיה בעל הבית יותר ראוי ממנו בנטילתן עם השבועה אבל הפירות שאם נשתיירו אצלו נפסדו טענתו עליהם שמוכרם בלא לקיחת המעות וכבר הקדמנו זה בתחלת דברינו אשר שמנו אותו לפתיחת הדין. ולפי שאין דרך לא לחנוני ולא לבעל הבית להשליך המעות לרשות הרבים לכן הניח ר' יהודה שלא אמר עליהם כמו שאמר בפירות ואמר שאין דרך שולחני להיות נותן את המעות עד שיטול את דמיהן. הנה במה שהבאנו מהפירוש והעמד' הראיות די לנו לידיעת כל הדברים האלה והתהלה לאל יתברך לעד ולנצח אמן:

מרדכי מהלכות נדה והלכות מקוואות

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות בסדר האלפבי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים:

עם הגהות הרמ"א ז"ל. וחם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב בזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפני בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב בזה (*). גם הצגנו הדפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי.

היה מסתם עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד מטמא [*עלמ] נועץ לפורעו כלומר יעמוד עמו בלילה דיפה עד שיעות הסבר [*גמרא נדה סג] וכמה עונה יום או לילה אם ושתה בלילה יפרוש כל הלילה ואם ושתה ביום יפרוש כל היום הכי מפרש בנדה

פרק התשה* [*דף סג] ומשלחה **תשלא** על התשה שמשה שלא בשעת ושתה כמה תתכפר לפי שלמחרת שיומשה מלתה דם על הספדין לא ידעינן מאי מיבעי ליה מדלא לתוכם הוא ורחמנא פטריה כדמשמע פרק ידיעות הטומאה ועוד דבפ"ק דנדה אמרי' גבי בעלה לא המתינו עליה לבדוק אלא מיד לזיכא טהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה אבל מגו זמן [הזה] לזיכא טהרות לא בעיא בדיקה פ"ק מאי כפרה שייך כאן ושלוש מאיר בר"ב: [*שבועות יח] והזורם והספרמם כמו מזרו מחור והכדיל בין הטמא ובין הטהור ומשיך ליה משה כי תזריע וילדה זכר להכדיל ולהורות בעניינין דשמויי יין כתיב ג להורות בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל. ג המקדש עצמו בדרך נסיעות כל המקדש עצמו בשעת משמים ובסוף פרק שלשי דיומות משמע נמי **תשלב** דאסור לשמש אלא כדרכה דמשיב ליה כמעשה עכו ואוקי בדפרק שני דנדרים אמרי' ההיא דאתא לקמיה דרבי אמרה ליה עכרתי לו אלמן והפכו אמר לה בתי מה תעשה לך שהטורה התירה לו ואומר ר"י שיש לפרש דלמו בחשמים אלא כדרכה (היה) [מיירי] אלא היה מלמעלה והוא מלמטה ועוד אומר ר"י דאין חשוב מעשה עכו ואוקי אלא כדרכה ד ורגיל לעשות כן תדיר אבל בחקרתי בעלמא שיחזור לשמשו אלא כדרכה אבי וכן נראה ה לפרש שלמן עכרתי לו והפכו אלא כדרכה ו דעל כרחה קבלה כי היא מלטערת והכחוב קרלו עינוי אם תעשה את בנותי אבל היא למעלה מאי חיכפת לה ואפי' אלא כדרכה הציב לה התורה התירה לו וקאמר נמי התם אאין לאין הלכה כר"ש בן להבאי דאמר חגרין למה מפני שמהפכין שלמן אלא כל מה שאדם רוצה לעשות עם אשתו עושה אבל לבשר הבא מן הטהח לפה חוכלו אלוק או מבושל או צלי. מחוסחפת יבמות. כחוב בספר התרומה וז"ל הלבחת **תשלג** אשה הרגילה לראות ביום קבוע כגון מחדש לחדש או ומן אחר אם רגילה לראות בחחלת הלילה או בחמציחה או בסופו אסורה לשמש כל הלילה חולי בחרחה ומותרת לשמש כל היום אלפיה אפילו בסופו וכל יום שלאחריו אפילו בחחלתו וכן אם רגילה לראות ביום אפילו בחחלתו מותרת לשמש לילה אלפיה אפילו בסופה אע"פ שאסורה לוסת ממש שעה אחת או אם רגילה לראות בסוף היום מותרת לשמש אפילו בחחלת הלילה שלאחריו אבל כל היום אסורה לשמש מחחלתו ועד סופו והא דאמר פ' הדר ופ' הנח על יאמתו היוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו אמר רבא לא שנאמרה אלא לומתה אמר ר"ת ולו להתיר בחשמים קאמר כדפירש"י דהא מן התורה אסור מוהזרתם את ז ישראל אלא לדברי ריבוי ופיוסין קאמר ולא חייבינן שמא יבא עליה אחמת רבי שמעון אית יהושלים מפרש חשמים ממש משום דקיימא לן כמ"ד ושמות דרבנן וכן פירש בשלחות ומדוסמות דרבנן אמור לומתה נמי דרבנן ויוצא לדרך אוקמוה אלחוריית דמ"ג וכן פי' ר"י וכחוב בס"י וכה דין בחשה שומתה לימים אבל חשה שומתה לימים אמרים ולא לימים כדחנן בפרק החשה [דף סג] ואלו הן ושמות מפקחת מעטת, מושחת כפי כריסה וביציולי מעיה כגון למרוריות אוחזין אותה וכל כיוצא בהן וכל שקצעות אלא פעמים הרי זה ושמ הלבך מי שומתה בשמיני גופה ולא לימים או בחכילת שום או אלבה פלפלין ורחתה מותר לשמש עד שיגיעו אותם הסימנים: בפ' כל היד [דף טו] חשה שים לה ושמ בעלה מחשב ימי טומחתה אלא יש לטעות מיד בומנה וכן הלריך רבי שמעון את בתו לטעול בומנה אפי' בחוך ושע"פ שאין בעלה בעיר: [שלחי פ"ק דנדה דף יב ע"ב] **תשלה** כל חשה [שאין] לה ושמ [*אסורה לשמש ואין לה בחובה ולא פירות ולא בלאות ויוליא ולא יחזיר עולמית דברי ר"ש ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמש בד' עדים והן הן עוחותה כו'] ולא פירות שאם הכניסה לו קרקע לפירות אותם פירות שאכל אינו משלם לה [*ולא אמרי' כיון לאין לה בחובה אינו משמש ואין לה בחובה ולא לה פירות דנכסי מלוג לאכל ממנה] דפירות הוי חנאי בחובה דלמאי' בפרק נערה שנחפחחה חקנו פרקוסה חחח פירות וכיון לאין לה בחובה אין לה נמי חנאי בחובה ולא בלאות שאם הכניסה לו כלים ובלאות אינו משלם לה כמו שמשלם לשאר שמחגרשת מלילה. פ"ק אם נחן הוא לה בגדים ועדיין הם קיימים הספידה בלאותיה ומוכלן הבעל: משמשת בד' עדים אד לאחר חשמים ואד לפני חשמים והן הן עוחותה שמודיעו, ח אותה שהיא טמאה ותיקונה שאם לץ נמלאת טמאה מותרת ואין לריך לגרשה עיין בלילפס פ' אלמנה ניוחית: אמר רב יהודה אמר שמואל הלבה כר' חנינא בן אנטיגנוס ובחלמוד ירושלמי אמרי' אמר רב יהודה ובמאי עסקינן שנחנה לו בעלה ואמרה לו נטמאתי מי נטהרת הא אמר שמואל אדע זימנא ואי לבעלה הא פריך סוף פ"ק דנדה ובמאי מי נטהרת הא אמר שמואל אדע זימנא ואי לבעלה הא אמר כל לבעלה לץ בעיא בדיקה דאמר ט ר' אבא בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת ואשה שראתה כתם כדי לראות שני כתמים זה אחר זה בין שני בדיקות אחת בין שני ימים אחת בין שני לילות אחת בין שני בין שלשה בין ארבעה בין חמשה בין ששה בין שבעה בין שמונה בין תשעה בין עשרה בין אחד עשר יום בין שנים עשר יום בין שלשה עשר יום בין ארבעה עשר יום בין חמשה עשר יום בין ששה עשר יום בין שבעה עשר יום בין שמונה עשר יום בין תשעה עשר יום בין עשרים יום בין עשרים ואחד יום בין עשרים ושנים יום בין עשרים ושלשה יום בין עשרים וארבעה יום בין עשרים וחמשה יום בין עשרים וששה יום בין עשרים ושבעה יום בין עשרים ושמונה יום בין עשרים ותשעה יום בין שלשים יום בין שלשים ואחד יום בין שלשים ושנים יום בין שלשים ושלשה יום בין שלשים וארבעה יום בין שלשים וחמשה יום בין שלשים וששה יום בין שלשים ושבעה יום בין שלשים ושמונה יום בין שלשים ותשעה יום בין ארבעים יום בין ארבעים ואחד יום בין ארבעים ושנים יום בין ארבעים ושלשה יום בין ארבעים וארבעה יום בין ארבעים וחמשה יום בין ארבעים וששה יום בין ארבעים ושבעה יום בין ארבעים ושמונה יום בין ארבעים ותשעה יום בין חמשים יום בין חמשים ואחד יום בין חמשים ושנים יום בין חמשים ושלשה יום בין חמשים וארבעה יום בין חמשים וחמשה יום בין חמשים וששה יום בין חמשים ושבעה יום בין חמשים ושמונה יום בין חמשים ותשעה יום בין ששים יום בין ששים ואחד יום בין ששים ושנים יום בין ששים ושלשה יום בין ששים וארבעה יום בין ששים וחמשה יום בין ששים וששה יום בין ששים ושבעה יום בין ששים ושמונה יום בין ששים ותשעה יום בין שבעים יום בין שבעים ואחד יום בין שבעים ושנים יום בין שבעים ושלשה יום בין שבעים וארבעה יום בין שבעים וחמשה יום בין שבעים וששה יום בין שבעים ושבעה יום בין שבעים ושמונה יום בין שבעים ותשעה יום בין שמונים יום בין שמונים ואחד יום בין שמונים ושנים יום בין שמונים ושלשה יום בין שמונים וארבעה יום בין שמונים וחמשה יום בין שמונים וששה יום בין שמונים ושבעה יום בין שמונים ושמונה יום בין שמונים ותשעה יום בין תשעים יום בין תשעים ואחד יום בין תשעים ושנים יום בין תשעים ושלשה יום בין תשעים וארבעה יום בין תשעים וחמשה יום בין תשעים וששה יום בין תשעים ושבעה יום בין תשעים ושמונה יום בין תשעים ותשעה יום בין מאה יום בין מאה ואחד יום בין מאה ושנים יום בין מאה ושלשה יום בין מאה וארבעה יום בין מאה וחמשה יום בין מאה וששה יום בין מאה ושבעה יום בין מאה ושמונה יום בין מאה ותשעה יום בין מאתים יום בין מאתים ואחד יום בין מאתים ושנים יום בין מאתים ושלשה יום בין מאתים וארבעה יום בין מאתים וחמשה יום בין מאתים וששה יום בין מאתים ושבעה יום בין מאתים ושמונה יום בין מאתים ותשעה יום בין שלש מאות יום בין שלש מאות ואחד יום בין שלש מאות ושנים יום בין שלש מאות ושלשה יום בין שלש מאות וארבעה יום בין שלש מאות וחמשה יום בין שלש מאות וששה יום בין שלש מאות ושבעה יום בין שלש מאות ושמונה יום בין שלש מאות ותשעה יום בין ארבע מאות יום בין ארבע מאות ואחד יום בין ארבע מאות ושנים יום בין ארבע מאות ושלשה יום בין ארבע מאות וארבעה יום בין ארבע מאות וחמשה יום בין ארבע מאות וששה יום בין ארבע מאות ושבעה יום בין ארבע מאות ושמונה יום בין ארבע מאות ותשעה יום בין חמש מאות יום בין חמש מאות ואחד יום בין חמש מאות ושנים יום בין חמש מאות ושלשה יום בין חמש מאות וארבעה יום בין חמש מאות וחמשה יום בין חמש מאות וששה יום בין חמש מאות ושבעה יום בין חמש מאות ושמונה יום בין חמש מאות ותשעה יום בין ששה מאות יום בין ששה מאות ואחד יום בין ששה מאות ושנים יום בין ששה מאות ושלשה יום בין ששה מאות וארבעה יום בין ששה מאות וחמשה יום בין ששה מאות וששה יום בין ששה מאות ושבעה יום בין ששה מאות ושמונה יום בין ששה מאות ותשעה יום בין שבע מאות יום בין שבע מאות ואחד יום בין שבע מאות ושנים יום בין שבע מאות ושלשה יום בין שבע מאות וארבעה יום בין שבע מאות וחמשה יום בין שבע מאות וששה יום בין שבע מאות ושבעה יום בין שבע מאות ושמונה יום בין שבע מאות ותשעה יום בין שמונה מאות יום בין שמונה מאות ואחד יום בין שמונה מאות ושנים יום בין שמונה מאות ושלשה יום בין שמונה מאות וארבעה יום בין שמונה מאות וחמשה יום בין שמונה מאות וששה יום בין שמונה מאות ושבעה יום בין שמונה מאות ושמונה יום בין שמונה מאות ותשעה יום בין תשע מאות יום בין תשע מאות ואחד יום בין תשע מאות ושנים יום בין תשע מאות ושלשה יום בין תשע מאות וארבעה יום בין תשע מאות וחמשה יום בין תשע מאות וששה יום בין תשע מאות ושבעה יום בין תשע מאות ושמונה יום בין תשע מאות ותשעה יום בין אלף יום בין אלף ואחד יום בין אלף ושנים יום בין אלף ושלשה יום בין אלף וארבעה יום בין אלף וחמשה יום בין אלף וששה יום בין אלף ושבעה יום בין אלף ושמונה יום בין אלף ותשעה יום בין אלפים יום בין אלפים ואחד יום בין אלפים ושנים יום בין אלפים ושלשה יום בין אלפים וארבעה יום בין אלפים וחמשה יום בין אלפים וששה יום בין אלפים ושבעה יום בין אלפים ושמונה יום בין אלפים ותשעה יום בין שלשת אלפים יום בין שלשת אלפים ואחד יום בין שלשת אלפים ושנים יום בין שלשת אלפים ושלשה יום בין שלשת אלפים וארבעה יום בין שלשת אלפים וחמשה יום בין שלשת אלפים וששה יום בין שלשת אלפים ושבעה יום בין שלשת אלפים ושמונה יום בין שלשת אלפים ותשעה יום בין ארבעת אלפים יום בין ארבעת אלפים ואחד יום בין ארבעת אלפים ושנים יום בין ארבעת אלפים ושלשה יום בין ארבעת אלפים וארבעה יום בין ארבעת אלפים וחמשה יום בין ארבעת אלפים וששה יום בין ארבעת אלפים ושבעה יום בין ארבעת אלפים ושמונה יום בין ארבעת אלפים ותשעה יום בין חמשת אלפים יום בין חמשת אלפים ואחד יום בין חמשת אלפים ושנים יום בין חמשת אלפים ושלשה יום בין חמשת אלפים וארבעה יום בין חמשת אלפים וחמשה יום בין חמשת אלפים וששה יום בין חמשת אלפים ושבעה יום בין חמשת אלפים ושמונה יום בין חמשת אלפים ותשעה יום בין ששת אלפים יום בין ששת אלפים ואחד יום בין ששת אלפים ושנים יום בין ששת אלפים ושלשה יום בין ששת אלפים וארבעה יום בין ששת אלפים וחמשה יום בין ששת אלפים וששה יום בין ששת אלפים ושבעה יום בין ששת אלפים ושמונה יום בין ששת אלפים ותשעה יום בין שבעת אלפים יום בין שבעת אלפים ואחד יום בין שבעת אלפים ושנים יום בין שבעת אלפים ושלשה יום בין שבעת אלפים וארבעה יום בין שבעת אלפים וחמשה יום בין שבעת אלפים וששה יום בין שבעת אלפים ושבעה יום בין שבעת אלפים ושמונה יום בין שבעת אלפים ותשעה יום בין שמונת אלפים יום בין שמונת אלפים ואחד יום בין שמונת אלפים ושנים יום בין שמונת אלפים ושלשה יום בין שמונת אלפים וארבעה יום בין שמונת אלפים וחמשה יום בין שמונת אלפים וששה יום בין שמונת אלפים ושבעה יום בין שמונת אלפים ושמונה יום בין שמונת אלפים ותשעה יום בין תשעת אלפים יום בין תשעת אלפים ואחד יום בין תשעת אלפים ושנים יום בין תשעת אלפים ושלשה יום בין תשעת אלפים וארבעה יום בין תשעת אלפים וחמשה יום בין תשעת אלפים וששה יום בין תשעת אלפים ושבעה יום בין תשעת אלפים ושמונה יום בין תשעת אלפים ותשעה יום בין עשרת אלפים יום בין עשרת אלפים ואחד יום בין עשרת אלפים ושנים יום בין עשרת אלפים ושלשה יום בין עשרת אלפים וארבעה יום בין עשרת אלפים וחמשה יום בין עשרת אלפים וששה יום בין עשרת אלפים ושבעה יום בין עשרת אלפים ושמונה יום בין עשרת אלפים ותשעה יום בין אחד עשר אלף יום בין אחד עשר אלף ואחד יום בין אחד עשר אלף ושנים יום בין אחד עשר אלף ושלשה יום בין אחד עשר אלף וארבעה יום בין אחד עשר אלף וחמשה יום בין אחד עשר אלף וששה יום בין אחד עשר אלף ושבעה יום בין אחד עשר אלף ושמונה יום בין אחד עשר אלף ותשעה יום בין שנים עשר אלף יום בין שנים עשר אלף ואחד יום בין שנים עשר אלף ושנים יום בין שנים עשר אלף ושלשה יום בין שנים עשר אלף וארבעה יום בין שנים עשר אלף וחמשה יום בין שנים עשר אלף וששה יום בין שנים עשר אלף ושבעה יום בין שנים עשר אלף ושמונה יום בין שנים עשר אלף ותשעה יום בין שלשה עשר אלף יום בין שלשה עשר אלף ואחד יום בין שלשה עשר אלף ושנים יום בין שלשה עשר אלף ושלשה יום בין שלשה עשר אלף וארבעה יום בין שלשה עשר אלף וחמשה יום בין שלשה עשר אלף וששה יום בין שלשה עשר אלף ושבעה יום בין שלשה עשר אלף ושמונה יום בין שלשה עשר אלף ותשעה יום בין ארבעה עשר אלף יום בין ארבעה עשר אלף ואחד יום בין ארבעה עשר אלף ושנים יום בין ארבעה עשר אלף ושלשה יום בין ארבעה עשר אלף וארבעה יום בין ארבעה עשר אלף וחמשה יום בין ארבעה עשר אלף וששה יום בין ארבעה עשר אלף ושבעה יום בין ארבעה עשר אלף ושמונה יום בין ארבעה עשר אלף ותשעה יום בין חמשה עשר אלף יום בין חמשה עשר אלף ואחד יום בין חמשה עשר אלף ושנים יום בין חמשה עשר אלף ושלשה יום בין חמשה עשר אלף וארבעה יום בין חמשה עשר אלף וחמשה יום בין חמשה עשר אלף וששה יום בין חמשה עשר אלף ושבעה יום בין חמשה עשר אלף ושמונה יום בין חמשה עשר אלף ותשעה יום בין ששה עשר אלף יום בין ששה עשר אלף ואחד יום בין ששה עשר אלף ושנים יום בין ששה עשר אלף ושלשה יום בין ששה עשר אלף וארבעה יום בין ששה עשר אלף וחמשה יום בין ששה עשר אלף וששה יום בין ששה עשר אלף ושבעה יום בין ששה עשר אלף ושמונה יום בין ששה עשר אלף ותשעה יום בין שבעה עשר אלף יום בין שבעה עשר אלף ואחד יום בין שבעה עשר אלף ושנים יום בין שבעה עשר אלף ושלשה יום בין שבעה עשר אלף וארבעה יום בין שבעה עשר אלף וחמשה יום בין שבעה עשר אלף וששה יום בין שבעה עשר אלף ושבעה יום בין שבעה עשר אלף ושמונה יום בין שבעה עשר אלף ותשעה יום בין שמונה עשר אלף יום בין שמונה עשר אלף ואחד יום בין שמונה עשר אלף ושנים יום בין שמונה עשר אלף ושלשה יום בין שמונה עשר אלף וארבעה יום בין שמונה עשר אלף וחמשה יום בין שמונה עשר אלף וששה יום בין שמונה עשר אלף ושבעה יום בין שמונה עשר אלף ושמונה יום בין שמונה עשר אלף ותשעה יום בין תשעה עשר אלף יום בין תשעה עשר אלף ואחד יום בין תשעה עשר אלף ושנים יום בין תשעה עשר אלף ושלשה יום בין תשעה עשר אלף וארבעה יום בין תשעה עשר אלף וחמשה יום בין תשעה עשר אלף וששה יום בין תשעה עשר אלף ושבעה יום בין תשעה עשר אלף ושמונה יום בין תשעה עשר אלף ותשעה יום בין עשרים אלף יום בין עשרים אלף ואחד יום בין עשרים אלף ושנים יום בין עשרים אלף ושלשה יום בין עשרים אלף וארבעה יום בין עשרים אלף וחמשה יום בין עשרים אלף וששה יום בין עשרים אלף ושבעה יום בין עשרים אלף ושמונה יום בין עשרים אלף ותשעה יום בין שלשים אלף יום בין שלשים אלף ואחד יום בין שלשים אלף ושנים יום בין שלשים אלף ושלשה יום בין שלשים אלף וארבעה יום בין שלשים אלף וחמשה יום בין שלשים אלף וששה יום בין שלשים אלף ושבעה יום בין שלשים אלף ושמונה יום בין שלשים אלף ותשעה יום בין ארבעים אלף יום בין ארבעים אלף ואחד יום בין ארבעים אלף ושנים יום בין ארבעים אלף ושלשה יום בין ארבעים אלף וארבעה יום בין ארבעים אלף וחמשה יום בין ארבעים אלף וששה יום בין ארבעים אלף ושבעה יום בין ארבעים אלף ושמונה יום בין ארבעים אלף ותשעה יום בין חמשים אלף יום בין חמשים אלף ואחד יום בין חמשים אלף ושנים יום בין חמשים אלף ושלשה יום בין חמשים אלף וארבעה יום בין חמשים אלף וחמשה יום בין חמשים אלף וששה יום בין חמשים אלף ושבעה יום בין חמשים אלף ושמונה יום בין חמשים אלף ותשעה יום בין ששים אלף יום בין ששים אלף ואחד יום בין ששים אלף ושנים יום בין ששים אלף ושלשה יום בין ששים אלף וארבעה יום בין ששים אלף וחמשה יום בין ששים אלף וששה יום בין ששים אלף ושבעה יום בין ששים אלף ושמונה יום בין ששים אלף ותשעה יום בין שבעים אלף יום בין שבעים אלף ואחד יום בין שבעים אלף ושנים יום בין שבעים אלף ושלשה יום בין שבעים אלף וארבעה יום בין שבעים אלף וחמשה יום בין שבעים אלף וששה יום בין שבעים אלף ושבעה יום בין שבעים אלף ושמונה יום בין שבעים אלף ותשעה יום בין שמונים אלף יום בין שמונים אלף ואחד יום בין שמונים אלף ושנים יום בין שמונים אלף ושלשה יום בין שמונים אלף וארבעה יום בין שמונים אלף וחמשה יום בין שמונים אלף וששה יום בין שמונים אלף ושבעה יום בין שמונים אלף ושמונה יום בין שמונים אלף ותשעה יום בין תשעים אלף יום בין תשעים אלף ואחד יום בין תשעים אלף ושנים יום בין תשעים אלף ושלשה יום בין תשעים אלף וארבעה יום בין תשעים אלף וחמשה יום בין תשעים אלף וששה יום בין תשעים אלף ושבעה יום בין תשעים אלף ושמונה יום בין תשעים אלף ותשעה יום בין מאה אלף יום בין מאה אלף ואחד יום בין מאה אלף ושנים יום בין מאה אלף ושלשה יום בין מאה אלף וארבעה יום בין מאה אלף וחמשה יום בין מאה אלף וששה יום בין מאה אלף ושבעה יום בין מאה אלף ושמונה יום בין מאה אלף ותשעה יום בין מאתים אלף יום בין מאתים אלף ואחד יום בין מאתים אלף ושנים יום בין מאתים אלף ושלשה יום בין מאתים אלף וארבעה יום בין מאתים אלף וחמשה יום בין מאתים אלף וששה יום בין מאתים אלף ושבעה יום בין מאתים אלף ושמונה יום בין מאתים אלף ותשעה יום בין שלש מאות אלף יום בין שלש מאות אלף ואחד יום בין שלש מאות אלף ושנים יום בין שלש מאות אלף ושלשה יום בין שלש מאות אלף וארבעה יום בין שלש מאות אלף וחמשה יום בין שלש מאות אלף וששה יום בין שלש מאות אלף ושבעה יום בין שלש מאות אלף ושמונה יום בין שלש מאות אלף ותשעה יום בין ארבע מאות אלף יום בין ארבע מאות אלף ואחד יום בין ארבע מאות אלף ושנים יום בין ארבע מאות אלף ושלשה יום בין ארבע מאות אלף וארבעה יום בין ארבע מאות אלף וחמשה יום בין ארבע מאות אלף וששה יום בין ארבע מאות אלף ושבעה יום בין ארבע מאות אלף ושמונה יום בין ארבע מאות אלף ותשעה יום בין חמש מאות אלף יום בין חמש מאות אלף ואחד יום בין חמש מאות אלף ושנים יום בין חמש מאות אלף ושלשה יום בין חמש מאות אלף וארבעה יום בין חמש מאות אלף וחמשה יום בין חמש מאות אלף וששה יום בין חמש מאות אלף ושבעה יום בין חמש מאות אלף ושמונה יום בין חמש מאות אלף ותשעה יום בין ששה מאות אלף יום בין ששה מאות אלף ואחד יום בין ששה מאות אלף ושנים יום בין ששה מאות אלף ושלשה יום בין ששה מאות אלף וארבעה יום בין ששה מאות אלף וחמשה יום בין ששה מאות אלף וששה יום בין ששה מאות אלף ושבעה יום בין ששה מאות אלף ושמונה יום בין ששה מאות אלף ותשעה יום בין שבע מאות אלף יום בין שבע מאות אלף ואחד יום בין שבע מאות אלף ושנים יום בין שבע מאות אלף ושלשה יום בין שבע מאות אלף וארבעה יום בין שבע מאות אלף וחמשה יום בין שבע מאות אלף וששה יום בין שבע מאות אלף ושבעה יום בין שבע מאות אלף ושמונה יום בין שבע מאות אלף ותשעה יום בין שמונה מאות אלף יום בין שמונה מאות אלף ואחד יום בין שמונה מאות אלף ושנים יום בין שמונה מאות אלף ושלשה יום בין שמונה מאות אלף וארבעה יום בין שמונה מאות אלף וחמשה יום בין שמונה מאות אלף וששה יום בין שמונה מאות אלף ושבעה יום בין שמונה מאות אלף ושמונה יום בין שמונה מאות אלף ותשעה יום בין תשע מאות אלף יום בין תשע מאות אלף ואחד יום בין תשע מאות אלף ושנים יום בין תשע מאות אלף ושלשה יום בין תשע מאות אלף וארבעה יום בין תשע מאות אלף וחמשה יום בין תשע מאות אלף וששה יום בין תשע מאות אלף ושבעה יום בין תשע מאות אלף ושמונה יום בין תשע מאות אלף ותשעה יום בין אלף אלף יום בין אלף אלף ואחד יום בין אלף אלף ושנים יום בין אלף אלף ושלשה יום בין אלף אלף וארבעה יום בין אלף אלף וחמשה יום בין אלף אלף וששה יום בין אלף אלף ושבעה יום בין אלף אלף ושמונה יום בין אלף אלף ותשעה יום בין שני אלפים יום בין שני אלפים ואחד יום בין שני אלפים ושנים יום בין שני אלפים ושלשה יום בין שני אלפים וארבעה יום בין שני אלפים וחמשה יום בין שני אלפים וששה יום בין שני אלפים ושבעה יום בין שני אלפים ושמונה יום בין שני אלפים ותשעה יום בין שלשת אלפים יום בין שלשת אלפים ואחד יום בין שלשת אלפים ושנים יום בין שלשת אלפים ושלשה יום בין שלשת אלפים וארבעה יום בין שלשת אלפים וחמשה יום בין שלשת אלפים וששה יום בין שלשת אלפים ושבעה יום בין שלשת אלפים ושמונה יום בין שלשת אלפים ותשעה יום בין ארבעת אלפים יום בין ארבעת אלפים ואחד יום בין ארבעת אלפים ושנים יום בין ארבעת אלפים ושלשה יום בין ארבעת אלפים וארבעה יום בין ארבעת אלפים וחמשה יום בין ארבעת אלפים וששה יום בין ארבעת אלפים ושבעה יום בין ארבעת אלפים ושמונה יום בין ארבעת אלפים ותשעה יום בין חמשת אלפים יום בין חמשת אלפים ואחד יום בין חמשת אלפים ושנים יום בין חמשת אלפים ושלשה יום בין חמשת אלפים וארבעה יום בין חמשת אלפים וחמשה יום בין חמשת אלפים וששה יום בין חמשת אלפים ושבעה יום בין חמשת אלפים ושמונה יום בין חמשת אלפים ותשעה יום בין ששת אלפים יום בין ששת אלפים ואחד יום בין ששת אלפים ושנים יום בין ששת אלפים ושלשה יום בין ששת אלפים וארבעה יום בין ששת אלפים וחמשה יום בין ששת אלפים וששה יום בין ששת אלפים ושבעה יום בין ששת אלפים ושמונה יום בין ששת אלפים ותשעה יום בין שבעת אלפים יום בין שבעת אלפים ואחד יום בין שבעת אלפים ושנים יום בין שבעת אלפים ושלשה יום בין שבעת אלפים וארבעה יום בין שבעת אלפים וחמשה יום בין שבעת אלפים וששה יום בין שבעת אלפים ושבעה יום בין שבעת אלפים ושמונה יום בין שבעת אלפים ותשעה יום בין שמונת אלפים יום בין שמונת אלפים ואחד יום בין שמונת אלפים ושנים יום בין שמונת אלפים ושלשה יום בין שמונת אלפים וארבעה יום בין שמונת אלפים וחמשה יום בין שמונת אלפים וששה יום בין שמונת אלפים ושבעה יום בין שמונת אלפים ושמונה יום בין שמונת אלפים ותשעה יום בין תשעת אלפים יום בין תשעת אלפים ואחד יום בין תשעת אלפים ושנים יום בין תשעת אלפים ושלשה יום בין תשעת אלפים וארבעה יום בין תשעת אלפים וחמשה יום בין תשעת אלפים וששה יום בין תשעת אלפים ושבעה יום בין תשעת אלפים ושמונה יום בין תשעת אלפים ותשעה יום בין עשרת אלפים יום בין עשרת אלפים ואחד יום בין עשרת אלפים ושנים יום בין עשרת אלפים ושלשה יום בין עשרת אלפים וארבעה יום בין עשרת אלפים וחמשה יום בין עשרת אלפים וששה יום בין עשרת אלפים ושבעה יום בין עשרת אלפים ושמונה יום בין עשרת אלפים ותשעה יום בין אחד עשר אלף יום בין אחד עשר אלף ואחד יום בין אחד עשר אלף ושנים יום בין אחד עשר אלף ושלשה יום בין אחד עשר אלף וארבעה יום בין אחד עשר אלף וחמשה יום בין אחד עשר אלף וששה יום בין אחד עשר אלף ושבעה יום בין אחד עשר אלף ושמונה יום בין אחד עשר אלף ותשעה יום בין שנים עשר אלף יום בין שנים עשר אלף ואחד יום בין שנים עשר אלף ושנים יום בין שנים עשר אלף ושלשה יום בין שנים עשר אלף וארבעה יום בין שנים עשר אלף וחמשה יום בין שנים עשר אלף וששה יום בין שנים עשר אלף ושבעה יום בין שנים עשר אלף ושמונה יום בין שנים עשר אלף ותשעה יום בין שלשה עשר אלף יום בין שלשה עשר אלף ואחד יום בין שלשה עשר אלף ושנים יום בין שלשה עשר אלף ושלשה יום בין שלשה עשר אלף וארבעה יום בין שלשה עשר אלף וחמשה יום בין שלשה עשר אלף וששה יום בין שלשה עשר אלף ושבעה יום בין שלשה עשר אלף ושמונה יום בין שלשה עשר אלף ותשעה יום בין ארבעה עשר אלף יום בין ארבעה עשר אלף ואחד יום בין ארבעה עשר אלף ושנים יום בין ארבעה עשר אלף ושלשה יום בין ארבעה עשר אלף וארבעה יום בין ארבעה עשר אלף וחמשה יום בין ארבעה עשר אלף וששה יום בין ארבעה עשר אלף ושבעה יום בין ארבעה עשר אלף ושמונה יום בין ארבעה עשר אלף ותשעה יום בין חמשה עשר אלף יום בין חמשה עשר אלף ואחד יום בין חמשה עשר אלף ושנים יום בין חמשה עשר אלף ושלשה יום בין חמשה עשר אלף וארבעה יום בין חמשה עשר אלף וחמשה יום בין חמשה עשר אלף וששה יום בין חמשה עשר אלף ושבעה יום בין חמשה עשר אלף ושמונה יום בין חמשה עשר אלף ותשעה יום בין ששה עשר אלף יום בין ששה עשר אלף ואחד יום בין ששה עשר אלף ושנים יום בין ששה עשר אלף ושלשה יום בין ששה עשר אלף וארבעה יום בין ששה עשר אלף וחמשה יום בין ששה עשר אלף וששה יום בין ששה עשר אלף ושבעה יום בין ששה עשר אלף ושמונה יום בין ששה עשר אלף ותשעה יום בין שבעה עשר אלף יום בין שבעה עשר אלף ואחד יום בין שבעה עשר אלף ושנים יום בין שבעה עשר אלף ושלשה יום בין שבעה עשר אלף וארבעה יום בין שבעה עשר אלף וחמשה יום בין שבעה עשר אלף וששה יום בין שבעה עשר אלף ושבעה יום בין שבעה עשר אלף ושמונה יום בין שבעה עשר אלף ותשעה יום בין שמונה עשר אלף יום בין שמונה עשר אלף ואחד יום בין שמונה עשר אלף ושנים יום בין שמונה עשר אלף ושלשה יום בין שמונה עשר אלף וארבעה יום בין שמונה עשר אלף וחמשה יום בין שמונה עשר אלף וששה יום בין שמונה עשר אלף ושבעה יום בין שמונה עשר אלף ושמונה יום בין שמונה עשר אלף ותשעה יום בין תשעה עשר אלף יום בין תשעה עשר אלף ואחד יום בין תשעה עשר אלף ושנים יום בין תשעה עשר אלף ושלשה יום בין תשעה עשר אלף וארבעה יום בין תשעה עשר אלף וחמשה יום בין תשעה עשר אלף וששה יום בין תשעה עשר אלף ושבעה יום בין תשעה עשר אלף ושמונה יום בין תשעה עשר אלף ותשעה יום בין עשרים אלף יום בין עשרים אלף ואחד יום בין עשרים אלף ושנים יום בין עשרים אלף ושלשה יום בין עשרים אלף וארבעה יום בין עשרים אלף וחמשה יום בין עשרים אלף וששה יום בין עשרים אלף ושבעה יום בין עשרים אלף ושמונה יום בין עשרים אלף ותשעה יום בין שלשים אלף יום בין שלשים אלף ואחד יום בין שלשים אלף ושנים יום בין שלשים אלף ושלשה יום בין שלשים אלף וארבעה יום בין שלשים אלף וחמשה יום בין שלשים אלף וששה יום בין שלשים אלף ושבעה יום בין שלשים אלף ושמונה יום בין שלשים אלף ותשעה יום בין ארבעים אלף יום בין ארבעים אלף ואחד יום בין ארבעים אלף ושנים יום בין ארבעים אלף ושלשה יום בין ארבעים אלף וארבעה יום בין ארבעים אלף וחמשה יום בין ארבעים אלף וששה יום בין ארבעים אלף ושבעה יום בין ארבעים אלף ושמונה יום בין ארבעים אלף ותשעה יום בין חמשים אלף יום בין חמשים אלף ואחד יום בין חמשים אלף ושנים יום בין חמשים אלף ושלשה יום בין חמשים אלף וארבעה יום בין חמשים אלף וחמשה יום בין חמשים אלף וששה יום בין חמשים אלף ושבעה יום בין חמשים אלף ושמונה יום בין חמשים אלף ותשעה יום בין ששים אלף יום בין ששים אלף ואחד יום בין ששים אלף ושנים יום בין ששים אלף ושלשה יום בין ששים אלף וארבעה יום בין ששים אלף וחמשה יום בין ששים אלף וששה יום בין ששים אלף ושבעה יום בין ששים אלף ושמונה יום בין ששים אלף ותשעה יום בין שבעים אלף יום בין שבעים אלף ואחד יום בין שבעים אלף ושנים יום בין שבעים אלף ושלשה יום בין שבעים אלף וארבעה יום בין שבעים אלף וחמשה יום בין שבעים אלף וששה יום בין שבעים אלף ושבעה יום בין שבעים אלף ושמונה יום בין שבעים אלף ותשעה יום בין שמונים אלף יום בין שמונים אלף ואחד יום בין שמונים אלף ושנים יום בין שמונים אלף ושלשה יום בין שמונים אלף וארבעה יום בין שמונים אלף וחמשה יום בין שמונים אלף וששה יום בין שמונים אלף ושבעה יום בין שמונים אלף ושמונה יום בין שמונים אלף ותשעה יום בין תשעים אלף יום בין תשעים אלף ואחד יום בין תשעים אלף ושנים יום בין תשעים אלף ושלשה יום בין תשעים אלף וארבעה יום בין תשעים אלף וחמשה יום בין תשעים אלף וששה יום בין תשעים אלף ושבעה יום בין תשעים אלף ושמונה יום בין תשעים אלף ותשעה יום בין מאה אלף יום בין מאה אלף ואחד יום בין מאה אלף ושנים יום בין מאה אלף ושלשה יום בין מאה אלף וארבעה יום בין מאה אלף וחמשה יום בין מאה אלף וששה יום בין מאה אלף ושבעה יום בין מאה אלף ושמונה יום בין מאה אל

ובסמוכה ובסוף פרק האשה שנפלו ופרי׳ אשה שאין לה וסת כהסיג דפ״ק דנדה דפליגי ר״מ ורבנן מן נראה לי דלא תפסיד מדע דהלכתא כרבנן מן [*דר״ב] דאמר מר ולו לצעלה ואמר מיכא דאמרי לרבי מאיר קמ״ל ומשום כתובה ומו דפסקינן הלכה כרבי מנינא דמשמשת בשני עדים וכו׳ ועוד תאריך בר״פ מיונקת: [*דס״ה] ת״ר ניטמאת ורואה דם מחמת תשמיש וכו׳ מכאן ואילך לא תשמש דשמא יולד חולה מזוקק אלא מתגרת דלילית מזלף ההוא גברא גרס [דף סו ע״א] כיצד בודקת מביאה שפופרת קנה מלוי וכמוכה מכאול ג׳ ויהוא קיסם (ג׳) [*תרוך] ומוך מונח לו על ראשו של קיסם ותכניס בתוכו מקום והשפופרת מגיעה שלא יגע המוך בגדדיו ואם נמצאת הדם בתוך (*על) [*שעל] ראשו של קיסם בידוע שהוא מן המקור וטמא ואם לא נמצא על המוך בידוע שהוא מן הצדדין ולא מן המקור וטהורה היא ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור ג שעדיין לא הגיע ווסתה ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה הוא וטהורה ואם היה דם מכתה משונה מזה הדם שהיא רואה אינה תולה במכתה (*תמגורי מתגר) [*אמגורי מגבר] ליה כלומר אינה למימשם שמא רשם הקנה שאין חלק מוציא מן הצבר דם ולילמא טהור הוא וקסבר דמן המקור הוא דאתי ג והפסיק ליה ומשני בשפופרת של צבר שהוא חלק הרבה ופיה רצוף כלומר שפתו כפוף ורוצף לתוכו ואינה למימשם שנוגר ומצדוק עצמה לאחר ראייה ג׳ של נעל דאשון ואמאי אמרי׳ מתגרת אלא בדיקה [פי׳ לאלתר] לפי שאין כל אחת ואחת מכרת שוות ומיישינן שמא אכרו של שמש של נעל זה משונה וגדול והוא גרס שהיא רואה ולפיכך מתגרת ומצא לאחר עד לבעל שלישי ואם מו מוצא הוא[שהוא] [*שמשם לאחר בדיקה] ומצדוק לאחר ביאה ראשונה של בעל שלישי לאלתר בדיקה בדיקה [*ומשמם לאחר בדיקה] לפי שאין כל אחת ואחת מכרת שוות של בעל שלישי ד שוב בביאה שניה ישמש נמצא מו לשלישית ולא תראה בבעל שם ראתה בביאה שלישית ד שוב (פינה) לריכה בדיקה עכ״ל פירש״י וכתב בה׳ התרומה אין כל אחת ואחת שוות פירש״י וכיון דמהאי טעמא מני לשמש [שמא בעל] בדיקה מוטב שתתגרת ומצא לאחר עד שתתחזק בג׳ ולעולם ולא תשאר לראשון בשגגת כרת משמע לפירושו דלראשון תסורה מתשמיש ג׳ ואילך ואפילו בבדיקה שפופרת אין מהא בשגגת כרת ואין לאחר אין בשאר השמש עמה מחדש ואין בשאר השמש מכמה ימים כדאילך ר״ת לאין נראה לאחר וכן משמע בתוס׳ אבל ר״י פסק דכן מוטעת הבדיקה להתירה לראשון מביאה שלישית ואילך כמו שמוטעת לבעל שלישי ומה שלא פי׳ התנא הבדיקה של ביאה שלישית להתירה לראשון עצה טובה קמ״ל דלא תבדוק בשפופרת דשמא מותרת לבני מטעם שפק שפיקא שמא נא (לסם) הדם מן הצדדין ולא מן המקור ואע״ג מן המקור שמא לא יצא לבני לאין כל הצטבעות שוות אבל אם היתה בודקת לראשון ורואה דם כרשם המכחול דשמא מאבר דמן המקור נא מעמה לא תהא מותרת לבני משום הני טעמא לאוד דלאו כל הצטבעות שוות ולפי פירוש זה של ר״י אם תראה דם כרשם המכחול הרשום בידה שאינה מקורה לכל אדם ועגונה כל ימיה אם תראה דם כרשם המכחול הרשום בידה לבדוק עלמה מתת הראשון ואינה נקראת רואה מחמת תשמיש עכ״ל ותמה מיד אחר תשמישו או אחר זמן כדי שאדרך מן המטה ותבדוק דהוי כאשם תלוי וכ״ש [*אם] נמצא תשמישו או אחר זמן כדי שאדרך מן המטה ותבדוק דהוי כאשם תלוי וכ״ש [*אם] נמצא הדם על בשפירים ממנה דבכה״ג קרוי רואה מחמת תשמיש ומקורה לו לאחר ג״פ אבל אם ה שהתה [*לאחר תשמיש] יותר ממה שפירשנו אינה מקורה לו נכך אפילו פעמים רצונו שלא מותרת לו לאחר ספירת ז׳ נקיים ואם יש רופא שאמור לרפואתה לעיור הדם מלבא א) ע״י רפואה טוב הדבר לנסות הרופא אחר פעם לשמונה וארבעים קודם שהוחזקה אבל לאחר פעם שלישית שבבר הוחזקה ל״ע אם היא תוכל לסמוך על הרפואה אפילו ו הוא רופא מומחה לדבר זה ושמש אחריו פעם רביעית. נאמנת אשה לומר מכה יש לי בפומו מקום שממנה יוצא דם [*ס״א משמע] דוקא שיודעת שיצא הדם מן המכה תולה בה אבל מסתפק אינה תולה אפילו יודעת בודאי ו שהדם יוצא מן המכה אינה תולה בו דאל״כ לא תהיה טמאה לעולם אמנם ח כתמי׳ שמצאה בבגדיה טהורה ותולה במכה אפילו אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הללו מכמים להקל משום דכתמים דרבנן ואשה שמצאת כתם דם בחלוקה או בסדינה אם יודעת שיש לה גרד או מחורה שאם היתה מפירה הגלד והקליפה היתה מוציאה דם טהורה ותולה בו ט בכתם זה או בצנה או בצעלה שבבנו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש להם מכה וגרד ויודעת שהם יכולים להוציא דם ע״י קליפת הגלד טהורה ותולה בהן אע״פ שאתה אין מוציאין מכל מקום אשה אפילו ורדו עמהן עד שהוציאו דם ולמו לדעתייהו או אם נתעסקה בצפור או יבשה בגד המתעסקין תולה בהן וטהורה אפילו אם הכתם גדול ואם אין כל אלו בה ואין לה במה לתלות או אם אין י גדול הכתם מבגדים [*פירשו הגאונים ט׳ עדשים ג׳ חורב ג׳ רוחב וכל עדשה ד׳ שערות בסמכת נגעים. לגודלה] של פול ר׳ יוחנן בן נוריגוס אומר תולה במלכולת [*והוא פרעוש וטהור מ״ו] אע״פ שלא הרגה תולה בה וטהורה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דמים וא״כ לא תאמר שאשה שטהורה לבעלה לכן אם הכתם כגרים תולה בפרעוש שהוא במלכולת כל זה שנינו פרק הרואה כתם וכן הלכה ומה שאמרתי שהכתם יא במחוק ובסדין דעד כגרים תולה במלכולת ל״ש אם הכתם עגול או מסוך וכן פי׳ ר״י דהא דאר״מ מסוך כל שהוא טמא בודק ועד שהוא נותן תחת הכר פירוש שבדקה עלמה בנגד לבן ולא ראתה מיד מה היה עליו ונתנתו תחת הכר ולאחר ב״כ מצאה עליו דם ג׳ מראות טהור אינם לחלות במלכולת ואם מסוך טמא כר״מ נר׳ לדוק אבל בכתם לחלוק אם עגול טהור אינם לחלות במלכולת ואם מסוך טמא כר״מ נר׳ לדוק אבל בכתם לחלוק אם עגול טהור אינם לחלות במלכולת ואם מסוך טמא כר״מ נר׳ לדוק אבל בכתם לחלוק

[*וכתוב בת״ה הא לכתב התרומה והמרדכי ובתשב״ץ והגהות מיימוני פ״ג יימים הרשמושים של ספירת ז׳ נקיים לריכים טהורים לגמרי ואם מלאה כתם בסם אע״פ שיכולה לתלות תושה במכה או בחטורה אינה תולה נראה להיינו דוקא בכתם כגרים ועוד אבל פחות מכאן אפילו תוך ג׳ יימים תולין במלכולת דאין לך מעה שאין עליה כמה טיפי דם מלכולת ע״כ:]

או דסדין אפילו משוך טהור עד כגרים ואם סופרת ז׳ נקיים מסתברא מלשנה ימי *נקיים ואילך הכתמים טהורים יב ואם יש במה לתלות במכה או בחטורה או בסם יפה ואינה סותרת אבל לריכה שתלא שאפשר דם המקור לכך לריך שיהיו אלשה יימים הרשמושים של ספירת נקיים לגמרי מלשון ספר התרומה. ושיעור גרים לקרמי מלשון ספר נפקא המ׳ [ט׳ פי׳ המיימוני וכן פסק בספר המ׳ [ג] שעורות] דהוו אלשה (*שעורות) [*עדשות] על ג׳ (*שעורות) [*עדשות] [ג]: ואשה שהיתה עושה לריכה ורואה דם פי׳ שהיתה משתמת בפקל אם עמדה טמאה פי׳ לאו יולא ואשתה בדוחק ושותתת ופ״ל לה לזנק ואתנן והלמא הדור מי רגלים למקור ומייתי דם נדה ואם יושבת טהורה פי׳ משום לאו מקלחת בריוח ולא הדור מי רגלים למקור אלא יאמר כולם למוך ומולין לחוץ דם דממהלה היה בפקל ולא נדבקה יפה או שמא מכה יש בשעיה ומשם בא ולא מן המקור ור״י אומר אין כך ואין כך טהורה אין עומדת אין יושבת כיון דלא רואה יג קודם מי רגלים ולא שוב טהורה היא ולאי והאי דם מעלמא אתי או ממכה ולא מגופה: ואם ואשה שעשו לריכתה (*בפקל) [*בתוך הפקל] ולא על שפת הפקל רבי יוסי מטהר יד דקסבר ס״ם הוא פקק מן הים הוא וטהור ואם תמלא לומר מן הפקק פקק מן המקור ור׳ שמעון מטמא טו דקסבר מדע ספיקא הוא [מזקת דמים מן הפקק] טז בגמרא פריך ור׳ יוסי אחד פקק מטהר כגון בריצא בפקק ספיקא מיבעיא לי׳ יז מה מלטריך ר׳ יוסי למיתני בפיפא ומאני מהו דתימא ס״מ דיעבד פי׳ אם נגעה כבר בטהרות אלא מעתה כבר בטהרות לא יגע אבל לכתחלה לא פי׳ אלא מטהרינן לה ליגע בטהרות קמ״ל כיון דר׳ יוסי הו מטהר מאחר ואם ט

מקור דמיה לימד על הדם שהיו חלק המקור יכול כל מראה זוב טמא ת"ל דם אין לי חלק מראה דם אחד כשהוא אומר דמיה מלמד הרבה דמים טמאים בשאר החדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמוזג ב"ש אומרים אף מימי תלתן וכמי שאר צבעוני וב"ה מטהרין בקרן כוי מ"ר [דף יט] בקרן כרכום כמראה כרכום שקורין קירוק ג' הלי קרן כמו כי קרן עור פניו כמימי אדמה של בית כרס מאותו מקום שהם אדמה לחומה ומותנת בכלים ומניף עליהם מים וכמוזג ב' חלקי מים וג' יין לחדום וכמימי תלתן לחלות שבתלתן הלי שחור לחדום הוא חלק שלקה והושחר הני תרי לחדיני כמימי תלתן וכמי בשר בלי נמי מילקה לקו ומתחלתו [לחדום] היה ג' דם ירוק למטהרין כרבנן דעקביא בין מראה בל"ג בין מראה בע"ל בין מראה גרי"ן כולן בכלל ירוק הן לכל ה' דמים הטמאים בשאר לגד לחדומים טוטין כדתמרינן פ' כל היד מנח לן דדם לחדום ג טמא שאור נמי לחדום הוא חלק שלקה וכל ג' מראות הללו בל"ג בע"ל גרי"ן כולן בכלל ירוק ד בל"ג [כדתמר פ' מפיקין] משכיר בין תכלת לכרתי וכרתי נקרא ירוק בפרק לולב הגזול הירוק ככרתי ותכלת דומה לנרקיע ולים שהוא בל"ג וגע"ל כשעוה שהוא ירוק [לחיתך] בחוספתא דנגעים ירקרק ירוק שבירוקי כשעוה ולדרכה הוא ירוק שכחולן והוא גע"ל וירוקה כאדה מדר' נתן פירש"י כעשבים והוא גרי"ן כי יפלג ממך דבר למשפט בין דם לדם פי' שלא תדע להכחין בין דם טהור לדם טמא שהטמאה נפסים שיצא מפרוזדור וכולהי בית הרחם העמידוהו טמא כלומר יצא לחוץ זב אינו מטמא נפסים [*עד שיוצא לחוץ] לכתיב או התמים בשרו זוב כתיב וכתן בשרו במים [מיים] וטהר אין לי אלא נדה זבה שהיא בדקה עד יום ז' מנין לרבות ג' ימים מנין שהרי מלינו בזיבה ת"ל וספרת לה שבעת ימים ונדה ג' ימים ה' שבעה ז' ימי זיבה ולחוי לזיבה חף חני חצית חת חלו שרחוץ לספירה ורחויה לזיבה שרחוי לספירת זיבה ורחוי לזיבה חף חני חצית חת חלו שרחוץ לספירה ורחויה לזיבה ומנין לרבות י"ל ת"ל בלח עת נדתה יכול שלמי מרבה י"ב תמרת לח ומנין לרבות י"ל והוציא י"ב מרבה חני י"ל שרחוי לספירת חו כי חזוב ומוציא חני י"ב שאין רחוי לספירת חו כי חזוב חו כי כדפי' הרי"ף והרמב"ם נמ"ר] מרבה חני חת י"ל ז' ימים שרחוי לספירת חו כי חזוב כו' כדפי' הרי"ף ורמ"י [*מ"י העביר קולמוס על פי' וגרס כדפי' הרי"ף ורמ"י מרבה מנין (*פי') מרבה חני ח י"ל שרחוי לספירת חו כי חזוב דהוא דחוייתא כשרוחה מופלג מנדתה יום ג' [דהויו תשיעי לתחלת נדתה] חז יהיה ספירת יום לחרון דז' נקייס ביום י"ל (נקייס) לחל יום י"ב [דהויו מופלג שני ימים מנדתה] אין רחוי חלא לספירה מה שאינו אין לי חלא הרואה ג' כדדרשינן לעיל ימים שיש רבים ג' מנין לרואה ב' שהיא זבה קטנה להיות שומרת יום כנגד יום מ"ל טמא מ"ל טמא יהיה [יכול] לרבות עוד יום ג' ת"ל יהיה לה מיעוטא הוא לחין לה טומאה חלא יום ג' ת"ל לאחר מטהר אחר אחר המעשה מטהר כלומר תשלו אחר טבילה אפילו ביום דגבי נדה דוקא אמרי' דטבילתה אינה חלא בלילה דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה שלמים בעינן אבל טבילת זבה הוי אפילו בתחלת יום ז' לספירתה אבל אסור לעשות כן לכתחל ביום י' חלא תבא לידי ספק פירוש שמא יבא בעלה עליה ויהיה בספק כרת שמא תראה בסוף היום הרי תרבה כל מה שספרה ומשמע שבעל זבה למפרע אי אם עשתה טהרות ביום שביעי נטמאו למפרע וכן משמע מתוך המלפפ לאפילו טבילה אחר רבי שמעון ביום שביעי אבל אין לפרש דוקא לבעלה אחר רבי שמעון ביום פירוש לשמש עמה דל"ק מהו שמא תבא לידי ספק הלא כבר בא אל הספק [*בשעת תשמיש שמא תראה והל"ל שמא תבא לידי ודאי היכי שרי רבנן לשמש הא אמרינן לקמן בתתי בתרא רעה. מלחתי כן מוגה בס"י והעביר קולמוס על חולי תראה] (*חולי תראה) אבל יום אחד עשר לא בעי שימור דחורייתא ומיהו מדרבנן בעי שימור הכי מוכח פרק בא סימן [*סו] התקין רבי בשדות פירוש במקום עמי הארץ ולא היו בקיאין בתיקון ושמות רואה יום אחד תשב (*שביעי) [*שבי] והוא דחיישינן דלמא ימי זבה היא וכריכה שבעה בין טמאים בין טהורים [חילו היתה ימי זיבה חינה כריכה לשמור רק יום כנגד יום. ג' תשב שבעה נקייס דחיישינן שמא בתוך י"ל יפיק הוא] [*וחילו היתה בזחלי בתוך י"ל יום אבין זבה לנדה היה בשימור יום כנגד יום שלמה תשב ז' נקייס דחיישינן דלמא בתוך י"ל יום היא וחלו כו'] וחילו היתה ודאי ימי זבה היה בז' ימים בין טמאים בין טהורים ולא בעינן נקייס. תשלו ת"ל זרע בנות ישראל הן החמירו על עצמן שפחי' רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקייס (*והאי) [*והאי] דנקט טפת דם כחרדל [ד] פשיטא שמטמא בטיפה כמו רואה גדולה להא תנן בפרק יוצא דופן ומטמאים בכל שהוא חלא מדוצא הוא דקל"ל כיון דלא רואה בכל שני ימים מלבד זה ושמא היא בימי זיבה: ביום שפוסקת מלרחות תבדוק עצמה לערב ותלבש חלוק לבן שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלוקה ובלילה תשים סדיניס לבניס במטתה או ינוח מן נקייס מכתמים ולמחרת הפסקתה תתחיל ג' הז' נקייס ויום שפוסקת בו ינוח מן המנין שהרי תנן הכותים מטמאים משכב התחתון כעליון ומפרש טעמא דיום ד' שפוסקת סופרתן למנין ז' וכל חותם ז' נקייס לריכה לבדוק בו פעמים שהרית כשעומדת ממטתה

הגהות הב"ח

ג והאי כל"ל: ב ודם כל"ל: ג וכו' כל"ל ופי' טמא רשום למחוק: ד נ"ב הן: ה מנין כגון שאחר וכו' פסקה כל"ל: ו נ"ב כך: ז תי' ימים רשום למחוק: ח נ"ב אח: ט מצינו כל"ל: י ל"ל שמא: יא נ"ב אלא: יב נ"ב אחה: יג אחתיל לספור הז' נקייס ביום כל"ל: יד שפוסקות בו סופרתן כל"ל: טו נ"ב בכל יום: טז וכבר כל"ל: יח השביעי: יט בפרק כל"ל: כ לחומרת כל"ל: כא תי' נקייס ורשם למחוק: כב תרחון בחמין וגם תקנת עלמה ולא כל"ל: כג נ"ב בח"ש אינו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ד] ומה שמנרכין על ספירת העומר ולא על ספירת ז' נקייס ואפילו ספירה בפה לא עבדה נרחה לרחבי"ה הטעם דלא נקיחים במרחה דמיס ומחומרת כרבי זירא מחמרינן לא ספרה ואו ספרה ואו ערבית כשהולכת לבה"כ קודם לילה ומנהג כשר הוא כשחשה מפסקת בטהרה לרחון ולבוש לבניס לחחם סם אינה רואחת חלא פניה של מטה היה נכון רוקח. טו כבר כתבנו לעיל משם ס"י ושפר התרומה כיצד תבדוק ואם חלאת חוש כתם בחותו מטלית יו שבודקה

*פי' אם אין לה במה ליחתות וכן פשק לעיל משם ספר תרומה משלשה ימים נקיים ואילך פחם כתמים טהורים. מהר"ם:

או בחלוקה או בסדיניה אפילו ביום יח שמי קוחרת כל מה *שספרה ונריכה להחמיל ולספור מיום המחרת ואם שכחה ולא בדקה עלמה כל הימים רק יום שפסקה בו לערב ולמחרת שהוא יום רחצון של ספירה בדקה עלמה שחרית וערבית [*ושוב לא בדקה עלמה עוד עד יום השביעי ביום כו' מ"ר] וביום ז' בדקה ומלחלת טהורה מותרת וטובלת בלילה וטהורה למנן פרק בחרת הזב והזבה שבדקו עלמן יום ו' ומלאו טהורה ושאר הימים לא בדקה וביום שביעי בדקה ומלאה טהור רבי אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה ורבי עקיבא אומר אין להם אלא יום ז' בלבד ופ"ק דנדה פסיק שמואל כרבי אליעזר ואם בדקו עלמה יום רחצון ולא יום ז' אלא יום ח' או אם בדקה יום ז' ולא בדקה יום רחצון לספירתה הרי פליגי יט פ' בחרת רב אחי היכא שבדקה בתחלתה ולא בסופה או בסופה ולא בתחלתה ור"ח אומר מחלתן וסופן בעי והוחיל ולא חיפסיק הלכתא כמלן עבדינן כר"ח כ ולחומרת הלכך לעולם אפילו בדיעבד יטהר אלא אם כן יהא מבדיקה לבדיקה יותר ממשה ימים מלבד יום שפסקה בו לערב כדי להפריש בטהרה אבל אם בדקה עלמה לערב יום שפסקה כדי להפסיק בטהרה ולמחר שהיה יום רחצון לא בדקה בו וגם יום ז' לא בדקה עד יום ח' זוב מוחה רב דאמרו מועיל כלום להם הכא לא מחלתו ולא סופו חיכא הועחק מפ' התרומה ום' המלות ום"י: מה שכחבנו שלמחרת יום הפסקה מתחיל לספור ז' נקייס הני מילי כשעברו שלשה ימים שלא שמשה דהכי פירש ר"י ז"ל נקייס בא נקייס מסחמא אפילו נקייס מכתם זרע קלחר דברים יוצא דופן מסקינן דפולטת שכבת זרע רואה הויא וסחרה ומחר רבה התם מסחמא אסורה לאכול תרומה כל ג' ימים ג"א שלא חפלוט ושכי אמרינן פרק ר"ע בשבת ג"כ זרע ג"כ יוחנן זו דברי ר' ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים ו' עונות שלימות בעינן הלכך נראה לר"י דכל שאפשר שמשה ואח"כ רואה בין רואה ג' ימים או יום ג' או מלאה כתם לריכה להמתין ג' ימים שלמים ואח"כ מתחיל לספור דהיינו ביום ד' בשבת ובערב רגילי בשבת מבדוק עלמה כדי להפסיק בטהרה ובלילה חלוק לבן או מכנסם הכתם ותחחיל לספור מליל ממיני ואילך אמנם אם רלתה להתחיל לספור ממחרת הרחיה יכולה לספור בענין זה שחכניס מוך או בגד רך בתוחו מקום ותקנח יפה יפה להסיר השכבת זרע ואם דוחקת שלא תדע לקנח יפה יפה כי מרחץ בחמין ואם תקנח עלמה לא חייסינן שמא חפלוט אח"כ בלא הרגשה ורחיה מפ"ת ממס' מקוחות הלשה שמשה וירדה ונטבלה ולא כבדה הניח כתלו לא טבלה משמע דקודם טבילה יכולה לבבד ולקנח [עיין פ"ק דשבת ובפ"ה קנ"ב] וה"ג [*לרי"ף] עבדינן בימי טוהר דיולדת כו'. תשובת הגאונים ושאלתם לשה שילדה תשלה בקוסי ולא בשופי ורלתה דם אם לריכה ז' נקייס או לא דבר זה מחלוקת גאונים מר רב יהודאי גאון היה אומר שחינה לריכה ז' נקייס בגמרא דבנות כותים ותלמידיו אמרו כמותו ומר רב לדק גאון ולא נמי דיעיבה נחלקו עליו ואמרו זה הדבר היה נוהג בדורות הרחשונים שהיתה תכמה יתירה בנות ישראל אבל בשאר הדורות אין מבחינות בין שופי לקוסי ופסק כרת הוא ועבדינן לחומרת וכן בכל פסק פיסורין חוץ מן עירובין ואבל ועוד הא ע"ר זרע בנות ישראל החמירו על עלמן כו' ומי יאמר לדמות החמירו ולא יולדות כיון דר' זרע חמשה קלמר חיכא למימר דיולדות נמי החמירו ולריכות ז' נקייס ואע"ג וכל נמי היעיבה כמר רב לדק גאון סבירא לן ע"כ וכן קבל רבי"ה מרבותיו לחומרת והן הן דברי החלפס גב וכן מלחתי בחשובת רבינו שלמה נרבי שמשון דדם טוהר חינו נוהג עתה בדורות החחרונים וכן פסק ר"י נר יקר לפיסורין דר' זרע דהחמיר אפילו בראייה טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקייס חמשה קלמר אפילו ביולדות (*בחלפסי) [*פסק החלפסי] בפ"ק דשבועות לפיסור ול"ל עבדו רבנן הרחקה יתירה כו' ונעשית משום דהיינו [*חומרת] דרבי זרע דאפילו [מזיל] בימי טוהר טיפת דם כחרדל לריכה ליבד ז' נקייס דאם לא כן מאי חשמועינן רבי זרע תניא דם מטמא בכל שהוא וים מפרשים דהיינו דבוחה דרבי זרע דאפילו טיפת דם כחרדל דאי אפשר ליחלק בשלש רואות למפרע אף"ה הוא זבה שהעתקי מחיבור מורי ה"ר אפרים ז"ל. קיימא לן כרב דאמר מעין אחד הוא והטוהר טמאתו והטוהר טיהרתו ולא כלוי דאמר שני מעיינות הם שאינו עתה בדורות החחרונים וכן פסק ר"י נר יקר לפיסורין דר' זרע דהחמיר אפילו בראייה טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקייס חמשה קלמר אפילו ביולדות ע"כ כל שאפשר שמשה ואח"כ רואה בין רואה אחר שבעה נזכר בפיסקנו שאין ניכר ז' נקייס בחר ימי טומאתה ימי טוהרה מ"מ אחרי שפסקנו דאיכא תוספת מתוך ימי טומאתה לימי טהרתה מ"מ אחרי שפסקנו דאיכא תוספת דרבי זרע ביולדות ע"כ כל שאפשר שמשה ואח"כ רואה בין רואה אחר שבעה נזכר ונאמר ע"ד לנקבה ז' לנקבה ואח"כ כגון שרחתה כל ז' לזכר וכל י"ד לנקבה או שרחתה בסוף ז' לזכר ובסוף י"ד לנקבה אבל אם רחתה בתחלתן או בתמלען ובסופן פסקה ימי לידתה שאינה רואה כלן עולין לה לספירת זיבתה (*דתנן) [*וכן מלחתי בגמ' תניא] פ' בנות כותים [דף לז] ר' מרינוס אומר לידה אינה סותרת כזיבה פירוש אם לא רחתה דם ואינעשית להו מהו שתעלה פי' כיון שלא רחתה דם אבני אחר אינו עולה ורבנן אמר עולה והלכה כרבנן וכן פסק הסי' פ"ע לפיסורי ביאה וכן כל הגאונים מוך מר"ח שחולק עליהן ואומר דהלכה כאבני שהיא המ"ד מיע"ל קג"ם [ימי] לידתה שאין רואה בהן עולין ע"כ היה נראה להאריך לכל שפוסק כאבני לאמר ימי לידתה שאין רואה בהן אין עולין ע"כ היה נראה להאריך לכל היולדות כ' עבילות קודם שתהא מותרת לבעלה [מחת] לאחר ז' לזכר ולאחר י"ד לנקבה

להשלים לימי לידתה שמוכל לספור עמ"כ ז' נקייס בשביל משמע שמע יולדת בזוב ומחר ספירת ז' נקייס מטבול ומותרת לבעלה דמם לא טבלה קודם הספירה ג"כ לרב דמחר מעין אחד הוא והלכה כמותו כל הימים קרוין ימי ו לידה עד שמטבול שהרי לב"ה דם יולדת שלא טבלה מטמא לח ויבש כדם נדה מן התורה וטעמא משום דסברי ביומי וטבילה תליא רחמנא שעד הטבילה קרוין ימי לידה ופליגי לומר שבעה זכר [לעניין] לטמא הדם מן התורה עד שמטבול למה לי יהיו קרוין ימי לידה ג לבעלה עד שמטבול למנס רב סעדיה גאון ורמ"י ור"ח ורשב"ט ורי"ף והר"ג ושלמות דרב נחמ כולם פסקו כרבא דימי לידה שהיה רואה בהן עולין לספירת זיבתה כתב רי"ף וז"ל וכל דם לחזיא ביומי טוהר יתבע עליו שבעה ימי נקייס ובתר הכי טבלה ממי מקוה ומשתריא לבעלה ועכ"ג ללא ג נפסקו ימי טוהר כיון דיתבע בהו ז' נקייס ותו לא חזיא שריא עכ"ל ותני הייתי סבור דרי"ף בא לאסור עלינו דם טוהר ומחר לי הר"ם דמעולם לא עלה על דעת הרי"ף לאסור דם טוהר אלא ס"ל לרי"ף דביומי וטבילה תליא רחמנא כדאמר פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקייס ושוב רואה שריא לחזור ולספור ז' נקייס ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוה דם טהור וכן פסק הרמ"ם והתב"ה כ' ללא היא דכי אמרי ב"ה דביומי וטבילה תליא רחמנא ה"מ לענין לטמיא לה ויבש אבל רואה לא הוי לסמור וכן פסק ד לתפי' לא טבלה אחר שפסקה ופסרה ז' נקייס ושוב רואה אין לחוש להכוה רואה. כתוב בספר המצות וז"ל מומרת גדולה החמירו על עצמם בנבל ובמ"י ובספרד ובארץ המערב היא ממלכת מר"ק שאין מהגין יומי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך מלאת קופרת ז' נקייס כמו אחר מלאת אבל בלומברד"ש ומשכנז וצרפית והארץ האי מוציאין על דם טוהר כדברי התלמוד ה שמומרת רבי זירא היתה מיטמאת על דם טוהר. כתב המיימוני בפרק י"ח דאיסורי ביאה וז"ל דין הכתמים בזמן הזה כמו שביארנו ואין [הדבר] לפ מידוע ולא מנהג אלא כל כתם שאמרנו ו שהכתם טהורה טהורה וכל שאמרנו שהיא טמאה קופרת ז' נקייס [חוץ] מיום שנמצא בו הכתם ואם היה שיעור הכתם כדי לתוס ליומא קופרת ז' נקייס חוץ מיום שנמצא בו הכתם (שאין שדין הרואה כתם כרואה דם וכן כל י שאמרנו ביולדת (פ שאמרנו) [שהיא] טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה וכן הנשא שרואה לוזן או דם ירוק או שהשליכה תחיכה לחומ

והיינו שכתב ולא שמרה שבעה נקיים [*עד יום זה ושמע רשתה לחמול לא מהניא טבילה להשמע ליבעל לגורמא הלכך ליגטר מר עד ד' תחריגא ותתן על דעתה ותשב ז' נקיים ותיבעל ליל רחמן ט לחופתה עכ"ל רשב"ם ולא שמרה שכתב ולא שמרה ז' נקיים. ולמלמ] [הלכך ליגטר מר עד ד' תחריגא ויהבה דעתה] ולמלמ בניגא דיהבא לדעתא ג ולע"פ שכתוב ז' נקיים [*היה] הס"ג היכא שדמו הגשותין [*כגון תוך ימי נשותין] *ולע"פ שכתוב ז' ג הוא היא לריכה לחזור ולישב ז' נקיים משום דלא מקלק לדעתא דהכך ז' נקיים הוחיל ודמו הגשותין זו אינה מועלת להכך ז' נקיים ואם רשתה ואין **תשמא** פנוי להמתין הגשותין יותר מכדי שיעור שהיה צריך לישב ז' נקיים ואם רשתה ואין תשמא

שמוב מדרבנן [ודרשה] דת"כ לשמכתא בעלמא ט ולריצב"ג נרשה בספר"ת ובפ' הערל פי' ריב"ץ דמים שמוצים ומי פירות פסול מדרבנן ולא נרשה לר"י דולמי כולו מי פירות פסול מדאוריימא [*תע"ג דכולה שמוב מדרבנן כדמניא בתוספתא מקוה שהניח ריקם ומלאו מלא כשר מפני שפק מלאו מים שמוצים ואמרי' נמי התם בפסחים דף כ' מלמתי מוצה מ"י] [כ] [תע"ג דכולו שמוב מדרבנן] (*כדלמרי' בפסחים גבי מסקה בי מעברתא בכלים טמאים בקרקע טהורים דהיינו שמוצין דומיא דכלים דקתמר התם בפסחים) להטביל מחטין וגזורות מ"מ כולו מי פירות פסולין מדאוריימא כדקתמר התם בפסחים) גבי מסקה בי מעברתא בכלים טמאים בקרקע טהורין ומפרש התם דלוקמוה מדאוריימא ודוקא רביעית ודוקא מים דמזה להטביל כו' ותע"ג דג' לוגין מים שמוצין (*פסולין) [*פסולין] ואילו מי פירות תנן לא מעלין ולא מורידין מ"מ ממירי מי פירות לענין זה דכולה מי פירות פסול מדאוריימא וכולו מים שמוצים פסול מדרבנן ות"ת כיון דכולו שמוב מדרבנן למה גזרו ג' לוגין ג שמוצין פוסלין המקוה ואומר ר"י דגזרו אטו (*כלים) [*כלים] שהיס מחוברים בקרקע דהנהו ודאי פסולין ומקבלין טומאה מן התורה דכתיב וכל מסקה אשר יטמא מכל כלי יטמא ור"ת כתב בספר הישר וכן כתב ריב"ן פ' הגוזל דג' לוגין הלכה למשה מסיני ואומר ר"י להא לא מצטרן בשום דוכתא מתוס' פרק הערל ד ובפ' רוקח כתוב ה בשמוצת הר"י מלישנזר מורדינא על גלגל המגלגל (*במים) [*במי נהר] וכגלגל קטנים כלים קטנים נקובים ככוסם מסקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאין הכלים קטנים ושופכים במרוב שהיו עשוי לקבל ו ומורידין המים לענין [*לגיעים] המחובר ז בקרקע והולכים המים (*במרוב) [דרך סילונות] בתוך עובי [*חומות] המרחץ של מבניס וכלי מבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת מותם מים העולין ח ויוצאין מסילונות שהיס בתבן (*שהן) [*ס"ת שהיו] יכולין לרחוץ ט ג' בני אדם שהוא נקובה גדולה [*ס"ת אם יכולין לטבול בתוכו אתבן או לא] והרב התריב מאד בשמוצת אך זאת סבירא ליה עיקר דאיתא מדתמרינן פ' כל הכשר [דף קז] האי אריצתא דלמלי [ל] אין מטבילין בו את הידים דהוו להו י שמוצין ואין נוטלין ממנה לידים הלא אמרו מכח גברא ואי מקרב לגבי דוולא דקתני מכח אדם נוטלין ממנה לידים ואי בזוב דוולא נכוסם מסקה מלף לייפי ומטבילין בהם הידים [*ודוקא לידים] [משמע] אבל לא הכלים [מ] ומקשה מסוס' דפ' ראשון דמקוואות כ"מ שאדם טובל ידים וכלים טובלים בהן (*בני אדם ואם אין ידים וכלים טובלים] [*ומקום שאין אדם טובל בהם] על כן נרשה לי דלא דמי רבא אי בזוב דוולא נכוסם מסקה שמטבילין בו את הידים הוא הדין לכל הטבילה יא והא דקתמר מלף לייפי ליה י"ל אפי' אין בארצתא שיעור מקוה אי נהר מטבילין בהי שמוצרים למי הנהר תע"ג דאין נגוף מיבור [היכא] שתמיד המים עולין הוי מיבור וכן מים העולין מן הנהר ע"י הדלי ויורדין לארצתא ומילף לייפי וכיון דבזוב דוולא נכוסם מסקה בטיל ליה מחורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה והמים שנתוך הדלי כשרים להטביל בו כי ת"ל כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקוואות דכיון שהמים נפין ע"פ הדלי מכאן ומכאן היינו מיבור כיון דבזוב דוולא עכ"ל ובני מהסס: כתב רבינו יואל הלוי מעשה בא לפני ושאלתי על אמת המים אם יכ יכלו להמשיכה דרך מרין בקרקע למרחוק אל גיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה ומסקה הגיגית בקרקע ונטבול בתוך הגיגית והייתי דן לחיסור משום מים שמוצין ואפילו אם נכנסים המים מצד אחד אל תוכה ויוצאין מצד אחר אין יכולין לטבול בגיגית תע"פ דמחזקת מ' סאה נלא שכח כורייס ביבש ועתה הינו מטבלין מלא וריקן והינו מקבל טומאה כדתניא פרק י"ד דכלים ומייתי לה סוף פ"ב דשבת כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה ולכסנדריאה תע"פ שיש להם שולים (*יוסו) [*כיון שהם] מחזיקות מ' סאה נלא שהם כורייס ביבש (*ואין) [*אין ס"א טהורים ואין] מורת כלי עליהם והייתי אומר הואיל ואין מורת כלי עליהם לקבל טומאה לא מיקרי כלי לעשות המים הנכנסים בתוכה שמוצים ולא היא דשמוצין ניגרו דתניא בתורת כהנים מקוה מים יכול מלא בכתף ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין מיד שמים כו' אי מה מעין בידי שמים אינו בו תפיסת ידי אדם כו' ת"ל ובור ובור יכ בו תפיסת בני אדם אי בור יכול אפילו בור ספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע ופי' אלו נאמר בור ולא מעין ה"א אפילו בור ספינה שיש לו שולים והמשיך לתוכו מי גשמים מ' סאה או לא המשיך אלא ירדו מי גשמים לתוכה יכול יהא כשר לטבול דפחות מארבעים סאה לא יטבול ת"ל מעין מה מעין שעיקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע לפוקיי בתוך הכלי אלא עיקרו בקרקע שהרי יש לו שולים הרי משמע שבור הספינה מחזיק יותר מארבעים סאה ולא מקבל טומאה יג דציר מהכי לא (*מהני) [*הוי] שיעור ואפ"ה אינו טובל משום שמוצים ונמלא על כתיפו ליכא לפרושי דהא כשר מיעטא בריישא דבריישא ובמסקת מקוואות תנן בור שהוא מלא מים שמוצין והחמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא נפיקולו עד שחסרו אלא נשמיר מן הרישמוים שלשה לוגין אלמא תע"ג שהוא מחובר לאמת המים אינו כארבעים עד שיעלו המים שמוצין וכן [*ה"ה נמי הכא] תע"פ שמי הגיגית שהן שמוצין מחוברין אל האמה פסולין ובמס' מקוואות פ' ה' תנן מעין שהעבירו על גבי [כלי או ע"ג] מפסל [כ' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטבול ע"ג מפסל] ובערוך פי' אין טובל על המפסל שבתוך המעין לפי שהוא כאלו טובל בתוך הכלי וזה קיום לדברי וקשיא לן יש שעשה שלמה היכל היו מטבילין בו הלא כלי הוא וגרסינן בשלהי פסחים שלמן של מקדש היו מטבילין בו ואומר מר אחת מהתוגו היה מטבל ואחת מהתוגו היה מעלה ואין המים לתוכה מעין עיטם כדאמרי' בפ' יומא פרק אחד להם הממונה בשולין ובמקוה מעין עיטם כדאמרי' בפ' יומא פרק אחד להם הממונה [לתוכו אמר מבני ז"מ עין עיטם גופה מקרקע עזרה (*בג') [*כ"ג] תמות ואין המים [לתוכו

*ועיין עוד בהגהת קדושין דיעים שייכים לכיוצא בזה:

*בשם ריב"ם לרגלים של שוורים שהיה היס מוטל עליהם היו חלוקין ואין המים

דרך שם לתוכו ועוד התירך הרב ז"ל ואמי קלרמי: תנן בפ"ק דמסורה יד מים שמוצין אין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ומפרש בגמרא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חפני היא דתניא יוסף בן חפני אומר בב' וג' כלים פוסל המקוה בד' וה' אינו פוסל והלכתא כוותיה הואיל ומשם לן תנא כוותיה כך פסקו התוספות (*בספרי) [*והרמ"ם בספר ירמיה] ובשלמות מפרש [*הא טו] דבשלשה [*כלים] פוסלות והוא כגון שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון הלכך רגילים [ג] כשמקיפים את המקוה לאחר שהוציאו כל המים שפוקקין נקבי הנציעה ואין מצייר [*מחומה] ממים הרשמוים כי יש לחוש לאחר שהוציא (*כל) המים ונאחר המקוה מתרפעים שמא אחר מזר ונפל מן הדלי או מצני טו [שלשה] כלים ג' לוגין יו ונפל לתוך ההוץ מקוה והכי תנן בפ' שלשי דמס' מקוואות בור שנאחר ונפלו לו שלשה לוגין לעולם הוא פוסלו עד שיגע [ממנו] מלואו [*ועוד] ופי' מלואו מים שהיו שם מתלה ועוד דבר מועט למעט שלשה לוגין היו בו מ' סאה ממלא בכתף ומתן לתוכה פי' מערה מן הכלי לתוך המקוה ולפילו כמה פעיו ואין צריך להמציאן לתוכו ומעל גבי קרקע: יח נרשה לי לפי הדיוט מדקתמר פוקקין את נקבי הנציעה דאפילו במעין קמתר ולא כדברי רבינו שמחה וע"ז ותשובת הר"ם לקמן יט והיכא דליח ביה מ' סאה ואייתי מים שמוצין ומשכינהו מאבריי שפיר דמי לפי מתע רב דימי אמר שהמשיכה כולה טהורה* כתב הרא"ש בס"י

[*ובפ"ק דמסורה מיתת להא דכי מתע רב דימי אמר ר"י שמוצה שהמשיכו כולה טהורה]: וז"ל שמעתי (מפרש) דהלכה למשה מסיני

היא לן שנת המשיכה על גב קרקע או ע"ג רצפת אבנים ולא נרשה לומר ר' יוחנן אלא שהמשיכה על גבי כ מקום שהמים רחויות להבליע כפ בקרקע (*ואז המים) [*ונעשית] כיון שרחויות להבליע] נתבטלו תגב קרקע וכשזוחלת לגומא (*נעשית) [*נעשו] כלו נחו ממלית הקרקע כי נתבטל מהם שם שמוצים אבל המשיכה על גבי רצפת אבנים או נסרים שאין רחויות להבליע הוי כמו שמומאין בכלי ולא מבטל שם שמוצין מיניהו שהרי אינו יכול לדוחק כלום נחו ממלית [מקום] שהמשיכו עליו שהרי אינם רחויות לבלוע (*לה תמלית) [*נה להתמלית] וכן מלאתי בתשובת ה"ר אליעזר מוירדין ספר רוקח. בספר המלות כתב נשם מיימוני לתקיקנא וכן הלכה דהמשיכה שהמשיכה כולה טהורה ונרשה לומר דלית הלכתא כרב דימי אמר ר' יוחנן תע"ג דרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר ב"י קיימי כוותיה ומטהרים המשכה נלא רבייה מ"מ קי"ל כר' אליעזר ב"י בדאמרי בגיטין מעשה בתע"ז קנ ונקי: ותנן פ"ק דמסורה רשב"י אומר [המשיכה] מטהרת ברבייה ומשיכה אלמא מרחי בעינן המשכה ורוב עכ"ל. ונרשה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה פירוש הרוב ממי המקוה כשר דהיינו כ"ע אלין ושוב ממשיך עליהם י"ט אלין וכ"פ השלמות דבעינן מרחי רבייה והמשכה ומפרש לף ר' יוחנן מודה בהא ופי' להא דקאמר רב דימי אמר רבי יוחנן שהיה שהמשיכה כולה טהורה פירוש שאם היה כל המקוה מים שמוצין שהומשכו לף אלונהו ולף מטבילין בהן עד שירדו עליהם מרבעים סאה מי גשמים כך אבל אם לף נמשכה אלונה לוגין מים שמוצין אינו פוסלן את המקוה ואפילו נאו אמ"כ מרבעים סאה מי גשמים ומה שפסק הרמ"ם דאם המשיכה על רצפת אבנים או נסרים אין נרשה לומר דהוא המשכה בהא פליגי עליה השלמות ופסקו דאם המשיכו ע"ג ניצור שקבעו ונבוף חקקו דכשרין. ניצור שחקקו וגבוף קבעו בקרקע פוסל המקוה דכלי הוא כיון שחקקו קודם שקבעו הלכך משוי המים שעוברין דרך מוכו שמוצין ודוקא כשהמים נופלין מן הניצור למקוה אבל מן הניצור לקרקע ומן הקרקע למקוה הוי משיכה ואינו פוסל את המקוה אם כשר היה במקוה כ"ע אלין דרבייה והמשכה ודוקא כשהניצור יש לו מרבעה דפחות או שעשה בחמניעתו בית קיבול אבל אם אין בו מרבעה הדפחות כי אם ג' דפחות או שיש וכן אם המים עוברים דרך שפופרת מכנים בזו ומוליא בזו אחרי שאין לו עכבת מים אינה פסולה כדתנן בפ' מקוואות פרק רביעי סילון שהוא נר מכאן ומכאן ורחב מן החמנע אינו פוסל שאינו עשוי לקבלה ושיעור לרוחות בשל עץ בכל שהוא בשל חרס רביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא. ירד לתוכו עפר [*ירד לתוכו וכשכש במקוה קבלתו כשר פי' סותמו שעפר כו'] וכשכש (*כשריפים) [*כשר] ושתמו בעפר וכשכש עליו כרגלו נתבטל קיבולו והרי רוחב מן החמנע דנקט לרבותא נקט לשפ"ה לף תשיב קבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל לרוחות כד דתנן בהשיא פירקין המניח טבלית תחת הניצור פי' ניצור שקבעו ונבוף חקקו שהים עוברים דרך שפופרת תחתיו (*לקבל המים) להמשיך המים למקוה אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה ופירש רמז"ל [*והוא] דיש לה לבזבז מרבעה רוחותיה דאי משלשה רוחותיה אין זה בית קיבול ואפילו יש לבזבז מרבעה רוחותיה [ונקנה] כיון דאינה מקבלת מים כל שהוא מן הנקב ולמטה אינה פוסלת את המקוה: וכתב הרמ"ם ז"ל נם"י נרין ליזהר שלא **תשמו** לטבול ושלא להטביל בפעיינות המקלחים דרך סילונות של מתכת דאף זאת כדין מעיין שלא נמשכהו של מרבעים שהה כדין מקוה שהסילון של מתכת מקבל טומאה מע"פ שאין לו בית קיבול כדתנן כלי מתכות פשוטין טמאים והמים שעוברין דרך סילון של מתכת יצאו מתורת מים מיים ומדין מעיין דתנן נמס' פרה ומייתי לה נזבחים פרק שני [כ"ה] נתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחצית פסולים עלה קנים או עלה גפנים כשרה זה הכלל דבר המקבל טומאה פוסל ושאינו מקבל טומאה אינו פוסל: מנץ ה"מ אמר ר' יוחנן משם ר' יוסי בר ר' חנינא אמר קרא לך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור

חגהות הב"ח ג נ"ב הוא: ב פסולו: ג נ"ב מים: ד בספר כ"ל: ה מי' בתשובה רשום למחוק: ו ויורדים כ"ל: ז לקרקע כ"ל: ח נ"ב ס"ת להתגן גדולה: ט מי' ג' רשום למחוק: י נ"ב מים: יא לכל טבילה לומר דאפילו אין כ"ל והשאר רשום למחוק: יב יכול כ"ל: יג דבעניר מהכא ליכא שיעור כ"ל: יד שלשה לוגין: טו נ"ב דקתמר: טז נ"ב כלים או משלשה: יח (ונפל לתוך ההיא מקוה) תע"מ וס"ת ונפסל המקוה: יט נ"ב הגה"ה: כ נ"ב קרקע: כא מי' קרקע רשום: כב נ"ב מרבעים שהה: כג נ"ב בתחלה: כד ל"ל ותנן נמי:

חדושי אנשי שם

[כ] כדמניא נמוס' מקוה שהניחו ריקם ומלאו מלא כשר מפני שהוא פסק מים שמוצין ות' בפסחים כו': [ל] מרחיא דלמלי הוא לישון המקלח ודולין ומביאין לו מים מן היאור: [מ] מתוך לשון משובה זו מוכיח דעיקר שנוטלין מהו מים שנתוכו ומתמלא כמים מחריס מחתיהס אין לחוש אפילו אם נשתייר קצת מן הרימשוים במקוה ואפי' נפל מן הלי לתוכו ושמא יש בו יותר מג' לוגין אפי' הכי אין לחוש דמסתמא לא נפלו ג' לוגין בג' כלים:

הנהות הב"ח ב נ"ב מקוה: ג נ"ב טעמא: ד נ"ב ס"ק ופעמ: ה נ"ל ממלא: ו נ"ל שיטה: ז ללא כ"ל: ח נ"ל דנהי דפשט המשנה משמע: ט נ"ל מיס: י נ"ל יהא הנקב: יא נ"ב מ"מ: יב נ"ל הרחקה: יג נ"ל בנשר: יד נ"ב כך פירש הרא"ם בספר ירחים בל"ל:

חדושי אנשי שם

[ם] והמחבר"י כתב שאם נפילון של מכתת מניע את המים מן המעיין או ממקוה שאר למקוה זה אע"ג דהוויתן ע"י טומאה הוא מ"מ הני שהוא כשר למקוה שכולו שוה נעשה כשר למקוה. עוד הארוך ע"ש: [ם] וכן כתב המחבר"י בהלי מקוואות שלו. ומיהו בספר יגודה במסכת מקוואות כתב לן דלישי דבומי מקוה:

נקבי המוטס והמזיעים ולפניס מן הספה ומן במתני׳ בפ״ח דמסכת מקוואות נדה שנתנה מעות בפיה [*ועטלה] טהורה מטומאת נדה אבל טמאה היא על גבי רוקה שנתלש ע קודם טבילה וטמאה [מתורת מגע] ג רוקה מטמאה במגע ומשמע א) נמכה שערה בפיה ולא נתן המים ג בשערה (או נתנה ידיה על שערה) או קפלה ידה שסגרה ידה קרלה שפתיה שהדביקתם במוזג זו בזו מלמון לקרון בלפרון המוזג בחלב וכליס ומטבילן טמאין כלומ לף עכלו לגף נתן מים במקום אחיזתן ואם הדיח ידו [*במים] קודם אחיזתו טהורה לפי שהמשקה שעל ידו מתחבר למי מקוה ואין כאן מניעה. אלו מוקנין בחלב מפני שהפיפ קחני אלו מוקנין בכלים ומשום הכי קחני בריבץ אלו מוקנין בחלב שבראשי הבגות ברים פרק במה חשה אחר שבראשי הבגות אכולהו קאי דבראשם דוקא מוקנין ולא בגופו לפי שאין חשה מוקנת עשמה. קלקלי הלב והזקן כמו קלקלי ואפך דפ׳ במה חשה ובערוך פירש בגון שיער בית השחי או בלב והשערות נעשית בקלקלי. ובית השחיים של האשה פי׳ שער בית השחיים שבאשה אם יש שם קלקלי שיער. לפלוף שבעין נוהה שחוך לעין מחיצתה ואוכלת וגלד שחוך למכה אזב לחלותית המכה ומחיצה חוץ למכה. ברף היבש ברף היוצא מן הפרי או מן הלילן והברף דבוק בבשרה. גלדי נוהה שעל בשרו בשיש [זיעה מרובה על בשרו מחיצתה ועשהן] גלד המלמולין פי׳ בערוך חדש שיריו מלוכלכות בטיט או בצבק או בזיעה או בנוהה ומולגל ידו ו׳ על מברתה נעשית ידיו כמין גרגרות של שעורים והעיקר מן וקטפת מלילות בידיך. טיט היון טיט הבורות שהוא עב ובדבק בחוזק [*גן יוני] טיט הדרכים (*בית) [*ובית] הסתרים בחים דחים חינו מקפיד אבל חשה מקפדת בן מתגנה על בעלה לפלוף שבעין שחשחת שהעין מדשעת תדיר חינו יכול להתיבש לכלוכי נוהה שעל בשרו ונוהה שחשת הפרוסן סיפא מיירי בלח דאי ביבש היינו גלדי נוהה ובצק שחוגין חניא בחוספתא נוהה שחשת הפרוסן שלח כנגד הבשר והטיט והבצק שחשת הפרוסן לפולו לנגד בשר הפרוסן חוגין *ר׳ יוחנן בן יוסף חומר לפרוסן שפירשה רובה חינו חוגין חשחת חשחת דוקא רובה דרובה כלומה אבל פירשה חיטוט חוגין דשומדת לפרוס וכבר התחילה לפרוס אבל לפרוסן גדולה יותר

[* פי׳ ר״י בתוספות שחדבר בטיט הדומה לבצק שנדבק מחוד בגון טיט של יוחנים אבל לח בטיט אחר ונוהה ודומה אבן דחנן בחשחת חקורות אלו שחין חוגין לכלוכי נוהה שעל בשרו ונוהה שחשת הפרוסן: עוד אמר ר״ח דלפולו בטיט ובצק אם יש ממנו כ״כ מעט שחינו מקפיד חינו מזיק למיטוטו שחינו מקפיד חינו חוגין ר׳ יוחנן בר׳ מ״י]:

מדאי מע״פ שעתיד לקלקה חינו חוגין כל כמה שלא פירשה כלל חניא בתוס׳ הנזמים הטירים והטבעות חוגין חוגין רפין חינן חוגין חוגין פי׳ דבוקים בחוזק כמו חוגין שבתלמוד והגו הנשים לתחוך הספרנים קודם טבילה מפני חשחת של טיט ובצק שחשת הפרוסן: וכשחירצ טבילה בחול המועד תחחוך הספרנים בשיניה או דרך שיהי דמחועד קטן חמרינן דחין לחוש לגלח הספרנים שלא בנגיסטרי פי׳ בחספרים וה״ה בסכין הלכך נכון הדבר שבשחתה כותית מגלחה ומחירה לכותית מותר בחקום מקוה חין לה כותי חנקר בטוב הטיט שחשת הפרוסן ודיה חנן בסוף מקוחות חן שהוא חחוב בלחם בזמן שהוא נראה חוגן ואם חינו נרחה חינו חוגן וטובל ואוכל בתרומה ואניל בחוספתא [פ] אם קרס עליו העור דברי הכל חינו חוגן עד שבל חבטא אבל בשל עץ חוגן ועשמת חשום דבשל חבטא עיילי בית חיט חבשל עץ לשל עץ נדבק עם הבשר ואין ואם קרס עליו העור חינו חוגן לדברי הכל פר״י דדוקא נרחה חוגן אם [לף] קרס עליו העור אבל אם כל כך בעומק שחינו נרחה חינו חוגן אפילו לגף קריעת עור כדשמעת בסוף המשנה וכן פסק הרב רבי שמואל בר אברהם הלוי ועל חשה שהיה לה נפח על מקום הספרן ולא היתה יכולה לה לחחוך ולא לחטבה אם נפוחה כל כך שאין הטיט נרחה שחשת הפרוסן חינו חוגן ואם לאו חוגן אינה מיכא ביישיהו [אם] קמוך **תשמח** לחפיפה טבלה והא דאמר בפ״ק דחולין טבלה ונמלא עליה דבר המוקן לף עלתה לה טבילה עד שחאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן ר״ל דבשלא טבלה קמוך לחפיפה ור״ת (*פי׳) [*תירץ] דבחולין מיירי בנמלא בגוף שאין אם חפיפה ולכן ל״ל ברי לי והכא מיירי ברחץ בחפיפה חינה בגוף כי אם ברחץ כדאמרי׳ לעיל לף בחוף אלא בחמים וכו׳ דאמרו חוזא ובפרק אלף גבי אבישי בן צרויה שהיה חופף את ראשו וכן במסכת שבת גבי הלל שהיה חופף ראשו והרב ר׳ שאחה פירש בחחזור ויטרי בשם רש״י כי חפיפה שייך גם בכל הגוף מדקאמרי׳ פרק בחבת דנדה [דף ס״ו ום״ח] גבי דביחהו דריש גלותא דהוה לה בעלה עם בעלה פי׳ כעם ואזל רב נחמן לפייסה ואמרה ליה זיל הדחא ואף לאחר [*כי היתה רוצה לחזות הטבילה עד לאחר מ״ו]:

*ואחר לה עבדי חסרת דודי יורות לחוס חמין ואם לף היתה לריכה אלא לחוף ראשה לף היתה לריכה כל כך לאנס פי׳ רבי׳ מנחם דודי חסרת להחם חמין ולהטליך בחי הטבילה מפני הנוה ואף לפרש״י שפירש לריחוץ ד׳ ים לפרש שלאחר שהעלה מבית הטבילה תכנס בחמין להחם גופה וטסטקי פי׳ (*במסרק פן) [*מסריקה מ״מ נכון להחמיר לעשות חפיפה בכל הגוף ולסרוק את שערה לעיולי לאחר] ה נחקשו השערות עיין בחוס׳ פרק מרובה בסופו: **הגה״ה** מפרק [שביעי] דנ״ק ושאינה נשה חופפת וטובלת. לומר ר״ת אלא חקן חפיפה אלא ברחץ וכן משמע [מדפריך] בסמוך [חפיפה] מלחורייחא [היא ומשני מלחורייחא לעיולי בעלמא דלמא מקטיר ונחיר ולישנא לאחנר לא שייך אלא בשרוק [בשער] ואפיפה [*נמי] לא שייכא אלא ברחץ מדחנן בנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדחה כדאמר רבא פרק בחרא דנדה לעולם ילמד אדם בחוך ביתו שחפיפת האשה מדיחה קמטיה בחים ומהחם נמי משמע דבשאר הגוף אין לריך אלא ברחץ

מילתא בקפידא ועוד דאיה מפ' הערל ביבמות [*פ"ק] ועיין שם בתוס': שלח רבי חנין בשיגרתיה כו' [*עד והלכתא משם מופקת וטובלת בלילה והלכתא משם לא תמוך שלש בלילה קשיא הלכתא להלכתא לא קשיא מ"ר] **תשמט** והלכתא משם מופקת בלילה וכו' אבל לא תמוך ביום דשיגרן קמוך לחפיקה טבילה לא קשיא הא דאפשר לתוך במוקצי משם תמוך בלילה ולא [מדמתך לתוך ט מעט וה"ה בחול דלא מדמיק] מדמיק לתוך ביום הא דלא אפשר לתוך ליל טבילתה כגון שהוא יו"ט במוקצי משם מז מופקת בע"ש מע"פ טבילתה במוקצי משם מז בליל שני כגון שחלו שני ימים טובים אחר השבת וכ"ש שם של ליל טבילתה בשם מז ביו"ט דמופקת ביום וטובלת בלילה [ל] כן יש לפרש לשיטת הלפלם וכן פי' בשלחות דרב אחאי פרשת מות אבל רש"י פסק דעדיף טפי לתוך ביום ולטבול בלילה וכי פירושו ותמה על עצמו היאך אשה מופקת כו' פי' בקונטי המיבו להדמיק טבילתה מחפיפתה אלא משום דהכי עדיף טפי לתוך ביום דאי מייפה בלילה ממוך שהומה לביתה לא מייפה שפיר והכי גרס' והלכתא משם מופקת ביום וטובלת בלילה והלכתא משם לא תמוך אלא בלילה קשיא הלכתא להלכתא לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר ופרש"י הא דאפשר לתוך ביום כגון בימות החול מופקת ג הא דלא אפשר אלא בלילה כגון שאל ליל טבילתה במוצ"ש מיהו היכא שאינה יכולה לתוך בלילה כגון שליל טבילתה אירע במוצ"ש והוא י"ט שריא לתוך בע"ש דשב"ש דנדה פסקינן כרב משם דשאה מופקת בע"ש וטובלת [ק] אפי' בליל ג ד' כי אירעו ב' ימים טובים אחר השבת וכן כתב הרא"ם בשפרו כרש"י דיותר טוב לתוך ביום מבלילה. ופסק בספר התרומה הלכך טוב וכבון שאכנם בחמין ביום בעוד היום גדול ותחוך עלמה בחמת ולא בחפזון ולא תלא עד לערב דלמ שלחות דרב אחאי דאפרו לתוך ביום היינו כי יוצאה בעוד היום גדול אבל אם היתה אם עד הערב מודה הוא דבריו והיכא שאל טבילתה במוצ"ש (*וי"ט) [או ד י"ט] לכל הפירושים מופקת בליל טבילתה ולא תרחיק לתוך מע"ש לך טוב וכבון שתרחון בחמין מע"ש כל גופה ורחשה ובמ"ש תחמם קומקמום חמין או קדרה גדולה [*ותחוך שם] ותשפשף כל הגוף בידיה וגם תסרוק רחשה במסרק ואם הוא יום טוב במוצאי שבת ואל טבילתה במ"ש או (*בשני) [*ליל שני] בשבת ובני יום טוב אחר השבת ועתה אי אפשר לה לא לתוך רחשה ולא לסרוק או תרחץ בחמין היטב מע"ש ותחוך רחשה ותשמור עלמה בימים שבינתים מכל טינוף ובליל טבילתה תנקר ותחזון שיניה היטב מן המאכל והבשר שאכלה בימים שבינתים דרחוי לביאת מים בעינן כתב רבינ"ה **תשנ** שמעתי קורא תגר ומליזין על נשות ישראל הטובלות שם בנהרות אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה ורחייתם מי"ת דבריס שגזרו על הבא לרחצו ברוחו במים שחוצים לאחר טבילה משום שהיו חוששים לא חלו מטהרין אלא חלו מטהרין ורש"י ז"ל פי' התם הבא לרחצו ברוחו במים שחוצים בו ביום של טבילה ובעניותי נראה לי דלא נפסלה הטבילה וקרוב הדבר בעיני לפי' לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאחר דהיכי גזירה ליתא אלא דגזרו טומאה על המים שפוסלים (*לחלם) [*המלם] שטבל כבר ונטהר וכן פי' רש"י ז"ל משמע מכאן [שחלם] דעלמה לו בטבילה כי גזרו על חלם שקבל טומאה לע"פ שאין משקה מטמא חלם והני מילי לענין לפסול התרומה [*כדתנן ולאו פוסלין את התרומה כו' אבל לאחוץ לא גזרו ובעלה כו' מ"ר] ובעלה חוץ הוא כדאמרינן פ' שני דשחיטת חוץ גבי נדה שנשחטה וטבלה ע"כ לשון הרב והוא התירך וכן שמעתי ממהר"ם להתיר ולי הדיוט נראה דמהרמלחות שלנו אל זעה ליכא מאן דפליג דברי אפי' לכתחלה ואפילו לתרומה לא גזור ושאר משאר השיב רבינו שמשון משאן לר"י אחיו ז"ל שמעו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקום מים חמים ולחברו אל הנהר בשפופרת הנוד ודבר זה נראה לאסור יותר משום גזירת מהרמלחות דאמרינן פ"ב דנדה אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול שכר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מהרמלחות הא ע"ג סילתא [*פי' רש"י נקעת עץ] שפיר דמי וכ"ם שראוי כאן לגזור ולאסור ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי ר"ת עלמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקום אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומשליכות למקום לחממו בימות החורף *ולא נאמר ואפר להן רבינו אם והטעם *לא נאמר ומשם מטעם זה אסור ואל תשיבי מחמי טבריא אלא בימות הקרים ופ"ק ופרק התעניות נמי אמרי׳ נמחי מילתא בחמין מי אינא והא שתויין ניהו פירוש דכשתויין תשיבי וכן בברכות פ' מי שחתו ג"ל רבי חנא וכי ים טבילה בימות חמין ותע"ג תנן פרק אחר לחם הממונה אי היה כ"ג שטבילתו מחממין לו חמין ומטילין לתוך הקומן כדי שתפיג לנתן י"ל כמה דבריס התירו במקדש ואפרו בגטולין מדרבנן כדאשכחן גבי עשרים בגמרא לפי הספרים דגרסי׳ אבל הכא לירוח דרבנן ואין שהות במקדש וכל הך דתנן פרק המוצל תפילין דשרו במקדש אבל לא במדינה כ"ש בשבודת יום כפורים דתקיפי טובא והא דתניא בתוספתא דמסכת מקוואות פרק בתרא קומקמום שהוא מלא פירורין והטבילו טמא שפשפו או שהטבילו בחמין טהור אינא לאוקמי בחמי טבריא עכ"ל ואני מצאתי שהרב ר' יצחק מוינא התיר לטבול בחמי טבריא ורואה מפ"ק דתעניות בסופו לא נזרכא אלא לחמי טבריא ועוד דפ' כל הבשר אינא דהדיא כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו לא כ"ם עם"פ בהמה המקבה: *תנן ס"פ במרא דמסכת מקוואות כל ידות הכלים שהן מרוכין ועתיד לקונקן מטבילין עד מקום המדה רבי יהודה אומר עד שהטבילו כולן ותניא

*ועיין בהגהות שם כתב להתיר ומביא רמייה מהר"ם גבי דודי מסכת מהר"ם:

*וכן כתב בהגהות ועוד שם:

הגהות הב"ח ס ל"ל ביום: ב ל"ל ביום: ג ל"ל שלישי: ד נ"ב במוצאי: ה נ"ב ס"פ כמו בלוט: ו ל"ל והטבילו: ז (אפילו לא תשמש להו כשלוט כו' אין מוקנין) תפ"מ וע"ב ממ"ש אין זה: ח ל"ל תפילה:

חדושי אנשי שם

[ל] אבל לעולם היכא דאפשר מופקת ובובלת בלילה. גם המאיר"י כתב כן משם ר"ת שלא משמש להרמקה היכא דלא אפשר ולא שייך בשבת ויום טוב אלא ביום או בלילה ומה שכתב המרדכי לפירוש זה אי נהגו להחמיר לכתחלה אפי' בהרמקה מועטת וכמו שכתב הרא"ש או שמא ל"ל דרש"י מודה כמ"ש בשם יש מתוך בלילה אפי' בהרמקה מועטת ומדברי רש"י אינו משמע שהרי בפ' נקודי המיבו לתוך ביום ובטבול בלילה דמשמע בהדיא דבשאר לילות אפי' בהרמקה מועטת אסור ולא כהרא"ש: [ג] ל"ל אך יש לפסוק כמ"ש בשם הרבי יהודה וכן פסק המאיר"י המטבילין עד מקום המדה כמ"ש ובפסר יש מהמרדכי לפירוש זה אי יש לפסוק דהיכא דאפשר להכשיר שלא כדרכה ואם מרוכה היא ביותר כו' כך נראין מוגה מבחוץ:

הוליא בשפתיו בשוגג ולא כוון לפתח פתח פת חטין לא הוליא בשפתיו ולא תחול השבועה לא על פת חטין ולא על פת פתח ת"ל לכל אשר יבטא וגו' אין לפרש והוליא פת חטין בשפתיו בלבו כגון שיודע שפת פתח אמר ומתכוין שלא להוליא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו דע"כ תחול על פת פתח דדבריס שבלב חיים דבריס* אלא ס"מ כדפרישית ויש טוענין ומועלים בשבועות ובחרמות

*כדמוכח פ"ד דנדרים בהדיא דנודרין לחרמין ובשבועה זה כתב הר"ן והמאיר"י בשם הרמב"ן. מהר"ם:

ו וקומכין מהחיא דפרק רביעי דנדרים [דף כז] נודרין להרגין ולחרמין דהתם מוקמ שתי והוות מעשה [*דתניא ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר' עקיבא אומר ממזר ובן הנדה פעם אחת היו זקנים יושבים בשער ועברו לפניהם שני תינוקות אומר ממזר ובן הנדה ר"ע אומר ממזר ובן הנדה אמרו לו לר"ע מנין לך אמר להם ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר"ע אומר ממזר ובן הנדה אמרו לו לר"ע מנין לך אמר להם שמי שאולך שני מפיך ר' אליעזר ור' יהושע גילה את רמזם זה לזה ר"ע גילה לו את רמזם ושתק] ואמרינן דהתם פעם אחת היו ר"ע ושבע בשפתיו ומבטל בלבו ואמר לה כך זה מה טיבו אמרה לו כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובא עלי שוגג ובעל שוגג והיה לי בן זה גמלא התינוק ממזר ובן הנדה אמרו גדול היה ר"ע כשהכתים את רבותיו בחותה שעה אמרו ברוך שלהי ישראל שאר גילה סודו לר' עקיבא בן יוסף עכ"ל הגמרא בפרק כלה] דר"ע שהיה נשבע בשפתיו ומבטל בלבו התם אין לך חוסם גדול מזה שהיה צריך להוליא הדבר לאור וי"מ בלאתם דיבר ולא שמעה ולא נשבע על דעתה אלא על דעתו ג השביעתו ולא השביעתו על דעת המקום ועל דעתה ויש מעמיקין לסמוך עלה ולסמוך את הדת ואומרים שצריך לפרש הכל במרס (*טועין) [*וטועין ג] דהא מסקינן בנדרים והכא בפירקין דלהכי אמרי' ע"ד ג"ד לתפוקי קיץ דרבא אלמא לפי' היכא שנתן טעות גמורים לידו לא מהניא הערמה ויש מתמיהין שאור ונשבעין תחלה אלא יזהרו בתרומות וכשמתרימין אוב אומר לתן שבועה חלה על שבועה וכל שכן שנשגגתן עולה ודון שכן ד מצינו בפירקין שבועה שאוכלנה שבועה אלא אוכלנה חלה עובר משום שבועת ביטוי ומסקינן דאף משום שבועת שוא עובר והשיב רש"י עברין שעבר על גזירת הכתוב ולא נידהו הקהל ומנה למנין ו' ומייב בכל המצות ה כשכן שחטא דאע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוי ולא נפיק מכלל ישראל אלא שנחשד על השבועה אבל אם ו נידהו הקהל שיבדל מקהל הגולה אם ילפיהו שמשם היכן היא קלנתן ומה הועילו בתקנתם ואינו רשוי לגירוף כיון שהבדילו אותו מגודתם ועל אותו שמעם שכבר ממשמשים עליו לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים גזירתם ואחר כך גזרו עליו אם צריך לקיים [*גזירתם] אם לאו כך ראיתי שהשבע לעבור דרך נבוב נשבע לשוא הוא ואלו התרו בו חייב במלקות דאורייתא ואלל במים אחרים והעלה בידו חרם ולא נפטר מתקנת הקהל אע"פ שקדמה שבועתו לגזירתם שהרי נשבע לבטל המצוה היא לסור ז מאותי המצוה ומדבר זה מושבע ועומד משר סיני והרי הוא בכלל אלוה אשר לא יקים ואין לך כל מצוה שבתורה שלא נכרתו עליה מ"ת בריתות ה ושבועה הרשומים קדמה לשבועתו הלכך לוקה והתלמוד מוכח כן דתניא נשבע לבטל המצות פטור [*פי' קרבן שבועה] וטועה בדבר [משנה] (*הרי) [*שהרי] שניהו זו היא שבועת שוא שחייבים על זדונה מלקות וטועה לף בשקלא הוא דכתיב כי לף יעקה וגו' השם הוא שלא ישקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומקיל אותו ואם לא התרו בו ולא ניתן למלקות ב"ד הרי הוא ככלל לף יעקה ולאוי להלקות על שהזיד לישבע לשוא עכ"ל רש"י מלאתי בסדר התשובה אשר יסד ר"א מגרמיזא ז"ל אל יאמר אדם לף שמעתי התרם ולא כללתי בה עלמי לף ולמד מיהושפן בן שחול כי לף ידע יהושפן בהשבע מניו ופ"ה רלה שחול להורות יהושפן על השבועה ועל התרם שלא ידיעתו: בחומר יאמרו כל פירות שבעולם עלי פר"ת דאדם הנודר בקונם כל פירות שבעולם עליו אם נדר בנדר שאר כיוון דאמר יאמרו כל פירות שבעולם עלי אם לא רציתי נתם בקונם בית הבד אין זה נדר כלל כיון שלא הוליא מוך ממין אחד לפירות דדבר שאי אפשר לעמוד עליו הוא כי היכך יהיה והרי כמו האומר שבועה שלא אישן ג' ימים דמלקין אותו ואין למלמד דגלוי לכל שאי אפשר לעמוד בשבועתו ה"ג ל"ם ואריך להוליא מין מהה או שאר מיני פירות שיוכל להחזיק נפשו זולתן אבל אם אסר כל פירות שבעולם עליו ואלה נלהבא מסופקין אנו אם יחול הנדר: גם פסק רבינו מם **תשנו** דאדם הנודר שלא לשתות יין עד זמן פלוני ועבר על נדרו ובא ליאכל עליו אין נזקקין לו להתיר נדר של שחוק ע"ל היכי נדרת אמר ליה נדרתי שלא מרוחנא ע"ל מי עבדין כדין ע"ל נקונים קמיעא אמר ברוך שנחר נדרים הכמים שאמרו ברוך לפרט הנדר ולא רלה להתיר לו: ירושל' שבועה שלא אוכל מלה אסור לאכול מלה גלול פסק פי' הוליל ואסר עליו מלה כל שכן פעם דמגו דחיילא שבועה על מלה של רשות חלה נמי אמלה דמצוה כדאמרי' גבי מזיר מין ומכר יזיר לאסור אין הרשות מלאתי גם המקלוטות שיסד ר"ת נודר בעת צרתו להתענות כל ג' וה' ולא נזכר בעת נדרו ט תוך מיו"ט שיצא בהן הויל ליה שאחת יו"ט ע"א ומלות הנדר לא תעשה [*שלא יחל דברו] וכיון שאינו יכול לקיים שניהם יצא העשה וידחה הלאו ותניא פ"ק דתענית [דף יג] בפופיו יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' וב' אם נדרו קודם לגזירתנו כו' ותנן אין נשבעין לעבור על המצוה הלכך יכול בית דין של מקומו וילקה בפניהם על שנשבע לעבור המצוה והם יתירו לו כל ג' וה' שיצא בהם יו"ט ועשה שאחת יו"ט ואם אינו עושה כן עומד בניסור ע"ל וכתב ר' חני העזרי אין נראה לי מה שדימה שבועות לנדרים דמשנה רווחת הוא שהנדרים

חליס על דבר מלוה כדבר הרשות מלא"כ בשבועות הלכך אם נשבע לעבור את המלוה אין צריך התרת חכם ליטהל על שבועתו אך לוקה משום שבועת שוא ואם בלשון נדר צריך התרת חכם ואינו לוקה כך מלאתי בס' ר' חני העזרי במסכת תעניית אבל במקומות אחרים מלאתי משם ר' חני העזרי שהוה להלקות את ר' ישרחל שנדר שלא יחזור ההלכה לאחיו לאחר פתח בחברה והוה להלקותו לאחר שהותר לו נדרו ירושלמי חזקיה אמר הדין דמשבש על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא והקשה רבינו בל"ט דאמרי' [משמע] דוקא כשנשבע על דבר שאינו אחת אבל נשבע על דבר אחת אין כאן שבועת שוא ותירן דהיכא **תשנו** דהוו קלת גוזמא [ונשבע] להחזיק דבריו אין זה שבועת שוא אבל נשבע על תרין דאינון תרין שמאחת מה שאינו צריך הרי זו שבועת שוא מעשה בא לפני ר"י על ר' שתקע כפו ליד חבירו על דבר ר' שלא יעשהו לעולם וחס"כ בקש עוד ממנו עשה לי קיוס שלא תפטרני לעולם ופירש כפיו לשמים חזרו אחיו ושתקע חבירו ואמר לצורי חני מוקש שמי כפי שלא תפטור חותך לעולם כל ימי חיי ועשה חליס בו הטודר ושלו לתת משלו לנדקה מהר"ל מפרג"ג:

פי' וגם לתת משלו לנדקה [*וגם לתת משלו] ' והשיב ר"י נראה לי בתקיעת כף היה אומר ר"ת שהיה כבריות בריה והיה נראה לו להתמיר בה יותר מבנדר ומבשבועה והיה דוחק מן הפסוק ומזה אלה להפר בריה והנה (*נותן) [*נתן] ידו וכל עושה אלה לא ימלט (*ויחזקאל [*יז] כתיב אע"פ שלא מלינו בתלמוד שתקע לנדקיהו כף בריה לנבוכדנלר כי אם שבועה שמלינו שנשבע לו בנדרים פרק ר"ג וגם נתינת יד המוכרה אם [לפסר] אזו היא שבועה דוגמת שימת יד תחת ירך אברהם יו שבועה בתפיסת מלוה מילה במקום אנקוטי ס"ת לדיין וכן נראה לפסק שנתינת ידו יב היא נתינת יד ליטבע בס"ת יג כך היה נראה מדתמרי' בפסיקתא שמצינו בסמוך והוכיח דשמי שבועות היו אחת שלא יתרוד בו ואחת שלא יגלהו מן התרגמא מידי והשבועה דמרידה היתה בס"ת ואותה דאתרגמא היתה בגלוי השמים לבד בלא נקיטת חפץ כמו שלפרש יד ו"ה היתה אותה נתינת יד בתקיעת כף דידן ולהכי כתיב תרתי בקרא אלה ובריח ולא כתיב אלה ושבועה פי' קללה ושבועה שלא אלוה ובריח דהיינו שבועה ותקיעת כף ס"מ לף מצינו שם בהדיא שתיחסב נתינת יד בריח שלא שבועה ולא מסתבר נמי בנדרים שמעינן לדקיהו על הבריח שלא על השבועה ואם לא שנשבע לו לנבוכדנלר בפיו ולדעתו (על) שהיה מסור בידו מסתבר שהיה יכול להתיר שלא בפניו טו לכתחילה ותעש"כ לף (*תמרינן) [*הוה] להקל בת"כ לבדה אלא בבריח תחשבנה כדברי ר"ת כי תפי' שלא שום פסוק תפילו לף היתה נחשבת כבריח בימי הנביאים ואף לף בימי חכמי התלמוד (*לכל) [*לנו] נחשבת כבריח כיון שקבעוהו הדוחות לבריח ורגילין לעשות במקום בריח יותר מעברת בין הבתרים ועוד י"ל כי מה שלא הזכיר עונש הבריח בנדרים לפי שלא הוצרך בהלכה לפרש כל דבר ודבר שנעשה עליו אלא לפרש שלא היה לו להתיר השבועה שלא בפניו גם אם לא שתקע בריח (*כריח) [*בריח] וגם מה שתקע שתי כפיך לשמים או לשם בריח נחוצות (*תוכל להתיר) טו [*בתקיעת כף לאדם צריך תחה להתמיר בדבר שלא להתיר ואם בטוענת (*תוכל להתיר. הוגה מ"י נוחן] ע"פ חכם ובין כך ובין כך אם יש מכשול רב והפסד מרובה בדבר ויבא בכך לעבור ו מותר לשאול בשר תמותות שחוטות (*ולהתיר על פי חכם ולא לאכול בשר) [*משבר תמותות] ונבלות כי קלת הדעת מכרעת דלא תמירא משבועה ולא נהגו בם הדורות להתמיר בה יותר מבשבועה שלא להקל עליהם שלא רלו להקל עליהם שבועה שלא תקיעת כף כי אם יבאים עונש שבועה דומיא דתקנת שלמה שנודרת ליתומים וגזירות נעשרה שתקנו במקום שבועה ושלך היא בעין שבועה שתקיעת כף לשמים רחויה להתירה ע"פ חכם (*אחד) יותר (*משלש) [*משלו כי] נראה [מ"מ] לפי הענין [נראה] שאלה נדעתך שתמירנו לו אם תראה שלכך חזר לבקש ממך לעשות לו קיוס שלא תמירנו לו ואם לא היה תולה בטומתו נדעתך שלא היה חוקע כפך ליטבע לקבל עליו בינו לבין עלמו כחוקע הוא כפיו לשמים ע"כ היתה גם שלו בעין שבועה בעין חותה שלך ושלוס יפחד בר' שמואל: [דף כט ע"א] ע"ד המקום ועל דעתי פירש"י דהיינו על דעת רבים משמע דעל דעת רבים לף בעינן שלא שנים ולא כר"י דאמר פרק השולח רבים שלשה ולפי טעם רש"י קשיא אין יכ להתיר לתרומות שגוזרים על דעת המקום וע"ד הקהל ונראה שלא אמר אלא כן שלא [*נשבעו] שלא יערימו [*כדאמרינן] שם] משום קנין דרבנו ור"י ה"ל דאמר נשבע פרק ר"ע ויתיצו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר רב אחא בר' יעקב על דע מודעא רבא לאורייתא פי' שאם יתבע הקב"ה ממנו למה לף היה תולה קיימתם את התורה יב לנו להשיבו תנוסים היינו לקבלה אמר רבא הדר קבלוה ביומי אחשורוש והשתא אמאי לף קאמר הדר קבלוה בערבות מואב ע"ג דאמר להו על דעת המקום ועל דעתי כי היכי דלא ליהוי הפרה משבועתייהו כלל ופ"ה כיון דתנוסים היו על פי הדבור מפחד שלא יפיאם לארץ ישרחל ושמא יעשם במדבר *קרי ליה חומס ולא מעכשי עלה ומע"ג דבעשיית רלונו יש קנול שכר מה שאין הפה יכול לדבר כ"ש וכ"ש בשר ודם הממהם את חבירו ומיפרו ומשביעו יו לדעתו דבעשית רלונו אין [*כאן קנול] שכר כלל רק שיפטור אותו ולא יסרבו (כלל) עוד שאין בחותה שבועה או יסרבו ממש ממשות כלל וע"ת הא קאמר

[*רשאין שנשבע לפניו שלא יעשה משה שלא כרשותו ובטלה שבועתו כגר מסר מודעה בפני עדים לבטל שבועתו בחמרי שהיה ירא פן לא ילכה אחריו ללכת בעבודתו למקום פלוני אם ימלין לשבע לו על דבר זה נלע"ד אין כח בחודעי לבטל שבועתו שנשבע אמ"כ ואע"פ שפסק ר"מ על חודעי יהודים שלחקו חביריהם ביסורים והשביעוהו לתת להם כך וכך שאין בחותה שבועה ממש כיון שבשעה היתה כמ"ש המרדכי נלע"ד להכחיל לף חציר חוטם כלל שהרי חבי לף היה כופה

הגהות הב"ח ג כ"ב ס"ל ומבטלין בלבם: ד כ"ל על דעתו שלא השבעתו: ג כ"ב הן: ד כ"ל שניהו: ה כ"ל שכן מלינו בעבין: ו כ"ב ס"ל גזרו: ז (מחוקי המלות) תל"מ וכ"ב מלאתי ישרחל: ח (שבועה הרשבועים) חל"מ וכ"ב ס"ל ושבועתו הרחשונה: ט כ"ב לומר: י והשיב ר"י תקיעת כף כל"ל: יא כ"ב שהיה: יב כ"ב זו: יג (כך היה נראה לו) נקיעת חפץ כמו שלפרש) תל"מ וכ"ב במ"ם אין זה: יד כ"ל ולפילו היתה: טו כ"ב כ"ל על השבועה ותקיעת כף לכתחלה על שניהם: טז כ"ב ס"ל צריך לתת להתמיר בדבר שלא להתיר אלא ע"פ חכם: יח כ"ב ס"ל מוטב: יט כ"ב הה: טי כ"ל על דעתו:

שלטי הגבורים

(א) מלאתי בתוספות פרק השולח וז"ל לומנם נהג מורי הרי"ף להתיר בנדנים קלים פן יבאלו לעבור על שבועתם כי יקר בל קונים גדול מאד לרגילים בו וכן היה לומר דבינו טוביה דבל נדר של קונים עתה יש להתיר כי הבוגים בו אין יכולין להתחפק ולומנול בדוחק עכ"ל.

פרק ד' דנדרים נודרין להרגין ולמרמין ולמוכסין שהיא תרומה מע"ש שאינה תרומה שהיא של בית המלך מע"פ שאינה של בית המלך ואמר בגמרא היכי נדר יאמרו כל פירות שבעולם עלי אם לא אוכל בית המלך הס ופריך כיון דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי ליאסרו ומשני באומר בלבו היום ואע"ג דנדרים שבלב אינם נדרים חוששת אחני מלמא טעמא דאמר [*בלבו] היום הא לאו הכי לא הוה נדרין וא"כ היכא דלא תפיש בלבו אום ערמה ליאסר אע"ג דאינם לא היו דוקא אם האכל אוכל ואם לאו לא אוכל ואם לא אוכל אסור אפילו הכי לא הוי נדרים שהרי לא נתכוין לאסור אלא על מנת שיאכל ואם לאו לא אסר עצמו ולא חייב לגרש את אשתו ולקיים שבועתו ולא יאכל אם שמים בפירסקי אלא יגרשנה לגלגר ויתן כתובתה ואין נדרים בטלים אם ואין לחוש עליהם אלא משום שבועה ואפילו הכי לא מהני ליה בידיה [*דמומרא הוא מ"י] שהמיתרו הגזוזים בדורות האחרונים דקיל נדרים ושבועות וכן משמע מתוך דבריו שכתב אין כח בדורות הללו להתיר אפי בדיעבד אם התירוהו לעורך שאר ואורך מלוה מותר וע"כ צריך לומר כך דהא אמרינן ג פ"ד נדרים דהעודר בתורה לא אמר כלום היכא דלא נקיט ליה בידיה (*וגמצא בתורה לא אמר כלום) [*במ"י אינו וכן מתקו הב"מ] וקי"ל נמי הלכתא מזקקין בפלגי יאפי אפילו בדיעבד אם התירה לנשבע אם מיהו יש לדמות דה"מ בלאון נדר אבל בלאון שבועה דמסירת ביבא למימר דאין להתיר מיהו יש להביא ראיה מדלא תני ליה בהדי אומר בשבועות מנדרים אלמא דמימי מכמי התלמוד היה הכל מומר לך עמה בדורות האחרונים המתירו כדפרישית ואין להקשות כיון דהיתר הוא אלא שבדורות האחרונים המתירו כדפרישית היכי קשיא מסוטה ומה ההיא לחומייתא הוא י"ל דהכי הא קא קשיא ליה כיון דלאכתן גבי סוטה כל כך דבר גדול שהתירה תורה למחוק אם הקדש היכי תקנו דורות האחרונים לגרש אשתו כיון שהיא מזנה שהרי נדרים בטלה לעשות שלום אין שם לאשתו שמותר למחוק את השם כ"ש להזכיר שם שמים לבטלה ועל זה תירץ מה שתירץ וי"ל דדוקא בשבועה החמירו שעושה מרוחה כדמשכחן נמי פ' השולח נמנעו מלהשביעה לכך תקנו הגאונים אלא להתיר שבועה בשם או בס"ת ועושין אותו ומחתירין עליהם אלא יהו נוהגין קלות ראש בנדרים ובשבועות ודבר זה כתוב בתורה ובתלמוד בתורה נשבע להרע ולא יחיר משמע דמוזה הוא אלא ליזהר על השבועה וכן יש גמי ריב"ל כשרימה המלאך זיל חז מי שאינו עליו] ומזה תקינו הגאונים לפילפו בדיעבד אם נשאל על השבועה בשם או בי' הדברות אלא יהא מותר ולפי מה שפירשנו שאסור ליזהר על השבועה אפילו בימיהם הא דתמרי' המודר הנאה כלום נהנה במה והמקיימו כו' הני מילי בנדר אבל בשבועה לא ואין להקשות נמחוק זה בהדי תומר בשבועה מנדרים שאסרו ליזהר עליהם הא לא קשיא דהא בהא [תליא] מילתא [דהכי] נמי אינה תומר בנדרים שמזה ליזהר עליהם כי היכי דלא תשיב [*נשבע בתרא דף לב] בהדי שדה עין ומהתם היינו דהכא כיון שמזה בזוי משום דמסתיה מלתא גופה הלכתא כווותיה דרבה בתרעא ונראה דמה שכתב כי הגאונים בשם אין לו התרה הני מילי בשם המיוחד ובכיוצא שאין נזכרים בהם ואמן כו' אפילו בלאון ע"ז או בחתך מכל הלשונות לפי מלאון הקדש מומר ומעשה שהיה בחתך בימי ר"ע שנשבע בשם דיל"ו והתיר וכבר נהי מעשה לידי והתרתי דנדר לא שייך הכי תומרא מלא בשבועה כדפרישית ואין להניח דאינה דתמרי' דפרק השולח נשתא מין מדיינין לה משום דמיפר לה בעל אלמא דמימיהם אפילו בשם או בי' הדברות (*הא ודאי ליתא) יש להתיר דאי אין התרה יבשיעה בשם או בי' הדברות הא ודאי לאו רואה היא כלל דהא נמנעו מלהשביעה ואין להקשות ידירוה בשם או בי' הדברות שהרי פי' דנדר בשם או בי' הדברות יש לה התרה ומיהו על כרחך בימיהם אפילו בשם יש לה התרה מדאשכחן גבי נזקיקה ה וגם במלך וגוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים וקאמר תלמודא פ' ר' אליעזר בנדרים דבפניו היו יכולין להתיר אע"ג דנשבע בשם אלמא פשיטא דחומרא בעלמא הוא שתקנו הגאונים וכהנה רבות שבחמירו החמרונים בשבועות ובנדרים דהא מאן דאמרת בעלמא הוא דאמר אין נזקקין בה' (*אלהים) [*אלהיס] יאברהם על כרחך חומרא בעלמא מדרבנן הוא ובפ' שני דנדרים בעיפים בקרבן [*כו'] (*קאמר) [*וקאמר] עונשים ומחמירים עליהם כו' חומרא [*בעלמא הוא מ"י] וכן נמנעו מלהשביעה וכן תקנו הגאונים שלא לישבע בם"ת אלא מזן נוטל ס"ת ומתירים בתורה וכהנה רבות ואין לי לפרש ושלום מצ"ב: כתוב בספר המצות [*סי' ר"מ] מי שנשבע **תשנא** בשבועת ביטוי ונתחרט ובקשה דעתו לדעת אחרת או שנולד דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה ונתחרט על ידי כן הרי זהו נשאל לחכם או לשלשה הדיוטות במקום שאין *מכס שם ומתירין לו שבועתו ודבר זה אין לו עיקר בתורה שבכתב לפיכך תמרו מכמים היתר נדרים פורחים באויר אלא כך תמרו רבותינו הלא כפי כח עד מה שהוא יכול להתיר לעצמו אבל לאחרים אינו יכול להתיר אלא בדבר שהוא קלות ראש כעניין שנאמר וחללת את שם ה' אלהיך אני ה' אבל אחרים יש להם להתיר שבועתו כדלעיתא במסכת חגיגה ואין אדם רשאי להתיר נדר או שבועה במקום שיש גדול ממנו בחכמה [*ובמקום רבו אסור להתיר אלא מדעת רבו כדלעיתא פרק רביעי דנדרים כילד מתירין יצא הנשבע לחכם מומחה או שלשה הדיוטות במקום שאין י מומחה ואומר אני נשבעתי על כך וחכמתי ולולי הייתי יודע שהייתי מצטער בדבר עד כה או שהיכא לי כך וכך לא הייתי נשבע [*ולולי היתה דעתי בשעת השבועה כמו עתה לא הייתי נשבע מ"י] והחכם או ג' הדיוטות אומר ז וכדו נחמת ואומר הן ולאון התלמוד אומר וכדו תהיים או לבך עלך ואמ"כ אומר אני לך או מחול לך או אומר כלום לך וכל כיוצא בזה בכל לאון אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך לא אמר כלום שאין מיפר אלא האב או הבעל ורשב"ם פי' הטעם נשבע בתרא כי הפרה היא אלא שום להה מוציא מידי ספק ומידי איסורא אבל הכא ג (*מילתא) דאמר רחמנא לא תשא ואמר כי לא ינקה וכתיב נשבע להרע ולא ימיר הלכך יוציא ויתן כתובה ואין בדבר משום לעשות שלום אין לחם לאשתו ושאלתם מי שקפץ ונשבע בבעלו על פה בהזכרת השם או בתורה המונחת בהרון יש רשות לחכם להתיר שבועתו אם לא לפי שנשבע על פה כך רגילו מאחר שהזכיר השם או התורה אין רשות לשום אדם אין חכם אין סופר אין גדול להתיר שבועתו אל ג אדם כל עיקר לא שבועה שנשבעין בם"ת המונחת בהרון או בשם הנורה אין רשות לשום אדם לבטלה ולהתירה ולהפר אותה וכן הלכה עד כאן לשון רב האי שכתב שאין להתיר שבועה הנשבע בשם או בתורה אפילו לא נקיט ליה בידיה וגראה לי דמומרא בעלמא הוא מה שפירש דאין להתיר [אפילו] לא נקיט ליה בידיה [*דמומרא הוא מ"י] שהמיתרו הגאונים בדורות האחרונים דקיל נדרים ושבועות וכן משמע מתוך דבריו שכתב אין כח בדורות הללו להתיר אפי בדיעבד אם התירוהו לעורך שאר ואורך מלוה מותר וע"כ צריך לומר כך דהא אמרינן ג פ"ד נדרים דהעודר בתורה לא אמר כלום היכא דלא נקיט ליה בידיה (*ובגמצא בתורה לא אמר כלום) [*במ"י אינו וכן מתקו הב"מ] וקי"ל נמי הלכתא מזקקין בפלגי יאפי אפילו בדיעבד אם התירה לנשבע אם מיהו יש לדמות דה"מ בלאון נדר אבל בלאון שבועה דמסירת ביבא למימר דאין להתיר מיהו יש להביא ראיה מדלא תני ליה בהדי אומר בשבועות מנדרים אלמא דמימי מכמי התלמוד היה הכל מומר לך עמה בדורות האחרונים המתירו כדפרישית ואין להקשות כיון דהיתר הוא אלא שבדורות האחרונים המתירו כדפרישית היכי קשיא מסוטה ומה ההיא לחומייתא הוא י"ל דהכי הא קא קשיא ליה כיון דלאכתן גבי סוטה כל כך דבר גדול שהתירה תורה למחוק אם הקדש היכי תקנו דורות האחרונים לגרש אשתו כיון שהיא מזנה שהרי נדרים בטלה לעשות שלום אין לחם לאשתו שמותר למחוק את השם כ"ש להזכיר שם שמים לבטלה ועל זה תירץ מה שתירץ וי"ל דדוקא בשבועה החמירו שעושה מרוחה כדמשכחן נמי פ' השולח נמנעו מלהשביעה לכך תקנו הגאונים אלא להתיר שבועה בשם או בס"ת ועושין אותו ומחתירין עליהם אלא יהו נוהגין קלות ראש בנדרים ובשבועות ודבר זה כתוב בתורה ובתלמוד בתורה נשבע להרע ולא ימיר משמע דמוזה הוא אלא ליזהר על השבועה וכן יש גמי ריב"ל כשרימה המלאך זיל חז מי שאינו עליו] ומזה תקינו הגאונים לפילפו בדיעבד אם נשאל על השבועה בשם או בי' הדברות אלא יהא מותר ולפי מה שפירשנו שאסור ליזהר על השבועה אפילו בימיהם הא דתמרי' המודר הנאה כלום נהנה במה והמקיימו כו' הני מילי בנדר אבל בשבועה לא ואין להקשות נמחוק זה בהדי תומר בשבועה מנדרים שאסרו ליזהר עליהם הא לא קשיא דהא בהא [תליא] מילתא [דהכי] נמי אינה תומר בנדרים שמזה ליזהר עליהם כי היכי דלא תשיב [*נשבע בתרא דף לב] בהדי שדה עין ומהתם היינו דהכא כיון שמזה בזוי משום דמסתיה מלתא גופה הלכתא כווותיה דרבה בתרעא ונראה דמה שכתב כי הגאונים בשם אין לו התרה הני מילי בשם המיוחד ובכיוצא שאין נזכרים בהם ואמן כו' אפילו בלאון ע"ז או בחתך מכל הלשונות לפי מלאון הקדש מומר ומעשה שהיה בחתך בימי ר"ע שנשבע בשם דיל"ו והתיר וכבר נהי מעשה לידי והתרתי דנדר לא שייך הכי תומרא מלא בשבועה כדפרישית ואין להניח דאינה דתמרי' דפרק השולח נשתא מין מדיינין לה משום דמיפר לה בעל אלמא דמימיהם אפילו

טעם כמו בריתי הפר אבל היתר נדרים להתיר נדרים ושבועות: הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות ובפרק ערבה המאורסה פוסק ר"נ הלכה נשאלים נדרים משומד ובלילה וגם נשאלין בשבת לצורך השבת: ראובן שהשביעו לשמעון ושנה אחן או קיבל השבועה ויחס שמעון על שבועתו ונשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו כלאחרי' בנדרים (*פ"ג [*פ' ר"פ] [*דף סה ב] במדין נדרת (*לך למדין) [*במדין לך] להתיר נדרך ואומר ר"י כי בוקע לכתחלה בעי בפניו אבל דיעבד מוכח פ' השולח דמהני וגם רואה מלקיטיו שהיה לריך גמור ונשאל אלא בפני נשובדנגר ולכתחלה נמי לא אמרו אלא בשלא שעשה לו טובה כגון בשאם שנתן לו יתרו כמו ע"י שבועתו וכן נשובדנגר שהוציא לקיטיו ממשכר ע"י כך אבל אלא שאם תפילו לכתחלה כלאוכח פרק אלו נאמרין דקל"ל פרעה ליוסף זיל אתאיל משבועתך שהשביעך אלא בפני נשובדנגר להודישו שהתירו לו מפני החשד. גרסי' (*פ"ק דנדרים) [*פ' ד' נדרים] ג"ר (*יוחנן) [*נחמן] הלכה פוסחין בחרטה וזקקין להתיר שבועה שנשבע בלהי ישראל ופי' פוסחין בחרטה שאומר החכם כדו תהית לשומר מחרטת אתה או לבך עלך לשומר אם היה לשעתך כמו שהוא עתה נשבע השבועה היית נשבע כשאר פירושי לעיל. גרסי' בפרק אלו הן הלוקין אמר אמימר הלכתא נדר שהודר בדברים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו ואלו ג"ד שהיתר שבועה זו גורם לדבר מצוה או לשלום אין אדם יכול לשחרו או אין אדם לחבירו ושקיום שבועה זו גורם לקטטה ולעבירה פוחתין לו פחה ושמין אותן בדבר עמו ומודיעין לו בדברים שגורמה שבועתו עד שיחס ואם ניחס בדבריהם מתירין לו ואם לא ניחס אין פוחתין לו בדבר זה ואפילו הוא עלמו אומר אלו (*נדרים) [*פ' ח' נדרים דף ס"ד] [פרק רבי אליעזר] כיצד נשבע אלא יהנה מפלוני ועשאה קופר עיר הוחיל ולא ניחס אין פוחתין לו בדבר זה ואפילו הוא עלמו אומר אלו הייתי יודע כן לא הייתי נשבע אין מתירין לו *הוחיל ועדיין לא ניחם אלא שאומר לרעהו אלא יהנה לו ואלא יעשה קופר אבל אם ניחם הוא בעלמו ו מפני הגולל מתירין לו וכן כל כיולא בזה ודוקא בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פרק רבינו אליעזר ממיך דהויה דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פסק רבינו אליעזר דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פרק רבינו אליעזר דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק

[*אמר הגעלה ר' מנחם לענין נדרך נדרת לעצום ל"י ים לך הפרה אחר שנלחך הרב לחין כל שיפור עומד בפני פיקוח נפש ואם אינה להוליכה עוברה וגם בולד עד שיתגבר ויכבסו ימות הקרן אע"פ שאין פוחתין בגולל מלחא דשכיח היא לדוב נשים מתעברות ויולדות ומילחא דשכיח מודו רבנן כי היכי דידהו מכשיהון בפ' ר' אליעזר ואל תשיבי לחין זה פיקוח נפש לפי שתוכל ללוך בלא שחחך זה הבל כי לא לענין ודאי אחה מצוענד לה ומוכה רפה ואם לה הפרה אחרים דרבקי אשמעין בר אבהים. הג"ה מיימוני]:

גולל ואילך אבל כשאחרט מעיקרו אפילו בגולל לא אמרינן דאיכא יבטל הנדר ורבים מהפיה דכאן אחרים ולבך עלך שלא אמר כן אם אזר בו אחחת הגולל שהיה מצוי ומצוי אחרים להם הוה בגולל המצוי תדיר דאין פוחתין בחנאי גולל אלא שהיחם יודעים שיחרט בית המקדש כלום היחם נודרים אבל פוחתין בחנאי גולל אומרים להם אלו הייחם יודעים שיחרט בית המקדש ואח"כ חרט שאין אומרים להם שהרחם היה חרט בית המקדש כלום היחם נודרים וכל כיולא בזה ומי שנשבע על דבר ונשבע שלא יחיר שבועתו ויחס הרי זה נשאל על השבועה האחרונה אחלה ואח"כ יחיר הראשונה נשבע שלא יבדר עם פלוני ונשבע לאחרי כן שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשחות יין בעולם ויחס הרי זה נשאל על הראשונה ואחיכה ואח"כ ישאל על השניה שאין מחירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל כשר מאיר ולילך עד סוף החדש אינו נשאל עד שיכנס אייר. תנא בפרק בחרא דנדרים קונם שאיני נהנה מפלוני והריני נזיר לכשאשאל עליו נדרו אחלה ואח"כ נשאל על נזרו עד כאן מפקר המלות: ג פרק הדר כחב רבינו מאיר ז"ל פ"ד דנדרים מפקר' הלכתא פוחחים אחלה בחרטה ומוכחת כולה שאעחחא החם להיינו בחרטה בעלמא כלומר כדו תהית או לבך עלך ואין לריך למלוא לו פחה כדי שיחרטו ולא כמו שפי' רש"י פרק הדר שלריך למלוא פחה לשולל שיהיה פחחון פה לומר ע"ד כן לא נדרתי ואלו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ונמלא נדר נעקר מעליו וכן מוכח בסוף פרק ואלו (*נאמרין ופוחחין) [*מוחרין ד"כ דפוחחין] בחרטה קולא היא דאמרינן החם בשלמא מחמירין עליהם ללא פחחי' להו בחרטה ורבינו יוסף בכור שור פי' בפי' חומש וז"ל שלא חרטות הן אחד שהולך דבר שלא היה ג בעולם ואף לא חשיב אלעחיה דאינש שיצא לפי שאין לריך לומר שהרי לא היה בעולם בשעת הנדר אבל אם חרטה שהיה בעולם בשעת הנדר ונשאל ונחרט שאין לריך לומר שהרי לא היה בעולם בשעת הנדר ואפילו אם אמר בלבו (*הנדר) [*נדר] ונדר ואם חרטה שהיתר בעולם בשעת הנדר אבל לא היה יודע שהיה בעולם וכשידע אמר אלו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר ומחירים לו שלא היה יודע בשעת הנדר ואלעחה אם היה יודע יאמור עלמו שיאמר אחת שאם היה יודע בכן ד הוא לא היה נודר שאם ישאר לו אין להיתר היתר ושוב אין בא יחא לכך היו אומרין לו אכמים כדו תהית כלומר שבדור הוא שאחה חוהה על הנדר חוהה ולכך היו אומרין לו אכמים כדו תהית כלומר שבדור הוא שאחה חוהה על הנדר חוהה מאחרט כמו חוהה על הראשונות והשלישי דבר שאינו בעולם אבל רגיל בא בעולם ויכול לשקוקי אלעחיה הוא לבא ואפילו הוא מומרי מ"ד אין פוחחין בחרטה ה כוחא החרטה דאשיב ליה עולד כיון דאינו בעולם ואיכא למ"ד לפוחחין בחרטה (*ומחירים בזוחא החרטה) [*ואין מחירין בחרטה] דכיון דה"ל לשקוקי אלעחיה כמאן דאחיה בעולם דמי ולא הוי עולד. רמיחי גדולים שאומרים שאין ר"ל אלא מאחרט אחה אומר כן ומחירין לו משום דאמרינן ההוא דאחרט אחרט ר"ל לבך עלך [ר"ל ואפילו] קסבר פוחחין בחרטה ואומרים שלא אמר לו יותר (*ולי נראה) [*ול"נ אלא ר"ל] שלאחר שנשא פנים החרטה ר"ל לבך עלך כלומר עדיין אחה עומד אלו ואטעם שלבך בשעת הנדר כלומר שלא חשבה ור"ל לא ואפילו חלמוד אן הלשון הוא בשבועת הנדר [ממה] שהיה הדבר אחר הנדר (אלמא) שהיה לו לחשבון אלא ודאי כיון שלא חשבה אלא בשעת הנדר אבל אם חשבה בשעת הנדר ונשאל ונחרט אין מחירין לו ואפילו הוא עלמו אומר אלו הייתי יודע כן לא הייתי נשבע אין מתירין לו *הוחיל ועדיין לא ניחם אלא שאומר לרעהו אלא יהנה לו ואלא יעשה קופר אבל אם ניחם הוא בעלמו ו מפני הגולל מתירין לו וכן כל כיולא בזה ודוקא בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פרק רבינו אליעזר דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פרק רבינו אליעזר דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק פרק רבינו אליעזר דאין פוחתין בגולל שהיה מצוי ותדיר אבל בגולל המצוי תדיר מסיק

[*לקמן בפ' שבועת הדיינין בפי' אלף קנ"ז מביא שבועת מהר"ם ובפתחה תשובה פסק מהר"ם למדכנן לריך ליפטר להכשיע ג' עדים קרובים ועו"ם ע"ש בפקוחע גדולה בחה שיעידו קרובים]:

גרסינן בגיזר [דף נב] אמר רב אע"ג דאין פוחחין בגולל אבל פוחחין בחנאי גולל ואומר שם כגון גזירים שגזרו קודם שחרב בית המקדש וחח"כ חרב שאין אומרים להם אלו הייחם יודעים שיחרב בית המקדש כלום היחם נודרים אבל פוחחין בחנאי גולל אומרים להם אלו בא לכם לדם בשעת הנדר שהיה משקר לכם ואומר שמוחחה שעה שנדרחם היה חרב בית המקדש כלום היחם נודרים וכל כיולא בזה ומי שנשבע על דבר ונשבע שלא יחיר שבועתו ויחס הרי זה נשאל על השבועה האחרונה אחלה ואח"כ יחיר הראשונה נשבע שלא יבדר עם פלוני ונשבע לאחרי כן שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשחות יין בעולם ויחס הרי זה נשאל על הראשונה ואחיכה ואח"כ ישאל על השניה שאין מחירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל כשר מאיר ולילך עד סוף החדש אינו נשאל עד שיכנס אייר. תנא בפרק בחרא דנדרים קונם שאיני נהנה מפלוני והריני נזיר לכשאשאל עליו נדרו אחלה ואח"כ נשאל על נזרו עד כאן מפקר המלות: ג פרק הדר כחב רבינו מאיר ז"ל פ"ד דנדרים מפקר' הלכתא פוחחים אחלה בחרטה ומוכחת כולה שאעחחא החם להיינו בחרטה בעלמא כלומר כדו תהית או לבך עלך ואין לריך למלוא לו פחה כדי שיחרטו ולא כמו שפי' רש"י פרק הדר שלריך למלוא פחה לשולל שיהיה פחחון פה לומר ע"ד כן לא נדרתי ואלו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ונמלא נדר נעקר מעליו וכן מוכח בסוף פרק ואלו (*נאמרין ופוחחין) [*מוחרין ד"כ דפוחחין] בחרטה קולא היא דאמרינן החם בשלמא מחמירין עליהם ללא פחחי' להו בחרטה ורבינו יוסף בכור שור פי' בפי' חומש וז"ל שלא חרטות הן אחד שהולך דבר שלא היה ג בעולם ואף לא חשיב אלעחיה דאינש שיצא לפי שאין לריך לומר שהרי לא היה בעולם בשעת הנדר אבל אם חרטה שהיה בעולם בשעת הנדר ונשאל ונחרט שאין לריך לומר שהרי לא היה בעולם בשעת הנדר ואפילו אם אמר בלבו (*הנדר) [*נדר] ונדר ואם חרטה שהיתר בעולם בשעת הנדר אבל לא היה יודע שהיה בעולם וכשידע אמר אלו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר ומחירים לו שלא היה יודע בשעת הנדר ואלעחה אם היה יודע יאמור עלמו שיאמר אחת שאם היה יודע בכן ד הוא לא היה נודר שאם ישאר לו אין להיתר היתר ושוב אין בא יחא לכך היו אומרין לו אכמים כדו תהית כלומר שבדור הוא שאחה חוהה על הנדר חוהה ולכך היו אומרין לו אכמים כדו תהית כלומר שבדור הוא שאחה חוהה על הנדר חוהה מאחרט כמו חוהה על הראשונות והשלישי דבר שאינו בעולם אבל רגיל בא בעולם ויכול לשקוקי אלעחיה הוא לבא ואפילו הוא מומרי מ"ד אין פוחחין בחרטה ה כוחא החרטה דאשיב ליה עולד כיון דאינו בעולם ואיכא למ"ד לפוחחין בחרטה (*ומחירים בזוחא החרטה) [*ואין מחירין בחרטה] דכיון דה"ל לשקוקי אלעחיה כמאן דאחיה בעולם דמי ולא הוי עולד. רמיחי גדולים שאומרים שאין ר"ל אלא מאחרט אחה אומר כן ומחירין לו משום דאמרינן ההוא דאחרט אחרט ר"ל לבך עלך [ר"ל ואפילו] קסבר פוחחין בחרטה ואומרים שלא אמר לו יותר (*ולי נראה) [*ול"נ אלא ר"ל] שלאחר שנשא פנים החרטה ר"ל לבך עלך כלומר עדיין אחה עומד אלו ואטעם שלבך בשעת הנדר כלומר שלא חשבה ור"ל לא ואפילו חלמוד אן הלשון

[*אכחב הב"י ח"ם סי' כ"ם ובמ"י מלאחי כחוב עוד ונראה להא דאמרי' מנה בבעלי דיינין שיעמדו פי' כשיעמדו אין בשאין ליכא אבל יבאו קודם אין לריכין לעמוד דלא כחוב ויעמוד כדאמרי' בפרק אלו מנלאחן והיכי דשמעון בן שטח דאמר לעיל המלך עומד על הגליך ויעידו בך פי' אל תשב והיינו דקאמר עומד על הגליך ולא אמר עומד ממש ע"כ וה"ה לעדים ממש דעדים כגמר דיין דמי כדאמרי' בגמ']:

ליכא מומחין ומצו"ה נהגו בישיבה אין בעדים אין בבעלי דיינין אפי' בגמר דין (*והא דקאמר בזבחים פ"ג (כח) מה ליזבח שכן פסול לעבודת הייגו דוקא לכחחלה אבל דיעבד כשר) אי נמי לשודע דדייני פי' יש דין שאינו חלוי בראייה עדיים ולא דוקא במומחין הוא כחיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וגו' והילכך כגון ההיא דכחובות ההוא דאמר נכסי לטוביה ואחו שני טוביה ואמר החם שובא דדייני לפי מה שיראה לדיין יכ שראוי לחת המחנה לי נמי לפני שטרות של מכר שנכחבו ביום ג' ואין ידוע למי מכר אחלה ואמרינן החם שובא דדייני אף כאן אלא שיש לו חזקה שהוא שלו אם היה הדין ע"א] אחד נשוא פיטלא כו' נשאל לרבינו מאיר אם שמעון הנחבע אומר אני חפץ שיבאו חובני וקרובי אלאי כשאני טוען עמכם כדי שלא יפחחמו טענותי כי אחם הרבים או למא מלו הסוחפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרובינו אלא בפני קרובי עלמנו ואין לך רמוז בקריאותיהו לטעון והשיב לפי הסוחפים אין יכ ליעשׂ שמה אלא טו חוחו שטוען דוקא דודאי טענחיה [דשמעון] טענה שמפחחמים טענותיו כי אנים או ג' יודעים להעריס ולמלוא טענות יותר מן האחד ואיכא למיחש למלא מרמזי ליה רמוזי ואפחחמי טענחיה כדפריסית דלמיא עלייה כי אלא מרגא וכי מוחר לו לאדם להרבות אנ"ש כדי שילאחו הנחבע וירא מפניו ויפחחמו טענותיו ולא גרע מאחד לגוש אילטלא ו"ג, לגוש סמרטוט שאומרים לו לגוש כמותו או הלביאו כמותך וכן שליפו פומקייכי ואחו לדיינ ואכמי האלמוד לא יכלו לכחוב כל הדברים הגוללים לסחום הטענות אל נעלי דיינ אלא כחבו קלת ומן לאכם ויאכם עוד ועוד שאומר שהלא מסחפחמין טענותיו בכך הלכך הסוחפין יבררו להם ג' מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעלמו זה אחר זה וגם שמעון לא יקח חוחביו אלא מהאי טעמא דפריסית ומן להקחות מפ' שבועת העדות [דף ל"ח] דקאמר וכן שנים בחים לדין ג' מן בחים לדין כו' דלא קאמר כלל וקל להבין ושלום מב"ב: **תשסב** ומאחר לא טוב עשה בעשיו זה הבא בהרשאה והיינו דוקא כשעשה

שבועת

[דף ל ע"א] *שבועת העדות נוהגת בתחוקים ולא בקרובים כתב רבינו **תשם** יש טועים ואומרים כשגוזרים מרס אחס על כל בר ישראל להעיד שהמרס אינו חל על מי שאינו רולה להעיד כדאמרן בתחוקים ולא בקרובים ולא היא דלא פטר להו הכא אלא מקרבן שבועת העדות כדכתיב והוא עד דמשמע ז רלוי להעיד אבל שבועה חייל עליהו ואם הזיד לוקה כדאמר גבי נשבע לבטל המלות דמע"ג דפטור מקרבן ס על שגגתו חייב מלקות על זדונו ועוד לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת החרס ואפי' רלוין להעיד כשהשביעו כדאמרן בחנחיתין' עמד בב"ה ואומר משביעני עליהן פטורין והנה כל החרמות שלנו כך הם ועוד דאמן בחנחיתין שלא היל עדנו כו' פטור עד שישמעו מפי החובע ולא מפי שלוחו ואמן שליח לבר משבע להו לכחחלה ואפ"ה חייל שבועה עלייהו אלא ודאי כל פטורי דאמרי' לענין קרבן אבל שבועה חייל ואם לא יגיד עובר על לא חעשה בשמעי לשקר ונקרא עבריין דלב ב"ד מחנה כך כדי לחקור החמת ולהתרחק מעונש שבועת שקר ונהי דממון לא מפקינן בספוקין אלא בכשרים מ"מ הס מחמיני חת הדין [*ויתענו פעמים הבע"ד מליבע אחרי עדותן ויש הדין לחמיהו חגורה] וכך מלאתי מסס ריב"ח הלוי: *למיברי ליה **תשבא** מגרי ואס בחו ב' דיינין לפניך ואחד מהס ת"ח הוי פוסק חומו מחלה ופטור חומו מלפניך ול"ל כגון שבחו שניהס בעת אחת דהס בח דין אחר אחלה חייב להקדימו כדאמר פ"ק דסנהדרין ט ע"ב עשה דכחוב תורה עדיף כדאמר בריש פרק בחרא דכחובות י מיהו קשה מכקטן בגדול תשמעון: מחלוקת בבעלי דיינין פסק רבינו מאיר והוכיח מירושלמי דפ"ד מיחות דיסיבת הדיינין אינה מעכבת דקאמר הדיינים עומדין על רגליהם בשעה שהעדים מעידין על מנרך הסס וכחבחיו ר"פ שני דזבחים וכן פסק ריב"ץ דה"ה עדים שהעידו מיושב עדותן עדות דמחד קלא נפקא העדים בעמידה והדיינים בישיבה וה"ע עמידת הבעלי דינין אינה מעכבת דכל הני ליחנהו אלא למלוה בעלמא וכחב רבינו מלייעזר בדבי שמעון דעמידה דוקא במומחין הוא כחיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וגו' והילכך כגון ההיא דכחובות ההוא דאמר נכסי לטוביה ואחו שני טוביה ואמר החם שובא דדייני לפי מה שיראה לדיין יכ שראוי לחת המחנה לי נמי לפני שטרות של מכר שנכחבו ביום ג' ואין ידוע למי מכר אחלה ואמרינן החם שובא דדייני אף כאן אלא שיש לו חזקה שהוא שלו אם היה הדין ע"א] אחד נשוא פיטלא כו' נשאל לרבינו מאיר אם שמעון הנחבע אומר אני חפץ שיבאו חובני וקרובי אלאי כשאני טוען עמכם כדי שלא יפחחמו טענותי כי אחם הרבים או למא מלו הסוחפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרובינו אלא בפני קרובי עלמנו ואין לך רמוז בקריאותיהו לטעון והשיב לפי הסוחפים אין יכ ליעשׂ שמה אלא טו חוחו שטוען דוקא דודאי טענחיה [דשמעון] טענה שמפחחמים טענותיו כי אנים או ג' יודעים להעריס ולמלוא טענות יותר מן האחד ואיכא למיחש למלא מרמזי ליה רמוזי ואפחחמי טענחיה כדפריסית דלמיא עלייה כי אלא מרגא וכי מוחר לו לאדם להרבות אנ"ש כדי שילאחו הנחבע וירא מפניו ויפחחמו טענותיו ולא גרע מאחד לגוש אילטלא ו"ג, לגוש סמרטוט שאומרים לו לגוש כמותו או הלביאו כמותך וכן שליפו פומקייכי ואחו לדיינ ואכמי האלמוד לא יכלו לכחוב כל הדברים הגוללים לסחום הטענות אל נעלי דיינ אלא כחבו קלת ומן לאכם ויאכם עוד ועוד שאומר שהלא מסחפחמין טענותיו בכך הלכך הסוחפין יבררו להם ג' מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעלמו זה אחר זה וגם שמעון לא יקח חוחביו אלא מהאי טעמא דפריסית ומן להקחות מפ' שבועת העדות [דף ל"ח] דקאמר וכן שנים בחים לדין ג' מן בחים לדין כו' דלא קאמר כלל וקל להבין ושלום מב"ב: **תשסב** ומאחר לא טוב עשה בעשיו זה הבא בהרשאה והיינו דוקא כשעשה

הגהות הב"ח ג כ"ב מעיקרו: ד (פרק הדר) תפ"מ וכ"ב במ"ס מין זה: ג כ"ב בפ': ד ל"ל היה: ה כ"ב בשעה: ט כ"ב כקטן כגדול משמעו: י (מיהו קשה מכקטן בגדול משמעון) תפ"מ: יא (והא דקאמר בזבחים כו' אבל דיעבד כשר) תפ"מ וכ"ב במ"ס מין זה: יב כ"ב למי: יג מיבח דין נמחק: יד כ"ב להם: טו כ"ב אחד מהם:

בשביל שהוא פלס ופעל טענות אפל כשטורח להניח מעותיו למכירו שאין מכירו יכול לטורח מלוה קל עציד כל דיני הרשאה כתבתי פרק מרובה: השביע עליהן ה' פעמים כו' נשתלמי **תשסג** על מעשה שאירע שהקהל נתנו חרם בשיבה"ע על כל מי שיודע עדות שיעיד קודם שילמו מחצר ביהכ"נ וילמו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים שהיו בשיבה"ע ואמרו לו שמנו לבנו מו להעיד ועמה זכרנו ובאנו להעיד ס' והשיב נ"ל דמקבלין עדותן דהא ס' בפ"ב דכתובות רב אחי יהב ליה סהדותא לרב כהנא ס"ל לאו הכי והכי (*הוי) [*הוי] ס"ל לן ידענא לקוף שידכר ליה רב אחי חול שקבל ליה כו' ולא דמי להא דתנן השביע עליו ה"פ בב"ד וכפר הינו מיב פלג אחת ואמר ר"ש מה טעם הוחיל והינו יכול למחור ולהודות דיל"ל דשאני התם דכפר לגמרי וכיון שהגיד שוב הגהה"ב ס"ע בא"ז ובהגה"ה בשערי ובעיטורי הר"ן ז"ל כאן ובר"פ הכופם גבי היודע עדות לחבירו ואין מעיד לו פשוט מדיני פלג ודייב דיני שמים. מהר"ס:
תינו תוחר ומגיד ספר החכמה*:

סליק פירקא

[דף ל"ח ע"ב] **שבועת** הדיינים **תשסד** כל דיינין לשבע בה' אלהי ישראל ולא התפיסו אפך נעשה כשועה בדבר משנה ואחור כשאמרי' בשבועה ג (*בדברים [השמורים במשנה] ואפילו בדברים השמורים במשנה) [*בדברי השמורים כשועה בדבר משנה] ואחור ולא אמרינן מה שנעשה עשוי ויכלם מימיו. שבועה בפ"ת פרש"י ובדורותינו נעלו הרשותים שבועה לחורייתא לפי שבועה גדול ותקנו לגזור עליו לחרם ובעברה ואחרו בו שבועה נשלל לרבינו מאיר על עסק לאחר ושמעון **תשסה** שנעשו עסקיו זה עם זה ו"ל לאחר לשמעון תן לי אמונת שמים שלך שתחלוק עמי כל הממון שהרויח מזה לימים נאו לחלוק הריוח ואמר לאחר השבע [לי] שלא הרוחת יותר ושמעון עוד לשבועת השותפין והפיטורפסין נשבעין שלא בטענה ופע"ג והשיב נ"ל לשריך לישבע עוד לשבועת השותפין והפיטורפסין נשבעין שלא בטענה להאמונה הרי זו שבועה מ"מ בעיא שבועה נקיטת אפך כלאחיך פרק שבועת הדיינים הני דיינין לשבע בה' אלהי ישראל ולא התפיסו אפך נעשה כשועה בדבר משנה ואחור להם לן נקיט אפלא בידיה ופע"ג לאמרינן פרק זה בורר היה מיב לאחרינו שבועה ו"ל דור לי אחי לשלך והפטר מן השבועה שאתה מיב לי [*פטור] ג אתם בשבועה שנדר היה מיב לו שבועה אפל הכא בשבועה שאקנה לו כפו עדיין לן היה מיב לו שבועה וגם לן ס"ל מן לי אמונתך ופפטר מן השבועה ד שאתה מיב לי לאחר זמן אלא משל לנייד השולה דגים מן היס משכח ואולי שקיל משכח דנרבי שקיל ואשבח בו שנתן לו אמונתו ועשה אפך שיבשב לו כמו כן ונראה לי שיבשב שנקיטת אפך כמנהג עמה שאסחון ווטל ס"ת כו' דקי"ל אפילו בשבועה דנתן לריך נקיעת אפך כאמשע פ' השולח ופרק שבועת הדיינים ואלא כפי' רש"י דפ' הכותב וגם הוא ה מוב בו פרק השולח ואין לומר כיון דשבועת השותפין והפיטורפסין משום דמורו התירא ו וכאן אקנא כפו לן מורה היתר הא ליתא לאין לך אלא מה שאמוז"ל ולא האמינהו אלא בשבועה ונשקיטת אפך (*שדין כל השבועה) [*כדין כל השבועות מ"י] אפילו עם נשבע אלא נקיטת אפך לן מהימן ליה ואלוס מאיר בב"ב: [דף ל"ח ע"א] אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד משום קניא דרבנא. כתב רב אחי גאון **תשסו** דאס יאמר התובע לתקוע בשופר ולהביא מטה של מתים בפני הנתבע כדי לאייש עליו שומעים לו ועל כל השבועות יש להחריס קאס על כל הטוענ שקר כדי להשביע מנס ויענה המשביע אמן: [דף מ ע"ב] מדלא כרב לאחר בפירמ ממון שחי בפף בעיון והודה בפרוטה וכפר בכליס חייב אפילו כל דהו כדאחרי' לפיכך יפלו כלים למה שהן *ואחדא כשמואל דאמר [*וכתב בפי' למה שהן להמחייב עליהן בכל שהן דה"ל למכתב כי יתן איש אל רעהו בכפים לשמור ואחא אמינא מה בכפים שחים ודבר תשוב אף כל שיש שיש ודבר תשוב אלא כתב כך לומר דהא דבר תשוב ולא שוויהן שתי בפף]: יפלו כלים לשמואל דאמר טענו חטין ולא בעיון ממין א) בפירה בפף ר"ח והלכתא כשמואל דאמר טענו חטין ושעורים והודה בחלה [*ע"ג דקי"ל כר"י גבי שמואל מדא לר"י נמי חייב מליבא מד אמורא ועוד הא רב נחמן קאי כותיה והלכתא כותיה בדיני ועוד רב פפא דהוא אמורא בתראה קאי כוותיה [תניא טענו חטין והודה לו בשעורים פטור] [*ור"ג] מחייב שהרי לא בעיון הודאה ממין הטענה (*טענו חטין והודה לו שעורים פטור) [*ופטור מ"מ] אף מדמי השעורים דלמשמע ס"פ המניח: [דף מא ע"א] הכא הוא דליכא דרכא למימרא שהרי מודה הוא שהיה חייב לו והלכתא כמאן דאמרי חייבא וכן פפא הלכתא אבל (*ר"ת) [*ר"ת] פפא כליענא בתרא דאחר דלא ליימר הלכתא לא כמר ולא כמר אלא המיקל והמוציא מחבירו עליו הראיה ואין לנו לחייבו שבועה ופע"ג דאמרי' פ"ק דבבא מליעא השתא נמי ניחייביה (*שבועה מדרבנן) [*שבועת היסת מדרב נחמן מ"י] דתנן מנה לי בידך ואמר אין לך בידי כלום ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת ולא מייתי פיפא דאמרי' ליכא למימר דלא מש להביא כל המצוה וגראה לר"ת לפרש דהביא מליעא [מייתי] לאחר להד"מ פירוש המזרחי לכם וכ"ש הני גאון פי' דלא משבעינן ליה אלא היו משמתינן ליה על תנאי שיבא בשמתא אם הוא מייב ואינו משלם ונשאל לרבינו מאיר **תשסז** על שני זקוקים שהוצא בשמתון מרחוק שנתנם לו להרויח בהם ולאחר שהוא לזכיר נשמת זוגתו ומוצאו עתה שיחזירם לו ורחוק משיב שנתנם לו לחלקו גם קרן גם פרי כאשר יכבר בעיניו ואינו רוצה להחזיר והשיב נראה לי אם שמעון יומר שנדר לנדקה אך אינו רוצה שיהיו אלא מתת ז רחוק והוא בעצמו רוצה לחלקם אז אין לריך רחוק להחזירם לו ולא יצטע על ככה שהוא כדבריו לבלאורה נראה דהלכה טובת הנאה אינו ממון כשולא ולכך אפי' בפרק שני דקדושין ולא כרב הונא דאחם לאין דבריו אל אחד במקום שנים שיכול לפיניה ממון מני למימר לאו בעל דבריה אחם אם ויכיון דאין לפיניה לו אלא בעל דבריה אחם אם ויכיון דאין לפיניה ממון אין לריך ליצטע עליהן רחוקן ואע"ג דרבנא הוא דמוקי מתניתין בפרק (*שני) [*בתרא] דנדרים דטובת הנאה ממון [ו] היינו (דלא) בעי לאוקמי כאחד מנא מסום דקאמיא לה ריבא לפיפא ומיהו רבא מיהו גופיה [*ע"ה דילמא] אפיר טובת הנאה אינה ממון וכן משמע בפ"מ בפ"ק בשמעתין דרבן גמליאל ורבנן שהיו בשפינה כו' מיהו יש לדחות דשמא מליעה דעולא קאמר מיהו לכאורה נראה נדון זה לפיי ל"ד טובת הנאה ממון מ"מ לא נתקנה שבועת היסת עליה ופפי' שבועת היסת היינו דנתקנה שבועה ב"מ]: *ב"פ מ"מ מיכא דרבא דשמעתא גבי מוצא ג"מ. [וכ"ה דפ' שבועת הדיינין דנתקנה שבועת היסת אפפי' היכא דליכא דרבא דשמעתא* גבי מוצא אבל הכא שאין ו לו תביעה אלא טובת הנאה היה נראה לי שאין להשביעו ואלוס מבר"ב: מתני' [דף ל"ח] טענו כלים וקרקעות כו' כתב בספר המלות הגדול וז"ל פסק רב האי גאון **תשסח** שאע"פ שלמדנו מתוך מתני' דפ' שבועת הדיינין גבי טענו כלים וקרקעות שאין בפירמ קרקעות ולא הודאתו מביאה לידי שבועה מן המורה מ"מ שבועת היסת נשבעין על הקרקעות שאע"פ שמוכח אם שעיקר שבועת היסת ניתקן בדבר דשייך ביה לישתמוטי מ"מ הואיל והתחילה התקנה תקנו בכל דבר ואפילו בשאין שהוא נעין ואמר תבעו שלי הוא שאין שבידך ולפיכך כי פריך פ"ק דב"מ [*דף ה] עליה דרב נחמן דאמר משבעינן לאומו שבועת היסת נימא מנו דתפיד שממון שניד לשבועת לו משני התם לישתמוטי קא משתמיט כדמשני על אחר פיכרי לעיל עכ"ל ורלוה מפ' הכותב [*דף פ"ז] גבי הפוגמת כתובתה כו' דמסיק רבא מדרבנן ורבינו שמעון בר' שמשון הביא לראיה מפרק יש נוחלין [*דף קכ"ח] [*גבי] עבדי גנבת לוקח השבע וטול וריב"ם פירש דתקנתא הוא דקאמר ליה מחזיק למערער לשע"ג דהוא פטור מכל שבועה מ"מ לא מצי למימר ליה המחזיק משבעה אני בך והוהו דהכותב דמה ריב"ם משום דפרע דייב דמפרע לא דייב גבי עד מעיד משום דמשני ליה [*עד] תקון שבועה כדי להפיס דעתו ורבב"ם הביא לראיה דאין נשבעין מדרבנן בר שרשום דנפק עליה קלא לתרעא דימתי הוא כו' לאי הוה בעי הוה ממר לקומה בידי ואי מדרבנן נשבעין הא בעי לישתבועי השתא נמי ליתבעי וכן פירש רב"ם וי"ש לחמוך דכיון דמזקה נשבעין הא בעי לישתבועי השתא נמי ליתבעי וכן פירש זימנין (*דזייר) [*דשייר] ליה לפשטיה דספרק אבל מכירה לא שכיחא להדר וכאי מיירי: טענו (*לפמ"ג) כלים וקרקעות והודה לו במקלת כלים וכפר (*במקלתן) [*במקלת כליס] עם כל הקרקעות מתוך שנשבע על מקלת כלים שכפר בהן שבועה לתוריית ונשבע לף על הקרקעות לתנן פ"ק דקדושין זוקקין נכסים זיב להם לחבריות עם הנכסים שאין להם לחבריות לישבע עליהן וכן הדין בטענו כלים ט ושטרות שהכל משפט אחד וגם משקיין לטענו ענפים העומדים ליגבר ותבואה העומדת ליקבר והודה במקלת וכפר במקלתה אם היו לריכין לקרקע שנשבעין עליהן שבועה לתוריית בשאר כל (*הטעונות) [*השבועות] של ' שאר מטלטלים שכל העומד ליגבר כגזוז דמי לענין כפירה והודאה שהלכה כר' מאיר שאומר כן שם מע"ג דרבנן פליגי עליה משום דקאמר רב יוסף פרק נערה הבו לי מתמרי דעל בוריה ס"ל [*שניי] אלו [*נעל] חוב הוה כי ה"ג מי יהיב ליה אר ס"ל לחזו לבוריה קאמינא קוף קוף כל העומד ליגזז כגזוז דמי ופי' שם ר"ח דפשיטא ליה התם כר"מ משום דמסקי' פ' הכותב כר"ש דאמר אלהה פירות גמורים מאלם פירות גמורים ואין שמין תוחו אגב קרקע לכתלושין דמי: הטוען על חבירו ואמר לו שני מדשים שכנת בתלרי ואמר מייב לי שכירות שני מדשים והוא אומר לא שכנתי אלא מדש אחד הרי זה מודה במקלת ואם היה שכר המדש שכפר בו שמי כסף הרי זה נשבע שאין הטענה נגוף הקרקע בשכירות שהן מטלטלין עכ"ל ספר המלות: **הגה"ה** עוד כתב כל הטוען על חבירו טענה שאם הודה בה אינו מייב לשלם ממון מע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת ולא מלס קסם כיצד אמר אתה אמרת ליתן לי מנה והלה אומר להד"ס אין (מחייבים) [מחרימין] יפ אותו על זה וכיוצא בדברים אלו אתה אמרת מבלח בי והלה אומר להד"ס הרי זה נשבע היסת מע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עלמו משלם ריפוי ושבח ע"פ עלמו אתה מייבתני והלה אומר להד"ס אם היו במקום שגוזלן קנסות [ב] הרי זה נשבע היסת שאילו היה מודה היה משלם בנוסח הד"מ ע"ג ס' דיינרים מפני שאבלח בי והוא אומר ליה להד"ס הרי זה נשבע היסת וכן כל כיוצא בזה עכ"ל סמ"ג: [דף מא ע"א] **תשסט** מאי היכא דין שבועה לתוריית דרבנן פי' התלפף בשערי שבועות בשער ג' ובשער ט"ז ולא מיבעיא לתלמודא אלא דאפילו בשבועה דרבנן ושוטלין דהוי כעין של תורה אבל לא שבועת היסת *בשלד מנגיפים ואמורלים כאוב להלבאת כאר בר רב אבי בר ממיפך שבועה ואוליתא פי' מיפך שבועה שניס שהיו דנים והיה אחד משוה ואייבו אותו אחשוד שבועה אמר מר בר רב אבי מהפכין השבועה מאותו אחשוד על בעל דינו שלינו אחשוד. [*ופי' אוליתא כתב הלוחה מ"י] (אוליתא) [ומיי' כתב] הוחלה בגון שהוא לאטמין ליה שהלי בכילתא כו' וכתב ר"י ומה שפי' אמר בר רב אבי חייבי באחשוד אינו אלא כשפירש"י וכ"כ הלפלפ אם אמר הנתבע לאוצע השבע וטול דאחשוד לן חייבי

הגהות וציונים מאמ"י ומ"מ א) ר"ן בשטעה

הגהות הב"ח ו אינא דאשיב נאחר ור"ל ור"ל: ב (אחם בשבוה שנדר היה מייב לו שבועה) מע"מ ור"ג בא"מ כאוב שאני אחם לע"ל להפטר מן השבועה שאחה מייב לי. ואחקאחם כאוב שאני אחם שבבר היה מייב לו שבועה ופע"ל דוב וכו' ואפטר מן השבועה: ד (שאחה מייב לי) מע"מ ור"ג בא"מ אין זה: ה ר"ג בעלמו: ו הוא כאן כיון דאחקה בע"ל: ז ר"ג יד: ח (לו שבועה) מע"מ ור"ג פ"ע לאוצע בו: ט ר"ג ועבדים לו כלים: י אינא שאר נאחר: יא אינא הגה"ה נאחר: יב אינו ממרימין על זה וכן כל כיולא בע"ל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ז] האשר"י אלהי פרק האיש אקדש פוסק בשם רבינו מנגאל הלכה טובת הנאה הוי ממון וכן פסק בשלאות פרשת אחרי [ב] הכופר עדותו מלאתי בשם ר"י ז"ל בהגה"ה שלפס ר"י ז"ל דינו דגרמי לפי שאין חייב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסד אחרי אם מודה שכאר חייב ממון הוא ליה כשאר מביעות ממון ע"כ מלאתי. והוכיח שם בפרק הכופם

כיה השתא אלא נקוף שמעתין דאמרי' אינא כיניהו שכנגדו תשוב ורגמ"ה פירש דבדאורייתא מהפכינן [ג] וכתב בספר התכמה דעתא דבר כרבינו גרשון דהלכתא כמר בר רב יצחק במיפך שבועה ואודיעת ורי"ף אמר מי לא דינינא עלמא כר"ג דהלכתא כמר בר רב יצחק כו' היה ר"ל כשאר הגאונים דבר ממיפך שבועה מיהו לכ"ע בי דינא לא עבדינן מפני שבועה כשנגדו תשוב אלא בדאורייתא ולא בדרבנן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן דשבועה היתה תקנה היא ותקנה דלהוי תובע נשבע ונוטל לא אמרי' ויפסיד התובע אלא שום שבועה: פסק רשב"ן וכן המיי' דאם אמר התובע לחשוד מישתבע לי לא משבעינן ליה מפני מילוי השם וכן נראה לרבינו אבי העזרי ולרבי' ברוך אבל רשב"ט פליג ולאיה מתוני על פנקסו דהלכתא כמ"ק דבן גמ פ"ג דלישנא שוא ודאי והתניא וריב"ן פירש בשם רש"י דהלכתא כמר בר רב יצחק בר ממיפך שבועה ואודיעת [*שייך לעיל] וכן פסק ר"ת דהלכה כמר בר רב יצחק בר ממיפך שבועה ואיתרי *ופימין כולו הפך לבן

[*בפ' בתמה המקשה דע"ו גבי נומת הגידין דקאמר ואיבי פ"ג דלא מיתרי]:

והכי איתא בפ"ג וכן פסק רב האי גאון [וכ"פ רי"ף]: מישתבע לי שלא פרעתיך נשאל לר"מ **תשע** אלם כשהקנה קרקע מאביהו ויש לו שטר ומתוך ג' שנים טען המוכר מזוף ומכרה לי ולוקח מוחזק בקרקע והשיב ר"ל דל"ל לישבע אפילו שבועה דרבנן אלם שיש לו מתוך ומכר היה מחזיר לו השטר ולא דמי לנקיט שטרא דמלוה דמישתבע לע"פ שיש שטר בידו שהשם להוליא והכא להעמיד שהשם נמי אם תפס אינו נשבע ואפילו אין לו שטר אלא שטוען אחר על מאביהו מכרת לי קרקע ואין מחזיק בו ואין לו שטר ובלבד שיש לו להד"מ ר"ל שאינו יכול להשבע ומה שאיקן רב נחמן שבועה היתה *דוקא במלוה ללא שבית לכתוב שטר עליה אבל בקרקע לכל הקונה כותב שטר וזה אין לו פרעתיך שאינו יכול להשביעו מפסקי הר' יחזקיהו: **תשעא** והלכתא המלוה מביאו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם ת"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם תאמר פרעתיך בפני פלוני ובפני פלוני והלכו למדינת הים נאמן כך הגירסא בכל הספרים ובדברי הגאונים וכן המיי' פ' ט"ו מהלכות מלוה אך בהלפסי כתב הלכו להם למדה"י אינו נאמן (*ורב האי גאון כתב בשער י"ג נאמן) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק דנאמן]: להכי ס"ל בהפי לחנן ושמעון כי היכי דלא לימיה אינא דאמן דמוקי לה ס להכי כגון דהנך קבדי ליתנהו כו' וכן מלאתי (*בשבועת אירוע כמו שפי' ר"ת) [*כתוב שיטה מאיוור' וכן פי' ר"ם] ולא כמו שפי' בהלפסי ורש"י פי' כרב אלפסי דפי' זה תומר עדי שקר הם וי"מ לעולם בדאיתנהו לפסדי כגון דאמר המוכר סיטרא ניהו וקאמר רבא דנראה טענתו להכי אמר לחנן ושמעון כו': והוא דאמר לחבריה כי פרעת לי פרע ג בתרי לחנן ושמעון אזל פרע בתרי קבדי אחריני ג כתב רשב"ט דבקיון נעשה הדבר אלם לפ"ז אין הדברים בעלמא ואינו מקויים כדפ"ר יוחנן פרק הזהב הלכה נועה שכר אינו משלם וכיבינו יוחנ פליג ואמר שזהו דבר יפה ובהשיג הגאה דנפק עליה קלא לחיים מהימנא הוא גמר ומשעבד נפשיה דהכי פ"ר יוחנן ס"ם הפועלים והכיל דפ' הזהב אינו כל כך דבר יפה ור"ח פי' דמיירי הכא בדטענין פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וליתנהו קמן וכן נראה לר' אבי העזרי עיקר ולפ כהלפסי (*אבל רב האי גאון כתב בשער י"ג בפי' ר"ת) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק הרב כפר"ח מ"י] וכיוצ"ל גרסינן מנה לי בידך ופ"ל הן פ"ל אל תמנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני למחר פ"ל מנהו לי פ"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני אלא עובדא קומי רב אבי אחי יצחק בר פלוני ופלוני ויעידו וכן נמי האי דאמר מה מהיימן לי כבי תרי גם זה פי' רשב"ט הכל בקנין ופ"ק דקדושין אמר אביי שהרי מחילת ממון אינה צריכה קנין ופ"ק דקדושין אמר נימא ליה בפני תרי זיל משמע ד אין צריך קנין: אזל פרעיה בפני תרי (*שהלי) אמריני כו'. פירוש וזה אומר עדי שקר הם: [דף מב] סטרטי ניהו פי' מנך אחר היית מייב לי אחרע שטרא הואיל שמודה שקבלו ולאו כל כמיניה ה דאמר סיטרטי ניהו פר"ח לאיתרע שטרא לאו דוקא אלא גבין מיניה כלל אלא לענין שלא יטול אלא בשבועה וכן מפרש ר"ח כל ריעותא שבמלמוד בענין זה ולפ כדברי האלפסי והגאונים (*ומשקיען בכתובות מגבה לא מגבינן דהלי לאו נערות דף נב) [*במ"ם אינו]: אין נשבעין על טענת חב"י כגון שטענו ברמיזה דחרם שאמרו אכמים בב"מ שאינו שומע ואינו מדבר: אין נחינת קטן כלום ואינו יכול להשבע אפילו בשהוא גדול על טענת נחינה שנתן בעת קטנותו ואפילו היה אותו מפך שטוען עליו עדיין קיים (הוי) מיהו אי איכא עד אחד ולאי מייב שבועה מן התורה כי העד ממייב ולא הקטן מפסקי ה"ר יחזקיהו ופסק בסה"ג שאע"פ שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה אבדרבנן נשבעין שלא יהא כל אחד ואחד הולך ונוטל ממונו של קטן והולך לו: אלא בדרבה קא מפלגי פרש"י לעולם בטוענו קטן ודקא קשיא לך אין נשבעין על טענת חב"י הני מילי בבא אכא עלמו אבל בבא אכא אבא מבא אביו נשבעין וי"י פירש לעולם בטוענו גדול ובדרבה קא מיפלגי וה"ק רבי אליעזר פעמים שאלם נשבע על טענת עלמו פירוש י שהוא דומה לטענת עלמו דהיינו כשהבן טוען מנה לחבך בידך דהלכתא טוען דבו אינו מעיז אבל בבנו מעיז ואהא קאמר ר' אליעזר דל"ש בנו ול"ש בבו אינו מעיז ונראה לכן דעת האלפסי כתב ר"ת אין להקשות על פירש"י הא קי"ל משנת ר' אליעזר ז"י קב ונקי וסובר דבבנו קטן נמי אינו מעיז ובפ' זה בורר אמר רב נחמן דינוקא במילי דאבוה לא ידע [*אלמא דמעיז] דיש לחלק לדבי

[*בפ"ה פימן ק"מ הביא הכ"י דברי המרדכי שכתב כשם הר"מ דאם טען על קרקע שאינו מוחזק בו שפטור אפילו מהיסת וכתב הוא עליו ואיני יודע למה פטרו משבועת היסת ופשבר דס"ל כליבא דפסוקא משבועת היסת היכא דליכא דברים דמסוגא ע"כ. ואני הדיוט תמהני מאד אם יכולו דבריו אלו מפיו הקדוש לחיך יעלה על דעת הר"מ פוטר משבועת היסת היכא דליכא דברים דמסוגא הרי כתב ר"מ בדבריו דבמלוה כה"ג חייב לישבע אע"ג דליכא דברים דמסוגא וגם מה שהשיב הגאון על ר"מ למה פטרו לחן משבועה משומנו נלעז כמו שכתב מהר"ם בדבריו דכיון דכל הקונה קרקע כותב שטר וזה אין לו נאמן משא"כ במלוה דהכא]ין להלוות בלא שטר]:

[ג] ומהרש"א בכתיבו סימן ל"ו [ופ' ל"ה. ב"ח] כתב דאמן לא נהגינן להפך שבועה לאורייתא. ועיין בפרק כל הנשבעין סי' אלף קמ"ט וקמ"ט יאמר דיני מיפך שבועה ושם כתב אין לך שתפסק אלא שבועת היסת בכל

הגהות וציונים ממם"י ומ"ם א) נגמ' שמת ב) ל"ל וי"ל קלא דאיה

הגהות הב"ח ג ל"ל הכי: ב נ"ב לי: ג נ"ב כו': ד לאין כל"ל: ה ל"ל לומר: ו נ"ב על טענה: ז מיבא שמא מוקף וע"ב במ"ם אינו: ח נ"ב מהאי: ט נ"ב אינו:

חדושי אנשי שם

דומיא דבני העיר שנלמו שקליהם פרק הזהב וכן פסק המיי' פרק שני דהלכו' שכירות: [דף מד ע"א] והלכתא **תשעד** המלוה מבירו על המשכון שומר שכר כו' ואם השוה יותר על המשכון משלם הלוה היותר על המשכון כדמתני' וכן פסק הלפסקי פרק השומרין דלא כשמואל דאמר היה מקח בטל חלפה זוזי והכא תלמודא [דף מ"ב] פריך לשמואל ממתני' ומשני מתני' בדפרים ושמואל בדלא פרים ה"ג רש"י אבל ר"ח גרס מתני' דלא פרים ושמואל בדפרים שפ"ל אם יאבד הקמח יאבד החלפה זוזי וכן נראה לר"י דדבר תימה הוא לומר דשמואל אמר בדלא פרים אם יאבד הקמח יאבד חלפה זוזי: ואם בשומם נאבד המשכון אין על המלוה כלום לשלם וגופה כל מובו ושבע כדין שבועת שומרים שהרי שומר שכר הוא וכן נמצא בשערי רב האי וגם בפי' ר"ח והלפסקי וכן דן מצי העזרי הלכה למעשה (א)והא דפסקינן הלכתא מלוה על המשכון שומר שכר הוי) ל"ש משכנו בשעת הלוותו ל"ש משכנו שלא בשעת הלוותו כך פסק הלפסקי אבל בשאר תשיעי פסק בשעת הלוותו הוי שומר חנם [ז] ושלא בשעת הלוותו שומר שכר וכן כתב נמי משם הלכות גדולות וכשאר פסקים שהם היפה בשעת המלוה ויטול משעותיו כמו כן נמי היפה בשעת הלוותו [ונאבד] בכל גוניה ואפילו שלא בפשיעה כיון דשומר חנם הוא יפטר ויטול: ונשאל לר' מאיר הא דק"ל הלוהו על המשכון ש"ם הוי אם דוקא כנגד משותיו אבד הלוה עליו או בכל שוויו של משכון אפילו מה שהוא שוה יותר מכנגד משותיו והשיב למאי דפסק ר"י דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף לגבי שומר חנם דבידה דשומר חנם פ' לא הוי שלא שומר ג שכר דהכי דבכדי משותיו מייב ואם אבד המשכון אבד משותיו מטעם דשמואל דאמר אבד קמח דמגלח אבד חלפה זוזי אפילו לפר"ח והלכות גדולות דמוקי מלתא דשמואל דוקא בדפרים בכדי משותיו כמפורש דמו ואבדו משותיו אע"ג דלא פי' ה"מ כנגד משותיו אבל ביתר מכדי משותיו דלא שייכא דשמואל לא הוי שלא ש"מ דהלכה כרבה דשומר חנם הוי *ואע"ג דיש גאונים שפסקו כרב יוסף כיון דפלוגתא דרבוותא היא מספיקא לא מפקינן ממונא ועוד כי נראה (כר"י) [דברי ר"י] שפסק כרבה כי הכא לחיה דשכיחא דשבועות שלא הלוותני עליו ושמים היה שוה דמשמע דהמלוה מיד נתפייסת המשכון לפילו ביתר בכדי משותיו פי' ר"י דרבה מוקי לה בחבל בפשיעה ומשכנו שלא בשעת הלוותה נמי לא הוי שומר שכר שלא בכדי משותיו וכן משמע מדברי ר"י (*שפירש) [שפריך] מאי זה טעם הוי עליה שומר שכר חיו חגרת קא שקיל ותירץ דמני לקדם בו בהאי ואע"ג דבמשותיו נמי שים לו על המשכון היה יכול לקדם בו את האחה מ"מ בשעה שנטלו לא היו משותיו בידו שלמא כשיעור משותיו דוקא הוי שומר שכר ועוד דמאי חילוק ליכא בין בשעת הלוותה לשלא בשעת הלוותה הוי לזכרון דברים ושלא בשעת הלוותה לגובייתא ולגובייתא לא שייך שלא בכדי משותיו ושלום מבר"ב: מנאתי מעותא רש"י **תשעה** רחובן משכון חפץ לשמעון ושמעון משכנו ללוי וכן ג"ל שמעון ללוי שקיבל חובו משכון מרחובן עד חובו זמן [וחפס] ג עבר הזמן שוב לא יפדנו והלך לוי וגמנו בחתנה ליהודה ועתה בא רחובן וחובע משכונו משמעון כך דעתי נוטה שרחובן ושמעון מוליחין המשכון מיהודה ויחזרו ליהודה שיעור הלוחה שהלוה לוי לשמעון ד לכל זכות שים לו בה נתן לו לוי ואין יהודה יכול לומר לרחובן ושמעון לאו בעל דבריס דידי אמון דאמר רב יהודה גזל ולא נתיאשו הבעלים וכח אחר ואכלה לגה מזה גוזה כו' והא דאמר רבי יאחק בעל חוב קנה משכון היינו במשכנו שלא בשעת הלוותו ומה שבועון שמעון שמשכון זה (*נחן) [נחנון לו] לזמן לאו טעמה היא דכל דאי לאמכחא היא ולא קניא אי לא אחפסיה וקנו מיניה בב"ד אבל כלאחריי [בגדריס] והלכך אם טען יהודה שאין משכון בידו יבבע שאין ברשותו כלאחריי בפרק המפקיד ועוד יבבע כמה היה הוא שוה [ה] ואע"ג דקי"ל כרב [אחי] לאמר [בבי] המלוה את חבירו על המשכון ואמר המלוה שלא בהזיתיך עליו ושקל היה שוה והוא אומר שלשה דינר היה שוה דשבועה בבי לוה הוא דמודה מקלת ויקאמר רב אחי זה נשבע שאינו ברשותו וזה נשבע כמה היה שוה ללא קים ליה למלוה כמה היה שוה לפי שלא היה שלו מ"מ כיון דיהודה היה שבור שים בו מחנה גמורה קים ליה בגויה כמה הוא שוה ונשבע

כל הנשבעין שבאורה דנשבעין ולא משלמין: **הדרן עלך שבועת הדיינין**

כל הנשבעין [דף מה] **תשעו** בעל הבית טרוד בפועליו בירושלמי גרסינן שעקקו וטיפול ביתו מרובין ונפקא מינה לחפי' אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך לומר טרוד בפועליו אפ"ה יבבע ויטול: על תודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על הבעל בית לומר השבע והפטר פלוגתא דרבוותא היא רבי יוסף אבן מיגש"ם תומר שיכול להפכה ולכאורה נראה טעמו דכל האומר לי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו כגון זה לבטוחתו נתקנה והלפסקי והמיימון כתבו ללא מהפכינן ונראה לר"ת כדבריהם להכל לאו לטוחתו של שכיר נתקנה אלא משום טוחתו של בעל הבית דטרוד בפועליו ואינו זכור לומר חמנם אם השכיר תומר לבבע"ב השבע לי שאיבך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז לריך בבע"ב ליבבע אלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה תומר איני יודע לבריך ליבבע שאינו יודע: [דף מו ע"א] תמר רב נחמן האי מאן דנקט

*ובן פסק הפסר"י כאן ובפ' האומנין והיא שיטת התום':

[*ומה שהקשה במרדכי סוף שבועת הדיינים בשבועת מהר"ם דקאמר דהא ממ"ג זכה בעל בחני הנשבעים כי' עד ואתא הלכתא כר"ח כו' דאמר יוכיון נשבעין כו' והקשה דאם נאמר היוכיון נשבעין ג"כ הבעל יוכיח מכח השבח שיבבע ג"כ ה"ג ואפי לגבי בעל דהא א)בהלמנה מתה ואחר מיתת השבח ואין הבעל נוטל ברחוי כשמוחזק זהו מירץ שלמלך ואינה דומיא גם לר"ת בשהה קבלה בלא מיקני ואפי מאחר דמחובר גוביינן גם לר"ת לא יטול הכבור פי שניח אם מתה השם אח"כ ואינו בלא דקאמר ג"ב מכחה בלא יוכל ליבבע ועל זה מביא כו' אבל פשיטא דאינו רחוי מכח שבועת הרשאה ג"ל בשלמלך ואינה זה שלוחך]: נאום משה מיפרלם מקרלשקי.

עליו שעבוד כחובה ומזונות השנה ושעבוד בעלי חובין בלא ודאי כל כה"ג לא מיקרי רחוי כיון דהני מחקרי גוביינן [ח] ואי נמי הלכתא כר"ת דאמר יורשין נשבעין ונוטלים אינו נמי שקיל פלגא דהא לר"ת דאמר יורשין נשבעין שבועת יורשין [ט] ונוטלין על כרחיך לאו דוקא יורשין אלא כל הבאים בשבועה כגון ברשות לקוחות או כגון זה דלמשמע בהדיא ס"פ כל הנשבעים ועוד אינו נמי בכלל יורשים הוי דמה לי יורשין ומה לי יורשי יורשין והא ק"ל דבן הבן או בן בן הבן עד ק' דורות הרי הוא כבן לע"ב אם בא הבא המיה ליטול בשבועת יורשים מכח אחר אינו נמי ליטמבע שבועת יורשים ויטול מכח עמתו ו יוחנה ומכח אחר כיון דהכי הוא דאמ"ג הרי הוא כיוצא בה של הבא המיה לשקול כל אד ואד מנייהו פלגא בנכסים אלא שבועה דשבועה זו מה טיבה כיון דליכא

[ה] והני מילי לכתב עליה שטרא אלא אמיך אמשכון אבל לא כתב עליה שטרא ושקיל מיניה משכון אף בשעת הלוותה קני והוי עליה שומר שכר מל' ר"ג בהל' שבועות ומיהו בהגה"ה אשר"י פרק המומנין: [ה] ואומר מוכר ישלם לו שפעה בו נחת בחחנה אפך אחינו אלו. ויש להחפחק אם גם אחמון משייב אלו בחשלומין ואשיב פושע במה שאחר משכונו של לאובן ביד לו לדין שומר שאחר לשומר דקי"ל מייב בפרק המפקיד ועוד הרי פשע להכשיל את לו שקנה על זמן ואם עבר הזמן שוב לא יפדנו ומלשון חשובת הגאון שכשיב כך דעתי נוטה שרחובן ושמעון מוליחים המשכון מיהודה משמע שהמשלומין בין שיהפה: [ו] ולפיכה הבת שבועה מכח אחר שאחה נלו ולא נשבעה על כחובה והשחח אפסדת הבת היה חלקה: [ז] בחשובות מהרי"ל סי' ב' הקשה מהר"ם אמהר"ם ר"פ נערה גבי אלמנה שאת אחה קודם בעלה סי' רל"ג ונראה שיש לחלק דהכא כי אחה אלמנה פקע חיוב מזונותיה כו' כדמשיק הכא: [ח] ובקה דבכחובות פרק נערה כחוב חשובת הר"ם וכחוב דמיקרי רחוי מאחת שיעבוד הכחובה על הנכסים ו"ל להחם פרק נערה מיירי שהאלמנה נשבעה על כחובה

הגהות וציונים מטמ"י ומ"מ א) מהר"ל מפרנב מ"ז ב) נ"ל דהא האלמנה אחה נאחר מות הבן

חדושי אנשי שם

רחוי מכח שבועת הרשאה:

הגהות הב"ח ג נ"ב הר: ב ס"ח בל"ל: ג נ"ב יעבור: ד נ"ב גמ"ם כחוב לבל זכות שיש לו בה נחן לחיהה. ובקלחם כחוב לבל זכות שיש לו בה נחן לחיהה: ה נ"ב אם לחובן מוחה שהם של שמעון: ו נ"ב על שחם ספרים: ז אינה לגבי נאחר: ח אינה בידם הגה נאחר: ט נ"ב שח:

מן דטעין מלא מיהו והכא וטוענת זכות אל שניהם שוה. והדהיל אמרי' פרק נערה שנתפתתה ום"פ יש נוחלין מי שמת והיה ללמנה ונא ללמנתו ניזונית מנכסי ניפאת הכא ללמנה ניזונית מנכסיו מתה הכא ללמנתו ניזונית מנכסיו כו' ללמת דנכסי בחזקתיהו קיימי לף לאחר שמתה ללמנה שלריך לזון את הללמנה ולא קיימי נכסי בחזקת יורשי הבעל ול"ב כי מתה ללמנה לאחר כך פקע חיוב מזונותיהן וקיימי נכסי בחזקת בעל

הדרן לגמרי ושלום אחיר ב"ב: הדרן עלך בל הנשבעין

נוסחא אחרת מפרק בל הנשבעין

[דף מד ע"ב] **ואלו** נשבעין ונוטלין שחקנו להם חכמים ליפטר ושיטול השכיר והנגזל כולהו מפרש בגמ' ושכנגדו חשוד על השבועה אם הנתבע דהוה כנגד התובע הוא חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה מקלת נשבע התובע ונוטל עד שתהא אם הודאה במקלת לר' יהודה לף תקנו שבועה אלא במקום שיש שבועה דאורייתא על הנתבע והכוזה חכמים על התובע: [דף מה ע"א] ולירוצי לי' אלא שבועה ול"ת נהי נמי דשכיר טוען ברי ושבה"ב טוען שמא משום דטרוד בפועליו מ"מ היאך יטול אלא שבועה היאמת לרב יהודה [*השואל דף ל"ו] דאמר ברי ושמא ברי עדיף אלא לרב נחמן דאמר חוקי ממונא בחזקת מריה למה יטול אלא שבועה ויש לומר דאמאי שהנשבה"ב מודה (*שהוא) [*שהיה] חייב לו והוא טוען שפרעם ודבריו ספק הוי כמו אם אמר איני יודע אם החזרתי לך [*הפקדון כדאמר פרק הגוזל בתרא הפקדת אצלי אינ יודע אם החזרתי לך חייב כו'] חייב כיון דמודה שהיה חייב והיה לחוקי ממונא בחזקת מריה בכמותה פ"ב מיירי בשאר אומר איני יודע אם היית חייב לך כלל: להפיס דעתו של בעל הבית ול"ת אמאי לף תקינו שהוא הגוזל בתרא [*ק"ח] כשהוא אומר איני יודע אם החזרתי יפטר השומר כדי להפיס דעתו של בעה"ב ו"ל דהבעל עומד ומוזם ברי לי שפרעתי ומפ"ה עדיד שבועה כדי להפיס דעתו אבל המ הוא מודה שאינו יודע ע"ם פ"ק דכתובות [דף י"ב] נמ"י: ל"ה דבעה"ב שקלוה לשבועה מיני' משום דטרוד בפועליו ושמא שכח אפילו מצטו שכיר לאחר שעבר זמן גבייתו המפורשת פ' המקבל שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום ליפטר נמי שכיר וליתקיל ירושלמי ע"י שעתקיו מרובין כו' ופקע מיניה דאפילו אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך למימר טרוד בפועליו אפ"ה נשבע ונוטל אם יש עדים שחצנו בזמנו ואחר לו מצא שפרע*: על חודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על בעה"ב לומר לו בשבע והפטר פלוגתא דרבוותא

[*אין לו ללא לאותו היום בלבד פי' יום לאחר התביעה והיינו כרב אחא בפ' המקבל לאחר כנגד יום של תביעה]:

היא רבינו יוסף בן מיגא"ש זל"ל כתב שיכול להפכה ולכאורה נראה שטעמו משום דכל האומר לי אפשי נתקנה חכמים שומעין לו כגון זה לנטוענו נתקנה ורבינו אלפסי ורמב"ם כתבו דלא אפכינן ונראה למור"ם דבריהם דהכא לאו לטוענו של בעה"ב נתקנה אלא לטוענו של בעה"ב נתקנה דטרוד בפועליו ושינו זכור ממנם אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאיך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב ליטבע אלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור וצריך ליטבע שאינו יודע וכדברי רבינו יוסף בן מגא"ש כן כתב בשער ט"ז לאלפס עי' פ' המקבל (*בפ"ק)

[*בפ' מקמ"ט]: *יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך פירש"י ונאמן אלא שבועה ג"ל אני הדיוט משום לאמתני קאי דעדיין לף נתקנה שבועת היסת ואע"ג דרבנן דמתניתין סבירא להו דשכיר נשבע ונוטל אפילו בשאין עמו שבועה היסת] דוקא שכיר מקנו כך אבל בעה"ב לף ישבע בכופר בכל: [דף מו ע"א] כל זמן שהטלית ביד אומן נראה לי אני הדיוט לפי' רשב"ם בפ' חזקת הבתים נשמעתא לאומן [*פסק לאומן] יש לו חזקה אם לף לאה (בסוף) בעדים לפי זה לריך לפרש הכא והוא אלא לאה ואי לף מייתי ראיה משבע אומן אבל אפילו הלאפס ולפר"ת לפי' לאומן אין לו חזקה אע"ג דאין לו עדים ולא לאה לדבריהם אמאי יש לו לאומן חזקה לטוען ול"ע והמיימוני כתב בפרק י"ח דשכירות דמיירי בחותו ענין שיש לו לאומן חזקה לטוען לקוחה היא בידי וכן כתב בפ"ט דטוען וטוען. הכא בתלמודא מפרש בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דאמתני' דרבי יהודה סבר תקנתא לתקנתא לף עבדינן פי' כיון דאין אם הודאה מקלת אלא רמיא על בעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן והיא גופה תקנתא היא תקנתא לתקנתא לעוקרה מבעה"ב ומשדי השכיר לף עביד רבנן וק"ק להה דימי התנאים לף נתקנה שבועת היסת כדפרישית לעיל אלא ה"פ דדרבנן הוי תקנתא למייב מתחלה על בעה"ב כדי ליטלה ממנו וליתנה על השכיר ותקנתא לתקנתא לף עבדינן לשום מתחלה על בעל הבית ולעוקרה ממנו אמרי כן ולהשליכה על השכיר דהיינו שמי תקנות כאחת ליתנה על בעה"ב ולעוקרה מיד בעה"ב וליתנה על השכיר ורבנן סברי דדרבנן נמי עבדינן תקנתא לתקנתא ולא דמי להיות לעיל פרק שבועת הדיינין אינה בייניהו שכאנדו משוד על השבועה דדרבנן לף עבדינן תקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לו להפכה דדרבנן אבל הכא שלעולם לף יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו משימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שמי תקנות נגד אחת ושמי תקנות נגד אחת עבדינן [*ממ"ג עמין לה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה וה"ר *משה הדרשן מביא ראיה מפרק קמא דשבועות מציעא תקנתא לתקנתא לף עבדינן ושמה ק' והלא מהפכינן [*פי' אם מחויב הנתבע ליטבע מהפכה על התובע] דשבועה דרבנן לאו אלא שבועה דאורייתא ומשום הכי אין עבדינן לתקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לו להפכה דדרבנן אבל הכא שלעולם לף יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו משימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שמי תקנות נגד אחת ושמי תקנות נגד אחת עבדינן [*ממ"ג עמין לה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה

[*וכ"כ רב אלפס לעיל בפרק שבועת הדיינים עיין בדבינו נסים ורב אלפס בפרק הכותב מהר"ם]:

כנגד התובע הוא חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה מקלת נשבע התובע ונוטל עד שתהא אם הודאה במקלת לר' יהודה לף תקנו שבועה אלא במקום שיש שבועה דאורייתא על הנתבע והכוזה חכמים על התובע: [דף מה ע"א] ולירוצי לי' אלא שבועה ול"ת נהי נמי דשכיר טוען ברי ושבה"ב טוען שמא משום דטרוד בפועליו מ"מ היאך יטול אלא שבועה היאמת לרב יהודה [*השואל דף ל"ו] דאמר ברי ושמא ברי עדיף אלא לרב נחמן דאמר חוקי ממונא בחזקת מריה למה יטול אלא שבועה ויש לומר דאמאי שהנשבה"ב מודה (*שהוא) [*שהיה] חייב לו והוא טוען שפרעם ודבריו ספק הוי כמו אם אמר איני יודע אם החזרתי לך [*הפקדון כדאמר פרק הגוזל בתרא הפקדת אצלי אינ יודע אם החזרתי לך חייב כו'] חייב כיון דמודה שהיה חייב והיה לחוקי ממונא בחזקת מריה בכמותה פ"ב מיירי בשאר אומר איני יודע אם היית חייב לך כלל: להפיס דעתו של בעל הבית ול"ת אמאי לף תקינו שהוא הגוזל בתרא [*ק"ח] כשהוא אומר איני יודע אם החזרתי יפטר השומר כדי להפיס דעתו של בעה"ב ו"ל דהבעל עומד ומוזם ברי לי שפרעתי ומפ"ה עדיד שבועה כדי להפיס דעתו אבל המ הוא מודה שאינו יודע ע"ם פ"ק דכתובות [דף י"ב] נמ"י: ל"ה דבעה"ב שקלוה לשבועה מיני' משום דטרוד בפועליו ושמא שכח אפילו מצטו שכיר לאחר שעבר זמן גבייתו המפורשת פ' המקבל שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום ליפטר נמי שכיר וליתקיל ירושלמי ע"י שעתקיו מרובין כו' ופקע מיניה דאפילו אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך למימר טרוד בפועליו אפ"ה נשבע ונוטל אם יש עדים שחצנו בזמנו ואחר לו מצא שפרעם* : על חודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על בעה"ב לומר לו בשבע והפטר פלוגתא דרבוותא

[*אין לו ללא לאותו היום בלבד פי' יום לאחר התביעה והיינו כרב אחא בפ' המקבל לאחר כנגד יום של תביעה]:

היא רבינו יוסף בן מיגא"ש זל"ל כתב שיכול להפכה ולכאורה נראה שטעמו משום דכל האומר לי אפשי נתקנה חכמים שומעין לו כגון זה לנטוענו נתקנה ורבינו אלפסי ורמב"ם כתבו דלא אפכינן ונראה למור"ם דבריהם דהכא לאו לטוענו של בעה"ב נתקנה אלא לטוענו של בעה"ב נתקנה דטרוד בפועליו ושינו זכור ממנם אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאיך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב ליטבע אלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור וצריך ליטבע שאינו יודע וכדברי רבינו יוסף בן מגא"ש כן כתב בשער ט"ז לאלפס עי' פ' המקבל (*בפ"ק)

[*בפ' מקמ"ט]: *יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך פירש"י ונאמן אלא שבועה ג"ל אני הדיוט משום לאמתני קאי דעדיין לף נתקנה שבועת היסת ואע"ג דרבנן דמתניתין סבירא להו דשכיר נשבע ונוטל אפילו בשאין עמו שבועה היסת] דוקא שכיר מקנו כך אבל בעה"ב לף ישבע בכופר בכל: [דף מו ע"א] כל זמן שהטלית ביד אומן נראה לי אני הדיוט לפי' רשב"ם בפ' חזקת הבתים נשמעתא לאומן [*פסק לאומן] יש לו חזקה אם לף לאה (בסוף) בעדים לפי זה לריך לפרש הכא והוא אלא לאה ואי לף מייתי ראיה משבע אומן אבל אפילו הלאפס ולפר"ת לפי' לאומן אין לו חזקה אע"ג דאין לו עדים ולא לאה לדבריהם אמאי יש לו לאומן חזקה לטוען ול"ע והמיימוני כתב בפרק י"ח דשכירות דמיירי בחותו ענין שיש לו לאומן חזקה לטוען לקוחה היא בידי וכן כתב בפ"ט דטוען וטוען. הכא בתלמודא מפרש בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דאמתני' דרבי יהודה סבר תקנתא לתקנתא לף עבדינן פי' כיון דאין אם הודאה מקלת אלא רמיא על בעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן והיא גופה תקנתא היא תקנתא לתקנתא לעוקרה מבעה"ב ומשדי השכיר לף עביד רבנן וק"ק להה דימי התנאים לף נתקנה שבועת היסת כדפרישית לעיל אלא ה"פ דדרבנן הוי תקנתא למייב מתחלה על בעה"ב כדי ליטלה ממנו וליתנה על השכיר ותקנתא לתקנתא לף עבדינן לשום מתחלה על בעל הבית ולעוקרה ממנו אמרי כן ולהשליכה על השכיר דהיינו שמי תקנות כאחת ליתנה על בעה"ב ולעוקרה מיד בעה"ב וליתנה על השכיר ורבנן סברי דדרבנן נמי עבדינן תקנתא לתקנתא ולא דמי להיות לעיל פרק שבועת הדיינין אינה בייניהו שכאנדו משוד על השבועה דדרבנן לף עבדינן תקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לו להפכה דדרבנן אבל הכא שלעולם לף יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו משימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שמי תקנות נגד אחת ושמי תקנות נגד אחת עבדינן [*ממ"ג עמין לה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה

[*וכ"כ רב אלפס לעיל בפרק שבועת הדיינים עיין בדבינו נסים ורב אלפס בפרק הכותב מהר"ם]:

וה"ר *משה הדרשן מביא ראיה מפרק קמא דשבועות מציעא תקנתא לתקנתא לף עבדינן ושמה ק' והלא מהפכינן [*פי' אם מחויב הנתבע ליטבע מהפכה על התובע] דשבועה דרבנן לאו אלא שבועה דאורייתא ומשום הכי אין עבדינן לתקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לו להפכה דדרבנן אבל הכא שלעולם לף יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו משימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שמי תקנות נגד אחת ושמי תקנות נגד אחת עבדינן [*ממ"ג עמין לה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה

[*וכ"כ רב אלפס לעיל בפרק שבועת הדיינים עיין בדבינו נסים ורב אלפס בפרק הכותב מהר"ם]:

[*פי' מי אפסי ליטבע שבועה דרבנן וליטול כי מי אפסי בתקנת חכמים אלא היינו כשאר תובעים מפשוט מה הנשבע שבועת היסת ולא שבועה דרבנן ואם רלה להפכה על התובע ישבע התובע היסת ולא שבועה דרבנן]:

[*פועל נשבע נשעל הבית במעמד תגוני כי היכי דתכסוף מיניה זה רואה טובא לנטען ממלטוענ שיטבע בפני מי שנתן עליו כי היכי לליכסף מיניה עכ"ל הר"ר אלעזר. מ"ו]:

מכמים ליטבע וליטול *אלא היינו כשאר התובעין הרי זה משבע את הנתבע שבועת היסת ואם רלה להפכה על התובע ישבע

לקומין הן בידי שם בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו כו' משמע דאם היה עשוי למכור את כליו או שם דרכן של בני אדם להטמין אז נאמן הגוב נראה לי מני הדיוט דנאמן בלא שבועה דאין להשביעו כיון דתחזק רשע בחמס (משום) [ופילו] הכי אין שכנגדו נשבע ונוטל כיון דאין שם הודאה במקצת בדרבנן לפ עבדינן תקנתא לתקנתא עיין בתיילתף: בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי מי נשבע ונוטל כמו שמור או לא תיקו [*בפ"ק אינו] ואיכו דאין שם לא שומר ולא בעל (חוב) [*הבית] כתב המיימוני בפ"ד דגזילה דאין שכירו ולקיטו נשבעין ונוטלין ואין הגנזל יכול לישבע שהרי לא היה בניהו בשעה שגנזל ואין העדים יודעים מה נטל אחת כשפיו כדי לחייב הגזלן להחזיר ואין מחייבין את הגזלן [*שבועה] מפני שהוא חשוד על השבועה כיצד עושין בדין זה היו מחריס בעל הבית חרס שאם על מי שנטל מביתו כלום ואינו מודה בד"ד ואפילו הודה הגזלן שגזל מקצת מחזיר המקצת שהודה בה נלבד שהרי אין בעה"ב טוענו טענת ודאי. הטוענו את חבירו ואמר גזלתני מאה שם אמר לא גזלתי נשבע היאך בדין כל שנשבע א)ואם הודה שגזלו ממשים משלם ושבע שבועת התורה על השאר בדין כל מודה במקצת שהרי לא הוחזק גזלן בעדים וכן הטוען את חבירו שכנגדו לביתו וגזלו כליו והוא אומר לקחתים דרך משכון בחוב שים לי אלף ובעה"ב אומר אין לך בידי כלום אע"פ שהודה שמשכנו אלא נראות הוחיל ואין שם עדים שמעידין הרי זה נשבע וגובה חוצו מן המשכון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר והוחיל ושבע ונוטל הרי הוא נשבע ונקיטת תפך רחוהו עדים שנכנס לתוך ביתו של חבירו אלא נפני בעה"ב ונטל משם כליס אע"פ שהוליאם מגולין ואע"פ שבעה"ב עשוי למכור את כליו אם נתעים לי במתנה או בחוב שים לי אלף תפשתים אינו נאמן שכל הנכנס לתוך ביתו של חבירו אלא נפניו ונטל משם כליס והוליאם נפני עדים הרי זה בחזקת גזלן לפיכך מחזיר הכליס לבעה"ב ואין כאן שבועה שהרי העדים רואו מה שגזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע בעה"ב מה שיטעון והדין ביניהם וכן אם היה אם עד אחד בלבד ובעה"ב טוען שגזול הוא אלא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אלך הרי זה חייב להחזיר לבעלים אלא שבועה שאילו היה אם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו אינו אם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול לישבע [שהרי אינו מכחיש את העד] ומשלם לפיכך אם כפר ואמר לא נכנסתי לביתך ולא נטלתי כלום הוחיל ואין אם אלא עד אחד והוא מכחישו נשבע שבועה של תורה אלא לקח מביתו כלום ונפטר תלך מביתו והוציס נפני עד אחד והוא אומר שלי הוא ופשפים ועשרים היו ע"פ שאין העד יודע כמה תלף משלם העשרים שהרי יודע בודאי שהוציס תלף ואלו היו שנים חייב לשלם ומצא בעל אחד מחייב שבועה ואינו יכול לישבע אומר החולף עשרים הפשתי ועשרים שלי הם והגזל אומר מאה תלף הוחיל ואין העד יודע מנייך הרי זה משלם עשרים שהודה בהן שחטפס וגשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב בפקדון ודעתי נוטה שזה שישבע היאך לא הודה כלום אלא אמר שלי הפשתי נכנס לביתו של חבירו ונטל משם כלים נפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל הרי בע"ה אומר עשרים כלים היו בביתי והגזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שמחייב שבועה ואינו יכול לישבע ואינו נשבע על השאר לפילו היאך מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי» [דף מז ע"א] נסלה דר' אלא פירשתי פ' חזקת הבתים [*בסיימן תשי"ב]: [דף מו] לפילו משמו של (*שואל) [*שומר] נשבעת מהכא קשיא למה ליפי רב הלי גאון אלא אין משביעין אלא אית ליה כהן אומר דודאי משביעין אלא אית ליה וכן פשה רבינו קלונימוס בשבועתו להרב ר' משה מגרמ"ש ודוקא שהיא עשוקה בדבר השמירה אבל אם אינה עשוקה ונותנת בו (כו') לא וכ"ש שאין להשביעה בטענת שמא על השומרת אע"פ שמעשקת בו עיין פ' השוכל בש"י: מזיק אי אינים אומד עיין פ' הכותב [דף פ"ה] (*בש"י) [*בסי' שי"ב]: אלא שבועה שוא הקשה רבינו חננאל בשהדרין פ' זה בורר [דף כ"ז] למאן דאמר דרשא דאשם טעון השבעה פסול שבועת שוא וי"ל דלא דמי להאשם מיירי לפסול לעדות (*השבועה וכבר כפר הממון פי' ור"ל הוי אשם) (בעינן) [דבעינן] רע לשמים ולבריות אבל הכא כיון שנשבע לשוא נעשה אשמו על הממון ומצאתי שפירש הלפס בשבועת [*שער כ' חלק ד' דף ה' ע"ד] דהכופר במלוה כאר לעדות ואפילו נשבע מלא קתני אלא אף על גב דאלא שבועת שוא ואאל מלוה אבל בתוספות דהגוזל [*דף ק"ה] פירש משום דשבועת מלוה לא כתיבה אלא בפקדון אתיא ולהכי לא קתני מלוה: [דף מז] מזרה שבועה למקומה לקמן לפרש בעזרת השל [דף מו] שבועת ביטוי דלהבא קא משתבע אינא למימר בקושטא דישתבע שבועתו לקיימה ואפילו עבר עלה שבפלו יצרו אינו נכך תשוב על השבועה לשעבר להוציא שבועת שקר אפילו היה מכשיר ר"י לשבועת בני אדם שעברו על גזירת חרם משום דשבעת החרם היה דעתו לקיים ויש לדחות דהכי קאמר שבועת ביטוי דבקושטא משתבע לא קתני ולא מיירי מתני' כהן אבל לעולם פסול הוא ורבינו חס פוסלו ומביא ראיה מהלכות גדולות שמביאין הסיא דהכותב [דף פ"ה] הסיא אימתא דאימיבא שבועה אמר לה בת רב תקדא יעבוד בה בהסיא אימתא דתשדיא תשבועתא דמפקא שם שמים לבטלה ומפרש דעבדא שבועה ובטלה כגון שבועה שלא אוכל ואכל דאמי"ה פסק כר"י וכן מלא משום ריב"ן וכן דן מור"ם ובסוף פרק הגוזל בתרא כתוב בתוספתא דתשוב על השבועה פסול מדרבנן וכב הלי גאון כתב בסוף שערי שבועות וזה לשונו אין בין מי שישבע שבועה על שעבר בין יאמר עשיתי בין יאמר לא עשיתי והוא שקר או שם ישבע לעשה או לא לעשה וישקר כולן דין אחד להם וכלם פסולין ורמיה דאמרי' בגמרא (*תענ) [*תיענ] אוכל ולא אוכל ושיתי אלכלי ולא אלכלי תנא שבועת שוא וכל דדמי ליה ושוב מלאתי בתוספות מור"ם דפסק כר"ת וכדברי ר"ת כתוב בספר המלות סי' (*ע"ד) [*ל"ה] עשה בשם ר"י עיין פרק זה בורר (*בסי') [*בסי' תתקל"ו] [שם פסק כרש"ו]: [דף מז] היכי תנן רבי יוסי אומר יחלוקו ר"מ אומר יחזרו לפיני לשבועת הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אינו מזקקין לו לשבועה ולא לפרעון למחויב לה על זה שהודה בחקנת ויכין דאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם: תהיה בין שניהם שם בעלי הדין קיימים מה

הגהות וציונים מכתי"ב ומ"ס א) כ"ז מלי המרי שם ב) ע"כ לשון המרי

[ו] על הא׳ ומודה לי [*נסי׳ תסי״ח] ופי׳ היכא דתפסי

[*פי׳ מדלעיטרך לעמסוינן דשומרי שכר זה לזה משמע לפו׳ ס״ג גמור ניעהו]:

*ומיניה מצינן למילף דלפו׳ שכר גמור דפטור

[*פי׳ דקנין תשוב הילך כמו בשטר ועיין בעמוד שלאחר זה שכתב כן משערי רש״ל בשם שער ד׳ שטועה דשומרים ד׳ הן כו׳:

[*פי׳ וכי היכא דבשני שטרות היוצאים ביום אחד מוכיח מהם שהיה לו בשני ה״ה דלי כתב לו׳ דלקני ותזכי וכי לשני דלקני ואח״כ קנה חולקים וכ״ש אם זמנן ביום ג׳ פי׳ ואח״כ קנה לחולקים]:

*לקמן בשערים מצינן לשיות דשעות בקנין משוב כשטר ע״ש ועיין בס״ק דלכתובות. מהר״ס:

לכתיבה עומד ואין נראה לי* ופוגמת כתובתה בעדים מיבעיא לן בפרק הכותב אי נשבעת ונוטלת וה״ה פוגם שטרו ולא מיפשיטא: מנכסים משועבדים לפ יפרע בשבועה ל״ם מכר ול״ם משכון או נתן או הקדיש או יורשין שנשבעו הוו להו משועבדין כלאחרי׳ בכתובות מצא ליה רב נרני בירי מיטי האחין שנשבעו מהו וכו׳ מכרו או משכנו או׳ אלמא משועבדין קרי ליה ואחרי׳ לתיקני קנה ומכר לתיקני קנה והורים משתעבד בפ׳ מי שמת: ועל הנתון ועל המוקדם לאחרין בפרק שבועת הדיינין מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה ואם יש שטר או קנין והוא מוקדם להן גובה מהן: אחר שמואל לפרנסה שמין בשה ומקנקנ דשם מכרו האחין גובה מן הלקוחות כלאחרי׳ אלא ליה רב לר׳ בירי חיטי כו׳ וכן אם גזל את הקרקע ומכרה הגזל מוציא מיד הלקוחות והלוקח חוזר על הלוקחין שלאחריו כלאחרי׳ בפ״ק דבבא מציעא ושטרי פסיקתא [*עי׳ בשערים דף ח׳ ע״ג שכתב אם שהם בקנין] בין כתובין בין אין כתובין נגבין ממשעבדי כלאחרי׳ בפרק הנזקק וערב היוצא (*אחר) [*קודם] מיתום שטרות וכתוב בו ופלוני ערב גבי ממשעבדי של הערב להלכתא כר׳ יוחנן בפ״פ גט פשוט ובמלוה על פה שחבשו עליה לדין ועמד בדין על הקרן קלא אית ליה וטרפא ממשעבדי כלאחרי׳ בהגוזל קמא אין לרבה בין לרב הונא מלוה על פה היא [ומתרץ] בשעמד בדין ובשערים פסק הלפסי דה״ה אם הודה בפני בית דין בעל חובו דבע״פ טריף מן הלקוחות אחרי כך בשערי רב האי גאון בפרק כ״ה כתב דהמלוה בקנין חציף כשטר לטרוף ממשעבדי וכן בשער שלישי פסק לענין הילך *וקיימית לן דלוה ואח״כ קנה ומכר לחילוקו בפ׳ מי שמת מפקינן כי אפילו שטר אחר מוקדם מחבירו יחלוקו כלאחרי׳ *שני שטרות היוצאים ביום אחד וכל שכן אם זמנו ביום אחד אם הוא מרובה וזמן השטר [שניהם] ביום אחד לפי חומו ואם הזמן של שטרות האחד מוקדם מחבירו ומכר קרקע שהיה בעת ההלוואה של המוקדם קודם ליטול ואם יוותר דבר יטול השני כדתנן פ׳ מי שהיה נשוי ד׳ נשים וכו׳ דוק ותשכח: וקי״ל לישתדוף בני מרי טריף ממשעבדי כיון דאיגו מוצא ליה הלוה בני מרי ואין יכול לומר האמתי לך מקום לגבות והא לישתדוף. י״ד הצ ליפרע מנכסי יתומים ים שטר או רואיה אין הוא שיטבע על עיקר המוה שלא נפרע ויגבה מן היתומים מקרקעי ומטלטלים מתקנת גאונים ואילך ומשם ענייי משעבדי פירשנו למעלה והן הנמכרין והניתנין והממושכנין ליורשין והירושין והמוקדמין ואין הירושה פחותה מהן בכח וחזקה כלאחרי׳ שילהי בבא בתרא דבר תורה מלוה על פה גובה כו׳ ופלוגתא התם וס״ד [גובה מן היורשין ואינו] גובה מן הלקוחות היינו תקנת השוק כלאחרי׳ התם ויש לשאול מה הועיל לשנות בפירקין בשתי בבות הצ ליפרע מנכסי יתומים לן יפרע שלא בשבועה והיכא אינה פחותה מהן בכח ולכותה שהה מנכסים משועבדים לן יפרע שלא בשבועה והיכא דאינה פחותה מהן בכח ולכותה פריך גבי מצל נשבעין לקטן ולהקדש דפריך תניא מנכסי יתומים לן יפרע שלא בשבועה ומשני מיטלטלי וכו׳ ונראה לתרץ לפיטרוך לפי שיש יתומים שאינו נוהג במשעבדי בשאר פנים ואלו הן. ג׳ שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי נאמנין בפרק גט פשוט ובפרק השותפין שמנו הלכתא כרבים לקיים ולפיכך מיתמי לן יפרע שלא בשבועה אפילו אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו לא לויתי פרעתי שלא בשבועה שכל החומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. ג׳ שבועות מיתת המורים לן הגיע זמן הפרעון לאחרין בפרק השותפין שמנו הלכתא כרבים לקיים ולפיכך מיתמי

חדושי אנשי שם

[ו] הר״ן ז״ל כתב שאם תפסו יורשי המלוה מבני הלוה נשבעין שבועות יורשים ואין מוציאים מהם ללא גרע מדיינין דעבד כר׳ ולעזור עבד ומפסק מור״ם שזכר כאן במרדכי נ״ל שאין קשה לדבריו כי עיקר פיסקא דמהר״ם הכתובה במרדכי פ׳ חזקת הבתים ושם מדבר בירוש הבא מכח אפיקה אמו שנשתעבד הנכסים בידיה מאחר אפיקה משום דנכסים במחזקת יתומי קיימי כל זמן שלא נשבעה והוא כאחין ושותפין שאין להם חזקה זה על זה כמו שאנינו שם:

ומע"ג דאמר מר הבע ליפרע כו'. ד' שים בשטר כתב נאמנות למלוה על הלוה ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומים בלא שבועה וכל שלו אין גובין מן הלוקח ומן בעל מתנה ומשכונא בלא שבועה ולא יועיל נאמנות לפוטרן משבועה דמיסיען לקנויא וגם גבי הקדש אמרינן כן אמר רב הונא כ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן מזקה אין מדם עושה קנוניא על ההקדש וה"מ כ"מ דאין מדם חוטא ולא לו אבל בריא מיסיען. ה' מלוה על פה אין נגבית מן המשועבדים [*ע' בשער כ"ד] [ונגבית] מן היורשין כדפסק רב בפרק בתרא דב"ב וה"ה שאינה נגבית ממשכון אבל בחתנה והקדש שאין פסידא א) [גופה מהן אבל מן התורה] מלוה על פה נגבית ממשעבדי כדברי עולא שאמר שעבודא דאוריתא וכשם שניתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם בעל פה גובה המוקדם תחלה. ו' מתקנת הגאונים גובה בע"ח בשטר או בע"פ במטלטלין של יתומים וכן בעלת כתובה משל"כ נגבסיס הניתנין או המוקדמין והממושכנין אם הן מטלטלין אין לבע"ח שעבוד עליהם. ט"ו הנפרעת בלא נפניו בפרק הכותב. ט"ז יתומים מן היתומים בתחיתין ואם יזדמנו לרבע עניים אלו ואלו בלא שבועה. אחד אם הודה הלוה בחוב זה בעת תוליו שבורו לנו שלא פרעו שוב. שני בשכפר בחוב זה בחייו אחרי שהודה בו. שלישי כשמת הלוה בחוב זמן פרעון. רביעי כשכתב הלוה בחתנה למלוה וליורשיו אחריו. י"ו המוציא הוצאות על נכסי חבמו. י"ח המכיר כליו כו'. י"ט שים חומזין בטלית. כ' מי שהלוה על המשכון ונאמן ליטבע וליטול כדי שוויו מפני שהוחזק במשכון. כ"א לשיטרא שטרא שאמר [לוה] פרעתי מקצת מפלוני כתוב בו בחתנה (*אלו) [*וזה] אמר [מלוה] מיטרחי ניהו יטבע ויטול כעובדא דאיתמי בפרק הכותב ובמכילתין וה"מ שלוה עדים שפרע לו אבל לא ידע אי זה חוב פרע לו אבל אם לא לוה עדים שפרע לו ונאמן לומר מיטרחי ניהו בלא שבועה ובלבד שיכתוב בשטר בחתנה ואם אין כתוב בחתנה יכול הלוה להשביעו שלא נתן לו בפרעון. כ"ב מי שחזר על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל. כ"ג המי מאן דשקיל מיטרא שטרא ואמר מיטרחי ניהו והשתא דאתקון רבנן שבועת היסת משבע מלוה וכו' ואל יטעה אדם לומר שאותה שבועה שהמלוה נשבע היא שבועת היסת שאין זו בלא שבועה דרבנן כעין דאוריתא דנשבע ונוטל כמו כל הנשבעין ונוטלין והא דאמרת והשתא דאתקון רבנן שבועת היסת משבע מלוה כו' ומשבעי עדים כו' משבועת עדים קאי שהיא שבועת היסת. כ"ה מסור מפורש בהגהות בתרא. כ"ו האיש (*הכותב) [*דבטוח] בכותבו. כ"ח המדליק את הנרות בהכותב. כ"ט מנם נשא ונתן ביד בהגהות בתרא ודינו כמסור. ל' שמי כיתי עדים המכחישות זו את זו ושקלינן בפרק כל הנשבעין שני מלוין ולוה אחד כו' ע"ש. שלשים הכופר בכל הפקדון והביא התובע עדים על מקצת הפקדון הוחזק בפרן ונשבע ונוטל משל"כ במלוה לשיטמוטי קא משתמיט. משערי רב אלפס שער רביעי שבועות דאוריתא מרבע הן מודה מקצת עד ל' עדות במקצת כהודאה במקצת. מק"ו כלשיטת בפ"ק דב"מ ודוקא בעדות בעל פה ובלא קנין אבל בשטר או בקנין הייטו הילך מרבע שומרין לאורייתא שער ה' במודה במקצת ט' דברים. ל' כלתנן פרק שבועת הדיינין הטוענה שתי כתף וכו' ע"ב פלוגתא דרב ושמואל. ג' כלתנן התם אין נשבעין אלא על דבר שבמנין ובמדה ובמשקל וביאור שהוא כך ההודאה והכפירה בית אלא מסרתי לך כו' ע"ב. ג' פרק הניזקין המוצא מליאה לא ישבע כו'. ד' דוקא בטוענת עצמו אבל לא בטוענת חבירו וע"ב בפרק שבועת הדיינין פלוגתא דר' אלעזר ב"י ורבנן. ה' טוענת בריא לחפוקי נ' ידענא ונ' לא ידענא ממוך שאינו יכול ליטבע משלם. ו' אין הטוענת. ז' לחפוקי הילך. ח' כפר והוכחש בעדים ושוב אמר פרעתי אחר העמדת עדים הוחזק בפרן ויטבע ויטול וזה הדין בין במודה במקצת בין בכופר הכל כלשיטת בפ"ק דב"מ. ט' שם שטר דקא מודה או בקנין עדים הוי הילך וכל שאחת ט' דברים שייכי גם בשומר פרעתי מקצת*. בשער י' בדין שני ב' לוחצים אחד כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי וגומל בלא שבועה שני כשאמר אחת כדברי העדים שלויתי אבל פרעתי שלוי אמר כן קודם העדות היה נאמן בשבועה אבל כיון שהעידו העדים הוחזק בפרן ויטבע [המלוה] ויטול ובפה"מ [*כתב] כ"מ שתמלא הוחזק בפרן שכנגדו נוטל בלא שבועה בין ג' בדבור ע' לעיל שער ו' ג' מיני עדיות אחד במקום שיכול הנתבע לומר משטה אני בך או מדם עשוי שלא להשביע את עלמו ואת גניו כלשיטת פרק זה בורר הויזל ואם היה מודה לדברי העדים בכך אינו חייב גם כן אם יכפור ויכחישוהו עדים לא הוחזק בפרן כלשיטת התם כל מילי דכלי לא דכירי אינשי. ז' אחת עדי ל"ש אמר מלוה ואמיק לוה כו' הרי זו עדות גמורה לענין [בפרן] כלכתיב לעיל בשטר ח' ט' ואחריו בתופן ל' ב' ולענין עדות במקצת לחייבו שבועה לאורייתא מק"ו כדילפינן בשער ד' וכן בעד אחד. ג' שטר או עדות קנין גם זה עדות גמורה לענין (*בפרן) [*הולאה] כלכתיב לעיל בשטר ט' ואחריו בתופן ל' ב' אבל לענין עדות במקצת לא דהילך הוא ובשבועה דעד ל' לפילו בפרוטה כלשיטת בשבועת הדיינין שער ז' ד' שומרין ודייניסס המפורש בפרק השואל ובשער ח' תנאי שומפים מתקיים בכל דבר חוץ מלשמכתא ורביע ואם הטילו זה מנה וזה מחצים בהא אמר שמואל פ' מי שהיה נשוי השכר לחמצע דוקא שור לחריסה ועומד לחריסה כדפסק רבה והתם בחלפם פסק כרב המנונא ועי"ש גרסינן בפ' מזקת הבתים השותפין [ין] מחזיקין זה על זה ונעשו שומרי שכר זה לזה אחד מן השותפין שאמר נגנב או אמר עשקתי בענין אחר ועלי לשלם אפי"ה משביעין לזה ומה שנשבע זה בפרק המקבל הרי עשקתי פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשלם פלגא אם נשבע אבל אם נגנב או נאבד משלם הכל וכל זה אם קבל שכירות קונך או שהמתעסק יקח תרי מילתי בחבר דהיינו חלק שלים הפקדון עם כל חלק המלוה וע"ל מי הדיוט מתוך דברי החלפם דהיכא דלא נאנס ולא נגנב ולא שינה אלא שלא עלתה העסקה יפה ונפסדה נהלי חיטי דרב עילים בפרק המקבל אי פלגא נחבר תרי מילתא נהפסד ואי חילתא נחבר פלגא נהפסד ול"ע אבל בספר המצות נסי' פ"א עשה כתב דנסתמא [*פי' אין נגניבה אין נאבידה] כך ה"ה כלאמרי נהרדעי הלי עסקה פלגא מלוה ופלגא פקדון והנותן יטול שלים והמתעסק יטול ג' שלישי בפרק המוכר את הבית גרסי' שטר כיס היועה על היתומים נשבע ונוטל כו' וזהו שם נאמני' הפרקמטיא ומתחלפת נאחרת אבל שם אומו ממון העסקה בעין או קנה פרקמטיא לחשונה נהא קי"ל כרבא פרק המקבל דלא נעשית מטלטלין אבל בניו ושטר כיס היועה על החלם וטוען המוכר הכל הרי זה נשבע [ונפטר מחלק הפקדון] וזה נשבע ונוטל מחצה דפלגא מלוה ב) (מלוה פקדון) [*ופלגא פקדון] (*ל"ע בחלפם) [*ול"ע דכתב רב אלפס] פרק המקבל והלכתא כרבא אבל אי אימא סהדי דהני מטלטלי מחמת ההוא עסקא שקיל להו מלוה בלא שבועה ופי' מיתמי: בפרק כל הנשבעין המפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר מיהו המסקנא בפרק המוכר את הבית דאין צריך להחזיר לו בשטר וכן פסק בסה"מ סי' ע"ה עשה: שער ט' ירושל' נאמן המלוה לומר עד כדי המשכונות הלויתיך (לומר) ואם שוה פחות זה נשבע עד כדי המשכון והלוה הכופר נשבע במומר. בס"פ שבועת הדיינין אבל המשכון יבשע הלה ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר והלכה כמותו אם משכנו בשעת הלוואתו אבל שלא בשעת הלוואתו אומר שכר וע"ש בחלפם דפליג ואם מפורש מילוקין המלוה את חבירו על המשכון והן ד' עניינין (*ודוקא) [*ודוק] אם המלוה אומר פחות מן ההלואה היה אומר אין לי במומר והלוה אומר יתר היה אומר זה נשבע וזה נשבע ואם הלוה אומר איני יודע המלוה נשבע ונוטל דברי עדיף כההוא דס"פ הגוזל בתרא גזלתיך הלויתני ואיני יודע אם המזרחין וכו' ס"פ כל הנשבעין [בתום'] משמע דנוטל בלא שבועה ואם המלוה אומר איני יודע יכולל בשבועה שאינו יודע שהמשכון שוה יתר על כך ופטור. שער י' [בטוענת פרעתיך] אחד המלוה את חבירו בעדים ס"ל לפורעו בעדים. ב' ואם ס"ל של תפרעני בלא שבועה שיכול לפורעו בעדים ג' עדים בקנין חזיק כשטר ואינך לפורעו בשטר ורמיה מדברי רב הלי גאון על כותב לחם עדותו על השטר ו"ל אי הדיוט רמיה ברורה מפ' הניזקין אתו [*בניהן] (*בנותיהן) ניזונין מנכסי חורין ג) ובנותיהם מנכסים משועבדים הב"ע בשקנו מידו פירוש דאז הן בכתובין ורמיה יש מפרש"י ולכ שכן מפר"י דפירש דקנין בלים טפי מכתיבה וע"ש רציעי עד אחד בלא קנין ונותן פרעתי נשבע שבועה דרבנן שהרי אינו לאוריית' פירוש אבל עד אחד בלא קנין ונותן פרעתי נשבע שבועה דרבנן שהרי אינו מכחיש העד: שער אחד עשר בפ' שבועת הדיינין אמר שמואל טענו אתון והודה לו נשבעין אם כמערים חייב אם כמודה פטור ובפ"פ המניח משמע דפטור גם מדמי שעורין ולפ"כ תפש בפירוש מיירי מדבר שיש לו משלו בפקדון או בגנמנות אם כמודה פטור משבועת התורה: כתבו הגאונים אם יאמר [התופש] ודאי כדבריך שיש לי כור שעורים בידך אבל אינו שולם עתה כי אם כור חטין (כי) [*או] אינו רוצה לתבוע כל תביעות שיש לי עליך בפעם אחת הרי זה חייב לשלם לו השעורים כור חטין יש לי עליך אמר ליה הן וכור שעורים אמר ליה אין לך בידי שעורים הרי זה פטור משבועת התורה ואין מודה מקצת עד שיאמר בצת אחת כור חטין וכור שעורין יש לי בידך ויאמר הנטען אין לך בידי אלא כור שעורים וכן כל כיוצא בזה ספר המצות סי' ע"ד עשה: שער י"ב נהגזל בתרא ובפ' השואל ובפ' הגוזל את חבירו מה לי בידך והלה אומר אינו יודע קי"ל כר"נ דפטור ובשבועה ואם יש עד אחד בעיקר התביעה חייב שבועה לאורייתא והיכא שיש עדים והוא אומר אינו יודע פי' שאמר אינו יודע אם לויתי או אם פרעתי אז ישבע ויטול מזר ואמר נזכרתי ופרעתי נאמן בשבועת [היסת] ואם אומר במקצת אינו יודע שם המזכרי ישבע ויטול. שער י"ג בשטר ה' עניינים יכול ליטבע משלם גזלתך ואינו יודע שם המזכרי ישבע ויטול. שער י"ד בשטר ה' עניינים אחד [הכופר] בשטר מקויים נוטל בלא שבועה טען פרעתי צריך שבועה אם הגיע זמן ואין בשטר נאמנות: ב' גרסי' פרק שבועת הדיינין סיטרא לימין אמר ר"נ אימתי שטרא פירוש כשלוו אין נאמנות וכגון לשיכא סהדי דפרע ולא ידע על מה פרע אבל שלוו אמר לא פרע ולא ידע על מה פרע אבל נלא סהדי אלא כור מיגו וכן בפרק הכותב ההיא לשיכא ג' שטר שלוו מקויים [דמי] כשפשפ ד' מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ויטבע ויטול: [ואם אין יכול לקיימו ישבע הנשבע היסת ויפטר לגמרי] [*הנשבעים] ה' בפרק הנושא האומר לחבירו אינו חייב לי מנה בשטר פי' שאומר לי לך שטר עלי בממון כך וכך ר' יוחנן אמר חייב ואומה הודאה כאלו הודאות דאמר מנה לי בידך אמר הן [ואם אחר שהודה הלוה ג"ל המלוה] מנהו לי נאמינך לך פטור ויטבע היסת חג"ל אם תפרעני בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן [*הנושא] ואם יאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואמרו אין אנו יודעים אם פרעתו אם לאו חייב ג"ל אם תפרעני בלא עדים ואמרת שנפרעת בפני פלוני ופלוני ואמרו אין אנו יודעים אם פרעתו אם לאו פטור ואם יש עדים שאחרים שפרעו פטור וזה ואמ"כ נאו עדים שלוה יכול לטעון פרעתי ג' ההוא דא"ל הב לי זוזי דלוזיפתך אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב אשם הוחזק כפרן רבא אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דיניה לאו מדעתיה. גרסינן פרק יש נוחלין שלא ליה רבי אלא לרב יוסף בר חמא המוציא שטר על חבירו ליה אומר פרעתיך מחלה והעדים אומרים פרע כולו יבשע ליה ויפרע מחלה מבני חרי דאמרי לקוחות מעדים קא סמכי: שער ט"ו [*אחד] אמר מנה לתתי בידך אין לו בידי פטור ונשבע היסת ג' אמר פרעתיו [מקצת] נשבע דאוריתא ג' ואם אמר לא הלוה לי כ"ע נ' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה ד' מנה לתתי בידי והשכלתיו פרם נשבע על טענת עלמו דברי רבי אליעזר ב"י וחכמים אומרים משיב אבידה הוא ופטור ודוקא שאינו כמערים על מה שקפץ והלכה כחכמים ובפרק שבועת הדיינין פסק הלפס הלכה כרבי אליעזר ב"י וכן פסקו ר"ת ורבינו משה: שער ט"ז שבועת החסח י"ל אופנים אחד בפרק הכותב המוסיף תשמע מנוגע או אפוטרופא הרי זה משביעה כל זמן שירצה ר' אליעזר אומר אפילו על פילבה ועל עיסתה וקאמר בגמרא ר' שמעון אומר לכל זמן שבועת כתובתה יורדין משביעין אותה ומסיק אלא אמר רב פפא ר' שמעון לשפוקי מדרבי אליעזר ומתלוקתו פירוש [לשפוקי] בטענת שמא ג' גרושה שחביעה כתובה מבעלה ואמר פרעתיך נשבעת ונוטלת כלעיל בריש שער י"ג שלישי פוגמת כתובתה ד' בפרק הכותב נדר

[*פי' בשערים בשומר פרעתי מקצת דינו כאלו שהודה שלוה מקצת וע"ש בשער ה' לעיל כתב בדין שני ב' תופסים שהביאו המכדי שבשער ה' נחלק לג' דיינין והדין ג' נחלק לט' תופסים לעיל והדין הב' נחלק לב' תופסים והדין הג' תופן לאחד]:

הגהות וציונים מממ"י ומ"מ א) ג"מ ב) ג"מ מ"ז ג) כ"ל ומשמו

ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביע וקאמר בגמרא שבועה מאי עבידתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפוטרופא שנעשית בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת ורב נחמן עיקר לפטור ליה אפילו מטעמא דרבי דלמי מטעמא דרבי פטור כדלעיל ועוד שהלמודא מוכח כן דקאמר בשלמא למ"ד על הפוגמת כתובתה מסקת מדעתה כו' ה' יורשין משביעין אותה ו' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ולא ליורשי אין היורשין משביעין לשעבר ז' אם נתעסקה בממון אחר מיתת בעלה והיורשין משביעין אותה בטענת שמא [ח] כי האי לפרק כל השבועות ומוחזקת בתוך הבית

*אמר מצא שתוק כן אימא מריס בין לגלח נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין מנכסי אלין בין הוא בין אינהו אין משביעין אותה וא"ל מי הדיוט מתוך דברי הרב אלפסי דה"פ אין מנכסי בין נכסין אלין אין בטענת ברי או שמא אין על אפוטרופא דאחר מיתת בעלה או אם נתעסקה כמו שתמרו מכמים משמשת במדור כדרך שמשמשת בחיי בעלה כו' [ט] טענת ברי ממנו או מן היורשין ברי הן כשאר בני אדם מחויב שבועה [י' המוצעת בתובתה מן היורשין אין הולין] שתשבע על כתובתה ואע"פ שפטרה בשבועה ממנו ומיורשיו ומשום דיד בעל השטר על התחתונה ולא קאי הפטור אלא על האפוטרופסות דהוי ליה כמוכל לך וכן שטר נאמנות דאתן לך או מוכל לך אין דינין מזה על זה ואם אתם בשטר ידו על התחתונה ורחיה מדאצא שתוק כן אימא מריס להיכא דפטור אתם לא מהני לאתן לך כתובה י"ל שפטרוה באתן לך וכמוכל לך. שער י"ז מאי חיכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן וכל הנשבעין ונוטלין כעין שבועה דאורייתא ועליה אמר (שמואל) בפרק שבועת הדיינין מאי חיכא בין שבועה לאורייתא לכי אבל לא על שבועה היסת דפשיטא דליכא בינייהו נטילת חפץ ומסיק בדאורייתא לא מפקינן ומדרבנן מפקינן פירוש זה הנשבע ונוטל אם ירצה יאמר לכשנגדו השבע אתה ותיפטר אינו יכול לקרב לו על השבועה ואע"פ שאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה מיהו במיתת לנכסיה הלכה כמותו בסוף שבועות בלפסקי פייתי ירושלמי חד בר נש זוזי למידן קומי רבי זעירא כו' ובירושלמי דפרק המפקיד אמר הריני משלם תוספתן ע"ר יוסי לא מייתו תורה שבועה להתמיר עליו כו' ותירץ דר' יוסי בשבועת שומרין דאורייתא ולפלפי פליג בהו על השעירים [*עיין בהגה"ה אשר"י ריש ב"מ פליג בהו על שערי אלפסי] וראשי"ה מוקי פלוגתא דר' יוסי ות"ק לענין כפל שת"ק חושב להערמה שאמר הני משלם למפטר נפשיה מכפל הלכך מגלגלין שבועה שתא לא ימצא כמה שטען ישלם שניס ולר' יוסי ישלם אם ירצה ויפטר מכפל וכי מעיינת בגמרא דילן בפרק המפקיד משמע כדפי' אבל תירוץ ראשון לא נראה לראשי"ה דלא מצינו שמגלגל טפי בשבועה דרבנן משבועה דאורייתא שהרי הוצרך התלמוד ליצחל מי מגלגלין בדרבנן או לא ותע"ג דבאורייתא פשיטא ליה דמגלגלין: שער י"ח אם הנשבעין בטענת שמא: שער י"ט האומר שתין לו מה לפרוע ונקוף ב"א כתבתי שער כל נשבעין ונוטלין כעין:

הדרן עלך כל הנשבעין ולריקא לה מסכת שבועות

הגהות ממסכת נדה פירקא קמא

ובפנים ריש הלכות נדה] נקוף פ"ג דיבמות בדבור ולא כמעשה עד ואוקן (*תוספות) [*תמרו התוספות] דויעקב הוו ממש שלא כדרכה ולא היה למעלה ואפילו הכי שרי לישראל והביאו ראיה ז"ל וכן בפרק ד' מיתות אמרינן עובד כוכבים הבא על חבתו שלא כדרכה חייב מיתה לשמים ופריך מי חיכא מידי דישראל לא מיחייב ועובד כוכבים מיחייב וי"ל על כרחיך לישראל מותר גמור דמי חיכא לישראל לאוקומי הוה ליה גבי עובד כוכבים מיהו מיתה לשמים דלהורתן זו היא מיתתן כמו גזל ושאר דברים ואומר ר"י דהתם מיירי בלא הוצלת זרע דשי שרי אי נמי בחקרקי בעלמא שמתעקר לכך כדלמרי' בנדרים מצל לטבח כו'. [*בכורות דף ח] ת"ר תרנגולת לכ"ע יום וכנגדם בחילן לוז כלב לג' יום וכנגדו בחילן תאנה. תמול לע"ב יום וכנגדו בחילן תות חזיר לס' יום וכנגדו בחילן תפוח וכל מיני תפוח. שועל וכל מיני שרצים לשבה חדשים וכנגדם בחילן תנוחה. כהמה דקה טהורה לחמשה חדשים וכנגדו בחילן גפן. כהמה גסה טהורה לע' חדשים וכנגדו בחילן זית. טמאה שנים עשר חדש וכנגדו בחילן נגוח שור. האפעה לע' שנה וכנגדו בחילן מרוד. מרוד זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו ע' שנה וימי עיבורו של נחש שבעה שנים ולחותו רשע לא מצינו לו

*גם האשר"י כ"כ גם ראבי"ה האריך בדבר בתוספי הרא"ש פסחים סוף פסק זה ע"ש. מהר"ם:

[*נדה דף ס"ז] *שמואל עביד לשנויה מקוחות ביומי דניסן ומפלי ביומי דתשרי ומפרש טעמא שמא ירבו הנוטפים שהם מי גשמים על הזוחלין שהם מי מעיין ואין מי מקוה מטהרת בזוחלין כ"ש בשאובין ודוקא מי מעיין מעהר אין בזוחלין אין בשאובין ולא מקוה וי"מ דטעמא משום דשנותיו הוי פסק זמנים וזב טעון מים חיים ושמא ירבה הנוטפין וה"ל מים מכוסין ולא נהירא מדלא ל"ל שמא עביד להו מקוה ביומי ניסן הא בעי מים חיים ועוד הא תניא בת"כ חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים מש"כ בזבה ול"ת ולמה נגו למיתם שמא ירבו הנוטפין נימא קמ"ל כדתניא בפרק בתרא דע"ז המערה י"ג מחצית לבור אפילו כל היום כולו כבר לקמ"ל כל"ל דליכא שהפיסור רבה מבשיעור אינו מועיל והיה דיין שלא לקמ"ל דאינו קודם שרבה הפיסור ע"י נתינת טעם בהיתר עכ"ל תוס' פרק במה אשה ועיין לעיל במה שכתבתי. גרסי' פ"ק דזחמים אמר ר"ל כל המצלים למי המקוה מצלים למי כיור לרציעת אינו מצלים למעוטי מאי למעוטי טיט הגרוף פ"ה טיט כולו כבר לקמ"ל קמ"ל דאין מקוה ואין מטבילין בו כדאמרי' פ"ק דסוכה גבי חויר מלטרף ואין ישנים אחמיו ופריך ר"י מי אימא מידי דאיהו לא חזי ומצטרף וקאמרי' טיט הגרוף יוכיח ופ"ה אע"ג דמצלים אתמן אלו מעלין ולא פוסלין מי השלג והברד ואינו הגרוף מ"מ אם עשה מקוה אצלם מטיט הגרוף לא עלתה לו טבילה ולפירושו אין זה יוכיח דטיט הגרוף בשעה שהוא מצלים מזי לטבילה מצ"ב בחויר לכ"ע דאפילו בשעה שמצטרף אין מטבילין בו והכי תנן פרק שני דמסכת מקוואות מקוה שיש בו מ' סאה מים ואינו רבי אלעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר בטיט ובמים בחיזה טיט אחמו בטיט שהמים נפין עליו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט רבי מאיר אומר בחיזה טיט אחמו בטיט שהקנה יורד בתוכו מאליו ר' יהודה אומר אין קנה המדה עומד ר' אלעזר אומר מקוה שהמשקולת יורדת ר' אלעזר אומר היורדת בפי תצית ר"ש אומר היורדת בשפופרת הגוד ר"ש בר לזוק אומר הנמדד בגוד והיינו טיט הגרוף דסוכה דקאמר יוכיח עכ"ל תוספות שלנו: תו גרסי' שם תנן מקוה שיש לו מ' סאה מכוונת נטל סאה ונתן סאה [קמ"ל בטיל] וגבי המערה מחצית לבור אמרי' קמ"ל קמ"ל בטיל והיינו הרבה מקומות דלא אמרה ותילף בשם ר"ת היכא שהפסיק והיינו דהמערה מחצית לבור חיירי שהפסיק וכשעירה קילוח אחד שהה ואחר כך חזר ועירה וכן עשה כל היום והיינו דשמא ירבה הנוטפין ר"ל בלא הפסק ושוב סתר תירוץ זה והחריץ ועי' בתוס' פרק כיסוי הדם: ויש שעשה שלמה ע"פ ע"פ: שתוק אם מותר לטבול בחמי טבריא העושין מן הקרקע והורה להיתר מדאמרי' פ"ק דתעניות כל שהוא מקום שכל מייני עבילות טובלין בחמי טבריא ופרש"י ז"ל דלאו שאובין ניהו הא למדת שכל מייני עבילות טובלין בחמי טבריא ולא גזרינן שמא גזרת מרחצאות הוחיל ונופעת מן הקרקע גם מכאן משמע שמותר לשום חמין למקוה נוען דתניא בתוס' דבפרק בתרא דמקוואות היו רגליו מליאות לבון וילד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה שפשף או טבל בחי חמין וי"ל דשמא יש לחלות ולתוקומי בחמי טבריא אך יש להביא ראיה מפרק בתרא דנדה גבי דיניהו דלא נחתן דקאמר לה לרודי תפרת עבדי תפרת כו' ופר"ח וכי את תפרת יורות להתם חמין ולהטיל לתוך הנוגים וי"כ משמע שמותר להטיל חמין לנוען ולטבול וכן הורה ראבי"ה וריב"ג: [ובפניס כתיב לגיסור בשם ר"ת]:

שייך לפרק שבועת בטוי

שאלו להר"ם **תשפא** ביש ושמא שקבלו תרס קבלות ליפע זה אח זה והמיר דתו החיש ושב לאח"כ בתשובה אם ירין להתיר לה התרס של הקבלות שקבלה עליה לכשתזיר ראיכה התרה שהרי בימה שנפלה לפני מומר כתב רש"י פרק החולץ דבעית מליקה והשיב הר"ם דלא בעית התרה לתכם לאחר שעב דהא מי אתית קמן כל זמן שהיה מומר לא שבקי' לה לאיתסוי דאין זה דעת המקום והקבלות להיות יחדיו ולא דמי למומר דבעינן מליקה לפילש"י ז"ל דהתם כבר חלו הקדושין אבל הכא אפילו בשעה שהוא מזיר אינו צריך התרה דכיון שהומר נדרה בימי המרתו ה"ל נדר שהומר מקצתו כולו לאדעתא ליגמע למומר לא קבלה תרס עליה והוחיל והומרה שעה אחת הוחרה עולמית ומיהו

[דוקא] היכא שנפלת בב"ד כשהמיר והחירוה לינשע קודם שנת תע"ג דלא הפקיקה להנשע עד שנת לא תנח מהימירא הרשתון ואין לריכה היתר כדתמרי' גבי עד אחד אומר מת אבל אם לא הזהרה לינשע עד שנת לריכה שלה *לחכם כדתנן פ' קונס בית זה שאני נכנס ועשה בית הכנסת וטובא כה"ג דמשיב התם לריך שלה לחכם ואין יכולין להחיר לה החרם כ"פ בפניו או שלא בפניו ומדעתו כדלימא בהזהו פרק המדיר כו' אין מחירין לו אלא בפניו ואפילו ל"ת שפי' דוקא כשעשה לו טובה דומיא דנבוכדנלר ודלקיש וה"ג עשה לו טובה שקיבל עליו בחרם לקחתה עכ"ל הר"ם: מטובה לרב האי גאון **תשפב** הנה להטיל חרם על הקהל בשביל גזיבה אין אחד יכול לומר הוליאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי שאם לא גנב אין החרם חל עליו וכי מחרים שאתה לא ליתא כל מאן דגזלי אלא כל מאן דאית ליה גזל בידו כך וכך ליהוי ליה ולא לכל הנא ואומר מנו לי פיתקא לטובתא יש ליתן לו ולהחרים בלבד אל"ל אם אתה מוצד אדם הרי הדין בידיכם ואם נאו יתומים או אפוטרופוס שאומרים לא ידענא אלא מי הוא כותבין להם פיתקא לטובתא עכ"ל: שלשה **תשפג** רשאין נשבע לשמעון לפרוע לו לר"ח הגיע הזמן ולא היה לו לפרוע לו יש לדבר תקנה ע"י שיתרלו לו שמעון הזמן או לא נראה היה תקנה שפילו בלא התרת חכם שיאמר שמעון המקבלתי כדתמרי' בנדרים פ' ח' קונס אתה נהנה לי עד שתתן לבני כור חטים ושני חביות יין ר"ח אוסר עד שיתן ומ"ד הרי זה יכול [להחיר] שלא ע"פ חכם יאמר הריני כאלו נתקבלתי ה"ג ל"ש: וכי תימא שבועה חמורה מנדר משום דכתיב כי לא ינקה כדתמרי' פ"ב בנדרים הא ליתא דהא דתמרי' בפ' מי שאחזו מותיב מינה על שהיה לו"ר יוחנן האומר לאשה ה"ז גיטך ע"מ שאתני לי ר' זוז ומזר ואמר מחולין שיגה מגורשת ואתרת אסה לעבורה קא מכוין והא לא ניערה ומדמדמה להו הדדי ולא משני בנדרים הכלו שלמא בהא מילתא כי הדדי ניהו ונמרינן מינה: כתוב בתשובות הגאונים לכל נדר וכל שבועה בכל ענין לדבר מצוה יש לה היתרא מדפריק לרבי יוחנן פרק אלו הלוקין והאיכא תוקפ שגירשה והדירה על דעת רבים שבטלו עשה שבה לחלן לה היתרא ואם אינה מוב נדר או שבועה בלא הפרה [*פי' שלין לו הפרה] ליתא להם: יש לדקדק דבי' מנשים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה כדאמר פ"ק דקונה גבי שמעון שהרג פלטיאם אמר ר' חייא בר אבא הוחלה שבועתו של מבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי ופי' רש"י ז"ל הוחלה בטלה כמו לא יחל דברו לפי שעברו פלטיאם על השבועה תחלה ועי' בתוס' פ"ק דקונה: תשובה הרב משלחן ז"ל אמנם כן היתה קבלה בידי ענין שדוכי תשא ואיש שקבלו עליהם חרם תקנת קהלות לינשע לאחר זמן דמי שיעבוב והעביר המועד תשוב לינשע לאחר *ומי שלין מעבוב מוחר ואין לריך התרת חכם וגם המעבוב עלמו מוחר בלא התרה לאחר שנשע שכנגדו עד שבא לי זקן אחד ואמר לי כי שניהם תשורים ולא הרויח מי שלא עיכב אלא בתשובת יד ונמהי לו יציגו דבריך כשקיבלו עליהם חרם שתם אבל במפרש שהמעבב יפשר אין לאחר תנאי כלום ובין כך ובין כך כיון שנשע האחד אפילו נשע בהיסוך שכנגדו מוחר לשלחר ואין לריך התרה ובלוש שמשון נרבי אבהיתם: פשה רבינו יצחק מפוליירש שהמשכיר יכול לשסור ביתו על השוכר לומיא דהקדש דאמרי' בערכין פרק משלי עלי המשכיר שהקדיש ביתו השוכר מעלה שכר להקדש ופריך היכי דייר ביה הא במעילה קאי. הרב משנץ פשה דאין יכול לשוסרה מדאמרי' פרק אין בין המודר הנאה מחבירו יש לי בית הבד כו'. פשה הר"י בר פרץ מי שנשבע או קבל בחרם שלא יתן **תשפד** דבר או לא יתכוד או יתמול מוכו או שלא לעבור שבועה או מכר או נתן אין במעשיו כלום כדתמרי' בשבועות כיון דאמר רבנן לא ניזון מי שאין לו הוי זניני ומשמע אין תמירה דרבנן גדולה משבועתו ור"ת אין במעשיו כלום דעל ידי עלמו מיבד אבל אחרים יכולים לעשות שלא ברשותו ומלינו בנדר ובפ"ק דמכורה אמר מצי מילתא דאמר רחמנא לא תעביד מי עביד מהני ורבא אמר לא מהני מייתי פירכי מוכח אין לחלי אין לרבא ומשני כולהו ומ"מ הלכה כרבא לגבי חלי בר מינ"ש קג"ס:

סליק פרק שלישי

שבועת העדות פשיט זה בא בהרשאה כו': הגה מה שמשמון אומר **תשפה** שבן רשאין הבא בהרשאתו מחל לו אם בהרשאה כתובה כדין שכך כתב בהרשאה מחילה אין בה ממש דהמורשה אין לו כח לפטור ולמחול אלא לדין שכך כתב בהרשאה ושמעי דין וכן כל מה דמתעני מדינא קבילת עלי אין לזכות אין לחובה אבל לבצוע לא נתן לו כח אע"ג שעשים שכך כתוב בהרשאה שנתן לו רשות לפטור קוף דבר פשטם הרשאה אלים שיש לחלי אומר לייה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ובפוטרופוס דייתמי נמי אמרי' פ' הניזקין דאין הפוטרופסים רשאין לחוב אפילו ע"מ לזכות. שאלו להק' מדורי"ם על המרשה מניהו לילך למדינת היס והרשאתו בידו וטוענ שנתבע שטרף פריעה הוא משתבע לי אלא פרעתיך מהו שיסטרך לשוב אל יעקב ותיבטל ההרשאה והשיב אלא נטלה ההרשאה לאין לו עליו רק שיסטרך שישבע אלא אמר ליה המרשה שבטר זה פרוש הוא דומיא דשבועת היורשין ושמע ממרשה אף לזאת אין לריך שהרי [שהרי] הרשאתו בידו ואפילו [כי מת] יש כאן עדים שכך אמר ליה המרשה שאין פרוש [שהרי] הרשאתו בידו ואפילו [כי מת] מלוה בחיי לוה אמרינן יורשין שקלי נלא שבועה דדוקא למלוה הוא דאמר רב פפא הכי דכי טענין ליתשבע לי אלא פרעתיך משבע' ליה אבל ליורשי המלוה אף כל כמיניה לשיתשבועי שבועת היורשין: בתיקון שטר הרשאה כתוב זמן וכתב רבינו שמחה דע"י דמ"ל אם מוקדם או מאוחר וגם מה שכותבין בראשו נפשתי בדלא מינקמ ג"ע הואיל ואין שייך בו מסירת מודעא ועוד דשליח בעלמא הוא ומה שייך לומר נשפח חפלה והא יכול לבטל השליחות כמו שפירש רב יהודאי גאון: ויהא לו (*רשות) [*ע"י] פתרוכה סי' ל"ט שהביא עוד דין זה] וכו' עד ויטול לעלמו פירוש ולא יכול לומר לאו בעל דבריס בידי אח: [כדתמרי'] פרק הגוזל בחרא קונצין זמן שני וחמישי ושני: ולבטל זמן אם יבטל הנשבע זמן הרשאון יכול לקנוט זמן אחר: לאחוזה אחוזת פי' להביא עדות להגיד זכותו: למחשה מחשת פירוש למחות בחותם המחזיקים בקרקעות של זה ויהיה מחשה: לקיומא חזותא פירוש לקיים רשיומיו ולבטל חזותא בעל בעל דינו וכל מה דמחבעי מן דינא פירוש הרי הוא שלומו על כל מה שהדיינין יפסקו עלי אין לזכות אין לחובה לפי שהוא במקומו ויושיל לזון זה שלא יוכל המורשה לעכב לעלמו: **תשפו** על עסק רשובן שאר הרשאה אם שמעון (*והביא) [*להביא] שפריס מיד לוי ולוי מפרס ליד שמעון מיד אחר ליה שמעון לוי שמור לי הספריס אלו ולאחר זמן מצא רשובן לוי ספריו ואחר לוי חותם ספריס מפרתי ליד שמעון בהרשאתך ואני מסולק ממך וקבלתי מיד שמעון בפקדון ולאו בעל דבריס בידי אח ואני מעכבם בשביל מעות שחייב לי שמעון. והשיב הרב נראין הדבריס שאין לוי לעכבם מדא שאין לו לעכב פקדון בשביל חוב שהמפקיד חייב לו אז גזירת קדמונים להזכיר גזירת העיקול ואפילו תאמר אז הוא לכתחלה לפסור לעכב אבל אם רלה לעכב ולעכב הרשות בידו ואין מוליאין מידו כדפריטים ס"פ המקבל וראיה מגברת אחבל שכינת דחושבני וקאמר דאין מוליאין חותו מידו ואע"ג דעבר אלאו לא מחטול רשיס שהוא לחוריימא מ"מ כאן אין תפיסתו כלום דהא לפיקנת הבא בהרשאה אלים שיש וזה (לא) היה יודע שאילו הספריס לא היה לשמעון כ"ש לרשובן והילך היה יכול לעכבם והא גבי מוכר ולוקח עבו תקנת השוק פ' הגוזל בחרא מקום דלדעתא דהכי יהב ליה זוזי אבל פרע בחוזו ובהקיפו לא דלדעתא דהכי לא יהב ליה זוזי וה"ל הלוהו קודם שהפקיד אלו הספריס ואפילו הלוהו [אחר] שהפקיד הספריס מ"מ לאו לדעתא דהני הספריס חוששים אבל אי חוששים על אלו הספריס דהוי משכנתא ממש ול"פ הגוזל בחרא דמשכנתא עבו בו תקנת השוק ויחזיר הדמים כדפריטים הלכך בכולהו עבו תקנת השוק לבד מגנב ופרע בחוזו והקיפו בהא מספקא לי אך דעתי נוטה שאין יכול לעכבו שהרי יודע היה שלא היו לשמעון כי אם לרשובן שהרי בחותם שעה מסרם לו בחורת שלית והוה ליה כלוקח מגנב מפורסם דלא עבו בו תקנת השוק הואיל וידע שלא היו אלו אין עושין לו תקנה וגם אין לעכבו בשום מיגו שכולן אלו יכולין לחתוך יפתך בדבי פרץ: [*פניס] גרסי' בירושלמי מד ב"ג מצבע דלא מרווח אמא לקמיה דרבי בון אמר מאן יהיב לי היתר למאי דאשתבענא אמר ליה מאי האי אמר ליה דלא מרווחנא ול"ל וכי [*אמ] [בר נש] מתעביד כדין אמר ליה קונצי קמיעא ג"ל ברוך שבחר בהם ובדבריהם שאמרו צריך לפרש הגדר: ואומר ריב"ש **תשפו** מכאן רלוה לחין להחיר נדר של קונם ורבינו טוביה אומר דעתה בזמן הזה יש להחיר נדר של קונם כי כמו שגגה הוא כי חיים יכולין להתפלח ולמשל ברוחם ע"ל שיטת ריי"ף פרק השולח ואותם הריקים שמוחקים על גופס עיין בתשובה פרק השולח אם יש לפדותם: **סליק פרק רביעי**

עיין פרק בתרא דמגילה מה דינו של אחד שנדר שכל פעם שיאחוז אינו מנה לנדקה ועבר נדרו וע"ם: הן הן שבועה לאו לאו שבועה דוקא שבועה אלא יש ליזהר קלת: גרסי' בגמרא מפני מה אמרה תורה מודה מקלת כו' עיין ריש מסכת ב"מ בקטן ותמלא דבריס נאים ויפים: הכא הוא דאיכא דררא דממונא עיין בקטן פ"ק דבבא מליעא גבי הוחה רעיע: בתוס' שאלו כתב הר"ת מותה ול"ל [לא] היה ר"ת מותה בדיינין מלהשביע [*אפילו] בדאיכא דררא דממונא ולקוף כתב רבינו שמשון ול"ל ומתוך כן נראה לי להקל אלא לנדות אפילו על תנאי ולא להשביעו אם ירלו הדיינין ומתוך דבריו אל מוצא שמוטין להשביעו: פני"ם מתני' טענו כליס כו' פ"ק דבבא מליעא גבי היה מייב לחבירו שבועה בב"ד ולאחר זמן ג"ל נשבעתי אם פירוש אם מייב לעשות שבועה שנשבע דשמא לא תקנו שבועה על שבועה וע"ם בקנה ופי' בחוכך: פניס אבל מכירה לא שניא כו': **הגה"ה** השיב רבי גרשון מ"ה הואיל ואין נשבעין על הקרקעות כ"ש דרבנן אותה שבועה לא מהפכינן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן ע"כ: פניס מאי שיכא כו': **הגה"ה** מאי שיכא אין שבועה דאוריימא כו' פרק הכותב גבי מי שקנה שמשון מייתי ליה לידי שבועה דאוריימא פ"ה דנ"מ לאינקוטי חפלה ונערוך פירש נ"מ לכיבוי גרות ועל שניהם קשה לימא הכא דהא שיכא בייהיה ועוד כי הוא עלמו פירש פרק הלוקח גבי מסציעין אותה חוק לכ"ד דנ"ד נעיין אינקוטי חפלה ולא לחוק לכ"ד אחוש: פניס והלכתא המלוה כו': **הגה"ה** פרעתיך נפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה דוקא נפני פלוני ופלוני שייכר וידוע שהלכו שיכול להמבר על ידיהם דאם לא כן יזכיר שמותם כמו שילה ועוד מדנקט הלכו ולא נקט מתו עכ"ל: שאלו למהר"ם **תשפה** מי שנשבע בשלמן הקדש או בחאר מכלי הקדש או בשולמן סתם אם היא שבועה וחייב לקיים והשיב אם אמר ככר זה עלי כשולמן של מקדש או כאחד מכלי המקדש זו היא נדר גמור דנדר בדבר הנדור כדאיתא פ"ק דנדרים כאימרא כעניס כו' אם נדר בחאר ממאמני המוזם אע"פ שלא הזכיר קרבן הוי נדר כקרבן אבל כה"ג שנדר בשולמן לא אמר כלום דבפ"ג דנדרים אמרינן אפילו הנודר בחורה לא אמר כלום כי מנחת אלעזר אבל כי נקט לה בידיה דעתיה אלאזכורת שבה אלמא אע"פ שזה קלף שהחורה כחובה עליו קדם שם אפ"ה לא אמר כלום אלא היכא דלעתיה אלאזכורת דהוה ליה נדר בשם ובשלמן ליכא אלאזכורת הלכך לא אמר כלום ומ"מ נעם הגרע רחוי לקונסו אלא יהא רגיל כדאיתא פרק שני דנדרים גבי נדר בחרם דתלמיד חכם אין נשאל ואע"פ שעשין אותו ושלוש מאיר בר ברוך. פ"ק דנדרים קאמר תלמוד

ומי משמעינן נדר דלית ביה קיומא מכאן משמע דהנודר סתם ולא קאמר זמן לסוף לעולם ואם תאמר מ"ש מנזירות דאמרי סתם נזירות שלשים יום יש לומר דגבי נזיר מיתסר מן חפצא הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא לפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפצא עליה הלכך לא משכח גמרינן מנזירות: **תשפט** מעשה בחמד שחמר לחמתו הפציטי חלוקך ואם לאו לא תשכב עמך עד פסח והיה נשבעה שלא תפשוט חלוקה מי יכול להפר כמו דנרים שניהו לניה נרמה לי דאין יכול להפר דהא קיים לה וקיימא לן המקיים בלבו מקויס והמיפר בלבו אין מופר ונריכה התירת מחכם או ג' הדיוטות בלשון התירת והבעל ג' מהם אם ילמה ושלום: פניס שומר חנס כו' עד וכ"פ ר"י בפרק הזהב: **הגה"ה** ע"פ הזהב נושא שכר אין משלם בקנר. פניס מלחתי משומה כו' עד וקנו מיניה בניח דין חשוב

עיין פרק חיזהו נשך בדיני חממכתא בקנר: **סליק פרק ששי**

פנים על חודות השכיר שנשבע כו': הגה"ה נרסי' בגמרא שכיר לאחר זמנו אין נשבע ונוטל עיין ריש מסכת ב"מ גבי דין לרבנן בין לרבי יוסי וכו': פניס דנרים העשוין להשאיל כו': **הגה"ה** ע"פ חזקת הבתים על המשנה לשומרין אין להם [*חזקה] אם נגמ' פירש רשב"ם כל הדיינין בתורה וכן בחום' וע"ש: גרסי' בגמ' המשוד על השבועה שכשנדו נשבע ונוטל עיין בקנר פ"ק דב"מ גבי מגו דאשיד אממונא חשוד אשבועתא לא אמרינן בסמ"ג במלות לחן בדין חובע ונשבע אין אדם מוריח שבועה לנניו להחזיק ולאי מוריח ער"פ המפקיד גבי אמר הריני משלם ומת ואמרו בניס אין אנו משלמין וע"ש בקנר ופירש כל הדעות בחורה: אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא פי' הקונטרס לא אין חשוד בשבי ואין שכשנדו נשבע ונוטל ויש מוכיחין מכאן דמי שעבר על אחד מאחר להשביעו פעם אחת אלא שהוא חשוד כיון שדעתו לקיים ולא עבר עליו עד לאחר זמן ואומר ר"ת דלאו מלתא היא דהא לא קאמר הכא אלא לאי חייבי ביה תנא

דמתני' אאל חשוד על השבועה מיקרי דאמורה היא בשאר שבועות והכי מוכח בגמ"ג גבי הניא דפרק הכותב ידענא בהניא אימתא דאשידא אשבועתא וגרסי' אינהו דמפקי שם שמים לבטלה ומפרש כגון דאמרה שבועה שלא אוכל ואכלה אלמא משום דאשידא אשבועתא ביטוי הוא חשוד ואפילו שבועה משכנגדו ועוד אף כי לדבריהם לענין חרם מיהא הוי חשוד דכמו שהרחשוה קלה בעיניהן גם האחרונה קלה בעיניהם דשתם חרם הוי להנא לאפילו שבועת ממון כגון כופר הכל או מקנא שמשביעין אומו שיודה מ"מ בשבועת שבועה לא עבר אם אינו מודה אח"כ ואפילו ישביעוהו שיודה מיד מ"מ לא הוי שבועה כמו אלבאי ולא אלבאי שעבר בשבועה שמוציא שבועה מפיו עכ"ל חום' שאנן ע' לעיל פ"ק דב"מ אם מזכיר שם בשבועה נקרע חשוד אם חייבו ב"ד לאחד אם שיבוע אין רשאי ליפטר בחרם אך נהגו העולם לשון חרם במקום שבועה. גם תקנו הגאונים דאם לאחר שנשבע שבועה לחוריינא נאו עדים שחשוד אין שבועתו כלום ויאלם ויש גאונים ער"ל כשחייבו ב"ד לאדם שבועה לחוריינא ולא רלה ליפטר אלא אם יאלם ואין יכול לומר השבע וטול והר"י מקורביל אומר שקבלה בידו כה"ג יש לעשות פשרה [*וטעם הר"י מקורביל פי' הב"י שם"ה סי' פ"ז משום דמסתפק ליה אי הלכה כמר בר רב אחי או לא] וכן מנהג ועוד כתב רב האי גאון לאין מעבירין אאת אין אדם מוריח שבועה לניו להחזיק בין שיהם וגו' ולא האשה ואפילו במקום פקדון אבל כותבין פסק לחובע וכשחתלמן או מתגרש משבע ועוד תקנו הגאונים כשהלוה אומר אין לו כלום שישבע אין לו כלום ואם אח"כ נמלא בידו ממון ואומר אל אחריש הוא אין שומעין לו עד שיביא ראיה ותקנת הגאונים שבשועה אחת כוללת כל הנעלי חובים ואם גלוי וידוע לרוב האנשים או לדיינין שאין לו כלום אין לאוי להשביע וכן מי שהוא רמאי וחמוד אין להשביע אלא לודפין ורודין

עד שיפרע מחוספות חויר"ח: **סליקו הנהות ממסכת שבועות**

עשרים שערי שבועות של הגאון רבי יצחק בן הרב רבי ראובן

נמצא בקבלה בתשובת מיימון להלכות טוען ונטען שהיה בן בנו של רבינו יצחק אלפס כי רבינו האלפס היה שמו רבינו יצחק ברבי יעקב והרי חולק עליו בענין מיפך שבועת היסת בשער ב' ומפני גדולתו נקראו על שמו שערים דרב אלפס. וי"א כי המחבר ספר האלפס הוא שעשה את השערים האלה בילדותו. וספר החבור עשאו בזקנותו הלכך היבא שהם חלוקים בתר חיבורו אזלינן:

ויפד בם ארבע טורי חרוזות בעבור תהיה לו לעדה: ואלו הן

עוּרָה בֶּן אָדָם	וְלֹא תִהְיֶה נִרְדָּם	עֲמוֹד נָא עַל סוֹדָם	פְּתַח לֵב הָאֵבֶן:
לְךָ חִבּוּר נִבְאַר	מִתֶּקֶן וּמְפֹאָר	רְאֵה כִּי לֹא נִשְׁאַר	בְּתוֹךְ הַבַּר תֶּבֶן:
וְהוֹסֶר הֶעָקוֹב	בְּחִבּוּר זֶה לְנָקוֹב	מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב	וְשָׁם רוֹעֶה אֶבֶן:
דְּרוֹשׁ כָּל יוֹם לַהֲגוֹת	וְלֹא תוֹסִיף לְשִׁגּוֹת	וְתֵרֵד לִפְלַגּוֹת	יִצְחָק בֶּן רְאוּבֵן:

אמר המחבר שערי השבועות שהן עשרים. כי טוב הוא לדיין למקור ולהבין בעלי דינין כדבריהם כדי שידון דין אמת לאמתו בלחד משלשה פניס המיוחדין: **הא'** ע"פ עדים כשרים לעשות פסק דין ע"פ עדותן הן לזכות הן לחיוב כמו שכתוב על פי שנים עדים וגו': **הב'** הוא במקום שאין שם עדות ברורה שלריך הדיין להכחין בטענות בעלי דינין שמתוך דבריהם והולמת פיהם יכול לגמור דינם בלא לורך עדות ובלא שבועה. פעמים שיטעון המובע טענה שאחוכה יפטר הנתבע. פעמים שיטעון הנתבע טענה שאחוכה יתחייב לשלם בלא עדות ובלא שבועה. ולחשול לך דבר בקלא דיני הערבות כגון לראובן שנתבע לדין בטענת ערבות ושאל הדיין לרחובן גוף המעשה וטען ואמר מחזיק הייתי בשעל חובי שיפרע לי ממוני ועבר זה שמעון ואמר השיחהו ואני אתן לך מה שיש לך בשלו וע"י ערבות זה הנחתי בעל חובי ועכשיו אני מובע לשמעון חובי במה שערב לי. וא"כ הוא כמו שטוען לראובן עלמו מחוך דבריו נפטר שמעון מערבות זה בין שיטעון בא היו דבריס מעולם בין שיודה לו בטענה. כמו שאמרו בעלי התלמוד (א) הרי שהיה חובק את חבירו בשוק מלאו חבירו ואמר הנח לו ואני אתן לך פטור שלא על לחמונתו הלוהו אבל אם קנו מידו חייב כדאמרי' חנוק וקנו מידו משתעבד ועוד אם שאל הדיין לשמעון מחלה גוף המעשה וטען ואמר בודאי עברתי על לראובן ולוי והיה מבקש לו ממנו הלוהה והוא מסרב אמרתי לו הלוהו ואני ערב ושמע לדברי והלוהו וכל עיקר לא קניתי לו בקנין על חומו ערבות. א"כ הוא [כמו] שטוען שמעון עלמו מחוך דבריו נחחייב על הערבות כמו שאמרו רבותינו ערב דנשתעבד מבן משעת לא בעי קנין. והרי שימלמד הדיין מחוך דבריהם להוליא הדין לחמיתו בלא עדות ובלא שבועה וכלילה רבות בכל דיני ממונות ואן לחכם ויחכם עוד: **הג'** במקום שאין שם עדות ברורה ושבעלי דינין כופרים בטענותיהן זה לזה ואינו יכול הדיין ללמוד מחוך דבריהם למיחת הדין. הטיל הכחוב דין שבועה ביניהם לחלוק בין בעלי דינין ולגמור דינם כמו שכחוב שבועת ה' תהיה בין שניהם. ועוד דרשו רבותינו מפסוק זה מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר עוגם השבועה הטיל המקום על אחד משניהם או על הנשבע לשקר או על המשביע לשקר שלא יאמר אדם אלך ואשבע אפלוני מה שאין חייב לי ואשביענו לשוא שכל עוגם השבועה לשוא עליו. ואין על הנשבע נשיאות מטח: ועתה נתתי לבי לאחר ספר זה ולפרש בו ענין השבועות שהן נעלמין ונסתרים מבני אדם לפי שמיני השבועות נפרדים בדמיון ובשם וכל אין ואין הווה במקום המיוחד לו זה בכה וזה בכה: ועל דבר זה נפלה פקיקא בשיקרי דיני השבועות ועשלמו מרגיש: ואומר שהשבועות הן ג' ואלו הן. שבועת התורה ושבועה דרבנן כעין לחורייתא. ושבועת היסת דרבנן. ויש בשבועת התורה שאין בשאינה שהשבועה שבתורה אם אין הנתבע משלם לו כלום אין משביעין אותו אלא אם כן יודה מקלת מה שחבעו ואפילו אם הודה בחלק מן הטענה שחבעו אין משביעין אותו אלא אם כן יודה בחלק הראוי לו לשבועה. ושבועת היסת דרבנן. ויש בשבועת התורה שאין בשאינה שהשבועה שבתורה אם אין הנתבע משלם לו כלום

שלא תעלה על דעתך לומר כבר נפטר מבעל דינו ודמהו מעליו בתורת שבועה מה לי שם נשבע לשקר או בחמורה יהא פטור מהשלומין ויהא קולר השבועה תלוי בגוארו ולכך חמרנו מדה זו בשבועה שבועת אמת ומקויימת שאינו נפטר בשבועה שקר מלשלם וכדומכח קרא שם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ופסוק זה לאחר שבועה נאמר: **הה'** שאמרתי שבועת הנשבע שאין שבועה חן התורה שלא על הנשבע שיבצע ולא ישלם. וכן שנו מכמים (א) במשנה כל הנשבעין שמהורה נשבעין ולא משלמין ואמרי' בגמרא מנא ן אמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שבעליו לשלם הוא נשבע: **הו'** שאמרתי שיקבל המובע לקיימה השבועה במקום גביית ממון כדכתב קרא שבועת ה' תהיה בין שניהם שם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם הרי לקיחת השבועה במקום התשלומין:

(עיין במרדכי פרק הגוזל קמא ובאשר"י שם ובחלפסי):

השער השני אדבר על התשמון מיני שבועות וזכרון שמותם כל אחת למינה.

ושלש שבועות הן שמחייבין דיינין בבעלי דינין. הראשונה היא שבועת התורה על הנשבעין ולא משלמים כדכתב קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שבעליו לשלם הוא נשבע ועל תומה שבועה זו מכמים (ב) במשנה חייב ופטור כמו שנזכיר שמי כפף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב וזה הוא חיוב שבועה. ועוד מנה לי בידך אין לך בידי פטור מהשלומין ומשבועה אבל יש עליו שבועת היסת. והשבועה השנית היא הנקראת שבועה דרבנן ושורש חיובה מדרבנן להשביע התובע נלבד ויטול. ושבועה זו תקנו מכמים בתלו הנזכרים (ג) במשנה הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה [מנכסים משועבדים] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ועוד (ד) שנינו שניים תוחזים בטלית זה תומר מני מנאתיים וזה תומר מני מנאתיים זה תומר כולה שלי וזה תומר כולה שלי זה ישבע שליש לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שליש לו בה פחות מחצי ויחלוקו כל אלו נשבעים ונוטלין וכיצד הדומין להם כמו שהפרט נפסק שם. ומין לומר אלו הנשבעים שחיוב שבועה מן התורה היא שהרי מוכח (ה) התלמוד על המשנה זו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ואמרינן נמי' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא כגון דטען לה שנפרעה בר' זוזי וקא מודית במאה להויא לה הודאה מקלא הטענה וכל המודה מקלא הטענה ישבע אמר רבא ג' מבועות בדבר אחד כל הנשבעין שבתורה נשבעין ואין משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן היא השבועה וטעמא מאי דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן עלה שבועה כי היכי דתידוק. ועוד אמר עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ואמרי' בגמ' סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דלימא קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום שנאמר מחייבין אותו ממון מ' מחייבו שבועה אמר רבא שמי תשובות בדבר אחד כל הנשבעים שבתורה נשבעין ואין משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא כדי להפיס דעתו של בעל. והרי נתברר שהשבועה זו שאל התובע שבועה דרבנן היא. וכן כל [הנשבעין ונוטלין]: והשבועה השלישית היא שבועת היסת ופירוש לשון היסת הטלה והשלכה כמי שמטיל על אדם דבר המכניד עליו. והזכיר רבינו האי ז"ל בספרו פי' זה בשלש לשונות עברית ואל תשמה ואל תלמוד. כי תיבת היסת נתרשה מן הסית. והשבועה זו מיוחדת להשביע הנתבע בלבד שיחא נשבע ולא ישלם ומי שעליו שבועה זו פטור מכולם הוא כדין תורה וכן שנינו מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרועה חייב פי' חייב שבועה. מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמרינן [בפרק שבועת הדיינים] בתלמוד אמר רב נחמן ומשבעין אותו שבועת היסת וגם שבועה זו לא הזכירוה תנאים בעלי משנה אלא אמוראים בעלי תלמוד התקינו אותה במקום שהמשנה אמרה פטור ולפי שתקנה זו ארשה על הנתבע [שהוא] פטור משבועת התורה לא רצו חכמים להפכה על התובע

[ו] ורב האיי זכר צדיק לברכה פי' כי שבועת היסת מהפכין וגרסין לי דבריו לפי שים לדעתו בקל ואומר שדן דיינו גרשון ז"ל בהיפוך שבועה. ורמייה חלפסי ז"ל לא הבנתי אין תכלן כי מה שנתו אומרים דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן בב"מ אמרינן לה פרק ראשון ועונין דין שבנגדו תשוב על השבועה אמרינן לה שמא הנתבע המחויב שבועת היסת תשוב על השבועה לא תפכינן לה ולטול שלא בדיוון הנתבע. לפי שעיקרה אינה אלא תקנת תובע כדי שיודה לו הנתבע האמת ואין עושין לו לתובע תקנה לחרת בזמן שיבא היכא דנתבע תשוב על השבועה דל"ל היא תקנתא לתקנתא. פי' תקנתא בת תקנתא שכל עיקרה אינה אלא תקנת תובע ולא תקנת מתקנין שמי תקנות שהרי החמת בת תקנתא היינו תקנתא לתקנתא לא עבדינן. אבל אם יאמר הנתבע רצוני שיבצע התובע ויטול מהפכי' לתובע ואין זה תקנתא לתקנתא וה"ל מוכח בשבועות פרק שבועת הדיינין דהיפוך שבועה ברשות הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא דאמר התם אמי אינא אין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן דרבנן מהפכי' דאורייתא לא מהפכי' כו' עד אינא דנייהו שבנגדו תשוב על השבועה כו' דרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן הכא נמצא מסוגיא זה שהיפוך תשבנגדו תשוב על השבועה דרבנן תקנתא לתקנתא אבל היפוך ברשות הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא כדאמר לעיל דרבנן מהפכינן ולא תשיב לה תקנתא לתקנתא דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן:

השער השלישי אדבר על מיני השבועה ותמיונן ומקומות המיוחדין להן. ואומר כי מצינו מן התורה ומן התלמוד שאם יזכור שם המיוחד או אחד מן הכינויין זו היא שבועה התמורה בתורה ואין זה לזה כלום. וכדאמר בתלמוד ולא תשבעו בשמי לשקר מה ת"ל לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול אפי' בשוא ת"ל בשמי כל שם שיש לי. ועוד מצינו כי השבועה אין שיזכיר הנשבע בלשון שבועה ואין בלשון השבועה בגון תרש ושמתא זה

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ו] כן פסק רב אלפס דתקנתא לתקנתא לא עבדינן בפרק שבועת הדיינים והמיימון פ"ל מהל' טוען ונוטען וספר המצות סי' ל"ה וס"ה סי' פ"ז כולם פוסקים דאין לך שבועה המתהפכת אלא היסת ע"ש. וכן כתב בתמדכי פרק כל הנשבעין:

מראה מקומות (א) ריש פרק כל הנשבעין: (ב) ריש פרק שבועת הדיינים: (ג) בפרק הכותב: (ד) ריש פרק שנים תוחזין: (ה) בפרק הכותב:

מדברי שניהם נתברר שבשבועת המשנה הזו מקנת מכמים היא וגזירה כעין שבועה דאורייתא וכיוצא בה לכל הנשבעין ונוטלין. ואין שבועה היסת דומה להן שהיא על הנשבע ולא משלם שלא בנטילת אפן ובשם הנשבע ושונה אחת ומזכיר רבינו שעדיה ז"ל דמות שבועת היסת שיטול ספר תורה ויהא מונח על התיבה ויקום שליח צ"ד ויאמר לשון טוען כך וכך ושמעון טוען כך וכך מי שעליו כלום מתביעה זו ואינו מודה יהא נתלה ויגמור התרס על המנהג וזה קרוב ממה שאנו עושים ואנו מזכירים תרס קתם ולא קלות לפי שהן ונכשות בשבועת היסת:

השער הרביעי אדבר על מיני השבועות היוצאין על שניהם מיוצ שבועת התורה וזכר לשייתן מן הכתוב ואומר כי לרבינה שרשין הן: **הא'** הוא מודה מקנת הטענה שמייב לישבע מן התורה כדגרסינן בתלמוד (פ"ק דב"מ) אמר קרא ושבר יאמר כי הוא זה כלומר זה יש לך בידי ממה שאתה תובע ולא יותר. ועל זה מייצה תורה שבועה בעניו דיני השומרין. ועוד אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקנת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו': **הב'** הוא עדות עד אחד שיעיד לחבו עד כדברי תובע שאילו היו ב' נתחייב הנתבע לשלם ולפי שאינו אלא עד אחד מחייב הנתבע לישבע כדאמרינן לה יקום עד אחד בשים לכל עון ולכל מעשת ולרשו רבותינו (רים פרק שבועת הדיינים) לכל עון ולכל מעשת הוא לחינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום שנאים מחייבין חובו ממון אחד מחייבו שבועה: **הג'** הוא עדות שני עדים שיעידו במקנת מה שבפר התובע ויהא חייב לשלם כפי העדאתן ויבשע על השאר כדגרסי' בתלמוד (פ"ק דב"מ) תני רבי חייא מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין חובו שים בידו ממאים מבשיעין חובו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל ומומר והואיל שזה נידון ממודה מקנת הטענה דיו לבא מן הדין להיות כנדון והרי הוא כמוהו לכל דבריו. ובענין זה פסקו חכמים דין אחר שאם תהיה עדות העדים המעידין במקנת התביעה כתובה בשטר או מקויימת בקנין לא נחחייב שבועת התורה על השאר לפי שעל מה שכתוב בשטר או מקויים מקנין הילך הוא והילך כשר מלקו בו (א) ר' חייא ורב ששת והלכה כרב ששת דפטר הילך משבועה דאורייתא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו לא הודה לו בכלום והוא מה שאמרנו מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן ומשניעין חובו שבועת היסת שאינו דומה לשאר שבועות התורה שאין בהן שבועת היסת שאינו דומה למודה מקנה הטענה אלא לכופר בכל: **הד'** הן ד' שומרין שומר חנם והשואל ונושא שכר והשוכר והחומנין והשותפין והלייסין והאפוטרופסין וכל הדומין לאלו שעשו חובן מכמים כשומרי שכר כל אלו יש בהן שבועה דאורייתא לנחבעין במקום שיש מחלוקת בטענותיהם ישבע כל אחד מהן בטענה הנפטר בה ויפטר מלשלם. ודעתי לבאר דיניס אלו בספר מיבור זה בשער מיוחד כל אחד ואחד בדין הראוי לו:

השער החמישי אדבר על הדיינין המתחלקין בחודה מקנת הטענה והן ג': **הא'** הוא במקום שאין לחובע עדים בחובו אלא התביעה שכפר לו שיבשע שבועת התורה ויפטר [ויש בו ט' תנאים]: **הא'** הוא שתהא הכפירה בפה ראוי כשיעור שנתנו בו מכמים כדאמרן שבועת הדיינין הטענה שמי בפה והשולחה בשוה פרוטה. וגרסי' בגמרא אמר רב כפירת טענה שמי בפה ושמואל אמר טענת שמי בפה ואפילו לא בפר אלא בפרוטה חייב. והלכה כוותיה דרב מדאמרינן התם תני ר' חייא לסיועיה לרב אלא לי בידך אין לך בידי אלא אחד שמי בפה חייב ושיעור שמי בפה משקל שנה עשר (רי"ף פ"ק דקדושין והמיימון בדין תובע ונתבע כתבו שמעה בפה הוא ט"ז שעורין ושמי בפה הם ל"ב גרגירים והפרוטה היא חצי שעורה הנקראת מכה. וכן כתב התשב"ץ פרק יש נכור ופרק שבועת הדיינין גם הר"ן כתב שם) גרגרים שעורים. ופרוטה רבינו גרגיר ג'. ואם בפר בפחות או הודה בפחות מכשיעור אין עליו שבועת התורה אבל אם הן כלים אפילו הודה ובפר בפחות משוה פרוטה [ב] יש עליו שבועת התורה כדגרסי' אמר רב ענן אמר שמואל טענו שני מחטין והודה לו בחחד מהן חייב לבך יצאו כלים למה אהן: **הב'** הוא [שתהא] התביעה והכפירה והחודאה בדבר קנוי וקנוין כגון מדה ומשקל וחשבון. וכדתנן (ב) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ובמשקל ובמנין ועוד אמרו בית אלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה עומד ומשבע אתה עומד ומשבע אתה [חייב] סוף סוף כל אלו הנשבעין משבועת התורה יש עליהן שבועת היסת: **הג'** הוא שתהא ההודאה במקנת הטענה במשא ומתן שביניהן. אבל אם היא בתביעה שאמר ויודה לו במקנת נאמן אלא שבועה שבך אמרו מכמים (ג) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם: **הד'** הוא שתהא הטענה של בעלי דינין מחמת עצמן. אבל הבא בטענת חבו אין עליו שבועת התורה כגון יורש שטוענין אחמת מוריהו והודה לו בב' זוז פטור משבועה מפני שהוא כמשיב אבידה. וכן אם קפץ מעצמו אלא טענת יורש ואמר היה לו לפלוני שמת בידי כך וכך ונתתי לו כך וכך ונאמן אלא שבועה ונשבע (שלא) יהא ברור שאינו מערים. וכן שניהו (ד) מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא ב' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה. ועוד אמרו מנה לאבין בידי והלכתו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו דברי ר' אליעזר וחכמים חומרים שינו אלא כמשיב אבידה ופטור והלכה כחכמים. (ל"א בבא אלפס) אבל טענו יורש במנה והודה הנתבע וחזר ואמר פרעתי לו מהן כך וכך נתחייב שבועת התורה הואיל שהודה בכל מה שתבע. וכן אמרו מנה לאבא בידך אין לו אלא ב' פטור. ואבל אם אמר נתתי לו מהם ב' זוז חייב ודעתי לפרש עיקר זה הדין בספר זה: **הה'** הוא שתהא הכפירה בטענת ברית שיאמר בורחי ברור לי שאין לך אלא אלא כך וכך ויבשע על השאר. אבל אם בא בטענת שמא אינו נפטר בשבועה ואין להשביעו אחמת שאמרו מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' ואחייב לשלם. כמו שאמרו מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' והשאר אני יודע אחמת שאינו יכול ליבשע משלם: **הו'** הוא שתהא ההודאה ממין הטענה שכך שניהו אם אין ההודאה ממין הטענה פטור. אבל אם טענו ב' מינין והודה לו באחד מהן חייב שבועה שממין הטענה קריבא ביה. וכדגרסי' אמר רב נחמן אמר שמואל טענו שטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב והלכה כשמואל: **הז'** הוא אלא שתהא מזומנת בידו מקנת הטענה שהודה ואייב ליבשע על מה שכפר. אבל אם אותו קנת ההודאה מזומן בידו ליתן למוצע אינו נשבע על מה שכפר וכן מניעו בתלמוד (ה) ע"ר חייב מנה לי בידך אין לך בידי אלא ב' זוז והילך חייב ורב ששת אמר פטור והלכה כרב ששת: **הח'** הוא אלא שתהא יהא לחובע עדות במה שכפר הנתבע כבר אין התביעה. אבל אם יש לחובע עדות במה שכפר הנתבע כבר נעקר חיוב שבועה אין הנתבע כי חזר ואמר פרעתי ונתחייב החובע שבועה דרבנן ויטול את הכל. ומע"פ שיטעון ד"ל (אחר) העדאת עדים אין ממש בטענתו שכבר הוחזק כפרן וכמו כן מפורש בזה השער: **הט'** הוא שתהא הודאת הנתבע על פיו ואין בו לחובע עדות על אותו קנת הודאה לא שטר ולא עדות בקנין. אבל אם אותו קנת הודאה כתוב בשטר או שהוא מקויים בקנין ע"פ עדים יש דינו מדין מודה מקנת הטענה וכבר בדין הילך ואין עליו שבועת התורה אלא שבועת היסת. הרי אלו ט' דברים שפירשתי במודה מקנת הטענה שיהו נריכות שם ויבשע שבועת התורה וכולן במקום שאין שם עדות: **הב'** שנפקו מכמים במודה מקנת הוא במקום שיש שם עדות לחובע כלל מה שכפר לו [אין שכפר לו] הכל אין שכפר לו במקנת ודינו כשני פנים: **הא'** הוא שיטעון החובע ויאמר מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' [ף] והעדים מעידין אותו שים לו מנה [ופרעו] יטול הכל אלא שבועה שבך אמרו מכמים כל החומר לא ליתי כאומר לא פרעתי דמי להואיל שכפר אותן ג' ואמר אלא לזה אותן מעולם אין לומר שפרע שכל החומר לא ליתי כאומר לא פרעתי דמי הלכך נוטל החובע אלא שבועה: **הב'** הוא שיטעון החובע ויאמר מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' ובאו עדים והעידו על מנה אלא ואחר ואמר פרעתי ג' ואין עליו אלא ב' שאילו טענו כך קודם שיצאה העדות היה נאמן בשבועה ועכשיו שכפר והוחזק כפרן ע"פ עדים יטול החובע מנה ע"פ עדיו. ואף אף לריך שבועה דרבנן כעין דאורייתא כדין כל הנשבעין ונוטלין: וכן אמר (ו) רבה בר בר חנה ג"ר יוחנן מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' כלום והעדים מעידים אותו שים לו ואחר ואמר פרעתי הוחזק כפרן. **הג'** שהוא במודה מקנת הטענה הוא במקום שאין לו קנת הודאה כתוב בשטר או קנו בקנין. ואין עליו שבועת התורה על מה שכפר מפני שדינו כדין הילך והילך פטור משבועת התורה אלא שיש עליו שבועת היסת כמו שהזכרנו וכך שנו מכמים (ז) על שטרי סלעים דינרין מלוה אומר ה' ולוה אומר ג' ר"ש [ג"ם] אומר הואיל והודה מקנת הטענה יבשע רבי עקיבא אומר אינו אלא אומר במשיב אבידה ופטור פי' לפי שסלעים אסם או דינרין אסם יש לומר אחים ויש לומר אלמה או אחים וכשטוענו הלוה אלמה יכול היה לומר אחים ואחי הוא כמשיב אבידה והלכה כרבי עקיבא ואמרי' בתלמוד כי אמר אחים נמי פטור וטעמא מאי דכל שבועה שממין הטענה קריבא ביה. וכדגרסי' אמר רב נחמן אמר שמואל טענו שטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב והלכה כשמואל: **הז'** הוא אלא שתהא מזומנת בידו מקנת הטענה שהודה ואייב ליבשע על מה שכפר. אבל אם אותו קנת ההודאה מזומן בידו ליתן למוצע אינו נשבע על מה שכפר וכן מניעו בתלמוד (ה) ע"ר חייב מנה לי בידך אין לך בידי אלא ב' זוז והילך חייב ורב ששת אמר פטור והלכה כרב ששת: **הח'** הוא שתהא יהא לחובע עדות במה שכפר הנתבע כבר אין התביעה. אבל אם יש לחובע עדות במה שכפר הנתבע כבר נעקר חיוב שבועה אין הנתבע כי חזר ואמר פרעתי ונתחייב החובע שבועה דרבנן ויטול את הכל. ומע"פ שיטעון ד"ל (אחר) העדאת עדים אין ממש בטענתו שכבר הוחזק כפרן וכמו כן מפורש בזה השער: **הט'** הוא שתהא הודאת הנתבע על פיו ואין בו לחובע עדות על אותו קנת הודאה לא שטר ולא עדות בקנין. אבל אם אותו קנת הודאה כתוב בשטר או שהוא מקויים בקנין ע"פ עדים יש דינו מדין מודה מקנת הטענה וכבר בדין הילך ואין עליו שבועת התורה אלא שבועת היסת. הרי אלו ט' דברים שפירשתי במודה מקנת הטענה שיהו נריכות שם ויבשע שבועת התורה וכולן במקום שאין שם עדות: **הב'** שנפקו מכמים במודה מקנת הוא במקום שיש שם עדות לחובע כלל מה שכפר לו [אין שכפר לו] הכל אין שכפר לו במקנת ודינו כשני פנים: **הא'** הוא שיטעון החובע ויאמר מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' [ף] והעדים מעידין אותו שים לו מנה [ופרעו] יטול הכל אלא שבועה שבך אמרו מכמים כל החומר לא ליתי כאומר לא פרעתי דמי להואיל שכפר אותן ג' ואמר אלא לזה אותן מעולם אין לומר שפרע שכל החומר לא ליתי כאומר לא פרעתי דמי הלכך נוטל החובע אלא שבועה: **הב'** הוא שיטעון החובע ויאמר מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' ובאו עדים והעידו על מנה אלא ואחר ואמר פרעתי ג' ואין עליו אלא ב' שאילו טענו כך קודם שיצאה העדות היה נאמן בשבועה ועכשיו שכפר והוחזק כפרן ע"פ עדים יטול החובע מנה ע"פ עדיו. ואף אף לריך שבועה דרבנן כעין דאורייתא כדין כל הנשבעין ונוטלין: וכן אמר (ו) רבה בר בר חנה ג"ר יוחנן מנה לי בידך והלה חומר אין לך בידי אלא ב' כלום והעדים מעידים אותו שים לו ואחר ואמר פרעתי הוחזק כפרן. **הג'** שהוא במודה מקנת הטענה הוא במקום שאין לו קנת הודאה כתוב בשטר או קנו בקנין. ואין עליו שבועת התורה על מה שכפר מפני שדינו כדין הילך והילך פטור משבועת התורה אלא שיש עליו שבועת היסת כמו שהזכרנו וכך שנו מכמים (ז) על שטרי סלעים דינרין מלוה אומר ה' ולוה אומר ג' ר"ש [ג"ם] אומר הואיל והודה מקנת הטענה יבשע רבי עקיבא אומר אינו אלא אומר במשיב אבידה ופטור פי' לפי שסלעים אסם או דינרין אסם יש לומר אחים ויש לומר אלמה או אחים וכשטוענו הלוה אלמה יכול היה לומר אחים ואחי הוא כמשיב אבידה והלכה כרבי עקיבא ואמרי' בתלמוד כי אמר אחים נמי פטור וטעמא מאי דכל שבועה שממין הטענה קריבא ביה.

מאי דכתב בשטר הילך הוא והילך פטור משבועת התורה:

השער הששי אדבר על השבועות המתחייב על פי עד אחד או ע"פ שנים עדים. ואומר שמיני העדות שלמה: **הא'** הוא העדות שאין דן בה כשעה ממון ולא שבועה ואע"פ שהנתבע מודה בה: **הב'** הוא עדות שדיין דן בה כשעה שהנתבע כופר בה ואם הנתבע מודה בה דמיה הדין מעליו ואלא משלום ולא שבועה: **הג'** הוא עדות שדן בה הדיין ממון או שבועה ואע"פ שהנתבע כופר בה. ועתה נשוב לבאר שלש מיני העדיות בהלכתן. העדות הראשונה שאמרתי שאין דן בה הדיין ואע"פ שהנתבע מודה בה הוא במקום שהנתבע יכול לחזות דברי העדות בענין שאפשר שלא יתחייב בה. כמו שנאמנו במס' שהדרן כיצד (ח) בודקים את העדים מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוליאין כל אדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו היאך אתה יודע שזה חייב לזה אם אומר הוא עלמו אמר לי או אים פלוני אמר לי שהוא חייב לו שלא אמר כלום. [והוא] שיודה הנתבע ויאמר בודאי אמרתי לו שאני חייב לפלוני אבל משטה בו הייתי או שאמרתי דבר זה כדי שלא להשביע את עלמי ודומה העדות מעליו שע"פ שיודה בה הינו חייב לו ממון ולא שבועה. ועוד גרסינן בתלמוד ההוא דאכמין ליה לאתבריה שהדי בביתה וא"ל מנה לי בידך א"ל הן עירי ושבקי לזוי שהדי עלך א"ל לא אמר רב (ה"ג) [כהנא] הא א"ל דלא. ועוד ההוא דאכמין ליה שהדי בי קברי א"ל מנה לי בידך א"ל הן מיתי ואזי ליהוו שהדי עלך א"ל לא אמר ר"ל הא א"ל דלא. ועוד א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי מעכשו אני בך. ולא עוד אלא שאפילו הכמין לו עדים מחורי הגדר וא"ל הודה לי בפני עדים מחייבת אני שמא מכפיני בג"ד למחר אמר לו תניהו לי מעכשו אני בך פטור. ועוד גרסי' ההוא דהוו קרי ליה קב רבו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני למחר מצאוהו לדינא קמיה דרב נחמן אמר אדם עשוי שלא להשביע את עלמו. ועוד אמרי' הוא דהוו קרו ליה עכברא דשביב אדיארי בי קשיבא אמר פלוני ופלוני מסקו בי מאה זוזי ואתו מצינהו ליורשים אתו לקמיה דרבי ישמעאל ברבי יוסי אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עלמו בחייט אבל לאחר מיתה לא. פרשו פלג. אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עלמו כך אדם עשוי שלא להשביע את אניו. אמרי ליה ניזל ניהדר אמר להו כבר הורה זקן: והרי כל העדיות הללו שהזכרנו אע"פ שמודה בהן הנתבע אין מחייבין אותו אום חיוב. וכן אם כופר בהן אין לומר עליו הוחזק כפרן ליטול למימר דבריס שאינן אל עיקר ואין ממש בהן אינו וכן עליהן ואם אמרתי שכתתי. וכן מניעו בתלמוד אמר אביי לא שנו אלא דא"ל לא אמר להד"ם הוחזק כפרן. ואמר רב ספא בריה דרבה בר אהבה הכי אמרי' משמיה דרבא כל מילי דכלי לא דכירי אינשי למימר אע"פ שאמר להד"ם לא הוחזק כפרן והלכה כמותו. כל אלו עדיות שהזכרנו למעלה בין שיודה הנתבע בהן בין שיכופר בהן אין להחזיקו בכפרן ואין להשביעו שבועת התורה אלא שבועת היסת בלבד. והעדות השנית שאמרתי שהדיין דן בשבועת הכופר בה הנתבע. ובשבועה שמודה בה יכול לחזותה מעליו אלא חיוב. כגון אחד מן הפניס הכתובים למעלה בעדות הראשונה והוסיף עליו לומר אחם עדיי אין שאחר התובע אין

חדושי אנשי שם

[ב] התוס' פרק שבועת הדיינין והמשר"י שם כתבו דבכלים נמי בעינן שיהא בכל אחד ש"פ: **מהר"ם** [ף] פרק שבועות הדיינין ופי' אין לך בידי אלא ממש לא היו דבריס מעולם לא ליתי ממך אלא ממש:

מראה מקומות (א) פ"ק דב"מ: (ב) בפרק שבועת הדיינים: (ג) פרק המוקן: (ד) פרק שבועת הדיינים: (ה) פ"ק דב"מ: (ו) פ"ק דב"מ: (ז) מביאה בפ"ק דב"מ בשמעתין דהילך: (ח) בפרק זה בורר:

שאמר הנתבע כמו שאמרו חכמים אמר רב יהודה צריך שיאמר לתם עדיי ולא צנע כי אמר לוה ומחיק מלוה לא צנע כי אמר מלוה ומחיק לוה. ויהביה טעמא ממאי דאמרי עילי ואכבי ליהוי עלך סהדי ג"ל לא כלומר אין בעדותן ממש ומהכא נמי דייקינן טעמא דג"ל לא לפל מי הוה שמיק הוה ליה קבלת עדות והעדות מקויים. ובכגון זה לפ יודה הנתבע מחלה בטענת העדות ואמר בודאי כך היה אלא שפרעתי הרי הוא נאמן על כך. אבל לפ כפר בה מחייבין אותו על אחד ממחצה פנים: **הא'** הוא שהיה כופר הנתבע בתורת העדות ואמר לא היו דברים מעולם ובאו עדים והעידו בו חייב לשלם כל מה שיעידו עליו ואין לתובע חיוב שבועה לברר עדותו וכבר נפסק זה הדין על טעם כל האומר לא ליחי כאומר לא פרעתי ובמלוה: **הב'** הוא במקום שיכפור על התביעה ובאו עדים והעידו בו והחזיקו בכפרן ואמ"כ מזר וטען פרעתי שאילו טען כך מחלה קודם (שהכחישום) [שהכחישוהו] היה נאמן בשבועה ונפטר ועכשיו שהוחזק בכפרן אינו נאמן כמי שטוען פרעתי לפילו בשבועה ובאה המלוה כל מקומו. ובלבד שיטען שבועה דרבנן כעין לתוריית שהדין הזה נפסק לכל המלוין ואפילו בשטר במקום שהלוה טוען פרעתי. וכדאמר רב ספפ (א) האי מאן דמפיק שטרא מחבריה ואמר פרוע הוא לאו כל כמיניה. ואי ג"ל מישתבע לי מישתבע ליה. ואי קורצא מרבנן הוא לא משבעינן ליה: **הג'** הוא במקום שיכפור על התביעה כולה ובאו עדים והעידו בו על מקצתה נותן מקצתה שהעידו בו עדים ועל השאר פטור הוא ואין עדים נאמנים על השאר שהרי כופר בכולה ואינו כדין מודה מקצת הטענה. וכדגרסינן (ב) ג"ר חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו ממנו משניעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל ומומר: **הד'** הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד בו על כולה נתחייב הנתבע שבועת התורה כמו שאמרנו (ג) כל מקום שאנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: **הה'** הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד על מקצתה נתחייב הנתבע שבועת התורה על כל הטענה וזה יוצא מטעם גלגול שבועה: והעדות שליש שאמרתי שדן הוא הדיין אין שהנתבע מודה הא אין שהנתבע כופר הא הוא שתלה עליו עדות בשטר או מקוים בקנין ויש בזה ד' דינין: **הא'** במקום שהוא כופר בשורש הטענה כפירת ביטול התובע כל מה שטוען ואין עליו ליתבע כלום כמו שפסקנו למעלה על טעם כל האומר לא ליחי כאומר לא פרעתי דמי: **הב'** הוא שאומר ליחי ופרעתי ישבע בעל השטר שבועה דרבנן שלא נפרע וכדאמר רב ספפ האי מאן דמפיק שטרא וכו': **הג'** הוא במקום שהוא בו עד אחד בקנין ונתחייב הנתבע שבועת התורה ונפטר כדאמרינן כל מקום שאנים מחייבין אותו ממון וכו': **הד'** הוא במקום שנתחייב שבועה אחרת עם אותו תביעה שיש לו עליה שטר או עדות שיש חייב על אותו [השטר] שבועה דאורייתא לפי שאותה שיש לו עליה שטר או עדות מקויים הרי היא כמי שאומר הילך והשטר הן כפירה בלי הודאת מקצת ואין עליה אלא שבועת היסת כמו שפירשנו למעלה. והשבועה המחויבת לנתבע על פי שנים עדים או על פי עד אחד אין בו שיעור כפירה שמי כפף שאפילו לא תהא כל התביעה אלא פרוטה ובא עד אחד והעיד עליה נתחייב הנתבע שבועת התורה וכדגרסינן אמר רב נחמן אמר שמואל טענו אלא בפרוטה וכפר אותה חייב לשלם אותה ואפילו עד אחד פוסל לכל עון ולכל טענו אלא בפרוטה ולא עד אחד קרא לו יקוס עד אחד פוסל לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא לשלם אותו אם אבל קס הוא לשבועה. ומניין כל מקום שאנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה:

השער השביעי אדכר בדיני שבועות השומרים הנפרדים זה מזה. ופעמים שכולן שוין בדין לחיוב ולפטור. ואומר שהשומרים המזכירים בתורה ד':

הא' שומר חנם ועליו נאמר הפקדון כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור: **הב'** הוא השואל ועליו נאמר הפקדון כי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת: **הג'** הן נושא שכר והשוכר ועליו נאמר שם שכיר הוא בא בשכרו. הרי אלו ד' ודייניהן שלשה. דינו של שומר חנם שיפטר מהשלומין על כל מאורע שאירע בו תוך ממפציעה. דינו של שואל שיתחייב בכל מאורע שאירע בו תוך ממחצה מחלה. דינו של שומר שכר שיפטר במקצת ויתחייב במקצת. בגניבה ואבידה חייב. ובשבורה ומתה שהן תוכפין פטור. והשוכר כמותו: וכן שנינו (ד) ד' שומרין הן שומר חנם והשואל ונושא שכר והשוכר. שומר חנם נשבע על הכל. והשואל משלם את הכל. נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה. ופעמים שכולם שוין בין לחיוב בין לפטור שאם יטענו טענה שהן חייבין בה משלומין כגון שומר חנם שטוענו אחר מחמת שכר שטען בגניבה ואבידה ושואל שטוען נאנסו או מחמת מלאכה ושומר שכר שטען גניבה ואבידה ושואל שטוען נאנסו שאילו טענו טענה הפוטרת אותם משלומין כגון שומר חנם שטען גניבה ואבידה ושומר שכר שטען נאנסו והשואל שטען במתה מחמת מלאכה. או שיטען בו שנתעפרו עמו בתגלי שהתנו עמו לנעול הממון בשעת שקבל ממנו הפקדון או השאילה נאותו עניים שאמרו בעלי התלמוד שיפטרו מן המזיקין שיקרה בהן מלשם חייבין לישבע שבועת התורה שכך היה כשטוענין ופטורין מלשם. ושלש שבועות משביעין אותו כדגרסינן (ה) בתלמוד אמר רב שלש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי. ושואל שפטרו חכמים במתה מחמת מלאכה הוא במקום שלא שינה במלאכה אחרת שלא אותה שעשאל בה אבל שינה במלאכה חייב. וכדאמר בתלמוד (ו) ההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה אתיבר בלגא דשאיל ליה לאו לקוליא דרבא אמר ליה זיל אייתי סהדי שלא שנית בה ופיטרי. ועוד אמרינן בתלמוד מיניעא להו כחש בשר מחמת מלאכה מהו א"ל ההוא מרבנן ורב חלקיה בריה דרב אבדא אמאי אמר לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא א"ל רבא מכלל דמי מתה מחמת מלאכה מיחייב ולימא ליה לאו לקוליא בכילתא שאילתא שלא אמר רבא לך מיבעיא

כאן מחמת מלאכה דפטור שלא שפילו מתה מחמת מלאכה פטור דאמר ליה לאו לקוליא בכילתא שאילתא:

השער השמיני אדכר בשבועה שמתחייב שומרין זה לזה כמה שיקרה בממון השימוש. ואומר כי שני שומרין הן ודייניהן מחולקין. הא' הוא שימוש ממון בממון. והשני שימוש ממון ומלאכה והוא הנזכר בתלמוד לקרותו עשקא.

כגון אדם שנותן לחבירו ממון להתעסק בו במלאכה או בסחורה לעשות בה ריוח ואין לזה קרן בפותו עשק אלא שחולקין הריוח זה נוטל בזכייתו ממונו וזה נוטל בזכייתו עשקו: **הא'** שהוא מיבור ממון בממון הוא שמתקיים בחיבורם החיבור הממונות ונתנאי שימנו ביניהן בשעת החיבור. אשם התנו ביניהם על הריוח והפסד שיהיו שניהם שוין או יותר על זה רשאי להם שישלימו תנאם לפי מה שהתנו. אין שהטילו ממון לכיס זה מנה וזה מנה אין שהטילו זה מנה וזה מאתים. אין שיתעסקו שניהם בממון אין שיתעסק האחד לבדו על הכל יעשו זה לזה כפי התנאי חוץ ממה שאסרה תורה שאין מתקיים בה שום תנאי לפילו בקנין כגון רבית ופסמכתא והדומה להן. שהרי אמרו חכמים קנין ברבית לא מהני וכמותו פסמכתא. ועש"פ שאמרו (ז) והלכתא פסמכתא קנין והוא לשם חנם והוא דקתני מיניה בב"ד אבל שלא בב"ד כי זו מיושבת בענין שאינו מתקיים ומתחייב בזולתו ואין זה מקום פירושה. ומקום שקיימו דבריהם בחיבור הממונות פתם שלא פירשו דבר על הריוח ועל ההפסד אם יהו שוין או יתר זה על זה יש עליהן מפני דרכים: **הא'** הוא במקום שהטילו ממון שוה בשוה רשאי להם לחלוק שוה בשוה: **הב'** הוא במקום שיוסף זה ממון על חבירו והתנו לעסוק בדבר מיוחד אם עשו מה שהתנו והתעסקו בתוכו עסק מיוחד הדין להיותם שוין בריוח ובהפסד ושש"פ שלא פירשו בשעת התנאי ושש"פ שהאחד מוסיף בקרן וכדאמר שמואל (ח) שניהם שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים הסכר לאמצע אבל אם לא עשו מה שהתנו ושינו לעסוק בדבר אחר שלא התנו מחלה הדין שיטול כל האחד מן הריוח ומן ההפסד כנגד מעותיו וכדאמר בתלמוד אמר רבה מתברר מלתא דשמואל אמר לחריסה ושומר לחריסה אבל שור לחריסה ושומר לטמיסה זה נוטל לפי מעותיו [כו']: ואם יטען השותף מחזרת שאילת בממון השימוש יש בהן שני דינין: **הא'** אם טען שהוא מחזיקין זה על זה ועשיו שומרי שכר זה לזה וכן אם אירע בו המחזרת בעסק אחר שנתעסק בממון חוץ מחזרתו עסק שהתנו זה עם זה חייב לשלם. ושש"פ שמשלמים השותפין נשבעין שלין ברשותן כדאמרי' לעיל שמא עיניו נתן בה: **הב'** אם טען אחד מן השותפין מחזרת א) שפסד בו שומר שכר ושלש נתעסק בממון השימוש שלש בעסק שהתנו שניהם מחלה ועל חזרתו עסק נפסד הן כולו הן מקצתו מחחייב שבועה על מה שטוען ונפטר מלשלם ויהא ההפסד בין שניהם הכל לפי חלש או לפילו שבבר אחד כמו כן הוא ביל שלש שיהו עסק חנם: **והב'** שהוא ממון עם מלאכה שקרלו חזרתו בעלי התלמוד עיקרא. הוא שמתקיים מחלה בניווי בעל הממון שיהא לשני להתעסק בו ומחרין בתלמוד (י) האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שעשו חכמים תקנה לבעל הממון ולמי שהתעסק בו מלחת דניתא ליה לזוה [ולמלוה]. ונתנו למחצית ממון תורת מלוה ולמחצית החחרת תורת פקדון. שלילו היה כולו בדין מלוה היה הריוח והפסד לבעל הפקדון כשאר כל הלוואות. ולילו היה כולו בדין פקדון היה הריוח והפסד לבעל הפקדון כשאר כל הפקדונות. לכך מיצעו חכמים בדבר ודנו מחלה בדין מלוה ומחלה בדין פקדון כדי שיחלקו שניהם בריוח ובהפסד. סוף סוף שינו מתקיים שיתוף זה עד שיקבל בעל הממון עליו מחלה אחד מג' מנין הללו. או שיעשהו [תוקן] יתר על ריוח ממון ונותן לו מריוח חלקו המגיעו אליו ומתעסק בו. או שיעשהו [תוקן] ממון בממון ומלאכה והוא הנזכר בתלמוד לקרותו עשקא. כגון אדם שנותן לחבירו ממון להתעסק בו במלאכה או בסחורה לעשות בה ריוח ואין לזה קרן בפותו עשק אלא שחולקין הריוח זה נוטל בזכייתו ממונו וזה נוטל בזכייתו עשקו: **הא'** שהוא מיבור ממון בממון הוא שמתקיים בחיבורם החיבור הממונות ונתנאי שימנו ביניהן בשעת החיבור. אשם התנו ביניהם על הריוח והפסד שיהיו שניהם שוין או יותר על זה רשאי להם שישלימו תנאם לפי מה שהתנו. אין שהטילו ממון לכיס זה מנה וזה מנה אין שהטילו זה מנה וזה מאתים. אין שיתעסקו שניהם בממון אין שיתעסק האחד לבדו על הכל יעשו זה לזה כפי התנאי חוץ ממה שאסרה תורה שאין מתקיים בה שום תנאי לפילו בקנין כגון רבית ופסמכתא והדומה להן. שהרי אמרו חכמים קנין ברבית לא מהני וכמותו פסמכתא. ועש"פ שאמרו (ז) והלכתא פסמכתא קנין והוא לשם חנם והוא דקתני מיניה בב"ד אבל שלא בב"ד כי זו מיושבת בענין שאינו מתקיים ומתחייב בזולתו ואין זה מקום פירושה. ומקום שקיימו דבריהם בחיבור הממונות החלו שהן

ומצלם מחלית הממון שהוא בחורת מלוה שלין הלוה פוטר עלמו בשום לוקם ויפטר ממחלית לחד שהוא בחורת פקדון לוחיל שנשבע שלירע בו לוקם ולם יטעון לוחו מלוה לחוקם במחלית הממון יכבע שבועת המורה שכך היה ויבשב לו לוחו מחלית הנלחם מחלה ומחלה פקדון וצלם מחלית מלוה שהוא רובע הממון והרובע לחד שהוא בחורת פקדון נפטר מלצלם בטענת לוחיסן ומחלית הממון שנשאר לם הגיע זמן הלייחוי והעסקה יחזירו לבעליו ולם עדיין לץ הגיע יחעסק בו דלין שהוא עוסק בכולו מחלית בחורת מלוה ומחלית בחורת פקדון. והורו מקלת המורים כי מחלית הממון שנשאר יחשב כמלוה. והנלחם יחשב כפקדון ולין על הלוה לצלם כלום וזה לץ יתכן לומר לפי שמה שלמרו מכמים פלגא מלוה ופלגא פקדון לינו דבר ניכר ומפורש לומר זהו מלוה וזהו פקדון ללץ כל פרוטה שבממון מחלייחה מלוה ומחלייחה פקדון וכשם שלין לבעל הממון לומר מה שנשבד הוא המלוה והנשאר הוא הפקדון כדי שיתחייב בכל המצלומין כך לין למחעסק לומר שהנשאר הוא המלוה והנשבד הוא הפקדון כדי שיפטר מלצלם כלום וכל דבר שים בו טענות ומחלוקת כגון זה שהמלוה לומר מה שנשבד הוא המלוה והלוה לומר מה שנשבד הוא הפקדון הזה מכמים ומילעו לת הדבר דלין השוה וזהו מה שפירשנו: **הדין הג'** הוא במקום שיטעון זה המחעסק הפסד כל הממון או מקלתו ולץ שנגנב או שבד ללץ שנחעסק בו בחומה מלפכה שהתו בייחון ללץ שיוי ולץ עלתה יפה ונפסדה נחחייב שבועה על מה שטוען [ו] וישלם כל המלוה. ומה שהיא בחורת פקדון לינו על ג' עלייחים: **הענין הא'** לם נטל הלוה שכיולת מן המלוה על שנחעסק בממונו או שהתנה עמו ליטול שני שלישי הריוח לינוח בהפסד הפקדון שוה בשוה כי כן לחרו לי מלוה שקיל מילתא בשגר דרי פלגא בהפסד: **הענין הב'** לם המלוה נוטל מן הריוח מחנה על מחנה ולץ נתן שכיולת הנעסק ללוה לין הוא שיפסיד המלוה בהפסד הפקדון שני שלישים והלוה יפסיד שלים כי כן לחרו לי מלוה שקיל פלגא בשגר דרי תרי מילתי בהפסד. ולם נפש לחם לומר ולהשיב על דין עסקא שפסקו חכמים הוחיל שהחלית בחורת פקדון היולך רשאי הנפקד להשתחם והמעסק בו שהרי לחרו חכמים המפקיד מעות לחבי שולחני לם נרוצין לץ ישתחם בהן מוחרין ישתחם בהן לחבל בעל הבית לין נרוצין לין מוחרים לץ ישתחם בהן הל תשובתו לץ נחסר הפקדון להשתחם בו ללץ נלא רשות המפקיד לחבל בהן ברשות בעל הממון משתחם ולם יהוי ויחסר עוד היולך נוטל בעל העסקא שכר בחלק הפקדון שהרי לחרו חכמים מוחרים ישתחם בהן לפיכך לבדו חייב בחריותן וכל הריוח וכל ההפסד לנפקד ולץ למפקיד זו היא תשובתו שנשאר הנפקדים לץ נשתחמו בפקדון לנורך בעליו לחבל זה לל עסקא שנשתחם לנורך בעליו מוחר בבעל העסקא בריוח וכן בהפסד: ולחומר עוד כי ממון של עסקא מחחלק לשני חלקים על לחד שלם טיטון המחעסק ויחסר החזירי לך ממונך נחמן הוא בשבועה על המחלית שהוא בחורת פקדון ועי"ש שבד בעל העסקא שטר מקוים הקרע שטר כים לפי שלחרו חכמים (א) המפקיד לחבל חבירו בשטר לין לריך להחזירו בשטר לחבל לינו נחמן על המחלית הלחר שהוא בחורת מלוה דקי"ל (ב) המלוה לת חבירו בשטר לריך להחזירו בשטר לחבל יכבע בעל הממון שבשטר בידו ויטול מחלית הלוחה. ובמקום שמת הלוה וחבע המלוה ממונו מן היורשין ושטר כים מקוים בידו יש בזה שני דיינין: **הדין הא'** הוא במקום שבממון בעין ועדיין לץ נשתחם בו או שקנה בו פרקמטיא רלשונה ועדיין הוא בעין ולץ החליפה בלחרת דין הוא שיטול לוחה בעל העסקא ויגבה כדגרסינן בחלמוד (ג) לחר רב לחידי בר בבא לם מת נעשה מטלטלין לחבל בעיו לחר רבא להכי קלי ליה עסקא לשם מת [לחינה] נעשית מטלטלין לחבל בעיו והלכתא כרבא: **והדין הב'** לם נשתנית הפרקמטיא הרלשונה ונחחלפה בלחרת לין לו לבעל הממון לגבות מן היתומים כי לם המחלית שהוא בחורת מלוה לחבל מחלית לחר שהוא בחורת פקדון חינו נגבה ודבר זה מוכח משורש דין הנזכר המפקיד לחבל חבירו בשטר לין לריך להחזיר לו בשטר וללו היה לחבירו קיים יכול היה ליפטר ולומר החזירי לך ועי"ש שהשטר היל המפקיד היה נחמן הנפקד בשבועה ופטר מלצלם. לו שהיה טוען שנחבד בלחוק מלוערים שחינו חייב לצלם ועל כן [לין] חנו רשלין לחייב [ג] שטר כים היולץ על היתומין נשבע ונגבה מחלה:

השער התשיעי אדבר בשבועה המחויבת בדיני המשכון ולומר כי דיני המשכון מתחלקין לג' חלקים: **החלק הא'** שהמשה שחפול בין המלוה והלוה בממון ההלוחה עלמה ודינו של ג' עלייחים: **הענין הא'** הוא במקום שטוען המלוה על המשכון דיבר הלייחיך עליו והלה חומר לץ כי לם חלי דיבר רוחין כמה שהיה שוה המשכון לם הוא שוה הדיבר יבבע המלוה שבועה דרבנן שהלוהו דיבר ויגבה הדיבר הן מן המשכון הן מבעליו וכן מינו בחלמוד ירושלמי נחמן המלוה לומר עד כדי המשכון הלייחיך עליו: **הענין הב'** הוא שיהא טיטוחיהן בענין דלך הע' לחל חין שוה המשכון כנגד טענת המלוה דין הוא שיבבע המלוה כנגד מה שוה המשכון ויגבה כל המשכון ובלשון הזה נשבע שבועה שלץ הלייחיך על משכון זה פחות ממה שוה והנשאר מחביעת המלוה יבבע הלוה שבועה היסת שלץ לוה ממנו על זה המשכון יותר ממה שהוא [שוה] ויפטר: **הענין הג'** הוא שיטוען המלוה שהלוהו על זה המשכון דיבר והמשכון חינו שוה ללץ דיבר פחות רבינ ובעל המשכון טוען לץ כי ללץ מכרתיו לך בדיבר ורבינ וקבלתי ממך הדיבר והרבינ נשאר לי עליך ותן לי. בכגון זה יבבע המלוה שהחפץ בידו שלץ נטלו מידו במורת מכירה ויפטר מן הרבינ שמוצטו ובעל החפץ נשבע שמכרו ולץ משכונו ויפטר מן הרבינ שמוצטו: **והחלק הב'** הוא במקום שלין מחביעין זה לת זה [זה] בהלוחה עלמה ללץ שנשאר המשכון ותולקין עליו לומר כמה היה שוה ודין זה על שני עניינים: **הענין הא'** הוא במקום שמסר לוה משכון בשעת הלוחה וטוען שנגנב או נאבד ודין הוא שיבבע שבועת המורה שכך היה ויפטר מן המשכון ויגבה מעותיו מן הלוה לפי שעשו תותו מכמים [ג] כשומר חנם וכן חמרו המלוה לת חבירו על המשכון ואבד המשכון יבבע ויטול מעותיו דברי רבי לליעזר והלכה כמותו במקום שמשכנו בשעת הלוחתו לפי שלין לקיחות המשכון ללץ לזכרון ללל המלוה ולץ במקום גביית ממון: **והענין הב'** הוא במקום שמשכנו ללץ בשעת הלוחה ועשו תותו מכמים כשומר שכר ואם נאבד המשכון או נגנב מייב מלוה לשלם מה שהוה יותר על מה שהלוהו ונשבע שלין ברשותו ואם טוען שנגנם נשבע שבועת התורה ופטור כשומר שכר וגובה ממנו מה שהלוהו וילמד דין זה ממה שהזכרנו ממה שלמרו על המשנה הלוהו על המשכון שומר שכר והעמידו בעלי תלמוד תותה משנה כשמשכנו ללץ בשעת הלוחתו והמשנה ממרת שבשיטו המלוה לת חבירו על המשכון ואבד המשכון יבבע ויטול מעותיו העמידוה כשמשכנו בשעת הלוחתו וכן תומר בעל ההלכות. ועוד כי יש שבעה עניינים כשמשכנו [ד] ללץ בשעת הלוחתו שהמחלוקת לין המלוה והלוה על המשכון שנאבד תומר כמה היה שוה: **הענין הא'** הוא במקום שהלוה על המשכון דיבר וטען ואמר שנאבד המשכון וללץ היה שוה ללץ מלי דיבר [ובע] המשכון שנאבדתי ונשבע עלי כמלי דיבר והוסף מעלה לי דיבר כשמעלים מה שהלוימיך והלה טוען ואומר לץ כי ללץ דיבר היה שוה כנגד מעותיך יבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויבבע הלוה שבועה שהמשכון שוה כנגד הלוחה ויפטר: **הענין הב'** הוא במקום שיטען והלה אומר לץ כי ללץ דיבר מסר רובע ממה שהלוימיך דיבר הלייחיך ומלי דיבר היה שוה והלוה אומר לץ כי ללץ דיבר הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה פטור. סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה חייב ומכלן לחה למד הדין שנשבעו שני עניינים: **הענין הג'** שיטען הלוה ויאמר דיבר הלוימיך ושנים היה שוה תן לי דיבר משלך שהוה המשכון יותר מהלוחתך והלוה טוען לץ כי ללץ ההלוחה כנגד המשכון ויהיו שוה ללץ דיבר דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בחותה שבועה ללץ היה שוה יותר מן ההלוחה ויפטר: **הענין הד'** הוא שיטען הלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו ושנים היה שוה והמלוה אומר לץ כי ללץ דיבר ורבינ הרי שהמלוה מודה מקלת הטענה יבבע שבועת התורה שנאבד המשכון וללץ היה שוה ללץ דיבר ורבינ ויבלם אומו רבינ ללוה כדין שומר שכר וכן לחרו סלע הלוימיך עליו ומינו היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה פטור סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ושנים היה שוה חייב: **הענין הה'** הוא שיטען המלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו וחלי דיבר היה שוה תן לי חלי דיבר והחלי דיבר לחד מבדתי בחידת המשכון מדין שומר שכר והלוה טוען ואומר לץ כי ללץ שנים היה שוה ותן לי דיבר דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויבבע הלוה שלין שוה משכונו פחות מן ההלוחה וילמד דבר זה משורש המונית מחבירו עליו הרמיה: **הענין הו'** הוא במקום שיטען המלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו ומינו שוה ללץ חלי דיבר והלוה טוען לחיני יודע כמה היה שוה דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויגבה חלי דיבר מן הלוה וילמד דבר זה ממה שנשנינו (ד) גזלתני הלוימיך הפקדת חללי ואיני יודע לם החזרתי לך לם לאו מייב לשלם וכלן נמי הוולל שמודה לו על הלוחה דיבר שלם ואין ברור לו לם שוה דיבר (וחלי דיבר) [לו חלי דיבר] חייב לשלם ברי ושמע ברי עדיף: **הענין הז'** הוא שיטען הלוה ואומר דיבר הלוימיך עליו ושנים היה שוה והמלוה טוען שלינו יודע מה שהמשכון דין הוא שיבבע המלוה שנאבד ויגבל בשבועתו שלינו יודע שהיה [ו] המשכון שוה [יותר] מדיבר:

השער העשירי אדבר על המודה בטענת התובע שלוה הינתו ללץ שפרע ואומר משכונו ויפטר מן הרבינ שמוצטו: **והחלק הב'** הוא במקום שלין מחביעין זה לת זה בשבועה שעמה ללץ שנשבד המשכון ותולקין עליו לומר כמה היה שוה ודין זה על שני עניינים: **הענין הא'** הוא במקום שמסר לוה משכון בשעת הלוחה וטוען שנגנב או נאבד ודין הוא שיבבע שבועת התורה שכך היה ויפטר מן המשכון ויגבה מעותיו מן הלוה לפי שעשו תותו מכמים [ג] כשומר חנם וכן חמרו המלוה לת חבירו על המשכון ואבד המשכון יבבע ויטול מעותיו דברי רבי לליעזר והלכה כמותו במקום שמשכנו בשעת הלוחתו לפי שלין לקיחות המשכון ללץ לזכרון ללל המלוה ולץ במקום גביית ממון: **והענין הב'** הוא במקום שמשכנו ללץ בשעת הלוחה ועשו תותו מכמים כשומר שכר ואם נאבד המשכון או נגנב מייב מלוה לשלם מה שהוה יותר על מה שהלוהו ונשבע שלין ברשותו ואם טוען שנגנם נשבע שבועת התורה ופטור כשומר שכר וגובה ממנו מה שהלוהו וילמד דין זה ממה שהזכרנו ממה שלמרו על המשנה הלוהו על המשכון שומר שכר והעמידו בעלי תלמוד תותה משנה כשמשכנו ללץ בשעת הלוחתו והמשנה ממרת שבשיטו המלוה לת חבירו על המשכון ואבד המשכון יבבע ויטול מעותיו העמידוה כשמשכנו בשעת הלוחתו וכן תומר בעל ההלכות. ועוד כי יש שבעה עניינים כשמשכנו [ד] ללץ בשעת הלוחתו שהמחלוקת לין המלוה והלוה על המשכון שנאבד תומר כמה היה שוה: **הענין הא'** הוא במקום שהלוה על המשכון דיבר וטען ואמר שנאבד המשכון וללץ היה שוה ללץ מלי דיבר [ובע] המשכון שנאבדתי ונשבע עלי כמלי דיבר והוסף מעלה לי דיבר כשמעלים מה שהלוימיך והלה טוען ואומר לץ כי ללץ דיבר היה שוה כנגד מעותיך יבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויבבע הלוה שבועה שהמשכון שוה כנגד הלוחה ויפטר: **הענין הב'** הוא במקום שיטען והלה אומר לץ כי ללץ דיבר מסר רובע ממה שהלוימיך דיבר הלייחיך ומלי דיבר היה שוה והלוה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה פטור סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ושנים היה שוה חייב: **הענין הג'** שיטען הלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו וחלי דיבר היה שוה תן לי חלי דיבר והחלי דיבר לחד מבדתי בחידת המשכון מדין שומר שכר והלוה טוען ואומר לץ כי ללץ שנים היה שוה ותן לי דיבר דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויבבע הלוה שלין שוה משכונו פחות מן ההלוחה וילמד דבר זה משורש המונית מחבירו עליו הרמיה: **הענין הו'** הוא במקום שיטען המלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו ומינו שוה ללץ חלי דיבר והלוה טוען לחיני יודע כמה היה שוה דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויגבה חלי דיבר מן הלוה וילמד דבר זה ממה שנשנינו (ד) גזלתני הלוימיך הפקדת חללי ואיני יודע לם החזרתי לך לם לאו מייב לשלם וכלן נמי הוולל שמודה לו על הלוחה דיבר שלם ואין ברור לו לם שוה דיבר (וחלי דיבר) [לו חלי דיבר] חייב לשלם ברי ושמע ברי עדיף: **הענין הז'** הוא שיטען הלוה ואומר דיבר הלוימיך עליו ושנים היה שוה והמלוה טוען שלינו יודע מה שהמשכון דין הוא שיבבע המלוה שנאבד ויגבל בשבועתו שלינו יודע שהיה [ו] המשכון שוה [יותר] מדיבר:

חדושי אנשי שם

[ו] כתוב בס' המלות עשין פ"ב וז"ל מני רלייתי שהשיב רבינו יעקב בחשובה מעם שהמלוה לחבירו למחלית שנשבע שלין ברשותו ונגבה מחלה כך כתוב בספר מלות גדול עשין פ"ב שמביא שם ל' השערים: [ג] בס' המומנין ופרק שבועה שכתב שם ל' השערים וכ"ם בלשון שכתב המשכון או נגנב מייב מלוה לשלם מה שהוה יותר על מה שהלוהו ונשבע שלין ברשותו ואם טוען שנגנם נשבע שבועת התורה ופטור כשומר שכר וגובה ממנו מה שהלוהו וילמד דין זה ממה שהזכרנו ממה שלמרו על המשנה הלוהו על המשכון שומר שכר והעמידו בעלי תלמוד תותה משנה כשמשכנו ללץ בשעת הלוחתו והמשנה ממרת שבשיטו המלוה לת חבירו על המשכון ואבד המשכון יבבע ויטול מעותיו העמידוה כשמשכנו בשעת הלוחתו וכן תומר בעל ההלכות. ועוד כי יש שבעה עניינים כשמשכנו [ד] ללץ בשעת הלוחתו שהמחלוקת לין המלוה והלוה על המשכון שנאבד תומר כמה היה שוה: **הענין הא'** הוא במקום שהלוה על המשכון דיבר וטען ואמר שנאבד המשכון וללץ היה שוה ללץ מלי דיבר [ובע] המשכון שנאבדתי ונשבע עלי כמלי דיבר והוסף מעלה לי דיבר כשמעלים מה שהלוימיך והלה טוען ואומר לץ כי ללץ דיבר היה שוה כנגד מעותיך יבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויבבע הלוה שבועה שהמשכון שוה כנגד הלוחה ויפטר: **הענין הב'** הוא במקום שיטען והלה אומר לץ כי ללץ דיבר מסר רובע ממה שהלוימיך דיבר הלייחיך ומלי דיבר היה שוה והלוה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה פטור סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ומקבל היה שוה והלה אומר לץ כי ללץ סלע הלוימיך עליו ושנים היה שוה חייב: **הענין הג'** שיטען הלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו וחלי דיבר היה שוה תן לי חלי דיבר והחלי דיבר לחד מבדתי בחידת המשכון מדין שומר שכר והלוה טוען ואומר לץ כי ללץ שנים היה שוה ותן לי דיבר דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויבבע הלוה שלין שוה משכונו פחות מן ההלוחה וילמד דבר זה משורש המונית מחבירו עליו הרמיה: **הענין הו'** הוא במקום שיטען המלוה ויאמר דיבר הלוימיך עליו ומינו שוה ללץ חלי דיבר והלוה טוען לחיני יודע כמה היה שוה דין הוא שיבבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגבל בשבועתו ללץ היה שוה יותר ממה שהלוימיך ויגבה חלי דיבר מן הלוה וילמד דבר זה ממה שנשנינו (ד) גזלתני הלוימיך הפקדת חללי ואיני יודע לם החזרתי לך לם לאו מייב לשלם וכלן נמי הוולל שמודה לו על הלוחה דיבר שלם ואין ברור לו לם שוה דיבר (וחלי דיבר) [לו חלי דיבר] חייב לשלם ברי ושמע ברי עדיף: **הענין הז'** הוא שיטען הלוה ואומר דיבר הלוימיך עליו ושנים היה שוה והמלוה טוען שלינו יודע מה שהמשכון דין הוא שיבבע המלוה שנאבד ויגבל בשבועתו שלינו יודע שהיה [ו] המשכון שוה [יותר] מדיבר:

מראה מקומות (א) בס' המוכר לת הבית: (ב) בס' שבועת הדיינין: (ג) בפרק המקבל: (ד) בפרק הגוזל בתרע: (ה) בפרק בבל פשוט:

נאמן בשבועה שהמלוה את מציו בשטר צריך לפורעו בשטר ועל השטר [הוא] שנשבע ונוטל ממני (א) דלמר רב פפא הני מלן דמפיק שטרא א) אם כרי וע"ל לילך שטרא פריעה הוא לאו כל כמיניה ואי אמר ליה משבע לי מסבע ליה ואי פרענא מרבנן הוא לא משבעי ליה: **הענין הד'** הוא במקום שאנים מחייבין חותו ממון אחד מחייבו שבועה **הענין הה'** הוא שיודע הנשבע בקצת התביעה שעליון חייב הוא ומקצתה טוענו שפרע ואין עליו עדות לא בשטר ולא בקנין דין הוא שישבע שבועת התורה על קצת הפירעון כעין מודה מקצת הטענה ודינו כיוצא בו שיהו הא מעשה דבריס שהזכרנו למעלה בשטר החמישי:

השער אחד עשר אדבר כמי שמשבע הסובע ואין טוענן לו ממה שהוא טוענו והדין הזה על ג' ענינים: **הענין הא'** הוא במקום שטוענו חבין ויודה לו בקצתים או שטוענו חבין ויודה לו בשעורים הדין על שני פנים: **האופן הא'** הוא במקום שהתביעה הנשבע בערמה שהסובע היה בדעתו לחובעו חטים ושעורים או יהודים וכקצתים עמם ואלו הקצתים להשלים טענתו וטוען שני חמינין ויהודה לו הנשבע בחמד מהן היה חייב שבועת התורה כמו שקצקנו למעלה הלכה כשמואל דאמר (ג) טוענו חטים ושעורין ויהודה לו בחמד מהן חייב שממין הטענה הוא ועכשיו היה הנשבע ערום ואין המתין לסובע להשלים כל טענתו וכשמע שטען חטין קצץ הוא קודם שיאמר שעורים ויהודה לו בשעורים ומכוון שהתביעה ההולמה שלא ממין הטענה ויפטר מן השבועה ואם יתברר לדיין לתת לאיזה שטענותיו ודבריו שבערמה עשה כן לא יהא מועיל לו כלום ויחייבנו שבועת התורה על מה שכפר ובענין הזה אמרו בעלי התלמוד אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטין וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב חיוב שבועה [התורה]: **האופן הב'** הוא שנתברר לדיין שאומה קפילה שקצץ לו עשה כמערים שלא כמתכוין לטעון כפי תומו שכשכור הוא שגמר הסובע טענתו בטענת חטין ולא טענו בדבר אחר כגון זה פטור משבועת התורה ואין עליו שלא שבועת היסת כאו בהולמה שאינה ממין הטענה וכן אמרו אם כמערים חייב אם כמתכוין פטור: **הענין הב'** הוא במקום שיטעון חטין בלבד והודה לו הנשבע בשעורין או יטעון לו זהב ויודה לו בכספים פטור משבועת התורה אלין ממין הטענה ואף השעורים שהודה חינו משלם לו שהרי הסובע עלמו טוען חטים ומדטענין חטים היאך יאמר לו מן לי שעורים מה שלא הלוהו ואין לחייבו מהה שהוא לא מובנו וכדגרסי' בס"פ המניח אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן טענו חטין והודה לו בשעורים פטור ופריך מאי ק"ל ופריך לי מהאחם הוה אמינא פטורין מדמי חטין ומייב בדמי שעורין ק"ל דפטור מכלוס: **הענין הג'** הוא שיהא המעשה [כמו שאמרנו שהודה לו מה שלא טענו] ויש בית (הנשבע) [הסובע] כנגד מה שהודה לו ואע"פ שלא טענו הסובע מייב משום לגבות חיימנו מה שהודה לו ממה שים שלנו לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן לא לריכא למפס:

משמלם אין משמלם שלא לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן לא לריכא למפס:

השער שנים עשר אדבר בשבועות המתחייבות על פסק טענה ואומר שהפסק בטופל בטענה הוא על שני פנים: **האופן הא'** שיהא הפסק בשורש הטענה כגון שיטעון ויאמר החובע מנין לו דבר מלויה והנשבע אומר אינו יודע מה אתה אומר. ויש בזה ד' ענינים: **הענין הא'** הוא שאין לחובע עדות אין הוא שיכשבע הנשבע שבועת היסת שאינו יודע מה טוענו ויפטר ובזה אמרו (ה) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמר חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמר פטור חוקי ממונא בחזקת מריה ומטוענין מחבירו עליו הרחיה והלכה כרב נחמן ורבי יוחנן ועוד אמרו איני יודע אם גזלתני אם הלויתני אם הפקדת אצלי פטור מלשלם: **הענין הב'** הוא במקום שים לחובע עד אחד בעיקר התביעה אין הוא (ו) שישבע הנשבע שבועת התורה שהרי אמרו כל מקום שאנים מחייבין חותו ממון אחד מחייבו שבועה: **הענין הג'** הוא שים עדים לחובע והוא אומר איני יודע ישבע התובע ויגבה חובו מן הנשבע. ודין זה במקום שהנשבע עומד בפקיקו לי אבל אם הוא נזכר עליו יש בו דין אחר כגון שיחזור ויאמר נזכרתי על מה שנתפפק לי מעלמי או על הזכרת עדים ונודעתי ליתי ממנו אבל פרעתי לו לאחר זמן נאמן הוא לומר כך ואין עליו אלא שבועת היסת שאין יוצא מדין המלוה את מציו בעדים אין לריך לפורעו בעדים ונאמן הוא לומר ליתי ופרעתי ואין לומר זה הוחזק כפרן [הכפרנות] אלא נאמר אין לך בידי כלום טענת גריע אבל נאיני יודע שפסק שכבר ונזכר כעתן דמזכרו ליה ומדכר: **והענין הד'** הוא שרואה הנשבע להנגל מפסק ונלעג ידי שאים יתן לחובע מה שהוא תובעו. וכן איתמר נמי אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ואוקימנא בבא לנלעג ידי שאים: אלו מרבעה ענייים שפירשנו באומר איני יודע על מה שטוען התובע אבל אם הודה מקלת ומקלתה אומר איני יודע דין הוא שישלם לפי שהוא מודה במקלת הטענה ואינו יכול לישבע מפני שפסק הוא לו וכן אמר רבא (ז) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתון שאינו יכול לישבע **והאופן הב'** הוא שיטעון ויאמר יודע אני שעיקר מה שתובע לי. אבל איני יודע אם החזרתי לו אם לאו ויש בזה שני דינין: **הדין הא'** אם עמד בפקיקו ונתחייב לשלם [אלא] שאם יכלה להשביע התובע כעין שבועה דרבנן שהוא לא אם לא חייב שבועת היסת כאילו (ח) האומר גזלתין הלויתני הפקדת אלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא חייב לשלם: **והדין הב'** אם יחזור ויטעון נזכרתי מעלמי שהחזרתי לך בודאי מה שאתה תובעני ואע"פ שאמר לך אלי כלום יהא נאמן בשבועה ובלבד שלא יהא לתובע עדות בקנין או כתוב בשטר:

השער השלשה עשר אדבר בשבועת המתחייבים [על] טענות בעלי דינין ויש בזה התובע שטר ואומר שהדין על ממשה עיניו: **הענין הא'** הוא במקום שכפר הנתבע כל התובע בשטר או מקלתו והשטר הוא מקויס בבית דין יהא נאמן בעל השטר בדבריו בלא שבועה ואם לא כפר בחביעה שלא שטען ואמר פרעתי כל התובע בשטר ישבע בעל השטר שבועה דרבנן ויטול את הכל אבל אם לא נאמנות כתוב בשטר אינו לריך ליפבע. וכן אם היתה התביעה קודם זמן אינו לריך ליפבע שאין מדם עמוד ליפרע מוך זמנו: **והענין הב'** הוא שיטעון הנתבע ויאמר פרעתי ושטר בית התובע וכתוב בו נאמנות והמלוה אומר מה שפרעת לי זכיתי בו מלד אחר שאתה מייב לי מלבד אותו מוב שבשטר נתחייב התובע שבועה על השטר ובזה בלבד נאמן ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בו לפי שהורע כח השטר ובזה אמרו (ט) ההוא גברא דע"ל לחבריה הב לי ק' זוזי לזוזיפתך והא שטרא ע"ל ולא פרעתיך ע"ל פרעתיך ניהו אמר רב נחמן מיתרע שטרא ודין [זה] הוא מיוחד במקום שים עדים לנתבע מחותו הפרעון ואע"פ שאין יודעין מאיזה חוב נפרע אבל אם [אין] עדים לו אמרי' מיתרע שטרא ונאמן לגבות כל מה שבשטר אלא שבועה שכך אמרו על מאי דאמר רב נחמן מיתרע שטרא הני מילי דפרע בפני קהלי ולא אלכר ליה שטרא אלא אמרינן מינו ליכול למימר לא היו דבריס מעולם וכלאימי בריה דרבי אבהו (י) דאמרי בריה דר' אבהו הוו מסקו ליה מריסר אלפי זוזי כי מוחי שדרינהו ליה בריה דרבה בר אבוה אזל פרעינהו ע"ל הבו לי שטרא אמרו ליה סיטרתי ניהו אמר להן אמאי לא אמרתם לי אבהו ע"ל ליה לך קהלי דפרעתינהו ניהלייהו אמר ליה לא אמר ליה מגו דיכול למימר לא היו דבריס מעולם יכול למימר סיטרתי ניהו: **הענין הג'** הוא שיאא השטר ואינו מקויס בעדיו והנתבע כופר בו ושטר זה מספא בעלמא הוא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו היה הדבר בלא שטר: **הענין הד'** הוא שיודה הנתבע בשטר אלא שיאמר פרעתי ואין כתוב בו נאמנות דין על בעל השטר לקיימו בעדיו ויבוא שבועה דרבנן ויגבה את חובו ואם אינו יכול לקיים את השטר יבוא הנתבע שבועת היסת ויפטר כי כן (יא) אמרו מודה [בשטר] שכתבו לריך לקיימו: **הענין הה'** הוא שיאמר אלא שלא הגיע העדות לומר שטר חוב ממנו כך וכך נתחייב לחובירו אמרו אהודה לי ואע"פ שלא הגיע העדות לומר אתם עדים ושזה (יב) אמרו החומר לחבירו חייב אני לך ר' יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור ופריך היכי דמי אי דאמר להו אתם עדיי מאי טעמא דריש לקיש אי דלא אמר להו אתם עדיי מאי טעמא דר' יוחנן ופריך הכא במאי עסקי' דאמר ליה חייב אני לך בשטר והלכה כר' יוחנן בכל מקום שאולק עם ריש לקיש חוץ משלשה מקומות ואין זה אחד מהן ואם יטעון ויאמר פרעתי לך חוב זה אחר שהודיתי לך בו נתחייב שבועת היסת וכלאמרינן מנה לי בידך אמר לו הן לומר אמר לו תנהו (יג) נתחייב לך פטור פי' פטור משבועת התורה ויש עליו שבועת היסת ודין זה מיוחד בשלש התנה עמו בשעת הודאת החוב שלא יפרענו אלא בעדים אבל בשאתנה עמו בכך יש הדין עליו שאמר פנים: **האופן הא'** הוא שאתנה עמו שלא יפרענו אלא בעדים והנתבע טוען שפרעו שלא בעדים דין הוא שישבע המלוה שבועה מדרבנן ויטול את חובו שכך (יד) אמרו מנה לי בידך והלה אומר הן אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתחיו לך חייב מפני שלריך ליתן בעדים: **והאופן הב'** הוא שיטעון ויאמר הלוה פרעתיך בפני עדים שאין מצויים ישבע שבועת היסת ויפטר שכך אמרו (יד) ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן: **והאופן הג'** הוא שיפסוק עמו המלוה ואומר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני הם עלמם ולא אחרים והלך ופרעו בפני עדים אחרים הדין על שני ענינין: **הענין הא'** אם יעידו עדים נאמנים שפרע בפניהם אע"פ שאין אותם עדים שפסק עמו פטור מלשלם: **והענין הב'** אם טוען הלוה שפרעו בפני עדים שאין מצויין חייב לשלם שעל מנת כן אמר בפני פלוני ופלוני אלא שיכול להמותו ואומר הלכו להם למדינת הים ואם (יוסף) (טו) [נ"ל ילפא] יכול להשביע המלוה שבועה דרבנן ויתן לו את שלו וילמד דבר זה ממה שאמרו (טז) ההוא דאמר ליה לבריה כי פרענך לך תפרענן אלא אמר ליה בפני פלוני ופלוני ושמעון בוא ופרעיה בפני קהלי מחריי (ד)אמר ליה בפני קהלי פרעי רבא אמר להכי אמר ליה לשמעון בוא ושמעון כי היכי דלא לחייה ומקקנא להלכתא מקיקו במרבי לפרושי מסתברא מלתא דרבא דתניא בפני קהלי מחריני והלכו להם למדינת הים אבל אם אתנהו ומשתו לא אמר רבא ונתלמוד ירושלמי אמר לי בידך והלה אומר הן אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני [למחר ע"ל תנהו לי נתתיו לך בפני פלוני ופלוני] אתע עובדא קמיה דרבי אמי ואמר יצוחו פלוני ופלוני שיעידו [כ]:

השער הארבעה עשר אדבר בשבועות המתחייבות במקום שהעדים מחליפים דברי בעל דינין זה על זה מלבד חותו מוב שבשטר נתחייב התובע שבועה על השטר ובזה גברא דע"ל לחבריה הב לי ק' זוזי לזוזיפתך והא שטרא ע"ל ולא פרעתיך ע"ל הני סיטרתי ניהו אמר רב נחמן מיתרע שטרא ודין [זה] הוא מיוחד במקום שים עדים לנתבע מחותו הפרעון ואע"פ שאין יודעין מאיזה חוב נפרע אבל אם [אין] עדים לו אמרי' מיתרע שטרא ונאמן לגבות כל מה שבשטר אלא שבועה שכך אמרו על מאי דאמר רב נחמן מיתרע שטרא הני מילי דפרע בפני קהלי ולא אלכר ליה שטרא אלא אמרינן מינו ליכול למימר לא היו דבריס מעולם וכלאימי בריה דרבי אבהו (י) דאמרי בריה דר' אבהו הוו מסקו ליה מריסר אלפי זוזי כי מוחי שדרינהו ליה בריה דרבה בר אבוה אזל פרעינהו ע"ל הבו לי שטרא אמרו ליה סיטרתי ניהו אמר להן אמאי לא אמרתם לי אבהו ע"ל ליה לך קהלי דפרעתינהו ניהלייהו אמר ליה לא אמר ליה מגו דיכול למימר לא היו דבריס מעולם יכול למימר סיטרתי ניהו: **הענין הג'** הוא שיאא השטר ואינו מקויס בעדיו והנתבע כופר בו ושטר זה מספא בעלמא הוא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו היה הדבר בלא שטר: **הענין הד'** הוא שיודה הנתבע בשטר אלא שיאמר פרעתי ואין כתוב בו נאמנות דין על בעל השטר לקיימו בעדיו ויבוא שבועה דרבנן ויגבה את חובו ואם אינו יכול לקיים את השטר יבוא הנתבע שבועת היסת ויפטר כי כן (יא) אמרו מודה [בשטר] שכתבו לריך לקיימו: **הענין הה'** הוא שיאמר אלא שלא הגיע העדות לומר שטר חוב ממנו כך וכך נתחייב לחובירו אמרו אהודה לי ואע"פ שלא הגיע העדות לומר אתם עדים ושזה (יב) אמרו החומר לחבירו חייב אני לך ר' יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור ופריך היכי דמי אי דאמר להו אתם עדיי מאי טעמא דריש לקיש אי דלא אמר להו אתם עדיי מאי טעמא דר' יוחנן ופריך הכא במאי עסקי' דאמר ליה חייב אני לך בשטר והלכה כר' יוחנן בכל מקום שאולק עם ריש לקיש חוץ משלשה מקומות ואין זה אחד מהן ואם יטעון ויאמר פרעתי לך חוב זה אחר שהודיתי לך בו נתחייב שבועת היסת וכלאמרינן מנה לי בידך אמר לו הן לומר אמר לו תנהו (יג) נתחייב לך פטור פי' פטור משבועת התורה ויש עליו שבועת היסת ודין זה מיוחד בשלש התנה עמו בשעת הודאת החוב שלא יפרענו אלא בעדים אבל בשאתנה עמו בכך יש הדין עליו שאמר פנים: **האופן הא'** הוא שאתנה עמו שלא יפרענו אלא בעדים והנתבע טוען שפרעו שלא בעדים דין הוא שישבע המלוה שבועה מדרבנן ויטול את חובו שכך (יד) אמרו מנה לי בידך והלה אומר הן אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתחיו לך חייב מפני שלריך ליתן בעדים: **והאופן הב'** הוא שיטעון ויאמר הלוה פרעתיך בפני עדים שאין מצויים ישבע שבועת היסת ויפטר שכך אמרו (יד) ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן: **והאופן הג'** הוא שיפסוק עמו המלוה ואומר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני הם עלמם ולא אחרים והלך ופרעו בפני עדים אחרים הדין על שני ענינין: **הענין הא'** אם יעידו עדים נאמנים שפרע בפניהם אע"פ שאין אותם עדים שפסק עמו פטור מלשלם: **והענין הב'** אם טוען הלוה שפרעו בפני עדים שאין מצויין חייב לשלם שעל מנת כן אמר בפני פלוני ופלוני אלא שיכול להמותו ואומר הלכו להם למדינת הים ואם (יוסף) (טו) [נ"ל ילפא] יכול להשביע המלוה שבועה דרבנן ויתן לו את שלו וילמד דבר זה ממה שאמרו (טז) ההוא דאמר ליה לבריה כי פרענך לך תפרענן אלא אמר ליה בפני פלוני ופלוני ושמעון בוא ופרעיה בפני קהלי מחריי (ד)אמר ליה בפני קהלי פרעי רבא אמר להכי אמר ליה לשמעון בוא ושמעון כי היכי דלא לחייה ומקקנא להלכתא מקיקו במרבי לפרושי מסתברא מלתא דרבא דתניא בפני קהלי מחריני והלכו להם למדינת הים אבל אם אתנהו ומשתו לא אמר רבא ונתלמוד ירושלמי אמר לי בידך והלה אומר הן אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני [למחר ע"ל תנהו לי נתתיו לך בפני פלוני ופלוני] אתע עובדא קמיה דרבי אמי ואמר יצוחו פלוני ופלוני שיעידו [כ]:

חדושי אנשי שם

[כ] זו שיטות ר"י ור"ת והרמב"ם פ' ט"ו מהל' מלוה והרמב"ן וכן מוספין המאר"י והטור ולעל כרב אלפס והע"ז בפ' שבועת הדיינים:

מראה מקומות (א) בפרק כל הנשבעין: (ב) שם: (ג) שם: (ד) ס"פ המניח: (ה) פרק הגוזל בתרא: (ו) עיין במרדכי שלהי פ"ק דשבועות: (ז) בפרק כל הנשבעין: (ח) פרק הגוזל בתרא: (ט) פרק כל הנשבעין: (י) בפרק הכותב: (יא) פ"ק דב"מ ובפ"ב דשבועות: (יב) שבועות פ' הנזקין: (יג) בפ' שבועת הדיינים והטור סי' ע' כתב שלין לריך שבועה: (יד) שם: (טו) וזו היא גירסת ר"י והר"ת והמיימון: (טז) בפרק כל הנשבעין: (יז) בפרק שבועת הדיינין: (יח) שם:

הגהות וציונים מממ"י ומ"מ א) מתניתא ב) זהוסיס ג) לי ד) מצי אמר נאפי תרי ע"ל נאפי תרי פרעי

פלוני ופלוני אמו פלוני ופלוני ואמרו לו היו דברים מעולם אמר רב שמח הוחזק כפרן רבא אמר כל מילתא דלא רמיא עליה לתיובי לאו מדעתיה: **האופן הג'** הוא שיוליף המלוה טעה מוכ ותבע כל מה שבשטרו והלוה טוען פרעתי לך מתנה והזמין עדים והעידו שכולו פרוע ונתחייב שמעון לשלם המחצית שהודה בו ויצבע על המחצית שבועת התורה לפי שכח השטר הורע על העדאת עדים ודין הדבר כשלילו הוא מלוה על פה ובלא טעה מוכח מקלת הטענה ישבע וכן אמרו שלא ליה רבי לחבל לרב יוסף בר תמני הוליף טעה מוכ על מכירו מלוה אמר לו נפרעתי ולוה אמר פרעתי לך מתנה והעדיס מעידין שהוא שפרע את כולו ונשבע לוה על מתנה וגובה מלוה מתנה. ולאותו מתנה שיטו גובה מנכסים משועבדים כמלוה בשטר אלא מנכסים בני חורין לפי שיכולין הלקוחות לומר אין מעדיס סמכין ואינהו קא מסהדי דשטרא פריעא הוא:

השער חמשה עשר אדבר במיטו טענות הטופל אין בעלי דינין מצד המורים ומהו השבועה שבהן ואומר כי דינם מתחלק לארבעה

עניינים: **הענין הא'** הוא במקום שיטענו היורש טענה מחמת מוריהו והנתבע כופר בעיקר הטענה אין על הנתבע אלא שבועת היסת וכן אמרו מנה לחבל ביד לך אין לו בידי פטור: **הענין הב'** הוא שיטענו הלוה ויאמר פרעתי לחבין מקלת נתחייב שבועת התורה לפי שהוא מודה מקלת הטענה ובזה אמרו מנה לחבל ביד לך אין א)לך בידי [פטור] אבל אם [אמר] נתתי לו מכס תמכיס זו חייב: **הענין הג'** הוא שיטענו התובע סך ממון מחמת מוריש ויודה לו הנתבע במקלת (א) ונתחייב אלא שבועה ובזה אמרו מנה לחבל ביד לך אין לך בידי אלא חמשים פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **הענין הד'** הוא שקופץ ואומר ליורש מנה היה לחבין בידי ופרעתי לו מקלת אף זה נתחייב אלא שבועה כמשיב אבידה. ובזה אמרו מנה לחבין בידי והתלכתי פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עלמו דברי ר' אליעזר וחכמים חולקים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור והלכה כחכמים ודין זה שנפטר [אלא] בשבועה במקום שיתברר שהיו כמערים על מה שקפץ אבל אם הוא כמערים שהילו לו חפץ והודה היה שם עדים או אלא היה יכול לכפור בפני הדיינים או מפני טענותיו כמו זה אין דינו אומו כמשיב אבידה וחייב לישבע כשאר מודים מקלת הטענה [ל]:

השער ששה עשר אדבר בשבועות המתחייבות בין בעל ושמתו או בינו ובין יורשי הבעל ואומר כי שני הדיינין שבהן מתחלקין לי"ל

פניס: **האופן הא'** הוא שהפקיד הבעל לשמתו ממונו ומינה לפוטרופוס על כל מה שבניתו ושם טוען עליה בטענת תבל גניבה במה שנשתה ונתנה ורוצה להשביעה בטענת שמא אינו רשאי לעשות. וזה אמרו (בפ' הכותב) המוסר את שמתו מונים או שמינה לפוטרופוס הרי זה משביעה כל זמן שירצה רבי אליעזר אומר לפילו על פילבה ועל עיסתה ובאה מימרא בתלמוד לבעל שתי דעות [ג] אלו דעת רבי אליעזר ודעת תנא קמא וזהו שאמר רבי שמעון במשנה (ב) כל זמן שבועתה כתובתה יורשין משביעין אותה אינה מובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה ואלו בעלי התלמוד ר"ש והיינו משובה ברורה אלא אמר רב פפא לפוקי מדברי אליעזר ובעל מחלוקתו: **והאופן הב'** הוא במקום שבועתה כתובתה לבעלה בשעת [ד]גירושין והבעל טוען שפרע וכבר נקתה הכל אם הוא רוצה משביעה. וגובה כתובתה (ג) וכדאמר רב פפא הני מלי מלן דמפיק שטרא מחבריה אמר ליה שטרא פריע הוא אמרין ליה זיל אלים ואי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה: **והאופן הג'** הוא שהבא מודה במקלת פרעון הכתובה והבעל טוען שפרע את כולה כגון זה חייבת שבועה וזהו אמרו (פ' הכותב) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה: **האופן הד'** הוא במקום שפטר חותה הבעל משבועה כמו שאמרה המשנה (ד) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה ואמרינן בתלמוד שבועה זו מפי עדיתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפוטרופית שנעשת בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר חנוה על הפוגמת כתובתה ואנו דקדקנו בשני תירוצים הללו ומינו שתירב רב נחמן העיקר שאין לחוש על מה שאמר רב יהודה על אפוטרופית שנעשת בחיי בעלה דל"ב מאי שהני לה פטרון שבועה שכתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אלא מכאן שאפילו אם היה יכול להשביעה כמו שהזכרנו למעלה בחופן הרשאון אלא ודאי משכחב טענת דרב נחמן על הפוגמת כתובתה והיינו דמהניא לה כח כתובת הפטרון שאילו לא כתב לה נפטרה מתורת תבל ושמא ולא מטענת ברית ואלים לה בכתיבתה זו לפוטרה אפילו מטענת ברית כגון זו הפוגמת שהיתה תייבת שבועה. ועוד הסכימו בעלי התלמוד על אותו תירוץ דרב נחמן שהוא עיקר וכדגרסי' אזל רב מרדכי אמרה לשמעתי' קמיה דרב אמי אי בשלמא למאן דאמר על הפוגמת כתובתה ואמרה ליה כתוב לי אלא מעתה למאן דאמר על אפוטרופית שנעשת בחיי בעלה מאי שנא ומקלה מכתובתה ואמרה ליה כתוב לי אלא מעתה לי למאן דאמר על אפוטרופית שנעשת בחיי בעלה מאי שנא ומקלה מכתובתה ואמרה ליה כתוב לי אלא מעתה לי למאן דאמר על אפוטרופית: **והאופן הה' והו'** הוא שכתב לה הבעל פטרון שבועת תבל שמא ואותו שכתב לה שמא שנשתה שנשבעין ונוטלין בגזירת דרבנן שלו ולא על תקנת רב נחמן שאילו שלו עליה היה להן להשביע תחלה נוטלת חפץ שאין בשבועה היסת שאין לך חילוק גדול מזה. ועוד מכמה פנים נתברר שאין לומר שאילה שלא על הנשבעין ונוטלין שהן שבועה דרבנן כעין לתורייתא שאלו מאד על תילוק הדיינין מאי לישנא אין שבועה לתורייתא לשבועה דרבנן לישנא מיפך בייניהו שבועה בתורייתא לא מפקינן ודרבנן מפקינן שזה הנשבע ונוטל אם ירצה ויאמר לכשנגדו להשבע אתה ותיפטר אינו יכול לקרב על השבועה. אבל בתורייתא אומר לו הוי יודע שאורם שבועה זו מן התורה ואי אתה רשאי לחזיל אותה ממקומה ואין שומעין לו אבל בשבועה דרבנן אומר לזה שרוצה לקרב בהפוכה הוי יודע שאורם שבועה זו תקנו חכמים לבעל דינך מפני תקנתו שיהא נשבע ונוטל וכן תקנו שאם ירצה להפכה עליך רשאי ואין היורשין להשביעה בטענת שמא על אפוטרופית שנעשת שמא הבעל ואע"פ שלא היה [הוא] יכול לעשות כך והאי דאמרי' הכא אין משביעין אותה לשעבר אריבא דמתני' דקאי שכתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי וכו' אבל במקום שלא כתב לה אע"פ שנפטרה מיד הבעל לא נפטרה מיד היורשין: **האופן הז'** הוא במקום שנתעשקה אחר מיתת הבעל ממון הנשאר שהיורשין משביעין אותה בטענת שמא ובזה אמרו (ו) ואלו נשבעין שלא בטענה השופטין הארישין והאפוטרופין והשאה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן בית וכבר הזכרתי בתופן הרשאון שאין לבעל להשביע משמו בטענת שמא והא דתנן הכא והשאה הנושאת ונותנת בתוך הבית בבית על יתומין עסקינן: **האופן הח'** הוא במקום שכתב לה בעלה פטרון שבועה ממנו ומיורשיו אמרו [בין] כמה שיטענו עליה על טענת ברית. ובין ממה שנתעשקה ליורשים ד)שאולה להם לאחר מיתת הבעל להשביעה בטענת שמא ובמה שנתעשקה עוד בממון הבעל במה יש לה להתעסק מרחיים דבריסה (ז) משמשת במדור כדרך שמשתמשת בחי בעלה כו' אין הוא שיפטר מן הכל נכא הפטרון שעשה לה בעלה וכדגרסינן (ח) אבל שאול בן לימא מריס תומר אין לה אלא שאול בן לימא מריס תומר אין לה נדר בין נקי נדר אין מנכסי אין נכנסים אלו אין הוא אין יורשין אין משביעין תומו: **האופן הט'** הוא במקום שיטענו הבעל על יתמה בטענת ברית או יורשין אין משביעין אותו כשאר בני אדם הן מחויב שבועה: **האופן הי'** הוא במקום שהשאה תובעת כתובתה מן היורשין בדין הוא שנשבע אם לא התפיס תומה הבעל ווזו כתובתה ואם היה לו נעולה ולא נגבתה כתובתה ממנו הן בחייו הן לאחר מותו ואע"פ שכתב לה הבעל פטרון שבועת תבל גניבה ואבידה תובעת היורשין ואומרים להן נשבעת לנו על כל מה שנשתה [תומך] נשמן בדבורך מכל מה שנטעון לי היום או מאר במה שהיה תובעך ומחלתי לך הכל חוץ מכל שבועה וזהו מחול לך על מה שתובעו על מה שיבעינו. ופי' אתן לך הוא שיאמר המנתיך בכל מה שנטעון עלי ותנבעני מעסק כך וכך שתהא נשמן בדיבורך בלא שבועה [ומלא] מכיוך תלא שתלא לך: **והענין הב'** ממור מהרשאון שהרשאון מתמיה ופוטרה מתביעות אלו ופפוקי ממונא ליה ליה ליה אבל הבי מתמיה או אמר ליה משתבע לי משתבע ליה ואית ליה לפפוקי ממונא ושני עניינים הללו אין דינם שוה להיות כל' שאם יכחוב אדם נשמנות ה)האומר כשהוא אתן לך אין לך דין ממנו על הקל שהוא ממול לך ואין פוטרו משבועה וכל שכן אם כתב לו הקל שאינו פוטר את החמור לפי שהתנאים מותלקין ואין מועיל זה על זה למרינן בהני ניחא ליה להמני' ובהני לא ניחא ליה. ואם יכחוב הנשמנות שאם אלא פי' ממול לך ואני אתן לך אלא שאומר לו אני פוטרך משבועה על עסק כך וכך דינן אותו על נשמנות הקל שהוא ממול לך. ואם יתבע ממנו זה הכותב ממון מאותו עסק יהא הנתבע נשמן בדבורו ופטור אלא שבועה דהואיל שהנשמנות כמו נשתתם מומר יד בעל השטר על התחתונה ודינן אותו על הקל ואלא על החמור ומלשבע לך מחול בן לימא מרים אתה למד מי שכ' לשאה נשמנות שאם בשבועת היורשין ופטר אותה ממה שיטענו עליה היורשים שהוא דין ממול לך הקל ואלא פטר אותה משבועה שבותבה ליורשין שהוא אתן לך החמור ואינה נפרעת אלא בשבועה: **והאופן הי"א** הוא שכתב הבעל לשאה פטרון שבועה בתביעת כתובתה מן היורשין שהוא אתן לך החמור ובמה שיתבעוה היורשין בטענת שמא ובמה שיתבעוה הבעל בטענת ברי אלא הוא ממול לך הקל והואיל שכתב לה נשמנות אם אתבעך אתבעך בשבועה דבשלמא בשבועה דרבנן אלא אפילו בשבועה דאורייתא אלא שכתב לה נשמנות אם אתבעך אתבעך

השער שמנה עשר אדבר בשבועה המתחייב על מציעות של חצר ושל שמא.

ומומר כי המשנה והתלמוד מייחו שבועה על מנשים שלא בטענה שלא בחצר שמוסה וגניבה. והוא שטענו (א) ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והחריסין והפקדון השואל ונותנת בחוך הבית פ' בממון יתומין וכן בית ע"ל מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב ולפי שפרק כל הנשבעין מיוחד למנות השבועות המחלקות כגון שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן מנה שבועה שלישית ואת היא שבועת חצר ומיבר כל השבועות והזכירם בפ"ק: ושבועת השותפין שהזכרנו לך שחילקו זה על זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם ביחד ונחצר ונבירות והפקד שכבר פקקנו אותו הדין המיוחד להם בשער המיוחד להם מזה הספר. והחריסין נמי לא שיכחיתו זה את זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם בחלמוד (ב) וכדגרסי' חריס אומר למחצה ירדתי ועבל המת אומר לשלים הורדתיו מי נחמן רב יהודה אמר בעל הבית נחמן רב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה והלכתא כרב נחמן אלא השותפין והחריסין הזכירן לו היה אלא שבועת חצר. ועל השותפין פירשו בעלי התלמוד כדתנן (ג) שותפין שמיוחו ב"ד לו ישבע מינהו אבי יתומים ישבע אבא שאול אומר חילוף הדברים מ"ט מימנע ולא עבדי והלכתא כאבא שאול. והשאה הנושאת ונותנת בחוך הבית לא לבעל אלא ליתומים כמו שפירשתי למעלה. וכן בית המשחל בגרבי ניתו של בעל הבית שכך אמרו (ד) כן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא בגרגיו אלא שמכנים לו פועלים ומוציא לו פועלים מכנים לו פירות ומוציא לו פירות. ושבועת חצר שחייבו חכמים על אילו כל זמן שלא חלקו זה מזה נמה שהן מחזירים אבל אחרי הפרדם אינם מעל אחיו נפטרו מאותה שבועה שכך אמרו בשאה אלקו השותפין והחריסין [כו'] ואם אחר הפירוד נתחייב הנשבע שבועת התורה אחחת טענה אלצד השיתוף מגלגלין עמה שבועת החצר על מה שעבר שכך אמרו נשאה אלקו השותפין והחריסין שבועת התורה אחת שבועת החצר על מה שעבר שכך אמרו בשאה אלקו השותפין והחריסין [כו'] ואם אחר הפירוד נתחייב הנשבע שבועת התורה אחחת טענה אלצד השיתוף מגלגלין עמה שבועת החצר על מה שעבר שכך אמרו נשאה אלקו השותפין והחריסין שבועת התורה אחת שבועת החצר על מה שעבר שכך אמרו ב

שבועה על הסכיר שיצבע ויטול. אבל אם לא תצועה עד לאחר זמנו השבועה על בעל הבית וכדגרסי' פ"ר אבא בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו ליה שבועה לסכיר. ולכוותה תקינו לצעה"ג שאם עבר זמנו אין הסכיר נשבע ונוטל. וזמנו המיוחד לסכיר א) לשבועתו הוא שאם יסכרנו לפעולת יום יהא זמן גבייתו כל הלילה וכן אם יסכרנו לפעולת לילה יהא זמן גבייתו למחר כל היום. ואם תצעו בזמן כמו שפירשנו סכיר נשבע ונוטל. עבר זמן זה ותבעו אין הסכיר נשבע ונוטל. ולמדו זמן זה מן המשנה דתנן סכיר יום גובה כל הלילה סכיר לילה גובה כל היום (א). סכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה. היה סכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא היום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום. ופע"פ שאמרו תבעו למחר זמנו אינו נשבע ונוטל אם יש לו עדים שתבעו כל אותו הזמן הרשום עד שעבר יש לסכיר לתובעו כל זמן שירצה ויטול מבעה"ג ופע"פ שהוא בלא זמנו. וכדאמרינן בתלמוד (ב) ואם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל ופריך והא תבע ליה קמן כלומר אנו רואין שתבעו בלא זמנו אמר רב אפי שתבעוה בזמנו ולמחר אחר הכי פרעיה אמר אביי כשתבעו כל זמנו ולעולם אמר רבי חמא שתבעו כנגד חומו היום אל תביעה: עוד אמר רבי חייא אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל:

והשני הוא הנגזל על תופן אחר כגון שהזמין עדים שנכנס אדם בביתו על דרך למשכנו והוציא משם חפצים מכוסים מתת בגדיו ואין ברור לעדים מה שהוציא דין הוא שיצבע בעל הבית על החפצים ויטלם מן הנכנס לביתו שכך אמרה המשנה בנגזל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו אלא ברשות ואומר לו תן לי כליי שטלת והוא אומר לא טלתי הרי זה נשבע ונוטל. והשיבו בעלי התלמוד למשכנו ולמה לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי דנקיט מגלא ומוליא בידיה ואמר אינול מיגזריה לדיקלא דפליגא ואשכחת דגייז ואזדו לא אמרי דהוא גזייה מ"ט עביד אינש דגזים ולא עביד ותרץ אינא ומשכנו. ופריך ואיחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בטוענו כלים הנטלים תחת כנפיו: ושטועת שומר הבית או אשתו של שומר הבית תקנו חכמים (ג) במקום שבועת בעל הבית כדאמר רב פפא לפילו שומר נשבע ולפילו אשתו של שומר נשבעת וכ"ש אשתו של בעל הבית. וגם נדין זה של משכנו אלא ברשות בכלל מי שהועד עליו שהוציא חפצים מכוסים מבית חברו וטוענו שקנאן ובעל החפצים טוענו שהשאילו או הסכירן אלמו ויש בדבר ד' דינין (ג): **הדין הא'** הוא שאומר בעל הבית אינו רגיל למכור חפציו וגם אומן חפצים יודעין שאין רגילין להטמין אומן הקונה וגם שאין הקונה נוטל אלא יהא נוטל חפצים בגלוי אם אלא נתייחדו בדבר דין הוא שישבע בעל הבית [ד] שלא מכרם אלא השאילם ויטול את חפציו. וכדאמר רב יהודה רואהו שהטמין כלים אחת כאפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בצעה"ק שאינו עשוי למכור את כליו אבל בצעה"ג העשוי למכור את כליו נאמן ובע"ה שאינו עשוי למכור את כליו אפי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין ואפי דרכן להטמין לא אמרן אלא חיטים דלא גניב אבל חיטים דגניב היינו תורמיה. **הדין הב'** הוא שיטענו בע"ה על המוציא כלים טמוסים שגנבם זה לא ישבע ד"ה להחזיקו בגנב אלא יצבע מי שהכלים בידו שקנאן ויפטור: **הדין הג'** (הוא תסר כאן): **הדין הד'** הוא שיהא בדבר אחד מג' אלה שהזכרנו בדין ג' אבל החפצין יודעין שעשויין להשאיל ולהסכיר דין הוא שישבע [ה] ואינו נאמן כי הא דרבא אפיק זוזא מקרבלא ויפקרא לגבדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהסכיר:

והג' הוא הנאבד הסחוק בגופו ונשבע וגובה מן האובל נו: ואמרי שבא לידי לפרש שבועת הנאבד הסכימה דעתי לנאמר עניין הניזקין ומיני התבלות לעורך ידיעות מקומות השבועות שיפלו בין הניזק והמזיק ובין הנאבד והאובל ואומר כי סיבת הניזקין והמזיקין שבאים לפני הדיינים שנים. אדם וממונו הם הם המזיקין הם הם הניזקין. ובלשון (ד) המשנה מכונה אדם המזיק מבעה כדגרסינן בתלמוד [ו] אחד השור ואחד כל הבהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשבת אבדה לפריקה ולחמימה ולכלאים ולשבת וכן היה יועף בהן אם כן למה נאמר שור לפי שדיבר הכתוב בהווה כלומר הרבה הוא מלוי עסק שור והכל מתעסקין בו הרי למדנו שהתורה הזכירה שור כנוי לכל החיות בישות ומדברות אם ומועד. ועוד תמרו אנו אכינו ומשמו כולם משורו למדנו שכל ממונו המזיק נידון כשורו. כל הדינין המיוחדין לכל מיני היזק והניזקין המדוברין במשנה ובתלמוד הן עשרים ושנה. תחילתן מרבעה הנזכרין במשנה מרבע תחות נזקין השור והבור והמבעה והבערה. ותני רבי תושעיה (ה) שלשה עשר תחות נזקין הן שומר חנם והשואל ונשא שכר והשוכר נזק ועער וריפוי ושבת ונושא. ד' דתמר הרי תריסר. ותני רבי חייא כ"ד תחות נזקין הם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה גנב וגזלן ועדים זוממין התושם המפתה ומוליא שם רע המטמא המדמע והמנסך. והנך תליסר הא עשרין וארבעה דעלי התלמוד (ו) המסור למנסין והמפגל הרי עשרים ושנה שכל אלו נזקי ממון בשלם והרי הבור וההבער הנזכרין במורה שהן ממונו של אדם והחזיק שיצא מהן נחצב על האדם לשלם ובתלמוד (ז) מיתמר אשו רבי יוחנן אומר משום תניא ר"ל אמר אשו משום ממונו ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן מניא מכח דיהיה קאזלי האי לגו מכח דיהיה קאזלי רבי יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל ממונו אית ביה משנש [האי ליח ביה משנש]. ואמרו אחרי דקדוק גדול מאן דאית ליה משום תניא אית ליה משום ממונו. והמיוחדין ממיני ההיזקין של אדם בשלם כגון תשורה בלחי וכויה בגופו והכאת הלחי ושבירת השן ואחיכת הרגל והיד והדומה להן. ותשלומי נזקה קנוד בשלשה (ח) דתנן התוקע לחבירו נותן לו שלש רבי יוסי הגלילי אומר מנה. שטרו נותן לו מאתים זוז. כלאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז לא ארס נאחזו אלם בשערו רקק והגיע לו ברוח העביר טליתו מעליו ופרע ראש האשה נותן ארבע מאות זוז [זה הכלל] הכל לפי כבודו: ומיני ההיזק שבאדם ע"י ממונו כגון גגיחה גגיפה נשיכה רציפה ובעיטה. שכך אמרו שאשה אחות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל (ט) וגרסי' תולדה דקרן מאי היא גגיחה נשיכה רציפה ובעיטה. ועוד תולדה דשן מאי ניהו נתחכחה בכותל להנאתה טיגפה פירות להנאתה. ועוד תולדה דרגל מאי ניהו הזיקא בגופה דרך הילוכה בשערה דרך הילוכה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה וחמור במשאו משלמים נזק שלם: ולפי שמיני התבלות ותולדותיהן אין להן סוף לא ניתנו כולן ליכתב. ולכך נסתפק לבעלי התלמוד לומן מיני תבלות שלא נכתב קבעה שלהן בתשלומין. (י) וכדגרסינן שלא ליה רב תשלח לרב נחמן הרי אמרו לכהנה שלא לבעיטה חמש לסנוקרית שלא עשרה לפגלת לקופיעא דמרא מאי שלא ליה תשלח קנסי קמגבית בבבל. סוף דבר העמידו בעלי התלמוד מיניס שלא נכתבו על שיטת הנכתבין והכריח להשווית כל מין ומין אל הדומה לו. ודקדקו בהן לדבר כלל דמיונם בלשון קבלה. והזכירו כל מיני ההיזק בתרבעה תלקים ומהם יתברר למפיים כל מה שיולד מפיני הנזק והתבלות. וכן (יא) אמר רבא אין נזקי שור בשור ונזקי שור בשדה גופין לומן בבבל. נזקי שדה בשדה נזקי שדה בשדה ונזקי שדה בשור אין גופין לומן בבבל. הרי למדנו שכל הנזקין בכלל תרבעה תלקין ועתה אפרש מקצת דבריהם:

החלק האחד הוא שדה בשדה. שדה שהזיק מחבירו כגון שנטל אחד מפיריו או שעשה בו חבורה או כויה דין הוא שישבע על מה שהזיקו והוא הנזק. ועוד נוספים על הנזק ד' דברים לשלם הנזק כדתנן (יב) החובל בחבירו חייב בחמשה דברים נזק ובער ריפוי שבת ובושת. לומן ה' דברים הוזכרו שומת המיהן בתלמוד. כמו שאמר בנזק כיצד קיטע את ידו שיבר את רגלו רואין לומן אותו כאלו הוא עבד הנמכר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה. בער כיצד כואו בשפוד או במסמר אפילו על ניפרנו מקום שאין עושין חבורה לומדין כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך. ובושת זו במקום שהבער מיוחד בלא נזק. אבל בער במקום נזק יש לו שומת אחרת כדגרסינן בתלמוד בער במקום נזק היכי שיימינן אמר אבוה דשמואל לומדין כמה אדם רוצה ליתן על ידו המוכתמת בין שם לקיף. רפוי כדתנן הכהו חייב לרפאותו עלו בו לעמין מחמת המכה חייב בלא מחמת המכה פטור. חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל לרכה אינו חייב לרפאותו. שבת כיצד רואין אותו כאלו הוא שומר קיסונין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו. בושת כמו שאמרו הכל לפי המביים והמתביים. והמשלומין שעל החובל אין להן מתון. כמו (יג) שאמרו תומדין אותו ונותנין לו מיד. ואם אחרי התומד יצטרך עוד לרפאותו אין מוסיף לו דבר וכו'. ואם יקל מחליו ולא יצטרך כל התומד אין פוחתים לו. כדגרסינן תמדוהו והיה מתנוונה והולך אין נותנין לו אלא מה שתמדוהו. תמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שתמדוהו מן שתיל הוא דרחימו עליה. ונזקי אדם עשו שוגג כמזיד ושאינו מתכוין כמתכוין כמו שאמרו (יד) אדם מועד לעולם אין בשוגג אין במזיד אין ער אין ישן. ותשלומי בושת אמרו שאינו חייב אלא בכוונה כדתמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו מגיד לך הכתוב שאינו חייב על הבושת עד שיתכוין נתכוין להזיקו פע"פ אלא נתכוין לשיש חייב אף על הבושת כדתמר (טו) ממשמע שנאמר ושלחה ידה מיני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך כיון שנתכוין להזיק אע"פ אלא נתכוין לשייש. ועל הנאבד אמרו (טז) שאם הוא עבד או אמה ואבד או רבו חייב בכל התשלומין חוץ [מן] השבת מפני שהוא שלו. ואם האובל אינו רבו אבל בעבדו בעברי חייב בכולן חוץ מן השבת שהוא שלו. ואם האובל אינו רבו זכה הנאבד בכל ה' דברים כמו שאמרו הקוטע יד עבד עברי של חבירו אמר חמי כמה יתן לי עבד ויקח הן קרקע והוא חוכל פירות. פשיטא פחת אלל רבו פלוגתא דחכמי ורבא ואלמא קרבא. והתרנו בדבר לדעת משנתן הקנוב ויגבה הנאבד מן האובל בשבועתו שישבע שאבל בו במקום שאין אם עדים על האבלה. ומוסף סוף לריך לו עדים שירלו אותו שהוא נכנס בתוך ביתו וידו שלם ויצא שבור כמו שאמרו (יז) נאבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו וידו שלם ויצא חבול אמר לו אבלת בי והוא אומר לא אבלתי ולא עשיתי הרי זה נשבע ונוטל. ואם אומר האבלה במקום שאי אפשר שיעשה הוא בעלמו כגון על גבו ובין אלילי ידיו נוטל הנאבל בלא שבועה וכדאמר (יח) רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום שיכול לאבל בעלמו אבל במקום שאין יכול לאבל בעלמו נוטל בלא שבועה ופריך ולאמת ב) לאחר אימת לליכא לאחר: ומיני ממין החלק הזה החותם והמפתח כי שוה הוא לנאבל בתשלומין שהחותם חייב נד' דברים ומפתח נג' שחותם משלם קנס לער נוסח ופגם. והמפתח אין בו תשלומי לער. ופגם עומד במקום נזק של נאבל. ולער של חותם כמו לער של חובל. וריפוי ושבת אין לריכין כאן. ועוד אמרו (יט) מה בין חותם למפתח חותם נותן את הלער מפתח אינו נותן חותם נותן מיד מפתח לכשיוליא ופריך לכשיוליא מי מלי מפיק לה אימא לכשלא יכנוס וכדכתב קרא במפתח מהר יהרנה לו למשה ואם מאן יאבה לתתה לו כסף ולו תהיה למשה לא יוכל שקול וגו' אבל בחותם כתיב ונתן לאבי הלערה ממשים כסף ולו תהיה למשה לא יוכל לשלחה כל ימיו תחת וגו'. ומפתה שפטור כשיכנוס לא מנוסת ופגם אלא מקום אינו אומר הכי הע"פ שאמרו מפתה נותן לכשלא יכנוס נוסת ופגם נותן מיד. ואע"פ שחותם ומפתה שוויס לחובל בתשלומין וממין אדם בחדם הן דיוס מפורש לענין שבועה שהנאבל נשבע ונוטל והחותם והמפתה נשבעין ולא משלמין לפי שאלה הכתוב לירות החותם בעידי מעשה דכתיב ונמלאו ופירשו רבותינו ונמלאו בעדים ואם אין עידי מעשה נשבעין

חדושי אנשי שם

[ג] עיין בפלפלי פרק הנשבעין אם מוכה בדין זה שבועה דיניס ע"ס: [ד] ל' רב אלפס ויבבע בעל הבית שבועת היסת אלא מכר לו כלום. ומפני שכתב למעלה בשבועת היסת אלא בשבועת ב' בשבועת היסת כי שבוע זו מיוחדת להשביע הנאבע בבד ול"ע בדבר: [ה] בעה"ג שהן שאולין או שכורין ויטול את חפציו. ובזה אתרו ל"ס אלא בדברים העשויין להשאיל ולהסכיר אבל בדברים שאין עשויין להשאיל ולהסכיר אינו כו': [ו] בתלמוד מאי מבעה זה אדם. וממנו של אדם המזיק מכונה בשור כדאמר בתלמוד שלהי פרק שור שנגח את הפרה ר' אשר כו':

מראה מקומות (א) פרק המקבל: (ב) שם: (ג) בפרק כל הנשבעין: (ד) ביש פ"ק דב"ק: (ה) שם: (ו) שם: (ז) פרק כיצד הרגל: (ח) פרק החובל: (ט) פ"ק דב"ק ופרק כיצד: (י) בפרק המניח: (יא) בפרק החובל: (יב) שם: (יג) בפרק החובל: (יד) בפרק כיצד הרגל: (טו) שם: (טז) בפ' החובל: (יז) פרק כל הנשבעין: (יח) שם: (יט) בפרק אלו נערות:

הגהות וציונים מכמ"י ומ"מ א) בתביעתו ב) אחר עבד ליה

ולא משלמין וכדתנן מנסח ופיתים את בתי והוא חומר לו מנסחי ולא פתיתי משביעך תני ואמר ממן מייב ופי' מייב התמור כאן הוא קרבן שבועה במקום שחומה שבועה עשה חומה לשקר שכל הנשבע לשקר על טענה שאילו מודה בה מייב לשלם נמחייב קרבן שבועה אבל אם הטענה שכפר בה אינה בחשלומין אפילו אם מודה בה מייב לשלם אין מביא קרבן על כפירתה שנשבע לשקר ור"ש היה חולק על ת"ק כדאמרי' ר"ש פוטר לפי שאינו משלם קנס ע"פ עצמו פי' שפטר ר"ש החומם או המפתה שנשבע לשקר על טעם זה מקרבן שבועה שאפילו היה מודה בטענת חנוסה ומפותה לא היה מייב בחשלומין לפי שים בו קנס שאין לחם משלם קנס ע"פ עצמו. אמרו לו תע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בושת ופגם ע"פ עצמו. פירוש ועל בושת ופגם שכפר ונשבע לשקר יש עליו קרבן שבועה שאילו היה מודה לבעל דינו היה מייב בהן לשלם ובשפטר עלמו בשבועה ונמצרר שעל שקר נשבע מייב קרבן על חומה שבועה ופירשו בעלי התלמוד [א] במאי קמיפלגי ר"ש ורבנן ר' שמעון סבר לה שביק חיים מידי דקיק ותבע מידי דלא קיק ורבנן סברי לה שביק חיים מידי דכי מודי ליה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודי ליה מיפטר והכי נתברר שהחומם והמפתה נפטרין א)בשבועה מלשלם לחובע שאילו כן לא נתחייבו קרבן על חומה שבועה כשהיו על השקר. ועוד למדנו מדברי שניהם ר"ש ורבנן שהבושת ופגם משלם ע"פ עלמו ולפי שהמשנה נשנית על חומם ומפתה כדתנן מנסח ופיתים את בתי ולא הזכירו דבר שאין שוה בשניהם כגון נער כל עיקר [ולעולם] נער כדין בושת ופגם לשלם ע"פ עלמו שלשתם ממון [ב] וכדגרסי' בחלמוד שהקשו החומם והמפתה לממונא הוא ליתני ותרין אי נער תנא ליה אי נזק תני ליה אי בושת תני ליה אי פגם הייט נזק מאי מיכא קנסא בקנסא לא קמיירי: **החלק הב'** הוא חדם שור בשור חדם שהוזק גופו משור מבירו או מממונו דין הוא שיטול הנחבל [הנזק] כלבד מבעל השור ולא חומן חרבע דבריס הנחפים בחובל בחבירו כגון נער רפוי שבת ובושת וכדחמר בחלמוד הלי חלי בחלמא חדם לחזיק [שור] משלם נזק כד חזיק חדם לידי ודידי נזק הוא דחשלם. והכי חלקים שהזכרנו חיובחין להתחייב בחרץ ישרחל בלבד וכדחמר רבא נזקי חדם בחדם ונזקי חדם בשור אין גובין חומו בבבל חבל מה שהגיע ליד הנחבל חממון החובל אין חוליחין חומו חיכח בעבדא והכי ליה חמרו ליה רבנן והא מר הוא דחמר כל שבחין חומו כעבד אין גובין חומו בבבל חמר להו כיון דחפסם חטוה דינוקא לא חפקינן מיניה. ועוד חמרו הילכך חדם בחדם חע"ג דחית ביה חסרון כיס כיון דלא שביחא לא עבדי שליחומייהו בשח חף על גב דשביחא כיון דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחומייהו: **החלק הג'** הוא שור בשור כגון שור חדם בשור של חבירו וכן ממון חדם בממון חבירו ובהזיק גמיחה יש שני דיניו בחד בחם ובחד במועד שאם נגח שור חם אחר ומת דין הוא על בעל השור החי שישלם חלי דמי המת מדמי החי (ואפילו) [ואם] חיטו זוה דמי החי מחלים דמי המת אין לבעלים ממחון אחר שאין משלמין של שור חם אלא מגופו. ואם הוא שור המועד משלם כל דמי המת ממיטב ממונו. ה' דבריס בין חם למועד מועד נריך עדיס ואם אין נריך עדיס*). מועד משלם מן העלייה ואם משלם מגופו. מועד משלם נזק שלם ואם משלם חלי נזק. מועד משלם חת הכופר ואם חיטו משלם חת הכופר. וזה היזק נגיחה אין גובין חומו בבבל אין בחם בין במועד. בחם כדחמרינן פלגא נזקא קנסא (ד) השתא דחמרת פלגא ניזקא קנסא החי כלבא דחכיל דחמרי ושורא דחכיל חרנגולי דבבי משוה הוא ולא מגבינן ליה בבבל. וה"מ בבבא חבל זוטריא חורמיא הוא. ואי חפסם לא מפקינן מיניה ואי אמר חזמנוהו לדיינא ל"א מזמנינן ליה ואי לא חזל היה משתמינן ליה. אין כך ואין כך היו משתמינן ליה. דחמרינן ליה סליק הזיקך דמניח דבי נחן חומר מנין שלא יגדל חדם כלב רע בחוך ביתו שנאמר לא תשים דמים בביתך וכן לא יעמיד קולם רעוע בחוך ביתו וכשור המועד אמרו (ה) אמר רבא שור שהזיק אין גובין חומו בבבל והוא שור המועד ועל"ג דחמרינן החם והאמר רבא אין מועד בבבל ופריקו דחייעד החם ואיתחוה להכא הא אמרי דהוי מלחא דלא שביחא ונמילחא דלא שביחא לא עבדי שליחומייהו. והא דאמר רבא שור בשור גובין בבבל נחבער הדבר בבן ורבל דמועדין מחחלחן הן ואין קוממין דבריו זה חת זה: ובהזיק זה פירטו בעלי התלמוד מה שחפשר ליטול וליפול בזה החין מכחות פירות חלו ויטול הניזק ישלם לו הפירות כמותן לו הדמים ואם אי אפשר לו שישלם לו פירות גמורין שעדיין פגין לו טובה שלא נתבשל הפירי כל צורכו וי"ל שמא עדיין היה הפירי ניבל ועיתר קודם שיגמר וי"ל שמא יבא לידי ביטול גלא קלקה על בן מעשרים מכמים בדבר שיהא נשום בשעת אחרי שנפחת מן הכל מה שאפשר ליטול וליפול בזה החין מכמ

שלא מנווטי ופועלים ודין הוא שישבע הנמחה עליו שנתן ושישבע הנמחה לו שלא נטל והמוחה יפרע לשניהם: **הדין הב'** הוא שאם נטל הנמחה לו מיד הנמחה עליו נפטר המוחה והנמחה עליו כמה שהגיע ליד הנמחה לו: **הדין הג'** היא שכל זמן שלא יצא ליד הנמחה לו חומו ממון יכול לחזור לו כל אחד משלשתן: **הדין הד'** הוא שאם הלך הנמחה עליו או שאין לו מה שיפרע או שכפר הדבר לנמחה לו יחזיר הנמחה לו על המוחה וכדמנן (א) המחהו שלא מנווטי או שלא שולחני חייבו עובר עליו משום לפני עור תפול עליו השמש ושלחו בעלי התלמוד חוזר חו חייבו חוזר רבה אמר חוזר ורב ששת אמר חייבו חוזר [רבה אמר חוזר מדקתני חייבו עובר] מיעבר הוא דלא עבר הא מיהדר הדר ביה רב ששת אמר חייבו בחורת לעבור [והלכתא כרבה דדיקא מתני' כותיה לשון ר"ף]: **הדין הה'** הוא שאם נעשת המחאה [בקנין] או במעמד שלשתן [אפילו לא קנו מידו] על העניינים שהזכרנו קנה הנמחה לו מן הנמחה עליו שלא צורך קנין ונפטר המוחה מן הנמחה לו והנמחה עליו נפטר מן המוחה [ו] ונתחייב לנמחה לו ואין אחד מהן יכול לחזור לו בין קודם שיתן בין לאחר שיתן וכדגרסי' מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. ובתלמוד ארץ ישראל נאמר על המשנה של מנווטי ופועלים הני מילי בשלא העמידו אלא מצד אם העמיד הפועלים אצל מנווטי אין בעה"ב חייב לפועלים כלום ונתברר מכאן שמעמד שלשתן לא נאמר בייחוס מחלוקת. ועוד אמרי' על מה שאמר רבה בשכיר שחזר על בעה"ב בשלא המחהו במעמד שלשתן: **הדין הו'** הוא במקום שנעשית המחאה זו בטעות אין מועיל למוחה המחאה כגון שהמחה במעמד שלשתן וקידם זה הנמחה עליו וזכר בהשכון שהיה בינו לבין המוחה ומצא בהשכונו שאין זה המוחה שום ממון אלא שלא בטעה שכשכר שיש זה ממון אלא וכגון זה יכול לחזור הנמחה מהמוחה המחאה זו יגבה מזו מן המוחה ודין הוא שאפילו היה בקנין אין מועיל כלום וכדתמרי' בתלמוד (ב) הנהו גיטאי דעבדי מושבנא בהדי הדדי פשו מפס לסתמרי גבי חד מיניהו אמר ליה הבי ניהו למרי דמרעא בטפקא ובתגרי מריה דמרעא וקנו מיניה מזל ועבד מושבנא בין דידיה לנפשיה ולא הוה גמיה ולא מידי אתא והדר יהיב לתגרי ולקמיה דרב נחמן א"ל מאי מיעביד לך אדא אמר רב הונא מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מיניך א"ל רבא האי דקא הדר ביה מי קאמר לך יהיבנא לך ולא מידי אלא דליכא גבאי קאמר א"ל א"כ הוה ליה קנין בטעות וחוזר. סוף סוף אם רצה הנמחה בו להשביע הנמחה עליו כמה שיטענו שאין למוחה עליו כלום יכול להשביעו

שכך היה כמו שטוענן במקום שאין המוחה מלוי [ו] שאין לו מה שיפרע:

השביעי והשמיני חנווני ובעל הבית.

הפירות או בתמיית הדמים והפירות מוזמנין בין ידיהן. ויש

מה שי דרכים: **הדרך הא'** כגון שיקנה בעה"ב פירות מחנוני בדמים ידועים וטוענן בעה"ב ואומר נתתי לך דמי פירות תחלה ושמחו אלך והחנוני כופר דין הוא שישבע בעל הבית על טענתו וזכה בפירותיו וכדתנן (ג) אמר לחנוני תן לי בידך פירות ונתן לו כו': **הדרך הב'** היא שיכחישו זה את זה בגמיה את הפירות שיטענן חנוני ויאמר כבר נתתי לך את הפירות [ישבע חנוני] ויטול מעותיו וכדתנן אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לביתך ישבע חנוני ומהרינן בתלמוד הניא אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות בטורין ומונחין בראשות הרבים ואיכא עוברין עליהן. אבל בפשוטין בקופתו למחוירי המוציא מחבירו עליו הראיה. ודברי רבי יהודה כאן פירוש למשנה שכן תמהו כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ומה לו צא ולמד לפרש דברי חכמים. אבל מה שאמר רבי יהודה במשנה כל שהפירות בידו יד על העליונה הוא מחלוקת לת"ק לומר [החנוני] הוא נשבע ונוטל כרבנן אלא [כיון] שאין לו הפירות בטורין [נראותו הוא] דין המע"ה ואם אין לו ראיה יפטר חבירו ואין לו עליו אלא שבועת היסת אבל לא שבועה דרבנן כעין דאורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין. (עיין בפי' הר"ן לחלפס בהלכה תמצא דעתו מפורש יפה):

התשיעי והעשירי שולחני ובעל הבית.

דין על אלו נאמני דרכים: **הדרך הא'** הוא שיחליף בעה"ב דינר ג' במעות ידועים ובאו המעות ליד בעה"ב והכחישו זה את זה אחד אומר נתתי לך דמי המעות ושמחו במקום גנזך והשולחני כופר בכך דין הוא שישבע בעה"ב שנתן לו ויפטר וכדתנן (ד) אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתתו בתוספלי ישבע בעה"ב שנתן לו את הדינר: **והדרך הב'** הוא חילוף הדברים שהקדים בעל הבית ליתן דינר לשולחני והכחישו זה את זה בטענת המעות והשולחני טוען ואומר כבר נתתי לך ושמתם בכיסך ובעה"ב כופר דין הוא שישבע השולחני שנתן לו המעות ויפטר וכדתנן נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך ונתתם בכיסך ישבע החנוני ואע"פ שרבי יהודה חלק בדבר שאמר אין דרך השולחני ליתן מעות עד שיטול את הדינר אין הלכה כרבי יהודה:

והאחד עשר היא הפוגמת כתובתה וכמוהו הפוגם את שטרו כמו מלוה שהוציא שטרו והוא עלמו הודה שנטל קצת חובו. וכן אם פיגם חוב הקנוי

לו בקנין שלא נכתב עדיין אינו נפרע על הנשאר שלא בשבועה. דתנן (ה) הפוגמת כתובתה לא תפרע שלא בשבועה ופירשו בעלי התלמוד הפוגמת כתובתה כיצד היתה כתובתה שלשה זוז ואמר לה התקבלת כתובתך והיא חומרת לא התקבלתי שלא מנה לי תפרע שלא בשבועה ואמרי' בתלמוד על שבועה זו סבר רבי בר חמא למימר שבועה דאוריימא קא טעין לה בשלמא וקא מודה במאה דהויא לה כתובה מקצת הטענה אמר רבא שמי שבועות נדבר מדע דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שבועת קרקעות שלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורבו רבנן עלה שבועה כי היכי דמידוק. ופגימה זו אין שהחה בעדים אין שהחה שלא בעדים וכדגרסינן (ו) מיבעיא להו פוגמת כתובתה בעדים מהו מי אמרינן אם אינה דפרעה בעדים הוה פרע או דלמא מיתרמוי מיתרמוי ליה תא שמע כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ולאו נשבעין ונוטלין השכיר והגזל והנחבל וכשכנגדו חשוד על השבועה ותנוני על פנקסו והפוגם שטרו שלא בעדים והפוגמת כתובתה שלא בעדים שלא בעדים אין בעדים לא לא מיבעיא קאמר לא מבעיא בעדים דודאי לריכה שבועה

וזימנין אמר רב יפילו קודם מיתוס שטרות מינו גופה חלף מנכסים בני חורין ואמרי' דרב חדרב לף קשיא הף דכתבי' הם פלוגי ערב הף דכתבי ופלוגי ערב דשייך ערב בשעבודא דשטרא ומסקינא דהלכתא וכן ג"כ יומנן: **והכח החי'** הודאת בעל דין בפני ב"ד כמה שחייב לבעל דינו דין הוא שיגבה בעל חובו מן הלקוחות שלקחו ממנו אחרי הודאתו בב"ד וכדאמרינן (א) דין לרבה בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה היא ומלוה ע"פ אינו גובה לף מן היורשין ולף מן הלקוחות ואמרינן הכא במאי עסקינן כשעמד בדין על הקרן ולף עמד בדין על הפירות מאי פסקא קמפא דמלתא כי תבע מינים קרוע תבע בריעים. ובמקום שיש שם שיש או שלשה בעלי חובין ובאין לגבות מן הלקוחות דיש שני דרכים: **הדרך הא'** הוא שזמני המוכות שוין מזמן אחד לזמן חיובם הקבוע להם ר'. וזה כל בעלי חובין גובין מן הלקוחות שזה בשוה כל אחד לפי חובו שאין זה מוקדם לזה במקום שלף יפסיק הקרקע כנגד המוכות ותולקין ביחד. ואין כאן הפרש בין שיהיה חובו קרקע ביד המחוייב קודם שיתקיימו עליו המוכות ובין שקנה חובו לאחר קיום המוכות בין זה ובין זה גובים חובו הבעלי חובין מיד הלוקח ומולקין חובו זה בשוה כשוה הוחיל שזמנם שוה: **והדרך הב'** הוא במקום שזמן ג' מוקדם על מבירו ויש זה שני דינין: **הדין הא'** הוא במקום שחובו קרקע שביד הלוקח לף בא ליד המוכר מחמת שעה שנתקיימו עליו המוכות ואחר שלוה חובן מוכות ונתקיימה עליו בקנין בב"ד או בעדים קנה חובו קרקע או במכר או במתנה או בשום שייה בעולם ומ"מ מכרו דין הוא שיהו שיש כל המלוים על חובו קרקע ולהולישו מיד הלוקח ואין אחד מוקדם על חבירו. דהוחיל שאחר קיום חובותיהן קנאו זה שלוה ואין בידו לזמן מלוה רשותה כולן שוין בו ואין זה חורת הקדמה. ורמיה על זה ממה שאמרו בתלמוד (ב) ומ"ש ת"ל לחיקני קנה ומכר או קנה והוריש משעבד לוה וחזר ולוה ומ"ש קנה מהו לקמף משעבד או לבתרא משעבד אמר רב נחמן הא מילתא חיבעיא לן ושלחו מתם רשותן רשאין קנה רב הונא אמר יחלוקו [כו' עד וכן הלכתא יחלוקו] נשברר מכלן שמולקין שוה בשוה: **הדין הב'** הוא במקום שזמן כל אחד מוקדם על חבירו והקרקע שביד הלוקח היה ביד הלוה שאכרו קודם שלוה חובן החובות דין הוא שיהא המלוה המוקדם מוקדם לגביית השני וכן השני לשלישי עד סוף כולם ורמיה על זה מדתנן (ג) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הרשותה קודמת לשניה והשניה לשלישית ושלישית לרביעית ומס יש שם שיש או ג' לקוחות כולן הולכין וגובין מחלה מלוקח אחרון ומס לף יפסיק גובים משלפניו [לף הפסיק גובין משלפני] פניו לפי שלוקח רשאין יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו וכן הב' על של אחריו גובה בעל חוב רשאין חובו מלוקח אחרון ואין בו מותר [חוזר] בעל חוב שני על לוקח שלפני אחרון ואינו יכול לחזות מעליו ולומר כבר הנחתי לך מקום בלוקח אחרון שחובו קרקע וכן בו בעל חוב רשאין והוא [מעכב] עליו לגבות עד שיגבה הוא וחובו מקום שהנחת לי כבר נפסד ונטרף ביד בעל חוב ומי אמר יכול לחזות ממה שאני מוצא בידך ורמיה על דבר זה מן הלוה עלמו שאם היה לו ג' או ד' קרקעות ומכר הא' ואינע שוס מחובע בחובן קרקעות שהניח ביד הלוה ונפסדו ונע המלוה לגבות מובו ואין מוצא מה שיגבה [גובה] מן הלוקח ואינו יכול לומר לו הלוקח כבר הנחתי לך קרקעות ביד הלוה בשעה שלקחתי ממנו קרקע זה שאין לומר הנחתי מקום שאפשר לף"כ מלוי לפניו לגבות. וכדאמרי' בתלמוד והלכתא מישמדוף בני חרי טריף ממשעבדי וכשיטת הרב הזה הולכין כל המלוין אלל הלקוחות וגובין זה אחר זה וכדחנן כולן גובין מן הלוקח אין לו גובין משלפניו: **ואחרי** שכא לידי דין מוקדם ומאוחר של בעלי חובין אחנה [לב'] לפרש שורש דבר מה שלף הקדימני מלש לפרש לפי שדבר גדול הוא וצריך לפרש מפני הספיקא שנמלאת בין בעלי המשנה לבעלי התלמוד. ואומר כי שורש בעל חוב מוקדם ומאוחר יוצא מדין כתובה מרמיית המשנה של פ' מי שהיה נשוי כדתנן מי שהיה נשוי ד' נשים ומכר אח שדהו וכתבה הרשותה לזוקה דין ודבריה אין לי על שדה זו השנייה מוציאה מיד הלוקח והרשותה מוציאה מיד השנייה והלוקח מיד הרשותה ומוזיק חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב. והרי נתברר מכאן שבעל חוב מוקדם מוציא מיד בעל חוב מאוחר מה שחפס וגבה מן הלקוחות שהרי אמרו הרשותה מוציאה מיד השנייה ועל שיטת הדרך הזה אנו אומרים לבעלי חובין ואחרי שזה הטעם ברור בבעלי המשנה אין נפלא מחלוקת בין בעלי התלמוד על בעל חוב מאוחר שגבה שיש מהן שאומרים מה שקדם וגבה גבה ויש מהן שאומרים מה שגבה אין לף גבה ואפה יתכן להיות הדבר אחר שלף יוציאו אומרין עלמן מדעת המשנה שאין בה מחלוקת. ואין בדבר ואחקור עד אימף אומר דבר מבעלי התלמוד על מה שחלקו במוקדם ומאוחר כי אין בכך מחלוקת שהמוקדם מוציא מיד המאוחר ואע"פ שגבה אין מועיל לו כמו שהזכרנו במשנה מי שהיה נשוי שתי נשים ברם מה שחלקו הוא במקום שזמן פרעונו של בעל חוב [המאוחר הוא] מוקדם כגון ראובן שלוה מאת שמעון זמנו של לוי תבע חובו משמעון ולף היה בידו מה שיפרע והלך אלל לוקח שלקח קרקע משמעון וטרפו מידו ולכשיגיע זמנו של ראובן מבקש ראובן להוציא חובו קרקע מיד לוי בדין הקדמת שלוחו ובכגון זה חלקו בעלי התלמוד זה עם זה יש אומרים מה שגבה לף גבה ומוציא הרשותה מידו וי"ל מה שגבה גבה לפי שזמן שגבה הוא מיד הלוקח לף הגיע זמן פרעונו של ראובן וזה שהמכון שהגיע זמן פרעונו ברשות ב"ד עשה שאין רשות לבעל חוב לגבות חובה שעה ואין לו עדיין שעבוד על חובו קרקע לכך מה שגבה גבה לעלמו אבל במקום שאין זמן פרעונו של מאוחר מוקדם לזמן פרעונו של מוקדם אין בכך מחלוקת שדברי הכל מה שגבה המאוחר לף גבה ומוציא המוקדם מידו כמו שהזכרנו למעלה במשנת מי שהיה נשוי. ועוד יש לראיה ברורה שהמוקדם מוציא מיד המאוחר לף ורמיה ממקום שאין שם בעל חוב אחד ונתנו חובו לגבות מן הלוקח במקום שלף מצא ללוה לגבות ממנו וזה הלוקח אין לך בעל חוב יתר ממנו שבשעה שנתן לזה מנה על הקרקע הרי הוא אלל כבעל חוב וכשהחזיק בקרקע דומה כמי שגובה קרקע בחובו ואומרו עם בעל חוב רשאין כבע"ח מאוחר ואע"פ שקדם וגבה אין מועיל לו כלום שבע"ח בף שטרף לף מיבעבו ע"כ

מראה מקומות (א) שם: (ב) שם: (ג) פרק מי שהיה נשוי: (ד) פרק מי שהיה נשוי: (ה) כ"פ אין בערכין: (ו) שם: (ז) פ' מי שהיה נשוי: (ח) שם: (ט) כך הוא הגי' בגמ' ופירש"י ור"ף: (י) בפ' המוכר בקדושין מבואר: (יא) בפרק נערה שנתפתתה:

נתבאר שמפסו מחייב כדאמר בתלמוד (א) יימר בר חנו הוה מסיק ביה זוזי בההוא גברא שביב מרבא ס"ל לשלוחיה זיל תפסה ניהלי אזל תפסה ניהליה פגעו ביה רב הונא ורב פפא אמרו ליה תא תופס לבע"מ במקום שחב לאחרים ולא קנה תפסה אינהו רב פפא מימלא מלומי רב הונא בריה דרב יהושע מאחי לה בחלי מר אמר אזל קניג קניג לה כולה ומר אמר אזל קניג לה כולה פגע בהו רב פנחס בר אמי אמר להו רב פנחס בר אמי מהריפי דנהרדע ושמואל לדאמרי מרוייהו והוא שלמדוהו ורומזין בריה"ר אמרו ליה אין נמי מהריפי דנהרדע תפסי לה אמו לקמיה דרבא אמר להו קלקי מורי מעלאי לחיגבי הכי אמר רב נחמן והוא שתפס מחייב אלוה וכ"ש בעלת בתובה שלא ניתנה בתובה לגבות ממטלטלין לפילו אלא"כ תפסה מחייב אלוה והא דגרסי' (ב) גבי בתובה מטלטלי ואיתנהו בעייהו בלא שבועה דמשמע דגבית מטלטלי ההוא כגון שיחד לה הבעל מטלטלי בחייו לגבות מהן בתובה ועדיין המטלטלין [בעיגם] הן בעצמן כמו שיחדו לה ועוד אם התנה הבעל תוחן מטלטלין שאם יחבדו מגבה בתובתה ממטלטלין גבית ממטלטלי דהכי גרסינן ליתנהו בעייהו פומבדיתאי אמרי בשבועה בני מתא מחסיא אמרי בלא שבועה והלכתא בלא שבועה. וכתב בעל ההלכות אלמנה שתפסה מטלטלין במוצותים מה שתפסה תפסה ולא אלא"כ תפסה מחייב אלוה. וה"מ הוא דתפסה מחייב דבעל אבל לאחר מיתה לאו כל כמינה. וכי קאמרי דאי תפסה מטלטלי מחייב אאי דתפסה תפסה ולא מפקינן מיניה דוקא למוצוי אבל בתובה אפילו תפסה מחייב לאו כלום היא מ"ט לא ניתנה בתובה ליגבות מחייב דמימת לתפסה גברא מחייב. ואי אינא מכשיטיה דכתב ליה אינו בתובתה כגון קטלוחת וזמים וטבעות וכל דכוותייהו ואיתנהו בעייהו מגבינן לה מייהו וזה למדנו ממה שהזכירו בעלי התלמוד מטלטלי ואיתנהו בעייהו מגבינן לה מייהו בלא שבועה והוא בשחיב לאחים לבתובה: ומה דגרסינן בתלמוד (ג) היכא אימת דתפסה כפא דכפא בכתובתה אימא וקא תבעא מזוני אמו לקמיה דרבא אמר להו ליתמי הבו לה מזוני ליה דאם לא להא דר"ש דאמר [לא אמרינן] מקנת כפך כלל כפך אבל רבנן אמרי כיון דפא מקנת כתובה כלל כתובה דמי ואית לה מזוני דמשמע דמהניא תפיסה מטלטלי בלעלת בתובה מחייב פי' בעל ההלכות כגון שיחדה הבעל לגבות מהן בתובתה ואיתנהו בעייהו ומאי דאמר דתפסה כפא דכפא דתפסה גברא קאמר. ומאחר שבעלי המאה אמרו כל הקודם בשטר זכה וכולן אין דינן לגבות ממטלטלין [כתובה] אין מחייב דבעל אין לאחר מיתה ולא לבעל חוב לאחר מיתה איך יתכן לומר דין מוקדם ומאוחר במטלטלין שהרי אין להן אחריות ואין נכנסין בשעבוד בעלי חובין. ועל כך הן נקראין נכסין שאין להן אחריות שאין אחריות בעלי חובין עליהן הלכך אין בהן מוקדם ומאוחר. ומה שאנו דנין היום בכל מקום לגביית כתובה ובעל חוב ממטלטלין הן מחייב הן לאחר מיתה הוא מזמן הגאונים אחרונים דמשי ישיבות שהתקינו תקנה זו על טורח גדול והסכימו כולן לקבוע מנהג הזה בתורת קבועה. עיקר תקנה זו נקבעה אצל אלף וי"ח למנין שטרות בימי הגאונים האחרונים: לפי הדברים שהזכרנו אם יזדמנו כתובה ובע"מ במקום אחד ונתין לגבות את הממלא אין מחייב אין לאחר מיתה אז יהיה הדין על שני דרכים: **הדרך הא'** הוא במקום שנמלא בית המחויב קרקע ומעות ויש בהן סיפק לגבות כתובת האשה והמלוה דין הוא שיגבה בעל חובו לחובו המעות ובעלת כתובה הקרקע כדגרסינן (ד) אמר לימיתר משמיה דרב חמא ברי מלן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"מ אית ליה זוזי ואית ליה ארעא בע"מ מלקי' ליה זוזי לאשה מלקי' לה בארעא ברי כי דיניה והך כדיניה. ואם אין לו אלא קרקע גובין שניהן מן הקרקע שבניהן יש להן אחריות על הקרקע אין מחייב אין לאחר מיתה כמו שהזכרנו. ואם אין לו אלא מטלטלין בלבד שניהן גובין מהן הואיל שיספק להן לפי שבניהן רואי ליטול מטלטלין זה מן התלמוד וזה מתקנת גאונים. שבעל חוב דינו לגבות מחייב במטלטלין מדברי התלמוד ולאחר מיתה מתקנת גאונים. ובעלת כתובה אין לה לגבות ממטלטלין אין מחייב אין לאחר מיתה אלא מתקנת גאונים אבל לא מן התלמוד כדאמר (ה) רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי אין לכתובה אין למוזני אין לפרנסה: **הדרך הב'** הוא במקום שלא ימלא בית המחויב אלא כנגד החוב או לכתובה או לבע"מ ויש בזה שני דינין: **הדין הא'** הוא במקום שזמנו של זה קודם לזה ונמלא בית המחויב קרקע אין הוא שיטול ויגבה מי שזמנו מוקדם. והמאוחר יוצא ריקן לפי שבדין הו הקודם בשטר זכה אין מחייב אין לאחר מיתה. ואם קדם המאוחר וגבה מוציאין מידו וכדתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתבה רשאה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו אשתי מוציאה מיד הלוקח והרשאה מיד האשה והלוקח מיד הרשאה ומוזכות חליפה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב וכן בעל חוב ושני לקוחות: **הדין הב'** הוא במקום שזמנן שוה דין הוא שיטול בע"מ את חוב כלו משלם והמאוחר נתן לבעלת כתובה ואם אין שם מאחר יוצאת ריקנית. וכדגרסינן (ו) מי ליכא אלא אחד מרעא ולית ביה אלא לחזי לאחד לבע"מ יהבינן ליה לשיתתא לא יהבינן ליה יותר משהחזיק רואה ליטול אשה רואה להיעשת. וזה הדרך הטוב שפקנו במקום שימלא בית המחויב קרקע ואין בו אלא כדי פרעון לאחד. אבל אם ימלא בידו מטלטלין ולא יספיק אלא לאחד יש בזה ג' דינין: **הדין הא'** הוא במקום שהמחויב מי דין הוא שיגבה הבע"מ את חובו ואין לבעלת כתובה אוס חלק באותן מטלטלין אין שהרי מאוחרת אין שהרי מלומת לפי שדין בע"מ לגבות מטלטלין מחייב מדברי התלמוד וכדאמר ופשלו מגלימא דעל כתפיה וכתובה אין דיה במטלטלין אלא מתקנת גאונים ואין הדין להעביר מבע"מ שזכה בהן משורת התלמוד ואינן לכתובה שאין אורח שייתה אפילו מחייב אלא מתקנת גאונים האחרונים: **והדין הב'** הוא שהמחויב את ואפילו שיניח לבעלת ממטלטלין שאין בהן אלא כדי סיפק האחד דין הוא שהלקו שיניח כל אחד לפי חובו שדין כתובה ובע"מ במטלטלין לאחר מיתה מתקנת גאונים וכדין הרי הן שוין לכך זוכין בהן [חלק] כחלק הכל כנגד החוב זה נוטל לפי חובו [וזה נוטל לפי חובו] ואין כאן תורת מוקדם ומאוחר כמו שהזכרנו למעלה שאין מוקדם ומאוחר במטלטלי. וכבל אלו שהזכרנו שהאחד קודם לחבירו בגבייה אינו גובה אלא בשבועה. וכדתנן מי שהיה נשוי אחרת בבע"מ נשים הראשונה קודמת לשניה ושניה לשלישית לרביעית ורביעית נפרעת אלא בשבועה כו'. וכמה שהזכרנו בזה השער לפי שיש שם קושיות ותוגיות שמומות ופירכות בו דברים גדולים לפי מה שידענו וירדנו לחדרי הדין ודקדוקיו:

והארבעה עשר הוא הבא ליפרע מנכסי יתומים ויש בידו שטר או רשייה אין הוא שיטען על עיקר החוב ואלא נפרע ואח"כ גובה מן היורש ממה שהניח מוריהו [לא לבד] מקרקע אלא אפילו ממטלטלי מחקנת גאונים ואילך וכן שנינו הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה: ואחרי שפסקנו בפשרינו זה מיני נכסים משועבדים שהן ממשה והן הנמכרין הניתנין והממושכנין והניכסין והמוקדמין ומיני שאין לדעת בעלי התלמוד הפרש ופירוד בכל אלו ממשה בתורת נכסים משועבדים ואין ירושה פחותה מהן בכח ובחזקה אף כי היא יפירה ומוחזקת משאר מיני שהיא [מלוה] מן התורה ושאר מיני רשות ואמר שולא דבר תורה אחד מלוה על פה אינו גובה אלא בשטר [ע] ואחד מלוה על פה אינו גובה מנכסים בני תורין משום פסידא לקוחות ס"א מלוה בשטר נמי אינו גובה אלא בפני בין ואזדו לטעמיי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה על פה אינו גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות והכי נתבאר מכאן כי דין יורשין ולקוחות שוין בדשות ובוכייה וכן כל חמשה המינין מיוחדים ושוין בתורת נכסים משועבדין על כן יש לנו להקשות ולשאול על מה שאמרה המשנה (בפ' הכותב) הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכבר אמרה המשנה מנכסי משועבדין לא תפרע אלא בשבועה למה הוצרך לכפול ולשנות מנכסי יתומים והלא הירושה בכלל נכסים משועבדים היתה למה יפתא. ומענין [זה] הקשו בעלי התלמוד גבי קטן והקדש דגרסי' (ז) אצל נשבעין לקטן ולהקדש ופריך לקטן תניינא מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ותירץ הא ק"ל כדאמרי קשיא דתני תני קשיא יתומים שאמרו גדולים ואין ל"ל קטנים. ושוב פריך (ח) להקדש נמי תניינא מנכסים משועבדין לא תיפרע אלא בשבועה מה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה ותירץ אלטריך ס"ל הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על ההדיוט אבל אין אדם עושה קנוניא על ההקדש ק"ל אחרי שבעלי התלמוד דקדקו על קטן והקדש למה הוצרכו לכפול ולמה יפתו ותירצו מה שתירצו אף אנו נאמר בשטעמן על זה המשנה מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה שלא נחתם הולרכו נכסי יתומין לנאות שהרי היו בכלל נכסים משועבדים. ולפי דעתי מלאתי תירוץ נכון וברור על זה כי לכך יפתו יתומים מפני שיש בהן שאם יחתם בשטר מיני נכסים משועבדים. החמשה דיינין מדברי תלמוד והדין השאי מחקנת גאונים: **הדין הא'** הוא הולאת בעל דין שיודה ויאמר קודם מיתה המוב ויאמר בלשון א) תנאי. ובכאן וכבגון זה גובה בע"מ מן היורשים אלא בשבועה וכדגרסינן בתלמוד (ט) ס"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים מזר ואמר לנו אבי פרעתי נאמנים אמנם מנה לפלוני ואמרו יתומים מזר ואמר לנו אבי פרעתי אין נאמנים אלא לנו אבל פרעתי לפלוני הוה אמר הכי ליה: **הדין הב'** הוא שכפר המורים עיקר החוב אחר שהודה בו ויכול לגבות בע"מ את דבריו גובה מהו אלא בשבועה מן היורשים כדגרסי' (י) ס"ל זריקא ס"ל יהודה לא אנו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבי לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבי לא פרעתי אלא בשבועה נפרעין אלא בשבועה שכל החומר לא לויתי כחומר לא פרעתי דמי: **הדין הג'** הוא אלא הגיע זמן הפרעון בשעת מיתת המורים גובה [מיורשין] אלא בשבועה דאמר (יא) ר"ל הקונם זמן לחבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמנו אינו נאמן ואומי שיפרע בזמנו ואמרינן הלכתא כר"ל אפילו מיתמי. ועש"ג דאמר מר הבא ליפרע לא יפרע אלא בשבועה ס"מ לאחר זמנו אבל בתוך זמנו מזקה לא עדיף מיניס דפרע בני אמיניה: **והדין הד'** הוא שיש נאמנות בתוך בשטר למלוה על הלוה עליו ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומין אלא שבועה משא"כ בשטר ב) המניח בלוקח או בבעל מתנה או בבעל משכונא שאין מועיל נאמנות בע"מ לפוטרו משבועה עליהן דתייסינן לקונניא: וגם בני הקדש אמרו שאם הקדיש נכסיו ואח"כ היה ס"מ והודה מוב לאחר גובה מהו אלא שבועה ואין מועמין לקונניא וכדגרסי' (יב) אמר רב הונא ס"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן מזקה אין לאחר עושה קנוניא על ההקדש. וה"מ בשכיב מרע לאין לאחר עושה קנוניא אבל בריא ושלי מייסינן: **הדין הה'** הוא מלוה על פה שגובה מן היורשין ואינו גובה משאר נכסין משועבדים וכדגרסי' (יג) אמר רב פפא והלכתא מלוה על פה גובה מן היורשים ואינה גובה מן הלקוחות גובה מן היורשין אלא מעשה לאין בפני לוין ואינה גובה מן הלקוחות לית ליה קלא: וגם ראינו מן הדין שבע"מ גובה מן הנתון והמוקדם דמה טעם אמרו שאינו גובה מן הלקוחות משום פסידא לקוחות והוא הדין לממושכן אבל במתנה והקדש לית להו פסידא מלוה על פה גובה מהן: ואין מיתה נדבר על מלוה אם כתה יפה לגבות מן המשועבדים שהרי נתבאר לנו מדברי [רבי יוחנן ורים לקיש] שהיא שיעבודא דאורייתא כמו שהזכרנו למעלה: וכשם שנתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה. ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם על פה גובה המוקדם מהלה: **הדין הו'** מחקנת גאוני מכמה שגובה בע"מ בשטר או בעל פה מטלטלין של יתומים. וכן בעלת כתובה. משא"כ נכסים המיתנין או הנמכרים או הנקדשין או הממושכנין אשם הן מטלטלין אין לבע"מ שעבוד עליהן:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ע] ואחד מלוה על פה גובה מנכסים משועבדים הני טעמא שיעבודא דאורייתא ואלא מאי טעמא אמרו מלוה ע"פ כו':

מראה מקומות (א) נפ' הכותב: (ב) פרק שע"פ: (ג) פרק בתלמה ניזוקין: (ד) פרק הכותב: (ה) פרק שע"פ: (ו) פ' הניחה: (ז) נפ' שבועת הדיינין: (ח) שם: (ט) שילהי פרק ג' ש"פ: (י) פרק הכותב: (יא) ב"ב פ"ק: (יב) פ' גט פשוט: (יג) שם:

הגהות וציונים ממם"י ומ"ט א) תוי ל"ל תנו ב) המניח

והחמשה עשר הוא המוציא שטר או רשיה על מי שהלך למדינת הים או שהלך בדרך רחוקה דין הוא שישבע על החוב שהוא עיקר ושלא נפרע ויגבה מנכסי הלוה. וכן שנינו הנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה. ואיתמר בגמרא (א) אמר רב אחא בר חנינה מעשה בא לפני רבי יצחק נפחא בפונדיכי ואמר לו שנו אלא בכותבת אשה משום מיגו אבל בע"מ לא ורבא אמר רב נחמן לפילו בע"מ שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך לו למדינת הים ונמצא נועל דלת בפני עיון:

והששה עשר הוא המכיר כליו וספריו ביד אחר כגון שאבד כליו או ספריו והכירם ביד אחר וטוענו זה שנמצאו הכלים בידו שקנאם מאדם אחד ואינו יודע מי הוא ונעל האפליס טוענ שטרייה כגון שיודע שאבד אחר ויש לנוס עדים שראו שפרע לו ממון אלא שאין יודעין באיזה חוב נתן לו אלא פי' בשעת מתן מעות. דין הוא שישבע על מה שבשטר אלא נפרע ויטול ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בשטר לפוטרו משבועה [ג] שכבר הורע כחו של שטר. אבל אם אין לנוס עדים על מה שפרע נאמן המלוה לומר מה שפרעת לי חוב אחר הוא ולא פרעת כלום ממה שבשטר ונוטל אלא שבועה בתורת נאמנות שכתוב לו למתוך שהיה יכול לטעון לא פרעת לי כלום וטען ואמר חוב אחר נאמן. וכדגרסינן (ו) אמימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה זוזי כי מוחלי שלריניהו ליבלייהו בידא דאמא בריה דרבה בר אבוה בתר דפרעיהו אמר להו הבו לי שטרא אמרי ליה הני סיטרלי ניהבו [ומסיק] דמתימי [במינו] ומו (ז) גרסינן הוהו שטרא אחרי ליה הני סיטרלי ניהבו [ומסיק] דמתימי [במינו] ומו (ז) גרסינן הוהו ניהבו אמר רב נחמן מיתרע שטרא. ורב פפא אמר לא מיתרע שטרא ושלכתא מיתרע שטרא. וה"מ דפרעי בשני שבי אבל בין דיניה לדיניה לא מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרלי ניהבו ופי' מיתרע ניתן כלתמרגמי' ומשתמט ותתרשון:

והשנים ועשרים הוא מי שכנגדו תשוד על השבועה וכבר פירשנוהו בפסק זה:

והשלשה ועשרים הוא שהוציא שטר חוב על חבירו בלא נאמנות והלה טוען שפרעו דין הוא שישבע ויטול (ח) מדאמר רב פפא הני מלי למיפק שטרא וכו':

והארבע ועשרים הוא שמוציא שטר חוב על חבירו והלה טוען שפרעו והבית עדים שנתן לו על ידיהן והן אמרו נתנו לו דין הוא שישבעו שבועת היסת לותן העדים על שליחותו שקיימו ונתנו לו. והמלוה נשבע שבועה דרבנן כעין לתורייתא שלא נפרע כלום ויטול מה שבשטרו. וכן שנינו אמר לשנים נאו וקדשו לי את השטה הן הן שלוחי הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ואיתמר בגמרא אתר שיקלע וטיריא בשטח לתקון רבנן שבועה היסת מישבע מלוה שלא יהבו ליה ומישבעי אינהו דיהבו ליה למלוה ולא יטעה אדם ויעלה על לבו שחותה שבועה שהמלוה נשבע היא משום שבועת היסת שאין זו שלא שבועה דרבנן רבנן בעין לתורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין. והא דאמרינן הכא והשתא דתקון רבנן שבועת היסת לאו משבועת מלוה קאי שלא משבועת העדים דמשתבעי שבועת היסת לעיל ומפטרי כדרך כל האומר לא היו דברים מעולם או לויתי ופרעתי שים עליהם שבועת היסת:

והחמשה ועשרים הוא שנמסר ממונו לכותי ע"י מסור או על ידי מלשין כגון שהרשה ממון מחבירו לכותי או לגוי והוא לא נתנם בדבר זה אלא שהלך מעצמו והרשה וגרם לגבות ממון מחבירו מייב המסור לשלם ואע"פ שלא נשבע ונתן ביד הוחיל שהרשה אלא תוכחו כמי שנשבע ונתן ביד למי. וכן שנינו (ט) הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכח מדינה היא תומר לו הרי שלך לפניך. אם מחמת הגזלן מייב להעמיד לו שדה ותוקימנא כגון לתנסוה כותים ואמרו ליה תחוי מרעתך ותחוי ליה מרעת דגזל שהשייטו בלילה אנשים. וגרסינן (י) תו שהוא גבוה לתחוי למיטבחא דחבריה יתיב רבי תנחום ורבי חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב רבי עילעא בייהו מייתה לשלומי מה שעשה עשוי ויאנס מביתו אמר להו רבי עילעא [רבי אמר רב] והוא שנשא ונתן ביד זיל לגביה דר"ש בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת דאיניי דינא דגרמי אזל לגביה מייתה מהא דתנן הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין וכו' ותוקימנא לתחוי לתחוי. וגרסינן תו אמר רבא ואם הרשה מעצמו כנשא ונתן ביד למי. ואם יודוע כמה הוא הממון שקבל משלם את כולו. ואם אינו יודוע שבעו בעל הממון על מה שטוען ויטול המתנית מן המסור וכדגרסי' (יא) בעי למימר עשו תקנת גזלן במסור לתנסים דמשתבע ושקיל או לא ואמרי' תיקו וכל שנאמר בתלמוד תיקו לענין ממון פירש רבינו האיי שנדין הוא דין ממון המוטל בספק מוקלן. ויש גרוסים תחריס שפירשו בתיקו לענין ממון לתומרא לתוכע ולקולא לנתבע ואין מוציאין מידו ממון בספק. (וכן פסק הלכתא ומיימון):

והששה ועשרים הוא שיקבל ממון ע"י חבירו שיקבלו בידים כגון שחטף ביס מלא משות או דינרי זהב או מרגליות והטיל ליס או לתוך הסור ובעל הממון טוען שהיה בו דבר גדול ומשופה רוחין אם הים ימוד למה שטוען או שהיו לתוד לכך מלא נאמן שעשוי להפקיד בידו ממון כזה דין הוא שישבע על כל מה שטוען ויטול מן המחבר. וכדגרסינן (יב) ההוא גברא דעבוים בכספתא דחבריה ואדיוה בהדא מתא מריה וקא טעין טוצ'א תמר ליה והכי הוה בגויה יתיב רב חסדא וקא מבעיא ליה הא"ג מאי ת"ל רב הונא לאו היינו מתני' דתנן מודים חכמים לרבי יהודה במלוה את הבירה שהוא משלם כל מה שהיה בתוכה שכן דרך בני אדם להניח בתים: והא דאמרינן שנשבע על הכל ונוטל הוא במקום שהכלי עשוי שיניהו בני אדם בכמותו ממון כזה שהוא טוען ואם ספק הוא מאותו כלי אם עשוי לממון כזה אם לאו נשבע וגובה מחצה וכדגרסינן ת"ל מי דקא טעין זוזי ה"נ לריכא דקא טעין מרגלייתא מאי עבדי לינשי דתנתי מרגלייתא בכספתא או לא תיקו וכבר פסק רבינו הלי על תיקו שהוא ממון המוטל בספק ומוקלן. ובמקום שאין הדים יכולים לנוס אלא שהוא טוען שלא נשבעו לו כי אלא פקדון ואין עדות בדבר. דין הוא שישבע מי שהפקיד בידו שמורת משכון הוא אלא וכמה הלוהו. ויכול בעל הפקד לטעון עליו עד כדי דמיו ולא יותר. וכן אם יש בידיהן מחלוקת בשך המוד וכדגרסינן בתלמוד ויכול לטעון עד כדי דמיהן וכבר הזכרנו דין המשכון בשער מיוחד בספרינו זה [בשער ט']:

והאחד ועשרים הוא מאן דאימרת שטריה כגון שיוליא שטר שכתוב בה נאמנות והלה טוענ שפרע והמלוה אומר ולאי נטלתי מידך כך וכך אבל לא נוא לידי בשביל אותו חוב שבשטר אלא אחוב אחר יש לנוס עדים שראו שפרע לו ממון אלא שאין יודעין באיזה חוב נתן לו אלא פי' בשעת מתן מעות. דין הוא שישבע על מה שבשטר אלא נפרע ויטול ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בשטר לפוטרו משבועה [ג] שכבר הורע כחו של שטר. אבל אם אין לנוס עדים על מה שפרע נאמן המלוה לומר מה שפרעת לי חוב אחר הוא ולא פרעת כלום ממה שבשטר ונוטל אלא שבועה בתורת נאמנות שכתוב לו למתוך שהיה יכול לטעון לא פרעת לי כלום וטען ואמר חוב אחר נאמן. וכדגרסינן (ו) אמימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה זוזי כי מוחלי שלריניהו ליבלייהו בידא דאמא בריה דרבה בר אבוה בתר דפרעיהו אמר להו הבו לי שטרא אמרי ליה הני סיטרלי ניהבו [ומסיק] דמתימי [במינו] ומו (ז) גרסינן הוהו ניהבו אמר רב נחמן מיתרע שטרא. ורב פפא אמר לא מיתרע שטרא ושלכתא מיתרע שטרא. וה"מ דפרעי בשני שבי אבל בין דיניה לדיניה לא מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטרלי ניהבו ופי' מיתרע ניתן כלתמרגמי' ומשתמט ותתרשון:

והשנים ועשרים הוא מי שכנגדו תשוד על השבועה וכבר פירשנוהו בפסק זה:

והשלשה ועשרים הוא שהוציא שטר חוב על חבירו בלא נאמנות והלה טוענ שפרעו דין הוא שישבע ויטול (ח) מדאמר רב פפא הני מלי למיפק שטרא וכו':

והארבע ועשרים הוא שמוציא שטר חוב על חבירו והלה טוענ

שערי שבועות

נתמן שיפקידו בני אדם אצלו ממון כזה שטועון עכ"פ שיהיה הכלי עשוי להניח בו וזהב ומרגליות כמו שהוא טוען ונתמן אינו נתמן בשבועתו. וכדגרסי' (א) אמר ליה רב יימר לרב אסי טענו כסף לכספת בגירה מאי ח"ל חזינן לי תינוק אחד או תינוק דמהימן דמפקידין גביה כסף לכספת מהימן ומשתבע ושקיל ואי לא לא:

השבעה ועשרים הוא שהליקו לו את הלליקה שאמרה תורה שלם ישלם המצעיר את הצעירה ויש בזה ג' דינין: **הדין הא'** שאם הצעיר את האם והלליק את הגדיים או א) גורם על כל מה שנתוכו והיו בה כלי הבקר ומשמיטי הגורן והאדה וזודע הדבר על בירור שהיו בה חפצים שאין דרכם להטמינם בגורן כמו כיס מלא מעות אינו חייב לשלם המלליק אלא גדיים וחפצים שדרכו להיות בשדה. וכדתנן (ב) המלליק את הגדיים והיו בו כלים רבי יהודה אומר משלם כל מה שנתוכו ומכמים תומרים אינו משלם אלא גדיים של מיטען או גדיים של שעורים ואיתמר בגמרא רבי יהודה סבר משלם כל מה שנתוכו ואפילו תרנגל וסנגן סברי כלים שדרכו להטמין בגדיים כמו מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם כלים שאין דרכן להטמין לא משלם: **הדין הב'** הוא שהלליק בית או תוכר והיה שם ממון גדול ויתברר הדבר בעדים שהיה תוכו ממון שטוען בתוך הבית שנשרף חייב המלליק לשלם כל מה שנתוכו (ג) [כדתנן] ומודים חכמים לרבי יהודה במלליק את הבירה שמשלם כל מה שנתוכה שכן דרך בני אדם להניח בתוכה: **הדין הג'** הוא שאין הדבר ידוע בב"ד מה הוא. שיצטע התוכו מה היה בו ונוטל מן המצעיר וכדגרסינן ע"כ (יהודה) שמעית מילתא בי ר' חייא ולא ידענא מאי ניהו אמר שמואל ולא ידע מאי ניהו לר' יהודה דמחייב על נזקי טומן בשם עשו תקנת נגזל בשלו:

והשמנה ועשרים הוא מי שנשא ונתן בפירו ממונו בידו ומסרו לאחר כגון ישראל שאנסוהו כותים להרשות ממון מפירו והלך והרשה להם פטור מלשלם אם לא נשא ונתן ביד. ואם נאנס להרשות ממון מפירו והלך והרשה ואחר כך נאנס להניח ביד פטור וכדגרסינן (ד) ישראל שאנסוהו כותים והרשה ממון מפירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב. וגרסינן תו התוא גברא לתלוי אחמריה דרב דימי ורב מרי ורב פנחס בריה דרב תנחל אמרי ליה דרו ותמטו בהדן דרא ותמטא בהדייהו אחא לקמיה דרב אחי פטריה אמרי ליה רבנן לרב אחי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב ח"ל ה"מ היכא דלא אוקימינהו עלויה אבל אוקימינהו עלויה מעיקרא מיקלע קלייא. אימיניה רבי אבהו לרב אחי אמר לו אנס הוא אמר לו פקיע עמיר זה לו אסכול עגבים זה והוזיקו לו חייב ח"מ כיון שנשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאוקימינהו עלויה מעיקרא הכא במאי עסקינן דקאי אחתי עברי נהרא כלומר שלא היה ברשות האנס דיקא נמי דקתני הוזיקו לו ולא קאני תן לי ח"מ. ניקטינן מהא שמעינן אם נשא ונתן ביד מה שלא היה ברשות האנס חייב אע"פ שהיה יודע ורואה האנס כדקאמר כגון דקאי אחתי עברי נהרא ואע"ג דאוקימינהו עלויה מעיקרא הכא במאי עסקינן דקאי אחתי עברי נהרא כלומר שלא היה ברשות האנס דיקא נמי דקתני הוזיקו לו ולא קאני

מראה מקומות (א) סה: (ב) סה: (ג) סה: (ד) פרק הגוזל בחבירו: (ה) פ"ק דבבא מציעא:

הגהות וציונים ממט"י ומ"מ א) ל"ל גורן עם כל

מפתחות שערי שבועות

הקדמת הספר בשלשה אופנים

האופן הראשון לדון הדיין על פי עדים:

האופן השני במקום שאין עדים יכול הדיין לפסוק הדין על פי התורה והמקבל פעמים יפטור המקבל מתוך טענות התובע ופעמים יתחייב המקבל מתוך טענותיו:

האופן השלישי במקום שכופרין בעלי דינין זה לזה ונתחייב אחד מהן שבועה נתבאר כמה מיני שבועות הן:

השער הא' שם מדות בשבועות התורה: המדה הא' שבועת הדיינין: מדה ב' מדין תורה: מדה ג' במקום שאין עדים: מדה ד' שבועה אחת ומקויימת: מדה ה' שבועה המתבררת: מדה ו' שבועה תחת המתבלמין:

השער הב' שלשה מיני שבועות: המין הא' שבועת התורה. זהו נשבע ולא ישלם: המין הב' שבועה שבועה דרבנן. על הנשבעין ונוטלין: המין הג' שבועת היסת. דוקא על הנתבע ואם מהפכין בשבועה דרבנן:

השער הג' כמה מצטערין ואיזה נקרא שבועה:

השער הד' ומי מרבע שבועת המפיסים לידי חיוב שבועה: השורש הא' המודה מקלת בטענה: השורש הב' עד אחד מעיד לחובת: השורש הג' שני עדים מעידין לחובת ממקלת בהפירה: השורש הד' של תרבע שומרין מיניים ב"ד:

השער הה' במודה מקלת בטענה ובמקום שאין עדים על מקלת שכפר ויש בו ג' דינין: הדין הראשון יש בו תשעה דצורים: הצורר הא' שהאל הכפירה בעיקר שנאמר כי התכחשו: הצורר הב' שהאל הכפירה וההודאה בכך קלוב: הצורר הג' שהאל הכפירה בצד מצא ומצו: הצורר הד' שהאל הטענה מחמת עלמו לכאורי מוריש: הצורר הה' שהאל הכפירה בטענת ברי: הצורר הו' שהאל ההודאה ממין הטענה: הצורר הז' שלא תהא מקלת ההודאה מומן בידו: הצורר הח' שלא יהא לחובת עדות כמה שכפר הנתבע: הצורר הט' שלא יהא לחובת עדות כמה שכפר הנתבע: הדין השני שיש לחובת עדות בהפירתו ובזה יש שני חילוקים: החילוק הא' אם כופר במקלת ועדים מעידים ישול בלא שבועה: החילוק הב' אם כפר במקלת ועדים מעידים על הכל לך הודה ג"כ במקלת: הדין הג' אם מקלת שהודה הוא כחוב בשטר או אמר הילך: **השער הו'** שלשה מינים: המין הא' אינו דן בו הדיין לא ממון ולא שבועה אע"פ שהנתבע מודה בו: המין הב' הוא עדות שהדיין דן בה בשעה שהנתבע כופר אבל אם הנתבע מודה בעדות שהדיין דן בה בשעה שהנתבע כופר בה. ויש בזה ד' דינין. ג' אומר לא ליתי. ב' אומר ליתי ופרעתי. ג' עד אחד מעידו. ד' אם יפצה אותו בשטר ואגרן גם שאר תביעות על פה. ומתבאר שכל שבועה עם עדות יפצה אפילו על פרוטה:

השער הז' מדבר בשבועות השומרים וכן ד' שומרים ודיניו שלשה. וכמה שבועות משביעין אותו:

השער הח' שבועות השותפין. ושני מיני שיתוף הן: הא'. שיתוף ממון במטון ויש בזה שני דינין: הדין הא'. במקום שהבעלים ממון אחד בשנה: הדין הב'. במקום שהשותף הא' ממון. אם יטענו השותף מאורע שאירע במטון השיתוף גם זה בשני דינין: הב' הוא שיתוף ממון עם מלוכה הנקרא עסקא כמה מתקיים זה השיתוף: אם קיימו העסקא כראוי ות"ב אירע מאורע בזה העסקא יש בזה ג' דינין: הדין הא' אם טען עמנו טענה שאין שותפיו עמנו בה יפצה: הדין הב' שטענו טענה שאין מתחייב בו כגון אומר יפה יפה: אם יטענו שהעסקא מזכרי הלכאי ואינו עליה העסקא הלוה ומצא המלוה ממנו מן היזכרון ושטרו מקויים בידו יש בזה ב' דינין:

השער הט' בדיני משכון. ודיני משכון מתחלקין לשני מלקים: החלק הא' בהכחשה שיפול בין המלוה והלוה בממון ההלוואה. על ג' ענייניס:

ב) אם טוען המלוה לוה דינר לליתיך עליו והלוה אומר לא כי אם חצי דינר:

ג) אם אומר המשכון דינר פחות רבעי. המלוה טען דינר הלייתיך עליו ואין לי ברשיעי והלוה אמר לא כי אלא מכרתיו לך בדינר וברבע וקבלתי ממך הדינר והרבע מן לי: החלק השני. אם נאבד המשכון וחולקין כמה היה שוה. על שני ענייניס: הענין הא' במקום שאמר לו המשכון בשעת הלוואה: אם טוען המלוה שנגנב המשכון או נאבד: ענין הב' שאמשכנו אלא בשעת הלוואה: אם טען שנאבד או נגנב. או טען שנתקם ויש בזה שבעה ענייניס:

ב) אם יטענו המלוה דינר הלייתיך עליו וחצי דינר היה שוה. והלוה אמר לא כי אלא דינר חסר רובע.

ג) אם טען הלוה ואמר דינר הלייתיני ואנייס היה שוה והמלוה אומר לא כי רק דינר היה שוה.

ד) אם טען הלוה דינר הלייתיך עליו ואמר דינר היה שוה והמלוה אומר לא כי אלא דינר וחצי.

ה) אם טוען המלוה דינר לליתיך עליו ואמר לא כי אלא שני דינרים.

ו) המלוה אמר דינר הלייתיך עליו. ואינו יודע אלא חצי דינר והלוה טען אינו יודע כמה היה שוה:

ז) אם אמר הלוה דינר הלוויתני ואנייס היה שוה והמלוה טען אינו יודע מה היה שוה:

השער הי' המאמר שלוה ופרע:

ט) אם יש לחובע עדים שהיו בשעת מתן מעות אבל אין עדים בשעת מתן שטר:

י) אם יש לחובע עדים שהיו בשעת מתן מעות אבל אין עדים בשעת מתן שטר:

כ) שאמר לו המלוה בשעת ההלוואה בפני עדים לא תפרע לי אלא בפני עדים:

ל) אם יש לחובע עדות מקוים בשטר או בקנין:

מ) אם יש לחובע על אחד בקנין:

נ) אם מודה הנתבע בקלת התביעה שעליו אינו בה ובמקלתה טוען שפרע ואין עליו עדות לא בשטר ולא בקנין:

השער יא במשנה הנתבע בטענת המוכע ואין מודה לו כמה ב+טוענו. על ד' ענייניס: ענין הא' שם טוענו זהודה והודה לו בספרים או מטין והודה לו בשטרין [ויש כזה שני פניס]:

ע) אם טענת הנתבע בעדמה שהיא בדעת המוכע לטעון מטין ושטרין ואיכף בטענו בחטים והודה לו בשטרין ואילו הבליס מבעבוע והודה לו בחלב מכס היה מודה מקלת והיה מייב שבועה המודה ב) [אם טענת הנתבע לא היה בעדמה. ענין הב']:

ג) אם לא טענו רק מין ג' בלבד והודה לו במין ג':

ד) שיהיה זה במעשה ויש בזה הנתבע כנגד מה שהודה לו:

השער יב בספק טענות יש ב' לוחיפות: לוחוף הא' שיהא הספק בשורש הטענה. כגון שיטענו ויאמר המוכע מנין לו דבר מנין והנתבע לומר לעיני ויודע והוא על המקח פניס:

ע) אם אין לחובע עדים והנתבע לומר לעיני יודע:

ב) אם יש לחובע על ג'. בעיקר התביעה:

ג) אם יש ב' עדים לחובע והוא לומר לעיני יודע:

ד) אם הנתבע רוצה לצאת מספק ורוצה לצאת י"ב:

ה) אם הודה מקלת ומסקלת לומר לעיני יודע יפצה: לחוף הב' שיטענו ויאמר *) (לעיני יודע עיקר התביעה ואם לאמר לעיני יודע מקלתה):

*) ל"ל מני יודע עיקר מה שמוכע לי אבל אינו יודע אם החזרתי לו אם לאו.

מפתחות שערי שבועות

ג) אם מופעת כתופסה מצעלה בשעת גירושין והבעל טוען שפרע וכבר נקנה ככל:

ג) אם היא מודה במקצת פרעון הכתובה. והבעל טוען שפרע את הכל:

ד) אם כתב לה הבעל שלא יהא לו עליה לא נדר ולא שבועה:

ה) על מה היורשים יכולים להשבע עליה תופה:

ו) אם נתעסקה אחר מיתת הבעל בממון הנשאר והיורשין רוצים להשבע תופה בטענת שמא:

ז) אם פטרה בעלה מכל טענות הן ממון הן מיורשיו:

ח) אם טען הבעל עליה בטענת נרי וכן היורשין:

ט) אם היא מבעה כתופה מן היורשין:

י) ואם כתב לה הבעל נאמנות נגד היורשין:

יא) שכתב לה פטרון שבועה מן היורשין:

השער יז ההפרש שים בין שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן ואחרע מינים תלוקין הס:

השער יח בשבועה התחייבת על תביעת של חבר ושל שמא והן תרבא. הסופתין. והתירוץ. והפלוגתא הגשלת והנותנת בתוך הבית:

השער יט בשבועה מי שבא לפדר לבעל תובו ואתר שאין לו מה שיפרע לי תובו. ויליל מפדרין:

השער כ נפלל בו שלשים הנשבעין וטולטין:

שער א שביר

א) מחלוקת בינו ובין בעל הבית על שכרו אם נתן ואם לא נתן. או על פיסוק השכירות:

ב) שיבא השכירות בפני עדים שאין בעל הבית יכול לכפור בעיקר השכירות:

ג) שיתבע השכר ביומו ובשתו ואיזה זמנו:

שער ב הנזל ואיזה נקרא גזלן:

א) שים עדים שנכנס תחם בביתו למשכנו והוציא משם תפיים מכוסים תחת בגדיו ואין בדור לעדים מה שהוציא:

ב) שומר ושמרו של שומר נשבעין:

ג) מי שהועד עליו שהוציא תפיים מכוסים מבית תבירו וטוען שקנאן ובעל התפיים טוען שהשאיל או שהשכירן אצלו:

ד) אם טען בעל הבית שגנבם ממנו הכלים ואין אם הכלים עשוין להשאיל ולהשכיר:

שער ג הנחב"ל

א) אין נקרא נזק וגזל ושבח בהמתו אבנו טרו ודומה:

ב) התלוטין יתן מיד ואם שהותו ואריך יותר או יקל ממליו ולא יעטרך כל כך:

ג) התלוטין שהזיק בהמתו או הפגיל בהמתו שלא בפני בעליה או בפני אחרים:

ד) אם נכנס לבית חבירו שלא ברשות הוא עלמו נהנל. ואם יש התבלה במקום שלי תפסר לעשות הוא עלמו כגון על גבו וכן אלילי ידיו:

ה) דין התוקע והמפתה:

ו) אדם הניזוק תשור של תבירו ותתגבר כילד תגבון לניזק נזקו:

ז) נזקי שור בשור תבירו. וכן תם ותועד:

ח) כלב או שוכרת שהזיקו בתלילה:

ט) אם תלבה בהתמו פירות. או אם הפירות עדיין לא נתגבלו כל צרכם:

י) ניזוק ממון בממון כגון טור ברה"ר וגפל שתה בהמת תבירו ותתה לו נשבורה:

יא) אם יפול תתלוקת בין תזק לניזק:

יב) אדם התוזק ממון תבירו והתשור לניזקין:

שער ד מי שבנגדו תשור על השבועה

א) תיזה נקרא תשור על השבועה והן תתשה:

שער ה ו התנועי על פנקסו ופועלים

א) תיזה נקרא תנועי שנתבע על פנקסו:

ב) התנועי תתר נתפי והפועלים תומרים לא נקתנו:

ג) אם נעל בעתתה בו תיד התתתה עליו:

ד) כל זתן שלא נת בה הממון ליד התתתה יכולין לחזור:

ה) אם הלך התתתה עליו תו אין לו תה שיפרע או שכפר תבנר לעתתה בו ואם הוא בעתתך שלא שתן:

ו) אם נעשית ההתתתה בטעות אבנזן:

ז) אם תתר בעל הבית שהוא בעתתו ואין לו עדות והנתתי הפירות ותלוני:

ח) אם תתר בעל הבית נתתי לך דתי פירות והנתתי הפירות ותלוני:

ט) אתה נתתי לי תתנוני כפר נתתי לך בפירות:

שער ו ח תנועי ונעל הבית

א) אם תתר בעל הבית נתתי לך דתי פירות והנתתי הפירות ותלוני והתנועי כפר:

ב) אם תתר התנועי כבר נתתי לך בפירות:

שער ט י שוכרני ונעל הבית

א) בעל הבית תתר נתתי לך דיגר ואין לי תילופו. או הטענה להיפוך שבעל הבית טופר:

שער יא הפוגתא כתופתה או הפוגם שטרו:

שער יב התוענת שטר תוב על תבירו. והלה טוען שפרעו ועל אתד תעידו כדבריו:

שער יג הבא לפרוע תנכסים תשועבדים והיה כתוב אתה. ובע"ת. ובא שתנשל. והנגזל ובע"ת שנשה תן הערב. והרבה דינים:

א) תיזהו נקרקעים ככסים תשועבדים וכתובת אשה:

ב) בעל תוב:

ג) בת הלתויה להנשל תנכסי תביה והוא עישור נכסים:

ד) הגוזל קרקע:

ה) הלוקח יגבה תן התוכר:

ו) בעל שקבל עליו לזון בני אשתו. וכן לתתנו:

ז) בעל תוב שנשה תן הערב:

ח) אם תודה הלוה בפני ב"ד שהיב לתלוה כך וכך:

ט) אם יש ג' או ג' בעלי תובות ונאין לגבות תהלקותם:

י) אם הקרקע היה בית הלוקח קודם שהלוה לו:

יא) תתה שנשה הכתובה ואם קדתה וגבה:

יב) אם יתד לה תטלטלין בכתובתה או נלמנה שתפסה תטלטלין לתובותיה:

יג) תיזהו נקרקע נכסים שאין להן תתריות ותה שתו דינן עכשיו בשיה כתובה ובע"ת ממטלטלין:

יד) אם יזדתנו כתובת אשה ובע"ת אי זה קודם ונתתי תפלקינן להו. ואם אין בית התוב רק לשלם לא':

שער יד הבא ליפרע תנכסי יתומים:

א) תיזהו נקרקעי נכסים תשועבדין:

ב) תשה שהיתה תעידה שתוכה שטושת כו' ובשעת תשתית היתה נלה קודם שפירש בעלה תתנה ופירש תתנה בלה תחי שגג ויש לי להתעונת:

שבועות שתים

א) אם לבן אתנך כו':

ב) נתר בלבו לוטיף את תטין והוציא את שתה ת"ל שבועה על תטין את שלא יצטע:

ג) תקלה שבועה על תטין ולא נתתר על את שתה ת"ל לכל אשר יצטע:

ד) יש טוענין ותועלין בשטושות ובתרתות וסומכין תהיות דעולין להרגין כו':

ה) הטועל את הטתולה לף על גב שרואה לה שתלנתו יגתור פיאתו ותתר כך יפרוש:

יא) לא תהניא טעלה קודם לטעלה תלוה כי לריכה לשפור ז' נקיים ולובשת לטניס:

יב) ואם זתו הטשולין לף אתי שיבשה ז' נקיים לריכה לתזור ולישב כשיתפשכו:

יג) ואם ראתי ואין פנוי להתתין הטשולין יותר תשור להתייחד עם הכלה בתדר ללש"ב שלשה אתר עשתה בתוחו תדר:

יד) התתרים והפועלים כו' ושוהין עתהן ותשתכין עתהן כין עריות אין ישיעות:

טו) הבאים תן הדרך שיהן לתן בתוקת טוהרה:

טז) אין תיזהו בשבועה שוא לטעלה נדה עושה לטעלה תוץ תתזיבת הכוס והטעה התטה ותופיא פניו ידיו ורגליו והטעה התטה שלא בפניו ליח לן בה:

יח) נדה שטתה כוס ושפאר בו קלח והלכה לה אין זה תקרי שותה עתה ממש. לע"ה:

יט) הדוה בנדתה שלא תכתול ולא תפרכם קרק על פניה ותכתן טעלה לנדה תן התוהר:

כ) התעיין תטהר כגל שהוא והתקוה גמ' שלא וכשם שהתקוה מ' שלא תדרכן כך התעיין בכל שהוא ושם בתוהר:

כא) בגגל התגלגל בתים ובגגלל קטנים כלים קטנים נקוטים בכוסם תקרה וכשהגגלל תתגגלל תתגלגלין הכלים קטנים ושופכין בתרוב בתוכו שלוט לקבל תתוריהן התים לבנין התשובר בקרקע ותשם עולין לכלי תבן לא יש בם עליו של בית שתוכן:

כב) תתת התים שתשהיבה דרך תרץ בקרקע לתרתוק לל נינית גדולה תחזקת יותר תמ' שלא ושוקע הגיגית בקרקע תפור לטבול בתוכו:

כג) קשה יש בל שלתה היאך תטבילין בו הלח כלי חוף:

כד) בית שתוכן אין פוסלין תת התקוה תלא לפי תבנון שם בתוכן:

כה) נטר שתקבל ונכסוף קבעו בקרקע פוסל תת התקוה:

כו) צריך ניתוב שלא לטבול ושלא להטביל בתעיינות התקלמים

כז) דרך פלוניות של בתים דרך ותילה:

כח) הנשוף והקטופת הינו תטור לא לטומתה ולא לטהרה:

כט) עירוב תקוחות בשפופרת הנוד בשופיה ובתללה בשתי תלבנות

ל) דין תקוה שבשטעו בלי תעוקב בשוליו נעקב בתלא תלבע ויותר תם יכולים לטבול בו גם תם שתוהו עד שלא נשתר בו מ' שלה שם בתוכן:

לא) תעשה ברגשפור"ק שהיו תקנים לת התקוה ובשתפר תת' שלא נשפך תן הכלי לתקוה ופפלו הר' תשה בר תפלתי:

לב) נדה לא תטבול שלא בלילה תשום שרך בתה:

לג) רשב"ם היה תלריך ללכת לאחר תביכה ור"ת לא היה תלריך רק כשתשוב תהיה תשיכה:

לד) רבי תשולם התיר בעיר שאת שהיו בתוך תשום שבה ובטעלו לאתרת ביום השבת שהוא יום שתנה וכיבו תם לאחר:

לה) נאר תקנקף תזיל נותף לת השעורות. לתל תפריך לת השעור תדביק השעור ותוזן:

שער ז הנחבל

א) תיזה נקרא נזק וגזלי בהמתו לאבן טרו ודומה:

ב) התלוטי נזקי אדם נזק לער ריפוי שבת ושותם:

ג) התלוטין יתן מיד ואם שהותו ואריך יותר או יקל ממליו ולא יעטרך כל כך:

ד) אם נכנס לבית תבירו שלא ברשות הוא עלמו נהנל. ואם יש התבלה במקום שלי תפסר לעשות הוא עלמו כגון על גבו וכן אלילי ידיו:

ה) דין התוקע והמפתה:

ו) אדם הניזוק תשור של תבירו ותתגבר כילד תגבון לניזק נזקו:

ז) נזקי שור בשור תבירו. וכן תם ותועד:

ח) כלב או שוכרת שהזיקו בתלילה:

ט) אם תלבה בהתמו פירות. או אם הפירות עדיין לא נתגבלו כל צרכם:

י) ניזוק ממון בממון כגון טור ברה"ר וגפל שתה בהמת תבירו ותתה לו נשבורה:

יא) אם יפול תתלוקת בין תזק לניזק:

יב) אדם התוזק ממון תבירו והתשור לניזקין:

שער ח מי שבנגדו תשור על השבועה

א) תיזה נקרא תשור על השבועה והן תתשה:

שער ט ו התנועי על פנקסו ופועלים

א) תיזה נקרא תנועי שנתבע על פנקסו:

ב) התנועי תתר נתני והפועלים תומרים לא נקתנו:

ג) אם נעל בעתתה בו תיד התתתה עליו:

ד) כל זתן שלא נת בה הממון ליד התתתה יכולין לחזור:

ה) אם הלך התתתה עליו תו אין לו תה שיפרע או שכפר תבנר לעתתה בו ואם הוא בעתתך שלא שתן:

ו) אם נעשית ההתתתה בטעות אבנזן:

ז) אם תתר בעל הבית שהוא בעתתו ואין לו עדות והנתתי הפירות ותלוני והתנועי כפר:

ח) אם תתר התנועי כבר נתני לך בפירות:

שער י שוכרני ונעל הבית

א) תיזה נקרא נזק וגזלי בהמתו לאבן טרו ודומה:

ב) התלוטי נזקי אדם נזק לער ריפוי שבת ושותם:

ג) התלוטין יתן מיד ואם שהותו ואריך יותר או יקל ממליו ולא יעטרך כל כך:

ד) אם נכנס לבית תבירו שלא ברשות הוא עלמו נהנל. ואם יש התבלה במקום שלי תפסר לעשות הוא עלמו כגון על גבו וכן אלילי ידיו:

ה) דין התוקע והמפתה:

ו) אדם הניזוק תשור של תבירו ותתגבר כילד תגבון לניזק נזקו:

ז) נזקי שור בשור תבירו. וכן תם ותועד:

ח) כלב או שוכרת שהזיקו בתלילה:

ט) אם תלבה בהתמו פירות. או אם הפירות עדיין לא נתגבלו כל צרכם:

י) ניזוק ממון בממון כגון טור ברה"ר וגפל שתה בהמת תבירו ותתה לו נשבורה:

יא) אם יפול תתלוקת בין תזק לניזק:

יב) אדם התוזק ממון תבירו והתשור לניזקין:

שער יא הפוגתא כתופתה או הפוגם שטרו:

שער יב התוענת שטר תוב על תבירו. והלה טוען שפרעו ועל אתד תעידו כדבריו:

שער יג הבא לפרוע תנכסי יתומים:

א) תיזהו נקרקעי נכסים תשועבדין:

שער טו התוענת שט"ח על תי שהלך בדרך רתוקה:

שער טז התביר כלי ושפרין בית אתר:

א) זה טוען שנגנבו תתו וזה טוען שקנאוהו:

ב) אם קנה תנגב תפורסם:

ג) אם לקח הגניבה בתוכו או נתן לו התעות קודם לכן:

שער יז ו"ר"ח לף נתפרס שם:

שער יח שים תומזן בטלית או בתליאה:

שער כ בדיני תשכון. זה אתר הלריתי עליו והלה טוען פקדון:

שער כא תלן דתיתריני ליה שטרא או טען שטרתי ניהו:

שער כב תי שבנגדו תשוד על השבועה:

שער כג הוציא שט"ח ואין בו נאמנות:

שער כד אם טוען שפרעו והביא עדים ובית התלוה שט"ח:

שער כה תי שנאתר תתתו ע"י תסור לאנשין:

שער כו תי שאיבד תתון תבירו בידים:

שער כז הלוקח הלוקה ויש בו ג' דינין:

שער כח אם תנאנוהו עובדי כוכבים להרשות תתון תבירו והלוה תו הניח:

שער כט אם העדים התתומים על השטר עדים תוכתשים:

שער ל התוענ נגב וגזלן ויש עדות על התקנת:

סליק כם"ד

לוח סימני הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת שבועות

כולל כל חדושי דינים שהוכאו במרדכי על דעת הרמב"ם ז"ל, מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה אבד"ק קרימונה

הלכות נדה ומקוואות

(א) טוען לפרעיו כו' יעמיד עלמו בלא דיסה עד שיעות תתבר:

(ב) אפה שטמאה שלא בשעת ותפה ותמהרת מלאה דם על הפקדון פוגם הוא ותמצמל פטריה:

(ג) תפוך לשתם שלא בלרכה וכ"ש תולך:

(ד) אפה הרגילה לראות ביום קטע [קצן מחודש למודש] או זתן תתר תם רגילה לראות בתחלת הלילה או בתלילה ואינה רואה בפועה תפורה לשתם כל הלילה וכן אם רגילה לראות ביום:

(ה) היולד לדבר תייב לפקוד את עלמו ל"א תומר היינו דבר ליליי ופיסחן וכיב שתלון אומר אפשיט תתם:

(ו) תפוך לאפה לעשות פיסי טיומאתה שלא יפ לטבול תיד בחתה:

(ז) כל אפה שתין לה ואפ אין לה לן פירות כו':

(ח) אפה שתין לה ואפ אפורה לשתם עד שתבדוק:

(ט) ואפה שיש לה ואפ אין לה לאפרוק כלל עד יום ואפה:

(י) ובאפה ואפה אי היא מתויית לבדוק ואם לא בדקה עלמה:

(יא) צריך לתכניס מוך בתוחו מקום לשומק:

(יב) ת"ר בפלה ורואה דם תמצא אפשיט כו' תלתה תיד אתר אפשיט אי בכלי שבידך תן המטה וכ"ש בפלה הדם על שלי כשפרש אפשה שלא אם שהאה יותר תיה אפורה לו:

(יד) ל"א אם היא תוכל לאמוך על הרפואה אפי' אם הוא רופא מומתה לשתם אתרי כן פעם רביעית:

(טו) יכולה אפה לאמוך בכמה דברים ואפי תולה ואפי אינה תולה:

(טז) היאה אפשהיא שהיא צריכה רואה דם על המיס כמין קרטין כמו תול ואינן אדומים שלא ביאה לא אפשיט לה היתר:

(יח) אפ"ש כל מיני אלרה דם:

(יט) נדה דוקא שבלתה אינה שלא בלילה אבל זבה אפילו שלא בתלילה:

(כ) בתחלת היום אבל אמור לעשות כן שלא תבא לידי ספק:

(כא) בעת שיבאל התתירו על עלמן אפי' רואות דם בעיפת תרבל כו':

(כב) מ' נקיים לה אינה רואה שלא פניה של אלה ביה בכך:

(כג) כילד אבדוה ואם (הפרה) [ספרה] ואתרה:

(כד) לאתרת יום אפקקה אתתיל לספור ז' נקיים הני מילי בשאבדו ג' יתים שלא אשתה:

(כה) אפה שילדה בקופי ולא בקופי ואתרה דם אם לריכה ז' נקיים אם לא אפלוקה נאוים הוא:

(כו) בכל ספק אישורין עבדינן לאומלא תוך תן עריבון ואבל:

(כז) אמ"נ. אומלא גדולה אתמירו על עלמן בבבל ובא"י ובספרד ובארץ אשכנז אבל אפלוקה מרו"ק שאין נוהגין ימי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך אלשה שופרים ז' נקיים כמו אתר אלשה אבל דם שרואה בתוך אלשה שופרים ואפילו ולדת תת טיעלן על דם טוהר:

(כח) אין לך בדיאה כאפ כדין בדואה דם:

(כט) כל אלרע לילות אוכלן הדם אפתמא בעילת בתולין הן ואטהרה ואם נאלוכה:

הלכות נדה ומקוואות

(א) טוען לפרעיו כו' יעמיד עלמו בלא דיסה עד שיעות תתבר:

(ב) אפה שטמאה שלא בשעת ותפה ותמהרת מלאה דם על הפקדון פוגם הוא ותמצמל פטריה:

(ג) אפה שיש לה וסת אפילו אינה רואה אלא יום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ד) אפה שאין לה וסת אלא שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה אין וסתה קבוע לה:

(ה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(י) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(טו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(טז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(יט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כ) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(כט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ל) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(לט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מ) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(מט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נ) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(נט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ס) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(סט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ע) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(עט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פ) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(פט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צ) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צה) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צו) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צז) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צח) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(צט) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(ק) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(קא) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(קב) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(קג) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

(קד) אפה שרואה ביום אחד בלבד ואינה רואה עוד אפילו שלשה ימים ברלופין אפ"ה וסתה קבוע לה:

לוח סימני הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת שבועות

(קה) פירוש‌למי משמע שצריך להודיעו שהמירו לו מפני התמד:

(קו) פותחין בתורה ומקללין להיזהר שבועה:

(קז) לכתחלה נדר שהודר נדרים יש לו הפרה. על דעת רבים אין לו הפרה:

(קח) מי שנשבע ולא ניסה על שבועתו ורצו ב"ד שיזהר שבועה זו גורם לנדר מלוה לו לשלוח בין אדם לאשתו ובקיום שבועה זו גורם לקטטה ולעבירה פותחין לו פתח ומוקלין ומזהירין עמו בדבר ואם ניסה מזהירין לו ואם לא ניסה ועמד במדבו הרי זה מקיים שבועתו:

(קט) אין פותחין בטלד בוקר שהיו מלי תדיר אבל טלד המלי תדיר פותחין:

(קי) תע"ג בחין פותחין בעגלד פותחין בתגלד טלד:

(קיא) מי שנשבע על דבר ושכח שלא יהיו שבועתו וניחם הרי זה נשקל על השבועה שהתרתם תחלה ואח"כ יהיו להתרתה:

(קיב) נשבע שלא ידבר עם פלוי ונשבע לאחר כן שאם ישקל על השבועה יפיג לשעות אין לעולם וניחם הרי זה נשקל על השבועה ומתירה ואח"כ ישקל על השניה שלא מתירין נדר או שבועה שלא תלו:

(קיג) מקרקע הלכתא פותחים תחלה במרגלא:

(קיד) ד' נדרים הפתח שלהם ככר נעולם נדרי זרזיהן כו':

(קטו) לא לתחיל שום נדר בלא פתח ומרגלא:

שבועת העדות

(קכו) כתב רשב"ן בת טוען ומודים כשהיו גוזרים מרם שמא על כל כן יראין להעיד שהמרם אינו אל מי שיש לחוש ולהעיד ולא היה:

(קיו) ישראל דיינין אינם מעבבין:

(קיח) וה"ר שמעיה נעלי דיינין אינם מעבבין:

(קיט) שלשלת ליכא מומחין ואפוא כי נהגו פיוסים בין בעדים בין בבעלי דינין:

(קכ) שם שמעון שנשבע שומר שיצוי שומרי חנוני וקרובי חנוני שהני טוען שמא יקחתנו טענותי לאו כל כמיניה: אלמי כשאני טוען שמא יקחתנו טענותי לאו כל כמיניה:

(קכא) הלכך השומרים יכרו להם אחד מהם לטענן בשבל כולם ולא יטענו כל אחד לעצמו זה אחר זה:

(קכב) לכתבי שכול שכול אלם ובעל טענות אבל כשטוענת לכתבי שטוען שאין מכרו יכול לטרוח מלוה קו עדיך:

(קכב) מעשה שהיתב הקהל נתנו מרם בכתב"ע על כל שיוצע עזות שיעיד קודם שיתו מאבד בית הכנסת ויצאו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים ואמרו לו שמנו לבנו או להעיד וקבלו עזותן ד"מ:

שבועות הדיינים

(קכד) דיינין לשבועת ה' אלהי ישראל ולא התפיס תפץ שעשה כשומה בדבר מסנה ואחוה:

(קכה) ומזומיתיו נטלו התקצוים שבועה לאווריית לפי שעשה גדול ותקנו מהם לגזור בו בעשרה ואלו בו שבועה:

(קכו) לאחון ואמעון עבו עיקבא זה עם זה ואמר לי לאחון שמעון תן לי מאות שיים שלך שהחלוק עמי כל הממון שהרווית מזה לימים נתו לחלוק הרווח ואמר לאחון הנשבע שלא הרווחת יותר ושמעון מעיד כבר נתתי לך ממומי שהוא כמו שבועה ולא תשבע עוד חייב לשבע לו עוד שבועה השומפין:

(קכז) אם יאמר התובע לתקוע בשופר והנידון מעה על מיתם נפני שהנשבע כדי לפיים עליו שומעין לו:

(קכח) על כל השבועות היו מהרימין שהם על כל הטוען שקר כדי להשבע מהם ויעבה השבועה אמן:

(קכט) כל הלי גאון פירוש לגלי היו מקציעין ליה אלא היו משמתין ליה על תנאי שיבא בשמחת אם הוא חייב ואינו מלכה. אם טענו מנה לך בידי ואמר להד"ם:

(קל) שני זקוקים שהוצ נשבעין על הקרקעות שם נתוכח: שהשבועה היתה נשבעין על הקרקעות שם נתוכח:

(קלב) הטוען על מבירו ואמר לו שני מלשים שכתב שלשני וחייב אתה לי שבירת שני מלשים והוא אומר לו שכבר פלגת מלשים אלו מבירה לי ואני לא הייתי יודע שהיו שלשים ואני חשבתי שהם שנים בלבד ונשבע שלשני מלשים שכתב שלשני ואינו חייב לשלם ממון אף ע"פ שכפר הין מתיירין אותו בהיתה רוצה לשלם מן הדין הרי זה נשבע ופטור ואם לאו הרי זה נשבע ונוטל:

(קלג) שבועת היתה נשבעין על הקרקעות שם נתוכח:

(קלד) הטוען על מבירו ואמר לו שני מלשים שכתב שלשני וחייב אתה לי שבירת שני מלשים והוא אומר לו שכבר פלגת מלשים אלו מבירה לי ואני לא הייתי יודע שהיו שלשים אבל אתה מלא מהם שכפרת בכולם ונשבע שלשני מלשים שכתב שלשני ואינו חייב לשלם ממון אף ע"פ שכפר הין מתיירין אותו בהיתה רוצה לשלם מן הדין הרי זה נשבע ונוטל:

(קלה) הין נשבעין על טענת תש"ו כגון שטענו בורחוה:

(קלו) שלל כיצו שאתה אחי ר' בניך אם יכול התובע להשביע שאתה אחי ר' בניך אם יכול התובע להשביע שאתה אחי ר' בניך אם יכול התובע להשביע

פרק א א (פ) אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר"מ ר' יהודה ור"ש חולקין[ו] בשעיר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וטהור שאכל טמא שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח (ב) ומודה ר"ש[ג] בשעיר שלא קרב ברגל שיקרב בר"ח לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ לא קרב ביוה"כ יקרב לרגל הבא שמתחלה לא הוקדשו קרבנות הצבור אלא ע"מ שיקרב על מזבח החיצון. היה ר"ש אומר (ג) ל"ב שעירים קריבין לצבור בכל שנה ושנה שלשים ואחד בחוץ ונאכלין ואחד בפנים ואינו נאכל ושעיר המשתלח. שנים עשר בי"ב חדשי השנה שבעה בפסח ושמונה בחג ב' ביוה"כ א' בר"ה ושנים (ד) בעצרת אחד בגלל[ד] לחם הפנים ואחד בגלל היום. (ה) ואם כפר הראשון על מה שני מכפר (ו) על הטומאה שאירעה בין זה לזה ואמרינן (ז) כך ישראל צריכין להביא שני שעירין בכל יום אלא שחס הקב"ה על נכסין של ישראל: **ב** היה ר"ש אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחת וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בל"ב שעירין. כל עבירות שבתורה (מתוכו) מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת (ח) בכל חדש וחדש שנאמר (יחזקאל ה) לכן חי אני נאום ה' אלהים אם לא יען את מקדשי טמאת וגו' קשין הן שקוצין ותועבות שעשית וטומאת מקדש וקדשיו קשה מכולן: **ג** (ט) מעשה בשני אחים כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם את חבירו לתוך ארבע אמות נטל אחד מהן את הסכין ותקע בלבו בא ר' צדוק ועמד על מעלות האולם בהר הבית ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה וגו' אנו מהיכן נמוד מן ההיכל או מן העזרות נעו כל ישראל בבכיה אחריו ואח"כ בא אביו של תינוק אמר להם[א] אני כפרתכם מפרפר הוא בני וסכין לא נטמא מלמד שטומאת סכין היתה קשה עליהן משפיכות דמים וכן הוא אומר (מ"ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה מכאן אמרו בעון שפיכות דמים שכינה נעלית ובית המקדש מיטמא: **ד** (י) כל המטמאין שבתורה בין שנטמאו טומאה קלה ובין שנטמאו טומאה חמורה חייבין על טומאת מקדש וקדשיו שנאמר (ויקרא ה) בכל דבר טמא לרבות כל המטמאין שבתורה או נפש למה נאמר לפי ששלש מצות אמורות בפרשה ב' מפורשות (כ) ואחת סתומה תלמוד סתומה מן המפורשה מה מפורשה שבע אף סתומה שבע אפילו אמר לעדים בואו והעידוני שלא נטמאתי ואמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין ת"ל או נפש (ל) דהסיען הכתוב מכלל הטומאות ובא לו לכלל שבועות. או נפש לרבות כל הנפשות אף (מ) נפש נשיא ומשיח ר' ירמיה אומר דבר למד מעניינו שנא' (ויקרא ה) ואם לא תגיע ידו די שה ואומר ואם לא תשיג ידו לשתי[ב] וגו' במי שבא לכלל עוני[ג] הכתוב מדבר (נ) יצא נשיא ומשיח שאין באין לכלל עוני שקדושתן עולמית. (ס) בכל [דבר] טמא מה ת"ל בכל דבר ר"ע אומר להביא את הנגע שאין טומאה יורדת להן (ע) אלא בדבר שר"ע לא היה דורש כלל ופרט[ד] והיה דורש רבויין ומעוטין שכך למד מנחום איש גם זו ר' נתן אומר להביא את הכלים שאין טומאה יורדת להן (פ) אלא במחשבה אמר ליה מה ראו כלים למחשבה[ה] שר"ש לא היה דורש רבויין ומעוטין והיה דורש כלל ופרט וכלל או נפש אשר תגע בכל דבר טמא כלל או בנבלת חיה טמאה וגו'

אור הגנוז פ"א [א] מחיינו: [ב] תוריס: [ג] וכלל:

נוסחאות **ו)** כשעיריס: **ג)** לר' יהודה: **ג)** הלמס וג' כו': **ד)** הכתוב מדבר יש נפש ומשיח שנטמא הוא תומר שמר נפש יטמא ומשיח הוא תומר כי מר שמן משחת וגו' הם כמי שנא לכלל עוני: **ה)** שר' ישמעאל:

חסדי דוד

פ"א אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף בין שאין בה ידיעה בסוף ועל הטהור שאכל את הטמא שעיר הנעשה בחוץ ושעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרין כ"ל ומסוס דתנן במתני' רמ"ח כל השעירים כפרתן סוה ומיכא למסמע מהך ליענא שגס שעיר הנעשה בפנים דיום הכפוריס גס הוא כפרתו סוה לכללו מידך לכן מסמועינן בתוספתא לליענא ומולה ר"מ נו דהוא מינו מכפר כפרתן והס מינס מכפריס כפרתו מסוס דכתיב ביה אחת נשנה כפרה אחת הוא מכפר וזה על שים בה ידיעה בתחלה דאפי לכלל הטמאת דכתיב ביה לכל הטמאתם ומינו מכפר ב' כפרות. ומיכך לא מכפרו כפרתו דכתיב ביה אחת נשנה דרשינן כפרה זו לא תהא אלא אחת נשנה. אבל כל השאר בין דיוהכ"פ בין דרגליס בין ר"ח הוקשו זה לזה מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם. ומה יתנאלו דברי ר"מ ודברי ר"י ור"ש לליתנייהו בגרייתא בגמ' יש לפרש דה"ק ר"י ור"ש חולקין בשעיר הפיון דיוהכ"פ דלדידהו אין כפרתו סוה לשאר המוספין דשעירי הרגליס ובר"מ מכפרין על אין בה ואין בה וכן על טהור וכו' ושעיר הפיון מכפר על שאין בה ויש בה. ומסמועינן הך תנא דמוספתא מה ללא שמעינן מפורש במשנה: כל המטמאין שבתורה כו' או נפש למה נאמר כו'. לא נמלפת בסוס מקום ונראה לה"פ לו לכתוב רחמנא בטומאת מקדש ל"ל ומשני לפי שג' מנות מזורות בפ' כלומר תלתא קראי זה לחוד"ז לכתיב הכא נפש. ביעיא כתיב ונפש כי תטמא ושמעה קול אלה ואין אלה ללא שבועה והיינו מפורשת דהיינו בשבועת העדיס ובפרשה השלישית לו נפש כי תשבע לבטא וגו' היא ג"כ מפורשת דהיינו שבועת בטוי אך הפ' החמישית נפש אשר תגע בכל דבר וגו' והוא טמא והשם וכתיב במריה לו כי יגע וגו' והוא ידע והשם ולהך קרא תניין דבמתני קרי ליה מתימאה דאי בטומאה מיירי כמו בקרא שלפ"ז הל"ל והוא טמא והשם והדר כתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה וגו' והביא לת השמו וגו' וס"ד דמ"ש בפ' החמישית והוא ידע והשם יתפרש והוא ידע עדות לו בענין טומאה והשביעו שיעיד שלא נטמא מ"ל לו לחלק ולהוליא כל עניני שבועה מפרשה שבטומאה ולא שייכי כלל שבועת העדות ושבועת בטוי בעניני טומאה ושייכי רק בעניני תביעת ממון. ועי' בגמ' דף ל"ג ובמוס' דף ד' ד"ה ונעלם ונעלם וכו':

מצפה שמואל

(ו) אין בה ידיעה. עי' פ"א מ"ב דשבועות ושם יח: (ב) ומודה ר"ש. יב: ירושלמי פ"א הל"ד ומיי' פי"א מהל' שגגות ועי' תוס' שם (ג) ל"ב שעירים. ירושלמי פ"א הל"ה ועי' תוס' ר"ה ח: ד"ה שהחדש ועי' ריי"ף ורא"ש סוף ר"ה ומכאן מדקדקין דמקריבין מוסף של ר"ח בר"ה (ד) בעצרת. עי' זבחים ו: ועי' תוס' יומא ג. ד"ה אלא (ה) ואם כפר הראשון. זבחים ו: ובשעירי עצרת קאי וכן בירושלמי פ"א ה"ה ועי' ירושלמי קדושין פ"ב סוף הל"י מובא זה אבל של ר"ה חולקין כי של ר"ח בא על טהור שאכל טמא ושל ר"ה על אין בה ואין בה (ו) על הטומאה. עי' ירושלמי פ"א הל"ד מה שמקשה אילו לא אירע טומאה (ז) כך ישראל צריכין. מנחות יד: (ח) בכל חודש. היינו טומאת מקדש וקדשיו בשגגה אבל בזדון שעיר הנעשה בפנים מכפר ועי' תוס' יב: ד"ה על זדון ועי' ירושלמי פ"ח הל"ו (ט) מעשה בשני אחים. יומא כב. ומסיק שם דש"ד הוא דקיל וטהרת כלים היה חמור להם אף נגד ש"ד החמורה ועי' ירושלמי שם פ"ב הל"א מובא כל זה ומסיים מלמד שהיתה טומאה קשה להן מש"ד לגנאי והיינו כדאמרי' בש"ס דש"ד קיל וטהרת כלים כדקיימא קיימא (י) כל המטמאין. עי' תו"כ פ' אמור בקרא ומתו בו ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ מהלי"ג ועד הלי"ח ודעת הרמב"ם שם דאם הכניס כלי ראשון לטומאה למקדש שהוא פטור וע"ש בהשגות ועי' תו"כ פ' ויקרא (כ) וא' סתומה. ז. יד: (ל) הסיען הכתוב. עי' בפנים והח"ב פירש עוד דה"ק הסיען הכתוב מכלל טומאות ובא לכלל שבועות דאו נפש כי תשבע כתיב ולא קאי על נפש דכי תגע (מ) נפש נשיא ומשיח. מיי' פ"י מה"ש הל"ז וע"ש בהשגות ובלח"מ ומכאן ראיה להרמב"ם ע"ש (נ) יצא נשיא ומשיח. הוריות ט. ושם בירושלמי פ"ב הל"ו וז' (ס) בכל דבר טמא. עי' תו"כ ויקרא פ"ח פי"ב ובק"א שם ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ הל"ב (ע) אלא בדבר. ר"ג אומר להביא את הכלים. כדלקמן דר"ג פליג על ר"ע במשמעות דורשין (ת"כ) עי' בפנים (פ) אלא במחשבה. עי' כלים פכ"ה ועי' ספרי פ' נשא פיסקא א' וב' ועי' ירושלמי נזיר ספ"ז מדין כלים למקדש ועי' נזיר פ"ג הל"ג:

מנחת בכורים

פ"א אין בה ידיעה בתחלה. כגון בטמא שאכל קודם או נכנס למקדש ולא ידע בטומאה ומסס לא נתפרש מה עשה ולמד מסלמים דמיירי בטומאת מקדש וקדשיו: תלמוד סתומה. כוותו כמו יכול דתלמוד סתומה מן המפורשת ומיירי הכא ג"כ בטמא: הסיען הכתוב. ולכן כתיב או נפש הסני להפסיק לומר להך או נפש לאחר תגע לא מיירי בטמא: או נפש. הרמבן. ומסיק מיירי בטומאת מקדש וקדשיו (ועי' גמרא הוריות ט י): קדושתן עולמית. שם נפיל שלין על גבין אלא ה' אלהיו ומסיק דכתיב והכהן הגדול מאחיו. פיהיה גדול מכמה ובעומר: **אלא בדבר.** דנגע לרעת תלוי בדבור של כהן: **שר"ע לא היה דורש כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט כל"ל.** והוא נחיית טעם דמחמת דדרים ריבה ומיעט וריבה לקמן לף סוכה את הפרה ולכן מרבין ג"כ כלים לאכ טומאה מדאורייתא לף לחין מפורשות מה"ת ולא ממעטין רק כלי חרס ואוכלין ומשקין ואחר ריבוי דדבר לרבות הנגע: **ר"נ אומר להביא את הכלים.** דר"נ דריש בכללי ופרטי וכדממעט לקמן השורף את הפרה וכר"י ג"כ דממעטין טומאות שחין מפורשות מן התורה והיינו ממעטין לף כלים ולכן לריך ריבוי דדבר לרבות כלים לאכ טומאה מדאורייתא למייב: **במחשבה.** שמוסב שלא להוסיף עוד על הכלי זהו גמר כלי לף אם לא מסב עדיין לא נגמר ואינו מקבל טומאה ודבר הוא ממשבה דכה"ג מניגו בפ"ג למציעא על כל דבר פשט לנ"ם ממחשבה הוה שולם יד: **אמר ליה.** גרסינן פי' דע"ל ר"ע: **כלים למחשבה.** אחר דכתן נאמר דבור והוא לטעמיה דר"י אבל ר"ע מטעם אחר לא מרבי כלים אלא מיניה כאמור: **שר' ישמעאל.** גרסינן הכוונה לכן נמי ר"נ ס"ל כמו ר"י דממעטינן בכלל ופרט שאינן מפורשות מה"ת אלא למוסיף להוליא השורף הפרה ומתן טעם לר"נ דע"כ לריך בכל דבר לרבות הכלים:

פרט או כי יגע בטומאת אדם וגו' כלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כשהוא אומר לכל טומאתו אשר יטמא בה חזר וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט הראשון אמרינן לאו אלא כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש טמאות המפורשות מן התורה (ל) יצא עדר גמלין ועדר רחילין ומכונות חיה ועוף ששכנו טמאות דאין מפורש מן התורה (ק) ר' נתן אומר טומאת[פ] גאיות ולא טומאת קדושה יצא השורף את הפרה ופרים המשלח את השעיר שהן טומאות קדושות. אין לי אלא בהמה חיה ועוף (ר) טהורין בהמה חיה ועוף טמאין מנין ת"ל או בנבלת שרץ טמא אמר ר' יאשיה וכי יש בשרץ טמא וטהור אלא כשם[ג] שחלקתה בין שרץ טמא לטהור כך בין בהמה וחיה לא תחלוק בין טמאין לטהורין אין לי אלא בכולן בכזית מנין ת"ל בנבלת חיה טמאה מה ת"ל טמאה להביא את כזית. א"ר שמעון מה ראו לומר בבהמה חיה בכזית טמא ובשרץ בכעדשה אלא בהמה וחיה תחלת בריייתן כזית. (ש) שרץ תחלת בריייתן כעדשה: **ה** נטמא[ה] ונעלמה ממנו טומאה זכר את המקדש (ת) ונעלם ממנו[ה] זה וזה והשתחוה או ששחה כדי השתחויה או[ו] שנדבק עם חבירו כדי השתחויה או שנכנם (פ) לתוספת העזרה ושהה כדי השתחויה חייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמעאל שהיה ר' ישמעאל אומר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שתי פעמים לחייב על העלם דבר טומאה ועל העלם מקדש

(ג) ר' אליעזר ור"ע אומרים אינו חייב אלא על העלם טומאה בלבד:

פרק ב א (פ) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין אסורים פגול ונותר וטומאה שבועה שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה ושל כלאי הכרם חייב ור"ש פוטר שבועה שאוכל[א] אוכלין אסורין פגול נותר וטומאה. שבועה[ב] שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה ושל כלאי הכרם פטור ור"ש מחייב (ב) מודה ר"ש באומר קונם אשתי נהנית לי אם אוכל ואם אשתה ואכל אוכלין אסורין[ב] משקין אסורין שאשתו[ג] מותרת לו[ד]:

ב (ג) שבועה שלא אוכל וחזר ואמר שבועה שאוכל על האחרונה לוקה מיד ועל הראשונה אם אכל חייב אם לא אכל פטור. שבועה שאוכל וחזר ואמר שבועה שלא אוכל על האחרונה לוקה מיד על הראשונה אם אכל פטור אם (ד) לא אכל חייב. שבועה (ה) שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר[ו] אלא (ו) לזרז את הראשונות. שבועה שאוכל שאוכל ולא אכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר את האחרונות אלא לזרז את הראשונות. שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב על כל אחת ואחת (ז) זה חומר לשעבר מלעתיד לבא: **ג** המשביע (ח) את העובד כוכבים את הנשים את הקטנים (ט) את הקרובין את הפסולין פטור שנא' (ויקרא ה) והוא עד בעד שראוי להוציא ממון רבי אליעזר אומר המשביע (י) בעד אחד פטור שאינו ראוי להוציא ממון: (כ) עדות ממון מתקיימת בראיה שלא בידיעה ובידיעה שלא בראיה איזו היא ראיה שאין בה ידיעה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי לא מניתי לך במעמד פלוני ופלוני (ל) יאמרו ואני אתן זו (מ) ראיה שאין בה ידיעה ואיזו היא (נ) ידיעה שאין בה ראיה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי (ס) לא הודיתה לי במעמד פלוני ופלוני יאמרו ואני נותן זו היא ידיעה שאין בה ראיה: **ד** חייבין (ע) על זדון העדות עם זדון השבועה ועל זדון העדות עם שגגת השבועה ועל שגגת

אור הגנוז [ד] בעזרה: [ה] מקדש זכור לת טמומה ונעלם ממנו זה וזה כו': [ו] שנדבר: פ"ב [א] ואכל: [ב] ושתה: [ג] לפורה לו: [ד] לת התחדושות אלא לזרז לת הראשונות:

נוסחאות פ) גויות: ב) שלא תלקתה: ג) שתשתה: ד) אם לא תוכל אם לא תשתה ואכל תוכלין לפורין ושתה משקין לפורין שתשתו לפורה לו:

חסדי דוד

נטמא ונעלמה ממנו כו'. מסרון לשון יש כאן וכל"ל נטמא ונעלמה ממנו טומאה וזכור לת המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור לת הטומאה נעלם ממנו זה וזה וכו' וזה ליצנא דמתני' פרפ"ב ופי' להוסיף כאן לחמתני' לו שנדבק עם חבירו כדי השתחויה כו' ופירושו לו שנדבק מעט שיעור עם מעט שיעור חבירו כשיש כשיעור כדי השתחויה מיירי וקמ"ל דאפילו מעט שיעור היה נעלם ללא שתשתה ולא פסטה מהן תוספתא מסוס למינה מפורשת פירושה כל כך. וגם לולי לא מתניתין כי ר"ת ור"ה:

פ"ב שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים אסורים כו'. לר"י מיירי בנשבע ע"י כולן עם דנריס המותריס לכן מיילף שבועה ולר"ל מיירי בנשבע גם על תלי שיעור ואכל ח"ם ופיפף שבועה שאוכל כו' מבואר ממלתי' דלקמן שם וכפי גי' הרי"ף ומוהר"י בן מיגש והרמב"ם שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר יפף ידי תוצא שבועה לפע"ג ללא חזי לאכילה כיון דהוא מחמצים לאכילתו פטור וה"ה גם באוכל דנריס המתוריס שהרי השבועה תלה גם

מצפה שמואל

(ל) יצא עדר. עי' אהלות פ"ח (ק) ר"נ אומר. תו"כ פ' ויקרא (ר) טהורין. עי' ז: (ש) שרץ תחלת בריייתו. תו"כ פ' שמיני בקרא דכל הנוגע ודלא כר"י בר"י דאמר כזנב הלטאה ועי' נזיר נב. ועי' חולין קב: בקלניתא דלית בה כזית בשר אבל בין כולה כזית ועי' ירושלמי ריש פאה דכל השיעורין נתנו חכמים כזית מן המת כזית מן הנבלה כעדשה מן השרץ וכן בירושלמי חגיגה פ"א הל"ב ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"ב ומקשה שם דהמת יטמא בפחות מכזית דאר"י להביא הנפל שאין בו כזית (פ) ונעלם ממנו זה וזה. גרסינן כאן כמו במשנה וחייב על העלם טומאה ג"כ דר"י הוא דמחייב בהעלם טומאה ועי' יד. וטז: ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות ס"מ הכ"ב דינים אלו וקאמר כאן או שנדבק שעמד במקום א' דאילו יצא בארוכה לא בעינן שהה ואם יצא בקצרה אף שהה שיעור שהיה פטור אלא בהשתחויה ממש אלא כאן בעמד במקומו (ת) לתוספת העזרה. שם (כ) ר"א ור"ע. שניהם שוין בזה ופליגי לר"ע לא בעינן ידיעה באיזה טומאה ולר"א בעינן שיודע אי בשרץ או בנבלה ועי' יח: (פ) שבועה שלא אוכל. עי' כב: וכנ. מבואר היטב ולא אתיא כר"ל אם נימא דל"ל כולל באיסור הבא מאיליו אבל בח"ש א"א לאוקמי שהרי איסורי הנאה נינהו ולא בעינן שיעור שלם ויש מי שכתב דלכ"ע מוקמינן בח"ש דאין איסור קל חל על חמור בכולל וא"א לומר כן ועי' ירושלמי נזיר פ"א הל"ב דאמר ר"ז בכולל נחלקו אבל בפרט אין שבועה חלה על איסורין ועי' כאן פ"ג הל"ג ועי' ירושל' נדרים פ"א הל"א אין שבועות חלות על איסורין: (כ) מודה ר"ש. עי' מ' פ"ה מהל' שבועות הל"ו טושע"ע יו"ד סי' רל"ח ס"ד וע"ש בש"ך ס"ק ט' ועי' ס"ב במשנה ועי' ט"ז יו"ד סי' רל"ח ס"ק כ' דבאכל עפר פטור וסותר למ"ש הרמב"ם כאן פ"ג הל"ז ועי' רמב"ם בפ"ה הל"ה בנזיר שנשבע שלא יאכל חרצן בלח"מ שם ועי' מ"ש בנדרים (ג) שבועה שלא אוכל. כט. וירושלמי פ"ג הל"ט ועי' תוס' מכות טז: ד"ה במאי (ד) לא אכל חייב. שבועות כא. דאינו חייב מלקות דאב"מ וכאן בקרבן וכ"כ בת"ב (ה) שלא אוכל וכו' אינו חייב אלא אחת. כז: ועי' ירושלמי נדרים פ"א הל"א ואיסורא איכא (ו) לזרז. עי' נדרים ט. ופ"ה ובירושלמי הל"ג (ז) זה חומר. וירושל' פ"ג הל"ג וה"ט ועי' ירושל' יומא פ"ח הל"ג בשבועה שלא אוכל שלא אוכל ועי' ירושל' נדרים פ"ב הל"א זה חומר ע"ש ועי' מ"ש שם פ"ג וכאן פ"ג הל"ה והל"ז וסוף הל"ט (ח) את העובד כוכבים. ל. במשנה ועי' לה: (ט) את הקרובין. עי' ירושלמי פ"ד הל"א וסנהדרין פ"ג הל"י ועי' ירושלמי פ"ד הל"ה ואם אמר אוחו מנה שמנה הוא מתנה עי' בזה סי' ע"ט בסמ"ע סק"י ובש"ך סקי"א וכאן אי משום דהוחזק כפרן אי משום שרוצה ליתן וע"ש לג: (מ) ראיה שאין בה ידיעה. ופירש הריטב"א משום דהוחזק כפרן: (נ) ידיעה שאין בה ראיה. עי' סוף סי' צ' סט"ו ולא חשיב הכא משום דזה גם בד"נ מהניא כמ"ש התוס' לד. ד"ה דאי דאומדנא כהאי גם בד"נ מהני וכאן תנא מה דמהני בד"מ (ת"ב) (ס) לא הודיתה לי. סנהדרין כט. דיכול לומר משטה או להשביע וכאן בגוונא דהוה הודאה גמורה (ע) על זדון. ל.

מנחת בכורים

חיה טמאה וגו' או כי יגע בטומאת אדם פרט. כל"ל ומתיפת כלל ופרט וכו' עד כעין הפרט נמתק: כשהוא אומר וכו' בה חזר וכלל. כל"ל: אם כלל הראשון אמרת לאו. פי' דלפס לת נאמר כלל השני הוה כלל ופרט וחין נכלל אלא מה שנפרט: כעין הפרט. ומרגין דלמי לפרט. ולכאיבי נקרא או נעלם חיה וגו' או כי יגע בטומאת מלדם מרבי כל דלמי להו (ועי' נתו"כ פרשה זו): המפורשות מה"ת. ול"כ אלו אינן חייבין לאינן מפורשות (עי' ר"ש ור"מ במשנה נהלות נפי"ד ונתוס' נז"ו): עדר גמלים. הוא שיהיה רחש כל נהמה נרגלי המתרת ויהיו עומדות: מכונות חיה. קנון חיות המדבריות וכמו שיאמר לכלל קנון נע"ח הפייחות עדר כמו כן יאמר לכלל החיות מכונות ומנחי שיהיו אלו החיות עומדות לנוקות: והעוף ששכנו. גרסינן פי' על הכותל ואלו אף שמהילין והוה אב הטומאה מה"ת כיון לאינן מפורשות מה"ת והוא לא לריש רבוי ומיעוט ע"כ אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו: בהמה וחיה טמאין. כל"ל ותיבת עוף נמחק דעוף טמא אינו מטמא בגיפ הבליעה וכ"ה לקמן דקתני בין בהמה וחיה לא תחלוק ולא הזכיר עוף: אלא כשם שלא חלקת. גרסינן: כעדשה. שכן חומט מחלתו בכעדשה (נזיר נב.): **ה** נטמא וידע גרסינן. לענין ידיעה נחחלה: את המקדש. נעלם ממנו מקדש וזכור לת הטומאה נעלם ממנו כו' כל"ל: והשתחוה או ששהה. ומייתי לנטמא בעזרה וע"כ בעי הסמחויה או שהיה: ר"א ור"ע אומרים אינו חייב. וכגמ' לאמרינן לע"מ שרץ ונבלה לר"ע כיון דידע לנטמא ג"כ לידע שם בשרץ נטמא או בנבלה ור"ל שם בשרץ נטמא: **פ"ב א** שבועה שלא אוכל וכו' פיגול ונותר וטומאה. כמשנה נגמרא לימא נעילות וטריפות. ולמאן לאוקי לה כגוולן כן נמי נחוספתא ולמשנינן הכא לאף נקל על החמור אל נכולל ג"כ לשמועינן לשבועה נקרא חמור גם גבי פיגול לחמיב פ' נחרא דיומא (פז:) מייתי כריחות ולא חשא עמהם ולרבא לפרש"י מיירי נשחם ואעפ"כ אל על לאיסורין נכולל: ור"ש פוטר.

העדות שהוא פטור. ואיזהו זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זו היא זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזהו זדון העדות עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות (פ) ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון עדות עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת העדות שהוא פטור לא היה יודע לו עדות או (ק) שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר (ק) ונשבע על שקר: ה חייבין על זדון פקדון עם זדון השבועה ועל זדון הפקדון עם שגגת השבועה ועל שגגת הפקדון שהוא פטור איזה הוא זדון הפקדון עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה הוא זדון פקדון עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזה הוא זדון הפקדון עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה הוא (ר) זדון הפקדון עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת שבועה שהוא פטור לא היה יודע שיש בידו פקדון או שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר ונשבע על שקר (ש) היה מחזר אחר עדים אמרו מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שיטענו (ת) אבל בפקדון אינו כן מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין לך בידי ה"ז (א) פטור. (ב) זהו חומר בשבועת הפקדון משבועת העדות אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני מאתים זוז (ג) מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה (ג) שלא נעידך הרי אלו פטורין עד שיאמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות (ד) וכן בפקדון אמר לו תן לי מאתים זוז שיש לי בידך מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה שאין לך בידי. אמר לעדים בואו והעידוני שאמר פלוני ליתן לי ר' זוז ולא נתן לי. כסות שאמר להלבישני ולא הלבישני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין שאומר לו (ה) אמר לי ליתן לך וא"א ליתן לך. אמר להלבישך וא"א להלבישך וכן בפקדון אמר (ו) ליתן מאתים זוז ולא נתת לי. כסות שאמר הלבישני ולא הלבשתני שבועה שאין לך בידי פטור שאומר לו אמר ליתן לך. וא"א ליתן לך אמר להלבישך וא"א להלבישך: ז המשביע (ו) בפני עובד כוכבים בפני לסטים בפני מוכסין פטור שנאמר אם תחטא ולא יגיד הוא חוטא אם לא יגיד ואל יהא חוטא כשיגיד בואו והעידוני לאבא שיש לו ביד פלוני מאתים זוז מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. מת אביו (ז) ירשו בנו נכנס תחתיו הרי הוא כמוהו: ז האומר יכך אל יכך ייטיב לך כן ייטיב לך ירע לך אל ירע לך כן ירע לך (ח) זו היא אלה האמורה בתורה ר' יהודה אומר ייטיב פטורין וחכמים מחייבין באומר ייטיב לך אם תבואו ותעידוני (ג) ירע לך אם[ה] תבואו ותעידוני אל ירע לך אם תבואו ותעידוני: ח (ט) אנסתה ופתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני (י) ואמר אמן חייב ור"ש פוטר שאין משלם קנס ע"פ עצמו זה הכלל כל שהוא קנס ומשלם ע"פ עצמו משביעך ואמר אמן פטור וכל שאינו קנס ואינו משלם ע"פ עצמו משביעך אני ואמר אמן חייב האומר נשבע אני (כ)[ו] בתורה ובשמים פטור:

פרק ג א המשביע את חבירו על דבר שיש בו (פ) שוה פרוטה וכפר ה"ז משלם (ב) קרן וחומש ואשם. המשביע (ג) את העדים על דבר שיש בו שוה פרוטה וכפרו הרי אלו חייבין קרבן (ד) ופטורין מן הממון שנאמר לך פטור עד שיאמר לו שבועה שאין לך בידי. אמר לעדים בואו והעידוני שאמר פלוני ליתן לי ר' זוז ולא נתן לי. כסות שאמר להלבישני ולא הלבישני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין שאומר לו (ה) אמר לי ליתן לך וא"א ליתן לך. אמר להלבישך וא"א להלבישך וכן בפקדון אמר[ג] ליתן מאתים זוז ולא נתת לי. כסות שאמר הלבישני ולא הלבשתני שבועה שאין לך בידי פטור שאומר לו אמר ליתן לך. וא"א ליתן לך אמר להלבישך וא"א להלבישך: ז המשביע (ו) בפני עובד כוכבים בפני לסטים בפני מוכסין פטור שנאמר אם תחטא ולא יגיד הוא חוטא אם לא יגיד ואל יהא חוטא כשיגיד בואו והעידוני לאבא שיש לו ביד פלוני מאתים זוז מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. מת אביו (ז) ירשו בנו נכנס תחתיו הרי הוא כמוהו: ז האומר יכך אל יכך ייטיב לך כן ייטיב לך ירע לך אל ירע לך כן ירע לך (ח) זו היא אלה האמורה בתורה ר' יהודה אומר ייטיב פטורין וחכמים מחייבין באומר ייטיב לך אם תבואו ותעידוני (ג) ירע לך אם[ה] תבואו ותעידוני אל ירע לך אם תבואו ותעידוני: ח (ט) אנסתה ופתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני (י) ואמר אמן חייב ור"ש פוטר שאין משלם קנס ע"פ עצמו זה הכלל כל שהוא קנס ומשלם ע"פ עצמו משביעך ואמר אמן פטור וכל שאינו קנס ואינו משלם ע"פ עצמו משביעך אני ואמר אמן חייב האומר נשבע אני (כ)[ו] בתורה ובשמים פטור:

פרק ג א המשביע את חבירו על דבר שיש בו (פ) שוה פרוטה וכפר ה"ז משלם (ב) קרן וחומש ואשם. המשביע (ג) את העדים על דבר שיש בו שוה פרוטה וכפרו הרי אלו חייבין קרבן (ד) ופטורין מן הממון שנאמר

אור הגנוז [ה] לג: [ו] מייב נתורה ונסמים פטור:

נוסחאות ג) מייב: ב) ו תן לי: ג) גל ייטיב לך סס לג מתוגו ותעידוני:

חסרי דוד

עליהם ע"י כולל וע"י מעשה זה הרמה דעתו שכוון גם לדברים המסורים ומשכחת לה בלאו והן וכמ"ש נמי הרי"ן מיגש שם. וכתן ל"ל שבועה שתוכל כו' שבועה שמשמה ושמה משקרן כו': המשביע בפני עובד כוכבים בפני ליסטים כו'. יעעתי ולא מלאתי זה בשום מקום והדבר קשה להולמו דמה ענין עובד כוכבים וליסטים הלא לפי' המשביע ישרשל מעלייתא לינו מייב עד שיטענו כפני ב"ד וכדתנן בתתני'. ופשטי דהתי מתניתא ר"מ היא דקיבר בתתני' דמפי עלמו לפי' שלא בא"ד וה"ה פ שטענו וענה תתן וכדמוכח מהש"ס ולדידיה הוא דליטרין הכא לשמשיע המשביע כפני עובד כוכבים וכגון שתבע את חבירו בדין לפניהם והביא המובע כפניהם את עדיו והשביע תומם שיגידו שתייב הוא לו כדי להוציא מידו ועתו תתן לפ"ה פטורים תע"פ שיודעים לו עדות. ומתי דקתני כפני ליסטים כפני מוכסים זה ל"ע הלא המה לאו דייני דיתוה ודוקא לומר דמיירי כשקבלו עליהם. ות"ל לפרש המוסכתא זו דק בדוקק וגבי בוזו והעידוהו לשבע ל"ל שבועה שתין אתו יודעין לו עדות:

פ"ג המשביע את חבירו על דבר שיש בו ש"פ כו'. ליכא לתייי בשבועת הפקדון והמדברים נרוסים דפתות תע"פ לא תמיד ממון בשום מקום וסיפא מיירי בשבועת העדות וקת"ל דתע"ג דשמה שכפרו עדותן גרמו לזה להפסיד ממונו תע"פ פטורין הוחיל ולא היה שלא גרמת בעלמת. ובדברי ריב"ג ל"ל וגתמר להלן עונו יפת וכו' וף ושפת עונו תשמור כתן כו' ויליף עונו עונו מעותר ותע"ז יליף מדכתיב ושפת עונו פו"ו ולא כתיב עונו יפת. שבכלל נשיאות עון קרבן:

מצפה שמואל

(פ) ולא היה יודע שכל הנשבע. עי' ר"פ כלל גדול דשגגת קרבן בשבועה שמה שגגה אף לרבנן ואביי אינו סובר כך ע"ש בבעה"מ ועי"ש סט"ו ד"ה דידע ועי' כה: ועי' ירושלמי שבועות רפ"ג ובמה"פ שם ד"ה שבועות: (ק) שהיה יודע. עי' תוס' לא: ד"ה ואין חייבין ועי' ר"ן שהוכיח כפרש"י דשכחו העדות ונשבע שא"י ע"ש (ק) ונשבע על שקר. לא: ועי' תוס' ב"ק פ"י מ"ש שם ד"ה ונשבע בזה ועי' בירושל' כאן פ"ד סהל"ב (ר) זדון הפקדון. לו: (ש) היה מחזר. לא: ולב. (ת) אבל בפקדון. לב. ועי' מהרש"ל רפ"ה דמה דאמרינן תבעיה וכפריה ל"ד (ת) זהו חומר. עי' רמב"ם רפ"ט מהל' שבועות הל"ו ועי"ש בכ"מ ובלחמ': (כ) מעסקי שכר שכיר. ממון שלא בא לידו ומזון האשה ממון שנתחייב בעצמו ועי' ב"מ מח. לענין פקדון ביחד לו כלי (ג) שלא נעידך. כה: וירושלמי פ"ג הל"ח ועי' מ"ש בזה בנדרים פ"א הל"י (ד) וכן בפקדון. לפי הענין הוא נשבע לבטל המצוה אבל יותר נראה כדאמרינן כתובות ע. כיון דמשועבד לה אי מצי מדיר לה וכן בירושלמי רפ"ז דכתובות ריש אדם נודר שלא לפרוע חובו ועי' תשובת הריב"ש באה"ע סי' קס"א בנשבע שלא לחלוץ ולא לייבם דאינו חל דה"ל נשבע לבטל המצוה ועוד כיון דמשועבד לה יעו"ש ונראה דהרעת אחרים אף שכולל אינו חל וכ"מ שם ובזה מיושב מה שהקשו בתשובת הרא"ש סי' ע"ג בנשבע שלא לפרוע ע"ש בש"ך ולמ"ש לק"מ ובמ"א באיתי (ה) אמר לי ליתן לך. עי' ירושלמי ס"ד דמע"ש במתנה יכול לחזור וכן פ"י דשביעית ועי' ירושלמי גיטין פ"י הל"א וסהל"ג וכן בפ"מ פ"ב הל"ב ועי' ירושלמי כאן פ"ד הל"ה והל"ז דיכול לחזור (ו) בפני עובד כוכבים. אף לר"מ דחזר לב"ד חייב הכא גרע טפי ואפשר לומר דאתי כמ"ד דבעינן כפירה בב"ד וע"ש לג. לא אמרתי אלא במקום וכו' ועי' ר"ן פרק שבועת העדות מבואר דלר"מ בעינן בב"ד שלא יודה בפניהם דאם כפר חוץ לב"ד והודה בב"ד פטור אף לר"מ א"כ א"ש כאן דבפני עובד כוכבים לא הוה ב"ד ויכול לחזור ולהודות: (ז) ירשו בנו. בגוונא דלא הוה משיב אבידה והוה כפירת ממון עי' מ"א (ת"ב) ועי' לה. בדין תביעה ובחידושים

מנחת בכורים

בשעה שנשבע פטור. לע קרינן ביה המס נשבועה: ה חייבין על זדון הפקדון. משם נכסף שקליס: היה יודע שיש בידו פקדון והוה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון הפקדון עם זדון השבועה ואיזה זדון הפקדון עם שגגת השבועה היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן. כל"ל: פטור. לע קרינן ביה המס נשבועה: אבל בפקדון וכו' ה"ז חייב. נרסינן לילפינן מוכחם: מעסקי שכר שכיר. קמ"ל אף לע נמו לידו: וממזון האשה והבנות. קמ"ל אף דהוי ממון שנתחייב מעלמו כתנאי ב"ד סיין בסס ג"כ ענין שבועת העדות: שבועה שלא נעידך פטורין. דהוי נשבע לבטל את המצוה: שבועה שלא אתן לך פטור. מטעם הממור למעלה: הרי אלו פטורין. דתתטא תתטא לגז"ש מה להלן תביעת ממון וים לו אף כאן תביעת ממון וים לו: וכן בפקדון א"ל תן לי מאתים זוז שאמרת ליתן לי ולא נתת לי כסות שאמרת להלבישני. כל"ל: שאומר לו אמרתי ליתן לך וכו' אמרתי להלבישך כו'. כל"ל: ו בפני מוכסין פטור. משכר לומר דקמ"ל דתפילו לר"מ דס"ל דשבועת העדות נוהגת אף שלא בפני ב"ד הכא גרע דהוה תוטא כשיגיד: שנאמר כי תחטא ולא יגיד. גרסינן פי' דשתלת המקרא כתיב כי תחטא ולגסוף כתיב ולא יגיד: והעידו לאבא. קמ"ל דאף לגבי אביו הוי נמי כאחר: מת אביו. ומייתי לטעמיה מרי: ז אל יכך. מס תעידוני: ייטיב לך. נמי מס תעידוני דמכלל לאו אתה שומע אן: כן ייטיב לך. היה קורא בתורה הצלכות ואומר כן ייטיב: זו אלה האמורה בתורה. משמע מתוספתא זו דאלה שתין עמה שבועה היא עמה שבועה (ועי' נשוע' לו. ד"ה יכך): רי"א ייטיב פטורין. הכא נתוס' לשכר לומר דכולהו ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן והא לפוטר ס"ל כמו דאמרינן בקדושין גבי כפולים דמשם תאמו ושמעתם טובה לא שמעינן לשם תאמרו רעה דנוכל לומר לא טובה ולא רעה ג"כ דקאמר ייטיב שם תעידני אינו נשמע לשם לא תעידו יהיה רעה (ועי' בגמרא לו. ובתוס' ד"ה ה"ג) ולפ"ז נאל יכך מודה ר"י לחייבין: באומר ייטב. קא משרש ומזיל הך לאומר יכך אין משביע לותם: ירע לך אם לא תבואו ותודיעוני וכו'. גרסינן: ח אנסת. חייב. לכי קתבע טותם ופגם נמי קתבע: ר"ש פוטר. לכי קתבע קנס לגבד קתבע דמידי דקיץ הוא: כל שהוא קנס ואינו משלם ע"פ עצמו. גרסינן: וכל שאינו קנס ומשלם ע"פ עצמו. גרסינן: נשבע אני בתורה. כדלתיתא נדרים יד.: ובשמים פטור. לתין זה שבועה:

פ"ג א ש"פ. דכתיב לתמה הא פרט לפחות מש"פ: המשביע את העדים. ה"ג בעינן ש"פ דלילפינן גז"ש מפקדון מה להלן בתביעת ממון כו': חייבין קרבן. זהו קרבן עולה ויורד: מן הממון. אף דע"י זה הפסיד ממונו:

ונשא עונו[ו] קרבן ר' יהודה בן בתירה אומר נאמר כאן ונשא עונו ונאמר להלן עונו ישא מה עונו ישא האמור להלן נטילת נשמה אף עונו ישא האמור כאן נטילת נשמה ונשא עונו מלמד (ה) שבכלל נשיאת עון קרבן: **ב** ר' יהושע אומר (ו) ד' אין חייבין לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין להם עד שישלמו. היודע עדות לחבירו ואינו מעיד אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם. השוכר עדי שקר וגבה אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו[א]. הכובש קמה לפני האור והפורץ גדר לפני בהמה[ב] אין חייבין לו מן הדין ואין השמים מוחלין להן עד שישלם: **ג** אין לי אלא עדות ממון עדות נפשות (ז) והרציחות והנאפות והעובד כוכבים מנין ת"ל (דברים יט) נפש בנפש יכול יהו חייבין קרבן ופטורין מן הממון ת"ל (ויקרא ה) מאלה יש (ח) מאלה חייב ויש מאלה פטור דבר שהוא של ממון[ג] חייב דבר שאינו של ממון[ד] פטור אמר בן[ה] זומא לפני ר' ישמעאל משמע[ו] מי יביא עדות ממון יהא מביא עדות נפשות אמר לו ר' ישמעאל בן[ז] זומא סתרתיה בני הרי הוא אומר (שם) אם לא יגיד ונשא תלה הכתוב נשיאות עון במגידין יצא עדי נפשות בין מגידין בין שאינן מגידין שאין השמים מוחלין להן: רבי אלעזר בן מתיא אומר אין אדם מתחייב[ז] אא"כ חטא שנא' (שם) נפש כי תחטא ושמעה וכן היה ר' אלעזר בן מתיא אומר[ח] מתחייב לראות הרואה עושי מצוה זכה לראות: **ד** שמע מפי אחרים (ט) מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא לרבות את השומע מפי עצמו כשומע מפי אחרים דברי ר"ש ר' יהודה בן בתירא אומר אינו צריך ק"ו הוא ומה אם נדרים שאין חייבין עליהן מפי אחר חייב עליהן מפי עצמו שבועה שחייב עליהן מפי אחרים אינו דין שהוא חייב עליהן מפי עצמן. אמר ר'[ט] אליעזר נמטי לפני ר' יהודה בן בתירא (י) וכי יש עונשין מן הדין רבי אומר ממשמע שנאמר ושמעה בין מפי עצמו ובין מפי אחרים הא מה ת"ל כי תחטא מגיד שנקרא (כ) ע"ש סופו: **ה** חנניא בן חכינאי אומר (שם) וכחש בעמיתו אין אדם כופר בעמיתו עד שכופר בעיקר פעם אחת שבת ר' ראובן במבריה מצאו פלוספום אמר לו איזה הוא שנוי שבעולם אמר לו זה הכופר במי שבראו.[ט] איזהו (שמות כ) כבד את אביך לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד דהא אין אדם כופר בדבר עד (ל) שכופר בעיקר (מ) ואין אדם הולך לדבר עבירה אלא אם כפר במי שצוהו לה עליה. (ויקרא ה) קול אלה ר' יהודה אומר אלה זו קללה. קול[יא] השבועה (נ) ר"ש אומר אלה זו שבועה[יב] אלו הכנויין שבתורה אוסרכם אני כובליכם אני (פ) בצדיק בתמים בישר הרי זה חייב. (שם) והוא עד (ע) לא עד מפי עד ולא מפי בת קול ולא מקול הברה והוא עד (פ) בב' עדים הכתוב מדבר אתה אומר בב' עדים הכתוב מדבר או אינו אלא בעד אחד ת"ל (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש שאין ת"ל אחד (ס) אלא כ"מ שתפס הכתוב עד סתם הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: **ו** והוא עד (ק) הכשר לעדות (ויקרא ה) ושמעה להוציא את (ר) החרש. או ראה להוציא את (ש) הסומא או ידע להוציא את השוטה אם לא יגיד ונשא את עונו להוציא את (ת) האלם. אלו דברים הראשונים ר"ע אומר (דברים יג) ודרשת וחקרת וכי יש דורשין לחרשין ויש חוקרין לשוטים ת"ל (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם לכם כדיני ממונות כך בדיני נפשות (א) מה דיני נפשות בדרישה וחקירה אף דיני ממונות בדרישה ובחקירה אי מה דיני נפשות (ב) לעדיו יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שמות כא) עין ישלם אי מה דיני נפשות פטר את השוגג יכול אף דיני ממונות פטר ת"ל עין ישלם אי מה דיני נפשות (ג) פרט[יג] משזרק והרג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל אבן יד ישלם (ד) אי מה דיני נפשות[יד] בכ"ג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שם כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים ריבה לו הכתוב דיין אחד עד האלהים יבא דבר שניהם ריבה

אור הגנוז פ"ג [א] עד שישלם: [ב] כ"ם תומר: [ג] פטור: [ד] חייב: [ה] זו שבועה: [ו] קול תלו הכווין:

נוסחאות ג) ר' ישמעאל תומר ונפש עונו קרבן: ב) דמת: ג) מוליך עדות ממון כו': ד) לשמוע: ה) הרואה עושי עבירה: ו) ירמיה: ז) ת"ל תאיך ת"ל ככל כו': ח) לשזוק תאן לר"ם: ט) פרט לשהוזה מפי עלמו תף ד"מ כן ת"ל רגל יטלם אי מה ד"ג נכ"ג כו':

חסדי דוד

אין לי אלא עדות ממון כו'. לפ מלמתיה כשוס מקוס ופירושה קשה. ומלתה דכל"ל אין לי אלא עדות ממון יכול שאני מביא עדות נפשות כו' ת"ל נפש ונפש. וה"פ יכול שאני מביא כל מיני עדות תפי' עדות נפשות ותפי' על ג' התמורות מן הכל שאם תבשוהו להעיד ולא הגיד יהא חייב כדין התמור בפרשה ת"ל נפש ונפש. ופי' דיליף בגז"ש מהשוטה הפקדון דכתב ונפש מה להלן בתביעת ממון גרידא תף כאן בתביעת ממון גרידא ולא בעדי נפשות תף שים בסה גס תביעת ממון ועי' בגמ' דף ל"ג בברייתא דיליף מג"ש תחטא תחטא דאין הכתוב מדבר אלא בממון אלא ת"ש מאותין והך תנא יליף מנפש נפש. והדר פרין כיון דבקרבן ליכא נפש תולי יהו חייבין קרבן ותתרך דזה ממעטינן מהלה. וכן זומא תקשה הלא מצינו נפש גבי רוצח ותידך וכמו דתקשה בגמרא לתאן דיליף מאותין ומשני דכתיב חס לא יגיד כו':

מצפה שמואל

(ה) שבכלל נשיאת עון קרבן. עי' בפנים והת"ב פירש ע"ד התוס' נו. שם דישא עונו מבעי ליה אלא ונשא אף בלא שמע קול אלה והיינו בכפירת עדות בלא שבועה וחייב בשבועה קרבן והלשון דחוק ועי' ק"א (ו) ד' אין חייבין. ב"ק נה: וירושל' ב"ק פ"ו הל"א ובאן פ"ז ואיכא עוד מילי טובא בתוספתא דב"ק פ"ו ובהני עבדינן צריכותא בגמ' ב"ק נו. לכן תנא להו (ז) והרציחות. כ' הת"ב אפשר דה"ק דאם יודע זכות אין לו לשתוק כמ"ש הכ"מ בריש פ"א מה"ע הל"ב (ח) מאלה. לד. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד וע"ש הל"ו (ט) מפי עצמו. עי' לא. ועי' תו"כ פ' ויקרא פ' ז' ובק"א שם (י) וכי יש עונשין. עי' מכות ה: וז"ל הגר"ש בס' הכריתות כלל ל"ג ס"ק י"ד עוד מצינו עונשין מהדין היכא דהק"ו אתי לגלויי דקרא אמרי בכל ענין וכן מצינו בתוס' דשבועות תפ"ע מנין ת"ל תחטא וגו' ריב"ב אומר ת"א וכי יש עונשין מהדין ואמר מתחלה אין עונשין מהדין אלא כ"מ שתפס הכתוב מוצאן עונשין מהדין [וכ"ה בכ"י] י"ל דק"ו אתא לגלויי דקרא איירי בכל ענין ור"ש אית ליה דאין עונשין מהדין לעולם ע"ש ועי' מנחות קו. בדון מינה ומינה ושם צג. (כ) על שם סופו. עי' במ"ב והת"ב כ' דאם תחטא סופו לעבור על קול אלה (ל) שכופר בעיקר. כמבואר בתו"כ פ' ויקרא רע"א ומעלה מעל בה' וכו' ע"ש ועי' ספרי פ' נשא פ"ב אין לי משקר באלו המשקר בשאר כל דבר מנין וכו' אין מעילה בכ"מ אלא שקור וע"ש בילקוט ובז"א

מנחת בכורים

ונשא עונו קרבן. כלכתיב שס נפרשה: האמור להלן נטילת נשמה. דהס פיגול הוס נכרת: האמור כאן נטילת נשמה. דמיב בדיני שמים שס הכוונה דקרבן הוס דנפש תמת נפש ומיתת הבהמה תשוב כמו נעולת נשמה: ונשא עונו מלמד. הכוונה לומר דלפ בלא שמעו קול אלה הוס נשיאת עון ונפש תשמע תכבר לכוסס עדותו בלא שמעו קול אלה נמי מיב בדיני שמים: **ב** היודע עדות. תפילו ע"פ: השוכר עדי שקר וגבה. על ידיהס ואין לו מה לשלם אי שהוא תומר כדין נעלמי וע"פ להמזיר תעפ"כ פטור מד"פ: הכובש קמה. דשוין עמהן בפ דפטור ותפפיד להניזק אי מיירי דמטיק ברוס שאינו מניזיה: הפורץ גדר. כנוחל רעוע וע"כ פטור מד"פ: **ג** אין לי. קרע דשם לפ יגיד: בעדות ממון. אי מג"ם תפקדון ילפינן דממון אי מתמת דנתחלפ הפסוק דאי ללה אי ידע דתתקיימת ברתיה אי בידיעה לבד להוות ד"ת דוקא ובללתיתא נתוס' לעיל פ"ב: עדות נפשות. ומצותה בסנהדרין (לז.) והלא כבר נאמר שם לפ יגיד וגו': והרציחות. אי דגרסינן הרציחות וכו' והוא פירושו לעדות נפשות. אי תפשר דה"ק אפ"ש ד"ל להוציא והוא יודע זכות אי להזיז העדים מחויב להעיד כדי להגילו כדי שלא תפפך דס נקי: והנאיפות. שכל הכוונה דבר ערוה בתבירו מחויב להעידו: והעובד עבודת כוכבים. דכתיב ונערת הרע מקרבך: ת"ל נפש בנפש. גבי עדיס זוממין כתיב דמלוה להזימן תע"פ שהן נהרגין: יכול יהו חייבין קרבן. כל"ל ופטורין מן הממון נמתק: ת"ל מאלה. והיה כי יאפס לנתת תלוה כתיב גבי קרבן עולה ויורד: יהא מביא עדות נפשות. פי' מק"ו: יצא עדי נפשות. תף אפ לפ יגיד אין האמיס מחלין דמגלגלין זכות ע"י זכאי ומוב ע"י חייב כלכתיב והתלהיס תנה לידו: א"כ חטא. להסטת גורס לעטור על השטועה: מתחייב לראות. פי' דהן תסטת ושמעה קול אלה הכוונה להרואה עושי

לו הכתוב שני דיינין אשר ירשיעון אלהים ריבה הכתוב ג' דיינין מכאן אמרו דיני ממונות בג' ור'[ז] יוסי אומר בחמשה כדי שיגמור הדין בג' יכול אין לי בג' אלא דיני ממונות הקלין מנין לרבות (ה) החמורים וחומר בחמורים ת"ל עין וגו' כויה תחת כויה וגו':

פרק ד א חומר בשבועת העדות שאין בשבועת הפקדון וחומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת העדות שבועת העדות (ו) נוהגת בעדים ובשטרות ובקרקעות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני עבדים ושטרות וקרקעות ואמרו לו שבועה שאין יודעים לך עדות הרי אלו חייבין[א] משא"כ בשבועת הפקדון. (ב) חומר בשבועת הפקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וברחוקין (ג) ובקרובין בכשרים ובפסולים א"ל תן לי פקדון שיש לי בידך אמר לו מה אתה (ד) בא אחרי שבועה שאין לך בידי הרי הוא חייב ומשלם קרן וחומש ואשם ומביא אשם (ה) בשתי סלעים מה שאין כן בשבועת העדים. חומר בשבועת העדות שאין בשבועת בטוי ובשבועת הבטוי שאין בשבועת העדות שבועת העדות נוהגת[ו] בדבר מצוה וחייבין על זדונה קרבן משא"כ בשבועת הבטוי שבועת בטוי נוהגת בדבר (ו) שיש בו ממש (ז) ובדבר שאין בו ממש וחייבין (ח) על זדונה מכות מה שאין כן בשבועת העדות: **ב** חומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת בטוי וחומר בשבועת בטוי שאין בשבועת הפקדון ששבועת הפקדון נוהגת (ט) ברשות ובמצות ומשלם קרן וחומש ומביא אשם בשתי סלעים משא"כ בשבועת בטוי חומר בשבועת בטוי ששבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ושאין בו ממש וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת הפקדון חומר בשבועת שוא שאין בשבועת בטוי בשבועת בטוי מה שאין בשבועת שוא שבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ובדבר שאין בו ממש וחייבין על שגגתו קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת שוא שבועת בטוי נוהגת ברשות ובמצוה וחייבין (י) על כל אחד ואחד משא"כ בשבועת בטוי:

פרק ה א (ו) שבועת הדיינין (ב) הטענה שתי כסף ופרוטה (ג) וההודאה פרוטה[א] מן הטענה ואם אין הודיה ממין הטענה פטור (ד) כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב מעה ופרוטה פטור שתי כסף יש לי בידך בין שכפר כולן בין שכפר מקצתן פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חסר שתי כסף הרי זה ישבע חסר מעה כסף (ה) א"צ לישבע: **ב** היה (ו) טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים לא יאמר לו הריני כופר בו בב"ד וכשאצא לחוץ הריני מודה לו שלא אזקק לו לשבועה ת"ל (שמות כג) לא תשא שמע שוא (ז) אל תשמע לדיין דבר שהוא של שוא היה טוענו מנה ע"פ עד אחד וכפר בו לא יאמר לאחר בא אני ואתה ונעידני (ח) ונוציא גזילה מתחת ידו ת"ל (שם) אל תשת ידך עם רשע וגו': **ג** היה (ט) טוענו מנה במעמד ב"ד וכפר בו ובאו שנים והעידוהו שחייב לו חמשים זוז ה"ז משלם ופטור מן השבועה ואם היה עד אחד מעידו ה"ז נשבע על הכל. אמר ר' יוסי ק"ו ומה אם במקום (י) שאין פיו מצטרף עם פי אחד למיתה הרי הוא נשבע ע"פ עצמו. מקום שפיו מצטרף עם פי אחד[ב] למיתה אינו דין שישלם על פי עצמו מה לנשבע ע"פ עצמו שכן משלם ע"פ עצמו ישבע ע"פ אחד שכן אינו משלם ע"פ עד אחד ת"ל[ג] (דברים יט) לעון [לעון] אין קם (כ) אבל קם לשבועתו. מנה לי בידך[ג] היה לך בידי (ל) ונתתיו לך

אור הגנוז [ז] וכי' ממ': פ"ד [א] ומייתין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד: פ"ה [א] מן הטענה וההודייה ממין הטענה ופט' [ב] ל"ל לכל עון: [ג] אין לך בידי:

נוסחאות [ב] כרשות ובמצוה ומייתין כו': [ג] לממון אינו דין שיתבע ע"פ עצמו:

חסרי דוד

פ"ד חומר בשבועת העדות כו' נוהגת בעבדים כו'. הא מלתא לא נמלפא בס"ס ובעיקר הדבר מלינו בר"פ שבועת הפקדון דף ל"ז גבי מתניתין עדי קרקע פלוגתא דר"י ור"ל ור"י פוטר ור"ל מחייב ומוכח שם דפליגי בזה גם בשבועת העדות וגם מוכח התם דבשטרות שניהם מודים דפטור:

פ"ה היה טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים כו' שלא אזקק לו לשבועה ת"ל לא תשא שמע שוא. ופי' לא תשית וכמו דדרים בגמ' דף ל"ח כוה לענין לחמר. והא דקתני הכא שלא אזקק ולא קתני שלא לחמריב וכמו לחיתא בגמ' שם היינו לכלול גם מה שחמר שם ולא יגלגל כו' כי בעיקר השבועה לא הוה ליכפת לי' לידע לקושטא קחמר אבל על הגלגול לפסבר שחיו זוכר כל כך ולכך יכל ליפטר ומפקם לו מקום פטור: מנה לי בידך כו' או שאמר לי' אין לך בידי אלא נ' זוז ויש לי בידך בנ' זוז כלים ובנ' זוז פירות וכו' כל"ל. ומסתמיין בניסן דכופר הכל מקרי גם מס טוען המזרתי ולא דוקא בשחמר לא ליתי והדר מסתמיין שחם יחפצ לו מנה מעות והוח מודה במנה כקות מו פירות לא מקרי כופר במקלת חף במעות עדיף טפי מפירות מ"מ פטור לפי שחין ההודחה ממין הטענה ומו קמ"ל לחפי' הודה במקלת לגמרי שח"ל לחת שים לך בידי נ' זוז חבל מ"ל יש לי בידך בנגדס שוה נ' זוז כליס מו פירות פטור משבועה לתוריתח:

מצפה שמואל

פ' אמור ובסנהדרין ב: ועי' ירושלמי סנהדרין פ"א הל"א ותוס' פ"א ומ"ש במ"ב שם ושם גרסינן רבי אומר (ה) החמורים. במ"ב פרשתי והת"ב מפרש חמורין גזילות דר"ל דוקא הלוואות וכמ"ד עירוב פרשיות ב"ק קז. וחומר בחמורין חבלות ת"ל עין החוא חבלות וכתיב בראש הפרשה אשר תשים לפניהם וקאי על כל האמור בענין כמבואר ב"ק פד: לענין נזקי אדם באדם ועי' גיטין פח: ד"ה אלהים וסנהדרין ב: ד"ה ליבעי ולפי מה דילפינן מאשר תשים וכן כאן מעין והוא ג"כ מאשר תשים בעי שלשה בהלוואות אף אי ל"א ע"פ וצ"ע בסנהדרין שם דמשמע דאי ל"א ע"פ לא בעינן בהלוואה שלשה (ת"ב) ועי' תומים סי' א' ס"ק ז' ובקצה"ח שם ועי' תו"כ סוף פרשת אמור (ו) נוהגת בעבדים. עי' לג: ור"י ס"ל חייב ועי' מיי' פ"ט הל"ג מהלכות שבועות ועי' ירושלמי פ"ה הל"א ועי' ירושלמי פ"ו הל"ו דשבועת העדות נוהגת בשטרות ועבדים ואנן לא קי"ל הכי (ב) חומר בשבועת הפקדון. ותבינה נזכר כאן בכלל מה אתה בא אחרי והת"ב כ' דשייר תביעה ושייר נמי דפקדון חייב על כל אחת ואחת ובעדות אינו חייב אלא אחת ודבריו א"נ ולקמן כ' דתנינן תביעה רק ששייר עוד דלא בעינן ב"ד כדאמר לג. וכמ"ש נראה בירושלמי פ"ח סהל"ב (ג) בקרובין. לג: לה: (ד) בא אחרי. לב. (ה) בשתי סלעים. לו. (ו) שיש בו ממש. נדרים יג: (ז) בדבר שאין בו ממש. עי' כט. (ח) על זדונה מכות. דלא כר"ש דאמר דלוקה אם התרו בו ועי' בש"ס לו. דמספקא לרבנן אי לקי וכאן מבואר דלא לקי והכא אין לפרש דלא נפטר ממלקות כמו בנזיר טמא דלענין חומר מתניא ואפשר דעל תוס' זו סמך הרמב"ם בפ"י מה"ש הל"ה ועי"ש בלח"מ (ת"ב) (ט) ברשות ובמצוה. שם עי' ירושלמי נדרים פ"ב הל"ב וע"ש פ"ג הל"ב בדין שוא ושקר ע"ש וע"ש ועי' ירושלמי קדושין פ"ג הל"ד

מנחת בכורים

ורי"א בחמשה. דקסבר שלמה נגמ"ד כמיתי: ד"מ הקלין. הולאות והלוואות וכמ"ד עירוב פרשיות כמיב כאן: החמורין. דיני גזילות: וחומר בחמורין. דיני חבלות: ת"ל עין וגו'. והן דיני חבלות וכתיב הפרשה כמיב חשר תשים לפניהם וקחי חבל מילי דכמיתי בפרשה:

פ"ד א ובשטרות. חף דעל שטרות לכ"ע חין נשבעים מ"מ חס משביע עדי שטרות ועברו מייתין קרבן שבועה (ועי' פירושלמי לענין שבועת ביטוי וגמ' דף לז: פלוגתא דר"ח ור"ג גבי משביע עדי קרקע): משא"כ בשבועת הפקדון. ולכן מר"י במכילתין לכופר בממון שים עליו שטר פטור: משא"כ בשבועת העדות. למימו נוהגת בנשים ובקרובין ובפסולין ואין בו חומש וחשם. רק שטחת בח לנקף ובעולה ויורד: בדבר מצוה. כגון למחר בוחו והעידוני שים לי יש פלוני סוכה חו לולב דהוי מצוה חשוב קרבן. לשחר וחייבין על זדון השבועה: משא"כ בשבועת ביטוי. דנשבע לבטל המלוה פטור ומזיד פטור מקרבן: ובדבר שאין בו ממש. כגון שיהה וכגון שחזרוק לרור ליס שחין בו היה: מכות. כגון לעבר. ובלח חוכל ומכל להנח חס התרו בו: בשבועת העדות. דדוקח על ממון דהוח ממש ואינו לוקה: **ב** ובמצות. כמו לחיתח לעיל מחום': בשבועת ביטוי. כלחמר לעיל וגם ליכח מלמומין: משא"כ בשבועת הפקדון. דנעינן מצוח ממון ולח לקי ומשמע מחום' דלח כר"ח דס"ל דגם גבי פקדון לוקה: משא"כ בשבועת שוא. דליקח דנבר שים בו ממש ופטור מקרבן: ובמצוה. כמשנה נשבע לבטל וכו' שבועת שוא: על כאו"א. דלח נשבע שחי פעמים חייב מלקות על כלו"ל: משא"כ

(מ) או שיש[ו] לך בידי במנה כסות ובמנה פירות פטור או שאמר לו אין לך בידי אלא (נ) חמשים זוז שיש לי בידך בחמשין זוז[ז] ובחמשין זוז פירות פטור אבל אם אמר לו נתתיו לך מהן נ' זוז חייב שכן הוא נשבע (ס) על טענת עצמו. מנה לאבא בידך[ח] (ע) היה לו בידי ונתתיו לו או שיש[ט] לו בידי במנה כסות במנה פירות פטור או שאמר לו אין לו בידי אלא חמשים זוז ויש לי בידו חמשים זוז כלים ובחמשים זוז פירות פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים זוז חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ד (פ) דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה פטור דינר זהב[יא] לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. (צ) טענו חטין והודה בשעורין פטור ור"ג מחייב טענו פירות כסות וכלים והודה באחד מהן חייב: ה (ק) ואלו שמשביעין אותו ואין[יב] משביעין להן חרש שוטה וקטן והקדש ועובד כוכבים. כיצד אמר לו גזבר מנה להקדש בידך אין לך בידי אלא חמשים זוז פטור אבל (ר) המקדיש[יג] נכסיו ויצתה עליהן כתובת אשה ובעל חוב הרי אלו נשבעין ונוטלין (ש) ר' אליעזר בן יעקב אומר פעמים אדם נשבע על טענת קטן כיצד אמר לו קטן מנה לאבא בידך אין לו[יד] אלא חמשים זוז פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ו (ת) עשרה דלוסקמין מלאים שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא דלוסקמית (ת) אחד כמות שהוא ועשרה עבדים (ג) ועליהן עשר כסות כמות שהן [אין לך בידי אלא עבד אחד כמות שהוא] (ג) עשר בתין מלאין פירות לי בידך אמר ליה אין לי אלא בית אחד כמות שהוא פטור (ז) עשר דלוסקמין מלאין שטרות לי בידך אמר אין לך בידי אלא דלוסקמית אחד (ה) ובתוכו שטר אחד. (ו) עשר עבדים ועליהן עשר כסות לי בידך א"ל אין לך [בידי] אלא עבד אחד (ז) ועליו אזור קטנה. עשרה בתים מלאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית א' ובתוכו כור אחד חטים חייב. עשר מנורות לי בידך אין לך בידי אלא מנורה אחת של עשר ליטרין. עשר כסות לי בידך אין לך בידי אלא אזור קטנה. פירות לי בידך אין לך בידי אלא כור אחת של חטים חייב מפני שטענו במדה. עשר מנורות של מאה ליטרין לי בידך אינו יודע הרי הן לפניך. עשר כסות לי בידך אינו יודע הרי הן לפניך. עשר כורין של חטין לי בידך אינו יודע הרי הן לפניך פטור מפני שלא הודה לו במדה: ז (ת) בית מלא פירות לי בידך וכים מלא מעות לי בידך אין לך בידי אלא חציין ושלישן חייב מפני שבית מדה וחציו ושליש מדה כים מדה. וחציו ושליש מדה:

פרק ו א (ת) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין שנא' (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבל הבעלים שבועה הלזה פטור מלשלם. השכיר נשבע (ג) בזמנו ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל ואם יש עדים שתבעו בתוך זמנו (ג) אפי' לאחר שנים עשר חדש ה"ז נשבע ונוטל בד"א בזמן שאמר לו נתתי שכרך והוא אומר לא נתת לי אבל אם

אור הגנוז [ד] אין לו בידי: [ה] זהב יש לו וכו': [ו] בידי:

נוסחאות ו) לי בידך כו': ז) כליס: ג) לי בידו: ד) נשבעין:

חסדי דוד

פ"ו כל הנשבעין שבתורה כו' שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם. הנה שלשה ניינהו בתורה דמיה עיקר קרא דולקח בעליו ושבועה דמודה במקצת דילפינן מן כי הוא זה. ושבועה להכחיש עד אחד דילפינן מן לכל עון וגו' אפי' מליצת דמוסכפתא זו משמע דמקרא ולקח בעליו ליף לכלהו ופירושה למדנו מדברי הר"ן והרמ"ם דהך ולא ישלם קרא יתירא הוא כיון דכתיב שבועת ה' וגו' שלא ידו וגו' ס"מ דשבועה משומר היא הלכך אם חיטו ענין לגידיה תנהו ענין לשאר הנשבעין שבתורה דהיינו מודה במקצת ולהכחיש אית דעד. ועי' גם במידושי הרשב"א ז"ל מה:

מצפה שמואל

(מ) או שיש לך בידי. לפי הנראה צ"ל או יש לי בידך שהנתבע משיב כן וכמו בסיפא יש לי בידך בחמשין זוז או בחמשין פירות והיינו שנ' כופר ונ' יש לו בידו כנגדו אבל הרמב"ן במלחמות פ"א דב"מ בסוגיא דמלוה ישנה הביא לנוסח התוס' כמו כאן שחבירו חובעו מנה כסות ומשיבו יש לך בידי במנה כסות שהכסות אני תופסה בשביל מנה שיש לי בידך וגם בפקדון יכול לתפוס ועי' בב"י סי' ע"ה בשם תשובת ר"ה גאון ועי' בשיטה מקובצת בשם ר"ה ועוד פי' הרמב"ן שתבעו מנה והודה במנה כסות או כלים דפטור משבועה ולהלכה עי' בסי' ע"ה ובסיפא הגירסא שיש לי בידך חמשים כסות הוא כמ"ש בעה"מ ובעה"ת יעו"ש ועי' בש"ך סי' ע"ה ס"ק כ"א ובסי' ע"ב ס"ק פ' דצריך לידע שהפקדון בעין או שטוען חבירו להד"מ דאל"כ שמא נאנס (נ) חמשים זוז. או בחמשים וקמ"ל דאף שהודה בנ' מ"מ כיון שתופס בשביל שיש לו בידו כנגדו אין זו תפיסה והא דפטור מ"מ נשבע היסת כמ"ש הטור בסי' ע"ה וכ' שם הב"י דהוא מן בעה"ת בשער ז' כדאיתא בתוס' ועי' ב"י בשם הרשב"א סי' כ"ד וסי' פ"ה (ס) על טענת עצמו. מב. וירושלמי גיטין פ"ה הל"ג (ע) היה לך בידי. היה לו בידי גרסינן (פ) דינר זהב. מו. ובפנים פרישנא לרב אבל לשמואל סתם נמי מטבע קאמר ופטור רק כשתבע בדינר מטבעות ועי' רש"י שם דהגי' בתוספתא דינר זהב והתוס' באמת הא ס"ל כרב כמ"ש שם ועי' ת"ח בסוגיא (צ) טענו תטין. עי' כתובות קח: וירושלמי פ"ו הל"ד וכתובות פי"ג הל"ד (ק) ואלו שמשביעין אותו. לשון הת"ב אם בא לגבות מהן ליטול צריכין לישבע ואין נשבעין להן גרסינן כמבואר במשנה אין נשבעין על טענת חש"ו א"נ דה"ק ראין משביעין להם שהן אין נשבעין בתביעה ע"פ ועי' ב"ק קו: ועי' ר"ה ש"ס סי' כ"ג ועי' ב"מ נח. דנשבע להקדש מדרבנן ועי' ירושלמי פ"ד דמע"ש (ה"ז) אבל להביא קרבן שבועה כ"ע מודו עד שיביא ב' שערות וע"ש וכן בעירובין פ"ז הל"ו ועי' ירושלמי פ"ו הל"ה דאין נשבעין לקטן (ר) המקדיש נכסיו. ערכין כג: ודין חש"ו עי' מיי' פ"ה מהל' טוען הל"ט וכמגיד שם וע"ש הל"ה ועי' חו"מ סי' צ"ו וסי' קמ"ט וב"ש שם ס"ק י"ג תביעת העובד כוכבים לא הוה כברי ועי' בסי' כ"ח ליתן להם שבועה ומ"ש בזה בנדרים בפ"א הל"ט אות ט' אי משביעין להם היסת וא"א לגרוס כמו כאן דעל טענת חש"ו אין משביעין וכן בטענת הקדש מבואר לקמן דאין משביעין וכן מדסיים ראב"י אומר פעמים נשבע היינו אף דלעיל אין נשבעין על טענת קטן לפעמים נשבע (ש) ראב"י אומר. מב. וירושלמי גיטין פ"ה הל"ג: (ת) עשרה דלוסקמין. עי' ב"מ פ: ודף ק. ולהת"ב דרך אחר בתוספתות אלו והנה אני מעתיק דבריו בקצרה (ג) אחד כמות שהוא. מג: ומשנה מה שהנחת אתה נוטל פטור (ג) ועליהן עשר כסות. אין לך בידי אלא עבד ועליו כסות כמו שהיא כצ"ל (ג) עשר בתים כו' פטור. כדתנן מה שהנחת אתה נוטל פטור ומסיק שם בש"ס אפי' אמר בית זה מלא (ז) עשר דלוסקמין. כיון שהזכיר מנין בחביתו הוה דבר של מנין וכ"כ הרמב"ן והביאו הריטב"א וראב"ן אף שא"ל כמה טענות חייב שבועה כיון שהוכיר מנין ע"ש ול"ד לבית זה מלא דפטור כשהודה במ' כורין כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מטוען דלא תבעו מנין: (ה) ובתוכו שטר א'. כגון שתבעו לצור ע"פ צלותיתו דאל"כ אין נשבעין על השטרות (ו) עשר עבדים ועליהן כסות. הכא י"ל דנשבע על ידי גלגול גם על העבדים כמבואר ב"מ ק. כגון שתבע עבד בכסותו: (ז) ועליו אזור קטנה. זה הוה דבר שבמדה וראיה למ"ש הטור סי' פ"ח דמנורה גדולה וקטנה הוה דבר שבמדה אבל מהתוס' מג. ד"ה לאו מבואר דלא הוה דבר שבמדה ועי' רמב"ם פ"ו מטוען הל"ט וכן משמע בש"ס שם דתני מנורה ה' לטרות וי' לטרות ולא קאמר עבה ודקה א"כ תוס' זו צ"ע (ח) בית מלא פירות לי בידך. צ"ל דאמר בית זה מלא אף לרבא בש"ס דלא הוה דבר שבמדה הכא שהודה במדה חייב ועי' תוס' שם מג. ד"ה אלא ולתירוצא קמא צ"ע ועי' לח"מ רפ"ד שם. כל אלה מדברי הת"ב בתוספתות אלו. ומ"ש ועליו אזור קטנה סייענא להטור במנורה גדולה וקטנה לא הבינותי דבטור שם סכ"ט מבואר דפשוט וגם אין זה ענין לכאן שהרי תבעו עשר עבדים מלאים כסות והודה באחד באזור קטן א"כ הרי הכחשה במנין וכן לקמן עשר כסות והודה באיזור קטן וכגון שתבעו עשר והודה א' אף איזור קטן הוה ממין הטענה וא"כ דבריו צ"ע ובהך דעשרה בתים כיון שתבעו במנין עשר הוה דבר שבמנין וכן לקמן ולכן הודה באיזור קטן הוה ממין הטענה וא"צ לאוקמי בלייפי רק בב"מ ק' דשם תבעו גדול והודה בקטן אז פטור רק בלייפי דהוה ממין הטענה וכ"מ בת"ב והוא סותר למ"ש לעיל בבא האחרונה שהעתיק הת"ב מלא פירות נוסחא מוטעת היא ואינו מבואר כן רק פירות וכמ"ש בפנים דתבעו במדה ועי' מיי' פ"ג הל"ט ופ"ד הל"א והלי"ג מטוען ושו"ע סימן פ"ח סכ"ד וכ"ה וכ"ו וכגוונא דלא הוה הילך ועי' מג. וירושלמי פ"א הל"ד ועי' תוס' ב"ק קו. דמכאן דבעי מודה מקצת בפקדון ולא בעי טענת נאנסו ועי' בב"מ צח. דמוקי רמי ב"ח בב' פרות (ת) כל הנשבעין. רפ"ז וירושלמי שם ועי' ב"ק קו. (ג) בזמנו. מה. וירושלמי פ"ז (ג) אפי' לאחר י"ב חודש. ב"מ קיב: ועי' תוס' שם ועי' ירושלמי דר"י ס"ל אין לו אלא אותו יום ומשמע דפליגי. ולדינא עי' מ"ש בפנים

מנחת בכורים

במנה כסות במנה פירות. לו לו קאמר ומשום הלשה הוי הודאה ממין הטענה פטור (ועי' במלחמות ועשה"מ ובפ"ק דמציעא גרסינן נמוס) או שאמר לו אין לך בידי. גרסינן: בני זוזי כלים ובני זוזי פירות. לו לו קאמר. והוא כגירסא בעה"מ ומ"ל הלשה משום מודה במקצת כיון דמפיס בעד הג' זוזי כסות לו פירות: הוא נשבע. דה"ל מודה במקצת טענת עצמו. לכאורה טעמא מאריס והולשה עצמו: היה לו בידי. גרסינן: פטור. נתתיו משום דכפר בכל ומנה כסות ופירות הוא משום הלשה הוי ממין הטענה וכדלעיל וכל הנך דלעיל ומתי רק לגמעוטינן מיפה דהודאה במקצת מייב ג"כ בטענת גנו. וכרמב"ן (ולרמ"ך כתובות י"ח) מיירי בטוענו קטן ולמני שם לף בטוענו גדול מכל על טענת קטן אין מסיעין לפילו לרמב"ן ס"ל דמיירי בבני גמול ומתי גם מליצת דרבנן (ועי' שם ברמ"ן ותוס'): ד דינר זהב כו' פטור דינר זהב כו' חייב. לרמ"ך גרסינן נמוס בסיפא בני מייב דינר זהב זהוב זהב ודינר זהב זהוב מייב דהכל מין מטבע אחת ודינר זהב שתבע נמי מייב דשוה קאמר ומרישא דפטור מיירי במשקל ומשום דלא הוי ממין הטענה ולמוס' נגמרא גרסינן בריפא דינר זהב זהוב ודלא פטור לף במטבעות כיון דמבעו זהב והודה בכסף או במחוסא לא הוי ממין הטענה ובסיפא דינר זהב שתבע מייב דשוה קאמר ולשמואל בריפא נמי מיירי דתבעו דינר זהב שתבע ופטור ומפרש הברייתא דלאמר דינר זהב שתבע דאמר זהוב ופטור ובסיפא מיירי בטוענו דינר מטבעות לא הדינר עלמו וע"כ מייב דה"ל ממין הטענה ובגמ' זו נמוס' מוכל ליישב גם מליצת דשמואל כמו שתירצה בגמרא לקמן: והודה בא' מהן חייב. דטענו מטיס ושעוריס והודה בשתי מהם מיב וכן ס"ל לשתי לתוס' זו

אמר לו שכרתני והוא אומר לא [א] סלע אמרתי לך והוא אומר שתים אמרתי לך (ד) המוציא מחבירו עליו הראיה: ב (ה) הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך ה"ז נשבע ונוטל (ו) ר"י היה קורא אותו [ב] הנחכין כל זמן שהן חוככין זה את זה הרי אלו נשבעין ונוטלין. (ז) היה נשוך מקום שאינו יכול לישך עצמו נוטל שלא בשבועה לאחר זמן זה אומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך הרי הוא כשאר כל הטענות: ג שכנגדו חשוד על השבועה כיצד זה נשבע ונוטל. היו שניהם חשודין פטורין שנא' (שם) שבועת ה' תהיה בין שניהם בזמן שאחד מהן חשוד לא בזמן ששניהן חשודין. (ח) בין שניהם [ג] יוצא מבין שניהם אם הנשבע נשבע על שקר סוף שהשבועה חלה עליו (ט) ואם המשביע משביע על שקר סוף שהשבועה חלה עליו שנא' (זכריה ה) ולנה בתוך ביתו וכלתו בוא וראה דברים שאין האש אוכלתן שבועת שקר אוכלתן: ד חנוני על פנקסו (י) [ד] שלא במוקף אמר לא שיאמר לו כתבת בזו מחוק בזו אלא אומר תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרין לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין רבי אומר אומר אני שאין הפועלין נשבעין אלא במעמד חנוני: ה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר והוא אומר נתתיו לך ונתתו [ה] באונכלא ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר. נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע חנוני או יביא ראיה שנתן אמר ר"י (כ) בד"א בזמן שהיתה קופה מונחת בינתים אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה: ו הפוגם שטר חובו לא יפרע אלא בשבועה כיצד הוציא עליו שטר של מאתים והוא אומר התקבלתי מהן מנה לא יפרע אלא בשבועה (ל) ואם אמר מתחלה לא היה אלא מנה נוטל שלא בשבועה יורש שפגמו אביו שטר חובו נוטל שלא בשבועה בזה (מ) יפה כח הבן מכח האב שהבן גובה שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה ובזה יפה כח האב מכח יורש נתחייב האב שבועה בב"ד פטור (נ) שאין היורשין יכולין לגבות: ז (ס) אמר לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שאכלו חייב אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן הודה שנגנב או שאבד פטור משא"כ בשואל. אמר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן הודה שאכלו חייב משא"כ בשואל: ח אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן לאחר זמן הודה שנגנב או שאבד חייב מה שאין כן בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שאכלו פטור משא"כ בשומר חנם. אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בנושא שכר והשוכר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בנושא שכר והשוכר: ט אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי ואמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בשואל. מת או נשבר או נשבה ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשואל. אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי אמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכאן הודה שאכל פטור משא"כ בשומר חנם. נמצא חייב בשואל פטור בשומר חנם. חייב בשומר חנם פטור בשואל. חייב בשואל פטור בנושא שכר והשוכר. פטור בשואל חייב בנושא שכר והשוכר. זה הכלל כל המשנה מפטור לפטור מחובה לחובה מפטור לחובה [פטור] ומחובה לפטור חייב. ומסורתא שנים משא"כ בשואל.

אור הגנוז פ"ו [א] לג שכרתיך: [ב] קורא לומו מכאן כ"ז שהן מוכנין זל"ז וכו': [ג] לימה יוסף: [ד] לג במקף לומרו שיאמר לו כמצא זזו מתקח בזה לגג לממ וכו':

נוסחאות ג) מכיאלי. כ"ז שהן מוכנין זל"ז: ה) ל"ל בשואל:

חסדי דוד

ומסורתא שנים משא"כ בשואל כו'. הדברים האלה הוא בספר המתוס. ועלתה כי בא לאתנומי סימנא כמה בני ליכא בתמניא לעיל משום דרבו קעיפיה עביד לה סימנא כעין מסורת לזוקמי גירסא. אבל הלשון פה הוא משונה ומסורס וכך ל"ל מסורתא שאתה. נוסחיס ונוסחיס שניס. משא"כ שניס משא"כ בשואל והשואל שניס משא"כ בס"ח וס"ח אחד נושא שניס משא"כ בנושא

מצפה שמואל

(ל) המע"ה. ברישא נמי בעי ראיה ששכרו דאל"כ נאמן במגו דלא שכרתיך אלא שאין הראיה במה שמחולקים וטפי משמע דאחיא כמ"ד דא"נ במגו ועי' בש"ס מה: והת"ב מסיים ברישא ראיה דלשלם קתני אבל ראיה דלשבע לא תנא א"נ מיירי במו"מ דא"נ במגו כמ"ש בסי' פ"ט בשם ר"י. שתים אמרת לי נסרסינן (ה) הנחבל. ירושלמי פ"ז הל"ג (ו) ר"י היה קורא. ירושלמי שם ועי' בתוס' ב"ק פ"ט והת"ב מפרש דהיינו דוקא היכא דמינצו אהדדי בסהדי כמבואר בשם הרמ"ה סוף סי' צ' (ז) היה נשוך. מו: וירושלמי שם ועי' תוס' לד. ד"ה דאי (ח) בין שניהם יוצאין. עי' לט: ולכ"ע היא ועש"ש מז: ועי' ירושלמי פ"ז ושם הל"ד מדין שניהם חשודין ועי' ירושלמי ב"מ פ"א הל"א ואין מוסרין שבועה לחשוד (ט) ואם המשביע. בש"ס לט. קרי לשניהם רשעים ולפי התוס' א' רשע זה או זה ועי' הגהת מיי' פי"א מהל' טוען ועי' תוס' מז: ד"ה חלה וסמג לאוין קכ"ג ועי' ירושלמי פ"ו הל"ה יבואר כתוספתא זו דאז זה או זה בעבירה אבל לא שניהם וכן העיר כמה"פ שם ד"ה אם (ט) שלא במוקף. ירושלמי פ"ז הל"ה ועי' מיי' פט"ז ממלוה ולוה הל"ו ובשו"ע סי' צ"א וע"ש בב"י באומר אני מז:

מנחת בכורים

שתים אמרתי לו המע"ה. גרסינן דמה מדכר דכירי ולבדין קתני מו ליכיע לאיה ויטול מו נשבע הנשבע"כ בנק"מ ויפטר לכתה הוה נשבע"כ מודה במקלע ומוציא נשבע"כ ליכשבע מדאוריימא: ב כ"ז שחוככין זא"ז. פי' שיש מיזה בנדיס בימיהם דמודה במקלע מו הפי' דהוו מינכי להדדי הוה לטולי דלמיטו דהוה קטטה בימיהם: שאינו יכול לישך בעצמו. ומכון דעלמה נשיכה בגבו ובין מגילי ידיו וליכא למר: כשאר כל הטענות. שלא מקנו מקנה זו שלא מיד שבאו עדיס שבנקע למוך בימו שלם ויצא חבול: ג היה הנתבע חשוד זה נשבע ונוטל היו שניהם חשודים פטור. גרסינן וכר"י בגמרא דמזוה שבועה לפניו: בזמן שאחד חשוד. ומכי לריס בין שניהס השבועה מועלת לחס אין הנתבע מקוד יכבע הנתבע ואס הוא מקוד שבנגדו נשבע ונוטל: יוצא בין שניהם. הוא כמו ד"ה דבין שניהס כ"ל דהשבועה חל על שניהס ממ"ג מו דנשבע בשקר ומל הטוען על הנשבע. מו ליכבע בחמת ומל טוען על המשביעו דגורס לנתבע שבועה בחנס והוא כמו שבועת טוס: ד שלא במוקף אמרו. פי' שלא מיירי בחנוני המקיף ומומר כתוב בפנקסי שאתה מייב לי: מחוק בזו. גרסינן פי' דל"ל עתה מחוק זה היל מאי ליכפת לי: אלא במעמד חנוני. כי היכ דלכקיף מיירי וכן נמי מנוני נשבע במעמד פועלים: ה תן לי בדינר פירות. מיירי דהפירות מוחזים בהכ"ר: ישבע בעה"ב. דהכא טענתו עדיפא דהחנוני מודה דהפירות של בעל הבית אלא דמוכע הייבו: ישבע חנוני. דלימו מודה דהפירות של בעל הבית וע"כ נשבע חנוני ונוטל דפירות: אר"י בד"א. גם לפרש דברי מ"ק ול"פ (עי' בגמרא ובמלחמות ובשבועה"מ ובפ"ך מו"מ סי' ל"ש כל הסיוטות הזה ופירוש הפ"ך ע"ש): ו לא היה אלא מנה. דלמטה היה בידו לומר: נוטל כו'. דלא מהמינן לומר למטה: שלא בשבועה. פי' שבועת פוגם דבו תקנו ולא בשנו אלא שבועה שלא פקדנו מחויב היורש ליכבע: שאין היורשין יכולים לגבות. דאין אדם מורים שבועה לבניו בשמי שבועות דהיה מחויב אדיכס ליכבע חוץ מפוגם כמו שבאתאר (ועי' בירושלמי סנהדרין פ"ח שמחלק כן): ז איני יודע מה אתה סח. ובגמ' מפורש כן להדיא וכפר: הודה שאכלו חייב. קרבן שבועה ושיה מחוסה לפטור: או שאבד פטור. דל"מ פטור על גניבה ואבידה ושיה מפטור לפטור: משא"כ בשואל. דחייב על גניבה ואבידה והוה שיוי מחוסה לפטור דחייב וה"ה בס"ס והשוכר: הודה שאכלו חייב. דשיה מחוסה לפטור: משא"כ בש"ח. דשיה מחוסה לפטור דחייב וה"ה בס"ס והשוכר: הודה שאכלו פטור. דשיה מחוסה לפטור: משא"כ בנושא שכר והשוכר. דשיה מחוסה לפטור דחייב: שמת או נשבה פטור. דשיה מפטור לפטור וה"ה בס"ח: משא"כ בשואל. דחייב דשיה מחוסה לפטור: או שאבד חייב. דשיה מחוסה לפטור: משא"כ בשואל. דשיה מחוסה לפטור ופטור וה"ה בס"ס דשיה מפטור לפטור: או שאבד חייב. דשיה מחוסה לפטור: משא"כ בש"ח. דפטור דשיה מפטור לפטור: הודה שאכלו פטור. דשיה מחוסה לפטור: משא"כ בש"ח. דחייב דשיה מחוסה לפטור ומה הס"ס נמי דפטור: נמצא חייב בשואל. הוא הדיעה מבעה דאמר לבס"ח וכו' דסיס משא"כ בשואל והדיעה מבעה דאמר לבס"ס: חייב בש"ח. הוא הסיפה מבני בנות הכ"ל ובבא המחרונה דאמר לנושא שכר והשוכר וכו' דסיס משא"כ בס"ח: והסיפה הוא ניהו הבנות אלו דאמיל ס"ס להשואל והבאי כללא דאמבא חייב בשואל פטור בס"ח וכו' וכלל ג"כ נושא שכר והשוכר דחייב בנושא שכר פטור בס"ח וחייב בס"ח פטור נושא שכר: חייב בשואל פטור בנושא שכר. הוא הדיעה מבעה דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא והדיעה מבעה דאמר לנושא וכו' דסיס משא"כ בשואל פטור בנושא חייב בנושא וכו'. הוא הסיפות דבני בנות אלו ובבא אלו דמיל ס"ס לנושא שכר כדלעיל: זה הכלל כל המשנה. מבואר בבבות אלו חוץ דשיה מפטור לחובה דלא ליכר הוא משום דלימו מלו כן שיהיה שוטר לבות מפטור לחובה אך לשיה נרין למיתני ומובן ממילא מבבות הכ"ל: מפטור לחובה פטור ומחובה וכו'. גרסינן: מסורתא. בעל המסורת מסר לנו סימן אלא מבעה בסדר הבריימא: שנים משא"כ בשואל. היינו בעה דאמר לס"ס דקתני שתי פעמים משא"כ בשואל בב' בבעות:

והשואל. שנים משא"כ בשומר חנם. ושומר חנם שלשה נושאין ונותנין שנים מה שאין כן בשואל אחד נושא שנים מה שאין כן בשומר חנם. מסורתא

חייב. פטור חייב. חייב פטור. חייב. חייב פטור:

סליק תוספתא ממסכת שבועות

חסדי דוד

שכר והשוכר. וה"פ ג' נוסחים ונותנים יש כאן לדכל תד מצלצתן ליכא ב"פ מצע"כ והדר מפרש ב' מצע"כ בשואל והשואל. פי' כשהעריך השואל לגבי הש"ת תני תרי זמני מצע"כ בשואל וה"נ כשהעריך השואל לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא תרי זמני לתריני מצע"כ בשואל. וכן ג"כ יש שניס מצע"כ בש"ת כשהעריכו לגבי השואל ותרי לתריני כשהעריכו לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא ב' זמני

מנחת בכורים

והשואל. סימן דב' טעמות אלו דקאמר כהך בנא מצע"כ. הוא ניהו ב' טעמות דאמר לשואל: שנים משא"כ בש"ח וש"ח. היינו בנא דאמר לשואל דקתני שתי פעמים מצע"כ בש"ת והוא ניהו ב' טעמות בנא דאמר לשמר בש"ת והיינו הך הבנא דאמר לש"ת מצע"כ וכו' והבנא דאמר לשואל והשואל שניס מצע"כ בש"ת והיינו הך הבנא דאמר לש"ת מצע"כ וכו' והבנא דאמר לשואל מצע"כ בש"ת: שלשה נושאין ונותנין. נותנין היינו נוסע שכר ונותנין הוא שוכר דנותן שכר. וכוונתו דשלשה בנות המתרונות מיירו בנוסע שכר והשוכר ומפרש ואזיל: שנים משא"כ בשואל. לפי הגירסא הכא צריך לפרש הכא בשיעור מהמוכר וה"ק שניס פי' שתי בנות מיירי בנוסע שכר דין אחד מצע"כ בשואל והן שתי טעמות בשתי הבנות דאמרי לשואל מצע"כ בנוסע שכר והשוכר ואמר לנוסע וכו' מצע"כ בשואל: וא' נושא. היינו בנא אחרונה דאמר לנוסע: שנים. מצע"כ בש"ת דקאמר שתי פעמים מצע"כ בש"ת ויותר טוב להגיה שניס מצע"כ בשואל והשואל היינו שני בנות אחד דאמר לשואל וכו' מצע"כ בנוסע. ואחד דאמר לנוסע מצע"כ בשואל וכלל בנא בשניס אמר לשואל שתי פעמים ומצע"כ בשואל בנא השניה ג"כ שניס. והך שניס פירוש על הבנות וגם מוסך פי' שתי פעמים ויהיה הפירוש כמו אינך: מסורתא. פירוש עוד מסורתא על מסורתא הראשונה וכיל כאן נמי בנא הראשונה דשוה ש"ת לנוסע והשואל: חייב. פטור חייב. חייב פטור. חייב פטור. פטור חייב. חייב פטור. גרסינן. בנא ראשונה דאמר ש"ת ושוה לחבדי חייב. בנא שניה דאמר ש"ת ושניס מצע"כ בשואל. פטור ואח"כ חייב. בנא שלישית דאמר לשואל חייב ואח"כ פטור. בנא רביעית דאמר לשואל וכו' מצע"כ בנוסע חייב ופטור. בנא חמישית דאמר לנוסע וכו' מצע"כ בשואל פטור חייב. בנא ששית דאמר לנוסע מצע"כ ש"ת חייב ואח"כ פטור:

סליק תוספתא ממסכת שבועות

הגהות וחידושים
על גפ"ת ומפרשים
שבסוף המסכת

במדור זה רוכזו וסודרו מחדש ברצף כסדר דפי המסכת, הרא"ש והרי"ף, כל ההגהות והמפרשים שנדפסו בסופי המסכתות בש"ס וילנא (מלבד אלו שבאו בארוכה כמו מהרש"א מהר"ם שיף וכו'), בצירוף כל ההשמטות וההוספות הקשורים לכל מסכת ומסכת שנדפסו שלא במקומם בסופי מסכתות אחרות, מבלי להוסיף עליהם עוד הגהות ומפרשים נחוצים אחרים שיש בהם כדי להרחיב את היריעה לכדי כרך שלם, והוספנו כאן רק השלמות למפרשים אשר רק חלקם נדפסו בש"ס הנ"ל (כ"מים חיים" "מלא הרועים" רבי ברוך פרנקל ראב"מ הורביץ וכדו') וכן הס' "מאיר נתיב" שנדפס בסוף ש"ס זיטאמיר.

כל המפרשים הוגהו מחדש ע"פ דפוס הראשון בהם הופיעו. ועי"ז הושלמו בהם קטעים ודפי הגהות שלמים שנשמטו בש"ס וילנא, כן הוגה וסודר מחדש על פי כתב יד ספר מאה שערים לבעל העיטור על הרי"ף.

פנים חדשות באו כאן ל"הגהות היעב"ץ" הנדפסים בזה ע"פ הגהה והשוואה לעצם כי"ק בשולי גליון הש"ס שלמד בו, ומספרו בכי"ק "קולן של סופרים", אשר מלבד התוספת המרובה על העיקר שיש בהם, נתלבנו היטב גם ההגהות שנדפסו עד כה.

כן הוספנו "הגהות מהרש"ם" מכי"ק הגאון רבי שלום מרדכי הכהן מברזן בעמ"ח שו"ת מהרש"ם שנעתקו משולי גליון הש"ס שלו, וכן גם הגהות וחידושים מתוך ספר "עיני שמואל" מהגאון רבי שמואל אהרן ראבין זצ"ל אבד"ק קארטשין.

רשימת הספרים המובאים במדור הגהות וחידושים

(לפי סדר א-ב, כוכב מציין מפרשים לרי"ף בלבד)

ארץ צבי - על הגהות אשר"י. רבי יהודה צבי בעמח"ס מנחת יהודה (אר"צ)

רבי אורי שרגא פייביש טויבש - אב"ד יאסי (ראי"ש טויבש)

רבי אליהו גוטמכר - אב"ד גריידיץ (רא"ג)

רבי אלעזר לנדא - אב"ד בראדי (ר"א לנדא)

רבי אפרים זלמן מרגליות - בעמ"ח בית אפרים (ראז"מ)

רבי אלעזר משה הלוי הורביץ - אבד"ק פינסק (ראאמ"ה)

רבי גדליה ליפשיץ- בעמח"ס רגל ישרה ועוד (ר"ג ליפשיץ)

בן אריה - רבי זאב ב"ר אריה לפיקין אבד"ק טעלז (בנא"ר)

ברכת ראש- רבי אשר הכהן אבד"ק טיקטין [וסימנא מילתא היא כי אלה הגהות אשר יבאו בתוך חצאי לבנה כזה ( ) הנן אשר המחבר החכיר איזה תיבות לתועלת כל לומד וכבין. ואשר העדיף או החליף איזה תיבות יבאו בתוך חצאי מרובע [ ] כזה.]

רבי בצלאל רנשבורג - (ר"ב רנשבורג)

רבי ברוך פרנקל תאומים - בעמח"ס "ברוך טעם" ועוד (רב"פ)

גליון אלפס * - רבי שניאור זלמן הירשביץ אב"ד גאלדענגן

גליון מהרש"א - רבי שלמה אינר אבד"ק פוזנן (ג' מהרש"א)

הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנא

דברי נחמיה - רבי נחמיה בירך הלוי אב"ד דיבראוונא (דבנ"ה)

הגהות - על פסקי תוספות (נדפס בש"ס דפוס ווילנא)

רבי זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ - בעמ"ח סדר משנה (רז"י הלוי)

חדושי הרד"ל - רבי דוד לוריא כבי'האוו-ישן (רד"ל)

חידושי אגדות מהרש"א- (ח"א מהרש"א)

חכמת מנוח - רבי מנוח הנדל נפטר (בדורו של המהרש"ל)

חלופי גרסאות - רבי אברהם אבא קליינרמן (נדפס בסוף ש"ס וילנא)

חתם סופר - רבי משה סיפר אבד"ק פרעסבורג (הת"ס)

חק נתן - רבי נתן בורגיל מטיניס (ח"נ)

חשק שלמה - רבי שלמה הכהן מו"ץ ווילנא (הש"ל)

יעב"ץ - רבי יעקב עמדין

יפה עינים - רבי אריה לייב יעלין אבד"ק בילסק (יפ"ע)

רבי יוסף חנינא ליפא מייזליש - בעמ"ס שו"ת תפארת יוסף (ריחל"מ)

רבי יצחק אייזיק חבר - אבד"ק טיקטין (רי"א חבר)

רבי ישראל ליפשיץ - בעמ"ס תפארת ישראל על המשניות (ר"י ליפשיץ)

רבי יחזקאל לנדא - הנודע ביהודה (ר"י לנדא)

לבוש - רבי מרדכי יפה בעל הלבושים עם תקונים והוספות מבעלי מפרשי חיים

מאה שערים * - לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל מאראשיליא בעל העיטור

מאיר נתיב - רבי שבתאי ב"ר אליעזר זוסמן מאלטונא נכד הש"ך (מא"נ)

מהר"ם שיף- רבי מאיר שיף מפולדא

מהרש"ם - רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון אבד"ק בערזאן (מהרש"ם)

מהר"ץ - הגהות על המהרש"א - רבי צבי הירש אב"ד הלברשטאט

מהר"ץ חיות - רבי צבי הירש חיות אב"ד זאלקווא (מהרצ"ח)

מחנה אפרים * - רבי אפרים נבון (מחנ"א)

מים חיים - רבי חזקיהו די סילווה בעל הפרי חדש

מלאכת יו"ט * - רבי יום טוב ליפמאן אב"ד קאפוליי (מליו"ט)

מלא הרועים - רבי יעקב צבי יאליש אבד"ק דינוב (מל"ה)

מעשה אילפס * - מבעלי מפרשי הים הג"ר מרדכי זאב איטינגא וגיסו רבי יוסף שאול נאטנזאן אבד"ק למבוב

מצפה איתן - רבי אברהם ב"ר אריה-ליב משכיל לאיתן מטיניסק (מצפ"א)

מראה כהן - רבי בצלאל הכהן מו"ץ וילנא (מרא"כ)

נמוקי הגרי"ב - רבי יהודה בכרך אבד"ק סיניי

סדר הדורות - רבי יחיאל הלפרין אבד"ק מינסק (סה"ד)

עין יפה- רבי טלכאל צבי טענבוים בעט"ס דברי טלכיאל

עיני שמואל - רבי שמואל אהרן ראבין אבד"ק קארטשין

פורת יוסף - רבי יוסף ב"ר רפאל (סקובין) מו"ץ וילנא (פור"י)

פעולת שכיר * - רבי ישכר בער ב"ר תנחום מווילנא (פעול"ש)

רבי צבי הירש - אבד"ק ברלין (רצ"ה ברלין)

קרני ראם - רבי אהרן משה טויבש אבד"ק יאסי

רבי מרדכי מארדוש - אב"ד פאריזק בעל הבאור על מהר"ם שיף (ר"מ מארדוש)

רבי אברהם אבא קליינרמן מביאליסטאק זצ"ל – הגהות על הגר"א על מס' תמורה

רבי שאול קענלבוגן - אב"ד בריסק (ר"ש קענלבוגן)

רבי שמואל שמעלקא טויבש - אב"ד יאסי (ר"ש טויבש)

רבי פייפל טויבש - אב"ד יאסי בן הרב רבי שמואל שמעלקא טויבש (ר"פ טויבש)

רש"ש - רבי שמואל שטראשון מווילנא

רבי מנחם דוד *- ב"ר יצחק איש טיקטין- פסק מהגאון הנ"ל

רבי שמחה מדסוי - בן הג"ר צבי חריף (ר"ש מדסוי)

רבי שמואל מרובזעויץ * - מו"ץ דמאהליב (רשמ"ר)

שער הלקוטות - רבי ישכר בער בעמח"ס פתחי שערים (שעה"ל)

תיקונים וציונים - שנדפסו בש"ס ווילנא בסוף המסכתות

תפארת למשה - רבי משה ב"ר אברהם (מגזע צבי) אבד"ק הוראדנא (תפל"מ)

תפארת שמואל - רבי אהרון שמואל קאידנוור (תפא"ש)

רשימת קיצורים לשמות הספרים המופיעים בסוף כל דיבור המתחיל

אר"צ - ארץ צבי	יעב"ץ - ר"י עמדין	מרא"כ - מראה כהן	רב"פ - ר"ב פרנקל
בנא"ר - בן אריה	יפ"ע - יפה עינים	סה"ד - סדר הדורות	ר"י ליפשיץ- ר' ישראל ליפשיץ
דבנ"ח - דברי נחמיה	מא"נ - מאיר נתיב	פור"י - פורת יוסף	ר"י לנדא- רבי יחזקאל לנדא
ג' מהרש"א - גליון מהרש"א	מהרצ"ח - מהר"ץ חיות	פעול"ש - פעולת שכיר	ריחל"מ - ריח"ל מייזליש
הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנא	מחנ"א - מחנה אפרים	ראז"מ - רא"ז מרגליות	רמ"ש- ר' מתתיהו שטראשון
חל"ג - חלופי גרסאות	מל"ה - מלא הרועים	ר"ג ליפשיץ- רבי גדליה ליפשיץ	רשמ"ר - ר"ש מרובזעויץ
ח"נ - חק נתן	מליו"ט - מלאכת יו"ט	רא"ג - רבי אליהו גוטמכר	שעה"ל - שער הלקוטות
חש"ל - חשק שלמה	מצפ"א - מצפה איתן	ראמ"ה - רא"מ הורביץ	תפא"ש - תפארת שמואל
הת"ס - חתם סופר			תפל"מ - תפארת למשה

הגהות וחידושים למסכת שבועות

דף ב ע"א

מתני'. שבועות שתים שהן ארבע. לקמן לח ע"ג ד"ה לתפוסין, מוהר"ן יג ע"ג ד"ה מקרונת, ולקמן ע"ג רש"י ד"ה לפני ולפניהם, מעילה י ע"ת ד"ה ומה פיגול, וד"ה וקרבנות, זבחים לט ע"ב ד"ה מרפה, וע"ש מ ע"ג רש"י ד"ה שכן, ולקמן מה ע"ת ד"ה ובמתי, וע"ש קפ ע"ג הוי תומר. (מא"ן)

שבועות שתים כו' יציאות כו'. עמ"ש מזה פיפ"ע רים שבת, ומ"ש לקמן ה ע"ת. (יפ"ע)

שבועות שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה כו'. ר"מ פה הוא מחוש שני קרבנות אחד על העלם טומאה ואחד על העלם מקדש ואין לו אלא קרבן אחד, צריך להגיה על העלם טומאה שהוא מפורש, וגם פה צריך להגיה שני קרבנות צריך להגיה מקודש על העלם טומאה. וכה"ג כתבו התוס' ביומא (לד:) ד"ה רבי תומר של ערכין ע"ש. (פורי"ן)

מראות נגעים ב' שהן ד'. (זבחים פח ע"ב) תוס' ד"ה שבעים. (לבוש)

מראות נגעים שנים. ר"ב נגעים פ"ת, ספרא נגעים פ' ב. (הגרל"ב)

את שיש בה ידיעה בתחלה כו'. (מעילה י ע"ב) תוס' ד"ה ומה. (לבוש)

את שיש בה ידיעה. ת"כ אחרי פ"ה כל המשנה. (הגרל"ב, יפ"ע)

שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ. משוש דפעמים עושין שעיר בפנים בשאר ימות השנה של ע"ז וכן במוז משו"ה תני בהן ויוה"כ, משא"כ במשנתנו. ועוד ק"ל לפמ"ש הרמב"ם רים הלכות תשובה דשעיר המשתלח מכפר על הקלות בלא תשובה ויוה"כ אינו מכפר בלא תשובה, ניחא, דל"ש לגבי יוה"כ, דיוה"כ אינו מכפר כהמשתלח, אבל שעירים אינן מכפרים בלא תשובה כיוה"כ ומזי לגרופי. (ראמ"ה)

אין בה ידיעה. יומא כה ע"ב, כריתות יא ע"ב, ולקמן כה ע"ב, חולין קכא ע"ת ד"ה והוא, ערכין ג ע"ת ד"ה למעוטי, לקמן יט ע"ת ד"ה הרי, וע"ש ע"ב ד"ה כלן, וד"ה נוקמא. (מא"ן)

אבל יש בה ידיעה בסוף. (לקמן יט ע"ת) תוס' ד"ה הרי. (לבוש)

מלבד כו' ושעירי ר"ח. יומא ג ע"ת רש"י ד"ה למוספין, זבחים לט ע"ב ד"ה שעירי, וע"ש ל ע"ת ד"ה כל. (מא"ן)

על מה שזה מכפר. ר"ב יומא דף ע"ב. (הגרל"ב)

ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין. ל"ע דלמ"ל ל"ל בר"ה שני שעירין דהיינו שעיר של ר"ח ושעיר ר"ה, להא שניהם מכפרים על טומאת מקדש וקדשיו בתין בה ואין בה, וכה"ג הקשה ר"ם זבחים (י:) על שני שעירי עצרת למה הם בתים. והנה לכאורה למה לן הקשה מר"ה. וי"ל דר"ש לטעמיה דס"ל דשעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל את הטמא. (פורי"ן)

ועל שאין בה ידיעה וכו' שעירי הרגלים וכו' דברי ר"י רש"א וכו'. וע"ב הרי"ף ז"ל ג"כ העתיק לפלוגתא זו דר"י ור"ש, ולפי שאין לדבריו לפלוגתא זו שום ענין בזה ז"ל, אלא הרי"ף ז"ל דפסק כר"י ולפי שאין לו שום ענין בזה השמיט הכל. ומה שהקשה הרב המגיד ז"ל מהא דתנן בפרק ב' דמנחות (כ:) ר"י אומר שלשה שעירים הן ושלשתן כאחד, ומשני התם ר"י לטעמיה דאמר אין בה ידיעה, ואי אין בה ידיעה אפילו בתחלה נמי, ע"כ לא קאי ר"י אלא אשעירי ר"ח דוקא, דאי אשעירי הרגלים

נקטו וכו'. ונראה דס"ל לר"ם כר"ת שנמדכי סס עלת התירו עלת נמעבר ע"ם. (חת"ס)

דף ג ע"א

גמרא. ועל הזקן שתים מיכן וכו'. (מכות כא ע"ב) תוס' ד"ה מתוי. (לבוש, מא"ן)

איידי דזוטרין. נכוחות יג ע"ח. (הגרל"ב, מא"ן)

שתים ידיעת טומאת קדש וידיעת טומאת מקדש שהן ארבע קדש ומקדש. הכי אמר ברפ"ג (יד:), עלת דפליגי מנאי התם ואמרי דעל העלם טומאה הוא מייב ואינו מייב על העלם מקדש, אבל על העלם טומאה וידיעות קדש ומקדש משמע דליכא למ"ד דאינו מייב. וק"ל הא אמר בפ"ג דסוכה (מב.) תומר היה ר' יוסי עולת העוף שנמלאת בין האגפיים וכסבור חטאת היה ואכלה פטור, דס"ל דטעה בדבר מזה ולא עשה מזה פטור, וא"כ ה"נ אכילות הקדשים היה מ"ע ואפי' ליבריל וכפי' רש"י פ"ה דפסחים (עט.), וה"ל טעה בדבר מזה דכסבור טהור הוא ואינה קעביד בחילתן, וטהור דזמנו בהול עלת יצוא לידי נומר וכמ"ש התוס' שם. ועוד דר"מ דאיירי הכא בפיפא דמנני דמשמע דמודה בריפא, אית ליה טעה בדבר מזה דפטור ואינה קעביד בחילתן, ומ"מ אכילת הקדשים היא מ"ע ואפי' ליבריל וכפי' רש"י פ"ה דפסחים (עט.). והא דטעה בדבר מזה דפטור ואינה קעביד בחילתן, דס"ה שאין הטועה בא מחמת טרדת מצות, שהרי היו יודע שטומאת מו אין מלות אכילתן עליו ללמו בר אכילה הוא כלל, דכה"ג אמר התם גבי ממיד שהשיטו מלבנה שאין מטוקרין, וגבי ג"מ דאין בני קרבן דלת ה"ל טעה בד"מ. (מצפ"א)

יציאות שבת. שנת ג ע"ח ד"ה פסט וד"ה שבועות. (מא"ן)

הוצאה דעני והוצאה דבעה"ב. (שנת ג ע"ח) תוס' ד"ה פסט. (לבוש)

על העלם טומאה הוא חייב. יומלמי ה"ח וה"ב, פ"ב ה"ח ע"ם. (פ"ע)

ואבע"א ר' עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור. ל"ע לפי מה שכתבו התוס' לקמן (יט.) ד"ה העלם מקדש, דעל העלם מקדש לרע"ק מייב מטעת קטנה, ל"ב הכי הכל לחיובא לרע"ק, ומאי פריך הגמרא והא דומיא דמלות נעשים קתני. ול"ל דקושית הגמרא היא מה שהם כולהו שוין. ומזה אפשר לתרץ קושית התוס' ד"ה מהן לחיוב, וז"ל אבל כי מוקי לה כרע"ק אמאי קתני לה בלל כיון דשוגג הוא ולא מייבי קרבן, ולפירוש ר"ת ז"ל שפיר מייבי קרבן גם בהעלם מקדש. (פורי"ט)

רש"י. ד"ה וידיעות טומאה דמקדש. ידיעות שנעלמה כו'. מלת ידיעות נ"ל להגיהה בדבור הקודם אחר מיכת ממנו. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ועל הזקן שתים מכאן כו'. עי' מהרשד"ם מיו"ד סי' למו. (מהרשם)

בא"ד. נראה דמשחית ונשחת שניהם חייבין כו' ואסור לישראל להניח לנכרי להקיף ראשו ולהשחית זקנו כו' אין הלכה כראב"א דהשת"ם בב"מ כר"ה כו' משמע דאי מקיף ליה גדול מיחייב. בשבת"מ הל' עבודת כוכבים הקשה בטעי ה"ל להתוס' להוכיח דהלכה כר"ה מהגוזל נזיר (כט.), דמשמע בהדיא כי מדפריך התם למ"ד לאיש מדיר את בנו בגזיר דרבנן והא קעביד הקפה, ודחיק לאוקמה דס"ל כמ"ד הקפה כל הראש לא שמה הקפה מדאוריימא, ולא משני בפשיטות דבבר כרב עלת דמותר להקיף את הקטן, ולית ליה לישראל אפי' מדרבנן ס"מ דלית ליה הלכתא כוותיה. ונראה דדעת התוס' דהכא לאין מהסוגיא דנזיר הוכחה כלל דגדול המקיף לקטן מייב, דאכתי מקשי דה"ל לשנויי התם דמגלח ע"י אבא דלא"ע לית ליה לישראל לחוריי"ת, ואף דמשמע בסוגיא הנ"ל דלמ"ד גדול מייב לאכי נמי בשבת לישראל מיהו דלפני עור דגדולים מוזהרים על הקטנים, מ"מ היכא דליכא חנוך מצות לא הוזהרו כמ"ש התוס' בפסחים (פח.), אבל התתם יורה דרכו דאין ענין להניא דנזיר להקפת קטן כלל, אפי' תימא דלמ"ד התורה לגדול להקיף את הקטן, אפ"ה הואיל לשנויי דשבת כמ"ד הקפה כל הראש לא שמה הקפה, דאי שמה הקפה אמאי התימה מי מגלח ליה בשהוא עדיין בקטנותו בשבת גילוח, אבל מי נדר בנו בגזיר בשהיה קטן ועשה גדול ומגלח ליה בגדלותו מאי מיכא למימר, דהא אע"פ שעשה גדול אחר הנדר לא נתבטל נזירות אביו ממנו, ובדאמרת בירושלמי פ"ו דנזיר גבי הא דתנן כהן ונזיר שהיו מהלכין בדרך ופגעו בתת מטות, יטמא נזיר אחין קדושתו קדושת עולם, ולא יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם, ופריך התם הגע עלמך הקדישו אביו מרתם (פי' דהוי נזירותו קדושת עולם), ומשני זו תורה וזו תיכה תורה (פי' דמה שאמרו מדיר בנו בגזיר אינו מפורש בתורה), שמע מינה דאם מדיר בנו בגזיר לא נתבטל הנזירות אף שנעשה גדול, דאם לא כן אף שהקדישו אביו מרתם לא הוי קדושת עולם, וזה ללא כמ"ש התוס' בגזיר (ב.) דאם הניא שימנין ונתבטלו הנזירות של אביו, אלא כמו שהקדיש התורט בפ"ג דסוטה מפרש"י דנזיר, דאם הדיוטו קודש שהניא ב' שערות עליו להשלים נזירותו אף משהניא, ונראה דגם התוס' דשם הכי ס"ל. ומ"ש התורט שם דהרמב"ם לא ס"ל הכי, אין דבריו מוכרחים כמ"ש בתי שם. (מצפ"א)

בא"ד. ואסור לישראל להניח וכו'. נ"ב אבל נומר להנכרי ודאי אסור נכו"ע מדרבנן מיהת. (ראמ"ה)

בא"ד. ומשמע התם דלראב"א אפילו איסורא דרבנן וכו'. ג"י התין אפשר ללא אסור משום פני היקורת לקטן בידיים. ולו"ד ה"ג ללרב ללא מגלח להו נכרי, ומותר לנו להניחו, כיון שאין משום איסור ניקף לגדול כשמגלחו נכרי, ואין בזה איסור אמירה לנכרי כיון שבשבת"ל נמי אין איסור היקף הקטן מלד הגילוח, ללא משום פני היקורת ובכה"ג ליכא איסורא, ולהכי ליכא למיפה דפפיית איסור לקטן, אבל ר"ה שבר לאינה בכלל האיסור בעבו"ס, דגם בטומאת כהן למדו להזהיר בהנים שלא יוקף גדוליהם על הקטנים, וגם במוציו כום לנזיר אסור רק משום פני היקורת ובדאקלי בב' נדי הנכר, ולא משום פני היקורת דוולי יהנו גם בגדול, דאמאי דרשינן ללא תאכלום לא מאכילום" ולפי כל הני"ל ללר"ת אינו מייב ניקף כשמקיף לאו ב"ת, ושמואל בנזיר ל"ב למיעל בפלוגתת דר"ת ור"ה ואמר שמואל בשאה וקטן, לאר בשקיף או בניקף ולאר בשרווייטו. ע' שם"ה. (ראמ"ה)

בא"ד. ועוד נראה דאפי' רב אדא מחייב היכא כו' מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעובד כוכבים אקיף לי. בס' שאלת בעיתין הקשה אמאי מייב הא אין שליחות לעובד כוכבים. וי"ל דאיירי שפועל בשבירות ואמרינן יד פועל כעצה"ב. ומה שהקשה בס' עלי לשונה מדברי התוס' דכאן על מ"ם הא"ל בהלי מלוה דגבי עובד כוכבים לכ"ע מחייב המשלח, ומהתוס' כאן משמע דלרב שמא פטור. י"ל דכאן שבירי דגם בשוגג אין שליח לדבר עבירה, אבל הא"ל לקי לפ"ד התוס' בקידושין (מב:) דבשוגג יש שליח לד"ע. (מצפ"א)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעבו"ם אקיף כו'. תימה דהא לאו בני שליחות הינהו [ואין יתמייב שולחן, כ"מ התוס' (בב"מ י ב) ד"ה אפשר]. (רש"ש, ראמ"ה)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעובדי כוכבים אקיף לי גדול וכו'. ול"ב עי' בשער המלך בפ"ה מהל' מלוה ולוה שתמה על דברי התוס', אלו, דהיכן אפשר לומר מיש לתמר לקטן או לעובד כוכבים, דהא קי"ל לתין שליחות לעובד כוכבים וכן אין שליחות לקטן ע"ש. ותמנס בשר תירן יפה בתחיות המשפט סי' קפד אות קל"ת דבמקום שהמעשה ת"ח להטעל ואין נ"מ בשליחות רק לענין לתייב שולחן, שפיר יש שליחות גם לעובד כוכבים ולקטן, וע"ש טועתו ותימוקו. (חש"ל)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי כו'. עי' תפלרת נמי יו"ד סי' יג. (מהרש"ם)

בא"ד. לא יניף גדול וכו'. ר"ל ומוהו כו"ע לתין שלח"ע בכה"ג. (ראמ"ה)

באה"ד. וגם אין להביא ראיה כו' דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה כו'. עי' מהרש"ל דע"כ פ"ל הכא דאפי' ת"ע אם הקיפה לרחב"ת ואף לגדול. ול"ע לפ"ז אמאי לטייה שם לאוסה. (דש"ש)

באה"ד. דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דהקפה כו' אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם. הקשה בשבת"ם ת"כ מילה בשבת היכי אמי, הא אפשר למיעבד ע"י עובד כוכבים למ"ד לכבר בשובד כוכבים, וכן אפשר על ידי קטן לכבר לכ"ע. ומ"ם דע"י קטן עדיף אי דגדולים מוזהרים על הקטנים. אין מחווור לפמ"ש תוס' בפסחים (פח.) דבמקום מצוה לא אמרינן כן. פ"ז דנזיר גבי הא דתנן כהן ונזיר שהיו מהלכין בדרך ופגעו בתת מטות, יטמא נזיר אחין קדושתו קדושת עולם, ולא יטמא כהן שקדושתו קדושת עולם, ופריך התם הגע עלמך הקדישו אביו מרתם (פי' דהוי נזירותו קדושת עולם), ומשני זו תורה וזו תיכה תורה (פי' דמה שאמרו מדיר בנו בגזיר אינו מפורש בתורה), שמע מינה דאם מדיר בנו בגזיר לא נתבטל הנזירות אף שנעשה גדול, דאם לא כן אף שהקדישו אביו מרתם לא הוי קדושת עולם, וזה ללא כמ"ש התוס' בגזיר (ב.) דאם הניא שימנין ונתבטלו הנזירות של אביו, אלא כמו שהקדיש התורט בפ"ג דסוטה מפרש"י דנזיר, דאם הדיוטו קודש שהניא ב' שערות עליו להשלים נזירותו אף משהניא, ונראה דגם התוס' דשם הכי ס"ל. ומ"ש התורט שם דהרמב"ם לא ס"ל הכי, אין דבריו מוכרחים כמ"ש בתי שם. (מצפ"א)

בא"ד. ואסור לישראל להניח וכו'. נ"ב אבל נומר להנכרי ודאי אסור נכו"ע מדרבנן מיהת. (ראמ"ה)

בא"ד. ומשמע התם דלראב"א אפילו איסורא דרבנן וכו'. ג"י התין אפשר ללא אסור משום פני היקורת לקטן בידיים. ולו"ד ה"ג ללרב ללא מגלח להו נכרי, ומותר לנו להניחו, כיון שאין משום איסור ניקף לגדול כשמגלחו נכרי, ואין בזה איסור אמירה לנכרי כיון שבשבת"ל נמי אין איסור היקף הקטן מלד הגילוח, ללא משום פני היקורת ובכה"ג ליכא איסורא, ולהכי ליכא למיפה דפפיית איסור לקטן, אבל ר"ה שבר לאינה בכלל האיסור בעבו"ס, דגם בטומאת כהן למדו להזהיר בהנים שלא יוקף גדוליהם על הקטנים, וגם במוציו כום לנזיר אסור רק משום פני היקורת ובדאקלי בב' נדי הנכר, ולא משום פני היקורת דוולי יהנו גם בגדול, דאמאי דרשינן ללא תאכלום לא מאכילום" ולפי כל הני"ל ללר"ת אינו מייב ניקף כשמקיף לאו ב"ת, ושמואל בנזיר ל"ב למיעל בפלוגתת דר"ת ור"ה ואמר שמואל בשאה וקטן, לאר בשקיף או בניקף ולאר בשרווייטו. ע' שם"ה. (ראמ"ה)

בא"ד. ועוד נראה דאפי' רב אדא מחייב היכא כו' מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעובד כוכבים אקיף לי. בס' שאלת בעיתין הקשה אמאי מייב הא אין שליחות לעובד כוכבים. וי"ל דאיירי שפועל בשבירות ואמרינן יד פועל כעצה"ב. ומה שהקשה בס' עלי לשונה מדברי התוס' דכאן על מ"ם הא"ל בהלי מלוה דגבי עובד כוכבים לכ"ע מחייב המשלח, ומהתוס' כאן משמע דלרב שמא פטור. י"ל דכאן שבירי דגם בשוגג אין שליח לדבר עבירה, אבל הא"ל לקי לפ"ד התוס' בקידושין (מב:) דבשוגג יש שליח לד"ע. (מצפ"א)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעבו"ם אקיף כו'. תימה דהא לאו בני שליחות הינהו [ואין יתמייב שולחן, כ"מ התוס' (בב"מ י ב) ד"ה אפשר]. (רש"ש, ראמ"ה)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לעובדי כוכבים אקיף לי גדול וכו'. ול"ב עי' בשער המלך בפ"ה מהל' מלוה ולוה שתמה על דברי התוס', אלו, דהיכן אפשר לומר מיש לתמר לקטן או לעובד כוכבים, דהא קי"ל לתין שליחות לעובד כוכבים וכן אין שליחות לקטן ע"ש. ותמנס בשר תירן יפה בתחיות המשפט סי' קפד אות קל"ת דבמקום שהמעשה ת"ח להטעל ואין נ"מ בשליחות רק לענין לתייב שולחן, שפיר יש שליחות גם לעובד כוכבים ולקטן, וע"ש טועתו ותימוקו. (חש"ל)

בא"ד. מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי כו'. עי' תפלרת נמי יו"ד סי' יג. (מהרש"ם)

בא"ד. לא יניף גדול וכו'. ר"ל ומוהו כו"ע לתין שלח"ע בכה"ג. (ראמ"ה)

באה"ד. וגם אין להביא ראיה כו' דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה כו'. עי' מהרש"ל דע"כ פ"ל הכא דאפי' ת"ע אם הקיפה לרחב"ת ואף לגדול. ול"ע לפ"ז אמאי לטייה שם לאוסה. (דש"ש)

באה"ד. דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דהקפה כו' אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם. הקשה בשבת"ם ת"כ מילה בשבת היכי אמי, הא אפשר למיעבד ע"י עובד כוכבים למ"ד לכבר בשובד כוכבים, וכן אפשר על ידי קטן לכבר לכ"ע. ומ"ם דע"י קטן עדיף אי דגדולים מוזהרים על הקטנים. אין מחווור לפמ"ש תוס' בפסחים (פח.) דבמקום מצוה לא אמרינן כן.

בא"ד. דאי שרי כו' הא אפשר לקיים שניהם. לכאורה ל"ע להא ליתא בת"כ ל"ם מלורע, הניחו הר"ם בפי"ד דנגעים מ"ד וכן הניא מהתוספתא דאיתו כאב לגא בכהן, וכ"פ הרמב"ם בפי"ח מט"ל. וי"ל דס"ל להתוס' דע"כ ל"ל לגא בתגלחת דלמוקמ לגבי השניה כאיה בזב, ולגא כרמב"ם דפוקמו בטהיהן. ול"ל דאיה, דבת"כ שם ילף מתורת המלורע ביום ובוגר לגי הכהן, דתגלחתו ליכא עלת יום וכבהן, ולקמן ילף מן ביום הטביעי יגלח על תגלחת הב' ג"כ לאינה גלח ביום, ומדלילטרין ליה קרא לתמרינא לפסול לילה ס"ת גלח ילפי מהבלי, (ולפ"ז דפפיית"ד מ"ב מניא הר"ם מהת"כ גז"ש דילפי מהבלי, אם הוא לענין כמות הגלוח ע"ש, אבל לא לשאר פרטי דיניהם) ול"ב פסול זר ל"ל מקרא מיוחד עלה אין לנו, ובכון בס"ד. (דש"ש)

בא"ד. אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם. וי"ב ובשער המלך ז"ל בפי"ב מהל' עבודת כוכבים תמה עליהם, דהא מפורש בתו"כ בסדר מלורע דתגלחת מלורע הוא דוקא ע"י כהן ע"ם. ולולא דמסתפינא הייתי לומר דהתו"כ לא מייבי רק בתגלחת דשאינה שהיה בעת טהרתו, דהיינו בעת הבאת קרבנותיו ועד תרו וכו', דכל הסדברים שלו היה ע"י כהן, אבל בתגלחת הבאים ביום הטביעי לטהרתו דשם נאמר את הראש, שפיר י"ל דלא בעי כהוגה כלל, דהרי קרא דהוצא לא הכהן ביום טהרתו כתיב, וא"כ י"ל דהא דמרבינן מוהא מוכח דתגלחת בעי כהוגה, לא קאי ביניהו רק לתגלחת ביום טהרתו, וכן אמת דהרמב"ם פי"א ה"ג כתב בהדיא דבני תגלחת שלו היה ע"י כהן ע"ם, ואמנס התוס' י"ל דלא ס"ל כן, ול"ע בזה. (חש"ל)

בא"ד. אפשר לקיים שניהם. ל"ע לפ"ז יומל בשבת ע"י נכרי לאמן דמכשיר, אז בני מיומנין בשכין לכו"ע, אלא ולאי לא מיקרי אפשר לקיים שניהם ע"י אחר. והא דפרק ר"ש דמילה קל"ג אי אינה יכולין לקון נרעת בנו, ס"ה שגם בהא היה אפשר אלא יכולין לקון נרעת בנו. (ראמ"ה)

בא"ד. עד שימצא אשה או עובד כוכבים. עי' רמב"ם פי"א מטומאת נרעת ה"ג, ושינו אגלאו אלא כהן, ועי' שעה"מ פי"ב הל' עבודת כוכבים ה"ח. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי כו'. עי' טעם המלך פ"ג מאמן ומלה ה"ג, והנהות הגאון מלנוב, ועי' שער המלך פי"ב מעבו"ם בתורך, ועי' שו"ת בית אפריים מיו"ד סי' סב, ועי' נתיבות המשפט סי' קפד ובמת, ועי' ט"ז ס"ק סי' תרנה סק"ב ועי' תתם סופר יו"ד קלטו קח קמת, ועי' שו"ת בשמים רחם סי' יח, ותשו' רעק"א סי' לו. (מהרש"ם)

בא"ד. מדאמרינן חולין (קמת.) דאתי עשה דמצורע כו' ול"א ימתין עד שימצא אחר. נ"ב עוד יש לתיש לזה מהך שנת (קלג.) ומי מיכא לאחר לעיבד לאחר ומשני לכיכא, ול"ל ימתין עד שיהיה לאחר. והנה בתמת מהן הנ"ל הל' ניליס סי' יח הניא דעה זו בשם רבינו ירוחם ולף לתפשר לקיים ניליס בעינו, מ"מ היכי לתין לו עלית של מינו לתרינן לאי שעשה ודחי ל"ת, ומהן לתמו מקבלת לנפשיה לכל לתפשר בעינו רק לתים זה אין לו, ובה"ג לא ניתנה ל"ת להיות נלחה מפני עשה, והגאון שגת תריה בשו"ת סי' לו כתב ג"כ בכבל זו, ולא התעורר מדברי מהרי מרן שקדמו הוא, והתעורר מדברי התוס' כלן, ומהך דשבת דמוקי הש"ם לליכא לאחר. ויש עוד להתעורר (נזיר כט.) מקשה הש"ם הא עדיף הקפה, ומה שם קשה הרי יוכל לעשות ע"י אשה וזכרי. ועי' שו"ת בית אפריים סי' יח, ועי' שו"ת בית אפריים מאו"ח סי' ו מ"ם סוא, ועי' ג"כ בשער המלך פי"ב מהל' עבודת כוכבים דפלפל הרבה בדברי התוס' הללו, ובפרט מ"ם התוס' דיעשה הקפה ע"י אשה ועובד כוכבים, והרי הלכה פסוקה ובהג"ה שם מיכן דהמלוה מוטלת על האב ושלוחו כאומו, ועובד כוכבים וקטן לאו בני שליחות הן. ועוד הוסיף מזה למילה דומיא בשבת לגמרי. ולדידי אכתי תקשי מהא דפסחים (דף ה) גבי ביעור ממן ביו"ט, דלמאי לא אמר ע"י עובד כוכבים, דשם ל"ל שליחות לכל שנמצטר החמן מרשותו קני. לך כל זה ק"ם לייעב. (מצפ"א)

בא"ד. דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה. נ"ב יעוין שו"ת רשב"ל ח"א סי' שמ שלה יב. (רב"פ)

בא"ד. דאי שרי כו' הא אפשר לקיים שניהם. לכאורה ל"ע להא ליתא בת"כ ל"ם מלורע, הניחו הר"ם בפי"ד דנגעים מ"ד וכן הניא מהתוספתא דאיתו כאב לגא בכהן, וכ"פ הרמב"ם בפי"ח מט"ל. וי"ל דס"ל להתוס' דע"כ ל"ל לגא בתגלחת דלמוקמ לגבי השניה כאיה בזב, ולגא כרמב"ם דפוקמו בטהיהן. ול"ל דאיה, דבת"כ שם ילף מתורת המלורע ביום ובוגר לגי הכהן, דתגלחתו ליכא עלת יום וכבהן, ולקמן ילף מן ביום הטביעי יגלח על תגלחת הב' ג"כ לאינה גלח ביום, ומדלילטרין ליה קרא לתמרינא לפסול לילה ס"ת גלח ילפי מהבלי, (ולפ"ז דפפיית"ד מ"ב מניא הר"ם מהת"כ גז"ש דילפי מהבלי, אם הוא לענין כמות הגלוח ע"ש, אבל לא לשאר פרטי דיניהם) ול"ב פסול זר ל"ל מקרא מיוחד עלה אין לנו, ובכון בס"ד. (דש"ש)

בא"ד. אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם. וי"ב ובשער המלך ז"ל בפי"ב מהל' עבודת כוכבים תמה עליהם, דהא מפורש בתו"כ בסדר מלורע דתגלחת מלורע הוא דוקא ע"י כהן ע"ם. ולולא דמסתפינא הייתי לומר דהתו"כ לא מייבי רק בתגלחת דשאינה שהיה בעת טהרתו, דהיינו בעת הבאת קרבנותיו ועד תרו וכו', דכל הסדברים שלו היה ע"י כהן, אבל בתגלחת הבאים ביום הטביעי לטהרתו דשם נאמר את הראש, שפיר י"ל דלא בעי כהוגה כלל, דהרי קרא דהוצא לא הכהן ביום טהרתו כתיב, וא"כ י"ל דהא דמרבינן מוהא מוכח דתגלחת בעי כהוגה, לא קאי ביניהו רק לתגלחת ביום טהרתו, וכן אמת דהרמב"ם פי"א ה"ג כתב בהדיא דבני תגלחת שלו היה ע"י כהן ע"ם, ואמנס התוס' י"ל דלא ס"ל כן, ול"ע בזה. (חש"ל)

בא"ד. אפשר לקיים שניהם. ל"ע לפ"ז יומל בשבת ע"י נכרי לאמן דמכשיר, אז בני מיומנין בשכין לכו"ע, אלא ולאי לא מיקרי אפשר לקיים שניהם ע"י אחר. והא דפרק ר"ש דמילה קל"ג אי אינה יכולין לקון נרעת בנו, ס"ה שגם בהא היה אפשר אלא יכולין לקון נרעת בנו. (ראמ"ה)

בא"ד. עד שימצא אשה או עובד כוכבים. עי' רמב"ם פי"א מטומאת נרעת ה"ג, ושינו אגלאו אלא כהן, ועי' שעה"מ פי"ב הל' עבודת כוכבים ה"ח. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי כו'. עי' טעם המלך פ"ג מאמן ומלה ה"ג, והנהות הגאון מלנוב, ועי' שער המלך פי"ב מעבו"ם בתורך, ועי' שו"ת בית אפריים מיו"ד סי' סב, ועי' נתיבות המשפט סי' קפד ובמת, ועי' ט"ז ס"ק סי' תרנה סק"ב ועי' תתם סופר יו"ד קלטו קח קמת, ועי' שו"ת בשמים רחם סי' יח, ותשו' רעק"א סי' לו. (מהרש"ם)

בא"ד. מדאמרינן חולין (קמת.) דאתי עשה דמצורע כו' ול"א ימתין עד שימצא אחר. נ"ב עוד יש לתיש לזה מהך שנת (קלג.) ומי מיכא לאחר לעיבד לאחר ומשני לכיכא, ול"ל ימתין עד שיהיה לאחר. והנה בתמת מהן הנ"ל הל' ניליס סי' יח הניא דעה זו בשם רבינו ירוחם ולף לתפשר לקיים ניליס בעינו, מ"מ היכי לתין לו עלית של מינו לתרינן לאי שעשה ודחי ל"ת, ומהן לתמו מקבלת לנפשיה לכל לתפשר בעינו רק לתים זה אין לו, ובה"ג לא ניתנה ל"ת להיות נלחה מפני עשה, והגאון שגת תריה בשו"ת סי' לו כתב ג"כ בכבל זו, ולא התעורר מדברי מהרי מרן שקדמו הוא, והתעורר מדברי התוס' כלן, ומהך דשבת דמוקי הש"ם לליכא לאחר. ויש עוד להתעורר (נזיר כט.) מקשה הש"ם הא עדיף הקפה, ומה שם קשה הרי יוכל לעשות ע"י אשה וזכרי. ועי' שו"ת בית אפריים סי' יח, ועי' שו"ת בית אפריים מאו"ח סי' ו מ"ם סוא, ועי' ג"כ בשער המלך פי"ב מהל' עבודת כוכבים דפלפל הרבה בדברי התוס' הללו, ובפרט מ"ם התוס' דיעשה הקפה ע"י אשה ועובד כוכבים, והרי הלכה פסוקה דמגלחת מלורע לריכה כהן דוקא ע"ם. (מהרצ"ח)

בא"ד. ודייק התם וכו'. כ"ל דלא מיתת דמדרבנן אסור ולהכי פריך וילמא וכו', דא"כ היכי קדיים להקפה כל הראש שמה הקפה. ועי' בזבוד כט. (ראמ"ה)

בא"ד. דלא פירש באשה וקטן וכו'. לאכרתה לעיל אינה לאיה, דגם מיד ולמי מגלחת ליה אמה. (ראמ"ה)

ד"ה חדא. ובגילוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דיבור דלא מצי למימר אשתליין. נ"ב כן הוא (בתוספות לג.) לענין התגלחת עדיס זוממין. ועי' (סנהדרין מ:). (מהרצ"ח)

בא"ד. או בזא"ז תכ"ד כו'. בתוספות שם גבי קרחה כתבו דל"ל תכ"ד להתרחה אלא הרחשונה ואלמו על רש"י שם, וכאן נראה דר"ל תכ"ד של גלוח הקודם לו. (דש"ש)

בא"ד. ואע"ג כו' קרא לחיוב ע"כ קרחה כו', כנ"ל. (דש"ש)

בא"ד. ור"א ל"ל מחלקות. לכאורה י"ל דלפ הוא ל"פ אלא בגוללן בתחת אבל בזא"ז מולה. (דש"ש)

ד"ה גבי. בטעמא דכתיב גבי הדדי. והשתח פירוש ומיין לתדדי, כלומר ועוד דממיין לאו הא לו הא סגי ל"כ בדמיין לתדדי נמי סגי, להכי קאמר השתח גבי מרלוח, למני כולהו דממיין מע"ג אלא כתיבן לגבי תדדי. (יעב"ץ)

בא"ד. בטעמא דכתיבי גבי הדדי סגי כו' וא"ת גבי מראות נגעים ליתני כו'. פי' תוי"ט למימר לגריכין לתרוויהו דכתיבן ודמיין, וא"כ לא קשה ממלות נגעים, אבל כיון דבתחת סגי קשה. (פור"י)

בא"ד. וא"ת כו' דדמיין אהדדי כו'. תוי"ט כתב אלא הכין קושייתם דהא אכא דכתיבן בהדדי נמי אמרינן. ומתכ"ת כי הקדימו דבטעמא דכתיב גבי תדדי סגי, וא"כ ע"כ הא דקאמר תו ודמיין כו' הוה כמו ג"ע, והקשו שפיר לטעם הנ', וז"פ. (דש"ש)

בא"ד. דדמיין אהדדי וכו'. כ"ל דכיון דכתיבן לתודיה מספיק, ע"כ ה"ק מדא דכתיבן בהדדי ותדא דדמיין בהדדי, אלא דגם דמיין בהדדי מספיק לתודיה, ג"כ לאתי נגעים. (ראמ"ה)

ד"ה פתח בשבועות. וליכא למימר דמינה דסליק מ"ב דהא ממראות נגעים קא סליק. ל"ע דהא בפ"ק (יו.) בתד"ה כילד הכהן כתבו וז"ל, ותומר כ"י ולתי מדפתח בי קתי ושן וגבל כתד תניני דתמד קרא נפקי ומשום דתניא רגל בתר שן נקט רגל בריבת משום דסליק מניה, וא"כ גם כאן ניתת למדפתח קתי ומשום דשבועות וידיעות כתיבן בהדדי ודמיין להדדי כתד תניני, ומשום דידיעות קתני לסוף פתח בסליס. וי"ל דשתי שן ורגל דכתל דייקיה שוין מפ"ק הכת. (פור"י)

ד"ה אי ר' ישמעאל. בירושלמי. כאן ה"ב. (י"פ"ע)

בא"ד. אי ה"מ אתיא מתניתין כרי"ש נימא דודאי כו' כל"ל. (דש"ש)

בא"ד. ומיהו מתניתין דפ"ב וכו'. בשלמת ל"ב ל"ל דנקטי אע"ג דל"ד בכ"מ התוס' שם כי היכי דתימי אף אליבא דר"ש, דהא הכא גם בפיפא גם פלוגתת דר"ע ור"א, אבל אר"י ל"ם. (ראמ"ה)

בא"ד. ונראה דמידיעות לא מצי למיפרך כו'. עי' תוספות רעק"א פ"ב מ"ם מ"ם בזה. (מהרש"ם)

ד"ה מהן. הואיל וקעביד איסורא בשוגג. עי' בתמ"ן עה"ת ר"פ ויקרא, ועי' מי' בר"ן סנהדרין פ"ד, ועי' כריתות ס"ה ב' ורס"ו, ואולי בחיסור אכילה תמיר טפי דגם מפעסק חייב, ועתוס' ביצה כה ב' והטיהרי מ"ל לזה, ועי' שו"ת שערי נדק תס"ת סי' קה קט, ועתוס' יומות פ"ט סוע"ת ד"ה לרעב"ת מוכת בהרי"ן. (מהרש"ם)

דף ג ע"ב

גמרא. הא דומיא דמראות נגעים קתני. עי' יומלמי ה"ת כ' מנת תמר לה סמם כ' תבין בשם כ' יומן תניון תרתן כללין ולא תמיין דין לדין שבועות כו' אלרע קרבנות מרלות נגעים כו' כ' קרבנות, ומגי' הפ"מ במקום מרלות

נגעים ידיעות הטומאה. וגרסה דנזכר ג"כ מרחות נגעים, וכ"ל מרחות נגעים כו' ד' קרבנות ידיעות הטומאה ג' קרבנות, ופי' דקאי על מ"ש ר' יוסי שם מקודם להוכיח דיליפות השבת כולהו למיזל דומיא דשבועות שתים כו', וע"ז אמר ר' מנא כו' דכשם שיש לחלוק בשבועות, עוד יותר יש לחלוק במרחות נגעים דשמוך להו לאחרים. אבל קשיא מידיעות הטומאה דלא הו"ל כ"ש ג' קרבנות, ש"מ אין רגיל לשנות, די"ל ג"כ דלא הוו כולהו למיזל דומיא דידיעות הטומאה לחזיון דתניון תרין כללין דלא דמיין אהדדי. (יפ"ע)

וכדרבה. לפמ"ש לקמן כת שם"ד לדרבה עבר ולהכא משקר נפקי, לדברי הרמב"ם ניחא דאיירי הא דרבה דלהכי מפרשי הכי מהני, דשפטיה דשקר משמע להכא, ולענין מלקות סמיך על הא דמסיק דקסבר לאו שאכ"מ וכו'. (ראמ"ה)

בפירוש ריבתה תורה. לקמן כת ע"ש ד"ה קמ"ל. [כתובות יח ע"ב ד"ה וכולן]. (לבוש, מא"נ)

לאו שאין בו מעשה כו' התראת ספק. לקמן ד ע"ש ד"ה אבל, וד"ה ר"ש נמי. וע"ש יז ע"ש ד"ה או מ"ל. וע"ש כח ע"ב ד"ה לכלל. מכות טו. וע"ש מה שכתבתי. זבחים כט ע"ב ד"ה ר"י היכי. (מא"נ)

לאו שאין בו מעשה. נ"ב סנהדרין דף י ע"ש, זבחים דף כט ע"ב. (הגרל"ב)

לאו שאב"מ. עמ"ש סנהדרין סג ע"ב, סה ע"ב. (יפ"ע)

דאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה. נ"ב מולין דף לג ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

ר"י אמר אינו לוקה משום דהו"ל לאו שאב"מ. פירוסלמי פ"ג ה"ז מהופך, דר"י אמר משום התר"ס ור"ל אמר משום לאו שאב"מ, ולפ"ז ל"ק דר' יוחנן אדר' יוחנן. וע' מה"פ שם, ומ"ש בפנ"א ברכות פ"ח ה"ח, ובינמות פ"ח ה"ו, ונזיר פ"ח, ומ"ש בית"ע פסחים סג ע"ב. (יפ"ע)

ר"י סתמא אחרינא אשכח כו' דתנן אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה. וק"ל לתנאי תקני כדלקמן נסמוך מכדי התי סתמא והתי סתמא כו', והכי לא שייך לשנויי כדמשני התם דלחזל אתר סתמא אתרא, דז"ל רק נהמל מסכת אבל אתר סתמא אתרא, דשייך סדר למשנה, וה"כ לפ"ז לא ידיע לי מיניהו הוי סתמא אתרא. וגם ק"ל להתם תרי סתמי ותנן והכא תד סתמא, דמה לי תד ומה לי תרי, כדלקי' פ"ב דינמות (קי:) ופ"ז דכ"ק (סט:). וי"ל דמ"מ שפיר פסק לחינו לוקה, דהא כיון דהוי פסק חיזה סתמא בתרתי אית לן למיזל לתומרא, כמ"ש הר"ן בנדרים (נד:) לענין מחלוקת ושתא בתרי מסכתות, דל"ש לענין מלקות אין לוקין מספק. ועוד י"ל דרבנן הוא דלפלגו על ר"י וס"ל דלאו שאב"מ אין לוקין עליו, והוי רבים נגד ר"י דאית ליה לוקין, ומ"ה פסק כסתמא דאין לוקין הוי סתמא דרבים. וכה"ג משני הגמ' מלינצ דר"י גופי' בסנהדרין (לד:), ובכ"ק (ע.), ובנדה, שפסק כסתמא דרבים אפי' לקולא. (מצפ"א)

אבל המותיר בטהור. עי' מל"מ פי"ח מפסולי המוקדשים ה"ט. (ג' מהרש"א)

דילמא ר' יהודה היא כו'. וק"ל לתמא דה"ט דלא נעיל ר"י לאוקמא כר' יהודה, משום דקתני נמי בהדיא השובר בטומאה אינו לוקה, וזה לא מני אתא כר"י דהא סבר טומאה הותרה בעזרה, וי"ל דלא ממעט אפס הבא בטומאה מאיסור עשה מדכתיב בו בבשר ולא בפסול, דכיון דהותרה בעזרה כשר הוי כדמוכח בטומאה הותרה בעזרה רק בגי קרבן צבור ממש דכל ישראל מיטמו ב', אבל בפסח דאפשר דמודה דהוי דחוי, וכמ"ש תוס' ביומא (:), ובמי' לפסחים שם בתרכמי.

דבא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת. עי' מה שניימנ סנהדרין סג ע"ב. (ג' מהרש"א)

שבועה שלא אוכלנה. ירוסלמי נדרים פ"ב ה"ג, כתן פ"ג ה"ט, פ"ה ה"ב. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה הא. הא דל"פ וכו'. נהו גופייהו המ"ל, דמי מדת כולהו למיזמ ומדת מהן לפטור ל"ד להדדי, ואי נימא מסוס למיזמו לימנהו אלא בהא מסכתא, וגם כתיבו ומיימן להדדי מני להו בהדדי אף דל"ד כ"כ, מ"מ הא אנא ל"ד ע"ב לתרוייהו, אלא דבעי לאוקומי דכולהו למיזמ דוקא ולא לפטור. (ראמ"ה)

ד"ה אבל. אוכל ולא אוכל עובר בלא יחל. נרמה דל"ל עובר על ל"ת נוסף על איסור שקר, ומשו"ה ניחא דל"ת ומזהרתיה וכו', וכדברי הרמב"ם. ועמ"ש לקמן כת ע"ב. (ראמ"ה)

בא"ד. ולדידי לא מיתוקמא כו' דלא מפרשי כו'. לכאורה לדידי אכלתי ול"ת מפרשי מן כי לא יעקה ה' כו', ואוכל ול"ת מן לשון לשוח תת"ע כו', או משום דבד"ת נאמרו עי' מהרש"ל לקמן (ד ע) בתד"ה ר"ע, ונפקא ליפקא שתים אכלתי ול"ת שהן ד' אוכל ול"ת. (רש"ש)

בא"ד. לאוקמיה בלאו יתירא. יותר נרמה דמוקי ליה בעבר משום דרבנן, ולהכי מייתי דרבנן. ואף למ"ד לוקין על לאו שאב"מ צריך דרבנן לענין דקאי אשקר לעבר בלא יעקה, וכפמ"ש צריך גם למילף עבר בלשון שקר. (ראמ"ה)

ד"ה וכדרבה. (בסופו). אבל לפ"ז הא דאמר בפ"ד דנמרא מילתא הוי סתמא וכו', לא ניתן להאמר כלל. (ראמ"ה)

ד"ה התראת ספק. ויש לומר דהתם וכו'. בפסיטות נרמה דבחמימה ודומיה דקתמא אית בהו מעשה, פטור בלא מעשה אפילו למ"ד לאבאב"מ לוקין עליו, ועי' תוס' ב"מ סה לחמימה סתמא במעשה עי"ש. (ראמ"ה)

דף ד ע"א

גמרא. האי סתמא. פיה ג ע"ב. יבמות טו ע"ב ד"ה תמורתי, וע"ש מה שכתבתי בכללים. (מא"נ)

מאי חזי דעביד כהאי סתמא. (יבמות טו ע"ב) תוס' ד"ה תמורתי. (לבוש)

לעביד כהאי סתמא. ל"ע דהא מספק אין לוקין. (ראמ"ה)

ומשנה לא זזה. נ"ב חולין דף לב ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

מאי מלקות איכא. ל"ע הא במאחר קרבנותיו ולאי לוקה למ"ד לוקין על לאבאב"מ, ונעשים וכיליתת השבת. (ראמ"ה)

כל מקום שנאמר השמר פן ואל. נ"ב לקמן דף לו ע"ב. (הגרל"ב)

פן ואל. ב"ר פכ"ו ס"מ שמ"ר פן הינו אלא לאו. (יפ"ע)

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. נ"ב שבת דף קמ ע"ב, עירובין דף יז ע"ב, ב"ק דף עד ע"ב, סנהדרין דף פו ע"ב, מכות דף יג ע"ב. (הגרל"ב)

לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. נרמה דהיינו מ"ש ר' חייא לר' יונתן והלא אין בשבת אלא סקילה וכרת, פירוסלמי ערובין פ"ג ה"ד, ופסחים פ"י ה"ח. ועי' ע"ז פ"ד ה"ח דאע"ג כיון דמשום עבודת כוכבים הוא נקהל אינו לוקה ור"י ס"ל לוקה על לותו ואת בנו, ועי' תרומות פ"ו, כתובות פ"ג, מגילה פ"א דמצע"ל לר' יונתן מי לוקה משום שיש שם ג' שמות אבל בשם א' מודה דאין מלקות במקום סקילה, פ"ד ל"ח ע"ש. (יפ"ע)

משה"ק קא מוקמינא כר"י כו' הא לא"ה קיימא כר"ע. הך סוגיא מלינצ דרבנן חולק דאמר הכי במכות (יג:). אבל איכא למ"ד התם דל"ע נמי כי אינהו בי למלקות ולא אינהו ביה לקטלא לוקה, והכי אית ליה לרב אסי מלינצ דר"מ ורבנן פ"ק דסנהדרין, ולר' חייא מלינצ דרבי פ"ג דיבמות ובמ"ש.

ר"ע נמי ולמלקות. לעיל ב ע"ב ד"ה מה לחיוב, וע"ש ע"ב בד"ה לעולם, וע"ש יד ע"ב ד"ה הא, מולין פד ע"ב. (מא"נ)

רבי היא ונסיב לה. נ"ב מגילה דף טו ע"ב, ר"ה דף ז ע"ב, הוריות דף יב ע"ב, מולין דף פד ע"ב, ודף קד. (הגרל"ב)

ונסיב לה אליבא דתנאי. ר"ה ז ע"ב בד"ה ורבנים, מגילה טו ע"ב. (מא"נ)

דתניא מנין שאינו חייב. נ"ב [ירוסלמי] הוריות פ"ב הל"ח, ספרא ויקרא מצותה פי"ב. (הגרל"ב)

מנין שא"ח אלא על שיש בה ידיעה. ת"כ ויקרא מוכה פי"ג. (יפ"ע)

יש בה ידיעה. שבת נ ע"ב ד"ה ידיעות. (מא"נ)

רבי אומר. פירוסלמי ס"ג מצע"ל מי ר' ס"ל כר' ישמעאל לחייב בהעלם קדש ומקדש, ולקמר דר' נחיכה ליה תרי ועלם, חד לטומאת קדש ותד לטומאת מקדש. ועקה לתינו מוכיח מבריתא זו דס"ל כר' ישמעאל. אך בת"כ שם ליתא שם לסיום דברי ר' ס"ב כו', גם במקום רבי ליתא שם ר' ישמעאל. (יפ"ע)

רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל דידע. ל"ע דהא לקמן (דף ה) מתיק הגמרא דרבי ס"ל ידיעה בית רבו שמה ידיעה, משמ"כ לרע"ק מוענלה שתי פעמים בעי ידיעה גמורה כמפורש בתמיתין, ס"ב מאי מינו צריך למימר הרי צריך וצריך, ועיין מזיר (כה:) תום' ד"ה רע"ק מינו צריך. (פורי"ז)

רש"י. ד"ה ומשנה ל"ז ממקומה. לא היה יכולת בדורות שאחר רבי לשכחה כו'. מוכח מדבריו דבימי רבי וגם בדורות שלאחריו עדיין לא נכתבה המשנה. ועמש"כ בחולין לפ' גח"ע תוס ב. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אבל. ולא אזרוק וזרק דחייב לכ"ע כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל דמשמע ליה דפטר אפילו נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו בשעת זריקה. בס' פ"י תמה על דבריהם דמשמע דלף בכה"ג לא הוי מעשה, והא כיון שזרקו נעשית מעשה. והנה כ"כ מקברת עלמו, ולא זכר דבירושלמי פ"ג דמכילתין מוכח להדיא דזה הוי מעשה, והביאו הרמב"ן בתמות. ומ"מ י"ל דעת התוס' דס"ל דכה"ג לא חשיב מעשה, כיון שהמעשה נעלמה דהיינו זריקה ליס לין בה לאיסור כלל אלא שחמילת נתקך ממנה לאיסור בשב ואל תעשה, לא מלרפינן מעשה דהיתר למיסור שבת אף"כ ממילת, להיות נחשב המיסור דחמילת כמעשה ע"י מעשה של היתר, ואזלו לטעמייהו שכתבו לקמן (ז.) גבי שהייה בשעמיה בשבועת בשוגה לגלת חשיבת מעשה ולא לקי לה"ל לאו שאב"מ אין לוקין עליו, רק גבי כלאים חשיבת השהיי כמעשה, משום דחמלת הלבישה ע"י מעשה, פי' ע"י מעשה של איסור משא"כ היכא שחמלת המעשה היתה בהיתר. וכ"כ בהדיא בימות (ל:) בשם ר"י גבי לבישת בלי לילית, וכה"ג פרש"י בסנהדרין (סה.) גבי הכנסת עלם ידעתי נפיו, דלא חשוב מעשה משום שהיו מדבר בשעת מעשה, אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העלם מחילה. אלמא דלא אמר לילרף מעשה של הכניסה דהיתר לאיסור שבת אא"כ ממילת בלא מעשה. וכ"כ ג"כ הרמב"ם בפ"ה מהלכים גבי איסור דשיבת מלרים שאין לוקין עליה, משום שבשת הכניסה הוא היתר וכשיחשוב להמשקע אין בו מעשה. וזה לגלת כמ"ש תוס' בפ"ב דמכילתין, דחשיב כמעשה מה שהיו יוצא מפי השנוחר בשבת בשוגג, ומשמע דהייט משום דמלרפינן מעשה של הכניסה אע"פ שהיתה בהיתר, להיות נחשב מה שהיו יוצא אא"כ כמעשה. וכן פי' המ"ל פ"ג דשיחת מקדש, וכ"כ הש"ג סי' לב דהייט טעמא דלקי גבי כהן ונזיר שנכנסו לבית"ק בשידה תיבה וצא תבלו ופרע עליו מעזיבה, אע"פ שחמלת הכניסה בהיתר [מ"מ היא] היתה גורם לאיסור שאא"כ להיות נחשב כעושה מעשה לאיסור בידים. ועוד הביא ראיה לזה מהא דלקמן במכילתין, גבי בעית דשהי למלקות דגבי טומאת מקדש, דע"כ מיירי שחמלת הכניסה בהיתר היה שהיה טהור ונעשמ בפנים, ופ"ה חמלת מעשה הכניסה של היתר גורם לאיסור הבא מחליו אא"כ להיות נחשב כקום ועשה ע"ש. אבל אין זה מוכרח כלל, דגבי לאוי דבשת מקדש ונומאת כהן ונזיר, אינה טעמא אחרינא כמאי דלקי עליהם בלא מעשה, וא"כאי לקמן דיוכל לעבור איסור זה שהה במעשה איסור, כגון שיצא ויחזור ויכנס באיסור, וזה לא שייך בשבועה שאוכל, דלא מלי לעבור שבועתו במעשה של איסור כלל, לא נקי מחמת מעשה דזריקה, ואע"ג דבשזורק הככר ליס בודאי לא יקייס השבועה שנשבע עליו שיאכלנו, מ"מ כיון שאינו מחויב לאכלו דוקא בשעה שזרקו, אע"ג דע"י זריקתו בודאי לא יוכל לאכלו, לא הוי רק גורס לבטל ממילת קיום השבועה לאח"ז, וכל כה"ג לא חשיב מעשה. ועוד דגדולה מזו כתב הס"מ בפ"ח דגזילה גבי לאו דלא תחמוד, שכתב הרמב"ם שם שאין לוקין עליו מפני שאין בו מעשה, דאע"פ שבטלתו החפץ יש בו מעשה, מ"מ כיון שבטלתו הוא ברצון המוכר, ואין האיסור אלא בהסתלקות והפקר בשוכר שימכור וגמור בשעת המקח, וזה אין בו מעשה. וגם הלא"מ כתב כה"ג בפי"ב מהלכות גניבה תמוהה, שכתב הרמב"ם שאין בו מעשה, משום דהמעשה היא שנעשה קודם, וזה אין איסור רק בהמילה ואין בו מעשה. הרי דלא מהמעשה שם הוא של היתר, ובאיסור שבו אין בו מעשה אע"ג שנגמר האיסור ועובר עליו בודאי בשעת מעשה של היתר. ועפ"ז ל"ק דל"ק מהירושלמי דמכילתין דחשיב כה"ג מעשה, דאחזל אינש דר' יוחנן ואיהו ס"ל דגבי מחוסר הזאה (דף ג), ולא ק"ל כן במ"ש כאן להרמב"ם שם. אלא דמ"מ קשה מחום' כאן שאי אפשר דר' יוחנן קיימו, דאיהו דייק אבל מוכח ולא מכל לא לקי, ויש לייעב. (מצפ"א)

בא"ד. וי"ל דמשמע ליה דפטר אפילו נשבע על הככר וזרקו לים והתרו בו. עי' בפני יהושע, ועי' ירוסלמי שהובא בגרמב"ן מכות טו ע"ו דמבואר דמזרקו ליס לוקה משום לאו שאין בו מעשה וכשיטת רמב"ם שהביא הפני יהושע, ועי' תשו' רעק"א מהד"ת סוס"י קלט מ"ש ע"ד סוס'. (מהרש"ם)

בא"ד. ומיהו הא נמי וכו'. ל"ד כ"כ, דהתם הלאו שנוגע בעת הספק ושיכול כשפים גורם רק ביטול העשה, והכל הסלבה ליה גורמת עבירה הלאו. (ראמ"ה)

בא"ד. וא"ת ומנלן דפליג וכו'. ול"ע דהכי לגיבא דר"י קיימינן, ואיהו סבר במכות טו ביטל ולא ביטל לגבי התום', וא"כ אפי' מזרק ככר ליס הוי הם"ם וכמ"ש התוס' עלמם בשמוך ודוק, ועיג עדיין. (רד"ל)

בא"ד. וא"ת ומנלן כו' איירי בזורק הככר לים, כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וא"ת ומנלן וכו'. י"ל קושיא זו גלריכ ג' מירוסיס יפה, דמשמע ליה דפטר בכל גוונא וכו', ואי מזרק ליס הוי נמי התראת ספק, מוכח דעכ"פ פליג אתנאי. (ראמ"ה)

בא"ד. בזורק ככר לים. פירוסלמי פ"ג ה"ז מוכח דבכה"ג קרי ליה יס בו מעשה, דלאיתת שם מה שפקל במיניהון [דר"י ור"ל] שרפה והבליכה ליס אין תימר משום שת"ל לקבל התרוי פטור ואין תימר משום שהוא בלא מעשה הרי יש בה מעשה. ומדברי התוס' מוכח דבעינן בהלאו מעשה, מדכ' דר"י ס"ל דמיירי אפי' בזורק ליס דהו"ל התרת ולא', [ופירוסלמי לא קרי לה התרת ולא'] וקרו לה התום' לאו שאב"מ מעשה, וכן אח"כ דקאמרי התום' לאוקמי מתני' דהכא בזורק ליס ומסיק דס"ל לתרוייהו לאו שאב"מ נוקין. וראיתי להגרעק"א בגליון שתמה על התום' במ"ש דהו"ל התרת ספק אפי' שיכ כנפיה. ונאמת נזה מבואר כן בירוסלמי הנ"ל דהו"ל התר"ס, ותלרכה על מ"ש התום' אח"כ דהו"ל התרת ולא יש לתמוה מהירושלמי, וכן מ"מ לקרו לה אב"מ כנ"ל. ולאולי גירסא אחרת היה להם בירוסלמי ותכמ"ל. (יפ"ע)

ד"ה והדר. וי"ל דאלו טרפות ואלו כשרות חדא מילתא היא. ו"ק לכאורה הא ר"י גופא אמר שם ד' נד דאלו טרפות דוקא ואי"כ אפשר לתענין כזית נמי ריש דאלו טרפות דוקא, דמשמע לא נשמיר כלום דוקא הא נשמיר כלום כשרה, ופיפא דאלו כשירות דקאמר כזית נאמת לר"י לאו דוקא אלמר אחזר התנא, ולהכי פריך שפיר לר"י מריש דמתניתין היה עיקר ודוקא לדידיה, ול"ק כלל דיוקא דריש ופיפא להדדי כדמקשי שם דף מו, דריש דוקא ומשו"ה פריך והא"נ לר"י הלכה כשתם מתני', ול"ע כנל זה. גם קשוגיא דשם ד"ה ל"ע, דלמה לן מפרש דמה פליגי ר"י ורש"ל, ול"ל ואין כאן מקום להאריך. (מרא"כ)

ד"ה מראות. דלא לקי שהכתוב ניתקו לעשה. נ"ב והתם מוקי ליה כתנאי ול"ע. (הגרל"ב)

בא"ד. לאחר שנטהר מנגעו. אבל לא מ"ל במלקות דקרבן גופא, דאיכא טוהא, פגול ונותר ושותו ומעלה במזבח ועוד לאחן שאב"מ דאבר לעזקין, דמ"מ אין המלקה לבד גורמת המיוב עד שיפרים קרבנו. ועדיין ל"ע. (ראמ"ה)

ד"ה בקוצץ. וקשה דבפר"א דמילה משמע דלקי כו'. שם אינו משמע רק דעובר בל"ת, ובהגליל כתב הרמב"ם ברש"י מט"ל דעובר בל"ת אף לאחר הפטור, אבל מילקה לא לקי עד שיעשילו מעשיו ע"ם ובל"ת. (רש"ש)

בא"ד. משמע דלקי וכו'. עי' רמב"ם הלכות ט"ל רפ"י ומל"ת שם. ולפ"ד י"ל דבכל המקומות יש ל"ת אלא שאין לוקין רק על ד', ויכונו דברי רש"י בשבת קלב ע"ב. (ראמ"ה)

בא"ד. דאין עבודה דוחה את הצרעת כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. דאין צרעת דוחה את העבודה. וז"ג ותולש גבי הת לצרעת דוחה את העבודה [משום דל"ת דקוקין את בהרתו תמירל מעבודה] ופריך מנ"ל [דמשום דתמירל הוא ולמא משום דגבהת לת מזי] ומקמר עלה ונקלץ בהרתו וכו', וכדמסיק עלה דלפילו בנגעים שאין בסול לעבודה רק מומן שבנגעים בלבד, שאז דוקא בסול משום שהוא בעל מום כלאי' בבכורות מה, ולמאר שקלץ הנגע מיד כשר לעבודה שאין בו מום עוד לא דמי, ומסור לקוץ כדי שיעבוד, וע"כ משום דל"ת דקוקין את בהרתו תמיר מן עשה דעבודה כדמיתא התם, ומשמע כו'. (מהרש"ב)

בא"ד. ואומר ריצב"א כו' או כהה. נלפה דל"ל כגון משלג לקרום וה"ה שם נעשית עזה. עי' בהרע"ב ותוי"ט פ"ת דנגעים מ"ג. (רש"ש)

בא"ד. ואומר ריצב"א דהתם נמי לא איירי אלא בד' מראות כו'. בהש"י שם מצותי להיפוך, ועי' משנה למלך פ"י מהל' טומאת צרעת. (מהרש"ם)

בא"ד. דהתם נמי לא איירי. עי' פיהש"י שם, ועמ"ש עליו במל"מ פ"י ה"ח מהל' טומאת צרעת. (ג' מהרש"א)

ד"ה ר"ע. וא"ת. ב"ג יעוין תוס' מכות ד ע"ב ד"ה הת, ותוס' ע"ז סד ע"ב ד"ה ר"ע. (רב"פ)

בא"ד. והיכי מצי סבר דלוקין כו'. עי' מכות כח ב' ותוס' ע"ז סד ע' ד"ה ר"ש. (מהרש"ם)

בא"ד. בפ"ק דמכות דף ב. ב"ג דף ד ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הת. (הגרל"ב)

בא"ד. ור"ע דאומר עדים זוממין קנסא הוא לא מצי גמר דאיכא למימר שכן קנס. ונלפה דל"ל הוא דלמר התם הכי, דלטעמיה מזיל לתים ליה פ"ז דב"מ (ל:) גבי תשמיש בקול והנהיגה בקול דפעור לרבנן, דס"ל שאין בו מעשה אין לוקין עליו, דעקימת שפתיו לא הוי מעשה אע"פ שע"י מיתעביד מעשה דאילו לר' יוחנן ס"ל התם לכל היכי ד"ע דהוו מיתעביד מעשה, תשיב לאו שיש בו מעשה, ליכא למיגמר ללאו שאב"מ לוקין עליו מעדים זוממין, ה"ה ד"ע דיהוב מיתעביד מעשה, שמתחייב הגידון על ידם וכמ"ש התוס' לקמן בפ"ג (כח.). (וע"ע בפנהלרין (דף סו) דעדים זוממין לא תשיב מעשה לב"ע). וע"ל ס"ל דס"ל דגמר ממוגיא ד"ר ומשנתו דלהלן ולא אתלמי, דבב"מ לוקה על לאו שאב"מ. וע"ע בסנהדרין (י.). (מצפ"א)

בא"ד. וי"ל דדלמא וכו'. ב"ל כוותם דילפינן כל לאו שאב"מ ממ"ר וע"ז ושבועת שוא, ולד תמור סבר דלא פרכינן. אך לרבין אין לומר כן, דכיון דרבי קרא לשבוע ב"ש דלקי משקר לעצמו, ע"כ להכי לא לקי, לכן כתב דסבר כר"ד, אבל לפמ"ל מ"ש אפילו לרבין. (ראמ"ה)

דף ד ע"ב

גמרא. דא"ל טעמיה דנפשיה וכו'. לת כר' שמעאל משום דתים ליה לרבי ידיעת ב"ר, וללי"ת ס"ל דגם לר"י בעי ידיעת ב"ר, כמ"ש התוס' לעיל בבסם היוסלמי. (ראמ"ה)

שבועות דאית ליה טעמא דנפשיה מנלן בל"ל. (רש"ש)

ר"ע כו' דדריש ריבויי ומיעוטי. לקמן ז ע"ת ד"ה אחת, וע"ש בה ע"ת ד"ה רב, סוכה ג ע"ב, קדושין ד ע"ת ד"ה בפרוטה, מיר מט ע"ת ד"ה ומשני, ב"מ ד ע"ב ד"ה אין, ב"ק קי ע"ב, ב"מ ק ע"ב ד"ה דילמת, סנהדרין מו ע"ת, תוען ל ע"ת ד"ה פירסו, זבחים ד ע"ב. (מא"ן)

דדריש ריבויי ומיעוטי. (ב"מ ד ע"ב) תוס' ד"ה אין, (לקמן ז ע"ת) תוס' ד"ה אחת. (לבוש)

בכל פודין. לקמן לג ע"ב ד"ה היכי דלא, כתובות מג ע"ת ד"ה הפלמי, וע"ש קב ע"ת ד"ה ממאי, ב"ק ו ע"ת ד"ה תמטלטלין. (מא"ן)

חוץ מעבדים ושטרות. עי' תוספתא בכורות פ"ו. (י"פ ע"ן)

מ"ט דרבי כו'. עי' בהגהות הב"ח גי' אחרת בשם ס"ת, והיא היתה גי' רש"י בגרסה מסדור דבריו. (רש"ש)

כללי ופרטי ופדיון מבן חדש כלל. (קדושין ג ע"ת) תוס' ד"ה בפרוטה. (לבוש)

תפדה חזר וכלל. בתלמת בת פ"ת הכלל הבני הוא מכל בכור לדש בבניך שבניך בפ' בת, וב"ה בתוספת היבמה בספרי קרא קיץ, והגר"ע והז"ח הגיהו שם, וע' התוס"ת שם, ולעת רבי בוחזר בספרי ולא בתלמת ע"ש. (י"פ ע"ן)

דבר המיטלטל וגופו ממון. ב"ג ב"ק דף קיז ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

יצאו שטרות. כתובות יט ע"ת ד"ה וכ"ה. וע"ש לד ע"ת ד"ה הוי סבר. וע"ש פה ע"ב ד"ה המוכר. קדושין מת ע"ת ד"ה המוכר. ב"מ כו ע"ב ד"ה יכלו. (מא"ן)

דתניא מרצע. ב"ג ספרי ראה. (הגרל"ב)

כל דבר שנלקח ביד. ספרי ראה קכב פלוגתת לריבב"י ורבי בבבלן. ובתלמת מסבתים פ"ב לוסבתת היבמה ב"ב (:) בתי פלוגתת, והגר"ת הגיהו בסבתי קרא קיץ, והבר"ת וחז"ת הגיהו בספרי ולא בתלמת ע"ש. (י"פ ע"ן)

דבר המיטלטל וגופו ממון. ב"ג ב"ק דף קיז ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

יצאו שטרות. כתובות יט ע"ת ד"ה וכ"ה. וע"ש לד ע"ת ד"ה הוי סבר. וע"ש פה ע"ב ד"ה המוכר. קדושין מת ע"ת ד"ה המוכר. ב"מ כו ע"ב ד"ה יכלו. (מא"ן)

דתניא מרצע. ב"ג ספרי ראה. (הגרל"ב)

כל דבר שנלקח ביד. ספרי ראה קכב פלוגתת לריבב"י ורבי בבבלן. ובתלמת מסבתים פ"ב לוסבתת היבמה ב"ב (:) בתי פלוגתת, והגר"ת הגיהו בסבתי קרא קיץ, והבר"ת וחז"ת הגיהו בספרי ולא בתלמת ע"ש. (י"פ ע"ן)

רש"י. ד"ה ונעלם. והוא ידע קמא דוקא וכו'. עי' תוס'. ונלפה לכואת רש"י לתי לאו ונעלם הויא מחייב אף מזיד, ובכל העבירות לכתיב בבבבה בתתע עם כל הבבבות, והכא לכתיב בבלבון ונעלם בתתע רק העלם טומתה דקתי עלה, ולרבי היון לדרין ונעלם לידיעה בתחלה, הולרך לרבות העלם קודם ומקדש, ללת נטעי לתתי ונעלם לתעטיהו. (ראמ"ה)

ד"ה דדריש רבויי. שכל הדורש התורה. עי' רש"י סנהדרין ריש דף מו. (ג' מהרש"א)

ד"ה חוץ מן השטרות. ורבנן פליגי עלי' במתניתין כו'. משמע דלעת רבנן לת מזכה בבריית רק דהש"ס מייתי לה מתניתין, וכ"מ בבכורות שם.

בא"ד. ורבנן פליגי עליה במתניתין. ב"ל משום דקשה לרש"י ז"ל בבריית לשון ורבנן הלת ל"ל ותכתים תומיה, ע"כ פרש"י ז"ל דבזו הבריית ליכת פלוגתת ללת ה"ק דרבנן פליגי על ר"מ בתתניתין. (פוע"י)

תוספות. ד"ה ר"ע. דאין נשבעין על כש"ק וכו'. ב"ל טעם ר"ע משום דדריש לקמן לד מלה למעט עדי קרקע, או לחידך ליתנה דגם ר"ש מודי בקרקע היינו מתיעוטא דמכל, ומהכא ילפינן דולתי טעמת משום דליכת בהו תיוב שבועה. (ראמ"ה)

ד"ה יצאו כו'. מפורש במקום אחר. ב"ג בתובות דף פה ע"ב ע"ש, ב"מ דף ט ע"ב.

(הגרל"ב)

ד"ה דתניא מרצע. הוי מצי לאיתויי דרבי דריש כללי ופרטי מההיא דהקומץ רבה גבי מנורה של עץ כו' רבי פוסל. וע"ל דמפרש התם דטעמת דרבי, דדריש ועשית מנורת כלל זהב טהור פרט מקשה מיעטה המנורה מזר וכלל כו' מה הפרט מפורש שלו מתכות לף כל שלו מתכות דוקא, ומשמע לתילו הוי דריש רבויי ומיעוטי הוי מרבה נמי שלו עץ. וב"ב דהתם נתמת לת הוי מצי לתוכתי כלל דרבי כללי ופרטי דריש, דשפיר תיכת לתיתר דדריש ריבויי ומיעוטי, והת דלת מרבה נמי עץ ומיעוטת לשל מרת, הוא משום דפרט"י התם דשל מרת לף לפני מלך בשר ודם תיו לתו, ולפ"ז ת"ל קרא למעוטי, דהכי תמר רבת בהדית לגיבת דרבי תליתים בפסתים (עה:) תתם דבעי תתי למיתר תליתים, דתי הוי כתיב ביוה"כ ולקח מלא המחתה תם ת"ל שלהבת מלא גחלת, ופריך עלי' רבת שלהבת מלא גחלת היכי מכתת לה, כגון דשפיית למעל משתת ותיתני בית נורת, הוות לתה לי קרא למעוטי, השתת לפני מלך ב"ז תין עושין כן לפני ממ"ה הקב"ה לף כ"ק, ות"כ ה"ק היון דמעוטת של תרת לף לפני מלך ב"ז תיו לתו, לפני ממ"ה הקב"ה לף כ"ק ול"ל קרא למעוטי, תלת כי כתב מיעוטת בעל הוה לכתב דמתת. והת דתמר הגמ' במנחות דטעמת דרבי הוא דדריש כללי ופרטי, הוא משום דמקשין הכת דרבי כללי ופרטי דריש מבריית דמרבע ולת מכת בריית דהתם, וכה"ג כתבו התוס' בחולין (סו.) תת דתמר בשלהי ב"ק דר"ת דריש מיעוטי דריש, דלת מכת בריית דהתם הוא דלת משום דשמעינן ליה מעלמת, וה"ק דכוותה וע"כ זהו דעת הרמב"ם שפסק פ"ג דהיא הבתירה דמעורה אל עץ פסול, ותיהו גופיה פסק בכ"ע בהלכות שבועות דדריש רבוי ומיעוטי, תלת אל מכל בשר תת בבניך שבניך בפ' בת, וב"ה בתוספת היבמה בספרי קרא קיץ, והבר"ת וחז"ת הגיהו בספרי ולא בתלמת ע"ש. (מצפ"א)

כל מקום שאתה מוצא שתי כללות. יומת כד ע"ת ד"ה תין בכלל, פסתים ה ע"ת ד"ה דברי ר"י, ב"ק קד ע"ת ד"ה יתמר, תולין סז ע"ת. (מא"ן)

ודומם בכלל כור. ולוקש תין לו תבר בתסקל, והרתוי ויגמ בסקל ועשה ותגב, עם שתינו תגזירה תתת בנתים. (יעב"ץ)

מנין שאינו חייב. עתש"ל ד ע"ת. (י"פ ע"ן)

מכלל שידע. עי' תש"ל ד ע"ת. (י"פ ע"ן)

מאי משמע. ב"ג נלה דף יז וש"נ. (הגרל"ב)

והתניא ונקה האיש מעון כו'. (יבמות נת ע"ב) תוס' ד"ה ר"ש. (לבוש)

ונקה האיש מעון. יבמות כת ע"ב ד"ה ר"ש, סוטה ו ע"ת ד"ה ומבאן, וע"ש יח ע"ב ד"ה תמרי, וע"ש תז ע"ב. (מא"ן)

אין האיש מנוקה. ספרי נשא כת, ירושלמי סוטה פ"ט, במד"ר פ"ט. (י"פ ע"ן)

ונעלמה. לקמן יד ע"ב ד"ה ונעלם. (מא"ן)

מכלל דאיכא דהוה ידע ביה והכתיב לא ידע אנוש כו'. עתוס' לקמן יד ב' ד"ה ונעלם. (מהרש"ם)

ידיעת בית רבו. לעיל ג ע"ת ד"ה מי ר"י, וע"ש ט ע"ת ד"ה תלת, וע"ש יד ע"ת ד"ה ידיעת, וע"ש ע"ב ד"ה זל קרי ודי"ה ת"ר, וע"ש יט ע"ב ד"ה נוקמת, וע"ש לד ע"ב ד"ה פקדון, נדרים פז ע"ב ד"ה רמ"ת, כריתות יט ע"ת ד"ה תלמוקמת, ועי"ה הת. (מא"ן)

מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו. וב"ג והמשנה ע"כ רבי הוא וכמו לתוקים לעיל דף ד. ועוד יתין דס"ל למתניתין דמחייב נמי על העלם מקדש, ע"כ ליכת לן קרא לידיעה בתחילה רק מקרא דועלם לתתי לגופיה, ת"כ ליכת למילף לידיעה תמורה רק לידיעת בית רבו. (חש"ל)

והא דומיא. לעיל ג ע"ת ד"ה הת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ידיעת ב"ר. והוא ידע וכו'. נהת מיושבת קושית התוס' לעיל ג ד"ה מי ר"י. וגם מיושבת הקושית לקמ"ל עי"ש.

תוספות. ד"ה דתנא תימה דר' ישמעאל תני בי"ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי וכו'. ותין לומר דר"י ס"ל כרבנן דב' כללות הסמוכות זו לזו הטל פרט מיניסה כו', להת ר' ישמעאל היינו תנא דר"י, דבכתה דוכתי פריך מר"י לתנא דבי ר"י, וכמ"ש התוס' פ"ק דפסתים (ה.), והכי איתת בזבתים (נב.). ונלפה להיינו משום דתנא דר"י היינו תוספתות שלקר ר' ישמעאל מתניתין שלפניו, דלכ"ג פרש"י סף"ג דלילה (דף כט) גבי תנא דבי ישמעאל, והתוס' ף"ב דכתובות (לה.) גבי תנא דבי חזקיה ע"ש, והרשב"ם בב"ב (נב:) גבי קידושין דבי לוי. ולפ"ז כל תו"ת שבתב דר"י לאו היינו תנא דבי ר"י, וכן חזקיה לאו היינו תנא דב"ת, והבית רתי מהא דלמר בפ"ק כילד הרגל למר חזקיה וכן תנא דב"ת, ותיסמוטי פרש"י ופרשב"ם ופי' התוס' הנ"ל. ועי' פרש"י זבתים (מפ:) דתנא דר"י היא שבעית ומקדלה בבית מדרשו של ר"י, וסדרו בה תנאים הרבה כמו שסידרו ר"ת ור"ת, ושם (נב.) משמע דלמילתי דר"י שנו בה לפסתים מילתא דלא ס"ל לר' ישמעאל. (מצפ"א)

בא"ד. תימה דרבי ישמעאל כו'. עי' תוס' מייס לע"ז ט', וגם כאן דר' ישמעאל ותנא דבי ר' ישמעאל לאו תדא ניתו. (מהרש"ם)

ד"ה בשבועות. זימנין דלא בעי למימר הכי בפ' כסוי הדם כו' דהא רבי ראה דבריו של ר"ש ושנאם בלשון חכמים דשחיטה שא"ר ל"ש שחיטה ולא בעי למימר תני לה ולא סבר לה. ונלפה דטעמת דמילתא הוא משום דהתם תני לה בלשון תכמים, מתע"כ הכת דלת תני לה בלשון תכמים, דהת

וחידושים

בתב הרע"ם פ"ז דב"מ (סי' יח) דתכמים עדיפי מסתמא, דאסכתן כמה סתמי דיתידתה אבל לשון תכמים כולן רבים, ומ"ש בפסתים פ"ד לתיתך ישמנו הק"ן, וכ"מ בפ"ו דנדרים כמ"ש שם הק"ן וכ"מ ממ"ש הרע"ם פ"ד דעירובין ס' יח, וכ"מ מדברי התוס' בע"ז (ו:), וכ"כ הממ"מ שם להדית, ובמנם נדתק שם המהר"ם לוגלין מדברי התוס', וכ"מ בירושלמי דמעשת וביבמות, לתיתת התם לענין הלכה בפתם, הדא דתימת בימיד אבל ימיד אבל בימיד אבל תכמים לת בדא הלכה בפתם, והיינו משום דתכמים עדיפי מסתר שתם, וכן פסק הרמב"ן והרשב"ת. והקרבן עדה פ"ט דגיטין העלים עין מדברי הרע"ם בב"מ ונדרים הנ"ל. (מצפ"א)

בא"ד. זימנין דל"ב למימר כו'. לעל"ז להכת דלכה לזווג עניני דשמים שהן ד', שייך למימר דנפיש אלינת דתנאי תף ללת ס"ל כוותייהו, אבל התם דתני פלוגתת ושנאו בלשון תכמים ע"כ דס"ל כוותיה. (רש"ש)

בא"ד. זמנין דלא בעי למימר הכי. עיין בילה (דף כח) אות מסתברת אמרי מדקתני במתניתין רס"ת וקתני לה בברייתת בלשון תכמים ס"מ הלכתת כוותיה. משמע דעדיף מסתם דהת מתלוקת במשנה וסתם בברייתת אין הלכה כסתם, עיין יבמות (דף מב). (פוע"י)

ד"ה ונעלם. וקשה לפירוש זה וכו'. ולעל"ז נוהלי אי גבי סוטה לת הוית ידיעה כלל ס"ם דבדיק לה, ונעלם לרבותת כתיב. ולתיה דהת לת מסכתן מ"ד דבעי בסוטה ידיעת ב"ר, תלת היון שקנא לה לפילו מסוס קפילת בעלמת. (ראמ"ה)

בא"ד. דע"י השקאה יתברר וכו'. ל"ע מ"מ תין תוכר לו תם לת ידקות הסיס, שמת לת היתה לו ידיעה והיא נעלמה. ויותר נלפה כמ"ש, דקרא דונעלם גלי דהיתה לו ידיעה נמי נבדקת. (ראמ"ה)

בא"ד. וי"ל כיון דשכח מוכיח שלא הקפיד כו'. עתוס' ב"ק כו ב' ד"ה בשגגה. (מהרש"ם)

בא"ד. כדאיתא בפ"ב דסוטה. ב"ג ע"ש. (הגרל"ב)

ד"ה א"ל וכו'. ה"ה וכו'. ותפשר דקרא ס"ת אמי שלא ידע בשעת הדגור אבל בשעיר בכל שנה נעש. גם לפשר הת"ת בגר שנתגייר לבן נכרית, אבל בתתרי תיתת גם בהיתס, כדלתיתת בגמ' סוף פרקין בכפרת תילון. ולפיטת רש"י ניתת בלא"ת, דקרא י"ל לתעוטי מי שלא הרגיש בנגיעתו, אבל מתניתין ודאי לידיעת ב"ר וקאי, דקתני יש בה ידיעה וכו' ונעלם בינתים, והברתת בגיעה תינה צריכה להתעלם. (ראמ"ה)

ד"ה שתים. וקמפרש הכנסה וכו'. נרתה דרש"י ס"ל דכיון דתני בהדית בפנים דהיינו הכנסות, ל"ת לומר והא ילפות קתני דכיון דפרים בהדית שתי, ולא מוכת אלא מלתתר. ורש"י ניתת כאן מפירושו בשבת לפ"ד דגמ' כאן לתרץ קושית התוס' לקמן ד"ה והת, דתירוצם אם ל"ת לפיטת רש"י בשבת דעקירות קתשיב. (ראמ"ה)

בא"ד. הוצאה והכנסה דפטור. לפרש"י בעלמת בשבת אלא תשיב בפטורי רק עקירות, אבל בבעה"ב תרוייהו פטורי בהוצאה ובהכנסה, עי' תוס' שם (ג.) בד"ה פטורי. (רש"ש)

בא"ד. ובירושלמי. ר"פ בלק, ובריש שבת. ועי' יפ"ע שם מ"ש דלפי הגירסת לא מתפרש בפי' התוס' וכתמתי לפרש ע"פ הרמב"ם בפי' המשנה, ובפ"ז שם תאריכתי. (י"פ ע"ן)

ד"ה ומ"ש. קתני כולהו לחיובא. וי"ל דמשו"ה לת ה"ל למתני בלל שבת. (ראמ"ה)

בא"ד. אין לו להניח וכו'. ל"ל וה"ל למתניתו ולפרש דפטורי. (ראמ"ה)

ד"ה אבות תני. אע"ג דבמראות נגעים תני אבות ותולדות. תפ"ל משום דתולדות דמרלות נגעים כתבי בתורה לפסתת ע"כ תשיב להו. ועיין בגעל המתור. (פוע"י)

בא"ד. התם משום דא"א וכו'. נ"ל ה"ק, הכת דלאו עיקר שבת ולת תני תלת משום ג' שהן ד' בלבד, לת תני תולדות כיון לתפשר בתשת. (ראמ"ה)

ד"ה והא. (בסופו). היינו לפיטתם בשבת דתשיב פסיטות יד לעיקר, אבל לפרש"י שם ל"ת. ונרתה דלהכי פרש"י כאן דבפיים היינו הכנסות, דכיון דתני בהדית הכנסות ל"ת לתקשיי, והיינו

לפ"ד דגמרת, אבל למקנע דילילות משמע נמי הכנסה ע"כ דפי' בפיס כמ"ש בתס' מכות, משום קוביות התום' לפי' ריב"ח לעיל ד"ה פיס, ול"ל כמירוש כדי לקבל, דכיון דה"מ למתני בריש תעני ובעה"ב הל"ל הכי, לפיהוון ריבח ומיפא בעניו אחר, מש"ה להכ"ד דע"כ ל"ל בהדיא בפיס משום הכנסות. (ראמ"ה)

דף ה ע"ב

גמרא. המוציא מרשות. ה"ג ר"פ כאן. ובריש שבת המוליא כו' אין הכנסה בכלל. (יפ"ע)

מתני' נמי דיקא. ע"ק מירוסלמי. (יפ"ע)

רשויות קתני. קדושין עב ע"ב, ע"ז נד ע"ב ד"ה אמר, ועי"ש עמ ע"ב ד"ה אבל, מולין מח ע"ב ד"ה אמר. (מאי"נ)

מראות נגעים. נכרות ה ע"ב רש"י ד"ה מרגע, שבת ג ע"ב ד"ה מרחוק, מו"ק ז ע"ב ד"ה כהסגר, מולין ח ע"ב, זבחים לה ע"ב ד"ה והא. (מאי"נ)

מראות נגעים שנים שהן ד'. נ"ב שפרק נגעים פרשה ב. (הגרל"ב)

בהרת עזה כשלג. שפרי נהעלמן ק"ה מלוהעת כשלג מלמד שנעלטעה בעזה, ת"כ מזהיר, נגעים פ"ב וכתכמים שם, דר"מ ס"ל שאת כקרוס בילה שניה כלמר לבן. (יפ"ע)

זו למעלה מזו וכו'. נראה לדבען שבני לוטן שאת וכהרת מחולקות בשוב, לכן אף שלמר נגוה לשיל אינו מלטרף עם שלג בשיל, ובהכי ס"ש כולה קונגל. (ראמ"ה)

רש"י. ד"ה שנים שהן ד'. מראה ל"ז כו'. בגליון כ' דצ"ל לעיל בתשבה. ול"ע דרש"י דייק לפרש זה מהשה לנגעים משום דקתני אחר הכי ל"ג עוה שניה לה, להכי כתב למילה ל"ז, ול"ע דקתני קאי על הלנעה עי' פרש"י בחומש. (רש"ש)

ד"ה נצרפיה בהדי סיד. שאינם תולדות כו'. כ"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה רבא אמר רשויות קתני. ולפירושו וכו'. לגרסתנו בגמ' ע"כ ל"ל בפרש"י. והתום' נלמה דל"ג בגמרא רשויות שאת בשיש, וי"ל קושיתם משום דלימא מוציו ומעבירי אלא לתינו ע"י ב' רשויות אלא ג', וה"ק נשי רשויות שאת יש ב' רשויות שהן ד' מיסורים בפיס, וכ' שהן ד' מיסורים בחוץ. (ראמ"ה)

ד"ה רבא (הכ'). דהש"ס לא היה קובע דברי רבא אחר רב אשי. ב"ב ע' תוס' (מולין ב: ד"ה אלא. שבת מג: ד"ה רב אשי) ע"ש, ועי' ספר שער יוסף על הוריות פ"ד ע"ד בסקנא ומיהו. (מהרצ"ח)

בא"ד. דביום שמת רבא נולד ר"א. נ"ב קדושין דף עב ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה שנים. איך היינו מחלקים כו'. מ"ש המרש"ל בש"ך דש"ך גם בתר דמנחן כו' מי יודע כו' ע"ש. תמוה דוהאי דשבת מלמר לבן עד סיד דמה מלקי מרחוק סיד. (רש"ש)

ד"ה שאת. דאין סברא כו'. ולפ"ז יתוסף עוד מלמה תמיהת ולמה ממש"כ לעיל בשם רש"י, אבל הר"ם שם מייתב שברת ר"ת בטוב טעם. (רש"ש)

ד"ה א"כ. בת"כ. נגעים פ"ל. (יפ"ע)

בא"ד. וקשה דא"כ תולדות וכו'. נראה לדבען שה"ל דכולן מלטרפין, וכ"פ הרמב"ם ז"ל, אבל לרש"ק נראה לתמר דבגמרא ג' לא מלטרפי כשיר לנהרת, ע"כ דתולדות אינן בכלל והיה, ומ"ש כ"ש דלא מלטרפי לשאת. (ראמ"ה)

בא"ד. וע"ק דבירושלמי ריש מכילתין כו' מלמד שאין מצטרפות כו'. עי' מרחה הפנים על הירוסלמי שה. (מהרש"ם)

בא"ד. דבירושלמי. כלן ה"ל. ועי' מה"פ ד"ה ת"ר יוסי דמניה בירוסלמי שהן במקום אחין, וכמ"ש הר"ש פ"ק דנגעים. ומ"ש המה"פ בשי' הת"כ והנה כהה, כתב ג"כ התום"ט שם פ"ג ע"ש. (יפ"ע)

בא"ד. מלמד שאין מצטרפות כו' ומיהו כו' תימה כו'. עי' נר"ם שם שמניה דל"ל שהן תמת אחין. ותימה על התום' שהניחוהו נל"ע כי זה פשוט דט"ש הוא. (רש"ש)

בא"ד. מלמד שאין מצטרפות זה עם זה. וע"ב אבל הר"ם ז"ל בפ"ק דנגעים מ"כ כתב דע"ם נאל בירוסלמי, ול"ל מלמד שהן מצטרפות, וכן בדמיו מזקיה ל"ל כן מלמד שהן. וע"ל דלפי גירסת הר"ם ז"ל דהאיש הוא מדבתיב בלשון יחיד, והיה משמע דשמיטה נחשבים כחד לענין לירוף, אבל אי הוי כתוב והיו לשון רבים, הוי משמע דכל חד בפני עלמו הוא, וכן בקרא דמיימי מזקיה מדלה כתיב לנגעי לרעת אלא כתיב נגע נגע לרעת, ג"כ הכוונה כך הוא כנלפע"ד. (חש"ל)

ד"ה טיהרת. לא להצטרף עמה כו' כ"ל. (רש"ש)

דף ו ע"א

גמרא. ספחת טפילה לשאת. (לעיל ג ע"ב) רש"י ד"ה שאת. (לבוש)

ספחת טפלה. ת"כ נגעים פ"ל. (יפ"ע)

דתניא א"ר יוסי. נ"ב שפרק נגעים פרשה ב, מוספתא שם פ"ל. (הגרל"ב)

שאל יהושע בנו של ר"ע כו' יאמרו מקרום ביצה. לעיל ה ע"ב ד"ה שיש, שבת קנ ע"ב ד"ה וביב"ק, פסחים קיב ע"ב ד"ה לוה ר"ע, נ"ב קיג ע"ב ד"ה ומטו, בכורות נח ע"ב ד"ה חון, ערכין ג ע"ב. (מאי"נ)

יהושע בנו של ר"ע. ת"כ שם [נגעים] פ"ב ומוספ' פירוסלמי ה"ל. (יפ"ע)

כל כהן שאינו בקי. ת"כ מלורע פ"פ נגעים. (יפ"ע)

אלא מדר' חנינא וכו'. ומ"ת שמין נמי מדר' יוסי, דמהתם מוכח דסבר בירוסלמי תלי בשמנתן, גם דיש לירוף לכוונן. (ראמ"ה)

וכ"ת כי היכי וכו'. לכאורה אין ענין קושית קמייתא ובתרייתא מהדדי, ונקשה לשון וכ"ת. אבל לפרש"י (ועיין מהרש"ל) דהרליה דוקא מריבוי דשה ושה דקאי על תוך הלשון מכוון מאד. (ראמ"ה)

והתניא רע"א אדמדם כו'. ל"ל והתנן, כי היכ משנה בפ"ל דנגעים מ"ב ועי"ש. ועי' תוס' לקמן בריש ע"ב. (רש"ש)

והתניא ר"ע אומר. [ת"כ מזהיר נגעים פרש' ב] ומשנה היא בנגעים פ"ל מ"ב. ונראה לל"ל והתנן. (יפ"ע, חש"ל, הגרל"ב)

רש"י. ד"ה יהושע כו'. כדאמרינן בבכורות. נ"ב ועי"ש בתוס' ד"ה תוך. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה אע"ג. משמע שמכל אב וכו'. אבל לפרש"י ז"ל בשבת דעקיבות תשיב, אין לכל אב מולדה. (ראמ"ה)

בא"ד. לא נרבה לה וכו'. ונראה משום דמי הכי מנ"מ דקרייה קרא ספחת, ה"ל למתניה בפ"ע וינטרפו כסדרן, אבל ולמי דבעי למיכלל מרי ולינטרפו. (ראמ"ה)

בא"ד. והיינו כר"ע וכו'. משמע דכר"ע הוא. (ראמ"ה)

ד"ה כל כהן כו'. כדאמר בריש ערכין. נ"ב ועי"ש בתוס'. (הגרל"ב)

בא"ד. נ"ב תוס' בירוסלמי הגירסא כל שאינו נקי כהן וכשמותיהן, ונשמע מפה כהן ע"ש. (מהרצ"ח)

דף ו ע"ב

גמרא. היא לבנה. ת"כ שם [מזהיר נגעים פ"ב]. (יפ"ע)

בהרת כו' נקי בן יומו. לעיל ה ע"ב ד"ה שיש, וד"ה שאת. שבת ל ע"ב רש"י ד"ה כרי, ולף נד ע"ב, קוטה ה ע"ב, ב"ב פד ע"ב, בכורות מה ע"ב ד"ה ובעלי, מולין סג ע"ב, זבחים לו ע"ב ד"ה אמר, מנחות ג ע"ב ד"ה להלן, נדה יז ע"ב ד"ה הא בחדתא. (מאי"נ)

וכן הוא אומר ומראה. נ"ב ב"ב דף פד ע"ב, מולין דף סג ע"ב, ספרא נגעים פ"ב. (הגרל"ב)

העמוקה מן הצל. ת"כ פ"ב שם [מזהיר נגעים], ומירוסלמי כלן. (יפ"ע)

אין שאת אלא גבוה. נ"ב קוטה דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

אלא טפלה. שם [ת"כ מזהיר נגעים פ"ב, ומירוסלמי כלן]. (יפ"ע)

צמר נקי בן יומו. נ"ב שבת דף נד ע"ב. (הגרל"ב)

שמכבנין אותו למלת. כ"ל, וכ"ה בשבת. (רש"ש)

א"ר חנינא משל. ה"ג בירוסלמי. (יפ"ע)

רופילא כו' שבור מלבא. פסחים קיח ע"ב רש"י ד"ה מזיל, ב"מ מט ע"ב ד"ה רופילא, ולף ע ע"ב ד"ה שבור מלבא, וע"ש קיט ע"ב, סנהדרין מו ע"ב. (מא"נ)

אר"י זו פרס. נ"ב ל"ל רומי. [ועיין רש"י כלן, וכן הגירסא בש"ם רים ע"ז]. (מהרצ"ח, רש"ש)

גלימא דעמר ושחקי'. (נדה יז ע"ב) תוס' ד"ה הא. (לבוש)

מנין שאין הכתוב מדבר. ת"כ ויקרא תוספ פרק יב, ובירוסלמי כלן. (יפ"ע)

וענש על הטומאה. לקמן ז ע"ב ד"ה אמיש. (מא"נ)

רש"י. ד"ה מכבנין כו'. תנתן כבנתי. נ"ב מתני' היא בנ"ב לף קנו ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. והאם ליחכתו צמרו נקי כו'. כל"ל, ומלת אין למחוק, עפ"י ש"נ. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ואם איתא. תימה דע"כ צריך למיתני. י"ל דקושית הגמרא לא מלקתני סיד כמר שלג, אלא מלקלו לה דיהה אימנו משמע דמצטרף עמו, ועיין נדה (לף כ) דקלי דיהה מן הדיהה. (פורי"ו)

בא"ד. הפתוך שבסיד כיין המזוג בחלב. לפניט שם אימא כלם, וע"ש בתוי"ט. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל כו' אלא משום דקאי את"ק. כ"ב ל"ל. וי"ל דלא משכח ליה אלא מפרט דבא לומר שלשה כמר, והא דנקיט סיד משנרת ליתן דת"ק הוא, משום דקאי עליה לאפלוגי. (רש"ש)

ד"ה גלימא. פי' שם לפי שהם. פרוש להכה ולאי עיקר, שהשום ומעילו. (יעב"ץ)

ד"ה אימא. ומטומאת כהנים ל"מ למיפרך כר'. לכאורה תמוה דהא לא עסק עלה. וי"ל דכוונתם דניחא לומיל ושהיר לחודא כמו שמעינן הקול ושיטו שפתים. (רש"ש)

ד"ה לא אשכחן. עדיף ליה טפי. עי"ש. וי"ל כלאחר מידי דהוה מסתיעא קול וכו', ול"כ הדרא סברת לא אשכחן לא משכחן וכו' עי"ש כל הסוגיא, לכ"ע דבאחת מבנין אב לא נפקא רק תרומה ולא קו"מ, אלא כיון דכתיב בה למעט תרומה ע"כ לקודש או מקדש אינ, וכיון דאשכחן בחד מנייהו כרת ועונה ויורד הלר מפיק תניגע מנ"ל, ופרין ואימא בה למעוטי מקדש, ר"ל ונלי לקודש אינ לכי לריך למעט מקדש, ומשני קודש מדרבנן נפיק, ופרין מקדש מנלן, ר"ל אימא בה מיעטו וגז"ש גלי למיעט מקדש ולא קודש, ומשני מהקים, ופרין ס"ה דהקים מפיק מיעוטא דבה דמשמע מיעט כל מילי לבר מקודש, תרומה נמי וכו', ומשני דש"כ לריך למעט מיהו מלמת מדת וכו', ופרין אימא וכו' ומשני וכו', עד אלא למר רבא וכו' מנהו ענין למקדש ל"ל למרומה, ולף ל"ל דהא מבנין אב נפקא, מ"מ כתב כדי למעט קודש, דהשתא נפיק מבנין אב כיון דכתיב קודש, ל"ש ל"ל למכתב תרומה בלבד, והוי ידעינן דב"ש לא דרשינן וקרא לקודש דהוה אלילה כתרומה, ולהכי רבי תרומה לף דהוה נפיק מבנין אב ומהיכא מיתי לן לרבויי מקדש אע"ב דאתי למקדש, אבל לעיל אהקישא פריך שפיר דלא מייתר מידי, וכדמשיק מטומאתו לף דמלי לרבויי גם תרומה, מ"מ ל"ש למידרש אכולהו, ש"ב לא לכתוב רק קודש ומש"ה נפקי כולהו, ול"ל מתרומה לחודה דש"ב ליכתוב תרומה לחוד כנ"ל, וקרא דקודש ל"ל, אע"ב דאקרי"מ מהני מרי גז"ש וממילא נתמעטה תרומה, ואי לאו גז"ש דבהמה לקודש הוי מוקי גז"ש דטמאתו לקו"מ ותרומה מבנין אב, ש"מ הוי מוקי למקדש ותרומה, והשתא לריך גם ב"ש דלא נוקי טמאתו מתרומה כנ"ל, ובין תרומה וטמא שנשמש ל"ש למלך כיון דמיכה נפיק, ורלים מלילה פריך בתחלת הסוגיא ואימא בה למעוטי טמא שנשמש, ובהא מיושבין קושיות התום' והמפרשים בסוגיא, ור"ל נהי דלא גמיר ג"ש דטומאתו דקודש, דמקדש גמיר, דאי ל"ש נאלא עוף מנ"ל, דהא מלטריך בה דלא ניתי תרומה מד"ש. עוד נתופן אתר קלא ל"ל כמה קושיות בסוגיא זו, ש"ק בה למעוטי תרומה, ל"ל דהשתא מקתבר לו טפי מתרומה משום דמשכחן בה כ"ג, אבל כרת בשולה ויורד לא משכחן, ולהכי שני למיעוטי בשה רק עלה, ופריך כיון דבלא מיעוטי הויא מוקי רק עלה, ופריך אימא דנמעט גם מקדש דהשתא דמיעטת תרומה, וע"כ מיירי בשאין בשיטור כרת לריך מיעוטא גם מקדש, ומשתבר טפי דלא ליתעט קודש דמדמי קלא למרומה דהויא מוקי קרא עלה למודה מי לאו הכי, ומשני מהקישא דרבי וכו', וס"ד דהדר מדרשא דבה, ופריך תרומה נמי, ומשני ממיעוטא דבה, וע"ל דלמכי מהני הקישא דגם בתר לכתיב בה לא ממעטינן רק תרומה דמשתבר טפי, ופריך מדרבה תרומה לא ממעטינן וכו', ומשתבר טפי לרבות תרומה כיון דבבנין אב לחוד הויא מרבי רק תרומה משתבר דבה מיעט, רק מאי הויא מרבי מהקישא היינו מקדש ולא תרומה, לחמיה גם בג"ש, ומשני מרבוי אחרינא דלא משתבר אלא ב"ש לה טני רבוי. (ראמ"ה)

דף ז ע"א

גמרא. בה למעוטי תרומה. בירוסלמי ה"ב ממעט ליה מאלה ע"ש. (יפ"ע)

אימא בה למעוטי מקדש דלא סגי כו'. ל"א מדוע ל"ק למעוטי נמי קדש. וה"ל דבה לא משמע ליה אלא למעט ב"ש, ובקשה נמאי מזיש, ודוקא נומר מפני שהיא סמיכה לתרומה. ואולי נקיט כלן משנרת ליתא לקמן בגו"ש דרבי, דהתם הקושיא ממקדש דוקא. (רש"ש)

דתניא רבי אומר אקרא. נ"ב תולין דף עא ע"ב. (הגרל"ב)

אקרא אני חיה. לקמן יט ע"ב ד"ה מדעני, פסחים מא ע"ב, זבחים לד ע"ב, ב"ק יז ע"ב, ולף נד ע"ב, תולין מב ע"ב, ולף עא. (מא"נ)

איתקש מקדש לקודש. ל"ל הא הוי דבר הלמד בגו"ש טומלת קדש למיוב קרבן בשוגג מטומלת קדש למוד, ומוכר ומלמד לטומלת מקדש בהיקש, ופלוגתא היא בפ"ה דזבחים ובמ"ש נמי התום' לקמן (ריש לף י.). וי"ל דהכא אינו אלא גילוי מילתא בעלמא, דהא בלאו קרא ה"א דבגויעה בטומלתה לחוד הכתוב מדבר ואין מיעוטא הוא דילפינן ללא ליתי אלא בטומלת קדש וכו'. וכה"ג ילפינן למד מלמד ובמ"ש התום' לקמן (לף ט), ובכף"ה דזבחים (לף מת). (מצפ"א)

בבל קודש לא תגע לרבות את התרומה. מכות יד ע"ב, זבחים טו ע"ב ד"ה אלא, ולף לג ע"ב ד"ה תניא, כריתות י ע"ב, נדה עא ע"ב ד"ה מערה, טבול יום פ"ג מ"ו. (מא"נ)

לרבות את התרומה. ת"כ מזהיר ספ"ל, וירוסלמי שבת פט"ו. (יפ"ע)

אחת לכלל ואחת לפרט. עי' רש"י דהיינו דלאחי למעוטי קדשי בד"ה, והיל דבשה דגמ' בריתות ג ע"ב, ומזכר בירוסלמי שבת פ"ו ה"ב, וסנהדרין פ"ו ה"ה. ולאחיי נפי' הר"ם משמע לפ"ב לו ספט"ו דמקשה בשם הר"י לאוקלי"ם אמאי לא נימא לאת' למלך שלא יטרפו והיינו בקושיא. ומתבאי הא זהו קושיא בירוסלמי שבת ופנהדרין שם, שמוכל בר מבת בעת קומי ר"ז ויללו שלמים ויתלוקו על כל שאר הקדשים לטומלתה ומשני לעולך יפלה למעט קדשי בד"ה, [ומ"ש ומעילה שלא למייב משום פגול ונותר וטמא, נראה שפמ"ש ממנחות כה ע"ב דדרשינן מקרא דשלמים לכל טהור דת"ח כ"ש שיהיה לטהורים, יפל פגול ונותר דת"ח עליהם משום טמא, וכל"ל שלא למייב על הפגול ונותר משום טמא, ותיבם ומעילה ליתא בשנהדרין, וכן ים למוקמו בשבת שם, או לפרש ומועילה, שמועיל לו הכתוב למדרש מני' שלא למייב כו', וע"ש בפנ"ח] ועכ"פ מבני שם להיכי דילפ לעולך ל"ל יפל לאחלק, וי"ע שלא שמו עינם להירוסלמי. (יפ"ע)

ואחת לדברים שאינן נאכלין. בת"כ לו ספט"ו ממעט ר' יהמעמל דבריס שאינן נאכלים והכל מרבה ליה. (יפ"ע)

דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן כרת. ל"ע בכ"מ פמ"י מפסולי מוקדשין הכ"ד דכתב בישוב הרמב"ם בזה"ל, ותפשר לומר דלא אפליגו מ"ק וכ"ש כ"ש לענין מלקות אבל לכ"ע אין מייבים כרת. (ג' מהרש"א)

ואר"ש כל שאינו. ת"כ לו פרק יג. (יפ"ע)

טומאתו טומאתו. לפי' הפ"מ מטני ג"כ בירוסלמי כאן ד"ש ותת"כ דריש מטומלתו עליו ולא בטומלת בשר, וכ"ה בת"כ שם. ותפשר דדרש זה הוא מעליו. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה אקרא אני. וסמיך ליה מכל הבהמה אשר עה"א כל"ל. (רש"ש)

ד"ה שלש כריתות. והנפש אשר תאכל בשר מזה"ש וסמיך ליה ונפש כי תגע כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אחת לכלל. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וא"ת כו' שלמים אין מידי אחרינא לא. נמ' נאך שנע כתב על פרש"י דהקושיא מעיקרא ליתא, דאין יעלה על הדעת שיתמיר הכתוב נקדשים קלים ולא נקדשי קדשים. והנכרת הזכה כמי' לכריתות (לף ג ע"ב) כתב לישב ע"פ הסוגיא דפרק טבול יום (זבחים קג:), דקאמר התם גבי מליקת בע"מ דה"ל קדשי קדשים הוא לומר מקום הזמנו דה"ל קדשי קדשים ואין מתנה כמותה והיא הזהה לזה, אבל למ"ד דמשה לא היה זר ואין מתנה כמותה לא סוברו קדשי קדשים לזר לעולם, וה"נ לדידיה ל"ל דמה"ט תמור קדשים קלים מקום ללמוד זה מזה לזה. אלא י"ל דה"ט דשלמים תמירי משאר קדשים, משום שטעונין סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, וכדאמר בפ"ק דזבחים (ז:) גבי פסול דשלא לשמה, וה"נ ה"ת דמה"ט תמירי לענין טומאה משאר קדשים. (מצפ"א)

בא"ד. וזו באה לגלות על הפרט כו'. ר"ל דהכלל נת לגלות עה"פ, שאינו נת לשלול כל דבר זולתו, אלא להוסיף על כ"ד כיוצ"ב זו, כגון כפת כל קדשי מזבח אף שאין דומין לו מכל וכל. ועי' בק"פ נמה זו. (רש"ש)

בא"ד. ודברים רבים למדין וכו'. ר"ל שרק זה היה מלוקה שפעמים בשה ללמד ולא לדרוש כלל כמו בהבערה, אבל כשבאה לדרוש אין מיולק. ומה קושית התוס' על רש"י זה. (ראמ"ה)

בא"ד. הבערה בכלל. נ"ב שנת דף ע ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה ולר"ש כו'. בפ' ב"ש דף מ"ה. נ"ב דף מג ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה שלש טומאות. בהנך ג' כו' וטומאתו עליו. נ"ד, דבכהת דנוסף לא כתיב זה הלשון. וכן התוס' ד"ה מניהו ל"ד בליעזר. (רש"ש)

תוספות. ד"ה עולה. וי"ל דהתם אשם הוא דמייתי. נ"ב והוה שינוי שיין נמי ממעילה ועל שטעה הפקדון. (הגרל"ב)

ד"ה אחת. מוכיח דריבה ומיעט. נ"ב לר' אליעזר. מיהו לרבנן מהני לרבויי מידי. (הגרל"ב)

בא"ד. דבפ' נגמר הדין וכו'. עיין בפמים (ו:) טעמת דבב' עניני ד"ה אין דנין משום לחין מוקדם ומאוחר. וה"ב אין לחיה מהמם, דהתם נענין ג' דינין שפיר בכלל ופרט או בריבה ומיעט, אבל הכא ל"ש כלל לחין מוקדם וכו'. ואפשר דלהכי כתב רש"י כלל ופרט אף דבאמת פרט וכלל הוא כמ"ש התוס', משום דאמו"מ נמורה, ואי לא הוה מינן נגמ' בהדיא לחין דנין סוינן דיינינן ליה בכו"פ על דרך שפשט מועט תפשט. (ראמ"ה)

בא"ד. וא"ת כיון כו' הל"ל מה שלמים מיוחדין שיש להן מתירין כדדרשינן גבי פיגול. כל"ל, והוה נזבחים (מ"ד) מלינא דכ"ע וכמו למינטרן לר"ש לאחוי מטמא הפנימית. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל כו' דבפ' ב"ש (מה ב) כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ולספרים דגרסי כו' לא יתכן כו'. עי' טהרת הקדש זבחים מה ב' בד"ה ת"ל וכו' מ"ש נזה. (מהרש"ם)

ד"ה ואחת. אי נמי כרת לא בעי אזהרה כו'. עמוס לקמן נח ב' ד"ה תנהו. (מהרש"ם)

ד"ה אחיא. ונקיט בנין אב לאפוקי משאר עבירות. לכאורה מנ"ם לחולה נמתעטו כל שאר עבירות כמו מכושה, ולע"ד י"ל דהכריחת אילו ל"ע קאמרה, אילו ל"ע הנ"ם הוה ילפינן מב"ת, דהתם לחיכא נ"ם ב"ע וכדאיתא בב"מ (סח. ושם). ויש לכוון גם דברי התוס' לזה. (רש"ש)

דף ז ע"ב

גמרא. בה כו' לרבות נבלת עוף טהור. ה"ב נמ"ב ויקרא תוכה פי"ב. (יפ"ע)

לטמאה בה. יומת ס ע"ל ד"ה תרי מיעוטי. נלה מב ע"ב. (מא"נ)

הוה מיעוט אחר מיעוט. נ"ב יומת דף מג ע"ל, ב"ק דף פו ע"ב, מכות דף ט ע"ב, מנחות דף ט ע"ב. (הגרל"ב)

ת"ר וכפר על הקודש. נ"ב פפרק תמיד פ"ד. (הגרל"ב)

וכפר על הקודש. יומת שם ע"ב ד"ה וכפר, ודף מת ע"ב נרש"י ד"ה מטמא, ועיין פה ע"ל ד"ה ושפיכת דמים, ודף לב ע"ב נרש"י. (מא"נ)

יש לי בענין זה. מ"ב תמרי פרק ד כל הנריימת, ובירושלמי כתן. (יפ"ע)

רש"א. שם ושם. (יפ"ע)

האי עכו"ם ה"ד וכו'. ר"ל דעת הס"ד דגמרת, דלת קאי משפטיהם לכל טומאת אלא טומאת מו"ק, אבל בע"ז ג"ע וש"ד טומאה גופא היא העון, לכאי הוה ניחא ליה בשוגג לחוד או במזיד לחוד, אלא ס"ד דאי מזיד אשמע כל המזידים, ואי שוגג כל השוגגים, ניון דלא פריש קרא, אבל בטומאת מו"ק טומאה לחוד ועון לחוד, ופריש קרא פשעים דומיא דחטאים דלעיל בני מלכות וחטאים דלעיל בני קרבן, אבל אהני דלא פריש קרא פרישי שפיר קרבן וכו', ומשבחת דלא מכפר והיכי שתם קרבן, ול"ל דקמיין למשלח, דעכ"פ לא הוי כגל גוונא וקרא שתמת כתיב ומשני דל"ח לא כיון דמזי למהוי מיהת כמד גוונא, וכ"ל דכדמשני גבי יולדת לכל חטאתם וכו' תעשיר המשלח קמיך. (ראמ"ה)

היכי דמי כו' אי בשוגג בר קרבן הוא כו'. עי' תשו' מהר"י אסתר יו"ד סי' לב. (מהרש"ם)

אי במזיד כו' אי בשוגג. לעיל ד ע"ל ד"ה מלאות נגעים. ודף יז ע"ל. זבחים פח ע"ב ד"ה מכפרים. ודף קה ע"ב ד"ה שוגג. מנחות ג ע"ל. כריתות ט ע"ב. ערכין טז ע"ל. (מא"נ)

במזיד ולא אתרו ביה וכו'. דכה"ג נאו כר קטלא ונאו בר קרבן הוי, וס"ד נכפר ליה פעימי תע"ג דהעיד בה ויש בה, הואיל ופפעימי תנן יש ואין בה הוא דמוי, זהו לפי המתת אחר המקבל, מיהו מעיקרא מקמי לאתי להא הוה אמינא דלכפר פעימי אין בה ויש בה, כיון דאיכא ידיעה מיהת, והיינו בשאר עבירות, ומילון לכפר אטומאתן מוקי על הכהו דלאו בני קרבן ניהו, ול"ב ס"ד בשוגג ולא אתרו ביה, וליכפר פעימי בתלייה, כיון דאתי לכלל כפרה. ואתר שפיכתי לשון הגמ' עכ"ל נכון, ק"ק מה שהקשו תוס' [ד"ה במזיד] והאיך אפשר לשתוקמה במזיד והא לא משכחת ליה כפרת מילון, דהיינו אין ויש בה, כלומר ובמזיד ולא אתרו ים ויש בה הוי, ולעידי ניחא דלא אי לית בה כפרת מילון אתי נ"מ, אלרבה מילון לא מכפר כפרת פעימי לדאיכא, ואתמן ע"ז שפה מכפר, זה מכפר אינו אלא לענין דבעי ידיעה בלבד ואו לא צריך לאתוקי כלל, ועיינתי במהרש"א ודבריו מגומגמים מאד, ועיין, ומה שהק' הוא נאו לוסם הוא כמ"ש עליו נם"ד. (יעב"ץ)

ולא אתידע ליה. (זבחים פח ע"ב) תוס' ד"ה מכפרים. (לבוש)

תוספות. ד"ה יש. אכתי כו' אוכל תרומה בטומאה וטמא ששמש. והא לכתיב לכל תטמאם דמשמע חייבי תטמאות כלהקמי, עי' לקמן נתד"ה במזיד. (רש"ש)

בא"ד. וכ"מ לשון הקונטי. לקמן הוא (מ ב) נד"ה מ"ק אחת נשנה. ועי' לקמן (יב ב) תד"ה ועל זדון. (רש"ש)

ד"ה אי. כדדרשינן ביה התם. הוא נכריתות (כה ב). וכדאמוכח התם שכתבו הוא שם (כו.). (רש"ש)

ד"ה במזיד. על אלו ג' עבירות אפוד על עבודת כוכבים. נ"ב זבחים דף פח ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. וזה בלא זה לא יועיל וכו'. לל"ל לעומתה שתיעבה בין זה לזה, דהא עונד עבודת השעיר נמכנסים. (ראמ"ה)

ד"ה בשוגג וכו'. לפמ"ש לקמן דמשלח אינו מכפר משום ידיעה ניחא, דס"ד דמקשה דע"כ יתוש דהקשה תטאים לפשעים הכא אתי לדוחה דלאו בני קרבן כלל, דבידיעה הא ידענא מלפני ה' דלא מכפר, דבשלמא אי אינו נטומאת מקדש אינטריך משום דקיש לענין עו"י כמ"ש לקמן, ומשני דמ"מ צריך למעט שוגג ולא אתידע ליה, ואפילו למ"ש לקמן דבשעיר המשלח מוכח דלא מכפר כלל אבר קרבן, הויא טעי בהאי משום דקרבן הוא הא מכפר ס"ע, ועיין ע"ב ד"ה להכפירו, כריתות ח ע"ב, ודף כו ע"ל, מנחות ה ע"ל, ודף כח ע"ל ד"ה ללמוד. (מא"נ)

דאתידע ליה סמוך לשקה"ח. משמע דכל היום יכול להביא, ול"ח נחטאת להנתח קדשים לכפ"פ דלמחרי כפסחים (יג ב) לענין מודה נע"פ. (רש"ש)

דאתידע לי' סמוך לשקיעת החמה. ופרש"י ז"ל ערב יום הכפורים ולא היה שהות להביא קרבנו. לכאורה קשה להא ק"ל לחין מביאין קדשים לבית הפסול, ול"ב גם שם נמודע לו בערב י"ב בשחרית ג"ב אינו יכול להביא, להא חטאת נאכל ליום ולילה והוה יוב"פ, וכמבואר בפוסקים שלא לומר מומר לחודה וכמבואר בפמים (לף יג). ולפ"ל ניון דבבריימתא זאת מוכח ר"ב, ור"ש הא ס"ל דמביאין קדשים לבית הפסול, זבחים (לף עו). ומ"מ קשה להא משמע התם דגמרת דוקא בדיעבד או מקוני גברת, הא בלא"ה אפילו ר"ש מודה. ולפפר להא לחין מביאין קדשים לבית הפסול לא הוה אלא מדרבנן. (פור"י)

סמוך לשקיעת החמה. לקמן ט ע"ל ד"ה מילון. וע"ש ע"ב ד"ה ויביכר, ולף יג ע"ל ד"ה דעביד. (מא"נ)

רש"י. ד"ה חלק להקל. דקולא הוא וכו'. נע"ב מאי קולא עפי מכל עבירות שהמשלח מכפר זהוק ופסיקא אלא נודע כלקמן יב ע"ב, וגם בשעיה אמת נגמרו כל הכפרות, דלר' יהודה מיירינן דאמר (יומא מ:) שהשעיר זקוק לעמוד חי עד שעת ממן דמים של מבירו, ואז נגמרה גם כפרתו, ולפי מ"ש ניחא בפשיטות, דמשום דבמו"ק חלק להקל לא מהמבר לרצות גם ע"ז שחלק להחמיר. (ראמ"ה)

ד"ה האי בר קרבן. ול"ל למימר וכו'. מלשון נראה דק"ל למקבל בעלמא קפיץ וכמ"ש, ואף דבמשלח פליגי בכריתות כ"ה מנ"ל וכו', י"ל דהתם אחטאת תלוי קמיך, ומקשי מנ"ל דלא מכפר אחטאת כמו אחטאם, דשדיין לא ידע מאי קרא דאחטאם. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה ואימא יולדת. ה"ל לשנויי וכו'. ואפשר לחין מפסיק זה המירוץ כלן, דשעיר הפנימי קרבן הוא ומפי אתי להכשר קדשים ליולדת ולמיחל נזירות טהרה. ועוד נראה בפשיטות דהכא שאני לכתיבי טומאות ומחלות, להכי מני אחי אלא חטאת. (ראמ"ה)

בא"ד. לכך נראה לר"ת כו'. נ"ל דר"ת נת לחרץ כל הקושיות שהקשו התוס' על פרש"י, ע"כ לא רלה לפרש כפרש"י ולחלות, דמ"מ תקשה בר קרבן הוא, ולא ניחא ליה בתירוץ התוס'. ועיין במהרש"א ז"ל שהחה הרבה בזה. (פור"י)

בא"ד. ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין עה"ס. בכריתות (ז ב) נמשנה פרש"י דמיירת נמי עולת העוף ומחנה, וכ"מ בכ"ל. ועי' תוי"ט בפ"ח דנזיר מ"ת ד"ה אלא ומכ"ש שם בפ"ד. (רש"ש)

בא"ד. ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין על הספק. עיין בפירוש המשניות כריתות (פ"ט מ"ד) כתב הרב דמספק מביאה עולה ומתנה שם לתוספה ואם לאו מהיה לנדבה, דהא יכולה להביא עולה בנדבה. ודוחק לומר דהרע"ב קאי דוקא על עולת בהמה בעשיר, ובתום' מירי בעני דמביאה עולת העוף. (פור"י)

בא"ד. דהא איכא ע"ה וכו'. דעסק שאין מייתיס להביא עולה על הספק, וכ"מ בכריתות ח ע"ב. ומ"ש ז ע"ב מייתי מד קרבן ולאי הייט מס יללו, וע"כ ל"ל שם כן, דהא ולאי יוללון בע' בשופתות. (ראמ"ה)

בא"ד. עולת העוף שאין מביאין על הספק. נ"ב ול"ע למה לן, הא אתיא לפילו נדבה. [ומפורש מלינו בתמ' נזיר ס. דבאה על הספק]. (הגרל"ב)

ד"ה דאתידע. שראוי להביא קרבן וכו'. וכפי דמסקינן התם דילפינן מלפני ה' לעיכוב לו בכרת היום שבשותה פרשה ללא מכפרת כלל בידיעה. ול"ל דהכא כיון דלשכחן דהם רחמנא ואקיל בקלות, ה"נ אקיל הכא בחידע שמוך לשקה"ח, ללא הוה אלא לאחוי קרבן. ול"ל דגם התם מלפני ה' ה"ל ללא ממעטי רק היכא דהוה ידיעה בשעה רחויה לקרבן, אבל משום הקישא דחטאים לפשעים ע"כ דבללו בר קרבן דוקא, דהא בפשעים דנני קרבן ל"ש לאחלוני טעי בהאי משום דקרבן הוא הא דמכפר לשוגג ולא אתידע ליה. (ראמ"ה)

בא"ד. וי"ל כו' דאיכא לאוקמא במזיד כו'. עי' מהרשד"ם סיו"ד סי' רמה בזה, וכבר רמזו מהרש"ל. (מהרש"ם)

בא"ד. אבל קשיא כו' דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן. נ"ע דהא קוף מכות מסיק הגמרא דחלוקין עליו תנאיו על רחב"ג, ול"ב לפפר להך בריימתא מני סבר כרבנן ולא מני הגמרא לאקשויי. ואפשר שפמבו עכמס על מה שכתבו לקמן (מ.) ד"ה גילוי עריות. (פור"י)

בא"ד. דחייבי כריתות שלקו. נ"ב מכות דף כג ע"ל. (הגרל"ב)

דף ח ע"א

גמרא. אי במזיד בר קטלא הוא. נ"ב עי' ריטב"ע דהקשה דלמת גזירת הכתוב הוא דעל מיוד מיתה ג"כ מכפר. וע"ל דהכי אף שעיר המשלח דכפרת כל ישראל בכ"מ אין מכפר בני תמובה, מ"מ שעיר הנעשה בפעים נוספי נרוץ תשובה, ול"ב כיון דקי"ל ב"ש הלוקין דעל מיוד כ"ד של מטה אינו מועיל תשובה, ומפ"ז נכנת היה דעל מיוד מיתה אינו מועיל כפרה כזו, לחין לפשרות תשובה בכה"ג, ומפ"ז למד הכמב"ם דכ' פ"ל מהל' תשובה דשעיר המשלח מכפר בלי תשובה על הקלות, היינו עשה ול"ת. ונראה דהוסיפ כן מ"ש בכריתות, דאיכי מלקות שעברו עליהם יוה"כ מייבים מפני שנאמר ומפשעיהם לכל חטאתם, חטאים שאין מכוי בם אלא הקב"ה, וקשה ל"ל לימוד זה, דהרי הן עילומו של יום והן שעיר המשלח אינו מכפר בהעדר התשובה, וכיון דבחייבי מלקות ליכא תשובה, שוב פשיטא דאינו מכפר, ומכלל הוסיף הרמב"ם דשעיר המשלח מכפר בלי תשובה, ולריכין שוב ללמוד מקרא. (מהרצ"ח)

במזיד ולא אתרו ביה כו'. עי' תשו' מהר"י אסתר יו"ד סי' שנ. (מהרש"ם)

מה מצינו שחלק וכו'. נ"ל דכלא מה מלינו נמי ע"כ מחייבי כעומאת מו"ק, דבה משכחת כפרת מילון בחין בה ויש בה, אבל בשאר עבירות לא מ"ל כלל מרוייטו מ"ל ידיעה, וכפרטו של זה לא כשל זה ולאו בר קרבן, אלא אי לא משכחן לחלק ה"ל דכל טומאות מכפר לגד ע"ז דחלק לכעוב להמחיר ועלה קאי מיעוט טמומאות, ופריך אימא ע"ז נמי דחלק בה כמו בטומ"ק, ומשני רב כהנא דלהקל אחרינן דומיא דטו"ק. (ראמ"ה)

ואימא יולדת. תוען קמ ע"ל ד"ה מכפיר, כריתות ט ע"ל ד"ה לריך. זבחים ל ע"ל ד"ה שאת על הטמא. (מא"נ)

אמר רב הושעיא לכל. נ"ב כריתות דף כו ע"ל. (הגרל"ב)

יולדת נמי חוטאת. עי' רש"י שנשנעת, וכ"ה בנמנומת מוציא ד. (יפ"ע)

ר"ש לטעמיי. נ"ב פפמים דף לח ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

על שבעה דברים נגעים באין. ערכין טז ע"ל ד"ה הא להכניף, זבחים ג ע"ל ד"ה התטאת, ודף לג ע"ל ד"ה חיפוך, מנחות לת ע"ל נרש"י, ועי"ש ע"ב נת"י ד"ה אלא. (מא"נ)

על שבעה דברים. נויק"ר פי"ו אימא על י' דברים, ובנמדב"ר פ"ו י"ל דבריס, וכ"ה בתנחומא מלורע ד. (יפ"ע)

וקרבן לאישתרויי בקהל. כלומר להמירו בתמו, שעד כאן היה לחטר בתטאים התטה ומאן דגרים לתשתרויי בקדשים, נמי לא משתכח, עיין כריתות (כו ח), אבל אין נדרך להגיה ולשנות גילנא זו שבבלי. (יעב"ץ)

וקרבן לאישתרויי. עיין בתמ' קוטה טו ע"ל הגילנא הבבלית. (רד"ו הלוי)

וקרבן לאישתרויי בקהל. עי' תשב קופר מו"ח סי' קעד מהא דתנחומא לא ג'. (מהרש"ם)

ולר"א הקפר. בנמד"ב פ"י ר"ל שתם, ובספרי נשא ל שתם בלי שום מ"ד, וזירושלמי נזיר פ"ל ה"ה, נדרים פ"ל ע"ב ר"ש. (יפ"ע)

נזיר נמי חוטא. לקמן יז ע"ל ד"ה נדרין, ולף לז ע"ל ד"ה מלי, נזיר ג ע"ב ד"ה ואתמי, קוטה טו ע"ל ד"ה הכבר. (מא"נ)

סבר לה כר"ש. (קוטה טו ע"ל) תוס' ד"ה הנר. (לבוש)

רש"א ממקומו הוא מוכרע. לקמן יג ע"ב ד"ה וכפר, יומת שם ע"ל, ועיין ע"ב ד"ה להכפירו, כריתות ח ע"ב, ודף כו ע"ל, מנחות ה ע"ל, ודף כח ע"ל ד"ה ללמוד. (מא"נ)

דאתידע ליה סמוך לשקה"ח. משמע דכל היום יכול להביא, ול"ח נחטאת להנתח קדשים לכפ"פ דלמחרי כפסחים (יג ב) לענין מודה נע"פ. (רש"ש)

דאתידע לי' סמוך לשקיעת החמה. ופרש"י ז"ל ערב יום הכפורים ולא היה שהות להביא קרבנו. לכאורה קשה להא ק"ל לחין מביאין קדשים לבית הפסול, וב"ב גם שם נמודע לו בערב י"ב בשחרית ג"ב אינו יכול להביא, להא חטאת נאכל ליום ולילה והוה יוב"פ, וכמבואר בפוסקים שלא לומר מומר לחודה וכמבואר בפמים (לף יג). ולפ"ל ניון דבבריימתא זאת מוכח ר"ב, ור"ש הא ס"ל דמביאין קדשים לבית הפסול, זבחים (לף עו). ומ"מ קשה להא משמע התם דגמרת דוקא בדיעבד או מקוני גברת, הא בלא"ה אפילו ר"ש מודה. ולפפר להא לחין מביאין קדשים לבית הפסול לא הוה אלא מדרבנן. (פור"י)

סמוך לשקיעת החמה. לקמן ט ע"ל ד"ה מילון. וע"ש ע"ב ד"ה ויביכר, ולף יג ע"ל ד"ה דעביד. (מא"נ)

רש"י. ד"ה חלק להקל. דקולא הוא וכו'. נע"ב מאי קולא עפי מכל עבירות שהמשלח מכפר זהוק ופסיקא אלא נודע כלקמן יב ע"ב, וגם בשעיה אמת נגמרו כל הכפרות, דלר' יהודה מיירינן דאמר (יומא מ:) שהשעיר זקוק לעמוד חי עד שעת ממן דמים של מבירו, ואז נגמרה גם כפרתו, ולפי מ"ש ניחא בפשיטות, דמשום דבמו"ק חלק להקל לא מהמבר לרצות גם ע"ז שחלק להחמיר. (ראמ"ה)

ד"ה האי בר קרבן. ול"ל למימר וכו'. מלשון נראה דק"ל למקבל בעלמא קפיץ וכמ"ש, ואף דבמשלח פליגי בכריתות כ"ה מנ"ל וכו', י"ל דהתם אחטאת תלוי קמיך, ומקשי מנ"ל דלא מכפר אחטאת כמו אחטאם, דשדיין לא ידע מאי קרא דאחטאם. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה ואימא יולדת. ה"ל לשנויי וכו'. ואפשר לחין מפסיק זה המירוץ כלן, דשעיר הפנימי קרבן הוא ומפי אתי להכשר קדשים ליולדת ולמיחל נזירות טהרה. ועוד נראה בפשיטות דהכא שאני לכתיבי טומאות ומחלות, להכי מני אחי אלא חטאת. (ראמ"ה)

בא"ד. לכך נראה לר"ת כו'. נ"ל דר"ת נת לחרץ כל הקושיות שהקשו התוס' על פרש"י, ע"כ לא רלה לפרש כפרש"י ולחלות, דמ"מ תקשה בר קרבן הוא, ולא ניחא ליה בתירוץ התוס'. ועיין במהרש"א ז"ל שהחה הרבה בזה. (פור"י)

בא"ד. ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין עה"ס. בכריתות (ז ב) נמשנה פרש"י דמיירת נמי עולת העוף ומחנה, וכ"מ בכ"ל. ועי' תוי"ט בפ"ח דנזיר מ"ת ד"ה אלא ומכ"ש שם בפ"ד. (רש"ש)

בא"ד. ועוד דהאיכא עולת העוף שאין מביאין על הספק. עיין בפירוש המשניות כריתות (פ"ט מ"ד) כתב הרב דמספק מביאה עולה ומתנה שם לתוספה ואם לאו מהיה לנדבה, דהא יכולה להביא עולה בנדבה. ודוחק לומר דהרע"ב קאי דוקא על עולת בהמה בעשיר, ובתום' מירי בעני דמביאה עולת העוף. (פור"י)

בא"ד. דהא איכא ע"ה וכו'. דעסק שאין מייתיס להביא עולה על הספק, וכ"מ בכריתות ח ע"ב. ומ"ש ז ע"ב מייתי מד קרבן ולאי הייט מס יללו, וע"כ ל"ל שם כן, דהא ולאי יוללון בע' בשופתות. (ראמ"ה)

בא"ד. עולת העוף שאין מביאין על הספק. נ"ב ול"ע למה לן, הא אתיא לפילו נדבה. [ומפורש מלינו בתמ' נזיר ס. דבאה על הספק]. (הגרל"ב)

ד"ה דאתידע. שראוי להביא קרבן וכו'. וכפי דמסקינן התם דילפינן מלפני ה' לעיכוב לו בכרת היום שבשותה פרשה ללא מכפרת כלל בידיעה. ול"ל דהכא כיון דלשכחן דהם רחמנא ואקיל בקלות, ה"נ אקיל הכא בחידע שמוך לשקה"ח, ללא הוה אלא לאחוי קרבן. ול"ל דגם התם מלפני ה' ה"ל ללא ממעטי רק היכא דהוה ידיעה בשעה רחויה לקרבן, אבל משום הקישא דחטאים לפשעים ע"כ דבללו בר קרבן דוקא, דהא בפשעים דנני קרבן ל"ש לאחלוני

נסמוך לסקה"מ, שהרי ידע בעת העמידה ופסע בעמידתה, ומה לי בסמוך לסקה"מ, וה"ה מטעים דלמא בני קרבן דוקא, ומ"מ לא הוה ידענא נמי"ק משום דקיל. (ראמ"ה)

דף ח ע"ב

גמרא. ניפוך מיפך. מירוסלמי ה"ג מקשה כה"ג, לך המירון הוא נסופן אחר ע"ש. ואפי אחת בשנה לדרים הבא, מדרים מירוסלמי יומא פ"ה ה"ד לענין אחר ע"ש. (יפ"ע)

אר"ד לומר שאם מת כו' א"ל רבא כו'. כרימות כו ב. (הגרל"ב, רש"ש)

מיתה ממרקת. עמה"פ ה"ג ד"ה דלמ. (יפ"ע)

להגן עליו מן היסורים. שמא נה ע"פ ד"ה מן, [כרימות כה ע"א רש"י ד"ה להגין]. (לבוש, מא"ן)

ונכפר פנימי כו' ונ"מ להיכא דלא עבד חיצון. לעיל ז ע"ב ד"ה ים, וד"ה במזיד, ודף ט ע"ב ד"ה ונכפר, ופ"ה יג ע"ב ד"ה לעבוד, יומא סח ע"א רש"י ד"ה זה לפני ולפנים, ובמיס ו ע"ב ד"ה ויליקו. (מא"ן)

כפרה אחת מכפר. (לעיל ז ע"ב) תוס' ד"ה ים. (לבוש)

כפרה אחת כו' אחת בשנה. לעיל ז ע"ב ד"ה לי, ודף יב ע"ב רש"י ד"ה ועל זדון, יומא כז ע"ב ובמ"י ד"ה תניא, ודף כח ע"ב ד"ה רבי יונתן תומר. (מא"ן)

ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי. קשה להיכי פריך ליכפר שעיר החיצון על מין בה ויש בה, והא כיון דבפנימי כתיב בכל מטתאם הכתוב לכלל מטתא ומיהו מיתקום לפנימי וכמו לתמרין בגמ'. אך לכפורה יש לתרץ דלמא היכי נעביד אם יכפר על יש בה ו"ש קשה מטתא בשגה דפנימי, ואי על ל"ש ו"ש נמי לפ"ם הקושיא ודו"ק, ועדיין ל"ע. (רד"ל)

נ"מ לטומאה דאירעה. נ"ב ובמיס דף ו ע"ב. (הגרל"ב, מצפ"א)

לטומאה דאירעה בין זה לזה. (לקמן יג ע"ב) תוס' ד"ה דעבד. (לבוש)

כפרה זו לא תהא אלא אחת. (יומא נח ע"ב) תוס' ד"ה ר"י. (לבוש)

תוספות. ד"ה ומאי ניניהו. **ניפוך מיפך דהא כתיב התם כו' כל"ל.** (רש"ש)

ד"ה מאי לכל. תימה דפריך בפ"ב דכריתות כו א כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מה פנימי כו'. אלא לר"י אמאי. עי' נספר עלה דיוקא שהקשה דלמא נימא דאמי תרוייהו לש"ב וש"ב דטומאת מקו"ק, ומיהו מטתא דפנימי לא אתי. ועי"ק דלמא תרוייהו לש"ב וש"ב דאחר עבירות. ונראה דלק"מ דאחת בשגה דפנימי לא מיקטרין רק דלא ניכפר פנימי מיד"ה ודאמיהו כדאמר לעיל בגמ', וכ"ז לא מיתקרי מיתקום להדיי, אבל אחת בשגה דלא ס"ל מיתקום לא הוי מיקטרין אחת בשגה להכי, וע"כ היקש לא הוי אלא ענין למיהו דאיהו מכפר על מה שאי בשם אינו ענין למיהו דאיהו מכפר על מה דמכפרין רגלים ודוק. וליכא למימר ליכפרו תרוייהו על ש"ב וש"ב, ומשני התם, נ"ב שפיר דאחת לחוד בלא היקשא ס"ל עכ"פ תרוייהו על חו"ב וחו"ב ורגלים וי"ט בשארי עבירות (ה"ה תפכ"ו) ודוק. ולפ"ז קשה בתוס' ט ע"ש ד"ה ונראה ול"ש מי מיהו וכו', דפ"כ זה בלא"ה הוי ידענא דקי מטתומ"ק, דאחת בשגה שמעינן לה. ויש ליישב דבלאו היקשא ליכא למימר דמיהו מכפר אחו"ב וחו"ב דטומאת מקו"ק ואחר עבירות ושעירי ר"ה מכפרים אחר עבירות בלבד, וזה לא שמי אחת בשגה דכיון דעיקר כפרתו אינו אלא אחת בשגה לא מייתינן כמ"ש התד"ה כפרה אחת, ואין להקשות (דכיון דעיקר כפרתו אינו אלא אחת בשגה לא מייתינן דזה אחת בפנימי שמעינן לה, דאיהו גופיה ג"כ מייתר לאיהו בשם אינו ענין, ול"ל דלא הוי כ' כפרות כלל דאחר עבירות ודטומאת מקו"ק. (ולפמ"ש לעיל בה"ד אי אפשר בלא"ה ניחא) ודוק היטב. (רד"ל)

ד"ה ונפקא מינה. וי"ל וכו'. ל"ע דל"ב דלכל הכי בהדיי כמו בקושיי ונכפר מיהו וכו'. ול"ל דהכי אפשר שבשעת כפרת פנימי היה אין בה ואין בה. (ראמ"ה)

ד"ה ונכפר. כדי שלא יבוא חיצון אטומאה שאירעה כו'. עי' הגהת נצי"ב על התוספות יו"ט כזה. (מהרש"ם)

בא"ד. א"כ לא אתי לכלל וכו'. ל"ע דהא מ"מ אתי לכלל מטתא אם יודע לו קודם שעיר החיצון. (ראמ"ה)

ד"ה לטומאה. דפנימי קרב קודם חיצון ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. ול"ע דהא פנימי אי אפשר בלא הגרלה עם שעיר המשתלח, ואי ליכא אלא חד אדרבה יעשו חיצון ולא פנימי, דהא קי"ל להגרלה מעכבת, ואפילו לאחל דס"ל הגמה לא מעכבת ועיין יומא (דף מ). (פורי"ן)

בא"ד. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי. נ"ב ומיהא אם אין להם אלא ג' החיץ יעשוהו, הא קיי"ל יומא דף מא ע"ב, הגורל עושה מטתא ואין אדם עושה מטתא, וע"כ לא פליגי ר' יוחי ור' יוחנן [אם לט:] אלא בעלייה אבל הגרלה לכ"ע מעכבי, ומשנה שלימה שנינו מנחות [כז.] שני שעירי יוה"כ מעכבין זה את זה. ונראה להאי חד דוקא אלא תרי ואחר הגרלה יעמד חד, ומדע [ע"כ דכן הוא] דהאיך יעשוהו לפנימי, אף אם נאמר דנעשהו אלא גגורל, הא אינו בא אלא לכפרת טומאת מקדש וקדשים, וגניח למשתלח שכפרת כל העבירות תלוי בו, אבל אם [אין] להם אלא ג' ודאי יעשוהו למוסף, והא דקאמר ר"מ לטומאה לחיצה וכו', קמ"ל דמשכחת לה [ר"מ אף] היכא דיש להו שעירים כל צורכה. [ועיין בפסקי תוספות הממודעים מהגאון הנ"ל פ"ש דין ב]. (הגרל"ב)

בא"ד. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. ולכאורה הוה מטה דתנן במנחות דשני שעירי יוה"כ מעכבין זה"ז. וי"ל דס"ל דדוקא היכא דאיתנהו לתרוייהו לא יקרב זה בלא זה, אבל היכא דליכא אין מעכב לזולתו לחיצה, וכה"ג כתבו תוס' במנחות (מה.). שוב ראיתי שהגיש בקושיא זו בס' מעין החכמה וע"ש בתירוץ. (מצפ"א)

בא"ד. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. לכאורה אם לא היה אלא חד ממש, כיון דשני השעירים מעכבין זה"ז (מנחות כו. במשנה) יעשוהו לחיצון. ועי' רמב"ם פ"ה מעבודת יוה"כ ה"ג, ול"ע. (רש"ש)

בא"ד. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. ל"ע דהא דפנימי והמשתלח מעכבין זה"ז, ואי ליכא אלא חד ע"כ עושין החיצון. (ראמ"ה)

בא"ד. ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. עי' תוספות רעק"א בשם ס' מעין החכמה שהקשה הא דליכא אלא חד שעיר ל"ש לעשות פנימי אלא הגרלה, שו"ר שהוא בהגר"ע ועמ"ש שם בזה. (מהרש"ם)

ד"ה כפרה. דהא דרשה וכו'. ולפ"ז ל"ל לקמן דלמד לרבה"י שאני התם דלמד קרא על קרנותיו, היינו משום דקרנותיו סמוך לאחת, ובשנה סמוך למטתא הכפורים לתיקקא ליה החיצון. (ראמ"ה)

בא"ד. וקרא אחרינא איצטרך לשום דרשה. בעניותי מצאתיה להך דלקמה ביומא (סא.) לר"מ כדמ"ל ולר"ש ור"ש כדמ"ל, וע"ש (נא.) במד"ה רוי"נ ובמש"כ שם בס"ד. ולע"ד לפפ"י דלדרשות לכתיב לתיעטרו ב' קראי, דלדשה הכ' הוה מקרא דלאחרי מות בסוף קה"י לכפר על נ"י מכל מטתאם אחת בשגה, ואחת בשגה דמדם מטתא הכפורים לחתיא להא דיומא שהנחתי, ונכון בס"ד. (רש"ש)

דף ט ע"א

גמרא. ולר"י כו' בר קרבן הוא. (לעיל ג ע"ב) תוס' ד"ה מי. (לבוש)

ולר"י כו' כפרתן שוה. לעיל ג ע"ב ד"ה מי יומא ע ע"ב. (מא"ן)

חטא שאין מכיר בו. לעיל ח ע"ב ד"ה ומאי ניהו, וד"ה מפני, ודף י ע"ב ד"ה ותיקנו, וע"ש ע"ב ד"ה לותה, ודף יד ע"ב ד"ה וקמ"ל. (מא"ן)

חטא שאין מכיר בו. ה"ג מירוסלמי שם [יומא פ"ה ה"ד], מפרי פנחס קמה. (יפ"ע)

דאמר ר"ל מה נשתנה. נ"ב פ"ו ע"ב ד"ה דאר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנא' בו לה'. נ"ב עי' מורה נטוכים פמ"ו לשלשי. וז"ל ורמיתי להעיר על דבר נפלא מאד, והוא שמו בשעיר ר"ח נגד חטאת לה' מה שלא נאמר כזולתו מן החטאת. ונעמוד מצוחר מפני שקרבנות ניטר הם כלם עולות ונשרפות, ומפ"ז נאר בהן לשם לה', ולא אמר חטאת לה' שלשה לה' מפני שהיו נאכלים וכו', ובאמר כאן שיאמר שהותרה מכללה בעבור, ופי' התוס' בשם ר"ת דדייק מקרא דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים וסיפי' דקרא לרצון להם, משמע דבר שיש לו היתר בשום מקום ע"כ. אפ"ה ס"ל, דפרישן דנימא דנכפר לין על טהור שאכל מן הטהמת, דהכי דכתיב הקרבנות לא הותרה טומאת בשר בהיכלה, מ"מ מצינו גם בטומאת בשר דהותר להיכלה כגון בפסח הבא בטומאה, וה"ל הותרה מכללה עומאת בשר, והכי אמר בפסחים (סב:), וכן פרש"י בפסיב דמעילה (י:). (מצפ"א)

רש"י. ד"ה שעיר כו'. ודבר הלמד בבנין אב חוזר. נ"ב ל"ע דהא נעי' דלא מיפטעת היא שם. (הגרל"ב)

בא"ד. כל המלמד בכל המדות חוזר. נ"ב דבר הלמד מהקיש אינו חוזר ומלמד בג"ש, ועוד אין זה כלל בכל המדות] שיש בהן בעי' דלא מיפטעת, וע"ש בגמ'. (הגרל"ב)

ד"ה ואותה נתן לכם. ושעיר שמיני דכתיב ואל בנ"י כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מה להלן כו'. שאין הציץ מרצה. נ"ב פסחים דף פ:. (הגרל"ב)

בא"ד. שאין הציץ מרצה על טוה"ג אלא על הדם וכו' שקרב בטומאה. והא דס"ל ר"ש ביומא דטומאה דחויה בעבור, ולמ"ד הכי נעי לין לרווחי כדמ' פ' כ"ל, וא"כ הכי הוין מרצה על טומאת הגוף. ז"ל דלא בעבור. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה אבל. וא"ת וכו'. ונראה דל"ש לומר היין שקופו ליודע כמו שים פה יעיעה דמי, אלא היכא דבין כך ובין כך מינו בר קרבן, אבל היכא דכשיודע הוא בר קרבן ונקופו ליודע מינו בר קרבן, ודמי כמין פה דמי. (ראמ"ה)

ד"ה אי מה. וא"ת וכו'. ול"ע דל"ש תוסה ונסא וכו', כיון דמינו נוסא תוסו עון עלמו דבעי השעיר של ר"ח מין הציץ נוסא, דכ"ש מינו נוסא רק בשעת מעשה, משא"כ בעון הנשים דמכפר למפרע. (ראמ"ה)

ד"ה אמר קרא אותה. מה שמקשה מהר"י בן לב דזה כבר תירלו התוס' לעיל ח ע"ב ד"ה כפרה בתופן לחת ע"ש. ל"ל דלק"מ דהכי גם התוס' כתן זה העמוד ד"ה אי להכן הקשו ג"כ זה [ושם קושיתו לא ללוס, דשם מיירי הגמ' דשעיר דר"ח לכפר רק לחיצון, ולפ שייך אי התוס' ד"ה כפרה לחת ודו"ק היטב] ותירלו שם בתופן לחת, ואמאי לא מתרלה ג"כ כתן כן. וע"כ י"ל דהכא נמי כוונתם לתירוצם לעיל ד"ה כפרה לחת ודו"ק, וכוונתם לתי' כאן לתירוצם שבד"ה אי להכן, וכתן י"ל בתירוצם בד"ה כפרה לחת, ודו"ק היטב כי זה נכון בכוונת התוס'. (רד"ל)

דף י ע"א

גמרא. כל השעירים. יומא ע ע"ב ד"ה על מה, ובמיס ו ע"ב ד"ה והלא. (מא"ן)

וי"ו מוסיף על ענין. נ"ב יבמות דף ט ע"ב וב"ב. (הגרל"ב)

והאמר ר"י כל התורה. נ"ב תמורה דף כ ע"ב. (הגרל"ב)

כולה למידין. מירוסלמי אינה לבי' ישמעאל אית ליה גם בתוליו אין למדין לחד מלמד. ועפ"ז פרשמי מירוסלמי שנא פ"ו ה"ב מב"ם עד כדון בר"ע בר' ישמעאל, וע' ירוסלמי קדושין פ"ל ה"ג, ובינמות רפ"ח ובמה"פ שם ד"ה שהוא למד. (יפ"ע)

עצרת ויוה"כ וכו' מנלן. (ע"ז כד ע"ב) תוס' ד"ה ומנני. (לבוש)

עצרת ויום הכפורים. לעיל ט ע"ב ד"ה כלמר, ד"ה ה"ג, יומא כג ע"ב ד"ה ילכם, ע"ז ג ע"ב ד"ה ומנני, מנחות יט. (מא"ן)

אר"י אמר קרא אלה תעשו. נ"ב ר"ה דף ד ע"ב. (הגרל"ב)

במועדיכם הוקשו. ר"ה ד ע"ב ד"ה ומלה, מגיגה ח ע"ב ד"ה ושמחת, סוטה מא ע"ב רש"י ד"ה מרים. (מא"ן)

תמוז דההיא שתא. עי' מ"ש תענית כט ע"ב.

תמוז דההיא שתא מלויי מליהודו. ופירש"י וכן הוא בתמ' תענית, דתמ"ש מליהודו לתמוז, דתולין הקלקלה בתקולקל, לפי שחזרו המרגלים תמ' אב וכתו בגיל ט' באב, הוקבע להם בכיה שיאמרו שהותרה בכיה זו לדורות, ואע"פ שהוא בשעה שהיה קרבן לנגנה, כמו שהיו עושים המלרים שהקריבו לנגנה ברלוני המתים, בתר כו שזה לתמות ה' ולא לנגנה, ובתר כו הכתוב תטתא לה', ואין לתוס בתתר הרגיליס כיון שהתה מדיני התורה ותה לבד נבללו מלתר העתים, אבל לתתי תדשים של לנגנה התה לית מהנתת התורה לך תב הטבעי מסיבוב הירח, ונתתתפו התומות בזה ג"כ והקריבו לירח וכו', ומפ"ז תדש הלשון בזה השעיר מטתא לה', להסיר התתטות התה עכ"ל רבינו שם. ותמיה לי שהרתב"ם לא התעורר, כי נעיקר קו' כבר התעוררו בתלמוד כתן ותירלו תירך אתר, וע"ע מ"ש בדב תלפפי כתן. ותפשר להתתתך דברי רבינו עם דברי התלתוד, דעיקר הטעם שנתתר לה' לתען לא יתתפו זה עם התלרים שהיו עובדים לירח, ועיקר העבודה תפני שיתידי הוא, ואולם טרם שנתתטע הירח, היה דומה לשתם כתו שנתתר את התתורות הגדולים, ולא היו יכולים לטעות הירח ולעשות אותו תלהים. ויתכן עפ"י התיתו על כפרה, היינו שע"י תיעוט אור הירח, יתתבב הטעות והורתו לכתוב טטתא לה' כדברי התורה. ועי' בהגהות מוהרא"ש (מהרא"ש)

דאר"ל מה נשתנה. נ"ר פ"ו ע"ש ר' פנחס, פדר"א פכ"ת. (יפ"ע)

אמר הקב"ה. נ"ב עי' רי"ף. (הגרל"ב)

שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח. כ"ל כתו שהוא נתוס', וכ"ה בריי"ף. (מהרש"ת)

שמיעטתי את הירח. ר"ה ט ע"א ד"ה לתקופת וד"ה שהחודש, שהלדרין תב ע"א ד"ה פועלי. (מא"ן)

בא בזמן קבוע. זבתים ג ע"א ד"ה לא נכתוב. (מא"ן)

שכן מרובה כפרתו. (יומא ל ע"א) תוס' ד"ה ומה. (לבוש)

שכן מרובה כפרתו. יומא ל ע"א ד"ה ומה. ולף לב ע"ב ד"ה תנא. וע"ש לג ע"ב. תולין כף ע"א ד"ה כמשפט. (מא"ן)

תוספות. ד"ה ולרי"ש. דלא מסתבר ליה כו'. ע' לעיל (ג.) תד"ה תי ר"ש. (רש"ש)

ד"ה חיצון. ולא מוקמה איש בה וכו'. נלמה דל"ש לומר קמון לשקה"ת אלא ביוה"כ דלמא בר קרבן יתיר הוא, אבל בהגליס לתיכא תוה"מ דרתוי לכו"ע להביא תטאת. עיין תמורה יד. (ראמ"ה)

ד"ה שכן כו'. אינו חוזר ומלמד בבנין אב. נ"ב בעי' דלא מיפטעת היא [עיין זבתים דף נ.]. (הגרל"ב)

דף ט ע"ב

גמרא. גלויי מילתא. נ"ב סנהדרין דף עו ע"ב וש"ב. (הגרל"ב)

שעיר ושעיר. לקמן י ע"ב ד"ה קס"ד. יומא ע ע"ב מ"י ד"ה ושעיר. סנהדרין נו ע"ב. נכורות דף ו (וע"ש מה שכתבתי). (מא"ן)

שעיר ושעיר. ה"ג מירוסלמי.

א"ר אלעזר א"ר אושעי' מ"ט דר"ש. ה"ג מירוסלמי ה"ד, ומסיק התם מה להלן עון הקרבן ולא עון המקריבן כו', והיינו הך דהכא מה להלן בטומאת בשר כו', והתי קרא דתותה נתן לכם מיירי בשעיר ר"ח כמ"ש ג"כ בתמיני פ"ב, וע' מה"פ ד"ה מה תלן קיימין מה שהקשה לר"ש בזבתים פרק טב"י תין רתיה דשל ר"ח בשרף. ולא ידענא מתי קשיא ליה להלא מירוסלמי מבואר להיפתה לתם שעיר בחטאן הלא תינו כ"ש לשאטו, ותם של יוה"כ [להיינו דמלותים] תין בו כפרה לדורות, אלא ע"כ של ר"ח. ועי' ירוסלמי פסחים פ"ו ה"ט דשם ג"כ מוכח דגם לר"ש של ר"ח נשרף. (יפ"ע)

בשעיר דר"ח כתיב כו' עון. יומא ס ע"ב רש"י ד"ה כמאר. פסחים טו ע"ב ד"ה תם עון. נכורות יז ע"א ד"ה נשעיר. מנחות כה ע"א. (מא"ן)

ונכפר ציץ אדידיה ואדר"ח. ותין להקשות ג"כ ר"ה למה הוא בא. ולכאורה יש למרץ היכא דאשכח כפיון, אך ז"א דל"ש מאי משני הגמ' תותה ולא כפרה תמרת מכפר ע"ז, הלא נתתת כן דמכפר היכא דליכא כיון. אך ז"א דמקושית תוס' לעיל ח ע"ב ד"ה כפרה מוכח שלא כן, ודוק היטב כי קנרתי. (רד"ל)

ונכפר ציץ אדידיה ואדר"ח. ותע"ג דבפסחים (טז:) תניא דיון תינו נוסא תלא עון שיאמרו שידמה בשעיר ר"ח שהוא קרבן לנגנה, כמו שהיו עושים המלרים שהקריבו לנגנה ברלוני המתים, בתר כו שזה לתמות ה' ולא לנגנה, ובתר כו הכתוב תטתא לה', ואין לתוס בתתר הרגיליס כיון שהתה מדיני התורה ותה לבד נבללו מלתר העתים, אבל לתתי תדשים של לנגנה התה לית מהנתת התורה לך תב הטבעי מסיבוב הירח, ונתתתפו התומות בזה ג"כ והקריבו לירח וכו', ומפ"ז תדש הלשון בזה השעיר מטתא לה', להסיר התתטות התה עכ"ל רבינו שם. ותמיה לי שהרתב"ם לא התעורר, כי נעיקר קו' כבר התעורו בתלמוד כתן ותירלו תירך אתר, וע"ע מ"ש בדב תלפפי כתן. ותפשר להתתתך דברי רבינו עם דברי התלתוד, דעיקר הטעם שנתתר לה' לתען לא יתתפו זה עם התלרים שהיו עובדים לירח, ועיקר העבודה תפני שיתידי הוא, ואולם טרם שנתתטע הירח, היה דומה לשתם כתו שנתתר את התתורות הגדולים, ולא היו יכולים לטעות הירח ולעשות אותו תלהים. ויתכן עפ"י התיתו על כפרה, היינו שע"י תיעוט אור הירח, יתתבב הטעות והורתו לכתוב טטתא לה' כדברי התורה. ועי' בהגהות מוהרא"ש (מהרא"ש)

לדורות. וכגר מימרו המפרשים דנמחת מיום מחר לא היה רואי בהמ"ק ליחרב, ולפ שהעומות גרמו מאוד, עכ"ז היה יכול להתעייסם בעומם מחר, אבל כיון שיום הסוא היה כבר מקולקל, לכך נהגיע אומו היום לא גבר החסד להעייסם בעומם מחר, רק ממחת עלומו של יום שהיה מוכן לפורעניות נחרב בהמ"ק ג"כ, עיין יערות דבש ח"ב (דף לב.). לך עדיין הקשו מזה למה עשה זאת הקב"ה לעבר לחמור, כדי שיקרה מיתת המרגלים ביו בחב ועי"ז יהיה נחרב בהמ"ק, לא יעבר אם חמור ולא יגיע יום ט' אב מיתת מרגלים, ולא יהיה נחרב בהמ"ק. אך הטעם פשוט, דבחמת זה היה לעומת שיראל שבפך חמתו על עגיים ותבניים, ולולי זאת היה נגזר על ישראל כליה חלילה, לכך עיבר לחמור כדי שיתכפרו בחורבן בהמ"ק. (עיני שמואל)

א"ר יוחנן ומודה ר"מ. פירושלמי ס"ל ומודה ר' יוחנן בשביע כו'. ונראה בעב"ד דל"ל בכבוע ס"ל יוחנן מודה ר"מ, וס"ל לחומן כפי' הם"מ. (פ"ע)

אחת בשנה. פירושלמי אם מקרא ועשהו מעמת כו' אבל יאמנה, פי' אחין שני לו לכפר כפרתו, ועי' מה"פ אם ד"ה ועשהו. (פ"ע)

וכפרתן נמי שיירה. ר"ל בכפרתן של אלו נמי שייר כפרה דשעיר הפנימי כ"ע אפרש"י. אבל ס"ל הל"ל ובכפרתן בני, וגם אינו מפורש יפה מאי דשייר. ולעב"ע לגרוס וכפרתו בו' נקוף. ור"ל כפרתו של שעיר הפנימי להיות ים בה ואין בה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ואתקוש. היכי ילפי' הא בהיקש כו'. וכ"ב ל"ל היכי ילפי' בהיקש מר"ח הא ר"ח כו'. (מרא"כ)

בא"ד. אמאי אצטריך וכו'. נראה דאי לא הוה כתיב בר"ח לה', הוי משמבר טפי לשקושי כולהו לפנימי דמכפרי ע"ד שים בו ידיעה, אע"ג דמבטל הקישה לחילון ופנימי לענין אחת בשנה, אבל השתא דכתיב בר"ח לכתיב לה', טפי אימא לבטל הך הקישה בר"ח דכתיב לה', מלבטל בחילון לענין אחת בשנה דלא כתיב קרא עלה, ואף דע"כ בטל הך הקישה לאחת בשנה לענין רגלים ור"ח. (ראמ"ה)

בא"ד. וי"ל כיון דציץ לאו עבודה היא כו'. ולמ"ד שם דבחר למד מחילון מעיקרא לאו קושיא היא, דלדידי' נפשטה שם דבחר הלמד בגז"ש מחור ומלמד להקישה. (רש"ש)

בא"ד. דהא דלמד אינו חוזר ומלמד היינו בעבודה. כ"ב ועי' מוספות יומא דף כג ע"ב ד"ה יכפר, ודף לב ע"ב ד"ה מה. (הגרל"ב)

ד"ה קס"ד. אפי' כו' יליף מהך דלעיל הואיל כו' עד סה"ד. דבריהם סמומים. וים לחמוך דה"ק הואיל דבהך לקמיה כתיב ושעיר דע"כ בא כדי ללמדו מחבר', וא"א דחבר' לא יליף מהך לעיל מיניה, ס"ב אין בו שום חידוש לגמרמי לדבתרי', אבל נקמן האי דבתרי' שפיר יליף מר"ח אף דהאי לגא כתיב ביה ו' מפסיק בינו ובין ר"ח, ומה שפיימו הואיל כו', ר"ל לגא מהני מידי הא דמפסיק שמאמר הואיל כו' ע"כ גם הוא יליף מר"ח, ובינם (ל"ר) דנקטי, היינו משום דחיכא ב', אפי' לאחר העגרת ואפי' לאחר יוה"כ וגם חומן שמאריהן, ודו"ק. (רש"ש)

ד"ה מהו. וי"ל דהכא כיון דנאבד נעקר הפרשתו ואחר שהופרש במקומו כו' כנ"ל. (רש"ש)

דף י ע"ב

גמרא. דא"ק עון עון. (מנחות ד ע"ב) תוס' ד"ה לגמור. (לבוש)

אר"י תמידין שלא. נ"ב [ירושלמי] יומא פ"ה ה"ב. (הגרל"ב)

א"ר יוחנן תמידין. פירושלמי יומא פ"ב ה"ג ומקלים פ"ד ה"ג נמחלף שיטת ר' יוחנן, דהמס ס"ל אין נפדין מחימים כ"א בפסוהם"ק כשיומן. (פ"ע)

תמידין שלא הוצרכו לצבור. לקמן יא ע"ב ד"ה שחני, קדושין נה ע"ב ד"ה אמר, ועיין ע"ב ד"ה אימתכא, מקלים ז ע"ב, נדרים כט ע"ב, ולף נט ע"ב, פסחים לג ע"ב, מעילה ד ע"ב ד"ה אלא, ולף יג ע"ב, וע"ב יד ע"ב ד"ה מוצר, וד"ה ואמר. (מא"ן)

א"ל ר"ח מאן צייית לך. נ"ב מעילה דף יב ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

וכי קדושה שבהן להיכן. נ"ב נדרים דף כט ע"ב. (הגרל"ב)

את לא תסברא דל"א קדושה. נ"ב [ירושלמי] מקלים פ"ד הלכה ה. (הגרל"ב)

והתנן מותר הקטרת כו'. (לקמן יג ע"ב) תוס' ד"ה שחני. [ל"ה עיין בתוס' כאן ד"ה מותר, ועי' בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקלד מ"ש בביאור דבריהם התמוהים מאד]. (לבוש)

והתנן מותר הקטורת. נ"ב מעילה דף יד ע"ב. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה תמידין שלא הוצרכו לצבור שלקחום ממעות תרומת הלשכה ותנן אין פוחתין מששה טלאים המבוקרים כו'. מוכח מדבריו דהא דקי"ל דתמיד טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה, היינו אחר לקיחתו והקדשו, אבל קודם בני ל"ל לנקחם ולהקדישם לאותן ד' טלאים שימותרו, יבקרם קודם לקיחתם והקדשם ואח"כ יקחם מהמותרה מדשה בר"ח ניסן ויקדשם, ס"ו לא מהני ביקור קודם. והטורי אבן פ"ד דמגילה (כט:) תמה ע"ז מפסחים (לו.), וזבחים (יב.), ובפח (קמח:) דמשמע דביקור ולקיחה להיינו הקדש הם כ' דבריהם, ותמיד ופסח טעונין ביקור ד' ימים קודם. ולי ים לה"ל יומר מפורשם, והוה דבפסחים (שם.) מוקי רבינא גרייתא דהשם דקמני המפרישין את פסחו ומת כגון שהפרישם אחר מנחת בין, וקמני לשם בנו ממומה עמו יביאנו לשום פסח, אלמא לאחין הקדש בלבד ביקור ד' ימים, דאי אימא דהוה בלבד ביקור, הוה פסול לגברי המוס, בפסיג דקומה דביקור ד' ימים מעבב בתמיד, וכ"ש למעבב בפסח אף בדיעבד. ועוד דאיה גדולה מזו מקוגיא דפסחים (סו:), דמשמע דאף לכתחילה לא היו מקדישים את הפסח על שמפישים אותו לעזרה כדי שלא יבואו לידי מעילה, כהלכ שהיה מביא עולתו חולין בעזרה ומקדישה, וחזו דאיה אף לפמ"ש הט"ז שם דאין ביקור מעכב דיעבד, דמ"מ בחין היו עושין לבטל מצות ביקור לכתחלה, אלא ש"מ דאין הקדשו בכלל ביקור כלל, וא"כ קשיא לפרש"י דהכא.

(מצפ"א)

ד"ה נפדין כו'. כדתנן במסכת שקלים פ"ב. נ"ב פ"ד משנה ד. (הגרל"ב, רש"ש)

בא"ד. בבע"מ שנפדין הכ"מ כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מה היו עושין בה. משלשת מנים יתירים כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מותר כו'. דאחד לע"ב שנה. נ"ב בפפרים דיין גרסיון אחד בשים או בשנעים שנה, וכן היא הגירסא בירושלמי פ' טרף. (הגרל"ב)

בא"ד. ולא היה נכנס בחפניו אלא חצי מנה כו'. ועוד חסר כו' ולא דק. תמוה דמאין פשיקא להו דחפניו מחזיקות חצי מנה, אימא דלא הי מחזיקות אלא פחות מחצי מנה כשיעור שיומלא מהם לע"ב שנה ד' מנה. שוב ראיתי כן להמה"מ שם. (רש"ש)

בא"ד. ולא היה נכנס בחפניו אלא חצי מנה כו'. עי' בכ"ו בשו"ת מים אפרים חס"מ סי' ס, ועי' רדב"ז ח"ג סי' תקלד, ועי' בדרישה ס"מ סי' קלב. (מהרש"ם)

בא"ד. בירושלמי פרק טרף בקלפי. ה"ה, ולפניגו גם בשבלי בכריסות הגירסא אחת לשנים או לשנעים שנה. (פ"ע)

בא"ד. ויכול להיות כשכלים ס' שנה בב' שנים כו'. ר"ל ומפפר שלם ניחא לומר דלא דק. אך לפ"ו יהיה נלרך לשנה שתמריהם שהבא מעוברת שפ"ו או שפ"ז מניס ולא יעלו למחציתם השריים אלא בקרוב לע' שנה, וכ"ל דפי' תניא דעשייתה בכל השנים. (רש"ש)

ד"ה מפרישין שכר. עי' ס' תקלין תדמין למקלים פ"ד ה"ג מה שהגיב על המוס' מגמ' כריתות ו', ויש ליישב ותמ"ל. (פ"ע)

דף יא ע"א

גמרא. תניא נתנה במכתשת. נ"ב יומא פ"ה ה"ל. (הגרל"ב)

נתנה במכתשת נפסלת כו'. (יומא מח ע"ב) תוס' ד"ה מדפסיל. (לבוש)

נתנה במכתשת. יומא מח ע"ב ד"ה מדפסיל, זבחים קד ע"ב ד"ה לא, ולף פח ע"ב ד"ה מדות. (מא"ן)

קדשו בכלי אין כו'. (זבחים קד ע"ב) תוס' ד"ה לא. (לבוש)

שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה. נ"ב ולפי הנראה מהר"י בן מג"ש היתה גירסתו בתלמוד שאני קטורת הואיל ולורך כל השנה כולה היא, לפי שאי אפשר לעורות בכל יום ויום לשמות מה שנריך לכל השנה ע"ש. (מהרצ"ח)

לב ב"ד מתנה. נ"ב בתוספות דף קו ע"ב, זבחים דף ו ע"ב, מנחות דף עט ע"ב, יומא פ"ה ה"ל. (הגרל"ב)

לב ב"ד. פירושלמי אם [יומא פ"ד ה"ה, מקלים פ"ד ה"ג] מנאי ב"ד הוא כו'. (פ"ע)

והא מר הוא דאמר הקדיש. נ"ב בתוספות דף יד ע"ב, ערכין דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

הקדיש זכר לדמיו. נדרים כט בר"ן, וע"ש בפ"י ד"ה לאמר לדמיו, מזר כו ע"ב ד"ה אבל, ערכין ה ע"ב ד"ה והאמר, תמורה יט ע"ב ד"ה ז"ל הקדיש, מעילה יב ע"ב, ועי"ש יג ע"ב ד"ה אמיל, בכורות יד ע"ב ד"ה הקדיש, (ועיין פט"ו מהל' מה"ק בראפ"ד). (מא"ן)

הא דאמר לדמי נסכיו. (נדרים מז ע"ב) בתו"י ד"ה לאמר, (מזר כו ע"ב) תוס' ד"ה אבל. (לבוש)

רש"י. ד"ה דקדושת דמים. אין בה אלא קדושת דמים שלקחה כו'. ע' מגו' הרמב"ם פ"ו מה' לע, ועי' רדב"ז ח"ב סי' תלנז שמחמה עליו, ועי' מל"מ פ"ב מכלי המקדש ה"ח, ועי' שואל ומשיב מהדורא ד' ח"ג סי' קנ. (מהרש"ם)

ד"ה קדשו בכלי. וע"ב מתניתא דלעיל כו' דתנא נפסלה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הוכשרו. וי"ל דתנא דהכא סבר לאו בקודש דמו כחזרו כו'. ר"ל דבהא לחודא לגמו בה"ק ס"ל כחזרו, אבל לא בכולי מילתי', דהם סבירי בס"ם דתנו"י תמילה לקדש בדמי' אם בגמרא וכמ"ש המוס' בחולין (פח.) בד"ה משקה, ותנא דהכא אמר נפסלה בתנו"י אבל בומרי לא, בדסייק הם"ם בדף"ב דמעילה. ועי' חולין (לו.) בסוגיא דבעי' לר"ל בריך של מנחות מוגין כו'. (רש"ש)

בא"ד. הכא מיירי מדאורייתא. עיין רפ"ב דמעילה. (מצפ"א)

בא"ד. מרישא דתנא לעיל מהך דהמנחות כו' דמייתי הכא בפ"ב דמעילה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אלא. וא"ת ותקשה וכו'. לתירון המוס' שבד"ה הוכשרו, דמשום דלאו בח מלילה היא כ"ש אלא דעשו לענין קידוש בכ"ש. וטעמא נ"ל משום דהקטורת שעשה בגללו לא נקודש עשה, כדמוכחי קרא דקודש משימה המשכן וכליו נעשים, וע"פ הסדור היה, ואח"כ נעשים בקודש דדרשינן קודש קדשים תהיה כל מעשיה בקודש, וע"כ דקאי על שיעשו מכאן ואילך. ונראה לבאר בתנו דברי קרלי, קודש קדשים תהיה לכם, היינו של דורות, וקודש תהיה לך, היינו של משה, שלא נעשים בקודש, והמכתשת לא נעשתה גם אח"כ, כיון דנפעם רשמון בחנו בלא משיחה, ובקרלי דמשיחה לא מלינן למילללה כלל, וכיון שכל הכלים של דורות עבודתן מחנכתן, עשו גם אותה כ"ש לענין קידוש, כיון שעושין בה בקודש, וא"ת לא היתה כ"ש כיון שהיתה של משה ולא נעשתה. (ראמ"ה)

בא"ד. וי"מ דוקאי לא היתה כלי שרת כו'. עי' יהושלמי פ"ד דשקלים ה"ה, ועי' בהגהת מאנה למלך פ"ש מכלי המקדש ה"ד, ועי' שו"ת מים חיים ח"ב בהמפוגות סי' כה מ"ש לייחבו בחוכך, וגם פלפל בד' רחב"ם פ"ד משקלים ה"י. (מהרש"ם)

דף יא ע"ב

גמרא. וכן שעירי ע"ז שאבדו. לקמן יג ע"ב ד"ה וממאי, יומא מ"ח ד"ה פר, וע"ש סו ע"ב, תמורה כה ע"ב ד"ה הא עדיפא, סוכה נו ע"ב ד"ה פר. (מא"ן)

ואמאי לימא לב ב"ד כו'. (פסחים פא ע"ב) תוס' ד"ה נטמא. (לבוש)

אבודין קאמרת. פירושלמי פ"ז דשקלים ה"ג אימא גם מאובדין מנאי ב"ד ע"ש. (פ"ע)

ותניא פרה נפדית. נ"ב מוספתא פרה פ"ה. (הגרל"ב)

פרה נפדית על כל פסול שבה מתה תפדה נשחטה תפדה כו'. דוקא פרה נפדית בהכי משום דלב ב"ד מתנה כדמסיק, אבל בעלמא ודאי אינו נפדה בכה"ג, אפי' למ"ד דלא בעי' העמדה והערכה, משום דלא מצי מוס ללאחר שחיטה לפדות על ידו, כמ"ש מוס' נב"ק (דף עו) ד"ה ולא קדשו בחלמת כלל. כיון דלא קדשו כלום שוב גם הרמוי לקטורת לא נחקדש. ועי' מוס' מעילה (יג:) ד"ה אבל מועלין דחמחת להיפך, דמם יש בכך יותר מן ג' לוגין מועלין בג' לוגין, ול"ע. (מהרצ"ח)

בא"ד. ועוד כיון דיש שיעור כו' פרס כו' אין כ"ש מקדשה כו'. עי' הגהות הב"ח. וק"ל דהא מסקינן בזבחים (קט ב) דהמורה לא נתנה כה שיעור ומפילו בכזית יוצא ושיעור פרס הוא מדברנן ע"ש. ול"ל דס"ל דהלכה היתה משיעור כזית עד פרס. ובמו"ס כריתות (ו ב) ד"ה דמפטט, משמע לי דהלכה היתה לכחחלה פרס ולימנד כזית. (רש"ש)

בא"ד. ועוד דכיון דיש שיעור להקרבת קטרת כו'. עכ"ל ובמ"ש ק"ט בס"ל דהוי רק מדרבנן ודו"ק. (מהרש"ם)

בא"ד. דמילוי ערב שבת חשיב בזמנן לפי שא"א כו'. עמוס מנחות נו ע' ומוס' יומות ע"ב כה"ג, וערכ"י מגילה ה ע"ב. (מהרש"ם)

בא"ד. לא תקון אלא בצריך לכלי מדאורייתא כו'. עי' מגיבה כג ב', ועי' מוס' מנחות כ"ד ע' ד"ה שתין. (מהרש"ם)

בא"ד. אבל קשה דתיפשוט מסיפא דהכא דפסלה דאורייתא דקתני וחייבין עליהן וכו'. וב"ב נמוס' יומא מח ע"ב ד"ה מלפסיל דמו קומיא זו בסס ר"י, ד"ל דר"ל דמיב מדרבנן, כמו בכריתות לף יב אבל מוכלין טמאין מייב ע"ב נמוס'. ומיהו המעיין סס בכריתות בפיבים' ומוס' יראה לתין ראיה מכאם כלל, דהכ' פירש הסם דהאי מייב לא מקאי אאוכלין מוכלין טמאין רק אמחוי יין ע"ב, והמוס' יבינם פירמו שם דהא לאוכלין מוכלין טמאין, ר"ל דאבל נבלת עוף טהור דנעשה טמא מ"ח ע"ב, ולפי זה דברי המוס' דיומא נ"ע. (חש"ל)

ד"ה מכל מקום. וי"מ דוקאי לא היתה כלי שרת. פירושלמי יומא פ"ד ה"ה, ובקלים פ"ד ה"ג אימא להיפך דשמואל ס"ל מכאמא עשו אומה כלי שרת, וכן ס"ל לריב"ח שם בזבחים, ועפ"ק יומא שם ד"ה מכאמא שהביא בסס המל"מ שהקשה ואת. (פ"ע)

בא"ד. וי"מ דוקאי וכו'. עיין במל"מ פ' כה"מ שהקשה מהירושלמי דשקלים. ולעד"נ מדרבה משם מוכח דלא היתה כ"ב אלא דעשו לענין קידוש בכ"ב. וטעמא נ"ל משום דהקטורת שעשה בגללו לא נקודש עשה, כדמוכחי קרא דקודש משימה המשכן וכליו נעשים, וע"פ הסדור היה, ואח"כ נעשים בקודש דדרשינן קודש קדשים תהיה כל מעשיה בקודש, וע"כ דקאי על שיעשו מכאן ואילך. ונראה לבאר בתנו דברי קרלי, קודש קדשים תהיה לכם, היינו של דורות, וקודש תהיה לך, היינו של משה, שלא נעשים בקודש, והמכתשת לא נעשתה גם אח"כ, כיון דנפעם רשמון בחנו בלא משיחה, ובקרלי דמשיחה לא מלינן למילללה כלל, וכיון שכל הכלים של דורות עבודתן מחנכתן, עשו גם אותה כ"ב לענין קידוש, כיון שעושין בה בקודש, וא"ת לא היתה כ"ב כיון שהיתה של משה ולא נעשתה. (ראמ"ה)

בא"ד. וי"מ דוקאי לא היתה כלי שרת כו'. עי' יהושלמי פ"ד דשקלים ה"ה, ועי' בהגהת מאנה למלך פ"ש מכלי המקדש ה"ד, ועי' שו"ת מים חיים ח"ב בהמפוגות סי' כה מ"ש לייחבו בחוכך, וגם פלפל בד' רחב"ם פ"ד משקלים ה"י. (מהרש"ם)

שמיטה ע"ם. וזה לעלם כמ"ם כפ' ת"ח דמיתה ונשמטה חוץ למקומה אין לך מוס גדול מזה. (מצפ"א)

שאני פרה דקדשי בד"ה היא. (יומא מג ע"ל) תוס' ד"ה שאני, (ב"ק עז ע"ל) תוס' ד"ה פרה, (ע"ז כג ע"ב) תוס' ד"ה שאני, (תוליז פל ע"ב) תוס' ד"ה הואיל. (לבוש)

דקדשי בדק הבית. נ"ב ע"ז דף כג ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

הא בעינן העמדה והערכה כו'. עי' מל"מ פ"ה מערכין הי"ג, ועי' תפו' מהר"י אסאד סיו"ד סי' ג. (מהרש"ם)

הא מני ר"ש היא. הוסכ בירושלמי מע"ם פ"ג ה"ו, ובפקליס פפ"ו. והנה רבים הקשו על הרמב"ם והרע"ב שם שפי' שם במתני' פלוגתת ר"ט וחבמים שם, דלפיני מ' פודין הקדשים להחכילן לכלבים, ומשמע דלכ"ע ל"ב העמדה והערכה והוא ללא כהירוד שם. ובפ"ת נתרחי שם בהירושלמי יש לו שיטה אחרת ולהבנלי שיטה אחרת כדמוכח בסוף תמורה, והרמב"ם לשיטת הבבלי קאי ולפכ"ל. ועוד יבפרי שם קושית שפה"מ וש"מ על הרמב"ם מגמ' דכאן, ויבואר בפמוך. (יפ"ש)

ר"ש היא דאמר קדשי מזבח היו. נ"ב מולין דף פד ע"ת. (הגרל"ב)

קדשי בד"ה לא היו בכלל כו'. (תמורה לג ע"ב) תוס' ד"ה משום. (לבוש)

והתניא רש"א פרה מטמאה. נ"ב מנחות דף קל ע"ב. (הגרל"ב)

פרה מטמא טומאת אוכלין כו' ודמי' יקרין. יומא מא ע"ב ד"ה והא, ופ"ם מב ע"ת ד"ה שאני, נזיר כו ע"ב ד"ה אלא, (ב"ק עז ע"ת ד"ה פרה, ועי"ם ע"ב ד"ה לומר, וע"ם לא ע"ת ד"ה הא, תולין יא ע"ת ד"ה מטמא, ע"ז כג ע"ב ד"ה אלא, מנחות ו ע"ב ד"ה שאני, בכורות כה ע"ת ד"ה דקדשי ב"ה. (מא"ז)

פרה נפדית ע"ג מערבתה. (תולין יא ע"ב) תוס' ד"ה מטמא. (לבוש)

שאני פרה הואיל ודמיה. נ"ב שבת דף נב ע"ת, בכורות דף כה ע"ת. (הגרל"ב)

וכי פודין. עמ"ל להרמב"ם והרע"ב מפרשים פלוגתת ר"ט וחבמים במע"ם פ"ג ה"ו שם, ועי' מע"ם פ"ב ה"ב, וירושלמי פפקים פ"ת פקים לתין פודין. (יפ"ש)

משום עורה. עמ"ל קושית רפיס על הרמב"ם והרע"ב, דפי' במע"ם פ"ג ה"ו פלוגתת ר"ט וחבמים בתי פודין, הת מבתי משום עורה י"ל דפודין. וגלתה בעי"ד לתרץ להכת העיקר משום לב ב"ד מתנה יתלה מכלל קדשים ופודין, והולכך לטעם משום עורה, משום לתם לת היה הלתת עורה לת היו ב"ד מתנין בשביל להחכיל לכלבים, דהוי בזיון קדשים חנם ומשום הלתה התנו כן, תבל במע"ם תין שייך תנתי ב"ד, ע"כ גם משום עורה תין היתר. ובזה יש ליישב ג"כ קושית התוס' ד"ה משום מה שהקשו מבכורו, כמוכן להתם תין שייך לב ב"ד מתנה. (יפ"ש)

רבי שמעון ל"ל לב ב"ד מתנה עליהן. עי' פסחים בתוס' קוף דף פ"ת. (ג' מהרש"א)

ר"ש ל"ל לב ב"ד מתנה. בירושלמי יומא ופקליס שניהתי לעיל ע"ת, משמע לליכו פלוגתת ולכו"ע תמרינן תנתי ב"ד. (יפ"ש)

דאמר רב אידי כו' תמידין שלא הוצרכו. נ"ב זבחים דף ו ע"ב, מנחות דף עט ע"ב. (הגרל"ב)

תמידין. עמ"ל ו ע"ב, ועפ"ק יומא פ"ד ה"ה תם"ם. (יפ"ש)

נפדין תמימין. קדושין נה ע"ת ד"ה תמר, ול"ה קדשים. (תא"ז)

רש"י. ד"ה דלא שכיח. הלכך לא חשיב ב"ד כלל. (רש"ש)

ד"ה דלא שכיחא. בכל כו' לא עשו אלא שבע. הוא בפ"ג דפרה מ"ה וכ"מ. והת לפי' מלישה ולת לליבא דרבנן דס"ל דעשו ט', היינו משום דגם מתניתין דר"ט ס"ם תמנה כוותיה לפי נ' תת"ר תס. (רש"ש)

ד"ה אין לה פדייה. מאחר וכו'. ולמה דקאי"ל תנננו של כה"ג זהו של כהן הדיוט, ג"ת להתנות לף תמר שתיטה, דע"כ יפקיעו קדושתה מעיקרא כמ"ם תוס' שבת כת, וה"כ יעשו כהן על ל"ת דכלתים, דלף למ"ד דכשרה בזר, מ"מ ר' יהושע אומר יביא בדמיו עולה. ט"ס, וכ"ל ר' תלעזר דלתיתא בתמורה ודלמוכח שם בגמ' (יח ב, יט ת), ועתו"ט שם ריש מ"ג, וכ"כ רש"י בזבחים (קג) ד"ה המיתה פלוגתת דר"ת וכנ"ן. ומעתה מש"כ נקמן ע"ג ד"ה נדבת צבור כרבנן דפליגי עליה דר"ת, כוונתו תלר' תלעזר (בל"י) דתמר יביא בדמיו עולה, עי' זבחים שם. והמברש"ת ל"ד בתמ"ת. (רש"ש)

ר"י אומר יביא בדמיו עולה. ונ"ב בתמורה שם הגירסת ר' תלעזר תומר יביא בדמיו עולה, וע"ם בתום' יו"ט, וכן מוכת שהיה ג"כ גירסת רש"י ז"ל נקמן ע"ג ד"ה לנדבת ציבור ודו"ק, ולא כהמהרש"ת. (חש"ל)

רש"י. ד"ה מקיצין. כדשמעינן ליה וכו'. נראה דפירש כן לי"ת לשון מודה ר"ם תלקמן. דלמתן מודה, תי לרבנן דס"ל לב ב"ד מתנה, לדידהו הל נפדין תמימין ולדידיה יעבו, ת"ב דמודה קאי תתן מקיצין בגופן, ר"ל תף ס"ל דלא בעי כפרתן שוה, מ"מ תין מעבין לעולה מחטת. (ראמ"ה)

ד"ה והשני ירעה. ומאן שמעת וכו'. תף דלמכתן נמי ר' תלעזר. מ"מ תין לת בעינן לפתוקי תלא ר' יהושה דס"ל נהדיא בתמתיני דבעי כפרתן שוה, לתיתו תמר להת דלמרו לו במתני' וכמ"ל לפרש"י בתמנות, וכן מייתינן מר"ת ור' יהושע כיון דלא תמכתן להו דבעי שוה ממש. (ראמ"ה)

בא"ד. וכל יפלו לנדבה דקאמר ר"ש בכל דוכתא. נראה דתיכא ר"ת מיותר. (פוד"י)

ד"ה אשם כו'. של יהוידע הכהן. נ"ב סס"ו מקקליס. (הגרל"ב)

ד"ה מה הן. שניתוהרו וכו'. ל"ל מוסר תטעת ותסת, מדקתני מה הן מניתן בלשון שלה מסמע למילתת דספיקת, ות"ב ע"ב תפי כר"ם. ולפי' התוס' ניו מוכרת לכר"ם תתית, תלא דלשיטתם תין זה ענין למחלוקת ר"ם וחכמים כלל. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה שאני. תימה דה"ל למינקט כו' בקיץ למזבח כו'. ולע"ד ל"ל תפרש"י שם, ולקמן ע"ב ד"ה מודה ר"ם לרבנן דס"ל כ"ל שבת כולן נתין לכפר על טומתת מו"ק, ל"ל ג"כ תקנת דקיץ למזבח, ותע"ג דמסתע לקמן דלר"ם לפי' מוסר תטעת ספיניתי תי לתו תשום גזירה היו מקיץ, ע' לקמן ע"ג תד"ה שמתלה. (רש"ש)

בא"ד. תימה וכו'. ולפרש"י ד"ה מקיץ ניתת. דלר"ת דבעי כפרתן שוה לת היו מקיץ. (ראמ"ה)

בא"ד. והולל"ל וכו'. נלתה משום לתיכת שתר פסולין דל"ם תקנתת דקיץ דספילי לכל, ומתני' ב"ד לתידי דיהבו, וגם לשונו שתמר תין נפדין תמימין, משמע לפילו תירע כהם פסול. (ראמ"ה)

בא"ד. דפריך רבה לר"ח ממתניתין כו'. כל"ל. (רש"ש)

ד"ה וממאי. דל"ל תקנתא וכו'. ולפמש"ל ניתת נפסיטות, ללר' יהודה ע"כ לתו משום לתידה מתני, להת לת מתני בפיניתת תלא משום ב"ד לתיתו להו תקנתת נרעים. (ראמ"ה)

ד"ה מקיצין. דאית להם תקנה ברעיה וכו'. ולפמש"ם למעלה על קושיתם ד"ה שתני מיתרלא נמי הת. (ראמ"ה)

ד"ה אשם. ותימה דבפ"ק וכו'. ולענ"ד בגמרת דפסחים שם עג, דר"ש גופת שני לר"ת תיתת שתטו לשם עולה כשר תלמת בעי עקירה, וכן תזכן סוגי' דזבחים שם, ובמנחות שם, וכיון דבעי עקירה מדאוריית"ת ס"ג בעי ניתוק מה"ת, דעקירה מועלת לגבול ממנו שם פסח וניתוק מועיל לעקור שם בעליו, ולר' יהושע שהוא של בעליו ל"ל ניתוק תלא משום גזירה וכו', והיינו דמוכתי כן הכא לפכהל לגזרה וכן בפסחים שם, ומנת תיממרת וכו', עפרש"י שם, ות"ם הכל. (ראמ"ה)

בא"ד. דרשה גמורה היא דקאמר התם אלא הוא ל"ל. [עי' בעירובין דף כג: תוס' ד"ה פסטיה]. (הגרל"ב)

בא"ד. אע"ג דהתם הלכתא היא. הטירני ס"ת ממכות יח ת' נמי ספר שתפרו בפסחן דפליגי תנתי בכה"ג, וי"ל דשם"ה דקאי גם תגופת דקכת דמורה תתקק לפפלין נמילי דכתיבת, לכן י"ל דקאי גם תהלכתת, ותידך ס"ל דהקק קאי רק תגופת ולת תהלכתת, תבל הכת צריך ללגום ולהכין עלמו כהן המקבל דמו. (ראמ"ה)

ד"ה דלית תקנתא ברעי'. אבל תמידין כו' ולכשיזממו יפדם כל"ל. (רש"ש, ראמ"ה)

תוספות. ד"ה וכן. תימה אמאי לא תני ליה פר העלם דבר בהדי שעירי עבודת כוכבים כו'. ויומת (סה סע"ת) תיכלו להת דלת תני ליה, משום דלת פסיקת ליה לתיכת נמי פר העלם דנר של כהן משיח כו' ס"ם. תבל כהת דמני שעירי עבודת כוכבים ס"ב פסיקת ליה דבעבור תייר, דתלו יחיד קרבנו שעיר, וכדתמר בהוריות (דף ז) תמר קרת גבי עבודת כוכבים ותם נפש תחת וגו', ת' יחיד ות' נשיא ות' משיח כלן בכלל נפש תחת ת' הן, והכי תנן התם (דף טו), והכי תמר נמי בפ"ו דכריתות (דף כו), וכ"כ הרמב"ם פפ"ת תלכות שגגות. ודלת כת' שיח יתתך ביומא שם שכתב דנשיא תביא שעיר נמי בעבודת כוכבים, ותיינתתיתא מצינה וגמ' ערוכה. (מצפ"א)

בא"ד. כדקתני להו התם אמילתא אחריתא כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. כדקתני פ"ק דהוריות. נ"ב ופמוס' יומת תילו ועי"ש. (הגרל"ב)

ד"ה אי הכי. תימה דמשמע דאי קדשי מזבח כו'. עי' שער המלך פ"ת תלילתי מוכת בתוכן דף פ ע"ת. (מהרש"ם)

בא"ד. דמהוא קרא נפ"ל גיזה וחלב ושל קדשי ב"ה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה פרה כו'. במקום אחר. נ"ב נבת קמת דף עז ע"ת. (הגרל"ב)

ד"ה משום. לפי שאין פודין כו' ול"א שיפדו כו' אבל התם דאין פודין כו'. ליתת דפדיה לת שייכת נמי נכור תתין לו פדיון, תלא דר"ל דכמו דשתר קדשים תין פודין כו' כן נכור תסור להתילו לכלבים, ועי' נכורות ר"ד טו. (רש"ש)

**ד"ה ר"ש. ול"מ לשנויי וכו'. והר"ן בתילושין כתב דתה"נ ס"מ לשנויי תכי. ומ"מ להס"ד דר"י ממתני' קמתיר, ע"כ ס"ל לתלן בין תי תכוזין לתבוזין של פיס, ומתו תכך תבוזין כתמיהין שלא הוזלכו, תבל למסקנת שתבר דהני נמי הוי כתבוזין דהתם, ותף לר"ם גמרא גמיר לה. תלא דלפ"ז לת ת"ם לשון לדברי ר"ם תום' לקמן ד"ה מקיץ. לכ"ע לכיון דגמיר לה תפרש למתניתין דר"י תמר להת דתמרו לה, ול"ד לבוזין דהכת להתם, לה"ק לדברי, וכפרש"י מנחות ע"ט כולה מיומרת תמתניתין עיין שם, וכ"ל לקמן בסוגיא כמ"ש. וכ"מ בירושלמי הכת ע"ש. (ראמ"ה)

דף יב ע"א

גמרא. לב ב"ד מתנה עליהן. לעיל י ע"ת ד"ה תה, שבת כת ע"ת ד"ה שתתת, מו"ק ו ע"ת ד"ה מתרומת, יומת סט ע"ת ד"ה ומיפוק לי', וע"ם מ ע"ת ד"ה תני, וע"ש דף נה. פסחים פת ע"ב ד"ה ניטמא, כתובות קו ע"ב ד"ה וכי גבו, קדושין נה ע"ב ד"ה תתתת, זבחים ה ע"ב ד"ה הא"ה ניתת לין, וע"ש ו ע"ת ד"ה תו דילמת, מנחות טו ע"ב ד"ה תתתר, וע"ש עט ע"ב נרש"י וצמוס' ד"ה ומי תית לי', ות"ם לתית לי', וע"ש פת ע"ת ד"ה בכולי, וע"ש קת ע"ת, תמורה כד ע"ת ד"ה ותילך, שקלים יב ע"ב. (תא"ז)

אמר רב שמואל בר רב יצחק. בירושלמי יומת פ"ה ה"ת, ושקלים פ"ד ה"ג ת"ר שמואל בר יתתק מקיילים בה תת המוצת וקשיתו לי תמתת קרבת עולה, ת"ר יוסה בריי היתה תתין קרבנות לצור נקבעין תלא בשתיטה, ת"ר תנניה בן תרדיון תנתי ב"ד הוה על המוערות שיקרבו עולות. ות"ר הוה משוה ממ"ם כתן. תולם הכת לר"ם קתי, ובירושלמי ליכת תילוק בין ר"ם לרבנן שה כתם"ל.

גזירה לאחר כפרה כו'. (זבל כה ע"ב) תוס' ד"ה ניתת. (לבוש)

גזרה לאחר כפרה. נ"ב פסחים דף עג ע"ת. (הגרל"ב)

אשם כו' או שנתכפרו בעליו. קדושין נה ע"ב ד"ה ולתלמת, וד"ה ומתכת, זבל כה ע"ב ד"ה ניתת, וד"ה וכי תתת, תמורה יט ע"ב ד"ה תסס, ועי"ם ג ע"ב ד"ה תבל, מנחות ד ע"ת ד"ה תסס. (תא"ז)

ר' יהושע אומר יביא. נ"ב בתמורה גרסינן כ' תלעזר.

ר' יהושע אומר יביא בדמיו עולה. ט"ס, וכ"ל כ' תלעזר דלתיתא בתמורה ודלמוכח שם בגמ' (יח ב, יט ת), ועתו"ט שם ריש מ"ג, וכ"כ רש"י בזבחים (קג) ד"ה המיתה פלוגתת דר"ת וכנ"ן. ומעתה מש"כ נקמן ע"ג ד"ה נדבת צבור כרבנן דפליגי עליה דר"ת, כוונתו תלר' תלעזר (בל"י) דתמר יביא בדמיו עולה, עי' זבחים שם. והמברש"ת ל"ד בתמ"ת. (רש"ש)

ר"י אומר יביא בדמיו עולה. ונ"ב בתמורה שם הגירסת ר' תלעזר תומר יביא בדמיו עולה, וע"ם בתום' יו"ט, וכן מוכת שהיה ג"כ גירסת רש"י ז"ל נקמן ע"ג ד"ה לנדבת ציבור ודו"ק, ולא כהמהרש"ת. (חש"ל)

רש"י. ד"ה מקיצין. כדשמעינן ליה וכו'. נראה דפירש כן לי"ת לשון מודה ר"ם תלקמן. דלמתן מודה, תי לרבנן דס"ל לב ב"ד מתנה, לדידהו הל נפדין תמימין ולדידיה יעבו, ת"ב דמודה קאי תתן מקיצין בגופן, ר"ל תף ס"ל דלא בעי כפרתן שוה, מ"מ תין מעבין לעולה מחטת. (ראמ"ה)

ד"ה והשני ירעה. ומאן שמעת וכו'. תף דלמכתן נמי ר' תלעזר. מ"מ תין לת בעינן לפתוקי תלא ר' יהושה דס"ל נהדיא בתמתיני דבעי כפרתן שוה, לתיתו תמר להת דלמרו לו במתני' וכמ"ל לפרש"י בתמנות, וכן מייתינן מר"ת ור' יהושע כיון דלא תמכתן להו דבעי שוה ממש. (ראמ"ה)

בא"ד. וכל יפלו לנדבה דקאמר ר"ש בכל דוכתא. נראה דתיכא ר"ת מיותר. (פוד"י)

ד"ה אשם כו'. של יהוידע הכהן. נ"ב סס"ו מקקליס. (הגרל"ב)

קרבנות צבור סכין מושכתן. עיין פרש"י ותוס'. ול"ע שלא התילו מהירושלמי שקלים (פ"ד ה"ב) ות"ל וקשיא יש תעמת קרינה עולה תמר ר' יעקת שניית היא שתין קרבנות צבור ונקבעין תלא בשתיטה, תלי למפורש בפירוש הערוך. (פוד"י)

סכין מושכתן למה שהן. (מנחות קט ע"ב) תוס' ד"ה נתתלה. (לבוש)

סכין מושכתן למה שהן. לקמן מ ע"ב בפ"ם למה שהן, שקלים ז ע"ב, פסחים ו ע"ב ד"ה סכין, מנחות ד ע"ב ד"ה ובדבר, ודף קט ע"ב ד"ה נתתלה. (תא"ז)

סכין מושכתן למה שהן. נ"ב ע' תוס' מנחות (קט:) ד"ה אין נתתלה, דכתבו בשם קרייהס דכן הגיה רבינו קלונימוס לפני מותו כמפי הנגודה, שהיו כתוב בכל הספרים סכין מושכתו למזבח, ולת ידעו הכונה ותמר דל"ת סכין מושכתו למה שהן. (מהרצ"ח)

סכין מושכתן. עמ"ל ע"ת, ועפ"ק יומת סס [פ"ה ה"ת] מ"ם בדברי התוס' כתן ונזכתים. (יפ"ש)

תנ"ה וכו'. נלתה דקאי תלר' יוחנן, דע"כ לרבנן לב ב"ד מתנה עליהן, דתל"ה ל"ם ומודה ר"ם על מרגל לרגל, דמתי ג"מ תין ר"ם לרבנן נהת. (ראמ"ה)

אלא לכפר על מזבח החיצון. ירושלמי כתן ה"ד. (יפ"ש)

פשעים אלו המרדים. מ"כ תמרי פרשה ג ופרשה ד', ירושלמי יומת פ"ג, כתן ה"ב וה"ג. (יפ"ש)

מלך מואב פשע בי. לת מייתי מקרת הקודש ויפסגא תלך מואב, דת"ל שגגה הו, לך הכת מוכת שתומר שילתם הו. ומשום הים לתלק בין תלך ומלך, להדיוט ומלך שהוא תמור יותר וה"ת שרק שגגתו קרוי פשע, להכי מייתי ותומר. (ראמ"ה)

היינו קלות. ס"ג מקשה בירושלמי יומת פ"ת וכתן ומשני כהכת.

אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה. נ"ב ע' כ"מ ולמ"ת פ"ת מהל' תשובה דמקשה מזה על הרמב"ם דס"ל דשעיר המשתלח מכפר על הקלות בלת תשובה, והכי זבח רשעים תועבה. וע"ל דהכא (זבחים ז:) תמרינן דעולה דווקא הוא, לפמ"ש לכפרה תי ותי לת עשה תשובה לת זו עד שמותלין לו ותי לת עשה תשובה הכי זבח רשעים תועבה. ותוס' הרמב"ם דפסק פ"ד מהל' מעשה הקרבנות דעולה מכפר על עשה ועל ל"ת שניתק לעשה, ע"כ ס"ל דלת שייך בתיסור עשה זבח רשעים תועבה רק נמומר לעבודת כוכבים, עי' מש"ה למלך בתריכות פ"ג מהלכות שגגות ס"ו ומפ"ז ניתת שיטת הרמב"ם כתן. (מהרצ"ח)

אי דלא עבד תשובה זר"ת. בירושלמי שם

[יומא פ"ח] מוקי בעשה דלא עבד תשובה, ובל"ת דעבד תשובה ולא ק"ל להירושלמי בעשה ז"ת ובלי ז' ורמי' קב.

אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה. בתמת הדבר ל"ב מה דפריך זבח רשעים, דזה מיירי דוקא בקרבן יחיד, אבל שעיר שהוא קרבן ציבור, אף לתמד לא עשה תשובה, אין יפפל הקרבן אלא יתכפרו כל ישראל בו. ועי"כ ל"ל דבודאי למי שעשה תשובה מכפר, ורק למי שלא עשה תשובה אינו מכפר. אך גם זה י"ל כיון דיש ערבות, עדיין יש תוקף הערבות על כל ישראל, אלא יפפר להם תוקף הערבות, וזו קשה לשמוע דהלא השעיר היה מלכין עוונותיהם של ישראל. וי"ל דעל הערבות היה בתמת מכפר, אלא גרע מאלו הם עצמם היו עוברים עבירה זו, וכן משמע בתו' זבחים (פח:) ד"ה מכפרים, ע"ש ודו"ק. (ערוני שמואל)

זבח רשעים תועבה כו'. עי' תוס' פסחים ק"ז ו"ע, ועי' בזבחים ז ע"ב, ורש"י מפורש ג"כ הכי, ולפמ"ש הרמ"ם סוף יומא לתמד ג' פעמים גם עשה דינו כל"ת, ק' דהו"ל לשנויי כאן נכה"ג. (מהרש"ם)

דתניא עבר על מ"ע. ג"כ ירושלמי דפרקין הל"ו משמע דיוה"כ מכפר על עשה אף בלא עשה תשובה. (הגרל"ב)

דתניא עבר על מ"ע. ג"כ יומא דף פו ע"ב, זבחים דף ז ע"ב, מכילתא יתרו פ"ו, סנהדרין פ"י הל"ח, תוספות ר"ה דף כח, קדושין ז ע"ב, ודף מ ע"ב, סנהדרין מז ע"ב, ודף פו ע"ב, וע"ש קיב ע"ב, מוגיו ה ע"ב. (מא"ז)

עבר על מ"ע ועשה תשובה. יומא כו ע"ב ברמ"ם, מגיהה ה ע"ב ד"ה הל, קדושין ז ע"ב, ודף מ ע"ב, סנהדרין מז ע"ב, ודף פו ע"ב, וע"ש קיב ע"ב, מוגיו ה ע"ב. (מא"ז)

עבר על מ"ע ועשה תשובה. משמע דלאו דוקא מעשה, וכ"מ יומא סוף דף פה, ועי' תוס' מנחות דף סה סוף ע"ב, ועמ"ש בגליון ש"ע או"ח סוף סי' תרנו. (ג' מהרש"א)

לא זז משם כו'. (מגיהה ה ע"ב) תוס' ד"ה הת. [ל"ה עי' בקונטרס מיס מיים להגאון הפר"ח בסופו מה שפלפל מהכר"י הכהן אחו נדברי התוס' הלז]. (לבוש)

לא זז משם. ירושלמי תלק ה"ח, כאן ה"ו, יומא פ"ח, ועמ"ש יומא פו ע"ב.

עבר על מ"ע ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו. וכתבו התו' דתע"ב דעל ג"ש נמי אמרינן כל מי שעובר ומתחרט מוחלין לו מיד, כשאר עבירות אינו מחילה גמורה אלא שמקילין לו הדין, אבל בפ"ע מוחלין לגמרי ע"ש. ובלאה הטעם עפמ"ש בפ"ח בשם המפרשים הטעם אלא שנשיע על עשה אלא בעידן ריחתא, ועל ל"ת לא בלא עידן ריחתא עכשיו, דכל עוברי הסי' מדה כנגד מדה, וכל"ת שעבר בפועל, גם עונשו בפועל, ולכך עכשו נמחל בכל עת, ועשה אלא עבר אלא בשב ואל תעשה, ל"ת עובר להעושם יהיה בפועל, אך בעידן ריחתא אז הסי' מסיר השגחתו מאתו, והעושם יבא ממילא ע"י עת הזעם, אך היכא שמתחרט ועשה תשובה, שוב ל"ת להסיר ההשגחה מאתו עכשו התרטה ושוב ל"ש עושם, והכן. (ערוני שמואל)

רש"י. ד"ה לנדבת צבור אזלא. כדרבנן דפליגי עלוי דר"א. עמ"ש לעיל בכוותו דלא כתרמ"ם. גם מש"כ לתפי' לר"י (לפי גירסתו) לא מצי לאתויי עולת העוף מדרשה דיהודע כמ"ש התוס' אינו נראה, דהרי דרשתו אינה אלא ממותר מעות כמ"ש התוס' ור"י איני נגוף התשם. (רש"ש)

בא"ד. כדרבנן דפליגי עליה דר"א. וג"כ ר"ל דפליגי על הך דר' יהושע לעיל לאתר דיניא דמעיו עולה, והיינו משום דס"ל דמותרות לנדבת יחיד מזבל, וכמו שמצוה במנחה שם וברש"י לעיל, והא שכ' רש"י דפליגי עליה דר"ש, היינו לפי שלפפי רש"י ז"ל היה הגירסא ר' אלעזר ולא ר' יהושע, וכ"ה בתמת במנחה שם וזה ברור בכוונת ר' רש"י ז"ל. והמהרש"א ז"ל בחי' דרש"י ר"ל ר"ש לדרישת לאתר יומא, וע"כ הולרך לומר דהכא במותרות של קרבנות ניצור פיירי והכ"מ כאן לאוקי לנדבת ניצור ע"ש. ודבריו תמוהין דמדא מאי אתמעיט ר' שימי מהכרלעת כאן, דהיכי יעלה על הדעת דמותרות של ניצור חוזי לנדבת יחיד אתמהה. ועוד דמאי שייך דברי ר' אלעזר לכאן, דר"ש לא אתר דיומא רק בתשם דס"ל דאתי לתטפת, אבל במותרות של ניצור דהיינו בתמידין שיתותרו

פסיטת דמודה ר"ש דמקילין בהן עצמן, ודבריו צלע"ע.

ד"ה היינו קלות. אמאי ת"ל בתרתי כל'. (רש"ש)

ד"ה בין כשעשאן בשוגג. כגון אכל אחה כו' כל'. (רש"ש)

תוספות. ד"ה כבנות. והשתא מעיקרא סבור דאזלינן בתר לקיטה. עי' תוס' ע"ז (ד.) ד"ה כנות שוח וכמ"ש שם. (רש"ש)

בא"ד. דאזלינן בתר לקיטה. לפ"ז קשה דמ"מ ה"ל להוה בהך שנתנטו בתמיטין ונגמרו בשיעית. אבל השיעור כמ"ש בתוס' דע"ז דף יד ע"ש כיון שתין נגמרין בשנה שנתנטין כו', הוי שברי ללא שייך למיזל בהו לא בתר תנטה ולא בתר לקיטה. וכ"ל בתוס' לתן מעיקרא שבור "ללא מזלינן לא בתר תנטה ולא בתר לקיטה". וכמו כן בתוס' לד"ה דף טו ע"א מש"ס "אלא" ט"ש ול"ל "ולא". כן מוכלח בדבריהם שם שכתבו כיון דעיקרן מיום נגמרין כו'. (תל"ג)

בא"ד. גבי קלין שבדמאי. ג"כ ריש מסכת דמאי. (הגרל"ב)

ד"ה הא כו'. האמר זה מדרש. ג"כ שפ"ו מסקלוס. (הגרל"ב)

בא"ד. עיין בתרמ"ש. ודבריו תמוהים דהא מותר תטלת לכולי עלמא יפלו לנדבה, דהא תמם תטלות הוא לתיתות הא שאר מותרות יפלו לנדבה כמבואר בכמה מקומות, ועיין שקלים (פ"ו).

ד"ה ואין עוף. משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד. ג"כ ע"ש. ועי' בתוס' זבחים דף ה ע"ש ד"ה נפש. (מעין החכמה)

בא"ד. משום דכתיב בנפש כו'. עי' רמב"ן עה"ת ר"פ ויקרא. (מהרש"ם)

ד"ה ואף. ואמאי דגרסינן וכו'. ולעד"ז בפסיטות להתניא מסייע לר"י, דר"ש ורבנן פליגי בלא ב"ד, דאל"ה ל"ש לומר דמודה ר"ש מרגל זה לרגל אחר, דאמאי נ"מ מזה אין ר"ש לרבנן, ולהכי תני בברייתא מרגל לרגל אף דר"ש הוא, כדי לאסמעינן הך מילתא. עיין בתוס' לעיל י ע"ש ד"ה מהו שיקרבו דאף מרגל לרגל רבותא הוא דקרבין, ולהכי קאמר ומודה ר"ש, ר"ל אף על גב דל"ל לב ד"ל מתנה. (ראמ"ה)

ד"ה לא זז. ואע"ג דתנן כו' על עשה ועל ל"ת כו'. שם בגמרא מוקי לה בניתק לעשה ול"ב י"ל דה"ל בכלל עשה. ועט"ש בתגיגה שם. (רש"ש)

בא"ד. אינה מחילה גמורה אלא שמקילין כו'. ע' מעין התכמה דף ע ע"ב מ"ש בזה. (מהרש"ם)

דף יג ע"א

גמרא. בעומד במרדו ורבי היא. והקשו התו' דביומא אמרינן מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה, עם התשובה אין בפ"ע לא הא מני דלא כרבי, והא לא אתיא לא בתרתי דאיכא למימר בלא תשובה מכפר בשאר עבירות, ע"ש. אך רש"י בתתק לשונו מייבא קו' זו, דבד"ה ורבנן כתב רש"י וז"ל, אבל שאר עבירות בלא תשובה אפי' מיתה ממרקת אחר יוה"כ, אבל יוה"כ בלא מיתה לא ע"ש, דשיטת רש"י דהא לרבנן מיתה מכפר בלא תשובה, היינו דווקא אחר יוה"כ, והא דאמרינן ביומא מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה, מדנקיט מתילה מיתה ואח"כ יוה"כ מוכח לאו דוקא, ועיין מהרש"ל בסוגיין, ול"ב שפיר אחת כרבנן, דבלא תשובה אין מיתה מכפר בלא יוה"כ. אך בתמת דברי רש"י לא זכיתי להבין, דלשיטת רש"י בתמת קודם יוה"כ אין תילוק בין ג' עבירות לשאר עבירות, ויש לייבב. (ערוני שמואל)

בעומד במרדו ורבי היא כו'. עי' לח"מ פ"ב מתשובה, ועי' מעין התכמה דף ע ע"ב ביסוד ד' רמב"ם, וע"ש דף קי"ט ב' קב ע"ש ס"ם בד' הש"ס בריתות כ"ה. (מהרש"ם)

רבי אומר כו' חוץ מפורק עול. יומא פה ע"ב ד"ה חוץ, ודף פז ע"ב, יבמות עב ע"ב ד"ה ומדבריהם, ודף ט ע"ב ד"ה מה ע"ז, סנהדרין סד ע"ב ד"ה שלש, וד"ה וכי. (מא"ז)

על כל עבירות. ה"ג ירושלמי ה"ו, ויומא פ"ח ה"ז ע"ם רבי, ומש"ה משמע נמש ר' יוחנן דמודה ר' ביוה"כ לתין מכפר בלא תשובה, כי קאמר רבי ל"ב תשובה בתיתה. והפ"מ גורס שם כנסיטות. (י"פ ע"ג)

בזה כו' ומגלה פנים. ספרי שלח קיג ע"ס. (י"פ ע"ג)

כי דבר ה' בזה זה הפורק עול. (יומא פה ע"ב) תוס' ד"ה תון, (סנהדרין סד ע"ב) תוס' ד"ה שלים. (לבוש)

ואת מצותו הפר זה המפר ברית בבשר. עפרש"י. ולכאורה י"ל פ תשום דכתיב נפה נפ' לך אח נריתי הפר. (רש"ש)

זה המפר ברית. (יבמות ט ע"ב) תוס' ד"ה מה, (עב ע"ב) תוס' ד"ה ומדבריהם. (לבוש)

אלא בזמן שעונה בה. עמ"ש בי"פ ע"ג סנהדרין ל ע"ב. (י"פ ע"ג)

אורחא דמילתא קתני. ג"כ ב"ב דף קמו וש"נ. (הגרל"ב)

דתלמיד סבר ליה כרבי. עי' שילת יעבן מ"ב סי' לב. (יעב"ץ)

יכול יהא יוה"כ מכפר. מ"כ לאר פי"ד. (הגרל"ב, יפ"ע)

מה חטאת. יומא פה ע"ב רש"י ד"ה מעטת, כריתות ז ע"ב, תוספתא סוף יומא. (מא"ז)

אך חלק. ג"כ ספרי דף ה ע"ב וש"כ. (הגרל"ב)

סתם סיפרא. נרסות יש ג ד"ה מדרש. סנהדרין פו ע"ב. (מא"ז)

סתם סיפרא מני ר"י. ג"כ שבת דף קלו ע"ב, עירובין דף לו ע"ב, יומא דף מא ע"ב, קדושין דף נג ע"ב, סנהדרין דף פו ע"ב, כריתות דף כג ע"ב. (הגרל"ב)

יכול לא יהא יוה"כ מכפר. מ"כ שם [לאור פי"ר]. (י"פ ע"ג)

ומודה רבי בכרת דיומא וכו'. בכריתות ז שנרסה בשבועות דיוה"כ גופיה. וי"ל שאל כל עבירות שעושה בתוכו יום קאמר, ובזבחי ניתא דלהא אינטריך לך לאתק, ואיהו מוכח ליה דע"כ ההיא בריתת דלא התענה ביו"כ לא תייבי בהך עבירה גופא, דל"כ כרת דיוה"כ למ"ל, וא"כ מ"ל דלא מכפר על כל עבירות שבאותו יום, והא"ל להכא תייבי בשעשה תשובה בשאר עבירות, אלא דאוקה מתניתא לעיל דרבי סבר דגם בלא תשובה מכפר, והיינו משום לאיפרכה הילפותא ממחטת ואשם, ואתך לא ילפינן רק עבירות דיומיה, אבל בלאתר ודין הוא וכו' נעי למילף גם בשאר עבירות בלאו הענה וכו', וא"ת אפשר שעשה תשובה על עבירות אתרות, ומיתברא קושית התוס' בכריתות שם ד"ה ומודי רבי יעווי"ש. (ראמ"ה)

כרת דיום הכפורים לרבי לית ליה כו'. ק' הא משכחת לה בחטאת ווי"ב מכפר לתודה רבי יומא פ"ו, ועי' בית יאתק סי' לו לייבב בשם הגאון מוהר"אי דבבכור"ג הו"ל שגג בכרת, וע"ש מ"ש בזה. ועי' מתנה לוי בשוגיא זו. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה ורבנן. מיתה ממרקת אחר יוה"כ. בזה נראה לתמוקן קושית הרב"ש בתוס' ד"ה בשומד, לתשם פי' מיתה לו יוה"כ (וכמ"ש גם המהרש"א) דבעי תשובה עם כ"א בפ"ע. (רש"ש, ראמ"ה)

ד"ה והא משכחת כו'. כי ביום הזה יכפר עליכם. עי' פסחים ד ע"ב וכ"י ד"ה אך ותוס' ד"ה ואימא ומהרש"ל שם, ועי' פסחים ס"ח ע"ב ותוס' ד"ה לרבות, וקוטה מ"ת, ועי' מ"מ פ"ח ממתנות עניים ה"ל בשם רשב"ם, ול"ל לשון בני אדם לתול, ועי' רש"י מגיהה ה ריש ע"ב.

תוספות. ד"ה בעומד. והא לא אתיא אפי' כרבנן כו'. עי' מהרש"ל. ולפלא שלא הביא לדברי התוס' דיומא שם. (רש"ש)

ד"ה שאין מכפרין (בסופו). ומה שלא נ"ל דמה נ"ם שתין מכפרין על זזון כרת. (ראמ"ה)

ד"ה הואיל. לא יכפר על המזיד וכו'. ר"ל בלא שעיר. אבל בשעיר נהליו כתיב גם בתשלת, עיין בכריתות כו. אבל נ"ע מדבריהם בעצמם לקמן ריש ע"ב. ולולי דעתם לתמ"ד בלא תשובה דוקא הוא לתמירן דע"ב היום בעצמו מכפר כמו השעיר, דתשום הקרבן ל"ם דהא לר"ת.

בא"ד. משעיר הנעשה בפנים. נ"ל והמשתלת. (ראמ"ה)

ד"ה לא. דלא אשכחן ברכות ביוה"כ דלהוו דאורייתא כו'. לי נלאה כדברי רש"י דתמי מזכור אח יום השבת לקדשו, אח מרבי יוס הכפורים לתיקרי נמי שבת שבתון, (ותפילו יו"ט בכלל מלות קדוש היום הוא), ורבת זכרהו על היין [פסחים קו.], אתמכתא בעלמא היא להיכל לתפשר, והיכל לילכל יין ולילכל פת מקדש עליו והוא לתורייתת, והיכל לילכל לא הא ולא הא מיכל תיובא דמקדש קודש ולתי במקומו עומד, ולרין לקיימו בתפילה, ותע"ג דתפילה גופא דרבנן, לא היא, אלא נוסתי י"ח ברכות וז' ברכות התפילה תדרבנן ניתהו, אבל עיקר תפילה לתוריית היא כלילפין [תענית ב.] מלעבדו בכל לבבכם. (יעב"ץ)

בא"ד. ואין נראה דלא אשכחן ברכות כו'. עי' בתר שבע כריתות ז' בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. דליהוו דאורייתא וכו'. נראה כונת רש"י שלא קידש היום כלל, ומבר דקדש"י ד"ת מקרא דמקרא קודש, ועיין כריתות ז ע"ב ועיין בפרש"י עה"ת ויקרא כג לא. (ראמ"ה)

ד"ה ת"ל. תימה וכו'. לתפשר דדייק לשון מ"ת. ולפרש"י שלא קידש היום ניתא בפסיטות, דבגע ג' יכול לקדש ועי"כ עמד במדבה כל היום, ולפר"ת ג"כ יש לייבב. (ראמ"ה)

ד"ה דאלת"ה. דכרת דיומא"כ לרבי וכו'. נ"ל דלרבי אינטריך לך לשתר עבירות שעושה ביוה"כ, ומ"ש מזה בכרת דיומיה נקטו כרת משום דילפינן לרבי דמכפר בלא תשובה מהכרת תכרת לעיל, ומייתי לתמ"ש שיש לתלק בין דיומיה כרת ביום הכפורים ל"ל לרבי, וע"כ דעכ"פ לא בכל עבירות תייבי רבי ומנינן לתלק גם בהא, ועיין בלשון הגמרא בכריתות ז, ועיין לעיל על גמרא זו. (ראמ"ה)

בא"ד. דכרת דיום הכפורים לרבי לית ליה. ג"כ נ"ל דתי לא תיתמ הכי כרת דיוה"כ לרבי לית ליה. (תרא"ב)

דף יג ע"ב

גמרא. דאכל אומצא וחנקיה כו' סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות לכפורי. נ"ב הא דלא מכפר בשעת תכילה, עי' ריטב"א התעורר וכ' דתין יו"כ מכפר על התת בעבירה, כיון שלא תל עליו יו"כ בחיים. והיינו דבתמת מודה רבי במעבד דתין מתכפר לו ביוה"כ, עי' (כריתות ז.), רק כיון דקי"ל (שם יח:) דיו"כ כל שעתא ושעתא מכפר, וא"כ נהי דבבגע העבירה מקרי מעבד, מ"מ בגע התחרט תחר תפילה שוב תינו עושה מעשה מתנגדת לתורה ומכפר, ומפ"ז ניחיין לתוקמת היכי דלא נמחר בחיים רגע אחת אחר העבירה, ועי' רש"י כאן.

אומצא וחנקיה. משמע דתילו היה מי שת"כ מעט היה יוה"כ מכפר אף קודם תפכה. ועי' כריתות ז, ועי' ירושלמי יומא פ"ח ה"ז, כאן ה"ו, סנהדרין תלק ה"א פלוגתת דר' תניני ור' זעירא, דר"ת ס"ל יוה"כ מכפר כל שהוא כל שהוא ור"ז אמר כפוף משתתף ע"ש. (י"פ ע"ג)

דתניא וכפר את מקדש. ת"כ אחרי פ"ת פלוגתת דר"י ור"ש. (הגרל"ב, יפ"ע)

וכפר את מקדש הקדש וכו'. (מנחות נב ע"ב) תוס' ד"ה וכפר. (לבוש)

הושוו כולן לכפרה א' כו'. (יומא סו ע"א) תוס' ד"ה אמר. (לבוש)

מ"ט דר"ש. עי' מהרש"א קושית מהריט"ל ותירון המהרש"א. ולנייסה אימתמיט תוס' ביומא (סו.) ד"ה ס"ל יומיה. (רש"ש)

איתקש שעיר המשתלח כו'. (יומא סב ע"א) תוס' ד"ה שני. (לבוש)

להכי איתקוש שיהו שוים במראה כו'. במ"ר פ' מסעי לרבות על ויתנו לנו שיש פרים שהיו מומיים מאם אחת כו'. (ועמ"ש שם אות כג במ"ק) ולכאורה קשה אמאי לא בעינן הכא ג"כ מאם אחת כו'. ולולי התם מלא כתיב שני אלא שיהו שוים במספר זוגי דרשו זכה. אח"ז מצאתי בלאנשין שם כדברים התלו. (רש"ש)

שיהו שוים במראה. נ"ב יומא דף סב ע"א. (הגרל"ב)

שיהו שוים במראה. עי' ת"כ אחרי ריש פרשת כ. (י"פ ע"ג)

דת"ר כו' שאין הכהנים מתכפרין. ת"כ אחרי פ"ג כל הנרייתת [וע"ש ספ"ג]. (י"פ ע"ג, הגרל"ב)

כהנים מתכפרים כו' שלא הותר מכללו. לקמן יד ע"א ד"ה מלן, יומא מג ע"ב ד"ה בת,

ודף ג ע"ב ד"ה מטמא, ועי"ש ע"ב ד"ה ימיו, ודף ס ע"ב ד"ה וכפר, ועי"ש סף ע"ב נמ"י ד"ה הוטוו כולן, ודף סו ע"ב ד"ה למר, ועי"ש סב ע"ב ד"ה שני שעירים, מנחות טז ע"ב רס"י ד"ה מ"ג דיוה"כ, ודף נב ע"ב ד"ה וכפר, וד"ה הוטוו כולן, קדושין עג ע"ב רס"י ד"ה מד לקהל, הוריות יג ע"ב, זבחים דף לט.
(מא"נ)

ומני רבא אמר. ג"כ ירמה דגרסינן רבה, ועיין נמ"ח דף לה ע"ב נמוס' ד"ה רבא. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה זה מזבח. אם הקטיר כו' ובשהייה. ומגולין פי' גלח שהיי', וכן פירשו המוס' ביומא. (רש"ש)

ד"ה מיהו. ואלו בשעירים כ"ג לע"ל. (רש"ש)

ד"ה הותר מכללו. ולא לאחרים הותר לע"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה דעבד (מעמ' קודס). **ויהוה"כ אינו מכפר עד שתחשך.** עיין ירושלמי סוף יומא דאיכא מ"ד דכפרין שעיר מכפר מיד. וכן סברה גמ' דילן דאמרה דתנקתיה וכו', דבשהה רגע ומת קודם השעיר ה"ל לדידיה כמין שעיר, וכן בעבד אחר השעיר. (ראמ"ה)

בא"ד. ויום הכפורים אינו מכפר עד שתחשך כו'. עי' כריתות י"ח, ועי' ירושלמי סוף יומא מה שיש מילוק זה, וע"ע ירושלמי פ"י דסנהדרין ה"ח, ועי' ירושלמי כאן ה"ו. (מהרש"ם)

בא"ד. כדתניא חומר בשעיר מביוה"כ שהשעיר מכפר מיד כו'. כתב מהרש"ל דלפ"ז מצא בריימ"ת זו ופשטה דהי"מ הוו גרסי לה בגמ'. והנה גם מדברי הר"ן שהי יומא משמע דכן היה גירסתו בשמעתין, וכבר הוכחה בריימ"ת זו בירושלמי שהי יומא וכ"כ בתוספתא שם, ומיהו מיכא למ"ד שם דגם י"כ מכפר כל היום בזמן שמין בשעיר, ובריימ"ת מיירי שהיה בדעתו להניח שעיר ולא הניחו, ועיין בר"ן בחידושיו, וכאן שכתב דגרסי' תנא ולא דתניא, דתי' אחר הוא. (מצפ"א)

בא"ד. כדתניא חומר בשעיר כו'. וכן הר"ן סוף יומא בשמנת החומר לחטאת ולעזאזל כתב גרסינן בפ"ק דשבועות חומר בשעיר כו'. ועי' מהרש"ל. ובחמת מחלוקת בריימ"ת זו בתוספתא סוף יומא. לחמנ תמה מהי מדגרסינן בכריתות (יח ב) ת"ל רש"י לחטיי מה לילו לכל חלב כזית שחריט ביוה"כ וכזית חלב בחגה ביוה"כ ס"ל דחמיר ג' מטאות כו', ע"ש היטב דמוכח להדיא דכל היום מכפר, וע"ע שם (ו:) דמיתה ג"כ הך סוגיא דהכא ובהוספתא דגריס אשר משמען גלוי ללע בהוספתא זו. (רש"ש)

בא"ד. משא"כ בשעיר. שמין מכפר גלח יוה"כ. (ראמ"ה)

בא"ד. א"נ אפילו וכו'. ר"ל דלגלוי מהי פירושא ה"ל למירון שני קמי מחלוקה דלא שכיח שימות מיקמ, משא"כ להאי פירושא דל"ד מנקמיה, ועיין רש"ל, ועיין כריתות ו. (ראמ"ה)

ד"ה וכפר. ולא מצינו שיכפר וכו'. ל"ש מהי קאמ, דהך קרא קאי על כל כפרת היום ולא רק לחנישתי. (ראמ"ה)

ד"ה ואיתקש. (נסופו). אבל מפורש שם בגמרא הטעם משום דלמכתן שמכפר על מצוה יחידה, והיינו כולא קמייתא בחשם תלוי ל"ש לאקושי להא. (ראמ"ה)

דף יד ע"א

גמרא. ומאי אם נפשך לומר. ג"כ יומא דף לו ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

וכ"ת ביתו וכו'. ל"ל דפשט הסוגיא הוא, ד"ל דלמ"ד לעם היינו ישראלים לחפוקי כהניש, וי"ל כל ישראל לחפוקי כה"ג, לה"ק וכ"ש ביתו כתיב, ר"ל ו"ש לפרש כלל על כל הכהנים, ול"ד לאחר לעם לפרושי מיכא על כ"י, ומשני כולן קרויין ביתו, ר"ל דאפשר לפרש ביתו אהכהנים, והדרן לסברת דמוטב וכו'. ובכהי מתיישבן קושיות מהרש"ם בסוגיא והמוס' ד"ה בדאהכהן. (ראמ"ה)

לכדתניא משלו הוא מביא. ג"כ בפרה יחמי פרשה כ. (הגרל"ב)

משלו הוא מביא כו' אשר לעם. לעיל יג ע"ב ד"ה הוטוו, יומא ג ע"ב ד"ה מלא, ודף ו ע"ב, ועי"ב ד"ה ר"מ, ועי"ש עף ע"ב, בילה כ ע"ב ד"ה למ"ד, מגילה טו ע"ב ד"ה ר"ב כהן, ודף כ ע"ב, ניטין כה ע"ב ד"ה שלח, חולין קלב ע"ב ד"ה מלח, מנחות לב ע"ב ד"ה הוטוו. (מא"נ)

משלו הוא מביא. מ"כ יחמי פ"ב. וזבחים לח, חולין כב, מנחות פג הובא בל' מימרא בשבל ולא משל מעשר. (יפ"נ)

ת"ל אשר לו כו'. (מגילה טו ע"ב) תוס' ד"ה לון. (לבוש)

הכתוב שנה. יומא לט ע"ב ד"ה למיגי. (מא"נ)

שנה עליו לעכב. ג"כ זבחים דף כג ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

תרי וידוים. נרסה לגמא ס"ל לר"ש דוידוי מעכב משום דמיומד כפרה בהוידוי. וזה יתכן מ"ש ביומא מ ע"ב ואזדו לטעמייהו דהיינו לפטר"ש בפלוגתא דר"י ור"ש דמתניתין כאן לי מיומד כפרה להוידוי, וכ"מ מירושלמי כאן ס"פ רק שנמחלף שם לר"ש וידוי לא מעכב, וט"ס הוא כמ"ש הטוש"ע דפי' הפ"מ דמוק מלד ע"ש. (יפ"נ)

חד כנגד שעיר הנעשה בפנים כו'. עי' לחם משנה פי"ח משגגות, ועי' מחנה לוי לעיל ז ע"ב נמוס' ד"ה וכפר כו' מ"ש שם.
(מהרש"ם)

כדתנא דבי ר"י כך היא. ג"כ יומא דף מג ע"ב. (הגרל"ב)

כדתנא דבי ר"י"ש כ"ה מה"ד נוהגת כו'. המציינים שכתו לעיין ליומא (מג ב), ושם הגי' מה"ד נותנת. (רש"ש)

יבא זכאי ויכפר על החייב. (מו"ק יז ע"ב) תד"ה משמים. (לבוש)

יבוא זכאי ויכפר. ר"ה ח ע"ב ד"ה שהמוקש, יומא מג ע"ב, ודף מד ע"ב נמ"י ד"ה כפרתו, מו"ק יז ע"ב ד"ה משמים, הוריות יג ע"ב.
(מא"נ)

מתני'. ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע. לעיל ג ע"ב ד"ה מי ר"י. ודף טז ע"ב ד"ה נטמא. שבת ג ע"ב ד"ה הא דומיא. יומא ל ע"ב רש"י ד"ה מה. מכות ח ע"ב ד"ה דאי נעי. כריתות יב ע"ב. (מא"נ)

ולא ידע ומשאכל ידע. (כ"ה הלשון במקדש) ולכאורה שפת יתר הוא, דהא כבר אמר ועלמה נעלם נעלמו כו' ואכל אה"ק. וע"ל דבא לאפוקי דאם אכל כזית בהעלם ואח"כ נודע לו ועכ"ז לא הוית אכילתו, דאינו מפיג קרבן דנקרא לא שב מידיעתו דאמרי' הוכיח קופו על תחלתו, וכ"מ להדיא דברי התוס' לקמן סוף די"ז ע"ש. והא דמשמע מזבחים (מח ב) דדוקא מחשב ואח"כ שמק שמק אמרי' לר"מ דע"ד לאשוה הוא עושה, אבל בשחק ואח"כ חשב ל"ש דהוכיח קופו על תחלתו לכ"ע, וכן בחולין (לט ב) לרבנן דרשב"ג, דהתם משום דשחיק מעיקרא מוכח דלא כוון לזה. וע' בריש סו"ע יו"ד ברמ"א בדין שומט שבקרוהו ומנמח שח"י הל' שחיטה לענין שחיטתו למפרע ובמתרומים שם. (וע' בספרי פ' ראה פיס' פ"ד ולא תשוד למפרע גי' הז"ר ופירושו, דלכאורה תולק על שבתי, אך המעיין היטב יראה שים לחלק ותכמ"ל) וזה קאמר ואבל אה"ק ולא ידע (כ"ל כל מקן אכילתו) ומשאכל (לאחר גמר אכילתו) ידע ה"ז בעו"י, וכן יתפרש בגמ' דמקדש. (רש"ש)

שאין מוסיפין על העיר. זבחים לג ע"ב ד"ה ולעבד, ודף קב ע"ב, פסחים סד ע"ב ד"ה קרמו, ע"ז כא ע"ב ד"ה ביטום, סנהדרין יד ע"ב ד"ה מתניתין, ודף טז ע"ב ד"ה אח תמנית, ערכין יג ע"ב ד"ה ונתנם. (מא"נ)

שאין מוסיפין. עמ"ס סנהדרין טז ע"ב ד"ה מנה"מ. (יפ"נ)

אלא במלך ונביא כו'. (סנהדרין יד ע"ב) תוס' ד"ה מתני', (טז ע"ב) תוס' ד"ה אח. (לבוש)

ובית דין מהלכין ושתי תודות. ג"כ תוספתא סנהדרין פ"ג. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה הכי קשיא ליה. וכיון שאין חסירין כו' לא יתכפרו בו כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ובשתי תודות. והיו נושאין אותן כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה כולן. תימה ולויים במה יתכפרו כו'. עתוס' מנחות לב ע"ב ד"ה מ"מ כזה בד"ה השוו, ועי' בית יוסף סי' נז ד"ה ולגלוי מי כהנים חייבים בשלים ולר"י דמין במינו לא נטל כהנים פטורים, ועי' מל"מ פ"ז ה"ו ממעילה ומנין. (מהרש"ם)

בא"ד. ופלוגתא היא. ג"כ ועי"ש בגרש"י. (הגרל"ב)

בא"ד. וכי תימא כו' דכתיב יכפר כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. (נסופו). ג"ל דמ"מ עדיף של מהרן שהותר מלל פימו שהן כהניש. (ראמ"ה)

ד"ה האי. ומדאצטריך וכו'. כוונתם להאי מינני ליה אינו כמו בב"מ, דהבריימ"ת הוי סתירה לסברתו. אבל לענ"ד לתיטה סתירה דממ"נ לריך קרא דלא יהיו משל פימו, ובהכי מיתרלא קושייתם. (ראמ"ה)

ד"ה דלא. ולא מיבעיא למ"ד במסכת שקלים כו'. י"ל דמ"כ אין יתכפרו נשיש ללכ"ע אין שוקלין. (מהרש"ם)

בא"ד. או אם בא אחר וזיכה שעיר לציבור כו'. ע' תוס' יומא לה ב' ד"ה ניחוש ודו"ק. (מהרש"ם)

ד"ה שני. ותימה דהא רבא כו' כר"ש. נרסה לכוונתם להא דר' ירמיה שם (סו.) דמוקי מתניתין דוידוי שעיר המשתלח דלא כר"י ע"ש, והי' גילסתם שם רבא, (ולפ' דשם העתיקו ר' ירמיה, זה יהוי יומא) יומא מינה מינעלי תוספות הרמשוים) או דט"ס הכא וע"ל ר' ירמיה. (רש"ש)

דף יד ע"ב

מתני'. נטמא בעזרה כו'. כתב התוי"ט בשם המוס' דמיטהרין למשמעין כו'. ול"ד במחכ"ת דמתניתין טוסק למשמעין דמ"ת מלת בהשתחויה או בשהיה או בזיכוי מרוכה, והמוס' לא כתבו רק על הא דבעי הגמרא ע"ז מנלן, ומיטהרין ליה לימוד מיוחד מזה. (רש"ש)

והשתחוה או ששהה. ג"כ [ירוש'] יומא פ"ג הל"ג ופ"ה הל"ת, נזיר פ"ג הל"ה. (הגרל"ב)

והשתחוה. עמ"ס לקמן טז ע"ב.
(יפ"נ)

בא לו בארוכה. ג"כ [ירושלמי] הוריות פ"ב הל"ה. (הגרל"ב)

בא לו בארוכה. עמ"ס לקמן יז ע"ת. (יפ"נ)

זו היא מצות עשה. לקמן טז ע"ב ד"ה מנהו, יומא ו ע"ת ד"ה נועל. (מא"נ)

היה משמש עם הטהורה. ג"כ עיין ירושלמי יומא פ"ת הל"ת. (הגרל"ב)

היה משמש. עמ"ס לקמן יז ע"ב ויח ע"ת. (יפ"נ)

ר"א אומר השרץ ונעלם. ג"כ ספרא ויקרא פי"ב. (הגרל"ב)

ר"א השרץ ונעלם כו' רע"א כו' ריש"א כו'. ופסק הרמב"ם בפי"ת משגגות כריש"א ועי"ש בכ"מ. והמוס"ת הקשה דהל הוי סתם ואח"כ מחלוקת כו' ע"ש. ול"ע כיון דרבי סתם תחלה כאן ופסק כריש"ש, ולפי זוון לקמוס כהלכה ולא הדר ביה, והמחלוקת דהכא לנקוף הוא מפני פלוגתא ר"ת ור"ע בידיעה שבתחלה, אי סגי בידיעת הטומאה כר"ע או בעינן ג"כ שידע גמה נטמא כר"ת, ובהא פסק הרמב"ם כר"ע נגד ר"ת, כי מאי דמשמע מהכ"מ דגם ר"ש סובר כזה כר"ע (וע"ל דוומא מדנקיט בלשוני העלם טומאה כר"ע) תמוה, דלפוס מלמודינו לא נעי ר"ש ידיעה כלל בתחלה, כדהוכיחו התוס' לעיל (ג.) בד"ה אי ר"ש.
(הגרש"ש)

ר"א אומר. עמ"ס לקמן נגמ' יח ע"ב, וביומלמי כאן ה"ת, ובמ"כ ויקרא מוכח פי"ב.
(יפ"נ)

על העלם מקדש. לקמן יז ע"ת ד"ה טימת, ודף יט ע"ת. (מא"נ)

רע"א ונעלם. ת"כ שם [ויקרא מוכח פי"ב]. ועמ"ל ג ע"ב. (יפ"נ)

גמרא. טומאה אחת היא. ג"כ יומא דף פת ע"ת. (הגרל"ב)

וארבעי קמייתא דליתנהו. לעיל ג ע"ת ד"ה ידיעות, [שבת ג ע"ב ד"ה ידיעות, כריתות יט ע"ת]. (לבוש, מא"נ)

נעלמו ממנו הלכות טומאה. ביומלמי סוף ה"ת מבעית כה"ג אי לת ידע שחייב קרבן, ומשמע שם דפשיט דהוי ידיעה.
(יפ"נ)

אי צפרדע טמא כו' כעדשה אי מטמא. לקמן יט ע"ת ד"ה קפק, בילה יט ע"ת, כתובות טו ע"ת ד"ה חלת, כריתות יג ע"ב.
(מא"נ)

זיל קרי בי רב הוא. ג"כ סנהדרין דף לג ע"ב, הוריות ד ע"ת, כריתות דף יג ע"ב.
(הגרל"ב)

ולא ידע כעדשה אי מטמא. (לקמן יט ע"ב) תוס' ד"ה עשו. (לבוש)

בעי ר' ירמיה בן בבל. ביומלמי ג"כ כעין זה ע"ש רב מתלת נכנס למקדש וקטר שהות כנפש. (יפ"נ)

שעלה לא"י. לעיל ג ע"ת ד"ה אי ר"י.
(מא"נ)

הא לא בעי ידיעה בתחלה. ג"כ ביומלמי דפ"ק מסמע דבעי. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה ידיעה היא. למהוי וכו'. ל"ל דבודאי אינה ידיעה גמורה, דת"כ ליפטר משום ידיעה בשעת מעשה, ול"ל דבשעת מעשה נעלם ממנו עיקר מקדש או טטומאה, דבכל התיסורין הוי הנלם אפילו לגת בכה"ג, ועוד דת"כ ס"מ למעני מלינת דר' ישמעאל אי הוה ידיעה בשעת מעשה לפטור בכה"ג, וא"כ ודאי לגת הוה ידיעה בשעת מעשה למייב לר"ע בכהיתה עם הנלם טומאה, גלח הוה הנלם זה וזה בידו. דדומיא דחיובא דהנלם טומאה הי פטורה להנלם מקדש. ועוד דאי לת"ה מלינן לאוקמוה מיוב מקדש לגת"ה ה"ל לר"ע כגון שבשעת מעשה נודע לו מקדש שנעלמה טומאה. וע"ל כמ"ש הר"ן דלר"ע ל"ב ידיעת מקדש בחחלה כלל. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה ונעלם. ונעלם מכלל דידע כמו ונעלמה כו'. ע' לעיל ה ע"ת להיפוך.
(מהרש"ם)

ד"ה או. ולעיל בפ"ק דפריך וכו' ומולי תלי נמי בהך מנעית. גלח דבעי במקדש כי היכי דנדע דלר' קבעי לה והמס מילתא דפסיק נקיט. (ראמ"ה)

דף טו ע"א

גמרא. משיחתן מקדשתן. ע' ספרי נשא מד, במד"ר פי"ב, פסדר"כ פ"ת, ירושלמי יומת פ"ג ה"ו, ומ"ש בסנהדרין טו ע"ב. (יפ"נ)

וכן תעשו כו' אותם במשיחה. יומת יב ע"ב ד"ה משיחתן, ודף לט ע"ת ת"י ד"ה אם כן, ע"ז נג ע"ב רס"י ד"ה והקדשנוס, וזבחים כד ע"ת ד"ה אלי ויקפה, מנחות ז ע"ת ד"ה למר, ודף כז ע"ב ד"ה אלי ויקפה ומשיען. (מא"נ)

וכן תעשו לדורות. עי' ירושלמי סנהדרין פ"ת ה"ג דלדרים נאמת וכן מעשו לדורות, רק דמפרש לגת קאי אכלים כ"ת אחנית המסבן ע"ש. (יפ"נ)

תנא שתי תודות. ג"כ תוספתא סנהדרין פ"ג. (הגרל"ב)

שתי תודות וכו' דכתיב ואעמידה שתי תודות גדולות. ג"כ כיון למין זה רמז בתורת משה, אין היה עזרא יכול למחק דבר מעמה, ול"ל דהוכחת שעה היתה אז, דהכי נקטי אין זה לדורות דהוספה לעיר ולעזרה לריכה שתי תודות, ובפרט דהיה זה היפך דין התורה דהכי אתת נאכלת ואתת נשרפת, ואתריון דע"פ נפיק נאכלת אף לחיפסל ביוצא, ואין לפשר לקטוע דבר זה להלכה קטוע, מה שלא היתה אז רק הוראת שעה. ועי' רמב"ם פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד וט"ו ע"ש, ול"ע. (מהרצ"ח)

ותהלוכות לימין. ביומלמי סנהדרין [פ"ת ה"ג], וכאן ה"ב אמר ר' שמואל בר יוחן מה כתיב מהלכות לו מהלוכות גלח ניטלות על ידי אחר, ופי' הפ"מ דדייק מדלח כתב מהלכות. ומלבד זה ביומלמי מורה בהפך, גם הדיוק הוא בהפך, דמהלכות יותר מסמעו שהולכות בעלמן. ונראה דדברים הכתובים דכ' חסר כאילו נקרע מתהלכת ע"י אחרים, וכל"ל מה כתיב מתהלכת לו מהלוכות בוי"ו משום דניטלות ע"י אחר, ונראה דהיינו דמוכח דלאו היינו קרבנות המותרים שהלכו מעלמן, גלח שניטלות ע"י אחר והיינו ע"כ שלחמי תודה, וכאן ביומלמי הגירסא משונה. (יפ"נ)

מי איכא חשיבותא וכו'. ר"ל לעכובא וא"כ למאי כתבה, דאי להידור גלח"ה בכל מלוה לריך להחנאות. (ראמ"ה)

והתנן נאמר בעולת בהמה. ג"כ ספרא ויקרא פרק ט. (הגרל"ב, יפ"נ)

שאחד המרבה. ג"כ שבת דף לו ע"ת, יומת דף מב ע"ת. (הגרל"ב)

התודה היתה באה מן ה' סאין

ירושלמיות כו'. עי' במהרש"ל שכתב דלפי' התוס' דגם על המיפה הוסיפו, היתה בלה מן שם שלין ירושלמית כו' ע"ש. ותימה דהא במשנה שם מפרש והולך דלמדה ירושלמית היו שלשים קב כו', וכ"מ עוד מהתוס' עצמן שהקשו שם דניזל בתר השתא כו', ע"ש. (רש"ש)

אין העזרה מתקדשת. פסחים לח ע"ב ד"ה ומיפוי ליה, מגילה י ע"ת רש"י ד"ה לפו, מגיה כד ע"ת, (וע"ש בירושלמי דמגיה, וירושלמי דיומת פרק ו כ"ם מתקדשין ונתקדשין), מכות יג ע"ת ד"ה לינן, זבחים כד ע"ת ד"ה הואיל, ולף נו ע"ת, וע"ש ס ע"ת, קדושין נג ע"ב ד"ה וכי, חולין קח ע"ב ד"ה ואין, ד"ה אבל, מנחות יט, לקמן יז ע"ב ד"ה ואין, וד"ה וטמא שנכנס. (תא"ש)

אין העזרה מתקדשת כו'. ה"ג בירושלמי סנהדרין שם [פ"ת ה"ג] ע"ש ר' יוסי בר' נון. (יפ"ת)

אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה כו'. עי' רש"י ותוס' זבחים כד ע' ד"ה והיכא. (מהרש"ם)

מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה כו'. מסתע מהיכ דלמאי מוקי נפסלין ביוצא, ומכלן ק"ל למ"ם תוס' זבחים (נג:) דקדשים קלים אינן נפסלין ביוצא, וכ"כ במכות (יח.), ותע"ג שקדקדו שם כן מהסוגיא דהתם, אינו כלאי להוציא מכח סוגיא מפורשת דהכא, וכ"מ במכילתא פ' בא, וגם התוי"ט שם נמשך אחר דברי התוס'. ומיהו מ"מ תוס' זבחים דקדשים קלים פ"ג ביוצא, אפשר דלא ביוצאים מירושלים קאמרי, אלא כלומר ביוצאים ממחיצת העזרה קודם זריקת דם תייר, והיינו כר' יוחנן דקי"ל כוותיה לאמר בר"פ כל התדיר בשר קק"ל שיצאו לפני זריקה כשר. (מצפ"א)

רש"י. ד"ה שתי תודות. מנחמי' כו'. וכ' בגליון דשייך לעיל במשנה. ול"ג דשפיר שייך הכא דבעי מ"מ (דבעי כל הני) ומשני מוכן תעשו, והרי תודות לא הוו במשנה, לכן קאמר דזה גמרינן מנחמי'. וע"ל עוד דל"ל וכ' תודות כו', והל"ל עם ד"ה וכן תעשו. (רש"ש)

ד"ה תלאן בשירות. מדכפל קרא בלשניה כלי השרת אשר ישרתו כו'. לך הרמב"ם בפ"ת מהל' כלי המקדש ליף מדכתיב ישרתו גם בקדש לומר דבזירות הן מתקדשין. ונראה דפרש"י עיקר, דאין לומר דמנקודש יליף לה כלל, דהא אינטריך להת, דאם נדפ"ב דזבחים (קיג.) דאין כלי שרת נבחרי, ובגמ' שם (קיט:) יליף לה מדכתיב ושרתו גם בקודש. (מצפ"א)

ד"ה ה"ג אי לאו. וכתיב ישרתו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ואעמידה. לימין מעל לחומה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אטו לחמי. אם רצו כהנים. עי' שעה"מ פ"ב משמיטה ה"ג נסוף דבריו בד"ה כ' התוס' בפרק המודה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אם רצו כהנים לאכול בקדשים מי מעכב עליהם. עיין לקמן (יז:) תוס' ד"ה אין שותפין כו'. (מצפ"א)

תוספות. ד"ה וכן תעשו כו'. עי' זבח השלמים להר"מ גלאנטי בסופיו. (מהרש"ם)

ד"ה וי"ל דאתא וכו'. אבל ל"ע בל"ב במקדש נמי פושו כתיב במשכן בהאי קרא גופיה. ול"ל לתרץ קושיתם, דמשה לא עשה כלליס רק משיחתן וכבר נתמעטה, אבל המשכן הקים משה ומיהו במקום ע"ג קאי. (רא"ה)

ד"ה ללמדך שאחד המרבה כו'. עי' גאור זרוע לי' ק"ם סי' ו מ"ם בזה. (מהרש"ם)

ד"ה אין עזרה. תימה למ"ד דאין מנחה בבמה היאך מתקדשת כו' אבל בימי שלמה ויהושע קשיא כו'. הקשה מהרש"ם דתימא דמ"ד אין מנחה בבמה, ס"ל כמ"ד בזבחי מכל אלו מנן. וי"ל דהא ר' יהודה הוא דאמר דאין מנחה בבמה ומיהו ס"ל דקדושה דשעה קדשה לע"ל, דהא אמר במגילה (כא.) והשיחותי את מקדשכם קדושתן לף כשהן שומרין, ומשמע דדרשא גמורה היא, וכ"מ מדברי הרמב"ם פ"ו מהל' בית הבחירה, (ומה שהקשה הט"ז ע"ד הרמב"ם משלחי פרקו אין דבריו מוכרחים כמ"ש שם) ובין דס"ל קדשה לע"ל ע"כ ס"ל דבכל אלו מנן, ועזרא לזכר בעלמא הוא דעבד כדאמר לקמן. אך י"ל קושיית התוס' לתומו מ"ד הוא ר' יהודה כמ"ש, ומיהו ס"ל לתפשר

נעצרת דאין מיפור בענין ביאתן לדידיה. (מצפ"א)

בא"ד. תימה וכו'. ל"י מאי קושיא, דהא בתוגת לבור כ"ע מודו דקרבה כבמנחת העומר [והתרכתי בזבחים שם], ה"נ תוגת ליבור היא והקריבו המנחה ע"ג יחיד כיון דלא תפשר דמנחה בליבור ליכא. (רא"ה)

ד"ה בשחיטת. ולמאן דאמר תנור מקדש נמי לא כו'. עתוס' זבחים כ ע"ב ד"ה יליפה, ובוקה נ', ומנחות ט'. (מהרש"ם)

בא"ד. דלא ליפסלו בלינה כו'. גם לשיטת לחם תנה ס"ה מתמידין ומוספין בשיטת רמב"ם לק"מ, דהכא בעינן קידוש גמור ולכ"ע מיפסל בלינה. (מהרש"ם)

דף טו ע"ב

גמרא. והכתיב לא תאפה חמץ כו'. עי' פניס יפות פ' לו. (מהרש"ם)

אלמה לא אפשר דמקדש בשתי הלחם כו'. מה שהקדק המהרש"ל מחמי לף דמי ליה דש"כ שלמה כו'. ל"ד דמהכ"ת דלהדיא מזה קושייתו דהא תפשר בב' הלחם, ואפשי לף המתין שלמה עד עצרת. (רש"ש)

דמקדש בשתי הלחם וכו'. שלמה ע"כ לתיפה להקישם דרב"ת. (רא"ה)

שתי לחם בשחיטת כבשים. פסחים יג ע"ב, ולף מז ע"ת ד"ה ואי אמרת, וע"ש מו ע"ב ד"ה מלתוייהת, ומנחות מו ע"ב, ולף מת ע"ת, וע"ש לה ע"ב, פילה כ ע"ב. (מא"ז)

אין בנין מקדש דוחה י"ט. שבת קט ע"ב ד"ה לת שבתות, ר"ה ז ע"ב, ולף ט ע"ת, וע"ש ל ע"ת רש"י ד"ה ת"ש, פסחים נט ע"ב ד"ה ולת, פילה ב ע"ב ד"ה ואין, קוכה מת ע"ת ד"ה מי ימי, מנחות קח ע"ב. (מא"ז)

אין בנין מקדש. ה"ג [ירושלמי] סנהדרין פ"ת הל"ב. (הגרל"ב)

אין בנין מקדש דוחה וכו'. ל"ע דמי ת"ל לקדש בע"ת, הוי כמכשירי עבודה שת"ת מבע"י דלמו תפילו שבת, ומולי כיון דלא כתיבי תודות ומנחה בתורה לא למו, ולפ"ד תוס' לעיל קד"ה אין, ניחת. (רא"ה)

אין בנין בהמ"ק בלילה. בירושלמי שם [סנהדרין פ"ת ה"ג] אין מקדישין בלילה. ומשמ לת מחמת הקושיא משמי הלחם, כ"ת מלחם הפנים דקדש' ע"י במוע"ם, וכהכ לת מקשה מלחה"פ, דהכא אחמץ מהדר ונלחה"פ אין ממץ. (יפ"ת)

ת"ר שיר של תודה. ל"ב עיין ירושלמי דפיקיהן, ופ"ק דסנהדרין דגמר מקלקי אחרינא. (הגרל"ב)

ואומר ארוממך ה' כו'. כל"ל נו' לפרש"י דשיר של תודה הוא משמור לתודה וכ"ל ממהרש"ל. אבל הרמב"ם משמע דמפרש דשיר של תודה הוא מרוממך, ות"כ ת"ם הני' תומר בלא ו"י. (רש"ש)

ושיר של פגעים. נרכות ה ע"ת בלא"ם, פסחים כה ע"ת ד"ה חון, ולף קיל ע"ת ד"ה נפתח, קוכה מז ע"ב ד"ה טעונין.

שיר של פגעים. עי' ירושלמי ערוכין פ"י ה"ת. (יפ"ת)

ואומר יושב בסתר וכו'. נראה להת פיומת דמ"ד פגעים היא, דלמ"ד נגעים ע"כ אמרו ונגע וכו'. (רא"ה)

ריב"ל אמר להו להני קראי. ל"ב נרי"ף פ"ת מנרכות. (הגרל"ב)

ריב"ל אמר להו להני קראי וגאני. ל"ב ל"ל דלהכי אמר ריב"ל הני קראי, לתגן קודם שהלך ליען משום דהוה אפשי בלילה, כדאי' בתק' סופרים פט"ז ה"י ע"ש בה"י, וכן הוא בירושלמי דשבת פ' כל כתבי ה"ת. ולפשר דהיינו נמי דמשני לעיל שתי, משום דהוה מפשר מתוכו העון שקרא בספר תגדה שלא ניתן לכתוב אז עדיין, והיה קורא בה מענין קמ"ז מזמורים שבתוב בספר תהלים ע"ש בירושלמי, לכן אמר להו להני קראי דספר תהלים קודם השיחה, לתגן ולכפר אלה על אלה וק"ל. (מהרא"ב)

להני קראי וגאני. בירושלמי נרכות פ"ת ה"ת מוכיח דריב"ל ל"ב מפיכת גאולה לתפלה בשל ערבית ותמוה הדבר, והרמ"ם פי' מפיכת ק"ש לשיחה ותפוק. ונראה משום דתפלה אמר שם דק"ם שמתון למטעו הוא לתבריח ממזיקין, וריב"ל דקרי פסוקים מתרים לתבריח, ע"כ ס"ל

ד"ה ת"ר. ומהו שיר של תודה וכו'. ל"ע דהא"ל ומוזר ומומר מרוממך וכו', ללמדנו הוא מתהלים, ככתוב על מזמור ה' מה רבו וכו'. וע' בהרמב"ם הלכות בה"ב שלא פירש כן. (רא"מ)

בא"ד. ומהו שיר של תודה מזמור לתודה כו'. עתוס' ע"ז כ"ד, ועי' מדרש רבה פ' לו. (מהרש"ם)

ד"ה הך דמקרבא. בין העם לחומה. לף ידעתי למה לף אמר ממוצעת בין מיצוה ולמומה. (יעב"ץ)

בא"ד. ממוצעת בין העם לחומה. נראה דט"ס הוא וע"ל בין המיצוה למומה, וכן מתוס' פסחים (פה ב) ד"ה המלוות דאיתא בין ל"ד ובין המומה, ל"ל בין המניס ובין המומה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אסור. לאישתא צמירתא לימא כו'. כל"ל, כי כן איתא שם וכן העתיקו בפסחים (קיא.). ועוד דאיתמא ל"י מתמע בפנהדרין (מו ב) דאין בה סכנה, מדאיצטרך שמואל למיסרי מטעם דקרקע עולם. ול"ג ובמקום סכנה מתרפאין בכל איסורין (פסחים כה.). וזה יש לתמוה דאולי לף היה העפר רפואה גמורה כמו הנך דפליגי רבנן עלי' דר' מתיא ב"ח ביומא (פד.). (רש"ש)

ד"ה אמטו. וקשה א"כ פנימית אמאי נאכלת כו' ובפרק כו'. לק"מ לפי המסקנא [בפסחים פו.] דשורת וכר שורת, עי' לת"ם פ"ב דמדות. ומ"ם שפודים בפ"ת תוך לחומה, היינו תוך לחומה נמוכה, ודברי תוס' תמוהים שהשיגו על רש"י בחגיגה, ובדו פירוש זר וגלחו מאד לפרש פעמי להלהי חומה לפי דרכם, וכן נדחקו בהסיק דכיולד נולין, ולמסקנא דהתם ודאי פירש"י דהכא אתי שפיר בלי דוחק, והוא התמת הגמור, וע"ע בתם לבינה. (יעב"ץ)

בא"ד. לפי שיש דבר אצלה. ב"ב עי' תוס' פסחים (פה:) שכ' דקרי לה פנימי לפי שהיתה בין ב"ה ובין החומה, אי נמי דמקרבת לחומת העזרה קאמר עכ"ל. (מל"ה)

ד"ה דקדשה. וא"ת כו' דכ"ז שלא קדשה העיר כו'. לכאורה מתניתין קאי על הוספת העיר והיא כבר קדשה. (רש"ש)

בא"ד. בשילה ונוב וגבעון שנאכלין בכל הרואה. וע"ב ל"ע דגבי נוב וגבעון תנן שם דק"ק נאכלין בכל ערי ישראל ולא בכל הרואה. ולכן נראה דמיצות נוב וגבעון טפ"ה. (חש"ל)

בא"ד. וי"ל דמכיון שהלכה כו'. נראה דל"ל כיון שהלכה קלת נעשה אומו מקום מקודש, ולכן הוה כמו שיש קיומ עיר ומו מינה נאכלת בכל הרואה. אבל קשה להוי"ל שבדבריהם לעיל בד"ה אין עזרה. (רש"ש)

דף טז ע"א

גמרא. על פי נביא נאכלת כו'. עפיה"ת. וק"ל מה כתיב הלה מלוות, שאין נניס לשאי לחדש דבר, והאומר שנאמר לו מן השמים איזה הין קטוע לדורות ה"ז נניס שקר כמ"ש הרמב"ם פ"ע מיסה"ת הל"ד, ומלשון המשנה משמע דדין זה נוהג לעולם. תירוץ זה למדתי מדברי הרמב"ם בתשובה פ"ו מבית הבחירה ה"ל, שכ' שם ומוכלן כו' אחת כו' והשניה תהא נשרפת ולף כתב הפנימית כו' כשמשנה, נראה שמפרש דזהו הל"מ דהשתא אינו שירלו תהא נאכלת והשני תהא נשרפת, ומימי נמניס היתה הוראת שעה עפ"י נניא שתהא הפנימית נאכלת, ונקטה כן המשנה אבל לאו דוקא וכדפסק הרמב"ם, ויש לכוון ואת בדברי הכ"מ, ובפי' הרמב"ם ס"ם קלת ט"ם ע"ם. (רש"ש)

ר"ה אמר בכל אלו תנן. נראה דהיינו פלוגתת שיבוזלמי סנהדרין [פ"ת ה"ג], דר' זירא אמר מאחר שהיה נניא מוריס ומומיס למה צריך מתמתני', ר' יהודה אומר צריך מו"ת. (יפ"ת)

קדושה ראשונה כו' זכר בעלמא. עיין ע"ב ד"ה קדושה, וד"ה אי, לעיל טו ע"ת ד"ה אין עזרה, פסחים לט ע"ב ד"ה תרוי, פילה ה ע"ב ד"ה ויקח ר"ת, ר"ה לף ע"ב ד"ה ויקח ר"ת, חגיגה ג ע"ב ד"ה עמון, יומת טז ע"ת ד"ה עמון, וע"ם לף פב, ע"ז כת ע"ת ד"ה ניסוך, חולין ו ע"ב ד"ה לת, תמורה כת ע"ת ד"ה אי קסבר, ד"ה ה"ג, זבחים כד ע"ת, ולף כו ע"ת ד"ה למעוטי, וע"ם ס ע"ב ד"ה אלי קסבר, ולף קו ע"ב ד"ה וקיבלה, נכורות ל ע"ת רש"י ד"ה נעי מומה. (מא"ז)

קידשה לשעתה ולא קידשה. ג"כ יבמות דף טז ע"ב, תוליז דף ז ע"ב.

ת"ש אבא שאול אומר שני. ג"כ [ירושלמי] סנהדרין פ"ש הלי"ג, וע"ש דף"ח בלח שכתב תוספתא שם. (הגהל"ב)

ת"ש אבא שאול אומר. וג"כ מג"מ פ"י, ותוספתא דסנהדרין פ"ג ע"ש. (חשו"ל)

אבא שאול אומר. ה"ג בירושלמי שם [סנהדרין פ"ש ה"ג]. (יפ"ע)

ובשתי תודות ובשיר. (ערכין לב ע"ב) תוס' ד"ה נקדשו. (לבוש)

ולמה קדשוה. בירושלמי [סנהדרין פ"ש ה"ג] ולמה לה קדשוה מפני שתורפה. ובתוספתא פ"ג דסנהדרין כנגמ', וע"ע שם שינוי נוסחא בהגהות"ם. (יפ"ע)

א"ר אליעזר שמעתי. בירושלמי שם פ"ר מצהו למפלגון ר"י ור"ל, מ"ש נוגין ומ"ר מקדישין ומ"ש מקדישין ומ"כ נוגין, מ"ד נוגין ומ"כ מקדישין אין רואין את המחיצות כאלו הן עולות, ופי' הפ"מ כמו קרקע עולה למעלה בהן ע"כ נוגין תמלה, ואין רואין הוא בל' נמתיא ותמוה. ונראה להוא כמ"ש בירושלמי מע"ש פ"ג ה"ג מימי זה"ל בפלוגתא מי רואין את המחיצות כאלו הן עולות, ושם פי' הפ"מ בעלמו כאלו הן קיימות, והכונה שם להיינו מי קדשה לעמ"ל דלמ דנפרטו בחומת ירושלים פרנים, רואין כאלו הן עולות ולא נתרבו וקיים קדושתן, וכדמסיק שם דפלוגתתן היא בפלוגתא ר"ש ור' יהושע מי קדשה לעמ"ל. וה"ג כאן בסנהדרין פי' דמ"ד נוגין ומ"כ מקדישין ס"ל דלמ קדשה לעמ"ל ע"כ נוגע בחול, אבל למ"ד קדשה לעמ"ל קדושה היא מעיקרא, ואין נ"מ בזה שינוי אומה תמלה. (יפ"ע)

ממאי דלמא דכ"ע כו'. (ר"ה לז ע"ב) תוס' ד"ה ומיקח, (מגיהב ג ע"ב) תוס' ד"ה עמון, (יבמות טז ע"ב) תוס' ד"ה מאי. (לבוש)

(ל"ל קמ ע"ב) תוס' ד"ה מאי.

ר' אלעזר בר' יוסי אומר. מ"כ נהר פ"ה. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ה"ג לה בתוספתא. אבל לא מע"ש וחברים אוכלים שם מע"ש. וג"כ ג' זו ל"ע, דהיינו יעלה על הדעת דע"ה יהו ממחיצים בקדושת מע"ש יותר מהחברים. ומנם בחמת מתוספתא דסנהדרין שם אינה להיפך, דחברים לא היו אוכלים שם מע"ש. ואמנם גם זה ל"ע דלמה החמירו החברים במע"ש יותר מקדשים קלים. ואמנם בחמת במג"מ שם הגירסא בחמת התחנונה שהיה קדושתה גמורה חברים וע"ה נכנסים לשם ואוכלים שם קו"ק וכ"ש מע"ש ע"כ, וזה ג' נכונה מאוד, וכן ל"ל גם כאן. (חשו"ל)

ד"ה כל המצות כו'. ושאין עושין מגרשיהן שדה. הט"ש בגמ' הקשה דזה שאין עושין מגרש שדה קאמינן בערכין גבי ערי לוים והם לא היו מוקפין חומה. וכבר הרגיש בזה המ"ל קוף הל' שמיטה ויובל, ומירץ דהמס מקרא ליה וגזה"כ הוא גבי ערי לוים. ומ"ש שם המ"ל מחכות (יב.) וב"ב (כד.), עיין מש"ה בחיבורי. (מצפ"א)

בא"ד. ושאין עושין מגרשיהן שדה. עט"ש בגמ' שהקשה ע"ז. (רש"ש)

בא"ד. ושאין עושין מגרשיהן שדה. עי' מל"מ פי"ג משמטה ויובל הי"ד שחמה ע"ז, ועי' חמס קופר יו"ד סי' שלח. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה תני כו'. תימה דמה דחקו להגיה דכמה שתם משניות אשכחן דאית להו קדושה לע"ל כו'. מזה רחיה לפי' ר"ח בגמ' (שם) דלמ"ד לא קדשה לא יוחרו הכתוב, וכ"כ בזבחים (קג.). ועי' בט"ש בגמ' שכתו כן הכיא רחיה לפי' ר"ח מחמת קושיית תוס' בחולין (יז.). (מצפ"א)

בא"ד. תימה דמה דחקו להגיה כו'. לעד"ז לחינו מגיה רק מפרש ותני ר"ל פרש. (והחום' עלמו כתבו כן בב"ק (מט ב) ד"ה ותני, ושם ניימני עוד מקומות) דכן מצינו בסנהדרין (פא.), ובמכות (כד.) דאל חטמאו כל אלה להרלוון בו בחחת מכל אלה, וכהן בעוז"ה. (רש"ש)

בא"ד. תימה וכו'. נרחה לישב דר"ל לא בעי למעבד פלוגתא מדחת בהת, כיון דע"כ אמ"ד לא קדשה לעולם יכולין לקדש בת' מכל אלו, יש לנו לומר דה"ה למ"ד קדשה ללא מלינו דפליג בהת, ור"ה לא בעי לאוקמי מתניתין. גם חינו מוכרח דכל מ"ד לא קדשה לע"ל יסבור דיש אמריה היתר, דאפשר דל"ם היקש דמנוחה לגאלה, [כמו דל"ם ליה מ"ד קדשה לע"ל] ופשיטה דקרא דכיון שנאלה לגאלה נאמרו לעולם אע"ג דנטלה, ולפ"ז ל"ק קושיתו לקמן ע"ב ד"ה קדושתו. (ראמ"ה)

ד"ה דכ"ע. וא"ת דבפ"ק דחגיגה א"ל לר' אליעזר כל"ל מ'. (רש"ש)

בא"ד. והכא איירי בקדושת מחיצה כו'. עי' רמב"ם ורלבב"ד פ"ו מהי הבמיה. (מהרש"ם)

בא"ד. ואע"ג דקדושת הארץ בטלה מ"מ בפ"ק דביצה וכו'. וג"כ מד' המוס' אלו נרחה דס"ל דכרם רבעי חינו נוהג בחו"ל, וכדעת הרמב"ם ס"ל שהמית הכ"ן בפ"ק דר"ה, ולפיכך מקום כיון שנטלה קדושת הארץ גם בפ"ש לא מנהוג כרם רבעי, ומ' שפיר דמ"מ מדרבנן היה לריך להוליכם לירושלים, דמדרבנן בודאי נוהג בפ"י כמו בתרומות ומעשרות. [ומה שקשה לפי הס"ד דר"ח ס"ל דגם קדושת ירושלים לא קדשה לע"ל, מ"כ למה הלריך ר"ח להביא בירושלים, יעויין בחוס' ב"ר"ה דף לא ע"ב ודו"ק]. (חשו"ל)

בא"ד. א"נ מודה ר"א דעזרא קדש לע"ל קדושת מחיצה. עיין חוס' סוכה (דף מז). ולפשר דשאני התם דמעשר לר"ח הוי מיועד רק מדרבנן. (מצפ"א)

דף טז ע"ב

גמרא. נטמא בעזרה כו' שיעור השתחואה. לעיל יג ע"ב ד"ה וכפר, פסחים לו ע"ת ד"ה במקום, וע"ש נב ע"ת, יומח ל ע"ת רש"י ד"ה ומה, ולף ס ע"ב ד"ה וכפר, מכות טו ע"ת, יבמות ז ע"ב ד"ה ולמה, נזיר יז ע"ת ד"ה בעי, עירובין לת ברש"י, חולין ב ע"ב ד"ה שמא יגע, ולף קלת ע"ב רש"י ד"ה מזבח, זבחים לת ע"ב ד"ה וכפר, מנחות לב ע"ת ד"ה ומ"ש, ולף טו ע"ת ד"ה ובפר, קוטה טו ע"ב ד"ה ר"ג, ולף טו ע"ת ד"ה ובית, שקלים פ"ד ה"ו. (מא"ן)

דהשתחואה גופה בעיא שהייה. ג"כ עיין ירושלמי קוף ה"ג. (הגהל"ב)

אבל כלפי פנים אע"ג דלא שהה. בירושלמי כאן ה"ג כה"ג בעי, אם נטמא ונכנס לפני ולפנים אי מיב ופשיט לה דבעי כדי המתחוה, ומוכח דס"ל דלפי' לגד פנים בעי שיעור שהי', ושם מבע"ל על לחה מהן מיב אם על הרלחוה או על המחוה, וכן ביומח פ"ה ה"ת. ונרחה כפי' הק"ע ונירלמו שם דנסהימו בכדי שיעור נאמר י"ל דאינו מיב אז דקי מה שעי"ז נתמהה יניחנו ומיב על היניחה, או דהמיוב הוא על שהייה ופשיט דעל החחוה, דעל היניחה אין למיינו דהלא מוחרים לו לת, ופי' הפ"מ בגי' הכחוה דמוק. (יפ"ע)

וכמה שיעור שהייה כו'. עי' ירושלמי פ"ב ה"ג. (מהרש"ם)

וא"ל ר' שמואל ב"נ. כ"ג דל"ל. עי' מגילה (כג.). (רש"ש)

כמימרה דהאי פסוקא. ה"ג פליגי בירושלמי יומח פ"ג ה"ג, ועע"ז פ"ד ה"ת, ומשוה מע"ש פה בנבלי ע"ש. ובירושלמי כאן ה"ג הוח שיעור אמר ע"ש ר' סימון בשם ריב"ל כדי שתילת שלום כו'. ול"ע דלחומו הע"ד לאמר ביומח שיעור אמר עד כדי ויכרעו כו', שהוח גדול הכוח יותר. (יפ"ע)

וחד אמר כמויכרעו. ג"כ [ירושלמי] יומח פ"ג ה"ג. (הגהל"ב)

ת"ר קידה כו'. עי' ירושלמי ע"ז פ"ג הל"ת. (הגהל"ב)

וכה"א ותקוד בת שבע. ג"כ בס"ת כ"ד וכ"ח כתיב ויקוד תפיס תרלה. [ועיין ברש"י ד"ה תרלה וכ"ש, ועיין בחוס' ד"ה קיקיון]. (הגהל"ב)

על ברכים. מגילה כג ע"ב, הוריות ד ע"ת ד"ה הסמוה. (מא"ן)

כריעה על ברכים. עי' ירושלמי ברכות פ"ת ה"ה, סוכה פ"ה ה"ד, ב"ר פל"ט. (יפ"ע)

השתחואה זו פישוט ידים ורגלים כו' להשתחוות לך ארלה. ג"כ מדוע לת הביאו פסוקים קודמים ויסמכו תרלה בפי' ורוח ובפ' מי שהה. ועי' שבר יוסף להגחון חזולמי בחידושיו להוריות ה ע"ת, וכ' דחלם יוסף היה בסח הסמך והירח מסמחות לו, ויעקב חמר הנה נחה להסמחות לך תרלה, מכלל דבסח המסמחה היינו תרלה, חבל בחה דחסרות תרלה ליבח למסמע מיניה, דהרי כתיב נמי תפיס תרך יסמחו לך, עי' חוס' כחן. (מהרצ"ח)

וכה"א הבוא נבוא וכו'. לת מיימי מיסמחו תרלה לחלעזר דמוקדם. דה"ת דוקח היכי דכתיב תרלה, חבל יוסף חמר מסמחוים בסמח והוח פירש תרלה, חלמח דבסמח הכי הוה. (רחמ"ה)

צריך שהיה למלקות. עי' ירושלמי נזיר פ"ג ה"ח דבסיטן בין למלקות בין לכרחן. (יפ"ע)

בעי רבא צריך שהייה למלקות כו'. עי' חי הכ"פ. (מהרש"ם)

רש"י. ד"ה קדושת כו'. שאין אחריה. נ"כ זבחים דף קיב ע"ב. (הגהל"ב)

ד"ה למלקות. אם התרו בו שלא לעמוד. עי' חוס' בסמוך יז ע"ת ד"ה נריך, ובחל"מ פ"ג מהי הבמיה מקדש הכ"ת. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה תנהו. וא"ת כו' אזהרה מניין כו'. עחוס' לעיל ז ע"ב ד"ה ואחת. (מהרש"ם)

ד"ה או. ושמא קים ליה כו' ובחולין כו' ובחולין כו'. הן הלשון בזבריהם כאן שלם בלחי חוס מגרעת, ולף עמדתי ע"ד המהרש"ל שנחן חסרון בהם, גם מש"כ בדממעטי' בחולין חוחלת, נחשך לשון החוס' ביומח, חבל שם ע"ש ול"ל כמ"ש כאן מלעיל עבודת כו'. וכן תיקן שם הגרי"ס. (רש"ש)

בא"ד. כמו חיה ובהמה שזו בכלל זו. נ"כ חולין דף ע ע"כ. (הגהל"ב)

בא"ד. ונקשה דא"כ ר"א אמורא חולק על ר"א תנא כו'. ע"ע חוס' יומח ג ע"ב ד"ה דרבים. (מהרש"ם)

בא"ד. ונראה לו דגבי שילוח כו'. נרחה להגהת רש"ל המלוינת לעיל שיכת הבח.

ד"ה קידה. תימה כו' וישתחו לאפיו כו' ויקד וישתחו לאפיו. לעד"ז דמלו חין קוסיח, לכינוי לפחיו הם' שם על יעקב והכי על המלאך וי"ל לפניהם, וכן בגמ' לת הביחו רק קרא חפיס חרל כו'. (רש"ש)

דף יז ע"א

גמרא. או דילמא בפנים וכו'. עי' מל"מ הלכות מירות והלכות ביחת מקדש שהקשה מזה. ונרחה לדבמ פסיקא ליה לל"ש שהיה רק היכל דנטמח בפנים, ולכן גם נזיר בבה"ק לת מבעי ליה רק היכל דנטמח בפנים, שהנהג בזבחים וכו' כדלמריגן בנזיר י"ו דקדמה ביחה לטומחה, שהרי הוח מיב ע"י המעשה שעשה בביחתו בשידה ע"מ ליטמח, ובעי חת"ל לריך שהיה למלקות מי דוקח בבה"ק חו לת, ולכן חמרו שם מי לחמרו היה לת מנזור, נזיר מ"ט וכו', ל"ל כי היכי דלת מבעי לך בנזיר גמור שנהנה לפיחו בשוגג, דמ"מ כיון שנטמח בחוץ היינו בעת הביחה, [דלכה"ג בהיכל חם היה שם טומחה בעת כניסתו, הוי נמי כנטמח בחוץ בה"ק דרמב"ם] חתי חיובו מעת התרחתו, הח נמי הרי נהנה בטומחה חף שלח היה חו נזיר לת ל"מ לן מידי, ולרבח לת נל"מ בן מזיד לחוטם כלל, ול"ש בעי נטמח במזיד חי גמירי שהיה לפיחו במקדש, והדר בעי בזיר בקבר בכל גוונח רק בחוטם חולי גמירי שהיה לפיחו בחוץ מבמה"ק, ולף ל"מ כלל בן טמח בחוץ לנטמח בפנים, חך במזיד בזיר לת מבעי ליה כלל לפיחו בגוונח דרבח. (רחמ"ה)

ל"ש לקרבן ל"ש למלקות. (מכות כח ע"ב) תוס' ד"ה ופפי. (לבוש)

תלה עלמו באויר עזרה. מכות יב ע"ת ד"ה מילן, יבמות ז ע"ב ד"ה ונכנס, סוטה מה ע"ת, ב"מ לף יב, ב"ק ט ע"ב, זבחים טו ע"ת, ולף כה ע"ב, וע"ש כו ע"ת. (מא"ן)

טימא עלמו במזיד. לקמן יח ע"ב ד"ה חלמח, ולף יט ע"ת, וע"ב ד"ה חמר, ע"ש כו ע"ב ד"ה מנטוער, נדרים ד ע"ת ד"ה הוחיל. (מא"ן)

טימא עלמו במזיד וכו'. והוי שב מידיעתו, דחפסר למטומחה מקפו ילכו כגון טומחת נגלה וקבי וכה"ג. ועי' במי הר"ן. לך לדעתו ג"כ חפסר להמימה כגון שלח היה לו יב"ר, וע"ב לת המימה הרמב"ם. (רחמ"ה)

נזיר בקבר בעי שהייה. בירושלמי נזיר [פ"ג ה"ה] פלוגתת, דר' יומנן ממיב חפסיה ור' חלעזר פוטר עד שיפרוש ויחזור ויכנס. (יפ"ע)

בעי שהייה. לעיל טו ע"ב, ולף מ ע"ת רש"י ד"ה ולת לכל, נדרים ד ע"ת, נזיר יז ע"ת. (מא"ן)

או דילמא באונס גמירי. (נזיר יז ע"ב) תוס' ד"ה ונת. (לבוש)

בא לו בארוכה. יבמות ז ע"ב ד"ה ומחר. (מא"ן)

ואפילו כה"ג כולו בעי רבא כו' ותפשוט כו' התם כו'. כה"ג בחולין (לב.).

(הגהל"ב. רש"ש)

אלא דקיי"ל טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה. וג"כ שמעמי דנספר רפני תם הקשה לתף לפי שמוכיח מזה דשיעורא גמירי, מ"מ המינה טעמא שנשימש משכחת לה בכה"ג שנטמא בעזרה, חבל בהא למינ"ש בתוספתא דסנהדרין וכפ"ק דכריתות ומייתי לה בסנהדרין דף פג, דטבול יום שנשימש ג"כ במיתה היכי משכחת לה, ואפילו חם נאמר למיירי שנטמא בעזרה וטבל שם, מ"כ הרי שהה שיעור השתחוויה והילוך קלה, והוכיח מזה בדעת הסוברים דזמן דגדלות משנינן מעל"ע, ומ"כ י"ל דנכנס טבול יום בעת שהיה קטן ובעת שנשב עבודה הגדיל, חבל בדעת הסוברים בלעולם נעשה גדול בלילה לת משכחת לה, דהא כבר היה לו הע"ם ע"ש. ואכן במש"כ בק"מ בחלת דהא זמן הגדלות חלית בב' שנרות, ומ"כ י"ל דנכנס קודם הפסח ב' שנרות ולאחר שהניח ב' שנרות עבד עבודה, ועוד י"ל דנכנס דרך גגין ועליות למיונ מיב מחמת הביחה, דהא למרינן לקמן ע"ב דדוקא דרך ביחה חקרה תורה. (חשו"ל)

טמא ששימש במיתה המ"ל כו'. ק"ל הא ק"ל כ"ט מן המת שמין הנזיר מגלח עליה ג"ת עלי' על נהמ"ק (רמב"ם פ"ג מנהמ"ק הי"ד וט"ו), וטומח שנשמ משמע שמין מילוק ומייב לף בהן, ומ"כ מ"ל בחותן שמין הנזיר מגלח עליהן. וי"ל דעיקר קושייתו ממשמר כפויים דקי"ל למייב על נהמ"ק וכן על חמותו וכהרמב"ד שם ה"ט ובפ"ד ה"ד, ומשכחת לה בנכנס דרך גגין, ועי"ש בחל"מ בפ"ג הי"ט. ועוד י"ל דחקשה חליבת דר"מ דפליג על הך כללא דכ"ט שנשמ"ע מגלח כו' בחשנה דנזיר (ט ב). (רש"ש)

טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה כו'. עי' מעין החכמה דף קנ ב' וסך ג', וע"ש דף נב ב' נג ג', ועי' מי' הר"פ, ותשו' רבנו מיים כהן ג"ת סי' כ, וילקוט הגרשוני ת"ג מכחנים סי' ל"ד. (מהרש"ם)

אי דשהה בר כרת הוא כו'. עי' בחי' ר"ח שנם שבח מיהודה ליומח הקשה הח משכחת לה בעבד עבודת קרבן יחיד בזמן שכהן טמחים וטומחה דחוה בליטה והי"ל רשות לכהן טומחה ולח לעבוד קרבן יחיד, ועי' בחי' רבנו מיים כהן ג"ת סי' כ, וילקוט הגרשוני ת"ג מכחנים סי' ל"ד. (מהרש"ם)

מהל' שגגות מ"ם בזה מכמה מקומות, ועי' ס' מנחת חינוך מל' שפב. (מהרש"ם)

בא"ד. משמע דאויר נמי נתקדש. עי' מכות דף יב ע"ל מד"ה חילן ובמהרש"ל שם, ועי' עליו במל"מ פי"ט מהל' שגגות ה"ח. (ג' מהרש"א)

בא"ד. משמע דאויר נמי נתקדש. ועי' לקמן ע"ב ברש"י ד"ה חין חולכין. (רש"ש)

ד"ה צריך. בטימא עצמו בשוגג וכו'. כ"ל שלא המרו כו דהוי כשוגג למלקות. ובעיא זו ולר"ש לקמן לא תליין הא בהא כלל, די"ל דלריך שהיה למלקות ולוקה כשנטמא בשוגג, ומ"מ משיב מעתה, דמחלת ביאתו למקדש גרלון היתה, אף שבהיתר, וכן להיפוך י"ל דרך לקבלן נעי שהיה ופשילו במזיד, ולא מזיד גמור אלא כמ"ש המום' לקמן שגג במקדש. ומזה יובנו דברי המום' הללו שדמק בהם המל"מ פ"ג מהלכות מיאת מקדש ע"ש. (ראמ"ה)

בא"ד. אבל אם היה שרץ במקדש והתרו בו שלא יטמא עצמו בלא שהי' נמי מילקא לקי כו'. ק"ל הא ממנות (יד:) מרבש"ת מר"י כל ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו, פי' אלא הוי ל"ת הנ"ע אף ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו, ואמר רבא התם (טו.) כתיבא ומניא, דכתיב ויטלאו מן המחנה וגו' טמא לנפש ולא יטמאו את מחניהם, ומניא אלו הן שיכולין הבא אל המקדש טמא, פי' לאכ"ג אלמא דוקא שיטמאו הוא נל"ע דוקאו, לא מהני משום דהוי ל"ת שקדמו עשה, שאפשר לקיימה קודם עבירת הלאו דוקא שיטמא את מחניהם, דהיינו שלא יכנס כלל בטומאה, והיינו דוקא כשנטמא ממון אבל בשטימא עלמו בפנים, ואף ה"ל לאו דוקא שיטמא עלמו בפנים, דהא לא שייכא קיום עשה דשלוח קודם שיעבור על הלאו דעדיין טהור הוא. וא"כ קשה לחמי לוקה כלל כשטימא עלמו בפנים, הא מזהרה דטומאת פנים כתבו התום' לעיל (טו.) שהוא מקרא דלא יטמאו, ולגבי טומאת פנים ה"ל ניתוק גמור, כיון דאי לא שייך קיום עשה דשלוח קודם שיעבור על הלאו, וה"ל דומיא דגזל דלא שייך השבה קודם שגזל. וי"ל דהתום' כאן מחוי לשיטתייהו, שכתבו ביומא (לו:) דלא תשיב ניתק לא"ל שייך שיתק כל מה שבלאו, אבל אם לא ניתק כל מה שבלאו לא הוי ניתק כלל ולוקין עליו, והשתא ש"מ כאן דלקי עתי על טומאת פנים משום דלא יטמאו דלא תשיב ניתק, כיון דלא הוי ניתוק לגבי טומאת מחון, לא תשיב ניתוק עתי לגבי טומאת פנים, ועיין מ"ש המל"מ בפ"ג מהלי מלוה. ומיהו נם קו' קו"ח סי' נז, ונם שושנת העמקים כתבו דלפ שהקשיה העשה מעשה, משוי ניתק לעי"פ שלא ניתק כולו. (מצפ"א)

ד"ה או. שהייה למלקות הכא משמע כו'. עי' מי הר"פ. (מהרש"ם)

בא"ד. ורב אשי דפליג עליה התם. לנוסם דהיה ס"ל מאי תייב דקתמר ר"ח תייב לשמיס בתירוים מלקות, אבל לפי התירוים ע"כ ר"ח תייב מלקות ממש קתמר. מל"מ פ"ג מהלכות מקדש הכ"ת. (ג' מהרש"א)

בא"ד. א"נ כו' ולא לענין חיוב כו'. והא לעיל יד ב' במשנה תייב קרבן תשהייה אף דנני קרבן בשוגן ג"כ משנה כלתיתא בשהייה ס"ה וכריתות ד', היינו משום דלנבי תיוב קרבן דבשוגג בודאי מהלת כניסתן בשוגג למיתתני מעשה, משל"כ לענין מלקות דבמזיד לא מלטרף תחלת כניסה דבשוגג ועי' מל"מ פ"ג מהלכות מקדש הכ"ת בשופו. (מהרש"ם)

בא"ד. ור"א דפליג עליה התם וחשיב שהייה כמעשה כיון כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה צריך. בטימא עצמו בשוגג וכו'. כ"ל שלא המרו כו דהוי כשוגג למלקות. ובעיא זו ולר"ש לקמן לא תליין הא בהא כלל, די"ל דלריך שהיה למלקות ולוקה כשנטמא בשוגג, ומ"מ משיב מעשה, דמחלת ביאתו למקדש גרלון היתה, אף שבהיתר, וכן להיפוך י"ל דרך לקבלן נעי שהיה ופשילו במזיד, ולא מזיד גמור אלא כמ"ש המום' לקמן שגג במקדש. ומזה יובנו דברי המום' הללו שדמק בהם המל"מ פ"ג מהלכות מיאת מקדש ע"ש. (ראמ"ה)

בא"ד. אבל אם היה שרץ במקדש והתרו בו שלא יטמא עצמו בלא שהי' נמי מילקא לקי כו'. ק"ל הא ממנות (יד:) מרבש"ת מר"י כל ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו, אלא הוי ל"ת הנ"ע אף ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו, ואמר רבא התם (טו.) כתיבא ומניא, דכתיב ויטלאו מן המחנה וגו' טמא לנפש ולא יטמאו את מחניהם, ומניא אלו הן שיכולין הבא אל המקדש טמא, פי' אלא הוי

מיוחד ולא נתפשה לה נתפשה מוכרת, לף לתפשר לפרוש, מפ"ק לענין מיוח מיחה דגלמד מן ונעזרה לף תעשה דבר, ל"ק נתפשר לפרוש שוב מיחה, ומפ"ז לף המיח הרמב"ם נהל' ס"ב הך דהיינו לו וזה ברור. ובלא"ה לף ק"ם קו' הם"י והפלתה, דהכי כתן גלי תורה לף תקלב, היינו לף תפרוש כמ"ש לקמן (יח:), ותפרה תורה את הפרישה. (מהרצ"ח)

בא"ד. דאימא יצר אלבשיה כו'. עי' נוהע מיהודה מהד"מ מהא"ע סי' קנ מ"ש נשם הש"ס ומ"ש עליו, ומכאן רמיה לד' נו"ב ודו"ק, וע"ע מיהרש יעקב יכמות כ ע"ב תוס' ד"ה מטו וכו' מ"ש שם. (מהרש"ם)

דף יח ע"א

גמרא. אידי ואידי אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' הוא. וק"ל דהכי ללא ה"ל ידיעה כיכמות שחטת, מ"מ שם אם"כ כשוהע לו שחטת לא נודע לו בפעם ג', ללא נודע לו על חטת לכשיסה ואם"כ נודע לו על חטת דפרישה חייב ב', וכדאמר ר' יוחנן בשבת (עג:) גבי אכל ג' זיתי חלב בהעלם אחד, דשם נודע לו על הראשון ואחר נודע לו על השני חייב שתים, דידיעות ממלקות לחטאות, וא"כ אינה לשיטר דה"ל בכה"ג חייבי, וכבי מוקי רב אשי בשבת (לד.). וי"ל דהכא מיירי בשני חלקי ורבא קיימיך, ולשיטתם פריך שפיר לשיטתו ליה להו ידיעות מחלקות כמו שפרש"י. והתוס' שם (ע:) נדלו לומר דלף הפרשה ס"ל לשיטת שחטאות, ולפ"ז ל"ש הא דלא בעי לאוקמא הא דהכא בשהפרישן קרבן כשנודע לו על ג' קודש שנודע לו על השני, דבכה"ג נמי לפשר דלא מחייבי שתים. ללא ילפינן דקשה דה"ל לאוקמא בשנודע לו על ג' וכיצד קודש שנודע על השני, דכפרה לכ"ע מחלקת, וכה"ג הקשו תוס' על רש"י בשבת (לד.). וי"ל דא"כ מאי קמ"ל דחייב ב' בכה"ג, וכמ"ש תוס' בכה"ג בשבת (לז ריש ע"ב) גבי הוליא ושזר והוליא בהעלם אחד. ול"ד להא דשבת (לד.) דשמעינן דחייב ב', דשם בהוליא חוכל וכלי בב"א גרע מכזה שיש יכול, כדמוכח בתוס' שם. (מצפ"א)

אכל ב' זיתי חלב בהעלם א' הוא. משמע דלאומר מוחר שוגג הוא. ותע"ג דלפני ורבא דקיימיק לן דפ"ב דמכות (ט.) דלאומר מוחר לאו שוגג הוא. היינו דוקא בני גלות, דטובא דשגגה כתיב ממעטינן לאומר מוחר וכמ"ש התוס' פ"ו דשבת, ופפ"ב דב"ק, ופ"ו דשנהדרין. ומיהו בשמוך גבי הא דמוקי לה בשמוך לוומחה, ובע"ח לזו ולזן ת"ח לזו, אל"ל בשאומר מוחר לאפרושי וכפי' רש"י, אלא שגגה בכרת ונקרבן והוצ"ל בלאו ועשה דשמה שגגה, ושב מילישמו נמי הוא ובלאוי פ"ו דשבת. (מצפ"א)

ואלא בשאין שמוך לוומחה. יעמוה לה ע"ב ד"ה ונמצאת, ולף לד ע"ש בכ"י ד"ה על כל, וע"ש עב ע"ב, יומא ו ע"ש, כמוהות ג ע"ב, זבחים ק ע"ב ד"ה אמר. (מא"נ)

אבניסה אנוס. עי' מ' ב"ב מ"ת מיו"ד סי' לו ד"ה ועתה כו', בשתירה מנלה דף יב ע"ש לחייב מוחמת אפי' שלא בשעת ומעמה. (ג' מהרש"א)

ותרוייהו תנינהו. ב"ב ע"ו דף לד ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

שמוך לוומחה. יעמוה שב ע"ב ד"ה חייב, ולף נד ע"ב רש"י ד"ה שכן, בשחיט עב ע"ב ד"ה שמוך, מו"ק ה ע"ש, נלה טו ע"ש ד"ה לפילו, לקמן יט ע"ב ד"ה עשו. (מא"נ)

צייח מאי דקאמר רבב. עירובין נט ע"ב ד"ה ב"מ, יומא מג ע"ב. (מא"נ)

צייח מאי דקאמר רבב. ב"ב זבחים לף ק ע"ב. (הגרל"ב)

אר"ה משמיה דרבא. אין זה שתם רב הוסף, אלא רב הוסף אחרון הוא, כגון ר' הוסף בריה דר' יהושע הוה תלמידיה דרבא, או ר"ה בר נתן דלקמן. (יעב"ץ)

אר"ה משמיה דרבא. ב"ב דכ. (הגרל"ב)

אר"ה משמיה דרבא. הסה"ד בהקדמה מגיה משמיה דרבי או דכ. (רש"ש)

נועץ עשר צפרניו. מיוסלמי סוריות פ"ב ה"ה יטות רשבי מלמעוחיו בטוחל. (יפ"ע)

המשמש מת. יומא פב ע"ב ד"ה מה, [יעמות נג ע"ב ד"ה שמקומו]. (לבוש, מא"נ)

המשמש מת בעריות. ב"ב שנהדרין לף נה ע"ל, [יסוסלמי] סוריות פ"ב הל"ה. (הגרל"ב)

המשמש מת בעריות פטור. עי' ר"ם הנה על יעמתו מד"ה שמקומו, ובשעה"מ סוף פ"ל מאיסות. (ג' מהרש"א)

א"כ מצינו ארוכה וקצרה בנדה. עי' יסוסלמי סוריות שם [פ"ב ה"ה]. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה ובת"ח לזו. ובבעילת הטומאה שוגג כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לא בסמוך לוומחה. כגון שאמרה לו נטמאתי כו'. מעמע ללא מצי נמה שמאמר לו לחרגשה, (והא נלא"ה מוקמינן לה בר"פ הרואה כתם לחרגישה), ועשה לף מקשה מו והא נמצא קמני כו', דכיון לחמרינן החם מיחר הרגשה שמא הוא לכן הוה כמו חנוס. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אי בע"ה. שלא נודע לו שנתחייב חטאת. מלי זה שמעע ללאו דוקא כשנור שחוס היה ולא חטח כלל, ללא גם נידע שעבר ומייב כרת, מ"מ כיון שלא ידע שחייב קרבן. כ"מ פ"ב משגנות ה"ו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וחזר וקצר וטחן כחצי כור כל"ל. (רש"ש)

ד"ה לעולם. וה"ה דהוה"ל בשמוך לווסתה ואפרישה. ל"ל ד"ל לכוחת הגמרא לומר לחייבו לף שלא שמוך לווסתה, וא"כ ע"כ צריך לשיטר לפילו לדיך לפרישה, וכה"ג כחבו החוס'. (פור"י)

בא"ד. וה"ה דהוה"מ למימר בשמוך לווסתה ואפרישה. ודב"ה והא נמצא עמדו בחיטה, להיכא מצי לשיטר לחייב קרבן הוא על הפרישה ומייבי לחמרה לו נטמאתי, ס"א היכי מצי לשמוא על שלא עשאים משפך וכו'. וי"ל לייבב ב' הקושיות בחדא מחחא, ד"ל לחמרה לו נטמאתי היינו לשמרה להרגישה, ולף להרגשה לחוריינא, מ"מ כיון לחוקימנא לשיירי בפ"ק שמוכה לווסתה דעומדת לו בחזקת טהרה ים לחלות בהרגשה שמא, ולכב"פ אינה נחשבת לודלי נדה לחייב חוסה חטאת, ולפיכך אם נמצא דם אחר שיעור ווסת אינן חייבין חטאת, ד"ל דינא אח"כ ונעשת בחזקת שהיה טהורה. ועוד אפשר לשפי' אם אמרה דרשאה דם ממא מ"מ אינה נחשבת לחייב בעלה חטאת, להא לפילו בחקום דנחנה החורה נחשבות כגון נחם על הבן לעניין גלולות, או להעיד על אחו שערה להיות מקוללה לאיש, וכמו לשחריכן בקידושין (סב:), מ"מ לענין מכות ועונשין אינן נחשבים וכמבואר שם, וא"כ אפילו אם נאמר דהחורה נחנה נחשבות לחחה גם להחמיר, מ"מ לענין קרבן ומלקות אינה נחשבת, ומיהו בשמוך לווסתה לחוקה לחורה בזמנו גם ורבנים לדבר, אפשר דנאמנת אף לענין חטאת, ומצו"ה מוקים לה בשלא שמוך לווסתה ודו"ק. ועוד יש לייבב קושיא הגיוה ד"ל דמלחה ע"י קינוח מרחה טהור, להוכרה הדבר לשפרע דהדם להרגישה בשעה שחמים היה דם טהור ודם טמא לא מלחה רק לאחר שיעור לוחיים, ולפיכך נחמין מחפקת ופטורין מן הקרבן וק"ל. (חש"ל)

בא"ד. בשמוך לווסתה וכו'. עמ"ש בחנור שחמ"ו. (דאמ"ה)

ד"ה והא. חימה וכו' ואמאי פטור כיון דאמרה נטמאתי. ולפשר דמלינן בהרגשה השמש ולבני מוקי דווקא שלא בשמוך לווסתה, לפי בשמוך לא מלינן בהרגשה שמש כלל, מדשחשבינן ליה יבידה ולחים לחלוח. והא לחיתה בר"פ דנדה בהכא בהרגשה ע"ש. ליחא למאי דשקינן הכא בשמוך לווסתה, אלא דמלינן בהרגשה ובקרוב שמש הוא. (דאמ"ה)

ד"ה דאי. יכול לדקדק וכו'. נראה דמן הכחוב אין ראיה, דהא לף מייבר קרא לפרישה, אלא בשמצא לף בקרב הוי נמי לף בפרוש מי שיין, ואי ל"ש לף בהרגיש. ועוד לפילו אי בשמצא מח חייב, אינטריך קרא לחייב בשמוך לווסתה ולאחה דם בשעת פריסחן, ולהכי צריך ס"א דל"ש בפטור מח, ודרשת אלא בקרב לצריך להאי חיובא בפרישה, ומחרוייהו ידעינן דינא דמחניתין. (דאמ"ה)

ד"ה א"כ. דהיינו הנאה מרובה וכו'. עי' מיוסלמי סוריות דמפרש הכי. (דאמ"ה)

דף יח ע"ב

גמרא. ר' יונחן בר' יוסי בר לקוני'. מיוסלמי שם [סוריות פ"ב ה"ה] ר' יוחנן [קחם] שמל מר"ם בר"י בר לקוני'. (יפ"ע)

אזהרה לבועל נדה כו'. עי' מחם קופר יו"ד סי' קלב. (מהרש"ם)

ותהי נדתה עליו אפילו. ב"ב [יסוסלמי] סוריות פ"ב הל"ה. (הגרל"ב)

בשעת נדתה תהא וכו'. מיוסלמי סוריות דרים מהאי קרא למיונא דאפילו פירקה נדה עליו מייב. (ראמ"ה)

לא תקרב נמי לא תפרוש. שם מיוסלמי [סוריות פ"ב ה"ה]. (יפ"ע)

א"ר יאשיה. ב"ב נדה הגירסא ג"ר ירמיה. (רב"פ)

שיפרשו מנשותיהן שמוך לווסתן. יעמות שב ע"ב] חוס' ד"ה חייב, (נדה טו ע"ב) חוס' ד"ה לפילו. (לבוש)

כל שאינו פורש מאשתו שמוך לווסתה אפי' הו"ל בנים ככבני אהרן מתים וכו'. נראה דדוקא חוחם בנים שנולדו מבילה זו, ובזה ל"ש דנקיט אפי' בנים לדיקים, דהלף לחמרו פ"ק דנדכות (ו.) דהא דכחיב פוקד עון אבות על בנים מיירי בשאוחזין מעשה אבוחיהם בידיהם, אבל בשאין אוחזין לף ונענשו בחטא אבוחם, אך זה דווקא בשאר עוונות, אבל אם נולדו מטיפה אסורה, שפיר אף בשאין אוחזין מעשה אבוחיהם, יש להעניש בחטא אבוחם, דלולי החטא לף נלו לעולם, וז"ש לאפי' בנים לדיקים שאין אוחזין מעשה אבוחיהם.

(ערוך שמואל)

המבדיל על היין במוצאי שבחות ה"ל בנים זכרים. עיין בסמים (לף קיג). (מצפ"א)

כל המקדש עצמו כו' הוין לו בנים זכרים. לשומר שבוח הוא שלא יחוח בלא בנים כלשון כך ל"ל משני טעמים, וק"ל. (יעב"ץ)

כל המקדש עצמו בשעת חשמיש כו'. נדה (דף עח). (מצפ"א)

אמר חזקיה שרץ ונבלה א"ב. ב"ש מיוסלמי כאן ס"פ חזקיה אמר ממעוקת ר' יוחנן אמר משמעות דורשין ג"ש ולקמן יט., ובה"א כאן מיוסלמי מוכח לחפיס לנר"ח בעיון דיליה ות"ח ערך ומלה אינה נחשבת בעיניו. (פור"י)

איבא בינייהו דעולא רמי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר כו'. עי' נדה כח ב' חמוך נרי"ף כר"ח ולא נרס, וכבר העיר בזה ח"ל. (מהרש"ם)

ורמינהו א"ר אליעזר. ב"ב שפרע ויקרע מעוחת פרק ז. (הגרל"ב)

ורמינהו. ה"ה מקשה מיוסלמי ומשני בכבכן. (יפ"ע)

אר"א מה נפשך. ת"כ ויקרא חוצה פרשה יב. ומיוסלמי סוריות שפ"ח מדמי לה הוכו ב"ד ולא ידעו על מה הוכו ע"ש. (יפ"ע)

או בנבלת שרץ טמא למה לי. ק"ל הא לגיפא דר"ח קיימיק הכא, ולדידיה לינטריך ערך, להא שבר נשפ"ז דנזיר דמ"ח על מיחת מקדש שלא על טומחה מן החח שהנזיר מנלח עליה, וע"כ כל דבר טמא ל"ד, וח"כ לינטריך למכחב ערך לומר לחייב עליו לע"פ שאין הנזיר מנלח עלי'. (מצפ"א)

[ור"ע אוידי דבעי כו' לכדרבי. עיין בשפרע ויקרע מעוחת פי"ב לחיחת החם ר"ע חומר יכול כו' ת"ל בהמה וע"ע]. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה ולהבדיל כו'. ל"ל להבדיל ע"ו. (רש"ש)

ד"ה שרץ ונבלה. אבל ל"י באיזה מהן ואותה טומאה כו'. כל"ל ומלח שגג מיוחנת. (רש"ש)

ד"ה מה נפשך כו'. ר"י פוטר אמר ר"א מ"נ. נ"ב ל"ג בחחני'. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה אלמא. וי"ל כו' משום דסבור משמש מת פטור. ר"ל כמו שחמר להדיח ז"ל החמחת מת בעריות פטור. ומהרש"ל נראה שהיה גורס שם רבה. (רש"ש)

בא"ד. לא שייך למיקרייה אנוס כו' אלא משום דהויא חדא שגגה. נראה לח ללא כחבו ולא מיפטר ללא משום שנזכר כמו שכחבו לעיל, דמ"ה שפיר שייך למיקרי לחום משום דנזכר ואינו יכול להחזיר, ע"כ כחבו דב"ל לגמרא דללאו הכי בטעמא פטור משום דהוה חדא שגגה. (פור"י)

ד"ה אמר. מעליו דריש כו'. עי' נדה ל"ג, ועי' טוב טעם ודעת מהדורת ג' סוס"י קפב. (מהרש"ם)

ד"ה לא תעשה. דלא מחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוה אפסח ומילה. ומיהו נרפ"ג דמכות דמי לה, דהחם ס"ט לחיחקום לל החורה כולה לעבודת כוכבים, מה עבודת כוכבים לחמר לחמנה לף חעבוד ולא עבוד מחייב יש פסח ומילה דקום ועשה ניהו, ול"ב עשה דנדה ללא חעבד הוא וכמ"ש החוס' לעיל (יז:) לף בעי מוהרה, והא דבעי הכא מוהרה פי' בחה"ר דמשום חיוב לחשם חלוי הוא. ומיהו החום' לטעמייהו שכחבו נרפ"ג דזבחים דקרבן לף בעי מוהרה. (מצפ"א)

בא"ד. דלא מיחייב חטאת אלא א"כ יש בה. ול"ע דהא מפקינן מכות (יג.) דקרבן לף בעי מוהרה, ללא דבעינן שלא יהא קום ועשה כמו עבודת כוכבים, וכמו שכחבו החוס' לעיל (יז:) ד"ה מבל כשאין מיידין. (פור"י)

בא"ד. דלא מיחייב חטאת אא"כ יש בה לאו כו'. עי' מכות יג ב', ועי' שער המלך פ"ד מהלכות, ועי' שוות חיים סי' קו, ועשות' ובזחים קו ב' ד"ה מוהרה, ועי' שו"ח מהר"י מלמד ח"א סי' קג מיוח"ד סי' כ, ותשו' מהר"י מלמד ח"א סי' קג קד, ועי' מוספות רעק"א פ"ג דמכות מ"ט בזה, ותשו' חמרי חת סו"ח סוס"י ל"ח. (מהרש"ם)

דף יט ע"א

גמרא. פרשה שנאמרה ונשנית. ב"ק סד, יבמות עח ע"א ד"ה בו, סנהדרין נט ע"ב, חולין עג ע"ב ד"ה מאי לאו, מנחות י ע"ב, בכורות מג ע"ב ד"ה הא לימא, פסחים נב ע"ב. (מא"נ)

פרט למחעסק. ה"נ מיוסלמי ס"פ. (יפ"ע)

ור"י אמר משמעות דורשין א"ב. וכן חמר ר"י נזיר מג ע"ב (לנירסת שלנו שם, אבל לנירסת בה"ג נחום' שם הוא חבי). וביומא פ ע"ב (זבחים נב) לף מסחייס חי ר"י חו ריב"ל. וכן חמר חבי חבי בר"ש ב ע"ב, ובמו"ק ז ע"ב, ובינמות לד ע"ב, (סנהדרין דף עה ע"ו), ובב"מ כז ע"ב (ובגליון הש"ס שם מסר וגם בסרש"ם) ורבא הוא בר פלוגחיה דחבי בכל הש"ס, וכן בנזיר לנירסת בה"ג. (חל"ג)

משמעות דורשין. ב"ב סנהדרין דף עו ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

דרב ששת מחליף דר"א לר"ע כו'. הקשה לי מכס אחד הא המ"ל מימן קנו כחב לעיל בגלוי המחליף דברי ר"ש לדר"י. והשחמי לו דדברי המ"ל נוחעים מהספרי פ' שופטים, ושם אי' שלא שמור על טהור טמא ולכאורה שפת יחר הוא, אך הכוונה לדוקא כשיש נ"מ לדינא מצא"כ כשאינו אלא משמעות, ודו"ק בהכא. (מצפ"א)

העלם זה וזה. שבת ע ע"ב ד"ה העלם, ופ"ה חמר, סנהדרין סב ע"ב ד"ה העלם, ופ"ה הא לא קשיא, כריחות ג ע"ב. (מא"נ)

העלם זה וזה. מיוסלמי פ"ל ה"ל לפי' הפ"מ מפיס דפטור לר"ע כיון לחיכא העלם מקדש חו קדש, אף לחיכא ג"כ העלם טומחה גמיה. (יפ"ע)

הרי העלם טומאה בידו. (סנהדרין סב ע"ב) חוס' ד"ה הא. (לבוש)

ת"ר שני שבילין. ב"ב מוספחת טהרות פ"ו. (הגרל"ב)

שני שבילין. פסחים י ע"ל, (ופ"ם מה שכחבחי), כחוחות כז ע"ל ד"ה והלך, ופ"ה וחם, מכות ד ע"ל ד"ה מצינו. (מא"נ)

והלך בראשון ולא נבנס. (כחוחות כז ע"ל) חוס' ד"ה וחם. (לבוש)

הזה ושנה וטבל. יסוסלמי ר"פ. (יפ"ע)

ר"ש פוטר בזו. ב"ב נכריחות. (רש"ש)

רש"י. ד"ה פרט למחעסק כו'. כגון נחכוין לחחוך את החלוש וחחך את המחובר. עיין חוס' דכ"ג מפעל מסוס מלחכת מחחנת שהרי לף נעשית מחחנתו. והא לף קשיא לפרש"י, לחזיל נעעשי' נכריחות (יט.) דר' חלינעזר לית ליה מלחכת מחחנת חלרה חורה ע"ש. ללא דקשיא לי ע"ז מסוגיא דספ"ד דזבחים (דף מז). (מצפ"א)

ד"ה ור"ש פוטר. דאין כאן באחת מהן ידיעה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה פרט. ומיהו תימה וכו'. לנרסחנו נכריחות שם מפורש נגמ' לנר"ש לנרין

כה לכלמי ורבא עיי"ש, אך לדידן דקיי"ל כר' יהושע, ע"כ דילפינן גם מכאי ורבא מן מלאכת מחשבת, ודברי שמואל נכונים. גם מה שהולך בהלבים לטעם נהנה, היינו כדי לחייב אפילו לר' אלעזר דדריש כה לפטור מחשבת, ובאמת למלאכת מחשבת לפטור אפילו לר' יהושע.

(דאמ"ה)

בא"ד. למר בדאית ליה ולמר. נ"ב אמי ורבא אמת דף עב ע"ב [ע"ש בתוס'].

(הגהל"ב, מרא"כ)

בא"ד. ועוד מתעסק אחר כגון סבור שהוא שומן כו' דכיוצא בו מיפטר לעניין שבת כו'. שבת ל"ד, ה"ה שאר מלות כגון שחוטי חוץ, למיעוטא דבה כתיב בכל המלות לבד מחלבים ועבירות שבן נהנה, וכן מבואר בדבריהם בשבת (עב.) ד"ה אלא. אלא דלפ"ז תמוהים דברי התוס' לקמן בד"ה הרי העלם מקדש, דהיון אלא יש שהוה מקדש הוה מתעסק דפטור בכה"מ ממיעוטא דבה. וי"ל דכאן ס"ל דמתעסק לממעטינן מבה שהיון נמי רק לשבת, והוא לשבתון כבר גבה מיעוט למלאכת מחשבת למעוטי מתעסק דנתמון לחוץ מחוכר זה ומאך מחוכר אחר, וכ"ה דעת הרע"ב פ"ד דכריתות מ"ב בשם"כ שם. וי"ל דכאן ס"ל דמתעסק בשבת שם ופיפל בשאר מלות כו' בשמ"מ ה"ד כו' ע"ש, משמע דל"ד מלב אלא ה"ה שאר מלות לבד שבת, ומאי דהולכך לטעם דנהנה בחלבים ועבירות, הוא לחוכיח דע"כ מיעוטא דבה אינה כוללת לבה"מ, ולכן שהיון לה רק בשבת כדלמהן. אח"ז מצאתי בחוי"ע שהעיר קלת בזה.

(רש"ש)

ד"ה הרי העלם טומאה. וי"ל דלא דמי. נ"ב בתוס' סנהדרין דף סב ע"ב ד"ה הא מתרלי בעניו אחר.

(הגהל"ב)

ד"ה הרי העלם מקדש. אומר ר"ת וכו'. נ"ל לחוקבעו דברי ר"ת הבא משום דהוי ק"ל על סברת רבא הבא לפטור ובשבת לחיוב, וע"כ ס"ל דכל לחיכא תרוייהו חולין לחומרת, וגם הבא חומרת היא דלי פטורין מעו"י מחייבין בקבועה, אבל בהעלם שבועה ואפך פטורין לעמרי, לחידוש הוא לאו דמייתי קרבן, ואין לך אלא חידושו.

(דאמ"ה)

בא"ד. אומר ר"ת דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב. וע"ע לש"כ מחמיהון לאחר אין מייבין על עשה ולא מעשה שנתקדש ואין מייבין משם תולי אבל מייבין על עשה ול"מ שנגדה, הא הו"מ לפלוגי מתקדש גופיה לחייבין על עשה ול"מ בהעלם מקדש, ובאמת מחמיהון ס"ל דקאי לגיפא דר' שמעאל דמחייב על העלם מקדש עולה ויורד וכאחמר מ"ק, אבל בהוריות (ח:) דקאמי ג"כ כה"ג ל"ע, ועיין שם היטב בשוגיא.

(פורי"ו)

בא"ד. אבל חטאת קבועה חייב דהא גמרינן מע"ז כו'. עי' בית יאקב יו"ד ס"כ בהשמטה שנשופו עפ"ד רמב"ן פ' ויקרא בזה, ועי' פניס יפות פ' ויקרא שם.

(מהרש"ם)

בא"ד. ולוקמא בהעלם קדש כו'. עי' מוקפות רעק"א פ"ב מ"ה בזה, ובאמור רעק"א שום"י ת'.

(מהרש"ם)

ד"ה הלך. דספק טומאה ברה"י שפיקו טמא אבל הכא כו'. עי' מוס' נזיר נז ע"ב, ועי' רמ"ם פי"ב דפרה, ועי' משנה למלך פי"ב משנגות ה"ו, ועי' ירושלמי פ"ח דפסחים ה"ח פלוגתא אי ספק טומאה נרשות היחיד הוי כודאי, ועי' מהרי"ט אלגזאי פ"ה דכיבורים.

(מהרש"ם)

דף יט ע"ב

גמרא. ור"ש סבר ל"א מקצת ידיעה. בירושלמי ה"ו מפרש טעמא דר"ש דס"ל כר"מ דבעינן עד דידע בחיזה חטאת, אך התם קאי בלגון ואוזיר לתמלוגיות דהו"ל מעני מיעוט.

(יפ"ע)

ספק ידיעה כו' ר"י היא דאמר לא בעינן ידיעה. לעיל ג ע"ב ד"ה אי, וש"ס ד ע"ב ד"ה ועלה, ועי"ש יז ע"ב ד"ה טימא, ועי"ש יח ע"ב ד"ה אי בעי"ה, ועי"ש ע"ב ד"ה אלמא, כריתות יח ע"ב, ועי"ש יט ע"ב ד"ה מדמוקמא, וד"ה הא מתניתין, ועי"ש ח ע"ב ד"ה ולר"י, ועי"ש ד ע"ב ד"ה הא.

(מהר"ן)

הא מני ר' ישמעאל היא. (לעיל ג ע"ב) מוס' ד"ה אי, (ד ע"ב) מוס' ד"ה ועלה.

(לבוש)

הא מני ר' ישמעאל. ה"ג מיהלמי ה"ב, רק דהתם משמע דלא משום דל"ב ריש"מ ידיעה בחלה, ע"כ דחייב משום העלם מקדש, ומיירי שנעלה לו מקדש, ועפ"מ ומוע"י.

(יפ"ע)

דתניא אכל ספק חלב. ה"ב ויקרא מוכח פכ"ח בה בברייתא.

(הגהל"ב, יפ"ע)

כאן עשו. מיהלמי כאן ס"פ מצי לחלק בין ידיעה בתחלה דקני בספק ידיעה, ובין ידיעה מחרוכה לחלק לקרבן בעינן ידיעה המחייבת קרבן, וכ"ה בהוריות פ"ג ה"ב.

(יפ"ע)

אלא לר"ל. ה"ב מקשה מיהושלמי כאן ס"פ, ומצי לחיכי דבעיך לעם תלוי מועיל ידיעת ספק, כיון שקובעו לעו"ת מועיל לחלק גם לחטאות, משמ"כ בשוטאת מקדש בליכא לעם תלוי ע"כ לא מהני ידיעת ספק.

(יפ"ע)

נוקמה כרבי. לעיל ה ע"ב, וע"ש ט ע"ב ד"ה אלא.

(מא"ן)

דר' ישמעאל לא בעי. נ"ב מיהושלמי דפרק קמא הל"ב משמע דבעי.

(הגהל"ב)

מהו דתימא כו' אבל מגמרא אית ליה קמ"ל. נשאלתי מהכמ"ם ס"ב דנעם קמא סי' ג דהלכתא לגרוע, ול"ל דהוי סד"ש שאינו כן וקמ"ל בליתא, גם י"ל דהכא אליבא דר"י דס"ל בירושלמי פ"ה דע"ז דחולין בעזרה מה"ט והוי לגרוע שמביא קרבן ול"ה חולין בעזרה, ועי' בית יאקב יו"ד ס"א סי' ג ומפתחות שם.

(מהרש"ם)

מתני'. שבועות שתים שהן ארבע. (שבת ג ע"ב) מוס' ד"ה שבועות.

(לבוש)

שבועות שתים שהן ארבע כו' שאכלתי. לעיל ג ע"ב ד"ה שהן, וע"ש כה ע"ב ד"ה אינו, שבת ג ע"ב ד"ה שבועות, נדרים ג ע"ב ד"ה ושבועות, וד"ה שאני.

(מא"ן)

שבועה שאוכל ושלא אוכל. (עי' לקמן כה ע"ב) מוס' ד"ה אינו.

(לבוש)

שבועה שלא אוכל ואכל כ"ש חייב דר"ע כו'. נשמפקתי בלא אכלתי ואכל כ"ש מהו, לכאורה שבועת ר"ע זה מדבר ומניע קונן דר"ל מדבר ואוסר אינה בלא בלאבת, עי' לקמן (כב.) ובמ"ה והרי מנלף. ות"ל גם לחידך גיסא לפי מה דמסיק המל"מ דדבנן מודיס בשלמון בג"א אכילה בכ"ש, רק ס"ל דבשמעת לא אסר על עצמו אלא בשעור אילורי תורה, מ"כ בלעבר אלא שייך הך טעמא יודו לפפי כ"ש.

(רש"ש)

שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע. וע"ב ום להסתפק בשבועה דלשעבר דשבת אלא אכלתי ואכל כל שהוא מי חייב קרבן או מלקות לר"ע, דאפשר דדוקא בשבועה להבא ס"ל לר"ע דדעתו של אדם לאסור עלמו בכ"ש, אבל לשעבר כיון דע"כ מיירי דיודע דאכל אלא"כ אסום הוא, מ"כ אדרבה טפי ל"ל דודאי לא רצה ליאסר לעקר והיה דעתו אלאיק, ובמידושי אהרבתי בזה.

(חש"ל)

ואכל כ"ש חייב דר"ע. (סוכה כד ע"ב) מוס' ד"ה ר"י.

ואכל כל שהוא. סוכה כד ע"ב ד"ה ר"י, יומא עב ע"ב ד"ה אלינא, וע"ש בת"י, ב"ב קל ע"ב, זבחים פ ע"ב.

(מא"ן)

אמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב כו'. שמעתי קו' נשם הג"ר ליפוס נשמואל הכי משכחת לה בתקריבות עבודה זרה לאוכל כ"ש חייב, ולפמ"ש התוס' לקמן כ"ש ב' לק"מ.

(מהרש"ם)

אמר להם ר"ע וכי היכן מצינו. יליש (פ"ג מ"ח). (פורי"ו)

גמרא. שבועה לא אוכל לך. (נדרים נ ע"ב) במו"י ד"ה שבועות.

(לבוש)

רש"י. ד"ה אכל ספק חלב. חתיכה ספק חלב וספק שומן. ומשמע דלא בעי דוקא חתיכה ממש חתיכות. ומיהו הכא אלינא דרבי קיימינן, ובכריתות (דף יח) משמע דכי לא בעי רבי ב' חתיכות רק בשבת אלילה, אבל מעיקרא בעי שיהא נקבע לאיסורא, דהכי מניא התם היו לפניו ב' חתיכות אחד של חלב ואי של שומן אכל ואחר כך נודע לו שהיו שתיהן של חלב, אבל אם נודע לו בשעה שאכל אחת מהן ושניה נשוגג רבי מחייב, משמע דוקא בבה"ג דאיקבע לאיסורא נודאי מעיקרא, ועמ"ש מוס' נדה (דף טו). ובזה ל"ש מה שהקשו מהכמ"ם וס' מו"ח מהמעתין דאמי פריך לעיל מ' יומן ספק יליעה כיליעה גבי ספק חלב, הא מסופק הוא ולא פליטת ליה לאיכא לאיסורא, ובומה ממש למ"ש התוס' בד"ה עשו גבי ספק אי איכא טומאה בשעדשה. ות"ל דלרבי ע"כ גבי חלב היה מעיקרא ואפי' איסור.

(מצפ"א)

תוספות. ד"ה כאן. תימה כו' אבל בהא דמחלקות לחטאות מודה. תימה דהלא בכריתות (יח ב) אמרינן בי אר"ז (להוא מזל ג"כ בשבת ר"ל) לרבי הא רבנן היא, ופרכ"א ר' יוסי (בשם הגי' ר' יוסי בר"י"ב ממא בשב"י דהכא), ולגי' בשם ג"כ מוכח קושייתם דהכא, והם עלמם העתיקו שם בד"ה ואמנים ריב"י) ור"ת ע"ש, הרי בפליגי נמי בהא דמחלקות לחטאות. ול"ל ע"כ דהם מפרשים דהא דקאמר התם בי אר"ז לרבי, היינו רבי ומחלוקתו, (וכן הא דקאמר שם וכלן נוקמה כרבי) ורבנן היינו רבנן אחריני דפליגי עלייהם, וכ"ש מדבריהם שם בד"ה ואמנים, וכ"מ מלא מייתו טעמא למלחייהו אלא מקרא דגבי מ"ת וכן אמרם אינו מניא אלא מ"ת אחד. אבל יש לחמוה על הרש"ק דגם הוא מקשה שם קושיית התוס' דהכא, והוא הלא רואה פירש".

(רש"ש)

דף כ ע"א

גמרא. ברייתא במסרבין בו. נ"ב מתני' היא פ"ב מנדרים וע"ש בשוגיא.

(הגהל"ב)

ת"ר מבטא. נ"ב ספרי מטות פ"ב.

(הגהל"ב)

והא אמרת איסר שבועה. ה"ב מקשה מיהושלמי נדרים פ"ה ה"ח ומצי שם לדרבא הכא ע"ש.

(יפ"ע)

אלא אמר אביי, וכו'. אבל נאסר לא מלינו, לאע"ג דכתיב וַתֶּאְסֹר נֶפֶשׁ לא כתיב וַתֶּאָסֶר. עי' בשמות.

(דאמ"ה)

הוציאו בלשון נדר וכו'. ופטור היינו מקרבן בפרש"י. ומבלן מוכח דבשבועה גמורה לפילו הוליא בלשון נדר חייב, ולפמ"ש לקמן דנדר דוקא בהסתפקה הוי פטור בפפטיה, ומ"מ מוכח דאינו בשבועה מפילו בלשון נדר שבועה היא.

(דאמ"ה)

ואזדו לטעמייהו. נ"ב ר"ה דף יא ע"ב וש"ך.

(הגהל"ב)

מיתפיס בשבועה כו' והוא שנדר. נדריס דף יב, וע"ש יג ע"ב בר"ן. (וע"ש מה שכתבתי).

(מא"ן)

מיתיבי איזהו איסר. נ"ב מוספתא נדריס פ"ש.

(הגהל"ב)

מיתיבי כו' בשלמא לאביי כו' אלא לרבא קשיא אמר לך רבא. תמיהני על לשון הרש"ש שכתב דאביי פריך מינה לרבא כו', ואני ליה רבא דמלשון הגמרא מוכח להדיא דלא אביי המקשה ולא רבא המתרץ אלא הכל מבני הישיבה.

(רש"ש)

איזה איסר האמור בתורה. (נדריס כו ע"ב) בתו"י ד"ה הלא.

(לבוש)

כיום שמת בו פלוני. בנדריס הגי' רבו וע"ש בפי' הרש"ש, וכן מלא לפור בפוף הבריית לימ שם.

(רש"ש)

ואמר שמואל והוא שנדור וכא. הר"ן ז"ל בתב ע"ז דהרמב"ן ז"ל ס"ל דאע"ג דבעין בדוקמא לא מפקטת, מפקינן במפקת נזיר דבפופה מתפיס, וכתב ע"ז הר"ן ז"ל דהיינו לחיעניה התם בפרק ג' נזירים בני שלמר הריני נזיר ואמר ואני ואני כו', ובאר הכא פפטינן הכל מד בתבריה קא מתפיס כו', אלא דוהלי לחמרינן בפופה מתפיס להיינו בהתירת, והשיג ע"ז וז"ל ומהכי לם כדבריו היאך לחפטר שם בתת להתירה ולא מדבריהן ליה לרבי בר תמת כלל, ובפופיא הסמוכה לה לחתרי' מפקינן היינו דהרמב"ם ומיפטעת לחיפורת זה מי לפפר ע"כ הר"ן ז"ל. ועע"ד נרלה די"ל דדברי הרמב"ן ז"ל פפוטים בחוזר לבוזר ונדרים פליגי בנעשת דהרמב"ם הוא דוקא לאחר זיקת דמים, מפום דכיון דים לפניו חיפור והיתר דהיינו דמעיקרא היה אסור ועכשיו חזר להיות מותר והוא אחר בשבר זמני שלמים, מפקפק לן מי כוונתו על מחלתו או דכיוונתו על סופו, וכן הבעניא דנזיר גבי ואני ואני ג"כ, כיון שיש בלן שני חפפים מפפקא להגמרא על חיהב מהן קאחר, משמ"כ קודם זיקה לא מפקפק לן כיון דליית בלן אלא חיפור, מהיכא תיתי דניחוש לכוונתו על הסוף כשהיה לו היחר, אבל פוגיא ד"ל דהא בעיא דרבי בר אחא בעיא דרבי בר אחא אי הימר, אבל פוגיא דמעיקרא קודם זיקה ע"כ פשיט שם לאיסור, ול"כ שם פוגיא דפ"ג דנזיר לא מדבר כלל לדרבא"ח, כיון דס"ל דבעיא שלו היא קודם זיקה, אבל לענין דינא שפיר פפק הרמב"ן ז"ל בשתי הפיטות לנזיר. עוד שם בר"ן הביא מחלוקת שם הנשבע על אילה שם אפור בחני שיעור, ועיין ברכות (דף יד) גבי הבעיא מעומדת שם בריכה בכה אילה ושתה קבל עליו והא ליכא, משמע דאני שיעור הוא מוחר שם קבל בלשון אכילה, וע"ש בתוס' ופופקים.

(פורי"ו)

רש"י. ד"ה אם אתה אומר. והא אמרת איסר. כל"ל בל"ו, וכן לקמן בד"ה אל"ת.

(רש"ש)

תוספות. ד"ה לישנא. וי"ל כו' שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו כו'. עי' בה"ג בוס' מנחות פג ע"ב ד"ה מפפקא יעו"ש בשוט"ת, ועי' תוס' נזיר ח', ותוס' בבא בתרא קמ"ד.

(מהרש"ם)

ד"ה איסר. שהרי מסתפק במתפיס בשבועה כו' כל"ל.

(רש"ש)

בא"ד. ומפרש ר"ת כו' שיאסר עצמו בלשון איסר כל"ל בל"ו.

(רש"ש)

בא"ד. א"נ כו' ואם לאו כו' אלא אמר כו' זה בזה פטור. נ"ל דלפ"ל דלפ נדר לא הוה ופטור מכלום, משום דנדר הוא איסור חפצא והרלמון לא נאסר אלא הוא אסר עלמו ממנו, עי' בר"ן, וזה דלא כהמהרש"ל.

(רש"ש)

בא"ד. ועי"ל כו' אם אתה אומר כו' כל"ל בל"ו.

(רש"ש)

ד"ה ואילו שבועה. וי"ל כיון וכו'. ומאי דכתיב מו כל מאריו אין עניו כלל לאסר הדגוש. ע' בתבן עזהת שם ופן מבאתי במאור. ובהכי ניחא הא דאמר לקמן לה מוסרכם אני בשיטור האמור בתורה, דמשמע דאיסר אייב ודאי והכא מפפקא לאביי, אלא דהתם בשיטור אייב.

(דאמ"ה)

דף כ ע"ב

גמרא. ואימא הכי איזהו איסר וכו'. נ"ל דקאי אאסר שבלשון נדר שהוא דוקא בהסתפקה, ובשבועה אף בלא הסתפקה, לעיקרי בשבועה כתיב.

(דאמ"ה)

כיום שמת בו אביו. בהר"ן כאן פוף עלה רע"ד כ' ועוד שמזיר בפירוש יום שמת בו', ועי' מ"ש בנדרים דף יב ע"ב ד"ה והוא שנדר גם מ"ש לוין בעי למפשט מיניה בעי' דרבא.

(ג' מהרש"א)

והוא שנדור ובא מאותו היום. משמע דאם לא נדר אין התענית מתחת נדר אלא מנהג, וע"כ בתת נאדר בשעה פשוטה ל"ש דיתענה בשעת עיבור נאדר ב' כדין נודר להתענות באדר. תשו' מהר"י מינץ סימן ט עלה יד ע"ב. ועי' ס"ע יו"ד סי' תקפא ס"ו.

(ג' מהרש"א)

עד שידור בדבר הנדור. (נדריס נ ע"ב) במו"י ד"ה כל.

(לבוש)

עד שידור בדבר הנדור. נדריס נ ע"ב ד"ה כל כיוני. וע"ש יד ע"ב ד"ה הסוף מיבעי. קדושין נד ע"ב.

(מא"ן)

עד שידור בדבר הנדור. ואם לא התפיקו רק אמר הרי זה אסור עלי למיל הוא רק מטעם יד. הר"ן כאן. ובנדרים דף יד ע"ב כ' להיפוך שהעיקר הוא נלא התפקה ובמתפיס אינו כ"ש מטעם יד, והג"מ עי' מל"מ פ"ש מנדרים ה"ג.

(ג' מהרש"א)

ואף ריו"ח ס"ל להא דרבא כו'. מה שהקשה המהרש"ל לפרש"י ע"ש. י"ל דדייק מדל"ק אימר לא אוכל לך מתפיס בשבועה, דאמורת לניך לפרש דבריו ע"י לקמן (כו ב) תד"ה אלא, וי"מ לבבר שני שיתפיקנו בי להוציא"ל שבשוס' לעיל ד"ה איסר.

(רש"ש)

דכי אתא רבין כו' אכלתי ולא אכלתי שקר. לעיל ג ע"ב ד"ה אבל, וד"ה וכדרבא, וד"ה בפירושו, (וע"ש רס"ו ד"ה ת"ה), וע"ש ד ע"א ד"ה ר"א, שבת לג ע"א רס"ו ד"ה שבועות שוא, סנהדרין כג ע"ב, בכורות כב ע"ב, יומא מב ע"א ד"ה כי אתי.

(מא"ן)

אוכל ולא אוכל שקר. (לעיל ד ע"ב) מוס' ד"ה ר"ע.

(לבוש)

בלא יחל דברו. ע"י ספרי מטות קנג. (יפ"ע)

מידי איריא הא כדאיתא. נ"ב ימצות דף קי: וש"נ. (הגרל"ב)

ומאי דבר א' הן דבדבור א'. וה"נ אימא להכי אמצוה אחת נתנו לנו ושקר בירושלמי לקמן ה"ח. ובגדרים פ"ג, ובמכלתא יתרו בחדש פ"ו ליתא שוא ושקר, ולקמן ה"ח נשמע זכור ושמור, ועי' פס"ר פכ"ג טעמים לחריס לזכור ושמור. (יפ"ע)

כדתניא זכור ושמור. נ"ב ר"ה דף כז ע"ש, [ירושלמי] נדרים פ"ג הל"ב, מכילתא יתרו פ"ו. (הגרל"ב)

זכור ושמור. ר"ה כז ע"ש, מנחות מג ע"ב. (מא"ן)

בדיבור אחד נאמרו. נ"ב בירושלמי מציע עוד בנדרים יט"ב. (הגרל"ב)

מה שאין יכול הפה לדבר. עי' מכלתא נשלח פ"ח פסוק מי כמכה, יתרו בחדש פ"ז. (יפ"ע)

כלפי לייא. נ"ב שבת דף קכו ע"ש וש"נ. (הגרל"ב)

פשיטא האי לאו והאי לאו וכו'. נ"ל דה"פ דע"כ סבר לאו אאב"מ נוקין עלויו, דאל"כ מאי קאמר כשם שלוקה על שקר, הא שקר שאב"מ דומיא דשוא לא לקי, ומצני מהו דתימא כדמ"ל וכו', ר"ל דה"פ דגלי קרא דאין לוקין. (ראמ"ה)

פשיטא האי לאו והאי לאו. ל"ג להו, וכן נראה מדברי רש"י ז"ל. (פורי"ר)

רש"י ד"ה ה"ג סד"א דכיון כו'. ולא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כו'. עי' רש"י שבת יט ע' לנוס גדלי מדברי קבלה וכדברי תורה דמי, וי"ל. (מהרש"ם)

ד"ה כדרב אדא. זכור לשמור הם ד"ה ואמ"כ מה"ד נקט"י. (רש"ש)

בא"ד. דכל מצות לא תעשה. נ"ב קדושין כט ע"ש. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה אלא. ושמע חבירו ואמר ואני. ובגמרא מוקי נאמר כן תכ"ד. והיינו משום דאמר רק ואני, אבל אמר ואני כמוך גם לאחר כ"ד מתפיס, הר"ן. ועי' מל"מ פ"ג דנדרים ה"ג. בהרי"ף כאן משמע דנזיר הוא מדין נדר, ובמרדכי"ל הוכיח מכאן דנזיר מתפר אפילו עליו מלמתפיס בית, ותמוה. ועי' מהרי"ט מ"ת סי' נג (עלה לה סוף ע"ג), ושם סימן נד (עלה לז ע"ג), ועי' רמ"י נזיר ריש דף ד, ובהגמ"ס נדרים דף ב ע"ב, ובמאור גיטת ובדים פ"ח בחזי"ד כלל ב סי' ד' וסי' ג (עלה קי"ל ד"ש סוף ע"ב ד"ה ולי"ש). (ג' מהרש"א)

ד"ה כדרב אדא. מיהו נראה לר"י דגרסי' ליה שפיר כו'. לכאורה ליתא כיון דמדרבנן הוי חייל עליה מיסור בל יחל אכתי לא מ"ש, דהרי ג"י חייל אף על מיסור לתורייתא. (רש"ש)

בא"ד. אבל אם נדר לקיים מצוה. דנרי תשו' ג"י מ"ח בחזי"ד סימן ה' בכלל ב ל"ע. ועי' ש"ע יו"ד סי' רטו סעיף ה וסעיף ו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. שלא אוכל נבילות וטריפות לא חייל. עי' גליון מכות דף כב ע"ש על גמרא מושבע ועומד הוא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ומיהו לריב"ב כו' כ"ש נדרים כו'. וכ"ן הסביר לפי לגירסי' לא חייל נדרים בקיום מנוה ע"ש. ולכאורה לפמ"ש התוס' לקמן בדיבור ב"ל"מ אלא בלקיים בקום ועשה, אבל בשתו"מ כגון אל"ף נגלה מודה ללא חל, ל"ב דיו לנמ"ד להיות כנדון. (רש"ש)

בא"ד. דנשבע לקיים את המצוה חייב. וכ"ן כ' לגר לריב"ב כיון דמיפס מיב קרבן בשבועתו משל"ב נגדר. (ג' מהרש"א)

ד"ה קונמות. בשבועה נמי עובר. עי' בפ"מ פ"ג מהל' שבועות ה"ג ד"ה וא"ל, והכי מיתח להדיא בתשו' ריב"ם דלר"ל ליכא בל יחל כלל בשבועה. (ג' מהרש"א)

ד"ה נשים. הא דמברך וכו'. ומ"מ ל"ל דמה"ת נעי לחוי לטעימה, דאל"ה למה אין מקדשין ביוה"כ שמ"ל בשבת, ע"כ משום שאינו רואי, וגם לחיטוקי אינו רואי משום דאתי למסרך כמ"ש בפ"ג דעירובין, ואינו רואי מד"מ הוי אינו רואי כדמוכח בב"ב פ"ת, אבל נזיר אפילו אין למי להטעים הרי הוא רואי לטעימה. אבל ל"ע לרמב"ן דל"ל [שם בעירובין] אתי למסרך אטו היה מקדש ביוה"כ בשבת, דבשלמא מזמן ל"ק, דאפשר דסבר כרי"ם שם לאין מוערין זמן ביוה"כ. ואולי בעינן שיהיה הוא עצמו ראוי לחוי מה"ת, ונזיר מיקרי לחוי לאי בעי מיפסל, ואפשר דבעינן מקום פעודה אז ע"פ זמן הראוי לפעודה. (דאמ"ה)

ד"ה כל. איפכא ליכא למימר כו'. עי' שו"ת בית יעקב יו"ד בסופו מהא דסנהדרין ג ע"ב, וי"ש, וכבר קדמו בס' ערוך לנר שם. (מהרש"ם)

בא"ד. לשתרו נשים בכלאים. וכן הקשו בפסחים דף מג ריש ע"ב, ובימות דף ד ע"ש ובמזבח הריטב"ש קדושין דף לג ע"ב כ' לייש, ועי' מ"ש עליו בס' שעה"מ הל' ממן עלה שם עמוד ג. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וכ"ת הכי נמי. עי' בכלות דף כ ע"ש תוס' קוף ד"ה שב וא"ת. (ג' מהרש"א)

בא"ד. תימה דלחייבו בציצית לכו"ע. ולענ"ד ל"ש לכלאים לגו הקשה הוא, דהן ב' פסוקים וב' פרשיות, אלא דדרשינן סמוכין דאמרה תורה לא תלבש כלאים רק בתקוס גדילים, וממילא משמע דאמן דשרי בכלאים ליתיה בגדילים, אבל בענין אחר לא מירצה כלל. (ראמ"ה)

דף כא ע"א

גמרא. נשבע להחליף. ירושלמי לקמן ה"ח. (יפ"ע)

כי אתא רבין כו' והא איתמר כו' וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. משמע דרבין נמי דאמר משמיה דר' יוחנן כטעמיה ס"ל, דלוכל ולא אכל לא לקי משום ה"ל לאו שאין בו מעשה. וק"ל דבסנהדרין (סנ.) אמר רבין אמר ר' אלעזר המודר הנאה מחבירו כוכבים והמקיים בשמה לוקה, ומוקי לה כר' יהודה דאמר לאו שאב"מ נוקין עליו, וה"ל קשיא דרבין אדרבין. וכן קשה לר"ת בסנהדרין אדר"ח דתמורה (ג:), דהתם משמע דס"ל לחין לוקין על לאו שאב"מ מדאיצטריך ליה קרא לנוקין מקלל תמירו, ומי ס"ל דבכ"ד לוקין על לאו שאב"מ ל"ל קרא לנהני, דס"ל לוקה מקרא ללא מקלל מרש. ומיהו הכא"מ בפ"ב מהל' עבודת כוכבים כתב לפרש הסוגיא דסנהדרין לדעת הרמב"ם שם, דהא דאמר מהסיג דהודל נשם עבודת כוכבים כו' דבר' יהודה הוא, ולאו למימרא דבשלמא לגב קושב כר' יהודה, ולאו למימרא דבעלמא נמי שבר כוותיה דר' יוחנן ור"ש הטעם, ור"ש קושיג דיהן ומיהו קעב לדברי הכא"מ, וכה"ג פי' מהרש"ל בקדושין (קוף קף נד). ועוד אפשר לומר דאפי' מי אית ליה ללוקה על אוכל ולא אכל, אפ"ה לא מוקי קרא דלא משנעו שמשי לשקר בהכי, רק בשלמי ולא אכלתי מה"ט שבועת התוס' רפ"ק (ג:). (מצפ"א)

אכלתי ולא אכלתי שקר. לעיל ג ע"ב) תוס' ד"ה אבל. (לבוש)

אכלתי ולא אכלתי שקר. לעיל כ ע"ב, ומה שכתבתי שם, כתוספות ים ע"ב ד"ה ובכולי, ניטין לה ע"ב ד"ה לא, תמורה ג ע"ב ד"ה לשכמן. (מא"ן)

ואי זו היא שבועת שוא. נ"ב [ירושלמי] נדרים פ"ג הל"ב. (הגרל"ב)

לאו בפירוש וכו'. נראה דאי הוי אימר בפירוש הוי מוכח מלישנים להכא דאין כללל שקר, אבל השתא אמרינן להכא נמי הוה שקר נוסף על לא יחל, אלא למלקות לא אתרבי רק עבר משום לרבות, וכן דעת הרמב"ם ז"ל, וכ"מ לשון רש"י לקמן ד"ה מה שוא. (ראמ"ה)

אר"י כו' כל ל"ת שבתורה כו' ושאין בו מעשה. לעיל כ ע"ב ברש"י, ערובין כו ע"ב, ב"ק נו ע"ב, מכות טז ע"ב ד"ה ר"ל, ב"מ ל ע"ב ד"ה ר"י, וד"ה ר"ל אמר. תמורה ג ע"ב. ערכין טו ע"ב. (מא"ן)

חוץ מנשבע ומימר כו'. (ב"מ ל ע"ב) תוס' ד"ה ר"י. (לבוש)

חוץ מנשבע ומימר. נ"ב תוספתא מכות פ"ד. (הגרל"ב)

חוץ מנשבע. בירושלמי לקמן ס"פ, ובפ"ד ה"י. (יפ"ע)

אבל ב"ד של מטה. ירושלמי שם. ומכלתא יתרו בחדש פ"ו דרש המלקו' הוא נאופן אחר [ולא יעקה הוא לשתיון שאים לנלקות לט.] והוא כר' יוחנן דידי', ועי' מדרש משלי י. ובפסיק פכ"ב אימא דר"ל דרש לה מאם לא תשמור ולר' יוחנן מייב אתים ע"ש. (יפ"ע)

שבועת שקר מנלן כו'. עי' מי הר"פ לעיל כ' ע"ב. (מהרש"ם)

והא איתמר שבועה שאוכל כו'. (ב"מ לח ע"ב) תוס' ד"ה ריש לקיש. (לבוש)

ר' יוחנן ורישׁ לקיש דאמרי תרוויהו וכו'. נ"ב בירושלמי דפרקין ה"ז מתניית התם פלוגתא דר"י ור"ל אפיכא, דר"י אמר משום שאינו לחוי לקבל התראה, ורש"ל אמר משום דל"ת שאין בו מעשה, ומקשי מה מפקה מציית שלפה והשליכה ליש, אין תאמר משום שאינו לחוי לקבל התראה פעור, ואין תאמר משום שהוא בל"ת שאין בו מעשה הרי יש בו מעשה עכ"ל. (מרא"כ)

ר' יוחנן אמר כו' לאו שאב"מ. עמ"ל ג ע"ב דבירושלמי לקמן כ"ז נתחלף הפלוגתא, עמש"ם. (יפ"ע)

ור"ל אמר כו' והתראת ספק לא שמה התראה כו'. עי' ירושלמי הגילטא להיפוך דלר' יוחנן לא שמה התראה, ולר"ל שמה התראה ובמ' מנ"ע כתב דתליא אי יש בהיכה דהוברר למפרע. (מהרש"ם)

משום דהוה לאו שאין בו מעשה. עי' מל"מ פי"ח מפקולי מוקדשין ה"ט. (ג' מהרש"א)

משום דהוה התראת ספק. (סנהדרין סה ע"ב) תוס' ד"ה ה"ל. (לבוש)

והתראת ספק. נ"ב פסחים דף סג ע"ב, תוליו דף פח ע"ש, [ירושלמי] יומות פי"ח הל"ו. (הגרל"ב)

ואר"א תהא באכלתי ול"א ומ"ש כו'. לכאורה כיון דל"ת בשמי לשקר, משמע ליה בשעת שבועה לו תהא לשקר דהיינו לשעבר כדפירש"י לעיל, ג"כ ה"ג, אלא שבועה שלא תוכל כי' ממקשה כאן בגמ', אפשר דהירושלמי ס"ל כמייתי בכולל ודלא כר"ל, וכ"מ בירושלמי שוף ה"ד דאמר דלר' יוחנן דמוקי בכולל אמת מתני גם כר"ש, משמע דלשוקימתא דר"ל ג"ש לשוקמי כר"ש, וג"ל לחוקם שם בהפ"מ ע"ש. (יפ"ע)

דתניא רש"א כל שהוא למכות כו'. עי' ברכת רמח לנזיר ד' ומש ל"מ מ"ם זה. (מהרש"ם)

כזית אלא לענין קרבן. פסחים שם ע"ב רש"י ד"ה וחזן פוסל, יומא עג ע"ב, ניטין לה ע"ש ד"ה לא, נדרים ד ע"ש, וע"ם שם ע"ש ד"ה ולי אמרת. (מא"ן)

היכן מצינו באוכל כ"ש חייב. (זבחים עב ע"ש) תוס' ד"ה לטהלי. (לבוש)

באוכל כ"ש. עיין במשנה מה שכתבתי. לקמן כג ע"ב ד"ה למוקי, וע"ש כז ע"ב ד"ה שם, יומא נו ע"ב ד"ה ר', תוליו לו ע"ב ד"ה מ"ט, וע"ש בחש"ם דף ק, זבחים עב ע"ש ד"ה ולימטלו. (מא"ן)

היכן מצינו באוכל כ"ש. עמ"ל במשנה על הגליון. (מהרש"ם)

ואם איתא לימא להו וכו'. ולפ"ז לענין קרבן לא מצינו שחייב כ"ש לפי' לר"ש, מ"מ ניין דמצינו לענין מלקות מיהת, פ"ב ולפי' כוונת שבשבוע ג"כ על מ"ש, דבכוב מיסורי מלכות של תורה ליח בהון רק חיוב מלקות לבד, ועי' תוס' כאן ד"ה היכן מצינו ולו"ק. (חש"ל)

לדבריהם דרבנן קאמר. (יומא נו ע"ב) תוס' ד"ה ור"י. (לבוש)

ואמרו ליה רבנן לא. הא דהוכרך למיים כן, משום דאי הוה ס"ל דר' עקיבא טעמיה דיפסיה קאמר ודווקא הכא ס"ל כר"ש, פ"ב ומילת תורה דרבנן פליגי עליה, אבל ניין דר"ע ס"ל דבכל התורה כ"ש, פ"ב הא אפשר לומר דרבנן לא פליגי עליה אלא בשאר חיסורים, אבל הכא לגמר דס"ל לר"ע דהכא אפשר לחלק, אפשר דגם רבנן מודו ליה בהא ולא נחלקו עליו אלא בכל התורה, ע"כ משיים הגמרא ואמרו ליה לא. (פורי"ר)

נזיר ששרה פתו ביין. נ"ב הגעת לשון המשנה בנזיר לד ע"ב אפי' שרה פתו כו', ויעוין שם דף לו לשון הברייתא נזיר כו' ואכל כזית כו', והגירסא דכאן אינו מכוון ללשון המשנה ולא להברייתא. (רב"ף)

ואס"ד בעלמא כר"ש ס"ל ל"ל לצדדף. כ"ב עי' שו"ת נו"ב מהד"ק חיו"ד סי' עח, ובשער המלך הל' ממן דהקשו לסיטת רבינו יקיר בתוס' (ע"ז קח.) דכי אית ליה לר"ש כ"ש למכות, דוקא בנעין ולא בתעוכת, פ"ב כאן בנזיר שאני פתו דהוי תעוכת בכה"ג גם ב"ש מודה דבעי כזית דוקא, והניחו בצ"ע. ול"ל כיון דכבר כתבו המחכוגים ע"פ דברי הרמ"ה פ"ג דמכות, דטעמי' דר"ש משום דאכל כ"ש מחשבים לאכילה, ומפ"ז בקרבן דהוא רק בשוגג ועיקר המעשה ע"י הבהמה, והאדם אינו אלא כמ"י לגבי יכול לא הוה מעשה, והחילוק בין מוסיף לגשבע ושומיו הוא, לפי שבמוסיף אין הדבר תלוי בהמעשה העניין כלל בלב מה שאומר, אלא הקול בלבד הוא הגורם, וזש"ם הואיל וימנו בדליה, הוא מלשון הבא לחיים וטול, ומיושבים כל קושיות התוס' שם. (ראמ"ה)

ד"ה חוץ (הב'). ברישׁ ב"ק (דף ה) כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. א"נ אין למידין. נ"ב עירובין דף כז ע"ש. (הגרל"ב)

דף כא ע"ב

גמרא. ומ"ש מסתברא כו'. גי' התוס' ומה לחית. (רש"ש)

קאי בלהבא. לעיל ד ע"ש ד"ה אבל. (מא"ן)

דתניא ר' שמעון אומר כל שהוא. נ"ב [ירושלמי] פסחים פ"ג הל"ת. (הגרל"ב)

כל שהוא למכות. ירושלמי לקמן ה"ד, מכות פ"ג ה"ב. ועמ"ש פסחים מד ע"ש מה ע"ב להקשות על התוס' נזיר שכ' דר"ש לא קאמר כ"ש כשהוא בעין אבל בתעוכת לא, מהירושלמי פסחים פ"ג ה"ש דשם אמר גם תתעוכת, ועי' מוע"י שכתב דש"ל להירושלמי דר"ע גם כוכר בכ"מ כר"ש, וקשה מהא דר"ע בנזיר שהרה פתו כו', ואין לומר דש"ל דבתעוכת שאני, דהא מוכח דהירושלמי בפסחים מיו מתלק בזה. ואולי יתכן דרק לר"ש אין מילוק אבל ר"ע מתלק כן. והכא דשבועה שלא תוכל כו' דמקשה כאן בגמ', אפשר דהירושלמי ס"ל דמיירי בכולל ודלא כר"ל, וכ"מ בירושלמי שוף ה"ד דאמר דלר' יוחנן דמוקי בכולל אמת מתני כר"ש, משמע דלשוקימתא דר"ל ג"ש לשוקמי כר"ש, וג"ל לחוקם שם בהפ"מ ע"ש. (יפ"ע)

דתניא רש"א כל שהוא למכות כו'. עי' ברכת רמח לנזיר ד' ומש ל"מ מ"ם זה. (מהרש"ם)

שבועה שלא אוכלנה. ירושלמי לקמן ה"ז וה"ט, פ"ה ה"ג, נדרים פ"ב ה"ג. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה חוץ כו' ומקלל א"ח בשם המיוחד. כפ"ה לקמן במשנה אימא המקלל עצמו ומכניו לא כתוכן עוכר בל"ת, ובגמרא שם ג"ב יצחי ודברי הכל, וכ"פ הרמב"ם בפכ"ו מסנהדרין הל"ג דכתוכן לוקה, ועי' בפ"פ שבה"ע בתוס' ומהרש"ל. אך ברש"י שם ל"ג וחזו ולאי לוחק לומר דרש"י נקיט הכא תליצא דר' חגיגא בר חילי אר' יוחנן שם (בקוף לל"ה). ולולי דעתו ז"ל ניין דמלקות יליפיק בריש תמורה מקרא דשם ל"ת כו' ליליף מה"ש הנכנד והנוקב כו', משמע המיוחד כדליף ר' מנחם ב"י לעמן בשם משמע המיוחד בדליף ר' מנחם ב"י מן בנקבו שם לגמקל אביו ואמו דאינו אלא במיוחד, ובמכדרין (נג) בגר לתזרם כו' הוא דבעינן בנקבו שם אבל עכו"ם אפי' בניעו, וכ"ד הראב"ד שם ברש"י מהירושלמי. (רש"ש)

תוספות. ד"ה קמ"ל. ומיהו בירושלמי ובספרי מוכח בהדיא דבדבור אחד נאמרו דקאמר התם כו' מחלליה מות יומת וביום השבת בד"א נאמרו. נ"ב בירושלמי פ"ג דנדרים נמשנו כל עניני אבר נאמרו בד"ת, ואלו הם, שוא ושקר, זכור ושמור, מחללים מות יומת ויניס השבת שני בשניס, עבות אשת אחיך לא תגלה ויבמה יבא עליה, לא תאכלו שנטו וגדילים תעשה לך, כל אלו נאמרו בד"ת. ועי' שו"ת מהר"ם מלבוקר סי' כב דהביא בשם רבינו האי גאון ומביו רבינו שרירת הפירוש בזה, ניין דעניני הללו קותרים ומתנגדים זל"ז, והעשה עומדת נגד ל"ת, והרי ל"ת אמור ואין עשה דומה אותה, ומפ"ז ע"ש בדבור אחד נאמרו, היינו בשעה שנאמרה ל"ת, לא היתה המצוה בכלל איסור ע"ש. ועי' שו"ת מהרי"ק שורש קלט. והנה בהך דזכור ושמור ג"כ אפשר לפרש ענין התנגדות, דשמור דרשו בפ' בחרת ביומף, דשמור שבת זה כדי שיהיו שבתות הרבה, ומפ"ז פקות נפש הותרה בשבת וניתה דבד"ת נאמרו, ובשעה שהזהרו על השבת לא היה תולה שים בו מכשה בכלל תזהרה, ותולם בשוא ושקר אין כאן התנגדות, ובל"ה לא דמיא לניזך, ול"ש אפשר לומר בשוא ושקר הלר ניה, ניין ללא דמיא לשם לאין כאן שום התנגדות שיהיה מוכח לומר בד"ת נאמרו. (מהרח"ש)

בא"ד. פי' אפילו אוכל ולא אכל נמי כל"ל. (רש"ש)

ד"ה חוץ. (הס'). משום דבדבור קעביד וכו'. נ"ל כיון שהמעשה נגמר בשיתוף הבהמה

לע"ם מחמצי, מוקה ר"ם לנריך כזית דוקא, ומפ"ז גם בתערובת לאכל כזית שלם היתר מעורב עם איסור לע"ם ג"כ מחמצי, מוקה ר"ם. והנה זה שייך היכי דע"י התערובת איכא כזית שלם, אבל היכי דגם בתערובת היתר ואיסור ליכא כזית שייך מחמצי, ודייק הס"ם מם"ד דל"ע כר"ם ס"ל ל' לנרף, היינו למה לחמר ר"ע וי"ם בו לנרף כזית, והכי בתערובת לחין בו כזית ג"כ חייב מלקות. ומיושב קושית תוס' למע"ם ס"ה דגלי קרא משרת, אבל לפי הנ"ל דמשרת איכא לאוקמי היכי שים בו לנרף כזית, דבכה"ג מודה ר"ם ול"ל כ"ם למכות, ולריכין לנוח מטעם היתר מעורב לאיסור, אבל כ"ם בתערובת פחות מכזית דינו כר"ם בעין.

(מהרצ"ח)

בעלמא כר"ש ס"ל. עי' מהרי"ט ח"מ סי' נג עלה ו' דף ו ע"ח, ונחנו עודע ביהודה ח"ח מלק יו"ד סי' לח. (ג' מהרש"א)

למה לי לצדרף. נ"ב יעוין תוספתא דמזיר רפ"ד המובא בתוס' שירושין דף ד וסוכה דף ו. (רב"פ)

ואי ס"ד בעלמא כר"ש ס"ל למה לי לצדרף. עי' שו"ת חמרי נועם סי' מו בזה, ותבוי חמרי שם ח"ם סוף"י לה.

ועוד תנן. נ"ע דמשיקרא מייתי ראיה ממשנה ותו"ב מבית ראיה ממימרת דרים לקיש. ועיין שנת (דף ג) תוס' ד"ה לחמר נמי, ועיין מזר (דף לח) תוס' ד"ה לית ליה לירוף, ולכלהורה קשה על מירוץ התוס' מסוגיא דהכא. ולפמש"ל לכאי קאמר ועוד תנן ע"ש. (פורי"ו)

רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי תרוייהו. [תרוייהו], רב ושמואל כחד מתיב להו, ויוחנן נמי מתיב לתינא תרוייהו ט"ם היא, לפום ריהטא חמיא ליה, וכ"ה לקמן (כג ב) גבי תרוייהו.

(יעב"ץ)

רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי. ה"נ מוקי בירושלמי מזר פ"ק ר' זעירא, וכאן ה"ג פלוגתא דר"י ור"ל, ועי' בס"ד. (יפ"ע)

אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן כו'. עפמ"ג בפתיחה ליו"ד דעשה בוזמנים אינה בחצי שיעור, ול"ב קשה הכא דגם בחצי שיעור איכא עשה. (מהרש"ם)

בריה שאני. נ"ב תולין דף קיט ע"ח.

(הגרל"ב)

בריה שאני. חמני במכות, ובירושלמי לקמן ה"ד. (יפ"ע)

הא בעינן שוה פרוטה. לקמן כב ע"ח ד"ה אבל. פסחים לב ע"ב. ניטין יב ע"ב ד"ה פחות. (ועי"ם ברמב"ם), ועי"ם לה ע"ח. (מא"ן)

הא בעינן שוה פרוטה. נ"ב פסחים דף לב ע"ב, ב"מ דף נה ע"ח, מעילה דף יח ע"ח.

(הגרל"ב)

רש"י. ד"ה בכולל. לא אוכל סתם כלל. ומס חמר שלח חוכל נעלות ולח חוכל שחוטות, נ"ע מי מיקרי כולל כיון לחמר לח חוכל לח חוכל, ועיין ס"ע סי' רכט ס"ק. (ג' מהרש"א)

ד"ה והרי מפרש. ואכל כל שהוא חייב. וכ"ה לשון הרמב"ם שבועה שלח חוכל כ"ם מנחלות וטריפות ולכל פחות מכזית חייב. ועי' לקמן רס"י דף כח ע"ב ד"ה הא חעש מיהו חבל, ועי' חשוחות חצח מחרי ז"ל בח"ח מכתבים סי' קנד ד"ה ולף. מיהו י"ל כ"ם יש לפרש דר"ל לפילו גדולה כמה כמו מיזון היוצח מן המטה כל שהוח, פי"ע דכלים פ"ג.

(ג' מהרש"א)

ד"ה מפרש נמי. משום דחשיבא. עי' תוליו לו ח תד"ה מחי טעמח. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה ומה ראית. ואין מה ראית שבגמרא כן אלא ונימא איפכא. ומד"מ דכבר מלינו מה ראית בפרק"ק דשירוזין (לח:), ובגילה (יג:) ובמכוחר תוס' שם, ועוד מלינו מה ראית בפ"ק דנדרים (יג.) ול"ל התם מיפכא, גבי מה ראית לרבות חטחת ואשם דמתפיס בהן הוי נדר בדבר הנדור, ולהוליח מח שכבר הוזי מתפיס בדבר החמור, והתם מין הכחוב לומר מיפכא, דוחחי לח הוי בכור דבר הנדור משום דחמור להקדישו טפי מחטחת ואשם. ועי' זבחים (כב.). (מצפ"א)

בא"ד. ואין ומ"ר כו' אלא ונימא איפכא. נ"ע מדבריהם בשירוזין (לח ב) ד"ה ומה ראית, (וכן בגילה יג ב), ועמ"ש בס שם ס"ד. (רש"ש)

בא"ד. דכולהו סתמי כוותי'. נ"ב סנהדרין דף פו ע"ח. (הגרל"ב)

ד"ה היכן מצינו כו'. עי' חשו' רבנו מייס כהן יו"ד סי' כג. (מהרש"ם)

ד"ה ולא. אבל בשבועה ביטוי דאין בו כרת אלא לאו כו'. עי' מהרי"ט חלנחזו פ"ד דשבועות הל' חלה חות ז' מ"ם בזה, ועי' יבוחות יעקב סוף הלכות נדרים בחשובה נכלו, ותבוי רבנו מייס כהן יו"ד סי' כג. (מהרש"ם)

דף כב ע"א

גמרא. והרי מגדף. בירושלמי ה"ח מקשה כן, ומתרן לשיטת רבנן השיב דס"ל דמגדף חינו מביח קרבן. עי' רים כריתות, ועמ"ש סנהדרין סה ע"ח. (יפ"ע)

והאי מביא קרבן לאישתרויי. עי' נזיר דף מח ע"ח מאמר בנזיר שמביח קרבן על טומחה, ועי' מהרי"ט ח"ח סימן נג עלה ו' דף ח ד"ה ריש ע"ב. (ג' מהרש"א)

קונמות כו' מפרש נמי כבריה. עירובין ל ע"ח ככר זו, נזיר סף ע"ב ד"ה הימח, זבחים עב ע"ח ד"ה ולינטלו, נדה דף מו. (מא"ן)

א"ר כו' אבל במפרש ד"ה בכל שהוא. גם ר"ל לחמר לעיל ח"ח מוסף חלח נמפרש ח"ם ולקיבח דרבנן ס"ל כן, וס"ל להס"ם לומר ולף ר"ל ס"ל כוותי'. ועמ"ש בנרכות (כו.).

(רש"ש)

אבל בשלא אטעום. ה"נ בירושלמי ה"ח.

(יפ"ע)

מ"ד אטעום נמי כדאמרי אינשי. פי' כדחמרי לקמן (ע"ב) דח"ל חיכים לחבריה נטעום מידי ועילי ואכלי ואמנו, וכן בנדרים (כח.) קוסם כו' טיפח לוון שחני טועם מוחר כו', ול"נ זה חלח לשום שלילה ושמיה כו', חלח מישמעי חיכם הכי ע"ש. (רש"ש)

ליטעום נמי. פסחים קף ע"ח ד"ה טעימו, נדרים נב ע"ב. (מא"ן)

מיתיבי שני קונמות וכו'. קס"ד דה"ק ב' קונמות היינו שהזכיר ב"פ קוסם וכן בשבועות, ומשום דשבועות ע"כ מזכיר ב"פ אכילה אין מנטרפות, אבל ב"פ קוסם לח מהני לענין כזית, ור"מ סבר דמהני. (ראמ"ה)

א"ה אמאי מצטרפות סוף סוף זיל הכא ליכא שיעורא כו'. נ"ב עי' משנה למלך פ"ד מהל' שבועות ה"ח, דהנה ענין הלירוף הוח דמצטי לירופים קלים עשנה לימור חמור, דבגל"ה לח חשמען דבר זה רק בשבר ומכ ובלחים, דכל חד ומד בפני עלמו חרי וכי חמי בהדדי לחור, ומפ"ז לכו לפרש ג"כ טעם דר"י דס"ל דס"ם לחור מה"ת משום חזי למנטרופי בפרק בחרא דיומח, היינו ג"כ מטעם זה, דלפ"ד ס"ם הוח היחר גמור חין לחסרות בו הלירוף, וכחן ג"כ כיון דמפרש לשילה חזי לו קונס, וגם שבועה דהיח לאיסור הנח מלד דיבורו, פלינ דפסחת מלינור מומר, עי' ר"ן כלן, ושוב חין לחסרות הלירוף בשני לאיסורי קונמות, דמצטי היחרים חין לחסרות לעשות לאיסור, בשלמח בזית חחת משבועה, הנה זה הוח חיוב החורה לכל משהו ומשהו היחר דע"ז לח נשבע ואם יש בזית עבר לשבועה, כמו בנשבע שלח יחכל ב' זיתים דמותר לחכול ל' וחחי, חבל לירוף מני לאיסורי קונמות לח חשבר. (מהרצ"ח)

זיל להכא ליכא שיעורא. נ"ב נדה דף נט ע"ח. (הגרל"ב)

זיל להכא ליכא שיעורא. עי' מה שפירש זה הר"ן בחידושיו, מובח בחל"מ פ"ד משבועות חחלה ה"ח. (ג' מהרש"א)

אמר ר"פ שאני שבועות וכו'. כ"ל ותיכי בגוונא דחלוקות לחטחות, כגון שבועה שלח חוכל מזו ושבועה שלח חוכל מזו, חו שבועה שלח חוכל ומזו, ונקט רש"י בגוונא דניכא לחכוי מקשי מר"מ קונמות חמחי לח, דכיון דחמר בשבועות לח"ק כיון לפי' בכה"ג ולימא טעמח לפלניהו, ל"ם השתח לפרושי קונמות היינו ב"פ קוסם, דהח בכה"ג עיקרא חלי בב"פ חכילה, ול"ם לומר קונמות בשבועות דהכח ב"פ חכילה והכח ב"פ חכילה, חע"כ דדין קונמות כדין שבועות קחמר, וקשיח.

שחלוקות לחטחות. לקמן כה ע"ב ד"ה לחמת, ולף כו ע"ח רש"י ד"ה משל"כ. (מא"ן)

שאני שבועות מתוך שחלוקות. עי' מל"מ פ"ד מהל' מעילות ה"ט. (ג' מהרש"א)

מתוך שחלוקות לחטחות אין מצטרפות. ה"ב סנהדרין שם בירושלמי שנת פ"ז ה"ח.

אי הכי ר"מ אומר קונמות כשבועות כו'. ק"ל דמשמע דלחילו לחמי דס"ד דחילו שחמר לחילו קונס ומכילה חזו שני קונס ניחח הח דר"מ, והכי חף לפ"ז חקשי הח דר"מ, דהח בע"ז (דף סו) חניח ר' יהודה חומר משום ר"מ מניין לכל חיסורין שבחורה שחנטרפין זה עם זה ת"ל לח חחכל כל חועבה, כל שחינבחי לך הרי הוח בבל חחכל, וכיון לפ"ז להנטרף נמי חיסורין חלוקין חנטרפין, ה"ל להנטרף נמי בקונמות חפי' נחומר שם לכילה על כל ככר וככר, לפ"ז נגע חחלו היו שני חיסורין חלוקין חנטרפין לר"ח. ועוד דגם בשבועות ה"ל להנטרף לר"ח מ"פ שחלוקין לחטחות, דהח משמע לפ"ם בחיסורין שחלוקין לחטחות כגון חלב ודם קחמר ר"ח הסם חנטרפין. ול"ל דבחיסור נדרים ושבועות חודה ר"ח דחין חנטרפין, דהח חלח חחכל כל חועבה דרים כל שחינבחי לך רו', וחין בכלל זה רק מה שחינבה החורה, ולח מה שחוכר מה"ח חלח לחכר ותינבה על עלמו בנדר ושבועה. ועי"ל לפמ"ש חוס' בשבח (דף עח, ולף פד) דר"ח לח קחמר חנטרף רק לחלקות ולח לקרבן.

כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה כו'. עמוס' נדרים לד ב' ומ"ש עה"ג.

(מהרש"ם)

יש מעילה בקונמות. נ"ב יבחות דף פח ע"ח וש"כ. (הגרל"ב)

והתניא ככר זו. נ"ב כחוחות פ"ג הל"ח.

(הגרל"ב)

ככר זו הקדש ואכלה. (יבחות פח ע"ח) חוס' ד"ה חי. (לבוש)

ככר זו הקדש כו' מעל כו' יש לה פדיון. יבחות פח ע"ח ד"ה חי, ולף עג ע"ב, קוכה לה ע"ב ד"ה הרי, כחוחות נט ע"ח, נדרים לה ע"ח בר"ן ד"ה ולענין, ולף כח ע"ב, וש"ם מה ע"ב ד"ה השוחפין, ולף טו ע"ח בר"ן, ועיין חם ע"ח ד"ה ומי חמרת, ניטין לב ע"ב, עירוזין ל ע"ח, נדה מו ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה מתוך שחלוקין לחטחות. אם אמר שבועה של"א מזו ומזו כו'. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"ח דסקיל וטרי טובח בכוונה רש"י וכן בכל הסוגיא. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אבל. אלא משום דהוי וכו'. נרחה דהוי כלילו חמר הנחה ב"ם מזו עלי כלימור הנחה בבשיעור של הקדם שחמרחה חורה, ומנחח עוכר בב"ם חלח יחל. ומ"מ לענין מעילה ל"ם בפחות מ"פ, דהח ליכח קרבן על לח יחל, וע' בחי' הרחב"ן ז"ל שהובחו במל"מ פ"ד מה"ם. (ראמ"ה)

ד"ה מתוך. ראי"נ להביא ראיה וכו'. נרחה דכוונח רש"י למלי דסבר הנחה דבמילוח חטחות חין לירוף, חלח מלינו למימר דבקונמות נמי חלוקות למ"ד יש מעילה בקונמות, חלח דרבנן לטעמייהו דחין מעילה בקונמות, ב"מ לטעמיה דיש מעילה ושיכח בהו סברח דלב פנחס בשבועות, ומהכי מייחי לחיה דבמעילה ודלח חיכח לירוף, ומקשי שפיר מע"ר מחיר.

(ראמ"ה)

ד"ה רבינא. לרבינא נמי טעמא דרבנן בדר"פ כו'. עי' מהרש"ל. ול"נ דבחלמח להמקשן דקונם ג"כ חין כוונתו רק על כזית, שפיר קחמר ר"מ דחין מנטרפין, דזיל הכח ליכח שיעורח כו', חבל לרבינא לחלקות לח בעינן שיעורח, ח"כ מ"ט ר"מ הכי עדיף לאיסורח בכל חד ודין הוח שינטרפו כבל חחר הקדשות, להכי חינטרך ג"כ לחוקמי דמיירי לחמר שבועה שלח חוכל מחמיכם ופפ"ה קחמרי רבנן לר"מ, ושפיר קח"ל ר"מ חף קונמות לח יצטרפו, וה"ה להמ"ל להיפך חף שבועות בקונמות כיון לר"ח דר"פ, חלח משום דס"ל חין מעילה בקונמות, להכי קח"ל דחורח לי מיחת בהכח לחין מעילה כדמסיק. (רש"ש)

בא"ד. דאין צ"ל וכו'. חבל לח משמע הכי בגמרח חלח דבלח הך בריימח דמייתי הוה ניחח טפי. וי"ל דהשתח הדין לכדמעיקרח דב' קונמות היינו שהזכיר ב"פ קוסם, וכן ב' שבועות שהזכיר ב"פ חכילה, וה"ה מזו ומזו כיון דחלוקות לחטחות, חבל חילוק ב"פ קוסם לח מהני לח"ק חפילו למעילה, משום דלית נהו חילוק חטחות, וה"מ חומר להזכיר ב"פ קוסם מהני כמו בשבועה. (ראמ"ה)

דף כב ע"ב

גמרא. א"ר שבועה של"א ואכל עפר פטור. לכחורה מחי קמ"ל, מחניחין היח לקמן שבועה של"א ואכל חוכלין שח"ר לחכילה כו' ק"ל דמשמע דלחילו למחי דס"ד דחירי שחמר לחכילה חזו קוסם ומכילה חזו עלי קוסם ניחח הח דר"מ, והכי חף לפ"ז חקשי הח דר"מ, דהח בע"ז (דף סו) חניח ר' יהודה חומר משום ר"מ מניין לכל חיסורין שבחורה שחנטרפין זה עם זה ת"ל לח חחכל כל חועבה, כל שחינבחי לך הרי הוח בבל חחכל, וכיון לפ"ז להנטרף נמי חיסורין חלוקין חנטרפין, ה"ל להנטרף נמי בקונמות חפי' נחומר שם לכילה על כל ככר וככר, לפ"ז נגע חחלו היו שני חיסורין חלוקין חנטרפין לר"ח. ועוד דגם בשבועות ה"ל להנטרף לר"ח מ"פ שחלוקין לחטחות, דהח משמע לפ"ם בחיסורין שחלוקין לחטחות כגון חלב ודם קחמר ר"ח הסם חנטרפין. ול"ל דבחיסור נדרים ושבועות חודה ר"ח דחין חנטרפין, דהח חלח חחכל כל חועבה דרים כל שחינבחי לך רו', וחין בכלל זה רק מה שחינבה החורה, ולח מה שחוכר מה"ח חלח לחכר ותינבה על עלמו בנדר ושבועה. ועי"ל לפמ"ש חוס' בשבח (דף עח, ולף פד) דר"ח לח קחמר חנטרף רק לחלקות ולח לקרבן.

אבל בשלא אטעום. ה"נ בירושלמי ה"ח.

(יפ"ע)

מ"ד אטעום נמי כדאמרי אינשי. פי' כדחמרי לקמן (ע"ב) דח"ל חיכים לחבריה נטעום מידי ועילי ואכלי ואמנו, וכן בנדרים (כח.) קוסם כו' טיפח לוון שחני טועם מוחר כו', ול"נ זה חלח לשום שלילה ושמיה כו', חלח מישמעי חיכם הכי ע"ש. (רש"ש)

ליטעום נמי. פסחים קף ע"ח ד"ה טעימו, נדרים נב ע"ב. (מא"ן)

מיתיבי שני קונמות וכו'. קס"ד דה"ק ב' קונמות היינו שהזכיר ב"פ קוסם וכן בשבועות, ומשום דשבועות ע"כ מזכיר ב"פ אכילה אין מנטרפות, אבל ב"פ קוסם לח מהני לענין כזית, ור"מ סבר דמהני. (ראמ"ה)

א"ה אמאי מצטרפות סוף סוף זיל הכא ליכא שיעורא כו'. נ"ב עי' משנה למלך פ"ד מהל' שבועות ה"ח, דהנה ענין הלירוף הוח דמצטי לירופים קלים עשנה לימור חמור, דבגל"ה לח חשמען דבר זה רק בשבר ומכ ובלחים, דכל חד ומד בפני עלמו חרי וכי חמי בהדדי לחור, ומפ"ז לכו לפרש ג"כ טעם דר"י דס"ל דס"ם לחור מה"ת משום חזי למנטרופי בפרק בחרא דיומח, היינו ג"כ מטעם זה, דלפ"ד ס"ם הוח היחר גמור חין לחסרות בו הלירוף, וכחן ג"כ כיון דמפרש לשילה חזי לו קונס, וגם שבועה דהיח לאיסור הנח מלד דיבורו, פלינ דפסחת מלינור מומר, עי' ר"ן כלן, ושוב חין לחסרות הלירוף בשני לאיסורי קונמות, דמצטי היחרים חין לחסרות לעשות לאיסור, בשלמח בזית חחת משבועה, הנה זה הוח חיוב החורה לכל משהו ומשהו היחר דע"ז לח נשבע ואם יש בזית עבר לשבועה, כמו בנשבע שלח יחכל ב' זיתים דמותר לחכול ל' וחחי, חבל לירוף מני לאיסורי קונמות לח חשבר. (מהרצ"ח)

זיל להכא ליכא שיעורא. נ"ב נדה דף נט ע"ח. (הגרל"ב)

זיל להכא ליכא שיעורא. עי' מה שפירש זה הר"ן בחידושיו, מובח בחל"מ פ"ד משבועות חחלה ה"ח. (ג' מהרש"א)

אמר ר"פ שאני שבועות וכו'. כ"ל ותיכי בגוונא דחלוקות לחטחות, כגון שבועה שלח חוכל מזו ושבועה שלח חוכל מזו, חו שבועה שלח חוכל ומזו, ונקט רש"י בגוונא דניכא לחכוי מקשי מר"מ קונמות חמחי לח, דכיון דחמר בשבועות לח"ק כיון לפי' בכה"ג ולימא טעמח לפלניהו, ל"ם השתח לפרושי קונמות היינו ב"פ קוסם, דהח בכה"ג עיקרא חלי בב"פ חכילה, ול"ם לומר קונמות בשבועות דהכח ב"פ חכילה והכח ב"פ חכילה, חע"כ דדין קונמות כדין שבועות קחמר, וקשיח.

שחלוקות לחטחות. לקמן כה ע"ב ד"ה לחמת, ולף כו ע"ח רש"י ד"ה משל"כ. (מא"ן)

שאני שבועות מתוך שחלוקות. עי' מל"מ פ"ד מהל' מעילות ה"ט. (ג' מהרש"א)

מתוך שחלוקות לחטחות אין מצטרפות. ה"ב סנהדרין שם בירושלמי שנת פ"ז ה"ח.

אי הכי ר"מ אומר קונמות כשבועות כו'. ק"ל דמשמע דלחילו למחי דס"ד דחירי שחמר לחילו קונס ומכילה חזו עלי קונס ניחח הח דר"מ, והכי חף לפ"ז חקשי הח דר"מ, דהח בע"ז (דף סו) חניח ר' יהודה חומר משום ר"מ מניין לכל חיסורין שבחורה שחנטרפין זה עם זה ת"ל לח חחכל כל חועבה, כל שחינבחי לך הרי הוח בבל חחכל, וכיון לפ"ז להנטרף נמי חיסורין חלוקין חנטרפין, ה"ל להנטרף נמי בקונמות חפי' נחומר שם לכילה על כל ככר וככר, לפ"ז נגע חחלו היו שני חיסורין חלוקין חנטרפין לר"ח. ועוד דגם בשבועות ה"ל להנטרף לר"ח מ"פ שחלוקין לחטחות, דהח משמע לפ"ם בחיסורין שחלוקין לחטחות כגון חלב ודם קחמר ר"ח הסם חנטרפין. ול"ל דבחיסור נדרים ושבועות חודה ר"ח דחין חנטרפין, דהח חלח חחכל כל חועבה דרים כל שחינבחי לך רו', וחין בכלל זה רק מה שחינבה החורה, ולח מה שחוכר מה"ח חלח לחכר ותינבה על עלמו בנדר ושבועה. ועי"ל לפמ"ש חוס' בשבח (דף עח, ולף פד) דר"ח לח קחמר חנטרף רק לחלקות ולח לקרבן.

כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה כו'. עמוס' נדרים לד ב' ומ"ש עה"ג.

(מהרש"ם)

יש מעילה בקונמות. נ"ב יבחות דף פח ע"ח וש"כ. (הגרל"ב)

והתניא ככר זו. נ"ב כחוחות פ"ג הל"ח.

(הגרל"ב)

ככר זו הקדש ואכלה. (יבחות פח ע"ח) חוס' ד"ה חי. (לבוש)

ככר זו הקדש כו' מעל כו' יש לה פדיון. יבחות פח ע"ח ד"ה חי, ולף עג ע"ב, קוכה לה ע"ב ד"ה הרי, כחוחות נט ע"ח, נדרים לה ע"ח בר"ן ד"ה ולענין, ולף כח ע"ב, וש"ם מה ע"ב ד"ה השוחפין, ולף טו ע"ח בר"ן, ועיין חם ע"ח ד"ה ומי חמרת, ניטין לב ע"ב, עירוזין ל ע"ח, נדה מו ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה מתוך שחלוקין לחטחות. אם אמר שבועה של"א מזו ומזו כו'. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"ח דסקיל וטרי טובח בכוונה רש"י וכן בכל הסוגיא. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אבל. אלא משום דהוי וכו'. נרחה דהוי כלילו חמר הנחה ב"ם מזו עלי כלימור הנחה בבשיעור של הקדם שחמרחה חורה, ומנחח עוכר בב"ם חלח יחל. ומ"מ לענין מעילה ל"ם בפחות מ"פ, דהח ליכח קרבן על לח יחל, וע' בחי' הרחב"ן ז"ל שהובחו במל"מ פ"ד מה"ם. (ראמ"ה)

ד"ה מתוך. ראי"נ להביא ראיה וכו'. נרחה דכוונח רש"י למלי דסבר הנחה דבמילוח חטחות חין לירוף, חלח מלינו למימר דבקונמות נמי חלוקות למ"ד יש מעילה בקונמות, חלח דרבנן לטעמייהו דחין מעילה בקונמות, ב"מ לטעמיה דיש מעילה ושיכח בהו סברח דלב פנחס בשבועות, ומהכי מייחי לחיה דבמעילה ודלח חיכח לירוף, ומקשי שפיר מע"ר מחיר.

(ראמ"ה)

ד"ה רבינא. לרבינא נמי טעמא דרבנן בדר"פ כו'. עי' מהרש"ל. ול"נ דבחלמח להמקשן דקונם ג"כ חין כוונתו רק על כזית, שפיר קחמר ר"מ דחין מנטרפין, דזיל הכח ליכח שיעורח כו', חבל לרבינא לחלקות לח בעינן שיעורח, ח"כ מ"ט ר"מ הכי עדיף לאיסורח בכל חד ודין הוח שינטרפו כבל חחר הקדשות, להכי חינטרך ג"כ לחוקמי דמיירי לחמר שבועה שלח חוכל מחמיכם ופפ"ה קחמרי רבנן לר"מ, ושפיר קח"ל ר"מ חף קונמות לח יצטרפו, וה"ה להמ"ל להיפך חף שבועות בקונמות כיון לר"ח דר"פ, חלח משום דס"ל חין מעילה בקונמות, להכי קח"ל דחורח לי מיחת בהכח לחין מעילה כדמסיק. (רש"ש)

בא"ד. דאין צ"ל וכו'. חבל לח משמע הכי בגמרח חלח דבלח הך בריימח דמייתי הוה ניחח טפי. וי"ל דהשתח הדין לכדמעיקרח דב' קונמות היינו שהזכיר ב"פ קוסם, וכן ב' שבועות שהזכיר ב"פ חכילה, וה"ה מזו ומזו כיון דחלוקות לחטחות, חבל חילוק ב"פ קוסם לח מהני לח"ק חפילו למעילה, משום דלית נהו חילוק חטחות, וה"מ חומר להזכיר ב"פ קוסם מהני כמו בשבועה. (ראמ"ה)

דף כב ע"ב

גמרא. א"ר שבועה של"א ואכל עפר פטור. לכחורה מחי קמ"ל, מחניחין היח לקמן שבועה של"א ואכל חוכלין שח"ר לחכילה כו' ק"ל דמשמע דלחילו למחי דס"ד דחירי שחמר לחילו קונס ומכילה חזו עלי קונס ניחח הח דר"מ, והכי חף לפ"ז חקשי הח דר"מ, דהח בע"ז (דף סו) חניח ר' יהודה חומר משום ר"מ מניין לכל חיסורין שבחורה שחנטרפין זה עם זה ת"ל לח חחכל כל חועבה, כל שחינבחי לך הרי הוח בבל חחכל, וכיון לפ"ז להנטרף נמי חיסורין חלוקין חנטרפין, ה"ל להנטרף נמי בקונמות חפי' נחומר שם לכילה על כל ככר וככר, לפ"ז נגע חחלו היו שני חיסורין חלוקין חנטרפין לר"ח. ועוד דגם בשבועות ה"ל להנטרף לר"ח מ"פ שחלוקין לחטחות, דהח משמע לפ"ם בחיסורין שחלוקין לחטחות כגון חלב ודם קחמר ר"ח הסם חנטרפין. ול"ל דבחיסור נדרים ושבועות חודה ר"ח דחין חנטרפין, דהח חלח חחכל כל חועבה דרים כל שחינבחי לך רו', וחין בכלל זה רק מה שחינבה החורה, ולח מה שחוכר מה"ח חלח לחכר ותינבה על עלמו בנדר ושבועה. ועי"ל לפמ"ש חוס' בשבח (דף עח, ולף פד) דר"ח לח קחמר חנטרף רק לחלקות ולח לקרבן.

כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה כו'. עמוס' נדרים לד ב' ומ"ש עה"ג.

(מהרש"ם)

יש מעילה בקונמות. נ"ב יבחות דף פח ע"ח וש"כ. (הגרל"ב)

והתניא ככר זו. נ"ב כחוחות פ"ג הל"ח.

(הגרל"ב)

ככר זו הקדש ואכלה. (יבחות פח ע"ח) חוס' ד"ה חי. (לבוש)

ככר זו הקדש כו' מעל כו' יש לה פדיון. יבחות פח ע"ח ד"ה חי, ולף עג ע"ב, קוכה לה ע"ב ד"ה הרי, כחוחות נט ע"ח, נדרים לה ע"ח בר"ן ד"ה ולענין, ולף כח ע"ב, וש"ם מה ע"ב ד"ה השוחפין, ולף טו ע"ח בר"ן, ועיין חם ע"ח ד"ה ומי חמרת, ניטין לב ע"ב, עירוזין ל ע"ח, נדה מו ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה מתוך שחלוקין לחטחות. אם אמר שבועה של"א מזו ומזו כו'. עי' מל"מ פ"ד מהל' שבועות ה"ח דסקיל וטרי טובח בכוונה רש"י וכן בכל הסוגיא. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אבל. אלא משום דהוי וכו'. נרחה דהוי כלילו חמר הנחה ב"ם מזו עלי כלימור הנחה בבשיעור של הקדם שחמרחה חורה, ומנחח עוכר בב"ם חלח יחל. ומ"מ לענין מעילה ל"ם בפחות מ"פ, דהח ליכח קרבן על לח יחל, וע' בחי' הרחב"ן ז"ל שהובחו במל"מ פ"ד מה"ם. (ראמ"ה)

ד"ה מתוך. ראי"נ להביא ראיה וכו'. נרחה דכוונח רש"י למלי דסבר הנחה דבמילוח חטחות חין לירוף, חלח מלינו למימר דבקונמות נמי חלוקות למ"ד יש מעילה בקונמות, חלח דרבנן לטעמייהו דחין מעילה בקונמות, ב"מ לטעמיה דיש מעילה ושיכח בהו סברח דלב פנחס בשבועות, ומהכי מייחי לחיה דבמעילה ודלח חיכח לירוף, ומקשי שפיר מע"ר מחיר.

(ראמ"ה)

ד"ה רבינא. לרבינא נמי טעמא דרבנן בדר"פ כו'. עי' מהרש"ל. ול"נ דבחלמח להמקשן דקונם ג"כ חין כוונתו רק על כזית, שפיר קחמר ר"מ דחין מנטרפין, דזיל הכח ליכח שיעורח כו', חבל לרבינא לחלקות לח בעינן שיעורח, ח"כ מ"ט ר"מ הכי עדיף לאיסורח בכל חד ודין הוח שינטרפו כבל חחר הקדשות, להכי חינטרך ג"כ לחוקמי דמיירי לחמר שבועה שלח חוכל מחמיכם ופפ"ה קחמרי רבנן לר"מ, ושפיר קח"ל ר"מ חף קונמות לח יצטרפו, וה"ה להמ"ל להיפך חף שבועות בקונמות כיון לר"ח דר"פ, חלח משום דס"ל חין מעילה בקונמות, להכי קח"ל דחורח לי מיחת בהכח לחין מעילה כדמסיק. (רש"ש)

בא"ד. דאין צ"ל וכו'. חבל לח משמע הכי בגמרח חלח דבלח הך בריימח דמייתי הוה ניחח טפי. וי"ל דהשתח הדין לכדמעיקרח דב' קונמות היינו שהזכיר ב"פ קוסם, וכן ב' שבועות שהזכיר ב"פ חכילה, וה"ה מזו ומזו כיון דחלוקות לחטחות, חבל חילוק ב"פ קוסם לח מהני לח"ק חפילו למעילה, משום דלית נהו חילוק חטחות, וה"מ חומר להזכיר ב"פ קוסם מהני כמו בשבועה. (ראמ"ה)

דאמר ר"ל מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר ואכלת כו'. ק"ל הא מתוקן (דף קכ) אמר ר"ל גופי' דנפק לרבות הסותה, הא ל"ה ה"ל למילף שתיה מיהת בכלל אכילה. ועוד דמאי מיצטריך ליה קרא הכא, תיפוק ליה מדדיינן שתיה בכל מי שבעילה. וי"ל דלא דמי שתיה דהכא לדהתם, דהכא מיירי בשתיית משקה שתין מחומט והתם מיירי בשתיית משקה שנעשה מחומט עצמו, ואיצטרכו מרוייהו דלי הוי כתיב חד לא הוי ילפינן מידך מיניה, וע"ש בתוס'.

(מצפה איתן)

תירשך. נל"ו ל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אהתירא. **אפי' לר"י כו' אתיא בעיא דר' אשי דמסתמא כר"י** ס"ל. נ"ב למה לא הגריכו התוס' לומר דמסתמא כר"י ס"ל, הרי בהדיא ס"ל כן (חולין נח.) דהסוח פלגא ואמת דמרבא לאמת לקמיה דאמר בר רב אבי ס"ל אמה (היינו רב אבי אביו של מר) לא מזלזל וכו', ועוד ס"ק לקוח מה"מ. וי"ל דיש לחלק בין איסורי נזיר לאיסור חלב, דנזיר יש איסור לאיסורו והיה לו לעשה כשובר, ע' מהגה למלך ס"ק מהל' ממן ומלה דהכיל בחמת בשם רמב"ם, דמפ"ו הגריך הרמב"ם לימוד אחר לאסור מ"ם בחמץ ע"ש, ואולם זה שייך אם ילפינן מדרשה דכל חלב בלשון הכריעה מוכח שם ר"פ בחרת דיומא, אבל אם טעמת משום חזי לאיסורופי כמו דאמר ר' יוחנן, שוב אין לחלק בין איסור חלב לנזיר, ומפ"ו כתבו התוס' דמסתמא רב אבי כר"י ס"ל, היינו כטעמי' דר"י וז"פ.

(מהרצ"ח)

בא"ד. דרב אשי דמסתמא כר"י ס"ל. עיין חולין (דף נח) גבי הוחת פלגא ואמת דתרבא אבל אר רב אבי אמר כו' ל"ל אמה כו'. ועוד הלמה ר' יוחנן מלי שיעור לאסור מן התורה.

(פורי"ר)

בא"ד. דמסתמא כריו"ח ס"ל כו'. בחולין (נח.) אר"ח להדיא, ועוד המיירי"ח ס"ק לאסור מה"ת, ויש לדחות.

(רש"ש)

בא"ד. דמסתמא כר' יוחנן ס"ל כו'. עי' חולין נ"ח מבואר כן, ועי' שוחל ומשיב מהדורה ג' ח"ב סי' עח, וכתב קופר חיו"ד סי' לד בתמצע התשובה.

(מהרש"ם)

בא"ד. כגון ליהנות שלא כדרך הנאתו. עי' פלתי סי' סז ס"ק יג ד"ה וגם על תוספת.

(ג' מהרש"א)

בא"ד. ואפי' איסור בעלמא ליכא. נ"ב יעוין לקמן כג ע"ב תוס' ד"ה למוקי, ויעוין תוס' ע"ז יב ע"ב ד"ה אלא, ובתו' תם' לקוטין מז ע"ב ד"ה המקדש, ובמרדכי פרק כ"ם הין תקמה.

(רב"ם)

בא"ד. אלא מדרבנן. עי' בפ"ב דקדושין דף טו ע"ב תד"ה המקדש בערלה, ובפסחים דף קט ע"ב סוף תד"ה הין, ובמל"מ פ"ה מיסה"מ ה"ח ד"ה ורלימי.

(ג' מהרש"א)

ד"ה תא. בלשונם הוו קרו לאכילה טעימה. הכי מוכח ולכי כמה דוכתי, דוק ותשכח, ולימא נמי לעיל בעמוד הקודם, ועי' מור וקליעה סו"ח (סי' קמז).

(יעב"ץ)

בא"ד. לאכילה טעימה. נ"ב ול"ע. [אולי כוונתו מהא לתיתא בגדרים דף סג ע"ב שאני טועם כו' שלא נתכוון כו', ועיין שם בגרמ"י וכו"ן].

(הגרל"ב)

דף כג ע"א

גמרא. ותירוש חמרא הוא וכתיב ואכלת. (חולין קכ ע"ב) תוס' ד"ה לרבות.

(לבוש)

ודלמא ע"י אניגרון. בירושלמי [כהן ה"ג, יומא פ"ח ה"ג, מע"ש פ"ב ה"ח] ג"כ מדמה כה"ג בשם רבנן דקסרין.

(הגרל"ב)

דכולהו סילקי. נ"ב שלקי. (הגרל"ב)

דתניא אכל דבילה. נ"ב בכורות דף מה ע"ב.

(הגרל"ב)

גמר שכר שכר מנזיר. עירובין ד ע"א ד"ה נפל, ודף כז ע"ב ד"ה ה"ג, נזיר ד ע"א ד"ה יין, ודף לא ע"ב ד"ה ומיהו, יומא עו ע"א ד"ה גמר, חולין דף קכ ע"א ד"ה לרבות, ועיין ע"ב ד"ה הניא, נדה לב ע"א ד"ה לרבות.

(מא"ן)

אמר רבא אף אנן נמי תנינא. בירושלמי [כהן ה"ב, יומא פ"ח ה"ג, מע"ש פ"ב ה"ח] ע"ש ר' יוסי המגורת.

(פ"ע)

אימא סיפא. שם ע"ש חגריך דמקשין לר' יוסי, ובירושלמי כהן משום הגי' לתיתא ג"ה אלא אחת, ול"ל מייב שתים כמ"ש בתמני', וכ"ה ביומא שם.

(פ"ע)

כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתייה כו'. ע' תוס' מהר"ם שיק סי' פט מדברי הב"י ג"ח קלז דמשמ ל"ה שתיה בכלל אכילה.

(מהרש"ם)

כי אמר שלא אשתה אמאי חייב. ע' תוספות תחת מתני' זוקק"ל ח"ה סי' קנד.

(ג' מהרש"א)

אכילה בכלל שתיה ליתא. ה"ג בירושלמי שם ופ.

(פ"ע)

ודילמא למפטר. לקמן כו ע"ב, קדושין נ ע"ב.

(מא"ן)

ודילמא לכוס כו'. ק"ל דהל"ל מטה ושעורה וכוסמת דמשמען תם, דלמיתא בפ"ק הנודר מן המבושל (ועמש"כ לקמן לו ב). ולמיתי להל"ן שכ' בהני ליתני דוחילתות דלקמן, דלפי התחת תינו כן אלא דל"ל דהוה טעי בהכי ע"ש ומיושבת קושיתי, ובעין פירושו הוא בזמנים (ל ב) ור"י מ' אמר תמורת עולה כו' ה"ה פלגא כו' להכי אמר כו', ופרש"י ושעי כו' ע"ש. ותמיהני על התוי"ט בחות טז שכ' דבריס שהם נגד הר"ן ולא הזכירו כלל ע"ש.

(רש"ש)

תוספות. ד"ה והא תירוש. **בגדרים הלך אחר לשון ב"א.** כ"מ רפ"ו דנדרים. וזה ללא כמ"ש המ"ל פ"ד דשבועות.

(מצפ"א)

ד"ה גמר. כדיליף בירושלמי. נ"ב יעוין בירושלמי כאן, ובירושלמי שם יומא פ' יוה"כ ה"ג.

(רב"ם)

בא"ד. כדיליף בירושלמי כו'. עי' הגהת רעק"א, ועי' יד שאול סי' ללא סק"ג מ"ש בזה, ויעין ירושלים על הירושלמי פ"ב ממעשר שני ה"ח, ותשו' שואל ומשיב מהיימ מ"ד סי' קמט, ותשו' פנים מלירות מ"ב סי' קו, ובית אפריס ח"ח סי' יד, ובנין ציון מסי' מט והלאה.

(מהרש"ם)

בא"ד. ואי בשקרש כו'. י"ל ע"פ מ"ש תוס' בשם ר"ת במנחות (דף לה) דאף יין קרוש משוש משקה, וה"ב אכתי לא המל"ל ואכלת ביון שאינו אוכל, וכה"ג כתבו תוס' עצמם לעיל גבי דס קרוש. אך בפסחים (דף יד), והכ"ם בטהרות כתבו דר"ת מחזר ומתה לחייב.

(מצפ"א)

ד"ה שכר מנזיר. דאיצטרך דאתי לפרטי כו'. ר"ל להשלמת ד' פרטי שכתבו לאיצטרכו כולהו. והגהת שבולין אף ברלחיתא גם במהרש"ל לל"ל היא.

(רש"ש)

ד"ה כגון. דמיגו כו' חיילא נמי אשתייה כו'. לקמן ע"ב פריך הגמרא הא גופא קשיא כו' מ"ם ריש"ה כו' ועי"ם פרש"י. ול"ב ה"ל כיון שכבר אסר עליו שתייה, ה"ל לידיי' דמשקין שא"ר לשתייה, ולשטת התוס' לקמן בשם ר"ת משמע דה"ל דגם למקנה לחיימה הכי, ודומק לחלק בין נבלות וטריפות לחמירי לכל ישראל לבין דבר שלא נאסר רק עליו ע"י שבועתו, דמנ"ל לחלק ולהקשות. ול"ל לכאן הקשו לשטת רש"י שם למסקנת הדה ביה, ואפי' בשאם שלא תוכל תיל מגו ג"כ.

(רש"ש)

בא"ד. אפי' שתה תרי זימני. נ"ב יעוין בקיקיון דיונה שכתב דלאו דוקא נקטו התוס' תרי זימני, דאף על שתיה אחת חיי שתים.

(רב"ם)

בא"ד. תרי זמני נמי. אבל שאם אד שעורה י"ל דלא חיי שתים שהיו בכלל לא תוכל לא ד', משום דשיעור חיי' אלא בשאם שיעור כזית, ורביעית מים לא הוי שיעור משום דמים קלים כלחיתא ר"ם המופיע יין.

(חת"ם)

בא"ד. אפילו שתה תרי זימני נמי כו'. עי' שאם קופר סי' קכו נאמלע התשובה בזה, ותשו' רעק"א מהד"ת קופ"י קב.

(מהרש"ם)

ד"ה דילמא. דברים שבלב. נ"ב נדרים דף כח ע"ב.

(הגרל"ב)

בא"ד. וכמ"ק לקמן. עי' לקמן כו ב תד"ה גמר.

(רש"ש)

דף כג ע"ב

גמרא. אלא דאמר שבועה כו' אלא כגון דאמר כו'. נלאה להגיה דיאמר. ובר"ן לא העתיק כלל אלא לאמר.

(רש"ש)

במסרהב. קוטה יג ע"ב ד"ה רב, גיטין דף לב בשאלתות כו'. ע' תוס' מהר"ם שיק סי' פט מדברי הב"י ג"ח קלז דמשמ ל"ה שתיה בכלל אכילה.

(מהרש"ם)

כי אמר שלא אשתה אמאי חייב. ע' תוספות תחת מתני' זוקק"ל ח"ה סי' קנד.

(ג' מהרש"א)

אכילה בכלל שתיה ליתא. ה"ג בירושלמי שם ופ.

(פ"ע)

ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה כו'. ע"ע בה"ג בזבחים יח קוע"ב התם מדכתיב את הבכח וכו' מכלל דיש הערבים בין הערבים ממש.

(מהרש"ם)

אובלין שאין דאוין. ה"ג מוכיח מזה בירושלמי שם ע"ש ר' חנינא בשם ר' פנחס.

(פ"ע)

ודילמא למפטר. לקמן כו ע"ב, קדושין נ ע"ב.

(מא"ן)

ודילמא לכוס כו'. ק"ל דהל"ל מטה ושעורה וכוסמת דמשמען תם, דלמיתא בפ"ק הנודר מן המבושל (ועמש"כ לקמן לו ב). ולמיתי להל"ן שכ' בהני ליתני דוחילתות דלקמן, דלפי התחת תינו כן אלא דל"ל דהוה טעי בהכי ע"ש ומיושבת קושיתי, ובעין פירושו הוא בזמנים (ל ב) ור"י מ' אמר תמורת עולה כו' ה"ה פלגא כו' להכי אמר כו', ופרש"י ושעי כו' ע"ש. ותמיהני על התוי"ט בחות טז שכ' דבריס שהם נגד הר"ן ולא הזכירו כלל ע"ש.

(רש"ש)

תוספות. ד"ה והא תירוש. **בגדרים הלך אחר לשון ב"א.** כ"מ רפ"ו דנדרים. וזה ללא כמ"ש המ"ל פ"ד דשבועות.

(מצפ"א)

ד"ה גמר. כדיליף בירושלמי. נ"ב יעוין בירושלמי כאן, ובירושלמי שם יומא פ' יוה"כ ה"ג.

(רב"ם)

בא"ד. כדיליף בירושלמי כו'. עי' הגהת רעק"א, ועי' יד שאול סי' ללא סק"ג מ"ש בזה, ויעין ירושלים על הירושלמי פ"ב ממעשר שני ה"ח, ותשו' שואל ומשיב מהיימ מ"ד סי' קמט, ותשו' פנים מלירות מ"ב סי' קו, ובית אפריס ח"ח סי' יד, ובנין ציון מסי' מט והלאה.

(מהרש"ם)

בא"ד. ואי בשקרש כו'. י"ל ע"פ מ"ש תוס' בשם ר"ת במנחות (דף לה) דאף יין קרוש משוש משקה, וה"ב אכתי לא המל"ל ואכלת ביון שאינו אוכל, וכה"ג כתבו תוס' עצמם לעיל גבי דס קרוש. אך בפסחים (דף יד), והכ"ם בטהרות כתבו דר"ת מחזר ומתה לחייב.

(מצפ"א)

ד"ה שכר מנזיר. דאיצטרך דאתי לפרטי כו'. ר"ל להשלמת ד' פרטי שכתבו לאיצטרכו כולהו. והגהת שבולין אף ברלחיתא גם במהרש"ל לל"ל היא.

(רש"ש)

ד"ה כגון. דמיגו כו' חיילא נמי אשתייה כו'. לקמן ע"ב פריך הגמרא הא גופא קשיא כו' מ"ם ריש"ה כו' ועי"ם פרש"י. ול"ב ה"ל כיון שכבר אסר עליו שתייה, ה"ל לידיי' דמשקין שא"ר לשתייה, ולשטת התוס' לקמן בשם ר"ת משמע דה"ל דגם למקנה לחיימה הכי, ודומק לחלק בין נבלות וטריפות לחמירי לכל ישראל לבין דבר שלא נאסר רק עליו ע"י שבועתו, דמנ"ל לחלק ולהקשות. ול"ל לכאן הקשו לשטת רש"י שם למסקנת הדה ביה, ואפי' בשאם שלא תוכל תיל מגו ג"כ.

(רש"ש)

בא"ד. אפי' שתה תרי זימני. נ"ב יעוין בקיקיון דיונה שכתב דלאו דוקא נקטו התוס' תרי זימני, דאף על שתיה אחת חיי שתים.

(רב"ם)

בא"ד. תרי זמני נמי. אבל שאם אד שעורה י"ל דלא חיי שתים שהיו בכלל לא תוכל לא ד', משום דשיעור חיי' אלא בשאם שיעור כזית, ורביעית מים לא הוי שיעור משום דמים קלים כלחיתא ר"ם המופיע יין.

(חת"ם)

בא"ד. אפילו שתה תרי זימני נמי כו'. עי' שאם קופר סי' קכו נאמלע התשובה בזה, ותשו' רעק"א מהד"ת קופ"י קב.

(מהרש"ם)

ד"ה דילמא. דברים שבלב. נ"ב נדרים דף כח ע"ב.

(הגרל"ב)

בא"ד. וכמ"ק לקמן. עי' לקמן כו ב תד"ה גמר.

(רש"ש)

מתניתין כר"ע כו'. עי' תשו' מהר"י מקמל יו"ד סי' ריג.

(מהרש"ם)

בא"ד. הא שתם פטור. המיעון דמוק מלל, דנמתני' לא הזכיר לא מפרש ולא שתם, ומיעין לאוקמי במפרש לכו"ע ושתם לר"ש. וי"ל דכיון דס"ל לר"י חיסור כולל בשבועה, ס"ב ריש דפטורה בתינן רחויין קשה לר"ע דאדם מוסר עלמו בב"ב, כיון שנאסר בב"ם של חיסורין ליתסר נמי בכזית דים בכלל ר' ק', וי"ל משום דבכזית מוסבא ועומד לא חיל להא חיכא כולל, אע"ב ס"ל לחיירי בפירש שתינו חוסר מוסר עלמו אלא בכזית, וה"ב ה"ל שהאכילה היתה חוכלין שע"ר חוכל דמקמיי, וה"ל שהשבועה שלא חוכל ואכל נפילות וכו', ובפיפא ד"ה שבועה והאכילה היה הכל על נבלות וכו', ונם חילוק זה הול מוכרת להא ס"ל בגיטין גם שפר, דל"ם למעטי למיפטר היה במפרש, ובפיפא דמחייב אקשים ומיהו ללא חזו ע"ב במפרש, דבמתם ל"ם לחיוני עליהו, וגם בטבע הלשון אין רגילות לומר שיאכל חולין שע"ר, וגם התילוק בהא דריש מיירי בשיעור ופיפא בח"ם מבואר בלשון המשנה, דבריש קרי להו אינן רחויין והיינו משום חיסורן ודוקא בכשיעור, ובפיפא חני נבלות וטריפות בתתם, אבל לכולל בלשון המשנה בריש לנו, ולהכי לי נימא דתיירי בהכי כדמוכחינן לעיל דר"ע וכו', ע"ב נם פיפא בהכי מיירי, ולא ניחא ללא לר"ל דל"ל כולל בשבועה, להכי כשאוכל כזית ניחא פטור ליה בריש, וק"ל.

(ראמ"ה)

בא"ד. וי"ל כיון דליכא אלא איסור. בחולין דף קנ ע"ב תד"ה שתין בו כזית, מבואר דלאו דוקא שבועה, אלא כל חיסור חל על חיסור אם החיסור הרחשון חני שיעור, וע"ב אבר של טריפה שתין עליו כזית בשר חל על טריפה חיסור אבר מן החי.

(ג' מהרש"א)

בא"ד. לאו מושבע ועומד חשיב ליה. עי' תוס' יבמות ר"פ יוה"כ ד"ה ורים ליקים דמ"מ ק' להא דניחא בלאו הבי, עי' ש"ך יו"ד סי' רלט ס"ק ב, ובס"ע מו"מ סימן לד ס"ב, ובמוס' קדושין מ ע"ב ד"ה רש ומוסיים כו' וי"ל שתוטף פחות מכ"פ, ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ב ד"ה עוד כתב הרשב"ם.

(ג' מהרש"א)

בא"ד. אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה דהא כו' מתנה לעני כו'. בחולין (קי ב ושם) כתבו דחיכא בנדקה ג' לאו ללא חקפוין ולא מחמן. ועוד קשה דהתם הוא לבטל המ"ע (דבפרק דהקומץ הוא על ובלא חמן, או משום דניחא בלאו הבי ועמ"ב שם) ועשה דוחה ל"ת ועשה כשאנו בשאלה לדעת קצת הרחשונים, והכל הוא לקיים וכמו דחמלק ריב"ז לקמן (כז.) בחמנה לגי' רש"י שם, וכדחוכח מילוק זה גם בדבריהם עלמם בפה"ד, (ולפ' דהתם הוא בשוא"ת עי' לקמן דף מ"ה ללא הן בפופו ור"י מפרש כו', בכאן נרחה לחין לחלק) ואין לומר דיכוונו כיון לבבטל ל"ת אל"ב ניחא בהן, דע"ז לא מיתרצי כלום כמו שהקשו בפה"ד.

(רש"ש)

בא"ד. אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה דהא לקמן פריך אילימא מתנה לעני. ל"ע דהא גבי נדקה ליכא תרי לאוי, וכמו שכתבו התוס' כחוטים (מט:) בד"ה רבא מכפי לרבנ"ן. והנה אפ"ל דרחית התוס' הוא מלבון הגמרא למימי הפסוק דנמון חמן, אך י"ל דאע"ב מיירי הגמרא אמי קרא, משום דגרסינן ב"מ (לא:) נמון תמן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין, והלאו אפשר ללא שייך אלא על מתנה מרובה.

(פורי"ר)

בא"ד. אע"ג דאין איסור לאו חל כו' מתנה לעני מושבע ועומד כו'. עי' תשו' מהר"י מקמל יו"ד סי' מהא דנדקה ליכא תרי לאוי, ועי' יהושע יעקב קוף הלכות נדרים תשובה מנכדו בענין זה, וע"ע מהר"י חמקל סי' עלו, ועי' בפמ"ג בפתיחה להל' שחיטה. ועי' ס' עני לבועה יו"ד סי' פז, ושו"ת בית אפרים יו"ד סי לד להן בדין אלי שיעור אי הוי מושבע ועומד שבמוס' כאן, ועי' תשו' רעק"א מהד"ת סי' קיט, ושו"ת שבחני מילואים סי' יד.

(מהרש"ם)

בא"ד. דכתיב נתן תתן. נ"ב יעוין תוס' נ"ב ח ע"ב ד"ה מכפיה, ובמוס' חולין קי ע"ב ד"ה כל, ובמכ"ם ושו"ע בית הלכות נדקה.

(רב"ם)

אפי' פרוטה מכולם מצטרפת. ע' יבומלמי לקמן פ"ב ה"ד.

(י"פ"ע)

פרוטה מכולן מצטרפת. נ"ק קה ע"ב.

(מא"ן)

שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות כו'. ק"ל דאמאי לא חייל שבועה על נבילה לעניו קרבן כיון דליכא בנבילה, דאיסור שאינו ברשמון חייב שפיר מחמת השני כמ"ש רש"י בחולין (סוף דף קיג), וכ"ב תוס' ביבמות (דף לב), וכ"ב בשעה"מ הל' מ"ב נכוונת תוס' דזבחים (סט:) ע"ש, דגם בשוגג ולעניו קרבן שייך חיסור הל על חיסור, כדמוכח שם ביבמות וכריתות גבי ים חוכל כו', ובחולין (קמ:).

(מצפ"א)

אמאי מושבע מהר סיני הוא. (לקמן כז ע"ב) תוס' ד"ה לקיים.

(לבוש, רב"ם)

אמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא. מחמע דליכא דפליג בהא. וב"ב תוס' לקמן (כז.) דלף ר"י בן בתירה דס"ל נשבע לקיים את המלוה ולא קיים חייב, היינו בקיום מלות עשה, אבל בקיום ל"ת מודה דאם לא קיים ועבר עליה פטור משום שאין חיסור חל על חיסור, וכה"ג כתב הרא"ם בנדרים (דף ח), דלף נדרים ח"ם ע"ד מלוה אלא לנטל עשה ולא לקיים או לנטל ל"ת, ועי' תוס' לעיל (דף כ). ומה"ט ע"ב לף מלקות דבל יחל ליכא, וגרע מנשבע לקיים מ"ע ולא קיים, דס"ל למקלע מהפוקקים דעכי דמ"ת קרבן, חייב מיהת מלקות משום בל יחל, מ"מ בנשבע לקיים ל"ת אינו חייב, והכי מוכח להדיא בספ"ג דשבועות (דף כב) גבי הא דפריך מהא דתנן ים חוכם מלם אחד ושייב עליו משום ח' לאוין וכו', ולחשוב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחכוש ועומד מהר סיני הוא, ומשני התם לא קחייל שבועה דמוכש ועומד מהר סיני הוא, ס"מ דלף נאו נמי ליכא לא משום בטוי ולא משום שוא. ומדבתי הש"ך סי' רי"ד סי' ללא מבואר לחפי' חיסור שבועה ליכא, מיהו הס"ח כתב דאם נשבע לזכו נפשיה לף לקיים ל"ת אינו חייב בריב"ב, ולפ"ד ל"ל דקוגיא דמכות לא אתיא אליבא דריב"ב.

(מצפ"א)

ור' יוחנן כו'. נ"ב יעוין תוס' חולין קג ע"ב ד"ה מר.

(רב"ם)

בכולל כו' במפרש כו' דמוקים כו' כד"ה. לעיל כב ע"ב ד"ה אהמירת, ודף כד ע"ב, ועי"ם ע"ב רש"י ד"ה אחייליו, ודף כז ע"ב ד"ה ולקיים, ועיין ע"ב ד"ה אם נשמייר, ודף כח ע"ב ד"ה ולא אמר, ועי"ם כח ע"ב ד"ה שבועה, ובדרים אם ע"ב ברא"ם ד"ה ב"ש, בחוטים ט ע"ב ד"ה שהגיע, חולין נו ע"ב ד"ה מר אבר, ודף קב ע"ב ד"ה שתין בו.

(מא"ן)

בכולל דברים המותרין. כולל זמן היתר עם זמן חיסור להרמב"ם לא חיל ע"י כולל, עי' בכ"מ פ"ד ה"ח, ועי' רמב"ם פ"ה הי"ח, והטעם בר"ן מגו דחל על כל יחות השנה ול"ע. ול"ל אם זמן היתר קדם לזמן חיסור מודה הרמב"ם דהוי כולל, דהא למד דינו מלקתן דף כה ע"ב מי אימא בלא אמית, כמ"ש בשבועת"ל פ"ו מ"ב ה"ח, ול"ל אלמי מלכתת בשבת ביום השבת, וי"ל דטעם רמב"ם בפ"ה לף בהרי"ן משום דכולל כל יחות השנה כ"א דכולל מלה עשיה, ועי' ע"ז סי' רלו דף ק"ף ובולל עניינים חלוקים, כגון אל"ף מלה ולא אלף למקוש פלוגי, עי' תשו' חית חים עמוקים סי"ג (עלה לד ל), ותשו' מהרי"ט מ"ב חיו"ד סי' מז. (ג' מהרש"א)

בכולל. עמש"ל בח ע"ב, ועי' מה"פ ה"ד ד"ה שבועה שלא אוכל וד"ה לף סוף דבר, ובע"ך וט"ז מ"ח סי' שנ סע"ה, ובבגה' חמ"ל שם.

(י"פ"ע)

אליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר. ומיהו בשאכל לף אכל אלא חני שיעור. רש"י יומא סוף דף עב.

(ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה הרי כבר. **ואין שבועה חלה על שבועה.** נ"ב יעוין רש"י לקמן כח ע"ב ד"ה הרי ילאה שבועה לשקר.

(רב"ם)

תוספות. ד"ה רישא. **קצת תימה.** נ"ל דאפ"ל דבריהם נקט שאינם לאוים להכל בכלל, מאל"ב בפיפא פלוגתא דר"ם מוכרח למתני נבלות וטריפות משום דעלה פליג ר"ש.

(פורי"ר)

ד"ה דמוקי. וא"ת ולוקמי במפרש וד"ה כר'. עי' מי הר"פ.

(מהרש"ם)

בא"ד. וי"ל דאי במפרש לא מיתוקמא

באי"ד. לא חשיב מושבע ועומד. ומחמת עצה דשמיטו זמנים, עי' בפ"מ פתיחתו להלכות שמיטה סורס כ. (ג' מהרש"א)

באי"ד. ועוד דמצי לאוקמי. נ"ב יעוין לעיל כט ע"ב תוס' ד"ה מהימינא. (רב"פ)

באי"ד. דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן. עי' שבועות פ"ה מיסודי תורה עלה ב ע"ג, ועלה ג סוף ע"ד. (ג' מהרש"א)

באי"ד. דלא אמר כר"ל כו' ל"מ לה הן ולאו. נ"ע דהא על תוקימתא דר' יוחנן נמי מקשה הגמרא מלא הן היכי משכחת לה, ול"ב היאך אפ"ל דמ"ה נאדר מתוקימתא דר"ל, ול"ל דדלית התוס' היא לפי המסקנא ולפי פירוש התוס' לקמן. (פור"י)

באי"ד. הא מושבע ועומד. דעת תוס' דהיי דשבועה אל שלא לאכול, מ"מ אינה אלה לאכול אלי שיעור. והרמב"ם פ"ל דאלה אפילו לאכול, ופסק כן בס"ע סי' לה ס"ל לפי פ"ך שכופיס להתיר שבועתו, ודעת רשב"א דאינה אלה אפי' אאיסור דרבנן, ואפילו לקיים מכ"ש לעבור, ומהלב"ח סימן כג הרחה פניס לאיסור דרבנן גרע מאלי שיעור לתוריית"א, עי' בפ"ך סי' לעו סק"כ. ומ"מ גם לרמב"ם לפעמים עשו התכמיס מיזוק כאל תורה ואין נדר אל, עפ"ך סי' רטו סק"ק יא ד"ה וכתבו התמרונים, ומנ"א סי' מקע סק"ה ט. (חת"ס)

דף כד ע"א

גמרא. באיסור הבא ע"י עצמו לא אמרינן. בס' שבה"מ הל' מ"א הקשה מהא דתנן במכות יש סורס אלם ג' ומייב עליו משום שמושב לאוין, התורס בשור ומשור והן מוקדשין כלאים בכרס שמיעת ויו"ע כהן ונזיר בציפ העומאה, ול"ל דלית ליה לאיסור כולל באיסור הבא מעצמו, אאאי אל איסור טומאת נזיר אאיסור טומאת כהן לקדשים, הא נזיר הוי איסור הבא מעצמו והניח בצ"ע. וברלה ליישב דהשתא סריה סי' ם הקשה בקונ"א דהתם גופיה דמקיק דהסוח אגא דיש סורס ליה לאיסור כולל, וס"ב אאאי חייל נזירות אהכן, ותירץ דמשכחת לה במופלא שמוך לאיש שקיבל עליו נזירות שיהול עליו בקונ של הבאת ג' שערות, דה"ל לגבי האי גברא לאיסור טומאה בכהן ונזיר בבא אחת, ואפילו אאן ל"ל כולל, בא אחת אית ליה כולל ואפי"ז ס"ם נמי הך דר"ל כאן, דאיכי ליה כולל באיסור הבא מעצמו, בא אחת אית ליה, והתם אייכי בבא אחת. אך קשה אאכי הא דתניא בפ"ז דנזיר (מח:), ר"ש אומר לאחיו לא יטמא דכתיב גבי נזיר, לומר שאם היה כה"ג והוא נזיר, לאחיו הוא דאיכא אאן מבעא הוא לבא אלוה, ומשמע התם דאיכא ג' לאחין על טומאה כה"ג בשהוא נזיר, והשתא אך אאי איסור טומאה דנזיר ואייל עם אי טומאה דכה"ג, ואפי' בבא אחת לא משכחת לה לשיטתו דר"ש, דל"ל איסור אחת ול"ל ואפילו בב"ש אם"ם אומ' אאלוה בשבועה (קף:), וכ"ם דאי איסור הבא מעצמו אאלוה אלא אייכא, ונראה דמזה ראיה לס"ם הס"ל אם בגבי נזיר גלי קרא דאל על איסור בהונה דקדש. (מצפ"א)

באיסור הבא ע"י עצמו לא אמרינן כו'. עי' תוס' אהר"י אאאי יו"ד סי' קם. (מהרש"ם)

בשלמא לר"ל. ה"ג מקשה בירושלמי ה"ד אמרינן כר"ל. ומ"ש מהא דתנן במכות יש סורס אלם ג' ומייב עליו משום שמושב לאוין, התורס בשור ומשור והן מוקדשין כלאים בכרס שמיעת ויו"ע כהן ונזיר בבא אחת העומאה, ול"ל דלית ליה לאיסור כולל באיסור הבא מעצמו, אאאי אל איסור טומאת נזיר אאיסור טומאת כהן לקדשים, הא נזיר הוי איסור הבא מעצמו והניח בצ"ע. וברלה ליישב דהשתא סריה סי' ם הקשה בקונ"א דהתם גופיה דמקיק דהסוח אגא דיש סורס ליה לאיסור כולל, וס"ב אאאי חייל נזירות אהכן, ותירץ דמשכחת לה במופלא שמוך לאיש שקיבל עליו נזירות שיהול עליו בקונ של הבאת ג' שערות, דה"ל לגבי האי גברא לאיסור טומאה בכהן ונזיר בבא אחת, ואפילו אאן ל"ל כולל, בא אחת אית ליה כולל ואפי"ז ס"ם נמי הך דר"ל כאן, דאיכי ליה כולל באיסור הבא מעצמו, בא אחת אית ליה, והתם אייכי בבא אחת. אך קשה אאכי הא דתניא בפ"ז דנזיר (מח:), ר"ש אומר לאחיו לא יטמא דכתיב גבי נזיר, לומר שאם היה כה"ג והוא נזיר, לאחיו הוא דאיכא אאן מבעא הוא לבא אלוה, ומשמע התם דאיכא ג' לאחין על טומאה כה"ג בשהוא נזיר, והשתא אך אאי איסור טומאה דנזיר ואייל עם אי טומאה דכה"ג, ואפי' בבא אחת לא משכחת לה לשיטתו דר"ש, דל"ל איסור אחת ול"ל ואפילו בב"ש אם"ם אומ' אאלוה בשבועה (קף:), וכ"ם דאי איסור הבא מעצמו אאלוה אלא אייכא, ונראה דמזה ראיה לס"ם הס"ל אם בגבי נזיר גלי קרא דאל על איסור בהונה דקדש. (מצפ"א)

באי"ד. וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא. ונראה לקמ"ם, דהא אמר נסם"ה דכריתות (דף כג) דאיכא תנאי דבעלמא ס"ל אין איסור הע"ע כלל, ופקדשים סברי דגלי קרא דאיסור הע"ע, דאיסור מעילה קל אל אל איסור אלא מעצמו גבי אימורי קדשים קלים, וכן איסור טומאת הגוף אל אל איסור מעילה ואלא, ולפ"ז ס"ל מהקדש לאיסור שבועה דהכא כלל. (מצפ"א)

באי"ד. וקחשיב מוקדשין וכו'. עמ"ש לקמן דמאיסור נעלה ל"ק, וכן י"ל בגיד הנשה של עולה דאייכי בלאו דמעילה. (ראנ"ה)

באי"ד. אף על גב דאיסור הבא מעצמו. כדאיתא מולין דף קכ ע"ב. (ג' מהרש"א)

באי"ד. אבל מוקדשין שאסורים וכו'. אאל בפ"ז העיקר אסר מהספר הל"ל מעצמו על עצמו. ולעד"נ דעיקר החילוק היכי דהכולל אתי ע"י עצמו, ואין ההכרח לאיסור הבני שיכלול שניהם, דאי הוה בעי לה אסר נפשיה רק בדברים המותרין ל"ם כולל כ"ב ופטור לרשב"ל, מש"ה בקדשי מזבח. (ראמ הורביץ)

ד"ה האוכל. מתוך פ"ה משמע. בקדושין דף ע"ו ע"ב כתב רש"י להדיא כן. (ג' מהרש"א)

באי"ד. דאיירי אפילו בנתנבלה ביוה"כ. עי' שער המלך פי"ו מאסורי ביאה ה"ח (עלה קי ד"ה ע"ב ד"ה מו ק"ל) הא נבילה מוסיף ימים אאאר יו"כ, גם כולל כזית המשום יוה"כ נעי כצומצם. סס (עלה קיח ע) ד"ה מו ק"ל. (ג' מהרש"א)

באי"ד. ולריצב"א אין נראה וכו'. נ"ע אאאי אל הקשה בפשיטות מנבילה היכי משכחת לה לחייל. וי"ם לומר דמשום דחזיק דגלי קרא לחייל אאיסור נבילה אאיזו זמן, ילפינן דה"ה לכל איסור שאי"א לגזוח אאר אאר בחזר ואמר שבועה שלא אסחמא סגי. לכאורה לפמ"ש לעיל (כג.) בד"ה כגון, כיון דאאר אבועה שלא אסחמא בריצה גלי קרא דה"ה ב"ש ב"ל הכא. ודוחק לאאן דהתם אמרינן בהדדי והכא אירי בלא כ"ד מקאאר וחזר ואמר. ועוד דהתם ג"כ הגי' שלפניו והדר אאר שלא אוכל, אלא דאמוס' אם לא הועמקו. אך י"ל דהתם אשום דעיקר אם אכילה הוצא בעצם על אכילה ממש, רק דנעשה אאכ"כ אם אשוקף גם על אאייבה להכי אהני גילוי דעת, אאמ"כ הכא בכל האוכלים בכלים בשוה בשם אכילה לא אהני ג"ד, וכה"ג אחלוקי התוס' לקמן (כו ב) ד"ה גאר. לענין אשום הלנ ע"ם. (רש"ש)

באי"ד. ול"ל דלאלקות איירי וכו'. לא כן דעתם באשום כב. ולדעתי יש להוסיף גם אהגאי אם אלוה שבועה ביו"ט לאודיה, דל"ל אשום דאין אאמ"א שהרי נשבע קודם יו"ט, ויו"ט אין אלו בב"ש, אלא דאיאמעה אהרעה והטעה, דיאדמי שבועה הר סיני לגבי הך שבועה כאיסור על גבי איסור, ודרשיון ליה נאי לענין נדרים נזיר סב, דאיתקשו להדדי, [אבל נזירות ל"ש, כיון דל"ם בכל הדברים יש בהן הרעה והטעה לא קאי עלה להרע ולהטיה] ול"ל קאי בנדרים טז דאעוטו אלאו דשבועה אלא אשום דכאיב לה', להכי גם בנדרים לא אדייק להרע לאאחרים דלה' כאיב. (ראמ"ה)

באי"ד. דלקאן בס"פ משמע דלקרבן איירי כו'. לכאורה נראה דל"ל והתם אייכי שאאר בב"ל עניים ואין אאר. אבל ב"ל לומר כן דהא בנדרים אפרש טעאת אינו אלו אאר בבל שבועה אאיסור אוכל תאכלו, ופ"ל דבנדרים הא הולכין אאר לשון בני אדם, ועיין לעיל (כג.) בד"ה כגון, כיון דאאר שבועה אלא אסחמא סגי. לכאורה לפמ"ש לעיל כ ע"ב ד"ה דכי, ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא. ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא. ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא.

דף כד ע"ב

גמרא. חשובי אחשביה. פירש"י כז ע"ב ד"ה ש"ד ד"ה אלא, מולין דף ע"ב ד"ה והוא, מנחות סט ע"ב ד"ה דבלע. (מא"ן)

מידי דהוה אאיסור מוסיף. (יצמות לג ע"ב) תוס' ד"ה בר. (לבוש)

שלא אוכל תאנים. לעיל כ ע"ב ד"ה דכי, ולף כב ע"ב ד"ה אלא. ועי"ש ע"ב ד"ה ולא. ולף כג ע"ב ד"ה כגון. ולף כט ע"ב. ועי"ש לו ע"ב ד"ה ה"ג. נדרים יז ע"ב, וע"ב ד"ה ואמר. ולף ל ע"ב ד"ה ואהא. (מא"ן)

חזר ואמר שבועה וכו' מיגו דחייל אאנבים וכו'. נ"ב יעוין לעיל כג ע"ב תוס' ד"ה כגון. (לבוש. רב"פ)

מיגו דחייל אאנבים. עי' תוס' לקמן לף כח סוף ע"ב, ועי' כאן בתוס' סוף ע"ב, ע"ש ת' אבא מאלי זצוק"ל סי' קט. (ג' מהרש"א)

מתיב רבא בריה דרבה כו'. עי' ס' חור יקרות פ' דברים מ"ם בסוגי' זו, ועי' מי' הר"פ, ועי' בירוז טעם שער הכולל דין ב', ועי' בכ"ז בנדרי זרזיון מ"ב בסופו בקונטרס כלל גדול כלל ט י יא יב. (מהרש"ם)

יש אוכל אכילה אחת כו' דאית ליה שאלה. לעיל יט ע"ב ד"ה הרי העלם טומאה, ולף כו ע"ב ד"ה אם, פסחים כד ע"ב ד"ה לרבות. ולף מד ע"ב ד"ה והש"ה, וע"ש מו ע"ב ד"ה הואיל, נדרים לף עח, וע"ש מב, נזיר ט ע"ב, מכות יז ע"ב, כריתות ו ע"ב, ולף יג ע"ב ד"ה מרבע, ב"ב קכ ע"ב, זבחים לז ע"ב, מנחות עד ע"ב ד"ה לאו, ערכין כג ע"ב ד"ה בשלמא, בכורות לא ע"ב. (מא"ן)

יש אוכל כו' ד' חטאות. נ"ב [ירושלמי] פ"ק פ"ג ה"ד. (הגרל"ב)

יש אוכל אכילה א'. עי"ש שבת קב, וכירושלמי כאן ה"ד. (יפ"ן)

רמ"א אף אם היתה שבת. נ"ב ירושלמי שבת פ"ק ה"ב. (הגרל"ב)

אינו מן השם. עי"ש בשבת [קב ע"ב]. (יפ"ן)

ואם איתא משכחת לה חמש. ה"ג מקשה בירושלמי כאן ה"ד. (יפ"ן)

ואם איתא משכחת לה כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב. נ"ע מכאן על הרמב"ן ז"ל בפירושו לתוס' גם הפסוק כל מלב דגם שומן נקרא חלב, דל"כ גם בנשבע על חלב שלא לאוד ג"כ שומן בכלל. ופ"ל דבנדרים הא הולכין אאר לשון בני אדם, ועיין לאיסור שבועה דף כא ע"ב ד"ה ה"ג, ולא יתכן לומר דאיסור שבועה אאיזו זמן, ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא. ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא.

באי"ד. ואי"ת לפ"ה כו' בחזר ואמר שבועה שלא אסחמא סגי. לכאורה לפמ"ש לעיל (כג.) בד"ה כגון, כיון דאאר שבועה שלא אסחמא בריצה גלי קרא דה"ה ב"ש ב"ל הכא. ודוחק לאאן דהתם אמרינן בהדדי והכא אירי בלא כ"ד מקאאר וחזר ואמר. ועוד דהתם ג"כ הגי' שלפניו והדר אאר שלא אוכל, אלא דאמוס' אם לא הועמקו. אך י"ל דהתם אשום דעיקר אם אכילה הוצא בעצם על אכילה ממש, רק דנעשה אאכ"כ אם אשוקף גם על אאייבה להכי אהני גילוי דעת, אאמ"כ הכא בכל האוכלים בכלים בשוה בשם אכילה לא אהני ג"ד, וכה"ג אחלוקי התוס' לקמן (כו ב) ד"ה גאר. לענין אשום הלנ ע"ם. (רש"ש)

באי"ד. ול"ל דלאלקות איירי וכו'. לא כן דעתם באשום כב. ולדעתי יש להוסיף גם אהגאי אם אלוה שבועה ביו"ט לאודיה, דל"ל אשום דאין אאמ"א שהרי נשבע קודם יו"ט, אלא דאיאמעה אהרעה והטעה, דיאדמי שבועה הר סיני לגבי הך שבועה כאיסור על גבי איסור, ודרשיון ליה נאי לענין נדרים נזיר סב, דאיתקשו להדדי, [אבל נזירות ל"ש, כיון דל"ם בכל הדברים יש בהן הרעה והטעה לא קאי עלה להרע ולהטיה] ול"ל קאי בנדרים טז דאעוטו אלאו דשבועה אלא אשום דכאיב לה', להכי גם בנדרים לא אדייק להרע לאאחרים דלה' כאיב. (ראמ"ה)

באי"ד. דלקאן בס"פ משמע דלקרבן איירי כו'. לכאורה נראה דל"ל והתם אייכי שאאר בב"ל עניים ואין אאר. אבל ב"ל לומר כן דהא בנדרים הא הולכין אאר לשון בני אדם, ועיין לאיסור שבועה דף כא ע"ב ד"ה ה"ג, ולא יתכן לומר דאיסור שבועה אאיזו זמן, ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא. ולפ"ז אפשר דאיצטריך לאשמעינן דאפילו בב"ש ב"ל אלא בשבועה אלא אסחמא סגי. ועי"ש ד"ה ולא.

באי"ד. ועי"ק לר"י מדתניא כו' ואכל אוכלין אסורין כו'. נראה דפלוגתייהו נמי סס ל"ש יציג אוכלין המותרין, סס אל שבועתו על אוכלין אסורין ע"י כולל או לא, דבסס אכל לאודה אל שייך כ"כ כולל. (רש"ש)

באי"ד. בתוספתא דשבועות. רפ"ב. (יפ"ן)

לעיל (כב:) כי קא משמע להמיהן קא משמע. ומדברי התוס' נראה דדוקא חלב שעל הקיבה נקרא חלב אע"ג דמשמע ג"כ להמיהן אבל לא על השומן, ו"מ לענין מין במינו. (פורת"י)

משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב. נ"ב הא דל"ק ליה דמשכחת נמי דנשבע על החלב שלא יאכל ח"ש דחלה שבועה. ומכאן יש ראיה לשיטת רש"י ריש פ' נתנה ליומא דפי' מפרש ח"ש, היינו היכי דלא אכיל רק ח"ש, אבל נשבע על ח"ש חיסור ואכל שיעור שלם, נכה"ג אין שבועה חלה דכבר מושבע ועומד הוא, ומכאן כיון דע"כ אכל שיעור שלם דנלע"ה ליכא עליו חיוב חטאת, שוב ליכא חיסור שבועה כזה. (מהרצ"ח)

שלא אוכל תמרים וחלב. עי' יהושלמי כאן ה"ו. (י"פ"ע)

בבכור. ביצה כו ע"ב ד"ה ניחא, ב"מ ו ע"ב, חולין ל ע"ת, ותד קל ע"ת רש"י ד"ה חון, וע"ש קלב ע"ב ד"ה ושורות, בכורות ג ע"ב ד"ה תלב, ותד לת ע"ת ד"ה ונאחל, וע"ש ג ע"ב. (מא"ז)

בבכור. עי' מה"פ ב"ק פ"ג ה"ד ד"ה ים תוכל, בענין חיסור מוסיף מה שים בבכור. (י"פ"ע)

והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם כו'. עי' שער המלך פ"ו מבטועות הי"ת, ומצו' רעק"ת סי' קה. (מהרש"ם)

מידי דלית ביה שאלה. ה"נ מצי מיבעי לשלמי [כאן ה"ד]. (י"פ"ע)

הרי הקדש. ואין לומר דאתיא כב"ש דס"ל אין שאלה בהקדש פ"ב דנזיר (דף טו), כמ"ש נמ' ב"ח פ"ג ופ"ה דכריתות. דהא אינהו ס"ל נמי דאין שאלה בשבועה, וכ"מ בפ"ג דנדרים (דף כח), ות"ב הדא הקושיא לדוכתא דליתני שבועה. (מצפ"א)

הרי הקדש הא אוקימנן בבכור. וע"ב עי' תוס' בכריתות דף יג ע"ב ד"ה תרבץ, ובמהרש"א כאן, וע"ע בקונטרס אחרון על הטורי אבן, ובקלח"ח סי' ר ודו"ק. (חש"ז)

הא אוקמינן בבכור. דע דהתוס' פ"ג דכריתות (יג:) כתבו דאע"ג דשבועה דאיט ליה שאלה לא מני מ"מ מני הקדש, דהא השתא דנשתנו וזרק דמו כהלכתו ליתא בשאלה, וכבר נתפרר בכמה מפרני תלמודינו ומיהו בעוד טעם הקושיא דשמעתין ל"ק הכי. ועוד שבקושיא דהתם נמדי מחוקימתא דשמעתין לחוקימתא לה בבכור, מבואר עפ"י דבריהם בחולין (קח.) דאיכא למ"ד דאין מעילה אלא בעולה וקדשי ב"ה בלבד ואליבא ע"כ ליכא למיבי בבכור. ואין להקשות דאמאי לא מוקי לה בחמורת עולה, דקי"ל אין נשאלין עליה כדאיתא בירושלמי ופסקה הרמב"ם פ"ד דנדרים, ות"כ משמע לה מעילה לכ"ע ולית ליה שאלה. די"ל דאי לחיסורא לא קאמי כדאמר פ"ק דיומא (י.), והקדש דתמורה ע"י חיסור הוא נמ. (מצפ"א)

קרבן עולה ויורד לא קתני. ה"נ ירושלמי [ב"ק פ"ג ה"ד], מקשה שם ע"ז מטמא שאכל את הקדש ולא מצי הכשיר. (י"פ"ע)

אפחות מכשיעור. לעיל כב ע"ב, ותד כז ע"ב ד"ה שם, מכות כב ע"ת ד"ה אלא. (מא"ז)

הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה כו'. עי' תוספות מדשים בכריתות י"ג דגבי קדושת הגוף חייב אפי' פחות מן פחות בהנאה ואינו שוה פרוטה ומהאי טעמא חייב הכא בנותרו, ל"ל משום דמעיקרא קודש שנעשה נותר היה שוה פרוטה. (מהרש"ם)

בעינן שוה פרוטה. ה"נ פסחים דף לב ע"ב, מעילה דף כ ע"ת. (הגרל"ב)

כי קתני זדונו כרת. ה"נ ירושלמי ה"ד. (י"פ"ע)

אשם דזדונו. פסחים לו ע"ת רש"י ד"ה תפשוט, ותד כד ע"ב, סנהדרין פד ע"ת, מנחות עד ע"ת ד"ה לפו. (מא"ז)

רש"י. ד"ה כי אמרינן. מתוך שחל עליי כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה אכילה אחת. זית אחת. עי' כריתות י"ל, וכ"י כ ב' זתים, ועי' שולן ומציע תניא ח"ג סי' טו, ומהדורא ד' ח"ת סי' יט בתמצע התצור, ועי' רש"ל בחכמת שלמה לנפש ק"ב התעיר בזה וכתב דרש"י לפו דוקא נקט, שמעתי. ועי' תצו' רעק"ת מהד"ת סי' קמה. (מהרש"ם)

ד"ה טמא שאכל חלב. איסור מוקדשים אבשר ועור. נ"ב יערן לפון רש"י ביצמות ד"ה מס היתה, ובחולין קא ע"ת ד"ה ה"ג. (רב"פ)

ד"ה והרי הקדש. שבא ע"י נדר כו'. נ"ל דאפי' מטמא וכיולת שבאים מוכה ת"ל שחלה על הקדשם. (רש"ש)

ד"ה בנשיא כו'. כרת בקבועה. נ"ב בקבועה. (הגרל"ב)

ד"ה אשם כו'. דתניא הזיד. נ"ב סנהדרין דף פג ע"ת.

ד"ה דזדונו לאו. וכל שיש בו שעת היתר. נ"ב מעילה דף ג ע"ת. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה ומאן. דשמעינן ליה בהדיא. נ"ב יעוין תוס' קדושין עז ע"ב ד"ה פרט, ותוס' כריתות כג ע"ת ד"ה ומי. (רב"פ)

ד"ה יש אוכל. דמוקדשין הוי א"כ וכו'. לענד"ע דל"ל כן לתוספ ולא לכולן, אלא דמיירי משום דהתה גופה הן בהמילה הן בלא מילה, וכ"מ מלשון הגמרא בכריתות יד עי"ש. והא דלמסרינן התם נב דכל חלב לה' מרבי דמייל מעילה אחלב, היינו לרבי דס"ל מעילה בכזית במיתה ולא בס"פ, כדאמרי תמורתים טובא בפסחים לב לג לגד מר"פ אליבא דרבי. (ראמ"ה)

בא"ד. התם נמי איסור כולל. נ"ב יעוין תוס' חולין קו ע"ת ד"ה לישור. (רב"פ)

בא"ד. התם נמי איסור כולל כו'. ומינו לתיתוספ נה דקתמר, היינו בהתמה כולה (כמו כיוני דלקדשה). ומתי דהולרן לומר הוספת איסור בהתה, הוא לומר דאיסור הכולל הוא ג"כ חמור, עי' (חולין קו.) ובתוס' שם ד"ה איסור וז"פ. ובתמס לא נתכוונו דבריהם בעיני המהרש"ל. (רש"ש)

ד"ה מגו. מ"מ חיילא שבועה איסור חלב. נ"ל דאפ"ל דאיסור שבועה נקרא חמור משום דהוה בעולה ויורד, ומש"ה בחלב דהוה נקבועה ואם לא תלה שעירה או כשבה אינו מביא קרבן כלל, ומש"ה באיסור שבועה מחייב להביא תור או בן יונה או עשירית האיפה, ולאיה לדברי מפסחים (כז:) כל דין שאתה דן מחילתו להחמיר ומיהו להקל אינו דין לא תלה עפיס לשורפו כו', ותע"ג דהגמרא קרי לה (לעיל ח.) חלב להקל, בתמת להקל הוא אבל מ"מ נתלה בו קלת לד חומר, ולכאיתא חולין (קת.) מלן ליתת דטומאת הגוף חמיר למ"ד טומאת בשר חמיר לית ליה טהרה בתקות, אע"ג דבזבחי טומאת הגוף חמיר דבכרת מ"מ יש בו לד חמור, וכן כתבו התוס' (יבמות לג:), ועיין ג"כ שבת (קלו:) תוס' ד"ה דתניא הוכר, בקופו, שכתבו כה"ג לגבי קרבן נקרא חומרא מס לא יכול להכיח מהדרוגיתת. (פורת"י)

ד"ה הרי הקדש. נ"ב יעוין בת"ח שכתב שדיבור זה של תוס' נ"ל על קושי' הגמ' לקמן, והרי הקדש למיל נמי מעלים ומביא.

בא"ד. הו"מ למימר הא אוקימנא בבבור. עיין ניטין (יב:) גבי המקדיש ידי עבדו, דמשמע שם שאין הקדש תל על פחות משוה פרוטה, ועיין שם בתוס'. וכן משמע ג"כ קצת מדברי התוס' שבבאן דבבכורי הגמרא קאי על עיקור הקדש לא על משם כדפרש"י, ות"מ דבריהם לריכין עיון.

בא"ד. אוקימנא וכו'. ר"ל דלא מיילא קדושתו רק מבכור שלם, דבתר שפסול למזבח אינו בא לידי חיסור מעילה. ודבריהם מ"מ לע"ג, דנהי נמי דמוקמינן בבכור, מ"מ כיון דשייך חיסור מוקדשין במקום אחר על פחות מכשיעור לא ה"ל למתניתין, כי היכי דלא תניא שבועה לכזית משום דמשכחת לה בפחות.

(ראמ"ה)

בא"ד. המ"ל הא אוקימנא בבבור כו'. עי' תור מדם פסחים מ"ת ס"ג זוה. (מהרש"ם)

ד"ה והרי אשם. דמוזר לא יאבל וכו'. לע"ד נלקו דברי רש"י, לכיון דקאי אתוספ לכהנים ל"ש לעניין לאו דמעילה לחיטו בכזית ומעילה בס"פ, ולא מייתי כלל אשם אחר לאו.

(ראמ"ה)

דף כה ע"א

מתני'. אחד דברים כו' שאזרוק. לעיל ג ע"ת ד"ה שהן אחרנו, וע"ש ד ע"ת ד"ה אבל אוכל, ותד כת ע"ת ד"ה ות"ת, שבת ב ע"ב ד"ה הת, יומת מ ע"ב ד"ה ועשהו. (מא"ז)

אחד דברים של עצמו כו' כיצד שאתן לאיש פלוני כו'. ל"ע ללת פתח לת בדפתח ולת בסיים, ועיין לעיל (ג.) תוס' ד"ה פתח בשבועות כו'. ולפ"ל משום דדברים של עלמו כבר מפורש לעיל שאוכל ושלח אוכל, ות"ל לפרש אלת של אחרים ושתין בו ממש. (פורת"י)

ר"א אינו חייב אלא על העתיד. לעיל ג ע"ב, ותד ד ע"ת ד"ה הת, וע"ש יז ע"ת ד"ה טימת, ותד כת ע"ת, ועיין כו ע"ב ד"ה לפיו, שבת קט ע"ב ד"ה הת מני. (מא"ז)

גמרא. חומר בנדרים. לעיל ב ע"ב ד"ה לכי, ותד כב, וע"ש כד ע"ת ד"ה אלת, ותד לו ע"ב ד"ה ה"ג, ועיין כת ע"ב ד"ה כשם, ערובין ל ע"ת ד"ה ככר, נדרים יג ע"ב, נזיר ד ע"ת ד"ה והרי, מכות כב ע"ת רש"י ד"ה מי, ותד טז ע"ת ד"ה כגון. (מא"ז)

שהנדרים חלין ע"ד מצוה. (לעיל ב ע"ב) תוס' ד"ה לכי. (לבוש)

שהנדרים חלים על דבר מצוה. עי' תוס' לעיל תד ב ע"ב ד"ה לכי לת נדר, עי' תוי"ט פ"ט דנזיר מ"ת ד"ה שהוא כופה כו' וטעמת דכפה כו'. (ג' מהרש"א)

משא"כ בשבועות. (לקמן כה ע"ב) תוס' ד"ה כשם. (לבוש)

מה שאין כן בנדרים. גרמב"ם סוף פ"ג מנדרים משמע דגם אם התנאי בדבר שת"א ממש חילו נדר, וכ"מ בפי' המשניות סוף פ"ת. (ג' מהרש"א)

אילימא צדקה לעני כו'. (לעיל כג ע"ב) תוס' ד"ה דמוקי. (לבוש)

אילימא צדקה לעני. לעיל כג ע"ב ד"ה דמוקי, ותד כז ע"ת, וע"ש ד"ה מדאיצטריך, ובגיטין ד"ה השתת, ותד לה בת"י ד"ה אלת, בתוספות כג ע"ת, ותד לה בת"ת, קדושין ת ע"ב ד"ה מנה, נדרים ח ע"ת ד"ה האומר, ותד סה ע"ב, ב"מ מט ע"ת, גיטין מ ע"ב. (מא"ז)

אילימא צדקה לעני מושבע ועומד מה"ט הוא. הקשה נמ' מתנה לפרים הא יכול לפטור עלמו כשיתן לדקתו לעני אחר, ונגדרים (סה:) משמע דאין אדם מחויב ליתן לדקה לכל עניים, אלא כל שנותנו למי שהוא רולה יוצא יד"ח, ות"ל דקאי הא דהכא דאמאי לא תל שבועה כשאמר שלא אתן לאיש פלוני והיתה בקושיא, ועי' תוס' ד"ק דנדרים (ת.) שהרגישו בזה. ונראה דגרסתם היה סתם שלא אתן, דמשמע שלא אתן כלל ומזה ילמי מוסנים הוא, ולגירסת דידן י"ל דלשתים פלוני קרוב אילי דהוה קודם לאחר. ובילקוט מטות אי' דמתנה לעני חייל שבועה. (מצפ"א)

אילימא צדקה לעני מושבע כו'. והוסיף התוי"ט ומתן לקמן נשבע לקיים כו' פטור. שכה בזה פליג ריב"ב שם ומחייב, ועי' שם בת"ם ד"ה לקיים. וע"ל לפרש דהקושיא היא על ושלח אתן דמודה בזה ריב"ב דפטור, ועמש"כ לעיל (כג ב) בתד"ה דמוקי. (רש"ש)

מושבע ועומד מה"ט הוא. עי' פ"מ בפתיחה להל' שמיטה סורס ב ד"ה שוב לאיתי, ועי' ש"ך יו"ד סי' רנח סקכ"ה. (ג' מהרש"א)

שנאמר נתון תתן לו כו'. עי' תצו' מהר"י תאסף יו"ד סלו. (מהרש"ם)

והא"ר יוחנן כו' ג' ימים. פירושלמי סוכה פ"ה הלי"ג משמע דהוא בריתת, ונגדרים פ"ג ג"כ נאמרה סתם בלא שם האומר. אך פירושלמי נמצא לי' תני גם על מיתרת. (י"פ"ע)

שלא אישן שלשה ימים. וכן בלא אוכל ז' ימים להרמב"ם, אבל להר"ן כיון דאפשר לו שלא יאכל ויומת אל השבועה ולכאיתאן תדמה שבועתו, בלא משום דהוה לעבור להתים עלמו. (ג' מהרש"א)

הכא דלא אמר שלשה. עי' בהגהת ב"ש יו"ד סימן רלו ס"ק, י"ל נדר שאני כיון דאין איסור בנדר אוכל אוח. אך בשאר סימן כא פירש דל"ת שלשה ר"ל דפירש יום ג'. עי' לח"מ פ"ז מאיסורי גבי ע"מ שילא חבת, ואיפשר דאי דאמרי אוח"ת לעולם משמע. (ג' מהרש"א)

ושמואל אמר פטור. ה"נ פירושלמי כאן ה"ה וה"ט בשם שמואל, לקמן פ"ד ה"ת, סנהדרין פ"ג ה"ט, ועי' נדרים פ"ג ה"ב. (י"פ"ע)

תתנן ר' ישמעאל אומר. עי' ת"כ ויקרא תוצ' פרשה ט. (הגרל"ב, י"פ"ע)

רב דאמר כר"ע. משמע דרב רנוי ומיעוטי דרים וכמ"ש התוס'. ועי' נמ' שיח יפקת יומת (דף כד). (מצפ"א)

ושמואל דאמר כר"י. (יומת מ ע"ב) תוס' ד"ה ועשהו, (ב"מ לו ע"ת) תוס' ד"ה לתפוק. (לבוש)

דאיתא בלהבא. לקמן לת ע"ב ד"ה כפרו, ותד לד ע"ת ד"ה ה"ג תצו, ב"מ לו ע"ת ד"ה לתפוק. (מא"ז)

תוספות. ד"ה אלא. תימה דבסוף מכות דקאמר וליחשב נמי כו'. נ"ל דתס"ל דמס"ה לת מצי התם מידי דאתיל למילו בר ממנת לת קמני, משום דאכתי הוה מקשה ליה ליתני קושם שלת תמרום ביו"ט, ונדרים הת לת תל תמידי דלמילו בר ממנת, בשלמת הכת דמיירי לענין קרבן לת מצי מתני נדרים משמ"כ שם לענין מלקות, אבל כי מצי הת מצי מיתני כולל ליה גם מנדרים לת קשה, ותע"ג דנדרים תלין על דבר מלוה, היינו בשתול אבל לת קשה שתין חיסור תל על חיסור, ועיין בת"ן בשיטת הרז"ה. (פורת"י)

בא"ד. תימא דבסוף מכות כו'. עי' תצו' רעק"ת סי' קה בהג"ה. (מהרש"ם)

בא"ד. אמידי דלאו בר מששא. ולת תקשי אכת' ליתסוב קושם, דס"ל דקונמות לת עבר אלת בכל יתל, וכבר תציג נזיר שטימת עלמו דעבר נמי על בל יתל כמ"ש רמב"ם תפ"ה מנזירות, וק"ל. (חת"ם)

בא"ד. ודחיק למימר כו' דעדיפא מיניה משני. לכאורה קתרי דבריהם תהדדי. ועי' תצו' הגרע"ת ז"ל סי' קה בוונה נאותה בדבריהם. (רש"ש)

בא"ד. וי"ל דעדיפא מיניה משני התם. עי' צו"ת רעק"ת סי' קה, ועי' תור תדם פסחים מ"ת. (מהרש"ם)

ד"ה חומר. ותימה תרי קראי ל"ל הא איתקוש נדו"ב אהדדי. נ"ל דתפ"ל דלהכי לימטרין תרי קראי משום דהת לימקום נדרים ושבועות תהדדי וכמצוה בר"ן, וא"כ מנ"ל להקיש נדרים לנזירות דלמת ניקוש לשבועות דלת תל לגעול המצוה. ולתן לומר דקושית התוס' משום דלמוקמ"ת מקשינן, דהת גם לפיהן ליכא תומרת דממוצ לקיים המצוה, ע"כ לריך קרא נמזיר ונדר. (פורת"י)

בא"ד. אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין. עי' מהרי"ט ת"ת סימן נג, וסימן נד עלה לו ע"ג, ובמ' בן לב ת"ת כלל ו, והכימו בת' ג"ו ת"ת חיו"ד כלל ב ס"ב. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין כו'. מזה מוכת לנזירות הוי חיסור גמרת, ועי' מהרי"ט ת"ת סי' נג נד, וזו"ת שבאלנו מילואים סי' כב, ועי' מהרי"ט סי' נה, ועי' בהגמ"י ופ"ו יו"ד ריט סק"ת, וס"ק סק"ד, ועי' תוס' ר"ה פסחים ק"ו, ועי' ריטב"ת לעיל כב ב', ועי' גיטת ודלים מיו"ד כלל ב סי' ג בשם מהר"ם ן' מבע בתורך, וע"ם סי' ת וסי' ג, ועי' רש"ל נדרים ב', ועי' ש"ך סוס"י רו. (מהרש"א)

ד"ה רב. הקשה ה"ר עזרא הנביא דהשתא רב דריש ריבויי ומיעוטי כו'. עי' פרי תדש יו"ד סי' פד וכתבי ופלתי שם, ועי' תמס סופר ת"ם סוס"י קיג בזה, ועי' גן המלך סי' יז שתמה ג"כ מדוע דרשינן כלל ופרט כיון דקיי"ל כר"י כאן, והניח בקושיא. (מהרש"ם)

דף כה ע"ב

גמרא. אינו דין שיהא חייב עליה. ומ"ת דוקא שבועה שנתחדש מיוב קרבן משא"כ בנדרים. הר"ן פ"ג דשבועות דף רלה ע"ת, ועי' גליון תוס' לעיל דף כ ע"ב ד"ה דכי לת נדר. (גליון מהרש"א)

בלאו והן כו' למלקות. לעיל כד ע"ת ד"ה אלת, מכות כב ע"ת ד"ה תמר. (מא"ז)

לא אכלתי היום. נשבע לת אכלתי עד היום ואכל בו ביום קודם שנשבע, עי' נדרים ם ע"ת בתתני עד הפסח תסור עד שיבוא, ובפ"ק תו"מ סי' תג סקמ"ה. (ג' מהרש"א)

בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אלא לא הנחתי מי איתיה בלא אניח. וליכא למיתקמי דתייני בשבת ויו"ט וכמ"ש ללתו זמן תפילין הן ותיתה בלא תניח, דהת משמע דבשתת הניח היום. אך קשה למימ דלתיתה בלא תניח אם לא ילמוד תורה שיפטר מתפילין כדאי' בתוס' ר"ה (דף יז). (מצפ"א)

מי איתיה בלא אניח. עי' שער המלך פי"ז מאיסורי ביאה ה"ת ד"ה ויש להביא ראיה לחילוק זה, ול"ע פ"ה מבטועות הי"ת. (ג' מהרש"א)

אלא לא הנחתי מי איתיהי בלא אניח כו'. עי' שער המלך פי"ו מאיסורי מיטה, ועי' שואל ומשיב מהדו"ד ד' ס"ח סי' נב בשם מביי, קו' דהרי נשבע לשקר ובכר הניח ס"כ מה"ת מינו מייב להניח אחר, עפמ"ב סי' לז, ועי' ישועות יעקב שם מתוס' סנהדרין פ"ח. (מהרש"ם)

הוא מותיב לה. נ"ב זבחים דף סג ע"ח וש"נ. (הגרל"ב)

הוא מותיב כו' לצדדין. פירושלמי ה"ה מתרץ ר' מנא להרע לו להיטיב מה הטעה רשות כו', ועיי"ש כאן, ובנדרים פ"ג ה"ב בשמקום מזה ל"ש להאריך שיהיה להבא, דהמייעה אין ממה שאין בידו רק משום דהמזה מועמד, ולזאת נאכלתי ולא אכלתי כשנשבע ב' פעמים מייב שתים דלשעבר אין שייך איסור, ואף דבלהבא ח"ח אלא ג', היינו משום דשבועה הרשאה עושהו איסור ואין חל שבועה עליו משא"כ בשבר, ועי' ירושלמי לקמן ה"ט, פ"ה ה"ג. (י"פ"נ)

לצדדין קתני. נ"ב שבת דף ס ע"ח וש"נ. (הגרל"ב)

לא ניכר עובר משום שבועת שקר. כן מבואר בירושלמי לקמן ה"ח, ובנדרים פ"ג ה"ב. ושם פליגתא דר' יוחנן ור' אלעזר אי שנים מכירין כאן וא' בפוף העולם והשליך ליש להיכא עוד להכירו, לר' יוחנן הוא לוקה משום שבועת שקר ולא משום שוא, ולר"ל משום שוא ולא משום שקר. (י"פ"נ)

שאיני יודע לך עדות. לקמן לז ע"ח ד"ה הזיד, ודף מז ע"ב, כריתות יב ע"ב ד"ה דמי נעני, ודף ט ע"ח ד"ה תורה תחת. (מא"ז)

בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מיחייב עליה לשעבר להכי אפקה רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת בטוי. פירוש לישתי נלהבא, ללא מצי למימר שלא ידע לו עדות שאין זה בידו, דשמא יזדמן שיידה לו עדות שלא נתכוונו ובמ"ש הלמ"ת בפ"ה מהל' שבועות. ול"ל לשעבר דבפ"ב דכריתות (דף יב) אמר גבי אמרו לו שנים ידעת לו עדות והוא אומר לא ידעתי פטור מבשועת העדות, דמני למימר מאי לא ידעתי דקאמינא לא נתכוונתי לעדות, וא"כ ה"נ כשאמר לא ידעתי אי נימא דהייגו לא נתכוונתי אימא נלהבא שלא אדע ולא אכוון לו עדות, זה בידו הוא שלא יתכוון לו להיות עד, מ"מ כשאמר לא ידעתי ממש ליתא נלהבא. ועוד לשני אמר לא ידעתי שם ליכא למיוניה, דמ"ל ידיעה ממש קאמינא וליתא נלהבא. (מצפ"א)

בשלמא כו' אלא לרב למ"ה כו'. לפי מאי לאמר מבי השתא ומודה רב כו', ע"כ ס"ל כרבא דאין לך בו אלא מדעתו, וא"כ שפיר אפקה לפטור כה שלא בע"ד ושא"כ להעיד ובשאני יודע לך עדות, ונלאה דהקושיא הוא א"כ מתלמידי דאמרי ולאחר דהדר מיה דאמרי לקמן, וע"ד שפירשו התוס' רפ"ב דשמ"ח ד"ה וכמה ובפ"ק, וכ"מ בשה"מ. (רש"ש)

לכדתניא בכולן נאמר. נ"ב לקמן דף לח ע"ב, כריתות דף ט ע"ח. (הגרל"ב)

לחייב על המזיד. עי' ירושלמי פ"ד ה"ג. (י"פ"נ)

משום דהוה דבר שבכלל כו'. (לעיל יט ע"ח) תוס' ד"ה הרי, (לקמן מט ע"ב) תוס' ד"ה ומיבין. (לבוש)

ויצא לידון בדבר החדש. לעיל יט ע"ח ד"ה העלם, ודף כו ע"ב ד"ה ואי, ועי"ש מט ע"ב ד"ה ומייבין, ודף כב ע"ח ד"ה מתון, ועי"ש לח ע"ב ד"ה ואין. (מא"ז)

בדבר החדש אין לך. נ"ב יבמות דף ז ע"ח, זבחים דף מט ע"ח. (הגרל"ב)

הדר ביה אביי. נ"ב פסחים דף מ ע"ח, נדרים דף ו ע"ח, זבר דף סד ע"ב, ב"ב דף קלו ע"ח. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה ידעתי. דמיירי כגון כו'. ולעד"ז לא ידעתי פי' שלא ידע מעולם ומשמכח בידע מעיקרא, אבל עתה נזמנת שכח פרטי העדות. (רש"ש)

ד"ה אחת. תימה דבת"כ דריש מלאחת כו'. ולי תימה מדוע לא הביאו מהגמרא לקמן (לב) דדריש ג"כ מלאחת למייב עכאו"א ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. ולשמואל דריש כו'. וכן ע"ב ל"ל לרי"ם דלא מחייב על שעבר. (רש"ש)

ד"ה לחייבו. המ"ל לחייבו כו'. ולעד"ז דנקיט מזיד, נכדי לתרץ הא דפטרי רבנן בר"פ דלקמן מוכשע מפ"ע מון לב"ד דמ"ל משום שבועת ביטוי, ובזה ל"ם דלא למיימר במזיד. (רש"ש)

דף כו ע"א

גמרא. חדא מינייהו ר"פ אמרה. שבת כו ע"ח. (מא"ז)

חדא מינייהו ר"פ אמרה. נ"ב ב"ק דף סז ע"ב. (הגרל"ב)

ת"ר להרע או להיטיב. נ"ב ספרא ויקרא מצורע פרשה ט. (הגרל"ב)

התורה כולה בכלל. נ"ב סוטה דף טו ע"ח. (הגרל"ב)

ר"ע דדריש ריבויי ומיעוטי. (נזיר מט ע"ח) תוס' ד"ה ומצינו. (לבוש)

ר"ע כו' בריבה ומיעט. פירושלמי ה"ה ליתא כ"ח לר' ישמעאל דדריש כלל ופרט וכלל, ולר"ע משמע שם דמרבה מהכלל ופרט וכלל גם לשעבר, ור' ישמעאל לא מרבה לשעבר משום דלא מצמחת לה בלקמן ע"ב. (י"פ"נ)

מאי ר"ע דדריש ריבויי ומיעוטי כו' להיטיב מיעט. לקמן כז ע"ח ד"ה מ"ל, וע"ש ע"ב ד"ה הלא, ודף ד ע"ב ד"ה ר"ע, ועיין כה ע"ח ד"ה רב, נזיר מט ע"ח ד"ה ומצינו, ודף לה ע"ב ד"ה מכלר, קדושין יז ע"ב ד"ה למר, וע"ש כד ע"ב, סוטה טו ע"ח ד"ה דדריש, ב"מ ד ע"ב ד"ה אין, ודף ק ע"ב ד"ה ר"מ, מולין סה ע"ב ד"ה וס"ת. (מא"ז)

ריבה כל מילי. עי' רש"י סנהדרין ריש דף מו. (ג' מהרש"א)

ומאי מיעט מיעט דבר מצוה. (לקמן כז ע"ח) תוס' ד"ה מ"ל. (לבוש)

מי שהשבועה קודמת לביטוי כו'. לכאורה אינו מובן. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהרלון בו שא"ח עד שיאמר שבועה בריבה ואח"כ יאמר הדבר שנשבע עליו, היינו שיאמר שבועה שאוכל ושלא אוכל, אבל אם אמר אוכל או שלא אוכל בשבועה לא, ולזה אמר דבש"כ אבלתי ול"ח דלא דגם המעשה קדמה לשבועה, ומאי דכתיב לכל אשר ינשא האדם בשבועה, פי' בשבועה שקדמה לו. ולזאת לכאו כן בשבה"ע ש"ח עד שתקדום השבועה, כגון שבועה שא"ח יודעין לך עדות לבר מהה"פ, דתיב אפי' בשבועה דבסוף מלבמיב וכתם בה (ופמ"כ) ונשבע על שקר. ומזה מתורץ קושיית התוי"ט לקמן בפ"ה מ"ג ד"ה ר"ח ע"ם, משום דלא מתניא שם (ר"ל בשבה"ע) דר"ח עד שיאמר שבועה בשתהוא, אך כ"ז לרי"ם אבל לר"ע אפשר דתיב אפילו אמר שבועה לבסוף, ולכן אם שנמצא בחיזו מקומות דאפי' בשה"ע הוה שבועת ביטוי, אמו לר"ע. (רש"ש)

ת"ר האדם בשבועה. נ"ב שם [סוטה דף טז.]. (הגרל"ב)

האדם בשבועה פרט לאנוס. (ניטין לה ע"ח) תוס' ד"ה לא, (לקמן כח ע"ב) תוס' ד"ה כשם. (לבוש)

האדם בשבועה. לעיל ז ע"ב, ועי"ש יא ע"ח, ועי"ש כח ע"ח ד"ה אמר רבא, ועי"ש ע"ב ד"ה כשם, ועי"ש בא ע"ב ד"ה מהאי, ד"ה ואין, שבת סט ע"ח דיבה, ד"ה עד, ועיין ע"ב ד"ה הא, יבמות לה ע"ח ד"ה ומשלחת, ועי"ש לב ע"ב, קדושין יג ע"ח ד"ה כשם, ניטין לה ע"ח ד"ה לא היו, נזיר יח ע"ב ד"ה נדרי הבאי, סנהדרין יז ע"ב, זבחים קח ע"ב ד"ה שוגג. (מא"ז)

פרט לאנוס. ירושלמי שם [ה"ה], ות"כ ויקרא מוסה פי"ב. (י"פ"נ)

מחכו עלי במערבא. נ"ב יבמות דף פח ע"ח, נזיר דף מג ע"ח, ב"ק דף קג ע"ב, סנהדרין דף יז ע"ב, לקמן לד ע"ב, זבחים דף טו ע"ח, כריתות דף ד ע"ח. (הגרל"ב)

מחכו עליה במערבא. עי' מה"פ ה"ה ד"ה ומן. (י"פ"נ)

פת חיטין. עיין ע"ב ד"ה גמר, נדרים כח ע"ח נר"ן ד"ה הא נזר. (מא"ז)

והא משכחת לה כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין כו'. דוקא בכה פטור דמעטי' קרא, אבל בשאר איסורי כה"ג מייב, אע"ג דה"ל מתעסק בשל היתר ומינו מכוון לאיסור ופטור גבי שבת, מ"מ היכא דנהנה מייב כמו נחלבים ועריות כדאי' בשבת ובאחרי דוכתי. וכן נגבי מעילה כדאי' בפסחים (דף לג) שאם נתכוון להתחמם בגיזי מולין ונתחמם בגיזי עולה, ס"ל דבשאר יבי לבלי ליטול מפץ ומן יבי בשאר של קדש, מעל. (מצפ"א)

העלם זה וזה בידו. לעיל יט ע"ח ד"ה הרי העלם טומאה, וד"ה אמר, שבת ט ע"ב ד"ה אמר, סנהדרין סב ע"ב ד"ה הא. (מא"ז)

העלם זה וזה. עי' מה"פ [ה"ה] ובגוע"י. (י"פ"נ)

הרי העלם שבועה בידו. (שבת ט ע"ב) תוס' ד"ה אמר. (לבוש)

אי מחמת שבועה קא פריש. (לעיל יט ע"ח) תוס' ד"ה אמר. (לבוש)

תוספות. ד"ה חדא. בפרק בתרא דמו"ק. נ"ב לח נמנח שם. (הגרל"ב)

בא"ד. כדמוכח בפ"ב דמו"ק. ליתא שם, אבל מוכח בגרכות (דף נז). (מצפ"א)

ד"ה מיעט דב"מ. המ"ל כו' דליתי' בלאו והן. לכאורה י"ל דזהו ג"כ כוונת הגמרא דמיעט בל"מ היינו לקיים, דטעמא דפטור משום דליתא בלאו כדלעיל. אך לקמן (כו.) בשואיל דשבש בשבועה לבטל ח"מ לא משמע הכי. (רש"ש)

בא"ד. וצ"ל דשקולים הן וכו'. דבריהם ל"ע דהא מהקיש דהברעה והטעה ולהבא ועבר נפקא, וגמ' נקטה מאי דפשיט לכו"ע אף לרי"ב. (ראמ"ה)

ד"ה את לבך אנסך. שלא יצטרך לכתוב על פנקסו שיביא חטאת שמנה. נ"ב עי' (שבת יב:) ר' ישמעאל כתב על פנקסו לכשיגיה בהמ"ק מביא חטאת שמנה. ועי' (יומא פ.) האומר אלך ואכוג ואי מקרי שגגה או לא. ותפשר דמשום זה נלאו התוס' לפרש נפי' אחר ודו"ק. (חש"ל)

תנינא שב מידיעתו. נ"ב הוריות דף יא ע"ח וש"נ. (הגרל"ב)

שב מידיעתו. מ"כ ויקרא תוכח פ"ט, ועמ"ש שבת שם [סט.]. (י"פ"נ)

גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. (מגיגה י ע"ח) תוס' ד"ה לאפוקי, (נדרים ג ע"ח) נרא"ם ד"ה המומר. (לבוש)

אמר שמואל גמר בלבו כו' נדיב לב. נרכות יב ע"ח. שבת קלג ע"ב ד"ה משום, פסחים סג ע"ח, מגיגה י ע"ח ד"ה לאפוקי, קדושין מז ע"ב ד"ה שכן, ניטין לו ע"ח ד"ה ממשכנה, נדרים ג ע"ח ד"ה כל, ועי"ש נרא"ם, ועי"ש י ע"ח ד"ה דמיוחס, ועי"ש יב ע"ח ד"ה ר"ש ד"ה לעולם, ועי"ש ע"ז ע"ב ד"ה אחר, ועי"ש כח ע"ח ד"ה במוכס, נזיר ג ע"ב ד"ה מ"ר, ועי"ש לא ע"ב ד"ה וכ"ש, ועי"ש פו ע"ב ד"ה אלא, ב"מ עח ע"ב ד"ה קטן, ב"ב פח ע"ח ד"ה טוח, ד"ה רב ספרא, ע"ז לד ע"ח ד"ה מתעטן, חולין יב ע"ב ד"ה ומינעי, ערכין יד ע"ב ד"ה ח"ל, ועי"ש טו ע"ח ד"ה הוו, בכורות טו ע"ח ד"ה בממשכנה, תרומות פ"ח בר"ש, ועי"ש פ"ג מ"ה בח"י, לעיל כג ע"ח ד"ה דילמא. (מא"ז)

אמר שמואל גמר בלבו. נ"ב [ירושלמי] תרומות פ"ג הל"ד, נזיר פ"ה הל"ח. (הגרל"ב)

גמר בלבו צריך. נ"ב יעוין נרא"ם פ"ק דתענית דין יג, ובטו"ז ח"מ סי' תקכב סק"ח. (דב"ש)

גמר בלבו צריך שיוציא. עי' ש"ך חו"מ סי' עג ס"ק כו, ובצ"י חו"מ סוף סימן ריב, עי' ש"ע יו"ד סי' רנח ס' יג ובהגהה שם, ובמ' דמ שם סי' יד. (ג' מהרש"א)

גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו כו'. עי' ירושלמי פ"ג דתרומות ה"ד, ועי' ירושלמי פ"ז דניטין ה"ח בסופה ושירי קרבן שם, וע"ש בפני משה דגם בשבועה דוקא לקרבן לריך שיוליא, ובשירי קרבן שם לדוקא בשבועה בעי' שיוליא בשפתיו אבל נדרים דמי להקדש. (מהרש"ם)

בשפתים. ת"כ ויקרא תוכח פרק יג, ושם מבואר דבשפתים ממעט מהרהר בלב יכול אפי' גמר בלבו ת"ל כו'. וע' שפתי חכמים קנג, ירושלמי תרומות פ"ג, נזיר פ"ה ה"ח. (י"פ"נ)

אלא לשמואל קשיא. מירושלמי תרומות פ"ג ה"ד, ובנזיר פ"ה ה"ח מבני דשמואל לקרבן קאמר והכרייתא למיוב מדין שבועה. (י"פ"נ)

גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם. בס"ע יו"ד (סי' רי) הביא הב"ח בשם מהלוקת הב"י והכ"מ בשגמר בלבו פת חטים ואמר פת סתם, דהב"י ס"ל דאינו חשוב בלב פת, אלא בפת חטים והכ"מ ס"ל דחשוב בלב פת, אלא בשגמר בלבו להוליא פת חטין והוליא פת סתם

לגיסא מיתקל ליה. ומתלוקמא תלוי בתירוץ הרמב"ן שהביאו הר"ן והרמ"ך שם תחלת דבריו דוקא אי קוף דברי דוקא ע"ש, והטו"ז כתב שפעילו הטור שכתב נלענין אם היה נלבו פת חטין והוציא פת סתם, ג"כ כוונתו שגמר נלבו להוליא פת חטין. ודבריו ל"ע דהא הטור מפיש משום דפת סתם הוא של חטין, והוה תירוץ שני שכתוב הכל ד"ה גמר נלבו, וז"ל ועוד נראה דהכל דסתם פת הוי לחיטין אבי לפילו נלא תוגם, והטור לא העתיק אלא לדברי המוסי' שני התירוצים, דהיינו החילוק דפת סתם משמע לחטין, וגם התירוץ הראשון שמחלקים בין ת"ח לעם הארץ, ומ"מ מדלא העתיק התירוץ של הרמב"ן ז"ל שהביאו הרא"ש אבי, משמע דס"ל דלדינא אין ב"מ הכל גבי פת חטים בין התירוץ הראשון של המוס' ובין הרמב"ן ז"ל, ומזה מוכח דלדברי הב"י דס"ל להטור בפירוש הרמב"ן דעיקר הוא דהתם נדרים (כז:) גבי נודרים להרגיון, הוא משום שרואה לומר לשון שמשמעותו לעולם, משא"כ הכל גבי פת, ומה שמפיש בקוף דבריו אבל הכל מה שהוציא בפיו הוא טעות, הוא משום שרואה לפרש מה דאמר ת"ל לכל אבר גו', משום דכיון שהם מוזרים זח"ו הלב והפיו ה"ל אלא אמר כלום, ע"כ כתב הרבה לכל דמ"מ אסור בפת חטין, משא"כ אם הוציא פת סתם ומצא נלבו פת חטים נולול אסור בפת חטים לכתחלה. (פורת"י)

משום דהוו תרומה וקדשים כו'. (ניטין לו ע"ב) תוס' ד"ה במתניתא, (בכורות נח) (ל"ל נט ע"ב) תוס' ד"ה במתניתא. (לבוש)

וכל שני כתובין. ג"כ קדושין דף כד ע"ב וש"כ. (הגרל"ב)

הניחא למ"ד אין מלמדין. לפ"ל דשני התירוצים מסולקים, דלהתירוץ הא' ס"ל לתין זה אלא גילוי מלתא בעלמא ע"כ ילפינן ג"כ תולין מקדשים משא"כ לתירוץ השני. ועיין בהכרש"ן שכתב דמסולקים לתירוץ הראשון ס"ל דתרומה נקראת חול, ועיין קדושין (מ:) דמשמע שם בלכ"ע נקרא תרומה קדש לגבי גיטין ולא ילפינן מינה, ולפ"ל דשפיר כיון דמצי עליה קרבן לא נקרא חול. (פורת"י)

וחולין מקדשים לא גמרינן. לפסחים מה ע"ב ד"ה וכ"ע, ועי"ש ז ע"ב ד"ה ס"ד ד"ה זכר, קדושין מא ע"ב, נזיר לו ע"ב, ב"מ עא ע"ב, ע"ז נד ע"ב ד"ה משום, (ועיין בכללי שני כתובין). (מא"ז)

מקדשים לא גמרינן. ג"כ לפסחים דף מה ע"ב. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה מוצא שפתיך כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה מצטער. וצ"ל וכו'. ולכל הפירושים לשון תוסק מחוק, גם מ"ש דצשי לה תשבועה עפי מכל איסורין. ול"ג משום שלם היה מזכר היה מתיר שבועתו ואתר דלא אב מידיעתו, קרינן ליה שהיה עוקר השבועה מעיקרא. (ראמ"ה)

בא"ד. ופשיט דלאו היינו שב כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה צריך. וניגמר מיניה וכו'. לו"ד ל"ק דכיון דיש ג' גווני בלב, גמר בלבו להוליא וגמר שלם, וגמר לפת חטים והוליא שלם, להכי פריך וליגמר מינה, היינו לליהני דצריך לב ולכל אבר יצטרף לב' גווני, והמיעוט לגמר להוליא, ומצי לתין מלמדין, ות"מ צריך מיעוט לשפוקי מרבוא לתערין ר"ש, והשתא מוקמינן רבוא רק לגמר לחטין והוליא שלם, וגמר להוליא והא הוליא אפשר דלא מ"ל לשפולו בקדשים. (ראמ"ה)

ד"ה גמר. השתא משמע דמקרא קדריש. עי' ת' בן לב ספר ג סימן קיז קוף ד"ה ולפי זה. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דאזלינן בתר דברים שבלב וכו'. דעתם ז"ל להולפותא היא דאזלינן גם בתר הלב להקל, וכיון דאזלינן בגמר להוליא פת חטין, ל"ש בגמר להוליא פת סתם דאזלינן בתר הלב ואפילו יאמר בתר הלב כדאמר ר"ש בסוף הלכה למשה, דבכה"ג עדיף כח הלב כדאמר ר"ש להסי"ד. ואין בן דעת הרמב"ן כמוהם בגמ"ש וכ"ן עי"ש. ול"ע ד"ה התום' דהא בסוף פרקין מסקינן בהדיא דלפי' בלא ע"ד ס"ד, כתב דעתיה לא אזלינן. (ראמ"ה)

בא"ד. ותימה דבפרק ארבעה נדרים כו', ואע"ג כו' לגבי אונסין אפשר כו'. לפניהו הגי שם שאני, ועי' בכ"ן כאן עוד גי' אחרת שם, וכן בהרמ"ם בפסקיו שם. (רש"ש)

בא"ד. להכי שרי אפילו שלא במקום אונס. עי' ת' זרע אברהם עלה מת ע"ד, שהשיג על פירוש מהריב"ל מ"ל דף קלב ע"ג בכוונת התום', וע"ש עלה מט ע"ב ד"ה עוד כתב. (ג' מהרש"א)

בא"ד. לכאורה דברי התום' תמוהים לענין שלא מתפר בשאר פת ל"ל קרא, ומה זה שכתבו בשתין הפה מכתיב, הלא גם בסהפה מכתיב וגוונוא דריש מזלינן בתר דבריס שבלב, לענין זה לפטור בפת שעורין שהוציא בפיו, ל"ב ק"ו כאן וקרא ל"ל, ויותר יפלא שלפי תירוץ ג' שכתבו ועוד נראה כו', דמשמע לשם שלבו היה שעורים וכה"ג אזלינן בתר פיו, אף שודאי לפ"מ שבלבו שעורים הוא סתירה למשמעות פיו לאסור בכל פת, ומה בין זה לגווני דריש לענין מה שהוציא מפיו. ויש לדחוק ולישב בכמה גווני, אך נראה יותר לכאורה דס"ל לאזלן בתר פיו דריש לפיפת, דריש ודאי מה שהוציא מפיו שעורים הוא טעות גמור לכן אין קיום לפיו,(ולבד מה שאין לבו מסכים כמ"ש הרש"ש אלא גם פיו אינו כלום אלמד מבשוה כו', וא"ש נמי טפי שלמדו זה מלכתיב בשפתים כו') ולכן לא הקשו (כל הפוסקים) מהברייתא דריש"ל דבדרים כו', אלא שבגווני דריפת ס"ל לתום' דלא תשיב זה טעות, דעכ"פ מה שהוציא בפיו היה בכוונת מחשבתו הטיית לדבור עכ"פ (אלא שטבת לגמור דבריו) וא"כ כלום מסר אלא הקבלה ולכן הלב וזה לא בעינן, אלא מ"ש דבעינן פיו ולבו שיהו היינו רק שיהיה דבור פיו עפ"י כ"ש לתומר גוף הדבור, וזה שלפעמים תמרינן בעינן פיו ולבו כו', ולפעמים תמרי' דבריס שבלב אינן דבריס כו', לכן כאן בפיפת לדבור שהוציא לא היה בכוונת לכן ס"ל לתום' לולוי קרא היה רלוי לתול כפי מחשבות פיו, דזה תשוב שפיר פיו ולבו שוין בתומו לדבור שהוציא עכ"פ אף אתין שוין בעינן המוכן מהדבור כנ"ל, דלא"כ גם על חטים לא היה רלוי לתול, דאם נתכוב פיו לטעות גמור (מחיה לא שיהיה), מ"כ ה"ב כפילו אינו, למה יאסור על חטים הרי אין כאן כ"א לב גרידא כו' (עי' רמב"ן וברא"ם), אלא ודאי לאין זה תשוב טעות בדבור עכ"פ, ואין שגי לן בהכי להיות תשוב פיו ולבו שוין כו', מ"כ רלוי ליתול בתר פיו לגמרי, לכן שפיר הקשו מהברייתא דנדרים לאין לאלק פיעסם ע"ד שבתר הרמב"ן. והנה הרש"ש והר"ן ג"כ לא נתכוונו לבדר אחד, והוא שגם שניהם נתקשו להטעים קבלת הרמב"ן לומר שגם בשפיפת תשיב טעות בדבור ממש, ובשגם שמ"כ גם על חטים נשאר לב גרידא כנ"ל, אלא שהרש"ש ס"ל דע"י לפיפת תקבל (כעין גזירת הכתוב), והר"ן נטה תדבק הנ"ל לומר דמתי דבעינן פיו ולבו שוין לא לבד הלב יכוון בתומר הוצאת הדבור, ס"ל גם בלורה והמכוון המוכן מהדבור, אלא אלא בעינן שיקבל זה גם ברצון הלב כשהוא בעצמו. ויומשך מכ"ז מילוקים לדיניס רבים, דוק ותשכח בעצמך שכתבתי שלא בהשגחה ועיין. (דברי נחמיה)

ד"ה משום. וגבי תרומה. ג"כ יעוין גיטין לג ע"א תוס' ד"ה כך, ותוס' מנחות נה ע"א ד"ה נמתניתא, ותוס' נכורות נט ע"א ד"ה אף. (רב"פ)

דף כו ע"א

מתני'. נשבע לבטל וכו'. ל"ל דמ"ש מיעוט לנשבע שיכול נעלות שלא יחול, אלאו כל כמיניה לעבור בקום ועשה, כמ"ש לעיל כד לענין כולל, ואהכי אמר שפיר מה הטעה רשות וכו', ר"ל שאוכל מה שהוסרה לאכול, אף הרעה רשות שלא יאכל מה שהוסרה לו שלא יאכל לאפוקי מלה, וכן בפיפת נשבע לקיים אינו ר"ל שלא יאכל איסורין, דמודו בה כו"ע כלעיל, אלא שיאכל מלה, וע"ז אמר מה הרעה רשות שלא יאכל מה שהוסרה לאכול, אף הטעה רשות שיאכל מה שהוסרה שלא לאכול, ואהכי פריך ממאי דקתני בריפות כתיבי דילמא במלוה, וגלי קרא דחיילא שבועה אף לעבור בקום ועשה דהיינו להרע דקרא לעבור עבירה, והטעה היינו קיום מלוה, ומצי לא ס"ד לפרש הכי דמה הטעה אינה בשיעול בפרש"י, ופריך ת"ש בשבוי הרשות נמי יימא מה הרעה לאו אף הטעה לאו ומה הטעה הן אף הרעה הן והא ודאי א"א, אע"כ דל"ש להקיש הרעה להטעה אהדדי אלא מילתא גופא דפלגינהו קרא, ה"נ אם נפרש במלות ועבירות, ומצי עניי אחריני, ומ"מ נריך לדחוק בדרייתא לענין מ"ע כנ"ל. (ראמ"ה)

נשבע לבטל את המצוה. לעיל ד ע"א ד"ה אבל, וע"ש כ ע"ב ד"ה ואי, וע"ש כד ע"א ד"ה ואשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו. עיין בכ"ן שכתב דאדרבה הכא אינטריך למ"ד דאין אדם רשאי לחבול בעצמו, מ"מ אי עליו שבועה משום אלא אחיא אלא מדאדה, ולאדבי התום' דמוק מאד לומר דאחא הכא למשמועינן אדאדם רשאי לחבול בעצמו, ומעיקרא רצה שמואל לומר אדרבה לעצמו היינו שאסר נתעית, ודמי לה הגמרא מדמנא אינהו הרעת אחריס אכה את פלוני ואפלא את מוחו ע"ש. (פורת"י)

בא"ד. דאדם רשאי וכו'. וזה מוכחינן מדאינטריך אי לרבות הטבת אחרים משום לישנא בכלל הרעה אחרים, ע"כ לשעלמו אינה נמי בהרעה. (ראמ"ה)

בא"ד. דפלוגתא היא בהחובל. ול"ע על הר"ן כאן במ"ש. דלאע"ג דפ' התובל אמרינן לאין אדם רשאי לחבול בעצמו, מדרשא אחיא לן וכל לישנא מן התורה מפורש לא מקרי מוסנע ועומד. (ג' מהרש"א)

ד"ה נשבע. (כמופו). ולפמ"ש צריך לה לעיקר הרשא דעל אשיורין לא אחילא, ואמרינן הרעת אחרים לאף בנדרים לא אחילא כמ"ש כד ע"ב. (ראמ"ה)

ד"ה דילמא. דמיעט דבר הרשות וכו'. לפמ"ש ניחא דל"ל מיעוט כלל אי פירוש דקרא הוי במלוה. (ראמ"ה)

דף כז ע"ב

גמרא. אלא א"א בדב"מ כתיב מאי קא ממעט כל"ל. (רש"ש)

ורבנן התם איתי בלא איטיב. ג"ל לפלוגי בפלוגתא ר"מ ורבנן לפמ"ש הר"ן בפ"ק לדקמן גבי יברך ויטיב לך, דלר"מ מישמע הסיפך קללה ולרבנן לא ברכה ולא קללה. (רש"ש)

מתני'. שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. לעיל ד ע"א ד"ה אבל אוכל, וע"ש כט ע"ב ד"ה שבועה. תמוה ג ע"ב ד"ה שבועה. כתוספות עד ע"ב ד"ה אכס. ניטין טז ע"א בר"ן ד"ה כיון. ד"ה תסורי. נדרים טז ע"א בר"ן ד"ה כיון. וע"ש יח ע"א. וע"ש סט ע"א בר"ן ד"ה ת"ר. נזיר ד ע"א ד"ה אלא. (מא"ז)

שבועה שלא אוכל. ג"כ [ירושלמי] נדרים פ"ב הל"ב. (הגרל"ב)

שבועה שלא אוכל. אי גם בשבועה תסור בפתות מכזית תדין אלי אימור. עי' תל"מ ריש פ"ד מהל' שבועות וע"ש ד"ה שוב ראיתי, ועי' ש"ך סי' רלח סק"ב. (ג' מהרש"א)

שבועה שלא אוכלנה. עמש"ל כח:. (יפ"ע)

גמרא. הא קמ"ל טעמא דאמר כו'. (תמורה ג ע"ב) תד"ה שבועה. (לבוש)

מיחייב תרתי. עי' ש"ך יו"ד סי' רלח ס"ק יב. (ג' מהרש"א)

מיחייב תרתי כדרבא. ס"ג מירושלמי כאן ה"ז מפני שהזכיר בה זו, הא אם לא הזכיר בה זו חייב על כל אל"ף. (יפ"ע)

שבועה שלא אוכלנה כו' הא תו למה לי הא קמ"ל כו' לכדרבא כו' לימא מסייעא ליה כו' הכי השתא התם נזירות מיהא איתא. הרי"ף ז"ל לא הביא הא לדרבא, ועיין בר"ן ז"ל שכתב דלא מי לו הגיהא כלל ע"ש. ולי נראה לפ"ל דס"ל דלמאי דמסקינן לאלק בין נזירות לשבועה, אפשר דגם רבא לא קאמר רק לגבי נזירות, ולזגמא לזה בב"ק (דף כ) גבי הא דאיפלגי דבהמה בהרה"ר פשטה ואכלה מעל גבי מברתא חייבת דקאמר לימא מסייע ליה מהכא"מ, רק דדחי דלמאי דבריית' מייבי בקופות גם אילפת חייבי בקופות ושפיר מסייע ליה מהכא"מ, רק דדחי דלמאי דהוה ס"ל למסייע לאילפת חייבי בלא קופות מסייע ליה מבריית', ע"ז דחי דלא מסייע ונאמת חייבי בקופות ומסייע ליה, גם הכא נאמר כך דלמאי דמסקין הגמרא הכי השתא, משמע דפשיטא להגמרא דבשבועה לא שייך לומר דאם נשאל לו על הראשונה שניה אלא, גם מימרא דרבא אזלא דוקא גבי נזירות והדיוק מממעיטין לן דייקי ליה כלל. ופ"ל עוד דס"ל כגירסת הגמוויים דלא גרסי רק שבועה שלא אוכל, שבועה שלא אוכלנה, שבועה שלא אוכל מייב שתים, ע"כ ס"ל להר"י ז"ל למאי דפשי למימר דמסייע ליה לאידך דרבא דאם נשאל על

הרשעה עלמה לו שניה, שוב לא מקיים ליה לגידך דרבא שלא תוכלנה והדר שלח תוכל מיהא ב', והגמרא לעיל מוקי למקרא דדמי דוקא בני נזירות מילי שניהם אבל לא בני שבועה, ומש"ה גם הברייתא תני לה בני שבועה, ואפיר מקיים ליה לגידך דרבא. (פורי"ן)

למאי הלכתא כדרבא כו'. עי' תפלת"ר בני יו"ד סי' מז מנחם עזריה סי' מח לענין מיטור גם טרם נשחל על הרשעה תלה. (מהרש"ם)

חיובא הוא דליכא. עי' מ' ר' לוי בן חביב סי' קמ, הביאו בח' מנחם עזריה סי' מח לענין מיטור גם טרם נשחל על הרשעה תלה. (ג' מהרש"א)

עלתה לו שניה בראשונה. תוספתא ספ"ב בנזיר. ופי' תיכף בשלא הביא קרבנותיו, ועמ"ש לקמן בח ע"ב. (יפ"ן)

רש"י. ד"ה אבל אמר. דאילו שלא אוכלנה כולה משמע כו'. (רש"ש)

ד"ה שתי כו'. סתם נזירות. נ"ב נזיר דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה עד. כדאמר בירושלמי דאיצטריך למיעוטי קושר אחורי הקרון כו'. נ"ע דבפ"ח דכלאים מ"ב מפורש דתפור וכו'. נ"ל דמיב, וכ"ה בטור סי' רלג, וב"ל דהכא בקסרה בשערה דפליגי רב וש"י בירושלמי שם, ויותר נראה דהכא נמין מקיים, וכ"ל בדפ"ח הלכות קטנות הל' כלאים סוסי' ו ע"ש ותבין ועי' בפקי תוס' ב"מ סי' שכ. (מהרש"ם)

ד"ה אלא א"א. וא"ת וכו'. ולפמ"ש דב"ל שהכתובים הם רק בדבר מצוה, ב"ל סוס מיעוט. (ראמ"ה)

בא"ד. וא"ת אימא דמיעט כו' ומלתא דליתא בלאו והן. נ"ע דהא דמעטינן מלמד בלאו והן הוא לפי מאי דמסקינן למיעט דבר מצוה, אבל לפום מאי דסברינן שפיר דקאי משמעי גם בציטול מצות עשה וקיים מצות ל"ת, ב"כ הא לא מצטרפ מלמד לדיתא בלאו והן וכדפ"ל גר' יהודה בן בתירא, וכדלעיל (כה:) גבי פלוגתא דרב ושמואל. (פורי"ן)

ד"ה הא תו. ואפ"ה דייק וכו'. אבל ל"ד כ"כ, דהתם אתמלמ דמתניתין יש נדר וכו' ואין שבועה וכו', ועלה שייך למימר מינה שלא אתמ, משא"כ הכא. וע' בדבור הסמוך מ"ש לישב תילוק הסוגיות בשוב טעם בס"ד. (ראמ"ה)

בא"ד. לכ"נ כספרים דל"ג כו' תלת זמנין. [ולענד"נ דפירוש מתניתין הוא שבועה של"פ ככה זו (או) שבועה שלא תוכלנה (ותפ"כ אמר) שבועה שלא תוכלנה ואכלה כו', והשתא שפיר טפי דשייך בגמרא הא קמ"ל בועמא כו', מדלא תני בשבועה ב' ג"כ אתי ליפי כמו בשבועה הרשעה, וכנון נעו"ה]. (רש"ש)

ד"ה הכי השתא. ונראה דהתם וכו'. כמה מן הדוחק לפרש בסוגיא אתמ, מעיקרא מייתי לקושית תר"ה משום דלא סבר לדרבא ודחי לה, והדר מפיש לרבא משום דסבר כר"ה. גם יש לכאר שני לקמייתא, מאי עבידתא דבתרייתא. גם מ"ש דבקמייתא שני ב' שנוי ובבתרייתא ל"ש אלא חד מנייהו. ועוד דהיכל ס"ד דהמפיש בב' דכל התילים הוה רק משום שבאתל, דהא בריישא מוכחא להדיא דבלא שלא היו ב' נזירות, והשלה בנזיר חדא, והמעיין בתוספתא דנזיר שם יבורר לו עוד יותר כן מלשון התוספתא. לכ"ע דמעיקרא מקשי לרב הונא משום דמוכח מהתוספתא דבלא שלה בנזיר ב' נזירות ומשני לה, והדר מייתי סיוע לרבא מף דגם בלא שלה טריק ב', מ"מ מפיש מדמילתא מוזן הקדוש, ודחי בגון שקבל בתח אחת ב' נזירות, ע"כ כשמתרצ אומר מילו הייתי יודע שכך הייתי מקבל רק ג' וממילא נפיק בקמייתא, והרבותא מע"ג שכוון לעקור הרשעה. ג"ע משום סיפא נקיט לה. ג"ל מילו שאומר אם הייתי יודע שכך הייתי מקבל לאחר ל' יום, כיון דבעת הנדר לא הזכיר לאחר ל' רק ב' נזירות, ועפה עוקר תיפא שפיס הוי כאומר הריני נזיר סתם דהוי מיד. וא"ב מין רמיה לרבא מנזירות כלל. ועיין מילוק הסוגיא דהכא מהנדרים ג"ל דהכא מרתי מילי לאמר, מדא דבשלו על הרשעה תלה השניה, וג"ל שיטה לבטלה ולא תיתול מו, והדר אמר שבלשה שניה מתמיה, היינו שפס נשבע ג' שבועות ונשחל על הרשעה, ל"ש דכולהו מילי מלי, וכיון דפקעה לחשעה, מרתי

למאי הלכתא כדרבא כו'. עי' תפלת"ר בני יו"ד סי' מז מנחם עזריה סי' מח לענין מיטור גם טרם נשחל על הרשעה תלה. (מהרש"ם)

חיובא הוא דליכא. עי' מ' ר' לוי בן חביב סי' קמ, הביאו בח' מנחם עזריה סי' מח לענין מיטור גם טרם נשחל על הרשעה תלה. (ג' מהרש"א)

עלתה לו שניה בראשונה. תוספתא ספ"ב בנזיר. ופי' תיכף בשלא הביא קרבנותיו, ועמ"ש לקמן בח ע"ב. (יפ"ן)

רש"י. ד"ה אבל אמר. דאילו שלא אוכלנה כולה משמע כו'. (רש"ש)

ד"ה שתי כו'. סתם נזירות. נ"ב נזיר דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה עד. כדאמר בירושלמי דאיצטריך למיעוטי קושר אחורי הקרון כו'. נ"ע דבפ"ח דכלאים מ"ב מפורש דתפור וכ"ל דמיב, וכ"ה בטור סי' רלג, וב"ל דהכא בקסרה בשערה דפליגי רב וש"י בירושלמי שם, ויותר נראה דהכא נמין מקיים, וכ"ל דבפ"ח הלכות קטנות הל' כלאים סוסי' ו ע"ש ותבין ועי' בפקי תוס' ב"מ סי' שכ. (מהרש"ם)

ד"ה אלא א"א. וא"ת וכו'. ולפמ"ש דב"ל שהכתובים הם רק בדבר מצוה, ב"ל סוס מיעוט. (ראמ"ה)

בא"ד. וא"ת אימא דמיעט כו' ומלתא דליתא בלאו והן. נ"ע דהא דמעטינן מלמד בלאו והן הוא לפי מאי דמסקינן למיעט דבר מצוה, אבל לפום מאי דסברינן שפיר דקאי משמעי גם בציטול מצות עשה וקיים מצות ל"ת, ב"כ הא לא מצטרפ מלמד לדיתא בלאו והן וכדפ"ל גר' יהודה בן בתירא, וכדלעיל (כה:) גבי פלוגתא דרב ושמואל. (פורי"ן)

ד"ה הא תו. ואפ"ה דייק וכו'. אבל ל"ד כ"כ, דהתם אתמלמ דמתניתין יש נדר וכו' ואין שבועה וכו', ועלה שייך למימר מינה שלא אתמ, משא"כ הכא. וע' בדבור הסמוך מ"ש לישב תילוק הסוגיות בשוב טעם בס"ד. (ראמ"ה)

בא"ד. לכ"נ כספרים דל"ג כו' תלת זמנין. [ולענד"נ דפירוש מתניתין הוא שבועה של"פ ככה זו (או) שבועה שלא תוכלנה ואכלה כו', והשתא שפיר טפי דשייך בגמרא הא קמ"ל בועמא כו', מדלא תני בשבועה ב' ג"כ אתי ליפי כמו בשבועה הרשעה, וכנון נעו"ה]. (רש"ש)

ד"ה הכי השתא. ונראה דהתם וכו'. כמה מן הדוחק לפרש בסוגיא אתמ, מעיקרא מייתי לקושית תר"ה משום דלא סבר לדרבא ודחי לה, והדר מפיש לרבא משום דסבר כר"ה. גם יש לכאר שני לקמייתא, מאי עבידתא דבתרייתא. גם מ"ש דבקמייתא שני ב' שנוי ובבתרייתא ל"ש אלא חד מנייהו. ועוד דהיכל ס"ד דהמפיש בב' דכל התילים הוה רק משום שבאתל, דהא בריישא מוכחא להדיא דבלא שלה בנזיר ב' נזירות, והשלה בנזיר חדא, והמעיין בתוספתא דנזיר שם יבורר לו עוד יותר כן מלשון התוספתא. לכ"ע דמעיקרא מקשי לרב הונא משום דמוכח מהתוספתא דבלא שלה בנזיר ב' נזירות ומשני לה, והדר מייתי סיוע לרבא מף דגם בלא שלה טריק ב', מ"מ מפיש מדמילתא מוזן הקדוש, ודחי בגון שקבל בתח אחת ב' נזירות, והשתא ע"כ כשמתרצ אומר מילו הייתי יודע שכך הייתי מקבל רק ג' וממילא נפיק בקמייתא, והרבותא מע"ג שכוון לעקור הרשעה. ג"ע משום סיפא נקיט לה. ג"ל מילו שאומר אם הייתי יודע שכך הייתי מקבל לאחר ל' יום, כיון דבעת הנדר לא הזכיר לאחר ל' רק ב' נזירות, ועפה עוקר תיפא שפיס הוי כאומר הריני נזיר סתם דהוי מיד. וא"ב מין רמיה לרבא מנזירות כלל. ועיין מילוק הסוגיא דהכא מהנדרים ג"ל דהכא מרתי מילי לאמר, מדא דבשלו על הרשעה תלה השניה, וג"ל שיטה לבטלה ולא תיתול מו, והדר אמר שבלשה שניה מתמיה, היינו שפס נשבע ג' שבועות ונשחל על הרשעה, ל"ש דכולהו מילי מלי, וכיון דפקעה לחשעה, מרתי

שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. מכות טו ע"ב ד"ה ממאי. שבת ד ע"ב ד"ה קודם. נדרים טו ע"ב. ועי"ש ע"ב בר"ן ד"ה אכל. לעיל כו ע"ב ד"ה מצטער. (מהר"ן)

אמר רבא כו' ואכל את הראשונה בשוגג כו'. עי' רמב"ם חיו"ד סי' רמב נסוגי' זו, וע"ש סי' רמג עוד בזה, ועי' מהרי"ט מ"ח סי' יט. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אמר רבא. שאינו יודע שזו הככר שנשבע עליו. וכ"כ בקמן. וק"ל דזהו הטעם תפך דפטרינן לעיל (כו.) וכדמרלה בב יוסף ופסקו הרמב"ם, ועי' מה שכתבתי שם בשמו. (רש"ש)

בא"ד. שא"י שזה הככר וכו'. נ"ע דהא נרצף מיירינן דס"ל לעיל ב"ח על הטעם תפך. ונרלה דמשכחת לה בפשיטות כגון שאכל כזית מהשיטור במזיד ושלה השבועה, ועוד אכל כזית בשוגג שלא היה יולולו בדעתו, שרלה לאכול של תנאי ושכח גם אכילת כזית רשמון. ג"ב שמשכחתן על אכילת התנאי. (ראמ"ה)

בא"ד. או שמסתכן עליו. עי' ת' מהרי"ט מ"ח ס"ק ד"ה ואינרא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דחמיר ליה לאינש טפי וכו'. נ"ע דהיכי שפיר לליטול תמיר ליה טפי לאכילת השיטור שקולם התנאי שלין בו שיטור תורה, מאכילת התנאי שאר השיטור שהוא שיטור גמור, וננדרים לא תמרי דתמיר ליה רק שיטור דבתר תנאי. (ראמ"ה)

דף כח ע"ב

גמרא. אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה. (מכות טו ע"ב) תוס' ד"ה כמאי. (לבוש)

פלוגתא דר"י ור"ל. עמש"ל ג ע"ש. (יפ"ן)

לאו שמה התראה. נ"ב תולין דף פט ע"ש. (הגרל"ב)

נדרי שגגות. לעיל כו ע"ש ד"ה שת לכך. (מא"ן)

עיפא תני. שבת ס ע"ב ד"ה עיפה, סנהדרין יז ע"ב. (מא"ן)

עיפא תני. גם בירושלמי ה"ז שלה תמיני מתמיו מיפה. ושם בציטול דשם השלה מע' ועבר אית' בלו שהיו לפניו תמם ככרות ואמר שבועה שאוכל ככר זו ואוכל ואמר אחים לו, דבכה"ג הו"ל כולל כמ"ש התוס' ד"ה שבועה. ע' בפוף הדבור כט ע"ש, ולוחש מלדיק בירושלמי הלי דמיפה דאמר מיני על כתו"ש נגד לחתי, וכך בחילך אמר בלמיני דבמה שפיפת בשניה המפר הו"ל מוסיף. (יפ"ן)

אמר ליה שבועה שלא אכלתי. נ"ב עיין ירושלמי. (הגרל"ב)

שבועה שלא אכלתי. עמש"ל לא ע"ב. ובירושלמי ליתא בשלות אתמי מפיפה. (יפ"ן)

אישתבשת. נ"ב זשמים כו ע"ש. (הגרל"ב)

וחזר ואמר שבועה שלא כו'. (נדרים לב ע"ב) תו"ד ד"ה והאמר.

רש"י. ד"ה אכל זו בזדון כו'. והרי שבוה הוא על שבועת חברתה וזו כו'. כל"ל בו'. (רש"ש)

ד"ה עיפא ואבימי. בני רחבא. נ"ב סנהדרין דף יז ע"ב. (הגרל"ב)

דף כט ע"א

גמרא. ואכל תאנים והפריש קרבן. לעיל כד ע"ש ד"ה שלה, ודף כג ע"ב ד"ה דמוקי, שבת עח ע"ב, נדרים יז ע"ש ד"ה והאמר. (מא"ן)

וחצי שיעור לא מיחייב קרבן. עי' מל"מ פ"ד מבטועות ה"ש ד"ה ום להסתפק. (ג' מהרש"א)

מתני'. איזו היא שבועות שוא. לעיל כה ע"ב ד"ה והאמר, סוכה כג ע"ש ד"ה מלקין. (מא"ן)

אם לא ראיתי גמל שפורח. עיין בר"ן שבתב דנמסך, נדרים מוכרח למיתני תרי גווני אבל במתניתין לא תני שלה תדא גווני. ולכאורה קשה לליתני במתניתין נתם לחודיה. ותפשר לומר דתי הוה תנא תכי ה"ש גם בעולי מלרים שייך הכא שלה לתנא תדא וה"ה לתילך, וכדאתמר רבא יצמות (דף לא) תי יניד עליו רעו ליתני לכולהו בתדא ולתני תני בעולי מלרים ממילא ידעינן דלא שייך הכא, דאל"כ למתניתו לכולה בתדא וכדפרינן רבא תתם, וזה אין להקשות דאל"כ לא ליתני הכא שלה גמל פורח בתורה, דאל"כ ה"ש דגם נתם כקורות בית הבד לא שייך הכא. (פורי")

אמר לעדים בואו והעידוני. עי' ס' שער המשפט סי' כח. (ג' מהרש"א)

לבטל את המצוה. לעיל כז ע"ש ד"ה לקיים, ועי"ש ע"ב ד"ה שלה, נדרים ט ע"ש ד"ה אי למפטרי, ונזיר ד ע"ש, כתובות ט ע"ב ד"ה שהגיע, ניטין לה ע"ש ד"ה לא. (מא"ן)

שלא לעשות סוכה. עי' בהר"ן דמלה תתם כולל גם אינו של מצוה, וסוכה תתם הוא רק של מצוה, וירלה לדקדק מדבריו פ' רלוהו ב"ד לתתם תקיעה הוא רק של מצוה, ותתם קול שופר הוא גם קול שאינו של מצוה. (ג' מהרש"א)

שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב. [הא דתני גבי סוכה העשייה ולא היטיבה כדתני גבי לולב הגזולה (וננדרים טז ב תמר רבן נתנת הא דתמר שלה תתם בסוכה). עי' סוכה (יא ב) גבי פלוגתא דעבר וליקטן ויתיבש לך] (רש"ש)

זו היא שבועת שוא. (נדרים לא ע"ש) תו"ד ד"ה תד. (לבוש)

שבועה שאוכל ככר. נ"ב עיין ירושלמי.

הראשונה שבועת ביטוי. עי' רש"י נזיר דף ח ד"ה שלה וסנלין שם. (ג' מהרש"א)

אכלה עבר על שבועת שוא. נ"ל דלהכי נקט אכלה, תע"פ שתיקף שנשבע שלא יאכל עבר על שבועת שוא, משום שתתם לא אכלה עדיין יוכל לשתל על השבועה שתוכל, וא"ב שוב אינו לוקה על שבועת שוא, ועיין תיו"ד (סי' רלח) (פורי")

לא אכלה עבר על שבועת ביטוי. עי' ש"ך תו"מ סימן עג ס"ק יג, וס"ע יו"ד סימן רלח סט"ן. (ג' מהרש"א)

גמרא. והוא שניכר לג' ב"א. נ"ב עיין ירושלמי.

והוא שניכר. עמש"ל כה ע"ב. (יפ"ן)

דבר שאי אפשר לו. עי' ספרי מטות קנג, וירושלמי ה"ח, נדרים פ"ב ה"ח דדרים מלה' דשבועות הבאי מסורין. (יפ"ן)

יאסרו כל פירות שבעולם. (לעיל כה ע"ש) תוס' ד"ה מה. (לבוש)

אדעתיה דידיה אישתבע. עי' ת' בן לב ספר ג סקי"ז. (ג' מהרש"א)

והא תניא כשמשביעין. נ"ב [ירושלמי] סוטה פ"ז, הל"ח. (הגרל"ב)

שלא על דעתך. ה"נ בירושלמי סוטה פ"ז נדרים פ"ב. (יפ"ן)

קניא דרבא. עי' ויק"ר פ"ו, פס"ר פכ"ב. (יפ"ן)

שלא על דעתכם. לקמן לט ע"ש. ולף כו ע"ב ד"ה גמר בלבו. (מא"ן)

אלא על דעת המקום ועל דעתי. (לעיל כו ע"ב) תוס' ד"ה גמר. (לבוש)

שתי תורות. שבת לא ע"ש. ניטין ס ע"ב. (מא"ן)

חמורה ע"א כו' שקולה מצות ציצית. מנחות מג ע"ב, ועי"ש קט ע"ש ד"ה עון מזיד, יבמות ט ע"ש ד"ה בעי"ן, סנהדרין סב ע"ב ד"ה ריסק, עירובין סט ע"ב רס"ב ד"ה עד, תולין ה ע"ש בכ"ף, ועי"ש פט ע"ש רס"ב ד"ה תלמ, בכרות יח ע"ש ד"ה למתר, ב"ב ט ע"ש, ועי"ש עד ע"ש ד"ה פסקת, כתובות לז ע"ב ד"ה מיתות, הוריות ד ע"ב, ועי"ש דף ח, בילה ה ע"ש ד"ה כל. (מא"ן)

דאמר מר חמורה. נ"ב קדושין דף מ ע"ש, נדרים דף כה ע"ש. (הגרל"ב)

שכל הכופר בה כמודה. נ"ב ספרי שלח פ"ה, ילמ פ"ב. (הגרל"ב)

מצות ציצית דאמר מר. נ"ב בירושלמי פ"ק דברכות קלמר דשמע שקולה כנגד כל המצות. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה שקולה מצות ציצית. גימטריא שלה שש מאות. כל"ל ניצית מלא, דים סם למקרא. (יעב"ץ)

ד"ה ולטעמיך. דהאי דאמר להו כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה שבועה (מעמ' קודם). ואי בחצי שיעור בהא אין שייך מיגו. עי' נדרים יז בתוס' ד"ה והאמר רבא (והוא סם עלה לב ע).

שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו. מכות טו ע"ב ד"ה כמאי. שבת ד ע"ב ד"ה קודם. נדרים טו ע"ש. ועי"ש ע"ב בר"ן ד"ה אכל. לעיל כו ע"ב ד"ה מצטער. (מא"ן)

אמר רבא כו' ואכל את הראשונה בשוגג כו'. עי' רמב"ם חיו"ד סי' רמב נסוגי' זו, וע"ש סי' רמג עוד בזה, ועי' מהרי"ט מ"ח סי' יט. (מהרש"ם)

תוספות. ד"ה אמר רבא. שאינו יודע שזו הככר שנשבע עליו. וכ"כ בקמן. וק"ל דזהו הטעם תפך דפטרינן לעיל (כו.) וכדמרלה בב יוסף ופסקו הרמב"ם, ועי' מה שכתבתי שם בשמו. (רש"ש)

בא"ד. שא"י שזה הככר וכו'. נ"ע דהא נרצף מיירינן דס"ל לעיל ב"ח על הטעם תפך. ונרלה דמשכחת לה בפשיטות כגון שאכל כזית מהשיטור במזיד ושלה השבועה, ועוד אכל כזית בשוגג שלא היה יולולו בדעתו, שרלה לאכול של תנאי ושכח גם אכילת כזית רשמון. ג"ב שמשכחתן על אכילת התנאי. (ראמ"ה)

בא"ד. או שמסתכן עליו. עי' ת' מהרי"ט מ"ח ס"ק ד"ה ואינרא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. דחמיר ליה לאינש טפי וכו'. נ"ע דהיכי שפיר לליטול תמיר ליה טפי לאכילת השיטור שקולם התנאי שלין בו שיטור תורה, מאכילת התנאי שאר השיטור שהוא שיטור גמור, וננדרים לא תמרי דתמיר ליה רק שיטור דבתר תנאי. (ראמ"ה)

דף כח ע"ב

גמרא. אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה. (מכות טו ע"ב) תוס' ד"ה כמאי. (לבוש)

פלוגתא דר"י ור"ל. עמש"ל ג ע"ש. (יפ"ן)

לאו שמה התראה. נ"ב תולין דף פט ע"ש. (הגרל"ב)

נדרי שגגות. לעיל כו ע"ש ד"ה שת לכך. (מא"ן)

עיפא תני. שבת ס ע"ב ד"ה עיפה, סנהדרין יז ע"ב. (מא"ן)

עיפא תני. גם בירושלמי ה"ז שלה תמיני מתמיו מיפה. ושם בציטול דשם השלה מע' ועבר אית' בלו שהיו לפניו תמם ככרות ואמר שבועה שאוכל ככר זו ואוכל ואמר אחים לו, דבכה"ג הו"ל כולל כמ"ש התוס' ד"ה שבועה. ע' בפוף הדבור כט ע"ש, ולוחש מלדיק בירושלמי הלי דמיפה דאמר מיני על כתו"ש נגד לחתי, וכך בחילך אמר בלמיני דבמה שפיפת בשניה המפר הו"ל מוסיף. (יפ"ן)

אמר ליה שבועה שלא אכלתי. נ"ב עיין ירושלמי. (הגרל"ב)

שבועה שלא אכלתי. עמש"ל לא ע"ב. ובירושלמי ליתא בשלות אתמי מפיפה. (יפ"ן)

אישתבשת. נ"ב זשמים כו ע"ש. (הגרל"ב)

וחזר ואמר שבועה שלא כו'. (נדרים לב ע"ב) תו"ד ד"ה והאמר.

רש"י. ד"ה אכל זו בזדון כו'. והרי שבוה הוא על שבועת חברתה וזו כו'. כל"ל בו'. (רש"ש)

ד"ה עיפא ואבימי. בני רחבא. נ"ב סנהדרין דף יז ע"ב. (הגרל"ב)

דף כט ע"א

גמרא. ואכל תאנים והפריש קרבן. לעיל כד ע"ש ד"ה שלה, ודף כג ע"ב ד"ה דמוקי, שבת עח ע"ב, נדרים יז ע"ש ד"ה והאמר. (מא"ן)

וחצי שיעור לא מיחייב קרבן. עי' מל"מ פ"ד מבטועות ה"ש ד"ה ום להסתפק. (ג' מהרש"א)

מתני'. איזו היא שבועות שוא. לעיל כה ע"ב ד"ה והאמר, סוכה כג ע"ש ד"ה מלקין. (מא"ן)

אם לא ראיתי גמל שפורח. עיין בר"ן שבתב דנמסך, נדרים מוכרח למיתני תרי גווני אבל במתניתין לא תני שלה תדא גווני. ולכאורה קשה לליתני במתניתין נתם לחודיה. ותפשר לומר דתי הוה תנא תכי ה"ש גם בעולי מלרים שייך הכא שלה לתנא תדא וה"ה לתילך, וכדאתמר רבא יצמות (דף לא) תי יניד עליו רעו ליתני לכולהו בתדא ולתני תני בעולי מלרים ממילא ידעינן דלא שייך הכא, דאל"כ למתניתו לכולה בתדא וכדפרינן רבא תתם, וזה אין להקשות דאל"כ לא ליתני הכא שלה גמל פורח בתורה, דאל"כ ה"ש דגם נתם כקורות בית הבד לא שייך הכא. (פורי")

אמר לעדים בואו והעידוני. עי' ס' שער המשפט סי' כח. (ג' מהרש"א)

לבטל את המצוה. לעיל כז ע"ש ד"ה לקיים, ועי"ש ע"ב ד"ה שלה, נדרים ט ע"ש ד"ה אי למפטרי, ונזיר ד ע"ש, כתובות ט ע"ב ד"ה שהגיע, ניטין לה ע"ש ד"ה לא. (מא"ן)

שלא לעשות סוכה. עי' בהר"ן דמלה תתם כולל גם אינו של מצוה, וסוכה תתם הוא רק של מצוה, וירלה לדקדק מדבריו פ' רלוהו ב"ד לתתם תקיעה הוא רק של מצוה, ותתם קול שופר הוא גם קול שאינו של מצוה. (ג' מהרש"א)

שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב. [הא דתני גבי סוכה העשייה ולא היטיבה כדתני גבי לולב הגזולה (וננדרים טז ב תמר רבן נתנת הא דתמר שלה תתם בסוכה). עי' סוכה (יא ב) גבי פלוגתא דעבר וליקטן ויתיבש לך] (רש"ש)

זו היא שבועת שוא. (נדרים לא ע"ש) תו"ד ד"ה תד. (לבוש)

שבועה שאוכל ככר. נ"ב עיין ירושלמי.

הראשונה שבועת ביטוי. עי' רש"י נזיר דף ח ד"ה שלה וסנלין שם. (ג' מהרש"א)

אכלה עבר על שבועת שוא. נ"ל דלהכי נקט אכלה, תע"פ שתיקף שנשבע שלא יאכל עבר על שבועת שוא, משום שתתם לא אכלה עדיין יוכל לשתל על השבועה שתוכל, וא"ב שוב אינו לוקה על שבועת שוא, ועיין תיו"ד (סי' רלח) (פורי")

לא אכלה עבר על שבועת ביטוי. עי' ש"ך תו"מ סימן עג ס"ק יג, וס"ע יו"ד סימן רלח סט"ן. (ג' מהרש"א)

גמרא. והוא שניכר לג' ב"א. נ"ב עיין ירושלמי.

והוא שניכר. עמש"ל כה ע"ב. (יפ"ן)

דבר שאי אפשר לו. עי' ספרי מטות קנג, וירושלמי ה"ח, נדרים פ"ב ה"ח דדרים מלה' דשבועות הבאי מסורין. (יפ"ן)

יאסרו כל פירות שבעולם. (לעיל כה ע"ש) תוס' ד"ה מה. (לבוש)

אדעתיה דידיה אישתבע. עי' ת' בן לב ספר ג סקי"ז. (ג' מהרש"א)

והא תניא כשמשביעין. נ"ב [ירושלמי] סוטה פ"ז, הל"ח. (הגרל"ב)

שלא על דעתך. ה"נ בירושלמי סוטה פ"ז נדרים פ"ב. (יפ"ן)

קניא דרבא. עי' ויק"ר פ"ו, פס"ר פכ"ב. (יפ"ן)

שלא על דעתכם. לקמן לט ע"ש. ולף כו ע"ב ד"ה גמר בלבו. (מא"ן)

אלא על דעת המקום ועל דעתי. (לעיל כו ע"ב) תוס' ד"ה גמר. (לבוש)

שתי תורות. שבת לא ע"ש. ניטין ס ע"ב. (מא"ן)

חמורה ע"א כו' שקולה מצות ציצית. מנחות מג ע"ב, ועי"ש קט ע"ש ד"ה עון מזיד, יבמות ט ע"ש ד"ה בעי"ן, סנהדרין סב ע"ב ד"ה ריסק, עירובין סט ע"ב רס"ב ד"ה עד, תולין ה ע"ש בכ"ף, ועי"ש פט ע"ש רס"ב ד"ה תלמ, בכרות יח ע"ש ד"ה למתר, ב"ב ט ע"ש, ועי"ש עד ע"ש ד"ה פסקת, כתובות לז ע"ב ד"ה מיתות, הוריות ד ע"ב, ועי"ש דף ח, בילה ה ע"ש ד"ה כל. (מא"ן)

דאמר מר חמורה. נ"ב קדושין דף מ ע"ש, נדרים דף כה ע"ש. (הגרל"ב)

שכל הכופר בה כמודה. נ"ב ספרי שלח פ"ה, ילמ פ"ב. (הגרל"ב)

מצות ציצית דאמר מר. נ"ב בירושלמי פ"ק דברכות קלמר דשמע שקולה כנגד כל המצות. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה שקולה מצות ציצית. גימטריא שלה שש מאות. כל"ל ניצית מלא, דים סם למקרא. (יעב"ץ)

ד"ה ולטעמיך. דהאי דאמר להו כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה שבועה (מעמ' קודם). ואי בחצי שיעור בהא אין שייך מיגו. עי' נדרים יז בתוס' ד"ה והאמר רבא (והוא סם עלה לב ע).

ד"ה אם לא ראיתי כו'. גבי נדר הבאי תני עולי מצרים. נ"ב ע"ש גרץ דמשני לה שפיר לקושיא זו. (מהר"כ)

ד"ה באומר. קשיא מפ"ב דנדרים. נ"ב יעוין תוס' גיטין לה ע"ל ד"ה ונותרת. (רב"פ)

באי"ד. אלמא גבי נדרים נמי חיילי כשאין יכול לקיים כו'. עי' נב"י סי' לט כשם הר"ן נדרים כ"ד ללת כתוס', וע"ע בב"י סי' לטנ וזה. (מהרש"ם)

באי"ד. אלא מה שהוא טרוף לגבו. נ"ב עיין שם הר"ן בנדרים פירוש נפלא בסוגיא זו, ונירקמנו בגירסת התוס' שהבילו לקמן. (מהר"כ)

באי"ד. בתוספתא. נדרים פ"ב. ועי' יהושלמי כאן ה"ת, ובנדרים פ"ג ה"ב, ועי' מה"פ כאן ה"ת ד"ה נכסיו, וער"ן נדרים כ"ה ע"ב ד"ה כשם. (פ"ע)

ד"ה כשהשביע. ק"ק כו'. עי' מהרש"ל בת"ש סי' לקי"ח כו'. ואינו כלום דת"ח קשה במה קנלו על עצמם קיום שבועה. (רש"ש)

באי"ד. כך הל"ל פן יעברו השבועה. לאנס הדבר נרור ויקוע שהרלשונים שעבדו ע"ז לא כפרו בה', אלא עשו להם ע"ז לאנשי ומלין ביום לבן ה', שהוא יתעלה אלוה אחד וגזה מאד ועשה מבני אדם שיעבדוהו מבלי אחנשי, (עי' מ"ש [בפיקוד] בפירוש פרשה ראשונה דהלל בפ"ד), וכנראה גם מעובדי הטגל אלא בקשו להם רק מהניא מקציל, כמובן וכמבואר בכתוב כוותם בלאמרם עשה לנו אלוהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וכו', וכל הענין מובית כן במ"ש בפא לעיבה בפ"ד, וכן בפפל מיכה מפורש אלא בחצו בה' כלל, אלרבה לאמרה אחו ואמר הוא שכל מגמתו לה' [שופטים יז], (בגוגע לפוש מאחרתא דאמנת קני [ברכות סג.]), ולא עשהו מיכה אלא להוודם הרוחניות וההסתפרה על ידו, וכך היתה כוונת [העובדים לו], וכאשר כה עשו גם מנחת הכמותם שעשה משה רביט ע"ה שהיו מקטירים לו, שהרי ודאי יעשו אחינו אלוה, ואפילו אחאב שהשמיכר לעשות הרע, מלינו עם כל זה היה מחזיק תורה כמ"ש חז"ל [סנהדרין קג:], גם אפילו בזמות העולה עובדי אלילים שבאמת [מלאכי ג, יא] ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי וגו', ואמרו רז"ל [מנחות קי.] דקרו ליה אלוה דאלהיא. (יעב"ץ)

ד"ה דע"ז. האמרינן בסוף שה"ע כו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. לר' יהושע. לפנינו שם לא נזכר. (רש"ש)

באי"ד. ל"ל אליעזר בי'. (רש"ש)

ד"ה קיימו מצות. עיין ב"ב ט ע"ח ושם ד"ה שנאמר. (חת"ס)

ד"ה מצות ציצית. (נסופו). שהיא מצות עשה. (ראמ"ה)

ד"ה ולטעמיך. ולא משני וכו'. נראה דהני תרי סוגיי נהדי הדדי מלטרפי, דודאי אין לומר דרק כי היכי דלא תהוי הפרה עבד, דא"כ מאי שייכי בנשיאת הדיינין וכן וכו', אלין לזה שום מקום שם, אלא ודאי דמשום הפרה לחוד לא הל"ל לא על דעשה וכו', אלא ע"ד המקום ועל דעתי, ומשום הערמה לחוד הל"ל קיימו מרי"ג מצות, אלא כיון דל"ל ע"ד המקום ודעתי משום הפרה, נקט מילתא דלא טריחא לא על דעשה וכו' משום הערמה. (ראמ"ה)

דף כט ע"ב

גמרא. כי היכי דלא תהיה הפרה לשבועתייהו. ופי' למ"ד דבדיעבד שם התירוהו מותר, (ומי נימא מהכא תהוי מיוחסים) הא ודאי מילתא דלא לריכה נקט, כדאנני מלמודא בנדרים, אלא לאפוקי מומרת שהם יהיו אסורים לן, ופשיטא בלא"ה נמי, מי מלו מפקעי אפילו מימרא דרחמנא בעלמא, הא ודאי לא. (יעב"ץ)

והא ההוא דהוה. ה"ג מקשה מיהושלמי כאן, ובנדרים פ"ג ה"ב ומשני דה"ק מרובע בקורט בית הבד ואין מרובע בבריות. ועי' מעשרות פ"ה ה"ג.

דאחזיק תליסר. נ"ב עיין רש"י שבת דף קיט ע"ל, ותוספות מוליו דף לה ע"ב. (הגרל"ב)

תליסר אורוותא. נ"ב בערוך גרס מודליית

דף ל ע"א

מתני'. שבועת העדות נוהגת באנשים כו' ולא בנשים. לעיל כה ע"ב ד"ה ידעתי, וד"ה למייבו, ודף כט ע"ב ד"ה שבועות, וע"ש לה ע"א ד"ה מו, ודף לו ע"א ד"ה כל שכן, ועיין ע"ב ד"ה מה היא, וד"ה ואין, וד"ה מצינו, יעמוד פא ע"א, ודף מה ע"א ד"ה מי לא, מגילה יד ע"א ד"ה משום, כתובות כא ע"א, וע"ש ע"ב ד"ה הכא לעבדות, יומא יא ע"א ד"ה מטמא, מזיר כח ע"א ד"ה ר"י מן הקלה, גיטין פא ע"ב ד"ה ולא לפני, ודף יב ע"א, נדרים ג ע"ב ד"ה ושבועות. (מא"ן)

נוהגת באנשים ולא בנשים וכו'. וע"ב לכאורה קשה הכי הני ל"ל למתני למיימי נקרבן שבועת העדות, הא כולהו מקיפא למתני' נפקא לתני ומיהו מיהנת אלא ברחויין להעיד, וכל וכן גרס הר"ב פ"ה מצניעת ופי' עורות. (הגרל"ב)

תני. עיין ברא"ם, כתובות יב ע"א, ודף לח, ודף עה ע"ב, ועיין בכללים. (מא"ן)

מתני'. שבועת ביטוי כו' ברחוקים ובקרובים. כל"ל וכללקמן גבי שבועת שוא, (ונלעון דרש"י שם ס"ק) וכ"ה בגמרא לקמן. (רש"ש)

גמרא. כל העונה אמן אחר שבועה. (סוטה יח ע"א) תוס' ד"ה על. (לבוש)

עונה אמן. סוטה יח ע"א ד"ה על מה, נדרים ג ע"א ד"ה ושבועות, לקמן לא ע"א ד"ה מצטיע, ודף לו ע"א, ועיין ע"ב ד"ה בפי אית לין. (מא"ן)

ותניא בברייתא כו' בין מפ"ע בין מפי אחרים כיון שכפרו בהם. מפיקים"י משמע לל"ג ב"ו. ועי' מהרש"א לקמן (לא ב) בתד"ה מצטיע, שכ' דטיקר הדיוק הוא מכאן זו, ועטור"ע בפ' לקמן מות כז מש"כ בשם התוטיס. (רש"ש)

מתניתיתין דהכא נמי דיקא כו' מפי עצמו מפ"ע אין מפ"א לא כו' כל"ל. (רש"ש)

קשיין אהדדי. נ"ב עילוזין דף מד ע"ב. (הגרל"ב)

דוקיא דמתניתין. נ"ב שבת דף לו ע"ב, כתובות דף יז ע"ב. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה אלא כו'. דנדר שהודר על דעת. נ"ב מכות דף טז ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה כי היכי. דהיינו שנים לחודיה. והרמב"ם בפ"ו משבועות, פ"ב מנדרים לא כתב בפני נ', משמע דס"ל כרש"י דבשנים סגי, ועי' ת' מית שלמה לר"ם תפין עלה טו ב. (ג' מהרש"א)

באי"ד. וי"ל דדעת הקהל כך הוא. עי' יו"ד סי' רכח סק"ה, ומהרי"ט ח"ת סי' סט עלה מז ע"ד, וח' ריב"ש סי' שלה, ות' מהר"ם הלוי סיו"ד ס"ג ד"ה ובפרט. (ג' מהרש"א)

באי"ד. ואפילו בלא חרטה. ומכ' מהרש"ל פירוש אלא חרטה דמעיקרא. משמע דהוקשה לו היין דהם מחיניו מקמא מתחרטין ע"כ פירש אלא חרטה דמעיקרא. ומ"מ דבריו צ"ע דהא המנודים לריכים לבא לפני התכמים ולהתחרט והכא המנודים הם מהתרטים, ועיין בהרא"ם. (פורי"ו)

ד"ה שבועה שאוכל. תימה דשניהם. עי' ש"ך יו"ד סי' רלח ס"ק יח. (ג' מהרש"א)

באי"ד. תימה דשניהם שבועת ביטוי וכו'. ונ"ב עי' בביאורי הגר"א ז"ל סיו"ד בסי' רלח ס"ק יח שתי' לקושיית התוס' הלזו בדרך אחר ע"ש. וע"ע בלח"מ בפ"ח מהל' שבועות הלכה יג שהקשה קושית תוס' הלז משמיה דגפ"ה, ומשמ"כ לא ראה להוא קושית תוס' כאן, וע"ע. (חש"ל)

ד"ה שבועת העדות. א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם. נ"ב דעת רוב הפוסקים מובא ברמ"א חו"מ סי' כה דקרוב ופסול לא מהני קבלה לבשאה, דעל מהני לריעותא אינו מועיל קבלה, וא"כ כיון דבשאה פסולה אין מועיל קבלה. ואולי מומחה שאני ולא מהני קבלה אלא לחד. והתוס' (נדה ל.) כ' דע"פ הדיוט היתה דנה, וכבר תמהתי ע"ז במ"ש להרי לא בשמים היא. (מהרצ"ח)

באי"ד. בירושלמי. פ"ד ה"ת, ובקהלרין פ"ג ה"ט. ולריך לתקן כאן הגירסא בירושלמי כנתוס'. (פ"ע)

מתני'. שבועת העדות נוהגת באנשים כו' ולא בנשים. לעיל כה ע"ב ד"ה ידעתי, וד"ה למייבו, ודף כט ע"ב ד"ה שבועות, וע"ש לה ע"א ד"ה מו, ודף לו ע"א ד"ה כל שכן, ועיין ע"ב ד"ה מה היא, וד"ה ואין, וד"ה מצינו, יעמוד פא ע"א, ודף מה ע"א ד"ה מי לא, מגילה יד ע"א ד"ה משום, כתובות כא ע"א, וע"ש ע"ב ד"ה הכא לעבדות, יומא יא ע"א ד"ה מטמא, מזיר כח ע"א ד"ה ר"י מן הקלה, גיטין פא ע"ב ד"ה ולא לפני, ודף יב ע"א, נדרים ג ע"ב ד"ה ושבועות. (מא"ן)

נוהגת באנשים ולא בנשים וכו'. וע"ב לכאורה קשה הכי הני ל"ל למתני למיימי נקרבן שבועת העדות, הא כולהו מקיפא למתני' נפקא לתני ומיהו מיהנת אלא ברחויין להעיד, וכל הני מינן כשרין להעיד, ודוחק לומר דמי לא הוי תני אלא מקיפא לאוד לא הוי יודעין למעט מפסק בקונים וכלומה, ונכון למתרינן בגמ' דף לא ממשנה יתירה נפקו ע"ש, דלכתי מקשה לליתני מפסק בקונים בהדיא ולא הוי לריך למיתני כל הני. ונראה להתפא ר"ל דמיהו ניהא בכל הני אף במקום שכשרין להעיד כגון בעד מיתה ועדות סוטה, וגם בפסול מה"ת מפסק לה לכשר מה קנלו עליהם לעד, ומ"מ פטירי מפום דמין בגדר עדות ולא קריגן בהו וכוות עד וכ"מ הגרע"ח ז"ל בגליון המצוות כאן, וכ"כ הרמב"ן ז"ל לקמן דף לה על הא דתנן מה או שהיה אחד מהן קרוב או פסול, למיילי לאפוקי קבל עליו שיקבל עדותו מ"מ פטורין ע"ש, והוכל בר"ן וכתוס' יו"ט שם. ול"ל עוד להה לפליגי לקמן רב אחא בר יעקב ורב פפא אמשמק בקונים אי מיב קרבן כיון דמלחוליים ממזי מזי, עי' לקמן דף ל"ח בקונים, ותמה ע"ז הרשב"ץ בתידושיו דמה בכך לכשר מה"ת, מ"מ כיון דפסול מדרבנן אין כאן כפירת ממון כלל ע"ש, והכתוס שכשרין להעיד כגון בעד סוטה ועד מיתה, וקמ"ל מתני' לאף פסולי עדות דכשרין מקרי אינן רגויין להעיד, דכיון דחכמים פסלו לומו מו לא הוי בגדר עד, וממילא פטור מקרבן ללא קריגת בית והוא עד, ולמנם רב פפא מולק ע"ז וסובר כיון דמה"ת הוא כשר מקרי עד, וע"ב דמתני' לא קאי אמשמק בקונים, ובזה מתייבב כל הנ' קושיות הנ"ל ודו"ק. (חש"ל)

ולא בנשים. (נדה ג ע"ב) תוס' ד"ה כל. (לבוש)

ולא בנשים כו'. אף דאמרינן לקמן (לב.) הכל מודים בעד סוטה ובעד מיתה ולאו גם אשה וקרוב נאמנים, מ"מ פטורים מקרבן שה"ע לתין שם עד עלייהו, משא"כ בע"ז כשר דשם עד עליו דלאו להעטרף עם אחר כו', כ"כ בתוי"ט וכבר קדמו בזה בעל מל"מ בהגהותיו לחיוך קטן ויקרא. ונראה לזה כיון דס"ל במ"כ דבתיב והוא עד כו', וכ"ה בתוספתא בפ"ו והוא עד הכשר לעדות. אבל עדיין קשה מהיה דירושלמי שהשיג הר"ן לקמן ממשנת וסס יודעים לו עדות על מפי עד, דע"א אף שקבלוהו כשים פטור, אח"ו לתיתי מתשובותיו סי' קעט שעמד בזה. (רש"ש)

ולא בנשים. עי' שו"ת רעק"א סי' קעט. ע"ד קו' רע"א הנ"ל שמעתי ליישב עפמש"ל דף לז ע' דבתליכת עדים אתריה הוי רק גילוי מילתא, והכי בשבועת העדות ע"א לידע שעיקר דתין אדם משים עלמו רשע, גם יוכל לומר שבאמת, ובע"כ דעדים מכחישים, ע"כ שוב ליכא תיוב, ול"ל בתליכת עדים קרובים אבל בעדות שקרובים שומעים בגון בשוטה ועד מיתה לא אתכח"ל, אבל יש לפקפק דלתייב את עלמו קרבן שפיר אדם משים עלמו רשע בשבות' ס"מ דף ג ע"ב. (מהרש"ם)

ועל שגגתה עם זדון העדות. (שבועות כו ע"ב) תוס' ד"ה ואי. (לבוש)

ומה הן חייבין על זדון השבועה כו'. עמ"ש בפ"ד בפ"ה דפאה מ"ו. (רש"ש)

גמרא. מנהני מילי. עי' ס' שער המשפט סק"ח סק"ב.

מנהני מילי כו'. עי' שולל ומיבב מהדורת מגיעת ח"ג סי' פט ק' הא כיון דאין מעידין בגלילה, הוי מ"ע שהוא"ג, ולק"מ דמ"מ מנ"ל דפסולות, אבל עי' בשער המשפט סי' כח סק"ב דהקשה כן לבי' רשב"ץ דמי שאינו מיב להעיד הוי כקרוב או פסול ועכ"פ מ"ם פה, ולבי' הרשב"ץ הם בב"ק ר"פ הכונס.

ועמדו שני האנשים בעדים וכו'. (ב"ק ל ע"ב) תוס' ד"ה כגון. (לבוש)

ונאמר להלן שני. הוא בתוספ' פרשה עלמה בפסוק שלפני פניו. וק"ק דהל"ל ונלמד למעלה, כמו בכתובות (מה ב) ונלמד שערין למעלה. ובפ"מ ובכרע"ב ע"פ פנים וכ"ל שני, והמלין שם ג"כ טעה. (רש"ש)

מאי אם נפשך לומר. נ"ב יומא דף לו: ום"ש. (ר"ל ברלין)

ובי אנשים באים לדין. ביהושלמי כאן, ובקהלרין פ"ג, יומא פ"ו ה"ג מיבאתו

שני מנשים מה להלן מנשים ולא נשים כו' ור' יוסי בר' יהודה, ר"ה בשם ר' יוסי למד ג"פ מנשי עדים בכאלן, ובספרי שופטים קל פתח מה להלן כו', כתיב כאן שני ולהלן שני ולא פורט מהם הוא. (יפ"ע)

וכ"ת אשה לאו אורחא וכו'. ולעיל ל"ל משום דאורחא במרי, אלמא שם"ש למחות שיעמוד כל השופטים, ולע"ק. (ראמ"ה)

כל כבודה כו' ועמדו שני האנשים. לקמן לא ע"ב ד"ה למפוקי, וד"ה שבועות, כתובות ס ע"ב ד"ה כי, ודף מה ע"א רש"י ד"ה מאלה, יומא מז ע"א, מזיר יג ע"א, יבמות מב ע"ב, ועי"ש טו ע"א, ועי"ש קג ע"א ד"ה בין, מו"ק כא ע"א ד"ה אלא, נדרים טו ע"א בר"י ד"ה כיון, סנהדרין ו ע"ב רש"י ד"ה ועמדו, ודף לד ע"ב, ועי"ש לו ע"ב, ב"ק פח ע"א ד"ה פסולה, ודף ל ע"ב ד"ה כגון (חס'), ב"ב קיד ע"א ד"ה ואין, ודף קנה ע"ב, כריתות יב ע"ב ד"ה לאי בעי, טוריות ט ע"א, ובמש טו ע"א ד"ה מיוטב, ודף קנ ע"א ד"ה אין, כתובות לו ע"א ד"ה עמד, ונה ג ע"א ד"ה כל הכשר. (מא"ן)

ת"ר ועמדו כו' מצוה. נ"ב מנמומת משפטים, [ירושלמי] יומא פ"ו ה"ל"ת, סנהדרין פ"ג הל"ט, תוספתא שם פ"ו. (ר"ל ברלין)

אר"י שמעתי. נ"ב בפרק קדושים פרק ד, תנוח דר"נ פ"ר. (ר"ל ברלין)

א"ר יהודה שמעתי. דב"ר פ"ה. (יפ"ע)

שאם רצו להושיב וכו'. (סנהדרין יט ע"ת) תוס' ד"ה יגאי, [ת"ה בי יגאי, יומא פ"ו] דריש שני אתם, ועי' בשו"ת מנוחת שמואל סי' יט להרב הבה"ו]. (לבוש)

שאם רצו להושיב כו'. סנהדרין יט ע"ת ד"ה יגאי. כתוכות מו ע"ת ד"ה רק. תנוח דר"נ פי"ו. (מא"ן)

שלא יהא אחד עומד. ביהושלמי [כאן, וכסנהדרין פ"ו, יומא פ"ו] דריש שני אתיהו אתים אתין, ואף דמדרש לעדים מכל מקום מיירי גם בענ"ד, וכ"מ מהספרי שופטים קל, וע' ז"ת שם. (יפ"ע)

לכף זכות. שבת קכו ע"ב, תענית ד ע"ת ד"ה מוריית, ב"ק נט ע"ת. (מא"ן)

הוי דן את חבירך. נ"ב תוס' פ"ת, תס' דרך תרץ זוטת פ"ג. (ר"ל ברלין)

תני ר"י בצדק תשפוט. נ"ב תנחומת משפטים. (ר"ל ברלין)

למישרא בתיגריה. מו"ק טו, וע"ש כת בריטב"ת. מגילה דף כת, קדושין ע ע"ב רש"י ד"ה שרי ליה, יבמות ק ע"ת, נדרים סב ע"ת ברת"ם ד"ה שרי. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו'. נ"ב יעוין תוס' לקמן לא ע"ב ד"ה ואין. (רב"פ)

תוספות. ד"ה כל. וי"ל דבעי עדים ע"כ צריכין לבא דאין עד מפי עד כשר כו'. יל"ע הא תפסר בכתב בשטיות ר"ת, ועי' תמס סופר מו"מ סי' מה מ"ש בזה. ומ"ש התוס' דיכולה למסור טעותיה לאחר יל"ע הא בתולנלי ל"מ הרשאה רק מתקנת ולא בזמן התורה, ועי' בב"ק ע.

באי"ד. אבל לדין וכו'. ולהפוסקים דגם משה נתנעה לריכה לנוח בעלמה, רק משום דלאו מורתא. ל"ל כיון דבעדות תיירי למה לן לומר משום דלאו מורתא כיון דמ"ל דפסולה, אלא דלא מתסבר ליה לאוקמי בעדים אי לאו גז"ש. (דאמ"ה)

ד"ה מצוה. התם לא כתב ויעמוד ויאמר. עי' בב"י או"ח סי' כח בדין עדים לריך שיעמדו מ"ש בשם מרדכי יאן. (ג' מהרש"א)

ד"ה שאם. אתי דלא כר"י ולדידיה בגמר דין הוה ולא בקבלת עדות שהוא תחלת דין. נ"ב לקמן אמרו דקבלת עדות הוי גמר דין, ועי' תוס' סנהדרין יט ע"ב ד"ה יגאי שכ' להיפך. ומהר"י בירלין רמז לעיין על הגליון, ולפ"ז בדברי התוס' עלמם שכם לא ע"פ דברי הגמרא כאן. (מהרצ"ח)

באי"ד. אתי דלא כר' יהודה. ל"ע מהתוס' לקמן סוף ע"ב, ועי' תוספת אמנת שמואל סי' יט שכתב לישב. (ג' מהרש"א, מהרש"ם)

באי"ד. ולא בשעת קבלת עדות שהוא תחלת דין. עי' בלחן קדשים זמכיס ט"ז מ"ם ביאור ד' התוס' שלא יסתרו למ"ם בסנהדרין י"ט, שהקשה בשו"ת אמנת שמואל סי' י"ט ע"ש.

ד"ה למאי וכו'. נ"ל דכ"ג לפ"ל הפ, דכ"י ולפי להכי מיכוון כדמתי לעיל המחלל לדוגו יפה, וזה שייך בכל דין לעולם, וכ"ג לפ"ל סבר הכי, ומפרש קרא לענין קדימה לכן הקדיש דין קרוב מ"ח לדין יתום (כתובות קו), ומשום סהיה רק קרוב מ"ח הוכרך מעשם עשה לכבוד תורה. וכ"ל זש"ס בכתובות האי עשה וכו', כ"ל הקדמת יתום שהוא עשה מל"ק שפטו יתום, וקי"ל כר"י דרפא סבר כותיה בפרק כל כתבי, ולענין קדימה מקדימין יתום ולמנה לח"ח כמ"ש הרמב"ם ז"ל. (ראמ"ה)

ד"ה למישרי. א"נ עשה וכו'. עפרש"י שם שפירש עשה דמשפט הדיינין כשים עמו כבוד התורה עדיף. ולפ"ז נראה דשם כבר עסוק בדין ראשון, ה"ל כעוסק במלוה שפטור מן המלוה ממורה, כדאמכחן במשיב אבידה דפטור מלדקה שהיא מלוה ממורה. ואולי י"ל דין מלוה לאחרת לגמרה מלוה גופה כשים עמה מומר אחר, גם י"ל דין עסוק נ כגה לפניו, אך פשוטו דקרא דכקטן כגדול משמע שלא לחלק בין שדם קטן לגדול, וכ"מ במרגוס שם, וכיון דמפרשינן לקדימה בדין קטן ה"ג שדם קטן, ע"כ נראה כתירוץ ג' שבתוס' כאן. (ראמ"ה)

באי"ד. א"נ עשה דכבוד התורה עדיף. הפלפול מרימפת הקשה על התוס' למה הביאו ממרחק לחתם, והא מפורש בע"ב דעשה דכבוד תורה עדיף. ולפ"ז הכא מיירי בשהיה לו התם בכתובות הוה לגבי הא מלוה גופה דקלקו לדיוק דיתמי משום כבוד התורה, הוה הדין שם בא דין אחר קודם יכול לסלקו, ומשי"ב דקאמר בפוגיא הוא לגבי מלוה מחבירו דיכול להוציא הבע"ד והעד, ועיין בח"מ. (פורי"ו)

דף ל ע"ב

גמרא. לשודא דדייני. (כתובות לד ע"ב) תוס' ד"ה לימלי. (לבוש)

לשודא דדייני. כתובות נה ע"ב ד"ה אלא. ולף פה ע"ב, וע"ש לד ע"ב. (מא"ן)

לשודא דדייני. נ"ב ב"ב דף לה ע"ב וש"כ. (ר"ל ברלין)

מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים. בהר"ן הביא ירושלמי על האי דפוסקים לחומו למו"מ ולעדיות, תר"ל וזאת לחומרא מעידין מעשב, ובירושלמי בידי אין הגרסא זאת לחומרא, אלא אימא מדם מעיד עדותו מיושב וגרס, ו"ת ג"י לכרוך, וכי ג' שנאמתך יעמוד על רגלו.

(ג' מהרש"א)

אבל בעדים ד"ה. נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט. (ר"ל ברלין)

דברי הכל בעמידה. עי' מו"ק תוס' ריש דף כח ע"ב. (ג' מהרש"א)

אבל בשעת גמר דין. (יבמות קג ע"ב) תוס' ד"ה אין. (לבוש)

בשעת גמר דין. ר"ה כה ע"ב. ביאה כה ע"ב ד"ה שחי. סנהדרין מג ע"ב. (מא"ן)

ד"ה דיינין בישיבה. היינו למעוטי עמידה דכתיב ועמדו וכו' לפני השופטים, מכלל דשופטים בעמידה לא. אבל ל"ב ישיבה ממש, ומני בכמאן דשרי מסתמיא שתיו עומד ולא יושב, ועיין במג"א סי' קמה. (ראמ"ה)

ד"ה עדים בגמר הדין. משמע דבשעת קבלת עדות גם בע"ד צריכין לעמוד בבשעת גמ"ד, וכ"כ להדיא בירושלמי שם ושם, ועי' בפרי שופטים סק"ל דמלוה בגדולים לעמוד, ואפשר לפרש דהיינו בשעת קבלת עדות או גמ"ד, ואולי מלוה גם בתחלת דין לעמוד. (יפ"ש)

דביתהו דר"ה הו"ל דינא וכו'. (בע"י לפ הביא כל המימרא). וצ"ע פרק, והא בגמר דין ד"ה בע"ד בעמידה, ומשני דיתיב בתמן דשרי מסתמי. ובאו הקשו דהיה לו להשיבה, דמ"מ מומר ליסב אף בגמר דין, משום עשה דכבוד התורה, ות"ש המהרש"ל בזה, עיין בתומים סי' יז שדחה דבריו. אך ראיתי בשער המשפט בסי' הנ"ל מי לקו' התוס', לכאורה מלי מקשה הגמ', הא אנן קיי"ל דגומרין דין אפילו שלא בפני הבע"ד, כמבואר בפ"ך סוף סי' יג, וי"ל דשם היה המעשה שהיה היתה שם, אך לפי מ"ש בכתובות (מ.) לענין חומר, היון דאי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל, היון שהדין יכול להיות גמור שלא בפניו, שוב אין העשה דכבוד התורה דוחה, אמרי דיכול לקיים שניהם שלא יבא בפניו כלל. (עיני שמואל)

אשת חבר הרי. נ"ב ע"ז דף לט ע"ב. (ר"ל ברלין)

אמר רבה בר רב הונא. נ"ב תמוהמ מסקנתם וגרסם כר רב חנה. (ר"ל ברלין)

האי צורבא מדרבנן כו' בטש ביה כו'. **אבל באיסורא.** מגילה ג ע"ב, שבת ג ע"ב ד"ה בשל דרשם. מ"ק טו ע"ב ד"ה שמידה, ודף יז ע"ב, כתובות מ ע"ב, ודף קג ע"ב, וע"ש קיף ע"ב, סנהדרין יט ע"ב ד"ה ימלי, ודף יח ע"ב ד"ה מעיד, זבחים טז ע"ב ד"ה מיוסב, חולין ז ע"ב [רש"י] ד"ה מבשל. (מא"ן)

מימר אמר בעידניה טריד. גי' הרי"ף הוה יתיב. (רש"ש)

אף אנן נמי תנינא כו' ה"ז ל"י. ופיכ"י והסעלמת פעמים שאתה מתעלם כילד זקן ואינו לפי כבודו. ל"ע להא התם אינו עובר אלא על מלות עשה, משא"כ הכא אם לא יעיד יעבור הבע"ד על לאו דגזילה. (פורי"ו)

מצא שק. ספרי תצא רכב וכהא, מכלתא מספטים פ"כ. (יפ"ש)

אבל באיסורא אין חכמה. (סנהדרין יח ע"ב) תוס' ד"ה מעיד. (לבוש)

כל מקום שיש בו חילול השם. נ"ב רש"י חולין דף גג ע"ב כל מקום שיש נדנוד חטא. (ר"ל ברלין)

א"ל האי עשה והאי עשה. נ"ב כתובות דף קו ע"ב. (ר"ל ברלין)

האי עשה והאי עשה עשה דכ"ת עדיף. בפ' מ"ש בסנהדרין (יט.) מביא מזה ראיה להסמ"ע בפי' ז' מקל"ת, דעשה דועמדו אינו אלא מסמכתא, דאי הוה עשה גמור לא הוה נדחה מפני עשה דכ"ת, דהא יכול למחול ע"כ וכדאמרינן (בכתובות מ.) ע"ש. ולי יש לדחות דכמו שכ' התוס' (בפסחים נט.) דעשה המצוי דחוקה לעשה הקל לא בעינן בעידנא, (וגם התם נראה ע"י פשיטה שלא הקדיש כפרתו קודם התמיד) וכה"ג אין עשה דוחה ל"ת כמש"כ התוס' (בעירובין ק.), ה"ה נמי דתנאי זה לא יוכל למחול לא בעינן.

(ד"ש"ש)

עשה דכבוד תורה עדיף. נ"ב לפ"מ לחמרינן (כתובות מ.) היכי דאמרה לא בעינא מי איכא לעשה, כלל לא שייך דחייה. ועי' תוס' ישנים דכפיין ליה שיאמר לא בעינא, ועי' תשובת הרשב"ם סי' יח, וה"ב עשה דכבוד תורה כיון שיכול למחול אינו אין לו עשה דעמידת עדים. (מהרצ"ח)

עשה דכבוד תורה עדיף. ודוקא אם מבטל מכל, אבל אם עדיין מקיים דוחה אמ"כ ל"ת דעשה דכה"ת עדיף לאקדומה. ממשעות בע"ז תו"מ רסי' טו.

(ג' מהרש"א)

עשה דכבוד תורה עדיף. הט"ז בסי"ג בסגילה הוכיח מכאן דס"ת ס"י למחול בזיונו, דאי יכול למחול אינו עדיף, ואינו דין שאדאה עשה אחרת דאמר בכתובות (מ.) גבי תוס. ועפלה ממנו מ"ם התוס' ישנים שם, דהתם הוא משום דגבי דילה ליכא עשה, וכה"ג בתנו התוס' בב"ב (דף יג), אבל משום לאימא בממילה דוחה ל"ת. וכן מיסתמיכו לבעל שמות בארך, וס' המקנה בקדושין, ועיין בשו"ת מ"ל סי' מג.

עשה דכבוד תורה עדיף כו'. ע' יד שאול יו"ד סי' רמג סק"ו בשם הג' מהר"ל בגליון, ועי' שורי מגן מגילה ס"ח שאירך, ועי' בלק השיח שבב"י יו"ד שלב ודו"ק. (מהרש"ם)

וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מגין שלא יצטרף עמו. עיין במהרש"ל סח"ל שכתב דס"מ דשם טענו בפתחים וכם פיסם יודעים מלא במנה, שם יצטרף הגזלן יפייבו אותו שבועה על המנה הנשאר שלא כדין ע"ש. וי"ע דהא שם גם יעיד בעלמו הוא מטיב שבועה על המנה השני מטורם גלגול, ועיין בהרש"ם בפוף מסקנתא דגם שם יכלה לשלם המנה שהעד מעיד, ג"כ לא יפטר משבועה. (פורי"ו)

וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו כו'. עי' ש"ך סי' לד בס"ק רס"ו לקמן לתפילו שם מומר לחמת, ועי' בתס סופר יו"ד סי' יא בתה קושיות בזה. (מהרש"ם)

שהוא מרומה. סנהדרין לב ע"ב ד"ה כאן. ולף לד ע"ב. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ומשני דיתיב. לא עומד ולא יושב כו'. ועי' ש"ך סי' יז סק"ס דזה משיב עמידה ויציבה, וכה"ג בנפ"ג דמגילה לא עומד ולא יושב אלא שוחה, ור"ל דזה מתורץ דקרי לה קרא עמידה ויציבה. (רש"ש)

ד"ה והאי עשה כו'. נ"ב יעוין במנין המצות להרמב"ם מ"ע רט. (רב"פ)

תוספות. ד"ה אי נמי. לפר"ת דמפרש. נ"ב כתובות דף פה ע"ב, וקדושין דף עד ע"ב. (הגרל"ב)

באי"ד. עיין במהרש"ל ומהרש"ם, והנה הר"ן ז"ל בעמיק במתלה כדעת ר"ת דשודא דדייני היינו למי שירלה. ובקוף כתב ומלה ליה דעולא עמית במורה ומשנות ע"כ לתו לזכותו יותר, ומשמע דלפילו לדברי התוס' מיירי כאן שהיה השני קטן מדם. וא"כ ל"ל דהא דאמר ר"מ לשוחד, היינו שהוא ת"ח ולא יהיה כבאן דין שודא.

ד"ה אפרח. אע"ג דבעינן קימה שיש בה הידור. ואפשר לי לומר לפי מה שפירש"י דהך עובדא הוה משמע ר"ה, ויתא השתא ולק"מ מ"ש תוס', דלפ"ז לא היה מיוב גמור לקום מפניה אלא מדת חסידות בלבד, דומיא דאיתא בהטוחה [בתוספות קנ.] בשבכתאי דרבי, אשתא אב דמוריתא (להזהר בכבודה) הני מילי מחיים, אלא לאחר מיתה לריכא, ושמא לזה נתכוון רש"י בפירושו הנ"ל (עם שים לחשות ולומר שאינה הוכחה, כי י"ל שהותך לכך, ללא תקשי אחתי מתיא מיהו, ומה טיבה לבוא לב"ד, ואין אדם רולה שתתבזה אשתו בב"ד. אבל גם זה אין בו ממש דמשו"ה לא היה לריך שם לפרש כך, לעולם אימא בחיים היה, ור"ה ודאי לא היה הולך לפני ר"י לדין לפי שגדול ממנו היה ואפילו ר"י הקפיד עליו כשזימנו לדון לפניו, אלא דילמא דיעת דבריתהו דר"ה בנכסי מלוג שלה היה הדבר, לפיכך הלכה היא לפניו לדין, ע"פ אין הכרח לחשות סיעתא דידי מפרש"י). וכן יש לחוכיח מהכתב, דלפו מדיעת עבד ר"י שכי, דאי ס"ד דיעת הוא, למאי הוי ליה למיתב, אטו בי הוה אחי ר"ה גופיה לקמיה לדיעת מי לא הוה ס"ד (סי' ז) מצי למיקם מקמייה, ואכי אימא בח"מ (סי' ז) שכאשת חכם לדין עומדים מפניו ואין מושבין לכלום, מ"מ כאשה חבר נמי נימא הכי, אי אימא דאשה חבר כחבר ממש, הא אין כרחון לה דין גמור הוא. ואעפ"כ עדיין לבי מסקם, לפי ש"ל שאין זה מוכרח דהא אשכחן לרב ענן ר"פ שני דיימי [כתובות קה:] דאיעניש אלכאי גוונא, אע"ג דאיתיה הוה שבר עשה דכבוד תורה עדיף, ולא אם לסיתומי טעמא, לא אהני ליה, ש"מ ללא שפיר דמי. והכי נמי הכא נימא אין לבקוש מפני ת"ח נמי לא שרי, במקום שיש לחוש שיסתמאו דברי בעל דינו. וכן נלפה עוד מאותה שאמרו שאומרים גם לע"ה שב, וק"ל. ולפ"ז לעולם אימא דאשה חבר כחבר ממש, וכיון בחיוי אין לאחר מותו, כי מ"מ כבוד חכם הוה לבבד את חכם וכבוד תורה וכ"ל. וכי תחיון להכי נמי אחי שפיר דלא מקשי קושית התוס' לכיון דבמקום המשפט ובע"ד הוה עקום, היינו דאסתפקא ליה ל"ב מי מנייהו עדיף, אי כבוד חכם או כבוד הדין, והוה הדין דבאחר גופיה נמי הוה מסתפקא ליה, ואפ"ה בסוף ס"ל כבוד חבר נדחה מפני הדין, וקבעי למעבד לה יקרא לפנים משורת הדין, כך ל"ל דבר גדול בעוה"ר, דוק [ועי' עוד בשלימת יעב"ץ ח"ב סי' קלה מ"ש בזה] (יעב"ץ)

ד"ה והאמר. שלא לסתום וכו'. שלא ידע דין לתת אחר בחבר. (ראמ"ה)

באי"ד. או שמא וכו'. אחר בחיוי הא אמרינן בכתובות ק"ו לענין קדוש וכ"ש לתת לכגופו. (ראמ"ה)

באי"ד. או שמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף. עי' ירושלמי פ"ג דהוריות ה"ד ולינן ירושלים שם. (מהרש"ם)

ד"ה אבל. דא"כ אפילו מלך נמי כו'. עי' מסס סופר מ"מ סי' לא. (מהרש"ם)

באי"ד. מיהו תימה דהכא שוא"ת הוא ובפ' מ"ש בברכות מוכח דשרי אפי' באיסור וכו'. ומי לאחר בעודת בזיון קטן הוא ועוד הקשו והתם נמי דפריך ממאי שק וקופה וכו' ס"מ לנשוי שוא"ת שאני ע"ב. ל"ב והנה בראשית השקפה עלה נראתי לומר ד"מ, דמאי דאמרי דהיכא דלהתיקור נדחה בשוא"ת נדחה ע"י כבוד הבריות, זה רק באופן דעבד הבריות נתקיים בקום ועשה, אז אמרי ליון דבבוד הבריות ג"כ מלוה ומקיים הכא כה"ב עקו"ע, והמלוה היא נדחה ממילא בשוא"ת אז אמרי דגדול קיום כבוד הבריות בקו"ע שידחה עי"ז המלוה דאופן דגם הכבוד הבריות יתקיים רק ע"י שוא"ת, אז אינו דומה להתיקור לף במקום להתיקור דאמרי' אין מכבה כו', ג"כ הלא גדול כח המיקור מכבוד הבריות, מאי מתמה להיכא דאינו עושה מיקור בידים רק בשוא"ת נדחה ע"י כה"ב, דז"ת דהרי הכה"ב ג"כ לף יהיה עשה ע"י מעשה רק ע"י שוא"ת, ואיון להכה"ב בשוא"ת הוא אז גדולי גדול כח המיקור בשוא"ת, מקיום כה"ב בשוא"ת וכמו נאופן דהמיקור הוא ע"י מעשה לף נדחה מפני כה"ב, אף להכבוד הבריות ג"כ נעשה ע"י מעשה, כ"כ היכא דאיכא שויש המיקור והכה"ב בשוא"ת, גם כן גדול כח המיקור בשוא"ת לדחות מלות כה"ב שנתקיים בשוא"ת וז"ב בפברא. וממילא יתייאב היטב קו' התוס' להא דאמרי' בכל נעשות בפיסורת מחוייב לילך ולהעיד, אף בשוא"ת הוא שלא ילך להעיד, דהכא כיון דגם קיום כבוד הבריות לא יהיה נעשה ע"י מעשה רק בשוא"ת שלא ילך לב"ד להעיד מפני כבודו, ואז ממילא גדול כח המיקור שלא יהיה נדחה ע"י בשוא"ת משנתקיים הכה"ב ע"י שוא"ת, ורק שם בפרכות שהקושי הכה"ב הוא במעשה שמטעמא למ"מ לקוכאו שלא יהיה מוחה בציונן, והמלות שפא יהיה נדחה בשוא"ת שממילא לא יהיה ביכולתו לעשות הפסח, אז אמרינן כיון דמלות כה"ב נתקיים מיכף בקום ועשה והמלוה ממילא נדחה אמ"כ רק בשוא"ת, ע"כ גדול כבוד הבריות שנתקיים עשה בקו"ע מדחיות המלוה בשוא"ת. וממילא מיובא ג"כ קו' התוס' שהני, אף בשוא"ת שאני, וכעת ניחא דשם הרי ג"כ קיום כבוד הבריות אינו במעשה, רק בשוא"ת שלא יהוו המחיבה מפני כבודו, ובזה שוב אינו יכול למידחי המלוה בשוא"ת כיון דשניהם שוין וגדולו כח המלוה, וע"כ מוכרח הגמ' לבעוי ממונא מאיסורא לא ילפינן. ומיושב ג"כ מה דהיה קשה לי טובא להבין מ' הגמ' שוא"ת שאני, והרי במונא כלשים בשבתו הוי ג"כ שוא"ת מה שאינו פושט בגדו ועכ"ז אמרינן דפושטן. ורש"י בנרכות פי' שם דהלוכם כלשים עוקרו מעשה ממש שהוא לוכם. ואיני מבין דהלא מיירי דבשעת לביאה לא ידע שהוא כלשים, רק לאחר שכבר היה לבם בו אלא כלשים, וא"כ בשעת לביאה לא עשה איסור, והאיסור הוא רק ע"מ שיוא פושטו והרי זה הוי שוא"ת. ולפמ"ש יהיה ניחא דשם הרי גם קיום כה"ב ג"כ ועשה בשוא"ת דכבוד הבריות שלא יפשטו, וע"כ שפיר נדחה הכה"ב שיהיה בשוא"ת, מפני האיסור שנעשה ע"י בשוא"ת דהיכא דומיה ול"ז ממילא גדול כח האיסור, ורש"י מזהר רק לפרש נגד שם אין לו מלבוש דג"כ, אמור ללבוש כלשים בשביל כה"ב, אף דשם ועשה כבוד הבריות ועשה, ע"כ פי' בזה שוב אמור משום דהרי עיקר האיסור בידים אמה שלובשו, ומלוקלק לשון רש"י כל' והלובש כלשים, הרי דלא מיירי כלל ממונא כלשים בבגדו, דמשם בגלי"ה ל"ק כמ"ש, ורק מיירי בלובש כלשים בידיע בכלשים הוא בשעת לביאה. ומיושב ג"כ קושי' התוס' בב"מ (ל:) דל"ל קרא דוהתעלמת על זקן ואינו לפ"כ, מיפוק לי מלאחותו דכ"ה דומה מילה בנו ובשיטת פמקו. וכעת ניחא, דשם לא מוכח רק באופן דבבוד הבריות ועשה בקו"ע עדיף מלות כה"ב שלא ילך להעיד, אבל באופן דבבוד הבריות לא עדיף מלות כה"ב להתעלם מהאיסור, לא מוכח דדוחה המלוה בממונא, וכמו דאמרי' בשאר מיקור, דבאופן דכה"ב עשה בשוא"ת לא יכול לדחות האיסור אף בשוא"ת ובמ"ל, ע"כ שפיר לריך קרא בממונא דבממון מדחה אף באופן דכה"ב מקיים רק בשוא"ת, וע"ז אמרי' בשאר ממונא דאיכא בלשים בבגדו, דמשם בגלי"ה ל"ק כמ"ש, ורק מיירי בלובש כלשים דבשעת לביאה לא עשה איסור, ורש"י מזהר לפרש נגד שם אין לו מלבוש דג"כ, אמור ללבוש כלשים בשביל כה"ב, אף דשם ועשה כבוד הבריות ועשה, ע"כ פי' בזה שוב אמור משום דהרי עיקר האיסור בידים אמה שלובשו, ומלוקלק לשון רש"י כל' והלובש כלשים, הרי דלא מיירי כלל ממונא כ

עושה מנוי, וע"כ נתופן לתיכא כנגדו ל"מ בהמעקתו מנוי זו, כמו בעושה מנוי הכ"ל בשבת שפיר מיקרי דמי', דתמרי' ע"כ להעשה דמי לל"מ, דהרי הל"מ תל על המעקות זה שלא יעשה מלאכה בשבת, ומל על המדה כבר עושה שהמחיל להמעקת במנוי זו, וא"כ אם עושה מלאכה במנוי הכ"ל, עכ"ל דבשביל שעושק כעת בשביל קיום העשה, להעשה מדמה הל"מ שנעטוה עליו מכבר, ושפיר קרי דמי', דדומה הל"מ שהיה עליו מקודם שהמחיל לעסוק במנוי זו משנעטוה שלא יעשה מלאכה, ובעשיותו המלאכה בשביל המנוי נדמה הל"מ שהיה עליו שלא יעשה מלאכה. וכ"ז רק בתופן דבשיהם תלי רק בהמעקתו, דהל"מ היה בשבילו שלא יעסוק במלאכה והמ"מ הוא להיפך ג"כ בשבילו שיעסוק במלאכה זו כדי לקיים, ג"כ אם עוסק ע"כ נדמה הל"מ שהיה שלא יעסוק במלאכה, מפני המ"מ זו שהיה שיעסוק במ"מ אף שמלאכה היא, משא"כ המנוי דקנורת מת מנוי דהמנוי אינו בשביל שיקיים העשה, ורק העשה בשביל עסק המת, שלא יהא מדם מונח בנזיון אשר בגלל אלהים ברא אותו, כדכתיב לא תלין כו' כי קללת אלהים תלוי כו', ועפ"ז המנוי זו אינו בשביל האדם שעוסק כדי שיעשה מנוי בהמעקתו, כמו שאר מ"ע הנז' שנאמר רק בשביל האדם שעוסק כדי שיקנה בקיומו שלימות נפשו לעוה"ב, אולם קנורת מת מנוי הוא רק בשביל בזיון המת, ואין תילוק בין אם מתעסק אדם אז בעשה ממילא, דרק בשביל זכות המת נאמרה, ורק כיון דלא יוכל להיות נקבר ממילא ע"כ נעטוה אדם לעסוק בזה, אבל עיקר המנוי הוא בשביל עלמיות המת שלא יהא מונח בנזיון, וא"כ אם אמרינן דגם כהן מותר לעסוק בשביל לקבור המת מנוי, שפיר לא מיקרי דמי' לומר דדמי הל"מ שמוהר שלא לטמא, ורק אמרי' דמשיקרא כשנטוה בל"מ דטומאה, לא על מת מנוי נכתבה. והיינו כיון דהל"מ דטומאה שלא לטמאות עלמו הוא בשביל הכהן גופא, משא"כ קנורת מת מנוי לא נאמרה כמנוי בשביל האדם שעוסק בזה כדי לעסוק בקיום מנוי ורק בשביל המת נאמרה, ג"כ אם מותר לכהן לטמאות למ"מ, ג"כ לומר דהעשה דמי לל"מ, דדמי' שייך רק אם היה העשה נאמרה גם כן רק בשביל המתעסק בקיומו ככל מנוי שרצה הקב"ה לזכות לישראל לפיכך הרבה להם תורה ומנוי מ' שייך לומר דבמקום דמיתרמים עשה ול"מ בהדדי, אמרי' דבשביל כדי לקיים העשה נדחה הל"מ, דכיון דהעשה נאמרה בשביל זכות לזולתו אינם גופא שנאמרה בו גם הל"מ, וא"כ אם אמרי' דיקיים העשה ויעבור על"מ עכ"פ לנדחה הל"מ, דאל"כ מפני מה יעבור על"מ בשביל לקיים העשה, הרי כמו דהעשה הוא בשביל לזכותו בזולתו, כ"כ קיום הל"מ הוא בשביל לזכותו, וע"כ בבמקום עשה נדחה הל"מ דעשה דוחה הל"מ. משא"כ עשה זו דקנורת מ"מ ללא נאמרה בשביל המתעסקותו וקיומו רק בשביל עסק המת, והמתעסקותו לזה הוא רק מצד זה, משא"כ הל"מ הלא נאמר רק בשביל האדם הזה, ל"ש ל"ש לומר דבשביל לקיים המ"ע שנאמרה בו נדחה הל"מ שנאמרה בו, דהלא עסק המ"ע שנימת לא נאמר כלל בשבילו כדי לקיים המ"ע שנימת הממון קיומו נדחה הל"מ, וגם אחר שמקיים שנתקיים העשה, היינו בהמת, ליכא הל"מ דטומאה כלל, וכיון דליכא מנוי גבי לקוברו, מפ"מ יתנזה הוא שלא יטמא אחר, ואע"ג ל"ל כי הל"מ דטומאה לא נאמרה כלל במקום שצריך לעסוק עלמו בשביל המת מנוי, והיינו כיון דהמ"ע הוא בשביל המת מנוי שלא יהא מונח בנזיון, ע"כ אל המנוי על כל אדם שיתרמים לו המת מנוי יהיה מי שיהיה אף כ"ג אל עליו לקוברו, דבמ"מ לא נאמרה ל"מ דטומאה כלל והיינו מה"ט דמ"מ יתנזה המת בשביל שלא יעסוק אחר. ועוד אמינא כיון דדחיה שייך רק בתופן שמדחה הדבר שהיה אל מקודם, משא"כ כאן אדרבה להיפוך הוא כיון דהמנוי קנורה בשביל המת מנוי הוא, ג"כ המנוי קנורה אל מיכף בו בעת שמת. משא"כ הל"מ דטומאה הוי רק בעת ההתעסקות, וכיון דאמרי' דעל קנורת מ"מ מנוי אף הכהן, ג"כ מיכף בעת שמת אל בו המנוי קנורה אף על הכהן, וכיון דהנוי המנוי הוא מיכף אף טרם שהתחיל להתעסק וליכא עדיין ל"ת דטומאה, וא"כ ממילא כיון דמותר לטמאות אף כ"ג ע"כ ל"ת דטומאה לא התחיל לחול כלל על קנורת מת מנוי כיון שהמנוי היה אל מקודם, וע"כ אפי' אמרי' שהמנוי מקרי דמי', דמ"מ הל"מ דטומאה לא נאמרה כלל בשבת שפיר מיקרי דמי', דאמרי' ע"כ להעשה דמי לל"מ, דהרי הל"מ תל על המעקות זה שלא יעשה מלאכה בשבת, ומל על המדה כבר עושה שהמחיל להמעקת במנוי זו, וא"כ אם עושה מלאכה במנוי הכ"ל, עכ"ל דבשביל שעושק כעת בשביל קיום העשה, להעשה מדמה הל"מ שנעטוה עליו מכבר, ושפיר קרי דמי', דדומה הל"מ שהיה עליו מקודם שהמחיל לעסוק במנוי זו משנעטוה שלא יעשה מלאכה, ובעשיותו המלאכה בשביל המנוי נדמה הל"מ שהיה עליו שלא יעשה מלאכה. וכ"ז רק בתופן דבשיהם תלי רק בהמעקתו, דהל"מ היה בשבילו שלא יעסוק במלאכה והמ"מ הוא להיפך ג"כ בשבילו שיעסוק במלאכה זו כדי לקיים, ג"כ אם עוסק ע"כ נדמה הל"מ שהיה שלא יעסוק במלאכה, מפני המ"מ זו שהיה שיעסוק במ"מ אף שמלאכה היא, משא"כ המנוי דקנורת מת מנוי דהמנוי אינו בשביל שיקיים העשה, ורק העשה בשביל עסק המת, שלא יהא מדם מונח בנזיון אשר בגלל אלהים ברא אותו, כדכתיב לא תלין כו' כי קללת אלהים תלוי כו', ועפ"ז המנוי זו אינו בשביל האדם שעוסק כדי שיעשה מנוי בהמעקתו, כמו שאר מ"ע הנז' שנאמר רק בשביל האדם שעוסק כדי שיקנה בקיומו שלימות נפשו לעוה"ב, אולם קנורת מת מנוי הוא רק בשביל בזיון המת, ואין תילוק בין אם מתעסק אדם או נעשה ממילא, דרק בשביל זכות המת נאמרה, ורק כיון דלא יוכל להיות נקבר ממילא ע"כ נעטוה אדם לעסוק בזה, אבל עיקר המנוי הוא בשביל עלמיות המת שלא יהא מונח בנזיון, וא"כ אם אמרינן דגם כהן מותר לעסוק בשביל לקבור המת מנוי, שפיר לא מיקרי דמי' לומר דדמי הל"מ שמוהר שלא לטמא, ורק אמרי' דמשיקרא כשנטוה בל"מ דטומאה, לא על מת מנוי נכתבה. והיינו כיון דהל"מ דטומאה שלא לטמאות עלמו הוא בשביל הכהן גופא, משא"כ קנורת מת מנוי לא נאמרה כמנוי בשביל האדם שעוסק בזה כדי לעסוק בקיום מנוי ורק בשביל המת נאמרה, ג"כ אם מותר לכהן לטמאות למ"מ, ג"כ לומר דהעשה דמי לל"מ, דדמי' שייך רק אם היה העשה נאמרה גם כן רק בשביל המתעסק בקיומו ככל מנוי שרצה הקב"ה לזכות לישראל לפיכך הרבה להם תורה ומנוי מ' שייך לומר דבמקום דמיתרמים עשה ול"מ בהדדי, אמרי' דבשביל כדי לקיים העשה נדחה הל"מ, דכיון דהעשה נאמרה בשביל זכות לזולתו אינם גופא שנאמרה בו גם הל"מ, וא"כ אם אמרי' דיקיים העשה ויעבור על"מ עכ"פ לנדחה הל"מ, דאל"כ מפני מה יעבור על"מ בשביל לקיים העשה, הרי כמו דהעשה הוא בשביל לזכותו בזולתו, כ"כ קיום הל"מ הוא בשביל לזכותו, וע"כ בבמקום עשה נדחה הל"מ דעשה דוחה הל"מ. משא"כ עשה זו דקנורת מ"מ ללא נאמרה בשביל המתעסקותו וקיומו רק בשביל עסק המת, והמתעסקותו לזה הוא רק מצד זה, משא"כ הל"מ הלא נאמר רק בשביל האדם הזה, ל"ש ל"ש לומר דבשביל לקיים המ"ע שנאמרה בו נדחה הל"מ שנאמרה בו, דהלא עסק המ"ע שנימת לא נאמר כלל בשבילו כדי לקיים המ"ע שנימת הממון קיומו נדחה הל"מ, וגם אחר שמקיים שנתקיים העשה, היינו בהמת, ליכא הל"מ דטומאה כלל, וכיון דליכא מנוי גבי לקוברו, מפ"מ יתנזה הוא שלא יטמא אחר, ואע"ג ל"ל כי הל"מ דטומאה לא נאמרה כלל במקום שצריך לעסוק עלמו בשביל המת מנוי, והיינו כיון דהמ"ע הוא בשביל המת מנוי שלא יהא מונח בנזיון, ע"כ אל המנוי על כל אדם שיתרמים לו המת מנוי יהיה מי שיהיה אף כ"ג אל עליו לקוברו, דבמ"מ לא נאמרה ל"מ דטומאה כלל והיינו מה"ט דמ"מ יתנזה המת בשביל שלא יעסוק אחר. ועוד אמינא כיון דדחיה שייך רק בתופן שמדחה הדבר שהיה אל מקודם, משא"כ כאן אדרבה להיפוך הוא כיון דהמנוי קנורה בשביל המת מנוי הוא, ג"כ המנוי קנורה אל מיכף בו בעת שמת. משא"כ הל"מ דטומאה הוי רק בעת ההתעסקות, וכיון דאמרי' דעל קנורת מ"מ מנוי אף הכהן, ג"כ מיכף בעת שמת אל בו המנוי קנורה אף על הכהן, וכיון דהנוי המנוי הוא מיכף אף טרם שהתחיל להתעסק וליכא עדיין ל"ת דטומאה, וא"כ ממילא כיון דמותר לטמאות אף כ"ג ע"כ ל"ת דטומאה לא התחיל לחול כלל על קנורת מת מנוי כיון שהמנוי היה אל מקודם, וע"כ הכי אמרי' דבמקום מת מנוי ל"מ הל"מ וא"כ הכיך שייך דמיה כיון שהמ"ע היה אל מקודם לל התחיל לחול הל"מ דטומאה זה והלכתי זה יען כי הוא סברת דקה מאד ולענ"ד יהיה הסברת ברורה ושכה מאד לכל מבין בענין הנכל. ומעתה הנני אומר דה"ה גם מה דמחלק הגמ' שו"מ שאני, דכיון דיהיה נדחה המנוי מפה רק בשו"ת ע"כ מוכר בשביל המת מנוי שלא יהא ג"כ רק בתופן דמיירי שם נמת מנוי. דכיון דעיקר המנוי הוא בשביל המת מנוי שלא יהא מונח בנזיון, וע"כ לא מקרינן הזכות שזכתה המורה להמת, שהטילו מנוי לקוברו בשביל שע"י כן לא יהיה יכול המתעסק לעשות הפסד אח"כ כיון דהמנוי נאמרה בשביל המ"מ. ל"כ כיון דבשעת שעוסק בו לא נדחה מלוותה משום מנוי, ל"כ ממילא אל עליו החיוב של המ"מ לקוברו, ל"כ לאחר שיעסוק בקנורת מת מנוי לא יהיה מקום לחול עליו אח"כ החיוב מפה ונפטור מחיובו ממילא, ל"כ ממילא מעולם לא נדחה מנוי, רק דעי"כ לא היה מקום לחול עליו כלל. משא"כ בתופן דהכבוד הבריות הוא בתותו אדם שנאמרה בו מנוי אחרת, וע"י כבודו יתבטל מהמנוי אחרת וגם בתותה שעה שמכבד עלמו מבטל ממנוי אחרת, וכמו בעדות שאינו רוצה לילך להעיד בדבר הנוגע לממון משום כבודו, ל"כ גם בשו"ת עכ"ו הוי דחי' גמורה, דבשעה שמכבד עלמו שאינו רוצה להעיד מבטל מנוי עדות הנוגע לממון, אז בתחת אין כבותו לדחות בשביל כבודו להיפוך שנאמרה ג"כ בו בשביל כבוד שמים. וע"כ קאמר הגמ' שפיר בעדות אבל בחיפוש אין מכחה כו' ומחויב לילך להעיד ול"ק קושי' התום' הנ' דהלא בשו"ת אפי' בחיפוש אחרי דגדול כבוד הבריות, דלא דמי לשם וכמ"ש, ודוק כי הדברים ברורים ונאמרים על פי דקי העיון קלורין לעיניים בס"ד. (ריחל"מ)

באי"ד. וי"ל דהתם גנאי גדול הוא כו'. עי' תומים סי' כח סקי"ג בתוכן. (מהרש"ם)

באי"ד. תדע דבקרובים לא דחי כו' פסח ומילה. ל"ע דהא זמים (דף נט) מייתי שם הגמ' על יוסף הכהן שלא רצה לטמא לשמוא מהן בריתא, משמע שגם בקרובים דחי פסח ע"ש. (פורי"ר)

באי"ד. והוה מצי לשנויי שב ואל תעשה כו' אלא כו' או שמא כו'. לכאורה בפשיטות י"ל דהשתא משני דשב כו', דהמזיון מועט לא הוה מידחה מיסורת מקמי' אפי' בשב ואל תעשה דהכא. (רש"ש)

באי"ד. לא מקרי שב ואל תעשה. עי' בפ"י יו"ד סי' שג בשם הרמ"ם שהביא הירושלמי, ועי' מ' נזיר פ"ו הל' ה"ו סי' לה סוף ד"ה ועדיין ים מקום וד"ה ואומר אני, ותומים סי' כח סקי"ב. (ג' מהרש"א)

באי"ד. ועי"ל דכשעושין איסור לא מיקרי שב ואל תעשה כו'. עי' טורי אבן מגילה כ ע"ב לענין הבשת אחיזה. (מהרש"ם)

באי"ד. והשתא נמי ניחא כו' שאני ממונא דאיתייהיב למחילה. עי' קידושין דף ז ע"ב עיש שהאריכו ממונא מסוס לאיתיהיב למחילה כו', ועי' פ"ב ס ע"ב מיסורת שאני, ועי' גיטין סד ב'. (מהרש"ם)

ד"ה עשה. וי"ל וכו'. ל"ע דל"ב מזמים ע"י ליפרוך שכן פסול בל"ב. (ראמ"ה)

באי"ד. דשאני דיני נפשות דחמירי. וכה"ן ע"ב ס"ל כתי' ב' של התום', מדהוכיח מהאי דינא דבע"ד בעמידה בשעת גמיית עדות. (ג' מהרש"א)

באי"ד. א"נ כו' חמיר כ"ת. עמש"כ בסנהדרין שם לפיש זה. (רש"ש)

באי"ד. חמיר כבוד תורה וכו'. עי' בדגרייסה קוטה מת ע"ב שכתבו היפך מזה. וכן נסתר המיוזן שכתבו מזמים טז מדגרייסה בסוטה שם. וע"ל דמלך משום שפ"י למחול על כבודו, אי נימא דמיזן עומד ה"ל מין לחוי לעמידה ועמידה מעכבתו, ובברכת השם אי נימא דמה"ת צריך לעמוד, ע"כ גלי קרא דלא מעכב לחוי ליישבה בדיינין, ואין ללמוד זה עדים מדיינין, דהא ר"ל דליף עמידה דיינין ממתני' דברכת השם, הואיל ללמוד ישיבת העדים מבוקעין לעדיות בפרק מי שאחזו עיי"ש, ובקרא לא כתיבא בפירוש ישיבת הדיינין כלל. (ראמ"ה)

דף לא ע"א

גמ'א. מדבר שקר. שבת י ע"ב ד"ה רמי, ב"מ יד ע"ב ד"ה ותלמ, ותף יג ע"ב בש"ס מינטלים, כתובות יז ע"ב ד"ה ישבחנו, ותף פח ע"ב ד"ה אי פיקח, וע"ז לו ע"ב וז"י שבר, ולעיל ל ע"ב. (מא"ן)

מנין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר. בירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ג מקרא לא מגורו. (יפ"ע)

שאומרין לו לבוש כמותו. ב"ג [ירושלמי] יומא פ"ו הל"ג, סנהדרין פ"ג הל"ט, תוספתא סנהדרין פ"ו. (הגרל"ב)

לבוש כמותו. בירושלמי יומא פ"ו ה"ג, סנהדרין פ"ג ה"ט, כאן ה"ג ע"ש ר' שמעון. (יפ"ע)

מנין לבע"ד שלא יטעים. נספרי שופטים קל מועמדו שני המנסים דהיינו שיכלו ביחד. (יפ"ע)

לב"ד שלא יטעים וכו'. שכל במילתא לילכא הטעמת ב"ג, דהוה יודע דטענתו תמת. (ראמ"ה)

רב כהנא מתני וכו'. ב"ל דר"ב קאי אכולהו לעיל, לתים כהו משום לג תמת ותים כהו משום לג תמת. (ראמ"ה)

אינה נוהגת אלא בראוין להעיד לאפוקי מאי כו' לאפוקי מלך. ב"ב עי' זו"ת שנות יעקב מ"ת סי' קמד דנסתפק בקרובים שקבלו עליהם לעדות דמועיל קבלה, אם מייב בקבלן שנועה כיון דמלד עלמו ל"ת רק ע"י קבלה שלו, ופשיט ליה מדקתמרינן הכא לאפוקי מלך, ומה לא מוקי בכה"ג. ועי' ס' שער יוסף על הוריות פ"ג ע"ג, דהקשה מדוע לא קאמרו כאן לאפוקי כהן גדול, דלמרינן ב"ב (סנהדרין יח:) דלישנו מעיד רק בפני המלך, אבל זה לא תסור להעיד ע"ש בהליכות. (מהרצ"ח)

לאפוקי מאי אר"פ לאפוקי מלך כו'. עי' תשו' מהר"י מלמד יו"ד סי' לו, ועי' מי הר"פ. (מהרש"ם)

משחק בקוביא. סנהדרין ג ע"ב ד"ה גזלות, ותף כל ע"ב ד"ה ומלו הן, ר"ה כב ע"ב, ב"ב קמו ע"ב ד"ה מניין, זמים טז ע"ב ד"ה מיוסב, ולעיל ל ע"ב. (מא"ן)

אבל משחק בקוביא כו' ורבנן הוא דפסלוה. עי' בב מעשתת שמעתא ז' פ"ג ומצאי מילואים סי' לו סוסק"ת, ועי' בשיב משה מ"מ סי' פג, ועי' תוספות רעק"ע פ"ד מ"ת, ושו"ת רעק"ע סי' קעט, ותשו' נרכת יוסף מהר"ע סי' ל"ת. (מהרש"ם)

כל שכן מלך. ל"ע נרמב"ן פ"ג ממלכים ה"ו דמשמע דמלך כשר מדאוריימא, ועי' פ"י משגגות ומ"ש שם בגליון בה"ו בשם ספר כפות מתרים ביומא ריש דף עד, ושדברי תוי"ט פ"ב דהוריות במ"ש דמה דמסיב המ"ק במלך היינו בדיני נפשות, תמוהים מדברי רמב"ם פ"ט מסנהדרין ה"ג והי"ב, ועי' מ"ש בגליון רמב"ם ריש פ"י מהל' שבועות. (ג' מהרש"א)

בדון מינה ומינה. לקמן לו ע"ב רש"י ד"ה דס"ל. סנהדרין עה ע"ב. (וע"ש מה שכתבתי). (מא"ן)

בדון מינה ומינה. נ"ב יבמות דף עח ע"ב וש"ך.

בדון מינה ומינה. עיין יבמות עח ע"ב, וב"ק כה ע"ב, וזבחים נא ע"ב, ומנחות סב ע"ש, וסב קז ע"ש, וחולין קכ ע"ב, ונדה מג ע"ב, ותוס' פסחים ריש דף נג, ותוס' זבחים סה ריש ע"ב.

בדון מינה ומינה. ה"ג מוקי לה בירושלמי פלוגתייהו, דר"מ סבר ג"ם ממקום שנמלא ורבנן סברי כתמור בה, וכ"ה לקמן פ"ה ב"ב, ומזה תפסי בה"מ דר"מ סבר כן ורבנן פליגי עליה, כמ"ש בימות פ"מ, ובפ"ק ה"ל, ובסנהדרין פ"ט ה"ל דלעת ר"מ ממקום שנמלא. (יפ"ע)

ואוקי באתרה. עי' בהר"ן סוכה פ"ב נמתני' ר' אליעזר אומר. (ג' מהרש"א)

דמ"ס דון מינה ומינה כו'. לכאורה ל"ב מפי עלמן אפי' נשים וקטנים ופסולין נמי. וי"ל בשב"ב הר"ן בתתניתין לקמן לתפי' לר"מ אם נאו אמ"ב לב"ד והודו פטורין, משום דבעדות ב"ג כפירת דבריס בעלמא היא ע"ש, והכן נמי לכאורה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה כש"כ מלך. והבא להעיד צריך לעמוד כו'. זה שלא כתירוץ הרלשון שבמום' לעיל ד"ה עשה דב"ת. (רש"ש)

ד"ה אבל משחק. לא קרינן ביה והוא עד. נ"ב יעוין ברש"י מק' יומא בדף המעוין ברש"י ד"ה אם לא יגיד. (רב"פ)

תוספות. ד"ה ורואה. וכן דרך הש"ס בכמה דוכתין. עי' נולע ביהודה מהל"ת מיו"ד סי' עת, ובשותר סי' עט שם בזה, ועי' תוס' ב"ק קג ע"ש, ובכורות יא ע' ד"ה וגונב. (מהרש"ם)

ד"ה שלא אתחייב. וי"ל כגון כו'. לכאורה מ"מ יקשה למיפוק ליה דבכפירת הטענה הגדולה עוכר על מדב"ם תרתק. (רש"ש)

ד"ה שלא ישמע. בפ"ק וכו'. נ"ל דמהתם לא מוכח אלא לגרוך שמיעה מביניהם, אבל שיהיה אסור לשמוע מקושם אין לנו, ומהא דהכא לאוד לא ידענא דוקא בכגלל דבר שקר, וכיון דגלי קרא לגרוך שמיעה מביניהם, ממילא ידעינן דהוה בכלל מדבר שקר תרתק אשמוע לשמוע, ולהכי אמר התם ר"ב אמר מהכא וכו' והכא אמר ר"ב אמר דבריתא היא, אלא דר"ב אמר לג"ל כלל להא דשמוע אין מחיכה. ועיין במילתא דמשפטים דמוכח כן. (ראמ"ה)

באי"ד. מפיק ליה משמוע בין אחיכם. עי' נולע ביהודה מהל"ת מיו"ד סי' עט. (מהרש"ם)

ד"ה זה. כשעושה בשביל וכו'. אבל בפ"ז עיקר אסר מן הספר. ויותר נראה משום שהיו מכיר בשקר שולמו אמוסר לו טענות שקר אלא בפני בע"ד, וכן הא דשמוחל שקונה שדה שיש עליו עסיקין, דטעניגן ליה כל מה שהיה המוכר יכול לטעון אף בפסבר שבא היה יכול להעיד כ"כ, ולכן מייתי לה בתר דיעל אלא יעמוד בדרי בע"ד. (ראמ"ה)

ד"ה ורבנן. והכא אע"ג דמדרבנן לא מהני עדותו כו'. עי' מלא הרוחים אות ל' מיסור דרבנן מי רמוי מה"ת ע"ש בזה, ועי' עטרת חכמים ח"מ סי' יט, ועי' חתם סופר מ"מ סי' עה. (מהרש"ם)

דף לא ע"ב

גמ'ב. ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כ"ש. נ"ב בכה"ג מזהירין מן הדין, דע"ז אתי לגלוי דקרא ליירי בכל ענין. ר"ם מקינון מלך לשון לימודים שבר ג אות קנ. ועיין במלא הרוחים ערך מזהירין. (מל"ה)

דיו לבא מן הדין. נ"ב ג"ק דף יח ע"ב, זבחים דף סט ע"ב. (הגרל"ב)

לאו דגמרי לה מעדות. עי' ירושלמי פ"ה ה"ב. (יפ"ע)

מהחיא אין מהא ליכא. נ"ב כתובות דף נח ע"ב. (הגרל"ב)

דת"ר בכולן נאמר בהן ונעלם. נ"ב לעיל דף כה ע"ב. (הגרל"ב)

וכאן לא נאמר בה ונעלם. כה"ג בירושלמי כאן ה"ב ע"ם מזקיה, ב"מ שנאמר אטו הוי זהון כשוגג עד שיגיד לך בכתוב שהוא שוגג להיניו שיכתוב ונעלם. (יפ"ע)

ועל שגגתה עם זדון. לעיל כה ע"ב ד"ה ידעתי, ודף כו ע"א ד"ה אח, ועי"ם ע"ב ד"ה ואי אלא, וד"ה מצטער, ודף לה ע"ב, ודף לו ע"א ד"ה הזיד, שבת קמ ע"ב ד"ה מזיד, מנחות עד ע"א, כריתות יב ע"ב ד"ה לאי בעי. (מא"ן)

א"ר יהודה אמר רב כו' א"י אם חייבין עליה קרבן. ה"ג בירושלמי פ"ד ה"ב ר' ר' יהושע בשם רב שגג נקרבן חוזר נקרבן. (יפ"ע)

לימא תנינא לדרב כהנא ודר"א. שבועות כה ע"ב תוס' ד"ה בשם. (לבוש. מא"ן)

מתני'. ואמרו אמן. נ"ב יעוין לעיל דף טו ע"ב. (רב"פ)

השביע כו' חוץ לב"ד. נ"ב ספרא ויקרא מצוות פרק יא. (הגרל"ב)

השביע עליהם חמשה פעמים. ב"ב ויקרא מוסה פט"ו. (יפ"ע)

השביע עליהן ה' פעמים וכו'. וב"ב מה דנקט ה' דוקא במוצנע, ובמוצנע מפי אחריס, ואף דבמוצנע מפי עלמו ג"כ פטור אם נא לב"ד ויהודה וכמ"ב הר"ן כאן. נ"ל דמזה רמיה לדבכי התומים בסי' כה שהקשה דהיכי פטור בהודה, הא מ"מ הוא פסול להעיד משום דעבר מצוטע ביטוי, [וכן הקשה בשו"ת עטרת הגרשוני בס"ג והוסף בתומים שם] ותי' התומים

סס דמשמע מפי מחריס הינו מייב משום שבועת ביטוי, ופי' בתמר ממן דהוי כמו דנשבע מעלמו ג"כ מסכמת לה וכו' ע"ש. ועכ"פ הוקרך למתני דוקא בהשביע עליהן, דאלו בנשבע מעצמו ממש לא מסכמת לה דלא יעבור משבועת ביטוי ודו"ק. ומיהו לענין עיקר קושיא הנ"ל י"ל כיון דקיי"ל דאין אדם מביא עצמו לידי נסיון, וע"כ דפלגינן דיבוריה ומתרי דשעת השבועה אכתי לא ידע מהעדות ועכשיו נזכר וא"כ לא נפסל כלל, או די"ל דמירי בתמת דטען בפני ב"ד דעכשיו נזכר ונשבע בתמת. ואם נפרש דהודה דרך ווידוי אלו נתמן לעשות עצמו רשע, מ"מ לא נפסל ע"פ הודאתו כיון דאית ליה מיגו, והייט משומו ולא נשיון שילך למקום שאין מכירין אותו, וכן מפורש בירושלמי בפ' כל הנשבעין ה"ד ע"ש. (חש"ל)

ובאו לב"ד והודו פטורים. וכן נהעלו שלא בפני בעל דין (להסוברים דגם דיעבד לא מהני) יכולים לשנות עדותן מש"כ. הגה: ס"ע פי' כח שעיף טו. ובמ' עבה"ג פ"ג עלה ג ע"ת חילק בייניהם. (ג' מהרש"א)

אינן חייבין אלא אחת. עי' תומים סי' כט סק"ד. (ג' מהרש"א)

אר"ש מה טעם. במ"כ ויקרא תוכח פט"ו] בכרי ר"ם על תוך לב"ד, ואמר משום ביכולין לחזור ולהודות. (י"פ)

כפרו כו' והודה אחד. לעיל כה ע"ב, ועף לד ע"ת, סוטה ג ע"ב ד"ה כ"מ. (מא"ן)

כפרו שניהם כא'. ת"כ שם [ויקרא תוכח פט"ו].

כפר אחד והודה אחד. (סוטה ג ע"ב) תוס' ד"ה כל. (לבוש, רב"פ)

גמ'. ראובו שרץ אחריהם. ה"ג בירושלמי ה"ב. ומשמע דבריהם היה כמ"ש לקמן לב ע"ת ת"כ דשמעת, ופשיט שם מינה גם לר"מ דל"ב ב"ד דמ"מ גלא מציעה ל"מ, ועמ"ש לקמן לה ע"ת. (י"פ)

שאם אתם יודעים לו עדות כו' כל"ל. (רש"ש)

רש"י. ד"ה הואיל ואין יכולין. שכבר הגידו. ג"כ יעוין הר"ן לנלפסי פיהת שכבר העידו. (רב"פ)

בא"ד. ושוב אינו חוזר. ג"כ יעוין תוס' ב"ק גו ע"ת ד"ה פשיטא. (רב"פ)

בא"ד. אינו חוזר ומגיד. ג"כ כתוכות דף יח ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. שאם מה ששתקו בראשונה כו'. כל"ל [וכ"ה בהרע"ב]. (יעב"ץ, רש"ש)

תוספות. ד"ה מההיא. אבל לר' מאיר וכו' אין להוכיח מההיא אלא מהך דהכא. ל"ע דלפי פירכת ר"פ הת גם מכלל ליכת למשמע, דהת י"ל דגם לר"מ אית ליה הך"ו מוכמנ מפי עלמו ממוכמנ מפי אחריס, ול"ש ע"כ ל"ל דהקשה אחית ליומר דמוכמנ מפי עלמו אייב אפילו שלא בב"ד ואומר דון מינה ומינה, ועיין סנהדרין (דף עה) דהיכת ללא אפשר לומר דון מינה ומינה למ"ד אמרינן לא גמרתן כלל, ואפשר לתלק. (פורת"ו)

בא"ד. בק"ו מעדות. ג"כ יעוין לקמן דף לג ע"ב ודף לד. (רב"פ)

ד"ה ואין. וא"ת תיפוק ליה. עי' גליון לקמן מה ב. (ג' מהרש"א)

ד"ה משביע. אליבא דר"מ אתי כר'. עי' תוספות דס"ס ת"ס סי' כז שנתחל דת"כ אין קאמר הס"ס אלתו בוקת, דהת לר"מ דס"ל לדון מינה ומינה דמי שבועת העדות לשבועת הפקדון ע"ש בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. א"נ אתי אפי' כרבנן כר'. עי' מהרש"ת. ול"י אין יפרנס קוף בדבריהם והמתח ניחת כי אתי נמי לרבנן, כיון לפלידוס קתח נמי קלי מדני ור"ם תמוכמנ מפי אחריס וכפ"ם ר"מ ורבנן. אלא ודאי נרתה לפלידוס קתח לרבנן (וכן לר"מ כמוכמנ מפי אחריס) הוה ת"ל דגם השבועה לריכה בב"ד דוקא, והא דהשביע עליהן כו' ונתו לב"ד יהודו פטורין, והשקלא וטרית לתני וכ"פ ע"ז אתי הכל לר"מ ומכוכמנ מפ"ע, אלא לדידי אם חזרו יהודו אח"כ בב"ד פטורין כמ"ש הר"ן ע"ש, ולפ"ז ל"ל הא דפריך ר"פ ה' אימת שבועה גופה בב"ד כו', תע"ג דר"מ ילף גז"ש מפה"פ, כוונתו דנאחר ע"כ להגז"ש ל"ג אלא לנמוד שה"פ מפה"ע נאחיב כמוכמנ מפ"ת, אבל לא אילפת לאחיב שה"ע

דף לב ע"א

גמרא. אורחא דמילתא קתני. ג"כ ב"ב דף קמו. וש"נ. (הגרל"ב)

ראוהו שבא אחריהם. ירושלמי פ"ד ה"ב.

אמר קרא אם לא יגיד. בריית היה בת"כ ויקרא תוכח פי"ת. ול"ע על שלמרה לחני מפשיה דנפשיה. (י"פ)

אם לא יגיד כו' על כל אחת. לעיל כה ע"ב, ולף לת ע"ב ד"ה מפשיע, וע"ש לד ע"ת, ולף לה ע"ב, ועיין לו ע"ת, ויומת עד ע"ת [כ"ה ד"ה אם לת יגיד, כתוכות ב ע"ב, ולף יח ע"ב ד"ה ובכולי, וע"ש כז ע"ב ד"ה אמר, ב"ק נו ע"ת ד"ה פשיטא, ולף עג ע"ב ד"ה כי לית ליה, גיטין עת ע"ת, סוטה כז ע"ב, ולף לת ע"ב, ב"ב קסה ע"ת, סנהדרין נא ע"ב ד"ה היכי ממרינן, מכות ו ע"ת, כריתות ג ע"ב ד"ה הואיל, תוליו סה ע"ת ד"ה ל"ת, קופרים פ"ו ה"ה. (מא"ן)

אלא במקום שאילו מגיד. ה"ג ירושלמי כלן ה"ת, ובסנהדרין פ"ג. (י"פ)

דתניא לאחת לחייב. נ"ב ספרת ויקרא מטוחת פרק יד. (הגרל"ב)

ואי ס"ד בב"ד מי מיחייב על כל אחת ואחת כו'. עי' מתס קופר ת"מ סי' לד. (מהרש"ם)

ש"מ שבועה חוץ לב"ד. בירושלמי ה"ג מנעל"ל אס הפריטו קרנן אחר שבועתם חוץ לב"ד וקודס כפיתתם בב"ד, אי הו"ל להסרישה קודס המנת אי לאחר המנת. (י"פ)

הא אי אפשר לצמצם. נ"ב נכוחות דף יז ע"ת. (הגרל"ב)

הא אי אפשר לצמצם. עיין בתוס'. ולפסר לומר משום דכתבו התוס' סוטה (לט:) ד"ה עד, דשמי תיבות שלימים דומים כמו זכור ושמור אי אפשר לשמוע אבל שתי תיבות הדומים אפשר לשמוע, וא"כ שפיר מקשה הגמרא והא אי אפשר לצמצם, פירוש דאס היה אפשר לצמצם ומ"מ אפשר לשמוע, אבל כיון דאי אפשר לצמצם כשזה אומר מיבה זו ושני אומר מיבה אחרת, ג"כ אי אפשר לשמוע כמו זכור ושמור, וא"כ ממילא מוכרחין לומר שלא תמרו העדים בתתת, וש"כ קשה. (פורת"ו)

הא מני ריה"ג. עי' תוס' יומת נת ע"ת ד"ה לא תתח וכו', ותוס' נכוחות יז ע"ב ד"ה אפשר לצמצם וכו'. (דד"ו הלוי)

דאמר אפשר לצמצם. נ"ב שם [נכוחות יז.] ומ"ש. (הגרל"ב)

אפשר לצמצם. תולין כת ע"ב. סוכה טו ע"ב ד"ה פרון, נכוחות יז ע"ב ד"ה אפשר. (מא"ן)

אפי' תימא רבנן. (סוכה טו ע"ב) תו' ד"ה פרון, (יבמות כת ע"ת) תו' ד"ה לת. (לבוש)

תוך כדי דבור. כתוכות יח ע"ב ד"ה כיוון שהגיד וד"ה אלא, וד"ה והכי, ולף יט ע"ב ד"ה אלא, וע"ש כב ע"ת ד"ה מגיין, ולף לג ע"ת ד"ה ומתני נדרים פו, נזיר כת ע"ת, מכות ו ע"ת, תמורה כו ע"ב ד"ה לת. (מא"ן)

תכ"ד. עמ"ס ב"ק עג ע"ב. (י"פ)

כדי שאילת תלמיד לרב. (ב"ק עג ע"ב) תו' ד"ה כי. [ל"ה עיין בשו"ת מהוות שמואל להגאון הנפ"ז] סימן גג.] (לבוש)

כדי שאילת תלמיד לרב. ב"ק לף עג ע"ב, מכות לף ו ע"ת, [ירושלמי] מיל פ"ד. [ועיין בתמורה לף כה ע"ב בתוס' ד"ה לת נלרכה מוהת דגרסי כאיכא לתמרינן דהכת ול"ע]. (הגרל"ב)

כדי שאילת תלמיד לרב. עמ"ס ב"ק עג ע"ב. (י"פ)

דתניא משביע. נ"ב ירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ט. (הגרל"ב)

משביע ע"א פטור. עי' ירושלמי כאן פ"ד ה"ת, וכסנהדרין פ"ג ה"ט דסתם ג"כ בע"ת לפטור. (י"פ)

לימא כו' מר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומ"ס כו' לממונא. נ"ל דכוונת הגמרא דממלוקותם נאיזו דבר בת עיקר שבועתו, דר' אלעזר סבר דעיקר ניתתו לממון אלא דיכול לפטור עלמו מפ"ע תוך לב"ד, דהרי כתיב בה אס לא יגיד, ועדיין נ"ע. (רש"ש)

ראוהו שבא אחריהם. ירושלמי פ"ד ה"ב.

אמר קרא אם לא יגיד. בריית היה בת"כ ויקרא תוכח פי"ת. ול"ע על שלמרה לחני מפשיה דנפשיה. (י"פ)

אם לא יגיד כו' על כל אחת. לעיל כה ע"ב, ולף לת ע"ב, ועיין לו ע"ת, ויומת עד ע"ת [כ"ה ד"ה אם לת יגיד, כתוכות ב ע"ב, ולף יח ע"ב ד"ה ובכולי, וע"ש כז ע"ב ד"ה אמר, ב"ק נו ע"ת ד"ה פשיטא, ולף עג ע"ב ד"ה כי לית ליה, גיטין עת ע"ת, סוטה כז ע"ב, ולף לת ע"ב, ב"ב קסה ע"ת, סנהדרין נא ע"ב ד"ה היכי ממרינן, מכות ו ע"ת, כריתות ג ע"ב ד"ה הואיל, תוליו סה ע"ת ד"ה ל"ת, קופרים פ"ו ה"ה. (מא"ן)

אלא במקום שאילו מגיד. ה"ג ירושלמי כלן ה"ת, ובסנהדרין פ"ג. (י"פ)

דתניא לאחת לחייב. נ"ב ספרת ויקרא מטוחת פרק יד. (הגרל"ב)

ואי ס"ד בב"ד מי מיחייב על כל אחת ואחת כו'. עי' מתס קופר ת"מ סי' לד. (מהרש"ם)

ש"מ שבועה חוץ לב"ד. בירושלמי ה"ג מנעל"ל אס הפריטו קרנן אחר שבועתם חוץ לב"ד וקודס כפיתתם בב"ד, אי הו"ל להסרישה קודס המנת אי לאחר המנת. (י"פ)

הא אי אפשר לצמצם. נ"ב נכוחות דף יז ע"ת. (הגרל"ב)

הא אי אפשר לצמצם. עיין בתוס'. ולפסר לומר משום דכתבו התוס' סוטה (לט:) ד"ה עד, דשמי תיבות שלימים דומים כמו זכור ושמור אי אפשר לשמוע אבל שתי תיבות הדומים אפשר לשמוע, וא"כ שפיר מקשה הגמרא והא אי אפשר לצמצם, פירוש דאס היה אפשר לצמצם ומ"מ אפשר לשמוע, אבל כיון דאי אפשר לצמצם כשזה אומר מיבה זו ושני אומר מיבה אחרת, ג"כ אי אפשר לשמוע כמו זכור ושמור, וא"כ ממילא מוכרחין לומר שלא תמרו העדים בתתת, וש"כ קשה. (פורת"ו)

הא מני ריה"ג. עי' תוס' יומת נת ע"ת ד"ה לא תתח וכו', ותוס' נכוחות יז ע"ב ד"ה אפשר לצמצם וכו'. (דד"ו הלוי)

דאמר אפשר לצמצם. נ"ב שם [נכוחות יז.] ומ"ש. (הגרל"ב)

אפשר לצמצם. תולין כת ע"ב. סוכה טו ע"ב ד"ה פרון, נכוחות יז ע"ב ד"ה אפשר. (מא"ן)

אפי' תימא רבנן. (סוכה טו ע"ב) תו' ד"ה פרון, (יבמות כת ע"ת) תו' ד"ה לת. (לבוש)

תוך כדי דבור. כתוכות יח ע"ב ד"ה כיוון שהגיד וד"ה אלא, וד"ה והכי, ולף יט ע"ב ד"ה אלא, וע"ש כב ע"ת ד"ה מגיין, ולף לג ע"ת ד"ה ומתני נדרים פו, נזיר כת ע"ת, מכות ו ע"ת, תמורה כו ע"ב ד"ה לת. (מא"ן)

תכ"ד. עמ"ס ב"ק עג ע"ב. (י"פ)

כדי שאילת תלמיד לרב. (ב"ק עג ע"ב) תו' ד"ה כי. [ל"ה עיין בשו"ת מהוות שמואל להגאון הנפ"ז] סימן גג.] (לבוש)

כדי שאילת תלמיד לרב. ב"ק לף עג ע"ב, מכות לף ו ע"ת, [ירושלמי] מיל פ"ד. [ועיין בתמורה לף כה ע"ב בתוס' ד"ה לת נלרכה מוהת דגרסי כאיכא לתמרינן דהכת ול"ע]. (הגרל"ב)

כדי שאילת תלמיד לרב. עמ"ס ב"ק עג ע"ב. (י"פ)

דתניא משביע. נ"ב ירושלמי סנהדרין פ"ג הלכה ט. (הגרל"ב)

משביע ע"א פטור. עי' ירושלמי כאן פ"ד ה"ת, וכסנהדרין פ"ג ה"ט דסתם ג"כ בע"ת לפטור. (י"פ)

לימא כו' מר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומ"ס כו' לממונא. נ"ל דכוונת הגמרא דממלוקותם נאיזו דבר בת עיקר שבועתו, דר' אלעזר סבר דעיקר ניתתו לממון אלא דיכול לפטור עלמו

עד אחד כי אתא. נ"ב סנהדרין דף ל ע"ת. (הגרל"ב)

הכל מודים בעד סוטה. נ"ב יעוין סנהדרין ל ע"ת רס"י ד"ה והוה עד. (רב"פ)

הכל מודים בעד סוטה. עיין תוס'. ולכאורה יש לתמוה על קושתם, דלימת בסוטה (ו.) דלי הוי לה עדים כמה"י אין המים בודקין אותה. אך נתמת לק"מ דהרמב"ם פי' בפי' המשניות הטעם דדין הנ"ל, משום דת"ל לבדיקת המים כיון דסוף סוף עתיד להתברר ע"י העדים. וא"כ הכת יכולין העדים לומר המים היו בודקין ואין מוכיחין עליהן, כיון שתמתו אין דעתנו לנזוף ולא יתברר ממתמנו ול"ק. (רד"ל)

אמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה כר'. ע' מל"מ פ"ג מהל' סוטה, ועי' נודע ביהודה מהד"ת אה"ע סי' קמת, ותני מילותיס סי' קנת. (מהרש"ם)

מר סבר דבר הגורם. נ"ב פסחים דף ה ע"ב.

מ"ס דהגל"מ כממון דמי ומ"ס לכמ"ד. לכאורה גס ב' עדים אינו אלא גרמת, דהכותם עדותו פטור מד"מ אף בתרי, כמ"ש הסמ"ע בסי' כח סק"י, והגר"א שם סק"ו, תולס שם בתי היזקת, אבל אחת לא בתי היזקת ואין הכל"מ זה דומה להגל"מ דלתיפוגינו היה ב"ד ונפנן, דהתס בתי היזקת אלא שאינו ממון, ועי' פסחים דל"ו ומ"מ"כ שם, ומינו הינה שהשתן אחת על כוונת מתמלפות. (רש"ש)

דבר הגורם לממון. לקמן לג ע"ת ד"ה או דילמת, פסחים כט ע"ב, כתוכות כג ע"ב, ולף לד ע"ת, ניטין מג ע"ת, ב"ק קי ע"ב, ולף עה. (מא"ן)

בעד אחד. יבמות לג ע"ב. כתוכות יב ע"ב ד"ה ר"ה, ולף כב ע"ב בר"ן, ומ"ש כה ע"ב ד"ה נאמן, ולף כו ע"ב, סנהדרין כב ע"ת, ולף ל ע"ת ד"ה עד אחד, ועי"ש מז ע"ת, ולף סת ע"ב ד"ה קטן, ב"מ ג ע"ב רס"י ד"ה מתייבי שבועה, סוטה ב ע"ב, מכות ו ע"ת ד"ה אמר, ועי"ש ע"ב ד"ה בד"ה, לקמן מ ע"ת, ולף לת ע"ת ד"ה וכגון הוא. (מא"ן)

הכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה. וכל הסוגיא נראה לפף בעדי קיוי אס כבר הניח עדי סתירה ועד טומאה הכ"מ שתייבין, וכן בעדי סתירה אס כבר יש לו עדי קיוי ועד טומאה, ואס אין לו עדיין עדי קיוי ל"ע פעורין, וכן בעד טומאה אס עדיין אין לו עדי קיוי וסתירה, אלא דאורתא דמילתא נקיט. (רש"ש)

דהוה גורם דגורם. עי' בקנות סימן שפו ס"ק ג וכ"ך ס"ק ג. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה והאמר אביי. ורוב בני אדם אין נשבעין. עי' קנות סי' ר"ן סק"ד. (ג' מהרש"א)

ד"ה בעד טומאה. אם הביא כו' שהתרה בה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה שבועה. וי"ל שאין רגילות כלל. נ"ב וע"ל בוקת בב"ג שתוכעין תותן להעיד וסס לת רלו, אבל בעדים המעידים מעמת בכמה מבניות, בפרק זה בורר ופרק היו בודקין ובב"ה לף כג: דאין מקבלין עד בפני מבירו אלא זה אלת בפני זה. [עיין בת"מ סימן כח בגרמ"א סעיף י ובסמ"ע ס"ק לז דמשמע התס דהעדים יוכלו להעיד אף זה בפני זה, רק הבדיקות לריך שיהיה זה אלת בפני זה, וא"כ אתי שפיר ללכאורה קשה אס יעידו זה אלת בפני זה אין יוכל להיות בינתיים בתוך כדי דבור של תברו, ומכ"ש לפי דעת התוס' בתמורה דס"ל בהיכא דאתרי להכת, ולדבריהן ניתת]. (הגרל"ב)

ד"ה הכל. ואין העד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ו ע"ת ד"ה ונפנו. (רב"פ)

בא"ד. ואין כו' תשתה ותמות כו'. בסוטה (ו.) תד"ה ונפנו משמע דמסקי דאפילו יש לה ע"ת נתד"ה שנטמאה אין המים בודקין אותה, וא"כ אין יתמר תשתה ותמות כו' דאפילו יודעינן מעכתת תלנודקה. ותמל"מ בפ"ת מהל' סוטה הכ"ג הכריע מזה שאין כוונתם עס ע"ת שיכנ בשנטמאו, וא"מ בהיכא דאפילו אס לא נטמאו אין יכול ליטנע מתויב לשלס, משת"כ לת"ק עס"ל דעיקר ניתתו לשנועה, וא"כ גס בשאינו יכול ליטנע פטור, וכן משמע מלשון מר סבר עד אחד כי אתי, דמי כשברש"י ז"ל הו"ל למימר מר סבר עד אחד מתויב ממיין וממ"ס עד אחד מתויב שבועה. (פורת"ו)

עד אחד כי אתא. נ"ב סנהדרין דף ל ע"ת. (הגרל"ב)

הכל מודים בעד סוטה. נ"ב יעוין סנהדרין ל ע"ת רס"י ד"ה והוה עד. (רב"פ)

הכל מודים בעד סוטה. עיין תוס'. ולכאורה יש לתמוה על קושתם, דלימת בסוטה (ו.) דלי הוי לה עדים כמה"י אין המים בודקין אותה. אך נתמת לק"מ דהרמב"ם פי' בפי' המשניות הטעם דדין הנ"ל, משום דת"ל לבדיקת המים כיון דסוף סוף עתיד להתברר ע"י העדים. וא"כ הכת יכולין העדים לומר המים היו בודקין ואין מוכיחין עליהן, כיון שתמתו אין דעתנו לנזוף ולא יתברר ממתמנו ול"ק. (רד"ל)

אמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה כר'. עי' מל"מ פ"ג מהל' סוטה, ועי' נודע ביהודה מהד"ת אה"ע סי' קמת, ותני מילותיס סי' קנת. (מהרש"ם)

מר סבר דבר הגורם. נ"ב פסחים דף ה ע"ב.

מ"ס דהגל"מ כממון דמי ומ"ס לכמ"ד. לכאורה גס ב' עדים אינו אלא גרמת, דהכותם עדותו פטור מד"מ אף בתרי, כמ"ש הסמ"ע בסי' כח סק"י, והגר"א שם סק"ו, תולס שם בתי היזקת, אבל אחת לא בתי היזקת ואין הכל"מ זה דומה להגל"מ דלתיפוגינו היה ב"ד ונפנן, דהתס בתי היזקת אלא שאינו ממון, ועי' פסחים דל"ו ומ"מ"כ שם, ומינו הינה שהשתן אחת על כוונת מתמלפות. (רש"ש)

דבר הגורם לממון. לקמן לג ע"ת ד"ה או דילמת, פסחים כט ע"ב, כתוכות כג ע"ב, ולף לד ע"ת, ניטין מג ע"ת, ב"ק קי ע"ב, ולף עה. (מא"ן)

בעד אחד. יבמות לג ע"ב. כתוכות יב ע"ב ד"ה ר"ה, ולף כב ע"ב בר"ן, ומ"ש כה ע"ב ד"ה נאמן, ולף כו ע"ב, סנהדרין כב ע"ת, ולף ל ע"ת ד"ה עד אחד, ועי"ש מז ע"ת, ולף סת ע"ב ד"ה קטן, ב"מ ג ע"ב רס"י ד"ה מתייבי שבועה, סוטה ב ע"ב, מכות ו ע"ת ד"ה אמר, ועי"ש ע"ב ד"ה בד"ה, לקמן מ ע"ת, ולף לת ע"ת ד"ה וכגון הוא. (מא"ן)

הכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה. וכל הסוגיא נראה לפף בעדי קיוי אס כבר הניח עדי סתירה ועד טומאה הכ"מ שתייבין, וכן בעדי סתירה אס כבר יש לו עדי קיוי ועד טומאה, ואס אין לו עדיין עדי קיוי ל"ע פעורין, וכן בעד טומאה אס עדיין אין לו עדי קיוי וסתירה, אלא דאורתא דמילתא נקיט. (רש"ש)

דהוה גורם דגורם. עי' בקנות סימן שפו ס"ק ג וכ"ך ס"ק ג. (ג' מהרש"א)

רש"י. ד"ה והאמר אביי. ורוב בני אדם אין נשבעין. עי' קנות סי' ר"ן סק"ד. (ג' מהרש"א)

ד"ה בעד טומאה. אם הביא כו' שהתרה בה כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה שבועה. וי"ל שאין רגילות כלל. נ"ב וע"ל בוקת בב"ג שתוכעין תותן להעיד וסס לת רלו, אבל בעדים המעידים מעמת בכמה מבניות, בפרק זה בורר ופרק היו בודקין ובב"ה לף כג: דאין מקבלין עד בפני מבירו אלא זה אלת בפני זה. [עיין בת"מ סימן כח בגרמ"א סעיף י ובסמ"ע ס"ק לז דמשמע התס דהעדים יוכלו להעיד אף זה בפני זה, רק הבדיקות לריך שיהיה זה אלת בפני זה, וא"כ אתי שפיר ללכאורה קשה אס יעידו זה אלת בפני זה אין יוכל להיות בינתיים בתוך כדי דבור של תברו, ומכ"ש לפי דעת התוס' בתמורה דס"ל בהיכא דאתרי להכת, ולדבריהן ניתת]. (הגרל"ב)

ד"ה הכל. ואין העד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ו ע"ת ד"ה ונפנו. (רב"פ)

בא"ד. ואין כו' תשתה ותמות כו'. בסוטה (ו.) תד"ה ונפנו משמע דמסקי דאפילו יש לה ע"ת נתד"ה שנטמאה אין המים בודקין אותה, וא"כ אין יתמר תשתה ותמות כו' דאפילו יודעינן מעכתת תלנודקה. ותמל"מ בפ"ת מהל' סוטה הכ"ג הכריע מזה שאין כוונתם עס ע"ת שיכנ בשנטמאו, וא"מ בהיכא דאפילו אס לא נטמאו אין יכול ליטנע מתויב לשלס, משת"כ לת"ק עס"ל דעיקר ניתתו לשנועה, וא"כ גס בשאינו יכול ליטנע פטור, וכן משמע מלשון מר סבר עד אחד כי אתי, דמי כשברש"י ז"ל הו"ל למימר מר סבר עד אחד מתויב ממיין וממ"ס עד אחד מתויב שבועה. (פורת"ו)

בא"ד. ואין העד יכול לומר וכו'. ול"ע ומעתה מפי מו"ל הרב הגאון מכס הכולל מו"ה יעקב בנרינו זלל"ה מ"ן ול"ה ס"ק דבגל"ה לק"ת, דע"י עדי קיוי ומתירה יהיה לריך להביא מנחת הקנאות במקדש, שהוא מוטל על הבעל וכמו לכתיב והביא את קרבנו עליה עשירית האיפה, וע"י עד טומאה אינו משקה אותה כלל ופטיר הוי כסירת ממון ופפ"ת. ועי' במ"ל בפ"ג מהל' סוטה ה"ג דהביא לתיה מד' תוס' אלו, דע"כ דהא לתמר רב אסת בסוטה דף ה דסוטה שים לה עדים במדינת היס אין המים בודקין אותה, דוקא ג' עדים אבל ע"א המים בודקין, דמל"ה לא הוה מקשו התוס' מידי ע"ש. ולתיתי להגאון בעל קנה"ש ז"ל בספרו אבני מילואים שתמה עליו דהא כיון שכבר נשבע העד ויפר שוב אינו חוזר ומגיד והוי כמאן דליתת, ושפיר מקשה התוס' ע"ש. הגה בתמ"ש דברי הת"ל ברורין, דכוונת דהא התוס' היה יכול לפרש דאפי קאי לר"מ דבשבע מפי עלמו אפי' בכפר אלא בב"ד תייב, ובכה"ג היה יכול לחזור ולהודות ולהעיד בב"ד, ושפיר מקשה הת"ל. ואולי דכוונת הגאון בעל אבני מילואים ז"ל כיון דאתר מבי הכל מודים ומשמע דאתר אפילו אלינא דרבנן נמי, ולרבנן הא לא מסכתה לה כלל שיהיה יכול לחזור ולהגיד אתר שכפר ודו"ק. (חש"ל)

בא"ד. תשתה ותמות וכו'. לתיה בסוטה פ"ל דף עדים במקה"י, ובן בכפר בב"ד ופ"י בהועות שלמה, ולגא כתל"ת ב"ד ופ"י להועות שלומו, ולגא כתל"ת ס"ג מה סוטה שלמד מדבריהם אלו דבע"ג בוקת, ובעיקר דבריהם אתפלא למה הוקרכו לפנת תלית זכות, בגא"ה ת"ל בגון שכבר גירשה, או אתר אילי מסקה, דשוב אינו מסקה כת"ס יעמוד לה, וכ"ל לקמן לאתר אתפסה מעלטלי, ועיין בתוס' סס דקאי גס אלהכת, וע"כ כה"ג, או שרוצה לגרשה וכשלא העיד העד לת ידע שנטמאה ונתן לה כתובתה. (ראמ"ה)

בא"ד. תשתה ותמות. ול"ע להת אית סוטה (דף י) לכל היכא דאיכא עדים אפילו בתל"ת שוב אין המים בודקין אותה, וא"כ תאי קתתני התוס' דלימת שהמים היו בודקין אותה. (פורת"ו)

דף לב ע"ב

גמרא. הכל מודין בשכנגדו. ופ"ת למה ל"ת הכל מודים בטענן הלוה נ' ידעת, ונ' לת ידעת ופ"ת אתר ליה ידעת אתיך תייב כ"ת נ' והמציאו הלוה אינה ויעיל. י"ל דאילו העיד נתי לת היה הלוה נפטר, דעד תתייב אינו פוטר למתשוה"ת, כדאיתת בהרמ"ה דבמ"ת על ים תקנין הכל ת' עבה"ג סי' קי. (ג' מהרש"א)

הכל מודים בשכנגדו וכו' וכדר' אבא. קשיא לי למ"ל כדר' אבא, הא כתבו התוס' בפ' כל הנשבעין דהכ ושמואל נתי אית להו דר' אבא לפי תירוץ הגה"ה. (ועוד יש בזה דבריס ודו"ק). (רד"ל)

הכל מודים בשכנגדו וכו'. תה שתזר ומזכיר אלו תב' בנות ומפיק להו, היינו לפי שגם על הבעת דשכנגדו ל"ל דר' אבא, דלכתי"ם אין הכל מודים בזה, דר"ת סבר תזרה לתיני, ות"ת ל"ל לומר עליה למודיה דר' אבא, דאין ל"ת לנדו בזה דלר' יוסי הוא מלינא דכו"ע, וגם ל"ל פירוש בהך דר"ת. ולפ"ז מתיקנות ב' תתיהות התוס' ד"ה ואתר תר. (ראמ"ה)

ולימא ליה מי יימר דמשתבעת. עי' ש"ך חו"מ סוף סי' קב. (ג' מהרש"א)

ולימא ליה מי יימר דמשתבעת כו'. עי' תומים סי' לג סק"י, ועי' תתס סופר ת"מ סי' עה, ועי' מתנה לפרים על הרי"ף ב"ק פ' הגוזל בתרא מ"ם ע"ד הס"ג אם מהא דפסחים לג ת', ועי' ס' דברי אמת קונטרס ה', ועי' מי' הר"ף לעיל ל"ת וגם כאן. (מהרש"ם)

מתוך שאיל"מ. עמ"ס ב"ב לד ע"ב. (י"פ)

הכל מודים בעד אחד דר' אבא כו'. עי' בהר"ן פ"ב דכתובות סוף סוגי עדים שאמרו מנאי היה דבריו. (ג' מהרש"א)

הכל מודים בעד אחד דר' אבא כו'. עי' שואל ומשיב מהדורא ד' ת"ת סי' ת' נסס הג' מהר"ז תילין קו' לפמ"ם נימוק"י פ"ק דב"מ דמתאל כל תניעות ל"ם ספק תלוה יפנה ומינו

דמשוד כו' ג"כ ס"ג י"ל דלמא מחיל ושייך מי יימר. (מהרש"ם)

דחטף נסכא. לקמן מז ע"ב, כתובות יח ע"ב ד"ה וכבולי, ודף פד ע"ב ד"ה מיגו, ב"מ ג ע"ב ד"ה וכבולי, ב"ב מה ע"ב ד"ה מבלי, ודף לג מה שכתבתי. (מהר"ן)

היכי לדייני דייני. נ"ב ג"מ דף מב ע"ב. (הגהל"ב)

כיון דאמר אין חטפי וכו'. (כתובות יח ע"ב) תו' ד"ה וכבולי. (לבוש)

המחויב שבועה ואינו כו'. נ"ב ג"מ דף לח ע"ב, ודף קטו ע"ב. (הגהל"ב)

הכל מודים בע"מ. (שבועות לא ע"ב) תו' ד"ה וכיון. [ק"ס עיין שו"ת וקינו הגאון סה"ל ז"ל סי' קו ודו"ק]. (לבוש)

הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב. עי' לקמן מרי ז"ל בשבועות בכתפים סי' קנג, עי' קנות סימן לט ס"ק ו עלה כג ד"ה ע"ב.

(ג' מהרש"א)

אמר ר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד. והטעם דלמאי שלמה לדידה יכולה מעלמה לילך לב"ד ולומר מת בעלי. נ"ב והקשה הרמ"ם שם דלמה בעמפ"ע והרמשון מכחיש שלא אמר מין הסני נאמן, ופ"ב מה היה מועיל הגדמה לפני הב"ד. וגם המחרוצים הקשו שם ועמ דע"ש במיתה נאמן מדאורייתא, ס"ב מכחי הפסידה הת"ב, היכי אינה נאמנת רק מדרבנן דממילא ס"ב לענין המוסקה כתובה. אך נלפע"ד ליישב דכאי ר"פ ע"ד פלוגתא, דבשלמא הכ"ן הרגיש על עיקר חיוב ק"ם, ובעדים הם לאחר שלמה אין אנו יודעים לך עדות לא היו לפוים שוב להעיד, דכיון שהגיד שוב אינו מו"מ, דע"ב בהסניעון אח"כ מפ"מ מיימין דהכי הוי כפירת דברים בעלמא, דהכי לא היו לפוים לו להעיד, ותירלו מיירי דמכ"ד נשבעו דהיו יכולים לחזור ולהעיד, וא"כ נאו בעד מיתה נאמר מתחלה לדידה ולא אמר לב"ד, יש לומר כמו פי שפרש הריטב"א בב"מ (כט:), בהא דאמר רבה בר"ח מסתברא לן מיתי אינש מוכחא לנפשיה, שהקשה והלא בלא"ה מכ"ד יכולים לחזור, ומי"ש ב"מ מחזרו מעלמא. אבל בכה שחזרו ממתח אימה של זה, דשמל להם וכי אני כמתי, י"ל דאף מכ"ד ל"מ חזרה אי לאו דמסתבר דלא מייתי מוכחא לנפשי' עיי"ש. וא"כ נאו ה"ב בכה נאמר בב"ד אני יודע ואתה השקה ואומרת שכבר אמר לדידה, ל"מ חזרה אפילו מכ"ד, יען דמחזרו הוא רק מחמת אימה, היינו מחמת אימירתו לה מקודם, ונחמת אמירתו לדידה לא הוי הגדה לאחר שכפר לפני הב"ד, וכיון דל"מ חזרתו אפי' מכ"ד ממילא שוב שפיר פטור מק"ם בהסניעון ע"ז, דהרי הוי כפירת דברים כיון דלאחר אמירתו ל"י לא היה לאוי שוב להעיד, ומה"ט קאמר נ"ב דין זה דהרי דין זה דמחמת אימה ל"מ אפי' מכ"ד לחזור, מוכח מהנוה דל"פ בגמ' דב"מ הנ"ל, דהוא קאמר דין זה דבדבר שמוכיחו שטעה מועיל חזרה מכח לא מייתי אינש מוכחא לנפשיה, דמזה הוכיח הריטב"א דמחמת אימה ל"מ חזרה אפילו מכ"ד, ע"כ קאמר ר"פ ג"כ בפי' דאפי' מכ"ד לדידה ולא אמר לב"ד שהוא פטור מק"ם. ויהיה מיושב זה דברי הרמב"ם שלא הניח דין ר"פ דקאמר לדידה ולא אמר לב"ד דפטור, רק כתב סתם דבעד אימה מייב ק"ם. וכעת ניחא ד"ל שלא סבר כסברת הריטב"א הנ"ל, רק דגם מחמת אימה מועיל חזרה מכ"ד, דממילא שפיר גם נאמר לדידה מייב בהמוסקה המוסקת כתובה ודוק. והנה לאפוי נס' שער המשפט הל' עדות סי' כט דהקשה לפ"ד הריטב"א הנ"ל מהא דאמרי בכתובות פ"ג דעדים זוממין לאו בני התראה ניהנו, ואמר רבה מדע נתרו בהו אימת, נתרו בהו מעיקרא אמרי אתמלין וכו', ופרכי אמאי ונתרו בהו מכ"ד, ופרכ"ש דיכולים לחזור בהן, ולפ"ד הריטב"א מש"ה קושי', הא דאפשר לן יהיו יכולים לחזור, דיכול לומר דמחמת אימת ההתראה חזרו בהן, דהא מה"ט אמרי' דלא מתרינן בהו בשעת מעשה, דפרכי ולא מפקחי ע"כ. ולענ"ד אין התראה לקושי' זו כלל, דבשלמא כאן דעדותם היה טוב ומועיל לזוי חזרתם ורק מכ"ד יכולין לחזור, ע"כ שפיר כ' הריטב"א דבמקום דחזר מחמת אימה ל"מ אף מכ"ד, וממילא נשאר עדותם קיים כמו קודם חזרה, משא"כ שם בכתובות דהרי אי נימא דבעי התראה ולא התראה לא הי' עדות, ב"כ ממילא היה נרין להיות הדין דיועיל חזרה גם מחוץ לזמן ההתראה, דהכ"ז הוי עיקר ההתראה לא הי' עדות כלל, ועדותן גם אחר ההתראה לא הוי הגדה כלל. (ריטב"ן)

אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה כו'. עי' תבו ברכת יוסף אה"ע סי' ל"ו ופי' ק' ובריח מנהרסה אה"ע סי' מ"ב. (מהרש"ם)

הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב כו'. עי' תפס סופר מ"מ סי' עה ס"ו, ועי' גור אלי יהודה תפה"ע סי' יח, ועי' נוע שעשועים סי' סב. (מהרש"ם)

דאמר לה לדידה. עי' ס"ע אה"ע סי"ו ס"ח, ובפ' ל"ל סי' קכג. (ג' מהרש"א)

משביע עדי קרקע. פירושלמי לקמן פ"ו ה"ו אימ שבועת העדות אימ בעבדים ושטרות וקרקעות משא"כ בשבועת הפקדון והוא מהטוספתא רפ"ד. ועי' פ"ד ה"ב דמצע"ל פירושלמי לר"מ מפי עלמו אי מחייב בקרקעות וקנקנות, ופי' הפ"מ אי מדמיין לפקדון לחייב, ובאמת אימפכא הוא אי ילפינן לפטור, וכן בפ"ה ה"ב המבעית בפקדון צריך לפרש בהפך, דלמ כהפ"מ ע"ש ובנועו". (פ"ז)

שמע מינה משביע עדי קרקע חייב כו'. עי' ערוה הכמים סו"מ סי' יח מ"ם בקונ' זו, ועקלה"ם סי' ל"ט סק"ל, ועי' בב שמעתתא שמעתא ו' סופ"ו מ"ב בזה. (מהרש"ם)

עידי קרקע כו' דתפישא מטלטלי. כתובות פג ע"ב, ב"מ ד ע"ב ד"ה ואין, ולקמן לד ע"ב. (מא"ן)

וחזר אחד מהן כו' בתב"ד. ה"ב מוקי פירושלמי ה"ג ע"ש. (פ"ז)

אלא ראשונה אמאי. פירושלמי פ"ב ה"ח מתרץ לה משום דמלון העדים לשבות, ע"כ לפשר דשבתה השניה ועל הרשלושה להעיד, ועי' לקמן לז ע"ב. (פ"ז)

רש"י. ד"ה מי יימר דמישתבעת. גורם לממון הוא. עי' בב"ק קה ב כיון דאי מגניב ממונא קא כפר. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה ואמר. דהל"ל ואמר מר יהלוקו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ש"מ. קאי נמי אהכל מודים בעד כו'. נ"ב יעוין כתובות דף פו פלוגתא דר"מ ורבנן, ובדף פח. (רב"פ)

בא"ד. קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה. ס"ע דמה שכתיפס לזה, דהל ר"מ ס"ל דמטלטלי משעבדי לכתובה (כתובות פו.), והמוס כתבו יעמוס (דף נט) דדוקא מניס ס"ל לר"מ ס"ל דלא משעבדי. וא"כ הל י"ל דעל עדי סוטה ל"ק להגמרת, די"ל דס"ל כר"מ דמטלטלי משעבדי, משא"כ בעד מיתה דלכו"ע אפי' לר"מ אינה נגבת אלא מן הקרקע. (פורת"י)

ד"ה אבל. קצת תימה כו'. עי' תוי"ט והמרס"ל ומהרס"ם. וצ"ע לייש דמריש לא שמעינן רק דשניהס יחד יכולים לחזור ולהודות בא"ד של כפירת הב', דהואיל שהב' חוזר מושן אמו ג"כ תם הס', וכלן אמעינן לקמן בכפירתו יוכל הס' לחזור ולהודות בא"ד של כפירת הב'. (רש"ש)

בא"ד. דכפירה והודאה שמעינן וכו'. אבל לא ידעינן אלא כפירה והודאה לידיה, אבל הודאה לידיה בכפירה דמבריה לא ידעינן, וה"ל דכאפר השני שב"ד גרס שלא יוכל הרשאון לחזור בתוך כ"ד של שני, נמלא שגרמו שניהס להפסד בהגע ג' בכפירת השני, והא ולאי דל"י הרשאון לעוון לולו היה השני חוזר ומודה הייתי מודה גם אני חון כדי דבורו. דמשום הא לא מהני למפסיים, לאמו השני מחויב להעיד ב"ד לכפירתו, ואפילו ניחא לקושטא דמילתא אני טוען הכי, מ"מ אפשר דהויגא טעי בהכי. ועמ"ש על התוס' לג ד"ה הא קיימא. (ראמ"ה)

דף לג ע"א

גמרא. אמר רבינא הכא ב"ע. נ"ב פירושלמי מפי שיעוי אחריני. (הגהל"ב)

כגון שהיתה שניה בשעת כפירה ראשונה קרובין בנשותיהן כו'. עי' תפס סופר מ"מ סי' לו, ועי' שואל ומשיב מהדורא ג' מ"ב סי' לח, מהא דמגלח פ' קרוב לו פסול עדותן בעולה, וגם הג"ל בתו"מ סי' לו העיר בזה, ועי' שואל ומשיב מהדורא ד' ס"ח סי' נו, וע"ש ס"ב סי' קפד ק' לשיטת רמב"ם דקרובי אישות רק מדרבנן, וכבר קדמו בישועות יעקב מ"מ סי' כח ע"ש בתורף זה, ועי' בהגהת תכמת שלמה תו"מ סי' לג בזה. (מהרש"ם)

קרובין כו' רוב גוססין. לקמן לו ע"ב ד"ה הזיר, (וע"ש במהרש"ל), יומת גם ע"ב ד"ה מלא, עירובין סה ע"ב ד"ה לתתא (ובהגה"ה סס), פסחים ט ע"ב ד"ה לא נריכא, ודף פח ע"ב, ועיין לח ע"ב, כתובות יח ע"ב ד"ה הפה שהתיר, ודף יט ע"ב ד"ה ואם, וע"ש נח ע"ב ד"ה לאחר, יבמות קג ע"ב, ודף קכא ע"ב, קדושין עא ע"ב, ודף עח ע"ב ד"ה לא, גיטין כח ע"ב, נזיר ד ע"ב, ודף מג ע"ב, ב"ב קכ ע"ב, סנהדרין עח ע"ב ד"ה גוססת, ערכין ד ע"ב ד"ה ולא, ודף יח ע"ב ד"ה לא, מכות ז ע"ב ד"ה אי ליתא. (מא"ן)

ונשותיהן גוססות. ה"ה הוס"ל נאתה מהן גוססת, ואפשר מפני דבתרי רובי גם לר"ת תתיים למיעוטא אחרא, ת' בית יעקב סי' ט עלה יד רע"ד. (ג' מהרש"א)

ונשותיהן גוססות מ"ד כו'. הקשה הסוי"ט דתרוייהו גוססות למאי כו'. וי"ל דלרבותא יותר קאמר, דלפ שמהיכן גוססות ואיכו שמתות יאמרו דה"ה שמהיכן גוססות מיתיים. (רש"ש)

רוב גוססין למיתה. נ"ב קדושין דף עג ע"ב, גיטין דף כח ע"ב, ערכין דף יח ע"ב. (הגהל"ב)

מתני'. משביע כו' פקדון ותשומת יד וגזל. נ"ב בפרק ויקרא מטות פרק טו. (הגהל"ב)

משביע אני עליכם. מ"ב ויקרא מוסה פט"ו. (יפ"ן)

שבועה שאא"י לך עדות כו'. הקשה המוי"ט שבועה זו למה, וי"ל דבפא"י לך עדות לבד סגי דזה הוה מוסגע מפי מחיים למיירי עיקר קרא, ומירן במיון הב' לחיידי דבעא הסניה נקטה ע"ש. לכאורה לף שם מיומבת דיכיון דפירטו פקדון ותשו"י כו' בלא נוקן דהא כבר הזכירם המשניע ש"מ שכוונו לנקוב השבועה אבל חדא ותדא. ולולי שבדברו דהוחיל דהמשניע לא כוון להשניעם אבל חדא ותדא בלא דפרט תניעמו, לא מהני קבלתן השבועה בפרטו לחלק, ול"ע בזה. (רש"ש)

חייבין על כל אחת ואחת. (שבועות לב ע"ב) מוספות ד"ה ואי. (לבוש. מא"ן)

חיטין ושעורין וכוסמין. מ"ב שם [ויקרא מוסה פט"ו]. ושם מסיק לפפי' של מין ג' ושל היוס ושל מאם ושלפניו ג"כ מייבין על כאו"א בשהשיבו בפרוטרוט, ובשהשיבו בכלל ג"מ בלא ג' אפי' במינין הרבה, וע"ש בפט"ו. (יפ"ן)

ושחבל בי חבירי. פירש"י מסוס יוס"כ נק"ל כו'. לכאורה גם בלא יוס"כ אית בית לאו בלא יוסף ואמאמעין דממונו מבלס יש כמוכות (לב.), והא דקאמר בגמרא סיפא מדא קמ"ל ושהלילך כו', מדא מתרי נקט דגם לפירש"י ל"ל כן, ולעד"נ כן גם מדקדוק לשון המשנה, דלפן נקטה ושהלילך בו' ולקמן גבי פטורי נקטה בלא ו', (ומשמעיות שהוא בו' לולי ט"ס הוא) משום דסם קלי בשבת על שיהסס. (רש"ש)

ושהדליק את גדישי. (כתובות לה ע"ב) רש"י ד"ה מאן. (לבוש)

גמרא. דבר הגורם. לעיל לב ע"ב. (מא"ן)

כיון דאילו מודה מיפטר לאו ממונא קא כפר ליה כו'. עי' שואל ומשיב מהדורא ד' מ"א סי' כה קו' דבשלמ"ה כיון דיכול להודות הו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה, ועי' ב"ק עה ב', ועי' י"ם ס"ק פ"ו סי' כו, ומשנה למלך פ"ג מגניבה ה"ח, מ"ש בקונ' זו, ועי' תומים סי' לח, ועי' שו"ת הר"מ מו"מ סי' ג ס"ק כה. ועי' בגליון ס"ק מ"ם בזה. (מהרש"ם)

והא חצי נזק קנסא הוא. עי' נמל"מ פ"ג מגניבה ה"ח בסוף דבריו. (ג' מהרש"א)

אלא למ"ד קנסא מאי איכא למימר כו'. לפמ"ש מהרש"ם ב"ק מ"ו דבניזוק תומדנא מוזה בקנס מייב, דלמא מיירי בכה"ג, ועי' ס' מלא"ל ליו"ד סי' סה שהעיר בזה, וע"ש בשו"ת סי' ח עוד קו' לפמ"ש תוס' סופ"ד דב"ק דלר"י לבד תמות במקומה עומדת ולא שבי בשמירה פסוסה מ"מ לא מיפטר בהוצאה, ב"ב לוקי בשמר ס"פ ותוצע תלי זנק מבד תמות, ע"ש בב"ק מה ב', ועי' מועפות לפס פ"ח סי' כ"ז ג"כ בזה, וע"ש שהקשה מהא דב"ק יג ב' דנגח והפקיר פטור, ונפמיפא קנים שם דזוקא במועד ולא נסב, וה"כ לר"י לבד תמות במקומה עומדת גם בהפקיר מייב וה"כ מהכא"ל דמיירי בהפקיר מייב ומ"ש בקונ' זו הוא עיקר ההתראה שיפיעבו דבר הגורם בעדותן, וכ"ז שלא נשלמו נעדותן גם אחר ההתראה לא הוי הגדה כלל, וז"ב. (ריטב"ן)

אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה כו'. עי' תבו ברכת יוסף אה"ע סי' ל"ו ופי' ק' ובריח מנהרסה אה"ע סי' מ"ב. (מהרש"ם)

הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב כו'. עי' תפס סופר מ"מ סי' עה ס"ו, ועי' גור אלי יהודה תפה"ע סי' יח, ועי' נוע שעשועים סי' סב. (מהרש"ם)

דאמר לה לדידה. עי' ס"ע אה"ע סי"ו ס"ח, ובפ' ל"ל סי' קכג. (ג' מהרש"א)

משביע עדי קרקע. פירושלמי לקמן פ"ו ה"ו אימ שבועת העדות אימ בעבדים ושטרות וקרקעות משא"כ בשבועת הפקדון והוא מהטוספתא רפ"ד. ועי' פ"ד ה"ב דמצע"ל פירושלמי לר"מ מפי עלמו אי מחייב בקרקעות וקנקנות, ופי' הפ"מ אי מדמיין לפקדון לחייב, ובאמת אימפכא הוא אי ילפינן לפטור, וכן בפ"ה ה"ב המבעית בפקדון צריך לפרש בהפך, דלמ כהפ"מ ע"ש ובנועו". (פ"ז)

שמע מינה משביע עדי קרקע חייב כו'. עי' ערוה הכמים סו"מ סי' יח מ"ם בקונ' זו, ועקלה"ם סי' ל"ט סק"ל, ועי' בב שמעתתא שמעתא ו' סופ"ו מ"ב בזה. (מהרש"ם)

עידי קרקע כו' דתפישא מטלטלי. כתובות פג ע"ב, ב"מ ד ע"ב ד"ה ואין, ולקמן לד ע"ב. (מא"ן)

וחזר אחד מהן כו' בתב"ד. ה"ב מוקי פירושלמי ה"ג ע"ש. (פ"ז)

אלא ראשונה אמאי. פירושלמי פ"ב ה"ח מתרץ לה משום דמלון העדים לשבות, ע"כ לפשר דשבתה השניה ועל הרשלושה להעיד, ועי' לקמן לז ע"ב. (פ"ז)

רש"י. ד"ה מי יימר דמישתבעת. גורם לממון הוא. עי' בב"ק קה ב כיון דאי מגניב ממונא קא כפר. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה ואמר. דהל"ל ואמר מר יהלוקו כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ש"מ. קאי נמי אהכל מודים בעד כו'. נ"ב יעוין כתובות דף פו פלוגתא דר"מ ורבנן, ובדף פח. (רב"פ)

בא"ד. קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה. ס"ע דמה שכתיפס לזה, דהל ר"מ ס"ל דמטלטלי משעבדי לכתובה (כתובות פו.), והמוס כתבו יעמוס (דף נט) דדוקא מניס ס"ל לר"מ ס"ל דלא משעבדי. וא"כ הל י"ל דעל עדי סוטה ל"ק להגמרת, די"ל דס"ל כר"מ דמטלטלי משעבדי, משא"כ בעד מיתה דלכו"ע אפי' לר"מ אינה נגבת אלא מן הקרקע. (פורת"י)

ד"ה אבל. קצת תימה כו'. עי' תוי"ט והמרס"ל ומהרס"ם. וצ"ע לייש דמריש לא שמעינן רק דשניהס יחד יכולים לחזור ולהודות בא"ד של כפירת הב', דהואיל שהב' חוזר מושן אמו ג"כ תם הס', וכלן אמעינן לקמן בכפירתו יוכל הס' לחזור ולהודות בא"ד של כפירת הב'. (רש"ש)

בא"ד. דכפירה והודאה שמעינן וכו'. אבל לא ידעינן אלא כפירה והודאה לידיה, אבל הודאה לידיה בכפירה דמבריה לא ידעינן, וה"ל דכאפר השני שב"ד גרס שלא יוכל הרשאון לחזור בתוך כ"ד של שני, נמלא שגרמו שניהס להפסד בהגע ג' בכפירת השני, והא ולאי דל"י הרשאון לעוון לולו היה השני חוזר ומודה הייתי מודה גם אני חון כדי דבורו. דמשום הא לא מהני למפסיים, לאמו השני מחויב להעיד ב"ד לכפירתו, ואפילו ניחא לקושטא דמילתא אני טוען הכי, מ"מ אפשר דהויגא טעי בהכי. ועמ"ש על התוס' לג ד"ה הא קיימא. (ראמ"ה)

שאנס כו' משום בשת ופגם. וכ' התוי"ט דמסתבר דכשם שמולק ר"ח בשה"פ לקמן כמו כן מולק בכאן, ונדחק בפ' לקמן מ"ש לייישב מדוע לא העמיד לדי דבריו בהך דקדיס. ולכאורה מיתה ע"ד דהא ר"ח ס"ל בעלמא דהגל"מ בממון דמי, וא"כ לדידי' בקנס נמי מייתיס כדאמר הס"ם לעיל לרמב"ם דהכא, ולהי"מ אכ' התוס' בכתובות (לד.) ד"ה ס"ל, י"ל דלפ אמו נאמר גם לר"ח דאין להכריח דלמאיר משום גזרה לממון בשה"ע, אך מ"מ תמוה דמנ"ל להקשות דילמא ס"ל לר"ח דהגל"מ בממון דמי גם לענין שה"ע ולהכי ל"פ כאן, גם בפסחים (דף ו') מתמא לכל אמריכן לר"ח בממון דמי. ואולי יש לחוץ דבריו למאי דמסקינן בכתובות (מב ב) דר"ח בפקדון לדבריהס דרבנן קס"ל, ולכן גם הכא הל"ל לדבריהס, ולפמ"ש לעיל (לב.) לאלק בין דהגל"מ דר"ח לדרמב"ם ס"ב דבריו בפשיטות. אבל קשה הא דאמר הס"ם ריש חזה קמ"ל כו', הלא גם תוס שלימלך לאפוקי מדר"ח, ועוד ק"ל בשלמא בפקדון טעמייהו דרבנן שפיר אלא שביק כו' וקמבע מידי דכי מוזה בי מיפטר, אבל בעדות אדרבה איפכא מסתברא, דקנס דכי מוזה בי מיפטר לכן תוצעם שיעידוהו קודם ללא תהני לו הוזאתו אח"כ, אבל בו"פ דגם אם יודה יהא מייב וכן אימתי שיעידו יהא מייב לף בהיל עליהס לתוצעם. אבר ע"כ נלע"ד דלף דילפינן מתמא מתמא משה"פ דבעינן תביעה ממון, מ"מ אמרינן דלכתי לף כתבי גנופי' לומר דאפי' לף תבעו על הממון גופיה רק שים בו ממון ג"כ מייבים, וקברא זו מצינו לתבי בפסחים (כה.) ע"ש, וכה"ג ביומא (מה ב) ע"ש ברש"י ד"ה הולכה בשמעלי מהו, וכן בתבתי בפסחים (ה ב) בס"ד ע"ש, וכן לענין קנס אע"ג דבפקדון פטור הכא י"ל דמייב מטעמא דלמרן, ומתורץ מתיתה התוס' ד"ה ס"ד, דעל תירוצם ק"ל למאי דמסקינן בכתובות שם דר"ח פוטר אפי' בשמעד בדין דכי הוה מודה היה מייב, ס"ב לדידי' גם בשה"ע יפטר, וה"ל להש"ם לומר אלימא דר"ח לף מיבעי לך דלמאר אלימא דרלמ"ש, וכן מתורץ מתיתה לקמן ע"ב בד"ה ונתמר. ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה לי מכס אחד לדעת הנ"י בשם הריטב"א בהשגה אלוס, דבע"ח נמיתה בעינן נמי שהביאתו בד"ד שיחיוה אבל לכתובתה לא מהימן, ס"כ אין מר"ח לעיל הכל מודים בעד מיתה שהוא מייב, דממ"נ אי מתבעתו להעיד לכתובתה אינו נאמן, אי להמילה הא בעינן תביעת ממון דוקא כדמוכח מפלוגתא ר"ש ורבנן, ובמ"ש ס"ש לעולה בתובעתו להמילה ועכ"ז מייב ע"ש מ"ש בזה, ועי' תבו ברכת יוסף מ"מ סי' ג. (מהרש"ם)

לאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה כו'. עי' ישועות יעקב תו"מ סי' כ"ם בתוך. (מהרש"ם)

דתניא ר' נחוניא בן הקנה. נ"ב [ירושלמי] תרומות פ"ו הל"ת, תוספתא ס"ק פרק ז. (הגהל"ב)

דתניא ר' נחוניא בן הקנה. עמ"ש בקמיס כט ע"ת מה שהקשיתי על היין ירושלים בכתובות פ"ג ה"ת, עש"ב. (יפ"ן)

ריש"י. ד"ה קמ"ל כו'. ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי. נ"ב ריש מסכת שמחות. (הגהל"ב)

ד"ה ושהכני כו'. שהמכה אביו. נ"ב סנהדרין דף פה ע"ב. (הגהל"ב)

ד"ה משום בושת ופגם. וכן נ' של אונס כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. אבל בושת הכל לפי. נ"ב כתובות דף מ ע"ת. (הגהל"ב)

בא"ד. וכן פגם בתולה כתובתה. בתוי"ט דמתני' דהכא (במשניות פ"ו) תמה על רש"י. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וכן פגם בתולה מאתים כו'. מה שהקשה התוי"ט דלא משכחת זכותא לנאוה בכתובתה, אין משכחת בכתובות (מג ב) במאנה ואוכל למשוך הטי"ב שיש לו בה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הא קיימא. וא"ב א"ש דחייבין. ולעד"נ דקושית הס"ם היא לפי מאי דלמסיק דהוזאה מהני כמוך כפירת הבע', ס"כ מני קמתי למימר היה לן למשנתינו בתרתי מב"ד

והוינן מודין מכ"ד לכפירתם, וכ"ז לר' יוחנן מכל לר"מ י"ל דדוקא מכ"ד עלמו מהני, ול"ק רק לרבה דס"ל יש עליו עדים פטור, אבל נאני עדים נמי"ז ס"ם למפטר רחמון מה"ט דלא שמל נאני מכ"ד, דאין נכרו כ"כ שישמל נאני, כיון דלא נ"מ ליה לענין ממון, דלא מסיק מדעתיה שימזור הרחמן ויוכה. ול"ק י"ל דדוקא הכא שמל נאני מכ"ד של רחמון ים לפטור, דסנרי שולחי ישמל גם נעדים המחרים מכ"ד שלהם, ולפ"ז ס"ל דקרובים נסומיהן היינו לענ"ד, דלגל"ה הוו עכ"פ נע"ז ושפיר סנרו שישמלם. (ראמ"ה)

ד"ה קמ"ל אין לפרש כו'. עי' רס"ם פ"נ דמו"ק סוס"י קיד, וכ"ם הס"ע סי' יז סק"ל, ופמתי מסוכה ס"ק קלג, ועי' מנו' פרשת מרדכי הס"ע סי' יט נזה. (הראמ"ה)

בא"ד. השתא מיהא. נ"ב וכן הוה לקמן דף לז: נגמ' להדיא. (הגרל"ב)

ד"ה א"ד. אבל הכא בשה"ע הוה קנס כשאר ממון שאם היו מעידים היה מתחייב הנתבע ממון כממון אחר. כל"ל, והשתר מיותר. (רש"ש)

דף לג ע"ב

גמ' א. שהוציא איש פלוני שם רע על בתי חייבין כו'. עי' מי' הר"פ. (מהרש"ם)

הודה מפי עצמו. כתוסות מכ ע"ב, ב"ק עה ע"ל ד"ה מסוס, ולף עד ע"ל ד"ה לתכחי, מכות ה ע"ל ד"ה וכן. (מא"ן)

אתאן לרבנן. נ"ב סנהדרין דף לג ע"ב ום"ש. (הגרל"ב)

לא משכחת לה הודה מפ"ע. (ב"ק עה ע"ל) תו' ד"ה מסוס. (לבוש)

מתני' שאני כהן. עפיהס"י. וק"ק דמ"ל נזה ג"כ מניעת ממון, כגון שנתן תרומת טנלו לכהן מפני ש"י שהוא עלמו כהן ועכשיו שנולע לו טועגו להמזירה לו דהוה מתנה נטועת ומשנע עדים ע"ז, ויותר לשיטתי לעיל. (רש"ש)

שהדליק נדישי בשבת כל"ל. (רש"ש)

שהדליק נדישי בשבת הרי אלו פטורין. עי' יהושע יעקב תו"מ סי' כה נמי' רס"ו דקיס לי' נדלנה מיני' מהני תפיסה, ועי' נשב שמעתא שמעתא ז' פ"נ. (מהרש"ם)

גמ' א. והאמרי נהרדעי לא כתבינן. (כתוסות כה ע"ב) תוס' ד"ה ואמר, (ב"ק ע ע"ל) תוס' ד"ה חמטלטלין, (נכורות מט ע"ל) תוס' ד"ה ס"מ. (לבוש)

כתבינן אורכתא כו' אוארן דסוטה. לקמן ל' ע"ל. כתוסות כה ע"ב ד"ה האמר, ב"ק ע ע"ל ד"ה חמטלטלין. נכורות מט ע"ל ד"ה ה"מ. (מאיר נתיב)

ת"ר מנין שאין הכתוב. נ"ב ספרל ויקרל מטוחות פרשה ח. (הגרל"ב)

ר"א נאמר כאן אוארן. ת"כ ויקרל מוצה פ"י, וכ"ה בירושלמי כלן. (יפ"ע)

רע"א כו' יש מאלה. ת"כ שם פי"ל ובפי"ו, וירושלמי כלן ה"ד. (יפ"ע)

ר' יוסי כו' והוא עד. נ"ב שם [ספרל ויקרל מטוחות] פרק י"ל. (הגרל"ב)

ריה"ג אומר. ת"כ [ויקרל מוצה] פי"ל, וירושלמי כלן ה"ה. (יפ"ע)

ראיה בלא ידיעה. נ"ב מה ע"ל ד"ה אלל, כריתות יג ע"ב ד"ה לפי פעי, לקמן לד ע"ל ד"ה לפי. (מא"ן)

ובידיעה בלא ראיה. (סנהדרין לו ע"ב) תו' ד"ה כמאן, לד, (סוטה לג, שבועות לא לב). [ד"ה מרבעתן הלנו לל נמצלו להם מקום פה, ומולי לימן לך הוה היימן על המחלת דף לד ועליו יסודו כל שלם אלה]. (לבוש)

רש"י. ד"ה שהוציא פלוני ש"ר. ואמר בב"ד כל כ"ל. (רש"ש)

ד"ה פטורין. דמידי דלא מטא לידיה. עי' רס"ו נכורות דף מז ע"ב ד"ה כותבים הרחמה, ובמ"ע סי' רעז ס"ק כת, ובב"י שם נשם רבינו ירוחם, ועי' פ' ים נוחלין דף קכז סוף ע"ת וברחב"ם שם. (ג' מהרש"א)

תוספות. ד"ה שאנס. (מעמ' קודס). **אם אחר אנסה קים לן דבושת ופגם וקנסה לאביה כו' כל"ל.** (רש"ש)

בא"ד. בנערה שנתארסה ונתגרשה כו' וקנסה לעצמה. לפי דעת הרמב"ם דנושת ופגם לאביה עי' נרח"ם סם סי' ה, הוה ליה להגמרא לפשוט מכאן דמשביע עדי קנס מייבין. (רש"ש)

בא"ד. וכן צריך לפרש מתני' דהתם כו'. נ"ב יעוין נמוס' ר"פ הלו נערות ד"ה ועל ג"ל, ובר"פ נערה שנאפשתה ד"ה לאביה. (רב"פ)

בא"ד. ושמא איבא לאוקמא בקטנה. נ"ב ול"ע שם נסוגיא. (הגרל"ב)

בא"ד. וכרבנן דאמרי התם. נ"ב דף מ ע"ל. (הגרל"ב)

בא"ד. (נסופו). עיין נמהרס"ל. ול"ע דמדנריהס מוכח דלא ס"ל לחלק כלל נלא כרשנה בין מנה לידיה, מדלא כתבו דקס"ל נא"ע דמטח לידיה, ול"ב ע"ב הל דנקט חנם ופפה בהרשנה מייני. ול"ל דכיון דהרשנה פסולה כעולה הטלימות. ג"ב כיון דלא מטי לידיה לא מצי למיעבד שלים. (ראמ"ה)

ד"ה היכא. א"נ איבא לאוקמי במקרקעי דוראי כתבי לי כו'. עי' הנמ רע"ל, וכבר נדפס זמ נסוף הסו"מ נשם מ"ל. ועי' מסל לנחרסם מ"מ סי' ג. (מהרש"ם)

בא"ד. בבא במעמד שלשתן. נ"ב ועיין תוספות ב"ק דף ט ע"ל, ונכנורות דף מט ע"ל. (הגרל"ב)

בא"ד. בבא במעמד שלשתן. עי' גיטין דף יג ע"ב תד"ה מסוס גופל. (ג' מהרש"א)

בא"ד. בכתובות. ל"ל "נמרובה". (חל"ג)

בא"ד. ובהכותב מסקינן כו'. כל"ל, וכרב"ל ט"ם. (חל"ג)

ד"ה ונאמר. תימה כו'. עמ"ב לעיל [נע"ל ד"ה שמנם] לאיצ מתיסנה סם"ד. (רש"ש)

בא"ד. תימה וכו' כדאמרינן גבי שבועת הפקדון בהזהב. אבל י"ל דס"ל כל הסיה קונגי לענין הסנה נלנד, דגלי קרל דפעמים שחייב להחזיר לו חומו דבר בעלמו והיינו כשמכך, ופעמים שאינו חייב כשלה מכך רק ייחד, אבל קרבן שבועה חייב בכל נוונה. ולקמן לו ע"ב על התום' ד"ה ומין, כתבתי פירוש אחר מהא דר"ח, וגם לשומו פירוש ל"ק קושיתם, דבשמת גם בעדים פטורין בשיעבוד קלקלות וכ"ב עיקר, ולכן הממיטו הפוסקים לדר"ח, ללדיק להפקיעו תו"ל הטעבוד בע"ח חייב בלא יחוד. (ראמ"ה)

דף לד ע"א

גמ' א. וא"ח אלא אחת (היינו כשהשביעם בפני ב"ד וזהו לכ"ע) **בפני ב"ד.** (פי' וא"ח בלא שם היתה הכפירה בב"ד ובלא כ"מ, ולפי מ"ש לעיל (לא.) בשם הר"ן חתא לחני לפי' ר"מ) אבל ס"ל כ"ע דהא השתא חייבי בלא בב"ד ותרי מילי ניהו, חתנם מפיקים"י משמע דהכל מלא מילתא, ותולי יש בו ט"ס. (רש"ש)

תחטא תחטא. (סוטה לג ע"ל) תו' ד"ה חתיא, (שבועות לא ע"ב) תו' ד"ה למייתי. (לבוש)

מפקדון הוה ליה למילף שכן חטא. לעיל לא ע"ל רס"י ד"ה כפרו, וע"ם ע"ב ד"ה למייתי, ולף לב ע"ל, ועיין לג ע"ל ד"ה מו, ולף לה ע"ב ד"ה מה, וש"ם ה"ה ע"ב, ספסיס לב ע"ב ד"ה מעילה, גיטין מל ע"ב ד"ה דכ"ע, סוטה לג ע"ל ד"ה חתיא תחטא, ב"ק קטו, סנהדרין לז ע"ב ד"ה כמלן. (מא"ן)

הנך נפישן. נ"ב שבת דף כה ע"ל וש"ל. (הגרל"ב)

א"ב משביע עדי קרקע. (שבועות לב ע"ב) רס"י ד"ה ס"מ. (לבוש)

עדי קרקע כו' עדי קנס. לעיל לב ע"ל, ועיין ע"ב ד"ה ס"מ, ולף לח ע"ל ד"ה חלל, וש"ם מנ ע"ל, ב"ק עה ע"ל. (מא"ן)

ולר' יוחנן דאמר התם משביע כו' אפי' לר"א פטורין הכא כו'. עמוס, כתוסות מ"ב, ועי' שער המלך פ"ה מה' עבדיס הי"ז. (מהרש"ם)

איבא ביניהו עדי קנס. עי' מל"מ פ"ג מנניבה סוף ה"ח. (ג' מהרש"א)

לימא ריה"ג ל"ל דר"א וכו'. נ"ל דשמר תנאי דילפי ממקום אחר דנממון הכתוב מדבר, ס"ל דקרל דלמה ויבע גלי לן דנממון מתקיימת נחלם מניימה, אבל לריה"ג פריך דע"ב פשיטא ליה מסברא ל"ש רק נממון, וע"ב ל"ל דר"א כלל ואפילו נסומדנא דמוכח טוענ. (ראמ"ה)

דתניא ר"א אומר גמל כו'. נ"ב [ירושלמי] כתוסות פ"ב הל"ל, ב"ק פ"ה הל"ל, תוספתא ב"ק פ"ג. (הגרל"ב)

גמל האוחר. נ"ב עיין ערוך. (הגרל"ב)

בירוע שזה הרגו. עמ"ס ב"ב נג ע"ל, וסנהדרין לו ע"ב, (ושם נדפס בטועות ר"ה לכתוסות, ול"ל רפ"נ). (יפ"ע)

בדיני נפשות נמי משכחת לה כו'. עי' מי הר"פ. (מהרש"ם)

דתניא א"ר שמעון כו' אראה. נ"ב מכילתא מסנטים פ"כ. (הגרל"ב)

דתניא א"ר שמעון בן שטח. עי' נמהרס"ל. ונדניו תמוהין, מלא לכלל נלא נגריעתא והרוג מפרפר היינו פילכוס. ומו קשיא לו ללכאורה בימנות דף קכ שם משמע למתן דבעי כת, לף בעי הת וש"כ מה שהניח נל"ע למי התום' לק"מ, דשמא שמעון בן שטח סבר כמ"ד משום נלנול רוח ולא מייב לפרכוס. ען י"ל דמ"כ מיקמי על מידך תמורת, ודוק. (דד"ל)

אראה בנחמה. נגלי סנהדרין כרשום, וכן מיושלמי שם פ"ד. (יפ"ע)

משביע עדי קנס כו' נהי דידיעה בלא ראיה אשכחן. ל"ע דהיכי תשכחן ידיעה נלא רלייה גבי קנס, הת הוה מודה בקנס ופטור, וכלתימה ב"ק (מנ:) גבי קנס, דלי תתו ותפדיהו דקטל עבדת ולא ידעי תם תם מועד ותמר מועד הוה לינו מלטם ע"פ עלמו, וש"כ היכי תשכחת לה ידיעה נלא רלייה. ותפשר לתחוק ולומר דמ"מ הוה לחייב דחייב דנזירת הכתוב הוה לע"פ שלא מועל עדותן כלל, ועיין זה היטב.

מי לא בעי מידע אם עכו"ם הרג או ישראל כו'. עי' שומל ומשיב מהדורת ד' ס"ב סי' קפד, ק' לרשנ"ל מתנו' ח"ג סי' שעת דברוג ישרחל אף בדיני נפשות חוליגן בתר רובא, ס"ב מלכמ"ל כה"ג, ולק"מ דבכה"ג הוי ידיעה, לף ל"ע מתום' ד"ה מ', וי"ל לפמ"ם הר"ן בתי' חוליגן ס"ג דתרי מיעוטי הו"ל פלגא, ומזה י"ל קו' תוס' ד"ה מ' ולו"ק. (מהרש"ם)

מי לא בעי מידע נכרית כו'. מיושלמי כלן ה"ה מ' נרמיה היא לו מתרימת. (יפ"ע)

תוספות. ד"ה ה"ג תבעיה. ולקמן בשמעתין מוכח. עמוד ב נפסקא ר"ם תומר כו' מתכו עליה כו'. (ג' מהרש"א)

בא"ד. (נסופו). לו"ל הנלע"ד דל"ד כלל, דפקדון ס"ל תבעיה כדלעיל לב ללא קייל נמי נתבעיה, הלכך ל"ד מנו"ה טפי לעדות מלמעילה, ללא תבעיה וכפריה להדל מתשבין שבא ע"י כפירה ותבעיה, אבל עדות דבעית תבעיה דמיל טפי לפקדון דשייך בי תבעיה מלבעוני ל"ם ומתשב שפיר בתרתי. (ראמ"ה)

ד"ה דאי. דרבי אחא איית ליה. נ"ב ועיין בתוספות פרק לתל דיני ממונות. (הגרל"ב)

ד"ה על פי. חבר היה כו'. עי' מי הר"פ. (מהרש"ם)

בא"ד. וכמ"ד. נ"ב מיכא למוקמיה לכיפה וכשמואל סנהדרין דף פת ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. ואע"פ שהיה כאן פירכוס. ל"ל שהרי היה מפרפר דפי' מתעגל ומתגלגל עי' בערוך. והמהרש"ל ל"ד. (רש"ש)

בא"ד. ומיהו מכאן יש לדחות כו'. ול"ל מהא דחוכחין, אבל מדהכא הלתי קיימל דהכי נמורנם היה כמ"ם בתחלה. והמהרש"ל ל"ד גם זה. (רש"ש)

בא"ד. ומיהו מכאן יש לדחות ולאוקמיה כגון דמחי בביתא דשישא. ל"ל דקלי על הת לתמר מלמד שחוכחין חומו, וכן כתבו התום' גיטין (ע:) בד"ה כגון דמחי, דהת לתמר שחוכחין חומו מיירי בניתת דשיפת, וזהו שכתבו ומיהו מכאן קלי על הלתיה התחרונה שהביאו. ולפי"ז קרה לתיקת המהרש"ל ז"ל משום דפירש דכוותם על הת ד"ם בן שנת ולא ידעתי למה. (פור"י)

דף לד ע"ב

גמ' א. כל מילתא דלא רמיא. נ"ב לט ע"ל, ולף קט ע"ב ד"ה מלא.

כל מילתא דלא רמיא. נ"ב נ"ב דף לט ע"ל, לקמן דף מת ע"ב. (הגרל"ב)

מחכו עלה במערבא. נ"ב לעיל דף כו ע"ל וש"ב. (הגרל"ב)

מחכו עלה במערבא. עי' מה"פ לקמן פ"ה ה"ג ד"ה ניח כלן ונטוע". (יפ"ע)

מחכו עלה במערבא כו'. עי' רשד"ם מיו"ד סי' רמ"ל נסוגי זו. (מהרש"ם)

דלא כתיב ונעלם. לעיל ה ע"ל, ולף לף ע"ב. (מא"ן)

כי אתא ר"פ ור"ה כו' מבי רב. נ"ב זכחים דף טו ע"ל. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה מחכו. ד"ם הס"ל, ומ"ל דגמר מפקדון. וכ"ב מהמהרם"ל. (רש"ש)

ד"ה והא אמר כו'. מופנה היא. נ"ב נדה דף כט ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה ועדים. ובקונטרס פירש שע"י שהם בחוץ לא הכיר בהם הנתבע. ונ"ב לכאורה משמע דרס"י ותום' לף פלינ בדינה כלל, רק דרס"י מוכחת דמילתת נקט שהיו מצוחן, דאילו היו בפנים בודאי לף היה טוען להד"ם שהכיר הכיר תומם. ותכן אתר העיון נרלה טפי דרס"י ז"ל סובר כדעת הנמנ"ת בשבע"ת, שהוסיף להלכה בטוס"ע נסי' עט שעיף ד לשם העדים היו מצוחן ולא הכיר הנתבע בהם, תו לפילו שם שמעו שאתר בפירוש שמקבל המעות בתורת הלוחה יכול לומר דאין שקלי ודידי שקלי, ומה שהוחה לו שלוקח המעות בתורת הלוחה, היינו משום דבשופין אתר לף היה יכול להועיל ממנו, ומתך עלמו שיהיה יכול לטעון משטה היו דלא רלה עדים. [וכ"ב שם הגר"ת ז"ל בשיטוניו בפקי"ב דהנתי מייני נמי בכה"ג] ונזה כוון רס"י ז"ל במ"ש הכיר בהם הנתבע, דלפילו היו מבפנים והכיר בהם הנתבע לף היה יכול לטעון משטה, ותתנם תד' התום' תלו תינו מלטם ע"פ עלמו, ותתהני על הכ"י והתתרונים ז"ל שם שלא הפיתו דעת התום' נזה ול"ע. [וע"פ דברי בעה"ת תלו יש לישב דברי העיר שוגן שהוסיף בטוס"ע נסי' רה סקי"ת ונמנם הטיג עליו הסמ"ע שם, ודברי הנתינות שם בישוב דברי הע"ם תמוהים ויעוין בתק"ו תי"ב]. (חש"ל)

ד"ה כי היכי. תימה כו'. ועי' נרש"ל ונרש"ם. וע"ל לישב מתיסת התום' דהמוכח הוא דע"כ ר"ל דבשטעת העדות חייב בתוסנע ובשבע, דל"ם דפרכת הק"ו הוא מתוסנע לנד דפטור בשטעת הפקדון וחייב כאן, ת"כ נהקל ותומר ה"ל למתסב גם כן דחייב נשבע מפ"ע ונעדות פטור. (רש"ש)

ד"ה הנך. אין ג"ש למחצה. נ"ב זכחים מת ע"ת. (הגרל"ב)

בא"ד. הא אין גז"ש למחצה. וי"ל ע"פ הסוגיא דלים מנחות, דלמר הסם תליגא דר"ם דדרש טעמת דקרא ם"ל גז"ם למחלה היכא דמסתבר טעמת, ות"כ ת"ם ה"נ מסתבר לר"ם למילף טפי פקדון ממעילה דש"ח לחמיד מסוס דהכך נפיכי. וכה"ג כ' תוס' עלמם בשם ר"י כמולין (סוף דף לה) תליגא דר"ם גבי היקש ע"ם, וכתום' סנהדרין (דף עת), ותום' זכחים (מת.) בתי ב', ועי' תוס' ס"ם הגוזל. (מצפ"א)

בא"ד. ואפילו היתה קבלה וכו'. עיין לקמן רפ"ה דמייבת נהכי לנריימת לחמיי כר"ם. וטעמת דר"ם הל"ל דסמיך חמתי לחמר (לעיל כת.) דכל נמנע שקר לוקה משום לת יעקה וכו' ולעוה לעוה ב' פעמים וכו', ויעין לוקה מסתברת למילף ממעילה לפיסנר מקבץ ולת לדמייה לעדות, אבל בעדות ל"ם התרמה ומלקות, וכנין ס"ל דפקדון תוצת מכללת דבטוענ שקר ממלקות, תו בתלקות וקבץ תו בתלקות בהתרמה וקבץ נלת התרמה ככל לדדים הבטוענ ללקמן רפ"ה, ועמ"ם רפ"ה ומ"ם.

דף לה ע"א

מתני'. משביע אני עליכם וכו'. מ"ב ויקרל מוצה פי"ל. (הגרל"ב, יפ"ע)

שאמר כו' ליתן לי מאתים זוז כו'. וכ' התוי"ט ותפי' הוא עני כו' ללת מטעת נדר כו' שתין ב"ד יוכלין לנקטיו כו'. תתין ליה הלת תנן בערכין פ"ה תייבי ערכין ממכנין תותן. ותולי דוקל נזכרין תבל לת ע"ל ב"ד, ע' ב"ק (מ.) תד"ה תייבי כופר ומהכ"ם שם, וכתן תין נומר דנבל"ת נדקה ימכנוהו, כיון דתיינה רק לעני פרטי תין לסם להזדקק נזה. (רש"ש)

משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני כו'. כתו"ע נתב שתם עמו תמן ותת"כ ידעו ולת העידו הוי בטוענ פיטור, ול"ב דהוה בנשבע לקיים תה"מ, כמו בפ'

לעיל דשטעה שלח נעידך הוי נשבע לנעל לה"מ. (רש"ש)

כשתדעו לי עדות. מ"כ שם [ויקרא מוצה פ"י. (יפ"ע)

עד שיהא מתכוין להם. נמשנה שכיוצאלמי ליתא כרשוש בגליון. ומוכרח גם בירושלמי שם ה"ז וה"ח ל"ג וזאת, ממלי דמצע"ל שם מי משום שלימו יודע נהן לו שלימו מתכוין, ועי' מה"פ שם ה"ח ד"ה ר' מנא. (יפ"ע)

עד מפי עד. מ"כ ויקרא מוצה פ"י. (יפ"ע)

שלח ביד עבדו. נ"כ ספרא ויקרא מטותא פרשה ח. (הגרל"ב)

שלח ביד עבדו. מ"כ [ויקרא מוצה פ"י] מקרא ושמעה קול עד שישמעו מפי המוצא, [ומוצא בירושלמי ה"כ]. (הגרל"ב, יפ"ע)

שאמר להן הנתבע. עי' פי' המשניות לרמב"ם. (חת"ס)

עד שישמעו מפי התובע. לעיל ממיינן דע"י שליח מ"ח מלא נפא נהרשאה, ובמוצ"ע אות לך ממה על הרמב"ם נפ"ט מהל' שבועות ה"ו שכ' פשם שלומו, ופיים ול"מ מי שהעיד פה ועע"ג, ומחיכי שנעלם ממנו שכבר העידו המוע"ט לקמן פ"ה מ"ג, והלמ"מ נפ"ו שם ישמעו. וכן ממיכיי על הפ"מ נפי' בירושלמי שהמיף מ"כ דממעמו שליח, וכ' דלהמה הרמב"ם מפני גמרא דילן לממרה למהני נפא נהרשאה, ועעלה מכ"מ לחלק מין שליח פחם לפא נהרשאה. (רש"ש)

גמרא. ת"ר משביעיני. נ"כ [ספרא ויקרא מטותא] פי"ח. (הגרל"ב)

תחטא כו' בתביעת ממון. לעיל לג ע"ח ד"ה ושמנם, ועי"ש ע"ב ד"ה נפא, ודף כה ע"ח, סוטה לג ע"ח ד"ה חמיש, נדרים ג ע"ח ד"ה שבועות. (מא"ן)

מה להלן בתביעת ממון. ה"נ בירושלמי ה"ו. לך המס מעמע דהנ"מ הוא מנפש נפש וכמעומר בירושלמי פ"ג ה"י, וכלן פ"ד ה"ב, ופ"ה ה"ח וה"ב. (יפ"ע)

עד מפי עד כו' לא יגיד. שנת קמה ע"ב, יעמות קכג ע"ח, כתובות כ ע"ח ד"ה ור"י, מולין סה ע"ח, לעיל ל ע"ח ד"ה כל, ולף לב ע"ח.

מאי תלמודא. נ"כ מולין דף קמ ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

אר"א אם לוא יגיד. ה"נ בירושלמי ה"ט, וסס עושה נירסותא, דלעיל דל"ח ואסיקנא מתני'. וקשה דהלא ר"ח מפרש טעמא דמתניתין ואין שייך נירסותא כזה. ונראה דל"ל ולירסא מתניתא והיינו הבריימא בירושלמי ה"ב, ונ"כ ויקרא מוצה פ"י מקרא ושמעה קול אלה ע' לשמיעה, ור"ח קאי אטעמא קבלת העדים השנועה, וז"ל בירושלמי מי מניין ולא מניין [לומר] לנתבע מיידין כו'. (יפ"ע)

ואם לאחר לא יגיד פטור. עי' כ"מ פ"ו משבועות ה"ו, ותשב תמה עליו תו"ט פרק ה דמסכת מ"ב. (מהרש"א)

ואם לאחר לא יגיד פטור. עי' תוס' סוף ד"ה ר' יוסי ומ"ו מי' יט מהא דיד עבד כיד רבו לענין שלילה נטעלים. (מהרש"ם)

מתני'. משביעיני כו' שמות שאין נמחקין. לקמן לח ע"ב ד"ה כר"ת. סוטה י ע"ח ד"ה אלא, ועי"ש שם כ ע"ח ד"ה מגילה, ודף כד ע"ח ד"ה ורבי יונתן. (מא"ן)

המקלל בכולן. בירושלמי ה"י איתא ר"מ כדעתיה כו' קלנם בניעוי ר"מ מחייב ומכניס פוטרין, ובירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ח גם לרבנן כוויע נאוהרה רק ללא מחייבי כרת ולר"מ מחייב כרת ולא מיתה, והחכמו ע"ש שם תני תני. ועמ"ש סנהדרין נו ע"ב, ולקמן לו ע"ח. (יפ"ע)

המקלל אביו ואמו וכו'. נ"ע מנלן דנעני כנר, וכן לרבנן נמקלל עלמו ומחכיו מנלן כנר, ובסנהדרין סו נכ"ע איתא דמנדף למלן ללא דריש שיבנך שם נשם, מיע מיבנך יוסי לאוב. (דאמ"ה)

המקלל עצמו וחבירו. נ"כ מסכת סופרים פ"ד. (הגרל"ב)

אל יכך וכו'. למניעת נרכת ה' קללה גמורה היא, דבלתי נרכתו ח"ח להחקיים. והא דתמרינן קדושין סו לא נרכה וכו', היינו הנרכה הכתובה שם. ועיין נר"ן, ובבניו נע"ג דהא מפקינן למתניתין בגמרא. (דאמ"ה)

גמרא. בשבועה האמורה בתורה. עי' נדרים יד ע"ב ומה שכתוב שם, ועי' (במצו') [נר"ן] ריש נדרים סוף ד"ה שבועות כשבועות. (ג' מהרש"א)

אמר אביי. כל"ל ומיבא ליה ע"ס, כי כמו שרגא לן רלה לת ר' יהודה (שביום שמת ר' יהודה נולד רבא [קדושין עב:]) גם לפי רלהו ולא דבר עמו, כדמשמע פרק שלשה שתלכו [נרכות מת.] דמרוייהו קטנים כי הדדי הוו. [ועי' מ"ס בהגהותיו, ולגירסת הנ"ג ותב"י שם ניחם הכל]. (יעב"ץ)

אמר ליה אביי. פירוש לרב יהודה. ול"ע דהא ביום שמת ר"י נולד רבא, יומא (לת:), ואפי' ורבא משמע שנולדו שניהם שוין, נרכות (מת.), דאיתא התם אפי' ורבא הוה יתבי קמי דרבה אמר להו למאן מברכין, משמע שהיו שניהם תינוקות. אך ב"ל ליתא ל"ל לרב יהודה דהא משמע שהיה גדול ממי רב יהודה, ויש שגוסרין שם אפי' ורבה בר בר חנה, ועיין סוף מו"ק. (פורי"ו)

אלא אמר אביי ה"ק. ה"נ מפרש הפ"מ בירושלמי. (יפ"ע)

אלו הן שמות שאין נמחקין. נ"כ מסכת סופרים פ"ד. (הגרל"ב)

אלו הן שמות שאינן נמחקין. מס' סופרים פ"ד, ובירושלמי מגילה פ"ח [ה"ע]. (יפ"ע)

כגון אל אלקיך כו'. עי' גי' הרי"ף שמיוסנת טפי. (ש"ש)

אלהיכם. פשוט דהוא הדין אלהינו (עי' שילת יעבץ ח"א סקכ"ג) וכן אלהיהם (דאפי' ה'), כדאיתא לקמן דהכנוי נלנד נממק לת"ק, ולאחרים דהלכתא כותייהו גם הכינוי אינו נמחק, ונראה שנאמנו מהסופר או ע"ס. (יעב"ץ)

חנון ורחום וכו'. (סוטה ו ע"ח) תו' ד"ה אלא. [ה"ה עי' נשו"ת תשב"ץ חלק לאשון סי' קעו, ועמ"ש בחיבורינו על תו"ח סי' פל].

רש"י. ד"ה ראה סיעה. שנת קמה ע"ב, יבמות קכג ע"ח, כתובות כ ע"ח ד"ה ור"י, מולין סה ע"ח, לעיל ל ע"ח ד"ה כל, ולף לב ע"ח.

מאי תלמודא. נ"כ מולין דף קמ ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

אר"א אם לוא יגיד. ה"נ בירושלמי ה"ט, וסס עושה נירסותא, דלעיל דל"ח ואסיקנא מתני'. וקשה דהלא ר"ח מפרש טעמא דמתניתין ואין שייך נירסותא כזה. ונראה דל"ל ולירסא מתניתא והיינו הבריימא בירושלמי ה"ב, ונ"כ ויקרא מוצה פ"י מקרא ושמעה קול אלה ע' לשמיעה, ור"ח קאי אטעמא קבלת העדים השנועה, וז"ל בירושלמי מי מניין ולא מניין [לומר] לנתבע מיידין כו'. (יפ"ע)

ואם לאחר לא יגיד פטור. עי' כ"מ פ"ו משבועות ה"ו, ותשב תמה עליו תו"ט פרק ה דמסכת מ"ב. (מהרש"א)

ואם לאחר לא יגיד פטור. עי' תוס' סוף ד"ה ר' יוסי ומ"ו מי' יט מהא דיד עבד כיד רבו לענין שלילה נטעלים. (מהרש"ם)

מתני'. משביעיני כו' שמות שאין נמחקין. לקמן לח ע"ב ד"ה כר"ת. סוטה י ע"ח ד"ה אלא, ועי"ש שם כ ע"ח ד"ה מגילה, ודף כד ע"ח ד"ה ורבי יונתן. (מא"ן)

המקלל בכולן. בירושלמי ה"י איתא ר"מ כדעתיה כו' קלנם בניעוי ר"מ מחייב ומכניס פוטרין, ובירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ח גם לרבנן כוויע נאוהרה רק ללא מחייבי כרת ולר"מ מחייב כרת ולא מיתה, והחכמו ע"ס שם תני תני. ועמ"ס סנהדרין נו ע"ב, ולקמן לו ע"ח. (יפ"ע)

המקלל אביו ואמו וכו'. נ"ע מנלן דנעני כנר, וכן לרבנן נמקלל עלמו ומחכיו מנלן כנר, ובסנהדרין סו נכ"ע איתא דמנדף למלן ללא דריש שיבנך שם נשם, מיע מיבנך יוסי לאוב. (דאמ"ה)

המקלל עצמו וחבירו. נ"כ מסכת סופרים פ"ד. (הגרל"ב)

אל יכך וכו'. למניעת נרכת ה' קללה גמורה היא, דבלתי נרכתו ח"ח להחקיים. והא דתמרינן קדושין סו לא נרכה וכו', היינו הנרכה הכתובה שם. ועיין נר"ן, ובבניו נע"ג דהא מפקינן למתניתין בגמרא. (דאמ"ה)

גמרא. שאינו מתכוין לשם. עלח להשניע נו, לכמיע ונשמו משנע. (יעב"ץ)

בא"ד. שאינו מתכוין לשם כו'. מולי יכוונו למע"ב כמוכה (ה.) ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. שאינו מתכוון לשם וכו'. וע"ע מי' המוסף מתוה דהא ודלמי מכוון לשם, דהא מינו מיע רק אם משניע נשם. ועי' שם תפתרא ישרהל על המשניות שתי' דמתני' מיירי דלא השניע רק נשם של ג' מוחיות ע"ש, ולדעת הסוברים דשטועה נכתב מיקרי שטועה, י"ל דמיירי לכתב נכתב נשם של ד' מוחיות אבל נפיו לא הזכיר כלל. ומיהו יש להסתפק דמשמעע מפי תחריס ממון נכתב אפשר דלא מהני לד"ה, ול"ע כוה. (חש"ל)

ד"ה ה"ג. ואיצטריך דלא תימא נימוקו עמו. גמרא מפורשת נניולא זה נכנורות (לו.). (רש"ש)

בא"ד. נימוקו עמו. ני"ב נ"ק דף כד ע"ח. (הגרל"ב)

בא"ד. נימוקו עמו. עי' רשב"ם ב"ב קמא ע"ח ד"ה ופסיק וכו'. (חת"ס)

דף לה ע"ב

גמרא. ת"ר כתב אלף. נ"כ מס' סופרים פ"ד. (הגרל"ב)

כ' אלף למד מאלהים. [מ"ס פ"ד, ובירושלמי מגילה פ"ח]. (יפ"ע)

שין דלת משדי. ע' רש"י מנחות לה ע"ב ד"ה שם ה' נקרא עלין. (ג' מהרש"א)

אלף דלת מאדני. זה שיט מלשון הבריימא ולניך לממקו. עי' נמוס, ע"ח ד"ה נאל"ף דלי"ת, ובכ"מ נהל' יסודי התורה פ"ו ה"ד ונהגשות שם ומגדל עוז שם, עלח ל"ל ש"ין דלי"ת משדי, לד"י ד"ח מלנאות. (רד"ו הלוי)

ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק כו' שנאמר והוצאתי את צבאותי. נ"כ ובירושלמי פ"ק דמגילה ה"ט מפיא ר' יוסי הקלת לכתיב ופקדו שרי נצמות ע"ש. ומ"ש נגמ' כאן דשם של לוט לא נח מדני הנה נח מלא עכלך מן, הוא קודש, מי שים נידו להמית ולהמיות. עי' מורה נבוכים פ"ו לשני המפרש לה נ"כ על המלאכים שים להם נחיוב על הטוב תמיד, ותמיהני שלא התעורר מש"ס כאן.

ר' יוסי אומר צבאות. נמ"ס [פ"ד] ר' יוסי אומר נמחות מול, ולמ"ל מ' שים לנזרה היו כותבין לומיין בירושלים והיו מותקין נמחות שהיו נוהגין נו מול שנאמר ופקדו שרי נמחות, ובירושלמי מגילה פ"ח ה"ט גם דברי רשב"ג ע"ש ר' יוסי. (יפ"ע)

אין הלכה כר' יוסי. נ"כ מע"ג דניתוקו עמו ומסתבר טעמו. (הגרל"ב)

כיצד כו' ל' נמחק. נ"כ [ירושלמי] מגילה פ"ח ה"ט. (הגרל"ב)

לאחריו אינו נמחק. נ"כ שם. (הגרל"ב)

שכבר קדשוו השם. מכאן מוכח דנעניו כסהדן נכתיבת תוחיות השם וגם הנעפל מלאתריו כדי שיקדשו, ולהכי לא תשיב לעיל זה' מהויה וכה"ג, ולהכי לא תשיב פ"ק דמגילה נחילוק שבין פרשים לתו"מ הא לכסהדן, משום דהשמות נריך לפרשים ג"כ כסהדן ולא פסיקא ליה. (ראמ"ה)

הלכה כאחרים. ה"נ שתים בירושלמי [מגילה פ"ח ה"ט]. (יפ"ע)

כל שמות האמורים בתורה באברהם. נ"כ ויהי כאשר התנו אלהים אותי, יש מתלוקת בירושלמי פ"ח מהגילה הל"ט אם הוא קודם או מול.

באברהם קדש חוץ. בירושלמי [מגילה פ"ח ה"ט] תון מפסוק ויהי כאשר התנו אותי אלהים ויו"ח פ"ק דר' יהושע ונמ"ס [פ"ד] הוסיפו שני הפסוקים נפלוגתא, ועי' שמ"ר פכ"ד, וירושלמי סוכה פ"ה דר' יהודה דריש נוי ואלהים דקאי על פסל מיכה, וה"ע ול"ל נ"ש עשית קדש חול, ולא הוסיף פלוגתא זו נמ"ס לענין מי הוי קדש או חול, ונלאה דגם ר' יהודה לא תמר כן ל"ח לדרשה, וה"ע ול"ל שתין לדרוש כן לגבי יהיה טעות מקדש לחול.

חנינא בן אחי ר' יהושע וראב"ע משום ר"א המודעי אמרו אף זה קודש. נ"כ מע"ג דתניא כן תמי ר"י היה נומן רגינו הקדוש, עי' (נרכות סג.), ותב"ע היה נשיג נזמן מוכן ניתר, ולדעת התוס' שפת היה עדיין נזמן מוכן נהמ"ק, תין קפידת כמה שמוכירו קודש, כמ"ש התוס' מנחות (סה:) ותוס' נ"מ (ד:) תין למוס כמה שמוכיר תלמיד קודש לרב. ועי' נלר שבע שתי נסוטה פ' עגלה ערופה. (מהרצ"ח)

כמאן אזלא הא דאמר ר"י א"ר. (שבת קכו ע"ח) תוס' ד"ה לכתיב. [ה"ע עיין מ"ש לנאר דברי התוס' שם בהגהותינו]. (לבוש)

כמאן אזלא הא דאמר ר"י אמר רב כו'. נרכה דכל חזיל לטעמיה נרכה נפא [נ, יח] דס"ל ג"מ ומחותר נמוכה אף נתר עניינית, והא דנפ' השומל (נ"מ קנ.), ום"ם שנוה הקן משמע דס"ל דיש קדר, אפשר דע"ה דנתר קרא הוא, וכ"ל נרכות (מ.). ולתימי למהרש"א נת"ח נע"מ (קף פו) שהקשה לאפרש"י נחומש פ' וירא. ולפמ"ש ה"ש פרש"י, דרב חזיל לטעמי' נרכה הנ"ל. (מצפ"א)

האמורים בלוט. מס' סופרים [פ"ד]. (יפ"ע)

כל שמות האמורים בלוט חול וכו'. ו"ע פי' כל השמות של ל"ף לל"ת, וכן פירש הריטב"א ז"ל נתידושיו כאן והוסיף נכ"מ נפ"ו מהל' יסודי התורה ע"ש, וכ"כ המהרש"ל, ולף לליכא למ"ל מד הנה נ"ל מדני, כנר כתב הריטב"ל דמנד ריימנו לתינן נקנו נם הנא של שמות ע"ש. ותמנם נם עיין יעקב כאן להנאון נעל מק יעקב, עלה נדעתו לומר דנם שמות של י"ה ג"כ חול, נגון כי משמיט ה' לת העיר וגו', וכנר השיגו הנאון מוהר"ל פלעקלעם בספרו מלחמת הקודש נפ' וירא ודמה דנריו נשמי ימים, ו"ע עוד נמע"כ ל"יפ קושית הריטב"ל והמהרש"ל ז"ל הנ"ל ע"פ דנרי המדנש דנה נפ' וירא, דאיתא שם על הפסוק רק לאנשים האל כו' ד"ל מלהום שם, ולכן נם הנמ' כאן להוציא מזה לכל השמות של מלף ללית הוא חול, ולף פסוק זה דרק לאנשים האל ג"כ הוא חול ע"ש. (חש"ל)

כל שמות האמורים בנבות קדש במיכה חול. ו"ע ק"ק לכאן מנואר דשמות של מלף למד מולי הוא חול לד"ה, ולולי מנרגוש יונתן נן עוזיאל על הכתוב ויאמרו לו שאל נא נאלהים [נשופטים יח פסוק ה] פירש שאל כעין נמיומרו לה', וכן נפסוק י והאחן הנה נתנת ידיש כי נתנה אלהים נידכם, פירש אלי מלרק רש"י כן ועע"ג. ולולי דמשום זה לא הניח כאן רש"י רק קלא לולו אית אלהים, משום שפיש פירש גם התרגום ולית אית טעותא, אבל ל"ש דהכי נגמ' אמרו לכל השמות של מלף למד הוא חול, ורש"י נעצמו פירש על קרא דשאל נא נאלהים דהיינו נתרפים ושלא כפי' התרגום, ול"ע. (חש"ל)

האמורים בנבות קדש. נמ"ס תון מנרך נשות אלהים ומלך, ובירושלמי [מגילה פ"ח ה"ט] מוכח זה הפסוק ולית אית טעותא. (יפ"ע)

במיכה חול. (שבועות כט ע"ח) תו' ד"ה לע"ח. (לבוש)

במיכה חול. עיין [נפ' מגלל עוז, לפן נותן] פינה שנית [אות מ] לתולר הטוב. (יעב"ץ)

ר"א אומר כו' יש מהן חול. נמ"ס הוא ע"ס ר' יוסי. (יפ"ע)

יש מהן חול. לעיל כט ע"ח ד"ה דעבודת. שנת קכו ע"ח ד"ה לכתיב. מס' סופרים פ"ד. תנות דר"ל פל"ד. ע"ז יח ע"ח ד"ה ההוגה. (מא"ן)

חוץ מזה כו' כל ימי היות בית האלהים. בירושלמי [מגילה פ"ח ה"ט] סתיס כמ"ק דגס יוד ה"י שנמיכה חול, ומסיים חוץ מזה כל ימי היות כו' שהוא קדש. (יפ"ע)

א"ל ר"א וכי מבטיח. מ"ס [פ"ד]. (יפ"ע)

והם לא בחנו. נגלי יומא כרשוש, וכן בירושלמי [מגילה] שפ"ז. (יפ"ע)

ופנחס בן אלעזר בן אהרן עומד כו'. כל"ל, ומלת הכהן ליתא נקרא. (הגרל"ב, רש"ש)

למלחמה עם בנימין. נ"כ בני בנימין. (הגרל"ב)

כל שלמה האמורין בשה"ש. נ"כ סופרים פ"ה הל' יז. (הגרל"ב)

כל שלמה האמורין בשיר השירים קודש וכו'. עי' בר"ן וריטב"א כאן ללמו לענין מיסור מסיקה קמבר, דולמי נמחקין, ללא עדיף מחנון ורשום ושאר הכינויין דמוכר לחומקן, אלא לענין שטועה קמבר דהוי קודש, ואם השניע לעדיס כשם שלמה המשור נשיר השירים הרי אלו מיינין,

דכיון דכל שלמה הגמר בשיר השירים קאי על הקב"ה, הוי כמו דנאמנו בהקב"ה בפירוש, וכמו בשבועת אמנון וחמור דתמרין דוודאי כמי שאמו רמוס ואנון קמלר. ומיהו מד' הרמב"ם נפסק"ו מהלי יסוה"ת משמע להדיא דס"ל דאינו נאמנין. ולפי מד' הרב"ז נח"מ בלשונות הרמב"ם ז"ל נפי' סז דס"ל כן בד' הרמב"ם, וד' הכ"מ שם ס"ע, ומהשמטות הרי"ף ז"ל לנבריאת הלזו אינו נלפיה דס"ל כהר"ן והריטב"ח, דה"ג השמיט לנבריאת דכל שמות הנאמר לענין לוט וכו', ושם נודלי ג"מ לענין דינא. [ועי' בלח"מ כאן דכ' ג"כ דלאו לענין שאינו נאמנין קאמר, אלא לידע פירושו וכו'. וכ"כ בתשובותיו בלל ג דין טו. וק"ע דעפי הנ"ל לומר דה"מ לענין שבועה. ואולי דס"ל דגם לענין שבועה ג"ז לפרש הנבריאת, דכל במשביע בשם שלמה שפם נודלי אינו כלום, דמאן לימא לן דכוון להקב"ה, ולא משכחת לה רק אם יאמר בפירוש דאני משביעך בשם שלמה המאור בשיר השירים, ז"ל לנבריאת דכל שמות המאורות בלוט ובמיכה, זה ולאו ק"ע, דהא ג"מ להלכה לענין מיסור מחיקה, והבדר ק"ע.]

מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא. ג"כ שמואל לטעמי' דס"ל בכ"מ דינא דמלכותא דינא. ועי' שו"ת מקום שמואל סי' ח שכ' במלחמת רשות שלשם מקרי מלוה, כמו שאמרה מגילת כי מלחמת ה' לדוני נלחם ע"ש. (מהרצ"ח)

דקטלא חד משיתא בעלמא. שיעורו של אלף מלבר דקאמר ומחציים נוי"ו, משמע הכי. (יעב"ץ)

ולשמואל דאמר כי"א. וע"ק דשמואל הוא דאמר נמעון אם ע"א דמלך והדיוט ומלך, דבתר לחיובא מאשמלי חיית ס' גבורים קניב למעוטו, ומלן קי"ל כרב בחיסורי וכק"ק די"ל הכא, וכ"פ רמב"ם ז"ל, ועיין במדרש חזית להכרה למוהלי ס"ל כת"ק, ומייתי הכא דשמואל רק לפרש מלתא די"ח. (ראמ"ה)

כל מלכיא. ג"כ הלשון יוצא מדויק לריבא למימר ואף מלכיא דמלך מלכיא יוצא קדום, אלא מלך גלבל הוא הקדום. ועיין [בס' מגדל עוז, אבן טוען] פנה ב' [אות מג] דמוכר הטוב, ומ"ק דף יד. (יעב"ץ)

כל מלכיא האמורים בדניאל. ג"כ שם [מס' סופרים פ"ה] הלכה יח. (הגרל"ב)

אנת מלכא מלכייא. ג"כ מלך מלכיים. (הגרל"ב)

יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מת"ל והלא כבר נאמר כן. לכאורה תמוה לפי ספרים"ז נמומם שייכיו הכל מקלין כו', ק"ל זהו ענין אחר. וע"ל הבבריית הזאת מפרשת יתן כו' היינו שהיא עלמה תהיה לאלה ולשבועה וכפ"ל דנמדרש שם, ופי' המ"כ שיתקיימו בה האלה והשבועה ע"ש. (רש"ש)

מה להלן בשם. עי' בהר"ן ריש נדרים. (ג' מהרש"א)

דתניא ר' חנינא בר אידי. מכילתא משפטים פ"ה, ספרא קדושים פ"י. (הגרל"ב, יפ"ע)

מדתניא אלה. ג"כ ספרא ויקרא מעומם פרשה ח. (הגרל"ב)

אין אלה אלא ל' שבועה. ת"כ ויקרא מוכה פרשה ח, ויק"ר פ"י, מדרש שמואל פט"ז, ספרי נשא יד, מכילתא יתרו פ"ח. (יפ"ע)

רש"י. ד"ה חוץ מזה. למלאך האמצעי קרא אדון. עי' רש"ל ורפ"ת בח"ת שהביעוהו דר"ל שנקוד היו"ד בחיוק. ועלה מכ"ת ללשון מדעות מלינו הרבה בלשון רבים ליחיד, כמו דבר הפיה מדוני בתרך, אם מדוניו יתן לו חשה, והרבה כמלו. (רש"ש)

ד"ה במיכה. כגון לו בית אלהים. וע"ב ר"ל דט"ס יש בכאן ול"ל במיכה יו"ד ה"ח קודם כגון בריך בני לה' וגו' וכגון הקדש הקדשי וגו' כל"ל. ותמנס יש עוד שם שהוא קודם, ויאמר מיכה עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי וגו', וכן בשמות של מלך נמד שהוא חול מסר ברפ"ר, והוא ויאמרו לו שאל נא בתלהים ודעה וגו' וכן והסרן תמכת ידים כי נתנה אלהים וגו'. ושוב מלאתי בשו"ת הרדב"ז ח"ח בלשונות הרמב"ם סי' סו, שהעתיק דברי רש"י שם הלשון כגון לו בית אלהים וכגון הקדש הקדשי וגו' [והוא סוף הדיבור וסובב על דברי הס"ק ומ"ש מתחיל הדיבור יו"ד ה"ח קודם הקדשי הקדשים הרי הוא מסור עלי וכו', כ"ה הגי' בד' הרדב"ז שם. (חש"ל)

בא"ד. הקדשתי הכסף. נ"כ את הכסף. (הגרל"ב)

ד"ה אלף כו'. את אלהי. נ"כ יח. (הגרל"ב)

ד"ה ומאתים לנוטרים את פריו. לרבנן הניחם ויעסקו בתורה אחד משישה שבהם. לפשר לפרש ע"פ מה לחיתא יומא (כו.) תמר רבא לא מצכתן נוכחת מרבנן דמוכי אלא לחתא מצכתן לוי ושצכתר, ג"כ הרי הם חלק שצים מ"כ שבטים. ולפשר עוד לומר משום לחיתא במדרש דיעקב אבינו עיבר ג"כ את בניו, דהיו לו י"ד בנים עם פרפים ומנחה והפרים מרבעה נכוחים לחתן וצשחיר עצמה, ע"כ הקדים לוי. והנה קצה לפי"ז דהא תמר עבר מעצרנו לך דהוה חלק תמיצית, וע"כ היאך פירש רק אחד, אלא ע"כ לפירש גם ישצכר עמו וכנגמ' לילן, ג"כ הא הוו חלק שצים וכו'. (פורי"ו)

ד"ה כל מלכיא. שנאמר שם מלך. נ"כ כלומר דמלת מלך המאור אלא מלכיא. וז"ל רש"י בפי' דניאל ב' מלך מלכיא פי' רז"ל כל מלך מלכיא דחיל מון מה כי יעו"ש. ויעוין בכ"מ פ"ו מהלכות יסודי התורה שמפרש דברי רש"י דמלת מלך בפסוק אנת מלכא הוא קודם אצל לא מלת מלכיא, אמנם משמעות לשון הרמב"ם דגם מלת מלכיא הוא קודם. (רב"פ)

ד"ה השבע. שבועת ה' תהיה וכו'. וע"ב הלבר מתמיה דמד' רש"י אלו נראה מבואר דס"ל דגם בשבועת הפקדון בעינן שם המיוחד, ולקמן בריש הדיינין אתרינן לרבנן אגי בשינוי, וגם לרב מגיא בר חיבי לא מפקינן מקרא דשבועת ה' וגו' אך מקרא לאפשינן, ושוב ראיתי לכבר העיר עליו הרשב"ץ בחידושיו בזה ע"ש. (חש"ל)

דף לו ע"א

גמרא. ומנין לעשות אלה. עי' גיטין דס"ו. ובירושלמי ס"י אימתי בגי הגמ' וגם בגי שבועה"י ועי' מה"פ ד"ה מנין, ועי' ירושלמי סוטה פ"ב ה"ה ומה"פ שם, ובלבני הש"ק שם ד"ה למלה מיושב קושית המה"פ שם, ועי' ירושלמי לקמן פ"ב ה"ל. (יפ"ע)

שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב כו' אשר השביעו. לכאורה היה יכול להבית מן המורה, דכתיב לו תנקה מאלתי והיית נקי מאלתי (רש"ש) ומהלה כתיב ויצביעני מזוני, וי"ל. (רש"ש)

תנא ארור בו כו'. ג"כ רי"ף פרק ואלו מגלחין. (הגרל"ב)

אלא מהכא ואיש ישראל. ג"כ מכילתא ריש פ' יתרו. (הגרל"ב)

אלא מהכא ואיש ישראל וכו'. ג"ל דמהכא היה רמיה טפי לבשבועה, כיון דלא מצכתן לחרור הוי לשון שבועה מ"ל דתרתי עביד להו ול"ש למכתב ואחרו דממילא מובן, אבל בחלה דומיא הוי לשון בחרור אם אימא דתרתי עביד הל"ל ואחרו, אבל השתא מוכח דגם התם לא הוו תרתי. (ראמ"ה)

אלא מהכא ואיש ישראל. לכאורה מאי תיקן הוא, וכקושית המקנן ולמה ה"ל תרתי עביד להו. ואפשר ליתר משום דבישובא מפורש הקלה בנכוחו יקדנה, ע"כ הקשה ולמה תרתי עביד, משא"כ גבי שאול דלא מסיק כלל שום קלה, ע"כ היה סבור דחדא שבועה היא, ומ"מ מקשה למה תרתי עביד. (פורי"ו)

השתא דאתית להכי. נ"כ ערכין דף יא ע"ב ום"ש. (הגרל"ב)

אמן בו שבועה וכו'. (סוטה יח ע"ב) תוס' ד"ה על. (לבוש)

אמן בו שבועה. לעיל לא ע"ב ד"ה משביע, ודף כט ע"ב, וע"ש לא ע"ב ד"ה בספר תורה, גיטין לה ע"ב רש"י ד"ה חוץ לב"ד, סוטה יח ע"ב, כתובות פח ע"ב רש"י ד"ה לידי, קדושין סב. (מאי"נ)

אריב"ח אמן בו שבועה. נמד"ר פ"ע, דב"ר פ"ו ע"ש ר' יוסי בן זמרת, שוח"ט סי' פט קו, ירושלמי סוטה סה [פ"ב ה"ה]. (יפ"ע)

אמן בו שבועה בו קבלת דברים. ופיכ"ש כו קבלת דבריס, שהשומע לחבירו ע"מ שתקיים לי מנאי כו"כ ואמר אמן קיבל דבריו ומיבב לקיים מנאו. ומפתנה לפניס הל' שבועות פ"ד תמה על דברי רש"י, דהתם אחי משום דהזכיר מיסור, וכשענה אמן הרי הוא כאלו הוא עלמו הוליא מיסור מפיו, ולבך מייב לקיים דיבורו, אבל היכא דלא הזכיר לא שבועה ולא מרור מנ"ל משום דשועה אמן נתחייב לקיים דבורו ע"ש. ולדעתי גם לעת רש"י אינו לשון קנין, שמותן לחבירו אפך ע"מ שתקיים תנאו, בל"ז נרין לקיים התנאי דע"מ ל"ב משפטי התנאים, אך כוונת רש"י הוא בחתם לשון שבועה או מרור, שאומר לחבירו כן נראה לי"ש דברי רש"י. (עיני שמואל)

דכתיב ארור אשר לא יקים וכו'. נראה דמפרש אלא יקבל ע"ע לקיים דבר אחד מהאורה, דאי על העשיה גופה מ"ש מ"ם דפרט מיסורין הקומין, והיכא מצינו שקבלו עליהם, ע"כ בחתם זה גופיה ולהכי נקיט הך בחתם. (ראמ"ה)

ויאמר ירמיה. (לא חגיגה) נחתק. וג"כ הגיגי. (הגרל"ב)

תרי זמני דכתיב ולא יכרת. נ"כ עיין רש"ש שהביא קראי לחריגיה. (הגרל"ב)

ת"ר איש איש כו'. מ"כ לחמור פי"ט. (יפ"ע)

ועל הכנויין באזהרה. בירושלמי ה"י ומכמיס פומיין, ובירושלמי שבהדרין פ"ז אימא ע"ם אית תני תני ולכ"ע בחזהרה ור"מ מחייב גם כרת, ועמ"ש בשבועות. (יפ"ע)

מאן חכמים רמב"י וכו'. נ"ל דמ"ד דווקא שם בשם ולאי לא מחמיר בפי בחו"ת, אלא מטום דרמב"י פליג עלה כמ"ם רש"י בשבועות, וממחניתין לא מוכח רק כרמב"י נקטוה, וכן לא הזכיר בשבועות במברך השם בשה יברך לא כאן ולא בשבועות, ודרמב"י קסימתא הוי. (ראמ"ה)

דתניא ר' מנחם כו' בנקבו. נ"כ שבהדרין דף סו ע"ב, ספרא תמול פי"ט. (הגרל"ב)

ר' מנחם בר' יוסי. ת"כ קדושים פ"י, תמר ספי"ט, ובמכילתא משפטים פ"ה ע"ש ר' אחת. (יפ"ע)

והמקלל עצמו כו' השמר פן. עירובין לו ע"א ע"ם מ"כ. שבהדרין סו ע"ב ד"ה מאי. ודף כו ע"א רש"י ד"ה נכלל. (מא"ן)

עצמו דכתיב וכו'. לכאורה נראה להוו עלמו ומביו ב' לשון וכוקה ב' בהתראה ג', אבל הרמב"ם נמנין המצות ובמנין הלוקין מנלן לאחד, ועיין בלשונו פכ"א מה' שבהדרין ה"ב. (ראמ"ה)

כדרבי אבין אר"א כו' השמר. נ"כ לעיל דף ד ע"א וש"כ. (הגרל"ב)

פן ואל. עב"ר פכ"ה. (יפ"ע)

דכתיב לא תקלל חרש. (סנהדרין סו ע"ב) תו' ד"ה מאי. (לבוש)

יתיב רב כהנא קמיה דר' יהודה. נ"כ עיין מ"ש בגליון חוזק דף יט ע"ב. (הגרל"ב)

והא לית ליה לר"מ. בירושלמי קדושין פ"ג ה"ג מקשה ליפכא, דבבל אתר אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן, ועי' תוס' גיטין ה"י, ובפ"ז ה"א אית לר"מ לחית ליה מכלל לאו כו', וכן בנדרים פפ"ק ע"ש ר' יסא בשם ר' יוחנן, ועפ"ק בקדושין שם, וע"ע לקמן פ"ו ה"א לחיתא שם דבקבל ב"ע אמרינן מכלל לאו כו' כ"פ בלשון ב"א ע"ש, וכ"מ במכילתא יתרו בחדש פ"ח. (יפ"ע)

מכלל לאו אתה שומע הן. לעיל יט ע"ב ד"ה לא שבועה. ולף לג ע"ב ד"ה חוץ. וע"ש ה ע"א ד"ה ועגלה. כתובות מו ע"ב ד"ה ממונא. קדושין סב ע"א. גיטין עה ע"א ד"ה לאפוקי. נדרים יא ע"א ד"ה שבועה. ולף טז ע"א רש"י ד"ה לא שבועה. סוטה יז ע"א ד"ה אמר. (מא"ן)

מכלל לאו אתה שומע הן. עי' תוי"ט פ"ח מנדרים מ"ד סוף ד"ה ר"מ סוכר. (ג' מהרש"א)

וכי אתא רי"צ תנא. לקמן סנהדרין (נג ב). (רש"ש)

כי לית ליה בממונא. (נדרים יא ע"ב) בר"ן ד"ה לית, (טז ע"א) בר"ן ד"ה שבועה. (לבוש)

הנקי כתיב. (סוטה יז ע"ב) תו' ד"ה אמר. (לבוש)

רש"י. ד"ה בו קבלת דברים. האומר לחבירו ע"מ שתקיים (כל"ל וכ"ה בר"ן) כו'. משמע שנתן לו דבר מה על תנאי, וק"ק מה צורך לקבלתו. ול"ל דבקבלתו מהני אע"פ שלא היה בו משפטי התנאים, דהא לקמן אמר הנקי כתיב כו' אף בהתם מוזהרת השתא אמן, ול"ל דכוונתו כגון שהתנה בשבועה עם ב"ד להיותו כשומל, דל"ת עד שקנו מידו לשמוע בב"ח (לד.). ולהנ"ל שם י"ל דלכ"ע בעי קנין ובעניינו אמן מו ל"ל לקנין, ול"ע בזה. (רש"ש)

ד"ה בו אמנת דברים. וראוי וכו'. ומפוטה מת מיתה שנעשם ירמיה ע"ז, היינו שנ"ל לו גם שקר אתה מומר, אבל אמן היה ניכר לענשה, ומלינו במדרש תהלים שנענשו ישראל על שלא ענו אמן על דבריו. ול"ע למלך בין נפוחה שקר לברכה לנבלה, ואולי משום שיכול להיות שאמקויס הנשואה אף שאכניו נפה שקר. (ראמ"ה)

ד"ה והרי סוטה. ופרכינן מינה לר"מ במס' קדושין כו' כל'. (רש"ש)

בא"ד. אלא לשמוע לאו מכלל הן. וכן נפה"ד מה שקורא לשם לא שכב כו'. הן נראה שכוון לדברי התוס' שם (אך מדבריו לקמן בד"ה שחויי יין [מ"ה]. אבל קשה ע"ד מלשון הש"ם דכאן הא לאו הכי מכלל לאו הוי כו', וכן בסוטה שם. (רש"ש)

תוספות. ד"ה יכך. תימה כו' אבל אלה שאין עמה שבועה כו' מנ"ל. לכאורה זה נ"ל מדר' אבהו. ואולי דל"ת גופיה ק"ל דלמת נאלה דנ"ע נמי פירושו בשבועת האלה דעילפה מסוטה, וזה ע"ב שינו בכלל ד"ק מד"ת לא ילפינן לחינו אלא גילוי מילתא, כדפירש"י לעיל דמנופי' דמשמעות דקרא הכי משמע. אבל לכאורה מניז למילף מאלות דהוה לשון שבועה, דדומק לומר דדוקא בלשון אלה כשאר ליצני דקללה נת. וע"ל דאף דכתיב לשון אלה אינו למילפי' מאלה דסוטה, וכמדל"ו ושב הכהן ונפ הכהן זוהי כו'. (רש"ש)

בא"ד. (בסופו). ומדר' אבהו לת מוכח כ"ב. ונ"ל דבפשיטות מוכח, דאלת"ה לת ס"ל למכתב אלה כלל. (ראמ"ה)

ד"ה ועל. והא דאמרינן וכו'. ולאי משמע דלריך נמי לאזהרה, והיינו למ"ד אלהים לת מקלל חול, ולפיהן קודם מחול וה"ת דמפורש דווקא, ולו"ד הנ"ל לריך לאוהאי לאוהאי אכנויין דמנוין וכחוס. ללשון אלהים משמע דוקא שם זה, אבל אלהיו לת משמע הכי, דהא מנכן לת אמר אלהיו. (ראמ"ה)

ד"ה בנקבו. תימה הא איצטריך לכדדרשינן בפ' ד' מיתות. ומיהה על תמיהתם, דהא רש"י ז"ל כתב מפורש בהדרין (דף סו) דל' מנחם פליג על דבנן דלעיל, דס"ל דווקא שם בשם. (פורי"ו)

ד"ה ושמור. תימה וכו'. נראה דבקללה יש משם שכנה כו"ע מודו, עיין בפ"ק שם, וגם בתו"ת אמיר מקלל, אך לרבנן דמתני' ל"ל לנ"ד. (ראמ"ה)

בא"ד. חבלה נמי תיפוק ליה וכו'. תני תמה עליהם דחבלה לת נפיק מהני קראי, דקטלא שמיי, וכסי דמי תלמודא בפי' המובל וש"ע. [ומיהה על מתייהו דעיקר קושי' התוס' כיון דכ"ע ילפי מקלל מהני קראי, אמאי פליגי במובל]. (מים חיים)

בא"ד. חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא או מוהשמרו וכו'. הפר"ח בם' מיס חיים תמה עליהם דחבלה לת נפיק מיניה, דקטלא שמיי וכדאמי תלמודא בפי' המובל, והניח בצ"ע. וי"ל דמשמע מפרש"י בר"פ האומנין דנפק משמע נמי חבורה שהיה חוזרת, וכ"מ מ"ש רש"י בפ"פ ג"ה, וע"ש בתו"ת. (מצפ"א)

דף לו ע"ב

גמרא. כי לית ליה בממונא. נ"כ ירושלמי פרק בכל מערבין ה"ב קאמר דבבל אתר אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן, אלא בעריות משום חומרת העריות. (הגרל"ב)

דאית ביה ממונא. לפמ"ש תוס' סוטה כז ע"ת דכתובה דרבנן, לכו"ע ל"ל משום שחיסורה עליו פיטרו מלאו וכסות. (ראמ"ה)

מתני'. שבועות הפקדון כו' מפי עצמו ומפי אחרים. לקמן לת ע"ב ד"ה שבועות, ול"ה לאתפוסי, ב"ק יא ע"ב רש"י ד"ה שהן ממונו, ולף ל ע"ת, ועי"ש קג ע"ת ד"ה הגוזל, ולף קה ע"ת ד"ה רבא, ולעיל לת ע"ב. (מא"ן)

מפי עצמו וכו'. (ב"ק קג ע"ת) ד"ה הגוזל. (לבוש)

גרידתא. נמתק [וכן לימת בירושלמי, וברי"ף ושיטו לשון המשנה כי אם לשון גמרת. וברפ"י ל"ל הנקודה קודם מלת גרידתא, וכמו במשנה לעיל דף ל' אף דלת קתני גרידתא מ"מ פירושו כן]. (יעב"ץ)

וחייב על זדון השבועה. מ"כ ויקרא תוכה פי"ג. (יפ"ע)

ומה חייב על זדונה. עמ"כ נפ"ב דפאה מ"ז נפ"ד. (רש"ש)

אשם בכסף שקלים. ל"י מדוע שייך למומם, ויותר קשה לקמן בגמ"ע דתני ממורה היתנה שה"פ כו', דשיירו. (רש"ש)

חמש פעמים. לעיל כג ע"ב ד"ה דהמי. ב"מ לו ע"ת ד"ה שיעסה. (מא"ן)

היו חמשה כו' פקדון. ב"ב ספרא ויקרא מטמות פרק טו. (הגרל"ב)

ולא לך. מ"כ [ויקרא תוכה] פכ"ג. (יפ"ע)

ר' אליעזר אומר כו' באחרונה. ב"ב רבי אלעזר. (הגרל"ב)

עד שיאמר שבועה באחרונה. ב"ב [ירושלמי] נזיר פ"ד הל"ג. (הגרל"ב)

ר"מ אומר אפי' אמר. ב"ב [ירושלמי] ניטין פ"ט הל"י. (הגרל"ב)

תן לי פקדון. מ"כ שם [ויקרא תוכה] פט"ו כה"ג לענין שבועת העדות. (יפ"ע)

אנסת ופיתית. לקמן לח ע"ת ד"ה אלא. כתוטות לח ע"כ ד"ה יש גבר. (מא"ן)

ר"ש פוטר. עי' מ"כ ויקרא פכ"ב. (יפ"ע)

גנבתי את שורי כו' משביעך אני ואמר אמן חייב כו'. עי' מגן אלפס נקו"ת לפי' תמה אות טו קו' לשיטת רש"י דגם בן תורין הוי כקרקע, ל"ב כיון דכתיב ומכר בגניבתו ל"ב תיקשי קו' תוס' ב"מ ד' דהוי שעבוד קרקע, וע"ב מ"ש בזה. (מהרש"ם)

המית שורך. מ"כ [ויקרא פכ"ב]. (יפ"ע)

המית שורך את עבדי. ב"ב [ירושלמי] כתוטות פ"ג ה"י. (הגרל"ב)

אמר לו עבדו. סנהדרין יט ע"ת ד"ה ויעידו. (מא"ן)

א"ל עבדו הפלת. ב"ב יעוין תוס' ב"מ מת ע"ת ד"ה תשומת, ותוס' כתוטות מב ע"ת ד"ה הפלת. (רב"פ)

רש"י. ד"ה בפני ב"ד. ואח"כ הודה כו'. עי' מהרש"ת ותו"ע. ומיהיכי שעלם מב"ת שע"י עדים גלמי הודאתו אינו מתחייב בקרבן ותומם, ב"מ רש"י לקמן נרפ"ת ד"ה ה"ג דאינה כתה עד שמודה ושב מרשעו, ולכאי קאתי שם והעדים מעידים כו' משלם תה"ק הודה מעלמו משלם קרן ותומם ומשם, וב"מ נד"ט, ויותר מצותר בב"מ (ג נ) וע"ש בתד"ה משם. (רש"ש)

באי"ד. ואח"כ הודה חייב. עיין במהרש"ת שכתב דלגלו דוקא הודה וה"ה בעדים. וע"ע דהת מומם וקרבן אינו אלא דוקא בהודה, שוב מצאתי בירושלמי בפ"מ שהקשה כן על המהרש"ת. וי"ל דכוונת המהרש"ת דלגלו דוקא הודה גלה עדים, ה"ה שהודה אחר שבאו עדים ג"כ משלם משם, וכמצותר ב"ק (דף קה), ושם (דף קט), ולקמן (לז:). (פורי"ת)

באי"ד. דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. עי' מהרש"ל, ודבכי מהרש"ת בזה ממוהין מאד ולפ"ז משכחת להו פתרי, זולת ע"פ דברי הר"ן שהבאתי לעיל (לא.) דלפ"ז ב"ש ב"ה ע"ת דמושבע מפ"ע חייב תון ב"ד אם נתו אח"כ לב"ד והודו פטורין, משל"ה בשה"פ דחייב בזה משום דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. אכן המהרש"ת עלמו לפ הלך בדרך הר"ן לעיל (לא ב) בתד"ה משביע וכמ"ש שם. (רש"ש)

ד"ה וחייב על זדון שבועה. דלא כתיב בה ונעלם כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ועל שגגתה. דיודע בפקדון כו' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה ה"ג. ונראה לתרץ דהא דפטרי כו'. והר"ן בשם הרמב"ן פי' דמ"ש פטרי רבנן, דנעינן קרא דכתיב ונעלה קול אלה אבל לא נרכה ונשמעת מחוכה קללה, לכאורה לפ"ז יקשה דר"מ מדר"מ ור"י מדר"י, (דמכמיס דהכא היינו ר"י כמו שהניח השעה"מ בפ"ו מהלכות מיאות ה"ב בשם הרשב"ם, ושכן ביאת בתוספתא ע"ש) דבשבועה (יז.) ס"ל לר"מ אלות אלות ממש, אלות לרבות קללות הבאות ממצות נרכות, ור"י דיש שהם ה' דהאלות למעוטי קללות הבמ"ק, משמע דמאלות הוה משמע אפי' קללות הבמ"ק, ואולי י"ל דמדרשה כ"פ לשיטתיה משום דילפינן מהם כללעיל (ס"ל לה) וגם זה אינו אלא גילוי מילתא. וכה"ג אמרינן בנרכות (טו ב) סד"ת גילף כתיבה כו' מה התם אלות אין לוותות לא כו', ע"ש. (רש"ש)

באי"ד. בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם בחוקתי וגו' כל"ל. (רש"ש)

באי"ד. וי"ל דאם בחוקתי כו' ואם תאבו איכא כמה מצות כו'. תימה דמ"ל לעיקר הסבר לכתיב בהו מפורש הגאת גופיה וזהו ממונע, וכמו בתגלי דג"ג וכ"ל. (רש"ש)

באי"ד. אע"ג דליכא אלא איסורא. עי' בתר"ן נלניס דף טז ע"ת בתתני' שבועה לת תוכל לך. (ג' מהרש"א)

באי"ד. אע"ג דליכא אלא איסורא. עיין ב"ש תוס' נסוטה (יז.). (תצפ"א)

באי"ד. ואומר הררי"ט דוקא כו'. עי' בגלניס (יפ). ובסוטה (יז.) שתירולו בענין תמר, וכן הר"ן כלן. (רש"ש)

באי"ד. באיסור חמור הוא דאית ליה לר"מ. עי' תטו' דבב"ז ס' יח בתמ"ה בהקדמות לח בעי ת"כ, ותמ"ו זשללה"ה כ' בגליון התטו' לתמוה עליו. (ג' מהרש"א)

באי"ד. וכן נמי גבי שבועה שלא אתן לך בפרק ב' דנדרים (טז). כל"ל. לפי ג' הספרים דקיימי הבמת ללא תיפוך, הוה ליה לתמוי מתתיתין דלפנינו. (רש"ש)

ד"ה שבועת כו'. ומיניה ילפינן שאר אשמות. ב"ב יזמים דף מת ע"ת. (הגרל"ב)

דף לז ע"א

גמרא. הזיד כו' דחידוש הוא. לעיל כה ע"ב ד"ה ידעתי. ודף לת ע"ב ד"ה ואין. שבת סט ע"ת ד"ה ה"מ. פסחים לב ע"ב ד"ה מעילה. כתוטות לג ע"ת ד"ה כתרי. וע"ש לו ע"ב ד"ה מיתות קלות. ודף לד ע"ת, כריתות יב ע"ב ד"ה דלי נעי. (מא"ן)

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו כו'. עי' זו"ת בגיה לברכה תתה"ע פי' מ"ב תוס ד', ועי' תי' הר"פ מ"ם ע"ד תוס'. (מהרש"ם)

כיון דחידוש הוא כו'. משמע דבכל תייבי כריתות לף דקיי"ל כריו"ח בשבת (סט.). דהזיד גלמו ושגג בכרת תייב קרבן, אם התרו בו על גלמו לוקה וח"מ קרבן. תולם ע' בפסחים (כט.) בתד"ה ר' יהושע דיש לחלק. ובדבריהם אם י"ל בפשוט הת ללא תבע"ל בשה"ע (לנתקן רש"י ותוס'), להתם פשיטא לוקין ומביאין קרבן, רק בשה"פ לתיכת קרבן ותומם קמבע"ל, לתולי יפטור משום כיון לתין קרבן ותומם לתין לוקה ומשלם, ועי' ב"ק (סה רע"ב) ובכון בעו"ה.

מדקאמר ליה. מלת ליה נמחק [וכן ליתא בדפו"י וכרש"י].

כי היכי דתיחול עלוי. ב"ב כריתות דף מ ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

בנזיר. כריתות ט ע"ב. (מא"ן)

הכופר בממון שיש עליו עדים. לעיל ח ע"ת, ודף לג ע"ת ד"ה קיימת, וע"ש כג ע"ב רש"י ד"ה ומד תמר, פסחים סג ע"ת ד"ה התראת, כתוטות לא ע"ב ד"ה דיעת, ודף מג ע"ת, קדושין נב ע"ת, ב"מ ד ע"ב ד"ה אין נשבעין, ודף ו ע"ת ד"ה ספק, וע"ש ג ע"ב ד"ה תשם, ודף לד ע"ב רש"י ד"ה ושילם לתחד, ועיין לז ע"ת. (מא"ן)

מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מיחייב כו'. עי' נטע שעשועים פי' סת בתמצע התכוסה וע"ש פוס"י סת עוד בזה. (מהרש"ם)

אלמה קסבר רבה וכו'. ל"ל דהעדים קרובים לתובע, דת"כ ל"ש להימני להו למלקות ללא נתרם פלגיון דבורת וכו' כלילו תמר שנשבע לתחד, ות"כ תזר הדין לממון שיש עליו עדים, ול"ש לגילקי משום לתו דשבועת הפקדון. (דאמ"ה)

אמר ליה ר"ח לרבה תניא דמסייע לך כו' אמר ליה אי משום הא לא תסייעך. ב"מ (ו:), ושם (לת.). (פורי"ת)

תניא דמסייע לך כו' פרט כו' וללוה בעדים. לפי' התוס' לעיל (ר"ד לג) קשה ללמת היינו דקיימו קמן. (רש"ש)

באומר לויתי ולא לויתי בעדים. פירושלמי ה"ת משמע דתפיס כפשוטו דכיון שיש עדים ל"ה הכתשה, וכ"י וכ"ל תמרי לת תימני עדים משום דמצוין לשבועת. (פי"ע)

פרט למודה לא'. פירושלמי גיטין פרט למכתש בת' מן התתין, ומיכיח משה דשיש שהפקידו לת' אין תמד יכול ליטול בלא הסני ע"כ ל"ה הכתשה. (פי"ע)

אלא ראשונה אמאי. מדמי הכתשה בע"ד לכפירת עדים משום דתד סברת הוא, דתי נימא דעדים עשוין לשטות כפירושלמי כתן ה"ת, אין נקרא לפטור העדים היולדים, וכן כפירת בע"ד נקרא הכתשה, ועמ"ש ל לב ע"ב. (פי"ע)

רש"י. ד"ה הזיד בשה"פ. דמי יודע כו' ויכול להתרות בו. ועי' פתוס'. לכתורה יקשה לשיטתו הת בכתיב בענין השקר וכ"ת בלבבך תיכה נדע תה"ד וגו' ולת יהיה בדבר וגו' (דברים יח), מ"מ בשעת התראה אינו שפיר פשי הוא. וי"ל דהתראה תוכל להיות ע"י נביאים תמרים, כמו בכוצץ נטוותו דתמרינן בסנהדרין (פט ב) לענקה ע"י התראת נביא ע"ת, תבל להרגו ת"ת רק ע"י יודיעה תנושים. תך לפ"ז גם לגלות תיכה ללא ע"י יודיעה כוחת, ותיך מ"ל תלכות בכוצץ נטוותו, ועמ"ש לקמן בתוס'.

ד"ה לא אשכחן כו'. מביאין על הזדון. ב"ב כריתות דף ת ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה ה"ג. ובעדות קרבן עוי"ר. ל"י מדוע שינה מטעם הגמרא לקמן דלגלו התם מטאת מת לנקף.

תוספות. ד"ה הזיד. פירש בקונטרס כו'. כה"ג מתולקים ג"כ התוס' ורש"י ז"ל בפסחים (סג:) ד"ה התראת ספק, וע"ש שכתבו שגם לשון הקונטרס י"ל שכוונתו כמו שכתבו התוס' משום שהוא ספק למותרה, ותפשר דגם כאן כוונת התוס' כן. (פורי"ת)

באי"ד. דמי יודע שהם כו'. הרש"ל תמה שתת התניים שמעו מהם כו', והרש"ל כ"ש דע"פ מה שמעו מהם אין תלקין תומם. ותני תומר תלמה לת, הרי כ' הג"י בפ' תוקת בתשנת ג' תתים וז' תלקין תעיד על תשה ת"ת ותת"כ בת עליה כו' ה"ז נהנה כו', וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בפט"ו תתנהדרין הל"ו ע"ש. ועוד י"ל דגון שיכולו לת"כ עדים שהיו עתהם בשעת רציחה, (וזה לת נקרא תלי דבר בשתעיין בפ"ב ה ו בהרמב"ם וכ"י) והתראה דלגו תועיל כדת"כ בתוכות (ו ב) תתרה שתתו לפי' תפ"ע ופי' הרתב"ם ש"ם בפי"ב הל"ב העובר עלתו. עוד כתב הרש"ל דמ"ל להתתרים בעלתם היו עתהם בשעת רציחה ללא שהם קרובים, וי"ל להתובע תו להנתבע ולהעדים רתוקים ולכן יקלו על פיהם לבדם, משל"כ בפקדון דלת היו קרובים לפי' להתובע, וע"ש שוב לא ותל להתמיט שהפקדון תלגלו, וע"ש שילקו ע"י כי תם שבתו עדים רתוקים תת"כ, (ולכן קתמר עלה דבר שפיר דה"ל בפ"ד, ומפירש"י לקמן נרלה לפפי' התתרים בעלתם הם רתוקים, ס"ל לר"כ לתייב) ות"ת התלתים בעלתם תועיל ללא גרע תפ"ע, ובכה"ג ת"ל בין בפקדון ובין בעדות שיהיו קרובים לכולם תו פסולים, והתרתם תועלת כדכתב הרמב"ם שם לפפי' ע"י שהם כו' תועיל התראה, יהרש"ל בתתב"ת לא יבל לכ"ז. (רש"ש)

באי"ד. דלא חשיב ספק כיון דלמותרה אין ספק כו'. וכ"כ תוס' בכתובות (דף לג), ותעמו של דבר כתבו בפסחים (דף סג) משום דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, וע"ש שכתבו לכאן כן גם פרש"י להתם, ולפ"ז יש לכוון ג"כ פרש"י דכאן, דר"ל דלא הוי התראה משום שת"י שהם יודעים לו עדות עכשיו, שיכולין לומר שכתבו הכוכבי התום'.

באי"ד. דהא בעדים זוממים אי הוו צריכי התראה הוה מתרינן. ב"ב עי' (כתובות לב.). וע"ש התוס' דשבועת העדות תי לפשר לידע לעולם תם הם מוזידין. עי' תוס' (כתובות טו.) דכתבו דיוצא בו דכתר שלא יבא לעולם לידי תיסור תז לכ"ע הם ל"ש התראה, ועי' זו"ת ב"ב מהדו"ק תתה"ז פי' דגבי נשואי קטן כיון דהגדילו יכולין למחות, תז לכן ליכא תיוב מיתה ע"ש.

באי"ד. דהא בעדים זוממין כו' אע"ג דהתתרים בו'. וא"ל דהמזימין עלמן יתמו כאן, דל"ב תיך תתקבל עדותן כיון שים לפיהן עדים המזימין תותן. תבל לכתורה מ"ל בתד ותכמ"ל.

באי"ד. אי הוו צריכי. ב"ב יעוין תוס' כתובות לג ע"ת ד"ה ניתני.

באי"ד. (בסופו). תבל בפקדון תייב להתמין להעדים בכבל תיסורין שבמורה, ולהחזיר ולא להשבע, תבל בעדות תם שכח תינו רשאי לעדות וגם תמת תית שהות ת"י עדות. (דאמ"ה)

ד"ה מאי. ודלא כמ"ד לעיל ניחא כו'. עי' כתוכות (לב.) ותי ממונת לקולא. (רש"ש)

באי"ד. ת"ל וכפר מאשר חטא וגו'. עי' מהרש"ל. ולפי שהניטו מהרש"ת יקשה ממ"ל בתמת מזיד בגזיר (ולפי' המהרש"ת יקשה פתמוס למ"ל). ולולי יכוון להגמרת דכריתות (פו.) דדריש פתמוס זה מזיד והק"ו כשאר קייס על שוגג, ופליג תגמרת שם דילף גם שוגג מקרת, ועי' בספרי עלמו. (רש"ש)

באי"ד. ונראה דהיינו הך וכו'. ל"ד ד"ש כגרסת שלנו בספרי, דשם בספרי ר"ש דם"ל בא ניתן זזון שבועת פקדון לבפרה. ולפשמ"ל דף לד תוי לל טעמו לפי שלוקה, וה"ת דה"ה בגזיר לפי שלוקה ולת יציא קרבן. (דאמ"ה)

באי"ד. (בסופו). תבל תמוה דהת תדרשה מה"ט דקרבן למיתל גזירות טהרה, משתבר טפי דלת נפלינ בין שוגג ובין מזיד. ועד"ז שנשנית הך בריית לענין קרבן תמד על עבירות הרשה, ותמר דלת תלינן למילף שה"פ תנזיר טמת תע"ת דדמי ליה בשטר שעבוד, דמה לגזיר שכן לוקה על העבירה והקרבן בת רק להכפיר, משל"כ בשבועת הפקדון שאינו לוקה תו שלוקה ולכן גם בפרת הקרבן, דין הוא שיביא על כל עבירה. (דאמ"ה)

ד"ה פרט כו'. דכאומר לא פרעתי. ב"ב ב"ב דף ו ע"ת. (הגרל"ב)

דף לז ע"ב

גמרא. רוב גוססין למיתה. ב"ב קדושין דף עת ע"ב, לעיל דף לג ע"ת. (הגרל"ב)

הכא נמי כדרבינא. עי' תה שניינתי בב"ק דף סה ע"ב. (ג' מהרש"א)

הכופר בממון שיש עליו עדים חייב. עי' תוס' לעיל ריש דף לג. (ג' מהרש"א)

עדים חייב בשטר פטור. ה"ג פירושלמי ה"ת ע"ם ר"י ור"ל. (יפ"ע)

בשטר כו' בפירת שעבוד. לעיל לג ע"ב ד"ה היכא. ודף מב ע"ב. ות"ם ד ע"ב ד"ה רב. ודף לד ע"ת. כתוכות לת ע"ב ד"ה יש גבר. ודף מב ע"ת ד"ה הפלת. ות"ם ע"ב ד"ה כי. ודף לד ע"ת ד"ה סבר. ות"ם פז ע"ב. ודף מג ע"ת ד"ה ר"ש. קדושין כב. גיטין ד לט. ב"מ ד ע"ב ד"ה אין. ודף ה ע"ת ד"ה תמלי. (מא"ן)

שטרא נמי עביד דמרכס. ה"ג תקשה פירושלמי ה"ת ותמני דעדים תנין לשכות, והוה ללת כשבית הנבלי, ועי' תה"פ שם ד"ה הוי. (יפ"ע)

איתמר משביע. ב"ב יעוין לעיל לד ע"ת. (רב"פ)

משביע עדי קרקע. הכת תמוע דנדין קרקעות עדים ופקדון שוה, וכירושלמי פ"ד ה"ב, וכתן פ"ה ה"ב, ופ"ו ה"ו תמוע דנעדים ס"ל לתייב ופקדון פטור, ועי' תוספתת רפ"ד, ועני"ו ותס"ל לב ע"ב.

רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי. עי' רש"י סנהדרין ריש דף תו. (ג' מהרש"א)

ומיעט וריבה ריבה הכל. ב"ב קדושין דף כת ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

דעבד איתקש לקרקעות. עמ"ש ב"ק סב ע"ב. (יפ"ע)

מכל ולא הכל. (כתוכות מב ע"ת) תו' ד"ה הפלת. (כבוש, רב"פ)

זה הכלל. מגילה כ. ועיין שם תמ'. (מא"ן)

רש"י. ד"ה משום דה"ל. דאין נשבעין על הקרקעות וכו'. כולכך לזה, ממיעוט דגבי קרבן לתוליה ב"ת למעט שיעבוד, דמתן ליתת לן בקרת לת תייבי בשעבוד קרקעות, תבל כדתזין דאין נשבעין על הקרקעות דוקא ב"ה שעבוד, דלענין תיוב שבועה ולכי תלי עיקריה בתביעה תמי היא, ובקרקעי כתיבי מטלטלי דפקדון ללת הוי בהו שעבוד קרקעות, ומשתבר דגם פטור קרבן תה"ט תוא. (דאמ"ה)

תוספות. ד"ה ואין. תימה. ב"ב יעוין שם בתוס' ב"ב ד"ה המלוה, ותוס' ב"מ ד ע"ב ד"ה לתן. (רב"פ)

באי"ד. היכי משכחת לה וכו'. ב"ב יעוין תוס' לעיל לב ע"ת ד"ה שהתפך בעין ולתי תייב, שלינו תובע ממנו

מתניתין שנתחייב בשבועה קרקעות הוא. ונראה דמה"ט מוקי ר"ח בפ' הזהב כגון שיחיד לו כלי. (ראמ"ה)

בא"ד. כשמחל השיעבוד. נ"ב ועיין לקמ"ש ומ"ש בסה"ק. (הגרל"ב)

בא"ד. כשמחל השעבוד. ע' קנות ריש סי' לט עלה כב סוף ע"ד. (ג' מהרש"א)

בא"ד. משכחת כשמחל השיעבוד. אי כשאין לו קרקע. אבל לדידן כיון דהפקיעו חז"ל השעבוד בחלוה ע"פ חייב, כ"כ התוס' נב"מ סה. ותכתו עוד דגם ע"פ אינו חייב כשיש לו בני מורין, ולו"ד ס"ל דחייב, כיון שיכול למוכרן. (ראמ"ה)

ד"ה מיעט. הא אפי' שרפן פטור. ע' קנות סימן קו ס"ק מג. (ג' מהרש"א)

בא"ד. אבל נטלן ושרפן חייב. ע' ב"ק מו"מ סימן שפו ס"ק יג ד"ה וכני נמי מוכח להדיא. (ג' מהרש"א)

ד"ה מתניתין. ליתי ממתניתין דשבועת הדיינין כו'. ע' שו"ת מיס שחל ח"ב סי' ו. (מהרש"ם)

בא"ד. דא"נ על כפירת ש"ק א"כ אין כאן קרבן. ע' ב"ק (קל ב), ובב"מ (נו ב) בתד"ה כי יתן דממעטינן קרקעות משבועה אף אם דרשינן בדבריו ומיעוטיו ולא מלינן זה מזה כלל, (ולכן גם לכריתה בב"מ (ד ב) בד"ה אין נשבעין הכ' ל"ע) והרמיה דהא בשפ"פ חייב אפי' בנשבע מעצמו היכא שאינו מחויב עפ"י ב"ד, דב"מ מתניתי דכולה פרקין, וכן בשלהי מכילתין אמר לשואל כו' ל"ל מה לחה שם כו' חייב, ועפו"ז מ"ש בפרקין, וב"ק (קמ.) אמר לאחד מן הסוק כו' וברש"י שם ד"ה מ' דלמא. ותולי יש לחלק בין דברים שמחויבין עליהם שבועה לשאינם מחויבין בשום לב. ועי' לקמן (מב ב) בתד"ה על דמ"ל שבועה ע"י גלגול, ועי' מש"כ בב"ק (קג.), בתד"ה הגחל בס"ד. (רש"ש)

בא"ד. א"כ אין כאן קרבן. לפ"ז יתעלם מהיכא פשיט להו כ"ב דהא בהא תליא, הא כופר בכל פטור מה"ת מ"מ חייב קרבן שבועה שם נשבע, ונהי דקרקעות שאני שאין במינן שבועה מ"מ צריך רלוה ע"ו, ועיין בירושלמי דפליגי בהדיא בשבע ונשבע בדאין נשבעין. (ראמ"ה)

דף לח ע"א

גמרא. אלא מהא ליכא למשמע. נ"ב נדרים דף ס ע"ב וש"נ. (הגרל"ב)

ת"ר כלל אינו חייב. נ"ב ספרא ויקרא מטעות פרק יז. (הגרל"ב)

כלל אינו חייב אלא אחת. מ"ב ויקרא תוכה פי"ו, ושם הגילקח בדר' יהודה לפ לך לפ בלא ו"ו, ובירושלמי גיטין פ"ט ה"ו מוכח דצריך הוי כלל יותר מחד ו"ו, וכ"מ ממ"ש שוף ב"ב ושלהי כאר, ועי' רש"י ותוס' ומ"ש לקמן. (י"פ ן)

לא לך ולא לך. (זבחים ל ע"ב) תוס' ד"ה כזית. (לבוש)

ר' אליעזר אומר לא לך. נ"ב ר' אלעזר. (הגרל"ב)

ר' אליעזר אומר כו' ולא לך שבועה כו'. נ"ל אלעזר בל"ש, וכ"ה בקדושין, ועכ"ל בירושלמי אימת מריש"ח בדבר ר' לעזר והוא שהזכיר שבועה תחלה וסוף, ורש"י במתניתין לפ פירש כן. (רש"ש)

רבי שמעון אומר עד שיאמר. ע' מהרי"ט מ"מ סי' קמ. (ג' מהרש"א)

א"ר יהודה אמר שמואל. ה"ב בירושלמי גיטין [פ"ט ה"ו], וכאן ה"ד. (י"פ ן)

עד שיאמר שבועה לכל אחת. קדושין מו ע"א בדרש"י. נדרים כז ע"א בר"ן. ולפ פי' בר"ש ד"ה ור"ש, וד"ה אמר. זבחים ל ע"ב ד"ה כזית. יבמות מו ע"ב בשטמ"ק. (מא"ן)

אר"י אמר שמואל כללו של ר"מ. נ"ב [ירושלמי] גיטין פ"ט הלכה ו. (הגרל"ב)

ור' יוחנן אמר הכל מודים. בירושלמי [גיטין פ"ט ה"ו] מוכיח הך לר' יוחנן ממ"ש שלהו ושלהו לא פקול, ושלהו כאר, ואי אמרת פרטו של ר"מ כלל לר"י ב"ב שלהו נימא לכלל מד אמס, ועי' ק"ע ופ"מ. וק"ל הא כאן הפלוגתא דשמואל ור' יוחנן אינו כ"א לר"מ, ולר' יהודה אין מילוק בין שמואל לר' יוחנן, גם אין לומר דאמס הפקה הירושלמי לר"מ, דא"כ יהיה הרמיה מיפכא לומר כשמואל כמונן. ונראה להלהירושלמי הפלוגתא לר' יוחנן ושמואל בדעת ר' יהודה, דלר' יוחנן קאמר ר' יהודה טולא לך לרבותא, דאפי' בו"י לתפטרה להיות כלל הוי פרט וכ"ש טלא לך, וה"פ לאי נימא כשמואל דטלא לך לר' יהודה הוי כלל, א"כ יותר יש להכשיר בשלהו טלא ו"י ו' לכלל הוי מעלה וע"כ ס"ל לר' יוחנן דהוי רבותא, ורק הכא הוי כן לחכל בב"מ מוקין בחר הפטרה דבו"י הוי כלל וטלא ו"י הוי פרט. ומזה י"ל ג"כ מה דתפס הירושלמי בזוזי פ"ח ס"ב, ובקדושין פ"ב ה"ח דלר' יהודה ו"י הוי יותר כלל הוא לך מטוס דתפס זאת לרבותא, וגרסינן בדר' יהודה טלא לך בוי"ו. (י"פ ן)

עד דאודי ליה אודויי. (יבמות מו ע"ב) תוס' ד"ה כשטעל. (לבוש)

ת"ש מדידיה רמ"א. ע' ירושלמי [גיטין פ"ט ה"ו]. (י"פ ן)

חצי. לעיל כט ע"ב, כתובות יב ע"ח. (מא"ן)

אפילו חטה בכלל חטין כו'. ופירש הרמב"ם דתכמיס שבני שבפירלמו בזרע ל' מן חטה. וק"ל מספ"ו דנדרים [נג:] דחטה משמע פת אפויה ע"ש. (רש"ש)

חטה בכלל חטין וכו'. פרש"י לע"ג, דאי אתוצא קאי ל"ל להגיה חטה שעורה כוסמת, וגם ליצטרך קאה טוצא דהל"ל אימכא חטין בכלל חטה וכו'. ועוד דהא ע"כ לריך לגרר טעמו שיהיה בה שום פרוטה, וגם מאי אימכא לנו בתביעתו, הא גלא שום תביעה מחייב אכפילה. ולעד"ז ה"ק דקמ"ל דלא ימלא דשבועה אחת היא, דהא דפרט חטה שעורה כוסמת לא לחלק כוון, אלא להורות דאפילו ל' אין בידו, קמ"ל דבכלל חטין גם חטה אחת, וה"ל להגיה על טעמו אין לך בחמת ויהו משמע אף אחת, וע"כ כוון לחלק. (ראמ"ה)

פרוטה מכולם מצטרפת. ע' ירושלמי כאן ס"ד. ובקדושין פ"ב ס"ח ל"ר יותן דברי ר' יודן נכללין בקרבן אחד ונפרטין בשלשה קרבנות כו'. (י"פ ן)

היו חמשה תובעין אותו. (נדרים פז ע"ב) רש"י ד"ה אחד. (לב ע"ח) בח"י ד"ה ר"ש. (לבוש)

רש"י. ד"ה הכל מודים. אבל לא לך כללא דלא אשבועה קאי. ליתנא דכללא ל"מ כן, וכן מדמוקי לקמן כרבי ומדמה להא דזוזי כאיש, ואם אימת הלא הכא טעמא אחרינא אימא, וכן התוס' דמקשו להכא מהא דזוזים מוכח דלא כפירושו. (רש"ש)

ד"ה סתם מתניתין ר"מ. נ"ב גיטין דף ד ע"ח. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה הכי גרס לא לך כו'. ע' בשירי קרבן על ירושלמי פ"ט דגיטין ה"ו, ופ"ח דמזיר ה"ב. (מהרש"ם)

בא"ד. דמוכח בפ"ב דזבחים וכו'. לעד"ז דוחקי וה"ו מוסיף על ענין רבמון, ובלא וה"ו פסל הרמבמוים וחלק הסדוים, אבל הכא לא מציע למיחי מרתי אלא מי קאי שבועה שהזכיר ברבמוה על כולן, להכי חייב טפי טולא לך. וע"ל דר' יהודה לטעמיה דיחים אחינן מוכיחות לא הוו יחים, והכא גלא לך אי נפלגינהו אין הוכחה כלל דקאי השבועה על האחרונים, אבל לסברת ר"מ דמחייב גלא לך משום דמחלק הדברים, שפיר מוכח מדברי דגם ולא לך חייב. (ראמ"ה)

ד"ה הרי. גבי שבה"ע מיתנייא. במתניתין לא תני גבה ה' מוגעין, ועתו"ע בח"ג. (רש"ש)

ד"ה אנסת. דלא מחייבין. נ"ב יערין בחח"ו בב"מ סם מ"ב הרמב"ן לחך ד"ח מוהה דגם גלא יחד כלי יש מיוב שבועה, ור"ח שאחר והוא שיחד לו כלי נפרוין למיפבר הקרע דכתיב והסיב וגו', להסבה לא שייך גבי עוסק ב"ח ביחד לו כלי לעוסקו וכן בחמומת יד יעו"ש. ונראה שגם הרמב"ם היה מפרש כן, וע"כ לא הביא בחבורו דברי ר"ח. (רב"פ)

דף לח ע"ב

גמרא. מנינא אתא לאשמועינן. נ"ב שבת דף ו ע"ב. (הגרל"ב)

ארוי"ח לדברי רבי שמעון כו'. כל"ל. (רש"ש)

הואיל ועיקר קנס הוא תובע. (לעיל לג ע"ח) תוס' ד"ה מ'. (לבוש)

הואיל ועיקר קנס הוא תובע. בירושלמי נדרים פ"ח ה"ג, וגיר פ"ד ה"ב, ולכן ה"ד אימא דח"ר יוחנן דברי ר"ש נמלא שאין בידו מיטין פטור בשאר, והוא מר"ש דהכא, וכ"ה כאן ה"ב ח"ר אילא דברי ר"ש בחובעו קנס בוחא ופגם, דברי חכמים בחובעו בוחא ופגם קנס [פי' דר"ש ס"ל דקנס היא הרחמוה וכיון דבטל נגד זה בטל גם מהשאר], רבנן אמרין דברי ר"ש בחובעו ג' דברים דברי חכמים בחובעו ב' דברים, ורבנן אמרין דברי ח', נראה לי"ל שיפכא דברי ר"ש בחובעו בחד דברי חכמים בחובעו ג' דברים, והיינו דס"ל דבשפטור בדבר אחד יפטר על השאר, ר"ז בעת קומוי ר' יסי בפירוש שמעת מיניה דר' יוחנן אף ממלמיה, ח"ר יוסי דבפר כרבנן ח"ר מנא ואפי' דו בפר כר' אילא דברי ר"ש בחובעו בבר ח' ברם הכא בחובעו שלשה דברים, פי' דשלח על מאי דאמר ר' יסי בשם ר' יוחנן לר"ש עיקר חביעה קנס, דמשמע דס"ל לר"ש דלק דבר אחד מוגע אי בפירוש שמיע ליה או מללה, והשיב לו דסובר כרבנן דאמרי לר"ש דבר אחד מוגע, ח"ר מנא ואפי' אי ס"ל כר' אילא דאמר לר"ש מוגעו קנס בוחא ופגם, מ"מ נחשב כמוגעו דבר אחד, משום דעיקר חביעתו היא קנס ככבלן בנבלי, משא"כ בחיטין ושעורין וכוסמין אף שבחיטין אחת לא נפטר מהשאר, והוא כמחקנת הירושלמי לעיל ה"ד ובנזיר שם, דגם ר' יוחנן ס"ל בלישא דר"ש דוקא בשומר שעורין בחיטין כו'. והטוע"י בתר הירושלמי נחוגן אחר קלת וה"ע בעג"ד בחבתי.

דחיטין הוא דלית ליה. עמ"ש ל' בפ"ו. (י"פ ן)

שבועה שאין כו' ואשתכח. נ"ב עין ירושלמי.

קנס הוא תובע וכו'. לע"ג דהא שבועת הפקדון גם בלא חביעה. ואולי בוחא ופגם שאינן ממון גמור בעו חביעה, להלהירשו לבניו קודם עמידה בדין אינן ממון גמור, עיין רפ"ד דכתובות. (ראמ"ה)

בושת ופגם הוא תובע. לעיל לג ע"ח ד"ה אי דילמא. ב"מ טו ע"ח. (מא"ן)

מתני'. שבועת הדיינין כו' והחודאה בשוה פרוטה. לעיל כב ע"ב ד"ה ואל אמר. ב"ק קג ע"ח ד"ה הגחל. (מא"ן)

הטענה שתי בסף. נ"ב [ירושלמי] קדושין פ"ח ה"ח.

הטענה שתי בסף. בירושלמי כאן ה"ח, ובקדושין פ"ח פלוגתא דב"ש וב"ה דב"ח שבני מעה ח', ומקשה שם דב"ש אב"ח ומ"ה אב"ה ע"ש. (י"פ ן)

והחודאה בשוה פרוטה. דבני הר"ן כאן ד"ה גרסי בשיש מוחזק כו' ואפתי אימא דאינו כו' לחלק בין הסוק לשאר מוחזק, ומה"ט אימא דאין מוחזק רמי אדיה ד"ח ומחורתו יהגה יומם ולילה, ר"ח אומר אמרו שבחל לפני הקב"ה בבב"ע לוחינו להיות יגיעים בתורה יום ולילה, אבל אין לנו פנאי, ח"ל הקב"ה קיימו אתם תפילין ומעלה אני עליכם כאלו אתם יגיעים יומם ולילה, ר"ש אומר מקרא אלא הוא שנאמר וכי לאתם על ידך וכו' למען תהיה תורת ה' בפיך, הרי שנותר דמי שמירת תפילין כתקונו יש לו דין ת"ח.

(עיני שמואל)

ת"ר שבועת הדיינין. נ"ב תוספתא סוטה פ"ז. (הגרל"ב)

כר' חנינא בר אידי. ע' מ"כ קדושים פ"ט, מכלתא משפטים פ"ה, ועי' מכלתא שם פט"ז דאתיס דשבועת הדיינים ניו"ד ס"ח, ואתל מכאן אתה דן לכל השבועות, ושבועת הדיינים נשמע מדכתיב שבועת ה' בהוי'. (י"פ ן)

בעינן שם המיוחד. נ"ב בחמ"ן פ' משפטים לקמן דשבועת ה' דכתיבי בפ' שומר שכר, ליף מהתם לכל שבועה הוא ניו"ד ס"ח דהיינו בשם המיוחד ע"ש. נראה לאתי כר"ח בר אידי מכילתין, ו"ל דנפק"ל הכי מן המסורה דכתי בכתיב עוד ד' פעמים תיבת שבועה, ואת מנהון ועל דברת שבועת אלהיס (בקהלת) ודין מלא (וא"ו אחר הכ') לרבות דאפילו בניהון בגון אלהיס, וה"ה לכל השבה שמות אל השם ב"ה שאינם משתקים, אפי' שאינם בשם המיוחד ג"כ משבעינן בהם, והיינו דכתיב התם שבועת אלהיס מלא וי"ו, לרבות כל השבה כיוצא ג"כ [ועיין לעיל לה דמשבעינן נמי שהוא מנון ומוסס לר"מ התם, ועכ"פ עיקר ניעוי השם ב"ה לבד אם ס"ה ב"ה שאינם בשם הס כדתניא התם], ומאי דכתיב בפ' נדרים כל שבועה אינה אלא בשם, י"ל דילפינן נמי מהכא דבעינן שם המיוחד דוקא בשבועת ניטוי ג"כ לחייב קרבן או מלקות או כל הכרוך ג"כ (כדמרבינן להו משבועת אלהיס כמ"ש). ועי' בזה במחלוקת הרמב"ם והלחמ"ד ז"ל בפ"ג מהלכות שבועות, וכ"מ ובלחמ"ם שם בחוכך, ול"ע. (מרא"כ)

נעשה כמי שטעה וכו'. נ"ל דל"ש רק בנשבעין ומוטלין, אבל בפקדון אין יכולין שיחי, כיון דלפ"ד כבר הוא חשוב ואסור להשביעו אפילו רוצה בע"ד. ועיין בקובץ"ח סי' לב, ובמחוות סס"י פז. (ראמ"ה)

ת"ח לכתחלה בתפילין. עיין ב"ך חו"מ סי' פז סקמ"ח שהביא בשם רב האי גאון דגבון ת"ח אם הוא עיוור תפילין. ובתוספ' שם תמה עליו למאן דרשיני עסקינן בקרקפתא דלא מנח תפילין. ולכך פי' התוספ' לכוונת ר"ה שאנשי תפילין כל היום, אך גם בזה דבריו אין מספיקין, דלמאי אם יניח תפילין כל היום יש לו דין ת"ח. ואפשר עפמ"ש הר"י פ"ב דברכות בשם המקובלת דמי שעוסק בתורה פטור מתפילין, משום דבתפילין כתיב למען תהיה תורת ה' בפיך, ופי' דבינו יונה שם דהכוונה דפטור מתפילין של כל היום, ומוכח דתפילין כל היום הוא כמו עוסק בתורה כל היום, ועיין בברכות (מז:) ב"י אומר לויה עליה ע"ה כל מי שאינו מניח תפילין. שוב ראיתי בלקוח ריש תהילים רמז תריד ד"ת ובתורתו יהגה יומם ולילה, ר"ת אומר אמרו שבחל לפני הקב"ה בבב"ע לוחינו להיות יגיעים בתורה יום ולילה, אבל אין לנו פנאי, ח"ל הקב"ה קיימו מלות תפילין ומעלה אני עליכם כאלו אתם יגיעים יומם ולילה, ר"ש אומר מקרא אלא הוא שנאמר וכי לאתם על ידך וכו' למען תהיה תורת ה' בפיך, הרי שנותר דמי שמירת תפילין כתקונו יש לו דין ת"ח.

ד"ה לפ שנו, נדרים ג ע"ב ד"ה ושבועות, וע"ש ג ע"ב, סנהדרין לג ע"ח. (מא"ן)

כר' חנינא בר אידי. ע' מ"כ קדושים פ"ט, מכלתא משפטים פ"ה, ועי' מכלתא שם פט"ז דאתיס דשבועת הדיינים ניו"ד ס"ח, ואתל מכאן אתה דן לכל השבועות, ושבועת הדיינים נשמע מדכתיב שבועת ה' בהוי'. (י"פ ן)

בעינן שם המיוחד. נ"ב בחמ"ן פ' משפטים לקמן דשבועת ה' דכתיבי בפ' שומר שכר, ליף מהתם לכל שבועה הוא ניו"ד ס"ח דהיינו בשם המיוחד ע"ש. נראה לאתי כר"ח בר אידי מכילתין, ו"ל דנפק"ל הכי מן המסורה דכתי בכתיב עוד ד' פעמים תיבת שבועה, ואת מנהון ועל דברת שבועת אלהיס (בקהלת) ודין מלא (וא"ו אחר הכ') לרבות דאפילו בניהון בגון אלהיס, וה"ה לכל השבה שמות אל השם ב"ה שאינם משתקים, אפי' שאינם בשם המיוחד ג"כ משבעינן בהם, והיינו דכתיב התם שבועת אלהיס מלא וי"ו, לרבות כל השבה כיוצא ג"כ [ועיין לעיל לה דמשבעינן נמי שהוא מנון ומוסס לר"מ התם, ועכ"פ עיקר ניעוי השם ב"ה לבד אם ס"ה ב"ה שאינם בשם הס כדתניא התם], ומאי דכתיב בפ' נדרים כל שבועה אינה אלא בשם, י"ל דילפינן נמי מהכא דבעינן שם המיוחד דוקא בשבועת ניטוי ג"כ לחייב קרבן או מלקות או כל הכרוך ג"כ (כדמרבינן להו משבועת אלהיס כמ"ש). ועי' בזה במחלוקת הרמב"ם והלחמ"ד ז"ל בפ"ג מהלכות שבועות, וכ"מ ובלחמ"ם שם בחוכך, ול"ע. (מרא"כ)

ומליעזר זקן ויושב פיסיבה הוה כדמיתא בר"פ ס"ל כהממונה. (רש"ש)

דף לט ע"א

גמרא. שכל העולם כולו נזדעזע. (כתובות יח ע"ב) תוס' ד"ה וכולי, (גיטין נא ע"ב) תו' ד"ה וכולי, (ב"מ ה ע"ב) תוס' ד"ה דמציר, (לעיל לו ע"ב) תוס' ד"ה ה"ג. (לבוש)

שכל העולם כולו. לעיל כט ע"ב ד"ה נמומר, ולף לו ע"ב ד"ה ה"ג בקונטרס, גיטין לה ע"ב ד"ה לף, ולף נא ע"ב ד"ה וכולי, וסע"ש נד, נדרים ז ע"ב ד"ה שבכ"מ, ולף יז ע"ב ברא"ש ד"ה אלא, ב"מ ה ע"ב ד"ה דמציר, ערכין טו ע"ב ד"ה הה ללא, יומא פו ע"ב ד"ה תון, תמורה ד, כתובות יח ע"ב ד"ה וכולי. (מא"ן)

שכה"ע כולו נזדעזע בשעה כו' ל"ת כו' לשוא. לכאורה מה שייע לר"ל לעיל (כ ב) דלכלני ול"ת שוא ותיובתא לרבין שם. וי"ל דמקיל משיפה דקרא כי לא יקה כו' שמו לשוא, דלמרי שם אע"ע כו' תהו ענין לשבועת שקר, ודלרבה לקמן בגריעתא ק"ל שבועת שקר. (רש"ש)

וכאן נאמר לא ינקה. (נדרים לג ע"ב) נמו"י ד"ה אלא. (לבוש)

שנאמר אלה וכחש וכתיב ע"כ תאבל כו' יושב בה ואימא עד כו'. כ"ל דלקמן נסה"ע. אבל הגר"א מחק הי ואימ"ל כו' מכלל, (וכן ליתא בר"י ורא"ש) כי זה אינו מהבריתא אלא הגמרא הוא דקל מקשה עלה, והגמרא שקל וטרי עלה בכסדרה, ולקמן שפיר גרסינן לה. (רש"ש)

דכתיב מפני אלה וכו'. ל"ע דבהאי קרא לאוד קגי. וי"ל דמיימי מרי קרא, הך דירמיה מיירי ברשעים דעלמא שהיה להם לחמות ולא מיתו, דלכתיב התם נאך הכי בכל הפרשה מוכחה על תנופה, והך דהושע ע"ש דמוכח שלא קבלו תוכחה, ואיימו לדיק דבדין הקל. ומ"מ ל"מ למימר דהך דהושע על דעביד לבולהו, דהא כתיב התם פרלו, דמוכחין מיניה נקדושין דמשום ערוות לחודייהו. וי"ל דכל הני בהדדי, וערוות לחודייהו דעדיות חמירי, דהא בהך דירמיה מוכח דאלה חמירי, וע"כ שבא זו וגילה ע"ז, וק"ל. (ראמ"ה)

הגונב דעת הבריות. לקמן מז ע"ב ד"ה אלה, גיטין סב ע"ב ד"ה שלמת, ולף מ ע"ב ד"ה וכתב, ב"מ עת, ב"ב מ ע"ב ד"ה יפיב, ולף מת ע"ב ד"ה ללא, תולין לד ע"ב ד"ה לף, ד"ה אמר, נזכוחות לה ע"ב ד"ה וכולי, ד"ה אינא דמרי, כתובות לח ע"ב ד"ה דין, סוטה ד כ. (מא"ן)

דברים שאין אש ומים. ב"ב ויקרא רבה פ"ו. (הגרל"ב)

שאין אש ומים מכלין. פס"ר פכ"ב. ובירושלמי ה"ה פ"ו יוסי אפי' שבועת אמת ושי' גיטין נבלי לה ע"ב. (פ"ע)

שבועת שקר מכלה אותן כו'. עיין רבה נשא פרשה ו.

אמר איני נשבע. ב"ב קמא ע"ת ד"ה ה"ג. (מא"ן)

וכשמשביעין אותו אומרים. ב"ב [ירושלמי] סוטה פ"ו הל"ת. (הגרל"ב)

אמר להם דעו שלא על דעתכם. (גיטין מו ע"ת) תוס' ד"ה ר"ש. (לבוש)

שלא על דעתכם. גיטין מו ע"ת ד"ה רבב"י, יומא יט ע"ב רש"י ד"ה הכי, ב"מ ה ע"ת ד"ה על, כתובות לז ע"ב ד"ה מיתות, לקמן מז ע"ת רש"י ד"ה נמיני, סוטה לז ע"ב ד"ה רשב"י, וד"ה אמר. (מא"ן)

שלא על דעתכם. עמש"ל כט ע"ת. (פ"ע)

מצות העתידות להתחדש בגון מקרא מגילה. ב"ב עי' רמב"ן בהשגות לס' המצות שורש רלשון דהקשה הרי אמרו (מגילה יט:) ובירושלמי פ"ק דמגילה, דמגילת אסתר נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ע"ש, ובפרט מגילה וגזירות אחשורוש ופדות והפורקן נודלי ענינים שהשם ימן לחמרון הזה, ותלות קרלת המגילה ופל עליה עמידה להתחדש, אבל היותר לכתיבת מגילה ושהיה נפסחת לכתבי קודש למדו חז"ל מגילה (ז:), דכתיב כתוב זאת זכרון בספר, ודרכי דרוש כאלו לדרוש אות אחת יתירה בתורה כלם בכלל דרכי המדות המקובלות אלכה למשה מסיני.

ואלאך זה יתכן לכתוב דהברלה הקב"ה למשה בסיני, היינו שהיהו הגתיות לדרוש התורה, ומלד זה נתכתב לכתה"ג ההיתר לתקן קריאת המגילה אלא יהיה בכלל לא תוסיף, עי' ג"כ (מגילה יד.) כל הגתיאים לא הוסיפו על התורה חון מקרלת מגילה מטעם קל וחומר, וגם זה מי"ג מדות המקובלות. (מהרצ"ח)

בכל לשון. ברכות מ ע"ב. מגילה ח ע"ת ד"ה ל"ב. (מא"ן)

א"א לומר ונקה. מדרש משלי י, פס"ר פכ"ב ע"ש. ונמללתא יתיו בחדש ד"י דרים גם לא יקה דשבועת שוא יקה מלא תשא את ה' ש. (פ"ע)

ותניא אר"ש אם הוא. ב"ב ספרל קדושים פרשה י. (הגרל"ב)

איש בעון אחיו. ב"ב שם בחוקתי פ"ת. (הגרל"ב)

שכל ישראל ערבין זה בזה. ב"ב יעוין סנהדרין מג, וסוטה לז.

תוספות. ד"ה ואין. היינו בנדרים וכו'. ולו"ד ה"ג דלוקה בניס בחיתה אבל קרובים בעושים בחרים, דלפילו בדיהה לא בחכמן חיתה בשבועה.

ד"ה אם. אמרי' מהדר קהדר ביה כו'. ב"ב ית לייטב דהא לאין יכול לחזור הכא, משום דהוה כחילו הודה שחייב כיון שלא רלה לישבע, ובפרט שחביבו טוענ בני וחזיק דהוה לא רלה לישבע, ס"ת דחביבו קובטא קאמר שטוענ בני, אבל התם אין הבעלים טוענים בני להכחיש השומר שהרי הבעלים אין יודעים כלל, ובפרט לדעת הס"ך בסי' עב ס"ק קטו דשבועת השומרים אינו כ"א כשהבעלים טוענים שחמ, ס"ב מסתבר יותר לומת טענתו שטוענ בני ואין הבעלים מכחישין, ועוד דהכא כיון שאחר אינו נשבע הוה כהודה לטענות המוסג, וכמ"ש הרשב"ם בב"ב דקל"ת, משל"ה התם.

ד"ה ואלו. דתנא אלו ליכא למימר. ב"ב קדושין קף טז. (הגרל"ב)

בא"ד. (בסופו). לף יל"ע היכ מיתנא בטוי ול"ל דסמיך אמאי בדתנא כאן, ולכ"ת דלדיה כל כנוי וכו' בכל הנך דמיתי התם ול"ת להו הכא, ושבועת הדיינין היא ממש שבועת הפקדון, וקמ"ל דאפילו כשהדיינין משביעין אין מחמירין להשביעו אלה"ק, וחהו לשון הגרלימא אף היא בלשונה וכו', ועיין בתוספתא שם.

דף לט ע"ב

גמרא. החם שיש בידם למחות. ב"ב יעוין תוס' ערכין טו ע"ת ד"ה הת. (רב"פ)

ולא מיחו. שבת נה ע"ת. יומא פו ע"ת. (מא"ן)

אם אמר איני נשבע כו'. (ב"מ לד ע"ב) תו' ד"ה ומזר, (ב"ב קכת ע"ת) תוס' ד"ה ה"ג. (לבוש)

בשלמא ההוא דקא משתבע קאי בסורו. כן הגיה הב"ח, וכ"מ לקמן (מז ב) בתד"ה אלה.

אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי כדתניא כו'. כ"ל, וכ"ה בר"ן. (רש"ש)

מלמד שחלה שבועה על שניהם. לקמן מז ע"ב תוס' ד"ה אלה. (לבוש, מא"ן)

מלמד שחלה שבועה על שניהם. עי' ויק"ר פ"ו, מכלתא מספרים פט"ז, פס"ר פכ"ב, ירושלמי כאן ה"ה. אבל שם מסתע מו זה שמשבע לשקר מו זה שמשבע חנם.

משום קניא דרבא. ע"ם ויק"ר ופס"ר. (פ"ע)

הטענה שתי כסף כו' מה כלים שנים. לקמן מב ע"ב ד"ה על כל, ולף ד ע"ב ד"ה ר"ש, וע"ש מ ע"ת ד"ה נטענו, וד"ה אבל בתוספות יח ע"ת ד"ה ואם, ולף פז ע"ב ד"ה ועוד, קדושין יא ע"ב ד"ה והרי טענה. ב"ק סג ע"ת ד"ה למה לי, ב"מ נ ע"ת ד"ה מפני, ולף ה ע"ת ד"ה בגורות נ ע"ב ד"ה כל כסף, וד"ה מה כלים. (מא"ן)

א"ר כפירת טענה שתי כסף וכל הסוגיא. בסוגיא נראה דלפ"ז גם בכלים צריך שיכפור בשנים דומיא דכסף, אלף דמעה הוא דבר תשוב בדפירים", מ"מ צריך שחים וה"ה לכלים, ולזה דקדק ר"פ לקמן (מ ב) לומר טענו כלים כו' וכפר בכלים, ור"ל דוקא ב' כלים משום דס"ל כיב כדמסיק הגמרא שם (וגי' הרי"ף נהא דר"פ טענו כלי כו', וכפר בכלי כו' וכ"ה בטור וב"י סי' פח אות ה, ל"ע). ומה לחיתא שם תר"ע ת' שמואל טענו ב' מחטין והוזה לו בת' מהן חייב, שמואל לשיטתיה דחתלת הטענה ב' כסף, ולכן ל"ש על הפוסקים שהשמיטו לחימרי כאמר היא.

ושמואל אמר טענה עצמה. בר"ן המיי רלים מזה דטוענו בדוקא ומודה בשוה חינו נקרא ממון הטענה, מבריימא דיבר הב והוב לי בידך, דטוענו בדוקא ומודה בשוה לרב ומ"מ פטור. וי"ע להא הכא מלי דקא מודה לו בפי שם ניחא לו בשוה דיבר כסף, הב אכתי לא הוי ממון הטענה, כיון דקטעין ליה דיבר הב דוקא, כמו מעורה גדולה קטנה. (פורי"ז)

אפי' לא כפר אלא בפרוטה. (כתובות פח ע"ת) תוס' ד"ה ועוד. (לבוש)

אפי' לא כפר אלא בפרוטה. ה"ג ירושלמי ה"ת בטמולל. (פ"ע)

ותנן נמי ההודאה בפרוטה ואלו כפירה בפרוטה לא קתני. הת לגא מקשה מריישא ממשה פרוטות הן, משום לחיכא למימר תנא ושייר, וכלכתבו התוס' קדושין (טו:) ד"ה והת מרגעה קתני, ותין להקשות מלי שייר, דהתי שייר לחפשר לומר דשייר הקדש וכלחיתא גיטין (יב:), וע"ש בתוס' ד"ה פחות משוה פרוטה, ע"כ מקשה מהת דקתני בהודלה שוה פרוטה ולא קתני כפירה בפרוטה, ועיין מכות (כב:) תוס' ד"ה מתקיף לה שכתבו ותומר הר"מ לגא כמו דקתני שמנה וחשיב יו"ע, ותם לחיתא דחשיב יו"ט כמרתי הו"ל למישתב, משל"ה בדבר תלוי, ול"ל דהכא כיון דחשיב הודלה, הו"ל למישתב ג"כ כפירה בפרוטה. ל"ב ד"מ דף נה ע"ת. (הגרל"ב)

מה כלים שנים. (ב"ק סג ע"ת) תו' ד"ה למה, (ב"מ נו ע"ב) תו' ד"ה כי. (לבוש)

להודאה במקצת הטענה. מכלתא משפטים פט"ו. (פ"ע)

אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל. (קידושין יח ע"ב) תו' ד"ה והרי. (לבוש)

אלא פרוטה. (לקמן מ ע"ת) תו' ד"ה טענונו. (לבוש)

תוספות. ד"ה מה. אלא ב' פרוטות וכו'. ורש"י ס"ל דבכסף שהוא שם לכלל מטבע היינו ל"ש נו דבני לומר בכספים, ובכספים משמע ב' מטבעות של כסף ממש שהן לפחות משוה, וכן בדילפינן מכלים שהן ב' יודעין דמעות הן, ולפ"ז יש לקייש הגרסת "מה כלים דבר תשוב" היינו דבר הנמצא בזמנין ומצטון.

בא"ד. בירושלמי. כלן ה"ת, לף שם מוכח דלא ס"ל כלכלים למה שהן, אלא בעינן שיון שהן בכסף. (פ"ע)

דף מ ע"א

גמרא. שהכל מין מטבע אחת וכו'. ל"ל דר"ל שגם פרוטה הוי בכלל שוה דיבר והב שתם, שהטעם הוא מפני שדרך להתליפו כמ"ש רש"י שוף קף לט, והו"ת שהין דרך להתליפו בפרוטות. (ראמ"ה)

אר"נ אמר שמואל לא שנו כו'. כ"ל, ומלות נר יפתק למתוק [וכנימיכמ"ל דנסמוך, וכן ליתנייהו בר"ף ורמ"ם]. (רש"ש, הגרל"ב)

ל"ש אלא בטענת מלוה כו'. (כתובות פז ע"ב) תו' ד"ה ועוד. (לבוש, מא"ן)

אבל טענת מלוה והעדאת ע"א. ה"ג ירושלמי ה"ת דעת שמואל. וסס ליתת דבר שנשבעין עליה בלא שתבר שיעור הטענה, שפיר ליכת לתיוקי שבועה בע"ת לף לליכת בת"מ, משום דלמרינן כ"מ שנשים מחייבין ממון עד לחד מחייב שבועה, ודוקא בי דבריה שלין נשבעין עליהם כלל בגון קרקעות וקנס ליתת להך בללת, אבל בדברים שנשבעין עליהן ליתת להך בללת, ועד ת' מחייב שבועה כמו שנשים מחייבין ממון, ומע"ג לתין נשבע ע"י הודלה בתקלת, נשבע ע"י העלתת על ת', וכמ"ש הרמ"ם בי טענת ספק, והכל רלוי לזה מירושלמי, וה"נ למרינן בי טענת פרוטה ושלא בדברי התוס'. (מצפ"א)

ד"ה וכל. לאו דוקא כו'. עי' ירושלמי פ"ו ה"ת ושין ירושלים שם מה, ועי' ברא"ש סי' ה, סמ"ע חו"מ סי' עט ס"ק כ, וכע"ך סי' פח ריש ס"ק כה ושוף ד"ה ומ"ש הרמב"ן ז"ל דמהיית בפרק חזקת הבתים, ותוס' כתובות דף פז ע"ב ד"ה ועוד. (ג' מהרש"א)

יישר וכן א"ר יוחנן. ב"ב מוליו דף עה ע"ב. (הגרל"ב)

וכן א"ר יוחנן. בירושלמי ה"ד, ובכתובות פרק נתרח ה"ד ס"ל לר' יוחנן דפטור ולכקמן ע"ב, וע"ל פלוג עליה וס"ל דחייב. (פ"ע)

א"ד מישתא. תולין עה ע"ב.

טענו חיטין. לקמן מה ע"ב ד"ה ממון. כתובות כט ע"ב ד"ה יכול. ולף קת ע"ב ד"ה ב"מ, וד"ה מ"ה. ב"ק לה ע"ת ד"ה לימת. ב"מ ה ע"ת ד"ה מי מיתת, וד"ה מ"ב.

ור"ג מחייב. (ב"ק לה ע"ב) תוס' ד"ה לימת. (לבוש)

להודיעך כחו דר"ג. ה"ג בירושלמי כתן [ה"ד, וכתוספות פי"ג ה"ד]. (פ"ע)

ת"ש טענו כלים וקרקעות. ה"ג מקשה מזה ר"ל לר' יוחנן בירושלמי שם, ומשני כהכא בשבל זוקקין. (הגרל"ב, פ"ע)

רש"י. ד"ה ה"ג בתוספתא. ריישא נמי שוה וכו'. לף ללר"ת ל"ד ריש לקיש, ב"ה דמסיק מלשון מין מטבע, ועוד דכבר תני ליטרא דוקא. (ראמ"ה)

תוספות. ד"ה בטוענו. דכולהו מטבע נינהו וכו'. נרלה דכוונתו דוקא כשהזכיר לשון מטבע כדיבר וכה"ג. ומיושבין ב' קושיות לתשונות. (ראמ"ה)

בא"ד. וזה דוחק לומר שאין שוה פרוטה. משמע דזהו פשיטא להו לחסקנת פחות מ"פ ולפ"ז מסקנת הוא, ע' ב"ע תו"מ ריש סי' שמח, ובלמ"מ פ"ב מתישות ה"ו ד"ה ומס קדשים, דגם בענר ולקח פחות מ"פ אם מקפיד עליו ת"מ, ועי' בתה"ע סימן כה ס"ו בתמ"ח ס"ק טו בשם הריטב"ת ומלתה שנגנב ממנו שוה פרוטה, ועי' יו"ד סי' רלת סעיף י, וכמוס לעיל סוף דף כז ובמ"ר שם, ובקלות ריש סי' פא. (ג' מהרש"א)

בא"ד. וזה דוחק לומר שאין ש"פ באותו חסרון. מוכת דס"ל דאם מסר מנ' כסף פחות מ"פ חייב לרב כדס"ל ולשמואל כדס"ל. ומימה לכל שיעורי מכמים הוא בכיוון גדול בשמעוס גמור כדאיתת בר"ה (יג.), וכ"מ מדתנן שמי כסף ופרוטה כו' אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולרב דשוה קאמר, וכן ל"מ מדוש זה לא' מן הפוסקים. ואולי דגם זה נכלל בהדוחק שכתבו. (רש"ש)

בא"ד. ועוד כו' דעד השתא לא איירי במטבעות. ב"ב אלא מטבעות. (הגרל"ב)

בא"ד. ע"כ נל"פ כו' שנתן לו דינר להחליף כו'. והוא פי' ר"ת שהמילו הפוסקים. והמור"ם ל"ד בהעתיקו פי' זה בסתם, אלא זכר שהרע"ב במ"ש הולך בשיטת רש"י בזה. (רש"ש)

ד"ה שהכל. (בסופו). לולא פרש"י ה"ת דה"ק דלפילו דינר זהב דפירת הוא לגבי כסף ולא מריע כשהוסת מ"מ שוה קאמר, וכל מטבעות הקטנות ממנו מקרי שוה דינר זהב. וכן מלמלי בר"ן בשם הרמב"ן ע"ש. (ראמ"ה)

ד"ה אבל. וי"ל דשמואל דהכא לטעמי' דמחייב לעיל בכפירת פרוטה כו' אבל בקרקעות לא משכחת דמשתבע בשום מקום ולפ"ז צ"ל דלית הלכתא כותיה דשמואל בהך דהכא כיון דתליא בההיא דלעיל. ותד"ת כלל ל"ת הת דמחייב בפרוטה בעד ת', תף למ"ד דבעי' כפירת ב' כסף גבי הודלה במקלת, ל"ד לקרקע דתין נשבע עלי' גם בשטעת עד ת' כמו בהודה במקלת, שהיל דבר שתין נשבעין עליה כלל, אבל דבר שנשבעין עליה בלא שתבר שיעור הטענה, שפיר ליכת לתיוקי שבועה בע"ת לף לליכת בת"מ, משום דלמרינן כ"מ שנשים מחייבין ממון עד לחד מחייב שבועה, ודוקא גבי דבריה שתין נשבעין עליהם כלל בגון קרקעות וקנס ליתת להך בללת, אבל בדברים שנשבעין עליהן ליתת להך בללת, ועד ת' מחייב שבועה כמו שנשים מחייבין ממון, ומע"ג לתין נשבע ע"י הודלה בתקלת, נשבע ע"י העלתת על ת', וכמ"ש הרמ"ם בי טענת ספק, והכל רלוי לזה מהירושלמי, וה"נ למרינן בי טענת פרוטה ושלא בדברי התוס'. (מצפ"א)

ד"ה וכל. לאו דוקא כו'. עי' ירושלמי פ"ו ה"ת ושין ירושלים שם מה, ועי' ברא"ש סי' ה, סמ"ע חו"מ סי' עט ס"ק כ, וכע"ך סי' פח ריש ס"ק כה ושוף ד"ה ומ"ש הרמב"ן ז"ל דמהיית בפרק חזקת הבתים, ותוס' כתובות דף פז ע"ב ד"ה ועוד. (ג' מהרש"א)

וע"ך סי' לה סק"ל בשם הר"ן, וסי' פ"ל סקכ"ג בשם בעל התרומות, ועי' דרישה סי' פ"ט ס"ו, וטור סי' ע"ה סי"ו, ועי' ש"ך סי' פט סק"ה, ובב"י וע"ה סי' קכא סי"ב, וקונט התפל סי' עה סק"ג, ומתיבות המשפט סי' עמ סק"ב וסי' מ"ו סק"ו.

ד"ה והודה. ולמד בעי ליה כו'. כל"ל ומלת לא ע"ס. (רש"ש)

בא"ד. לשון פטור וכו'. ל"ע דהא גריעא כל' כפף לי בידך אלא פרוטה, ע"כ פטור לאו לגמרי לרבן, וכן בהא לעיל דר' חייא. ולו"ד ב"ש לרבנן כיון דגלי קרא דפטור מטבועה ולא פטרינן כל מודה במקצת כמאן דלי בעי הוה מודה בעשורין, ע"כ דזה הוה העזה גמורה בכופר בכל, ול"ל למה הודה במה שלא תבעו ע"כ שהוא הטעה בו. וזהו לשיטת הרמ"ה בטעה בדב"ע, ובעין זה י"ל גם לשאר פוסקים, אבל למ"ד טעונו תו"מ והודה בפ' פטור לא מהני לישבע בדב"ע רק לשיטת הרמ"ה ז"ל בטעמו כנ"ל. (דאמ"ה)

ד"ה ור"ג. והשתא לר"ג אפי' אין בלשון הזה לשון קנקנים כו'. עי' תוספות רעק"א פ"ו מ"ג מ"ש ע"ד תוס' שם. (מהרש"ם)

דף מ ע"ב

גמרא. זוקקין. עמ"ש ב"מ ק ע"ב. (יפ"ע)

ההיא אגב גררא. ל"ב זמיס דף יח ע"ב. (הגרל"ב)

וכן א"ר יוחנן. ה"ג מיהושלמי [כמן ה"ד, כתוספות פי"ג ה"ד]. ועמש"ל ע"ח [ד"ה וכן]. (יפ"ע)

אמוראי נינהו אליבא דר"י. ל"ב תוליז דף לד: וש"כ. (הגרל"ב)

תלמוד ערוך בפיו של ר"י הא מני אדמון היא. ל"ב עי' רש"י (מנחות טו.) לימוד ערוך שלמן קרבן ליטר מלוק, ופרפ"י כך שנאה מרכוותיו. ועי' יד מלאכי ח"ת סי' שלד מה שהאיר בזה על הרב לחמן לניין מש"ס מפורש כאן, ולחין לפרש בשום תופן על הל"מ ע"ש. (מהרצ"ח)

טענו שתי מחטין. לעיל לט ע"ב ד"ה כלים, ולף מא ע"ב ד"ה לא, קדושין יא ע"ב ד"ה והכי טעמא, בכורות ג ע"ב ד"ה כל. (מא"ן)

טענו שתי מחטין. ל"ב מיהושלמי [כמן ה"ד, כתוספות פי"ב ה"ד] ע"ש שמואל. לך האם מסיק דבעיגן שיהו שוין ג' מעה כסף לב"ה. (יפ"ע)

יצאו כלים למה שהן. מכלתת מספטים פט"ו לגי' הגר"ח. (יפ"ע)

אר"נ ומשביעין אותו שבועת היסת. לקמן מה ע"ל ד"ה עקרוה, וברש"י ד"ה יאבד ב"ה, ועיין ע"ב ד"ה בעלים, ולף מו ע"ל ד"ה מדרבנן, וע"ש מת ע"ל ד"ה נאבד, כתוספות יח ע"ל ד"ה מפני, ולף לב ע"ב ד"ה דינא, וע"ש פז ע"ב בש"ס מדרבנן, ולף פד ע"ב ד"ה מיגו, גיטין כה ע"ב ד"ה אלא, ב"מ ה ע"ל ד"ה היסת, ולף ו ע"ל ד"ה אלא, ב"ב ט ע"ב ד"ה סוף. (מא"ן)

אר"נ ומשביעין אותו וכו'. ל"ה לה תירוץ, משום דהוינן טעי דמשום מעין מודה במקצת מפשיעין ליה, ולדעת התוספות דיסת נמי בעי ב' כפף ניתן בפשיעות. ועפ"ד הרמ"ה ז"ל ללא מפטר מטעורין רק בטעות השטחה. (דאמ"ה)

רב חביבא מתני אסיפא. (נ"ק קיח ע"ל) תוס' ד"ה ר"ב. (לבוש)

דמתני אריושא. ר"ה כז גרס"ם. ב"ק ט ע"ב גרס"ם. (מא"ן)

רש"י. ד"ה למה שהן. אף כל שנים ודבר חשוב אלא כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה הכופר כו'. דמלוה להוצאה. ל"ב קדושין דף מז ע"ל. (הגרל"ב)

ד"ה בפקדון כו'. ובב"מ בפ"ק. ל"ב דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה הודה במקצת קרקעות. ויש לעיין ל"ב למ"ד פטור בטרפת קושית התוס', דלין לחין נשבעין על הקרקעות כגר שמעיון מלידך מתני', ולין לטענו מטין ושעורין והודה לו בחמד מהן לטעני לפטור, לא ליכפף לן דבמתח כן הוא, ול"ע היטב ודו"ק כי קלרתי [ועי' מהרש"ל]. (רד"ל)

ד"ה לימוד. תימה דרחב"א גופיה מוקי כו'. לפניו שם לכינת, או שחמת דש"ם מוקי כן מלידיה. (רש"ש)

בא"ד. מדלא נקט במתניתין כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה וחדא כשמואל. ואע"ג דקי"ל כר"י לגביה שמואל. ל"ב (עי' תוס' עירובין מט ב ד"ה וקטן, עוד שם סו ע"ל ד"ה יפה, שם נט ב ד"ה ומזכה, ותוס' בכורות כל ב ד"ה ר"י). ועי' מ"ש הרש"ש פרק הגוזל קמא סי' כב שכ' בזה"ל מ"ש הרא"ש פרק הלכה כשמואל תמיה, דבכולה גמ' קי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י בדאיתמר נרים פמ' יו"ט ע"ש. הנה תוך מזה ללא נמלא בדף"ק דביצה דבר זה, הנה יש לתמוה דבעירובין מז מפורש כל זה כמו שרשם מהר"י בלין. ועי' יד מלאכי סי' תרטו בתירוצין. [ועי' תלופי גרסאות בב"ק דף קל]. (מהרצ"ח)

בא"ד. דקי"ל כר' יוחנן. ל"ב עירובין דף מז ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. דקי"ל כרב נחמן בדיני. ל"ב כתוספות דף יג ע"ל. (הגרל"ב)

בא"ד. ולא כמו שפסק ר"ח בכתובות כרחב"א. לכאורה נלמת דעמו תמוה מכל הני רלחות שהביאו. וע"ל דמפרש מדא כרב כו' בלשון קושית, והוא דכיון דפסק כרב דכיריה טענה ב' כפף, ומפרש הטענה ב"ב דמתניתין טענת כפירה, ב"ב יפרש ממין הטענה ג"ב טענת כפירה דוקא, ועמעו מו"ם והוה לו בא' מהן אין ההולאה ממין הכפירה ונשאר בקושית, וכיון דתני ר"ח לפיוש לרב הלכה כוותי', (ולקמן (מה ב) פריך שמעת ליהש"ם כשאין כשמואל ומתני ר"מ כו', ומתיבי עה"פ שלא הביאו מזה לחיה לפסוק כרב, ומיותר על המו"ט שהשיג דעת רש"י לפסוק כשמואל) ומיהו הא דשמואל, ומזה יתיישב גם פירש"י בב"מ (ה.) ממה שהעירותי עליו שם. ול"ת והא בכתובות שם מתרץ רב אלילא דשמואל לל"ש עליו מרבנן. משכחן כה"ג טובא בשמועתי דמתרלי אלילא דבר פלוגתייהו. (רש"ש)

ד"ה אישתמוטי. משום דפריך וכו'. תירוצם דחוק מאוד, ול"ש לומר כה"ג כיון דשבח דמשמעו מוכרחת ומיהו היא הגורסת השטועה. וע"ל כמו שחרלו בב"מ שם לר"ש מחייב אפילו במקי דלשמעוטי ל"ש, ומוכח לה מדקתני אכולה משניחן דהא מלן דתני אריש לאו דוקא קאמר, ומשמעת קאי אכולה משניחן אפילו אחני בני דוקא קאמר, ומיינו פקדון דשמעה בעיניה. אך ל"ל לפ"ז ול"ש בפקדון ודומיי חזקה אין אדם מעיז וכו', ולשלמ"ה הניחא פטור לה מהיסת מהאי טעמא, אע"ג לשעין מיוב מודה מקלא אחרינן בפקדון נמי הך שבחא, היינו לעניו ל"ש מנו דכפר הכל לחפטר שקשה לו להעיז כ"ש, ובכה נקטו לשון חזקה משום מלוה. (ראמ"ה)

דף מא ע"א

גמרא. הכא הוא דאיכא דרדא. ב"מ ה ע"ל ד"ה אין לך. ב"ק ח ע"ב ד"ה לכאי. ולף קיח ע"ל ד"ה ר"ב. (מא"ן)

דאיכא דרדא דממונא. עי' ש"ך סי' סו ס"ק קכה. (ג' מהרש"א)

מאי איכא בין שבועה דאורייתא. (גיטין לה ע"ל) תוס' ד"ה ל"ש. (לבוש)

מאי איכא בין שבועה דאורייתא. לקמן מו ע"ל ד"ה ורבנן, ועמ"ש פג ע"ל ד"ה מר, מ"ק יד ע"ב ד"ה ומ', ד"ה והא, בכורות פד ע"ב ד"ה והוא, ולף פו ע"ב ד"ה שבועה, וע"ש פח ע"ל ד"ה מיתי, ולף לב ע"ב ד"ה דינא, גיטין לה ע"ל ד"ה לא שנו, ב"מ יד ע"ל ד"ה דינא, סנהדרין כט ע"ב ד"ה מר, חולין עו ע"ב ד"ה מר. (מא"ן)

איכא ביניידו מיפך שבועה. נחלקו הפוסקים מי הלכה לגיסנא קמא דר"נ מי לא. וע"ל להניא רמי' ע"ד מידוד דהלכה לגיסנא קמא, דפריך הש"ם מאי איכא בין שבועה לשבועה דרבנן, מיפך שבועה, ולמר דר' יוסי בר' מ"ב נחתינן לנכסי ולר' יוסי, ולכאורה ק"ל דלמא ר' יוסי סבר דלא כמר בר' מאי ות"ת מלינא היפוך שבועה, ומר בר' מאי סבר כרבנן וב"מ נחתינן לנכסי. ונראה לתרל דקי"ל בח"מ סי' פח סעי' כב, ועי' בנמ"ך סי' פז ס"ק כט דלף דבדאוריימא לא מפשינן, מ"מ אחר הפרעון יכול להשביעו שבועה מדרבנן, ול"ב לף דבאר ר' יוסי דלא כמר בר' דר' מאי דלינא לגיסנא ר"מ דבדאוריימא לא מפשינן, ומ"מ יכול להשביעו שבועה לאחר הפרעון, ואם לא יכלה ליפבע נחתינן לנכסי' אלילא דר' יוסי ומאי נ"מ, להכי פריך הגמ' שפיר מ"ב, ולרבנן מי שפרי דלא כמר בר' מאי אילא שפיר נ"מ, דבדאוריימא לא מפקינן, ולף שלריך ליפבע שבועה דלאחר"פ, לא יכלה ליפבע ולא נחתינן לנכסי', אבל בשבד"ב שמשלים המעות שלריך ליפבע בע"כ, שאל"ב לא יתנו המעות, וכל זה ל"ל"ק דבטוען להד"ם נמי מפשינן היפא, הא ל"ב דבטוען להד"ם לא מפשינן היפא, ב"ב קאי קושיתנו הל"ל על הגמ', דלף לר' יוסי אילא נ"מ מי לא ס"ל כמר בר' דר מאי, וי"ת הא דלף דבדאוריימא יפשינו אח"כ היפא, יעיין להד"ם, וב"ב סוגיא הגמ' כל"ק ומסתמא הלכה כוותי' ודו"ק. (רד"ל)

ולמר בר ר"א דאמר כו'. (כתוספות פד ע"ב) תוס' ד"ה והוא. (לבוש)

להוציאו בדיינין. עמ"ש ב"מ יב ע"ל. (יפ"ע)

ותקנתא לתקנתא. ב"ב ב"מ דף ה ע"ב, לקמן דף מו ע"ל. (הגרל"ב)

אישתבע ליה. כתוספות לג ע"ב ד"ה ד"ה ולשטובה. (מא"ן)

לפוגם את שטרו. ב"ב ק ע"ב נרשב"ם. (מא"ן)

לא מזדקקינן ליה לדיניה. כתוספות כ ע"ל ד"ה ומוקי. (מא"ן)

צריך לפורעו בעדים. מהרי"ט ח"ת סימן ס מי שהמין לחבירו על מטעוני ליתן לכל מה שיתבע, לף ל"ש והמתייב בדבר שאינו קלוב מ"מ מטעם נאמנות מתחייב. ול"ע מהר"ן כאן שכתב ויש שחמהו כו' ל"ל שתין זו קושי' כו'. (ג' מהרש"א)

תנן מנה לי בידך. פירושלמי סוף ה"ת מקשה מזה ג"כ לר' אסי דאמר לריך לפרעו בעדים ונשאר בקושית, ועע"י לשניהם מטני כהכת ע"ש. (יפ"ע)

למחר אמר לו תנהו לי. כתוספות פה ע"ל ד"ה אים לך, גיטין יד ע"ל ד"ה ולא, ב"ב ל ע"ל ד"ה לאו. (מא"ן)

תוספות. ד"ה ומאן. אור"ת. ב"ב יעוין תוס' ד"ק קיח ע"ל ד"ה ר"ב. (רב"פ)

בא"ד. טפל ללשון ראשון כמו שאומר ריב"א. [עיין מס' ע"ז לף ז. בתוס' ד"ה נשל]. (הגרל"ב)

בא"ד. מאחר שהיו רגילין למסור לו בכל יום. עי' בימוק"י בריש קוני דהאי רעיא בשם הרשב"ם. (ג' מהרש"א)

ד"ה מאי. הא דאמר (רב נחמן). ב"ב נמ' דיין ל"פ. (הגרל"ב)

בא"ד. ובריש שמעתתא דהכותב (פז ב). כל"ל, והוא גמ' פוגמת כתוכתה. (רש"ש)

ד"ה ולמר. מדקאמר לקמיה האי וכו'. לע"ג דהא גם נפוגם שטרו ודומיי קשה קך קושית. ותמירל טפי לתפילו בלא תמירל הנתבע מטעינין ליה, לף שים לו עליו מה"ת ממון גמור, כ"ש בע"ד של מודה מקלא שמה"ת אין עליו רק שבועה אין לף יכבע בהיפוך. וע"ל דמ"ד בדאוריימא אין מהפכין שבר דהנהו יכולין לומר לימצבע ומפטר, וכ"ש מי שאינו פוגם, ומאי רמיה מייתו. ל"ע י"ל דכיון שים להם זכות לישבע ולינול ואימם רולים לימצע מזקקייהו, וכן להיפך כח הנתבע גרע כמודה מקלא, כיון שהיה יכול ליפבע וליפטר ואינו רולה. ועכ"פ אין מקום לרמיה זו להשתרע נקט שכלי, ואולי מסתמא לו טפי לת"י להפוך מלטון זל לישתבע, ולא מלטון לף יפרעו מלא בשטועה, ולא ידענא תמלי.

בא"ד. ואם יכול אין ראיה לרב האי משם כו'. עי' שו"ת רעק"א סי' קעט בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. בגון שהיה המחויב שבועה חשיד כו'. עי' גידולי תרומה ח"ת שער ד' אות ו' שתמה בזה. (מהרש"ם)

בא"ד. בר ממיפך שבועה ואודיתא. מודיתא היא דנפקדין כט ב. (רש"ש)

בא"ד. אע"ג דלא חיוורי כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ולר"י דאמר בדרבנן נמי (כתבינן). ל"ב נמחינן. (הגרל"ב)

ד"ה וכי. וא"ת תקשה ליה אמתניתין דהבא ליפרע מנכסי יתומים. ל"ע דהא בב"ב (דף ה) תוס' ד"ה אע"ג, כתבו וז"ל משמע שהיא משנה בשום מקום (פי' דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה), וא"כ היכי קאמרי הכא דמקשי ממתניתין, כיון דהתם כתבו דליתא במשנה וע"ש. (פורת"ו)

ד"ה אין לך. מהשתא ה"ל לרב. ל"ב לרבן גמליאל. (מהרש"ם)

דף מא ע"ב

גמרא. בעדים כו' כל מילתא דלא רמיא. לעיל לד ע"ב, כתוכות יח ע"ל ד"ה אין, ולף פז ע"ב, קדושין מו ע"ב ד"ה דבריה, ב"ב ה ע"ל ד"ה ונא, ועיין ע"ב ד"ה לגיחת, ולף מה ע"ב ד"ה המפקיד, ועי"ש ע ע"ל, וע"ב ד"ה אלא, גיטין ב ע"ל ד"ה ממדינה, שהבדיל לה ע"ל ד"ה תנאי היא, כריחות יב ע"ל ד"ה לא עמדתי. (מא"ן)

יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני. עי' יהושלמי ה"ב. (יפ"ע)

תנאי היא. (כתוכות יח ע"ל) תוס' ד"ה אין. (לבוש)

בעדים הלויתיך בעדים פרע וכו'. משמע לישנא שלי כלל הסכם הלוה ואפילו לאחר הלוחה, ולכאורה מיותר לשון בעדים הלויתיך, וע"ל דקמ"ל דדוקא בחיכת עדים על הלוחה והממירה, אבל בלא עדים ולחי נאמן במגו לומר פרעתי בפו"פ וכו'. ובזה קרו קושיות הרמב"ם שים לו תקנה לפרוע בפני חומן עדים. ועיין בס' קלה"מ סי' ע סק"ד. (דאמ"ה)

פריך רב אחא. ב"ב זמיס דף קנ ע"ב ד"ה, נדה דף לג. ום"ש. (הגרל"ב)

א"ל רבא להכי קאמר ליה. עי' יהושלמי ה"ב עובד כה"ג קמי רבי, ואמר יפלו פ' ופ' ויעידו. (יפ"ע)

איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן. ל"ע דלע"ג דקנליטו בחורת פקדון, לף גרע מהמפקיד מעות אצל שולחני, דלחיתו בחם; ב"מ (מג.) שם מוחרין שחמת בהן לפיכך אם אבדו מיד בחמיותן, דהכא אפילו אם הוא בעה"ב בודאי יכול להוליף המעות, כיון שנחן לו בחורת פרעון. ול"ל דרב נחמן לטעמיה דס"ל הסח נאנסו לף. מ"מ לשון רש"י ז"ל שכתב ואינו עליהם אלא כשומר חנם ל"ע, דהא גם ר"ל מודה החם דמ"מ שומר שכר הוא, וגם הא ק"ל דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע. (פורת"ו)

כל האומר לא לויתי. לעיל לז ע"ל ד"ה פרט, כתוכות כה ע"ב בחל"ם, ולף לב ע"ב ד"ה דינא, גיטין ב ע"ל ד"ה ואם. (מא"ן)

אמר ליה רבא כל מילתא. ב"ב ל"ל דגרסינן רבה, ועיין רים הליכות עולם. (הגרל"ב)

כל מילתא דלא רמיא. ב"ב ב"ב דף לט ע"ל, לעיל דף לד ע"ב. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה כיון דקא מודית. ודברים שהיו. עי' סימן ב סמ"ע ס"ק יח ובט"ז סס. (ג' מהרש"א)

ד"ה כאומר. דהודאת בע"ד כמאה. ב"ב גיטין דף סד ע"ל. (הגרל"ב)

ד"ה כל מלתא. הילכך לא שם לבו לזכור. עי' ש"ך סי' ע ס"ו. (ג' מהרש"א)

בא"ד. ואמר בעדים פרעתיך. ב"ב מסר כאן ובל"ל ומס דרך שגגה אמר בעדים פרעתיך לאו מדעתי' ואינו מוחזק בפרן נכך. כל"ל וכן הועתק בהגמי' פ"ו מהלכות טוען ה"ד. (מדא"כ)

תוספות. ד"ה תיובתא דר"א. אבל לשמואל וכו'. אבל דחיק הוא לפרש שמחת לנאנס הכי. וכן מירוץ הב' דחוק שאין רמז לזה בגמרא, וכמ"ש בדבור הסמוך. לכ"ע דלשמואל יש שפיר לתלק משום דמעיקרא קיימיה, דכיון דבפני פו"פ נאמן, ב"ב הא דלריך הינו אלא משום דכיון שהלוהו בעדים ואין מאמינו, אין דרך שיאמין לו לפרוע שלא בעדים משא"כ בדין משנתנו, אבל לרב אמי דאפילו בפו"פ הינו נאמן, ע"כ בטחת משום דחחזק מיוצא לא פקע מספיקת, וס"ד דה"ה בדין משנתנו. (דאמ"ה)

ד"ה ורב פפא. בגט פשוט. ב"ב גם בכתובות דף יח ע"ל. (רב"פ)

ד"ה אזל. וה"ל למימר וכו'. ונראה דמני כפלוגתא דר"פ ושמואל מלינא דר"י לעיל, לכאי נקט שמואל דמיר לכל מד כדאיתי ליה, וע"כ גם מינהו מכדמי למימר הכי לרב פפי. (ראמ"ה)

ד"ה כל האומר. התם ליכא וכו'. ל"ע מאי מהני עדיים נגד הנע"ד. וי"ל דטעמא דמאי משום למיגמו גופייהו מאי שפרעו, ומש"ה בלא פרעיה שפיר שקרי גינהו ומאן אמר לויה. (ראמ"ה)

בא"ד. דהכא לא קאמר לא לויתי. עי' נכ"י מו"מ סי' רכה אות ח. (ג' מהרש"א)

דף מב ע"א

גמרא. סטראי נינהו וכו' אתרע שטרא. יבמות קף ע"ב ד"ה מלעגת, כתובות פה ע"ב ד"ה מלעגת. (לבוש, מא"נ)

מאי הוי עלה. ל"ב ע"ז דף עב. וש"כ. (הגרל"ב)

מאי הוה עלה רב פפי אמר כו'. כ"ל רש"ל. (רש"ש)

דכמה דנפישי בקיעי. ל"ב מלן דגרס בעי"ן לא משמע, וכ"ל בפ"ק [בקיעי], ומלן דגרים בע"א כ"ל בחל"ף [בקיף]. (יעב"ץ)

לענין עדות מאה כתרי. ל"ב יומא דף פג. וש"כ. (הגרל"ב)

מאה כתרי. עי' יבמות דף פח ע"ב ד"ה לתת גברא, וכתובות דף כב ע"ב ד"ה תרי ותרי. (ג' מהרש"א)

ותרי כמאה. יומא פג ע"ב. יבמות קיז ע"ב. סנהדרין כז ע"ב. מכות ה ע"ב. (מא"נ)

נשבעין לקטן כו' נשבע על טענת עצמו. נרכות לט ע"ב גרמ"ב. כתובות יח ע"ב ד"ה אלא. קדושין כג ע"ב ד"ה ור"ת. גיטין נא ע"ב ד"ה ולמב"י, ור"ה מאי קטן. ור"ה מפני מה. ב"ק קז ע"ב ד"ה עירוב. סנהדרין סח ע"ב ד"ה קטן. (מא"נ)

והא אמרת רישא. עמ"ש לכ' תוס' ר"פ בן סורר ומורה. (חת"ס)

אמר רב בבא בטענת אביו כו'. עי' תוספ' סי' לו, ועי' תפא קופר מ"מ סי' כח. (מהרש"ם)

וראב"י היא. (כתובות יח ע"ב) תוס' ד"ה אלא. (לבוש)

ראבי"א פעמים שאדם נשבע כו'. כתב הר"ן בקוף הסוגיא דהא דלמרי' משנת רלב"י קב ובקי ה"מ היכא דיחיד פליג עלי כו'. ובע"ג דהא מוכח להדיא בגיטין (לו ופ"ק) דהלי' כוותי' מף בגד רמים, וכ"מ שם מף בנרייתא הלכה כוותי'. ותיובתא דהכ"מ נפסיג מהלי' מיא הכמירה. (ת"ש)

פעמים שאדם נשבע כו'. (קידושין נד ע"ב) תוס' ד"ה ור"ת. (לבוש)

רש"י. ד"ה ולא אידכר ליה שטרא. שיטול השטר מידו. זה הלשון נראה ללא שייך כאן, אלא פי' ולא מידכר ליה שטרא היינו שלא אמר שפורע לו השטר, והלשון שפירש רש"י הוא על מעשה דלמימי, ע"ש בכתובות. (פורי"ר)

ד"ה ההוא. בשעת הלואה נאמן. עי' ש"ך סי' עח סק"ו. (ג' מהרש"א)

ד"ה אין נשבעין כו'. דחרש שדיברו. ל"ב מרומות פ"ק. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה כל מילתא (נעמ' הקודם) ופריך מינה אדרבי לפי שתלמידו היה כו'. עי' לעיל י"ג ע"ב. (מהרש"ם)

באי"ד. ובקונ' פירש וכו' למ"ד צריך לברר וכו'. לענד"ע שהכירור אינו אלא לפי שאין מצטיעין אותו היכא עד שיתברר, ובשטר וחזקה שאת השטר פסול, ונעדים דסנהדרין שם שאת ימלי פסול כרשעונים. (ראמ"ה)

ד"ה איתרע. מידי דהוה אע"א וכו'. והל לתמר התם ע"פ לאו כלום הוא, אפשר דכלא"ה היה חייב שנועה שתמר לו משתנע לי וכה"ג ותע"ג אלא לתפרש בגמרא, ה"ג לא מפרש התם טענת הנתנע כלל, ואולי היה על היתומים ולא תקשי קושיתנו. (ראמ"ה)

דף מב ע"ב

גמרא. מפ"מ כו' מודה מקצת. לעיל מ ע"ב ד"ה מדרבה, וע"ש מג ע"ב ד"ה מתוך, וע"ש לא ע"א ד"ה שלא, כתובות טו ע"ב ד"ה מפ"מ, ב"מ ג ע"א ד"ה מפ"מ, וע"ש ע"ב ד"ה כטולי.

התם דלא אמר ברי לי. פירוש הא דמנה לאחא בידך כשמע. וי"ש לדקדק דל"ב לפי מאי דק"ל דאין שטוחה למ"מ כ"ש בטענת ברי, ל"ב מאי מיירי דקאתי מנה לאחא בידך, ליתני שמנה לי בידך בטענת שמא ומי אינו מיב. וי"ל דאורחא דמילתא דאתי שכשטוען שמא אינו בטענת עצמו, שאינו רגיל לטעון עליו שמא, וק"ל.

תניא מנכסי יתומים. ל"ב בכתובות דף פז ע"א.

יתומין שאמרו גדולים. עי' ערכין דף כ"ב ע"א מה שמע מין נפרעים מנכסי יתומים אלא מן הזכורים. (ג' מהרש"א)

עושה קנוניא. גיטין פא ע"א ד"ה לא, ב"מ יג ע"ב, ב"ב קעה ע"ב ד"ה הא דמקיים, וד"ה הא דלא, ערכין כג ע"א ד"ה אלא, וד"ה דמוקה, וד"ה כשאלה.

והאמר ר"ה שביב מרע. ל"ב ערכין דף כג ע"א.

דאין אדם חוטא ולא לו. יבמות לט ע"ב ד"ה ומס, כתובות נח ע"א ד"ה ודילמא, וע"ש פה ע"ב ד"ה מ"מ, קדושין סג ע"ב ד"ה שאין, וע"ש סד ע"ב ר"ש ד"ה רבי, ב"ב קעד ע"ב ד"ה מ"מ, ע"ז יג ע"ב ד"ה והרועין, תמורה ח ע"ב ד"ה דילמא, נמחות מח ע"ב, נכורות לה ע"ב נח"י, ב"מ ה ע"ב (רמב"ם פי"ב מה' מלכים ומוסג). (מא"נ)

דאין אדם חוטא ולא לו. ל"ב קדושין דף סג ע"ב, ב"מ דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

אבל גבי בריא ודאי חיישינן. עי' ערכין תד"ה אלא הא דף כג ע"א. (ג' מהרש"א)

מתני'. ואלו דברים שאין נשבעין. לעיל לא ע"א ד"ה שלא, וע"ש לז ע"ב ד"ה שאין, וע"ש מ ע"א ד"ה אבל, וד"ה וכ"מ, וע"ש ע"ב ברי"י, מגילה כג ע"ב ברי"י, כתובות פז ע"ב ד"ה כל שטרות, קדושין כו ע"א ד"ה ויוקקין, וע"ש נב ע"ב ד"ה לרבות, ב"ק קפ ע"ב ד"ה יצאו, וע"ש סג ע"א ד"ה למה לי, וע"ש קה ע"א ד"ה לפי, וע"ש לו ע"ב ד"ה המחליף ב"מ פ ע"ב ד"ה מלא, וע"ש נז ע"ב ד"ה כי יתן, וד"ה ש"מ, ב"ב ל ע"א ד"ה לאו, וע"ש קנח ע"א, סנהדרין טו ע"א ד"ה ר"מ, ונמרי ד"ה ועוד, וע"ש פח ע"א.

עשר גפנים כו' דבר שבמדה כו'. ב"ק סג ע"א ד"ה דבר, וע"ש קז ע"א ד"ה עירוב, ב"מ ה ע"א ד"ה ש"מ פטור, וע"ש לח ע"א ד"ה מסכתת. (מא"נ)

כל המחובר לקרקע. ל"ב שבת דף פא ע"ש וש"כ. (הגרל"ב)

אין נשבעין אלא על דבר כו'. (ב"ק סג ע"א) תוס' ד"ה דבר. (לבוש)

על דבר שבמדה. ל"ב מכילתא משפטים פרשה טו. (הגרב"ל)

דף מג ע"א

גמרא. מה הפרט מפורש דבר. ל"ב ב"ק דף קיז ע"א וש"כ. (הגרב"ל)

תוספות. ד"ה ולא. דמשום קרקעות ועבדים ושטרות לא איצטריך כו'. כל"ל. (רש"ש)

ד"ה ש"ח. ואע"ג דתני (כל"ל) תשלומי דו"ה משום דשייך בכולהו כו'. ומה נתמה מה שהוסיף המוי"ט (בכד"ה ש"מ הנ'), דאילו בי' שייך שלמה בהקדש אע"ג דבקרקעות ושטרות לא שייך, ל"ל למימני כי היכי דמני דו"ה כו', וידיו משמשו בדברי התוס', ואולי כוונתו לדברי הנ"י ע"ש. (רש"ש)

דף מג ע"א

גמרא. אי אתה דן אלא כעין הפרט. (ב"ק סו) (ל"ל כו ע"ב) תוס' ד"ה המחליף. (לבוש)

שהן בקרקע כו' עומדות להבצר. כתובות יח ע"א ד"ה מזקה. וע"ש מו ע"א ד"ה אמינא. וע"ש נא ע"א ד"ה קוף. ב"ק ו ע"א ד"ה שור. וע"ש סב ע"א ד"ה ילפו. וע"ש לו ע"ב ד"ה המחליף. ב"מ סח ע"א ד"ה אלא. ודף ק ע"ב ד"ה ר"מ, ב"ב מב ע"ב. ודף קלה ע"ב. ע"ז יט ע"ב. סנהדרין טו ע"א ד"ה בענבים. (מא"נ)

בענבים עומדות להבצר. ב"ב [ירושלמי] כתובות פ"ח הל"ד. (הגרל"ב)

דר"מ סבר כבצורות דמיין. (כתובות נח ע"ב) תוי' ד"ה קוף. (ב"ק נט ע"ב) תוי' ד"ה ופסק. (לבוש)

ליפלוג וליתני בדידה. ל"ב שבת דף מט ע"ב וש"כ. (הגרל"ב)

מנורה גדולה. לעיל מ ע"א ד"ה נטוענו. (מא"נ)

ומ"ש מנורה גדולה כו' מה שטענו לא הודה כו'. לכאורה קשה מל"ל בטענת מש"ה הוא, לילמ' סבר כר"ג דטענו מטים והודה בשוורים מיב, והכ' בטענת משום דבשינן דבר שבמדה כו'. וי"ל דהש"ס קוכר מדהקדים בריש מין לך בידי פטור לכופר הכל, ע"כ בטענת המנורה כו' ומי מש"ה הוא, וטענו מטים והודה בשוורים למאן דפטר הוה ג"כ משום דבשינן דטענו כפר הכל, ועוד מלמ' מני אוורה ג"כ בפיפה למיזפ' ולכמפיק, ע"כ משום לאוורה הוה כטענו מטים והודה בשוורים, וגם ע"כ פטור ומי מטעם דבשינן דבר שבמדה, מדקתני זה הכלל כו' (ע' מה שהאריכו בפמ"ג), ולכן דייק שפיר ללאתויי בית זה, ללבית פתם מריפה שמעינן ליה כמש"כ התוס', ומיוהב מה שגמגמו בזה. ועי' תוי"ט פ"ב דכלים מ"ג דמלינו הרבה דוה"כ מינהו מעינן הקושם. (רש"ש)

מתני'. המלוה את חבירו על המשכון. (ב"מ כד) (ל"ל כט ע"ב) תוס' ד"ה והוה. (לבוש)

סלע הלויתני. כתובות יח ע"ב ד"ה מזקה, ב"ק קז ע"ב ד"ה עירוב, ב"מ פא ע"ב ד"ה אבל, ודף פב ע"ב ד"ה לא, וד"ה ניתמ, סנהדרין לה ע"ב ד"ה בהא"ר אבין. (מא"נ)

סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה. (ב"ק קז ע"ב) תוס' ד"ה עירוב, (ב"מ לח ע"ב) תוס' ד"ה משכתת. (לבוש)

ומי נשבע מי שהפקדון אצלו. (לקמן מד ע"ב) תוס' ד"ה כל.

ומי נשבע מי שהפקדון אצלו כו'. תפוי"ט לקמן על נאמן פקדון, דהא במשכון מיירינן, ואמר לתמעינן מזה דבפקדון נמי דינא הכי דישבע שתינו ברצונו, וזהו לפוקימתא דל"ק לקמן דמי נשבע תחלה, אלא דהקשה לתמי לא תפתעי' ר"ה אם מתמיעין ע"ש. ול"ע דלפ' לפי' הרשאון לקמן דשקלוהו כו', וזה היה דעת המקשה לר"ה שם, וכן למירוך רב יוסף ואבי שם מ"ל גם בפקדון כה"ג שטעון הנפקד שתבד ומתמיא לשלם, והמפקיד תמר שהיה שוה שלא אלא לומר שקל, לפי דשטעה היא גבי נפקד, מ"מ למר בר"ח נעיל היה יכול להפכה על המפקיד, והתוספים עליו מ"ל היכי דשניהם מתלים, וקמ"ל דמזה תינו יכול להפכה דשמא יוציא זה תש"ם, והל דמקשה הגמרא אילימא תפיפא ומ"ל דשטעה גבי מלוה אלא מעני דמייתי לענין הפוכי, דזה דוחק לתעמים יזתא נדין המפורש, אבל הדקדוק נוכל לכוון בזה. (רש"ש)

רש"י. ד"ה אלא מנורה קטנה. דאין ההודאה ממין הכפירה. עי' מש"ך לעיל (מ ג) בתד"ה ומדל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה וכל. אע"ג דבריש ת"כ קאמר מפרט וכלל כיצד כו'. ל"ע למה הולרכו לת"כ, הלא גמרא מפורשת היא בזוזי (דף לה) ור' אלעזר פרט וכלל מנ"ל, ול"ל לחויה מהאי קרא וכי תמור פרט וכל כלל לשמור מזל ופרט ע"ש, הרי מפורש דדרים לה בפרט וכלל ופרט, וגם תירוצם לקמיתא בעלמא הוא דנקטיט לה שייך שם בלל, אלא דקאי לתאן דדרים בריבה ומיעטו ע"כ דרים לקרא בתרא פרט וכלל, תשתי"כ לתאן דדרים כה"ת בכלל ופרט ע"ש.

ד"ה אלא א"ר. פרי"א דנ"ל כו'. עי' גרי"ן לפוסף לתרת תמלינתא. (רש"ש)

באי"ד. ברי"ש מרובה דף סג. עי' בתוס' ב"מ דף נז ע"ב ד"ה כי יתן. (רד"ו הלר)

באי"ד. (בסופו). בגיון הגרי"פ ט"ס וע"ל בב"ק.

ד"ה אלא א"ר. וי"ל דבשאין חסרה כו'. ק"ל דת"ב גם לרבת קשה דה"ל למימת בפיפא, ז"ש עד הזיז והלה תומר ת"י אלא מה שהנתת כו' מיב. וע"ב ל"ל דהת"י כו' שבדבריהם אינו מיזון בפ"ע, אלא דל"ל דברישא פטור תפני ב' טעמים אלו, ותמוהני גם קושית המהרש"א ע"ש. וי"ל עוד דגם לתמי ת"ת בתים זה אלא דהשיבו ת"י אלא מה שהנתת כו', אלא ת"ב השיבו עד הזיז לו עד התנון. (רש"ש)

ד"ה לאו. דטעמא דפטורא כו' לא טענו כדמפרש כל"ל. (רש"ש)

דף מג ע"ב

גמרא. ה"ד אי דשוי וכו'. נראה דה"פ מי בשעה וב"ע ל"ל דשמואל, ת"ב אין טעם למיימו גם בשעה אלא בשפסיד [דאכתי לא ידע דר"י ודר"] ומ"ט דר"ת. (ראמ"ה)

אי דשוי שיעור זוזי. (ב"מ פב ע"ב) תוס' ד"ה נימא. (לבוש)

רש"י. ד"ה אבד אלפא זוזי. אם מלוה שתם הוא שתם מלוה שלשים יום. ל"ע דבמכות (ג.) אימא דתתם מלוה ל' יום אין בשטר אין בע"פ, אבל במשכון אינו מבואר שם. אך מ"מ ס"ל לרש"י ז"ל דאין חילוק, וכן אימא ג"כ בשו"ע סי' [סי' עג].

באי"ד. שתם מלוה. ל"ב מכות דף ג ע"ב. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה והשתא. וי"ל דבריישא וכו'. ל"ע להת שם אינו מוסגו אלא לתמינו. ולו"ד ס"ל שאפילו מאמינו יכול לומר אני לוזי ליפגע אלא שהכי"ד אין מניחים לי ליפגע, שאת מוניא הפקדון, יפמיעון כדי שאוכל ליפגע כיון שיש לי זכות להפמיע שאינו נרשותך. (ראמ"ה)

ד"ה הכי. מה שכתוב בקונטרס ולעולם אסיפא קאי כו'. עי' תשו' נתת יוסף ח"מ סי' ט'. (מהרש"ם)

ד"ה אבל. במידי דבר פרעון וכו'. ולעד"ז דנפקפא שתמיד קונים ולכן הוא בר פרעון ל"ש שיתלוקו בזוזי אם לא שתלוקין במשקלו, ול"ש שאת יוניא אם הפקדון. (ראמ"ה)

באי"ד. ועוד נל"פ כו' דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא כו' ואי אבד נסכא ברישא אבד פלגא כו'. לכאורה לפי פנרתם דעיקר סמיכת המלוה על הנפקת, ה"ל לפרושי דאי אבד נפקת אבד כולה. וע"ל להכריחם לפרש כן מדלא אימלנו נהדעי אתריהון. (רש"ש)

ד"ה מתני'. וי"ל דקסבר וכו'. ל"ע דאם אפשר לתוקמי פלוגתייהו בדפרים, אאי אמר בפ' האומנין דאתני' דלא כרע"ק, ליאת דאתניתין בדלא פרים. אלא ודאי ל"ש כלל לתוקמי אתם פלוגתייהו בדפרים, ול"ד לאתניתין דיזן דלא אייני רק בהכחשת שניהם, וגם ליאנא דרע"ק יכול הוא וכו' אאמע דבאתם אייני, וכן דשמואל ובני פלוגתיה לא מפאבר כלל לתוקמה בדפרים. (ראמ"ה)

באי"ד. אלא כגון אם אוביר ולא אעביד. ר"ל יהיבנא לך אלפא זוזי דאם ע"כ. (רש"ש)

באי"ד. אם אוביר ולא אעביד. ל"ב ב"מ דף [עג:]. (הגרל"ב)

באי"ד. אבל הכא שהפסיד משכונו גמר בדעתו להפסיד כל החוב כו'. עי' תוספ' סי' עב סק"ו. (מהרש"ם)

באי"ד. דקי"ל כרב נחמן בדיני. ל"ב בתוספות דף יג ע"ב. (הגרל"ב)

באי"ד. דר"א שמותי הוא. ל"ב שבת דף קל ע"ב [וע"ש בתוס' ד"ה דר"ם]. (הגרל"ב)

באי"ד. ורב ור"י הלכה כר' יוחנן. ל"ב בילה דף ד ע"ב. (הגרל"ב)

באי"ד. ורב וריו"ח הלכה כרבי יוחנן. פי' דשם פליג רב אריו"ח. (רש"ש)

באי"ד. ומדשמואל כו' והלכתא כוותיה. ל"ב בתוספות דף מט ע"ב ודוקא לגבי רב ול"ע. (הגרל"ב)

באי"ד. ההיא דערבון לענין איסור איתשיל. פי' לענין לקבולי עליו מי שפרע. אבל קנת תימה לקרלו מיסור להכי הוא נת מחמת ממון ותם ממונת אין כאן איסורא אין כאן, לאי לת תימת הכי בכל די ממון אית ביה נמי איסור ללת מנזול וי"ל. ועי' ב"מ (נת ב) תד"ה בד"ת. (רש"ש)

דף מד ע"א

גמרא. ובדשמואל קא מיפלגי. (ב"מ פת ע"ב) תוס' ד"ה דברי. (לבוש)

במשכנו בשעת הלואתו. פסחים לת, ניטין לז ע"א ד"ה אתני, ב"ק כו ע"ב ד"ה בהיא, ב"מ כט ע"א ד"ה והו', ולעיל מד ע"ב ד"ה ואלו נשבעין. (מא"נ)

ולך תהיה צדקה. ר"ה טז ע"ב ד"ה י"ג מידות בהג"ה, ב"מ קטו ע"א. (מא"נ)

תוספות. ד"ה מאי לאו. ובסיפא כשהלוהו אלף זוז וכו'. ולו"ד נראה למלעז אלף זוז לסיפא מוכח להדיא לדפליג בדלא שוו, דבשטר כ"ע מודו לדשמואל. (ראמ"ה)

ד"ה לא בדשוי. (בסופו). נ"ע"ג דהא לפר"ח ע"כ ל"ל דכנגד המכון הוי כדפרים, דלעל"ה מנ"ל דפליגי משמואל כמ"ש המום' לעיל, וכיון דמדמו המום' שוו לפרים ה"ל לשנויי בפשיטות דכנגד המכון הוי כשוי, ואימא לפילו לגרסת רש"י ז"ל, ואף דלשמעה ל"ד כנגד לשוי כדלקמן, מ"מ לענין שיפקיד ים גנו לדמוה שוי לכנגד מעותיו בלא שוי, שכן ל"ל ע"כ גם להום'. (ראמ"ה)

ד"ה מכאן. נראה וכו'. טעמא דמלתא דלעל"ג דקני ליה ל"ש מיהו תופסין ע"י קנין, בלא היכא שמחייב לא עצמו כגון במקח וממכר או בגזלן שחייבתו תורה בהשבה, אבל כאן אין קנין המכון גורם להתחייב בתופסין, בלא דליפקין מקרא אין למלוה לד זכות בגוף המכון לענין פרעון חובו כגון לשמיטה ודומיה, ומ"מ לא נפקא שעבודו מגוף הלוה שהרי לא נפרע ממנו, שהרי להחזיר הכר בלילה וכו', ואם יוצל או יוקר בדשום ליה הוא וה"ל בתופסין, ומ"מ ש"ם הוא כהן הגדה דלית ליה היא, וכן יכול לקדש האשה בזכות שיש לו בו וה"ל לענין חמץ, וה"ה בשעת הלוואה קני ליה דכיון שגבה הכסוף שקיען מכסון קניין הוא לענין מה שמשתכח, ודלמי לא גרע מה הרהינו הלוה בעצמו, בלא דל"ש למתשכח ש"ם בהגהה זו כיון שנתן לו מעותיו בשעת מעשה, ולא יפה כתו במכסון מבעותיו, והדבר פשוט, להכי אמר ומפקנא וכו', דמה הגהה היא זו שהלוין מעותיו במכסון. (ראמ"ה)

ד"ה שומר. העוסק במצוה. נ"ב סוכה דף כה ע"ב. (הגרל"ב)

בא"ד. אלא דס"ל דמשום הנאה פורתא כזאת דלא שכיחא לא חשיב שומר שכר כו'. עי' נדרים לג ב', ועי' לח"מ פ"ו מהל' נדרים ה"ל, ועי' רדב"ז ח"ל סי' תקיט. (מהרש"ם)

בא"ד. גבי ההיא דדריש התם השב תשיבם כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. דנקטו להו ניגרי וכו'. אבל י"ל דקרא קמ"ל לענין גנבה, דל"ש משום ניגרי כריתת כמ"ש המום' שם. (ראמ"ה)

בא"ד. משום דמאי הנאה וכו'. אבל י"ל דגדלא מינטרא שייך לחלק בין ניתו לחורבתו אבל במינטרא אין לחלק, וכ"מ לשון הגמ' בהסוגם שם שמשונה מלשון הגמ' בב"מ. (ראמ"ה)

בא"ד. וברייתא דהכונס דדריש מקרא כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ורבה נמי מודה דעיקר קרא לא אתא אלא כדר"א כו'. ק"ק לפ"ז מ"ק מילימא לגיזמו המשמרת כו' היינו ניתו, הא מינטרא לכדר' אלעזר. וי"ל דשיק מדל"ק אין לי אלא לדעת בעלים אלא לדעת מנין, וזה שדקדק אלא לדעת בעלים לומר היינו ניתו וכ"ק פשיטא ליה דאלו מינטרא, משום דרבה ידע שפיר להא דר"ש. (רש"ש)

בא"ד. ואדרבה יש להוכיח דהל' כרבה מדמסיק הש"ס כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. דאע"פ שמשתמש בהן וכו'. אבל י"ל דשאני מפקיד דלהכי מהני מה דמחייב לשון פקדון ולא שאלה משום, דלא נשם שאלה נקניהו עד שישתמש, ואז לכו"ע הוי שומר. (ראמ"ה)

דף מד ע"ב

גמרא. שומר אבדה כו' כשומר שכר. נ"ב משום דל"ש בתופסין לענין משום דעוסק בשומר פטור מן המצוה. וקשה בעוסק בשומר פטור רק ממ"ע ולא ממצות לא תעשה, ולקמה יש נשי לחלק דלקה פי' רמז, ותוס' (בתחלת מט:) ד"ה לכפי, ולפי הוא פטור מן המצוה, דהכי קאי על אותו רגע שהעני עומד בש"ם המום', כלן, וגם (סוכה כה.), ואז קאי בלתוי דלא תקפון ולא תאמן לפ אחיך, עי' יו"ד סי' רים הלכות לד

אלמה תניא אומן. ג"כ ב"ב דף מה ע"כ. (הגרל"ב)

אומן אומר שתים כו' ששכרו בעדים. לקמן מו ע"ת ד"ה לא. יצמות קיד ע"ב ד"ה מי. קדושין דף מח. ע"ז יט ע"כ. כתובות פז ע"ב ד"ה למיפרע, וד"ה ואלו. ב"ק קז ע"ת ד"ה עירוב. ולף קמ ע"ת ד"ה ומתי. ב"מ קיב ע"ב ד"ה שכיר, וד"ה מקנות, וד"ה שתים. ולד"ה קלילה. ב"ב מה ע"ב ד"ה נמנה, וד"ה לי לחיכל, ולף מו ע"ת ד"ה לגלג. (מא"ן)

המוציא מחבירו עליו. ג"כ מולין דף נא ע"ת. (הגרל"ב)

חזקה אין בעה"ב עובר בב"ת. והא דל"ק משום לא תגזול, י"ל משום לתיקומוטי קא משמתינן עד דמדיר ליה שפיר. וכה נופל התע"ג דכתי"ה וכי שכיר. (רש"ש)

רמי אנפשיה ומידכר. עי' בהר"ן מ"ש על ק' תוס' לעיל דף לא ע"ב ד"ה ואין מיניס. (ג' מהרש"א)

דאין שכיר משהא שכרו. עי' ב"י מו"ת סי' קז מוא כב ז"ל, וכן השכיר דרכו לקבל שכר שנה או שנתים ביד שוכרו ואינו נוגעו לתתן לו והוי כהלוהו עד אחר שניים, ועי' בכ"מ פ"ט משמיטה הי"ח וה"ה. (ג' מהרש"א)

ל"ש אלא ששכרו בעדים. (יצמות קיד ע"ב) תוס' ד"ה מי, (כתובות פז ע"ב) תוס' ד"ה למפרע. (לבוש)

לא שנו אלא ששכרו בעדים כו'. עי' מי הכ"פ למוגיל זו. (מהרש"ם)

אבל שכרו שלא בעדים. עי' נמ' לעון מכמיס גבי ולתני מוכה ר' יהושע. (ג' מהרש"א)

יישר וכן אמר ר"י מכלל. ג"כ מולין דף עה ע"כ. (הגרל"ב)

מישתא הוה שתי. נדריס עז ע"ת. (מא"ן)

כמה מעליא הא שמעתא. ג"כ עירובין סד ע"ב וס"ש. (הגרל"ב)

שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה וכו' בשטר. ועי' גמ"ח דהכמ"ס פוסק לקמ גלא שטר, ותמה עליו גמ"ח ע"ש. וי"ל דמקשים כשם ר' עקיבא חיגר אמאי לא מוקי הגמ' כגון מוכע מנה לי בידך ומציא היס לי בידך כסות ולילס כגבין בפקדון, וע' דינו בסי' עה דשם מציא המוכע להד"ם מז שפטר הנתבע, ושם מציא נאמנו מיימ לשלם ול"ל ליכא מיגו, ע"כ. וי"ל ליימ דהקושי' הוא כאן על רמב"ם דוקא דס"ל דבעינן ג' פרוס, ול"ל הכא הוי ההודאה הילך ואגאמנו לחודא לא ממיימ, אבל לדידן דס"ל דלא כרמב"ם משכחת גוונ', וכיון דמשכחת הוי מיגו לאפוקי משבועה. וע"ד זה תירן בתוס"ס ע"ש ודו"ק היטב. (רד"ל)

שבועת שומרין דחייב רחמנא וכו'. לעל"ד לקושיתו מיהא מלא כשבועון נאמנו בפניך דע"כ כה"ג נמי מיימ תורה דכתיב בין שניהס, ואמרינן בירושלמי פ"ו ונמ"כ פ' ויקרא אם המציא משביע על שקר וכו', וע"כ בכה"ג והוי מגו מהעזה להעזה, וע' בפוקסים. וי"ל דאפילו למ"ד התוס' לקמן מז ב לפף משביע על אמת ונשבע לשקר נאמנ גס המשביע, ל"ש בטוענת שמא שלי"ו להשוות אמת, שלי"ו אם חייב לו אם לאו. (ראמ"ה)

שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה. וע"ב עי' בהקלמה לספר כפות והב להכא המגיד דק"ק קריניך זל"ל נקושיא כ', שהעיר שם דהא משכחת לה דהמפקיד מחוייב לו ממון כנגד הפיקדון, לשם טוענ הנפקד להד"ם מז יפסיד המעות שחייב לו המפקיד, דהמפקיד טוענ שהפקיד אצלו ויכול לעכב החוב בשביל החפץ, וכמו הממ"ע בסי' עה ס"ק יז ושאר בקושיא. ובמ"ב ל"ק דהא רבא מקשה זאת לרמי בר חמא, ולמי בר חמא לשיטתו הא ס"ל דד' שומרין לריכין כפירה במקלת, והולאה במקלת וכהכ"ג דהמפקיד הוא מוחזק לא משכחת הולאה, דהא אם יודה הו"ל הילך, דהא המפקיד הוא מוחזק ולא הוי הולאה כלל, ומיהו הולאה היה שזה יותר מדמי החוב שהיה לו ביד המפקיד, ודו"ק. (חוש"ל)

מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר כו'. עי' שוחל ומציב מהל"ג ס"ק סי' רסג מהא דיפקיד בשכרו, מבל"ג ס"ק סי' רסג נגמיתו כלאיתא בב"מ ס"ח והוי מיגו לחלי טוענה, ועי' שו"ת סם חרי בקונטרס רוב כמו מה שהגמת לאמה נוטל, ועדיס לא עדיפי מהולאת פיו לאמו מיניה. ועי' בפרק לעיל במשנת המלוה ל"ח על המשכון בנל"ח ור"ן מה שהביאו בשם הר"י הלוי, ובש"ך סי' עב סק"ג מה שהקלו ונהו בדבריו. אבל הכא י"ל שאין העדים יודעין אם היו ב"ח, למקי הרמ"ח והר"ן שם דבשכה"ג גם בהולאת פיו פטור, ועי' ש"ך סי' ג סק"כ. (רש"ש)

באי"ד. ור"י אומר דאינה ראיה דאיכא לאוקמי כו'. עי' תוספות רעק"ח פ"ו ח מ"ב מ"ש בזה. (מהרש"ם)

דף מו ע"ב

גמרא. לקוחין הן כו' העשוין להשאיל. יצמות קטו ע"ת ד"ה לוחיות, כתובות פל ע"ב, גיטין סד ע"ת ד"ה אלים, ב"מ קטו ע"ת ד"ה והא. ב"מ מה ע"ת ד"ה אבל, ולף נב ע"ב ד"ה דכרים, לעיל לב ע"ב ד"ה הוה. (מא"ן)

ולא אמרן אלא בדברים כו'. (ב"מ קטו ע"ת) תוס' ד"ה והא, (ב"ב נב ע"ב) תוס' ד"ה דכרים. (לבוש)

שכירו ולקיטו. עירובין סב ע"ת, ולף סו ע"ת ד"ה מעבד, כתובות כג ע"ת. (מא"ן)

לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה. ג"כ מוספתת ב"ק פט. (הגרל"ב)

שעלתה לו נשיכה בגבו. (לעיל לד ע"ת) תוס' ד"ה למ. (לבוש)

שעלתה לו נשיכה בגבו כו'. עי' סנהדרין דף נז ע"ב כמ"ל כר"ת, ובגליון. (ג' מהרש"א)

שעלתה לו נשיכה בגבו כו'. כה"ג נעשוין (קנ ב). (רש"ש)

ודילמא אחר עביד ליה דליכא אחר. ממע דבשבועה מיהת שקיל מע"ג דליכא אחר, וכ"כ ברמב"ס להדיא. וברלה טעמת משום דלא שכיח שיתבלנו אחר בית שחייו שלו, ולכן אס היה טוען הנאבל על האחר חייו נוטל אפי' בשבועה. ועי' בעור בשם הרמ"ה דדוקא דמיגלו בהדלי. ולפרי התוי"ט בזה אין מובנים, גס מב"ב דבאמרת ליתת ודילמא לאחר ל"ל ליתת, אלא להיל ג' הרי"ף והרל"ם. (רש"ש)

רש"י. ד"ה מיתמי כו'. כמו ששנינו במוצא ספרים. ג"כ ב"מ דף כט ע"כ. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה בטענו כלים כו' (מעמ' קודס). דהא גודדות. ג"כ ב"ב דף לו ע"ת. (הגרל"ב)

ד"ה אבל. ופירושו שנשבעת. ג"כ יעוין במיהודי ליטב"ת לכתובות שכתב בזה ופיבמו הגאונים שהיתה זוממת ממנה שנשבעת כל היום לנבלה ולנות עכ"ל. ולפי פי' זה אין לחיה לדברי ר"ת, דהא הוחזקה על שבועת שוא. (רב"פ)

דף מז ע"א

גמרא. היכי תנן. ג"כ שבת דף מו ע"ת ומ"ש. (הגרל"ב)

אר"י ב"מ עבד ר"נ עובדא יחלוקו. נראה דזהו קיום מע"ד, וכ"כ מהמהרש"ל. (רש"ש)

עבד ר"נ עובדא יחלוקו. (לעיל לב ע"ב) תוס' ד"ה ממר. [ל"ה עי' ב"ת מהרש"ע מפלוגו סי' נ]. (לבוש)

חזרה שבועה למקומה. כתובות יב ע"ב ד"ה אלא. ולף פח ע"ת ד"ה מיימי. ב"ק קב ע"ת ד"ה עשו. ב"מ נו ע"ב ד"ה הכא. ולף לח ע"ת ד"ה למחר, וד"ה מתון. לעיל לב ע"ב ד"ה ומתר. (מא"ן)

להיכן חזרה. ע' היטב כל הסוגיא והרבה יגעו רבותינו ז"ל בפירוש סוגיא זו וסלקי בדוחקא, ואמרי כי פיוהי היטב בדבריהס, נתן ה' בלבי לעמוד על דבריהס בכונס ע"ג עכך, ולהועיל הסלת הכרוך למחתה של הלכה בעז"ה. ועיקרן של דבריס דוחקי מלן דמפרש דר"ת חוזרה שבועה למיני קלמר, ע"כ ל"ל דר"ת לא ס"ל מתון שמ"ל מעלם כלל, דא"ה ע"כ טעמא דפטורה הכא משום דגם התובע נחייב שבועה מד"ם, ול"ם ע"ז לעון חוזרה שבועה למקומה, דלחרבה טעמא משום שבועה דשינוי מקומה היא, ומ"ד חוזרה שבועה למחויב לה ע"כ פבר דבדרבנן ל"ש כלל מתון שמ"ל דפפיר, דא"כ הרמב"ן במלחמות דמ"ה ס"ד לומר דפקע ול"ל לשבע שבועת מודה במקלת, משום חזקה אין בעה"ב עומד בגל תלין, מתה עליו בש"ך סי' פט ס"ק ט דהא מזמו עסקינן. (ג' מהרש"א)

לצדדין קתני. ג"כ שבת דף ס ע"ת ומ"ש. (הגרל"ב)

הנותן טליתו וכו'. ומבריימא מבריימ"ק ל"ק, דה"ת דטעמת דרב"ם נקלן משום לל"ש כ"כ כדי חייו, שאין יכול בעה"ב לכפור מה שאין דרך כלל לקנות בכה"ג, לכן בכופר בכל פעור, אבל מב"מ אינו יכול בעה"ב ליטבע דטרוד בפונליו. (ראמ"ה)

נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל. עי' ש"ך סי' עב ס"ק עת, ומ' פט סק"י. ולל"ע מדבריו אימן עב ס"ק קט. ומ"ש הר"ן סוף סוגיין משום לליכא מינו גמור כו', ק"ל הא בריימ"ת לחומן מוקי כר"י דקלילה ג"כ לא לכיר והוי נמי מגו דהעזה. ועי' לח"מ פ"ח מטוען ונטען ה"ו ד"ה מכאן עשה כאילו לא ידע דברי הר"ן. (ג' מהרש"א)

הא מני רבי יהודה. עי' בנימוקי יוסף ב"ב עלה קעת ע"ב ד"ה גרסינן. (ג' מהרש"א)

אלא ר"י דברייתא דתניא שכיר כו' ה"ז נשבע ונוטל. לשמואל, ולרב לעיל ע"ב מיירי בשכרו בפנדיס, ול"ק קשה מה מלי"י אבל ל"ל לל שכרתיך מעולם כו' הממע"ה. ולפי הטועד י"ם לאחרן שבמוס ב"מ (קיב ב') בד"ה קלילה, י"ל דר"י מיירי באין עדים שבשכרו. (רש"ש)

אבל אמר לו לא שכרתיך. ג"כ בתוספתת ב"מ פ"י שנוים בדרך אחר וע"ש. (הגרל"ב)

ותקנתא לחקנתא. ג"כ ב"מ דף ה ע"ב, לעיל דף מת. (הגרל"ב)

בדרבנן נמי עבדינן תקנתא. לקמן מח ע"ת ד"ה נשבע ב"ה, ב"מ קי, מעילה יז ע"ב ד"ה לא דנו. (מא"ן)

איזיל ואקטליה לדיקלא דפלניא. (ב"ב לג ע"ב) תוס' ד"ה מיזל. (לבוש)

עביד אינייש דגזים כו'. (ב"ק לח ע"ב) תוס' ד"ה כל. (לבוש)

עביד אינייש דגזים. נדריס כד ע"ב, ב"ק לח ע"ב ד"ה כל, ב"ב לג ע"ב ד"ה מיזל. (מא"ן)

עביד אינייש דגזים. עין משפט ת"מ סי' ל סעיף ב. עי' סי' שפס ס"ס בהג"ה. (חת"ס)

אמר ר' יוחנן בטוענו. ג"כ נרי"ף ליתת. (הגרל"ב)

תוספות. ד"ה לא קצצתי. אמאי המע"ה וכו'. ני פסוט דמ"מ בעה"ב דמי מנפשיה בעידן חיוכא ומדכר, [אלא שלא יכול לפטוע בשלומן] ע"כ נאמן בשבועה, ולעיל צריך להני טעמי לפוטרו משבועה. (ראמ"ה)

בא"ד. והכא כו' והרי עבר. ק"ל דהא בעבר זמנו דהממע"ה היינו בשלא תבעו זממנו כדאיתא בב"מ (קיא.). בשמטה, ובלא תבעו ל"ש עליו כדאיתא שם, והא דקאמר לעיל מזקה אין בעה"ב עומד בב"ת, היינו עתה כשתובעו אחר זמנו ואינו נותנו מיד, והא דתניא שם (קי ב) דל"ע אלא על נקר לשמון, ושם גבי שוקלי דסורא, משמע דהיכא דל"ע בנקר לשמון שוב ל"ע לעולם. ל"ל לכבל יום לשמון עכ"פ עומר, ומ"ק שם שלשון רש"י שכ' וכיון למיומא קמא לא עבר כו'. ובב"ב (מה ב) בד"ה נתנה כתבו ואין לפרק נמי כגון שמומר כו' כרשומך הסהימי, ויש לכווכם למש"כ בל"ל במה שלא תבעתני.

ד"ה בדרבנן. ולא כמו שפי' הקונ' כו' שהרי אותה שבועה לא היתה בימי תנאים. וכ"כ רש"י עלמו לקמן (מח ב) ד"ה הא שמר.

ד"ה עביד. דוקא בסתם אדם אבל במוחזק לכך לא כו'. עי' ספר יהושע פסקים וכתבים סי' פא שמחה ש"ו מהא דגמל תומר כו', ומהרי"ק שורש קכט, ועי' שמו' פרח מטה מהרן מ"א סי' יד דגם בפעם אחת מיקרי מוחזק. (מהרש"ם)

באי"ד. ולהכי נקט מגלא כו' ולהכי נקט נרגא. ממע קלת דבמגלת אין דרך לקנות עליס, ובסוף תענית אימת ובקרי ליה יום מבר מגל גבי כריתות עליס. ואולי יתלקו בין מגל למגלת. (רש"ש)

ד"ה בטוענו. והכירו העדים במקצתם כו' וה"נ מתוך פי' זה דא"ה כר"ח כו'. לכאורה יל"ם להעדים לת הכירו רק שהוא נוסף מתומה אחת כנפיו, ומ"ש אינו דבר שבמדה כו' כמו בגמלת שבמדה, ועי' בפרק ב' מבא מליעא דף ל"ת ד"ה ואי, ובמ"ש בזה בס"ד. (רש"ש)

ד"ה אי לא מייתי ראיה פקע. מ"ש בשם הגאון ר"מ מפ"ב קו' לפמ"ש שמ"ע סי' עה סק"ו וס"ק סקכ"ל ס"ל משכחת לה בכה"ג שטוענ יש לי פוכ כנגדו ולילס מינו, וע"ש מ"ש בזה. ועי' שו"ת רעק"א סי' קנה שהעיר בקו' השואל ומביב הנ"ל, וע"ש מ"ש בזה. ועי' ישרש יעקב יצמות קעו"ז ב' מ"ש בקונג' זו, ועי' שו' רעק"א מהד"ת סי' קכד, ותשו' כרכת יעקב מ"מ סי' כג. (מהרש"ם)

החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו. לעיל מת ע"ב ד"ה ע"פ, קדושין מג ע"ב ד"ה לעולם, ב"ב ה ע"ב ד"ה מי, ולף ל ע"ת ד"ה לאו, וע"ש מה ע"ב ד"ה המפקיד, ולף ע ע"ת ד"ה ולימת ליה, ועיין ע"ב ד"ה סוף סוף, ולף עת ע"ת נרמב"ס, וע"ש סה ע"ת ד"ה קטועת, ג"מ ק ע"ב ד"ה מי שמוסיפין, ניטין סד ע"ת, עירובין יח ע"ב, כתובות כח ע"ת, ב"ק נח ע"ב, זבחים לו ע"ב. (מא"ן)

דאפקיד ליה בשטרא. ג"כ יעוין תוס' ב"ב ה ע"ב ד"ה מי. (דב"פ)

דאפקיד ליה בשטרא. לכאורה קשה לתכאי דמתי מייני רחמנא שבועה, כיון לתיכא שטרא הא ס"ל שטר שעבוד קרקעות ומין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות מה"ט. וי"ל דמשכחת שטר שאינו גובה בו ממשעבד, ואפ"ה לעניו ב"מ מייב ומין יכול לומר פרעתי, כגון שטרא דפרסאי דמתימי עליה קהדי יפרעלו, וכמימרת דרבא גופי בפ"ק דגיטין (דף יא). ולפמ"ש הרמב"ם פ"י מהל' מלוה דשטר בעל פ' אינו יכול לומר פרעתי, י"ל דה"ל בשטר דע"פ קמתר, דהמחזיק מין יכול לומר ושעבוד קרקעות ליכא בי'. (מצפ"א)

המפקיד כו' א"צ להחזיר. (קידושין מג ע"ב) תוס' ד"ה לעולם, (לעיל מת ע"ב) תוס' ד"ה ור"ם. (לבוש)

דאשכחיה ר"ש לרב"ש כו'. כה"ג נעשוין (יח ב) ומ"ב. (רש"ש)

שכיר בזמנו. כתובות ט ע"ב ד"ה מ', ולף כב ע"ב, גיטין נא ע"ת ד"ה מיתת, ב"מ ג ע"ת, ולף קי ע"ב, וע"ש קיט ע"ת. (מא"ן)

רש"י. ד"ה ששכרו בעדים ועשה עמו כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה אי הכי. אע"ג דאין שייך כאן. עי' תשו' רדב"ז סי' סד. (ג' מהרש"א)

ד"ה כי מטא. ועוד אמאי עקרוה כו' כל"ל. (רש"ש)

ד"ה וכי שכיר. וי"ל דטעמא דרמי וכו'. רבים מקנין מ"מ גבי נעה"ב לימת לאו מגזול ושוב שקולין הס. וי"ל לכיון דלאו דלא מגזול גבי נעה"ב אמי מכח חזקה דרמי וכו"ל, דאלת"ה לא הוי חזקה כלל כיון דנעה"ב טרוד בפועליו, וע"ב ל"ל דאמי מכח חזקה דרמי מנפשיה ומדכר ואזקה לשכיר עדיפא מיניה, ודוק כי הוא נרוי בכוונת דברי התוס'. ולפ"ז ל"ש דברי התוס' סוף דף מו ד"ה לא קנקמי מקושית הרב עלה דיוקה שהעיר וז"ל, לפי הסיפור קמשני לעיל לל"ק מ קושית התוס' דשם עכ"ל, ודו"ק ולפי הנ"ל ל"ש. (רד"ל)

בא"ד. לא בא לומר דעדיפי מדשכיר כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מתוך (המ'). במה שהיא אומרת שמא טועה כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. ואע"ג דבהחיה כו' מיבעי ליה כל"ל. (רש"ש)

ד"ה מתוך שי"ל להד"מ. בלא נאנסו מודו כו'. ג"כ יעוין תוס' ב"מ נו ע"ת ד"ה מכאן כו', ומכאן יש להוכיח כו'. (רב"פ)

ד"ה בעדים. דאי לא אמרי הכי כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. וליהמנינהו במיגו דאי בעו אמרי כו' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. פן יזכה האחר כו'. (כל"ל בר'). ועי' בכתובות (יח ב) בתד"ה אין נאמנים ועכ"ק. (רש"ש)

ד"ה בשטר. וריב"א מפ' כו'. ומשמע דסכי הלכתא, ולפל כר"ח דשם לתמי נפקדון נאמן. וק"ל דא"כ לתמי לת תמי שם כש"ע ל"ל דר"ת, ומ"ד דגובה מתלה טעמי' משום דמ"ל דאפטיתי דספרא זייר ליה, וכה"ג קשה ע"ד שם בד"ה אי לאו דלמת ע"ש. (רש"ש)

דף מו ע"א

גמרא. ואי לא מייתי ראיה פקע. מ"ש

גם התוס' יפקיד שמייב שבועה מד"ס, ומס נחלק דכתב דנריהס ל"ל הפקיד, רק כשכבר נתחייב שבועה קודס שת"י ליכתב כהא דמת לוה וכו', אבל הא דמשוד מעיקרא מ"ל הוה כמת מלוה, ודבלוריית"א מסרינן בכל גוונא, עכ"פ לא ס"ל לפתוס בכה"ג אלא לפקד. הלכך רב ושמואל דאמרי דכשאלה השבועה מד"ס ואי"ל מפקיד, ע"כ מפרשי לדר"ת מוזקה לעיני, וס"ל דבשאוד מיקרי לא אלה שבועה כלל, ואפילו בשל תורה פטור אלא ס"ל הא דר' אבא כלל, ורו"ס ע"כ לא לר"ת אתרווי למימריה, דאמתני' דיקן מוזי ואמרי לא שנו וכו', ור' אבא דס"ל ע"כ לא לר"ת משאיל משלה דאמר בפשיטות לר' אמי ס"ל משאיל"ת וכו', אע"ג אלא אפשיטא להכתא כר' יוסי עדיין, ע"כ דמפרש דמזה שבועה לממוזי כע"ל, אבל ר' יוסי לאמר יאמינוה מי ניימא דס"ל דר' אבא, ע"כ ס"ל לסבר לדרו"ת, אלא"ה ס"ל בשלומי כוליה, אע"ב כרו"ת, ואין טעם נכון לר' יוסי אלא מי ס"ל לדר' אבא ולדרו"ת, וסבר דאשוד הוה כאלה השבועה, דאייב לעשות שבועה ולישבע, וכשאינו אב ס"ל כמ"ד מלוה אאר שבועה וכיון שיפסיד, אך כיון שגם אביהו אמינו שבועה וס"ל מפקידין בשוא, ולהכי פריך לקמן אר"ש דאפקפא ליה לדרו"ת, דהא אינו סבר כר"י וגם כר' אבא אפ"ל בפ' השואל וע"כ אינה לדרו"ת כנ"ל, ואפשי לדבריו דר"ת קאאר דיש לספק אי אינה לדרו"ת אי כר' אבא, וליה לא אפקפא דאר"י ס"ל אאינה לאאריה. עוד נאוסף אאר קאא י"ל הסוגיא, דרו"ת כיון דכיילי כללא לאין אדם מוריש שבועה, וא"א ס"ל דוקא בשכבר נאאייב שאא היה אאה מלוה, ה"א ס"ל ל"ש לומר משאיל"א היכא דלא נאאייב שבועה אעולם כשאומאנו שכבר היה אאה בעת הטענה, וק"ו הוא אה האם לענין שגם יוניא ל"א משאיל"א אפקיד אלא היכא שכבר נאאייב, כ"ש הכא להוניא, ור' אבא ס"ל אאוך שאיל"א בכ"א אף שלא נאאייב רק היה ראוי להאאייב, ה"א יאוניא אך היאוניא שבועה בשוא, ע"כ ל"ש בהו כללא דאאוך שאיל"א אפקיד, דרבנן לא אקנו שבועאן בשל תורה, וה"א לאכלל כללא לאין אדם מוריש שבועה בדרבנן, וא"א לפשר לריעא דאה"א לאקילו רבנן על היאוניא ופטוריא בעת שיה נאוי אלוה, אך לא אכללא לאין אדם מוריש וכו', דא"כ אפילו אם אלוה נאוי יה נאי, ע"כ אפקיני כרו"ת אך לא אוסיפין עליה, וגם מ"ד יאלוקו לא אלי סבר כרו"ת, דלדידהו כיון דאדינא פעור אהשוד ל"ל אשאיל"א, ואכאיש קאאו שיבעי שבועה ליטול, לאה יקאו אקנה אחרת אשבוע אשבועה ולא יפטרו בעיקר הדין, אשא"כ לא"ד דאדינא אהשוד אשלם בלא שבועה ורבנן אקנו שבועה על שבועה אשום כדי שיו, ול"ל דבשניהם אשודים הניאו על עיקר הדין, ואפשר דא"א אאו קלא על הנאבד אהשוד ויאלוקו. (ראא"ה)

חזרה שבועה למחויב לה. (כאוכות פא ע"ב) אום' ד"ה אייאי. (לבוש)

רבותינו שבבבל רב ושמואל. (ב"ק קג) (ל"ל אי ע"ב) אום' ד"ה לאאי, (ב"א לד) (ל"ל לז ע"ב) אום' ד"ה ר"ה, (ב"א לז ע"ב) אום' ד"ה הוה.

ואין אדם מוריש שבועה לבניו. יאאות לא ע"ב ד"ה וב"ה. [לקאן אא ע"ב]. (לבוש, אא"ז)

ואין אדם מוריש שבועה. ב"ג [ירושלאי] סנהדרין פ"ח הלכה ו. (הגרל"ב)

דההוא גברא דאטף נסכא כר' ואינו יכול לישבע משלם. גיטין יא ע"ב ד"ה נאנעו, וע"ש גא ע"ב, יואא לט ע"ב, אאוכות יב ע"ב ד"ה רב הונא, ודף פו ע"ב בבא"ב, ב"ק אז ע"ב ד"ה לאאילו, ב"א ג ע"ב ד"ה וכיולו, ודף כד ע"ב ד"ה אאא, וע"ש ה ע"ב ד"ה שבועדו, ודף לז ע"ב ד"ה ביוס, וע"ש ע"ב ד"ה ר"ה, ב"ב לג ע"ב ד"ה הייעו, ודף לד ע"ב ד"ה הוי, וד"ה וכל, וד"ה משאיל"א, וע"ש ע"ב ד"ה א"ד, ודף ב ע"ב ד"ה אאן, ודף לז ע"ב בבא"ב, ב"ב קאא ע"ב ד"ה ר"ה אאן, ע"ש ע"ב ד"ה אשבועדו ג ע"ב רש"י ד"ה בעל גוזאו. (אא"ז)

הוה אחויב שבועה ואי"י לישבע כר'. (ב"א ה ע"ב) אום' ד"ה שבועדו. (לבוש)

הוה אחויב שבועה ואין יכול לישבע כר'. עי' אשו' רעק"א אד"ה קי קא דגא לבי ושאועל אאוך שאיל"א אד"ה ר' אבא דאיכא אאן יכול ליאבע אשלם אלא לדלדידהו אוקאו אשבועה ואין יכול לישבע. (אהרש"ם)

וכל אחויב שבועה. ב"א ב"א גא לא ע"ב, ודף קטז ע"ב. (הגרל"ב)

כוותיה דר"א אסתברא. (ב"א לא ע"ב) אום' ד"ה דאאר. (לבוש)

שבועת ה' תהיה בין שניהם. עי' קאוס סיאן לט סק"ב עלה כב ד"ב סוף ע"ב. (ג' אהרש"א)

בין שניהם ולא בין היורשין. נ"ב אכילאת אפקיני פרקה טז. (הגרל"ב)

ולא בין היורשין. (כאוכות יב ע"ב) אום' ד"ה ר"ה, (ב"ב אז) (ל"ל א ע"ב) אום' ד"ה אאן. (לבוש)

א"ל חאשין ידענא. נ"ב יעון אום' ב"ק אי ע"ב ד"ה לאאי. (רב"ם)

רש"י. ד"ה ואין אדם אוריש. הואיל והוא אחויב שבועה שלא קבלתי כר' כל"ל. (רש"ש)

תוספות. ד"ה הוה. מצינו בפ' חבית שקרא רב רבותינו כר'. נ"ב אגב שטפא אאיל לייה לגעלי האום'. האם ליאבע דאלאודא הוא, ולאו דב הוא דקיי להו רבותינו, [אבל נקט דברי האום' דע"ב ל"ל האם דקאאר האס"ם דכב גופיה אאר ואאן דב"ב ור"ח. ואם אייא דכב גופי' לא אאר אאי אידי אלא ב"ן ור"ח] אדכי דכב גופי' לא אייא דאאר אאי אדכי דב"ן ור"ח אדכי דייק לאאן אאי, ואי ליאבע ואשום כבוד רבותינו כר' ואאו כר'. ועי' בהגר"א יו"ד סי' רא"ב אק"ג]. (יעב"ץ)

בא"ד. ה"נ מצינו כר' שקרא רב רבותינו לר"ב ור"א. ע"ש דקאאר דגאאר קלקא להו הכי ולא רב בעלאו. (רש"ש)

בא"ד. אבל קשה אפ' א"א כר'. לפי הגי' שלפנינו בעובדא דנבכא כאן רב אאי. ולאש"ב בעלאא בב"ב (יא ב) ד"ה בעא, דדבי אאי לאוד ורב אאי לאוד והאארון היה גדול אן בהאשון ש"ש בפשיטות, ולפ דאולי היה גירסאדם כאן רבי אאי כאו שהוא לפנינו בב"ב, ה"ל לשבש הגי' דל"ל רב אאי כאו שבשו בב"ד, ולפלא יואד דגם בב"ב (לד.) כאבו כהכא ולא זכרו אש"ב לעיל אם. (רש"ש)

ד"ה אאוך. שלא יפקיעו כר' אקנו כר' כל"ל בל"ו. (רש"ש)

בא"ד. כתבא דבסאוך דאסייע ליה לדר' אבא כל"ל. (רש"ש)

דף מז ע"ב

גארא. מלאד שהשבועה חלה על **שניהם.** נ"ב אכילאת אפקיני פרשה יז [ל"ל טז]. (הגרל"ב)

אזהרה לעוקב אחר נואף. עי' ס' אעין האכאה על אצות נסדר אשר"ק לוא זיין. (ג' אהרש"א)

אזהרה לעוקב כר' ת"ל לא תנאף כר'. עי' רש"י בא"ש ב' שב' אדלא כאיב לי' אשבב אשא רעך כדכאיב גבי עונש ואיש אשר יקבב כר'. אקפה עליו אשבאו לדדבה גבי עונש בפ' קדושים כאיב אשר ינאף כר', ובאוזהרה בלאאי כאיב ואל אשא שאיעך לי' אתן שבבאך כר'. (רש"ש)

נהר פרת כר'. שבא קה ע"ב ד"ה לאאר שאואל. (אאות אה ע"ב ד"ה אשבועה) ע"ש ד"ה אשבועה. שבאים לו ע"ב רש"י ד"ה אלקפטין, בכוות נה ע"ב ד"ה אפיים. (אא"ז)

קרב לגבי דהינא כר' עבד אלך כאלך. (עי' בכוות נה ע"ב) אום' ד"ה הוא. (לבוש)

עבד אלך כאלך. נ"ב ב"ר פרשה טו, ספרי דבריס פ"ו. (הגרל"ב)

טורח שבועה זו לאה וכו'. נ"ל לדבי אבב דפועלים ס"ל שבועה כלל אדינא, אלא שהאוניו אשביעם שאא יהו ולא יעבור ליאבע, לבן אאה טורח שבועה זו לאה, שאינה בשביל אאון אלא אשום שבועה האוניו, וס"ל ב"ח אדינא וכו', ב"ל שגם אם לא ישביעם אאוני יוכל בעה"ב להשביעם. ולהכי אייתי אינה בב"א ו, דאאר"י אין לחוש שהאוניו שהיו רוצים רק אשום אאוני, וכן ל"ל אשאר נשבועין ונוטלין שהן לספים דעת בעה"ב, אבל הכי אדינא פטוריס ובעה"ב אין לו טענה ודאים בגדס. (דאא"ה)

א"ל ר' חייא (בר אבא) תנינא. נאקח אינא בר אבא. (הגרל"ב)

קיבלה איניה או לא קיבלה. נ"ב שבא דף כט ע"ב, עיכובין דף עד ע"ב, אגיהב דף יד ע"ב, וזר דף אד ע"ב, אבדין דף לא ע"ב, זבחים דף פז ע"ב, תוליו דף ה ע"ב. (הגרל"ב)

איתאר שתי ביתי. נ"ב יעון אום' כאוכות כ ע"ב ד"ה אלא. (רב"ם)

שתי ביתי עדים המכחישות. ר"ה כד ע"ב ד"ה אבל, יואא פג ע"ב, ודף פד ע"ב, כאוכות יט ע"ב ד"ה ואס, ודף כ ע"ב ד"ה אלא, וע"ש כב ע"ב ד"ה אר, ב"ק עב ע"ב ד"ה אין לך, ב"ב לב ע"ב ד"ה אן, אנהדרין ט ע"ב ד"ה האפלוגתא. (אא"ז)

זו באה בפ"ע ואעידה. (ר"ה כד ע"ב) אום' ד"ה אבל, (כאוכות כב ע"ב) אום' ד"ה אר. (לבוש)

יד בעל השטר על התחתונה. נ"ב ב"ב דף קעג ע"ב ואס"ש. (הגרל"ב)

רש"י. ד"ה קרב לגבי דהינא. פרת הוא קטן משלש נהרות שהוא אנוי אצלם. נ"ב לפ"א שטוטא לו אן אפא האלך, פרא הוא גדול אן נהר אדקל, כי אקוטו הוא בהרי ארכוו וטופל לגאון יס פרסי, והכוונה כאן כי קטן הוא אנהרות גיאון ופיטון. (אהרצ"ח)

ד"ה אלוה ולוה. לפי שא"ל זו היא הפסולה דאספיקא ל"א אאונא. ולפ לר"ה ש"ה לאיאתזקו פסולים, כאו בים אילוף בשום אלוי בין אילקוא לגאי אילקוא, בכריאות (יח.) ע"ש. (רש"ש)

בא"ד. דיש בכלל אאתים אנה. נ"ב אנהדרין דף לא ע"ב.

ד"ה שני אלוין. ואחת אב' כתות הללו חתואה כר' כל"ל. (רש"ש)

בא"ד. לא קאבע"ל א"ק ר"ה בה דהיינו כר'. ולר"ח נכלה דהוה דינא שאניא דאי שטר קטן בינהים ואסתלק, כאו בלקח אקח אח שטר שבאינאו בשעת (קיא ב). ועי' בב"א (לז.) בסוגיא דאאר לשניס גזלתי כר', ובפוסקים שם אלוקי דיניס בכיולא בזה. (רש"ש)

תוספות. ד"ה בהדי. ועוד דאתניתין דא' אוהר גבוה כר'. עיין א"ש תוס' נרכות (סוף דף כז). (אצפ"א)

דף מח ע"א

גארא. אחד אוהר גבוה שני אדעות כר' ואצטרפין לעדות אחרת אאי לאו לעדות אאון אאר רבא כר'. קשה דהא רבא ס"ל אנהדרין (כז.) דלשם דאאם בעינן, ל"ש אאילא כשר לעדות אחרת דאאון. וי"ל דהכא גא לרבא ע"כ לאאיל לר"א דלא ס"ל כרבא דלאיאת האם דרבא ס"ל כר' יוסי ואאי כר' אאיר, דאי ס"ד דהאי אוהר בריית אאת בר"י, ל"כ לאאי כר' אאיר דוקא באוכאשא אאת, דהא גא שיאם הוכאשו שיאם כשרים לעדות אחרת אאי לשם רבא דאאם, וא"כ אפילו לרבא הכא ע"כ כר"א אאיר, וא"כ הא ספיר אינטריך לרבא לפרושי הכא דאי לאת בריית אאת בהדי אנטרף לאותו עדות, לנגי אותו עדות הא אין נ"ש. (פור"י)

אאר רבא הוא ואחר אצטרפין. (ב"ק עב ע"ב) אום' ד"ה אין. (לבוש)

אאר רבא הוא ואחר אצטרפין לעדות אחרת כר'. עי' טורי אבן לשם השנה [כד ל"] ק' הא הו"ל נאאת קרוב או פסול, ופלפל באי' אום' נב"ב א"ש, ועי' אגו' רעק"א אהר"ש אי אאנע השאר.

דהוי להו תרי וחד וכו'. (ר"ה כד ע"ב) אום' ד"ה אבל. (לבוש, אא"ז)

ואין דבריו של אחד. נ"ב יאות דף פא ע"ב, ודף קיו ע"ב ואס"ש. (הגרל"ב)

וצריכא וכו'. עיינו רוחות בדרך האטוניס לאדוד פירוש קוטא קבלא אעות, ול"ל שזהו שאאר ר"י כל שהפירוש בידו, ל"ל האטוני שהוא בעל הפירוש. ונקטן בידו, ר"ל כ"ז שהן בידו, לאפוקי הפשילן לאאוריו כדאאר בבריית"א, ובאאתני פליג אאתרווייהו בבי וקבר האטוני טוטא בלא שהוא, ובקיפא קבר אתרווייהו בבי דבעה"ב טוטא בלא שהוא, ועביד ברייסות דבריית"א ר"ש בטעאת דהבאן בלא אלי בתר אוקאת, אשום דבעה"ב אינו אוגש כ"כ ואקדים הדיוק, בידע בלא אשהי בעדידי דארקב, אבל בקיפא ה"א דאוזו לאוזלין בתר אוקאת וכו'. שוב האטוניאתי בדבריהס ול"ל יותר נכון פי' הס"ד ז"ל בגארא, אך לא בטעאת שאת בלא בטוטא בבי, וקבר ר"י דאוזוק פטור בלא שהוא וכאטוני וכעה"ב אלי בתר אוקאת, וכשלאני בתר אוקאת וכו'. ואין האטוניאתי היא אהרש"א בטעאת דהבאן בבי אאאר, ואקבר ר"י דאוזוק פטור בלא שהוא וכאטוני וכעה"ב אלי בתר אוקאת, וכשלאני בתר אוקאת ו ע"א, ודף פד ע"ב, כ"ב אב ע"ב ד"ה אימר, ודף קכד ע"ב ואס"ש, ב"א אז ע"ב ד"ה ר"ש, בכוות אא בא ע"ב ד"ה לאאר, אנהדרין לא

ע"ש, נדה ו ע"ב, ולף ט ע"ב, לעיל מז ע"ש ד"ה מתון. (מא"נ)

דעבד כר' אליעזר עבד. נ"ב כרבי אלעזר. (הגרל"ב)

א"ל לכי תייתי. נ"ב ב"ב דף מא ע"ב. (הגרל"ב)

אטו בשופטני עסקינן. נ"ב ב"ק דף פה ע"ש, ב"מ דף מז ע"ש, ב"ב דף ז ע"ש ולף קכב ע"ש. (הגרל"ב)

נשבעין שלא בטענת כור. גיטין נב ע"ב ד"ה הלכה. ב"ק קז ע"ש ד"ה עירוב. (מא"נ)

מכניס לו פועלין. (ב"מ פג ע"ב) תוס' ד"ה פועל. (לבוש)

ומ"ש הני. (ב"ק קז ע"ש) תוס' ד"ה עירוב. (לבוש)

השותפין כר' מהו לגלגל. כתובות יח ע"ש ד"ה מפני מה, ולף פו ע"ב ד"ה ר"ש, קדושין כח ע"ש ד"ה ספק, וד"ה נאמרה. נדרים כה ע"ב נר"ן, ב"מ ו ע"ש ד"ה שבועה, ולף לז ע"ש ד"ה פיוס, וע"ש פג ע"ב ד"ה פועל. (מא"נ)

מגלגלין בדרבנן. (כתובות פו ע"ב) תוס' ד"ה ור"ש. (לבוש)

רש"י. ד"ה הבו. הבא ליפרע מנכסי יתומים כר"ל. (רש"ש)

ד"ה הא שאר. לא תקנו שבועת היסת. ר"ש"י. ד"ה לכל. על ידה שבועה אחרת כר"ל. (רש"ש)

ד"ה משלם כור. דלאו לאוקמה בכילתא. ב"ב ב"מ דף לו ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה נושא שכר. וחייב קרבן שה"פ וחומש ואשם. ולמסם הוא קרבן דשה"פ, ועמו"ש. (רש"ש)

ד"ה ה"ג. ואם הודה מעצמו שלא באו עדים כור. הכא בטוענת מגד מפי הודה למחר עדים נמי מיירי, לדסומיו המוס' בב"ק (ר"ל קמ) ועי"ש, ומ"ש לעיל (ר"ל ו). (רש"ש)

תוספות. ד"ה ראה. עי' מהרש"ל. ומיהמיטיתי דברי המוס' שם (עמ"ב) דלא מקשה שם מלא מבריימא, מדקתמר והא מדקתני סיפא דאב"ש כו'. (רש"ש)

דף מט ע"ב

גמרא. מאן תנא ד' שומרין אר"נ כור. עמ"ש בב"מ (כה) בתד"ה וכמה. (רש"ש)

אמר לש"ח כור אמר לאחד כור אמר לשואל כו' היכן שורי א"ל א"י כו' כל"ל. (רש"ש)

א"ר וכולן פטורין משבועת שומרין. נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט. (הגרל"ב)

וחייבין משום שבועת ביטוי. נ"ב מירושלמי נ"ב יעוין לעיל מה ע"ש רש"י ד"ה יפצע נפשו"ב. (רב"פ)

בא"ד. כי בימי רב נחמן תיקנוה. נ"ב עי' לעיל דף מו ע"ש בד"ה מגלגלין. (הגרל"ב)

דף מט ע"א

גמרא. ואפילו דיבור משמטת. שבת קמח ע"ב, כתובות נה ע"ש, גיטין לו. (מא"נ)

מתני'. ד' שומרין הן. (ר"ה ג ע"ש) תו' ד"ה מרבעה. (לבוש)

ארבעה שומרין הן. ר"ה ג ע"ש ד"ה מרבעה. גיטין נב ע"ב. ב"ק ג ע"ב ד"ה מרבעה. ולף מז ע"ב ד"ה סנהדרי. ב"מ מז ע"ב ד"ה שומר חנם. ולף לז ע"ב ד"ה השוכר. (מא"נ)

נושא שכר והשוכר. (ב"ק מז ע"ב) תוס' ד"ה סנהדרי. (לבוש)

היכן שורי. ב"מ ג ע"ב ד"ה ושם. (מא"נ)

היכן שורי א"ל א"י מה אתה סח. נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט. (הגרל"ב)

הודה מעצמו משלם קרן כור. (ב"מ ג ע"ב) תוס' ד"ה ושם. (לבוש)

ראה עדים שממשמשין ובאין כור. (ב"ק עה ע"ב) תוס' ד"ה נגייפת. (לבוש)

ראה עדים שממשמשין. לעיל לג ע"ש, וע"ב ד"ה תו, גיטין נא ע"ב ד"ה וכולן, ב"ק עה ע"ב ד"ה נגייפת. (מא"נ)

רש"י. ד"ה לכל. על ידה שבועה אחרת כל"ל. (רש"ש)

ד"ה משלם כור. דלאו לאוקמה בכילתא. נ"ב ב"מ דף לו ע"ב. (הגרל"ב)

ד"ה נושא שכר. וחייב קרבן שה"פ וחומש ואשם. ולמסם הוא קרבן דשה"פ, ועמו"ש. (רש"ש)

ד"ה ה"ג. ואם הודה מעצמו שלא באו עדים כור. הכא בטוענת מגד מפי הודה למחר עדים נמי מיירי, לדסומיו המוס' בב"ק (ר"ל קמ) ועי"ש, ומ"ש לעיל (ר"ל ו). (רש"ש)

תוספות. ד"ה ראה. עי' מהרש"ל. ומיהמיטיתי דברי המוס' שם (עמ"ב) דלא מקשה שם מלא מבריימא, מדקתמר והא מדקתני סיפא דאב"ש כו'. (רש"ש)

אמר לש"ח כור אמר לאחד כור אמר לשואל כו' היכן שורי א"ל א"י כו' כל"ל. (רש"ש)

א"ר וכולן פטורין משבועת שומרין. נ"ב [ירושלמי] סנהדרין פ"ג הל"ט. (הגרל"ב)

וחייבין משום שבועת ביטוי. נ"ב מירושלמי פרק זה טורח ופרק שבועת העדות מחלוקת רב ור' יוחנן ועי"ש. (הגרל"ב)

וחייבין משום שבועת ביטוי. עי"ן מוס' יבמות ז ע"ש ד"ה לפי שיצא, שבת קלב ע"ש ד"ה הא, סוטה לז ע"ב ד"ה רשב"י, מולין קמ ע"ש, תמורה יג ע"ב ד"ה לדון, זבחים קיד ע"ב ד"ה מלמד, ועי"ש מט ע"ש. (מא"נ)

שבועה שזרק כור' כדרבי אמי. ב"מ לו ע"ש ד"ה למפוקי. (מא"נ)

רש"י. ד"ה ר"מ היא. לקמן מפרש הס"ד ומ"ש מה"ד מי מיכח. (רש"ש)

ד"ה כי תשבע. ורב דריש ליה בלשון דהא כור. כ' כן לפי שיטתו בשלהי גיטין ע"ש, והוא דוחק ע"ש בחד"ה כי. ולפי מה שפי' בעלמא ריש"י ד"ה לכל המשמשין בלשון כחצר כור, לשון הס הן כור שהרי בודקי יהי' כו' יל"פ הכא נמי כן, ולף אזה מיגו בודקי שיהיה לו ריב ומיניהו ב"ד שבועה ויפטר לשקר. ולפנין למשנע דמשמע מעלמא ל"ק, דהכי שבועת הדיינים ג"כ הוא עלמו מתויב ליפטר או שיענה אמן, ומיגה כשבועת העדות ומה"פ לענין קרבן שחייבין לפי' בפרי מחריס ממש. ועמ"ש לעיל בד"ה.". (רש"ש)

תוספות. ד"ה וחייבין. דיצא להחמיר לפי שכופר ממון. עי' תוס' יבמות (ד' ז) וזבחים (ד' מט). (מצפ"א)

הגהות וחידושים למפרשים שנדפסו בסוף המסכת

הגהות לפסקי תוספות

פרק א

סימן א. בזקן כור' אף במספרים. נ"ב כעין תער. (הגרל"ב)

סימן ה. דייני גזירות כור' הלישכה. נ"ב תלמוד ערוך הוא [כתובות דף קכ:]. (הגרל"ב)

פרק ד

סימן לב. מצוה בבעלי דינין בעמידה. נ"ב גרייתא היא בסמעתין. (הגרל"ב)

בא"ד. קריעה מעומד. נ"ב גמ' עכוכה היא מ"ק דף כג ע"ב. (הגרל"ב)

סימן לג. בשעת גמר דין כור'. נ"ב גם זה מפורש בגמרא. (הגרל"ב)

סימן לד. כי אתא צורבא מרבנן כור'. נ"ב גמרא היא שבת דף קיט ע"ב. (הגרל"ב)

סימן לו. שודא כור' שירצה. נ"ב לר"ת. ורש"י מולק. (הגרל"ב)

סימן לט. אימתו עליך כור' משא"כ בממון. נ"ב ועיין בפניס. (הגרל"ב)

סימן מ. במקום שאין חכם מוחל כור'. נ"ב למאי שיעור'. (הגרל"ב)

סימן מז. הרשאה שוייה שליח. נ"ב תלמוד ערוך הוא ב"ק דף ע ע"ב. (הגרל"ב)

סימן נא. כל שלמה כור'. נ"ב מיהו בפפר, ובמתמ דין בלתי נכון הוא. (הגרל"ב)

סימן נב. צבאות אינו נמחק. נ"ב זו מיהו בפפר, אבל הדין אמת אם נכתב בשם שם. (הגרל"ב)

דין נג. הן הן כור'. נ"ב והרמב"ם והרא"ש וכן בפ"ע בפקו שהיה שבועה גמורה, והרא"ש"ד בפק לקידושין ולף למכות. (הגרל"ב)

פרק ה

סימן נה. נטל שטרות וכו'. נ"ב למד שיעור ולמאן דלף למיין היינו דגרמי. מולם לגירסי דקי"ל בגרמי כר"ת כדמוכח פ' הגוזל, לכולי עלמא מיבב. (הגרל"ב)

בא"ד. לכ"ע חייב. נ"ב יעוין ש"ך מו"מ סימן שפו ס"ק יג שכתב שזה טעות. (רב"פ)

פרק ו

סימן נז. א"ל דור לי וכו'. נ"ב ועי' בפניס דפלוגתא דרבוותא היא. (הגרל"ב)

סימן נט. טענו חיטין וכו'. נ"ב תלמוד ערוך הוא בב"ק דף לה ע"ב. (הגרל"ב)

דין סא. כופר הכל וכו'. נ"ב לגירסיו האי ור"ת. (הגרל"ב)

סימן סד. פלוגתא דרבוותא אי מפכינן. נ"ב שבועת המורה. (הגרל"ב)

סימן סה. טענינן ליתומים. נ"ב לפעמים. ועי' בדפכיסם דף מז ע"ב כל המומר, וב"ב דף נג ע"ש ד"ה ומודה לי מנה. (הגרל"ב)

סימן עג. ענבים העומדין ליבצר לעניין סוכה. נ"ב שבת הכי כתוב נתום', מיהו הלין דין מתם לעניין סוכה נמי מתוכר הוא. (הגרל"ב)

בא"ד. ולענין ב"ח כתלוש. נ"ב ור"ח מולק. (הגרל"ב)

פסקי תוספות המחודשין

פרק א

סימן א. על קציצת מראות נגעים טהורים מעיקרא אינו חייב. והמ דקתמר שבת דף קלב. לתפי' לקטיעת נגעים טהורים חייב, היינו עמד בשבוע זה ובשבוע שני לו כהה, ולעולם צריך להיות ג' מראבעה מראות טמאים, (דף ז. ד"ה נקולן). (הגרל"ב)

סימן ב. אם אין לצבור ביום הכיפורים אלא שעיר אחד יעשוהו פנימי ולא חיצון (דף מ: ד"ה לטומאה). וע"ל דמייתי שהיה להם שניים וש"מ יגרלו עליהם לה' ולעזאזל, דהא שעיר המשתלח שבפרת כל ישראל בכל העבירות מלוי בו נלקה יותר מיום מפנימי שמיום מכפר מלק על טומאת מקדש וקדשים, והמום לא פיכבו יותר ומכמו על המניים. אולם מם אין להם [רק אחד] ודלמי יעשוהו למוסף, כי הפנימי לבד ג"ש להכיח לפפי' הגלולה מעבבא לף כי נלמי שעיר השני. (הגרל"ב)

סימן ג. לאומנין בבית המקדש לא היה נותנין שכרן אלא מקדשי בדק הבית. (דף י: ד"ה מפרישין שכר). [דין זה מפורש הוא במתניתין תמורה דף לג:]. (הגרל"ב)

סימן ד. אפי' קדושת דמים אינה נפסלת בטבול יום אלא בקדושת כלי. שם ד"ה וכי. (הגרל"ב)

סימן ה. הא דתנן במתני' פ"ב ממעילה קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום היינו מדאורייתא אבל מד"ס נפסלו אף קודם לכן לחד שינויא (דף יא ע"ש). (הגרל"ב)

סימן ו. קטורת משהוקדש בכלי שרת פסול בלינה מדאורייתא. ולפירוסם נרמם הדיבור משמע ללרש"י מדרבנן. (שם ד"ה הומלן). (הגרל"ב)

סימן ז. קדשי בדק הבית אין פודין אותן להאכילן לכלבים מדרבנן. (שם ע"ב ד"ה אי הכי). (הגרל"ב)

סימן ח. הא דאמרינן כל שבחטאת מתה באשם רועה [הוא] מדרבנן דהילכתא [הוי] רק ליקרב עולה. (לדעת ר"ת דף יב. ד"ה משם). (הגרל"ב)

סימן ט. מצינו קרא שכתוב על הילכתא. (שם נמ"ד). (הגרל"ב)

סימן י. הא דאין עולת עוף בצבור היינו דאין לקנות עוף במעות שנתותרו אבל אם בא עוף לפנינו מקיצין בו. (שם ע"ב ד"ה ומיון). (הגרל"ב)

סימן יא. כשיש תרי קראי ואיכא למידרש חד לגופיה למצוה ואידך לעכב או למצוה למילתא אחריתא דרשה דלמצוה קודמת מלעכב. (דף יז. נמוספות ד"ה שנם). (הגרל"ב)

פרק כ

סימן יב. בקדושת הארץ לא אמרינן קידשה לע"ל אבל בקדושת הבית אמרינן קידשה לע"ל. (דף טו. ד"ה דכולי). (הגרל"ב)

פרק ד

סימן יג. כל מקום שכתוב בקרא ועמד ולא כתיב אחרי מעשה משמע שחייב לעמוד משא"כ כשכתיב מעשה אחרי'. (דף ל. ד"ה מלוה). (הגרל"ב)

סימן י"ד. בדיני נפשות (אין) מעמידין לת"ח אפי' כשדנין על שורו ועבדו. (שם ע"ב ד"ה עשה לשנוים קמא). (הגרל"ב)

פרק ו

סימן טו. טענו מטבע כסף והודה לו מטבע נחושת לא הוי ממין הטענה. (דף מ. ד"ה טטועגו), ולרש"י הוה ממין הטענה. (הגרל"ב)

סימן טז. בהעדאת עד אחד בעינן נמי טענת שתי כסף ופרוטה והודאת פרוטה. (שם ד"ה מגלן). (הגרל"ב)

סימן יז. בהעדאת עד אחד נמי אין נשבעין מן התורה על כפירת שעבוד קרקעות. (שם ד"ה וכל). (הגרל"ב)

פירוש המשניות לחרמב"ם

פרק ג

משנה ד (יט:). שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים כור'. הוא כשכלל דברים המותרים כור'. נ"ב מלמד הסיל מני שיעור, ס"מ דס"ל דסיון דמני שיעור מסור מן המורה מין שבועה מלה עליה. (הגרל"ב)

פרק ד

משנה ז (נג:). משביע כור' שאני כהן כור', אין אדם מת ומשלם. נ"ב כתובות דף לג ע"ב. (הגרל"ב)

משנה יב (לה.). שילח ביד עבדו כור'. אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו פטור. עי' מתס סופר ס"ס סי' מג. (מהרש"ם)

פרק ו

משנה א (לח:). שבועת הדיינין כור'. וכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. נ"ב פפמים דף ל ע"ב. (הגרל"ב)

משנה ב (לח:). מנה לי ביידך כור' בפני עדים כור'. אבל המפקיד אצל חבירו בשטר. נ"ב ב"ב דף ע ע"ש. (הגרל"ב)

משנה ד. (לח:) אין נשבעין כור' חשו"ק כור'. כמו שנתבאר בכתובות. נ"ב דף פז. (הגרל"ב)

שם. ושבועת (השומרין) שלא בטענת הקטן. נ"ב עד אחד. (הגרל"ב)

משנה ה (מב:). ואלו דברים כור' העבדים כור'. תמצא הדברים שזכרה מנה. נ"ב שזכר המנל. (הגרל"ב)

משנה ז. (מג.) המלוה א"ח על המשכון כור'. אבל אם נסתלק זה החשד כור'. עי' למס שמים, ומור וקציעה. (יעב"ץ)

שם. מי שהפקדון אצלו שבועת התורה. נ"ב פי' כעין של תורה. (הגרל"ב)

פרק ז

משנה ו (מה.). אמר לחנוני כור' פירות כור'. ואמרו ג"כ ישבע החנוני שהיא שבועה בתורה. נ"ב כתורה. (הגרל"ב)

משנה ז (מה.). כשם שאמרו. וכרבן יוחנן בן זכאי. נ"ב וכר' יוחנן בן נרוקה. (הגרל"ב)

מהרש"א

דף י ע"א

ד"ה ואיתקש כור' לכולהו. היינו לרשנ"י, מכן למ"ק לר"ש ג"כ. (מהר"י)

דף י ע"ב

בא"ד. ועי"ל כור' כמ"ש. היינו לרשנ"י כנ"ל. (מהר"י)

דף טו ע"א

בד"ה מתיב רבא כו'. דאל"כ תבעי נמי. לפ [מבעי כו'].

דף כ ע"א

תוס' בד"ה לישנא כו'. ולא קתני רבותא כו'. עי' מי' הכ"פ מ"ש נכונה מהכ"מ.

דף לד ע"א

בד"ה על פי כו'. היאך ידע דלא פרכס כו'. עי' מי' הר"פ.

דף לה ע"ב

תוס' ד"ה דקטלא כו' עכ"ל דלשון דקטלא לא כו' אלא (דקטלא ממש) אלא דקטלא משמע וכו' כנ"ל.

דף לז ע"א

תוס' בד"ה הזיד כו'. אלא שהם קרובים כו'. עי' ר"ן פ' כל הנפגעין בפס רפ"ק בהג דשכנגדו חשוד על העדות ולהם פיסק ל"ע, דהל עדותם של העדים ולהם פיסק קרובים, ועי' שו"ת בנין ציון החדשות סי' קנ"ז מ"ש בזה.

דף מא ע"א

בד"ה ומאן תני כו'. ודוחק דאיכא למימר כו'. ודוחה [דלישנא למימר כו'].

ר"ף

דף א ע"א

בעה"מ. ד"ה תנן התם. כתוב שם: תנן התם [נגעים פ"א מ"א] מראות נגעים וכו', עד מדלא קתני שלישית ורביעית. אמר מנרהם: אין נלנל דבריו [ואין לחלד מהם נמלט מן הנלנול, מחמיל בעעם לחלד ומסיים בחמר ולחר כך דבריו דומים למנעלים המטולפים שלפי על נבי טלפין, בחמילה החמיל בקוסית בין שניה לשלישית ורביעית, ולחר כך השלים בילידה, [ונוה היה לו שלא שלח ידו בפירוש הלכה כי אין העולה נריך לו, והיה לו לפרש מפין לו שאם היה רחוקה לא מלנרף עמה כיון שהיא מלמטה].

דף א ע"ב

בעה"מ. ד"ה אי דלא ידע. כתוב שם: אי דלא ידע [אי שרץ] מטמא אי צפרדע מטמא, האי זיל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה אפילו לר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, הרי זו מחוסרת ידיעת בית רבו. אמר מנרהם: מי זיל קרי בי [רב הוא כל כך [דלא] מחוסר ידיעה הוא, לא נהעלמות שנמנים קל מינעי ליה] שידע שנגע בשרן זה והוא לא, אבל נעלמה ממנו הלכה שאינו יודע שאבי מטמא כלל, וככתב זה למקדש בהעלם זה ובלקוח נודע לו שהוא מטמא, אם נמצוא חומו שנכתב בהעלם ויהא מייב קרבן, ועל זה הקשו והא ולאי לאו העלם הוא וקרוב למזיד הוא, יפחת הספר וילמה.

ד"ה אמר רבא. כתוב שם: אמר רבא תרוייהו תנינא, עד אמר ליה רב אדא בר אהבה כשלא סמוך לוסתה ואפרישה וכו'. אמר מנרהם: הא מילתא לא מיתווהא כלל, דבכסנור יכולני לנעול אין זה חוגם אלא חו שנגה חו פשיעה והיא קרובה למזיד.

דף ב ע"א

ר"ן ד"ה ומיהו כו'. שיטתו של הרב ז"ל כו' שבבדקה ג"פ ומצאה טמא יוציא. ל"ע דלרמב"ם כיון שרחקה ג"פ מ"מ מאי קלקול איכא, אף כי לא תרחה מ"מ נעבל השני אפ"ה חמורה לרחמון, לפי שאין כל החנעות שוות כלקמן. ודוחק לומר לשם שקבע לה ווסת מוחרת לחזור לו כ"ו שלא ניסת לנעל שני, דזה פשוט לית' דכל שרחקה מחתיו ג"פ מ"מ, אף נאין לה ווסחות כו' קבועה לה ווסת ואפ"ה חמורה לו. ואיפשר שחעשה רפואה ופ"ל להר"ן כי חעשה רפואה מוחרת אף לרחמון. ד"ה ונמצא פסקן. שאף היה צריך שאין כמותו כנ"ל.

דף ב ע"ב

ר"ן. ד"ה ועשאה הרב ז"ל כההיא דתניא בפ' דפ' תינוקת כו'. דלד' זירא לא בעי בדיקה כו'. ולפ"ז קשה כ"ו כמתן פ"ל, דלדידי ליכא למרך כמ"ש לעיל דקמיך חמתני המרין והפועלין כו', לחיירי לחמר שהומזקה ג"פ.

בא"ד. ומ"מ אפי' בדקה ג"פ ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה כו'. לדעתי י"ל בזה דהסם לקמן מיירי בים לה ווסת לרחיתה הלא שרוחה ש"מ, מ"ה מהני בדיקה דהס שרוחה מ"מ הוא מהלדלין, הלא בחתם שאין לה ווסת הרי בע"כ תרחה פ"ת הס מן המקור ומתי מהני הבדיקה שנא מן הלדלין, לף שעכשיו הוא מן הלדלין, שמא פ"ת תרחה בעת חשמים מן המקור, דהל שאין לה ווסת לפורקים בשמא מחחלה בלא עדים, ול"ב חחמר שחבדוק ג"פ הס בא מן הלדלין לזו מוחרת, וב"ו ל"ע.

ד"ה ואם יש לה ווסת כו'. לפרקים חולה בווסחה ומשמשת כו'. בלא"ה מוחרת, דהל הוי לפסק חשמיש היחר בימים. (רשמ"ר)

ד"ה המעיין. לטהר באשבורן ולמעיין להטביל כנ"ל. (פעוה"ש)

ד"ה והיכא. ומחלקותן חלויה כנ"ל. (פעוה"ש)

דף ו ע"א

ר"ן. ד"ה אבל אמרו. דהאידנא ליכא סרך בתה כלל. נ"ב עי' בהגחת הרז"ה ז"ל להרמב"ד והוסף בב"י סי' קנ, שר"ל דהחידוש טובלת ביום שביעי לפפירתה שהוא שביעי לרחיתה. (פעוה"ש)

ד"ה אבל טמאה. מתורת מגע. נ"ב עי' מי"ט מ"ש בזה. (פעוה"ש)

בא"ד. בפ' יוצא דופן. נ"ב לף מב ע"ב. (פעוה"ש)

דף ו ע"ב

ר"ף. וגלד שחוץ לעין. נ"ב משמע שלפניו ליתל וגלד שמוך לעין. [עי' הגהות הב"ח]. (פעוה"ש)

ר"ן. ד"ה איכא בינייהו. ולפי גירסא זו כו'. [עי' בהגהות מהר"ס] נ"ב נ"ל דר"ל לגירסף קמייתף ליח לן לפרושי הפי ל"ב שלא לענין לבחמילה, דלל"ב לח סגי לפיכה ביום שביעי לחזור ולפי' מרוחקים זה מזה, לף שמוך בעינן שלא יהא ביניהם שלא זמן מועט כמ"ש הטור וב"י, ולייקינן לה מדקחמר ות"ל נריכה לחוף ולטהול, דהיכי דטבילה בעי משום דנמנא עליה דבר מוכן, חכחי חחמי מפפלא חפיפה קמייתא, חטו נמנא עליה ד"ת בין חפיפה לטבילה מחזור ותחזור זו לא שמענו ובעיוני בעלמא סגי, שלא ע"ב משום דחלריכן לה טבילה מחרת מדינא, קל נדמה להלריכה חפיפה לחחרת לבחמילה שיהא שמור לטבילתה, לחפיפה דשאינה מרוחקת היא מטבילתה, ושעתא דמילתא דבעינן לבחמילה שיהיו שמוכים ול"ז, משום דשמא חמנא עליה דבר מוכן שלא חצטרך טבילה לחרת. ולל"ק לחם לחו חקי על לא כי' טבילה ביום חפיפה ליחן לן הוכחה לענין לבחמילה, שלא שהחפיפה ביום טבילה ושחותו טעם שבחנינו לל"ב, אבל שהחא שמור לפי' בחותו יום אין לנו, וליכא לפרושי הפי ל"ב שמור כו' לענין דיעבד, דהרי לל"ק לפי' חפיפה ביום וטבילה בלילה ל"ל לחזור לחוף ולטהול, דהא נמנא עליה ד"ת הס לאו הכי לל, וכ"ש טבילה ביום טבילה ושע"פ חפיפה ביום טבילה ושע"פ שאינו שמור, ל"ל לחוף ולטהול שלא משום שנמנא עליה דבר מוכן דוקא, הא לאו הכי לל, ושע"ב ליכא למימר דבחפיפה ביום וטבילה בלילה, דלפי' בלא נמנא עליה דבר מוכן לפי' בדיעבד נריכה לחוף ולטהול, מ"מ מדלא קאמר הס"ם ל"ב מיפף ביממה כו', שלא ע"ב שמור כו', מוכח דסבירא הגמ' לחך גירסף לפי' ל"ב בדיעבד שפיר דמי דה"ל כלא חפצה, וליכא בייניהו שלא לענין לבחמילה לי בעינן שמור, אבל לגירסף מיפף ביממה כו', ל"ש לפרש לענין לבחמילה לי לשמיף בחפיפה ביום וטבילה בלילה, דהל לפי' ל"ק קאמר דבחפיפה ביום וטבילה בלילה נריכה לחוף ולטהול, ולמה לל עלה לה בחפיפה לחשונה, וביעונת דנמנא עליה דבר מוכן לין מלריכה חפיפה שלא עיוני בעלמא, שלא משום שלא חפפה ביום טבילה לבחמילה לל, מ"מ ל"ב לפי' בחותו יום בעינן לבחמילה שמור ופסיטא מיום ליום לל, ול"ב לענין דיעבד קאמר דל"ב מיחף כו', דלל"ק חפפה ביום וטבלה ל"ל לחוף כו', שלא כשנמנא עליה דבר מוכן הא לאו הכי לל, וללל"ב לל חפפה ביום וטבלה בלילה, דלא חשיב ליה חפיפה לחשונה, ולא חשיב ליה טבילה לחמירה, ולא חשיב ליה חפיפה וטבילה לחמיר

סוגיא כו' מדעתנו נ"ל הכרע בזה כו'. ול"ג דכשאמר סתם שנועה שאוכל מני תמ"כ לפרש דבריו לית כיון, משא"כ כשמרבין בו חיוו נאמן שזו לפרש דבריו, ובזה לא יסתרו הסוגיות. (רשמ"ד)

שלמי הגבורים. ד"ה פשוט וכו'. וה"ט מפני שהי' הנדר שלא כהוגן. לפ ידעתי מ"ט הוא שלא כהוגן לפמ"ל דמלי לפדותו.

(רשמ"ד)

דף ז ע"ב

ר"ן. ד"ה איסור. כיון דלתנא קמא דברייתא. מיהת קמא מוקף וג"כ דבריהם קמא. ל"ל דלידך בריתא דלמיפ מינה לרבא מסיים לתניי. (פעולי"ש)

בעה"מ. ד"ה אלא אמר אביי. כתוב שם: אמר מבטא שבועה וכו', עד ומעיקרא קס"ד שאין לחלק בין מפרש לסתם [ותרוייהו מתפיס נינהו] וכו'. ממר מנהרס: ומס כדבריו מה נריך כיום שמת בו וכו', וכבר נשלם נדרו בשמחר הרי עלי שלא לאכול בשר ומה נריך עוד להתפיס בדבר הנדור, ושמואל עו ומה הבריימא מחרה לשמעתיה. אבל בתמת שאין בגוף הבריימא שלא לאכול בשר, אלא הרי עלי בשר כיום שמת בו תניו וכו', מעתה [כל] פירושו בטל. אבל עיקרו של דבר דרבא ל

אב מידעתו הוא ומשום דמלוה בפנקסי. מיהו כולה שמעתא לא סגי לה בהכי [מלחמ] במאי דפרישנא. (ראב"ד)

דף יב ע"א

ר"ן. ד"ה אכלי' לאסוריה וכו'. וכדרב יהודה דאמר בפ"ב דנדרים (יד:). סו"ל לקמקומי כו' מדרי"א גופי' מ"ט קאמר אל יקן היום, ול"ל בתריסות הזה. ויש הזה דבריס ובמכ"ל. (רשמ"ד)

בא"ד. לא עשתה איסור. נ"ב כל מעשה שהוא שם יעשה דבר פלוני כגון זה שיעבד אלא יאכל זו אם תוכל זו, אין המעשה הלא שהוא המעשה אלא אחר שיאכל השני, ומ"מ מתמיה למפרע על כל מה שאכל כמו שפרש"י ז"ל. (מחנ"א)

דף יב ע"ב

ר"ן. ד"ה שבועה שלא אשב כו'. דהיינו לא אניח תפלין והויא נשבע לבטל כו'. אף זה הוי כלל מגו דמיל על שויו"ט ולילה. ודוחק לומר דבעי ג"כ שאמר לא אניח היום, שאין זה במשמע. גם מי' הרמב"ן תמוה מ"ש לפ"ה אינו מייב קרבן, דקרא בדבר רשות כתי', ג"כ מ"ט אלא מוכל גזילות ושחוטות מייב קרבן, ולי משום דהוי לקייס את המלוה והכא הוי לבטל, כיון דקרא בדבר הרשות כתיב ועני הרשה דומיא דהטעה. ולפיפר משום ק"ו דריב"ב, והכא ליכא למפרך שכן עשה בה ללו כהן, דה"ל מצאתה לה כהן וללו, והדברים מרוכים ומכ"מ. (רשמ"ד)

בא"ד. אין דעתו על המצה של לילי פסח לא דמי דהתם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו וכו'. נ"ב נראה לי פירושו דר"ל דגבי אלא יאכל מוכל, דשבועתו הוי קיום המצוה לענין גזילה, דאי לומר אלא נתכוין לאסור על עצמו גזילות, כיון שדעתו אלא לאכול ורוצה לאסור על עצמו אף מכילא היתר, לא היה צריך ליאכל על מה שנאסר עליו כבר אף אלא שבועתו, דבוודאי לא יאכל, אבל גבי מצה דמרינן כיון שדעתו אלא יאכל אלא, מרינן דלכל אלא נתכוין לאכול למצת מצוה, כדי שיקיים שבועתו ודעתו למה שהוא רוצה שמרינן דנתכוין גם למצת מצוה, כי צריך הוא להתכוין על זה שיקוייס רצונו. וזה נראה לי ול"ל להגיה שלאפעניס נתכוין, וגם לא ידעתי פירוש אחר על הנוסחא, וקבלה היריעה מהכיל מה שים לקדקד על הגהה זו. (מליו"ט)

בא"ד. כאילו אכל עפר. נ"ב עי' לעיל כו"ן גבי מתניתין שבועה שלא יאכל ואכל ונשלח. (מחנ"א)

מלחמת ה'. וזו מתשובת הראב"ד ז"ל וא"צ. נ"ב יעוין בספר תמים דעים סוף סימן רמה. (דב"ם)

בעה"מ. ד"ה כתב הרי"ף. כתוב שם: כתב הריא"ף ז"ל בהלכות, ירושלמי [פ"ג ה"ד] שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו', עד הילכך איני יודע טעמו של הירושלמי הזה ואין לנו ללמוד ממנו. ממר מאהרם: ומאי קא קשיא ליה. ממת הוא זה שאם נשבע שיאכל נבלה ושחוטה אין עליו שבועה נבלה כלי שיאכלנה, ושבועה שוא היא כשנשבע [על] הנבלה שאין דומין את העבירה בידים מפני השבועה, אבל כשנשבע לאסר על עלמו והוסיף לאיסור על האיסור השבועה אלה בכל להוסיף לאיסור שבועה על איסור נבלה ושחיטו שבועה על שחיטתן לפי שאין הנבלה נאחת נכן, מיהו אי נשבע אלא על הנבלה לבדה פטור, וכן אם נשבע אלא לעשות סוכה ואלא ליטול לולב דין אחד להן ולמי שנשבע אלא לאכול נבלה [ופטור]. אבל אם נשבע על כל אל מ אלא לאכול כל לחם בגילי הפסח זה הוא איסור כולל ומתוך אחלה עליו שבועה על כל אל [סוכה] שאינו אל מצה אלה עליו על כל אל [סוכה] ואסור ליעב דבר ואל תעשה הוא ומהניא בה שבועה כולל. אבל היה לו להקשות על הירושלמי ממה שאמרו במסכת תענית [דף יב ע"ב] יחיד שקבל עליו תעניות שני וחמישי של כל השנה ופגעו בו ימים טובים של מגילת תעניות אם נדרו קודם לנזרתנו מבטל נזרתנו מפני נדרו ואם נזרתנו קודם לנדרו יבטל נדרו מפני נזרתנו. והלא שבועה כולל היא ולמה יבטל נדרו מפני נזרתנו וכי נזרתנו חמורה מנזרת מרע"ה, והלא הוא מבטל לאכילת מלה נגדר כולל ואע"פ שקדמה מורתנו לנדרו. זה בודאי צריך תירוץ, ולפיפר שבשעה שאקנו אלו הימים התנו עליהם כך שלא יהא אדם רשאי לקנות קונס נדר, והם הם שעשו חוזק לדבריהם, כמו שעשו בלפניהם ולאחריהם, וכן מוכיח במקומו. ויש אלנו עוד דברים על הענין. (ראב"ד)

דף יג ע"ב

ר"ן. ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו' (מעמ' קודם). וכ"ת הכא משה"ה פטור אביטוי לפי כו'. ל"ל כל האריכות כיון לאמרי' שם ידעתי ולא ידעתי אאלוקת וש"מ לדבר הוי שבועת ביטוי. ומה שי"ל לפיפר אלי קושיא היא כאמונל. גם לפיפר נומר הא לאמר לעיל ידעתי ולא ידעתי אאלוקת, היינו היכי שש"ל עכשיו לאומה עדות, אבל כל שאריך גם עכשיו לאומה עדות הוי נמי בכלל שבועת העדות, ומש"ה פטור אביטוי דילמ רק בדבר אדם לרבה, וזה אתורן קודש הר"ב. (רשמ"ד)

ד"ה ואיפליגו קמאי כו'. אבל בע"ד שומעין כו'. בלמ"ה י"ל שלא שאי שהוא כמותו מש"ב אתורגמן. (רשמ"ד)

בא"ד. אבל רב אלפסי כתב בתשובה. בפי' רמב. (בנא"ד)

בא"ד. וכן דעת ר' סעדיה ז"ל כו'. נ"ב בעיטור אות ה הרשאה ומה שכתב שם. [ושם הגיה ג"כ מטופת ר' סעדיה ע"ש]. (בנא"ד)

בא"ד. וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול וימנה אנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו כו'. י"ל דל"ש גם ככהן הדיוט יהיה קן, ועי' בר"ן פ"ד דמגלה וכפ' מנחת חינוך מלוה רס"ט. (מהרש"ם)

בא"ד. דמדתנן סוף פ"ק דמכות כל"ל. (פעולי"ש)

דף יד ע"א

ר"ן. ד"ה ודאמרינן. והרשב"א ז"ל הביא ראיה לדין זה ממאי דאמרינן בפרק מי שאחזו כו'. עי' שער משפט סי' כח סוה. (מהרש"ם)

בא"ד. וגרסינן בירושלמי. נ"ב ע"ש הגירסא ריש פרק מי שמתו סוף הלכה ג. (פעולי"ש)

דף יד ע"ב

ר"ן. ד"ה וקום. לפי [שיהא]. נ"ל [שאינו]. (פעולי"ש)

ד"ה מפני שאינן יכולין לחזור כו'. אי בתר שבועה אמרו יודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד כו'. עי' בכ"מ בשו"ת מהם סופר ח"מ סי' לב, ועי' ריטב"א ומפיפת זקיס ב"מ לט ב' מבואר דגם בלא הלה מס אמר ל"י עובר, ועתוס' שם, ועי' תשו' ר' בנלאל משכנזי סי' ה'. (מהרש"ם)

בא"ד. לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא מצו משוו נפשייהי רשעים. לפ"ז אף כי כפרו תוך לב"ד נמי הוו כי הודו אמ"כ משום נפשי' רשעים, אף דנאמר אין בו משום שבועת ביטוי אבל נאו אינה כדאיתא בגמרא, ול"ו בזה לא משוו נפשי' רשעי, דמלי אמרי אזרנו ונזכרנו. (רשמ"ד)

בא"ד. אלא משום דלא מצו משוו נפשייהו רשעים שהרי כפרו בתחלה כו'. עי' בתוס' י"מ אם דגם בתוס ל"י לחזור ולהגיד, אבל הר"ן מייבי רק מאין יודעים ליודעים, ובזה רק משום דמשוו נפשי' רשעי ועי' בב"י או"מ סי' לג, ועי' תשו' ר' בנלאל משכנזי סי' ה' בתוכך. (מהרש"ם)

בא"ד. ובהכי מתרצה קושיא כו'. נ"ב עי' תוי"ט מ"ב בביאור דברי הר"ן ז"ל. (פעולי"ש)

שלטי הגיבורים. ד"ה והיודע כו'. כן כ' הר"ן בשם הרא"ה. נ"ב וכן הוא בדמב"ן בקונטרס דיני דגרמי, ויעוין במנין המלות להרמב"ם ס"ק רלז, ובעמוק"ש פרק הכונס, ומובא בבית יוסף על טור או"ח סימן כח. (רב"ם)

דף טו ע"א

ר"ן. ד"ה גרסינן עלה בגמ' מתני' כו'. לאחד מגדולי המחברים שכתב שכולן שבכגדו נשבע ונוטל בחשוד. נ"ב ל"ל כחשוד. (פעולי"ש, בנא"ד)

בא"ד. דמהא יש ראיה מכרעת. מיפשר דהכא בתר תקנת ר"נ מתפנע היפם ונוטל, ובגמ' מיירי קודם תקנות ר"נ. (רשמ"ד)

ד"ה וגרסי' תו בגמ' כו'. וראיה לדבר מדאמרי' בפ' המדיר כו'. מיפשר למלך דהתם מיירי שלמה הנעל הכתם ונע"כ נריכה לומר מכם טהר לי, וא"כ כיון דמכם כופר והיא נעלמה ג"י לומר הכתם טיהר, אבל הכא היא נעלמה נאמנת לומר מת נעלי, גם יש לה מיגו דאי נעי אמרה בלי שבועה וכו"ק. (רשמ"ד)

ד"ה השתא וכו'. ובכפירה והודאה דחד גברא והכא קמ"ל טפי וכו'. נ"ב ועיין בתוספות שגם לין זה מוכח מהא דכפרו שיפם. (מליו"ט)

שלטי הגבורים. ד"ה ראובן. ולא תוך כדי דיבור של חבירו. נ"ב קלת קשה מהא דתנן פ"ק דמכות והוא שהעידו כל ג' תוך כדי דיבור של חבירו, ועי' במהר"י אלדעי סי' קנו (מנ"ח). כפי הנראה משב שהש"ך בסימן זשת, ובאמת אכ"כ הרשב"ם בשבועה חלק ג סי' אלף ס' והוכח בד"מ סי' פ, ועי' בפמ"ע שם ס"ק ז שכפי הנראה הרגיש בזה מעלות, וכתב דבעדות שבייפם נחשבין לדבור א', ע"ש וכפי כט קעיף ג. ולפפר ה"ה לענין קלו"ש ג"כ שאני עדות דדיבור ג' הוא, ועי' בריב"ש סי' רפו. שוב מלאתי כן בריטב"א בחילוקיו למכות שם שהרגיש בזה, ולילק בין עדות לבע"ד כמ"ש ובמתני. (מעשה אלפס)

דף טו ע"ב

ר"ן. ד"ה תנן בפרקין. עד השתא פטורין. נ"ב דבענין שיעמדו מפי שמועה. (פעולי"ש)

ד"ה גמ' אמר שמואל. מה בין משביע מועטין למשביע מרובין. לפיפר לחלק דהואיל ומשביע כולן והשבועה בעלה לגבי תומן ש"מ, בעלה נמי לגבי היודעין. משל"ה במשביע אחד שהמשביע הוא בפפק, אבל הנשבע אין בפפק לגבי ולא בעלה אלאו השבועה כלל, ופשוט. (רשמ"ד)

ד"ה באלפ"ף דל"ת. ואינך מיירי כל"ל. (פעולי"ש)

דף טז ע"א

ר"ן. ד"ה באלף דלת (מעמ' קודם). וכי תנא ובכל הכינוין הרי אלו חייבין כו'. זהו תוכיח מל"ד, דמה קשה לו מכל הכינויין דמייב אף כי לא הוכיר שבועה כמ"ש לעיל. (רשמ"ד)

שלטי הגבורים. ד"ה ונראה. אלא שמדבריו נראה וכו'. נ"ב זה אינו דהשם משום טעם אחר כמ"ש הרמב"ם בפופו (מתנ"ת). ועי' בל"מ ולפ"מ שם ס"ו.

(מעשה אלפס)

דף טז ע"ב

רי"ף. (הן הן תרי זימני) דכתיב. נ"ב יעוין בגמ' ובהרא"ש הגי' שהי' לפניו בתלפסי. (רב"ם)

דף יז ע"א

ר"ן. ד"ה ובירושלמי בהאי פירקא [הלכה ג] דרשינן האי וכחש כו'. ומה בא אלו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על חצי פרוטה. נ"ב כן הוא בירושלמי ע"ש. אלן מפירושו של הר"ן נאן נראה שלא היה כל זה בגירסתם, וכן בר"ש ל"ל העתיק כל זה [וע"ש בפלפולא חריפתא]. (בנא"ד)

בעה"מ. ד"ה תן לי. כתוב שם: תן לי פקדון תשומת יד וכו', עד אבל גבי תובעין ליכא למימר הכי שתהא פרוטה מכולם מצטרפת וכו'. ממר מאהרם: זה לקח מן הרב ר' יוסף הלוי ז"ל מה שאמלק עליו ונלמין דברי תלמיד. ואני תומר אין שייפת כזה אל כזה הקושיא אינה קושיא, דהא אתריני עלה [בפיפום] דפרטי קא משיב דכללי ל"ל קא משיב, ואפילו [הכי] מיפייב נמי אכללי דמתמה מוכחין שאין דכללי ל"ל קא משיב. ועוד כיון דאמר שבועה שאין לכם בידי פקדון ותשומת יד וכו' כי הדר אמר מריפא לא לך ולא לך וכו' ומני להו כולהו שבועה קמייתא דכללא, על כרחך שבועה נאחי נפשה היא, מה שאין כן כאד נגבא ותביעות הרבה כי אמר מעיקרא שבועה שאין לך בידי והדר אמר פקדון תשומת יד אינה למימר כללא קמא אלעצמה דפרטא אמר ליה, אלא הכא כיון דקא מני ליה אד ואד כללא קמא למאי אפקיה, ותו ל"ל מידי. מיהו להא דאקשינן בגמרא [מדאתני רבי מייא הרי כאן ט"ו מטלות, ואם אינה אלא ד"ה וגרסי' תו בגמ' כו'. וראיה לדבר מדאמרי' בפ' המדיר כו'. מיפשר למלך דהתם מיירי שלמה הנעל הכתם ונע"כ נריכה לומר מכם טהר לי, וא"כ כיון דמכם כופר והיא נעלמה ג"י לומר הכתם טיהר, אבל הכא היא נעלמה נאמנת לומר מת נעלי, גם יש לה מיגו דאי נעי אמרה בלי שבועה וכו"ק. (רשמ"ד)

ד"ה השתא וכו'. ובכפירה והודאה דחד גברא והכא קמ"ל טפי וכו'. נ"ב ועיין בתוספות שגם לין זה מוכח מהא דכפרו שיפם. (מליו"ט)

שלטי הגבורים. ד"ה ראובן. ולא תוך כדי דיבור של חבירו. נ"ב קלת קשה מהא דתנן פ"ק דמכות והוא שהעידו כל ג' תוך כדי דיבור של חבירו, ועי' במהר"י אלדעי סי' קנו (מנ"ח). כפי הנראה משב שהש"ך בסימן זשת, ובאמת אכ"כ הרשב"ם בשבועה חלק ג סי' אלף ס' והוכח בד"מ סי' פ, ועי' בפמ"ע שם ס"ק ז שכפי הנראה הרגיש בזה מעלות, וכתב דבעדות שבייפם נחשבין לדבור א', ע"ש וכפי כט קעיף ג. ולפפר ה"ה לענין קלו"ש ג"כ שאני עדות דדיבור ג' הוא, ועי' בריב"ש סי' רפו. שוב מלאתי כן בריטב"א בחילוקיו למכות שם שהרגיש בזה, ולילק בין עדות לבע"ד כמ"ש ובמתני. (מעשה אלפס)

דף טז ע"ב

ר"ן. ד"ה תנן בפרקין. עד השתא פטורין. נ"ב דבענין שיעמדו מפי שמועה. (פעולי"ש)

ד"ה גמ' אמר שמואל. מה בין משביע מועטין למשביע מרובין. לפיפר לחלק דהואיל ומשביע כולן והשבועה בעלה לגבי תומן ש"מ, בעלה נמי לגבי היודעין. משל"ה במשביע אחד שהמשביע הוא בפפק, אבל הנשבע אין בפפק לגבי ולא בעלה אלאו השבועה כלל, ופשוט. (רשמ"ד)

ד"ה באלף דלת. ואינך מיירי כל"ל. (פעולי"ש)

דף יז ע"א

ר"ן. ד"ה ובירושלמי בהאי פירקא [הלכה ג] דרשינן האי וכחש כו'. ומה בא אלו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על חצי פרוטה. נ"ב כן הוא בירושלמי ע"ש. אלן מפירושו של הר"ן נאן נראה שלא היה כל זה בגירסתם, וכן בר"ש ל"ל העתיק כל זה [וע"ש בפלפולא חריפתא]. (בנא"ד)

בעה"מ. ד"ה תן לי. כתוב שם: תן לי פקדון תשומת יד וכו', עד אבל גבי תובעין ליכא למימר הכי שתהא פרוטה מכולם מצטרפת וכו'. ממר מאהרם: זה לקח מן הרב ר' יוסף הלוי ז"ל מה שאמלק עליו ונלמין דברי תלמיד. ואני תומר אין שייפת כזה אל כזה הקושיא אינה קושיא, דהא אתריני עלה [בפיפום] דפרטי קא משיב דכללי ל"ל קא משיב, ואפילו [הכי] מיפייב נמי אכללי דמתמה מוכחין שאין דכללי ל"ל קא משיב. ועוד כיון דאמר שבועה שאין לכם בידי פקדון ותשומת יד וכו' כי הדר אמר מריפא לא לך ולא לך וכו' ומני להו כולהו שבועה קמייתא דכללא, על כרחך שבועה נאחי נפשה היא, מה שאין כן כאד נגבא ותביעות הרבה כי אמר מעיקרא שבועה שאין לך בידי והדר אמר פקדון תשומת יד אינה למימר כללא קמא אלעצמה דפרטא אמר ליה, אלא הכא כיון דקא מני ליה אד ואד כללא קמא למאי אפקיה, ותו ל"ל מידי. מיהו להא דאקשינן בגמרא [מדאתני רבי מייא הרי כאן ט"ו מטלות, ואם אינה

עכ"ל. וזה לכאורה קושר למ"ש הם"מ שם בשם רב אלפס הנ"ל, וכ"כ בשפתי תשובות שבסה"מ בשם תשובת הרי"ף שם, שדברי התשובה קושר למ"ש הם"מ בשם רב אלפס. אבל נראה דאין כאן סתירה דבתשובה הנ"ל כתב שם אמר לו כו' והרי מעכון זה טול אותו כדמיס, כלומר שם תרגלה טול אותו מיד לאלוטין בעד התשלומה, אך שם תרגלה שתמן עד שתפדה אותו, ובהא ס"ל דהוה הילך שהרי רוצה לשלם לו מיד בשוה כשף, אבל שם אמר לו שטותן לו רק בשורת מעכון עד שיפדנו ולא לאלוטין, בהא ס"ל להרי"ף דלא הוי הילך, ומשום דשנה אין כאן מעכון אין כאן. ועד"ז מבואר בריטב"א ובריב"ש המובא בבית יוסף סי' פז סעיף ד, וע"ש בשמ"ע ובפ"ך סק"ד. (בנא"ד)

דף יח ע"א

ר"ן. ד"ה ולפי דעתי יפה כו'. דמלוה אינו קונה כמכר. נ"ב ל"ל דמלוה אינו קונה כמכר. (בנא"ד)

בא"ד. ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה כל"ל. (פעולו"ש)

בא"ד. וטעמא דמילתא מפני שמעותיו קונות לו משכון כו'. ומ"ד מעות אין קונות במטלטלין מאי איכא למימר. אלא ע"כ במשיכה קונה, ואיכא למימר הלוואה קונה במשיכה לשעבוד, דעכשיו משעבד לי' על החוב. ול"ד להך דזכין לתמת, דהתם ל"ל לשיעבוד, דהרי לא נתחייב מעולם שיהא משעבד לי' עכשיו משכון זה, ואף אם איכא דיעות אי ל"ל קני לשעבוד, אבל הכא מודאי קונה לשיעבוד. (רשמ"ד)

בא"ד. דאם מת. נ"ב כוונתו למה שנאמר שם קוף ע"ל משכנו ומת שומטו מע"ג בניו, וע"ש רס"י. (פעולו"ש)

ד"ה ואיכא למידק. וכיון דאיכא עדים כו' אין סומכין על עדותן לגמרי אלא על השטר לגמרי כו'. נ"ב ל"ל אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי כו'. (בנא"ד)

ד"ה שבועה בס"ת. ובויקרא רבה. נ"ב פרשה ו. (פעולו"ש)

דף יח ע"ב

ר"ן. ד"ה ומשום הכי. דכתיבי בקרא דאלה וכחש כל"ל. (פעולו"ש)

ד"ה אם אמר איני נשבע כו'. עד מ"ה פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו כו'. נ"ב ל"ל שיתפיס כמ"ש המוס' כפס ר"ס. או ל"ל דממהרין אותו לפרוע, כ"פ הרמ"ס. (מל"ה)

דף יט ע"א

ר"ן. ד"ה ויש לדשב"א. וראי' לדבר מדתנן פ"ק דגיטין כו'. ראי' זו אינו מכין להם למ"ד שם למיטי למה קטון, אף שים מעות הרבה מזומן אין נותנין לו, כדמשמע שם דלמ"ק נתכוין ואמו מ"ש בתיו מקום קטון, ה"נ שם נאמר שוה קל"ל, מיהיון שמא שוה מנה קטון היון ליתן לו, אף אם המנה שקטון נמי בכלל דהשומר שוה אף דווקא הוי בכלל שוה כמ"ש לעיל, אבל לדידן דלא מיטי לקטורה אף נתין לו מנה כלל, ונותני לו שוה מנה מנכסיו. (רשמ"ד)

בא"ד. דמנה דוקא קאמר. נ"ב נהי דמנה דוקא קאמר שיתנו, ואם לא היה במנה בעין היכי קאמר ויתכבו מנכסיו ויתנו מנה (ממנ"פ). ועי' בב"י סו"מ סי' רנג. (מעשה אלפס)

ד"ה אפי' לא. אע"ג דטענת שמא הוא דלאו באפי' שקלי כו'. אין זו ראי', דע"כ התם מיירי דרמה עכשיו ג"כ בידו הך כיתנא, דאל"כ אים לי' מינו דהמזכה, וא"כ הרי הוא טוענו כרי שהוא שלי. אלא דאי לאו הטעד הי' מהימן לומר לקוח הוא בידי ועכשיו הינו נתמן. (רשמ"ד)

בא"ד. ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי כו' לאו דבר שבמנין הוא ופטור כו'. נ"ב עפ"ך סי' עב ס"ק נ שפי' דברי הרמב"ן על נכון, וכן פי' הרמב"ם בשטוה. (מל"ה)

ר"ן. ד"ה גמ' א"ר יהודה. ונ"ל דהכי פירושה כו' לוה נמי לא מהימן ליה וירא שמא יתבענו כו'. עי' ב"מ ע"ה לוה מקיים במלוה מומת יפרים כו', וים לתלק. (מהרש"ם)

דף יט ע"א

ר"ן. ד"ה ויש לדשב"א. וראי' לדבר מדתנן פ"ק דגיטין כו'. ראי' זו אינו מכין להם למ"ד שם למיטי למה קטון, אף שים מעות הרבה מזומן אין נותנין לו, כדמשמע שם דלמ"ק נתכוין ואמו מ"ש בתיו מקום קטון, ה"נ שם נאמר שוה קל"ל, מיהיון שמא שוה מנה קטון היון ליתן לו, אף אם המנה שקטון נמי בכלל דהשומר שוה אף דווקא הוי בכלל שוה כמ"ש לעיל, אבל לדידן דלא מיטי לקטורה אף נתין לו מנה כלל, ונותני לו שוה מנה מנכסיו. (רשמ"ד)

בא"ד. דמנה דוקא קאמר. נ"ב נהי דמנה דוקא קאמר שיתנו, ואם לא היה במנה בעין היכי קאמר ויתכבו מנכסיו ויתנו מנה (ממנ"פ). ועי' בב"י סו"מ סי' רנג. (מעשה אלפס)

ד"ה אפי' לא. אע"ג דטענת שמא הוא דלאו באפי' שקלי כו'. אין זו ראי', דע"כ התם מיירי דרמה עכשיו ג"כ בידו הך כיתנא, דאל"כ אים לי' מינו דהמזכה, וא"כ הרי הוא טוענו כרי שהוא שלי. אלא דאי לאו הטעד הי' מהימן לומר לקוח הוא בידי ועכשיו הינו נתמן. (רשמ"ד)

בא"ד. ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי כו' לאו דבר שבמנין הוא ופטור כו'. נ"ב עפ"ך סי' עב ס"ק נ שפי' דברי הרמב"ן על נכון, וכן פי' הרמב"ם בשטוה. (מל"ה)

ר"ן. ד"ה גמ' א"ר יהודה. ונ"ל דהכי פירושה כו' לוה נמי לא מהימן ליה וירא שמא יתבענו כו'. עי' ב"מ ע"ה לוה מקיים במלוה מומת יפרים כו', וים לתלק. (מהרש"ם)

דף כא ע"א

ר"ן. ד"ה ההוא דא"ל לחבריה וכו'. ואעפ"כ דברי הרמב"ם וגרסתו נ"ל עיקר בהלכה זו. נ"ב וע"ל תפילו לדעת הרי"ף י"ל דלוקח היכא דתמני בשעת הלוואה ולאו אמר ההלוואה, וקיבל עליו הלוה מעשה דשיעבד נפשיה לפטול משלח עדים, וכן משמע לשון הרי"ף שכתב דקבל על נפשיה הדין תנאה וכו'. ומזה תפשר לומר בכל הסוגיא דהרי"ף והרמב"ם לא פליגי לענין הדין, ויש להחריך מזה הענין לכל אתכוות בכאן קיצור הדברים, דהרי"ף ז"ל מפרש כל הסוגיא בדאמרי עמו בשעת הלוואה ולאו אמר ההלוואה וקיבל עליו הלוה וכדעת הרמב"ם ז"ל, לכן פסק לעיל דאיטו נאמן, משום דהמלוה יש לו עדים שהמנה עמו, כל שאין הלוה יכול לברר ע"פ עדים שקיים המנתי, אינו נאמן לומר שקיים התנתי, וכן גבי לוקח ושמעון דהכא וכמ"ש הרי"ף. ועוד נ"ל דלדעת הרי"ף אי אמר פרעתיך בפני לוקח ושמעון וליתנייהו קמן נראה דהוה לן מהימן, ולקח כ"ם הוא ודו"ק. אבל הרמב"ם מפרש הסוגיא דאפילו אמר לו אחר הלוואה ולא קיבל עליו ומעשה לריש טענתיה, משו"ה כל היכי דלא ריש טענתיה דלוי מהימנינן ליה, וכן גבי לוקח ושמעון וליתנייהו קמן מהימן, משום דלא ריש טענתיה וכמ"ש הר"ן ודו"ק. ואפשר שיוכיח הרמב"ם היכא דאמני נתנתי גמור דאיטו נאמן אלא ש"ע בדברי הרמב"ם מהלכותיו וכעת אינו ת"ש. (מל"ו-ש)

דף כא ע"ב

ר"ן. ד"ה כאומר לא פרעתי וכו'. ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. נ"ב ל"ש הכין יוכיח המלוה ע"פ הנך סהדי, הא מיהו גופיה מודה להכך סהדי שקרי ניהו. ועיין בדברי המחנוים. (מל"ו-ש)

דף כב ע"א

ר"ן. ד"ה האי (מעמ' קודם). ולא מקרע קרעינן ליה. נ"ב ע' בשו"ת מוהר"ם שטן סי' עד מה שפלפל בלשון זה. (מעשה אלפס)

ד"ה אימור דאמרי זיל ב"ר דעות כו'. בפ' השוכר א"ל כדשיימו בתלתא כו'. אין זה ענין כלל לרוב דיעות בסומדנא. (רשמ"ר)

מלחמת ה'. ד"ה אמר מה הואיל בתקנתו שהוא חושש להעיד עליו שלוה. נ"ב כאן מסר ליחה מיכות. (רב"פ)

בעה"מ. ד"ה ההוא דאמר. כתוב שם: ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כבי תרי וכו', עד ובדין דלימא ליה זיל אודי באנפי רב ששת כי היכי דאודית באפי אלא לפרסומי מילתא דפורענא אמר ליה זיל אייתינהו. ממר מברהם: המי מילתא לאו כלום הוא, דלאו מלילה היא דענין פרסומי מילתא. אבל הכי [קתמר] ליה מאי תמרת לקיומיה תנאה זיל אייתינהו וכו', כלומר ואי לא מצית לאייתינהו ולא מפיקנא עד דתקיים תנאיה לדידך הוא דלתפסידו ולא מצית למיתבעיה מידי. וענין שלמתא לן דמיד היה מילתא להוה מעשה דרב נחמן [שטועות דף מת ב], דהאי כיון דאמר ליה לן מפרעון אלא נאפי תרי דתנן הילכתא מי לאו לחודי כולי עלמא הוו פסילי לגבויה לגופיה דפרעון. ואי הדר אתי וגבר וכפר ליה בדרב נחמן ובאל בעלמא דהוה גביה מצי כפר אבל במתן דאמר ליה לתביה מהימנת עלי כי תרי כל דיומא דאמרת לן פרעתי ותא [מכחשת] להו ומיתר לן נפרעתי מהא לאמה נאמן בפרעון הוא דמצי מכחש להו, אבל בהודאה דנפשיה לא, דליהו נאמן יומר ממלה עדים, ועל הודאה דנפשיה לא היימיה טפי מקהדי. (ראב"ד)

דף כב ע"ב

ר"ן. ד"ה גמ' מ"ט. וכ"ד הרמב"ן ז"ל וכתב כו' כל"ל. (פעולו"ש)

בא"ד. והרשב"א אומר (דהקטן) אינו מתחייב בדין שומרים. ול"ע מפרק המפקיד גבי תורת לקח הוה ליה ככי ואמי כו', מכדי נקרא שומר שכר דיממי, עם"ש ובגיטין (דף נב) נתוס'. (פור"י)

ד"ה מפני מה אמרה תורה וכו'. מאחר שאינה מעלה ואינה מורדת וכו'. נ"ב ל"ע קשה לרב דחים ליה כפירת טענה שמי כשף לגד מהולמה שזה פרוטה, אינטריך למיכתב במודה במקצת להדיא, לפי כתב שתמת הוי מוקמינן לקלא בכופר בכל, והוי גמרינן מיניה מודה במקצת מבקנת לפי לא שמי לאיערומי וכמ"ש, והייתי אומר דבהולמה מקלת משמי כשף פגי (כלומר תשר קלת מהבעתק) שפי שבנת ודו"ק, ול"ע לדידן דקי"ל כווחיה דרב. (מליו-ש)

דף כג ע"א

ר"ן. ד"ה ודאמרינן. וראי' לדבר מדאמרי' לקמן ד"פ כל הנשבעין כו'. הי' לימשר לומלן בין ב"מ לב"ב, ולא הי' קשה כל הני קושי' על רס"י. אלא ש"ע בפ' הגוזל ב"ב מפי פרין שם בשומרים מיגו דיכול לומר להר"ם דכל שהמשכון קיים יכול לכוף לוה לפרעו אף נגד שיווי המשכון, משום דמיגו הלוואה אינו אלא במשכון כלל, אלא אם נאמר פטור מלוה נגד שיווי המשכון משום דנתפייס בתחריומם, אתא מתני' שפיר דכשטוען ג' דינרין היה שוה מקרי מודה במקצת אף בשאינו מתמינו, שממ"נ אם הוא קיים הרי הוא מייב בכל דמי המוה, ואף שיכול לעכב הפרעון עד שיוחזר לו משכונו, אינו אלא משום כפי למלוה להמזיר לו משכונו, ואם נאבד המשכון הרי לוה מודה שמייב לו דינר ג' יתר על שיווי המשכון, אלא אי אמרת דכשהמשכון מידו דמלוה הרי הוא כנפרע מחוצו נגד שיווי, דלמיני בידיו דמי ואינו יכול לכוף את הלוה לפרוע, ל"ב הודאתו של לוה בחינו ממחינו אינו כלום, אף שלפי דמיונו שוה ג' דינרין ומודה בדינר, מ"מ אינו מודה בברית, דכשיוציא המשכון ויתברר שהוא שוה פלא חיפטר בגמרי, ומתי לחודי לאו כלום הוא דהולמה נטועה הוא. (פעולו"ש)

בא"ד. כך כ' רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דקתני סלע כו'. אין זה ראיה לשמואל, דאיפשר אף כי אימי למשכון מ"ש לכופו, ומתני' שאני משום דפירש. וגם אין ראיה מדקי"ל כו', דזהו לפוסקים דלא כשמואל. (רשמ"ר)

בא"ד. ומתניתין נמי דיקא וכו'. נ"ב ול"ע מדמייתי הר"ן ראיה ממתניתין, הא מוקימנא למתניתין בפרפרת, ומה שמיכר מהר"ם בשיטתו ג לא הבנתי דבריו, דהרי הר"ן נופיה כתב לעיל כן דלמאי דלוקימנא למתניתין בדפרפרת אין מיוב ההלוואה תלוי כלל במשכון, אפי' אימא טענת ולא מהדר ליה וקאי אאינו מאמינו (כלן מסר קלת ההבעתק) שאינו נטינו כלל זה, וכתב דכשמלן דלא פריעי דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה ע"ד משכונו עד שיפנע, היינו מטעם כל כמה דלא מיהדר ליה משכונו אין עליו מיוב (גם כאן מסר קלת ההבעתק) וכסברת הרמב"ם לעיל, ואין זה ענין לכאן כלל, דהכא מיירי לפילו אם רוצה ליתן לו (דמי) משכונו אם יכול לכופו לפרעון, ובזה ולפי מהני מה שפירש ופ"ב. ובדוחק י"ל דייבא לעיל כתבו כן לפי האמת דמסיק דלעיל דשמואל, ואפי' לפ פירש כל זמן שנותן לו משכונו יכול לכופו לפרעון, אבל כשפירש אפי' אינו נותן לו משכון אפי' הוא נתין יכול לכופו לשעבו דמי היתר מהמשכון, אבל אי הוי אמרינן לשמואל דלעל פירש אינו יכול לכופו לפרעון, אפי' נותן לו משכונו, אית לן למימר אפי' כשפירש אינו יכול למוצעו כל זמן שאינו נותן לו משכונו דלהא לא פריש ודוחק ופ"ע. ואפילו נתה שכתבתי עדיין ב"ע, דלמא משום הכי אין נרין לאוקמי מתניתין בשאינו בעל כ כוונת, משום דלא קיימא לן כשמואל, ואין ראיה מלינצ דשמואל לעיל זה שכתב רש"י ז"ל. (מליו-ש)

בעה"מ. ד"ה כתב הרי"ף. כתוב שם: כתב הריא"ף ז"ל והילכתא המלוה [את] חברו על המשכון וכו' עד ולא היא דכיון דבעל חוב קונה משכון אפילו באונס נמי מחייב ביה וכו'. ממר מברהם: אף אני כך כתבתי והכתבי עליו ראיות ברורות. ומה שכתב ולכתוקמה [דף מד ב] בדרבה ורב יוסף כשאבד אלא בגונס, לא בפשיטה אלא בגונס דגניבה ואבידה דשומר שכר מייב בה דלא הוי גונס לגניבי, ופשיטה נמי לא הוי לשומר חנם פטור נהו. (ראב"ד)

דף כו ע"א

ר"ן. ד"ה א"ה (מעמ' קודם). ובמאי דכפר לי' בע"ה ל"ל לכדי חייו כו'. עי' לעיל דכ' כל עיקר דתקנו רבנן שטועה בכופר הכל משום כדי חייו, וכקילתה ליכא כ"ש כמ"ש לעיל. (רשמ"ר)

ד"ה וגרסי' עלה בגמ' אמר רמב"ח כו'. ואין אלו ראיות דמכיר כליו וספריו כו'. בלא"ה הול"ל משום דהוי מיגו דהעזה, וזה ל"ש לומר שאתר שמכר לו גנבו. (רשמ"ר)

שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו וכו'. נ"ב ע"פ שרש"י ז"ל לא כתב זה אלא על הא דשמואל דמיירי בלא פרש, שבשהמשכון קיים אין הלוה יכול לומר שברית וקבלים לקבלו בחלפא זוזי, מ"מ הר"ן ז"ל מיפתם קא פתים ומשמע דבכל גווני קאי לעניין זה פרש ולא פרש שוין, אלא מני לוה לומר לכל תד דיניי שברית וקבלים, לאלא פרש לקבלו בחלפי זוזי, ולדפרש לקבלו בדמי שוו, אלא יוכל המלוה לכוף את הלוה לשלם לא כנגד שוו של משכון, ואף ל"ש דאיך לה ממתני' למיירי בפרש, לפי ל"ש דכל שהמשכון קיים יכול לכוף לוה לפרעו אף נגד שיווי המשכון, משום דמיוב הלוואה אינו אלא במשכון כלל, אלא אם נאמר פטור מלוה נגד שיווי המשכון משום דנתפייס בתחריומם, אתא מתני' שפיר דכשטוען ג' דינרין היה שוה מקרי מודה במקצת אף בשאינו מתמינו, שממ"נ אם הוא קיים הרי הוא מייב בכל דמי המוה, ואף שיכול לעכב הפרעון עד שיוחזר לו משכונו, אינו אלא משום כפי למלוה להמזיר לו משכונו, ואם נאבד המשכון הרי לוה מודה שמייב לו דינר ג' יתר על שיווי המשכון, אלא אי אמרת דכשהמשכון מידו דמלוה הרי הוא כנפרע מחוצו נגד שיווי, דלמיני בידיו דמי ואינו יכול לכוף את הלוה לפרוע, ל"ב הודאתו של לוה בחינו ממחינו אינו כלום, אף שלפי דמיונו שוה ג' דינרין ומודה בדינר, מ"מ אינו מודה בברית, דכשיוציא הלוה המשכון ויתברר שהוא שוה פלא חיפטר בגמרי, ומתי לחודי לאו כלום הוא דהולמה נטועה הוא. (פעולו"ש)

בא"ד. כך כ' רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דקתני סלע כו'. אין זה ראיה לשמואל, דאיפשר אף כי אימי למשכון מ"ש לכופו, ומתני' שאני משום דפירש. וגם אין ראיה מדקי"ל כו', דזהו לפוסקים דלא כשמואל. (רשמ"ר)

בא"ד. ומתניתין נמי דיקא וכו'. נ"ב ול"ע מדמייתי הר"ן ראיה ממתניתין, הא מוקימנא למתניתין בפרפרת, ומה שמיכר מהר"ם בשיטתו ג לא הבנתי דבריו, דהרי הר"ן נופיה כתב לעיל כן דלמאי דלוקימנא למתניתין בדפרפרת אין מיוב ההלוואה תלוי כלל במשכון, אפי' אימא טענת ולא מהדר ליה וקאי אאינו מאמינו (כלן מסר קלת ההבעתק) שאינו נטינו כלל זה, וכתב דכשמלן דלא פריעי דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה ע"ד משכונו עד שיפנע, היינו מטעם כל כמה דלא מיהדר ליה משכונו אין עליו מיוב (גם כאן מסר קלת ההבעתק) וכסברת הרמב"ם לעיל, ואין זה ענין לכאן כלל, דהכא מיירי בלא פרש, שבשהמשכון קיים יכול לומר להר"ם דכל שהמשכון קיים יכול לכוף לוה לפרעו אף נגד שיווי המשכון, משום דמיוב הלוואה אינו אלא במשכון כלל, אלא אם נאמר פטור מלוה נגד שיווי המשכון משום דנתפייס בתחריומם, אתא מתני' שפיר דכשטוען ג' דינרין היה שוה מקרי מודה במקצת אף בשאינו מתמינו, שממ"נ אם הוא קיים הרי הוא מייב בכל דמי המוה, ואף שיכול לעכב הפרעון עד שיוחזר לו משכונו, אינו אלא משום כפי למלוה להמזיר לו משכונו, ואם נאבד המשכון הרי לוה מודה שמייב לו דינר ג' יתר על שיווי המשכון, אלא אי אמרת דכשהמשכון מידו דמלוה הרי הוא כנפרע מחוצו נגד שיווי, דלמיני בידיו דמי ואינו יכול לכוף את הלוה לפרוע, ל"ב הודאתו של לוה בחינו ממחינו אינו כלום, אף שלפי דמיונו שוה ג' דינרין ומודה בדינר, מ"מ אינו מודה בברית, דכשיוציא הלוה המשכון ויתברר שהוא שוה פלא חיפטר בגמרי, ומתי לחודי לאו כלום הוא דהולמה נטועה הוא. (פעולו"ש)

דף כה ע"א

ר"ן. ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל וכו'.

דף כו ע"ב

ר"ן. ד"ה הלכך וכו'. מדאמרינן בבבא קמא דף נו כל"ל. (פנוע"ש)

בעה"מ. ד"ה שלחו ליה. כתוב שם: שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו', עד וסבירא לן עירוב פרשיות כתוב כאן בהדי פרשתא דאם כסף תלוה [שמות כב כד]. ממר מנהרסס: הטעם הזה מלוס הוא מאד כי הטעם שים בגל מוהב מקנת ים בשכירות, ואנן מוסרים מפקינן לה משום דלא שייך מיה ההוא טעמת, והכי דשייך מיה אמתי ס"ד לית מיה הסוא דינת. אלא טעמת למילתת דקס"ד דלמחר זמנו קאי ומשום דאית מיה מילתת יתירתת חזקה אין בעל הבית עובר משום בל תלין [דף מה ב], ועוד אין שכיר משכח שכרו, ומשום הכי שבירין למימר דאפילו מודה מקנת פטור בלא שבועה. וקשיא לשמואל דאמר דינת דשכיר בשבועה לגבי קליה כשאר מודה מקנת הטענה הוי ואמוך זמנו נשבע ונפטר, אם כן לאחר זמנו אמאי נפטר בלא שום שבועה, אלו במודה מקנת דעלמא מי ליכא למימר מיגו ואפ"ה רחמנא רמי עליה שבועה הכא נמי ליתסבע. ועוד יש לפרש דבאמור זמנו אקי ושכי אקנינן, אי אמרת בשלמא בקניה לה בשיכי אינשי משום הכי לא שדינן עילויה שבועה ולא על שכיר. דכי ליתיה הודאה בשקנת הוא בעל הבית שבועה דרבנן והפסוה בשכיר משום כדי חייו ומשום בעל הבית טורח בפועליו והוא לה בשבועתת דרבנן דמהפקינן להו. והשתת לאיתה הודאה בשקנת דהוא שבועה לחורייתא ליתי בה דין היפוך ואשתועי נמי לן מחייבינן ליה משום טורייך הוא ואיתי יודע נמי לן קלמר, משום הכי פקע שכיר לפי שאין מוסרים שבועה למי [שהוא דומה] למחוד. אלא אי אמרת בשיכי ליתסבע.

(ראב"ד)

בא"ד. כתוב שם: ומינה שמעינן למאי דכתב הריא"ף ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל [ב"מ דף קטז א] רבא אמר לא צריך [למיקם עליה] בדינא יכול לטעון עד כדי דמיהן ונשבע ונוטל, לאו שבועה חמורה היא, אלא קלה, כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם, דאם איתא דשבועה חמורה כדין כל נשבע ונוטל לא הוי תאני הכא על בעל הבית להביא ראיה וכו'. ממר מנהרסס: נחמת ונכוח זאת היתה קשה עליהו כל הימים על מה שהגרו כל המהגרים שנשבע על משבונו שהוא כשבועה המשבה כשהטלים בידי חומן החומן נשבע שבועת המשבה על משבונו, מה בין זה להיכא דנתנה לו בזמנו שהוא נשבע ונוטל, והלא שמיהן שבועת המשבה הן בחפץ. עוד אני תמה מהן הוליחו לותה, כי מאחר דליכא מיגו כי היכי דבלוקח ליכא שבועה תמורה בחשבון מאי טעמת אימת, והיכי למימר דכל זמן קיים עליהן כדאמרן. והיכי למימר דכל זמן שהטלים בידי חומן, אי אמר ליה חומן השבע וטול חפלן מני חפקך עליה דהוה ליה בעל הבית נמי כשבוע ונוטל, אבל אם כשנתנה [לו] לא אינבי אחפך ואי לא בעי אשבועי לא שקיל ולא מידי. ונעמת למשבהר הוא. ויהו תמיהא לי מהן הוליחו לותה. ואני אמור כי הרשתן שאמר לותה לא אמרה אלא על מהרי מוסלא דשפשיהו להכוח עיזי [ב"ב דף קו ב ופ] ואמרו רבנן עליה דיהול לטעון עד כדי דמיהן והיהיל ולאי שבועה בעי דהא לא ידע מהרי עיזי להכיא נזקא כמה הוה, וכל מידי דלא מיפשר ליה למידע לנחבע וקא בעי חובע למיגבה מיניה לא גבית אלא בשבועה, כדין המוליח הולחות לא נכחי אשאר [כחובת דף עט ב], וכדין המביר כליו ושפריו ביד אחר [ב"ק דף קיד ב] שיחבע זה כמה הוליח ויטול. על זה הענין נאמרה שבועה זו אחלה. והכאים אחריו [נחכאכו] גם ואמרו על כל אשבון, ואפשר שהיתה טעות בידם או אנו שאמר [ב"ב דף לב ב] רבה בר שרשום דהוה קלחול לכיל לאחרע ביומי, אחר זמי יתירי אית לי בגייהו ואי בעינא לאיפרועי בעינא איפרעינהו כדין הוה ליפרע מינכסי יתומים והוה אילח אלבאיתא. ואשאר קשיא דרבה בר שרשום בעין טוען על המשבון הוה, ואפילו לדבריו אין ניהל משבועה אחורה, והכא ודאי ליכא למימר דהיא שבועה אני אומרת לה בדבריהם דאין הולחין שבועה אחורה, ואם כן למה ליה לומר להם אני לאיפשבוע, ואם כן למה ליה לאני למימר לקומה היא בידי לא אני אחרת לאני למימר דהא בהדי יתומים אית לי והיא לא אחרת ואינהו לא אני לאיפשבוע, ואם כן למה ליה לומר להם אני לאיפשבוע, ואם כן למה ליה לאני למימר לקומה היא בידי לא אני אחרת

דף כו ע"א

ר"ן. ד"ה והא דאסקינן בשמעתין **דהמפקיד כר'** (מעמ' קומס). ויותר נכון בעיני מ"ם בם' המאור כו'. ויותר נכון לומר להכא לית לי' מיגו לבעא"ב דאי בעי אמר שפרע לו הכא, והכא ל"ל אין אדם מעיז לא יחבעו למעיז בפרעון דעדות בפועליו, ומכ"ם לפי שיטת רם"י.

(רשמ"ד)

ד"ה תניא הנותן. משמע דאי לא מייתי ראיי. ל"ג עי' בפרבמ"ם פ' חוקת דף מה לחיני בלאה בן, וכן מוכח מן הסוגיא שם. והחימה בחמ"ם פי"ח משכירות שפקפק להאי בריימא, ובגמרא מוכח דאחיא לא כהלכתא (מחג"ת). ועי' בם"ע פ' פט ופחמרוניס שם.

(מעשה אילפס)

בא"ד. ומכאן קשה למ"ש הרי"ף בתשובה כר'. אפשר לומר בשלמא לגירא דגמ' דבלוקח פ"ש שבועה כלל יש מיגו לבקום, אבל עכשיו דבלוקח גריך שבועת היסת אין לומרים מיגו משבועה בלה לחמורה, דמיגו לאפטורי משבועה בכה"ג לא אמרי', והלהבחי בזה במ"ל.

(רשמ"ד)

בא"ד. ויש שה"ר לדין זה ממ"ש בהגוזל ומאכיל המכיר כליו כר'. היינו לעיל דלכלי מוהלי, אבל לגיון אל הגלויים אין רלוה, דהתם הוי מיגו להעזה.

(רשמ"ד)

ד"ה ומ"ש עוד שאם לא תאמר כן כר'. הא אלו רצה לשחוק ולהחזיק במשכונו כר'. מהרמ"י שהמיחו ממכיר כליו, משמע דלפ"ג גריך שבועת המשבה.

(רשמ"ד)

דף כו ע"ב

ר"ן. ד"ה ולענין קושיות כר' (מעמ' קומס). **דהא לעיל בסמוך אמרי' וליתן לי' בלא שבועה כר'.** י"ל דהתם היינו אלא לפרעון ולא בקניה לף לר' יהודה, ובמ"ל בהרכתי.

(רשמ"ד)

דף כח ע"א

ר"ן ד"ה ולא אמרן אלא בבעה"ב וכו'. **כולהו תנאי (למעליותא גבי תופס).** נ"ב ל"ל לגריעותא.

(רב"פ)

בא"ד. ואיבא תנאי ובעה"ב. כל"ל. ומי למעליותא גבי תופס המרופצין ל"ל מוקפין.

(פנוע"ש)

דף כח ע"ב

רי"ף. כי ליבא אלא חד סהדא מחייב שבועה. נ"ב יעוין נגעל המרומות פוף שער לו, ובשער מע מלק יל דין ב.

(רב"פ)

ר"ן. ד"ה משחק בקוביא. גזלן דרבנן הוא דאמרן דאסמכתא כל"ל.

(פנוע"ש)

ד"ה חזרה שבועה למקומה. והקשה הרשב"א כר' ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד כר'. עי' קנות המגן סי' כת, ומומים סי' לג, ועי' בברי חמת קונטרס ה', ועמוס' שבועות ל"ו ורמ"ל ומהרם"ח סם, ועי' בברי חמת סם שהקשה מהסדרין מ' גבי התרחה דשולחים המית מל"ב, ומוכח לחחר כדי דיבור י"ל דשכח, וגם מהר"ן מכות גבי נזיר שחחה יין, ועי' מומים סי' לג הע"ל מ"ם בהא דכריתות י"ב בהגהת הבדרי חמת סם.

(מהרש"ם)

בא"ד. דאמרינן גבי עדים זוממין נתרי בהו אימת. הוא קושית על דבריו, והתירוץ הוא דלכל ד"ל מישתלין נקרא שעת מעשה, ותיבת מלמת שהגיה הדרך תמים סם הוא מיותר, ואינו אלא קושית ומירוץ.

(פור"י)

בא"ד. אבל זה שמחייב א"ע ממון כר'. חולי אינו רולה לישבע ובדחוריימא לא מפקינן מהכוגדו אומר להוא משלי, ומכ"ם בשיכים חשודים לבדרי המומר חוזרה שבועה לפיני וולחי חלינו נחמן ע"פ עלמו.

(רשמ"ד)

דף כט ע"א

ר"ן. ד"ה הו"ל מחויב שבועה ואיל"מ כר'. **ואי תימה אמאי להמני במיגו כר'.** ומלחה דוהו לחי ח', ולחי ד' דע"ח לענין שבועה כב' לענין ממון ל"ק. אבל והו אפשר אף בב' מסיעת לומר בידי מטפי מיגו דהמזרמ, ואין דין זה בדור כ"ב, דהמוקף יהא נאמן לומר בידי מטפי במיגו, דהוי כמגו בחקוס עדיס אי מגו להוציא, ול"ע.

(רשמ"ד)

בא"ד. מדלא אקשי התם הכי ש"מ דאפי' גזלן כר'. אפשר דלא מלי למימי', דל"ל עדים שגזל ממנו, אפי' ע"ח נמי אינו נאמן כדמוכח הכא.

(רשמ"ד)

ד"ה מלמד שהשבועה וכו'. ומשו"ה פטרינהו רחמנא לירושין דפשיטא דפטור וכו'. נ"ב ל"ע דלעיל דף לט ע"ב) ע"ש, אלא אפילו לדברי הרמב"ד נמי קשה, דאי אליבא דרבנן ה"ל לעולם מה לי הוא מה לי אחוה, ול"ע. ועיין היטב בדברי הר"ן לעיל (סם) וים לייהב ואין להאריך כאן. גם ל"ע בגוף הדין שכחב שהיורשין ליכין לישבע שאינן יודעין, ל"ב היכי דרים לקבל שבועה ה' וגו' ולא בין היורשין, הא היורשין מחויבין ליפבע אלא לאין מחויבין לשלם, וקבל בשבועה פייני ולא נחשלומין, ול"ע.

(מלי"ט)

בא"ד. אלא דאבוה כה"ג משלם ואינהו פטרי בשבועה וכו'. נ"ב ל"ע הא הוי מציע אחדה, דיכלו להעיז אלא עבד אינש למירמיה אנפשיה כולי האי, ואין זה יודע בהן שהן משקרין. ועיין בפ"ך חו"מ סימן מה סקנ"ו וסקע"ד מ"ש בזה, ולכאורה דבריו קושרים שם זה אם זה ואין להאריך כאן. ולולי דמסתפינא אמינא דטו"ס יש כאן, ויש למחוק האי עוד י"ל ול"ל ואינהו פטירי בשבועה, למיגו דאי בעי אמרי אין אנו יודעין לאו מיגו הוא, ול"ל דליכא למיפטר להו משום דאי בעי אמרי אין אנו יודעין כלל, וכה"ג לאו העזה הוא וכמ"ש בכה"ג לאו מיגו הוא, וכן נראה מהרחיב שהביא דמייתי בכה"ג ודו"ק. עוד ל"ע דהוי"ל לאחויי לחיה מהך דהכא גופיה דקאמר בוחיב דר' אבא מסתבר וכו', אע"ג אביו בה"ג פטור וכו' היכי מלי למימר דאפי' בה"ג פטור, ב"ב גבי מוהב מחקת נמי הוי"ל למיפטרא מיגו דאי בעי אמר חיני יודע, אבל לפי מ"ש ניחא לגבי דידיה הוי מיגו דהעזה ודו"ק. ואפשר לומר דאיהו אינו טוען ברגון אינו יודע משום דהוה ליה למידע, אבל אינהו לא הוה להו למידע. והכאיה שהביא אפשר דהתם נמי לא הוה ליה למידע ודו"ק.

(מלי"ט)

ד"ה ואיבא למידק טובא. היכי מוכחינן מדר' אבא דנימא במתני' חזרה שבועה למחוייב כר'. לדעתי מוכח הכי. דהיון דס"ל מפוחי"ם, עב"פ במתנה ס"ח לפרש דיפוי המנוה לפיני הוחיל לחין התובע יכול לישבע, עב"פ הוי"ל יחלוקו הוחיל לחין הנחבע יכול לישבע ס"ו דס"ל למחוייב לה, ול"ח יחלוקו הוחיל לעיקר שבועה על הנחבע, אבל זה וודאי ס"ח לשבועת החובע יכי עדיף משבועת הנחבע, ובזה עלו אל הפפקים של מכוסן, ומכמ"ל.

(רשמ"ד)

דף כט ע"ב

רי"ף. ושמעינן מהא דאבעי. נ"ב עי' בפו"ת הרמ"ע מפפמו סי' ל מ"ם בזה. (מעשה אלפס)

ר"ן. ד"ה ולפיכך נראה לי וכו'. לבני לוה שבועה אלמא ס"ל שכל תובע וכו' כל"ל.

(פנוע"ש)

בא"ד. משה"ה מוכחינן לה מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה לסיני כר'. משמע מזה לחן מוכחינן לה מדרו"ם דחית להו למיני, ולקמן משמע מדבריו לחן לח מוכחינן לה מדרו"ם, אלא דשמעינן להו לחמרי' מסיני בשיטת הרשתונים שכ' לעיל. סוף דבריו מגומגמין מאד ויש ליישב בדוחק, דלרו"ם ליכא לפרש מזה שבועה למחוייב לה ויפלם הכל, דהא התוכע ג"כ ל"י ליכבע ובע"פ יחלוקו, ול"ו דס"ל דמזה לסיני ול"ל כלל מבאי"ם, ומ"מ אינו מחוור דלא מבמע הכי בדבריו. (רשמ"ד)

בא"ד. משום דנפקא מפומייהו היינו משום כל"ל. (פנוע"ש)

ד"ה והרמב"ן ז"ל דוחה וכו'. אלא דהכא אין הנחבע משלם כלל דלא פשע ומשום וכו'. נ"ב נ"ל שגריך למחוק הני ג' מיבות כלל שלא פשע, וכן נ"ל אין הנחבע משלם משום שהחובע וכו'. (מלי"ט)

דף ל ע"א

ר"ן. החנוני כר'. והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמעינן דלא תימא כר'. נ"ב נ"ל והא דקתני פועלים ובניס לבותא לשמעינן כר'. [וכוונתו למה דקתני שני חופפים תנו לבני קמתים כר' ולפועלים נפלם כר'].

(בנא"ד)

בא"ד. והא דקתני הפועלים וחנוני. נ"ב נ"ל פועלים ונו. (מלי"ט)

ד"ה ושמעינן וכר'. וכ"כ הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק ראשון וכו'. נ"ב והרמב"ם שלנו ליתא בן לפי גירסת הכסף משנה, אלא שכן הוא בעיא דבר"י לבן מיגאל ור' לפפיס. ואפשר דהרמב"ם מחלק משום דהכא מיירי בהמחזיקו אלא מנווני ויש רגלים לדבר שנעלו, משו"ה תקינו שבועה אף בימי המשנה, אבל התם מיירי בשלא לו בלא ידיעת כולם זה בפני זה כמו הכא דהוי כמעמד שלשתן, ועי' בם"ע המקבל בפוס' שם, ובזה אפשר מחלק הרמב"ם בין הך דהכא להך דהמוליח הולחות על נכסי חבתו ודו"ק. אח"כ מלחתי גם כן בפ"ך חו"מ סי' לח ס"ק עו שמחלק כן, בין הך דהכא למוליח הולחות על נכסי חבתו. (מלי"ט)

מלחמת ה'. ד"ה אמר הכותב הא ליתא וכו'. כדאמרינן בכבורות דף מח ע"ב גבי שתי נשים כל"ל. (רב"פ. פנוע"ש)

בעה"מ. ד"ה אמר רבי. כתוב שם: אמר רבי טורח שבועה זו למה וכו' עד סופר, וזה הת"ש מוכיח אכל מה שפירשנו למעלה ולאפוקי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר. ממר מנהרסס: למה שנם הספרים המדויקים והנרסלות המדוקדקות [והוא לף מיקן], שהרי נהג דברי רבי כלעת [מי] שאין הלבה כמותו והוא בן נמש. ואם יאמר מקשה הוא על דבריו ומה הציע לו ר' חייא על הקושית, והלא לף אמר כי אם דברי מנף קמף ומה פירש ר' חייא יותר ממה שאמר מנף קמף, וכי רבי לף היה יודע דעת מנף קמף כר' חייא ומה היה צריך לפרשו, [והוא לף] שמפפק אלף בדברי בן נמש ועליו היתה קושית בדבריו. ומי שמע מזאת, הוא היה מקשה על בן נמש, והוא פירש לו דברי מנף קמף. ועוד כי לשון טורח שבועה זו למה, אין יכול לפרושו, והלא אין הטורח כי אם על התשלומין וטוב הוא שיטרח בעבור התשלומין. ועוד מה זה שאמר ומה אינה לנעול הדת מביעי ליה, ורבי לף ביאר דבריו כמלן שבירא ליה אי כתנף קמף או מחלוקת אליעזר. ועוד לדבריו למה לף פירש הקושיא דרבי על מנף קמף ויאמר שבועת מנוי למה, כלומר ומה יעול אפילו בשבועה. ולפי פירושו זה היה לו יותר טוב לפרש, אבל מכל מקום התשובה שהשיב לו ר' חייא לף מנוח בעוד לף לפי פירושו ולף זה הפירוש, [כי ר' חייא לף פירש שום טעם יותר ממה שאמר מנף קמף לפי דרכו] עמה אפרש דברי רבי כדי לפרשם שעותו [אל זה] ומלישים שברמו בזה. ונחנו כך לנלנו פירוש דרבי על מנף קמף קל מחמה, כי הוא שבור המנוי נשבע ועוטל מבעל הבית [ופועלים] נשבעים ועוטלים מן המנוי. והטעם ביון שהפועלים נחמו אלל מנוי ועל זו [והמחמה] נפטר בעל הבית מבל תלין [ב"מ דף קיג ב] כבר נחמנו על המנוי ואין להם עוד על בעל הבית כלום. ועל זה חמה רבי טורח שבועה זו למה, מחחר שהמנוי עוטל מזה ועוחן לזה ובעל הבית אינו פורע כי אם פעם אחת למה יפטור [שבועה זה ולזה] אלא יחן בעל הבית לפועלים בלף שבועה. אי נמי החמה רבי [שבועת] המנוי מה הועיל יש לו בשבועתו, ואחר לו ר' חייא לף כמו שאחה סובר אלא שנשיחם [נשבעין ועוטלים מבעל הבית] כלומר אלא נפטר בעל הבית מן הפועלים בהמחחלף אלל המנוי, זהו הדרך אחר דרכו הרחשונים ז"ל. (ראב"ד)

דף ל ע"ב

ר"ח. ואנן לא ס"ל הכי. נ"ב עי' נתמב"ן מ"ב סי' ער"ב מ"ש בזה בתורך. (מעשה אלפס)

ר"ן. ד"ה מלוה ולוה וכו'. מי' גלגל מצר מתרוצין ג"ל מוקף. (פעולי"ש)

בא"ד. וזה אי אפשר לכפור לו אלא מנה כו'. מיהת גלגל מוקף. וג"ל מ"ש לכפור לו מנה. (בנא"ד)

בעה"מ. ד"ה אמר לחנוני. כתוב שם: אמר לחנוני תן לי בדינר פירות וכו', עד סוף ההלכה. תמר מהרם: מה שפירש בשבי ר' יהודה שמיע מוקף גלגל על תרי בני קמאי דמנוני ודשלחני פטור בעל כרחם משבועה, זהו החמת, ובכך כתוב הוא בהלכות שלי זה שלשים שנה. לגל [מה שתמר] בתימתי דר' יהודה למוקף הוא זמת היא שנגה, ומע"פ שנמצא בתעה המקומות שהוא בא למלוך רוב המקומות לפרש הוא, ובמקום הזה אינו נכון להיות מוקף כי לא פירש ר' יהודה בתשנתנו דין השבועים כי אם דין שתיים נשבעים, שהרי המוציא מחברו עליו הראיה לדבריו אינם מן השבועים, אם כן אימתי אני על מה מחה. ועוד כי היה לו לומר אימתי אני חומר מצל מוקף אימתי זה לפרש הוא בתשר פירש הרב ז"ל בהלכותיו מצל לא לענין פירושו בתשר הוא בתוב אלצי.

דף לא ע"א

בעה"מ. ד"ה אם איתא. כתוב שם: אם איתא וכו' עד סוף. ופריקנא לדבריו דרבי אמי קאמר וליה לא סבירא ליה וכו'. זהו תורף פירוש הרב ז"ל, ופירוש נאה הוא. תמר מהרם: טוב הוא הפירוש מצל הוא לא המיר אותו כל צורך ומי שאינו נקי לא יועיל מדבריו. ודרש הדבר בקונדרס, מדתמר רב נחמן בשבועים חשודים יחלוקו לגמרי גלגמ שבועה דרבנן בעין [שבועה] לדוריית דאי לא מצמצ ליה פקע, דבין דשבועים חשודים המצמצ מיד שבועה לדוריית והמוציא שהשבועה נהפכת עליו היא שבועה דרבנן ומשום הכי מפקינן מרוייהו ויחלוקו. ויהיו דבר [ו]שמועה דשבועת מלוה ליתומים דרבנן היא, וכיון דעל היתומים דליה רמיא שבועה ולא מצו מצמצי ליה בדינא מפקינן כאלו היא שבועה דלוריית. ואי הוה [מספקא] ליה הא מילתא דשבועה דרבנן מי גלגמ בשבועה לדוריית מספקינן ממונא אם כן יחלוקו גמי, כי רגיעא מיגעי ליה למימר, כי מי שנתחייב שבועת התורה יפסיד מתלה בלי פקפ, ומי [שנתחייב] שבועה דרבנן שהיא שבועת היפיון יפסיד תלי מתלה, נמצא הנתבע מצם ג' תלקים ומפסיד המוציא הרביע. זהו דרך לפירוש הרב ז"ל. ויש דרך אמרת טוב כזה שלא לפירוש הרמשון שלו זה והוא בהפך מפירוש הרב ז"ל, שהקושיא דרב נחמן ליה ליה דרב ושמואל, והוא כתוב אלגלו. ומה שכתב שמע מצם חכמי גרסונא הגדולים, כיון דמקפקא לגמרא [דף מח ב] דיינא דעבד כר' אלעזר עבד וכו' אין לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בשטר שאין בו גאמנות אבל בשטר יש בו גאמנות לא מקילינן ביה תרי קולי, [קולא] דאבא שאול בן אימא מריס [בתוספות דף פז ב] וקולא דרב ושמואל, ולכתחלה עבדינן כר' אלעזר. זה הדין לא נהג אלא בגרסונא, אבל אין לדבדי הרב ז"ל דיינינן, דאי לא כל גאמנות אתנן בכתובות בין ממנו בין מיורשיו לא יועיל כלום. (ראב"ד)

דף לא ע"ב

שלטי גבורים סימן א. עד קופו. נ"ב ול"נ דהכי מיירי אפילו הלוה הלוה בעלמא גלגל אין לאין לו נכסים. (מלי"ו"ש)

דף לב ע"א

ר"ן. ד"ה ההוא דשכיב וכו'. פי' מת מלוה הפסיד לוקח כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרמ"ם דגם נתני מלוה כל עוד שלא נשבע המלוה לא קנה, דהוה כמוכר לו דבר שאינו ברשותו, כיון דכ"ז שלא נשבע אין הממון עדיין ברשותו ואין לו זכות, בו רק דנתני המוכר כשנשבע תמ"כ המוכר קנה הלוקח, דהוה כמוכר דבר שלא ברשותו קנה תמ"כ הלוקח כשנתן ברשותו, כמבואר בהג"ה נתו"מ סי' רט ס"ק ע"ש. מבמ"כ כשתת מלוה מפסיד הלוקח לגמרי. ועי' בש"ך חו"מ סי' סו ס"ק נה, ועיין

דף לב ע"ב

ר"ח. איכא ביניהו לפתוח לו כלומר שאף על פי שלא טען טענינן ליה. נ"ב עי' בתוספות הרי"ף סי' עז בשם רב האי, וז"ל הרי"ף בתוספות שם ומה שתמר רב הונא לכל מגלגלין מון מסכיר וכו', הונא כמו שכתב רב האי בשלד שטועות, והוא שתמר כבר התירו רבותינו ז"ל לתלך בדיניים בשטועה שתמ על השכיר וכיוצא בו, לגלמדם הטענות כדי לפוטרם ממנה עכ"ל. ולפ"ז מה שתמר כאן לפתוח לו, היינו כלומר לגלמדו הטענות, וכן הוא לשון הגמ' עד"ז בעלמא, (בתוספות ב ב ומ"מ) כגון זה פתח פיך ואלם כו'). ויש לומר שכן הוא ג"כ כוונת הרי"ף כאן בזה שכתב כלומר שתע"פ שלא טענ טוענין לו, ר"ל שאם אנו יודעין לו היזה טענה שהוא יפטור תף משבועה פותחין לו ומוענין לו, כלומר מלמדין אותו לטעון וכמ"ש אם בשם רב האי. ובגרס"ם כתב ג"כ לשטון הרי"ף, ומוכח מדבריו שמפרש כפרש"י ע"ש]. ומ"ש אם בתוספות שמא על השכיר, תע"ג דשטועות שכיר דתמני' בטענת ברית תיירי, מ"מ י"ל כיון דתעה"ב טרוד בפועליו תשתין ליה לטענת שמא, ועי' תוס' שטועות דף מה תתוך שיכול כו'. כן הוא בפירש הרי"ף מג"ש על שטועות כאן בזה לשטון, תון משכיר שתקילין ופותחין לו בטענה כדי לפוטרו מאותה שטועה שתקנו לו תכמים ויטול גלגל שטועה. (בנא"ד)

ר"ן ודשמעינן (נע"ח). אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי כו'. עי' ריב"ש סוס"י קס"ט טטעם זה. (מהרש"ם)

דף לג ע"א

ר"ח. ואלא דקני לה. נ"ב כ"ה ג' הרי"ף. ועי' רש"י ותוס'. (פעולי"ש)

כשהיא ארוסה ונסתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה כלל.

ר"ן. ד"ה ספק מג"ל כו'. אינו מחוור בגליון הרמ"ם נכאן שהתרכתי מאד בדברים נכונים בזה. (מל"ה)

בא"ד. שאין לומר בזה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרמ"ם כאן סי' יד סי' הדברים בתורך. (מל"ה)

ד"ה וחשוד הבא ליפרע וכו'. כגון פוגם שטרו ומת וכו'. ולכוותי' נדפס הגה"ה זו בשם מהר"ם. נ"ב הגה"ה זו אין לה שתר. ועי' בשעה"מ שער יד, ושטור סי' קמ דשטועה להנף ליפרע מנכסי יתומים קאי ומת מלוה בחיי לוה, ומשום דהחמירו בשטועה זו משום תקנת יתמי לוה, שמי שנתחייב בה אין מורישה לבניו, דומה לשטועת שלא פקדנו אין מוריש לבניו משום תקנת יתמי מלוה. (פעולי"ש)

בעה"מ. ד"ה ראיתי לרבינו. כתוב שם: ונשאלה שאלה מלפני הרב ר' משה ב"ר יוסף וכו', עד והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה וכו', עד כיון דאיכא בידיה שטרא דמקוים שקילי בלא שבועה, והוא הדין לחנוני על פנקסו וכל מאי דחמי ליה שדינן היה מן התורה ליטול בלא שבועה וכו'. תמר מהרם: תם ושלום לא תהא כוותא בישראל כי תנוני תם תשוד הוא לא יעול לכלום, וכמעט כי התנוני מן הדין תפילו בשבועה לא יעול שהרי הוא כעין תנה לי בידך והלה תומר תיני יודע שהוא פטור. ועוד כי הפוטלים תכחישים אותו ועוטלים תעבל הבית גלגל שתכחו תכחישים את הדבר לחזקת שלית עומד שלילותו [ניטין דף סד ב] ותתנו לו בשבועה ותעמ"כ תינו גלגל תקון תכחישים כי אין תוציא תזקה זו תמוקת ממון בית בעלין, אבל תפני שהוא תנוני תשוד תמוקיפו ותקנה היא לנעול הבית כדי שיקיפנו תמיד לפיכך תקנו לו שיטבע ויטול. ודמיית הא מילתא למאי דתמרינן בע"ז פרק השוכר [דף סג ב] בתנוני המקיפו, דכיון דתומיע [לתקופין] ליה קני ליה דיוך גביה. גם בתשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים תיני תודה לו, גלגל לפיוך גיפא שאני תומר שיטול גלגל שבועה, והטעם משום דלגל גרע ממת, שהרי תמרו [דף תת ב] אם תמר המלוה בשעת מיתה שתינו פרוע היתומים שלו טוענים תן היתומים על לוה גלגל שבועה ותע"פ שהיה מיב ליטבע על דבורו זה וזה התשוד שהוא תומר תינו פרוע נתשוב תומו כאלו תמר ומת ויהיה ביתומיו שיטול גלגל שבועה. (ראב"ד)

דף לב ע"ב

ר"ח. איכא ביניהו לפתוח לו כלומר שאף על פי שלא טען טענינן ליה. נ"ב עי' בתוספות הרי"ף סי' עז בשם רב האי, וז"ל הרי"ף בתוספות שם ומה שתמר רב הונא לכל מגלגלין מון מסכיר וכו', הונא כמו שכתב רב האי בשלד שטועות, והוא שתמר כבר התירו רבותינו ז"ל לתלך בדיניים בשטועה שמ על השכיר וכיוצא בו, לגלמדם הטענות כדי לפוטרם ממנה עכ"ל. ולפ"ז מה שתמר כאן לפתוח לו, היינו כלומר לגלמדו הטענות, וכן הוא לשון הגמ' עד"ז בעלמא, (בתוספות ב ב ומ"מ) כגון זה פתח פיך ואלם כו'). ויש לומר שכן הוא ג"כ כוונת הרי"ף כאן בזה שכתב כלומר שתע"פ שלא טענ טוענין לו, ר"ל שאם אנו יודעין לו היזה טענה שהוא יפטור תף משבועה פותחין לו וטוענין לו, כלומר מלמדין אותו לטעון וכמ"ש אם בשם רב האי. ובגרס"ם כתב ג"כ לשטון הרי"ף, ומוכח מדבריו שמפרש כפרש"י ע"ש]. ומ"ש אם בתוספות שמא על השכיר, תע"ג דשטועות שכיר דתמני' בטענת ברית תיירי, מ"מ י"ל כיון דתעה"ב טרוד בפועליו תשתין ליה לטענת שמא, ועי' תוס' שטועות דף מה תתוך שיכול כו'. כן הוא בפירש הרי"ף מג"ש על שטועות כאן בזה לשטון, תון משכיר שתקילין ופותחין לו בטענה כדי לפוטרו מאותה שטועה שתקנו לו תכמים ויטול גלגל שבועה. (בנא"ד)

ר"ן ודשמעינן (נע"ח). אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי כו'. עי' ריב"ש סוס"י קס"ט טטעם זה. (מהרש"ם)

דף לג ע"א

ר"ח. ואלא דקני לה. נ"ב כ"ה ג' הרי"ף. ועי' רש"י ותוס'. (פעולי"ש)

כשהיא ארוסה ונסתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה כלל. (פעולי"ש)

ר"ן. ד"ה ספק מג"ל כו'. אינו מחוור גגליון הרמ"ם נכאן שהתרכתי מאד בדברים נכונים בזה. (מל"ה)

בא"ד. שאין לומר בזה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרמ"ם כאן סי' יד סי' הדברים בתורך. (מל"ה)

ד"ה וחשוד הבא ליפרע וכו'. כגון פוגם שטרו ומת וכו'. ולכוותי' נדפס הגה"ה זו בשם מהר"ם. נ"ב הגה"ה זו אין לה שתר. ועי' בשעה"מ שער יד, ושטור סי' קמ דשטועה להנף ליפרע מנכסי יתומים קאי ומת מלוה בחיי לוה, ומשום דהחמירו בשטועה זו משום תקנת יתמי לוה, שמי שנתחייב בה אין מורישה לבניו, דומה לשטועת שלא פקדנו אין מוריש לבניו משום תקנת יתמי מלוה. (פעולי"ש)

בעה"מ. ד"ה ראיתי לרבינו. כתוב שם: ונשאלה שאלה מלפני הרב ר' משה ב"ר יוסף וכו', עד והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה וכו', עד כיון דאיכא בידיה שטרא דמקוים שקילי בלא שבועה, והוא הדין לחנוני על פנקסו וכל מאי דחמי ליה שדינן היה מן התורה ליטול בלא שבועה וכו'. תמר מהרם: תם ושלום לא תהא כוותא בישראל כי תנוני תם תשוד הוא לא יעול לכלום, וכמעט כי התנוני מן הדין תפילו בשבועה לא יעול שהרי הוא כעין תנה לי בידך והלה תומר תיני יודע שהוא פטור. ועוד כי הפוטלים תכחישים אותו ועוטלים תעבל הבית גלגל שתכחו תכחישים את הדבר לחזקת שלית עומד שלילותו [ניטין דף סד ב] ותתנו לו בשבועה ותעמ"כ תינו גלגל תקון תכחישים כי אין תוציא תזקה זו תמוקת ממון בית בעלין, אבל תפני שהוא תנוני תשוד תמוקיפו ותקנה היא לנעול הבית כדי שיקיפנו תמיד לפיכך תקנו לו שיטבע ויטול. ודמיית הא מילתא למאי דתמרינן בע"ז פרק השוכר [דף סג ב] בתנוני המקיפו, דכיון דתומיע [לתקופין] ליה קני ליה דיוך גביה. גם בתשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים תיני תודה לו, גלגל לפיוך גיפא שאני תומר שיטול גלגל שבועה, והטעם משום דלגל גרע ממת, שהרי תמרו [דף תת ב] אם תמר המלוה בשעת מיתה שתינו פרוע היתומים שלו טוענים תן היתומים על לוה גלגל שבועה ותע"פ שהיה מיב ליטבע על דבורו זה וזה התשוד שהוא תומר תינו פרוע נתשוב תומו כאלו תמר ומת ויהיה ביתומיו שיטול גלגל שבועה. (ראב"ד)

מרדכי

סימן תשלה. אבל ר"י פסק וכו'. נ"ב עי' בשו"ת תת"ז הרמ"ת ז"ל סי' ק תות ד שכתב פירושו. (מעשה אלפס)

ופסק מורי כו' כדלעיל. נ"ב היינו שרנו פוסק כמו שפרש"י בסוגיא. ולזה תמר ופסק הר"מ דהיינו הוא פסק כר"ח (שו"ת רמ"ת סי' ק תות ה). (מעשה אלפס)

סימן תשלו. הגמ"ר ד"ה אם אין לה במה לתלות כו'. תין זה מוכח דהכא גלגי שרואה ע"י בדיקה. (דשמ"ד)

סימן תשלח. או שראתה בסוף ז' לזכר או בסוף י"ד לנקבה כו'. מה תיכפת לן תס רלתה סוף י"ד לנקבה תתר שהי לה ז' ימים נקיים תדם סוף סוכה שלתתה ועי' בגמ'. ותפשר זהו לדידן בתר תומרת דר"ו, וא"י טעם לזה. (דשמ"ד)

ע"ג כלים רבים ואין רואה. נ"ב היינו כל שתינו רואה ע"י כלים רבים אף שרואה ע"י כלים קטים, ונוכל לומר שהיתה המכה כמ"ש התוס' פ' תיוקת (רמ"ת סי' ק תות ו סס). (מעשה אלפס)

סי' תשמז. אם היה שק או קופה. נ"ב עי' בשו"ת תת"ז הגאון הת"ץ ז"ל סי' מ שכתב שמדברי רש"י לן נראה כן ותוכך על דין זה ובשטועה תלכתו כזה, ועי' בש"ע יו"ד סי' רת סעיף נב. (מעשה אלפס)

ובמקוה שהיה מהלך טהור אפי' בזוחלין. נ"ב ג"ל ובמקוס שהיה מהלך כמ"ש לפני זה, לתינו מטהר בזוחלין גלגל עד מקוס שהיה מהלך מתחלתו, ומשמע דבמקוס שהיה מהלך מתחלה יש לו דין מעין וה"ה למטהר במשהו כמעין (שו"ת רמ"ת סי' ק תות ז) וע' בא"מ. (מעשה אלפס)

סי' תשנ"ה. ויש מפורשים דבלחש דיבר. נ"ב משמע תס היה נשנע על דעתו לפי' היה מעטל בלתם לא מהני, והתוס' בהגוזל בתרא כתבו דתם מעטל בלתם הוי כיטול גמור, ותפשר דגבי מוקין דוקא קתמר (שו"ת פרא מטה שאעפ"כ שמא הוא כו'. ומשום הכי טעמא פרכינן תשכתן בבי שמא מנ"ל. (דשמ"ד)

בעה"מ. ד"ה והריני מוסר. כתוב שם: והוא הדין לחנווני וכל דדמי ליה וכו'. תמר מהרם: זה מרגיעים שנה כתמיה כן בהלכות הרב ז"ל בתקבת כתוכים. (דאב"ד)

דף לג ע"ב

ר"ח. בגמ' דבני מערבא כו' ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם א"ר יוסי לא חייבתו התורה שבועה כו'. נ"ב מזר ותמר הריני משלם מוסקין ל"ר יוסי לא מייבתו כו'. כן הוא בירושלמי, והייבו לכתב הרי"ף בתמוך פלוגתת דמ"ק ור' יוסי כו', ועי' רש"ם. [ומפרש הרי"ף דמ"ק תמר אשם מזר ותמר הריני משלם, מוסקין שלפטור מן השבועה תמר הריני משלם, ונריך לשלם הכל תו לשבע על הכל, ור' יוסי פליג עליו ותמר לא תייבתו התורה כו', ור' זירא ס"ל כמ"ק. וכן מצוה הרמ"ם לפי פירש הרי"ף, וגם גירסת הרמ"ם מזר ותמר הריני משלם מוסקין, וע"ש מה שכתבו בזה].

(בנא"ד)

ר"ן. ד"ה דא"ל השבע וכו'. אין השבועה לעבד אלא לזה התופס כלי. (פעולי"ש)

ד"ה ירושלמי חד בר נש כו'. מי' גלגל מצר ממרוצין ג"ל מוקף. (פעולי"ש)

בעה"מ. ד"ה והריני מוסר. כתוב שם: וחשוד שהוא מן הנשבעים שבתורה אם במודה מקצת ועד אחד הרי [דינו] מפורש במשנה [דף מח א] ובגמרא [ובדין] שכנגדו חשוד על השבועה, ואם הוא מד' שומרים כיון שאין כנגדו יכול לישבע, לפי שאינו בא עליו בטענת בריא הרי הוא בדין היו שניהם חשודים. תמר מהרם: גם זו תיני מודה לו כי מתחר שהמוציא בא בטענת שמא תין לנו עליו להכריעו לכף מוכה, וכל שכן שבועה שניהם החמור פ' השואל [ב"מ דף י"ז ב] כשהוא [תומר] טענת ברית הוא מסלם, אבל כשהמוציא בא בטענת שמא לף על פי שיש תיניהם עכך שבועה פטור, דוק ותשכח. (דאב"ד)

סימן תשנתנו. הרי"ף כתב כן. נ"ב עי' בשו"ת תת"ז הרמ"ת ז"ל סי' ק תות ד שכתב פירושו. (מעשה אלפס)

אבל בלשון שבועה דחמורה. נ"ב היינו דיש לפרש כן לרב תתי דתקן דמוקקין לתלוי ישבועל מיירי בגדר וגם בשבועה (שו"ת רמ"ת סס תות יח). (מעשה אלפס)

א"צ התרת חכם לשאול על שבועתו כו'. הכא שתני דהוי כולל, ובגל"ה דבריו מגומגמין. (דשמ"ד)

בשם ריא"ז והתיר כו' לידי' והתרתי דבנדר כו'. פי' בשם ממש תך בגדר. (דשמ"ד)

סימן תשעב. ואע"ג דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה. נ"ב עי' בשו"ת רמ"ת סי' תות יב סס מ"ש בזה. (מעשה אלפס)

סימן תשעה. כיון דיהודה הי' סבר שיש בו מתנה גמורה. נ"ב היינו דתתיך יבטע תת מלוה לא קיס ליה בגווה, ולזה תמר כיון דסבר שהוא מתנה שפיר קיס ליה (שו"ת רמ"ת סס תות יג). ועי' בש"ך סי' עב ס"ק מי. (מעשה אלפס)

הגמ"ר ד"ה שאלו שמותר לתת חמין למקוה. נ"ב עי' בירושלמי פיומת פ"ג הלכה ה וס"ק סס ד"ה שלת, ועי' בתשב"ץ תלק ג סי' מו, ובתשובה לק"ק גרמד בדבר הסמוותב"ר לשום תותו למקוה ולתרכנו בזה. (מעשה אלפס)

סימן תשפא. היכא כשבא לב"ד כשהמיר. נ"ב עי' בשו"ת רמ"ת סי' ק תות יד מ"ש בזה. (מעשה אלפס)

סימן תשפג. הוחלה שבועתו של אבימלך. נ"ב עי' ביו"ד סי' ללו סעיף ו שמבואר דין זה ברמ"ת סס בשם המרדכי, והביא לראיה מפ"ק דקוטה, והע"ז נכנס בדוחקים. והכ"מ סי' נת ס"ק י הביא בשם תותו תת"ז הגאון מוהר"ל מד"ב דק"ק קרקוא ז"ל שכתב מקורו תהך דקוטה דף י, ותכס עליף מעניא שכן הוא בהדיא בהגמ"ר בשם הגהמ"ר תלו, ועי' בשו"ת מוהרי"ו בסופו שכתב כן בשם תגודה. (מעשה אלפס)

עי' לעיל פ"ק דב"מ. נ"ב עי' נהגהות ישנות פ"ק דכ"ק סי' תמד, ועי' בס"ע סו"מ סי' פז סעיף לט, ועי' בסו"ת רמ"ל סי' יב יג, ועיין בסו"ת הגאונים שנדפסו ע"י הגאון ר"א מודעי זי"ל שער ד סי' כה בשם רב יהודאי גאון זי"ל שכתב דפסול לשנועה מרמיה זו, ועי' בדברי מתת דף לה. (מעשה אלפס)

סימן תשפד. שלא יתן דבר או לא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים. נ"ב ע' תשו' רשב"ם מה שהקשה עליו מדברי התוס' דתמורה, ועי' סמ"ע סימן רם ס"ק ג שמיישבו. (מל"ה)

תוספתא

פרק ג. המשביע את חבירו כו' שמע מפי אחרים מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא כו' דברי ר"ש רבי יהודה בן בתירא אומר א"צ ק"ו הוא כו' אר"א נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מן הדין. נ"ב גם' כרימות לר"ם מקינון מלק ה הנקרא לשון לימודים שער ג שום קיד, הביא המוספתא זו וגרים שמר ר"י נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מ"ה שמר נתחילה אין עונשין אלא במקום שחפש הכחוב מוציאו ועונשין מן הדין עכ"ל. ומשמע שם מדבריו דריב"ב הסיב דהיכא דהק"ו הוא על ענין שחיזו מפורש כלל במקרא אין עונשין, אבל היכא שהק"ו שמי לגלוי דקרא לחייבי בכל ענין, וע"ג דפשטי' לן משמע דחייבי אחד עניינא מ"מ בכה"ג עונשין, וכהך דהכא דפשטי' דקרא משמע מוצנע מפי אחרים, והק"ו מגלה דקרא לחייבי אפילו במוצנע מפי עצמו בכה"ג עונשין, וז"ש היכא שחפש הכחוב ר"ל שהק"ו חופש הכחוב לדרשתו ומוציאו מפשוטו לידחוק גו אף במוצנע מפ"ע בכה"ג עונשין, ועי"ש שכל דר"ש דהכא ס"ל דאף בכה"ג אין מזהירין, ועי' בספרי מ"ה מ"ב ערך מזהירין מ"ה אות ז. (מל"ה)

שמע מפי אחרים וכו'. וע"ג דפשטי' לן משמע דחייבי אלא אחד עניינא וכו'. (מל"ה)